Psal. CXIV -
CXV
Psal - XCV - P. 191 Regnavit a ligno

BIBLIORUM

SACRORUM

LATINÆ VERSIONES ANTIQUÆ.

BIBLIORUM SACRORUM

LATINÆ VERSIONES ANTIQUÆ,

SEU

VETUS ITALICA,

ET

Cæteræ quæcunque in Codicibus MSS. & antiquorum libris reperiri potuerunt:

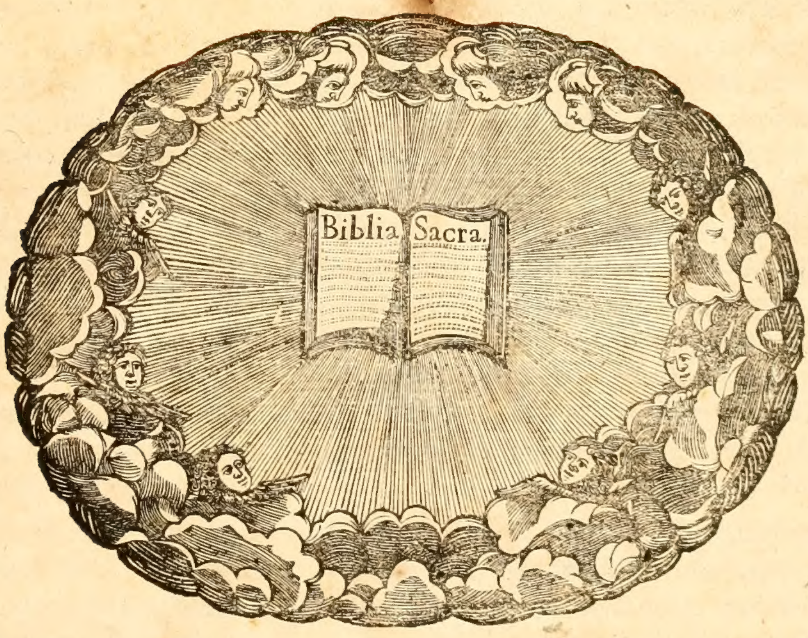
Quæ cum Vulgata Latina, & cum Textu Græco comparantur.

ACCEDUNT

Præfationes, Observationes, ac Notæ, Indexque novus ad VULGATAM è regione editam, idemque locupletissimus.

Operâ & studio D. *PETRI SABATIER*, *Ordinis Sancti Benedicti*, *è Congregatione Sancti Mauri.*

TOMUS SECUNDUS.

REMIS,

Apud REGINALDUM FLORENTAIN, Regis Typographum & Bibliopolam, sub signo Bibliorum aureorum.

M. DCC. XLIII.

MONITUM IN PSALMOS

secundùm Versionem antiquam.

PSALMI secundùm Latinam Versionem antiquam nunc primùm prodeunt integri ex insigni Ms. S. Germani à Pratis, annorum mille & ampliùs, quem olim D. Jacobus Du Breul, *eruditus ejusdem Cœnobii Monachus, totum propria manu, & cum diligentia plurima transcribendum judicavit. De hoc autem venerandæ antiquitatis monumento sic præfatur doctus Asceta : « Hoc Psalterium, quo Beatissimus Germanus Parisiorum antistes quondam usus est, cùm inter Sanctorum reliquias diu in Sacrario conservatum fuisset, ad Bibliothecam, studiosorum gratiâ, tandem translatum est. Hujus non modò antiquitatem, sed etiam pretium ipsæ membranæ purpurâ violaceâ tinctæ, & litteræ argenteæ unciales satis indicant; unde tales habere libros olim ditiorum erat, non eorum quibus res esset angusta domi. Id quippe refert Hieronymus in prima libri Job præfatione :* Habeant, *inquit*, qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgò aiunt, litteris, onera magis exarata quàm codices, *&c. Et in epistola ad Eustoch. ait :* Inficiuntur membranæ colore purpureo, aurum liquescit in litteras, gemmis codices vestiuntur, *&c. » Addit Brolius : « Anno Incarnationis 1269. erat hujus Monasterii Sacrista pius, Alexander nomine, qui in dinumeratione Reliquiarum sibi commissarum, specialiter Psalterium S. Germani nominat cum quibusdam aliis Reliquiis, quibus modò caremus. »*

Jam verò si hoc Psalterium curiosiùs dispiciatur aut excutiatur, nonnulla notatione & observatione digna reperientur; v. g. commutatio litterarum, quarumdam vocum scribendarum ratio, hoc vocabulum, Diapsalma, *Psalmis intermixtum, convenientia seu cognatio hujus Psalterii cum veteribus aliis, tum iis quæ in Mß. codd. etiamnum exstant, tum Psalmis illis qui in veterum Patrum scriptis, vel in unum coacti, vel dispersi occurrunt. Ad litteras quod attinet, has potissimùm immutatas & conversas passim invenimus; nempe* v *in* b, *&* b *in* v; *item* e *in* i, *&* i *in* e; *rursum* o *in* u, *&* u *in* o. *Exempli gratiâ, legitur :* Quis davit ex Sion, *&c.* oves & vobes universas, *&c.* intellege clamorem meum, *&c.* contritio & infilicitas, *&c.* perfice gressos meos, *&c.* dulces capiebas cibus, *&c.* u *etiam non geminatur in hoc Ms. verbi gratiâ, non scribitur* manuum, equus, iniquum; *sed* manum, equs, iniqum. *Non duplicatur pariter littera* j *in medio dictionum, ne occurrat* j *consonans; exempli gratiâ, non legitur* projicit, *sed* proicit; *non* adjiciet, *sed* adiciet : *item habetur* subecit, *pro* subjecit, *&* deicisti, *pro* dejecisti. *Numero etiam plurali sæpe legitur* fili, *pro* filii; *v. g.* fiant fili ejus orphani; fili excussorum. *Verba quoque composita ita scribuntur :* adstiterunt, adprehendite, adnuntiate, inritavit, inlumina, conlocavit. *Legitur* cornum, *non* cornu; Istrahel *sæpe, pro* Israël. *Præterea* susum, *pro* sursum; *v. g.* Deus noster in cœlo susum; advocavit cœlum susum. *De hac autem ultima dictione hæc leguntur apud August. tract.* 8. *in* 1. *Joan.* 4. *col.* 878. *c.* Perversi homines videte quàm præposteri sint : quod faciunt bene, volunt sibi tribuere; si malè faciunt, Deum volunt accusare. Converte hoc distortum nescio quid & præposterum, faciens illud quodam modo capite deorsum : quod susum, faciens jusum; quod deorsum, faciens sursum. Jusum vis facere Deum, & te susum? Præcipitaris, non elevaris : ille enim semper sursum est. *Et infra tract.* 10. *n.* 8. *col.* 899. *c.* Susum me honoras, jusum me calcas. *Ne tamen barbaris hujuscemodi vocibus nimiùm fœdaretur, & oneraretur noster contextus, nonnullas aliquando resecuimus, maximè cùm solœcismi plus æquo sermonem vitiabant; raró tamen & minùs sæpe id contigit nobis, ne hac in re Latinæ locutionis puritati indulgere plus videremur, quàm antiquitati & auctoritati Mß. codicis.*

De Diapsalmate *id accipimus ab Hilario tract. in Ps.* 2. *n.* 3. Septuaginta Interpretes, *inquit*, Psalmos inter cæteros libros transferentes, & in numerum redegerunt, & in ordinem collocaverunt, & Diapsalmis distinxerunt, qui omnes secundùm Hebræos confusi & habebantur, & habentur. *Et prologo in Ps. n.* 23. *col.* 13. *a. ait :* In *Diapsalma*, quod interjectum plurimis Psalmis est, cognoscendum est demutationem aut personæ aut sensûs sub conversione modi musici inchoari : ut sicubi *Diapsalma* intercesserit, aut aliquid aliud dici, aut etiam ab altero dici, aut in altero artis musicæ modulo cantari intelligendum sit. *De hoc etiam vocabulo hæc notat eruditus noster Custantius not.* a. *in hunc Hilarii loc. « De hujus vocis significatione non convenit inter Veteres. In Hilarii sententiam post Augustinum « in Ps.* 4. *n.* 4. *abit Cassiodorus præfat. in Psalt. c.* 11. *Hieronymi sententiæ quamvis op- «*

» *posita non ignarus. Hic de eadem voce à Marcella quæsitus epist.* 138. Quidam, *inquit*, » *Diapsalma* commutationem metri esse dixerunt, alii pausam Spiritus Sancti, nonnulli al- » terius sensus exordium; sunt qui rithmi distinctionem, &..... cujusdam musicæ varietatis. » *Ita fere explicat Euthymius, præfat. in Psalt.* Diapsalma, *inquit*, mutationem senten- » tiæ aut cantûs significat, aut pausam, seu interjectionem quamdam pulsationis, vel fulgo- » rem atque illuminationem divini Spiritus, quæ tum canentibus apparebat; scribebantur » enim omnia hæc ab eis diligenter. *Horum sententiam nullam Hieronymus probat : ma-* » *ximè quia hæc vox etiam in Psalmorum fine nonnunquam occurrit, & contrà in aliquot Psal-* » *mis plurimorum versuum penitùs non invenitur..... Quare mavult cum Origene*, hoc ver- » bum superiora pariter inferioraque connectere, aut certè docere sempiterna esse quæ dicta » sunt. » *Ita Custantius.*

Psalterium ipsum quod attingit, id maximè deprehendimus, illud nonnunquam dissi-dere ab Augustini Psalterio, plurimùm convenire cum his qui apud Hilarium tractantur Psalmis, sæpe concordare cum aliis similibus ex Ambrosio, Prospero, Cassiodoro, &c. collectis, nec multùm etiam discrepare à veteribus aliis Psalteriis, v. g. à Romano, Corbeiensi, Carnu-tensi, &c. id maximè liquet ex variis eorumdem lectionibus Textui nostro subjectis, ut in re oculis ipsis inspicienda diutius immorari supervacaneum omnino sit, ac inutile.

At verò inter Latinos Patres, è quorum scriptis Psalmos plures expressimus, Hilarius primatum tenet. Is commentarium in Psalmos elucubravit; an Psalmos omnes exposue-rit, incertum : « at multa suppetunt argumenta, si Custantio nostro fides, quibus Psal- » *mos omnes ab eo enarratos esse approbetur. » Ad nos usque pervenerunt tantùm tracta-* » *tus in Psalmos septem supra quinquaginta, nempe in Psal.* 1. *&* 2. *deinde in Ps.* 13. *&* 14. *tum in Ps.* 51. *necnon decem & octo sequentes, demum in Psal.* 91. *& in Ps.* 118. *&* 119. *ac reliquos alios; quibus adjungendi sunt tractatus quatuor in totidem Psalmos, scilicet in Ps.* 15. 31. 41. *&* 149. *recens editi ab Edmundo nostro Martene to.* 9. *Collect. ampliss. Addit novus Editor Hilarii, admonit. præv. in Ps. « negari non* » *posse quin Hilarius Latinum codicem exponendum susceperit. Sacri tamen textûs codices* » *Latinos atque Græcos ad faciliorem Psalmorum intelligentiam consequendam sese consu-* » *luisse non semel testificatur. »* In plurimis, *inquit*, (*Prologo in Psalmos num.* 2.) Latinis & Græcis codicibus sine nominibus simplices tantùm Psalmorum tituli præferuntur. *Et in Ps.* 118. *litt.* 8. *n.* 1. Plures, *inquit*, Psalmorum codices legentes, & nos ita opinabamur, versum qui octavæ litteræ primus est..... in superioribus septimæ litteræ octo versibus contineri; quia ita in Latinis codicibus, atque etiam in nonnullis Græcis scriptum continebatur..... Sed secundùm Hebræos emendatum apud Græcos Psalmorum librum legentes, invenimus hunc versum non septimæ litteræ novissimum esse, sed octavæ primum.

Custantius noster sic pergit : « Latinum sequi solet, usu, uti probabile est, tunc receptum.
In Ps. 67. n. 21. » *Hunc litteræ paulò tenaciorem esse sæpe admonet*, Interpretesque *illius*, dum collationem » ordinemque verborum demutare ac temperare non audent, minùs dilucidè proprietatem » declarasse dictorum. *Codicis hujus Psalterium aliud ab eo esse quod* Gallicanum *vocant*, » *minimè mirum est; cùm hoc ipsum sit quod Hieronymus postmodum emendavit. Illi au-* » *tem non ita scrupulosè adhæret, ut in una eademque lectione repetenda semper constans* » *sit. Sæpe enim verbis utitur Vulgatæ nostræ, dum versum enarrandum repetit; licet lec-* » *tionem primò proposuerit ab eadem dissonantem. Imo textum aliquando præmittit aliter* » *quàm nunc habemus, sed hunc postea sic explicat, ac si id tantùm legisset, quod modò apud* » *nos obtinet. Videri hinc posset familiaris Hilario fuisse Vulgata nostra. Ignotæ tamen ei* » *fuerunt plures lectiones, quæ modò in illa exstant, quasque spectare licet velut exempla* » *eorum, quæ postea Hieronymus in Itala Versione correxit.*

» *Addit doctissimus Editor : Singulis hisce Hilarii tractatibus in Ps. integri iidem præ-* » *figuntur Psalmi. Hi Editione Parisiensi anni* 1605. *primùm vulgati sunt ex antiquo* » *codice aliàs S. Maximini Miciacensis, postea reginæ Suecorum Christinæ, ac tandem Va-* » *ticanæ bibliothecæ. Psalmos eosdem præ se ferunt Vaticani minoris antiquitatis codices :* » *at in reliquis cùm scriptis, tum editis neutiquam exstant. Alienum opus produnt tex-* » *tus Psalmi* 119. *ante præfationem in Cantica graduum, necnon primum Psalmi* 118. » *Octonarium ante præfationem in totum Psalmum, inconcinno prorsus loco ordinata. Ve-* » *rùm singuli Psalmi ab eo textu, quem in enarrationibus suis sequitur Hilarius, tot locis* » *dissident, ut hos illius esse nemini persuaseris. At cùm à Vulgata non minus, quàm ab* » *Hilariano Psalterio dissentiat; sic eam versionem, quæ ex Mss. antiquitate auctoritatem ob-* » *tinet, conservandam duximus. »*

Psalterio Hilariano succedit Ambrosianum, id est, Psalmi ex S. Ambrosii commentariis excerpti, ex his autem nonnisi tredecim tractatus supersunt in Psalmos totidem, nempe in Psal. 1. *deinde in Ps.* 35. *& sequentes alios quinque; denique in Psalmos* 43. 45. 47. 48. *&* 118. *Præterea aliis libris Ambrosium expositiones Psalmorum aliquot inseruisse mo-*

nent novissimi Editores nostri : « *Illos Psalmos, inquiunt, temporibus occasionibusque diversis, partim concionando, partim dictando, explanavit S. Doctor. Ex præfat. enim quæ primo Psalmo præmittitur, intelligimus ipsum in ecclesia sua, & post consuetos Psalmorum cantus sermonem habuisse :* Quantùm laboratur, *inquit,* in ecclesia ut fiat silentium, cùm lectiones leguntur : si unus loquatur, obstrepunt universi; cùm Psalmus legitur, ipse sibi est effector silentii. *Eandem etiam Ambrosius admisisse videtur versuum distributionem, quæ nunc habetur in Vulgata; id sanè constat de Psalmo* 118. *explicato enim, v. g. versu* 3. *ultimi Octonarii, ait :* Sequitur versus quartus : Loquetur lingua mea verbum tuum, quoniam omnia mandata tua justitia est. *Subinde sic pergit :* Sequitur versus quintus : Fiat manus tua salvum facere me, quoniam mandata tua elegi. » *Eandem quoque divisionem retinuit Hilarius, cùm dicat Prologo in hunc Ps. col.* 241. *e.* Secundùm Hebræorum litteras in singulis octonis versibus singulæ litteræ præferuntur. Est autem omnis numerus versuum in centum septuaginta sex versibus, *&c. Totum hunc Psalmum sermonibus* 22. *exegit Ambrosius pro totidem elementis Hebraicis.* « *Post explicatum unumquodque elementorum, ad interpretationem textûs accedit. Primò proponit ipsa verba cujusque versus, & si quid occurrat varietatis, sive in Græcis, sive in Latinis exemplaribus, sive etiam in diversis Interpretibus, hoc ille non sine magna eruditione subjicit, & quasi digito indicat fontes istiusmodi discriminis, quod nonnunquam dissidentibus Interpretum opinionibus, sæpius verò antiquariorum Scripturam imperitiâ vel indiligentiâ suâ corrumpentium culpæ adtribuit. Insuper quid de variis Scripturæ versionibus sentiat, candidè in medium profert, docetque tunc temporis in Ecclesia potissimùm valuisse LXX. Senum interpretationem. Nihilominus tamen libentiùs ipsemet utebatur exemplari suo Græco; quamvis etiam minimè negligeret & alia subinde consulere, & diversas textûs interpretationes, quæ defendi posse aliqua ratione videbantur, proponere.* »

Admonit. præv. nov. Ed.

Ambrosii Psalterium excipit Augustinianum : hoc integrum est, nec ulla sui parte mutilum, editumque jam fuit à Jac. Fabro Stapulensi in quincuplici suo Psalterio, sub titulo Psalterii veteris; *enim verò, quod etiam observatum est à nostris to.* 4. *nov. Edit. August. nihil ipsum ab Augustiniano dissidere certo certius est.* « *Et jam nulli dubitamus, inquiunt, quin illud totum ex Augustini commentariis exscripserit ejusdem in quincuplici Psalterio editor Jacobus Faber. Id non satis adverterunt ii qui* vetus *istud & Augustinianum in suis ad LXX. Interpretes scholiis & notis, non pro uno eodemque, sed pro duobus habent Psalteriis.* » *Quod verò ad litteram spectat, ut eam integram atque illibatam haberet Augustinus, hæc referunt doctissimi Editores iidem præfat. in hunc tomum :* « *Latinas Editiones inter se componit, exemplaria Græca consulit, colligit varias lectiones, undenam irrepserit diversitas, ex Interpretum vitio, an è textus Græci ambiguitate, investigat; ejus denique illa sedulitas quæ tot locos tam anxiè discussit, huc eum impulit, ut Psalterium multoties ad idioma Hellenicum recenseret castigaretque. Hoc intelligas licet ex ejusdem epist.* 261. *n.* 5. *ad Audacem, ubi cùm dixisset Psalterium à Beato Hieronymo ex Hebræo sermone conversum non habere se, prosequitur in hunc modum :* Nos autem non interpretati sumus, sed codicum Latinorum nonnullas mendositates ex Græcis exemplaribus emendavimus. Unde fortassis fecerimus aliquid commodius quàm erat, non tamen tale quale esse debebat. Nam etiam nunc, quæ fortè nos tunc præterierunt, si legentes moverint, collatis codicibus emendamus. »

Augustini Psalterio alia duo annectimus, nempe Prosperi & Cassiodori. Prosperi Psalterium majori sui parte diminutum est, cùm non complectatur nisi quinquaginta Psalmos posteriores, qui quidem Psalmi vix dissidere visi sunt ab his qui leguntur apud Augustinum. Cassiodori verò Psalterium optimè concordat cum Psalterio Romano, quale tum à Fabro Stapulensi in quincuplici suo Psalterio anno 1508. *tum à Martianæo nostro editum est tomo primo novæ Edit. operum S. Hieron. p.* 1223. *è regione Psalterii Gallicani. Idem verò Psalterium secundùm LXX. Interpretes, secundis curis ab Hieronymo emendatum, jam editum fuerat cum asteriscis & obelis Romæ, studio & opera Joannis Cari Presbyteri. De duplici autem illa emendatione Psalterii ipse Hieronymus in epist. sua ad Paulam & Eustochium ita loquitur :* Psalterium Romæ dudum positus emendaram, & juxta LXX. Interpretes, licet cursim, magna illud ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis scriptorum vitio depravatum, plusque antiquum errorem, quàm novam emendationem valere, cogitis ut veluti quodam novali scissum jam arvum exerceam, & obliquis sulcis renascentes spinas eradicem. Unde commoneo tam vos quàm eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut quæ diligenter emendavi, cum cura & diligentia transcribantur.

Addunt Editores nostri præfat. in to. 4. *August. Duplex igitur Psalterii emendatio adhibita ab Hieronymo :* « *Primò* cursim & magna ex parte, *cùm adhuc in urbe versaretur : secundò* diligenter, *jamque in secessu abditus Bethlehemitico. Ultimæ hujus correctionis exemplaria optat ut cum cura & diligentia transcribantur; necnon eidem addita abs se*

» *notæ appingantur, obeli videlicet, à quibus usque ad sequentia duo puncta, quæ legeban-* » *tur apud LXX. cùm in Hebræo deessent, includebantur; & asterisci, quibus similiter quæ* » *ad proxima duo puncta sequebantur, ex Hebræo juxta Theodotionis Editionem LXX.* » *Interpretibus accessisse notum fieret. Atqui hujusmodi signa etiamnum in veteribus quibus-* » *dam Vulgatæ Mss. non autem in alio ullo Psalteriorum Latinorum invenire est. Hæc ip-* » *sa in compluribus codicibus sibi observata Jacobus Faber Stapulensis affirmat: ipsique habe-* » *mus præ manibus antiquissimum tripartitum Psalterium Abbatiæ S. Petri Carnutensis, quod* » *in prima columna Psalterium Hieronymi ex Hebræo continet; in tertia vetus Psalterium à* » *Romano, atque ab eo quo usus est Augustinus, parum discrepans; in secunda verò Editionem* » *Vulgatam exhibet cum supra memoratis Hieronymi obelis & asteriscis. Hinc facilè persua-* » *demur Vulgatam esse ipsam illam Versionem ab Hieronymo secundis curis emendatam: quæ* » *nostra sententia insuper auctoritate Ms. Bibliothecæ Colbertinæ ante septingentos annos* » *exarati confirmatur, qui Vulgatam cum iisdem Hieronymianis notis, & sub hac inscriptio-* » *ne comprehendit:* Liber Psalmorum de translatione Septuaginta Interpretum, emendatus à » S. Hieronymo in novo. » *Atque illud est Psalt. quod Vulgatum est à Martianæo nostro to.* 1. *novæ Edit. S. Hieron. sub titulo Psalterii Gallicani. De utroque autem hoc Psalterio tum Romano tum Gallicano ita loquitur Valafridus Strabo de rebus Ecclesiasticis cap.* 25. Psalmos cùm secundùm LXX. Interpretes Romani adhuc habeant, Galli & Germanorum aliqui secundùm emendationem quam Hieronymus pater de LXX. Editione composuit, Psalterium cantant: quam Gregorius Turonensis Episcopus à partibus Romanis mutuatam, in Galliarum dicitur Ecclesias transtulisse. *Sed hanc opinionem confutat Mabillonius noster in disquisitione sua de cursu Gallicano, probatque longè post Gregorium Turonensem allatam fuisse in Gallias hanc postremam Hieronymianam Psalterii emendationem.*

« *Hocce Psalterium, inquiunt Editores præfati, quod, quia illo primi omnium Galli* » *usi sunt, Gallicanum vocant, sensim in omnes Occidentales Ecclesias fuit receptum. Vir* » *eximiæ eruditionis ac piæ memoriæ Cardinalis Bona de rebus Liturgicis lib.* 2. *cap.* 3. *cen-* » *set ejus usum ante annos abhinc sexcentos admissum in Italia fuisse, præterquam in Me-* » *diolanensi Ecclesia, quæ antiquum suum Psalterium hodieque retinet; præterquam etiam* » *in Urbis Ecclesiis, in quibus proprium suum obtinuit ad ætatem usque Pii V. cujus jussu* » *illæ Vulgatam Editionem amplexæ sunt, exceptâ unâ Vaticanâ, ubi etiam nunc Romanum* » *canitur Psalterium.* »

Psalterii autem hujus Gallicani nullus pene nobis usus fuit in opere isto, cùm ipsum à Vulgata vix discrepare videatur. At Romani Psalterii non eadem ratio; quamvis enim plus ad Vulgatam accedat quàm nostrum S. Germani Psalterium, tamen ab eadem Vulgata sæpe & sæpius distare constat; unde varietates ejus omnes summâ curâ annotavimus, illamque ipsius Editionem usurpavimus, quam in quincuplici Psalterio Jacobus Faber Stapulensis instruendam curavit in Parisiensi nostro S. Germani Cœnobio anno 1508. *nequaquam tamen à nobis prætermissâ eâ quæ à Martianæo nostro vulgata est to.* 1. *oper. S. Hieronymi. Huic Romano Psalterio vetera quoque alia nonnulla adjunximus, maximè illa quorum variantes lectiones insignes à nostris collectæ sunt & impressæ initio tomi* 4. *nov. Edit. op. S. August. His adde alias infinitas cùm ex Breviario Mozarabico Missalique Romano, tum à Patrum Latinorum Scriptorumve Ecclesiasticorum operibus mutuò sumptas, quas omnes Sangermanensi Psalterio subnectendas duximus.*

ARGUMENTA VARIA LIBRI PSALMORUM,

qualia edita sunt in Bibliis Vulgatæ edit. *fol. Parif. Vitré.* 1662.

Psal. I. *Pios & probos esse beatos; impios contrà, & peccatores esse miseros.*

Psal. II. *Frustra homines, præsertim reges & principes, sese Christi regno opponere: nam eum esse universum regem à Deo patre constitutum, cui sit parendum, si salvi esse velimus.*

Psal. III. *Deum, ut se ab exercitu hostili defendat, uti facere consuevit, precatur. Congruit Christo.*

Psal. IV. *Hostes hortatur, ut Deum colant, cujus bonis multiplicantur; à Deo autem contra ipsos sibi opem poscit. Congruit Christo.*

Psal. V. *Deum orat, ut malignos malis, innocentes bonis afficiat.*

Psal. VI. *Deum orat, ut se & à morbo, & à peccato sanet: exauditus autem, inimicis insultat.*

Psal. VII. *Pro se contra Saulem orat, ut ipse ob suam innocentiam servetur, ille verò ob pertinaciam pœnas luat.*

Psal. VIII. *Dei magnitudinem prædicat à miris ejus operibus, præsertim hominis, atque adeo Christi exaltatione. Psalmus est propheticus.*

Psal. IX. *Gratias agit Deo, quòd se, & alios afflictos ab hostium injuria tueatur: orat, ut id perpetuò faciat, impios evertens, & pios inopes defendens. Quare hic Psalmus in duos apud Hæbr. secatur.*

Psal. X. *Se, suique similes, quòd Deo fidant, in tuto esse; impios autem & peccatores, malè perituros.*

Psal. XI. *Petit ut servetur, quòd impiorum regnum omnia occupet: idem precatur piis cæteris; Dei promissum urgens.*

Psal. XII. *A Deo petit, ut se ab inimico defendat, ut à morte liberatus, ejus beneficentiam cantet.*

Psal. XIII. *Quòd impiorum plena sunt omnia, optat Christi adventum, velut bonis salutem allaturum.*

Psal. XIV. *Pueros & innocuos terrâ sanctâ, vel potiùs cœlo, & æterna quiete potituros.*

Psal. XV. *Christus Deum patrem orat, ut se piorum studiosum, & impiorum osorem conservet: gratias deinde agit, quòd ab eo sit è mortuis excitandus, & perpetua felicitate donandus.*

Psal. XVI. *Obsecrat ne persecutionibus obruatur. Inimicos quidem in hac vita fortunari, se verò gloriam æternam exspectare.*

Psal. XVII. *Gratias agit, quòd ex maxima rerum desperatione, quam poeticè describit, victoriam & regnum sit consecutus. Multa hìc soli Christo conveniunt.*

Psal. XVIII. *Deum, cùm ex cœlestium rerum opificio, tum è divina lege cognosci: cognitum precatur, ut sibi omnia per errorem, vel conscientiam commissa remittat.*

Psal. XIX. *Oratio pro pio rege ad bellum proficiscente, ut Deum habeat propitium.*

Psal. XX. *Gratias agit, quòd Christum regem multâ gloriâ affecerit, ejusque hostes sit tandem perditurus.*

Psal. XXI. *Christus Patrem in cruce obsecrat, enumeratis suæ perpessionis appendicibus, ut sibi adsit: sese in vitam revocatum, ejus laudes toto mundo propagaturum. Congruit morbo desperatis.*

Psal. XXII. *Celebrat beneficia à Domino accepta. Se per eum tutum fuisse, & semper fore.*

Psal. XXIII. *Deum toti terræ imperare: ejus autem cœlestem montem innocentes ingressuros, siquidem Christus triumphans portas aperuerit.*

Psal. XXIV. *Rogat, ut ex inimicis liberetur; peccatis absolutis, periculis tum ipse, tum populus eripiatur.*

Psal. XXV. *Petit ne se innocentem in improborum numero habeat.*

Psal. XXVI. *Se esse tutum adversùs omnem vim, modò in Dei domo, id est Ecclesia, permaneat, & à Deo contra adversariorum injurias defendatur.*

Psal. XXVII. *Christus à Deo patre poscit, ne se in inferis retineat, peccatorum loco habens; sed illis punitis, se & Dei populum perpetuò servet. Mysterium resurrectionis suæ indicat.*

Psal. XXVIII. *Pios ad Deum gloriâ afficiendum hortatur, qui tam terrifica voce, sive tonitru suam potentiam ostendat. Verbo Dei competit.*

Psal. XXIX. *Gratias agit, quòd ex periculis ereptus & exauditus sit. Congruit Christo.*

Psal. XXX. *Precem instituit contra pericula, & hostium studia; tum divinam in pios providentiam extollit, illos ad Deum diligendum invitans, qui pro suis operibus quemque remuneretur. Christo congruit.*

Psal. XXXI. *Beatos esse, quibus remissa sunt peccata: inde suo & sanctorum omnium exemplo hortatur, ut hanc beatitudinem quisque sibi quærat, & contumaciam belluinam abjiciat: hinc enim manere pœnas, illinc præmia.*

Psal. XXXII. *Justos invitat ad celebrandum Deum ex ipsius physico opificio, erga homines benignitate, & providentia.*

Psal. XXXIII. *Se & alios adhortatur ad Deum piè colendum, quòd suos ab omnibus malis defendat, impios perdat.*

Psal. XXXIV. *Christus hostibus, non suis propriè, sed Dei, excidium, sibi salutem precatur. Psalmus est propheticus.* Joann. 15. *Congruit piis.*

Psal. XXXV. *Miratus in impio nullum Dei esse metum, exclamat Dei patientiam, atque in omnia benignitatem; & ut misericordiâ in se & pios utatur, excisis impiis, supplicat.*

Psal. XXXVI. *Non esse à pietate discedendum, quòd impii floreant: nam & impios plagas, & pios præmia accepturos.*

Psal. XXXVII. *Deum obsecrat, ut se graviter ægrotum ob peccata, ab amicis neglectum, ab inimicis exagitatum juvet, sanetque. Multa conveniunt Christo.*

Psal. XXXVIII. *Ægrotus, abrupto diuturno silentio, Deum orat, ut sibi veniam det; & saltem vitæ brevitatem, quæ homini conceditur, ne deneget.*

Psal. XXXIX. *Christus gratias agit, quòd Deum patrem semper habeat præsentem; & obedientiam (eam ut sacrificio præponenti) offert: sed interim se nunc quoque liberet, ultus adversarios. Psalm. est propheticus.* Hebr. 10.

Psal. XL. *Orat pro iis, qui afflictis benefaciunt, & pro se, quem in morbo constitutum amali exstinctum cupiebant. Christo congruit.*

Psal. XLI. *Suum exilium consolatur Dei & rerum divinarum meditatione, orans, ut se in patriam restituat; quod & futurum sperat.*

Psal. XLII. *Orat, ut se Jerosolymam ab exilio, ad frequentandum templum, revocet.*

Psal. XLIII. *Queruntur pii se, contra majorum exempla, impiorum libidini exponi ob religionem; Deumque obsecrant, ut tandem subveniat. Congruit apostolis, & martyribus.* Rom. 8.

Psal. XLIV. *Carmen nuptiale, Christi & Ecclesiæ notas, virtutes, dotes, gratias, conjunctionem canens.*

Psal. XLV. *Civitatem Dei, sive Ecclesiam, Domini præsidio contra omnem vim esse tutam.*

Psal. XLVI. *Omnes gentes invitat ad Deum celebrandum, quòd in sanctorum Israelitarum communionem & ecclesiam cooptandæ sint. Ecclesiæ congruit.*

Psal. XLVII. *Deo carissimam esse Jerosolymam, ut qui eam singularibus victoriis, donis, & beneficiis exornaverit, atque ex eo misericordiam suam in omnes terræ fines derivaverit. Congruit Ecclesiæ.*

Psal. XLVIII. *Nihil contra mortem & infernum prodesse divitias, solam justitiam ex iis eripere, sive redimere.*

Psal. XLIX. *Christum homines in suo ultimo judicio salvaturum, non ex cæsis victimis, sed animi pietate, vitæ innocentia, puritate justitiæ.*

Psal. L. *Parricidium in Uriam, adulterium in Bethsabeam expiari, Spiritu sancto sibi reddito, obsecrat, non propter Mosis sacrificia; sed Christum Ecclesiam ædificaturum, cujus sacrificium justitiæ sit placiturum.*

Psal. LI. *Doeg Saulis pecuarium increpat, ei exitium, sibi salutem præsagiens.*

Psal. LII. *Impiorum infinitum esse numerum: quare optat adventum Christi, qui ab illis bonos servet.*

Psal. LIII. *Deum contra adversarios implorat: sese ejus laudes, post liberationem, prædicaturum.*

Psal. LIV. *Deum, ut se à falsis simulatisque amicis servet, eosque puniat, obtestatur. Christo congruit.*

Psal. LV. *A Deo petit, promissionibus ejus erectus, ut sibi contra tot hostes subveniat: sese eum postea celebraturum.*

Psal. LVI. *Opem implorat contra tam pertinaces æmulos: se eum publicè cantaturum. Christo etiam convenit.*

Psal. LVII. *Perituros impios & pestilentes, pios & justos fructum suæ virtutis percepturos, ita ut Dei providentia, & judicium appareat.*

Psal. LVIII. *Opem efflagitat adversùs Saulem, & ejus aulicos: eis punitis, se Dei potentiam & gratiam personaturum. Christo competit.*

Psal. LIX. *Populus Dei auxilium petit in expeditione contra Idumæos & cæteros vicinos. Apostolis congruit.*

Psal. LX. *Ab exilio poscit restitutionem, longamque vitam, ubi regnum fuerit consecutus. Christo accommodatus est.*

Psal. LXI. *Se in Dei tutela positum frustra oppugnari: in eo justis esse salutem, qui pro suis quemque factis remuneretur.*

Psal. LXII. *Exul se Deo laudibus & gratiarum actione afficiendo consolatur, hostibus interitum, sibi malorum finem sperans.*

Psal. LXIII. *Contra insidias & calumnias opem implorat, confidens earum auctores magna justorum voluptate oppressum iri.*

Psal. LXIV. *Deum esse laudandum ob ipsius in Sionem, atque adeo universum hominum genus, beneficentiam.*

Psal. LXV. *Omnes invitat ad Deum celebrandum & adorandum, qui mundum, præcipuè populum suum, tot bonis afficit.*

Psal. LXVI. *Deum obsecrat, ut se toto orbe cognoscendum exhibeat. Est propheticus de Ecclesiæ propagatione & collectione.*

Psal. LXVII. *Canit Ecclesiæ de hostibus victorias; ut in exitu ex Ægypto. Christum Deum in cœlum ascensurum, indeque apostolos de diversis tribubus missurum ad gentes convertendas.*

Psal. LXVIII. *Christus se ob religionis zelum multa pati conqueritur: auxilium à Patre petit, & Judæorum punitionem: se illi laudes dicturum.* Joann. 2. & 15. Rom. 10. 11.

Psal. LXIX. *Sibi, bonisque opem, æmulis ignominiam precatur.*

Psal. LXX. *Senex contra impios opem implorat, perpetuam gratiarum actionem pollicens.*

Psal. LXXI. *Christi regnum justum, pacificum, amplum, felixque fore.*

Psal. LXXII. *Improbos in hac vita felices esse: probos qui inde commoventur, ex fine & exitu, quòd sua quemque tandem maneant præmia, se debere consolari.*

Psal. LXXIII. *De populi Domini, & templi calamitate conqueritur; Deum obtestans, ut succurrat, quemadmodum olim.*

Psal. LXXIV. *Christus perpetuò hîc de se & sua judiciaria potestate loquitur, de quo & agit gratias.*

Psal. LXXV. *Invitat ad Deum colendum ex perpetua ipsius erga Ecclesiam gratia & auxilio.*

Psal. LXXVI. *Queritur se multis malis premi: Deum nihilominus celebrat, & mulcet à miris operibus.*

Psal. LXXVII. *Canit ea, quæ acta narrabantur in veteri populo, monens ne majorum suorum contumaciam æmulentur, propter quam Deus tribum Ephraim abjecit, Judæ autem elegit, Davide in regem evecto.*

Psal. LXXVIII. *Populus deplorat pollutam urbem & templum, factasque suorum cædes: parem vicem gentibus imprecatur, Deo laudem promittens.*

Psal. LXXIX. *Populus ab hostibus vexatus, iram Dei deprecatur: orat, ut quos ex Ægypto transtulit, velit tueri, præcipuè filium dexteræ suæ, id est Christum, & Christi membra.*

Psal. LXXX. *Celebrat beneficium liberationis ex Ægypto: deinde Deum denunciantem inducit, si sibi non obtemperetur, calamitatem; sin obtemperatur, felicitatem.*

Psal. LXXXI. *Injustè jura administrantibus exitium minatur, precans Christi adventum, qui id seriò præstet.*

Psal. LXXXII. *Ismaeliticis, Saracenis, & cæteris, eorum partes contra Ecclesiam sequentibus, exitium precatur. Psalm. est propheticus.*

Psal. LXXXIII. *Suspirat ex exilio in templum, ut in eo Deum possit colere. Beatos esse, qui non careant usu religionis.*

Psal. LXXXIV. *Orat, ut iis, quos captivitate Babylonica liberavit, solidè placetur, Christo exhibito.*

Psal. LXXXV. *Christus Patrem precatur, ut se ab hostibus defendat: omnes gentes ipsum adoraturas.*

Psal. LXXXVI. *Sionem, id est Ecclesiam, fore gloriosam: civium illius numerum fore infinitum & felicem. Psalm. est propheticus.*

Psal. LXXXVII. *Christus ab inimicis vexatus, ab amicis destitutus, opem Patris implorat. Ægrotis & afflictis congruit.*

Psal. LXXXVIII. *Canit misericordias Domini, potentiam, promissiones sibi factas: deinde queritur post tot promissiones Christum differri, suum populum, suam domum & familiam externis gentibus exponi, orans ut sui recordetur.*

Psal. LXXXIX. *Inanem & fugacem esse hominum vitam: proinde Deum orat, ut saltem eis recon-*

cilietur, & eorum opera dirigat, atque perficiat.

Psal. XC. *Ab omnibus periculis & hostibus esse securos, qui sunt in Dei tutela.*

Psal. XCI. *Deum collaudandum, quòd ejus omnia sint magna, malos perdat, bonos servet.*

Psal. XCII. *Dei præstantiam & legem extollit.*

Psal. XCIII. *Precatur, ut superbos & impios puniat; & id sibi, Deique populo promittit.*

Psal. XCIV. *Hortatur, ut Christum Deum & regem colant, eique pareant, tum ob antiqua creationis beneficia, tum ob ipsius incarnationem; ne, ut patres ex Ægypto egressi, sibi introitum ad requiem præcludant.* Hebr. 3. & 4.

Psal. XCV. *Omnia incitat ad Christum Dominum extollendum, qui sit homines ex æquo judicaturus.*

Psal. XCVI. *Homines & angelos invitat ad Christum Dominum adorandum, qui sit extremo suo adventu idololatras pudore affecturus, bonisque lucem allaturus.* Hebr. 1.

Psal. XCVII. *Invitat ad Deum celebrandum, qui sit Christum omnibus exhibiturus, & per eum orbem judicaturus.*

Psal. XCVIII. *Christum ut Dominum celebrat, & ad eum invocandum, ejusque vestigia adorandum inducit exemplo Mosis, Aaronis, Samuelis.*

Psal. XCIX. *Ad Dei laudes & cultum omnes cohortatur.*

Psal. C. *Probæ suæ anteactæ vitæ rationem Deo proponit, ejus extollens gratiam. Juxta Hebræos, qui hæc exponunt in futuro, se rectè victurum vovet. Congruit Christo.*

Psal. CI. *Valde mœstus orat Christum, terræ cœlique fundatorem, ut Sionis misereatur, ex eaque ædificet Ecclesiam, in quam populi & reges ad Deum colendum conveniant.*

Psal. CII. *Se, angelos, & omnia excitat ad innumerabilia Dei beneficia prædicandum.*

Psal. CIII. *Deum ab opificio & providentia celebrat.*

Psal. CIV. *Ad Deum laudandum vocat, qui Israelitas multis bonis affecerit, conservaverit, & in terram promissam perduxerit.*

Psal. CV. *Captivi Deo peccata sua, majorumque suorum confitentur, & veniam salutemque poscunt.*

Psal. CVI. *Deum laudandum, qui ex itinerum errore, carcere, morbo, navigationum discriminibus, denique periculis omnibus se invocantes liberet, & bonis cumulet.*

Psal. CVII. *Ecclesia precatur Deum sibi prosperum contra Moabitas, Palæstinos, Idumæos, (id est Mahometanos.) Psalmus est propheticus.*

Psal. CVIII. *Judæ proditori, cæterisque malevolis dignas pœnas, sibi salutem Christus precatur.* Act. 1.

Psal. CIX. *Christum ad Patris dexteram sessurum, regnum è Judæa auspicaturum, sacerdotio Melchisedech perpetuò functurum, toto orbe victorem dominaturum.*

Psal. CX. *Dominum laudat, qui tot beneficia in Ecclesiam contulerit.*

Psal. CXI. *Religiosos & beneficos esse beatos; peccatores perituros.*

Psal. CXII. *Deum laudandum, qui excelsus ima curet.*

Psal. CXIII. *Recolit Dei miracula, Israelem de Ægypto educentis: deinde eum precatur ut suam gloriam asserat, quòd cæterarum gentium dii simulacra sint vana; ipse verò sit omnis generis piorum præsidium. Apud Hebræos in duos scinditur.*

Psal. CXIV. *Orat, simul & gratias agit, quòd fuerit magno è periculo ereptus. Christo congruit.*

Psal. CXV. *Pergit gratias agere Deo, à quo fuerat liberatus: nam hic Psalmus in Hebræo pars est altera superioris.*

Psal. CXVI. *Invitat omnes gentes ad Deum collaudandum, ob Christum exhibitum.* Rom. 15.

Psal. CXVII. *Gratias agit Ecclesia, quod post tot rerum discrimina, salutem & Christum sit consecuta.* Matth. 21. & 22.

Psal. CXVIII. *Domini legem, verbum, & præcepta laudat, quorum amantissimum & studiosissimum se conservari optat ac precatur, 22. octonariis.*

Psal. CXIX. *Petit Ecclesia à maledicis & Cedarenis (id est Mahometanis) à Cedar Ismaelis filio, inter quos versatur, liberari. Canticum est propheticum, ut & sequentia, quæ Graduum inscribuntur.*

Psal. CXX. *Ecclesiam ubique esse tutam, quòd Dominum habeat custodem.*

Psal. CXXI. *Ecclesiam laudat à concordia, pietate, justitia, eique bene precatur.*

Psal. CXXII. *Ecclesia precatur contra impiorum calumnias.*

Psal. CXXIII. *Ecclesia gratias agit, quòd ab extremo periculo sit erepta.*

Psal. CXXIV. *Ecclesiam ejusque cives esse tutissimos, impios autem perituros.*

Psal. CXXV. *Ecclesia orat ut liberetur è captivitate, videlicet per Christum. Congruit martyribus.*

Psal. CXXVI. *Nec familiam, nec urbem custodiri, nec liberos haberi citra Dei favorem & donum.*

Psal. CXXVII. *Timore Domini, beatitudinem hujus etiam vitæ, conciliari.*

Psal. CXXVIII. *Ecclesia gratias agit, quòd Domini ope tuta semper permaneat, precans, ut sui hostes dent pœnas.*

Psal. CXXIX. *Peccatorum veniam magno ardore deposcit, redemptionem, per Christum videlicet, pollicens.*

Psal. CXXX. *Humilitatem & modestiam suam Deo offert & proponit, sacrificium longè gratissimum.*

Psal. CXXXI. *Ecclesia Deum obtestatur, ut memor Davidis ejusque voti, in Sione habitet, Christumque exhibeat, quem ipse magna verborum solemnitate promisit.*

Psal. CXXXII. *Ecclesiæ consensionem esse suavissimam, à Deo cumulatè benedictam.*

Psal. CXXXIII. *Ecclesia Domini cultores ad Dei laudes hortatur.*

Psal. CXXXIV. *Ad Deum celebrandum invitat, quòd Israel magnis beneficiis cumulaverit, & idola sint inutilia.*

Psal. CXXXV. *Ad Dei confessionem excitat, propter ipsius in omnia, maximè in populum suum, providentiam atque beneficia.*

Psal. CXXXVI. *Captivi lacrymantes restitui optant, pœnasque Idumæis & Babyloniis precantur. Congruit Ecclesiæ inter Mahometanos exulanti.*

Psal. CXXXVII. *Se Deum ob favorem perpetuò confessurum & adoraturum, optans ut cæteri quoque reges hoc nomine idem faciant.*

Psal. CXXXVIII. *Deum omnia penitus scire, ubique præsentem esse, ejus providentiam & vim nihil, quantumvis occultum & exile, evadere: quare se eum prædicaturum, & impios odio persecuturum.*

Psal. CXXXIX. *Ut se ab improbis & maledicis defendat, illosque puniat, deprecatur. Christo congruit.*

Psal. CXL. *Orat ut sit patiens in afflictionibus, &*

ab adversariis tutus. Congruit Christo.

PSAL. CXLI. *Humana ope desertus, contra insectatores auxilium implorat. Ecclesiæ congruit.*

PSAL. CXLII. *Petit ne Deus ad suam justitiam respiciat, sed ad miseriam & persecutionem, à qua se sublevet, punitis hostibus. Ecclesiæ congruit.*

PSAL. CXLIII. *Gratias agit, quòd pacato regno fruatur: deinde orat, ut se ab externis hostibus, alioqui tumentibus, defendat.*

PSAL. CXLIV. *Deum extollit ut regem, ut bonum, misericordem, omnia gubernantem, conservantem, hominibus ingentia beneficia conferentem.*

PSAL. CXLV. *Deo fidendum, non hominibus, non principibus.*

PSAL. CXLVI. *Laudandum Deum ex ipsius in populum suum providentia, & aliis operibus. Est propheticus de Ecclesiæ collectione.*

PSAL. CXLVII. *Pergit Ecclesiam ad Dei laudes hortari, præcipuè quòd in ipsam singularis ejus sit beneficentia: hic enim Psalmus superiori in Hebræo adnectitur.*

PSAL. CXLVIII. *Angelos, omne hominum genus, cœlestia, terrestriaque omnia ad Deum laudibus afficiendum adhortatur. Psalmus est propheticus.*

PSAL. CXLIX. *Regem Christum canendum esse, qui suos sit salvaturus, eisque in gentes ultricem potestatem daturus. Est propheticus de Ecclesiæ victoria.*

PSAL. CL. *Omnem spiritum ad Deum omnis musicæ genere laudandum invitat.*

OBSERVATIO.

IN edendo Psalmorum libro consilium primum erat rationem hucusque à nobis adhibitam servare, id est, Psalmos non edere nisi secundùm Versionem antiquam, & illam cujus communis vulgarisque est usus hodie in Ecclesia. Sed cùm deprehendissemus utramque illam Versionem ex uno fonte Græco LXX. Interpretum prodiisse, nec unam ab altera discrepare, nisi his plurimis quæ Hieronymus semel & iterum corrigenda & emendanda judicaverat: (nam hæc ipsa sola denuo castigata in usum communem admissa est ab Ecclesia, seclusâ posteriori Interpretatione Hieronymi ex Hebræo, ne scilicet, opinor, si à recepta consuetudine nimiùm discederetur, vulgus à Psalmis decantandis aut recitandis avocaretur, indeque perturbatio & confusio sequeretur :) hæc, inquam, cùm animo reputaremus, à mente suscepta destitimus, utilitatique & commodis omnium, ac potissimum doctorum & Litterarum Sacrarum amatorum, servituros nos judicavimus, si Versionem Latinam Hieronymi ad Hebraïcum fontem accommodatam, duabus aliis è Græco prognatis adnecteremus; maximè cùm illam ipsam, ut dixi, non distrahendam duxerit Ecclesia, nisi ut multitudini, alterâ de Græco assuefactæ, mos gereretur. Quominus tamen Psalterium illud triplex distinctis totidem columnis simul ederemus, id maximè impedire poterat, quòd Versio Latina Psalmorum, ut se habet in Vulgata nova, non rarò conveniat cum Veteri: sed præterquam quòd earum alterutra è medio tolli debuisset, nec facilè distingui potuisset ac decerni eccuinam id forte obtigisset, rationibus nostris utramque servari maximè conducebat, illarumque neutram excludi, quòd ambæ, licet uno ex fonte prolatæ, multis adhuc, iisque non levibus, à se invicem differre viderentur. Et sanè cùm Latina Psalmorum interpretatio, quæ inserta est in Vulgata nostra, illa ipsa sit quæ ab Hieronymo secundis curis emendata fuit ad Græcum purum Hexaplare LXX. Interpretum; non verò illa ipsissima Vetus Latina, quæ proximè derivata est à Græco editionis illius, quæ Κοινὴ olim, seu *Communis* dicebatur; inde contigit ut diversitates plurimæ, eæque non contemnendæ, inter utramque etiamnum deprehendantur. Quapropter satius duximus utramque illam operi nostro adjungere, quàm unam seclusâ alterâ admittere. Ad Versionem autem Latinam Hieronymi ex Hebræo quod attinet, ipsa columnâ intermediâ, typisque distinctis excudetur: illaque præferetur à nobis Editio, quæ non multis abhinc annis prodiit in publicum studio & operâ D. nostri Johannis Martianæi, to. 1. novissimæ Editionis operum S. Hieronymi, Parisiis, anno 1693.

LIBER PSALMORUM.

Vulgata hodierna seu Versio Latina sec. LXX. secundis curis emendata à S. Hieronymo.

Psalmus I.

1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit:

Jos. 1. 8. 2. Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Jere. 17. 8. 3. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo:

Versio Latina S. Hieronymi ex Hebræo.

Psalmus I.

Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit:

Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Et erit tanquam lignum transplantatum juxta rivos aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo:

Versio Latina antiqua sec. LXX. usu recepta ante Hieronymum.

* Psalmus I.

1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit: *Versus tres priores eruuntur ex Aug. comment. in Psal. t. 4. p. 1. col. 1. seqq.*

2. Sed in lege Domini fuit voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.

3. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secundùm decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo:

Notæ ad Versionem antiquam.

* *Hic Ps. non habet titulum;* ita Cassiod. in Ps. 1. p. 11.

℣. 1. Cùm versus iste, necnon alii duo subsequentes vix legi possint in Psalt. S. Germ. ob fugientes præ vetustate litteras, & lacerum media sui parte folium, iidem suppeditantur è Comment. S. August. in Ps. ut notatum est sup. Ad ℣. igitur primum quod attinet, legitur ut supra tum apud Hilar. in Ps. 1. col. 15. b. 16. f. & in Ps. 118. col. 313. d. tum apud Ambros. l. 2. de Jac. c. 1. col. 459. d. & l. de interpel. Job. & Dav. col. 626. 638. 654. 662. & in Ps. 1. col. 745. e. & l. 2. offic. to. 2. col. 73. a. Suffragantur etiam Optat. l. 2. cont. Donat. p. 31. b. Auctor quæst. V. & N. Test. quæst. 110. col. 109. e. & Cassiod. in Psalmos. Concinunt denique Psalteria Rom. Mediol. Mozarab. &c. quæ deinceps vulgò non citabuntur nisi cùm præferent dissimilitudines & varietates alicujus momenti. Apud Hilarium quoque comment. in Psalmos quosdam, iidem Psalmi toti præmittuntur subjectis quibusque tractatibus; sed cùm non constet hos Psalmos ab Hilario ipso ibidem fuisse præfixos, quinimo verisimile sit (ut optimè probavit D. noster Custantius) eosdem ibi assutos fuisse ex antiquo cod. Miciac. postea Vatic. satis erit variantes eorumdem lectiones Notis inserere. Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 735. a. versum hunc 1. refert ut supra, excepta voce *pestium*, loco *pestilentiæ;* in Græco etiam est λοιμῶν: item l. 2. cont. Marc. p. 651. c. idem Tertul. habet *pestilentium;* at l. de pudic. p. 1011. a. legit *pestilentiæ:* lib. verò de spectac. c. 3. p. 213. b. ita: *Felix qui non abiit in concilium impiorum ..... & in cathedra pestium non sedit:* similiter l. 2. cont. Marc. p. 651. c. habet *in concilium.* August. in Ps. 39. col. 336. a. constanter, *in consilio*, è Gr. ἐν βουλῇ; sed infra leg. *pestilentiarum*, ut & in Ps. 150. col. 1695. c. In Psalt. nostro Germ. legitur, *& in cathedra pestilentiæ non sedit*, ut sup.

℣. 2. Sic apud Hilar. in hunc Psal. col. 14. ubi etiam sæpe repetitur verbum *fuit;* sic etiam in Ps. 118. col. 313. d. Similiter habent Ambros. in Ps. 1. col. 751. d. Auct. quæst. V. & N. Test. q. 110. col. 110 c. & Cassiod. in eund. Ps. quibus favent Psalt. Rom. Mediol. German. Carnut. & Corb. Apud Cypr. verò l. 3. Testim. p. 329. b. deest verbum *fuit*, sicut apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 51. col. 214. c. & apud Optat. l. 2. cont. Donat. p. 31. b. si nonnullos Mss. excipias. Apud Tertul. etiam l. 2. cont. Marc. p. 651. c. non legitur *fuit*, sed bis *in lege Domini.* Græcum cum Vulgata concinit ad verbum.

℣. 3. Accinunt Ambros. in Ps. 1. col. 754. f. & Cassiod. in eund. Ps. nisi quòd ambo legunt *secus*, non *secundùm.* Sic etiam in Psalt. nostro Germ. est. Hilar. in hunc Ps.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
* Et folium ejus non decidet, & omnia quæcunque fecerit proſperabuntur.	*Et folium ejus non defluet, & omne quod fecerit proſperabitur.*	Et folium ejus non defluet: & omnia quæcunque faciet proſperabuntur.
4. Non ſic impii, non ſic: ſed tanquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.	*Non ſic impii; ſed tanquam pulvis, quem projicit ventus.*	4. Non ſic impii, non ſic: ſed tanquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.
5. Ideo non reſurgent impii in judicio: neque peccatores in conſilio juſtorum.	*Propterea non reſurgent impii in judicio, neque peccatores in congregatione juſtorum.*	5. Ideo non reſurgent impii in judicio: neque peccatores in concilio juſtorum.
6. Quoniam novit Dominus viam juſtorum, & iter impiorum peribit.	*Quoniam novit Dominus viam juſtorum, & via impiorum peribit.*	6. Quoniam novit Dominus viam juſtorum: & iter impiorum peribit.

Ex Mſ. Sangerm. ſeu Pſalter. S. Germani, ut vocant, egregiæ notæ ac formæ, annorum circiter 1100.

Notæ ad Versionem antiquam.

habet, *juxta decurſus*, &c. ut ſup. Pſalmus verò ibidem præfixus *ſecus:* ſimiliter Hilar. ipſe ibid. n. 2. at infra n. 9. bis legit *juxta*, cum Auct. quæſt. Vet. Teſt. q. 110. col. 110. d. Apud Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 651. c. *juxta exitus.* Græc. παρὰ τὰς διεξόδους, &c. ut ſup. Rurſus Tertul. l. de pœnit. c. 4. p. 166. c. alludens, dicit: *Arbor exinde fias illa, quæ penes aquas ſeritur, & in foliis perennat, & tempore ſuo fructus agit.* Hieron. in Iſai. 44. to. 3. col. 328. d. ſic: *Et erit ſicut lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructus ſuos dabit in*, &c. Ambroſ. in Pſ. 1. col. 758. a. hæc notat: *Græcus ita dixit*, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει, *quod poteſt ad Beatum referri*, Μακάριος καρπὸν δώσει, *Græcè; Latinè autem ſic dicitur, ut ſit: Quia beatus dabit fructum, in reſurrectione ſcilicet ſua..... Poteſt & ſic:* ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ ὑπὲρ ξύλον, *ut referatur ad lignum, cujus facta omnia proſperabuntur.*

* Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. excepto uno *faciet*, pro *fecerit.* Similiter habet Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 651. c. ſed addit *illi*, ad verbum *proſperabuntur.* Ambr. in eund. Pſ. col. 754. f. Vulgatæ favet ad verbum. In Pſalt. Germ. extrema tantùm leguntur, *fecerit, proſperabuntur.* Item in Corb. *fecerit*, ſicut apud Auct. quæſt. Vet. Teſt. q. 110. Apud Hilar. verò in Pſ. 1. n. 8. & 13. & prologo, n. 2. necnon in Pſalmo ibidem præfixo ex Mſ. Vatic. ſic: *Et folium ejus non defluet, & omnia quæcunque faciet bene dirigentur;* at infra, col. 23. b. in Mſs. *proſperabuntur.* Ambr. ubi ſup. col. 758. b. ait Aquilam habere *dirigentur.* Gr. Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοδωθήσεται. Hieron. in Iſai. 44. to. 3. col. 328. d. legit ut ſup. *Et folium ejus non decidet.* In Pſalt. Germ. ultima tantùm apparet ſyllaba *fluet:* in Gr. ἀποῤῥυήσεται, ap. Aquilam verò, ἀποπεσεῖται.

℣. 4. Similiter habent Hilar. in Pſ. 1. Ambroſ. in eund. Pſ. col. 758. c. & alibi, to. 1. col. 277. c. 660. a. Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. necnon Auct. quæſt. ap. Aug. q. 110. In Pſalt. Corb. legitur *projiciet*, non *projicit*, quod habetur in aliis; Gr. ἐκρίπτει, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 5. Sic Auct. quæſt. Vet. Teſt. apud Auguſt. quæſt. 110. Aug. verò in hunc Pſ. legit, *Ideo non reſurgunt*, &c. ut ſup. Ita quoque Auct. op. imp. in Matth. hom. 41. p. 171. c. cum Caſſiod. & Pſalt. Corb. Cyprianus l. 3. Teſtim. p. 315. b. *Propterea non reſurgent impii in judicio*, &c. ut ſup. Similiter Hilar. in Pſal. 1. n. 18. at n. 15. & 19. *Propterea non reſurgent impii in judicium:* infra autem in Pſ. 118. col. 306. e. *Non reſurgunt impii in judicio, neque peccatores in*, &c. Ambr. in Pſ. 1. 761. f. 764. b. & in Pſ. 118. col. 1032. b. 1229. a. *Quoniam non reſurgunt impii in judicio;* at infra in Pſal. 118. col. 1254. a. *Non reſurgunt impii in judicium:* & in Pſ. 1. col. 764. b. addit: *nec peccatores reſurgunt in conſilio juſtorum.* Ambroſiaſt. col. 39. e. *Quia non reſurgunt impii in judicio;* ſed col. 167. a. *Ideo non reſurgent*, &c. Gr. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται οἱ ἀσεβεῖς ἐν κρίσει· οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων. Aquila ἐν συναγωγῇ, Theodot. ἐν συλλόγῳ· Pſalt. vet. Fabri, *in concilio.*

℣. 6. Sic Ambroſ, & Caſſiod. in hunc Pſal. Sic etiam Auguſt. ibid. niſi quòd hab. *iter autem impiorum.* Hilar. in eund. Pſ. n. 19. *Quia cognoſcit Dominus viam juſtorum, & via impiorum peribit:* Pſalmus ibid. præfixus ex Mſ. Vat. *Quoniam ſcit Dominus*, &c. Similiter Auct. quæſt. V. Teſt. q. 110. Græc. Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς, &c. Ambr. ubi ſup. n. 58. col. 765. a. hæc addit: *Pulchrè autem ait:* & iter impiorum peribit: *ſeparavit Latinus, ut* iter *diceret, & tanquam diſcrevit* iter *à* via: *Græcus autem in utroque* viam *dixit. Non otioſè tamen Latinus; quia & Dominus*, Ego ſum via, *dixit; non dixit*, Ego ſum iter.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
* In finem, Pſalmus ipſi David. II.	*Pſalmus II.*	Pſalmus II.
1. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati	*Quare turbantur gentes, & tribus meditabuntur inania?*	1. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt Act. 4. 25.

Ex Mſ. Sangerm.

Notæ ad Versionem antiquam.

* Orig. in hunc Pſal. hæc hab. teſte Montfalconio noſtro, Hexapl. to. 1. p. 475. Δυσὶν ἐντυχόντες Ἑβραϊκοῖς ἀντιγράφοις, ἐν μὲν τῷ ἑτέρῳ εὕρομεν ἀρχὴν δευτέρου Ψαλμοῦ ταῦτα, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ συνῆπτο τῷ πρώτῳ· καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι δὲ τῶν Ἀποστόλων τὸ, Υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε, ἐλέγετο εἶναι τοῦ πρώτου Ψαλμοῦ· ὡς γὰρ γέγραπται, φησὶν, ἐν πρώτῳ Ψαλμῷ, Υἱός μου εἶ σύ. Τὰ Ἑλληνικὰ δὲ ἀντίγραφα δεύτερον εἶναι τοῦτον μηνύει· ἐν μέντοι τῷ Ἑβραϊκῷ οὐδενὶ τῶν Ψαλμῶν ἀριθμὸς παράκειται, πρῶτος εἰ τύχοι, ἢ β΄. ἢ γ΄. id eſt, *Cùm in exemplaria duo Hebraïca incidiſſemus, in altero quidem ſecundi Pſalmi principium invenimus hoc loco, in altero autem hic primo conjungebatur: & in Actibus Apoſt. illud*, Filius meus es tu, ego hodie genui te, *dicitur eſſe ex Pſalmo primo:* ſicut enim ſcriptum eſt, *inquit*, in primo Pſalmo, Filius meus es tu. *Græca verò exemplaria hunc ſecundum eſſe indicant; in Hebræo ſiquidem nulli Pſalmorum numerus apponitur, ſive primus, ſive ſecundus, vel tertius fuerit.* In Vulgata autem hic Pſ. numeratur ſecundus, ſicut Actor. 13. 33. ibid. & in Græco: at primus nuncupatur à Juſtino apolog. 2. & à Tertul. l. cont. Marcion. necnon ab Optato l. 3. cont. Donat. p. 50. b. Hilarius in Pſ. de his ita diſſerit col. 27. c. *Plures noſtrûm ambiguos facit Apoſtolica auctoritas, utrùm Pſalmum hunc cohærentem primo, & veluti primi extimum putent eſſe; an verò ſubjacentem, & ſecundum potiùs connumerent: namque in Actis Apoſtolorum primum hunc haberi atque eſſe, ſub oratione beati Pauli ita docemur.....* Sicut in Pſalmo primo ſcriptum eſt, Filius meus es tu..... *Ob hanc ergo Apoſtolicam auctoritatem errore ſcribentium fieri creditur, ut in ordine ſecundus Pſalmus iſte numeretur, cùm primus eſſe, ipſo Doctore gentium teſtante, noſcatur. Cognoſcenda itaque ea ratio eſt, cur & à nobis ſecundus eſſe intelligendus ſit, & ab Apoſtolo eſſe primus oſtenſus ſit:* tum relatis multis de translatione LXX. Interpretum, ſubdit p. 29. b. *Hi ergo Pſalmos inter cæteros libros transferentes, & in numerum redegerunt, & in ordinem collocaverunt, & Diapſalmis diſtinxerunt, qui omnes ſecundùm Hebræos confuſi habebantur & habentur.* Et poſt pauca: *Beatus ergo apoſtolus Paulus, ſecundùm profeſſionem ſuam Hebræus ex Hebræis, etiam ſecundùm Hebraïcam cognitionem & fidem, Pſalmum hunc primum eſſe dixit, Tranſlatorum diſtinctione non uſus..... Tenuit itaque hunc modum, ut Hebræus ipſe & Hebræis prædicans, Hebræorum conſuetudine uteretur; ſed nobis Translatorum utendum auctoritate eſt, &c.* Nunc etiam in Mſ. Cantabrig. perantiquo, Actor. 13. 33. legitur: *Et in Pſalmo primo ſcriptum eſt.* Item in nonnullis exemplaribus Græcis, τῷ πρώτῳ, in aliis τῷ δευτέρῳ. Legêre poſt Hilarium, τῷ πρώτῳ, vulgatus Hieron. in Pſal. Oecumen. in Acta, Beda, &c. At Cypr. l. 1. & 3. Teſtim. pp. 279. b. & 329. a. legit, *In Pſalmo ſecundo;* cui ſuffragatur Ambroſ. to. 1. col. 680. b. Titulus autem nullus præfigitur huic Pſalmo cùm in Vulg. tum in Græco: edd. tamen Ald. & Compl. ferunt iſtum: Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ. Vetus Pſalt. Fabri, *Pſalmus David.* Carnut. Corb. Gallic. ap. Fabrum, *In finem, Pſalmus ipſi David*, ut ſup.

℣. 1. Sic hab. Hilar. in Pſ. 1. col. 29. f. cum Ambr. in Pſ. 45. col. 930. d. Julius verò Firm. l. de err. profa-

Ex Ms. Sangerm.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
inania?		sunt inania?
2. Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversùs Dominum, & adversùs Christum ejus.	*Consurgent reges terræ, & principes tractabunt pariter adversùs Dominum, & adversùs Christum ejus.*	2. Adstiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversùs Dominum, & adversùs Christum ejus.
3. Dirumpamus vincula eorum: & projiciamus à nobis jugum ipsorum.	*Disrumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis laqueos eorum.*	3. Disrumpamus vincula eorum: & projiciamus à nobis jugum ipsorum.
4. Qui habitat in cœlis irridebit eos: & Dominus subsannabit eos.	*Habitator cœli ridebit: Dominus subsannabit eos.*	4. Qui habitat in cœlis deridebit eos, & Dominus subsannabit eos.
5. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.	*Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.*	5. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.
6. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus.	*Ego autem orditus sum regem meum super Sion montem sanctum meum. Annuntiabo Dei præceptum:*	6. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum. * Diapsalma.
Act. 13. 33. Heb. 1. 5. & 5. 5. 7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.	*Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.*	7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.
8. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & posses-	*Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessio-*	8. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,

Notæ ad Versionem antiquam.

nar. relig. c. 24. col. 174. a. & August. in Ps. 1. col. 4. c. ita: *Ut quid fremuerunt gentes*, &c. ut sup. Addit Aug. ibid. *Pro eo dictum est*, ut quid, *ac si diceretur, frustra*: at infra in Ps. 7. col. 32. b. legit: *Quare fremuerunt gentes*, &c. Cypr. l. 1. & 3. Testim. p. 279. b. 329. a. *Ad quid tumultuatæ sunt gentes*, &c. ut sup. Similiter apud Tertul. l. de resurr. carn. p. 573. c. *Tumultuatæ sunt gentes*, &c. ut sup. sic etiam l. 4. cont. Marc. p. 734. c. præter vocem *nationes*: & l. 1. 626. c. necnon l. 3. p. 679. b. ac l. 5. p. 784. c. *Disrumpamus à nobis vincula eorum..... ex quo tumultuatæ sunt gentes*: vel *Disrumpamus vincula eorum..... postea certè quàm tumultuatæ sunt gentes*, &c. Græc. Ἱνατί ἐφρύαξαν ἔθνη, &c. ut sup. Aquila, Ἱνατί ἐθορυβήθησαν, &c. al. ἐθορύβησαν. Symm. Εἰς τί ἔθνη κυκᾷ.

℣. 2. Sic iterum Hilar. in hunc Ps. col. 29. e. cum Aug. & aliis Psalteriis veteribus. Similiter Ambr. in Luc. 23. col. 1530. b. ad hoc usque, *adversùs Dom.* &c. Tertul. verò l. 1. cont. Marc. 626. c. ita: *Astiterunt reges terræ, & magistratus convenerunt*, &c. ut sup. at l. 3. p. 679. b. legit, *principes congregati sunt in unum*, &c. & l. 4. p. 734. c. *archontes congregati sunt*, &c. similiter l. de resurr. carn. p. 573. c. & cont. Praxeam p. 858. b. item l. 5. advers. Marc. p. 785. c. 786. b. excepto uno *ipsius*, in fine; at sup. p. 784. c. iterum legit, *magistratus congregati sunt*, &c. Cypr. l. 3. Testim. p. 329. a. *Astiterunt reges terræ, & principes congregati sunt*, &c. ut sup. at l. 1. Testim. p. 279. b. *& principes collecti sunt*, &c. Gr. ἄρχοντες συνήχθησαν, &c. ut in Lat. In Ms. Alex. post hoc, *Christum ejus*, ponitur Διάψαλμα. Hilar. etiam in Ps. 2. col. 31. b. ait: *Et quia non ambiguum est ex persona Dei Patris secundum Apostolicam auctoritatem Psalmum cœptum esse..... idcirco ad intelligendam personæ demutationem ab interpretantibus interjectum* Diapsalma *est, licet in libris Hebræorum non contineretur. Persona ergo quæ demutatur, Apostolorum esse intelligenda est dicentium*, Disrumpamus, &c. Eusebius quoque testatur exstare ibi *Diapsalma* apud LXX. non verò apud Theod. & Symm. Vide Hexapl. to. 1. cum notis Flaminii Nobilii.

℣. 3. Sic est in Gr. Apud Tertul. verò l. 1. cont. Marc. p. 626. c. ita, inversis vocibus: *Disrumpamus vincula à nobis eorum: & abjiciamus eorum jugum à nobis*: at l. 3. p. 679. b. ut sup. *Disrumpamus vincula eorum: & abjiciamus à nobis jugum eorum*: similiter l. 5. p. 785. c. excepto ult. *ipsorum*, uti supra, p. 784. c. sed addit ibid. *à nobis*, post verbum *disrumpamus*. Hilar. & Aug. in hunc Ps. textui favent, nisi quòd loco *projiciamus*, legunt *abjiciamus*. Similiter Ambr. in Ps. 118. col. 1071. a. at in Luc. 13. col. 1459. b. legit *projiciamus*, &c. Cypr. l. 1. Testim. p. 279. b. *Disrumpamus vincula eorum: & abjiciamus à nobis jugum eorum*: sed l. 3. p. 329. a. *Dirumpamus vincula eorum: & projiciamus à nobis jugum eorum.*

℣. 4. Sic apud Hilar. & Aug. in hunc Psal. si excipias verbum *irridebit*, pro *deridebit*: Græcè, ἐκγελάσεται; at in Ms. Alex. ἐγγελάσεται. Item ubique constanter, *subsannabit*, ut & inf. *conturbabit*, non *subsannavit*, & *conturbavit*, quæ habet Ms. Germ. more vet. codicum in quibus nimiùm sæpe mutatur *b.* in *v.* & vice versa.

℣. 5. Concinunt Aug. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Græco. Hilar. in eund. Ps. sic leg. col. 33. c. & 36. c. *Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in indignatione sua conturbabit eos*: at inf. col. 37. e. *& in furore suo conturb. eos.* Psalm. ibidem præfixus, *& in furore conturb.* &c. absque *suo*. Gr. καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς.

℣. 6. Ita Aug. in hunc Ps. addito uno *ipsius*, in fine; quod etiam hab. paulò infra: tract. verò 117. in Joh. 19. to. 3. col. 798. d. hab. cum Cassiodoro, *prædicans præceptum Domini.* Auct. l. ad Novat. hær. p. 499. f. *annuntians imperium ejus.* Itidem Auct. l. cont. Jud. ap. Cypr. p. 497. Hilarius in eund. Ps. col. 37. f. & 40. c. leg. *annuntians præceptum ejus*, cum cæt. ut sup. Vide etiam in Ps. 64. col. 163. a. & in Ps. 144. col. 563. b. Cypr. l. 2. Testim. p. 297. a. *Ego autem constitutus sum rex ab eo sup. Sion mont. s. ejus, annuntians imperium ipsius.* Tichon. reg. 7. p. 64. d. *Ego autem..... annuntians imperia ipsius.* Gr. διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου· cæt. ut in Lat. Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 50. b. sic: *Quoniam regem constituit me super Sion montem sanctum suum.*

* Hujus Diapsalmatis non fit mentio in aliis Psalt. neque etiam in textu Græco. De *Diapsalmate* autem ita differit Hieron. epist. ad Marcell. to. 2. p. 707. c. *Sæpe quærens causas cur in quibusdam Psalmis interponatur* Diapsalma, *observavi diligentissimè in Hebræo, & cum Græco contuli, invenique quia ubi lingua Hebr.* Sela *habet, Græca verò* Semper, *aut aliquid istiusmodi, ibi LXX. & Theodot. & Symm. transtulerunt* Diapsalma. Hilarius verò prologo in Psalmos, n. 23. p. 13. a. ait: *In* Diapsalma, *quod interjectum plurimis Psalmis est, cognoscendum est demutationem aut personæ aut sensûs sub conversione modi musici inchoari; ut sicubi* Diapsalma *intercesserit, aut aliquid aliud dici, aut etiam ab altero dici, aut in altero artis musicæ modulo cantari intelligendum sit.* Vid. Not. a. ibid. ut & infra Aug. ad ℣. 4. Psalmi iv.

℣. 7. Concinunt PP. Lat. Cypr. l. 2. Testim. p. 288. b. Hilarius in Ps. 2. col. 40. c. & in Ps. 58. col. 130. b. & in Ps. 67. col. 202. a. & in Ps. 144. col. 563. b. Augustinus in Ps. 1. col. 5. d. & Collat. Carthag. col. 393. a. Similiter hab. Tertullianus ab his, *Filius meus es tu*, &c. videlicet l. 4. adv. Marc. p. 716. b. & l. cont. Jud. c. 11. & 14. p. 145. c. 148. c. & adv. Prax. p. 846. b. at inf. p. 848. b. legit, *generavi te*, ut & l. 3. adv. Marc. p. 678. a. Gr. γεγέννηκά σε. Novatianus de Trin. p. 1043. b. hab. *genui te*, necnon Ambrosius in Ps. 40. col. 881. d. & in Luc. 3. & 9. col. 1317. c. & 1409. e. item l. 5. de fide, col. 555. a. & l. 5. de Sacram. col. 379. a. Succinit etiam Tichonius reg. 1. col. 50. h. cum Psalteriis veteribus. Vide infra Not. ad Act. 13. 33.

℣. 8. Ita legunt Irenæus l. 4. c. 21. p. 258. b. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 678. a. & l. 4. p. 710. c. 719. b. at l. 4. & 5. p. 732. c. 799. a. hab. *Postula de me*, &c. & l. cont. Jud. c. 11. & 14. p. 145. c. & 148. c. *Pete à me*, &c. sicut Cassiod. in Ps. 5. p. 24. c. Novatianus de Trin. p. 1036. a. & 1043. b. *Postula à me*, &c. Similiter Cypr. l. 2. Testim. p. 288. b. August. in 1. Ps. col. 5. e. Gaud. Brix. serm. 18. p. 927. b. & Maxim. Taurin. p. 19. e. Hilar. verò in Ps. 2. col. 42. *Posce à me*, &c. item constanter in Ps. 67. col. 197. a. 202. a. & in Ps. 126. & 144. col. 421. a. & 563. b. Similiter hab. Ambr. Hex. 1. col.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. & possessionem tuam terminos terræ.	*nem tuam terminos terræ.*	sionem tuam terminos terræ.
9. Reges eos in virga ferrea: tanquam vas figuli confringes eos.	*Pasces eos in virga ferrea: ut vas figuli conteres eos.*	9. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. *Apoc. 2. 27. & 19. 15.*
10. Et nunc reges intelligite: erudimini qui judicatis terram.	*Nunc ergo reges intelligite: erudimini judices terræ.*	10. Et nunc reges intelligite: erudimini qui judicatis terram.
11. Servite Domino in timore, & exsultate ei cum tremore.	*Servite Domino in timore, & exsultate in tremore.*	11. Servite Domino in timore: & exsultate ei cum tremore.
12. Adprehendite disciplinam, nequando irascatur, & pereatis de via justa.	*Adorate purè, ne fortè irascatur, & pereatis de via.*	12. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via justa.
13. Cùm exarserit in brevi ira ejus, beati omnes, qui confidunt in eum.	*Cùm exarserit post paululum furor ejus, beati omnes, qui sperant in eum.*	13. Cùm exarserit in brevi ira ejus, beati omnes, qui confidunt in eo.

Notæ ad Versionem antiquam.

9. f. *Posce à me*, &c. ut sup. Vide etiam in Ps. 1. col. 761. a. August. de unit. Eccl. to. 9. col. 350. c. extremò legit *fines terræ.* At in Collat. Carthag. col. 393. a. *Postula à me ..... terminos terræ.* Sic etiam apud Optat. l. 2. cont. Donat. p. 26. b. c. & Auct. l. de vocat. Gent. c. 9. p. 7. a. Concinunt antiq. Psalteria unà cum Græco. Auctor verò l. de promiss. p. 1. c. 35. col. 116. *Dabo tibi gentes hæreditatem, & poss. tuam fines terræ.*

℣. 9. Sic Hilar. in Ps. 2. col. 45. a. nisi quòd præponit &, voci *tanquam*; subinde hæc addit: *Quod nobiscum est*, reges eos, *cum illis est*, ποιμανεῖς αὐτοὺς, *id est, pastoraliter reges*; & post pauca: *Hæc ergo virga ferrea, ut reget, ita confringet & conteret: nam magis hoc secundùm LXX. Translatores græcitatis proprietas enunciat, ita enim scriptum est*, ὡς σκεύη κεραμέως συντρίψεις αὐτούς. August. in Ps. 2. col. 5. f. legit, *conteres eos*: similiter in Ps. 58. p. 558. b. & l. 2. de cons. Evang. to. 3. col. 30. e. Apud Ambros. de apol. David, col. 731. c. hæc sola leguntur: *Reges eos in virga ferrea*: sicut ap. Hilar. in Ps. 144. col. 563. b. In Græco deest &, post *ferrea*; sed in Ms. Alex. adest καὶ ὡς σκεύη, in edd. Ald. & Compl. ὡς σκεύη, in Vatic. ὡς σκεῦος, &c. ut in Lat. sup.

℣. 10. Sic Hilar. in Ps. 2. col. 48. e. Gr. addit πάντες, ad verbum *erudimini*; cæt. ut in Lat. Rectè Aug. in Ps. 2. col. 6. a. & Auct. l. de promiss. p. 3. col. 184. d. *Erudimini omnes*, &c. Cypr. l. 3. Testim. p. 328. b. *Emendamini qui judicatis terram*; cæt. ut sup. Xistus III. epist. 6. Conc. to. 1. col. 1261. c. *Intelligunt, sicut ait David, & eruditi sunt, qui judicant terram.*

℣. 11. Ita Hilar. & Aug. in hunc Psal. Sic etiam apud Cypr. l. 3. Testim. 311. c. excepto hoc ult. *in tremore*, juxta Gr. ἐν τρόμῳ. Hilarius infra, col. 51. a. b. admittit utrumque *in tremore*, & *cum tremore.*

℣. 12. Sic apud Aug. in Ps. 2. col. 6. d. addito uno *Dominus*, post verbum *irascatur.* Succinit Hilar. in eund. Ps. col. 48. e. & 52. b. nisi quòd legit, *ne fortè irascatur*: sic etiam habet Psalmus ibid. præfixus, col. 27. a. at Hilar. infra, col. 52. a. legit *nequando.* Ap. Cypr. epist. 62. p. 102. b. ita: *Continete disciplinam, ne fortè irascatur Dominus, & pereatis à via recta*: similiter l. de hab. virg. p. 173. a. & l. 3. Testim. p. 324. a. Item Auct. l. de promiss. p. 3. col. 184. d. *Continete disciplinam, nequando*, &c. ut in Vulg. In Gr. Δράξασθε παιδείας, μή ποτε ὀργισθῇ Κύριος, καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας. Aug. in Job, to. 3. col. 665. g. habet, *de via recta.*

℣. 13. Similiter hab. Hilar. in eund. Psal. col. 48. e. & 52. e. Sic etiam Aug. ep. 153. to. 2. col. 526. e. at in Ps. 2. col. 6. e. legit *in eo*, in fine. Gr. οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ· Psalt. vetera ferunt *in eum*, ut sup. Apud Cypr. epist. 62. p. 102. b. sic habetur: *Cùm exarserit citò ira ejus super vos*: sic etiam l. de hab. virg. p. 173. a. & l. 3. Testim. p. 324. a. sed ultimo loco addit: *beati omnes, qui confidunt in eo.*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. 1. Psalmus David, cùm fugit à facie Abessalon filii sui. III.	*Psalmus David, cùm fugeret à facie Absalom filii sui. III.*	1. Psalmus David, cùm fugeret à facie Absalom filii sui. (2. *Reg.* 15. 14.) III.
2. Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversùm me.	*Domine, quare multiplicati sunt hostes mei? multi consurgunt adversùm me.*	2. Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversùm me.
3. Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ei in Deo ejus. Diapsalma.	*Multi dicunt animæ meæ: Non est salus huic in Deo.* Semper.	3. Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus.
4. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.	*Tu autem Domine, clypeus circa me; gloria mea, & exaltans caput meum.*	4. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.
5. Vocem meam ad Dominum clamavi, & exaudivit me	*Voce mea ad Dominum clamabo, & exaudiet me de monte sancto*	5. Voce mea ad Dominum clamavi: & exaudivit me de monte

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Aug. in hunc Ps. præter unum *fugeret*, pro *fugit.* Gr. ὁπότε ἀπεδίδρασκεν, &c. Brev. Mozarab. habet, *Ipsi David*, è Gr. τῷ Δαυίδ. Psalt. vet. Fabri simpliciter, *Psalmus David*, absque seqq. In Corb. *Psalmus David*, & sequentia. Cassiod. in hunc Ps. scribit *Abessallom*, è Gr. Ἀβεσσαλώμ. Ambr. de apolog. David, c. 4. col. 680. b. *In tertio Psalmo*, inquit, *Abessalon titulus præmittitur.*

℣. 2. Sic ap. Aug. in Ps. 3. col. 7. f. si excipias ult. *super me*; Gr. ἐπ' ἐμέ; at infra, col. 10. f. & 11. e. Aug. legit *adversùm me.* Tertul. l. cont. Prax. p. 848. b. sic: *Domine quid multiplicati sunt qui comprimunt me?* Græc. οἱ θλίβοντές με.

℣. 3. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. habent, *illi in Deo ejus*, sicut Ambr. l. de laps. virg. p. 319. a. Ita quoque in Græco.

℣. 4. Similiter huic ℣. præponitur *Diapsalma* in Psalt. Carnut. Corb. & in Gr. at neque ab Aug. neque à Cassiod. memoratur: exstat in utroque Psalt. Rom. & Gallic. to. 1. nov. ed. Hieron. In Gallicano Fabri, ejus loco ponitur *Semper*, juxta Quintam edit. in qua hîc & deinceps, Διαπαντός: neutrum admittitur in Vulg. Hoc autem vocabulum *Diapsalma*, in subseq. Psalm. toties pene Mss. codd. exhibent, quoties habetur in Græco edit. Rom. Vide Aug. inf. Not. in Ps. 4. ℣. 4. sicut Hieron. epist. ad Marcellam. Sequens versic. *Tu autem*, &c. idem est ap. Aug. Cassiod. ut & in vet. Psalt. quibus omnibus favet Gr.

℣. 5. Gr. habet φωνῇ μου, &c. ut sup. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 706. c. *Voce mea ad Dominum exclamavi*, &c. Gr. ἐκέκραξα. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. *Voce mea ad Dominum clamavi*, ut in aliis Psalteriis vet.

Ex Mſ. Sangerm.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
ſancto ſuo.	*ſuo.* Semper.	de monte ſancto ſuo. Diapsalma.
6. Ego dormivi, & ſoporatus ſum: & exſurrexi, quia Dominus ſuſcepit me.	*Ego dormivi, & ſoporatus ſum: evigilavi, quia Dominus ſuſtentavit me.*	6. Ego dormivi, & ſoporatus ſum: & exſurrexi, quoniam Dominus ſuſcipit me.
7. Non timebo millia populi circumdantis me: exſurge Domine, ſalvum me fac Deus meus.	*Non timebo millia populi, quæ circumdederunt me: ſurge Domine, ſalvum me fac Deus meus.*	7. Non timebo millia populi circumdantium me: exſurge Domine, ſalvum me fac Deus meus.
8. Quoniam tu percuſſiſti omnes adverſantes mihi ſine cauſa: dentes peccatorum contriviſti.	*Quia percuſſiſti omnium inimicorum meorum maxillam: dentes impiorum confregiſti.*	8. Quoniam tu percuſſiſti omnes adverſantes mihi ſine cauſa: dentes peccatorum conteruiſti.
9. Domini eſt ſalus: & ſuper populum tuum benedictio tua.	*Domini eſt ſalus: ſuper populum tuum benedictio tua.* Semper.	9. Domini eſt ſalus: & ſuper populum tuum benedictio tua.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Vet. Irenæi Interp. l. 4. c. 31. p. 269. a. ita legit cum Pſalt. Corb. *Ego dormivi, & ſomnum cepi.* Item Cypr. l. 2. Teſtim. p. 295. a. cum Lactantio, l. 4. Inſtitut. c. 19. p. 582. *Ego dormivi, & ſomnum cepi: & reſurrexi, quoniam Dominus auxiliatus eſt mihi.* Hilar. in Pſ. 131. col. 449. f. *Ego dormivi, & ſomnum cepi: & ſurrexi, quon. Dom. ſuſcipiet me.* Ambr. l. de Tob. c. 20. col. 616. a. *Ego dormivi, & quievi: & ſurrexi;* ſimiliter l. de Nab. c. 15. col. 584. b. additque, *quoniam Dominus ſuſcipiet me:* itidem in Pſ. 36. col. 809. d. ſed habet *reſurrexi:* lib. verò de bened. Patriarch. c. 4. col. 519. c. & l. de bon. mort. c. 8. col. 404. c. ſic: *Ego dormivi, & requievi: & ſurrexi, quon. Dom. ſuſcepit me:* ſimiliter l. 6. Hex. col. 142. f. niſi quòd legit, *& exſurrexi.* Auguſt. in Pſ. 3. col. 8. f. ita: *Ego dormivi, & ſomnum cepi: & exſurrexi, quon. Dominus ſuſcipiet me;* ſubinde ait: *Nonnulli autem codices habent:* Dormivi, & ſoporatus ſum; *& alii aliter quomodo interpretari potuerunt quod Græcè poſitum eſt,* Ἐγὼ δὲ ἐκοιμήθην, καὶ ὕπνωσα· & inf. col. 9. a. *Hoc magis animadvertendum eſt, quemadmodum in una ſententia & præteriti temporis verbum poſuit & futuri: &* exſurrexi *enim dixit, quod eſt de præterito; &* ſuſcipiet, *quod eſt de futuro.* Similiter iterum legit Aug. in Pſ. 56. col. 535. g. & l. 17. de civit. Dei, c. 18. to. 7. col. 481. a. niſi quòd hoc ult. loco delet *&*, poſt verbum *cepi;* at l. 2. de Gen. to. 1. col. 680. e. hab. *& exſurrexi, quon. Dom. ſuſcepit me.* Vigilius Tapſ. l. cont. Varim. p. 733. h. *Ego dormivi, & ſomnum cepi: & ſurrexi, quon. Dom. ſuſcepit me.* Ita quoque in Pſalt. vet. Fabri, præter hoc, *& exſurrexi.* Apud Cerealem, l. cont. Maximin. c. 6. *Ego dormivi, & ſomnum cepi: & reſurrexi, quia Dominus ſuſcepit me.* In Pſalt. Mediolan. *Ego dorm. & quievi.* In Carnut. *& ſomnum cepi*, cum hoc, *ſuſcipiet me.* In Romano to. 1. nov. ed. Hieron. *ſomnum cepi: & reſurrexi, quon. Dom. ſuſcipiet me.* In Breviario Mozarab. & apud Iſidor. Hiſpal. in Gen. c. 3. p. 285. h. *Ego dormivi, & quievi: & reſurrexi, quon. Dom. ſuſcitavit me.* Idem Iſidor. de reſurr. Dom. c. 53. legit *exſurrexi.* A Græco abeſt καὶ, ante ἐξηγέρθην; extremò verò ſic, ἀντιλήψεταί μου; apud Juſtinum, ἀντελάβετό μου; ita quoque eſt in Paraph. Chald. & in Pſalt. Æthiop. & Arab.

℣. 7. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. legunt *circumdantis me*, unà cum veterib. Pſalt. reliqua ut ſup. in uno tamen Corb. *circumdantes me.* In Gr. ſic: Οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ τῶν κύκλῳ ἐπιτιθεμένων μοι, &c. *Non timebo à decem millibus populi in circuitu imminentibus mihi*, &c. in Mſ. Alex. τῶν κύκλων συνεπιτιθεμένων.

℣. 8. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſalm. niſi excipias verbum ult. *contriviſti.* Similiter ap. Hilar. in Pſ. 56. *dentes pecc. contriviſti;* in Pſalt. Corb. *conteruiſti*, ut ſup.

℣. 9. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. In Gr. non exprimitur *eſt.*

Ex Mſ. Sangerm.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
1. In finem in carminibus, Pſalmus David. IV.	*Victori in Pſalmis, Canticum David. IV.*	1. In finem, Pſalmus Cantici ipſi David. IV.
2. Cum invocarem, exaudivit me Deus juſtitiæ meæ: in tribulatione dilataſti mihi.	*Invocantem me exaudi me Deus juſtitiæ meæ: in tribulatione dilataſti mihi.*	2. Cum invocarem te, exaudiſti me Deus juſtitiæ meæ: in tribulatione dilataſti me.
Miſerere mei, & exaudi orationem meam.	*Miſerere mei, & exaudi orationem meam.*	Miſerere mei Deus, & exaudi orationem meam.
3. Filii hominum uſquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?	*Filii viri, uſquequo inclyti mei ignominioſè diligitis vanitatem, quærentes mendacium?* Semper.	3. Fili hominum uſquequo gravis corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæris mendacium? Diapsalma.
4. Et ſcitote quoniam mirifica-	*Et cognoſcite quoniam mirabi-*	4. Et ſcitote quoniam ma-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita in Pſalt. Mozarab. In Corb. *In finem, Pſalm. Cantici David.* Ap. Aug. in hunc Pſ. ſic: *In finem, Pſalm. Canticum David.* Ap. Caſſiod. in eund. *In finem, Pſalmus David Canticum.* Concordat Pſalt. Rom. to. 1. nov. edit. Hieron. at in Rom. & Gallic. Fabri, ſic: *In finem, Pſalmus Cantici David.* In vet. Pſalt. ejuſd. Fabri ſimpliciter, *Pſalmus David.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος ἐν ψαλμοῖς, Ὠδὴ τῷ Δαυίδ· in Mſ. Alex. Ψαλμὸς τῷ; in Ald. & Compl. ἐν ὕμνοις, Ψαλμὸς τῷ, &c.

℣. 2. Aug. in hunc Pſ. non differt à Vulg. neque etiam l. 9. confeſſ. to. 1. col. 160. c. d. niſi quòd hîc leg. *Domine*, loco *Deus.* Caſſiod. in eund. Pſ. ſimiliter hab. *Domine*, ſed cum hoc, *exaudiſti me.* Breviar. Mozarab. ita: *Cùm invocarem te, exaudiſti me Deus juſtitiæ meæ: in tribulatione mea dilataſti mihi.* Similiter Pſalt. Rom. Fabri, niſi quòd habet *dilataſti me:* deinde, *Miſerere mihi Domine*, &c. Mediolan. & Carnut. *Cùm invocarem te, exaudiſti me*, &c. Corb. *Cùm invocarem, exaudiſti me ..... in tribulatione dilataſti me. Miſ. mihi Domine, & exaudi*, &c Ap. Ambr. in Pſ. 43. col. 925. c. & in Pſ. 118. col. 1042. a. & 1129. e. hæc pauca: *in tribulatione dilataſti mihi.* In Gr. Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με, εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς..... ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι. Οἰκτείρησόν με, καὶ, &c. Ald. ed. habet, εἰσήκουσάς μου..... ἐπλάτυνάς με.

℣. 3. Aug. in hunc Pſ. legit *graves corde;* cæt. ut in Vulg. item epiſt. 76. to. 2. col. 179. d. lib. verò 9. confeſſ. to. 1. col. 160. c. d. *quouſque graves corde.* Ennodius ap. Sirm. to. 1. p. 1639. b. cum Fulg. epiſt. 7. c. 13. p. 195. *uſquequo graves corde*, &c. Similiter in Breviar. Mozarab. & Pſalt. Rom. Fabri; at in Rom. & Gallic. to. 1. nov. ed. Hieron. *gravi corde*, ut & apud Maxim. Taurin. p. 8. d. & Caſſiodorum. In Gr. Υἱοὶ..... βαρυκάρδιοι..... καὶ ζητεῖτε, &c.

℣. 4. Aug. in hunc Pſ. conſtanter legit: *Et ſcitote quoniam admirabilem fecit Dom..... dum clamavero*, &c. at l. 9. confeſſ. to. 1. col. 160. d. *quon. Dom. magnificavit ſanct.*

Versio Antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. gnificavit Dominus ſanctum ſuum: Dominus exaudiet me dum clamavero ad eum.	*lem reddidit Dominus ſanctum ſuum: Dominus exaudiet, cùm clamavero ad eum.*	vit Dominus ſanctum ſuum: Domìnus exaudiet me cùm clamavero ad eum.
5. Iraſcemini, & nolite peccare: dicite in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungemini. Diapsalma.	*Iraſcimini, & nolite peccare: loquimini in cordibus veſtris ſuper cubilia veſtra, & tacete.* Semper.	5. Iraſcimini, & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini. *Epheſ. 4. 26.*
6. Sacrificate ſacrificium juſtitiæ, & ſperate in Domino: multi dicunt: Quis oſtendit nobis bona?	*Sacrificate ſacrificium juſtitiæ, & fidite in Domino: multi dicunt: Quis oſtendit nobis bonum?*	6. Sacrificate ſacrificium juſtitiæ, & ſperate in Domino: multi dicunt: Quis oſtendit nobis bona?
7. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: dediſti lætitiam in corde meo.	*Leva ſuper nos lucem vultus tui Domine: dediſti lætitiam in corde meo.*	7. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: dediſti lætitiam in corde meo.
8. A tempore frumenti, vini, & olei ſui, multiplicati ſunt.	*A tempore frumentum & vinum eorum multiplicata ſunt.*	8. A fructu frumenti, vini, & olei ſui, multiplicati ſunt.
9. In pace in idipſum requieſcam, & dormiam:	*In pace ſimul requieſcam & dormiam:*	9. In pace in idipſum dormiam, & requieſcam:
10. Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.	*Quia tu Domine ſpecialiter ſecurum habitare feciſti me.*	10. Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.

Notæ ad Versionem antiquam.

Similiter Caſſiod. in Pſ. 1. p. 22. a. *magnificavit Dominus.* Pſalt. Rom. Fabri, *quoniam mirificavit..... dum clamavero;* at Rom. Martian. *magnificavit ..... dum clamavero:* ſimiliter in Pſalt. Carnut. & Corb. *magnificavit.* Ennod. apud Sirmond. to. 1. p. 1639. b. *mirificavit.* Gr. ἐθαυμάστωσε, &c. ut in Lat. Non omittendum quod Auguſt. obſervat in hunc verſum, col. 13. e. *Interpoſitum*, inquit, *Diapſalma, vetat iſtam* [ſupp. ſententiam] *cum ſuperiore conjungi: ſive enim Hebræum verbum ſit, ſicut quidam volunt, quo ſignificatur* fiat; *ſive Græcum, quo ſignificatur intervallum pſallendi; ut Pſalma ſit quod pſallitur, Diapſalma verò, interpoſitum in pſallendo ſilentium; ut quemadmodum Sympſalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita Diapſalma disjunctio earum, ubi quædam requies disjunctæ continuationis oſtenditur: ſive ergo illud, ſive hoc, ſive aliud aliquid ſit, certè illud probabile eſt non rectè continuari & conjungi ſenſum, ubi Diapſalma interponitur.* Vide Hilar. & Hieron. ſup. ad Pſ. 2. ℣. 6. Verùm *Diapſalma* hîc & infra deeſt in edd. Ald. & Compl. exſtat verò in Gr. ed. Rom. necnon in Pſalt. Lat. Corb.

℣. 5. Tertullianus l. 2. adv. Marc. p. 651. c. monet *Iraſci & non delinquere.* Apud Cyprianum de orat. Dom. p. 205. b. ſic: *Dicite in cordibus, & in ſtratis veſtris, & tranſpungimini.* Ap. Ambr. l. de exhort. virg. to. 2. col. 298. b. omnia ut in Vulg. ſic etiam to. 1. col. 394. d. 444. a. 628. c. 690. f. 772. b. 785. d. 1080. d. 1368. f. & to. 2. col. 5. d. 26. f. 1202. b. Concinit Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 720. a. Chromat. verò Aquil. in Matth. p. 982. b. legit *dicite*, loco *quæ dicitis*, cum Pſalt. Carnut. In Corb. *Dicite in cordibus veſtris, & in cubil.* &c. Auguſtinus l. 9. confeſſ. to. 1. col. 161. b. & in Pſ. 4. col. 13. g. concordat cum Vulg. & Græco: ad hoc verò, *quæ dicitis*, ait col. 14. b. *ſubauditur*, dicite; *ut ſit plena ſententia: Quæ dicitis in cordibus veſtris, dicite, id eſt, nolite*, &c. ſubinde ad verbum *compungimini*, addit: *Nonnulli autem, non* compungimini, *ſed* aperimini *dicunt meliùs legi, quoniam in Græco Pſalterio eſt* κατανύγητε; ſed aperto mendo, pro κατανοίγητε, quod etiamnum legitur in Mſ. Alex. In ed. tamen Rom. κατανύγητε.

℣. 6. Præmiſſum *Diapſalma* exſtat in Pſalt. Corb. & memoratur ab Auguſt. in Pſ. 4. col. 14. e. reliqua prorſus ſimilia. Sic etiam apud Ambr. l. de apolog. Dav. to. 1. col. 703. b. ut & al. col. 412. c. 1001. f. & to. 2. col. 783. d. 906. a. nec aliter in Gr. ſi excipias unum aut alterum, ἐπὶ Κύριον, *in Dominum*, & δείξει, *oſtendet.*

℣. 7. Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 794. a. *Significatum eſt ſuper nos lumen perſonæ tuæ Domine.* Hilar. in Pſ. 65. col. 178. e. & 186. b. *Deſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine:* & in Pſ. 121. col. 389. a. *dediſti lætitiam in corde meo.* Ambr. l. de Spir. S. to. 2. col. 616. f. *Signatum eſt in nobis lumen vultus tui*, &c. ut ſup. ſic etiam col. 622. a. 630. d. & 906. b. Auguſt. in hunc Pſ. col. 15. a. c. *Signatum eſt in nobis lumen vultus tui Dom. ded. læt. in cor meum:* ſimiliter l. 9. confeſſ. to. 1. col. 161. b. & epiſt. 140. ad Honorat. to. 2. col. 452. e. *Signatum eſt in nobis*, &c. at in Pſ. 105. col. 1194. f. *Signatum eſt ſuper nos..... dediſti læt. in cor meum.* Similiter Hieron. ep. ad Damaſ. col. 155. d. & in Jerem. c. 23. to. 3. col. 636. e. Ita quoque in Pſalt. vet. Fabri. Item Græcè, Ἐσημειώθη ἐφ᾽ ἡμᾶς..... εἰς τὴν καρδίαν μου.

℣. 8. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. quibus favent Pſalt. Mozarab. Mediolan. Corb. Carnut. & Rom. Martianæi: Romanum Fabri hab. *A tempore frum. & vini*, &c. Hilarius in Pſ. 121. col. 389. a. *A tempore frum. vini, & olei ſui, multiplicati ſunt in idipſum.* Ambr. in Pſ. 36. col. 786. d. *A fructu frum. vini, & olei, multipl. ſunt.* Gr. Ἀπὸ καρποῦ σίτου, καὶ οἴνου, &c. ab edd. Ald. & Compl. abeſt καὶ; ſed ἀπὸ καιροῦ, non ἀπὸ καρποῦ, legendum eſſe pro certo credit D. noſter Bernard. de Montfaucon Hexap. to. 1. not. 7. Origenis auctoritate nixus, qui ſic habet apud Danielem Barbarum: *In Hebræo*, à tempore, *habetur: ſic quoque LXX. poſuere, ut totius dictionis ſententia ſit:* In tempore, quo frumenti, hordei, & leguminum omnium meſſis eſt, multiplicati ſunt.

℣. 9. Aug. in hunc Pſ. col. 15. g. 16. a. & l. 9. confeſſ. to. 1. col. 161. b. c. *In pace in idipſum obdormiam, & ſomnum capiam.* Vetus Pſalt. Fabri, *dormiam, & ſomnum capiam.* Rom. ejuſdem, *obdormiam, & requieſcam.* Gr. κοιμηθήσομαι, καὶ ὑπνώσω.

℣. 10. Sic Ambr. de obitu Theod. to. 2. col. 1213. c. at in Pſ. 118. to. 1. col. 982. d. delet vocem *Domine*, ſicut l. de obitu Valent. to. 2. col. 1177. b. Aug. in Pſ. 4. col. 16. b. ſic habet: *Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe habitare feciſti me.* Similiter in Pſalt. vet. Fabri. In Gr. κατῴκισάς με.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem pro his qui hæreditabunt, Pſalmus David. V.	*Victori ſuper hæreditatibus, Canticum David.* V.	1. In finem pro ea, quæ hæreditatem conſequitur, Pſalmus David. V.
2. Verba mea auribus percipe, intellige clamorem meum.	*Verba mea auribus percipe Domine, intellige murmur meum.*	2. Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Pſalt. Corb. *In finem pro hæreditate, Pſalmus David.* Itidem in Carnut. & Rom. Martian. In Mozarab. *In finem pro hæreditatem;* in Rom. Fabri, ut in Vulg. Apud Aug. in hunc Pſ. *Titulus Pſalmi eſt: Pro ea, quæ hæreditatem accipit.* Gr. Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Aug. in hunc Pſ. *Verba mea exaudi Domine, intellige*, &c. cui favet Pſalt. vetus Fabri, Gr. ἐνώτισαι Κύ-

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
3. Intende voci orationis meæ, rex meus & Deus meus.	*Adverte ad vocem clamoris mei, rex meus & Deus meus,*	3. Intende voci orationis meæ, rex meus & Deus meus. *Ex Mſ. Sangerm.*
4. Quoniam ad te orabo: Domine manè exaudies vocem meam.	*Quia te deprecor: Domine manè audies vocem meam.*	4. Quoniam ad te orabo Domine deluculo, & exaudies vocem meam.
5. Manè aſtabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.	*Manè præparabor ad te, & contemplabor: quoniam non Deus volens iniquitatem tu,*	5. Manè adſtabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.
6. Neque habitabit juxta te malignus: neque permanebunt injuſti ante oculos tuos.	*Nec habitabit juxta te malignus: non ſtabunt iniqui in conſpectu oculorum tuorum.*	6. Non habitabit juxta te malignus: neque permanebunt injuſti ante oculos tuos.
7. Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium.	*Odiſti omnes operantes iniquitatem: perdes loquentes mendacium.*	7. Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes eos, qui loquuntur mendacium.
Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus: 8. ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ,	*Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus: ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ*	Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus: 8. ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ,
Introibo in domum tuam: adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo.	*Introibo domum tuam: adorabo in templo ſancto tuo in timore tuo.*	Introibo Domine in domum tuam: adorabo templum ſanctum tuum in timore tuo.
9. Domine deduc me in juſtitia tua: propter inimicos meos dirige in conſpectu tuo viam meam.	*Domine deduc me in juſtitia tua propter inſidiatores meos: dirige ante faciem meam viam tuam.*	9. Domine dirige in me juſtitiam tuam: propter inimicos meos dirige in conſpectu tuo viam meam.
10. Quoniam non eſt in ore eorum veritas: cor eorum vanum eſt.	*Non eſt enim in ore eorum rectum: interiora eorum inſidiæ.*	10. Quoniam non eſt in ore eorum veritas: cor eorum vanum eſt.
Inf. 13. 3. *Rom.* 3. 13. 11. Sepulcrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſè agebant, judica illos Deus.	*Sepulcrum patens guttur eorum, linguam ſuam leniſicant; condemna eos Deus.*	11. Sepulcrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſè agebant, judica illos Deus.
Decidant à cogitationibus ſuis, ſecundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te Domine.	*Decidant à conſiliis ſuis, juxta multitudinem ſcelerum eorum expelle eos, quoniam provocaverunt te.*	Decidant à cogitationibus ſuis, ſecundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam inritaverunt te Domine.

Notæ ad Versionem antiquam.

ειε, σύνες τῆς, &c.

℣. 3. Pſalt. vet. Fabri, cum Aug. in hunc Pſ. col. 16. g. *Intende voci obſecrationis meæ*, &c. Gr. τῆς δεήσεώς μου.

℣. 4. Aug. in hunc Pſ. & vetera Pſalt. concordant cum Vulg. nec aliter in Græco eſt. Sic etiam apud Cypr. l. de orat. Dom. p. 215. b. & l. 2. Teſtim. p. 297. b. In Pſalt. Corb. *Domine manè, & exaudies*, &c.

℣. 5. Sic apud Auguſt. in hunc Pſ. col. 17. f. g. at in Pſ. 36. col. 121. g. ita legit: *Manè adſtabo tibi & contemplabor:* ſimiliter in Pſ. 58. col. 575. b. & in Pſ. 143. col. 1606. b. & tract. 34. in Johan. to. 3. p. 2. col. 536. e. Ap. Cypr. l. 2. Teſt. p. 297. b. & de orat. Dom. p. 215. b. ſic: *Manè aſſiſtam tibi, & contemplabor te.* In Gr. καὶ ἐπόψομαι, abſque ſeq. *te*, al. καὶ σκοπήσω, al. ἀποσκοπεύσω· Mſ. Alex. ἐπόψῃ με, Ald. & Compl. ἐπόψει με. Vide ſis Flamin. Nobil. In Breviario Mozarab. ita ſequitur: *quoniam tu es Deus qui non vis iniquitatem.* In Pſalt. Rom. *quoniam non volens Deus*, &c. ut in textu. In Gr. ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων, &c.

℣. 6. Similiter habet Auguſt. in hunc Pſ. *Non habitabit*, &c. Sic etiam Pſalt. Rom. & Corb. In Gr. οὐδὲ, &c. at in ed. Compl. οὐ. De hoc verſu interrogatus Hieron. à Sunnia & Fretela, ita reſpondet ep. ad eoſdem, to. 2. nov. ed. col. 627. c. *Prima de quinto Pſalmo quæſtio fuit:* Neque habitabit juxta te malignus: *pro quo habetur in Græco*, Οὔτε παροικήσει σοι πονηρὸς, ſive πονηρευόμενος, *ut Vulgata editio continet:* [ita etiam ed. Rom.] *Et miramini, cur* παροικίαν, *id eſt*, incolatum, *Latinus interpres non verterit, ſed pro hoc poſuerit*, habitationem, *quæ Græcè dicitur* κατοικία..... *& ſciendum quòd ſi voluerimus dicere*..... Neque incolet juxta te malignus, *perdet* εὐφωνίαν; *& dum interpretationis* κακοζηλίαν *ſequimur, omnem decorem translationis amittimus; & hanc eſſe regulam boni Interpretis, ut* ἰδιώματα *linguæ alterius, ſuæ linguæ exprimat proprietate.* In ed. Rom. non additur σοὶ, ad verbum παροικήσει· cæt. concordant cum Lat.

℣. 7. Græc. addit Κύριε, verbo *odiſti*, paulòque poſt loco *eos*, habet πάντας; cæt. ad verbum ut ſup. Concinunt Pſalt. Rom. & vetus Fabri, in quibus *Domine*, & *omnes*; at Breviar. Mozarab. ſervat *eos*, ſicut Iſidor. Hiſpal. l. 2. ſentent. c. 30. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Pſalt. Rom. Martianæi utrumque legitur, & *Domine*, & *eos*. In Corb. ſimiliter, *perdes eos qui*, &c. Ap. Aug. in hunc Pſ. omnia ut in Vulg. in ejus tamen edd. additur *Domine*, ſed renituntur Mſs. Apud Hilar. in Pſ. 138. col. 524. e. poſtrema tantùm exſtant: *Virum ſanguinum & doloſ. abominab. Deus;* Gr. Κύριος.

℣. 8. Græc. concinit ad verbum cum Vulg. in illo ſcilicet deeſt *Domine*, additurque πρὸς, verbo *adorabo.* Similiter ap. Aug. in hunc Pſ. niſi quòd loco *miſericordiæ*, legitur *miſerationis*, Gr. ἐλέους. In Rom. Pſalt. additur *Domine*, poſt *introibo*, & legitur *miſericordiæ.* In Corb. *Introibo Domine..... adorabo templum*, &c. ut ſup.

℣. 9. Gr. Κύριε ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου, &c. ut in Lat. ſup. Auguſt. in hunc Pſ. *Domine deduc me in tua juſtitia: propter inimicos meos dirige in conſp. tuo iter meum.* Pſalt. Rom. *Deduc me Domine in tua juſtitia*, &c. ut in textu. Pſalt. verò Carnut. Colb. & Germ. addunt: *dirige in conſpectu meo viam tuam;* cui lectioni favet Aquila in Hexaplis, ubi ſic: A. κατεύθυνον εἰς πρόσωπόν μου ὁδόν σου· item Symm. ὁμάλισον ἔμπροσθέν μου τὴν ὁδόν σου· at ibi LXX. & Theod. concordant cum Vulg. niſi quòd hoc additur ibid. Αλλ. ἐνώπιόν μου τὴν ὁδόν σου· unde Hieron. in epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 630. a. ait: *De eodem Pſalmo*, Dirige in conſp. meo viam tuam: *pro quo habetur in Græco*, Κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου, *hoc eſt*, Dirige in conſpectu tuo viam meam; *quod nec LXX. habent, nec Aquila, nec Symm. nec Theodotio, ſed ſola Κοινὴ editio. Denique & in Hebræo ita ſcriptum reperi*, Oſer daphanai darchach, *quod omnes voce ſimili tranſtulerunt*, Dirige in conſpectu meo viam tuam: & l. 3. cont. Pelag. to. 4. col. 538. d. legit: *Rectam fac in conſpectu meo viam tuam: ſive ut alia exemplaria habent: Rectam fac in conſp. tuo viam meam.*

℣. 10. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Græcè non exprimitur ult. *eſt.*

℣. 11. Ita Aug. in hunc Pſ. præter unum *inamaricaverunt*, loco *inritaverunt.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. & Corb. *exacerbaverunt*: Gr. παρεπίκραναν; item ibid. pro *à cogitationibus*, eſt ἀπὸ διαβουλιῶν; Pſalt. Mediolan. hab. *à conſiliis;* propriè *à conſiliis malis.* Ap. Hilar. in Pſ. 36. col. 494. c. hæc pauca: *Sepulcrum patens eſt guttur eorum.* Similiter ap. Ambr. l. de

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 12. Et lætentur omnes, qui ſperant in te, in æternum exſultabunt: & inhabitabunt eis,	*Et lætentur omnes, qui ſperant in te, in perpetuum laudabunt: & proteges eos,*	12. Et lætentur omnes, qui ſperant in te, in æternum exſultabunt: & habitabis in eis.
Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum: 13. quoniam tu Domine benedicis juſtum.	*Et lætabuntur in te, qui diligunt nomen tuum: quia tu benedices juſto.*	Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, 13. quoniam tu benedices juſto.
Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.	*Domine, ut ſcuto placabilitatis coronabis eum.*	Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Noe & Arca, c. 29. to. 1. col. 273. c. ſicut inf. col. 951. c. 1369. b. 1377. a. 1435. c. 1535. b. Sic etiam apud Optat. l. 2. cont. Donat. p. 44. a.

℣. 12. Sic apud Aug. in hunc Pſ. ſi hoc excipiatur ult. *& inhabitabis in eis.* Similiter in Pſalt. Rom. Martian. & Corb. in Rom. verò Fabri, *& habitabis*, &c. Ap. Hilar. in Pſ. 131. col. 449. a. *& inhabitabo in his.* In Gr. ϗ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς· cæt. ut in Lat. niſi quòd initio additur ἐπὶ σοὶ, *in te*, ad verbum *lætentur*, nequaquam detracto eo poſt verbum *ſperant*: ita etiam in Pſalt. Arab. & Æthiop. ſed in edd. Ald. & Compl. ſimpliciter, εὐφρανθείησαν πάντες, abſque hoc medio ἐπὶ σοί.

℣. 13. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. habent, *quoniam tu benedices juſtum*, &c. ut ſup. Similiter in Pſalt. Rom. Fabri; at in Rom. Martianæi, & Corb. *quoniam tu Domine benedices juſtum*: in Mediolan. & Carnut. *benedicis juſtum.* In Gr. ὅτι σὺ εὐλογήσεις δίκαιον· at infra detrahitur vox *tuæ*, poſt hanc, *voluntatis.* Ambr. in Luc. 4. p. 1345. d. hab. *Scuto bonæ voluntatis ſuæ circumdabit te.*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem pro carminibus, pro die octava, Pſalmus ipſi David. VI.	*Victori in Pſalmis ſuper octava, Canticum David. VI.*	1. In finem in carminibus, Pſalmus David, pro octava. VI.
2. DOmine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.	*DOmine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.*	2. DOmine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.
3. Miſerere mei Domine quoniam infirmus ſum: ſana me Domine quoniam infirmus ſum.	*Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum ego: ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea.*	3. Miſerere mei Domine quoniam infirmus ſum: ſana me Domine quoniam conturbata ſunt oſſa mea.
4. Et anima mea turbata eſt valde: & tu Domine uſquequo?	*Et anima mea conturbata eſt valde: & tu Domine uſquequo?*	4. Et anima mea turbata eſt valde: ſed tu Domine uſquequo?
5. Convertere Domine, & eripe animam meam: ſalva me propter miſericordiam tuam.	*Revertere Domine, erue animam meam: ſalva me propter miſericordiam tuam.*	5. Convertere Domine, & eripe animam meam: ſalvum me fac propter miſericordiam tuam.
6. Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?	*Quoniam non eſt in morte recordatio tui: in inferno quis confitebitur tibi?*	6. Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?
7. Laboravi in gemitu meo, lavabo per ſingulas noctes lec-	*Laboravi in gemitu meo, natare faciam tota nocte lectum meum:*	7. Laboravi in gemitu meo, lavabo per ſingulas noctes lectum

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. Fabri, *In finem in hymnis, Pſalmus David, pro octava.* Aug. in hunc Pſ. col. 22. d. *In finem in hymnis, de octavo, Pſalmus David.* Hilar. prolog. in Pſal. n. 13. *pro octavo*; Caſſiod. in Pſ. p. 27. c. cum Pſalt. Rom. Martian. Corb. & Mozarab. *In finem in hymnis, pro octava, Pſalmus David:* ſic etiam in Gr. cum hoc ult. τῷ Δαυίδ, *ipſi David.* Ambr. l. 5. in Luc. to. 1. col. 1367. d. dicit: *Pro octava enim multi ſcribuntur Pſalmi.*

℣. 2. Sic Ambroſius l. de apolog. Dav. col. 712. b. cum Pſalt. Corb. item infra, to. 1. col. 740. b. 1082. c. & to. 2. l. 3. de Spir. S. col. 671. f. Similiter Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. col. 702. a. & Auguſt. in Pſ. col. 23. g. Succinunt Caſſiod. in Pſ. p. 28. a. b. & S. Petr. Chyſol. ſer. 4. to. 7. p. 880. f. cum Pſalt. Rom. Mozarab. Mediolan. & Carnut. In Gr. Μὴ τῷ θυμῷ..... μηδὲ τῇ ὀργῇ, &c. Nec omittendum quod Auguſt. obſervat ad hunc verſum col. 23. g. & ſeqq. *Quoniam* furor, inquit, *plus videtur eſſe quàm* ira, *poteſt movere cur illud quod eſt mitius, id eſt,* correptio, *cum eo poſitum eſt quod eſt durius, id eſt, cum* furore: *ſed ego puto unam rem duobus verbis ſignificatam; nam in Græco* θυμὸς, *quod eſt in primo verſu, hoc ſignificat quod* ὀργὴ, *quod eſt in ſecundo verſu: ſed cùm Latini vellent etiam ipſi duo verba ponere, quæſitum eſt quid eſſet vicinum* iræ, *& poſitum eſt* furor. *Ideo variè codices habent; nam in aliis priùs invenitur* ira, *deinde* furor; *in aliis priùs* furor, *deinde* ira; *in aliis pro furore*, indignatio *ponitur, aut* bilis: *ſed quidquid illud eſt, motus eſt animi provocans ad pœnam inferendam..... in qua ira non ſolùm argui ſe non vult anima, quæ nunc orat; ſed nec corripi, id eſt, emendari, vel erudiri: nam in Græco* παιδεύσῃς *poſitum eſt, id eſt, erudias.*

℣. 3. Auguſt. in hunc Pſ. loco poſter. *infirmus ſum*, habet cum Vulg. *conturbata ſunt oſſa mea;* Caſſiod. in eundem Pſ. 28. b. *omnia oſſa mea;* Gr. ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου. In Pſalt. Rom. *Miſerere mihi Domine..... quon. conturbata ſunt omnia oſſa mea.* Apud Ambr. l. de apol. Dav. to. 1. col. 712. b. *Miſerere mei Dom. quon. infirmus ſum:* & apud Auct. l. de XLII. manſ. col. 8. b. *Sana me Domine quon. conturb. ſunt omnia oſſa mea.*

℣. 4. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. quibus favent Pſalt. Rom. Corb. Mediolan. Mozarab. Carnut. Colb. & Gr. in quo etiam ϗ σὺ, &c. Apud Hilar. in Pſ. 56. col. 119. a. ſic: *Nunc anima mea turbata eſt valde.* Similiter apud Ambr. in Luc. 22. col. 1517. c. at l. de bon. mort. c. 7. col. 401. d. ſimpliciter, *Anima mea turb.* &c.

℣. 5. Aug. in hunc Pſ. habet: *Convertere Domine, & erue anim. meam: ſalvum me fac*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Convertere, & eripe*, &c. ut in Vulg. In Gr. Ἐπίστρεψον Κύριε, ῥῦσαι..... σῶσόν με, &c. ut ſup.

℣. 6. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Gr. Breviar. Mozarab. hab. *in infernum;* at Gr. ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 328. b. *Apud inferos autem quis confit. tibi?* Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 220. e. *Apud inferos quis*, &c. Hilar. in Pſ. 51. col. 81. d. *In inferno autem*, &c. Succinunt Leo M. ſer. 34. p. 95. b. 97. e. & Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 718. a.

℣. 7. Ita Pſalt. Mozarab. cum Rom. & Corb. abſque *meis*, poſt *lacrymis;* Græc. verò ἐν δάκρυσί μου; item ſup. καθ' ἑκάστην νύκτα, num. ſingul. Aug. in hunc Pſ. legit: *per ſingulas noctes..... in lacrymis ſtratum*, &c. Item S. Pacian. epiſt. 1. p. 306. f. Hilar. verò in Pſ. 118. col. 286. b. & 347. d. cum Vulg. *Lavabo per ſingulas noctes lectum meum: lacrymis meis*, &c. Ambr. ſimiliter addit *meis*, poſt *lacrymis*, abſque præp. *in*, nempe in Luc. 5. to. 1. col. 1358.

Ex Mſ. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
meum: lacrymis meis ſtratum meum rigabo.	*lacrymis meis ſtratum meum rigabo.*	tum meum: lacrymis ſtratum meum rigabo.
8. Turbatus eſt à furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.	*Caligavit præ amaritudine oculus meus: conſumptus ſum ab univerſis hoſtibus meis.*	8. Turbatus eſt præ ira oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.
(*Matth.* 7. 23. & 25. 41. *Luc.* 13. 27.) 9. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.	*Recedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quia audivit Dominus vocem fletus mei.*	9. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.
10. Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam ſuſcepit.	*Audivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam ſuſcepit.*	10..... *Vide Not.*
11. Erubeſcant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur & erubeſcant valde velociter.	*Confundantur, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: revertantur, & confundantur ſubitò.*	11..... convertantur & erubeſcant valde velociter.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

d. & l. 3. de virg. to. 2. col. 179. d. & l. 1. de pœnit. col. 431. c. at in Pſ. 118. to. 1. col. 1193. e. tollit *meis*, ut & ſup. col. 684. b. Vide etiam col. 1054. b. 1430. e. Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. d. & S. Pacian. paræn. ad pœnit. p. 317. concordant cum Vulg.

℣. 8. Auguſt. in hunc Pſ. col. 26. d. f. legit: *Turbatus eſt ab ira oculus meus: inveteravi in omnibus inimicis meis:* at ſer. 1. in Pſ. 36. col. 262. c. *Turbatus præ ira*, &c. & inf. in Pſ. 102. col. 1118. g. & in Job, to. 3. p. 1. col. 633. c. conſtanter, *inveteravi in omnibus inimicis meis.* Apud Caſſiod. in Pſ. p. 29. b. *Turbatus eſt præ ira*, &c. ut in Vulg. Similiter in Pſalt. Rom. Mediolan. Corb. & Carnut. In Gr. Ἐταράχθη ἀπὸ θυμȣ..... ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μȣ.

℣. 9. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Græco. Concinit Ambr. in Pſ. 118. to. 1. col. 1194. f. Lucif. verò Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 222. e. delet *omnes.*

℣. 10. Hic verſus abeſt à Mſ. S. Germani, ut & pars media verſûs ſubſeq. ita ſuppletur ex Auguſt. col. 27. d. *Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam adſumpſit.* Similiter in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. p. 29. c. In Breviar. Mozarab. *ſuſcepit*, pro *adſumpſit;* in Gr. προσεδέξατο.

℣. 11. Aug. in hunc Pſ. col. 27. e. 28. c. ſic: *Erubeſcant, & conturbentur omnes inimici mei: convertantur & confundantur valde velociter:* at infra 28. e. *convertantur & erubeſcant valde velociter.* In Pſalt. Corb. *Erubeſcant, & revereantur omnes inimici mei: avertantur & erubeſc. valde velociter.* In Rom. Mediolan. & Carnut. *avertantur retrorſùm, & erubeſcant valde velociter.* Similiter ap. Caſſiod. in hunc Pſ. p. 30. a. qui etiam delet ſup. *vehementer*, cum edd. Ald. & Compl. In Breviar. Mozarab. *avertantur & confundantur valde velociter.* Apud Ambr. l. de parad. to. 1. col. 177. b. *confundantur & convertantur omnes valde velociter.* Græcum Vat. cum Vulgata concinit; at in Mſ. Alex. ſic: ἀποστραφείησαν εἰς τὰ ὀπίσω, ϗ καταιχυνθείησαν, &c. in Vat. ἐπιστραφείησαν ϗ αἰχυνθείησαν, &c.

Ex Mſ. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Pſalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chuſi filii Jemini. (2. *Reg.* 16.) VII.	*Ignoratio David, quod cecinit Domino ſuper verba Æthiopis filii Jemini. VII.*	1. Pſalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chuſi filii Emini. VII.
2. DOmine Deus meus in te ſperavi: ſalvum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me.	*DOmine Deus meus in te ſperavi: ſalva me ab omnibus perſequentibus me, & libera me.*	2. DOmine Deus meus in te ſperavi: libera me de omnibus perſequentibus me, & eripe me.
3. Nequando rapiat ut leo animam meam, dum non eſt qui redimat, neque qui ſalvum faciat.	*Ne fortè rapiat ut leo animam meam: laceret, & non ſit qui eruat.*	3. Nequando rapiat ut leo animam meam, dum non eſt qui redimat, neque qui ſalvum faciat.
4. Domine Deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis:	*Domine Deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis:*	4. Domine Deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis:
5. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis.	*Si reddidi retribuentibus mihi malum, & dimiſi hoſtes meos vacuos:*	5. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decedam meritò ab inimicis meis inanis.
6. Perſequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in pulverem deducat.	*Perſequatur inimicus animam meam, & apprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in pulverem collocet.*	6. Perſequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Aug. in hunc Pſ. niſi quòd habet *ipſi David*, è Gr. τῷ Δαυίδ; & in fine *Gemini.* Pſalt. Rom. delet *ipſi*, & habet *Jemini.* In Breviario Mozarab. ſic: *pro verbis quaſi fili Gemini*, ſed mendosè, pro *Chuſi fili*, in Gr. Χȣσὶ υἱȣ̃ Ἰεμενεί· cætera ut in Latino.

℣. 2. Sic apud Caſſiod. in hunc Pſ. p. 31. b. exceptâ unâ præp. *ab*, pro *de:* ſic etiam in Pſalt. Rom. Auguſt. in eund. Pſ. equidem legit in fine, *eripe me*, ſed habet ſup. *ſalvum me fac ex*, &c. cum Vulg. Auguſtino favet Breviar. Mozarab. In Corb. ſic: *ab omnibus perſeq. me, & eripe me.* In Gr. σῶσόν με ἐκ..... ϗ ῥῦσαί με.

℣. 3. Ita Aug. & Caſſiod. in eund Pſ. cum Græco. In Pſalt. Corb. *dum non ſit qui redimat.*

℣. 4. Concinunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Græco. Breviar. Mozarab. loco *iſtud*, habet *hoc;* Chromat. Aquil. in Matth. p. 985. e. *hæc;* Gr. τȣ̃το. Ambr. l. 2. de Jacob, c. 5. to. 1. col. 466. b. ſimiliter habet, *ſi eſt iniquitas*, &c.

℣. 5. Similiter Ambroſ. lib. de Joſ. c. 1. to. 1. col. 484. a. & l. 2. de Jacob, c. 5. col. 466. b. cum verbo *decidam:* vide etiam inf. col. 326. e. 740. c. 1100. d. 1327. e. & l. 3. offic. to. 2. col. 122. f. cui ſuccinit Chromat. Aquil. in Matth. p. 985. e. cum Caſſiodoro. At Auguſt. in hunc Pſ. col. 30. f. pro *meritò*, legit *ergo;* item infra, col. 31. a. & 34. g. Gr. ἄρα, &c. ut ſup. In Pſalt. Corb. ita: *Si retribui retribuentibus.... decedam meritò*, &c.

℣. 6. Sic Ambr. l. 2. de Jac. c. 5. col. 466. b. uſque ad verbum *comprehendat.* Similiter Aug. in eund. Pſ. ſed addit, *& conculcet in terram*, &c. ut ſup. Gr. εἰς γῆν. Caſſiod. in eund. Pſ. hab. *& comprehendat eam*, cum Pſalt. Rom.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.	
Ex Mſ. Sangerm. in pulverem deducat. Diapsalma.	*Semper.*		
7. Exſurge Domine in ira tua : exaltare in finibus inimicorum meorum.	*Surge Domine in furore tuo : elevare indignans ſuper hoſtes meos,*	7. Exſurge Domine in ira tua : & exaltare in finibus inimicorum meorum.	
Exſurge Domine Deus meus in præcepto quod mandaſti : 8. & Synagoga populorum circumibit te.	*Et conſurge ad me judicio quod mandaſti : & congregatio tribuum circumdet te,*	Et exſurge Domine Deus meus in præcepto quod mandaſti : 8. & ſynagoga populorum circumdabit te.	
Et propter hanc in altum convertere : 9. Domine judica populos.	*Et pro ea in altum revertere : Dominus judicabit populos.*	Et propter hanc in altum regredere : 9. Dominus judicat populos.	
Salvum fac me Domine ſecundùm juſtitiam meam, & ſecundùm innocentiam meam ſuper me.	*Judica me Domine ſecundùm juſtitiam meam, & ſecundùm ſimplicitatem meam quæ eſt in me.*	Judica me Domine ſecundùm juſtitiam meam, & ſecundùm innocentiam meam ſuper me.	
10. Conſummetur verò nequitia peccatorum, & diriges juſtum ; & ſcruta corda & renes Deus.	*Conſumatur malum iniquorum, & confirmetur juſtus : & probator cordis & renum Deus juſtus.*	10. Conſumetur nequitia peccatorum, & diriges juſtum, ſcrutans corda & renes Deus.	*1. Par.* 28. 9. *Jer.* 11. 20. 17. 10. & 20. 12.
Juſtum 11. adjutorium meum à Domino, qui ſalvos facit rectos corde.	*Clypeus meus in Deo, qui ſalvat rectos corde.*	Juſtum 11. adjutorium meum à Domino, qui ſalvos facit rectos corde.	
12. Deus judex juſtus, & fortis, & patiens : nunquid iraſcetur per ſingulos dies ?	*Deus judex juſtus, & fortis, & comminans tota die.*	12. Deus judex juſtus, fortis, & patiens : nunquid iraſcitur per ſingulos dies ?	
13. Niſi converſi fueritis, gladium ſuum vibrabit : arcum ſuum tetendit, & paravit illum.	*Non convertenti gladium ſuum acuet : arcum ſuum tetendit, & paravit illum.*	13. Niſi converſi fueritis, gladium ſuum vibrabit : arcum ſuum tetendit, & paravit illum.	
14. Et in ipſo paravit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit.	*Et in ipſo paravit vaſa mortis, ſagittas ſuas ad comburendum operatus eſt.*	14. Et in eo paravit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit.	
15. Ecce parturivit injuſtitiam : concepit dolorem, & peperit iniquitatem.	*Ecce parturit iniquitatem, & concepto dolore, peperit mendacium.*	15. Ecce parturiit injuſtitiam : concepit dolorem, & peperit iniquitatem.	*Job.* 15. 35. *Iſa.* 59. 4.

Notæ ad Versionem antiquam.

Aug. delet *eam*, cum Græco ; ubi κατασκηνώσαι, pro *deducat*.

℣. 7. *Diapſalma* hîc non præmittitur in edd. Ald. & Compl. neque id memoratur ab Auguſt. in conſequentibus etiam ipſe concordat cum Vulg. Caſſiodorus legit *inimicorum tuorum*, cum Pſalt. Rom. & Corb. abſque ſeq. &, quod etiam in Gr. deeſt, ut ſup. ante *exaltare ;* at loco *tuorum*, legitur μȣ ; in edd. Ald. & Compl. σȣ : deinde ϗ ἐξεγέρθητι ; in Mſ. etiam Alex. præponitur καί. In Pſalt. Corb. exſtat ſup. *Diapſalma*, deeſtque &, ante *exaltare*, ut & poſt *tuorum ;* ſed pro *quod mandaſti*, eſt *quo mandaſti*.

℣. 8. Auguſt. in hunc Pſ. col. 32. f. & *congregatio populorum circumdabit te. Et propter hanc in altum regredere.* Hieron. in Iſai. 56. to. 3. col. 411. f. *congregatio populorum circumdabit te. Propter hanc in excelſum convertere.* Pſalt. Rom. & Corb. habent *regredere*. Gr. ϗ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε. Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίϛρεψον.

℣. 9. Aug. in hunc Pſ. n. 8. nil differt à Vulg. Caſſiod. verò in eund. p. 32. c. habet cum Pſalt. Rom. & Corb. *Domine judica populos. Judica me Domine ſecundùm juſtitiam meam, & ſec. innocentiam manuum mearum ſuper me.* Similiter in Pſalt. Mozarab. & Mediolan. *manuum mearum ſuper me.* In Carnut. *Domine judica populos.* In Gr. Κύριος κρινεῖ λαȣ́ς. Κρῖνόν με Κύριε κατὰ τὴν δικαιοσύνην μȣ, ϗ κατὰ τὴν ἀκακίαν μȣ ἐπ᾽ ἐμοί. Hieronymus epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 630. c. ait ſic haberi in Græco, κατὰ τὴν δικαιοσύνην σȣ, *id eſt*, juxta juſtitiam tuam : *ſed & in hoc malè*, inquit ; *in Hebræo enim* ſedeci *hab. quod interpretatur* juſtitia mea : *ſed & omnes Interpretes* juſtitiam meam *voce ſimili tranſtulerunt.*

℣. 10. Aug. in hunc Pſ. n. 9. ſic habet : *Conſummetur autem nequitia*, &c. ut in Vulg. Pſalt. Mediolan. *Conſummetur verò*, &c. Caſſiod. in eund. Pſ. p. 32. c. *Conſummetur nequit. pecc. & dirige juſtum, ſcrutans corda & renes Deus juſtus.* Similiter in Pſalt. Rom. & Corb. excepto ultimo *juſtus*, quod deeſt. Hilarius in Pſ. 139. p. 527. d. *ſcrutans corda & renes Deus.* Eidem favet Tertul. l. 5. contra Marc. Ambroſ. verò l. 3. de Spir. S. to. 2. col. 695. e. hab. *Deus ſcrutans corda & renes.* Gaud. Brix. ſer. 8. p. 944. a. *ſcrutans corda & renes Deus.* In Gr. Συντελεσθήτω δὴ πονηρία..... ϗ κατευθυνεῖς δίκαιον, ἐτάζων καρδίας ϗ νεφρȣ̀ς ὁ Θεός· ed. Compl. addit δικαίως, *juſtè*, al. δίκαιος, *juſtus*.

℣. 11. Aug. in hunc Pſ. n. 10. *Juſtum auxilium meum à*, &c. Gr. Δικαία ἡ βοήθειά μȣ, &c.

℣. 12. Hilar. in Pſ. 2. & 59. col. 35. e. 137. e. ita legit : *Deus judex juſtus, fortis, & magnanimus : nunquid iraſcetur per ſing. dies ?* at infra, l. 4. de Trin. col. 830. f. habet *fortis, & patiens.* Caſſiod. in Pſ. 7. p. 33. a. *fortis, & longanimis : nunquid iraſcetur*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. n. 12. *Deus jud. juſtus, fortis, & longanimis ; non iram adducens per ſingulos dies ;* tum addit : *Significantiùs fortaſſe dicitur* iram adducens, *quàm* iraſcens ; *& ita in exemplaribus Græcis invenimus.* Apud Tertul. l. de pudic. p. 1005. b. *Deus judex juſtus*, nec plura. In Pſalt. Corb. *Deus judex juſtus, & fortis, & patiens : nunquid iraſcetur*, &c. Item in Carnut. *nunquid iraſcetur ;* at in Mediolan. *non iram adducens.* In Rom. *fortis, & longanimis : nunquid iraſcitur*, &c. In Mozarab. *fortis, & longanimis, & non iram adducens*, &c. In Gr. Ὁ Θεὸς..... ϗ ἰσχυρὸς, ϗ μακρόθυμος· μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ᾽ ἑκάϛην ἡμέραν ; Vide Agellium in hunc loc. Hexapl. to. 1. p. 481. Not. 11.

℣. 13. Similiter hab. Hilar. in Pſ. 2. n. 18. col. 35. e. addito uno &, poſt *vibravit ;* quod ult. rurſus habet ibid. non *vibrabit*. Auguſt. in hunc Pſ. n. 13. ita : *Niſi convertimini, gladium ſuum vibrabit*, &c. Fulg. l. 2. de verit. præd. c. 5. p. 461. & Caſſiod. in eund. Pſ. p. 33. b. cum Pſalt. Mozarab. & Corb. *Niſi convertamini*, &c. ut in Vulg. In Pſalt. Rom. *Niſi convertamini, gladium ſuum vibravit*, &c. Obſervat Aug. in hunc Pſ. n. 13. col. 36. d. *in aliis exemplaribus, pro eo quod eſt, Gladium ſuum vibrabit*, ita legi, *frameam ſuam ſplendificabit.* In Gr. Ἐὰν μὴ ἐπιϛραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτȣ͂ ϛιλβώσει, &c. ut in Lat.

℣. 14. Ita Pſalt. Rom. cum Corb. & Mozarab. Hilarius in Pſ. 2. n. 18. col. 35. e. ſic habet : *Et in eo paravit vaſa mortis, ſagittas ſuas arſuris operatus eſt :* ſimiliter in Pſ. 59. col. 137. e. & in Pſ. 118. col. 373. a. & in Pſ. 126. col. 421. f. In Gr. Καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε..... τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο. Auguſt. in Pſ. 7. n. 14. *Et in ipſo paravit..... ardentibus operatus eſt :* & infra, col. 37. a. addit : *Nam in Græcis exemplaribus ita invenitur*, ſagittas ſuas ardentibus operatus eſt ; *Latina autem* ardentes *pleraque habent.* Nunc etiam in Pſalt. Carnut. ita legitur, *ardentes operatus eſt.*

℣. 15. Ambroſ. l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 658. c. & Auguſt. in Pſ. 7. n. 16. legunt *laborem*, non *dolorem ;* in Gr. πόνον ; cætera ut in textu.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
16. Lacum aperuit, & effodit eum : & incidit in foveam, quam fecit.	*Lacum aperuit, & effodit eum ; & incidet in interitum, quem operatus est.*	16. Lacum aperuit, & fodit eum : & incidit in foveam, quam fecit. *Ex Ms. Sangerm.*
17. Convertetur dolor ejus in caput ejus : & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.	*Revertetur dolor suus in caput ejus, & super verticem ejus iniquitas sua descendet.*	17. Convertetur dolor ejus in caput ejus : & in verticem ejus iniquitas ejus descendet.
18. Confitebor Domino secundùm justitiam ejus : & psallam nomini Domini altissimi.	*Confitebor Domino secundùm justitiam ejus, & psallam nomini Domini altissimi.*	18. Confitebor Domino secundùm justitiam ejus : & psallam nomini Domini altissimi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 16. Concinit Breviar. Mozarab. ad verbum. Psalt. verò Rom. hab. *effodit eum : & incidet*, &c. Ambros. l. de Spir. S. to. 2. col. 634. b. *Lacum aper. & effodit eum : & incidit in foveam, quam operatus est.* August. in hunc Ps. n. 17. *Lacum aperuit, & effodit illum :* & post paulò : *incidet ergo in foveam, quam fecit :* at in Ps. 5. col. 20. b. *incidit in foveam, quam operatus est.* Suffragatur S. Paulin. epist. 1. p. 3. a. dicens : *Incident in foveam, quam operantur.* In Gr. καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν· καὶ ἐμπεσεῖται..... ὃν εἰργάσατο.

℣. 17. Ita legit Cassiod. in hunc Ps. p. 33. b. cum Psalt. Rom. Aug. verò in eund. n. 18. sic : *Convertetur labor ejus in caput ejus : & iniquitas ejus in verticem ejus descendet :* itidem in Ps. 37. col. 298. f. In Gr. Ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ, &c. ut sup. In Psalt. Corb. *& super vertice ejus iniquitas ejus descendit.* S. Paulin. epist. 1. p. 3. a. alludens dicit : *In caput eorum iniquitas ipsorum convertetur :* item vit. Ambr. to. 2. p. 4. c. *sed iniquitas ejus in verticem ipsius descendit.*

℣. 18. Ita Aug. & Cassiod. in hunc Ps. In Gr. deest tantùm &, ante *psallam ;* at in Ms. Alex. est καὶ ψαλῶ.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
1. In finem pro torcularibus, Psalmus David. VIII.	*Victori pro torcularibus, Canticum David. VIII.*	1. In finem pro lacis torcularibus, Psalmus ipsi David. VIII. *Ex Ms. Sangerm.*
2. Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universa terra !	*Domine dominator noster, quàm grande est nomen tuum in universa terra ;*	2. Domine Deus noster, quàm admirabile est regnum tuum in universa terra !
Quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos.	*Qui posuisti gloriam tuam super cœlos !*	Quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos.
3. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.	*Ex ore infantium & lactentium fecisti laudem propter adversarios tuos, ut quiescat inimicus, & ultor.*	3. Ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & defensorem.
4. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum : lunam & stellas, quæ tu fundasti.	*Videbo enim cœlos tuos, opera digitorum tuorum ; lunam & stellas, quæ fundasti.*	4. Quoniam videbo cœlos, opera digitorum tuorum : lunam & stellas, quas tu fundasti.
5. Quid est homo, quòd memor es ejus ? aut filius hominis, quoniam visitas eum ?	*Quid est homo, quoniam recordaris ejus? vel filius hominis, quoniam visitas eum?*	5. Quid est homo, quòd memor es ejus ? aut filius hominis, quoniam visitas eum ?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita August. in hunc Ps. dempta voce *lacis*, quæ etiam abest à Græco. In Psalt. Rom. non *lacis*, sed *lassis*, absque *torcularibus*, & *ipsi David.* In Mozarab. simpliciter : *In finem, Psalmus David.* In Corb. *In finem pro lacis, Psalmus David.* Ejusdem tituli mentionem facit Hilarius, prologo in Ps. n. 13. col. 8. d. *In Psalmo*, inquit, *qui octavo in numero dispositus est.....* pro torcularibus *titulus adjectus est :* & inf. *Octavus, & octogesimus, & octogesimus tertius Psalmus hunc habent titulum.* Similiter Ambros. in Ps. to. 1. col. 741. e. & 777. c. Vide etiam August. in Ps. 83. to. 4. col. 878.

℣. 2. Ambros. l. de instit. virg. to. 2. col. 251. e. & l. 6. de Sacram. col. 386. b. c. concordat cum Vulg. sicut August. & Cassiod. in hunc Psal. necnon vetera Psalt. In Græco similiter, Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου, &c.

℣. 3. Accinunt magno consensu Psalt. Rom. Mediolan. Corb. Carnut. & Mozarab. ultimòque legunt *defensorem.* Similiter Ambros. in Ps. 37. to. 1. col. 825. f. Vide etiam sup. 575. b. & to. 2. col. 223. c. 251. e. 869. b. 1485. e. Item Sulpic. Sev. vit. S. Mart. p. 351. c. & S. Paulin. ep. 24. p. 165. b. August. verò in Ps. 102. col. 1122. f. legit *inimicum & vindicatorem ;* tum addit : *Nonnulli codices* defensorem *habent, sed veriùs* vindicatorem. S. Pacianus ser. de Bapt. p. 318. e. *ut resolvas inimicum & vindicatorem.* Gr. τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν. cæt. ut in Lat. sup. PP. Lat. constanter scribunt *lactentium*, non *lactantium.* Apud Tertullianum etiam hoc legitur, lib. de anima, p. 486. f. *Christus ex ore lactentium & parvulorum expediendo laudem, nec pueritiam, nec infantiam hebetes pronunciavit.*

℣. 4. Apud Aug. in hunc Ps. col. 41. e. legitur *cœlos tuos*, sed renitentibus XI. Mss. imo infra, col. 41. f. & 42. d. bis omittitur *tuos ;* constanter etiam habetur infra *quas*, non *quæ.* Ambrosius, l. de apolog. Dav. to. 1. col. 730. b. & in Ps. 43. col. 914. d. leg. *cœlos tuos :* item l. 6. de Sacram. to. 2. col. 386. b. c. & l. 3. de Spir. S. col. 671. b. cum hac voce *quas :* at vocem *tuos* omittunt constanter antiq. Psalteria, Rom. Mediolan. Carnut. Corb. & Moz. In Rom. autem & Corb. legitur *quas*, sicut apud Cassiod. in hunc Ps. p. 35. b. qui etiam retinet *tuos.* Ap. S. Pacianum, ser. de Bapt. p. 318. e. ita : *Quoniam videbo cœlos, opus digitorum tuorum.* In Gr..... τοὺς οὐρανοὺς, ἔργα τῶν..... καὶ ἀστέρας, ἃ σὺ ἐθεμελίωσας. De hoc autem, *cœlos tuos*, ita Hieronym. respondet Sun. & Fretel. to. 2. col. 630. c. *Et dicitis*, inquit, *quòd* tuos *in Græco non habeat : verum est ; sed in Hebræo legitur* samacha, *quod interpretatur* cœlos tuos, *& de editione Theodotionis in LXX. Interpretibus additum est sub asterisco.* Hunc etiam asteriscum præfert Psalt. Gallic. editum to. 1. nov. edit. Hieron. col. 1229. d.

℣. 5. Sic habet Hilar. in Ps. 143. col. 555. c. Similiter Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1093. a. ni excipias *quia*, pro *quoniam :* at l. 3. de interpel. Job, c. 6. col. 632. f. & l. 2. de fide, to. 2. col. 482. b. habet, *nisi quia visitas eum ?* & lib. de Isaac, c. 2. to. 2. col. 358. a. *nisi quòd*, &c. verùm l. 6. de Sacram. col. 386. b. c. ita : *Quid est homo, quòd meministi ejus ? aut filius hom. quoniam visitas eum ?* at in Ps. 38. to. 1. col. 850. e. & l. 4. de interpel. Dav. c. 9. col. 670. f. *Quid enim est homo, nisi quia memor es ejus ?* Similiter ap. Aug. epist. 186. to. 2. col. 675. f. *Quid est homo, nisi quòd memor es ejus ?* sed in Ps. 8. col. 42. e. ita : *Quid est homo, quia memor es... quoniam tu visitas eum ?* Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 22. p. 348. *Quid est homo, nisi quòd memor es ejus ? aut filius hom. nisi quia visitasti eum ?* Gr. Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ (al. μνημονεύεις) αὐτοῦ ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου,

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 6. Minuiſti eum paulò minùs ab angelis, gloriam & honorem coronaſti eum : 7. & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.	*Minues eum paulò minùs à Deo, gloria & decore coronabis eum : dabis ei poteſtatem ſuper opera manuum tuarum.*	6. Minuiſti eum paulò minùs ab angelis, gloria & honore coronaſti eum : 7. & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. *Hebr. 2. 7.*
8. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, oves & boves univerſas, inſuper & pecora campi ;	*Cuncta poſuiſti ſub pedibus ejus, oves & armenta omnia, inſuper & animalia agri ;*	8. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, oves & boves univerſas, inſuper & pecora campi ; *Gen. 1. 28. 1. Cor. 15. 26.*
9. Volucres cœli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.	*Aves cœli, & piſces maris, qui pertranſeunt ſemitas marium.*	9. Volucres cœli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.
10. Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra !	*Domine dominator noſter, quàm grande eſt nomen tuum in univerſa terra !*	10. Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra !

Notæ ad Versionem antiquam.

ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν ;

℣. 6. Concinit Pſalt. Corb. ad verbum. Tertul. l. de carne Chr. p. 550. a. legit : *Minuiſti eum modicum quid citra angelos ;* paulò verò poſt, *Minoraſti eum modicò citra angelos :* ſic etiam l. cont. Prax. p. 855. b. ſed l. adv. Gnoſt. p. 847. b. ita : *Minoratus modicum quid citra*, &c. at lib. adv. Jud. c. 14. p. 148. a. deeſt *quid :* & lib. 4. adv. Marc. p. 715. c. legit : *Minoratus modicò citra*, &c. & lib. adv. Jud. c. 14. p. 148. a. *Diminuit illum modicum quid citra angelos, gloria & honore coronavit illum :* ſimiliter l. 3. adv. Marc. p. 671. c. lib. verò 2. p. 654. c. *Diminuens illum modicò citra angelos.* Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 4. to. 1. col. 644. b. & l. 2. de fide, to. 2. col. 482. b. & l. 6. de Sacram. col. 386. b. *Minoraſti eum paulò minùs ab angelis, gloriâ &*, &c. Ambroſio favet Fauſtinus presb. l. cont. Arian. p. 647. b. cum Fulg. de fide orth. ad Donat. p. 203. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *Minuiſti eum paulò minùs ab*, &c. ut in Vulg. In Pſalt. Mozarab. *Minoraſti*, &c. In Gr. Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ, &c.

℣. 7. In Mſ. Germ. mendosè legitur *ſupera*, pro *ſuper opera*, quod correximus è Gr. ἐπὶ τὰ ἔργα. Accinunt Ambr. l. 6. de Sacram. to. 2. col. 386. c. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Tertul. verò, l. 3. cont. Marc. p. 671. c. & l. contra Jud. c. 14. p. 148. a. hunc verſiculum prætermittere videtur, cùm jungat utroque loco verſum anteced. cum ſubſeq. hoc modo : *Coronavit illum, & ſubjecit omnia ſub*, &c. In Pſalt. Corb. *& conſtituiſti eum ſuper omnia opera man. tuarum.*

℣. 8. Concinunt Auguſt. in hunc Pſ. & Ambroſ. l. de Noe, c. 10. to. 1. col. 239. f. ut & l. de Elia, c. 19. col. 557. c. item to. 2. col. 36. a. 386. c. 546. d. 578. c. Ambroſiaſt. p. 161. a. ſic habet : *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, gloria & honore coron. eum.* Tertull. l. 5. adv. Marc. p. 799. a. *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus :* item l. 3. adv. Marc. p. 671. c. & l. cont. Jud. c. 14. p. 148. a. Exinde Gr. hab. πάσας, pro *univerſas*, ſicut ἔτι δὲ, pro *inſuper*. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἅπασας, ἔτι δέ. Apud Caſſiodor. p. 36. a. deeſt vox *univerſas.*

℣. 9. Sic Ambroſ. l. de Elia, c. 19. to. 1. col. 557. c. cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Gr. hab. in fine, τρίβους θαλασσῶν. In Pſalt. Corb. deeſt *&*, poſt *cœli.*

℣. 10. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Caſſiod. In Græco, ὡς θαυμαστὸν ὄνομά σου ἐν πάσῃ, &c.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
1. In finem propter occulta filii, Pſalmus ipſi David. IX.	*Victori ſuper morte filii, Canticum David. IX.*	1. In finem pro occultis filii, Pſalmus David. IX.
Ex Mſ. Sangerm. 2. Confitebor tibi Domine in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua.	*Confitebor Domino in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua.*	2. Confitebor tibi Domine in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua.
3. Lætabor & exſultabo in te : pſallam nomini tuo Altiſſime,	*Lætabor & gaudebo in te : canam nomini tuo Altiſſime,*	3. Lætabor & exſultabo in te : pſallam nomini tuo Altiſſime,
4. In convertendo inimicum meum retrorſùm : infirmabuntur, & perient à facie tua.	*Cùm ceciderint inimici mei retrorſùm, corruerint, & perierint à facie tua.*	4. In convertendo inimicum meum retrorſùm : infirmabuntur, & peribunt à facie tua.
5. Quoniam feciſti judicium meum & cauſam meam : ſedis ſuper thronum qui judicas æquitatem.	*Feciſti enim judicium meum, & cauſam meam : ſediſti ſuper ſolium judex juſtitiæ.*	5. Quoniam feciſti judicium meum & cauſam meam : ſediſti ſuper thronum qui judicas juſtitiam.
6. Increpaſti gentes, & periit impius : nomen eorum de-	*Increpaſti gentes, periit impius : nomen eorum deleſti in ſempiter-*	6. Increpaſti gentes, & periit impius : nomen eorum deleſti in æter-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Titulus hujus Pſalmi is eſt apud Hilar. col. 53. *In finem pro occultis, Pſalmus David ;* at infra, n. 1. ſic habet cum Pſalt. Corb. *In finem pro occulta filii, Pſalmus David :* item n. 2. *In finem pro occulta filii ;* paulò verò poſt, *In finem pro occultis :* item ibid. n. 2. bis legit, *In fine.* Hieron. epiſt. ad Princip. to. 2. col. 692. a. ait : *In nono Pſalmo titulus inſcribitur : Pro abſconditis filii :* item in Iſai. 7. to. 3. col. 70. f. dicit : *In titulo Pſalmi noni, ubi in Hebræo poſitum eſt* alamoth, *cæteri Interpretes tranſtulerunt*, pro adoleſcentia, *quod LXX. interpretati ſunt*, pro abſconditis. Apud Auguſt. in hunc Pſ. col. 45. g. *Pſalmi hujus inſcriptio eſt : In finem pro occultis filii, Pſalmus ipſi David.* In Pſalt. Rom. Martian. *In finem propter occulta filii, Pſalmus David.* In Breviar. Mozarab. *In finem pro occultis filiis, Pſalmus David.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Ita Auguſt. & Caſſiod. cum Græco.

℣. 3. Sic apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. & in Gr.

℣. 4. Pſalt. Mediolan. *Dum avertatur inimicus meus*, &c. ut ſup. Breviar. Mozarab. *In avertendo inimicum meum*, &c. & infra, *cadent*, loco *perient*. Auguſt. in hunc Pſ. col. 48. a. b. *In convertendo..... & peribunt*, &c. Caſſiod. in eund. Pſ. cùm Pſalt. Rom. & Corb. *& perient.* Gr. Ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω..... καὶ ἀπολοῦνται, &c.

℣. 5. Auguſt. in hunc Pſ. ſimiliter habet *æquitatem*, cum Caſſiod. Breviar. Mozarab. Pſalt. Rom. & Corb. at Auguſt. legit *ſediſti ;* Caſſiod. *ſedes*, cum Pſalt. Rom. & Corb. Carnut. *ſedens.* Græc. ἐκάθισας..... ὁ κρίνων δικαιοσύνην.

℣. 6. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & aliis. Auguſt. in eund. Pſ. col. 48. f. loco *in æternum*, legit *in ſæculum, id eſt*, inquit, *quandiu temporale ſæcu-*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua. *Ex Mſ. Sangerm.*
num, & in ſæculum ſæculi.	*num, & jugiter.*	leſti in æternum, & in ſæculum ſæculi.
7. Inimici defecerunt frameæ in finem: & civitates eorum deſtruxiſti.	*Inimici completæ ſunt ſolitudines in finem, & civitates ſubvertiſti:*	7. Inimici defecerunt frameæ in finem: & civitates deſtruxiſti.
Periit memoria eorum cum ſonitu: 8. & Dominus in æternum permanet.	*Periit memoria eorum cum ipſis. Dominus autem in ſempiternum ſedebit,*	Periit memoria eorum cum ſonitu: 8. & Dominus in æternum permanet.
Paravit in judicio thronum ſuum: 9. & ipſe judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in juſtitia.	*Stabilivit ad judicandum ſolium ſuum: & ipſe judicabit orbem in juſtitia, judicabit populos in æquitatibus.*	Paravit in judicio ſedem ſuam: 9. & ipſe judicavit orbem terræ in æquitatem, judicavit populos cum juſtitia.
10. Et factus eſt Dominus refugium pauperi: adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.	*Et erit Dominus elevatio oppreſſo, elevatio opportuna in anguſtia.*	10. Et factus eſt Dominus refugium pauperum: adjutor in opportunitatem, & tribulationem.
11. Et ſperent in te qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquiſti quærentes te Domine.	*Et confident in te qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquiſti quærentes te Domine.*	11. Et ſperent in te qui cognoverunt nomen tuum: quoniam non dereliquiſti inquirentes te.
12. Pſallite Domino, qui habitat in Sion: annuntiate inter gentes ſtudia ejus:	*Cantate Domino habitatori Sion: annuntiate in populis cogitationes ejus:*	12. Pſallite Domino, qui habitat in Sion: adnuntiate inter gentes voluntates ejus:
13. Quoniam requirens ſanguinem eorum recordatus eſt: non eſt oblitus clamorem pauperum.	*Quoniam quærens ſanguinem eorum recordatus eſt, nec oblitus eſt clamoris pauperum.*	13. Quoniam requirens ſanguinem eorum moratus eſt: non eſt oblitus orationem pauperum.
14. Miſerere mei Domine: vide humilitatem meam de inimicis meis.	*Miſerere mei Domine: vide afflictionem meam ex inimicis meis,*	14. Miſerere mei Domine, & perſpice humilitatem meam de inimicis meis.
15. Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.	*Qui exaltas me de portis mortis, ut narrem omnes laudes tuas in portis filiæ Sion.*	15. Qui exaltas me de portis mortis, ut adnuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.
16. Exſultabo in ſalutari tuo: infixæ ſunt gentes in interitu, quem fecerunt.	*Exſultabo in ſalutari tuo: demerſæ ſunt gentes in interitu, quem fecerunt:*	16. Exſultabo in ſalutari tuo: infixæ ſunt gentes in interitu, quem fecerunt.
In laqueo iſto, quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum.	*In reti quod abſconderunt, captus eſt pes eorum.*	In laqueo iſto, quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum.

Notæ ad Versionem antiquam.

lum volvitur: at infra, col. 49. b. hæc obſervat: *In Græcis exemplaribus ſic eſt:* εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, *quod Latini plerique interpretati ſunt, non* in ſæculum, & in ſæculum ſæculi; *ſed* in æternum, & in ſæculum ſæculi; *ut in eo quod dictum eſt* in ſæculum ſæculi, *illud exponeretur quod dictum eſt* in æternum. *Nomen ergo impiorum delesti in æternum, quia deinceps nunquam erunt impii: & ſi in hoc ſæculum non tenditur nomen eorum, multò minùs in ſæculum ſæculi.* Græc. hodiernum quadrat.

℣. 7. Pſalt. Mozarab. & Corb. hab. *frameâ*, paulòque poſt addunt *eorum*, ad *civitates*. Auguſt. in hunc Pſ. legit *frameæ*, cum Caſſiod. ſed uterque tollit *eorum*: præterea Aug. ibid. & in Pſ. 109. p. 1234. f. pro *ſonitu*, hab. cum Pſalt. Corb. *ſtrepitu*. Item Ambr. in Pſ. 45. to. 1. col. 930. d. *Periit mem. eor. cum ſtrepitu.* Similiter apud Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 187. b. In Græco, Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι..... καὶ πόλεις καθεῖλες..... μετ' ἤχου.

℣. 8. Ita Pſalter. Rom. & Corb. cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam in Breviar. Mozarab. In Gr. εἰς τὸν αἰῶνα μένει. Ἡτοίμασεν ἐν... τὸν θρόνον αὐτοῦ. Idem Aug. in Pſ. 109. col. 1234. f. legit: *& Dominus in æternum manet.* Vigilius Tapſ. l. contra Varim. p. 746. g. *Præparavit in jud. thronum ſuum.*

℣. 9. Aug. in hunc Pſ. *& ipſe judicabit orbem terrarum in æquitate, judicabit populos cum juſtitia.* Item ap. Caſſiod. *cum juſtitia;* ſicut in Pſalt. Rom. Corb. Carnut. & Moz. In Gr. κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

℣. 10. Auguſtinus in hunc Pſ. concordat cum Vulg. Caſſiod. verò in eund. legit *pauperum*, cum Breviar. Mozarab. & Pſalt. Rom. In Corb. *pauperis*. In Gr. τῷ πένητι... ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψει. Clemens Alex. Stromat. 6. hab. ἐν εὐκαιρίᾳ, καὶ θλίψει. Aquila, εἰς καιρόν.

℣. 11. Auguſt. in hunc Pſ. legit: *Et ſperent in te qui cognoſcunt nomen tuum: quon. non dereliquiſti quærentes te Domine.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Et ſperent in te omnes qui noverunt..... quon. non derelinquis quærentes te Domine.* Pſalt. Carnut. & Mozarab. *non derelinques.* Corb. *non derelinquis.* Gr. Καὶ ἐλπισάτωσαν ἐπὶ σὲ οἱ γινώσκοντες..... ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦντάς σε Κύριε. In Mſ. Alex. πάντες οἱ γινώσκοντες; & infra in Compl. τοὺς ζητοῦντας, &c.

℣. 12. Brev. Moz. hab. *qui habitatis in Sion;* & in fine, non *voluntates*, ſed *mirabilia ejus.* Similiter apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſicut in Pſalt. Rom. Corb. & Carnut. *mirabilia ejus.* In Gr. τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών... ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ.

℣. 13. Auguſt. in hunc Pſ. legit... *memoratus eſt: non eſt oblitus clamorem paup.* Caſſiod. in eund. Pſ..... *memoratus eſt: non eſt oblitus orationem paup.* Brev. Moz..... *memoratus eſt: & non eſt oblitus orationes paup.* Pſalt. Rom..... *memoratus eſt: & non eſt oblitus orationis paup.* Carnut. *orationem.* Corb. *Quia requirens... memoratus eſt: & non eſt oblitus orationem pauperum.* Græc..... τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη· οὐκ ἐπελάθετο τῆς δεήσεως τῶν, &c. Mſ. Alex. τῆς φωνῆς τῶν; Ald. & Compl. τῆς κραυγῆς.

℣. 14. Brev. Moz. loco *& perſpice*, habet *& vide.* Similiter in Pſalt. Rom. ut & *mihi*, loco *mei*. Auguſt. in hunc Pſ. concordat cum Vulg. niſi quòd habet *ab*, loco *de*: ſimiliter in Pſalt. Corb. In Gr. Ἐλέησόν με Κύριε· ἴδε..... ἐκ τῶν, &c.

℣. 15. Sic Ambroſ. l. de bono mort. c. 12. to. 1. col. 413. a. & l. 4. de fide, to. 2. col. 525. e. Sic etiam ap. Hilar. in Pſ. 126. col. 422. e. & Caſſiod. in Pſ. 9. præter vocem *laudes*, loco *laudationes*. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *univerſas laudes.* In Pſalt. Rom. & Corb. *omnes laudes.* In Gr. ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις, &c.

℣. 16. Auguſt. in hunc Pſ. ita legit: *Exſultabo ſuper ſalutare tuum: infixæ ſunt gentes in corruptione, quam fecerunt. In muſcipula iſta, quam occultaverunt, comprehenſus eſt*, &c. Apud Caſſiod. ſimiliter *occultaverunt*, ſicut in Pſalt. Corb. & Mozarab. In Pſalt. Rom. *occultaverunt mihi.* In Gr. Ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ (Mſ. Alex. ἐν τῷ) σωτηρίῳ σου... ἐν διαφθορᾷ, ᾗ ἐποίησαν. Ἐν παγίδι ταύτῃ, ᾗ ἔκρυψαν,

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. 17. Cognoscitur Dominus judicia faciens : in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Canticum diapsalmatis.	*Agnitus est Dominus judicium faciens : in opere manuum suarum corruit impius, sonitu.* Semper.	17. Cognoscetur Dominus judicia faciens : in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.
18. Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.	*Convertantur impii in infernum, omnes gentes quæ oblitæ sunt Deum.*	18. Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.
19. Quia non in finem oblivio erit pauperum : patientia pauperum non peribit in finem.	*Quoniam non in æternum oblivioni erit pauper : exspectatio pauperum* (supple *non*) *peribit in perpetuum.*	19. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis : patientia pauperum non peribit in finem.
20. Exsurge Domine, non confortetur homo : judicentur gentes in conspectu tuo Domine.	*Surge Domine, non confortetur homo : judicentur gentes ante faciem tuam.*	20. Exsurge Domine, non confortetur homo : judicentur gentes in conspectu tuo.
21. Constitue Domine legislatorem super eos : sciant gentes quoniam homines sunt. Diapsalma.	*Pone Domine terrorem eis : sciant gentes homines esse se.* Semper.	21. Constitue Domine legislatorem super eos : ut sciant gentes quoniam homines sunt.
* *Vide Not.*	*Psalmus X.*	*Psalm. X. secundùm Hebræos.*
1. Ut quid Domine recessisti longè, dispicis in opportunitatibus, in tribulatione?	*Quare Domine stas à longè, despicis in temporibus angustiæ?*	1. Ut quid Domine recessisti longè, despicis in opportunitatibus, in tribulatione?
2. Dum superbit impius, incenditur pauper : comprehenduntur in cogitationibus suis quas cogitant.	*In superbia impii ardet pauper : capiantur in sceleribus quæ cogitaverunt.*	2. Dum superbit impius, incenditur pauper : comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.
3. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ : & qui iniquè gerit, benedicetur.	*Quia laudabitur impius in desiderio animæ suæ :*	3. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ : & iniquus benedicitur.
4. Inritavit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ inquiret.	*Et avarus applaudens sibi, blasphemavit Dominum : impius secundùm altitudinem iræ suæ non requiret,*	4. Exacerbavit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non quæret.
5. Non est Deus in conspectu ejus : polluuntur viæ ejus in	*Nec est Deus in omnibus cogitationibus ejus : parturiunt viæ ejus*	5. Non est Deus in conspectu ejus : inquinatæ sunt viæ illius in

Notæ ad Versionem antiquam.

συνελήφθη, &c.

℣. 17. Sic apud Aug. in hunc Ps. *cognoscitur*, &c. è Gr. γινώσκεται. Similiter in Psalt. Mediolan. Corb. & Carnut.

℣. 18. August. in hunc Ps. ait : *Hîc interponitur, Canticum diapsalmatis : quasi occulta lætitia..... & sequitur : Convertantur... gentes quæ*, &c. Similiter in Psalt. Rom. & Carnut. In Corb. *Canticum diapsalma.* Ap. Cassiod. simpliciter, *Diapsalma.* In Gr. Ὠδὴ διαψάλματος· deinde sic : Ἀποστραφήτωσαν οἱ..... ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ Θεοῦ. Cassiodor. cum Psalt. Rom. & Corb. legit *Dominum*, non *Deum.* Tertull. l. 4. contra Marc. p. 707. b. *Avertantur peccat. in inferos, omnes nationes quæ Dei obliviscuntur.* Gr. εἰς τὸν ᾅδην. Ambr. in Ps. 118. to. 1. col. 1137. b. *Avertantur peccat. in infernum.*

℣. 19. August. in hunc Ps. legit *pauperis ;* & in fine, *non periet in æternum :* quinque tamen Mss. ferunt *peribit ;* alii cum editt. *periet.* Psalt. Rom. hab. *pauperum ;* item Brev. Moz. *in æternum.* Corb. verò ita : *Quia non in finem obliviscetur pauperum : patientia pauperum non periet in æternum.* Gr..... ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός· ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολεῖται εἰς τὸν αἰῶνα. Ms. Alex. cum Ald. & Compl. εἰς τέλος. Tertull. l. 4. adv. Marc. p. 707. b. *Quoniam non in finem oblivioni habebitur mendicus : tolerantia pauperum non peribit in finem :* at infra, p. 732. b. *tolerantia justorum non periet in finem.*

℣. 20. August. & Cassiod. in hunc Psalm. legunt, *non prævaleat homo.* Similiter in Psalt. Rom. Corb. Carnut. & Brev. Moz. In Gr. μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος. Chrysost. Ἄλλος, θρασυνέσθω. Sed aliubi non additur *Domine* in fine.

℣. 21. Ita August. in hunc Ps. absque conjunct. *ut*, ante *sciant*, quæ pariter abest à Psalt. Carnut. Corb. & à Græco. Hilarius in Ps. 118. col. 319. b. c. sic habet : *Domine, constitue legislat. super eos : sciant*, &c. Ambros. in Ps. 118. col. 1137. a. d. *Constitue Domine..... sup. eos : sciant*, &c. at infra, 1137. c. *& discant gentes.* Gr. γνώτωσαν ἔθνη.

* Hîc Hebræi incipiunt decimum Psalmum contra Latinorum & Græcorum distinctionem; quo fit ut inter eos numeri Psalmorum non conveniant usque ad Ps. 147. quem Hebræi cum præcedenti conjungentes, atque ex utroque unum facientes, sic tandem ad numerum Latinorum redeunt. In Psalt. etiam Corb. interponitur hîc *Diapsalma.*

℣. 1. August. in hunc Ps. habet : *Interposito Diapsalmate, subjicit..... Ut quid Domine..... in opportunitatibus, in tribulationibus ?* Ambr. in Ps. 118. to. 1. col. 1137. c. *Ut quid Dom. discessisti longè ?* Gr. Ἱνατί Κύριε ἀφέστηκας μακρόθεν..... ἐν θλίψει ; at in edd. Ald. & Compl. ἐν θλίψεσι.

℣. 2. Ita Brev. Moz. hab. & Psalt. Rom. cum Cassiod. in hunc Ps. p. 40. c. August. verò in eund. Ps. *in cogitat. suis quibus cogitant.* In Psalt. Corb. *in cogit. suis quæ cogitant.* In Gr. ἐν διαβουλίοις οἷς διαλογίζονται.

℣. 3. Ita Cassiod. hab. in hunc Ps. p. 40. b. cum Psalt. Rom. Martianæi. Similiter ap. Aug. in eund. Ps. & lib. 2. de civitate Dei, c. 14. to. 7. col. 69. e. excepto ult. *benedicitur.* Sic etiam in Psalterio Corb. est ut & apud Lucif. Cal. l. de reg. apost. p. 219. d. ac Auct. epist. ad Demetriad. p. 41. a. & in Psalt. Rom. Fabri. In Brev. verò Moz. ita : *& qui iniqua agit, benedicetur.* Apud Optat. l. 2. cont. Donat. p. 42. a. *& qui iniqua egerit, benedicetur.* In Gr. καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται· in Ald. & Compl. εὐλογεῖται.

℣. 4. Lucif. Cal. l. de reg. apost. p. 219. d. hab. *Exacerbavit Dom... non inquiret.* Breviar. Moz. *Inritabit..... non inquiret.* August. in hunc Ps. *Irritavit..... non exquiret.* Cassiod. in eund. cum Psalt. Rom. *Irritavit... non inquiret.* Similiter hab. *Irritavit*, Psalt. Mediolan. & Carnut. Corb. verò, *Inritavit..... iræ suæ inquirit.* Græc. Παρώξυνε..... οὐκ ἐκζητήσει.

℣. 5. Ita Cassiod. in hunc Psal. p. 40. b. cum Psalt. Moz. Corb. & Carnut. In Rom. similiter *polluuntur ;* sed absque *omni*, ante *tempore :* secus in Rom. Fabri. Apud Aug. in eund. Ps. ita : *contaminantur viæ ejus in omni temp... &*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
omni tempore.	*in omni tempore.*	omni tempore. *Ex Mſ. Sangerm.*
Auferuntur judicia tua à facie ejus : omnium inimicorum ſuorum dominabitur.	*Longè ſunt judicia tua à facie ejus : omnes inimicos ſuos deſpicit.*	Auferuntur judicia tua à facie ejus : omnium inimicorum ſuorum dominabitur.
6. Dixit enim in corde ſuo : Non movebor à generatione in generationem, ſine malo.	*Loquitur in corde ſuo : Non movebor ; in generatione & generatione ero ſine malo.*	6. Dixit enim in corde ſuo : Non movebor de generatione in generationem, ſine malo.
Inf. 13. 3. *Rom.* 3. 14. 7. Cujus maledictione os plenum eſt, & amaritudine, & dolo : ſub lingua ejus labor & dolor.	*Maledictione os ejus plenum eſt, & dolis, & avaritia : ſub lingua ejus dolor & iniquitas.*	7. Cujus maledictione os plenum eſt, & amaritudine, & dolo : ſub lingua ejus labor & dolor.
8. Sedet in inſidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.	*Sedet inſidians juxta veſtibula in abſconditis : interficit innocentem.*	8. Sedet in inſidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat, interficiant innocentem.
9. Oculi ejus in pauperem reſpiciunt : inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua.	*Oculi ejus robuſtos circumſpiciunt : inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in cubili.*	9. Oculi ejus in pauperem reſpiciunt : inſidiatur in occulto, ſicut leo in cubili ſuo.
Inſidiatur ut rapiat pauperem : rapere pauperem dum attrahit eum.	*Inſidiatur ut rapiat pauperem : rapiet pauperem, cùm attraxerit eum ad rete ſuum ;*	Inſidiatur ut rapiat pauperem : rapere pauperem dum abſtrahit illum.
10. In laqueo ſuo humiliabit eum, inclinabit ſe, & cadet cùm dominatus fuerit pauperum.	*Et confractum ſubjiciet, & irruet viribus ſuis valenter.*	10. In laqueo ſuo adflictabit illum, inclinavit ſe, & cadet dum dominabitur pauperem.
11. Dixit enim in corde ſuo : Oblitus eſt Deus, avertit faciem ſuam ne videat in finem.	*Dixit in corde ſuo : Oblitus eſt Deus ; abſcondit faciem ſuam, non reſpiciet in perpetuum.*	11. Dixit enim in corde ſuo: Oblitus eſt Deus, avertit faciem ſuam ne videat uſque in finem.
12. Exſurge Domine Deus, exaltetur manus tua : ne obliviſcaris pauperum.	*Surge Domine Deus, leva manum tuam : noli obliviſci pauperum.*	12. Surge Domine Deus, exaltetur manus tua : ne obliviſcaris pauperum in finem.
13. Propter quid irritavit impius Deum ? dixit enim in corde ſuo : Non requiret.	*Quare blaſphemat impius Deum, dicens in corde ſuo, quòd non requiras ?*	13. Propter quid inritavit Dominum peccator ? dixit enim in corde ſuo : Non requiret.
14. Vides, quoniam tu laborem & dolorem conſideras : ut tradas eos in manus tuas.	*Vides, quia tu laborem & furorem reſpicis, ut detur in manu tua.*	14. Vides, quoniam tu laborem & dolorem conſideras : ut tradas eos in manibus tuis.
Tibi derelictus eſt pauper : orphano tu eris adjutor.	*Tibi relinquuntur fortes tui : pupillo tu es factus adjutor.*	Tibi derelictus eſt pauper : pupillo tu eras adjutor.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

omnium inimic. &c. In Pſalt. Carnut. exſtat pariter *contaminantur.* Apud Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 219. d. *Non eſt Deus... inquinatæ ſunt viæ ejus in omni temp. Auferantur judicia ejus à facie ejus.* In Gr. βεϐηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ. Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ, &c. ut ſup.

℣. 6. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. In Breviar. Moz. *à generatione & generatione.* In Gr. Οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν, &c. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. c. *Dixit in corde ſuo : Non movebor à ſæculo in ſæculum, ſine malo.*

℣. 7. Ita Aug. in hunc Pſ. Caſſiod. verò in eund. p. 41. a. cum Brev. Moz. & Pſalt. Rom. ſic : *Cujus os maledictione, & amaritudine plenum eſt, & dolo,* &c. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. c. *Cujus os maledict. plenum eſt, & amaritud. & dolo,* &c. In Gr. Οὗ ἀρᾶς τὸ ςόμα αὐτοῦ γέμει, καὶ πικρίας, καὶ δόλου, &c.

℣. 8. Sic in Mſ. noſtro cod. geminatur verbum *interficiant*, ſed mendosè, ni fallor, cùm aliubi non ita repeRiatur. Lucif. Calar. ubi ſup. concordat cum Vulg. ſicut Auguſt. in hunc Pſal.

℣. 9. Auguſt. in hunc Pſal. habet : *Inſidiatur in occulto, velut leo in cubili ſuo..... rapere paup. dum adtrahit eum.* Pſalt. Corb. *Inſidiatur in occulto, ſicut leo in cubili ſuo. Inſid. ut rapiat inopem : rapere paup. dum adtrahit illum.* Similiter hab. Caſſiod. in eund. Pſ. cum Brev. Moz. & Pſalt. Rom. *Inſidiatur in occulto, ſicut leo in cubili,* &c. & in fine, *attrahit eum.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. c. *Oculi ejus..... inſidiatur in abſconſo, ſicut leo in ſpelunca ſua. Inſid. ut rap. paup. rapere paup. donec adducat eum in converſatione ſua.* Hieron. in Iſai. 64. to. 3. col. 473. f. *Inſidiatur in apocrypho, quaſi leo in ſpelunca ſua,* &c. S. Paulin. epiſt. 1. p. 3. a. *Inſidiatur in occulto, ut rapiat paup.* Græc. Ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ, ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ..... ἁρπάσαι πτωχὸν ἐν τῷ ἑλκύσαι αὐτόν.

℣. 10. Auguſt. in hunc Pſ. ſic legit : *In muſcipula ſua humiliabit eum, inclinabitur, & cadet dum dominabitur pauperum.* Similiter hab. Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Corb. Mediolan. & Carnut. *dum dominabitur pauperum.* In Brev. Mozar. *& cadent cùm dominabitur pauperum.* In Pſalt. Rom. Martianæi, *dum dominab. pauperis :* in Rom. Fabri, *dum dominabitur pauperum.* Apud Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. c. *In laqueo ſuo humiliavit eum, inclinavit ſe, & cadet dum dominatur pauperum.* In Gr. Ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει αὐτὸν, κύψει, καὶ πεσεῖται ἐν τῷ αὐτὸν κατακυριεῦσαι τῶν πενήτων.

℣. 11. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Pſalt. Rom. & Corb. cum hoc ult. *uſque in finem.* Similiter apud Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. c. niſi quòd deeſt *enim*, poſt *dixit.* At in Gr. Εἶπε γὰρ... εἰς τέλος.

℣. 12. Similiter addunt *in finem*, Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. & Moz. præterea Rom. & Moz. habent, *Deus meus, & exaltetur,* &c. Corb. *Exſurge Domine Deus meus, exaltetur..... ne obliviſc. pauperem in finem.* Gr. Ἀνάςηθι Κύριε ὁ Θεὸς, ὑψωθήτω... μὴ ἐπιλάθῃ τῶν πενήτων· at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ὁ Θεός μου ; item in Ald. & Compl. πενήτων σου εἰς τέλος.

℣. 13. Aug. & Caſſiod. concordant cum Vulg. In Pſalt. Rom. ſic : *irritavit impius Dominum ;* extremòque, *non requiret Deus.* In Corb. *inritavit Dominum peccator..... non requiret Deus.* In Gr. παρώξυνεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν..... οὐ ζητήσει· in Mſ. Alex. Ald. & Compl. οὐκ ἐκζητήσει.

℣. 14. Auguſt. in hunc Pſ. locò *laborem*, legit *iram ;* paulòque poſt, *in manus tuas ;* extremòque, *pupillo tu eris adjutor.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Tibi enim derelictus eſt pauper : pupillo tu eris,* &c. Conc. Rom. 3. to. 4. col. 1697. b. *Tibi enim derel... pupillo tu es adjutor.* Pſalt. Rom. & Corb. *in manibus tuis. Tibi enim derelictus eſt pauper : pupillo tu eris,* &c. Brev. Mozarab. *eum in manibus tuis... pupillo tu eris,* &c. In Gr. Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς, τοῦ παραδοῦναι αὐτοὺς εἰς χεῖράς σου. Σοὶ ἐγκαταλέλειπται... ὀρφανῷ σὺ ἦσθα (al. ἔσῃ) βοηθός. Mſ. Alex. non πόνον legit, ſed κόπον ; ſicut Ald. & Compl.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
15. Contere brachium peccatoris & maligni : requiretur delictum ejus , nec invenietur.	*Contere brachium impii & maligni : quæres impietatem ejus , & non invenies.*	15. Contere brachium peccatoris & maligni : quæretur peccatum illius , & non invenietur.
16. Dominus regnavit in æternum , & in ſæculum ſæculi : peribunt gentes de terra ejus.	*Dominus rex ſæculi , & æternitatis : perierunt gentes de terra ejus.*	16. Dominus regnabit in æternum , & in ſæculum ſæculi : peribitis gentes de terra illius.
17. Deſiderium pauperum exaudivit Deus : deſiderium cordis eorum exaudivit auris tua.	*Deſiderium pauperum audivit Dominus : præparaſti cor eorum , audiat auris tua ,*	17. Deſiderium pauperum exaudivit Dominus : præparationem cordis eorum audivit auris tua.
18. Judicavit pupillo & humili , ut non apponat ultra magnificare ſe homo ſuper terram.	*Ut judices pupillum & oppreſſum ; & nequaquam ultra ſuperbiet homo de terra.*	18. Judicare pupillo & humili , ut non apponat ultra magnificare ſe homo ſuper terram.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

αὐτόν , non αὐτοὺς.

℣. 15. Sic apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſicut in Pſalt. Corb. & Mozarab. Conſonat etiam Rom. niſi quòd hab. *conteres* , non *contere.* In Gr. Σύντριψον..... ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ , καὶ οὐ μὴ , &c. Ap. Symm. ἐκζητηθήσεται.

℣. 16. Auguſt. & Caſſiod. concordant cum Vulg. Pſalt. Corb. hab. *Dom. regnavit..... peribitis* , &c. Gr. Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα , καὶ..... ἀπολεῖσθε , &c.

℣. 17. Auguſt. in hunc Pſ. cum Vulgata concinit , niſi quòd bis leg. *exaudivit* , ut ſup. In Brev. Moz. ſic : *Præparationes cordis eorum exaudivit* , &c. In Pſalt. Rom. *Deſideria cordis eorum exaudivit* , &c. In Corb. *Deſiderium cordis eorum exaudivit* , &c. In Carnut. *Deſiderium cordis eorum audivit* , &c. In Mediolan..... *exaudiſti Domine : præparationes cordis eorum audivit* , &c. Apud Caſſiod. in eund. Pſ. p. 42. a..... *exaudivit Dominus : concupiſcentiam cordis eorum exaudivit* , &c. In Gr... εἰσήκουσε Κύριος· τὴν ἑτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου. Edd. Ald. & Compl. circa initium hab. εἰσήκουσας Κύριε.

℣. 18. In Pſalt. Corb. *Judicabit pupillo*, &c. ut ſup. Ap. Aug. & Caſſiod. & al. conſtanter , *Judicare* , è Gr. Κρῖναι. Hieron. in Ezech. 32. col. 926. f. legit : *ut non magnificetur ultra homo ſuper terram.* In Gr. ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
1. In finem , Pſalmus ipſi David. X.	*Victori David. XI.*	1. In finem , Pſalmus David. X.
2. IN Domino confido : quomodo dicetis animæ meæ : Tranſmigra in montem ſicut paſſer ?	*IN Domino ſperavi , quomodo dicitis animæ meæ : Tranſvola in montem ſicut paſſer ?*	2. IN Domino confido : quomodo dicitis animæ meæ : Tranſmigra in montem ſicut paſſer ?
3. Quoniam ecce peccatores tetenderunt arcum , paraverunt ſagittas in pharetram , ut ſagittent in obſcuro rectos corde.	*Quia ecce impii tetenderunt arcum , poſuerunt ſagittam ſuam ſuper nervum , ut ſagittent in abſcondito rectos corde ;*	3. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum , paraverunt ſagittas ſuas in pharetra , ut ſagittent in obſcuro rectos corde.
4. Quoniam quæ perfeciſti , deſtruxerunt : juſtus autem quid fecit ?	*Quia leges diſſipatæ ſunt : juſtus quid operatus eſt ?*	4. Quoniam quæ perfeciſti , deſtruxerunt : juſtus autem quid fecit ?
5. Dominus in templo ſancto ſuo , in cœlo ſedes ejus : Oculi ejus in pauperem reſpiciunt : palpebræ ejus interrogant filios hominum.	*Dominus in templo ſancto ſuo , Dominus in cœlo thronus ejus : Oculi ejus vident , palpebræ ejus probant filios hominum.*	5. Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cœlo ſedes ejus : Oculi ejus in pauperem reſpiciunt : palpebræ ejus interrogant filios hominum. Habac. 2. 20.
6. Dominus interrogat juſtum & impium : qui autem diligit iniquitatem , odit animam ſuam.	*Dominus juſtum probat : impium autem & diligentem iniquitatem , odit anima ejus.*	6. Dominus interrogat juſtum & impium : qui autem diligit iniquitatem , odit animam ſuam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Auguſt. in hunc Pſ. col. 58. e. cum Græco. In Pſalt. Rom. & Corb. deeſt *ipſi.*

℣. 2. Ita Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. c. necnon Ambroſ. in Luc. 12. to. 1. col. 1437. b. & l. de virgin. to. 2. col. 241. e. item Hieron. l. 3. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. col. 404. f. niſi quòd omnes leg. *dicitis ;* at in Gr. ἐρεῖτε , *dicetis* , ut ſupra. Aug. in hunc Pſ. bis legit *dicitis ;* poſt paulò verò hab. num. plur. *in montes* , è Gr. ἐπὶ τὰ ὄρη. In Pſalt. Corb. *dicetis... in montem.*

℣. 3. Lucif. Cal. ubi ſup. concordat cum Vulg. Aug. in hunc Pſ. habet *in obſcura luna* , non *in obſcuro ;* cæt. ut in Vulg. item conſtanter epiſt. 55. ad Januar. to. 2. col. 131. f. Apud Optat. l. 2. cont. Donat. p. 41. b. ita : *Quoniam ecce pecc. intenderunt... ſagittas in pharetra ſua , ad ſagittandos obſcurâ lunâ rectos corde.* S. Paulin. ep. 40. p. 245. b. *Paraverunt ſagittas in pharetra , ut ſagitt. in obſcuro.* Hieron. l. 3. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. col. 404. f. legit *in pharetris.* Cæleſtinus I. epiſt. 25. Conc. to. 1. col. 1210. alludens , dicit : *Tetendit arcum ſuum frequenter , ut legimus , & ore ſuo ſpicula venenata jactavit... retorta in ſe tela redierunt , poſtquam ſagittare in obſcuro rectos corde non potuit.* In Pſalt. Corb..... *intenderunt arcum , paraverunt ſagittas in pharetram , ut* , &c. ut in Vulg. Græcè ita : Ὅτι..... ἐνέτειναν..... βέλη εἰς φαρέτραν , τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς , &c. Pſalt. Rom. cum Mozarab. hab. *tetenderunt* , ut ſup. in textu.

℣. 4. Ita Aug. in hunc Pſ. col. 62. d. 64. e. In Pſalt. Moz. *Quoniam quem tu perfeciſti , ipſi deſtruxerunt.* Ap. Optat. l. 2. cont. Donat. p. 41. c. *quæ tu perfeciſti , ipſi deſtrux.* In Gr. Vat. Ὅτι ἃ κατηρτίσω, καθεῖλον , &c. at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. σὺ κατηρτίσω , αὐτοὶ καθεῖλον , &c. In Pſalt. Rom. Martianæi legitur *quem perfeciſti ;* in Rom. Fabri, *quæ.*

℣. 5. Auguſt. concinit cum Vulg. ad verbum. Sic etiam Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. col. 191. d. niſi quòd præponit *&* , voci *palpebræ.* In Brev. Moz. ſingulariter , *palpebra ejus interrogat ;* cæt. ut in Vulg. Apud Ambr. l. de Spir. S. to. 2. col. 684. a. priora tantùm : *Dominus in templo ſancto ſuo.* In Gr. Κύριος ἐν ναῷ..... Κύριος ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ..... τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς , &c.

℣. 6. Ita Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. d. & Auguſt. in hunc Pſ. cum Gr. at Aug. in Pſ. 93. col. 999. a. & epiſt. 155. to. 2. col. 541. c. legit *amat* , loco

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
7. Pluet ſuper peccatores laqueos : ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.	*Pluet ſuper peccatores laqueos : ignis, & ſulphur, & ſpiritus tempeſtatum, pars calicis eorum.*	7. Pluet ſuper peccatores laqueos : ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum. *Ex Mſ. Sangerm.*
8. Quoniam juſtus Dominus & juſtitias dilexit : æquitatem vidit vultus ejus.	*Quoniam juſtus Dominus juſtitias dilexit : rectum videbunt facies eorum.*	8. Quoniam juſtus Dominus & juſtitias dilexit : æquitatem vidit vultus ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

diligit ; in Gr. ὁ δὲ ἀγαπῶν.

℣. 7. Caſſiod. in hunc Pſ. p. 44. ſcribit *pluit*, cum Pſalt. Rom. Corb. & Mozarab. præterea eadem Pſalteria delent *&*, ante *ſulphur*. Auguſt. in hunc Pſ. leg. *ſpiritus procellæ*, cum Ambr. l. 2. de Spiritu S. to. 2. col. 643. f. cæt. ut in textu. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. d. *Pluet... laqueos : ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellar. & pars cal.* &c. Vigil. Tapſ. cont. Varimad. p. 742. e. *Pluet... laqueos : ignis, & ſpir. procellæ, pars cal.* &c. In Gr. Ἐπιβρέξει..... παγίδας· πῦρ, καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα καταιγίδος, ἡ μερίς, &c.

℣. 8. Ita Lucif. Calar. ubi ſup. ad verbum. Ambroſ. in Luc. 7. to. 1. col. 1384. e. legit, *& juſtitiam dilexit.* Pſalt. Rom. *juſtitiam*, abſque præced. *&*. Auguſt. in hunc Pſ. *& juſtitias* ; extremò verò, *vidit facies ejus.* Pſalt. Mozar. *videt.* Gr. καὶ δικαιοσύνας... εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. In finem pro octava, pſalmus David. XI.	*Victori pro octava, Canticum David. XII.*	1. In finem pro octavo die, Pſalmus ipſi David. XI. *Ex Mſ. Sangerm.*
2. SAlvum me fac Domine, quoniam defecit ſanctus : quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.	*SAlva Domine, quoniam defecit ſanctus : quoniam imminuti ſunt fideles à filiis hominum.*	2. SAlvum me fac Domine, quoniam defecit ſanctus : quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.
3. Vana locuti ſunt unuſquiſque ad proximum ſuum : labia doloſa, in corde & corde locuti ſunt.	*Fruſtra loquuntur unuſquiſque proximo ſuo : labium doloſum in corde & corde locuti ſunt.*	3. Vana locuti ſunt unuſquiſque ad proximum ſuum : labia doloſa, in corde & corde locuti ſunt mala.
4. Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa, & linguam magniloquam.	*Diſperdat Dominus omnia labia doloſa, linguam magniloquam.*	4. Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa, & linguam magniloquam.
5. Qui dixerunt : Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt?	*Qui dixerunt : Linguam noſtram roboremus, labia noſtra nobiſcum ſunt, quis Dominus noſter?*	5. Qui dixerunt : Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt?
6. Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exſurgam, dicit Dominus.	*Propter vaſtitatem inopum, & gemitum pauperum, nunc conſurgam, dicit Dominus :*	6. Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exſurgam, dicit Dominus.
Ponam in ſalutari : fiducialiter agam in eo.	*Ponam in ſalutari auxilium eorum.*	Ponam ſuper ſalutare : fiducialiter agam in eum.
Prov. 30. 5. 7. Eloquia Domini, eloquia caſta : argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.	*Eloquia Domini, eloquia munda : argentum probatum, ſeparatum à terra, colatum ſeptuplum.*	7. Eloquia Domini, eloquia caſta : argentum igni probatum terræ, purgatum ſepties.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *In finem pro octavo, Pſalmus David.* Pſalt. Moz. addit *die*, cum Corb. Rom. habet, *In finem pro octava die, Pſ. David.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, Ψαλ. τῷ Δαυίδ.

℣. 2. In Mſ. S. Germ. deeſt vox *ſanctus*, quam addidimus ex Auguſt. qui cætera habet quæ ſupra. In Gr. ὅσιος, &c. Apud Ambr. l. de Spir. S. to. 2. col. 680. a. ſimiliter exſtat : *Diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.* Auct. verò op. imp. in Matth. hom. 53. p. 218. b. leg. *Diminuti ſunt fideles à filiis hominum.*

℣. 3. Brev. Moz. initio hab. *Vana locutus eſt* ; ultimòque, *in corde & de corde locuti ſunt mala.* Auguſt. ſimiliter in principio habet, *Vana locutus eſt*, & *mala* in fine. Item in Pſalt. Rom. Corb. Mediolan. & Carnut. extremò, *locuti ſunt mala.* In Gr. Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος... ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησαν· Mſ. Alex. addit κακά.

℣. 4. Auguſt. in hunc Pſ. omittit *&*, ante *linguam* ; abeſt pariter à Pſalt. Corb. & à Gr. ed. Compl.

℣. 5. Apud Auguſt. in hunc Pſ. ſimiliter, *magnificabimus* ; deinde verò ita, *labia noſtra apud nos ſunt*, &c. In Brev. Moz. *nobiſcum ſunt.* In Pſalt. Rom. *à nobis ſunt, quis noſter eſt Dominus ?* In Gr. μεγαλυνοῦμεν..... παρ' ἡμῶν (in edd. Ald. & Compl. παρ' ἡμῖν) ἐστι, τίς ἡμῶν Κύριός ἐστι ;

℣. 6. Pſalt. Corb. *Propter miſericordiam inopum, & gemit... Ponam ſuper ſalutare meum : fiducial. agam in eo.* Brev. Moz. *Propter miſerias inopum* ; & infra, *Ponam in ſalutari tuo : fiduc.* &c. Similiter hab. Pſalt. Mediolan. *in ſalutari tuo* ; Carnut. *ſuper ſalutare* ; Rom. Martianæi, *ſuper ſalutare meum* ; Rom. Fabri, *in ſalutare meum* ; Caſſiod. in hunc Pſ. p. 46. a. *ſuper ſalutari meo* ; Auguſt. in eund. Pſ. & infra, in Pſ. 93. Vulgatæ ſuffragatur. Græcè ita : Ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας τῶν..... καὶ ἀπὸ τοῦ..... λέγει Κύριος. Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ· παῤῥησιάσομαι ἐν αὐτῷ. In edd. Ald. & Compl. deeſt alterum ἀπό. In Mſ. noſtro Sangerm. omittitur *Dominus*, poſt verbum *dicit*, ut & alibi ſæpiùs : cùm enim librarius nomen *Dei*, vel *Domini*, aureis litteris ſibi ſcribendum propoſuerit, non mirum ſi ejus negligentiâ vel oſcitantiâ nonnunquam id nomen prætermiſſum fuerit ; maximè ſi in reliquo opere litteris argenteis deſcripto, varia id genus auro depingenda ſcriptor in aliud tempus diſtulerit, ut & ſatis indicant vacua identidem relicta.

℣. 7. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. hab. *Argentum igne examinatum terræ, purgatum ſeptuplum.* Similiter in Pſalt. Rom. Corb. Carnut. & Mozarab. Ap. Ambroſ. l. de Tob. c. 18. col. 612. b. ita : *Argentum igne examinatum, probatum terræ, purg. ſeptuplo.* Itidem epiſt. 74. col. 1082. e. & l. 2. de fide, col. 473. b. at in Pſ. 118. to. 1. col. 1114. e. *Arg. igne exam. purgatum terræ, probatum ſeptuplum* : vide etiam to. 1. col. 381. e. 991. a. & to. 2. col. 5. a. 552. f. Hieronym. epiſt. ad Damaſ. to. 3. col. 524. d. *Arg. igne probatum terræ, purgatum ſeptuplum* : ſimiliter in Eccleſ. to. 2. col. 777. a. at in Iſai. 54. to. 3. col. 401. b. *Argentum igne examinatum terræ, purgatum ſeptuplum.* S. Paulin. ep. 20. p. 112. c. & epiſt. 23. p. 125. c. *Argentum igne exam. probat. terræ, purgat. ſeptuplo.* In Gr. Ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mf. Sangerm. 8. Tu Domine fervabis nos: & cuftodies nos à generatione hac, & in æternum.	*Tu Domine cuftodies ea: fervabis nos à generatione hac in æternum.*	8. Tu Domine fervabis nos: & cuftodies nos à generatione hac in æternum.
9. In circuitu impii ambulant: fecundùm altitudinem tuam multiplicafti filios hominum.	*In circuitu impii ambulant, cùm exaltati fuerint viliffimi filiorum hominum.*	9. In circuitu impii ambulant: fecundùm altitudinem tuam multiplicafti filios hominum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Ita fert Pfalt. Mediolan. Auguft. verò cum aliis Pfalt. omittit &, ante hoc, *in æternum*. In Gr. φυλάξεις ἡμᾶς, κ̀ διατηρήσεις..... κ̀ εἰς τὸν αἰῶνα.

℣. 9. Ita Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. In Pfalt. verò Mozarab. & Corb. *In circuitu impii ambulabunt*, &c. Apud Ambr. in Pf. 43. to. 1. col. 908. e. *In circ. impii ambulant.* In Gr. περιπατȣ̃σι; apud Chryfoft. Ἄλλως, περιπατήσουσι.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mf. Sangerm. 1. In finem, Pfalmus ipfi David. XII.	*Victori Canticum David. XIII.*	1. In finem, Pfalmus David. XII.
* Usquequo Domine oblivifceris me in finem? quoufque avertis faciem tuam à me?	*Usquequo Domine oblivifcêris me penitus? ufquequo abfcondes faciem tuam à me?*	Usquequo Domine oblivifceris me in finem? ufquequo avertis faciem tuam à me?
2. Quandiu ponam confilium in animam meam, dolorem in corde meo per diem?	*Ufquequo ponam confilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?*	2. Quandiu ponam confilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?
3. Ufquequo exaltabitur inimicus meus fuper me? 4. convertere, & exaudi me Domine Deus meus.	*Ufquequo exaltabitur inimicus meus fuper me? convertere, exaudi me Domine Deus meus.*	3. Ufquequo exaltabitur inimicus meus fuper me? 4. refpice, & exaudi me Domine Deus meus.
Inlumina oculos meos, ne unquam condormiam in mortem: 5. nequando dicat inimicus: Prævalui adversùs eum.	*Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus: Prævalui adversùs eum.*	Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte: 5. nequando dicat inimicus meus: Prævalui adversùs eum.
Qui tribulant me, exfultabunt fi motus fuero: 6. ego autem in mifericordia tua fpero.	*Hoftes mei exfultabunt cùm motus fuero: ego autem in mifericordia tua confido.*	Qui tribulant me, exfultabunt fi motus fuero: 6. ego autem in mifericordia tua fperavi.
Exfultavit cor meum in falute tua: cantabo Domino qui bona tribuit mihi, & pfallam nomini tuo Altiffime.	*Exfultabit cor meum in falutari tuo: cantabo Domino, qui reddidit mihi.*	Exfultabit cor meum in falutari tuo: cantabo Domino qui bona tribuit mihi: & pfallam nomini Domini altiffimi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Auguft. in hunc Pf. delet *ipfi*, cum Pfalt. Rom. & Corb. Brev. verò Mozarab. delet *in finem*. Gr. hab. ut fup. in textu.

* Ita Aug. & Caffiod. in hunc Pf. cum Pfalt. Rom. Corb. & Moz. In Gr. Ἕως πότε... ἐπιλήσῃ μȣ... ἕως πότε ἀποςρέψεις, &c. in Mf. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἀποςρέφεις.

℣. 2. Similiter in Pfalt. Moz. & Corb. Auguft. etiam & Caffiod. in hunc Pf. habent *confilium*, cum Pfalt. Rom. Martianæi; Rom. verò Fab. *confilia*. Gr. Ἕως τίνος θήσομαι βȣλὰς ἐν ψυχῇ μȣ, ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μȣ ἡμέρας;

℣. 3. Sic apud Aug. & Caffiod. & al. ficut etiam in Græco.

℣. 4. Pfalt. Corb. *Convertere, & exaudi me... Inlumina oculos meos, ne unquam obdormiant in mortem.* S. Paulin. epift. 49. p. 286. c. *Illumina oc. meos Domine, ne unq. obdormiam in mortem.* Similiter habet *in mortem*, Auct. l. de promiff. p. 2. c. 22. col. 148. d. Auguft. verò, & Caffiod. cum veterib. Pfalt. concordant cum Vulgata. In Gr. fimiliter, Ἐπίβλεψον, εἰσάκȣσόν μȣ..... Φώτισον τȣ̀ς..... μή ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον· fortè initio fcriptum erat ἐπίςρεψον, non ἐπίβλεψον.

℣. 5. Auguft. & Caffiod. concinunt cum Vulg. Gr. etiam hab. ὁ ἐχθρός μȣ.

℣. 6. Auguft. in hunc Pf. legit: *Ego autem in tua mifericordia fperavi*, &c. ut in Vulg. Pfalt. verò Rom. habet cum Corb. *Ego autem in tua mif. fperabo.* Item in Mediolan. Moz. & Carnut. *fperabo.* In Carnut. etiam, Corb. & Rom. Fabri extremò, *& pfallam nomini tuo Altiffime*, ut fup. in textu. In Gr. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σȣ ἤλπισα. Ἀγαλλιάσεται... ἐν τῷ σωτηρίῳ σȣ· ᾄσω..... τῷ εὐεργετήσαντί με, κ̀ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίȣ τȣ̃ ὑψίςȣ. Vide Nobil. in hunc verfum.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mf. Sangerm. 1. In finem, Pfalmus ipfi David. XIII.	*Victori David. XIV.*	1. In finem, Pfalmus David. XIII.
* Dixit infipiens in corde fuo: Non eft Deus.	*Dixit ftultus in corde fuo: Non eft Deus.*	Dixit infipiens in corde fuo: Non eft Deus. *Pf. 52. 1.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hilar. in hunc Pf. col. 57. b. ait: *Qui lectus eft Pfalmus*, In finem, *infcribitur;* paulò verò poft habet, *In fine.* Item in Pf. 52 col. 83. c. *Tertius decimus ita infcribitur:* In finem, illius David. Pfalmus præfixus ap. Hilar. ex Mf. Vatic. hunc titulum habet: *In finem, filio David;* fed Hilar. infra fuam lectionem firmat, dicens: *Hoc titulo id fignificatur, Pfalmum illum à David prophetatum fuiffe;* & poft pauca: *Ubi* illius *infcribitur, ibi eum qui dixerit, fignificat: ubi verò* illi *eft, ibi eum ad quem dicatur, oftendit.* Auguft. in eund. Pf. col. 67. legit ut fup. *In finem, Pfalmus ipfi David.* In Pfalt. Rom. deeft *ipfi*. In Gr. τῷ Δαυΐδ.

* Sic Hilar. in hunc Pfalm. n. 2. col. 57. c. ut in Pf. ibid. præfixo. Similiter in Pfalt. Rom. Mediolan. Carnut. & ap. Caffiod. at infra Hilar. in Pf. 52. col. 84. c. ait: *Tertius decimus Pfalmus pro eo quod*, abominabiles facti

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.	*Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt ſtudioſè: non eſt qui faciat bonum.*	Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in voluntatibus ſuis: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.
2. Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum.	*Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videret ſi eſt intelligens, requirens Deum.*	2. Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens * Deum.
3. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.	*Omnes receſſerunt, ſimul conglutinati ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.*	3. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.
Sepulcrum patens eſt guttur eorum: linguis ſuis doloſè agebant, venenum aſpidum ſub labiis eorum.		** Sepulcrum patens eſt guttur eorum: linguis ſuis doloſè agebant, venenum aſpidum ſub labiis eorum.
Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt: veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.		Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt: veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.
Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum.		Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum.
4. Nonne cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ſicut eſcam panis?	*Nonne cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant populum meum ut cibum panis?*	4. Nonne cognoſcent hæc omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ſicut eſcam panis?

Ex Mſ. Sangerm.

* *Mſ. omitt.* Deum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſunt in iniquitate, (ex Pſ. 52.) *ita ait:* abominabiles facti ſunt in adinventionibus ſuis. Aug. verò in hunc Pſ. habet: *Dixit imprudens in corde ſuo..... abominabiles facti ſunt in affectionibus ſuis: non eſt qui faciat bonitatem, non eſt*, &c. & in Pſ. 88. p. 933. b. *Dicat ſtultus in*, &c. Ambr. in Pſ. 35. p. 775. a. *Inſipiens in corde ſuo dixit, quia non eſt Deus:* item in Pſalm. 1. col. 751. c. & in Luc. 18. p. 1487. d. *Corrupti ſunt, & abom. facti ſunt: non eſt qui faciat bonitatem*, &c. Hieron. in c. 57. Iſai. to. 3. col. 420. b. *Dixit ſtultus in corde ſuo: Non eſt Deus.* Breviar. Mozar. *Dixit inſipiens..... Correpti ſunt..... in voluntatibus ſuis*, &c. ut in textu. Pſalt. Corb. *Corrupti ſunt... in voluptatibus ſuis.* Gr. Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτῦ· Οὐκ..... Διέφθειραν (Alex. Ald. & Compl. διεφθάρησαν,) ϗ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν· ὐκ ἔςι ποιῶν χρηςότητα, &c.

℣. 2. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. niſi quòd addunt *Deum* in fine, cum omnibus Pſalt. & Græco. Brev. Moz. habet *ut videret*, loco *ut videat*. Ambr. in Luc. 20. to. 1. col. 1508. e. ſic: *Dominus reſpexit ſuper filios hominum, ſi eſt intelligens, aut requirens Deum:* at l. 4. Hexa. col. 78. a. habet, *Dominus de cœlo proſpexit:* & ſupra l. 1. col. 14. f. *Dominus reſpexit ſuper fil. hom. ut videret ſi eſt intell. aut req. Deum.* Verùm hîc editores noſtri BB. monent decem Mſs. cum edd. Am. Pet. Eraſ. omittere *ut videret*. In Gr. ſic: Κύριος ἐκ τῦ ὐρανῦ διέκυψεν ἐπὶ τὺς..... τῦ ἰδεῖν εἰ ἔςι, &c. Apud Iren. l. 1. cont. hæreſ. c. 19. p. 90. d. *Non eſt intelligens, aut requir. Deum.*

℣. 3. Concordant Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Maximo Taurin. p. 3. h. & vet. Pſalteriis. Similiter ap. Iren. l. 1. c. 19. p. 90. d. & Hieron. ep. ad Damaſ. to. 4. col. 158. d. *Omnes declin. ſimul inutiles facti ſunt.* Ambr. de apol. Dav. to. 1. col. 693. c. loco *ſimul*, hab. &; item ſup. col. 651. a. *Non erat qui faceret bonitatem, non erat uſque ad unum.* Brev. Moz. verbo *facti ſunt*, addit *in voluntatibus ſuis.* In Græco ſic: Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν· ὐκ ἔςι ποιῶν χρηςότητα, ὐκ ἔςιν ἕως ἑνός.

** Hi verſiculi omnes ita leguntur ad verbum ap. Auguſt. & Caſſiod. ac in veterib. Pſalt. Lat. necnon in Gr. edit. Rom. in Mſ. verò Alex. ac edd. Ald. & Compl. deſunt: habentur tamen apud Juſtinum, & in Pſalt. Arab. & Æthiop. Ambr. etiam in Pſ. 118. to. 1. col. 1178. c. legit: *Sepulcrum patens eſt guttur eorum.* Optat. l. 2. cont. Donat. p. 37. c. 44. b. 45. b. *Os eorum maledictione & amaritud. plenum eſt: veloces pedes eorum*, &c. ut in textu. Ad hæc Auguſtinus l. 2. de doctrina Chriſt. to. 3. p. 1. col. 26. a. b. *Quidam*, inquit, *codices habent*, acuti pedes eorum ad effundendum ſanguinem; *ὀξὺς enim, & acutum apud Græcos, &* velocem *ſignificat. Ille ergo vidit ſententiam qui tranſtulit*, veloces pedes eorum ad effund. ſanguinem. *Ille autem alius, ancipiti ſigno in aliam partem raptus, erravit: & talia quidem non obſcura, ſed falſa ſunt, quorum alia conditio eſt; non enim intelligendos, ſed emendandos tales codices potiùs præcipiendum eſt.* Fauſtin. Presb. libel. prec. p. 660. f. ultima tantùm refert verba, *& viam pacis non cognov.* &c. De his autem ita differit Hieron. præfat. in Iſai. 57. ad Euſtoch. to. 3. col. 415. *Cùm anterioris libri præfatiunculam legeres, in qua aſſerui Apoſtolos & Evangeliſtas ea tantùm de LXX. Interpretibus, vel ſuis, vel eorum verbis ponere teſtimonia, quæ cum Hebraïco conſonarent; ſi qua autem ab aliis addita ſunt, omnino negligere: illico mihi non parvam quæſtiunculam detuliſti, quòd ſcilicet octo verſus, qui leguntur in eccleſiis, & in Hebraïco non habentur, tertii decimi Pſalmi, Apoſtolus uſurparit, ſcribens ad Romanos* (c. 3. ℣. 13.) Sepulcrum patens eſt guttur eorum, &c. ut ſup. *Quod cùm audiſſem, quaſi à fortiſſimo pugile percuſſus eſſem, cœpi tacitus æſtuare, & ſtuporem mentis vultûs pallore ſignare: Hebræus, inquam, ex Hebræis, ſecundùm legem Phariſæus, eruditusque ad pedes Gamalielis, aut ignoravit hæc, aut eorum, qui lecturi erant, abuſus eſt ignorantià..... Tandem in memet reverſus..... omnem Scripturam mente perluſtrans, animadverti, ſicut omnis pene ad Romanos epiſtola de Veteri ſtructa eſt Inſtrumento, ſic & hoc teſtimonium de Pſalmis, & Iſaia eſſe contextum: nam duo primi verſus:* Sepulcrum patens eſt..... Linguis ſuis, &c. *quinti Pſalmi ſunt: illud autem quod ſequitur:* Venenum aſpidum, &c. *cxxxix. Pſalmi eſt: rurſumque quod dicitur:* Quorum os maledictione, &c. *de nono Pſalmo ſumptum eſt: tres autem verſiculi qui ſequuntur:* Veloces pedes..... Contritio & infelicitas..... Et viam pacis, &c. *in Iſaia propheta reperi..... Ultimus autem verſus, id eſt octavus:* Non eſt timor Dei, &c. *in xxxv. Pſalmi principio eſt. Nec in hoc cuiquam videatur eſſe diverſum, ſi quod in ſuis locis numero dicitur ſingulari, ab Apoſtolo pluraliter dicatur, qui ſcribebat ad plurimos, & in unum ſenſum multa cogebat exempla. Arbitror ſolutam quæſtionem tuam, & noſtram regulam ſuper translatione Veteris Inſtrumenti concuſſam magis eſſe, quàm motam; & non tam Apoſtolum de Pſalmo xiii. ſumpſiſſe, quod in Hebraïco non habetur, quàm eos, qui artem contexendarum inter ſe Scripturarum Apoſtoli neſciebant, quæſiſſe aptum locum, ubi aſſumptum ab eo ponerent teſtimonium, quod abſque auctoritate in Scriptura poſitum non putabant. Denique omnes Græciæ tractatores, qui nobis eruditionis ſuæ in Pſalmos commentarios reliquerunt, hos verſiculos veru annotant atque prætereunt, liquidò confitentes in Hebraïco non haberi, nec eſſe in LXX. Interpretibus, ſed in editione Vulgata, quæ Græcè Κοινὴ dicitur, & in toto orbe diverſa eſt.*

℣. 4. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. Rom. &c. excepto uno *hæc*, quod delent unà cum Gr. Similiter ap. Aug. in hunc Pſ. præter iſta: *qui devorant pop. meum ſicut cibum panis.* Vatic. tamen codex ibid. cum Gallicanis al. 7. Mſs. hab. *populum meum in cibo panis.* Gr. οἱ κατέσθοντες τὸν λαόν μυ βρώσει ἄρτυ· Mſ. Alexandr. κατεσθίοντες..... ἐν βρώσει ἄρτυ· Symmach. ὡσεὶ ἄρτον.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
5. Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.	*Dominum non invocaverunt, ibi trepidabunt formidine:*	5. Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
6. Quoniam Dominus in generatione juſta eſt, conſilium inopis confudiſti: quoniam Dominus ſpes ejus eſt.	*Quoniam Deus in generatione juſta. Conſilium pauperum confudiſtis: quoniam Dominus ſpes ejus eſt.*	6. Quoniam Dominus in generatione juſta eſt, conſilium inopis confudiſtis: quoniam Dominus ſpes ejus eſt.
7. Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël? dum avertit Dominus captivitatem plebis ſuæ, lætetur Jacob, & exſultet Iſraël.	*Quis dabit de Sion ſalutem Iſraël? quando reduxerit Dominus captivitatem populi ſui, exſultabit Jacob, lætabitur Iſraël.*	7. Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël? cùm averterit Dominus captivitatem plebis ſuæ, exſultabit Jacob, & lætabitur Iſraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. Item apud Vigil. Tapſ. l. 2. cont. Eutych. p. 21. c.

℣. 6. Brev. Moz. ſimiliter habet, *confudiſti;* dein *quoniam Deus.* In Pſalt. Rom. bis *Deus*, loco *Dominus.* In Gr. ſemel initio, abſque *eſt*, poſt *juſta;* at loco *confudiſti*, ſic, κατῃσχύνατε. Ap. Auguſt. in hunc Pſ. *Quoniam Deus in gener.* &c. ut in Vulg. Similiter apud Hilar. col. 55.

℣. 7. Sic Hilar. in hunc Pſ. n. 2. col. 57. d. uno excepto *dum averterit:* at infra n. 6. col. 59. legit, *dum avertit.* In Pſalt. Rom. Fabri ſimiliter: *dum averterit ..... lætetur Jacob, & exſultet Iſraël.* In Rom. Martian. & Corb. *dum avertet..... lætetur Jacob, & exſultet Iſraël.* In Brev. Mozar. *dum converterit Dominus* (ſeu) *in avertendo Dominus captivitatem..... lætetur Jacob, & exſultet Iſraël.* Ap. Caſſiod. in hunc Pſ. p. 50. c. ſimiliter, *lætetur..... & exſultet.* Ap. Aug. in eund. *cùm averterit;* & inf. *lætabitur..... & exſultabit.* In Gr. ἐν τῷ ἐπιςρέψαι Κύριον..... ἀγαλλιάσθω..... καὶ εὐφρανθήτω, &c. at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἀγαλλιάσεται..... καὶ εὐφρανθήσεται.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
1. In finem, Pſalmus ipſi David. XIV.	*Canticum David. XV.*	1. Pſalmus David. XIV.
* DOminus quis habitavit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?	*DOmine quis peregrinabitur in tentorio tuo? quis habitabit in monte ſancto tuo?*	DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?
2. Qui ingreditur ſine macula, & operatur juſtitiam:	*Qui ingreditur ſine macula, & operatur juſtitiam,*	2. Qui ingreditur ſine macula, & operatur juſtitiam:
3. Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua:	*Loquiturque veritatem in corde ſuo: qui non eſt facilis in lingua ſua,*	3. Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua:
Nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit adversùs proximum ſuum.	*Neque fecit amico ſuo malum, & opprobrium non ſuſtinuit ſuper vicinum ſuum:*	Nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit adversùs proximos ſuos.
4. Ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus: timentes autem Dominum magnificant:	*Deſpicitur in oculis ejus improbus, timentes autem Dominum glorificabit:*	4. Ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus: timentes autem Dominum glorificat:
Qui jurat proximo ſuo, & non decipit, 5. qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, & munera ſuper innocentes non accepit.	*Jurat ut ſe affligat, & non mutat: pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, & munera adversùs innoxium non accepit.*	Qui jurat proximo ſuo, & non decipit, 5. qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, & munera ſuper innocentem non accepit.
Qui facit hæc, non movebitur in æternum.	*Qui facit hæc, non movebitur in æternum.*	Qui facit hæc, non movebitur in æternum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic in Breviar. Mozar. Caſſiod. delet *ipſi*, cum Pſalt. Rom. & Corb. Hilar. in hunc Pſ. n. 1. col. 60. *Pſalmus*, inquit, *qui lectus eſt, inſcribitur, Pſalmus David.* Apud Aug. col. 69. *Pſalmus ipſi David*, juxta Græc. tum addit: *De hoc titulo nulla quæſtio eſt.*

* Hilar. in hunc Pſ. n. 1. 6. 7. col. 60. &c. leg. cum Vulg. *Domine quis habitabit in tab. tuo? aut quis*, &c. Similiter Ambr. l. 1. de pœnit. to. 2. col. 401. c. & l. de apol. Dav. col. 690. d. Item Leo M. ſerm. 16. p. 66. b. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Moz. &c. At Aug. in hunc Pſ. ita: *Domine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo? & quis*, &c. Gr. Κύριε τίς παροικήσει ἐν τῷ..... καὶ τίς κατασκηνώσει, &c. Mſ. Alex. Ald. & Compl. ἢ τίς, &c. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 627. c. de verſu 6. Pſalmi 5. *neque habitabit juxta te malig.* differendo, ait: *Miramini cur* παροικίαν, *id eſt*, incolatum, *Latinus interpres non verterit, ſed pro hoc poſuerit* habitationem, *quæ Græcè dicitur* κατοικία..... *& in decimo quarto Pſ. rurſum pro* incolatu, habitationem *poſuit:* Domine quis habitabit in tab. tuo? *Et ſciendum quod ſi voluerimus dicere:* Domine quis incolet tabernaculum tuum..... *perdet* εὐφωνίαν; *& dum interpretationis* κακοζηλίαν *ſequimur, omnem decorem tranſlationis amittimus.*

℣. 2. Sic hab. Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item Ambroſ. l. 1. de exceſſu Sat. to. 2. col. 1130. d. & Auct. l. de XLII. Manſ. col. 8. d. cum vet. Pſalt. In Gr. Πορευόμενος ἄμωμος, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην.

℣. 3. Ita legit Aug. in hunc Pſ. Hilar. verò in eund. n. 8. col. 64. e. initio hab. *Et loquitur veritatem;* & in fine, *adversùm proximos ſuos;* infra, *adversùs.* Caſſiod. in eund. p. 51. a. cum Pſalt. Rom. *Qui loquitur..... & non egit dolum..... adversùs proximum ſuum.* Item in Pſalt. Mediolan. *adversùs proximum ſuum.* Ambr. l. 1. de exceſſu Sat. to. 2. col. 1130. d. ait: *Locutus eſt veritatem, non decepit proximum:* item l. 3. offic. col. 124. c. *Nec fecit proximo ſuo malum.* In Gr. Λαλῶν ἀλήθειαν..... ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν..... ἐπὶ τοὺς ἔγγιςα αὐτοῦ.

℣. 4. Hilar. in hunc Pſ. n. 13. legit *magnificat*, num. ſing. cum Pſalt. Moz. reliqua ut in Vulg. Caſſiod. in eund. Pſ. p. 51. b. habet *magnificant;* ultimòque, *& non decipit eum.* Pſalt. Corb. *magnificat..... & non decepit eum.* Rom. *magnificat..... & non decipit eum.* Aug. in hunc Pſ. *glorificat*, abſque *eum* in fine. Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 723. c. *glorificavit.* Græc. δοξάζει..... καὶ οὐκ ἀθετῶν.

℣. 5. In Mſ. Sangerm. mendosè ſcriptum eſt, *nononcepit*, pro *non accepit*, quod ita correximus. Hilar. in hunc Pſ. n. 16. col. 67. 68. cum eodem Pſal. in fronte poſito habet ſimiliter, *ſuper innocentes non accepit*, &c. Sic etiam

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Caſſiod. cum Pſalt. Corb. Rom. verò, & Mozar. *ſuper innocentem ;* ac in fine, *non commovebitur in æternum.* Aug. in hunc Pſ. juxta quinque Mſs. leg. *ſuper innocentem*, ſecundùm al. ac editt. *ſuper innocentes ;* ex omnibus, *non commovebitur in æternum.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 318. c. ita : *Qui pecuniam ſuam non dedit in fœnore, & munera ſuper innocentes non accepit. Qui iſta fecerit, non commovebitur in æternum.* Vide etiam Leon. M. ſerm. 16. p. 66. b. In Gr. Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, καὶ δῶρα ἐπ' ἀθῴοις οὐκ ἔλαβεν. Ὁ ποιῶν ταῦτα, οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Tituli inſcriptio ipſi David. XV.	*Humilis & ſimplicis David. XVI.*	1. Tituli inſcriptio ipſi David. XV.
CONſerva me Domine, quoniam ſperavi in te. 2. Dixi Domino : Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.	*CUſtodi me Deus, quoniam ſperavi in te. Dixi Domino : Dominus meus es tu, bene mihi non eſt ſine te.*	* CONſerva me Domine, quoniam in te ſperavi. 2. Dixi Domino : Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Ex Mſ. Sangerm.
3. Sanctis, qui ſunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.	*Sanctis qui in terra ſunt, & magnificis, omnis voluntas mea in eis.*	3. Sanctis, qui in terra ſunt ejus, mirificavit omnes voluntates meas inter illos.
4. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum : poſtea acceleraverunt.	*Multiplicabuntur idola eorum, poſt tergum ſequentium.*	4. Multiplicatæ ſunt enim infirmitates eorum : poſtea adceleraverunt.
Non congregabo conventicula eorum de ſanguinibus : nec memor ero nominum eorum per labia mea.	*Non libabo libamina eorum de ſanguine, neque aſſumam nomina eorum in labiis meis.*	Non congregabo conventicula eorum in ſanguinibus : nec memor ero nominum illorum per labia mea.
5. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei : tu es, qui reſtitues hæreditatem meam mihi.	*Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei : tu poſſeſſor ſortis meæ.*	5. Dominus pars hæreditatis meæ, calicis mei : tu es, qui reſtituiſti mihi hæreditatem meam.
6. Funes ceciderunt mihi in præclaris : etenim hæreditas mea præclara eſt mihi.	*Lineæ ceciderunt mihi in pulcherrimis, & hæreditas ſpecioſiſſima mea eſt.*	6. Funes ceciderunt mihi in præclaris : etenim hæreditas mea præclara eſt mihi.
7. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum : inſuper & uſque ad noctem increpuerunt me renes mei.	*Benedicam Domino, qui dedit conſilium mihi : inſuper & noctibus erudierunt me renes mei.*	7. Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum : inſuper & uſque ad noctem increpaverunt me renes mei.
Act. 2, 25. 8. Providebam Dominum in	*Proponebam Dominum in conſ-*	8. Providebam Domino in

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Pſalt. Rom. Fab. cum Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. verò Corb. & Moz. delent *ipſi*. Rom. Martianæi, *In tituli inſcriptione ipſi David.* Gr. Στηλογραφία τῷ Δαυΐδ.

* Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſalm. unà cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Hilar. in hunc Pſ. è ſchedis Marten. *Cuſtodi me Domine, quoniam in te ſperavi.* In Gr. Φύλαξόν με Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα.

℣. 2. Sic apud Aug. in hunc Pſ. & in Pſalt. Rom. Fabri. In Rom. verò Martianæi, Corb. & Moz. *non indiges*, ſicut ap. Hilar. in hunc Pſ. è ſchedis Marten. Item ap. Ambr. l. de Nab. c. 16. to. 1. p. 585. e. & epiſt. 29. to. 2. p. 908. e. at l. de Iſa. c. 8. p. 382. d. & l. 2. de Jac. c. 4. p. 464. c. *non eges ;* cæt. ut in textu. Apud Caſſiod. in hunc Pſ. p. 52. c. *non indiges.* In Gr. οὐ χρείαν ἔχεις.

℣. 3. Ita Caſſiod. in hunc Pſalm. cum Pſalt. Rom. In Corb. ſic : *Sancti, qui in terra ſunt ejus, mirificavit mihi omnes voluptates meas inter illos.* Ap. Aug. in eund. Pſ. ita : *Sanctis, qui ſunt in terra ejus, mirificavit omnes volunt. meas in illis :* editt. Aug. ferunt *mirificavi ;* at Mſs. omnes, *mirificavit.* Hilar. in hunc Pſ. è ſchedis Edm. Marten. *Sanctis, qui ſunt in terra ;* & poſt paulò : *ipſi miras fecerunt voluntates tuas in ſe.* S. Paulinus, epiſt. 50. p. 293. c. *Sanctis, qui in terra ſunt ejus, mirificavit omnes voluntates ſuas inter illos :* at inf. p. 294. f. *miras fecit*, &c. unde Aug. epiſt. 149. ad ipſum, to. 2. col. 505. f. g. ait : *In xv. Pſalmo quod ſcriptum eſt*, mirificavit, *vel* mirificet omnes voluntates ſuas inter illos, *nihil prohibet intelligi ; imo & convenientius videtur, non* inter illos, *ſed* in illis : *ſic enim Græci codices habent. Sæpe autem quod habet illa lingua*, in illis, *noſtri interpretantur*, inter illos, *ubi videtur ſententiæ convenire. Accipiamus ergo :* Sanctis, qui ſunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates ſuas in illis ; *quod plerique codices habent ; & intelligamus* voluntates ejus, *munera gratiæ, quæ gratis data eſt :* at infra p. 506. e. f. addit : *Sanè codices emendatiores, & electioris auctoritatis, non habent* voluntates ſuas, *ſed* voluntates meas. In Gr. hod. ἐθαυμάστωσε πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς.

℣. 4. In Brev. Moz. ſimiliter : *Multiplicatæ ſunt enim ;* & ſub finem, *nomina*, loco *nominum.* Item in Pſalt. Rom. & Corb. additur *enim.* Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ ſuffragantur cum S. Paulino epiſt. 50. p. 293. c. & Ambroſio in Pſ. 37. p. 830. e. Apud Hilar. in hunc Pſ. è ſchedis Marten. *Multiplic. ſunt infir. eor. poſtea accelerav. Non congregabo ſynagogas eorum de ſanguine meo : nec memorabor nomina eorum per labia mea.* Græcè : Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν· μετὰ ταῦτα..... Οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων· οὐδὲ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων, &c.

℣. 5. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. legunt cum Brev. Moz. & Pſalt. Rom. Fabri, *tu es, qui reſtitues mihi hæred. meam.* Corb. & Rom. Martianæi, *tu es, qui reſtituiſti mihi*, &c. ut ſup. Ambr. l. 1. offic. to. 2. col. 65. c. & Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 712. a. hæc tantùm citant : *Dominus pars hæredit. meæ, & calicis mei.* Hilar. in hunc Pſ. è ſchedis Edm. Marten. *Dominus portio hæredit. meæ, & calicis mei : tu es, qui cuſtodiſti hæreditatem meam :* ſupra verò, *Dominus eſt portio.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. cap. 16. col. 140. b. *Dominus portio hæredit. meæ..... tu es, qui reſtitues mihi hæreditatem meam.* Gr. Κύριος μερὶς τῆς..... Σὺ εἶ, ὁ ἀποκαθιστῶν τὴν..... μου ἐμοί.

℣. 6. Sic Ambr. in Luc. 19. to. 1. col. 1499. d. & in Pſ. 118. col. 1070. d. ac l. 2. de Spir. S. col. 655. e. cui ſuffragantur Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. At Hilar. in eund. Pſ. è ſchedis Edm. Marten. ita legit : *Funiculi ceciderunt mihi in potentiſſimis : etenim hæreditas mea maxima eſt mihi :* ſupra verò ſic : *Funes cecid. mihi in ipſis potentiſſimis : etenim hæreditas mea perquam maxima eſt mihi.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 16. *nam & hæred. mea præclara eſt mihi.* In Gr. Σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστιν.

℣. 7. Ita Pſalt. Rom. & Corb. cum Brev. Mozar. niſi quòd Corb. hab. *Domino.* Aug. in hunc Pſ. *Benedicam Dominum, qui mihi trib. intell. inſuper autem & uſque ad noctem emendaverunt me renes mei :* at ſupra in Pſ. 7. p. 35. f. legit, *increpaverunt me*, &c. Hilar. in eund. Pſ. è ſchedis Edm. Marten. *Benedicam Dom. qui me intelligere fecit : adhuc autem & ſicut in nocte erudierunt me renes mei ;* & infra, *adhuc autem & quaſi in nocte erudierunt*, &c. Gr. Εὐλογήσω τὸν Κύριον, τὸν συνετίσαντά με· ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροί μου.

℣. 8. Ambr. in Pſ. 118. to. 1. col. 1170. e. legit, *Providebam Dominum*, &c. ut in textu : vide etiam col. 671. b. d. 1275. e. 1327. f. Similiter apud Aug. in hunc Pſ.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. conſpectu meo ſemper : quoniam à dextris eſt mihi, ne commovear.	*pectu meo ſemper : quia à dextris meis eſt, ne commovear.*	conſpectu meo ſemper : quoniam à dextris eſt mihi, ne commovear.
9. Propter hoc delectatum eſt cor meum, & exſultavit lingua mea : inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.	*Propterea lætatum eſt cor meum, & exſultavit gloria mea; & caro mea habitabit confidenter.*	9. Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exſultavit lingua mea : inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.
10. Quoniam non derelinques animam meam in infernum : nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.	*Non enim derelinques animam meam in inferno : nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*	10. Quoniam non derelinques animam meam in inferno : nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. *Act. 2. 31. & 13. 35.*
11. Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo : delectationes in dextera tua uſque in finem.	*Oſtendes mihi ſemitam vitæ, plenitudinem lætitiarum ante vultum tuum; decores in dextera tua æternos.*	11. Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua uſque in finem.

Notæ ad Versionem antiquam.

& ſup. in Pſ. 7. col. 35. f. Item apud Caſſiod. & in vet. Pſalt. Hilarius in eund. Pſ. è ſchedis Edm. Marten. *Providebam Dominum..... quia à dextris eſt mihi, ut non commovear.* Fulg. l. 1. ad Traſim. p. 86. *Providebam Dom. coram me ſemper*, &c. ut in Vulg. Gr. Προωρώμην τὸν Κύριον..... ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.

℣. 9. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Corb. Similiter in Brev. Moz. præter unum *requieſcit.* Ap. Aug. in hunc Pſ. ut & apud Fulg. l. 1. ad Traſim. p. 86. ita: *Propter hoc jocundatum eſt cor meum..... requieſcet*, &c. Item ap. Hilar. in eund. Pſ. è ſchedis Edm. Marten. *jocundatum eſt;* paulò verò poſt, *inſuper & caro mea habitabit in ſpe.* In Gr. Διὰ τοῦτο ηὐφράνθη ἡ καρδία μου..... ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ᾽ ἐλπίδι.

℣. 10. Ambr. conſtanter legit *in inferno*, cùm l. 1. de interpel. Job. c. 9. col. 636. e. tum inf. col. 931. c. 981. a. 1409. f. 1531. b. & to. 2. col. 571. a. 713. b. hoc ultimo loco hab. *non relinques.* Similiter Hilar. in Pſ. 56. 68. & 139. col. 117. d. 222. c. & 530. b. at in Pſ. 15. è ſchedis Edm. Marten. leg. *in infernum*, &c. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 295. a. ita : *Non derelinques anim. meam ap. inferos : neque dabis*, &c. ut ſup. Similiter Auct. l. de promiſſ. p. 2. col. 144. c. & p. 3. col. 180. b. Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 19. p. 582. *Non derelinques animam meam apud inferos : nec dabis..... videre interitum.* Itidem S. Pacian. ſerm. de Bapt. p. 318. f. Victorin. Afer verò, l. 3. adv. Arium, p. 276. a. legit *in inferno*, cum Gaud. Brix. ſerm. 10. p. 960. c. & infra, *videre corruptionem.* Apud Eucher. q. in Pſ. p. 844. f. ita : *Non dabis ſemen tuum videre corruptionem.* Ap. Aug. ep. 149. p. 506. f. habetur *in inferno*, ut & in hunc Pſ. col. 71. ſed tres Mſs. ferunt ibid. *in infernum ;* mox ita : *neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* In Gr. Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν..... εἰς ᾅδην· οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. Mſ. Alex. hab. εἰς ᾅδου. Pſalt. Carnut. & Corb. *in infernum.*

℣. 11. Sic ap. Aug. in hunc Pſ. ſi excipiatur vox *delectatio*, loco *delectationes.* Hilar. in eund. Pſ. è ſchedis Edm. Marten. ſic : *Notas feciſti mihi vias vitæ, implebis me lætitiâ..... delectationes in dextera tua*, &c. Fulgent. l. 1. ad Traſim. p. 86. *Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me jocunditate cum facie tua.* Græc. Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς, πληρώσεις με εὐφροσύνης... τερπνότητες ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος. Mſ. Alex. hab. τερπνότης, cum ed. Compl. & Theodoreto.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
1. In finem, oratio ipſi David. XVI.	*Oratio David. XVII.*	1. Oratio David. XVI.
Ex Ms. Sangerm. * Exaudi Domine juſtitiam meam : intende deprecationi meæ.	*Audi Deus juſtum : intende deprecationem meam.*	Exaudi Domine juſtitiam meam : intende deprecationem meam.
Auribus percipe orationem meam, non in labiis doloſis.	*Auribus percipe orationem meam, abſque labiis mendacibus.*	Auribus percipe orationem meam, non in labiis doloſis.
2. De vultu tuo judicium meum prodeat : oculi mei videant æquitates.	*De vultu tuo judicium meum prodeat : oculi tui videant æquitates.*	2. De vultu tuo judicium meum prodeat : oculi tui videant æquitates.
3. Probaſti cor meum, & viſitaſti noctem : igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas.	*Probaſti cor meum, viſitaſti nocte : conflaſti me, & non inveniſti.*	3. Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte : igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas.
4. Ut non loquatur os meum opera hominum : propter verba labiorum meorum ego cuſtodi vias duras.	*Cogitatio mea utinam non tranſiſſet os meum : in opere Adam, in verbo labiorum tuorum ego obſervavi vias latronis.*	4. Ut non loquatur os meum opera hominum : propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Aug. id omittit, *in finem*, cum Brev. Moz. In Pſalt. Rom. & Corb. ſimpliciter, *Oratio David.* Sic etiam apud Caſſiod. in hunc Pſ. Hieronymus quoque ep. ad Cypr. to. 2. col. 695. b. dicit : *Sextus decimus inſcribitur*, Oratio David. In Gr. Προσευχὴ τοῦ Δαυίδ.

* Ita ferunt Pſalt. Rom. & Corb. Item Aug. & Caſſiod. in hunc Pſalm. *Exaudi Deus..... intende deprecationi meæ*, &c. ut ſup. In Brev. Moz. ſimiliter, *Exaudi Deus.* In Gr. Εἰσάκουσον Κύριε..... πρόσχες τῇ δεήσει μου, &c. ut ſup.

℣. 2. Similiter habent, *oculi mei*, Pſalt. Rom. Mediol. Corb. & Brev. Moz. at in fine, *æquitatem.* Item Auguſt. in hunc Pſ. *A vultu tuo jud..... oculi mei vid. æquitatem.* Hilar. verò in Pſ. 65. col. 178. e. *oculi tui videant æquitates.* Caſſiod. in Pſ. 16. p. 55. *oculi tui videant æquitatem.* Et verò Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 631. a. ad hæc, *oculi tui videant æquitates*, ait : *In Græco vos legiſſe dixiſtis*, οἱ ὀφθαλμοί μου; *id eſt*, oculi mei; *ſed rectiùs*, oculi tui, *quia & ſupra dixerat*, De vultu tuo judicium meum prodeat; *& oculi Dei in Propheta recta operante, non prava, ſed recta conſpiciant.* Apud Ambr. l. de apol. David, col. 697. e. & epiſt. 43. col. 974. e. hoc tantùm legitur : *De vultu tuo judicium meum prodeat.* In Gr. Ἐκ προσώπου σου τὸ κρίμα μου ἐξέλθοι· οἱ ὀφθαλμοί μου ἰδέτωσαν εὐθύτητας· nonnulli codd. habent ὀφθαλμοί σου.

℣. 3. Pſalt. Rom. cum aliis conſtanter hab. *viſitaſti nocte.* Sic etiam Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Ambr. l. 1. de Nab. c. 12. col. 579. e. & de apol. Dav. col. 687. b. poſteriora tantùm exſtant : *igne me examinaſti*, &c. ut ſup. Græcè : Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτός· ἐπύρωσάς με, &c.

℣. 4. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum veterib. Pſalt. & Gr. conſtanter legunt *labiorum tuorum*, non *meorum;* cæt. ut ſupra. Ambr. l. de Incarn. to. 2. col. 710. c. ſimiliter hab. *Ut non loquatur os meum opera hominum.* S.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
5. Perfice greſſus meos in ſemitis tuis : ut non moveantur veſtigia mea.	*Suſtenta greſſus meos in callibus tuis, & non labantur veſtigia mea.*	5. Perfice greſſus meos in ſemitis tuis : ut non moveantur veſtigia mea. Ex Mſ. Sangerm.
6. Ego clamavi, quoniam exaudiſti me Deus : inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.	*Ego invocavi te, quia exaudies me Deus : inclina aurem tuam mihi, audi eloquium meum.*	6. Ego clamavi, quoniam exaudiſti me Deus : inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.
7. Mirifica miſericordias tuas, qui ſalvos facis ſperantes in te.	*Mirabiles fac miſericordias tuas, ſalvator ſperantium*	7. Mirifica miſericordias tuas, qui ſalvos facis rectos corde
8. A reſiſtentibus dexteræ tuæ cuſtodi me, ut pupillam oculi.	*A reſiſtentibus dexteræ tuæ : cuſtodi me quaſi pupillam intus oculi.*	8. A reſiſtentibus dexteræ tuæ : cuſtodi me Domine, ut pupillam oculi.
Sub umbra alarum tuarum protege me : 9. à facie impiorum qui me afflixerunt.	*In umbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum vaſtantium me.*	Sub umbra alarum tuarum protege me, 9. à facie impiorum qui me adflixerunt.
Inimici mei animam meam circumdederunt, 10. adipem ſuum concluſerunt : os eorum locutum eſt ſuperbiam.	*Inimici mei animam meam circumdederunt, adipe ſuo concluſerunt ; & ore locuti ſunt ſuperbè.*	Inimici mei animam meam circumdederunt, 10. adipem ſuum concluſerunt : os eorum locutum eſt ſuperbiâ.
11. Projicientes me nunc circumdederunt me : oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.	*Incedentes adversùm me, nunc circumdederunt me : oculos ſuos poſuerunt declinare in terram.*	11. Projicientes me nunc circumdederunt me : oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.
12. Suſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam : & ſicut catulus leonis habitans in abditis.	*Similitudo ejus quaſi leonis deſiderantis prædam, & quaſi catuli ſedentis in abſconditis.*	12. Suſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam, & ſicut catulus leonis habitans in abditis.
13. Exſurge Domine, præveni eum, & ſupplanta eum : eripe animam meam ab impio, frameam tuam 14. ab inimicis manus tuæ.	*Surge Domine, præveni faciem ejus, incurva eum : ſalva animam meam ab impio, qui eſt gladius tuus ; à viris manus tuæ Domine,*	13. Exſurge Domine, præveni eos, & ſubverte eos : eripe animam meam ab impio, frameam tuam 14. de manu inimicorum.
Domine à paucis de terra divide eos in vita eorum : de abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum.	*Qui mortui ſunt in profundo, quorum pars in vita ; & quorum de abſconditis tuis repleſti ventrem :*	Domine à paucis à terra diſpartire eos, & ſubplanta eos in vita eorum : de abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum.
Saturati ſunt filiis : & dimiſerunt reliquias ſuas parvulis ſuis.	*Qui ſatiabuntur in filiis, & dimittent reliquias ſuas parvulis eorum.*	Saturati ſunt ſuillam, & reliquerunt quæ ſuperfuerant parvulis ſuis.

Notæ ad Versionem antiquam.

Paulin. epiſt. 32. p. 205. c. *propter mandata labiorum tuorum ego ambulavi vias duras :* at in Gr. διὰ τȣ̀ς λόγȣς τῶν χειλέων σȣ ἐγὼ ἐφύλαξα, &c.

℣. 5. Aug. in hunc Pſ. legit : *Ad perficiendos greſſus meos,* &c. ut ſup. alii conſtanter, *perfice.* Varietas orta eſt à Gr. καταρτίσαι, vel ita mutato accentu, κατάρτισαι. Ap. Symm. ζυγκρότησον, Theod. τελείωσον, Aquil. ἀντιλαβέσθαι.

℣. 6. Ita Auguſt. & Caſſiod. & al. unà cum Gr.

℣. 7. Auguſt. & Caſſiod. cum veterib. Pſalt. conſtanter habent *ſperantes in te*, non *rectos corde.* Græc. ſimiliter, ὁ ζώζων τȣ̀ς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ.

℣. 8. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. jungunt pariter hunc verſic. *à reſiſt. dexteræ tuæ*, cum præcedenti, & inf. addunt *Domine ;* ſic etiam in Pſalt. Rom. In Gr. verò deeſt *Domine :* unde Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 631. a. *In ipſo*, inquit, Cuſtodi me ut pup. oculi, *dicitis in Græco legi*, Cuſtodi me Domine, *quod nec in Hebræo, nec in ullo habetur Interprete :* attamen in edd. Ald. & Compl. additur Κύριε ; & Ambr. l. 6. Hexa. col. 137. e. legit : *Cuſtodi me Domine, ut pupillam oculi*, cum Vigil. Tapſ. cont. Varim. p. 750. c. & Pſalt. Corb. Aug. ubi ſup. addit : *In tegmine alarum tuarum protege me ;* editt. *proteges*, renitentibus Mſs. Græcè, Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σȣ σκεπάσεις με. Ambr. de apol. Dav. to. 1. col. 683. f. & l. 4. Hex. 73. b. & in Pſ. 118. col. 1210. d. legit : *Sub umbra..... protege me :* at in Pſ. 118. col. 998. f. *In umbra ..... protege.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 750. c. & Caſſiod. *Sub umbra*, &c.

℣. 9. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Græco.

℣. 10. Brev. Moz. habet *adipe ſuo ;* at Aug. & Caſſiod. conſtanter *adipem*, & *ſuperbiam*, cum Pſalt. Rom. & Gr. In Corb. *adipem..... ſuperbiâ*, ut ſup. in Sangerm.

℣. 11. Sic apud Aug. & Caſſiod. & al. In Gr. Ἐκβαλόντες με..... ὀφθαλμȣ̀ς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῇ.

℣. 12. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & al. at Auguſt. in eundem, pro *abditis*, legit *occultis.* Gr. ἐν ἀποκρύφοις.

℣. 13. Brev. Moz. *Præveni eos, & ſupplanta eos : eripe animam meam ab impiis*, &c. Aug. in hunc Pſ. *Præveni eos, & ſubverte eos : erue animam meam ab impiis*, &c. & inf. in Pſ. 34. col. 229. f. *erue ab impiis animam meam.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Præveni eos, & ſupplanta eos..... meam ab impio*, &c. Pſalt. Rom. & Corb. *Præveni eos, & ſubverte eos..... meam ab impio.* Græc. Πρόφθασον αὐτȣ̀ς, καὶ ὑποσκέλισον αὐτȣ́ς· ῥῦσαι τὴν ψυχήν μȣ ἀπὸ ἀσεβȣ̃ς, &c. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 631. b. ait : *In eodem :* Exſurge Domine, præveni eum, & ſuppl. eum : *pro quo in Græco*, πρόφθασον αὐτȣ́ς, *i. e.* præveni eos, & ſuppl. eos : *ſed meliùs ſi legatur numero ſingulari ; ſiquidem de impio dictum eſt, de quo ſtatim ſequitur.....* eripe animam meam ab impio ; *nulli que dubium quin diabolum ſignificet.* Vid. not. ad ℣. ſeq.

℣. 14. In Pſalt. Rom. & Corb. ſic : *frameam inimicorum de manu tua. Domine à paucis à terra diſpartire eos, & ſupplanta eos in vita ipſorum : de abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum. Saturati ſunt porcina : & reliquerunt quæ ſuperfuerunt parvulis ſuis.* Item in Pſalt. Carnut. *Domine à paucis à terra diſpartire eos, & ſuppl. eos..... Saturati ſunt porcina*, &c. S. Eucher. quæſt. in Pſ. p. 844. g. ſimiliter hab. *Saturati ſunt porcina : & reliquerunt quæ ſuperfuerunt*, &c. Caſſiod. in hunc Pſ. *frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Domine à paucis à terra diſpertire eos, & ſupplanta eos in vita eorum* (inf. *ipſorum :*) *de abſconditis..... Saturati ſunt porcina : & reliquerunt quæ ſuperfuerunt*, &c. S. Paulinus utramque ſcripturam videtur admittere, ep. 50. p. 295. c. dicens : *Saturati ſunt porcina ; vel ſicut in quibuſdam Pſalteriis ſcriptum audio : Saturati ſunt filiis : & reliquerunt quæ ſuperfuerunt*, &c. Auguſtinus in Pſ. 34. col. 229. f. legit, *frameam tuam ab inimicis manus tuæ :* rurſuſque in hunc Pſ. col. 73. b. & epiſt. 49. p. 504. 505. ubi addit : *Domine perdens de terra, diſpertire eos in vita eorum : & de abſconditis... Saturati ſunt porcina : & reliquerunt reliquias parvulis ſuis :*

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. 15. Ego autem cum juſtitia parebo in conſpectu tuo: ſatiabor dum manifeſtatur gloria tua.

Hebr.

Ego in juſtitia videbo faciem tuam: implebor, cùm evigilavero, ſimilitudine tua.

Vulgata hod.

15. Ego autem in juſtitia apparebo conſpectui tuo: ſatiabor cùm apparuerit gloria tua.

Notæ ad Versionem antiquam.

& poſt pauca: *Ubi dictum eſt*, inquit, Saturati ſunt porcina, *nonnulla exemplaria*, Saturati ſunt filiis, *habent: ex ambiguo enim Græco interpretatio duplex evenit;* ſcilicet cùm in quibuſdam libris eſſet υἱῶν, *filiis*, in aliis ὑείων, *porcinis*. De iiſdem iterum diſſerit Aug. ep. 149. ad Paulin. to. 2. col. 504. d. *Quia ergo tunc, ſicut ſcripſi, non potueram inſpicere codices Græcos propter quædam Pſalmi decimi ſexti, inſpexi poſtea quos inveni: & unus habebat, quod & Latini noſtri*, Domine perdens de terra, diſpertire eos; *alius, ſicut ipſe poſuiſti*, à paucis de terra: & infra, col. 504. f. 505. a. b. *Quod verò ſequitur*, Saturati ſunt porcina, *jam quid mihi ex hoc videretur, aperui: ſed quod alii codices habent, & veriùs habere perhibentur, quia diligentiora exemplaria per accentûs notam ejuſdem verbi Græci ambiguitatem, Græco ſcribendi more, diſſolvunt, obſcurius eſt quidem, ſed electiori ſententiæ videtur aptiùs convenire..... continuò ſubjunctum eſt*, Saturati ſunt filiis. In Brev. Mozarab. ſic: *Domine à paucis de terra diſpartire eos, & ſupplanta eos in vita ipſorum..... Saturati ſunt deſideriis: & reliquerunt quæ ſuperfuerunt parvulis ſuis*. In Pſalt. Mediolan. *Saturati ſunt filii eorum.* Symm. Χορταθήσονται υἱοί. Gr. edit. Rom. ῥομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου. Κύριε ἀπολύων (Ald. & Compl. ἀπὸ ὀλίγων) ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν· καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστὴρ αὐτῶν. Ἐχορτάσθησαν ὑείων (Alex. Ald. & Compl. υἱῶν·) καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν.

℣. 15. Itidem in Pſalt. Corb. Mozarab. verò cum Caſſiod. hab. *Ego autem cum juſtitia apparebo in conſpectu tuo: ſatiabor dum manifeſtabitur gloria tua.* Similiter in Miſſ. Rom. fer. 6. poſt Dom. 2. Quadr. ad Introit. Item apud Theodulf. Aurel. de ord. Baptiſ. ap. Sirm. to. 2. p. 968. b. præter hoc, *cùm manifeſtabitur*. Aug. in eund. Pſ. *Ego autem in tua juſtitia appar. in conſp. tuo: ſatiabor dum manifeſtabitur*, &c. at l. 21. de civit. Dei, c. 24. to. 7. col. 644. e. *ſaturabor cùm manifeſtabitur*, &c. Anonymus de Trin. apud Ambr. col. 336. c. *Ego autem cum juſtitia appar. in conſpectu tuo: ſatiabor dum manifeſtabitur mihi gloria tua.* Græc. Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου· χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναι τὴν δόξαν σου.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem pro puero Domini David, quæ locutus eſt ad Dominum verba Cantici hujus, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saul, & dixit: XVII.

2. Diligam te Domine virtus mea, 3. firmamentum meum, & refugium, & liberator meus.

Deus meus adjutor meus, & ſperabo in eum:

Protector meus, & cornu ſalutis meæ, adjutor meus.

4. Laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis ſalvus ero.

5. Circumdederunt me gemitus mortis, & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

6. Dolores inferni circumdederunt me: prævenerunt me laquei mortis.

7. Et in tribulatione mea

Hebr.

Victori ſervo Domini David, qua locutus eſt Domino verba Cantici hujus, in die, qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul, & ait: XVIII.

Diligam te Domine fortitudo mea. Dominus petra mea, & robur meum, & ſalvator meus:

Deus meus, fortis meus, & ſperabo in eo:

Scutum meum, & cornu ſalutis meæ, ſuſceptor meus.

Laudatum invocabo Dominum, & ab inimicis meis ſalvus ero.

Circumdederunt me funes mortis, & torrentes diaboli terruerunt me.

Funes inferi circumdederunt me: prævenerunt me laquei mortis.

In tribulatione mea invocabo

Vulgata hod.

1. In finem puero Domini David, qui locutus eſt Domino verba Cantici hujus, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saul, & dixit: (2. *Reg.* 22. 2.) XVII.

2. Diligam te Domine fortitudo mea: 3. Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.

Deus meus adjutor meus, & ſperabo in eum. Hebr. 2. 13.

Protector meus, & cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor meus.

4. Laudans invocabo Dominum: & ab inimicis meis ſalvus ero.

5. Circumdederunt me dolores mortis: & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

6. Dolores inferni circumdederunt me: præoccupaverunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea invoca-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic eſt in Brev. Mozarab. deletis tamen vocibus ſeqq. *pro*, & *ad Dominum*, & *omnium*. Aug. in hunc Pſ. *In finem puero Domini ipſi David, quæ locutus eſt Domino;* reliqua ut in textu. Caſſiod. Vulgatæ ſuffragatur, niſi quòd legit, *ad Dominum*, pro *Domino*. Pſalt. quoque Rom. Fabri, & Carnut. habent, *quæ locutus eſt;* Rom. Martianæi, *qui locutus eſt ad Dominum..... qua eripuit eum Dominus de manu Saul, & de manu omnium inimicor. ejus*. Corb. *In finem puero Domini, quæ locutus eſt Domino verba Cantici hujus..... de manu inimicorum ejus*, &c. ut ſup. Gr. Εἰς τὸ τέλος τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαυὶδ, ἃ ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ..... πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ, &c. ut ſup.

℣. 2. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. & epiſt. 55. to. 2. col. 538. b. cum S. Paulino, epiſt. 23. p. 151. a. necnon Caſſiod. & Anonymo apud S. Paulin. epiſt. ad Marcell. to. 2. p. 4. His accedunt Pſalt. Rom. Corb. & Mozarab. In Gr. ἰσχύς μου. Auguſt. in hunc Pſ. τό *virtus mea*, ita explicat, *per quem fortis ſum*. Similiter Auct. Comment. in Reg. S. Eucherio falsò aſcripti, p. 961. f.

℣. 3. Auguſt. in hunc Pſ. *Domine firmamentum meum, & refug. meum, & lib..... adjutor meus, & ſperabo..... cornu ſalutis meæ, & redemptor meus*. Pſalt. Rom. Fabri, & Corb. ſimiliter habent in principio, *Domine*, ſicut *meum*, poſt *refugium;* & in fine, *adjutor meus*, abſque præced. &. In Rom. Martianæi: *Dominus firmamentum meum, & refugium meum..... adjutor meus, ſperabo..... cornu ſalutis meæ, adjutor meus*. Item in Pſalt. Carnut. ſicut apud Caſſiod. in hunc Pſ. *adjutor meus* in fine, abſque præced. &; quæ conjunctio etiam deeſt in Brev. Mozar. ante verbum *ſperabo*. Pſeudo-Eucherius in Reg. p. 961. *Domine firm. meum, & refug..... cornu ſalutis meæ, & liberator meus*. Gr. Κύριος στερέωμά μου, καὶ καταφυγή μου...... βοηθός μου, ἐλπιῶ..... καὶ ἀντιλήπτωρ μου.

℣. 4. Ita Aug. & Caſſiod. cum veterib. Pſalt. quibus conſonat Græcum, niſi quòd pro *ab*, habet ἐκ.

℣. 5. Ita Hilar. in Pſ. 139. col. 532. a. & Caſſiod. in hunc Pſal. cum Pſalt. Rom. Corb. Mediolan. & Carnut. Auguſt. verò in eund. Pſ. habet, *dolores mortis*, &c. Gr. ὠδῖνες θανάτου; at in Miſſali Rom. ad Introitum Dominicæ Septuag. *gemitus mortis*.

℣. 6. Concordant Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ut & Pſalt. Mediolan. Carnut. Corb. Mozar. & Rom. Fabri. In Rom. Martianæi, *& prævenerunt me*. In Gr. προέφθασάν με, abſque præced. &, quod delet etiam Pſeudo-Eucherius in Reg. p. 961. ante *prævenerunt*.

℣. 7. In principio ſimiliter habetur &, ap. Caſſiod. in

Ex Mſ. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
vi Dominum, & ad Deum meum clamavi :	*Dominum, & ad Deum meum clamabo :*	invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi :
Et exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam : & clamor meus in conſpectu ejus, introivit in aures ejus.	*Exaudiet de templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus ante faciem ejus, veniet in aures ejus.*	Et exaudivit de templo ſuo vocem meam : & clamor meus in conſpectu ejus, introivit in aures ejus.
8. Commota eſt, & contremuit terra : fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.	*Commota eſt, & contremuit terra : & fundamenta montium concuſſa ſunt, & conquaſſata ſunt, quoniam iratus eſt.*	8. Et commota eſt, & contremuit terra : & fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis Dominus.
9. Aſcendit fumus in ira ejus : & ignis à facie ejus exarſit : carbones ſuccenſi ſunt ab eo.	*Aſcendit fumus in furore ejus, & ignis ex ore ejus devorans : carbones accenſi ſunt ab eo.*	9. Aſcendit fumus in ira ejus : & ignis à facie ejus exardeſcit : carbones ſuccenſi ſunt ab eo.
10. Inclinavit cœlos, & deſcendit : & caligo ſub pedibus ejus.	*Inclinavit cælos, & deſcendit : & caligo ſub pedibus ejus.*	10. Et inclinavit cœlum, & deſcendit : & caligo ſub pedibus ejus.
11. Et aſcendit ſuper cherubim, & volavit : volavit ſuper pennas ventorum.	*Et aſcendit ſuper cherub, & volavit : & volavit ſuper pennas venti.*	11. Et aſcendit ſuper cherubin, & volavit : volavit ſuper pennas ventorum.
12. Et poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu ejus tabernaculum ejus : tenebroſa aqua in nubibus aeris.	*Poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu ejus tabernaculum ejus : tenebroſas aquas in nubibus aeris.*	12. Et fecit tenebras latibulum ſuum, nubes ipſius transcucurrerunt : liberavit me de inimicis potentibus. In circuitum ejus tabernaculum ejus : tenebroſa aqua in nubibus aeris.
13. Præ fulgore in conſpectu ejus nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis.	*Præ fulgore in conſpectu ejus nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis.*	13. Præ fulgore in conſpectu ejus nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis.
14. Et intonuit de cœlo Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam : grando & carbones ignis.	*Et intonuit in cælis Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam : grandinem & carbones ignis.*	14. Et intonuit è cœlo Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam.
15. Et miſit ſagittas ſuas, &	*Et miſit ſagittas ſuas, & diſſi-*	15. Et miſit ſagittas ſuas, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

hunc Pſ. & in Pſalt. Rom. ac Moz. In Corb. ſic : *Et in preſſura mea invocabo Dom.* &c. Auguſt. in eund. Pſ. legit cum Pſeudo-Eucherio in 2. Reg. p. 961. g. *Et in preſſura mea invocavi*, &c. aliubi autem non tollitur τὸ *ſancto*, poſt *templo.* In Gr. ſic : Καὶ ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐπεκαλεσάμην..... ἐκέκραξα· ἤκουσεν ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ..... εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ. Apud Hilar. in Pſ. 143. col. 553 d. *Audivit de templo ſancto ſuo*, &c. ut ſup.

℣. 8. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſeudo-Eucherio in Reg. p. 961. h. necnon Pſalt. Rom. Fabri, & Corb. In Brev. Moz. ſimiliter ponitur *&*, ante *fundamenta*, ut & in fine, *Deus.* Item in Gr. Καὶ ἐσαλεύθη, καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ· καὶ τὰ θεμέλια..... ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Θεός. In Pſalt. Rom. Martianæi deeſt *&*, ante *fundamenta ;* cæt. ut ſup. Apud Hilar. in Pſ. 64. col. 166. d. e. *Et commota eſt, & intremuit terra : & fundamen..... quoniam iratus eſt his :* & in Pſ. 143. col. 553. d. *Et commota eſt, & contremuit..... & fundamenta*, &c. Ap. Tichonium reg. 7. col. 64. c. *Fundamenta montium conturb. ſunt, & commota ſunt, quon. iratus eſt Deus.*

℣. 9. Sic eſt in Pſalt. Rom. Mediol. & Mozarab. ſicut ap. Auguſt. in hunc Pſ. at in Pſalt. Carnut. & Corb. *exardeſcet ;* quibus duobus ſuffragatur Hilar. in Pſ. 67. col. 191. d. niſi quòd unus Mſ. Reg. hab. ibid. *exardeſcit :* item in Pſ. 143. col. 556. c. *exardeſcit ;* at correctum eſt *exardeſcet* ex alio loco, nempe in Pſ. 64. col. 166. d. e. ubi ſic Hilar. habet : *Aſcendit fumus ab ira ejus : & ignis à facie ejus exardeſcet : carbones accenſi ſunt ab eo.* Nec illud obſtat, quòd eodem loco editi ferant *exardeſcit ;* etenim malè, cùm infra, col. 167. b. rurſus legatur : *Aſcendit fumus ab ira ejus : & ignis à conſpectu ejus ardeſcet :* & ſup. p. 166. f. ſubnectantur iſta ab eodem Hilario : *In fumo qui aſcendit, præteriti temporis res eſt ; in igne autem accendendo, futuri ſignificatio continetur ;* quæ manifeſtò arguunt *exardeſcet*, quod ipſe habet in Pſ. 64. ſup. cum Theodor. Attamen Hilar. in Pſ. 143. p. 556. c. legit *exardeſcit*, ut notavi ſupra. Pſeudo-Eucher. verò in 2. Reg. p. 961. g. *exardeſcet.* In Gr. κατεφλόγισεν ; at in edd. Ald. & Compl. καταφλεγήσεται· item ſup. conſtanter, ἐν ὀργῇ αὐτοῦ.

℣. 10. Ita Aug. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. & Moz. Concinit etiam Hilar. in Pſalm. 64. col. 166. d. niſi quòd tollit *&*, ante *inclinavit :* at in Pſ. 143. col. 556. c. retinet, *& inclinavit.* Pſalt. Rom. habet, *& inclinavit cælos ;* ſicut Ambroſ. de apol. Dav. col. 730. d. & Caſſiod. in hunc Pſal. Pſeudo-Eucherius in Reg. *inclinavit cælum.* Græc. καὶ ἔκλινεν οὐρανόν· Ald. verò & Compl. οὐρανούς.

℣. 11. Aug. & Caſſiod. Vulgatæ favent, cum veterib. Pſalt. & Gr.

℣. 12. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. rurſus concinunt cum Vulg. & Græco. Ap. Ambr. l. de Iſai. c. 5. col. 367. e. & in Pſal. 35. & 45. col. 772. f. 928. a. prior tantùm legitur verſiculus : *Poſuit tenebras latibulum ſuum.* Unde autem duo ſequentes in textum irrepſerint, me latet : primus enim ad ℣. 13. pertinere videtur, alter ad ℣. 18. qui ult. rurſum inſeritur infra, ℣. 20. Perturbatum quid potiùs hîc ſuſpicor in archetypo, à quo deſcriptus eſt Sangerm. codex, quàm ut credam duos illos verſiculos primitus illic additos fuiſſe ; maximè cùm ita poſiti, ſenſum interturbent, nec aliubi reperiantur eò loci, neque in Græcis, neque in Latinis. Brev. Moz. habet, *in navibus aeris*, pro *in nubibus*, &c. ſed aperto mendo ; nam in Græco conſtanter, ἐν νεφέλαις ἀέρων.

℣. 13. Aug. in hunc Pſ. addit *ipſius*, ad *nubes.* Brev. Moz. loco *tranſierunt*, hab. *tranſcurrerunt ;* reliqua ut ſup. In Gr. Ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διῆλθον, &c. Hilar. in Pſ. 146. col. 579. b. legit : *Præ fulgore ejus in conſpectu ejus nubes tranſierunt.* Caſſiod. verò in eund. Pſ. *Præfulgoræ in conſpectu ejus*, &c. tum addit : *Præfulgoræ, una pars orationis eſt, id eſt, nominativus pluralis, & reſpondet ad nubes..... & ſenſus talis eſt : Illæ nubes..... ſicut in hoc aere tenebroſæ, hoc eſt, obſcuræ videntur ; ita in conſpectu Dei præfulgoræ ſunt, ubi ſemper veritas patet :* at hæc mera Caſſiodori conjectura, quæ nullius antiquæ Verſionis, quod ſenſerim, aut Mſ. auctoritate nititur.

℣. 14. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Mediolan. Corb. Carnut. & Græco ; à quibus omnibus abſunt eò loci, *grando & carbones ignis.* De hoc etiam verſiculo Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 631. b. hæc habet : *Et quæritis, cur Græcus iſtum verſum ſecundò non habeat, interpoſitis duobus verſibus : ſed ſciendum, quia de Hebraïco, & de Theodotionis editione in LXX. Interpretibus ſub aſteriſco additum ſit.*

℣. 15. Ita Pſalt. Rom. cum Caſſiod. in hunc Pſal. niſi quòd apud utrumque deeſt *&* initio, ſicut ante *fulgura.* In Corb. ſic : *Et miſit ſagittas ſuas, diſſipavit eos : & fulgura multiplic. & conturbavit eos.* Apud Hilar. in Pſ. 67.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
diſſipavit eos: & fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.	*pavit eos : fulgura multiplicavit, & conturbavit illos.*	diſſipavit eos : fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.
16. Et paruerunt fontes aquarum, & revelata ſunt fundamenta orbis terræ;	*Et apparuerunt effuſiones aquarum, & revelata ſunt fundamenta orbis,*	16. Et apparuerunt fontes aquarum, & revelata ſunt fundamenta orbis terrarum;
Ab increpatione tua Domine, ab inſpiratione ſpiritûs iræ tuæ.	*Ab increpatione tua Domine, ab inſpiratione ſpiritûs furoris tui.*	Ab increpatione tua Domine, ab inſpiratione ſpiritûs iræ tuæ.
17. Miſit è ſummo, & accepit me : adſumpſit me de multitudine aquarum.	*Miſit de alto, & accepit me : extrahet me de aquis multis.*	17. Miſit de ſummo, & accepit me : & aſſumpſit me de aquis multis.
18. Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis, & ab his qui oderunt me : quia confirmati ſunt ſuper me.	*Liberavit me de inimico meo potentiſſimo, & de his qui oderunt me : quoniam robuſtiores me erant.*	18. Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis, & ab his qui oderunt me : quoniam confortati ſunt ſuper me.
19. Prævenerunt me in die adflictationis meæ : & factus eſt Dominus protector meus.	*Prævenerunt me in die afflictionis meæ, & factus eſt Dominus firmamentum meum.*	19. Prævenerunt me in die afflictionis meæ : & factus eſt Dominus protector meus.
20. Et produxit me in latitudinem : ſalvum me faciet, quoniam voluit me.	*Et eduxit me in latitudinem : liberabit me, quoniam placui ei.*	20. Et eduxit me in latitudinem : ſalvum me fecit, quoniam voluit me.
Liberavit me de inimicis meis potentiſſimis, & ab his qui oderunt me gratis.		
21. Et retribuet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam : & ſecundùm innocentiam manuum mearum retribuet mihi :	*Retribuit mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam : ſecundùm munditiam manuum mearum reddidit mihi :*	21. Et retribuet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam : & ſecundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi :
22. Quia cuſtodivi vias Domini, nec impiè geſſi à Deo meo.	*Quia cuſtodivi vias Domini, & non egi impiè à Deo meo.*	22. Quia cuſtodivi vias Domini, nec impiè geſſi à Deo meo.
23. Quoniam omnia judicia ejus in conſpectu meo ſunt : & juſtitias ejus non repuli à me.	*Omnia enim judicia ejus in conſpectu meo, & præcepta ejus non amovi à me.*	23. Quoniam omnia judicia ejus in conſpectu meo : & juſtitias ejus non repuli à me.
24. Et ero immaculatus co-	*Et fui immaculatus cum eo, &*	24. Et ero immaculatus cum eo:

Notæ ad Versionem antiquam.

col. 191. d. & in Pſ. 126. col. 421. d. *Miſit ſagittas ſuas, & diſſipavit eos : & fulgura multipl. & conturb. eos.* Similiter hab. in Pſ. 143. col. 556. c. niſi quòd delet *ſuas*, poſt *ſagittas* : at in Pſ. 64. col. 166. e. leg. *Miſit ſagittas ſuas, & diſperſit eos : & fulgura*, &c. Aug. verò in hunc Pſ. ita : *Et emiſit ſagittas ſuas, & diſperſit eos : & coruſcationes multiplicavit, & conturbavit eos.* Pſeudo-Eucherius in 2. Reg. p. 962. e. *Et emiſit ſagittas, & diſſipavit eos : & coruſcationes multipl.* &c. ut ſup. Græcè : Καὶ ἐξαπέστειλε βέλη, καὶ ἐσκόρπισεν αὐτούς· καὶ ἀστραπὰς ἐπλήθυνε, &c. In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. deeſt καὶ, ante ἐξαπέστειλε.

℣. 16. Mſ. Sangerm. ita ſcriptum exhibet, *parunt unt*, mendosè, pro quo poſuimus *paruerunt*. Auguſt. in hunc Pſ. *Et apparuerunt..... fundamenta orbis terrarum*, &c. ut ſup. Similiter in Pſalt. Rom. *apparuerunt*, ut & ap. Caſſiod. in eund. Pſalm. ſed uterque habet cum Pſalt. Corb. *orbis terræ.* In Gr. Καὶ ὤφθησαν αἱ..... τῆς οἰκουμένης..... Κύριε, ἀπὸ ἐμπνεύσεως, &c. Brev. Moz. *& ab inſpiratione*, &c.

℣. 17. Sic habet Pſalt. Corb. Sic etiam Hilar. in Pſ. 143. col. 556. c. poſito *&*, ante *aſſumpſit*. Itidem in Pſalt. Rom. excepto *de*, pro *è*. Item apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. & ap. Pſeudo-Eucherium in 2. Reg. p. 962. ſublato *&*, ante *aſſumpſit*. In Brev. Moz. ita : *Miſit ex alto, & accepit me : aſſumpſit me de altitudine aquarum.* Græcè, Ἐξαπέστειλεν ἐξ ὕψους, καὶ ἔλαβέ με· προσελάβετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν.

℣. 18. Brev. Moz. hab. *Eripiet me de*, &c. ut ſup. Hilar. in Pſ. 143. col. 556. c. *Eripuit me de*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 962. *Eruit me* ; & infra, *quoniam confortati ſunt*, &c. In Gr. Ῥύσεταί με ἐξ ἐχθρῶν μου δυνατῶν, καὶ ἐκ τῶν..... ὅτι ἐστερεώθησαν, &c.

℣. 19. Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſeudo-Eucherio in 2. Reg. p. 962. *Prævenerunt me in die afflictionis meæ : & factus eſt Dominus firmamentum meum.* Caſſiod. cum vet. Pſalt. Vulgatæ conſonat. In Gr. ſic : Προέφθασάν με ἐν ἡμέρᾳ κακώσεώς μου· καὶ..... ἀντιστήριγμά μου. Symm. loco κακώσεως, hab. ταλαιπωρίας.

℣. 20. Similiter habet Caſſiod. in hunc Pſ. *Et produxit me in latitudinem.* Brev. Moz. *in latitudine* ; mox ita : *liberavit me, quoniam voluit me* ; nec ipſum, nec Caſſiodorus addunt plura. In Pſalt. Corb. ſic : *Et eduxit me in latitudinem : ſalvum me faciet, quoniam voluit me :* tum ſequitur intervallum, lineis duabus ſufficiens. Apud Aug. in eund. Pſ. ſic : *Et eduxit me in latitudinem : eruit me, quoniam voluit me :* tum addit : *Antequam illum ego vellem, eruit me ab inimicis meis potentiſſimis, qui mihi invidebant jam volenti eum ; & ab his qui oderunt me, quia volo eum :* quæ ſatis indicant ſubnexos in Mſ. Germ. verſiculos duos, pariter exſtitiſſe in codice Auguſtini : & verò etiamnum leguntur in Pſalt. Carnut. nempe ſic : *Salvum me faciet, quon. voluit me. Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis, & ab his qui oderunt me* ; ut ſupra ℣. 18. Similiter habet Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 962. *Et eduxit me in latitud. eruit me, quon. voluit me. Eruit me de inimicis meis potentiſſimis, & ab his qui oderunt me.* At neque in Pſalt. Rom. neque in veteribus aliis, hoc additamentum reperitur. In Græco etiam edit. Rom. nulla alia ſunt, præter ſeqq. Καὶ ἐξήγαγέ με εἰς πλατυσμόν· ῥύσεταί με, ὅτι ἠθέλησέ με. Solus Mſ. Alex. hæc addit : Ῥύσεταί με ἐξ ἐχθρῶν μου δυνατῶν, καὶ ἐκ τῶν μισούντων με.

℣. 21. Ita Pſalt. Corb. cum Rom. Martianæi. Mozar. habet initio, & in fine, *retribuit* ; ſed *innocentiam*, ut ſup. Similiter in Pſalt. Rom. Fabri. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Et retribuet mihi..... ſecundùm puritatem manuum*, &c. ut in Vulg. Ap. Caſſiod. *ſecundùm innocentiam*, &c. Pſeudo-Eucherius in 2. Reg. p. 962. ſic habet : *Et retribuet mihi Dom. ſecund. juſtitiam bonæ voluntatis : & ſecund. puritatem manuum*, &c. Græc. Καὶ ἀνταποδώσει μοι..... κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν..... ἀνταποδώσει μοι.

℣. 22. Ita Aug. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Græco.

℣. 23. Sic eſt in Pſalt. Corb. Brev. verò Moz. addit *ſemper*, verbo *ſunt* ; & loco *repuli à me*, habet *repulit me.* Caſſiod. in hunc Pſ. ſimiliter leg. *ſunt ſemper*, cum Aug. edd. ſed in Mſs. melioris notæ ibid. ſimpliciter, *in conſpectu meo ſunt*, &c. ut in Vulg. In Pſalt. Mediolan. ac Rom. Fabri, *ſunt ſemper*, ſicut ap. Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 962. Itidem in Rom. Martianæi, niſi quòd hab. *juſtitiam ejus*, non *juſtitias*. Græc. Ὅτι πάντα..... ἐνώπιόν μου· καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ οὐκ ἀπέστησαν ἀπ' ἐμοῦ· in edit. Compl. ἀπέστησα.

℣. 24. Aug. in hunc Pſ. hab. cum Pſalt. Rom. Fabri, & Vulg. *immaculatus cum eo.* Caſſiod. verò in eund. Pſ.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
& obſervabo me ab iniquitate mea.	*cuſtodivi me ab iniquitate mea.*	ram eo : & obſervabo ab iniquitate mea. *Ex Mſ. Sangerm.*
25. Et retribuet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam, & ſecundùm puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum ejus.	*Et reſtituet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam : ſecundùm munditiam manuum mearum in conſpectu oculorum ejus.*	25. Et retribuet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam: & ſecundùm innocentiam manuum mearum retribuet mihi in conſpectu oculorum ejus.
26. Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris :	*Cum ſancto ſanctus eris : cum viro innocente innocenter ages.*	26. Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris :
27. Et cum electo electus eris : & cum perverſo pervertêris.	*Cum electo electus eris, & cum perverſo ſubvertêris.*	27. Et cum electo electus eris : & cum perverſo ſubvertêris.
28. Quoniam tu populum humilem ſalvum facies : & oculos ſuperborum humiliabis.	*Quia tu populum pauperem ſalvabis, & oculos excelſos humiliabis.*	28. Quoniam tu populum humilem ſalvum facies : & oculos ſuperborum humiliabis.
29. Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine : Deus meus illumina tenebras meas.	*Quia tu illuminabis lucernam meam : Domine Deus meus illuſtrabis tenebram meam.*	29. Quoniam tu inluminas lucernam meam Domine : Deus meus inlumina tenebras meas.
30. Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo tranſgrediar murum.	*In te enim curro accinctus, & in Deo meo tranſiliam murum.*	30. Quoniam à te eripiar à tentatione, & in Deo meo tranſgrediar murum.
31. Deus meus impolluta via ejus : eloquia Domini igne examinata : protector eſt omnium ſperantium in ſe.	*Deus immaculata via ejus : eloquium Domini examinatum : ſcutum eſt omnium ſperantium in ſe.*	31. Deus meus impolluta via ejus : eloquia Domini igne examinata : protector eſt omnium ſperantium in ſe.
32. Quoniam quis Deus præter Dominum ? aut quis Deus præter Deum noſtrum ?	*Quoniam quis eſt Deus præter Dominum ? & quis fortis præter Deum noſtrum ?*	32. Quoniam quis Deus præter Dominum ? & quis Deus præter Deum noſtrum ?
33. Deus qui præcinxit me virtute : & poſuit immaculatam viam meam.	*Deus qui accingit me fortitudine, & poſuit immaculatam viam meam :*	33. Deus qui præcinxit me virtutem : & poſuit immaculatam viam meam.
2. Reg. 22. 34. 34. Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & ſuper excelſa ſtatuens me.	*Coæquans pedes meos cervis, & ſuper excelſa mea ſtatuens me :*	34. Qui perficit pedes meos tanquam cervi, & ſuper excelſa ſtatuit me.

Notæ ad Versionem antiquam.

cum Rom. Martianæi, *coram eo.* In omnibus conſtanter, *obſervabo me.* In Pſalt. Corb. *cum eo..... & obſervabo ab,* &c. Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 962. *Et ero immacul. coram eo : & cuſtodiam me ab iniq. mea.* S. Bened. Reg. c. 7. *Tunc ero immaculatus coram eo, ſi obſervavero me ab,* &c. Gr. Καὶ ἔσομαι ἄμωμος μετ᾽ αὐτοῦ· καὶ φυλάξομαι ἀπὸ τῆς, &c.

℣. 25. Sic eſt in Pſalt. Corb. ad verbum. Mozarab. in principio habet *retribuit*, cum his, *ſecundùm innocentiam manuum*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Et retribuet..... & ſecundùm puritatem*, &c. Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. *Et retribuet..... & ſecundùm innocentiam*, &c. ſed non repetitur hîc, *retribuet mihi*, poſt vocem *mearum*, præterquam in Pſalt. Corb. & apud Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 962. In Mſ. Sangerm. ſcriptum erat ibid. *retribue*, ſed aperto mendo, quod ſuſtulimus. In Gr. Καὶ ἀνταποδώσει μοι..... καὶ κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἐνώπιον, &c. ſed in Mſ. Alex. iterum, ἀνταποδώσει μοι ἐνώπιον, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 26. In Mſ. Germ. ita corruptè legitur, *innocente innocente inn*, cujus loco poſuimus, *innocente innocens eris*, uti legunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum veterib. Pſalt. Similiter hab. Tertull. l. de pudicit. p. 1011. a. *Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innoc.* &c. at l. de exhort. ad caſtit. p. 942. c. ita : *Cum ſancto ſanctificaberis, & cum viro innoc.* &c. Cypr. l. 3. Teſtimon. p. 326. c. *Cum juſto juſtificaberis, & cum viro innoc.* &c. Hilar. in Pſ. 120. col. 381. a. *Cum ſancto ſanctus eris, & cum perverſo perv.* &c. omiſſis intermediis. Similiter Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. to. 1. col. 309. b. & epiſt. 27. to. 2. col. 899. e. & l. 1. offic. col. 45. c. at l. de bon. mort. c. 9. p. 406. e. verſiculos ita perturbatos exhibet : *Cum ſancto ſanctus eris, & cum electo electus eris : & cum perverſo perverſus eris, & cum innocente innocens eris.* In Gr. ſic : Μετὰ ὁσίου ὁσιωθήσῃ [Ald. & Compl. ὅσιος ἔσῃ,] καὶ μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθῶος ἔσῃ.

℣. 27. Ita Brev. Moz. hab. cum Pſalt. Rom. Corb. & Mediolan. Sic etiam Caſſiod. in hunc Pſ. ac in Pſ. 25. p. 87. c. cum Auct. l. ad virg. devot. ap. Ambr. p. 366. f. & Pſeudo-Eucherio in 2. Reg. p. 963. Tertul. verò, l. de pudic. p. 1011. a. & Aug. in hunc Pſ. ſic : *Et cum electo electus eris : & cum perv. perverſus eris.* Idem Tertull. l. 5. adv. Marc. p. 800. b. ita : *Cum juſto juſtus eris : & cum perv. pervertêris :* & l. de exhort. caſtit. p. 942. c. *Et cum electo electus eris.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 326. c. *innocens eris : & cum perverſo perverſus eris.* Similiter apud Ambr. epiſt. 27. to. 2. col. 899. e. *perverſus eris.* Ap. Hilar. in Pſ. 120. col. 381. a. *ſanctus eris : & cum perv. pervertêris.* In Gr. Καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ· καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις.

℣. 28. Accinunt Aug. Caſſiod. & al. unà cum Græco.

℣. 29. Auguſt. in hunc Pſ. bis legit *illuminabis*, loco *inluminas*, & *inlumina.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 751. b. initio tantùm hab. *illuminabis ;* Pſeudo-Eucher. verò in 2. Reg. p. 963. ſub finem, loco *inlumina.* Ambr. l. de bon. mort. c. 9. col. 406. e. *Quoniam tu illuminas*, &c. ut in Vulg. Similiter Caſſiod. cum vet. Pſalt. unum tamen Corb. habet : *Quoniam tu inluminans*, &c. In Gr. bis, φωτιεῖς.

℣. 30. Ita legit Caſſiod. in hunc Pſ. cum Brev. Moz. & Pſalt. Rom. Fabri. Similiter Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 963. Auguſt. verò in eund. Pſ. ita : *Quoniam à te eruar à tentatione*, &c. ſic etiam l. 12. de Trin. to. 8. col. 916. c. niſi quòd addit, *ſperans tranſgrediar*, &c. plures tamen Mſs. ibid. omittunt verbum *ſperans*, quod etiam abeſt à Græco. Pſalt. Rom. Martianæi hab. *Quoniam in te eripiar*, è Gr. Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι, &c.

℣. 31. A Mſ. Sangerm. ipſo initio abeſt *Deus*, ſed aperto mendo. Auguſt. in hunc Pſ. & Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 963. legunt : *Deus meus, immaculata eſt via ejus*, &c. ut ſupra. Similiter in Brev. Moz. *immaculata via ejus ;* at in fine, *in eum*, pro *in ſe.* In Græco : Ὁ Θεός μου ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, &c. ultimòque, ἐπ᾽ αὐτόν.

℣. 32. Sic ap. Aug. in hunc Pſ. *& quis Deus ;* in Pſalt. Rom. & al. *aut quis ;* in Græco, καὶ τίς Θεὸς, &c. ut ſup. Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 963. legit : *& quis Deus præter Dominum noſtrum ?*

℣. 33. Sic in Pſalt. Rom. Martianæi, & Corb. In Rom. verò Fabri, *virtute*, ſicut apud Aug. & S. Paulinum, epiſt. 23. p. 135. b. In Gr. Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν, &c.

℣. 34. Sic in Pſalt. Rom. Martianæi ad verbum ; ut & in Corb. & apud Caſſiod. in hunc Pſ. necnon ap. S. Paulinum, epiſt. 23. p. 135. b. niſi quòd habent omnes *per-*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 35. Qui docet manus meas in prælium : & poſuiſti ut arcum æreum, brachia mea.	*Docens manus meas ad prælium, & componens quaſi arcum æreum brachia mea.*	35. Qui docet manus meas ad prælium : & poſuiſti ut arcum æreum, brachia mea. 2. Reg. 22. 35.
36. Et dediſti mihi protectionem ſalutis meæ : & dextera tua ſuſcepit me :	*Dediſti mihi clypeum ſalutis tuæ, & dextera tua confortavit me :*	36. Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ : & dextera tua ſuſcepit me :
Et diſciplina tua ipſa docebit me.	*Et manſuetudo tua multiplicavit me.*	Et diſciplina tua correxit me in finem, & diſciplina tua ipſa me docebit.
37. Dilataſti greſſus meos ſubtus me : & non ſunt infirmata veſtigia mea.	*Dilatabis greſſum meum ſubtus me, & non deficient tali mei.*	37. Dilataſti greſſus meos ſubtus me : & non ſunt infirmata veſtigia mea.
38. Perſequar inimicos meos, & comprehendam eos : & non convertar donec deficiant.	*Perſequar inimicos meos & apprehendam, & non revertar donec conſumam eos.*	38. Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos : & non convertar donec deficiant.
39. Confligam illos, nec poterunt ſtare : cadent ſub pedibus meis.	*Cædam eos, & non poterunt ſurgere : cadent ſub pedibus meis.*	39. Confringam illos, nec poterunt ſtare : cadent ſubtus pedes meos.
40. Et præcinxiſti me virtutem ad bellum : ſubplantaſti inſurgentes in me ſubtus me.	*Et accinxiſti me fortitudine ad prælium : incurvabis reſiſtentes mihi ſub me.*	40. Et præcinxiſti me virtute ad bellum : & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me.
41. Et inimicorum meorum dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti.	*Inimicorum meorum dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti.*	41. Et inimicos meos dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti.
42. Clamaverunt, nec erat qui ſalvos faceret ; ad Dominum, nec exaudivit eos.	*Clamabunt, & non erit qui ſalvet ; ad Dominum, & non exaudiet eos.*	42. Clamaverunt, nec erat qui ſalvos faceret ; ad Dominum, nec exaudivit eos.
43. Et comminuam illos, ut pulverem ante faciem venti : ut lutum platearum delebo eos.	*Delebo eos ut pulverem ante faciem venti : ut lutum platearum projiciam eos.*	43. Et comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti : ut lutum platearum delebo eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

fecit, cum Pſalt. Rom. Fabri. Idem verò S. Paulinus, ep. 9. p. 45. a. ſic legit : *Perficiet pedes noſtros ſicut cervi, & ſuper excelſa ſtatuet nos* : at epiſt. 21. p. 115. c. *Pedes tanquam cervi perfeciſti.* Auguſt. in hunc Pſ. *Qui perfecit..... tanq. cervi, & ſup..... ſtatuet me.* In Pſalt. Mediolan. & Carnut. conſtanter *cervi ;* & in Mozarab. *ſtatuit me.* Similiter ap. Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 963. Attamen Hieronymus epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 631. b. ad hoc, *cervorum*, dicit : *Scribitis in Græco inveniri*, ὡσεὶ ἐλάφου, *id eſt*, tanquam cervi, *ſingularem numerum pro plurali ; ſed in Hebræo pluralis numerus eſt*, chaialoth ; *& omnes Interpretes pluralem numerum tranſtulerunt.* In edit. tamen Rom. & alibi conſtanter : Ὁ καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἱστῶν με. Solus Mſ. Alex. hab. ἐλάφους, & Aquila, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψώματά μου στήσεις με.

℣. 35. Auguſt. in hunc Pſ. leg. *ad prælium ;* duo tamen Mſs. ferunt ibid. *in prælium*, alii plerique, *in prælio.* Caſſiod. in eund. Pſ. hab. *ad prælium ;* deinde, *& poſuit ut arcum*, &c. Sic etiam in Brev. Moz. & Pſalt. Rom. Martianæi. In Rom. verò Fabri, *& poſuit arcum*, &c. Apud Hilar. in Pſ. 143. p. 553. d. & in Pſalt. Corb. ſic : *Qui doces manus meas in prælium : & poſuiſti ut arcum*, &c. Gr. Διδάσκων..... εἰς πόλεμον· καὶ ἔθου τόξον, &c. Compl. ἔθετο.

℣. 36. Itidem in Pſalt. Corb. & Rom. Fabri, niſi quòd in fine habetur, *me docebit.* In Rom. Martianæi, *ſalutis tuæ, & me docebit*, ut & ap. Caſſiod. in hunc Pſ. in ſingulis autem non leguntur plura, nec etiam in Pſalt. Carnut. Secus in Mozarab. in quo ſic : *Et diſciplina tua ipſa me docebit : & doctrina tua diriget me uſque in finem.* Similiter ap. Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 750. f. excepto uno *uſque*, quod deeſt. In Pſalt. Mediol. *ſtabilivit me in finem.* Aug. in eund. Pſ. ſic hab. *Et dediſti mihi protect. ſalutis meæ..... ſuſcepit me : & diſciplina tua me direxit in finem : & diſciplina tua ipſa me docebit.* Notant tamen editores noſtri BB. octo Mſs. ibid. habere *ſalutis tuæ*, non *meæ :* unde Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 631. b. ita ſcribit : *In Græco vos legiſſe dixiſtis*, τῆς σωτηρίας μου, *id eſt*, ſalutis meæ ; *ſed in Hebræo*, Ieſacha, ſalutis tuæ *ſignificat*, *non* meæ ; *quod & omnes Interpretes tranſtulerunt.* Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 963. ita : *Et dediſti mihi protect. ſalutis tuæ..... & diſciplina tua direxit me in finem : & diſciplina tua*, &c. ut in Vulg. Edit. Rom. LXX. fert σωτηρίας μου ; in editt. verò Ald. & Compl. deeſt μου ; mox ita in Rom. καὶ ἡ δεξιά σου ἀντελάβετό μου· καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος· καὶ ἡ παιδεία σου αὐτή με διδάξει. Verùm hic ult. verſiculus citatur in Ἑξαπλοῖς ex Theodot. ut notatur in cod. Coiſlin. IX. vel X. ſæculi : & verò ita in Schol. τὸ, Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτή με διδάξει, Θεοδοτίωνός ἐστιν ἀντὶ τοῦ, Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος. In Hexapl. deeſt εἰς τέλος.

℣. 37. Auguſt. in hunc Pſ. legit *ſubter me*, Gr. ὑποκάτω μου.

℣. 38. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. ni excipias *illos*, pro *eos.* Brev. Moz. hab. *& non revertar donec*, &c. Gr. καὶ οὐκ ἀποστραφήσομαι. Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 963. *Perſequar inimicos meos, & comprimam illos*, &c. ut in Vulg. Gr. καὶ καταλήψομαι, &c.

℣. 39. Pſalt. Rom. & Carnut. antiqua manu correctum : *Affligam illos, nec poterunt*, &c. ut in Vulg. Similiter Caſſiod. in hunc Pſ. cum hoc, *ſub pedibus meis.* Aug. in eund. Pſ. *Confringam illos, nec poterunt*, &c. ut in Vulg. Brev. Moz. *nec potuerunt.* Pſalt. Corb. *Confringam illos, nec poterunt..... cad. ſub pedibus meis.* Gr. Ἐκθλίψω αὐτοὺς, καὶ οὐ μὴ δύνωνται..... ὑπὸ τοὺς πόδας μου.

℣. 40. Brev. Moz. ipſo initio tollit *&*, nec hab. ante *ſupplantaſti ;* addit verò *omnes inſurgentes*, &c. Similiter in Pſalt. Rom. Fabri, Carnut. & Mediol. *ſupplantaſti omnes*, abſque præced. *&*, quod ult. etiam tollunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum voce *omnes.* In Pſalt. Rom. Martianæi, & Corb. *Et præcinxiſti me virtutem ad bellum : ſuppl. omnes..... ſubtus me :* Auguſt. cum Pſeudo-Eucherio in 2. Reg. *ſubter me.* In Gr. Καὶ περιέζωσάς με δύναμιν εἰς πόλεμον· συνεπόδισας πάντας τοὺς..... ὑποκάτω μου. Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 631. c. ad hoc, *inſurgentes*, ait : *In Græco plus inveniſſe vos dicitis*, omnes inſurgentes ; *ſed* omnes, *additum eſt.*

℣. 41. Ita Brev. Moz. cum Pſalt. Rom. & Caſſiod. in hunc Pſ. at Aug. in eund. cum Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. *Et inimicos meos dediſti mihi dorſum, & odio habentes me diſperdidiſti.* In Gr. Καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἔδωκάς μοι νῶτον, καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας.

℣. 42. Ita leg. Hilarius in Pſ. 143. col. 553. e. necnon Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr. Pſeudo-Eucherius verò in 2. Reg. p. 963. ita : *Clamabunt, nec erit qui ſalvum faciat ; ad Dominum, nec exaudiet eos.*

℣. 43. Sic Hilar. in Pſ. 1. col. 23. & in Pſ. 143. col. 553. e. Item Auguſt. in hunc Pſ. ſed Mſs. XI. hab. ibid. *juxta faciem venti.* Ita quoque Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. p. 963. Caſſiodor. verò cum vet. Pſalt. *ante faciem*, &c. Ambr. in Pſ. 1. to. 1. col. 759. d. *Comminuam eos..... ante faciem venti, & ut lutum*, &c. at inf. in Pſ. 35. col. 765. d. *ut lutum.* Item Anon. apud ipſum, to. 2. col. 4. d. Græc. Καὶ λεπτυνῶ αὐτοὺς..... κατὰ πρόσωπον ἀνέμου· ὡς πηλὸν, &c.

	Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
	44. Eripies me de contradictionibus populi : conſtitues me in caput gentium.	*Salvabis me à contradictionibus populi : ponesme in caput gentium.*	44. Eripies me de contradictionibus populi : conſtitues me in caput gentium.	*Ex Mſ. Sangerm.*
	45. Populus, quem non cognovi, ſervivit mihi : in auditu auris obedivit mihi.	*Populus, quem ignoravi, ſerviet mihi : auditione auris obaudiet mihi.*	45. * Populus, quem non cognovi, ſervivit mihi : ad auditum auris obaudivit mihi.	* *Mſ.* Populum.
	46. Filii alieni mentiti ſunt mihi, filii alieni inveterati ſunt, & claudicaverunt à ſemitis ſuis.	*Filii alieni mentientur mihi : filii alieni defluent, & contrahentur in anguſtiis ſuis.*	46. Filii alieni mentiti ſunt mihi : filii alieni inveteraverunt, & claudicaverunt à ſemitis ſuis.	
	47. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ.	*Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltabitur Deus ſalutis meæ.*	47. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ.	
	48. Deus qui das vindictas mihi, & ſubdis populos ſub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.	*Deus qui das vindictas mihi, & congregas populos ſub me : qui ſervas me ab inimicis meis,*	48. Deus qui das vindictam mihi, & ſubdidiſti populos ſub me, liberator meus Dominus de gentibus iracundis.	
2. Reg. 22. 49.	49. Et ab inſurgentibus in me exaltabis me : à viro iniquo eripies me.	*Et à reſiſtentibus mihi elevas me, à viro iniquo liberabis me.*	49. Ab inſurgentibus in me exaltabis me : à viro iniquo eripies me.	
Ibid. 50. Rom. 15. 9.	50. Propterea confitebor tibi in nationibus Domine : & nomini tuo pſalmum dicam.	*Propterea confitebor tibi in gentibus Domine, & nomini tuo cantabo :*	50. Propterea confitebor tibi in gentibus Domine : & pſalmum dicam nomini tuo.	
	51. Magnificans ſalutes regis ejus, & faciens miſericordiam chriſto ſuo David, & ſemini ejus uſque in ſæculum.	*Magnificanti ſalutes regis ſui, & facienti miſericordiam Chriſto ſuo, David & ſemini ejus uſque in æternum.*	51. Magnificans ſalutarem regis ipſius, & faciens miſericordiam chriſto ſuo David, & ſemini ejus in ſæculum.	

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 44. Sic iterum Hilar. in Pſ. 143. col. 553. e. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. Auguſt. verò in hunc Pſ. cum Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. *Erues me de*, &c. Gr. Ῥῦσαί με ἐξ ἀντιλογιῶν, &c. Symm. Ῥύσῃ με ἀπὸ, &c. Auguſt. l. 17. de civitate Dei, c. 16. to. 7. col. 479. d. legit ut ſup. *conſtitues me in caput gentium;* at ibi Mſs. habent *in capite :* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. a. & Lact. l. 4. Inſtit. c. 11. p. 575. conſtanter, *in caput;* è Gr. εἰς κεφαλήν.

℣. 45. Tertul. adv. Jud. c. 3. p. 137. b. *Populus, quem non noveram, ſervivit mihi : in auditu auris obedivit mihi.* Itidem Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. a. hoc excepto, *quem non cognovi.* Lactant. l. 4. Inſtit. c. 11. p. 575. *Populus, quem non cognovi, ſerviet mihi.* Sic etiam Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. ſed addit : *in obauditu auris obaudivit mihi.* Hilar. in Pſ. 1. col. 14. c. & in Pſ. 143. col. 553. e. cum Pſalt. Corb. *Populus, quem non cognovi, ſervivit mihi : ad auditum auris obaudivit mihi.* Similiter hab. Auguſt. in hunc Pſ. exceptis his, *in obauditu auris obedivit mihi;* at l. 17. de civit. Dei, to. 7. col. 479. d. *obaudivit mihi.* Item ap. Caſſiod. in eund. Pſ. & in Breviar. Moz. niſi quòd apud utrumque deeſt *in*, ante vocem *obauditu.* In Pſalt. Rom. ſimiliter *obauditu*, abſque præced. *in;* at legitur *obedivit.* Apud Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 184. *in obauditu auris obaudivit mihi.* In Græco, Λαὸς, ὃν οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέ μοι· εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μοι, Mſ. Alex. ἐπήκουσας.

℣. 46. Ita legunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. Corb. & Rom. Concinunt pariter Hilar. in Pſ. 143. col. 558. d. & Hieron. in Iſai. c. 25. & 60. to. 3. col. 214. a. & 445. b. Hieron. priori loco habet, *in ſemitis ſuis.* Ap. Iren. l. 4. p. 288. e. priora tantùm exſtant : *Filii alieni mentiti ſunt mihi.* Similiter ap. Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1102. f. In Gr. Υἱοὶ ἀλλότριοι... υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν, &c.

℣. 47. Accinunt Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Martianæi : in Rom. Fabri, deeſt *meus*, poſt *Deus;* de quo Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 631. c. ita ſcribit : *Dicitis in Græco non haberi* meus, *quod non ſub aſteriſco, ſed ab ipſis LXX. de Hebraïca veritate translatum eſt; & cuncti Interpretes in hac parte conſentiunt.* In ed. etiam Rom. nunc legitur, ὁ Θεός μου; at in edd. Ald. & Compl. deeſt μου.

℣. 48. Ita fert Pſalt. Rom. cum Carnut. Sic etiam in Mediolan. & apud Caſſiod. in hunc Pſ. detracta tantùm voce *Dominus;* tres etiam Mſs. Caſſiod. habent *ſubdis*, non *ſubdidiſti.* Brev. Moz. ita : *Deus qui das vindictas mihi, & ſubdidiſti populos ſub me, liberator meus de gentibus iracundis.* Auguſt. in eund. Pſ. nil differt à Vulg. In Gr. Ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις ἐμοὶ, καὶ ὑποτάξας λαοὺς ὑπ' ἐμὲ, ὁ ῥύστης μου ἐξ ἐχθρῶν ὀργίλων. De his autem, *liberator meus de gentibus iracundis*, Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 631. c. ita diſſerit : *In Græco inveniſſe vos dicitis*, ab inimicis meis fortibus, *ſive* potentibus; *& quia ſemel veritati ſtudemus, ſi quid vel transferentis feſtinatione, vel ſcribentium vitio depravatum eſt, ſimpliciter confiteri & emendare debemus : in Hebræo nihil aliud habet niſi hoc*, liberator meus ab inimicis meis : *LXX. autem* iracundis *addiderunt; & pro* gentibus, *tam in Hebræo, quàm in cunctis Interpretibus*, inimici *poſiti ſunt; & miror quomodo pro* inimicis, gentes *mutatæ ſint.*

℣. 49. Ita Pſalt. Corb. Auguſt. etiam cum Pſeudo-Eucher. in 2. Reg. tollit *&* in principio, unà cum Gr. at Aug. legit in fine, *erues me;* Pſeudo-Eucher. *eripe me;* Gr. ῥύσῃ με.

℣. 50. Ita Pſalt. Corb. Sic etiam in Mozarab. detracto tamen *&*, poſt *Domine.* Pſalt. Rom. hab. *confitebor tibi in populis.* Auguſt. in hunc Pſ. *tibi in gentibus Domine : & nomini tuo pſallam.* Pſeudo-Eucherius in 2. Reg. p. 964. *tibi in generationibus Domine : & nom. tuo pſallam.* Caſſiod. in eund. Pſ. *tibi in populis Domine : & pſalmum dicam tibi inter gentes.* Gr. Σοὶ ἐν ἔθνεσι Κύριε· καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ.

℣. 51. Brev. Moz. hab. cum Pſalt. Corb. *ſalutem regis ipſius;* Rom. cum Caſſiod. *ſalutare regis ipſius;* Mediolan. *ſalutaria;* Carnut. *ſalutem.* Aug. in hunc Pſ. cum Pſeudo-Eucherio in 2. Reg. *ſalutes regis ipſius.* Tichon. reg. 1. col. 50. g. legit, *faciens miſericordias*, &c. ut in Vulg. Gr. Μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, καὶ ποιῶν ἔλεος τῷ... Δαυὶδ, καὶ τῷ..... ἕως αἰῶνος.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
1. In finem, Pſalmus David. XVIII.	*Victori Canticum David. XIX.*	1. In finem, Pſalmus ipſi David. XVIII.	*Ex Mſ. Sangerm.*
2. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus an-	*Cœli enarrant gloriam Dei, & opus manuum ejus annun-*	2. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum	

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Auguſt. in hunc Pſ. Pſalt. verò Rom. & Corb. delent *ipſi*, cum Caſſiod. In Gr. τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Sic Ambroſ. l. 1. & 2. Hex. to. 1. col. 8. e. 30. a. uno excepto *annuntiat :* item infra, col. 335. f. & to. 2.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. ejus adnuntiant firmamentum.
3. Dies diei eructuat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.
4. Non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum.
5. In omnem terram exiit ſonus eorum: & in finibus orbis terræ verba eorum.
6. In ſolem poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tanquam ſponſus procedit de thalamo ſuo:
Exſultavit ut gigas ad decurrendam viam, 7. à ſummo cœlo egreſſio ejus:
Et occurſus ejus uſque ad ſummum ejus: nec eſt qui ſe abſcondat à calore ejus.
8. Lex Domini inreprehenſibilis, convertens animas: teſtimonium Dei fidele, ſapientiam præſtans parvulis.
9. Juſtitiæ Domini rectæ,

Hebr.

tiat firmamentum.
Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.
Non eſt ſermo, & non ſunt verba, quibus non audiatur vox eorum.
In univerſam terram exivit ſonus eorum, & in finem orbis verba eorum:
Soli poſuit tabernaculum in eis. Et ipſe quaſi ſponſus procedens de thalamo ſuo,
Exſultavit ut fortis ad currendam viam: à ſummitate cœli egreſſus ejus,
Et curſus ejus uſque ad ſummitatem illius; nec eſt qui ſe abſcondat à calore illius.
Lex Domini immaculata, convertens animam: teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans parvulo.
Præcepta Domini recta, lætifi-

Vulgata hod.

nuntiat firmamentum.
3. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.
4. Non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum.
5. In omnem terram exivit ſonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. *Rom.* 10. 18.
6. In ſole poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo: *Luc.* 24. 46.
Exſultavit ut gigas ad currendam viam, 7. à ſummo cœlo egreſſio ejus:
Et occurſus ejus uſque ad ſummum ejus: nec eſt qui ſe abſcondat à calore ejus.
8. Lex Domini immaculata, convertens animas: teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans parvulis.
9. Juſtitiæ Domini rectæ, læ-

Notæ ad Versionem antiquam.

524. e. 671. a. 1126. b. Similiter Aug. in hunc Pſ. & l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 20. & Leo M. ſer. 18. p. 67. f. & Ambroſiaſt. p. 32. b. & Caſſiod. cum veterib. Pſalt. Corb. tamen & Mozarab. hab. *annuntiant*, ut ſup. In Gr. ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ, &c.

℣. 3. Hilar. in Pſ. 118. col. 365. d. *eructat.* Similiter Ambr. ep. 22. col. 876. a. c. *eructat;* cæt. ut ſup. item l. de Iſai. c. 5. to. 1. col. 367. e. & 1054. e. & to. 2. col. 244. b. 279. f. 1209. a. Auguſt. in hunc Pſ. *eructuat..... annuntiat ſcientiam:* item l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 20. f. excepto verbo *eructat.* Caſſiod. cum Pſalt. Corb. *eructuat... indicat.* Gr. ἐρεύγεται ῥῆμα..... ἀναγγέλλει γνῶσιν.

℣. 4. Ita Aug. in hunc Pſ. & l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 20. f. Item Caſſiod. in eund. Pſ. & Gaud. Brix. ſer. 8. p. 955. g. cum Pſalt. Rom. In Brev. Moz. *quibus non audiantur;* Græcè, ὧν οὐχὶ ἀκούονται, &c.

℣. 5. Auguſt. in hunc Pſ. *exiit... & in fines;* at l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 20. f. *exivit.* Hilar. in Pſ. 65. p. 180. a. *exiit.* Hormiſd. ep. 45. Conc. to. 4. p. 1497. b. *exivit... & in fines terræ*, &c. Caſſiod. in eund. Pſ. & Gaud. Brix. ſer. 8. p. 955. g. Vulgatæ conſonant cum Pſalt. Rom. Similiter Ambroſ. de parad. to. 1. p. 151. c. & in Pſ. 118. to. 1. p. 1160. f. & infra, 1286. d. 1453. e. & to. 2. 654. f. 913. d. Tertull. l. 5. adv. Marc. p. 801. b. *In omnem terram exiit ſonus eorum: & in terminos orbis verba eorum:* at l. cont. Jud. c. 7. p. 139. b. *In univerſa terra exiit ſonus eorum: & uſque ad terminos terræ verba eorum:* item l. de fuga in perſ. p. 971. b. alludens dicit: *Ut in totam terram exiret ſonus eorum, & in terminos orbis voces eorum:* & l. 4. adv. Marc. p. 735. c. *In omnem terram..... & in terminos terræ voces eorum.* Gr. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν..... καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.

℣. 6. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ ſuffragantur, uſque ad verbum *exſultavit.* Concinit Ambroſ. l. de exhort. virg. to. 2. col. 293. a. & l. de inſtit. virg. col. 251. a. & l. de Incarn. col. 711. e. & in Pſ. 43. to. 1. col. 899. f. Item Auguſt. l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 20. f. & in Pſ. 44. col. 381. f. Sic etiam Gaud. Brix. ſer. 8. p. 955. g. Maxim. Taurin. p. 5. h. & Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 707. g. unà cum Pſalt. Rom. Græc. Ἐν τῷ ἡλίῳ... ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος, &c. Tertull. verò l. 4. cont. Marc. p. 705. a. legit: *Ipſe tanquam ſponſus egrediens de thalamo ſuo.* Novatian. de Trin. p. 1038. b. *Sicut ſponſus egreditur de thalamo ſuo:* deinde: *Exſultavit ut gigas ad currendam viam.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 293. a. & Jul. Firmic. l. de erro. prof. relig. c. 20. *Et ipſe velut ſponſus egrediens de thalamo ſuo: exſultavit ut gigas viam currere.* Hilar. in Pſ. 58. col. 129. d. *Exſultabit ut gigas ad currendam viam:* ſimiliter in Pſ. 59. col. 138. bis *exſultabit*, licet habeatur in editt. *exſultavit;* ſed emendatum eſt *exſultabit* ex Mſ. Regio, in quo etiam non *gigas*, ſed *gigans.* Ambroſius in Pſ. 118. col. 1034. f. *Exſultavit tanquam gigas ad currendam viam:* ſimiliter in Pſ. 43. col. 895. d. 899 f. 903. e. & to. 2. col. 251. a. 711. e. 1166. b. &c. Aug. in hunc Pſ. legit: *Exſultavit ſicut gigas ad curr. viam;* at infra, col. 85. b. *ut gigas.* Itidem Caſſiod. in eund. Pſ. & Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 715. a. cum Pſalt. Rom. In Mozarab. *gigans.* Apud Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 632. a. ſic: *Exſultavit ut gigas ad currendam viam ſuam;* tum ſequitur: *Et dicitis quòd in Græco* ſuam *non habeat; ſed hoc nos ſub veru additum reperimus, & in Hebræo non eſſe manifeſtum eſt.* Scriptores etiam Latini ſupra citati non habent *ſuam*, uti nec vet. Pſalteria, exceptis tamen Arab. & Æthiop. necnon Vulgatæ Mſs. tribus, Carnut. Colb. & Germ. qui addunt *ſuam.* In Gr. hod. ſic: Ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ· ſed abeſt αὐτοῦ ab edd. Ald. & Compl.

℣. 7. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Moz. Vet. Irenæi Interp. l. 4. c. 33. p. 274. b. ita legit: *A ſummo cœlo... & occurſus ejus uſque ad ſummum cœli: & non eſt qui ſe abſcondat*, &c. Similiter Auguſt. in hunc Pſ. & in Pſ. 58. col. 563. f. at l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 20. g. ita legit: *A ſummo cœli egreſſio ejus: & recurſus ejus uſque ad ſummum cœli: & non eſt qui ſe abſc.* &c. Tertull. l. 4. adv. Marc. p. 705. a. *A ſummo cœli profectio ejus: & deverſio* (f. *reverſio*) *ejus ad ſummum uſque ejus.* Novatian. l. de Trin. p. 1038. b. *A ſummo cœlo egreſſio ejus: & uſque ad ſummum regreſſio ejus.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 293. a. *A ſummo cœli egreſſio ejus: & decurſio ejus uſque ad ſummum ejus: & non eſt qui lateat à calore ejus.* Ita quoque Jul. Firm. l. de errore prof. relig. c. 20. excepta voce una *profectio*, loco *egreſſio.* Hilar. in Pſ. 58. col. 129. d. *A ſummo cœli egreſſio ejus*, &c. ut in textu. Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1034. f. *A ſummo cœlo*, &c. ut ſup. ſimiliter in Pſ. 43. col. 895. d. at l. de Iſai. c. 3. to. 1. col. 360. a. ſic: *Egreſſus ejus à ſummo cœlo*, &c. ut ſup. Ambroſiaſt. col. 241. b. *A ſummo cœlo egreſſio ejus: & regreſſus ejus uſque ad ſummum ejus.* Avit. Vien. ap. Sirm. to. 2. p. 164. e. *A ſummo cœli egreſſio ejus: & recurſus ejus uſque ad ſummum ejus.* Gaud. Brix. ſerm. 3. p. 948. c. *A ſummo cœli egreſſio ejus: & occurſus*, &c. ut in Vulg. Græc. Ἀπ᾽ ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ· καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τὴν θέρμην αὐτοῦ. Ald. & Compl. τῆς θέρμης.

℣. 8. Ita Pſalt. Rom. niſi quòd habet *teſtimonium Domini;* Mozarab. *Dei.* Mediol. Corb. & Carnut. *Lex Domini irreprehenſibilis.* Similiter in Miſſali Rom. ad Introit. ſabb. poſt Dom. 2. Quadrag. Succinunt S. Paulinus ep. 38. p. 235. c. & Caſſiod. in hunc Pſ. Hilarius verò in Pſ. 118. p. 242. d. ita: *Lex Domini immaculata, convertens animas: teſtimonium Domini fidele, erudiens parvulos.* Ambroſ. in Pſ. 1. col. 752. b. & in Pſ. 118. col. 1183. c. *Lex Domini inreprehenſibilis, convertens animam.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 19. p. 101. d. *Lex Dom. irreprehenſibilis eſt, convertens animas.* Tertull. l. de pudic. p. 1002. a. *Lex Domini invituperabilis, convertens animas.* Aug. in hunc Pſ. concordat cum Vulg. Gr. Ὁ νόμος τοῦ Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς· ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ σοφίζουσα νήπια.

℣. 9. Pſalt. Rom. & al. conſtanter habent *lætificantes*, & *illuminans*, cum cæt. ut ſupra. Similiter Hilar. in Pſ.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
tificantes corda : præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.	*cantia cor : mandatum Domini lucidum, illuminans oculos.*	lætificantis corda : præceptum Domini lucidum, inluminans oculos. *Ex Ms. Sangerm.*
10. Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi : judicia Domini vera, justificata in semetipsa.	*Timor Domini mundus, perseverans in sæcula : judicia Domini vera, justificata in semetipsis.*	10. Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi : judicia Dei vera, justificata à semetipsa.
11. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum : & dulciora super mel & favum.	*Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum redundantem.*	11. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum : & dulciora super mel & favum.
12. Etenim servus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.	*Unde & servus tuus docebit ea : in custodiendis eis fructus multus.*	12. Nam & servus tuus custodit ea, in custodiendo ea retributio multa.
13. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me : 14. & ab alienis parce servo tuo.	*Errores quis intelligit? ab occultis munda me : à superbis quoque libera servum tuum.*	13. Delictum quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine : 14. & ab alienis parce servo tuo.
Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero : & emundabor à delicto maximo.	*Si non fuerint dominati mei, tunc immaculatus ero, & mundabor à delicto maximo.*	Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero : & mundabor à delicto maximo.
15. Et erunt ut complaceant eloquia oris mei : & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.	*Sint placentes sermones oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo :*	15. Et erunt ut complaceant eloquia oris mei : & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.
Domine adjutor meus, & redemptor meus.	*Domine fortitudo mea, & redemptor meus.*	Domine adjutor meus, & redemptor meus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

118. col. 242. d. 246. c. & in Ps. 120. col. 378. e. at in Ps. 118. col. 260. b. legit : *Mandatum Dei lucidum*, &c. Ambr. in Ps. 118. to. 1. col. 1006. b. *Mandatum Domini lucidum*, &c. Similiter Hieron. ep. ad Damas. to. 3. col. 524. d. & l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. col. 385. f. August. in hunc Ps. *Justitiæ Dom. rectæ, lætificantes cor*, &c. ut in Vulg. Similiter hab. Cassiod. in eund. Ps. præter vocem *corda*. Ita quoque in Missali Rom. ad Offertor. Dom. 9. post Pent. Ap. Tertul. verò, l. de pudic. p. 1002. a. sic : *Jura Domini directa, oblectantia corda : præceptum Domini longè lucens, inluminans oculos.* Græcè : Τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα (Ms. Alex. εὐθεῖα,) εὐφραίνοντα καρδίαν· ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς.

℣. 10. Sic Hilar. hab. in Ps. 118. col. 242. d. præter ult. ista, *Domini vera, justificata in ipsum.* Ambr. in Ps. 118. to. 1. col. 1049. 1272. c. *Domini vera, justif. in semetipsa.* Hier. in Ezech. 18. to. 3. 820. a. *Domini vera, justif. in semetipsis.* Cypr. l. 3. Testim. p. 313. c. *Timor Domini castus, perseverans in sæcula sæculorum.* Aug. in hunc Ps. & tract. 9. in 1. Johan. to. 3. p. 2. col. 888. g. *Timor Domini castus, permanens in sæculum sæculi : judicia Dom. vera, justif. in idipsum.* Fulg. l. 1. de dupl. præd. c. 23. p. 19. *Judicia Dei vera, justificata in semetipsis.* Cassiod. in eund. Ps. *Judicia Dei vera*, &c. ut in Vulg. In Psalt. Moz. ac Rom. Martianæi : *Timor Dom. sanctus, permanet in sæculum sæculi : judicia Dei vera, justif. in semetipsis.* In Rom. Fabri, *in semetipsa.* In Mediol. etiam *permanet.* In Gr. Ὁ φόβος Κυρίου ἁγνὸς, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος· τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό.

℣. 11. Ita Lucif. Cal. l. de mor. pro Dei filio, p. 249. vel 251. d. necnon August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Fulg. l. 1. de dupl. præd. c. 23. p. 19. & Psalt. Rom. Ambros. verò in Ps. 118. to. 1. col. 1049. a. delet *multum.* S. Paulinus epist. 37. col. 226. b. hab. *pretiosum nimis*, cum Brev. Mozarab. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 711. c. ita : *Eloquia Domini dulciora super mel & favos.* Missale Rom. ad. Offert. Dom. 9. post Pent. *Judicia ejus dulciora super mel & favum.* Gr. Ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν· καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.

℣. 12. Ita in Brev. Moz. & Psalt. Rom. nisi excipias *illa* pro *ea.* Missale Rom. ad Offert. Dom. 9. post Pent. *Nam & servus tuus custodit ea.* Lucif. Calar. l. de mor. pro Dei fil. p. 249. d. vel 251. d. *Etenim servus tuus custodit ea, in custodiendis illis*, &c. Aug. in hunc Ps. *Etenim..... custodit ea, in custodiendo illa*, &c. Cassiod. in eund. Ps. *Nam & servus tuus custodiet ea, in custodiendo illa retrib. multa.* Sic etiam in Psalt. Corb. excepto uno *custodit.* Gr. Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτὰ, ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ, &c.

℣. 13. Psalt. Rom. Corb. & Mozarab. necnon Cypr. l. 3. Testim. p. 320. a. cum Aug. & Cassiod. in hunc Ps. constanter hab. initio *delicta*, extremòque addunt *Domine*, ut sup. Ambros. verò, l. de apol. Dav. to. 1. col. 690. d. ita legit : *Lapsus quis intelligit?* & in Ps. 45. col. 927. a. & f. addit : *ab occultis meis munda me Domine.* Similiter Nicetius, Spicil. to. 3. c. 2. p. 2. c. addit *Domine.* In Gr. Παραπτώματα τίς συνήσει; ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με, καὶ ἀπὸ, &c.

℣. 14. August. in hunc Ps. *& ab alienis..... Si mei non fuerint dominata..... & mundabor à delicto magno.* Similiter in Psalt. Corb. & Moz. *& mundabor.* In Psalt. Rom. & ap. Cassiod. *dominati..... & emundabor.* In Gr. Ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσι..... καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ ἁμαρτίας μεγάλης.

℣. 15. Similiter habet August. in hunc. Ps. col. 81. c. cum Cassiod. & vet. Psalt. At Aug. infra, col. 87. f. legit, *Et per hoc ut complaceant*, &c. In Gr. Καὶ ἔσονται εἰς εὐδοκίαν τὰ λόγια, &c. Ap. Hilar. quoque in Ps. 51. p. 79. c. *Domine adjutor meus*, &c. ut sup.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. In finem, Psalmus David. XIX.	*Victori Canticum David. XX.*	1. In finem, Psalmus ipsi David. XIX. *Ex Ms. Sangerm.*
2. EXaudiat te Dominus in die tribulationis : protegat te nomen Dei Jacob.	*EXaudiat te Dominus in die tribulationis : protegat te nomen Dei Jacob.*	2. EXaudiat te Dominus in die tribulationis : protegat te nomen Dei Jacob.
3. Mittat tibi auxilium de sancto : & de Sion tueatur te.	*Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion roboret te.*	3. Mittat tibi auxilium de sancto : & de Sion tueatur te.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem in Brev. Moz. & Græco. In Psalt. Rom. Fabri deest *ipsi*, sicut apud Aug. & Cassiod. in hunc Ps. In Rom. Martianæi simpliciter, *Psalmus David.*

℣. 2. Ita August. & Cassiod. in hunc Ps. cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 3. Sic apud August. & Cassiod. in hunc Ps. sicut in Psalt. Rom. In Mediolan. verò, Corb. & Carnut. loco *tueatur te*, est *suscipiat te*, è Gr. ἀντιλάβοιτό σου.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 4. Memor ſit omnis ſacrificii tui : & holocauſtum tuum pingue fiat. DIAPSALMA.	*Memor ſit omnis ſacrificii tui, & holocauſtum tuum pingue fiat. SEMPER.*	4. Memor ſit omnis ſacrificii tui : & holocauſtum tuum pingue fiat.
5. Tribuat tibi Dominus ſecundùm cor tuum : & omne conſilium tuum confirmet.	*Det tibi ſecundùm cor tuum, & omnem voluntatem tuam impleat.*	5. Tribuat tibi ſecundùm cor tuum : & omne conſilium tuum confirmet.
6. Lætabimur in ſalutario tuo : & in nomine Domini Dei noſtri magnificabimur.	*Laudabimus in ſalutari tuo, & in nomine Dei noſtri deducemus.*	6. Lætabimur in ſalutari tuo : & in nomine Dei noſtri magnificabimur.
7. Impleat Dominus omnes petitiones tuas : nunc cognovi quoniam ſalvum faciet Dominus CHRISTUM ſuum.	*Impleat Dominus omnes petitiones tuas : nunc ſcio quoniam ſalvabit Dominus* CHRISTUM *ſuum :*	7. Impleat Dominus omnes petitiones tuas : nunc cognovi quoniam ſalvum fecit Dominus CHRISTUM ſuum.
Exaudiet illum de cœlo ſancto ſuo : in potentatibus ſalus dexteræ ejus.	*Exaudiet eum de cœlo ſancto ſuo, in fortitudinibus ſalutis dexteræ ſuæ.*	Exaudiet illum de cœlo ſancto ſuo : in potentatibus ſalus dexteræ ejus.
8. Hi in curribus, & hi equis : nos verò in nomine Domini Dei noſtri magnificabimur.	*Hi in curribus, & hi in equis : nos autem in nomine Domini Dei noſtri recordabimur.*	8. Hi in curribus, & hi in equis : nos autem in nomine Domini Dei noſtri invocabimus.
9. Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt : nos verò reſurreximus & erecti ſumus.	*Ipſi curvati ſunt, & ceciderunt : nos verò ſurreximus, & erecti ſumus.*	9. Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt : nos autem ſurreximus & erecti ſumus.
10. Domine ſalvum fac regem : & exaudi nos in quacunque die invocaverimus te.	*Domine ſalva : rex exaudiet nos in die, qua invocaverimus eum.*	10. Domine ſalvum fac regem : & exaudi nos in die, qua invocaverimus te.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. Rom. hab. *Memor ſit Dominus*, &c. ut ſup. Item ap. Ambr. l. 2. de Cain, c. 5. p. 214. c. *& holocauſtum*, &c. ut ſup. Gr. Μνησθείη πάσης..... καὶ τὸ ὁλοκαύτωμά σου πιανάτω, *pingue faciat*. Seq. *Diapſalma* eſt in Pſalt. Rom. & Corb. memoraturque ab Auguſt. in hunc Pſ. non verò à Caſſiod. abeſt etiam ab edd. Ald. & Compl.

℣. 5. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Rom. Moz. & Mediolan. Similiter Aug. in eund. Pſ. addit *Dominus ;* ſed loco *confirmet*, legit *compleat*. Cypr. epiſt. 20. p. 29. b. *Det tibi Dominus ſecundùm cor tuum.* Ambroſ. l. 2. de Cain, p. 214. c. *Tribuat tibi ſecundùm cor tuum : & omnes petitiones tuas confirmet.* Gr. Vat. Δώη σοι κατὰ τὴν καρδίαν σου· καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν σου πληρώσαι. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Δώη σοι Κύριος, &c. unde Hieron. epiſt ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. a. ait : *Et dicitis in Græco vos hoc verſiculo additum nomen* Domini *reperiſſe, quod ſuperfluum eſt ; quia ex ſuperioribus* ἀπὸ κοινοῦ *ſubauditur, unde cœpit & Pſalmus :* Exaudiat te Dominus, &c. *ut & hîc ſub eodem ſenſu dicatur :* Tribuat tibi ſecundùm cor tuum.

℣. 6. Ita Pſalt. Corb. & Rom. Martianæi, niſi quòd habent *ſalutari*, non *ſalutario*. Rom. Fabri delet *&*, cum ſeq. *Domini.* Auguſt. in hunc Pſ. legit : *Exſultabimus in ſalutari tuo : & in nomine Domini Dei noſtri magnif.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Vulgata concinit ad verbum. Gr. Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου· καὶ ἐν ὀνόματι Θεοῦ, &c. In Ald. & Compl. Κυρίου Θεοῦ.

℣. 7. Itidem in Pſalt. Moz. & Carnut. In Rom. pariter, *ſalvum faciet*, ſed præponitur *&*, verbo *exaudiet.* Apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *ſalvum fecit*, abſque *&*, juxta Gr. In Pſalt. Corb. *ſalvum facit.*

℣. 8. Tertul. de Corona mil. c. 13. p. 293. b. *Iſti in curribus, & iſti in equis : nos autem in nomine Domini Dei noſtri invocabimus.* Similiter hab. Cypr. ep. ad Fortun. 267. b. excepto ult. *magnificabimus :* item l. de exhort. mart. in editt. eſt *magnificabimus ;* at in Mſs. nonnullis *invocabimus.* Ap. Ambr. l. de Nab. c. 15. to. 1. col. 585. a. ita : *Hi in curribus, & hi in equis : nos autem in nomine Domini magnificabimur :* item in Pſalm. 35. col. 778. a. hoc excepto, *in nomine Dei noſtri :* at in Pſ. 40. col. 880. b. & epiſt. 22. to. 2. 877. a. *in nomine Dom. Dei noſtri magnificabimur.* Similiter hab. Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Martianæi. Rom. Fabri delet *Domini*, cum Coiſl. utrumque verò habet *magnificabimus.* Sic etiam Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 17. p. 140. Auguſt. verò, *in nomine Domini Dei noſtri exſultabimus.* Hieron. in Oſe. cap. 10. cum Pſalt. Carnut. necnon Arab. & Æthiop. *magnificabimur.* Gr. Vat. Οὗτοι..... καὶ οὗτοι ἐν..... Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. A Mſ. Alex. abeſt Κυρίου ; & in edd. Ald. & Compl. eſt ἐπικαλεσόμεθα.

℣. 9. Ita Brev. Moz. cum Pſalt. Rom. Fabri, & Coiſlin. Rom. verò Martianæi, *nos autem reſurreximus*, &c. Cypr. epiſt. ad Fortun. ut & Ambroſ. l. de Nab. c. 15. to. 1. col. 585. a. *Ipſi obligati ſunt, & cecid. nos autem ſurreximus*, &c. & in Pſ. 35. col. 778. a. cum Auguſt. *nos verò ſurreximus*, &c. Cyprianus de exhort. mart. ita : *Ipſis copulati ſunt pedes, & ceciderunt.* Hieron. in Amos 2. to. 3. 1388. b. *Iſti impediti ſunt, & ceciderunt.* Auct. l. de promiſſ. c. 17. p. 140. e. *Ipſis obligati ſunt pedes, & ceciderunt : nos verò ſurreximus*, &c. Gr. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν, καὶ..... ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν, &c.

℣. 10. Sic habet Pſalt. Mediolan. Rom. verò Fabri cum Coiſl. *in die, in qua.* Rom. Martian. cum Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. *in die, qua.* Gr. ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ. Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. col. 634. a. ad hoc, *in die, qua*, ait : *Legiſſe vos dicitis*, in quocunque die ; *ſed ſuperius cum Hebraïca veritate concordat, ubi ſcriptum eſt* biom, *id eſt*, in die.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem, Pſalmus ipſi David. XX.	*Victori Canticum David. XXI.*	1. In finem, Pſalmus David. XX.
2. DOmine in virtute tua lætabitur rex : & ſuper ſalutarem tuum exſultabitur vehementer.	*DOmine in fortitudine tua lætabitur rex, & in ſalutari tuo exſultabit vehementer.*	2. DOmine in virtute tua lætabitur rex : & ſuper ſalutare tuum exſultabit vehementer.
3. Deſiderium cordis ejus	*Deſiderium cordis ejus dediſti*	3. Deſiderium cordis ejus tribuiſ-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Græco. Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. & Coiſlin. delet *ipſi.*

℣. 2. Sic in Pſalt. Corb. eſt, præter unum *ſalutare.* Ap. Auguſt. in hunc Pſ. *& ſuper ſalutari tuo exſultabit*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ favet. Gr. καὶ ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου ἀγαλλιάσεται σφόδρα.

℣. 3. Brev. Moz. cum Pſalt. Rom. & Carnut. *Deſiderium animæ ejus*, &c. ut ſup. Similiter ap. S. Paulinum, epiſt. 21. p. 116. b. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Pſalt. Corb. ita : *Deſiderium animæ ejus tribuiſti ei : & voluntatem lab. ejus non fraud.* &c. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Deſiderium animæ ejus dediſti ei : & voluntate labiorum ejus*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
ti ei : & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum.	*ei, & voluntate labiorum ejus non fraudaſti.* Semper.	tribuiſti ei : & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum. * Diapsalma.
4. Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis : poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo.	*Quoniam prævenies eum benedictionibus bonitatis : pones in capite ejus coronam obrizam.*	4. Quoniam prævenisti eum in benedictione dulcedinis : poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo.
5. Vitam petiit à te : & tribuiſti ei longitudinem dierum in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.	*Vitam petivit à te, dediſti ei : longitudinem dierum in ſæculum, & in æternum.*	5. Vitam petiit : & tribuiſti ei longitudinem dierum in ſæculum, & ſæculum ſæculi.
6. Magna eſt gloria ejus in ſalutari tuo : gloriam & magnum decorem impones ſuper eum.	*Magna gloria ejus in ſalutari tuo : gloriam & decorem pones ſuper eum.*	6. Maxima eſt gloria ejus in ſalute tua : gloriam & magnum decorem impones ſuper eum.
7. Quoniam dabis eum in benedictionem in ſæculum ſæculi : lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.	*Pones enim eum benedictiones in ſempiternum : exhilarabis eum lætitiâ apud vultum tuum.*	7. Quoniam dabis eum benedictionem in ſæculum ſæculi : lætificabis eum cum gaudio vultus tui.
8. Quoniam rex ſperat in Domino : & in miſericordia Altiſſimi non commovebitur.	*Quia rex confidet in Domino, & in miſericordia Excelſi non decipietur.*	8. Quoniam rex ſperavit in Domino : & in miſericordia Altiſſimi non commovebitur.
9. Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis : dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.	*Inveniet manus tua omnes inimicos tuos : dextera tua inveniet odientes te.*	9. Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis : dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.
10. Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui : Dominus in ira ſua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.	*Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui : Dominus in furore ſuo præcipitabit eos, & devorabit eos ignis.*	10. Pones eum ut clibanum ignis; in tempore vultus tui conſummabis eos : Dominus in ira ſua conturbabit eos, & devoravit eos ignis.
11. Fructum eorum de terra perdes : & ſemen eorum à filiis hominum.	*Fructum eorum de terra perdes, & ſemen eorum de filiis hominum.*	11. Fructum eorum de terra perdis : & ſemen eorum à filiis hominum.
12. Quoniam declinaverunt in te mala; cogitaverunt conſilia, quæ non potuerunt ſtabilire.	*Quoniam inclinaverunt ſuper te malum : cogitaverunt ſcelus, quod non potuerunt.*	12. Quoniam declinaverunt in te mala; cogitaverunt conſilium, quod non potuerunt ſtabilire.
13. Quoniam pones eos dorſum : in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.	*Quoniam pones eos humerum : funes tuos firmabis contra facies eorum.*	13. Quoniam pones eos dorſum : in reliquiis tuis præparabis vultum illorum.
14. Exaltare Domine in virtu-	*Exaltare Domine in fortitudi-*	14. Exaltare Domine in vir-

Ex Mſ. Sangerm.

Notæ ad Versionem antiquam.

non privaſti eum ; (editt. *fraudaſti*, renitentibus Mſſ.) Gr. Τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς (Ald & Compl. καρδίας) αὐτοῦ ἔδωκας αὐτῷ· καὶ τὴν δέησιν (al. θέλησιν) τῶν χειλέων αὐτοῦ οὐκ ἐστέρησας αὐτόν.

* Similiter hîc habetur *Diapſalma* in Pſalt. Rom. Martianæi ; at in Corb. & Rom. Fabri deeſt, ut & in edd. Ald. & Compl. nec etiam à Caſſiodoro memoratur. Apud Auguſt. in eund. Pſ. transfertur in ℣. ſeq. poſt vocem *dulcedinis.*

℣. 4. Sic in Brev. Moz. eſt, & Pſalt. Corb. ac Rom. Fabri. Rom. verò Martianæi, cum Aug. in hunc Pſ. hab. *in benedictionibus.* Caſſiod. in eund. Pſ. *in benedictione.* S. Paulinus, epiſt. 21. ut & 40. & 42. p. 116. b. 243. b. 256. a. *Quoniam prævenisti nos in benedictione dulced.* Gr. Ὅτι προέφθασας αὐτὸν ἐν εὐλογίαις χρηστότητος· ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, &c. Apud Ambroſ. de ob. Theod. to. 2. col. 1212. a. *poſuiſti in capite*, &c.

℣. 5. Ita in Pſalt. Corb. repetito *in*, ante 2. *ſæculum.* Mozarab. verò hab. *Vitam petiit : & dediſti ei longitudinem dierum in æternum, & in ſæculum ſæculi.* Similiter in Pſalt. Coislin. deeſt *à te*, poſt *petiit.* Vet. Iren. Interp. l. 2. c. 34. p. 269. c. legit : *Vitam petiit à te : & tribuiſti ei longit. dier. in ſæculum ſæculi ;* (deeſt tamen *à te*, in Mſs. Clarom. Arund. & Voſſ.) In Pſalt. Rom. Fabri habetur *à te, & tribuiſti*, ſicut in fine ſimpliciter, *in ſæculum ſæculi.* In Rom. Martian. deeſt *&*, poſt *à te ;* reliqua ut ſup. apud Fabrum. Auguſt. in hunc Pſ. legit : *Vitam petiit : & dediſti ei longit. dier. in ſæculum ſæculi.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Vitam petiit : & tribuiſti ei longitud. dierum in ſæculum ſæculi.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 27. col. 154. a. *Vitam petiit : & dediſti ei.* Gr. Ζωὴν ἠτήσατό σε· καὶ ἔδωκας... ἡμερῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος.

℣. 6. Sic eſt in Pſalt. Corb. ad verbum. Item in Moz. & Coislin. *maxima eſt ;* ſicut in Carnut. & ap. Aug. in hunc Pſ. *in ſalute tua.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ favet. In Gr. ſic : Μεγάλη ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν τῷ σωτηρίῳ σου, &c. Pſalt. Coislin. leg. inf. *imponet ;* at in Gr. ἐπιθήσεις.

℣. 7. Auguſt. in hunc Pſ. cum Brev. Moz. *Quoniam dabis ei benedictionem ;* reliqua ut in Vulg. Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. Fabri : *Quoniam dabis eum in benedictione.* Corb. *Quoniam dabis eum benedictionem*, &c. ut in Vulg. Gr. Ὅτι δώσεις αὐτῷ εὐλογίαν εἰς αἰῶνα..... ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου.

℣. 8. Similiter hab. Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. *Quoniam rex ſperavit in Domino*, &c. Auguſt. in eund. Pſ..... *ſperat in Domino : & in Altiſſimi miſericord. non commovebitur.* Pſalt. Coislin. & Corb. *non conturbabitur.* Gr... ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον· καὶ ἐν τῷ ἐλέει τοῦ Ὑψίστου οὐ μὴ σαλευθῇ.

℣. 9. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Fabri, & Græco : in Rom. Martianæi, *& dextera tua*, &c.

℣. 10. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ ſuffragantur. In Gr. Θήσεις αὐτοὺς... εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου σου· Κύριος ἐν ὀργῇ... καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ.

℣. 11. Auguſt. in hunc Pſ. *Fructum illorum de terra perdes*, &c. ut ſup. Gr. ἀπολεῖς.

℣. 12. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Corb. In Gr. Vat... βουλὴν ἣν οὐ μὴ δύνωνται στῆσαι. In Alex. Ald. & Compl. βουλὰς ἅς.

℣. 13. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Fabri. In Rom. Martianæi, *præparare vultum illorum.* In Coisliniano, *in reliquis tuis præparabis vultum illorum.* In Mozarab... *in reliquiis tuis, & præparabis vult. illorum.* Similiter ap. Ambroſ. l. de Joſ. c. 3. to. 1. col. 486. c. *pones eos dorſum.* In Gr. Ὅτι θήσεις αὐτοὺς νῶτον· ἐν τοῖς περιλοίποις σου ἑτοιμάσεις, &c.

℣. 14. Ita Pſalt. Coislin. hab. Alia verò cum Aug. &

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. tute tua : cantabimus & pſallimus virtutes tuas.	*ne tua : cantabimus & pſallemus fortitudinem tuam.*	te tua : cantabimus & pſallemus virtutes tuas.

Nota ad Versionem antiquam.

Caſſiod. conſtanter *pſallemus*, &c. In Gr. ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου· Mſ. Coiſlin. ψάλλωμεν.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem pro ſuſceptione matutina, Pſalmus ipſi David. XXI.	*Victori pro cervo matutino, Canticum David. XXII.*	1. In finem pro ſuſceptione matutina, Pſalmus David. XXI.
2. DEus Deus meus reſpice me : quare me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba labiorum meorum.	*DEus meus, Deus meus quare dereliquiſti me? longè à ſalute mea verba rugitus mei.*	2. DEus Deus meus reſpice in me : quare me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorum meorum. *Matth. 27. 46. Marc. 15. 34.*
3. Deus meus clamabo per diem, nec exaudies : & nocte, & non ad inſipientiam mihi.	*Deus meus clamabo per diem, & non exaudies : & nocte, nec eſt ſilentium mihi.*	3. Deus meus clamabo per diem, & non exaudies : & nocte, & non ad inſipientiam mihi.
4. Tu autem in ſancto habitas, laus Iſraël.	*Et tu ſancte : habitator, laus Iſraël.*	4. Tu autem in ſancto habitas, laus Iſraël.
5. In te ſperaverunt patres noſtri : ſperaverunt, & liberaſti eos.	*In te confiſi ſunt patres noſtri : confiſi ſunt, & ſalvaſti eos.*	5. In te ſperaverunt patres noſtri : ſperaverunt, & liberaſti eos.
6. Ad te clamaverunt, & ſalvi facti ſunt : in te ſperaverunt, & non ſunt confuſi.	*Ad te clamaverunt, & ſalvati ſunt : in te confiſi ſunt, & non ſunt confuſi.*	6. Ad te clamaverunt, & ſalvi facti ſunt : in te ſperaverunt, & non ſunt confuſi.
7. Ego autem ſum vermis, & non homo : obprobrium hominum, & abjectio plebis.	*Ego autem ſum vermis, & non homo : opprobrium hominum, & deſpectio plebis.*	7. Ego autem ſum vermis, & non homo : opprobrium hominum, & abjectio plebis.
8. Omnes qui videbant me, ſubſannabant me : & locuti ſunt labiis, & moverunt caput.	*Omnes videntes me, ſubſannant me : dimittunt labium, movent caput.*	8. Omnes videntes me, deriſerunt me : locuti ſunt labiis, & moverunt caput. *Matth. 27. 39. Marc. 15. 29.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Maxim. Taurin. in homil. p. 17. d. at Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coiſl. Corb. & Rom. Fabri, delent *ipſi*. In Rom. Martianæi ſic : *pro aſſumptione matutina*, abſque ſeq. *ipſi*. Similiter apud Hieron. epiſt. ad Cypr. to. 2. col. 703. b. *Inſcribitur*, inquit, *pro aſſumptione matutina*; & in Oſe. to. 3. col. 1274. e. *Vigeſimi Pſalmi titulus eſt*, pro aſſumptione matutina, *licet in Hebræo ſcriptum ſit*, pro cervo matutino. Gr. Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Ambroſ. l. de Incarn. to. 2. 712. b. *Deus Deus meus reſpice in me*, &c. ut in Vulg. Similiter in Pſ. 39. col. 863. b. c. & in Pſ. 118. col. 980. f. & to. 2. col. 462. d. at in Pſ. 43. to. 1. col. 900. b. *Deus Deus meus reſpice me : quare me derel.* & l. 2. de fide, to. 2. col. 480. f. *Deus Deus meus, quare me derel.* abſque hoc med. *reſpice me*. Hilar. in Pſ. 141. col. 544. e. *Deus meus, quare me dereliquiſti?* forſitan ex Matth. 27. ℣. 46. aut Marci 15. ℣. 34. ubi ſic : *Eloi Eloi...* id eſt, *Deus meus*, &c. Auguſtinus in hunc Pſ. col. 90. f. *Deus Deus meus reſpice me : quare me dereliquiſti longè à ſalute mea? verba delictorum meorum* : at infra, col. 94. g. 95. b. c. *Deus meus, Deus meus reſpice me : quare me dereliquiſti? longè à*, &c. at in Pſ. 37. col. 297. c. & in Pſ. 53. col. 496. d. *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorum meorum* : & in Pſ. 58. col. 558. e. *Deus meus, Deus meus reſpice in me : quare me derel.* Similiter in Pſ. 43. col. 371. f. paulò verò poſt : *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquiſti? longè à ſalute..... delictorum meorum* : verùm epiſt. ad Honorat. to. 2. col. 428. a. ait : *In iſto Pſalmo, cùm dixiſſet*, Deus meus, Deus meus reſpice in me : quare me dereliquiſti? *continuò ſubjungit*, longè à ſalute mea verba delict. &c..... *Quanquam etiam ſic diſtingui poteſt* : Deus meus, Deus meus reſpice in me : quare me dereliquiſti longè à ſalute mea?.... *ut alius ſenſus ſit*, verba delictorum meorum. In Gr. Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου πρόσχες μοι· ἱνατί ἐγκατέλιπές με; μακρὰν ἀπὸ τῆς..... οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου. Symmach. τῶν ὀδυρμῶν μου· Quinta edit. τῆς βοήσεώς μου. Hieron. in Iſai. 49. to. 3. col. 351. f. *longè à ſalute mea verba lamentationum mearum.* Euſebius hoc notat : Τὸ, πρόσχες μοι, ὡς μὴ κείμενον ἐν τῷ Ἑβρ· καὶ ὁ Σωτὴρ παραλέλοιπε· id eſt, *Illud*, reſpice in me, *tanquam quod in Hebraïco non ſit, ſed apud ſolos LXX. Salvator etiam omiſit*; videlicet Matth. 27. 46. aut Marc. 15. 34. Et verò Hieron. l. de opt. gen. interpret. to. 4. col. 254. f. ait *Septuaginta Tranſlatores interpoſuiſſe*, reſpice me : *ita enim*, inquit, *verterunt*, Deus Deus meus reſpice me : quare me dereliquiſti? Caſſiod. Vulgatæ congruit, ut & Pſalt. Rom. Sic etiam in Tractu miſſæ Dom. Palm. at in Pſalt. Corb. *reſpice me*.

℣. 3. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coiſlin. Corb. Moz. & Rom. Fabri. In Rom. Martianæi, *nec exaudies : in nocte*, &c. ſic etiam in Tractu miſſæ Domin. Palm. Apud Auguſt. in hunc. Pſ. col. 90. f. *Deus meus clamabo ad te per diem, nec exaudies : & nocte*, &c. Itidem infra, col. 95. d. hoc excepto, *& non exaudies* : at in Pſ. 53. col. 496. d. ita : *Clamavi ad te per diem, nec exaudiſti : & nocte*, &c. Epiſt. etiam ad Honorat. to. 2. col. 428. f. ait : *Sequitur Pſalmus, & dicit : Clamavi ad te per diem, nec exaudies : & nocte, & non ad inſipientiam mihi.* Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 706. c. legit : *Deus meus clamabo per diem, & exaudies : & nocte, non in vanitatem mihi.* Gr. Ὁ Θεός μου κεκράξομαι ἡμέρας πρός σε, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ· καὶ νυκτὸς, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί. In edd. Ald. & Compl. deeſt πρός σε.

℣. 4. Succinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr. Ita etiam in Tractu miſſæ Dom. Palm.

℣. 5. Sic in Pſalt. Rom. eſt, & Tractu miſſæ Domin. Palm. necnon ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. verò in eund. Pſ. col. 91. b. & 96. c. ac epiſt. ad Honorat. to. 2. col. 429. b. e. & 430. f. legit : *ſperaverunt, & eruiſti eos.* In Gr. καὶ ἐρρύσω αὐτούς. Mſ. Alex. ἐρύσω.

℣. 6. Sic habet Aug. in hunc Pſ. ac epiſt. ad Honorat. col. 429. 430. f. Item Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Græco.

℣. 7. Concinit Ambroſ. l. de apol. Dav. to. 1. col. 678. f. & in Pſ. 118. col. 1226. e. ac to. 2. col. 482. a. 985. e. Item Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gaud. Brix. in ſer. p. 975. a. necnon vet. Pſalt. & Græco. Similiter etiam in Tractu Dom. Palm. Ap. Cypr. verò, l. 2. Teſtim. p. 290. a. ita : *Ego autem ſum vermis, & non homo : maledictum hominis, & abjectio populi.* Apud Tertul. l. 3. cont. Marc. p. 676. b. *vermis, & non homo : ignominia hominis, & nullificamen populi* : ſic etiam ſup. conſtanter, p. 671. b. & infra, l. 4. p. 715. c. Item l. adv. Jud. c. 14. p. 148. a. ait : *Vermem ſe pronunciat, & non hominem; ignominiam hominis, & abjectionem populi* : vide etiam l. de carne Chr. p. 550. b. In Gr..... ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουθένημα λαοῦ. Mſ. Alex. ἀνθρώπου.

℣. 8. Sic in Brev. Moz. eſt, detracto uno *&*, ante *locuti ſunt.* Pſalt. verò Rom. cum Tractu miſſæ Domin. Palm. & Caſſiod. hab. *Omnes qui videbant me, aſpernabantur me : locuti ſunt*, &c. Similiter in Pſalt. Corb. & Coiſlin. præpoſito *&*, verbo *locuti ſunt.* Tertul. l. 4. adv.

	VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
Matth. 27. 43.	9. Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum.	*Confugit ad Dominum, salvet eum: liberet eum, quoniam vult eum.*	9. Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum.	*Ex Ms. Sangerm.*
	10. Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus matris meæ.	*Tu autem propugnator meus ex utero: fiducia mea ab uberibus matris meæ.*	10. Quoniam tu es, qui abstraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus matris meæ.	
	11. In te projectus sum ex utero: de ventre matris meæ Deus meus es tu, 12. ne discesseris à me:	*In te projectus sum ex vulva: de ventre matris meæ Deus meus es tu. Ne longè fias à me,*	11. Ad te projectus sum ex utero: de ventre matris meæ Deus meus es tu, 12. ne discesseris à me:	
	Quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est qui adjuvet.	*Quoniam tribulatio proxima: quoniam non est adjutor.*	Quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est qui adjuvet.	
	13. Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me.	*Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues vallaverunt me.*	13. Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me.	
	14. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.	*Aperuerunt super me os suum: leo capiens & rugiens.*	14. Aperuerunt in me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.	
	15. Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea.	*Sicut aqua effusus sum, & separata sunt omnia ossa mea.*	15. Sicut aqua effusa sunt, & disparsa sunt omnia ossa mea.	
	Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.	*Factum est cor meum sicut cera liquefacta in medio ventris mei.*	Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.	
	16. Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in pulverem mortis deduxisti me.	*Aruit velut testa fortitudo mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in pulverem mortis detraxisti me.*	16. Exaruit sicut testum virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in pulverem mortis deduxerunt me.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Marc. p. 734. c. sic: *Omnes qui spectabant me, naso irridebant me: locuti sunt labiis, & capita moverunt.* Cypr. l. 2. Testim. p. 290. a. *Omnes qui me videbant, despiciebant me: & locuti sunt in labiis, & moverunt caput.* Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1160. a. *Omnes qui conspiciebant me, aspernabantur me: & locuti sunt labiis, & moverunt caput:* itidem in Ps. 61. col. 961. e. hoc excepto, *qui videbant me.* August. epist. 140. ad Honorat. to. 2. col. 430. f. *Omnes qui conspiciebant me, subsannabant me: & locuti sunt labiis, & moverunt caput:* similiter in Ps. 21. col. 91. d. sed infra, col. 97. a. *Omnes qui videbant me, subsannabant me*, absque seq. *&*: vide etiam epist. 102. col. 286. f. In Gr. Πάντες οἱ θεωροῦντές με, ἐξεμυκτήρισάν με· ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλήν. Psalt. Coislin. καὶ ἐλάλησαν, &c.

℣. 9. Sic in Psalt. Rom. & aliis vet. necnon in Tractu missæ Domin. Palm. Concinunt Cypr. l. 2. Testim. p. 290. a. Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1160. a. & l. de exhort. virg. to. 2. col. 297. f. & Cassiod. in hunc Ps. p. 73. b. Tertul. verò, l. 4. adv. Marc. p. 734. c. legit: *Speravit in Deum, liberet eum.* Item Ambros. in Ps. 61. col. 960. f. *liberet nunc eum, quoniam vult eum;* sed alludit ad verba Judæorum, Matth. 27. ℣. 43. Augustinus in hunc Ps. col. 91. d. 97. a. *Speravit in Dominum, eruat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum:* itidem ep. 140. & 102. to. 2. col. 286. f. 430. f. præter *Deum*, loco *Dominum*. Græcè: Ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, ῥυσάσθω αὐτόν· σωσάτω αὐτὸν, ὅτι θέλει αὐτόν.

℣. 10. Ita Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Corb. In Coislin. verò, & Moz. sic: *Quoniam tu es, qui eduxisti me de ventre*, &c. Apud August. in hunc Ps. col. 91. e. & 97. a. *Quoniam tu es, qui extraxisti me*, &c. ut in Vulg. paulò verò post: *Quoniam tu extraxisti me de ventre: Deus meus ab uberibus matris meæ:* & epist. 140. ad Honorat. to. 2. col. 433. d. *Quoniam extraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus*, &c. & infra: *Tu extraxisti me de ventre matris meæ.* Apud Tertul. l. de carne Chr. p. 552. b. ita: *Quia tu es, qui avulsisti me ex utero matris meæ: & spes mea ab uberibus*, &c. Gr. Ὅτι σὺ εἶ, ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός· ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου.

℣. 11. Psalt. Rom. Corb. Carnut. & Coislinian. *In te jactatus sum ex utero*, &c. ut sup. Tertul. l. de carne Chr. p. 552. b. *Super te sum projectus ex vulva: & ab utero matris meæ Deus meus es tu.* Ambros. l. 1. de fide, to. 2. col. 462. d. & l. 2. de interpel. Dav. c. 6. to. 1. col. 646. e. *In te projectus sum ex utero*, &c. ut in Vulg. & post paulò, col. 647. a. addit: *Potest & sic legi:* In te projectus sum ex utero, de ventre matris meæ: *ut sequatur:* Deus meus es tu, ne discedas à me. *Potest & sic:* de ventre matris meæ Deus meus es tu. Hieron. l. 1. in epist. ad Gal. to. 4. col. 232. f. *In te projectus sum ex vulva: ex utero matris meæ Deus*, &c. Aug. in hunc Ps. col. 91. f. *In te confirmatus sum ex utero: de ventre*, &c. at infra, col. 97. c. & epist. 140. to. 2. col. 433. d. *In te jactatus sum ex utero: de ventre*, &c. Itidem apud Cassiod. in eund. Ps. Gr. Ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας· ἐκ κοιλίας μητρός μου Θεός μου εἶ σύ.

℣. 12. Brev. Moz. *ne discedas à me: quon. tribulatio proxima est: & non est qui adjuvet.* Similiter in Psalt. Coislin. & Corb. *ne discedas à me.* In Rom. *ne discesseris... & non est qui*, &c. Itidem apud Cassiod. in hunc Ps. Aug. verò in eund. col. 91. g. & 97. c. ac ep. 140. to. 2. 434. e. 435. c. legit: *ne discedas à me... quoniam non est qui*, &c. Gr. μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ· ὅτι θλίψις ἐγγύς· ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν.

℣. 13. Concinit Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. p. 241. d. vel 243. d. ut & Hilar. in Ps. 67. col. 209. f. Similiter Ambros. in Ps. 43. col. 908. c. & l. de Jos. c. 7. col. 497. f. ac l. 1. de fide, to. 2. col. 463. d. Sic etiam August. in hunc Ps. ac epist. 140. ad Honorat. col. 435. e. & Cassiod. unà cum Psalt. Rom. & Gr.

℣. 14. Ita Brev. Moz. cum Psalt. Rom. Corb. & Coislin. Consentit Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. p. 241. d. Item Aug. in eund. Ps. p. 92. a. cum Cassiod. at infra, col. 97. c. legit Aug. *Aperuerunt super me*, &c. epist. verò 140. ad Honorat. col. 435. e. *Aperuerunt in me..... quasi leo rapiens*, &c. In Gr. Ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ... ὡς λέων, &c.

℣. 15. Ita Cassiod. in hunc Ps. Sic etiam in Psalt. Rom. posito uno *&*, ante *factum est.* Item in Mediolan. Corb. & ap. Ambros. *effusa sunt.* Apud Hilar. in Ps. 57. col. 124. d. *Effusus sum tanquam aqua: & dispersa sunt ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera liquefiens*, &c. item in Ps. 140. col. 540. c. *dispersa sunt omnia ossa mea.* In Psalt. Moz. *liquefiens;* in Corb. *liquens.* Apud August. in hunc Ps. col. 92. a. *Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt... Factum est... sicut cera liquescens*, &c. itidem infra, col. 97. e. hoc excepto, *tanquam cera*, sicut epist. 140. ad Honorat. col. 435. f. In Gr. Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθην· καὶ διεσκορπίσθη πάντα, &c. In edd. Ald. & Compl. ἐξεχύθη. In cod. Reg. antiquissimo hæc additur nota, Montfalconio nostro teste, Hexapl. to. 1. Ἐξεχύθην, μετὰ τοῦ ν, κεῖται ἐν τῷ Ἑξαπλῷ παρὰ πᾶσιν· οὕτω δὲ καὶ Ἀπολινάριος καὶ Εὐσέβιος γράφει. i. e. *Effusus sum, cum ν, jacet in Hexaplo apud omnes: similiterque scribunt Apolinarius & Eusebius.*

℣. 16. Sic in Psalt. Corb. excepto uno *velut*, pro *sicut*. In Rom. Fabri, *Exaruit velut testa virtus mea*, & in fine, *deduxerunt me.* Rom. Martianæi hab. *Exaruit velut testa... deduxisti me.* Brev. Moz. *Aruit tanquam testa.* Psalt. Coislinian. *Aruit velut testa... & in pulverem mortis deduxerunt me.* Carnut. *& in limum mortis deduxerunt me.* Cypr. l. 2. Testim. p. 290. a. *Aruit velut testa virtus mea, &*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
17. Quoniam circumdederunt me canes multi : concilium malignantium obſedit me.	*Quoniam circumdederunt me venatores, conſilium peſſimorum vallavit.*	17. Quoniam circumdederunt me canes multi : concilium malignantium obſedit me.
Foderunt manus meas & pedes meos : 18. dinumeraverunt omnia oſſa mea.	*Fixerunt manus meas & pedes meos : numeravi omnia oſſa mea :*	Foderunt manus meas & pedes meos : 18. dinumeraverunt omnia oſſa mea.
Ipſi verò conſideraverunt, & conſpexerunt me : 19. diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtimentum meum miſerunt ſortem.	*Quæ ipſi reſpicientes viderunt in me. Diviſerunt veſtimenta mea ſibi : & ſuper veſtimentum meum miſerunt ſortem.*	Ipſi verò conſideraverunt & inſpexerunt me : 19. diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.
20. Tu autem * ne moreris Domine auxilium tuum : in defenſione mea aſpice.	*Tu autem Domine ne longè fias : fortitudo mea in auxilium meum feſtina.*	20. Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum à me : ad defenſionem meam conſpice.
21. Eripe à framea animam : & de manu canis unicam meam.	*Erue à gladio animam meam, & de manu canis ſolitariam meam.*	21. Erue à framea Deus animam meam : & de manu canis unicam meam.
22. Libera me de ore leonis : & à cornibus unicornuorum humilitatem meam.	*Salva me ex ore leonis, & de cornibus unicornium exaudi me.*	22. Salva me ex ore leonis : & à cornibus unicornium humilitatem meam.

Ex Mſ. Sangerm.

* *Mſ. vitioſè, ut videtur*, memoreris.

Matth. 27. 35. Joan. 19. 23. 24.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lingua mea adglutinata eſt faucibus meis. S. Paulin. epiſt. 15. p. 87. c. 88. a. *Exaruit ſicut teſta guttur meum, & lingua mea adhæſit faucibus meis.* Ambroſ. l. de lapſ. virg. to. 2. col. 318. c. & in Pſ. 118. to. 1. col. 1253. d. *Adhæſit lingua mea faucibus meis : & in pulv. mortis deduxiſti me.* Similiter Hilarius in Pſ. 118. col. 265. d. & 303. b. *& in pulv. mortis deduxiſti me.* (Mſs. Reg. & Albin. priori loco hab. *deduxit me.*) Auguſt. in hunc Pſal. col. 92. c. 97. f. & epiſt. 140. to. 2. col. 436. b. c. cum Fulg. ſer. 9. p. 571. c. *Exaruit velut teſta virtus mea... & in pulv. mortis deduxiſti me.* Similiter ap. Caſſiod. in eund. Pſ. ſi excipias ult. *deduxerunt me.* In Gr. Ἐξηράνθη ὡσεὶ ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου, καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου· καὶ εἰς χοῦν θανάτου καθήγαγές με.

℣. 17. Ita Pſalt. Rom. cum veteribus aliis, quibus favent Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. p. 241. vel 243. d. & Auguſt. epiſt. 140. col. 436. g. ſed in Pſ. 21. col. 92. c. & 97. g. Aug. legit : *concilium malignantium circumdedit me*, &c. Hieron. in Matth. 27. to. 4. col. 135. f. *& congregatio malign. obſedit me.* Leo M. ſer. 53. p. 123. d. cum Caſſiod. in hunc Pſ. textui conſonat, & Vulgatæ. Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 734. c. legit : *Circumdederunt me canes : ſynagoga maleficorum circumvallavit me. Foderunt manus meas & pedes meos :* at l. cont. Jud. c. 8. 10. 13. pp. 141. 143. 144. ita : *Exterminaverunt manus meas & pedes :* & p. 144. b. *Foderunt manus meas & pedes :* ſicut l. 3. adv. Marc. p. 677. c. unde l. de reſurr. carn. p. 574. a. ſic alludit : *Perfoſſus manus & pedes.* Novatianus l. de Trin. p. 1050. b. *Effoderunt manus meas & pedes.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 294. a. cum Lactant. l. 4. Inſt. c. 18. p. 581. *Effoderunt manus meas & pedes meos.* Auguſt. epiſt. 76. 102. & 105. col. 179. f. 287. a. 302. f. conſtanter *foderunt*, &c. ſed delet *meos*, poſt *pedes*, uti ſup. in Pſ. 21. col. 92. c. ſecus inf. col. 97. g. 98. a. & tract. 35. in Johan. to. 3. p. 2. col. 542. b. Gr. Ὅτι ἐκύκλωσάν με... Συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με. Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας· Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. addit μου. Latinius ad hoc Tertulliani verbum ſup. *exterminaverunt*, putat ſcriptum fortè in quibuſd. exemplar. ἐξώρισαν; in aliis, ὤρυξαν.

℣. 18. Ita Auguſt. tract. 35. in Joh. to. 3. p. 2. col. 542. b. item in hunc Pſ. col. 92. d. 98. b. & epiſt. 76. 102. & 140. to. 2. col. 179. f. 287. a. 436. g. at epiſt. 105. col. 302. b. *& adſpexerunt me.* Fulg. cont. Faſtid. p. 348. & Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Moz. & Corb. & Tract. miſſæ Domin. Palm. *conſpexerunt me.* Similiter in Pſalt. Rom. cum hoc in principio, *& dinumeraverunt.* Item ap. Novatian. de Trin. p. 1050. b. ſicut in Pſalt. Coiſlin. *& dinumeraverunt.* Tertul. l. adv. Jud. c. 13. p. 144. cum Cypr. l. 2. Teſtim. p. 294. a. & Lact. l. 4. Inſtit. c. 18. p. 581. *dinumeraverunt omnia oſſa mea. Ipſi autem contemplati ſunt, & viderunt me.* Gr. ἐξηρίθμησαν πάντα..... Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν, καὶ ἐπεῖδόν με.

℣. 19. Sic apud Aug. in hunc Pſ. col. 98. b. & epiſt. 76. 105. to. 2. col. 179. f. 302. b. item l. 1. de ſerm. Dom. in monte, to. 3. p. 2. col. 196. g. & tract. 35. in Joh. col. 542. b. at in Pſ. 21. col. 92. d. legit, *ſuper veſtem meam ;* ſicut epiſt. 102. col. 287. a. & epiſt. 140. col. 437. a. Itidem in Tractu miſſæ Domin. Palm. necnon in Pſalt. Rom. Martianæi, & aliis ; in Rom. Fabri, *& ſuper veſte mea.* Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 734. c. legit : *Diſpertiti ſibi ſunt veſtimenta mea, & in veſtitum meum ſortem miſerunt :* at l. adv. Jud. c. 10. p. 143. c. cum Novatiano de Trin. p. 1050. b. ſic : *ſuper veſtem meam miſerunt ſortem :* lib. etiam de reſurr. carn. p. 574. a. ait : *ſortem paſſus in veſtimento.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 294. a. *Et diviſerunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam ſortem miſerunt.* Lact. l. 4. Inſtit. c. 18. p. 581. *Diviſerunt ſibi... & ſuper veſtem meam ſortem miſerunt.* Hilar. in Pſ. 62. col. 153. a. *Diſciderunt veſtem*, & in Pſ. 138. col. 510. b. *& ſuper veſtim. meum miſerunt ſortem :* ſed in Pſ. 1. col. 14. *Diviſerunt ſibi veſtim. mea, & ſuper veſtem meam*, &c. Similiter Ambr. l. de Tob. c. 20. to. 1. 616. a. & l. 1. de fide, to. 2. col. 463. d. unà cum Caſſiod. in hunc Pſ. Maxim. verò Taurin. in homil. p. 17. h. cum Pſalt. Corb. *Diviſerunt..... & ſuper veſtimentum meum*, &c. Fulg. cont. ſerm. Faſtid. p. 348. *& in veſtimentum meum miſ. ſortem.* Fredeg. Schol. chronic. p. 600. b. *& ſuper veſtimenta mea poſuerunt ſortem.* In Gr. Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.

℣. 20. Pſalt. Rom. & Coiſlin. cum Caſſiod. in hunc Pſ. *Tu autem Domine ne longè facias auxilium tuum à me, ad def. meam aſpice ;* Coiſl. *reſpice ;* Corb. *aſpice.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 294. a. *Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum à me, in auxilium meum attende.* Auguſt. in hunc Pſ. col. 92. d. *Tu autem Domine ne longè feceris auxilium tuum à me, in defenſionem meam aſpice :* itidem infra, col. 98. d. detracto uno *à me :* ſic denique epiſt. 140. to. 2. col. 437. b. præter hoc, *ne longè facias.* A Pſalt. etiam Carnut. & Colb. abeſt *à me.* In Gr. Σὺ δὲ Κύριε μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες. In edd. Ald. & Compl. βοήθειάν σου ἀπ᾿ ἐμοῦ. Hieronymus etiam epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. b. ad hoc, *Tu autem Domine ne elongaveris aux. tuum à me*, ait : *Et dicitis inveniſſe vos* meum, *quod & verum eſt, & ita corrigendum. Brevi enim, ſi quid ſcriptorum errore mutatum eſt, ſtultâ credimus contentione defendere.*

℣. 21. Ita Pſalt. Mozarab. & Corb. niſi quòd hab. *animam meam.* Cypr. verò l. 2. Teſtim. p. 294. a. *Libera à gladio animam meam : & de manu canis*, &c. Aug. in hunc Pſ. & ep. 140. to. 2. 437. c. cum Pſalt. Rom. *Erue à framea animam meam*, &c. ut ſup. Caſſiod. in eund. Pſ. *Eripe à framea Deus animam meam ;* ſed vox *Deus* abeſt à vet. Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. & Colb. In Gr. Ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου, &c.

℣. 22. Ita Pſalt. Rom. hab. cum Caſſiod. in hunc Pſ. In Pſalt. Moz. ſimiliter : *Libera me de ore leonis ;* ſicut in Corb. & Tractu miſſæ Domin. Palm. at utrobique *unicornium ;* in Pſalt. Coiſlin. *unicornuorum*, ut ſupra. Apud Tertull. l. cont. Jud. c. 10. p. 144. b. *Salvum me fac ex ore leonis, & de cornibus unicornuorum humilit. meam :* ſic etiam l. 3. adv. Marc. p. 677. c. niſi quòd hab. *Salvum fac me*, & *unicorniorum*, deletque *meam* in fine. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 294. a. Vulgatæ congruit. Auguſt. verò in hunc Pſ. col. 92. e. legit : *Salvum me fac de ore leonis, & à cornibus unicornuorum*, &c. item infra, col. 98. e. & epiſt. 140. to. 2. col. 437. f. excepto uno *unicornium.* Ap. Hilar. conſtanter tum in Pſ. 56. col. 119. b. tum in Pſ. 58. col. 131. b. tum etiam in Pſ. 120. col. 382. b. *Libera me de ore leonis, & de manu canis unicam meam.* In Gr. Σῶσόν με ἐκ... καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Hebr. 2. 12. 23. Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio ecclefiæ laudabo te.	*Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio ecclefiæ laudabo te.*	23. Narrabo nomen tuum fratribus meis : in media ecclefia laudabo te. Ex Mf. Sangerm.
24. Qui timetis Dominum, laudate eum : univerfum femen Jacob glorificate eum :	*Timentes Dominum laudate eum : omne femen Jacob glorificate eum,*	24. Qui timetis Dominum laudate eum : univerfum femen Jacob magnificate eum :
25. Timeat eum omne femen Ifraël : quoniam non fprevit, neque defpexit deprecationem pauperis :	*Et metuite eum univerfum femen Ifraël : quoniam non defpexit, neque contempfit modeftiam pauperis,*	25. Timeat eum omne femen Ifraël : quoniam non fprevit, neque defpexit precem pauperum :
Nec avertit faciem fuam à me : & cùm clamarem ad eum, exaudivit me.	*Et non abfcondit faciem fuam ab eo ; & cùm clamaret ad eum, exaudivit.*	Neque avertit faciem fuam à me : & cùm clamarem ad eum, exaudivit me.
26. Apud te laus mea in ecclefia magna : vota mea reddam in confpectu timentium eum.	*Apud te laus mea in ecclefia multa : vota mea reddam in confpectu timentium eum.*	26. Apud te laus mihi in ecclefia magna : vota mea reddam coram timentibus eum.
27. Edent pauperes, & faturabuntur : & laudabunt Dominum qui requirunt eum : vivent corda eorum in fæculum fæculi.	*Comedent mites, & faturabuntur : laudabunt Dominum quærentes eum : vivet cor veftrum in fempiternum.*	27. Edent pauperes, & faturabuntur : & laudabunt Dominum qui requirunt eum : vivet cor eorum in fæculum fæculi.
28. Reminifcentur, & convertentur ad Dominum univerfi fines terræ :	*Recordabuntur, & convertentur ad Dominum univerfi fines terræ,*	28. Reminifcentur, & convertentur ad Dominum univerfi fines terræ :
Et adorabunt in confpectu ejus univerfæ familiæ gentium.	*Et adorabunt coram te univerfæ cognationes gentium :*	Et adorabunt in confpectu tuo omnes patriæ gentium.
29. Quoniam Domini eft regnum : & ipfe dominabitur gentium.	*Quia Domini regnum, & dominabitur gentibus.*	29. Quoniam Dominus eft regnum : & ipfe dominabitur gentium.
30. Manducaverunt, & adora-	*Comederunt , & adoraverunt*	30. Manducaverunt, & ado-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¥. 23. Sic in Pfalt. Coislin. eft. Hilarius in Pf. 51. n. 3. p. 70. c. fimiliter hab. *in media ecclefia ;* initio verò, *Annuntiabo nomen tuum.* Pfalt. Rom. *Narrabo..... in medio ecclefiæ laudabo te.* Corb. *in media ecclefia cantabo tibi.* Tertul. verò l. 3. adv. Marc. p. 679. b. *Enarrabo nomen..... in medio ecclefiæ hymnum tibi dicam.* Cypr. l. 2. Teftim. p. 294. a. *Enarrabo nomen... in medio ecclefiæ laudabo te.* Ambr. l. de bened. Patr. c. 11. to. 1. 528. d. *Narrabo..... in medio ecclefiæ cantabo tibi :* at l. de Tob. c. 15. col. 608. e. & l. de inftit. virg. to. 2. col. 259. f. *Narrabo..... in medio ecclefiæ laudabo te :* item conftanter hab. *Narrabo*, to. 1. col. 518. d. 894. a. 913. d. 949. d. 1227. d. Aug. in hunc Pf. & epift. 140. to. 2. col. 438. b. *Narrabo..... in medio ecclefiæ cantabo te.* Similiter Hieron. l. 1. in epift. ad Galat. to. 4. col. 236. d. Apud Caffiod. in hunc Pf. *laudabo te.* In Græco : Διηγήσομαι τὸ... ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.

¥. 24. Concordant Pfalt. Rom. Corb. Coislinian. & Tractus miffæ Domin. Palm. Sic etiam apud Auguft. bis in hunc Pf. ac epift. 140. to. 2. col. 439. c. necnon ap. Caffiod. in eund. Pf. Hieron. quoque, ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. b. fcribit, *magnificate eum ;* tum addit : *pro quo in Græco fcriptum...* δοξάσατε αὐτὸν, *id eft*, glorificate eum : *fed fciendum*, inquit, *quòd ubicunque in Græco fcriptum eft* glorificate, *Latinus interpres* magnificate *tranftulerit, fecundùm illud quod in Exodo dicitur*, 15. 1. quod vide.

¥. 25. Pfalt. Rom. cum Moz. & Coislin. *neque defpexit preces pauperum , neque*, &c. ut fup. Auguft. in hunc Pf. col. 92. g. 100. d. cum Pfalt. Corb. *neque defpexit precem pauperis , neque*, &c. at Aug. ibid. 99. c. *pauperum :* epift. verò 140. to. 2. col. 443. f. g. feq. conftanter, *precem pauperis , neque*, &c. fubinde, *& cùm clamarem*, &c. ut fup. Caffiod. in eund. Pfalm. *precem pauperum , neque..... & cùm clamarem*, &c. Pfalt. Rom. *& dum clamarem.* Græc. Φοβηθήτωσαν αὐτὸν ἅπαν τὸ..... οὐδὲ προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ..... καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με, &c.

¥. 26. Ita Brev. Moz. hab. cum Pfalt. Corb. Sic etiam in Rom. nifi quòd additur *Domino*, poft *vota mea.* Coislin. hab. ut fup. *vota mea reddam coram timentibus eum.* Auguft. in hunc Pf. conftanter : *Apud te laus mea , in ecclefia magna confitebor tibi : vota mea reddam coram timentibus eum :* itidem ep. 140. to. 2. col. 444. b. c. Pfalt. Mediolan. *Apud te laus mihi*, (Ambrof. *A te laus mea*,) *in ecclefia magna confitebor tibi : vota mea*, &c. Ap. Tertul. l. 3. cont. Marc. p. 679. b. *A te laus mihi in ecclefia magna.* Ap. Caffiod. in eund. Pf. *Apud te laus mea in ecclefia magna : vota mea Domino reddam coram timentibus eum.* In Gr. Παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ· τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω ἐνώπιον τῶν φοβουμένων αὐτόν. In edd. Ald. & Compl. ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ ἐξομολογήσομαί σοι τὰς, &c.

¥. 27. Sic in Pfalt. Rom. & Corb. ad verbum. In Mozarab. & apud Caffiod. in hunc Pf. *vivit cor eorum.* Apud Aug. in eund. Pf. & epift. 140. col. 444. e. *vivent corda eorum.* Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. b. *& vivet cor eorum.* In Gr. ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν. Ambr. quoque in Pf. 118. to. 1. col. 1120. c. initio hab. *Edent paup. & faturabuntur*, ut & Chromat. fup.

¥. 28. Ita in Pfalt. Corb. & Moz. verbum è verbo. Similiter in Rom. Coislin. & apud Caffiod. in hunc Pf. præter unum *ejus*, pro *tuo.* Apud Cypr. l. 2. Teftim. p. 297. a. *Commemorabuntur, & convertentur ad Dominum omnes termini terræ : & adorabunt in confpectu tuo omnes patriæ gentium.* Apud Fulg. l. de Trin. c. 1. p. 329. ficut apud Auguft. conftanter, cùm in hunc Pf. tum epift. 51. 76. &c. to. 2. col. 118. d. 180. a. 287. b. 302. b. 446. f. ut & tract. 13. ac 35. in Joh. to. 3. p. 2. col. 398. a. 542. b. & tract. 2. in 1. Johan. ibid. 837. a. *Commemorabuntur, & convertentur ad Dom. univerfi fines terræ : & adorab. in confp. ejus univerfæ patriæ gentium :* ita rurfum l. 1. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 18. e. cum eod. Fulg. l. cont. Arian. p. 66. excepto verbo *reminifcentur*, pro *commemorabuntur.* Hieron. in Ifai. 52. to. 3. col. 377. f. 380. e. *Recordabuntur, & redibunt* (col. 380. e. *convertentur*) *ad Dom. omnes fines terræ : & adorabunt in confpectu ejus omnes familiæ gentium :* at l. 2. in epift. ad Ephef. to. 4. col. 356. a. *omnes patriæ gentium.* Item in Pfalt. Mediolan. & Carnut. *omnes patriæ gentium.* Apud Philaftr. Brix. de hæref. p. 702. b. *Recordabuntur, & convertentur ad Dominum Chriftum omnes fines orbis terrarum.* In Gr. Μνησθήσονται, καὶ ἐπιστραφήσονται... πάντα τὰ πέρατα..... καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν· Aq. & Symm. Συγγένειαι.

¥. 29. Gr. Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία, &c. ut fup. Cypr. l. 2. Teftim. p. 297. a. *Quoniam Domini eft regnum : & ipfe dominab. omnium gentium.* Hieron. in Ifai. 52. to. 3. col. 377. f. 380. e. *Quoniam Domini regnum eft*, &c. ut in textu. Aug. epift. 76. to. 2. col. 180. a. & l. 1. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 18. e. *Quoniam ipfius eft regnum : & ipfe dominabitur gentium :* at epift. 102. &c. col. 287. b. 302. b. 446. f. *Quoniam Domini eft regnum*, &c. Itidem tract. 35. in Joh. to. 3. p. 2. col. 542. b. & in hunc Pf. col. 93. c. 102. c. ficut apud Fulg. l. de Trin. c. 1. p. 329. Caffiod. in eund. Pf. & in Pfalt. Rom. & al.

¥. 30. Pfalt. vetera Rom. Corb. Mediolan. Carnut. Coislin. & Moz. conftanter hab. *divites terræ*, non *divi*, quod fortè mendum eft fcribæ. In iifd. quoque Pfalt. ita : *In confpectu ejus procident univerfi qui defcendunt*, &c. Solum Coislin. hab. *procedunt omnes qui defcendunt*, &c. Auguft.

Ex Ms. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
raverunt omnes divi terræ : in conspectu ejus decident universi qui descendent in terram.	*omnes pingues terræ : ante faciem ejus curvabunt* (supp. *genu*) *omnes qui descendunt in pulverem*,	verunt omnes pingues terræ : in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.
31. Et anima mea ipsi vivet : & semen meum serviet illi.	*Et anima ejus non vivet. Semen serviet ei :*	31. Et anima mea illi vivet : & semen meum serviet ipsi.
32. Adnuntiabitur Domino generatio ventura : adnuntiabunt justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit.	*Narrabitur Domino in generatione : venient, & annuntiabunt justitiam ejus populo qui nascetur, quam fecit.*	32. Annuntiabitur Domino generatio ventura : & annuntiabunt cœli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

& Cassiod. in hunc Ps. rursusque Aug. epist. 140. to. 2. col. 446. g. 447. d. ut supra..... *divites terræ..... procident universi qui descendunt*, &c. In Gr. οἱ πίονες τῆς γῆς..... προσπεσῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν.

℣. 31. Sic habent August. & Cassiod. in hunc Ps. rursusque August. epist. 140. to. 2. col. 448. cum Psalt. Rom. Coislin. & Corb. sic etiam in Mozarab. præter unum *semen ejus*. Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 7. p. 300. legit *illi vivet*. Græc. αὐτῷ ζῆ· καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ.

℣. 32. Psalt. Coislin. *Annuntiabitur Domino generationi venturæ : & annuntiabunt justitiam ejus populo... quem fecit Dominus*. Ap. August. verò & Cassiod. in hunc Ps. & in Psalt. Rom. & Tractu missæ Palmar. omnia ut in Vulg. Similiter in Psalt. Corb. præter hoc, *& adnuntiabitur Domino*. In Psalt. Carnut. deest vox *cœli*, post *annuntiabunt*. Apud Ambros. sic : *annuntiabit justitiam ejus*, &c. In Gr. Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη· καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην... ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος. Aquila & Theodot. ὅτι ἐποίησεν, absque voce Κύριος.

Ex Ms. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
1. Psalmus David. XXII.	*Canticum David. XXIII.*	1. Psalmus David. XXII.
* Dominus reget me, & nihil mihi deerit : 2. in loco pascuæ ibi me conlocavit.	*Dominus pascit me, nihil mihi deerit. In pascuis herbarum accubavit me :*	Dominus regit me, & nihil mihi deerit : 2. in loco pascuæ ibi me collocavit. *Isa. 40. 11. Jere. 23. 4. Ezec. 34. 11. 23. 1. Pet. 2. 25. & 5. 4.*
Super aquam refectionis educavit me : 3. animam meam convertit.	*Super aquas refectionis enutrivit me : animam meam refecit.*	Super aquam refectionis educavit me : 3. animam meam convertit.
Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen tuum.	*Duxit me per semitas justitiæ, propter nomen suum.*	Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen suum.
4. Nam, & si ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala : quoniam tu mecum es.	*Sed, & si ambulavero in valle umbræ mortis, non timebo malum : quoniam tu mecum.*	4. Nam, & si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala : quoniam tu mecum es.
Virga tua, & baculum tuum, * ipsa me consolata sunt.	*Virga tua, & baculus tuus, ipsa consolabuntur me.*	Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.
5. Parasti in conspectu meo mensam, adversùs eos, qui tribulant me.	*Pones coram me mensam, ex adverso hostium meorum.*	5. Parasti in conspectu meo mensam, adversùs eos, qui tribulant me.

* *Ms. vitiosè*, ipse me consolatæ sunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Martianæi, & Coislin. Rom. verò Fabri, *In finem*, *Psalmus David*. Aug. in eund. unà cum Gr. *Psalmus ipsi David*; editt. tamen ibi præponunt, *In finem*, sed repugnant codd. Mss. omnes.

* Ambros. lib. de Jos. c. 7. to. 1. col. 498. f. & lib. de myst. to. 2. col. 336. d. & l. 5. de sacram. 375. e. *Dominus pascit me*, &c. item l. de apol. Dav. to. 1. col. 696. e. & in Ps. 36. p. 805. c. & in Luc. 2. p. 1296. c. Concinunt August. in hunc Ps. & Hieron. in Isai. 5. 14. & 49. to. 3. col. 53. a. 165. e. 354. b. item in Ezech. 34. & 45. col. 945. b. 1042. b. sed Cassiod. in eund. Ps. leg. *Dominus regit me*, cum Psalt. Rom. Coislin. & al. Gr. Κύριος ποιμαίνει με, &c. Alex. ποιμανεῖ.

℣. 2. Sic Ambros. in Ps. 43. & 118. to 1. col. 894. c. 1140. d. & l. de myst. to. 2. col. 336. d. & l. 5. de sacram. col. 375. f. at l. de apol. Dav. to. 1. col. 696. e. & in Ps. 36. col. 805. c. habet : *In loco viridi ibi me collocavit*, &c. Similiter in Psalt. Moz. In Coisliniano, *conlocavit*, ut sup. Hilar. in Ps. 54. col. 111. b. *Super aquam refectionis enutrivit me.* Ambros. in Ps. 43. to. 1. col. 894. c. *Super aquam refect. constituit me ;* aliis locis, *educavit*. Hieron. in Isai. 49. to. 3. col. 354. b. *Super aquas refectionis educ.* &c. August. & Cassiod. in hunc Ps. textui Sangerm. favent cum Psalt. Rom. & aliis. In Gr. Εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν. Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με. Symm. ἀνεκλίνατό με.

℣. 3. Similiter hab. Ambros. l. de bono mort. c. 6. to. 1. col. 400. d. & l. 5. de sacram. to. 2. col. 375. f. præter ult. *nomen suum*. Psalt. Moz. hab. *Animam meam ibi convertit ;* paulòque post in Rom. *super semitam*. Apud Aug. in hunc Ps. *in semitis ;* ubique, *nomen suum*. Gr. Τὴν ψυχήν μου ἐπέστρεψεν. Ὡδήγησέν με ἐπὶ τρίβους..... ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

℣. 4. Ambros. l. de myst. to. 2. col. 336. f. & l. 5. de sacram. col. 375. f. *Nam, & si ambulem... & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Similiter August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Moz. In Corb. *Nam, & si ambulem... virga tua, & baculum tuum, ipsa me consolata sunt.* In Coisliniano : *& baculus tuus, ipsa me consolatæ sunt.* In Gr. Ἐὰν γὰρ καὶ πορευθῶ... ἡ ῥάβδος σου, καὶ ἡ βακτηρία σου, αὗται (Alex. αὐτά) με παρεκάλεσαν. Vide sis Iren. l. 5. c. 31. p. 331. b. & Ambr. in Luc. 17. to. 1. col. 1477. b.

℣. 5. Ita ferunt Psalt. Rom. Fabri, Mediol. Carnut. & Moz. Corb. vitiosè, *& poculum tuum inebrians quàm præclarus est !* Rom. Martianæi, & Sorb. *poculum meum*. Ambr. l. 2. de interpel. David, c. 8. col. 650. f. legit : *Parasti... adversùs eos, qui conterunt me :* at l. de myster. to. 2. col. 336. f. *Parasti... adversùs eos, qui tribulant me..... & poculum tuum inebrians quàm præclarum est !* Observant etiam hîc nostri BB. editt. omnes cum nonnullis Mss. habere, *& poculum meum ;* Mss. verò multò plures ac antiquiores, *& poculum tuum :* attamen l. 5. de sacram. col. 376. a. legitur *poculum meum*, nullo repugnante Ms. Verùm l. de Joseph, c. 11. to. 1. col. 504. e. ita, *& poculum tuum ;* item infra, col. 545. a. c. 696. e. 754. a. 1239. d. & to. 2. col. 1030. c. sed l. de Noe, c. 29. col. 272. e. simpliciter, *& poculum inebrians*, &c. sicut inf. col. 869. d. & in Ps. 118. col. 1138. c. similiter in Ps. 35. col. 773. e. f. *poculum inebrians quàm præclarum !* Ambros. addit, *vel quàm validum !* κράτιστον *enim dixit Græcus, vel potens, vel forte, vel validum.* Cypr. epist. 63. p. 107. b. c. bis, *calix tuus inebrians perquam optimus.* August. & Cassiod. in hunc Ps. *& poculum tuum inebrians quàm præclarum est !* At August. infra in

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
Impinguaſti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quàm præclarus eſt !	*Impinguaſti in oleo caput meum: calix meus inebrians.*	Impinguaſti in oleo caput meum : & poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt !	*Ex Mſ. Sangerm.*
6. Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ:	*Sed & benignitas & miſericordia ſubſequentur me, omnibus diebus vitæ meæ:*	6. Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ :	
Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.	*Et habitabo in domo Domini, in longitudine dierum.*	Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudine dierum.	

Notæ ad Versionem antiquam.

Pſ. 35. col. 254. d. *calix tuus inebrians quàm præclarus eſt !* ut in Pſalt. Coislin. Gaud. Brix. ſerm. 19. p. 975. h. ſic : *& calix meus inebrians*, &c. cum Pſalt. Æthiopico. Unde Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. b. ait : *In Græco legiſſe vos dicitis*, calix tuus, *ſed hoc in* Κοινῇ *error obtinuit. Cæterùm & LXX. & Hebraïcum, & omnes Interpretes*, calix meus, *habent*, *quod Hebraïcè dicitur* choſi ; *alioquin ſi* calix tuus *eſſet*, *diceretur* choſach. In edit. tamen Rom. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡς κράτιστον. Theod. ποτήριόν μου. Symm. ποτήριον μεθύσκον πλὴν ἀγαθόν. Quinta editio, καὶ ποτήριόν μου.

℣. 6. Pſalt. Rom. Fabri, cum Coislin. *Et miſeric. tua ſubſequitur me omnib. dieb. vitæ meæ : ut inhabitem... in longitudine dierum.* Rom. Martianæi, cum Mediolan. & Moz. *ſubſequatur me... in longitudinem dierum.* Corb. *ſubſequitur me*, &c. ut in Vulg. Apud Aug. in hunc Pſ. *ſubſequetur me*, abſque *&*, ante *ut inhabitem ;* reliqua ut in Vulg. Fulg. l. 1. ad Monim. p. 9. ſic legit : *Miſericordia tua ſubſequitur me per omnes dies vitæ meæ.* Gr. Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξεταί με πάσας τὰς..... καὶ τὸ κατοικεῖν με..... εἰς μακρότητα ἡμερῶν.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
1. Prima ſabbati, Pſalmus David. XXIII.	*Canticum David. XXIV.*	1. Pſalmus David, prima die ſabbati. XXIII.	*Ex Mſ. Sangerm.*
Pſ. 49. 12. 1. Cor. 10. 26. DOmini eſt terra, & plenitudo ejus : orbis terrarum, & univerſi qui habitant in eo.	*DOmini eſt terra, & plenitudo ejus : orbis, & habitatores ejus :*	* DOmini eſt terra, & plenitudo ejus : orbis terrarum, & univerſi qui habitant in eam.	
2. Quia ipſe ſuper maria fundavit eum : & ſuper flumina præparavit eum.	*Quia ipſe ſuper maria fundavit eam, & ſuper flumina ſtabilivit eam.*	2. Ipſe ſupra maria fundavit eam : & ſuper flumina præparavit eam.	
3. Quis aſcendet in montem Domini ? aut quis ſtabit in loco ſancto ejus ?	*Quis aſcendet in montem Domini, & quis ſtabit in loco ſancto ejus ?*	3. Quis aſcendit in montem Domini ? aut quis ſtabit in loco ejus ?	
4. Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec juravit in dolo proximo ſuo.	*Innocens manibus, & mundo corde : qui non exaltavit fruſtra animam ſuam, & non juravit dolosè.*	4. Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec juravit in dolo proximo ſuo.	
5. Hic accipiet benedictionem à Domino : & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo.	*Accipiet benedictionem à Domino, & juſtitiam à Deo ſalutari ſuo.*	5. Hic accipiet benedictionem, & miſericordiam à Domino ſalutare ſuo.	

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Brev. Moz. delet vocem *die*, cum Pſalt. Rom. Corb. & Caſſiodoro. Apud Aug. in hunc Pſ. ſic : *Pſalmus ipſi David, primâ ſabbati*, è Græco, Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ, τῆς μιᾶς σαββάτου. Auct. quæſt. Vet. Teſt. apud Aug. to. 3. q. 111. p. 111. a. *Huic David, primâ ſabbati.*

* Auguſtinus, & Caſſiod. in fine legunt *in ea*, cum Pſalt. Rom. & Corb. cæt. ut ſup. Gr. Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ... οἰκουμένη, καὶ πάντες.... ἐν αὐτῇ. Vet. Irenæi Interp. l. 4. c. 36. p. 280. c. *Domini eſt terra, & plenit... terrarum, & omnes..... in ea.* Tertul. l. cont. Hermog. p. 419. a. *Domini eſt terra : plenitudo ejus, orbis terræ, & omnes qui habitant in illa.* Ambroſ. in Pſalm. 48. to. 1. col. 945. f. 946. a. *orbis terrarum, & qui habitant in eo ;* tum addit : *Græci* οἰκουμένην *dicunt, eò quòd inhabitetur à Chriſto :* at in Luc. 2. col. 1294. a. legit, *& univerſi qui hab. in eo :* vide etiam col. 1077. & 1500. & to. 2. col. 617. b. Concinunt Ambroſiaſter, p. 238. c. & Auct. quæſt. apud Aug. q. 111. hic tamen paulò ſupra legit, *omnes qui habit.*

℣. 2. Sic eſt in Brev. Mozarab. In Rom. Fabri : *Ipſe ſuper maria fundavit ea : & ſuper flumina præp. illa.* Rom. Martianæi, & Corb. *Ipſe... fundavit eam... præparavit illam.* Corb. *illa.* Apud Tertull. cont. Hermog. p. 419. a. *Ipſe... fundavit eam... præpar. eam.* Similiter Ambroſ. epiſt. 3. & 58. to. 2. col. 755. a. & 1017. a. item l. 5. Hexa. to. 1. col. 86. b. & in Pſ. 118. col. 1077. d. ſi excipias ult. *illam :* at in Pſ. 48. col. 945. f. *Ipſe... fundavit eum... præp. eum.* Hilar. in Pſ. 2. n. 32. col. 43. & Auct. quæſt. apud Aug. to. 3. q. 111. *Ipſe... fund. eam... præp. illam.* Similiter Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. bis legunt *eam.* Hieron. in Iſai. 34. to. 3. col. 278. a. *Ipſe... fund. eum : & ſuper flum. collocavit illum :* nec uſpiam initio habetur *Quia*, quod etiam abeſt à Pſalt. Mediolan. & Carnut. Item in Gr. Αὐτὸς ἐπὶ... ἐθεμελίωσεν αὐτὴν... ἡτοίμασεν αὐτήν.

℣. 3. Cypr. l. 2. & 3. Teſtim. p. 292. c. 325. b. cum Vulg. *Quis aſcendet in montem Dom..... in loco ſancto ejus ?* Concinunt Ambroſ. in Pſ. 39. to. 1. col. 863. d. & l. 1. de pœnit. to. 2. col. 401. c. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam hab. Auct. quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 111. & Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. a. cum Pſalt. Rom. Hilarius in Pſ. 14. n. 5. col. 63. b. legit : *Quis aſcendet montem*, &c. ut in Vulg. Pſalt. Moz. cum Corb. *Quis aſcendit*, &c. Gr. Τίς ἀναβήσεται..... ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ ;

℣. 4. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Tertul. verò, l. 2. adv. Marc. p. 651. c. legit : *Innocens autem & purus corde, qui non accepit in vanum nomen Dei, & non juravit ad proximum ſuum in dolo.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 292. c. 325. b. *Innocens manib. & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, & non juravit ſubdolè proximo ſibi.* Ambr. l. 1. de exceſſu Satyri, to. 2. col. 1130. d. *Innocens manib. & mundo corde, qui non acc. in vanum anim. ſuam, nec fecit proximo ſuo dolum :* item l. de bono mort. c. 7. col. 401. f. *in vanum :* at l. 1. de. pœnit. to. 2. col. 401. c. *in vano ;* ut & Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. a. Auguſt. in hunc Pſ. ita : *Innocens manibus & mundus corde, qui non accepit in vano anim. ſuam, & non juravit proximo ſuo in dolo.* Tichon. ſimiliter, reg. 3. p. 55. f. *qui non juravit proximo ſuo in dolo.* Auct. verò quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 111. col. 111. f. legit cum Chromat. Aquil. in Matth. p. 984. e. *nec juravit proximo ſuo in dolum.* Græc. Ἀθῷος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὃς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ... καὶ οὐκ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ, &c.

℣. 5. Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 651. c. *Iſte accipiet benedict. à Domino : & miſericordiam à Deo ſalutificare ſuo.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 292. c. *Iſte accipiet benedict. à Dom. & miſ. à Deo ſalutari ſuo.* Item apud Tichonium, reg. 3. p. 55. f. *Iſte accipiet*, &c. Apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. & in Pſalt. Rom. *Hic accipiet*, &c. ut in Vulg.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. 6. Hæc est generatio requirentium eum, quærentium faciem Jacob. * Diapsalma.	*Hæc generatio quærentium eum, quærentium faciem tuam Jacob.* SEMPER.	6. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.
7. Tollite portas principes vestri, & elevamini portas æternales: & introibit rex gloriæ.	*Levate portæ capita vestra, & elevamini januæ sempiternæ; & ingrediatur rex gloriæ.*	7. Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.
8. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens in prælio.	*Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus fortis in prælio.*	8. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens in prælio.
9. Tollite portas principes vestri, & elevamini portas æternales: & introibit rex gloriæ.	*Levate portæ capita vestra, & erigite januæ sempiternæ; & ingrediatur rex gloriæ.*	9. Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.
10. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.	*Quis est iste rex gloriæ? Dominus exercituum: ipse est rex gloriæ.* SEMPER.	10. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

Notæ ad Versionem antiquam.

Sic habet etiam Auct. quæst. apud Aug. to. 3. q. 111. In Gr. Οὗτος λήψεται... παρὰ Κυρίου· καὶ ἐλεημοσύνην παρὰ Θεοῦ σωτῆρος αὐτοῦ.

℣. 6. Sic in Psalt. Corb. est, addito nomine *Dei*, ad *faciem*. Cypr. l. 2. Testim. p. 292. c. legit: *Ista nativitas eorum qui eum quærunt, qui quærunt faciem Dei Jacob.* Ambr. l. 1. de excessu Satyri, to. 2. col. 1130. d. *Hæc est generatio requirentium Deum.* August. in hunc Ps. cum Auct. quæst. ap. ipsum, to. 3. q. 111. & Brev. Moz. *Hæc est generatio quærentium Dominum..... Dei Jacob.* Cassiod. in eund. Ps. cum Psalt. Rom. *Hæc est generatio quærentium Dominum, requirentium faciem Dei Jacob.* In Gr. Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων αὐτὸν, (edd. Ald. & Compl. τὸν Κύριον,) ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ. Schol. Aquila, Symm. LXX. V. editio, & VI. πρόσωπόν σου Ἰακώβ· hoc tamen ult. aliubi non reperitur, teste Nobilio.

* Hoc *Diapsalma* habetur in Psalt. Corb. Rom. & in Gr. Memoratur etiam ab August. in hunc Ps. col. 105. a.

℣. 7. Psalt. Rom. & Moz. ut & Grad. missæ fer. 4. IV. temp. Advent. *Tollite portas principes vestras*, &c. ut in Vulg. Similiter Ambr. in Ps. 37. to. 1. col. 830. f. nonnulli tamen Mss. ferunt ibid. *Tollite portas principis vestri;* sicut Hilar. hab. infra, ℣. 9. cum Ambros. & Ambrosiast. Meliùs Ambros. l. 4. de fide, to. 2. col. 523. d. cum Psalt. Corb. *Tollite portas principes vestri*, &c. ut in Vulg. at in Ps. 118. to. 1. col. 1118. c. *Tollite portas principes vestras*, &c. item l. de instit. virg. to. 2. col. 259. a. & 263. a. nisi quòd unus Ms. Vatic. habet ibid. *principes vestri.* Sic etiam August. in hunc Ps. & epist. 237. n. 8. Auct. verò quæst. apud ipsum, to. 3. q. 111. & Cassiod. in eund. Ps. *Tollite portas principes vestras*, &c. Tertull. adv. Gnost. p. 830. b. *Auferte portas principes vestras, & subleventur portæ æternæ: & intrabit rex gloriæ.* Cypr. l. 2. Testim. p. 297. a. *Auferte portas principes vestras, & extollimini portæ æternales: & introibit rex claritatis.* Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 25. p. 174. d. *Tollite portas principes vestras, & extollite portæ æternales: & introibit rex gloriæ.* Hieron. in Isai. 63. to. 3. col. 464. d. *Levate portas principes vestras:* sic etiam LXX. transtulisse testatur, comment. in Jerem. 2. col. 535. d. & ipse epist. ad Damas. to. 2. col. 565. b. legit: *Elevate portas principes vestras: & introibit rex gloriæ.* Capreol. Carthag. ap. Sirm. to. 1. p. 368. d. *Auferte portas princip. vestras*, &c. ut in Vulg. In Gr. Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι· καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.

℣. 8. Ita Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 25. necnon August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Item ap. Ambr. l. de Myst. to. 2. col. 334. b. & l. 4. de fide, col. 523. d. e. at l. de instit. virg. col. 259. a. post hoc, *potens in prælio*, addit, *ipse est rex gloriæ;* dein *tollite*, &c. Cypr. l. 2. Testim. p. 297. a. *Quis est iste rex claritatis? Dominus fortis & potens: Dominus fortis in prælio.* Similiter Hieron. in Dan. 8. to. 3. col. 1106. f. excepta voce *gloriæ*, loco *claritatis*. Apud Tertull. l. 4. adv. Marc. p. 714. a. sic: *Dominus validus, Dominus potens in bello.* In Gr... Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός· Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ.

℣. 9. Cypr. l. 2. Testim. p. 297. a. constanter: *Auferte portas principes vestras, & extollimini portæ æternales: & introibit rex claritatis.* Capreol. ep. Conc. Hisp. to. 2. p. 199. & S. Fulg. l. pro fide cath. p. 541. *Auferte portas principes vestras, & elevamini*, &c. ut in Vulg. Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 25. p. 174. e. *Tollite portas qui præestis illis, & extollite vos portæ æternæ: & introibit rex gloriæ.* Hilar. in Ps. 67. col. 207. c. *Tollite portas principis vestri*, &c. ut in Vulg. (Miciac. cod. hab. ibid. *principes vestras.*) Similiter Ambros. l. de Myster. to. 2. col. 334. b. *Tollite portas principis vestri*, &c. in Mss. tamen nonnullis, *principes vestras;* in quibusdam, *principes vestri;* in aliis pluribus, *principis vestri.* Rursus Ambros. l. 4. de fide, col. 523. d. e. *Tollite portas principes vestri*, &c. & infra, col. 525. a. *& elevamini portæ æt. & introibit*, &c. Mss. quidam ibid. cum editt. hab. *ut introeat in te rex gloriæ.* Ambrosiast. p. 238. c. *Tollite portas principis vestri*, &c. ut in Vulg. Mss. nonnulli, *principes vestras.* Sic etiam leg. Hieron. epist. ad Damas. to. 3. col. 519. a. cum Psalt. Rom. & Cassiod. Apud August. in hunc Ps. sic: *Tollite portas principes vestri*, &c. ut in Vulg. Ita etiam in Psalt. Corb. Auctor quæst. apud Aug. to. 3. q. 111. *Tollite portas princ. vestras*, &c. In Gr. ut sup. ℣. 7.

℣. 10. Concinunt Tertull. l. 5. adv. Marc. p. 799. a. Hilar. in Ps. 67. col. 207. c. Ambros. l. 4. de fide, to. 2. col. 523. f. & Ambrosiast. p. 238. c. Item Hieron. epist. ad Damas. to. 3. col. 519. a. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. &c. necnon Fulg. l. pro fide cath. p. 541. At Cyprianus l. 2. Testim. p. 297. a. constanter legit: *Quis est iste rex claritatis? Dominus virtutum ipse est rex claritatis.* In Gr. Τίς ἐστιν..... τῆς δόξης; Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Apud Justin. αὐτὸς οὗτός ἐστιν· at in Ms. Alex. Ald. & Compl. αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεύς. Hieron. in Isai. 1. to. 3. col. 13. e. hæc hab. *Quis est iste rex gloriæ? Dominus sabaoth, id est, Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ:* & supra, ep. ad Damas. ait *Ubicunque LXX. Interpretes* Dominum virtutum, *&* Dominum omnipotentem *expresserint, in Hebræo esse positum, Dominus sabaoth.* Item Ambros. l. 4. de fide, col. 525. a. legit: *Et introibit rex gloriæ, Dominus sabaoth:* & supra, col. 524. a. *Dominum*, inquit, *sabaoth patrem, Dominum sabaoth filium legimus: nam & hìc sic positum plerique codices habent, quòd Dominus sabaoth ipse sit rex gloriæ.*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. In finem, Pſalmus David. XXIV.	*David. XXV.*	1. In finem, Pſalmus ipſi David. XXIV. *Ex Mſ. Sangerm.*
AD te Domine levavi animam meam : 2. Deus meus in te confido, non erubeſcam :	*AD te Domine animam meam levo : Deus meus in te ſiſus ſum, ne confundar.*	* AD te Domine levavi animam * meam : 2. Deus meus in te confido, non erubeſcam :
3. Neque irrideant me inimici mei : etenim univerſi, qui ſuſtinent te, non confundentur.	*Ne lætentur inimici mei : ſed & univerſi, qui ſperant in te, non confundantur.*	3. Neque inrideant me inimici mei : etenim univerſi, qui te exſpectant, non confundentur.
4. Confundantur omnes iniqua agentes ſupervacuè.	*Confundantur qui iniqua gerunt fruſtra.*	4. Confundantur iniqua facientes ſupervacuè.
Vias tuas Domine demonſtra mihi : & ſemitas tuas edoce me.	*Vias tuas Domine oſtende mihi : ſemitas tuas doce me.*	Vias tuas Domine notas fac mihi : & ſemitas tuas edoce me.
5. Dirige me in veritate tua, & doce me : quia tu es Deus ſalvator meus, & te ſuſtinui tota die.	*Deduc me in veritate tua, & doce me : quia tu Deus ſalvator meus, te exſpectavi tota die.*	5. Dirige me in veritate tua, & doce me : quia tu es ſalutaris meus, & te ſuſtinui tota die.
6. Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarum tuarum, quæ à ſæculo ſunt.	*Recordare miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarum tuarum, quia à ſæculo ſunt.*	6. Reminiſcere miſerationum tuarum, & quia miſericordiæ tuæ à ſæculo ſunt.
7. Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.	*Peccatorum adoleſcentiæ meæ, & ſcelerum meorum ne memineris.*	7. Delicta juventutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris.
Secundùm miſericordiam tuam memento mei tu : propter bonitatem tuam Domine.	*Secundùm miſericordiam tuam recordare mei tu, propter bonitatem tuam Domine.*	Secundùm miſericordiam tuam memor eſto mei : propter bonitatem tuam Domine.
8. Dulcis & rectus Dominus : propter hoc legem dabit delinquentibus in via.	*Bonus & rectus Dominus : propterea docebit peccatores in via.*	8. Dulcis & rectus Dominus : propter hoc legem ſtatuit delinquentibus in via.
9. Diriget manſuetos in judicio : docebit mites vias ſuas.	*Deducet manſuetos in judicio, & docebit modeſtos viam ſuam.*	9. Dirigit mites in judicio : docebit manſuetos vias ſuas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Aug. in hunc Pſ. cum Brev. Moz. Ap. Caſſiod. ſicut in Pſalt. Corb. & Rom. deeſt *ipſi*. In Gallic. & Carnut. ſimpliciter, *Pſalmus David*. In Coiſlin. *Diapſalma David*. In Gr. Vatic. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ. Hic verò Pſalmus apud Caſſiod. dividitur ſecundùm litteras Hebraïcas : *Pſalmus iſte*, inquit, *Hebræorum primus alphabeto deſcriptus eſt* : & infra : *Nunc autem noverimus hunc ſextam & decimam nonam litteras non habere; reliquas verò in textu Pſalterii minio pingendas eſſe judicavi, ne qua legentibus confuſa naſceretur obſcuritas.*

* Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Græco.

℣. 2. Sic Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1165. f. detracto iſto, *Deus meus*. Aug. verò & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. textui conſentiunt ad verbum. Gr. Ὁ Θεός μου ἐπὶ σοὶ πέποιθα, μὴ καταισχυνθείην.

℣. 3. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coiſlin. Carnut. Corb. Mediol. & Rom. Martianæi. Sic etiam in Miſſali Rom. ad Introit. miſſæ Domin. 1. Advent. In Pſalt. Rom. Fabri, & Moz. *qui te exſpectant, non confundantur.* Apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1225. e. *etenim qui ſperant in te, non confundentur.* Caſſiod. Vulgatæ favet. In Gr...... καὶ γὰρ πάντες οἱ ὑπομένοντές σε, οὐ μὴ καταισχυνθῶσι.

℣. 4. Brev. Moz. cum Pſalt. Corb. Rom. Fab. & Caſſiod. *Confundantur iniqui facientes vana. Vias tuas Dom. notas fac mihi*, &c. Pſalt. Rom. Martianæi, *Confundantur iniqua facientes vanè. Vias tuas Dom. notas fac mihi*, &c. Carnut. *Confundantur iniqui facientes vana.* Mediolan. *Confund. iniqua gerentes ſupervacuè.* Coiſlin. *Confundantur iniqua facientes ſupervacuè.* Apud. Auguſt. in hunc Pſ. *Confund. iniquè facientes vana... notas fac mihi*, &c. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. b. ad hæc, *Confundantur omnes iniqua agentes*, addit : *Et dicitis quòd* omnes *in Græco non habeat, & benè ; nam nec in Hebræo habet, ſed in LXX. ſub veru additum eſt.* In ed. Rom. Αἰσχυνθήτωσαν οἱ (Mſ. Alex. πάντες οἱ) ἀνομοῦντες διακενῆς. Τὰς ὁδούς σου Κύριε γνώρισόν μοι, &c. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 288. a. legit : *Vias tuas Domine oſtende mihi : & ſemit. tuas edoce me.* Ambroſ. l. 3. de fide, to. 2. col. 506. e. cum Arnob. de Deo trino, p. 212. c. *Vias tuas Domine notas fac mihi* : & in Luc. 2. to. 1. 1309. c. *Vias tuas edoce me.* Aug. retract. 1. to. 1. col. 7. d. *Vias tuas Dom. notas fac mihi : & ſemit. tuas doce me.* Gr. δίδαξόν με.

℣. 5. Sic in Pſalt. Rom. Coiſlin. Corb. & Moz. ſicut apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. niſi quòd apud omnes habetur *Deus ſalutaris*, & apud Auguſt. *quoniam*, pro *quia*. In uno Mozarab. deeſt *meus*, poſt *ſalutaris*. Cypr. verò l. 2. Teſtim. p. 288. a. legit : *Et deduc me ad veritatem tuam, & doce me : quoniam tu es Deus ſalvator meus.* Fulgent. l. 1. ad Traſim. *Tu es Deus ſaluator meus, & te exſpectavi tota die.* Gr. Ὁδήγησόν με ἐπὶ τὴν ἀλήθειάν σου... ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ σωτήρ μου, καὶ σὲ ὑπέμεινα, &c.

℣. 6. Ita Aug. in hunc Pſ. addito uno *Domine*, ad vocem *tuarum*. In Pſalt. Rom. & Moz... *tuarum Domine, & miſericordiæ tuæ, quæ à ſæculo ſunt.* Sic etiam habetur ad Introit. Dom. 2. Quadr. ſicut in Pſalt. Corb. dempto *Domine*. Caſſiod. Vulgatæ congruit. In Græco : Μνήσθητι... Κύριε, καὶ τὰ ἐλέη σου, ὅτι ἀπὸ τοῦ αἰῶνός εἰσι.

℣. 7. Ita Brev. Mozarab. habet, deleta voce *meæ*, poſt hanc, *juventutis*. Auguſt. in hunc Pſ. leg. *juventutis meæ* ; & poſt paulò, *memor eſto mei Deus* ; reliq. ut ſupra. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Delicta juventutis, & ignorantiæ meæ ne memineris. Secundùm magnam miſericord. tuam memor eſto mei Deus : propter*, &c. Coiſlin. *Delicta juventutis, & ignorantias meas ne memin. Deus. Secundùm magnam miſeric. tuam memor eſto mei Deus : propter bonit. tuam* ; deeſt *Domine*. Pſalt. Corb. *Delicta juventutis meæ, ignorantiæ ne memineris. Secundùm miſeric. tuam memor eſto : propter bonit. tuam Domine.* Hilar. in Pſ. 118. col. 252. b. *Delicta juventutis meæ Domine ne memineris.* Ambroſ. l. 1. de interpel. Job, c. 7. to. 1. col. 633. f. *Delictum juventutis meæ, & ignorantiæ ne memineris Domine* : at in Pſ. 38. col. 843. e. & in Pſ. 118. col. 982. b. necnon de ob. Valent. to. 2. col. 1178. c. *Delicta juventutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris.* Similiter hab. Fulg. l. 1. de remiſ. pecc. c. 13. p. 370. cum Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 5. p. 129. c. deleto uno *meæ*, poſt *juventutis*. In Gr. Ἁμαρτίας νεότητός μου, καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς. Κατὰ τὸ ἔλεός σου μνήσθητί μου (Ald. & Compl. add. σύ·) ἕνεκεν τῆς χρηστότητός σου Κύριε.

℣. 8. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. Carnut. & Coiſlin. In Mediolan. *legem ſtatuet.* In Mozarab. *Bonus & rectus Dominus : propter hoc legem ſtatuit*, &c. In Græco : Χρηστὸς καὶ εὐθὺς ὁ Κύριος· διὰ τοῦτο νομοθετήσει, &c.

℣. 9. Concinit Brev. Mozarab. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Coiſlin. ut & apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. excepto

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 10. Univerſæ viæ Domini, miſericordia & veritas, requirentibus teſtamentum ejus, & teſtimonia ejus.	*Omnes ſemitæ Domini, miſericordia & veritas, his qui cuſtodiunt pactum ejus, & teſtificationes ejus.*	10. Univerſæ viæ Domini, miſericordia & veritas, requirentibus teſtamentum ejus & teſtimonia ejus.
11. Propter nomen tuum Domine & propitiaberis peccato meo: copioſum eſt enim.	*Propter nomen tuum Domine propitiare iniquitati meæ: quoniam grandis eſt.*	11. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum eſt enim.
12. Quis eſt homo qui timeat Dominum? legem ſtatuit ei in via, quam elegit.	*Quis eſt iſte vir timens Dominum, quem docebit in via quam elegerit?*	12. Quis eſt homo qui timet Dominum? legem ſtatuit ei in via, quam elegit.
13. Anima ejus in bonis demorabitur: & ſemen ejus hæreditate poſſidebit terram.	*Anima ejus in bono commorabitur: & ſemen ejus hæreditabit terram.*	13. Anima ejus in bonis demorabitur: & ſemen ejus hæreditabit terram.
14. Firmamentum eſt Dominus timentibus eum: & teſtamentum ipſius ut manifeſtetur illis.	*Secretum Domini timentibus eum: & pactum ſuum oſtendit eis.*	14. Firmamentum eſt Dominus timentibus eum: & teſtamentum ipſius ut manifeſtetur illis.
15. Oculi mei ſemper ad Dominum: quoniam ipſe evellit de laqueo pedes meos.	*Oculi mei ſemper ad Dominum: quia ipſe educet de reti pedes meos.*	15. Oculi mei ſemper ad Dominum: quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos.
16. Reſpice in me, & miſerere mei: quoniam unicus & pauper ſum ego.	*Reſpice in me, & miſerere mei: quoniam ſolus & pauper ego.*	16. Reſpice in me, & miſerere mei: quia unicus & pauper ſum ego.
17. Tribulationes cordis mei dilatatæ ſunt: de neceſſitatibus meis eripe me.	*Tribulationes cordis mei amplificatæ ſunt: de anguſtiis meis educ me.*	17. Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitatibus meis erue me.
18. Vide humilitatem meam, & laborem meum: & remitte omnia peccata mea.	*Vide afflictionem meam & laborem meum, & porta omnia peccata mea.*	18. Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte univerſa delicta mea.
19. Reſpice inimicos meos quoniam multiplicati ſunt, & odio iniquo oderunt me.	*Vide inimicos meos, quoniam multiplicati ſunt, & odio iniquo oderunt me.*	19. Reſpice inimicos meos quoniam multiplicati ſunt, & odio iniquo oderunt me. Joan. 15. 25.
20. Cuſtodi animam meam, & eripe me: non confundar, quoniam invocavi te.	*Cuſtodi animam meam, & libera me: non confundar, quoniam ſperavi in te.*	20. Cuſtodi animam meam, & erue me: non erubeſcam, quoniam ſperavi in te.
21. Innocentes & recti adhæſerunt mihi: quoniam cuſtodivi te.	*Simplicitas & æquitas ſervabunt me: quia exſpectavi te.*	21. Innocentes & recti adhæſerunt mihi: quia ſuſtinui te.
22. Redime me Deus Iſraël, ab omnibus anguſtiis meis.	*Redime Deus Iſraël, ex omnibus anguſtiis ſuis.*	22. Libera Deus Iſraël, ex omnibus tribulationibus ſuis.

Notæ ad Versionem antiquam.

uno *diriget*, pro *dirigit*. In Pſalt. Corb. *Dirigit manſuetos in judicio: docebit manſuetos vias ſuas.* In Græco: Ὁδηγήσει πραεῖς... διδάξει πραεῖς, &c.

℣. 10. Conſentiunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Corb. & Gr. In Brev. Moz. *& teſtimonia ipſius*; Gr. αὐτοῦ.

℣. 11. Similiter in Pſalt. Rom. Mozarab. Corb. & Coisliniano, *copioſum eſt enim*; ſicut apud Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Aug. *multum eſt*, &c. at ſup. nuſquam præponitur *&*, verbo *propitiaberis*, præterquam in Pſalt. Corb. In Gr. etiam, καὶ ἱλάσῃ..... πολλὴ γάρ ἐστι.

℣. 12. Concinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Moz. & Coislin. Apud Auguſt. ſimiliter *timeat*; paulò verò poſt, *legem ſtatuet*, cum Pſalt. Mediolan. In Corb. *qui timeat..... leg. ſtatuit ei in viam*, &c. In Gr. ὁ φοβούμενος... νομοθετήσει αὐτῷ ἐν ὁδῷ, &c.

℣. 13. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. & Rom. Fabri. In Rom. Martianæi, Corb. & Coislin. *hæreditatem poſſidebit*, &c. Apud Ambr. l. de bono mort. c. 9. to. 1. col. 405. f. *hæreditabit terram.* In Gr. κληρονομήσει γῆν.

℣. 14. Auguſt. in hunc Pſ. *Firmam. eſt Dominus timentium eum*; Caſſiod. cum vet. Pſalt. *timentibus*; Moz. *ut manifeſtetur illi.* Gr. τῶν φοβουμένων αὐτόν... τοῦ δηλῶσαι αὐτοῖς.

℣. 15. Prima verſiculi pars ſic habetur apud Ambr. l. de Joſeph, c. 3. col. 486. c. & inf. 684. c. 700. c. deinde ap. Auguſt. in hunc Pſ. *quia ipſe evellet*, &c. ut ſup. Sic etiam in Pſalt. Coislin. & Græco.

℣. 16. Pſalt. Coislin. hab. *quoniam unicus & pauper ego ſum.* Rom. & al. ut in Vulg. quibus etiam ſuffragantur Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Gr. ὅτι μονογενὴς καὶ πτωχός εἰμι ἐγώ.

℣. 17. Sic in Pſalt. Rom. Coislin. & apud Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. verò in eund. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitat. meis educ me.* In Brev. Mozar. *dilatatæ ſunt... libera me.* In Pſalt. Corb. *Cogitationes cordis mei dilatatæ ſunt: de neceſſ. eripe me.* In Grad. miſſæ Domin. 2. Quadr. *Tribul. cordis mei dilatatæ ſunt: de neceſſitat. meis eripe me Domine.* In Gr. ἐπληθύνθησαν· ἐκ τῶν... ἐξάγαγέ με.

℣. 18. Sic Ambroſ. l. de lapſ. virg. to. 2. col. 319. b. & Aug. in hunc Pſ. In Pſalt. Rom. Corb. & apud Caſſiod. *& dimitte omnia peccata mea*; ſicut in Grad. Domin. 2. Quadr. In Pſalt. Moz. ita: *& dimitte mihi omnia pecc. mea.* In Coislin. *& dimitte mea omnia peccata mea.* In Gr. καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου.

℣. 19. Concordant Auguſt. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. In Gr. Ἴδε τοὺς ἐχθρούς μου, &c. ut ſup.

℣. 20. Ita Pſalt. Moz. & Corb. cum Caſſiod. in hunc Pſ. Similiter in Pſalt. Rom. niſi quòd poſt *eripe me*, additur *Domine*; quod verbum apud Fabrum jungitur cum præced. *eripe me*; apud Martianæum verò cum ſeq. *non confundar.* Auguſt. in hunc Pſ. ſic legit: *Cuſtodi..... & erue me: non confundar, quon. ſperavi in te.* Pſalt. Coislin. ut ſup. *non confundar, quia invocavi te.* Gr. Φύλαξον... καὶ ῥῦσαί με· μὴ καταισχυνθείην, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ σέ. In Pſalt. Coislin. ὅτι μὴ ἐπεκαλεσάμην σε.

℣. 21. Pſalt. Rom. Fabri hab. *quoniam ſuſtinui te*; Rom. verò Martian. cum Corb. *ſuſtinui te Domine.* Similiter ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Pſalt. Sorbonico deeſt *Domine*, quamvis in adverſa columna, ubi Græcus contextus latinis litteris deſcriptus eſt, legatur hoc modo, *ipemina ſe Kyrie.* In Pſalt. etiam Mozarab. & Coislin. *quia ſuſtinui te Domine.* Item in Gr. conſtanter, ὅτι ὑπέμεινά σε Κύριε· unde Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. b. *Et dicitis*, inquit, *in Græco vos reperiſſe*, Domine, *quod ſuperfluum eſt.*

℣. 22. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Coislin. Carnut. Corb. & Moz. ſi excipias unum *ex*, pro *ab*. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Redime Deus Iſraël, ex omnibus tribulationibus ejus.* In Pſalt. Mediolan. *anguſtiis ejus.* In Gr. Λύτρωσαι ὁ Θεὸς τὸν Ἰσραὴλ, ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
1. In finem, Pſalmus David. XXV.	*David. XXVI.*	1. Pſalmus David. XXV.
JUdica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum: & in Domino ſperans non infirmabor.	*JUdica me Domine, quia ego in ſimplicitate mea ambulavi: & in Domino confidens non deficiam.*	* JUdica me Domine, quoniam ego in innocentiam meam ingreſſus ſum: & in Domino confidens non erubeſcam.
2. Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos & cor meum.	*Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos & cor meum.*	2. Proba me Domine, & tempta me: ure renes meos & cor meum.
3. Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt: & complacui in veritate tua.	*Quia miſericordia tua in conſpectu oculorum meorum, & ambulabo in veritate tua.*	3. Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt: & complacui in veritate tua.
4. Non ſedi cum concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo.	*Non ſedi cum viris vanitatis, & cum ſuperbis non ingrediar.*	4. Non ſedi in concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo.
5. Odivi eccleſiam malignantium: & cum impiis non ſedebo.	*Odivi eccleſiam peſſimorum, & cum iniquis non ſedebo.*	5. Odivi congregationem malignantium: & cum impiis non ſedebo.
6. Lavabo inter innocentes manus meas: & circumdabo altare tuum Domine:	*Lavabo in innocentia manus meas, & circuibo altare tuum Domine:*	6. Lavabo inter innocentes manus meas: & circumibo altare tuum:
7. Ut audiam vocem laudis, & enarrem univerſa mirabilia tua.	*Ut clara voce prædicem laudem, & narrem omnia mirabilia tua.*	7. Ut audiam vocem laudis, & enarrem univerſa mirabilia tua.
8. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.	*Domine dilexi habitaculum domus tuæ, & locum tabernaculi gloriæ tuæ.*	8. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.
9. Ne perdas cum impiis Deus animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam:	*Ne auferas cum peccatoribus animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam:*	9. Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam:
10. In quorum manibus iniqui-	*In quorum manibus ſcelus, &*	10. In quorum manibus

Ex Mſ. Sangerm.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic in Pſalt. Rom. Coiſlin. Moz. & ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Aug. ſimpliciter, *Ipſi David.* In Pſalt. Corb. *David*, tantùm. In Gr. Τοῦ Δαυίδ. In edd. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

* Pſalt. Mozar. & Coiſlin. habent ſimiliter *in innocentiam meam;* Rom. verò cum Caſſiod. *in innocentia mea;* cæt. ut in Vulg. Apud Auguſt. col. 108. b... *in innocentia mea ambulavi: & in Domino ſperans non movebor;* ſeptem tamen Mſs. ferunt ibid. *non infirmabor;* at infra col. 112. b. conſtanter, *non movebor.* In Gr... ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην... ἐλπίζων οὐ μὴ σαλευθῶ. Mſ. Alex. cum Ald. & Compl. οὐ μὴ ἀσθενήσω.

℣. 2. Sic Ambroſ. habet l. de apol. Dav. to. 1. col. 687. a. ut & inf. col. 893. f. 1063. c. 1146. d. Ita quoque Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Chromat. Aquil. in Matth. p. 987. e. necnon vet. Pſalt. & Gr. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 8. col. 304. b. legit, *Proba me Deus.*

℣. 3. Concinit Lucif. Calar. l. de non conv. cum hæret. p. 222. e. ſicut Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. & Gr. In Pſalt. Corb. ſic: *ante oculos meos eſt ſemper*, &c.

℣. 4. Ita legunt Lucif. Calar. l. de non conv. cum hæret. p. 222. e. Ambroſ. epiſt. 63. to. 2. col. 1032. f. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coiſl. Moz. & Rom. Fabri. Rom. Martianæi ſcribit *in conſilio.* Gelaſ. 1. ep. 13. Conc. to. 4. col. 1206. e. *in concilio.* Aug. in eund. Pſ. p. 108. d. & 112. f. *cum concilio.* Tertull. verò l. de pudic. p. 1011. a. *cum conceſſu vanitatis: & cum iniquè agentibus*, &c. Parmen. ap. Auguſt. to. 9. p. 2. col. 71. c. 73. d. *cum concilio vanit. & cum facinoroſis*, &c. Ambroſ. in Pſ. 1. to. 1. col. 751. c. *in concilio malignantium: & cum iniqua gerentibus*, &c. Gr. μετὰ συνεδρίου ματαιότητος· καὶ μετὰ παρανομούντων, &c.

℣. 5. Ita Pſalt. Rom. & Carnut. cum Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. verò Moz. & Coiſlin. *Odivi congregationes malignorum*, &c. Lucifer Calarit. l. de non conven. cum hæret. p. 222. e. legit: *Odivi eccleſiam malignantium*, &c. ut in Vulg. Hilar. in Pſ. 57. col. 126. a. *Odio habui congregationem malignorum*, &c. Similiter hab. Auguſt. in hunc Pſ. col. 108. d. & 113. a. Item Ambroſ. epiſt. 63. to. 2. col. 1033. a. at infra col. 1042. e. legit *malignantium.* Gild. Sap. caſtig. in eccl. ord. p. 719. e. cum Cæleſtino I. epiſt. 22. to. 1. p. 1197. a. *Odivi congregationem malignorum.* Sic etiam in Pſalt. Corb. In Conc. verò pro fund. Agaun. monaſt. to. 4. 1558. c. *Odivi congregationem malignam.* Similiter hab. Gelaſ. I. ep. 13. ibid. p. 1206. e. Parmen. ap. Aug. to. 9. p. 2. col. 73. d. *Odio habui curiam nequiſſimorum;* mox ita, *Lavabo*, &c. omiſſis intermediis. Tertul. verò l. de pudic. p. 1011. a. poſt hoc, *non introibo*, ſubdit: *& cum impiis non ſedebo*, omiſſis his quæ proximè antecedunt. Gr. Ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων, &c. ut in textu.

℣. 6. Pſalt. Rom. cum Moz. *Lavabo inter innocentes... & circuibo altare tuum Domine.* Caſſiod. in hunc Pſ. *& circumibo*, ut ſup. addito *Domine.* Tertull. l. de pudic. p. 1011. a. *Lavabo cum innocentibus man. meas: & altare tuum circumdabo Domine.* Hilar. in Pſ. 57. col. 126. a. *Lavabo inter innocentes.* Auguſt. in hunc Pſ. col. 108. e. 114. b. *Lavabo in innocentibus... & circumdabo altare tuum Domine:* at infra, col. 113. b. *& circumdabo altare Domini.* Parmen. apud Auguſt. to. 9. col. 73. d. *Lavabo cum innocentibus... & circumdabo altare Domini.* Græc. Νίψομαι ἐν ἀθώοις... καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου Κύριε.

℣. 7. Pſalt. Rom. Coiſlin. Mediolan. Corb. Carnut. & Moz. habent *vocem laudis tuæ.* Similiter Caſſiod. in hunc Pſ. cum Auguſt. in eund. col. 108. e. & 114. b. at ſup. col. 113. c. deeſt *tuæ.* Parmen. apud ipſum, to. 9. col. 73. d. *voces laudis*, & inf. *omnia mirabilia tua.* In Gr. φωνῆς αἰνέσεως, καὶ, &c. edd. Ald. & Compl. αἰνέσεώς σου, καὶ, &c.

℣. 8. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. & Coiſlin. Similiter hab. Hilar. in Pſ. 121. p. 385. d. niſi quòd omittit vocem *Domine.* Pſalt. Rom. loco *habitationis*, ponit *tabernaculi;* ſicut etiam Hilar. loco cit. ex Mſs. Turon. & Regio. Parmen. ap. Auguſt. l. 3. to. 9. col. 73. d. ſic: *Dilexi ſpeciem domus tuæ, & locum tabernaculi claritatis tuæ.* Ruric. epiſt. 14. p. 568. h. *Domine dilexi decorem habitationis tuæ*, &c. ut in Vulg. Gr. Κύριε ἠγάπησα εὐπρέπειαν... καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου.

℣. 9. Ita Pſalt. Rom. cum Moz. Corb. & Coiſlin. omiſſa voce *Deus.* Similiter hab. Hilar. in Pſ. 57. col. 126. a. ut & Auguſt. in hunc Pſ. col. 108. f. at infra col. 115. a. & in Pſ. 47. col. 422. c. *Ne comperdas cum impiis animam*, &c. Parmen. apud ipſum, to. 9. p. 2. col. 73. d. *Ne ſimul perdideris cum peccatoribus animam meam*, &c. Ambr. in Pſ. 1. to. 1. col. 746. d. *Ne perdas cum impiis Deus animam, & cum viris*, &c. Caſſiod. in hunc Pſ. *Ne ſimul perdas cum impiis animam meam*, &c. Gr. Μὴ συναπολέσῃς μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχήν μου, καὶ, &c.

℣. 10. Sic apud Auguſt. & Caſſiod. ac in vet. Pſalt. Parmen. verò ap. Auguſt. l. 3. to. 9. p. 2. col. 73. d.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm. iniquitates ſunt : dextera eorum repleta eſt muneribus.

11. Ego autem in innocentiam meam ingreſſus ſum : redime me, & miſerere mei.

12. Pes enim meus ſtetit in via recta : in eccleſiis benedicam Dominum.

HEBR.

dextera eorum repleta eſt muneribus.

Ego autem in ſimplicitate mea gradiar : redime me, & miſerere mei.

Pes meus ſtetit in recto : in eccleſiis benedicam Domino.

VULGATA HOD.

tates ſunt : dextera eorum repleta eſt muneribus.

11. Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum : redime me, & miſerere mei.

12. Pes meus ſtetit in directo : in eccleſiis benedicam te Domine.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

legit : *In quorum manibus delicta ſunt : dextera eorum impleta eſt muneribus.* Gr. Ὧν ἐν χερσὶν ἀνομίαι· ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων.

℣. 11. Auguſt. in hunc Pſ. col. 109. a. & 116. a. *Ego autem in innocentia mea ambulavi*, &c. ut ſup. Caſſiod. cum vet. Pſalt. Vulgatæ congruit. Græc. Ἐγὼ δὲ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην· λύτρωσαί με, καὶ, &c. Introit. miſſæ fer. 2. poſt Domin. 2. Quadrag. *redime me Domine, & miſerere mei.* Mſ. Alex. λύτρωσαί με Κύριε, καί. In Pſalt. Corb. *Ego autem in innocentiam meam ingr. ſum : libera me, &*, &c.

℣. 12. Sic habetur ad Introit. miſſæ fer. 2. poſt Dom. 2. Quadrag. Sic etiam in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. In Pſalt. Coiſlin. ita : *Pes enim meus ſtetit in viam rectam : in eccleſiis benedicam Domino.* In Moz. Carnut. & Mediolan. *Pes enim meus ſtetit in via recta*, &c. ut in Vulg. In Corb. *Pes meus ſtetit in via recta : in eccleſiis benedicam Domine.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. col. 109. b. & 116. b. *Pes meus ſtetit in rectitudine : in eccleſiis benedicam te Domine.* In Gr. Ὁ πούς μου (Alex. Ὁ γὰρ πούς μου) ἔστη ἐν εὐθύτητι· ἐν ἐκκλησίαις εὐλογήσω σε Κύριε.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm. 1. Pſalmus David priuſquam ungueretur. XXVI.

* DOminus inluminatio mea, & ſalus mea, quem timebo?

Dominus defenſor vitæ meæ, à quo trepidabo?

2. Dum adpropinquant ſuper me nocentes, ut edant carnes meas :

Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt.

3. Si conſiſtant adversùs me caſtra, non timebit cor meum.

Si exſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo.

4. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ :

Ut videam voluntatem Domini, & protegi templum ſanctum ejus.

HEBR.

David. XXVII.

DOminus lux mea, & ſalutare meum, quem timebo?

Dominus fortitudo vitæ meæ, quem formidabo?

Cùm appropinquarent mihi maligni, ut comederent carnem meam :

Hoſtes mei & inimici mei, ipſi impegerunt & ceciderunt.

Si ſteterint adversùs me caſtra, non timebit cor meum :

Si ſurrexerit contra me bellum, in hoc ego confidam.

Unum petii à Domino, hoc requiram, ut habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.

Ut videam pulchritudinem Domini, & attendam in templum ejus.

VULGATA HOD.

1. Pſalmus David priuſquam liniretur. XXVI.

DOminus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

2. Dum appropiant ſuper me nocentes, ut edant carnes meas :

Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt.

3. Si conſiſtant adversùm me caſtra, non timebit cor meum.

Si exſurgat adversùm me prælium, in hoc ego ſperabo.

4. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ :

Ut videam voluptatem Domini, & viſitem templum ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Pſalt. Moz. cum Rom. Martianæi. In Rom. Fabri, & Corb. *priuſquam liniretur*, ſicut apud Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Aug. in eund. col. 116. *Ipſi David priuſquam liniretur :* at inf. 118. g. *Hoc habet*, inquit, *titulus Pſalmi :* Pſalmus David priuſquam liniretur, *hoc eſt, priuſquam ungueretur.* In Pſalt. Coiſlin. *David priuſquam leniretur.* In Gr. Τοῦ Δαυὶδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι. Mſ. Alex. Τῷ Δαυίδ. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, &c.

* Sic in Pſalt. Coiſlin. Rom. Corb. & Moz. Sic etiam ap. Lucif. Calar. l. de mor. pro Dei filio, p. 245. e. vel 247. e. necnon Ambroſ. de Incarn. to. 2. col. 719. d. Leonem M. ſerm. 25. p. 80. f. & Caſſiod. in hunc Pſ. Aug. verò in eund. ſic legit : *Dominus illum. mea, & ſalutaris meus... Dominus protector*, &c. Hieron. in Iſai. 52. & 57. to. 3. col. 371. a. 421. a. *Dominus illum. mea, & ſalvator meus, quem timebo?* Ap. S. Paulin. epiſt. 20. p. 113. a. *Dominus illuminatio noſtra, & ſalus noſtra, quem timebimus?* Græcè : Κύριος φωτισμός μου, καὶ σωτήρ μου, τίνα..... Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς, &c.

℣. 2. Ita Ambr. l. 1. de pœnit. to. 2. col. 410. d. cum Aug. in hunc Pſ. In Pſalt. Rom. *Dum appropiant*, &c. ut ſup. Similiter ap. Lucif. Cal. l. de mor. pro Dei fil. p. 245. vel 247. e. & apud Caſſiod. Hieron. verò in Iſai. 50. to. 3. 358. f. legit : *Cùm appropinquarent mihi qui affligebant, ut comederent carnes meas :* & in Ezech. 5. col. 728. a. *Cùm appropinquarent adversùm me qui affligunt me, ut comederent carnes meas.* In Gr. Ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας, τοῦ φαγεῖν... οἱ θλίβοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου, αὐτοὶ, &c. ut ſup.

℣. 3. Pſalt. Rom. Fabri : *Si conſiſtant adversùs me caſtra... Si ſurgat in me prælium, in hoc*, &c. Rom. Martianæi cum Coiſlin. *Si inſurgat in me præl. in hoc*, &c. Lucif. Calar. l. de mor. pro Dei fil. p. 245. vel 247. e. *Si exſurgat adversùs me præl. in hoc*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. col. 117. a. *Si inſurgat in me bellum, in hac ego*, &c. & infra 120. b. e. *Si exſurgat in me bellum, in hac*, &c. Pſalt. Corb. *Si exſurgat in me prælium, in hac*, &c. Similiter hab. Carnut. *in hac ego*, &c. Ambroſ. in Luc. 20. to. 1. col. 1506. f. Vulgatæ ſuccinit ad verbum. Cypr. verò epiſt. ad Fortunat. p. 267. e. ſic legit : *Si directa fuerint in me caſtra... Si exſurrexerit ſuper me bellum, in illud ego ſperabo.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 17. col. 141. a. *Si exſurgat in me bellum, in illud ego ſperabo.* In Gr. Ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή... Ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω.

℣. 4. Itidem in Pſalt. Corb. Rom. verò cum Caſſiod. hab. *Unam petii... ut videam voluntatem Domini, & protegar à templo ſancto ejus.* Similiter in Moz. & Coiſlin. excepto uno *in templo.* In Carnut. *Ut videam voluntatem Domini, & protegi templum ejus.* Grad. miſſæ fer. 6. Cinerum, *voluptatem Domini, & protegar à templo ſancto ejus.* Hilar. in Pſ. 121. p. 385. d. *Unam petii... ut inhab... omnes dies... Ut videam delectationes Domini, & viſitem templum ejus.* (Mſ. Reg. ibid. 1. manu, *voluntatem Domini*, ſecundâ *dilectiones.*) Ambroſ. l. de Iſa. c. 8. to. 1. col. 382. d. & l. de Jac. c. 7. p. 454. f. *Unam petii... ut inhab... omnes dies vitæ meæ : & videam delectationem Domini, & conſiderem templum ejus :* ſimiliter l. 2. de interpel. Dav. c. 2. col. 641. d. & in Pſ. 118. col. 1002.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
5. Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo: in die malorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.	*Abſcondet enim me in umbra ſua in die peſſima : abſcondet me in ſecreto tabernaculi ſui ;*	5. Quoniam abſcondit me in tabernaculo in die malorum : protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.
6. In petra exaltavit me : & nunc exaltavit caput meum ſuper inimicos meos.	*In petra exaltabit me. Nunc quoque exaltavit caput meum ſuper inimicos meos, qui ſunt in circuitu meo ;*	6. In petra exaltavit me: nunc autem exaltavit caput meum ſuper inimicos meos.
Circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus hoſtiam vociferationis: cantabo, & pſalmum dicam Domino.	*Et immolabo in tabernaculo ejus hoſtias jubili : cantabo & pſallam Domino.*	Circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus hoſtias jubilationis : cantabo, & pſalmum dicam Domino.
7. Exaudi Domine vocem meam, qua clamavi ad te : miſerere mei, & exaudi me.	*Audi Domine vocem meam invocantis, & miſerere mei, & exaudi me.*	7. Exaudi Domine vocem meam, quam clamavi ad te : miſerere mei, & exaudi me.
8. Tibi dixit cor meum, exquiſivit te facies mea : faciem tuam Domine requiram.	*Tibi dixit cor meum, quæſivit vultus meus : faciem tuam Domine requiram.*	8. Tibi dixit cor meum, quæſivi faciem tuam : vultum tuum Domine requiram.
9. Ne avertas faciem tuam à me : ne declines in ira à ſervo tuo.	*Ne abſcondas faciem tuam à me : ne declines in furore à ſervo tuo.*	9. Ne avertas faciem tuam à me : nec declines in ira * à ſervo tuo.
Adjutor meus eſto : ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.	*Auxilium meum fuiſti : ne derelinquas me, & ne dimittas me Deus ſalvator meus.*	Adjutor meus eſto : ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.
10. Quoniam pater meus, & mater mea, dereliquerunt me : Dominus autem aſſumpſit me.	*Pater enim meus & mater mea dereliquerunt me : Dominus autem collegit me.*	10. Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me : Dominus autem adſumpſit me.
11. Legem pone mihi Domine in via tua : & dirige me in ſemitam rectam propter inimicos meos.	*Oſtende mihi Domine viam tuam, & deduc me in ſemita recta propter inſidiatores meos.*	11. Legem mihi ſtatue Domine in via tua : & dirige me in ſemita recta propter inimicos meos.
12. Ne tradideris me in animas	*Ne tradas me animæ tribulan-*	12. Ne tradideris me in

Ex Mſ. Sangerm.

* *In hoc Mſ. deeſt* à, *ſed ſolo*.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

c. niſi quòd habet, & *ut videam* : at epiſt. 29. to. 2. col. 905. d. e. *Unam petivi à... omnes dies... & videam delectationes Domini, & conſiderem templum ejus* : & l. de fide Reſurrect. col. 1170. d. *Unam petivi... omnes dies... & videam voluptatem Domini* : & l. 5. de fide, col. 566. c. *Ut videam voluptatem Domini* ; non pauci tamen Mſs. ibid. *voluntatem*. Hieron. in Iſai. 2. & 54. to. 3. col. 21. f. 392. b. *Unum petivi à Domino, hoc requiram... omnes dies vitæ meæ* : ſimiliter in Ezech. 42. col. 1003. d. ſed addit : *Ut videam jucunditatem Domini, & viſitem templum ſanctum ejus* : & in Eccleſiaſt. c. 7. to. 2. col. 757. c. ait : *Quod nos ſolemus abſolutè & neutraliter appellare... Hebræi feminino genere pronunciant : ſicut in Pſ.* Unam petii à Domino, hanc req. *pro eo quod eſt*, unum. Græcè : Μίαν ἠτησάμην... ταύτην ἐκζητήσω, &c. Aug. in hunc Pſ. col. 117. b. 122. f. *Unam petii... omnes dies vitæ meæ : Ut contempler delectationem Domini, & protegar templum ejus* : at ep. 130. to. 2. col. 387. g. *ut habitem in domo Domini omnes dies... Ut contempler delectationem Dei, & viſitem templum ejus* : & tract. 3. in Johan. to. 3. p. 2. col. 312. e. *ut inhabitem... per omnes dies... Ut contempler delectationem Domini* : item ſerm. 37. to. 5. col. 193. g. *per omnes dies*, &c. Apud Lucif. Calar. l. de morien. pro Dei filio, p. 245. e. *ut inhab. in domo Dei per omnes dies vitæ meæ*. Apud Cypr. epiſt. ad Fortun. p. 267. c. *in domo Domini per omnes dies*, &c. In Gr... τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας... Τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν αὐτοῦ. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. τὸν ναὸν τὸν ἅγιον αὐτοῦ.

℣. 5. Pſalt. Rom. & al. vet. unà cum Caſſiod. Vulgatæ favent. Auguſt. verò in hunc Pſ. col. 117. b. 122. g. 123. a. b. d. e. *Quoniam abſc. me in tabernaculo ſuo in die malorum meorum : protexit me in abſc.* &c. Similiter in Pſalt. Mediolan. *malorum meorum*. Item Græcè : Ὅτι... ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου· ἐσκέπασέ με ἐν, &c.

℣. 6. Pſalt. Moz. *In petra exaltabit me : & nunc ecce exaltabit... Circuibo, & immolabo in tab. ejus hoſtiam jubilationis*, &c. Rom. *nunc autem exaltavit... Circuibo, & immolabo..... hoſtiam jubilationis*, &c. Coiſlin. & Mediolan. *& nunc ecce exaltavit... & immolavi hoſtiam jubilationis*, &c. Similiter in Corb. & Carnut. *hoſtiam jubilationis*. Hilar. in Pſ. 133. col. 465. e. *In petra exaltaſti me* : & in Pſ. 65. col. 174. e. *Circuivi, & immolavi... hoſtiam jubilationis*. Auguſt. in hunc Pſ. col. 117. c. *In petra exaltavit me : & nunc ecce exaltavit... Circuivi, & immolavi... hoſtiam jubilationis : cantabo & pſallam Domino* : at infra col. 123. f. 124. g. *& nunc exaltavit... circumivi*, &c. Et verò Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. b. ad hoc, *& nunc ecce*, ait : *ſed* ecce *ſuperfluum eſt*. Caſſiod. in eund. Pſ. *nunc autem exaltavit... Circumibo, & immolabo... hoſtiam jubilationis*, &c. ut in textu. In Græco : Ἐν πέτρᾳ ὕψωσέ με· καὶ νῦν ἰδοὺ ὕψωσε τὴν κεφαλήν μου... Ἐκύκλωσα, καὶ ἔθυσα... θυσίαν ἀλαλαγμοῦ· ᾄσομαι, καὶ ψαλῶ, &c. Aquila, ὑψωθήσεται ἡ κεφαλή μου· edd. Ald. & Compl. θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀλαλαγμοῦ.

℣. 7. Concordant Aug. & Caſſiod. ut & vet. Pſalt. In Corb. *miſerere mihi*. A Gr. abeſt *ad te*, præterquam à Mſ. Alex.

℣. 8. Ita Brev. Moz. habet. Pſalt. verò Corb. Carnut. Rom. & Coiſlin. cum Miſſ. Rom. ad Introit. miſſæ fer. 3. poſt Dom. 2. Quadrag. *Tibi dixit... quæſivi vultum tuum : vultum tuum Domine requiram*. Itidem Auguſt. in hunc Pſ. col. 117. e. 125. d. Apud Caſſiod. in eund. Pſ. *Exquiſivi vultum tuum, vultum tuum Dom.* &c. Pſalt. Mediolan. *Dominum requiram : exquiſivit te vultus meus*. Ambroſ. verò l. de apol. Dav. to. 1. col. 699. c. *Vultum tuum Domine requiram*. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. c. *exquiſivit te facies mea* : tum addit : *Pro quo in Græco poſitum*, quæſivit te facies mea ; *ſed melius ſuperius*. In Gr. tamen hod. ἐξεζήτησα τὸ πρόσωπόν σου· τὸ πρόσωπόν σου Κύριε ζητήσω. Sic etiam in Pſalt. Æthiop. & Arab. Apud Symm. σὲ ἐζήτει τὸ πρόσωπόν μου. In edd. Ald. & Compl. Κύριον ζητήσω· ἐξεζήτησέ σε τὸ πρόσωπόν μου.

℣. 9. In Pſalt. Moz. & Rom. *& ne declines*, &c. exinde in Mozarab. *Adjutor meus es tu Domine : ne der.* &c. In Coiſlin. *Nec declines..... Adjutor meus es tu : ne der.* &c. Similiter apud Ambroſ. epiſt. 36. col. 929. c. *Adjutor meus es tu : ne*, &c. ut ſup. Apud Caſſiod. in hunc Pſ. *Neque declines... Adjutor meus eſto*. Apud Auguſt in eund. Pſ. col. 117. f. *Ne avertas vultum tuum à me : ne declines... Adjut. meus eſto*, &c. at inf. col. 125. d. ſeq. *Ne avertas faciem tuam à me*, &c. ut in Vulg. Innoc. I. epiſt. 30. Conc. to. 1. p. 897. c. *Adjutor meus eſto*, &c. In Gr. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ᾽ ἐμοῦ· μὴ (Ald. & Compl. καὶ μὴ) ἐκκλίνῃς... Βοηθός μου γενοῦ· μὴ... ὁ Θεὸς ὁ σωτήρ μου.

℣. 10. Sic in Gr. ut & apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ.

℣. 11. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. Corb. & Coiſlin. *Legem mihi conſtitue... in ſemita recta*, &c. Rom. pariter hab. *conſtitue* ; paulò verò poſt, *in ſemitam rectam*. Carnut. *in ſemita recta* : ſic etiam hab. Vulg. ipſa in Mſs. Colb. Carnut. Germ. & Gal. Græc. Νομοθέτησόν με Κύριε... ἐν τρίβῳ εὐθείᾳ, &c. al. deeſt Κύριε.

℣. 12. Pſalt. Carnut. *Ne tradid. in manibus*. Mozarab.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. manus perſequentium me : quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi.

13. Credo videre me bona Domini in terra viventium.

14. Exſpecta Dominum, viriliter age : & confortetur cor tuum, & exſpecta Dominum.

Hebr.

tium me : quoniam ſurrexerunt contra me teſtes falſi, & apertum mendacium.

Ego autem credo quòd videam bona Domini in terra viventium.

Exſpecta Dominum, confortare : & roboretur cor tuum, & ſuſtine Dominum.

Vulgata hod.

tribulantium me : quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi.

13. Credo videre bona Domini in terra viventium.

14. Exſpecta Dominum, viriliter age : & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.

Notæ ad Versionem antiquam.

Ne tradas me in animas perſequentium me, &c. ut ſup. Coislin. & Rom. cum Caſſiod. in hunc Pſ. *Ne tradideris me in animas perſequentium me*, &c. Corb. *Ne tradideris me in animabus perſequentium me*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. col. 118. b. *Ne tradideris me in animas tribulantium me : quoniam inſurrexerunt mihi*, &c. at infra col. 128. c. *Noli me tradere in animas tribul. me : quon. inſurrexerunt in me :* & poſt paulò : *exſurrexerunt mihi teſtes*, &c. Græc. Μὴ παραδῷς με εἰς ψυχὰς θλιβόντων με· ὅτι ἐπανέστησάν μοι, &c. Apud Ambr. in Pſ. 35. col. 769. f. *& mentita eſt iniquitas ſibi*, ut ſup.

℣. 13. Sic Ambr. l. de bono mort. c. 12. to. 1. col. 412. c. ut & al. inf. 432. a. 786. e. 891. d. & to. 2. col. 905. e. Similiter Hieron. epiſt. ad Damaſ. to. 4. col. 152. c. at l. 3. in ep. ad Epheſ. to. 4. col. 369. a. habet *in regione viventium*. S. Paulin. epiſt. 13. p. 82. a. *in lumine viventium*. Gr. ἐν γῇ ζώντων.

℣. 14. Pſalt. Rom. *Et viriliter age : & confort... & ſuſtine Dominum.* Coislinian. *Viriliter age : confortetur cor tuum, & exſpecta Dominum.* Item in Corb. & Mozarab. extremò, *& exſpecta Dominum.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. col. 118. c. & 129. b. c. *Suſtine Dominum, viriliter age : & confort... & ſuſtine Dominum.* In Gr. Ὑπόμεινον τὸν Κύριον, ἀνδρίζου... καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον.

Versio antiqua.

* Ipſi David. XXVII.

Ex Mſ. Sangerm. 1. Ad te Domine clamavi, Deus meus ne ſileas à me : & ero ſimilis deſcendentibus in lacco.

2. Exaudi vocem deprecationis meæ dum oro ad te : dum extollo manus meas ad templum ſanctum tuum.

3. Ne ſimul trahas me cum peccatoribus : & cum operantibus iniquitatem ne perdideris me :

Cum his qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem ſunt in cordibus eorum.

4. Da illis ſecundùm opera ipſorum, & ſecundùm nequitiam ſtudiorum ipſorum.

Secundùm operationem manuum illorum retribue illis : redde retributionem ipſorum illis.

Hebr.

David. XXVIII.

Ad te Domine clamabo fortis meus, ne obſurdeſcas mihi : ne fortè tacente te mihi, comparer his qui deſcendunt in lacum.

Audi vocem deprecationum mearum, cùm clamavero ad te : cùm levavero manus meas ad oraculum ſanctum tuum.

Ne trahas me cum impiis, & cum operantibus iniquitatem :

Qui loquuntur pacem cum amicis ſuis, & eſt malum in corde eorum.

Da eis ſecundùm opus ſuum, & ſecundùm malum adinventionum ſuarum :

Juxta opus manuum ſuarum da eis : redde retributionem ſuam illis.

Vulgata hod.

Pſalmus ipſi David. XXVII.

1. Ad te Domine clamabo, Deus meus ne ſileas à me : ne quando taceas à me, & aſſimilabor deſcendentibus in lacum.

2. Exaudi Domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te : dum extollo manus meas ad templum ſanctum tuum.

3. Ne ſimul trahas me cum peccatoribus : & cum operantibus iniquitatem ne perdas me :

Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum.

4. Da illis ſecundùm opera eorum, & ſecundùm nequitiam adinventionum ipſorum.

Secundùm opera manuum eorum tribue illis : redde retributionem eorum ipſis.

Notæ ad Versionem antiquam.

* Pſalt. Corb. *Pſalmus David.* Rom. Fabri, *Ipſi David.* Rom. Martianæi, *Huic David Pſalmus.* Carnut. & Gallic. Fabri, *Huic David.* Coislinian. *Hunc David.* Aug. in hunc Pſ. *Ipſius David.* Caſſiod. ut in Vulg. Græc. Τοῦ Δαυίδ. Edd. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 1. Sic in Pſalt. Corb. & Moz. eſt, ut & ap. Caſſiod. ſi excipias unum *lacum*, pro *lacco* ; omittitur quippe ibi verſiculus medius, *nequando taceas à me*, qui pariter deeſt in Pſalt. Carnut. & Rom. utroque Martianæi & Fabri ; ſed apud Fabrum legitur *clamabo*, apud Martian. *clamavi* ; apud utrumque, ut & in Coislin. *& ero ſimilis deſcend. in lacum.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Ad te Domine clamavi... ne ſileas à me : nequando ſileas à me, & ero ſimilis deſcend. in lacum.* Legitur etiam *clamavi* in Pſalt. Carnut. ſicut in Æthiop. & Arab. In Gr. Vat. pariter ἐκέκραξα ; in Alex. verò, ac edd. Ald. & Compl. κεκράξομαι ; mox in Vat. ὁ Θεός μου μὴ παρασιωπήσῃς ἐπ' ἐμοί· μήποτε παρασιωπήσῃς ἀπ' ἐμοὶ, καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς..... εἰς λάκκον. In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἀπ' ἐμοῦ, loco ἐπ' ἐμοί ; abeſt autem ab ed. Ald. verſic. iſte, μήποτε παρασιωπ. ἐπ' ἐμοί· qui habetur in Pſalt. Æthiop. & Arab.

℣. 2. Sic eſt in Brev. Mozarab. abſque *Domine*. Item in Pſalt. Rom. & Corb. ſi excipias hoc, *& dum extollo* ; in Corb. *cùm extollo.* Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 222. g. leg. *Exaudi Domine vocem depr. meæ cùm oro ad te : cùm extollo*, &c. Sic etiam ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *Exaudi Domine*, &c. ut ſup. ſed Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. c. ait *& hoc* Domine *additum eſſe.* In Gr. Εἰσάκουσον (Ald. & Compl. add. Κύριε) τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου, &c. Pſalt. Coislin. ſimiliter hab. *vocem orationis meæ.* Gr. ultimò, εἰς ναὸν ἅγιόν σου. Alex. Ald. & Compl. πρὸς ναόν.

℣. 3. In Pſalt. Rom. Mediolan. Corb. Carnut. & Mozarab. *Ne ſimul tradas me cum*, &c. exinde in Corb. Rom. & Moz. *cum his qui loquuntur... mala autem ſunt*, &c. ut ſup. Item in Coisliniano, *mala autem ſunt.* Apud Lucif. Calar. l. de non conven. cum hæret. p. 222. g. h. *Ne ſimul trahas cum peccatoribus animam meam : & cum oper... ne perdas me : cum his qui loquuntur... mala autem ſunt in cordibus eorum*, (al. *in corde.*) Similiter ap. Auguſt. in hunc Pſ. præter hæc ult. *mala autem in cordibus ſuis* ; editt. tamen Aug. initio ferunt *ne ſimul tradas*, ſed Mſs. nonnulli, *trahas.* Apud Caſſiod. in eund. Pſ. *Ne ſimul tradas cum pecc. animam meam... cum his qui loq. pacem... mala autem ſunt in cordibus eorum.* S. Paulin. epiſt. 42. p. 257. b. dicit : *Ut non confundamur, neque ſimul trahamur cum iis qui loquuntur... mala autem ſunt in cordibus eorum.* In Gr. Μὴ συνελκύσῃς μετὰ... τὴν ψυχήν μου· καὶ... μὴ συναπολέσῃς με· τῶν λαλούντων εἰρήνην... κακὰ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

℣. 4. Itidem in Brev. Moz. exceptis his duobus, *opera eorum*, & in fine *ipſorum ipſis.* Sic etiam in Pſalt. Corb. præter ſeqq. *opera illorum... opera manuum... ipſorum illis.* In Rom. & Coislin. ita, nonnullis omiſſis circa med. *Da illis Domine ſecundùm opera eorum, & ſec. nequitiam* (al. *nequitias*) *ſtudiorum ipſorum retribue illis : redde retributionem eorum ipſis* (Coislin. *ipſorum illis.*) Cyprianus l. 1. Teſtim. c. 3. p. 227. b. & Lact. l. 4. Inſtit. c. 13. p. 577.

VULGATA HOD.

5. Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus, deſtrues illos, & non ædificabis eos.

6. Benedictus Dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.

7. Dominus adjutor meus, & protector meus: in ipſo ſperavit cor meum, & adjutus ſum.

Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei.

8. Dominus fortitudo plebis ſuæ: & protector ſalvationum chriſti ſui eſt.

9. Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ: & rege eos, & extolle illos uſque in æternum.

HEBR.

Quoniam non intelligunt in opera Domini, & opus manuum ejus, deſtrues eos, & non ædificabis.

Benedictus Dominus: quia audivit vocem deprecationis meæ.

Dominus fortitudo mea, & ſcutum meum: in ipſo confiſum eſt cor meum, & habui adjutorium:

Gaviſum eſt cor meum, & in cantico meo confitebor illi.

Dominus fortitudo eorum, & robur ſalutarium chriſti ſui eſt.

Salva populum tuum, & benedic hæreditati tuæ: & paſce eos, & ſubleva eos uſque in ſempiternum.

VERSIO ANTIQUA.

5. Quoniam non intellexerunt in operam Domini, & in operam manuum ejus non conſideraverunt, deſtrue illos, & ne ædifices eos. *Ex Mſ. Sangerm.*

6. Benedictus Dominus: quoniam exaudiit vocem deprecationis meæ.

7. Dominus adjutor meus, & protector meus: in ipſo ſperavit cor meum, & adjutus ſum.

Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor illi.

8. Dominus fortitudo plebis ſuæ: & protector ſalutarium chriſti ſui eſt.

9. Salvum fac populum tuum, & benedic hæreditatem tuam: & rege illos, & extolle illos uſque in ſæculum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſimpliciter hab. *redde eis* (Lact. *illis*) *retributionem eorum.* Lucif. Cal. l. de non conv. cum hæret. p. 222. g. *Da illis ſecundùm opera illorum, & ſecundùm nequitiam ſtudiorum ipſorum. Secundùm operationem manuum ipſorum tribue illis: redde retribut. eorum ipſis.* Similiter ap. Caſſiod. in hunc Pſ. præter hæc pauca: *opera eorum..... manuum eorum retribue illis.* Ap. Auguſt. verò in eund. Pſ. ſic: *Da illis ſecund. opera ipſorum, & ſecundùm malignitatem affectionum ipſorum. Secundùm opera manuum eorum da eis: redde retribut. eorum ipſis.* In Pſalt. Mediol. & Carnut. conſtanter ut ſup. *ſecundùm nequitiam ſtudiorum ipſorum.* Gr. Δὸς αὐτοῖς (Ald. & Compl. addunt Κύριε) κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, ϗ κατὰ τὴν πονηρίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν. Κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν δὸς αὐτοῖς· ἀπόδος τὸ..... αὐτῶν αὐτοῖς.

℣. 5. Sic eſt in Pſalt. Rom. Fabri, præter hoc, *in opera*, pro duplici *in operam*; & in fine, *nec ædificabis eos.* Similiter in Rom. Martianæi, detracto uno *in*, ante 1. *opera.* Carnut. ſimiliter habet: *in opera Domini, & in opera manuum ejus non conſideraverunt*, &c. Coiſlin. *in opera Domini, & in opera... non conſiderant, deſtrues illos, nec ædificabis eos.* Corb. *opera Dom. & in opera... non conſideraverunt, deſtrue illos, ne ædificabis eos.* Mozarab. *opera Domini, & in operibus manuum ejus, deſtrue illos, & non ædificabis eos.* Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 13. p. 577. *Quoniam non intellexerunt opera Domini.* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 277. b. *Quon. non intellex. in operibus Domini.* Aug. in hunc Pſ..... *in opera Domini*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. verò in eund. *opera Domini, & in opera man. ejus non conſideraverunt, deſtrues illos, nec ædificabis*, &c. In Gr..... εἰς τὰ ἔργα Κυρίου, ϗ εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καθελεῖς αὐτοὺς, ϗ οὐ μὴ οἰκοδομήσεις αὐτούς.

℣. 6. Ita Auguſt. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 7. Ita Auguſt. in hunc Pſ. ſicut etiam Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Coiſlin. poſito uno *&*, ante hoc, *in ipſo ſperavit.* In Mozarab. *Dominus adjutor meus, & redemptor meus: in ipſo ſperavit*, &c. In Mediolan. *& adjutum eſt, & refloruit.* In Corb. *adjuvatus ſum, & refloruit.* In Gr. Κύριος βοηθός μου, ϗ ὑπερασπιστής μου· ἐπ' αὐτῷ... ϗ ἐβοηθήθην, &c. ut ſup.

℣. 8. Conſentiunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Moz. Coiſlin. Mediolan. Corb. & Carnut. In Gr. Κύριος κραταίωμα... ϗ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων, &c. ut ſup.

℣. 9. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. abſque *Domine.* Rom. verò addit τὸ *Domine*, deinde *& benedic hæreditatem tuam: & rege eos*, &c. ut ſup. Coiſlinian. ita: *Salvam* (ſupp. *fac*) *plebem tuam, & benedic hæreditati tuæ: & rege illos, &..... uſque in ſæcula.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Brev. Moz. *Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditatem tuam*, &c. ut in Vulg. Gr. Σῶσον τὸν λαόν σου, ϗ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου· ϗ ποίμανον αὐτοὺς..... ἕως τοῦ αἰῶνος.

VULGATA HOD.

Pſalmus David,

1. In conſummatione tabernaculi.

XXVIII.

Afferte Domino filii Dei: afferte Domino filios arietum.

2. Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in atrio ſancto ejus.

3. Vox Domini ſuper aquas, Deus majeſtatis intonuit: Dominus ſuper aquas multas.

HEBR.

Canticum David. XXIX.

Afferte Domino filios arietum:

Afferte Domino gloriam & imperium, afferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in decore ſancto.

Vox Domini ſuper aquas, Deus gloriæ intonuit: Dominus ſuper aquas multas.

VERSIO ANTIQUA.

Pſalmus David,

1. Conſummatio tabernaculi. *Ex Mſ. Sangerm.*

XXVIII.

* Adferte Domino filii Dei: adferte Domino filios arietum.

2. Adferte Domino gloriam & honorem, adferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in aula ſancta ejus.

3. Vox Domini ſuper aquas, Deus majeſtatis intonuit: Dominus ſuper aquas multas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. Martianæi, cum Corb. *Pſalmus David, In exitu tabernaculi.* Coiſl. ſimpliciter, *Pſalmus David.* Rom. Fabri addit, *In conſummatione tabernaculi*, cum Caſſiod. Apud Aug. in hunc Pſ. *Pſalmus ipſi David conſummationis tabernaculi.* Græcè: Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ ἐξοδίου σκηνῆς. Schol. Ἐν τῷ Ἑξαπλῷ οὐχ εὕρηται, ἐξοδίου σκηνῆς, ἡ ἐπιγραφή. *In Hexaplo non eſt inventa inſcriptio iſta*, exodii tabernaculi.

* Ita Auguſt. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr. Apud Ambroſ. l. de Incarn. to. 2. col. 704. a. poſterior tantùm verſiculus memoratur: *Afferte Domino filios arietum.* Et verò in Ἑξαπλοῖς, primus obelo confoditur. Euſebius idem obſervat, dicens: Κατὰ τὴν Ἑβραίων ἀνάμνησιν οὐκ ἐκφέρεται τὸ, Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὶ Θεοῦ· διὸ ϗ ὠβέλισται παρὰ τοῖς Ο. ὡς μὴ κείμενον μήτε ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, μήτε παρὰ τοῖς λοιποῖς Ἑρμηνευταῖς· id eſt, *Juxta Hebræorum traditionem non effertur illud*, Afferte Domino filii Dei: *quare & apud LXX. obelo notatum eſt, tanquam quod neque in Hebraïco habeatur, neque apud cæteros Interpretes.*

℣. 2. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Carnut. In Corb. *adorate Domino in aula ſancta ejus.* Ap. Auct. op. imp. in Matth. hom. 13. p. 74. e. *Adorate Dominum in regia ſancta ejus.* In Gr. ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ.

℣. 3. Vox *Deus* omittitur in Pſalt. Sangerm. ſed incuriâ librarii, ut ſuſpicor, cùm apud Ambroſ. l. de apol.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 4. Vox Domini in virtute : vox Domini in magnificentia.	*Vox Domini in fortitudine : vox Domini in decore.*	4. Vox Domini in virtute : vox Domini in magnificentia.
5. Vox Domini confringentis cedros : confringet Dominus cedros Libani :	*Vox Domini confringentis cedros : & confringet Dominus cedros Libani.*	5. Vox Domini confringentis cedros : & confringet Dominus cedros Libani.
6. Et comminuet eos tanquam vitulum Libani : & dilectus ſicut filius unicornuorum.	*Et diſperget eas quaſi vitulum : Libanum & Sarion quaſi filium rhinocerotum.*	6. Et comminuet eas tanquam vitulum Libani : & dilectus quemadmodum filius unicornium.
7. Vox Domini intercidentis flammam ignis : 8. Vox Domini concutientis ſolitudinem : & commovebit Dominus deſertum Cades.	*Vox Domini dividens flammas ignis : Vox Domini parturire faciens deſertum : parturire faciet Dominus deſertum Cades.*	7. Vox Domini intercidentis flammam ignis : 8. Vox Domini concutientis deſertum : & commovebit Dominus deſertum Cades.
9. Vox Domini præparantis cedros , & revelavit condenſa : & in templo ejus omnes dicent gloriam.	*Vox Domini obſtetricans cervas, & revelans ſaltus : & in templo ejus omnis loquitur gloriam.*	9. Vox Domini præparantis cervos , & revelabit condenſa : & in templo ejus omnes dicent gloriam.
10. Dominus diluvium inhabitat : & ſedebit Dominus rex in æternum.	*Dominus diluvium inhabitat : & ſedebit Dominus rex in æternum.*	10. Dominus diluvium inhabitare facit : & ſedebit Dominus rex in æternum.
11. Dominus virtutem populo ſuo dabit : & benedicit populum ſuum in pace.	*Dominus fortitudinem populo ſuo dabit : Dominus benedicet populo ſuo in pace.*	11. Dominus virtutem populo ſuo dabit : Dominus benedicet populo ſuo in pace.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Dav. to. 1. col. 696. e. & l. de myſt. to. 2. col. 331. f. reperiatur cum reliquis. Item apud Auguſt. & Caſſiod. ac in vet. Pſalt. legitur. Apud Tertull. l. 4. adv. Marc. p. 714. a. hæc ſola : *Dominus ſuper aquas multas.* In Gr. ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε , &c. ut ſup.

℣. 4. Similiter hab. Auguſt. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 5. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. in hunc Pſ. *& confringet ;* Coislin. *& confringit.* Auguſt. in eund. Pſ. *Vox Domini conterens cedros : conteret Dominus cedros Libani.* Gr. Συντρίβοντος κέδρους· συντρίψει , &c. Ald. & Compl. καὶ συντρίψει , &c. Item Ambroſ. ep. 66. to. 2. col. 1055. c. *& confringet* , &c.

℣. 6. Sic eſt in Brev. Moz. Sic etiam in Pſalt. Corb. & Rom. præter hoc , *& commin. eas.* In Coislin. *& comminuit eos..... ſicut filius unicornium.* Ap. Ambroſ. epiſt. 66. to. 2. col. 1055. c. *& comminuet eas* , &c. item l. de bened. Patriarch. c. 11. to. 1. col. 529. e. *& dilectus tanquam filius unicornuorum.* Ap. Auguſt. in hunc Pſ. *& comminuet eas..... ſicut filius unicornium.* Caſſiod. in eund. Pſ. *& comminuet eas..... & dilectum ſicut filios unicornuorum.* In Gr. καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον· καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων. Ed. Compl. hab. τοῦ Λιβάνου. Baſil. τὸν Λίβανον , ut ſup.

℣. 7. Ita Pſalt. Rom. hab. cum Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Aug. in eund. *Vox Domini præcidentis* , &c. In Gr. διακόπτοντος.

℣. 8. Sic in Pſalt. Rom. Moz. Corb. & Coisl. necnon ap. Hieron. in Iſai. 35. to. 3. col. 280. c. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Aug. verò in eund. *Vox Domini commoventis ſolitudinem : & commovebit* , &c. In Gr. Συσσείοντος ἔρημον· συσσείσει , &c. Ald. & Compl. καὶ συσσείσει. Auct. l. de XLII. manſ. apud Ambroſ. p. 16. e. *& commovebit* , &c. ut ſup.

℣. 9. Ita Pſalt. Corb. habet adverbum. Sic etiam in Rom. eſt , ſi excipias unum *cervos* , pro *cedros* , quod ult. ſuſpicor malè irrepſiſſe in codd. Germ. & Corb. cùm in aliis omnibus legatur *cervos* , non *cedros.* In Coislin. deeſt *&* ante hoc , *in templo.* In Mozarab. verò ita : *Vox Domini perficientis cervos , & revelavit condenſa : & in templo ſancto ejus omnes dicunt gloriam.* In Mediol. quoque id legitur , *perficientis cervos.* Apud Ambroſium in Pſalm. 118. to. 1. col. 1089. d. *præparantis cervos.* Apud Auguſt. autem in hunc Pſalm. *Vox Domini perficientis cervos , & revelabit ſilvas : & in templo ejus unuſquiſque dicit gloriam.* Similiter ap. Hieron. in Iſai. 35. to. 3. col. 279. f. *Vox Domini perficientis cervos :* at infra , col. 280. c. *præparantis cervos* , ſtatimque , *& revelabit condenſa ſilvarum :* rurſum in Ezech. 34. col. 946. d. *& revelabit condenſa ſilvarum :* deinde , *& in templo ejus omnes dicent gloriam :* ſed epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. c. leg. *omnis dicet gloriam :* additque : *pro quo in Græco* πᾶς τις , *quod ſi transferre voluerimus ad verbum* , omnis quis , *in* κακοζηλίαν *interpretationis incurrimus , & fit abſurda translatio.* Caſſiod. in hunc Pſ. concordat cum Vulg. Græcè ita : Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένου ἐλάφους , καὶ ἀποκαλύψει δρυμούς· καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν.

℣. 10. Concordant Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Coislinian. Mozarab. verò hab. *inhabitet.* Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſalm. *inhabitat ;* rurſumque Auguſt. epiſt. 187. to. 2. col. 691. a. b. Græc. Vat. κατοικιεῖ ; al. κατοικεῖ. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 634. c. ad hoc , *inhabitare facit* , ait : *pro quo legiſſe vos dicitis.....* inhabitat ; *quorum prius ad gratiam pertinet in credentibus , ſecundum ad ejus , in quo credunt , habitaculum. Sed quia* jaſab *verbum ambiguum eſt , & poteſt utrumque ſonare (nam &* ſeſſio , *&* habitatio *dicitur) & in ipſo Pſalmo de gratia baptiſmatis dicebatur :* Vox Domini ſuper aquas, Dominus ſuper aquas multas : *& :* Vox præparantis cervos , & revelabit condenſa : & in templo ejus omnis dicet gloriam : *de ipſis ſentire volumus , qui glorificant Dominum , & interpretati ſumus :* Dominus diluvium inhabitare facit.

℣. 11. Pſalt. Rom. *& benedicet populum ſuum* , &c. Moz. *& benedicet plebem ſuam* , &c. Corb. *Dominus virtutum populo ſuo dabit : & benedicit populum ſuum in pace.* Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Gr. *Dominus benedicet populum ſuum* , &c.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. In finem , Pſalmus Cantici 1. Dedicationis domus David. XXIX.	*Pſalmus Cantici Pro dedicatione domus David. XXX.*	Pſalmus Cantici 1. In dedicatione domus David. XXIX.
2. EXaltabo te Domine quoniam ſuſcepiſti me : nec delectaſti inimicos meos ſuper me.	*EXaltabo te Domine, quoniam ſalvaſti me , & non delectaſti inimicos meos ſuper me.*	2. EXaltabo te Domine quoniam ſuſcepiſti me : nec delectaſti inimicos meos ſuper me.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Pſalt. Corb. hab. Rom. verò cum Caſſiod. Vulgatæ conſonat. In Coisl. ſimpliciter : *Pſalmus Cantici dedicationis* , &c. ut ſup. Ap. Aug. verò in hunc Pſ. col. 132. & 136. f. *In finem , Pſalmus Cantici dedicationis domûs ipſi David.* Similiter in Pſalt. Carnut. *In finem Pſalmus Cantici ; ut & in Moz. ipſi David.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος , Ψαλμὸς ᾨδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου τοῦ Δαυίδ· Mſ. Alex. hab. τῷ Δαυίδ , ſed initio omittit , εἰς τὸ τέλος , cum edd. Ald. & Compl.

℣. 2. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Ambroſius etiam l. de Iſaac , c. 7. col. 375. a. primum verſiculum hab. ut ſup.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
3. Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me.	*Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me.*	3. Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me. Ex Ms. Sangerm.
4. Domine eduxisti ab inferno animam meam: salvasti me à descendentibus in lacum.	*Domine eduxisti de inferno animam meam: vivificasti me, ne descenderem in lacum.*	4. Domine eduxisti ab inferis animam meam: salvasti me à descendentibus in lacum.
5. Psallite Domino sancti ejus: & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.	*Cantate Domino sancti ejus, & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.*	5. Psallite Domino sancti ejus: & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.
6. Quoniam ira in indignatione ejus: & vita in voluntate ejus.	*Quoniam ad momentum est ira ejus, vita in repropitiatione ejus:*	6. Quoniam ira in indignatione ejus: & vita in voluntate ejus.
Ad vesperum demorabitur fletus; & ad matutinum lætitia.	*Ad vesperum commorabitur fletus, & in matutino laus.*	Ad vesperum demorabitur fletus; & ad matutinum lætitia.
7. Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum.	*Ego autem dixi in abundantia mea: Non commovebor in sempiternum.*	7. Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum.
8. Domine in voluntate tua, præstitisti decori meo virtutem.	*Domine in voluntate tua statuisti monti meo fortitudinem:*	8. Domine in voluntate tua, præstitisti decori meo virtutem.
Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.	*Abscondisti faciem tuam, & factus sum conturbatus.*	Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.
9. Ad te Domine clamabo: & ad Deum meum deprecabor.	*Ad te Domine clamabo, & ad Dominum deprecabor.*	9. Ad te Domine clamabo: & ad Deum meum deprecabor.
10. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?	*Quæ est utilitas in sanguine meo, cùm descendero in corruptionem?*	10. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?
Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?	*Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?*	Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut adnuntiabit veritatem tuam?
11. Audivit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adjutor meus.	*Audi Domine, & miserere mei: Domine esto adjutor mihi.*	11. Audivit Dominus, & misertus est mihi: Dominus factus est adjutor meus.
12. Convertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitiâ:	*Convertisti planctum meum in chorum mihi: solvisti saccum meum, & accinxisti me lætitiâ:*	12. Convertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitiâ:
13. Ut cantet tibi gloria mea,	*Ut laudet te gloria, & non ta-*	13. Ut cantet tibi gloria

Notæ ad Versionem antiquam.

Aug. in hunc Ps. col. 132. b. 133. e. 136. b. c. d. 138. c. addit: *nec jocundasti inimicos meos super me.* Gr. καὶ οὐκ εὔφρανας, &c. Aug. ibid. 140. b. *& non jocundasti*, &c.

℣. 3. Ita August. & Cassiod. cum Psalt. vet. & Gr.

℣. 4. In Ms. Sanger. mendum subest, nempe *menferis*, quod abstulimus scribendo *ab inferis*, ut etiam legitur in Psalt. Moz. & al. In Rom. & Corb. sic: *Domine abstraxisti ab inferis*, &c. ut sup. Itidem in Carnut. & ap. Cassiod. in hunc Ps. In Mediolan. *Domine abstraxisti ab inferno*, &c. Apud Cypr. l. 2. Testim. p. 295. a. *Domine reduxisti ab inferno*, &c. Apud Hilar. in Psalm. 142. col. 549. c. *Tu Domine abstraxisti ab inferno..... servasti me à descendentibus*, &c. Mss. *salvasti me.* Apud August. in hunc Ps. col. 132. c. 140. d. *Domine reduxisti ab inferis..... salvum fecisti me à descendentib.* &c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 54. p. 227. d. *Domine revocasti ab inferis animam meam.* Gr. Κύριε ἀνήγαγες ἐξ ᾅδου..... ἔσωσάς με, &c.

℣. 5. Concinunt August. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 6. Ita Leo M. ser. 11. p. 60. a. & Cassiod. in hunc Ps. Similiter in Psalt. Rom. si id excipias, *in voluntate ipsius.* Ap. Aug. in eund. Ps. col. 132. d. & 141. b. *voluntate ejus*; mox ita: *Vespere demorab. fletus; & in matutinum exsultatio:* & in Ps. 58. col. 575. b. *in matutino exsultatio.* Hilar. verò in Ps. 142. col. 549. e. & Ambros. l. de virginit. to. 2. col. 224. d. legunt: *Ad vesperum demorab. fletus; & ad matutinum lætitia*, ut supra. In Psalt. Corb. *& vitam in voluntatem ejus..... & ad matutinum lætitiæ.* Græcè, Τὸ ἑσπέρας αὐλισθήσεται..... καὶ εἰς τὸ πρωῒ ἀγαλλίασις.

℣. 7. Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. col. 687. b. & in Luc. 3. & 22. col. 1327. e. 1523. e. constanter legit, *in mea abundantia*; sicut etiam Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Moz. August. verò in eund. Ps. col. 132. c. *in abundantia mea*: at infra col. 141. c. *in mea abundantia.* Gr. ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου.

℣. 8. Concinunt August. & Cassiod. in hunc Ps. In Psalt. verò Rom. sic: *Domine in bona voluntate tua præstitisti*, &c. Apud Ambros. in Luc. 3. & 22. to. 1. col. 1327. e. 1523. e. postrema tantùm: *Avertisti faciem tuam à me*, &c. ut sup. Hilar. in Ps. 65. col. 178. e. omittit *à me.* In Gr. Κύριε ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ..... Ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ, &c.

℣. 9. Similiter hab. August. & Cassiod. cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 10. Ita Aug. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. In Mozarab. *dum descendero.* Apud Hilar. in Ps. 118. col. 263. d. *dum descendo*, &c. Similiter apud Ambros. l. de virginit. to. 2. col. 245. a. & de lapsu virg. col. 318. f. vide etiam sup. col. 76. d. & to. 1. col. 453. d. at l. de fide, to. 2. col. 492. f. *Quæ utilitas in sang. meo, quia descendi in*, &c. In Gr. Τίς ὠφέλεια..... ἐν τῷ καταβῆναί με..... Μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς, &c. Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 328. c. & Lucif. Cal. l. de Regib. apost. p. 220. e. *Nunquid exomologesin faciet tibi pulvis?*

℣. 11. Sic in Psalt. Rom. Corb. & Moz. Item apud August. in hunc Psal. col. 133. a. at infra, col. 142. b. legit *misertus est mei*, cum Cassiod. in eund. Ps. & Vulg. in Gr. ἠλέησέ με.

℣. 12. Ita Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Moz. & Mediolan. Ambros. verò epist. 20. to. 2. col. 858. a. sic: *Tu Domine salvum fecisti populum tuum: conscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitiâ*: at lib. de Joseph, c. 9. to. 1. col. 502. b. *& induisti me lætitiâ*, sicut in Psalt. Carnut. & Corb. Apud August. in 1. Joh. to. 3. p. 2. col. 888. e. *Convertisti luctum meum in gaudium mihi: conscidisti..... & cinxisti me lætitiâ*: itidem in Ps. 107. col. 1214. f. sed in Ps. 29. col. 133. b. *Convertisti planctum meum..... & præcinxisti me lætitiâ*; at inf. col. 142. b. *accinxisti me*; paulòque post, *cinxisti me.* Ruric. epist. 20. p. 571. d. *præcinxisti me lætitiâ.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. e. *Convertisti planctum meum..... disrupisti saccum meum, & præcinxisti me lætitiâ.* In Gr. Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου..... διέῤῥηξας..... καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην.

℣. 13. Accinunt August. & Cassiod. cum vet. Psalt. In Gr. Ὅπως ἂν ψάλῃ..... καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ, &c. ut in Lat.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. mea, & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.	*ceat: Domine Deus meus in ſempiternum confitebor tibi.*	& non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem, Pſalmus ipſi David. XXX.	*Victori Canticum David. XXXI.*	1. In finem, Pſalmus David, pro exſtaſi. XXX.
2. IN te Domine ſperavi, non confundar in æternum: in tua æquitate eripe me.	*IN te Domine ſperavi, non confundar in æternum: in juſtitia tua ſalva me.*	2. IN te Domine ſperavi, non confundar in æternum: in juſtitia tua libera me.
3. Inclina ad me aurem tuam, adcelera ut eripias me.	*Inclina ad me aurem tuam, velociter libera me:*	3. Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.
Eſto mihi in Deum protectorem, & in domum refugii tui, ut ſalvum me facias.	*Eſto mihi in lapidem fortiſſimum, in domum munitam, ut ſalves me.*	Eſto mihi in Deum protectorem, & in domum refugii, ut ſalvum me facias.
4. Quia fortitudo mea, & refugium meum es tu: & propter nomen tuum dux mihi eris, & enutries me.	*Quia petra mea, & munitio mea tu: & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.*	4. Quoniam fortitudo mea, & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.
5. Educes me de laqueo, quem occultaverunt mihi: quoniam tu es protector meus.	*Educes me de reti, quod abſconderunt mihi: quia tu fortitudo mea.*	5. Educes me de laqueo hoc, quem abſconderunt mihi: quoniam tu es protector meus.
6. In manibus tuis commendo Domine ſpiritum meum: redemiſti me Domine Deus veritatis.	*In manu tua commendabo ſpiritum meum: redemiſti me Domine Deus veritatis.*	6. In manus tuas commendo ſpiritum meum: redemiſti me Domine Deus veritatis. *Luc. 23. 46.*
7. Odiſti omnes obſervantes vanitatem, ſupervacuè.	*Odivi cuſtodientes vanitates fruſtra.*	7. Odiſti obſervantes vanitates, ſupervacuè.
Ego autem in Domino ſperavi: 8. exſultabor, & lætabor in tua miſericordia.	*Ego autem in Domino confiſus ſum: exſultabo, & lætabor in miſericordia tua.*	Ego autem in Domino ſperavi: 8. exſultabo, & lætabor in miſericordia tua.
Quia reſpexiſti humilitatem meam, ſalvam feciſti de neceſſitatibus animam meam.	*Quia vidiſti afflictionem meam, cognoviſti tribulationes animæ meæ;*	Quoniam reſpexiſti humilitatem meam, ſalvaſti de neceſſitatibus animam meam.
9. Nec concluſiſti me in manibus inimici: ſtatuiſti in ſpatioſo loco pedes meos.	*Et non concluſiſti me in manu inimici, ſtatuiſti in latitudine pedes meos.*	9. Nec concluſiſti me in manibus inimici: ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.
10. Miſerere mihi Domine	*Miſerere mei Domine, quoniam*	10. Miſerere mei Domine quo-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic in Pſalt. Rom. Corb. Moz. & Coislin. deleta voce *ipſi*. Sic etiam apud Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Aug. verò in eund. col. 142. g. 145. f. ita: *In finem, Pſ. ipſi David, exſtaſis.* In Gr. hod. Εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ἐκστάσεως· vox autem iſta, ἐκστάσεως, in aliquibus tantùm exemplaribus invenitur, teſte Theodoreto. Vide Nobilii Notas hac de re.

℣. 2. Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Mediol. *in tua juſtitia libera me, & eripe me.* In Coislin. *& in tua juſtitia lib. me, & eripe me.* In Corb. *in tua juſtitia eripe me.* Ap. Aug. in eund. Pſ. col. 143. b. *in juſtitia tua erue me, & exime me:* & inf. col. 148. f. *& in tua juſtitia erue me,* &c. In Gr..... μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα· ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦ με.

℣. 3. Pſalt. Coislin. *& adcelera ut eripias me,* &c. Rom. *accelera ut eripias me;* paulòque poſt, *& in locum refugii, ut ſalvum me,* &c. In Moz. *accelera ut eripias me.... & in locum munitum, ut,* &c. Ad Introit. miſſæ Quinquag. *& in locum refugii, ut,* &c. Ap. Ambr. l. 3. de fide, to. 2. col. 504. b. *& in domum refugii,* &c. Apud Aug. in hunc Pſ. *accelera ut eximas me..... & in domum refugii, ut,* &c. Caſſiod. cum Pſalt. Corb. *accelera ut eripias me... & in domum refugii, ut,* &c. Gr. τάχυνον τοῦ ἐξελέσθαί με... καὶ εἰς οἶκον καταφυγῆς, &c.

℣. 4. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. In Rom. ſic: *Quoniam firmamentum meum, & refugium..... dux mihi eris, & enutries me.* Similiter in Coislin. Moz. & ad Introit. miſſæ Quinquageſ. ſicut apud Caſſiod. in eund. Pſ. Item in Carnut. *dux mihi eris;* & in Mediolan. *educabis me.* In Gr. Ὅτι κραταίωμά μου (Mſ. Alex. κραταίωσίς μου,) καὶ καταφυγή... ὁδηγήσεις με, καὶ διαθρέψεις με. Symm. καὶ τημελήσεις με.

℣. 5. Brev. Moz. hab. *de laqueo iſto;* cæt. ut ſupra. Pſalt. Corb. cum Rom. *Et educes me de laqueo iſto, quem occultaverunt mihi: quoniam tu es protector meus Domine.* Similiter in Coislin. & apud Caſſiod. in hunc Pſ. dempto uno *&*, ante *educes*; quod etiam abeſt à Pſalt. Corb. Auguſt. in eund. Pſ. col. 143. d. & 152. a. ita leg. *Educes me de muſcipula iſta, quam occultaverunt mihi,* &c. abſque ult. voce *Domine*; de qua Hieronymus epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 635. a. ita ſcribit: *Rurſum in hoc loco nomen* Domini *additum eſt: & ne eadem ſemper inculcem, obſervare debetis nomen* Domini *&* Dei *ſæpiſſimè additum; & id vos debere ſequi, quod de Hebraïco, & de LXX. Interpretibus emendavimus.* In edit. Rom. Ἐξάξεις με ἐκ παγίδος ταύτης, ἧς ἔκρυψάν μοι· ὅτι σὺ..... μου Κύριε· at in Scholio ita legitur: Τὸ Κύριος, οὔτε παρὰ τοῖς Ο. οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔκειτο· i. e. *Illud* Κύριος, *neque apud LXX. neque apud alios ponitur.* In multis tamen exemplaribus Græcis eſt Κύριε, teſte Nobilio.

℣. 6. Ambroſ. epiſt. 46. to. 2. col. 987. b. *In manus tuas commendo ſpiritum meum,* &c. ut in Vulg. Similiter in Pſalt. Rom. ſicut apud Auguſt. & Caſſiod. necnon Vigil. Tapſ. l. contra Varimad. p. 751. b. In Gr. Εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμα, &c.

℣. 7. Ita Pſalt. Moz. cum Corb. Rom. verò delet *omnes*, & hab. *vanitates.* Similiter ap. Auguſt. in hunc Pſ. Apud Caſſiod. verò in eund. *Odiſti omnes obſ. vanitatem..... in Domino ſperabo.* In Gr. Ἐμίσησας τοὺς διαφυλάσσοντας ματαιότητας, διακενῆς. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ..... ἤλπισα.

℣. 8. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. Coislin. & Moz. ſi unum excipias *exſultabo.* Apud Aug. in eund. Pſ. *exſultabo, & jocundabor in tua miſ. Quia..... ſalvam feciſti,* &c. In Gr. ἀγαλλιάσομαι, καὶ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ ἐλέει σου. Ὅτι ἐπεῖδες..... ἔσωσας, &c.

℣. 9. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. Coisl. Corb. & Rom. Martianæi hab. *in manus inimici;* Rom. Fabri, *in manu;* at ſolum Moz. *in ſpatioſo loco,* ut ſupra. Aug. ibid. 143. f. 154. c. *ſtatuiſti in loco ſpatioſo,* &c. at col. 153. g. ter, *poſuiſti in ſpatioſo pedes meos:* tum ibid. & col. 154. d. *ſtatuiſti in ſpatioſo pedes,* &c. Ambr. l. 5. de fide, to. 2. 570. e. & epiſt. 46. col. 987. b. *in loco ſpatioſo,* &c. Gr. Καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας..... ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ, &c.

℣. 10. Sic eſt in Pſalt. Rom. ad verbum. Item in Corb. & Moz. *Miſerere mihi;* paulò verò poſt, *conturbatus eſt*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
niam tribulor : conturbatus eſt in ira oculus meus, anima mea, & venter meus:	*tribulor : caligavit in furore oculus meus, anima mea, & venter meus:*	quoniam tribulor : conturbatus eſt in ira oculus meus, anima mea, & venter meus :
11. Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.	*Quia conſumptæ ſunt in mœrore vitæ meæ, & anni mei in gemitu.*	11. Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.
Infirmata eſt in paupertate virtus mea : & oſſa mea conturbata ſunt.	*Infirmata eſt in iniquitate mea fortitudo mea, & oſſa mea contabuerunt.*	Infirmatus eſt in paupertate vigor meus : & oſſa mea conturbata ſunt.
12. Super omnes inimicos meos factus ſum opprobrium & vicinis meis valde, & timor notis meis.	*Apud omnes hoſtes meos factus ſum opprobrium & vicinis meis nimis, & timor notis meis :*	12. Super omnes inimicos meos factus ſum obprobrium & vicinis meis vehementer, & timor notis.
Qui videbant me, foras fugerunt à me : 13. oblivioni datus ſum, tanquam mortuus à corde.	*Qui videbant me in plateis, fugiebant à me : oblivioni traditus ſum, quaſi mortuus à corde.*	Qui viderunt me, foris fugerunt à me : 13. excidi, tanquam mortuus à corde.
Factus ſum tanquam vas perditum : 14. quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu.	*Factus ſum ſicut vas perditum : audivi enim opprobrium multorum, congregationem in circuitu,*	Factus ſum ſicut vas perditum : 14. quia audivi vituperationem multorum circumhabitantium :
In eo dum convenirent ſimul adversùm me, accipere animam meam conſiliati ſunt.	*Cùm inirent conſilium adversùm me : & ut auferrent animam meam cogitaverunt.*	Dum congregantur omnes ſimul adversùm me, ut acciperent à me animam meam conſiliati ſunt.
15. Ego autem in te ſperavi Domine : dixi : Deus meus es tu : 16. in manibus tuis ſortes meæ.	*Ego autem in te ſperavi Domine : dixi : Deus meus es tu : in manu tua tempora mea.*	15. Ego autem in te ſperavi Domine : dixi : Tu es Deus meus : 16. in manibus tuis tempora mea, libera me.
Eripe me de manu inimicorum meorum, & à perſequentibus me.	*Libera me de manu inimicorum meorum, & perſequentium me.*	Eripe me de manibus inimicorum meorum, & à perſequentibus me.
17. Illuſtra faciem tuam ſuper ſervum tuum, ſalvum me fac in miſericordia tua : 18. Domine non confundar, quoniam invocavi te.	*Illumina faciem tuam ſuper ſervum tuum, ſalva me in miſericordia tua : Domine non confundar, quia invocavi te.*	17. Inlumina faciem tuam ſuper ſervum tuum, ſalvum me fac in tua miſericordia : 18. Domine non confundar, quoniam invocavi te.
Erubeſcant impii, & deducantur in infernum : 19. muta fiant labia doloſa.	*Confundantur impii, taceant in inferno : muta fiant labia mendacii :*	Erubeſcant inimici mei, & deducantur in infernum : 19. muta efficiantur labia iniqua.
Quæ loquuntur adversùs juſtum	*Quæ loquuntur contra juſtum*	Quæ loquuntur adversùs

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

præ ira. Apud Auguſt. in hunc Pſ. col. 143. f. 154. a. f. 155. d. *Miſerere mei..... conturbatus eſt in ira ;* at col. 156. b. *turbatus eſt præ ira.* S. Paulinus epiſt. 15. p. 88. a. *defecit anima mea, & venter meus.* Caſſiodorus Vulgatæ ſuffragatur. Græc. Ἐλέησόν με..... ἐταράχθη ἐν θυμῷ, &c. ut in textu Lat.

℣. 11. Ita Brev. Moz. hab. cum Pſalt. Coiſlin. Auguſt. verò in hunc Pſ. col. 144. a. & 156. f. *Infirmatus eſt in egeſtate vigor meus*, &c. Caſſiodor. Vulgatæ favet cum Pſalt. Rom. Græcè, Ἠσθένησεν ἐν πτωχείᾳ ἡ ἰσχύς μου, &c.

℣. 12. Pſalt. Mediolan. *Præ omnibus inimicis meis factus ſum opprob.* &c. Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. col. 570. e. *Super omnes inimicos meos*, &c. Sic etiam in Pſalt. Coiſlin. Corb. & Moz. ſubinde in his tribus, *& vicinis meis nimiùm ;* paulòque poſt : *Qui videbant me, foris fugiebant à me.* Similiter in Rom. dempto uno *&*, ante *vicinis :* in Rom. tamen Martianæi legitur *foras*, non *foris ;* at ubique ponitur *notis meis.* In Corb. *fugierunt à me.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. col. 144. b. c. *Super omnes inimicos meos..... & vicinis meis nimiùm, & timor notis meis. Qui videbant me, foras fugiebant à me :* at infra col. 158. 159. d. *foras fugerunt à me.* Caſſiod. in eundem Pſ. *foras fugiebant ;* cæt. ut apud Aug. In Gr. Παρὰ πάντας τοὺς ἐχθρούς μου..... καὶ τοῖς γείτοσί μου σφόδρα..... γνωστοῖς μου. Οἱ θεωροῦντές με, ἔξω ἔφυγον ἀπ' ἐμοῦ.

℣. 13. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Similiter in Rom. Coiſlin. & Moz. poſito uno *&*, ante *factus ſum*, quod tamen abeſt à Gr. Item in Pſalt. Carnut. *excidi ;* in Mediolan. *exivi.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. col. 144. c. & 159. e. *Oblitus ſum tanquam..... factus ſum tanquam*, &c. In Gr. Ἐπελήσθην ὡσεὶ, &c.

℣. 14. Ita Pſalt. Corb. habet, dempto uno *à me*, poſt *acciperent.* Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. *Quoniam audivi..... circumhabitantium : in eo dum congregarentur omnes ſimul..... ut acciperent animam*, &c. Brev. Moz. *Quoniam audivi vituperationes..... circumhabitantium : in eo dum congregarentur ſimul in unum adversùm me, ut acciperent animam*, &c. Pſalt. Coiſlin. *vituperationem multor. circumhabitantium : dum congregarentur omnes ſimul..... conconſiliati ſunt.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. col. 144. d. & 159. f. g. *Quoniam audivi vituperationem multorum accolentium in circuitu : dum congregarentur ipſi ſimul adversùm me, ut acciperent animam meam conſil.* &c. In Gr. Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν· ἐν τῷ συναχθῆναι αὐτοὺς ἅμα ἐπ' ἐμὲ, τοῦ λαβεῖν τὴν, &c.

℣. 15. Itidem in Pſalt. Corb. ut & ap. Auguſt. in Pſ. col. 144. e. 160. d. necnon ap. Caſſiod. Similiter in Pſalt. Rom. & Moz. niſi excipias unum *verò*, pro *autem.* In Coiſlin. *Ego autem in te Domine ſperavi*, &c. Sic etiam ap. Auguſt. poſt locum ſup. cit. at infra, *dixi Domino : Deus meus es tu.* In Gr. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ σοὶ ἤλπισα Κύριε· (Alex. Ald. & Compl. Κύριε ἤλπισα·) εἶπα· Σὺ εἶ ὁ, &c.

℣. 16. Sic apud Caſſiod. eſt, & in Pſalt. Coiſlin. Corb. ac Rom. addito uno *&*, poſt *libera me.* In Mozar. deeſt *libera me ;* cæt. verò ut in textu. Apud Aug. in Pſ. col. 144. e. 160. e. 162. b. *In manibus tuis ſortes meæ. Erue me de manibus*, &c. In Pſalt. Carnut. *tempora mea*, non *ſortes.* Græc. verò hab. Ἐν ταῖς χερσί σου οἱ κλῆροί μου. Ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου, καὶ ἐκ τῶν, &c. In Pſalt. Arab. Æthiop. & Apollinar. ſimiliter κλῆροι, *ſortes :* Interpr. quidam legunt οἱ καιροί μου ; Theodoretus, καιροὺς, vel κλήρους, vocat ipſas rerum mutationes, divitias & paupertatem, bellum & pacem, &c. hujusmodi.

℣. 17. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Similiter in Rom. Coiſlin. & Moz. poſito *&*, ante *ſalvum.* Ap. Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. col. 570. e. & epiſt. 46. col. 987. b. necnon ap. Aug. in eund. Pſ. *Illuſtra faciem tuam*, &c. ut in textu. In Gr. Ἐπίφανον..... σῶσόν με ἐν τῷ ἐλέει σου.

℣. 18. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ ſuffragantur cum vet. Pſalt. & Græco.

℣. 19. Sic in Pſalt. Corb. Moz. & Coiſlin. At in Rom. *muta efficiantur labia doloſa : quæ loq. adv. juſtum iniquitatem, in ſup. & contemptu.* Succinunt Auguſt. & Caſſiod.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. juſtum ſcelus, in ſuperbia, & contemptu.	*vetera, in ſuperbia & deſpectione.*	iniquitatem, in ſuperbia, & in abuſione.
20. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abſcondiſti timentibus te!	*Quàm multa eſt bonitas tua, quam abſcondiſti timentibus te!*	20. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te!
Perfeciſti ſperantibus in te, in conſpectu filiorum hominum.	*Operatus es ſperantibus in te, in conſpectu filiorum hominum.*	Perfeciſti eis, qui ſperant in te, in conſpectu filiorum hominum.
21. Abſconde eos in abſcondito vultus tui à conturbatione hominum.	*Abſcondes eos in protectione vultus tui à duritia viri:*	21. Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ à conturbatione hominum.
Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.	*Abſcondes eos in umbra à contradictione linguarum.*	Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.
22. Benedictus Dominus: quoniam mirificavit miſericordiam ſuam in civitatem circumſtantiæ.	*Benedictus Dominus, qui mirabilem fecit miſericordiam ſuam mihi in civitate munita.*	22. Benedictus Dominus: quoniam mirificavit miſericordiam ſuam mihi in civitate munita.
23. Ego dixi in pavore meo: Projectus ſum à vultu oculorum tuorum.	*Ego autem dixi in ſtupore meo: Projectus ſum de conſpectu oculorum tuorum:*	23. Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ: Projectus ſum à facie oculorum tuorum.
Ideo exaudiſti Domine vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.	*Ergone audiſti vocem deprecationis meæ, cùm clamarem ad te?*	Ideo exaudiſti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.
24. Diligite Dominum omnes ſancti ejus: quoniam veritatem requirit Dominus, & retribuet his qui abundanter faciunt ſuperbias.	*Diligite Dominum omnes ſancti ejus: fideles ſervat Dominus, & tribuit his qui ſatis operantur ſuperbiam.*	24. Diligite Dominum omnes ſancti ejus: quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus ſuperbiam.
25. Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.	*Confortamini, & roboretur cor veſtrum, omnes qui exſpectatis Dominum.*	25. Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in hunc Pſ. Pſalt. quoque Mediolan. & Carnut. hab. *& contemptu.* Græc. ἄλαλα γενηθήτω τὰ χείλη τὰ δόλια· τὰ λαλοῦντα..... ἀνομίαν, ἐν ὑπερηφανίᾳ, καὶ ἐξουδενώσει.

℣. 20. Ita Pſalt. Coiſlin. cum Moz. niſi quòd utrumque hab. *dulcedinis tuæ Domine..... Et perfeciſti ſperantib.* &c. Rom. quoque addit τὸ *Domine*, paulò verò poſt, *Et perfeciſti eam ſperantib.* &c. Itidem Caſſiod. in Pſ. 16. p. 57. c. at in Pſ. 30. tollit *eam.* Sic etiam ap. Auguſt. in eund. Pſ. col. 145. a. & in Pſalt. Corb. Aug. verò inf. col. 165. b. c. leg. *Quàm multa multitudo*, & inf. *Perfeciſti autem ſperantibus*, &c. Hieron. in Iſai. 66. to. 3. col. 514. f. ita: *Quàm grandis multitudo bonitatis tuæ Domine, quam abſcond. timentibus te!* & l. 2. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. col. 352. a. *Quàm infinita multitudo bonitatis tuæ, quam abſc.* &c. Gr. Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου Κύριε... Ἐξειργάσω τοῖς ἐλπίζουσιν, &c. Apud Symmach. Τί πολὺ τὸ ἀγαθόν σου, &c.

℣. 21. Auguſt. in hunc Pſ. & l. 2. de ſerm. Dom. in monte, to. 3. p. 2. col. 215. c. cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. Fabri: *Abſcondes eos in abſcondito vultus tui*, &c. ut ſupra. Rom. Martianæi, *in abdito vultus tui.* Moz. *Abſcondes eos in abditum vultus tui.* Coiſlinian. *Abſcondis eos in abdito vultus tui*, &c. Corb. *Abſcondes eos in abditu vultus tui.* Græc. Καταχρύψεις αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου σου, &c.

℣. 22. Ita Brev. Moz. cum Pſalt. Coiſlin. Similiter in Rom. Corb. Mediolan. & Carnut. ſicut apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. niſi quòd habent conſtanter, *in civitate.* Gr. τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν πόλει περιοχῆς.

℣. 23. Sic. in Pſalt. Coiſlin. eſt, addito uno *autem*, poſt *ego.* Similiter in Brev. Moz. exceptis his, *exaudiſti vocem deprecationis meæ, dum orarem ad te.* Pſalt. Rom. hab. initio, *Ego autem*; deinde ut in textu, præter iſta, *exaudiſti vocem deprec. meæ.* Apud Caſſiod. in hunc Pſ. *exaudiſti vocem orationis meæ*; cæt. ut in Rom. Apud Aug. in Pſ. col. 145. d. & 167. b. c. *Ego dixi in exſtaſi mea: Projectus ſum à facie*, &c. ut in textu; excipiendum tamen *cùm*, pro *dum.* In Pſalt. Corb. *Ego autem dixi in pavore meo: Projectus ſum à conſpectu oculorum tuorum. Ideo exaudiſti Domine vocem orationis meæ, dum*, &c. Similiter in Pſalt. Mediol. & Carnut. *in pavore meo.* In Gr. Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέρριμμαι ἀπὸ προσώπου..... Διὰ τοῦτο εἰσήκουσας Κύριε τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρός σε. Ad hoc autem, *in exceſſu mentis meæ*, Hieronym. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 635. a. ſcribit: *In Latinis codicibus legebatur* in pavore meo; *& nos juxta Græcum tranſtulimus* ἐν τῇ ἐκστάσει μου, *id eſt*, in exceſſu mentis meæ: *aliter enim Latinus ſermo* ἔκστασιν *exprimere non poteſt, niſi mentis exceſſum.*

℣. 24. Sic apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon in Pſalt. Rom. Coiſlin. Mediol. Carnut. & Mozarab. exceptis his duobus, *requiret*, & *ſuperbiam.* Coiſlin. tamen hab. *retribuit*, & *ſuperbias.* Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. e. ſic: *Veritatem requirit Dominus, & retribuet facientibus abundanter ſuperbiam.* Gr..... ὅτι ἀληθείας ἐκζητεῖ Κύριος, καὶ ἀνταποδίδωσι τοῖς περισσῶς ποιοῦσιν ὑπερηφανίαν.

℣. 25. Itidem ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. & in vet. Pſalt. In Gr. Ἀνδρίζεσθε..... πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον. Auguſt. quoque epiſt. 153. to. 2. 526. g. legit cum Pſalt. Corb. *qui ſperatis in Dominum.*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. * Intellectus ipſi David. XXXI.	*David erudito. XXXII.*	Ipſi David intellectus. XXXI.
1. BEati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates: & quo-	*BEatus, cui dimiſſa eſt iniquitas, abſconditum eſt pecca-*	1. BEati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates: & quorum tecta Rom. 4. 7.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Pſalt. Rom. Fabri, *Intellectus David.* Rom. Martianæi, ut in Vulg. Coiſlinian. cum Gallic. *Huic David intellectus.* Corb. *Huic in finem Pſalmus David.* Auguſt. in hunc Pſ. *Ipſi David intelligentiæ.* Caſſiod. in eund. *David intellectus.* Gr. Συνέσεως τῷ Δαυίδ. Mſ. Alex. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ Συνέσεως.

℣. 1. Concinit Ambroſ. l. de eleem. & jejun. c. 4. to. 1. col. 538. f. item 274. f. 430. e. 692. b. 851. e. 906.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
ſunt peccata.	*tum.*	rum tecta ſunt peccata. *Ex Mſ. Sangerm.*
2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec eſt in ſpiritu ejus dolus.	*Beatus homo, cui non imputabit Dominus iniquitatem, nec eſt in ſpiritu ejus dolus.*	2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec eſt in ore ejus dolus.
3. Quoniam tacui, inveteraverunt oſſa mea, dum clamarem tota die.	*Quia tacui, attrita ſunt oſſa mea: in rugitu meo tota die.*	3. Quoniam tacui, inveteraverunt omnia oſſa mea, dum clamarem tota die.
4. Quoniam die ac nocte gravata eſt ſuper me manus tua: converſus ſum in ærumna mea, dum configitur ſpina.	*Die enim & nocte gravatur ſuper me manus tua: verſatus ſum in miſeria mea, cùm exardeſceret meſſis.* JUGITER.	4. Quoniam die ac nocte gravata eſt ſuper me manus tua: converſus ſum in ærumna, dum confringitur ſpina. DIAPSALMA.
5. Delictum meum cognitum tibi feci: & injuſtitiam meam non abſcondi.	*Peccatum meum notum facio tibi, & iniquitatem meam non abſcondi.*	5. Delictum meum tibi cognitum feci: & injuſtitiam meam non abſcondi.
Iſa. 65. 24. Dixi: Confitebor adversùm me injuſtitiam meam Domino: & tu remiſiſti impietatem peccati mei.	*Dixi: Confitebor ſcelera mea Domino: & tu dimiſiſti iniquitatem peccati mei.* SEMPER.	Dixi: Eloquar adversùm me injuſtitiam meam Domino: & tu remiſiſti iniquitatem cordis mei. DIAPSALMA.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

a. 1176. f. & to. 2. col. 424. d. 1068. a. at l. 3. de fide, col. 500. c. legit: *Beati, quibus remiſſæ ſunt iniq.* Ambroſiaſt. col. 48. e. & Victor Tun. apud Ambr. col. 594. e. *Beati, quorum*, &c. ut ſup. Similiter Iren. l. 5. c. 17. p. 314. c. Hilar. in Pſ. 129. col. 440. c. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gaud. Brix. ſer. 2. p. 946. e. & Pſalt. Rom. Tertul. verò cont. Gnoſt. p. 828. a. ita: *Beati, quorum dimiſſa ſunt delicta: & quorum opertæ ſunt iniquitates.* S. Pacianus ſer. de Bapt. p. 319. d. *Felices ſunt, quorum remiſſa ſunt facinora: & quorum tecta ſunt peccata.* Græc. Μακάριοι, ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι· καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι.

℣. 2. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. Mediolan. Carnut. & Moz. in Carnut. tamen & Coislin. *imputabit.* Tertul. adv. Gnoſt. p. 828. a. *Beatus vir, cui non reputaverit Deus delictum.* Iren. l. 5. c. 17. p. 314. c. & Ambr. l. 2. de pœnit. to. 2. col. 424. d. *cui non imputavit Dom. peccatum.* Gr. ᾧ οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν. Hilarius in hunc Pſ. è ſchedis Marten. add. *neque inventus fuerit in ore ejus dolus.* Gr. οὐδέ ἐστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος. Scholion, Ἄλλως, ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ. Unde Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 635. b. ſcribit, *nec eſt in ſpiritu ejus dolus;* tum addit: *Pro quo in Græco vos legiſſe dicitis*, ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος, *id eſt*, in ore ejus dolus, *quod ſolus Symmachus poſuit: alioquin & LXX. Interpretes, & Theodotio, & Quinta, & Sexta editio, & Aquila, & ipſum Hebraïcum* in ſpiritu ejus *habet, quod Hebraïcè dicitur* brucho; *ſin autem eſſet* in ore ejus, *ſcriberetur* baffio.

℣. 3. Sic in Pſalt. Rom. & Corb. & ap. Caſſiod. In Coislin. *omnia oſſa mea, in eo dum clamarem*, &c. Apud Hilar. in hunc Pſ. è ſchedis Marten. *omnia oſſa mea, cùm clamaſſem tota die.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *inveteraverunt oſſa mea, à clamando me tota die.* In Gr..... ἐπαλαιώθη τὰ ὀστᾶ μου, ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν.

℣. 4. Pſalt. Rom. Martian. hab. *in ærumna, dum configitur ſpina.* Rom. Fabri, *in ærumnam, dum confringitur ſpina.* Mediolan. & Carnut. ſimiliter *in ærumna*, abſque ſeq. *mea:* deinde in Coislin. *dum configitur mihi ſpina.* Itidem in Corb. abſque *mea*, poſt *ærumna.* In Mozarab. *dum confringeretur ſpina*, omiſsâ pariter præced. voce *mea.* Apud Hilar. in hunc Pſ. è ſchedis Marten. ſic habetur: *Cùm clamaſſem tota die ac nocte, gravata eſt in me manus tua: converſus ſum in miſeriam, dum infixa eſt mihi ſpina:* at in Pſ. 57. col. 125. c. ita: *in ærumnam incidi, dum configitur ſpina*, al. *confringitur.* Apud Hieron. in Iſai. 29. to. 3. col. 246. e. *verſatus ſum in infirmitate, dum configitur mihi ſpina:* & in Iſai. 66. col. 514. b. necnon l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 2. col. 528. d. *verſatus ſum in miſeria, dum infigitur mihi ſpina:* at in Ezech. 3. col. 717. d. *converſus ſum in ærumna mea, dum mihi infigitur ſpina.* In Gr. ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν, ἐν τῷ ἐμπαγῆναι ἄκανθαν. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. μοι ἄκανθαν; Pſalt. quoque Mediolan. hab. *mihi ſpina.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 635. c. ad hoc, *in ærumna mea*, ait: *In Græco* mea *non eſſe ſuggeritis; quod ex Hebraïco, & de translatione Theodotionis ſub aſteriſco additum eſt.* Ap. Auguſt. in eund. Pſ. col. 169. d. legitur quidem, *converſus ſum in ærumna mea, dum configeretur ſpina:* ſed ibid. Mſs. plerique tollunt vocem *mea*, conſtanterque ferunt *in ærumnam;* infra tamen, col. 179. d. legitur *in ærumna mea;* ſicut etiam quæſt. in Exod. to. 3. col. 469. c. Apud Caſſiod. in hunc Pſ. deeſt vox *mea*, ſubnectiturque, *dum confringitur mihi ſpina.* Ad ſeq. *Diapſalma* quod attinet, hîc pariter habetur in Pſalt. Corb. & Rom. Martianæi. Item ap. Auguſt. in hunc Pſ. ſicut in Gr. Vatic. Abeſt autem ab editt. Ald. & Compl. ut & à Pſalt. Rom. Fabri.

℣. 5. Pſalt. Rom. *Delictum meum cognitum tibi feci: & injuſtitias meas non operui. Dixi: Pronunciabo adversùs me injuſtitias meas Domino: & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* Similiter in Pſalt. Moz. præter duo; *peccatum*, pro *delictum*, & *impietates*, loco *impietatem.* In Coislin. *Delictum meum ego agnoſco: & injuſtitias meas non operui. Dixi: Pronunciabo adversùm me injuſtitias meas Domino: & tu remiſiſti impietatem peccatis meis.* In Corb. *Delictum meum ego cognoſco: & injuſtitiam meam non operui. Dixi: Pronunciabo adversùm me injuſt. meam Domino: & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* Carnut. etiam hab. *ego cognoſco;* extremòque *impietatem cordis mei*, unà cum Mediolan. Hilarius in Pſ. 129. col. 440. c. *Iniquitatem meam ego agnovi: & peccatum meum non abſcondi:* & in Pſ. 118. col. 266. c. *Pronunciabo adversùm me injuſtitias meas Domino.* Idem in Pſ. 31. è ſchedis Marten. *Peccatum meum cognitum mihi fac, quia iniquitas ignota eſſe minimè poteſt;* ſubinde: *Ego renuntiabo adversùm me iniquitatem meam, Domine:* & infra: *Dixi: Pronunciabo adversùm me iniquit. meam Domino: & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* Ambroſ. l. de apol. Dav. to. 1. col. 688. a. *Delictum meum agnoſco: & injuſtitiam meam non operui. Dixi: Pronunciabo adversùm me injuſtitiam meam Domino: & tu dimiſiſti impietatem cordis mei:* item epiſt. 37. to. 2. col. 941. b. *Dixi: Pronunciabo*, &c. ut ſup. ſi unum excipias *remiſiſti:* at in Pſ. 118. to. 1. col. 1012. d. ſic: *Annuntiabo adversùm me iniquitatem meam Domino:* & l. 1. de Jacob, c. 6. col. 451. e. alludens dicit: *Cæpi delictum meum cognoſcere, & injuſtitiam meam non operire. Cæpi pronunciare adversùs me injuſtitiam meam Domino: & tu remiſiſti impietates cordis mei.* Vict. Tun. apud Ambroſ. col. 593. f. 594. a. rurſuſque 594. e. & 595. a. *Peccatum meum ego ſcivi: & iniquitatem meam non cooperui. Dixi: Confitebor adversùm me injuſtitiam meam Domino: & tu remiſiſti iniquitatem peccati mei:* at inf. 595. e. *Dixi: Confitebor..... iniquitatem meam Domino: & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Hieronymus in Iſai. 64. to. 3. col. 475. f. *Peccatum meum notum feci tibi: & iniquitatem meam non operui. Dixi: Pronunciabo adversùm me iniquitatem meam Domino: & tu dimiſiſti impietatem cordis mei.* Gelaſ. I. Conc. to. 4. p. 1241. e. *Dixi: Pronunciabo adversùm me injuſtitiam meam Domino: & tu remiſ. impietatem peccati cordis mei.* Auguſt. in Pſ. col. 169. d. 179. f. *Peccatum meum cognovi: & injuſtitiam non operui. Dixi: Pronunciabo adversùm me injuſtitiam* (inf. *iniquitatem*) *meam Domino: & tu remiſiſti* (inf. *dimiſiſti*) *impietatem cordis mei:* at quæſt. 154. in Exod. to. 3. col. 469. d. *Peccatum meum cognovi: & facinus meum non operui. Dixi: Pronunciabo adversùm me delictum meum Domino: & tu remiſiſti impiet. cordis mei.* S. Pacian. epiſt. 1. p. 306. f. *Peccatum meum ego agnoſco: & facinus meum non texi. Dixi: Confitebor adversùm me delictum meum Deo meo: & tu remiſiſti impietatem cordis.* Ruricius epiſt. 14. p. 569. a. *Delictum meum ego cognoſco: & injuſtitias meas non operui. Dixi: Pronunciabo adversùs me injuſtitias meas Domino: & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* Caſſiod. in hunc Pſ. *Delictum meum cognitum tibi feci: & injuſt.*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 6. Pro hac oravit ad te omnis ſanctus, in tempore opportuno.	*Pro hac orat omnis ſanctus ad te: ad tempus inveniens,*	6. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus, in tempore opportuno.
Veruntamen in diluvium multarum aquarum, ad eum non proximabunt.	*Ut cùm inundaverint aquæ multæ, ad illum non accedant.*	Veruntamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.
7. Tu mihi es refugium à tribulatione, quæ circumdedit me: exſultatio mea redimet me à circumdantibus me. DIAPSALMA.	*Tu protectio mea, ab hoſte cuſtodies me, laus mea ſalvans: circumdabis me. SEMPER.*	7. Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me: exſultatio mea erue me à circumdantibus me.
8. Intellectum dabo tibi, & inſtruam te in via hac, in quam ingredieris: firmabo ſuper te oculos meos.	*Erudiam te, & illuminabo tibi viam per quam ambules: cogitabo de te oculo meo.*	8. Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris: firmabo ſuper te oculos meos.
9. Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.	*Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intelligentia:*	9. Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.
In freno & camo maxillas eorum conſtringe, qui non proximant ad te.	*In camo & freno maxillas ejus conſtringis, ut non appropinquet ad te.*	In camo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te.
10. Multa flagella peccatorum, operantes autem in Domino miſericordia circumdabit.	*Multi dolores impii: confidentem autem in Domino miſericordia circumdabit.*	10. Multa flagella peccatoris, ſperantem autem in Domino miſericordia circumdabit.
11. Lætamini in Domino & exſultate juſti, & gloriamini omnes recti corde.	*Lætamini in Domino & exſultate juſti, & laudate omnes recti corde.*	11. Lætamini in Domino & exſultate juſti, & gloriamini omnes recti corde.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

meam non operui. Dixi: Pronunciabo adverſùm me injuſtitias meas Domino: & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Similiter in reg. S. Ben. c. 7. præter hoc, *injuſtitias meas non operui.* Græc. Τὴν ἁμαρτίαν μου ἐγνώρισα· καὶ τὴν ἀνομίαν μου οὐκ ἐκάλυψα. Εἶπα· Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ· καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα· καὶ τὴν ἁμαρτίαν, &c. Subinde Aquila, καὶ σὺ ἦρας ἀνομίαν ἁμαρτίας μου. Sequens *Diapſalma* non memoratur ab Aug. ſed exſtat in Pſalt. Rom. & Corb. ſicut in ed. Rom. LXX. non verò in edd. Ald. & Compl.

℣. 6. Manifeſta corruptio eſt in Pſalt. Sangerm. ubi ita legitur, *ante omnes ſanctos*, loco *ad te omnis ſanctus*, quod ult. ſubſtituendum duximus è Pſalt. Corb. in quo ſimiliter: *Pro hac oravit ad te omnis ſanctus..... ad illum non proximabunt.* Pſalt. Rom. cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſalm. Vulgatæ conſonat, niſi quòd Auguſtinus extremò legit, *ad eum non appropinquabunt.* Brev. Mozarab. vitiosè *ad Deum*, non *ad eum.* Hilarius in eund. Pſ. è ſchedis Marten. *Pro hoc deprecabitur humilis & juſtus ad te in tempore rectè. Verùm in diluvium multarum aquarum ad illum non appropinquabunt.* In Gr..... προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὅσιος, ἐν καιρῷ εὐθέτῳ. Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν, πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιοῦσι.

℣. 7. Pſalt. Rom. *Tu es mihi refugium à preſſura..... redime me à circumd.* &c. Coislin. Corb. & Mozarab. *Tu mihi es refug.* &c. ut in Rom. Sic etiam apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Hilar. verò in eund. Pſ. è ſchedis Marten. *Tu es refugium meum à tribulatione circumdanti me: exſultatio mea libera me à*, &c. ut ſup. In Gr. Σύ μου εἶ καταφυγὴ ἀπὸ θλίψεως..... λύτρωσαί με ἀπὸ, &c. *Diapſalma* proximè ſequens ſimiliter habetur apud Aug. ut & in Pſalt. Rom. Corb. ac ed. Rom. LXX. deeſt verò in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. de more.

℣. 8. Pſalt. Rom. Fabri, & Corb. cum Caſſiod. *Intellectum dabo tibi..... in via hac, qua ingredieris*, &c. Rom. Martianæi, *hac, qua gradieris.* Moz. *in via, qua egredieris.* Hilarius ubi ſup. *Intelligam, & conjungar tibi in via hac, qua ambulabis: firmabo in te oculos meos;* infra, *confirmabo in te.* Auguſt. in Pſ. col. 169. g. 183. a. juxta Mſs. codd. *Intellectum dabo tibi, & ſtatuam te in via hac, qua ingredieris: obfirmabo ſuper te*, &c. Hieron. ad Algaſiam quæſt. 8. to. 4. col. 202. f. *Intelligere te faciam, & docebo te in via hac, qua ambulabis: confirmabo ſuper te oculos meos.* Gr. Συνετιῶ σε, καὶ συμβιβῶ σε ἐν ὁδῷ ταύτῃ, ᾗ πορεύσῃ· ἐπιστηριῶ ἐπὶ σὲ, &c.

℣. 9. Itidem in Pſalt. Corb. & ap. Caſſiod. Sic etiam in Rom. Pſalt. exceptis his duobus, *conſtringes*, & *approximant.* Moz. habet, *in quibus non eſt intellectus;* ſtatimque cum Coislin. *In freno & camo.* Hilarius ubi ſup. *In freno & camo maxillas eorum deduc, qui non approximant ad te.* Apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1090. b. ut in textu Sang. præter ſeqq. *equus aut mulus..... In camo & freno..... qui ad te non appropinquant:* at epiſt. 37. to. 2. col. 940. a. *equus & mulus..... in freno & camo..... qui non appropinquant tibi.* Vide etiam l. 6. Hexa. to. 1. col. 117. c. & to. 2. col. 1212. d. Apud Auguſt. in eund. Pſ. col. 169. g. *Nolite eſſe ſicut equus*, &c. *In freno & camo..... qui non propinquant ad te:* inf. 183. e. *appropinquant.* Hieronym. in Iſai. 14. to. 3. col. 163. d. *Nolite fieri ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intelligentia:* ſed in Ezech. 27. col. 884. f. *in quibus non eſt intellectus:* & in Ezech. 8. col. 749. a. add. *In camo & freno..... qui non appropinquant ad te.* Gr. Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ..... οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις. Ἐν χαλινῷ καὶ κημῷ..... ἄγξαι τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ.

℣. 10. Vox una *Domino*, prætermittitur in Mſ. Sangerm. addita à nobis eſt ex Aug. & Græco. In Pſalt. Rom. Coislin. Moz. & apud Caſſiod. ſimiliter exſtat cum iſta *peccatorum*, num. plurali; at loco *operantes*, conſtanter legitur *ſperantes*, ut in Vulg. unde ſuſpicor mendum eſſe in Mſ. noſtro, quod facilè irrepere potuit ob vicinitatem utriuſque verbi; *operantes* enim & *ſperantes*, unâ tantùm litterâ differunt inter ſe: lapſu ſimili ſcriptum eſt infra *miſericordiam*, pro *miſericordia*, quod ult. ſubſtituimus. Hilarius quoque in hunc Pſ. è ſchedis Marten. leg. *ſperantem autem in Dominum miſericordia circumdabit.* S. Paulin. ep. 17. p. 97. a. *Multa flagella peccatoris, ſperantes in Dominum miſericordia circumdabit.* Ap. Auguſt. in hunc Pſ. omnia ut in Vulg. nec aliter in Græco, præter unum ἐπὶ Κύριον, *in Dominum.*

℣. 11. Itidem in vet. Pſalt. ut & ap. Auguſt. & Caſſiod. in Pſ. Brev. Moz. hab. *Lætamini Domino*, &c. Hilar. ubi ſup. *Jocundamini in Domino & exſultate juſti, & gaudete omnes recti corde.* Græc. Εὐφράνθητε ἐπὶ Κύριον..... καὶ καυχᾶσθε πάντες, &c.

Vulgata hod. Pſalmus David. XXXII.	Hebr. XXXIII.	Versio antiqua. * In finem, Pſalmus ipſi David. XXXII. *Ex Mſ. Sangerm.*
1. EXſultate juſti in Domino: rectos decet collaudatio.	*Laudate juſti Dominum: rectos decet laudatio.*	1. Gaudete juſti in Domino: rectos decet conlaudatio.
2. Confitemini Domino in cithara: in pſalterio decem chordarum pſallite illi.	*Confitemini Domino in cithara: in pſalterio decachordo pſallite ei.*	2. Confitemini Domino in cithara: in pſalterio decem chordarum pſallite ei.
3. Cantate ei canticum novum: bene pſallite ei in vociferatione.	*Cantate ei canticum novum: bene pſallite in jubilo.*	3. Cantate ei canticum novum: benedicite in jubilationem.
4. Quia rectum eſt verbum Domini, & omnia opera ejus in fide.	*Quia rectum eſt verbum Domini, & omne opus ejus in fide.*	4. Quoniam rectus eſt ſermo Domini, & omnia opera ejus in fidem.
5. Diligit miſericordiam & judicium: miſericordiâ Domini plena eſt terra.	*Diligit juſtitiam & judicium: miſericordiâ Domini plena eſt terra.*	5. Diligit miſericordiam & judicium: miſericordiâ Domini plena eſt terra.
6. Verbo Domini cœli firmati ſunt: & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.	*In verbo Domini cœli facti ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis ornatus eorum.*	6. Verbo Domini cœli firmati ſunt: & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.
7. Congregans ſicut in utre aquas maris: ponens in theſauris abyſſos.	*Congregans quaſi in utre aquas maris: ponens in theſauris abyſſos.*	7. Congregans ſicut in utrem aquas maris: pones in theſauris abyſſos.
8. Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.	*Timeat Dominum omnis terra: ipſum formident univerſi habitatores orbis.*	8. Timeat Dominum omnis terra: ab ipſo autem commoveantur univerſa, & omnes qui inhabitant orbem.
Judith 16. 17. 9. Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.	*Quia ipſe dixit, & factus eſt: ipſo præcipiente, ſtetit.*	9. Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.
10. Dominus diſſipat conſilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia principum.	*Dominus ſolvit conſilium gentium: irritas fecit cogitationes populorum.*	10. Dominus diſſipavit conſilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia principum.

Notæ ad Versionem antiquam.

* Ita fert Pſalt. Rom. Fabri cum Gallic. deleto uno *ipſi*. In Rom. & Gallic. Martianæi ſimpliciter, *Pſalmus David*, ſicut in Coisl. Corb. & ap. Caſſiod. Aug. verò in hunc Pſ. col. 188. a. ait: *Inſcribitur, Ipſi David;* & verò in Gr. ſimpliciter, Τῷ Δαυίδ. In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 1. Sic in Pſalt. Rom. Carnut. Corb. Coisl. Moz. & ap. Caſſiod. Apud Auguſt. verò in eund. Pſ. *Exſultate juſti*, & in fine, *laudatio*. Item in Pſalt. Carnut. Colb. & Gallic. Fabri, *laudatio*. In Gr. αἴνεσις, ap. Aquil. ὕμνησις.

℣. 2. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Aug. autem in eund. Pſ. col. 186. c. leg. *in pſalterio decachordo;* at infra col. 190. c. 193. b. *decem chordarum*. Gr. δεκαχόρδῳ.

℣. 3. Pſalt. Rom. ſub fin. *bene pſallite ei in jubilatione*. Itidem in Moz. Mediolan. Carnut. & apud Caſſiod. In Pſalt. Coislin. *bene canite ei in jubilatione*. In Corb. *bene canite ei in jubilationem*. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *bene cantate ei in jubilatione*. In Gr. καλῶς ψάλατε ἐν ἀλαλαγμῷ· in Ald. & Compl. αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ.

℣. 4. Sic in Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. ſi ult. excipias, *in fide*. Similiter apud Ambr. l. 1. de fide, to. 2. col. 459. e. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ac in Græco. Nota additum à nobis eſſe nomen *Domini*, quod oſcitantiâ librarii omiſſum eſt in Pſalt. Sangerm. ut & alibi ſæpiùs. Vid. Not. ſup. in Pſ. 11. ℣. 6.

℣. 5. Concordant Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Gr. Vat. Apud Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. e. additur *Dominus*, ad verbum *diligit*, ſicut &, poſt *judicium*. In Pſalt. Coislin. ita, *& judicium Dominus*, &c. Item in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. καὶ κρίσιν ὁ Κύριος, &c.

℣. 6. Sic in Pſalt. Rom. eſt, & ap. Ambroſ. l. 1. Hex. to. 1. col. 16. f. item infra col. 251. f. 730. a. 914. d. 1078. b. 1091. d. 1278. f. 1350. b. 1432. d. 1470. c. & to. 2. col. 327. d. 529. d. 610. f. 640. f. 653. a. 682. b. 730. a. Concordant Iren. l. 3. c. 8. p. 183. b. Hilarius l. 12. de Trin. col. 1132. a. Auguſt. ſerm. 1. in hunc Pſ. & Caſſiod. cum Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 708. h. 715. b. e. & Fauſt. Presb. cont. Arian. p. 650. h. Auguſt. tamen ſerm. 3. in eund. Pſ. col. 197. d. ita legit: *Sermone Domini cœli ſolidati ſunt*, &c. & infra: *Verbo Domini cœli ſolidati ſunt*, &c. Tertul. verò l. cont. Hermog. p. 423. a. *Sermone ejus cœli confirmati ſunt: & ſpiritu ipſius univerſæ virtutes eorum:* item adv. Marc. p. 852. c. *Sermone cœli confirmati ſunt:* & lib. contra Praxeam p. 846. b. addit: *& ſpiritu ejus omnes vires eorum:* & infra p. 852. c. *Sermone ejus cœli firmati ſunt: & ſpiritu ejus omnes virtutes eorum*. Cyprian. l. 2. Teſtim. p. 285. b. *Sermone Dei cœli ſolidati ſunt*, &c. ut in textu. Lactant. l. 4. Inſtit. c. 8. p. 574. *Verbo Dei cœli ſolidati ſunt: & in ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum;* Mſ. 1. *& ſpiritu*. Gr. Τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν· καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν.

℣. 7. Pſalt. Carnut. cum Rom. Martianæi ſimiliter habet *in utrem*, Rom. Fabri, *in utre;* utrumque Rom. *ponens;* Coislin. *pones*, prima manu; Mozarab. *ponens in theſauros*. Apud Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. col. 36. d. ita: *Quomodo tanquam in utrem congregaverit aquas maris*. Aug. quoque & Caſſiod. in hunc Pſ. legunt *in utrem*, at conſtanter *ponens*, non *pones*. In Gr. Συνάγων ὡσεὶ ἀσκὸν..... τιθεὶς ἐν θησαυροῖς, &c. Ap. Symm. ὡς ἐν ἀσκῷ.

℣. 8. Pſalt. Rom. Fabri..... *ab ipſo autem commoveantur univerſi, & qui habitant orbem*. Rom. Martianæi, *univerſi, & omnes qui habit.* &c. Coislinian. cum Caſſiod. *univerſa, & omnes qui habitant*, &c. Corb. & Moz. *ab ipſo autem commoveantur omnes qui habitant* (Moz. *inhabitant*) *orbem*. Mozarabico favet Auguſt. in hunc Pſ. col. 186. f. at infra col. 200. d. e. addit *orbem terræ*. In Gr. ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Ap. Tichon. reg. 7. p. 64. d. ita: *Timeat à facie Domini omnis terra, quoniam exſurgit de nubibus ſanctis.*

℣. 9. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. In Mozarab. *Quia ipſe dixit*, &c. ſicut ap. Ambroſ. in Pſ. 36. to. 1. col. 777. b. Iren. verò l. 3. c. 8. p. 183. b. ita legit: *Quoniam ipſe præcepit, & creata ſunt: ipſe dixit, & facta ſunt.* Gr. Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.

℣. 10. Itidem in Pſalt. Corb. Moz. quoque hab. *Dominus diſſipavit;* at in fine ita, *ſpernit conſilia principum*. Lucif. Calar. l. de non conven. cum hæret. p. 223. a. Vulgatæ ſuffragatur, ſicut etiam Auguſt. & Caſſiod. in

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
11. Conſilium verò Domini manet in æternum : cogitationes cordis ejus in ſæculum & ſæculum.	*Conſilium Domini in æternum ſtabit : cogitationes cordis ejus in generatione & generatione.*	11. Conſilium autem Domini in æternum manet : cogitationes cordis ejus in generatione & generationem.
12. Beata gens, cujus eſt Dominus, Deus eorum; populum, quem elegit Dominus in hæreditatem ſibi.	*Beata gens, cujus Dominus Deus ejus ; populus, quem elegit in hæreditatem ſibi.*	12. Beata gens, cujus eſt Dominus, Deus ejus; populus, quem elegit in hæreditatem ſibi.
13. De cœlo reſpexit Dominus : & vidit omnes filios hominum.	*De cœlo proſpexit Dominus : vidit omnes filios Adam.*	13. De cœlo reſpexit Dominus : vidit omnes filios hominum.
14. De præparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes, qui inhabitant terram.	*De firmiſſima ſede ſua proſpexit ad univerſos habitatores terræ.*	14. De præparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes, qui habitant terram.
15. Qui finxit ſingillatim corda eorum : qui intelligit omnia opera eorum.	*Fingens pariter cor eorum : intelligens omnia opera eorum.*	15. Qui finxit ſigillatim corda eorum : qui intelligit omnia opera eorum.
16. Non fit ſalvus rex per multitudinem virtutis ſuæ : non gigans ſalvus erit in multitudinem virtutis ſuæ.	*Non ſalvabitur rex in multitudine exercitûs : nec fortis liberabitur in multiplicatione virtutis.*	16. Non ſalvatur rex per multam virtutem : & gigas non ſalvabitur in multitudine virtutis ſuæ.
17. Falſus equus in ſalutem : in abundantia autem virtutis ſuæ non erit ſalvus.	*Fallax equus ad ſalutem : & in multitudine roboris ſui non ſalvabit.*	17. Fallax equus ad ſalutem : in abundantia autem virtutis ſuæ non ſalvabitur.
18. Ecce oculi Domini ſuper timentes eum ; ſperantes in miſericordia ejus :	*Ecce oculus Domini ſuper timentes eum ; ad exſpectantes miſericordiam ejus :*	18. Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum : & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia ejus.
19. Ut eripiat à morte animas eorum : & alat eos in fame.	*Ut eruat de morte animas eorum, & vivificet eos in fame.*	19. Ut eruat à morte animas eorum : & alat eos in fame.
20. Anima noſtra patiens eſt in Domino : quoniam adjutor & protector noſter eſt.	*Anima noſtra exſpectavit Dominum : auxilium noſtrum, & clypeus noſter eſt.*	20. Anima noſtra ſuſtinet Dominum : quoniam adjutor & protector noſter eſt.
21. Et in ipſo lætabitur cor noſtrum : & in nomine ſancto ejus ſperavimus.	*In ipſo enim lætabitur cor noſtrum : quia in nomine ſancto ejus ſperavimus.*	21. Quia in eo lætabitur cor noſtrum : & in nomine ſancto ejus ſperavimus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. In Gr. Κύριος διασκεδάζει..... ἀθετεῖ δὲ..... καὶ ἀθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων.

℣. 11. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. Carnut. Coiſl. & Moz. ſi excipias ult. *in ſæculum ſæculi* ; Mediolan. hab. *à generatione & progenie* ; Aug. *in ſæcula ſæculorum* ; cæt. ut in textu. Græc. Vatic. Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει· λογισμοὶ..... ἀπὸ γενεῶν εἰς γενεάς. Mſ. Alex. cum Ald. & Compl. εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

℣. 12. Sic eſt in Pſalt. Corb. Item in Miſſali Rom. ad Grad. Dom. 17. poſt Pent. ut & in Pſalt. *Dominus, Deus eorum.* In Moz. *Dominus, Deus ejus ; populus*, &c. ut in Vulg. In Coiſlin. *populum, quem elegit in hæredit.* &c. Aug. in hunc Pſ. concordat cum Pſalt. Rom. Item Caſſiod. in eund. Pſalm. ſed delet vocem *Dominus*, poſt *elegit*. In Gr..... Κύριος, ὁ Θεὸς αὐτοῦ· λαὸς, ὃν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἑαυτῷ.

℣. 13. Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. *De cœlo proſpexit..... & vidit*, &c. Coiſlinian. *E cœlo reſpexit..... & vidit*, &c. Corb. *De cœlo reſp. Dominus, videre omnes*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. concordat cum Vulg. Græc. Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος, εἶδε, &c.

℣. 14. Ita Auguſt. in Pſ. col. 187. b. at infra col. 204. g. 205. a. leg. *qui habitant terram.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. *qui habitant orbem.* Mozarab. *De præparato habitac. ſancto ſuo..... qui inhabitant terram.* Græc. Ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ ἐπέβλεψεν ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν.

℣. 15. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Fabri. Moz. hab. *qui fingit.* Rom. Martianæi ſub finem cum Caſſiod. *qui intelligit in omnia opera eorum.* Græc. Ὁ πλάσας κατὰ μόνας..... ὁ ςυνιεὶς πάντα τὰ, &c.

℣. 16. Ita Pſalt. Corb. habet, præter hoc ult. *fortitudinis ſuæ*, loco *virtutis ſuæ.* Sic etiam in Moz. exceptis his, *nec gigans ſalvus erit in abundantia fortitud. ſuæ.* In Coiſlin. *Non fit ſalvus rex in multitudine virtutis ſuæ : nec gigas ſalvus erit in multitudine fortitudinis ſuæ.* Ap. Auguſt. in hunc Pſ. col. 187. c. *Non ſalvus fiet rex in multitudine virtutis : nec gigans ſalvus erit in multitudine virtutis ſuæ :* at infra 205. e. *per multitudinem virtutis ſuæ..... in multitudine fortitudinis ſuæ.* Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. ſic hab. *Non ſalvabitur rex per multam virtutem* (Rom. add. *ſuam* :) *nec gigas ſalvus erit in multitudine fortitudinis ſuæ.* Mſs. 2. Caſſiod. utrobique *ſalvabitur.* In Gr. Οὐ ςώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν· καὶ γίγας οὐ ςωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. Symmach. διὰ γὰρ πλῆθος.

℣. 17. Itidem in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. excepto uno *ad ſalutem.* Concinit pariter Corb. niſi quòd hab. initio *fallax..... ad ſalutem*, non *falſus.* Ambroſ. l. de Nab. c. 15. to. 1. col. 585. a. & ep. 63. col. 1044. f. *Mendax equus ad ſalutem.* Sic etiam ap. Aug. in hunc Pſ. cum aliis quæ leguntur ſup. in textu. In Gr. Ψευδὴς ἵππος εἰς..... οὐ ςωθήσεται.

℣. 18. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Coiſl. niſi quòd verbo *ſperantes*, additur *autem.* In Moz. ſic : *ſuper timentes eum : & in eos, qui ſperant in miſericordia ejus.* In Corb. *ſuper timentes eum ; ſperantes ſuper miſericordia ejus.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. col. 187. d. *ſuper metuentes eum ; ſperantes ſuper miſericordiam ejus :* at infra col. 206. c. legit *timentes eum* ; extremòque *in miſericordia ejus.* Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 651. c. *Oculi enim Domini ſuper timentes eum ; ſperantes in miſericordiam ipſius.* Græc. Ἰδοὺ οἱ..... ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν· τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

℣. 19. Sic eſt in Pſalt. Rom. Corb. Coiſlin. Moz. & ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Ut eruat*, &c. ut ſup. Auct. l. de promiſſ. c. 29. col. 112. a. *Ut eruat..... & paſcat eos in fame.* Tertul. verò l. 2. adv. Marc. p. 651. c. ita : *Ad deliberandas animas eorum de morte : & nutricandos eos in fame.* Gr. Ῥύσασθαι ἐκ..... καὶ διαθρέψαι, &c.

℣. 20. Itidem in Pſalt. Corb. In Coiſlin. verò, & Moz. *Anima autem noſtra patiens eſt Domino*, &c. in Carnut. *patiens eſt in Domino.* In Rom. & ap. Caſſiod. *Anima autem noſtra ſuſtinet Dominum*, &c. Ap. Auguſt. in eund. Pſ. *Anima noſtra patiens erit Domino.* Gr. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομένει τῷ Κυρίῳ, &c. Edd. Ald. & Compl. Ἡ δὲ ψυχὴ... ὑπομενεῖ, &c. Pſalt. Coiſlin. delet *eſt* in fine, repugnante Græco.

℣. 21. Ita Pſalt. Moz. hab. ſi excipias ult. *ſperabimus.* Sic etiam in Rom. Fabri, & ap. Caſſiod. In Rom. Martianæi *ſperavimus.* Coiſlin. etiam & Corb. initio ferunt, *Et in ipſo lætabitur.* Auguſt. verò in hunc Pſ. *Quoniam in ipſo lætabitur*, &c. ultimòque *ſperavimus* ; editt. *ſperabimus.* Gr. Ὅτι ἐν αὐτῷ εὐφρανθήσεται..... ἠλπίσαμεν.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
22. Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos : quemadmodum ſperavimus in te.	*Sit miſericordia tua Domine ſuper nos, ſicut exſpectavimus te.*	22. Fiat miſericordia tua Dominus ſuper nos : ſicut ſperavimus in te.	*Ex Mſ. Sangerm.*

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 22. Pſalt. Rom. Coiſlin. & Moz. cum Caſſiod. *Fiat Domine miſericordia tua ſuper nos : ſicut ſperavimus in te.* Corb. cum Auguſt. *Fiat miſeric. tua Domine..... ſicut*, &c. Gr. Γένοιτο τὸ ἔλεός σου Κύριε.... καθάπερ, &c. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Κύριε τὸ ἔλεος.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
1. Davidi, cùm immutavit vultum ſuum coram Achimelech, & dimiſit eum & abiit. (1. *Reg.* 21.) XXXIII.	*David quando commutavit os ſuum coram Abimelech, & ejecit eum, & abiit. XXXIV.*	1. Pſalmus David, cùm inmutavit vultum ſuum coram Amelech, & dimiſit eum, & abiit. XXXIII.	*Ex Mſ. Sangerm.*
2. Benedicam Dominum in omni tempore : ſemper laus ejus in ore meo.	*Benedicam Dominum in omni tempore : ſemper laus ejus in ore meo.*	2. Benedicam Dominum in omni tempore : ſemper laus ejus in ore meo.	
3. In Domino laudabitur anima mea : audiant manſueti, & lætentur.	*In Domino laudabitur anima mea : audiant mites, & lætentur.*	3. In Domino laudabitur anima mea : audiant manſueti, & lætentur.	
4. Magnificate Dominum mecum : & exaltemus nomen ejus in idipſum.	*Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus pariter.*	4. Magnificate Dominum mecum : & exaltemus nomen ejus in invicem.	
5. Exquiſivi Dominum, & exaudivit me : & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.	*Quæſivi Dominum, & exaudivit me, & ex omnibus anguſtiis meis liberavit me.*	5. Inquiſivi Dominum, & exaudivit me : & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.	
6. Accedite ad eum, & illuminamini : & facies veſtræ non confundentur.	*Reſpicite ad eum, & confluite, & vultus veſtri non confundentur.*	6. Accedite ad eum, & inluminamini : & vultus veſtri non erubeſcent.	
7. Iſte pauper clamavit, & Dominus exaudivit eum : & de omnibus tribulationibus ejus ſalvavit eum.	*Hic pauper clamavit, & Dominus exaudivit, & de omnibus tribulationibus ejus ſalvavit eum.*	7. Iſte pauper clamavit, & Dominus exaudivit eum : & ex omnibus tribulationibus ejus liberavit eum.	
8. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum : & eripiet eos.	*Circumdabit angelus Domini in gyro timentes eum, & eruet eos.*	8. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum : & eruet eos.	
9. Guſtate, & videte quoniam ſuavis eſt Dominus : beatus vir, qui ſperat in eo.	*Guſtate, & videte quoniam bonus Dominus : beatus vir, qui ſperat in eo.*	9. Guſtate, & videte quoniam ſuavis eſt Dominus : beatus vir, qui ſperat in eum.	

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſal. cum Pſalt. Corb. *In finem, Pſalmus David*, &c. ut in textu. Rom. Fabri, *Pſalmus David, cùm mutavit..... coram Abimelech*, &c. ut ſupra. Rom. Martian. *cùm commutavit*, &c. Coiſlin. *David, cùm inmutavit... coram Abimelech*, &c. Moz. verò ita : *Pſalmus David, cùm inmutavit... coram Abimelech, & dimiſit eum, & abiit, & fuga iniit, & dixit.* Gr. Τῷ Δαυὶδ, (Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ,) ὁπότε ἠλλοίωσε... ἐναντίον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθε. Caſſiod. ubi ſup. *Per totum Pſalmum*, inquit, *verba Prophetæ ſunt alphabeti Hebræi litteræ, exceptâ ſextâ, in capitibus verſuum per ordinem ponentis.*

℣. 2. Concordant Cypr. l. 3. Teſtim. p. 309. b. Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. col. 897 e. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Gaud. Brix. ſer. 2. p. 944. c. unà cum vet. Pſalt. & Gr. Ap. Tertul. de orat. c. 3. p. 180. c. ſic : *Benedici Deum omni loco ac tempore*, &c. In Pſalt. Coiſl. *Benedicam Domino.*

℣. 3. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. In Moz. ſic : *Audient manſueti, & lætentur.* Ap. Aug. verò l. 2. de ſerm. Dom. in monte, to. 3. p. 2. col. 201. b. 215. e. *Audiant mites, & jocundentur.* Gr. Ἀκουσάτωσαν πραεῖς, καὶ εὐφρανθήτωσαν.

℣. 4. Ita Pſalt. Rom. Corb. Mediolan. & Coiſlin. cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Leone M. ſerm. 1. p. 50. a. Brev. Mozarab. extremò habet, *nomen ejus in unum.* Et verò Auguſt. loco cit. col. 218. d. ait : *Quid eſt*, exaltemus nomen ejus in idipſum ? *hoc eſt*, in unum, *nam multi codices ſic habent* : & poſt pauca : *Sive* in idipſum *dicatur*, *ſive* in unum, *hoc idem dicitur*. Greg. Turon. vit. Patr. p. 1216. c. *Magnificate Dom..... & exaltemus nomen ejus in commune.* Gr. ἐπιτοαυτό. Aquila, ὁμοθυμαδόν.

℣. 5. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coiſlin. & Rom. In Corb. & Moz. *Inquiſivi Dom..... & ex omnibus anguſtiis meis eripuit me.* Ap. Aug. in eund. Pſ. *eruit me* ; cæt. ut in textu. In Gr. Ἐξεζήτησα τὸν..... καὶ ἐκ πασῶν τῶν παροικιῶν μου ἐρρύσατό με. Mſ. Alex. τῶν θλίψεών μου, al. θλίψεων.

℣. 6. Similiter in Conc. to. 4. pro fundat. Agaun. monaſt. col. 1558. b. Ita quoque leg. Ambr. in Pſ. 118. to. 1. col. 1031. d. 1392. e. 1512. d. 1562. a. Item Aug. in hunc Pſ. col. 221. a. & tract. 1. in 1. Johan. to. 3. p. 2. col. 829. a. necnon Leo M. ſerm. 26. p. 82. b. & Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Coiſlin. verò initio hab. *Accedite ad Dominum* ; reliqua ut in textu. Aug. tamen l. 22. de civit. Dei, to. 7. col. 698. e. leg. *facies veſtræ*, loco *vultus veſtri*. In Gr. Προσέλθατε πρὸς αὐτὸν..... καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ.

℣. 7. Sic in Pſalt. Rom. Corb. & ap. Caſſiod. Ambroſius priorem ℣. partem ſimiliter habet tum l. de apol. Dav. to. 1. col. 728. c. & l. de exhort. virg. to. 2. col. 288. c. tum epiſt. 63. col. 1043. f. & de ob. Valent. col. 1183. d. Aug. verò in eund. Pſ. ſic : *Iſte inops clamavit..... & ex omnibus tribul. ejus ſalvum fecit eum.* Arnob. de Deo trino, p. 215. d. *& ex omnibus anguſtiis eripiet eum.* Gr. Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, &c. ut in Vulg.

℣. 8. Pſalt. Coiſlin. *Emittet angelus*, &c. Moz. *Immittit*, ultimòque *eripuit eos*. Rom. Vulgatæ favet. Ambroſ. verò in Luc. 2. to. 1. col. 1309. d. legit : *Immittit angelos Dominus in circuitu timentium eum : & eripiet eos.* Item Caſſiod. in hunc Pſ. *Immittet angelum Dominus..... & eripiet eos.* Arnob. etiam de Deo trino, p. 215. d. *Miſit angelum Dominus*, &c. At Auguſt. in eund. Pſ. conſtanter : *Immittet angelus Domini..... & eruet eos* : tum addit : *Sic ſcriptum eſt, fratres, non quomodo habent aliqui mendoſi codices : Immittet angelum Dominus*, &c. Hilarius quoque in Pſ. 137. col. 499. a. hab. *angelus Domini*, &c. Gr. Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου..... καὶ ῥύσεται αὐτούς.

℣. 9. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Brev. Moz. Pſalt. verò Rom. hab. *in eo*, in fine. Similiter Ambroſ. l. de virginit. to. 2. col. 237. e. & l. de myſter. col. 341. a. vide etiam in Pſ. 118. to. 1. col. 1023. c. 1032. a. Itidem ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Cypr. verò l. 1. Teſtim. p. 282. c. legit : *Guſtate, & videte quoniam dulcis eſt Dominus : felix eſt vir, qui ſperat in eum.* Item Jul. Firmic. l. de errore profan. relig. *quoniam dulcis eſt Dominus.* Auguſt. in Pſ. 99. col. 1075. f. *Guſtate, & videte quàm dulcis eſt Domi-*

	Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.	
Ex Mſ. Sangerm.	10. Timete Dominum omnes ſancti ejus : quoniam nihil deeſt timentibus eum.	*Timete Dominum ſancti ejus : quoniam non eſt inopia timentibus eum.*	10. Timete Dominum omnes ſancti ejus : quoniam non eſt inopia timentibus eum.	
	11. Divites eguerunt & eſurierunt : inquirentes autem Dominum non deficient omni bono. Diapsalma.	*Leones indiguerunt & eſurierunt : quærentibus autem Dominum non deerit omne bonum.*	11. Divites eguerunt & eſurierunt : inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.	Luc. 1. 53.
	12. Venite filii, audite me : timorem Domini docebo vos.	*Venite filii, audite me : timorem Domini docebo vos.*	12. Venite filii, audite me : timorem Domini docebo vos.	
	13. Quis eſt homo qui vult vitam, & cupit videre dies bonos?	*Quis eſt vir qui velit vitam, diligens dies videre bonos?*	13. Quis eſt homo qui vult vitam : diligit dies videre bonos?	1. Petr. 3. 10.
	14. Cohibe linguam tuam à malo : & labia tua ne loquantur dolum.	*Cuſtodi linguam tuam à malo : & labia tua ne loquantur dolum.*	14. Prohibe linguam tuam à malo : & labia tua ne loquantur dolum.	
	15. Deverte à malo, & fac bonum : inquire pacem, & ſequere eam.	*Recede à malo, & fac bonum : quære pacem, & perſequere eam.*	15. Diverte à malo, & fac bonum : inquire pacem, & perſequere eam.	
	16. Oculi Domini ſuper juſtos : & aures ejus ad preces eorum.	*Oculi Domini ad juſtos, & aures ejus ad clamores eorum.*	16. Oculi Domini ſuper juſtos : & aures ejus in preces eorum.	Eccli. 15. 20. Hebr. 4. 13.
	17. Vultus Domini ſuper facientes mala : ut perdat de terra memoriam eorum.	*Vultus Domini ſuper facientes malum : ut perdat de terra memoriam eorum.*	17. Vultus autem Domini ſuper facientes mala : ut perdat de terra memoriam eorum.	
	18. Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos : & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.	*Clamaverunt, & Dominus exaudivit, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.*	18. Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos : & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.	
	19. Juxta eſt Dominus his,	*Juxta eſt Dominus contritis cor-*	19. Juxta eſt Dominus iis, qui	

Notæ ad Versionem antiquam.

nus. Fulg. l. 1. ad Monim. p. 19. a. *quàm ſuavis eſt Dominus.* Gaud. Brix. ſerm. 2. p. 947. g. *quoniam ſuavis eſt.* Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 720. h. *quia ſuavis eſt.* Gr. ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος· μακάριος ἀνὴρ, ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν.

℣. 10. Sic apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ut etiam in Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. In Mozarab. deeſt tantùm *omnes.* Apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1076. f. *Timete Dominum omnes ſancti ejus :* at infra col. 1240. d. deeſt *omnes.* Apud Cypr. verò l. 1. Teſtim. p. 282. c. ſic : *Timete Dominum Deum omnes ſancti ejus : quoniam non eſt inopia eis, qui eum metuunt :* ſimiliter l. 3. p. 313. c. omiſſo uno *Deum.* Ita quoque habet Jul. Firmic. l. de errore prof. relig. c. 19. In Gr. Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες..... ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

℣. 11. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. Item ad Grad. miſſæ feſti omnium SS. Apud Ambroſ. l. de apol. Dav. to. 1. col. 728. c. *Inquirentes enim Dominum non deficient,* &c. S. Paulin. ep. 1. p. 5. a. *non deficientur,* &c. Hilar. in Pſ. 131. col. 458. d. & Aug. in hunc Pſ. *non minuentur,* &c. Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 19. & Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. c. *qui autem inquirunt Dominum, non indigebunt omni bono.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 40. p. 165. d. *non deficient omni bono.* Brev. Moz. *non deficient ab omni bono.* Gr. οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ. Vide ſis Ambroſ. to. 1. p. 797. c. 948. e. 1120. c. 1186. d. & to. 2. p. 943. c. Subnexum pariter *Diapſalma* eſt in Pſalt. Corb. non memoratur tamen ab Auguſt. nec habetur in edd. Ald. & Compl. at in Gr. Vatic. exſtat ut ſup.

℣. 12. Concinunt Hilar. in Pſ. 127. col. 424. b. & Ambroſ. l. 1. de Jac. c. 3. to. 1. col. 447. b. & l. 1. offic. to. 2. col. 1. b. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 13. Sic eſt in Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. ſicut apud Caſſiod. in hunc Pſ. & Anonym. ap. S. Paulin. epiſt. ad Celanc. to. 2. p. 10. a. Ver. Irenæi Interpres l. 4. c. 17. p. 249. c. leg. *& amat videre dies bonos.* Huic ſuffragantur Lucifer Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. f. & Cypr. l. 3. Teſtim. p. 308. c. at l. de unit. Eccl. p. 202. c. hab. *& amat videre dies optimos.* Hieron. l. 3. in epiſt. ad Galat. to. 4. p. 312. b. *cupit videre dies bonos.* Aug. in hunc Pſ. *& diligit dies videre bonos :* item ſerm. 16. to. 5. col. 91. g. at infra col. 92. g. *& cupit dies videre bonos.* Gr. Τίς..... ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς;

℣. 14. Ita Pſalt. Coislin. Corb. Moz. & Rom. Martianæi ad verbum. Accinunt Irenæus l. 4. c. 36. p. 278. c. & Ambroſ. l. 1. offic. to. 2. p. 26. a. & l. de exhort. virg. p. 300. c. Item Auct. op. imp. in Matth. hom. 9. p. 57. d. ut & Severus Presb. to. 1. Miſcellan. p. 345. cum Caſſiod. in hunc Pſ. & Hieron. in Iſai. 58. to. 3. col. 436. b. ſed in Iſai. 11. col. 101. d. legit : *Compeſce linguam tuam,* &c. Sic etiam Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 651. c. Lucifer verò Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. f. & Anonym. ap. S. Paulinum, epiſt. ad Celanc. to. 2. p. 10. a. *Prohibe linguam tuam,* &c. itidem in Pſalt. Rom. Fabri. Apud Cypr. l. de unit. Eccleſ. p. 202. c. & epiſt. 42. p. 56. c. *Contine linguam..... & labia tua ne loquantur inſidiosè ;* l. verò 3. Teſtim. p. 308. c. *ne loquantur dolum.* Apud Ambroſ. de bono mort. c. 9. to. 1. col. 406. b. *lingua tua non loquatur perverſa.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. ſimiliter, *Contine linguam tuam,* &c. ut in textu ; at ſerm. 16. to. 5. col. 92. a. *Cohibe linguam,* &c. In Gr. Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου..... μὴ λαλῆσαι δόλον.

℣. 15. Ita vetus Iren. Interpres l. 4. c. 36. p. 278. c. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Corb. In Moz. verò, *Declina à malo..... inquire pacem, & ſequere eam.* Itidem Ambroſius l. de fuga ſæc. c. 5. to. 1. col. 428. e. & l. 1. offic. to. 2. col. 26. a. cum Anonymo apud S. Paulin. to. 2. p. 10. a. Sic etiam apud Cypr. l. de unit. Eccl. p. 202. c. & Auguſt. in hunc Pſ. ſi excipias unum *quære.* Similiter ap. Tertul. l. 2. & 5. adv. Marc. p. 651. c. 797. a. excepto præterea verbo *ſectari,* pro *ſequere.* Lucifer Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. f. leg. *Averte à malo, & fac bonum.* Ambr. l. 1. Hexa. col. 17. d. & de obitu Valent. to. 2. col. 1176. f. *Deſine à malo,* &c. Optat. l. 2. 3. & 4. contra Donat. p. 31. c. 60. a. 61. b. 71. a. *quære pacem, & conſequêris eam ;* ſed lib. 2. p. 31. b. Vulgatæ congruit. In Gr. Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ..... ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν.

℣. 16. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Coiſlin. & Moz. Hilarius verò in Pſ. 65. col. 178. e. legit *in preces,* cum Caſſiod. in Pſ. 33. Hieron. in Iſai. 52. to. 3. col. 379. b. *in precem.* Greg. Turon. de mirac. mart. p. 847. a. *ad preces,* al. *in precem,* Gr. εἰς δέησιν. Vide ſis Novatian. de Trin. p. 1034. a. Hilar. l. 12. de Trin. col. 1117. b. & Ambr. to. 1. p. 397. e. 787. a. 1038. d. 1246. d. 1299. d. & to. 2. p. 20. e.

℣. 17. Sic in Pſalt. Corb. Auguſt. verò & Caſſiod. Vulgatæ favent, cum Pſalt. Rom. Similiter ap. Iren. l. 4. c. 28. p. 265. e. excepto ult. *ipſorum.* Hilar. verò in Pſ. 118. col. 346. f. legit : *Vultus Domini eſt ſuper facientes mala : ut expugnet de terra memoriam eorum :* & in Pſ. 138. col. 514. b. *Vultus Dei ſuper fac. mala.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1054. a. *Vultus Domini,* &c. at in Pſ. 37. col. 826. b. *Oculi Domini ſuper facientes mala.* Hieron. in Ezech. 4. & 13. to. 3. col. 719. d. 775. b. *Facies Domini ſuper facientes mala : ut diſperdat,* &c. Gr. Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ..... τοῦ ἐξολοθρεῦσαι, &c.

℣. 18. Sic in Pſalt. Rom. eſt. In Moz. verò, *Clamaverunt juſti ad Dominum, & exaudivit eos.* Apud Aug. in hunc Pſ. ut in textu, præter ult. *eruit eos.* Apud Caſſiod. *liberavit.* In Gr. Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος..... ἐρρύσατο αὐτούς.

℣. 19. Accinit Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
tribulato ſunt corde : & humiles ſpiritu ſalvabit.	*de, & confractos ſpiritu ſalvabit.*	qui tribulato ſunt corde : & humiles ſpiritu ſalvabit. Ex Mſ. Sangerm.
20. Multæ tribulationes juſtorum : & de omnibus his liberabit eos Dominus.	*Multæ tribulationes juſto : & ex omnibus illis liberabit eum Dominus.*	20. Multæ tribulationes juſtorum : & de omnibus his liberavit eos.
21. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum : unum ex his non conteretur.	*Cuſtodit omnia oſſa ejus : unum ex eis non confringetur.*	21. Dominus cuſtodit omnia oſſa eorum : unum ex his non conteretur.
22. Mors peccatorum peſſima : & qui oderunt juſtum delinquent.	*Interficiet impium malitia, & odientes juſtum culpabuntur.*	22. Mors peccatorum peſſima : & qui oderunt juſtum delinquent.
23. Redimet Dominus animas ſervorum ſuorum : & non delinquent omnes qui ſperant in eo.	*Redimet Dominus animas ſervorum ſuorum, & non peccabunt omnes ſperantes in eo.*	23. Redimet Dominus animas ſervorum ſuorum : & non derelinquet omnes qui ſperant in eum.

Notæ ad Versionem antiquam.

Fabri. In Rom. Martianæi extremò legitur *ſalvavit.* Apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1223. b. & l. 2. offic. p. 92. b. *ſalvabit.* Hilar. verò in Pſ. 118. col. 359. e. dicit *Juxta Dominum eſſe his, qui recto ſunt corde :* at in Pſ. 137. col. 502. c. *Deus prope eſt his, qui tribulato ſunt corde.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 306. a. *Proximus eſt Dominus contritis corde : & humiles ſpiritu ſalvabit.* Victor Tun. de pœnit. apud Ambr. col. 599. b. *Proximus eſt Deus tribulatis corde : & humiles ſpiritu ſalvos faciet.* Auguſtinus l. 2. de ſerm. Dom. in monte, to. 3. p. 2. col. 207. c. *Prope eſt Dominus obtritis corde :* & in Pſ. 7. to. 4. col. 27. c. *Prope eſt Dom. adtritis corde :* at in Pſ. 31. col. 177. f. *Prope eſt Dom. his, qui obtriverunt cor :* & in Pſ. 33. col. 226. d. *Juxta eſt Dom. his, qui obtriverunt cor : & humiles ſpiritu ſalvos faciet.* Gr. Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν· καὶ τοὺς..... σώσει.

℣. 20. Pſalt. Rom. Fabri, *Multæ tribulat..... & de iis omnibus liberabit eos Dominus.* Rom. Martianæi cum Coisl. Corb. Moz. & Caſſiod. in hunc Pſ. *& de his omnibus liberavit eos Dominus.* Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 651. c. *Multæ enim preſſuræ juſtorum : & ex omnibus liberabit eos Dom.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 306. a. *Multæ preſſuræ juſtorum : ſed ex omnibus illis liberabit eos Dom.* Ambr. in Luc. 4. to. 1. col. 1344. d. *Multæ tribulationes juſtorum.* Similiter Auguſt. in hunc Pſ. ſed addit : *& de omnibus his eruet eos Dominus.* Gr. Πολλαὶ αἱ θλίψεις..... καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος.

℣. 21. Concordant Pſalt. Rom. Corb. & Moz. unà cum Caſſiod. In Coisl. ſic : *Dominus cuſtodit..... & unum ex his,* &c. Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 651. c. leg. *Dominus cuſtodit omnia oſſa eorum : unum ex ipſis non comminuetur.* Hilar. in Pſ. 52. p. 91. b. *Cuſtodit Dom. omnia oſſa juſtorum : unum,* &c. ut in textu. Aug. in hunc Pſ. col. 226. g. Vulgatæ favet : at poſt paulò habet, *Dominus cuſtodit,* &c. ut in textu. Gr. Φυλάσσει πάντα..... αὐτῶν· ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται.

℣. 22. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gaud. Brix. ſer. 2. p. 944. e. & Pſalt. Rom. Martianæi. In Rom. Fabri, *delinquunt.* In Gr. Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρός· καὶ οἱ..... πλημμελήσουσι. Apud Ambr. l. de bono mort. c. 7. p. 404. b. & infra 664. f. conſtanter *peſſima.* Auct. l. ad Novatian. hæret. apud Cypr. p. 440. *Mors peccatorum mala.*

℣. 23. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Brev. Moz. Similiter in Pſalt. Coislin. *derelinquet ;* at in fine exſtat *in eo.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. *& non delinquent omnes..... in eum.* Pſalt. Rom. Vulgatæ conſonat. In Gr. καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ.... ἐπ' αὐτόν. Theodot. & Symm. ἐπ' αὐτῷ. Apud Tertull. l. 2. adv. Marc. p. 651. c. prior tantùm verſiculus legitur ut ſup.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
1. Ipſi David. XXXIV.	*David. XXXV.*	1. Pſalmus ipſi David. XXXIV. Ex Mſ. Sangerm.
JUdica Domine nocentes me, expugna impugnantes me.	*JUdica Domine adverſarios meos : pugna contra impugnantes me.*	* JUdica Domine nocentes me, expugna expugnantes me.
2. Apprehende arma & ſcutum : & exſurge in adjutorium mihi.	*Apprehende ſcutum & haſtam, & ſurge in auxilium meum.*	2. Adprehende arma & ſcutum : & exſurge in adjutorium mihi.
3. Effunde frameam, & conclude adversùs eos, qui perſequuntur me : dic animæ meæ : Salus tua ego ſum.	*Evagina gladium, & præoccupa ex adverſo perſequentes me : dic animæ meæ : Salus tua ego.*	3. Effunde frameam, & conclude adversùs eos, qui me perſequuntur : dic animæ meæ : Salus tua ego ſum.
4. Confundantur & revereantur, quærentes animam meam.	*Confundantur & revereantur, qui quærunt animam meam :*	4. Confundantur & revereantur, omnes requirentes animam meam.
Avertantur retrorsùm, & confundantur cogitantes mihi mala.	*Convertantur retrorsùm & confundantur, qui cogitant malum mihi.*	Avertantur retrorsùm, & confundantur qui cogitant mihi mala.
5. Fiant tanquam pulvis ante faciem venti : & angelus Domini coarctans eos.	*Fiant ſicut pulvis ante faciem venti, & angelus Domini impellat.*	5. Fiant tanquam pulvis ante faciem venti : & angelus Domini adfligens eos.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Pſalt. Moz. & Rom. Martian. ſimpliciter hab. *Huic David.* Coislin. & Corb. *Pſalmus David.* Auguſtinus, & Caſſiod. in hunc Pſalm. cum Pſalt. Rom. Fabri, & Vulg. *Ipſi David.* Gr. Vat. Τῷ Δαυίδ. Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

* Brev. Mozar. *& expugna.* Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ favent, cum Pſalt. Rom. Gr. Δίκασον Κύριε τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με.

℣. 2. Concinunt Auguſt. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. & Græco.

℣. 3. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coislin. & Rom. In Mozarab. & Corb. legitur *framea.* Apud Hieron. in Ezech. 9. to. 3. col. 755. d. *Effunde frameam, & conclude ex adverſo eorum, qui perſeq. me.* Gr. Ἔκχεον ῥομφαίαν, καὶ σύγκλεισον ἐξεναντίας τῶν καταδιωκόντων με, &c. ut in Lat.

℣. 4. Sic apud Auguſt. in hunc Pſ. præter unum *omnes,* quod deeſt. Apud Caſſiod. in eund. Pſ. *Confundantur & rever. inquirentes animam meam. Avertantur retrorsùm, & erubeſcant, qui cogitant mihi mala.* In Pſalt. Moz. ſimiliter, *qui cogitant mihi mala.* In Corb. *Conf. & revereantur omnes, qui quærunt anim. meam. Avertantur retrorsùm, & conf. qui cogitant mihi mala.* In Rom. *Confundantur & rever. inimici mei, qui quærunt animam meam. Avert. retror. & erubeſcant, qui cogit. mihi mala.* Similiter in Coislin. excepto verbo *confundantur,* pro *erubeſcant.* In Gr. Αἰσχυνθείησαν καὶ ἐντραπείησαν, οἱ ζητοῦντες..... καὶ καταισχυνθείησαν οἱ λογιζόμενοί μοι κακά.

℣. 5. Sic in Pſalt. Rom. Mediolan. Coislin. Moz. & ap.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
ᵛEx Mſ. Sangerm. 6. Fiat via eorum tenebræ & lubricum : & angelus Domini perſequens eos.	*Sit via eorum tenebræ & lubricum, & angelus Domini perſequatur eos.*	6. Fiat via illorum tenebræ & lubricum : & angelus Domini perſequens eos.
7. Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui : vanè exprobraverunt animam meam.	*Quia fruſtra abſconderunt mihi inſidias retis ſui : ſine cauſa foderunt animæ meæ.*	7. Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui : ſupervacuè exprobraverunt animam meam.
8. Veniat illis laqueus, quem ignorant : & captio, quam ignoraverunt, adprehendat eos : & in laqueum incident in ipſum.	*Veniat ei calamitas quam ignorat, & rete ſuum quod abſcondit comprehendat eum, & cadat in laqueum.*	8. Veniat illi laqueus, quem ignorat : & captio, quam abſcondit, apprehendat eum : & in laqueum cadat in ipſum.
9. Anima autem mea exſultavit in Domino : delectabitur ſuper ſalutare ejus.	*Anima autem mea exſultabit in Domino, lætabitur in ſalute ſua.*	9. Anima autem mea exſultabit in Domino : & delectabitur ſuper ſalutari ſuo.
10. Omnia oſſa mea dicent : Domine, quis ſimilis tibi ?	*Omnia oſſa mea dicent : Domine quis ſimilis tui?*	10. Omnia oſſa mea dicent : Domine, quis ſimilis tibi ?
Eripiens inopem de manu fortioris ejus : & egenum & pauperem à rapientibus eum.	*Eruens inopem à validiore, & pauperem ac mendicum à violento.*	Eripiens inopem de manu fortiorum ejus : egenum & pauperem à diripientibus eum.
11. Exſurgentes teſtes iniqui, quæ ignorabant interrogabant me.	*Surgentes teſtes iniqui, quæ neſciebam interrogabant me.*	11. Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.
12. Retribuebant mihi mala pro bonis : & ſterilitatem animæ meæ.	*Reddebant mihi mala pro bono : ſterilitatem animæ meæ.*	12. Retribuebant mihi mala pro bonis : ſterilitatem animæ meæ.
13. Ego autem cùm mihi moleſti eſſent, induebam me cilicium.	*Ego autem cùm infirmarentur, induebar cilicio :*	13. Ego autem cùm mihi moleſti eſſent, induebar cilicio.
Et humiliabam in jejunio animam meam : & oratio mea in ſinu meo convertetur.	*Humiliabam in jejunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum revertetur.*	Humiliabam in jejunio animam meam : & oratio mea in ſinu meo convertetur.

Notæ ad Versionem antiquam.

Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. Carnut. & Corb. extremò hab. *confligens eos.* Auguſt. in eund. Pſ. *tribulans eos.* Græc. ἐκθλίβων αὐτούς.

℣. 6. Accinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. verò Rom. Coiſlin. Corb. & Moz. hab. *Fiant viæ eorum*, &c. Gr. Γενηθήτω ἡ ὁδὸς αὐτῶν, &c.

℣. 7. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Coiſlin. In Moz. ſimiliter *vanè*; at ſupra, *in interitum.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Quoniam gratis abſconderunt mihi muſcipulæ ſuæ corruptionem : vanè exprobraverunt*, &c. In Gr. Ὅτι δωρεὰν ἔκρυψάν μοι διαφθορὰν παγίδος αὐτῶν· μάτην ὠνείδισαν, &c.

℣. 8. Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Corb. *Veniat illis laqueus, quem ignorant : & captio, quam occultaverunt, apprehendat eos : & in laqueum incidant in idipſum*, Corb. *in ipſo.* Moz. & Coiſlin. Romano favent, niſi quòd hab. Moz. *in laqueo*; Coiſlin. *in laqueo incedant in ipſum.* Auguſt. in eund. Pſ. ita : *Veniat illis muſcipula, quam ignorant : & captio, quam occultaverunt, comprehendat illos : & in muſcipula incidant in ipſa.* In Pſalt. Mediol. & Carnut. ut ſup. *Veniat illis laqueus, quem ignorant.* In Gr. Ἐλθέτω αὐτοῖς (Ald. & Compl. αὐτῷ) παγὶς, ἣν οὐ γινώσκουσι· καὶ ἡ θήρα, ἣν ἔκρυψαν (Ald. & Compl. ἔκρυψε,) συλλαβέτω αὐτούς (Alex. Ald. & Compl. αὐτόν·) καὶ ἐν τῇ παγίδι πεσοῦνται ἐν αὐτῇ. Alex. Ald. & Compl. πεσεῖται.

℣. 9. Ita Pſalt. Corb. hab. & Coiſlin. In Rom. & apud Caſſiod. *exſultabit in Domino : & delectabitur ſuper ſalutare ejus.* Sic etiam in Brev. Moz. ut & ap. Aug. in eund. Pſ. deleto &, ante *delectabitur.* Vet. Iren. Interpres l. 4. c. 11. p. 240. a. ita : *Anima mea exſultabit in Dño : jucundabitur in ſalutari ejus.* Pſalt. Mediolan. conſtanter, *ſuper ſalutare ejus.* Gr. Ἡ δὲ ψυχή μου ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· τερφθήσεται ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ.

℣. 10. Ita in Pſalt. Corb. & Coiſlin. Item in Rom. & apud Caſſiod. dempto uno & ante *egenum.* In Breviar. Moz. *Eripiens inop. de manu fortioris ejus : & egen. & paup. ab inſipientibus eum*; vitioſè, pro *diripientibus.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Eruens inopem de manu fortiorum ejus : egenum & paup. à diripientibus eum.* Victor Tun. l. de pœnit. apud Ambr. p. 599. a. priora tantùm verba citat, *Omnia oſſa*, &c. ut ſup. Vide etiam Ambroſ. l. de apol. Dav. to. 1. col. 697. b. Ap. S. Paulin. epiſt. 15. p. 85. c. hæc leguntur : *Liberaſti pauperem de potente, & humilem de manu fortioris ejus.* In Gr. Ῥυόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ· καὶ πτωχὸν καὶ πένητα ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων αὐτόν. Ad hæc autem verba, *oſſa mea dicent : Domine*, Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 635. b. ait : *In Græco bis* Domine *inveniſſe vos dicitis : ſed ſciendum quòd multa ſunt exemplaria apud Hebræos, quæ ne ſemel quidem* Dominum *habeant.* In Gr. Vat. ſemel tantùm exſtat Κύριε; at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. geminatur, Κύριε Κύριε, τίς, &c.

℣. 11. Sic habet Pſalt. Corb. Caſſiod. etiam in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Coiſlin. legit *exſurgentes.* Auguſt. in eund. Pſ. *inſurgentes*, &c. at ubique conſtanter, *quæ ignorabam*, non *ignorabant.* In Gr. Ἀναστάντες... ἃ οὐκ ἐγίνωσκον, &c. ſed hoc ult. οὐκ ἐγίνωσκον, horum alterutro æquè reddi poteſt, vel *ignorabam*, vel *ignorabant*; cùm utrique perſonæ, & primæ num. ſing. & tertiæ num. plur. Gr. ἐγίνωσκον peræquè conveniat. Hebr. cum al. ſup. ſingulariter *neſciebam*; ut hoc ſuſpicari liceat mendum irrepſiſſe in Mſ. Sangerm. legendumque potiùs *ignorabam*, quam *ignorabant.*

℣. 12. Pſalt. Rom. *Et retribuebant..... & ſterilitatem*, &c. Moz. & Corb. poſteriorem tantùm & conjunct. admittunt cum Auguſt. in hunc Pſ. Coiſlin. verò priorem ſolam, Caſſiod. in eund. Pſ. neutram : ſic etiam Tertul. adv. Jud. c. 10. p. 143. & Ambroſ. in Pſ. 40. to. 1. col. 880. e. & in Luc. 4. col. 1349. c. Gr. Ἀνταπεδίδοσαν..... καὶ ἀτεκνίαν, &c.

℣. 13. Sic in Pſalt. Moz. eſt, ſi ultimum excipias verbum *convertebatur.* In Corb. *Ego autem..... induebant me cilicium. Et humil..... in ſinu meo convertetur.* In Rom. Fabri : *Ego autem dum mihi moleſti eſſent, induebam me cilicium. Et..... in ſinum meum convertebatur.* Rom. Martianæi hab. *cilicio*, & *in ſinu meo.* Coiſlin. ſimiliter præponit &, verbo *humiliabam*, & habet *convertebatur.* Ambroſ. in Pſ. 38. to. 1. col. 845. b. ita : *Ego autem cùm in aliquo mihi moleſti eſſent, induebam me cilicio. Et humiliabam..... in ſinu meo convertetur* : tum addit : *Quid eſt*, in aliquo ? Idem in Pſ. 40. col. 884. e. legit, *in ſinum meum convertetur*, cum Pſalt. Mediolan. Sic etiam Hieron. in Iſai. 65. to. 3. col. 483. f. Auguſt. quoque in hunc Pſ. leg. *Ego autem cùm..... induebam me cilicio. Et humil..... in ſinum meum convertetur.* Similiter apud Caſſiod. in eund. Pſ. exceptis his, *in ſinu meo convertebatur.* Auct. l. 1. de promiſſ. p. 1. c. 35. p. 116. c. hab. *in ſinum meum convertebatur.* S. Paulin. ep. 38. p. 234. c. *induebam me cilicium, & humiliabam*, ut ſup. Gr. Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ αὐτοὺς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδυόμην σάκκον. Καὶ ἐταπείνουν ἐν..... εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται. Mſ. Alex. ἀποστραφήτω.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
14. Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum, ſic complacebam: quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.	*Quaſi ad amicum, quaſi ad fratrem meum, ſic ambulabam: quaſi lugens mater triſtis incurvabar.*	14. Sicut proximum, ſicut fratrem noſtrum, ita complacebam: tanquam lugens & contriſtatus ita humiliabar. *Ex Mſ. Sangerm.*
15. Et adversùm me lætati ſunt, & convenerunt: congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoravi.	*Et in infirmitate mea lætabantur, & congregabantur: collecti ſunt adversùs me percutientes, & neſciebam;*	15. Et adversùs me lætati ſunt, & convenerunt: congregata ſunt in me flagella, & ignoraverunt.
16. Diſſipati ſunt, nec compuncti, tentaverunt me, ſubſannaverunt me ſubſannatione: frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.	*Scindentes, & non tacentes: in ſimulatione verborum fictorum frendebant contra me dentibus ſuis.*	16. Diſſoluti ſunt, & compuncti ſunt, tentaverunt me, & deriſerunt me deriſum: ſtriderunt ſuper me dentibus ſuis.
17. Domine quando reſpicies? reſtitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.	*Domine quanta videbis? converte animam meam à calamitatibus eorum, à leonibus ſolitariam meam.*	17. Domine quando reſpicies? reſtitue animam meam à malefactis eorum, à leonibus unicam meam.
18. Confitebor tibi in eccleſia magna, in populo gravi laudabo te.	*Confitebor tibi in eccleſia grandi: in populo forti laudabo te.*	18. Confitebor tibi Domine in eccleſia magna, in populo gravi laudabo te.
Joan. 15. 25. 19. Non ſupergaudeant mihi qui adverſantur mihi iniquè: qui oderunt me gratis & annuunt oculis.	*Non lætentur ſuper me inimici mei mendaces, odientes me fruſtra, conniventes oculo.*	19. Non inſultent in me qui adverſantur mihi iniquè: qui oderunt me gratis & adnuerunt oculis.
20. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur: & in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.	*Non enim pacem loquuntur: ſed in rapina terræ verba fraudulenta concinnant.*	20. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur: & ſuper iram doloſè agebant.
21. Et dilataverunt ſuper me os ſuum: dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi noſtri.	*Et dilataverunt ſuper me os ſuum: dixerunt: Vah, vah, vidit oculus noſter.*	21. Et dilataverunt in me os ſuum: dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi noſtri.
22. Vidiſti Domine, ne ſileas: Domine ne diſcedas à me.	*Vidiſti Domine, ne taceas: Domine ne elongeris à me.*	22. Vidiſti Domine, ne ſileas: Domine ne diſcedas à me.
23. Exſurge & intende judicio meo; Deus meus, & Dominus meus	*Conſurge & vigila in judicium meum; Deus meus, & Domine*	23. Exſurge Domine, & intende judicium meum; Deus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Ita Pſalt. Corb. hab. ad verbum. Similiter Aug. l. 1. de doctr. Chr. to. 3. p. 1. col. 15. e. & in hunc Pſ. col. 241. d. paulò verò poſt leg. *ut lugens..... ſic humiliabar.* In Pſalt. Rom. Coislin. & Moz. omnia ut in textu, niſi quòd poſt *proximum*, additur &. Caſſiod. in eund. Pſ. tollit &, & in fine legit *ſic humiliabar*; cætera ut ſupra. In Gr. Ὡς πλησίον, ὡς ἀδελφὸν ἡμέτερον, οὕτως εὐηρέστουν· ὡς..... οὕτως ἐταπεινούμην.

℣. 15. Pſalt. Corb. *Et adversùm lætati ſunt, & convenerunt: congregati ſunt in me, & ignoraverunt.* Rom. *Adversùs me lætati ſunt, & convenerunt: & congregaverunt in me flagella, & ignoraverunt.* Coislinian. *congregata ſunt in me flagella, & ignoravi.* Carnut. *congregati ſunt in me flagella, & ignoraverunt.* Mozarab. *Et adversùm me locuti ſunt, & convenerunt: congregata ſunt in me flag. & ignoraverunt.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. omnia ut in textu Sangerm. Apud Caſſiod. in eund. ut in Vulg. præter hoc ult. *& ignoraverunt.* Item apud Lact. l. 4. Inſtitut. c. 18. p. 581. *congregata ſunt in me flag. & ignoraverunt.* In Gr. Καὶ κατ' ἐμοῦ εὐφράνθησαν, καὶ συνήχθησαν· συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνων.

℣. 16. Pſalt. Rom. cum Lactant. l. 4. Inſtit. c. 18. p. 581. *Diſſoluti ſunt, nec compuncti ſunt, tentaverunt me, & deriſerunt deriſu: ſtriderunt in me dentibus ſuis;* Lact. *& ſtriderunt ſuper me.* Romano Pſalt. favet Mozar. ſi excipias unum *ſtridebant.* Item in Coislin. *Diſſoluti ſunt, nec comp. ſunt..... & deriſerunt deriſu.* In Mediolan. etiam & Carnut. *diſſoluti ſunt.* In Corb. *Diſſoluti ſunt, & compuncti ſunt, tentaverunt me, & deriſerunt deriſum: ſtriderunt in me dentibus ſuis.* Apud Auguſt. tract. 10. in Joh. to. 3. p. 2. col. 371. b. *Diſciſſi ſunt, nec compuncti ſunt:* item in Pſ. 57. to. 4. col. 555. a. at in Pſ. 34. col. 242. d. omiſſa priori parte hujus verſiculi 16. ita incipit: *Tentaverunt me, & ſubſannaverunt me ſubſannatione: ſtriderunt in me dentibus ſuis.* In Gr. Διεσχίσθησαν, καὶ οὐ κατενύγησαν, ἐπείρασάν με, ἐξεμυκτήρισάν με μυκτηρισμόν· ἔβρυξαν ἐπ' ἐμὲ τοὺς ὀδόντας αὐτῶν.

℣. 17. Ita Pſalt. Corb. & Moz. cum Rom. Martianæi, niſi quòd hab. *& à leonibus.* Similiter in Rom. Fabri, & Coislin. ſed legitur *reſtitues*, non *reſtitue.* Item in Mediolan. Carnut. & ap. Caſſiod. *à malefactis.* Apud Ambroſ. l. de lapſu virg. to. 2. col. 319. b. ita: *Quando reſpiciens reſtitues animam meam?* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Dñe quando reſpicies? reſtitue animam meam ab aſtutiis eorum, à leonibus*, &c. In Gr. Κύριε πότε ἐπόψῃ; ἀποκατάστησον..... ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν, ἀπὸ λεόντων, &c.

℣. 18. Sic in Pſalt. Rom. Coislin. Corb. Moz. ut & apud Ambroſ. in Pſ. 39. to. 1. col. 867. b. necnon Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. in eund. ſic: *Confitebor tibi Domine in eccleſia multa, in populo gravi*, &c. Item ap. Hilar. in Pſ. 121. col. 389. c. *in populo gravi*, &c. S. Pacian. epiſt. 3. p. 315. a. leg. *Pſallam nomini tuo in eccleſia multa*, &c. ut ſup. Gr. Ἐξομολογήσομαί σοι καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ πολλῇ, &c. ut in Lat.

℣. 19. Pſalt. Rom. initio hab. *Ut non inſultent in me;* & in fine, *annuebant oculis.* Similiter in Moz. demptâ 1. voculâ *ut.* In Coislin. & Corb. *Non inſultent in me qui adverſantur mihi iniqui: qui oderunt..... & adnuentes oculis;* Corb. *& adnuerunt.* In Mediolan. etiam & Carnut. *Non inſultent in me.* Item apud Caſſiod. in hunc Pſ. cum hoc, *annuentes oculis.* Apud Aug. in eund. Pſ. *Non inſultent mihi..... & annuentes oculis.* In Pſalt. Mediolan. *& annuebant.* In Carnut. *& annuerunt.* In Gr. Vat. Μὴ ἐπιχαρείησάν μοι οἱ ἐχθραίνοντές μοι ματαίως· οἱ..... καὶ διανεύοντες ὀφθαλμοῖς. Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. loco ματαίως, hab. ἀδίκως.

℣. 20. Ita Pſalt. Moz. habet. Rom. verò, Mediolan. Carnut. cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *& ſuper iram doloſè cogitabant.* In Coislin. ſic: *pacifica loquebantur: & intra doloſè cogitabant.* Ad Graduale miſſæ fer. 6. poſt Dominic. Paſſion. ſic habetur: *Pacificè loquebantur mihi inimici mei: & in ira moleſti erant mihi:* ſed hæc ult. verba pertinent ad Pſ. 54. ℣. 4. Apud Auguſt. juxta Mſs. quoſdam legitur *pacifica.* In Pſalt. etiam Corb. *pacifica loqueb. & ſuper iram doloſè cogitabant.* In Gr. εἰρηνικὰ..... καὶ ἐπ' ὀργῇ δόλους διελογίζοντο. Mſ. Alex. cum Ald. & Compl. ἐπ' ὀργήν.

℣. 21. Ita Auguſtinus in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Sic etiam in Rom. Coislin. Moz. & apud Caſſiod. dempto uno &, ante *dilataverunt.* Gr. Καὶ ἐπλάτυναν ἐπ' ἐμὲ, &c. ut ſup.

℣. 22. Sic in Pſalt. Rom. ut & apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. paulò inf. loco *ne ſileas*, legit *ne tacueris.* Ambroſ. in Pſ. 38. to. 1. col. 845. f. *Tu autem ne taceas Domine; ne diſcedas à me.* Gr. Εἶδες Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς· Symm. μὴ ἡσυχάσῃς.

℣. 23. Ita Pſalt. Rom. Martianæi: Rom. verò Fabri delet &, ante *intende.* In Coislin. pariter, *Exſurge Domine, intende judicium meum;* ultimò verò *in cauſa mea.* In Corb. *Exſurge Domine, & intende judicio meo..... in cauſa mea.* In Moz. etiam, *Exſurge Domine;* ſicut ap. Aug. & Caſſiod.

Ex Mf. Sangerm.

Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.
meus, & Dominus meus in caufam meam.	*in caufam meam.*	in caufam meam.
24. Judica me fecundùm mifericordiam tuam Domine Deus meus : non infultent in me inimici mei.	*Judica me fecundùm juftitiam tuam Domine Deus meus, & ne infultent mihi.*	24. Judica me fecundùm juftitiam tuam Domine Deus meus, & non fupergaudeant mihi.
25. Non dicant in corde fuo : Euge, euge, animæ noftræ : nec dicant : Abforbimus eum.	*Nec dicant in corde fuo : Vah, animæ noftræ : & ne dicant : Abforbuimus eum.*	25. Non dicant in cordibus fuis : Euge, euge, animæ noftræ : nec dicant : Devoravimus eum.
26. Erubefcant & turbentur fimul, qui gratulantur malis meis.	*Confundantur & revereantur pariter, qui lætantur in afflictione mea :*	26. Erubefcant & revereantur fimul, qui gratulantur malis meis.
Induantur confufionem & reverentiam qui magna loquuntur adversùm me.	*Induantur confufione & verecundia, qui magnificantur fuper me.*	Induantur confufione & reverentia qui magna loquuntur fuper me.
27. Exfultent & lætentur qui volunt juftitiam meam : & dicant femper : Magnificetur Dominus, qui volunt pacem fervi ejus.	*Laudent & lætentur qui volunt juftitiam meam, & dicant femper : Magnificetur Dominus, qui vult pacem fervi fui.*	27. Exfultent & lætentur qui volunt juftitiam meam : & dicant femper : Magnificetur Dominus, qui volunt pacem fervi ejus.
28. Et lingua mea meditabitur juftitiam tuam, tota die laudem tuam.	*Et lingua mea meditabitur juftitiam tuam, tota die laudem tuam.*	28. Et lingua mea meditabitur juftitiam tuam, tota die laudem tuam.

Notæ ad Versionem antiquam.

in hunc Pf. cæt. ut in Vulg. In Gr. Ἐξεγέρθητι Κύριε, καὶ πρόσχες τῇ κρίσει μου..... εἰς τὴν δίκην μου.

℣. 24. Sic in Pfalt. Coisliniano, addito uno *Domine*, poft *judica me*. Item apud Caffiod. in hunc Pf. nifi quòd tollitur *Domine*, poft *tuam*, additurque *&*, poft *meus*. In Pfalt. Corb. *Judica me Domine fecundùm mifericordiam tuam, Domine Deus meus, & non infultent in me inimici mei.* In Rom. *Judica me fecundùm magnam mifericordiam tuam Domine Deus meus, ut non infultent in me inimici mei.* In Moz. *Judica me fecundùm juftitiam meam Domine Deus meus : non infultent*, &c. ut fup. In Carnut. *fecundùm mifericordiam tuam.* Apud Auguft. in eund. Pf. *Judica me Domine fec. juftitiam meam, Domine Deus meus, & non infultent in me inimici mei.* In Gr. Κρῖνόν με Κύριε κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ μὴ ἐπιχαρείησάν μοι.

℣. 25. Sic in Pfalt. Corb. ad verbum. Item in Mozarab. hoc excepto, *Nec dicant in ;* & in fine, *Devorabimus eum.* In Rom. ac Coislin. *Nec dicant in cordibus fuis... Obforbuimus eum ;* Coislin. *Abforbuimus*, cum Caffiod. Auguft. in hunc Pf. *Non dicant in corde fuo..... non* (al. *nec*) *dicant : Abforbuimus eum.* In Gr. Μὴ εἴποισαν ἐν καρδίαις αὐτῶν..... μηδὲ εἴποισαν· Κατεπίομεν αὐτόν.

℣. 26. Pfalt. Rom. *Erubefcant & revereantur fimul..... Induantur pudore & rever. qui magna loquuntur adversùs me.* Mozarab. *Confundantur & revereantur fimul..... Induantur confufione & verecundia qui magna loq. adversùm me.* Corb. *Erub. & revereantur fimul, qui.... Induantur pudore & reverentia qui maligna loquuntur adversùm me.* Item in Coislin. & Carnut. *qui maligna loquuntur ;* fic etiam hab. Vulg. in Mfs. Colb. Carn. & Sangerm. Item Aug. in hunc Pf. *Erubefcant & rever..... Induantur confufione & verecundia qui maligna loquuntur adversùm me.* Apud. Caffiod. *Induantur pudore & reverentia qui maligna loq. adversùm me.* In Græc. Αἰσχυνθείησαν καὶ ἐντραπείησαν ἅμα..... Ἐνδυσάσθωσαν αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν οἱ μεγαλοῤῥημονοῦντες ἐπ' ἐμέ.

℣. 27. Concordant Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. unà cum Pfalt. Rom. & Gr. folum Mozarab. addit *in te*, poft *lætentur*, ut & Mf. Alex. ἐπὶ σοί.

℣. 28. Ita Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. In Pfalt. Rom. & Moz. fic : *Sed & lingua mea*, &c. In Gr. Καὶ ἡ γλῶσσά μου, &c.

Ex Mf. Sangerm.

Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.
1. In finem, pro fervo Domini, Pfalmus ipfi David. XXXV.	*Victori fervo Domini David. XXXVI.*	1. In finem, fervo Domini ipfi David. XXXV.
2. Dixit injuftus ut delinquat fibi : non eft timor Dei ante oculos ejus.	*Dixit fcelus impii in medio cordis ejus : non eft timor Dei ante oculos ejus.*	2. Dixit injuftus ut delinquat in femetipfo : non eft timor Dei ante oculos ejus.
3. Quoniam dolosè egit in confpectu ejus : ut inveniret iniquitatem fuam, & odium.	*Quia dolosè egit adversùs eum in oculis fuis, ut inveniret iniquitatem ejus ad odiendum.*	3. Quoniam dolosè egit in confpectu ejus : ut inveniatur iniquitas ejus ad odium. *Sup. 15. 3.*
4. Verba oris ejus iniquitas, & dolus : noluit intelli-	*Verba oris ejus iniquitas, & dolus : ceffavit cogitare ut benefa-*	4. Verba oris ejus iniquitas, & dolus : noluit intelligere ut bene

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Pfalt. Rom. Martian. *In finem, fervo Domini David Pfalmus.* In Rom. Fabri, & Corb. deeft *Pfalmus.* In Mozarab. & apud Caffiod. ita : *In finem, fervo Domini, Pfalmus David.* In Coisl. *In finem, puero David.* Ap. Aug. non legitur infcriptio. Ambrof. verò in hunc Pf. to. 1. col. 765. f. ait : *Titulum confideremus :* In finem, fervo Domini, Pfalmus David. *In toto Pfalterii corpore folus hic titulus eft, quo Pfalmum* fervo Domini *fe fcripfiffe teftetur.* Græcè : Εἰς τὸ τέλος, τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαυίδ· in Mf. Alex. τῷ Δαυὶδ ψαλμός· in Ald. & Compl. παιδί, pro δούλῳ. Eufebius fcribit : *Neque* ψαλμὸς, *neque* ᾠδὴ, *neque quidquam hujufmodi infcriptum eft*, tefte Nobilio.

℣. 2. Ita Pfalt. Corb. hab. Moz. verò ita : *Dixit injuftus ut derelinquat fibi*, &c. fed mendosè, nam in Gr. conftanter, τοῦ ἁμαρτάνειν. Rom. cum Auguft. Caffiod. & Vulg. *ut delinquat in femetipfo.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. f. *ut delinquat in femetipfum*, &c. Ambrof. in eund. Pf. to. 1. col. 768. b. & feqq. cum Pfalt. Mediol. & Carnut. *ut delinquat fibi*, &c. ut fup. idem Ambr. infra col. 775. e. ait : *Primò injuftum expofuit qui vel in corde fuo, vel in fermone dicit*, ut fibi delinquat, *vel* in fe delinquat ; *habet enim Græcus codex* ἐν ἑαυτῷ, *id eft*, in feipfo, *fed non omnes.* Gr. hod. pariter ἐν ἑαυτῷ.

℣. 3. Sic Ambrof. in hunc Pf. col. 770. e. cum Caffiod. in eund. necnon Pfalt. Moz. Rom. & Coislin. Apud Lucif. verò Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. f. ita : *ut inveniatur iniquitas ejus, & odium ;* fic etiam in Pfalt. Corb. Apud Auguft. in eund. Pf. *ut inveniret iniquitatem fuam, & odiffet :* Pfalt. Mediol. & Carnut. hab. *& odium.* Gr. τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ, καὶ μισῆσαι.

℣. 4. Concinit Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. f. Sic etiam Ambrof. Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. cum

Ex Mſ. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
ageret.	*ceret.*	gere ut bene ageret.
5. Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo : aſtitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odivit.	*Iniquitatem cogitat in cubili ſuo : ſtabit in via non bona, malum non abjiciet.*	5. Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo : adſiſtit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiit.
6. Domine in cœlo miſericordia tua : & veritas tua uſque ad nubes.	*Domine in cœlo miſericordia tua : fides tua uſque ad nubes.*	6. Dominus in cœlo miſericordia tua : & veritas tua uſque ad nubes.
7. Juſtitia tua ſicut montes Dei : judicia tua abyſſus multa.	*Juſtitia tua quaſi montes, Deus : judicium tuum abyſſus multa.*	7. Juſtitia tua ſicut montes Dei : judicia tua ſicut abyſſus multa.
Homines & jumenta ſalvabis Domine : 8. quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus.	*Homines & jumenta ſalvos facies Domine : quàm pretioſa miſericordia tua Deus !*	Homines & jumenta ſalvos facies Domine : 8. multiplicaſti miſericordiam tuam Deus.
Filii autem hominum, in tegmine alarum tuarum ſperabunt.	*Et filii Adam in umbra alarum tuarum ſperabunt :*	Filii autem hominum, in protectione alarum tuarum ſperant.
9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ : & torrente voluptatis tuæ potabis eos.	*Inebriabuntur de pinguedine domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos.*	9. Inebriabuntur ubertate domus tuæ : & torrentem voluntatis tuæ potum dabis illis.
10. Quoniam apud te eſt fons vitæ : & in lumine tuo videbimus lumen.	*Quoniam tecum eſt fons vitæ : in lumine tuo videbimus lumen.*	10. Quoniam apud te fons vitæ eſt : in lumine tuo videbimus lumen.
11. Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, & juſtitiam tuam his, qui recto ſunt corde.	*Attrahe miſericordiam tuam ſcientibus te, & juſtitiam tuam rectis corde.*	11. Prætendit miſericordia tua ſcientibus te, & juſtitiam tuam his, qui recto ſunt corde.
12. Non veniat mihi pes ſuperbiæ : & manus peccatoris non moveat me.	*Ne veniat mihi pes ſuperbiæ : & manus impiorum non me commoveat.*	12. Non veniat mihi pes ſuperbiæ : & manus peccatorum non moveat me.
13. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem : expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare.	*Ibi ceciderunt operantes iniquitatem : expulſi ſunt, & non potuerunt ſurgere.*	13. Ibi ceciderunt omnes operantes iniquitatem : expulſi ſunt, nec poterunt ſtare.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vet. Pſalt. & Gr.

℣. 5. Sic iterum Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. f. niſi quòd ſcribit *odivit.* Item Ambroſ. in hunc Pſ. col. 772. a. b. ſed habet *adſtitit*, & in fine, *odio non habuit.* Itidem Auguſt. in eund. Pſ. Caſſiod. verò & Pſalt. Rom. ut in Vulgata. Gr. παρέστη..... τῇ δὲ κακίᾳ οὐ προσώχθισε.

℣. 6. Sic apud Ambroſ. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ac in vet. Pſalt. excepto uno *Domine.* In Gr. Κύριε, &c.

℣. 7. Sic iterum Ambroſ. in hunc Pſ. col. 772. e. ſeqq. item to. 1. col. 644. e. 766. b. 991. f. 1006. b. 1461. e. Sic etiam Auguſt. in eund. Pſ. & in Pſ. 9. col. 43. b. & epiſt. 140. to. 2. col. 449. d. f. & tract. in Johan. to. 3. p. 2. col. 534. f. Item Hieron. in Jer. 32. to. 3. col. 697. b. in Ezech. 45. col. 1041. b. & l. 2. in ep. ad Epheſ. to. 4. col. 365. b. Apud Hilar. quoque in Pſ. 118. col. 254. a. 301. e. *ſicut abyſſus multa.* Caſſiod. in hunc Pſ. legit : *Juſtitia tua ſicut montes Domine : judicia tua abyſſus multa..... ſalvos facies Domine :* tum addit : *Quamvis uſus habeat*, ſicut montes Dei ; *multò tamen abſolutior eſt Hieronymi fida translatio*, *quæ* Domine, *magis quàm* Dei, *poſuit.* In Pſalt. Corb. Coislin. & Moz. conſtanter, *montes Dei*, & *ſalvos facies Domine.* Sic etiam in Rom. cum hoc inſuper, *& judicia tua.* Auct. quæſt. apud Aug. to. 3. par. 2. q. 7. col. 158. d. habet pariter, *Homines & jumenta ſalvos facies.* Gr..... ὡς ὄρη Θεοῦ· τὰ κρίματά σου ὡσεὶ ἄβυσσος..... σώσεις Κύριε. In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. deeſt ὡσεὶ, ante ἄβυσσος. In Pſalt. Carnut. & Corb. eſt, *tanquam abyſſus multa.*

℣. 8. Ita Pſalt. Corb. hab. præpoſito uno *quemadmodum.* Rom. verò & Moz. cum Caſſiod. ita : *quemadmodum multipl. miſericordias tuas Deus. Filii..... in protectione..... ſperabunt.* Coislin. *quàm* (f. pro *quoniam*) *multiplicaſti miſericordiam tuam Deus..... in protectione*, &c. ut in Rom. Ambroſ. in hunc Pſ. to. 1. col. 773. d. *ſicut multiplicaſti miſericordiam tuam..... in protectione..... ſperabunt.* Auguſt. in eund. Pſ. *ſicut multiplicata eſt miſericordia tua Deus. Filii..... ſub tegmine*, &c. ut ſupra : ſimiliter in Pſ. 9. col. 43. b. c. & epiſt. 40. to. 2. col. 449. f. & tract. 34. in Joh. to. 3. p. 2. col. 535. a. In Gr. ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου..... ἐν σκέπῃ..... ἐλπιοῦσι.

℣. 9. Pſalt. Roman. Vulgatæ conſonat ; ſicut etiam Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Ambroſ. tamen lib. de parad. to. 1. col. 146. c. habet : *ex torrente voluptatis tuæ potabis eos :* & in Pſ. 35. col. 774. c. *Conſideremus*, inquit, *cur torrentem voluptatis dixerit potabis eos?* Succinit Hieron. in Eccleſ. to. 2. col. 726. c. at in Ezech. 47. to. 3. col. 1055. e. ſic habet : *& torrente deliciarum tuarum potabis eos.* Similiter Auguſt. in Pſ. 9. col. 43. b. c. cum Brev. Moz. Pſalt. verò Coislin. *& torrente voluntatis tuæ potum dabis eis*, ut ſup. in textu. Corb. *in torrente voluntate potabis eos.* Gr. Μεθυσθήσονται ἀπὸ..... καὶ τὸν χειμάῤῥουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς· codd. nonnulli ferunt τῶν χειμάῤῥων, num. plurali.

℣. 10. Pſalt. Moz. *Quoniam apud te eſt Domine fons vitæ.* Coislin. *Quoniam apud te fons vitæ.* Similiter apud Aug. in hunc Pſ. juxta Mſs. codd. qui etiam tollunt *&*, ante ſeq. *in lumine :* at ſup. in Pſ. 9. col. 43. b. c. concordat Aug. cum Vulg. Sic etiam Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Victorino Afro l. 2. adv. Arium, p. 274. h. 295. h. & Fauſtino Presb. cont. Arian. p. 639. h. necnon Auct. lib. de fide orthod. ap. Ambr. p. 352. c. ac Pſalt. Rom. Item rurſum Ambroſ. to. 1. col. 310. f. 438. e. 640. f. 833. c. & to. 2. col. 293. a. 453. c. 629. c. at inf. col. 631. b. legit *apud te fons vitæ*, abſque verbo *eſt.* Itidem S. Paulinus epiſt. 20. p. 113. b. Græcè pariter, Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς· ἐν τῷ, &c.

℣. 11. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. g. cum Pſalt. Moz. *Oſtende miſeric. tuam ſcientibus te*, &c. Similiter in Coislin. addita conjunct. *&*, poſt *tuam.* Sed Ambr. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ ſuffragantur cum Pſalt. Rom. In Gr. Παράτεινον τὸ ἔλεός σου τοῖς..... τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ.

℣. 12. Similiter hab. Ambr. l. 4. de interpel. Dav. c. 3. col. 664. c. cum Pſalt. Rom. at in hunc Pſ. col. 774. d. & 776. c. leg. ipſe, *manus peccatorum non moveant me*, cum Pſalt. Coisl. & Corb. Lucifer Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. g. ſicut Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. Vulgatæ congruunt. Gr. καὶ χεὶρ ἁμαρτωλῶν μὴ σαλεύσαι με· Mſ. Alex. Ald. & Compl. ἁμαρτωλοῦ.

℣. 13. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 191. g. *Ibi ceciderunt omnes qui operantur*, &c. ut in Vulg. Similiter Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1136. d. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. at in Pſ. 35. col. 775. c. & ſeq. leg. *Ibi cecid. operantes iniquitatem..... nec potuerunt*, &c. & infra, 776. e. *Ibi cecid. qui operantur iniquit.* Itidem Aug. in hunc Pſ. col. 256. e. at paulò ſupra habet, *omnes qui operantur*, &c. cum Caſſiod. in eund. Pſ. In Gr. Ἐκεῖ ἔπεσον πάντες οἱ ἐργαζόμενοι..... καὶ οὐ μὴ δύνωνται στῆναι.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. 1. In finem, Psalmus ipsi David. XXXVI.	*David. XXXVII.*	1. Psalmus ipsi David. XXXVI.
* Noli æmulari inter malignantes : neque æmulatus fueris facientes iniquitatem.	*Noli contendere cum malignis : neque æmuleris facientes iniquitatem.*	Noli æmulari in malignantibus : neque zelaveris facientes iniquitatem.
2. Quoniam tanquam fœnum citò arescent : & sicut olera herbarum citò decident.	*Quoniam sicut herba velociter conterentur, & sicut olus viride marcescent.*	2. Quoniam tanquam fœnum velociter arescent : & quemadmodum olera herbarum citò decident.
3. Spera in Domino, & fac bonum : & inhabita terram, & pascêris in divitiis ejus.	*Spera in Domino, & fac bonum : peregrinare in terra, & pascere fide :*	3. Spera in Domino, & fac bonitatem : & inhabita terram, & pascêris in divitiis ejus.
4. Delectare in Domino : & dabit tibi petitiones cordis tui.	*Et delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.*	4. Delectare in Domino : & dabit tibi petitiones cordis tui.
5. Revela ad Dominum viam tuam, & sperate in eum : & ipse faciet.	*Volve super Dominum viam tuam, & confide in eo, & ipse faciet.*	5. Revela Domino viam tuam, & spera in eo : & ipse faciet.
6. Et educet justitiam tuam tanquam lumen, & judicium tuum sicut medium diem : 7. subditus esto Domino, & obsecra eum.	*Et educet sicut lumen justitiam tuam, & judicia tua sicut meridiem : tace Domino, & exspecta eum.*	6. Et educet quasi lumen justitiam tuam, & judicium tuum tanquam meridiem : 7. subditus esto Domino, & ora eum.
Ne æmulatus fueris eum, qui prosperatur in via sua ; in homine faciente iniquitates.	*Noli contendere adversùs eum, qui proficit in via sua : adversùs virum, qui facit quæ cogitat.*	Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua ; in homine faciente injustitias.
8. Desine ab ira, & dere-	*Dimitte iram, & derelinque*	8. Desine ab ira, & derelinque

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Psalt. Rom. Fabri simpliciter, *Ipsi David.* Rom. Martianæi, & Corb. *Huic David.* Coislin. *Psalmus David.* Græc. Vat. Τῷ Δαυίδ. Ms. verò Alex. Εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ. Edd. Ald. & Compl. delent Εἰς τὸ τέλος. Titulus apud August. non legitur. Apud Cassiod. ut in Vulg. nec prætereundum puto totum hunc Psalmum in Psalt. Rom. Martianæi, & apud Cassiodorum dividi secundùm litteras Hebraïcas : nempe ad ℣. 1. ponitur *Aleph*, ad ℣. 3. *Beth*, ad ℣. 5. *Gimel*, & sic de cæteris. Unde Cassiod. ait : *Est etiam alphabeti Hebræi ordine digestus, minùs habens litteram sextam decimam ;* & paulò infra : *Memento quòd istorum alphabetorum jam tertius Psalmus est, quoniam & ipsi ad septenarium numerum tendunt.*

* Ita Psalt. Corb. Rom. & Moz. cum Cassiod. in hunc Ps. Similiter ap. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. uno excepto, *zelaveris*, pro *æmulatus fueris.* Ambros. in hunc Ps. to. 1. col. 778. d. & ep. 63. to. 2. col. 1033. b. legit : *Noli malignari inter malignantes : neque æmulatus fueris facientes*, &c. & infra, col. 1042. e. *Noli malignus esse inter malignantes.* Hieron. in Isai. 51. to. 3. col. 373. c. *Ne zeleris in malignantibus : neque æmuleris facientes iniquitatem.* Aug. in hunc Ps. *Noli æmulari in malignantibus : neque æmuleris*, &c. Psalt. Coisl. *neque æmulatus fueris*, &c. Ennod. ep. 19. apud Sirm. to. 1. p. 1419. a. *Noli æmulari inter malignantes.* Ambros. quoque in hunc Ps. p. 779. a. dicit : Παραζηλώσω (Rom. 11. 14.) *Gr. habet ; & hic :* Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις habet ; μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν· hoc est, *Noli malignos in æmulationem excitare, quoniam illi non de bono, sed de malo certant :* & infra, col. 781. d. *Noli esse æmulus & obliquus ; noli esse contentiosus & decertator in zelo : unde & Aquila dixit : Noli concertare in malignantibus : Symmachus : Noli contendere.*

℣. 2. Psalt. Rom. *Quoniam tanq. fœnum velociter arescent : & sicut olera herb. citò cadent.* Similiter in Moz. excepto uno *citò*, pro *velociter.* In Coislin. *Quoniam sicut fœnum citò arescent*, &c. ut in Rom. In Corb. *Quon. tanq. fœnum velociter arescit : sicut olera herbarum citò cadent.* Ap. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. & Cassiod. in hunc Ps. omnia ut in Psalt. Rom. præter ult. *decident.* Item apud Hieron. in Isai. 51. to. 3. col. 373. c. ni excipias *sicut*, pro *tanquam.* Apud August. in hunc Ps. *Quoniam tanquam fœn. citò arescent : & sicut olera prati citò cadent.* Apud S. Paulin. epist. 40. p. 243. b. *Sicut fœnum velociter arescit : & sicut flos agri citò decidit.* Ambr. in hunc Ps. col. 781. d. sic alludit : *Quid enim prodest, cùm ipsæ divitiæ, & omnis gloria secularis tanquam fœnum citò arescat, & tanquam olera herbarum in ipsa specie sui floris intercidant ?* In Gr. Ὅτι ὡσεὶ χόρτος ταχὺ..... καὶ ὡσεὶ λάχανα χλόης ταχὺ ἀποπεσοῦνται.

℣. 3. Ambros. & Cassiod. in hunc Ps. Vulgatæ accinunt cum Psalt. Rom. Apud August. in eund. Ps. *Spera in Dominum, & fac bonitatem*, &c. Græcè : Ἔλπισον ἐπὶ Κύριον, καὶ ποίει χρηστότητα, &c.

℣. 4. Concordant Ambros. August. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum vet. Psalt. Item apud Hieron. in Jer. 31. to. 3. col. 681. a. *Delectare in Domino*, &c. *pro quo*, inquit, *in Græco & in Hebræo habetur, Deliciis afflue.* Ambros. l. 1. offic. to. 2. col. 43. d. constanter, *Delectare in Domino.* Gr. Κατατρύφησον τοῦ Κυρίου, &c.

℣. 5. Ita legit Ambros. in hunc Ps. col. 782. e. & in Ps. 118. col. 1075. a. & l. de Isaac, c. 4. col. 361. d. & de Joseph, c. 10. col. 502. c. Sic etiam August. in eund. Ps. necnon Fulgent. ep. 3. p. 175. cum Psalt. Moz. & Corb. si excipias unum *spera.* Ambros. quoque in Ps. 36. col. 783. e. hab. *Revela Domino..... spera in eum.* Cassiod. Vulgatæ congruit, cum Psalt. Rom. Græcè : Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον..... καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν, &c.

℣. 6. Psalt. Rom. & Moz. cum Cassiod. *Et educet tanquam lumen justitiam tuam, & judicium tuum sicut meridiem.* Similiter in Corb. præter ult. *medium diem.* Ambros. in hunc Ps. col. 782. e. 792. b. & in Ps. 118. col. 1075. a. legit : *Et educet sicut lumen..... sicut meridiem :* item l. de Isaac, c. 4. col. 361. d. si excipias ult. *tanquam meridiem :* at lib. de Joseph, c. 10. col. 502. e. *tanquam lumen..... sicut meridiem :* & in Ps. 118. col. 985. e. *Deduces eorum justitiam tanquam lumen, & judicium eorum tanquam meridiem :* & l. 4. Hexa. to. 1. col. 65. f. *Et educet quasi lucem justitiam tuam, & jud. tuum quasi meridiem.* Aug. in hunc Ps. *Et educet sicut lumen..... sicut merid.* paulò post, *velut lumen.* Græc. Καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην..... ὡς μεσημβρίαν.

℣. 7. Sic in Psalt. Rom. & Coisl. præter hoc, *& in homine faciente iniquitatem.* Rom. Martianæi tollit *&*, ante hoc, *in homine.* Moz. habet : *Subditus esto Deo, & obsecra eum. Ne æmuleris eum..... & in homine fac. iniquitatem.* Corb. *Subditus esto..... & obsecra eum. Ne æmulatus fueris eum, qui..... suà ; in hominem facientem iniquitatem.* Cypr. l. de zelo & liv. p. 258. a. *Noli zelare bene ambulantem in via sua.* Ambros. in hunc Ps. col. 783. e. *Subditus esto Domino, & obsecra eum. Ne æmulatus fueris eum, qui prosperè dirigitur in via sua, faciens iniquitatem.* August. in eund. Ps. *Subditus esto Domino, & obsecra eum. Ne subæmuleris eum, qui prosp..... suâ ; in homine faciente iniquitatem.* Itidem apud Cassiod. hoc excepto, *ne æmulatus fueris.* In Gr. Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἱκέτευσον αὐτόν. Μὴ παραζήλου ἐν τῷ κατευοδουμένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ· ἐν ἀνθρώπῳ ποιοῦντι παρανομίας, Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. παρανομίαν.

℣. 8. Ita Psalt. Coislin. & Corb. Similiter in Rom. Mediol. Carnut. & Moz. præter unum *furorem*, loco *indignationem.* Apud Ambros. in hunc Ps. *Relinque indignationem*, &c. ut in textu. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
furorem : noli æmulari ut maligneris.	*furorem : noli contendere ut malefacias.*	linque indignationem : ne æmuleris ut nequiter facias. *Ex Mſ. Sangerm.*
9. Quoniam qui malignantur, exterminabuntur : ſuſtinentes autem Dominum, ipſi hæreditabunt terram.	*Quoniam qui malefaciunt, interibunt : exſpectantes autem Dominum, ipſi hæreditabunt terram.*	9. Quoniam qui iniquè agunt, exterminabuntur : & qui exſpectant Dominum, ipſi hæreditatem poſſidebunt terram.
10. Et adhuc puſillum, & non erit peccator : & quæres locum ejus, & non invenies.	*Adhuc enim modicum, & non erit impius : & cogitabis de loco ejus, & non ſubſiſtet.*	10. Puſillum adhuc, & non erit peccator : & quæres locum ejus, nec invenies.
Matth. 5. 4. 11. Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.	*Mites autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.*	11. Manſueti autem poſſidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.
12. Obſervabit peccator juſtum : & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis.	*Cogitat impius de juſto, & frendet adversùs eum dentibus ſuis.*	12. Obſervabit peccator juſtum : & fremebit ſuper eum dentibus ſuis.
13. Dominus autem irridebit eum : quoniam proſpicit quòd veniet dies ejus.	*Dominus deridebit eum : quia vidit quoniam venit dies ejus.*	13. Dominus autem inridebit eum : quoniam proſpicit eò quòd veniat dies ejus.
14. Gladium evaginaverunt peccatores : intenderunt arcum ſuum,	*Gladium evaginaverunt impii : tetenderunt arcum ſuum,*	14. Gladium evaginaverunt peccatores : & tetenderunt arcum ſuum,
Ut dejiciant pauperem & inopem : ut trucident rectos corde.	*Ut percutiant egenum & pauperem, & interficiant rectos in via.*	Ut dejiciant inopem & pauperem : ut trucident juſtos corde.
15. Gladius eorum intret in corda ipſorum : & arcus eorum confringatur.	*Gladius eorum ingrediatur in cor eorum, & arcus eorum confringantur.*	15. Framea eorum intret in cor ipſorum : & arcus eorum confringatur.
16. Melius eſt modicum juſto, ſuper divitias peccatorum multas.	*Melius eſt parum juſto, quàm divitiæ impiorum multæ.*	16. Melius eſt modicum juſto, ſuper divitias peccatorum multas.
17. Quoniam brachia peccatorum conterentur : confirmat autem juſtos Dominus.	*Quia brachia impiorum confringentur : ſublevat autem juſtos Dominus.*	17. Quoniam brachia peccatorum conterentur : ſuffulcit autem juſtos Dominus.
18. Novit Dominus dies immaculatorum : & hæreditas eorum in æternum erit.	*Novit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum æterna erit.*	18. Novit Dominus dies immaculatorum : & hæreditas eorum in æternum manet.

Notæ ad Versionem antiquam.

191. g. Vulgatæ ſuffragatur. Hieron. verò l. 3. in ep. ad Eph. to. 4. col. 377. f. legit : *Quieſce ab ira, & dimitte furorem.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. e. *Deſine ab ira, & derelinque indignationem*, ut ſup. Aug. in eund. Pſ. *Deſine ab ira, & derel. furorem :* ſed Mſs. nonnulli ibi ferunt *indignationem*, ſicut infra conſtanter cum editt. deinde ſic : *ne ſubæmuleris ut malignè facias.* In Gr. Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλιπε θυμόν· μὴ παραζήλου ὥστε πονηρεύεσθαι.

℣. 9. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Quoniam qui nequiter agunt, extermin. qui verò exſpectant Dominum, ipſi hæreditate poſſideb. terram.* Similiter in Moz. excepto uno *autem*, pro *verò*. In Coiſlin. *nam qui exſpectant Dom. ipſi hæreditatem*, &c. in Corb. *Quoniam qui nequiter agunt, extermin. nam qui*, &c. ut in Coiſlin. Item in Mediol. & Carnut. *qui nequiter agunt.* Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. g. *qui malignantur.* Apud Ambroſ. in hunc Pſ. col. 786. e. *Quoniam qui nequiter agunt, exterminab. ſuſtinentes enim Dominum, poſſidebunt terram :* paulò verò poſt, *ſuſtinentes autem Dom. hæreditate poſſidebunt terram.* Apud Aug. in eund. Pſ. *Quoniam qui malignè agunt, exterminab. ſuſtinentes autem Dom. ipſi hæreditate poſſid.* &c. In Conc. Pariſ. 5. Conc. to. 5. col. 925. a. *Quoniam qui nequiter agunt, exterminab. qui verò exſpectant Dom. ipſi hæreditabunt terram.* In Gr. Ὅτι οἱ πονηρευόμενοι..... οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν Κύριον, αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.

℣. 10. Sic in Pſalt. Coiſlin. Rom. & apud Caſſiod. In Mozarab. *Et puſillum adhuc.* In Corb. *Et adhuc puſillum, & non erit pecc. quærens locum ejus, & non invenies.* Apud Ambroſ. & Auguſt. in hunc Pſ. *Et adhuc puſillum*, &c. ut in Vulg. In Gr. Καὶ ἔτι ὀλίγον..... καὶ οὐ μὴ εὕρῃς.

℣. 11. Ita Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. f. necnon Pſalt. Rom. Coiſlin. Corb. & Mozar. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *hæreditate poſſidebunt terram*, &c. ut ſup. Ap. S. Paulin. epiſt. 45. p. 274. a. *delectab. in abundantia pacis.* In Gr. Οἱ δὲ πραεῖς κληρονομήσουσι γῆν, καὶ κατατρυφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης.

℣. 12. Pſalt. Rom. Corb. & Moz. cum Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. *& fremet ;* Coiſlin. *& fremit.* Cypr. de zelo & liv. p. 258. a. *& ſtridebit ad eum.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. *& ſtridebit ſuper eum*, &c. Aug. in eund. Pſ. *& ſtridet.* Græc. καὶ βρύξει ἐπ' αὐτὸν τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ.

℣. 13. Cypr. de zelo & liv. p. 258. a. *Deus autem irridebit eum : quoniam providet quia veniet dies ejus.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. *Dominus autem deridebit eum : quoniam proſpicit quia veniet*, &c. Ambroſ. in hunc Pſ. *quoniam proſpicit quòd veniat dies ejus.* Pſalt. Coiſlin. *quòd venient dies ejus.* Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. *quòd veniet*, &c. Gr. ὅτι προβλέπει ὅτι ἥξει ἡ ἡμέρα αὐτοῦ.

℣. 14. Ita in Pſalt. Corb. excepto hoc ult. *rectos corde.* Sic etiam in Rom. deleto *&*, ante *tetenderunt.* In Mozar. *Ut dejicerent inopem & pauperem, & trucident rectos corde.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. legit : *Gladium evagin. pecc. intenderunt..... ut dejiciant inopem & paup. & trucid.* &c. Ambroſ. in hunc Pſ. *Ecce gladium evaginaverunt pecc. extenderunt..... ut dejiciant paup. & inopem ;* nec plura addit. Apud Auguſt. in eund. Pſ. ſic : *Gladium eduxerunt peccatores : intenderunt..... ut dejiciant inopem & paup.* &c. ut in Vulg. Apud Caſſiod. *Gladium evaginaverunt pecc. tetenderunt*, &c. ut in Vulg. In Gr. Ῥομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοί· ἐνέτειναν..... τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ..... τοῦ (Compl. καὶ τοῦ) σφάξαι τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

℣. 15. Sic in Brev. Moz. eſt, excepto ſeq. *in cor eorum*, cum hoc ult. *conteretur.* In Pſalt. Rom. *Gladius eorum intret in cor ipſorum : & arcus eorum conteratur.* Similiter apud Auguſtinum in hunc Pſalm. præter vocem *framea*, pro *gladius.* Apud Ambroſ. in hunc Pſ. *Framea peccatorum intret in corda ipſorum : & arcus eorum confringatur.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. & Caſſiod. nil omnino differunt à Vulg. Græcè : Ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν· καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβείη.

℣. 16. Ita Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. *Melius modicum juſto*, &c. Apud Ambroſ. in hunc Pſ. *Melius eſt parum juſto*, &c. In Gr. Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ, &c.

℣. 17. Ambr. l. 6. Hexa. & in hunc Pſ. cum Aug. Caſſiod. & Pſalt. Rom. *confirmat autem*, ut in Vulg. In Gr. ὑποστηρίζει δέ. Symm. ἀντιλαμβάνεται.

℣. 18. Pſalt. Rom. cum Moz. Mediolan. Carnut. & Corb. hab. *vias immaculatorum*, &c. ut in Vulg. Similiter

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 19. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur: 20. quoniam peccatores peribunt.	*Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur: quia impii peribunt,*	19. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur: 20. quia peccatores peribunt.
Inimici autem Domini ſtatim honorabuntur & exaltabuntur: deficientes, ut fumus deficient.	*Et inimici Domini gloriantes ut monocerotes, conſumentur, ſicut fumus conſumitur.*	Inimici verò Domini mox ut honorificati fuerint & exaltati: deficientes, quemadmodum fumus deficient.
21. Mutuatur peccator, & non ſolvet: juſtus autem miſeretur & commodat.	*Fœnus accipit impius, & non reddet: juſtus autem donat & tribuit.*	21. Mutuabitur peccator, & non ſolvet: juſtus autem miſeretur & tribuet.
22. Quoniam benedicentes eum poſſidebunt terram: maledicentes autem illum diſperient.	*Quia qui benedicti fuerint ab eo, hæreditabunt terram: & qui maledicti, interibunt.*	22. Quia benedicentes ei hæreditabunt terram: maledicentes autem ei diſperibunt.
23. Apud Dominum greſſus ejus dirigentur: & viam ejus capient.	*A Domino greſſus viri firmantur, & viam ejus volet.*	23. Apud Dominum greſſus hominis dirigentur: & viam ejus volet.
24. Cùm ceciderit juſtus, non conturbabitur: quia Dominus firmat manum ejus.	*Cùm ceciderit, non allidetur: quia Dominus ſuſtentat manum ejus.*	24. Cùm ceciderit, non collidetur: quia Dominus ſupponit manum ſuam.
25. Juvenior fui, & ſenui: & non vidi juſtum derelictum, neque ſemen ejus egentem panem.	*Puer fui, ſiquidem & ſenui; & non vidi juſtum derelictum, neque ſemen ejus quærens panem.*	25. Junior fui, etenim ſenui: & non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem.
26. Tota die miſeretur & fœnerat: & ſemen ejus in benedictione erit.	*Tota die donat & commodat: & ſemen ejus in benedictione.*	26. Tota die miſeretur & commodat: & ſemen illius in benedictione erit.

Notæ ad Versionem Antiquam.

Ambroſ. in Luc. 1. col. 1272. c. & in hunc Pſ. col. 791. e. tum addit: *& hæreditas eorum immaculata erit;* paulò verò poſt, *in æternum erit:* item infra, col. 792. a. ait: *Græcum habet: Novit Dom. dies immaculatorum.* Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. *vias immaculatorum*, &c. ut in Vulg. Hieron. in Iſai. 65. to. 3. col. 488. e. *Cognoſcit Dñus vias immacul: & hæreditas eorum erit in ſempiternum.* In Gr. Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς..... εἰς τὸν αἰῶνα ἔσαι.

℣. 19. Succinunt Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr. Ambroſ. tamen in eund. Pſ. col. 793. a. alludendo fortè dicit: *Et non habebunt de quo erubeſcant in tempore malo*, &c. Hieron. in Iſai. 65. to. 3. col. 488. e. *Non confundentur in tempore peſſimo*, &c.

℣. 20. Ita in Brev. Moz. excepto uno *mox*, pro *ſtatim*. Item in Rom. præter ſeqq. *mox honorati & exaltati fuerint.* In Corb. *Inimici autem Domini ut honorabuntur & exaltabuntur: deficientes, ſicut fumus deficient.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. legit: *Inimici Domini mox ut honorabuntur & exaltabuntur, deficientes, ut*, &c. Ambroſ. in hunc Pſ. *deficientes, ſicut fumus deficient*, additque: *Græcum habet* ἐξέλιπον, *hoc eſt, defecerunt.* Auguſt. in eund. Pſ. *Inimici autem Dom. ſtatim ut gloriabuntur & exaltabuntur: defic. ſicut*, &c. Itidem ap. Caſſiod. in eund. Pſ. exceptis his, *mox honorificati fuerint & exaltati.* In Gr. ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐτοὺς καὶ ὑψωθῆναι· ἐκλείποντες..... ἐξέλιπον.

℣. 21. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. & Carnut. Similiter in Rom. præter unum *ſolvit.* Ambroſ. l. de Tob. c. 18. to. 1. col. 611. d. 614. b. cum Vulg. *Mutuabitur pecc. & non ſolvet..... & tribuet:* at in Pſ. 36. col. 796. d. f. & l. 3. offic. to. 2. col. 112. f. leg. *& tribuit;* lib. verò 2. offic. col. 80. f. *& fænerat:* l. de Tob. c. 2. col. 593. b. *& commodat*, ut in Pſalt. Corb. Aug. in hunc Pſ. *Fæneratur peccator, & non ſolvet: juſtus autem miſeretur & commodat.* Gr. Δανείζεται..... καὶ οὐκ ἀποτίσει..... οἰκτείρει καὶ διδοῖ. Compl. ἀποτίζει..... δίδωσι.

℣. 22. Sic in Pſalt. Rom. Corb. Moz. & ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Similiter ap. Ambroſ. in eund. præter ult. *diſperibunt.* Ap. Auguſt. in eund. Pſ. ita, *hæreditate poſſidebunt terram;* extremòque, *diſperient.* In Gr. κληρονομήσουσι..... ἐξολοθρευθήσονται.

℣. 23. Pſalt. Rom. *A Domino greſſus hominis diriguntur: & viam ejus cupit nimis.* Mozarab. *A Domino greſſus hom. dirigentur..... cupiet nimis.* Mediolan. *cupiet valde.* Corb. *& viam ejus cupient.* Apud Ambroſ. in hunc Pſ. col. 798. a. *A Domino greſſus viri corrigentur;* mox ita: *Græcus* διαβήματα *dixit, hoc eſt, tranſitus.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Auct. lib. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. b. *A Domino greſſus hominis dirigentur..... volet.* Ita rurſum ap. Aug. epiſt. 217. to. 2. col. 800. b. præter unum *diriguntur.* Itidem ap. S. Paulin. epiſt. 29. p. 181. b. Hieron. verò in Jerem. 10. to. 3. p. 581. e. legit: *A Domino..... dirigentur..... volet nimis:* unde epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 635. b. ait: *In Græco* volet nimis *vos legiſſe dicitis; quod additum eſt, nec apud quemquam habetur Interpretum.* In Gr. Vat. Παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται· καὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ θελήσει. Mſ. Alex. Ald. & Compl. addunt σφόδρα. Apud Symm. καὶ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ εὐδοκεῖται.

℣. 24. Ita Pſalt. Rom. & Mediolan. cum Caſſiod. in hunc Pſ. In Corb. etiam & Carnut. *non conturbabitur;* at in fine, *confirmat manum ejus.* Itidem apud Ambroſ. in hunc Pſ. col. 799. d. detracto verbo *juſtus:* at infra, col. 800. a. leg. *non turbabitur.* In Brev. Mozarab. *Cùm cecid. juſtus, non commovebitur: quoniam Dominus confirmat manum ejus:* in Pſalt. Corb. *manu ejus.* Ap. Aug. in hunc Pſ. deeſt *juſtus;* deinde ſic: *non conturbabitur: quon. Dom. confirmat manum ejus:* Ap. Greg. Turon. de glor. Conf. p. 912. d. *Cùm ceciderit juſtus, non conlidetur: quia Dom. firmat manum ejus.* Fulg. l. de Incarn. p. 427. *Dum ceciderit juſtus, non conturbabitur: quon. Dom. confirmat manum ejus.* In Gr. Ὅταν πέσῃ, οὐ καταῤῥαχθήσεται· ὅτι Κύριος ἀντιστηρίζει χεῖρα αὐτοῦ.

℣. 25. Ita Brev. Mozarab. hab. præter vocem 1. *inmemor*, loco *juvenior:* at hîc mendum ſuſpicor, nam in Pſalt. Rom. Fabri, & Corb. conſtanter, *Junior fui, & ſenui:* ſubinde, *nec ſemen ejus egens pane.* Corb. *quærentem panem:* ſic etiam leg. Cypr. l. de op. & eleem. p. 243. c. at l. de orat. Dom. p. 210. c. *neque ſemen ejus quærens panem:* & l. 3. Teſtim. p. 303. a. *Junior fui, etenim ſenui... nec ſemen ejus quærens panem.* Ambroſ. de Tob. c. 18. to. 1. col. 611. d. & in Luc. 6. p. 1369. c. & l. 1. offic. to. 2. col. 49. c. *Juvenis fui, & ſenui..... nec ſemen ejus quærens panem:* item in Pſ. 36. to. 1. col. 802. e. ait: *Aliqui autem juxta Græcos habent: Juvenis fui, etenim ſenui*, &c. ut ſup. inf. etiam col. 804. b. c. e. legit ipſe, *etenim ſenui.* Hieron. in Iſai. 5. to. 3. col. 51. f. *Juvenis fui, & ſenui*, &c. ut in Vulg. S. Paulinus epiſt. 23. p. 127. a. *Junior fui, & ſenui:* Mſ. tamen Reg. cum edit. Grav. hab. *Juvenior.* Auguſt. in hunc Pſ. col. 283. d. *Juvenis fui, & ecce ſenui: & non vidi;* reliqua ut in Vulg. & infra, col. 285. a. *Junior fui, & ecce ſenui: & nunquam vidi..... quærens panem.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. Martianæi: *Juvenior fui, & ſenui: & non vidi..... egens pane.* Auct. quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 119. *Puſillus fui, etenim ſenui: & nunquam vidi*, &c. Gr. Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ γὰρ ἐγήρασα· καὶ οὐκ εἶδον..... οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους.

℣. 26. Sic Ambroſ. in hunc Pſ. col. 805. d. 806. a. & Hieron. in Iſai. 65. col. 488. c. Ita etiam Cypr. l. de op. & eleem. p. 243. c. & l. 3. Teſtim. p. 303. a. excepto ult. *eſt*, pro *erit.* Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ congruit cum Pſalt. Rom. Aug. in eund. Pſ. leg. *miſeretur & fæneratur*, &c. ut in textu: tum addit: *Fæneratur quidem Latinè dicitur, & qui dat mutuum, & qui accipit: planiùs hoc autem dicitur, fœ*

	Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
	27. Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in sæculum sæculi.	*Recede à malo, & fac bonum, & habita in sempiternum.*	27. Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in sæcula sæculorum.	*Ex Ms. Sangerm.*
	28. Quia Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos: in æternum conservabuntur.	*Quia Dominus diligit judicium, & non derelinquet sanctos suos: in æternum custoditi sunt,*	28. Quoniam Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos: in æternum conservabuntur.	
	Injusti punientur: & semen impiorum peribit.	*Et semen impiorum peribit.*	Injusti punientur: & semen impiorum peribit.	
	29. Justi autem hæreditabunt terram: & inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.	*Justi hæreditabunt terram, & inhabitabunt in sæculum super eam.*	29. Justi in hæreditate possidebunt terram: & habitabunt in sæcula & sæcula sæculorum super eam.	
Prov. 31. 26.	30. Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium.	*Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium.*	30. Os justi edisscit sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium.	
Isa. 51. 7.	31. Lex Dei ejus in corde ipsius: & non supplantabuntur gressus ejus.	*Lex Dei ejus in corde ejus: non deficient gressus ejus.*	31. Lex Dei ejus in corde ipsius: & non subplantabuntur gressus ejus.	
	32. Considerat peccator justum: & quærit mortificare eum.	*Considerat impius justum, & quærit ut occidat eum.*	32. Considerat peccator justum: & quærit perdere eum.	
	33. Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus: nec damnabit eum cùm judicabitur illi.	*Dominus non derelinquet eum in manu ejus, & non condemnabit eum, cùm judicabitur.*	33. Dominus non relinquet eum in manibus ejus: nec damnabit eum cùm judicabitur illi.	
	34. Exspecta Dominum, & custodi viam ejus: & exaltabit te ut hæreditate capias terram: cùm perierint peccatores, videbis.	*Exspecta Dominum, & custodi viam ejus, & exaltabit te ut possideas terram: cùm interibunt impii, videbis.*	34. Exspecta Dominum, & custodi viam ejus: & exaltabit te ut inhabites terram: cùm pereunt peccatores, videbis.	
	35. Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.	*Vidi impium robustum, & fortissimum sicut indigenam virentem.*	35. Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.	
	36. Et transivi, & ecce non erat: & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus.	*Et transivi, & ecce non erat: & quæsivi eum, & non est inventus.*	36. Et transivi, & ecce non erat: & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus.	
	37. Custodi innocentiam, &	*Custodi simplicitatem, & vide*	37. Custodi veritatem, &	

Notæ ad Versionem antiquam.

dicamus fœnerat. *Quid ad nos quid Grammatici velint? meliùs in barbarismo nostro vos intelligitis, quàm in nostra disertitudine vos deserti eritis. Ergo justus iste tota die miseretur & fœnerat*; & sic deinceps. In Gr. ἐλεεῖ καὶ δανείζει..... εἰς εὐλογίαν ἔσαι.

℣. 27. Concinit Ambros. in hunc Ps. col. 806. b. ut & August. in eund. col. 287. c. cum Psalt. Corb. Cassiodorus verò Vulgatæ congruit cum Psalt. Rom. Gr. habet in fine, εἰς αἰῶνα αἰῶνος.

℣. 28. Ita rursum Ambros. in hunc Ps. col. 806. b. necnon August. & Cassiod. in eund. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. addito uno *autem*, post *injusti*. In Gr. ἄμωμοι ἐκδικηθήσονται. Ms. Alex. ἄνομοι δέ. Ald. & Compl. ἄμωμοι δὲ ἐκδιωχθήσονται· al. libb. οἱ δὲ ἄνομοι ἐκδιωχθήσονται.

℣. 29. Psalt. Rom. & Moz. *Justi verò hæreditate possidebunt terram: & inhabitabunt in sæculum sæculi*, &c. Similiter in Corb. si hoc excipias, *in sæcula sæculorum*. Itidem apud Ambrosium in hunc Ps. col. 806. b. necnon apud August. & Cassiod. in eund. detractâ voculâ *verò*, post *justi*. In Gr. Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν· καὶ κατασκηνώσουσιν εἰς αἰῶνα αἰῶνος, &c.

℣. 30. Ambros. in hunc Ps. col. 806. f. & in Ps. 118. col. 1100. a. legit cum August. Cassiod. & Psalt. Rom. *Os justi meditabitur sapientiam*, &c. ut supra. Corb. hab. *Os justi meditabitur justitiam*, &c. Gr. verò, μελετήσει σοφίαν. Ambros. in eund. Ps. p. 807. d. *Propheta* meditabitur *dixit, licet unus è pluribus* meditatur *scripserit; nec abhorret à sensu.*

℣. 31. Accinunt Ambros. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Psalt. Rom. & Gr.

℣. 32. Ita Ambros. in hunc Ps. col. 810. f. & Cassiod. in eund. cum Psalt. Rom. Corb. & Carnut. In Moz. sic: *& quæret perdere eum.* In Mediolan. *occidere eum.* Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. *Conspicit peccator justum: & quærit mortificare eum.* Item apud August. in eund. Ps. *mortificare eum.* Gr. Κατανοεῖ..... καὶ ζητεῖ τοῦ θανατῶσαι αὐτόν.

℣. 33. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. necnon Ambr. in hunc Ps. col. 806. f. 810. f. cum Aug. & Cassiod. in eund. & Psalt. Rom. Vulgatæ congruunt. In Mozarab. deest ult. *illi.* Ambros. loco citato notat Aquilam dixisse, *nec damnabit eum in judicando eo*; Symmach. *nec damnabit cùm judicabitur justus: sed LXX. Viri*, inquit, *sic posuerunt, Cùm judicabitur illi.* Præterea August. ubi sup. col. 290. b. ait in quibusdam exemplaribus legi, *& cùm judicabit eum, judicabitur illi.* In Psalt. Corb. sic: *Dominus autem non tradat eum in manus ejus: nec damnabit eum cùm judicab.* In Gr. Vat. Ὁ δὲ Κύριος οὐ μὴ ἐγκαταλίπῃ αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ· οὐδὲ μὴ καταδικάσαι αὐτὸν ὅταν κρίνηται αὐτῷ. Alex. Ald. & Compl. καταδικάσηται, dein Alex. αὐτὸν, κρίνεται αὐτῷ.

℣. 34. Ita Psalt. Corb. habet. Sic etiam in Moz. præter hoc, *vias ejus.* Itidem in Rom. hoc insuper excepto, *perient*, pro *pereunt.* Apud Ambros. in hunc Ps. col. 807. a. 812. a. *custodi viam ejus: & exaltabit te, ut hæreditate possideas terram: cùm perierint pecc.* &c. at infra, col. 811. f. leg. *vias ejus.* Item August. in eund. Ps. *vias ejus..... ut hæreditate possideas terram: cùm pereunt pecc.* &c. unus tamen aut alter Ms. hab. *cùm perient.* Cassiod. in eund. Ps. *viam ejus..... ut inhabites terram: cùm perierint*, &c. In Gr. τὴν ὁδὸν αὐτοῦ..... τοῦ κατακληρονομῆσαι τὴν γῆν· ἐν τῷ ἐξολοθρεύεσθαι, &c.

℣. 35. Ita Hilar. in Ps. 128. col. 435. c. & Ambros. in Ps. 1. to. 1. col. 759. a. & de obitu Theod. to. 2. col. 1209. a. In Psalt. Rom. Mediol. Moz. & apud Cassiod. *super cedros Libani.* Similiter apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. necnon Ambros. l. 1. de Cain & Ab. c. 5. to. 1. col. 191. f. 192. a. ut & infra, col. 669. c. 798. b. 812. c. at l. de fuga sæc. c. 5. col. 428. c. & in Ps. 36. col. 814. a. & l. 1. de pœnit. to. 2. col. 409. f. *ultra cedros Libani*: item in Ps. 118. to. 1. col. 1159. b. *exaltatum ultra cedros Libani.* Cypr. verò epist. 55. p. 80. c. legit: *Vidi impium exaltatum, & extolli super cedros Libani.* August. in hunc Ps. *Vidi impium superexaltari, & elevari super cedros Libani.* Gr. Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους, &c.

℣. 36. Ita Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 191. h. & Ambros. l. 4. de interpel. Dav. c. 8. to. 1. col. 669. c. & in hunc Ps. col. 814. a. Item August. & Cassiod. in eund. cum Gr. In Psalt. Rom. & Moz. deest *&*, ante verba *transivi*, & *quæsivi.* Apud Cypr. epist. 55. p. 80. c. 81. a. sic: *Et transivi, & ecce non fuit: & quæsivi*, &c. In Gr. Καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν· καὶ ἐζήτησα, &c.

℣. 37. Ita Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Corb. & Carnut. Ambros. verò in eund. Ps. col. 814. c. legit:

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. vide æquitatem : quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.	*rectum : quia erit in extremum viro pax.*	vide æquitatem : quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.
38. Injusti autem disperibunt simul : reliquiæ impiorum peribunt.	*Prævaricatores autem interibunt pariter, & novissimum impiorum peribit.*	38. Injusti autem disperibunt simul : reliquiæ impiorum interibunt.
39. Salus justorum à Domino : & protector eorum est in tempore tribulationis.	*Salus autem justorum à Domino : fortitudo eorum in tempore tribulationis.*	39. Salus autem justorum à Domino : & protector eorum in tempore tribulationis.
40. Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos : & eripiet eos à peccatoribus, & salvos faciet eos : quoniam speraverunt in eum.	*Et auxiliabitur eis Dominus, & salvabit eos : eripiet eos ab impiis, & salvabit eos : quia speraverunt in eo.*	40. Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos : & eruet eos à peccatoribus, & salvabit eos : quia speraverunt in eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Custodi innocentiam, & vide æquitatem, &c. paulò verò post, ait : *Alii posuerunt : Custodi perfectionem.* August. in eund. Ps. col. 264. s. 291. b. *Custodi innocentiam, & vide directionem*, &c. Gr. Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα· ὅτι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα, &c.

℣. 38. Ita Cassiod. in hunc Ps. Similiter in Psalt. Rom. & Moz. præter hoc, *disperient simul :* vox autem *simul*, jungitur cum seq. *reliquiæ*, saltem in Rom. In Carnut. & Corb. *punientur simul ;* subinde in Corb. *reliq. impior. peribunt.* Ap. Aug. in eund. Ps. *disperient in idipsum : reliq. imp. interibunt.* Ambr. in hunc Ps. col. 814. e. concordat cum Vulg. In Gr. ἐξολοθρευθήσονται ἐπιτοαυτὸ..... ἐξολοθρευθήσονται.

℣. 39. Psalt. Rom. *Salus autem justorum à Domino est : & protector eorum est*, &c. Itidem in Psalt. Corb. & Gr. necnon apud Ambros. August. & Cassiod. in hunc Ps. deleto primo *est*. Brev. Moz. delet *eorum*.

℣. 40. Ita Cassiod. in hunc Ps. cum Brev. Moz. Item in Psalt. Corb. & Rom. nisi quòd in fine scrib. *in eo.* August. in eund. Ps. *Et adjuvabit eos Dominus, & eruet eos : & eximet eos à peccatoribus ;* nec addit plura. In Gr. Καὶ βοηθήσει αὐτοῖς..... καὶ ῥύσεται αὐτοὺς· καὶ ἐξελεῖται αὐτοὺς ἐξ..... καὶ σώσει αὐτοὺς· ὅτι..... ἐπ' αὐτόν.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. 1. Psalmus David, in commemoratione sabbati. XXXVII.	*Canticum David in commemoratione. XXXVIII.*	1. Psalmus David, in rememorationem de sabbato. XXXVII.
2. DOmine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.	*DOmine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.*	2. DOmine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. *Psal. 6. 2.*
3. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi : & confirmasti super me manum tuam.	*Quia sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & tetigit me manus tua.*	3. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi : & confirmasti super me manum tuam.
4. Nec est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ : non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.	*Non est sanitas in carne mea à facie indignationis tuæ : non est pax ossibus meis à facie peccati mei.*	4. Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ : non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.
5. Quoniam iniquitates * meæ superposuerunt caput meum : sicut onus grave gravatæ sunt super me. (* *Ms. vitiosè* meas.)	*Quia iniquitates meæ transierunt caput meum : quasi onus grave aggravatæ sunt super me.*	5. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum : & sicut onus grave gravatæ sunt super me.
6. Computuerunt & deterioraverunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.	*Computruerunt & tabuerunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.*	6. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Psalt. Moz. hab. cum Corb. & Rom. Fabri. Rom. verò Martianæi, *in rememoratione sabbati.* Similiter apud Hilar. in Ps. 69. col. 232. a. *in rememoratione.* Apud Ambros. in hunc Ps. col. 815. e. *In commemorationem diei sabbati, Psalmus David ;* & infra : *aut sicut alius habet, sabbatorum.* Item Hieron. Algas. quæst. 8. col. 202. f. *Titulus est*, inquit, *In commemorationem.* August. in eund. Ps. *Titulus ejus est : Psalmus ipsi David, in recordationem sabbati.* Apud Cassiod. simpliciter : *Psalmus David, in commemoratione.* In Gr. Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ, εἰς ἀνάμνησιν περὶ σαββάτου.

℣. 2. Concinit Ambros. in hunc Ps. col. 820. b. & l. de lapsu virg. to. 2. col. 318. d. Item Cassiod. in eund. Ps. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. Apud August. verò in eund. Psalm. ita : *Domine ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes me.* In Gr. Κύριε μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με.

℣. 3. Sic Ambros. in Ps. 36. col. 791. c. & in hunc Ps. 37. col. 821. d. & l. de lapsu virg. to. 2. 318. d. Item August. & Cassiod. in eund. Ps. cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 4. Sic Ambros. l. de lapsu virg. to. 2. col. 318. d. cum Cassiod. in hunc Ps. Sic iterum apud Ambros. in eund. Ps. col. 826. b. excepto uno *non*, pro *nec.* In Psalt. Moz. *Et non est sanitas..... à vultu..... & non est pax*, &c. Similiter in Rom. & Corb. præter hoc, *Nec est sanitas.* Apud August. in eund. Ps. *Non est sanitas.... à vultu..... non est pax*, &c. nec absimile Græcum est.

℣. 5. Itidem in Psalt. Rom. Corb. Mediol. & Carnut. cum voce *meæ*, loco *meas* Ms. codicis. Iisdem favet Ambr. in hunc Ps. p. 827. b. & in Ps. 35. & 48. p. 769. f. 948. a. item l. de lapsu virg. to. 2. p. 318. d. nisi quòd hîc habet *& sicut onus.* Similiter apud S. Paulin. epist. 12. p. 65. a. *Superposuerunt iniquitates meæ caput meum : & sicut onus*, &c. item epist. 23. p. 135. e. absque *& :* at epist. 40. p. 244. c. loco *sicut onus*, &c. leg. *& multiplicatæ sunt super capillos capitis nostri ;* quæ pertinent ad Ps. 39. ℣. 13. Hieron. verò Algas. quæst. 8. p. 202. f. *Quoniam iniquit. meæ elevatæ sunt super caput meum : quasi onus*, &c. item l. 3. in ep. ad Galat. to. 4. p. 292. c. 309. f. at in Isai. 1. to. 3. p. 11. a. *Elevatæ sunt iniquit. meæ super cap. meum : quasi onus grave ingravatæ sunt*, &c. & in Isai. 58. p. 435. c. *Iniquitates meæ elevatæ sunt supra..... quasi onus grave aggravatæ sunt*, &c. Aug. in hunc Ps. *Quoniam iniquitates meæ sustulerunt caput meum : sicut fascis gravis gravatæ sunt*, &c. Auct. op. imp. in Matt. hom. 29. p. 121. b. cum Petro Chrysol. s. 44. p. 880. c. & Cassiod. in hunc Ps. *Quoniam iniquit. meæ superposuerunt*, &c. ut in textu. Id Ambr. in hunc Ps. ita explicat : *Supertransierunt caput meum, & supereminent mihi ut sensus meos deprimant.* In Gr. Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλήν μου· ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν, &c.

℣. 6. Ita Ambr. l. de lapsu virg. to. 2. p. 318. d. necnon S. Paulin. epist. 40. p. 244. c. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. nisi quòd scribunt *computruerunt.* Ambrosius in Ps. 37. p. 828. a. alludens dicit, *corruptas esse & computruisse cicatrices*, &c. Psalt. verò Mediolan. & Carn. hab. *deterioraverunt*, ut sup. Aug. in eund. Ps. *Computruerunt & putuerunt livores mei, à facie*, &c. Item in Psalt. Mediol. *livores mei.* Ap. Fulg. ep. 4. ad Prob. p. 178. *Computruerunt & deterioratæ sunt cicatr. meæ*, &c. ut in Vulg.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
7. Miser factus sum & curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.	*Afflictus sum & incurvatus sum nimis: tota die mœrens ambulabam.*	7. Miseriis adflictus sum & turbatus usque ad finem: tota die contristatus ingrediebar.
8. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea.	*Quia lumbi mei repleti sunt ignominiâ, & non est sanitas in carne mea.*	8. Quoniam anima mea completa est inlusionibus: & non est sanitas in carne mea.
9. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.	*Evigilavi, & afflictus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.*	9. Incurvatus sum, & humiliatus sum nimis: rugibam à gemitu cordis mei.
10. Domine, ante te omne desiderium meum: & gemitus meus à te non est absconditus.	*Domine in conspectu tuo omne desiderium meum: & gemitus meus à te non est absconditus.*	10. Et ante te omne desiderium meum: & gemitus meus non est absconditus à te.
11. Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea: & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.	*Cor meum fluctuabat, dereliquit me fortitudo mea: & lux oculorum meorum etiam ipsa non est mecum.*	11. Cor meum conturbatum est, & deseruit me fortitudo mea: & lumen oculorum meorum non est mecum.
12. Amici mei, & proximi mei adversùm me appropinquaverunt, & steterunt.	*Cari mei, & amici mei contra lepram meam steterunt,*	12. Amici mei, & proximi mei adversùm me adpropiaverunt, & steterunt.
Et qui juxta me erant, de longè steterunt: 13. & vim faciebant qui quærebant animam meam.	*Et vicini mei longè steterunt: & irruebant quærentes animam meam:*	Et proximi mei à longè steterunt: 13. & vim faciebant qui quærebant animam meam.
Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates: & dolos tota die meditabantur.	*Et investigantes mala mihi, loquebantur insidias, & dolos tota die meditabantur.*	Et qui inquirebant mala mea, locuti sunt vanitatem: & dolum tota die meditabantur.
14. Ego autem tanquam surdus non audiebam: & sicut mutus non aperiens os suum.	*Ego autem quasi surdus non audiebam, & quasi mutus qui non aperit os suum.*	14. Ego autem velut surdus non audiebam: & sicut mutus qui non aperit os suum.
15. Et factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones.	*Et eram quasi homo non audiens, nec habens in ore suo redargutiones.*	15. Et factus sum ut homo non audiens: & non habens in ore suo increpationes.
16. Quoniam in te Domine speravi: tu exaudies me Domine Deus meus.	*Te enim Domine exspectabam: tu exaudies Domine Deus meus.*	16. Quoniam in te Domine speravi: & exaudies me Domine Deus meus.

Ex Ms. Sangerm.

Notæ ad Versionem antiquam.

In Gr. Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου, ἀπὸ, &c.

℣. 7. Sic in Psalt. Corb. ad verbum. Item in Rom. Fabri, addito *sum*, ad *turbatus*, sicut *in*, post *usque*. In Rom. Martianæi, & *curvatus sum*, ut in Vulg. Similiter apud Hieron. Algas. quæst. 8. col. 202. f. Item apud Ambrosium in hunc Ps. p. 828. f. & l. de lapsu virg. to. 2. p. 318. d. *Miseriis afflictus sum & curvatus sum usque in finem*, &c. Sic etiam legunt August. & Cassiod. in hunc Ps. nisi quòd August. loco *ingrediebar*, ponit *ambulabam*. Hieron. in Isai. 58. to. 3. p. 428. f. *Afflictus sum & incurvatus sum usque ad*, &c. In Gr. Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην ἕως τέλους..... ἐπορευόμην. Suspicor mendum in Ms. Sangerm. ubi scriptum *turbatus*, pro *curvatus*: sæpe enim in hoc codice littera *v* mutatur in *b*, & vice versa; prima etiam littera *t* facilè potuit scribi pro *c*: attamen in Psalt. Corb. & Rom. Fabri etiam legitur *turbatus*, quod Græco textui repugnat, ut & PP. Lat. Item in Ms. Sangerm. scriptum est, *Misertis adflittus sum*, sed aperto mendo, pro *miseriis*.

℣. 8. Ita legit Ambros. in hunc Ps. p. 829. d. paulòque post monet *Symmachum* dixisse *lumbos*; & infra p. 830. a. *Bene*, inquit, *LXX. Viri* animæ illusiones *dixerunt*: quam lectionem admittunt August. & Cassiod. in eund. Ps. cum Psalt. Ròm. Corb. Mediol. & Carnut. Sic etiam habet ℟. ad lect. 7. Domin. Passionis, cum Psalt. Arab. & Æthiop. In Moz. sic: *Anima mea completa est invisionibus*, sed errore manifesto, pro *inlusionibus*. In Gr. ed. Rom. Ὅτι ἡ ψυχή μου ἐπλήσθη ἐμπαιγμῶν, &c. Ms. verò Alex. cum edd. Ald. Compl. & Symm. hab. Αἱ ψύαι μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμάτων, &c.

℣. 9. Concinit Ambros. in hunc Ps. col. 829. d. & in Luc. 19. col. 1497. b. nisi quòd hoc ult. loco delet *sum*, post *incurvatus*, & constanter scribit *rugiebam*: at l. 5. de fide, to. 2. col. 570. f. legit: *Afflictus sum, & humiliatus sum nimis*: & l. de lapsu virg. col. 318. d. *rugio à gemitu*, &c. August. in hunc Ps. *Infirmatus sum, & humiliatus sum usque nimis: rugiebam*, &c. Cassiod. in eund. Ps. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. *Incurvatus sum, & humiliatus sum usquequaque*, &c. Item in Mediol. & Carnut. *Incurvatus sum*. In Gr. Ἐκακώθην, καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα· ὠρυόμην, &c.

℣. 10. Sic Ambros. in hunc Ps. p. 829. d. 832. b. & inf. p. 930. a. Itidem in Psalt. Moz. præter unum &, quod initio ipso deest. In Rom. sic: *Et ante te est omne desiderium..... à te non est absconditus.* Similiter apud Aug. in eund. Ps. præter hoc, *non est absconditus à te*. Ap. Cassiod. & in Psalt. Corb. *Et ante te omne desiderium..... non est à te absconditus.* In Gr. Vat. Καὶ ἐναντίον σου πᾶσα..... οὐκ ἀπεκρύβη ἀπό σου. Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Κύριε, ἐναντίον σου..... ἀπό σου οὐκ ἀπεκρύβη.

℣. 11. Ita legunt Ambr. & Aug. in hunc Ps. Similiter in Psalt. Rom. & ap. Cassiod. hoc addito, *in me*, post *conturbatum est*. Item in Moz. dempto &, post *in me*. Sed Ambr. l. de lapsu virg. to. 2. p. 318. e. legit: *Cor meum turbatum est intra me, dereliquit me virtus mea*, &c. ut supra. In Psalt. Corb. *Cor meum conturbat. est, deseruit me virtus mea: & lumen oculorum meor. non est mecum.* In Gr. Vat. Ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου· καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου οὐκ ἔστι, &c. Alex. verò cum edd. Ald. & Compl. hab. μου καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστιν, &c.

℣. 12. Ita ferunt Psalt. Rom. & Moz. ad verbum. Similiter Corb. cum Ambr. Aug. & Cassiod. excepto uno *appropinquaverunt*. Item ap. S. Paulin. ep. 11. p. 50. a. *proximi mei à longè*, &c. sicut in Psalt. Mediol. & Carnut. August. verò loco cit. delet utrumque *mei*, sed infra addit. In Gr. καὶ οἱ ἔγγιστά μου μακρόθεν, &c. Ms. Alex. cum Ald. & Compl. ἀπὸ μακρόθεν.

℣. 13. Sic in Psalt. Corb. & Moz. est. Rom. verò Vulgatæ congruit; sicut etiam Ambros. & Cassiod. in hunc Ps. nisi quòd hab. *vanitatem* ut sup. item apud Ambr. & *dolum*. Ap. August. in eund. Ps. similiter: *qui quærebant mala mea, locuti sunt vanitatem: & dolum*, &c. In Gr..... καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι, ἐλάλησαν ματαιότητας· καὶ δολιότητας..... ἐμελέτησαν.

℣. 14. Sic Ambros. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Corb. In Moz. & apud Cassiod. *velut surdus..... qui non aperuit*, &c. Apud August. in eund. Ps. *velut surdus..... non aperiens*, &c. In Gr. ὡσεὶ κωφὸς..... οὐκ ἀνοίγων, &c.

℣. 15. Similiter in Psalt. Rom. Corb. & ap. Cassiod. in hunc Ps. Moz. etiam, Mediolan. & Carnut. ferunt *increpationes*; sicut Ambr. in hunc Ps. p. 833. f. Rufin. in Symb. p. 182. a. & Hieron. in Jerem. 28. to. 3. p. 662. f. August. verò in eund. Ps. leg. *redargutiones*. Gr. ἐλεγμούς, & supra ὡσεὶ, pro *ut*, Ambros. & alii *sicut*. Hieron. *quasi*.

℣. 16. Psalt. Corb. *Quoniam in te Dom. speravi: tu exaudies Deus meus.* Rom. Fabri: *speravi: dixi: Tu exaudies Domine Deus meus.* Rom. Martianæi: *dixi: Tu exaudies me Domine*, &c. Mozarab. *speravi Domine: tu exaudies Do-*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 17. Quia dixi : Ne aliquando inſultent in me inimici mei : & dum commoventur pedes mei, in me magna locuti ſunt.	*Quia dixi : Ne fortè inſultent mihi, & cùm vacillaverit pes meus, ſuper me magnificentur.*	17. Quia dixi : Nequando ſupergaudeant mihi inimici mei : & dum commoventur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt.
18. Quoniam ego in flagella paratus ſum : & dolor meus ante me eſt ſemper.	*Quia ego ad plagam paratus ſum, & dolor meus contra me ſemper.*	18. Quoniam ego in flagella paratus ſum : & dolor meus in conſpectu meo ſemper.
19. Quoniam iniquitatem meam ego pronuncio : & cogitabo pro peccato meo.	*Quia iniquitatem meam annuntio, & contriſtabor pro peccato meo.*	19. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo : & cogitabo pro peccato meo.
20. Inimici autem mei vivunt, & confirmati ſunt ſuper me : & multiplicati ſunt qui me oderunt iniquè.	*Inimici autem mei viventes confortati ſunt, & multiplicati ſunt odientes me mendaciter.*	20. Inimici autem mei vivunt, & confirmati ſunt ſuper me : & multiplicati ſunt qui oderunt me iniquè.
21. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi : quoniam ſubſecutus ſum juſtitiam.	*Et qui reddunt malum pro bono, adverſabantur mihi : quia ſequebar bonum.*	21. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi : quoniam ſequebar bonitatem.
22. Ne derelinquas me Domine Deus meus : ne diſceſſeris à me.	*Ne derelinquas me Domine : Deus meus ne elongeris à me.*	22. Ne derelinquas me Domine Deus meus : ne diſceſſeris à me.
23. Intende in adjutorium meum, Domine Deus ſalutis meæ.	*Feſtina in auxilium meum, Domine ſalutis meæ.*	23. Intende in adjutorium meum, Domine Deus ſalutis meæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

mine Deus meus. Ambroſ. *Domine ſperavi : tu exaudies me Domine*, &c. Itidem ap. Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. dempto uno *me.* In Gr..... Κύριε ἤλπισα· σὺ εἰσακούσῃ Κύριε, &c.

℣. 17. Sic in Pſalt. Rom. uno excepto *commoverentur.* Item in Mozarab. *commoverentur..... in me :* at ſupra, *Ne unquam inſultent in me*, &c. Apud Ambroſ. in hunc Pſ. p. 837. a. d. *Ne aliquando exſultent in me..... & dum commoventur...... in me.* Similiter ap. Aug. & Caſſiod. in eund. præter hoc, *Nequando inſultent.* Item in Pſalt. Corb. *Nequando inſultent inimici mei : & dum commov. ped. mei, in me magna loc. ſunt.* In Gr. Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι..... καὶ ἐν τῷ σαλευθῆναι..... ἐπ᾽ ἐμὲ, &c.

℣. 18. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Fabri. In Corb. deeſt tantùm *ſum*, poſt *paratus.* In Rom. Martianæi, & Moz. ſic, *ad flagella paratus ſum :* præterea in Moz. *contra me eſt ſemper.* Apud Ambroſ. in eund. Pſ. *in flagella paratus eſt.* In Gr. Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἕτοιμος· καὶ ἡ ἀλγηδών μου ἐνώπιόν μου διαπαντός· Alex. Ald. & Compl. ἐστὶν διαπαντός.

℣. 19. A Pſalt. Sangerm. hæc abſunt tria, *meam ego pronuncio*, ſed calami lapſu aperto ; totidem verba ſuffecimus ex Pſalt. Rom. Carnut. Corb. & Moz. Apud Caſſiod. in hunc Pſ. *Quon. iniquit. meam pronunciabo : & cogitabo*, &c. ut ſup. Ap. Aug. verò in eund. Pſ. *ego pronuncio : & curam geram pro peccato meo.* Ambr. in hunc Pſ. dicit : *Iniquitatem ſuam David pronunciabat*, &c. Ruric. l. 2. epiſt. ep. 14. p. 569. d. *Quoniam iniquitates meas ego pronuncio*, &c. Gr. Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἀναγγελῶ (Alex. Ald. & Compl. ἐγὼ ἀναγγελῶ·) καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς, &c.

℣. 20. Ita Aug. in hunc Pſ. In Pſalt. Moz. & Rom. Fabri : *Inimici autem mei vivent, & confortati ſunt ſuper me.* In Corb. *vivent, & confirmati ſunt.* In Rom. Martianæi, & ap. Caſſiod. *Inimici mei autem vivunt, & confortati ſunt*, &c. Apud Ambroſ. in eund. Pſ. 838. f. *Inimici mei vivunt, & confirmati ſunt*, &c. ut in Vulg. In Gr. Οἱ δὲ ἐχθροί μου ζῶσι, καὶ κεκραταίωνται ὑπὲρ ἐμέ..... μισοῦντές με, &c.

℣. 21. Sic Ambroſ. in hunc Pſ. p. 838. f. cum Pſalt. Corb. In Rom. ſic : *Qui retribuebant mihi mala pro bonis*, &c. quæ in textu. Itidem in Moz. & ap. Caſſiod. dempto uno *mihi*, poſt *retribuebant.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. ita : *Detrahebant mihi, qui retribuunt mala pro bonis : quoniam perſecutus ſum juſtitiam.* In Pſalt. Carnut. & apud S. Paulin. epiſt. 38. p. 233. b. *ſubſecutus ſum juſtitiam ;* in Mediolan. *ſubſequebar juſtitiam.* In Gr. Οἱ ἀνταποδιδόντες κακὰ (Alex. Ald. & Compl. μοι κακὰ) ἀντὶ ἀγαθῶν, ἐνδιέβαλλόν με· ἐπεὶ κατεδίωκον δικαιοσύνην· in aliis libb. ἀγαθωσύνην, ut in Vulg.

℣. 22. Concordant Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum vet. Pſalt. & Gr. In Brev. verò Moz. præmittuntur iſta : *Et projecerunt me dilectum tanquam mortuum abominatum ;* tum ſequitur : *Ne derelinquas me*, &c. Ambroſ. quoque ſub finem expoſitionis hujus Pſalmi, p. 841. a. ait : *Complevimus Pſalmum etiam cum ejus interpretatione verſiculi, quem Græci nonnulli codices, ſed non omnes habent Latini. Nam ante reſponſorium proximum verſiculus eſt :* Et projecerunt me ſicut mortuum abominatum. Sed tu ne derelinquas me Domine : ne diſceſſeris à me ; *hoc enim ſequitur, id eſt : Tu ne derelinquas, qui mortuum fœtentem curare conſueſti.* Verſiculum autem illum vix aliubi etiamnum reperias, præterquam in Verſione Arabica, Æthiopica, & apud Theodoretum. Prima nempe ſic habet : *Reſpuerunt me dilectum quaſi mortuum abominandum, & clavis confixerunt corpus meum :* Æthiop. *Et repulerunt fratres ſuos tanquam cadaver immundum. Ne derelinquas*, &c. Theodoretus denique : Καὶ ἀπέρριψάν με τὸν ἀγαπητὸν ὡς νεκρὸν ἐβδελυγμένον.

℣. 23. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Apud Auguſt. in eund. Pſ. deeſt vox *Deus*, ſicut in Gr. Apud Ambroſ. verò in hunc Pſ. p. 840. f. ita : *Tu autem Domine, curas...... adjuvas..... quia Deus ſalutis meæ es.*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem, Edithun, Canticum David. XXXVIII.	*Victori Idithun Canticum David. XXXIX.*	1. In finem, ipſi Idithun, Canticum David. XXXVIII.
2. Dixi : Cuſtodiam vias meas : ut non delinquam in lingua mea.	*Dixi : Cuſtodiam vias meas, ne peccem in lingua mea :*	2. Dixi : Cuſtodiam vias meas : ut non delinquam in lingua mea.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. De hoc titulo ita diſſerit Ambroſ. præfat. in hunc Pſ. p. 842. *Hunc Pſalmum David ſcripſit, & Idithum, viro diſciplinis Leviticis & Sacerdotalibus erudito, canendum dedit, qui ante arcam Domini Pſalmorum ſeriem pangendi ſolertiſſimus præcinebat. Ergo quia non Idithum ſcripſit hunc Pſalmum, ſed propheta David, & Idithum viro canendi perito pſallendum dedit, ideo ſic inſcriptus eſt titulus :* In finem, pro Idithum, Canticum ipſi David. Eadem repetit l. 1. offic. to. 2. p. 8. b. In Brev. Mozar. ſic titulus exſtat : *In finem, pro Idithum, Pſalmus David.* In Pſalt. Rom. Fabri, *In finem, Idithum, Canticum David.* In Rom. Martianæi, & ap. Caſſiod. *pro Idithun*, &c. Apud Aug. in eund. Pſ. *In finem, pro Idithun, Canticum ipſi David.* Sic etiam in Pſalt. Carnut. dempto uno *ipſi.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος, τῷ Ἰδιθοὺν, ᾠδὴ τῷ Δαυίδ· in Alex. Ald. & Compl. τῷ Ἰδιθούμ.

℣. 2. Ita legunt Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Corb. Sic etiam in Moz. excepto uno *derelinquam ;* ſed Ambroſ. in Pſ. 118. p. 983. a. & l. 1. offic. to. 2. p. 3. e. habet cum Chromat. Aquil. in Matth.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
Poſui ori meo cuſtodiam, cùm conſiſteret peccator adversùm me.	*Cuſtodiam os meum ſilentio, donec eſt impius contra me.*	Poſui ori meo cuſtodiam, dum conſiſtit peccator adversùm me.
3. Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis: & dolor meus renovatus eſt.	*Obmutui ſilentio, tacui de bono: & dolor meus conturbatus eſt.*	* 3. Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis: & dolor meus renovatus eſt.
4. Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardeſcet ignis.	*Incaluit cor meum in medio mei: in meditatione mea incenſus ſum igne.*	4. Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardeſcit ignis.
5. Locutus ſum in lingua mea: Notum fac mihi Domine finem meum,	*Locutus ſum in lingua mea: Oſtende mihi Domine finem meum,*	5. Locutus ſum in lingua mea: Notum fac mihi Domine finem meum,
Et numerum dierum meorum quis eſt: ut ſciam quid deſit mihi.	*Et menſuram dierum meorum quæ ſit: ſciam quid mihi deſit.*	Et numerum dierum meorum quis eſt: ut ſciam quid deſit mihi.
6. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos: & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te.	*Ecce breves poſuiſti dies meos, & vita mea quaſi non ſit in conſpectu tuo:*	6. Ecce veteres poſuiſti dies meos: & habitatio mea tanquam nihil ante te.
Veruntamen univerſa vanitas, omnis homo vivens.	*Omnia enim vanitas, omnis homo ſubſiſtens.* SEMPER.	Veruntamen univerſa vanitas, omnis homo vivens. DIAPSALMA.
7. Veruntamen in imagine pertranſit homo: ſed & fruſtra conturbatur.	*Tantùm in imagine ambulat homo, tantùm fruſtra conturbatur:*	7. Quanquam in imaginem ambulet homo: tamen vanè conturbatur.
Theſaurizat: & ignorat cui congregabit ea.	*Congregat, & ignorat cui dimittat ea.*	Theſaurizat: & ignorat cui congregavit ea.
8. Et nunc quæ eſt exſpectatio mea? nonne Dominus? & ſubſtantia mea apud te eſt.	*Nunc ergo quid exſpecto Domine? præſtolatio mea tu es.*	8. Et nunc quæ eſt exſpectatio mea? nonne Dominus? & ſubſtantia mea ante te eſt.
9. Ab omnibus iniquitatibus	*Ab omnibus iniquitatibus meis*	9. Ab omnibus iniquitati-

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

p. 982. d. & vet. Pſalt. *delinquam.* Similiter ap. Aug. in eund. Pſ. extremòque, *dum conſiſtit adversùm me peccator.* Itidem Ambroſ. l. de exhort. virg. to. 2. p. 300. e. Hieron. verò in Iſai. 37. to. 3. col. 287. e. *cùm conſiſteret adversùm me peccator.* Græc. ἐν τῷ συςῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου.

℣. 3. Succinit Ambroſ. in hunc Pſ. p. 847. c. e. & l. 1. offic. to. 2. p. 7. & de lapſu virg. p. 317. c. Item Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Apud Auguſt. in eund. Pſ. ſic: *Obſurdui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis*, &c. Apud Hieron. in Iſai. 37. to. 3. col. 287. e. *Obmutui, & humiliatus ſum, & tacui de bonis.* In Gr. Ἐκωφώθην, καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν, &c. ut ſup.

℣. 4. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. & Rom. Apud Ambroſ. in hunc Pſ. p. 848. c. & l. de lapſu virg. to. 2. p. 317. c. *exardeſcet.* Item apud Aug. in eund. Pſ. ſed ſilentio præterit iſta: *Concaluit..... intra me.* S. Paulinus verò epiſt. 23. p. 121. c. habet: *Concaluit..... & in meditatione ignis exarſit.* Gr. Ἐθερμάνθη..... καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ.

℣. 5. Similiter ap. Ambroſ. & Auguſt. in hunc Pſ. ſi excipias unum *qui eſt.* In Pſalt. Moz. *quid eſt;* ſed Ambr. l. 4. de interpel. Dav. c. 7. to. 1. p. 668. e. & l. 1. offic. to. 2. p. 62. f. legit *quis eſt*, cum Caſſiod. & Vulg. Vide etiam Ambroſ. l. 2. de fide Reſur. p. 1142. e. Similiter in Pſalt. Rom. niſi quòd hab. *Notum mihi fac.* In Gr. Γνώρισόν μοι..... τίς ἐςιν, &c.

℣. 6. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. *Ecce veteres poſ. dies meos: & ſubſtantia mea tanquam nihil ante te eſt. Veruntamen*, &c. Similiter hab. Aug. in eund. Pſ. dempto uno *eſt.* Ambroſ. l. de fide Reſurr. to. 2. p. 1142. f. cum Pſalt. Corb. *Ecce veteres..... & habitudo mea tanquam nihil ante te*, &c. at in Pſ. 38. to. 1. p. 850. e. legit *ſubſtantia mea*, Pſalt. Carnut. *habitudo.* Phœbad. Agin. contra Arian. p. 301. d. *Subſtantia mea tanquam nihilum ante te.* Ambroſiaſt. p. 75. a. *Veruntamen vanitas, omnis homo vivens.* Pſalt. Moz. *& omnis homo vivens.* Ambroſ. to. 1. p. 661. d. & epiſt. 34. to. 2. p. 923. a. conſtanter, *univerſa vanitas, omnis*, &c. ſed tract. in hunc Pſ. col. 850. e. initio leg. *Ecce noviſti dies meos;* paulò verò ſup. 849. f. *Ecce veteres poſuiſti*, &c. tum addit: *Alius habet:* Palæſtas poſuiſti dies meos; mox ita: *Si ſecundùm LXX. Viros*, veteres *accipimus dies, hoc eſt ſecundùm veterem hominem intelligimus exactos..... Quòd ſi* palæſtas *accipimus dies, ex nomine intelligimus plenos certaminis & laboris; quoniam* palæſtæ *luctatores in agone dicuntur.* In Gr. hod. Ἰδοὺ παλαιὰς ἔθου..... καὶ ὑπόςασίς μου ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου, &c. Mſ. Alex. Ἰδοὺ παλεςὰς, &c. edd. Ald. & Compl. Ἰδοὺ παλαιςάς. Ita quoque legunt Chryſoſt. & Greg. Naz. orat. in Cæſar. fratrem. Vide Flamin. Nobil. in hunc locum. Ad ſeq. *Diapſalma* quod attinet, de ipſo meminit Ambroſ. in hunc Pſ. p. 851. f. *Et poſt Diapſalma*, inquit, *reſumpto ſpiritu, ait: Quanquam in imagine*, &c. Habetur pariter ibid. in Pſalt. Corb. & Rom. Martianæi; at in Rom. Fabri, & Gallic. præponitur huic verſiculo, *Veruntamen univerſa vanitas*, &c. In Gr. verò Vat. poſtponitur ut ſupra. In edd. Ald. & Compl. deeſt; nec memoratur ab Auguſt. in eund. Pſ.

℣. 7. Ambr. & Caſſiod. in hunc Pſ. ita legunt: *Quanquam in imagine Dei ambulet homo: tamen vanè conturbatur. Theſaurizat..... cui congregat ea.* Caſſiod. hab. *conturbabitur.* Ambroſ. ubi ſup. p. 852. c. ait: *Græcus tamen non habet* in imagine Dei, *ſed tantummodo* in imagine: verùm l. 4. de interpel. Dav. c. 1. to. 1. p. 661. leg. *in imaginem Dei*, ut & inf. *conturbabitur:* lib. verò de Nabut. c. 4. col. 569. e. ſic addit: *Theſauros condit: & ignorat cui congregat eos.* Anonym. de Trin. ap. Ambr. to. 2. p. 332. f. *Quanquam in imagine Dei perambulet homo: tamen vanè conturbabitur.* Hieron. in Eccleſ. to. 2. p. 761. c. *In imagine enim perambulat homo:* at in Ezech. 8. & 16. to. 3. p. 748. f. 794. e. & l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 511. f. *Veruntamen in imagine perambulat homo: veruntamen fruſtra conturbatur.* Apud Aug. in hunc Pſ. ſic: *Quanquam in imagine ambulat homo: tamen vanè conturbatur. Theſaurizat: & non cognoſcit cui congregabit ea:* & in Pſ. 48. p. 443. d. *ambulet homo..... & neſcit cui*, &c. In Pſalt. Moz. *Quanquam in imaginem ambulet homo: tamen vanè conturbabitur. Theſaurizat: & neſcit cui congreget ea.* Similiter in Rom. Fabri, præter hæc, *in imagine Dei..... & ignorat.* Item in Carnut. *in imagine Dei ambulet.* A Rom. Martianæi abeſt ſeq. *tamen.* In Corb. *Quanquam in imaginem Dei ambulat homo: tamen vanè conturbatur. Theſaurizat: & ignorat cui congregabit ea.* In Gr. Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος· πλὴν μάτην ταράσσεται. Θησαυρίζει· καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά· Mſ. Alex. συνάγει.

℣. 8. Similiter Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. & Carnut. Apud Auguſt. in eund. Pſ. ita, *& ſubſt. mea ante te eſt ſemper.* Sic etiam hab. Phæbad. Agin. cont. Arian. p. 301. d. ſed abſque &. In Pſalt. Rom. & Mozarab. *tanquam nihil ante te eſt.* In Gr. καὶ ἡ ὑπόςασίς μου παρὰ σοί ἐςι. Ed. Rom. hîc addit Διάψαλμα, cujus nulla fit mentio in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. nec etiam apud Ambr. Aug. nec in vet. Pſalt.

℣. 9. Sic Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Corb. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *crue me*, &c. In Brev. Moz. *cripe me:* ſtatimque, *opprobrium inſi-*

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
bus meis eripe me : opprobrium inſipienti dediſti me.	*libera me : opprobrium ſtulto ne ponas me.*	meis erue me : opprobrium inſipienti dediſti me.
10. Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu feciſti me : 11. amove à me plagas meas.	*Obmutui, non aperui os meum, quia tu feciſti : tolle à me plagas tuas.*	10. Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu feciſti : 11. amove à me plagas tuas.
12. A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus : propter iniquitatem erudiſti hominem.	*A contentione manus tuæ ego conſumptus ſum : in increpationibus pro iniquitate corripuiſti virum,*	12. A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus : propter iniquitatem corripuiſti hominem.
Et tabeſcere feciſti ſicut aranea animam ejus : veruntamen vanè conturbatur omnis homo vivens. DIAPSALMA.	*Et poſuiſti quaſi tineam deſiderabilia ejus : veruntamen vanitas omnis homo.* SEMPER.	Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animam ejus : veruntamen vanè conturbatur omnis homo.
13. Exaudi orationem meam, & deprecationem meam : auribus percipe lacrymas meas.	*Audi orationem meam Domine, & clamorem meum exaudi ; ad lacrymam meam ne obſurdeſcas :*	13. Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam : auribus percipe lacrymas meas.
Ne ſileas à me : quòd incola ego ſim apud te in terram, & peregrinus, ſicut omnes patres mei.	*Quia advena ego ſum apud te ; peregrinus, ſicut omnes patres mei.*	Ne ſileas : quoniam advena ego ſum apud te, & peregrinus, ſicut omnes patres mei.
14. Remitte mihi, ut refrigerer priuſquam abeam, & ampliùs jam non ero.	*Parce mihi, ut rideam antequam vadam, & non ſubſiſtam.*	14. Remitte mihi, ut refrigerer priuſquam abeam, & ampliùs non ero.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pientium dediſti me. Ambroſius ubi ſup. col. 854. e. ait *alios habere codices : Opprobrium inſipienti ne tradas me ;* ſed alteram lectionem præferre videtur. In Gr..... ῥῦσαί με· ὄνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με. Quinta editio, μὴ δῷς με.

℣. 10. Accinunt Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Corb. & Carnut. Apud Aug. in eund. Pſ. ſic : *Obſurdui, & non aperui..... quoniam tu es qui feciſti me.* In Gr. Ἐκωφώθην, καὶ οὐκ..... ὅτι σὺ εἶ ὁ ποιήσας με.

℣. 11. Ita Pſalt. Moz. hab. cum Corb. Rom. verò *plagas tuas*, cum Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. Aug. in eund. ita : *amove à me flagella tua.* Gr. τὰς μάστιγάς σου.

℣. 12. Itidem in Pſalt. Corb. præter duo ſeqq. *ſuper iniquitatem*, & *ſicut araneam.* In Rom. ſic : *A fortitudine enim manus tuæ... propter iniquit. corripuiſti hominem... ſicut araneam animam ejus : veruntamen univerſa vanitas, omnis homo vivens.* In Mediol. & Carnut. *erudiſti hominem.* In Moz. *velut arenam animam ejus : veruntamen vanè conturbabitur omnis homo vivens.* In Carnut. etiam additur *vivens.* Ambroſ. in hunc Pſ. p. 855. f. legit : *A fortitudine manus tuæ ego defeci ;* ſubinde : *& addidit*, inquit, In increpationibus ſuper iniquitatem erudiſti hominem..... ſicut araneam animam ejus. *Græcus* ὑπὲρ ἀνομίας *dixit, hoc eſt, pro iniquitate ; & integrum verſum,* Ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον, *poſuit ; quod eſt : In increpationibus pro iniquitate erudiſti hominem :* item inf. de aranea loquens, ait : *Sed vanum eſt omne quod fecerit ; ſic homo omnis eſt..... vanè..... & ipſe turbatur,* &c. at l. de lapſu virg. to. 2. p. 319. b. legit : *propter iniquitatem corripuiſti..... ſicut araneam,* &c. Caſſiod. in eund. Pſ. *A fortitudine enim..... ego defeci ;* deinde : *in increpationibus propter iniquitatem corripuiſti hominem..... ſicut araneam... vanè conturb. omnis homo vivens.* Auguſt. verò in eund. Pſ. ita : *A fortitudine manus tuæ ego defeci in argutionibus : pro iniquitate erudiſti hominem. Et contabeſcere feciſti ſicut araneam animam meam : veruntamen vanè conturb. omnis homo vivens :* infra legit *tabeſcere.* In Gr. Ἀπὸ τῆς (Alex. Ald. & Compl. Ἀπὸ γὰρ τῆς) ἰσχύος τῆς χειρός σου ἐγὼ ἐξέλιπον· ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας (Symm. δι' ἀδικίαν) ἐπαίδευσας ἄνθρωπον. Καὶ ἐξέτηξας ὡς ἀράχνην τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· πλὴν μάτην ταράσσεται πᾶς ἄνθρωπος· à Mſ. Alex. & ab edd. Ald. & Compl. abeſt verbum ταράσσεται. Hieron. etiam ad hoc, *vanè conturbatur*, ita ſcribit ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 635. *Et dicitis vos in Græco non inveniſſe* conturbatur ; *ſed & hoc in LXX. ſub veru additum eſt : & hinc apud vos, & apud pleroſque error exoritur, quòd ſcriptorum negligentiâ, virgulis & aſteriſcis ſubtractis, diſt... ctio univerſa confunditur.* Ad ſubjectum *Diapſalma* quod ſpectat, ita pariter ſubnectitur cùm in Pſalt. Rom. tum in Gr. ed. Rom. Sed nulla ejus fit mentio apud Auguſt. deeſtque in Pſalt. Corb. ſicut in editt. Ald. & Compl.

℣. 13. Pſalt. Rom. & Corb. *Exaudi Deus orationem meam..... ne ſileas à me : quoniam incola ego ſum apud te in terra, & peregrinus,* &c. Mozarab. *Exaudi orat. meam Domine..... ne ſileas à me : quia incola ego ſum apud te, & peregrinus,* &c. Ambroſ. in hunc Pſ. p. 858. f. & in Pſ. 48. p. 951. d. *Exaudi Domine orat..... ne ſileas à me : quoniam advena ego ſum apud te in terra, & peregrinus,* &c. ſic etiam l. de bono mort. c. 2. to. 1. p. 391. c. at l. 2. de Abrah. c. 9. p. 340. b. *advena ego ſum in hac terra, & peregr.* &c. Similiter Auct. op. imp. in Matt. hom. 54. p. 227. c. *quoniam advena ſum ego apud te in terra, & peregr.* &c. Auguſt. in hunc Pſ. *ne ſileas à me ;* tum videtur addere, *ne obſurdeſcam in æternum ;* deinde ſic : *quoniam inquilinus ego ſum apud te, & peregr.* &c. item quæſt. 156. in Gen. to. 3. p. 417. a. *inquilinus ego ſum in terra, & peregrinus,* &c. Auct. etiam l. de promiſſ. p. 1. c. 12. leg. *inquilinus ſum, & peregrinus,* &c. Hieron. verò in Iſai. 14. to. 3. p. 166. b. *accola ſum, & peregrinus, ſicut,* &c. Caſſiod. in eund. Pſ. *Exaudi Deus orat..... ne ſileas à me : quoniam ego incola ſum apud te in terra, & peregr.* &c. Pſalt. Mediolan. ſic interpungit : *Exaudi..... & deprec. meam auribus percipe. Lacrymis meis ne ſileas : quoniam,* &c. Gr. Εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου Κύριε, καὶ..... ἐνώτισαι τῶν δακρύων μου· μὴ παρασιωπήσῃς· ὅτι πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ, καὶ, &c. Alex. Ald. & Compl. ἐν τῇ γῇ παρά σοι, καὶ, &c. De his autem Lat. *incola, advena, accola,* ita differit Ambroſ. in hunc Pſ. p. 857. b. *Alius eſt incola,* inquit, *alius advena, alius accola. Incola, qui de loco eſt ; advena, qui aliunde venit ; accola, qui ad tempus colit, & mutatur annorum vicibus.*

℣. 14. Pſalt. Rom. *priuſquam eam, & ampliùs non ero.* Similiter hab. Ambroſ. in hunc Pſ. p. 858. a. at l. de bono mort. c. 2. p. 391. d. & de lapſu virg. to. 2. p. 320. a. *priuſquam abeam.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Fulg. l. 2. de remiſſ. pecc. c. 20. *priuſquam eam,* &c. ut in Rom. In Corb. vitiosè, *priuſquam habeam,* &c. Moz. *priuſquam eam, & ampliùs jam non ero.* Itidem ap. Aug. in eund. Pſ. Apud Hieron. verò epiſt. ad Cypr. to. 2. p. 703. a. *priuſquam abeam, & non ſubſiſtam.* Ap. Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 718. c. *priuſquam vadam, & jam non ero ampliùs.* In Gr. πρὸ τοῦ με ἀπελθεῖν, καὶ οὐκέτι μὴ ὑπάρξω· Symm. καὶ μὴ ὑπάρχειν.

Vulgata hod.	*Hebr.*	Versio antiqua.
1. In finem, Pſalmus ipſi David. XXXIX.	*Victori David Canticum. XL.*	1. In finem, Pſalmus ipſi David. XXXIX. *Ex Mſ. Sangerm.*
2. EXſpectans exſpectavi Dominum, & intendit mihi.	*EXſpectans exſpectavi Dominum, & inclinatus eſt ad me.*	2. EXſpectans exſpectavi Dominum, & reſpexit me.
3. Et exaudivit preces meas: & eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fecis.	*Et audivit clamorem meum, & eduxit me de lacu ſonitûs, de luto cœni.*	3. Et exaudivit deprecationem meam: & eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fecis.
Et ſtatuit ſuper petram pedes meos: & direxit greſſus meos.	*Et ſtatuit ſuper petram pedes meos, ſtabilivit greſſus meos.*	Et ſtatuit ſuper petram pedes meos: & direxit greſſus meos.
4. Et immiſit in os meum canticum novum, carmen Deo noſtro.	*Et dedit in ore meo canticum novum, laudem Deo noſtro.*	4. Et inmiſit in os meum canticum novum, hymnum Deo noſtro.
Videbunt multi & timebunt: & ſperabunt in Domino.	*Videbunt multi & timebunt, & ſperabunt in Domino.*	Videbunt multi & timebunt: & ſperabunt in Domino.
5. Beatus vir, cujus eſt nomen Domini ſpes ejus: & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas.	*Beatus vir, qui poſuit Dominum confidentiam ſuam, & non eſt averſus ad ſuperbias, pompaſque mendacii.*	5. Beatus vir, cujus eſt nomen Domini ſpes ipſius: & non reſpexit in vanitates & in inſanias falſas.
6. Multa feciſti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.	*Multa feciſti tu Domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationes tuas pro nobis: non invenio ordinem coram te.*	6. Multa feciſti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non eſt quis ſimilis ſit tibi.
Annuntiavi & locutus ſum: multiplicati ſunt ſuper numerum.	*Si narrare voluero & numerare, plura ſunt quàm ut narrari queant.*	Adnuntiavi & locutus ſum: multiplicati ſunt ſuper numerum.
Hebr. 10. 5. 7. Sacrificium & oblationem noluiſti: aures autem perfeciſti mihi.	*Victimâ & oblatione non indiges: aures fodiſti mihi.*	7. Sacrificium & oblationem noluiſti: aures autem perfeciſti mihi.
Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti: 8. tunc dixi: Ecce venio.	*Holocauſtum & pro peccato non petiſti: tunc dixi: Ecce venio.*	Holocauſta etiam pro delicto non poſtulaſti: 8. tunc dixi: Ecce venio.
In capite libri ſcriptum eſt de me 9. ut facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.	*In volumine libri ſcriptum eſt de me ut facerem placitum tibi: Deus meus volui, & legem tuam in medio ventris mei.*	In capite libri ſcriptum eſt de me 9. ut faciam voluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. delet *ipſi*. Gr. Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαυὶδ Ψαλμός. Mſ. Alex. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Ita Pſalt. Rom. Corb. & Moz. cum Caſſiod. Similiter hab. Ambroſ. in Pſ. 36. 38. 39. & 45. col. 787. a. 854. b. 859. b. 932. d. item epiſt. 35. to. 2. p. 928. d. at in Pſ. 118. to. 1. p. 979. a. *Exſpectans exſpect. Dom. & exaudivit me;* & infra p. 1060. c. *ſuſtinui Dominum, & reſpexit me.* Aug. in hunc Pſ. col. 327. c. *Suſtinens ſuſtinui Dominum, & adtendit mihi.* In Græco: Ὑπομένων ὑπέμεινα..... καὶ προσέσχε μοι.

℣. 3. Sic in Pſalt. Rom. Corb. Moz. & ap. Caſſiod. Corb. tamen hab. *ſupra petra.* Hilar. in Pſ. 133. p. 465. e. *ſtatuit ſuper petram pedes meos.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. omnia ut in textu, exceptis his, *limi*, loco *fecis*, & *ſupra*, pro *ſuper*. Ap. Ambr. in eund. Pſ. p. 859. c. *eduxit nos de lacu miſeriæ, & de luto fecis:* & in Pſ. 118. p. 979. b. *Et ſtatuit pedes meos in petra: & direxit greſſus meos.* In Gr. Καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου· καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος. Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν, &c. ut in Lat.

℣. 4. Itidem Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Similiter hab. Ambr. in eund. Pſ. p. 859. e. *Immiſiſti in os meum canticum novum;* ſed non addit plura. Ap. Auguſt. verò in eund. Pſ. *Et immiſit..... hymnum Deo noſtro. Videbunt juſti & tim. & ſperabunt in Dominum.* Græc. Καὶ ἐνέβαλεν..... ὕμνον τῷ Θεῷ ἡμῶν. Ὄψονται πολλοὶ..... καὶ ἐλπιοῦσιν ἐπὶ Κύριον.

℣. 5. Ita Maxim. Taurin. in hom. p. 8. b. deleto *in*, ante *inſanias*. Similiter Ambroſ. in hunc Pſ. p. 860. b. & Caſſiod. in eund. excepto *ejus*, loco *ipſius*: at in Pſ. 118. p. 1028. d. Ambroſ. habet: *Beatus vir, cui nomen Domini ſpes ejus*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. & epiſt. 155. to. 2. p. 538. b. *Beatus vir, cujus eſt..... ſpes ejus..... in vanitates & inſanias mendaces.* Pſalt. Rom. *in vanitatem & inſanias falſas;* Mozarab. *nec inſanias falſas.* Corb. *ſpes ipſius; & non reſp. in vanitates, inſanias falſas.* In Græco: Μακάριος ἀνὴρ, οὗ ἐστι..... ἐλπὶς αὐτοῦ..... εἰς ματαιότητας καὶ μανίας ψευδεῖς.

℣. 6. Ita Pſalt. Rom. & Corb. cum Caſſiod. deleto uno *ſit*, poſt *ſimilis*. Itidem in Mozarab. hoc excepto, *& in cogitationibus.* Apud Aug. in eund. Pſ. *non eſt qui ſimilis ſit*, &c. ut in Vulg. Apud Ambroſ. in Pſ. 118. p. 992. a. *cogitationibus tuis quis ſimilis erit?* & in Pſ. 39. p. 861. c. *Annuntiavi & locutus ſum*, &c. ut ſup. In Gr. καὶ τοῖς διαλογισμοῖς σου οὐκ ἔστι τις ὁμοιωθήσεταί σοι, &c.

℣. 7. Ita vet. Irenæi Interpres, l. 4. c. 17. p. 248. a. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Moz. niſi quòd in his habetur *corpus*, pro *aures*, ſicut in Pſalt. Mediolan. Item apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum ſeqq. *Holocauſta etiam pro delicto non poſtulaſti;* Aug. *non petiſti.* Hilar. in Pſ. 53. p. 101. a. legit: *Hoſtiam & oblationem noluiſti: perfeciſti autem mihi corpus.* Ambroſ. in hunc Pſ. p. 861. c. *Sacrificium & oblat. nol. corpus autem perfeciſti mihi:* at inf. 868. b. *ecce corpus præparaſti mihi:* & l. de apolog. Dav. to. 1. p. 702. b. addit: *Holocauſta & pro peccato non poſtulaſti.* Pſalt. Corb. *Holocauſta etiam pro dilecto* (l. *delicto*) *non poſtulaſti.* Gr. Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας· σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. Ὁλοκαύτωμα (Mſ. Alex. Ὁλοκαυτώματα) καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ᾔτησας. In uno codice, teſte Nobilio, & commentariis Græcorum eſt: ὠτία δέ μοι κατηρτίσω. Paulus apoſt. Hebr. 10. 5. *Hoſtiam & oblationem noluiſti: corpus autem aptaſti mihi.*

℣. 8. Concinunt Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. Hieronymus verò, quæſt. Hebr. to. 2. col. 508. legit: *In capitulo libri ſcriptum eſt de me:* ſimiliter in Eccleſ. col. 787. b. & in Iſai. 29. ac Ezech. 2. to. 3. col. 246. f. 712. e. Gr. Ἐν κεφαλίδι βιβλίου, &c.

℣. 9. Concinunt Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Corb. Rom. Martianæi, & Moz. In Rom. Fabri, ac Mediolan. exſtat *ventris mei*, loco *cordis mei.* Sic etiam habuiſſe alios codices monet Ambroſius ubi ſup. p. 866. b. Hieronymus quoque epiſt. ad Sun. &

	Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.	
Ex Mſ. Sangerm.	10. Bene nunciavi juſtitiam tuam in eccleſia magna, ecce labia mea non prohibebo: Domine tu cognoviſti	*Annuntiavi juſtitiam in eccleſia multa, ecce labia mea non prohibebo: Domine tu noſti.*	10. Annuntiavi juſtitiam tuam in eccleſia magna, ecce labia mea non prohibebo: Domine tu ſciſti.	
	11. Juſtitiam meam. Non abſcondi in corde meo veritatem tuam, & ſalutarem tuum dixi.	*Juſtitiam tuam non abſcondi in medio cordis mei: fidem tuam & ſalutare tuum dixi.*	11. Juſtitiam tuam non abſcondi in corde meo: veritatem tuam & ſalutare tuum dixi.	
	Non celavi miſericordiam tuam, & veritatem tuam ſynagogæ multæ.	*Non abſcondi miſericordiam tuam, & veritatem tuam in eccleſia multa.*	Non abſcondi miſericordiam tuam, & veritatem tuam, à concilio multo.	
	12. Tu autem Domine ne longè facias miſericordias tuas à me: miſericordia tua, & veritas tua ſemper ſuſcepit me.	*Tu Domine non prohibeas miſericordias tuas à me: miſericordia tua & veritas tua jugiter ſervabunt me.*	12. Tu autem Domine ne longè facias miſerationes tuas à me: miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.	
	13. Quoniam circuierunt me mala, quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem.	*Circumdederunt enim me mala, quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui videre.*	13. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem.	
	Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.	*Plures factæ ſunt quàm capilli capitis mei, & cor meum dereliquit me.*	Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.	
	14. Complacuit Domino eripere me: Domine, in auxilium meum reſpice.	*Placeat tibi Domine ut liberes me: Domine ad adjuvandum me feſtina.*	14. Complaceat tibi Domine ut eruas me: Domine, ad adjuvandum me reſpice.	Inf. 69. 2.
	15. Confundantur & revereantur ſimul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam.	*Confundantur & revereantur ſimul quærentes animam meam, ut auferant eam:*	15. Confundantur & revereantur ſimul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam.	Sup. 34. 4.
	Convertantur retro, & revereantur qui volunt mihi mala.	*Convertantur retrorſùm, & confundantur qui volunt mala mihi.*	Convertantur retrorſùm, & revereantur qui volunt mihi mala.	
	16. Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi: Euge, euge.	*Pereant poſt confuſionem ſuam, qui dicunt mihi: Vah, vah.*	16. Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi: Euge, euge.	
	17. Exſultentur & lætentur	*Gaudeant & lætentur in te om-*	17. Exſultent & lætentur ſuper	

Notæ ad Versionem antiquam.

Fretel. to. 2. p. 635. c. ad hoc, *in medio cordis mei*, ita ſcribit: *In Græco reperiſſe vos dicitis*, in medio ventris mei, *quod & in Hebræo ſic ſcriptum eſt..... ſed propter euphoniam apud Latinos* in corde *translatum eſt; & tamen non debemus ſubtrahere quod verum eſt.* Græc. Vat. habet: τοῦ ποιῆσαι..... ὁ Θεός μου ἠβουλήθην..... ἐν μέσῳ τῆς καρδίας μου. Alex. verò, Ald. & Compl. τῆς κοιλίας μου.

℣. 10. Sic eſt in Pſalt. Corb. Rom. & Moz. Ita quoque legit Ambroſ. in hunc Pſ. p. 866. b. c. cum Auguſt. & Caſſiod. in eund. Auguſtinus tamen ibid. habet *annuntiavi*; at ſupra, *bene nunciavi*, ut in Pſalt. Mediolan. & Carnut. In Gr. εὐηγγελισάμην.

℣. 11. In Pſalt. Sangerm. verbum ult. verſûs præced. *cognoviſti*, jungitur cum ſubſeq. *juſtitiam meam*; ut & iſtud, *non abſcondi*, cum ſeq. *veritatem tuam*; nec malè: nam in Gr. ed. Rom. ſic eſt: Κύριε σὺ ἔγνως τὴν δικαιοσύνην μου, οὐκ ἔκρυψα..... τὴν ἀλήθειάν σου, καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα. Similis admittitur interpunctio in Pſalt. Arab. ac Æthiop. & apud Apollinarium: in aliis autem libris Græcis, & legitur, & interpungitur hoc modo: Κύριε σὺ ἔγνως· τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου· τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ..... εἶπα. Sic eſt etiam in Pſalt. Rom. nec aliter interpungere videntur Patres Lat. licet *juſtitiam meam* habeant, non *tuam*. Et verò Ambroſ. in Pſ. 39. p. 868. a. ita diſſerit: *Ad Patrem dicit: Juſtitiam meam non abſcondi in corde meo: veritat. & ſalut. tuum dixi:* deinde ſic: *Totus ex perſona Chriſti Pſalmus iſte eſt, ideo* juſtitiam meam *dicit*: tamen ſupra p. 866. c. habet: *Juſtitiam tuam non abſcondi in corde meo*; ut legitur in Pſalt. Rom. & apud Caſſiod. in hunc Pſ. At Auguſt. in eund. Pſ. legit: *Juſtitiam meam non abſcondi*, &c. cum Pſalt. Corb. & infra idem Aug. *Non celavi..... veritat. tuam à congregatione multa.* Caſſiod. *in ſynagoga multa*; Pſalt. Rom. *à ſynagoga multa*; Corb. *ſynagogæ multæ*; Mozarab. *à ſynagoga multorum*; ubique *non celavi*. Gr. οὐκ ἔκρυψα... ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς. Symm. ἐν πλήθει. Aq. & Theod. ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ.

℣. 12. Sic apud Caſſiod. in hunc Pſ. ut in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. uno excepto *ſuſceperunt me*; Corb. *ſuſcipit me*; Mediolan. *ſuſcipiant me.* Apud Aug. in eund. Pſ. *ne elonginquaveris miſericordias tuas à me..... ſuſceperunt me.* In Gr. μὴ μακρύνῃς τοὺς οἰκτιρμούς σου..... ἀντελάβοντό μου· Symm. περιφρασσέτω με.

℣. 13. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Martianæi, ſi excipias unum *circumdederunt*, pro *circuierunt*. Caſſiod. præterea legit *multiplicati ſunt*, cum Pſalt. Moz. & Rom. Fabri. S. Paulin. epiſt. 12. p. 65. b. *Multiplicatæ ſunt iniquitates noſtræ ſuper capillos capitis noſtri.* Ap. Ambroſ. l. de fuga ſæc. c. 5. p. 428. f. hæc pauca: *comprehenderunt me..... ut viderem.* In Gr. Ὅτι περιέσχον με κακὰ, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 14. Ita Pſalt. Corb. habet. Moz. verò: *Placeat tibi Domine eripere me: Domine, in auxilium meum reſpice.* Rom. *Complaceat tibi Domine ut eripias me*, &c. ut in textu. Ita quoque legit Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. verò in eund. ſic: *Placeat tibi Domine eruere me:* & infra: *Placeat tibi eruere me: Domine, in adjuvandum mihi reſpice.* In Gr. Εὐδόκησον Κύριε τοῦ ῥύσασθαί με· Κύριε, εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι πρόσχες· Alex. σπεῦσον. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 635. c. ad hæc, *Domine, in adjutorium meum reſpice*, ita ſcribit: *In Græco reperiſſe vos dicitis* σπεῦσον, *id eſt*, feſtina; *ſed apud LXX.* πρόσχες, *id eſt* reſpice, *ſcriptum eſt.* In Mſs. tamen Hieron. Reg. & Florent. ſi Martianæo fides, loco πρόσχες, legitur ἐπὶ βλέπε, cum duplici accentu.

℣. 15. Pſalt. Rom. Martianæi: *Confundantur & revereantur inimici mei, qui quærunt..... Avertantur retrorſùm, & erubeſcant qui cogitant mihi mala.* Itidem in Rom. Fabri, & apud Caſſiod. hoc excepto, *ſimul*, loco *inimici mei.* In Moz. *Confund. & rever. ſimul..... Avertantur retrorſùm, & confundantur qui volunt mala mihi.* In Coiſlin. *retrorſùm, & erubeſcant.* Auguſt. in hunc Pſ. nil differt à Vulg. Ambroſ. in eund. p. 868. c. hæc tantùm citat: *Confund. & rever. ſimul, qui..... ut auferant eam.* Similiter in Gr. deinde ſic: Ἀποστραφείησαν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐντραπείησαν (Alex. καταισχυνθείησαν) οἱ θέλοντές μοι κακά.

℣. 16. Conſentiunt Aug. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. In Gr. Κομισάσθωσαν παραχρῆμα, &c.

℣. 17. Pſalt. Rom. & Coiſlin. cum Caſſiod. *Exſultent & lætentur qui quærunt te Domine*, &c. ut in Vulg. Similiter in Moz. niſi quòd add. *in te omnes*, ad verbum *lætentur.* In Corb. ſic: *Exſultent & lætentur omnes qui ſperant in*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
te omnes quærentes te : & dicant femper : Magnificetur Dominus : qui diligunt falutare tuum.	*nes, qui quærunt te : dicant jugiter : Magnificetur Dominus, qui diligunt falutare tuum.*	in te omnes, qui quærunt te Domine : & dicant femper : Magnificetur : qui diligunt falutarem tuum.	*Ex Mf. Sangerm.*
18. Ego autem mendicus fum, & pauper : Dominus follicitus eft mei.	*Ego autem fum egenus, & pauper : Dominus follicitus erit pro me.*	18. Ego autem egenus, & pauper fum : * Dominus curam habet mei.	* *Mf. vitiosè* Domine.
Adjutor meus, & protector meus tu es : Deus meus ne tardaveris.	*Auxilium meum, & falutare meum tu : Deus meus ne moreris.*	Adjutor meus, & protector meus tu es : Deus meus ne tardaveris.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

te, & quærunt te Domine : & dicant..... falutarem tuum. Apud Aug. in eund. Pf. *Exfultent & jocundentur omnes qui te quærunt Domine*, &c. ut in Vulg. In Gr. Ἀγαλλιάσαιντο καὶ εὐφρανθείησαν ἐπὶ σοὶ πάντες οἱ ζητοῦντές σε Κύριε..... Μεγαλυνθήτω ὁ Κύριος· οἱ, &c. Ald. & Compl. εὐφρανθήτωσαν.

℣. 18. Pfalt. Rom. cum Caffiod. cùm in hunc Pf. tum in Pf. 69. p. 234. b. *Ego verò egenus, & pauper fum : Dominus curam habet mei. Adjutor meus, & liberator meus es tu : Domine ne tardaveris.* Similiter in Coislin. præter feqq. *adjutor & liberator meus efto : Domine Deus meus ne*, &c. In Corb. *Ego autem egenus, & paup. fum : Dominus curam habet mihi*, &c. ut in Vulg. In Moz. *Ego verò egens, & pauper : Dominus curam habet mei. Adjutor & liberator meus es tu : Domine ne tardaveris.* Apud Auguft. in eund. Pf. *Ego autem egenus, & pauper fum : Dominus curam habebit mei* (inf. *habet.*) *Adjutor meus*, &c. ut in textu Sangerm. Hieron. epift. ad Hebidiam, to. 4. p. 169. d. *Ego autem mendicus fum, & pauper : & Dominus follicitus eft pro me.* Gr. Ἐγὼ δὲ πτωχός, καὶ πένης εἰμί· Κύριος φροντιεῖ μου. Βοηθός μου, καὶ ὑπερασπιστής μου εἶ σύ· ὁ Θεός μου μὴ χρονίσῃς.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
1. In finem, Pfalmus ipfi David. XL.	*Victori Canticum David. XLI.*	1. In finem, Pfalmus ipfi David. XL.	*Ex Mf. Sangerm.*
2. Beatus qui intelligit fuper egenum, & pauperem : in die mala liberabit eum Dominus.	*Beatus qui cogitat de paupere : in die malo liberabit eum Dominus.*	2. Beatus qui intelligit fuper egenum, & pauperem : Dominus in die mala liberavit eum.	
3. Dominus confervet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra : & non tradat eum in animam inimicorum ejus.	*Dominus cuftodiet eum, & vivificabit eum, & beatus erit in terra : & non tradet eum animæ inimicorum fuorum.*	3. Dominus confervet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum : & emundet de terra animam ejus ; & * tradat eum in manus inimici ejus.	* *Supp.* non.
4. Dominus opem ferat illi fuper lectum doloris ejus : univerfum ftratum ejus verfafti in infirmitate ejus.	*Dominus confortabit eum in lecto infirmitatis : totum ftratum ejus vertifti in ægrotatione fua.*	4. Dominus opem ferat illi fupra lectum doloris ejus : univerfum ftratum ejus verfafti in infirmitatem ejus.	
5. Ego dixi : Domine miferere mei : fana animam meam, quia peccavi tibi.	*Ego dixi : Domine miferere mei : fana animam meam, quoniam peccavi tibi.*	5. Ego dixi : Dominus miferere mei : fana animam meam, quoniam peccavi tibi.	
6. Inimici mei dixerunt mala mihi : Quando morietur, & peribit nomen ejus ?	*Inimici mei loquentur malum mihi : Quando morietur, & peribit nomen ejus ?*	6. Inimici mei dixerunt mihi mala : Quando morietur, & periet nomen ejus ?	
7. Et fi ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem fibi.	*Et fi venerit ut videat, vana loquetur : cor ejus congregabit iniquitatem fibi ;*	7. Et ingrediebantur ut viderent ; vanè locutum eft cor eorum, congregaverunt iniquitatem fibi.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Caffiod. delet *ipfi*, cum Pfalt. Rom. Corb. & Coislin. Retinet Ambr. tract. in hunc Pfal. p. 867. d.

℣. 2. Sic eft *liberavit*, in Pfalt. Moz. Corb. & Coislin. fed Ambrof. Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. Vulgatæ fuffragantur ad verbum, unà cum Pfalt. Rom. & Gr. Itidem Cypr. l. de oper. & elee. ut & S. Paulin. epift. 34. p. 220. c. rurfufque Ambrof. to. 1. col. 576. c. 744. c. 792. e. 821. c. 1128. d. Cypr. verò lib. 3. Teftim. p. 303. a. hab. *in die malo liberabit illum Deus.* Auct. op. imp. in Matt. hom. 9. p. 56. a. *Beatus qui intelligit fuper mendicum, & pauperem.*

℣. 3. Ita Ambrof. & Caffiod. in hunc Pf. cum Pfalt. Rom. Corb. & Coislin. nifi quòd habent *emundet in terra*, ut & inf. *non tradat* : præterea Ambrof. loco *animam*, legit *vitam* ; Caffiodorique Mfs. tres *animam*, pro *manus*. In Pfalt. Carnut. *& beatum faciat eum in terra : & emundet in terra animam ejus* ; deinde cum Moz. *& non tradat eum in manus inimici ejus.* Hunc ult. verficulum fimiliter habet Aug. in eund. Pf. fed in aliis concordat cum Vulg. prætermittitque medium, *& emundet*, &c. Pfalt. Mediolan. hab. *in manibus inimicorum ejus.* Obfervat Ambrof. loco cit. alios habere Græcos, *& non tradat eum in animas inimicorum ejus.* Gr. edit. Rom. Κύριος φυλάξαι (Alex. cum Ald. & Compl. διαφυλάξαι) αὐτὸν, καὶ ζήσαι αὐτὸν, (Aquil. ζωώσαι,) καὶ μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῇ· καὶ μὴ παραδῷ αὐτὸν εἰς χεῖρας ἐχθροῦ αὐτοῦ· Alex. Ald. & Compl. ἐχθρῶν αὐτοῦ ; Aquila, ἐν ψυχῇ ἐχθροῦ ; Theod. εἰς ψυχήν ; Symm. ψυχαῖς. Sed ex his omnibus Gr. ne unus quidem hab. verficulum med. *& emundet de terra*, &c.

℣. 4. Sic habent Ambrof. & Caffiod. in hunc Pf. cum Pfalt. Rom. excepto ifto, *in infirmitate* : item Ambrof. rurfum to. 1. p. 664. f. 799. f. 1482. a. & to. 2. p. 179. f. Hilarius in Pf. 131. p. 449. d. *univerfum ftratum fuum verfafti.* Aug. in Pf. 40. *totum ftratum ejus vertifti in infirmitate ejus* : at infra : *univerfum ftratum ejus*, &c. Ambrof. in eund. Pf. p. 871. b. notat Symmachum vertiffe *lectum miferiæ ; Aquil. grabatum miferiæ* : deinde : *expreffiùs*, inquit, *LXX. Viri* lectum doloris *putaverunt effe dicendum.* In ed. Rom. Κύριος βοηθήσαι αὐτῷ ἐπὶ κλίνης ὀδύνης αὐτοῦ· ὅλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀῤῥωστίᾳ αὐτοῦ.

℣. 5. Sic in Gr. eft, ut apud Ambrof. Aug. & Caffiod. in hunc Pf. ac in vet. Pfalt. præter unum *Domine.*

℣. 6. Similiter in Pfalt. Coislin. Corb. Rom. Moz. & apud Caffiod. *& periet.* Apud Ambrof. & Aug. in eund. Pf. *& peribit.* In Gr. καὶ ἀπολεῖται, &c.

℣. 7. Sic apud Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. necnon in Pfalt. Rom. Carnut. Coislin. & Mozarab. præter vocem *vana*, pro *vanè* ; item ponunt *&*, ante *egrediebantur*, quod tamen omittit Aug. præterea Coislin. fcribit *foris*, non *foras.* At verò quæ Auguft. hìc refert num. plurali, eadem citat l. de civit. Dei, to 7. p. 481. b. num. fingulari : *Et ingrediebatur ut videret ; vana locutum eft cor*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. Egrediebantur foras, & loquebantur 8. ſimul in unum.	*Egrediens foras detrahet.*	Egrediebatur foras, & loquebatur 8. in idipſum.
Suſurrabant omnes inimici mei adversùm me: cogitabant mala mihi.	*Simul adversùm me murmurabant omnes odientes me: contra me cogitabant malum mihi.*	Adversùm me ſuſurrabant omnes inimici mei: adversùm me cogitabant mala mihi.
9. Verbum iniquum mandaverunt adversùm me: Nunquid qui dormit non adjiciet ut reſurgat?	*Verbum diaboli infundebant ſibi: Qui dormivit non addet ut reſurgat.*	9. Verbum iniquum conſtituerunt adversùm me: Nunquid qui dormit non adjiciet ut reſurgat?
10. Etenim homo pacis meæ, in quem ſperavi: qui edebat panes meos, ampliavit adversùm me ſubplantationem.	*Sed & homo pacificus meus, in quo habui fiduciam; qui manducabat panem meum, levavit contra me plantam.*	10. Etenim homo pacis meæ, in quo ſperavi: qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem. *Act. 1. 16.*
11. Tu autem Domine miſerere mihi, & reſuſcita me: & retribuam illis.	*Tu autem Domine miſerere mei: & leva me, & reddam eis.*	11. Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me: & retribuam eis.
12. In hoc cognovi quoniam voluiſti me: quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.	*In hoc cognovi quòd velis me: quia non inſultabit inimicus meus mihi.*	12. In hoc cognovi quoniam voluiſti me: quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.
13. Propter innocentiam autem meam ſuſcepiſti me: & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.	*Ego autem in ſimplicitate mea adjutus ſum à te, & ſtatues me ante faciem tuam in perpetuum.*	13. Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti: & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.
14. Benedictus Dominus Deus Iſraël à ſæculo, & in ſæculum: fiat, fiat.	*Benedictus Dominus Deus Iſraël à ſæculo, & uſque in ſæculum: amen, & amen.*	14. Benedictus Dominus Deus Iſraël à ſæculo, & uſque in ſæculum: fiat, fiat.

Notæ ad Versionem antiquam.

ejus, congregavit iniquit. ſibi. Egrediebatur foras, & loquebatur ſimul in unum. Similiter apud Ambr. in eund. Pſ. p. 873. a. *De Juda proditore*, inquit, *evidens prophetia ſubtexitur in his verſiculis, qui ſequuntur: Et egrediebatur ut videret, vana locutus; cor ejus congregavit iniquitatem ſibi. Egrediebatur foras, & loquebatur.* Tum addit: *Sic diſtinctum Græcis in codicibus invenimus: Ingrediebatur ergo Judas, quærens prodere Salvatorem, ut videret quid ageret:* & poſt paulò: *Volebat intrare, ſed penetrare non poterat;* ſubinde: *Ingredi moliebatur, & non ingrediebatur;* & infra: *Et egrediebatur foras, & loquebatur.....foras exibat, & cum perfidis ſuſurrabat.* In Pſalt. Corb. ſic: *Et ingrediebatur ut viderit; vanè locutum eſt cor eorum, congregaverunt iniquitatem ſibi. Egrediebatur foras, & loquebantur.* Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 177. b. *Egrediebatur foras, & loquebatur in eodem.* De hoc autem 1. verſiculo, *Et ſi ingrediebatur ut videret*, Hieron. ita diſſerit in epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 635. c. *Et dicitis quòd in Græco non ſit poſitum, cùm manifeſtiſſimè & in Hebræo, & in cunctis Interpretibus ſcriptum ſit, & LXX. tranſtulerint*, Καὶ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν. In ed. Rom. Καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει ἡ καρδία αὐτοῦ.... Ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό.

℣. 8. Voces tres *ſimul in unum*, conjunctæ exhibentur in Pſalt. Sangerm. cum præced. *loquebantur;* ſequentes verò duæ *adversùm me*, cum his, *inimici mei.* At in Pſalt. Rom. Martianæi, & Coiſlin. ſic: *Simul in unum ſuſurrabant: omnes inimici mei adversùm me cogitabant mala mihi.* In Rom. verò Fabri, & Carnut. *Loquebantur ſimul;* deinde, *in unum ſuſurrabant*, &c. In Mozar. *Simul in unum adversùs me ſuſurrabant.* In Corb. *Simul in unum ſuſurrabant adversùs me omnes inimici mei: cogitabant mihi mala.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *In idipſum adversùm me ſuſurrabant:* paulòque poſt: *Quid eſt adversùm me in idipſum?* ſubinde: *In idipſum adversùs me ſuſurrabant omnes..... adversùm me cogit.* &c. Apud Caſſiod. in eund. Pſ. *Simul in unum ſuſurrabant omnes inim. mei: adversùm me cogit.* &c. in Gr. καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό, ut poſuimus ſupra; deinde ſic: Κατ᾽ ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου· κατ᾽ ἐμοῦ ἐλογίζοντο κακά μοι.

℣. 9. Sic in Pſalt. Rom. eſt, & Coiſlin. In Moz. verò ita: *Verbum iniq. cogitabant adversùs me.* Ap. Ambroſ. in hunc Pſ. *propoſuerunt adversùm me.* Apud Aug. in eund. *diſpoſuerunt adversùs me.* Ap. Caſſiod. *conſtituerunt*, &c. ut in Vulg. In Gr..... κατέθεντο κατ᾽ ἐμοῦ· deinde, Μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει, &c. Aquila, ὡς κοιμηθῇ οὐ προσθήσει, &c.

℣. 10. Ita Ambroſ. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. uno excepto *ſuper me*, pro *adversùm me:* tum ait: *Ampliavit, Græcus* ἐμεγάλυνεν *dixit, hoc eſt, magnificavit:* & infra: *Hoc eſt quod ait:* magnificavit ſuper me ſupplantationem; *quo verbo inſultantis jactantiam declaravit:* in conſequentibus verò, *ampliavit ſuper me ſupplant.* Pſalt. Moz. & Coiſlin. hab. *ampliavit adversùm me ſupplant.* Mediolan. *adampliavit adversùs me ſupplant.* Sic etiam legit Maxim. Taurin. in homil. p. 22. h. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Etenim homo..... in quo ſperabam: qui edebat*, &c. ut in textu Sang. Tertullianus verò, l. 4. adv. Marc. p. 733. b. *qui mecum panem edit, levabit in me plantam.* Auguſt. in hunc Pſ. *in quem ſperavi: qui edebat panes meos, ampliavit ſuper me calcaneum.* Item Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 177. b. *amplificavit ſuper me calcaneum.* Rufinus verò in Symbol. p. 180. c. *qui manducavit panes meos, ampliavit adversùm me ſupplantationem.* Græc..... ἐφ᾽ ὃν ἤλπισα· ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ᾽ ἐμὲ πτερνισμόν.

℣. 11. Ita Pſalt. Corb. hab. ad verbum; cui accinunt Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Coiſlin. niſi quòd ſcrib. *mei*, non *mihi.* Aug. etiam in eund. Pſ. hab. *mei, & reſuſcita me: & reddam illis;* & inf. *ſuſcita me: & reddam*, &c. & tract. 11. in Joh. to. 3. p. 2. col. 373. e. *excita me: & reddam.* In Gr. ἐλέησόν με, καὶ ἀνάστησόν με· καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς.

℣. 12. Similiter in Pſalt. Rom. ut apud Ambroſ. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ac in Gr.

℣. 13. Sic habent Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Moz. & Coiſlin. Apud Aug. in eund. Pſ. ſic: *Me autem propter innoc. meam ſuſcepiſti:* at infra: *Propter innoc. meam ſuſcepiſti me*, &c. Ita etiam in Pſalt. Corb. In Gr. Ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου· καὶ ἐβεβαίωσάς με... εἰς τὸν αἰῶνα.

℣. 14. Ita legit Ambroſ. in hunc Pſ. p. 881. b. c. & 884. e. cum Pſalt. Corb. & Græco. Ambr. ibid. p. 882. a. ait: *In Hebræo habetur* amen, amen, *ut adſeruerunt qui librum legerunt in Hebraïcis litteris ſcriptum: Græcus hoc loco*, γένοιτο, γένοιτο *dixit, quod eſt, fiat, fiat.* Apud Aug. in eund. Pſ. *Benedictus Dominus Deus Iſraël à ſæc. & in ſæc. & dicet omnis populus: Fiat, fiat;* quæ Ambroſ. loc ſup. cit. dicit pertinere ad Pſal. 105. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ favet.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
In finem, 1. Intellectus filiis Core. XLI.	*Victori doctiſſimo filiorum Core. XLII.*	In finem, 1. Intellectus filiis Coræ. XLI.
2. QUemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus.	*SIcut areola præparata ad irrigationes aquarum: ſic anima mea præparata ad te Deus.*	2. SIcut cervus deſiderat ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te.
3. Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?	*Sitivit anima ad Deum fortem viventem: quando veniam, & parebo ante faciem Dei?*	3. Sitiit anima mea ad Deum vivum: quando veniam, & parebo ante faciem Dei?
4. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: Ubi eſt Deus tuus?	*Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes per diem ac noctem: cùm diceretur mihi tota die: Ubi eſt Deus tuus?*	4. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: Ubi eſt Deus tuus?
5. Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, uſque ad domum Dei:	*Horum recordatus ſum, & effudi in me animam meam: quia veniam ad umbraculum, tacebo uſque ad domum Dei,*	5. Hæc memoratus ſum, & effudi in me animam meam: quoniam ingrediebar in locum tabernaculi admirationis, uſque ad domum Dei:
In voce exſultationis, & confeſſionis: ſonus epulantis.	*In voce laudis & confeſſionis, multitudinis feſta celebrantis.*	In voce exſultationis, & confeſſionis: ſonus epulantis.
6. Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?	*Quare incurvaris anima mea, & conturbas me?*	6. Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, 7. & Deus meus.	*Exſpecta Deum, quia adhuc confitebor ei, ſalutaribus vultûs ejus.*	Spera in Domino, quoniam confitebor ei: ſalutare vultus mei, 7. & Deus meus.
Ad me ipſum anima mea conturbata eſt: propterea memor ero tui de terra Jordanis, & Hermoniim à monte modico.	*Deus meus in me ipſo anima mea incurvatur: propterea recordabor tui de terra Jordanis, & Hermonim de monte minimo.*	Ad me ipſum anima mea conturbata eſt: propterea memor ero tui Domine, de terra Jordanis, & Hermoniim à monte modico.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem in Pſalt. Corb. In Coislin. verò ad *Coræ*, additur *Pſalmus.* Apud Caſſiod. *Pſalmus David.* Apud Aug. in hunc Pſ. *In finem, in intellectum filiis Core, Pſalmus.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος, εἰς ϛύνεσιν τοῖς υἱοῖς Κορέ. Mſ. Alex. Κορὲ, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Sic Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 2. p. 640. c. & in Pſ. 37. & 40. col. 831. f. 882. e. necnon Caſſiod. in Pſ. 41. cum Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. addita voce *Deus*, in fine. Auguſtinus in hunc Pſ. cum Gr. *Quemadmodum deſiderat..... ſic deſiderat*, &c. ut in Vulg. Hilarius in eund. è ſchedis Marten. *Sicut cervus deſid..... ſic deſiderat anima mea ad Deum vivum;* quæ ultima pertinent ad ℣. ſeq.

℣. 3. Sic Hilar. ubi ſup. & in Pſ. 62. p. 152. e. niſi quòd primo loco omittit verbum *ſitivit*, poſteriori verò loco *Dei*, legit *tuam.* Ambroſ. l. de Iſaac, c. 1. p. 356. c. *Sitivit anima mea ad Deum vivum.* Similiter Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. & Moz. In Coislin. *ſitit*, &c. ut ſup. In Corb. *Sitivit anima mea in Deum vivum: quando ven. & parebo ante*, &c. Rurſum Ambroſ. in Pſ. 61. p. 963. f. ſic hab. *Sitivit anima mea ad te Deus*, & in Pſ. 118. p. 1176. e. *Sitivit in te anima mea:* & in Luc. 12. to. 1. p. 1447. f. *Sitivit anima mea ad Dominum vivum: quando veniam, & apparebo*, &c. item *apparebo*, l. 1. de interpel. Job, c. 5. p. 626. b. ſicut in Pſalt. Rom. Martianæi, & ap. Aug. & Caſſiod. Ambr. verò l. 2. de interpel. Dav. c. 2. p. 640. d. legit, *ad Deum fontem vivum: quando veniam, & parebo*, &c. iterum *parebo*, l. de fuga ſæc. c. 9. p. 438. e. cum Pſalt. Rom. Fabri, & Coislin. Gaud. Brix. ſer. 2. p. 946. c. legit: *Sitivit..... ad Dominum vivum: quando..... & apparebo ante fac. Domini?* Græc. Ἐδίψησεν..... πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα· (Alex. Ald. & Compl. τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα·) πότε ἥξω, καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;

℣. 4. In Pſalt. Mediol. Coislin. Carnut. Corb. & Moz. legitur *panis*, ſicut in Gr. Sic etiam Hilar. habet in Pſ. 61. p. 149. b. & Ambroſ. l. de apol. Dav. c. 6. to. 1. p. 684. b. necnon Aug. in hunc Pſ. ſed Hilarius in eund. è ſched. Marten. ſcribit *panes.* Itidem Ambroſius l. 2. de interpel. Dav. c. 2. to. 1. p. 641. a. & inf. 819. f. 1193. e. 1388. c. cum Caſſiod. & Chromat. Aquil. in Matt. p. 978. d. Præterea Hilar. ap. Marten. hab. *factæ ſunt*, loco *fuerunt;* ſubinde Aug. *cùm dicitur mihi per ſingulos dies;* poſt paulò verò, *quotidie.* Gr. καθ' ἑκάϛην ἡμέραν. In Pſalt. denique Moz. *Ubi es*, non *Ubi eſt;* in Gr. Ποῦ ἐϛιν.

℣. 5. Ita in Pſalt. Coislin. ſi excipiatur vox *admirabilis*, loco *admirationis.* Item in Rom. Moz. & ap. Caſſiod. *ingrediebar in loc. tab. admirabilis.* In Corb. *Hæc memoratus ſum, & effudi..... quoniam ingrediar*, &c. ut in Vulg. Hilar. verò in hunc Pſ. è ſchedis Marten. legit: *Hæc memini, & effudi in me..... quia tranſibo in loc. tab. admirabilis*, &c. at in Pſ. 61. col. 149. b. *Hæc recordatus ſum, & effudi in me*, &c. Sic etiam Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambroſ. p. 16. a. Ambroſ. ipſe in Pſ. 36. col. 809. e. *Hæc recordatus ſum, & effudi ſuper me..... quoniam ingrediar in loc. tab. admirabilis*, &c. ut in Vulg. at l. 2. de interpel. Dav. c. 2. p. 641. b. ſic: *Horum memor, effudi ſuper me anim. meam:* & poſt paulò, *quoniam ingrediar*, &c. ultimòque, *ſonitus epulantis:* ſed epiſt. 30. to. 2. p. 912. c. conſtanter legit *ſonus epulantis;* ſicut l. de fide Reſurr. p. 1164. f. hîc tamen hab. *quoniam tranſibo.* Hieron. in Iſai. 54. to. 3. p. 392. a. *pertranſibo:* at epiſt. ad Princip. to. 2. p. 692. f. *tranſibo;* & in fine, *ſonitus feſta celebrantium.* Sic etiam habetur in Pſalt. Æthiop. & Arabico. Ap. Auguſt. in hunc Pſ. ita: *Hæc meditatus ſum, & effudi ſuper me..... quoniam ingrediar in locum tab. admirab..... & confeſſionis: ſoni feſtivitatem celebrantis.* In Gr. Ταῦτα ἐμνήσθην, καὶ ἐξέχεα ἐπ' ἐμὲ..... ὅτι διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαϛῆς..... Ἐν φωνῇ..... καὶ ἐξομολογήσεως· ἤχου ἑορταζόντων. Alex. ἦχος ἑορτάζοντος; quæ ult. vox ἑορτάζοντος, exſtat pariter in edd. Ald. & Compl.

℣. 6. Ita Caſſiod. hab. cum Pſalt. Coislin. & Corb. niſi hoc excipias, *confitebor illi.* Itidem in Rom. præter unum *in Deo.* Mediolan. etiam & Carnut. carent voce *adhuc*, ante *confitebor.* Aug. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. leg. *Spera in Deum, quia confitebor illi;* cæt. ut ſupra. Sic etiam Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 3. p. 642. c. dempto &, poſt *anima mea.* Hilar. verò in Pſ. 41. è ſchedis Marten. *Ut quid anima triſtis es? & ut quid conturbas me? Spera in Deum, quoniam confiteb. illi.* Auguſt. in Job, to. 3. col. 676. d. *Ut quid triſtis es anima mea? & quare*, &c. Gr. Ἱνατί περίλυπος εἶ..... καὶ ἱνατί..... Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ, &c.

℣. 7. Sic in Pſalt. Corb. eſt. In Rom. verò Martian. *A me ipſo anima mea turbata eſt.* In Rom. Fabri: *Ad me ipſum..... turbata eſt;* reliqua ut in textu, excepto uno *Hermonis.* In Moz. & Coislin. *Apud me ipſum..... turbata eſt..... ero tui Domine, de..... & Hermonis*, &c. Coislin. ſcribit *Hermoni;* Corb. *Hermonii.* Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 3. p. 642. d. *Ad me ipſum..... turbata eſt..... tui Domine, de..... & Hermoniim.* Hilar. in hunc Pſ. è ſched. Marten. *Turbata eſt in me anima mea;* at infra bis, *perturbata eſt..... tui Domine, de..... & Hermonis;* paulò inferiùs abeſt *Domine.* In Pſalt. verò Car-

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 8. Abyſſus abyſſum invocat, in voce cataractarum tuarum.	*Abyſſus abyſſum invocat, in vocem cataractarum tuarum:*	8. Abyſſus abyſſum invocat, in voce cataractarum tuarum.
Omnia excelſa tua, & fluctus tui ſuper me ingreſſi ſunt.	*Omnes gurgites tui, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.*	Omnia excelſa tua, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.
9. In die mandavit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte declaravit.	*Per diem mandavit Dominus miſericordiam ſuam: & in nocte canticum ejus mecum,*	9. In die mandavit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte canticum ejus.
Apud me oratio Deo vitæ meæ, 10. dicam Domino: Suſceptor meus es,	*Oratio Deo vitæ meæ. Dicam Deo: Petra mea,*	Apud me oratio Deo vitæ meæ, 10. dicam Deo: Suſceptor meus es,
Quare me oblitus es? quare me repuliſti, & contriſtatus incedo, dum adfligit me inimicus?	*Quare oblitus es mei? quare triſtis incedo, affligente inimico?*	Quare oblitus es mei? & quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus?
11. Dum confringit me omnia oſſa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me:	*Cùm me interficerent in oſſibus meis, exprobraverunt mihi hoſtes mei:*	11. Dum confringuntur oſſa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei:
Dum dicitur mihi quotidie: Ubi eſt Deus tuus? 12. quare triſtis es anima? & quare conturbas me?	*Dicentes ad me tota die: Ubi eſt Deus tuus? Quare incurvaris anima mea, & conturbas me?*	Dum dicunt mihi per ſingulos dies: Ubi eſt Deus tuus? 12. quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?
* Spera in Deum, quoniam confitebor ei: ſalutare vultus mei, & Deus meus.	*Exſpecta Deum, quoniam adhuc confitebor ei: ſalutaribus vultus mei, & Deo meo.*	Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & Deus meus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nut. deeſt &, initio, ante *Deus meus.* Unde Hieron. ſcribens ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. a. ait: *Inveniſſe vos dicitis,* & Deus meus: *ſed ſciendum hoc in Pſalmo bis inveniri, & in primo poſitum eſſe,* ſalutare vultus mei, Deus meus: *in ſecundo autem, id eſt, in fine ipſius Pſalmi:* ſalutare vultus mei, & Deus meus; *ita duntaxat ut & conjunctio de Hebræo, & Theodotione ſub aſteriſco addita ſit.* Apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſimiliter ibid. deeſt &: exinde Auguſt. leg. *Ad me ipſum..... turbata eſt: propterea memoratus ſum* (inf. *commemoratus ſum*) *tui Domine, de..... & Hermoniim à monte parvo.* Caſſiod. verò: *A me ipſo..... turbata eſt..... memor ero tui Domine,* &c. ut in Vulg. In Gr. ὁ Θεός (Alex. καὶ ὁ Θεός) μου. Πρὸς ἐμαυτὸν..... ἐταράχθη· διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου (Alex. add. Κύριε) ἐκ γῆς..... καὶ Ἑρμωνιεὶμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ.

℣. 8. Ita Pſalt. Corb. hab. ad verbum. Rom. verò & al. cum Caſſiod. in fine, *ſuper me tranſierunt.* Similiter ap. Hilar. in hunc Pſ. è ſchedis Marten. exceptis his, *Omnes altitudines tuæ;* in Pſ. verò 68. *Omnia excelſa tua,* cum hoc ult. *tranſierunt.* Apud Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 4. p. 644. c. & in Pſ. 35. p. 773. c. priora tantùm verba exſtant ut ſupra. Item apud Auguſt. in Pſalm. 41. ſed additur: *Omnes ſuſpenſiones* (in explanatione *ſuſpenſuræ*) *tuæ, & fluctus tui ſuper me ingreſſi ſunt.* Similiter in Pſalm. 87. col. 929. f. g. Ad verbum autem *ingreſſi ſunt,* add. ibid. *vel ſicut quidam meliùs tranſtulerunt,* ſuper me tranſierunt; διῆλθον *enim eſt in Græco, non* εἰσῆλθον: *ubi ergo utrumque poſitum eſt,* & ſuſpenſiones, & fluctus, *non ibi potuerunt poni pro* ſuſpenſionibus, fluctus..... *ſed illic dictum eſt:* Omnes ſuper me tranſierunt, &c. Vide plura inf. ad Pſ. 87. 8. Græcè, εἰς φωνὴν, pro *in voce;* ſubinde, πάντες οἱ μετεωρισμοί σου, καὶ τὰ..... ἐπ᾽ ἐμὲ διῆλθον.

℣. 9. Itidem in Pſalt. Rom. Corb. Carnut. & ap. Caſſiod. In Moz. ſic: *& in nocte declaravit. Apud me & oratio Deo,* &c. In Coiſlin. *& nocte declaravit. Apud me oratio mea, Deus vitæ meæ.* Apud Hilar. verò in eund. Pſ. è ſchedis Marten. ita: *Inter diem mandavit Dominus miſ. ſuam, & nocte manifeſtavit. Apud me oratio mea Deo,* &c. Apud Ambr. l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. a. *Apud me oratio Deo vitæ,* &c. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *& nocte declarabit. Apud me oratio Deo,* &c. In Gr. Ἡμέρας ἐντελεῖται..... καὶ νυκτὸς δηλώσει. Παρ᾽ ἐμοὶ προσευχὴ τῷ Θεῷ, &c. Mſ. Alex. cum ed. Compl. καὶ νυκτὸς ᾠδὴ αὐτοῦ, &c. Ald. ᾠδὴ αὐτῷ.

℣. 10. Pſalt. Rom. cum Ambroſ. l. de interpel. Dav. c. 5. 6. & 7. col. 645. a. 646. b. 647. c. *dicam Deo: Suſceptor meus es, Quare me oblitus es? & quare me repuliſti? & quare triſtis incedo, dum,* &c. Similiter in Coiſlin. præter hoc, *oblitus es mei.* Moz. initio hab. *dicam Deo meo,* &c. ut in Rom. Hilar. in hunc Pſ. è ſched. Marten. *dicam Deo: Suſc. meus es, Quare oblitus es?* & infra: *dicam: Suſceptor meus es, Quare me dereliquiſti? quare triſtis incedo, dum,* &c. Auguſt. in eund. Pſ. *dicam Deo: Suſc..... Quare mei oblitus es? ut quid me repuliſti? & ut quid contriſtatus* (inf. *triſtis*) *incedo, dum,* &c. Caſſiod. in eund. Pſ. *Quare me oblitus es? quare me repuliſti? & quare contriſtatus,* &c. Sic etiam in Pſalt. Corb. dempto ult. *quare.* Gr. ἐρῶ τῷ Θεῷ..... Διατί μου ἐπελάθου; ἱνατί (Alex. Ald. & Compl. καὶ ἱνατί) σκυθρωπάζων πορεύομαι, ἐν τῷ, &c.

℣. 11. Poſt verbum *confringit,* additur in Mſ. Sangerm. litterula *o,* ita videlicet, *confringi To,* quæ quidem litterula videtur in Mſ. præ ſe ferre figuram puncti, potiùs quàm litteræ; vel fortè nota quædam eſt, quæ ſignificat legendum *confringit omnia,* abſque voce media *me,* quæ etiam ſupereſt; vel potiùs huc revocandus totus ille verſus qui legitur infra in eodem Mſ. nempe poſt ℣. 2. Pſalmi XLII. quò etiam malè & oſcitanter tranſvectum fuiſſe credimus, cùm ibid. apertè ſuperfluat; en verba: *In eo dum confringunt omnia oſſa mea, exprobaverunt* (l. *exprobrav.*) *mihi inimici mei.* Hilarius tamen in hunc Pſ. è ſchedis Marten. non leg. *confringunt,* ſed *confringit,* ut ſup. & poſt paulò: *Dum confringit oſſa mea, improperabant tribulantes me: cùm dicerent quotidie: Ubi eſt Deus tuus?* Similiter hab. Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 7. p. 647. c. *confringit oſſa mea,* &c. ut in textu. Item Auguſt. in hunc Pſ. *Dum confringit oſſa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me: dum dicunt mihi per ſingulos dies: Ubi eſt,* &c. Itidem in Pſalt. Corb. addita voce *omnia,* ad *oſſa.* In Rom. verò ſic: *Dum confringuntur omnia oſſa mea, exprobraverunt me qui tribul. me: dum dicitur mihi per ſingulos dies,* &c. In Mozarab. *In eo dum confringuntur oſſa mea, exprobr. mihi qui trib. me: dum dicitur mihi per ſing. dies: Ubi es Deus tuus?* In Coiſlin. *Dum confriguntur omnia..... qui tribulant me: dum dicitur,* &c. Carnut. hab. *dum confringit;* tollit etiam inf. id, *inimici mei;* Mediolan. verò admittit *inimici mei,* ſed antecedentibus caret *qui tribulant me.* Hieron. quoque epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. ad hæc, *exprobraverunt mihi qui tribulant me,* ait: *pro quo vos inveniſſe dixiſtis,* ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου, *id eſt,* exprobraverunt mihi inimici mei, *cùm & apud LXX. ſcriptum ſit,* οἱ θλίβοντές με. Caſſiod. in eund. Pſ. habet *omnia oſſa mea,* abſque hoc inf. *inimici mei;* in aliis concordat cum Vulg. In Græco Vat. ſic: Ἐν τῷ καταθλάσθαι τὰ ὀστᾶ μου (Mſ. Alex. καταθλᾶσαι,) ὠνείδισάν με (Alex. ὠνείδιζόν με) οἱ θλίβοντές με, (Mſ. Alex. οἱ ἐχθροί μου.) Aquila initio hab. ἐν τῷ φονεῦσαί με ἐν ὀστέοις μου. Hieron. *Dum me interficerent in oſſibus meis.*

℣. 12. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. addita voce *mea,* ad hanc *anima.* Hilar. in eund. Pſ. è ſchedis Marten. ſic: *Ut quid triſtis es anima mea? ut quid conturbas me?* Gr. Ἱνατί περίλυπος εἶ ἡ ψυχή μου; καὶ ἱνατί, &c.

* Ita Pſalt. Corb. hab. dempto uno &, poſt *mei.* Rom. Martianæi, *Spera in Deo, quoniam confiteb. illi: ſalutare,* &c. Rom. Fabri: *Spera in Deum,* &c. Coiſlin. *Spera in Domino, quon. confit. illi,* &c. Moz. *Spera in Deum, quia,* &c. Mediolan. etiam & Carnut. carent adverbio *adhuc.* Unde Hieron. ſcribens ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. b. ait: *Et dicitis* adhuc *in Græco non inveniri, quod*

Nota ad Versionem antiquam.

ſub aſteriſco additum eſt ; ita enim & in Hebræo ſcriptum reperimus chi od , *quod ſignif.* ὅτι ἔτι , *Latinèque dicitur*, quoniam adhuc. *Hoc ipſum etiam in xlii. intelligendum eſt.* Et verò Auguſt. in eund. Pſ. legit : *Spera in Deum , quoniam adhuc confitebor illi : ſalus vultus mei* , &, &c. At Hilarius in eund. Pſ. è ſchedis Marten. tollit *adhuc* , & legit : *Spera in Deum* , *quia*, &c. Caſſiod. verò : *Spera in Domino , quoniam adhuc..... ſalutare* , &c. In pleriſque Mſs. Auguſt. loco *ſalus* , habetur *ſalutare ;* & in quibuſdam ſeq. & prætermittitur ; deeſt quoque ſup. ℣. 7. in multis libris Græcis, & Latinis. Edit. Rom. hab. Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ· ἡ σωτηρία , &c. Mſ. Alex. cum Ald. & Compl. σωτήριον.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
1. Pſalmus David. XLII.	*XLIII.*	1. Pſalmus David. XLII. *Ex Mſ. Sangerm.*
Judica me Deus , & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta : ab homine iniquo & doloſo erue me.	*Judica me Deus , & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta : à viro doloſo & iniquo ſalva me.*	* Judica me Deus, & diſcerne juſtitiam meam de gente non ſancta : ab homine iniquo & doloſo eripe me.
2. Quia tu es Deus fortitudo mea : quare me repuliſti ? & quare triſtis incedo , dum affligit me inimicus ?	*Tu enim es Deus fortitudo mea : quare projeciſti me ? quare triſtis incedo , affligente inimico ?*	2. Quia tu es Deus meus , & fortitudo mea : quare me repuliſti ? quare triſtis incedo, dum adfliget me inimicus ?
		** In eo dum confringunt omnia oſſa mea , exprobraverunt mihi inimici mei.
3. Emitte lucem tuam & veritatem tuam : ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum , & in tabernacula tua.	*Mitte lucem tuam & veritatem tuam , ipſa ducent me : introducent me ad montem ſanctum tuum , & ad tabernacula tua.*	3. Emitte lucem tuam & veritatem tuam : ipſa me deduxerunt , & adduxerunt in montem ſanctum tuum , & in tabernacula tua.
4. Et introibo ad altare Dei : ad Deum , qui lætificat juventutem meam.	*Et introibo ad altare Dei ; ad Deum lætitiæ , exſultationis meæ :*	4. Et introibo ad altare : ad Deum , qui lætificat juventutem meam.
Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus : 5. quare triſtis es anima mea ? & quare conturbas me ?	*Et confitebor tibi in cithara Deus Deus meus. Quare incurvaris anima mea , & quare conturbas me ?*	Confitebor tibi in cithara Deus meus : 5. quare triſtis es anima ? & quare conturbas me ?
Spera in Deo , quoniam adhuc confitebor illi : ſalutare vultus mei , & Deus meus.	*Exſpecta Deum , quoniam adhuc confitebor ei : ſalutaribus vultus mei , & Deo meo.*	Spera in Deo, quoniam confitebor illi : ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic in Pſalt. Rom. eſt : Mozar. verò hab. *Ipſi David.* Coiſlin. *In finem , Pſalmus David.* Corb. *Pſalmus David* , ut ſupra. Gr. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ. Mſ. Alex. ita : Εἰς τὸ τέλος , Συνέσεως τοῖς υἱοῖς Κορὲ Ψαλμός.

* Concinit Pſalt. Corb. ad verbum. Rom. quoque & Coiſlin. extremò hab. *eripe me* , cum Caſſiod. Mozar. verò , *libera me ;* Auguſt. *erue me ;* item ſup. *cauſam* , non *juſtitiam* , ut & al. Pſalt. præter Corb. Gr. τὴν δίκην , ultimòque , ῥῦσαί με.

℣. 2. In Pſalt. Rom. Coiſlin. Corb. & Moz. ſimiliter , *Deus meus , & fortitudo mea.* Sic etiam ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. verò in eund. *Deus meus , fortitudo mea :* deinde , *ut quid me repuliſti ? & ut quid triſtis incedo , dum affligit me inimicus ?* Græcè : Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς κραταίωμά μου· ἵνατί ἀπώσω με ; καὶ ἵνατί σκυθρωπάζων πορεύομαι , ἐν τῷ ἐκθλίβειν τὸν ἐχθρόν μου ; Ald. & Compl. delent μου.

** ℣. iſte totus hîc redundare videtur ; imo ſeriem & connexionem ſententiarum abrumpit, ut alia ex alia non bene nectatur. Huc procul dubio ineptè translatus eſt ab oſcitante librario , videlicet è Pſalmo xli. proximè antecedenti , ubi ℣. 11. totidem pene verbis exprimitur. Et ſanè nec in alio veteri Pſalterio , nec apud Auguſt. & Caſſiod. nec etiam in textu Græco hic verſiculus inſertus eſt eò loci. Vide ſup. Not. ad ℣. 11. Pſalmi xli.

℣. 3. Sic Ambroſ. ad verbum l. 3. de Spir. S. to. 2. col. 695. f. unà cum Pſalt. Rom. Corb. & Vulg. Sic etiam ap. Auguſt. in hunc Pſ. præter hoc, *deduxerunt , & perduxerunt.* Itidem in Moz. Pſalt. *& perduxerunt ;* extremò verò , *& in tabernaculum tuum.* Coiſlin. ſic hab. *& adduxerunt in monte ſancto tuo , & in tabernaculo tuo.* Caſſiod. in eund. Pſ. *in montem..... & in tabernaculum tuum.* Gr. καὶ ἤγαγόν με εἰς ὄρος ἅγιόν σου , καὶ εἰς τὰ σκηνώματά σου.

℣. 4. Pſalt. Rom. & Corb. Vulgatæ conſonant , niſi quòd tollunt & , ante verbum 1. *introibo.* Coiſlin. & Moz. habent : *Et introibo ad altare Dei mei ;* præterea Moz. *ad Dominum , qui lætificat* , &c. Similiter Ambr. l. 2. de interpel. Dav. c. 8. col. 650. f. 651. c. 652. b. *Et introibo ad alt. Dei mei : ad Deum* , &c. item l. 4. de Sacram. to. 2. 366. c. at l. 2. de virg. p. 166. e. hab. *Dei mei , & ad Deum , qui* , &c. & l. de Myſter. col. 336. c. *ad altare Dei : ad Deum* , &c. tum l. 2. de interpel. Dav. c. 10. p. 652. d. addit : *Confitebor tibi in cithara Deus meus* , ut ſupra. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Vulgata concinunt ad verbum ; nec aliter in Græco : in Mſ. tamen Alex. ſemel tantùm ὁ Θεός, poſt *cithara* , ut in Lat. ſup.

℣. 5. Et hîc tertiò tollitur *adhuc* , ante *confitebor* , cùm in Pſalt. Rom. Coiſlin. Mediolan. Moz. & Carnut. tum apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ac in Græco. Similiter in Pſalt. Corb. deeſt *adhuc ;* ac præterea vox *mea* , poſt hanc , *anima.* Aug. ibid. leg. *Spera in Dominum ;* Caſſiod. *in Deum* , cum Pſalt. Moz. & Rom. Coiſlinianum , *in Domino.* Gr. ἐπὶ τὸν Θεὸν..... σωτήριον τοῦ προσώπου μου , ὁ Θεός μου· Alex. καὶ ὁ Θεός μου. Aug. *vultus mei , Deus meus ;* alii , *& Deus meus.*

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
1. In finem, pro filiis Coræ Pſalmus in intellectum. XLIII.	*Victori filiorum Core eruditio. XLIV.*	1. In finem, filiis Core ad intellectum. XLIII.
2. DEus auribus noſtris audivimus, patres noſtri adnuntiaverunt nobis	*DEus auribus noſtris audivimus, patres noſtri narraverunt nobis*	2. DEus auribus noſtris audivimus, patres noſtri annuntiaverunt nobis,
Opus, quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.	*Opus, quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.*	Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.
3. Manus tua gentes diſperdidit, & plantaſti eos: adflixiſti populos, & expuliſti eos:	*Tu manu tua gentes deleſti, & plantaſti eos: afflixiſti populos, & emiſiſti eos:*	3. Manus tua gentes diſperdidit, & plantaſti eos: afflixiſti populos, & expuliſti eos:
4. Non enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium ipſorum non liberavit eos:	*Non enim in gladio ſuo poſſederunt terram, neque brachium eorum ſalvavit eos:*	4. Nec enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſalvavit eos:
Sed dextera tua, & brachium tuum, & inluminatio vultus tui: quoniam complacuit tibi in illis.	*Sed dextera tua, & brachium tuum, & lux vultus tui: quia complacuiſti in eis.*	Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuiſti in eis.
5. Tu es ipſe rex meus & Deus meus: qui mandas ſalutem Jacob.	*Tu es ipſe rex meus, Deus: præcipe ſalutibus Jacob.*	5. Tu es ipſe rex meus & Deus meus: qui mandas ſalutes Jacob.
6. In te inimicos noſtros ventilabimus, & in nomine tuo ſpernimus inſurgentes in nos.	*In te hoſtes noſtros ventilabimus: in nomine tuo conculcabimus adverſarios noſtros.*	6. In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis.
7. Non enim in arcu meo ſperabo: & gladius meus me non faciet ſalvum.	*Non enim in arcu meo confidam: neque gladius meus ſalvabit me.*	7. Non enim in arcu meo ſperabo: & gladius meus non ſalvabit me.
8. Liberaſti enim nos ex adfligentibus nos: & eos qui oderunt nos confudiſti.	*Quia ſalvaſti nos de hoſtibus noſtris, & eos qui oderant nos confudiſti.*	8. Salvaſti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confudiſti.
9. In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in ſæcula. DIAPSALMA.	*In Deo laudabimus tota die, & nomini tuo in æternum confitebimur, SEMPER.*	9. In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in ſæculum.
10. Nunc autem repuliſti &	*Verùm tu projeciſti, & confu-*	10. Nunc autem repuliſti &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. cum Vulg. *In finem, filiis Core ad intellectum.* Coiſlin. *In finem, Pſalmus David.* Mozarab. *In finem, intellectus filiis Core, Pſalmus David.* Ambroſ. in hunc Pſ. col. 885. a. cum Pſalt. Corb. *Pſalmi titulus eſt: In finem, filiis Core intellectus:* & infra p. 887. a. addit: *ut ab ipſis canatur, qui pſallendi munus receperant:* & ſupra: *Aquila Pſalmum diſciplinæ poſuit.* Auguſt. in eund. Pſ. *Titulus non habet tantùm* filiis Core; *ſed*, in intellectum filiis Core. Caſſiod. *In finem, pro filiis Core ad intellectum, Pſalmus David.* Græc. Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν Ψαλμός. In edd. Ald. & Compl. Ψαλμός deeſt.

℣. 2. Sic in Pſalt. Corb. Ita quoque in Rom. præter iſta: *& patres..... & in diebus.* Coiſlin. neutrum admittit *&*; nec etiam habentur in Gr. nec ap. Caſſiod. Pſalt. Moz. unum tantùm ponit ante *patres*, cum edd. Ald. & Compl. Similiter Ambroſ. in hunc Pſ. p. 887. a. ſed hoc omittit, *in diebus eorum:* & ſupra ad hoc, *Deus auribus noſtris*, addit: *ſic Symmachus: Theodotion*, in auribus noſtris *dixit; ſicut & Septuaginta Viri.* Et verò in edit. Rom. ſic: Ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν, &c. ut ſupra. Auguſt. concinit cum Vulg.

℣. 3. Sic Ambroſ. in hunc Pſ. col. 889. b. Pſalt. verò Coiſlin. habet *diſperdet*; Mozarab. *diſperſit*, rurſumque *gentes*, loco *populos*. Auguſt. in eund. Pſ. ita: *infirmaſti populos, & expuliſti eos;* Caſſiod. *& repuliſti eos.* Græc. ἐκάκωσας λαοὺς, καὶ ἐξέβαλες αὐτούς.

℣. 4. Sic in Pſalt. Coiſlin. excepto uno *liberabit.* Item in Moz. & Corb. præter iſta, *poſſidebunt terram, & brachium eorum non liberavit.* Ambroſ. in hunc Pſ. p. 891. d. ſic habet: *Quoniam non in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium ſuum non liberavit eos: ſed*, &c. ut ſupra. Auguſt. in eund. Pſ. *Non enim in gladio ſuo hæreditate poſſederunt terram, & brachium ipſorum non ſalvos fecit eos: ſed... quoniam complacuiſti in eis.* Caſſiod. in eund. Pſ. *complacuit tibi in illis;* cætera ut in Vulg. In Gr. Οὐ γὰρ ἐν..... ἐκληρονόμησαν..... αὐτῶν οὐκ ἔσωσεν αὐτοὺς, ἀλλὰ... ὅτι εὐδόκησας ἐν αὐτοῖς.

℣. 5. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Coiſlin. hab. *ſalute*, non *ſalutem*; Ambroſ. in eund. Pſ. p. 892. f. *ſalutes*; Gr. τὰς σωτηρίας.

℣. 6. Sic apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. excepto uno *ſpernemus.* Similiter in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. In Coiſlin. verò additur *cornu*, poſt *ventilabimus*, ſicut apud Ambroſ. l. de bened. Patr. c. 11. p. 529. f. & in Pſ. 43. p. 893. c. ſed hîc Ambr. pro *tuo*, legit *ejus*, ultimòque conſtanter *in nos*, cum Pſalt. Coiſlin. ubique *ſpernemus.* In Gr. Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν.

℣. 7. Sic eſt in Brev. Mozarab. Item ap. Auguſt. in hunc Pſ. *non ſalvum faciet me.* Apud Ambroſ. & Caſſiod. in eund. *non ſalvabit me*, ut in Pſalt. Rom. & Vulg. In Gr. οὐ σώσει με.

℣. 8. Sic Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſalm. cum Pſalt. Corb. & Moz. Itidem ad Grad. miſſæ Dom. 3. poſt Epiph. niſi quòd initio eſt, *Liberaſti nos Domine ex*, &c. In Pſalt. Rom. *Liberaſti enim nos de..... & eos qui nos oderunt*, &c. In Coiſlin. *Liberaſti enim nos ex afflig. nos: & odientes nos diſperdidiſti.* Apud Aug. in eund. Pſ. *Salvos enim feciſti nos ex afflig.* &c. ut in textu. In Gr. Ἔσωσας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς· καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατῄσχυνας.

℣. 9. Concinunt Ambroſ. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Coiſlin. & Moz. Sic etiam in Corb. ſi excipias τό primum *in Domino.* Ambroſ. loco cit. p. 897. d. addit: *Aquila tamen poſuit:* In Domino gloriabimur tota die. *Symmachus ait:* Deo hymnum dicemus per omnem diem. LXX. in fine hab. εἰς τὸν αἰῶνα, *in ſæculum.* De ſubſequenti Diapſalmate non meminit Aug. nec etiam Caſſiod. Abeſt quoque à Pſalt. Corb. ut & à Gr. Alex. ac edd. Ald. & Compl. exſtat verò in ed. Rom. LXX. & in Pſalt. Rom.

℣. 10. Itidem in Pſalt. Carnut. In Corb.... *repuliſti nos & confudiſti nos: & non progredieris Deus in*, &c. In Coiſlin. *non egredieris Deus è virtutib.* Apud Ambroſ. in

Vulgata hod.

confudiſti nos : & non egredieris Deus in virtutibus noſtris.

11. Avertiſti nos retrorsùm poſt inimicos noſtros : & qui oderunt nos, diripiebant ſibi.

12. Dediſti nos tanquam oves eſcarum : & in gentibus diſperſiſti nos.

13. Vendidiſti populum tuum ſine pretio : & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

14. Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris, ſubſannationem & deriſum his, qui ſunt in circuitu noſtro.

15. Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus ; commotionem capitis in populis.

16. Tota die verecundia mea contra me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me,

17. A voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & perſequentis.

18. Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te : & iniquè non egimus in teſtamento tuo.

19. Et non receſſit retro cor noſtrum : & declinaſti ſemitas noſtras à via tua.

20. Quoniam humiliaſti nos in

Hebr.

diſti nos : & non egredieris in exercitibus noſtris.

Vertiſti terga noſtra hoſti : & qui oderunt nos, diripuerunt ſibi.

Dediſti nos tanquam gregem ad vorandum, & in gentibus diſperſiſti nos.

Vendidiſti populum tuum ſine pretio : nec grandis fuit commutatio eorum.

Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris : ſubſannationem & irriſum his, qui erant in circuitu noſtro.

Poſuiſti nos ſimilitudinem in gentibus, commotionem capitis in tribubus.

Tota die confuſio mea contra me, & ignominia faciei meæ cooperuit me :

A voce exprobrantis & blaſphemantis, à facie inimici & ultoris.

Omnia hæc venerunt ſuper nos, & non ſumus obliti tui : nec mentiti ſumus in pacto tuo.

Non eſt converſum retro cor noſtrum : nec declinaverunt greſſus noſtri à ſemita tua.

Quoniam dejeciſti nos in loco

Versio antiqua.

confudiſti nos : & non progredieris in virtutibus noſtris. *Ex Mſ. Sangerm.*

11. Avertiſti nos retrorſum præ inimicis noſtris : & qui nos oderant, diripiebant ſibi.

12. Dediſti nos tanquam oves eſcarum : & in nationes diſparſiſti nos.

13. Vendidiſti populum tuum ſine pretio : & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

14. Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris, inluſionem & deriſum his, qui ſunt in circuitu noſtro.

15. Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus ; commotionem capitis plebibus.

16. Tota die verecundia mea ante me eſt, & confuſio vultus mei operuit me.

17. A voce exſultationis, & obloquentis, à facie inimici & perſequentis.

18. Hæc omnia venerunt ſuper me, & obliti non ſumus te : & iniquè non egimus in teſtamentum tuum.

19. Et non receſſit retro cor noſtrum : & declinaſti ſemitas noſtras de via tua.

20. Quoniam humiliaſti nos

Notæ ad Versionem antiquam.

hunc Pſ. p. 897. e. 898. f. & *non progredieris Deus in*, &c. ut ſup. at l. de Spir. S. to. 2. p. 650. c. *non egredieris in virtutibus nobiſcum.* Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. Vulgatæ favent cum Pſalt. Rom. At Hieron. ſcribens ad Sun. & Fretel. legentes in Græco, & *non egredieris Deus*, ait to. 2. p. 638. b. hanc vocem *Deus*, ſuperfluere : abeſt etiam ab ed. Rom. LXX. ubi ſic : καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ ἐν ταῖς, &c. Mſ. tamen Alex. cum edd. Ald. & Compl. add. ὁ Θεός ; Symmach. καὶ οὐ προσέρχῃ ἐν ταῖς, &c.

℣. 11. Ita legunt Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. & Moz. Similiter in Rom. & Coiſlin. præter unum *oderunt.* Itidem ap. Auguſt. in eund. Pſ. niſi quòd hab. initio, *Avertiſti autem nos.* Gr. Ἀπέστρεψας ἡμᾶς εἰς τὰ ὀπίσω παρὰ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν· καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς, &c. Ambroſ. loco cit. p. 900. f. addit : *Theodotion habet quomodo Septuaginta Viri ; hoc eſt quomodo iſte verſus expoſitus eſt. Aquila habet :* Avertiſti nos retro ab affligente. *Symmachus :* Ordinaſti nos noviſſimos ab omni adverſario : & infra p. 901. f. *Theodotion dixit :* & qui oderant nos, exſultabant ſuper nos.

℣. 12. Pſalt. Coiſlin. & Corb. & *in nationibus diſperſiſti nos.* Rom. & *in gentibus.* Ambroſ. in Pſ. 118. p. 1160. d. & in hunc Pſ. p. 901. d. & *in nationes diſperſiſti nos ;* at infra, & *inter gentes diſperſiſti nos :* tum addit : *Similiter Theodotion dixit : Aquila autem, & Symmachus :* in gentibus, *aut* inter gentes ventilaſti nos. Auguſt. in hunc Pſ. & *in nationibus diſperſiſti nos.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Dediſti nos tanquam oves ad eſcam : & in gentib. diſperſ. nos.* Ambr. loco cit. p. 902. c. Greges eſcarum, *Aquila dixit :* greges in eſcas, *Theodotion :* paſcua edentium, *Symmachus.* In ed. Rom. ὡς πρόβατα βρώσεως· καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι, &c.

℣. 13. Concinunt Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Aug. in eund. Pſ. ita : & *non fuit multit. in jubilationibus eorum.* Ambroſ. loco cit. p. 905. c. ait : *Aquila dixit :* Tradidiſti populum tuum ut non eſſet. *Symm.* Tradidiſti pop. tuum ſine ſubſtantia. LXX. ed. Rom. Ἀπέδου τὸν λαόν σου ἄνευ τιμῆς· καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν αὐτῶν.

℣. 14. Sic ap. Ambroſ. in hunc Pſ. præter hoc, *in opprobrium.* Pſalt. Rom. cum Caſſiod. ſimiliter hab. *in opprobrium ;* ſubinde *deriſum & contemptum iis, qui in circ. noſtro ſunt.* Mozarab. pariter *deriſum & contemptum his*, &c. Coiſlin. *in opprobrium..... in luſione & deriſu his, qui in circ. noſtro ſunt.* Similiter in Corb. ſi excipias, *inluſionem & deriſum.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *in opprobrium..... ſubſannationem & deriſum his, qui in circ. noſtro ſunt.* Gr. Ἔθου ἡμᾶς ὄνειδος (Alex. εἰς ὄνειδος)..... μυκτηρισμὸν καὶ καταγέλωτα τοῖς, &c. Ambroſ. loco cit. col. 909. a. ait ſic habere Aquilam : *Spretionem & pompam poſuiſti nos iis, qui in circ.* &c.

℣. 15. Sic in Pſalt. Corb. Ita etiam in Rom. Coiſlin. & ap. Caſſiod. præter hoc ult. *in plebibus.* In Mozarab. utrobique *in gentibus*, & *in plebibus.* Ambroſ. in hunc Pſ. col. 908. b. Vulgatæ congruit : at in Pſ. 118. col. 1159. f. & 1160. d. legit : *Poſuiſti nos in parabolam gentibus ; commot. cap. in populis :* & epiſt. 31. to. 2. 916. a. *in parabolam in gentibus*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *in ſimilitudinem in nationibus ; commot. cap. in populis.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. b. *in ſimilitudinem gentibus ;* tum addit : *Sed ſi dictum fuiſſet in Latino*, in ſimilitudinem in gentibus, κακόφωνον *eſſet ; & propterea abſque damno ſensûs, interpretationis elegantia conſervata eſt.* In Gr. Ἔθου ἡμᾶς εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι· κίνησιν..... ἐν τοῖς λαοῖς.

℣. 16. Sic eſt in Pſalt. Rom. Coiſlin. Corb. & Moz. præter unum *contra me*, pro *ante me.* Sic etiam legunt Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Ambroſ. infra 915. e. ait Symmachum habere : *Tota die confuſio mea contra me eſt ;* & paulò ſupra, verecundiam dici ἐντροπήν : Ἐντροπὴ *autem eſt*, inquit, *quando verecundiam quis vult incutere alicui, ut inflectat propoſitum ſuum.* In ed. Rom. ſic : Ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἐντροπή μου κατεναντίον μου ἐστὶ, καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με.

℣. 17. Ambroſ. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Coiſlin. Vulgatæ ſuffragantur. Gr. ſimiliter hab. Ἀπὸ φωνῆς ὀνειδίζοντος, &c. nuſpiam *exſultationis.* In Pſalt. Corb. *A voce exprobrantes & obloquentes, à facie..... & perſequentis.*

℣. 18. Sic Ambroſ. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. Coiſlin. & Moz. niſi quòd habent *ſuper nos*, & in fine, *teſtamento tuo ;* Corb. *teſtamentum tuum.* Gr. ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ..... ἐν διαθήκῃ σου.

℣. 19. Ita legunt Ambroſ. & Aug. in hunc Pſ. Sic etiam in Pſalt. Corb. dempto uno &, ante *declinaſti.* Gr. hab. in fine, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου.

℣. 20. Auguſt. in hunc Pſ. hab. *in loco infirmitatis*, & *operuit*, &c. Pſalt. Coiſlin. *in locum adflictionis*, & *operuit.* Rom. & Moz. *in loco afflictionis*, & *operuit*, &c. Gr. ἐν τόπῳ κακώσεως, καὶ ἐπεκάλυψεν. Ambroſ. in hunc Pſ. col.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. in loco adflictationis, & operuit nos umbra mortis.	*draconum, & operuiſti nos umbrâ mortis.*	loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.
21. Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad deum alienum:	*Si obliti ſumus nominis Dei noſtri, & expandimus manus noſtras ad deum alienum:*	21. Si obliti ſumus nomen Deî noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad deum alienum:
22. Nonne Deus requiret iſta? ipſe enim novit occulta cordis.	*Nunquid non Deus inveſtigabit iſtud? ipſe enim novit cogitationes cordis.*	22. Nonne Deus requiret iſta? ipſe enim novit abſcondita cordis.
Quoniam propter te morte adficimur tota die: æſtimati ſumus ut oves occiſionis.	*Quoniam propter te mortificati ſumus tota die: reputati ſumus ut grex occiſionis.*	Quoniam propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis. Rom. 8. 36.
23. Exſurge, quare obdormis Domine? exſurge, & ne repellas uſque in finem.	*Conſurge, quare dormitas Domine? vigila, quare projicis nos in ſempiternum?*	23. Exſurge, quare obdormis Domine? exſurge, & ne repellas in finem.
24. Quare faciem tuam avertis, oblivíſceris inopiam & tribulationem noſtram?	*Quare faciem tuam abſcondis; oblivíſceris afflictionis noſtræ & inopiæ noſtræ?*	24. Quare faciem tuam avertis, oblivíſceris inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ?
25. Quoniam humiliata eſt in pulvere anima noſtra: hæſit in terra venter noſter.	*Quoniam incurvata eſt in pulvere anima noſtra: adhæſit in terra venter noſter.*	25. Quoniam humiliata eſt in pulvere anima noſtra: conglutinatus eſt in terra venter noſter.
26. Exſurge Domine, fers opem nobis: & libera nos propter nomen tuum.	*Surge, auxiliare nobis, & redime nos propter miſericordiam tuam.*	26. Exſurge Domine, adjuva nos: & redime nos propter nomen tuum.

Notæ ad Versionem antiquam.

917. f. ait: *Pulchrè autem & Aquilæ interpretatio, quemadmodum intelligere debeamus*, locum afflictationis, *expreſſit dicendo:* Quoniam humiliaſti nos in loco ſirenarum: & poſt pauca: *Et Septuaginta Virorum videtur cum his ſententia convenire, cùm dicunt, quia ſcriptum eſt*, Quoniam humiliaſti nos: & infra 919. f. *Symm. ait:* afflixiſti nos in loco deſerto.

℣. 21. Concinit Lucif. Calar. l. de mor. pro Dei fil. p. 247. vel 249. d. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & aliis. Ambroſ. in eund. Pſ. legit, *ad deos alienos.* Gr. πρὸς θεὸν ἀλλότριον.

℣. 22. Itidem Ambroſ. in hunc Pſ. p. 920. b. unà cum Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. In Moz. pariter *occulta cordis;* paulò verò poſt, *mortificati ſumus tota die..... ut oves*, &c. Apud Lucif. Cal. l. de mor. pro Dei fil. p. 247. vel 249. d. *Nonne Deus requirit iſta?.... novit abſcondita cordis..... mortificamur tota die..... ut oves*, &c. Apud Hieron. epiſt. ad Algaſ. to. 4. p. 203. f. *reputati ſumus ut oves*, &c. Ambroſ. autem to. 2. p. 1203. d. conſtanter legit: *æſtimatus ſum ſicut ovis occiſionis.* Aug. in hunc Pſ. ita: *novit occulta cordis..... propter te mortificamur tota die: deputati ſumus velut oves occiſ.* & in Pſ. 9. col. 51. e. *propter te occidimur:* at l. 1. Retract. to. 1. col. 9. b. hæc habet: *In eo* (lib.) *qui eſt de moribus Eccleſiæ cath. ubi poſui teſtimonium, in quo legitur:* propter te afficimur tota die: æſtimati ſumus ut oves occiſionis: *mendoſitas noſtri codicis me fefellit, minùs memorem Scripturarum, in quibus nondum aſſuetus eram. Nam ejuſdem Interpretationis alii codices non habent*, propter te afficimur, *ſed*, propter te morte afficimur; *quod uno verbo alii dixerunt*, mortificamur. *Hoc eſſe verius Græci libri indicant, ex qua lingua in Latinam ſecundùm LXX. Interpretes, veterum divinarum Scripturarum eſt facta translatio.* In Collat. Carthag. p. 489. a. ita ex parte Donatiſtarum: *Nonne Deus inquiret iſta? ipſe enim ſcit latentia cordis.* S. Paulinus ep. 43. p. 262. b. leg. *novit occulta cordis.* Sic etiam ap. Caſſiod. in hunc Pſ. conſtanter cum verbo *mortificamur.* In Pſalt. Mediolan. *morte affligimur.* In Reg. S. Bened. c. 7. *morte tota die afficimur.* Item ap. Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 183. b. *propter te morte afficimur tota die: deputati ſumus ut oves occiſionis.* Gr. ἕνεκά σου θανατούμεθα..... ἐλογίσθημεν ὡς, &c. Vide ſis lectiones Aquilæ & Symm. apud Ambr. ubi ſup. 920. b. c.

℣. 23. Ita legunt Ambroſ. in hunc Pſ. col. 921. f. & Auguſt. ibid. cum Pſalt. Corb. Similiter in Coislin. dempto uno &, poſt 2. *exſurge*, addito verò *nos*, ad *repellas.* In Mozarab. ſic: *quare & obdormis..... & ne repellas nos in finem.* Itidem ap. Caſſiod. in eund. Pſ. ſed abſque &, ante *obdormis.* Apud Jul. Firmic. l. de errore falſ. relig. c. 25. ita: *exſurge, & ne diſperdas uſque in finem.* Græc. Vulgatæ conſonat, ut & Miſſale Rom. ad Introit. M. Dom. Sexag.

℣. 24. Accinunt Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Corb. niſi quòd add. *noſtram*, ad *inopiam.* Coislin. hab. *inopiæ & tribul. noſtræ.* Avitus Vien. ap. Sirm. to. 2. homil. de Rogat. p. 140. b. ſic: *Exſurge, quare obdor. Domine, oblitus inopiæ & trib. noſtræ?* Gr. ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχείας ἡμῶν καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν; Ambroſ. ſuprà 926. c. monet Aquilam legere: *Quare faciem tuam abſcondis?* Symmachum verò pro *tribulatione*, poſuiſſe, *afflictationem.* Apud Jul. Firm. l. de errore falſ. relig... *oblivíſceris inopiam noſtram & tribulationem.* In Miſſali ad Introit. M. Dom. Sexageſ. *oblivíſceris tribulationem noſtram.*

℣. 25. Ita legunt Jul. Firmic. l. de erro. falſ. relig. c. 25. & Auguſt. in hunc Pſ. Auct. etiam l. de promiſſ. p. 1. c. 3. p. 93. d. hab. *hæſit in terra venter noſter.* Caſſiod. in hunc Pſ. *adhæſit in terra*, &c. cum Pſalt. Rom. Coislin. Corb. Moz. & Miſſali ad Introitum Dom. Sexageſ. Concinunt Hilar. in Pſ. 118. col. 265. d. & Ambr. l. de Parad. to. 1. 180. a. & in Pſ. 118. col. 1009. e. niſi quòd hab. *anima mea, & venter meus;* à Mſs. tamen 2. Hilar. abeſt vox *mea.* In Gr. ἡ ψυχὴ ἡμῶν· deinde, ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστὴρ ἡμῶν.

℣. 26. Itidem in Pſalt. Corb. Sic etiam *libera nos*, in Pſalt. Rom. Coislin. Moz. & ad Introit. M. Dom. Sexag. necnon ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. verò, *redime nos*, ut in Vulg. Gr. λύτρωσαι. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. b. ait, poſt *exſurge, more ſolito, in Græco nomen Domini additum eſſe.* Jul. Firmicus l. de errore falſ. relig. c. 25. ſimiliter hab. *Exſurge Domine, opem fer nobis: & libera nos propt.* &c. Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 3. p. 93. d. *Exſurge Domine, auxiliare nobis: & redime nos*, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. In finem, pro iis qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto. XLIV.	*Victori pro liliis filiorum Core, eruditionis Canticum amantiſſimi. XLV.*	1. In finem, pro his quæ commutabuntur, filiis Coræ, intellectum, Canticum pro * dilecto. XLIV.
2. Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.	*Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi:*	2. Eructuavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.
Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis.	*Lingua mea ſtylus ſcribæ velocis.*	Lingua mea calamo ſcribæ, velociter ſcribentis.
3. Speciosus formâ præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum.	*Decore pulchrior es filiis hominum, effuſa eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit tibi Deus in æternum.*	3. Speciosus formâ præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum.
4. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime,	*Accingere gladio tuo ſuper femur, fortiſſime,*	4. Accingere gladium tuum circa femur, potentiſſime,
5. Specie tua & pulchritudine tua intende, proſperè procede, & regna,	*Gloria tua & decore tuo: decore tuo proſperè aſcende,*	5. Specie & pulchritudine tua, & intende, & proſperè procede, & regna,
Propter veritatem, & manſuetudinem, & juſtitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.	*Propter veritatem & manſuetudinem juſtitiæ; & docebit te terribilia dextera tua.*	Propter veritatem, & manſuetudinem, & juſtitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.
6. Sagittæ tuæ acutæ, populi	*Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub*	6. Sagittæ tuæ acutæ, po-

Ex Mſ. Sangerm.

* *Mſ.* delicto.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic in Pſalt. Corb. præter ult. *intellectus*, *Canticum pro dilecto.* Rom. verò hab. *In finem, pro iis qui commutab..... ad intellectum, Canticum pro dilecto.* Mozar. *His qui immutab. filiis Core, intellectum, Cantic. pro dilecto, Pſalmus David.* Coiſlin. *In finem, Pſalmus pro his qui commutab. filii Core, intellectum, Cantic. pro delicto.* Carnut. verò, *pro his quæ commutabuntur.* Item ap. Auguſt. in hunc Pſ. *Titulus dicitur:* Filiis Core, pro his quæ commutabuntur: & poſt paulò: *Ergo cantetur nobis:* Pro his quæ commutabuntur; & *ſic incipiat deſcribi, per quem commutata ſunt: ſequitur enim:* Pro his quæ commutabuntur, filiis Core, in intellectum, Canticum pro dilecto. Hilar. in Pſ. 68. p. 215. b. ait: *In quadrag. quarto*, Pro dilecto *Canticum prænotatur.* Ambroſ. præf. in Pſ. 1. to. 1. 741. e. *Lego Canticum pro dilecto.* Hieron. ep. ad Princip. to. 2. p. 682. b. *Quadrageſimum quartum Pſalmum legens, in titulo reperi:* In finem, pro his qui commutabuntur, filiorum Core intelligentia, Canticum pro dilecto: & infra: *Soſannim, vel pro his qui commutandi ſunt, vel in lilia transſertur & flores*, &c. Græcè, Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς σύνεσιν, Ὠδὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ.

℣. 2. Sic eſt in Pſalt. Coiſlin. & Corb. *eructuavit*; reliqua ut in Vulg. Apud Tertul. l. 2. & 4. cont. Marcion. p. 644. c. 707. b. ſic: *Eructavit cor meum ſermonem optimum:* itidem l. cont. Prax. p. 846. b. 848. a. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. a. & 285. b. *Eructavit cor meum ſermonem bonum: dico ego op. m. regi. Lingua mea calamus ſcriptoris, acutè ſcribentis.* Novatianus p. 1038. b. 1046. c. Vulgatæ ſuffragatur, ſicut Lactant. l. 4. Inſtit. c. 8. p. 574. Hilarius in Pſ. 51. p. 73. a. & in Pſ. 118. p. 365. d. Ambroſ. l. de bened. Patr. c. 11. to. 1. p. 527. e. & infra 702. a. 763. b. 783. b. 1380. f. 1532. f. & to. 2. p. 989. a. 1048. d. Item Hieron. epiſt. ad Damaſ. to. 4. p. 155. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. tamen l. 9. conf. c. 9. n. 21. ſcribit *eructuare.* Gr. Ἐξηρεύξατο..... λόγον ἀγαθόν..... κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου.

℣. 3. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 33. p. 273. d. ſimiliter hab. *Speciosus formâ præ filiis hominum.* Tertul. verò l. cont. Judæos, c. 9. p. 142. b. *Tempeſtivus decore ſuper filios hominum, diffuſa eſt gratia in lab. tuis:* & infra c. 14. p. 148. a. *Tempeſtivus decore citra filios hom. effuſa eſt gratia in lab. tuis: propt. benedixit te Deus in ſæcula.* Similiter l. 3. adv. Marc. p. 671. c. præter hoc ult. *in ævum:* at inf. p. 675. a. leg. *præter filios hominum, effuſa eſt*, &c. & p. 676. b. *ſupra filios hominum;* ſed ubique conſtanter, *tempeſtivus.* Cyprianus l. 2. Teſtim. p. 297. a. *Decorus ſpecie ſuper filios hom. effuſa eſt gratia in lab. tuis: propterea bened. te Deus in ſæcula.* Ambroſ. l. 1. de Abrah. c. 8. to. 1. p. 307. d. *Speciosus formâ præ filiis hom.* item p. 529. b. 1454. f. & to. 2. p. 155. e. 986. c. Hieron. in Iſai. 63. to. 3. p. 465. a. *Formoſus decore præ filiis hom.* & epiſt. ad Princip. to. 2. p. 685. a. *effuſa eſt gratia in labiis tuis: propt. bened. te Deus in æt.* tum addit: *In editione Vulgata pro* benedixit, unxit *legimus; ſed ſciendum quòd error Scriptorum Septuaginta Translatoribus non debeat imputari, qui hoc loco cum Hebraïca veritate concordant.* Aug. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & aliis textui noſtro congruunt, ut & Vulgatæ. Jul. Firm. l. de err. falſ. relig. c. 24. hab. *propterea benedixit tibi in æternum.* Gr. Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱούς..... ἐξεχύθη..... εἰς τὸν αἰῶνα.

℣. 4. Sic eſt in Pſalt. Coiſlin. & Moz. Item in Rom. hoc excepto, *gladio tuo.* In Corb. *Accingere gladium tuum circa femur tuum, potentiſſimi.* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 33. p. 273. d. ſic: *Accingere gladium tuum, potentiſſime, circa femur tuum.* Ita quoque Jul. Firm. hab. l. de erro. falſar. relig. c. 24. poſtpoſito verbo *potentiſſime.* Tertullian. adverſ. Jud. c. 9. p. 142. b. *Accingere enſem ſupra femur:* & c. 14. p. 148. a. *Accingere enſem tuum circa femur tuum, potens:* item l. 3. adv. Marc. p. 675. a. *Accingere enſem ſuper femur:* & l. 5. p. 800. b. *Succinctus gladio ſuper femur.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. a. *Accingere enſe tuo ad femur, potentiſſime.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1189. d. *Accingere gladium tuum circum femur, potentiſſime.* Aug. in hunc Pſ. *Accingere gladium tuum circa femur, potentiſſime:* item l. 17. de civit. Dei, to. 7. 478. c. *circa femur:* at in Job, to. 3. p. 661. e. *ſuper femur:* & to. 8. p. 31. c. *juxta femur.* Caſſiod. in Pſ. 44. *circa femur tuum.* Gr. Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ.

℣. 5. Concinit Pſalt. Mozarab. niſi quòd hab. *intende, proſpera, procede.* Rom. Fabri, *& proſperè proc.* abſque &, poſt *juſtitiam.* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 33. p. 273. d. cum Pſalt. Corb. *Specie tua & pulchr. tua, & intende, & proſperè procede, & regna, propter..... & juſtitiam.* Tertul. adv. Judæos, c. 14. p. 148. a. *Tempeſtivitate & pulchritudine tua:* & l. 3. adv. Marc. p. 675. a. *& extende, & proſperare, & regna, propter veritatem, & lenitatem, & juſtitiam: & deducet te mirificè dextera tua:* at l. contra Jud. c. 9. p. 142. b. c. *extende, & proſperare, propera, & regna, propter lenitatem & juſtitiam tuam: & deducet te magnitudo dexteræ tuæ.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. a. *Decori & ſpeciei tuæ & intende, & dirige, & regna, propter veritatem, & manſuet. & juſtitiam.* Hieron. epiſt. ad Dardan. to. 2. p. 6. b. c. *Specie tua & decore tuo intende, & proſperare, & regna, propter manſuet. & juſtitiam, & veritatem: & deducet te mirab. dext. tua:* & epiſt. ad Princip. ibid. p. 686. b. *& intende, proſperè procede*, &c. & paulò ſupra: *In Hebræo*, inquit, *Gloriâ tuâ & decore tuo proſperè aſcende:* & in Iſai. 53. to. 3. p. 383. b. *Pulchritudine & decore tuo.* Auguſt. in hunc Pſ. *Specie tua & pulchr..... & intende, & proſperè procede*, &c. ut in Vulg. Item apud Caſſiod. in eund. Pſ. *& proſperè procede.* Julius Firmic. l. de erro. falſ. relig. c. 24. Vulgatæ faver. In Gr. Τῇ ὡραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου, καὶ ἔντεινον, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε, &c. ut in Vulg.

℣. 6. Sic in Pſalt. Coiſlin. eſt ad verbum. In Rom. verò, Corb. & Moz. ſic: *Sagittæ..... potentiſſime, populi ſub te cadent, in corde inimicorum regis.* Item in Mediolan. & Carnut. additur *potentiſſime.* At Hieron. ſcribens ad Sun.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
tentiſſime, populi infra te cadent, viſcera inimicorum regis.	te cadent, in corde inimicorum regis.	ſub te cadent, in corda inimicorum regis.
7. Sedis tua Deus in ſæculum ſæculi: virga recta eſt virga regni tui.	Thronus tuus Deus in ſæculum, & in æternum: ſceptrum æquitatis, ſceptrum regni tui.	7. Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi: virga directionis virga regni tui. Hebr. 1. 8.
8. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus tuus oleum lætitiæ à conſortibus tuis.	Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exſultationis præ participibus tuis.	8. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.
9. Murra, & gutta, & caſſia à veſtimentis tuis, à gravibus eburneis: ex quibus te delectaverunt 10. filiæ regum in honore tuo.	Myrrha, & ſtacte, & caſſia in cunctis veſtimentis tuis, de domibus eburneis, quibus lætificaverunt te filiæ regum in honore tuo.	9. Myrrha, & gutta, & caſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis: ex quibus delectaverunt te 10. filiæ regum in honore tuo.
Adſiſtit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato: circumamicta varietatem.	Stetit conjux in dextera tua, in diademate aureo.	Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato: circumdata varietate.
11. Audi filia, & vide,	Audi filia, & vide, & incli-	11. Audi filia, & vide, & in-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& Fretel. to. 2. p. 638. b. ait: *In Græco legiſſe vos dicitis*, acutæ, potentiſſime; *ſed hoc malè, & de ſuperiori verſu additum eſt, in quo legitur: Accingere glad. tuo ſup. femur tuum, potentiſſime:* & epiſt. ad Princip. ibid. p. 686. c. *In Hebraïco*, inquit, *abſque* potentiſſime; *reliqua ſimiliter:* in Iſai. tamen 49. to. 3. p. 351. b. legit ipſe: *Sagittæ tuæ acutæ potentiſſimæ, populi ſub te cadent.* Similiter Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum his, *in corde inimicor. regis.* Ita rurſum Aug. l. 12. de Trin. to. 8. 916. c. d. Editt. tamen ferunt ibid. *potentiſſime*, ſed melioris notæ Mſs. hab. *potentiſſimæ;* quin etiam ita legerit Auguſtinus, vix dubium eſſe poteſt, cùm proximè iſta ſequantur, *acutæ, potentiſſimæ, & transfigentes, & efficientes;* & poſt pauca: *ô ſagittam acutam potentiſſimam*, &c. Item Caſſiod. p. 151. c. *Acutæ*, inquit, *pertinent ad transforationis celeritatem;* potentiſſimæ, *quia nulla illis materia, quamvis duriſſima, probatur obſiſtere.* Jul. quoque Firmic. l. de errore falſ. relig. c. 24. ita leg. *Sagittæ acutæ potentiſſimæ, populi intra te decident, in corde inimicor. regis.* At Græcè conſtanter: Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατὲ, λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται, ἐν καρδίᾳ, &c.

℣. 7. Ita ferunt Pſalt. Rom. Coislin. Corb. Mediolan. & Carnut. cum Julio Firm. l. de errore falſ. relig. c. 24. necnon Ambroſio in Luc. 19. & 20. to. 1. col. 1499. c. 1504. f. & to. 2. 448. d. & Caſſiodoro in hunc Pſ. Irenæus verò l. 3. c. 6. p. 180. e. ſic: *Sedes tua Deus in æternum: virga directionis virga*, &c. Tertul. adv. Prax. p. 849. b. *Thronus tuus Deus in ævum, virga regni tui.* Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 13. p. 576. *Thronus tuus Deus in ſæcula ſæculorum: virga æquitatis virga*, &c. Concinit Cyprianus l. 2. Teſtim. p. 287. a. Sic etiam apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 5. a. Hilarius verò l. 4. de Trin. p. 847. f. legit: *Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi: virga directionis tuæ, virga*, &c. at in Pſ. 2. p. 46. *virga directionis virga*, &c. & in Pſ. 144. p. 563. a. *virga æquitatis virga*, ut in Breviar. Mozarab. Auguſtinus denique in hunc Pſ. ſic: *Sedes tua Deus in ſæcula ſæculorum: virga directionis*, &c. at l. contra Judæos, to. 8. p. 31. c. *Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi: virga æquitatis virga*, &c. Itidem Vigil. Tapſ. l. 1. cont. Arium, Sabell. &c. Hieron. verò epiſt. ad Princip. p. 687. a. *Sedes tua Deus*, &c. ut in Vulg. tum ait in Hebraïco legi: *Thronus tuus Deus in ſæc. ſæculi: ſceptrum æquitatis ſceptrum*, &c. Auctor l. de XLII. manſ. ap. Ambroſ. to. 2. p. 12. e. *virga æquitatis virga*, &c. Gr. Ὁ θρόνος σου ὁ Θεὸς εἰς αἰῶνα αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος, &c.

℣. 8. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 33. p. 273. d. *unxit te Deus Deus tuus oleo læt. præ conſ. tuis.* Tertull. contra Prax. p. 849. b. & l. de Trin. p. 1051. c. *Dilexiſti..... Deus Deus tuus oleo læt. à conſ. tuis.* Lactant. l. 4. Inſtit. c. 13. p. 576. *Dilexiſti..... & odio habuiſti iniquitatem... Deus Deus tuus oleo exſultationis.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 287. a. *Dilexiſti..... & odiſti..... Deus Deus tuus oleo exſultationis ſuper participes tuos.* Similiter Hilar. l. 11. de Trin. p. 1094. c. excepto ult. *præ conſortibus tuis:* paulò verò ſupra ait: *Qui præ participibus ungitur, poſterior in tempore eſt, dum unctis participibus antefertur:* & p. 1093. c. *unxit te Deus Deus tuus oleo exſultationis præ participibus tuis.* Notant ibid. noſtri BB. Mſs. codices magno conſenſu habere *præ participes tuos*, & ſic deinceps in ipſis præpoſitionem *præ* conjungi cum accuſativo. Item obſervant apud Hilar. non legi *ungo*, ſed *ungueo;* ut patet ex hoc loco, ubi vetuſt. Mſs. pro *ungitur*, ſcribunt *unguetur, ungueatur.* Demum Hilar. in Pſ. 118. p. 292. e. ſic leg. *unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis;* Mſs. verò conſtanter *præ conſortes tuos.* Vide rurſum eundem col. 393. e. 462. a. 847. e. 1088. f. Ambroſius in Luc. 20. to. 1. col. 1504. f. 1075. e. & to. 2. p. 448. d. 621. f. 937. b. nil differt à Vulg. at epiſt. 81. p. 1098. d. habet: *unctus eſt oleo juſtitiæ præ conſortibus tuis.* Hieron. in Eccleſiaſt. to. 2. p. 766. c. & in Ezech. 44. to. 3. p. 1034. f. *propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exſultationis præ participibus tuis.* Similiter l. 3. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. p. 383. a. hoc excepto, *propter quod unxit:* at in Iſai. 60. col. 455. d. legit, *præ conſortibus tuis:* & in epiſt. ad Princip. to. 2. p. 686. concinit cum Vulg. Julius Firmic. l. de erro. falſ. relig. c. 24. *Dilexiſti juſtitiam, odiſti iniq. propt. unxit te Deus tuus oleo læt. præ conſort.* &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Dilexiſti juſt. & odiſti... Deus Deus tuus oleo exſultationis præ participibus ſuis:* at in Pſ. 104. p. 1183. b. hab. *tuis:* & l. 17. de civit. Dei, to. 7. p. 478. d. 479. a. *odio habuiſti iniquitatem.* Optat. l. 4. p. 75. a. *Unget te Dominus Deus tuus oleo exſultationis aliter à conſortibus tuis.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 5. a. *propterea benedixit te Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis.* Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 175. a. *unxit te Deus..... oleo lætitiæ præ participibus tuis.* Fauſtin. presb. contra Arian. p. 648. d. & Caſſiod. in hunc Pſ. concordant cum Vulg. In Gr. Ἠγάπησας..... καὶ ἐμίσησας..... διὰ τοῦτο... ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου· al. ἐν ἐλαίῳ. Pſalt. Corb. *oleum.*

℣. 9. Ita in Pſalt. Carnut. & Corb. at in Mediolan. & Rom. Martianæi ſic: *à gradibus eburn..... te delectaverunt*, &c. In Rom. Fabri, Coislin. & Moz. *à domibus eburneis*, &c. Similiter habet Hieronymus epiſt. ad Princip. to. 2. p. 688. b. cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Hujus autem diverſitatis rationem optimè reddit Hieron. in ead. epiſt. p. 689. b. dicens: *Pro eo quod nos tranſtulimus*, domibus eburneis, *quia in Græco ſcriptum eſt*, ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων; *quidam Latinorum ob verbi ambiguitatem*, à gravibus *interpretati ſunt, cùm* βαρὺς *verbum ſit* ἐπιχώριον *Palæſtinæ*, (Mſs. plures γιχώριον, i. e. patrium) *& uſque hodie domus ex omni parte concluſæ, & in modum ædificatæ turrium, ac mœnium publicorum*, βαρεῖς *appellentur.* Item in Oſe. 8. to. 3. p. 1291. c. ait: βαρεῖς, *id eſt, magnas, & in modum turrium ædificatas domos*, ſeu ut in Jerem. 17. p. 614. *turritas domos.* Hoc ſimiliter explicat Ambroſ. in Pſ. 47. ℣. 14. p. 944. d. & l. de Joſeph, c. 9. to. 1. p. 500. f. Apud Jul. Firm. l. de erro. falſ. relig. c. 24. ſic: *Myrrhæ, & gutta, & caſia à veſtim. tuis, de ædificiis eburneis: ex quibus te jucunditate affecerunt.* Apud Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 23. p. 348. h. *ex gradibus eburneis, ex quibus te delectaverunt.*

℣. 10. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. b. *Aſtitit regina ad dexteram tuam in veſte inaurata: amicta eſt varietate.* S. Pacianus epiſt. 1. & 3. p. 306. d. 309. f. *Aſtitit regina in veſte aurata & variegata.* S. Paulin. ep. 24. p. 152. c. *Stet regina à dextris ejus in fimbriis aureis, circumamicta varietate:* ſed hæc ultima pertinent ad ℣. 14. Ambroſ. l. 1. de virg. to. 2. p. 155. e. *Aſtitit reg. à dextris tuis in veſtitu deaurato, varietate circumamicta.* Item ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſicut in Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. Coislin. & Mozar. *circumamicta varietate.* Ap. Hieron. epiſt. ad Princip. to. 2. p. 689. b. *circumdata varietate;* quæ verba, inquit, *excepta editione Vulgata, nullus Interpretum tranſtulit:* in Græco nunc, περιβεβλημένη, πεποικιλμένη.

℣. 11. Vulgatæ favent Hilar. in Pſ. 59. p. 136. a. &

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
clina aurem tuam : & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui.	*na aurem tuam : & obliviſcere populi tui, & domûs patris tui.*	inclina aurem tuam : & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui. *Ex Mſ. Sangerm.*
12. Et concupiſcet rex decorem tuum : quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus, & adorabunt eum.	*Et concupiſcet rex decorem tuum : quia ipſe eſt Dominus tuus, & adora eum.*	12. Quoniam concupivit rex ſpeciem tuam : quia ipſe eſt Deus tuus, & adorabunt eum.
13. Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes divites plebis.	*Et ô filia fortiſſimi, in muneribus faciem tuam deprecabuntur divites populi.*	13. Et filiæ Tyrii in muneribus vultum tuum deprecabuntur, divites plebis.
14. Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis 15. circumamicta varietatibus.	*Omnis gloria filiæ regis intrinſecus : faſciis aureis veſtita eſt.*	14. Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis 15. amicta varietatem.
Adducentur regi virgines poſt eam : proximæ ejus afferentur tibi.	*In ſcutulatis ducetur ad regem, virgines ſequuntur eam : amicæ ejus ducentur tibi.*	Adferentur regi virgines poſt eam : proximæ ejus adferentur ibi.
16. Afferentur in lætitia & exſultatione : adducentur in templum regis.	*Ducentur in lætitiis & exſultatione : ingredientur thalamum regis.*	16. In lætitia & exſultatione : adducentur in templum regis.
17. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii : conſtitues eos principes ſuper omnem terram.	*Pro patribus tuis erunt filii tibi : pones eos principes in univerſa terra.*	17. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii : conſtitues eos principes ſuper omnem terram.
18. Memores erunt nominis tui in omni generatione & generationem.	*Recordabor nominis tui in omni generatione & generatione :*	18. Memores erunt nominis tui in omni gente & progenie.
Propterea populi confitebuntur	*Propterea populi confitebuntur*	Propterea populi confite-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ambroſ. cùm l. 1. de virg. to. 2. p. 155. e. & inf. 309. d. 1191. e. tum in Luc. 2. & 9. to. 1. p. 1310. 1419. c. Accinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. &c. Apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. b. ſic : *Audi filia..... & obliviſcere populi tui, & domûs patris tui.* Ita etiam Firmilian. habet apud ipſum, epiſt. 75. p. 147. b. abſque his, *& domûs patris tui.* Philaſtr. Brix. de hæreſ. pag. 724. d. *obliviſcere domûs patris tui.* Hieron. in Iſai. 23. to. 3. p. 206. b. *obliviſcere populi tui, & domum patris tui.* Gr. ἐπιλάθȣ τȣ̃ λαȣ̃ σȣ, ϗ τȣ̃ οἴκȣ, &c.

℣. 12. Sic Ambroſ. l. 1. de virg. to. 2. p. 155. e. at l. de lapſu virg. p. 309. d. Vulgatæ congruit. Auguſt. autem & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. ita legunt : *Quoniam concupivit rex ſpeciem tuam : quia ipſe eſt Dominus Deus tuus*, &c. Mozarab. *Quia concupivit rex ſpec. tuam, & ipſe eſt Dominus Deus*, &c. Item in Mediolan. & Carnut. *Quoniam concupivit.* Apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. b. *Quoniam deſideravit rex ſpeciem tuam : quia ipſe eſt Dominus Deus tuus.* Similiter hab. Firmilian. epiſt. 75. ad ipſum, p. 147. b. Hilarius verò in Pſ. 59. p. 136. a. *Quoniam concupivit rex ſpeciem tuam.* Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 724. d. *Et concupiſcet rex ſpeciem tuam.* Rurſum Auguſt. contra Jud. to. 8. p. 31. f. *quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus;* at vox *Dominus*, non in omnibus codd. reperitur. Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 23. p. 348. h. *quia ipſe eſt Dominus Deus tuus, adorabis eum.* In Gr. Ὅτι ἐπεθύμησεν (Alex. Ald. & Compl. Καὶ ἐπιθυμήσει) ὁ βασιλεὺς τȣ̃ κάλλȣς σȣ· ὅτι αὐτός ἐϛιν ὁ Κύριός σȣ. Ap. Hieron. ep. ad Princip. to. 2. p. 689. ut in Vulg.

℣. 13. In Pſalt. Rom. jungitur verbum *adorabunt*, cum voce *filiæ*, detracto intermedio &, ut in Pſalt. Moz. Corb. & Coislin. at in ipſis conſtanter *Tyri*, vel *Thiri*, non *Tyrii;* præterea vox *omnes* abeſt à Mediolan. Corb. & Carnut. & in Mozarab. ac Coislin. legitur *terræ*, loco *plebis*. Apud Auguſt. in hunc Pſ. deeſt & initio, ſicut inf. *omnes*, ante *divites;* apud Caſſiod. ſolum &. Hieron. epiſt. ad Princip. to. 2. p. 691. a. leg. *Filia Tyri in muneribus, vultum tuum deprecabuntur divites plebis :* at in Iſai. 23. to. 3. p. 206. b. *Filiæ Tyri..... faciem tuam precabuntur divites plebis :* & in ſupradicta epiſt. p. 690. c. ait : *Septuaginta Interpretes non dixerunt, & adorabis eum, ſed, adorabunt eum.* Græcè nunc : Καὶ προσκυνήσȣσιν αὐτῷ θυγατέρες Τύρȣ ἐν δώροις, τὸ πρόσωπόν σȣ λιτανεύσȣσιν οἱ πλȣ́σιοι τȣ̃ λαȣ̃ τῆς γῆς. Pſalt. Æthiop. habet, *adorabit eum filia Tyri.* Ald. & Compl. ϗ προσκυνήσεις αὐτῷ, ϗ θυγάτηρ· ſubinde Apollin. habet, οἱ πλȣ́σιοι τῆς γῆς; Mſ. verò Alex. cum Ald. & Compl. οἱ πλȣ́σιοι τȣ̃ λαȣ̃; edit. Rom. οἱ πλȣ́σιοι τȣ̃ λαȣ̃ τῆς γῆς.

℣. 14. Sic in Pſalt. Rom. eſt, & ap. Caſſiod. in hunc Pſ. præter hoc, *filiæ regum.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Omnis gloria ejus filiæ regis intrinſecus;* at epiſt. 36. to. 2. p. 77. b. & l. 1. de ſerm. Dom. in mon. to. 3. p. 2. col. 170. d. *Omnis pulchritudo filiæ regis intrinſecus.* Hieron. in Iſai. 23. to. 3. p. 206. b. cum Fulgent. ep. 2. ad Gall. p. 157. *Omnis gloria filiæ regis intrinſecus :* item Hieron. epiſt. ad Princip. to. 2. p. 691. c. ait, *Pro eo quod in LXX. ſcriptum eſt* ἔσωθεν, ſe *vel ab intus, vel intrinſecus* interpretatum eſſe; tum addit : *In quibuſdam exemplaribus invenitur Eſebon, quod cogitationes ſonat :* & in Dan. 10. to. 3. p. 1120. b. legit : *Omnis gloria ejus filiæ regum ab intus*, &c. In ed. Rom. ſic : Πᾶσα ἡ δόξα αὐτῆς (Alex. Ald. & Compl. τῆς) θυγατρὸς τȣ̃ βασιλέως Ἐσεβὼν, ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς· in Mſ. autem Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἔσωθεν, non Ἐσεβών.

℣. 15. Pſalt. Rom. *circumamicta varietate. Adducentur regi*, &c. ut in Vulg. Mozarab. *circumamicta varietate. Adferentur regi virg. poſt eam : proximæ ejus adducentur tibi.* Ita quoque in Corb. præter hoc, *poſtea*, & in fine, *adferentur tibi.* In Coislin. *circumamicta varietate. Adducentur regi virg. poſtea : proximæ ejus adducentur tibi.* Miſſale Rom. ad Offert. Miſſæ S. Luciæ virg. *Afferentur regi virg. poſt eam : proximæ ejus afferentur tibi.* Itidem Ambroſ. l. de inſtit. virg. to. 2. 250. a. & Auguſt. in hunc Pſalm. S. Pacian. epiſt. 1. p. 306. d. *Adducentur regi virgines*, &c. Similiter ap. Caſſiod. cum voce *varietate;* Hieron. verò epiſt. ad Princip. to. 2. 691. c. leg. *varietatibus.* In Gr. περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Ἀπενεχθήσονται τῷ Βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς (Alex. αὐτȣ̃·) αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονταί σοι.

℣. 16. Ita Pſalt. Rom. hab. cum Corb. Similiter Coiſlin. cum Miſſali Rom. ubi ſup. niſi quòd Coislin. hab. *inducentur in templo*, Miſſale verò, *adducentur in templum regi Domino.* Mozarabic. *Adducentur in lætitia & exſultatione : adducentur*, &c. Ambroſ. l. de inſtitut. virg. to. 2. 250. a. cum Aug. in hunc Pſ. *Adferentur in lætitia & exſult. adducentur*, &c. Similiter Hieron. epiſt. ad Princip. p. 692. b. aitque : *Juxta LXX. prior verſiculus adhuc de filiæ canitur ornatu, ſequens ad ipſum ſponſum regemque dirigitur.* Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. c. 23. p. 348. h. *Adducentur cum gaudio & exſultatione.* Caſſiod. in eund. Pſ. delet initio, *adferentur*, cum Pſalt. Rom. In Gr. Ἀπενεχθήσονται ἐν..... ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως.

℣. 17. Accinunt Hilar. in Pſ. 59. p. 136. a. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. In Mſ. tamen Reg. Hilar. legitur *facti ſunt*, non *nati*, teſte Cuſtantio noſtro, ſicque vertit Symm. inquit, cujus lectionem probat Euſebius. Similiter vet. Irenæi Interpr. l. 4. c. 5. p. 232. c. *Pro patribus tuis facti ſunt tibi filii tui :* at l. 3. c. 22. p. 220. a. *Pro patribus nati ſunt tibi filii :* priori etiam loco quidam ſcribunt *nati.* In Gr. ἐγεννήθησάν σοι υἱοί.

℣. 18. Sic in Pſalt. Rom. eſt, exceptis his, *tui Domine, in omni generatione & progenie.* In Mozarab. *tui Deus, in omni progenie & generatione.* In Corb. *in omni progenie & generationem.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *tui in omni ge-*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mf. Sangerm. buntur tibi in æternum, & in fæculum fæculi.	*tibi in fæculum, & in æternum.*	tibi in æternum, & in fæculum fæculi.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

neratione & generatione; cæt. ut in Vulg. Apud Caffiod. *generatione & progenie*: Ambrof. verò in Pf. 40. to. 1. 872. e. ita legit: *Memor ero nominis tui in omni generatione & generationem.* Similiter Hieron. epift. ad Princip. to. 2. 693. c. & 694. a. excepto ult. *& generatione.* Hormifdas PP. epift. 44. Conc. to. 4. 1496. d. *Memores erunt nom. tui Domine, in omni progenie & generatione.* Gr. Μνησθήσονται τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ, &c. at in edd. Ald. & Compl. μνησθήσομαι, ut in Pfalt. Carnut. Germ. & Gallic. Fabri.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mf. Sangerm. In finem, 1. Pro filiis Coræ pro arcanis, Pfalmus. XLV.	*Victori filiorum Core pro juventutibus Canticum. XLVI.*	In finem, 1. Filiis Core pro arcanis, Pfalmus. XLV.
2. DEus nofter refugium, & virtus; adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos vehementer.	*DEus noftra fpes & fortitudo: auxilium in tribulationibus inventus es validum.*	2. DEus nofter refugium, & virtus; adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.
3. Propterea non timebimus cùm turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.	*Ideo non timebimus cùm fuerit tranflata terra, & concuffi montes in corde maris:*	3. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.
4. Sonaverunt, & turbatæ funt aquæ ejus: conturbati funt montes in fortitudine ejus. DIAPSALMA.	*Sonantibus & tumentibus gurgitibus ejus, agitatis in montibus in potentia ejus.* SEMPER.	4. Sonuerunt, & turbatæ funt aquæ eorum: conturbati funt montes in fortitudine ejus.
5. Fluminis impetus lætificat civitatem: fanctificavit tabernaculum fuum Altiffimus.	*Fluminis divifiones ejus lætificant civitatem Dei fancti, tabernacula Altiffimi.*	5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei: fanctificavit tabernaculum fuum Altiffimus.
6. Deus, in medio ejus, non commovebitur: adjuvabit eam Deus de vultu.	*Deus in medio ejus non commovebitur: auxiliabitur ei Deus in ortu matutino.*	6. Deus, in medio ejus, non commovebitur: adjuvabit eam Deus manè diluculo.
7. Conturbatæ funt gentes, inclinata funt regna: dedit vocem fuam Excelfus, & commota eft terra.	*Conturbatæ funt gentes, concuffa funt regna: dedit vocem fuam, proftrata eft terra.*	7. Conturbatæ funt gentes, & inclinata funt regna: dedit vocem fuam, mota eft terra.
8. Dominus virtutum nobifcum: fufceptor nofter Deus Jacob. DIAPSALMA.	*Dominus exercituum nobifcum: protector nofter Deus Jacob.* SEMPER.	8. Dominus virtutum nobifcum: fufceptor nofter Deus Jacob.
9. Venite, videte operam Domini, quæ pofuit prodigia fuper terram: 10. aufe-	*Venite, & videte opera Domini, quantas pofuerit folitudines in terra: compefcit bella ufque ad ex-*	9. Venite, & videte opera Domini, quæ pofuit prodigia fuper terram: 10. auferens bella ufque

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic in Pfalt. Corb. & Coislin. Item in Rom. dempto uno *pro*, ante *filiis*. Apud Ambrof. to. 1. 925. d. *Titulus Pfalmi hujus ita infcribitur*, inquit, *In finem, pro filiis Core pro occultis, Pfalmus ipfi David.* Similiter apud Auguft. fed abfque hoc, *ipfi David.* In Mozarab. *pro occultis, Pfalmus David.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορὲ ὑπὲρ τῶν κρυφίων, Ψαλμός. Mf. Alex. τοῦ Δαυὶδ Ψαλμός.

℣. 2. Pfalt. Moz. *Deus noftrum refugium*, &c. ut in Vulg. Ambrof. Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. cum vet. Pfalt. nil omnino differunt ab eadem Vulg. Græc. initio hab. Ὁ Θεὸς ἡμῶν, & in fine, σφόδρα, *valde.*

℣. 3. Pfalt. Corb. & Coislin. habent cum Aug. in hunc Pf. *cùm conturbabitur.* Rom. & Moz. *dum conturbabitur*; præterea Moz. extremò hab. *in corde maris*; ficut etiam Tichon. reg. 7. p. 64. c. Hieron. verò in Ezech. 27. to. 3. p. 880. a. ita: *Propterea non timebimus cùm conturbata fuerit terra, & tranflati montes in cor maris.* Ambrof. in hunc Pf. col. 929. f. ait: *Sunt etiam qui ita diftinguunt:* & transferentur montes, *ut fequatur*: In cordibus maris fonuerunt, & turb. &c. at ipfe paulò fup. alludens dicit: *Quo fit ut non timeamus cùm terra noftra turbatur, & transferuntur montes..... in cor maris.* In Gr. Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν, καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν.

℣. 4. Sic in Pfalt. Coislin. Corb. & Moz. Item in Rom. Carnut. & ap. Ambrof. in hunc Pf. excepto verbo *fonuerunt.* Apud Hieron. in Ezech. 27. col. 880. a. *Sonuerunt, & turb... aquæ eorum.* Apud Aug. in hunc Pf. *Sonuerunt... aquæ ejus.* Ap. Caffiod. in eund. Pf. *Sonaverunt... aquæ eorum*, &c. In Gr. Ἤχησαν..... τὰ ὕδατα αὐτῶν, &c. *Diapfalma* pariter ibidem fubfeq. ficut in Pfalt. Rom. & Corb. deeft tamen in edd. Ald. & Compl. nec memoratur ab Aug.

℣. 5. Auguft. in hunc Pf. legit pluraliter, *lætificant civit. Dei*, &c. fed Hilar. in Pf. 64. col. 169. e. *lætificat*, ficut Ambrof. l. de parad. to. 1. 147. a. & infra col. 754. b. 774. d. 866. f. & to. 2. 632. a. Item Caffiod. cum Pfalt. Rom. In Gr. Sic: Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσι, &c. ut in Vulg.

℣. 6. Pfalt. Rom. Corb. Carnut. & Coislin. cum Caffiod. *adjuvabit eam Deus vultu fuo.* Mozarab. *eum Deus vultu fuo.* Mediolan. *eam Deus à matutino in matutinum.* Ambrof. in hunc Pf. p. 931. e. *Deus diluculo*: at infra p. 932. b. *In aliis quoque codicibus invenitur*, inquit, *adjuvabit eam Deus vultu fuo.* Apud Aug. in eund. Pf. *Deus, in medio ejus, & non commovebitur: adjuv. eam Deus vultu fuo.* In Gr. Vat. οὐ σαλευθήσεται (Ald. & Compl. καὶ οὐ σαλ.) βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τῷ προσώπῳ. Alex. Ald. & Compl. τὸ πρὸς πρωΐ.

℣. 7. Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. cum Pfalt. Rom. & Corb. *Conturb... gentes, & inclinata funt regna: dedit vocem fuam Altiffimus, & mota eft terra.* Coislin. *fuam Excelfus, & mota eft*, &c. Mozarab. *Conturbati funt montes, & inclinata funt regna: dedit voc. fuam Altiffimus, & commota eft*, &c. Ambrof. in Pf. 45. p. 932. d. tollit *&*, poft *gentes*; & l. 3. de fide, to. 2. p. 498. e. addit *Altiffimus*, ut fup. In Gr..... ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι· ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ, ἐσαλεύθη ἡ γῆ· fed in Mf. Alex. ac edd. Ald. & Compl. eft ὁ Ὕψιστος ἐσαλεύθη.

℣. 8. Succinunt Aug. & Caffiod. in hunc Pf. cum Pfalt. Rom. & Gr. Apud Ambrof. in eund. Pf. 933. f. *Deus virtutum*, &c. Apud Ennod. pro Synodo, Sirm. to. 1. p. 1629. b. *Dominus virtut..... adjutor nofter Deus*, &c. Subnectitur etiam *Diapfalma* in Pfalt. Rom. Corb. & Græco; deeft verò in edd. Ald. & Compl. nec recitatur ab Auguft.

℣. 9. Ambrof. Aug. & Caffiod. in hunc Pf. Vulgatæ fuffragantur unà cum Pfalt. Rom. In Gr. pariter, τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, ἃ, &c.

℣. 10. Sic Ambr. & Aug. in hunc Pf. cum Pfalt. Rom.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
ad finem terræ.	*tremum terræ.*	rens bella uſque ad fines terræ. *Ex Mſ. Sangerm.*
Arcum conteret, & confringet arma : & ſcuta comburet igni.	*Arcum confringet, & concidet haſtam : plauſtra comburet igni.*	Arcum conteret, & confringet arma : & ſcuta comburet igni.
11. Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus : exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.	*Ceſſate, & cognoſcite quoniam ego ſum Deus : exaltabor in gentibus, exaltabor in terra.*	11. Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus : exaltabor inter gentes, & exaltabor in terra.
12. Dominus virtutum nobiſcum : ſuſceptor noſter Deus Jacob.	*Dominus exercituum nobiſcum : fortitudo noſtra Deus Jacob.* Semper.	12. Dominus virtutum nobiſcum : ſuſceptor noſter Deus Jacob.

Notæ ad Versionem antiquam.

Corb. Coislin. Mediolan. & Carnut. Item in Mozarab. *fines ;* at in fine hab. *& ſcutum comburet ignis.* S. Paulinus epiſt. 24. p. 166. a. *Dominus conterens bella.* Græc. Ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων..... καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί. Caſſiod. nil differt à Vulg.

℣. 11. Pſalt. Coislin. *ego ſum Dominus : exaltabor inter gentes, & exaltabor in regna.* Mozarab. *ego ſum Dominus : exſultabor in gentibus, & exſultabor in terra.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 287. a. *Vacate, & cognoſcite quoniam ego ſum Deus : exaltabor in gent.* &c. ut in Vulg. Ambroſ. in hunc Pſ. 935. a. c. cum Pſalt. Corb. *quia ego ſum Dominus : exaltabor inter gentes* (Corb. *in gentes,*) *& exaltabor in terra.* Gr. Σχολάσατε, καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός· ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ.

℣. 12. Ambroſ. in hunc Pſ. *Deus virtutum,* &c. Auguſt. & Caſſiod. *Dominus virtutum,* &c. cum Pſalt. Rom. & Gr.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
1. In finem, pro filiis Core Pſalmus. XLVI.	*Victori filiorum Core Canticum. XLVII.*	1. In finem, pro filiis Coræ Pſalmus. XLVI. *Ex Mſ. Sangerm.*
2. Omnes gentes plaudite manibus : jubilate Deo in voce exſultationis.	*Omnes populi plaudite manibus : jubilate Deo in voce laudis.*	2. Omnes gentes plaudite manibus : jubilate Deo in voce exſultationis.
3. Quoniam Dominus excelſus, terribilis : Rex magnus ſuper omnem terram.	*Quoniam Dominus altiſſimus, terribilis : Rex magnus ſuper omnem terram.*	3. Quoniam Deus excelſus, terribilis : Rex magnus ſuper omnem terram.
4. Subjecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris.	*Congregavit populos ſubter nos, & tribus ſub pedibus noſtris.*	4. Subjecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris.
5. Elegit nobis hæreditatem ſuam, ſpeciem Jacob, quam dilexit.	*Elegit nobis hæreditatem noſtram : gloriam Jacob, quam dilexit.* Semper.	5. Elegit nobis hæreditatem ſuam, ſpeciem Jacob, quam dilexit. Diapsalma.
2. Reg. 6. 15. — 6. Aſcendit Deus in jubilo, & Dominus in voce tubæ.	*Aſcendit Deus in jubilo : Dominus in voce buccinæ.*	6. Aſcendit Deus in ſtrepitu, Dominus in voce tubæ.
7. Pſallite Deo noſtro, pſallite : pſallite Regi noſtro, pſallite.	*Canite Deo, canite : canite Regi noſtro, canite.*	7. Pſallite Deo noſtro, pſallite : pſallite Regi noſtro, pſallite.
8. Quoniam rex omnis terræ Deus : pſallite ſapienter.	*Quia rex univerſæ terræ Deus : canite eruditè.*	8. Quoniam rex omnis terræ : pſallite ſapienter.
9. Regnabit Deus ſuper gentes : Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.	*Regnavit Deus ſuper gentes : Deus ſedet ſuper thronum ſanctum ſuum.*	9. Regnavit Deus ſuper omnes gentes : Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.
10. Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham :	*Principes populorum congregati ſunt, populus Dei Abraham : quo-*	10. Principes populorum convenerunt cum Deo Abra-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. Coislin. & Carnut. cum Gr. At Auguſt. huic titulo addit, *ipſi David.* In Mſ. Alex. ſic : Εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Concordant Hilar. in Pſ. 65. p. 174. a. & Ambroſ. in Luc. 2. to. 1. 1294. b. & epiſt. 58. to. 2. 1014. a. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 3. Pſalt. Rom. *Quoniam Deus ſummus, terribilis ; & Rex magnus ſuper omnes deos.* Coislinian. *Quoniam Deus ſummus, terrib. & Rex mag. ſuper omnem terram.* Sic etiam in Corb. & Moz. detracto medio &. Succinit Ambroſ. in Luc. 2. to. 1. 1294. b. cum Caſſiod. in hunc Pſ. at Auguſt. Vulgatæ favet. In Gr. Ὅτι Κύριος ὕψιστος, φοβερός· Βασιλεὺς, &c.

℣. 4. Aug. in hunc Pſ. *Subjecit plebes nobis,* &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *populos,* Gr. λαούς.

℣. 5. Pſalt. Mozarab. *Elegit nos hæreditatem ſibi.* Rom. *nos in hæreditatem ſibi.* Coislinian. *nos in hæreditatem ſuam.* Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. *nobis hæreditatem ſuam.* Similiter hab. Hieron. in Iſai. 57. to. 3. 418. a. ſed addit *pulchritudinem Jacob, quam dilexit.* Aug. *ſpeciem ;* in commentar. verò *pulchritudinem.* Gr. Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, τὴν καλλονὴν, &c. In Pſalt. etiam Rom. & Corb. ſequitur *Diapſalma ;* ſiletur autem ap. Aug. deeſtque in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. non verò in ed. Rom.

℣. 6. Sic in Pſalt. Corb. eſt, hoc excepto, *in vocem.* In Rom. verò, & Coislin. ita : *Aſcendit Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ.* Itidem in Mozarab. ut & ap. Auguſt. & Caſſiod. detracto medio &. Pſalt. Carnut. hab. *in ſtrepitu,* quemadmodum Auct. op. imp. in Matth. hom. 44. p. 225. Ambroſ. verò in Pſ. 36. to. 1. 813. c. *in jubilatione.* Gr. ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος, &c.

℣. 7. Sic Ambroſ. in Pſ. 36. to. 1. 813. d. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr. At Auguſt. in eund. Pſ. omittit poſteriorem verſic. *pſallite Regi noſtro,* &c.

℣. 8. Ita Nicetius Spicil. to. 3. p. 11. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. adjuncta voce *Deus,* è Gr. Similiter addit Auguſt. in hunc Pſ. ſed loco *ſapienter,* legit *intelligenter ;* Gr. συνετῶς.

℣. 9. Pſalt. Corb. *Regnavit Deus ſuper omnes : Deus,* &c. Coislin. cum Mediol. Carnut. & Rom. Martianæi : *Regnavit Dominus ſuper omnes gentes.* Rom. Fabri : *Regnavit Dominus in æternum ſuper omnes gentes.* Mozarab. *Regnabit Dominus ſuper omnes gentes.* Similiter Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſed infra Aug. legit *Deus.* Ambroſ. in Pſ. 36. to. 1. 813. c. *Regnavit Dominus ſuper omnem terram.* Pſalt. Coislin. ſubdit, *Deus ſedit,* &c. al. conſtanter *ſedet.* Gr. Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη· ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου, &c. Mſ. Alex. ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη.

℣. 10. Itidem in Pſalt. Moz. & ap. Caſſiod. excepto uno *dii fortes.* Sic etiam in Rom. hoc præterea excepto, *populi,* loco *populorum.* Succinunt Coislin. & Corb. niſi quòd 1. ſcribit *fortis,* veterum more, pro *fortes ;* alt. *Deo fortes :* Cyrillus quoque, ſi Nobilio fides, ait illos, qui ſunt

	VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. * *Mſ.* Dō fortis.	ham : quoniam * Deo fortes terræ , nimiùm elevati ſunt.	*niam dii ſcuta terræ , vehementer elevata ſunt.*	quoniam dii fortes terræ , vehementer elevati ſunt.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

fortes divinâ gratiâ, valde elevatos eſſe à terra. Aug. in hunc Pſ. legit : *Principes populorum convenerunt cum..... dii fortes terræ, valde elevati ſunt.* Similiter Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 175. c. uſque ad vocem *dii.* S. Paulin. ep. 44. p. 271. b. add. *dii fortes terræ , nimiùm elevati ſunt.* Gr. Ἄρχοντες λαῶν ζυνήχθησαν..... ὅτι τῷ Θεῷ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς , σφόδρα ἐπήρθησαν.

	VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm.	1. In finem , Pſalmus Cantici filiis Coræ ſecundâ ſabbati. XLVII.	*Canticum Pſalmi filiorum Core. XLVIII.*	1. Pſalmus Cantici filiis Core ſecundâ ſabbati. XLVII.
	2. MAgnus Dominus , & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri , in monte ſancto ejus.	*MAgnus Dominus , & laudabilis nimis : in civitate Dei noſtri , in monte ſancto ſuo.*	2. MAgnus Dominus , & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri , in monte ſancto ejus.
	3. Dilatans exſultationem univerſæ terræ , montes Sion in latera aquilonis , civitas Regis magni.	*Specioſo germini , gaudio univerſæ terræ : monti Sion , lateribus aquilonis , civitatulæ Regis magni.*	3. Fundatur exſultatione univerſæ terræ mons Sion , latera aquilonis , civitas Regis magni.
* *Mſ.* grabibus.	4. In * gravibus ejus dinoſcitur , cùm ſuſcipiet eam.	*Deus in domibus ejus : agnitus eſt in auxiliando.*	4. Deus in domibus ejus cognoſcetur , cùm ſuſcipiet eam.
	5. Quoniam ecce reges terræ congregati ſunt , & convenerunt in unum.	*Quia ecce reges congregati ſunt : venerunt ſimul.*	5. Quoniam ecce reges terræ congregati ſunt : convenerunt in unum.
	6. Ipſi videntes tunc admirati ſunt , conturbati , & commoti ſunt : 7. & tremor adprehendit illos.	*Ipſi videntes ſic obſtupuerunt , conturbati ſunt , admirati ſunt : horror poſſedit eos ibi ,*	6. Ipſi videntes ſic admirati ſunt , conturbati ſunt , commoti ſunt : 7. tremor apprehendit eos.
	Ibi dolores ſicut parturientis , 8. in ſpiritu vehementi conteres naves Tharſis.	*Dolor quaſi parturientis : in vento uredinis confringes naves Tharſis.*	Ibi dolores ut parturientis , 8. in ſpiritu vehementi conteres naves Tharſis.
	9. Sicut audivimus , ita vidimus in civitate Domini vir-	*Sicut audivimus , ita vidimus in civitate Domini exercituum , in*	9. Sicut audivimus , ſic vidimus in civitate Domini virtutum , in ci-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic Ambroſ. in hunc Pſ. p. 935. d. cum Pſalt. Rom. & Coislin. ſed abſque hoc , *In finem.* Delet pariter *In finem.* Auguſt. in eund. Pſ. ſed habet *Laus Cantici.* Caſſiodor. *Pſalmus Cantici* , &c. ut ſup. Gr. Ψαλμὸς Ὠδῆς τοῖς , &c. ut ſup. Mſ. verò Alex. ita : Εἰς τὸ τέλος , Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Similiter in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. excepto uno *in civitate.* In Corb. ſic : *Magnus Dom. noſter , & laudab. nimis in civitate..... in monte ſancto ſuo.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coislin. leg. *& laudabilis valde.* Ambroſ. in eund. col. 937. c. *& laudabilis nimis..... in loco ſancto ejus.* Gr. αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει..... ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ.

℣. 3. Pſalt. Rom. & Coislin. cum Caſſiod. *Dilatans exſultationes univerſæ terræ mons Sion , latera aquil.* &c. Itidem in Carnut. Corb. & Moz. præter hoc , *montes Sion ;* in Moz. *montem Sion.* Ambr. in hunc Pſ. col. 937. e. legit : *Dilatans exſultationem univ. terræ mons Sion , latera* , &c. ſubinde ait : *In vetuſtis exemplaribus aliquibus reperimus :* Εὐρίζῳ ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς , *quod Latinè ſignificat : Bona radice exſultatione univerſæ terræ.* Vide etiam in Pſ. 118. col. 1121. c. Apud Aug. in eund. Pſ. *Dilatans exſultationes..... montes Sion , latera* , &c. In ed. Rom. Εὐρίζων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς , ὄρη Σιὼν , τὰ πλευρὰ , &c. at in edd. Ald.. & Compl. εὐρίζῳ ἀγαλλιάματι , ut ſup. ap. Ambroſ. Vide plura apud Flamin. Nobil. & Lamb. Boz.

℣. 4. Sic in Pſalt. Corb. eſt , præmiſſa voce *Deus.* In Rom. Fabri : *Deus in gravibus ejus dignoſcetur , dum* , &c. Carnut. etiam habet *in gravibus ;* Rom. verò Martianæi cum Mediolan. *in gradibus* , Coislin. *in domibus.* Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. leg. *Deus in gradibus ejus dignoſcetur , cùm* , &c. Caſſiod. *dum.* Aug. in eund. Pſ. *Deus in domibus ejus cognoſcetur , cùm* , &c. infra , *dum ;* in vet. cod. Corb. & Pſalt. Carnut. *cognoſcitur ;* in Moz. *dinoſcitur , cùm ſuſcipiet ea.* In Gr. Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκεται , ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς· Mſ. Alex. ἀντιλαμβάνεται. De ſenſu autem vocis βάρεσιν , vide quæ notavimus ſup. ad ℣. 9. Pſ. 44. & inf. ad ℣. 14. hujus Pſ. 47.

℣. 5. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. In Mozarab. deeſt &. Apud Ambroſ. in eund. Pſ. p. 939. b. *Reges terræ congreg. ſunt , & tranſierunt in unum ;* in explanatione , *convenerunt.* Apud Aug. *Quoniam ecce reges terræ collecti ſunt , & convenerunt in unum.* Similiter habet Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 187. c. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. c. *Quoniam ecce reges congregati ſunt :* tum ſubjungit : *In Græco legiſſe vos dicitis :* Quoniam ecce reges ejus congregati ſunt : *quod ſuperfluum eſſe ipſe lectionis textus oſtendit ; & in veteribus codicibus Latinorum ſcriptum erat* , reges terræ , *quod nos tulimus , quia nec in Hebræo , nec in LXX. reperitur :* nunc etiam abeſt vox *terræ* à Vulgatæ Mſs. Colb. & Sangerm. In ed. Rom..... οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ζυνήχθησαν· ἦλθοσαν ἐπὶ τὸ αὐτό· al. διῆλθοσαν.

℣. 6. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. & Rom. addito uno *ſunt* , poſt *conturbati.* In Moz. ſimiliter additur *ſunt* , ut & in Coislin. ſed in hoc poſtremo deeſt &. Apud Ambr. in eund. Pſ. *tunc admirati ſunt.* Apud Aug. *ita admirati ſunt , conturbati ſunt , commoti ſunt.* Sic etiam legit Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 187. c. Gr. οὕτως ἐθαύμασαν , ἐταράχθησαν , ἐσαλεύθησαν.

℣. 7. Sic in Pſalt. Rom. & Corb. dempto uno &. In Mozarab. *timor* , non *tremor :* in Coislin. *tremor adprehendet eos*, &c. Apud Ambr. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ut in Vulg. ni excipias vocem *ſicut.* Vide etiam Ambr. in Pſ. col. 631. c. & 776. e. In Græco , τρόμος ἐπελάβετο αὐτῶν..... ὡς , &c.

℣. 8. Ita Ambroſ. in hunc Pſ. p. 941. b. & l. 1. de interpel. Job , c. 5. 631. c. cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. Hieronymus epiſt. ad Marcel. to. 2. 622. b. & in Ezech. 1. to. 3. 700. f. ſic : *In ſpiritu violento conteres* , &c. & in Iſai. 2. col. 28. f. *In ſpir. violento confringes* , &c. Auguſt. in eund. Pſ. *In ſpiritu violento conteres* , &c. Vigil. Tapſ. l. contra Varim. p. 742. e. *In ſpir. violento conterens* , ut etiam plerique Mſs. Auguſt. Similiter hab. Brev. Moz. *conterens.* S. Paulin. verò , epiſt. 23. p. 141. a. *conteret ſpiritu vehementi naves* , &c. Gr. Ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις , &c.

℣. 9. In Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. *Sicut audivimus, ita & vidimus ;* reliqua ut in Vulg. Similiter apud Ambr. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item in Breviar. Moz. præter hæc ult. *Deus fundavit eam in ſæcula.* Ambroſ. l. de ob. Theod. to. 2. p. 1197. b. *quam Deus fundavit in æternum ;* & ſupra conſtanter , *ita & vidimus :* ſimiliter l. 1. de interpel. Job , c. 5. to. 1. 631. f. at epiſt. 15. to.

Ex Mſ. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
vitate Dei noſtri : Deus fundavit eam in æternum.	*civitate Dei noſtri : Deus fundavit eam uſque in æternum.* SEMPER.	tutum, in civitate Dei noſtri : Deus fundavit in æternum. DIAPSALMA.
10. Suſcepimus Deus miſericordiam tuam, in medio templi tui.	*Æſtimavimus Deus miſericordiam tuam, in medio templi tui.*	10. Suſcepimus Deus miſericordiam tuam, in medio plebis tuæ.
11. Secundùm nomen tuum Deus, ſic & laus tua in fines terræ : juſtitiâ plena eſt dextera tua.	*Secundùm nomen tuum Deus, ſic laus tua uſque in extremum terræ : juſtitiâ repleta eſt dextera tua.*	11. Secundùm nomen tuum Deus, ita & laus tua in fines terræ : juſtitiâ plena eſt dextera tua.
12. Lætetur mons Sion, & exſultent filiæ Judæ, propter judicia tua Domine.	*Lætetur mons Sion, exſultent filiæ Judæ, propter judicia tua.*	12. Lætetur mons Sion, & exſultent filiæ Judæ, propter tua judicia Domine.
13. Circumdate Sion, & complectimini eam : narrate in turribus ejus.	*Circumdate Sion, & circuite eam : numerate turres ejus.*	13. Circumdate Sion, & complectimini eam : narrate in turribus ejus.
14. Ponite corda veſtra in virtute ejus : & diſtribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.	*Ponite cor veſtrum in mœnibus : ſeparate palatia ejus, ut enarretis in generatione noviſſima :*	14. Ponite corda veſtra in virtute ejus : & diſtribuite turrem ejus, ut enarretis in progeniem alteram.
15. Quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi : ipſe reget nos in ſæcula.	*Quia iſte Deus, Deus noſter in ſæculum, & in perpetuum : ipſe erit dux noſter in mortem.*	15. Quoniam hic eſt Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi : ipſe reget nos in ſæcula.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

2. 820. a. *ita & videmus.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. b. *ita & vidimus.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. p. 638. c. tollit &, monetque id eſſe ſuperfluum, licet in Græco reperiatur. In ed. Rom. Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως καὶ εἴδομεν..... ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα. Mſ. Alex. οὕτως ἴδαμεν. Subnexum *Diapſalma* ita reperitur in Pſalt. Rom. & Corb. ac in ed. Rom. LXX. in Mſ. verò Alex. ac edd. Ald. & Compl. deeſt; nec ulla fit ejus mentio apud Auguſt.

℣. 10. Ita Pſalt. Mediolan. habet. Auguſt. in hunc Pſ. *in medio populi tui.* Ambroſ. verò & Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. *in medio templi tui.* Pſalt. Carnut. & Corb. *in templo ſancto tuo.* Varietatem induxit ſimilitudo utriuſque vocis ναοῦ, & λαοῦ : unde Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. c. ait : *Pro eo quod nos de Hebraïco & de LXX. Interpretibus vertimus*, templi tui, *in Græco vos legiſſe dicitis*, populi tui, *quod ſuperfluum eſt : in Hebraico ſcriptum eſt*, echalach, *id eſt*, τοῦ ναοῦ σου. In ed. Rom. LXX. λαοῦ σου.

℣. 11. Concinunt Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. necnon Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Græco.

℣. 12. Sic Ambroſ. in hunc Pſ. & in Pſ. 118. to. 1. 943. c. & 1098. b. alludendo tamen : Aug. verò & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ad verbum concinunt. In Corb. ſic : *Lætetur mons Sion, exſultent filiæ Judææ, propt.* &c. In ed. Rom. LXX. deeſt &, ante *exſultent;* at in Mſ. Alex. ut & in edd. Ald. & Compl. exſtat καὶ ἀγαλλιάσθωσαν.

℣. 13. Similiter Ambroſ. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ut & Gelaſ. I. epiſt. 9. Conc. to. 4. 1190. d. cum Pſalt. Rom. infra tamen Auguſt. habet *annuntiate*, pro *narrate;* Gr. διηγήσασθε.

℣. 14. Pſalt. Corb. *& diſtribuite gradus ejus, ut narretis in progeniem alteram.* Gelaſ. I. epiſt. 9. Conc. to. 4. 1190. d. *& diſtribuite gradus ejus, ut enarretis in progenies alteras.* Item Nicetius epiſt. 2. Conc. to. 5. 834. d. *diſtribuite gradus ejus, ut enarr. in progenie altera.* Accinunt Ambroſ. in hunc Pſ. p. 944. a. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. & Carnut. Aug. verò in eund. Pſ. legit, *diſtribuite domos ejus*, cum Vulg. Similiter hab. Facund. Hermian. l. 12. Sirm. to. 2. p. 795. d. ſed addit : *vel ſicut alii codices habent, Diſtribuite domus gradus ejus;* & poſt paulò, *diſtribuite gradus ejus.* Ambroſius etiam ubi ſup. col. 944. d. ait : Βάρεις *dixit Græcus, hoc eſt, excelſas & turritas domos;* & poſt pauca : *Diſtribuite gradus ejus, hoc eſt, manſiones ejus altas atque ſublimes in cœleſtibus.* Ita etiam reddit Hieron. in Jerem. 17. col. 614. b. & in Oſe. 8. to. 3. 1291. c. Vide ſup. Not. in Pſ. 44. 9. In Gr. Θέσθε..... εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς· καὶ καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς, ὅπως ἂν διηγήσησθε εἰς γενεὰν ἑτέραν.

℣. 15. Itidem in Pſalt. Corb. Sic etiam in Rom. addito uno &, poſt vocem *ſæculi.* Similiter addit Pſalt. Moz. cum Coislin. ſed hoc poſtremum ſcribit *regit nos :* præterea Mozarab. initio habet, *Dominus Deus noſter.* Ambr. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *Deus Deus noſter*, abſque ſeq. &; Auguſt. tamen infra tollit 1. *Deus*, & addit &. In Græco ſemel ὁ Θεός, abſque &. Gelaſius I. epiſt. 9. Conc. to. 4. p. 1190. e. ſic habet : *Quon. hic eſt Deus, Deus noſter in æternum : & ipſe reget nos in ſæcula.*

Ex Mſ. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. In finem, filiis Core Pſalmus. XLVIII.	*Victori filiorum Core Canticum. XLIX.*	1. In finem, filiis Coræ Pſalmus. XLVIII.
2. Audite hæc omnes gentes : auribus percipite omnes, qui habitatis orbem :	*Audite hoc omnes populi : auribus percipite univerſi habitatores occidentis :*	2. Audite hæc omnes gentes : auribus percipite omnes, qui habitatis orbem :
3. Quique terrigenæ, & filii hominum : ſimul in unum dives & pauper.	*Tam filii Adam, quàm filii ſingulorum : ſimul dives & pauper.*	3. Quique terrenigenæ, & filii hominum : ſimul in unum dives & pauper.
4. Os meum loquetur ſapientiam : & meditatio cordis mei prudentiam.	*Os meum loquetur ſapientias, & meditatio cordis mei prudentias.*	4. Os meum loquetur ſapientiam : & meditatio cordis mei prudentiam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Coislin. & Græco. Ambroſ. in eund. Pſ. p. 945. a. addit nomen *David* in fine. In Mſ. Alex. ſimpliciter, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, abſque his quæ antecedunt.

℣. 2. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam apud Ambroſ. in eund. addita voce *terræ* in fine. Pſalt. Rom. Coislin. & Moz. delent *omnes*, poſt verbum *percipite;* ſed in Gr. eſt, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Ap. Aug. inf. *qui inhabitatis orbem;* paulò verò poſt, *habitatores orbis.*

℣. 3. Ambroſ. Aug. & Caſſiod. ſcribunt conſtanter *terrigenæ*, cum Pſalt. Rom. & Vulg. ſimiliter Coislin. ſed delet ſeq. &. In Gr. Οἵ τε γηγενεῖς καὶ οἱ, &c.

℣. 4. Concordant Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Aug. verò in eund. Pſ. hab. *meditatio cordis mei intelligentiam;* Gr. σύνεσιν.

Ex Ms. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
5. Inclinabo in parabolam aurem meam : aperiam in psalterio propositionem meam.	*Inclinabo ad parabolam aurem meam : aperiam in cithara ænigma meum.*	5. Inclinabo in parabolam aurem meam : aperiam in psalterio propositionem meam. P. 77. 2. Matth. 13. 35.
6. Ut quid timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me.	*Quare timebo in diebus mali? iniquitas calcanei mei circumdabit me.*	6. Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me.
7. Qui confidunt in virtute sua : quique in abundantia divitiarum suarum gloriantur.	*Qui fiduciam habent in fortitudine sua, & in multitudine divitiarum suarum superbiunt.*	7. Qui confidunt in virtute sua : & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.
8. Frater non redimit, redimit homo : non dabit Deo propitiationem suam,	*Fratrem redimens non redimet vir : nec dabit Deo propitiationem pro eo,*	8. Frater non redimit, redimet homo : non dabit Deo placationem suam.
9. Et pretium redemptionis animæ suæ : & laboravit in æternum, 10. & vivet in finem :	*Et pretium redemptionis animæ eorum : sed quiescet in sæculo, & vivet ultra in sempiternum :*	9. Et pretium redemptionis animæ suæ : & laborabit in æternum, 10. & vivet adhuc in finem.
11. Quoniam non videbit interitum, cùm viderit sapientes morientes : simul insipiens & stultus peribunt.	*Et non videbit interitum, cùm viderit sapientes morientes : simul insipiens & indoctus peribunt,*	11. Non videbit interitum, cùm viderit sapientes morientes : simul insipiens & stultus peribunt.
Relinquent alienis divitias suas : 12. & sepulcra eorum domus eorum in æternum.	*Et relinquent alienis divitias suas ; interiora sua, domos suas in sæculo ;*	Et relinquent alienis divitias suas : 12. & sepulcra eorum domus illorum in æternum.
Tabernacula eorum in progeniem, & generationem : invocavit nomina eorum in terris ipsorum.	*Tabernacula sua in generatione & generatione : vocaverunt nominibus suis terras.*	Tabernacula eorum in progenie, & progenie : vocaverunt nomina sua in terris suis.
13. Et homo, cùm esset in honore, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.	*Et homo in honore non commovebitur : assimilatus jumentis, & exæquatus est.*	13. Et homo, cùm in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.
14. Hæc via eorum scandalum ipsis : & postea in ore suo benedicent. Diapsalma.	*Hæc est via insipientiæ eorum, & post eos juxta os eorum current.* Semper.	14. Hæc via illorum scandalum ipsis : & postea in ore suo complacebunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Psalt. Coislin. *Inclinabo in parabolis*, &c. Rom. Corb. & Moz. *Inclinabo ad similitudinem*, &c. Ambros. in hunc Ps. *Inclinabo ad parabolam ;* August. *in parabolam ;* Cassiod. *in similitudinem.* Gr. εἰς παραβολὴν..... τὸ πρόβλημά μου.

℣. 6. Similiter habent Ambros. August. & Cassiod. cum Psalt. Corb. Sic etiam in Rom. Coislin. & Moz. hoc ultimo excepto, *circumdedit me.* Græcè, Ἱνατί φοβοῦμαι..... κυκλώσει με.

℣. 7. Sic Ambros. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Coislin. In Corb. *& qui in abundantia*, &c. In Mozarab. *& in abundantia.* Huic suffragatur August. in eund. Ps. In Gr. καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει, &c.

℣. 8. Psalt. Rom. Fabri : *Frater non redimet, redimet homo*, &c. ut in Vulg. Rom. Martianæi, *non redimit, redimet*, &c. Coislin. *Frater non redimet* (1. manu, sed *redimit* secundâ,) *redimit homo : non dabit Deo depropitiationem suam.* Mozarab. *Frater non redimet : homo non dabit Deo propitiationem suam.* Ambros. in hunc Ps. 948. f. & in Luc. 3. col. 1319. c. *Frater non redimit, redimet homo : nec dabit Deo propitiationem suam :* August. in eund. Ps. *depropitiationem suam.* Cassiod. ut in Vulg. Gr. Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται (Alex. λυτρῶται,) dein interrogativè, λυτρώσεται ἄνθρωπος ; οὐ..... ἐξίλασμα ἑαυτοῦ.

℣. 9. Ita Aug. in hunc Ps. Cassiod. verò initio hab. *Nec pretium ;* paulòque post, *& laborabit.* Similiter August. paulò inf. *nec pretium ;* constanter autem, *& laboravit*, cum Psalt. Carnut. Coislin. & Moz. In Rom. *nec pretium...... laborabit*, absque præced. *&.* Ambros. *& pretium.* In Gr. Καὶ τὴν τιμὴν..... καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα.

℣. 10. Sic apud August. & Cassiod. in hunc Ps. sicut in vet. Psalt. & Græco.

℣. 11. Ita Cassiod. cum Psalt. Rom. & Corb. præposito uno *&*, verbo *relinquent.* In Moz. *Et relinquet*, &c. Apud Ambros. in hunc Ps. col. 951. b. *simul insip. & stultus perib. Et alienis relinquent*, &c. Apud August. in eund. Ps. *simul imprudens & insipiens peribunt. Et relinquent*, &c. In Psalt. Coislin. *Quoniam non videbit interitum, cùm videbit sapientem mori*, &c. ut in Vulg. In Gr. Ὅτι οὐκ ὄψεται καταφθορὰν, ὅταν ἴδῃ....... ἐπιτοαυτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται. Καὶ καταλείψουσιν, &c. In edd. Ald. & Compl. initio deest ὅτι.

℣. 12. Sic est in Psalt. Corb. præter unum *invocabit.* Item in Rom. præter ista, *in omni generatione, & progenie : invocabunt.* Mozarab. ipso initio tollit *& ;* subinde sic hab. *in omni progenie, & generatione : invocabunt*, &c. ut in textu. Similiter in Coislin. exceptis his, *in progenie, & genus : invocabunt.* Item in Mediolan. *invocabunt ;* in Carnut. *invocavit ;* utrobique, *nomina eorum in terris ipsorum*, ut supra. Apud Ambr. in hunc Ps. p. 951. b. sic : *& sepulcra eor. domus illorum in sæculum. Tabernacula eorum in progenie, & generatione : invocaverunt nomina eorum in terris ipsorum.* Apud Aug. in eund. Ps. *& sepulcra..... eorum in ætern. Tab. eorum in generationem, & generationem : invocabunt*, &c. ut in textu. Sic etiam apud Cassiod. exceptis his, *in generatione, & progenie.* In Gr. καὶ οἱ τάφοι..... εἰς τὸν αἰῶνα. Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν, καὶ γενεάν· ἐπεκαλέσαντο..... ἐπὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν.

℣. 13. Sic Irenæus l. 4. c. 4. p. 232. a. nisi quòd ipso initio tollit *&*, & post paulò hab. *cùm in honore esset.* Ambr. in hunc Ps. *Homo, cùm in honore esset..... comparatus est jumentis quæ sine sensu sunt, & similis*, &c. Tertull. l. de anima, p. 493. b. *adsimilatus est homo irrationabilibus jumentis.* August. in hunc Ps. *Et homo, cùm in..... comp. est jumentis insensatis, & similis*, &c. at l. 6. de Gen. ad lit. to. 3. p. 205. b. & 215. g. *Homo, in honore positus, non intel. comparatus est pecoribus insensatis, & similis fact. est eis.* Philastr. Brix. de hæres. p. 702. f. *Homo, in honore constitutus..... comparatus est pecudibus insensatis, & similis eis factus est :* & infra p. 720. f. *Homo, in honore cùm esset..... comparatus est pecudibus insipientibus.* Gaud. Brix. serm. 9. p. 957. c. *Homo, in honore constitutus, non intellexit*, &c. ut in Vulg. Cassiod. ab ea nil differt, nec etiam Cælestin. I. epist. 25. to. 1. Conc. 1216. a. Hieron. quoque epist. ad Sun. & Fretel. p. 638. c. ait conjunctionem *&* ipso initio hîc esse ponendam ; vide infra ℣. 21. In Psalt. Rom. & al. similiter exstat. Item Græcè : Καὶ ἄνθρωπος, ἐν τιμῇ ὤν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.

℣. 14. Ita Psalt. Rom. Coislin. Corb. & Carnut. cum Cassiodoro. Mozarab. habet, *in scandalum ipsis*, ultimòque *benedicent*, ut sup. Mediolan. *bene prosperabuntur.* Ambr. in hunc Ps. ita : *Hæc via eorum in offendiculum ipsis : & postea in ore suo complacebunt.* Aug. *Hæc via ipsorum scandalum ipsis, & postea in ore suo benedicent.* Ambros. quoque loco cit. 952. c. ait quosdam habere *in codicibus suis ita*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
15. Sicut oves in inferno positi sunt : mors depascet eos.	*Quasi grex in inferno positi sunt : mors pascet eos.*	15. Sicut oves in inferno posuit : mors depascit eos. *Ex Ms. Sangerm.*
Et dominabuntur eorum justi in matutino : & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.	*Et subjicient eos recti in matutino, & figura eorum conteretur in inferno post habitaculum suum.*	Et obtinebunt eos justi in matutinis : & auxilium eorum veterescet in inferno à gloria eorum, & à gloria sua expulsi sunt.
16. Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me.	*Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferni, cùm assumpserit me.* SEMPER.	16. Veruntamen Deus liberavit animam meam de manu inferni, cùm acceperit me.
17. Ne timueris cùm dives factus fuerit homo : & cùm multiplicata fuerit gloria domûs ejus.	*Noli timere cùm ditatus fuerit vir : cùm multiplicata fuerit gloria domûs ejus.*	17. Ne timueris cùm dives factus fuerit homo : & cùm multiplicata fuerit gloria domûs ejus.
18. Quoniam cùm interierit, non sumet omnia : neque descendet cum eo gloria ejus.	*Neque enim moriens tollet omnia : nec descendet post eum gloria ejus :*	18. Quoniam non, cùm morietur, accipiet omnia : neque simul cum eo descendet gloria domûs ejus.
19. Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur : confitebitur tibi cùm benefeceris ei.	*Quia anima sua in vita sua benedicet : laudabunt te cùm bene fuerit tibi.*	19. Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur : confitebitur tibi cùm benefeceris ei.
20. Introibit usque in progenies patrum suorum : & usque in æternum non videbit lumen.	*Intrabit usque ad generationem patrum suorum : usque ad finem non videbunt lucem.*	20. Introibit usque in progeniem patris ejus : & usque in æternum non videbit lumen.
21. Homo, cùm in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.	*Homo, cùm in honore esset, non intellexit : comparavit se jumentis, & silebitur.*	21. Homo, cùm in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

scriptum : Et postea in ore suo benedicent. Similiter in Gr. Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς· & in fine, εὐλογήσουσι· in Ms. verò Alex. ac edd. Ald. & Compl. εὐδοκήσουσι. *Diapsalma* seq. habetur in Psalt. Rom. Corb. & Gr. deest verò in edd. Ald. & Compl. nec legitur ap. August.

℣. 15. Psalt. Corb. *Sicut oves in inferno posuit eos : mors depascet eos. Et obtinebunt eos justi in matutinum : & auxilium eorum veterescet in inferno gloriâ eorum, & de gloria sua expulsi sunt.* Rom. cum Cassiod. *Sicut oves in inferno positi sunt : & mors depascet eos. Et obtinebunt eos justi in matutino : & auxilium eorum veterascet inferno, & à gloria sua expulsi sunt.* Coislin. *Sicut oves in inferno positi sunt : & mors depascit eos. Et obtinebunt eos justi in matutinum : auxilium eorum veterescit in inferno à gloria eorum, & à gloria sua expulsi sunt.* Mozar. *Sicut oves in infernum positæ sunt, mors pascet eos. Et dominabuntur eis justi in matutino : & auxilium eorum veterescit in inferno à gloria eorum ;* nec addit alia. Psalt. verò Mediolan. habet, *& à gloria sua expulsi sunt*, dempto præced. *à gloria eorum.* Apud Ambros. in hunc Ps. ita : *Sicut oves in infernum deducentur : mors depascet eos. Et dominabuntur eorum justi in matutinum : & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum ;* nec plura. Similiter apud August. in eund. Ps. præter seqq. *Sicut oves in inferno positæ, mors pastor est eis* (infra *illis.*) *Et dominabuntur eis recti manè.* Hieron. epist. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. c. 639. a. ad hæc, *Et dominabuntur eorum justi*, addit : *Pro* justis, εὐθεῖς, *id est*, rectos, *in Græco vos legisse dicitis ; sed propter* εὐφωνίαν, *ita in Latinum versum est. Alioquin & in eo loco, ubi scriptum legimus*, In libro εὐθοῦς, Justorum *intelligimus* librum ; *& non debemus sic verbum de verbo exprimere, ut dum syllabas sequimur, perdamus intelligentiam.* In ed. Rom. Ὡς πρόβατα ἐν ᾅδῃ ἔθεντο, θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς. Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τοπρωΐ· καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ᾅδῃ ἐκ τῆς δόξης αὐτῶν· Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. addit ἐξώσθησαν, *expulsi sunt.*

℣. 16. Sic in Psalt. Coislin. est. Ita etiam in Mozarab. præter ult. *acceperint me.* In Rom. *Veruntamen Deus liberabit animam suam de manu inferi, dum acceperit me.* In Corb. *liberavit anim. meam de manu inferi, cùm acceperit me.* Hieron. epist. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 639. a. *de manu inferni, cùm liberaverit me ;* tum addit : *In Græco legisse vos dicitis*, cùm acceperit me ; *quod quidem & nos ita de LXX. vertimus, & miror à quo in vestro codice depravatum sit.* Apud Ambros. in hunc Psalm. p. 952. f. *Veruntamen Deus liberabit anim. meam de ma. inferni, cùm acceperit eam.* Ap. August. in eund. Ps. *Verunt. Deus redimet anim. meam de manu inferni, cùm acceperit me.* Item apud Cassiod. exceptis his, *liberabit*, & *inferi.* In Gr. Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου..... ὅταν λαμβάνῃ με.

℣. 17. Sic Ambr. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. In Corb. præponitur *Diapsalma.* Ap. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. *Ne timueris cùm dives..... & cùm abundabit gloria ejus.* In Gr. καὶ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

℣. 18. Sic Ambros. & August. in hunc Ps. cum Psalt. Corb. & Moz. nisi quòd habent, *descendet cum eo.* Ita rursum Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 3. to. 1. 628. d. Sic etiam in Psalt. Coislin. præter hoc, *descendit.* In Rom. *Quoniam non, cùm morietur, accipiet hæc omnia : neque simul descendet cum eo*, &c. In Mediol. *non, dum morietur, recipiet omnia.* In Carnut. *non, cùm morietur, accipiet omnia.* Apud Tertull. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. *Quoniam cùm morietur, non tollet omnia : nec descendet cum illo gloria sua.* Apud Ruric. l. 2. epist. 47. p. 577. a. *Quia non, cùm morietur, recipiet omnia : neque simul descendet cum eo gloria domûs ejus.* Apud Cassiod. in eund. Ps. *Quoniam cùm morietur, non accipiet hæc omnia : neque simul descendet cum eo gloria domûs ejus.* S. Leo serm. 16. p. 65. c. *Quoniam cùm interierit, non accipiet omnia : neque desc. cum eo gloria ejus.* Psalt. Mediol. & Carnut. *gloria domûs ejus*, ut sup. In Gr. Ὅτι οὐκ, ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν, λήψεται τὰ πάντα· οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ.

℣. 19. Concordant Psalt. Moz. & Cassiod. in hunc Ps. In Coislin. Corb. & Rom. *Quoniam anima ejus*, &c. præterea in Rom. *& confitebitur*, &c. Ap. Ambr. in hunc Ps. *Quoniam anima ejus..... benedicetur : confiteb. tibi cùm benef. ipsi.* Apud August. in eund. Ps. *Quoniam anima illius in..... benedicetur : confitebitur*, &c. Similiter in Gr.

℣. 20. In Psalt. Rom. & Coislin. *Et introibit usque in progenies patrum suorum, & usque in*, &c. Similiter apud August. in hunc Ps. dempto duplici &. Item apud Cassiod. sed cum hoc, *in progeniem.* Apud Ambros. in eund. Psal. *Introibit usque in progeniem patrum ejus : usque in sæculum non videbit lumen.* Itidem in Psalt. Corb. præter hoc, *in æternum.* In Gr. Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ· ἕως αἰῶνος οὐκ, &c.

℣. 21. Concinunt Psalt. Rom. Coislin. & Moz. unà cum Cassiod. in hunc Ps. nisi quòd habent, *Et homo, cùm*, &c. Irenæus lib. 4. c. 41. p. 288. b. *Homo, in honore positus, assimilatus est jumentis :* at inf. l. 5. c. 8. p. 301. d. *Homo, cùm in honore esset, assimilatus est jumentis.* Tertull. de resurr. carn. p. 588. c. *adsimilatus est homo irrationabilibus jumentis.* Ambros. in eund. Ps. *Homo, cùm in hon..... comparatus est jumentis, quæ sensum non habent, & similis*, &c. Similiter ap. August. in eund. Ps. hoc excepto, *jumentis insensatis :* at l. 13. de civit. Dei, c. 4. to. 7. p. 327. d. leg. *pecoribus non intelligentibus ;* cæt. ut in textu : epist. verò 23. to. 2. p. 31. b. e. *Homo, in bonore positus, non..... comparatus est jumentis insensatis, & similis*, &c. Philastr. Brix. de hæres. p. 713. e. *Homo, in honore cùm esset, non..... comp. est pecudibus insensatis, & similis*, &c. Auct. l. de promiss. p. 2. c. 12. col. 136. c. *comparatus est jumentis insensatis.* Hieronymus epist. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 638. c. *Homo, cùm in honore esset ;* tum ait : *Pro quo in*

Nota ad Versionem antiquam.

Græco inveniſſe vos dicitis : Et homo, in honore cùm eſſet : *ſed ſciendum quòd iſte verſiculus bis in hoc Pſalmo ſit ; & in priori additam habeat* & *conjunctionem, in fine non habeat.*

In ed. Rom. Ἄνθρωπος (Alex. Ald. & Compl. Καὶ ἄνθρωπος,) ἐν τιμῇ ὢν, ὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.
1. Pſalmus Aſaph. XLIX.	*Canticum Aſaph. L.*	1. Pſalmus Aſaph. XLIX.
* Deus deorum Dominus locutus eſt : & vocavit terram,	*Fortis Deus Dominus locutus eſt, & vocavit terram,*	Deus deorum Dominus locutus eſt : & vocavit terram,
A ſolis ortu uſque ad occaſum : 2. ex Sion ſpecies decoris ejus.	*Ab ortu ſolis uſque ad occaſum ejus : de Sion perfectâ decore Deus apparuit.*	A ſolis ortu uſque ad occaſum : 2. ex Sion ſpecies decoris ejus.
3. Deus manifeſtè veniet : Deus noſter non ſilebitur.	*Veniet Deus noſter, & non tacebit :*	3. Deus manifeſtè veniet : Deus noſter & non ſilebit.
Ignis in conſpectu ejus ardebit : & in circuitu ejus tempeſtas valida.	*Ignis coram eo vorabit, & in circuitu ejus tempeſtas valida.*	Ignis in conſpectu ejus exardeſcet : & in circuitu ejus tempeſtas valida.
4. Advocavit cœlum ſurſum, & terra diſcernere populum ſuum.	*Vocavit cœlum deſurſum, & terram ut judicet populum ſuum.*	4. Advocabit cœlum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum.
5. Congregate illi filios ejus : qui ordinant teſtamentum ejus ſicut ſacrificia.	*Congregate mihi ſanctos meos : qui feriunt pactum meum in ſacrificio.*	5. Congregate illi ſanctos ejus : qui ordinant teſtamentum ejus ſuper ſacrificia.
6. Et adnuntiabunt cœli juſtitiam ejus : quoniam Deus judex eſt. Diapsalma.	*Et annuntiabunt cœli juſtitiam ejus : quia Deus judex eſt ipſe. Semper.*	6. Et annuntiabunt cœli juſtitiam ejus : quoniam Deus judex eſt.
7. Audi populus meus, & loquar ; Iſraël teſtificabor tibi, quoniam Deus Deus tuus ſum ego.	*Audi populus meus, & loquar ; Iſraël, & conteſtabor te : Deus Deus tuus ego ſum.*	7. Audi populus meus, & loquar ; Iſraël, & teſtificabor tibi : Deus Deus tuus ego ſum.
8. Non ſupra ſacrificia tua arguam te : holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper.	*Non propter victimas tuas arguam te : & holocautomata tua coram me ſunt ſemper.*	8. Non in ſacrificiis tuis arguam te : holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic in Pſalt. Rom. eſt. In Coislin. verò, *Pſalmus David.* In Mozarab. *In finem, Pſalmus ipſi David.* Itidem in Gr. Alex. In Vat. verò, Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ.

* Sic Iren. l. 3. c. 6. p. 180. c. ad hoc uſque, *à ſolis.* Itidem Cypr. cum ſeqq. l. 2. Teſtim. p. 296. b. ut & Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Collat. Carthag. p. 393. b. In Pſalt. Coislin. *à ſolis ortu & occaſu.* Ap. Optat. Milev. l. 2. contra Donat. p. 27. a. & S. Pacian. epiſt. 3. p. 315. a. legitur, *ab ortu ſolis uſque ad occaſum.* Ap. S. Pacian. initio deeſt vox *Dominus ;* ſubinde in Pſalt. Rom. *& vocabit terram.* In Gr. καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν.

℣. 2. Conſentit Cyprianus l. 2. Teſtim. p. 296. b. unà cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Collat. Carthag. p. 393. b. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Græco.

℣. 3. Iren. l. 3. c. 6. p. 180. c. *Deus manifeſtè veniet : Deus noſter & non ſilebit ;* Mſ. Clarom. ibid. *non ſilebitur :* at infra l. 5. c. 18. p. 316. a. *Deus noſter manif. veniet, & non tacebit. Ignis in conſp. ejus ardebit : & in circuitu ejus temp. valida.* Cypr. l. de oper. & eleem. p. 254. c. *Deus manifeſtus veniet : Deus noſter & non ſilebit. Ignis ante eum ardebit : & in circuitu ejus procella nimia :* ſic etiam l. 2. Teſtim. p. 296. b. uno excepto *manifeſtè.* Auguſt. tract. 4. in Joh. to. 3. p. 2. col. 313. b. & c. *Deus manifeſtus veniet : Deus noſter & non ſilebit. Ignis ante eum præibit : & in circ. ejus temp. valida :* ſimiliter in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. exceptis his, *Ignis in conſpectu ejus ardebit.* Ita quoque leg. Ambroſ. l. de Spiritu S. to. 2. 630. d. Breviar. verò Moz. *ante eum ardebit.* Hieron. in Iſai. 66. to. 3. col. 505. a. *Deus manifeſtè veniet : Deus noſter & non tacebit. Ignis ante eum ardebit,* &c. ut in textu. Gaud. Brix. ſer. 2. p. 951. f. *Deus palam veniet : & Deus noſter, & non ſilebit.* Auct. op. imp. in Mat. hom. 44. p. 225. c. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ favent, cum Pſalt. Corb. niſi quòd habent *ardebit.* Auct. l. de promiſſ. col. 200. c. *Deus manifeſtus veniet..... Ignis ante eum ardebit,* &c. Græc. Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει..... καὶ ὐ παρασιωπήσεται. Πῦρ ἐναντίον (Ald. & Compl. ἐνώπιον) αὐτῦ καυθήσεται· καὶ κύκλῳ αὐτῦ καταιγὶς σφόδρα.

℣. 4. Pſalt. Rom. *Advocavit cœlum ſurſum, & terram, ut diſcerneret populum ſuum.* Coislin. *Advocavit cœlum ſurſum, & terra diſcernere populo ſuo.* Mozarab. *Advocavit cœlos ſurſum, & terram diſcernere,* &c. Iren. l. 5. c. 18. p. 316. a. *Advocabit cœlum,* &c. ut in Vulg. editt. quidam l. ferunt *advocavit.* Cypr. l. de oper. & eleem. p. 254. c. *Advocabit cœlum ſurſum, & terram deorſum, ut ſeparet populum ſuum :* & l. 2. Teſtim. p. 296. b. *Vocavit cœlum ſurſum, & terram, ut ſeparet populum ſuum.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. *Advocabit cœlum ſurſum, & terram diſcernere pop. ſuum.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Advocabit cœlum ſurſum, & terram, ut diſcerneret pop. ſuum.* Gr. Προσκαλέσεται τὸν ὐρανὸν ἄνω, καὶ τὴν γῆν διακρῖναι, &c. Alex. τῦ διακρῖναι.

℣. 5. Sic in Pſalt. Corb. excepto uno *ſuper,* pro *ſicut.* In Rom. *Congregate illi ſanctos ejus : qui ordinaverunt teſtamentum ejus ſuper ſacrificia.* In Mozarab. *qui ordinent teſtam. ejus,* &c. Cypr. l. de oper. & eleem. p. 254. c. ut & l. 2. Teſtim. p. 296. b. *Colligite illi juſtos ejus : eos qui diſponunt teſtamentum ejus in ſacrificiis.* Auguſt. in hunc Pſ. *Congregate illi juſtos ejus : qui diſponunt teſtam. ejus ſuper ſacrificia.* Caſſiod. Vulgatæ congruit. In Gr. ſic : Συναγάγετε αὐτῷ τὺς ὁσίυς αὐτῦ· τὺς διατιθεμένυς τὴν..... ἐπὶ θυσίαις· Compl. θυσίας.

℣. 6. Pſalt. Rom. *Annuntiaverunt cœli.* Mozarab. *Et annuntiaverunt,* &c. Cyprianus l. de oper. & eleem. p. 254. c. & l. 2. Teſtim. p. 296. b. *Et annuntiabunt,* &c. ut ſup. Similiter Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Gr. Καὶ ἀναγγελῦσι. Subjicitur *Diapſalma* in Pſalt. Corb. & Rom. necnon in ed. Rom. LXX. deeſt verò in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. nec memoratur ab Auguſt. & aliis, præterquam ab Optato l. 4. contra Donat. p. 70. c.

℣. 7. Similiter in Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. *quoniam Deus Deus tuus ego ſum :* in Mozarab. *ſum ego,* ut ſupra. Apud Aug. in hunc Pſ. & tract. contra Jud. to. 8. p. 34. b. *Audi populus meus, & loquar tibi ; Iſraël, & teſtificabor tibi : Deus Deus tuus ego ſum.* Gaud. Brix. ubi ſup. ℣. 3. *Audi pop. meus, & loquar ; Iſraël, & teſtif. tibi, quòd Dominus Deus tuus ego ſum.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Audi pop. meus, & loquar ; Iſraël, & teſtif. tibi : Deus,* &c. Similiter Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. p. 1158. a. *Audi pop. meus, & loquar.* In Gr. Ἄκυσον λαός μυ, καὶ λαλήσω σοι· Ἰσραὴλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι· ὁ Θεὸς ὁ Θεός συ εἰμὶ ἐγώ.

℣. 8. Ita Pſalt. Corb. habet. Rom. Coislin. & Moz. *Non ſuper ſacrificia tua arguam te,* &c. Suffragantur Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item Aug. contra Jud. to. 8. p. 34. b. niſi quòd delet *ſunt* ſub finem. In Gr. ſic : Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις συ ἐλέγξω σε, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
9. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.	*Non accipiam de domo tua vitulum, neque de gregibus tuis hircos.*	9. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. *Ex Mſ. Sangerm.*
10. Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſilvarum, jumenta in montibus & boves.	*Mea ſunt enim omnia animalia ſilvarum, pecudes in montibus millium.*	10. Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſilvarum, jumenta in montibus & boves.
11. Cognovi omnia volatilia cœli: & pulchritudo agri mecum eſt.	*Scio omnes aves montium, & univerſitas agri mei mecum eſt.*	11. Cognovi omnia volatilia cœli: & ſpecies agri mecum eſt.
12. Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo ejus.	*Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis, & plenitudo ejus.*	12. Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo ejus.
13. Nunquid manducabo carnes taurorum? aut ſanguinem hircorum potabo?	*Nunquid comedam carnem taurorum: aut ſanguinem hircorum bibam?*	13. Nunquid manducabo carnes taurorum? aut ſanguinem hircorum potabo?
14. Immola Deo ſacrificium laudis: & redde Altiſſimo vota tua.	*Immola Deo laudem, & redde Altiſſimo vota tua.*	14. Immola Deo ſacrificium laudis: & redde Altiſſimo vota tua.
15. Et invoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.	*Et invoca me in die tribulationis: liberabo te, & glorificabis me.*	15. Invoca me in die tribulationis tuæ: & eripiam te, & magnificabis me. DIAPSALMA.
16. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?	*Impio autem dixit Deus: Quid tibi eſt cum narratione præceptorum meorum, & ut aſſumas pactum meum in ore tuo:*	16. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras juſtitias meas, & ſumes teſtamentum meum per os tuum?
17. Tu verò odiſti diſciplinam:	*Qui odiſti diſciplinam, & pro-*	17. Tu verò odiſti diſcipli-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Accinunt magno conſenſu Iren. l. 4. c. 17. p. 248. b. Hilar. in Pſ. 65. p. 182. a. Ambroſ. l. de Nab. c. 16. p. 586. a. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. &c. Auguſt. tamen epiſt. 138. to. 2. p. 413. b. habet: *Non accipiam de manu tua vitulos*, &c. at l. cont. Jud. to. 8. p. 34. b. *de domo tua.* In Gr. Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, &c.

℣. 10. Iren. l. 4. c. 17. p. 248. b. *Quoniam meæ ſunt omnes beſtiæ terræ, jumenta in mont.* &c. Ambroſ. l. de Nab. c. 16. to. 1. p. 586. a. *Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſilvarum.* Auguſt. in hunc Pſ. & l. contra Jud. to. 8. p. 34. b. *Quoniam meæ ſunt omnes beſtiæ ſilvæ, pecora in montibus & boves.* Similiter habet Vigil. Tapſ. contra Varim. p. 734. d. Caſſiod. verò Vulgatæ ſuffragatur cum Pſalt. Rom. & al. In Gr. Ὅτι ἐμά ἐστι πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ (Alex. Ald. & Compl. ἀγροῦ,) κτήνη, &c.

℣. 11. Concordant Irenæus l. 4. c. 17. p. 248. b. Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. p. 46. f. & l. 2. de Jacob, c. 1. p. 460. a. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. rurſum Aug. l. cont. Jud. to. 8. p. 34. b. necnon Vigil. Tapſ. cont. Varim. p. 734. d. niſi quòd delet &, ante vocem *ſpecies.* In Gr. καὶ ὡραιότης ἀγροῦ.

℣. 12. Ita legunt Irenæus, Auguſt. Caſſiod. & Vigil. Tapſ. locis citatis ſup. cum Pſalt. vet. & Gr.

℣. 13. Concinunt Irenæus l. 4. c. 17. Hilarius in Pſ. 65. col. 182. a. Auguſt. & Caſſiod. unà cum Pſalt. Rom. &c. Apud Cypr. l. 1. Teſtim. p. 280. a. ſic: *Non edam carnes taurorum, aut ſang. hircorum bibam.* Tertul. ſimiliter l. 2. cont. Marc. p. 652. b. *Non enim bibam ſang. taurorum.* In Gr. Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων; ἢ αἷμα τράγων πίομαι;

℣. 14. Sic Irenæus l. 4. c. 17. Hilar. in Pſ. 62. p. 154. c. Ambroſ. l. 1. de Cain, c. 9. to. 1. p. 199. f. & l. de Nab. c. 16. p. 586. b. cum Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Pſalt. Rom. &c. Tertul. l. contra Jud. c. 5. p. 138. c. cum Cypriano l. 1. & 3. Teſtim. p. 280. a. 315. b. leg. *Sacrifica Deo ſacrific. laudis: & redde Altiſſimo vota tua.* Cypr. ſemel *mea.* Auguſt. in hunc Pſ. *Immola Deo..... & redde Altiſſimo preces tuas:* ſimiliter l. contra Jud. to. 8. p. 34. b. at in Pſ. 102. col. 1113. e. habet *vota mea.* In Gr. τὰς εὐχάς σου. S. Paulin. epiſt. 19. p. 106. b. *Immolemus Deo hoſtias laudis.* Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. p. 662. notat vocem εὐχὴν, *pro locorum qualitate, & orationem, & votum* ſignificare, *ſecundùm illud*, Redde Domino vota tua, *id eſt*, τὰς εὐχάς σου.

℣. 15. Sic in Pſalt. Corb. Coislin. & Rom. Martianæi. In Rom. verò Fabri deeſt &, ante *eripiam;* & in Corb. ponitur ante *invoca.* In Mozarab. ſic, *& eripiam te, & glorificabis me.* Similiter hab. Iren. l. 4. c. 17. p. 248. b. poſito uno &, ante *invoca me.* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 280. a. *Invoca me in die preſſuræ: & eruam te, & clarificabis me:* item l. 3. p. 315. b. excepto uno *eximam*, pro *eruam.* In Actis Mart. SS. Montani, &c. p. 232. *Invoca me in die preſſuræ: & eximam te, & glorificabis me.* Aug. in hunc Pſ. leg. *Et invoca me in die tribul. tuæ: & eximam te, & glorificabis me:* ſimiliter l. 10. de civit. Dei, to. 7. 242. b. at l. cont. Jud. to. 8. 34. b. omittit vocem *tuæ*, legitque *eruam*, pro *eximam.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Greg. Tur. l. 10. hiſt. Franc. 482. c. *Et invoca me in die tribul. tuæ: & eripiam te, & magnificabis me.* Gr. Καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως· καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. Mſ. Alex. ſup. θλιψαίως σου· al. θλίψεώς σου. *Diapſalma* ſimiliter habetur in Pſalt. Corb. ac edit. Rom. LXX. Item apud Optat. l. 4. cont. Donat. p. 70. c. *Legimus*, inquit, *in xlix. Pſalmo ſub ſecundo Diapſalmate Spiritum S. dixiſſe:* Peccatori autem dixit Deus, &c.

℣. 16. Sic in Pſalt. Coislin. & Moz. præter hoc, *& aſſumes.* Tertul. l. de pudic. p. 1011. b. legit: *Peccatori autem dicit Dominus: Ut quid tu exponis juſtificationes meas, & aſſumis teſtam. meum per os tuum?* Cypr. l. de hab. virg. p. 173. a. *Peccatori autem dixit Deus: Ad quid exponis juſtific. meas, & aſſumis teſtam.* &c. ſimiliter epiſt. 63. p. 110. a. & l. 3. Teſtim. p. 324. a. excepto uno *dicit*, pro *dixit.* Hilar. in Pſ. 118. p. 280. e. 307. e. *Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras*, &c. ut in Vulg. Sic etiam Ambr. in Pſ. 118. to. 1. col. 975. e. 1253. e. Item ſup. 701. f. 757. c. 792. b. 836. f. & infra 989. f. 1041. a. 1110. c. 1408. c. & to. 2. col. 868. b. præter unum *autem*, pro *enim.* Auguſtinus in hunc Pſ. *Peccatori enim dicit Deus: Ut quid tu enarras juſtitias*, &c. ut in Vulg. & in Job, to. 3. p. 1. col. 660. a. *Peccatori dicit Deus: Quid tu enarras*, &c. & in Pſ. 100. col. 1083. b. c. *Ut quid tu enarras juſtificationes meas?* &c. & l. 2. cont. epiſt. Parmen. to. 9. col. 35. f. *Ad quid exponis juſtificationes meas, & aſſumis teſtam.* &c. ut in Vulg. Hieronymus l. 1. in epiſt. ad Galat. to. 4. col. 231. a. *Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis in labiis tuis teſtam. meum?* Optat. l. 4. cont. Donat. p. 70. c. 71. a. *Peccatori autem dixit Deus: Ad quid exponis juſtitias meas..... per os tuum?* Caſſiod. nil omnino differt à Vulg. In Gr. Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἱνατί σὺ διηγῇ (Alex. Ald. & Compl. ἐκδιηγῇ) τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν..... διὰ στόματός σου;

℣. 17. Sic Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1139. b. & in Luc. 16. col. 1474. b. Sic etiam Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. Idem Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1052. b. leg. *abjeciſti*, cum Corb. Cyprianus quoque epiſt. 63. p. 110. a. *Tu autem odiſti diſciplinam: & abjeciſti ſermones meos retro:* ſimiliter epiſt. 68. p. 120. & l. de hab. virg. p. 173. a. & l. 3. Teſtim. p. 324. a. cum Fac. Hermian. Sirmond. to. 2. p. 854. e. Hilarius in Pſ. 118. p. 307. e. *Tu autem rejeciſti ſermones meos retro.* Hieron. l. 1. in epiſt. ad Gal. to. 4. p. 231. a. *Tu autem odiſti diſcipl. & projeciſti verba mea poſt te.* Auguſt. in hunc Pſ. col. 458. a. & in Pſ. 100. col. 1083. b. *Tu verò odiſti eruditionem: & projeciſti ſerm. meos poſt te:* item in Job, to. 3. p. 1. col. 660. a. hab. *eruditionem;* at l. 2. cont. Creſcon.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. nam : & projeciſti ſermones meos poſt te.	*jeciſti verba mea poſt te?*	& projeciſti ſermones meos retrorſùm.
18. Si videbas furem, ſimul currebas cum eo : & cum adulteris portionem tuam ponebas.	*Si videbas furem, conſentiebas ei : & cum adulteris pars tua.*	18. Si videbas furem, currebas cum eo : & cum adulteris portionem tuam ponebas.
19. Os tuum abundavit nequitiâ : & lingua tua concinnabat dolum.	*Os tuum miſiſti ad malitiam, & lingua tua concinnabit dolum.*	19. Os tuum abundavit malitiâ : & lingua tua concinnabat dolos.
20. Sedens adversùs fratrem tuum detrahebas, & adversùs filium matris tuæ ponebas ſcandalum : 21. hæc feciſti, & tacui.	*Sedens adversùs fratrem tuum loquebaris, in filium matris tuæ fabricabaris opprobrium : hæc feciſti, & tacui.*	20. Sedens adversùs fratrem tuum loquebaris, & adversùs filium matris tuæ ponebas ſcandalum : 21. hæc feciſti, & tacui.
Exiſtimaſti iniquitatem, quòd ero tibi ſimilis : arguam te, & ſtatuam illa contra faciem tuam.	*Exiſtimaſti futurum me ſimilem tui : arguam te, & proponam ante oculos tuos.*	Exiſtimaſti iniquè quòd ero tuî ſimilis : arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.
22. Intelligite hæc qui obliviſcimini Dominum : nequando rapiat ut leo, & non ſit qui eripiat.	*Intelligite hoc qui obliviſcimini Deum : ne fortè rapiam, & non ſit qui liberet.*	22. Intelligite hæc qui obliviſcimini Deum : nequando rapiat, & non ſit qui eripiat.
23. Sacrificium laudis honorificavit me : & illic iter eſt, quod oſtendam illis, ſalutarem Dei.	*Qui immolat confeſſionem, glorificat me : & qui ordinat viam, oſtendam ei ſalutare Dei.*	23. Sacrificium laudis honorificabit me : & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei.

Notæ ad Versionem antiquam.

to. 9. p. 428. g. legit *diſciplinam :* ſic etiam l. 2. contra ep. Parmen. to. 9. 35. f. ſed addit, *& projec. ſerm. mecs retro.* Optat. l. 4. contra Donat. p. 71. a. *Tu autem contempſiſti diſciplinam : & abjeciſti ſerm. meos retro.* Gr. Σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν· καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω.

℣. 18. Ita leg. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 324. b. cum Pſalt. Rom. Corb. Coislin. & Moz. Sic etiam Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1139. b. cum Caſſiodoro. Tertul. verò l. de ſpectac. c. 16. p. 217. a. *Si furem videbas, concurrebas cum eo :* & l. de pudic. p. 1011. b. *Si videbas furem, currebas cum eo : & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Rurſum Cypr. epiſt. 63. p. 110. a. *Si videbas furem, concurrebas ei : & inter mæchos particulam tuam ponebas :* ſimiliter ep. 68. p. 120. exceptis his, *& cum adulteris portionem tuam ponebas.* Succinit Auguſt. in hunc Pſ. ut & in Pſ. 100. col. 1083. b. c. niſi quòd hoc ult. loco leg. *& cum mæchis :* at l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 35. f. ita : *Si videbas furem, concurrebas cum eo : & cum mæchis particulam tuam ponebas :* & epiſt. 108. to. 2. 308. f. *Videbas furem, & concurrebas cum eo.* Itidem Auct. quæſt. ex utroque T. apud Auguſt. to. 3. 98. b. cum Optato l. 4. cont. Donat. p. 73. b. item inf. 74. a. b. ſubnexis etiam his, *& cum mæchis particulam tuam ponebas :* at ſup. p. 71. a. ſic : *Videbas furem, & currebas cum eo : & cum adulteris portionem,* &c. Similiter habet Siricius PP. ep. 5. to. 1. Concil. col. 652. c. niſi quòd ponit *furem,* ante *videbas :* & epiſt. 1. col. 633. a. legit quidem, *Videbas furem,* at poſteriora ſic invertit, *& ponebas tuam cum adulteris portionem.* Concinit Cæleſtin. epiſt. 25. ibid. 1213. niſi quòd hab. *cum adultero.* Ennodius Ticin. apol. pro IV. ſyn. Conc. to. 4. col. 1342. d. *Furem videbas,* &c. ut in Vulg. Similiter ap. S. Pacian. epiſt. 3. p. 313. d. præter hoc, *& concurrebas.* Gr. Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ· καὶ μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα σου ἐτίθεις· Ald. & Compl. μετὰ μοιχοῦ.

℣. 19. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. niſi quòd hab. *concinnavit dolum.* Similiter in Mediolan. Carnut. & Moz. In Corb. *concinnabit.* In Coislin. *abundavit nequitiam..... concinnavit dolum.* Cypr. verò epiſt. 42. p. 57. a. leg. *Os tuum abundavit malitiâ : & lingua tua complectebatur inſidias.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1110. d. *abundavit nequitiâ..... concinnavit dolum :* at infra, 1139. b. *concinnabat dolos.* Auguſt. in hunc Pſ. *Os tuum abundavit malitiâ : & lingua tua amplexa eſt doloſitatem.* Gr. Τὸ ςόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν..... περιέπλεκε δολιότητα· Ald. & Compl. δολιότητας.

℣. 20. Accinunt Cypr. ep. 42. p. 57. a. Ambr. ep. 63. col. 1032. f. & in Pſ. 118. col. 1139. b. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Mſ. Floriac. Sic etiam in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. In Coisl. *Sedens adversùm... detrahebas, & adversum filium,* &c. Similiter apud Optat. l. 4. cont. Donat. p. 71. a. 72. b. infra leg. *ſcandala ;* Gr. σκάνδαλον. Hieronymus epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 639. b. *Sedens adversùs fratr. tuum loquebaris ;* tum addit : *Pro quo in Græco reperiſſe vos dicitis,* κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καταλάλεις· *& putatis non bene verſum, quia diximus,* adversùs fratrem tuum loquebaris ; *& debuiſſe nos dicere,* adversùs fratrem tuum detrahebas ; *quod vitioſum eſſe, & in noſtra lingua non ſtare etiam ſtultis patet. Nec ignoramus quòd* καταλαλία *dicitur* detractio ; *quam ſi voluerimus ponere, non poſſumus dicere,* adversùs fratrem tuum detrahebas, *ſed,* de fratre tuo detrahebas : *quod ſi fecerimus, rurſus contentioſus verborum calumniator inquiret, quare non dixerimus,* κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, *hoc eſt,* adversùs fratrem tuum. *Hæc ſuperflua ſunt, & non debemus impolitâ nos verborum interpretatione torquere, cùm damnum non ſit in ſenſibus ; quia unaquæque lingua, ut jam dixi, ſuis proprietatibus loquitur.*

℣. 21. Sic in Pſalt. Corb. eſt ad verbum. Item in Rom. præter *illam,* pro *illa.* Similiter in Moz. hoc excepto, *ſtatuam te.* In Coislin. *ſtatuam illa,* cum hoc, *ero tibi ſimilis.* In Mediolan. *Exiſtimaſti iniquitatem..... & ſtatuam contra faciem tuam peccata tua.* In Carnut. *ſtatuam illa,* ut ſup. Hilarius in Pſ. 149. p. 593. e. *arguam te, & ſtatuam hæc contra fac. tuam.* Ambroſ. l. 3. de Spir. S. to 2. 671. f. *arguam te, & ſtatuam ante faciem tuam peccata tua.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 4. & 41. pp. 40. a. & 170. c. *arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam peccata tua.* Auguſt. in hunc Pſ. & in Pſ. 52. col. 490. d. *Hæc feciſti, & tacui. Suſpicatus es iniquitatem, quòd ero tibi* (al. *tui*) *ſimilis : arguam te, conſtituam te ante faciem tuam ;* infra, *& ſtatuam te.* Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. *& ſtatuam peccata tua ante faciem tuam.* Caſſiod. concinit cum Pſalt. Rom. In Gr. Ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος· ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου· Ald. & Compl. addunt τὰς ἁμαρτίας σου. Vide Cotel. Not. in epiſt. Clement. ad c. 35. p. 108. c.

℣. 22. Ita in Pſalt. Corb. ad verbum. Sic etiam in Rom. Fabri, & Coisl. & ap. Caſſiod. dempto uno *ut leo.* In Moz. *Intelligite nunc hæc,* &c. ut in Rom. Fabri. In Rom. verò Martianæi : *Intelligite hæc omnes qui,* &c. nec additur *ut leo.* Ap. Auguſt. in hunc Pſ. *Intelligite hæc qui obliviſc. Deum : nequando rapiat ſicut leo, & non ſit qui eruat.* Ap. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 639. b. *nequando rapiat, & ſit qui eripiat ;* ſed addit : *Et in Græco reperiſſe vos dicitis,* & non ſit qui eripiat, *quod & à nobis verſum eſt, & in noſtris codicibus ſic habetur : & miror quomodo vitium librarii dormitantis ad culpam referatis Interpretis ; niſi fortè fuerit hoc,* nequando rapiat, nec ſit qui eripiat. Græcè nunc : Σύνετε δὴ ταῦτα οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ· μήποτε ἁρπάσῃ, καὶ μὴ ᾖ ὁ ῥυόμενος· Ald. & Compl. καὶ οὐ μὴ ᾖ ὁ, &c.

℣. 23. Similiter in Pſalt. Corb. ſi hæc excipias, *quo oſtendam illis ſalutare.* In Rom. & ap. Caſſiod. *Sacrificium laudis honorificabit me : & illic iter eſt, in quo oſtendam illi ſalutare Dei.* Sic etiam in Coislin. præter verbum *honorificavit.* In Mozarab. *honorificabit me : & illic eſt iter, quod oſtendam illi, ſalutare meum.* Apud Cyprian. l. 1. Teſtim. p. 280. a. *Sacrificium laudis clarificabit me : illic via eſt, in qua oſtendam illi ſalutare Dei.* Hilarius in Pſ. 62. & 68. col. 154. c. 228. f. nil differt à Vulg. niſi quòd hab. *illic*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

iter, in quo. Hieron. in Iſai. 56. to. 3. p. 411. b. ita : *Hoſtia laudis glorificavit me.* Auguſt. epiſt. 140. to. 2. p. 439. c. *Sacriſ. laudis glorificabit me : & illic via eſt, qua oſtendam illi ſalutare meum :* & in Pſ. 49. *glorificabit me : & ibi via eſt, qua..... ſalutare Dei :* ſimiliter l. contra Jud. to. 8. p. 34. c. excepto uno *ubi*, pro *qua.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 21. p. 106. b. *Sacrificium enim laudis glorificabit me.* Ad hoc autem, *honorificabit me*, obſervat Hieronymus epiſt. ad Sun. & Fretel. p. 639. b. in Græco ſcribi δοξάσει με, id eſt, *glorificabit me ;* tum addit : *In Evangelio, in eo loco, ubi in Græco legimus :* Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ, &c. *in Latino legitur :* Pater, clarifica me. *Noluimus ergo immutare quod ab antiquis legebatur, quia idem ſenſus erat.* In ed. Rom. ſimiliter, δοξάσει με· deinde, καὶ ἐκεῖ ὁδὸς, ἣ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριον Θεοῦ· in Ald. & Compl. σωτήριόν μου.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. In finem, Pſalmus David,	*Victori Canticum David,*	1. In finem, intellectus ipſi David, (Ex Mſ. Sangerm.)
2. Cùm venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethſabee. (2. *Reg.* 12.) L.	*Cùm veniſſet ad eum Nathan propheta, quando ingreſſus eſt ad Bethſabee. LI.*	2. Cùm venit ad eum Natham propheta, cùm intravit ad Berſabee. L.
3. Miſerere mei Deus, ſecundùm magnam miſericordiam tuam :	*Miſerere mei Deus ſecundùm miſericordiam tuam :*	3. Miſerere mihi Deus, ſecundùm magnam miſericordiam tuam :
Et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam.	*Juxta multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitates meas.*	Et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam.
4. Ampliùs lava me ab iniquitate mea : & à peccato meo munda me.	*Multùm lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.*	4. Uſquequaque lava me ab injuſtitia mea : & à delicto meo munda me.
5. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco : & peccatum meum contra me eſt ſemper.	*Quoniam iniquitates meas ego cognovi, & peccatum meum contra me eſt ſemper.*	5. Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco : & delictum meum contra me eſt ſemper.
6. Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci : ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm judicaris. (Rom. 3. 4.)	*Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci : ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm judicaveris.*	6. Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci : ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm judicaris.
7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum : & in peccatis concepit me mater mea.	*Ecce in iniquitate conceptus ſum, & in peccato peperit me mater mea.*	7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum : & in delictis concepit me mater mea.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic habet Pſalt. Coislin. Rom. verò, *In finem, Pſalmus David.* Ambr. l. de apolog. Dav. to. 1. p. 713. c. ait : *Titulus Pſalmi : David intellectus :* & infra p. 727. c. *Sic enim eſt titulus : Pſalmus David intellectus.* Apud Aug. *Pſalmus ipſi David.* Ap. Caſſiod. ut in Vulg. Sic etiam in Pſalt. Corb. in Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ.

℣. 2. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. *Cùm venit ad eum Nathan..... quando intravit ad Berſabee.* Caſſiod. cum Corb. *cùm intravit ;* Mozar. *quando introivit.* Coislin. *Cùm venit ad eum Nathan propheta ;* nec addit plura. Similiter Ambr. l. de apol. Dav. to. 1. p. 713. c. ſed addit, *cùm intravit ad Bethſabee :* & infra 727. c. *Cùm veniſſet ad eum Nathan..... cùm intraſſet ad Bethſabee.* Gr. Ἐν τῷ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν Νάθαν τὸν προφήτην, ἡνίκα εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεέ.

℣. 3. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Auct. quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 112. & Pſalt. Rom. niſi quòd habent *mei*, pro *mihi.* Ambr. l. de apol. Dav. 689. a. & 729. d. 730. f. *Miſerere mei Domine*, &c. ut ſup. Pſalt. Corb. *Miſerere mihi Domine*, &c. Coislin. & Moz. *dele iniquitates meas.* Græc. Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς..... ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

℣. 4. Sic apud Caſſiod. & in Pſalt. Corb. Item in Pſalt. Coislin. excepto *peccato*, pro *delicto.* Similiter hab. Auct. quæſt. ex utroque Teſt. apud Aug. to. 3. q. 112. Sic etiam in Brev. Moz. addito uno *Domine*, ad *lava me.* In Pſalt. Rom. *Ampliùs lava me ab injuſtitia mea : & à delicto*, &c. Ambroſ. l. de apol. Dav. to. 1. col. 689. a. & e. f. leg. *In multum lava me ab injuſtitia mea : & à delicto*, &c. at in Luc. 3. col. 1328. c. *In plurimum lava me ab injuſt.* &c. vide etiam l. 1. de pœnit. to. 2. 390. b. Aug. in hunc Pſ. cum Fulg. l. 1. de rem. pecc. p. 369. *Magis magiſque lava me ab injuſt. mea : & à delicto*, &c. Optat. l. 5. contra Donat. p. 83. c. *Deus lava me ab injuſt. mea : & à delicto*, &c. Gr. Ἐπιπλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου· καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, &c.

℣. 5. Sic eſt in Pſalt. Corb. Sic etiam ap. Ambroſ. l. de apol. Dav. to. 1. 688. a. 689. a. b. 731. e. 732. a. item in Pſ. 35. p. 769. b. Similiter ap. Aug. in hunc Pſ. & in Pſalt. Rom. ſi excipias unum *coram me*, pro *contra me.* Aug. ibid. 466. d. ac ſer. 19. to. 5. p. 101. c. *& peccatum meum ante me*, &c. at in Pſ. 44. p. 390. g. *Facinus meum ego agnoſco : & peccatum meum ante me*, &c. itidem ſerm. 19. to. 5. p. 101. d. e. ſed tract. 9. in Joh. to. 3. p. 2. col. 890. d. *Quoniam iniquit. meam ego agnoſco : & peccatum meum coram me*, &c. Sic etiam Fulg. l. 1. de rem. pecc. p. 369. Auct. verò quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 112. *& delictum meum coram me eſt ſemper.* In Pſalt. Coislin. & Moz. *Quoniam iniquitates meas ego agnoſco : & delictum meum contra me*, &c. Ap. Hilar. in Pſ. 58. p. 128. f. *Ecce iniquitatem meam ego agnoſco : & peccatum meum contra me*, &c. Hieron. in Ezech. 16. to. 3. p. 783. a. concordat cum Vulg. Similiter apud Caſſiod. in hunc Pſ. excepto uno *agnoſco.* Vict. Tun. apud Ambr. to. 2. p. 594. a. & e. *Quia iniquitatem meam ego ſcio : & peccatum meum coram me*, &c. In Gr. Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω· καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου, &c.

℣. 6. Suffragatur Ambr. l. de apol. Dav. to. 1. 689. b. & infra col. 732. c. 811. a. 1166. e. 1179. d. 1204. a. 1384. f. & to. 2. 420. a. Item Ambroſiaſt. p. 43. c. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Apud Aug. in eund. Pſ. & quæſt. 55. in Deut. juxta Mſs. *Tibi ſoli peccavi, & malignum coram te feci*, &c. Tichon. reg. 3. p. 53. h. *Tibi ſoli deliqui.* Similiter Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 440. f. *Tibi ſoli deliqui, & nequiſſimum in conſpectu tuo feci.* Hieron. in Iſai. 3. to. 3. col. 39. c. *ut juſtif. in ſerm..... & vincas cùm fueris judicatus :* itidem in Iſai. 43. & 66. col. 327. a. 505. d. S. Pacianus ſerm. de Bapt. p. 318. f. cum Gaud. Brix. ſerm. 12. p. 963. b. *& vincas cùm judicaris.* Brev. Moz. *dum judicaris.* In Gr. Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν..... ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν..... καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.

℣. 7. Sic Auct. quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 112. cum Pſalt. Corb. Ita quoque Cypr. l. 3. Teſtim. p. 319. c. ſed abſque conjunct. *enim.* Pſalt. Rom. & Moz. ita : *Ecce enim iniquitatibus conceptus ſum : & in delictis peperit me mater mea.* Similiter in Coislin. & Mediol. addita præp. *in*, poſt *enim.* Suffragatur Hilarius in Pſ. 58. & 118. col. 128. f. & 366. e. Item Ambroſ. l. de Noe, 277. d. & l. de apol. Dav. to. 1. 689. b. ſeqq. 694. d. & l. 1. de pœnit. to. 2. necnon Caſſiod. in hunc Pſalm. & in Pſ. 17. Apud Hieron. epiſt. ad Damaſ. to 4. 157. a. & l. 1. in ep. ad Gal. 232. f. ut ſupra in textu. Apud Aug. in eund. Pſ. *Ecce enim in iniquitatibus..... & in peccatis mater mea me in utero aluit :* ſimiliter l. 6. de Gen. ad lit. to. 3. 202. g. 203. a. & quæſt. 40. in Levit. 509. d. & tract. 4. in Joh. 316. f. niſi quòd hab. *Ego in iniquitatibus*, vel *ego enim*, aut *ego in iniquitate.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 4. col. 93. e. *In iniquitatibus conceptus ſum : & in peccatis in utero me aluit mater mea.* Fulg.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. 8. Ecce enim veritatem dilexisti : incerta & occulta cordis manifestasti mihi.	*Ecce enim veritatem diligis : absconditum & arcanum sapientiæ manifestasti mihi.*	8. Ecce enim veritatem dilexisti : incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.
9. Asperges me hyssopo, & mundabor : lavabis me, & super nivem dealbabor.	*Asperges me hyssopo, & mundabor : lavabis me, & super nivem dealbabor.*	9. Asperges me hyssopo, & mundabor : lavabis me, & super nivem dealbabor. *Lev. 14. Num. 19.*
10. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam : & exsultabunt ossa humiliata.	*Auditum mihi facies gaudium & lætitiam : exsultent ossa quæ confregisti.*	10. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam : & exsultabunt ossa humiliata.
11. Averte faciem tuam à peccatis meis : & omnes iniquitates meas dele.	*Absconde faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.*	11. Averte faciem tuam à peccatis meis : & omnes iniquitates meas dele.
12. Cor mundum crea in me Deus : & spiritum rectum innova in visceribus meis.	*Cor mundum crea mihi Deus, & spiritum stabilem renova in visceribus meis.*	12. Cor mundum crea in me Deus : & spiritum rectum innova in visceribus meis.
13. Ne projicias me à facie tua : & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.	*Ne projicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.*	13. Ne projicias me à facie tua : & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.
14. Redde mihi lætitiam salutaris tui : & spiritu principali confirma me.	*Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu potenti confirma me.*	14. Redde mihi lætitiam salutaris tui : & spiritu principali confirma me.
15. Doceam iniquos vias tuas : & impii ad te convertentur.	*Docebo iniquos vias tuas, & peccatores ad te revertentur.*	15. Docebo iniquos vias tuas : & impii ad te convertentur.
16. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ : exsultavit lingua mea justitiam tuam.	*Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ : laudabit lingua mea justitiam tuam.*	16. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ : & exsultabit lingua mea justitiam tuam.
17. Domine, labia mea aperiens : & os meum adnuntiavit laudem tuam.	*Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.*	17. Domine, labia mea aperies : & os meum annuntiabit laudem tuam.
18. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique : holocaustis non delectaberis.	*Non enim vis ut victimam feram : nec holocaustum tibi placet.*	18. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique : holocaustis non delectaberis.

Notæ ad Versionem antiquam.

l. 1. de verit. præd. p. 439. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum : & in delictis mater mea in utero me aluit :* at l. de Incarn. ad Petr. Diac. p. 290. & l. de fide ad Petr. p. 507. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum : & in delictis peperit me mater mea.* Similiter habet Gelas. l. ep. 7. Conc. to. 4. col. 1177. c. cum Petro Chrysol. ser. 44. p. 880. b. Philastr. Brix. l. de hæres. p. 717. a. *In iniquitate conceptus sum : & in peccato peperit me mater mea.* In Gr. Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην· καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με, &c.

℣. 8. Sic Auct. quæst. Vet. Test. ap. Aug. to. 3. q. 112. Sic etiam Ambr. l. 2. de Abr. c. 8. to. 1. 332. f. lib. verò 6. Hex. 139. f. & l. 1. de interpel. Job, c. 9. 636. d. 653. b. & de apol. Dav. 696. b. & in Ps. 45. col. 925. d. habet, *incerta & occulta sapientiæ tuæ*, &c. Iidem Aug. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Coislin. & al. Hilar. in Ps. 118. p. 326. a. *invisibilia & occulta sapientiæ tuæ*, &c. Gr. τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου, &c.

℣. 9. Accinunt magno consensu Hilarius in Ps. 53. p. 95. a. Ambrosius l. de Myst. to. 2. 333. d. & l. 4. de Sacram. 366. b. & to. 1. 652. c. Auct. l. de XLII. mans. apud ipsum col. 12. b. August. & Cassiod. in hunc Ps. rursus Aug. l. 2. de doctr. chr. to. 3. p. 44. b. Optat. l. 5. contra Donat. p. 83. c. & Philastr. Brix. de hæres. p. 717. c. Item in Actis Mart. p. 392. ac in Psalt. Rom. &c. In Corb. *aspargis.* In Mozarab. *Asperges me Domine..... supra nivem*, &c. Gr. Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ, &c.

℣. 10. Sic in Psalt. Corb. cui favent Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 697. a. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. &c. addito &, post *lætitiam.* August. in eund. Ps. & ep. 266. to. 2. 899. g. 900. c. & l. 2. de doctr. chr. to. 3. 44. b. *Auditui meo dabis exsultationem & lætitiam.* Gr. Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην· ἀγαλλιάσονται, &c.

℣. 11. Concinunt Hilarius in Ps. 65. col. 178. d. Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 694. e. 697. d. August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Gr.

℣. 12. Similiter Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 698. d. & inf. 719. e. 1101. f. 1165. b. necnon Aug. & Cassiod. in hunc Ps. & Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. a. cum Psalt. Rom. & al. Apud Tertul. l. de anima, p. 483. b. *Cor mundum conde in me Deus.* Gr. κτίσον ἐν ἐμοὶ, &c. Auctor verò quæst. Vet. Test. apud Aug. to. 3. q. 112. *Cor mundum crea in me Deus : & spiritum justum dedica in visceribus meis.* Gr. καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν, &c.

℣. 13. Sic Ambros. de apol. Dav. 694. e. 699. a. necnon August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Philastr. Brix. & Psalt. Rom. & Gr.

℣. 14. Concinunt Iren. l. 3. c. 17. p. 208. c. Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 700. a. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Psalt. Rom. In Coisl. deest med. &. Ap. Aug. in eund. Ps. *Redde mihi exsultationem salutaris tui : &*, &c. ut sup. In Gr. Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου· καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με.

℣. 15. Ita Aug. & Cassiod. in hunc Ps. cum Auct. quæst. ap. Aug. to. 3. q. 112. necnon Psalt. Rom. Corb. Carnut. & Moz. Apud Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 700. e. *Docebo iniquos*, &c. In Gr. Διδάξω, &c.

℣. 16. Ita legit Ambr. l. de apol. Dav. to. 1. 694. e. 701. c. e. necnon Auct. quæst. ap. Aug. to. 3. q. 112. cum Psalt. Corb. si excipias verbum *exsultabit.* Rom. Fabri hab. *& exaltabit.* Coislin. *exsultavit ling. mea justitias tuas.* Moz. *& exsultabit..... justitias tuas.* Cassiod. nil differt à Vulg. Aug. verò in hunc Ps. initio leg. *Erue me*, at inf. *Libera me*, &c. ut in Vulg. de hac autem voce *sanguinibus*, ita differit ibid. col. 472. d. *Expressit Latinus Interpres verbo minùs Latino, proprietatem tamen ex Græco. Nam omnes novimus Latinè non dici* sanguines, *nec* sanguina ; *tamen quia ita Græcus posuit plurali numero, non sine causa, nisi quia hoc invenit in prima lingua Hebræa, maluit pius Interpres minùs Latinè aliquid dicere, quàm minùs propriè.* Græcè Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων..... μου· ἀγαλλιάσεται, &c.

℣. 17. Psalt. Sangerm. jungit vocem *Domine*, cum ℣. præced. sed malè ; nam in Psalt. Rom. & apud Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 701. f. necnon August. & Cassiod. in hunc Ps. omnia exstant ut in Vulg. Auctor tamen quæst. apud Aug. to. 3. q. 112. textui favet : & Ambrosius epist. 41. to. 2. 960. a. habet ; *Os meum aperies ; & annuntiabit laudem tuam.*

℣. 18. Sic Iren. l. 4. c. 17. p. 248. a. Hilar. in Ps. 62. & 65. p. 154. c. 182. b. Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. col. 702. c. & Aug. in hunc Ps. In Psalt. Rom. Fabri sic interpungitur : *sacrificium dedissem : utique holoc.* &c. In Rom. Martian. *si voluisses sacrificium, dedissem utique : holoc. non*, &c. In Moz. *holocaustis verò non*, &c. In Coislin. & apud Cassiod. in eund. Ps. *holocaustis autem non*, &c. Auct. quæst. apud Aug. to. 3. q. 103. *si voluisses sacrificia, dedissem : utique holoc.* &c. at infra q. 112. Vulgatæ favet. In Gr. Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν· ὁλοκαυτώματα οὐκ, &c.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
19. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus : cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.	*Sacrificium Dei ſpiritus contribulatus : cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.*	19. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus : cor contribulatum & humiliatum Deus non ſpernet.
20. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion : ut ædificentur muri Jeruſalem.	*Benefac in voluntate tua Sion : ædificentur muri Jeruſalem.*	20. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion : ut ædificentur muri tui Jeruſalem.
21. Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes, & holocauſta : tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.	*Tunc ſuſcipies ſacrificium juſtitiæ, oblationes, & holocauſta : tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.*	21. Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes, & holocauſta : tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

Ex Mſ. Sangerm.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 19. Sic habet Iren. l. 4. c. 17. p. 248. a. præter vocem *Dominus*, loco *Deus*; Mſ. tamen Clarom. hab. in fine *non ſpernit*, cum Pſalt. Rom. Coislin. Mediolan. Carnut. & Moz. Tertul. cont. Jud. c. 5. p. 138. c. ait : *Cor contribulatum hoſtia eſt Dei.* Cypr. epiſt. 77. & 81. p. 159. c. 164. a. *Sacrificium Deo..... cor contritum & humil. Deus non deſpicit :* item lib. de mortal. p. 232. a. at l. 3. Teſtim. p. 306. a. leg. *non deſpiciet.* Hilar. in Pſ. 125. & 130. p. 412. c. 442. f. *Optimum Deo ſacrificium cor contribulatum :* & in Pſ. 122. p. 396. e. *Optimum ſacrif. Deo eſt cor contribulatum :* & in Pſ. 2. ac 137. p. 46. & 502. b. *cor contribulatum & humiliatum Deus non ſpernet :* demum in Pſ. 118. p. 262. e. *cor enim humiliatum Deus non ſpernit : & ſacrificium optimum cor contribulatum.* Ambr. l. 1. de Cain, & Ab. c. 9. to. 1. 199. e. *cor contritum..... Deus non ſpernit :* item infra 631. e. 1207. a. & to. 2. 317. b. Similiter Hieron. in Iſai. 1. to. 3. 15. c. & in Jerem. 23. 636. a. item in Naum 1. 1563. a. at infra 1590. d. hab. *non deſpicit*, ſicut in Dan. 3. 1085. d. S. Paulin. epiſt. 40. & 49. p. 244. b. 291. a. *cor contribulatum & humil. Deus non ſpernit :* Auguſt. in hunc Pſ. *cor contritum..... non ſpernit :* at l. 10. de civit. Dei, to. 7. 241. f. *non ſpernet.* Itidem in Conc. Rom. 3. to. 4. Conc. 1691. e. Auct. verò quæſt. apud Aug. to. 3. q. 112. cum Caſſiod. in hunc Pſ. & in Pſ. 39. p. 136. c. hab. *non ſpernit ;* ut & Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. c. Apud Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 715. e. *Sacrificium Deo cor contribulatum.* In Pſalt. Corb. *cor contribulatum & humiliatum Deus non deſpicit.* Similiter hab. *non deſpicit*, Auct. op. imp. in Matth. p. 79. d. Ruric. l. 2. ep. 20. *non ſpernit.* Gr. Θυσία τῷ Θεῷ... καρδίαν συντετριμμένην..... ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.

℣. 20. Ita in Pſalt. Rom. & Corb. ſed abſque *tui*, poſt *muri.* In Coislin. *& ædificentur.* Sic etiam ap. Hilar. in Pſ. 54. p. 108. d. necnon Auguſt. in hunc Pſ. Apud Ambroſ. de apol. Dav. to. 1. 702. f. *Benefac Domine..... & ædificentur*, &c. Auct. verò quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 112. leg. *& ædificabuntur muri Jeruſalem.* Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. Ἀγάθυνον Κύριε..... καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ.

℣. 21. Concinunt Ambroſ. l. de apol. Dav. p. 703. a. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. Auguſt. in eund. Pſ. leg. *oblationes, & holocauſtomata*, &c. Tertul. cont. Jud. c. 5. p. 138. f. ait : *Cor contribulatum acceptabile ſacrificium Deo.* Græcè, Τότε εὐδοκήσεις..... ἀναφορὰν, καὶ ὁλοκαυτώματα· τότε ἀνοίσουσιν, &c.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
1. In finem, Intellectus David,	*Victori eruditio David,*	1. In finem intellectûs David,
2. Cùm venit Doeg Idumæus, & nunciavit Sauli : Venit David in domum Achimelech. (1. *Reg.* 22. 9.) LI.	*Cùm veniſſet Doeg Idumæus, & annuntiaſſet Sauli, dicens ei : Venit David in domum Abimelech. LII.*	2. Cùm venit ad eum Doec Idumæus, & adnuntiavit Saul, & dixit ei : Venit David in domum Abimelech. LI.
3. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate ?	*Quid gloriaris in malitia potens ? miſericordia Dei totâ eſt die.*	3. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate ?
4. Tota die injuſtitiam cogitavit lingua tua : ſicut novacula acuta feciſti dolum.	*Inſidias cogitat lingua tua, quaſi novacula acuta faciens dolum.*	4. Tota die injuſtitiam cogitavit lingua tua : ſicut novacula acuta feciſti dolum.

Ex Mſ. Sangermi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Accinunt Auguſt. & Caſſiod. unà cum Pſalt. Rom. Corb. & Vatic. ap. Hilar. In Moz. & Coislin. ſic : *In finem intellectûs ipſi David.* Apud Hilar. in hunc Pſ. p. 69. *In finem intellectûs illi David.* Gr..... Συνέσεως τῷ Δαυΐδ.

℣. 2. Itidem in Pſalt. Coislin. hoc omiſſo, *ad eum.* In Rom. Fabri, & Corb. ſic : *Cùm venit Doec Idumæus, & annuntiavit Saul, & dixit : Venit David in domo Abimelech.* Corb. hab. *dixit ei.* Mozar. *Cùm veniſſet Nathan propheta, cùm ingreſſus eſt ad Berſabee.* Hilar. in hunc Pſ. col. 69. e. *Cum venit Doec, & annuntiavit Saul, & dixit : Quia venit David in locum Abimelech.* Pſalm. ibid. in fronte deſcriptus ex Mſ. Vatic. *Cùm venit ad eum Doec Idumæus, & nunciavit Sauli : Venit David ad domum Achimelech.* Auguſt. *Cùm venit Doech Idumæus, & nunciavit Saul : Venit David in domum Abimelech :* hîc plerique Mſs. habent : *Pſalmi titulus : Nunciatum eſſe Sauli de David, quòd venerit David in domum Abimelech.* Apud Caſſiod. ſic : *Cùm venit Doeg Idumæus, & annunt. Sauli, & dixit illi : Ecce venit David in domum Abimelech.* Similiter in Pſalt. Rom. Martianæi, excepta voce *illis*, pro *illi.* Apud Ambroſ. de apol. Dav. c. 8. to. 1. 688. d. *De proditione Doech Syri, cujus eſt titulus in Pſalmo quinquageſimo primo.* In Gr. Ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον, καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· Ἦλθε Δαυῒδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ· Theod. & Symm. Ἀχιμέλεχ.

℣. 3. Sic Ambroſ. epiſt. 9. to. 2. 794. e. cum Pſalt. Rom. Martianæi. In Rom. Fabri deeſt *in*, ante vocem *iniquitate.* Hilar. quoque in hunc Pſ. col. 71. a. & 74. d. ait : *Quid gloriatur in malitia, potens iniquitate tota die ?* tum addit : *Querela Prophetæ eſt, gloriari eum in iniquitate tota die, qui in malitia potens ſit :* ſed notat editor noſter Bened. *in* abeſſe conſtanter à Mſ. Reg. Hoc autem ſeq. *tota die*, referendum eſſe ad *potens iniquitate*, conſtat ex Hilario ipſo ibid. n. 6. cùm dicat : *Nunquid tota die in iniquitate gloriatur ?* & infra : *Toto vitæ ſuæ die in iniquitate glorians, cùm potens eſſet, potens tamen in malitia eſſe permanſit.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. ſic : *Quid gloriatur in malitia, qui potens eſt ?* deinde, *In iniquitate tota die injuſtitiam*, &c. mox ita : *In iniquitate tota die, id eſt, toto tempore..... ſine intervallo.* Item ap. Caſſiod. *Quid gloriaris..... in iniquitate tota die ?* In Gr. Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ, ὁ δυνατὸς ἀνομίαν; Ὅλην τὴν ἡμέραν ἀδικίαν, &c. Ex ambiguo autem verbo ἐγκαυχᾷ, orta eſt diverſitas perſonæ : id enim utramque referre poteſt, vel tertiam, ſi ab activo ἐγκαυχάω; vel ſecundam, ſi à medio ἐγκαυχάομαι ſumatur. Porro Hilar. & Auguſt. legerunt, ἐγκαυχάει ἐγκαυχᾷ, alii, ἐγκαυχάῃ ἐγκαυχᾷ.

℣. 4. Sic in Pſalt. Rom. & apud Ambroſ. l. 3. offic. to. 2. 126. d. Item apud Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. mutatâ interpunctione, ut notatur ℣. præced. In Pſalt. Coislin. *ſicut raſurium acutum feciſti dolum.* Similiter in Pſalmo ex cod. Vatic. ap. Hilar. in quo præterea *cogitabit*, non *cogitavit ;* dein, *ſicut raſorium*, &c. In Gr. ἀδικίαν ἐλογίσατο..... ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον, &c.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mf. Sangerm. 5. Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem ; iniquitatem magis quàm loqui æquitatem. Diapsalma.	*Dilexiſti malum magis quàm bonum ; mendacium magis quàm loqui juſtitiam.* Semper.	5. Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem ; iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.
6. Dilexiſti omnia verba præcipitationis, linguam doloſam.	*Dilexiſti omnia verba ad devorandum, lingua doloſa.*	6. Dilexiſti omnia verba præcipitationis, lingua doloſa.
7. Propterea Deus deſtruet te in finem : evellat te, & emigret te de tabernaculo ſuo ; & radicem tuam de terra viventium. Diapsalma.	*Sed Deus deſtruet te, in ſempiternum terrebit, & evellet te de tabernaculo ; & eradicabit te de terra viventium.* Semper.	7. Propterea Deus deſtruet te in finem : evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo ; & radicem tuam de terra viventium.
8. Et videbunt juſti, & timebunt, & ſuper eum ridebunt, & dicent : 9. Ecce homo, qui non poſuit Deum adjutorem ſibi :	*Videbunt juſti, & timebunt, & ſuper eum ridebunt : Ecce vir, qui non poſuit Deum fortitudinem ſuam :*	8. Videbunt juſti, & timebunt, & ſuper eum ridebunt, & dicent : 9. Ecce homo, qui non poſuit Deum adjutorem ſuum :
Sed ſperavit in multitudine divitiarum ſuarum : & prævaluit in vanitate ſua.	*Sed ſperavit in multitudine divitiarum ſuarum : confortatus eſt in inſidiis ſuis.*	Sed ſperavit in multitudine divitiarum ſuarum : & prævaluit in vanitate ſua.
10. Ego autem, ſicut oliva fructifera in domo Dei, ſperavi in miſericordiam Dei in æternum, & in ſæculum ſæculi.	*Ego autem ſicut oliva virens in domo Dei : ſperavi in miſericordia Dei in ſæculum ſempiternum.*	10. Ego autem, ſicut oliva fructifera in domo Dei, ſperavi in miſericordia Dei in æternum, & in ſæculum ſæculi.
11. Confitebor tibi Domine in ſæculum * quoniam feciſti : & exſpectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt ante conſpectum angelorum tuorum. (* *Mſ.* quem.)	*Confitebor tibi in ſæculum, quoniam feciſti : & exſpectabo nomen tuum, quoniam bonum in conſpectu ſanctorum tuorum.*	11. Confitebor tibi in ſæculum quia feciſti : & exſpectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Concinunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Pſalmo ex cod. Vatic. ap. Hilarium ; ſed Hilarius ipſe ſic legit n. 9. *Dilexiſti malitiam ſuper benignit. iniquitatem ſuper quàm loqui juſtitiam :* & n. 10. ac infra, *injuſtitiam ſuper quàm loqui juſtitiam.* In Pſalt. Corb. *iniquitatem loqui magis quàm æquit.* In Gr. Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην· ἀδικίαν ὑπὲρ τὸ λαλῆσαι δικαιοσύνην. *Diapſalma* pariter ſequitur in Pſalt. Rom. Corb. & al. Item in ed. Rom. LXX. non verò in edd. Ald. & Compl. nec etiam apud Auguſt. & alios.

℣. 6. Ita Pſalt. Coislin. cum Pſalmo ex cod. Vatic. ap. Hilar. Pſalt. verò Rom. & Moz. hab. *in lingua doloſa ;* Carnut. & Corb. *in linguam doloſam.* Hilarius ipſe in hunc Pſ. n. 12. bis, *linguam doloſam :* Mſ. tamen Reg. utroque loco hab. *lingua doloſa ;* ut & Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. in eund. *Dilexiſti omnia verba ſubmerſionis, linguam doloſam.* Hilarius loco cit. conſtanter, *præcipitationis ;* ſed notat *verbi virtutem Latinum ſermonem non tenuiſſe. Quæ enim,* inquit, *nobiſcum* verba præcipitationis *ſunt, ea à Græcis* ῥήματα καταποντισμοῦ *commemorata ſunt ; quo dicto ſignificatur id, quod nobiſcum præcipitatio eſt, cum illis eſſe, demerſio in profundum maris.*

℣. 7. Sic Hilar. in hunc Pſ. n. 12. niſi quòd delet *te,* poſt *evellat,* & legit *tuo,* non *ſuo.* At Pſalm. Vatic. apud ipſum Vulgatæ conſonat cum Auguſt. in eund. Pſ. & Pſalt. Rom. Similiter in Moz. & Coislin. præter hoc, *& evellet.* In Corb. *Propt. deſtruet te Deus..... evellet te, & emigret te de tabernac. ſuo ; & rad.* &c. Apud Caſſiod. *Propt. deſtr. te Deus in finem : evellet te, & emigrabit te de tab. ſuo,* &c. In Gr. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς καθέλοι σε εἰς τέλος· ἐκτίλαι σε, καὶ μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματος (Ald. & Compl. add. σου,) καὶ, &c. *Diapſalma* pariter exſtat in Pſalt. Rom. Corb. & Vatic. ap. Hilar. ſicut in ed. Rom. LXX. deeſt verò in edd. Ald. & Compl. nec ejus mentionem faciunt Auguſt. & alii.

℣. 8. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. At Hilar. & Caſſiod. in eund. delent *&* in principio, cum Pſalt. Rom. &c. Hilarius tantùm poſtponit *ſuper eum,* verbo *videbunt.* In Gr. Καὶ ὄψονται..... καὶ ἐπ' αὐτὸν γελάσονται, &c.

℣. 9. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. At Hilarius, & Auguſt. in eund. conſtanter legunt *adjutorem ſuum,* cum Vulg. Mozarab. *adjutorium ſuum.* Coislin. *adjutorem ſuum : ſed ſperavit in multitudinem divit.* &c. Gr. βοηθὸν αὐτοῦ· ἀλλ'..... ἐπὶ τὸ πλῆθος, &c. Ald. & Compl. τῷ πλήθει. Anon. apud S. Paulin. epiſt. ad Marcell. to. 2. p. 5. *Confidunt,* inquit, *in multitudine divit. non ponunt Deum adjutorem ſuum.* Innocent. I. epiſt. 30. Conc. to. 1. col. 897. a. *Ecce homines, qui non poſuerunt Deum adjutorem ſibi.*

℣. 10. Sic in Pſalt. Corb. In Rom. verò & Coislin. *Ego autem, ſicut..... in domo Domini, ſperavi in miſericordia Dei mei,* &c. Similiter in Mozarab. uno excepto *ſperabo.* Apud Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. omnia ut in Vulg. Ambroſius in Luc. 2. & 19. col. 1303. c. & 1495. b. leg. *in domo Domini.* Gr. τοῦ Θεοῦ· deinde, ἤλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν, &c.

℣. 11. Pſalt. Corb. *Confitebor tibi Domine in ſæculum quæ feciſti..... ante conſpectum ſanctorum tuorum.* Rom. *Confitebor tibi Domine in ſæculo quia feciſti,* &c. ut in Corb. In Coislin. *Confit. tibi Domine in ſæculum quia..... quoniam bonus ante conſpectum omnium ſanctorum tuorum.* Hilarius in hunc Pſ. n. 22. *Confitebor tibi Domine in ſæculo quia tu feciſti..... quoniam bonum ante conſpectum ſanct. tuorum :* & infra n. 24. *quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.* Legendum autem eſſe ſimpliciter *in ſæculo,* ita probare nititur : *Spes in miſericordia Dei, in ſæculum & in ſæculum ſæculi eſt..... ſed confeſſio tantùm in ſæculo, non etiam in ſæculum ſæculi :* idem repetit infra col. 81. d. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Confitebor tibi in ſæculum quoniam feciſti..... quia jocundum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.* Apud Caſſiod. *Confit. tibi Domine in ſæculum quia..... quoniam bonum eſt ante conſpectum ſanct. tuorum.* In Brev. Moz. *ante conſp. omnium ſanct. tuorum.* In Gr. Ἐξομολογήσομαί σοι εἰς τὸν αἰῶνα ὅτι..... ὅτι χρηστὸν ἐναντίον τῶν ὁσίων σου.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
In finem, 1. Pro Maeleth intelligentiæ David. LII.	*Victori* *Per chorum eruditio David.* *LIII.*	In finem, 1. Pro Abimelech intellectûs David. LII. *Ex Mſ. Sangerm.*
Pſ. 13. 1. DIxit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus. 2. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus: non eſt qui faciat bonum.	*DIxit ſtultus in corde ſuo: Non eſt Deus.* *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitate: non eſt qui faciat bonum.*	* DIxit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus. 2. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in voluntatibus ſuis: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.
3. Deus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum: ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum.	*Deus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videret ſi eſt intelligens, requirens Deum.*	3. Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum: ut videret ſi eſt intelligens, aut requirens Deum.
Rom. 3. 12. 4. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.	*Omnes averſi ſunt, pariter adhæſerunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.*	4. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.
5. Nonne ſcient omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ut cibum panis?	*Nunquid non cognoverunt qui operantur iniquitatem, qui comedunt populum meum ut cibum panis?*	5. Nonne ſcient omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ſicut eſcam panis?
6. Deum non invocaverunt: illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Quoniam Deus diſſipavit oſſa eorum qui hominibus placent: confuſi ſunt, quoniam Deus ſprevit eos.	*Deum non invocaverunt: ibi timuerunt timore, ubi non erat timor.* *Quoniam Deus diſperſit oſſa circumdantium te: confundêris, quia Deus projecit eos.*	6. Deum non invocaverunt: illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Quoniam Deus diſſipavit conſilia hominum ſibi placentium: confuſi ſunt, quoniam Deus ſprevit eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Caſſiod. cum Pſalt. Moz. & Rom. Fabri: *In finem, pro Amalech intellectûs David.* Rom. Martianæi, *In finem, pro Meleth*, &c. Coiſlin. *In finem, pro Maelth intelligentiæ David.* Corb. *In finem, pro Maileth intellectûs David.* Pſalm. Vatic. apud Hilar. *David in finem, pro Abimelech intellectûs David.* Hilarius ipſe in hunc Pſ. p. 83. c. *Inſcribitur*, inquit, *In finem, pro Maeleth intellectûs illi David.* « Editt. » tamen cum Mſ. Reg. *Abimelech.* Vatic. cod. *Amalech*, quod » bis legitur apud Hieron. in expoſitione tituli, quamvis ipſe » Pſalmus, *Mahalath*, apud eund. inſcribatur, quomodo » legitur in editione Ruffini, cùm in Mſ. exſtet *Melech*; in cod. » Miciacenſi, *Meleth*: repoſitum *Maeleth*, auctoritate Theo- » doreti, & LXX. » Ita Hilarii editor novus ibid. not. b. Similiter ap. Aug. *In finem, pro Maeleth intellectûs ipſi David.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Μαελὲθ ςυνέσεως τῷ Δαυίδ.

* Sic in Pſalt. Rom. eſt, & al. vet. Pſalteriis. Accinunt pariter Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Ambroſ. l. 2. de fide, to. 2. col. 492. b. Auguſt. verò in eund. Pſ. leg. *Dixit imprudens*, &c. Pſalm. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *Dixit ſtultus*, &c. Gr. Εἶπεν ἄφρων, &c.

℣. 2. Itidem in Pſalt. Rom. & apud Caſſiod. Coiſlin. verò, & Corb. hab. *Corrupti, & abominabiles facti ſunt in voluptatibus ſuis*; Mozar. & Carnut. *in voluntatibus ſuis.* Corb. etiam in fine add. *non eſt uſque ad unum.* Pſalm. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *Corrupti ſunt, & abom. facti ſunt in iniquitatibus ſuis: non eſt..... non eſt uſque ad unum.* Hilar. ipſe in eund. Pſ. col. 83. e. 84. a. leg. *in iniquitatibus ſuis*; inf. *in iniquitate*; deinde, *non eſt qui faciat bonitatem*: tum addit: *Verſum hunc, quia inferiùs (℣. 4.) etiam cum acceſſione ſubjectus eſt, ſuo loco tractabimus.* Auguſt. in eund. Pſ. Vulgatæ congruit, niſi quòd add. *ſuis*, ad vocem *iniquitatibus*. Gr. Διέφθειραν, καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἀνομίαις· οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθόν· Ald. & Compl. cum Symm. διεφθάρησαν.

℣. 3. In Mſ. Sang. ſcriptum, *aut requirens Deus*, ſed errore librarii manifeſto, ut opinor; tamen in Brev. Moz. pariter legitur *Deus*, ſeu ita, *deuz*. Pſalt. Corb. hab. *Deum*, abſque præced. *aut*. Pſalt. Rom. *Dominus de cœlo..... ut videat ſi... aut requirens Deum.* Similiter in Coiſlin. necnon ap. Hilar. & Auguſt. in hunc Pſ. præter hoc, *ut videret.* Ap. Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. 590. b. ita: *Dominus reſpexit ſuper filios hominum, ſi eſt intelligens, aut req. Deum.* In editt. Hilar. pariter deerat τὸ *ut videret*, ſed exſtat in cod. Vatic. & infra 84. e. conſtanter legitur: *Ad filios hom. proſpexit: ut videret ſi quis eſſet intelligens, & requirens Deum*: & poſt paulò, *Proſpicere dignatur*, inquit, *ut videat*; ſubinde, *Proſpicit è cœlo, ut videat an ſe quiſquam hominum intelligenter exquirat.* In Pſalmo Vatic. apud ipſum, *Deus de cœlo proſp. ut videret*, &c. Apud Caſſiod. *Dominus..... proſp. ut videat*, &c. In Gr. Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ..... διέκυψεν..... τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστι..... ἐκζητῶν τὸν Θεόν.

℣. 4. Concinunt Hilarius, Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Coiſlin. &c. Hilarius tamen infra, p. 88. b. legit *bonitatem*, non *bonum*, Gr. ἀγαθόν. Breviar. Moz. verbo *facti ſunt*, addit *in voluntatibus ſuis*, quod aliubi non invenitur.

℣. 5. Sic in Pſalt. Corb. præter hoc ult. *ſicut cibum panis.* In Rom. *Nonne cognoſcent omnes*, &c. ut in textu. Coiſlin. *Nonne cognoſcent hæc omnes*, &c. ultimòque, *ſicut cibum panis.* Hilarius in eund. Pſ. cum Pſalmo ibid. præfixo: *Nonne ſcient omnes qui operantur iniquit. qui comedunt populum meum ut cibum panis?* at in Pſ. 56. col. 119. d. *qui devorant plebem meam ut cibum panis?* Auguſt. in hunc Pſ. *Nonne ſcient omnes..... qui devorant populum meum in cibo panis?* Caſſiod. *plebem meam ſicut cibum panis?* Gr. Οὐχὶ γνώσονται πάντες..... οἱ κατεσθίοντες τὸν λαόν μου βρώσει ἄρτου; Ald. & Compl. ἐν βρώσει.

℣. 6. Sic in Pſalt. Rom. & Coiſlin. exceptis his: *Quoniam Deus diſſipat oſſa hominum ſibi placentium.* Itidem in Moz. & Mediol. ſi excipias *diſſipavit*. Præterea Coiſlin. hab. *Dominum non invocaverunt.* Corb. *Deum non invocaverunt: illic trepid. timore..... Quoniam Deus diſſipavit oſſa hominum ibi placentium: confuſi ſunt*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. *Deum non invocaverunt: ibi timuerunt, ubi non erat timor. Quoniam Deus diſſipavit oſſa hominibus placentium: confuſi ſunt*, &c. Hilarius ipſe ibid. col. 85. c. *Deum non invocav. ibi timuerunt, ubi non fuit timor. Quoniam Deus diſſipavit oſſa hominibus placentium: confuſi ſunt, quon. Dominus ſprevit illos*: at infra 89. c. 90. a. *ibi trepidaverunt, ubi non erat timor*: Mſ. Reg. habet ibid. *hominum placentium*, non *hominibus placentium*; ſed hæc lectio ſubnexæ expoſitioni non congruit. Cypr. l. de hab. virg. p. 174. b. & l. 3. Teſtim. p. 319. c. leg. *Qui hominibus placent, confuſi ſunt, quia Deus nihil fecit illos.* Similiter apud Aug. l. 1. de ſerm. Dom. in monte, to. 3. p. 2. col. 172. e. excepto uno *nihili*, pro *nihil*; tum ſequitur: *Deus confregit oſſa hominibus placentium*: at epiſt. 22. to. 2. col. 29. e. *Deus confringet oſſa hominum placere volentium*: item in Pſalm. 52. col. 490. f. *Deum non invocaverunt: ibi timuerunt timore, ubi non erat timor. Quoniam Deus diſſipavit oſſa hominibus placentium: confuſi ſunt, quon. Deus ſprevit illos.* Optat. l. 3. cont. Donat. p. 48. b. *trepidaverunt ubi non erat timor.* Mſ. Ger. *ibi timuerunt timore.* S. Paulinus epiſt. 50. p. 294. b. *Diſſipavit Dominus oſſa hominum..... confuſi ſunt, quia ſprevit illos.* Caſſiod. *diſſipabit oſſa hominum ſibi placentium: confuſi ſunt*, &c. ut in Vulgata. Item Cæleſtin. I. epiſt. 22. to. 1. Conc. 1197. b. ſi excipias *diſſipavit*. In

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 7. Quis dabit ex Sion ſalutarem Iſraël? dum avertet Dominus captivitatem populi ſui, exſultet Jacob, & lætetur Iſraël.	*Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël? cùm reduxerit Deus captivitatem populi ſui, exſultabit Jacob, lætabitur Iſraël.*	7. Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël? cùm converterit Deus captivitatem plebis ſuæ, exſultabit Jacob, & lætabitur Iſraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Gr. Τὸν Θεὸν (Ald. & Compl. Τὸν Κύριον) ὐκ ἐπεκαλέσαντο· ἐκεῖ ἐφοβήθησαν φόβον..... Ὅτι ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· κατῃσχύνθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξουδένωσεν αὐτούς. Aquila pro *timuerunt*, habet ἐπτοήθησαν, *exterriti ſunt*, Theodot. ἐθαμβήθησαν, *ſtupuerunt*.

℣. 7. Pſalt. Rom. Vulgatæ conſonat, ſi excipias iſtud, *dum avertet Dominus*. Coiſlin. hab. *cùm convertit Deus;* Carnut. *in avertendo;* Mediol. *in convertendo*. Mſ. uterque, *exſultet Jacob, & lætetur*, &c. Mozarab. *ſalutare Iſr. dum converterint? in avertendo Dominus captivitatem plebis ſuæ, lætetur Jacob, & exſultet Iſraël.* Similiter in Corb. detracto uno *dum converterint*. Hilarius in hunc Pſ. col. 91. e. & inf. 131. d. *Quis dabit..... ſalutare Iſraël? dum avertit Dominus captivitatem plebis ſuæ, exſultabit Jacob, & lætabitur Iſraël.* Pſalmus autem ibid. præfixus: *in avertendo Dominus captivit. populi ſui, exſultabit*, &c. Similiter apud Auguſt. excepto uno *Deus*, pro *Dominus*. Apud Caſſiod. ut in Vulg. præter hoc, *dum converterit Dominus*. In Gr. ἐν τῷ ἀποστρέψαι Κύριον (Ald. & Compl. Θεὸν) τὴν..... ἀγαλλιάσεται Ἰακὼβ, καὶ εὐφρανθήσεται Ἰσραήλ.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. In finem,	*Victori*	In finem,
1. Carminibus intellectûs David,	*In pſalmis eruditio David,*	1. In carminibus intellectus David,
2. Cùm venerunt Ziphæi, & dixerunt ad Saul: Nonne ecce David abſconſus eſt apud nos? LIII.	*quando venerunt Ziphai, & dixerunt Saul: Nonne David abſconditus eſt apud nos? LIV.*	2. Cùm veniſſent Ziphæi, & dixiſſent ad Saul: Nonne David abſconditus eſt apud nos? (1. *Reg.* 23. 19. & 26. 1.) LIII.
3. DEus in nomine tuo ſalvum me fac: & in virtute tua libera me.	*DEus in nomine tuo ſalva me, & in fortitudine tua ulciſcere me.*	3. DEus in nomine tuo ſalvum me fac: & in virtute tua judica me.
4. Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.	*Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.*	4. Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.
5. Quoniam alieni inſurrexerunt ſuper me, & fortes quæſierunt animam meam: non propoſuerunt Deum in conſpectu ſuo. DIAPSALMA.	*Quia alieni inſurrexerunt adverſùm me, & fortes quæſierunt animam meam: non poſuerunt Deum in conſpectu ſuo.* SEMPER.	5. Quoniam alieni inſurrexerunt adversùm me, & fortes quæſierunt animam meam: & non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum.
6. Ecce enim Deus adjuvat me: & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ:	*Ecce Deus auxiliator mihi: Dominus ſuſtentans animam meam.*	6. Ecce enim Deus adjuvat me: & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ.
7. Avertit mala inimicis meis: in veritate tua diſperde eos.	*Reddet malum inſidiatoribus meis: in veritate tua diſperde eos.*	7. Averte mala inimicis meis: & in veritate tua diſperde illos.
8. Voluntariè ſacrificabo tibi: confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum eſt.	*Voluntariè ſacrificabo tibi: confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum.*	8. Voluntariè ſacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine: quoniam bonum eſt.
9. Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me: & inimicos meos reſpexit oculus tuus.	*Quoniam ex omni tribulatione liberavit me, & inimicos meos vidit oculus meus.*	9. Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me: & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Pſalt. Moz. & Corb. quibus conſonat Rom. poſito *in*, ante vocem *carminibus*. Pſalm. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *In finem, In hymnis intellectûs David.* Hilarius ipſe ibid. 94. d. *In finem intellectûs illi David.* Auguſt. *In finem, In hymnis intellectûs ipſi David.* Caſſiod. *In finem, In carminibus intellectûs David.* Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Similiter habent Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Mozarab. Corb. & Vatic. ap. Hilar. niſi excipias verbum *abſconditus eſt*. Mozar. tamen delet *Nonne*. In Rom. ſic: *Cùm veniſſent Ziphæi, & dixiſſent ad Saul: Nonne ecce David abſconditus eſt apud nos?* Hilarius in eund. Pſ. *Cùm venerunt..... & dixerunt Saul: Nonne..... abſconſus eſt nobiſcum?* Græc. Ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους, καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ· Οὐκ ἰδοὺ Δαυὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν; Vide Ambroſ. de apol. Dav. c. 8. to. 1. 688. d.

℣. 3. Ita Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. & Mozarab. ſed Vatic. apud Hilar. ac Hilarius ipſe cum Auguſt. in hunc Pſ. leg. in fine, *judica me*, ut in Vulg. Caſſiod. conſtanter *libera me*. Præterea Hilarius, loco *ſalvum me fac*, quod habet ſup. legit paulò inferiùs, ut & col. 101. b. *ſalvifica me*. Gr. Σῶσόν με..... κρῖνόν με.

℣. 4. Ita Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Sic etiam Hilarius col. 95. d. at infra 96. d. f. leg. *inaurire verba oris mei*. Gr. ἐνώτισαι τὰ ῥήματα, &c.

℣. 5. Pſalt. Rom. & Corb. *inſurrexerunt in me*. Pſ. Vatic. apud Hilar. *inſurrexerunt ſuper me*. Hilarius ipſe, p. 97. b. *inſurrexerunt adversùs me;* at infra, *ſuper me;* reliqua ut in Vulg. Aug. in eund. Pſ. *adversùm me;* deinde, *& potentes quæſierunt anim. meam: non propoſ. Deum ante conſp. ſuum.* Caſſiod. ſimiliter delet *&*, poſt *meam;* cætera Vulgatæ conſonant. In Gr. Ὅτι..... ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμὲ, καὶ κραταιοὶ..... τὴν ψυχήν μου· οὐ προέθεντο τὸν Θεὸν ἐνώπιον αὐτῶν. Ald. & Compl. καὶ οὐ προέθεντο. *Diapſalma* quoque ſubjicitur in Pſalt. Rom. Corb. & Vatic. apud Hilar. necnon in ed. Rom. LXX. In edd. verò Ald. & Compl. deeſt.

℣. 6. Accinunt Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Græco.

℣. 7. Sic in Pſalt. Corb. In Moz. verò, *Convertens mala*, &c. In Coiſlin. *Converte mala*. Hilarius in hunc Pſ. *Convertit mala*, abſque *&*, poſt *meis*. Auguſt. in eund. Pſ. delet quidem *&*, ſed legit *averte*, cum Caſſiod. ac Pſalt. Rom. In Gr. Ἀποστρέψει..... ἐχθροῖς μου· ἐν τῇ, &c.

℣. 8. Sic Hilar. in hunc Pſ. col. 100. d. cum Pſalt. Corb. & Gr. At Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. hab. *& confitebor*, cum Pſalt. Rom. & Vatic. apud Hilar. In Coiſlin. *confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonus:* at in Gr. ὅτι ἀγαθόν, abſque ſeq. *eſt*, ut in Pſalt. Corb. Apud Ambroſ. in Pſ. 39. to. 1. 862. e. prior tantùm verſiculus legitur ut ſup. ſic etiam l. 2. de fide, p. 479. d.

℣. 9. Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Moz. & Vatic. apud Hilar. *& ſuper inimicos meos reſpexit oculus meus;*

Nota ad Versionem antiquam.

cætera ut in Vulg. Similiter hab. Hilarius ipse col. 101. b. consentientibus omnibus Mss. quibus favent seqq. Hilarii verba, *Inimicos suos immortali oculo despicit :* & sub finem, *Auctores mortis suæ sublimis ipse despectat.* In Psalt. Mediol. & Carnut. constanter *respexit.* Item apud Ambros. in Ps. 37. to. 1. col. 826. c. *Quoniam ex omnibus tribulationibus eripuisti me : & super inimicos meos respexit oculus meus.* Cassiod. in Psalm. 53. *Quoniam ex omni tribulatione..... & super inimic. meos respexit oculus tuus ;* Ms. 1. *meus.* In Psalt. Coislin. *& inimicis meis despexit oculus tuus.* In Corb. *& super inimicos meos respexit oculus tuus.* In Gr. Ὅτι ἐκ πάσης θλίψεως ἐῤῥύσω με· καὶ ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου.

Vulgata hod.	*Hebr.*	Versio antiqua.
1. In finem, In carminibus intellectus David. LIV.	*Victori in psalmis eruditio David. LV.*	1. In finem, In hymnis sapientiæ David. LIV. — *Ex Ms. Sangerm.*
2. Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam : 3. intende mihi, & exaudi me.	*Exaudi Deus orationem meam, & ne despicias deprecationem meam : attende mihi, & exaudi me.*	2. Exaudi Deus orationem meam, & ne dispexeris deprecationem meam : 3. intende in me, & exaudi me.
Contristatus sum in exercitatione mea : & conturbatus sum 4. à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.	*Humiliatus sum in meditatione mea, & conturbatus à voce inimici, à facie persequentis impii.*	Contristatus sum in exercitatione mea : & conturbatus sum 4. à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.
Quoniam declinaverunt in me iniquitates : & in ira molesti erant mihi.	*Quoniam projecerunt super me iniquitatem, & in furore adversabantur mihi.*	Quoniam declinaverunt in me iniquitatem : & in iram molesti erant mihi.
5. Cor meum conturbatum est in me : & formido mortis cecidit super me.	*Cor meum doluit in vitalibus meis, & terrores mortis ceciderunt super me.*	5. Cor meum conturbatum est in me : & formido mortis cecidit super me.
6. Timor & tremor venerunt super me : & contexerunt me tenebræ :	*Timor, & tremor venit super me ; & operuit me caligo.*	6. Timor, & tremor venit super me : & contexerunt me tenebræ.
7. Et dixi : Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam ?	*Et dixi : Quis dabit mihi pennas columbæ, ut volem, & requiescam ?*	7. Et dixi : Quis dabit mihi pennas ut columbæ, & volabo, & requiescam ?
8. Ecce elongavi fugiens : & mansi in solitudine.	*Ut procul abeam, & commorer in deserto ? Semper.*	8. Ecce elongavit fugiens : & mansit in solitudine. Diapsalma.
9. Exspectabam eum, qui salvum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate.	*Festinabo, ut salver à spiritu tempestatis & turbinis.*	9. Exspectabam eum, qui salvum me fecit à pusillo animo, & tempestate.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Psalt. Rom. Coislin. & Corb. *In finem, In carminibus intellectûs David.* Hilarius in Ps. p. 103. c. *Superscriptio Psalmi*, inquit, *sine historia est ; tantùm, In finem, In hymnis intellectûs, est :* mox addit : *Hymnos aliqui Translatores nostri carmina nuncupaverunt ; plerique autem hymnos ex ipsa Græcitatis usurpatione posuerunt : de nomine nihil differt, dummodò res una esse, quæ vel in hymnis, vel in carminibus significabitur, intelligatur.* In Breviar. Mozar. neutrum reperitur, sed tantùm : *In finem intellectûs ipsi David.* Apud Aug. *In finem, In hymnis intellectûs ipsi David.* Ap. Cassiod. *In finem, In carminibus intellectûs David.* Vide sis Ambros. l. de fuga sæc. c. 5. to. 1. col. 429. f. In Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Ita Cassiod. cum Psalt. Rom. At Hilarius in hunc Ps. col. 104. a. *Inaurire Deus orationem*, &c. ut sup. Ap. August. in eund. Ps. *Exaudi Deus deprecationem meam, & ne despexeris precem meam.* Gr. Ἐνώτισαι ὁ Θεὸς τὴν προσευχήν μου, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν δέησίν μου.

℣. 3. Itidem Cassiod. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. Hilarius verò, & August. in hunc Ps. cum Vulg. *intende mihi*, &c. Similiter hab. Psalmus è Ms. Vatic. apud Hilar. nisi quòd tollit *&*, ante *conturbatus sum.* In Gr. πρόσχες μοι..... καὶ ἐταράχθην, &c.

℣. 4. Sic Hilarius, & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Carnut. Corb. & Coislin. hoc excepto, *in ira*, pro *in iram.* Sic etiam hab. Ambros. l. 1. offic. to. 2. col. 26. f. Item August. in eund. Psalm. *iniquitatem ;* sed addit : *& in ira adumbrabant me.* Psalt. Rom. *iniquitates*, cum edd. ipsius Hilarii & Aug. sed reclamantibus Mss. In Gr..... ἀνομίαν· καὶ ἐν ὀργῇ ἐνεκότουν μοι· legit August. ἐπεσκότουν.

℣. 5. Accinunt Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & al. Similiter hab. Aug. in eund. Ps. excepta voce *metus*, loco *formido ;* Gr. δειλία.

℣. 6. Hilar. in hunc Ps. col. 104. b. *Timor, & tremor venit super me : & contexit me tenebra.* Psalm. autem è Ms. Vatic. apud ipsum : *venerunt super me : & contexerunt me tenebræ*, ut in Vulg. Similiter Ambros. l. de laps. virg. to. 2. 317. c. necnon August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Corb. &c. In Gr..... ἦλθεν ἐπ' ἐμέ· καὶ ἐκάλυψέ με σκότος.

℣. 7. Concinunt Hilar. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum vet. Psalt. rursum Hilarius in Psalm. 118. col. 328. b. & Ambros. l. de fuga sæc. c. 5. to. 1. 429. c. item infra 640. d. 1154. b. 1312. f. & to. 2. 26. f. 1206. b. omnes tamen leg. *sicut columbæ*, si excipias Psalt. Coislin. in quo *ut col.* In Mozar. *& volabo, ut requiescam ?* In Gr..... ὡσεὶ περιστερᾶς, καὶ πετασθήσομαι, καὶ καταπαύσω ;

℣. 8. Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Corb. & Rom. *Ecce elongavi fug. & mansi in solitudine.* Similiter Ambros. l. de fuga sæc. c. 5. to. 1. 430. b. & in Ps. 118. col. 1154. a. 1217. b. S. Paulinus epist. 26. p. 170. b. sic : *Ecce volavi fugiens : & mansi*, &c. August. in hunc Ps. & epist. 95. to. 2. 258. d. *Ecce elongavi..... & mansi in deserto.* Similiter habet *in deserto* Hilarius inf. col. 106. d. quam lectionem æquè ac alteram ibidem probat his verbis : *Et quod desertum hoc, vel quæ solitudo sit ? nam eodem verbo utrumque Græcitas elocuta est.* Auct. l. de promiss. p. 1. c. 34. p. 115. c. *Ecce elongavi fug. & mansi in eremo.* Gr. Ἰδοὺ ἐμάκρυνα..... καὶ ηὐλίσθην ἐν τῇ ἐρήμῳ. *Diapsalma* quoque subsequitur tam in Psalt. Rom. & Corb. quàm in ed. Rom. LXX. Hilarius etiam col. 107. d. ait : *Intercedens Diapsalma demutavit sensum.* Nulla mentio ejus apud Aug. deestque in edd. Ald. & Compl.

℣. 9. Ita Psalt. Coisl. & Corb. nisi quòd Corb. habet *me facit.* Moz. ita : *Exspectabam Dominum, qui salvum me fecit à pusillo animo*, &c. Rom. *Exspectabam eum, qui me salvum faceret à pusillo animo*, &c. Carnut. *qui me salvum faciat.* Hilar. in hunc Ps. col. 107. d. *Exspectabam salvificantem me à pusillanimitate, & tempestate.* August. in eund. Psalm. bis : *Exspectabam eum, qui me salvum faceret à pusillanimitate, & temp.* Sunia & Fretela dicebant invenisse se in Gr. *Exspectabam Deum :* at Hieron. epist. ad ipsos, to. 2. col. 639. b. ait, hoc esse *additum.* Rursum ita : *Et in Græco invenisse vos dicitis* ἀπὸ ὀλιγοψυχίας, *quod propriè* pusillanimitas *dicitur ; sed sciendum quòd* ὀλιγοψυχία *Aquila, & Symmachus, & Theodotion, & Quinta editio interpretati sunt* ἀπὸ πνεύματος, *id est*, à spiritu. Apud S. Paulinum legitur : *Potens est salvos facere vos à pusillo animo, & tempestate.* In ed. Rom. Προσεδεχόμην τὸν σώζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας, καὶ καταιγίδος· ed. Compl. τὸν Θεὸν τὸν σώζοντα.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
10. Præcipita Domine, & divide linguas eorum : quia vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.	*Præcipita Domine, divide linguas eorum : quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.*	10. Præcipita Domine, divide linguas eorum : quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.
11. Die & nocte circumdabit eam ſupra muros ejus : iniquitas & labor in medio ejus, 12. & injuſtitia.	*Die & nocte circumeuntes muros ejus : ſcelus & dolor in medio ejus, inſidiæ in vitalibus ejus :*	11. Die ac nocte circumdabit eam ſuper muros ejus iniquitas : & labor in medio ejus, 12. & injuſtitia.
Et non defecit de plateis ejus uſura, & dolus.	*Et non recedit de plateis ejus damnum, & fraudulentia.*	Et non defecit de plateis ejus uſura, & dolus.
13. Quoniam ſi inimicus maledixiſſet mihi, ſubportaſſem.	*Non enim inimicus exprobravit mihi, ut ſuſtineam :*	13. Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique.
Et ſi is, qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet : abſconderem me utique ab eo.	*Neque is qui me oderat, ſuper me magnificatus eſt, ut abſcondar ab eo :*	Et ſi is, qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet : abſcondiſſem me forſitan ab eo.
14. Tu verò homo unianimæ, dux meus, & notus meus :	*Sed tu homo unanimis meus, dux meus, & notus meus :*	14. Tu verò homo unanimis, dux meus, & notus meus :
15. Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos : in domo Dei ambulavimus cum conſenſu.	*Qui ſimul habuimus dulce ſecretum, in domo Dei ambulavimus cum terrore.*	15. Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos : in domo Dei ambulavimus cum conſenſu.
16. Poſuit mortem ſuper illos : deſcendant in infernum viventes :	*Veniat mors ſuper eos, deſcendant in infernum viventes :*	16. Veniat mors ſuper illos : & deſcendant in infernum viventes :
Quoniam nequitia in hoſpitiis eorum, in medio eorum.	*Quia nequitiæ in congregatione eorum, in medio eorum.*	Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.
17. Ego ad Deum clamavi : & exaudivit me.	*Ego ad Deum clamabo, & Dominus ſalvabit me.*	17. Ego autem ad Deum clamavi : & Dominus ſalvabit me.
18. Veſpere, & manè, & meridie narrabo, renuntiabo : & exaudiet vocem meam.	*Veſpere, & manè, & meridie loquar & reſonabo, & exaudiet vocem meam.*	18. Veſpere, & manè, & meridie narrabo & annuntiabo : & exaudiet vocem meam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Concordant Pſalt. Rom. Coiſlin. & Moz. necnon Hilarius, & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. in eund. Pſ. ita : *Submerge Domine, & divide..... quoniam*, &c. Hilar. etiam col. 107. f. ad vocem *præcipita*, ait : *Proprietatem verbi, ſive Hebraïci, ſive Græci, Latinitas, uti in multis, non elocuta eſt. Nam id quod* præcipita *dicitur, cum illis* καταπόντισον *enunciatum eſt ; quo ſermone, non ut præcipitentur, ſed ut in profundum demergantur, oratur : demergi ergo eos, linguaſque eorum dividi rogat.* Apud Ambroſ. l. de Tob. c. 4. 594. e. ſic : *vidi iniquit. & contradict. in civitate :* at in Pſ. 118. col. 1154. a. *vidi laqueos iniquitatis, & contradictionis in civitate.*

℣. 11. Hilar. in hunc Pſ. p. 108. b. *Die ac nocte circumdab. eam ſuper muros ejus : & iniquitas, & labor in medio ejus :* Mſ. Reg. ibid. *ſupra muros : & iniquitas, & dolor.* Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ conſonant. In Gr. ἐπὶ τὰ τείχη αὐτῆς· ἀνομία καὶ πόνος ἐν μέσῳ αὐτῆς. Ald. & Compl. καὶ ἀνομία, καὶ κόπος.

℣. 12. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Apud Hilarium p. 108. b. deeſt hoc, *& injuſtitia ;* cætera quadrant : Reg. tamen Mſ. habet ibid. *& non deficiet.* Ambroſ. l. de Tob. c. 4. to. 1. 594. e. *& non defecit*, &c. ut ſup. Auguſt. in hunc Pſ. id retinet, *& injuſtitia ;* ſed tollit *&*, ante *non defecit.* In Gr. καὶ ἀδικία. Καὶ οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν, &c. Auguſt. ſemel p. 509. a. *in plateis ejus.*

℣. 13. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Coiſlin. Rom. Moz. & Corb. niſi quòd habent conſtanter, *inimicus meus*, & *ſupportaſſem utique :* præterea Moz. loco *ſuper me*, legit *adverſum me.* Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. veteribus aliis conſonat, niſi quòd leg. *abſcondiſſem*, pro *abſconderem.* Hilarius verò col. 108. e. ita : *Quoniam ſi inim. meus improperaſſet mihi, ſupportaſſem utique. Et ſi odiens me ſuper me mag..... abſconderem me utique.* Ambroſ. l. 3. offic. to. 2. 141. b. *Nam ſi inimic. meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique.* Aug. in hunc Pſ. *Quoniam ſi inimicus exprobraſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique. Et ſi is, qui oderat..... abſconderem me utique ab eo ;* quæ ultima *abſconderem me*, &c. rurſus hab. in Pſ. 99. col. 1075. f. cum Pſalt. Mediol. & Carnut. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 639. c. *Quon. ſi inimicus maledixiſſet ;* tum addit *in Græco* poni ὠνείδισεν, *hoc eſt, exprobraſſet*, ut apud Auguſt. ſupra. Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 177. b. *Si inimicus maledixiſſet..... Et ſi is, qui oderat me, ſuper me magnum verbum dixiſſet : abſconderem me utique ab eo.* In ed. Rom. Ὅτι εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν. Καὶ εἰ ὁ μισῶν (Ald. & Compl. add. με,) ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλοῤῥημόνησεν· ἐκρύβην ἂν ἀπ' αὐτοῦ.

℣. 14. Sic in Pſalt. Rom. præter hoc, *unianime.* Apud Ambroſ. in Pſ. 40. & 61. col. 874. a. 964. a. necnon ap. Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ac in Pſalt. Rom. & al. conſtanter *unanimis ;* in Corb. *unianimis.* Hilarius etiam initio ipſo leg. *Tu autem.* Auguſt. in Pſ. 99. p. 1075. f. *Tu verò unianimis.* Gr. Σὺ δὲ ἄνθρωπε ἰσόψυχε, &c.

℣. 15. Concordant Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Similiter in Pſalt. Rom. excepto verbo *Domini*, loco *Dei.* Moz. hab. *in domo Domini ambulabimus :* item *ambulabimus* in Coiſlin. Hilarius in hunc Pſalm. *Qui ſimul mecum..... in domo Dei ingreſſi ſumus cum concordia.* Ambroſius in Pſalm. 40. to. 1. 874. a. 876. c. & l. 3. offic. to. 2. 141. b. *Qui ſemper mecum dulces..... in domo Domini ambulavimus cum conſenſu :* at in Pſ. 61. col. 964. a. *Qui ſimul mecum*, &c. In Gr. Ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανας ἐδέσματα· ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθημεν ἐν ὁμονοίᾳ.

℣. 16. Sic in Pſalt. Rom. Moz. & apud Caſſiod. præter hæc initio, *Veniat mors ſuper illos : & deſcendant ;* ac in fine, *in medio ipſorum.* A Coiſlin. abeſt *&*, ante *deſcendant.* In Corb. *Veniat mors ſuper eos : deſcendant..... Quon. nequitiæ in hoſpitiis eorum*, &c. ut in Vulg. Ap. Hilar. in hunc Pſ. *Veniat mors ſuper eos : & deſcendant..... quon. nequitia in hoſpitiis eorum*, &c. Similiter in Pſalt. Mediol. & Carnut. Ambr. etiam in Luc. 9. to. 1. 1412. a. leg. *Veniat mors ſuper eos : & deſcendant in inf. viventes :* itidem ſup. col. 164. d. 879. f. 953. e. Eadem refert Aug. in hunc Pſ. excepto uno *ad infernum ;* mox ut ſup. *Quon. nequitia in hoſpitiis eorum, in medio eorum.* In Gr. Ἐλθέτω θάνατος..... καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾅδου..... Ὅτι πονηρία ἐν ταῖς παροικίαις, &c.

℣. 17. Pſalt. Rom. & Corb. *Ego autem ad Dominum clamavi : & Dominus exaudivit me.* Mozar. *Et ego ad Deum clamavi : & Dominus exaudivit me.* Itidem Hilar. in hunc Pſ. col. 109. e. detracto 1. *&*. Caſſiod. etiam cum Pſalt. Mediol. & Carnut. extremò hab. *exaudivit me.* Auguſt. in eund. Pſ. *Ego ad Dominum exclamavi : & Dom. exaudivit me.* Miſſale Rom. ad Grad. fer. 3. poſt Dom. 2. Quadr. *Dum clamarem ad Dominum, exaudivit vocem meam.* Græc. Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα· καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέ μου.

℣. 18. Ita in Pſalt. Corb. eſt, excepto verbo *annuntiabo.* Caſſiod. Vulgatæ favet, cum Pſalt. Romano ; Moz. verò delet primum *&*, legitque pariter *annuntiabo.* Hilarius in hunc Pſ. *& renuntiabo ;* cæt. ut in Vulg. Auguſt. in eund. Pſ. *enarrabo & annuntiabo ;* cæt. ut ſupra. Gr. Ἑσπέρας, καὶ πρωΐ, καὶ..... διηγήσομαι καὶ ἀπαγγελῶ, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
19. Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi : quoniam inter multos erant mecum.	*Redemit in pace animam meam ab appropinquantibus mihi : multi enim fuerunt adversùm me.*	19. Liberavit in pace animam meam ab his, qui adpropiant mihi : quoniam inter multos erant mecum. *Ex Mſ. Sangerm.*
20. Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui eſt ante ſæcula.	*Exaudiet Deus, & humiliabit eos, qui judex eſt ab initio.* SEMPER.	20. Et exaudiet Deus, & humiliavit eos, qui eſt ante ſæcula. DIAPSALMA.
Non enim eſt illis commutatio, & non timuerunt Deum : 21. extendit manum ſuam in retribuendo.	*Non enim mutantur, neque timent Deum : extendit manus ſuas ad pacifica ſua :*	Non eſt enim illis commutatio, & non timuerunt : 21. & extendit manus ſuas in retribuendo.
Contaminaverunt teſtamentum ejus, 22. diviſi ſunt ab ira vultûs ejus : & appropinquavit cor illius.	*Contaminavit pactum ſuum : nitidius butyro os ejus, pugnat autem cor illius.*	Contaminaverunt teſtamentum ejus, 22. diviſi ſunt ab ira vultûs ejus : & adpropiavit cor ejus.
Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum : & ipſi ſunt jacula.	*Molliores ſermones ejus ab oleo, cùm ſint lanceæ.*	Mollierunt ſermones ejus ſuper oleum : & ipſi ſunt jacula.
Matth. 6. 25. Luc. 12. 22. 1. Pet. 5. 7. 23. Jacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet : non dabit in æternum fluctuationem juſto.	*Projice ſuper Dominum caritatem tuam, & ipſe te enutriet : non dabit in æternum fluctuationem juſto.*	23. Jacta in Domino cogitatum tuum, & ipſe te nutriet : non dabit in æternum fluctuationem juſto.
24. Tu verò Deus deduces eos in puteum interitûs.	*Tu autem Deus deduces eos in puteum interitûs.*	24. Tu verò Deus deduces illos in puteum interitûs.
Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos : ego autem ſperabo in te Domine.	*Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos : ego autem fiduciam habeo tui.*	Viri ſanguinum, & doloſi non exdimidiabuntur dies ſuos : ego autem ſperabo in te Domine.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Sic in Pſalt. Corb. eſt. Caſſiod. etiam cum Moz. & Rom. Fabri hab. *Liberavit in pace..... ab iis, qui appropinquant mihi*, &c. ut ſupra. Rom. Martianæi, *Liberabit in pace..... ab his, qui appropiant mihi*, &c. Itidem Hilarius in hunc Pſ. Auguſt. verò in eund. *Redimet in pace..... ab his, qui appropinquant mihi : quoniam in multis erant mecum.* Item in Pſalt. Mediol. *quoniam in multis.* In Gr. Λυτρώσεται ἐν εἰρήνῃ..... ἀπὸ τῶν ἐγγιζόντων μοι· ὅτι ἐν πολλοῖς, &c.

℣. 20. Ita Pſalt. Moz. habet, ſed abſque *Diapſalmate.* Corb. verò : *Et exaudiet Deus, & humiliabit eos*, &c. ut in textu. Rom. *Exaudiet Deus, & humiliabit eos, qui eſt ante ſæcula, & manet in æternum.* Diapſalma. *Non eſt enim illis*, &c. ut in Vulg. Hilarius in hunc Pſ. *Et exaudiet me Deus, & humiliabit eos, qui eſt ante ſæcula.* Diapſalma. *Non enim eſt*, &c. ut in Rom. Ambroſ. in Pſ. 43. p. 905. e. *Non enim eſt illis commutatio, quia non timuerunt Deum.* Auguſt. in eund. Pſ. *Exaudiet me Deus, & humiliabit illos*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. nihil differt ab ipſa. Gr. Εἰσακούσεται ὁ Θεὸς, καὶ ταπεινώσει αὐτοὺς, ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων. Διάψαλμα. Οὐ γὰρ..... καὶ οὐκ, &c. Ald. & Compl. ὅτι οὐκ.

℣. 21. Pſalt. Rom. & Corb. *Extendit manum ſuam in retribuendo illis*, &c. ut ſup. Similiter ap. Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. dempta voce *illis.* Sic etiam apud Auguſt. in eund. Pſ. excepto verbo *polluerunt*, pro *contaminav.* Tichon. reg. 7. col. 65. b. *Extendit manum ſuam ei in retribuendo.* Gr. Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι. Ἐβεβήλωσαν, &c.

℣. 22. Sic Hilarius in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Sic etiam in Rom. ſi excipias *ſermones ſuos*, loco *ejus.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. ut in Vulg. præter unum *præ ira.* Apud Caſſiod. in hunc Pſ. & in Pſ. 49. p. 168. a. *Mollierunt ſermones ſuos ;* cæt. ut in Vulg. Itidem in Pſalt. Mediol. & Mozarab. in Carnut. verò, *Mollierunt ſermones ejus :* præterea Mozarab. hab. *appropiabit.* Græc. Διεμερίσθησαν ἀπὸ ὀργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ· καὶ ἤγγισεν... Ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτοῦ, &c.

℣. 23. Ita in Pſalt. Mozarab. excepto uno *enutriet.* Roman. & Corb. cum Ambroſ. in Luc. 12. to. 1. 1441. d. & Caſſiod. in hunc Pſ. *Jacta in Deum cogitatum tuum*, &c. ut in Vulg. Item *cogitatum tuum* habent Mediolan. & Carnut. Hilarius verò in eund. Pſ. p. 111. a. *Jacta in Dominum cogitationem tuam*, &c. ut in Vulg. Fulg. epiſt. 2. ad Gal. p. 162. & S. Leo, ſerm. 42. p. 107. a. *Jacta in Deum cogitationem tuam*, &c. al. *cogitatum.* Aug. in eund. Pſ. *Jacta in Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet*, &c. at l. cont. Adim. to. 8. 116. a. *Abjice in Dominum ſollicitudinem tuam, & ipſe te paſcet.* Miſſale Rom. ad Grad. fer. 5. Cinerum, & fer. 3. poſt Dom. 2. Quadr. *Jacta cogitatum tuum in Domino*, &c. Similiter pro fundat. Agaun. mon. Conc. to. 4. col. 1558. b. Græc. Ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει· οὐ δώσει, &c.

℣. 24. Sic in Pſalt. Rom. eſt, præter iſta : *deduces eos... non dimidiabunt..... ego verò in te ſperabo Domine.* In Moz. *ego verò in te ſperavi Domine.* Apud Hilar. in hunc Pſ. *Tu verò Deus ded. illos..... Viri ſang. & doloſitatis non dimidiabunt dies*, &c. ut in textu. Mſ. Reg. fert ibid. *non dimidiaverunt :* rurſus ipſe in Pſ. 68. col. 222. e. *Tu verò Domine deduces eos in puteum interitûs.* Auguſt. in Pſ. 54. *Tu verò Deus ded. eos in puteum corruptionis. Viri ſang. & doloſitatis non dimidiabunt dies ſuos : ego autem in te ſperabo Domine.* Similiter apud Caſſiod. *ego autem in te ſperabo Domine ;* cæt. ut in Vulg. In Gr. Σὺ δὲ ὁ Θεὸς κατάξεις αὐτοὺς εἰς φρέαρ διαφθορᾶς. Ἄνδρες αἱμάτων, καὶ δολιότητος οὐ μὴ ἡμισεύσωσι..... ἐγὼ δὲ ἐλπιῶ ἐπὶ σὲ Κύριε. Ald. & Compl. Κύριε ἐλπιῶ ἐπὶ σέ.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
In finem,	*Victori*	In finem,
1. Pro populo, qui à Sanctis longè factus eſt, David in tituli inſcriptione, cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth. LV.	*Pro columba muta, eò quòd procul abierit David humilis & ſimplex, quando tenuerunt eum Palæſtini in Geth. LVI.*	1. Pro populo, qui à Sanctis longè factus eſt, David in tituli inſcriptionem, cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth. (1. *Reg.* 21. 12.) LV.
2. MIſerere mihi Domine, quoniam conculcavit me homo : tota die bellans tribulavit me.	*MIſerere mei Deus, quoniam conculcavit me homo : tota die pugnans tribulavit me.*	2. MIſerere mei Deus, quoniam conculcavit me homo : tota die impugnans tribulavit me.
3. Conculcaverunt me inimici mei tota die, ab altitudine diei.	*Conculcaverunt me inſidiatores mei tota die : multi enim qui pugnant contra me Altiſſime.*	3. Conculcaverunt me inimici mei tota die : quoniam multi bellantes adversùm me.
4. Quia multi, qui debellant me, timebunt : ego verò in te ſperabo.	*Quacumque die territus fuero, ego in te confidam.*	4. Ab altitudine diei timebo : ego verò in te ſperabo.
5. In Deo laudabo ſermones meos, tota die in Deo ſperabo : non timebo quid faciat mihi caro.	*In Deo laudabo verbum ejus, in Deo ſperavi : non timebo quid faciat mihi caro.*	5. In Deo laudabo ſermones meos, in Deo ſperavi : non timebo quid faciat mihi caro.
6. Tota die verba mea exſecrabantur : adversùm me omnia conſilia eorum, in malum.	*Tota die ſermonibus me affligebant : contra me omnes cogitationes eorum in malum.*	6. Tota die verba mea exſecrabantur : adversùm me omnes cogitationes eorum, in malum.
7. Inhabitabunt & abſcondent : ipſi calcaneum meum obſervabunt.	*Congregabuntur abſconditè : ipſi plantas meas obſervabunt,*	7. Inhabitabunt & abſcondent : ipſi calcaneum meum obſervabunt.
Sicut exſpectavit anima mea, 8. pro nihilo ſalvos facies illos : in ira populos confringes.	*Exſpectantes animam meam : quia nullus eſt ſalvus in eis, in furore populos detrahe Deus.*	Sicut ſuſtinuerunt animam meam, 8. pro nihilo ſalvos facies illos : in ira populos confringes.
Deus, 9. vita mea nunciabit tibi : poſui lacrymas meas in conſpectu tuo,	*Secretiora mea numeraſti : pone lacrymam meam in conſpectu tuo,*	Deus, 9. vitam meam annuntiavi tibi : poſuiſti lacrymas meas in conſpectu tuo,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinit Auguſt. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Moz. Corb. &c. niſi quòd Auguſt. habet, *ipſi David in tituli inſcriptionem ;* Mozarab. *tituli inſcriptio ipſi David.* Hilarius in commentario hujus Pſ. titulum non præfert, niſi per partes, ita nempe : *Pro populo, qui à Sanctis longè eſt ;* ſubinde, *tituli inſcriptio ;* poſt paulò, *in fine ;* ſtatimque, *quòd cùm fugeret, ab Allophylis in Geth David teneretur.* Rurſum infra, *Tituli inſcriptio*, tum, *Populo qui longè ſit factus à Sanctis*, deinde, *In finem.* Ap. Caſſiod. ut in Vulg. exceptis his, *in tituli inſcriptione, quando tenuerunt*, &c. In Gr. τῷ Δαυὶδ εἰς ςηλογραφίαν, ὁπότε, &c. ut ſup.

℣. 2. Conſonant Pſalt. Corb. Rom. & Mozarab. Apud Hilar. ſic : *Miſerere mei Domine..... tota die pugnans tribulavit me.* Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. *Miſerere mei Domine..... tota die bellans*, &c. Gr. Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς..... ὅλην τὴν ἡμέραν πολεμῶν, &c.

℣. 3. Ita ferunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Sic etiam in Pſalt. Carnut. hoc detracto, *ab altitudine diei.* Mediolan. verò cum Pſ. Vatic. ap. Hilar. add. *ab altitudine diei non timebo ;* deinde ut inf. ℣. 4. *quoniam multi*, &c. Similiter Hilar. in eund. Pſ. col. 113. f. excepto uno *dierum*, loco *diei.* Auct. l. de XLII. Manſ. ap. Ambr. to. 2. 15. d. ſimpliciter : *Miſerere mei Deus, quoniam multi bellantes adversùm me.* In Gr. Κατεπάτησάν με οἱ ἐχθροί μου ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀπὸ ὕψους ἡμέρας· quæ verba textum Lat. referunt ad verbum : ſequitur pariter, ὅτι πολλοὶ, &c. ut inf. ℣. 4. At in edd. Ald. & Compl..... ὅλην τὴν ἡμέραν· ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με, &c. ut in Vulg.

℣. 4. Sic Hilar. ad verbum, cum Pſalt. Corb. Sic etiam Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. cum Rom. & Moz. addito uno *Domine*, poſt *ſperabo ;* Moz. *ſperavi.* Mediol. ſimiliter hab. *Quoniam multi, qui debellant me :* dein verò ſic pergit : *Ab altitudine Dei non timebo, quia ego in te ſperabo.* Pſalm. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *Quoniam multi, qui debellabant me, timebunt : ego verò in te ſperabo.* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 639. c. de hoc Vulg. *Ab altitudine diei timebo*, ita ſcribit : *Et dicitis in Græco vos inveniſſe*, non timebo, *quod additum eſt ; & eſt ordo :* Quoniam multi dimicant adversùm me, idcirco ego ab altitudine diei timebo : *hoc eſt, non bellantes adversùm me, ſed tuum excelſum timebo lumen.* Græc. ut in textu Lat. Ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με φοβηθήσονται· ἐγὼ δὲ ἐλπιῶ ἐπὶ σοί. In edd. verò Ald. & Compl. ut in Vulg. Ἀπὸ ὕψους ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι· ἐγὼ δὲ, &c.

℣. 5. Sic in Pſalt. Rom. Corb. & ap. Caſſiod. ſi excipiatur vox ult. *homo.* Ap. Hilar. in eund. Pſ. legitur *caro*, ut ſup. initio verò, *In Domino laudabo*, &c. Ambr. l. de exhort. virg. to. 2. 295. f. 296. a. cum Fulg. l. 1. ad Traſim. c. 17. p. 84. *In Deo ſperabo : non timebo quid faciat mihi caro.* Brev. Moz. *quid mihi faciet homo.* Vide rurſum Ambr. to. 1. col. 886. e. 1406. d. & to. 2. p. 252. c. 719. d. Auguſt. omittit ſup. *tota die*, legitque *ſperavi*, &c. ut in Vulg. at Mſs. plures, *ſperabo.* Gr. Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν τῷ Θεῷ ἤλπισα· οὐ..... τί ποιήσει μοι σάρξ. Ab edd. Ald. & Compl. abeſt hoc, ὅλην τὴν ἡμέραν.

℣. 6. Concinunt Pſalt. Rom. Moz. & Corb. necnon Hilarius, & Caſſiod. in hunc Pſ. Similiter ap. Aug. ſi excipias verbum *abominabantur.* In Gr. ἐβδελύσσοντο· deinde, κατ᾽ ἐμοῦ πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν, εἰς κακόν.

℣. 7. Eadem refert Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Carnut. In Moz. & Mediolan. *Sicut exſpectaverunt animam meam.* Similiter hab. Hilarius in hunc Pſ. ſi excipias 1. *habitabunt.* Auguſt. in eund. Pſ. *Incolent & abſcondent..... Sicut ſuſtinuit anima mea :* rurſus *incolent*, quæſt. 156. in Gen. to. 3. 417. b. Gr. Παροικήσουσι καὶ κατακρύψουσιν αὐτοί· τὴν πτέρναν μου φυλάξουσι. Καθάπερ ὑπέμεινα τῇ ψυχῇ μου, Ald. & Compl. ὑπέμειναν τὴν ψυχήν μου.

℣. 8. Ita fert Pſalt. Rom. cum Pſalmo Vatic. apud Hilar. imo Hilarius ipſe, & Auguſtinus in hunc Pſalm. ſi excipias ultimum *deduces.* Ita etiam in Pſalt. Corb. Hieron. in Ezech. 43. to. 3. 1018. f. leg. *pro nihili ſalvos facies eos :* & l. 2. in epiſt. ad Tit. to. 4. col. 431. a. *pro nihilo ſalvabis eos.* Gr. σώσεις. Ad hoc autem ult. *in ira populos confringes*, ait epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. 642. a. *In Græco legitur :* ἐν ὀργῇ λαοὺς κατάξεις, *id eſt*, confringes ; *& apud Latinos, pro eo quod eſt* dejicies, *id eſt*, καταβαλεῖς, *malè error obtinuit* κατάξεις.

℣. 9. Pſalt. Rom. & Corb. *Deus, vitam meam nunciavi tibi : poſui lacrymas..... ſicut in repromiſſ. tua :* Corb. *in promiſſione.* Similiter hab. Hilar. in hunc Pſ. cum Pſ. è Mſ. Vatic. apud ipſum, excepto verbo *poſuiſti.* Ambroſ. in Pſ. 37. to. 1. 831. f. *Deus, vitam meam nunciabo tibi : poſuiſti lacr.* &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Deus, vitam meam enunciavi tibi : poſuiſti lacr..... ſicut in repromiſſione tua.* Caſ-

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
		Ex Ms. Sangerm.
Sicut & in promissione tua : 10. tunc convertentur inimici mei retrorsùm :	*Sed non in narratione tua : tunc convertentur inimici mei retrorsùm.*	Sicut in promissione tua : 10. convertentur inimici mei retrorsùm :
In quacunque die invocavero te : ecce cognovi quoniam Deus meus es.	*In quacunque die invocavero : hoc scio quia Deus meus es.*	In quacunque die invocavero te : ecce agnovi quia Deus meus es.
11. In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem : in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.	*In Deo laudabo verbum, in Domino prædicabo sermonem : in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.*	11. In Deo laudabo verbum, & in Domino laudabo sermonem : in Domino sperabo, non timebo quid faciat mihi homo.
12. In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi.	*In me sunt Deus vota tua : reddam gratiarum actiones tibi.*	12. In me sunt Deus vota, quæ reddam, laudationis tibi.
13. Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu : ut placeam coram Deo in lumine viventium.	*Quia liberasti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu : ut ambulem coram Deo in luce viventium.*	13. Quoniam eripuisti animam meam à morte, & pedes meos de lapsu : ut placeam coram Deo in lumine viventium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

siod. legit *posui lacrymas*, &c. ut in textu. Græc. Ὁ Θεὸς, τὴν ζωήν μου ἐξήγγειλά σοι· ἔθου τὰ δάκρυά μου..... ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ σου.

℣. 10. Psalt. Rom. *Convertantur inimici..... ecce agnovi quoniam Deus meus es tu.* Similiter hab. Corb. cum Ps. è Ms. Vat. ap. Hilar. hoc excepto, *ecce agnovi quia* : sic etiam Hilarius ipse, & Cassiod. in eund. Ps. nisi quòd hab. *convertentur* ; quidam tamen Mss. Hilar. *convertantur*, detracto constanter adverb. 1. *tunc*, quod pariter abest à Psalt. Carnut. Apud August. etiam : *convertantur inimici...... ecce scivi quoniam Deus meus es tu.* In Brev. Moz. *ecce agnovi*, absque ult. *tu*. In Gr. ἐπιστρέψουσιν (Aquil. Symm. Theod. & V. ed. τότε ἐπιστρέψουσιν) οἱ ἐχθροί..... ἰδοὺ ἔγνων ὅτι Θεός μου εἶ σύ.

℣. 11. Consonant Psalt. Rom. & Moz. nisi quòd hab. *in Deo sperabo.* Moz. tamen delet &, post hoc, *laudabo verbum.* Corb. subdit, & *in Deo laudabo sermonem.* Hilarius in eund. Ps. legit : *Et in Deo laudabo verbum, in Domino laud. sermonem : in Domino sperabo*, &c. à Psalmo Vatic. apud Hilar. abest, *Et in Deo laudabo verbum* ; cætera quadrant. Apud Ambros. l. 3. de fide, to. 2. 500. a. sic : *In Deo laudabo verbum* ; sed inf. 648. e. *In Domino laudabo verbum.* Ap. Cypr. l. 3. Testim. p. 306. c. *in Domino speravi, non timebo*, &c. In Missali Rom. ad Introit. fer. 2. Dom. 3. Quadr. *In Deo laudabo verbum..... in Deo sperabo, non timebo*, &c. August. Vulgatæ congruit ; quidam tamen Mss. hab. *in Deo sperabo.* Cassiod. *In Deo laudabo verbum*, & *in Domino prædicabo sermonem : in Deo sperabo, non timebo*, &c. In Gr. Ἐπὶ τῷ Θεῷ αἰνέσω ῥῆμα, ἐπὶ τῷ Κυρίῳ αἰνέσω λόγον· ἐπὶ τῷ Θεῷ ἤλπισα, οὐ, &c.

℣. 12. Ita fert Psalt. Moz. cum Rom. sicut etiam Hilarius in hunc Ps. Item Psalt. Corb. nisi quòd hab. *vota Deus.* Psalm. verò è Ms. Vat. ap. Hilar. Vulgatæ favet cum Cassiod. Apud August. in eund. Ps. sic : *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudis tibi* : similiter epist. 188. to. 2. 695. a. In Psalt. Mediol. & Carnut. constanter, *laudationis tibi.* Hilarius etiam in comment. p. 116. a. ait : *Non extra se sunt ista quæ sperat, nec laudationis vota quæ reddet.* In Gr. Ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς αἱ εὐχαὶ, ἃς ἀποδώσω, αἰνέσεώς σου.

℣. 13. Sic est apud Hilar. in hunc Ps. præter unum *eruisti.* At in Psalt. Rom. Corb. & Mozar. ita : *Quoniam* (Moz. *Quia*) *eripuisti animam meam de morte, oculos meos à lacrymis*, (Corb. Moz. &) *pedes meos à lapsu : ut placeam coram Domino in lumine viventium* (Corb. *in regione vivorum.*) August. & Cassiod. in hunc Ps. similiter addunt *oculos meos à lacrymis*, cum Psalt. Carnut. at Aug. initio habet *quia eruisti.* Cassiod. ut in Vulg. Græc. Ὅτι ἐρρύσω τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου, (Ald. & Compl. add. τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων) καὶ τοὺς πόδας μου ἐξ..... τοῦ εὐαρεστῆσαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (Ald. & Compl. Κυρίου) ἐν φωτὶ ζώντων.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
		Ex Ms. Sangerm.
In finem,	*Victori*	In finem,
1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, cùm fugeret à facie Saul in speluncam. (*2. Reg.* 22. 1. & 24. 4.) LVI.	*Ut non disperdas David humilem & simplicem, quando fugit à facie Saul in speluncam. LVII.*	1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, cùm fugerunt à facie Saul in speluncam.
2. Miserere mei Deus, miserere mei : quoniam in te confidit anima mea.	*Miserere mei Deus, miserere mei : quoniam in te speravit anima mea.*	2. Miserere mei Deus, miserere mei : quoniam in te confidet anima mea.
Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.	*Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeant insidiæ.*	Et in umbra alarum tuarum spero, donec transeat iniquitas.
3. Clamabo ad Deum altissi-	*Invocabo Deum altissimum :*	3. Clamabo ad Deum altis-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic in Psalt. Rom. & Corb. exceptis his, *in tituli inscriptione, cùm fugeret à... in spelunca* ; Rom. Martian. *in speluncam.* Brev. Mozarab. *In finem, Ne corrumpas, David in tituli inscriptionem, cùm fugeret à..... in spelunca.* Ps. è Ms. Vat. ap. Hilar. *In finem, Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, cùm fugeret David à..... in speluncam.* Hilarius ipse ibid. *De superioris Psalmi superscriptione*, inquit, *id tantùm demutatum in consequenti est, quòd ubi* Pro populo longè à Sanctis facto *ænigmatum est, nunc*, Ne corrumpas, *vel* disperdas *præscribitur, quod uno verbo* τὸ Μὴ διαφθείρῃς, *utrumque Græcus sermo complexus est.* In consequentibus autem præferre videtur id, *Ne corrumpas* ; subinde ait : *Ideo autem* In finem, *tituli inscriptio est, quia*, &c. & post pauca : *Id autem quòd* in spelunca *clausus hæc loquitur, tempus est prophetiæ*, &c. Apud August. in hunc Ps. sic : *In finem, Ne corrumpas, ipsi David in tituli inscriptionem, cùm fugeret à..... in speluncam* : itidem inf. in Ps. 107. col. 1215. a. vide etiam tract. 117. in Joh. 19. to. 3. 798. Cassiod. Vulgatæ congruit, nisi quòd hab. *inscriptione.* Græc..... τῷ Δαυὶδ εἰς στηλογραφίαν, ἐν τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν ἀπὸ..... εἰς τὸ σπήλαιον.

℣. 2. Sic in Psalt. Corb. ad verbum. Item in Rom. excepto uno *confidit* ; Gr. πέποιθεν. Hilarius in hunc Ps. Vulgatæ consonat, sicut August. & Cassiod. in eund. Ps. Apud Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 683. f. *Et in umbra alarum tuarum speravi, donec*, &c. at l. de virginit. to. 2. 241. e. *sperabo* ; Gr. ἐλπιῶ.

℣. 3. Sic Hilarius, August. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Græco. In Psalt. Moz. sic : *Clamabo ad Deum altissimum : ad Dominum qui benefecit mihi.* In Rom. & *ad Dominum qui*, &c. exinde deest *Diapsalma*, sicut apud Hilar. nec etiam memoratur ab August. at exstat in Psalt. Corb. & Gr.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. ſimum : Deum qui benefecit mihi. Diapsalma.	*Deum ultorem meum.*	mum : Deum qui benefecit mihi.
4. Miſit è cœlo, & liberavit me : dedit in opprobrium conculcantes me. Diapsalma.	*Mittet de cœlo, & ſalvabit me : exprobrabit conculcantibus me.* Semper.	4. Miſit de cœlo, & liberavit me : dedit in opprobrium conculcantes me.
Miſit Deus miſericordiam ſuam, & veritatem ſuam, 5. animam meam eripuit de medio catulorum leonum : dormivi conturbatus.	*Mittet Deus miſericordiam ſuam, & veritatem ſuam : anima mea in medio leonum dormivit ferocientium.*	Miſit Deus miſericordiam ſuam, & veritatem ſuam, 5. & eripuit animam meam de medio catulorum leonum : dormivi conturbatus.
Filii hominum dentes eorum arma & ſagittæ : & lingua eorum machæra acuta.	*Filii hominum dentes eorum lanceæ & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus.*	Filii hominum dentes eorum arma & ſagittæ : & lingua eorum gladius acutus.
6. Exaltare ſupra cœlos Deus : & in omni terra gloria tua.	*Exaltare ſuper cœlos Deus : in omni terra gloria tua.*	6. Exaltare ſuper cœlos Deus : & in omnem terram gloria tua.
7. Laqueos paraverunt pedibus meis : & incurvaverunt animam meam.	*Rete paraverunt greſſibus meïs, ad incurvandam animam meam :*	7. Laqueum paraverunt pedibus meis : & incurvaverunt animam meam.
Foderunt ante faciem meam foveam : & ipſi inciderunt in eam. Diapsalma.	*Foderunt ante me foveam, ceciderunt in medio ejus.* Semper.	Foderunt ante faciem meam foveam : & inciderunt in eam.
8. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum : cantabo, & pſalmum dicam.	*Paratum cor meum Deus, paratum cor meum : cantabo, & pſallam.*	8. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum : cantabo, & pſalmum dicam.
9. Exſurge gloria mea, exſurge pſalterium & cithara : exſurgam diluculo.	*Surge gloria mea, ſurge pſalterium, & cithara : ſurgam manè.*	9. Exſurge gloria mea, exſurge pſalterium & cithara : exſurgam diluculo.
10. Et confitebor tibi in populis Domine : pſalmum tibi dicam inter gentes :	*Confitebor tibi in populis Domine : cantabo tibi in gentibus :*	10. Confitebor tibi in populis Domine : & pſalmum dicam tibi in gentibus :
11. Quoniam magnificata eſt uſque ad cœlos miſericordia tua, & uſque ad nubes veritas tua.	*Quia magna uſque ad cœlos miſericordia tua, & uſque ad nubes veritas tua.*	11. Quoniam magnificata eſt uſque ad cœlos miſericordia tua, & uſque ad nubes veritas tua.
12. Exaltare ſupra cœlos Deus ; & ſuper omnem terram gloria tua.	*Exaltare ſuper cœlos Deus : in omni terra gloria tua.*	12. Exaltare ſuper cœlos Deus ; & ſuper omnem terram gloria tua.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 4. Concordant Pſalt. Rom. & Corb. Item Hilar. in hunc Pſ. niſi quòd rejicit *Diapſalma* in ℣. ſequentem : Pſ. è Mſ. Vatic. ap. ipſum prorſus delet, habetque in principio, *Miſit me è cœlo, & liberav.* &c. ut ſup. Auguſt. in eund. Pſalm. *Miſit de cœlo, & ſalvum fecit me : dedit in oppr..... Miſit de cœlo miſeric. ſuam, & verit. ſuam*, abſque med. *Diapſalmate.* Ap. Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. pro *liberavit*, ἔσωσε, *ſalvavit.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 35. col. 163. c. *liberavit.*

℣. 5. Sic eſt in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Sic etiam ap. Hilar. in hunc Pſ. niſi quòd habet initio, *eripuit animam meam ;* & poſt *conturbatus*, ponit *Diapſalma :* item ſupra in Pſ. 54. p. 111. a. ait : *Sunt etiam in verbis jacula, ſicuti dentes ſcutum & ſagittæ ſunt, & lingua machæra acuta eſt.* Auguſt. in Pſ. 56. *& eruit animam meam..... & lingua eorum gladius acutus ;* paulò verò inf. *machæra acuta*, ut & tract. 42. in Joh. to. 3. p. 2. col. 580. g. Caſſiod. *eripuit animam meam*, &c. ut in Vulg. Similiter hab. Optat. l. 2. cont. Donat. p. 43. a. Gr. καὶ ἐῤῥύσατο, &c. Additum eſt à me ſup. verbum *eripuit*, quod deerat in Pſalt. Sangerm. ſed mendo aperto.

℣. 6. Pſalt. Rom. cum Corb. *& ſuper omnem terram gloria tua.* Sic etiam ap. Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, &c.

℣. 7. Sic habent Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. Sic etiam Hilar. in eund. Pſ. cum Pſalt. Corb. niſi quòd delent *ipſi*, ante *inciderunt.* Ap. Aug. ita : *Muſcipulam paraverunt pedibus meis : & incurvaverunt* (inf. *curvaverunt*) ..... *& ipſi inciderunt in eam.* Apud Ambroſ. in Luc. 4. to. 1. 1337. e. *Laqueos paraverunt pedibus meis : & ipſi inciderunt in eos.* Gr. Παγίδας ἡτοίμασαν..... καὶ ἐνέπεσαν, &c. Ald. & Compl. παγίδα. *Diapſalma* pariter ſubſequitur cùm in Pſalt. Rom. Corb. & Gr. tum ap. Hilar. deeſt verò in Pſ. è Mſ. Vat. ap. ipſum ; nec memoratur ab Auguſt.

℣. 8. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. addito uno *Domino*, in fine. Apud Hilar. in hunc Pſ. ſic : *Deus, paratum cor meum : cantabo, & pſalmum dicam tibi.* Apud Aug. in eund. Pſ. & in Pſ. 107. col. 1214. d. *cantabo, & pſallam tibi.* In Gr. ᾄσομαι, καὶ ψαλῶ· cætera ut in textu.

℣. 9. Ita Hilarius, Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. ſic : *exſurge pſalterium in cithara.*

℣. 10. Pſalt. Rom. delet *&* in principio, ſed reponit poſt *Domine ;* ſicut *tibi*, poſt *dicam.* In Mozarab. *pſallam tibi inter gentes.* In Corb. *Confitebor tibi... Domine : pſalm. dicam tibi in gentes.* Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *Et confitebor..... Domine : pſallam tibi in gentibus.* Hilarius ipſe, *pſalmum dicam tibi in gentibus ;* paulò inf. *inter gentes.* Auguſt. *& pſallam tibi in gentibus.* Caſſiod. *pſalmum dicam tibi inter gentes.* Gregor. Tur. l. 2. hiſt. Franc. p. 89. a. *pſalmum dicam nomini tuo inter gentes.* Auct. quæſt. apud Aug. to. 3. q. 44. *confitebor tibi in gentibus.* Gr. Ἐξομολογήσομαί σοι..... Κύριε· ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσι.

℣. 11. Conſonat Pſalt. Rom. unà cum Gr. nec differt Hilar. niſi quòd hab. *Quia magnificata eſt.... & veritas tua uſque ad nubes :* at in Pſ. 146. col. 579. b. de more, *& uſque ad nubes veritas tua.* Similiter Auguſt. & Caſſiod. in Pſ. 56. rurſumque Aug. in Pſ. 107. col. 1214. e. *Quoniam magnificata eſt*, &c. ſed addit : *vel ſicut alii interpretati ſunt, elevata eſt.* Gr. conſtanter, ἐμεγαλύνθη.

℣. 12. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. *Exaltare ſuper cœlos Deus*, cum Pſalt. Rom. Hilarius in eund. Pſ. *Exaltare cœlis Deus*, &c. Gr. Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανούς, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
In finem,	*Victori*	In finem,
1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem. LVII.	*Ut non disperdas David humilem ac simplicem. LVIII.*	1. Ne disperdas, David in tituli inscriptione. LVII.
2. SI verè utique justitiam loquimini : recta judicate filii hominum.	*SI verè utique justitiam loquimini : recta judicate filii hominum.*	2. SI verè utique justitiam loquimini : justa judicate filii hominum.
3. Etenim in corde iniquitates operamini : in terra injustitias manus vestræ concinnant.	*Etenim in corde iniquitates operamini : in terra iniquitates manuum vestrarum appendite.*	3. Etenim in corde iniquitates operamini : in terra iniquitatem manus vestræ concinnant.
4. Alienati sunt peccatores à vulva, erraverunt ab utero : locuti sunt falsa.	*Alienati sunt peccatores à vulva : erraverunt ab utero, loquentes mendacium.*	4. Abalienati sunt peccatores ab utero, erraverunt à ventre : locuti sunt falsa.
5. Furor illis secundùm similitudinem serpentis : sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas,	*Furor eorum sicut similitudo furoris serpentis : sicut reguli surdi, obturantis aurem suam,*	5. Ira illis secundùm similitudinem serpentium : sicut aspides surdæ, & obturantes aures suas,
6. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.	*Ut non audiat vocem murmurantium, nec incantatoris incantationes callidas.*	6. Quæ non exaudivit vocem incantantium, & venefici qui incantantur à sapiente.
7. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum : molas leonum confringet Dominus.	*Deus excute dentes eorum ex ore eorum : molares leonum confringe Domine.*	7. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum : molas leonum confregit Dominus.
8. Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens : intendit ar-	*Dissolvantur quasi aquæ quæ defluunt : intendet arcum suum donec*	8. Ad nihilum devenient velut aqua decurrens : intendens

Ex Ms. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic in Psalt. Rom. Corb. & apud Cassiod. deest verò *David* in Mozarab. In Coislin. ut in textu, excepta voce *scriptione*. Hilarius sic habet : *In finem, Ne disperdas, tituli inscriptio ;* subditque, *sola deest hîc significatio aliqua gestorum*. August. in hunc Ps. ait : *Titulus Psalmi hujus : In finem, Ne corrumpas, ipsi David in tituli inscriptionem*. Gr. Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, τῷ Δαυὶδ εἰς στηλογραφίαν.

℣. 2. Consentit Cassiod. unà cum Psalt. Rom. Corb. Coisl. & Vatic. apud Hilarium. Mozar. *rectè judicate*. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. *Si verè utique..... justè judicate*, &c. Hilar. in hunc Ps. *Si verè utique..... directa judicate*, &c. August. in eund. Ps. col. 540. e. ut in Vulg. at infra, *Si verè ergo justitiam..... recta*, &c. Capitul. reg. Baluz. to. 1. p. 234. b. *justè judicate*. Gr. Εἰ ἀληθῶς ἄρα... εὐθεῖα κρίνετε, &c.

℣. 3. Itidem in Psalt. Rom. & Coislin. Mozarab. utrobique hab. *iniquitates*, cum Rom. Martianæi ; præterea idem Moz. leg. *& operamini*. Corb. add. *in terram :* deinde, *injustitiam manus vestræ concinnant*. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. cum Cassiod. *iniquitatem manus vestræ concinnant*. Hilar. in hunc Ps. *in terra iniquitatem complectuntur manus vestræ*. August. in eund. Ps. *in terra : iniquitates manus vestræ connectunt*. In Gr. ἐν τῇ γῇ· ἀδικίαν αἱ χεῖρες ὑμῶν συμπλέκουσι.

℣. 4. Ita Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. excepto verbo *alienati sunt*. Suffragatur Iren. l. 3. c. 10. p. 185. e. & l. 4. c. 41. p. 288. a. Item Hilar. in hunc Ps. necnon Ambr. l. de fuga sæc. c. 7. to. 1. p. 434. c. & Cassiod. in eund. Ps. cum Psalt. Rom. Corb. & Coislin. In Moz. *Alienati sunt peccatores ab utero, erraverunt à ventre, loquentes falsa*. Hieron. in Eccles. to. 2. 761. b. & Aug. in eund. Ps. *Alienati sunt pecc. à vulva, errav. à ventre : locuti sunt*, &c. Ambros. ep. 33. to. 2. 920. f. *erraverunt pecc. ab utero*. Iren. loco sup. cit. omittit τὸ *locuti sunt falsa*. In Gr. Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ..... ἀπὸ μήτρας, ἐπλανήθησαν ἀπὸ γαστρός· ἐλάλησαν ψευδῆ· Symm. οἱ λαλοῦντες ψευδῆ.

℣. 5. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. cum Cassiod. & Psalt. Rom. *Ira illis secundùm similitud. serpentis*, &c. ut in Vulg. Coislin. *Ira illis sec. similitud. serpentis : sicut aspides surdæ, obturantes aures suas*. Mozar. *Ira illis sec. similitud. serpentis : sicut aspide surdæ, & obdurantes aures suas*. Corb. *Indignatio illis sec. similit..... sicut aspidis surdæ, & obturantes*, &c. Iren. l. 4. c. 41. p. 288. a. *Ira eis sec. simil. serpentis*. Hilar. in hunc Ps. nil differt à Vulg. nec etiam Ps. è Ms. Vatic. apud ipsum, nisi quòd loco *furor illis*, hab. *indignatio illis*. Similiter August. in eund. Ps. Ambros. verò l. de fuga sæc. c. 7. to. 1. 434. c. *Furor illis..... serpentis : sicut aspidis surdæ, & obstruentis aures suas*. S. Paulin. ep. 15. p. 88. a. ait : *Sicut surdus non audiebat ; & sicut aspides surdæ obturabat nobis aures suas*. Gr. Θυμὸς αὐτοῖς..... τοῦ ὄφεως· ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς, καὶ βυούσης, &c.

℣. 6. Psalt. Rom. Fabri : *Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici ; quæ incantatur à sapiente*. Rom. Martian. cum Cassiod. *& veneficia, quæ incantantur à sapiente*. Coislin. & Corb. *Quæ non exaudiunt vocem incantantium, & venefici qui incantura sapiente ;* sed vitiosè, pro *incantatur à*, quod habet Corb. in Carnut. & Mediol. *incantantur*. In Mediol. etiam deest *&*, ante *venefici*. In Mozar. *Quæ non exaudient vocem incant. & venefici quod incantatur à sapiente*. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. *Quæ non exaudivit vocem incantantium, incantatoris ; quæ incantatur à sapiente*. Ambros. l. de fuga sæc. c. 7. p. 434. c. *Quæ non exaudiet vocem incant. & venefici, cùm incantatur à sapiente*. Psalm. è Ms. Vatic. ap. Hilar. *& veneficii quod medetur à sapiente*. Hilar. ipse in comment. *Quæ non exaudiet voc. incantantium, medicamenti medicati à sapiente :* & infra col. 123. e. 124. a. memorat *medicata medicamina à sapiente*. Observant BB. Not. e. ad hunc locum, Bad. & Er. habere post Reg. Ms. *medicamentis medicati ;* Lips. verò & Par. *medicamentis medicatis*. Editt. Hincmari ap. quem hic locus citatur, nempe l. de præd. c. 25. ferunt, *medicamentis medicata ;* Ms. Vatic. *medicamenti meditati*. Aug. cum Hilario sup. *Quæ non exaudiet vocem incant. & medicamenti medicati à sapiente*. Hieron. in Isai. 3. to. 3. p. 35. f. *& venefici medicantis sapienter*. Gr. Vat. Ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνὴν ἐπᾳδόντων, φαρμακου τε φαρμακευομένου παρὰ σοφοῦ. Versionum Latinar. dissimilitudo orta est ex voce φαρμακου, quæ in cod. Vat. habetur sine accentu, teste Nobilio : si enim ita scribitur, φαρμάκου, id respondet Hilario & August. si verò hoc modo, φαρμακοῦ, respondet Vulgatæ. In al. lib. est φαρμακοῦ τε φαρμακευομένη, ut in Rom. Fabri. sed lectio vet. mutata est postea in φαρμακοῦται ; & sic legitur ap. Theodoret. φαρμακοῦται φαρμακευομένη, *medicatur medicata :* Theod. ap. Corder. in Catena legisse videtur φαρμάκου τε, à φάρμακον, non φαρμακοῦ τε, à φαρμακός ; *Hic enim*, inquit, *sensus est : Similes sunt aspidi, quæ neque attendit voci incantantium, neque medicamento quod ab ipsis medicatum est. Medicamentum vocat ipsam incantationem ; atque hoc Symmachus declarat manifestius, dicens, Carmen incantantium*. Vide sis Nobil. not.

℣. 7. In Psalt. Sangerm. mendosè scriptum *conterur*, fortè pro *conterantur ;* posuimus tamen *conteret*, ex Rom. quod etiam in reliquis Vulgatæ congruit. In Coislin. sic : *Deus conterit dentes eorum in ora ipsorum*. Corb. *Deus conteruit..... in ore..... confringit Dominus*. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. leg. *Deus conterat dentes eorum in ore ipsorum..... confringet*, &c. Hilarius cum August. in hunc Ps. *Deus contrivit dentes eorum in ore ipsor..... confregit Dominus*. Cassiod. ut in Vulg. Gr. Ὁ Θεὸς συνέτριψε..... ἐν τῷ στόματι..... συνέθλασεν ὁ Κύριος.

℣. 8. Sic in Psalt. Rom. Coislin. Moz. & apud Cassiod. præter unum *intendit ;* in Vatic. apud Hilar. *intendet*. In Corb. *Ad nihilum devenerunt velut aquæ decurrens : intendet arcum suum*, &c. Lucif. Calar. lib. 1. pro S. Athan. p. 192. a. *Ad nihilum venientes, ut aqua decurrent : intendit arcum*, &c. ut sup. Hilarius in hunc Ps. *Spernentur velut*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. arcum suum donec infirmentur.	*conterantur.*	cum suum donec infirmentur.
9. Sicut cera liquefacta auferentur : supercecidit ignis, & non viderunt solem.	*Quasi vermis tabefactus pertranseant : quasi abortivum mulieris, quod non vidit solem.*	9. Sicut cera, quæ fluit, auferentur : supercecidit ignis, & non viderunt solem.
10. Priusquam producant spinas vestras : rivus sicut viventis, sicut in ira absorbet eos.	*Antequam crescant spinæ vestræ in rhamnum : quasi viventes, quasi in ira tempestas rapiet eos.*	10. Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum : sicut viventes, sic in ira absorbet eos.
11. Lætabitur justus cùm viderit vindictam impiorum : manus suas lavabit in sanguinem peccatorum.	*Lætabitur justus cùm viderit ultionem : pedes suos lavabit in sanguine impii.*	11. Lætabitur justus cùm viderit vindictam : manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
12. Et dicet homo : Si utique erit fructus justo : & verè est Deus judicans eos in terram.	*Et dicet homo : Verè est fructus justo : verè est Deus judicans in terra.*	12. Et dicet homo : Si utique est fructus justo : utique est Deus judicans eos in terra.

Notæ ad Versionem antiquam.

aqua decurrens : intendet arcum, &c. at in Ps. 143. col. 558. d. *Perierunt sicut aqua præterfluens.* Aug. in eund. Ps. *Spernentur tanquam aqua decurrens : intendit arcum*, &c. Gr. Ἐξουδενωθήσονται ὡς ὕδωρ διαπορευόμενον· ἐντενεῖ τὸ τόξον, &c.

℣. 9. Sic Hilarius cum August. in hunc Ps. Accinunt Psalt. Rom. Coisl. Corb. & Carnut. nisi quòd Rom. habet, *super eos cecidit ignis*, & Coislin. *supercecidit ignes super eos.* Mozarab. *Sicut cera liquefacta auferetur*, &c. ut sup. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. a. *Sicut cera liquefacta auferantur : super eos cecidit ignis*, &c. Similiter hab. Cassiod. in eund. Ps. excepto uno *auferentur.* In Gr. Ὡσεὶ κηρὸς ὁ τακεὶς ἀνταναιρεθήσονται· ἔπεσε πῦρ, καὶ, &c. Ald. & Compl. addunt ἐπ' αὐτούς, καὶ, &c.

℣. 10. Psalt. Rom. *Priusquam producat spinas vester rhamnus : sicut viventes, sic in ira absorbet eos.* Mozarab. & Mediolan. *Priusquam producant spinæ vestræ rhamnum*, &c. ut in Rom. Carnut. *Priusquam producat spinæ vestræ rhamnum*, &c. Hilarius in hunc Ps. cum Ps. Vatic. *Priusquam producat spinas vestras rhamnus : sicut viventes, sic in ira absorbet vos.* Sic etiam in Psalt. Corb. præter hæc, *sicut in ira absorbet eos.* In Vatic. apud Hilar. *absorbebit eos.* August. in eund. Ps. *Priusquam producat spinas vestras rhamnus : tanquam viventes, tanquam in ira combibet eos.* Cassiod. *Priusquam producant spinæ vestræ rhamnes : sicut viventes, sicut in ira absorbet eos.* In Gr. Πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν ῥάμνον· ὡσεὶ ζῶντας, ὡσεὶ ἐν ὀργῇ καταπίεται ὑμᾶς, Ald. & Compl. αὐτούς. Symm. Πρὶν ἢ αὐξηθῶσιν αἱ ἄκανθαι ὑμῶν, ὥστε γενέσθαι ῥάμνον· ἔτι ζῶντα, &c.

℣. 11. Consonat Psalt. Mozarab. Sic etiam in Rom. si excipias unum *in sanguine.* Hilarius cum Ps. Vatic. nil differt à Vulg. neque August. in eund. Ps. sed Ambr. in Ps. 36. & 118. to. 1. col. 792. e. 1051. f. necnon Hieron. cont. Rufin. & Cassiod. in Ps. 57. habent *vindictam impiorum*, cum Psalt. Carnut. & Corb. Gr. pariter ἐκδίκησιν ἀσεβῶν, &c. Ald. verò & Compl. delent ἀσεβῶν.

℣. 12. Psalt. Moz. hab. in fine, *super terram.* Rom. cum Cassiod. à Vulgata non dissidet ; neque etiam Hilarius in hunc Psalm. si excipias prima verba : *Et dicet : Si utique erit*, vel ut infra col. 126. b. *Dicet homo : An fructus erit justo?* August. in eund. Ps. *Et dicet homo : Si ergo est fructus justo : ergo est Deus judicans eos in terra.* Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. *Et dicet : Si utique erit..... utique est, Deus judicas eos in terra.* Corb. *Et dicet homo : Si utique erit fructus justus : utique est Deus judicans eos in terra.* Gr. Καὶ ἐρεῖ ἄνθρωπος· Εἰ ἄρα ἐστὶ καρπὸς τῷ δικαίῳ· ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτοὺς ἐν τῇ γῇ.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. In finem,	*Victori*	In finem,
1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, & custodivit domum ejus, ut morte illum afficeret. LVIII.	*Ut non disperdas David humilem & simplicem, quando misit Saul, & custodierunt domum ut occiderent eum. LIX.*	1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, & custodivit domum ejus, ut eum interficeret. (1. *Reg.* 19. 11.) LVIII.
2. Eripe me de inimicis meis Deus meus : & ab insurgentibus in me libera me.	*Erue me de inimicis meis Deus meus, & à resistentibus mihi protege me.*	2. Eripe me de inimicis meis Deus meus : & ab insurgentibus in me libera me.
3. Eripe me de operantibus iniquitatem : & de viris sanguinum libera me.	*Libera me ab operariis iniquitatis, & à viris sanguinum salva me.*	3. Eripe me de operantibus iniquitatem : & de viris sanguinum salva me.
4. Quia ecce occupaverunt animam meam : inruerunt in me fortes.	*Quia ecce insidiati sunt animæ meæ : congregantur adversùm me fortissimi,*	4. Quia ecce ceperunt animam meam : irruerunt in me fortes.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Psalt. Rom. voce una differt à Vulg. nempe *inscriptione.* Sic etiam Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. cum Cassiodoro. Moz. initio hab. *In fine ;* exinde, *in titulis inscriptionem ;* cæt. ut in Vulg. Corb. *In finem, Ne disperdas, David in tit. inscriptione, quando..... ut eum interficerent.* Hilarius in eund. Ps. col. 127. e. f. sic : *In finem, Ne disperdas, vel corrumpas, in tituli inscriptione :* tum addit : *Superscriptio Psalmi à superiore non differt ; sed Psalmus eo differt, quòd quædam ex his quæ in David ipsum gesta sunt, præferuntur, cùm Saul misit, & custodivit, ad interficiendum eum, domum ejus. Verùm si ob id dirigenda ad Deum esset oratio, superiora illa, id est,* In finem, Ne disperdas, &c. *non necesse fuerat anteferri.* Apud August. ita : *In finem, Ne corrumpas, ipsi David in tituli inscriptionem*, &c. ut in Vulg. neque absimile Græcum est. Auct. l. de promiss. p. 1. c. 9. p. 98. d. hab. *tituli inscriptionem, ne corrumpas.*

℣. 2. Ita ferunt Psalt. Rom. & Moz. cum Cassiod. in hunc Ps. Similiter ap. Hilar. in eund. Ps. nisi quòd deest vox *meus.* A Ps. Vat. ap. ipsum utraque abest, *Deus meus.* Apud August. sic : *Erue me de inimicis meis Deus meus : & ab insurg. super me redime me.* In Gr. Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ὁ Θεός· καὶ ἐκ τῶν..... ἐπ' ἐμὲ λύτρωσαί με.

℣. 3. Sic Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Moz. Coisl. Corb. & Vatic. ap. Hilar. Ap. Aug. in eund. Ps. ita : *Erue me de operant. iniquitatem : & à..... salvum me fac.* Gr. Ῥῦσαί με ἐκ τῶν..... καὶ ἐξ..... σῶσόν με.

℣. 4. Sic in Psalt. Rom. Fabri, & ap. Cassiod. at in Rom. Martian. *aucupaverunt ;* in Carnut. *occupaverunt ;* in Mediolan. *captaverunt.* In Corb. *occupaverunt ;* ultimòque, *inruerunt super me fortes.* In Coislin. *occupaverunt..... & inruerunt in me*, &c. In Vatic. apud Hilar. *Quia ecce captaverunt..... & inruerunt*, &c. Hilarius ipse col. 128. d. *Quia captaverunt anim. meam : irruerunt*, &c. ut supra. August. in eund. Ps. *Quia ecce vexati sunt anim. meam ;*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
5. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine : ſine iniquitate cucurri, & direxi.	*Abſque iniquitate mea, & abſque peccato meo Domine : non egi iniquè, & illi currunt, & præparantur.*	5. Neque iniquitas, neque peccatum meum Domine : ſine peccatum cucurri, & direxi. *Ex Mſ. Sangerm.*
6. Exſurge in occurſum meum, & vide : & tu Domine Deus virtutum, Deus Iſraël,	*Surge ex adverſo pro me, & reſpice : & tu Domine Deus exercituum, Deus Iſraël,*	6. Exſurge in occurſum mihi, & vide : & tu Domine Deus virtutum, Deus Iſraël,
Intende ad viſitandas omnes gentes : non miſerearis omnibus, qui operantur iniquitatem.	*Evigila ut viſites omnes gentes : non miſerearis univerſis, qui operantur iniquitatem.* SEMPER.	Intende ad viſitandas omnes gentes : non miſerearis omnibus, qui operantur iniquitatem. DIAPSALMA.
7. Convertentur ad veſperam : & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.	*Revertantur ad veſperam, latrent ut canis, & circumeant civitatem.*	7.* Convertentur ad veſpera : & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem. * *Mſ.* convertetur.
8. Ecce loquentur in ore ſuo, & gladius in labiis eorum : quoniam quis audivit?	*Ecce loquentur in ore ſuo, gladii in labiis eorum : quaſi nemo audiat.*	8. Ecce ipſi eloquentur in ore ſuo, & gladius in labiis eorum : quoniam quis audivit?
9. Et tu Domine deridebis eos : ad nihilum deduces omnes gentes.	*Tu autem Domine deridebis eos : ſubſannabis omnes gentes.*	9. Et tu Domine deridebis eos : pro nihilo habebis omnes gentes.
10. Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia Deus ſuſceptor meus es :	*Fortitudinem meam ad te ſervabo : quoniam tu Deus elevator meus.*	10. Fortitudinem meam ad te cuſtodiam : quia Deus ſuſceptor meus eſt,
11. Deus meus, miſericordia ejus præveniet me.	*Deus miſericordia mea præveniet me :*	11. Deus meus, miſericordia ejus præveniet me.
12. Deus oſtendet mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos : nequando obliviſcantur populi mei.	*Deus oſtendet mihi in inſidiatoribus meis : ne occidas eos, ne fortè obliviſcantur populi mei.*	12. Deus oſtendit mihi inter inimicos meos, ne occideris eos : nequando obliviſcantur legis tuæ.
Diſperge illos in virtute tua : & depone eos protector meus Domine :	*Diſperge eos in fortitudine tua, & deſtrue eos protector noſter Domine.*	Diſperge illos in virtute tua : & deſtrue eos protector meus Domine :
13. Delictum oris eorum, ſer-	*Peccato oris ſui, ſermone labio-*	13. Delicta oris eorum,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

irruerunt ſuper me fortes. Gr. Ὅτι ἰδοὺ ἐθήρευσαν τὴν ψυχήν μου· ἐπέθεντο ἐπ' ἐμὲ κραταιοί.

℣. 5. Pſalt. Coiſlin. *Neque iniquitas, neque peccatum meum : ſine iniquitatem cucurri, & direxi.* Corb. Vulgatæ conſonat, niſi quòd hab. in fine, *& dirigebam.* Hilarius in hunc Pſ. ab eadem Vulg. nil omnino differt; Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. hoc ult. uno, *& dirigebar :* Mſs. tamen plerique Auguſt. ferunt ibid. *& dirigebam*, cum Pſalt. Carnut. & Corb. iidem etiam Mſs. legunt inf. *dirigebat*, loco *dirigebatur ;* & poſt paulò, *dirigo*, non *dirigor.* Gr. ἄνευ ἀνομίας ἔδραμον, καὶ κατεύθυνα.

℣. 6. Concordant Pſalt. Rom. Moz. Coiſl. Corb. unà cum Caſſiod. Similiter hab. Hilar. in hunc Pſ. niſi quòd delet *&*, poſt *vide*, & legit, *ne miſerearis.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. b. *non miſerearis*, &c. ut ſupra. Auguſt. in eund. Pſ. *Exſurge in occurſum mihi, & vide : & tu Domine..... Intende ad viſitandum omnes gentes : non miſerearis omnium qui*, &c. Græc. Ἐξεγέρθητι εἰς συνάντησίν μου, καὶ ἴδε· καὶ σὺ Κύριε... μὴ οἰκτειρήσῃς πάντας, &c. *Diapſalma* quoque ibid. ſequitur, ſicut apud Hilarium ſupra. Item in Pſalt. Coiſlin. Corb. & Rom. Martian. à Rom. verò Fabri abeſt, ſicut ab edd. Ald. & Compl. Non memoratur etiam ab Auguſt. & Caſſiod.

℣. 7. Pſalt. Rom. *Convertentur ad veſperum*, &c. ut in Vulg. Mozar. *Convertantur ad veſperum : & famem patiuntur ut canes*, &c. Corb. *ut canis.* Hilar. *Convertentur ad veſperam : & fam. patientur ut canes, & circumibunt civit.* Similiter Ambroſ. l. de Joſeph, c. 7. to. 1. 498. e. cum Gaud. Brix. ſerm. 9. p. 957. b. uſque ad *canes.* Auguſt. in eund. Pſ. *Convertantur ad veſperam : & famem patiantur ut canes, & circumibunt*, &c. Gr. Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν· καὶ λιμώξουσιν..... καὶ κυκλώσουσιν, &c.

℣. 8. Pſalt. Rom. *Ecce ipſi loquentur..... & gladius eſt in lab.* &c. Item in Coiſlin. *Ecce ipſi loquentur.* In Corb. *Ecce ipſi loquuntur.* In Vatic. apud Hilar. *Ecce loquentur..... & gladius in ore eorum*, &c. Hilarius in comment. non diſcedit à Vulg. nec etiam Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. nec S. Paulin. ep. 50. p. 296. a. niſi quòd hab. omnes, *Ecce ipſi.* Gr. Ἰδοὺ ἀποφθέγξονται (Ald. & Compl. Ἰδοὺ αὐτοὶ, &c.)... καὶ ῥομφαία ἐν τοῖς χείλεσιν, &c.

℣. 9. Sic Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Mediol. Corb. & Moz. Sic etiam Rom. niſi quòd hab. *& pro nihilo ;* Coiſl. *pro nihilum habebis*, &c. Gr. ἐξουδενώσεις, &c.

℣. 10. In Pſalt. Rom. Coiſlin. Mediol. & Moz. *tu Deus ſuſceptor meus es.* In Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. deſunt *tu*, & *es ;* ſicut ap. Hilar. ipſum in comment. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Itidem ap. Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. c. ut & ap. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 642. a. Obſervat tamen ibid. S. Doctor *in Græco poſitum eſſe* ſuſceptor meus es tu : *ſed ſciendum*, inquit, *in Hebræo nec* es *ſcriptum, nec* tu, *& apud LXX. ſolos inveniri.*

℣. 11. Concinunt Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Martian. A Rom. Fabri abeſt *Deus meus.* Auct. verò l. de voc. gent. ubi ſup. leg. *Deus meus, voluntas ejus præveniet me.* Similiter Hieron. ep. ad Sun. & Fret. col. 642. a. *Pro quo*, inquit, *in Græco ſcriptum eſt* τὸ ἔλεος αὐτοῦ, *id eſt*, miſericordia ejus, *quod & verius eſt : ſed in Hebræo ſcriptum eſt*, miſericordia mea præveniet me.

℣. 12. Ita Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. imo Hilarius ipſe, niſi quòd initio hab. *Deus meus.* Itidem in Corb. excepto verbo *oſtendet.* In Rom. *Deus meus, oſtende mihi bona inter inimicos meos*, &c. ut in textu. In Coiſlin. *Deus meus oſtendet mihi inter inimicos meos*, &c. ut ſup. In Mozarab. *Deus oſtendit mihi inter inimicos meos, ne occideris eos : nequando obliviſcatur legis tuæ. Diſperge illos*, &c. ut in Vulg. In Mediolan. *Deus meus, oſtende me inter inimicos meos : nequando obliviſcantur legis tuæ..... & deſtrue eos prot.* &c. Similiter in Carnut. *nequando obliviſcantur legis tuæ.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Deus meus demonſtravit mihi in inimicis meis, ne occideris eos : nequando obliviſcantur legis tuæ. Diſperge eos in virt. tua : & deduc eos prot. meus Domine :* at l. 18. de civit. Dei, c. 46. to. 7. 529. f. hab. *legem tuam :* ep. verò 149. to. 2. 506. g. conſtanter, *ne occideris eos : nequando obliviſcantur legis tuæ.* Similiter hab. S. Paulin. ep. 50. p. 296. a. additque : *Diſperge illos in virt. tua : & deſtrue eos Domine.* Apud Tertul. l. cont. Jud. c. 13. p. 147. c. & l. 3. adv. Marc. p. 680. a. hæc pauca : *Diſperge illos in virtute tua.* Apud Caſſiod. in eund. Pſ. *Deus meus, oſtende mihi inter inimicos meos*, &c. ut in textu Sang. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 642. b. legit : *Deus oſtendet mihi inter inim. meos : pro quo*, inquit, *in Græco poſitum eſt* Deus meus, *ſed* meus *additum eſt ;* mox ita : *ne occidas eos, nequando obliviſcantur populi tui : pro quo in Græco ſcriptum eſt* legis tuæ ; *ſed in LXX. & in Hebræo non habet* populi tui, *ſed* populi mei ; *& à nobis ita verſum eſt.* In ed. Rom. Ὁ Θεός μου δείξει μοι ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου, μὴ ἀποκτείνῃς αὐτούς· μή ποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου. Διασκόρπισον αὐτοὺς..... καὶ κατάγαγε αὐτοὺς, &c.

℣. 13. Ita Pſalt. Coiſlin. cui favet Corb. ſi excipias ſin-

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. ſermones labiorum ipſorum : & comprehendantur in ſuperbia ſua.	*rum ſuorum, & capiantur in ſuperbia ſua,*	monem labiorum ipſorum : & comprehendantur in ſuperbia ſua.
Et de exſecratione & mendacio convellentur : 14. conſumantur in ira conſummationis, & non erunt.	*Maledictionem & mendacium narrantes : conſume in furore, conſume ut non ſubſiſtant :*	Et de exſecratione & mendacio annuntiabuntur 14. in conſummatione : in ira conſummationis, & non erunt.
Et ſcient quia Dominus dominatur Jacob, & finium terræ. Diapsalma.	*Et ſciant quoniam Deus dominatur Jacob in finibus terræ.* Semper.	Et ſcient quia Deus dominabitur Jacob, & finium terræ.
15. Et convertentur ad veſperam, & famem patientur ut canes : & circuibunt civitatem.	*Et convertantur ad veſperam, latrent ut canis, & circumeant civitatem.*	15. Convertentur ad veſperam, & famem patientur ut canes : & circuibunt civitatem.
16. Ipſi diſpergentur ad manducandum : ſi verò non ſaturentur, & murmurabunt.	*Ipſi vagabuntur ut comedant : & cùm ſaturati non fuerint, murmurabunt.*	16. Ipſi diſpergentur ad manducandum : ſi verò non fuerint ſaturati, & murmurabunt.
17. Ego autem cantabo virtutem tuam : exſultabo manè miſericordiam tuam.	*Ego autem cantabo imperium tuum, & laudabo manè miſericordiam tuam :*	17. Ego autem cantabo fortitudinem tuam : & exſultabo manè miſericordiam tuam.
Quia factus es ſuſceptor meus Domine, & refugium meum, in die tribulationis meæ.	*Quoniam factus es fortitudo mea, & refugium in die tribulationis meæ.*	Quia factus es ſuſceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ.
18. Adjutor meus tibi pſallam, quia Deus ſuſceptor meus eſt : Deus meus miſericordia mea.	*Virtutem meam tibi cantabo : quoniam Deus adjutor meus, Deus miſericordia mea.*	18. Adjutor meus tibi pſallam, quia Deus ſuſceptor meus es : Deus meus miſericordia mea.

Notæ ad Versionem antiquam.

gul. *ſermonem.* In Rom. Fabri : *Delicta oris eorum, ſermo lab. ipſor. & comprehendantur..... & mendacio compellantur :* item in Rom. Martianæi, præter accuſat. *ſermonem.* In Mozarab. *Delicta oris eorum, ſermones lab. ipſorum : comprehendantur..... & mendacio convellantur ;* in Mediolan. *compellentur.* Pſalm. Vatic. ap. Hilar. *Delicta oris eorum, ſermonem labiorum ipſorum : & comprehendantur..... convellantur.* Hilar. ipſe in comment. p. 132. e. *Delicta oris eorum, & ſermonem lab. ipſor. & comprehendentur..... & mendacio convellentur in conſummatione ;* Mſ. Reg. cum antiq. editt. *comprehendantur.* Auguſt. in eund. Pſ. *Delicta oris eorum, ſermonem lab. eorum : & comprehendantur..... Et ex maledicto & mendacio annuntiabuntur.* Caſſiod. denique : *Delicta oris eorum, ſermo lab. ipſor. & comprehendantur..... Et de exſecr. & mendacio evellentur.* In Græc. Ἁμαρτίαν (Ald. & Compl. Ἁμαρτία) ςόματος αὐτῶν, λόγον (Ald. & Compl. λόγος) χειλέων αὐτῶν· καὶ συλληφθήτωσαν..... Καὶ ἐξ ἀρᾶς καὶ ψεύδους διαγγελήσονται.

℣. 14. In Pſalt. Rom. deeſt verbum *conſumantur*, habeturque infra, *Deus dominabitur.* In Mozarab. ſic : *conſummabuntur in ira conſummat..... Et ſcient quia Deus Jacob dominabitur, finium terræ.* In Mediolan. *in conſummatione : in ira conſummat.* &c. In Coislin. *conſummatio in ira conſummat..... Et ſcient quia Deus Jacob dominabitur, finium terræ.* In Corb. *convertantur in conſummatione : in ira conſummationis, & non erunt. Et ſcient*, &c. ut in Vulg. In Vatic. ap. Hilar. *conſummatione : in ira conſumm..... Et ſcient quoniam Deus dominabitur Jacob, & finium terræ.* Hilarius ipſe in comm. p. 132. e. poſt hoc, *in conſummatione*, ſubdit : *conſummatio in ira conſummationis, & non erunt. Et ſcient quoniam Deus Jacob dominatur, finium terræ ;* editt. *dominabitur.* Auguſt. in eund. Pſ. *conſummationes : in ira conſummationis, & non erunt*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. delet *conſummationes*, vel quid ſimile ; reliqua ut in Vulg. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. p. 642. b. *Et ſcient quia Deus dominabitur Jacob, finium terræ : pro quo*, inquit, *in Græco ſcriptum eſt*, & finium terræ ; *ſed & conjunctio addita eſt.* In Gr. Συντέλειαι (Ald. & Compl. ἐν συντελείᾳ·) ἐν ὀργῇ συντελείας, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξουσι. Καὶ γνώσονται ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακὼβ δεσπόζει, τῶν περάτων τῆς γῆς. Ald. & Compl. δεσπόζει τοῦ Ἰακὼβ, καὶ τῶν, &c. *Diapſalma* ſimiliter ſubjicitur cùm in Gr. tum in Pſalt. Rom. Martianæi, Corb. & ap. Hilar. at deeſt in Rom. Fabri, nec apud Auguſt. & Caſſiod. legitur.

℣. 15. Ambroſ. in Luc. 16. to. 1. col. 1473. f. ſcribit *ad veſperum*, cum Pſalt. Rom. delet verò &, ante *convertentur ;* reliqua ut ſup. Mozarab. *Convertantur ad veſperum, & famem patiuntur ut canes*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *Et convertentur in veſperam, & famem patientur..... & circuibunt :* nec diſſentit Hilarius ipſe in comment. niſi quòd hab. *in veſperum*, & inf. *circumibunt.* Pſalt. Corb. *Et convertantur ad veſperam, & famem patientur ut canis : & circuibunt*, &c. Apud Auguſt. in hunc Pſalm. hæc pauca : *Convertentur ad veſperam, & circumibunt civitatem*, omiſſis intermediis. Caſſiod. à Vulg. non differt. In Gr. Ἐπιςρέψουσιν εἰς ἑσπέραν, καὶ λιμώξουσιν ὡς κύων· καὶ κυκλώσουσι πόλιν.

℣. 16. Itidem in Pſalt. Corb. Rom. verò hab. *Ecce ipſi diſpergentur..... ſi verò non fuerint ſaturati, &*, &c. Moz. *ſi verò non ſaturabuntur, murmurabunt.* Coislin. *Ipſi autem diſperg..... ſi verò non ſaturabuntur, & murmurabunt.* Hilarius in hunc Pſ. cum Pſ. è Mſ. Vatic. ibid. *Ipſi diſpergentur ad..... ſi autem* (Vatic. *ſi verò*) *non ſaturabuntur, & murmurab.* Auguſt. in eund. Pſ. *Diſpergentur ut edant : ſi autem non ſatiabuntur, & murmurabunt.* Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν· ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσι.

℣. 17. Sic in Pſalt. Rom. & Moz. exceptis his, *& exaltabo..... Quia factus es*, abſque ſeq. *Domine.* Corb. ſimiliter hab. *virtutem tuam : & exſultabo..... Quia factus eſt ſuſc. meus, & refug.* &c. Rom. Martianæi ſcribit etiam, *& exſultabo.* Hilarius in hunc Pſ. cum Pſ. Vatic. *Ego autem cantabo virtuti tuæ : exſultabo* (Vatic. *exaltabo*) *manè miſericord. tuam. Quia factus es*, &c. ut in Vulg. Auguſt. in eund. Pſ. *Ego autem cantabo potentiam tuam : & exſultabo manè miſericordiâ tuâ. Quia factus es*, &c. ut in Vulg. Fauſtin. presb. cont. Arian. p. 649. h. *Ego autem cantabo virtutem tuam : exaltabo manè miſeric. tuam. Quia*, &c. ut in Rom. Caſſiod. cum Vulg. conſentit. Gr. Ἐγὼ δὲ ᾄσομαι τῇ δυνάμει σου· καὶ ἀγαλλιάσομαι τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου. Ὅτι ἐγενήθης, &c.

℣. 18. Pſalt. Rom. Vulgatæ congruit. Coislin. hab. *quia tu Deus ſuſcept. meus es.* Corb. *quia tu es Deus ſuſc. meus.* Hilarius in hunc Pſ. cum Pſ. Vat. ibid. tollit *tu*, & *es.* Similiter Aug. in eund. Pſ. Caſſiod. verò cum Vulg. concinit. In Gr. Βοηθός μου, σοὶ ψαλῶ ὁ Θεός μου· ἀντιλήπτωρ μου εἶ ὁ Θεός μου, τὸ ἔλεός μου. Ald. & Compl. Βοηθός μου εἶ, σοὶ ψαλῶ, ὅτι σὺ ὁ Θεὸς· ἀντιλήπτωρ, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
In finem,	*Victori*	In finem,
1. Pro his qui immutabuntur, in tituli inſcriptionem ipſi David in doctrinam, 2. cùm ſuccendit Meſopotamiam Syriæ, & Sobal, & convertit Joab, & percuſſit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia. (2. *Reg.* 8. 1. & 10. 7. & 1. *Par.* 18. 1.) LIX.	*Pro liliis teſtimonium humilis & ſimplicis David ad docendum, quando pugnavit adversùs Syriam Meſopotamiæ, & adversùs Syriam Soba, & reverſus eſt Joab, & percuſſit Edom in valle Salinarum duodecim millia. LX.*	1. His qui immutabuntur, in tituli inſcriptionem David in doctrinam, 2. cùm ſuccendit Meſopotamiam, & Syriam Subal, & convertit Joab, & percuſſit vallem Salinarum XII. millia. LIX.
3. DEus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos: iratus es, & miſertus es nobis.	*DEus projeciſti nos, ſcidiſti: iratus convertiſti nos.*	3. DEus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos: iratus es nobis, & miſertus es nobis.
4. Commoviſti terram, & conturbaſti eam: ſana contritiones ejus, quia commota eſt.	*Commoviſti terram, & diſrupiſti eam: ſana contritiones ejus, quoniam commota eſt.*	4. Commoviſti terram, & conturbaſti eam: ſana contritiones ejus, quia mota eſt.
5. Oſtendiſti populo tuo dura: potaſti nos vino compunctionis.	*Oſtendiſti populo tuo duritiam: potaſti nos vino conſopiente.*	5. Oſtendiſti populo tuo dura: potaſti nos vino compunctionis.
6. Dediſti metuentibus te ſignificationem: ut fugiant à facie arcûs:	*Dediſti metuentibus te ſignum, ut fugerent à facie arcûs: SEMPER.*	6. Dediſti metuentibus te ſignificationem: ut fugiant à facie arcûs: DIAPSALMA.
Ut liberentur dilecti tui: 7. ſalvum fac dexterâ tuâ, & exaudi me.	*Ut liberentur amici tui: ſalva dexterâ tuâ, & exaudi me.*	Ut liberentur dilecti tui: 7. ſalvum me fac dexterâ tuâ, & exaudi me.
8. Deus locutus eſt in ſancto ſuo: Lætabor, & partibor Sichimam: & convallem tabernaculorum metibor.	*Deus locutus eſt in ſanctuario ſuo: Lætabor, dividam Sicimam, & vallem Soccoth dimetiar.*	8. Deus locutus eſt in ſancto ſuo: Lætabor, & dividam Sicimam: & convallem tabernaculorum ejus metibor.
9. Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes: & Ephraim fortitudo capitis mei.	*Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſe, & Ephraim fortitudo capitis mei.*	9. Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſe: & Ephrem fortitudo capitis mei.
Juda rex meus: 10. Moab olla	*Juda legifer meus: Moab olla*	Juda rex meus: 10. Moab

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Conſonat Pſalt. Moz. unà cum Coiſlin. Similiter hab. Rom. Fabri cum Corb. & Pſ. Vat. ap. Hilar. ſi excipias hæc: *Pro iis qui immutab. in tit. inſcriptione*; præterea Corb. hab. *in doctrina.* In Rom. Martianæi ſic: *Pro his qui commutabuntur in tituli inſcriptione*; Apud Hilar. in comment. p. 135. b. *In* (inſ. *Ad*) *finem, Pro his qui demutabuntur, tituli inſcriptio in doctrinam David*: ſubinde ſic: *Tituli inſcriptio, Pro his qui demutabuntur ad doctrinam*; poſt paulò, *immutabuntur*: item inſ. ait: *Pro his in fine commutandis, & ſub teſtimonio, ac tituli inſcriptione ad David edocendis, Pſalmus hic ſcribitur.* Rurſum ibid. *Intelligendus ergo Pſalmus pro his eſt, qui immutabuntur in David æternum regem edocendis, & qui pro amiſſis patribus erunt ex commutatione jam filii.* Aug. in hunc Pſ. non differt à Vulg. Caſſiod. ablativo tantùm, *inſcriptione.* Vide Hieron. ep. ad Princip. to. 2. col. 682. b. In Gr. Εἰς τὸ τέλος, Τοῖς ἀλλοιωθησομένοις ἔτι, εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαυὶδ εἰς διδαχήν.

℣. 2. Concinit Pſalt. Coiſl. niſi quòd habet, *ſuccendit Syriam, & Syriam Sobal.* In Corb. unum tantùm variat *Sobul.* In Rom. Fabri ſic: *cùm ſuccendit Syriam Meſopotamiæ, & Syriam Sobal, & convertit Joab, & percuſſit Edom in valle Salinarum xii. millia.* In Rom. Martianæi, *& percuſſit vallem*, &c. In Moz. *cùm ſuccendit Syriam, Meſopotamiam, & Syriam Sobal, & convertit Joab, & percuſſit vallem Salin. xii. millia hominum.* Similiter in Mediolan. & Carnut. *& Syriam Sobal.* Pſal. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *cùm ſuccendit Meſopotamiam, & Syriam Sobal, & convertit Joab, & percuſſit in valle Salin. xii. millia.* Suffragatur Hilarius infra in comment. dempto uno *cùm*, in principio: *deinde*, inquit, *id quod* in Salinarum valle..... *ſecundùm Aquilam*, cùm percuſſit valles: & poſt plura: *In valle Salium* (Mſ. Reg. *Sallium*;) *id enim magis quàm* Salinarum, *Græcus ſermo declarat.* Ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *cùm ſuccendit Meſopotamiam Syriæ, & Syriam Sobal, & convertit Joab, & percuſſit Edom in valle Salin. xii. millia*: at Aug. in Pſ. 107. col. 1215. b. leg. *cùm ſuccendit Meſopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & percuſſit in valle*, &c. Pſalt. Carnut. cum Reg. Mſ. Hilar. *& percuſſit vallem.* In Gr. ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας, καὶ τὴν Συρίαν Σοβὰλ, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωὰβ, καὶ ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν ἁλῶν δώδεκα χιλιάδας. Ald. & Compl. τὸν Ἐδὼμ ἐν τῇ φάραγγι.

℣. 3. Sic in Pſalt. Corb. & ap. Hilar. in hunc Pſ. ex cod. Reg. In Rom. verò Pſalt. & ap. Caſſiod. ut in Vulg. In Coiſlin. & ap. Aug. *iratus es, & miſertus es noſtri.* In Mozarab. *iratus fuiſti, & miſertus es nobis.* Apud Ambroſ. de lapſu virg. to. 2. 318. e. *Deus repuliſti me, & deſtruxiſti me.* In Gr. ut in Pſalt. Rom. & Vulg.

℣. 4. Concordant Pſalt. Coiſlin. Rom. & Vatic. apud Hilar. at Hilarius in comment. legit, *quia commota eſt.* Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *quoniam* (Caſſiod. *quia*) *mota eſt.* Gr. ὅτι ἐσαλεύθη. Pſalt. Corb. *Commov..... & turbaſti eam: ſana contritiones, quia commota eſt.* Vide Ambroſ. l. 1. de interpel. Job, c. 5. to. 1. 631. e.

℣. 5. Accinit Ambr. in Pſ. 1. col. 753. d. & l. de lapſ. virg. to. 2. 318. e. unà cum Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Pſalt. Rom. At Aug. in eund. Pſ. legit: *Oſtendiſti plebi tuæ dura: potaſti nos vino ſtimulationis.* Gr. οἶνον κατανύξεως.

℣. 6. Concinunt Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Moz. Coiſlin. Corb. & Vatic. ap. Hilar. In Rom. ſic: *Ut liberentur electi tui.* Apud Aug. in eund. Pſ. *Ut eruantur dilecti tui.* In Gr. Ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἀγαπητοί σου. *Diapſalma* etiam ibid. inſeritur, ſicut in Pſalt. Rom. Martianæi, Corb. & ap. Hilar. deeſt autem in Rom. Fabri, nec legitur apud Auguſt. & Caſſiod.

℣. 7. Sic hab. Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Moz. Rom. Coiſlin. & Vatic. apud Hilar. Hilarius verò in comment. *ſalva dexterâ tuâ*, &c. Græc. Σῶσον τῇ, &c.

℣. 8. Ita Pſalt. Rom. Corb. Coiſlin. & Moz. dempto uno *ejus*, ante *metibor*; Moz. hab. *dimetiar*; Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *dimetibor*; Hilarius ipſe, *dimetiar*; & ambo ſup. *partibor Sichimam*, abſque ſeq. *ejus.* Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 643. d. *dividam Sicimam.* Similiter Auguſt. in hunc Pſ. & in Pſ. 107. at in fine legit *dimetiar.* Caſſiod. in eund. Pſ. *dividam Sicimam..... metibor.* Gr. διαμεριῶ Σίκιμα..... τῶν σκηνῶν διαμετρήσω.

℣. 9. Sic eſt in Pſalt. Rom. & Coiſlin. quibus accinunt Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ni excipias nomen *Manaſſes.* Hilar. tamen in eod. comment. habet, *Ephræm aſſumptio capitis ejus*; quod & infra bis repetit. Sed Aug. in Pſ. 107. col. 1214. f. ait, hoc differre Pſ. 59. & Pſ. 107. quòd ille habeat, *& Ephræm fortitudo cap.* hic verò, *& Ephræm ſuſceptio*, &c. Gr. Ἐφραὶμ κραταίωσις τῆς, &c.

℣. 10. Concordat Pſalt. Coiſlin. Sic etiam in Rom. necnon apud Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. præter vocem *olla.* Ambroſ. l. de inſtit. virg. to 2. 266. f. ait: *Moab*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. aula spei meæ.	*lavacri mei.*	spei meæ.
In Idumæam extendam calciamentum meum : mihi allophyli subditi sunt.	*Super Idumæam incedam calciamento meo : mihi Palæstina fœderata est.*	In Idumæam extendam calceamentum meum : mihi alienigenæ subditi sunt.
11. Quis deducet in civitatem circumstantiæ ? quis deducet me usque in Idumæam ?	*Quis deducet me ad civitatem munitam ? quis deducet me usque ad Idumæam?*	11. Quis deducet me in civitatem munitam ? quis deducet me usque in Idumæam ?
12. Nonne tu Deus, qui repulisti nos : & non egredieris Deus in virtutibus nostris ?	*Nonne tu Deus, qui projecisti nos, & non egredieris Deus in exercitibus nostris ?*	12. Nonne tu Deus, qui repulisti nos : & non egredieris Deus in virtutibus nostris ?
13. Da nobis auxilium de tribulatione : & vana salus hominis.	*Da nobis auxilium de tribulatione : vana est enim salus ab homine.*	13. Da nobis auxilium de tribulatione : quia vana salus hominis.
14. In Deo faciemus virtutem : & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.	*In Deo faciemus virtutem, & ipse conculcabit tribulantes nos.*	14. In Deo faciemus virtutem : & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

aula spei, vel olla spei meæ ; utrumque enim diversis in codicibus invenitur. In Brev. Mozarab. *olla ;* exinde sic : *In Idumæa extendam..... mihi aliophili subditi sunt.* Hieron. in Isai. 11. to. 3. 104. c. *mihi alienigenæ servient.* August. infra bis legit, *usque in Idumæam.* In Psalt. Corb. *Moab aula*, &c. ut in Vulg. In Gr. Μωὰβ λέβης..... Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν..... ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν.

℣. 11. Accinunt Hilar. & August. in hunc Ps. Similiter in Brev. Mozarab. si hoc medium excipias, *aut quis deducit me.* Item in Coislin. præter verbum *deducet*, pro *deducit.* In Corb. *Quis deducet me in civitate circumstantiæ ? & quis*, &c. In Rom. verò, & apud Cassiod. ut in Vulg. excepto medio *aut quis ;* sed Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. 642. b. dicit istam conjunctionem *aut*, in Græco quidem exstare, sed esse omnino superfluam. Psalt. Carnut. habet *civitatem circumstantiæ*, ut supra. Symmach. πόλιν περιπεφραγμένην. Ed. Rom. LXX. πόλιν περιοχῆς ; τίς, &c. Ald. & Compl. ἢ τίς.

℣. 12. Suffragantur August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Moz. Hilarius in comment. delet vocem *Deus*, post verbum *egredieris.* Psalt. Coislin. delet seq. *in.* Ambros. in Ps. 43. to. 1. p. 899. f. legit : *& non progredieris Deus in virt.* &c. In Gr. καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ ὁ Θεὸς ἐν ταῖς, &c.

℣. 13. Sic Hilar. August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Mediolan. Corb. & Carnut. Coislin. verò hab. *auxilium in tribulatione : & vana salus*, &c. Gr. ἐκ θλίψεως· καὶ ματαία σωτηρία, &c.

℣. 14. Concinunt Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Psalt. Rom. & Moz. Apud August. in eund. Ps. bis, *ad nihilum deducet inimicos nostros ;* at Mss. nonnulli ferunt ibid. *tribulantes nos*, nec malè ; hoc enim interest, teste August. ipso inf. col. 1214. g. Psalmum 59. inter & Psalmum 107. quòd ille habeat *tribulantes nos ;* iste verò *inimicos nostros.* Græc. constanter, τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς. Vide Ambros. in Ps. 36. to. 1. col. 794. f. & to. 2. 648. e.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
In finem,	*Victori*	In finem,
Ex Ms. Sangerm. 1. In hymnis ipsi David. LX.	*In psalmis David. LXI.*	1. In hymnis David. LX.
2. Exaudi Deus deprecationem meam : intende orationi meæ.	*Exaudi Deus laudationem meam : intende orationi meæ.*	2. Exaudi Deus deprecationem meam : intende orationi meæ.
3. A finibus terræ ad te clamavi : dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me.	*De novissimo terræ ad te clamabo, cùm triste fuerit cor meum : cùm fortis elevabitur adversùm me,*	3. A finibus terræ ad te clamavi : dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me.
Deduxisti me, 4. quia factus es spes mea : turris fortitudinis à facie inimici.	*Tu eris ductor meus : quoniam fuisti spes mea, turris munitissima à facie inimici.*	Deduxisti me, 4. quia factus es spes mea : turris fortitudinis à facie inimici.
5. Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæculum : protegar in velamento alarum tuarum. DIAPSALMA.	*Habitabo in tabernaculo tuo jugiter : sperabo in protectione alarum tuarum.* SEMPER.	5. Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula : protegar in velamento alarum tuarum.
6. Quoniam tu Deus exaudisti orationem meam : dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.	*Tu enim Deus exaudisti orationem meam : dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.*	6. Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam : dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem ap. August. in hunc Ps. & in Gr. In Psalt. Rom. & Coislin. deest *ipsi.* In Moz. sic : *In finem, Psalmus ipsi David in hymnis.* Ps. è Ms. Vat. ap. Hilar. *In finem, hymnus David.* Hilarius ipse in comment. *Hymnus in finem.*

℣. 2. Ita legunt Aug. & Cassiod. unà cum Psalt. Rom. &c. Ps. verò è Ms. Vatic. ap. Hilar. sic : *Exaudi Domine deprecationem meam : intende orationem meam.* Mozarab. *intende voci orationis meæ.* Hilar. in comment. *Exaudi Deus orationem meam : intende precationi meæ :* at infra ait : *Exaudiri precationem suam sanctus hic postulat, cujus & ea fiducia est, ut in orationem suam velit intendi.* In Gr. Εἰσάκουσον ὁ Θεὸς τῆς δεήσεώς μου· πρόσχες τῇ προσευχῇ μου.

℣. 3. Sic Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Vatic. &c. Hilarius tamen in fine leg. *eduxisti me*, cum Psalt. Coislin. sed in comment. utitur voce *deduxisti*, non *eduxisti.* Mozarab. ipso initio delet *à ;* & pro *cor meum*, hab. *anima mea ;* reliqua ut in Vulg. Similiter apud Aug. præter seq. *dum angeretur cor meum.* In Græc. Ἀπὸ τῶν περάτων..... ἐν τῷ ἀκηδιάσαι τὴν καρδίαν μου..... ὡδήγησάς με.

℣. 4. Itidem Hilar. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. &c. & Gr.

℣. 5. Ita rursum Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Hilarius in comment. legit *Habitabo*, &c. ut in Vulg. Aug. verò in eund. Ps. *Inquilinus ero in tabernac. tuo usque in sæcula : cooperiar in velamento*, &c. Gr. Παροικήσω ἐν τῷ..... εἰς τοὺς αἰῶνας· σκεπασθήσομαι ἐν σκέπῃ, &c. subdit etiam ibid. Διάψαλμα, cum Psalt. Rom. & Corb. Hilarius ponit illud ante verbum *protegar :* deest verò in edd. Ald. & Compl. nec memoratur ab Aug. & Cassiod.

℣. 6. Sic Hilarius, August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Coisl. & Corb. At Hieronymus ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 642. b. sic legit : *Quon. tu Deus meus exaud. orat. meam : Pro quo*, inquit, *legitur in Gr.* Quia tu Deus exaudisti me, *quod non hab. in Hebræo, nec in LXX. Interpretibus, & in Latino additum est.* In ed. Rom. Ὅτι σὺ ὁ Θεὸς εἰσήκουσας τῶν προσευχῶν μου, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
7. Dies ſuper dies regis adjicies: annos ejus uſque in diem generationis & generationis.	*Dies ſuper dies regis adjicies: annos ejus donec eſt generatio & generatio.*	7. Dies ſuper dies regis adjicies: annos ejus uſque in diem ſæculi & ſæcula.
8. Permanet in æternum in conſpectu Dei: miſericordiam & veritatem ejus quis requiret?	*Sedebit ſemper ante faciem Dei: miſericordia & veritas ſervabunt eum.*	8. Permanebit in æternum in conſpectu Dei: miſericordiam & veritatem qui requiret eum?
9. Sic pſalmum dicam nomini tuo in ſæculum ſæculi: ut reddam vota mea de die in diem.	*Sic canam nomini tuo jugiter: reddens vota mea per ſingulos dies.*	9. Sic pſallam nomini tuo Deus in ſæculum ſæculi: & reddam vota mea de die in die.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Carnut. Coiſlin. & Rom. Martianæi. Rom. Fabri hab. *in diem ſæculi & in ſæcula.* Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *in dies generationis & generationum.* Hilarius in comment. *in dies generationis & generationis.* Auguſt. *in diem generationis & generationis.* Gr. ἕως ἡμέρας γενεᾶς καὶ γενεᾶς. Apud Ambroſ. in Pſ. 40. to. 1. p. 874. f. prior tantùm verſiculus legitur ut ſupra.

℣. 8. Ita Pſalt. Rom. & Coiſlin. cum Mozar. niſi quòd priora duo hab. *quis requiret eorum?* Mozar. & Corb. *quis requiret ejus?* Hilar. in hunc Pſ. *Permanet in æt..... & veritatem ejus quis requiret eorum?* at infra habet, *In conſpectu Dei manebit.* Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. *Permanebit in æt..... & veritatem ejus quis requiret ei?* Caſſiod. *eorum?* Gr. Διαμενεῖ εἰς τὸν..... καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει αὐτῶν; Ald. & Compl. delent αὐτῶν.

℣. 9. Accinunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Coiſlin. & Vatic. apud Hilar. ſi excipias ult. *ut reddam..... de die in diem.* Corb. *de die in die.* Moz. habet ſup. *Deus in ſæcula.* Hilarius in comment. *Sic pſallam nom. tuo in ſæculum ſæculi: ut redd.* &c. ut in Vulg. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 642. b. *Pſallam nomini tuo in ſæculum ſæculi;* pro quo ait Græcè legi *in ſæculum.* In ed. Rom. Οὕτως ψαλῶ..... εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· τοῦ ἀποδοῦναί με τὰς εὐχάς μου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
In finem, 1. Pro Idithun, Pſalmus David. LXI.	*Victori Per Idithun Canticum David. LXII.*	In finem, 1. Pro Idithum, Pſalmus David. LXI.
2. Nonne Deo ſubjecta erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum.	*Attamen apud Deum ſilebit anima mea: ex eo ſalus mea.*	2. Nonne Deo ſubdita erit anima mea? quoniam ab ipſo eſt ſalutare meum.
3. Nam & ipſe Deus meus, & ſalutaris meus: ſuſceptor meus, non movebor ampliùs.	*Attamen ipſe eſt ſcutum meum, & ſalus mea: fortitudo mea, non commovebor ampliùs.*	3. Quia ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus: adjutor meus, non movebor ampliùs.
4. Quouſque irruitis in hominem? interficitis univerſi vos: tanquam parieti inclinato & maceriæ depulſæ?	*Uſquequo inſidiamini contra virum: interficitis omnes, ſicut murus inclinatus & maceria corruens?*	4. Quouſque inruitis in hominem? & interficere univerſos: tanquam parieti inclinato & maceriæ impulſæ?
5. Veruntamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in ſiti: ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.	*Partem enim ejus cogitaverunt expellere, placuerunt ſibi in mendacio: ore ſuo benedicunt, & corde ſuo maledicunt.* SEMPER.	5. Veruntamen honorem meum cogitaverunt repellere, cucurri in ſitim: ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant. DIAPSALMA.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Pſalt. Rom. Coiſlin. & Corb. Similiter Ambr. in hunc Pſ. to. 1. 955. a. & Auguſt. in eund. niſi quòd hab. *ipſi David.* Caſſiod. ut in textu; Hilarius in comment. *Pro Idithum.* Brev. Moz. *Per Idithum.* Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ὑπὲρ Ἰδιθοὺν..... τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Similiter habet *ſubdita*, Pſalt. Rom. cum Hilario in hunc Pſ. reliqua ut in Vulg. Itidem Coiſlin. ſed addit, *ab ipſo enim eſt ſalut.* &c. In Mozarab. ſic: *Nonne Deo ſubdita eſt anima mea? ab ipſo eſt enim patientia mea.* In Carnut. etiam eſt *patientia mea.* Apud Ambroſ. in eund. Pſ. col. 955. e. 957. a. b. *Nonne Deo ſubdita erit anima mea?* & in Pſ. 36. col. 784. a. *Nonne Deo ſubdita eſt*, &c. ut in Vulg. lib. verò de bono mort. c. 6. col. 400. d. *Nonne Deo ſubjecta eſt*, &c. & l. 5. de fide, to. 2. 584. e. *Nonne Deo ſubjecta erit*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Nonne Deo ſubjicietur anima mea?* paulò verò poſt: *Nonne Deo ſubjecta erit;* reliqua ut in Vulg. Caſſiod. *Nonne Deo ſubdita erit*, &c. Fauſtin. presb. contra Arian. p. 648. b. *Nonne Deo ſubdita eſt*, &c. Gr. Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται..... παρ' αὐτοῦ γὰρ τὸ, &c.

℣. 3. Ita Pſalt. Rom. Coiſlin. Corb. & Moz. cum Caſſiod. niſi quòd hab. initio, *Etenim ipſe eſt.* Item Pſ. Vatic. ap. Hilar. dempto uno *eſt.* Hilarius ipſe in comment. *Et ipſe Deus meus, & ſalutaris meus: ſuſceptor meus, non*, &c. at infra: *Etenim ipſe Deus meus eſt, ſalvator meus: ſuſceptor meus*, &c. Ambroſ. in eund. Pſ. col. 958. e. 961. d. *Etenim ipſe eſt Deus meus, adjutor meus: defenſor meus, non movebor ampliùs.* Auguſt. *Etenim ipſe eſt*, &c. ut in Vulg. Gr. Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεός μου, καὶ σωτήρ μου· ἀντιλήπτωρ μου, οὐ μὴ, &c.

℣. 4. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Quouſque irruitis in homines? interficitis univerſos: tanq..... impulſæ?* Coiſlin. *Quouſque irruitis in hominem? interficientes univerſi: tanquam..... impulſæ?* Mozarab. *Quouſque irruitis in hominem? interficitis innocentem: tanquam..... impulſæ?* Mediolan. *interficitis omnes vos.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. *Quouſque irruitis in hominem? interficitis univerſos?* Ita quoque in Pſalt. Carnut. Item in Corb. præter unum *inruetis.* Hilar. in hunc Pſ. *Quouſque irruitis in hominem? interficitis univerſi: tanq..... impulſæ?* Ambroſ. in eund. Pſ. col. 959. a. 962. e. *Quouſque irruitis in hominem? interficientes univerſos..... impulſæ?* at l. 5. de fide, to. 2. 584. e. *Uſquequo adjicietis ſuper hominem?* Aug. in Pſ. 61. *Quouſque apponitis ſuper hominem? interficite omnes: tanquam parieti inclinato & mac. impulſæ;* infra col. 596. c. *depulſæ.* Gr. Ἕως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον; φονεύετε πάντες· ὡς τοίχῳ, &c. Ald. & Compl. πάντες ὑμεῖς· ὡς, &c.

℣. 5. Sic in Pſalt. Moz. eſt, dempto uno *ſuo*, ante *maledicebant.* In Rom. *Verunt. honorem meum cogit..... cucurri in ſiti: ore ſuo..... & in corde ſuo maledic.* Similiter habent *honorem*, Coiſlin. Corb. Mediolan. & Carnut. Item Hilarius in hunc Pſ. cum Auguſt. & Caſſiod. *Veruntamen honorem meum cogitaverunt*, &c. ut in Vulg. Ambroſ. verò in eund. Pſ. col. 960. b. 963. d. *Veruntamen pretium meum cogit..... cucurri in ſiti*, &c. at l. 5. de fide, to. 2. 584. e. ſic: *Verunt. pretium meum voluerunt repellere, cucurrerunt in ſiti: ore ſuo benedicebant, & corde*, &c. & in Pſ. 61. col. 960. c. utrumque legendi modum probat, *cucurri*, & *cucurrerunt: nam in Græco*, inquit, *mediè poſitum eſt; quia ἔδραμον, & ſingularem & pluralem numerum ſignificat:* idem repetit infra col. 963. e. In Gr. hod. Πλὴν τὴν τιμήν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι, ἔδραμον ἐν δίψει..... καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, &c. Subjicitur etiam ibid. *Diapſalma;* ſicut in Pſalt. Rom. Corb. & apud Hilar.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm.

6. Veruntamen Deo ſubjecta eſt anima mea : quoniam ab ipſo eſt patientia mea.

7. Quia ipſe Deus meus, & ſalutaris meus : adjutor meus, non emigrabo.

8. In Deo ſalutare meum, & gloria mea : Deus auxilii mei, ſpes mea in Deo eſt.

9. Sperate in eum omnis conventus plebis meæ, effundite coram illo corda veſtra : quia Deus adjutor noſter eſt.

10. Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtateris : ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum.

11. Nolite ſperare in iniquitatem, & in rapinam nolite concupiſcere : divitiæ ſi fluant, nolite cor adponere.

12. Semel locutus eſt Deus, duo hæc audivi, quoniam poteſtas Dei eſt, 13. & tibi Domine miſericordia : quia tu reddis ſingulis ſecundùm opera eorum.

Hebr.

Veruntamen Deo tace anima mea : ab ipſo enim præſtolatio mea.

Ipſe enim fortitudo mea, & ſalus mea : ſuſceptor meus, non timebo.

In Deo ſalutare meum, & gloria mea : robur fortitudinis meæ, & ſalus mea in Deo.

Sperate in eo omni tempore populi, effundite coram eo cor veſtrum : Deus ſpes noſtra. SEMPER.

Veruntamen vanitas filii Adam, mendacium filii viri in ſtateris doloſis : fraudulenter agunt ſimul.

Nolite confidere in calumnia, & in rapina ne fruſtremini : divitiæ ſi affluxerint, ne apponatis cor.

Unum locutus eſt Deus, duo hæc audivi : quia imperium Dei eſt, & tibi Domine miſericordia : quia tu reddes unicuique ſecundùm opus ſuum.

Vulgata hod.

6. Veruntamen Deo ſubjecta eſto anima mea : quoniam ab ipſo patientia mea.

7. Quia ipſe Deus meus, & ſalvator meus : adjutor meus, non emigrabo.

8. In Deo ſalutare meum, & gloria mea : Deus auxilii mei, & ſpes mea in Deo eſt.

9. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda veſtra : Deus adjutor noſter in æternum.

10. Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtateris : ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum.

11. Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere : divitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.

12. Semel locutus eſt Deus, duo hæc audivi, quia poteſtas Dei eſt, 13. & tibi Domine miſericordia : quia tu reddes unicuique juxta opera ſua.

Matth. 16. 27. Rom. 2. 6. 1. Cor. 3. 8. Gal. 6. 5.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Sic Hilar. & Ambroſ. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coislin. Sic etiam in Rom. & apud Caſſiod. ſi excipias unum *ſubdita erit.* In Mozarab..... *ſubdita eſt anima mea : quia ab ipſo eſt enim patientia mea.* In Corb. *ſubdita eſt anima mea : quoniam ab ipſo eſt pat. mea.* Apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 306. c. *Nonniſi ſoli Deo ſubjecta eſt anima mea.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Veruntamen Deo ſubjicietur anima mea : quoniam ab ipſo eſt pat. mea.* Græc. Vulgatæ conſonat.

℣. 7. Ita Pſalm. Vatic. apud Hilarium. Pſalt. verò Rom. Coislin. & Moz. cum Caſſiod. *Etenim ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus : adjutor meus,* &c. Itidem Corb. niſi quòd initio hab. *Quia ipſe eſt.* Hilarius in hunc Pſ. ita : *Quia ipſe eſt Deus, & ſalvator meus : adjutor meus,* &c. & poſt paulò : *Deus ſuus eſt, atque ſalvator ; ipſe etiam adjutor.* Ambroſ. & Auguſt. in eund. Pſ. *Quia ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus : ſuſceptor meus,* &c. Gr. Ὅτι αὐτὸς Θεός μου, καὶ σωτήρ μου· ἀντιλήπτωρ μου, οὐ μὴ μετανασεύσω. Brev. Moz. *non emigrabor.*

℣. 8. Itidem in Pſalt. Rom. Fabri. In Rom. Martian. *& ſpes mea.* Coislin. habet : *In Deo ſalutari meo & gloria mea : Deus aux. mei, ſpes mea in Deo eſt.* Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *In Deo ſalutare meum eſt, & gloria mea : Deus auxilium meum, ſpes mea in Deo eſt.* Item Corb. *Deus auxilium meum, & ſpes,* &c. Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ congruunt, niſi quòd Hilar. hab. in fine, *& ſpes mea in Deo meo ;* Aug. verò ſimpliciter cum Brev. Moz. & Gr. *& ſpes mea in Deo.*

℣. 9. Sic in Pſalt. Moz. detractâ voculâ *meæ*, poſt *plebis.* In Corb. *Sperate in eum omnis conventio plebis meæ, effundite,* &c. ut in textu vet. Similiter in Rom. exceptis his, *Sperate in eo omnis conventus plebis, & effundite.* In Coislin. *Sperate in Deo omnis conventus plebis, effund... quia Deus adjutor noſter eſt in æternum.* Hilarius in hunc Pſ. legit : *Sperate in eum omnis cœtus plebis, & effund..... quia Deus adjut. noſter eſt.* Ambroſ. in eund. Pſ. *Sperate in eum omnes conventus plebis meæ, effundite,* &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Sperate in eum omne concilium plebis, effundite..... veſtra : Deus adjut. noſter eſt.* Similiter apud Caſſiod. ſi id excipiatur, *omnis conventus.* Hieronymus epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 642. b. *quia Deus adjutor noſter in æternum ;* tum addit : *Pro quo in Græco eſt,* Deus adjutor noſter : *ergo* in æternum *obelus eſt.* In ed. Rom. Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαοῦ, ἐκχέετε..... ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς ἡμῶν. Διάψαλμα. Subjicitur etiam *Diapſalma* in Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & apud Hilarium ; non verò apud Ambroſ. Auguſt. &c.

℣. 10. Sic Hilar. Ambroſ. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. & Coislin. Rom. verò habet, *de vanitate ſua in idipſum.* Auguſt. in eund. Pſ. *de vanitate in unum.* Gr. ἐκ ματαιότητος ἐπιτοαυτό.

℣. 11. Sic in Pſalt. Corb. ad verbum. Coislin. pariter habet *in iniquitatem ;* Rom. *in iniquitate, & in rapinis ;* ambo *ſi affluant.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *Nolite ſper. in iniquitate, & in rapinas..... ſi affluant,* &c. Eadem repetit Hilarius ipſe, excepto uno *ſi fluant ;* quæ vox infra redit in commentar. Tertull. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. ait : *Ne deſideraveritis divitias : & ſi relucent, ne adjeceritis cor.* Ambroſ. in hunc Pſ. *Nolite ſper. in iniquitate, & rapinam nol. conc. divit. ſi affluant,* &c. item l. de Nab. c. 6. to. 1. col. 572. d. Auguſt. verò in eund. Pſ. *Nolite ſperare ſuper iniquitatem, & in rapinam ne concupiſcatis : divitiæ ſi fluant, ne apponatis cor.* Apud Caſſiod. ut in Vulg. excepto uno *in rapinis ;* Mſ. tamen 1. hab. *rapinas.* Similiter Chromat. Aquil. in Matth. p. 988. f. Fulg. verò ep. 7. p. 195. *& in rapina,* &c. ut in Vulg. Gr. Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν, καὶ ἐπὶ ἁρπάγματα μὴ ἐπιποθεῖτε· πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίαν.

℣. 12. Accinunt Hilar. Ambr. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. &c. Gr. extremò hab. ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ.

℣. 13. Pſalt. Rom. Corb. & Vatic. ap. Hilar. ita ferunt cum Caſſiod. *quia tu reddes ſingulis ſecundùm opera eorum.* Coislin. & Moz. *ſecundùm opera ſua.* Hilar. & Auguſt. in hunc Pſ. *quia tu reddes unicuique ſecundùm opera ejus ;* Aug. ſup. *ſua.* Ambroſ. in eund. Pſ. alludens ait : *Ipſe reddet unicuique ſecundùm opera.* Gr. ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

VULGATA HOD.

Psalmus David,
1. Cùm esset in deserto Idumææ.
(1. *Reg.* 22. 5.) LXII.

2. DEus Deus meus ad te de luce vigilo.
Sitivit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.
3. In terra deserta, & invia, & inaquosa: sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.
4. Quoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.
5. Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo levabo manus meas.
6. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labiis exsultationis laudabit os meum.
7. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te: 8. quia fuisti adjutor meus.
Et in velamento alarum tuarum exsultabo, 9. adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.

HEBR.

Canticum David,
Cùm esset in deserto Juda.
LXIII.

DEus fortitudo mea tu es: de luce consurgam ad te.
Sitivit te anima mea, desideravit te caro mea
In terra invia & consitiente, ac sine aqua: sic in sancto apparui tibi, ut videam fortitudinem tuam, & gloriam tuam.
Melior est enim misericordia tua quàm vitæ: labia mea laudabunt te.
Sic benedicam te in vita mea: in nomine tuo levabo manus meas.
Quasi adipe & pinguedine implebitur anima mea, & labiis laudantibus canet os meum.
Recordans tui in cubili meo, per singulas vigilias meditabor tibi: quia fuisti auxilium meum,
Et in umbra alarum tuarum laudabo: adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua.

VERSIO ANTIQUA. *Ex Ms. Sangerm.*

Psalmus David,
1. Cùm esset in deserto Idumææ. LXII.

2. DEus Deus meus ad te de luce vigilo.
Sitiit in te anima mea, quàm multipliciter caro mea
3. In deserto, & in invio, & inaquoso: sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.
4. Quia melior est misericordia tua supra vitam: labia mea laudabunt te.
5. Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo levabo manus meas.
6. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labia exsultationis laudabunt nomen tuum.
7. Sic memor fui tui supra stratum meum, in matutinis meditabor in te: 8. quia factus es adjutor meus.
Et in velamento alarum tuarum exsultabo, 9. adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinunt Psalt. Rom. Corb. & Coislin. unà cum Cassiod. Ps. verò è Ms. Vatic. ap. Hilar. habet: *Psalmus David, Cùm isset in desertum Idumææ.* Mozarab. *In finem, Psalmus ipsi David, Cùm esset in desertum Idumææ.* Hilarius in comment. p. 151. c. dicit: *David in deserto habitasse, libro Regnorum continetur.* August. in eund. Ps. *Titulum habet iste Psalmus: Ipsi David, Cùm esset in deserto Idumææ.* Gr. Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ, &c.

℣. 2. Ita in Psalt. Corb. Rom. verò Fabri hab. *Sitivit in te..... quàm multipliciter & caro mea.* Rom. Martian. *Sitivit in te..... quàm multipliciter tibi & caro mea.* Coislin. *Sitivit tibi anima mea, quàm multipl. & caro mea.* Ps. è Ms. Vat. ap. Hilar. *Deus Deus meus ad te diluculo video. Sitivit in te an. mea, quàm simpliciter caro mea.* Hilarius in exposit. *Deus Deus meus ad te de luce* (Ms. Miciac. *diluculo*) *video. Sitivit tibi anima mea, quàm simpliciter caro mea.* Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1104. c. *Sitivit in te anima mea;* & infra 1236. e. *quàm distabuit caro mea.* August. in hunc Ps. *Sitivit tibi anima mea, quàm multipliciter tibi & caro mea:* itidem epist. 130. to. 2. 384. f. sed absque secundo *tibi.* Hieron. in Ezech. 16. to. 3. 797. f. *Sitivit anima mea ad te Deus, quàm multipl. tibi caro mea:* tum addit: *sive ut quædam habent exemplaria,* quomodo consumpta est caro mea: & infra in c. 44. col. 1026. a. *quomodo contabuit caro mea:* rursus epist. ad Sun. & Fretel. to. 2. 642. c. habet: *Sitivit tibi anima mea;* monetque in Græco legi, *Sitivit in te;* at inquit, *in Hebræo non* attha, *quod significat* te, *sed* lach, *quod ostenditur* tibi; *quod & omnes Interpretes transtulerunt: ergo secundùm linguæ proprietatem versum est in Latinum.* Apud Cassiod. ut in Vulg. In Gr. Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου πρός σε ὀρθρίζω. Ἐδίψησέ σοι (Ald. & Compl. σε) ἡ ψυχή μου, ποσαπλῶς σοι ἡ σάρξ μου· de hac voce ποσαπλῶς, vide Nobil. not. b. Theodot. leg. ποσαχῶς.

℣. 3. Concordant Psalt. Corb. Coislin. & Rom. Martian. Rom. verò Fabri hab. *& in inaquoso.* Vatic. ap. Hilar. *In deserto, & invio, & inaquoso,* &c. Hilar. in enarrat. col. 151. e. *In terra deserta, & in invia, & inaquosa,* &c. at infra 152. d. cum Cassiod. *In deserto, & in invio, & inaquoso.* Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1236. e. *In terra deserta, in invia, & sine aqua.* Hieron. in Ezech. 44. to. 3. col. 1026. a. *In terra deserta, invia,* &c. August. in hunc Ps. & epist. 130. to. 2. 384. f. *In terra deserta, & sine via, & sine aqua: sic in..... ut viderem potentiam tuam, & virt. tuam.* Gr. Ἐν γῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀβάτῳ, καὶ ἀνύδρῳ· οὕτως..... ὤφθην σοι, τοῦ ἰδεῖν τὴν δύναμιν, &c.

℣. 4. Sic in Psalt. Moz. & apud Cassiod. cum hoc, *super vitam;* in Rom. & Coislin. *super vitas;* in Corb. *super vita.* Hilarius in Ps. 51. col. 81. a. & in Ps. 59. col. 141. e. legit *super vitam:* itidem in Ps. 62. col. 152. f. sed addit *Domine* in fine, cum Psalt. Coislin. in exposit. autem hujus Ps. col. 153. c. 154. a. b. 155. d. utramque lectionem usurpat, *super vitam,* & *supra vitas.* Aug. & Græc. non differunt à Vulg.

℣. 5. Ita legit Ambros. in Ps. 38. to. 1. 846. f. sicut Hilar. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. Similiter habet Psalt. Rom. Psalmus Vatic. ap. Hilar. delet & circa medium unà cum Gr. Hilarius in enarratione, col. 154. a. adhibet voces *elevabit, elevatio manuum;* Gr. ἀρῶ.

℣. 6. Mirè concinunt Hilarius, August. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Psalt. Rom. Mediolan. Carnut. Vatic. Corb. Moz. & Græco. Coislin. verò ita: *in labia exsultationis laudabo nomen tuum.* Ambros. in Ps. 38. to. 1. 846. f. & epist. 29. col. 905. a. *Tanquam adipe & ping. repleatur anima mea:* at l. 2. de Cain & Ab. c. 5. col. 214. c. legit, *Sicut adipe & ping. replebitur,* &c. August. loco cit. *Tanquam..... repleatur.*

℣. 7. Sic Ambros. l. de virginit. to. 2. 235. b. cum Psalt. Moz. & Rom. Fabri, excepto uno *super,* pro *supra.* Sic etiam Nicetius, Spicil. to. 3. p. 2. c. nisi quòd addit *Domine* in fine. Hilarius in hunc Ps. leg. *Si memoratus sum tui supra stratum meum, in matutinis meditabar in te:* & sic deinceps de meditatione differit, ut de re præterita, non autem futura. Psalm. tamen è Ms. Vat. ap. ipsum hab. *Si memor fui tui supra strat..... meditabor.* At August. in eund. Ps. constanter: *Si memoratus sum tui super stratum meum, in diluculis meditabar in te:* inf. col. 615. a. *Si memor fui in strato meo.* Cassiod. cum Psalt. Rom. Martianæi, nil differt à Vulg. In Coislin. ita: *Sic memor ero tui supra stratum meum, in matut. meditabor in te.* In Gr. Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς..... ἐμελέτων εἰς σέ.

℣. 8. Psalt. Coislin. cum Rom. Fabri, *quia factus es,* &c. ut supra. Sic etiam legit Nicetius, Spicil. to. 3. p. 2. c. cum Cassiod. Item August. in hunc Ps. sed addit, *Et in velamento pennarum tuarum exsultabo.* Hilarius in eund. Ps. *quia fuisti adjutor meus. Et in velam. alar. tuar. sperabo.* Ps. è Ms. Vatic. ap. ipsum, *exsultabo.* In Gr. ὅτι ἐγενήθης..... ἀγαλλιάσομαι.

℣. 9. Ita legit Hilar. cum Psalt. Rom. Ita quoque Ambros. l. de Isaac, c. 3. col. 358. d. & in Ps. 118. col. 1104. c. Ita etiam Cassiod. & Gaud. Brix. serm. 1. p. 946. c. In Psalt. Coislin. sic: *me autem suscepit dext. tua.* Apud August. in hunc Ps. & l. de unit. Eccl. to. 9. col. 343. g. *Agglutinata est anima mea post te: me suscepit,* &c. Gr. Ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου· ἐμοῦ ἀντελάβετο, &c. Ald.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm.

10. Ipſi autem in vanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: 11. tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

12. Rex verò lætabitur in Domino, in Deo laudabitur omnis qui jurat in ipſo: quoniam obtuſum eſt os loquentium iniqua.

Hebr.

Ipſi verò interficere quærunt animam meam, ingrediantur in extrema terræ: congregentur in manus gladii, pars vulpium erunt.

Rex autem lætabitur in Deo, laudabitur omnis qui jurat in eo: quia obſtruetur os loquentium mendacium.

Vulgata hod.

10. Ipſi verò in vanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: 11. tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

12. Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo: quia obſtructum eſt os loquentium iniqua.

Notæ ad Versionem antiquam.

& Compl. ἐμῦ δὲ, &c.

℣. 10. Accinunt Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. &c. Hieron. in Iſai. 24. to. 3. 207. e. *ingredientur ad extrema terræ.* Gr. εἰσελεύσονται εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς.

℣. 11. Sic eſt in Pſalt. Rom. Coislin. & in Gr. Sic etiam apud Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Ita quoque legit Hieron. in Iſai. 24. to 3. 207. e. at epiſt. ad Damaſ. to. 3. 524. e. *cadent in manu gladii.*

℣. 12. Pſalt. Rom. non differt à Vulg. niſi uno *Domino*, pro *Deo.* Ita quoque Coislin. hab. cum Caſſiodoro. Mozarab. & Corb. ſic: *Rex verò lætab. in Domino, laudabitur omnis qui jurat in eo: quia obſtructum eſt os*, &c. Hilarius in hunc Pſ. *Rex autem lætabitur in Deo, & laudabitur omnis qui jurat in eo: quoniam obſtructum eſt os*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Rex verò lætab. in Deo, laudabitur omnis qui jurat in ipſo: quoniam oppilatum eſt os loquent. iniqua.* Auctor l. 2. de voc. Gent. c. 1. p. 19. f. *ut obſtruatur os loquentium iniqua.* Cæleſtin. I. epiſt. 22. to. 1. Conc. col. 1196. a. *obſtructum* dicit *os loq. iniqua.* Gr. Ὁ δὲ βασιλεὺς..... ἐπὶ τῷ Θεῷ, ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ· ὅτι ἐνεφράγη ςόμα, &c.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm.

In finem,
1. Pſalmus ipſi David. LXIII.

2. Exaudi Deus orationem meam dum tribulor: à timore inimici mei erue animam meam.

3. Protege me à conventu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.

4. Quia exacuerunt tanquam gladium linguas ſuas: intenderunt arcum rem amaram, 5. ut ſagittent in obſcuro immaculatum.

6. Derepente ſagittabunt eum, & non timebunt: firmaverunt ſibi verbum malum.

Diſputaverunt ut abſconderent laqueos: dixerunt: Quis videbit eos?

7. Perſcrutaverunt iniquitates: defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.

Hebr.

Victori
Canticum David. LXIV.

Audi Deus vocem meam loquentis: à timore inimici ſerva vitam meam.

Abſconde me à conſilio malignorum, à tumultu operantium iniquitatem.

Quia exacuerunt quaſi gladium linguam ſuam: tetenderunt ſagittam ſuam verbum amariſſimum, ut ſagittarent in abſconditis ſimplicem.

Subitò ſagittabunt eum, & non timebunt: confortaverunt ſibi ſermonem peſſimum.

Narraverunt ut abſconderent laqueos: dixerunt: Quis videbit eos?

Scrutati ſunt iniquitates: defecerunt ſcrutantes ſcrutinio,

Vulgata hod.

In finem,
1. Pſalmus David. LXIII.

2. Exaudi Deus orationem meam cùm deprecor: à timore inimici eripe animam meam.

3. Protexiſti me à conventu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.

4. Quia exacuerunt ut gladium linguas ſuas: intenderunt arcum rem amaram, 5. ut ſagittent in occultis immaculatum.

6. Subitò ſagittabunt eum, & non timebunt: firmaverunt ſibi ſermonem nequam.

Narraverunt ut abſconderent laqueos: dixerunt: Quis videbit eos?

7. Scrutati ſunt iniquitates: defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Pſalt. Rom. & Corb. delent *ipſi*, cum Caſſiod. Nil legitur apud Auguſt. Hilarius in expoſit. p. 156. f. ait: *Pſalmi ſuperſcriptio hiſtoriam non continet; ſimplex eſt... tantùm per id quod* In finem *præſcribitur.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Ita legitur, *dum tribulor*, in Pſalt. Moz. & Carnut. Apud Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. *cùm tribulor*, ut in Pſalt. Coislin. Corb. & Rom. Fabri; in Rom. Martian. *cùm deprecor.* In Vatic. apud Hilar. *cùm deprecor ad te*, &c. ut in Vulg. Apud. Aug. *dum tribulor: à timore inimici erue anim. meam.* In Gr..... ἐν τῷ δέεσθαί με πρός σε· ἀπὸ φόβυ ἐχθρῦ ἐξελῦ τὴν, &c.

℣. 3. Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. legunt, *Protexiſti me à conventu*, cum Pſalt. Rom. &c. in Mediolan. *à converſatione.* In Gr. Ἐσκέπασάς με ἀπὸ συςροφῆς, &c. Ald. & Compl. Σκέπασόν με. Brev. Moz. præponit &, huic, *à multitudine;* at in Gr. deeſt.

℣. 4. Pſalt. Moz. hab. *arcum ſuum.* Rom. Vulgatæ conſonat cum Coislin. Corb. & Caſſiodoro. Pſ. Vatic. apud Hilar. legit: *Qui exacuerunt ut glad. linguam ſuam*, &c. ut in Vulg. Hilarius in comment. *Qui exacuerunt ut glad. linguas ſuas*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Quia exacuerunt tanquam gladium linguas*, &c. Gr. Οἵτινες ἠκόνησαν ὡς ῥομφαίαν τὰς, &c.

℣. 5. Sic Hilar. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Auguſt. verò in eund. *ut ſagittarent in abſcondito immaculatum.* Pſalt. Moz. Rom. Coislin. &c. Vulgatæ congruunt cum Caſſiod. Græc. τῦ κατατοξεῦσαι ἐν ἀποκρύφοις ἄμωμον.

℣. 6. Ita legit Hilar. in hunc Pſ. præter unum *ſubitò*, loco *derepente.* Itidem in Pſalt. Rom. Coislin. Carnut. & Mozarab. Mediolan. verò hab. infra, *Diſpoſuerunt ut abſconderent*, &c. Sic etiam Caſſiod. cum hoc ult. *Quis videbit nos?* Similiter in Pſalt. Corb. *Quis videbit nos?* ſed habet ſup. *diſputaverunt*, non *diſpoſuerunt.* Auguſt. in eund. Pſ. ita: *Repente ſagittabunt eum, & non timebunt: obfirmaverunt ſibi ſermonem malignum. Narraverunt ut abſconderent muſcipulas: dixerunt: Quis videbit eas?* S. Paulinus epiſt. 12. p. 61. c. *Diſputaverunt enim ut abſcond. laqueos*, &c. Gr. Ἐξάπινα κατατοξεύσυσιν..... ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν. Διηγήσαντο τῦ κρύψαι παγίδας· εἶπαν· Τίς ὄψεται αὐτύς;

℣. 7. Pſalt. Corb. *Scrutati ſunt iniquitates: & defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Accedet homo, & cor altum.* Rom. *Scrutati ſunt iniquitatem: defec. ſcrut. ſcrutinium. Accedet homo ad cor altum.* Coislin. *Perſcrutati ſunt iniquitatem.... Accedit homo, & cor altum.* Sic etiam in Moz. *Perſcrutati ſunt;* ſed habet *ſcrutinium*, cum Mediolan. & Caſſiod. Hilarius in hunc. Pſ. legit: *Perſcrutati ſunt iniquitates* (cod. Reg. *iniquitatem:*) *defec....: ſcrutinio. Accedet homo, & cor altum.* Auguſt. in eund. Pſ. *Perſcrutati ſunt iniquitatem: defecerunt ſcrutantes ſcrutationes. Accedet homo, & cor altum.* Similiter in Pſalt. Carnut. *& cor altum.* In Gr. Ἐξηρεύνησαν ἀνομίαν· ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσει (Ald. & Compl. ἐξερευνήσεις.) Προσελεύσεται ἄνθρωπος, καὶ καρδία βαθεῖα.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA. *Ex Mſ. Sangerm.*
Accedet homo ad cor altum : 8. & exaltabitur Deus.	*Et cogitationibus ſingulorum, & corde profundo.*	Accedet homo, & cor altum : 8. & exaltabitur Deus.
Sagittæ parvulorum factæ ſunt plagæ eorum : 9. & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum.	*Sagittabit ergo eos Deus jaculo repentino : inferentur plagæ eorum, & corruent in ſemetipſos plagis ſuis.*	Sagittæ infantium factæ ſunt plagæ eorum : 9. & pro nihilo habuerunt eum, & infirmatæ ſunt ipſos linguæ eorum.
Conturbati ſunt omnes qui videbant eos : 10. & timuit omnis homo.	*Fugient omnes qui viderint eos, & timebunt omnes homines :*	Conturbati ſunt omnes qui videbant eos : 10. & timuit omnis homo.
Et annuntiaverunt opera Dei : & facta ejus intellexerunt.	*Et annuntiabunt opus Dei, & opera ejus intelligent.*	Et adnuntiaverunt opera Dei : & facta ejus non intellexerunt.
11. Lætabitur juſtus in Domino, & ſperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.	*Lætabitur juſtus in Domino, & ſperabit in eo : & exſultabunt omnes recti corde.*	11. Lætabitur juſtus in Domino, & ſperavit in eo, & laudabuntur omnes, qui recto ſunt corde.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. Sic Ambroſ. l. 1. de Jac. c. 8. to. 1. 457. a. & to. 2. 873. e. item Auguſt. in hunc Pſ. & in Pſ. 56. n. 13. At Hilar. in eund. Pſ. legit, *Sagittæ parvulorum*, cum S. Paulino, epiſt. 37. p. 228. c. rurſuſque Hilar. in Pſ. 118. & 143. pp. 373. c. 557. f. Similiter Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. 642. c. notatque in Græco legi *Sagitta parvulorum : ſed ſi ſic dicamus*, inquit, *non reſonat in Latino : Sagitta parvulorum factæ ſunt plagæ eorum.* In ed. Rom. Βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ, &c.

℣. 9. Pſalt. Corb. *& pro nihilo habuerunt contra ipſos lingua eorum. Conturbati ſunt*, &c. ſed abraſa videtur ibid. litterula una poſt *lingua*, quaſi ſcriptum fuiſſet primitus *linguæ*, vel *linguas*. Rom. & Carnut. *& pro nihilo habuerunt contra eos linguæ ipſorum. Conturbati ſunt omnes*, &c. Coislin. *& pro nihilum habuerunt eum contra ipſa ipſos* (l. *ipſos ipſa*) *lingua eorum.* Hilar. in hunc Pſ. *& nihil habuerunt contra ipſos linguæ eorum. Conturbati ſunt omnes*, &c. Auguſt. verò & Caſſiod. in eund. Pſ. legunt : *& infirmatæ ſunt ſuper eos linguæ eorum*, &c. ut in Vulg. omiſſis his quæ antecedunt. Similiter in Brev. Moz. *& infirmatæ ſunt ſuper eos.* Apud S. Paulin. ep. 37. p. 228. c. *ita infirmati ſunt ictus* (Mſ. Vat. *jactus*) *eorum.* In Gr. καὶ ἐξεθένησαν αὐτὸν αἱ γλῶσσαι αὐτῶν. Ἐταράχθησαν πάντες, &c. al. ἐξουθένησαν ἐπ᾽ αὐτοὺς.

℣. 10. Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. concordant cum Vulg. Sic etiam in Pſalt. Rom. Corb. &c. & Gr. nec alibi reperitur negatio ante *intellexerunt*, præterquam in Pſalt. Sangerm.

℣. 11. Auguſt. in hunc Pſ. *Lætabitur..... & ſperabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti ſunt corde*; infra, *omnes recti corde* : at ſerm. 21. to. 5. 110. b. ſic : *Jocundabitur juſtus in Domino, & ſperabit in eo, & gloriabuntur omnes recti corde.* Hilarius, & Caſſiod. in eund. Pſ. cum Vulgata concinunt. Gr. Εὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπιεῖ ἐπ᾽ αὐτὸν, καὶ ἐπαινεθήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA. *Ex Mſ. Sangerm.*
In finem, Pſalmus David, 1. Canticum Jeremiæ & Ezechielis populo tranſmigrationis, cùm inciperent exire. LXIV.	*Victori Carmen David Cantici. LXV.*	In finem, 1. Pſalmus Jeremiæ & Ezechiel profectionis. LXIV.
2. TE decet hymnus Deus in Sion : & tibi reddetur votum in Jeruſalem.	*TIbi ſilet laus Deus in Sion, & tibi reddetur votum.*	2. TE decet hymnum Deus in Sion : & tibi reddentur vota in Jeruſalem.
3. Exaudi orationem meam : ad te omnis caro veniet.	*Exaudi orationem, donec ad te omnis caro veniat.*	3. Exaudi orationem meam : ad te omnis caro veniet.
4. Verba iniquorum prævaluerunt ſuper nos : & impietatibus noſtris tu propitiaberis.	*Verba iniquitatum prævaluerunt adverſùm me : ſceleribus noſtris tu propitiaberis.*	4. Verba iniquorum prævaluerunt ſuper nos : & impietatibus noſtris tu propitiaberis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hilar. in hunc Pſ. col. 162. f. hab. *In finem*; exinde col. 173. a. *Pſalmus Cantici.* Brev. Moz. *In finem, Canticum, Pſalmus David.* Pſalt. Rom. Fabri, cum Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *In finem, Pſalmus David.* Rom. Martian. addit : *Canticum Jeremiæ & Aggæi de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficiſci.* Coislin. *In finem, Pſ. David, Canticum Jeremiæ, & Ezechiel, & populi peregrinationis.* Corb. *In finem, Pſalmus David, Canticum Jeremiæ & Ezechiel de verbo peregrinationis, quando proficiſci cœperunt.* Carnut. *Jeremiæ & Ezechiel de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficiſci.* Auguſt. in hunc Pſ. *In finem, Pſ. David, Cant. Jerem. & Ezech. ex populo tranſmigrationis, cùm inciperent exire.* Itidem apud Caſſiod. ſi excipias ſeqq. *de populo..... cùm inciperent proficiſci.* In ed. Rom. ſimpliciter : Εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ, Ὠδή. At in edd. Ald. & Compl. Εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς ᾠδῆς... Ὠδὴ Ἰερεμίου καὶ Ἰεζεκιὴλ τοῦ λαοῦ τῆς παροικίας, ὅτε ἔμελλον ἐκπορεύεσθαι.

℣. 2. Hilarius in hunc Pſ. *Tibi decet hymnus Deus*, &c. ut in Vulg. Pſ. verò è Mſ. Vat. ap. ipſum, cum Pſalt. Rom. *Te decet*, &c. Coislin. *Te decet hymnum Domine Deus in Sion*, &c. ut in Vulg. Corb. *Te decet hymnum Deus..... & tibi redditur votum in Jeruſ.* ſcriptum erat *hymnus*, at ſic emendatum eſt, *hymnu*, eadem manu. Ambroſ. in Pſ. 47. to. 1. 937. d. ait : *In Sion hymnus Deum decet ; & votum ei ſolvitur in Jeruſalem :* & l. 1. offic. to. 2. 10. a. *Te decet hymnus Deus in Sion ; vel Græcè*, inquit, Σοὶ πρέπει ὕμνος ὁ Θεὸς ἐν Σιών· uti nunc habetur in ed. Rom. Auguſt. & Caſſiod. Vulgatæ congruunt ; quidam tamen Mſs. Auguſt. ferunt, *& ibi reddetur*, non *tibi* ; nec improbabile eſt, conſiderata interpretandi ratione, ita legiſſe Auguſtinum. In Gr. conſtanter καὶ σοὶ, ſed omittitur vox *Jeruſalem*, ſaltem in ed. Rom. nam edd. Ald. & Compl. habent εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ.

℣. 3. Suffragantur Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. &c. Hilar. verò cum Pſ. Vatic. legit : *Exaudi orationem : ad te*, &c. tum addit : *non enim ſubſequitur* meam, *ut dicentis perſona poſſit intelligi : licet enim multi tanquam hoc deeſſet addiderint, non tamen in authenticis exſtat : Propheta enim non ſuo ſenſu, ſed inſpiratus loquitur :* tollit quoque *meam* ſupra in Pſ. 59. col. 140. e. 141. a. Apud Ambroſ. l. de fide reſur. to. 2. col. 1170. a. ut ſup. *ad te enim omnis caro veniet.* Victorin. Afr. l. 3. adv. Arium, p. 276. a. delet *enim* ; delet pariter Gr. ſed habet ſup. προσευχῆς μου.

℣. 4. Succinit Pſalt. Rom. cum Pſ. Vat. apud Hilar. & Caſſiodoro. At Hilarius in enarrat. legit : *Verba iniquorum invaluerunt ſuper nos : & impietates noſtras tu propitiabis.* Auguſt. in eund. Pſ. *Sermones iniquorum præval. ſuper nos : & impietates noſtras tu propitiaberis :* omnes libri hîc habent *propitiaberis*, ſed infra plerique, *propitiabis.* Brev. Moz. *Verba iniq. præval. adverſùs nos*, &c. Gr. Λόγοι ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς· καὶ τὰς ἀσεβείας ἡμῶν σὺ ἱλάσῃ.

Ex Ms. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
5. Beatus, quem elegisti, & adsumpsisti : inhabitabit in tabernaculis tuis :	*Beatus, quem elegeris, & susceperis : habitabit enim in atriis tuis.*	5. Beatus, quem elegisti, & assumpsisti : inhabitabit in atriis tuis.
Replebitur in bonis domus tuæ : sanctum est templum tuum, 6. mirabile in æquitate.	*Replebimur bonis domus tuæ : sanctificatione templi tui. Terribilis in justitia*	Replebimur in bonis domus tuæ : sanctum est templum tuum, 6. mirabile in æquitate.
Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè.	*Exaudi nos, Deus salvator noster, confidentia omnium finium terræ, & maris longinqui.*	Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè.
7. Præparans montes in virtute tua, * adcinctus in potentia : 8. qui conturbas fundum maris, sonum fluctuum ejus quis sustinebit?	*Præparans montes in virtute sua, accinctus fortitudine : compescens sonitum maris, fremitum fluctuum ejus,*	7. Præparans montes in virtute tua, accinctus potentiâ : 8. qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus.
Turbabuntur gentes, 9. & timebunt omnes qui habitant fines terræ à signis tuis : exitus matutini & vespere delectaberis.	*Et multitudinem gentium. Et timebunt qui habitant in extremis à signis tuis : egressus matutino & vesperi laudantes facies.*	Turbabuntur gentes, 9. & timebunt qui habitant terminos à signis tuis : exitus matutini & vespere delectabis.
10. Visitasti terram & inebriasti eam : multiplicasti locupletare eam.	*Visitasti terram & irrigasti eam : ubertate dita eam.*	10. Visitasti terram & inebriasti eam : multiplicasti locupletare eam.
Flumen Dei repletum est aquâ, parasti cibum eorum : quoniam sic est præparatio tua.	*Rivus Dei plenus aquâ : præparabis frumentum eorum, quia sic fundasti eam.*	Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum : quoniam ita est præparatio ejus.
11. Rivos ejus inebriasti, multiplica Domine generationes ejus : in stillicidiis ejus lætabitur, dum exorietur.	*Sulcos ejus inebria, multiplica fruges ejus : pluviis irriga eam, germini ejus benedic.*	11. Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus : in stillicidiis ejus lætabitur germinans.

* *Ms.* adcinctos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Psalt. Rom. Coislin. Moz. Corb. & Vat. ap. Hilar. constanter hab. *inhabitabit in tabernaculis tuis. Replebimur*, &c. ut sup. Sic etiam Cassiod. in hunc Ps. Item Ambros. l. de bono mort. c. 12. to. 1. 412. c. & l. 1. de Jac. c. 8. col. 458. d. & epist. 29. col. 905. e. *Replebimur in bonis domus tuæ.* At Hilarius in Ps. 138. col. 521. f. *Replebimur ab ubertate domus tuæ :* & in Ps. 126. col. 417. b. *sanctum templum tuum, mirab.* &c. supra verò in hunc Ps. 64. sic : *Beatus, quem eleg. & assump. ut inhabitet* (paulò post, *inhabitabit*) *in tabernaculis tuis. Replebimur in bonis..... sanctum est templ.* &c. Aug. in eund. Ps. *inhabitabit in atriis tuis. Replebimur..... sanctum templum tuum.* Gr. κατασκηνώσει ἐν ταῖς αὐλαῖς σου. Πλησθησόμεθα ἐν..... ἅγιος ὁ ναός σου.

℣. 6. Sic hab. Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. &c. August. verò in eund. Ps. sic : *mirabile* (inf. *admirabile*) *in justitia. Exaudi nos Deus salvator noster*, &c. ut supra : & quæst. 35. in Levit. to. 3. 506. a. *Exaudi nos Deus sanitatum nostrarum.* Gr. θαυμαστὸς ἐν δικαιοσύνῃ. Ἐπάκουσον ἡμῶν ὁ Θεὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, &c.

℣. 7. Hilarius in hunc Ps. & in Ps. 143. col. 557. c. Vulgatæ congruit. Sic etiam Cassiod. cum Psalt. Rom. &c. At Aug. in eund. Ps. leg. *Præparans montes in fortitudine sua, circumcinctus in potentatu.* Gr. Ἑτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύϊ σου, περιεζωσμένος ἐν δυναστείᾳ. Ald. & Compl. hab. ἰσχύϊ αὐτοῦ.

℣. 8. Sic est in Psalt. Mediol. & Carnut. Sic etiam in Rom. & Moz. addito uno *autem*, ad *sonum*. Corb. hab. *qui conturbas profundum maris*, &c. ut in textu Sang. Psalmus è Ms. Vat. ap. Hilar. non differt à Vulg. neque Hilar. ipse in exposit. nisi quòd habet *fundum*, ut supra. Aug. in eund. Ps. *qui conturbas fundum maris, sonum fluctuum ejus quis sufferet?* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 642. c. ait : *In Græco additum scribitis*, quis sustinebit? *quod superfluum est : subauditur enim : Qui conturbas profundum maris, & conturbas sonum fluctuum ejus.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 22. p. 104. b. *qui conturbas fundum maris, sonum autem fluctuum ejus tu mitigas.* Itidem in Psalt. Coislin. detracto uno *autem*. Græc. ὁ συνταράσσων τὸ κῦτος τῆς θαλάσσης, ἤχους κυμάτων αὐτῆς. Ταραχθήσονται, &c. Ald. verò & Compl. post αὐτῆς, subdunt τίς ὑποστήσεται; dein Ταραχ. &c.

℣. 9. Ita legit Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Fabri. Sic etiam in Rom. Martian. si excipias vocem *vesperi*. In Coislin. similiter & Corb. præter duo, *inhabitant*, & *vespere*. In Mozarab. *& timeb. omnes qui inhabitant fines terræ à..... vesperi delectabis.* Item in Mediolan. & Carnut. *fines terræ ;* Ps. autem è Ms. Vat. ap. Hilar. hab. *& timebunt omnes qui habitant fines à signis tuis..... & vespere delectationis.* Hilarius ipse in enarrat. col. 168. b. *& timebunt qui inhabitant fines à signis tuis..... & vesperæ delectationes :* tum addit : *Non subjecit Scriptura, ut assolet*, fines terræ; *non enim hîc de terræ finibus loquebatur. Dehinc ergo sermonis ratio non patitur ut id adjectum existimemus.* At August. in eund. Ps. retinet vocem *terræ*, legitque : *& timebunt omnes qui inhabitant fines terræ à signis tuis : exitus manè & vespere delectabis.* Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1218. a. *exitus matutinos & vespere delectabis:* epist. verò 63. to. 2. 1042. a. *exitu matutino & vespere delectabis.* Gr. καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα ἀπὸ τῶν.... ἐξόδους πρωΐας καὶ ἑσπέρας τέρψεις.

℣. 10. Sic Hilarius cum Psalt. Coislin. & Rom. nisi quòd hab. in fine, *quia ita est præp. tua.* Sic etiam in Mozarab. supra verò ita : *Fluvius Dei repletus est aquâ.* In Corb. *Flumen.... est aquam.... quoniam ita est præparatio ejus.* Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. hab. *Flumen Dei repletum est aquis..... quoniam ita est præparatio ejus.* Similiter ap. Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1138. d. & epist. 63. to. 2. 1042. a. August. verò in hunc Ps. & q. 144. in Gen. to. 3. 413. c. legit : *Visitasti terram..... multiplicasti ditare eam. Fluvius Dei repletus est aquâ, parasti cibum illorum : quia ita est præparatio tua.* Sic etiam ap. Auct. op. imp. in Matth. hom. 48. p. 199. c. *multiplicasti ditare eam.* Apud Hieron. epist. ad Dardan. to. 2. 607. b. *multiplic. locupletare eam. Fluvius Dei repletus est aquis... quoniam sic est præparatio tua :* item in Isai. 30. to. 3. 260. a. *Fluvius Dei repletus est aquis :* & in Ezech. 47. col. 1057. a. *Flumen Dei repletum est aquis, præparasti cibum eorum : quia sic est præparatio tua :* epist. verò ad Sun. & Fret. to. 2. 642. c. *parasti cibum illorum : quon. ita est præparatio ejus ;* tum addit : *Et dicitis quòd in Græco non sit* ejus, *cùm in Hebræo* thechina *manifestè* præparationem ejus *significet.* Vigil. Taps. p. 747. b. *Fluvius Dei repletus est aquâ.* Cassiod. in hunc Ps. *Flumen Dei repletum est aquis..... ita est præp. tua :* vox etiam *tua* habetur in Psalt. Mediolan. In Gr..... ἐπληρώθη ὑδάτων, ἡτοίμασας τὴν τροφὴν αὐτῶν· ὅτι οὕτως ἡ ἑτοιμασία.

℣. 11. Psalt. Corb. *Rivos ejus inebria, multiplica generationes ejus : in stillicidiis suis lætabitur, cùm exorietur.* Rom. *Rivos ejus inebrians, multiplicans generationes ejus : in stillicidiis suis lætabitur, dum exorietur.* Coislin. *Sulcos ejus inebrians, multiplicas genemina ejus : in stillicidiis ejus lætabitur, cùm exorietur.* Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. *Rivos ejus inebria, multiplica generationes ejus : in stillicidiis ejus lætabitur exoriens.* Similiter ap. Hilar. ipsum & Cassiod. in eund. Ps. hoc excepto, *cùm exorietur.* Item ap. Ambros. in Ps. 118. p. 1138. c. & S. Paulinum epist. 44. p. 264. a. *Rivos ejus inebria, multiplica generationes tuas ;* Ambr. *ejus.* August. in hunc Ps. *Sulcos ejus inebria, multiplica*

VULGATA HOD.

12. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ : & campi tui replebuntur ubertate.

13. Pinguefcent ſpecioſa deſerti : & exſultatione colles accingentur.

14. Induti ſunt arietes ovium, & valles abundabunt frumento : clamabunt, etenim hymnum dicent.

HEBR.

Volvetur annus in bonitate tua, & veſtigia tua rorabunt pinguedine.

Pingueſcent paſcua deſerti, & exſultatione colles accingentur.

Veſtientur agnis greges : & valles plenæ erunt frumento, coæquabuntur, & canent.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm.

12. Benedicens coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertatem.

13. Pingueſcent fines deſerti : & exſultatione colles accingentur.

14. Induti ſunt arietes ovium, & convalles abundabunt frumento : etenim clamabunt, & hymnum dicent.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

generationes ejus : in ſtillicid. ſuis lætab. cùm exorietur. Pſalt. etiam Mediolan. & Carnut. hab. *in ſtillicidiis ſuis..... cùm exorietur.* Itidem in Mozarab. cum hoc, *generationes ejus.* In Gr. Τὺς αὔλακας ἀυτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα ἀυτῆς· ἐν ταῖς σαγόσιν ἀυτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλυσα.

℣. 12. Sic hab. Pſalt. Rom. Fabri. Rom. verò Martianæi cum Moz. *Benedices coronam*, &c. ut ſup. Sic etiam Tichon. reg. 5. p. 61. g. & Ambroſ. l. de inſtit. virg. col. 269. f. Item Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gaud. Brix. ſerm. 3. pag. 949. b. In Pſalt. Coislin. *Benedicis coronæ*, &c. in Corb. *Benedicens coronam.* In Gr. Εὐλογήσεις τὸν σέφανον, &c.

℣. 13. Accinunt magno conſenſu Hilarius, Auguſtinus, & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Ambroſ. l. de inſtit. virg. to. 2. 269. f. 270. a. & S. Paulinus, ep. 44. p. 269. a. cum Pſalt. Rom. Coislin. Corb. Mediol. Carnut. & Moz. In Gr. Πιανθήσεται τὰ ὄρη τῆς ἐρήμυ, &c. Ald. & Compl. cum Symm. τὰ ὡραῖα.

℣. 14. Ita legunt Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Sic etiam Ambroſ. l. de inſtit. virg. to. 2. 270. a. excepto verbo *abundant* ; ſed paulò ſupra *abundabunt.* Itidem Auguſt. in eund. Pſ. *& convalles abundabunt* ; ſubinde, *clamabunt, etenim hymn. dicent.* Pſalt. vet. *& convalles abundant frumenta : etenim clamabunt, & hymnum dicent.* Gr. καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνῦσι σῖτον· κεκράξονται, καὶ γὰρ ὑμνήσυσι.

VULGATA HOD.

In finem,
1. Canticum Pſalmi reſurrectionis.
LXV.

Jubilate Deo omnis terra, 2. pſalmum dicite nomini ejus : date gloriam laudi ejus.

3. Dicite Deo : Quàm terribilia ſunt opera tua Domine ! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

4. Omnis terra adoret te, & pſallat tibi : pſalmum dicat nomini tuo.

5. Venite, & videte opera Dei : terribilis in conſiliis ſuper filios hominum.

6. Qui convertit mare in aridam, in flumine pertranſibunt pede : ibi lætabimur in ipſo.

HEBR.

Victori
Canticum Pſalmi. LXVI.

Jubilate Deo omnis terra, cantate gloriam nomini ejus : date gloriam laudi ejus.

Dicite Deo : Quàm terribile opus tuum ? in multitudine fortitudinis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te, & cantet tibi : cantet nomini tuo. SEMPER.

Venite, & videte opera Dei : terribilia conſilia ſuper filios hominum.

Convertit mare in aridam, in flumine pertranſibunt pede : ibi lætabimur in eo.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm.

In finem,
1. Canticum, Pſalmus reſurrectionis ipſi David. LXV.

* Jubilate Deo omnis terra, 2. pſalmum dicite nomini ejus :

3. Dicite Deo : Quàm terribilia ſunt opera tua ! in multitudinem virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

4. Omnis terra adorent tibi, & pſallant tibi : pſalmum dicant nomini tuo, Altiſſime. DIAPSALMA.

5. Venite, & videte opera Dei : quàm terribilis in conſiliis ſuper filios hominum.

6. Qui convertit mare in aridam, & flumina pertranſiet pede : ibi lætabimur in ipſo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. Fabri : *In finem, Pſalmus David.* Rom. Martianæi addit, *Canticum reſurrectionis.* Mozarab. *In finem, Pſalmus Cantici David.* Coislin. *In finem, Canticum Pſalmi reſurrectionis.* Corb. *In finem, Canticum Pſalmi David reſurrectionis.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *In finem, Canticum Pſalmi.* Hilarius ipſe initio expoſitionis ait : *Superſcriptio Pſalmi à ſuperiore eo diſtat, quòd in ſe habet* Canticum Pſalmi, *cùm in anteriore* Pſalmus Cantici *editus ſit : cæterùm æqualiter præſcribuntur,* In finem. Auguſt. in eund. Pſ. cum Vulg. *In finem, Canticum Pſalmi reſurrectionis.* Caſſiod. *In finem, Pſalmus David, Canticum reſurrectionis.* Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ὠδὴ Ψαλμῦ ἀναςάσεως. Vide Ambroſ. in Pſ. 36. to. 1. 777. c.

* ℣. 2. Sic Hilar. cum Pſalt. Rom. at Rom. addit cum Vulg. *date gloriam laudi ejus* ; Hilar. autem cum Pſ. è Mſ. Vatic. *date glor. laudationi ejus* ; Gr. αἰνέσει ἀυτῦ. Mozarab. *Jubilate Domino omnis terra, pſalmum dicite nomen ejus.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Gr. *Jubilate Deo omnis terra, pſallite autem nomini ejus : date glor. laudi ejus.* Caſſiod. Vulgatæ favet. Obſervat Hilarius ubi ſup. col. 173. f. 174. a. *in Latinis codicibus legi :* Jubilate Deo omnis terra..... *In Græcis verò libris*, inquit, *qui ex Hebræo proximi ſunt, non eadem ſignificantia ſcribitur, namque ita ſe habent :* Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ· *& cum illis* ἀλαλαγμός, *quem Latinè* jubilum *ponunt, ſignificat vocem exercitus prœliantis, aut in concurſu proterentis hoſtem, aut ſucceſſum victoriæ exſultationis voce teſtantis.*

℣. 3. Sic in Brev. Mozarab. eſt. Ita etiam ap. Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſicut in Pſalt. Coislin. Corb. & Rom. hoc excepto, *in multitudine.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. addit *Domine*, ad *opera tua*, cum Vulg. deeſt verò in Gr. Auguſt. in eund. Pſ. legit : *Dicite Deo : Quàm timenda ſunt* (inf. *metuenda ſunt*) *opera tua ! in multitudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui.*

℣. 4. Sic in Pſalt. Corb. præter hoc, *adorent te.* Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. & Coislin. addunt etiam *Altiſſime* in fine ; cætera ut in Vulg. Similiter in Mozarab. niſi quòd hab. *pſalmum dicant.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. ſic : *Omnes terræ adorent te, & pſallant tibi : pſalmum dicant nomini tuo*, abſque ſeq. *Altiſſime.* Auguſt. in hunc Pſ. *Omnis terra adoret te, & pſallat tibi : pſallat nomini tuo, Altiſſime :* at Locut. 37. de Exodo, to. 3. col. 342. f. *Omnis terra adorent te ;* tum addit : *Omnis terra dictum eſt, pro hominibus qui ſunt in terra.* In Gr. Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι, καὶ ψαλάτωσάν σοι· ψαλάτωσαν τῷ ὀνόματί σου· Ald. & Compl. addunt, Ὕψιςε. Item ſequitur illic Διάψαλμα, ſicut in Pſalt. Rom. Corb. & apud Hilarium.

℣. 5. Sic in Pſalt. Corb. eſt ; ſicut etiam in Rom. & ap. Caſſiod. ſi excipias *opera Domini.* Vox pariter *Domini* eſt in Coislin. & Moz. necnon ap. Hilar. & Auguſt. in hunc Pſ. ſed abſque conjunct. *quàm*, quæ pariter omittitur ab Ambroſ. l. de inſtit. virg. to. 2. 254. d. legitur tamen ap. Hilarium inf. col. 177. a. 179. c. Gr. Vulgatæ conſonat ; editt. verò Ald. & Compl. hab. ὡς φοβερός.

℣. 6. Pſalt. Coislin. hab. *& flumen pertranſivit pede ;*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. 7. Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt : qui exacerbant te non exaltentur in se. Diapsalma.	*Qui dominatur in fortitudine sua à sæculo, oculi ejus gentes aspiciunt : qui increduli sunt, non exaltentur in semetipsis.* Semper.	7. Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt : qui exasperant non exaltentur in semetipsis.
8. Benedicite gentes Deum nostrum : & obaudite vocem laudis ejus :	*Benedicite populi Deo nostro, & auditam facite vocem laudis ejus :*	8. Benedicite gentes Deum nostrum : & auditam facite vocem laudis ejus,
9. Qui posuit animam meam ad vitam : & non dedit in commotione pedes meos.	*Qui posuit animam nostram in vitam, & non dedit in commotionem pedes nostros.*	9. Qui posuit animam meam ad vitam : & non dedit in commotionem pedes meos.
10. Quoniam probasti nos Deus : igne nos examinasti, sicut in igne examinatur argentum.	*Probasti enim nos Deus : igne nos conflasti, sicut conflatur argentum.*	10. Quoniam probasti nos Deus : igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.
11. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro : 12. superposuisti homines super capita nostra.	*Introduxisti nos in obsidionem, posuisti stridorem in dorso nostro : imposuisti homines super caput nostrum.*	11. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro : 12. imposuisti homines super capita nostra.
**Ms. Transibimus.* * Transivimus per ignem & aquam : & induxisti nos in refrigerium.	*Transivimus per ignem & aquam : & eduxisti nos in refrigerium.*	Transivimus per ignem & aquam : & eduxisti nos in refrigerium.
13. Et introibo in domum tuam in holocaustis : reddam tibi vota mea, 14. quæ dixerunt labia mea,	*Ingrediar domum tuam in holocaustis : reddam tibi vota mea, quæ promiserunt labia mea,*	13. Introibo in domum tuam in holocaustis : reddam tibi vota mea, 14. quæ distinxerunt labia mea.
Et locutum est os meum, in tribulatione mea.	*Et locutum est os meum, cùm tribularer.*	Et locutum est os meum, in tribulatione mea.
15. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso & arietibus : offeram tibi boves cum hircis. Diapsalma.	*Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum : faciam boves cum hircis.* Semper.	15. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum : offeram tibi boves cum hircis.

Notæ ad Versionem antiquam.

reliqua ut in Vulg. Carnut. & *flumina pertransit pede.* Corb. & *flumina pertransiit pede.* Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. *in flumine perambulabunt pede.* Rom. & Mediolan. & *flumina pertransibunt pede :* præterea Rom. addit, *ibi lætabimur in idipsum.* Cassiod. Romano consonat : Hilarius Vulgatæ ; paulò post tamen legit, *transibunt pede.* August. in eund. Ps. *pertransibunt pede : ibi jocundabimur in ipso.* Gr. ἐν ποταμῷ διελεύσονται ποδί· ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ.

℣. 7. Sic in Psalt. Rom. Fabri, Corb. & ap. Cassiod. præter ult. ista, *qui in ira provocant non exaltentur in semetipsis.* Sic etiam in Coislin. si excipias ult. *in se*, vel *in sese*, ut videtur scriptum. In Rom. Martian. Mediolan. & Carnut. *qui in iram provocant non exalt.* &c. Itidem in Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. sed cum ult. *in se.* August. in hunc Ps. leg. *qui amaricant non exaltentur in semetipsis* ; inf. *in se ipsis.* Gr. οἱ παραπικραίνοντες μὴ..... ἐν ἑαυτοῖς. Hilarius verò in eund. Ps. col. 177. d. ita : *Qui dominabitur in potentia sua in æternum, oculi ejus..... qui in iram provocant non exaltentur in se :* & post pauca, col. 178. a. ait : *Sed ut in pluribus, nunc quoque Latinitas nostra non satis propriè significationem dicti Græci elocuta est : quod enim nobiscum scribitur :* Qui dominabitur in virtute sua in æternum, *in Græcis ita legitur :* Τῷ δεσπόζοντι ἐν δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος· *quod nobiscum* in æternum, *id simplex, & in omne tempus, sine definitionis alicujus proprietate, commune est : quod cum illis* τοῦ αἰῶνος, *id certi & designati* sæculi *significationem habet. Diapsalma* autem pariter subsequitur cùm in Psalt. Rom. Martian. Coislin. & Corb. tum in Gr. & apud Hilar. deest autem in Rom. Fabri ; nec legitur apud Aug. & Cassiod.

℣. 8. Ita legit Hilar. cum Psalt. Moz. Corb. & Rom. Martianæi. Rom. verò Fabri : & *obaudite voci laudis ejus.* Missale Rom. ad Offert. Dom. 5. post Pascha : *Benedicite gentes Dominum Deum nostrum : & obaudite vocem*, &c. Ambros. in Ps. 36. to. 1. 813. c. cum Gr. *Benedicite gentes Deum nostrum.* Similiter Aug. & Cassiod. in hunc Ps. sed addunt : & *audite vocem laudis ejus.* Psalt. Coislin. *Benedicite gentes Deo nostro : & oboedite voci laudi ejus.* Observat Hilar. sup. col. 179. d. *à Græcis ita dictum*, καὶ ἀκουτίσατε τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ. Sic etiam hodie legitur in ed. Rom. LXX. Apud Symm. ἀκουστὴν ποιεῖτε, ut in Vulg.

℣. 9. Hilar. in hunc Ps. & *non dedit commoveri pedes meos.* Sic etiam in Miss. Rom. ad Offert. Dom. 5. post Pascha. Concinit Ambr. in Ps. 61. to. 1. 962. c. necnon Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Coislin. Corb. Moz. & Rom. Martian. In Rom. Fabri, & *non dedit in commoveri ped.* &c. Apud August. in eund. Ps. *Qui pos. anim. meam in vitam* (Mss. constanter *in vita :*) & *non dedit in motum pedes meos.* Gr. Τοῦ θεμένου τὴν ψυχήν μου εἰς ζωήν· καὶ μὴ δόντος εἰς σάλον τοὺς, &c.

℣. 10. Sic est in Psalt. Rom. & Corb. detracta præpositione *in*, ante vocem *igne.* Sic etiam in Coislin. necnon ap. Ambros. l. 2. de Jac. c. 11. col. 477. b. & ap. Cassiod. in hunc Ps. Psalm. autem è Ms. Vatic. ap. Hilar. delet *in igne*, sicut Hilar. ipse, col. 181. a. infra tamen addit *in igne.* Apud August. in eund. Ps. ita : *ignisti nos, sicut ignitur argentum.* Gr. ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται, &c.

℣. 11. Sic hab. Psalt. Rom. cum Cassiod. At August. in hunc Ps. *Induxisti nos in muscipulam*, &c. ut sup. Hilar. *in laqueum ;* paulòque post, *in dorsum nostrum.* Psalt. Coislin. *in dorsa nostra ;* Carnut. & Corb. *in conspectu nostro ;* præterea Corb. præponit &, verbo *induxisti.* Gr. hab. εἰς τὴν παγίδα..... ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν.

℣. 12. Psalt. Rom. & Corb. *imposuisti hominem super capita nostra. Transivimus per..... & induxisti nos*, &c. Sic etiam in Coislin. *imposuisti hominem.* In Mozarab. *posuisti homines..... & induxisti nos*, &c. Ps. è Ms. Vat. ap. Hilar. *imposuisti homines..... & induxisti nos*, &c. Hilarius verò in comment. & *eduxisti.* Ambrosius in Ps. 118. to. 1. 997. e. 998. c. & inf. 1097. c. 1225. d. & *induxisti nos*, &c. item supra, col. 477. b. 756. d. 789. e. *transivimus*, &c. August. & Cassiod. in hunc Ps. concordant cum Vulg. In Gr. ἐπεβίβασας ἀνθρώπους..... διήλθομεν..... καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς, &c.

℣. 13. Ita Ps. Vatic. ap. Hilarium. Rom. tollit 1. &. Similiter Mozarab. sed habet inf. *cum holocaustis.* Coislin. *cum holocaustis : ut reddam*, &c. Corb. *in holocaustis : ut reddam*, &c. Hilar. August. & Cassiod. in hunc Ps. Vulgatæ suffragantur cum Ambros. l. de Spir. S. to. 2. 650. b. & Gr.

℣. 14. Hilar. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. constanter legunt, *quæ distinxerunt*, &c. ut sup. Sic etiam Psalt. Rom. Corb. &c. Gr. ἃς διέστειλε, &c. ut in Lat.

℣. 15. Accinunt Hilar. August. & Cassiod. cum Psalt. Rom. Mediol. Carnut. & Coislin. Moz. autem scribit, *cum incensu & arietibus.* Corb. *cum incenso, arietibus*, &c. Ps. è Ms. Vat. ap. Hilar. *cum incensu arietum*, benè ; Hieronymus enim epist. ad Sun. & Fret. to. 2. 643. a. ait : *Invenisse vos dicitis :* cum incenso & arietibus, *sed malè ; in Hebræo enim* arietum. Auct. op. imp. in Matth. hom. 41. p.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
16. Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.	*Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecerit anima mea.*	16. Venite, & audite, & narrabo omnibus, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.	*Ex Mſ. Sangerm.*
17. Ad ipſum ore meo clamavi, & exaltavi ſub lingua mea.	*Ipſum ore meo invocavi, & exaltavi in lingua mea.*	17. Ad ipſum ore meo clamavi, & exſultavi ſub lingua mea.	
18. Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus.	*Iniquitatem ſi vidi in corde meo, non exaudiat Dominus.*	18. Iniquitatem ſi conſpexi in corde meo, non exaudiat.	
19. Propterea exaudivit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.	*Ideo exaudivit Deus, & attendit vocem deprecationis meæ.*	19. Propterea exaudivit me Deus, intendit voci orationis meæ.	
20. Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me.	*Benedictus Deus, qui non abſtulit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me.*	20. Benedictus Deus meus, qui non amovit deprecationem meam, & miſericordiam ſuam à me: & inluminet vultum ſuum ſuper nos.	

Notæ ad Versionem antiquam.

273. c. cum *incenſo & arietibus.* In ed. Rom. μετὰ θυμιάματος ϗ κριῶν· deinde ſic: ποιήσω σοι βόας μετὰ χιμάρων· editt. verò Ald. & Compl. ferunt ἀνοίσω σοι. Hilar. etiam loco cit. col. 182. f. ait: *Virtutem verbi ex Hebræo in Græcum demutati Latinus ſermo non tenuit: nam quod nobiſcum eſt*, offeram tibi boves cum hircis, *cum illis ita habetur*, ἀνοίσω σοι βόας μετὰ χειμάῤῥων· χείμαῤῥοι *cum Græcis, non proprium, ſed appellativum nomen hircorum eſt, & eorum maximè qui in ipſo hiemis tempore editi ſunt: & Scriptura hoc in loco tantùm* χειμάῤῥους *nuncupavit; cæteris autem locis* τράγους, *quos nos hircos dicimus, poſuit.* Vide plura ap. Hilar. *Diapſalma* ſubſequens ſimiliter habetur in Pſalt. Rom. Corb. Gr. & apud Hilar. non memoratur autem ab Aug. & Caſſiod.

℣. 16. Pſalt. Rom. cum Moz. *Venite, & audite, & narrabo vobis, omnes qui timetis Deum*, &c. Mozarab. *Dominum;* cui favet Coislin. cum Caſſiod. Sic etiam ap. Hilar. in comment. exceptis his, *& enarrabo..... qui tim. Deum.* Corb. hab. *Venite, audite, & narrabo vobis, omnes*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *Venite, & audite, & narrabo vobis, omnes qui timent Deum*, &c. Gr. πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν. Auguſt. in hunc Pſ. concinit cum Vulg. & Gr. Auct. verò l. de promiſſ. p. 2. c. 27. p. 153. c. leg. *Venite, & audite, & narrabo vobis, omnibus qui timetis Dominum*, &c.

℣. 17. Conſonant Pſalt. Mozar. & Rom. Fabri. Rom. verò Martian. hab. *& exaltavi*, &c. Coislin. *Ab ipſo ore meo clamavi, & exſultavi*, &c. Hilarius in hunc Pſ. *Ad ipſum clamavi ore meo, & exaltavi*, &c. Aug. & Caſſiod. in eund. Pſ. Vulgatæ favent. Græc. Πρὸς αὐτὸν τῷ στόματί μου ἐκέκραξα, ϗ ὕψωσα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν μου.

℣. 18. Sic in Pſalt. Rom. Moz. & Vatic. ap. Hilar. hoc excepto, *non exaudiet Deus;* Coisl. hab. *non exaudiat Deus;* Carnut. *non exaudiat Dominus.* Corb. *Iniquit. ſi conſpexi in..... non audiat Deus.* Hilarius in hunc Pſ. *Injuſtitiam ſi conſpexi... non exaudiat Deus;* inf. *Iniquitatem ſi*, &c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 12. e. *Iniquitatem ſi conſpexi..... non exaudiet Deus.* Auguſt. in eund. Pſ. *Iniquitatem ſi conſpexi* (inf. *aſpexi*) ..... *non exaudiat Dominus.* Caſſiod. *conſpexi... non exaudiat Deus.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. f. *Si iniquit. conſpexi..... non exaudiat Dominus.* Gr. Ἀδικίαν εἰ ἐθεώρουν..... μὴ εἰσακουσάτω Κύριος.

℣. 19. Ita in Pſalt. Corb. addito uno *&*, poſt *Deus.* Rom. Fabri delet *me*, legitque, *& intendit voci deprecat. meæ.* Rom. Martian. hab. *me.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *Propt. exaudivit Deus, & intendit voci orat. meæ.* Itidem Hilarius, Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſed addunt *me*, cum Brev. Mozarab. At Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. 643. a. τὸ *me* ſuperfluum eſſe dicit, tametſi legatur in Græco: ibid. etiam τῆς προσευχῆς μου. in Ald. & Compl. δεήσεως.

℣. 20. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. uſque ad verſic. *& inluminet*, &c. Ita etiam Caſſiod. hab. cum Pſalt. Rom. Coislin. & Moz. excepto uno *Dominus*, loco *Deus meus.* Hilarius cum Gr. *Benedictus Deus, qui*, &c. ut in textu. Itidem in Miſſali Rom. ad Offert. Dom. 5. poſt Paſcha ad hæc uſque, *& inluminet*, &c. quæ ultima verba non ſubnectuntur niſi in Mſ. Sangerm. quò fortè advecta ſunt ab oſcitante librario è ℣. 2. Pſalmi ſeq.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
In finem, 1. In hymnis, Pſalmus Cantici David. LXVI.	*Victori In Pſalmis Canticum Carminis. LXVII.*	In finem, 1. In hymnis, Pſalmus. LXVI.	*Ex Mſ. Sangerm.*
2. Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis: illuminet vultum ſuum ſuper nos, & miſereatur noſtri.	*Deus miſereatur noſtri, & benedicat nos: illuſtret faciem ſuam ſuper nos. Semper.*	2. Deus miſereatur nobis, & benedicat nos: inluminet vultum ſuum ſuper nos, & miſereatur nobis. Diapsalma.	
3. Ut cognoſcamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus ſalutare tuum.	*Ut nota fiat in terra via tua: in univerſis gentibus ſalus tua.*	3. Ut cognoſcamus in terram viam tuam, & in omnibus gentibus ſalutare tuum.	
4. Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.	*Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.*	4. Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.	

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Pſalt. Rom. addit *Cantici David*, cum Vulg. & Caſſiod. In Coislin. ſic: *In finem, In hymnis Cantici David.* Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *In finem, Hymnus, Pſalmus Cantici David.* Hilarius ipſe in enarrat. *In finem, Pſalmus Cantici.* Apud Auguſt. nil habetur. In Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ἐν ὕμνοις, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ. Ald. & Compl. Ψαλμὸς Ὠδῆς.

℣. 2. Ita Hilar. habet cum Pſalt. Corb. & Rom. Coislin. verò Vulgatæ congruit. Mozarab. delet hoc, *& miſereatur nobis*, cum Auguſt. apud quem initio, *Deus miſ. noſtri, & benedicat nos*, &c. Similiter apud Caſſiod. ſed in fine additur, *& miſereatur nobis*, quod abeſt à Gr. Subjicitur autem ibid. *Diapſalma*, ſicut in Pſalt. Rom. Fabri, Corb. Coislin. & apud Hilar. at deeſt in edd. Ald. & Compl. nec legitur in Pſalt. Rom. Martian. nec ap. Auguſt. nec ap. Caſſiod.

℣. 3. Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ accinunt, cum Pſalt. Rom. & Gr. Similiter hab. Coislin. niſi quòd addit *&*, poſt *tuam.* Obſervat Hilarius ubi ſup. col. 186. d. *in Græcis ita* eſſe: Τοῦ γνῶναι ἐν τῇ γῇ τὴν ὁδόν σου. *Inter* γνῶναι autem, inquit, *&* cognoſcamus, *id differt, quòd ſine perſonæ diffinitione eſt* γνῶναι.

℣. 4. Itidem Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum

Ex Mf. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
5. Lætentur & exfultent gentes: quoniam judicavit populos in æquitate, & gentes in terram diriget. DIAPSALMA.	*Lætentur & laudent gentes: quoniam judicas populos in æquitate, & gentium quæ in terra funt ductor es.* SEMPER.	5. Lætentur & exfultent gentes: quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.
6. Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes: 7. terra dedit fructum fuum.	*Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit germen fuum.*	6. Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes: 7. terra dedit fructum fuum.
Benedicat nos Deus nofter, 8. benedicat nos: & timeat eum omnis finis terræ.	*Benedicat nobis Deus, Deus nofter, benedicat nobis Deus: & timeant eum omnes fines terræ.*	Benedicat nos Deus, Deus nofter, 8. benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vet. Pfalt. & Gr.

℣. 5. Vulgatæ fuffragantur Auguft. & Caffiod. cum Pfalt. Rom. Pf. verò è Mf. Vatic. ap. Hilar. hab. *& gentes in terra deduces;* Corb. *diriges.* Hilarius in comment. *quon. judicabis* (Mf. Reg. *judicas*) *populos in æquitate, & gentes in terra diriges:* & poft pauca ait: *Cùm lætantur & exfultant gentes, quoniam judicabit populos in æquit. & gentes in terram diriget, caufa lætitiæ prædicatur:* Mfs. ferunt conftanter *in terra.* Gr. ὅτι κρινεῖς λαὺς..... ἐν τῇ γῇ ὁδηγήσεις. Item *diriges*, apud Aug. juxta plerofque Mfs. nec aliter in Pfalt. Coislin. *Diapfalma* pariter fequitur in Pfalt. Rom. Martian. Corb. apud Hilar. & in Gr. abeft autem à Rom. Fabri, Coislin. ac edd. Ald. & Compl.

℣. 6. Concordant Hilar. Aug. & Caffiod. unà cum vet. Pfalt. & Gr.

℣. 7. Sic eft in Pfalt. Corb. & Vatic. ap. Hilar. Item in Coislin. præter hoc, *Benedicat nobis Deus nofter.* Hilarius verò in comment. Vulgatæ accinit cum Pfalt. Rom. Sic etiam Aug. & Caffiod. unà cum Græco. Apud Tertul. l. cont. Jud. c. 13. p. 146. c. *terra dedit benedictiones fuas.*

℣. 8. Pfalt. Coislin. *Benedicat nobis Deus: & timeat*, &c. Hilar. Aug. & Caffiod. nil differunt à Vulg. nec etiam Pfalt. Rom. neque Gr.

Ex Mf. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
In finem, 1. Pfalmus Cantici ipfi David. LXVII.	*Victori David Pfalmus Cantici. LXVIII.*	In finem, 1. Pfalmus Cantici ipfi David. LXVII.
2. EXfurgat Deus, & diffipentur inimici ejus: & fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.	*EXfurgat Deus, & diffipentur inimici ejus: & fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.*	2. EXfurgat Deus, & diffipentur inimici ejus: & fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.
3. Sicut deficit fumus, ita deficiant: ficut fluit cera à facie ignis, fic pereant peccatores à facie Dei.	*Sicut deficit fumus, deficiant: ficut tabefcit cera à facie ignis, fic pereant impii à facie Dei.*	3. Sicut deficit fumus, deficiant: ficut fluit cera à facie ignis, fic pereant peccatores à facie Dei.
4. Et jufti epulentur, DIAPSALMA. exfultent in confpectu Dei: delectentur in lætitiam. DIAPSALMA.	*Jufti autem lætentur, & exfultent in confpectu Dei, & gaudeant in lætitia.*	4. Et jufti epulentur, & exfultent in confpectu Dei: & delectentur in lætitia.
5. Cantate Domino, pfalmum dicite nomini ejus: iter facite ei, qui afcendit fuper cœlos cœlorum: Dominus nomen eft ei.	*Cantate Deo, pfallite nomini ejus: præparate viam afcendenti per deferta: in Domino nomen ejus:*	5. Cantate Deo, pfalmum dicite nomini ejus: iter facite ei, qui afcendit fuper occafum: Dominus nomen illi.
Et exfultent in confpectu	*Et exfultate coram eo; patri*	Exfultate in confpectu ejus, tur-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Caffiod. in hunc Pf. delet *ipfi*, cum Pfalt. Rom. & Moz. Coislin. verò hab. *In finem, David Pfalmus Cantici.* Corb. *In finem, ipfi David Pfalmus Cantici.* Ita quoque legit Auguft. in eund. Pf. cum Græco. Hilar. in comment. ita: *Illi David in finem, Pfalmus Cantici.*

℣. 2. Ita legit Auguft. in hunc Pf. cum Gaud. Brix. ferm. 2. p. 946. d. Cypr. autem l. 2. Teftim. p. 296. b. fic: *Exfurgat Deus..... & fugiant à facie ejus, qui oderunt eum.* Ita etiam Caffiod. cum Pfalt. Rom. Hilarius verò in eund. Pf. cum Gr. *& fugiant odientes eum, à facie ejus:* Mfs. nonnulli Auguft. ferunt *difpergantur*, loco *diffipentur.* Gr. διασκορπισθήτωσαν; fubinde edd. Ald. & Compl. ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, οἱ μισοῦντες αὐτόν.

℣. 3. Pfalt. Rom. Corb. & Coislin. cum Vulgata confentiunt. Accinunt etiam Aug. & Caffiod. in hunc Pf. ficut Hilarius ibid. nifi quòd hab. *liquefit*, pro *fluit;* infra, *liquefcit*, cum Gaud. Brix. ferm. 2. p. 946. d. Brev. Moz. *liquefcit;* Cypr. l. 2. Teftim. p. 296. b. *tabefcit;* Hieron. in Ifai. 64. to. 3. 473. c. *confumitur;* Gr. τήκεται. Supplevimus autem vocem ult. *Dei*, quæ aberat à Mf. Sangerm. quæque ubique reperitur.

℣. 4. Pfalt. Corb. Vulgatæ confonat, fi tollatur &, poft *epulentur.* Rom. hab. *Et jufti epulentur, exfultent in confp. Dei: & delect. in lætitia.* Cyprianus l. 2. Teftim. p. 296. b. *Et jufti jucundentur, & exfultent in confp. Dei: & lætentur in jucunditate.* Hilar. in hunc Pf. *Et jufti lætentur lætitiâ, exfultent in confp. Dei: epulentur in lætitia;* poft paulò, *in lætitia lætentur.* Aug. in eund. Pf. *Et jufti jocundentur, & exfultent in confp. Dei: delectentur in lætitia.* Ap. Caffiod. ut in Vulg. Gr. Καὶ οἱ δίκαιοι εὐφρανθήτωσαν, ἀγαλλιάσθωσαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· τερφθήτωσαν ἐν εὐφροσύνῃ. Nufpiam autem reperias utrumque *Diapfalma* hîc adjunctum è Mf. Sangerm. Nomen Dei rurfum fupplevimus ibidem prætermiffum ut fup.

℣. 5. Pfalt. Rom. *Cantate Deo..... qui afcendit fuper occafum: Dominus nomen eft ei. Gaudete in confp. ejus, turbab.* &c. Corb. *Cantate Domino..... iter faciet ei, qui afcendit fuper occafum: Dominus nomen eft illi. Et lætamini in confpectu ejus, turbab.* &c. Brev. Moz. *Cantate Deo, pfallite nomini ejus: iter facite, qui afcend. fup. occafum: Dom. nomen eft ei. Gaudete in confp. ejus, turbab.* &c. Cypr. l. 2. Teftim. p. 287. a. *Cantate Deo, pfallite nomini ejus: viam facite ei, qui afcendit in occafum: Deus nomen illi:* itidem inf. p. 296. b. fi excipias unum *iter*, loco *viam;* fed addit, *turbab. à facie ejus*, omiffis intermediis *& exfultent in confp. ejus.* Hilar. in hunc Pf. *Cantate Deo, pfallite nomini ejus: iter facite ei, qui afc. fuper occafum: Dominus nom. eft illi. Et exfultate in confp. ejus, turbab.* &c. Auguft. in hunc Pf. *Cantate Deo, pfallite nom..... iter facite ei, qui afc. fuper occaf. Dominus enim nomen eft ei. Exfultate*, &c. Item ap. Caffiod. *Dominus nom. eft ei;* reliqua ut in Vulg. De hoc autem, *exfultate*, ita Hieron. fcribit ad Sun. & Fret. to. 2. 643. a. *In Græco inveniffe vos dicitis*, Et exfultate...... *quod ita verfum eft & à nobis; fed à quo in codice veftro corruptum fit, fcire non poffum.* In ed. Rom. Ἄσατε τῷ Θεῷ, ψάλατε τῷ..... ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβε-

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
babuntur à facie ejus, 6. patris orphanorum, & judicis viduarum.	*pupillorum, & defenſori viduarum.*	ejus, turbabuntur à facie ejus, 6. qui eſt pater orphanorum, & judex viduarum. Ex Mſ. Sangerm.
Deus in loco ſancto ſuo: 7. Deus qui inhabitare facit unius moris in domo:	*Deus in habitaculo ſancto ſuo: Deus habitare facit ſolitarios in domo.*	Deus in loco ſancto ſuo: 7. Deus qui inhabitare facit unanimes in domo:
Qui educit vinctos in fortitudine, ſimiliter eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulcris.	*Educet vinctos in fortitudine: increduli autem habitaverunt in ſiccitatibus.*	Qui educet vinctos in fortitudine, ſimiliter eos qui exacerbant in ira eos, qui inhabitant in ſepulcris.
8. Deus cùm egredereris in conſpectu populi tui, cùm pertranſires in deſerto:	*Deus cùm egredereris ante populum tuum, & ambulares per deſertum: SEMPER.*	8. Deus cùm egredieris coram populo tuo, dum tranſgredieris in deſerto: DIAPSALMA.
9. Terra mota eſt, etenim cœli diſtillaverunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Iſraël.	*Terra commota eſt, & cœli ſtillaverunt à facie Dei, hoc eſt Sinai: à facie Dei Iſraël.*	9. Terra mota eſt, etenim cœli diſtillaverunt à facie Dei noſtri, mons Sina à facie Dei Iſraël.
10. Pluviam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ: & infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam.	*Pluviam voluntariam elevaſti Deus: hæreditatem tuam laborantem tu confortaſti.*	10. Pluviam voluntariam ſegrega Deus hæreditatis tuæ: & infirmata eſt, tu autem perfeciſti eam.
11. Animalia tua habitabunt in ea: paraſti in dulcedine tua pauperi, Deus.	*Animalia tua habitaverunt in ea: præparaſti in bonitate tua pauperi, Deus.*	11. Animalia habitabunt in ea: paraſti in dulcedine tua pauperi, Deus.
12. Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa.	*Domine dabis ſermonem annuntiatricibus fortitudinis plurimæ.*	12. Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtutibus multis.
13. Rex virtutum dilecti dilecti: & ſpeciei domûs dividere ſpolia.	*Reges exercituum fœderabuntur: fœderabuntur, & pulchritudo domus dividet ſpolia.*	13. Rex virtutum dilecti: & ſpecie domûs dividere ſpolia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

βηκότι ἐπὶ δυσμῶν. Κύριος ὄνομα αὐτῷ. Καὶ ἀγαλλιᾶσθε, &c.

℣. 6. In Pſalt. Corb. ſimiliter, *pater orphanorum, & judex viduarum*, &c. In Coislin. verò, & Moz. *patres orphanorum, & judices viduarum*, &c. Apud Ambroſ. epiſt. 24. to. 2. 889. c. *judices viduarum, & patres orphanor.* at l. de virginit. col. 217. a. *patris..... & judicis*, ut in Vulg. Accinunt Cypr. l. 2. Teſtim. p. 296. b. Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 7. Pſalt. Rom. & Corb. *Deus qui habitare facit unanimes in domo: Qui educit vinctos..... ſimiliter & eos qui in iram provocant, qui habitant in ſepulcris.* Sic etiam in Brev. Moz. ſi id excipias, *in ira*, demaſque præced. *&*, quod etiam deeſt in Corb. In Coislin. ſic: *Deus qui inhabitare facis unianimes in domo..... ſimiliter & eos qui in ira provocant, qui hab.* &c. Carnut. ſcribit *unanimes*, ſicut legitur ad Introit. miſſæ Dom. 11. poſt Pent. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. hab. *Deus inhabit. facit unimores in domo: Educens vinctos in fortitud. ſimiliter eos qui exacerbant, qui inhabitant in ſepulcris.* Itidem Hilarius ipſe in expoſit. excepto uno *exacerbabant*; ſed Mſ. Reg. fert ibid. *exacerbant*: Hilar. tamen inf. col. 194. d. ait eduxiſſe eos *qui ante exacerbabant.* Apud Cyprian. l. 2. & 3. Teſtim. p. 296. b. 326. a. ita: *Deus qui inhab. facit unanimes in domo: Producens vinctos in virtute, ſimiliter eos qui in iram provocant, qui inhabitant in monumentis*: vide etiam epiſt. 7. & 76. p. 14. a. 153. b. ut & l. de unit. Eccl. p. 196. c. & de orat. Dom. p. 206. b. Ap. S. Paulinum, epiſt. 26. p. 171. a. *qui facit unius moris habitare in domo.* Ap. Caſſiod. in hunc Pſ. ut in Vulg. præter hoc, *in iram provocant.* Apud Auguſt. verò in eund. Pſ. ſic: *Deus qui inhab. facit unius modi in domo: Qui educit* (inf. *educens*) *compeditos in fortitudine, ſimiliter amaricantes, qui habitant in ſepulcris.* His autem, *habitare facit unius modi*, ſubnectit, *vel unius moris in domo: qui enim* τρόποι *Græcè dicuntur, & modi, & mores Latinè interpretari poſſunt; nec habet Græcus*, qui inhabitare facit, *ſed tantùm, habitare facit.* Gr. ὁ Θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ· Ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ, ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας, τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις.

℣. 8. Itidem in Pſalt. Corb. Rom. verò legit: *Deus dum egredereris coram populo tuo, & dum tranſgredereris per deſertum.* Mozarab. *Deus cùm egredieris coram pop. tuo, dum tranſieris per deſertum.* Coislin. *Deus dum egredieris coram populo tuo, dum tranſgrederis per deſerto.* Cyprianus autem l. 2. Teſtim. p. 296. b. ita: *Deus dum prodires in conſpectu populi tui, in tranſeundo in eremum.* Hilarius in hunc Pſ. *Deus dum egredereris coram pop. tuo, dum tranſgredereris in deſertum*; ſed in Bad. Er. & Mſ. Reg. *egredieris..... tranſgredieris.* Auguſt. in eund. Pſ. *Deus cùm egredereris coram pop. tuo, cùm tranſires in deſerto.* Caſſiod. *dum tranſgredereris in deſerto.* Gr. Ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ..... ἐν τῷ διαβαίνειν σε τὴν ἔρημον. Διάψαλμα. Ald. & Compl. ἐν τῇ ἐρήμῳ, abſque ſeq. *Diapſalmate*; habetur autem in Pſalt. Corb. Rom. & Coislin. ſed abeſt à Pſ. Vatic. ap. Hilar. nec additur ab ipſo in comment. nec ab Aug.

℣. 9. Sic Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Carnut. Corb. Coislin. & Rom. dempta tamen voce *noſtri.* In Mozarab. loco *noſtri*, ponitur *Iſraël*; reliqua deſunt. In Mediolan. *à facie Dei qui eſt in Sina.* Obſervat Auguſt. loco cit. col. 670. e. f. quoſdam codices, & Latinos & Græcos, non habere *mons Sina*, ſed *à facie Dei Sina, à facie Dei Iſraël*: & verò in ed. Rom. ſic: ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινὰ, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ.

℣. 10. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Pluviam voluntar. ſegregans Deus hæreditati tuæ: etenim infirm. eſt, tu verò perf. eam.* Itidem in Mozarab. præter unum *ſegrega*; in Mediolan. *ſegregans*; in Coislin. *ſegregabis..... etenim infirmata eſt*; in Corb. *ſegregas Deus hæreditatis tuæ*, &c. Apud Hilar. & Aug. in eund. Pſ. *ſegregabis..... & infirmata eſt.* Apud Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. 604. a. *Pluviam voluntar. ſegregans Deus hæreditati ſuæ.* In Gr. ἀφοριεῖς ὁ Θεὸς τῇ..... καὶ ἠσθένησε, &c.

℣. 11. Pſalt. Moz. *Animalia tua inhabitabunt in ea*, &c. ut in Vulg. Similiter in Rom. & Coislin. niſi quòd in Coislin. legitur *pauperis*, in Rom. *pauperes.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *Animal. tua habit..... in dulcedinem tuam pauperi, Deus.* Hilar. ipſe, col. 196. d. *in dulcedine tua pauperi*, abſque verbo *Deus*; quod tamen verſui ſubſeq. jungitur; ut in Gr. Auguſt. in eund. Pſ. legit *inhabitabunt*; ſubinde, *paraſti in tua ſuavitate egenti, Deus.* Ap. Caſſiod. ut in Vulg. excepto verbo *inhabitabunt.* In Gr. Τὰ ζῶά σου κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ· ἡτοίμασας ἐν τῇ χρηστότητί σου τῷ πτωχῷ· deinde, Ὁ Θεὸς Κύριος, &c. de ℣. ſeq.

℣. 12. Ita Pſalt. Corb. habet. Rom. verò Fabri cum Caſſiod. *Dominus dabit..... virtutes multas*; Rom. Martian. *virtute multa.* Sic etiam Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1107. d. cum Auguſt. in hunc Pſ. At Hilar. in eund. Pſ. *Deus Dominus dabit... virtutibus multis.* Gr. Ὁ Θεὸς Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς..... δυνάμει πολλῇ. Addit Hilar. ſup. *Quamvis Deus, & Dominus, & rex dabit verbum; virtutes tamen iſtæ dilecti ſunt, id eſt, ejus qui regi, & Domino, & Deo ſit dilectus.*

℣. 13. Ita ſemel *dilecti*, ap. Auguſt. & Caſſiod. ſicut in Pſalt. Mediolan. Carnut. & Coislin. Sic etiam apud Hieron. in Iſai. 50. & 53. to. 3. col. 358. c. & 388. f. at omnes hab. *ſpeciei.* Hilarius in eund. Pſ. ſic: *Rex virt. dilecti: & pulchritudini domûs dividere ſpolia*; (Mſ. Reg.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 14. Si dormiatis in medio fortium, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora ejus in ſpecie auri. Diapsalma.	*Si dormieritis inter medios terminos, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora ejus in virore auri.*	14. Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi ejus in pallore auri.
15. Dum diſcernit cœleſtis reges ſuper terram, nive dealbabuntur in Selon: 16. montem Dei, montem uberum;	*Cùm divideret robuſtiſſimus reges in ea, nive dealbata eſt in Selmon: mons Dei, mons pinguis;*	15. Dum diſcernit cœleſtis reges ſuper eam, nive dealbabuntur in Selmon: 16. mons Dei, mons pinguis.
Montem caſeatum, montem uberem: 17. ut quid ſuſcipitis montes uberes,	*Mons excelſus, mons pinguis: quare contenditis montes excelſi*	Mons coagulatus, mons pinguis: 17. ut quid ſuſpicamini montes coagulatos?
Montem, in quo beneplacitum eſt Deo inhabitare in eo? etenim Dominus inhabitavit in æternum. Diapsalma.	*Adversùs montem, quem dilexit Deus ut habitaret in eo? ſiquidem Dominus habitabit in ſempiternum.*	Mons, in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finem.
18. Currus Dei decem millium multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sina in ſancto.	*Currus Dei innumerabilis millia abundantium: Dominus in eis, Sinai in ſancto.*	18. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sina in ſancto.
19. Aſcendit in altum, cepit captivitatem: accepit dona in hominem:	*Aſcendiſti in excelſum, captivam duxiſti captivitatem, accepiſti dona in hominibus:*	19. Aſcendiſti in altum, cepiſti captivitatem: accepiſti dona in hominibus:

Notæ ad Versionem antiquam.

& Vatic. ibid. *pulchritudine.*) Pſalt. Corb. & Rom. Fabri: *Rex virt. dilecti: & ſpecies domûs*, &c. Rom. Martian. *& ſpeciei*, &c. Gr. Ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ· καὶ ὡραιότητι τοῦ οἴκου, &c. in edd. Ald. & Compl. deeſt 1. τοῦ ἀγαπητοῦ. Hilarius ubi ſup. col. 197. d. ait: *Laborioſius id & obſcurius, dum collocationes verborum non demutat, Translatio Latina declarat. Cæterùm abſolutius totum hoc ſermo è Græco enunciatus eloquitur, hunc ſcilicet Deum & Dominum regem earum, quæ dilecti ſunt, eſſe virtutum:* & inf. 203. d. *Ad Eccleſiæ decus detracta diabolo ſpolia dividuntur, atque etiam ex his ſpoliis domûs pulchritudo perficitur.*

℣. 14. Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. habent, *inter medios cleros;* extremòque, *poſter. dorſi ejus in ſpecie auri;* Coislin. *dorſi ejus, ſpecies auri.* Hilar. in hunc Pſ. *in viriditate auri;* cæt. ut in Rom. ſubinde ait: *Viriditate vigor æternus oſtenditur;* item, *Poſteriora dorſi, quæ interſcaplia, magis Græcus ſermo ſignificat.* Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 150. f. nil differt à Pſalt. Rom. & al. ſimiliter l. de fuga ſæc. c. 5. col. 429. a. & infra 617. a. 722. f. & l. de lapſ. virg. to. 2. 306. f. at l. 2. de Abr. c. 5. to. 1. 322. f. delet vocem *dorſi:* lib. verò de Tob. c. 5. p. 596. d. hab. *Si dorm. inter medias ſortes:* item epiſt. 76. to. 2. 1086. e. ſed in Pſ. 118. to. 1. 1154. c. ita refert: *Si dorm. inter cleros medii, pennæ..... dorſi ejus in ſpecie auri:* & epiſt. 81. to. 2. 1099. f. alludendo dicit: *Is qui inter cleros duos medius requieſcit.* S. Paulinus, epiſt 24. p. 153. a. *inter medios cleros, id eſt, ſortes.* Eucher. in Pſ. p. 845. f. cum Caſſiod. *inter medios cleros..... in ſpecie auri.* Hieron. in Iſai. 60. to. 3. 451. b. *& poſteriora ejus in fulgore auri:* & in Oſe. col. 1283. b. *in virore auri.* Auguſt. in hunc Pſ. *Si dorm. inter medios cleros, pennæ..... & inter ſcapulas ejus in viriditate auri:* item poſt plura, col. 674. e. ait: *Optimè factum eſt ut hoc loco Pſalmi hujus Interpretes noſtri non dicerent* inter cleros, *quod Latinæ locutioni uſitatum eſt, ſed* inter medios cleros, *tanquam* inter medium clerorum, *quod potiùs in Græco legitur:* & ſupra col. 673. f. *Inter ſcapulas*, inquit, *pars eſt utique corporis, pars eſt circa regionem cordis, à poſterioribus tamen, id eſt à dorſo... & Latinè quidem* inter ſcapulas *fortaſſe aliquo modo ex utraque parte poſſit intelligi, & ante & poſt..... & in Hebræo ſit fortaſſis ambiguum, quod poſſit & hoc modo intelligi; ſed quod in Græco eſt μετάφρενα, nonniſi à poſterioribus ſignificat, quod eſt* inter ſcapulas. In ed. Rom...... ἀναμέσον τῶν κλήρων..... καὶ τὰ μετάφρενα αὐτῆς ἐν χλωρότητι χρυσίου. *Diapſalma* autem ibidem non ſubſequitur; reperitur tamen in Pſalt. Corb. & Rom. Martianæi, ſed abeſt ab aliis, ut à Gr.

℣. 15. Pſalt. Coislin. ſimiliter hab. *ſuper terram*, ut & Caſſiod. in hunc Pſ. Mozarab. verò, *cœleſtis regis ſuper eam*, &c. Auguſt. *ſupercœleſtis reges ſuper eam*, &c. Hilar. & Ambroſ. l. 2. de interpel. David, c. 4. col. 643. b. ut in Vulg. Gr. Ἐν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς ἐπ' αὐτῆς..... ἐν Σελμών.

℣. 16. Pſalt. Rom. hab. *montem Dei, montem uberem. Mons coagulatus, mons pinguis.* Sic etiam in Carnut. Mediol. & ap. Caſſiod. Itidem in Coislin. & Corb. præter unum *uber*, loco *pinguis;* Corb. *uberis.* In Mozar. *montem Dei, montem uberum. Mons coagulatus, mons uber.* Ap. Auct. op. imp. in Matth. hom. 9. p. 56. b. *mons Dei, mons uber.* Ap. S. Paulin. ep. 23. p. 149. b. *montes Dei, montes uberes.* Apud Hilar. p. 198. d. *mons Dei, mons uber; Mons conſecratus, mons pinguis.* Ap. Aug. in eund. Pſ. *montem Dei, montem uberem; Montem incaſeatum, vel montem pinguem;* tum addit: *Ambiguus eſt autem in Græco caſus, utrùm ſit nominativus, an accuſativus; quoniam in ea lingua* mons *neutri generis eſt, non maſculini; ideo nonnulli Latini non interpretati ſunt* montem Dei, *ſed* mons Dei: *puto autem melius eſſe* in Selmon, montem Dei, *hoc eſt, in montem Dei, qui vocatur Selmon.* In ed. Rom. ὄρος τοῦ Θεοῦ, ὄρος πῖον. Ὄρος τετυρωμένον, ὄρος πῖον.

℣. 17. Pſalt. Rom. Fabri: *ut quid ſuſpicitis montes uberes? Mons, in quo..... habitare in eo: etenim Dom. habitabit uſque in finem.* Rom. Martian. ſcribit ſingulariter *montem uberem.* Coislin. *ut quid ſuſcepiſtis montes uberes? Mons... inhabitare in eo..... habitabit uſque in finem.* Mediolan. *ut quid ſuſpicitis*, &c. Mozarab. *ut quid ſuſpicamini montes coagulati montem, in quo placuit Deo habitare in eo? etenim Dom. habitavit uſque in finem.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *ut quid ſuſcipitis;* Hilarius ipſe col. 200. c. *ut quid ſuſcepiſtis montes caſeatos? Mons, in quo..... habitare: in eo etenim Dominus habitabit uſque in finem:* & poſt paulò meminit *caſeatorum, coagulatorumque montium:* & in Pſ. 143. col. 556. d. legit, *ut quid ſuſcepiſtis montes coagulatos?* Aug. in hunc Pſ. *ut quid ſuſpicamini montes incaſeatos? Montem, in quo placuit Deo inhabitare* (inf. *habitare*) *in eo? etenim Dom. inhabitabit uſque in finem.* Caſſiod. in eund. Pſ. *ut quid ſuſcepiſti montes uberes? Mons, in quo..... habitare in eo..... habitabit uſque in finem.* Vigil. Tapſ. p. 750. h. *Montem, in quo placuit Deo habitare: in eo etenim Dominus habitabit uſque in finem.* Pſalt. verò Corb. hab. *ut quid æſtimaris montes uberes? Mons, in quo..... habitabit uſque in finem.* In Carnut. *ut quid æſtimatis?* In Gr. Ἱνατί ὑπολαμβάνετε ὄρη τετυρωμένα; Τὸ ὄρος, ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ· καὶ γὰρ ὁ Κύριος κατασκηνώσει εἰς τέλος. Sequens *Diapſalma* aliubi non reperitur.

℣. 18. Concordant Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. necnon Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. niſi quòd hab. *in illis in Sina.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. ſic: *Currus Dei decem millium multiplex, vel denum millium multiplex, vel decies millies multiplex, millia, &c. unum verbum enim Græcum, ſicut quiſque potuit Latinorum Interpretum, tranſtulit quod ibi dictum eſt* μυριοπλάσιον: *Latinè autem ſatis exprimi non potuit, quoniam mille apud Græcos* χίλια *dicuntur,* μυριάδες *autem plura dena millia;* μυριὰς *quippe una, decem millia ſunt.* Apud Novat. l. de Trin. p. 1035. c. *Currus Dei decies millies multiplicatus.*

℣. 19. Pſalt. Rom. *Aſcendens in altum, captivam duxit captivit. dedit dona hominibus: etenim qui non credunt inhabitare;* à Rom. Martianæi abeſt *qui.* Coislin. *Aſcendens in altum, cepit captivitatem: dedit dona in hominibus: etenim qui non credunt inhabitare.* Mozar. *Aſcendit in altum, cepit captivit. dedit dona hominibus: etenim qui non credunt Deum inhabitare.* Corb. *Aſcendit in altum, captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus: etenim non credunt inhabitare.* Similiter in Carnut. *captivam duxit captivit. dedit dona hominibus.* In Mediolan. *accepit dona in homines.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. hab. *Aſcendit in al-*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum.	*Insuper & non credentes inhabitare Dominum Deum.*	Etenim non credunt inhabitare. *Ex Ms. Sangerm.*
20. Benedictus Dominus die quotidie : prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.	*Benedictus Dominus per singulos dies : portabit nos Deus salutis nostræ.* SEMPER.	20. Dominus Deus benedictus est die quotidiano : prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. DIAPSALMA.
21. Deus noster, Deus salvos faciendi : & Domini Domini exitus mortis.	*Deus noster Deus salutis, & Domini Dei : mortis egressus.*	21. Deus noster, Deus salvificandi : & Domini exitus, Domini mortis.
22. Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum : verticem capilli perambulantium in delictis suis.	*Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum : verticem crinis ambulantis in delictis suis.*	22. Veruntamen Deus conquassavit capita inimicorum suorum : verticem capilli perambulantium in delictis suis.
23. Dixit Dominus : Ex Basan convertam, convertam in profundum maris :	*Dixit Dominus : De Basan convertam : convertam de profundis maris :*	23. Dixit Dominus : Ex Basan convertar, convertar in profundum maris :
24. Ut intingatur pes tuus in sanguine : lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.	*Ut calcet pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum, ex inimicis à temetipso.*	24. Ut intinguatur pes tuus in sanguinem : lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.
25. Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei; regis mei qui est in sancto.	*Viderunt itinera tua Deus : itinera Dei mei, regis mei in sancto.*	25. Visa sunt itinera tua Deus, itinera Dei mei; regis qui est in sancto in eis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tum, cepit captivit. dedit dona in hominibus : etenim non credentes inhabitare Dominum Deum. Itidem Hilarius ipse, nisi quòd loco *Dominum Deum*, habet ut supra, *Dominus Deus*, quam vocem duplicem rejicit in ℣. seq. à Ms. autem Reg. & antiq. editt. abest *in*, post *dona*. August. l. 15. de Trinit. to. 8. col. 991. b. legit : *Ascendisti in altum, captivasti captivitatem : accepisti dona in hominibus : sic enim*, inquit, *plures codices habent, & maximè Græci.* Eadem rursus habet in Ps. 67. & addit : *etenim qui non credunt inhabitare; vel quod nonnulli codices habent, etenim non credentes inhabitare :* statim, *Dominus Deus*, &c. Hieron. in Matth. 1. col. 8. c. *Ascendens in excelsum, captivam duxit captivitatem : accepit dona hominibus :* similiter l. 2. in epist. ad Ephes. to 4. col. 363. d. *accepit dona hominibus :* & epist. ad Sun. & Fretel. to. 2. 643. b. addit : *etenim non credunt inhabitare Dominum; pro quo*, inquit, *in Græco legisse vos dicitis*, καὶ γὰρ ἀπειθοῦντες τοῦ κατασκηνῶσαι, *quod utrumque falsum est; nos enim transtulimus :* etenim non credentes inhabitare Dominum Deum. Cassiod. in eund. Ps. *Ascendit in altum, captivam duxit captivit. dedit dona hominibus : etenim qui non credunt inhabitare. Dominus Deus*, &c. In ed. Rom. Ἀναβὰς εἰς ὕψος, ᾐχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν· ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώπῳ, &c. ut sup.

℣. 20. Psalt. Rom. cum Mediolan. & Moz. *Dominus Deus benedictus, benedictus Dominus de die in diem : prosperum iter faciet nobis Deus salutaris noster.* Similiter habent Coislin. & Carnut. *Dominus Deus benedictus, benedictus Dominus de die in diem.* Corb. *Dominus Deus benedictus est, benedictus Dominus de die in die*, &c. ut in Vulg. Hilarius in hunc Ps. simpliciter : *Dominus Deus benedictus de die in diem*, &c. ut in Vulg. Hieronymus. ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. 643. b. sic : *Deus benedictus Dominus die quotidie :* tum addit : *In Græco invenisse vos dicitis :* Dominus benedictus Deus, benedictus Dominus die quotidie, *sed melius & verius quod supra.* Apud Cassiod. in hunc Ps. post *inhabitare*, ponitur *Dominus Deus :* subinde, *Benedictus Dominus de die in diem : prosp. iter fac. nobis Deus salutaris noster.* Apud August. verò in eund. Ps. constanter : *Dominus Deus benedictus, benedictus Dominus Deus de die in diem : prosperum iter faciet nobis Deus sanitatum nostrarum;* aliqui Mss. *salutarium*, alii *sanitantium*, plerique *sanitatium.* Idem etiam Aug. observat nonnullos codices habere *die quotidie; quia sic habent Græci*, ἡμέραν καθ' ἡμέραν, *quod veriùs exprimeretur, die quotidie.* In ed. Rom. Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητὸς, εὐλογητὸς Κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν· καὶ κατευοδώσει ἡμῖν ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν· deinde subjicitur Διάψαλμα; habetur etiam in Psalt. Rom. & Corb. deest autem in Coislin. nec legitur ap. Hilar. August. nec in edd. Ald. & Compl.

℣. 21. Hilar. August. & Cassiod. in hunc Ps. ita legunt : *Deus noster, Deus salvos faciendi : & Domini exitus mortis.* Sic etiam Psalt. Rom. & Carnut. Coislin. verò hab. *Deus noster, Deus salvus faciendi : Domini mortis, & Domini exitus.* Corb. *Deus noster, Deus salvos faciendi : & Dominus mortis, Domini exitus.* Mozarab. *Deus salvos faciet nos : & Domini Dei exitus mortis.* Gr. Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σώζειν· καὶ τοῦ Κυρίου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου.

℣. 22. Sic est in Psalt. Rom. Coislin. & Corb. Sic etiam apud August. & Cassiod. in hunc Ps. necnon ap. S. Paulin. ep. 50. p. 296. c. & Anastas. II. epist. 1. Conc. to. 4. col. 1281. d. si excipias unum *conquassabit.* Item in Mozarab. *conquassabit;* at pro *delictis*, hab. *deliciis.* Ps. è Ms. Vat. ap. Hilar. sic : *Veruntamen conquassabit cap..... verticem capilli deambulantium in delictis suis.* Hilarius in comment. *Verunt. conquassabit cap..... verticem capilli deambulantium in delictis suis :* cod. Reg. ibid. *conquassavit;* cui lectioni favent subjuncta inf. ab Hilario. Ambros. l. 2. de interpel. David, c. 7. col. 648. f. ait : *Ut conquasses capita inimicorum, verticem capilli perambulantium.* Item S. Paulinus loco cit. *Non dixit verticem capitis, sed capilli, qui sine sensu est.* In Gr. Πλὴν ὁ Θεὸς συνθλάσει..... διαπορευομένων ἐν πλημμελείαις αὐτῶν.

℣. 23. Ita legit Hilar. in hunc Ps. cum Psalt. Carnut. Corb. & Rom. Sic etiam in Mozarab. excepto uno *in*, pro *ex.* In Ps. Vatic. apud Hilar. deest unum *convertar.* Apud Hieron. in Ezech. 27. to. 3. p. 881. b. sic : *Dixit Dominus : De Basan convertam, convertam de profundo maris.* Apud August. in hunc Ps. *Ex Basan convertar, vel ut nonnulli codices habent, Ex Basan convertam, convertam in prof. maris.* Apud Cassiod. in eund. Psalm. *convertam de profundis maris.* In Gr. Ἐκ Βασὰν ἐπιστρέψω, ἐπιστρέψω ἐν βυθοῖς θαλάσσης.

℣. 24. Psalt. Rom. *Donec intingatur pes tuus in sanguine*, &c. Mozarab. *Donec tingatur.* Hilar. cum Corb. & Coislin. *Ut intinguatur..... in sanguine*, &c. Ambros. in Luc. 7. to. 1. 1380. f. *Ut tingatur*, &c. August. in hunc Ps. *Ut tinguatur*, &c. Cassiod. *Ut intinguatur*, &c. Græc. Ὅπως ἂν βαφῇ, &c.

℣. 25. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Visi sunt gressus tui Deus, ingressus Dei mei; regis qui est in sancto ipsius.* Similiter in Coislin. nisi quòd bis legitur *ingressus.* Ap. August. ut in Psalt. Mediol. & Moz. bis *gressus*, sed absque ult. *in eis*, vel *ipsius;* cætera ut supra. Hilarius delet pariter *in eis;* legit autem initio, *Visa sunt itinera*, &c. ut in textu. In Psalt. Corb. sic : *Viderunt ingressus tui Deus, ingressus Dei mei; regis qui est in sancto.* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 643. b. *Viderunt ingressus tui Deus; pro quo*, inquit, *in Græco scriptum :* Visi sunt ingressus tui Deus. *In Hebræo ita :* Rau alichotach, *quod Aquila, & Symm. & Theodot. interpretati sunt :* Viderunt itinera tua Deus; *& quod sequitur :* itinera Dei mei; regis qui est in sancto. *Ergo à nobis ita legendum est :* Viderunt gressus tuos Deus : *& scriptoris vitium relinquendum, qui nominativum posuit pro accusativo; licet & in LXX. & in* Ἑξαπλοῖς *ita repererim :* Ἐθεώρησαν τὰς πορείας σου ὁ Θεός· *& pro eo quod est* ἐθεώρησαν, *hoc est*, viderunt, *in multis codicibus habet* ἐθεωρήθησαν, *quod & obtinuit consuetudo. In eodem*, ingressus Dei mei; regis mei qui est in sancto, *subauditur*, viderunt ingressus Dei mei, & regis mei. *Quod autem dicitis* mei, *in* rege *non appositum, apertissimi mendacii est; secundò enim ponitur*, & Dei mei, & regis mei, *blandientis affectu.* in ed. Rom. Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί..... αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου, τοῦ βασιλέως τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ.

	Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm.	26. Prævenerunt principes conjuncti pſallentibus, in medio virginum tympaniſtriarum. Diapsalma.	*Præceſſerunt cantatores eos, qui poſt tergum pſallebant in medio puellarum tympaniſtriarum.*	26. Prævenerunt principes conjuncti pſallentibus, in medio juvencularum tympaniſtriarum.
	27. In eccleſiis benedicite Dominum, Dominum de fontibus Iſraël.	*In eccleſiis benedicite Deo, Domino de fonte Iſraël.*	27. In eccleſiis benedicite Deo Domino, de fontibus Iſraël.
	28. Ibi Benjamin de adoleſcentia in pavore.	*Ibi Benjamin parvulus continens eos:*	28. Ibi Benjamin adoleſcentulus, in mentis exceſſu.
	Principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nepthalim.	*Principes Juda in purpura ſua: principes Zabulon, principes Nephthali.*	Principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali.
	29. Manda Deus virtutem tuam: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.	*Præcepit Deus tuus fortitudine tua: conforta Deus hoc, quod operatus es in nobis.*	29. Manda Deus virtuti tuæ: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.
	30. A templo tuo in Jeruſalem, tibi adferent reges munera.	*De templo tuo, quod eſt in Jeruſalem, tibi offerent reges munera.*	30. A templo tuo in Jeruſalem, tibi offerent reges munera.
	31. Increpa beſtias ſilvæ, concilium taurorum inter vaccas populorum: ut non excludantur hi, qui probati ſunt argento.	*Increpa beſtiam calami, congregatio fortium in vitulis populorum calcitrantium contra rotas argenteas:*	31. Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: ut excludant eos, qui probati ſunt argento.
* *Mſ.* Æthiopiæ.	Diſparge gentes, quæ volunt bellum: 32. venient legati ex Ægypto: *Æthiopia præveniet manus ejus.	*Diſperge populos, qui bella volunt. Offerant velociter ex Ægypto: Æthiopia feſtinet manus Deo.*	Diſſipa gentes, quæ bella volunt: 32. venient legati ex Ægypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.
* *Mſ.* Deus.	33. * Deo regna terræ, can-	*Regna terræ cantate Deo, pſal-*	33. Regna terræ, cantate Deo,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 26. Sic in Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. præter vocem *juvenum*, loco *virginum*: ſic etiam apud Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum voce *juvenum*. Apud Auguſt. verò in eund. Pſ. & ap. Auct. l. de promiſſ. p. 207. b. *in medio adoleſcentularum*, &c. In Gr. νεανίδων. *Diapſalma* quoque ſubjicitur in Pſalt. Corb. & Rom. Martianæi; deeſt verò in aliis, ut in Gr. nec de eo meminit Hilarius, nec etiam Auguſt.

℣. 27. Sic habent Pſalt. Moz. & Corb. Coislin. verò, *benedicite Domino Deo*, &c. Rom. *benedicite Dominum Deum*, &c. Huic ult. ſuffragatur Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 679. b. ſicut Hilar. & Auguſt. in hunc Pſ. Apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1176. f. ita: *In eccleſia benedicamus Dominum Deum*, &c. ap. Hieron. in Iſai. 9. to. 3. 83. b. *benedicite Dominum de font.* &c. Ap. Caſſiod. *In eccleſiis benedicite Deum Dominum*, &c. In Gr. Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν τὸν Κύριον, &c.

℣. 28. Pſalt. Rom. cum Mediol. Carnut. & Corb. *Ibi Benjamin adoleſcentior in pavore*, &c. ut ſupra. Mozarab. *adoleſcentulus in pavore*, &c. Coislin. *adoleſcentior in pavore..... & principes Neptalim.* Hilar. in hunc Pſ. *junior in pavore*, &c. ut in textu. Hieron. in Iſai. 9. to. 3. p. 83. b. *adoleſcentior.* Auguſt. in hunc Pſ. *adoleſcentior in ecſtaſi*, &c. Caſſiod. *adoleſcentior in pavore.* Ambroſius, l. de bened. Patr. c. 5. col. 521. e. *In his eccleſiis*, inquit, *ſunt principes Zabulon, & principes Nephtalim.* In Gr. Ἐκεῖ Βενιαμὶν νεώτερος ἐν ἐκστάσει..... ἄρχοντες Νεφθαλί. Compl. Νεφθαλίμ.

℣. 29. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Coislin. Corb. Mediol. Carnut. & Moz. At Hilar. in eund. Pſ. legit *virtuti tuæ*, abſque *hoc*, poſt *confirma*. Caſſiod. ut in Vulg. S. Paulinus epiſt. 27. p. 174. c. ait: *Confirmet hoc Dominus, quod operatus eſt in nobis.* In Gr. Ἔντειλαι ὁ Θεὸς τῇ δυνάμει σου· δυνάμωσον ὁ Θεὸς τοῦτο, ὃ, &c.

℣. 30. Sic Hilarius in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. In Romano verò ſic: *A templo ſancto tuo, quod eſt in Jeruſalem, tibi offerent*, &c. In Mozarab. & ap. Caſſiod. *A templo tuo, quod eſt in Jeruſ. tibi offerunt*, &c. Item in Coislin. *tibi offerunt.* In Pſ. Vat. ap. Hilar. *tibi offerent.* Similiter hab. Ambroſ. l. 2. de Abr. to. 1. 347. e. & l. de Nab. c. 16. p. 585. f. necnon Auguſt. in hunc Pſ. cum Vulg. & Græco.

℣. 31. Pſalt. Mozarab. *Increpa feras ſilvæ, concilia taurorum inter vaccas populorum: ut excludantur ii, qui probati ſunt argento. Diſſipa gentes, quæ bella volunt.* Corb. & Rom. *Increpa feras ſilvarum, concilium taurorum inter vaccas populorum: ut excludantur ii, qui.... Diſſipa gentes, quæ bella volunt.* Similiter hab. Caſſiod. in hunc Pſ. exceptis his, *ut non excludantur*, & *Diſperge gentes.* Hilar. cum Pſalt. Coislin. *Increpa feras ſilvæ, concilium taurorum inter vaccas populorum: ut non excludantur hi, qui*, &c. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. tollit negationem ante *excludantur*, cum Pſalt. Mediolan. in quo etiam legitur, *feras ſilvæ... inter vaccas*; ſicut apud Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. col. 654. f. In Carnut. *feras ſilvarum..... inter vaccas populor. ut non excludantur hi, qui prob. ſunt argento. Diſſipa gentes, qui bella volunt.* Apud Hilar. ubi ſup. *Diſſipa gentes, bellum quæ volunt*: at infra, n. 32. & 33. *bella*, & *bellum.* Auguſt. in eund. Pſ. ſic legit: *Increpa feras calami, congregatio taurorum inter vaccas populorum: ut excludantur ii, qui probati..... Diſperge gentes, quæ bella volunt.* Græc. Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου, ἡ συναγωγὴ τῶν ταύρων ἐν ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν· τοῦ μὴ ἀποκλεισθῆναι τοὺς δεδοκιμασμένους..... Διασκόρπισον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα. Edit. Ald. fert, τοῦ ἐγκλεισθῆναι, Compl. τοῦ ἐκκλεισθῆναι.

℣. 32. Vulgatæ conſonant Pſalt. Rom. & Coislin. necnon Hilarius, & Auguſt. in eund. Pſ. niſi quòd ultimam vocem *Deo*, adnectunt ad verſum ſeq. Pſalt. Carnut. hanc penitus tollit. Ambroſ. verò l. de Spir. S. to. 2. 655. d. ita legit: *Æthiopia prælevabit manus ſuas Deo*; Mſs. nonnulli ibid. *prævaluit*; unus *prælibabit.* Caſſiod. in hunc Pſ. *offerunt velociter ex Ægypto: Æthiopia feſtinet manus dare Deo.* Brev. Mozarab. *Æthiopia præveniat manus ejus*; Mediolan. *manus ſuas.* Gr. ἥξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου· Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ. Auguſt. loco cit. n. 41. hæc habet: *Plures codices Latini, & maximè Græci, ita diſtinctos verſus habent, ut non ſit in eis unus verſiculus*, Deo regna terræ; *ſed* Deo *in fine ſit verſûs ſuperioris, atque ita dicatur*, Æthiopia præveniet manus ejus Deo, *ac deinde ſequatur in alio verſu*, Regna terræ, *&c. quâ diſtinctione, multorum codicum & auctoritate digniorum conſonantiâ, ſine dubio præferendâ, fides commendari mihi videtur, quæ opera præcedit*; & poſt pauca: *Præveniet manus ejus*, inquit, *id eſt, opera ejus: cujus, niſi ipſius Æthiopiæ? quia hoc in Græco non eſt ambiguum*: ejus *quippe ibi feminino genere apertiſſimè poſitum eſt; ac per hoc nihil aliud dictum eſt, quàm* Æthiopia præveniet manus ſuas Deo..... *plures ſanè codices non habent* manus, *ſed* manum, *quod tantumdem valet. Mallem autem Latini Interpretes ſic tranſtuliſſent*: Æthiopia præveniet manus ſuas, *vel* manum ſuam Deo; *quoniam planius hoc eſſet, quàm quod nunc dictum eſt* ejus; *& ſalva veritate fieri poſſet, quia in Græca lingua id pronomen, non ſolùm* ejus, *ſed etiam* ſuam, *vel* ſuas, *poteſt intelligi*: ſuam *ergo, ſi* manum; ſuas *autem, ſi* manus. *Nam quod eſt in Græco*, χεῖρα αὐτῆς, *quod plures codices habent*, & manum ejus, & manum ſuam, *poteſt intelligi. Quod verò rarum eſt in codicibus Græcis*, χεῖρας αὐτῆς, & manus ejus, & manus ſuas, *Latinè poteſt dici.*

℣. 33. Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. non differunt à Vulg. In Corb. tamen ponitur *Diapſalma* ubi ſupra. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. habet: *Regna terræ, cantate Domino, & pſallite Domino: pſallite Deo noſtro.* Hilarius ipſe in comment. *Deo regna terræ, cantate Deo, pſallite Domino: pſallite Deo.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 987. b. *Regna terræ, cantate Deo.* Auguſt. & Caſſiod. ut in Vulg. cui etiam Gr. conſonat, niſi quòd hab. Διάψαλμα, ut ſupra. In edd.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
pſallite Domino : pſallite Deo, 34. qui aſcendit ſuper cœlum cœli, ad Orientem.	*lite Domino : SEMPER. qui aſcendit ſuper cœlum cœli ab Oriente,*	tate Deo, & pſallite Domino : DIAPSALMA. pſallite Deo, 34. qui aſcendit ſuper cœlum cœlorum, ad Orientem.
Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis, 35. date gloriam Deo ſuper Iſraël, magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus.	*Ecce dabit vocem ſuam vocem fortitudinis : date gloriam Deo : ſuper Iſraël magnificentia ejus, & fortitudo ejus in cœlis.*	Ecce dabit vocem ſuam vocem virtutis, audiam vocem ejus vocem virtutis : 35. date honorem Deo ſuper Iſraël, magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus.
36. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſraël ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ : benedictus Deus.	*Terribilis Deus de ſanctuariis ſuis : Deus Iſraël ipſe dabit fortitudinem & robur populo : benedictus Deus.*	36. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſraël ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebis ſuæ : benedictus Deus.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ald. & Compl. non repetitur ψάλατε τῷ Κυρίῳ. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 643. c. ad hæc : *Regna terræ, cantate Deo, pſallite Domino*, hæc habet : *Et dicitis hoc in iſto verſiculo non eſſe ſcriptum*, pſallite Domino, *quoniam ſtatim ſequatur* Diapſalma : pſallite Deo, qui aſcendit, &c. *cùm iſte verſiculus magis habere debeat juxta Hebraïcam veritatem*, cantate Deo, pſallite Dño ; *& illud quod ſequitur in principio verſus alterius*, pſallite Deo, *non ſit in libris authenticis, ſed obelo prænotatum. Ergo & vos legite magis quæ vera ſunt ; ne, dum additum ſuſcipitis, quod à Propheta ſcriptum eſt relinquatis.*

℣. 34. Mſ. Sangerm. ſcribit *ab Orientem*, ſed correximus *ad Orientem ;* Brev. tamen Moz. hab. *qui aſcendit ſuper cœlos cœlorum, ab Oriente. Ecce dabit vocem ſuam vocem virtutis ;* nec addit plura. Sic etiam legit Caſſiod. niſi quòd addit *ſuæ*, ad vocem *virtutis*. Rom. ſic : *qui aſc. ſuper cœlos cœlor. ad Orientem. Ecce dabit vocem ſuam vocem virtutis ſuæ.* In Coiſlin. *ſuper cœlos cœlorum ad Orientem*, &c. ut in Vulg. Similiter apud Hilarium, præter hoc, *cœlum cœli.* In Corb. *qui aſcendit ſuper cœlum cœlorum, ad Orientem. Ecce dabit vocem ſuam vocem virtutis.* Itidem Fulg. fragm. 34. cont. Fab. p. 645. at ſup. p. 644. legit *ſuper cœlos cœlor.* Auguſt. in eund. Pſ. *ſuper cœlum cœlorum, ad Orientem ; vel*, inquit, *ſicut nonnulli codices habent... ſuper cœlum cœli*, &c. ſubinde, *Ecce dabit vocem ſuam vocem virtutis.* Similiter hab. Pſalt. Carnut. *vocem ſuam*, &c. omiſſis pariter ſeqq. *audiam vocem*, &c. quæ etiam ſuperfluere videntur in Mſ. Sangerm. In Gr. τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ ἀνατολάς. Ἰδοὺ δώσει ἐν τῇ φωνῇ αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως· nec plura. In edd. Ald. & Compl. deeſt ἐν, poſt δώσει.

℣. 35. Accinunt Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. Coiſlin. & Moz. At Auguſt. in eund. Pſ. legit cum Gr. *date gloriam Deo, ſuper Iſraël magnif. ejus*, &c.

℣. 36. Subnexuimus vocem ultimam *Deus*, quæ aberat à Mſ. Sangerm. In Mozarab. *benedictus Dominus.* Apud Hilar. *benedictus Deus eſt*, vel ut in cod. Reg. *plebi ejus : benedictus es Deus.* In Pſalt. Corb. omnia ut in textu. In Rom. ut in Vulg. cui accinunt Auguſt. & Caſſiod. & Gr.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. In finem, pro iis qui commutabuntur, David. LXVIII.	*Victori pro liliis David. LXIX.*	1. In finem, pro his quæ *commutabuntur, Pſalmus David. LXVIII.
2. SAlvum me fac Deus : quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam.	*SAlva me Deus : quoniam venerunt aquæ uſque ad animam.*	2. SAlvum me fac Deus : quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam.
3. Infixus ſum in limo profundi : & non eſt ſubſtantia.	*Infixus ſum in limo profundi, & non poſſum conſiſtere.*	3. Infixus ſum in limum profundi : & non eſt ſubſtantia.
Veni in altitudinem maris : & tempeſtas demerſit me.	*Veni in profundum aquarum, & flumen operuit me.*	Deveni in altitudinem maris : & tempeſtas dimerſit me.
4. Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ : defecerunt oculi mei, dum ſpero in Deum meum.	*Laboravi clamans, exaſperatum eſt guttur meum : defecerunt oculi mei, exſpectantes Deum meum.*	4. Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ : defecerunt oculi mei, dum ſpero in Deum meum.
5. Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.	*Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.*	5. Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Ex Mſ. Sangerm.
* Mſ. commutabitur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. Vulgatæ congruit. Coiſlin. verò cum Auguſt. hab. *In finem, pro his qui commutabuntur, ipſi David.* Corb. & Moz. *In finem, pro iis qui commutabuntur, Pſalmus David.* Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. *In finem, pro his qui vel immutabuntur, Pſalmus ipſi David.* Hilarius ipſe in expoſit. *Pro his qui immutabuntur, illi David Pſalmus, in finem ;* Mſs. *in fine :* ſubinde ait : *In illum potiùs David... convenire intelligenda prophetia eſt; per id enim non ab illo, ſed in illum Pſalmus docetur eſſe cantatus :* & poſt plura, videlicet col. 231. a. *In finem, pro his qui immutabuntur, eſt Pſalmus.* Gr. Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τῷ Δαυΐδ. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ. Vide ſis Hieron. epiſt. ad Princip. to. 2. col. 682. b.

℣. 2. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Martianæi. In Rom. Fabri, Moz. & apud Auguſt. *introierunt ;* cætera ut ſupra. In Corb. *Salvum me fac Domine*, &c. Ap. Hilar. in Pſ. 54. 67. 68. col. 107. e. 206. b. 215. f. *Salva me Deus : quoniam intraverunt*, &c. In Gr. Σῶσόν με, &c.

℣. 3. Sic in Pſalt. Corb. eſt ad verbum. Item apud Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. excepto verbo *veni ;* rurſumque ap. Hilar. in Pſ. 67. col. 206. b. & in Pſ. 51. & 64. col. 75. d. 167. d. at in Pſ. 54. col. 107. e. leg. *in limo*, &c. & in Pſ. 129. col. 437. d. *Veni in profundum maris*, &c. ſimiliter in Pſ. 68. bis *in limum*, ſemel *in limo*, rurſumque *in profundum maris.* Itidem Hieron. in Iſai. 16. to. 3. 172. a. *Veni in profundum maris ;* additque, *& tempeſtas abſorbuit me.* At Aug. in eund. Pſ. cum Phœbad. Agin. cont. Arian. p. 301. d. necnon Pſalt. Rom. & Mozar. Vulgatæ congruit. In Pſalt. Coiſlin. eſt : *Deveni in altitud. maris : & temp. dimerſit me.* In Gr. Ἐνεπάγην εἰς ἰλὺν βυθοῦ... Ἦλθον εἰς τὰ βάθη..... κατεπόντισέ με.

℣. 4. Sic Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam Ambr. in Pſ. 48. to. 1. 950. b. & epiſt. 81. to. 2. 1098. b. cum Pſalt. Rom. & Mozarab. Solum Coiſlin. hab. *dum ſpero in Deo meo.* Aug. in eund. Pſ. *ab ſperando in Deum meum.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 22. 148. d. *oculi mei defecerunt ſperando in Deum meum.* Gr. ἀπὸ τοῦ ἐλπίζειν με ἐπὶ τὸν Θεόν μου.

℣. 5. Pſalt. Rom. *Multiplicati ſunt..... Confortati ſunt ſuper me qui me perſequuntur inimici*, &c. Similiter in Coiſlin. dempto uno *ſuper me.* Mozarab. *Confortati ſunt inimici mei qui me perſequebantur injuſtè*, &c. Corb. *Confortati ſunt qui perſequuntur me inim. mei injuſtè : quæ non rapui, tunc exſolvam.* Hilar. in hunc Pſ. *Multiplicati ſunt..... Convaluerunt qui perſequuntur me inimici mei injuſtè : quæ non*

	Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.	
Ex Ms. Sangerm.	Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injustè : quæ non rapui, tunc exsolvebam.	*Confortati sunt qui persequebantur me inimici mei injustè : quæ non rapueram, tunc reddebam.*	Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injustè : quæ non rapui, tunc exsolvebam.	
	6. Deus tu scis insipientiam meam : & delicta mea à te non sunt absconsa.	*Deus tu scis stultitiam meam, & peccata mea à te non sunt absconsa.*	6. Deus tu scis insipientiam meam : & delicta mea à te non sunt abscondita.	
	7. Non confundantur in me qui exspectant te Domine, Deus virtutum.	*Non confundantur in me, exspectantes te Domine Deus exercituum :*	7. Non erubescant in me qui exspectant te Domine, Domine virtutum.	
	Non erubescant in me qui requirunt te, Deus Israël.	*Non confundantur in me, qui quærunt te Deus Israël.*	Non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israël.	
	8. Quoniam propter te sustinui improperium : & operuit faciem meam reverentia mea.	*Quia propter te portavi opprobrium : operuit confusio faciem meam.*	8. Quoniam propter te sustinui opprobrium : operuit confusio faciem meam.	
	9. Exter factus sum fratribus meis, & hospes filiis matris meæ.	*Alienus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.*	9. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.	
	10. Quoniam zelus domus tuæ comedit me : & opprobria exprobrantium te, ceciderunt super me.	*Quia zelus domus tuæ comedit me, & opprobrium exprobrantium tibi, cecidit super me.*	10. Quoniam zelus domus tuæ comedit me : & opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me.	Joan. 2. 17. Rom. 15. 3.
	11. Et operui in jejunio animam meam : & factum est mihi in opprobrium.	*Et flevi in jejunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi.*	11. Et operui in jejunio animam meam : & factum est in opprobrium mihi.	
	12. Et posui vestimentum meum cilicium : & factus sum illis in parabolam.	*Et posui vestimentum meum saccum, & factus sum eis in parabolam.*	12. Et posui vestimentum meum cilicium : & factus sum illis in parabolam.	
	13. Adversùm me detrahebant qui sedebant in portam : & in me psallebant qui bibebant vinum.	*Contra me loquebantur qui sedebant in porta, & cantabant bibentes vinum.*	13. Adversùm me loquebantur qui sedebant in porta : & in me psallebant qui bibebant vinum.	
	14. Ego autem orationem meam ad te Domine : tempus beneplacitum Deus.	*Mea autem oratio ad te Domine, tempus reconciliationis est.*	14. Ego verò orationem meam ad te Domine : tempus beneplaciti Deus.	
	In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me Domine, in veritate salutis meæ.	*Deus in multitudine misericordiæ tuæ, exaudi me in veritate salutis tuæ.*	In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ.	

Notæ ad Versionem antiquam.

rapui, tunc exsolvere repetebar. Ambros. in Ps. 37. to. 1. col. 839. c. & l. de Tob. c. 9. col. 601. c. ut in Vulg. August. & Cassiod. in hunc Ps. *Multiplicati sunt..... Confortati sunt inimici mei qui persequuntur me injustè : quæ non rapui*, &c. Tertul. adv. Jud. c. 10. p. 143. c. *quæ non rapueram, tunc exsolvebam.* In Gr...... Ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροί μου οἱ ἐκδιώκοντές με ἀδίκως· ἃ οὐχ ἥρπασα, τότε ἀπετίννυον.

℣. 6. Ita Ps. è Ms. Vat. ap. Hilar. at Hilarius ipse in explic. utrumque usurpat, & *abscondita*, & *absconsa*. August. in eund. Ps. ita legit : *Deus tu scisti imprudentiam meam : & delicta*, &c. ut in Vulg. item q. 20. in Levit. to. 3. 497. d. *Quoniam tu scisti imprudentiam meam.* Cassiod. Vulgatæ consonat, sicut Psalt. Rom. Coislin. &c. Gr. Ὁ Θεὸς σὺ ἔγνως τὴν ἀφροσύνην μου, &c.

℣. 7. Psalt. Rom. cum Coislin. *Non erubescant in me qui te exspectant Domine, Deus virtutum. Non revereantur super me qui requirunt te, Deus Israël.* Similiter in Mozarab. usque ad vocem *virtutum* incl. reliq. ut in Vulg. In Corb. *Non erubescant in me qui exspectant te Domine, Domine Deus virtutum. Non revereantur super me qui requirunt te, Deus Israël.* Apud Hilar. in hunc Ps. *Non confundantur in me qui exspectant te, Domine virtutum. Non revereantur super me qui quærunt te, Deus Israël.* Ap. August. in eund. Ps. ut in Vulg. Similiter ap. Cassiod. si excipias postrema, *Non revereantur super me qui requirunt te.* In Gr. Μὴ αἰσχυνθείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ὑπομένοντές σε, Κύριε τῶν δυνάμεων. Μὴ ἐντραπείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ζητοῦντές σε, &c. Ald. & Compl. Κύριε Κύριε· Theod. Κύριε ὁ Θεός.

℣. 8. Psalt. Corb. cum Rom. *Quoniam propter te supportavi improperium : operuit irreverentia faciem meam.* Rom. Martian. hab. *reverentia*, cum Mediol. & Carnut. In Coisl. similiter, *supportavi improp. & operuit reverentia faciem*, absque seq. *meam.* In Mozarab. *operui confusione faciem meam.* Apud Hilar. in hunc Ps. *Quoniam propter te sustinui improperium : operuit reverentia fac. meam.* Ap. August. in eund. Ps. *Quoniam..... sustinui exprobrationem : operuit irreverentia faciem meam.* Cassiod. *supportavi improperium : operuit reverentia*, &c. Gr. Ὅτι..... ὑπήνεγκα ὀνειδισμόν· ἐκάλυψεν ἐντροπὴ τὸ, &c. Symm. ἀσχημοσύνη.

℣. 9. Sic est in Psalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Coislin. Sic etiam in Mozarab. dempto uno &. Textui pariter accinit Hilar. in hunc Ps. cum Ps. ibid. è Ms. Vatic. paulò verò post in exposit. leg. *alienus à fratribus*, cui accedit August. in eund. Ps. hoc modo : *Alienatus factus sum fratribus meis, & hospes filiis*, &c. S. Paulinus epist. 11. p. 50. a. *Exter fratribus meis, & peregrinus filiis*, &c. Cassiod. *Extraneus factus sum..... & hospes*, &c. Gr. Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην..... καὶ ξένος, &c.

℣. 10. Sic Hilar. in hunc Ps. & in Ps. 118. col. 349. b. cum Psalt. Corb. & Gr. Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 678. f. & l. 1. de fide, to. 2. 446. c. legit, *exprobrantium tibi*, &c. ut supra ; at l. 2. offic. to. 2. 108. a. *exquisivit me zelus domus tuæ.* Ambrosiast. p. 104. e. *detractiones exprobrantium te, cecid. super me.* Aug. & Cassiod. in eund. Ps. cum Vulg. concinunt. Auct. l. de promiss. p. 3. col. 176. e. *comedit me zelus domus tuæ.*

℣. 11. Ita legit Hilar. cum Psalt. Rom. Corb. & Coislin. In Mozarab. *Et humiliavi in jejunio*, &c. ut in textu. August. in hunc Ps. *Et cooperui in jejunio..... mihi in opprobrium.* Similiter hab. Ambros. epist. 42. col. 968. e. *Et cooperui* ; at l. de Elia, c. 4. col. 538. b. *operui.* Apud Cassiod. ut in Vulg. In Gr. Καὶ συνέκαμψα ἐν νηστείᾳ..... εἰς ὀνειδισμοὺς ἐμοί. In Psalt. Arab. ἐταπείνωσα. In edd. Ald. & Compl. συνεκάλυψα.

℣. 12. Succinit Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Coislin. At Hilarius, & August. in eund. Ps. leg. cum Gr. *Et posui vestim. meum saccum*, &c. ut supra. Apud Ambros. quoque in Ps. 43. to. 1. 910. b. *& factus sum illis in parabolam.*

℣. 13. Concinit Hilar. nisi quòd hab. *in porta.* Ambr. in Ps. 43. to. 1. 910. b. & Cassiod. in Ps. 68. legunt : *Adversùm me exercebantur qui sedebant in porta*, &c. Sic etiam in Psalt. Rom. Coislin. Mediolan. & Moz. Apud August. verò in eund. Ps. ita : *Adversùs me insultabant qui sedebant in porta*, &c. In Gr. Κατ' ἐμοῦ ἠδολέσχουν οἱ καθήμενοι ἐν πύλῃ, &c.

℣. 14. Psalt. Moz. *Ego verò oratio mea ad te Domine*, &c. ut in Vulg. August. in hunc Ps. *Ego autem oratione mea*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
15. Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ab iis qui oderunt me, & de profundis aquarum.	*Erue me de luto, ut non infigar: libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum.*	15. Erue me de luto, ut non intercam: ut liberer ab odientibus me, & de profundo aquarum. *Ex Ms. Sangerm.*
16. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum: neque urgeat super me puteus os suum.	*Ne operiat me fluctus aquæ, ne absorbeat me profundum: & non coronet super me puteus os suum.*	16. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum: neque contineat super me puteus os suum.
17. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundùm multitudinem miserationum tuarum respice in me.	*Exaudi me Domine, quoniam bona est misericordia tua: secundùm multitudinem miserationum tuarum respice ad me.*	17. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundùm multitudinem miserationum tuarum conspice in me.
18. Et ne avertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.	*Et ne abscondas faciem tuam à servo tuo: quoniam tribulor, citò exaudi me.*	18. Ne avertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.
19. Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me.	*Accede ad animam meam, redime eam: propter inimicos meos libera me.*	19. Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos erue me.
20. Tu scis improperium meum, & confusionem meam, & reverentiam meam.	*Tu scis opprobrium meum, & confusionem meam, & ignominiam meam.*	20. Tu enim scis improperium meum, & confusionem meam, & reverentiam meam.
21. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me: improperium exspectavit cor meum, & miseriam.	*Coram te sunt omnes hostes mei: opprobrio contritum est cor meum, & desperatus sum.*	21. In conspectu tuo sunt omnes tribulantes me: improperium exspectavit cor meum, & miseriam.
Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inveni.	*Et exspectavi qui contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inveni.*	Et sustinui qui simul mecum contristaretur, & non fuit: & consolantes me non inveni.
Matth. 27. 48. 22. Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potaverunt me aceto.	*Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto.*	22. Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potaverunt me acetum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ad te Domine, &c. editt. *oratio mea.* Hilar. & Cassiod. in eund. Ps. concordant cum Vulg. sicut Psalt. Rom. & al. Corb. tamen hab. *in veritate salutis meæ*, ut sup. Gr. Ἐγὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σὲ Κύριε· καιρὸς εὐδοκίας, &c. Ap. Ambr. ep. 51. col. 1000. *tempus beneplaciti.*

℣. 15. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Eripe me de luto, ut non inhæream: libera me ex odientibus me, & de profundo aquarum.* Sic etiam in Brev. Moz. si excipias verbum *inhærear.* Item in Psalt. Coislin. præter hoc, *& non hæream.* In Vatic. ap. Hilar. *uti non hæream;* reliqua ut in Rom. Similiter apud Hilar. ipsum, sed hoc omittitur, *libera me ex odientibus me;* quod tamen ab ipso lectum fuisse liquet ex num. 15. Auct. l. de promiss. p. 1. c. 3. col. 93. d. hab. *Salva me de luto, ut non inhæream.* Aug. in hunc Ps. *Salvum me fac de luto, ut non inhæream: eruar ex iis qui oderunt me, & de profundo aquarum.* Item in Psalt. Mediol. *ut non inhæream.* In Corb. *Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ex odientibus me, & de profundis aquarum.* In Gr. Σῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ· ῥυσθείην ἐκ τῶν μισούντων με, καὶ ἐκ τοῦ βάθους, &c. Ald. & Compl. τῶν βαθέων.

℣. 16. Hieron. in Ezech. 47. to. 3. 1054. a. *Non me præcipitet tempestas aquæ.* Hilarius in Ps. 54. & 141. col. 111. d. 545. a. *Non me demergat... neque contineat super me puteus*, &c. & in Ps. 68. *neque contineat puteus super me*, &c. In Brev. Moz. *neque operiat super me puteus*, &c. In Carnut. & Corb. *neque aperiat.* Apud August. in eund. Ps. *neque coarctet super me puteus*, &c. Cassiod. cum Psalt. Rom. ut in Vulg. Gr. Μή με καταποντισάτω..... μηδὲ συσχέτω ἐπ᾽ ἐμὲ φρέαρ, &c.

℣. 17. Hilar. in hunc Ps. *Exaudi me Domine, quoniam suavis est mihi misericordia tua: secundùm multitudinem misericordiæ tuæ conspice in me;* Psalt. Carnut. Corb. & Coislin. *convertere in me;* Rom. cum Aug. & Cassiod. in eund. Psalm. *respice in me;* cæt. ut in Vulg. nisi quòd August. hab. sup. *suavis est miseric.* Gr..... ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου· κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐπίβλεψον ἐπ᾽ ἐμέ.

℣. 18. Sic Hilar. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. Sic etiam Ambros. in Ps. 35. & 36. to. 1. 766. c. 800. d. Gr. Καὶ μὴ ἀποστρέψῃς, &c. ab edd. Ald. & Compl. abest Καί.

℣. 19. Vulgatæ accinunt Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Coislin. &c. Apud Aug. ita: *Intende animæ meæ, & redime eam: propter inim. meos erue me.* In Gr. Πρόσχες..... καὶ λύτρωσαι αὐτήν..... ῥῦσαί με.

℣. 20. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Tu enim scis improperium meum, confusionem, & verecundiam meam.* Sic etiam in Coislin. præter hoc ult. *& reverentiam meam.* In Corb. *Tu enim scis improper. meum, & confusionem, & verecundiam meam.* In Moz. *Tu enim scis opprobrium meum, confus. meam, & verecundiam meam.* Apud Hilar. *Tu enim scis improperium, & confusionem, & verecundiam meam.* Apud Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1031. b. *Scis opprobrium meum.* Ap. August. in Ps. 68. col. 702. g. *Tu cognoscis opprobrium meum, & confus.* &c. ut in Vulg. In Gr. Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὀνειδισμόν μου, καὶ τὴν αἰσχύνην μου, καὶ τὴν ἐντροπήν μου.

℣. 21. Psalt. Rom. *In conspectu tuo sunt omnes tribulantes me..... & miseriam. Sustinui qui simul mecum contristaretur, & non fuit: consolantem me quæsivi, & non inveni.* Corb. *In consp. tuo omnes tribulantes me: improperium sustinuit cor meum..... Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & consolantes me, & non inveni.* Moz. *In conspectu tuo omnes tribulantes me..... Et sustinui qui simul mecum contristaretur, & qui consolaretur; & non fuit.* Hilar. in hunc Ps. *In conspectu tuo sunt omnes tribulantes me..... Et sustinui commœrentem, & non fuit; & consolantem, & non inveni.* Aug. in eund. Ps. *In conspectu tuo sunt omnes tribulantes me: opprobrium exspectavit..... Et sustinui qui simul contrist. & non fuit: & consolantes, & non inveni.* Ruric. l. 2. ep. 14. p. 569. f. *Quæsivi qui simul mecum contristaretur, & non fuit: & consolantes me, & non inveni.* Apud Cassiod. ut in Vulg. præter seqq. *tribulantes me..... & consolantem me, & non inveni.* Similiter hab. Psalt. Coislin. *& consolantem me*, &c. Carnut. etiam *sustinuit*, pro *exspectavit.* Gr. Ἐναντίον σου πάντες οἱ θλίβοντές με· ὀνειδισμὸν προσεδόκησεν ἡ ψυχή μου, καὶ ταλαιπωρίαν. Καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε· καὶ παρακαλοῦντα, καὶ οὐχ εὗρον· Ald. & Compl. παρακαλοῦντας.

℣. 22. Sic Hilar. August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. &c. excepto uno *aceto.* Sic etiam apud Novat. lib. de Trin. p. 1050. b. & Ambros. in Luc. 23. to. 1. 1530. e. & S. Leonem, ser. 53. p. 123. d. Tertul. verò l. cont. Jud. c. 10. p. 143. c. 146. b. legit: *Miserunt in potum meum fel: & in siti mea potaverunt me aceto.* Lactant. l. 4. Instit. p. 581. *Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potum mihi dederunt acetum.* Similiter August. l. 17. de civit. Dei, c. 19. to. 7. 482. e. Hilar. autem in Ps. 62. col. 153. a. *cum aceto potaverunt.* Psalt. Corb. *Et dederunt in esca mea fel*, &c. ut in Vulg. Gr. Καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 23. Fiat menſa eorum in laqueum coram ipſis, & in retributionem eorum, & in ſcandalum.	*Sit menſa eorum coram eis in laqueum, & in retributiones ad corruendum.*	23. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & in ſcandalum. *Rom. 11. 9.*
24. Obſcurentur oculi eorum ne videant: & dorſum eorum ſemper incurva.	*Contenebrentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva.*	24. Obſcurentur oculi eorum ne videant: & dorſum eorum ſemper incurva.
25. Effunde ſuper eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.	*Effunde ſuper eos indignationem tuam, & ira furoris tui comprehendat eos.*	25. Effunde ſuper eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.
26. Fiat habitatio eorum deſerta: & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.	*Fiat commoratio eorum deſerta: in tabernaculis eorum non ſit qui habitet.*	26. Fiat habitatio eorum deſerta: & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet. *Act. 1. 20.*
27. Quoniam quem tu percuſſiſti, ipſi perſecuti ſunt: & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.	*Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt: & ut affligerent vulneratos tuos narrabant.*	27. Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt: & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.
28. Adpone iniquitatem ſuper iniquitates eorum: & non introeant in juſtitiam tuam.	*Da iniquitatem ſuper iniquitatem eorum, & non veniant in juſtitia tua.*	28. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum: & non intrent in juſtitiam tuam.
29. Deleantur de libro viventium: & cum juſtis non ſcribantur.	*Deleantur de libro viventium, & cum juſtis non ſcribantur.*	29. Deleantur de libro viventium: & cum juſtis non ſcribantur.
30. Pauper & dolens ſum ego: & ſalus vultus tui Deus ſuſcepit me.	*Ego autem pauper & dolens: ſalus tua Deus ſuſcepit me.*	30. Ego ſum pauper & dolens: ſalus tua Deus ſuſcepit me.
31. Laudabo nomen Dei cum cantico: magnificabo eum in laude:	*Laudabo nomen Dei in cantico, & magnificabo eum in confeſſione:*	31. Laudabo nomen Dei cum cantico: & magnificabo eum in laude:
32. Et placebit Deo ſuper vitulum novellum, cornua producentem & ungulas.	*Et placebit Domino ſuper vitulum novellum, cornua efferentem & ungulas.*	32. Et placebit Deo ſuper vitulum novellum, cornua producentem & ungulas.
33. Videant pauperes & lætentur: quærite Deum, & vivit anima veſtra:	*Videntes manſueti lætabuntur: qui quæritis Deum, vivet anima veſtra:*	33. Videant pauperes & lætentur: quærite Deum, & vivet anima veſtra:
34. Quoniam exaudivit pauperem Dominus: & vinctos ſuos non ſpernit.	*Quoniam exaudivit pauperes Dominus, & vinctos ſuos non deſpexit.*	34. Quoniam exaudivit pauperes Dominus: & vinctos ſuos non deſpexit.
35. Laudent eum cœli &	*Laudent eum cæli & terra: ma-*	35. Laudent illum cœli & terra,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

βρῶμά μου χολὴν· καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος.

℣. 23. Vulgatæ favet Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ſi hoc excipias, & *in retributionem*. Apud Hilar. in hunc Pſ. & infra, in Pſ. 127. col. 428. c. ſic: *Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in captionem, & in retributionem, & in ſcandalum.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. & l. 17. de civit. Dei ſup. *Fiat menſa eorum coram ipſis in muſcipulam, & in retributionem, & in ſcand.* at inf. l. 18. c. 46. col. 529. e. legit *laqueum*, non *muſcipulam*. Pſalt. Corb..... *& in retributiones eorum, & in ſcand.* Gr. εἰς παγίδα, καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν, καὶ εἰς σκάνδαλον.

℣. 24. Accinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Suffragatur etiam Hilar. niſi quòd habet, *perpetuò incurva.* Ambr. l. 2. de interpel. Dav. p. 664. f. *ſemper incurva.* Aug. cont. Jud. to. 8. 32. d. *Excæcentur oculi eorum*, &c. In Gr. Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ... διαπαντὸς σύγκαμψον.

℣. 25. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *& indignatio iræ tuæ apprehendat eos.* Corb. & Mozarab. cum Auguſt. *& indignatio iræ tuæ comprehendat eos.* Hilar. in eund. Pſ. *& animatio iræ tuæ comprehendat eos.* Gr. καὶ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς σου καταλάβοι αὐτούς. Pſalt. Sangerm. ſcribit *iram ſuam*, ſed mendo aperto, quod correximus; al. conſtanter *tuam.*

℣. 26. Succinunt Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 27. Itidem in Pſalt. Corb. & Moz. necnon ap. Aug. in hunc Pſ. Hilarius autem & Caſſiod. in eund. Pſ. delent *ipſi*. Pſalt. Rom. habet: *ipſi perſecuti ſunt me*, &c. ut ſupra. Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 22. p. 219. a. *& ſuper dolorem vuln. meorum appoſuerunt.* Gr. αὐτοὶ κατεδίωξαν· καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν..... προσέθηκαν.

℣. 28. Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Fabri: *Appone..... ſuper iniquitatem ipſorum: & non intrent in tuam juſtitiam.* Rom. Martian. *ſuper iniquitates ipſorum.* Auguſt. cum Pſalt. Carnut. Moz. & Gr. *ſuper iniquitatem ipſorum: & non intrent in juſtitia tua.* Corb. & Moz. *in tua juſtitia.*

℣. 29. Concordat Hilar. in hunc Pſ. & in Pſ. 138. col. 521. d. unà cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. Sic etiam ap. Aug. in eund. Pſ. & Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 724. a. poſt paulò tamen Aug. hab. *de libro vitæ*; Gr. ἐκ βίβλου ζώντων.

℣. 30. Ita legit Hilar. in hunc Pſ. Item Auguſt. & Caſſiod. in eund. niſi quòd hab. *Pauper & dolens ego ſum*; ſic etiam Ambroſ. in Pſ. 35. & 40. to. 1. 766. c. 869. e. Pſalt. Moz. *Pauper ſum ego & dolens*, &c. ut ſupra. Corb. *Pauper ego & dolens.* Gr. Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγώ· καὶ ἡ σωτηρία τοῦ προσώπου σου, &c. Item in Pſalt. Corb. & Carnut. *& ſalus vultus tui Deus*, &c.

℣. 31. Sic eſt in Pſalt. Moz. addito uno *mei*, ad nomen *Dei*: additur pariter in Rom. ſicut &, poſt *cantico*; utrumque delet Auguſt. in hunc Pſ. deeſt etiam *mei* ap. Caſſiod. At Hilar. in eund. Pſ. legit: *Laudabo nomen tuum cum cantico: magnificabo*, &c. Nicetius ep. Spicil. to. 3. p. 9. c. *Laudabo nomen Domini cum cantico: & magnif.* &c. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. 643. c. *Laudabo nomen Dei*, &c. tum addit voculam *mei* eſſe ſuperfluam. Pſalm. è Mſ. Vatic. apud Hilar. *Laudabo nomen Dei in cantico: & magnif.* &c. Pſalt. Corb. *Laudabo nomen Dei cum cantico: magnificabo eum cum laude.* Gr. Αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ᾽ ᾠδῆς· μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει.

℣. 32. Similiter habent Hilar. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Gr. Corb. vitioſè, *cornua producent te & ungulas.*

℣. 33. Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Mozar. *quærite Dominum, & vivet*, &c. Coislin. *Dominum, & vivit.* Hilar. & Caſſiod. in eund. Pſ. ut in Vulg. Gr. ἐκζητήσατε τὸν Θεὸν, καὶ ζήσεσθε, *& vivetis*: edd. verò Ald. & Compl. καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν.

℣. 34. Sic Hilar. in hunc Pſ. & in Pſ. 35. cum Pſalt. Coislin. excepto verbo ult. *ſprevit*. Item *ſprevit* in Pſalt. Rom. Moz. & ap. Caſſiod. ſupra verò, *pauperes.* In Corb. *pauperem: & vinctos ſuos non ſprevit.* Apud Aug. in eund. Pſ. *pauperes Dominus: & compeditos ſuos non ſprevit.* In Gr. Ὅτι εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος· καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε.

℣. 35. Accinit Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Carnut. Mediolan. & Moz. Hilarius autem in eund. Pſ. cum

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
mare, & omnia reptilia in eis.	*ria, & omne quod movetur in eis.*	terra, mare, & omnia quæ in eis sunt.	*Ex Ms. Sangerm.*
36. Quoniam Deus salvam faciet Sion: & ædificabuntur civitates Juda.	*Quia Deus salvabit Sion, & ædificabit civitates Juda:*	36. Quoniam Deus salvam faciet Sion: & ædificabuntur civitates Judææ.	
Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.	*Et habitabunt ibi, & possidebunt eam.*	Et inhabitabunt ibi, & inhabitabunt ea.	
37. Et semen servorum ejus possidebit eam; & qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.	*Et semen servorum ejus possidebit eam; & qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.*	37. Semen servorum ejus possidebunt eam; & qui diligunt nomen ejus, inhabitabunt in eam.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Psalt. Coislin. & Corb. extremò leg. *mare, & omnia repentia in eo;* Aug. *repentia in eis.* Gr. θάλασσα, ϗ πάντα τὰ ἕρποντα ἐν αὐτοῖς.

℣. 36. Psalt. Rom. Mediol. & Carnut. legunt cum Cassiod. *civitates Judæ;* cæt. ut in Vulg. Item in Moz. Coislin. & Corb. *Judæ;* priora autem duo ita ferunt in fine: *hæreditate acquirunt eam;* Corb. *hæreditabunt eam.* Hilar. in hunc Ps. sic: *Quoniam Dominus salvificabit Sion: & ædific. civit. Judæ. Et inhabitabunt in ea, & hæreditabunt terram:* at inf. in explic. bis ponit *Judææ.* August. in eund. Ps. *Quoniam Deus salvam faciet,* &c. subinde scribit *Judæ;* reliqua silet: sed l. cont. Jud. to. 8. 32. f. addit: *& inhabitabunt eam.* In Gr. constanter τῆς Ἰουδαίας; extremòque, ϗ κληρονομήσουσιν αὐτήν. Apud Hieron. tamen in Ezech. 16. to. 3. p. 808. f. legitur: *ædificabuntur civitates Judæ. Et habitabunt, & commorabuntur ibi. Et semen eorum in æternum dirigetur.* Vide etiam in Isai. 65. col. 492. f. ubi iterum *civitates Judæ.*

℣. 37. Sic est in Psalt. Corb. & apud Hilar. præter hoc primum, *& semen:* Hilar. quoque extremò hab. *inhabitabunt eam.* Psalt. Rom. *Et semen..... possidebit eam..... inhabitabunt in ea.* Item in Mozarab. & Coislin. *inhabit. in ea;* sicut ap. Cassiod. in hunc Ps. Ap. August. in eund. *Et semen servorum ejus obtinebunt eam; & qui... inhabitabunt in ea:* at l. cont. Jud. to. 8. col. 32. f. *possidebunt eam; & qui dilig.* &c. ut supra. Gr. Καὶ τὸ σπέρμα..... καθέξουσιν αὐτήν..... κατασκηνώσουσιν ἐν αὐτῇ.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
In finem, Psalmus David, 1. In rememorationem, quòd salvum fecerit eum Dominus. LXIX.	*Victori David Ad recordandum.* LXX.	* In finem, Psalmus David, 1. In rememorationem, quòd salvum fecerit eum Deus. LXIX.	*Ex Ms. Sangerm.*
2. DEus in adjutorium meum intende: Domine ad adjuvandum me festina.	*DEus ut liberes me, Domine ut auxilieris mihi festina.*	2. DOmine Deus in adjutorium meum intende.	
3. Confundantur, & revereantur, qui quærunt animam meam:	*Confundantur, & erubescant, qui quærunt animam meam:*	3. Confundantur, & revereantur inimici mei:	
4. Avertantur retrorsùm, & erubescant, qui volunt mihi mala:	*Convertantur retrorsùm, & erubescant, qui volunt malum mihi:*	4. Avertantur retrorsùm, & confundantur, qui cogitant mihi mala:	
Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.	*Revertantur ad vestigium confusionis suæ, qui dicunt: Vah, vah.*	Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.	
5. Exsultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper: Magnificetur Dominus: qui diligunt salutare tuum.	*Gaudeant & lætentur in te omnes qui quærunt te: & dicant semper: Magnificetur Deus: qui diligunt salutare tuum.*	5. Exsultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper: Magnificetur Dominus: qui diligunt salutarem tuum.	
6. Ego verò egenus, & pauper sum: Deus adjuva me.	*Ego autem egenus, & pauper: Deus festina pro me.*	6. Ego verò egenus, & pauper sum: Deus adjuva me.	
Adjutor meus, & liberator meus es tu: Domine ne moreris.	*Auxilium meum, & salvator meus tu: Domine ne moreris.*	Adjutor meus, & liberator meus es tu: Domine ne tardaveris Deus.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* ℣. 1. Psalt. Corb. & Rom. Fabri: *In finem, David, In rememoratione, quòd* (Corb. *eò quòd*) *salvum me fecit Dominus.* Rom. Martian. *In rememorationem, eò quòd salvum,* &c. Similiter Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. nisi quòd habet, *In finem, Psalmus David.* Mozar. *In finem, Ps. David, In rememoratione, eò quòd salvum me fecit Deus.* Coislin. *In finem, David, In rememorationem,* absque seqq. Hilarius in comment. *In rememoratione;* & infra, *In illum David Psalmus, in finem.* August. hunc titulum prætermittit. Cassiod. sic habet cum Gr. *In finem, David, In rememorationem, quòd salvum me fecit Dominus.* Similiter in Psalt. Carnut. *quòd salvum me fecit Dominus.*

℣. 2. Concinunt Hilar. & Aug. in hunc Ps. nec addunt plura; imo Aug. initio ipso delet vocem *Domine.* Ita quoque in Gr. ad verbum. Psalt. Rom. Martian. hab. *Domine Deus;* reliqua ut in Vulg. Rom. Fabri tollit 1. *Domine.* Carnut. & Corb. ferunt: *Domine Deus meus,* &c. absque his de Vulg. *Domine ad adjuvand.* &c. Editt. tamen Ald. & Compl. subdunt: Κύριε εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι σπεῦσον.

℣. 3. Psalt. Rom. extremò addit cum Vulg. *qui quærunt animam meam.* Ita etiam Cassiod. cum Psalt. Coislin. A Vatic. autem ap. Hilar. absunt ista duo, *inimici mei;* nec ipsa refert Hilar. infra in comment. sed tantùm seqq. *qui quærunt,* &c. Similiter ap. August. in hunc Ps. sicut etiam in Gr. In Psalt. Corb. *Confundantur, & revereantur omnes inimici mei, qui,* &c.

℣. 4. Sic est in Psalt. Mozarab. Item in Rom. & Coislin. præter unum *erubescant,* loco *confundantur.* Sic etiam ap. Hilarium, August. & Cassiod. in hunc Psalm. necnon in Missali Rom. ad Introit. Dom. XII. post. Pent. Psalmus verò è Ms. Vat. ap. Hilar. hab. *& erubescant, qui volunt mihi mala.* Itidem in Psalt. Corb. subnexis his: *Avertantur statim, & erubescant, qui dicunt,* &c. Gr. Ἀποστραφείησαν εἰς τὰ ὀπίσω, ϗ καταισχυνθείησαν οἱ βουλόμενοί μοι κακά, &c. ut supra.

℣. 5. A Psalt. Rom. & Coislin. abest hoc, *in te omnes.* At in Moz. & apud Cassiod. exstat: *in te omnes qui quærunt te Domine,* &c. In Rom. similiter additur *Domine.* Apud Hilar. in hunc Ps. omnia ut in Vulg. Ap. Aug. verò in eund. sic: *Exsultent & jocundentur in te omnes qui quærunt te, & dicant,* &c. ubique *salutare,* non *salutarem.* In Gr. Ἀγαλλιάσθωσαν ϗ εὐφρανθήτωσαν ἐπὶ σοὶ πάντες οἱ ζητοῦντές σε, ϗ λεγέτωσαν..... ὁ Θεός· οἱ ἀγαπῶντες τὸ, &c.

℣. 6. Sic in Psalt. Rom. est, sed absque ultima voce *Deus.* Psalm. è Ms. Vatic. apud Hilar. *Adjutor meus, & liberator meus esto: Domine ne tardaveris.* Psalt. Coislin.

Nota ad Versionem antiquam.

Adjutor, & liberator meus eſto : Domine Deus meus ne tardaveris. Mozarab. *Ego verò egenus* (inf. *egens*,) *& pauper ſum : Dominus curam habet mei. Adjutor, & liberator meus es tu : Domine ne tardaveris.* Corb. *Ego verò egenus, & pauper : Deus adjuva me. Adjutor meus, & liber. meus eſto : Domine ne tardaveris Deus.* Apud Hilar. in hunc Pſ. *Ego autem egenus, &..... Deus adjuva me. Adjutor meus, & lib. meus tu : Domine ne tardaveris ;* Mſ. Reg. ibid. cum editt. antiq. *adjuvat me.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Ego verò egenus, & pauper :* (inf. add. *ſum* :) *Deus adjuva me. Adjutor, & erutor meus es tu : Domine ne tardaveris ;* infra deeſt hoc, *& erutor.* Apud Caſſiod. ut in Vulg. præter iſta : *Deus adjuvat me..... Domine ne tardaveris.* In Gr. Ἐγὼ δὲ πτωχὸς (Ald. & Compl. πτωχός εἰμι,) καὶ πένης· ὁ Θεὸς βοήθησόν μοι. Βοηθός μου, καὶ ῥύστης μου εἶ σύ· Κύριε μὴ χρονίσῃς.

Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. * In finem, Pſalmus ipſi David,	*LXXI.*	Pſalmus David,
1. Filiorum Jonadab, & priorum captivorum. LXX.		1. Filiorum Jonadab, & priorum captivorum. LXX.
** Domine Deus in te ſperavi, non confundar in æternum : 2. in tua juſtitia libera me, & eripe me.	*In te Domine ſperavi, non confundar in æternum : in juſtitia tua erue me, & libera me.*	In te Domine ſperavi, non confundar in æternum : 2. in juſtitia tua libera me, & eripe me.
Inclina ad me aurem tuam, & libera me.	*Inclina ad me aurem tuam, & ſalva me :*	Inclina ad me aurem tuam, & ſalva me.
3. Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum : ut ſalvum me facias :	*Eſto mihi robuſtum habitaculum, ut ingrediar jugiter : præcepiſti ut ſalvares me :*	3. Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum : ut ſalvum me facias :
Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.	*Quia petra mea, & fortitudo mea es tu.*	Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.
4. Deus meus erue me de manu peccatoris, & de manu iniqui, & contra legem agentis:	*Deus meus ſalva me de manu impii : de manu iniqui & nocentis :*	4. Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui :
5. Quoniam tu es patientia mea Domine : ſpes mea à juventute mea.	*Quia tu es exſpectatio mea : Domine Deus fiducia mea ab adoleſcentia mea.*	5. Quoniam tu es patientia mea Domine : Domine ſpes mea à juventute mea.
6. In te confirmatus ſum de ventre : de utero matris meæ quoniam tu es protector meus.	*A te ſuſtentatus ſum ex utero : de ventre matris meæ tu es protector meus.*	6. In te confirmatus ſum ex utero : de ventre matris meæ tu es protector meus.
In te decantatio mea ſemper : 7. tanquam prodigium factus ſum multis : & tu adjutor firmus.	*In te laus mea jugiter : quaſi portentum factus ſum multis, & tu ſpes mea Fortiſſime.*	In te cantatio mea ſemper : 7. tanquam prodigium factus ſum multis : & tu adjutor fortis.
8. Repleatur os meum laudem tuam, ut benedicam gloriam tuam ; tota die magnificentiam tuam.	*Impleatur os meum laude tua ; tota die magnitudine tua.*	8. Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam ; tota die magnitudinem tuam.
9. Ne projicias me in tempore ſenectutis : cùm deficit	*Ne projicias me in tempore ſenectutis : cùm defecerit fortitudo*	9. Ne projicias me in tempore ſenectutis : cùm defecerit virtus

Notæ ad Versionem antiquam.

* ℣. 1. Pſalt. Rom. delet hoc, *In finem*, cum voce *ipſi* ; reliqua ut ſupra. In Corb. deeſt tantùm *ipſi*. Coislin. habet cum Caſſiod. *David Pſalmus, Filiorum Jonadab*, &c. ut ſup. Mozarab. *In finem, Pſalmus David, Filiorum Aminadab, qui fuerunt in captivitate.* Auguſt. *Ipſi David, Filiorum Jonadab, & eorum qui primi captivi ducti ſunt.* Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Τῷ Δαυὶδ, Υἱῶν Ἰωναδὰβ, καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων. Ald. & Compl. Τῷ Δαυὶδ Ψαλμὸς, τῶν, &c.

** Pſalt. Rom. Corb. Carnut. Coislin. Mediol. & Moz. *Deus in te ſperavi Domine, non conf.* &c. Similiter apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ab uno tamen Mſ. Aug. abeſt *Deus* ; Aug.que infra bis hanc vocem omittit. In Gr. Ἐπὶ σοὶ Κύριε ἤλπισα, μὴ, &c.

℣. 2. Sic eſt in Pſalt. Rom. & Moz. Sic etiam in Coislin. ſi hoc primum excipias, *& in tua juſtitia.* Ap. Aug. in hunc Pſ. *in tua juſtitia erue me, & exime me. Inclina ad me..... & ſalvum me fac.* Caſſiod. in eund. Pſ. *in tua juſt. lib. me, & eripe me. Inclina aurem tuam ad me, & libera me.* Gr. ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦ με. Κλῖνον πρὸς μὲ..... καὶ σῶσόν με.

℣. 3. Ita legunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr. unus Aug. hab. *ſalvum facias me.* Pſalt. Corb. tollit &, poſt *protectorem.*

℣. 4. Auguſt. in hunc Pſ. *Deus meus erue me de manu peccatoris, de manu legem prætereuntis & iniqui ;* & infra, *libera me de manu.* Caſſiod. in eund. Pſ. Vulgatæ ſuffragatur cum Pſalt. Rom. &c. Itidem Corb. niſi quòd tollit &, poſt vocem *peccatoris.* In Gr. ἐκ χειρὸς παρανομοῦντος καὶ ἀδικοῦντος.

℣. 5. Ita Pſalt. Rom. cum Moz. & Corb. Ita quoque Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. vox Κύριε geminatur.

℣. 6. Pſalt. Rom. cum Coislin. *In te confirm. ſum ex utero : de ventre matris meæ tu es meus protector. In te decantatio mea ſemper.* Corb. *In te confirm. ſum de ventre : ex utero matris meæ tu es protector meus. In te decantatio mea ſemper.* Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 6. to. 1. col. 646. e. *In te confirmatus ſum ex utero : de ventre matris meæ tu es prot. meus :* & l. 2. de Spir. S. c. 8. col. 648. e. *In te commemoratio mea ſemper.* Breviar. Moz. *In te eſt decantatio mea ſemper.* Apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. ut in Vulg. In Gr..... ἀπὸ γαστρός· ἐκ κοιλίας μητρός μου σύ μου εἶ σκεπαστής. Ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διαπαντός.

℣. 7. Sic in Pſalt. Corb. ad verbum. In aliis autem ut in Vulg. Similiter apud Caſſiod. in hunc Pſ. & in Græco. Ap. Auguſt. in eund. Pſ. id unum variat, *ſed tu adjutor fortis.*

℣. 8. Pſalt. Corb. *Repleatur os meum laudem tuam, ut poſſim cantare gloriam tuam : tota die magnificentia tua.* Rom. *Repleatur os meum laude tua, ut poſſim cantare gloriam tuam ; tota die magnificentiam tuam.* Sic etiam in Coislin. ad verbum, ut & ap. Caſſiod. Item in Mozarab. præter hoc ult. *magnificentias tuas.* Apud Ambr. epiſt. 41. to. 2. col. 960. b. *Repleatur os meum laude tua, & cantem gloriam tuam :* at in Pſ. 118. to. 1. 1251. e. ſic, *laude, ut cantem.* Ap. Aug. in eund. Pſ. *Repleatur os meum laude, ut hymno dicam gloriam tuam ; tota die magnificentiam tuam.* In Pſalt. Mediol. & Carnut. ut ſupra, *laude tua, ut poſſim cantare.* In Gr..... αἰνέσεως, ὅπως ὑμνήσω τὴν..... μεγαλοπρέπειάν σου.

℣. 9. Pſalt. Coislin. *Non projicias me ;* Rom. *Ne projicias..... dum defecerit virtus mea, Deus ne*, &c. Mozarab. *& cùm defecerit.* Aug. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. *cùm*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
mea, ne derelinquas me.	*mea, ne derelinquas me.*	virtus mea, ne derelinquas me. *Ex Mſ. Sangerm.*
10. Quia dixerunt inimici mei mihi : & qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in unum,	*Quia dixerunt inimici mei mihi : & qui obſervabant animam meam, inierunt conſilium pariter,*	10. Quia dixerunt inimici mei mihi : & qui cuſtodiebant animam meam, conſilium ſunt in unum,
11. Dicentes : Deus dereliquit eum, perſequimini, & comprehendite eum : quia non eſt qui eripiat.	*Dicentes : Deus dereliquit eum, perſequimini, & comprehendite eum : quia non eſt qui eruat.*	11. Dicentes : Deus dereliquit eum, perſequemini, & comprehendite eum : quia non eſt qui eripiat eum.
12. Deus ne elongeris à me : Deus meus in auxilium meum reſpice.	*Deus ne elongeris à me : Deus meus ad auxilium meum feſtina.*	12. Ne elonges à me : Deus meus in adjutorium meum reſpice.
13. Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ : operiantur confuſione & pudore qui quærunt mala mihi.	*Confundantur, conſumantur adverſarii animæ meæ : operiantur opprobrio & confuſione, qui quærunt malum mihi.*	13. Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ : operiantur confuſionem & pudorem qui quærunt mala mihi.
14. Ego autem ſemper ſperabo : & adjiciam ſuper omnem laudem tuam.	*Ego autem jugiter exſpectabo, & adjiciam ſuper omnem laudem tuam.*	14. Ego autem ſemper ſperabo : & adjiciam ſuper omnem laudem tuam.
15. Os meum annuntiabit juſtitiam tuam ; tota die ſalutare tuum.	*Os meum narrabit juſtitiam tuam, tota die ſalutare tuum :*	15. Os meum pronunciavit juſtitiam tuam Domine ; tota die ſalutarem tuum.
Quoniam non cognovi litteraturam, 16. introibo in potentias Domini : Domine memorabor juſtitiæ tuæ ſolius.	*Quia non cognovi litteraturas : ingrediar in fortitudines Domini Dei : recordabor juſtitiæ tuæ ſolius.*	Quia non cognovi negotiationes, 16. intrabo in potentia tua Domine : Domine memorabor juſtitiæ tuæ ſolius.
17. Deus docuiſti me à juventute mea : & uſque nunc pronunciabo mirabilia tua :	*Deus docuiſti me ab adoleſcentia mea, & uſque nunc annuntiabo mirabilia tua.*	17. Deus docuiſti me ex juventute mea : & uſque nunc pronunciabo mirabilia tua.
18. Et uſque in ſenectam & ſenium : Deus ne derelinquas me,	*Inſuper & uſque ad ſenectutem & canos Deus ne derelinquas me,*	18. Et uſque in ſenecta mea & ſenium Deus ne derelinquas me,
Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura eſt ;	*Donec annuntiem brachium tuum generationi, cunctiſque qui venturi ſunt ;*	Donec adnuntiem brachium tuum omni generationi ſuperventuræ ;

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

deficiet. Caſſiod. ut in Vulgata. Græc. Μὴ ἀπορρίψῃς με εἰς καιρὸν γήρους· ἐν τῷ ἐκλείπειν τὴν, &c.

℣. 10. Mendum fortaſſe librarii eſt *conſilium ſunt* ; legendum fortè *conſiliati ſunt.* Apud Auguſt. & Caſſiod. *conſilium fecerunt*, ut in Vulg. Itidem in Pſalt. Rom. ſupra tamen legitur, *inimici mei mala mihi.* In Gr. ἐβουλεύσαντο, abſque voce *mala*, poſt *inimici mei.*

℣. 11. Sic habet Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. Coislin. & Moz. ſi excipias unum *perſequimini.* Ap. Auguſt. in eund. Pſ. *quia non eſt qui eruat eum.* In Gr. καταδιώξατε..... ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ῥυόμενος.

℣. 12. Sic in Pſalt. Corb. præfixo nomine *Deus.* In Rom. & Coislin. *Deus meus ne elonges à me* ; reliqua ut in Vulg. Sic etiam in Mozar. cum hoc, *in adjutorium meum*, ut ſupra. Apud Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 643. f. *Deus ne elongeris à me* ; ſtatimque : *Quod dicitis in Gr. poſitum*, Deus meus, *ſuperfluum eſt.* Apud. Aug. in hunc Pſ. *Domine Deus meus ne elonges à me : Deus meus in adjutorium meum*, &c. Ap. Caſſiod. *Deus ne elongeris..... in adjutorium*, &c. In Gr. ed. Rom. Ὁ Θεὸς μὴ μακρύνῃς..... εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες· in Ald. & Compl. initio, Ὁ Θεός μου μὴ, &c.

℣. 13. Ita in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. exceptis his, *confuſione & pudore* ; in Mozarab. *confuſione & reverentia.* In Corb. *Confund. & deficiant inimici mei, detrahentes animæ meæ*, &c. ut in Vulg. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Confund. & deficiant committentes animam meam : induantur confuſionem & verecundiam qui cogitant mihi mala.* In Gr..... οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὴν ψυχήν μου· περιβαλέσθωσαν αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι.

℣. 14. Pſalt. Rom. *Ego autem in te ſperabo Domine : & adjiciam*, &c. Similiter in Mozar. Mediolan. & Carnut. ſed abſque *Domine.* In Coislin. *Ego autem ſemper in te ſperabo : &*, &c. In Corb. *Ego autem ſemper ſperabo in te*, &c. Ita quoque apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. Ἐγὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπιῶ· καὶ, &c. in Ald. & Compl. ἐλπιῶ ἐπί σε· καὶ, &c.

℣. 15. Pſalt. Rom. & Corb. hab. *pronunciabit*, abſque ſeq. *Domine* ; ſubinde *ſalutare tuum. Quia non cognovi negotiationes.* Item Mozar. ſcribit *pronunciabit*, tollitque *Domine* ; ſed addit, *tota die laudem tuam*, cæt. ut in textu. Coislin. *Os meum pronunciavit juſt. tuam ; tota die ſalutem tuam.* Deinde in Mediolan. & Carnut. *Quia non cognovi negotiationem.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Os meum enunciabit juſt. tuam ; tota die ſalutem tuam. Quoniam non cog. negotiationes.* Apud Caſſiod. in eund. Pſ. *Os meum pronunciavit..... tota die ſalutare tuum. Quia non cogn. negotiationes.* In Gr. Τὸ στόμα μου ἐξαγγελεῖ... τὴν σωτηρίαν σου. Ὅτι οὐκ ἔγνων πραγματείας· in Ald. & Compl. γραμματείας· & ſanè Auguſt. obſervat loco cit. col. 730. g. *in quibuſdam exemplaribus* legi, *Quoniam non cognovi litteraturam. Ubi*, inquit, *alii codices habent* negotiationem, *ibi alii* litteraturam. Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 177. leg. *non cognovi negotiationem.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 38. *non cognovi negotiationes.*

℣. 16. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. legunt cum Pſalt. Corb. *Introibo in potentiam Domini*, &c. ut in Vulg. Rom. *in potentias* ; Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 177. *in potentiam* ; Gr. ἐν δυναστείᾳ Κυρίου, &c.

℣. 17. Sic in Pſalt. Corb. eſt. Ita quoque ap. Aug. in hunc Pſ. ſi excipias verbum *annuntiabo.* Pſalt. Mozarab. cum Coislin. hab. *Docuiſti me Deus à..... pronunciabo*, &c. Caſſiod. cum Rom. ut in Vulg. Græc. Ἐδίδαξάς με ὁ Θεὸς ἐκ... ἀπαγγελῶ, &c. edd. verò Ald. & Compl. Ὁ Θεός μου ἃ ἐδίδαξάς με ἐκ, &c. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 646. a. conſtanter legit : *Deus docuiſti me ex*, &c. *Quod autem*, inquit, *apud Græcos inveniſſe vos dicitis*, Deus meus, *ſuperfluum eſt* meus. Auct. op. imp. in Matth. hom. 38. p. 139. a. *Domine, quàm docuiſti me ex juventute mea !*

℣. 18. Pſalt. Corb. *Et uſque in ſenecta & ſenium Deus ne derelinquas me, donec annunt..... generationi omnium, quæ ventura eſt*, &c. Moz. *Et uſque ad ſenectam & ſenium*, &c. ut in Vulg. Rom. cum Caſſiod. eidem Vulgatæ congruit ad verbum. Tertul. verò l. cont. Prax. p. 848. b. leg. *Ne dereliqueris me, donec annuntiem brach. tuum nativitati univerſæ venturæ.* Auguſt. in hunc Pſ. *Et uſque in ſenectam* ; poſt paulò autem : *Ad ſenectam Domine ne derelinquas me, donec annunt... generationi omni ſuperventuræ*, &c. Gr. Καὶ ἕως γήρους... ὁ Θεὸς μὴ ἐγκαταλίπῃς με, ἕως ἂν... τὸν βραχίονά σου πάσῃ τῇ γενεᾷ τῇ ἐρχομένῃ. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 646. a. ad hæc verba, *donec annunt. brachium tuum*, addit : *Et dicitis vos in Græco reperiſſe*, mirabilia tua, *quod de ſuperiori verſiculo eſt*, & uſque nunc pronunciabo miracula tua : *bene ergo hìc habet* brachium.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Potentiam tuam, 19. & juſtitiam tuam uſque in altiſſimis, quæ feciſti magnalia: Deus quis ſimilis tibi?	*Fortitudinem tuam, & juſtitiam tuam Deus uſque in excelſum: quanta feciſti magnalia: Deus quis ſimilis tibi?*	Potentiam tuam, 19. & juſtitiam tuam Deus uſque in altiſſima, quæ feciſti magnalia: Deus quis ſimilis tibi?
20. Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas, & malas? & converſus vivificaſti me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me.	*Quia oſtendiſti nobis tribulationes plurimas & malas, & converſus vivificabis nos, & de abyſſis terræ rurſum educes nos.*	20. Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas, & malas: & converſus vivificaſti me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me:
21. Multiplicaſti juſtitiam tuam: & converſus conſolatus es me, & à profundis iterum reduxiſti me.	*Multiplicabis magnitudinem meam, & converſus conſolaberis me.*	21. Multiplicaſti magnificentiam tuam: & converſus conſolatus es me.
22. Et ego confitebor tibi in populis Domine, in vaſis pſalmorum veritatem tuam: & pſallam tibi Deus in cithara, ſanctus Iſraël.	*Ego autem confitebor tibi in vaſis pſalterii veritatem tuam, Deus meus: cantabo tibi in cithara, ſancte Iſraël.*	22. Nam & ego confitebor tibi in vaſis pſalmi veritatem tuam: Deus pſallam tibi in cithara, ſanctus Iſraël.
23. Exſultabunt labia mea cùm cantavero tibi; & anima mea, quam redemiſti.	*Laudabunt labia mea cùm cantavero tibi; & anima mea, quam redemiſti.*	23. Exſultabunt labia mea cùm cantavero tibi; & anima mea, quam redemiſti.
24. Inſuper & lingua mea meditabitur tota die juſtitiam tuam: cùm confuſi & reveriti fuerunt qui quærunt animam meam.	*Inſuper & lingua mea tota die meditabitur juſtitiam tuam: quia confuſi ſunt & dehoneſtati, quærentes malum mihi.*	24. Sed & lingua mea tota die meditabitur juſtitiam tuam: cùm confuſi & reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 19. Ita in Pſalt. Corb. addita voce *Deus*, ad *juſt. tuam.* In Mozarab. ſic: *& juſtitiam tuam Deus uſque in altiſſimum*, &c. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *& juſt. tuam uſque in altiſſima*, &c. Sic etiam ap. Caſſiod. & in Pſalt. Rom. cum hoc, *juſtitiam tuam Deus.* Auguſt. infra leg. *Domine quis ſimilis tibi?* Græc. καὶ τὴν δικαιοσύνην σου ὁ Θεὸς ἕως ὑψίστων..... ὁ Θεὸς τίς, &c.

℣. 20. Ita Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. In Mozarab. & Corb. ſic: *Quia oſtendiſti mihi*, &c. Rurſum in Corb. ut in Coiſlin. *& de abyſſo terræ*, &c. In Gr. Ὅσας ἔδειξάς μοι..... καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων, &c.

℣. 21. In Pſalt. Rom. & Coiſlin. necnon ap. Caſſiod. *Multiplicaſti juſtitiam tuam: & converſus exhortatus es me:* ſubnexa deſunt: abſunt pariter à Mozar. ubi ſic: *Multiplicaſti ſuper me magnificentiam*, &c. ut in Vulg. In Mediol. verò: *Multiplicaſti juſtitiam tuam ſuper me: & converſus exhortatus es me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me.* Itidem in Carnut. & Corb. dempto uno *ſuper me:* Corb. tamen hab. inf. *& ab inferis*, loco *de abyſſis terræ.* Auguſt. in hunc Pſ. concinit cum Carnut. niſi quòd leg. *conſolatus*, pro *exhortatus.* Exinde ait: *Ecce alterum* iterum: *ſi hoc iterum ſolvere laboramus ſemel poſitum, quis poterit ſolvere geminatum?* vide etiam inf. col. 741. f. g. Græc. Auguſtino conſonat ad verbum.

℣. 22. Pſalt. Rom. cum Coiſlin. *Et ego confitebor tibi in vaſis pſalmorum veritatem tuam: pſallam tibi in cithara Deus, ſanctus Iſraël.* Mozarab. *Et ego confit. tibi in vaſis pſalmorum verit. tuam: Deus pſallam tibi in cith. ſancte Iſraël.* Similiter in Corb. præter iſta: *pſallam tibi Deus in cithara, ſanctus Iſraël.* Ambr. quoque in Pſ. 1. & 40. col. 742. d. 883. c. hab. *in vaſis pſalmorum.* Item in Luc. 7. col. 1386. c. *pſallam tibi in cithara, ſanctus Iſraël:* & in Pſ. 38. col. 858. f. *Deus, ſanctus Iſraël:* at in Pſ. 40. & 118. col. 884. b. 1053. c. *pſallam tibi Deus in cith. ſanctus Iſraël:* & l. 1. de fide, to. 2. 470. b. *pſallam tibi in cith. Deus Iſraël.* Ap. Auguſt. in hunc Pſ. *Etenim ego confitebor*, &c. ut in Vulg. omiſſa voce *Deus.* Apud Caſſiod. in eund. Pſ. & in Pſ. 2. *Ego autem confit. tibi in vaſis pſalmorum verit. tuam: pſallam tibi Deus in cith.* &c. In Gr. Καὶ γὰρ ἐγὼ..... σοι ἐν σκεύει ψαλμοῦ, &c. ut in Vulg. Ald. & Compl. ἐν σκεύεσι.

℣. 23. Pſalt. Corb. *Gaudebunt labia mea cùm cantavero tibi*, &c. Rom. cum Coiſlin. & Moz. *Gaudebunt labia mea dum cantavero tibi*, &c. Concinit Ambr. in Pſ. 1. col. 742. d. & in Pſ. 38. col. 858. f. & in Pſ. 40. col. 884. b. & in Pſ. 118. col. 1053. c. & in Luc. 7. col. 1386. c. & l. 1. de fide, to. 2. 470. b. niſi quòd plerumque habet *cùm*, ſemel tantùm *dum.* Auguſt. in Pſ. 70. *Exſultabunt labia mea cùm pſallam tibi*, &c. Caſſiod. in eund. Pſ. *Gaudebunt labia mea dum*, &c. Græc. Ἀγαλλιάσονται τὰ χείλη μου ὅταν ψάλω σοι, &c.

℣. 24. A Pſalt. Rom. hoc abeſt, *tota die;* ſubinde legitur, *dum confuſi;* cæt. ut in Vulg. ſimiliter in Mozarab. & Coiſlin. hoc tamen poſterius hab. *cùm confuſi.* Carnut. & Corb. *animam meam*, ut ſup. loco *mala mihi.* Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ ſuffragatur ad verbum. Apud Aug. verò ſic: *Adhuc autem & lingua mea tota die meditab. juſt. tuam: cùm confuſi fuerint & erubuerint qui quærunt mala mihi;* inf. *mihi mala.* In Gr. Ἔτι δὲ καὶ ἡ γλῶσσά μου ὅλην τὴν ἡμέραν..... ὅταν αἰσχυνθῶσι καὶ ἐντραπῶσιν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
1. In Solomonem Pſalmus. LXXI.	*Salomoni. LXXII.*	Pſalmus, 1. In Salomonem. LXXI.
2. Deus judicium tuum regi da: & juſtitiam tuam filio regis:	*Deus judicium tuum regi da, & juſtitiam tuam filio regis:*	2. Deus judicium tuum regi da: & juſtitiam tuam filio regis:
Judicare populos in tua juſtitia, & pauperes tuos in judicio.	*Judicabit populum tuum in juſtitia, & pauperes tuos in judicio.*	Judicare populum tuum in juſtitia, & pauperes tuos in judicio.
3. Suſcipiant montes pacem	*Aſſument montes pacem populo,*	3. Suſcipiant montes pacem po-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic Ambroſ. de apol. Dav. to. 1. 713. d. & Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Rom. verò cum Caſſiod. hab. *Pſalmus In Salomonem.* Mozar. *Salomonis Pſalmus*, Coiſlin. *In finem, Pſalmus In Salomone.* Gr. ſimpliciter, Εἰς Σαλωμών. Ald. & Compl. Σαλωμὼν Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Sic hab. Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 791. b. & Novat. de Trin. p. 1036. a. uſque ad *Judicare.* Pſalt. Rom. addit *populum in tua juſtitia*, &c. Mozarab. *populum tuum cum juſtitia.* Coiſlin. cum Caſſiod. *populum tuum in tua juſtitia*, &c. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. b. & l. 3. p. 316. b. Vulgatæ congruit; ſicut etiam Aug. & Gr.

℣. 3. Similiter hab. Pſalt. Moz. *populo tuo;* addit verò, *& colles juſtitiam tuam.* Itidem in Rom. Mediol. & Carnut. & apud Caſſiod. ſed abſque ult. voce *tuam.* In Coiſlin. *Suſ-*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
pulo, & colles juſtitiam.	*& colles juſtitiam.*	populo tuo, & colles in juſtitia. Ex Mſ. Sangerm.
4. Judicabit pauperes populi, & ſalvos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorem.	*Judicabit pauperes populi, ſalvabit filios pauperis: & confringet calumniatorem.*	4. Judicavit pauperes plebis ſuæ, & ſalvabit filios pauperum: & humiliavit calumniatorem.
5. Et permanebit cum ſole, & ante lunam, in generatione & generationem.	*Et timebunt te quandiu erit ſol, & ultra lunam, in generatione generationum.*	5. Et permanebit cum ſole, & ante lunam, in ſæculum ſæculi.
6. Deſcendet ſicut pluvia in vellus: & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.	*Deſcendet ut pluvia ſuper vellus: ut ſtillæ irrorantes terram.*	6. Et deſcendet ſicut pluvia in vellere: & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.
7. Orietur in diebus ejus juſtitia, & abundantia pacis: donec auferatur luna.	*Germinabit in diebus ejus juſtitia, & multitudo pacis: donec non ſit luna.*	7. Orietur in diebus ejus juſtitia, & multitudo pacis: donec extollatur luna.
8. Et dominabitur à mari uſque ad mare; & à flumine uſque ad terminos orbis terrarum.	*Et dominabitur à mari uſque ad mare; & à flumine uſque ad terminos terræ.*	8. Et dominabitur à mari uſque ad mare; & à flumine uſque ad terminos orbis terræ.
9. Coram illo procident Æthiopes: & inimici ejus terram lingent.	*Ante eum procident Æthiopes, & inimici ejus pulverem lingent.*	9. In conſpectu ejus procedent Æthiopes: & inimici ejus terram lingent.
10. Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent:	*Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent: reges Arabiæ & Saba tributum conferent:*	10. Reges Tharſis, & inſulæ munera adferent: reges Arabum & Saba dona adducent:
11. Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes ſervient ei:	*Et adorabunt eum omnes reges: univerſæ nationes ſervient ei:*	11. Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes ſervient ei:
12. Quia liberabit pauperem à	*Quia eruet pauperem à potente;*	12. Quia eruit egenum à

Notæ ad Versionem antiquam.

cipiant montes pacem populi ſui; in Corb. *populo tuo: & colles juſtitiam:* deinde, *In ſua juſtitia*, &c. ut inf. ℣. 4. Apud Optat. l. 2. cont. Donat. ſicut ap. Aug. in hunc Pſ. *Suſcip. montes pacem populo, & colles juſtitiam.* Obſervat tamen Auguſt. ibid. alios codices habere: *Suſcipiant montes pacem populo, & colles;* atque *in his codicibus illud* ſequi: *In juſtitia judicabit paup. populi:* at inquit, *Illi magis codices approbantur, qui habent quod ſupra expoſuimus:* Suſcipiant... & colles juſtitiam: *aliqui autem habent* populo tuo; *aliqui non habent* tuo, *ſed tantummodo* populo. Gr. Ἀναλαβέτω τὰ ὄρη... τῷ λαῷ σου, καὶ οἱ βουνοί· deinde, Ἐν δικαιοσύνῃ κρινεῖ, &c.

℣. 4. Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. *In ſua juſtitia judicabit pauperes hujus populi, & ſalvos faciet*, &c. ut in Vulg. ſic etiam in Moz. & Carnut. & apud Caſſiod. ſi demas voculam *hujus*. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 707. b. ſic: *Juſtitiâ judicabit mendicos populi, & faciet ſalvos filios pauperum.* Apud Auguſt. necnon Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. b. ut in Vulg. In Gr. Ἐν δικαιοσύνῃ κρινεῖ τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ, καὶ σώσει, &c.

℣. 5. Sic eſt in Pſalt. Rom. & Moz. necnon apud Caſſiod. At in Coislin. ſic: *cum ſole, & ante luna, in ſæcula ſæculorum.* Apud Hilar. l. 12. de Trin. col. 1129. d. *& ante lunam, generationes generationum.* Similiter hab. Auguſt. in hunc Pſ. col. 747. a. Ambr. verò de apol. Dav. to. 1. 713. d. *cum ſole, & ante lunam, in ſæcula ſæculorum.* Sic etiam in Pſalt. Corb. Auguſt. loco cit. ita refert: *Et permanebit ſoli, vel permanebit cum ſole:* tum addit: *ſic enim meliùs interpretandum quidam noſtri putaverunt, quod in Græco eſt* συμπαραμενεῖ· *quod ſi Latinè uno verbo dici poſſet*, compermanebit *dicendum eſſet: ideo quia Latinè verbum non poteſt dici, ut ſaltem ſententia exprimeretur, dictum eſt* permanebit cum ſole; *nihil eſt enim aliud* compermanebit ſoli, *quàm* permanebit cum ſole: & infra: *Quod eſt in Græco* γενεὰς γενεῶν, *nonnulli interpretati ſunt, non* generationes, *ſed* generationis generationum, *quia* γενεὰς *ambiguus eſt caſus in Græco.* In edit. Rom. ſimiliter: Καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ, καὶ πρὸ τῆς σελήνης, γενεὰς γενεῶν.

℣. 6. Pſalt. Rom. & Coislin. cum Hilar. in Pſ. 67. col. 196. c. *Et deſcendet ſicut pluvia in vellus*, &c. ut ſupra. Ita etiam Ambroſ. l. de vid. to. 2. 190. f. ſed abſque &, ante *deſcendet:* at l. de Spir. S. 601. e. legit *deſcendit*, &c. Lactant. l. 4. Inſtit. c. 16. p. 579. *Deſcendet ſicut pluv. in vellus: & orietur in*, &c. omiſſo verſiculo intermedio. Tertul. verò l. 5. adv. Marc. p. 791. b. *Deſcendit tanquam imber ſuper vellus: & velut ſtillæ deſtillantes in terram.* Auguſt. in hunc Pſ. *Et deſcendet ſicut pluvia in vellus: & ſicut guttæ ſtillantes ſuper terram.* Caſſiod. ut in Vulg. hoc excepto, *Et deſcendet.* In Pſalt. Corb. *Deſcendit..... in vellere: & ſicut ſtillicidia..... ſuper terra.* In Gr. Καταβήσεται..... ἐπὶ πόκον· καὶ ὡσεὶ σταγόνες στάζουσαι ἐπὶ τὴν γῆν.

℣. 7. In Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. *abundantia pacis: donec extollatur luna.* Itidem in Coisl. Mediol. Carnut. Corb. & Moz. Sic etiam apud Lact. l. 4. Inſtit. c. 16. p. 579. Item ap. Ambr. l. 4. Hex. to. 1. 77. f. & in Pſ. 43. col. 887. f. at in Pſ. 36. col. 788. a. ut in textu, *& multitudo pacis: donec extollatur luna.* Apud Hieron. in Iſai. 52. to. 3. 378. e. *& multitudo pacis: donec auferatur luna.* Apud Auguſt. epiſt. 55. ad Januar. to. 2. 131. f. *& abundantia pacis: donec interficiatur luna:* at in hunc Pſ. col. 748. c. *donec tollatur luna;* deinde ſic: *Id quod dictum eſt* tollatur, *alii interpretati ſunt* auferatur, *alii verò* extollatur, *unum verbum Græcum, ſicut unicuique viſum eſt, transferentes, quod ibi poſitum eſt* ἀνταναιρεθῇ.

℣. 8. Ita legit Auguſt. epiſt. 199. to. 2. 758. c. & in hunc Pſ. ſicut Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. & Coislin. Sic etiam in Corb. præter vocem *fines*, pro *terminos.* Apud Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 791. b. *Dominabitur à mari ad mare; & à flumine uſque ad terminos terræ.* Apud Ambroſ. de apol. Dav. col. 713. d. *Dominabitur à mari uſque ad mare.* Similiter hab. Optat. l. 2. cont. Donat. p. 26. c. ſed addit: *& à fluminibus uſque ad terminos orbis terræ.* Collat. Carthag. p. 393. b. *& à flumine uſque ad terminos finis terræ.* In Gr. καὶ ἀπὸ ποταμοῦ (Ald. & Compl. ποταμῶν) ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης.

℣. 9. Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 791. c. *inimici ejus pulverem lingent.* Hilar. l. 4. de Trin. 850. b. *In conſpectu ejus procident Æthiopes: & inimici ejus limum lingent.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Collat. Carthag. p. 393. b. *Coram illo decident Æthiopes*, &c. ut in textu. Auguſt. inf. *procident.* Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. & Coislin. ut in Vulg. Gr. Ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται..... χοῦν λείξουσι.

℣. 10. Pſalt. Moz. ſcribit *offerunt*, Rom. *efferent*, &c. ut in Vulg. Tertul. l. cont. Jud. c. 9. p. 142. a. *reges Arabum & Saba munera afferent illi:* ſimiliter l. 3. adv. Marc. p. 674. c. Hilar. l. 4. de Trin. 850. c. *Reges Tharſis munera offerent: reges Arabum & Sabain munera adducent.* Ambroſ. de apol. Dav. 713. d. *reges Arabum & Saba dona adducent.* Hieronymus quæſt. Hebr. to. 2. 516. a. *reges Arabum & Saba munera offerent.* Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Collat. Carthag. Vulgatæ congruunt, & Græco.

℣. 11. Sic habet Ambroſ. l. de apol. Dav. to. 1. 713. f. & in Pſ. 1. col. 761. a. Ita etiam Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Mozarab. & Collat. Carthag. p. 393. b. Tertul. verò l. 5. adv. Marc. 791. b. *Adorabunt illum omnes reges: & ſervient ei omnes nationes:* & l. 4. p. 707. b. *omnes nationes ſervient ei.* Hilar. in Pſ. 144. col. 563. a. *Et adorabunt eum omnes reges: & omnes gentes ſervient ei.* Similiter Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 351. c. delet vocem *terræ;* quam etiam Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. 646. a. ſuperfluam eſſe declarat: abeſt quoque à Gr. ed. Rom. ſed in edd. Ald. & Compl. legitur βασιλεῖς τῆς γῆς.

℣. 12. In Pſalt. Coislin. & Moz. *Quia liberavit pau-*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. potente ; & pauperem, cui non erat adjutor.	*& inopem, cui non eſt adjutor.*	potente ; & pauperem, cui non erat adjutor.
13. Parcet parcet pauperi : & animas pauperum ſalvabit.	*Parcet inopi & pauperi, & animas pauperum ſalvabit.*	13. Parcet pauperi & inopi : & animas pauperum ſalvas faciet.
14. Et ex uſuris & iniquitate liberavit animas eorum : & præclarum nomen eorum coram ipſo.	*Ab uſura & iniquitate redimet animas eorum, & pretioſus erit ſanguis eorum coram oculis ejus.*	14. Ex uſuris & iniquitate redimet animas eorum : & honorabile nomen eorum coram illo.
15. Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt pro eo ſemper : tota die benedicent eum.	*Et vivet, & dabitur ei de auro Saba, & orabunt de eo jugiter : tota die benedicent ei.*	15. Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipſo ſemper : tota die benedicent ei.
16. Et erit firmamentum in cacumine montium, & exaltabitur ſuper Libanum fructus ejus : & floriet de civitate ſicut fœnum terræ.	*Erit memorabile triticum in terra, in capite montium elevabitur ſicut Libani fructus ejus : & florebunt de civitate ſicut fœnum terræ.*	16. Et erit firmamentum in terra in ſummis montium, ſuperextolletur ſuper Libanum fructus ejus : & florebunt de civitate ſicut fœnum terræ.
17. Sit nomen ejus benedictum in ſæcula : ante ſolem permanebit nomen ejus in ſæcula, & ante lunam ſedes ejus.	*Erit nomen ejus in æternum : ultra ſolem perſeverabit nomen ejus,*	17. Sit nomen ejus benedictum in ſæcula : ante ſolem permanet nomen ejus.
Et benedicentur in eum omnes terræ : omnes gentes magnificabunt eum.	*Et benedicentur in eo : omnes gentes beatificabunt eum.*	Et benedicentur in ipſo omnes tribus terræ : omnes gentes magnificabunt eum.
18. Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui facit mirabilia ſolus :	*Benedictus Dominus Deus, Deus Iſraël : qui facit mirabilia ſolus :*	18. Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui facit mirabilia ſolus :
19. Et benedictum nomen gloriæ ejus in ſæculum, & in ſæculum ſæculi : & replebitur omnis terra gloriâ ejus : fiat, fiat.	*Et benedictum nomen gloriæ ejus in ſempiternum : & implebitur gloriâ ejus univerſa terra : amen, & amen.*	19. Et benedictum nomen majeſtatis ejus in æternum : & replebitur majeſtate ejus omnis terra : fiat, fiat.
	Completæ ſunt orationes David filii Iſai.	20. Defecerunt laudes David filii Jeſſe.

Notæ ad Versionem antiquam.

perem à potente ; & egenum, cui, &c. Itidem in Rom. Corb. & ap. Caſſiod. ſi ponas *inopem*, loco *egenum*. Apud Aug. in hunc Pſ. *Quia liberavit egenum à potente ; & pauperem, cui*, &c. S. Paulin. epiſt. 23. p. 132. b. hab. *Liberavit pauperem ab potente.* Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 707. b. *Quòd liberavit à dynaſta mendicum.* Gr. Ὅτι ἐῤῥύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου ϗ πένητα, &c.

℣. 13. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 707. b. *Parcet mendico & pauperi : & animas pauperum ſalvas faciet.* Auguſt. in hunc Pſ. *Parcet inopi & pauperi : & anim..... ſalvas faciet.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ut in Vulg. In Coislin. *Parce pauperi*, &c. In Gr. Φείσεται πτωχοῦ ϗ πένητος· ϗ..... σώσει.

℣. 14. Sic eſt in Pſalt. Moz. & apud Caſſiod. ſublata prima conjunct. &. Itidem in Corb. & Rom. ſed cum fut. *liberabit*. In Coislin. *Ex uſuris & iniquitatibus liberavit animas eorum : & præclarum nomen eorum coram ipſo.* In Mediolan. *& præclarum nomen ejus coram ipſis.* Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 707. b. *Ex uſura & injuſtitia redimet eorum animas : & honoratum nomen eorum coram ipſo.* Ap. Ambroſ. l. de Tob. c. 4. col. 595. d. *Ex uſuris & iniquitate liberavit eos.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Ex uſuris & iniq. redimet anim. eorum : & honorabile nomen ejus coram ipſis ; vel quod habent*, inquit, *codices aliqui :* & honorabile nomen eorum coram ipſo. In Gr. Ἐκ τόκου ϗ ἐξ ἀδικίας λυτρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν· ϗ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτοῦ. Ed. Compl. *αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτῶν.*

℣. 15. Pſalt. Corb. cum Rom. Martian. *& adorabunt de ipſo ſemper : tota die bened. eum.* Rom. Fabri, & Carnut. *& orabunt de ipſo*, &c. Mediol. *& orabunt pro ipſo.* Ita etiam in Pſalt. Corb. *orabunt*, ſed abraſæ videntur duæ primæ litteræ *ad*. Tertul. adv. Jud. c. 9. p. 142. a. & l. 3. cont. Marc. p. 674. c. *& dabitur illi de auro Arabiæ.* Sic etiam ap. Hilar. l. 4. de Trin. 850. b. Ap. Aug. in hunc Pſ. *& orabunt de ipſo ſemper ;* cæt. ut in Vulg. *Quod* autem, inquit, *habet Græcus, περὶ αὐτοῦ, aliqui interpretati ſunt* de ipſo, *aliqui* pro ipſo, *vel* pro eo. Ap. Caſſiod. & in Pſalt. Moz. omnia ut in Vulg. excepto uno *benedicent eum*, è Gr. εὐλογήσουσιν αὐτόν.

℣. 16. Pſalt. Rom. & Coislin. cum Auguſt. & Caſſiod. Vulgatæ conſonant. In Mozarab. ſic : *ſuperextolletur fructus ejus ſuper Libanum : & florebunt de civitate ejus ſicut*, &c. In Corb. *Et erit firm. in terra in ſummis montibus, ſuperextollitur fructus ſuper Libanum : & florient de civit.* &c. In Carnut. *& florent de*, &c. In Gr. Ἔσται στήριγμα, &c. ut in Vulg.

℣. 17. Pſalt. Rom. & Corb. *Et erit* (Corb. del. &) *nomen ejus benedictum in ſæcula : ante ſolem permanebit nomen ejus, & ante lunam ſedes ejus. Et benedicentur in eo* (Corb. *in ipſo*) *omnes tribus terræ*, &c. ut ſupra. Sic etiam in Coislin. exceptis his, *ante ſole...... ante luna..... in ipſo omnis tribus.* In Mediolan. *& ante lunam in ſæcula ſæculorum ſedes ejus ;* ultimòque, *omnes gentes beatificabunt eum.* Apud Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 791. b. *Sit nomen ejus in ævum : ante ſolem manebit nomen ejus. Et benedicentur in illo univerſæ gentes.* Hilar. in Pſ. 144. col. 563. a. Vulgatæ accedit, cum Pſalt. Mozarab. niſi quòd initio hab. *Erit nomen ejus ;* & infra, *benedicentur in eo :* vide etiam l. 12. de Trin. 1129. d. Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 18. col. 104. b. legit : *Benedicentur in eo omnes tribus terræ : omnes gentes beatum dicent eum.* Gr. Ἔστω τὸ ὄνομα αὐτοῦ (Ald. & Compl. ἔσται·) exinde, διαμενεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ εὐλογηθήσονται· extremò, μακαριοῦσιν αὐτόν.

℣. 18. Itidem Auguſt. in hunc Pſ. & epiſt. 93. to. 2. 239. e. Tertul. quoque l. 5. adv. Marc. p. 791. c. ita legit, niſi excipias nomen *Iſraëlis*. S. Paulinus epiſt. 15. p. 87. c. ſic : *Benedictus Dominus, qui facit mirabilia.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *qui facit mirabilia magna ſolus.* Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. col. 646. a. *Benedictus Dominus Deus, Deus Iſraël ;* tum addit : *Dicitis in Græco bis* Deus *non haberi, cùm in Hebræo ſit, & apud LXX.* In ed. Rom. ſemel, ſicut in edd. Ald. & Compl.

℣. 19. Pſalt. Rom. & Corb. *Et benedictum nom. majeſtatis ejus in æternum,* (Corb. *in ſæculum*) *& in ſæculum ſæculi ;* reliqua ut in Vulg. Sic etiam habet Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Coislin. Mediolan. Carnut. & Mozarabico. Tertul. verò l. 5. adv. Marc. p. 791. c. legit ſimpliciter : *Benedictum nomen gloriæ ejus : & replebitur univerſa terra gloriâ ejus.* Ambroſ. in Pſ. 40. to. 1. 883. a. *& replebitur majeſtate ejus omnis terra*, &c. Auguſt. in Pſ. 71. cum Gr. *Et benedictum nomen gloriæ ejus in æternum, & in ſæculum ſæculi : & replebitur gloriâ ejus omnis terra : fiat, fiat :* ita rurſum epiſt. 93. to. 2. 239. e. at Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 646. a. ſcribit : *Hoc ergo quod in Græco vos inveniſſe dicitis*, in æternum, & in ſæculum ſæculi, *ſuperfluè à Græcis ſciatis appoſitum, quod nec Hebræus habet, nec LXX. Interpretes.* Auguſt. verò in eund. Pſ. col. 753. d. dicit : *Quid aliud Latini Interpretes dicerent, qui non poſſent dicere* in æternum, & in æternum æterni ? *quaſi enim aliud dictum ſit* in æternum, *& aliud* in ſæculum, *ita ſonat : ſed Græcus habet, εἰς τὸν αἰῶνα, ϗ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, quod fortè commodiùs diceretur* in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
		* (20.) Defecerunt laudes David filii Jeſſæ.
1. Pſalmus Aſaph. LXXII.	*Canticum Aſaph. LXXIII.*	1. Pſalmus A. LXXII.
QUàm bonus Iſraël Deus his, qui recto ſunt corde!	*ATtamen bonus eſt Iſraël Deus his, qui mundo ſunt corde.*	QUàm bonus Iſraël his, qui recto ſunt corde!
2. Mei autem pene moti ſunt pedes: pene effuſi ſunt greſſus mei.	*Mei autem pene vacillaverunt pedes: pene effuſi ſunt greſſus mei.*	2. Mei autem paulò minùs moti ſunt pedes: pene effuſi ſunt greſſus mei.
3. Quia zelavi ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.	*Quia æmulatus ſum contra iniquos, pacem impiorum videns:*	3. Quia æmulatus ſum ſuper injuſtos, pacem peccatorum videns.
4. Quia non eſt reſpectus morti eorum; & firmamentum in plaga eorum.	*Quòd non recogitaverint de morte ſua; & firma ſint veſtibula eorum.*	4. Quia non eſt requies morti eorum; & firmamentum in pœna eorum.
5. In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur:	*In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur:*	5. In laboribus hominum non ſunt, & cum hominibus non verberabuntur:
6. Ideo tenuit eos ſuperbia, operti ſunt iniquitate & impietate ſua.	*Ideo nutriti ſunt ad ſuperbiam: circumdederunt iniquitatem ſibi.*	6. Propterea obtinuit eos ſuperbia eorum, circumdederunt iniquitatem & impietatem ſuam.
7. Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum: tranſierunt in affectum cordis.	*Proceſſerunt à pinguedine oculi eorum: tranſierunt cogitationes cordis.*	7. Exiet ſicut ex adipe injuſtitia eorum: tranſierunt in diſpoſitione cordis.

Ex Mſ. Sangermi.

Notæ ad Versionem antiquam.

* (20.) Hic Pſalmus LXXII. ita inſcribitur in Pſalt. Sangerm. diſtinctis nimirum & majuſculis litteris. Is tamen verſiculus pertinere videtur ad Pſalmum præced. ſaltem ita exhibetur in Vulg. in qua vigeſimus & ultimus ejuſdem Pſalmi verſus eſt. Schol. etiam hæc habet, teſte Nobilio: *Sciendum eſt eos, qui non intelligunt ſubtilem atque exquiſitam rationem lectionis, non accepiſſe illud*, Ἐξέλιπον οἱ ὕμνοι Δαυίδ, *tanquam partem totius Pſalmi. Manifeſtè autem & vox ipſa Hebraïca demonſtrat iſta etiam verba partem eſſe totius Pſalmi.* Sanctes quoque Pagninus ea cum Pſalmo antecedenti conjungit. Verùm Ambroſius, Auguſt. & Caſſiod. arbitrantur eadem verba Pſalmo ſeq. LXXII. loco tituli & inſcriptionis fuiſſe præfixa, quibus etiam favent Pſalt. Rom. Coislinianum, Mozarab. & Sangerm. noſtrum. Ambroſius quippe lib. 4 de interpel. Dav. to. 1. 661. e. & 662. c. de his ita diſſerit: *Pſalmus, non quaſi ſancti Aſaph, ſed quaſi ſancto Aſaph, ut docet titulus, ſuperſcribitur: quod ex Græco Pſalterio apertiùs manifeſtatur, ut videatur David etiam huic Aſaph ſicut & aliis canendum, quem ſcripſerat ipſe, Pſalmum dediſſe: ſed quia ſcriptum eſt in ipſo titulo defeciſſe Pſalmos David; quomodo autem defecerunt, cùm decurſis his decem Pſalmis, poſtea Pſalmus David titulorum inſcriptionem comprehendat uſque in ultimum finem?* Similiter Auguſtinus in eund. Pſ. col. 753. f. ait: *Pſalmus iſte inſcriptionem habet, id eſt titulum:* Defecerunt hymni David filii Jeſſe. Pſalmus ipſi Aſaph: mox ita: *Tot habemus Pſalmos, in quorum titulis ſcriptum eſt nomen David, nuſquam eſt additum*, filii Jeſſe, *niſi in hoc ſolo:* & poſt plura: col. 755. f. *Periculoſum locum*, inquit, *tituli Pſalmi præſentis, ſicut Dominus voluit, prætervecti ſumus. Quid eſt* autem *Aſaph? ſicut invenimus in interpretationibus ex lingua Hebræa in Græcam, & ex Græca nobis in Latinam translatis, Aſaph ſynagoga interpretatur.* Vide etiam Caſſiod. p. 244. At Hieron. epiſt. ad Marcell. to. 4. p. 2. col. 51. e. dicit docuiſſe ſe *tituli Pſalmi lxxii. partem ad finem ſecundi libri, partem ad principium tertii libri pertinere: quod ſcilicet*, Defecerunt hymni David filii Jeſſe, *finis eſſet prioris;* Pſalmus verò Aſaph, *principium ſequentis.* In ed. Rom. ſic: Ἐξέλιπον οἱ ὕμνοι Δαυὶδ τοῦ υἱοῦ Ἰεσσαί. Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ. In Pſalt. Mozarab. *Defecerunt hymni David filii Jeſſem. Pſalmus Aſaph.* In Rom. Corb. & Coislin. ut in textu.

℣. 1. Pſalt. Rom. *Quàm bonus Deus Iſraël iis, qui recto*, &c. Moz. Corb. & Coisl. *Quàm bonus Iſraël Deus rectis corde!* Similiter ap. Ambr. in Pſ. 118. to. 1. 1081. f. item l. 4. de interpel. Dav. c. 2. col. 662. e. 663. d. & in Luc. 18. col. 1488. c. præter hoc, *Deus Iſraël*. Sic etiam apud Hieron. l. 2. in ep. ad Eph. to. 4. 354. c. Et inf. l. 3. 393. f. ait: *Juxta Græcos exordium ſonat:* Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ τοῖς εὐθέσι καρδίᾳ; *quod à noſtris translatum eſt:* Quàm bonus Deus Iſraël rectis corde! *alioquin juxta Græcos*, ὡς, *id eſt*, ſicut, *ſimilitudinem magis videtur, quàm firmitatem ſignificare dictorum.* Ita quoque legit Auguſt. in hunc Pſ. Caſſiod. verò ut in Vulg.

℣. 2. Sic Hilar. in Pſ. 120. col. 380. b. Ambroſ. verò l. de interp. David, c. 3. to. 1. 664. b. & in Pſ. 36. & 118. col. 798. d. & 1187. f. *Mei autem pene moti ſunt pedes: paulò minùs effuſi ſunt*, &c. S. Leo ſerm. 42. p. 107. f. Vulgatæ congruit cum Pſalt. Rom. Ita quoque Hieron. l. 2. in ep. ad Eph. to. 4. p. 354. c. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. in eund. Pſ. ita: *Mei autem pene commoti ſunt pedes: paulò minùs effuſi ſunt*, &c. itidem l. annot. in Job, to. 3. 678. g. Gr. Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν... παρ' ὀλίγον, &c.

℣. 3. Pſalt. Rom. Coislin. Corb. & Moz. ferunt: *Quia zelavi in peccatoribus, pacem*, &c. Sic etiam in Miſſali Rom. ad Grad. Dom. Palm. Similiter hab. Ambr. l. 4. de interpel. Dav. c. 3. 664. b. & in Pſ. 118. col. 1187. f. 1199. e. Ita quoque S. Leo ſerm. 42. p. 107. f. cum Caſſiod. in hunc Pſ. Item Hieron. in Jer. 12. to. 3. 587. a. at in Iſai. 26. col. 219. f. legit: *Quoniam zelatus ſum ſuper iniquis*, &c. & l. 2. in ep. ad Epheſ. to. 4. 354. c. *Quoniam æmulatus ſum ſuper iniquis*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum intuens:* ſimiliter l. annot. in Job, to. 3. p. 1. col. 678. g. Gr. Ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις... θεωρῶν.

℣. 4. In Pſalt. Rom. & Coislin. *Quia non eſt declinatio morti eorum; nec firmamentum in plaga eorum.* Itidem in Corb. præter conjunct. &, pro *nec*. Item in Mediol. & Carnut. *declinatio morti*, &c. ſicut apud Caſſiod. in hunc Pſ. In Mozar. *declinatio mortis eorum; nec firmam. in plaga ipſorum.* Apud Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 3. to. 1. 664. e. *Non eſt reclinatio morti eorum:* tum addit: *Non* declinatio, *ut plerique codices Latini ſcripti ſunt, ſed* reclinatio; quam vocem conſtanter retinet infra in comment. at l. de parad. to. 1. 178. a. legit: *Non eſt declinatio mortis eorum:* loco etiam præcedenti Mſs. 3. habent *declinatio.* Similiter apud Auguſt. in hunc Pſ. *Quia non eſt declinatio mortis eorum; & firmam. in flagello eorum;* Mſs. nonnulli ferunt *morti*, non *mortis*. Gr. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν· καὶ στερέωμα ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν.

℣. 5. Hoc plurale, *In laboribus hominum*, ſimiliter habetur ap. Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 5. to. 1. 665. d. & in Pſ. 118. col. 1081. f. & l. 5. de fide, to. 2. 585. d. ſed ultimò conſtanter, *flagellabuntur*. Itidem apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſicut in Pſalt. Rom. Coislin. & Mozar. In Gr. pariter: Ἐν κόποις ἀνθρώπων..... οὐ μαστιγωθήσονται.

℣. 6. Pſalt. Rom. Corb. & Coislin. cum Caſſiod. *Ideo tenuit eos ſuperbia eorum;* reliqua ut in Vulg. Mozarab. *Ideo obtinuit eos ſuperbia eorum*, &c. Mediolan. *ſuperbia eorum in finem.* Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 4. p. 665. e. *Ideo obtinuit eos ſuperbia eorum, cooperti ſunt iniquitate*, &c. itidem l. 5. de fide, to. 2. 585. d. Aug. verò in hunc Pſ. *Ideo obtinuit eos ſuperbia, circumamicti ſunt iniquitate & imp.* &c. In Gr. Διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία, περιεβάλοντο ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν αὐτῶν· Ald. & Compl. ὑπερηφανία αὐτῶν εἰς τέλος, περιεβάλοντο, &c.

℣. 7. Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 4. 666. a. legit cum Pſalt. Rom. & Coislin. *Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum: tranſ. in diſpoſitionem cordis:* & l. 5. de fide, to.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
8. Cogitaverunt, & locuti ſunt nequitiam : iniquitatem in excelſum locuti ſunt.	*Irriſerunt, & locuti ſunt in malitia calumniam, de excelſo loquentes.*	8. Cogitaverunt, & locuti ſunt nequitiam : iniquitatem in excelſo locuti ſunt.
9. Poſuerunt in cœlum os ſuum : & lingua eorum pertranſiit ſuper terram.	*Poſuerunt in cœlum os ſuum, & lingua eorum deambulavit in terra.*	9. Poſuerunt in cœlum os ſuum : & lingua eorum tranſivit in terra.
10. Ideo revertetur huc populus meus : & dies pleni invenientur in illis.	*Propterea convertetur populus ejus hîc : & quis plenus invenietur in eis?*	10. Ideo convertetur populus meus hic : & dies pleni invenientur in eis.
11. Et dixerunt : Quomodo ſcivit Deus, & ſi eſt ſcientia in altiſſimo?	*Et dixerunt : Quomodo novit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo?*	11. Et dixerunt : Quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo?
12. Ecce hi peccatores, & abundantes in ſæculum, divitias poſſederunt.	*Ecce iſti impii, & abundantes in ſæculo, multiplicaverunt divitias.*	12. Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo, obtinuerunt divitias.
13. Et dixi : Forſitan in vano juſtificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas :	*Ergone fruſtra mundavi cor meum, & lavi in innocentia manus meas?*	13. Et dixi : Ergo ſine cauſa juſtificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas :
14. Et fui verberatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis.	*Et fui flagellatus tota die, & increpatio mea in matutinis?*	14. Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis.
15. Si dicebam : Narrabo ſic : ecce progenies filiorum tuorum, cui diſpoſui.	*Et dixi : Si narravero ſic : ecce generationem filiorum tuorum reliqui.*	15. Si dicebam : Narrabo ſic : ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.
16. Et exiſtimabam cognoſcere, hoc labor eſt coram me :	*Et cogitavi ut intelligerem iſtud : labor eſt in oculis meis :*	16. Exiſtimabam ut cognoſcerem hoc, labor eſt ante me :

Notæ ad Versionem antiquam.

2. 585. e. *pertranſierunt in diſpoſitionem cordis.* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 646. b. ad verbum 1. Vulg. *prodiit*, ait : *Dicitis vos apud Græcos inveniſſe* ἐξελεύσεται, *id eſt*, prodiet, *quod falſum eſt ; nam & apud LXX. Interp. ita ſcriptum eſt :* Ἐξηλεύσατο ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν. Hodie tamen ita legimus, ἐξελεύσεται : & ipſe Auguſt. in hunc Pſ. *Prodiet quaſi ex adipe iniquitas eorum : tranſierunt in diſpoſitionem cordis.* Caſſiod. *& tranſierunt in diſpoſitionem cordis.* Pſalt. Moz. *Prodiit quaſi ex adipe iniquitatis eorum : tranſierunt in diſpoſitionem cordis.* Carnut. & Corb. *in diſpoſitione cordis.* Gr. διῆλθον εἰς διάθεσιν καρδίας.

℣. 8. Sic eſt in Pſalt. Rom. & ap. Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. 585. f. In Pſalt. Carnut. *locuti ſunt nequitiâ.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. ſic : *Cogitaverunt, & locuti ſunt malignitatem : iniquitatem in altum locuti ſunt.* Apud Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Διενοήθησαν, καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ· ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν.

℣. 9. Ita Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 5. to. 1. 666. c. niſi quòd ſcribit *tranſivit.* Sic etiam Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. & Mozar. Caſſiod. autem cum Coisl. hab. *Poſuerunt in cœlo os ſuum... tranſiit ſuper terram ;* Corb. *tranſivit ſuper terram.* Gr. Ἔθεντο εἰς οὐρανὸν..... διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς.

℣. 10. Ita Pſalt. Rom. habet. Caſſiod. autem cum Moz. *Ideo revertetur pop. meus hic*, &c. Coislin. *Ideo convertitur populus meus huc*, &c. Mediol. Corb. & Carnut. *Ideo revertetur huc populus meus.* Itidem Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 5. 666. f. ſed addit, *& implebit dies vitæ ſuæ.* Auguſt. in hunc Pſalm. *Ideo revertetur huc pop. meus : cùm dies pleni invenientur in eis :* paulò verò poſt : *populus meus huc : & dies pleni*, &c. Similiter ap. Hilar. in Pſ. 54. col. 111. e. *& dies pleni*, &c. In Gr. Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψει ὁ λαός μου ἐνταῦθα· καὶ ἡμέραι πλήρεις, &c.

℣. 11. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. & l. annot. in Job, to. 3. p. 1. col. 678. g. Pſalt. Rom. *Quomodo ſcivit..... in excelſo?* Itidem in Carnut. & Moz. & apud Caſſiod. Ambr. autem l. 4. de interpel. Dav. c. 5. 666. f. leg. *Quomodo ſcivit Deus, & ſi eſt ſcientia omnis in altiſſimo?* ſic etiam l. 5. de fide, to. 2. 586. a. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 646. b. ſcribit : *Quomodo ſcit Deus?* tum ait : *In Græco dicitis non eſſe* Deum, *cùm apud LXX. ſcriptum ſit :* Πῶς ἔγνω ὁ Θεός ; nunc etiam ita legimus in ed. Rom.

℣. 12. Pſalt. Sangerm. ſcribit vitiosè *poſſideunt*, cujus loco poſuimus *poſſederunt ;* legendum fortè *poſſidebunt.* Sed Ambr. l. 4. de interpel. Dav. c. 5. 666. f. leg. *obtinuerunt*, &c. ut in Vulg. ſimiliter in Pſ. 36. ac 118. to 1. 784. e. 1047. c. & lib. 2. de fide reſurrect. to. 2. 1141. b. Ita quoque Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. rurſumque Auguſt. l. annot. in Job, to. 3. p. 1. col. 678. g. 679. a. cum Pſalt. Rom. & Gr. Pſalt. Corb. *& obtinuerunt.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 31. p. 130. c. *obtinuerunt ſibi divitias.*

℣. 13. Vulgatæ ſuffragatur Ambr. l. 4. de interpel. Dav. c. 6. to. 1. 667. c. & in Pſ. 36. & 118. col. 784. e. 1047. c. item l. 2. de fide reſur. to. 2. 1141. b. cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. Apud Hieron. l. 2. in ep. ad Epheſ. to. 4. 354. c. ſic : *Ego autem dixi*, &c. ut in Vulg. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Et dixi : Ergo ſine cauſa..... & lavi in innocentibus manus meas :* paulò verò infra idem Auguſt. legit : *Ergo in vanum juſtificavi..... & lavi inter innocentes*, &c. & l. annot. in Job, col. 678. g. 679. a. *Nunquid vanè juſtificavi..... & lavi in innocentibus*, &c. omiſſo primo *Et dixi.* Omittit pariter Ambr. l. 2. de fide ; at in Gr. Καὶ εἶπα· Ἄρα ματαίως..... ἐν ἀθῴοις, &c.

℣. 14. Pſalt. Rom. *Et fui flagellatus tota die, & judex meus in matutino.* Item Ambr. in Pſ. 36. & 118. to. 1. 784. e. 1047. c. 1081. d. *Et fui flagellatus tota die :* & l. 4. de interpel. Dav. c. 6. 667. e. *vindex meus in matutinis :* at l. 2. de fide reſurr. to. 2. 1141. b. *& index meus in matutinum ;* quidam Mſs. ibid. *& vindex meus*, alii, *& judex meus*, cum Pſalt. Mediolan. unus Remig. *caſtigatio mea.* Brev. Mozarab. *& increpatio mea.* Auguſt. in hunc Pſ. *& argutio mea in matutinum :* & l. annot. in Job, col. 679. a. *& arguitio mea in matutinum.* Caſſiod. in eund. Pſ. *& index meus in matutino :* Mſſ. 2. ibid. *caſtigatio mea.* Apud Hieron. l. 2. in ep. ad Epheſ. to. 4. 354. c. *Et factus ſum flagellatus tota die.* In Gr. Καὶ ἐγενόμην μεμαστιγωμένος..... καὶ ὁ ἔλεγχός μου εἰς τὰς πρωΐας.

℣. 15. Pſalt. Rom. *Si dicebam..... ecce natio filiorum tuorum, quibus diſpoſui ;* Mediol. & Carnut. *cui diſpoſui.* Mozarab. *ecce generationes filiorum tuorum relinqui.* Corb. *Sic dicebam : Narrabo ſic : ecce nationi filior. tuorum, cui diſpoſui.* Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 6. 668. a. *Si narrabo ſic ;* ſubinde, *ecce generationi filiorum tuorum, cui diſpoſui ;* editt. Eraſ. ac Gill. ibid. *ecce generatio.* Hieron. epiſt. ad Marcell. to. 4. p. 2. col. 51. d. 55. a. leg. *Dicebam : Si narrabo ſic : ecce generationem filiorum tuorum prævaricatus ſum :* ſed notat *in Latinis codicibus non ita* haberi *expreſſum.* Aug. in hunc Pſ. *Si dicebam : Narrabo ſic : ecce generationem filiorum tuorum reprobavi ;* ſubinde addit : *Quædam habent exemplaria :* ecce generationi filiorum tuorum, cui concinui..... *id eſt, cui congrui, cui accommodatus ſum :* Mſs. quidam ibid. *ecce generatio ;* editt. *generationem.* Ap. Caſſiod. in eund. Pſ. *ecce natio filiorum tuorum, cui diſpoſui.* In Gr. Εἰ ἔλεγον· Διηγήσομαι οὕτως· ἰδοὺ τῇ γενεᾷ τῶν υἱῶν σου ἠσυνθέτηκα.

℣. 16. In Pſalt. Corb. *Et exiſtimabam cognoſcere, hoc labor eſt ante me.* Item in Mozar. *hoc labor eſt ante me ;* ſicut in Rom. Fabri : ſed in Rom. Martian. *hoc* jungitur cum verbo *cognoſcere.* Secus apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1047. d. ubi ſic : *Et æſtimabam me ſcire, hoc labor eſt ante me :* at l. 4. de interpel. Dav. c. 6. col. 668. b. alludens dicit : *Et exiſtimabam, & videbar mihi cognoſcere hoc eſſe verum..... me autem fruſtra in iis turbatum eſſe :* ſed inf. leg. *hoc labor eſt ante me.* Item Aug. in hunc Pſ. *Et ſuſcepi co-*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
17. Donec intrem in ſanctuarium Dei : & intelligam in noviſſimis eorum.	*Donec veniam ad ſanctuaria Dei : intelligam in noviſſimo eorum.*	17. Donec intrem in ſanctuarium : & intelligam in noviſſima.
18. Veruntamen propter dolos poſuiſti eis : dejeciſti eos dum allevarentur.	*Veruntamen in lubrico poſuiſti eos : dejeciſti eos ad interitum.*	18. Veruntamen propter doloſitatem poſuiſti illis : dejeciſti eos dum allevarentur.
19. Quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubitò defecerunt : perierunt propter iniquitatem ſuam.	*Quomodo vaſtati ſunt ſubitò ? defecerunt , conſumpti ſunt quaſi non ſint.*	19. Quomodo facti ſunt in deſolationem repente ? ſubitò defecerunt, & perierunt propter injuſtitiam ſuam.
20. Velut ſomnium ſurgentium Domine, in civitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges.	*Quaſi ſomnium evigilantis, Domine in civitate imaginem eorum ad nihilum rediges.*	20. Velut à ſomnio exſurgentes Domine, in civitatem tuam imaginem eorum ad nihilum deduces.
21. Quia inflammatum eſt cor meum, & renes mei commutati ſunt : 22. & ego ad nihilum redactus ſum, & neſcivi.	*Quia contractum eſt cor meum, & lumbi mei velut ignis fumigans : & ego inſipiens, & neſcius,*	21. Quia lætatum eſt cor meum, & renes mei alienati ſunt : 22. & ego ſpretus ſum, & ignoravi.
23. Ut jumentum factus ſum apud te : & ego ſemper tecum.	*Quaſi jumentum factus ſum apud te : & ego ſemper tecum,*	23. Velut pecus factus ſum apud te : & ego ſemper tecum.
24. Tenuiſti manum dexteram meam : & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me.	*Et tenebas manum dexteram meam : in conſilium tuum deduces me, & poſtea in gloria ſuſcipies me.*	24. Tenuiſti manum dexterâ meâ : in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria adſumpſiſti me.
25. Quid enim mihi eſt in cœlo ? & à te quid volui ſuper terram ?	*Quid mihi eſt in cœlo, & tecum nolui in terra ?*	25. Quid enim mihi ſupereſt in cœlo ? & à te quid volui ſuper terram ?

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gnoſcere, hoc labor ante me. Caſſiod. *Exiſtimabam ut cognoſcerem, hoc labor*, &c. Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. p. 2. col. 493. c. *Exiſtimabam cognoſcere, hoc labor eſt in conſpectu meo :* itidem in Ezech. 41. to. 3. 997. b. *hoc labor eſt in conſp. meo.* Gr. Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι, τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐναντίον μου.

℣. 17. Pſalt. Rom. & Corb. add. *Dei*, ad *ſanctuarium*, habentque *in noviſſima eorum*, cum Carnut. Moz. verò, *in noviſſima*, abſque ſeq. *eorum.* Ambr. in Pſ. 118. to. 1. 1047. d. legit : *Donec ingrediar in ſanctuarium Dei : & intelligam in noviſſimis :* at l. 4. de interpel. Dav. c. 7. 668. c. *Donec introeam in ſanctuar. Dei : & intelligam in noviſſimo.* Auguſt. in hunc Pſ. *Donec introeam..... Dei : & intell. in noviſſima ;* Caſſiod. *in noviſſima eorum.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 646. b. *intelligam in noviſſimis eorum :* tum addit : *pro quo in Græco legiſſe vos dicitis*, & intelligam ; *ſed hîc & conjunctio ſuperflua eſt.* Veruntamen in Ezech 41. to. 3. p. 997. b. leg. *Donec ingrediar.... & intelligam in noviſſimis eorum :* & l. 1. cont. Pelag. to. 4. p. 2. col. 493. c. *Donec introeam*, &c. ut ſupra. Gr. Ἕως εἰσέλθω εἰς τὸ... τοῦ Θεοῦ· συνῶ εἰς τὰ ἔσχατα· Ald. & Compl. ἔσχατα αὐτῶν.

℣. 18. Pſalt. Rom. *Verunt. propter dolos diſpoſuiſti eis mala : dejeciſti eos*, &c. ut ſup. Carnut. & Mediol. *poſuiſti illis mala.* Mediol. *dum extollerentur ;* Mozarab. *dum elevarentur.* Corb. *Propter doloſitatem poſuiſti illis mala : dejeciſti eos dum adlevarentur.* Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 7. to. 1. 668. f. *Propter eorum tergiverſationes poſuiſti eis.* Aug. in hunc Pſ. *Verunt. propter doloſitatem poſuiſti eis : dejeciſti eos dum extollerentur.* Gregor. Tur. l. 5. hiſt. Franc. p. 218. d. *Verunt. propter doloſitatem poſuiſti eis mala : dejeciſti eos dum allevarentur.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Propter dolos poſuiſti eis mala : dejeciſti*, &c. Fulg. l. 1. de dupl. præd. p. 15. *dejeciſti eos cùm extollerentur.* Gr. Πλὴν διὰ τὰς δολιότητας ἔθου αὐτοῖς· κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι. Ald. & Compl. αὐτοῖς κακά· κατέβαλες, &c.

℣. 19. Adv. *repente* abeſt à Pſalt. Rom. extremò verò ſic : *& perierunt propt. iniquitates ſuas.* Sic etiam apud Greg. Turon. l. 5. hiſt. Franc. p. 218. d. Ap. Ambr. in Pſ. 118. to. 1. 1047. e. ita : *Quomodo facti ſunt in deſolationem ? ſubitò defecerunt, & exterminati ſunt propter iniquitatem ſuam :* at l. 4. de interpel. Dav. c. 7. 668. c. *defecerunt, & perierunt*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Quomodo..... in deſolationem ? ſubitò defecerunt, perierunt*, &c. ut in Vulg. Brev. Moz. *in deſolatione ? ſubitò defec. & perierunt*, &c. Gr. Πῶς..... εἰς ἐρήμωσιν ; ἐξάπινα ἐξέλιπον· ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.

℣. 20. In Pſalt. Rom. Corb. & Moz. *Velut ſomnium exſurgentis ;* ſubinde in Rom. *imagines eorum*, &c. ut in Vulg. in Moz. *imaginem eorum*, &c. Itidem *exſurgentis* in Mediol. & Carnut. Apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1047. e. *Sicut ſomnium exſurgentis ;* & l. 6. Hexa. col. 129. b. *Domine, in civit. tua imaginem eorum ad nihilum rediges :* ſimiliter l. 4. de interpel. Dav. c. 7. 669. e. 670. b. exceptis his, *velut*, pro *ſicut ;* & *ipſorum*, loco *eorum :* at l. 1. offic. to. 2. 65. a. ſic : *ad nihilum deduces imagines eorum.* Anonym. de Trin. apud Ambr. col. 333. a. *imagines eorum ad nihilum rediges.* Hieron. in Eccleſ. to. 2. col. 775. a. *Domine, in civit. tua imaginem ipſorum diſſipabis :* ſimiliter in Ezech. 8. 14. & 16. to. 3. 748. f. 778. b. 794. d. ſemel tamen hab. *eorum.* Aug. in hunc Pſ. *Veluti ſomnium exſurgentis Domine, in civit. tua imaginem illorum ad nih. rediges.* Caſſiod. *Velut ſomnium exſurgentis*, &c. ut in Vulg. Gr. Ὡσεὶ ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου... τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.

℣. 21. Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 9. p. 670. d. legit : *Quia delectatum eſt cor meum, & reſoluti ſunt renes mei.* Sic etiam habet Caſſiod. cum Pſalt. Corb. Rom. & Carnut. niſi quòd præponunt *renes mei* verbo *reſoluti ſunt.* Ita quoque apud Ambr. in Pſ. 37. to. 1. 830. a. at l. 4. de interpel. Dav. c. 9. p. 670. d. leg. *requieverunt renes mei.* Auguſt. in eund. Pſ. *Quia delectatum eſt cor meum, & renes mei mutati ſunt.* Brev. Moz. *Quia exaruit cor meum, & renes mei reſoluti ſunt.* Gr. Ὅτι ηὐφράνθη ἡ..... καὶ οἱ νεφροί μου ἠλλοιώθησαν. Ald. & Compl. Καὶ ἐξεκαύθη ἡ, &c.

℣. 22. Vulgatæ favent Ambr. l. 4. de interpel. Dav. c. 9. 670. d. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Apud Aug. in eund. Pſ. ſic : *& ego ad nihilum redactus ſum, & non cognovi.* In Gr. κἀγὼ ἐξουδενωμένος, καὶ οὐκ ἔγνων.

℣. 23. Pſalt. Corb. *Velut jumentum*, &c. ut ſup. Ambr. l. 4. de interp. Dav. c. 9. 636. d. *Et velut jumentum*, &c. ut ſup. item ep. 43. to. 2. 973. f. *Propheta ait.* Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί, id eſt, *Jumentum æſtimatus ſum apud te.* Aug. in hunc Pſ. & l. 2. quæſt. in Luc. to. 3. p. 2. col. 261. f. *Quaſi pecus factus ſum ad te : & ego*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ congruit. Ed. Rom. hab. Κτηνώδης ἐγενόμην παρά σοι, &c. Ald. & Compl. ἐγενήθην.

℣. 24. Ambr. l. 4. de interp. Dav. c. 9. 670. d. *Tenuiſti manum dexteram meam : & in volunt..... & cum gloria aſſumpſiſti me :* & infra col. 671. b. ait : *Sic accepimus, & ſecundùm Græcum ſic convenit : dixit enim Græcus :* Ἐκράτησας τῆς χειρός, *id eſt, Tenuiſti manum*, τῆς δεξιᾶς μου, *dexteram meam :* item l. de inſtit. virg. to. 2. 274. e. addit : *& in gloria aſſumpſiſti me.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Mediolan. *Tenuiſti manum dexteræ meæ*, &c. extremò Aug. *& cum gloria aſſumpſiſti me.* Fulg. l. de verit. præd. p. 465. *Tenuiſti manum dexteræ meæ, & in volunt. tua deduxiſti me.* Aug. ubi ſup. tollit med. &. Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. & Moz. *Tenuiſti manum dexteram meam : & in volunt..... & cum gloria aſſumpſiſti me.* Sic etiam Prædeſtin. l. 3. ap. Sirm. to. 1. p. 544. d. ſed omittit &, poſt *meam.* Itidem in Pſalt. Corb. & in Miſſali Rom. ad Grad. Dom. Palm. In Gr. ἐν τῇ (Ald. & Compl. καὶ ἐν τῇ) βουλῇ σου..... καὶ μετὰ δόξης προσελάβου με.

℣. 25. Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. 671. f. *Quid enim mihi reſtat in cœlo ? & à te*, &c. Itidem Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Mediol. Mozarab. verò hab. *Quid enim mihi eſt in cœlum ?* Auguſt. in eund. Pſ. *Quid*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Sangerm. 26. Defecit cor meum, & caro mea : Deus cordis mei, & pars mea tu es Deus meus in æternum.

27. Quoniam ecce, qui elongant se à te, perient : disperdidisti omnem fornicationem abs te.

28. Mihi autem adhærere Deo bonum est : ponere spem meam in Domino Deo salutis meæ :

Ut enarrem omnes laudationes tuas, in portis filiæ Sion.

HEBR.

Consumpta est caro mea, & cor meum : robur cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Quia ecce qui elongant se à te, peribunt : perdidisti omnem fornicantem à te.

Mihi autem propinquare Deo bonum est : posui in Domino Deo spem meam :

Ut narrem omnes annuntiationes tuas.

VULGATA HOD.

26. Defecit caro mea, & cor meum : Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

27. Quia ecce, qui elongant se à te, peribunt : perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

28. Mihi autem adhærere Deo bonum est : ponere in Domino Deo spem meam :

Ut annuntiem omnes prædicationes tuas, in portis filiæ Sion.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

enim mihi est in cœlo? Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 729. c. *Quid enim mihi deest in cœlo?* Gr. Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ, &c.

℣. 26. Ambros. l. 4. de interpel. Dav. 672. c. similiter hab. cum Psalt. Corb. *Defecit cor meum, & caro mea : Deus cordis mei.* Itidem in Rom. subnexis his, *& pars mea Deus in sæcula;* in Mozar. & Corb. *& pars mea tu Deus in sæcula.* S. Paulin. ep. 30. p. 192. a. leg. *Defecit cor meum, & caro mea : Deus cordis mei, & pars mea Deus in sæcula.* Aug. in hunc Ps. *Defecit cor meum, & caro..... & pars mea Deus meus in sæcula;* infra deest *meus*. Cassiod. in eund. Ps. *Defecit caro mea, & cor meum... & pars mea Deus in sæcula.* Eadem vocum series ab Hieron. servatur in ep. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 646. b. *pro quo*, inquit, *malè perversum ordinem quidam tenent :* Defecit cor meum, & caro mea. In Gr. tamen hod. Ἐξέλιπεν ἡ καρδία μου, καὶ ἡ σάρξ μου..... καὶ ἡ μερίς μου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα.

℣. 27. Psalt. Rom. & Corb. *Quia ecce, qui elongant se à te, peribunt :* Rom. subdit, *perdes omnes, qui fornicantur abs te :* Corb. verò, *perdidisti omnem, qui fornicatur à te.* Cypr. epist. 75. p. 143. c. *Ecce enim, qui longinquant se abs te, peribunt.* Ambr. l. 4. de interpel. Dav. 672. f. & Cassiod. in hunc Ps. Vulgatæ accinunt. Ita rursum Ambros. in Ps. 43. col. 898. d. & in Ps. 118. col. 1167. 1220. f. supra verò col. 1203. b. leg. *omnes, qui elongant se abs te, peribunt.* August. in hunc Ps. *Ecce, qui longè se faciunt à te, peribunt : perdidisti omnem, qui fornicatur abs te.* Similiter hab. Prædest. l. 3. ap. Sirmond. to. 1. p. 544. d. *Quoniam qui se longè faciunt à te, peribunt.* Ennod. pro Synodo ibid. to. 1. p. 1639. e. *maledicti omnes, qui fornicantur abs te.* Gr. Ὅτι ἰδοὺ, οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται· ἐξωλόθρευσας πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ.

℣. 28. In Psalt. Carnut. & Mediolan. deest vox *Domino* circa med. loco verò *laudationes*, exstat *laudes;* cæt. ut in Vulg. Corb. hab..... *ponere in Deo spem meam : Ut enarrem omnes laudationes tuas in*, &c. Rom. *Ut annuntiem omnes laudes tuas*, &c. Mozar. *Ut enarrem omnia promissa tua*, &c. Hieron. epist. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 646. b. *Ut annuntiem omnes prædicationes tuas :* tum addit : *pro quo vos in Græco legisse dixistis* τὰς αἰνέσεις σου, *id est*, laudes tuas..... *Septuaginta*, τὰς ἐπαγγελίας σου, *id est*, prædicationes tuas, *vel* promissa. Ambros. l. 4. de interpel. Dav. 672. f. & l. 1. de Cain, c. 2. col. 185. c. ut sup. *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* August. cont. epist. Manich. to. 8. 178. f. *Mihi autem inhærere Deo bonum est;* at in hunc Ps. col. 767. d. legit *adhærere*. Auct. l. de promiss. dimid. temp. c. 7. p. 195. a. *Mihi autem adjungi Deo bonum est.* August. ubi sup. in Ps. add. *ponere in Deo spem meam : Ut annuntiem omnes laudes tuas, in atriis filiæ Sion.* Cassiod. in eund. Ps. *omnes laudes tuas, in portis*, &c. Gr..... τίθεσθαι ἐν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐλπίδα μου· Τοῦ ἐξαγγεῖλαι πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς πύλαις, &c.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Sangerm. 1. Intellectûs Asaph Psalmus. LXXIII.

* QUare repulisti Deus in finem : iratus est furor tuus in oves pascuæ tuæ?

2. Memorare congregationis tuæ, quam adquisisti ab initio.

Liberasti virgam hæreditatis tuæ : montem Sion * hunc, in quo commoratus es in eo.

* Ms. vitiosè hoc.

3. Eleva manus tuas in superbias eorum in finem : quan-

HEBR.

Eruditio Asaph. LXXIV.

UT quid Deus repulisti in finem : fumabit furor tuus in gregem pascuæ tuæ?

Recordare congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

Redemisti virgam hæreditatis tuæ : montem Sion, in quo habitasti.

Sublimitas pedum tuorum dissipata est usque ad finem : omnia

VULGATA HOD.

1. Intellectus Asaph. LXXIII.

UT quid Deus repulisti in finem : iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?

2. Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

Redemisti virgam hæreditatis tuæ : mons Sion, in quo habitasti in eo.

3. Leva manus tuas in superbias eorum in finem : quanta malignatus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Psalt. Mozar. est. Apud Aug. verò, & Cassiod. deest vox *Psalmus*, sicut in Psalt. Rom. Corb. & Gr.

* Psalt. Rom. *Ut quid repulisti nos Deus in finem : iratus est furor tuus super oves gregis tui?* Sic etiam ap. Aug. in hunc Ps. ut in Psalt. Corb. & Moz. si legatur *animus*, non *furor*. Item in Mediolan. & Carnut. *animus tuus*. Ambr. quoque l. 2. de interpel. Dav. c. 7. 647. f. legit : *Ut quid repulisti nos Deus in finem?* At Hieron. epist. ad Sun. & Fretel. to. 2. 646. c. scribit : *Ut quid Deus repulisti in finem? pro quo*, inquit, *malè apud Græcos legitur ordine commutato, Ut quid repulisti Deus?* Amalar. Analect. to. 2. p. 131. *Ut quid Deus repulisti in finem : elatus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?* Cassiod. cum Psalt. Rom. *iratus est furor tuus super oves gregis tui?* In Psalt. Sangerm. scriptum est *in nobis*, pro *in oves*, sed manifesto errore; familiare quippe librariis est litteram ultimam vocis præcedentis adnectere subsequenti, sicut *in no*, pro *in o;* præterea scriptores antiqui litteram *v*, cum *b*, & *e* cum *i* sæpe commutant, unde *obis*, pro *oves*. In Gr. Ἱνατί ἀπώσω ὁ Θεὸς εἰς τέλος· ὠργίσθη ὁ θυμός σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου;

℣. 2. Psalt. Corb. & Rom. Fabri : *Memento congregationis tuæ, quam creasti ab initio. Liberasti virgam..... mons Sion, in quo habitasti in idipso;* Corb. *in eo;* Rom. Martian. *in quo habitas in idipsum.* Mozarab. *Memento congregat. tuæ Domine, quam creasti ab initio. Liberasti virgam..... montem Sion, in quo habitasti.* Aug. in hunc Ps. *Memento congregat. tuæ, quam possedisti ab initio. Redemisti virgam..... montem Sion istum, quem inhabitasti in ipso.* Cassiod. in eund. Ps. *Memento congr. tuæ, quam creasti ab initio. Liberasti virgam..... montis Sion, in quo habitasti.* In Psalt. etiam Mediol. & Carnut. est, *quam creasti ab initio.* In Gr. Μνήσθητι τῆς..... ἧς ἐκτήσω..... Ἐλυτρώσω ῥάβδον..... ὄρος Σιὼν τοῦτο, ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ.

℣. 3. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Eleva manum tuam in superbiam eorum in finem : quanta malig..... in sanctis tuis!* Mozarab. *Eleva manum tuam in superbia eorum..... quanta malig..... in sanctuariis tuis!* Corb. *Eleva manus tuas in superbia eorum..... in sanctis suis!* Mediolan. & Carnut. *in sanctis tuis!* Ambros. in Ps. 37. to. 1. p. 830. b. *quanta malignè operatus est inimicus in sanctis tuis!* Hieron. verò ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 646. c. *quanta malignatus est inim. in sancto!* subditque : *Miror quis in codice vestro*

	Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
	eſt inimicus in ſancto !	*mala egit inimicus in ſanctuario.*	ta malignatus eſt inimicus in-ſanctis tuis !	*Ex Mſ. Sangerm.*
	4. Et gloriati ſunt qui oderunt te, in medio ſolemnitatis tuæ.	*Fremuerunt hoſtes tui in medio pacti tui :*	4. Et gloriati ſunt odientes te, in medio atrio tuo.	
	Poſuerunt ſigna ſua ſigna : 5. & non cognoverunt ſicut in exitu ſuper ſummum.	*Poſuerunt ſigna ſua in trophæum, manifeſta in introitu deſuper ;*	Poſuerunt ſigna ſua : 5. & non cognoverunt ſicut in introitum eorum deſuper.	
	Quaſi in ſilva lignorum ſecuribus 6. exciderunt januas ejus in idipſum : in ſecuri, & aſciâ dejecerunt eam.	*In ſaltu lignorum ſecures : & nunc ſculpturas ejus pariter bipenne & dolatoriis deraſerunt.*	Sicut in * ſilva lignorum ſecuribus 6. exciderunt januas ejus in idipſum : in * bipenni, & aſciâ dejecerunt ea.	* *Mſ. mendosè* ligna. * *Mſ.* bipinne; *vet. more.*
4. *Reg.* 25. 9.	7. Incenderunt igni ſanctuarium tuum : in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.	*Miſerunt ignem in ſanctuarium tuum : in terram contaminaverunt tabernaculum nominis tui.*	7. Succenderunt igni ſanctuarium tuum : contaminaverunt in terra tabernaculum nominis tui.	
	8. Dixerunt in corde ſuo cognatio eorum ſimul : Quieſcere faciamus omnes dies feſtos Dei à terra.	*Dixerunt in cordibus ſuis poſteri eorum ſimul : incenderunt omnes ſolennitates Dei in terra.*	8. Dixerunt in corde ſuo cogitantes inter ſe : Venite, comprimamus omnes dies ſolemnitatis Domini de terra.	
	9. Signa noſtra non vidimus, jam non eſt propheta : & nos non cognoſcet ampliùs.	*Signa noſtra non vidimus, non eſt ultra propheta : & non eſt nobiſcum qui ſciat uſquequo.*	9. Signa noſtra non vidimus, non eſt adhuc propheta : & nos neſciet adhuc.	
	10. Uſquequo Deus improperabit inimicus : irritat adverſarius nomen tuum in finem ?	*Uſquequo Deus exprobrabit adverſarius : blaſphemabit inimicus nomen tuum in finem ?*	10. Uſquequo Deus improperat inimicus : inritat adverſarius nomen tuum in finem ?	
	11. Ut quid avertis manum tuam, & dexteram tuam, de medio ſinu tuo in finem ?	*Quare convertis manum tuam & dexteram tuam ? à medio ſinu tuo conſume.*	11. Quare avertis faciem tuam à nobis, & dextera tua de medio ſinu tuo in finem ?	
Luc. 1. 68.	12. Deus autem rex noſter ante ſæcula, operatus eſt ſalutem in medio terræ.	*Deus autem rex meus ab initio : operatur ſalutes in medio terræ.*	12. Deus autem rex noſter ante ſæcula : operatus eſt ſalutem in medio terræ.	

Notæ ad Versionem antiquam.

emendando perverterit, ut pro ſancto, ſanctis *poſuerit ; cùm & in noſtro codice* in ſancto *inveniatur.* Auguſt. tamen in eund. Pſ. habet ut ſup. *Eleva manum tuam in ſuperbiam... quanta malignè operatus eſt inim. in ſanctis tuis !* Gr. Ἔπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας..... ὅσα ἐπονηρεύσατο ὁ..... ἐν τοῖς ἁγίοις σου ; Ald. & Compl. ἐν τῷ ἁγίῳ σου ;

℣. 4. Pſalt. Corb. *Et gloriati ſunt qui te oderunt, in medio atrio tuo. Poſuerunt ſigna ſua : & non*, &c. Moz. *Et gloriati ſunt omnes qui te oderunt, in medio atrii tui*, &c. ut in Vulg. Rom. & Carnut. cum Caſſiod. *Et gloriati ſunt qui te oderunt, in medio atrio tuo*, &c. Ambroſ. in Pſ. 37. col. 830. b. c. *Et gloriati ſunt qui oderant te, in medio feſti tui*, &c. ut in Vulg. ita etiam l. 2. de interpel. Dav. c. 7. 647. f. ſi excipias unum *oderunt.* Auguſt. in hunc Pſ. *Et gloriati ſunt omnes qui..... in medio ſolemnitatis tuæ*, &c. ut in Vulg. Gr. Καὶ ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε, ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου, &c. ut in Vulg.

℣. 5. Ambroſ. in Pſ. 37. col. 830. b. c. ita legit : *& non cognovi ſicut in via ſupra ſummum*, &c. ut in Vulg. ſic etiam l. 2. de interpel. Dav. c. 7. 647. f. 648. b. & c. d. niſi quòd hab. *ſuper.* S. Eucher. q. in Pſ. p. 845. g. *& non cognoverunt ſicut in via ſupra ſummum.* Similiter in Pſalt. Rom. In Mozarab. verò, *& non cognoverunt ſicut ingreſſus deſuper ;* in Mediolan. *ſicut in exitu deinſuper.* Auguſt. in hunc Pſ. *& non cognoverunt ſicut in egreſſum deſuper*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Corb. *& non cognoverunt ſicut in via ſuper ſummum*, &c. In Gr. καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὡς εἰς τὴν εἴσοδον ὑπεράνω, &c. ut in Vulg.

℣. 6. Ambroſ. in Pſ. 37. to. 1. 830. b. c. & l. 2. de interpel. Dav. c. 7. 648. d. legit : *conciderunt januas ejus in idipſum : bipenni, & aſciâ dejecerunt illud.* Victor. Vit. l. 1. perſ. Afric. p. 3. b. *conſciderunt januas ejus in idipſum.* Pſalt. Moz. *bipine, & aſciâ dejecerunt*, abſque ſeq. vocula. Rom. *bipenni, & aſciâ dejecer. ea*, al. *eas.* Corb. cum Caſſiod. *bipenni, & aſciâ dejec. eam.* Auguſt. in hunc Pſ. *conciderunt januas ejus in idipſum : in dolabro, & fractorio dejecerunt eam.* Græc. ἐξέκοψαν τὰς..... ἐπιτοαυτό· ἐν πελέκει, καὶ λαξευτηρίῳ κατέῤῥαξαν αὐτήν.

℣. 7. Pſalt. Corb. *Incenderunt igni ſanctuarium tuum Domine : in terra polluerunt*, &c. ut in Vulg. Rom. ſic interpungit : *Incenderunt igni ſanctuar. tuum in terra : polluerunt tabernac.* &c. Auguſt. verò in hunc Pſ. *polluerunt in terra tabernac.* &c. ut ſup. Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου εἰς τὴν γῆν· ἐβεβήλωσαν, &c.

℣. 8. Pſalt. Rom. & Corb. *Dixerunt in corde ſuo cognatio eorum inter ſe : Venite, comprimamus omnes dies feſtos Domini à terra.* Item in Pſalt. Mediol. & Carnut. *Venite, comprimamus.* In Mozar. *Venite, auferamus omnes dies feſtos Domini de terra.* Auguſt. in hunc Pſ. *Dixerunt in corde ſuo cognatio eorum in unum : Venite, comprimamus omnes ſolemnitates Domini de terra* (inf. *à terra.*) Similiter ap. Caſſiod. in eund. Pſ. præt. hoc, *cognatio eorum inter ſe.* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 646. c. 647. a. legit : *Incendamus omnes dies feſtos Dei à terra ;* tum addit : *pro quo in Græco ſcriptum eſt* καταπαύσωμεν ; *& nos ita tranſtulimus :* Quieſcere faciamus omnes dies feſtos Dei à terra. *Et miror quomodo è latere adnotationem noſtram neſcio quis temerarius ſcribendam in corpore putaverit, quam nos pro eruditione legentis ſcripſimus hoc modo : Non habet* καταπαύσωμεν, *ut quidam putant, ſed* κατακαύσωμεν, *id eſt*, incendamus : *& quia retulit mihi S. presbyter Firmus, qui hujus operis exactor fuit, inter plurimos hinc habitam quæſtionem, pleniùs de hoc diſputandum videtur. In Hebræo ſcriptum eſt*, Saraphu chol moedau el baares, *quod Aquila & Symmachus verterunt*, Ἐνεπύρισαν πάσας τὰς συναγωγὰς τοῦ Θεοῦ, *id eſt*, Incenderunt omnes ſolemnitates Dei in terra : *Quinta* κατέκαυσαν, *id eſt*, combuſſerunt ; *Sexta* κατακαύσωμεν, *id eſt*, comburamus ; *quod & LXX. juxta Hexaplorum veritatem tranſtuliſſe perſpicuum eſt. Theodot. quoque* ἐμπυρίσωμεν *vertit*, *id eſt*, ſuccendamus : *ex quo perſpicuum eſt ſic pſallendum, ut nos interpretati ſumus. Et tamen ſciendum quid Hebraïca veritas habeat. Hoc enim quod LXX. tranſtulerunt, propter vetuſtatem in eccleſiis decantandum eſt ; & illud ab eruditis ſciendum propter notitiam Scripturarum. Unde ſi quid pro ſtudio è latere additum eſt, non debet poni in corpore ; ne priorem translationem pro ſcribentium voluntate conturbet.* In edit. Rom. ſic : Εἶπαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἡ συγγένεια αὐτῶν ἐπιτοαυτό· Δεῦτε, καταπαύσωμεν τὰς ἑορτὰς Κυρίου ἀπὸ, &c.

℣. 9. Pſalt. Rom. Fabri : *Signa noſtra non videmus*, &c. ut in Vulg. Rom. Martian. *non vidimus.* Moz. *& nos non agnoſcet ampliùs ;* Aug. in hunc Pſ. *& nos non cognoſcet adhuc.* Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Τὰ σημεῖα ἡμῶν οὐκ εἴδομεν, οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης· καὶ ἡμᾶς οὐ γνώσεται ἔτι.

℣. 10. Brev. Mozar. *Uſquequo Domine improperavit inimicus*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Uſquequo Deus exprobrabit inimicus ?* &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ut in Vulg. Gr. Ἕως πότε ὁ Θεὸς ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρός· παροξυνεῖ, &c.

℣. 11. Pſalt. Rom. *Ut quid avertis faciem tuam, & dexteram tuam, de medio*, &c. Similiter hab. Hilarius in Pſ. 65. p. 178. d. præter unum *quare*, pro *ut quid.* Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Vulgata concinunt, & Græco.

℣. 12. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. b. leg. cum Corb. *Deus autem rex noſter ante ſæculum*, &c. ut ſup. Hilar. in Pſ. 134. col. 476. b. *Dominus Deus autem rex noſter, rex ante*

Ex Ms. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
13. Tu confirmasti virtute tua mare, motum autem fluctuum ejus tu mitigas: contruisti capita draconum super aquam.	*Tu dissipasti in fortitudine tua mare: contrivisti capita draconum in aquis.*	13. Tu confirmasti in virtute tua mare: contribulasti capita draconum in aquis.
14. Tu conquassasti caput draconis: dedisti eum in escam populo Æthiopum.	*Tu confregisti capita Leviathan: dedisti eum escam populo Æthiopum.*	14. Tu confregisti capita draconis: dedisti eum escam populis Æthiopum.
15. Tu disrupisti fontes & torrentes.	*Tu dirupisti fontem & torrentem: tu exsiccasti flumina fortia.*	15. Tu dirupisti fontes & torrentes: tu siccasti fluvios Ethan.
16. Tuus est dies, & tua est nox: tu perfecisti solem & lunam.	*Tua est dies, & tua est nox: tu ordinasti luminare & solem.*	16. Tuus est dies, & tua est nox: tu fabricatus es auroram & solem.
17. Tu fecisti omnes terminos terræ: æstatem & ver tu fecisti.	*Tu statuisti omnes terminos terræ: æstatem & hyemem tu plasmasti.*	17. Tu fecisti omnes terminos terræ: æstatem & ver tu plasmasti ea.
18. Memorare hujus creaturæ tuæ, inimicus improperavit Dominum: & populus insipiens exacerbavit nomen tuum.	*Memento hujus: inimicus exprobravit Domino, & populus insipiens blasphemavit nomen tuum.*	18. Memor esto hujus, inimicus improperavit Domino: & populus insipiens incitavit nomen tuum.
19. Ne tradideris bestiis animam confitentem tibi: animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.	*Ne tradas bestiis animam eruditam lege tua: vitæ pauperum tuorum ne obliviscaris in perpetuum.*	19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.
20. Respice in testamentum tuum: quoniam repleti sunt obscuritate terræ domûs iniquitatum.	*Respice ad pactum: quia repletæ sunt tenebris terræ, habitationes iniquæ.*	20. Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.
21. Ne avertatur humiliatus & confusus: egenus & pauper laudabunt nomen tuum.	*Ne revertatur confractus confusus: egenus & pauper laudabunt nomen tuum.*	21. Ne avertatur humilis factus confusus: pauper & inops laudabunt nomen tuum.
22. Exsurge Domine, judica judicium tuum; memorare improperiorum tuorum, quæ sunt ab insipiente tota die.	*Surge Deus, judica causam tuam: memento opprobrii tui ab insipiente tota die.*	22. Exsurge Deus, judica causam tuam: memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die.

Notæ ad Versionem antiquam.

sæcula: operatus est salutem in medio orbis terræ. Gr. Ὁ δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰῶνος, &c. ut in Vulg.

℣. 13. Medius versiculus, *motum autem*, &c. petitur ex Ps. 88. ℣. 10. nec videtur esse dubium quin ab oscitante librario huc advectus fuerit, cùm alibi non reperiatur eò loci. In Psalt. Rom. sic: *Tu confirmasti in virtute tua mare: tu contrivisti capita draconum super aquas.* Mediol. etiam hab. *super aquas*; Mozarab. *in aquis.* August. & Cassiod. in hunc Ps. *Tu confirm. in virt. tua mare: contrivisti capita draconum in aqua*; Cassiod. *super aquas.* Auct. l. de promiss. dimid. temp. c. 4. col. 191. a. *tu contrivisti capita draconum super aquas. Tu confregisti*, &c. Hieron. verò epist. ad Sun. & Fret. to 2. 647. a. *contribulasti capita drac. in aquis*; deinde, *Tu confregisti*, &c. tum addit: *Sic lectionis ordo sequitur ut in priori versu* tu *non habeat*, (nempe ante *contribulasti*,) *sed in secundo; & aquæ plurali numero scribantur, non singulari.* In Psalt. Corb. *tu contribulasti.* In Gr. Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει..... σὺ συνέτριψας τὰς..... ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Σὺ συνέθλασας, &c.

℣. 14. Psalt. Rom. cum Moz. *Tu confregisti caput draconis magni: & dedisti eum in escam populo Æthiopum.* Corb. *Tu confr. capita draconis magni: dedisti eum in escam populo Æthiopum.* Mediol. hab. *caput draconis*; Carnut. *caput draconis magni.* Ita quoque ap. Hieron. epist. ad Damas. to. 4. 158. b. reliqua verò ut in Vulg. Ambros. de parad. to. 1. 171. f. hab. *in escam populis*, &c. August. in hunc. Ps. *Tu confregisti caput draconis: dedisti eum in escam populis Æthiopibus.* Auct. l. de promiss. dimid. temp. c. 4. col. 191. a. *Tu confregisti caput draconis magni: & dedisti eum in escam populis Æthiopibus.* Cassiod..... *caput draconis: dedisti eum in escam populo Æthiopum.* Gr..... τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος· ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψι.

℣. 15. Psalt. Rom. subdit cum Vulg. *tu exsiccasti fluvios Etham.* Mozarab. *tu exsiccasti flumina Ethan.* Anon. apud Ambros. to. 2. p. 5. e. *tu siccasti fluvios Ethan.* Ita quoque leg. August. nisi quòd scribit *Etham*, ut & sup. *disrupisti.* Psalt. Corb. *Tu inrupisti fontes..... tu siccasti flumina Æthan.* Apud Cassiod. ut in Vulg. Gr. Σὺ διέῤῥηξας..... σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἠθάμ.

℣. 16. Ita Aug. in hunc Ps. Cassiod. verò cum Psalt. Rom. Moz. Corb. & Carnut. *tu fecisti solem & lunam.* Mediol. *tu præparasti lumen & solem.* Græc. Σὺ κατηρτίσω ἥλιον καὶ σελήνην· Ald. & Compl. φαῦσιν καὶ ἥλιον.

℣. 17. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. *æstatem & ver tu fecisti ea*; Corb. & Moz. *tu fecisti eam.* Gr. θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἐποίησας· Ald. & Compl. ἔπλασας αὐτά.

℣. 18. Sic in Psalt. Corb. Rom. Moz. & ap. Cassiod. præter seqq. *memor esto*, loco *memorare*; & *Domino*, loco *Dominum*: Corb. hab. *Dominum*; præterea Mozar. *quia inimicus*, &c. Mediol. & Carnut. similiter addunt *creaturæ tuæ*, scribuntque *exacerbavit nomen tuum.* August. in hunc Ps. leg. *Memor esto hujus creaturæ tuæ, inimicus exprobravit Domino: & populus imprudens exacerbavit nomen tuum.* Gr. Μνήσθητι ταύτης τῆς κτίσεώς σου, ἐχθρὸς ὠνείδισε τὸν Κύριον· καὶ λαὸς ἄφρων παρώξυνε τὸ ὄνομά σου. Ab Ald. & Compl. hoc abest, τῆς κτίσεώς σου.

℣. 19. Sic hab. August. in hunc Ps. & l. 7. de Gen. ad lit. to. 3. p. 1. col. 215. g. Vulgatæ verò consonat Psalt. Rom. Itidem Cassiod. in eund. Ps. cum Brev. Mozarab. nisi quòd delent &, ante *animas.* In Corb. sic: *Ne tradas bestiis animam confitentis tibi: animas paup. tuorum ne obliviscaris in sempiternum.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 35. p. 164. e. leg. *Ne tradideris bestiis animam confitentem tibi.* Item in Gr. Μὴ παραδῷς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι· τῶν ψυχῶν, &c.

℣. 20. Psalt. Rom. Fabri: *Respice in testamento tuo: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domorum iniquitatum.* Rom. Martian. *Respice in testamentum tuum*, &c. Aug. in hunc Ps. *quoniam repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum*; Cassiod. cum Psalt. Mediol. Corb. & Moz. *domorum iniquitatum.* Gr. Ἐπίβλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου· ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτωμένοι τῆς γῆς οἴκων ἀνομιῶν.

℣. 21. August. in hunc Ps. *Ne avertatur humilis confusus: egenus & inops*, &c. Item in Psalt. Moz. *humilis confusus.* In Rom. & ap. Cassiod. omnia ut in Vulg. In Gr... τεταπεινωμένος καὶ κατῃσχυμμένος· πτωχὸς καὶ πένης, &c.

℣. 22. Vulgatæ favet Cassiod. cum Psalt. Rom. In Mozarab. sic: *Exsurge Domine, judica causam tuam: memor esto opprobrium servorum tuorum, eorum qui insipientes sunt tota die.* Apud August. in hunc Ps. *Exsurge Domine, judica causam meam: memento opprobriorum tuorum, eorum quæ ab imprudente sunt tota die.* In Gr. Ἀνάστα ὁ Θεὸς, δίκασον τὴν δίκην σου· μνήσθητι τῶν ὀνειδισμῶν σου, τῶν ὑπὸ ἄφρονος ὅλην τὴν ἡμέραν.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
23. Ne obliviſcaris voces inimicorum tuorum : ſuperbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper.	*Ne obliviſcaris voces hoſtium tuorum : ſonitus adverſariorum tuorum aſcendit jugiter.*	23. Ne obliviſcaris vocem deprecantium te : ſuperbia odientium te aſcendit in æternum.	*Ex Mſ. Sangerm.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Pſalt. Rom. *Ne obliviſcaris voces quærentium te : ſuperbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper ad te.* Corb. & Mozar. *Ne obliv. vocem quærentium te : ſuperb. eor. qui te oderunt, aſcendat in ſempiternum ;* Corb. *aſcendit.* Mediolan. *Ne obliv. vocem ſupplicum tuorum : ſuperbia eorum..... aſcendat ſemper ad te.* Carnut. hab. *vocem quærentium te... aſcendit in ſempiternum.* Auguſt. in hunc Pſ. *Ne obliv. vocem deprecantium te : ſuperb. eorum, qui..... aſcendat ſemper ad te.* Caſſiod. *voces quærentium te..... aſcendat ſemper ad te.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 647. b. legit : *Ne obliv. voces inimicorum tuorum ;* additque : *pro quo in Gr.* τῶν ἱκετῶν ϛϐ, *id eſt,* deprecantium te, *ſcriptum dicitis : in Hebræo autem* ſorarach *legitur, quod Aquila,* hoſtium tuorum, *Symm.* bellantium contra te, *Septuaginta, & Sexta editio,* inimicor. tuorum *interpretati ſunt.* In ed. Rom. Μὴ ἐπιλάθῃ τῆς φωνῆς τῶν ἱκετῶν (Ald. & Compl. οἰκετῶν) ϛϐ· ἡ ὑπερηφανία τῶν μισούντων ϛε ἀνέβαιη διαπαντὸς πρὸς σέ· Ald. & Compl. ἀνέβη, abſque ult. πρὸς σέ.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
1. In finem, Ne corrumpas, Pſalmus Cantici Aſaph. LXXIV.	*Victori, Non diſperdas, Pſalmus Aſaph Cantici. LXXV.*	1. In finem, Ne corrumpas, Pſalmus Aſaph Canticum. LXXIV.	*Ex Mſ. Sangerm.*
2. Confitebimur tibi Deus : confitebimur, & invocabimus nomen tuum.	*Confitebimur tibi Deus, confitebimur ; & juxta nomen tuum*	2. Confitebimur tibi Deus : confitebimur, & invocabimus nomen tuum.	
Narrabimus mirabilia tua : 3. cùm accepero tempus, ego juſtitias judicabo.	*Narrabunt mirabilia tua : cùm accepero tempus, ego recta judicabo.*	Narrabo omnia mirabilia tua : 3. cùm accepero tempus, ego juſtitias judicabo.	
4. Liquefacta eſt terra, & omnes qui habitant in ea : ego confirmavi columnas ejus.	*Diſſolvetur terra cum omnibus habitatoribus ſuis : ego appendi columnas ejus.* SEMPER.	4. Defluxit terra, & omnes inhabitantes in ea : ego autem ſolidavi columnas ejus. DIAPSALMA.	
5. Dixi iniquis : Nolite iniquè agere : & delinquentibus : Nolite exaltare cornu.	*Dixi iniquè agentibus : Nolite iniquè agere : & impiis : Nolite exaltare cornu.*	5. Dixi iniquis : Nolite iniqua agere : & peccatoribus : Ne exaltetis cornum.	
6. Nolite extollere in altum cornu veſtrum : nolite loqui adversùs Deum iniquitatem.	*Nolite exaltare in excelſum cornu veſtrum, loquentes in cervice veteri.*	6. Nolite extollere in altum cornum veſtrum : nolite loqui adversùs Deum iniquitatem.	
7. Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à deſertis montibus : 8. quoniam Deus judex eſt.	*Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à ſolitudine montium : ſed Deus judex.*	7. Quoniam neque ab oriente, neque ab occidente, neque à deſertis montium : 8. quoniam Deus judex eſt.	
Hunc humiliat, & hunc exaltat : 9. quia calix in manu Domini vini meri plenus miſto.	*Hunc humiliabit, & hunc exaltabit : quia calix in manu Domini, & vino meraco ad plenum miſtus,*	Hunc humiliat, & hunc exaltat : 9. quoniam calix in manu Domini vini meri plenus eſt miſto.	
Et inclinavit ex hoc in hoc : veruntamen fæx ejus non eſt exinanita : bibent omnes peccatores terræ.	*Et propinabit ex eo : veruntamen fæces ejus potabunt bibentes omnes impii terræ.*	Et inclinavit ex hoc in illud : veruntamen fæx ejus non eſt exinanitus : bibent omnes peccatores terræ.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic in Pſalt. Corb. eſt. Rom. verò hab. *In finem, Ne corr. Pſalmus Aſaph Cantici.* Mozarab. delet *Canticum.* Auguſt. in hunc Pſ. leg. *In finem, Ne corrumpas ;* nec ſubdit alia. Apud Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. Εἰς τὸ τέλος, Μὴ..... Ψαλμὸς Ὠδῆς τῷ Ἀσάφ.

℣. 2. Itidem in Pſalt. Corb. Sic etiam in Rom. repetito *tibi*, poſt alterum *confitebimur.* Addit pariter *tibi* ibid. Caſſiod. cum Mozar. legitque *narrabo*, cum Mediolan. & Carnut. At Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 647. b. leg. *Narrabimus omnia mirab.* &c. aitque *malè apud Græcos* legi *narrabo.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Confitebimur tibi Deus : confit. tibi..... Enarrabo omnia mirab. tua.* Gr..... ἐξομολογησόμεθα (Ald. & Compl. add. ϛοὶ,) ϗ ἐπικαλεσόμεθα τὸ..... Διηγήσομαι πάντα τὰ, &c.

℣. 3. Concordant Auguſt. & Caſſiod. ad verbum. Pſalt. Rom. hab. *Dum accepero temp. ego juſtitiam judicabo ;* Mozar. pariter *juſtitiam.* Gr. Ὅταν λάβω..... ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ· Ald. εὐθύτητα.

℣. 4. Pſalt. Rom. & Corb. *Liquefacta eſt terra, & omnes inhabitantes in ea ;* Corb. *in eam*, &c. ut in Vulg. Moz. cum Caſſiod. *habitantes in ea.* Auguſt. in hunc Pſ. *Defluxit terra, & omnes inhabitantes in ea : ego confirmavi*, &c. ſic etiam *confirmavi*, ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 5. to. 1. 630. c. & in Pſ. 118. col. 1030. c. & l. 1. Hexa. col. 11. e. in Brev. Moz. *firmavi.* In Gr. Ἐτάκη ἡ γῆ, ϗ πάντες οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, (Ald. & Compl. ἐν αὐτῇ·) ἐγὼ ἐστερέωσα, &c. Sequitur pariter *Diapſalma* tum in Pſalt. Rom. & Corb. tum in ed. Rom. LXX. at in edd. Ald. & Compl. ponitur ante ἐγὼ ἐστερέωσα. Hieron. tamen ep. ad Marcell. to. 2. 707. c. ait poſt Orig. *In lxxiv. Pſalmo, cujus principium eſt,* Confitebimur, *&c..... poſt illud*, ego confirmavi columnas ejus, *apud LXX. & Theodot. & Symmach. eſſe* Diapſalma.

℣. 5. Auguſt. in hunc Pſ. *Dixi iniquis : Nolite iniquè facere : & delinquentibus : Nolite exalt. cornu veſtrum ;* vox tamen ult. *veſtrum*, hîc & infra deeſt in pleriſque Mſs. Caſſiod. Vulgatæ congruit, ſicut Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 6. Concinit Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & al. niſi quòd Pſalt. iſtud hab. *& nolite loqui ;* Mozar. *adversùs Dominum ;* ſing. *cornu*, non *cornum.* Aug. in eund. Pſ. *Nolite ergo efferri : ne loquamini adversùs Deum iniquitatem ;* inf. *nolite loqui :* crediderim lubens hunc ℣. quaſi exponendo retuliſſe Auguſtinum. Vide ſis ibid. col. 787. g. 788. e. Gr. Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν· μὴ λαλεῖτε, &c. Ald. & Compl. ϗ μή.

℣. 7. Itidem Auguſt. in hunc Pſ. Caſſiod. autem cum Vulgata concinit, ſicut Pſalt. Rom. In Gr. Ὅτι οὔτε ἀπὸ ἐξόδων..... οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων.

℣. 8. Accinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 9. Eadem refert Gaud. Brix. ſerm. 19. p. 975. e. & f. præter unum *exinanita.* Ita etiam ap. Auguſt. in hunc Pſ. his inſuper exceptis, *quia calix*, & *ex hoc in hunc.* In Pſalt. Rom. pariter, & apud Caſſiod. *quia calix..... plenus eſt miſto*, & *exinanita ;* ſed habetur ſup. *ex hoc in hoc ;* & inf. *bibent ex eo omnes*, &c. In Corb. & apud Ambroſ. in Pſ. 37. & 118. to. 1. col. 822. b. 1233. b. *Quia calix in ma. Domini vini meri plenus eſt miſto. Et inclin. ex hoc in hoc : verunt..... exinanita.* In Brev. Moz. *plenum eſt*

	Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm.	10. Ego autem in Domino gaudebo : pſalmum dicam Deo Jacob.	*Ego autem annuntiabo in ſempiternum : cantabo Deo Jacob.*	10. Ego autem annuntiabo in ſæculum : cantabo Deo Jacob.
	11. Et omnia cornua peccatorum confringam : & exaltabuntur cornua juſti.	*Et omnia cornua impiorum confringam : exaltabuntur cornua juſti.*	11. Et omnia cornua peccatorum confringam : & exaltabuntur cornua juſti.

Notæ ad Versionem antiquam.

miſto. Et inclinavit ex hoc in illud. Apud Hieron. in cap. 2. Oſe. to. 3. *Et inclinavit ex hoc in illum.* In Gr..... οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος. Καὶ ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν..... οὐκ ἐξεκενώθη· πίονται πάντες, &c.

℣. 10. Pſalt. Rom. Corb. Mediol. & Moz. cum Caſſiod. *Ego autem in ſæcula gaudebo : cantabo Deo Jacob.* Auguſt. in hunc Pſ. *Ego autem in ſæculum gaudebo : pſallam Deo Jacob.* Gr. Ἐγὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι εἰς τὸν αἰῶνα· ψαλῶ, &c. V. edit. Ἐγὼ δὲ ἀπαγγελῶ, &c.

℣. 11. Conſentiunt Auguſt. & Caſſiod. unà cum Pſalt. Rom. & Gr.

	Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm.	1. In finem, in Hymnis, Pſalmus Aſaph, Canticum pro Aſſyrio. LXXV.	*Victori in Pſalteriis Pſalmus Aſaph Cantici. LXXVI.*	1. In finem, in Laudibus, Pſalmus Aſaph, Canticum ad Aſſyrios. LXXV.
	2. Notus in Judæa Deus : in Iſraël magnum nomen ejus.	*Cognoſcitur in Judæa Deus : in Iſraël magnum nomen ejus.*	2. Notus in Judæa Deus : in Iſraël magnum nomen ejus.
	3. Et factus in pace locus ejus : & habitatio ejus in Sion.	*Et erit in Salem tabernaculum ejus, & habitatio ejus in Sion.*	3. Et factus eſt in pace locus ejus : & habitatio ejus in Sion.
	4. Illic contribit cornua arcuum, ſcutum, & frameam, & bellum. Diapsalma.	*Ibi confregit volatilia arcûs, ſcutum, & gladium, & bellum. Semper.*	4. Ibi confregit potentias arcuum, ſcutum, gladium, & bellum.
	5. Illuminans tu mirificè à montibus æternis : 6. conturbati ſunt omnes inſipientes corde.	*Lumen tu es magnificè à montibus captivitatis : ſpoliati ſunt ſuperbi corde :*	5. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis : 6. turbati ſunt omnes inſipientes corde.
	Dormierunt ſomnum ſuum : nec invenerunt quicquam omnes viri divitiarum in manibus ſuis.	*Dormitaverunt ſomnum ſuum : & non invenerunt omnes viri exercitûs manus ſuas.*	Dormierunt ſomnum ſuum : & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis.
	7. Ab increpatione tua Deus Jacob, dormierunt qui aſcendebant equos.	*Ab increpatione tua Deus Jacob, conſopitus eſt currus, & equus.*	7. Ab increpatione tua Deus Jacob, dormitaverunt qui aſcenderunt equos.
	8. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi tunc ab ira tua?	*Tu terribilis es, & quis ſtabit adversùm te? ex tunc ira tua.*	8. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? ex tunc ira tua.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem in Pſalt. Corb. excepta voce *Laudibus*, pro *Hymnis*. Rom. hab. *In finem, in Laudibus, Aſaph Canticum.* Mozarab. *In finem, in Laudem, Pſalmus Aſaph.* Ambroſ. l. de Nab. c. 14. to. 1. 583. a. ait *David in Pſalmo lxxv. hymnum Deo* concinuiſſe *ad Aſſyrium ſcriptum :* & in Luc. 12. col. 1447. e. *Pro Aſſyrio Pſalmus inſcribitur ſeptuageſimus quintus.* Apud Aug. in Pſ. titulus non legitur. Ap. Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. ut in textu, niſi excipiantur iſta, τῷ Ἀσάφ, Ὠδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον· at hoc ult. πρὸς τὸν Ἀσσύριον, abeſt à Pſalteriis Lat. idque Theodoretus ſe non inveniſſe teſtatur in Hexapl. ſed in quibuſdam tantùm exemplaribus.

℣. 2. Sic hab. Ambroſ. l. de Nab. c. 14. to. 1. 583. b. addito uno &, poſt *Deus :* at infra delet. Vide to. 1. col. 1119. e. 1479. d. 1507. e. & to. 2. col. 191. a. 280. d. 620. e. 698. c. Accinunt Iren. l. 3. & 4. p. 184. a. 273. a. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 3. Concinit Hilar. in Pſ. 67. 127. & 147. col. 198. a. 429. d. & 582. d. Item Ambroſ. l. de Nab. c. 14. col. 583. c. & in Pſ. 118. col. 1163. e. & epiſt. 20. col. 857. e. addito uno *eſt*, ad verbum *factus*. Sic etiam apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. & ap. Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. d. necnon Optat. l. 2. cont. Donat. p. 31. b. Apud Irenæum ubi ſup. ſic : *Et factus eſt in pace..... & habitaculum ejus in Sion :* in Gr. τὸ κατοικητήριον. Ap. Hieron. in Jer. 17. & 25. to. 3. 613. b. 652. f. *Factus eſt in pace, ſive in Salem, locus ejus : & habitatio*, &c.

℣. 4. Ambroſ. epiſt. 20. to. 2. 857. e. *Ibi confregit cornua arcuum, ſcutum, glad. & bellum.* Sic etiam Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Carnut. & Rom. Martian. In Rom. Fabri, & Moz. *cornua, arcum, ſcutum*, &c. in Mediolan. *poteſtates, arcum, ſcutum*, &c. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Ibi confregit fortitudines arcuum, & ſcutum, & gladium, & bellum.* In Gr. Ἐκεῖ συνέτριψε τὰ κράτη τῶν τόξων, ὅπλον, καὶ ῥομφαίαν, καὶ πόλεμον. *Diapſalma* quoque ſubjungitur in Pſalt. Corb. Rom. ac ed. Rom. LXX. Abeſt autem ab Ald. & Compl. nec legitur ap. Auguſt. & Caſſiod. At Hieron. epiſt. ad Marcell. to. 2. 708. b. ait ex Orig. *Rurſum in Pſ. lxxv..... invenimus apud LXX. & Theodot. poſt ſcutum, frameam, & bellum, Diapſalma.*

℣. 5. Hilar. in Pſ. 118. col. 290. b. *Illuminans tu mirabiliter de montibus ſanctis.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1036. a. cum Vulg. *Illuminans tu mirabiliter à montib. æternis.* Ita quoque leg. Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. In Moz. verò ſic : *Illuminans tu mirabilis*, &c. In Corb. *Inluminas tu mirabiles à montibus æt.* Ap. Auguſt. in eund. Pſ. *Illuminans tu admirabiliter à mont. æternis.* S. Paulinus epiſt. 12. p. 60. c. ait : *Qui nos illuminat à mont. æternis.* Gr. Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων.

℣. 6. Pſalt. Rom. nil differt à Vulgata ; nec etiam Ambroſ. l. de bened. Patr. c. 7. to. 1. 523. d. niſi quòd hab. *obdormierunt :* at l. de Nab. c. 6. p. 572. e. leg. *dormierunt*, &c. vide etiam infra col. 583. f. 669. f. Auguſt. in hunc Pſ. legit *conturbati ſunt*, &c. ut in Vulg. Nicetius ep. Spicil. to. 3. p. 4. a. *Dormierunt ſomnum : & nihil invenerunt.* Pſalt. Corb. *Dormierunt ſomnium ſuum*, &c. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 647. b. ad hæc, *omnes viri divitiarum manibus ſuis*, addit, *& non ut vos neſcio à quo depravatum legitis*, in manibus ſuis. In Gr. Ἐταράχθησαν..... ὕπνωσαν ὕπνον αὐτῶν· καὶ οὐχ εὗρον οὐδὲν πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλούτου ταῖς χερσὶν αὐτῶν.

℣. 7. Ambroſ. l. de bened. Patr. c. 7. 523. d. leg. cum Vulg. *dormitaverunt qui aſcenderunt equos :* ſimiliter l. de Elia & jejun. c. 5. col. 539. c. & in Pſ. 118. col. 1017. e. cum Pſalt. Rom. Auguſt. in hunc Pſ. *dormitaverunt omnes qui aſcenderunt equos :* at infra delet *omnes*, cum Caſſiod. in eund. Pſ. & Gr.

℣. 8. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Carnut. Corb. & Moz. in Corb. tamen *qui*, pro *quis*. In Mediolan. *quis reſiſtet tibi contra faciem tuam?* Rom. Martian. add. *ex tunc ab ira tua.* Gr. τίς ἀντιστήσεταί σοι ἀπὸ τῆς ὀργῆς σου; Ald. & Compl. ἀπὸ τότε ἡ ὀργή σου.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
9. De cœlo auditum fecisti judicium : terra tremuit & quievit.	*De cœlo annuntiabis judicium : terra timens & tacebit.*	9. De cœlo jactasti judicium : terra timuit & requievit. *Ex Ms. Sangerm.*
10. Cùm exsurgeret in judicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.	*Cùm surrexerit ad judicium Deus, ut salvos faciat omnes mites terræ.* SEMPER.	10. Dum exsurget in judicio Deus, ut salvet omnes mansuetos terræ.
11. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi : & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.	*Quia ira hominis confitebitur tibi : reliquiis irarum accingêris.*	11. Quoniam cogitatus hominis confitebitur tibi : reliquum cogitatûs diem festum frequentabunt tibi.
12. Vovete, & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus affertis munera,	*Vovete, & reddite Domino Deo vestro : omnes qui in circuitu ejus sunt, offerent dona*	12. Vovete, & reddite Domino Deo vestro : omnes qui in circuitu ejus, adferent munera
Terribili 13. & ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.	*Terribili, auferenti spiritum ducum ; terribili regibus terræ.*	Terribili 13. & ei auferenti spiritum principum : terribilis præ reges terræ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Psalt. Rom. *De cœlo judicium jaculatum est : terra tremuit & quievit.* Carnut. & Corb. *jaculatus es ;* Mozarab. *jaculasti.* Ambros. in Ps. 43. to. 1. p. 896. f. *De cœlo jaculatus es judicium : terra tremuit & quievit :* sic etiam l. 1. Hexa. col. 14. f. & l. de Nab. c. 15. to. 1. 585. b. nisi quòd 1. loco hab. *jaculatus est.* August. in hunc Ps. *jaculatus es jud.* &c. Cassiod. *judicium jaculatus est*, &c. Ms. 1. *jaculatum.* Gr. Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρίσιν· γῆ ἐφοβήθη καὶ ἡσύχασεν· al. Mss. ἠκόντισας κρίσιν· Symmach. ἀκουστὴν ποιήσεις.

℣. 10. Psalt. Rom. *Dum exsurgeret in judicio Deus, ut salvos faceret omnes quietos terræ.* Sic etiam in Mozarab. & apud Cassiod. excepto uno *cùm*, pro *dum.* Mediol. etiam Corb. & Carnut. extremò hab. *quietos terræ.* August. verò in hunc Ps. *mites corde ;* cæt. ut in Vulg. Gr. Ἐν τῷ ἀναστῆναι εἰς κρίσιν..... τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς πραεῖς τῇ καρδίᾳ· (Ald. & Compl. πραεῖς τῆς γῆς·) tum sequitur Διάψαλμα, sicut in Psalt. Rom. & Corb. Et verò Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. 708. b. testatur post Origenem, hoc in *Psalmo post illum locum, Ut salvos faciat mites terræ*, esse *Diapsalma.*

℣. 11. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Quia cogitatio hominis..... & reliquiæ cogitationum diem fest. agent tibi.* Aug. in hunc Ps. *Quoniam cogitatio hominis..... & reliquiæ cogitationis solemnia celebrabunt tibi.* Gr. Ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου..... καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ἑορτάσει σοι.

℣. 12. Sic in Psalt. Rom. & ap. Cassiod. excepto uno *offertis*, pro *adferent.* In Mediolan. & ap. Aug. in eund. Ps. *omnes qui in circ. ejus sunt, offerent ;* in Carnut. & Corb. *offerunt.* In Mozarab. *omnes qui in circ. ejus sunt, offerunt dona terribili.* Apud Ambros. l. de Nab. c. 16. to. 1. 585. d. & 586. c. *Orate, & reddite Dom. Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus adfertis munera :* at. l. de exhort. virg. to. 2. 291. d. *Vovete, & reddite*, &c. In Gr. Εὔξασθε, καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν (Compl. ὑμῶν·) πάντες οἱ κύκλῳ αὐτοῦ, οἴσουσι δῶρα τῷ φοβερῷ.

℣. 13. Vulgatæ suffragatur Ambros. l. de Nab. c. 16. to. 1. 586. d. sicut etiam August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. In Mozarab. verò sic : *qui auferet spiritum principum, terribili & metuendo regibus terræ.* In Corb. *& qui auferet spiritum*, &c. ut in Vulg. Apud Hieron. epist. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 647. b. *& ei qui aufert spiritum principum ;* tum sequitur : *Dicitis quòd* ei *non sit scriptum in Græco : verum est : sed nisi apposuerimus* ei, *Latinus sermo non resonat : neque enim possumus dicere :* Terribili & qui aufert spiritum, &c. In ed. Rom. καὶ ἀφαιρουμένῳ πνεύματα ἀρχόντων, φοβερῷ παρὰ τοῖς, &c. nonnulli Mss. August. uno tantùm loco hab. sup. *spiritus principum*, ut in Gr.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. In finem, pro Idithun, Psalmus Asaph. LXXVI.	*Victori super Idithun Psalmus Asaph.* LXXVII.	1. In finem, pro Idithum, huic Asaph Psalmus. LXXVI. *Ex Ms. Sangerm.*
2. Voce mea ad Dominum clamavi : voce mea ad Deum, & intendit mihi.	*Voce mea ad Deum, & clamavi : voce mea ad Deum, & exaudivit me.*	2. Voce mea ad Dominum clamavi : & vox mea ad Dominum, & intendit mihi.
3. In die tribulationis meæ Deum exquisivi, manibus meis nocte contra eum : & non sum deceptus.	*In die tribulationis meæ Dominum requisivi : manus mea nocte extenditur, & non quiescit.*	3. In die tribulationis meæ Deum exquisivi, manibus meis nocte contra te : & non sum deceptus.
Renuit consolari anima mea, 4. memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum : & defecit spiritus meus.	*Noluit consolari anima mea : recordans Dei conturbabar, loquebar in memetipso : & deficiebat spiritus meus.* SEMPER.	Recusabit consolari anima mea, 4. memoratus sum Dei, & lætatus sum : alienatus sum, & defecit spiritus meus. DIAPSALMA.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem in Psalt. Corb. deleto uno *huic.* Ap. August. ita : *In finem, pro Idithun, Psalmus ipsi Asaph.* Sic etiam in Græco. Cassiod. cum Psalt. Rom. & Moz. delet *ipsi.*

℣. 2. Ambros. in Ps. 40. to. 1. 884. c. cum Psalt. Rom. & Corb. *Voce mea ad Dom. clamavi : & vox mea ad Deum, & intendit mihi :* at in Ps. 43. col. 886. e. *& vox mea ad Deum, & respexit me.* Similiter in Psalt. Carnut. *& vox mea ad Deum.* In Mediolan. & apud Cassiod. *vox mea*, absque præced. *&.* August. in hunc Ps. legit : *Voce mea ad Dominum* (aliq. Mss. *ad Deum*) *clamavi : & vox mea ad Deum* (inf. *ad Dominum*,) *& adtendit mihi.* Gr. Φωνῇ μου πρὸς Κύριον (Symm. cum ed. v. & vi. τὸν Θεὸν) ἐκέκραξα· καὶ ἡ φωνή μου (Ald. & Compl. φωνῇ) πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ προσέσχε μοι.

℣. 3. Sic in Psalt. Rom. est, præter seqq. *coram eo*, pro *contra te ;* & in fine, *Negavi consolari animam meam.* Similiter apud Cassiod. in hunc Ps. August. verò cum Psalt. Mediolan. & Moz. leg. *nocte coram eo* (al. *ipso*)...... *Negavit consolari anima mea.* Corb..... *Dominum exquisivi, manib. meis contra eum semper..... Negavit consolari anima mea.* Carnut. *nocte contra eum semper..... Negavi consolari animam meam.* Nicetius Spicil. to. 3. p. 4. b. *nocte coram eo.* August. epist. 130. to. 2. 391. e. necnon Ambros. l. de fuga sæc. c. 8. col. 435. e. *ad te confugi, & non sum deceptus.* Gr..... νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἠπατήθην. Ἀπηνήνατο παρακληθῆναι ἡ ψυχή μου.

℣. 4. Aug. in hunc Ps. *memor fui Dei, & delect. sum : garrivi, & defecit spir. meus.* Cassiod. cum Psalt. Rom. *memor fui Dei, & delectatus sum : exercitatus sum, & defecit paulisper spir. meus.* Item in Mediolan. Corb. & Carnut. *defecit paulisper.* In Gr. ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράν-

Ex MS. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
5. Præoccupaverunt cuſtodias omnes inimici mei : conturbatus ſum, & non ſum locutus.	*Prohibebam ſuſpectum oculorum meorum : ſtupebam, & non loquebar.*	5. Anticipaverunt vigilias oculi mei : turbatus ſum, & non ſum locutus.
6. Recordatus ſum dies antiquos : & annos æternos memoratus ſum.	*Recogitabam dies antiquos ; annos ſæculorum.*	6. Cogitavi dies antiquos : & annos æternos in mente habui.
7. Et meditatus ſum nocte cum corde meo : cogitabam, & ventilabam ſpiritum meum.	*Recordabar pſalmorum meorum in nocte : cum corde meo loquebar, & ſcrutabar ſpiritum meum.*	7. Et meditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum.
8. Et dixi : Nunquid in æternum repellit Deus : & non apponet benefacere adhuc ?	*Ergone in æternum projiciet Dominus, & non repropitiabitur ultra ?*	8. Nunquid in æternum projiciet Deus : aut non apponet ut complacitior ſit adhuc ?
9. Aut in finem miſericordiam ſuam amputavit, à ſæculo & generatione uſque in ſæculum ?	*Ergone complevit uſque in finem miſericordiam ſuam : conſummabitur verbum de generatione & generatione ?*	9. Aut in finem miſericordiam ſuam abſcindet, à generatione in generationem ?
10. Nunquid obliviſcetur miſereri Deus ? aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas ? DIAPSALMA.	*Nunquid oblitus eſt miſereri Deus : aut complebit in furore miſericordias ſuas ? SEMPER.*	10. Aut obliviſcetur miſereri Deus ? aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas ?
11. Et dixi : Nunc cœpi : hæc immutatio dexteræ Altiſſimi.	*Et dixi : Imbecillitas mea eſt : hæc commutatio dexteræ Excelſi.*	11. Et dixi : Nunc cœpi : hæc mutatio dexteræ Excelſi.
12. Memoratus ſum operum Domini : quia memor ero à principio mirabilium tuorum.	*Recordabor cogitationum Domini, reminiſcens antiqua mirabilia tua.*	12. Memor fui operum Domini : quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.
13. Et meditabor in omnibus operibus tuis : & in obſecrationibus tuis exercebor.	*Et meditabor in omni opere tuo, & adinventiones tuas loquar.*	13. Et meditabor in omnibus operibus tuis : & in adinventionibus tuis exercebor.
14. Deus in ſancto via tua : quis Deus magnus præter Deum noſtrum ? 15. tu es Deus qui facis mirabilia ſolus.	*Deus in ſancto via tua : quis Deus magnus ut Deus ? tu es Deus faciens mirabilia,*	14. Deus in ſancto via tua : quis Deus magnus ſicut Deus noſter ? 15. tu es Deus qui facis mirabilia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

θην· ἠδολέσχησα, καὶ ὠλιγοψύχησε τὸ, &c. *Diapſalma* quoque ibidem ſubnectitur ſicut in Pſalt. Rom. & Corb.

℣. 5. Auguſt. in hunc Pſ. *Anticipaverunt vigilias omnes inimici mei : conturbatus ſum*, &c. ut ſup. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ congruit. Mozarab. hab. *Præoccupaverunt vigilias omnes inimici mei.* Itidem in Carnut. & Corb. præter verbum *anticipaverunt.* In Gr. Προκατελάβοντο φυλακὰς πάντες οἱ ἐχθροί μου· ἐταράχθην, &c. Ald. & Compl. loco πάντες οἱ ἐχθροὶ, ferunt, οἱ ὀφθαλμοί, &c.

℣. 6. Vulgatæ ſuffragatur Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Hieron. verò l. 2. in epiſt. ad Gal. to. 4. 271. a. leg. *Memoratus ſum dies antiquos : & ... in mente habui.* Auguſt. in hunc Pſ. *Cogitavi dies antiquos : & annorum æternorum memor fui.* Græc. Διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας· καὶ ἔτη αἰώνια ἐμνήσθην.

℣. 7. Similiter in Pſalt. Carn. & Moz. excepto uno *exercitabar*, pro *cogitabam.* Sic etiam in Rom. & ap. Caſſiod. præter hoc, *ventilabam in me.* In Corb. & Mediol. *ventilabam ſpir.* &c. ut ſup. Ap. Auguſt. in hunc Pſ. *garriebam, & ſcrutabar ſpir.* &c. inf. *perſcrutabar.* Ap. Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 742. h. *exercitabam, & perſcrutabar*, &c. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 647. c. leg. *& exercitabar, & ſcopebam*, &c. tum addit : *Pro* exercitatione, ἀδολεσχίαν, *id eſt*, decantationem *quandam &* meditationem LXX. *tranſtulerunt : & pro eo quod nos diximus* ſcopebam, *illi poſuerunt* ἔσκαλλον, *quod Symmachus tranſtulit* ἀνηρεύνων, *id eſt*, perſcrutabam, *ſive* quærebam... *propriè autem* σκαλισμός *in agricultura dicitur in ſarriendo, id eſt, ſarculando..... & ſciendum quod* ἔσκαλλον *non ſemel, ſed frequenter ſignificat.*

℣. 8. Pſalt. Rom. & Carnut. *Et dixi : Nunquid* (Carnut. *Non in*) &c. ut in Vulg. Corb. *Et dixi : Non in æternum projiciet Deus : & non adponit ut beneplacitum ſit adhuc.* Mozarab. *Et dixit : Nunquid in æt. repellet Deus : aut non apponet benefacere adhuc?* Mediolan. *ut non beneplacitum ſit adhuc?* Ambroſ. l. de pœnit. to. 2. 395. e. ſic : *Non in æternum projiciet Deus.* Auguſt. in hunc Pſ. omittit pariter cum Gr. *Et dixi*; ſed addit : *Non in æternum repellet Deus : & non apponet ultra ut beneplaceat ei adhuc.* Caſſiod. autem in eund. Pſ. *Et dixi : Nunquid in æternum projiciet Deus : aut non app. ut beneplacitum ſit ei adhuc?* In Gr. Μὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπώσεται Κύριος· καὶ οὐ προσθήσει τοῦ εὐδοκῆσαι ἔτι;

℣. 9. Pſalt. Rom. Fabri cum Moz. *Aut in finem miſericordiam ſuam abſcidet, à ſæculo & in generatione?* Carnut. Corb. & Rom. Martian. cum Caſſiod. *abſcidet, à ſæculo & generatione?* Mediolan. *abſcindet, & complebit verbum à generatione in generationem?* Ambr. l. 1. de pœnit. 395. c. *Nec in finem miſ. ſuam abſcidet, à generatione in generationem.* Similiter Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 647. c. *à generatione in generationem*; deinde ait : *Hoc quod in Græco ſequens inveniſſe vos dicitis*, conſummavit verbum, *rectè non habet in Latino ; quia & in nullo habetur Interpretum.* Auguſt. in hunc Pſ. *Aut in finem miſericordiam abſcidet*, &c. ut in Vulg. In ed. quoque Rom. Ἢ εἰς τέλος ἀποκόψει τὸ ἔλεος, ἀπὸ γενεᾶς καὶ γενεᾶς; Ald. & Compl. ἔλεος αὐτοῦ ἀποκόψει.

℣. 10. Ambroſ. l. de pœnit. p. 395. e. *Aut obliviſcetur miſereri Deus?* Similiter Aug. in hunc Pſ. ſed addit : *aut continebit in ira miſerationes ſuas?* Caſſiod. in eund. Pſalm. cum Pſalt. Rom. *Nunquid obliviſcetur miſer. Deus? aut continebit in ira miſericordiam ſuam?* Pſalt. Moz. pariter hab. *in ira*, abſque *ſua.* Corb. verò : *Nunquid obliviſc... in iram ſuam miſericordias ſuas?* Gr. Ἢ ἐπιλήσεται τοῦ οἰκτειρῆσαι ὁ Θεός; ἢ συνέξει ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ; ſequitur ibid. Διάψαλμα, ſicut in Pſalt. Rom. & Corb.

℣. 11. Aug. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. *hæc eſt immutatio dext. Excelſi.* Caſſiod. ut in Vulg. Pſalt. Corb. hab. *nunc cœpit*, &c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 11. b. *hæc commutatio, dextera Excelſi.* Gr. αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς..... Ὑψίστου.

℣. 12. Pſalt. Moz. ſimiliter hab. *à principio :* Rom. verò concordat cum Vulg. & Gr. ſicut Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ.

℣. 13. Pſalt. Moz. Mediol. Corb. & Carnut. cum Caſſiod. *Et meditabor..... & in obſervationibus tuis exercebor.* Rom. *Et meditatus ſum..... & in obſervationibus exercebor.* In Corb. prima manu ſcriptum videtur *obſecrationibus*, aliâ verò paulò recentiori correctum *obſervationibus.* Auguſt. in eund. Pſ. legit : *Et meditabor..... & in affectionibus tuis garriam.* Gr. Καὶ μελετήσω..... καὶ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασί σου ἀδολεσχήσω.

℣. 14. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. non differunt à Vulg. nec etiam Rom. Pſalt. neque Gr. In Pſalt. Corb. *quis Deus eſt magnus*, &c.

℣. 15. Sic in Pſalt. Corb. ad verbum. In Rom. pariter additur *ſolus*, ut in Mozarab. & Mediolan. deeſt verò inf. *tuis.* Similiter apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. A Gr. abeſt utraque vox *ſolus & tuis.*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Notam feciſti in populis virtutem tuam: 16. redemiſti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob, & Joſeph.	*Oſtendens in populis potentiam tuam: redemiſti in brachio populum tuum, filios Jacob, & Joſeph.* SEMPER.	Notam feciſti in populis tuis virtutem tuam: 16. liberaſti in brachio tuo populum tuum, filios Iſraël, & Joſeph. *Ex Mſ. Sangerm.*
17. Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ: & timuerunt, & turbatæ ſunt abyſſi.	*Videntes te aquæ Deus, videntes te aquæ parturierunt: & commotæ ſunt abyſſi.*	17. Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ: & timuerunt, & conturbati ſunt abyſſi.
18. Multitudo ſonitus aquarum: vocem dederunt nubes.	*Excuſſerunt aquas nubila: vocem dederunt nubes:*	18. Multitudo ſonitus aquarum: vocem dederunt nubes.
Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt: 19. vox tonitrui tui in rota.	*Et ſagittæ tuæ diſcurrebant: vox tonitrui tui in rota.*	Etenim ſagittæ tuæ pertranſierunt: 19. vox tonitrui in rota.
Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ: commota eſt & contremuit terra.	*Apparuerunt fulgura tua orbi: concuſſa & commota eſt terra.*	Inluxerunt fulgura tua orbi terræ: commota eſt & tremefacta eſt terra.
20. In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis: & veſtigia tua non cognoſcentur.	*In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis: & veſtigia tua non ſunt agnita.*	20. In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis: & veſtigia tua non agnoſcentur.
Exod. 14. 29. 21. Deduxiſti ſicut oves populum tuum, in manu Moyſi & Aaron.	*Deduxiſti quaſi gregem populum tuum, in manu Moſi & Aaron.*	21. Deduxiſti ſicut oves populum tuum, in manu Moyſi & Aaron ſacerdotum tuorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Sic eſt in Pſalt. Moz. & Rom. ut etiam apud Caſſiod. in hunc Pſ. In Pſalt. Corb. *liberaſti..... filios Jacob, & Joſeph.* Apud Auguſt. *redemiſti..... filios Iſraël, & Joſeph.* In Gr. ἐλυτρώσω..... τοὺς υἱοὺς Ἰακὼβ, καὶ Ἰωσήφ. Hîc autem additur Διάψαλμα, ſicut in Pſalt. Rom. & Corb. abeſt autem ab edd. Ald. & Compl.

℣. 17. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. cum Caſſiod. Ita etiam Ambroſ. in Pſ. 45. to. 1. 930. b. at in Pſalm. 36. col. 787. d. hab. *turbatæ ſunt*, abſque præced. *&*, quod etiam abeſt ab edd. Ald. & Compl. Auguſt. paulò infra conſtanter legit, *& turbatæ ſunt.* Vide etiam Ambr. l. 3. Hexa. col. 33. c. & l. de virginit. to. 2. 243. f. Hilarius in Pſ. 123. col. 399. e. *Viderunt te aquæ Deus, viderunt, & timuerunt.* Pſalt. Rom. Vulgatæ conſonat & Gr. Concinit pariter Corb. niſi quòd delet 2. *aquæ.* In Mozarab. ſic: *Viderunt te aquæ Deus, Deus viderunt te aquæ: & timuerunt, turbati ſunt abyſſi.*

℣. 18. Ita ferunt Pſalt. Rom. Carnut. & Moz. quibus accedunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Ambr. in Pſ. 36. & 45. col. 787. d. 930. b. prior tantùm verſic. eſt: *Multitudo ſonitus aquarum.* Pſalt. verò Mediolan. initio hab. *A multitudine ſonitus*, &c. & in fine, *tranſierunt*; Corb. *pertranſierunt.* Gr. Πλῆθος ἤχους, &c. extremòque διαπορεύονται.

℣. 19. Ambroſ. l. de inſtit. virg. to. 2. p. 252. d. *fiat vox tonitrui tui in rota.* Auguſt. in hunc Pſ. *vox tonitrui tui in rota. Apparuerunt fulgura tua orbi terrarum: commota eſt & contremebunda facta eſt terra.* Apud Caſſiod. ut in Vulg. Ita quoque in Pſalt. Rom. præter hæc ultima, *vidit, & commota eſt terra.* In Mozarab. *Inluxerunt fulgura tua orbi terræ: vidit, & commota eſt terra.* In Gr..... Ἔφαναν αἱ ἀστραπαί σου τῇ οἰκουμένῃ· ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ.

℣. 20. Pſalt. Moz. *Domine, in mare via tua*, &c. ut in Vulg. Auguſt. & Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 176. *In mari eſt via tua*, &c. Caſſiod. *In mari viæ tuæ*, &c. Gr. Ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡ ὁδός σου· Ald. & Compl. αἱ ὁδοί.

℣. 21. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Deduxiſti ſicut oves plebem tuam*, &c. ut in Vulg. Ap. Caſſiod. & in Pſalt. Rom. *populum tuum*: nuſpiam additur, *ſacerdotum tuorum.*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Intellectus Aſaph. LXXVII.	*Eruditionis Aſaph. LXXVIII.*	1. Intellectûs Aſaph. LXXVII. *Ex Mſ. Sangerm.*
ATtendite popule meus legem meam: inclinate aurem veſtram in verba oris mei.	*AUſculta populus meus legem meam: inclinate aurem veſtram ad verba oris mei.*	* INtende popule meus in legem meam: inclinate aures veſtras in verba oris mei.
2. Aperiam in parabolis os meum: loquar propoſitiones ab initio.	*Aperiam in parabola os meum: loquar ænigmata antiqua:*	2. Aperiam in parabolis os meum: & loquar propoſitionem meam ab initio ſæculi.
3. Quanta audivimus & cognovimus ea: & patres noſtri narraverunt nobis.	*Quæ audivimus & cognovimus, & patres noſtri narraverunt nobis.*	3. Quanta audivimus & cognovimus ea: & patres noſtri narraverunt nobis.
4. Non ſunt occultata à filiis eorum, in generatione altera.	*Non ſunt abſcondita à filiis eorum: à generatione ſequenti.*	4. Non eſt abſconſum à filiis eorum, in generationem

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Idem titulus habetur in Pſalt. Rom. & Corb. necnon apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. Συνέσεως τῷ Ἀσάφ.

* Pſalt. Mozarab. *Attende populus meus in legem meam*, &c. ut in Vulg. Rom. & Corb. cum Auguſt. in hunc Pſ. *Attendite populus meus legem*, &c. ſolus Corb. hab. in fine, *aurem veſtram ad verba*, &c. Hilar. in Pſ. 1. n. 3. col. 15. c. *Attendite popule meus in legem meam: inclinate aures veſtras in*, &c. at in Pſ. 136. col. 490. e. leg. *Attendite populus meus in legem meam: inclinate aurem veſtram in*, &c. Caſſiod. ut in Vulg. Græc. Προσέχετε λαός μου τὸν νόμον, &c. ut in Vulg.

℣. 2. Vulgatæ conſonat Pſalt. Rom. niſi quòd add. in fine, *ſæculi*: additur pariter in Pſalt. Carnut. & Corb. ſed in Corb. exſtat ſup. *in parabola.* Tertul. l. 4. adv. Marc. 705. b. leg. *Aperiam in parabolam os meum*; & poſt pauca: *eloquar problemata.* Hilar. in Pſ. 1. n. 3. col. 15. c. *Aperiam in parabolis os meum*: itidem in Pſ. 118. col. 326. b. ſed addit: *eructabo abſconſa à conſtitutione mundi.* in Pſ. autem 136. col. 490. e. *loquar propoſitiones ab initio.* Similiter Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1150. b. & epiſt. 4. to. 2. 764. b. addita voce *ſæculi*, in fine. Apud Auguſt. in hunc Pſ. ut in Vulg. præter unum *eloquar.* Ap. Eucher. Lugdun. formul. præf. p. 824. c. *Aperiam in parabolis..... loquar in ænigmate antiqua.* In Gr. Ἀνοίξω ἐν... φθέγξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς.

℣. 3. Concinit Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1158. a. ſicut Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Gr.

℣. 4. Pſalt. Carnut. & Corb. ſimiliter habent *in generationem alteram.* In Rom. verò omnia ut in Vulg. ſicut apud Caſſiod. Auguſtinus in eund. Pſ. legit: *Non ſunt abſcondita à filiis eorum, in generat. altera. Annuntiantes laudes Domini, & potentias ejus, & mirabilia*, &c. Gr. Οὐκ ἐκρύβη..... εἰς γενεὰν ἑτέραν. Ἀπαγγέλλοντες τὰς..... καὶ τὰς δυ-

Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. alteram.		
Narrantes laudes Domini, & virtutes illius, & mirabilia ejus quæ fecit.	*Narrantes laudes Domini, & potentiam ejus: & mirabilia ejus quæ fecit.*	Narrantes laudes Domini, & virtutes ejus, & mirabilia ejus quæ fecit.
5. Et suscitavit testimonium in Jacob: & legem posuit in Israël:	*Statuit contestationem in Jacob, & legem posuit in Israël:*	5. Et suscitavit testimonium in Jacob: & legem posuit in Israël:
Quam mandavit patribus nostris notam facere filiis eorum: 6. ut cognoscat progenies altera.	*Quæ mandavit patribus nostris, ut docerent filios suos: ut cognosceret generatio subsequens.*	Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis: 6. ut cognoscat generatio altera.
Filii qui nascentur, & exsurgent, & narrabunt filiis suis,	*Filii nascituri surgent, & narrabunt filiis suis:*	Filii qui nascentur, & exsurgent, & narrabunt filiis suis,
7. Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei sui: & mandata ejus exquirant.	*Ut ponant in Deo spem suam: & non obliviscantur cogitationum Dei, & mandata ejus custodiant:*	7. Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei: & mandata ejus exquirant.
8. Ne fiant sicut patres eorum, natio prava & exacerbans:	*Et non sint sicut patres eorum, generatio declinans & provocans:*	8. Ne fiant sicut patres eorum, generatio prava & exasperans:
Genus, quod non * direxit cor suum: & non est creditus cum Deo spiritus ejus. (* *Ms. corruptè* dilexit.)	*Generatio, quæ non præparavit cor suum, & non credidit Deo spiritus ejus.*	Generatio, quæ non direxit cor suum: & non est creditus cum Deo spiritus ejus.
9. Filii Ephrem intendentes arcum, & mittentes sagittas: aversi sunt in die belli.	*Filii Ephraim intendentes, emittentes arcum: terga verterunt in die belli.*	9. Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum: conversi sunt in die belli.
10. Non servaverunt testamentum Dei: & in legem ejus noluerunt ambulare.	*Non custodierunt pactum Dei, & in lege ejus noluerunt ingredi.*	10. Non custodierunt testamentum Dei: & in lege ejus noluerunt ambulare.
11. Et obliti sunt beneficiorum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.	*Et obliti sunt cogitationum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.*	11. Et obliti sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.
12. In conspectum patrum eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, & in campo Taneos.	*Coram patribus eorum fecit mirabilia: in terra Ægypti, in regione Taneos.*	12. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.
13. Disrupit mare, & trajecit eos: statuit aquas sicut in utrem.	*Divisit mare, & transduxit eos: & stare fecit aquas quasi acervum.*	13. Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in utre. *Exod.* 14. 21. 22.
14. Et deduxit eos in nube	*Et duxit eos in nube per diem,*	14. Et deduxit eos in nube diei:

Notæ ad Versionem antiquam.

νασείας, &c. ut sup.

℣. 5. August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Vulgata concinunt. Similiter Iren. l. 3. c. 16. p. 205. e. cum vet. Psalt. usque ad vocem *Israël* incl. Psalt. Rom. addit: *Quam mandavit patr. nostris, ut notam facerent eam filiis suis.* Corb. & Carnut. *Quam mandavit patribus nostris notam facere eam filiis eorum*, Carnut. *suis.* Mozar. *Et mandavit patr. nostris, ut notam faceret ea filiis suis.* Gr. Ὃν ἐνετείλατο..... γνωρίσαι αὐτὸν τοῖς υἱοῖς αὐτῶν· Ald. & Compl. τοῦ γνωρίσαι αὐτά.

℣. 6. August. in hunc Ps. extremò hab. *& narrent filiis*; cæt. ut in Vulg. Cassiod. *& narrabunt*, &c. Itidem Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 650. a. *pro quo*, inquit, *in Græco est* ἀπαγγελοῦσι, *quod est* annuntiabunt. In Psalt. Rom. Fabri: *Filii qui nascuntur, exsurgent, & narrabunt eam filiis suis*; Rom. Martian. *nascentur.* Brev. Moz. delet *&*, ante *exsurgent*, habetque, *& narrabunt ea.* Ap. Iren. l. 3. c. 16. p. 205. e. sic: *ut cogn. gen. altera. Filii qui nascentur ex his, & ipsi exsurgentes, enarrabunt filiis suis.* In Gr. Υἱοὶ οἱ τεχθησόμενοι, καὶ ἀναστήσονται, καὶ ἀπαγγελοῦσιν αὐτὰ, &c.

℣. 7. Sic in Psalt. Rom. ad verbum. August. & Cassiod. in eund. Ps. delent *sui*, post *Dei*, cum Gr. Apud Iren. l. 3. c. 16. p. 205. e. ita: *Ut ponant in Deum spem suam, & præcepta ejus exquirant.* Gr. Ἵνα θῶνται ἐπὶ τὸν Θεὸν, &c.

℣. 8. Psalt. Rom. & Corb. cum Cassiod. *Ne fiant sicut..... genus pravum & peramarum: Genus, quod non direxit cor suum*, &c. sic etiam in Mediolan. & Carnut. In Moz. verò: *Ne fiant sicut & patres eorum, genus pravum & perversum: Genus, quod non dixerit* (l. *direxit*) *cor suum.* Apud August. in eund. Ps. col. 815. g. & 820. e. *Ne fiant..... generatio prava & amaricans: Generatio, quæ cor non direxit suum*, &c. In Gr. Ἵνα μὴ γένωνται..... γενεὰ σκολιὰ καὶ παραπικραίνουσα· Γενεὰ, ἥτις οὐ κατεύθυνεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς· καὶ οὐκ, &c.

℣. 9. Psalt. Rom. Fabri: *Filii Ephrem intendentes arcum, emittentes sagittas suas: conversi sunt in*, &c. Rom. Martian. *& mittentes.* Mozar. initio hab. *Filii Effraim*; subinde, *& conversi sunt*; cæt. ut in Vulgata. Corb. *Filii Ephraim intendentes & mittentes sagittas suas: conversi sunt*, &c. Carnut. *intendentes & mittentes sagittas.* Hieron. in Ezech. 22. to. 3. 855. a. *Filii Ephraim intend. & mittentes arcum: conversi sunt retrorsùm in die belli.* August. in hunc Ps. *Filii Ephræm intend. & mittentes arcus: conversi sunt in*, &c. tum ait subaudiri *sagittas*: & post paulò col. 822. a. *Nonnulli*, inquit, *codices Græci habere dicuntur*, tendentes & mittentes arcubus, *ut sine dubitatione subaudiamus* sagittas. Cassiod. *Filii Ephraim intend. arcum, & mittentes sagittas: conversi sunt*, &c. Edit. Rom. Υἱοὶ Ἐφραὶμ ἐντείνοντες καὶ βάλλοντες τόξον (Ald. ed. τόξοις·) ἐστράφησαν, &c.

℣. 10. Psalt. Rom. *Non custodierunt test. Dei sui: & in lege ejus*, &c. Sic etiam ap. August. & Cassiod. in hunc Ps. sed absque vocula *sui*: idem Aug. inf. col. 823. a. leg. *Non observaverunt testam. Dei.* Gr. Οὐκ ἐφύλαξαν τὴν... τοῦ Θεοῦ, καὶ, &c.

℣. 11. Aug. in hunc Ps. cum Brev. Moz. similiter hab. *beneficiorum ejus*, deinde Moz. *& mirabilia ejus*, &c. Psalt. Rom. & Cassiod. *benefactorum ejus*, &c. ut in Vulg. Gr. τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν, &c.

℣. 12. August. in hunc Ps. *Coram patribus eorum quæ fecit mirab.* &c. Cassiod. cum Psalt. Rom. ut in Vulg. Græc. Ἐναντίον τῶν..... ἃ ἐποίησε· nuspiam legitur *&*, post *Ægypti.*

℣. 13. Ita legit August. in hunc Ps. excepto ult. *quasi in utres.* Cassiod. cum Psalt. Rom. Corb. & Carnut. *quasi in utrem*; cæt. ut in Vulg. Corb. tamen delet *&*, ante *statuit.* Mozarab. *Interrupit mare, & transduxit eos: statuit aquas quasi in utrem.* Gr. Διέῤῥηξε..... καὶ διήγαγεν αὐτούς· ἔστησεν ὕδατα ὡσεὶ ἀσκόν.

℣. 14. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Et eduxit eos*, &c. ut in Vulg. August. *deduxit*, absque præced. *&*. Psalt. Moz. *Et eduxit eos in nubem diei: & tota nocte in illuminatione lu-*

	VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
	& tota nocte in illuminatione ignis.	*& tota nocte in lumine ignis.*	per diem : & nocte inluminatione luminis. *Ex Ms. Sangerm.*
Exod. 17. 6. Ps. 104. 41.	15. Interrupit petram in eremo : & adaquavit eos velut in abysso multa.	*Scidit petram in deserto, & potum dedit quasi de abyssis magnis.*	15. Disrupit in deserto petram : & potavit eos sicut in abysso multa.
	16. Et eduxit aquam de petra : & deduxit tanquam flumina aquas.	*Et eduxit rivos de petra, & elicuit quasi flumina aquas.*	16. Et produxit aquam de petra : & eduxit sicut flumina aquas.
	17. Et apposuerunt adhuc peccare ei : in iram excitaverunt Excelsum in inaquoso.	*Et addiderunt ultra peccare ei, ut provocarent Excelsum in invio.*	17. Et adposuerunt adhuc peccare ei : & exacerbaverunt Altissimum in siccitate.
	18. Et tentaverunt Deum in cordibus suis : ut peterent escas animabus suis.	*Et tentaverunt Deum in cordibus suis, petentes cibum animæ suæ :*	18. Et tentaverunt Deum in cordibus suis : ut peterent escas animis suis.
	19. Et malè locuti sunt de Deo : dixerunt : Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto ?	*Et loquentes contra Deum, dicebant : Nunquid poterit Deus parare mensam in solitudine ?*	19. Et detraxerunt de Deo : & dixerunt : Nunquid potest Deus præparare mensam in deserto ?
	20. Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt.	*Ecce percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt :*	20. Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt.
	Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo ?	*Nunquid & panem poterit dare, aut parare carnem populo suo ?*	Aut nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo ?
Num. 11. 1.	21. Ideo audivit Dominus, & distulit : & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israël :	*Ideo audivit Dominus, & non distulit : & ignis accensus est in Jacob, & furor ascendit in Israël :*	21. Propterea audivit Dominus, & distulit, & superposuit : & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israël :
	22. Quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus.	*Quia non crediderunt in Deo, nec habuerunt fiduciam in salutari ejus.*	22. Quoniam non crediderunt in Deum suum, neque speraverunt in salutare ejus.
	23. Et mandavit nubibus desuper, & januas cœli aperuit.	*Et præcepit nubibus desuper, & portas cœli aperuit.*	23. Et præcepit nubibus desuper, & portas cœli aperuit.
Exod. 16. 4. Num. 11. 7. Joan. 6. 31. 1. Cor. 10. 3.	24. Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis.	*Et pluit super eos manna ut comederent, & triticum cœli dedit eis.*	24. Et pluit illis mannam manducare, & panem cœli dedit illis.
	25. Panem angelorum manducavit homo : cibaria misit eis in abundantia.	*Panem fortium comêdit vir : cibaria misit illis in saturitatem.*	25. Panem angelorum manducavit homo : escas misit eis in satietate.
Num. 11. 31.	26. Transtulit Austrum de cœlo : & induxit in virtute sua Africum.	*Abstulit Eurum de cœlo, & induxit in fortitudine sua Africum.*	26. Excitavit Austrum de cœlo : & superduxit in potentia sua Africum.
	27. Et pluit super eos sicut pul-	*Et pluit super eos quasi pulverem*	27. Et pluit super eum sicut

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

minis. Corb. & *nocte in inluminatione luminis.* Gr. Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν νεφέλῃ ἡμέρας· ϗ ὅλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρός.

℣. 15. Psalt. Rom. *Interrupit in eremo petram*, &c. ut in Vulg. Mozarab. *Disrupit in eremo petram.* Corb. *Interrupit in eremo petram : & adaquavit eos velut abyssus multa.* August. in hunc Ps. cum Auct. l. de promiss. p. 121. a. *Disrupit in deserto petram : & adaquavit* (Auct. *potavit*) *eos sicut in abysso multa.* Cassiod. ut in Vulg. Gr. Διέῤῥηξε πέτραν ἐν ἐρήμῳ· ϗ ἐπότισεν..... ὡς ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ.

℣. 16. Psalt. Rom. initio & inf. hab. & *eduxit*, sicut etiam Mozarab. August. verò & Cassiod. concordant cum Vulg. In Gr. Καὶ ἐξήγαγεν..... ϗ κατήγαγεν, &c.

℣. 17. Sic habet August. in hunc Ps. sed absque primo &. Ambros. pariter l. 3. de Spir. S. to. 2. col. 674. c. & *exacerbaverunt Altissimum in siccitate.* Cassiod. cum Psalt. Rom. *in iram concitaverunt Excelsum in siccitate.* Similiter in Mozarab. præter hoc, *in ira.* Mediolan. hab. & *exacerbaverunt Excelsum in siccitate ;* item Carnut. & Corb. *in siccitate.* August. verò loco cit. col. 825. f. dicit alios codices habere, *in inaquoso, quod de Græco est expressius :* en verba : παρεπίκραναν τὸν Ὕψιστον ἐν ἀνύδρῳ.

℣. 18. Sic est in Psalt. Corb. Rom. verò cum August. & Cassiod. leg. *escas animabus suis ;* Mozar. *escam.* Gr. βρώματα ταῖς ψυχαῖς, &c.

℣. 19. Psalt. Rom. & Moz. Vulgatæ consonant, nisi quòd præponunt &, verbo *dixerunt.* Cassiod. hanc conjunct. delet. August. in hunc Ps. legit : *Et detraxerunt de Deo, & dixerunt : Nunquid poterit Deus parare*, &c. Gr. Καὶ κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ, ϗ εἶπαν· Μὴ δυνήσεται ὁ..... ἑτοιμάσαι, &c.

℣. 20. Psalt. Rom. tollit *aut*, ante *nunquid*, sicut August. & Cassiod. in hunc Psalm. cæt. ut supra. Similiter ap. Ambros. l. 3. Hexa. col. 36. e. usque ad verbum *inundav.* In Psalt. Corb. *Nunquid & panem potest dare*, &c. In Gr. Μὴ ϗ ἄρτον δυνήσεται, &c. Ald. & Compl. δύναται.

℣. 21. Cassiod. similiter addit, & *superposuit*, cum Psalt. Rom. Corb. & Carnut. In Mozarab. est inf. *ira Dei*, &c. Apud August. in hunc Ps. *Propter hoc audivit Domin. & distulit : & ignis*, &c. ut in Vulg. Sic etiam in Græco.

℣. 22. Sic est in Psalt. Rom. ni excipias ista : *Quia... nec.* In Mozarab. *in Deum, nec sperav. in salutare ejus.* In Corb. *in Deo suo, nec speraverunt in salutare ejus.* Cassiod. quoque hab. *in Deo suo, nec*, &c. ut in Vulg. Gr. ἐν τῷ Θεῷ, οὐδὲ ἤλπισαν ἐπὶ τὸ σωτήριον αὐτοῦ.

℣. 23. Vulgatæ respondent Aug. & Cassiod. cum Psalt. Rom. & Gr. Mozarab. hab. & *portas*, ut supra.

℣. 24. Sic est in Psalt. Corb. Item in Rom. *manna manducare*, sed absque seq. &. Similiter ap. Cassiod. in hunc Ps. apud August. verò ut in Vulg. In Gr. μάννα φαγεῖν, ϗ ἄρτον, &c.

℣. 25. Tertul. l. de carne Chr. p. 546. c. *Panem ang. edit homo.* Ambros. in Ps. 36. to. 1. 805. c. *manducavit homo :* sic etiam l. de parad. col. 163. e. & l. de Myst. to. 2. 337. e. Succinit August. in hunc Ps. cum Cassiod. & vet. Psalt. Cassiod. verò addit : *frumentationem misit eis in abundantia.* Itidem S. Paulinus epist. 23. p. 127. a. cum Psalt. Rom. Mediol. Corb. Carnut. & Moz. In Rom. Fabri, *misit ei.* Apud Aug. ut in Vulg. In Gr. ἐπισιτισμὸν ἀπέστειλεν αὐτοῖς εἰς πλησμονήν.

℣. 26. Psalt. Rom. ac Mediol. hab. *Et excitavit ;* reliqua ut in Vulg. Mozar. Corb. & Carnut. *Excitavit*, absque præced. &. Aug. & Cassiod. *Transtulit*, &c. ut in Vulg. Gr. Ἀπῆρε, &c. Mozarab. solum scribit in fine *Africam ;* Gr. Λίβα.

℣. 27. Psalt. Moz. *Et pluit illis sicut*, &c. August. &

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. pulverem carnes : & ſicut arenam maris volatilia pennata.	*carnem , & quaſi arenam maris volatilia pennata.*	verem carnes : & ſicut arenam maris volatilia pennata.
28. Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum , circa tabernacula ipſorum.	*Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum : in circuitu tabernaculorum eorum.*	28. Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum , circa tabernacula eorum.
29. Et manducaverunt & ſatiati ſunt nimis , & concupiſcentia eorum adtulit eis : 30. non ſunt fraudati à concupiſcentia ſua.	*Et comederunt , & ſaturati ſunt nimis ; & deſiderium eorum attulit eis : non indiguerunt de cupiditate ſua ,*	29. Et manducaverunt & ſaturati ſunt nimis , & deſiderium eorum attulit eis : 30. non ſunt fraudati à deſiderio ſuo.
Adhuc cùm eſſet eſca in ore eorum : 31. & ira aſcendit ſuper eos.	*Cùm adhuc cibus eſſet in ore eorum. Furor ergo Dei aſcendit ſuper eos :*	Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum : 31. & ira Dei aſcendit ſuper eos. *Num. 11. 33.*
Et occîdit plurimos eorum , & electos Iſraël impedivit.	*Et occîdit pingues eorum , & electos Iſraël incurvavit.*	Et occîdit pingues eorum , & electos Iſraël impedivit.
32. In omnibus his peccaverunt adhuc : & non crediderunt in mirabilibus ejus.	*In omnibus his peccaverunt ultra , & non crediderunt in mirabilibus ejus.*	32. In omnibus his peccaverunt adhuc : & non crediderunt in mirabilibus ejus.
33. Et defecerunt in vanitate dies eorum , & anni eorum cum feſtinantia.	*Et conſumpſit in vanitate dies eorum , & annos eorum velociter.*	33. Et defecerunt in vanitate dies eorum , & anni eorum cum feſtinatione.
34. Cùm interficeret eos , tunc exquirebant eum : & convertebantur , & vigilabant diluculo ad eum.	*Si occidebat eos , tunc quærebant eum : & convertebantur , & diluculo conſurgebant ad Deum.*	34. Cùm occideret eos , quærebant eum : & revertebantur , & diluculo veniebant ad eum.
35. Et rememorati ſunt quoniam Deus adjutor eorum eſt : & Dominus excelſus liberator eorum eſt.	*Et recordabantur quia Deus fortitudo eorum , & Deus excelſus redemptor eorum eſt.*	35. Et rememorati ſunt quia Deus adjutor eſt eorum : & Deus excelſus redemptor eorum eſt.
36. Et dixerunt eum in ore ſuo , & linguâ ſuâ mentiti ſunt illi :	*Et lactaverunt eum in ore ſuo , & linguâ ſuâ mentiti ſunt ei :*	36. Et dilexerunt eum in ore ſuo , & linguâ ſuâ mentiti ſunt ei :
37. Cor autem eorum non eſt rectum cum eo : neque crediderunt in teſtamentum ejus.	*Cor autem eorum non erat firmum cum eo : nec permanſerunt in pacto ejus.*	37. Cor autem eorum non erat rectum cum eo : nec fideles habiti ſunt in teſtamento ejus.
38. Ipſe autem eſt miſericors , & propitius fiet peccatis eorum : & non diſperdet eos.	*Ipſe verò miſericors propitiabitur iniquitati , & non diſperdet :*	38. Ipſe autem eſt miſericors , & propitius fiet peccatis eorum : & non diſperdet eos.

Notæ ad Versionem antiquam.

Caſſiod. cum Rom. *ſuper eos* , &c. Gr. ἐπ᾽ αὐτȣ́ς.

℣. 28. Itidem in Pſalt. Mozarab. In Rom. *tabern. eorum* , ſicut apud Aug. & Caſſiod.

℣. 29. Vulgatæ ſuffragantur Aug. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. In Gr. Καὶ..... ϗ ἐνεπλήσθησαν σφόδρα , ϗ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἤνεγκεν αὐτοῖς.

℣. 30. Auguſt. in hunc Pſ. *non ſunt* (inf. *nec ſunt*) *privati à deſiderio ſuo. Adhuc eſca erat in ore ipſorum.* Caſſiod. Vulgatæ congruit. Pſalt. Rom. hab. *& non ſunt fraudati à deſid. ſuo. Adhuc eſca eorum erat in* , &c. Mozarab. *Adhuc eſca erat in* , &c. Gr. ȣ̓κ ἐϛερήθησαν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν. Ἔτι τῆς βρώσεως αὐτῶν ȣ̓́σης ἐν τῷ , &c. Ald. & Compl. delent αὐτῶν.

℣. 31. Sic in Pſalt. Rom. eſt , præter unum *ira Dei* ; in Corb. etiam *ira Dei.* In Mozar. deeſt *Dei* ; addit verò cum Corb. *aſcendit in eos. Et occîdit plurimos* , &c. Item *plurimos* habet Mediol. cum Caſſiod. Auguſt. ita : *& ira Dei aſcendit ſuper eos* (inf. *in eos.*) *Et occîdit in plurimis eorum , & electos Iſraël impedivit.* Subdit Auguſt. *Nonnulli codices habent* pingues eorum , *quod quidem* , inquit , *in Græcis , quos habuimus , non invenimus.* At Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. 650. a. affirmat *pingues* in Hebr. legi ; item apud LXX. & Theodot. ἐν τοῖς πίοσιν αὐτῶν , *quod quidam* , inquit , *non intelligentes , pro* πίοσιν , *putaverunt ſcriptum* πλείοσιν. Rurſum Auguſt. loco cit. col. 827. g. ait : *In Græcis codicibus , non* ἐνεπόδισε , *quod eſt* impedivit , ſed *ſυνεπόδισε legimus , quod eſt potiùs* compedivit. In ed. Rom. exſtat ἐν τοῖς πίοσιν , at in Ald. & Compl. πλείοσιν ; conſtanter verò initio , ὀργὴ τȣ̃ Θεȣ̃.

℣. 32. Ita Auguſt. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Vulg. In Gr. deeſt *in* , ante *mirabilibus* ; deeſt pariter in Pſalt. Corb.

℣. 33. Concinit Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. & Corb. In Mozarab. *Et defec. in nativitate dies... cum feſtinantia.* Apud Auguſt. ut in Vulg. In Gr. Καὶ ἐξέλιπον ἐν ματαιότητι..... μετὰ σπȣδῆς.

℣. 34. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Fabri : *Cùm occideret eos , tunc inquirebant eum : & convertebantur ante lucem , & veniebant ad eum.* Itidem in Mediol. & Carnut. *& convertebantur ante lucem.* In Mozarab. *Cùm occideret eos , tunc quærebant eum : & revertebantur ante lucem , & venieb. ad eum.* In Corb. *Cùm occiderent eos , quærebant eum : & convertebantur ante lucem , & veniebant ad eum.* In Rom. Martian. *& convertebantur , & ante lucem veniebant ad Deum.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. ut in Vulg. præter hoc ultim. *ad Deum.* Apud Hieron. l. 2. in ep. ad Epheſ. to. 4. 371. b. *Cùm interficeret illos , tunc quærebant eum.* In Gr. Ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτȣ̀ς , ἐζήτȣν (Ald. & Compl. τότε ἐξεζήτȣν) αὐτόν· ϗ ἐπέϛρεφον , ϗ ὤρθριζον πρὸς τὸν Θεόν.

℣. 35. Caſſiod. habet cum Pſalt. Rom. *Et memorati ſunt quia Deus adjutor eorum eſt : & Deus excelſus liberator eorum eſt.* Sic etiam apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. excepto verbo *rememorati ſunt.* Item *liberator* eſt in Pſalt. Corb. & Moz. Apud Auguſt. ut in Vulg. præter hoc , *adjutor eorum eſt.* In Gr. Καὶ ἐμνήσθησαν ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς αὐτῶν ἐϛι· ϗ ὁ Θεὸς ὁ ὕψιϛος λυτρωτής , &c.

℣. 36. Quod legitur in Pſalt. Sangerm. *dixerunt* , vitiosè ſcriptum videtur pro *dilexerunt* : ita ſanè legunt Auguſt. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. In Græco etiam conſtanter ἠγάπησαν. Brev. Mozar. hab. *& in lingua ſua mentiti ſunt ei.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 650. a. teſtatur *omnes voce ſimili* tranſtuliſſe , ἐψεύσαντο αὐτῷ , *id eſt* , mentiti ſunt ei. *Quis autem* , inquit , *voluerit pro* ei , *ponere* eum , *& vitiare exemplaria , non eſt mei judicii.*

℣. 37. Pſalt. Mozarab. *Cor autem ipſorum non eſt* , &c. ut in Vulg. Rom. verò cum Mediolan. & Corb. *Cor autem eorum non erat..... nec fides habita eſt illis in teſtamento ejus.* Similiter apud Caſſiod. uno excepto *eſt* , pro *erat* ; unus tamen Mſ. hab. ibid. *nec fideles habiti ſunt.* Apud Aug. ut in Vulg. præter vocem *ipſorum* , loco *eorum.* In Gr..... ȣ̓δὲ ἐπιϛώθησαν ἐν τῇ , &c. abſque præced. *eſt* , vel *erat.*

℣. 38. Auguſt. in hunc Pſ. ſimiliter hab. *& propitius fiet..... & non diſperdet eos* ; at infra , *& propitius erit..... & non perdet eos* : deinde : *Et abundabit ut avertat iram ſuam : & non accendet omnem iram ſuam.* Pſalt. Corb. *& propitius*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
Et abundavit ut averteret iram suam: & non accendit omnem iram suam:	*Multùmque avertit iram suam, & non suscitavit totum furorem suum:*	Multiplicavit ut averteret iram suam: & ut non incenderet omnem iram suam super eos: *Ex Ms. Sangerm.*
39. Et recordatus est quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.	*Et recordatus est quia caro essent: spiritus vadens, & non revertens.*	39. Et memoratus est quoniam caro sunt: spiritus vadens, & non revertens.
40. Quoties exacerbaverunt eum in deserto, in iram concitaverunt eum in inaquoso?	*Quoties provocaverunt eum in deserto, afflixerunt eum in solitudine?*	40. Quotiens exacerbaverunt eum in deserto, in iram concitaverunt eum in terram sine aqua?
41. Et conversi sunt, & tentaverunt Deum: & sanctum Israël exacerbaverunt.	*Et conversi sunt, & tentaverunt Deum, & sanctum Israël concitaverunt.*	41. Et conversi sunt, & tentaverunt Deum: & sanctum Israël exacerbaverunt.
42. Non sunt recordati manus ejus, die qua redemit eos de manu tribulantis:	*Non sunt recordati manûs ejus, die qua redemit eos de tribulante.*	42. Non sunt rememorati manus ejus, qua liberavit eos de manu tribulantis:
43. Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.	*Qui fecit in Ægypto signa sua, & ostenta sua in regione Taneos.*	43. Quemadmodum posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.
Exod. 7. 20. 44. Et convertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent.	*Qui convertit in sanguinem fluvios eorum, & rivos eorum, ut non biberent.*	44. Et convertit in sanguinem aquas eorum, & pluviales aquas eorum, ne biberent.
Exod. 8. 6. 24. 45. Misit in eos cœnomyiam, & comêdit eos: & ranam, & disperdidit eos.	*Qui immisit in eos omne genus muscarum, ut comederent eos: & ranas, ut disperderent eos.*	45. Et misit in eos cynomia, & comêdit eos: & ranam, & corrupit eos.
Exod. 10. 15. 46. Et dedit ærugini fructus eorum, & labores eorum locustæ.	*Qui dedit brucho germen eorum, & laborem eorum locustæ.*	46. Et dedit caniculæ fructum eorum, & labores eorum locustæ.
Exod. 9. 25. 47. Et occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina.	*Qui occîdit in grandine vineas eorum, & sycomoros eorum in frigore.*	47. Occîdit in grandine vineas eorum, & moros eorum in gelicidia.
48. Et tradidit grandini jumenta eorum, & possessionem eorum igni.	*Qui tradidit grandini pascua eorum, & jumenta eorum volucribus.*	48. Et tradidit grandini pecora eorum, & substantiam eorum igni.

Notæ ad Versionem antiquam.

factus est peccatis eorum: & non disperdidit eos. Et abundavit ut avertat iram suam ab eis: & non accendit, &c. ut in Vulg. Rom. *Et multiplicavit ut averteret iram suam ab eis: & non accendit*, &c. Mozarab. *& propitius fit... ut non disperderet eos. Et multiplicavit ut avert. iram suam: & non accendit omnem indignationem suam.* Apud Cassiod. similiter, *& propitius fit*, hoc addito, *ab eis*, post *iram suam*, ut in Rom. cæt. ut in Vulg. In Gr. ϰ̀ ἱλάσεται ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν· ϰ̀ ȣ̓ διαφθερεῖ. Καὶ πληθυνεῖ τȣ̃ ἀποςρέψαι τὸν θυμὸν αὐτȣ̃· ϰ̀ ȣ̓χὶ ἐκκαύσει πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτȣ̃. Ad hoc autem, *& non disperdet eos*, Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 650. b. scribit: *Dicitis quòd* eos *in Græco non habeat, quod & verum est; sed nos, ne sententia pendeat, Latinum sermonem sua proprietate complevimus.*

℣. 39. Similiter hab. Cassiod. *Et memoratus est*, cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. reliqua ut in Vulg. August. in hunc Ps. *Et recordatus est*, &c. subinde ut sup. *spiritus vadens, & non revertens:* at l. 10. de Genes. ad lit. to. 3. p. 1. col. 262. d. *spiritus ambulans, & non revertens:* itidem quæst. 55. in Deut. col. 578. d. & quæst. 24. in Jos. 591. g. & l. annot. in Job, 680. b. S. Leo serm. 51. p. 120. f. *spiritus vadens, & non revertens.* Gr. πνεῦμα πορευόμενον, ϰ̀ ȣ̓κ ἐπιςρέφον.

℣. 40. Sic est in Psalt. Rom. & apud Cassiod. si hoc ult. excipias, *in terra sine aqua.* Itidem in Corb. & Moz. ac præterea *in ira*, pro *in iram:* apud August. in hunc Ps. *& in iram;* cæt. ut in Vulg. In Gr. παρώργισαν αὐτὸν ἐν γῇ ἀνύδρῳ;

℣. 41. Ita August. & Cassiod. cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 42. Sic hab. Cassiod. cum Psalt. Mozarab. hoc excepto, *die qua liberavit.* In Rom. *qua die liberavit.* Item in Mediol. & Carnut. *qua die.* In Corb. *Non sunt memorati manuum ejus, quo die liberavit eos*, &c. Apud Aug. ut in Vulg. In Gr. ἡμέρας ἧς ἐλυτρώσατο, &c.

℣. 43. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Sicut posuit*, &c. ut sup. August. omittit *sicut.* In Gr. Ὡς ἔθετο, &c.

℣. 44. Sic est in Psalt. Moz. excepto uno *in sanguine*, quod ult. etiam est in Corb. Idem verò Corb. & Rom. delent *&*, ante *convertit;* amboque ferunt *pluviales aquas*, ut sup. Itidem Mediolan. cum Cassiod. *& pluviales aquas;* Carnut. *& fluviales aquas.* Aug. in eund. Ps. cum Vulg. *& imbres eorum;* sed addit: *vel potiùs*, manationes aquarum, *sicut nonnulli meliùs intelligunt quod Græcè scriptum est*, τὰ ὀμβρήματα, *quas Latinè* scaturigines *dicimus, ab imo aquas ebullientes.*

℣. 45. Psalt. Rom. cum Corb. Mediolan. & Mozarab. *Immisit* (al. *misit*) *in eos* (Moz. *in eis*) *muscam caninam, & comedit eos: ranam* (Corb. *& ranam*,) *& exterminavit eos.* Sic etiam ap. Cassiod. in hunc Ps. At August. cum Vulgata concinit, aitque in enarrat. col. 831. g. *cynomyiam caninos esse mores.* Psalt. Carnut. constanter hab. *muscam caninam.* Gr. Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτȣ̀ς κυνόμυιαν... ϰ̀ διέφθειρεν αὐτȣ́ς. Hieron. epist. ad Sun. & Fret. 663. c. scribendum esse affirmat κοινόμυιαν. Κοινόμυια, inquit, *non, ut Latini interpretati sunt* musca canina, *dicitur per y græcam litteram; sed juxta Hebraïcam intelligentiam, per* δίφθογγον *debet scribi* οι, *ut sit* κοινόμυια, *id est, omne muscarum genus. Aquila* πάμμικτον, *id est, omnimodam muscam, interpretatus est.* Et supra 650. c. *Si quis putat* διαφθερεῖ *non perditionem sonare, sed corruptionem, recordetur illius tituli, in quo scribitur*, Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρῃς, *hoc est*, In finem, ne disperdas, *& non ut plerique* κακοζήλως *interpretantur*, ne corrumpas.

℣. 46. Psalt. Mozarab. *Et dedit caniculæ fructus eorum.* Corb. *Et dedit ærugini fructum eorum*, &c. Rom. cum Cassiod. *Et dedit ærugini fructus*, &c. August. in eund. Ps. *Et dedit rubigini fructum eorum*, al. *fructus:* item ibid. n. 27. *Rubiginem*, inquit, *æruginem nonnulli interpretati sunt; alii, caniculam*, seu cum Mss. nonnullis *caniculum.* In Gr. τῇ ἐρυσίβῃ τὸν καρπὸν αὐτῶν, &c.

℣. 47. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. Vulgatæ accinunt cum Psalt. Rom. Aug. tamen l. 1. de civit. Dei, c. 20. to. 7. col. 20. e. leg. *Occîdit vites eorum in grandine;* Psalt.que Rom. tollit *&*, ante *occîdit.* In Corb. sic: *Occîdit in grandinem vineas eorum, & murus eorum in proina.* In Gr. Ἀπέκτεινεν ἐν χαλάζῃ τὴν ἄμπελον, ultimòque ἐν τῇ πάχνῃ.

℣. 48. Psalt. Mozarab. *Et tradidit in grandine pecora eorum, & possessiones eorum in igne.* Corb. similiter hab. *in igne.* Rom. delet *&*, ante *tradidit*, habetque inf. *possessiones;* cæt. ut in Vulg. Itidem Cassiod. in hunc Psalm. nisi quòd servat 1. *&.* August. in eund. Psalm. nil prorsus differt à Vulg. Gr. Καὶ παρέδωκεν ἐν χαλάζῃ τὰ κτήνη αὐτῶν, ϰ̀ τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν τῷ πυρί· Ald. & Compl. εἰς χάλαζαν; Compl. ultimo loco, ἐν τῷ πυρί.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 49. Immiſit in eos iram furoris ſui : furorem, & iram, & tribulationem : immiſſionem per angelos malos.	*Qui miſit in eos iram furoris ſui : indignationem, & comminationem, & anguſtiam : immiſſionem angelorum malorum.*	49. Miſit in eos iram indignationis ſuæ : indignationem, & iram, & tribulationem : immiſſiones per angelos malos.
50. Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ, & non pepercit à morte animabus eorum : & pecora eorum in morte concluſit.	*Munivit ſemitam furori ſuo, non pepercit à morte animæ eorum : & animantia eorum peſti tradidit.*	50. Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ, non pepercit à morte animabus eorum : & jumenta eorum in morte concluſit.
51. Et percuſſit omnem primogenitum Ægypti : primitias laborum ipſorum in tabernaculis Cham.	*Et percuſſit omne primogenitum in Ægypto : principium partûs in tabernaculis Cham.*	51. Et percuſſit omne primogenitum in terra Ægypti : primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham. Exod. 12. 29.
52. Et promovit velut oves populum ſuum : & deduxit eos velut oves in deſerto.	*Et tulit velut oves populum ſuum, & minavit eos ſicut gregem in deſerto.*	52. Et abſtulit ſicut oves populum ſuum : & perduxit eos tanquam gregem in deſerto.
53. Et reduxit eos in ſpem, & non trepidaverunt : & inimicos eorum operuit mare.	*Et eduxit eos cum fiducia, & abſque timore : inimicos autem eorum operuit mare.*	53. Et deduxit eos in ſpe, & non timuerunt : & inimicos eorum operuit mare. Exod. 14. 27.
54. Et induxit eos in montem ſanctificationis ſuæ ; montem iſtum, quem adquiſivit dextera ejus.	*Et adduxit eos ad terminum ſanctificatum ſuum : montem iſtum, quem poſſedit dextera ejus.*	54. Et induxit eos in montem ſanctificationis ſuæ ; montem, quem acquiſivit dextera ejus.
Et ejecit à facie eorum gentes : & ſorte dedit eis terram funiculum hæreditatis.	*Et ejecit à facie eorum gentes, & poſſidere eos fecit in funiculo hæreditatem :*	Et ejecit à facie eorum gentes : & ſorte diviſit eis terram in funiculo diſtributionis. Joſ. 13. 7.
55. Et habitavit in tabernaculis eorum in tribus Iſraël.	*Et collocavit in tabernaculis eorum tribus Iſraël.*	55. Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Iſraël.
56. Et tentaverunt, & exacerbaverunt Deum altiſſimum : & teſtimonia ejus non cuſtodierunt.	*Et tentaverunt, & provocaverunt Deum excelſum : & teſtimonia ejus non cuſtodierunt.*	56. Et tentaverunt, & exacerbaverunt Deum excelſum : & teſtimonia ejus non cuſtodierunt.
57. Et averterunt ſe, & repulerunt ſicut patres eorum : & converſi ſunt in arcum perverſum.	*Et averſi ſunt, & prævaricati ſunt ut patres eorum : incurvati ſunt quaſi arcus inutilis.*	57. Et averterunt ſe, & non ſervaverunt pactum : quemadmodum patres eorum, converſi ſunt in arcum pravum.
58. Et in ira incitaverunt eum in collibus ſuis : & in ſculptilibus in zelum miſerunt eum.	*Et provocaverunt eum in excelſis ſuis, & in ſculptilibus ſuis ad æmulandum eum concitaverunt.*	58. In iram concitaverunt eum in collibus ſuis : & in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum provocaverunt.
59. Audivit Dominus Deus,	*Audivit Deus, & non diſtulit :*	59. Audivit Deus, & ſprevit :

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 49. Pſalt. Rom. concordat cum Vulg. Ita etiam Mozar. niſi quòd hab. *Miſit in eis.* Corb. *Inmiſit in eos iram... immiſſionem per ang. malos.* Ambroſ. in Pſ. 37. to. 1. 823. b. *Miſit in eos iram per angelos malos.* Hieron. in Iſai. 13. to. 3. 148. f. *Miſit in eos furorem iræ ſuæ : furorem, & iram, & tribulationem : immiſſionem per angelos peſſimos :* & in Ezech. 21. col. 845. f. *Miſit furorem, & iram, & anguſtiam : immiſſionem per ang. peſſimos :* & ſup. col. 757. d. ac in Matth. 22. to. 4. 103. f. *immiſſiones per ang. peſſimos.* Auguſt. ut in Vulg. niſi quòd hab. *immiſſionem :* at in Joſue, to. 3. col. 592. e. leg. *per angelos malignos.* S. Paulinus, ep. 23. p. 139. c. ait : *Mala per angelos malos mittit.* Gr. Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ· θυμὸν, καὶ ὀργὴν, καὶ θλῖψιν· ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν· Symm. κακούντων.

℣. 50. Pſalt. Rom. & Moz. ſimiliter hab. cum Caſſiod. *& non pepercit ;* cæt. ut in Vulg. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *& non pepercit à morte animarum eorum : & jumenta,* &c. In Gr. Ὡδοποίησε τρίβον τῇ ὀργῇ αὐτοῦ, οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου τῶν ψυχῶν αὐτῶν· καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν εἰς θάνατον συνέκλεισε.

℣. 51. Vulgatæ conſonat Pſalt. Rom. cum Caſſiod. Caſſiod. tamen delet vocem *omnis*, ante *laboris.* In Pſalt. Corb. ſic : *Et percuſſit omnem primum genitum in Ægypto : primitias laborum ipſorum in tab.* &c. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Et percuſſit omne primitivum in terra Ægypti : primitias laborum eorum in tab. Cham.* In Gr..... πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ· ἀπαρχὴν πόνων αὐτῶν, &c. Ald. & Compl. παντὸς πόνου.

℣. 52. Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. non differunt à Vulg. neque etiam Gr. niſi quòd delet *&*, ante *deduxit*, pro quo ἤγαγεν ; Ald. & Compl. καὶ ἀνήγαγε.

℣. 53. Vulgatæ favent Aug. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 54. Pſalt. Moz. habet *montem hunc, quem,* &c. cum Rom. & Corb. cæt. ut in Vulg. Itidem Caſſiod. cum Mediol. & Carnut. Auguſt. verò nil omnino diſcrepat à Vulgata. At Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. to. 2. 650. b. ait ita legi *apud LXX.* ὄρος τοῦτο ἐκτήσατο ἡ δεξιὰ αὐτοῦ· *& non ut vos putatis,* inquit, ὃ ἐκτήσατο, *hoc eſt,* quem acquiſivit. *Meliùs ergo ſecundùm Hebraïcam proprietatem interpretatus eſt Symmachus,* montem, quem acquiſivit dextera ejus. In ed. Rom. ὄρος τοῦτο, ὃ ἐκτήσατο. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 735. b. ultima tantùm : *& ſorte diſtribuit illis terram in funiculo hæreditatis.* Gr. καὶ ἐκληροδότησεν αὐτοὺς ἐν σχοινίῳ κληροδοσίας.

℣. 55. Sic in Pſalt. Corb. eſt ad verbum. Item in Carnut. & Moz. *Et habitavit*, ſed abſque præpoſ. *in*, ante *tribus.* Auguſt. & Caſſiod. Vulgatæ accinunt, cum Pſalt. Rom. In Gr. Καὶ κατεσκήνωσεν..... αὐτῶν τὰς φυλὰς, &c.

℣. 56. Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ reſpondent.

℣. 57. Pſalt. Rom. Martian. *Et averterunt ſe, & non obſervaverunt pactum : quemadmodum,* &c. ut in Vulg. Sic etiam in Mozarab. niſi quòd hab. *ſicut & patres eorum : & converſi ſunt,* &c. Corb. *Et averterunt ſe, & non obſervaverunt, quemadmodum & patres eorum : & converſi ſunt in arcum perverſum.* Rom. Fabri delet etiam *pactum* cum Carnut. Unde Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 650. b. ait : *Scio quòd* pactum *non habeat in Hebræo ; ſed quando omnes voce ſimili tranſtulerunt* ἠσυνθέτησαν, *& apud Græcos* συνθήκη pactum *dicitur, ex uno verbo ſignificatur,* non ſervaverunt pactum, *licet LXX.* ἠθέτησαν *poſuerint.* In ed. Rom. ἠσυνθέτησαν ; in ed. Ald. & Compl. ἠθέτησαν. Vulgatæ congruit Aug. in hunc Pſ. Ita quoque leg. Caſſiod. uno excepto, *in arcum perverſum*, ut ſup. quam etiam lectionem Auguſt. notat alios codices habere. In Gr. στρεβλόν ; additur etiam καὶ, poſt *ſicut*, non verò poſt *eorum.*

℣. 58. Pſalt. Rom. Fabri cum Mozarab. *In ira concitaverunt eum..... & in ſculptil. ſuis æmulati ſunt eum.* Rom. Martian. hab. *in iram ;* Corb. *& in iram ;* reliqua ut in Mozarab. Itidem apud Caſſiod. præter hoc, *& in ira.* Ap. Auguſt. *& in iram*, cum reliquis è Vulg. Gr. Καὶ παρώργισαν αὐτὸν..... παρεζήλωσαν αὐτόν.

℣. 59. Abeſt *Deus* à Pſalt. Rom. ultimò verò ſic, *re-*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
& ad nihilum redegit valde Ifraël.	*& projecit vehementer Ifraël.*	& fprevit : ad nihilum valde redegit Ifraël. *Ex Mf. Sangerm.*
1. Reg. 4. 4. Jerem. 7. 12. 14. & 26. 6. 60. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum fuum, ubi habitavit in hominibus.	*Et reliquit tabernaculum Silo : tentorium, quod collocavit inter homines.*	60. Et repulit tabernaculum Selon, tabernaculum fuum, in quo habitavit inter homines.
61. Et tradidit in captivitatem virtutem eorum : & pulchritudinem eorum in manus inimici.	*Et tradidit in captivitatem virtutem fuam, & decorem fuum in manu hoftis.*	61. Et tradidit in captivitate virtutem ipforum : & pulchritudinem eorum in manus inimici.
62. Et conclufit in gladio populum fuum : & hæreditatem fuam fprevit.	*Et conclufit in gladio populum fuum, & in hæreditatem fuam non diftulit.*	62. Et conclufit in gladio populum fuum : & hæreditatem fuam fprevit.
63. Juvenes eorum comêdit ignis : & virgines eorum non funt lamentatæ.	*Juvenes ejus devoravit ignis, & virgines ejus nemo luxit.*	63. Juvenes eorum non funt lamentatæ.
64. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt : & viduæ eorum non plorabantur.	*Sacerdotes ejus in gladio ceciderunt, & viduæ ejus non funt fletæ.*	64. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt : & viduæ eorum non plorabuntur.
65. Et excitatus eft tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.	*Et evigilavit quafi dormiens Dominus : quafi fortis poft crapulam vini.*	65. Et excitatus eft tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.
66. Et percuffit inimicos fuos in pofteriora : opprobrium fempiternum dedit illis.	*Et percuffit hoftes fuos retrorsùm : opprobrium fempiternum dedit eis.*	66. Et percuffit omnes inimicos meos retro : opprobrium fempiternum dedit illis.
67. Et repulit tabernaculum Jofeph : & tribum Ephraim non elegit.	*Et projecit tabernaculum Jofeph, & tribum Ephraim non elegit.*	67. Et repulit tabernaculum Jofeph : & tribum Ephrem non elegit.
68. Sed elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit.	*Sed elegit tribum Juda : montem Sion quem dilexit.*	68. Et elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit.
69. Et ædificavit ficut unicornium fanctificium fuum in terra, quam fundavit in fæcula.	*Et ædificavit in fimilitudine monocerotis fanctuarium fuum : quafi terram fundavit illud in fæculum.*	69. Et ædificavit ficut unicornuorum fanctificationem : & in terra fundavit eam in æternum.
70. Et elegit David fervum fuum, & fuftulit eum de gregibus ovium : de poft fetantes accepit eum,	*Et elegit David fervum fuum, & tulit eum de gregibus ovium : fequentem fetas adduxit eum,*	70. Elegit David fervum fuum, & fuftulit eum de gregibus ovium : à retro * infedientium accepit eum, **f. infidentium; ab infido, vel infideo.*
71. Pafcere Jacob fervum fuum, & Ifraël hæreditatem fuam.	*Ut pafceret in Jacob populum ejus, & in Ifraël hæreditatem ejus.*	71. Pafcere Jacob fervum fuum, & Ifraël hæreditatem fuam.
72. Et pavit eos in innocentia cordis fui : & in intellectibus manuum fuarum deduxit eos.	*Qui pavit eos in fimplicitate cordis fui, & in prudentia manuum fuarum dux eorum fuit.*	72. Et pavit eos fine malitia cordis fui : & in fenfum manuum fuarum eduxit eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

degit nimis Ifraël. In Mozarab. *& ad nihilum rediit nimis Ifraël.* In Corb. *& ad nihilum redegit nimis Ifraël.* Item apud Auguft. & Caffiod. *redegit nimis*, &c. In Gr. Ἤκουσεν ὁ Θεὸς, καὶ..... ἐξουδένωσε σφόδρα, &c.

℣. 60. Ita legit Caffiod. cum Pfalt. Rom. Corb. & Mozarab. uno excepto *Silo.* In Corb. & Gr. & apud Auguft. in eund. Pf. *Selom;* cætera ut in Vulg. Auct. l. de promiff. p. 2. c. 24. col. 150. a. *Repulit Deus tabernaculum fuum, in quo habitabat in hominibus.*

℣. 61. Sic in Pfalt. Corb. Rom. verò cum Moz. habet : *Et tradidit in captivitate* (Rom. *captivitatem*) *virtutes eorum : & pulchritudines*, &c. Aug. & Caffiod. ut in Vulg. cui confonat Gr. nifi quòd hab. fub finem, εἰς χεῖρα, fed Ald. & Compl. εἰς χεῖρας.

℣. 62. Sic eft in veterib. Pfalt. ut & ap. Aug. & Caffiod. Gr. hab. εἰς ῥομφαίαν; Ald. verò & Compl. ἐν ῥομφαίᾳ.

℣. 63. Media pars versûs hujus deeft in Pfalt. Sangerm. fed incuriâ procul dubio librarii : in vet. enim aliis Pfalt. ficut in Gr. necnon apud Aug. & Caffiod. exftat : *Juvenes eorum comêdit ignis : & virgines*, &c. ut fup.

℣. 64. Sic eft in Pfalt. Mozar. & Corb. In Rom. *non ploraverunt.* Apud Aug. & Caffiod. ut in Vulg. In Gr. οὐ κλαυθήσονται.

℣. 65. Concordat Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 194. a. unà cum Aug. & Caffiod. In Pfalt. Rom. *quafi potens*, &c. In Mozarab. *& tanquam potens*, &c. In Gr. ὡς δυνατὸς, &c. Apud Auct. l. de promiff. p. 3. col. 180. e. *Exfurrexit tanquam dormiens Dominus, quafi potens*, &c.

℣. 66. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 194. a. *Et percuffit omnes inim. fuos in pofteriora*, &c. ut in Vulg. Ita quoque Pfalt. Corb. habet. Auguft. verò & Caffiod. delent *omnes*, cum Pfalt. Rom. & Gr. Auct. l. de promiff. p. 2. col. 150. c. *Percuffit inimicos fuos retrorsùm : opprobrium*, &c.

℣. 67. Ita legunt Auguft. & Caffiod. in hunc Pf. cum Pfalt. Corb. Sic etiam in Rom. detracto &, ante *tribum.* In Gr. καὶ τὴν φυλὴν Ἐφραὶμ, &c.

℣. 68. Auguft. fimiliter hab. *Et elegit*, &c. cum Gr. Caffiod. verò cum Pfalt. Rom. & Vulg. *Sed elegit*, &c. Corb. *Et elegit..... & montem*, &c.

℣. 69. Pfalt. Rom. Fab. *Et ædificavit ficut unicornuorum fanctification. fuam in terra : fundavit eam in fæcula.* Rom. Martian. punctum figit poft *fuam.* Sunnia quoque & Fret. legebant, *in terra fundavit eam in fæcula*, tefte Hieronymo, epift. ad ipfos, to. 2. 650. c. Breviar. Mozar. hab. *Et ædificavit ficut unicornum fanctificationem fuam;* reliqua ut in Vulg. Sic etiam ap. Caffiod. fi excipias *unicornium.* Auguft. in eund. Pf. leg. *ficut unicornuorum fanctificationem fuam* (*vel ficut quidam Interpretes verbum novum fecerunt, fanctificium fuum*) *in terra, quam fundavit in æternum.* In Pfalt. Corb. *Et ædificavit ficut unicornuorum fanctificium fuum in terra, quam fundavit eam in fæcula.* In Gr..... ὡς μονοκερώτων τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ· ἐν τῇ γῇ ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα. Auguft. addit : *Quod habent Græci codices*, εἰς τὸν αἰῶνα, *utrùm* in æternum, *an* in fæculum *dicatur à nobis, in Latinorum Interpretum poteftate eft, quoniam utrumque fignificat; & ideo hoc in Latinis codicibus, illud in aliis invenitur. Habent aliqui etiam pluraliter, id eft,* in fæcula, *quod in Græcis quos habuimus, non invenimus.*

℣. 70. Nil differunt Aug. & Caffiod. à Vulgata, nec etiam ver. Pfalt. neque Gr. In Pfalt. tamen Corb. fic : *à retro fetantium accepit eum*, è Gr. ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων.

℣. 71. Caffiod. cum Pfalt. Rom. & Corb. *pafcere Jacob populum fuum*, &c. Auguft. ut in Vulg. In Gr. τὸν δοῦλον.

℣. 72. Ita ferunt Pfalt. Rom. Corb. & Mozarab. cum Caffiod. fi hæc excipias, *& in fenfu..... deduxit;* Corb. &

Notæ ad Versionem antiquam.

in ſenſum, ut ſupra; Mediolan. & Carnut. & *in ſenſu*. Auguſt. in eund. Pſ. *Et pavit eos in innocentia..... & in intellectu man. ſuar. deduxit eos; vel*, inquit, *ſicut aliqui codices habent*, in intellectibus manuum ſuarum, &c. Et ſanè Hieron. ep. ad Sun. & Fret. ſcribens, ait, col. 650. c. *Non habetur* ἐν τῇ συνέσει, *ut ſcribitis, numero ſingulari, ſed* ἐν ταῖς συνέσεσι, *quod* intelligentias *ſonat*. Ed. Rom. fert: Καὶ ἐποίμανεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκακίᾳ..... καὶ ἐν τῇ συνέσει, &c. Ald. verò & Compl. ἐν ταῖς συνέσεσι.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. 1. Pſalmus Aſaph. LXXVIII.

* DEus venerunt gentes in hæreditatem tuam, coinquinaverunt templum ſanctum tuum: poſuerunt Jeruſalem ſicut caſam pomarii.

2. Poſuerunt mortalia ſervorum tuorum, eſcam volatilibus cœli: carnes ſanctorum tuorum, beſtiis terræ.

3. Effuderunt ſanguinem eorum ſicut aquam in circuitu Jeruſalem: & non erat qui ſepeliret.

4. Facti ſumus in opprobrium vicinis noſtris: ſubſannatio & deriſio his, qui circum nos ſunt.

5. Uſquequo Domine iraſceris in finem: exardeſcit velut ignis zelus tuus?

6. Effunde iram tuam in gentibus, quæ te non noverunt; & in regna, quæ non invocant nomen tuum:

7. Quia comederunt Jacob: & locum ejus deſolaverunt.

8. Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum, citò anticipet nos miſericordia tua: quia pauperes facti ſumus valde.

9. Adjuva nos Deus ſalutaris noſter: propter honorem nominis tui Domine libera nos: & propitius eſto pecca-

Hebr.

Canticum Aſaph. LXXIX.

DEus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum: poſuerunt Jeruſalem in acervos lapidum.

Dederunt cadavera ſervorum tuorum, eſcam volatilibus cœli: carnes ſanctorum tuorum, beſtiis terræ.

Effuderunt ſanguinem eorum quaſi aquam in circuitu Jeruſalem, & non erat qui ſepeliret.

Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris: ſubſannatio & deriſio his, qui in circuitu noſtro ſunt.

Uſquequo Domine iraſcêris in finem: ardebit quaſi ignis zelus tuus?

Effunde furorem tuum ſuper gentes, quæ non cognoverunt te; & ſuper regna, quæ nomen tuum non invocaverunt:

Quia comederunt Jacob, & decorem ejus deſolaverunt.

Ne recorderis iniquitatum noſtrarum veterum: citò occupent nos miſericordiæ tuæ, quia attenuati ſumus nimis.

Auxiliare nobis Deus Jeſus noſter, propter gloriam nominis tui libera nos: & propitiare peccatis noſtris propter nomen tuum.

Vulgata hod.

1. Pſalmus Aſaph. LXXVIII.

DEus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum: poſuerunt Jeruſalem in pomorum cuſtodiam.

2. Poſuerunt morticina ſervorum tuorum, eſcas volatilibus cœli: carnes ſanctorum tuorum, beſtiis terræ.

3. Effuderunt ſanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Jeruſalem: & non erat qui ſepeliret.

4. Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris: ſubſannatio & illuſio his, qui in circuitu noſtro ſunt.

5. Uſquequo Domine iraſcêris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus?

6. Effunde iram tuam in gentes, Jerem.
quæ te non noverunt; & in regna, 10.25.
quæ nomen tuum non invocaverunt:

7. Quia comederunt Jacob: & locum ejus deſolaverunt.

8. Ne memineris iniquitatum noſ- Iſa. 64.
trarum antiquarum, citò anticipent 9.
nos miſericordiæ tuæ: quia pauperes facti ſumus nimis.

9. Adjuva nos Deus ſalutaris noſter: & propter gloriam nominis tui Domine libera nos: & propitius eſto peccatis noſtris, propter

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Gr. Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ.

* Vox. 1. *Deus*, abeſt in Mſ. Sangerm. ſed incogitantiâ ſcribæ id contigiſſe puto; nam locus ibid. ſicut & alibi ſæpiùs, relictus eſt vacuus: cùm enim hujuſmodi voces *Dei*, vel *Domini*, in hoc Mſ. auro pictæ exhibeantur, non mirum ſi nonnullæ longis intervallis interruptæ, prætermiſſæ fuerint. Hilarius in Pſ. 136. col. 490. c. ita legit: *Deus venerunt gentes in hæredit. tuam, polluerunt templ..... poſuerunt Jeruſ. velut pomorum cuſtodiam.* Ita quoque habet Pſalt. Moz. imo & Rom. ſi excipias verbum *coinquinaverunt*. Similiter ap. Caſſiod. *coinquinaverunt*; at in fine ſic, *velut pomorum cuſtodiarium.* Itidem in Pſalt. Corb. ac in Mſs. Hilarianis. Auguſt. cum Vulgata concinit, ſicut Hieron. qui ait epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 650. c. *Græcè* ὡς ὀπωροφυλάκιον dici: porro, inquit, *nec aliter poteſt verti, quàm à nobis translatum eſt.* In ed. Rom. ſic: εἰς ὀπωροφυλάκιον· at in Ald. & Compl. ὡς, &c. Ambr. epiſt. 20. to. 2. 857. c. priora tantùm verba refert, ut ſup. *Deus venerunt gentes in hæredit. tuam.*

℣. 2. Sic eſt in Miſſali Rom. ad diem 12. Junii; ut & apud Auguſt. l. 1. de civit. Dei, c. 11. to. 7. 13. c. præter vocem plural. *eſcas*. Ita quoque in Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. Corb. Moz. & apud Caſſiod. in hunc Pſ. At Auguſt. in eund. legit *morticina*, additque: *Meliùs ſanè interpretati ſunt, qui* morticina *poſuerunt, quàm, ſicut quidam*, mortalia: Græcè, θνησιμαῖα; & infra, βρώματα, &c.

℣. 3. Sic habet Pſalt. Rom. Corb. verò, *ſanguinem ipſorum tanquam aquam*, &c. Mozarab. *velut aquam*. Aug. l. 1. de civit. Dei, c. 11. to. 7. 13. c. *ſicut aquam in circuitu Jeruſalem*: at in hunc Pſ. col. 843. *ſicut aquam in circuitu*, &c. Ita etiam Caſſiod. in eund. Pſ. Gr. ὡς ὕδωρ κύκλῳ Ἱερουσ. Ald. & Compl. ὡσεί.

℣. 4. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Facti ſumus in opprobrium* (Caſſiod. del. *in*) *vicinis noſtris: deriſui & contemptui iis, qui in circuitu noſtro ſunt.* Mozarab. *Facti ſumus in opprobr. vicin. noſtris: deriſum & contemptum his, qui ſunt in circuitu noſtro.* Corb. *Facti ſumus in opprobr..... deriſus & contemptio his, qui in circuitu*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *ſubſannatio & irriſio, vel, ut quidam interpretati ſunt, illuſio eis, qui in circ.* &c. Gr. Ἐγενήθημεν εἰς ὄνειδος... μυκτηρισμὸς καὶ χλευασμὸς τοῖς κύκλῳ ἡμῶν.

℣. 5. Sic apud Auguſt. in hunc Pſ. excepto uno *exardeſcet*. In Brev. Mozar. *exardeſcit velut ignis ira tua?* Gr. ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλός σου; In Pſalt. Corb. *Uſquequo Domine iraſceris in finem: aut in finem accenditur velut ignis zelus tuus?* In Rom. verò & ap. Caſſiod. ut in Vulg.

℣. 6. Auguſt. leg. cum Pſalt. Rom. *in gentes*; & in fine, *quæ non invocaverunt nomen tuum.* Corb. *quæ te non cognoverunt; & in regna, quæ non invocarunt nomen tuum.* Similiter ap. Caſſiod. *quæ te non cognoverunt.* Gr. ἐπὶ ἔθνη τὰ μὴ ἐπεγνωκότα σε (Ald. & Compl. γινώσκοντα·) καὶ..... τὸ ὄνομά σου οὐκ ἐπεκαλέσαντο.

℣. 7. Ita Auguſt. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 8. Pſalt. Rom. & Corb. cum Caſſiod. *Ne memin. iniquitates noſtras antiquas, citò nos anticipet miſ. tua: quia... nimis.* Sic etiam in Mozarab. excepto uno *præveniat*, loco *anticipet*. Auguſt. cum Gr. Vulgatæ congruit. Gr. hab. in fine, σφόδρα.

℣. 9. Ita Caſſiod. ad verbum, cum Pſalt. Corb. Sic etiam in Rom. & Moz. addito uno &, poſt *noſter*. Auguſt. delet &, ſed hab. *gloriam*, cum Vulg. Itidem in Græco.

Vulgata hod.

nomen tuum :

10. Ne fortè dicant in gentibus : Ubi eſt Deus eorum ? & innoteſcat in nationibus coram oculis noſtris,

Ultio ſanguinis ſervorum tuorum, qui effuſus eſt : 11. introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum.

Secundùm magnitudinem brachii tui, poſſide filios mortificatorum.

12. Et redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum : improperium ipſorum, quod exprobraverunt tibi Domine.

13. Nos autem populus tuus, & oves paſcuæ tuæ, confitebimur tibi in ſæculum :

In generationem & generationem annuntiabimus laudem tuam.

Hebr.

Quare dicent gentes : Ubi eſt Deus eorum ? nota fiat in gentibus ante oculos noſtros

Ultio ſanguinis ſervorum tuorum, qui effuſus eſt : ingrediatur coram te gemitus vinctorum

In magnitudine brachii tui : relinque filios interitûs.

Et redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum : opprobrium ſuum, quod exprobraverunt tibi Domine.

Nos enim populus tuus, & oves paſcuæ tuæ, confitebimur tibi in ſæculum :

In generatione & generatione narrabimus laudem tuam.

Versio antiqua. Ex Mſ. Sangerm.

tis noſtris, propter nomen tuum :

10. Nequando dicant gentes : Ubi eſt Deus eorum ? & innoteſcant in gentibus coram oculis noſtris.

Vindica ſanguinem ſervorum tuorum qui effuſus eſt : 11. intret ante conſpectum tuum gemitus compeditorum.

Secundùm magnitudinem brachii tui, poſſide filios in adoptione morte punitorum.

12. Redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinus eorum : opprobrium ipſorum, quod exprobraverunt tibi Domine.

13. Nos autem plebs tua, & oves paſcuæ tuæ, confitebimur tibi in æternum :

In ſæculum & ſæculum narrabimus laudem tuam.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 10. Sic eſt in Pſalt. Corb. & Rom. excepta voce *nationibus*, pro *gentibus*. Similiter in Mozarab. & ap. Caſſiod. *Nequando dicant gentes ;* at infra ſic in Moz. *vindicta ſanguinis ſervorum*, &c. Ap. Caſſiod. verò, & in Mediol. & Carnut. *vindica ſanguinem*, ut ſup. Auguſt. in eund. Pſ. legit : *Nequando dicant in gentibus..... vindicta ſanguinis ſervor.* &c. Gr. Μήποτε εἴπωσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι..... καὶ γνωσθήτω ἐν τοῖς..... ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος τῶν, &c.

℣. 11. Pſalt. Rom. & Corb. cum Caſſiod. *Intret in conſpectu tuo ;* reliqua ut in textu, detracto tamen hoc, *in adoptione*. Mozarab. ſimiliter hab. *Intret in conſpectu tuo ;* cæt. verò ut in Vulg. Mediolan. & Carnut. cum Miſſali Rom. ad diem XIX. Junii, *filios morte punitorum*. Apud Auguſt. in hunc Pſ. hæc leguntur : *Intret ante* (al. *in*) *conſpectum tuum ; vel ſicut alii codices habent, In conſpectu tuo, gemitus compeditorum. Secundùm magnitud. brachii tui, recipe in adoptionem filios mortificatorum ; vel ſicut in aliis codicibus legitur, Poſſide filios morte punitorum ;* Mſs. *mortificatorum*. In Græco : Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου..... περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων.

℣. 12. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. delent pariter *&*, ante *redde ;* reliqua verò ut in Vulg. Corb. hab. *Redde..... in ſinus eorum : improperium ipſorum, quod improperaverunt tibi Domine.* Aug. *Redde vicin. noſtris ſepties tantùm in ſinus eorum : opprobrium eorum, quod exprobr.* &c. Gr. Ἀπόδος..... ἑπταπλάσια εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν· τὸν ὀνειδισμὸν αὐτῶν, ὃν ὠνείδισάν σε Κύριε.

℣. 13. Pſalt. Rom. cum Moz. Corb. Mediol. & Carnut. *Nos autem populus tuus, & oves gregis tui, confiteb. tibi* Rom. *in ſæcula : & in ſæculum ſæculi narrabimus laudem tuam ;* Moz. *in ſæculum : & in generatione & generatione narravimus laudem tuam ;* Corb. *in ſæcula : in ſæculum & ſæculum narrabimus laudem tuam.* Rom. Martianæi, *confiteb. tibi Deus in ſæcula : & in ſæculum ſæculi*, &c. Caſſiod. in hunc Pſ. *confitebimur tibi in ſæculum : & in ſæculum ſæculi narrabimus*, &c. Ap. Auguſt. in eund. Pſ. ut in Vulg. præter hoc, *oves gregis tui*. Caſſiod. leg. pariter *oves gregis tui*. Addit Aug. *Alii autem codices habent :* confitebimur tibi in æternum. *Ex ambiguo Græco facta eſt iſta diverſitas : quod enim habet Græcus* εἰς τὸν αἰῶνα, *&* in æternum, *&* in ſæculum *interpretari poteſt..... Senſus hujus loci magis mihi videtur oſtendere*, in ſæculum *dici oportere, id eſt, uſque in finem ſæculi.* Ed. Rom. Ἡμεῖς γὰρ (Compl. δὲ)..... καὶ πρόβατα νομῆς σου, ἀνθομολογησόμεθά σοι εἰς τὸν αἰῶνα· εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν, &c. ut in Vulg.

Vulgata hod.

1. In finem, Pro iis qui commutabuntur, teſtimonium Aſaph, Pſalmus. LXXIX.

2. QUi regis Iſraël, intende : qui deducis velut ovem Joſeph.

Qui ſedes ſuper cherubim, manifeſtare 3. coram Ephraim, Benjamin, & Manaſſe.

Hebr.

Victori pro liliis teſtimonium Aſaph, Canticum. LXXX.

QUi paſcis Iſraël, auſculta : qui ducis quaſi gregem Joſeph.

Qui ſedes ſuper cherubim, oſtendere : ante Ephraim, & Benjamin, & Manaſſe

Versio antiqua. Ex Mſ. Sangerm.

1. In finem, Pro his qui immutabuntur, in teſtimonium Aſaph pro Aſſyrio. LXXIX.

2. QUi regis Iſraël, intende : qui deducis velut oves Joſeph.

Qui ſedes ſuper cherubin, appare 3. coram Ephrem, & Benjamin, & Manaſſe.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Pſalt. Corb. *In finem, Pro his qui commutabuntur, teſtimonium Aſaph, Canticum proadjiciam.* Mozarab. *In finem..... qui commutab. teſtim. Pſalmus Aſaph.* Rom. Vulgatæ conſonat. Carnut. addit *pro Aſſyrio*, ut ſupra. Ap. Auguſt. in hunc Pſ. ſic : *In finem, Pro his qui immutab. teſtim. ipſi Aſaph :* & infra : *Concludit autem titulus Pſalmi, Pro Aſſyriis :* item lib. cont. Judæos, to. 8. col. 33. a. leg. *pro his quæ immutabuntur*. Similiter ap. Caſſiod. *immutabuntur ;* reliqua ut in Vulgata. In Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, μαρτύριον τῷ Ἀσάφ, Ψαλμὸς ὑπὲρ τοῦ Ἀσσυρίου. Hoc ult. ὑπὲρ τοῦ, &c. deeſt in ed. Compl.

℣. 2. Itidem in Pſalt. Carnut. Corb. & apud Caſſiod. Sic etiam in Rom. Mediolan. & Moz. præter hoc, *velut ovem*. Apud Iren. l. 3. c. 11. p. 190. c. *Qui ſedes ſup. cherubim, appare.* Ita etiam in epiſt. Orient. ad Symm. Conc. to. 4. col. 1307. a. & ap. Auct. op. imp. in Matth. hom. 5. p. 47. e. Item apud Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. 566. a. nec aliter in Miſſali Rom. ad Grad. ſabbati IV. Temp. Adv. Apud Auguſt. verò : *Qui paſcis Iſraël, intende..... velut oves Joſeph...... ſup. cherubim, appare.* Similiter habet Fulg. fragm. 29. cont. Fab. p. 626. Hieron. etiam ad hæc Iſaiæ 6. 2. *Seraphim ſtabant*, &c. to. 3. col. 60. b. ait : *Seraphim autem, præter hunc locum, in Scripturis canonicis alibi legiſſe me neſcio, qui ſtare dicuntur ſuper templum, vel in circuitu Domini. Ergo errant qui ſolent in precibus dicere :* Qui ſedes ſuper cherubim, & ſeraphim, *quod Scriptura non docuit.* Gr. Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ..... ὁ ὁδηγῶν ὡσεὶ πρόβατα (Ald. & Compl. πρόβατον)..... ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, ἐμφάνηθι.

℣. 3. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gaud. Brix. ſer. 2. p. 955. f. Similiter in Pſalt. Rom. *coram Ephrem*, ſed abſque ſeq. *&*. In Mozarab. *coram Effraim, & Benjamin*, &c. In Corb. *coram Ephrem, & Benjeamin, & Manaſſes*, &c. Apud Fulg. fragm. 29. cont. Fab. p. 626. *coram Efrem, & Benj. & Manaſſe. Excita pot. tuam, & veni, ut liberes nos.* Item in epiſt. Orient. ad Symm.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Excita potentiam tuam, & veni, ut ſalvos facias nos.	*Suſcita fortitudinem tuam, & veni, ut ſalvos facias nos.*	Excita potentiam tuam, & veni, ut ſalvos facias nos.
4. Deus virtutum convertens: & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.	*Deus converte nos: & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.*	4. Deus converte nos: & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.
5. Domine Deus virtutum, quouſque iraſcêris in oratione ſervi tui?	*Domine Deus exercituum, uſquequo fumabis ad orationem populi tui?*	5. Domine Deus virtutum, quouſque iraſcêris ſuper orationem ſervi tui?
6. Et dabis eis panem lacrymarum: & potum dabis eis in lacrymis in menſura?	*Cibaſti eos pane flebili, & potaſti eos in lacrymis tripliciter.*	6. Cibabis nos pane lacrymarum: & potum dabis nobis in lacrymis in menſura?
7. Poſuiſti nos in contradictionem vicinis noſtris: & inimici noſtri deriſerunt nos.	*Poſuiſti nos contentionem vicinis noſtris, & inimici noſtri ſubſannaverunt nos.*	7. Poſuiſti nos in contradictionem vicinis noſtris: & inimici noſtri ſubſannaverunt nos.
8. Domine Deus virtutum converte nos: & oſtende faciem tuam: & ſalvi erimus. Diapsalma.	*Deus exercituum converte nos: & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.*	8. Deus virtutum converte nos: & oſtende faciem tuam: & ſalvi erimus.
9. Vineam ex Ægypto tranſtuliſti: ejeciſti gentes, & plantaſti eam.	*Vineam de Ægypto tuliſti: ejeciſti gentes, & plantaſti eam.*	9. Vineam de Ægypto tranſtuliſti: ejeciſti gentes, & plantaſti eam.
10. Viam feciſti in conſpectu ejus: & plantaſti radices ejus, & repleſti terminos terræ.	*Præparaſti ante faciem ejus, & ſtabiliſti radices ejus, & implevit terram.*	10. Dux itineris fuiſti in conſpectu ejus: plantaſti radices ejus, & implevit terram.
11. Operuit montes umbra ejus: & arbuſta ejus cedros.	*Operti ſunt montes umbrâ ejus, & rami illius cedri Dei.*	11. Operuit montes umbra ejus: & arbuſta ejus cedros Dei.
12. Extendit palmites ſuos uſque ad mare: & uſque ad flumen propagines ejus.	*Expandit comas ſuas uſque ad mare, & uſque ad flumen germina ſua.*	12. Extendit palmites ſuos uſque ad mare: & uſque ad flumen propagines ejus.
13. Ut quid deſtruxiſti maceriam ejus: & vindemiant eam omnes, qui tranſeunt viam?	*Quare diſſipaſti maceriam ejus, & vindemiaverunt eam omnes, qui tranſeunt per viam?*	13. Ut quid deſtruxiſti maceriam ejus: & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?
14. Exterminavit eam aper de ſilva: & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.	*Vaſtavit eam aper de ſilva, & omnes beſtiæ agri depaſtæ ſunt eam.*	14. Exterminavit eam aper de ſilva: & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.
15. Deus virtutum convertens nos, reſpice de cœlo, &	*Deus exercituum revertere, obſecro: reſpice de cœlo, & vide, &*	15. Deus virtutum convertere: reſpice de cœlo, & vide, & viſita

Notæ ad Versionem antiquam.

Conc. to. 4. 1307. a. *ut liberes nos.*

℣. 4. Vitioſus procul dubio textus eſt in Pſalt. Sangerm. ubi legitur *convertens;* quippe vel unâ litterulâ *o* additâ, fit *converte nos*, ut inf. ℣. 8. quod etiam ubique habetur. Auguſt. in hunc Pſ. legit: *Deus converte nos: & illumina faciem tuam, & ſal.* &c. Ambroſ. in Pſ. 45. to. 1. 932. c. & Caſſiod. in Pſ. 79. ut in Vulg. In Pſalt. Rom. *Domine Deus virtutum converte nos: & oſtende fac.* &c. In Corb. *Deus virtutum converte nos*, &c. Gr. Ὁ Θεὸς ἐπίςρεψον ἡμᾶς· ϗ ἐπίφανον, &c.

℣. 5. Ita in Pſalt. Moz. eſt. In Rom. verò, Corb. & apud Caſſiod. *in orationem*, &c. Itidem apud Auguſt. in eund. Pſ. niſi quòd hab. *uſquequo*, & infra *quandiu*. In Gr. Ἕως πότε..... ἐπὶ τὴν προσευχὴν, &c.

℣. 6. Hilarius in Pſ. 126. col. 419. c. ſic habet: *Cibabis nos pane lacr. & potum dabis nobis lacrymarum in menſura?* Ambr. in Pſ. 1. to. 1. 753. d. *& potum dabis nobis in lacrymis*, &c. at in Pſ. 118. col. 1233. b. & l. 1. de pœnit. to. 2. p. 406. c. *& potum dabis illis in lacrymis.* Auguſt. in hunc Pſ. *Cibabis nos pane..... & potabis nos in lacrymis*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ favet, ſicut Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. d. In Pſalt. Corb. ſic: *Cibabis nos panem lacrymar. & potum dabis eis lacrymis in menſuram?* In Mozarab. *& potum dabis nob. in lacr. in menſuram?* In Gr. Ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον..... ϗ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ;

℣. 7. Concinunt Pſalt. Rom. Corb. & Moz. unà cum Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. verò in eund. Pſ. Vulgatæ favet ad verbum. In Gr. ſub fine, ἐμυκτήρισαν ἡμᾶς.

℣. 8. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Gr. Subjicitur pariter *Diapſalma* in Pſalt. Corb. & Rom. Martian. necnon in ed. Rom. LXX. ſecus in Rom. Fabri, ac edd. Ald. & Compl.

℣. 9. Concordant Pſalt. Rom. & Moz. Sic etiam ap. Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. 52. c. & in Pſ. 118. col. 985. a. & l. 5. de Sacram. to. 2. 376. c. Item ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. & in Gr.

℣. 10. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Viam feciſti in conſp. ejus: & plantaſti..... & repleta eſt terra.* Itidem in Carnut. & Moz. In Corb. verò: *Viam feciſti..... & plantaſti..... & repleſti terram.* Similiter ap. Ambr. l. 3. Hexa. to. 1. 52. c. *& plantaſti radices ejus, & repleſti terram.* Auguſt. cum Pſalt. Mediolan. leg. *Viam feciſti in conſp. ejus: & plantaſti*, &c. ut in Vulg. Gr. Ὡδοποίησας ἔμπροσθεν αὐτῆς· ϗ κατεφύτευσας..... ϗ ἐπλήσθη ἡ γῆ· Ald. & Compl. ἐπλήρωσε τὴν γῆν. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 651. a. *& plantaſti radices ejus hinc;* tum addit: *Et dicitis quòd in Græco* hinc *non habeat; & bene: nam & in noſtris codicibus non habetur; & miror quis imperitorum veſtros libros falſaverit.*

℣. 11. Sic Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. 52. c. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr. addito nomine *Dei*, ad *cedros*, quod incogitanti ſcribæ procul dubio excidit ſup. Vide Not. ad Pſ. 78. ℣. 1.

℣. 12. Ambroſ. l. 3. Hexa. 52. c. leg. *Extendiſti palmites ejus uſque ad*, &c. ut in Vulg. Ita quoque Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Moz. In Corb. *Extendiſti palmit. ejus..... & uſque ad flumina propag. ejus.* In Gr. Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς..... ϗ ἕως ποταμȣ̃, &c.

℣. 13. Ita Pſalt. Corb. habet. Mozarab. verò: *Ut quid depoſuiſti maceriam ejus: & vindem. eam omnes tranſeuntes viam?* Item in Rom. & ap. Caſſiod. *depoſuiſti;* extremò verò ut ſup. *omnes, qui tranſeunt viam.* Apud Ambroſ. in Pſ. 43. & 118. to. 1. col. 911. c. & 1159. b. *omnes tranſeuntes viam.* Similiter apud Aug. cum verbo *deſtruxiſti.* In Pſalt. Mediolan. *depoſuiſti.* In Gr. Ἱνατί καθεῖλες τὸν..... πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν;

℣. 14. Itidem Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Hilar. verò in Pſ. 67. & 131. col. 209. f. 452. d. leg. *Devaſtavit eam aper*, &c. Similiter Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. 911. c. Hieron. in Iſai. 27. to. 3. 230. e. *Vaſtabit eam*, &c. Aug. in Pſ. 79. *Devaſtavit eam aper;* inf. *vaſtavit.* Gr. Ἐλυμήνατο αὐτὴν σῦς, &c.

℣. 15. Pſalt. Rom. Fabri: *Domine Deus virtutum convertere: nunc reſpice de cœlo*, &c. Rom. Martian. cum Mediolan. *converte nunc: reſpice*, &c. Corb. *Deus virtutum converte nos: reſpice*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Deus virt. convertere verò: reſpice*, &c. Caſſiod. cum Tichonio reg.

Vulgata hod.

vineam iſtam.

16. Et perfice eam, quam plantavit dextera tua : & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.

17. Incenſa igni, & ſuffoſſa ab increpatione vultus tui peribunt.

18. Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ : & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.

19. Et non diſcedimus à te, vivificabis nos : & nomen tuum invocabimus.

20. Domine Deus virtutum converte nos : & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.

Hebr.

viſita vineam hanc :

Et radicem quam plantavit dextera tua, & filium quem confirmaſti tibi :

Succenſam igni, dirutam : ab increpatione faciei tuæ pereant.

Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.

Et non recedemus à te : vivificabis nos, & in nomine tuo vocabimur.

Domine Deus exercituum converte nos : oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.

Versio antiqua. Ex Mſ. Sangerm.

vide, & viſita vineam iſtam.

16. Et dirige eam, quam plantavit dextera tua :

17. Incenſam igni, & effuſa manu : ab increpatione vultus tui peribunt.

18. Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ : & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.

19. Et non diſcedimus à te, vivificabis nos : & nomen tuum invocabimus.

20. Domine Deus virtutum converte nos : & oſtende faciem tuam ſuper nos, & ſalvi erimus.

Notæ ad Versionem antiquam.

1. p. 50. g. Vulgatæ congruit. Græc. Ὁ Θεὸς τῶν δυναμ. ἐπίϛρεψον δὴ, &c.

℣. 16. Itidem in Pſalt. Rom. Mediol. Corb. & Carnut. *Et dirige eam ;* reliqua ut in Vulg. Unde vix dubium mihi eſt, quin ab oſcitante librario prætermiſſus fuerit ſequens verſiculus, *& ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi :* qui nimirum exſtat in vet. al. Pſalt. Similiter apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon apud Tichon. reg. 1. p. 50. g. cum hoc primo, *Et perfice eam.* In Gr. Καὶ καταρτισαι αὐτὴν, &c. ut in Vulg.

℣. 17. Breviar. Mozarab. habet : *Incenſa igni, & effoſſa manu ab increp.* &c. Itidem Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. & Carnut. Pſalt. vetus apud Nobil. *Succenſam igni, & effoſſam ;* Corb. *Incenſam igni, & effoſſa manu,* &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Succenſa igni, & effoſſa ab increp.* &c. Gr. Ἐμπεπυρισμένη πυρὶ, καὶ ἀνεσκαμμένη· ἀπὸ, &c.

℣℣. 18. 19. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 20. Apud Aug. & Caſſiod. deeſt τὸ *ſuper nos ;* ſicut in Pſalt. Rom. & Gr. cæt. ut in Vulg.

Vulgata hod.

In finem,

1. Pro torcularibus, Pſalmus ipſi Aſaph. LXXX.

2. Exſultate Deo adjutori noſtro : jubilate Deo Jacob.

3. Sumite pſalmum, & date tympanum : pſalterium jucundum cum cithara.

4. Buccinate in Neomenia tubâ, in inſigni die ſolemnitatis veſtræ :

5. Quia præceptum in Iſraël eſt : & judicium Deo Jacob.

Gen. 41. 29. 6. Teſtimonium in Joſeph poſuit illud, cùm exiret de terra Ægypti : linguam, quam non noverat, audivit.

7. Divertit ab oneribus dorſum ejus : manus ejus in cophino ſervierunt.

Hebr.

Victori

In torcularibus Aſaph. LXXXI.

Laudate Deum fortitudinem noſtram : jubilate Deo Jacob.

Aſſumite carmen, & date tympanum : citharam decoram cum pſalterio.

Clangite in Neomenia, buccinâ ; & in medio menſe, die ſolemnitatis noſtræ :

Quia legitimum Iſraël eſt : judicium Deo Jacob.

Teſtimonium in Joſeph poſuit, cùm egrederetur de terra Ægypti : labium, quod neſciebam, audivi.

Amovi ab onere humerum ejus : manus ejus à cophino receſſerunt.

Versio antiqua. Ex Mſ. Sangerm.

In finem,

1. Pro torcularibus Domini, ipſi Aſaph Pſalmus, quintâ ſabbati. LXXX.

2. Exſultate Deo adjutori noſtro : jubilate Deo Jacob.

3. Sumite pſalmum, & date tympanum : pſalterium jucundum.

4. Canite Deo initio menſis in tuba, in diem inſignis ſolemnitatis noſtræ :

5. Quia præceptum eſt ad Iſraël : & judicium Deo Jacob.

6. Teſtimonium in Joſeph poſuit eum, cùm exiret de terra Ægypti : linguam, quam non noverat, audivit.

7. Divertit ab operibus eorum dorſum ſuum : manus ejus in cophino ſervierunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Vox *Domini* abeſt à Pſalt. Rom. tum ſequitur, *Pſalmus Aſaph, quintâ ſabbati.* In Mozarab. ſic : *In finem, Pro torcul. Pſalmus Aſaph.* In Corb. *In finem, Pro torcularibus Domini, Pſalmus Aſaph, quintâ ſabbati.* Ap. Aug. *In finem, Pro torcul. quintâ ſabbati, Pſalmus ipſi Aſaph.* Apud Caſſiod. *In finem, Pro torcul. Aſaph, quintâ ſabbati.* In Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ὑπὲρ τῶν ληνῶν, Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ.

℣. 2. Sic Ambr. in Luc. 7. to. 1. 1386. c. necnon Auguſt. & Caſſiod. in Pſ. 80. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 3. Ambroſ. in Luc. 7. to. 1. 1386. c. extremò addit *cum cithara.* Itidem Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr. Sic etiam Auguſt. in eund. Pſ. ſed pro *ſumite*, legit *accipite ;* Gr. λάβετε. Miſſale Rom. ſic hab. ad Introit. fer. 4. IV. Temp. poſt Pent. *Sumite pſalmum jucundum cum cithara.*

℣. 4. Pſalt. Rom. & Moz. *Canite in initio menſis tubâ, in die inſignis ſolemnitatis veſtræ.* Mediolan. quoque hab. *Canite in initio menſis tubâ*, cum Miſſali Rom. ad Introit. fer. 4. IV. Temp. Pent. Sic etiam Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. 895. f. & l. de fide reſur. to. 2. 1162. b. item l. de Elia & jej. c. 1. to. 1. 535. b. ſed addit, *in die frequenti ſolemnitatis veſtræ.* Apud Aug. in hunc Pſ. ſic : *Tubâ canite in initio menſis tubæ ;* nec habentur plura. Apud Caſſiod. *Canite initio menſis tubâ, in die inſigni ſolemnitatis veſtræ.* In Pſalt. Corb. *Cantate initio menſis tubæ ; in die inſigni ſolemnitatis noſtræ.* In Gr. Σαλπίσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς ὑμῶν· Alex. ἡμέρας ἑορτῆς ἡμῶν.

℣. 5. Pſalt. Rom. & Caſſiod. cum Vulgata concinunt. Mozar. hab. *Quia præceptum Iſraël eſt*, &c. Auguſt. *Quia præceptum ipſi Iſraël eſt*, &c. Græc. Ὅτι πρόσταγμα τῷ Ἰσραήλ ἐστι, &c.

℣. 6. Sic eſt in Pſalt. Rom. Martian. excepto uno *dum*, pro *cùm.* Item in Corb. Mediol. & Carnut. *poſuit eum :* præterea in Corb. *lingua quam*, &c. In Rom. Fabri, *poſuit illud, dum*, &c. Similiter apud Auguſt. in hunc Pſ. Apud Caſſiod. verò ut in Vulg. In Gr. ἔθετο αὐτὸν, ἐν τῷ ἐξελθεῖν αὐτὸν, &c.

℣. 7. Vulgatæ conſonat Pſalt. Rom. cum Caſſiod. Ap. Auguſt. in eund. Pſ. ſic : *Avertit ab oneribus dorſum ejus*, &c. Apud Ambroſ. in Luc. 9. col. 1405. f. & ep. 37. col. 936. b. poſteriora tantùm, *manus ejus in coph.* &c. In Gr. Ἀπέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νῶτον αὐτοῦ, &c. Alex. αὐτῶν.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. 8. In tribulatione invocasti me, & liberavi te, & exaudivi te in abscondito tempestatis: probavi te in aquæ contradictione. DIAPSALMA.	*In tribulatione invocasti, & erui te: exaudivi te in abscondito tonitrui: probavi te super aquam contradictionis.* SEMPER.	8. In tribulatione invocasti me, & liberavi te: exaudivi te in abscondito tempestatis: probavi te apud aquam contradictionis. Exod. 17. 5.
9. Audi populus meus, & loquar: Israël si audias me, 10. non erit tibi deus alienus, neque adorabis deo alieno.	*Audi populus meus, & contestabor te: Israël si audieris me. Non sit in te deus alienus, & non adores deum peregrinum.*	9. Audi populus meus, & contestabor te: Israël si audieris me, 10. non erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum.
11. Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuum, ego adimplebo illud.	*Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuum, & implebo illud.*	11. Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuum, & implebo illud. Exod. 20. 2.
12. Et non audivit populus meus vocem meam: & Israël non intendit mihi.	*Et non audivit populus meus vocem meam: & Israël non credidit mihi.*	12. Et non audivit populus meus vocem meam: & Israël non intendit mihi.
13. Et * dimisi eos secundùm desideria cordis eorum, & ambulabunt in voluntatibus suis. (* Ms. vitiosè dimisit.)	*Et dimisi eum in pravitate cordis sui: ambulabunt in consiliis suis.*	13. Et dimisi eos secundùm desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. Act. 14. 15.
14. Si populus meus audisset me: Israël si vias meas ambulasset:	*Utinam populus meus audisset me: Israël in viis meis ambulasset.*	14. Si populus meus audisset me: Israël si in viis meis ambulasset: Bar. 3. 13.
15. Ad nihilo inimicos eorum humiliassem: & super tribulantes eos immisissem manum meam.	*Quasi nihilum inimicos ejus humiliassem, & super hostes eorum vertissem manum meam.*	15. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem: & super tribulantes eos misissem manum meam.
16. Inimici Domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorum in æternum.	*Qui oderunt Dominum, negabunt eum: & erit tempus eorum in sæculum.*	16. Inimici Domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorum in sæcula.
17. Et cibabit illos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturavit eos.	*Et cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturavit eos.*	17. Et cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturavit eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. Ita Psalt. Rom. habet cum Moz. præter ult. *ad aquas contradictionis;* Corb. *in aquam contrad.* Ambros. in Ps. 45. to. 1. 927. c. *in aqua contradictionis;* cæt. ut in textu. Cassiod. *ad aquam contradict.* Aug. in hunc Ps. *In tribul. invoc. me, & erui te: exaudivi te..... probavi te in aqua contradict.* Gr. Ἐν θλίψει ἐπεκαλέσω με, καὶ ἐῤῥυσάμην σε..... ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας. Edd. Ald. & Compl. ponunt Διάψαλμα, ante ἐδοκίμασα; ed. verò Rom. ut in textu. Sic etiam in Psalt. Rom. Corb. & ap. August.

℣. 9. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Audi populus meus, & loquar; Israël, & testificabor tibi: Israël si me audieris.* Itidem in Mozarab. deleto isto, *& loquar Israël.* In Corb. *Audi..... & loquar; Israël, & testificab. tibi: si audieris me.* Apud Aug. in hunc Ps. *Audi pop. meus, & loquar; & testificabor tibi: Israël si me audieris.* In Gr. Ἄκουσον λαός μου, καὶ λαλήσω σοι· Ἰσραὴλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι· ἐὰν ἀκούσῃς μου· in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. deest, καὶ λαλήσω σοι Ἰσραήλ· mox ita in Alex. καὶ διαμαρτυροῦμαί σοι Ἰσραήλ. Ap. Ambros. l. 1. de fide resurr. to. 2. 457. d. hæc pauca: *Israël si me audieris.*

℣. 10. Ambros. ubi sup. concordat cum Vulgata. Sic etiam August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Gr. οὐκ ἔσται ἐν σοὶ θεὸς πρόσφατος, &c. ut in textu.

℣. 11. Hilar. in Ps. 118. col. 344. f. cum Psalt. Corb. *dilata os tuum, & adimplebo illud.* Itidem August. in Ps. 80. & quæst. 9. in Exod. to. 3. col. 424. a. Item Ambr. in Ps. 118. col. 1186. e. & l. 3. de Spir. S. col. 690. f. at in Ps. 36. col. 808. a. leg. *aperi os tuum, & adimplebo illud.* Cassiod. ut in Vulg. Psalt. Rom. *& ego adimplebo illud.* Gr. πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό.

℣. 12. Ita Cassiod. cum Psalt. Rom. Aug. verò in hunc Ps. *Et non obaudivit populus meus,* &c. Ms. Floriac. *Et non obaudivit populus vocem,* &c. Psalt. Corb. *Et non audivit populus verbum meum,* &c. Gr. Καὶ οὐκ ἤκουσεν, &c. ut in textu.

℣. 13. August. in hunc Ps. *Et dimisi eos secundùm affectiones cordis eorum, ibunt in affectionibus suis.* Cassiod. in eund. Ps. *Et dimisi eos secundùm desiderium cordis eorum, & ibunt in voluntatibus suis.* Psalt. Corb. & Moz. *& ibunt in voluptatibus suis.* Rom. Mediol. & Carnut. *& ibunt in voluntatibus suis.* Gr. Καὶ ἐξαπέστειλα αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν, πορεύσονται ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.

℣. 14. Ita in Psalt. Corb. Sic etiam in Rom. nisi quòd habetur *plebs mea.* Item in Mozar. & Ms. Floriac. *plebs mea;* sicut ap. August. & Cassiod. in hunc Ps. at infra constantèr, *si in viis meis,* &c. In Gr. Εἰ ὁ λαός μου ἤκουσέ μου· Ἰσραὴλ ταῖς ὁδοῖς μου εἰ ἐπορεύθη.

℣. 15. Psalt. Moz. cum Rom. Mediol. Corb. & Carnut. *Ad nihilum inimicos eorum hum.* &c. ut in Vulg. Ms. Floriac. *Ad nihilum inimicos ejus humil.* &c. Aug. in hunc Ps. *In nihilum omnes inimicos eorum,* &c. infra delet *omnes.* Cassiod. *Pro nihilo inimicos eorum,* &c. In Gr. Ἐν τῷ μηδενὶ ἂν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐταπείνωσα, &c.

℣. 16. Sic est in Psalt. Rom. Corb. & Moz. sicut apud August. & Cassiod. in hunc Ps. In Gr. εἰς τὸν αἰῶνα.

℣. 17. Psalt. Corb. similiter hab. *Et cibabit,* vet. codd. more; Rom. *Cibavit eos,* &c. absque præced. &. Similiter apud Ambros. l. de instit. virg. to. 2. p. 269. c. at in Luc. 2. to. 1. p. 1304. e. legit, *& de petra mellis saturavit eos.* Apud August. & Cassiod. ut in Vulg. In Gr. Καὶ ἐψώμισεν, &c. ut in Lat.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. 1. Psalmus ipsi Asaph. LXXXI.	*Canticum Asaph. LXXXII.*	1. Psalmus Asaph. LXXXI.
* DEus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos discernit.	*DEus stetit in cœtu Dei: in medio deos judicat.*	DEus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos dijudicat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Aug. in hunc Ps. Ap. Cassiod. deest *ipsi,* sicut in Psalt. Rom. Corb. & Mozar. In Gr. Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ.

* Ita legit Irenæus l. 3. c. 6. p. 180. c. cum Psalt. Rom. Mediolan. Carnut. & Moz. Ita etiam Hieron. quæst. Hebr. to. 2. 513. b. & Cassiod. in hunc Ps. Tertul. verò l. 1. adv. Marc. p. 621. b. sic: *Deus deorum stetit in ec-*

	VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
	2. Uſquequo judicatis iniquitatem: & facies peccatorum ſumitis?	*Uſquequo judicatis iniquitatem, & facies impiorum ſuſcipitis?* SEMPER.	2. Quouſque judicatis iniquitatem: & faciem peccantium ſumitis? DIAPSALMA.	*Ex Mſ. Sangerm.*
	3. Judicate egeno, & pupillo: humilem, & pauperem juſtificate.	*Judicate pauperi, & pupillo: egeno, & inopi juſtè facite.*	3. Judicate pupillo, & egeno: humilem, & pauperem juſtificate.	
Prov. 24. 11.	4. Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate.	*Salvate inopem, & pauperem: de manu impiorum liberate.*	4. Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate.	
	5. Neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.	*Non cognoſcunt, nec intelligunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.*	5. Neſcierunt enim quæ intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.	
Joan. 10. 34.	6. Ego dixi: Dii eſtis, & filii Excelſi omnes.	*Ego dixi: Dii eſtis vos, & filii Excelſi omnes vos.*	6. Ego dixi: Dii eſtis, & filii Excelſi omnes.	
	7. Vos autem ſicut homines moriemini: & ſicut unus de principibus cadetis.	*Ergo quaſi Adam moriemini, & quaſi unus de principibus cadetis.*	7. Vos autem ſicut homines moriemini: & ſicut unus de principibus caditis.	
	8. Surge Deus, judica terram: quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.	*Surge Deus, judica terram: quoniam tu hæreditabis in omnes gentes.*	8. Surge Deus, judica terram: quoniam tu diſperdis in omnibus gentibus.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cleſia deorum: in medio autem deos dijudicavit: & l. cont. Hermog. ac Prax. p. 412. b. 849. b. *Stetit Deus in eccleſia deorum.* Novatian. de Trin. p. 1039. c. *Stetit Deus in ſynagoga deorum: in medio autem Deus deos diſcernit.* Hoc ult. *diſcernit*, pariter hab. Rufinus, l. 10. hiſt. Eccl. c. 2. Cyprian. l. 2. Teſtim. p. 287. b. *Deus ſtetit in ſynagoga deorum: in med. autem deos diſcernens.* Hilarius in Pſ. 134. col. 471. e. *Deus ſtetit in congregatione deorum: in med. autem deos diſcernit:* at in Pſ. 135. col. 484. e. legit, *in ſynagoga deorum.* Ambroſ. epiſt. 63. to. 2. col. 1024. a. *Deus ſtetit in congregatione deorum..... deos dijudicat.* Aug. in hunc Pſ. *Deus ſtetit in ſynag. deorum: in med. aut. deos diſcernere.* In Pſalt. Corb. *Deus diſcernit.* In Gr. Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν..... θεοὺς διακρίνει.

℣. 2. Sic habent Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. præter unum *& facies;* ſolus Corb. *& faciem;* Mediol. *& perſonas;* Auguſt. etiam legit *uſquequo.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. a. *Quouſque judicaſtis iniquitatem: & faciem peccantium ſumitis?* Gr. Ἕως πότε κρίνετε ἀδικίαν· καὶ πρόσωπα ἁμαρτωλῶν λαμβάνετε; Διάψαλμα quoque ibid. ſequitur, ſicut in Pſalt. Corb. & Rom. deeſt tamen in edd. Ald. & Compl.

℣. 3. Ita leg. Auguſt. cum Pſalt. Rom. Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 707. b. *Judicate pupillo, & mendico: & humilem, & pauperem juſtè tractate.* Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 194. a. *Judicate pupillum, & egenum: humilem, & paup. juſtificate.* Sic etiam in Pſalt. Corb. & Mozarab. Apud Caſſiod. in hunc Pſ. ut in Vulg. In Gr. Κρίνατε ὀρφανὸν, καὶ πτωχὸν, &c. Ald. & Compl. ὀρφανῷ, καὶ πτωχῷ.

℣. 4. Ita ferunt Pſalt. Rom. & Moz. quibus ſuffragantur Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. a. Ambroſ. l. 1. offic. to. 2. 18. d. & Caſſiod. in hunc Pſ. Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 707. b. ita legit: *Liberate pauperem: & mendicum de manu peccatoris eruite.* Auguſt. *Auferte inopem: & pauperem de manu peccatoris eruite.* Brev. Mozar. *& egenum de manu peccatoris liberate eum.* Græc. Ἐξέλεσθε πένητα· καὶ πτωχὸν ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ ῥύσασθε· Ald. & Compl. ῥύσασθε αὐτόν· Mſ. Alex. ῥύσασθαι αὐτούς.

℣. 5. Mendum fortè in Mſ. Sangerm. *τὸ enim quæ*, pro *neque.* Apud Cypr. enim l. 1. & 2. Teſtim. p. 277. b. & 287. a. ſic: *Non cognoverunt, neque intellexerunt, in umbra deambulabunt.* Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. a. *Neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant.* Sic etiam apud Ambroſ. in Pſ. 1. to. 1. p. 764. d. Apud Auguſt. in Pſ. 81. *Neſcierunt, & non intellexerunt, in tenebris amb.* &c. ut in Vulg. In Pſalt. Mozarab. *neque intellexerunt, qui in tenebris ambulant*, &c. In Rom. & apud Caſſiod. ut in Vulgata. In Gr. Οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται, &c.

℣. 6. Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 6. & 19. p. 180. d. 212. b. *Ego dixi: Dii eſtis, & filii Altiſſimi omnes:* at l. 4. c. 38. p. 285. b. *filii Excelſi.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 287. b. *filii Altiſſimi omnes.* Sic etiam Hilar. l. 6. de Trin. col. 890. d. Tertul. verò l. cont. Hermog. p. 412. b. & l. 1. cont. Marc. p. 621. b. *Ego dixi: Vos dei eſtis:* itidem cont. Prax. p. 849. b. ſed addit, *& filii Altiſſimi.* Ambroſ. l. 2. de fide, to. 2. 492. c. 554. f. *& filii Excelſi omnes.* Similiter hab. Fauſtin. presb. cont. Arian. p. 650. e. Phæbad. autem Agin. cont. Arian. p. 300. g. *Ego dixi: Vos dii eſtis.* Auguſt. in hunc Pſ. & in Job, to. 3. col. 666. d. add. *& filii Altiſſimi*, &c. Itidem Optat. l. 4. cont. Donat. p. 70. a. Gr. Ἐγὼ εἶπα· Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες.

℣. 7. Phæbad. Agin. cont. Arian. p. 650. e. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ accinunt cum Pſalt. Rom. Apud Aug. ſimiliter, niſi hoc excipias, *ex principibus.* In Gr..... ἀποθνήσκετε· καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε.

℣. 8. Sic in Pſalt. Corb. præter vocem *Domine*, loco *Deus.* Apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 296. c. *Exſurge Deus, judica terram: quoniam tu exterminabis in omnibus gentibus.* Aug. in hunc Pſ. cum Pſalt. Carnut. *Surge Deus..... quoniam tu diſperdes in omnib.* &c. Addit Auguſt. *Nec prætereundum quod nonnulli codices habent:* quoniam tu hæreditabis in omnib. &c. Pſalt. Mozarab. *quoniam tu dominaris in omnib.* &c. Rom. cum Caſſiod. *quoniam tu hæreditabis*, &c. Item Græcè, ὅτι σὺ κατακληρονομήσεις ἐν πᾶσι, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
1. Canticum Pſalmi Aſaph. LXXXII.	*Canticum Pſalmi Aſaph. LXXXIII.*	1. Canticum, Pſalmus ipſi David. LXXXII.	*Ex Mſ. Sangerm.*
2. DEus, quis ſimilis erit tibi? ne taceas, neque compeſcaris Deus:	*DEus ne taceas tibi: ne ſileas, & non quieſcas Deus:*	2. DEus, quis ſimilis eſt tibi? ne taceas, neque compeſcas Deus:	
3. Quoniam ecce inimici tui ſo-	*Quia ecce inimici tui tumul-*	3. Quoniam ecce inimici	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. Corb. & Mozar. *Canticum, Pſalmus Aſaph.* Auguſt. & Caſſiod. concinunt cum Vulg. Græc. Ὠδὴ Ψαλμοῦ τῷ Ἀσάφ.

℣. 2. Ambroſ. l. 1. de pœnit. to. 2. 401. e. cum Pſalt. Moz. *Deus, quis ſimilis tibi?* Aug. & Caſſiod. cum Rom. Vulgatæ congruunt. Auguſt. tamen poſt pauca addit: *Sic quidam interpretati ſunt quod hic poſitum eſt*, neque compeſcaris Deus, *ut dicerent*, neque miteſcas Deus. In Pſalt. Corb. *neque compeſcas*, ut ſup. In Gr. Ὁ Θεὸς, τίς ὁμοιωθήσεταί σοι; μὴ σιγήσῃς, μηδὲ καταπραΰνῃς ὁ Θεός.

℣. 3. Pſalt. Rom. ſimiliter hab. *ſonaverunt;* deinde, *& qui te oderunt, extul. caput.* Mozarab. cum Græco: *& odientes te, levaverunt caput.* Corb. *& qui oder. te, elevaverunt caput.* Aug. & Caſſiod. ut in Vulg.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
tui ſonaverunt : & odientes te, elevaverunt caput ſuum.	*tuati ſunt, & qui oderunt te, levaverunt caput.*	nuerunt : & qui oderunt te, extulerunt caput.
4. Adverſùs plebem tuam, & adverſùs te cogitaverunt conſilium : & cogitaverunt adverſùs ſanctos tuos.	*Contra populum tuum nequiter tractaverunt, & inierunt conſilium adverſùs arcanum tuum.*	4. Super populum tuum malignaverunt conſilium : & cogitaverunt adverſùs ſanctos tuos.
5. Dixerunt : Venite, diſperdamus eos ex gente : & non erit * in memoria nomen ejus ampliùs.	*Dixerunt : Venite, & conteramus eos de gente : & non ſit memoria nominis Iſraël ultra.*	5. Dixerunt : Venite, & diſperdamus eos de gente : & non memoretur nomen Iſraël ultra.
6. Quoniam cogitaverunt conſilium in unum : adverſùs te teſtamentum tuum diſpoſuerunt, 7. tabernacula Idumæorum & Iſmaelitum :	*Quoniam tractaverunt corde pariter : contra te fœdus pepigerunt tabernacula Idumææ & Iſmaelitarum :*	6. Quoniam cogitaverunt unanimiter, ſimul adverſùm te teſtamentum diſpoſuerunt, 7. tabernacula Idumæorum & Iſmahelitæ :
Moab, & Aggareni, 8. Geban, & Ammon, & Amalech : & alienigenæ cum habitantibus Tyro.	*Moab, & Agareni, Gebal, & Ammon, & Amalec : Palæſtina, cum habitatoribus Tyri.*	Moab, & Agareni, 8. Gebal, & Ammon, & Amalec : alienigenæ cum habitantibus Tyrum.
9. Etenim Aſſyrius venit ſimul cum eis : facti ſunt in ſuſceptionem filiis Lot.	*Sed & Aſſur venit cum eis : facti ſunt brachium filiorum Lot. SEMPER.*	9. Etenim Aſſur venit cum illis : facti ſunt in adjutorium filiis Lot.
10. Fac illis ſicut Madian, & Saſira ; & ſicut Jabin in torrente Ciſon.	*Fac illis ſicut Madian, ſicut Siſaræ ; ſicut Jabin in torrente Ciſon.*	10. Fac illis ſicut Madian, & Siſaræ ; ſicut Jabin in torrente Ciſon. *Judic. 4.15.24. & 7.22.*
11. Diſperierunt in Ermon : facti ſunt ut ſtercus terræ.	*Contriti ſunt in En-Dor : fuerunt quaſi ſterquilinium terræ.*	11. Diſperierunt in Endor : facti ſunt ut ſtercus terræ.
12. Poſuiſti principes eorum ſicut Oreb, & Zebee, & Salmana :	*Pone duces eorum ſicut Oreb, & Zeb ; ſicut Zebee, & Salmana,*	12. Pone principes eorum ſicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana : *Judic. 7.25. & 8.21.*
Omnes principes eorum, 13. qui dixerunt : Hæreditatem poſſideamus nobis ſanctuarium Dei.	*Omnes principes eorum, qui dixerunt : Poſſideamus nobis pulchritudinem Dei.*	Omnes principes eorum, 13. qui dixerunt : Hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei.
14. Deus meus pone illos ut rotam : ſicut ſtipulam ante faciem venti.	*Deus meus pone eos ut rotam : quaſi ſtipulam ante faciem venti.*	14. Deus meus pone illos ut rotam : & ſicut ſtipulam ante faciem venti.
15. Sicut ignem, qui comburit ſaltum : velut flamma ignis comburat montes :	*Quomodo ignis comburit ſilvam, & ſicut flamma devorat montes :*	15. Sicut ignis, qui comburit ſilvam : & ſicut flamma comburens montes :
16. Ita perſequêris illos in tempeſtate tua : & in ira tua	*Sic perſequêris eos in tempeſtate tua, & in turbine tuo conturbabis*	16. Ita perſequêris illos in tempeſtate tua : & in ira tua turbabis

* *Mſ.* inmemor, *aperto mendo ; corr.* in memoria.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *In plebem tuam aſtutè cogitaverunt conſilium : & cogitaverunt*, &c. Mediol. *dolosè cogitav. conſilium*, &c. Corb. & Moz. *In plebem tuam versùs te cogitaverunt conſilium*, &c. Corb. *adverſùs te.* Auguſt. in eund. Pſ. *Super populum tuum malignaverunt conſilium (vel ſicut alii codices habent) aſtutè cogitaverunt conſilium : & cogitav.* &c. Gr. Ἐπὶ τὸν λαόν σου κατεπανουργεύσαντο γνώμην· καὶ ἐβουλεύσαντο, &c.

℣. 5. Pſalt. Rom. cum Moz. & Corb. *Dixerunt : Venite, diſperdamus eos ex gente : & non memorabitur nomen Iſraël ampliùs.* Aug. in hunc Pſ. *& non memoretur nominis Iſraël ultra.* Caſſiod. *nomen Iſr. ampliùs.* Aug. addit : *Hoc alii planiùs dixerunt :* & non ſit memoria nominis Iſraël adhuc : *quia* memoretur nominis, *in Latina lingua inuſitata locutio eſt : potiùs enim dici ſolet*, memoretur nomen ; *ſed eadem ſententia eſt.* In Gr. καὶ οὐ μὴ μνησθῇ τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ ἔτι.

℣. 6. Concinit Pſalt. Moz. niſi quòd tollit *tuum*, poſt *teſtamentum.* In Rom. ſic : *Quoniam cogitaverunt conſenſum in unum : adverſùs te teſtam. diſpoſuerunt.* In Corb. *Quoniam cogitav. conſenſum in unum : adverſùs teſtamentum tuum diſpoſuerunt.* Itidem in Mediol. & Carnut. *cogitaverunt conſenſum in unum*, ſicut apud Caſſiod. Apud Aug. verò ut in Vulg. In Græco : Ὅτι ἐβουλεύσαντο ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτό· κατὰ σοῦ διαθήκην διέθεντο.

℣. 7. Ita Pſalt. Rom. hab. & Corb. cum Caſſiod. Moz. ſcribit, *& Iſmaelitarum.* Auguſt. ut in Vulg. Gr. καὶ οἱ Ἰσμαηλῖται, ut inf. καὶ οἱ Ἀγαρηνοί.

℣. 8. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. ſi hæc excipias, *Gebal*, & *Tyrum.* Ita etiam in Græco.

℣. 9. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. *Etenim Aſſur ſimul venit cum illis : facti ſunt in ſuſceptionem*, &c. *Suſceptionem* quoque hab. Mediolan. & Carnut. Corb. *in ſuſceptione.* Apud Auguſt. omnia ut in Vulg. In Gr. Καὶ γὰρ καὶ Ἀσσοὺρ συμπαρεγένετο μετ' αὐτῶν· ἐγενήθησαν εἰς ἀντίληψιν, &c. Hîc ſubjicitur *Diapſalma*, apud LXX. ſicut in Pſalt. Rom. & Corb.

℣. 10. Pſalt. Rom. Vulgatæ conſonat cum Caſſiod. niſi quòd addit *&*, poſt *Siſaræ*, quod Caſſiod. delet. In Corb. & Moz. ſic : *& ſicut Jabin in torrentem Cyſon ;* Corb. *Chiſon ;* Auguſt. leg. *in torrente Ciſon*, abſque præced. *&.* In Gr. ὡς τῷ Ἰαβεὶν ἐν τῷ χειμάῤῥῳ Κισῶν· Alex. Κισσῶν.

℣. 11. Sic in Pſalt. Corb. eſt. In Rom. verò & Moz. ut in Vulg. ſicut apud Auguſt. & Caſſiod. In Gr. Ἐξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδώρ· ἐγενήθησαν ὡσεὶ, &c. Caſſiod. cum Rom. & Moz. *ſicut ſtercus.*

℣. 12. Pſalt. Rom. *Pone principes eorum ſicut Oreb, Zeb, Zebee, & Salmana*, &c. Corb. *Salma.* Aug. & Caſſiod. ut in Vulg. nec aliter Græcè.

℣. 13. Ita in Pſalt. Corb. & Mozar. In Rom. & apud Caſſiod. legitur *hæreditate*, additurque *nobis.* Hieron. verò epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 651. a. de hoc ult. ita ſcribit : *Et dicitis quòd in Græco ſit ſcriptum*, poſſideamus nobis, *quæ ſuperflua quæſtio eſt ; quando enim dicitur* poſſideamus, *intelligitur &* nobis. Apud Auguſt. ut in Vulg. In Græco : Κληρονομήσωμεν ἑαυτοῖς τὸ θυσιαστήριον, &c. Alex. Ald. & Compl. ἁγιαστήριον.

℣. 14. Ita Aug. in hunc Pſ. cum Græco. Ap. Caſſiod. *& ſicut ſtipulam*, &c. ſic etiam in Pſalt. Rom. & Vulg.

℣. 15. Pſalt. Rom. *Sicut ignis, qui comburit ſilvas : velut ſi flamma incendat montes.* Mozarab. *Sicut ignis, qui comburet ſilvam : velut flamma comburens*, &c. Corb. *Sicut ignem, qui comburit ſilvam : velut flamma comburit montes.* Auguſt. & Caſſiod. cum Vulgata concinunt, niſi quòd ille tollit *&*, poſt *ſilvam ;* hic verò legit *ſilvas.* In Gr. Ὡσεὶ πῦρ, ὃ διαφλέξει δρυμόν· ὡσεὶ φλὸξ κατακαύσαι ὄρη· Ald. & Compl. ἣ κατακαύσει.

℣. 16. Ita Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. In Gr. ταράξεις αὐτούς.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
eos.	*eos.*	conturbabis eos. *Ex Ms. Sangerm.*
17. Imple facies eorum ignominiâ : & quærent nomen tuum, Domine.	*Imple facies eorum ignominiâ, & quærent nomen tuum Domine.*	17. Imple faciem illorum ignominiâ : & quærent nomen tuum, Domine.
18. Erubescant, & conturbentur in sæculum sæculi : & confundantur, & pereant.	*Confundantur, & conturbentur usque in sæculum : & erubescant, & pereant.*	18. Confundantur, & conturbentur in sæcula sæculorum : & revereantur, & pereant in æternum.
19. Et cognoscant quia nomen tibi Dominus : tu solus Altissimus in omni terra.	*Et sciant quia nomen tuum est Dominus : solus tu Excelsus super omnem terram.*	19. Et cognoscant quoniam Dominus nomen est tibi : tu solus Altissimus in omni terra.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 17. Psalt. Rom. *Imple facies..... ut quærant nom.* &c. Hieron. epist. de seraph. to. 3. 515. d. *Imple Domine facies eorum*, &c. Aug. & Cassiod. ut in Vulg. cui etiam Gr. favet.

℣. 18. Psalt. Rom. & Mozarab. *Confundantur, & conturbentur in sæculum sæculi : & revereantur, & pereant.* Similiter in Corb. præter hoc, *in æternum*, loco *in sæc. sæculi.* Ap. Aug. ut in Vulg. In Gr. Αἰσχυνθήτωσαν, καὶ ταραχθήτωσαν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· καὶ ἐντραπήτωσαν, καὶ ἀπολέσθωσαν.

℣. 19. Ita legit Ambros. l. 3. de fide, to. 2. 498. f. inversis tamen his, *quoniam nomen tibi Dominus.* Similiter in Psalt. Rom. & Græco. Item in Mozar. præter hoc, *& cognoscant gentes.* August. & Cassiod. Vulgatæ accinunt. August. tamen ad hæc, *in omni terra*, addit, *vel sicut alii codices habent*, super omnem terram. Fulg. l. pro fide cath. p. 537. *Sciant gentes quoniam nomen tibi Dominus : tu solus Altissimus super omnem terram.*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
In finem, 1. Pro torcularibus filiis Core, Psalmus. LXXXIII.	*Victori Pro torcularibus, filiorum Core Canticum. LXXXIV.*	In finem, 1. Pro torcularibus filiis Core, Psalmus. LXXXIII. *Ex Ms. Sangerm.*
2. Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum! 3. concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.	*Quàm dilecta tabernacula tua Domine exercituum! desiderat, & deficit anima mea in atria Domini.*	2. Quàm amabilia sunt tabernacula tua Deus virtutum! 3. concupiscit, & deficit anima mea in aulas Domini.
Cor meum, & caro mea, exsultaverunt in Deum vivum.	*Cor meum & caro mea laudabunt Deum, Deum viventem.*	Cor meum, & caro mea, exsultaverunt in Deum vivum.
4. Etenim passer invenit sibi domum : & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.	*Siquidem passer invenit domum, & avis nidum sibi, ubi ponat pullos suos :*	4. Etenim passer invenit sibi domum : & turtur nidum sibi, ubi reponat pullos suos.
Altaria tua Domine virtutum : rex meus, & Deus meus.	*Altaria tua Domine exercituum, rex meus, & Deus meus.*	Altaria tua Domine virtutum : rex meus, & Deus meus.
5. Beati, qui habitant in domo tua Domine : in sæcula sæculorum laudabunt te.	*Beati, qui habitant in domo tua : adhuc laudabunt te.* SEMPER.	5. Beati, qui habitant in domu tua : in sæcula sæculorum conlaudabunt te. DIAPSALMA.
6. Beatus vir, cujus est auxilium abs te : ascensiones in corde	*Beatus homo, cujus fortitudo est in te : semitæ in corde ejus.*	6. Beatus vir, cui est auxilium à te, Domine : ascensus in cor-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic in Psalt. Rom. Corb. & Gr. Sic etiam apud Hilar. in Ps. n. 13. col. 8. d. necnon ap. Aug. & Cassiod. in hunc Ps.

℣. 2. Ita legit Hilar. in Ps. 14. col. 62. a. Item S. Paulinus, ep. 25. p. 169. a. necnon Cassiod. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. excepto uno *Domine*, pro *Deus.* Uranius presb. epist. ad Pacat. apud S. Paulin. to. 2. p. 145. a. *Quàm amabilia sunt..... Domine Deus virt.* Cypr. l. de Mortal. p. 235. c. & l. 3. Testim. p. 320. c. *Quàm dilectissimæ habitationes tuæ Deus virtutum!* August. in hunc Ps. *Quàm dilectissima sunt tabernac. tua Dom.* &c. Hieron. in Ezech. 42. to. 3. 1003. e. *Quàm dilecta*, &c. ut in Vulg. Psalt. Mediol. & Carnut. ut sup. *Quàm amabilia*, &c. Gr. Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου Κύριε, &c.

℣. 3. Cypr. l. de mortal. p. 235. c. & l. 3. Testim. p. 320. c. *desiderat, & properat anima mea ad atria Dei.* Hilar. in Ps. 14. & 64. col. 62. a. 164. e. Vulgatæ accinit. Item S. Paulinus, ep. 25. p. 169. a. & Cassiod. in hunc Ps. sicut etiam Ambros. in Ps. 118. col. 1104. d. & 1150. c. at in Ps. 37. col. 832. b. leg. *concupivit, & defecit... in atria Domini.* Itidem in Psalt. Rom. & Moz. In Corb. *concupiscit, & defecit..... in atria*, &c. Hieronymus in Ezech. 42. to. 3. 1003. e. *concupiscit, & deficit..... in atriis Domini.* Uranius presb. ep. ad Pacat. apud S. Paulin. to. 2. p. 145. a. *in atriis tuis.* August. in hunc Ps. *concupiscit, & deficit*, &c. ut in Vulg. at infra, *desiderat, & deficit.* Maxim. Taurin. in homil. p. 40. d. *Cor meum, & caro mea, exsultaverunt in Deo vivo.* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. p. 651. b. *exsultavit in Deum vivum ;* tum addit : *In Græco scriptum dicitis* exsultaverunt : *in hoc nulla contentio est :* & post pauca : *Quæso vos ut hujusmodi ineptias, & superfluas contentiones, ubi nulla est sensûs immutatio, declinetis.* In ed. Rom. ἐπιποθεῖ, καὶ ἐκλείπει..... εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου. Ἡ καρδία μου, καὶ ἡ..... ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν, &c.

℣. 4. Sic habet Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 338. f. at l. de Noe & arca, c. 6. col. 233. f. delet *sibi*, post *nidum*, cum Psalt. Rom. & Mozar. sed ibid. constanter, *reponat*, præterquam in Mozarab. In Corb. *nidum sibi, ubi reponat*, &c. Apud August. in hunc Ps. *Nam & passer*, &c. ut in Vulg. Apud S. Paulin. epist. 44. p. 264. c. *Invenit passer domum sibi.* Gr. Vulgatæ consonat, nisi quòd hab. οὗ θήσει, *ubi ponet.*

℣. 5. Itidem in Psalt. Mozarab. At in Rom. & apud Cassiod. *in domo tua Domine : in sæculum sæculi laudabunt te.* Similiter in Missali Rom. ad Commun. Dom. 3. Quadr. In Psalt. Corb. *Beati omnes, qui habitant in domum tuam : in sæcula sæculorum laudab. te.* S. Paulin. epist. 45. p. 273. a. delet *Domine*, legitque *in sæcula sæculorum laud.* &c. unà cum August. in hunc Ps. & in Ps. 110. col. 1243. f. & Gr. Sequens *Diapsalma* deest in Gr. Alex. exstat verò in ed. Rom. sicut in Psalt. Rom. & Corb.

℣. 6. Sic habent Ambros. l. de fuga sæc. c. 1. col. 417. d. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. hoc excepto, *cujus est auxil. abs te.* Ambros. tamen omittit verbum *disposuit*, cum Psalt. Carnut. In hoc ult. est *in corde ejus*, sicut in Mediolan. In Corb. *cui est auxil. abs te, Domine : ascensus in corde ejus disposuit.* In Mozar. *cujus est auxil. abs te, Domine : ascensus in corde suo disposuit.* Item apud Greg. Turon. p. 1201. *ascensus in corde suo disposuit.* Ap. Aug. verò in hunc Ps. sic : *Beatus vir, cujus est susceptio ejus*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. de ejus diſpoſuit, 7. in convalle plorationis, in locum quem diſpoſuit eis.	*Tranſeuntes in valle fletûs, fontem ponent eam.*	ſuo diſpoſuit, 7. in valle lacrymarum, in loco quem poſuit.
8. Etenim benedictionem dabit qui legem dedit, ambulabunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.	*Benedictionem quoque amicietur doctor: ibunt de fortitudine in fortitudinem: parebunt apud Deum in Sion.*	8. Etenim benedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.
9. Domine Deus virtutum exaudi precem meam: auribus percipe Deus Jacob. Diapsalma.	*Domine Deus exercituum exaudi orationem meam: auſculta Deus Jacob.* Semper.	9. Domine Deus virtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Jacob.
10. Protector noſter aſpice: & reſpice in faciem Chriſti tui.	*Clypeus noſter vide Deus, & attende faciem Chriſti tui.*	10. Protector noſter aſpice Deus: & reſpice in faciem Chriſti tui.
11. Quia melior eſt dies una in atriis tuis ſuper millia:	*Quoniam melior eſt dies in atriis tuis ſuper millia:*	11. Quia melior eſt dies una in atriis tuis ſuper millia:
Elegi abjectus eſſe in domo Dei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.	*Elegi abjectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis impietatis.*	Elegi abjectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.
12. Quia miſericordiam, & veritatem diligit Dominus Deus: gratiam, & gloriam dabit Deus.	*Quia ſol & ſcutum Dominus Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus:*	12. Quia miſericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus.
13. Dominus non privabit bonis in innocentia: Domine Deus virtutum, beatus homo, qui ſperat in te.	*Nec prohibebit bonum ab his, qui ambulant in perfectione: Domine exercituum, beatus homo, qui confidit in te.*	13. Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui ſperat in te.

Notæ ad Versionem antiquam.

abs te, Domine: aſcenſus in corde ejus diſpoſuit; inf. *aſcenſiones.* Ad hoc autem, *cujus eſt*, Hieronimus ad Sun. & Fret. to. 2. p. 651. a. ſcribens, ait: *In Græco inveniſſe vos dicitis*, cui eſt auxilium, *quod quia nos in Latina interpretatione vitavimus, ut dicitis, reprehendimur.* In ed. Rom. οὗ ἐστιν (Ald. & Compl. ᾧ) ἡ ἀντίληψις αὐτοῦ παρὰ σοῦ, Κύριε· ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο. Hilar. in Pſ. 59. col. 139. b. *depoſuerunt in valle*, &c.

℣. 7. Itidem in Pſalt. Corb. Sic etiam ap. Auguſt. in hunc Pſ. detracto ult. *eis.* Pſalt. verò Rom. hab. *in convalle lacrymarum, in locum quem diſpoſuiſti eis;* Rom. Martian. *diſpoſuiſti ei.* Mozar. *in convallem lacrymarum, in locum quem diſpoſuit.* Similiter ap. Caſſiod. excepto uno *in convalle.* Hilar. in Pſ. 59. col. 139. b. leg. *in valle plorationis;* & Pſalt. Carnut. *in locum quem diſpoſuit eis.* De voce autem *lacrymarum*, Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 651. b. ita ſcribit: *Dicitis in Græco ſcriptum eſſe* κλαυθμῶνος, *id eſt, plorationis: ſed ſive ploratum, ſive planctum, ſive fletum, ſive lacrymas dixerimus, unus eſt ſenſus: & nos hoc ſequimur, ut ubi nulla eſt de ſenſu mutatio, Latini ſermonis elegantiam conſervemus.* In ed. Rom. εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, εἰς τὸν τόπον ὃν ἔθετο.

℣. 8. Ita legit Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam Chromat. Aquil. in Matth. p. 977. g. & Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 747. h. cum Pſalt. Rom. & Corb. Concinit pariter Mozar. niſi quòd hab. *& videbitur.* Auguſt. in eund. Pſ. ita: *Nam & benedictionem dabit qui legem dedit, ambulabunt* (inf. *ibunt*) *à virtutibus in virtutem: apparebit Deus deorum in Sion.* Gr. Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν, πορεύσονται ἐκ δυνάμεως, &c. ut in Vulg.

℣. 9. Sic eſt in Pſalt. Corb. ac Rom. ut & ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, &c. Subſequitur pariter ibid. Διάψαλμα, ſicut in Pſalt. Rom. & Corb. deeſt verò in Gr. Alex.

℣. 10. Vulgatæ reſpondent Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr. Ap. Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 750. c. ſic: *Protector nunc aſpice in faciem Chriſti tui.*

℣. 11. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. Sic etiam Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1150. b. cum Pſalt. Rom. & Moz. niſi quòd ſcribunt *Domini*, loco *Dei;* Corb. *Dei*, abſque ſeq. *magis.* Ap. Auguſt. in hunc Pſ. *Elegi abjici in domo Domini, magis quàm*, &c. Gr. παραῤῥιπτεῖσθαι. S. Paulinus, ep. 23. p. 145. c. id melius eſſe dicit, *unum diem in atriis Domini vivere, quàm millia in tabernaculis peccantium.*

℣. 12. In Pſalt. Rom. deeſt 1. *Deus;* cæt. ut in textu. In Corb. *Dominus Deus..... dabit Dominus.* Apud Aug. deeſt 1. *Dominus*, ut & ult. *Deus.* Caſſiod. cum Vulgata conſentit. Gr. Ὅτι ἔλεον, καὶ ἀλήθειαν ἀγαπᾷ Κύριος· ὁ Θεὸς χάριν, καὶ δόξαν δώσει.

℣. 13. Auguſt. cum Pſalt. Rom. *Dominus non privabit bonis ambulantes in innocentia: Domine Deus virtutum*, &c. Sic etiam in Corb. & Mozar. præter hoc, *in innocentiam.* Præterea in Corb. *beatus vir.* Apud Caſſiod. deeſt 1. *Dominus;* reliqua ut in Pſalt. Rom. Anonymus ap. S. Paulin. epiſt. ad Celanc. to. 2. p. 10. b. *Non fraudavit eos Deus bonis, qui ambulant in innocentia.* In Gr. Κύριος οὐχ ὑστερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ· Κύριε τῶν δυνάμεων, &c. Mſ. Alex. τοὺς πορευομένους· ſubinde Ald. & Compl. Κύριε ὁ Θεός.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem, filiis Choræ, Pſalmus. LXXXIV.	*Victori filiorum Core Canticum.* LXXXV.	1. In finem, filiis Core, Pſalmus. LXXXIV.
2. Benedixiſti Domine terram tuam: avertiſti captivitatem Jacob.	*Placatus es Domine terræ tuæ: reduxiſti captivitatem Jacob.*	2. Benedixiſti Domine terram tuam: avertiſti captivitatem Jacob.
3. Remiſiſti iniquitates ple-	*Dimiſiſti iniquitatem populo tuo:*	3. Remiſiſti iniquitatem plebis

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Aug. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Gr.

℣. 2. Similiter apud Auguſt. & Caſſiod. &c. In Gr. εὐδόκησας; de quo Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 651. c. ita ſcribit: *Pro eo quod eſt* benedixiſti, *in Græco ſcriptum dicitis* εὐδόκησας; *& quæritis quomodo hoc verbum exprimi debeat in Latinum. Si contentioſè verba ſcrutamur, & ſyllabas, poſſumus dicere:* Beneplacuit Domine terra tua: *& dum verba ſequimur, ſenſûs ordinem perdimus: aut certè addendum eſt aliquid, ut eloquii ordo ſervetur, & dicendum:* Complacuit tibi, Domine, terra tua. *Quod ſi fecerimus, rurſum à nobis quæritur quare addiderimus* tibi, *cùm nec in Græco ſit, nec in Hebræo. Eadem igitur interpretandi ſequenda eſt regula, quam ſæpe diximus, ut ubi non ſit damnum in ſenſu, linguæ, in quam transferimus,* εὐφωνία, *& proprietas conſervetur.*

℣. 3. Ita in Pſalt. Corb. Aug. verò & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. leg. *iniquitatem.* In Gr. Ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου, &c. Sequitur pariter Διάψαλμα ibid. ſicut in Pſalt.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
tuæ : operuiſti omnia peccata eorum.	*operuiſti omnes iniquitates eorum.* SEMPER.	bis tuæ : operuiſti omnia peccata eorum. DIAPSALMA.	*Ex Mſ. Sangerm.*
4. Mitigaſti omnem iram tuam : avertiſti ab ira indignationis tuæ.	*Continuiſti omnem indignationem tuam : converſus es ab ira furoris tui.*	4. Mitigaſti omnem iram tuam in finem : avertiſti ab ira indignationis tuæ.	
5. Converte nos Deus ſalutaris noſter : & averte iram tuam à nobis.	*Converte nos Deus Jeſus noſter, & ſolve iram tuam adverſum nos.*	5. Converte nos Deus ſalutarium noſtrorum : & averte iracundiam tuam à nobis.	
6. Nunquid in æternum iraſcêris nobis ? aut extendes iram tuam à generatione in generationem ?	*Noli in æternum iraſci nobis : extendens iram tuam in generationem & generationem.*	6. Non in æternum iraſcaris nobis : vel extendas iram tuam à progenie in progeniem.	
7. Deus tu converſus vivificabis nos : & plebs tua lætabitur in te.	*Nonne tu revertens vivificabis nos, & populus tuus lætabitur in te?*	7. Deus tu convertens vivificabis nos : & plebs tua lætabitur in te.	
8. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam : & ſalutare tuum da nobis.	*Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis.*	8. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam : & ſalutare tuum da nobis.	
9. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus : quoniam loquetur pacem in plebem ſuam ;	*Audiam quid loquatur Deus Dominus : loquetur enim pacem ad populum ſuum ;*	9. Audiam quid loquetur in me Dominus Deus : quoniam loquetur pacem in plebem ſuam ;	
Et ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui convertuntur ad cor.	*Et ad ſanctos ſuos, ut non convertantur ad ſtultitiam.*	Et ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui convertuntur ad ipſum ex corde ſuo.	
10. Veruntamen prope timentes eum ſalutare ipſius : ut inhabitet gloria in terra noſtra.	*Veruntamen prope eſt his qui timent eum ſalutare ejus, ut habitet gloria in terra noſtra.*	10. Veruntamen circa timentes eum ſalutare ipſius : ut habitet gloria in terra noſtra.	
11. Miſericordia & veritas obviaverunt ſibi : juſtitia & pax oſculatæ ſunt.	*Miſericordia & veritas occurrerunt : juſtitia & pax deoſculatæ ſunt.*	11. Miſericordia & veritas obviaverunt : juſtitia & pax complexæ ſunt ſe.	
12. Veritas de terra orta eſt : & juſtitia de cœlo proſpexit.	*Veritas de terra orta eſt, & juſtitia de cœlo proſpexit.*	12. Veritas de terra orta eſt : & juſtitia de cœlo proſpexit.	
13. Etenim Dominus dabit benignitatem : & terra noſtra dabit fructum ſuum.	*Sed & Dominus dabit bonum, & terra noſtra dabit germen ſuum.*	13. Etenim Dominus dabit benignitatem : & terra noſtra dabit fructum ſuum.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Rom. & Corb. abeſt autem in editt. Ald. & Compl.

℣. 4. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. & Carnut. ad verbum. Mozarab. verò hab. *averſus es*, pro *avertiſti*. Auguſt. in hunc Pſ. *Sedaſti omnem iram tuam : avertiſti ab ira*, &c. Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Κατέπαυσας πᾶσαν τὴν ὀργήν σου· ἀπέστρεψας ἀπὸ, &c.

℣. 5. Auguſt. in hunc Pſ. *Converte nos Domine ſanitatum noſtrarum : & averte iracundiam tuam à nobis.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ accinit. Sic etiam Corb. niſi quòd hab. *iracundiam tuam*, ut ſup. Græc. Ἐπίστρεψον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν· καὶ ἀπόστρεψον τὸν θυμόν σου, &c.

℣. 6. Similiter hab. Pſalt. Corb. cum Caſſiod. hoc excepto, *nec*, vel *neque extendas*. Rom. *Ut non in æternum iraſcaris nobis : neque extendas..... à progenie in progenies.* Sic etiam in Moz. præter duo, *ne*, pro *ut non* ; & *progeniem*, loco *progenies*. In Mediol. & ap. Auguſt. *Non in æternum iraſcaris nobis : vel extendas..... à generatione in generationem.* In Gr. Μὴ εἰς τὸν αἰῶνα ὀργισθῇς ἡμῖν; ἢ διατενεῖς..... ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν;

℣. 7. Ita legit Ambr. in Pſ. 118. to. 1. 1033. c. cum Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Moz. Ita quoque Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Miſſali Rom. ad Offert. fer. 6. IV. Temp. Adv. In Gr. Ὁ Θεὸς σὺ ἐπιστρέψας, &c.

℣. 8. Concordant Hilar. in Pſ. 13. col. 59. a. Ambr. in Pſ. 118. to. 1. 1033. c. & l. 3. de fide, to. 2. 507. d. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum vet. Pſalt. & Gr. Corb. hab. *ſalutarem tuum.*

℣. 9. Additum à nobis eſt τὸ *Dominus Deus*, haud dubiè negligentiâ librarii prætermiſſum, ut vel ipſe indicat locus vacuus ibid. in Mſ. codice. In Pſalt. Rom. ſic : *Audiam quid loquatur in me Dom..... & in eos qui convertuntur* (al. *convertentur*) *ad ipſum* ; nec plura. In Mozarab. deeſt *&*, ante hæc verba, *ſuper ſanctos ſuos* ; ſequitur verò, *& in eos qui convertunt cor ad ipſum.* In Mediolan. *qui convertuntur coram ipſo.* Ap. Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1033. c. *qui convertunt ad ipſum cor ſuum* ; cæt. ut in Vulg. Vide etiam to. 1. col. 808. a. 1150. b. 1158. a. at l. 3. offic. to. 2. 108. a. hab. *Audiam quid loquatur in me Dominus meus* ; & epiſt. 58. col. 1015. d. *in me Deus.* Auguſt. in hunc Pſ. *Audiam quid loquetur in me Dom..... & in eos qui convertunt cor ad ipſum* : ſed in Pſ. 38. col. 321. b. *Audiam quid loquatur in me..... quoniam loquetur pacem populo ſuo.* Optat. l. 2. cont. Donat. p. 31. b. *Videamus quid loquatur Dominus : quon. loq. pac. in plebem ſuam.* Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. c. & Caſſiod. in hunc Pſ. ut in Vulg. præter ult. *convertuntur ad ipſum.* In Gr. Ἀκούσομαι τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός..... ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ... καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας πρὸς αὐτὸν καρδίαν· Ald. & Compl. καρδίαν ἐπ' αὐτόν.

℣. 10. Pſalt. Rom. Fab. *Veruntamen prope timentibus eum ſalutare ipſius : ut inhab.* &c. Rom. Martian. *prope eſt timentib.* Mozarab. *& ut inhabitet*, &c. Apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1033. c. ut in Vulg. ſicut apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. Πλὴν ἐγγὺς τῶν..... τοῦ κατασκηνῶσαι δόξαν, &c.

℣. 11. Ita legit Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Moz. addito uno *ſibi*, ad verbum *obviaverunt.* Auguſt. in eund. Pſ. *occurrerunt ſibi* ; ultimòque, *oſculatæ ſunt ſe.* Itidem apud Eucher. q. in Pſal. p. 846. c. *oſculatæ ſunt ſe.* In Gr. Συνήντησαν... κατεφίλησαν. Ap. Hilar. in Pſ. 56. col. 119. b. *Miſeric. & veritas obviaverunt.* Conc. Tolet. VIII. Conc. Hiſp. to. 2. p. 542. a. *juſtitia & pax ſe complexæ ſunt.* Auct. quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 109. *complexæ ſunt ſe.* Hieron. in Oſe. 2. to. 3. col. 1253. b. *obviaverunt ſibi : & juſtitia & pax deoſculatæ ſunt ſe* : item in Iſai. 28. col. 240. a. dempto uno *&*, poſt *ſibi* : epiſt. verò ad Sun. & Fret. to. 2. col. 651. c. ait : *Dicitis quòd in Græco* ſibi *non habeat : nec in Hebr. habet ; & apud LXX. obelo prænotatum eſt : quæ ſigna, dum per ſcriptorum negligentiam à pleriſque quaſi ſuperflua relinquuntur, magnus in legendo error exoritur.*

℣. 12. Conſentiunt Auguſt. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. & Gr. Item Lactant. l. 4. Inſtit. c. 12. p. 576. Ambroſiaſt. p. 27. f. & Leo M. ſerm. 23. p. 76. a.

℣. 13. Auguſt. in hunc Pſ. *Etenim Dominus dabit ſuavitatem.* Pſalt. Carnut. Corb. & Moz. *dabit benedictionem*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ut in textu. Auguſt. in Pſ.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
14. Juſtitia ante eum ambulavit : & ponit in via greſſus ſuos.	*Juſtitia ante eum ibit, & ponet in via greſſus ſuos.*	14. Juſtitia ante eum ambulabit : & ponet in via greſſus ſuos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

105. col. 1194. d. ad hcc, *Dñus dabit ſuavitatem*, addit, *quam & aliqui interpretati ſunt* bonitatem, *aliqui* benignitatem. Gr. δώσει χρηστότητα. Ambroſ. epiſt. 2. to. 2. 756. d. leg. *terra dedit fructus ſuos*. Gr. δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς.

℣. 14. Brev. Mozarab. *Juſtitia ante eum præibit : & ponit in via*, &c. Similiter apud Auguſt. excepto uno *& ponet*. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ congruit. Gr. Δικαιοσύνη ἐναντίον αὐτοῦ προπορεύσεται· καὶ θήσει εἰς ὁδὸν, &c.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
* Oratio ipſi David. LXXXV.	*Oratio David. LXXXVI.*	Oratio ipſi David. LXXXV.
1. INclina Domine aurem tuam, & exaudi me : quoniam egens, & pauper ſum ego.	*INclina Domine aurem tuam, exaudi me : quia egenus & pauper ego.*	1. INclina Domine aurem tuam, & exaudi me : quoniam inops, & pauper ſum ego.
2. Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum : ſalvum fac ſervum tuum, Domine Deus meus, ſperantem in te.	*Cuſtodi animam meam, quia ſanctus ego : ſalva ſervum tuum, tu Deus meus, qui confidit in te.*	2. Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum : ſalvum fac ſervum tuum, Deus meus, ſperantem in te.
3. Miſerere mihi Domine, quoniam ad te clamabo tota die : 4. lætifica animam ſervi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.	*Miſerere mei Domine, quoniam ad te clamabo tota die : lætifica animam ſervi tui, quia ad te Domine animam meam levo.*	3. Miſerere mei Domine, quoniam ad te clamavi tota die : 4. lætifica animam ſervi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.
5. Quoniam tu Domine ſuavis, ac mitis es ; & copioſus miſericordiâ omnibus invocantibus te.	*Tu enim es Domine bonus, & propitiabilis ; & multus miſericordiâ omnibus qui invocant te.*	5. Quoniam tu Domine ſuavis, & mitis, & multæ miſericordiæ omnibus invocantibus te. Joel. 2. 13.
6. Auribus percipe Domine orationem meam : & intende voci orationis meæ.	*Exaudi Domine orationem meam, & auſculta vocem deprecationum mearum.*	6. Auribus percipe Domine orationem meam : & intende voci deprecationis meæ.
7. In die tribulationis meæ clamavi ad te : quia exaudiſti me.	*In die tribulationis meæ invocabo te : quia exaudies me.*	7. In die tribulationis meæ clamavi ad te : quia exaudiſti me.
8. Non eſt ſimilis tibi in diis Domine : & non eſt ſecundùm operam tuam.	*Non eſt ſimilis tui in diis Domine, & non eſt juxta opera tua.*	8. Non eſt ſimilis tui in diis Domine : & non eſt ſecundùm opera tua.
9. Omnes gentes quaſcunque feciſti, venient, & adorabunt coram te Domine : & honorificabunt nomen tuum.	*Omnes gentes quas feciſti, venient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum.*	9. Omnes gentes quaſcunque feciſti, venient, & adorabunt coram te Domine : & glorificabunt nomen tuum.
10. Quoniam magnus es tu, & facies mirabilia : tu es Deus ſolus magnus.	*Quia magnus es tu, & faciens mirabilia : tu Deus ſolus.*	10. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia : tu es Deus ſolus.
11. Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veri-	*Doce me Domine viam tuam, ambulem in veritate tua : unicum*	11. Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Auguſt. delet *ipſi*, cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Græcè, τῷ Δαυίδ.

℣. 1. Aug. in hunc Pſ. leg. *quoniam egenus, & inops ego ſum ;* cæt. ut ſupra. Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. *Inclina Domine aurem tuam ad me, & exaudi me : quon. egenus, & pauper ſum ego.* Itidem in Corb. præter hoc, *egens*, loco *egenus*. Gr. ut in Vulg.

℣. 2. Auguſt. & Caſſiod. Vulgatæ accinunt cum Pſalt. Rom. In Corb. ſic : *Salvum me fac ſervum tuum, Deus meus*, &c. In ed. Rom. LXX. deeſt *meus ;* at in edd. Ald. & Compl. legitur ὁ Θεός μου. Ap. Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. 571. a. *Cuſtodi..... quon. ego ſanctus ſum :* at epiſt. 46. col. 987. b. deeſt *ego*. In Pſalt. Mediol. *quoniam ſanctus es.*

℣. 3. Sic in Pſalt. Rom. eſt, excepto uno *clamavi*. Itidem in Miſſali Rom. ad Introit. Dom. 16. poſt Pent. In Pſalt. Corb. *Miſerere mihi Dom. quon. ad te clamabo :* item *clamabo*, in Carnut. Apud Auguſt. & Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. Ἐλέησόν με Κύριε, ὅτι..... κεκράξομαι ὅλην τὴν ἡμέραν.

℣. 4. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. & Moz. cum Caſſiod. niſi quòd poſtponunt *animam meam* verbo *levavi*. Ita etiam in Græco. Aug. in hunc Pſ. legit : *jocunda animam ſervi tui*, &c. ut in Rom. Græc. εὔφρανον τὴν ψυχὴν, &c.

℣. 5. Itidem in Pſalt. & Miſſali Rom. ad Introit. Dom. 16. poſt Pent. necnon ap. Caſſiod. hoc excepto, *in miſericordia*. In Pſalt. Corb. & Moz. *multùm miſericors*, non *copioſus in miſericordia*. Item ap. Auguſt. in hunc Pſ. *Quia tu Domine ſuavis es, ac mitis ; & multùm miſericors es omnibus*, &c. inf. deeſt utrumque *es*. In Gr. Ὅτι..... χρηστὸς, καὶ ἐπιεικής· καὶ πολυέλεος πᾶσι, &c.

℣. 6. Sic habet Pſalt. Corb. Moz. tollit tantùm med. *&*. Rom. cum Caſſiod. Vulgatæ conſonat. Auguſt. in eund. Pſ. ita legit : *Auribus infige Domine orat. meam*, &c. ut ſup. Gr. Ἐνώτισαι, &c.

℣. 7. In Mſ. Sangerm. deeſt hoc medium, *clamavi ad te*, quod reſtituimus ex Auguſt. & Caſſiod. necnon ex vet. aliis Pſalt. & Gr. Corb. addit præterea *Domine*, in fine.

℣. 8. Ita *ſimilis tibi* in Pſalt. Rom. Corb. & Mozar. necnon apud Auguſt. in hunc Pſ. reliq. ut in Vulg. Sic etiam in Gr. & ap. Caſſiod.

℣. 9. Ita legit Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. Sic etiam in Mozarab. præter hoc mendum, *quæcunque feciſti*. Ap. Auguſt. in eund. Pſ. *quotquot feciſti... glorificabunt nom. tuum.* Leo M. ſerm. 32. p. 91. c. Vulgatæ favet. Græcè : Πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας, ἥξουσι..... καὶ δοξάσουσι τὸ, &c.

℣. 10. Sic in Pſalt. Mozarab. eſt, deleta voce *magnus* in fine. Rom. Vulgatæ congruit cum Caſſiod. Similiter apud Auguſt. in hunc Pſ. ſed cum ult. voce *magnus*, quæ etiam ſubditur in Gr. Edd. tamen Ald. & Compl. eam delent.

℣. 11. Pſalt. Rom. Fabri cum Corb. *& ambulabo in veritate tua : lætetur cor meum ut timeam*, &c. Rom. Martian. Carnut. & Moz. cum Caſſiod. *& ambulabo..... ut ti-*

Vulgata hod.

lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.

12. Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum:

13. Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me: & eruiſti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, iniqui inſurrexerunt ſuper me, & ſynagoga potentium quæſierunt animam meam: & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.

15. Et tu Domine Deus miſerator & miſericors, patiens, & multæ miſericordiæ, & verax.

16. Reſpice in me, & miſerere mei, da imperium tuum puero tuo: & ſalvum fac filium ancillæ tuæ.

17. Fac mecum ſignum in bonum, ut videant qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu Domine adjuviſti me, & conſolatus es me.

Hebr.

fac cor meum, ut timeat nomen tuum.

Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in ſempiternum:

Quia miſericordia tua magna ſuper me, & eruiſti animam meam de inferno extremo.

Deus, ſuperbi ſurrexerunt adversùm me, & cœtus robuſtorum quæſierunt animam meam, & non poſuerunt te in conſpectu ſuo.

Tu autem Domine Deus, miſericors & clemens: patiens, & multæ miſericordiæ, & verus.

Reſpice ad me, & miſerere mei: da fortitudinem tuam ſervo tuo, & ſalva filium ancillæ tuæ.

Fac mecum ſignum in bonitate, & videant qui oderunt me, & confundantur: quia tu Domine auxiliatus es mihi, & conſolatus es me.

Versio antiqua.

tate tua: lætetur cor meum ut timeam nomen tuum. *Ex Mſ. Sangerm.*

12. Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & honorificabo nomen tuum in æternum:

13. Quia miſericordia tua magna ſuper me: & eripuiſti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, injuſti inſurrexerunt adversùs me, & ſynagoga potentium inquiſierunt animam meam: & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.

15. Et tu Domine Deus miſerator & miſericors, patiens, & multùm miſericors, & verax.

16. Reſpice in me, & miſerere mei, da poteſtatem puero tuo: & ſalvum fac filium ancillæ tuæ.

17. Fac mecum ſignum in bono, ut videant qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu Domine adjuvaſti me, & conſolatus es me.

Notæ ad Versionem antiquam.

meat, &c. Auguſt. *& ambulabo in verit. tua: jocundetur cor meum ut timeat*, &c. & Gr..... καὶ πορεύσομαι..... εὐφρανθήτω..... τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου.

℣. 12. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Mozar. Auguſt. verò legit, *& glorificabo*. Gr. καὶ δοξάσω, &c.

℣. 13. Accinunt Pſalt. Rom. Corb. & Moz. niſi quòd Rom. hab. *Quoniam miſ. tua magna eſt*; Mozar. *Quoniam magna eſt miſ. tua*. Irenæus quoque l. 5. c. 31. p. 331. a. leg. cum Caſſiod. *& eripuiſti animam*, &c. Aug. *& eruiſti*, &c. ut in Vulg. Græc. Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ· καὶ ἐῤῥύσω, &c.

℣. 14. Auguſt. in hunc Pſ. *Deus, prætereuntes legem inſurrexerunt ſuper me*; reliqua ut in textu. Caſſiod. *Deus, injuſti inſurrex. ſuper me, & ſynag. pot. inquiſierunt anim. meam: & non propoſ. te ante conſpectum ſuum*. Pſalt. Rom. *Deus, injuſti inſurrex. in me..... quæſierunt anim. meam: & non propoſ. te ante conſpectum ſuum*. Mozarab. *Deus, injuſti inſurrex. ſuper me..... & non propoſ. te ante ſe*. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 651. c. ita ſcribit: *Et dicitis quòd in veſtro codice* te *non habeat: addite* te, *& emendato errore librarii, veſtrum quoque errorem emendabitis*. In Gr. Ὁ Θεὸς, παράνομοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ..... ἐζήτησαν τὴν..... οὐ προέθεντό σε ἐνώπιον αὐτῶν.

℣. 15. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Aug. verò in eund. ſic: *Et tu Domine Deus miſ. & miſericors, longanimis, & multùm miſericors, & verax*. Pſalt. Rom. *Et tu Domine Deus meus..... patiens, & multùm miſericors*, &c. Sed Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 651. c. ait: *In Græco inveniſſe vos dicitis:* Et tu Domine Deus meus, *quod ſuperfluum eſt;* meus *enim nec in Hebræo habetur, nec in LXX*. In ed. Rom. Καὶ σὺ Κύριε ὁ Θεὸς οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, &c. Ald. & Compl. habent ὁ Θεός μου.

℣. 16. Ita legit Ambroſ. ep. 46. to. 2. 987. b. Ita etiam Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Moz. & Mediolan. Corb. verò & Carnut. hab. *da poteſtatem tuam*. Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. 571. a. *da poteſtatem puero tuo, & filio ancillæ tuæ*. Gr. δὸς τὸ κράτος σου τῷ, &c. ut in Vulgata.

℣. 17. Sic hab. Auguſt. in hunc Pſ. cum Brev. Mozarab. Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. *Fac mecum Domine ſignum in bono, videant qui me oderunt*, &c. Item Carnut. hab. *in bono*; ultimò verò, *exhortatus es me*. Corb. *Fac mecum ſignum in bono, & videant qui oderunt me..... adjuvaſti me, & exhortatus es me*. Gr..... εἰς ἀγαθὸν, καὶ..... παρεκάλεσάς με.

Vulgata hod.

1. Filiis Core, Pſalmus Cantici. LXXXVI.

Fundamenta ejus in montibus ſanctis: 2. diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob.

3. Glorioſa dicta ſunt de te, civitas Dei.

4. Memor ero Rahab & Babylonis ſcientium me.

Hebr.

Filiorum Core Pſalmus Cantici. LXXXVII.

Fundamenta ejus in montibus ſanctuarii: diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob.

Glorioſa dicta ſunt in te, civitas Dei. Semper.

Commemorabo ſuperbiæ & Babylonis ſcientibus me.

Versio antiqua.

1. Filiis Coræ, Pſalmus Cantici. LXXXVI. *Ex Mſ. Sangerm.*

* Fundamenta ejus in montibus ſanctis: 2. diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob.

3. Glorioſa dicta ſunt de te, civitas Dei. Diapsalma.

4. Memor ero Raab & Babylonis ſcientibus me.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Gr. In Moz. *Filiis Coreph*. In Corb. *Filii Core*, &c.

* Sic Ambroſ. in Luc. to. 1. 1258. d. 1479. f. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item Optat. l. 3. cont. Donat. p. 50. b. cum vet. Pſalt. & Græco.

℣. 2. Concinunt Aug. & Caſſiod. unà cum Pſalt. vet. & Græco.

℣. 3. Ita rurſum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr. Itidem Chrom. Aquil. in Matth. p. 980. f. iterumque Aug. l. 10. de civit. Dei, 244. a. niſi quòd juxta potiores Mſs. leg. *glorioſiſſima*; ſic etiam loco ſup. cit. ſemel, col. 923. e. In Gr. conſtanter δεδοξασμένα. In Pſalt. Corb. deeſt nomen *Dei*. *Diapſalma* quoque habetur in Pſalt. Rom. Corb. & apud LXX. præterquam in edd. Ald. & Compl.

℣. 4. Ambroſ. in Pſ. 35. to. 1. 775. a. 776. f. & Aug. in hunc Pſ. ita legunt: *Memor ero..... ſcientibus me. Etenim alienig. & Tyrus, & populus Æthiop. hi fuerunt ibi*. Pſalt. Rom. *hi fuerunt in ea*; at ſup. *ſcientium me*, cum Ambroſ. ipſo, l. 5. de fide, to. 2. 574. b. Caſſiod. *ſcientibus me.... hi fuerunt in ea*. Pſalt. Mozar. *ſcientibus me. Ecce enim alie-*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. Et ecce alienigenæ, & populus Æthiopum, hi fuerunt ibi.	*Ecce Palæstina, & Tyrus cum Æthiopia: iste natus est ibi.*	Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.
5. Mater Sion dicit: Homo, & homo factus in ea: & ipse fundavit eam Altissimus.	*Ad Sion autem dicetur: Vir, & vir natus est in ea, & ipse fundavit eam Excelsus.*	5. Nunquid Sion dicet: Homo, & homo natus est in ea: & ipse fundavit eam Altissimus?
6. Dominus enarravit in scripturis plebium, & principum: horum, qui fuerunt in ea. DIAPSALMA.	*Dominus numeravit scribens populos: iste natus est ibi.* SEMPER.	6. Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum: horum, qui fuerunt in ea.
7. Sicut lætantibus nobis omnibus commoratio est in te.	*Et cantores quasi in choris: omnes fontes mei in te.*	7. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nig. & Tyrus, & pop. Æthiopus, qui fuerunt illic. Itèm in Corb. *scientibus me.* Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 707. b. *Et ecce Allophyli, & Tyrus, & pop. Æthiopum, isti fuerunt illic.* In Gr. Μνησθήσομαι Ῥαὰβ..... τοῖς γινώσκουσί με. Καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι, καὶ Τύρος, καὶ λαὸς Αἰθιόπων, οὗτοι ἐγενήθησαν ἐκεῖ.

℣. 5. Ambr. similiter l. 3. de fide, to. 2. 498. c. & l. 1. de excessu Satyri, col. 1116. e. f. *Mater Sion dicet: Homo, & homo factus est in ea, & ipse fund.* &c. Sic etiam August. in hunc Ps. & l. de civit. Dei, to. 7. 479. e. cum Cassiod. in eund. Ps. Fulg. l. 1. ad Trasim. c. 16. p. 83. Vigil. Taps. cont. Varimad. p. 729. g. Auctor l. de promiss. p. 2. c. 20. col. 144. b. & Eucher. q. in Ps. p. 846. c. Itidem in Psalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Moz. quibus favet Tertul. cont. Prax. p. 857. b. c. In Gr. Μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ..... ἐγενήθη ἐν αὐτῇ, &c. Hieron. affirmat LXX. Μήτι Σιὼν transtulisse, Nobilio teste.

℣. 6. Psalt. Rom. & Corb. *Dominus narravit in scripturis populorum suorum, & princip. eorum* (Corb. *horum*,) *qui fuerunt in ea.* Mozar. *Dominus narravit scripturas populorum, & princip. eorum*, &c. Item in Carnut. *narravit.* Ap. Aug. in hunc Ps. *Dom. narrabit in scriptura populorum, & princip. horum, qui facti sunt in ea.* Ap. Cassiod. *Dom. narravit scripturas populorum*, &c. ut in Vulg. In Gr. Κύριος διηγήσεται ἐν γραφῇ λαῶν, καὶ ἀρχόντων· τούτων, τῶν γεγενημένων ἐν αὐτῇ. Subsequitur pariter ibid. Διάψαλμα, sicut in Psalt. Rom. & Corb. deest autem in edd. Ald. & Compl. de more.

℣. 7. August. in hunc Ps. *Tanquam jocundatorum omnium habitatio in te.* Cassiod. cum Psalt. Rom. & Corb. *Sicut lætantium omnium nostrum habitatio est in te.* In Mozarab. *Sicut lætantium hominum commoratio est in te.* In Mediolan. *Sicut lætantibus omnibus nobis*, &c. ut sup. In Gr. Ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. Psalmus Cantici, 1. Filiis Coræ, in finem, pro Maleleth ad respondendum, intellectûs Æmat Istrahelitæ. LXXXVII.	*Canticum Carminis Filiorum Core victori per chorum ad præcinendum, eruditionis Eman Ezraitæ.* LXXXVIII.	Canticum Psalmi, 1. Filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitæ. LXXXVII.
2. DOmine Deus salutis meæ, in die clamavi, & nocte coram te.	*DOmine Deus salutis meæ, per diem clamavi, & nocte coram te.*	2. DOmine Deus salutis meæ, in die clamavi, & nocte coram te.
3. Intret oratio mea in conspectu tuo: inclina aurem tuam ad precem meam, Domine:	*Ingrediatur ante te oratio mea: inclina aurem tuam ad laudationem meam:*	3. Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam:
4. Quia repleta est à malis anima mea: & vita mea in inferno adpropiavit.	*Quia repleta est malis anima mea, & vita mea ad infernum descendit.*	4. Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquavit.
5. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adjutorio, 6. inter mortuos liber:	*Reputatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum quasi homo invalidus, inter mortuos liber:*	5. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adjutorio, 6. inter mortuos liber:
Sicut vulnerati dormientes	*Sicut interfecti & dormientes*	Sicut vulnerati dormientes in se-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Psalt. Rom. sic: *Canticum Psalmus* (al. *Psalmi*,) *Pro filiis Core, in finem, pro Maeleth ad respondendum, intellectûs Eman Israëlitæ.* In Corb. *Canticum Psalmi, Filiis Coræ, in finem, pro Amaleel ad respondendum, intellectûs Æman Ezraitæ.* In Moz. *Canticum Psalmus, Filiis Chore, in finem, per chorum ad præcinendum, intellectûs Heman Esrahelites.* Apud Cassiod. ut in Vulg. præter hoc ult. *Eman Israëlitæ.* In Gr. Ὠδὴ Ψαλμοῦ, Τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Μαελὲθ τοῦ ἀποκριθῆναι, συνέσεως Αἰμὰν τῷ Ἰσραηλίτῃ. Aug. de hujus Psalmi titulo ita disserit: *Nusquam aliorum Psalmorum positum est quod hîc legitur*, pro Melech ad respondendum; *nam de Psalmo Cantici, & Cantico Psalmi, aliàs jam quid nobis videretur, diximus*, (nempe in Ps. 67.) *Et* filiis Core, *usitatum in titulis Psalmorum, sæpissimèque tractatum est, & quid sit* in finem: *sed quod sequitur*, pro Melech ad respondendum, *hoc inusitatum habet iste titulus.* Pro Melech *autem, Latinè* pro choro *dici potest; Melech enim verbo Hebræo*, chorus *significatur.* Item infra: *Et hîc est*, intellectûs Æman Israëlitæ, *quod in tituli hujus ultimo positum est.*

℣. 2. Accinunt August. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Nicetio, Spicil. to 3. p. 3. c. Græc. hab. ἡμέρας... καὶ ἐν νυκτὶ, &c. Psalt. Moz. delet *in*, ante vocem *die.*

℣. 3. Ita Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Corb. Ita quoque Ambros. l. de Jos. c. 3. to. 1. 486. f. usque ad verbum *inclina.* Aug. tollit vocem ult. *Domine*, quam tamen Græc. retinet. Abest in edd. Ald. & Compl.

℣. 4. Sic habet Cassiod. cum Psalt. Rom. & Mozar. detractâ unâ præp. *à*, ante vocem *malis.* Rom. Martian. tollit etiam *in*, ante *inferno.* Ambros. l. 3. de fide, to. 2. 501. f. Vulgatæ succinit ad verbum, & Græco. Similiter Aug. in hunc Ps. nisi quòd leg. *quoniam*, & addit *in*, post 2. *mea.*

℣. 5. Vulgatæ accedit Ambros. in Luc. to. 1. 1410. f. 1533. a. & l. 3. de fide, to. 2. 501. f. & l. de fide resur. col. 1161. c. & epist. 63. col. 1048. e. Item Cassiod. cum Psalt. Rom. August. verò in hunc Ps. legit: *Deputatus sum cum descendentibus in lacum*, &c. ut sup. Hieron. in Isai. 14. to. 3. 159. e. *Assimilatus sum cum descendentibus in lacum.* Gr. Προσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαινόντων, &c.

℣. 6. Ambr. in Ps. 118. to. 1. 989. b. *Sicut vulnerati dormientes projecti in monumentis, quorum non meministi ampliùs: & quidem ipsi de..... repulsi sunt.* Ita quoque hab.

Vulgata hod.	*Hebr.*	Versio antiqua.
pulcris, quorum non es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt.	*in sepulcro, quorum non recordaris amplius: & qui à manu tua abscisi sunt.*	projecti in monumento, quorum non es memor amplius: & quidem ipsi de manu tua expulsi sunt. *Ex Ms. Sangerm.*
7. Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, & in umbra mortis.	*Posuisti me in lacu novissimo: in tenebris, in profundis.*	7. Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, & in umbra mortis.
8. Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.	*Super me confirmatus est furor tuus, & cunctis fluctibus tuis afflixisti me. Semper.*	8. In me confirmatus est furor tuus: & omnes elationes tuas super me induxisti. Diapsalma.
9. Longè fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi.	*Longè fecisti notos meos à me: posuisti me abominationem eis;*	9. Longè fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi.
Traditus sum, & non egrediebar: 10. oculi mei languerunt præ inopia.	*Clausum, & non prodeuntem: oculus meus infirmatus est ab afflictione.*	Traditus sum, & non egrediebar: 10. oculi mei languerunt præ inopia.
Clamavi ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.	*Vocavi te Domine tota die: expandi ad te palmas meas.*	Clamavi ad te Domine Deus meus tota die: extendi manus meas ad te.
11. Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?	*Nunquid mortuis facies mirabilia: aut gigantes surgent, & confitebuntur tibi? Semper.*	11. Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici exsuscitabunt, & confitebuntur tibi?
12. Nunquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?	*Nunquid narrabitur in sepulcro misericordia tua: veritas tua in perditione?*	12. Nunquid enarravit aliquis in sepulcro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditionem?
13. Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & justitia tua in terra oblivionis?	*Nunquid noscentur in tenebris mirabilia tua, & justitia tua in terra quæ oblivioni tradita est?*	13. Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & justitia tua in terra?
14. Et ego ad te Domine clamavi: & manè oratio mea præveniet te.	*Ego autem ad te Domine clamavi, & manè oratio mea præveniet te.*	14. Et ego clamabo ad te Domine: & manè oratio mea præveniet te.
15. Ut quid Domine repellis orationem meam: avertis faciem tuam à me?	*Quare Domine abjicis animam meam: abscondis faciem tuam à me?*	15. Ut quid Domine repulisti animam meam: avertisti faciem tuam à me?
16. Pauper sum ego, & in la-	*Pauper ego, & ærumnosus ab*	16. Inops sum ego, & in

Notæ ad Versionem antiquam.

Cassiod. cum Psalt. Rom. excepto ult. *expulsi sunt.* In Corb. sic: *Sicut vulnerati dorm. projecti in sepulcro, quorum non meministi amplius: & quidem ipsi de manu*, &c. August. in hunc Ps. *Tanquam* (inf. *Velut*) *vulnerati dorm. in sepulcro, quorum non meministi adhuc: & ipsi expulsi sunt de manu tua.* Brev. Moz. *Et sicut vulnerati dormientes in monumentis, quorum non meministi amplius: & ipsi de manu tua expulsi sunt.* Auct. l. de promiss. p. 3. col. 180. b. *In mortuis liber, & sicut vulnerati dormientes projecti in monumentis.* Gr. Ὡσεὶ τραυματίαι ἐῤῥιμμένοι καθεύδοντες ἐν τάφῳ, ὧν οὐκ ἐμνήσθης ἔτι· καὶ αὐτοὶ..... ἀπώσθησαν.

℣. 7. Psalt. Rom. cum Moz. hab. *tenebris*, non *tenebrosis.* Similiter Ambros. l. de Jos. c. 3. to. 1. 489. a. & Cassiod. in hunc Ps. cæt. ut in Vulg. Apud August. in eund. Ps. *Posuerunt me in lacu inferiore, vel potiùs*, in lacu infimo; *sic enim est in Græco:* dein, *in tenebrosis*, &c. Hieron. in Isai. 14. to. 3. p. 159. e. *Posuerunt me in lacum novissimum.* Gr. ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ· ἐν σκοτεινοῖς, καὶ, &c.

℣. 8. Psalt. Rom. & Corb. cum Cassiod. *In me confirmata est ira tua: & omnes elationes tuas super me induxisti.* Ita etiam in Mozarab. præter vocem *fluctus*, loco *elationes tuas*; in Carnut. *elevationes tuas*; in Mediol. *elationes tuas.* Ap. Aug. in hunc Ps. col. 929. c. d. f. *In me confirmata est indignatio tua; vel*, inquit, *sicut alii codices habent*, ira tua; *vel sicut alii*, furor tuus. *Quod enim Græcè positum est* θυμὸς, *diversè interpretati sunt nostri: nam ubi Græci codices habent* ὀργὴ, *ibi* iram *Latinè dicere nullus fere dubitavit Interpres; ubi autem* θυμὸς *positum est, plerique non putaverunt* iram *esse dicendam, cùm magni auctores Latinæ eloquentiæ de Philosophorum Græcorum libris etiam hoc* iræ *nomine verterint in Latinum: neque de hac re diutiùs disputandum est; cui tamen si & nos aliud nomen adhibere debemus, tolerabiliùs* indignationem *dixerim, quàm* furorem. Tum addit: *& omnes suspensiones tuas; vel sicut quidam sunt interpretati*, omnes fluctus tuos; *aut sicut alii*, omnes elationes tuas super me induxisti. Græc. Ἐπ᾽ ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου· καὶ πάντας τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ᾽ ἐμέ. Exinde sequitur Διάψαλμα, quod etiam habetur in Psalt. Rom. & Corb.

℣. 9. Sic est in Psalt. Rom. & Gr. Sic etiam apud August. & Cassiod. in hunc Ps. sicut apud Ambros. in Psal. to. 1. 646. f. 863. b. 931. c. 965. d.

℣. 10. Psalt. Rom. cum Moz. *Oculi mei infirmati sunt præ inopia. Clamavi ad te Domine tota die: expandi manus meas ad te.* Itidem in Corb. præter unum *extendi*, pro *expandi.* Item in Mediolan. & Carnut. *infirmati sunt*; sicut apud Cassiod. Apud August. *Oculi mei infirmati sunt ab inopia. Et clamavi ad te Domine tota die: expandi manus meas ad te;* Mss. plerique *extendi.* Apud Cyprian. l. 2. Testim. p. 294. a. *Exclamavi ad te Domine tota die: extendi ad te manus meas.* In Gr. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἠσθένησαν ἀπὸ πτωχείας. Καὶ ἐκέκραξα πρὸς σὲ Κύριε ὅλην τὴν..... διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς, &c.

℣. 11. Sic in Psalt. Corb. Moz. & ap. August. in hunc Ps. In Rom. & ap. Cassiod. *resuscitabunt.* Apud Ambros. l. de lapsu virg. to. 2. 318. f. *suscitabunt.* In Gr. ἀναστήσουσι. In Psalt. Corb. hìc ponitur *Diapsalma.*

℣. 12. Psalt. Rom. Vulgatæ congruit, nisi quòd hab. *Nunquid enarrabit*, cum Cassiodoro. Mozar. *Nunquid narrabit quis in monumento miseric. tuam, & verit. tuam in perditionem?* Corb. *Nunquid enarrabit aliquis in monumento miseric. tuam, aut veritatem tuam in perditione?* August. in eund. Ps. *Nunquid enarrabit quis*, &c. ut in Vulg. Gr. Μὴ διηγήσεταί τις ἐν τάφῳ..... καὶ τὴν..... ἐν τῇ ἀπωλείᾳ;

℣. 13. Psalt. Mozarab. *aut justitia tua in terra oblita?* Rom. cum Cassiod. *aut justitia tua in terra oblivionis?* Carnut. & Corb. cum August. *in terra oblita?* Mediolan. *in terra oblitterata?* Gr. καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ἐν γῇ ἐπιλελησμένῃ;

℣. 14. August. & Cassiod. Vulgatæ suffragantur cum Psalt. Rom. & Gr.

℣. 15. Psalt. Mediolan. similiter hab. *Ut quid Dom. repulisti animam meam?* August. verò in hunc Ps. *Ut quid Domine repulisti orationem meam: avertis faciem*, &c. Cassiod. cum Psalt. Rom. Vulgatæ congruit. Gr. Ἱνατί Κύριε ἀπωθεῖς τὴν προσευχήν μου· ἀποστρέφεις, &c. Ms. autem Alex. cum edd. Ald. & Compl. τὴν ψυχήν μου.

℣. 16. Sic est in Psalt. Rom. & ap. Cassiod. præter unum *egens*, pro *inops.* Item in Mozar. *egens*; extremò verò, *exaltatus autem, & humiliatus sum.* In Corb. *Egens sum ego, & in laboribus..... exaltatus sum autem, humiliatus sum & confusus.* Apud August. in eund. Ps. *Inops sum ego*,

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. laboribus à juventute mea : exaltatus autem, humiliatus ſum & confuſus.	*adoleſcentia: portavi furorem tuum, conturbatus ſum.*	boribus à juventute mea : exaltatus autem, humiliatus ſum & conturbatus.
17. Super me pertranſierunt iræ tuæ : & terrores tui conturbaverunt me.	*Super me tranſierunt iræ tuæ : terrores tui oppreſſerunt me.*	17. In me tranſierunt iræ tuæ : & terrores tui conturbaverunt me.
18. Et circumierunt me ſicut aqua tota die : circumdederunt me ſimul.	*Circumdederunt me quaſi aqua tota die : vallaverunt me pariter.*	18. Circumdederunt me ſicut aqua tota die : circumdederunt me ſimul.
19. Elongaſti à me amicum, & notos meos à miſeria.	*Longè feciſti à me amicum & ſodalem : notos meos abſtuliſti.*	19. Elongaſti à me amicum, & proximum, & notos meos à miſeria.

Notæ ad Versionem antiquam.

& in laborib..... humiliatus ſum & conturbatus ; melioris notæ Mſs. *& confuſus* : attamen infra, priori lectioni favent Auguſtini iſta : *nec exaltati, humiliabimur & conturbabimur.* In Gr. Πτωχός εἰμι ἐγώ..... ὑψωθεὶς δὲ, ἐταπεινώθην καὶ ἐξηπορήθην.

℣. 17. Pſalt. Rom. Corb. & Mozar. cum Caſſiod. *In me pertranſierunt*, &c. ut in textu. Apud Auguſt. ut in Vulg. In Gr. Ἐπ' ἐμὲ διῆλθον, &c.

℣. 18. Pſalt. Mozarab. *Circuierunt me ſicut aqua*, &c. Corb. *Circumierunt me ſicut aquam*, &c. Caſſiod. *Circumierunt me ſicut aqua*, &c. Auguſt. *Circumdederunt*, &c. In Gr. Ἐκύκλωσάν με, &c.

℣. 19. Pſalt. Rom. addit *& proximum*, cum Caſſiod. Aug. verò leg. *Longè feciſti à me amicum, & notos meos*, &c. editt. adnectunt ibid. *& proximum* ; ſed hoc abeſt à Mſs. ſicut à Gr. LXX. Aldin. tamen & Compl. retinent καὶ πλησίον, καὶ τοὺς..... ἀπὸ ταλαιπωρίας. In Brev. Mozarab. *præ miſeria.*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 1. Intellectûs Teman Iſtrahelitæ. LXXXVIII.	*Eruditio Ethan Ezraitæ. LXXXIX.*	1. Intellectus Ethan Ezrahitæ. LXXXVIII.
2. Miſericordias tuas Domine in æternum cantabo.	*Miſericordias Domini in æternum cantabo :*	2. Miſericordias Domini in æternum cantabo.
In generationem & progeniem & pronunciabo veritatem tuam in ore meo.	*In generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.*	In generationem & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.
3. Quoniam dixi : In æternum miſericordia tibi ædificabitur in cœlis : præparabitur veritas tua.	*Quia dixi : Sempiterna miſericordia ædificabitur : cœlos fundabis, & veritas tua in eis.*	3. Quoniam dixiſti : In æternum miſericordia ædificabitur in cœlis : præparabitur veritas tua in eis.
4. Diſpoſui teſtamentum meum electis meis, juravi David ſervo meo : 5. uſque in æternum præparabo ſemen tuum.	*Percuſſi fœdus cum electo meo, juravi David ſervo meo : uſque in æternum ſtabiliam ſemen tuum,*	4. Diſpoſui teſtamentum electis meis, juravi David ſervo meo : 5. uſque in æternum præparabo ſemen tuum. 2. *Reg.* 7. 12.
Et ædificabo in generatione & progeniem ſedem tuam. Diapsalma.	*Et ædificabo in generatione & generatione thronum tuum.* Semper.	Et ædificabo in generationem & generationem ſedem tuam.
6. Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine, & veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.	*Et confitebuntur cœli mirabilia tua Domine, & veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.*	6. Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine : etenim veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.
7. Quoniam quis in nubibus æquabitur dominus : aut quis ſimilis erit Domino inter filios Dei ?	*Quis enim in nube æquabitur Domino : aſſimilabitur Domino in filiis Dei ?*	7. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino : ſimilis erit Deo in filiis Dei ?
8. Deus, honorificandus in	*Deus, inclytus in arcano ſancto-*	8. Deus, qui glorificatur in con-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *Intellectûs Æthan Iſraëlitæ.* Idem Auguſt. l. de civit. Dei, to. 7. 472. c. *ipſi Æthan.* Pſalt. Rom. *Intellectûs Etham Iſraëlitæ.* Mozarab. *Intellectûs Etham Ezraitæ* ; Corb. *Æthan Ezraitæ.* Gr. Συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ.

℣. 2. Sic in Pſalt. Rom. Moz. & apud Caſſiod. præter ſeqq. *In generatione & progenie pronunciabo.* In Corb. *Miſeric. tuas Domine in æt. cantabo tibi. In generationem & progeniem pronunciabo verit.* &c. Apud Auguſt. ſimiliter : *Miſeric. tuas Domine* ; reliq. ut in Vulg. Ita quoque in Pſalt. Mediolan. & Carnut. & Gr. Apud Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1120. a. hæc pauca : *In generationem & generationem annuntiabunt veritatem tuam.*

℣. 3. Pſalt. Rom. & Mozar. Vulgatæ congruunt, niſi quòd ambo tollunt ult. *in eis*, ut ſup. Deeſt pariter in Mediolan. Carnut. & Gr. nec legitur apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. At ubique conſtanter punctum figitur poſt verbum *ædificabitur*, præterquam in Pſalt. Rom. Fabri. Ubique etiam, *quoniam dixiſti*, abſque ſeq. *tibi.* In Corb. tamen ſic eſt : *tibi ædificabitur : in cœlis præparabitur veritas tua.*

℣. 4. Aug. & Caſſiod. delent *meum*, cum Pſalt. Rom. & Gr. reliqua ut ſupra.

℣. 5. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. *Et ædificabo in ſæculum ſæculi ſedem tuam* ; Corb. *in ſæculum & ſæculum.* Apud Auguſt. ut in Vulg. nec aliter in Gr. Subjicitur pariter ibid. Διάψαλμα, ſicut in Pſalt. Rom. & Corb. deeſt tamen in Gr. Alex. ac edd. Ald. & Compl. de more.

℣. 6. Sic habet Pſalt. Rom. cum Corb. & Moz. Ita etiam Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. In Mſ. tamen Alex. καὶ γὰρ τὴν ἀλήθειαν, &c. ut in Vulg.

℣. 7. Ita legunt Ambroſ. l. 4. de fide, to. 2. 549. f. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. ac Moz. uno excepto aut altero, *æquabitur Domino*, paulòque poſt, *Deo*, pro *Domino.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. ſic : *& quis ſimilis erit Domino in filiis Dei ?* inf. *aut quis ſimilis erit Dño inter filios Dei.* Sic etiam in Pſalt. Corb. In ed. Rom..... τῷ Κυρίῳ· καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ ; In Mſ. Alex. deeſt καὶ τίς, ſicut in edd. Ald. & Compl.

℣. 8. Auguſt. in hunc Pſ. *Deus, glorificandus in conſilio juſtorum : magnus & terribilis in omnes qui in circ.* &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Deus, qui glorificatur in conſilio* (Rom. *concilio*) *ſanctorum : magnus & metuendus ſuper omnes*, &c. Brev. Mozarab. *magnus & metuendus in omnibus*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
ſilio ſanctorum : magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu ejus ſunt.	*rum nimio, & terribilis in cunctis qui circa eum ſunt.*	conſilio ſanctorum : magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu ejus ſunt. *Ex Mſ. Sangerm.*
9. Domine Deus virtutum quis ſimilis tibi? potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.	*Domine Deus exercituum, quis ſimilis tibi? fortiſſime Domine, & veritas tua in circuitu tuo.*	9. Dominus Deus virtutum quis ſimilis tibi? potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.
10. Tu dominaris poteſtati maris : motum autem fluctuum ejus tu mitigas.	*Tu dominaris ſuperbiæ maris, & elationes gurgitum ejus tu comprimis.*	10. Tu dominaberis poteſtatis maris : motum autem fluctuum ejus tu mitigas.
11. Tu humiliaſti ſicut vulneratum, ſuperbum : in brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.	*Tu confregiſti quaſi vulneratum, ſuperbum : in brachio fortitudinis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.*	11. Tu humiliaſti ſicut vulneratum, ſuperbum : & in virtute brachii tui diſparſiſti inimicos tuos.
Gen. 2. 8. 12. Tui ſunt cœli, & tua eſt terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundaſti : 13. aquilonem & mare tu creaſti.	*Tui ſunt cœli, & tua eſt terra; orbem & plenitudinem ejus tu fundaſti ea : aquilonem & dexteram tu creaſti.*	12. Tui ſunt cœli, & tua eſt terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundaſti : 13. * aquilonem & mare tu creaſti. ** Mſ. aquilone.*
* Thabor & Hermon in nomine tuo exſultabunt : 14. tuum brachium cum potentia.	*Thabor & Hermon nomen tuum laudabunt : tuum brachium cum fortitudine.*	Thabor & Hermon in nomine tuo exſultabunt : 14. tuum brachium cum potentia.
Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua : 15. juſtitia & judicium præparatio ſedis tuæ.	*Roboretur manus tua, & exaltetur dextera tua : juſtitia & judicium firmamentum throni tui.*	Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua : 15. juſtitia & judicium præparatio ſedis tuæ.
Miſericordia & veritas præcedent faciem tuam : 16. beatus populus, qui ſcit jubilationem.	*Miſericordia & veritas præcedent faciem tuam : beatus populus, qui novit jubilum.*	Miſericordia & veritas præeunt ante faciem tuam : 16. beatus populus, qui ſcit jubilationem.
Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, 17. & in nomine tuo exſultabunt tota die : & in juſtitia tua exaltabuntur.	*Domine, in lumine vultus tui ambulabunt : in nomine tuo exſultabunt tota die, & in juſtitia tua exaltabuntur :*	Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, 17. & in nomine tuo exſultabunt tota die : & in tua juſtitia exaltabuntur.
18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es : & in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum.	*Quia gloria fortitudinis eorum tu es, & in voluntate tua elevabis cornu noſtrum :*	18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es : & in bona voluntate tua exaltabitur cornu noſtrum.
19. Quia Domini eſt aſſumptio noſtra, & ſancti Iſraël regis noſtri.	*Quia à Domino eſt protectio noſtra, & à ſancto Iſraël rege noſtro.*	19. Quoniam Domini eſt adſumptio, & ſancti Iſraël regis noſtri.
20. Tunc locutus es in viſione ſanctis tuis, & dixiſti : Poſui adjutorium in potente : & exaltavi electum de plebe mea.	*Tunc locutus es per viſionem ſanctis tuis, & dixiſti : Poſui adjutorium ſuper robuſtum : exaltavi electum de populo.*	20. Tunc locutus es in aſpectu filiis tuis, & dixiſti : Poſui adjutorium ſuper potentem : exaltavi electum de plebe mea.

Notæ ad Versionem antiquam.

qui, &c. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 651. c. *magnus & horrendus* : tum addit : *In Græco inveniſſe vos dicitis*, φοβερός, *quod ſignificat*, terribilis, timendus, formidandus : *ego puto id ipſum ſignificare &* horrendum. Gr. hod. Ὁ Θεὸς ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων· μέγας καὶ φοβερὸς ἐπὶ πάντας, &c.

℣. 9. Auguſt. & Caſſiod. unà cum Pſalt. Rom. legunt : *Domine Deus*, &c. ut in Vulg. Ita quoque in Græco.

℣. 10. Pſalt. Mozar. *Tu dominaris poteſtatem maris*, &c. Hieron. in Iſai. 52. to. 3. col. 371. b. *Tu dominaris fortitudini maris : & commotionem fluctuum ejus tu mitigas.* Aug. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ accinunt. Gr. Σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης· τὸν δὲ σάλον, &c.

℣. 11. Concordant Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Moz. quibus favet Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. verò ſic : *& in brachio virtutis tuæ ;* ut etiam in Græco.

℣. 12. Sic habet Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. 38. e. cum Pſalt. Rom. & Moz. præter unum *orbem terrarum.* Itidem Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 734. d. Gr. τὴν οἰκουμένην.

℣. 13. Ambroſ. l. 3. Hexa. col. 38. e. *aquilonem & mare tu creaſti.* Auguſt. in hunc Pſ. *aquilonem & maria tu creaſti. Thabor & Hermon*, &c. Mſs. nonnulli *Hermonim ;* al. quidam, *Hermoniim.* Caſſiod. *aquilonem & mare tu fundaſti*, &c. Gr. τὸν βοῤῥᾶν καὶ θάλασσαν σὺ ἔκτισας, &c.

℣. 14. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Auguſt. verò in eund. Pſ. *Confirmetur manus tua*, &c. Gr. Κραταιωθήτω ἡ χείρ σου, &c.

℣. 15. Ita Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. In Rom. & Moz. *Miſeric. & veritas præibunt ante faciem tuam.* Ap. Caſſiod. *præibunt faciem tuam.* Gr. προπορεύσονται πρὸ προσώπου σου.

℣. 16. Sic Hilar. in Pſ. 65. col. 174. e. cum Pſalt. Rom. Auguſt. verò in hunc Pſ. *Beatus populus ſciens jubilationem*, &c. Caſſiod. in eund. Pſ. & præf. in Pſal. pag. 2. a. *Beatus populus, qui intelligit jubilationem.* Græc. ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν.

℣. 17. Sic in Pſalt. Rom. & Moz. ut & apud Auguſt. in hunc Pſ. In Corb. *& in tua juſtitia lætabuntur.* Caſſiod. Vulgatæ conſonat, & Græco. Ambroſ. l. 2. de Spir. S. c. 8. to. 2. col. 648. e. leg. *in nomine tuo exſultabimus.*

℣. 18. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ accedunt cum Pſalt. Rom. In Mediol. ſic : *& in tua juſtitia exaltabitur cornu noſtrum.* In Carnut. & Corb. *& in nomine tuo exaltabitur*, &c. In Græco : καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ, &c.

℣. 19. Sic eſt in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. In Moz. verò, *Quoniam Domini eſt protectio, & ſancti*, &c. In Corb. *Quia Domini eſt adſumptio, ſancti Iſraël regis noſtri.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Quon. Domini eſt ſuſceptio, & ſancti*, &c. Apud Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 181. e. *Domini eſt aſſumptio, & ſancti Iſraël regni noſtri.* In Gr. Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ ἀντίληψις, καὶ, &c. ut in Vulg.

℣. 20. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. Corb. & Moz. poſito uno &, ante verbum *exaltavi.* Sic etiam Hilar. in Pſ. 69. col. 232. e. ab his, *Poſui adjut.* &c. ſed in Luc. col. 1330. f. legit, *& exaltavi electum de populo meo ;* in Pſ. verò 1. col. 14. *de plebe mea :* item in Pſalmum 131. col. 455. c. *Poſui adjutorium meum ſuper potentem : & exaltavi electum de plebe mea :* ſimiliter in Pſ. 143. col. 560. d. ſed abſque voce *meum*, poſt *adjutorium ;* vide etiam l. 2. & 3. de fide, to. 2. col. 477. d. 502. a.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.
21. Et inveni David ſervum meum : & in oleo ſancto meo unxi eum.	*Inveni David ſervum meum : oleo ſancto meo unxi eum.*	21. Inveni David ſervum meum : oleo ſancto meo unxi eum. 1. *Reg.* 16. 1. 12. *Act.* 13. 22.
22. Manus enim mea auxiliabitur ei : & brachium meum confortabit eum.	*Cum quo manus mea firma erit, & brachium meum roborabit eum.*	22. Manus enim mea auxiliabitur ei : & brachium meum confortabit eum.
23. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit eum.	*Non decipiet inimicus eum, & filius iniquitatis non affliget eum.*	23. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.
24. Et mactabo inimicos ejus à facie ejus : & odientes eos in fuga vertam.	*Sed concîdam ante faciem ejus hoſtes illius, & qui eum oderunt percutiam.*	24. Et concîdam à facie ipſius inimicos ejus : & odientes eum in fugam convertam.
25. Et veritas mea, & miſericordia mea cum ipſo : & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.	*Veritas autem mea, & miſericordia mea cum eo : & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.*	25. Et veritas mea, & miſericordia mea cum ipſo : & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.
26. Et ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus.	*Et ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus.*	26. Et ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus.
27. Ipſe invocavit me : Pater meus es tu : Deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ :	*Ipſe invocabit me : Pater meus es tu : Deus meus, & fortitudo ſalutis meæ.*	27. Ipſe invocabit me : Pater meus es tu : Deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ :
28. Et ego primogenitum ponam illum excelſum apud reges terræ.	*Ego autem primogenitum ponam eum excelſum regibus terræ.*	28. Et ego primogenitum ponam illum excelſum præ regibus terræ.
29. In æternum ſervabo ei miſericordiam meam : & teſtamentum meum fidele ipſi.	*In æternum cuſtodiam ei miſericordiam meam, & pactum meum fidele ei.*	29. In æternum ſervabo illi miſericordiam meam : & teſtamentum meum fidele ipſi.
30. Et ponam in ſæculum ſæculi ſemen ejus, & ſedem ejus ſicut dies ſæculi.	*Et ponam perpetuum ſemen ejus, & thronum ejus ſicut dies cœli.*	30. Et ponam in ſæculum ſæculi ſemen ejus, & thronum ejus ſicut dies cœli.
31. Si dereliquerint filii ejus legem meam : & in judiciis meis non ambulaverint :	*Si dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint :*	31. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam : & in judiciis meis non ambulaverint :

Notæ ad Versionem antiquam.

Auguſt. in hunc Pſ. *Tunc locutus es in aſpectu filiis tuis, & dixiſti : Poſui adjut. ſuper potentem : exaltavi electum de populo meo.* Sic etiam hab. Auct. op. imp. in Matth. hom. 2. p. 18. e. *Tunc locutus es in aſpectu filiis tuis, & dixiſti.* Vigil. Tapſ. l. 5. cont. Eutych. p. 68. a. *exaltavi elect. de populo meo.* De hoc autem, *ſanctis tuis*, Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 654. a. ita ſcribit : *In Græco*, filiis tuis, *inveniſſe vos dicitis....* ſed in Κοινῇ *tantùm pro* ſanctis, filios *reperi.* In ed. Rom. Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου..... Ἔθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν· ὕψωσα, &c.

℣. 21. Sic Hilar. in Pſ. 1. col. 14. & in Pſ. 69. col. 232. e. & in Pſ. 138. col. 511. e. detracto duplici & ; præterea in Pſ. 143. col. 560. d. tollit *in*, ante vocem *oleo* ; & in Pſ. 131. col. 455. c. hab. *linivi eum.* Sic etiam Ambroſ. in Luc. 3. to. 1. 1328. b. 1330. e. & epiſt. 46. to. 2. 987. a. cum Brev. Mozarab. Accinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. In Pſalt. Rom. deeſt *in*, ſicut apud Ambroſ. l. de apol. Dav. to. 1. 721. a. Apud Hieron. in Iſai. 55. to. 3. 403. a. *in miſericordia ſancta unxi eum.* In Pſalt. Corb. *& in oleo ſancto linivi eum.*

℣. 22. Ita legit Hilar. in Pſ. 131. 138. 139. & 143. col. 455. d. 511. e. 530. d. 558. c. 560. e. Ita etiam Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Gr. In Mozarab. & Corb. *confortavit.*

℣. 23. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Corb. & Moz. Rom. verò hab. *non nocebit ei :* ſimiliter in Miſſali Rom. ad Grad. 1. Mart. Pont. Apud Hilar. in Pſ. 131. & 138. col. 455. d. 511. e. ſic : *non adjiciet nocere eum :* & in Pſ. 139. col. 530. d. *non adjiciet nocere ei.* Hieron. in Iſai. 57. to. 3. 415. f. leg. *non apponet ut affligat eum.* Auguſt. in hunc Pſ. *Non proficiet ;* ultimòque, *non apponet nocere ei.* In Græco : Οὐκ ὠφελήσει..... οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν.

℣. 24. Pſalt. Rom. cum Corb. & Moz. *Et concîdam inimicos ejus à facie ipſius* (Corb. *ejus ;*) reliqua ut in Vulg. Sic etiam Hilarius in Pſ. 131. col. 455. d. & Caſſiod. in hunc Pſ. At Auguſt. in eund. *Et concîdam inim. ejus à facie illius : & eos, qui oderunt eum, fugabo.* In Gr. Καὶ συγκόψω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς..... καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν τροπώσομαι.

℣. 25. Similiter hab. Hilar. in Pſ. 131. col. 455. d. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr. Auguſt. in eund. Pſ. leg. *cum ipſo eſt :* at l. 17. de civit. Dei, to. 7. col. 472. d. delet *eſt.*

℣. 26. Sic Hilar. in Pſ. 131. col. 455. d. Ambroſ. in Luc. 3. to. 1. 1330. b. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. quibus accedunt Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 27. Itidem in Pſalt. Corb. Sic etiam in Rom. excepto verbo *invocabit.* In Gr. ἐπικαλέσεταί. Similiter habent Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item Hilar. in Pſ. 131. col. 455. d. rurſus infra in Pſ. 143. col. 560. e. ſed delet *me*, ſicut *&*, ante *ſuſceptor :* in Pſalm. verò 1. n. 14. tollit hoc, *Deus meus.* Ambroſ. epiſt. 46. to. 2. 987. a. *Ipſe vocabit me : Pater meus es tu : Deus ſalutis meæ :* at in Luc. 3. to. 1. 1330. b. *Ipſe invocabit me.*

℣. 28. Sic hab. Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Carnut. & Corb. Ita quoque in Mozarab. niſi quòd ponitur *&*, ante *excelſum.* Rom. Vulgatæ congruit, cum Caſſiodoro. Cypr. verò l. 2. Teſtim. p. 284. c. legit, *altiſſimum apud reges terræ.* Hilar. in Pſ. 69. & 131. col. 232. e. 455. d. *excelſum ſuper reges terræ :* & in Pſ. 143. col. 560. e. *ſuper omnes reges terræ.* Gr. ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς. Aquila, ὕψιστον τοῖς, &c.

℣. 29. Ita legit Cypr. l. 2. Teſtim. p. 284. c. niſi quòd hab. in fine *illi*, non *ipſi ;* Gr. αὐτῷ. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. nil differunt à textu vet. nec etiam Pſalt. Rom. Apud Hilar. in Pſ. 131. & 143. col. 455. e. 560. e. id unum variat, *illi*, pro *ei.*

℣. 30. Pſalt. Rom. hab. *ſedem ejus, & thronum ejus ſicut dies cœli.* Corb. *ſemen ejus, & ſemen ejus ſicut*, &c. Mozarab. *ſedem ejus, & thronus ejus*, &c. Similiter Ambroſ. de apol. Dav. to. 1. 713. c. *thronus ejus ſicut dies cœli :* at in Luc. 3. col. 1330. b. Vulgatæ ſuffragatur cum Auguſt. & Caſſiod. Apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 284. c. deeſt poſterior iſte verſiculus ; cæt. ut ſup. Apud Hilar. in Pſ. 131. col. 455. d. *ſemen ejus, & thronum ejus ſicut dies cœli.* Ita quoque in Græco.

℣. 31. Accinunt magno conſenſu Cyprian. l. 2. Teſtim. p. 284. c. Hilar. in Pſ. 131. p. 455. e. Hieron. ep. ad Dam. to. 4. p. 157. e. necnon Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Cypr. tamen ep. 7. p. 13. c. & l. de lapſ. p. 183. b. delet hoc, *filii ejus :* & Aug. epiſt. 29. to. 2. col. 51. b. legit : *Si reliquerint filii ejus..... & in præceptis meis non ambul.* Auct. l. ad Novat. hæret. p. 437. f. *Si dereliquerint filii ejus legem meam : & in mandatis meis non ambulaverint.* Gr. Ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν οἱ υἱοὶ... καὶ τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσι.

Ex Mſ. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
32. Si juſtitias meas profanaverint : & mandata mea non cuſtodierint :	*Si cæremonias meas profanaverint, & præcepta mea non cuſtodierint :*	32. Si juſtitias meas profanarint : & mandata mea non cuſtodierint :
33. Viſitabo in virga iniquitates eorum : & in verberibus peccata eorum.	*Viſitabo in virga ſcelera eorum, & in plagis iniquitates eorum.*	33. Viſitabo in virga iniquitates eorum : & in verberibus peccata eorum.
34. Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo : neque nocebo in veritate mea :	*Miſericordiam autem meam non auferam ab eo, nec mentiar in veritate mea :*	34. Miſericordiam verò meam non auferam ab eo : neque decipiam in veritate mea :
35. Neque profanabo teſtamentum meum : & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.	*Non violabo pactum meum, & quod egreſſum eſt de labiis meis non mutabo.*	35. Neque profanabo teſtamentum meum : & quæ proficiſcuntur per labia mea non ſpernam ; & quæ procedunt de labiis meis non faciam inrita.
36. Semel juravi in ſancto meo, ſi David mentiar : 37. ſemen ejus in æternum manebit.	*Semel juravi in ſancto meo, ne David mentiar : ſemen ejus in æternum erit.*	36. Semel juravi in ſancto meo, ſi David mentiar : 37. ſemen ejus in æternum manebit.
2. Reg. 7. 16. — 38. Et thronus ejus ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum : & teſtis in cœlo fidelis.	*Et thronus ejus ſicut ſol in conſpectu meo : ſicut luna ſtabilietur in æternum, & teſtis in cœlo fidelis.* SEMPER.	38. Et ſedes ejus ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum : & teſtis in cœlo fidelis. DIAPSALMA.
39. Tu verò repuliſti & deſpexiſti : diſtuliſti Chriſtum tuum.	*Tu autem repuliſti & projeciſti : iratus es adversùs Chriſtum tuum.*	39. Tu verò repuliſti, & pro nihilo duxiſti, & neglexiſti nos : & diſtuliſti Chriſtum tuum.
40. Evertiſti teſtamentum ſervi tui : profanaſti in terra ſanctuarium ejus.	*Attenuaſti pactum ſervi tui : profanaſti in terra diadema ejus.*	40. Evertiſti teſtamentum ſervi tui : profanaſti in terram ſanctitatem ejus.
41. Deſtruxiſti omnes ſepes ejus:	*Diſſipaſti omnes macerias ejus :*	41. Deſtruxiſti omnes

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 32. In Pſalt. Sangerm. ponitur negatio ante *profanaverint*, ſed aperto mendo, quod abſtulimus. In Pſalt. enim Rom. Corb. & Mozar. conſtanter : *Si juſtificationes meas profanaverint : & mand. mea non cuſtod.* Similiter ap. Hilar. in Pſ. 131. col. 455. d. & Auguſt. in hunc Pſ. ac ep. 29. to. 2. col. 51. b. Ambroſ. verò l. de pœnit. to. 2. 405. f. Vulgatæ congruit cum Caſſiod. imo Hilarius ipſe juxta Mſs. plures. Apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 284. c. ſic : *Si juſtificationes meas profanaverint : & præcepta mea non obſervaverint :* itidem epiſt. 7. p. 13. c. & l. de lapſ. p. 183. b. Sic etiam hab. Auct. l. ad Novat. p. 437. f. excepto ult. *cuſtodierint*, pro *obſerv.* In Gr. Ἐὰν τὰ δικαιώματά μου βεβηλώσωσι· καὶ τὰς ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσι.

℣. 33. Sic in Pſalt. Rom. eſt, & ap. Caſſiod. Cyprianus verò l. 2. & 3. Teſtim. p. 284. 320. b. c. cum Auct. l. ad Novat. p. 437. f. ita legit : *Viſitabo in virga facinora eorum : & in flagellis delicta eorum :* ita rurſum Cypr. epiſt. 7. & 52. p. 13. c. & 73. a. & l. de lapſ. p. 183. b. Item Auguſt. ep. 29. to. 2. 51. b. at in hunc Pſ. ſcribit *iniquitates*, non *facinora*. Similiter Ambroſ. in Luc. 10. to. 1. 1425. b. ſicut epiſt. 70. to. 2. 1064. c. & l. 1. de pœnit. col. 405. f. Hilar. autem in Pſ. 131. col. 455. e. *Viſitabo in virga injuſtitias eorum : & in verberibus peccata eorum.* Auct. etiam op. imp. in Matth. hom. 19. p. 90. e. leg. *Viſitabo in virga injuſtitias eorum.* Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. 513. b. *Viſitabo in virga iniquitates eorum : & in flagellis peccata eorum :* ſimiliter in Iſai. 13. to. 3. 151. f. & in Ezech. 9. col. 752. c. at epiſt. ad Damaſ. to. 4. 157. e. *& in flagellis injuſtitias eorum.* In Pſalt. Corb. & Moz. *& in flagellis peccata ipſorum.* In Gr..... τὰς ἀνομίας αὐτῶν· καὶ ἐν μάστιξι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, Mſ. Alex. cum Ald. & Compl. ἀδικίας.

℣. 34. Ita legit Hilar. in Pſ. 131. col. 455. f. uno excepto *diſpergam*, pro *auferam*. Cypr. l. 2. & 3. Teſtim. p. 284. c. & 320. b. necnon ep. 7. & 52. p. 13. c. 73. a. *Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis.* Ambroſ. l. 1. de pœnit. to. 2. 405. f. *non diſperdam ab eis.* Hieron. in Iſai. 13. & 63. to. 3. col. 151. f. 471. d. & in Ezech. 9. col. 752. c. *non auferam ab eis :* itidem epiſt. ad Damaſ. to. 4. 157. e. at quæſt. Hebr. to. 2. 513. b. ſic : *Veruntamen miſeric. meam non auferam ab eis.* Auct. quæſt. ap. Auguſt. to. 3. q. 112. col. 114. g. *non movebo ab eis.* Auguſt. ipſe in hunc Pſ. *Miſericordiam verò meam non diſpergam ab eo*, &c. ut in Vulg. paulò inf. *ab eis ;* ſed addit : *Et quidem hoc nonnulli codices habent, ſed emendatiores non habent.* Unde ipſe in explic. priorem lectionem præfert, *ab eo :* & in epiſt. 29. to. 2. 51. b. legit, *non auferam*, cum Pſalt. Moz. quod etiam add. *ab eo ;* Mediolan. & Carnut. *ab eis :* ſtatim Mediolan. *neque nocebo eis ;* Carnut. *neque decipiam.* Corb. *Miſeric. verò meam non diſpergam ab eis : neque decipiam*, &c. Rom. ut in Vulgata. Græc. Τὸ δὲ ἔλεός μου οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπ' αὐτοῦ· οὐδὲ μὴ ἀδικήσω, &c.

℣. 35. Verſiculus intermedius aliubi non legitur, neque in Pſalt. Rom. neque in Gr. nec apud Hilar. in Pſ. 131. col. 455. f. qui Vulgatæ congruit, unà cum Caſſiod. in hunc Pſ. Aug. tantùm, loco *non faciam inrita*, legit, *non reprobabo.* Similiter Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 20. col. 144. c. *non reprobabo.*

℣℣. 36. 37. Concinunt Hilar. in Pſ. 131. col. 455. f. Ambroſ. in Luc. 3. to. 1. 1316. e. 1330. b. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. & Gr.

℣. 38. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Corb. Succinit Hilar. in Pſ. 69. col. 232. f. niſi quòd hab. *& ſicut luna perfecta manet in æternum :* itidem in Pſ. 131. col. 455. f. at in Pſ. 143. col. 560. e. tollit verbum *manet.* Ambr. epiſt. 23. to. 2. col. 882. a. leg. *in æternum manebit*, cum Brev. Moz. Ap. Caſſiod. ut in Vulg. & Gr. Sequitur pariter *Diapſalma* in Pſalt. Rom. Corb. & in eodem Græco.

℣. 39. Pſalt Rom. & Moz. cum Caſſiod. *Tu verò repuliſti, & ſpreviſti : & diſtuliſti Chriſt. tuum.* Corb. *repuliſti, & ſpreviſti : diſtuliſti*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Tu verò repuliſti, & ad nihilum deduxiſti : diſtuliſti Chriſt.* &c. ita rurſum l. 17. de civit. Dei, to. 7. col. 473. c. niſi quòd hab. *deduxiſti Domine.* Ambroſ. triplici loco triſariam variat : videlicet l. 3. de fide, to. 2. col. 511. d. legit : *Tu autem repuliſti, & ad nihilum redegiſti : diſtuliſti Chr. tuum :* inf. col. 518. a. *Tu verò repuliſti Domine, & pro nihilo habuiſti : diſtuliſti Chr.* &c. demum in Pſ. 43. to. 1. col. 923. b. ſic : *Tu verò repuliſti pro nihilo Domine : diſtuliſti Chr. tuum.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 2. p. 18. e. *Tu verò repuliſti, & pro nihilo deduxiſti : & diſtuliſti Chriſtum tuum.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 654. a. ita ſcribit : *In Græco* ἐξουδένωσας *inveniſſe vos dicitis : unius litteræ mutatio quantum vobis fecit errorem ! non enim* reſpexiſti, *ſed* deſpexiſti, & pro nihilo duxiſti, *interpretati ſumus.* In ed. Rom. Σὺ δὲ ἀπώσω, καὶ ἐξουδένωσας· ἀνεβάλου τὸν, &c.

℣. 40. Sic Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. 923. b. & l. 3. de fide, to. 2. 518. a. excepto uno *in terra.* Item Auguſt. in hunc Pſ. & l. 17. de civit. Dei, to. 7. col. 473. f. cum Pſalt. Corb. Ita etiam Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. & Moz. excepto verbo *avertiſti*, quod etiam ferunt Mſs. quidam Auguſt. In Gr. Κατέστρεψας..... ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ. Similiter hab. Mozar. *in terram.*

℣. 41. *Spes* haud dubiè, pro *ſepes*, lapſu calami, legitur in autographo Sangerm. In Pſalt. quippe Rom. Corb. &

Ex Mſ. Sangerm. * Mſ. ſpes.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
* ſepes ejus : poſuiſti munitiones ejus in formidinem.	*poſuiſti munitiones ejus pavorem.*	poſuiſti firmamentum ejus formidinem.
42. Diripuerunt illum omnes tranſeuntes viam : factus eſt in opprobrium vicinis ſuis.	*Diripuerunt eum omnes qui tranſeunt per viam : factus eſt opprobrium vicinis ſuis.*	42. Diripuerunt eum omnes tranſeuntes viam : factus eſt opprobrium vicinis ſuis.
43. Exaltaſti dexteram inimicorum ejus : ſuperlætificaſti omnes inimicos ejus.	*Elevaſti dexteram hoſtium ejus : lætificaſti omnes inimicos illius.*	43. Exaltaſti dexteram deprimentium eum : lætificaſti omnes inimicos ejus.
44. Avertiſti adjutorium gladii ejus : & non es auxiliatus ei in bello.	*Nam & avertiſti robur gladii ejus, & non ſublevaſti eum in prælio.*	44. Avertiſti adjutorium gladii ejus : & non es auxiliatus ei in bello.
45. Diſſolviſti à deſtructione illum : & ſedem ejus in terram eliſiſti.	*Quieſcere feciſti munditiam ejus, & thronum illius in terra detraxiſti.*	45. Deſtruxiſti eum ab emundatione : & ſedem ejus in terram colliſiſti.
46. Minoraſti dies ſedis ejus : perfudiſti eum confuſione. Diapsalma.	*Abbreviaſti dies adoleſcentiæ ejus : operuiſti eum ignominiâ.* Semper.	46. Minoraſti dies temporis ejus : perfudiſti eum confuſione.
47. Uſquequo Domine avertes te in finem : exardeſcit ſicut ignis ira tua?	*Uſquequo Domine abſconderis in finem : ſuccendetur quaſi ignis indignatio tua?*	47. Uſquequo Domine avertis in finem : exardeſcet ſicut ignis ira tua?
48. Memorare quæ mea ſubſtantia : non enim vanè conſtituiſti omnes filios hominum.	*Memento mei de profundo : alioquin quare fruſtra creaſti filios hominum?*	48. Memorare quæ mea ſubſtantia : nunquid enim vanè conſtituiſti omnes filios hominum?
49. Quis eſt homo, qui vivet, & non videbit mortem? aut quis eruit animam ſuam de manibus inferi? Diapsalma.	*Quis eſt vir qui vivat, & non videat mortem : ſalvans animam ſuam de manu inferi?* Semper.	49. Quis eſt homo, qui vivet, & non videbit mortem : eruet animam ſuam de manu inferi?
50. Ubi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ, ſicut juraſti David in veritate tua?	*Ubi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine, quas juraſti David in veritate tua?*	50. Ubi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine, ſicut juraſti David in veritate tua? 2. Reg. 7. 11.
51. Memor eſto Domine opprobrii ſervorum tuorum (quod continui in ſinu meo) multarum gentium.	*Recordare Domine opprobrii ſervorum tuorum : portavi in ſinu meo omnes iniquitates populorum.*	51. Memor eſto Domine opprobrii ſervorum tuorum (quod continui in ſinu meo) multarum gentium.
52. Quod exprobraverunt inimici tui Domine, quod exprobraverunt commutationem Chriſti tui.	*Quibus exprobraverunt inimici tui Domine : quibus exprobraverunt veſtigia Chriſti tui.*	52. Quod exprobraverunt inimici tui Domine, quod exprobraverunt commutationem Chriſti tui.

Notæ ad Versionem antiquam.

Moz. ſic : *Deſtruxiſti omnes macerias ejus : poſuiſti munitiones ejus formidinem.* Similiter hab. Auguſt. in hunc Pſ. & l. 17. de civit. Dei, to. 7. col. 473. f. niſi quòd hoc ult. loco legit *in formidinem*, cum Caſſiod. & Pſalt. Corb. In Mediol. etiam & Carnut. *munitiones ejus.* Item Græcè : Καθεῖλες πάντας τὺς φραγμὺς αὐτῦ· ἔθυ τὰ ὀχυρώματα αὐτῦ δειλίαν.

℣. 42. Ambroſius l. 3. de fide, to. 2. col. 511. d. *& factus eſt in opprobrium vicinis ſuis.* Ita quoque ap. Caſſiod. ſicut in Pſalt. Rom. & Corb. ſed abſque præced. *&.* Moz. hab. *vicinis noſtris.* Auguſt. ut in Vulg. cui etiam Græc. conſonat.

℣. 43. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. Mediol. & Carnut. cum Caſſiod. excepto uno *lætificaſti.* Auguſt. pariter leg. *inimicorum ejus ;* dein verò, *jocundaſti omnes inimicos ejus ;* Brev. Mozarab. *adverſarios ejus.* Græc..... τῶν ἐχθρῶν αὐτῦ (Alex. Ald. & Compl. τῶν θλιβόντων αὐτῦ·) εὔφρανας πάντας τὺς ἐχθρὺς αὐτῦ.

℣. 44. Sic in Pſalt. Rom. & apud Caſſiod. Auguſt. verò in eund. Pſ. leg. *& non es opitulatus ei in bello.* Brev. Moz. vitiosè, *& non eſt auxiliatus.* Gr. καὶ ὐκ ἀντελάβυ αὐτῦ, &c.

℣. 45. Pſalt. Mediol. & Carnut. cum Caſſiod. *Diſſolviſti eum ab emundatione*, &c. ut in Vulg. Similiter hab. Aug. in eund. Pſ. niſi quòd delet *&*, ante *ſedem.* Pſalt. Rom. cum Mozarab. *Diſſolviſti eum..... & ſedem ejus in terra colliſiſti.* Corb. *Diſſolviſti eum ab inmundatione : & ſemen ejus in terra conliſiſti.* Græc. Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμῦ αὐτόν· τὸν θρόνον αὐτῦ εἰς τὴν γῆν κατέῤῥαξας.

℣. 46. Ita Pſalt. Carnut. & Corb. Aug. verò in hunc Pſ. *Minuiſti dies ſedis ejus*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Minoraſti dies temporum ejus.* Ed. Rom. Ἐσμίκρυνας τὰς ἡμέρας τῦ θρόνυ αὐτῦ· Mſ. autem Alex. cum edd. Ald. & Compl. τῦ χρόνυ. In his duabus editt. deeſt *Diapſalma ;* ſequitur verò in ed. Rom. ſicut in Pſalt. Rom. & Corb.

℣. 47. Pſalt. Corb. *Uſquequo Dom. avertis te in finem : exardeſcit ſicut*, &c. Rom. cum Moz. *Uſquequo Domine iraſceris in finem : exardeſcit velut ignis*, &c. Rom. *ſicut ignis.* Auguſt. in hunc Pſ. *Quouſque Domine avertêris in finem : exardeſcet*, &c. Similiter in Pſalt. Mediolan. *avertêris ;* in Carnut. *avertis te.* Apud Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. Ἕως πότε Κύριε ἀποστρέφῃ εἰς τέλος· ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ, &c.

℣. 48. Pſalt. Rom. *Memorare Domine quæ mea ſubſt.* &c. ut in Vulg. niſi quòd delet inf. *omnes ;* tollit pariter Mozarab. *omnes*, cum Corb. ſed Moz. initio habet : *Memorare quæ ſit mea ſubſt.* Corb. *Memorare quæ eſt*, &c. Ambroſ. l. 3. de fide, to. 2. 518. a. *Memento Domine quæ eſt ſubſt. mea.* Similiter apud Auguſt. in hunc Pſ. detracto uno *Domine ;* exinde, *non enim vanè*, &c. ut in textu. Apud Caſſiod. *Memorare Domine*, &c. ut in Vulg. In Gr. Μνήσθητι τίς ἡ ὑπόστασίς μυ· μὴ γὰρ..... πάντας τὺς, &c.

℣. 49. Accinunt Ambr. in Luc. 9. to. 1. 1411. f. & S. Paulinus epiſt. 40. p. 243. b. ad hoc uſque, *aut quis.* Similiter hab. Auguſt. in hunc Pſ. ſed addit, *eruet animam ſuam de manibus inferni*, minimè repetito eo, *aut quis.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Quis eſt homo, qui vivit..... aut quis eruet... de manu inferi?* Corb. *aut quis eruet anim. ſuam de manibus inferni?* Gr. Vulgatæ congruit. *Diapſalma* quoque ibidem ſubſequitur, ſicut in Pſalt. Rom. & Corb.

℣. 50. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. addito uno *Domine*, ad vocem *antiquæ.* Sic etiam hab. Auguſt. in eund. Pſ. cum Mozarab. uno excepto *quas juraſti ;* ita rurſum Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 11. col. 474. f. niſi quòd leg. *Ubi ſunt miſerationes tuæ*, &c. Ap. Hilar. in Pſ. 143. col. 560. e. *ſicut juraſti*, &c. In Gr. Πῦ ἐστι τὰ ἐλέη σῦ τὰ ἀρχαῖα Κύριε, ἃ ὤμοσας, &c.

℣. 51. Hilarius in Pſ. 143. col. 560. e. *Memor eſto Domine opprobrii ſervi tui*, &c. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. *Memor eſto opprobrii ſervorum tuorum*, &c. Aug. *Memento Domine opprobrii ſervor.* &c. Gr. Μνήσθητι Κύριε..... τῶν, &c.

℣. 52. Concordant Hilar. in Pſ. 143. col. 560. e. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Græco.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
53. Benedictus Dominus in æternum : fiat, fiat.	*Benedictus Dominus in sempiternum : amen, & amen.*	53. Benedictus Dominus in æternum : fiat, fiat.	*Ex Ms. Sangerm.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 53. Sic habet Ambros. in Ps. 40. to. 1. 883. a. Item Cassiod. cum Psalt. Rom. August. verò in eund. Ps. *Benedictio Domini in æternum*, &c. Græc. Εὐλογητὸς Κύριος, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
1. Oratio Moysi hominis Dei. LXXXIX.	*Oratio Mosi viri Dei. XC.*	1. Oratio Moysi hominis Dei. LXXXIX.	*Ex Ms. Sangerm.*
DOmine, refugium factus es nobis, à generatione in generationem.	*DOmine, habitaculum factus es nobis, in generatione & generatione.*	* DOmine, refugium factus es nobis, in sæculum & sæculum.	
2. Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis; à sæculo & usque in sæculum tu es Deus.	*Antequam montes nascerentur, & parturiretur terra, & orbis; à sæculo & usque in sæculum tu es Deus.*	2. Priusquam montes fierent, & firmaretur terra, & orbis terrarum; à sæculo usque in sæculum tu es.	
3. Ne avertas hominem in humilitatem : & dixisti : Convertimini filii hominum.	*Convertes hominem usque ad contritionem, & dices : Revertimini filii Adam.*	3. Ne avertas hominem in humilitatem : & dixisti : Convertimini filii hominum.	
4. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præteriit,	*Quia mille anni in oculis tuis, sicut dies hesterna quæ pertransiit,*	4. Quoniam mille anni ante oculos tuos Domine, sicut dies unus; sicut * hesterna dies, quæ præteriit,	* *Ms.* externa.
Et custodia in nocte, 5. quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.	*Et vigilia nocturna. Percutiente te eos, somnium erunt :*	Et sicut custodia in nocte, 5. quæ pro nihilo habentur, anni eorum erunt.	
6. Manè sicut herba transeat, manè floreat, & transeat : vespere decidat, induret, & arescat.	*Manè quasi herba pertransiens : manè floruit, & abiit; ad vesperam conteretur, atque siccabitur.*	6. Manè sicut herba transeat, manè floreat, & transeat : vespere decidat, induret, & arescat.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣ 1. Hieron. epist. ad Cypr. ait : *Sciendum quòd Psalmi istius juxta Hebr. titulus sit*, Oratio Moysi viri Dei : *juxta LXX.* Oratio Moysi hominis Dei. Idem legitur tit. ap. Aug. & Cassiod. necnon in Psalt. Rom. & Corb. Veruntamen Aug. hujus Ps. auctorem esse Moysen non concedit, cui magis placet ut totum Psalt. Davidi tribuatur. Contrà Hieron. in ep. ad Cypr. to. 2. col. 695. a. non solùm hujus Ps. sed & subsequentium nonnullorum auctorem scribit Moysen : *Moyses*, inquit, *non solùm nobis reliquit quinque libros Genes. Exod. Levit. Num. & Deut. sed undecim quoque Psalmos ab octogesimo nono, cujus principium est*, Domine, refugium factus es nobis, *usque ad nonagesimum nonum, qui inscribitur*, Psalmus in confessione. Hæc nota est nov. editoris oper. S. Hilarii p. 2. Vide ibid. S. Hilarii sententiam de auctore Psalmorum. In Græco : Προσευχὴ τοῦ Μωυσῆ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ· al. Μωύσεως ἀνθρώπου· al. τῷ Μωυσῇ ἀνθρώπῳ, &c.

* Hieron. epist. ad Cyprian. to. 2. col. 696. totum hunc Psalmum refert, & secundùm Hebraïcum, & secundùm LXX. Ita verò LXX. Interpretes habere dicit : *Domine, refug. factus es nobis, in omni generatione & generatione* : & in ep. ad Ephes. l. 1. to. 4. 325. f. *in generatione & generationem*; August. *in generatione & generatione.* Cassiod. cum Psalt. Rom. *à generatione & progenie.* Sic etiam in Missali Rom. ad Grad. Dom. 6. post Pent. & Sabbati IV. Temp. Quadrag. In Psalt. Corb. *in progeniem & generationem.* Gr. ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ· Sym. ἐν ἑκάστῃ γενεᾷ. Ap. Ambros. prior tantùm versiculi pars legitur, tum in Ps. 45. to. 1. 928. f. tum l. 3. de fide, to. 2. 503. b.

℣. 2. Ambr. l. 3. de fide, to. 2. 508. e. sic habet cum Cassiod. *Priusquam montes fierent, & formaretur orbis terræ; à sæculo & usque in sæculum tu es.* Ita etiam in Psalt. Corb. detracto uno *usque.* Aug. in eund. Ps. *& formaretur terra, & orbis terræ; & à sæculo usque in sæculum tu es* : tum addit : *Alii codices habent quod de uno verbo Græco expressum est*, fingeretur terra : subinde sic : *Convenientiùs diceretur*, ab æterno in æternum : *non enim* à sæculo *Deus, qui est ante sæcula; aut* usque in sæculum, *cujus est finis, cùm sit ille sine fine : sed ex ambiguo verbo Græco fit plerumque in Scripturis, ut vel* sæculum *pro* æterno, *vel* æternum *pro* sæculo, *ponat Latinus Interpres.* Hieron. in epist. ad Ephes. l. 1. to. 4. 325. f. legit : *Antequam montes firmarentur, & fieret terra, & orbis terrarum* : epist. verò ad Cypr. to. 2. 696. b. ita refert ex LXX. *Antequam montes firmarentur, & fingeretur terra, & orbis; à sæculo*, &c. ut in Vulgata. Tum addit : *Hunc locum quidam prava distinctione subvertunt, maximè hi qui volunt ante fuisse animas, quàm homo in sexti diei numero conderetur. Ità enim legunt atque distinguunt :* Domine, refug. fact. es nobis, à generatione in generationem, priusquam montes firmarentur, & fingeretur terra, & orbis : *ut scilicet postea consequatur :* à sæculo & usque in sæculum tu es Deus..... *Nos autem, ut proposuimus, lectionem ita debemus distinguere :* Antequam montes firmarentur, & fingeretur terra, & orbis terrarum; à sæculo & usque in sæculum tu es Deus. Subinde : *Pro eo quod Latinus Interpres posuit*, à sæculo usque in sæculum..... *rectiùs interpretabimur*, à sempiterno usque ad sempiternum : & epist. ad Sun. & Fret. col. 654. b. ait : *Et dicitis quòd in Græco non sit* Deus, *quod apud eos deesse manifestum est; nam & Hebraïcum habet, & omnes alii Interpretes; & LXX. similiter transtulerunt*, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ ὁ Θεός. In ed. tamen Rom. sic : Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν, καὶ τὴν οἰκουμένην· καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ· Alex. Ald. & Compl. καὶ ἕως. Abest pariter *Deus* à Psalt. Mediol. Rom. & Moz. In posterioribus etiam duobus est *orbis terræ;* in Rom. *aut formaretur;* in Moz. *& formaretur*, absque conjunct. *&*, post *sæculo.*

℣. 3. Ita August. & Cassiod. cum Psalt. Rom. & Gr. Mozarab. verò hab. *in humilitate.* Hieron. epist. ad Cyprian. ut sup. in textu.

℣. 4. Psalt. Rom. *Quon. mille anni ante oculos tuos, sicut dies hesterna, quæ præteriit, & sicut custodia in nocte.* Item in Mediol. Carnut. & ap. Cassiod. *& sicut custodia in nocte;* in Moz. *& sicut vigilia in nocte.* In Corb. *sicut dies hesterna, quæ præteriet, sicut custod.* &c. Apud Aug. in hunc Ps. *Quoniam mille... tuos, tanquam dies hest. quæ præteriit;* subinde, *dies hesternus est, qui præteriit :* & infra, *dies unus, qui præt. sicut vigilia in nocte.* Ambr. in Luc. 15. to. 1. 1464. d. *Quia mille anni in oculis Domini, sicut dies hesterna, quæ præt. & hora in nocte :* & in Luc. 9. col. 1412. f. ait : *Mille enim anni in conspectu Dei, tanquam dies una.* Cassiod. in Ps. 6. p. 27. b. *Ante conspectum ejus mille anni sicut dies unus.* Gaud. Brix. serm. 10. p. 960. d. *Quoniam mille anni ante oc. tuos, sicut dies unus.* Gr. Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου (Alex. Ald. & Compl. add. Κύριε,) ὡς ἡ ἡμέρα ἡ ἐχθὲς, ἥτις διῆλθε, καὶ φυλακὴ ἐν νυκτί.

℣. 5. Sic in Psalt. Corb. est. In Rom. verò deest *erunt.* In Moz. sic, *erunt anni eorum.* Apud. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. *anni erunt eorum.* Ap. Hieron. epist. ad Cypr. ut in Vulg. In Gr. αὐτῶν ἔτη ἔσονται.

℣. 6. Ita refert Hieron. ex LXX. nempe epist. ad Cypr. to. 2. 698. c. Similiter August. & Cassiod. cum Psalt. Mo-

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
7. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati ſumus.	*Conſumpti enim ſumus in furore tuo, & in indignatione tua conturbati ſumus.*	7. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati ſumus.
8. Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo: ſæculum noſtrum in luminatione vultus tui.	*Poſuiſti iniquitates noſtras coram te: negligentias noſtras in luce vultus tui.*	8. Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo: ſæculum noſtrum in illuminatione vultus tui.
9. Quoniam omnes dies noſtri defecerunt: & in ira tua defecimus.	*Omnes enim dies noſtri tranſierunt in furore tuo.*	9. Quoniam omnes dies noſtri defecerunt: & in ira tua defecimus.
Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: 10. dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta annis.	*Conſumpſimus annos noſtros quaſi ſermonem loquens: dies annorum noſtrorum in ipſis, ſeptuaginta anni.*	Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: 10. dies annorum noſtrorum in ipſis, ſeptuaginta anni. Eccli. 18. 8.
Si autem in potentatibus, octoginta anni: & plurimum eorum, labor & dolor.	*Si autem multum, octoginta anni: & quod amplius, labor & dolor:*	Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.
Quoniam ſupervenit manſuetudo ſuper nos, & erudiemur.	*Quoniam tranſivimus citò, & avolavimus.*	Quoniam ſupervenit manſuetudo, & corripiemur.
11. Quis novit poteſtatem iræ ejus, & præ timore iram tuam 12. dinumerare?	*Quis novit fortitudinem iræ tuæ, & ſecundùm timorem tuum indignationem tuam?*	11. Quis novit poteſtatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam 12. dinumerare?
Dexteram tuam notam fac nobis, & eruditos corde in ſapientia.	*Ut numerentur dies noſtri ſic oſtende, & veniemus corde ſapienti.*	Dexteram tuam ſic notam fac, & eruditos corde in ſapientia.
13. Convertere Domine aliquantulùm, & deprecare ſuper ſervos tuos.	*Revertere Domine: uſquequo? & exorabilis eſto ſuper ſervos tuos.*	13. Convertere Domine uſquequo? & deprecabilis eſto ſuper ſervos tuos.
14. Satiati ſumus manè miſericordiam tuam: & exſultavimus, & delectati ſumus in omnibus diebus noſtris.	*Imple nos matutinâ miſericordiâ tuâ, & laudabimus, & lætabimur in cunctis diebus noſtris.*	14. Repleti ſumus manè miſericordiâ tuâ: & exſultavimus, & delectati ſumus omnibus diebus noſtris.
15. Delectati ſumus pro die-	*Lætifica nos pro diebus, quibus*	15. Lætati ſumus pro diebus,

Notæ ad Versionem antiquam.

zarab. præter hæc, *floreat, & prætereat;* Rom. Pſalt. & *pertranſeat.* Præterea Aug. hab. *dureſcat, & areſcat;* Mozarab. *indureſcat,* &c. Corb. *Manè ſicut herba tranſeat: veſpere decidant, indurent, & areſcant.* Græc. παρέλθοι..... ἀποπέσοι, σκληρυνθείη, ϗ ξηρανθείη.

℣. 7. Hieron. epiſt. ad Cypr. col. 699. b. Vulgatæ congruit. Auguſt. verò in hunc Pſ. legit: *Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati ſumus.* Ita quoque ap. Caſſiod. & in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. hoc excepto, *in furore tuo.* In Gr. Ὅτι ἐξελίπομεν..... ϗ ἐν τῷ θυμῷ σου ἐταράχθημεν.

℣. 8. Ita Hieron. ep. ad Cypr. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. præter hoc, *in illuminatione;* Gr. εἰς φωτισμόν.

℣. 9. Sic eſt in Pſalt. Rom. & Moz. præter hoc, *& nos in ira tua.* Ap. Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. 700. a. *Quoniam dies noſtri defec. & in ira tua..... ſicut aranea meditati ſunt.* Ambroſ. verò in Pſ. 38. to. 1. 850. c. ut ſup. *ſicut aranea meditabuntur.* Auguſt. & Caſſiod. in Pſ. 89. *ſicut aranea meditabantur.* Gr. Ὅτι πᾶσαι αἱ..... ὡς ἀράχνη ἐμελέτων.

℣. 10. Similiter in Pſalt. Rom. exceptis his ult. *ſuper nos manſuetudo, & corripiemur.* Item in Mozarab. hoc inſuper excepto, *ſeptuag. anni.* Apud Ambroſ. etiam in Pſ. 38. to. 1. 850. c. *ſeptuag. anni..... & plurimum eorum, labor & dolor.* In Pſalt. Corb..... *octoginta anni: & plurimum eorum, labor & dolor. Quon. ſupervenit manſ. ſuper nos, & corripiemur.* Hieron. verò epiſt. ad Paul. to. 4. p. 2. col. 16. c. legit: *dies vitæ noſtræ ſeptuaginta anni. Si autem multùm, octoginta: quidquid reliquum eſt, labor & dolor:* & in Ezech. 26. to. 3. 879. a. *dies annorum..... octoginta anni: quidquid ſupra, labor & dolor eſt:* at in ep. ad Cypr. ubi citat ſecundùm LXX. Vulgatæ congruit, niſi quòd hab. *ſupervenit manſuet. ſuper nos;* inf. *ſuperveniet:* ad verbum autem ult. *corripiemur,* ait: *In Græco ſcriptum eſt* παιδευθησόμεθα, *quod verbum ambiguum eſt, & tam correptionem, quàm eruditionem, doctrinamque ſignificat:* & in epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 654. b. dicit: *Quod in Græco inveniſſe vos dicitis,* manſuetudo ſuper nos, *ſed & hoc ſuperfluum eſt.* Attamen Auguſt. in hunc Pſ. leg. *ſupervenit ſuper nos;* cæt. ut in Vulg. Similiter ap. Caſſiod. præter ſeqq. *& plurimum eorum, labor & dolor. Quon. ſuperveniet ſuper nos,* &c. Aug. quoque ubi ſup. obſervat quoſdam codices non habere *corripiemur,* ſed *erudiemur.*

℣. 11. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. leg. *iræ tuæ, aut præ timore iram tuam.* Hieron. verò epiſt. ad Cypr. necnon Auguſt. in hunc Pſ. cum Vulg. conſentiunt. In Gr. τῆς ὀργῆς σου, ϗ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ θυμοῦ σου.

℣. 12. Pſalt. Rom. cum Caſſiod..... *Dext. tuam Domine notam fac nobis, & eruditos corde,* &c. Sic etiam in Mozarab. præter hoc ult. *& compeditos corde.* In Corb. *Dext. tuam notam fac nobis, & eruditus corde in ſapientia.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 46. p. 194. c. *Dexteram tuam ſic notam fac mihi,* &c. Aug. in hunc Pſ. *Dexteram tuam ſic notam fac;* tum addit: *hoc enim magis habent codices Græci, non, ſicut quidam Latini,* notam fac mihi: item poſt hæc, *& compeditos corde in ſapientia,* ſubdit: *Alii codices non habent* compeditos, *ſed* eruditos: *verbum enim Græcum ita in utraque ſignificatione ſimiliter ſonat, ut una ſyllaba paululùm differat.* Idem obſervat Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. col. 703. *Ubi nos,* inquit, *interpretati ſumus,* eruditos corde in ſap. *alii tranſtulerunt* compeditos, *verbi ambiguitate decepti: ſi enim dicas* πεπεδημένους, compeditos *ſignificat.* Ed. Rom. hab. Τὴν δεξιάν σου οὕτως γνώρισον, ϗ τοὺς πεπαιδευμένους τῇ καρδίᾳ ἐν σοφίᾳ. Alex. verò cum edd. Ald. & Compl. γνώρισόν μοι, ϗ τοὺς πεπεδημένους.

℣. 13. Itidem in Pſalt. Rom. & Corb. ſicut etiam in Miſſali Rom. ad Grad. ſabbati IV. Temp. Quadrag. & Dom. 6. poſt Pent. Item *aliquantulùm,* in Pſalt. Mediolan. ut & ap. Caſſiod. tum in Mozarab. *& exorabilis eſto ſuper,* &c. Apud Hieron. epiſt. ad Cypr. ita ex LXX. *Revertere Domine: uſquequo? & exorabilis eſto ſuper,* &c. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Convertere Domine: quouſque? & deprecabilis eſto,* &c. mox ita: *Alii verbum è verbo,* deprecare, *interpretati ſunt: ſed qui ait,* deprecabilis eſto, *vitavit ambiguum, quia* deprecari *commune verbum eſt.* In Gr. Ἐπίστρεψον Κύριε· ἕως πότε; ϗ παρακλήθητι ἐπὶ τοῖς, &c.

℣. 14. Sic in Pſalt. Moz. eſt, & Corb. In Rom. verò ut in Vulg. præter hoc, *in omnibus dieb.* Similiter apud Hieron. epiſt. ad Cypr. p. 703. b. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Aug. in eund. Pſ. ita: *Repleti ſumus..... (& ſicut alii dixerunt Interpretes) Satiati ſumus manè miſeric. tuâ: & exſultavimus, & jocundati ſumus in omnibus diebus noſtris:* item epiſt. 130. to. 2. 385. b. *Satiati ſumus manè..... & jocundati ſumus in,* &c. Gr. Ἐνεπλήσθημεν τὸ πρωῒ τοῦ ἐλέους σου· ϗ ἠγαλλιασάμεθα, ϗ εὐφράνθημεν ἐν πάσαις, &c.

℣. 15. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Hieron. verò epiſt. ad Cypr. Vulgatæ ſuffragatur, ſicut Auguſt. in hunc Pſ. at epiſt. 130. to. 2. 385. b. legit: *Jocundati*

Vulgata hod.

quibus nos humiliaſti ; annis, quibus vidimus mala.

16. Reſpice in ſervos tuos, & in opera tua : & dirige filios eorum.

17. Et ſit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos, & opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos : & opus manuum noſtrarum dirige.

Hebr.

afflixiſti nos ; & annis, in quibus vidimus mala.

Appareat apud ſervos tuos opus tuum, & gloria tua ſuper filios eorum.

Et ſit decor Domini Dei noſtri ſuper nos, & opus manuum noſtrarum fac ſtabile ſuper nos : & opus manuum noſtrarum confirma.

Verſio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm.

bus, quibus nos humiliaſti ; annis, quibus vidimus mala.

16. Et reſpice ſervos tuos, & in opera tua : & dirige filios eorum.

17. Et ſit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos : & opera manuum tuarum dirige ſuper nos.

Notæ ad Verſionem antiquam.

ſumus pro diebus, &c. ut ſup. Caſſiod. in eund. Pſ. *Delectati ſumus pro diebus..... annis, in quibus vidimus mala.* Gr. Εὐφρανθείημεν ἀνθ' ὧν ἡμερῶν..... ἐτῶν, ὧν, &c.

℣. 16. Pſalt. Rom. & Corb. cum Caſſiod. *Reſpice in ſervos tuos, & in op. tua Domine*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Et reſpice in ſervos*, &c. ut in Vulg. Gr. Καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους, &c. nec addit *Domine.*

℣. 17. Sic in Pſalt. Mozarab. & Corb. ad verbum, nec plura. Sic etiam in Rom. & apud Caſſiod. uno excepto *noſtrarum*, loco *tuarum*. Abeſt pariter à Carnut. ult. verſic. de Vulg. *& opus man. noſtrarum dirige.* Auguſt. in hunc Pſ. omnia refert quæ in Vulg. ſed poſt alterum *ſuper nos*, hæc addit : *Huc uſque Pſalmum iſtum multi codices habent ; ſed in nonnullis legitur alius ultimus verſus*, & opus manuum noſtrarum dirige ; *cui verſui diligentes & docti prænotant ſtellam, quos aſteriſcos vocant, quibus ſignificant ea, quæ in Hebræo, vel aliis Interpretibus Græcis reperiuntur, in LXX. verò Interpretatione non ſunt.* In ed. Rom. hic ult. verſic. non legitur ; ſed exſtat in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Hunc etiam profert Hieron. velut ex LXX. videlicet in epiſt. ad Cypr. to. 2. 704. b.

Vulgata hod.

Laus Cantici David. XC.

1. Qui habitat in adjutorio Altiſſimi, in protectione Dei cœli commorabitur.

2. Dicet Domino : Suſceptor meus es tu, & refugium meum : Deus meus ſperabo in eum.

3. Quoniam ipſe liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero.

4. Scapulis ſuis obumbrabit tibi : & ſub pennis ejus ſperabis.

5. Scuto circumdabit te veritas ejus : non timebis à timore nocturno :

6. A ſagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris : ab incurſu, & dæmonio meridiano.

7. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis : ad te autem non appropinquabit.

Hebr.

XCI.

Qui habitat in abſcondito Excelſi, in umbraculo Domini commorabitur :

Dicens Domino : Spes mea, & fortitudo mea : Deus meus, confidam in eo.

Quia ipſe liberabit te de laqueo venantium, de morte inſidiarum.

In ſcapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub alis ejus ſperabis.

Scutum & protectio veritas ejus : non timebis à timore nocturno :

A ſagitta volante per diem, à peſte in tenebris ambulante : à morſu inſidiantis meridie.

Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis : ad te autem non appropinquabit.

Verſio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm.

* Laus Cantici ipſi David. XC.

1. Qui habitat in adjutorio Altiſſimi, in protectione Dei cœli commorabitur.

2. Dicit Domino : Suſceptor meus es tu, & refugium meum : Deus meus, & ſperabo in te.

3. Quoniam ipſe liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero.

4. In ſcapulis ſuis obumbravit tibi : & ſub pennis ejus ſperabis.

5. Scuto circumdabit te veritas ejus : non timebis à timore nocturno :

6. A ſagitta volante per diem, à negotio perambulante in tenebris : à ruina, & dæmonio meridiano.

7. Cadent à latere tuo mille, & dena millia à dextris tuis : tibi autem non adpropiabit.

Notæ ad Verſionem antiquam.

* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. *Laus Cantici David.* Gr. Αἶνος Ὠδῆς τῷ Δαυίδ.

℣. 1. Sic in Pſalt. & Miſſali Rom. ad Tract. Dom. 1. Quadrag. ut & in Gr. & ap. Caſſiod. Auguſt. verò in eund. Pſ. addit *&*, poſt vocem *Altiſſimi*. Apud Ambroſ. deeſt poſterior verſiculus. Pſalt. Corb. hab. *Qui habitat in adjutorium Altiſſimi*, &c.

℣. 2. Ita pariter, *dicit Domino*, in Pſalt. Moz. In Rom. deeſt *tu*, poſt τὸ *meus es*, ſicut in Gr. reliqua ut in Vulg. Eidem Vulg. ſuffragatur Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. f. ſicut Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Miſſali Rom. In edd. Ald. & Compl. καὶ ἐλπιῶ, *& ſperabo*, ut ſup. Ad hæc verò, *ſuſceptor meus es tu*, Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 654. b. ita ſcribit : *Et dicitis quòd in Græco* es *non habeat : ego vobis ampliùs dicam, quòd apud Hebræos, nec* es *habeat, nec* tu ; *ſed apud LXX. & apud Latinos pro εὐφωνίᾳ, & verborum conſequentiâ poſitum ſit.* Hodie in Græcorum nullo deeſt εἶ, ſed tantùm σύ.

℣. 3. Sic eſt in Pſalt. & Miſſali Rom. In Mediolan. *liberabit.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1154. e. hæc habet : *Liberate vos ex laqueo venatorum, & à verbo conturbationis.* Itidem ap. Hilarium in eund. Pſ. 118. col. 328. a. Attamen Ambroſ. l. 1. offic. to. 2. 6. a. ait : *Audiſti hodie legi : Quia ipſe liberavit me de laq. venantium, & à verbo aſpero ;* ſimiliter apud Caſſiod. Apud Auguſt. verò in eund. Pſ. *Quoniam ipſe eruet me de muſcipula venantium, & à verbo aſpero.* In Gr. Ὅτι αὐτὸς ῥύσεταί σε (Alex. με) ἐκ παγίδος θηρευτῶν, καὶ ἀπὸ λόγου ταραχώδους.

℣. 4. Pſalt. Moz. cum Carnut. & Corb. *In ſcapulis ſuis obumbrabit*, &c. Rom. cum Miſſali, ut in Vulg. Sic etiam habet Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. verò in eund. ita : *Inter ſcapulas ſuas obumbrabit tibi : & ſub alis ejus ſperabis.* Gr. Ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι· καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας, &c.

℣. 5. Ita leg. Ambr. in Pſ. 36. col. 809. f. necnon Auguſt. & Caſſiod. in Pſ. 90. cum vet. Pſalt. & Gr. Favet etiam S. Paulinus epiſt. 40. p. 250. c.

℣. 6. Accinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Pſalt. Corb. Rom. & Moz. necnon Miſſali Rom. ad Tract. Dom. 1. Quadr. Item in Mediolan. & Carnut. *à ruina.* Apud Ambroſ. in Pſ. 36. to. 1. 809. f. *Et à ſagitta volante per diem, à negot. peramb. in tenebris : ab occurſu, & dæm. merid.* Apud Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 28. e. *A ſagitta volante per diem..... ab incurſu.* S. Paulinus epiſt. 28. & 40. p. 175. a. 250. c. leg. *Et à jaculo volante per diem.* Græc. Ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας... ἀπὸ συμπτώματος, καὶ, &c.

℣. 7. Ambroſ. in Pſ. 36. to. 1. 809. f. Vulgatæ accinit cum Caſſiod. Eidem etiam favet S. Paulinus ep. 40. & 44. p. 250. c. 267. b. Similiter ap. Auguſt. in eund. Pſ. præter hoc, *& dena millia ;* quod etiam hab. S. Paulinus ep. 24. & 37. p. 160. c. 228. b. Hieron. ep. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 28. e. *& decem millia..... ad te autem non appropinquabunt.* Pſalt. Rom. cum Auct. l. de promiſſ. p. 2.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. 8. Verùm autem oculis tuis considerabis : & retributionem peccatorum videbis.	*Veruntamen oculis tuis videbis, & ultionem impiorum cernes.*	8. Veruntamen oculis tuis considerabis : & retributionem peccatorum videbis.
9. Quoniam tu es Domine spes mea : altissime posuisti refugium tuum.	*Tu enim es Domine spes mea : Excelsum posuisti habitaculum tuum.*	9. Quoniam tu es Domine spes mea : Altissimum posuisti refugium tuum.
10. Non accedent ad te mala : & flagellum non adpropiabit tabernaculo.	*Non accedet ad te malum, & lepra non appropinquabit tabernaculo tuo.*	10. Non accedet ad te malum : & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
11. Quoniam angelis suis mandavit de te : ut custodiant te in omnibus viis tuis.	*Quia angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.*	11. Quoniam angelis suis mandavit de te : ut custodiant te in omnibus viis tuis. *Matth. 4. 6. Luc. 4. 10.*
12. In manibus portabunt te : nequando offendas ad lapidem pedem tuum.	*In manibus portabunt te : ne fortè offendat ad lapidem pes tuus.*	12. In manibus portabunt te : ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.
13. Super aspidem, & basiliscum ambulabis : & conculcabis leonem & draconem.	*Super aspidem & basiliscum calcabis : conculcabis leonem & draconem.*	13. Super aspidem & basiliscum ambulabis : & conculcabis leonem & draconem.
14. Quoniam in me speravit, & liberabo eum : protegam eum, quia cognovit nomen meum.	*Quoniam mihi adhæsit, & liberabo eum : exaltabo eum, quoniam cognovit nomen meum.*	14. Quoniam in me speravit, liberabo eum : protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.
15. Invocavit me, & ego exaudiam eum : cum ipso sum in tribulatione : eripiam eum, & glorificabo eum.	*Invocabit me, & exaudiam eum, cum ipso ero in tribulatione : eruam eum, & glorificabo eum.*	15. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum : cum ipso sum in tribulatione : eripiam eum & glorificabo eum.
16. Longitudinem dierum implebo eum : & ostendam illi salutarem meum.	*Longitudine dierum implebo eum, & ostendam illi salutare meum.*	16. Longitudine dierum replebo eum : & ostendam illi salutare meum.

Notæ ad Versionem antiquam.

c. 22. p. 146. *tibi autem non appropinquabunt;* Corb. *ad te autem non adpropiabit;* Missale Rom. *tibi autem non appropinquabit.* Gr. ϗ μυϛιας ἐκ..... πρὸς σὲ δὲ ὐκ ἐγγιεῖ.

℣. 8. Vulgatæ suffragatur Ambros. in Ps. 36. col. 809. f. sicut Aug. & Cassiod. in Ps. 90. cum vet. Psalt. Missali Rom. & Græco.

℣. 9. August. & Cassiod. in hunc Ps. legunt *Altissimum*, cum vet. Psalt. & Missali Rom. In Gr. Ὅτι σὺ Κύριε ἡ..... τὸν Ὕψιστον, &c.

℣. 10. Itidem in Psalt. Moz. Corb. & Rom. excepto uno *tabernac. tuo.* In Rom. *non appropinquabit.* Mediolan. quoque & Carnut. hab. *Non accedent ad te mala;* sicut August. & Cassiod. in hunc Ps. reliqua ut in Vulg. Gr. Οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακά.

℣. 11. Similiter habet Tichonius, reg. 1. p. 50. b. ut & August. & Cassiod. in hunc Ps. cum vet. Psalt. & Gr. August. tamen in 1. Joh. to. 3. p. 2. col. 842. f. legit, *ut suscipiant te in omnibus*, &c.

℣. 12. Sic in Psalt. Corb. est. In Mozar. verò, *ne nunquam offendas*, &c. In Psalt. & Missali Rom. *ne unquam*, &c. In Mediolan. & Carnut. *nequando*, &c. Tichonius reg. 1. p. 50. b. legit : *In manibus ferent te : ne offendas ad*, &c. S. Paulinus epist. 28. p. 175. a. *ne usquam offendas*, &c. August. in hunc Ps. *In manibus tollent te : nequando offendas*, &c. Cassiod. *portabunt te : ne unquam offendas*, &c. Gr. Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε· μήποτε, &c.

℣. 13. Accinunt Iren. l. 3. c. 23. p. 222. b. Ambros. Hexa. 6. to. 1. 126. f. & inf. col. 639. c. 756. d. Item Hilar. in Matth. col. 619. c. nisi quòd utitur verbo *calcare.* Ap. Tichon. August. & Cassiod. ut sup. in textu. Sic etiam in vet. Psalt. necnon Missali Rom. & Gr. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 718. c. *Super aspidem, & basilisc. incedes : & conculc.* &c.

℣. 14. Ita in Psalt. Corb. excepto uno *sperabit.* Tichonius reg. 1. p. 50. b. leg. *Quoniam in me speravit, eripiam eum : protegam eum, quoniam*, &c. August. in hunc Ps. *Quoniam in me sper. eruam eum*, &c. Cassiod. ut in Vulg. cui etiam favent Psalt. & Missale Rom. Gr. ϗ ῥύσομαι αὐτόν, &c.

℣. 15. Sic est in Psalt. Rom. ad verbum. Ita quoque leg. Tichon. reg. 1. p. 50. b. excepto *eo*, pro *ipso*. Brev. Moz. *Invocavit me, & ego..... cum ipso ero in tribulat. & eripiam eum*, &c. Hilar. in Ps. 138. & 139. col. 516. c. 530. d. *cum ipso sum in tribul.* Cassiod. cum Missali Rom. *Invocabit me, & ego*, &c. ut in textu. Psalt. Corb. *Invocavit me, & ego exaudiam : cum ipso sum*, &c. August. in eund. Ps. *Invocabit me, & ego exaudiam eum : cum ipso sum..... & eximam eum, & glorificabo eum.* Gr. Ἐπικαλέσεται πρὸς μὲ, ϗ..... μετ' αὐτοῦ εἰμι..... ϗ ἐξελοῦμαι αὐτὸν, ϗ, &c. In edd. Ald. & Compl. deest ϗ, ante ἐξελοῦμαι.

℣. 16. Ita legit Psalt. Corb. Tichonius verò reg. 1. p. 50. b. *Longitudine dierum adimplebo eum*, &c. ut in Vulg. Itidem Cassiod. cum Brev. Moz. necnon Psalt. & Missali Rom. Ap. Aug. ut in Vulg. In Gr. Μακρότητι.....ἐμπλήσω αὐτὸν, &c.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Ms. Sangerm. Psalmus Cantici, 1. In die sabbati. XCI.	*Psalmus Cantici In die sabbathi. XCII.*	Psalmus Cantici, 1. In die sabbati. XCI.
2. Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo Altissime :	*Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo Altissime :*	2. Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo Altissime :
3. Ad prædicandam manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem ;	*Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, & fidem tuam in nocte ;*	3. Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem ;

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic Hilar. in hunc Ps. col. 235. e. cum Cassiod. Psalt. Rom. & Corb. Apud August. *Psalmus Cantici, In diem sabbati;* sic etiam in Gr. In Breviar. Mozarab. *Psalmus Cantici David, Primâ sabbati.*

℣. 2. Eodem modo legunt Hilarius, August. & Cassiod. in hunc Ps. cum vet. Psalt. Item Nicetius c. 3. Spicil. to. 3. pag. 4. b. S. Pacianus verò epist. 3. p. 313. b. *Bonum est exomologesim facere Deo.* Græc. Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ, &c.

℣. 3. Vulgatæ respondent August. & Cassiod. in hunc Ps. cum vet. Psalt. In Gr. Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωῒ, &c. ut in Lat.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
4. In decachordo, pſalterio; cum cantico, in cithara.	*In decachordo, & in pſalterio; in cantico, in cithara.*	4. In decachordo, & pſalterio; cum cantico, & cithara.
5. Quia delectaſti me Domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exſultabo.	*Quoniam lætificaſti me Domine in opere tuo: in facturis manuum tuarum laudabo.*	5. Quia delectaſti me Domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exſultabo.
6. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.	*Quàm magnificata ſunt opera tua Domine! ſatis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.*	6. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.
7. Vir inſipiens non cognoſcet: & ſtultus non intelliget hæc.	*Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget iſtud.*	7. Vir inſipiens non cognoſcet: & inſenſatus non intelliget ea.
8. Cùm exorti fuerint peccatores ſicut fœnum: & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem:	*Germinaverunt impii quaſi fœnum, & floruerunt omnes qui operantur iniquitatem,*	8. Dum exuruntur peccatores ſicut fœnum: & proſcultati ſunt eum, qui operantur iniquitatem:
Ut intereant in ſæculum ſæculi: 9. tu autem Altiſſimus in æternum Domine.	*Ut conterantur uſque in ſempiternum: tu autem Excelſus in æternum Domine.*	Ut intereant in æternum, & in ſæculum ſæculi: 9. tu autem Altiſſimus in æternum Domine.
10. Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: & diſpergentur omnes, qui operantur iniquitatem.	*Ecce inimici tui Domine, ecce inimici tui peribunt: & diſſipabuntur omnes, qui operantur iniquitatem.*	10. Quoniam ecce inimici tui à te peribunt: & iniſpargentur omnes, qui operantur injuſtitiam.
11. Et exaltabitur ſicut unicornis cornu meum: & ſenectus mea in miſericordia uberi.	*Et exaltabitur quaſi monocerotis cornu meum, & ſenectus mea in oleo ubere.*	11. Et exaltabitur ſicut unicornix cornu meum: & ſenectus mea in miſericordia pingui.
12. Et deſpexit oculus meus inimicos meos: & in inſurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.	*Et reſpiciet oculus meus inſidiantes mihi: de his, qui conſurgunt adversùm me, malignantibus audiet auris mea.*	12. Et reſpexit oculus tuus inimicos meos: & inter inſurgentes in me malignantes audient aures tuæ.
13. Juſtus ut palma florebit: ſicut cedrus Libani multiplicabitur.	*Juſtus ut palma florebit: ut cedrus in Libano multiplicabitur.*	13. Juſtus ſicut palma floriet: & ſicut cedrus, quæ in Libano eſt, multiplicabitur.
14. Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri florebunt.	*Tranſplantati in domo Domini, in atriis Dei noſtri germinabunt.*	14. Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri florebunt.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Ita in Pſalt. Corb. eſt. Sic etiam in Rom. & ap. Caſſiod. detracto uno &, poſt *decachordo*. Ambroſ. in Pſ. 40. col. 883. Vulgatæ favet, cum Auguſt. & Gr. In Brev. Mozarab. ſic: *In decem chordarum pſalterio; cum cant. & cithara.*

℣. 5. Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. 671. c. *Quoniam delectaſti me Dom..... & in operib. man. tuarum delectabor.* Auguſt. in hunc Pſ. *Quia jocundaſti me Dom.* &c. ut in Vulg. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. eidem Vulgatæ congruit ad verbum. Gr. Ὅτι εὔφρανάς με..... ἀγαλλιάσομαι.

℣. 6. Sic habent Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. In Corb. ſolo, *Quàm multiplicata ſunt opera*, &c. In Gr. Ὡς ἐμεγαλύνθη..... σφόδρα ἐβαθύνθησαν οἱ διαλογισμοί σου.

℣. 7. Pſalt. Rom. cum Corb. *Vir inſipiens non cognoſcit* (Corb. *cognoſcet*:) *& ſtultus non intelligit ea.* Ambroſ. in Pſ. 39. to. 1. 863. d. *Vir inſipiens non cognoſcit ea: & ſtultus non intelligit hæc.* Auguſt. in hunc Pſ. *Vir imprudens non cognoſcet: & ſtultus non intelliget ea.* Sic etiam apud Caſſiod. *non intelliget ea.* Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 31. p. 130. e. *Vir inſipiens non cognoſcit: & ſtultus non intelligit.* In Gr. Ἀνὴρ ἄφρων οὐ γνώσεται· καὶ ἀσύνετος οὐ συνήσει ταῦτα.

℣. 8. Pſalt. Corb. *Dum exurentur peccatores ſicut fœnum: & proſcultati ſunt omnes, qui operantur iniquit. ut inter. in ſæculum ſæculi, & ultra.* Similiter hab. Auct. op. imp. in Matth. hom. 31. p. 130. e. *Cùm exurentur peccatores ſicut fœnum.* Pſalt. verò Rom. cum Caſſiod. *Cùm exorientur peccatores..... & apparuerint omnes*, &c. ut in Vulg. Auguſt. in eund. Pſ. *Cùm exoriuntur peccatores ſicut..... & proſpexerint omnes, qui*, &c. ut in Vulg. Pſalt. quoque Mediolan. & Moz. hab. *& proſpexerint omnes;* Carnut. *& proſcultata ſunt omnes.* Gr. Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι τοὺς..... καὶ διέκυψαν πάντες, &c. ut in Vulg.

℣. 9. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *in æternum es Domine.* In Græco, εἰς τὸν αἰῶνα Κύριε.

℣. 10. Mendum redolet vox iſta, *iniſpargentur;* legendum fortè *diſpargentur*, ut habetur in Pſalt. Corb. & Moz. In utroque etiam ſicut in Rom. & Carnut. non repetitur iſtud, *quoniam ecce inimici tui;* nec additur *à te*, cujus loco Rom. ponit *Domine.* Huic Pſalt. favet Caſſiod. in hunc Pſ. Aug. quoque legit cum Gr. *Quoniam ecce inimici tui peribunt: & diſpergentur omnes, qui oper. iniquitatem.* Cæleſtinus I. epiſt. 25. to. 1. Conc. col. 1216. d. alludens dicit: *Jam dudum quippe inimici Dei diſperguntur: & pereunt qui operantur iniquitatem.*

℣. 11. Pſalt. Rom. Vulgatæ conſonat cum Caſſiodoro. Mozar. ſcribit *unicornium.* Auguſt. *unicornis;* ultimòque *in miſeric. pingui.* Item *pingui* ap. S. Paulinum, ep. 23. p. 127. a. at infra epiſt. 24. *uberi.* In Gr. μονοκέρωτος..... ἐν ἐλέῳ (al. ἐλαίῳ) πίονι.

℣. 12. Pſalt. Corb. *Et reſpexit oculus tuus inimicos meos: & inſurgentes in me malignantes audiet auris mea.* Rom. verò cum Caſſiod. *Et reſpexit oculus meus inimicos meos: & inſurgentes in me malignantes audivit auris mea;* Rom. Fabri, *auris tua.* Item in Mediolan. & Carnut. *Et reſpexit;* in Moz. *Et reſpiciet oculus meus inim. meos: & inſurgentibus*, &c. ut in Vulg. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Et reſpexit oculus meus in inimicis meis: & in eis, qui inſurgunt in me, malignantibus audiet auris mea.* In Gr. Καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου· καὶ ἐν τοῖς ἐπανισταμένοις ἐπ' ἐμὲ πονηρευομένοις ἀκούσεται τὸ οὖς μου. In Mſ. Alex. ἐφεῖδεν, loco ἐπεῖδεν; in Ald. & Compl. ἀπεῖδεν.

℣. 13. Pſalt. Corb. *Juſtus autem ut palma floriet: ut cedrus, quæ in Libano eſt, multiplicabitur.* Mozarab. *& ſicut cedrus, quæ in Libano eſt.* Auguſt. in hunc Pſalm. *Juſtus ut palma florebit: velut cedrus in Libano multiplicabitur.* Ambr. l. de Spir. S. to. 2. p. 654. f. *& velut cedrus, quæ in Libano eſt*, &c. Apud Tertul. de reſurr. carn. p. 571. a. hæc leguntur: *Et florebit velut Phœnix, id eſt, de morte, de funere.* Græc. Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει· ὡς ἡ κέδρος, ἡ ἐν τῷ Λιβάνῳ, &c. Ald. & Compl. ὡσεὶ κέδρος.

℣. 14. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Hilarius verò in Pſ. 133. col. 466. a. cum Gr. *in atriis Dei noſtri florient.* Pſalt. Corb. *in atriis Dei noſtri*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 15. Super multiplicabuntur in ſenecta uberi : & bene patientes erunt, 16. ut adnuntient :	*Adhuc fructificabunt in ſenectute : pingues & frondentes erunt, annuntiantes*	15. Adhuc multiplicabuntur in ſenecta uberi : & bene patientes erunt, 16. ut annuntient :
Quoniam juſtus Dominus noſter : & non eſt iniquitas in eo.	*Quia rectus Dominus : fortitudo mea, & non eſt iniquitas in eo.*	Quoniam rectus Dominus Deus noſter : & non eſt iniquitas in eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

florebunt.

℣. 15. Pſalt. Mozarab. *Adhuc multiplicabuntur in ſenectute uberi*, &c. Rom. cum Caſſiod. ut in Vulg. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Adhuc multiplicab. in ſenecta uberi : & tranquilli erunt :* in Pſ. verò 36. col. 285. a. *in ſenecta pingui.* In Gr. Τότε πληθυνθήσονται ἐν γήρει πίονι· καὶ εὐπαθοῦντες ἔσονται.

℣. 16. Pſalt. Rom. *ut annuntient : Quoniam juſtus eſt Dominus Deus noſter*, &c. Mozarab. cum Caſſiod. *Quoniam juſtus Dominus Deus noſter*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Quoniam rectus Dom. Deus : & non eſt*, &c. Gr. τοῦ ἀναγγεῖλαι· Ὅτι εὐθὺς Κύριος ὁ Θεός μου· καὶ, &c. Alex. Ald. & Compl. ὁ Θεὸς ἡμῶν.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. * Laus Cantici ipſi David in die ſabbati, quando inhabitata eſt terra. XCII.	*XCIII.*	Laus Cantici ipſi David in die ante ſabbatum, quando fundata eſt terra. XCII.
1. DOminus regnavit, decorem induit : induit Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe virtutem.	*DOminus regnavit, gloriâ indutus eſt : indutus eſt Dominus fortitudine, & accinctus eſt :*	1. DOminus regnavit, decorem indutus eſt : indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.
Etenim firmavit orbem terræ, quæ non commovebitur.	*Inſuper appendit orbem, qui non commovebitur.*	Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.
2. Parata ſedes tua Domine ex tunc : à ſæculo tu es.	*Firmum ſolium tuum ex tunc : à ſæculo tu es.*	2. Parata ſedes tua ex tunc : à ſæculo tu es.
3. Elevaverunt flumina Domine : elevaverunt flumina vocem ſuam, 4. à voce aquarum multarum.	*Levaverunt flumina Domine, levaverunt flumina vocem ſuam : Levaverunt flumina gurgites ſuos, à vocibus aquarum multarum.*	3. Elevaverunt flumina Domine : elevaverunt flumina vocem ſuam. Elevaverunt flumina fluctus ſuos, 4. à vocibus aquarum multarum.
Altitudinis jucunditas maris, mirabilis in eccleſiis Dominus.	*Grandes fluctus maris : grandis in excelſo Dominus.*	Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.
5. Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis : domui tuæ condecent ſancta Domine, & ut inhabitem in domo Domini in longitudine dierum.	*Teſtimonia tua fidelia facta ſunt nimis : domum tuam decet ſanctitas Domine in longitudine dierum.*	5. Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis : domum tuam decet ſanctitudo Domine in longitudinem dierum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Pſalt. Corb. *Laus Cantici David in die ſabbato, quando inhabitata eſt terra.* Rom. quoque Martian. & Carnut. hab. *quando inhabitata eſt terra ;* Moz. *quando fundata eſt*, abſque præced. *ipſi.* Auguſt. *ipſi David in diem*, &c. ut in Vulg. In Gr. ſic : Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ προσαββάτου (Alex. σαββάτου,) ὅτε κατῴκισται ἡ γῆ, αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαυίδ.

℣. 1. Sic eſt in Pſalt. Mozarab. præter vocem mediam, *virtutem*, quæ deeſt. Rom. Fabri hab. *præcinxit ſe virtute..... qui non commovebitur.* Rom. Martian. *virtutem..... qui non commoveb.* cæt. ut in textu. Item in Mediolan. & Carnut. *præcinxit ſe virtutem.* In Corb. *decore induit : induit Dom. fortitudine, & præcinxit ſe virtute*, &c. Apud Ambroſ. l. de Iſaac, c. 7. to. 1. 376. b. priora tantùm, *Dominus regnavit, decorem induit :* itidem infra, col. 948. e. & to. 2. col. 59. a. lib. verò de bened. Patr. c. 10. col. 526. b. *Dominus regnabit.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Dom. regnavit, dec. induit : induit Dom. fortitudinem, & præcinctus eſt. Etenim confirmavit orbem terræ, qui non commovebitur ;* infra, *orbem terrarum.* Apud Caſſiod. ut in Vulg. excepto duplici *induit.* Auctor l. de promiſſ. p. 2. c. 3. col. 127. e. ſimiliter hab. *induit Dominus fortitudinem, & præcinctus eſt.* Græc..... εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο. Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ, &c.

℣. 2. Sic in Pſalt. Corb. Item in Rom. Moz. & apud Caſſiod. præter vocem *Deus*, loco *Domine ;* neutra adeſt in Gr. cæt. verò ut ſupra. Apud Aug. in eund. Pſ. ſic : *Parata eſt ſedes tua Deus ex illo ;* vel ut in pleriſque Mſs. *Parata eſt ſedes tua ex illo, ſedes tua Deus ex illo :* addit inf. Auguſt. *ex illo, id eſt, ex tunc :* item poſt pauca : *Parata eſt ſedes tua Deus : ſed quis Deus ?* à ſæculo, *ab æterno dixit* ἀπὸ αἰῶνος· *ſic habet Græcus : αἰὼν aliquando* ſæculum *ponitur, aliquando* æternum *ponitur :* mox infert : *Ergo ô tu qui ex illo videris natus, ex æterno es.*

℣. 3. Sic Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. 34. f. ad verbum ; at infra, col. 946. c. & to. 2. col. 755. b. priorem verſiculi partem omittit. Auguſt. in hunc Pſ. legit : *Elevaverunt flum. voces ſuas : elevav. flum. vocem ſuam, à vocib.* &c. Caſſiod. *Elevaverunt flum. Domine : elevav. flum. voces ſuas, à vocibus*, &c. Similiter in Pſalt. Rom. & Gr. omiſſo eo quod interſeritur in Vulg. *elevaverunt flumina fluctus ſuos.* Idem pariter omittunt Mediol. Carnut. & Corb. ſed Moz. ejus loco habet, *tollant flumina altitudines ſuas.* Item Ambr. in Pſ. 39. to. 1. 867. a. legit : *Elevav. flum. Dom. elevav. flum. vocem ſuam. Elevabunt flumina fluctus ſuos :* at l. 3. Hexa. cit. ſup. hoc ult. delet : deeſt pariter in Gr. ed. Rom. ſed in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. additur, Ἀροῦσιν οἱ ποταμοὶ ἐπιτρίψεις αὐτῶν.

℣. 4. Pſalt. Rom. & Mozarab. concordant cum Vulg. niſi quòd hab. *in excelſis*, pro *in altis.* Ita quoque apud Caſſiod. in hunc Pſ. Ap. Auguſt. verò ſic : *à vocibus aquarum multarum. Mirabiles ſuſpenſuræ maris, mirabilis in excelſis Dominus.* Ap. Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. 34. f. & in Pſ. 39. col. 867. a. *à voce aquarum multarum. Mirab. elationes maris, mirabilis in excelſis Dominus.* In Pſalt. Corb. *à voce aquarum multarum. Mirabiles elationes maris, mirabiles in excelſis Domine.* In Gr. ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν. Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ..... θαυμαστὸς ἐν ὑψηλοῖς ὁ Κύριος.

℣. 5. Eadem leguntur in Pſalt. Corb. exceptis his duobus, *decent*, pro *condecent ;* ultimòque, *longitudinem dierum.* Rom. addit *Domine*, ad *teſtimonia tua*, cum Mozar. ſubinde ſic in Rom. *domum tuam decent ſancta Domine in longitudinem dierum.* In Mozarab. & apud Caſſiod. *domum tuam decet ſanctificatio Domine in longit. dierum.* Similiter habet Auguſt. in eund. Pſ. ac præterea legit, *credita facta ſunt nimis :* & l. 4. de doctr. Chr. to. 3. col. 89. a. *credita facta ſunt valde.* In Gr. Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα· τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα Κύριε εἰς μακρότητα ἡμερῶν.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
Psalmus ipsi David, Quartâ sabbati. XCIII.	*XCIV.*	* Psalmus ipsi David, Quartâ sabbati. XCIII. *Ex Ms. Sangerm.*
1. DEus ultionum Dominus: Deus ultionum liberè egit.	*DEus ultionum Domine, Deus ultionum ostendere.*	1. DEus ultionis Dominus: Deus defensionis liberè egit.
2. Exaltare qui judicas terram: redde retributionem superbis.	*Elevare judex terræ: redde vicissitudinem superbis.*	2. Exaltare qui judicas terram: redde retributionem superbis.
3. Usquequo peccatores Domine, usquequo peccatores gloriabuntur:	*Usquequo impii Domine, usquequo impii exsultabunt?*	3. Usquequo peccatores Domine, usquequo peccatores gloriabuntur:
4. Effabuntur, & loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur injustitiam?	*Fluent loquentes antiquum: garrient omnes, qui operantur iniquitatem?*	4. Pronunciabunt, & loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur injustitiam?
5. Populum tuum Domine humiliaverunt: & hæreditatem tuam vexaverunt.	*Populum tuum Domine conterent, & hæreditatem tuam affligent?*	5. Populum tuum Domine humiliaverunt: & hæreditatem tuam vexaverunt.
6. Viduam & advenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.	*Viduam & advenam interficient, & pupillos occident?*	6. Viduam & advenam interfecerunt: & pupillos trucidaverunt.
7. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.	*Et dixerunt: Non videbit Dominus, & non intelliget Deus Jacob.*	7. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget hæc Deus Jacob.
8. Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite.	*Intelligite stulti in populo, & insipientes aliquando discite.*	8. Intelligite nunc insipientes in populo: & stulti aliquando sapite.
9. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?	*Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non videbit?*	9. Qui plantavit aurem, non audit? aut qui finxit oculum, non considerat?
10. Qui corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?	*Qui erudit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?*	10. Qui erudit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?
11. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.	*Dominus novit cogitationes hominum, quia vanæ sunt.*	11. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.
12. Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum:	*Beatus vir, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum:*	12. Beatus homo, quem erudieris Domine, & de lege tua docueris eum:

Notæ ad Versionem antiquam.

* In Psalt. Rom. deest *ipsi*. In Corb. *Psalmus David ipsi, Quartâ sabbati.* Ambros. l. 2. de Abr. c. 9. 342. b. ait: *xciii. Psalmus scribitur, Quartâ sabbati.* Apud August. *Psalmus ipsi David, Quartâ sabbatorum;* paulòque post, *In quarta sabbati.* Apud Cassiod. ut in textu: nec aliter in Græco.

℣. 1. Cassiod. Vulgatæ accinit, cum Psalt. Rom. Similiter apud August. in eund. Ps. excepto ult. *fidenter egit;* in Gr. ἐπαῤῥησιάσατο. In Psalt. Corb. *Deus ultionis Dominus: Deus ultionis liberè egit.*

℣. 2. Ita August. & Cassiod. in hunc Ps. cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 3. Sic Ambr. l. 4. de interpel. Dav. c. 1. to. 1. col. 661. d. item l. de apolog. Dav. col. 707. d. & l. 1. offic. to. 2. 15. d. Ita quoque August. & Cassiod. cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 4. Itidem in Psalt. Rom. Mediol. Carnut. Moz. & ap. Cassiod. in hunc Ps. Apud August. verò: *Respondent, & loquentur iniquitatem,* &c. In Gr. Φθέγξονται, ϗ λαλήσουσιν, &c. Psalt. Corb. *Pronunciabunt, & loq..... qui operantur in justitia?* vitiosè: Gr. constanter, τὴν ἀνομίαν.

℣. 5. Consentiunt August. & Cassiod. in hunc Ps. Sic etiam in vet. Psalt. & Gr. Corb. tamen hab. *Plebem tuam Domine humiliaverunt,* &c.

℣. 6. August. in hunc Ps. *Viduam & pupillos interfecerunt: & proselytum occiderunt.* Cassiod. Vulgatæ respondet cum Psalt. Rom. nisi quòd hab. *ceciderunt,* loco *occiderunt;* Corb. *succiderunt.* Gr. Χήραν ϗ ὀρφανὸν ἀπέκτειναν· ϗ προσήλυτον ἐφόνευσαν. Theodot. Χήραν ϗ ὀρφανὺς ἐφόνευσαν· ϗ προσήλυτον ἐκάκωσαν.

℣. 7. Concinit Ambros. l. 1. offic. to. 2. 15. d. necnon August. & Cassiod. in hunc Ps. cum vet. Psalt. & Græco: sed in horum nullo additur *hæc.*

℣. 8. Ita legit Ambros. l. 1. offic. to. 2. 15. d. at l. de apol. Dav. to. 1. 707. d. sic: *Intelligite insipientes, & stulti aliq. sapite.* Psalt. Rom. cum Moz. & Corb. *Intelligite nunc qui insipientes estis in populo;* Corb. *in plebe;* cæt. ut sup. Similiter August. & Cassiod. in hunc Ps. cum hoc, *in populo;* iterumque Aug. epist. 214. to. 2. col. 793. a. nisi quòd hîc hab. *ergo,* pro *nunc.* Gr. Σύνετε δὴ ἄφρονες ἐν..... ϗ μωροὶ, &c.

℣. 9. In Psalt. Rom. & Corb. *non audiet?* absque seq. *aut.* Similiter apud Ambros. l. 5. de fide, to. 2. 587. e. at l. de apol. Dav. to. 1. 707. d. 708. a. est, *non audiet? aut qui finxit,* &c. l. autem 1. offic. to. 2. 15. c. *Qui plantavit aurem, non audit? qui finxit oculum, non videt, non considerat?* & post paulò, *non audit? & qui finxit oculum, non considerat?* vide etiam l. de Incarn. col. 719. b. August. & Cassiod. in hunc Ps. concordant cum Vulg. & Græco.

℣. 10. Itidem August. in hunc Ps. cum Brev. Mozar. hoc tamen Brev. habet in fine, *omnem scientiam,* non *hominem.* Ambros. l. de apol. Dav. to. 1. 708. a. necnon Cassiod. cum Psalt. Rom. leg. *Qui corripit gentes, non arguet,* &c. ut in Vulg. at l. 1. offic. to. 2. 15. d. Ambros. hab. *arguit;* & in Ps. 118. to. 1. 1078. d. *hominum scientiam;* inf. tamen col. 1082. *hominem.* Gr. Ὁ παιδεύων ἔθνη, ὐχὶ ἐλέγξει· ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν;

℣. 11. Sic Ambros. l. 1. offic. col. 15. a. necnon Aug. in hunc Ps. cum Brev. Moz. Tertul. verò l. 5. adv. Marc. p. 788. b. *Dominus scit cogitat. sapientium, quòd sint supervacuæ.* Cypr. de bono patient. *Cognovit cogitat. sapientium, quoniam stultæ sunt.* Auct. epist. ad Demetriad. p. 40. e. *Dom. novit cogitationes sapientium,* &c. ut in Vulg. Cassiod. cum Psalt. Rom. *Dom. novit cogitat. hominum,* &c. Græc. Κύριος γινώσκει τὺς διαλογισμὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.

℣. 12. Vulgatæ suffragatur Ambr. in Ps. 37. & 118. to. 1. col. 822. f. 1056. c. 1100. a. 1134. d. & l. de exhort. virginit. to. 2. 300. a. Item Cassiod. in hunc Ps. August. verò in eund. leg. *Beatus vir, quem tu erud..... & ex lege tua,* &c. In Psalt. Moz. similiter, *Beatus vir, quem tu;*

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
13. Ut mitiges ei à diebus malis : donec fodiatur peccatori fovea.	*Ut quieſcat à diebus afflictionis, donec fodiatur impio interitus.*	13. Ut mitiges ei à diebus malis : donec fodiatur peccatori fovea.
14. Quia non repellet Dominus plebem ſuam : & hæreditatem ſuam non derelinquet.	*Non enim derelinquet Dominus populum ſuum, & hæreditatem ſuam non deſeret.*	14. Quia non repellet Dominus plebem ſuam : & hæreditatem ſuam non derelinquet.
15. Quouſque juſtitia convertatur in judicio : & qui tenent eam, omnes recto ſunt corde. DIAPSALMA.	*Quoniam ad juſtitiam revertetur judicium, & ſequentur illud omnes recti corde.*	15. Quoadusque juſtitia convertatur in judicium : & qui juxta illam omnes qui recto ſunt corde.
16. Quis exſurget mihi adversùs malignantes ? aut quis ſtabit mecum adversùs operantes iniquitatem ?	*Quis ſtabit pro me adversùs malos ? quis ſtabit pro me adversùs operarios iniquitatis ?*	16. Quis conſurget mihi adversùs malignantes ? aut quis ſtabit mecum adversùs operantes iniquitatem ?
17. Niſi quia Dominus adjuvavit me : paulò minùs habitaverat in inferno anima mea.	*Niſi quia Dominus auxiliator meus, paulò minùs habitaſſet in inferno anima mea.*	17. Niſi quia Dominus adjuvit me : paulò minùs habitaſſet in inferno anima mea.
18. Si dicebam : Motus eſt pes meus : miſericordia tua Domine adjuvabit me.	*Si dicebam : Motus eſt pes meus : miſericordia tua Domine ſuſtentabit me.*	18. Si dicebam : Motus eſt pes meus : miſericordia tua Domine adjuvabat me.
19. Domine, ſecundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ delectaverunt animam meam.	*In multitudine cogitationum mearum, quæ ſunt in me intrinſecùs, conſolationes tuæ delectabunt animam meam.*	19. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam.
20. Nunquid aderit tibi ſedes iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto ?	*Nunquid particeps erit tui thronus inſidiarum, fingens dolorem in præcepto ?*	20. Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto ?
21. Captabunt in animam juſti : & ſanguinem innocentem condemnabunt.	*Copulabuntur adversùs animam juſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt :*	21. Captabunt in animam juſti : & ſanguinem innocentem condemnabunt.
22. Et factus eſt mihi Dominus in refugium, & Deus meus in auxilium ſpei meæ.	*Erit autem Dominus mihi in refugium, & Deus meus quaſi petra ſpei meæ.*	22. Et factus eſt mihi Dominus in refugium, & Deus meus in adjutorium ſpei meæ.
23. Et reddet illis iniquitatem ipſorum, & malitiam eorum : & diſperdet eos Dominus Deus noſter.	*Et reſtituet ſuper eos iniquitatem ſuam, & in malitia ſua perdet eos : perdet eos Dominus Deus noſter.*	23. Et reddet illis iniquitatem ipſorum : & in malitia eorum diſperdet eos : diſperdet illos Dominus Deus noſter.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſed à Rom. abeſt *tu.* Et verò Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 654. c. ait : *Dicitis in Græco non eſſe* tu, *& verum eſt ; ſed apud Latinos propter* εὐφωνίαν *poſitum.* Valentin. ep. ad Auguſt. apud eund. 216. to. 2. col. 798. b. hæc hab. *Emenda nos Domine, & de lege tua erudi nos : ut mitiges*, &c. Item Auct. op. imp. in Matth. hom. 3. p. 39. c. *Beatus homo, quem Dominus arguerit ſuper terram.* Græc. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἂν σὺ παιδεύσῃς Κύριε, καὶ ἐκ τοῦ, &c.

℣. 13. Auguſt. in hunc Pſ. *Ut mitiges eum à diebus malignis : donec*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. *Ut mitiges eum à dieb. malis : donec*, &c. Gr. Τοῦ πραῧναι αὐτῷ (Ald. & Compl. αὐτὸν) ἀφ' ἡμερῶν πονηρῶν· ἕως οὗ ὀρυγῇ τῷ, &c.

℣. 14. Accinunt Ambr. in Pſ. 43. col. 897. f. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Græco. In Corb. tamen, *Quia non repellet Dominus plebem ſuam in finem*, &c.

℣. 15. Sic in Pſalt. Moz. exceptis his, *Quoaduſque juſtitiâ convertatur judicium.* In Rom. Fabri, *Quoaduſque juſtitia conv. in judicium : & qui tenent eum, omnes qui recto ſunt corde.* In Rom. Martian. & Carnut. *& qui tenent eam ;* in Mediolan. *& continent eam.* In Corb. *Quoaduſque juſtitiam convertat in judicium : & qui tenent eam, omnes qui recto*, &c. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Quouſque juſtitia convertatur in judic. & qui habent eam, omnes recto ſunt corde ;* infra, *recti ſunt corde.* Apud Caſſiod. *Quoaduſque... & qui tenent eam, omnes qui recto ſunt corde.* In Gr. Ἕως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν· καὶ ἐχόμενοι αὐτῆς, πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. Ibidem etiam ſequitur Διάψαλμα, ſicut in Pſalt. Rom. & Corb. Lat.

℣. 16. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Apud Aug. verò in eund. Pſ. ſic : *Quis exſurget mihi..... aut quis conſiſtet mihi adversùs op.* &c. In Pſalt. Corb. *Qui exſurget mihi adversùs malignantes me ? aut quis ſtabit mecum*, &c. In Gr. Τίς ἀναστήσεταί μοι..... ἢ τίς συμπαραστήσεταί μοι, &c.

℣. 17. Pſalt. Rom. *Niſi quia Dominus adjuvaſſet me : paulò minùs habitaverat in inf.* &c. Corb. *Niſi quòd Dominus adjuvat me : paulò minùs inhabitaverat in inferno*, &c. Mozarab. *Niſi Dominus adjuviſſet me : paulò minùs habitaverat*, &c. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. *Niſi quia Dom. adjuvit me : paulò minùs habitaverat*, &c. In Gr. Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἐβοήθησέ μοι· παραβραχὺ παρῴκησε τῷ ᾅδῃ, &c.

℣. 18. Pſalt. Rom. *adjuvabat me.* Itidem Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Brev. verò Mozarab. *ſuſtentabat me :* Gr. ἐβοήθει μοι.

℣. 19. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. & epiſt. 55. ad Januar. to. 2. 138. c. uno excepto *jocundaverunt*, pro *delectaverunt :* rurſum *jocundaverunt*, epiſt. 248. col. 877. b. Caſſiod. verò Vulgatæ favet, cum Pſalt. Rom. In Mediolan. *exhortationes tuæ*, ut ſupra. Item in Corb. hoc addito, *delectabant animam meam.* In Gr. Κύριε, κατὰ τὸ πλῆθος..... αἱ παρακλήσεις σου ἠγάπησαν τὴν ψυχήν μου· Mſ. Alex. ηὔφραναν ; Ald. & Compl. εὔφραναν.

℣. 20. Sic in Pſalt. Corb. excepto uno *adhærebit*, pro *aderit.* In Mozarab. *Nunquid adhæſit tibi ſedes..... qui fingis dolorem*, &c. In Rom. Mediolan. & Carnut. *Nunquid adhæret..... qui fingis dolorem*, &c. Sic etiam apud Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. Μὴ συμπροσέσται σοι θρόνος... ὁ πλάσσων κόπον, &c. Alex. Ald. & Compl. Μὴ συμπροσέσω.

℣. 21. Concinit Lactant. l. 4. Inſtit. c. 18. p. 581. ſicut Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum vet. Pſalt. & Gr. Mozarab. tamen & Corb. delent *in*, ante *animam.*

℣. 22. Ita Pſalt. Rom. Moz. & Corb. quibus accedunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Gr. ultimò hab. εἰς βοηθὸν ἐλπίδος μου.

℣. 23. Pſalt. Corb. *Et reddet illis iniquitatem ipſorum : & in malitiam eorum diſperdet eos Deus Deus noſter.* Rom. *Et reddet illis Dominus iniquitates ipſorum : & in malitia eorum diſperdet illos Dominus Deus noſter.* In Mediol. etiam, Carnut. & Mozar. non geminatur *diſperdet illos ;* nec ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Ap. Auguſt. verò in eund. Pſ. ſic : *Et reddet illis Dominus ſecundùm opera eorum : & ſecundùm malitiam eorum diſperdet illos Dominus Deus noſter.* In Gr.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Καὶ ἀποδώσει αὐτοῖς τὴν (Alex. Mſ. Κύριος κατὰ τὴν, Ald. & Compl. Κύριος τὴν) ἀνομίαν αὐτῶν, καὶ τὴν (Alex. Ald. & Compl. κατὰ τὴν) πονηρίαν αὐτῶν ἀφανιεῖ αὐτοὺς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 654. c. ut in Vulg. *& in malitia eorum diſperdet eos :* tum addit : *In Græco dicitis non eſſe præpoſitionem* in, *ſed legi* malitiam diſperdet. *Sciendum autem quòd & in Hebræo, & in cunctis Interpretibus poſitum ſit*, in malitia eorum diſperdet eos. *Si autem voluerimus legere*, malitiam eorum diſperdet, *id quod in LXX. ſequitur in fine verſiculi*, eos, *& ſuperfluum erit, & vitioſum.*

VULGATA HOD.	*HEBR.*	VERSIO ANTIQUA.
Laus Cantici ipſi David. XCIV.	*XCV.*	* Laus Cantici ipſi David. XCIV. (Ex Mſ. Sangerm.)
1. VEnite, exſultemus Domino : jubilemus Deo ſalutari noſtro.	*VEnite, laudemus Dominum : jubilemus petræ Jeſu noſtro.*	1. VEnite, exſultemus in Domino : jubilemus Deo ſalutari noſtro.
2. Præoccupemus faciem ejus in confeſſione : & in pſalmis jubilemus ei.	*Præoccupemus vultum ejus in actione gratiarum : in canticis jubilemus ei.*	2. Præveniamus vultum ejus in confeſſionem : & in pſalmis jubilemus ei.
3. Quoniam Deus magnus Dominus : & rex magnus ſuper omnes deos.	*Quoniam fortis & magnus Dominus, & rex magnus ſuper omnes deos.*	3. Quia Deus magnus eſt, & rex magnus ſuper omnes deos : quia non repellet Dominus populum ſuum.
4. Quia in manu ejus ſunt omnes fines terræ : & altitudines montium ipſius ſunt.	*In cujus manu fundamenta terræ, & excelſa montium ipſius ſunt.*	4. Quia in manu ejus omnes fines terræ : & altitudines montium ipſius ſunt.
5. Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud : & ſiccam manus ejus formaverunt.	*Cujus eſt mare, ipſe enim fecit illud : & ſiccam manus ejus plaſmaverunt.*	5. Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud : & aridam manus ejus fundaverunt.
6. Venite, adoremus, & procidamus : & ploremus ante Dominum, qui fecit nos.	*Venite, adoremus, & curvemur : flectamus genua ante faciem Domini factoris noſtri :*	6. Venite, adoremus, & procidamus ante eum : & ploremus contra Dominum, qui fecit nos.
7. Quia ipſe eſt Dominus Deus noſter : & nos populus paſcuæ ejus, & oves manus ejus.	*Quia ipſe Deus noſter, & nos populus paſcuæ ejus, & grex manus ejus.*	7. Quia ipſe eſt Deus noſter : & nos plebs paſcuæ ejus, & oves manus ejus.
(Heb. 3. 7.) 8. Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra ;	*Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra :*	8. Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra
9. Sicut in irritatione ſecundùm diem tentationis in deſerto : ubi ten-	*Sicut in contradictione, ſicut in die tentationis in deſerto : ubi ten-*	9. In exacerbatione, ſecundùm diem tentationis in de-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Eundem titulum referunt Aug. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Gr. In Corb. & Mozarab. deeſt *ipſi*. Hic autem Pſalmus, quemadmodum legitur in Vulgata, pluribus variat ab eo qui uſurpatur in Breviariis, vulgòque canitur in Eccleſia.

℣. 1. Ita Pſalt. Moz. habet ad verbum. In Rom. deeſt *in*, ante *Domino*, ſicut apud Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam in Gr.

℣. 2. Auguſt. ſerm. 176. to. 5. 839. e. *Præveniamus faciem ejus in confeſſione*, &c. item in hunc Pſ. col. 1024. f. 1025. a. at ſupra legit, *Præoccupemus faciem*, &c. cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. In Mediol. Corb. Carnut. & ap. Greg. Turon. p. 481. *Præveniamus.* In Mozarab. *Præoccupemus faciem Dei in*, &c. In Gr. Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, &c.

℣. 3. Pſalt. Rom. *Quoniam Deus mag. Dom. & rex...... quon. non repellet Dom. plebem ſuam.* Similiter in Carnut. Mozarab. & Breviariis. In Corb. verò, & apud Auguſt. *Quoniam Deus magnus eſt Dominus, & rex..... quon. non repellet Dom. plebem ſuam.* Caſſiod. *quoniam non repellit Dom. pleb. ſuam.* Gr. Ὅτι Θεὸς μέγας Κύριος, καὶ..... ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ.

℣. 4. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam in Breviar. Mozarab. addito verbo *ſunt*, ad *ejus*. Iren. l. 3. c. 10. p. 187. a. legit : *In manu ejus fines terræ : & altitudines montium ipſius ſunt.* Ita quoque in Græco, & apud Auguſt. in eund. Pſ. præfixo adverbio *quoniam*. In Pſalt. Rom. & Breviariis : *Quia in manu ejus ſunt omnes fines terræ : & altitudines montium ipſe conſpicit.* Itidem in Corb. dempto verbo *ſunt*.

℣. 5. Ita legit Iren. l. 3. c. 10. p. 187. a. Ita quoque Ambroſ. l. 3. Hexa. col. 40. a. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. In Rom. & Mediol. ac Breviar. *& aridam fundaverunt manus ejus.* In Corb. *Quoniam ipſius mare, & ipſe fecit illud : & aridam manus ejus fundaver.* Apud Auguſt. l. 6. de Gen. ad lit. to. 3. 205. a. *& aridam manus ejus finxerunt :* in hunc autem Pſ. *& aridam terram manus ejus finxerunt.* In Græco, καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἔπλασαν.

℣. 6. Pſalt. Corb. *Venite..... & procidamus ante eum : & ploremus ante Dominum, qui*, &c. Rom. cum Moz. & al. Breviar. *& procidamus ante Deum : ploremus* (Moz. *& plor.*) *coram Domino, qui*, &c. Iren. l. 3. c. 10. p. 187. a. *Venite, ador. & procidamus ante eum : & ploremus in conſpectu Domini, qui fecit nos.* Ambroſ. in Luc. 7. to. 1. 1387. f. *& procid. ante Deum : & ploremus ante Dominum noſtrum, qui fecit nos :* ita rurſum l. 2. de pœnit. to. 2. 438. a. & l. 3. de Spir. S. 683. c. & epiſt. 51. col. 999. a. præter *eum*, loco *Deum*. S. Paulinus epiſt. 23. p. 147. a. *Venite, adoremus, & ploremus ante Dominum, qui*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. *Venite, ador. & procidamus ei : & ploremus ante Dominum, qui*, &c. at ſerm. 26. to. 5. col. 136. d. ſeq. *Venite, adoremus eum, & proſternamur illi : & fleamus ante Dominum, qui nos fecit ;* poſt paulò, 137. a. e. *& ploremus coram Domino ;* ſerm. autem 176. p. 839. e. *& proſternamur ei : & fleamus coram Domino, qui*, &c. Caſſiod. in hunc Pſ. *& procidamus ante eum : ploremus ante Dominum, qui*, &c. Vict. Tun. l. de pœnit. ap. Ambroſ. col. 603. d. *adoremus, & procidamus : & ploremus ante Dominum, qui*, &c. Gr. καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ· καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου, &c.

℣. 7. Sic in Pſalt. Corb. præter unum *populus*, loco *plebs*. In Rom. & Breviar. *Quia ipſe eſt Dominus Deus noſter : nos autem populus ejus, & oves paſcuæ ejus.* Mozarab. *& nos populus paſcuæ ejus, & oves gregis ejus.* Auguſt. in hunc Pſ. *Quoniam ipſe eſt Dom. De. noſter : nos autem populus paſcuæ ejus, & oves manuum ejus.* Caſſiod. *& nos populus ejus, & oves paſcuæ ejus.* Gr. Ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν· καὶ ἡμεῖς λαὸς νομῆς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα χειρὸς αὐτοῦ.

℣. 8. Sic in Pſalt. Rom. Moz. & Gr. necnon ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ.

℣. 9. Ita in Pſalt. Corb. præter hoc, *ſicut in exacerbatione.* Item in Mozarab. & Rom. & Breviar. addito uno *me*, ad verbum *tentaverunt*. Mediolan. etiam, & Carnut. hab. *in exacerbatione.* Auguſt. verò in hunc Pſ. ſic : *Quemadmodum in illa amaricatione* (inf. *ſicut in amaricatione*) *ſecundùm diem tent. in deſ. ubi tentaver. me patres veſtri, probaverunt, & vid. op. mea.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Sicut in*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. ſerto : ubi tentaverunt patres veſtri, probaverunt, & viderunt opera mea.	*taverunt me patres veſtri, probaverunt me, & viderunt opus meum.*	taverunt me patres veſtri, probaverunt me, & viderunt opera mea.
10. Quadraginta annis odio fui in gentibus, & converſatus ſum generationi ipſi, & dixi : Semper errant corde.	*Quadraginta annis diſplicuit mihi generatio : & dixi : Populus errans corde eſt,*	10. Quadraginta annis offenſus fui generationi illi, & dixi : Semper hi errant corde. *Num. 14. 34.*
11. Et ipſi non cognoverunt vias meas : donec juravi in ira mea : Si introierint in requiem meam.	*Et non cognoſcens vias meas : & juravi in furore meo, ut non introirent in requiem meam.*	11. Et iſti non cognoverunt vias meas : ut juravi in ira mea : Si introibunt in requiem meam. *Heb. 4. 3.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

exacerbatione.... ubi tentav. me..... probaverunt me, &, &c. Plerique Mſs. Auguſt. ſup. ita ferunt : *& viderunt opera mea quadraginta annis, & exacerbaverunt me.* Gr. Ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πικρασμοῦ (Alex. Ald. & Compl. πειρασμοῦ) ἐν τῇ ἐρήμῳ· οὗ ἐπείρασάν με (Alex. del. με) οἱ..... ἐδοκίμασαν (Alex. Ald. & Compl. add. με,) καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου.

℣. 10. Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Mozarab. *Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi : Semper iſti errant corde.* Sic etiam in Rom. ac Breviar. præter hoc, *hi errant.* Item in Mediolan. *proximus fui;* in Carnut. *adhæſi :* huic autem, *hi errant corde*, ſubjicitur ibid. *propter quod odio habui hanc generationem;* tum ſequitur, *Et ipſi non cognoverunt*, &c. Similiter in Corb. *Quadraginta annis adhæſi generationi huic, & dixi : Semper errant corde : propter quod odio habui hanc generationem. Et ipſi*, &c. In Gr. Τεσσαράκοντα ἔτη προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπα· Ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ. Καὶ αὐτοὶ, &c.

℣. 11. Auguſt. in hunc Pſ. *Et iſti non cognoverunt vias meas : quibus juravi in ira mea : Si introibunt in requiem meam.* Similiter ap. Caſſiod. ſicut in Pſalt. Corb. & Moz. excepto primo, *Et ipſi.* In Rom. & Breviar. *Ipſi verò non cognoverunt..... quibus juravi in ira mea : Si introibunt*, &c. In Corb. *Si intrabunt*, &c. Item in Mediolan. & Carnut. *quibus juravi.* Apud Hilar. in Pſ. 91. col. 236. b. *ſicut juravi in ira mea : Si intrabunt in req. meam :* vide etiam in Pſ. 54. col. 107. b. Apud Ambroſ. de ob. Theod. to. 2. col. 1206. a. *ſicut juravi in..... Si introibunt in*, &c. In Gr. Καὶ αὐτοὶ οὐκ (Alex. Ald. & Compl. Αὐτοὶ δὲ οὐκ) ἔγνωσαν... ὡς ὤμοσα ἐν τῇ... Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν, &c.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 1. Cùm quando ædificata eſt domus * poſt captivitatem, Canticum ipſi David. XCV.	*XCVI.*	Canticum ipſi David, 1. Quando domus ædificabatur poſt captivitatem. (1. *Par.* 15.) XCV.
** In Mſ. deeſt* poſt. * CAntate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra.	*CAntate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra.*	CAntate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra.
2. Cantate Domino, benedicite nomen ejus : bene nunciate diem de die ſalutare ejus.	*Canite Domino, benedicite nomini ejus : annuntiate de die in diem ſalutare ejus.*	2. Cantate Domino, & benedicite nomini ejus : annuntiate de die in diem ſalutare ejus.
3. Adnuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.	*Narrate in gentibus gloriam ejus, in univerſis populis mirabilia ejus.*	3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.
4. Quoniam magnus Dominus, & laudabilis valde : terribilis eſt ſuper omnes deos.	*Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis : terribilis eſt ſuper omnes deos.*	4. Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis : terribilis eſt ſuper omnes deos.
5. Quoniam omnes dii gentium dæmonia : Dominus autem cœlos fecit.	*Omnes enim dii populorum ſculptilia : Dominus autem cœlos fecit.*	5. Quoniam omnes dii gentium dæmonia : Dominus autem cœlos fecit.
6. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu ejus : ſancti-	*Gloria & decor ante vultum ejus : fortitudo & exſultatio in ſanctua-*	6. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu ejus : ſanctimonia & ma-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Gr. edit. Rom. al. Ὠδὴ τῷ Δαυὶδ, Ὅτε, &c. Apud Aug. in hunc Pſ. & l. 8. de civit. Dei, to. 7. 213. d. *Inſcribitur titulus Pſalmi : Quando domus ædificabatur poſt captivitatem.* Apud Caſſiod. ſicut in Pſalt. Rom. & Moz. *Canticum David, Quando domus ædificabatur poſt captivit.* In Corb. *Canticum David, Quando ædificata eſt domus poſt captivitatem.* Verſic. autem iſte, *Cùm quando... poſt captivit.* Pſalmum anteced. claudit in Autographo Sangerm. ſed errore librarii manifeſto.

* Sic Irenæus l. 4. c. 9. p. 237. d. Hilar. in Pſ. 134. col. 559. a. Ambroſ. l. de Elia, c. 20. col. 558. e. Optat. l. 2. cont. Donat. p. 27. b. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 2. Ita in Gr. verbum è verbo; ſicut etiam in Pſalt. Corb. Lat. Similiter hab. Auguſt. in hunc Pſ. cum Brev. Mozarabico, ſi hoc excipias, *de die in diem.* Similiter in Pſalt. & Miſſ. Rom. & apud Caſſiod. cum hoc, *& benedicite.* In Mediolan. quoque & Carnut. paulò inf. *bene nunciate.* Mſs. quidem Auguſt. ferunt *diem ex die*, ſed ſemel tantùm; aliis in locis, *de die in diem :* & epiſt. 142. to. 2. 462. d. *bene nunciate de die ex die*, &c. Quæſt. autem 98. in Exod. to. 3. 453. c. *bene nunciate diem ex die*, &c. Hieron. in Iſai. 5. to. 3. 45. e. *annuntiate diem ex die ſalut.* &c. Fulg. reſp. cont. Arian. p. 61. *evangelizate de die in diem ſalutare ejus :* at ſer. 2. de dupl. nat. p. 553. *bene nunciate diem de die ſalut. ejus.*

℣. 3. Succinit Caſſiod. cum Pſalt. Rom. &c. Hilarius verò in Pſ. 13. n. 5. col. 59. a. legit : *Annuntiate in gentibus gloriam ejus, & in omnibus populis ſalutare ejus :* at in Pſ. 134. col. 559. a. *Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omni populo mirabilia ejus.* Hieron. in Iſai. 5. to. 3. 45. e. *Annunt. in gentibus glor. illius, in omnibus populis mirab. ejus.* Similiter habet Auguſt. epiſt. 142. to. 2. 462. d. e. & in hunc Pſ. col. 1033. c. poſt paulò tamen legit : *bene nunciate in gentibus*, &c. Optat. l. 2. cont. Donat. p. 27. b. *Pronunciate in gentibus glor. ipſius, in omnib. pop. mirab. ejus.* In Gr. Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι, &c.

℣. 4. Ita Pſalt. Corb. hab. cum Gr. Sic etiam in Brev. Moz. deleto uno *eſt*, poſt *terribilis.* Pſalt. Rom. Vulgatæ favet, cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ.

℣. 5. Ita legunt Cypr. l. 3. Teſtim. p. 321. b. & Ambroſ. l. 2. Hexa. to. 1. 24. f. ac epiſt. 17. to. 2. 824. c. Item Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. & Gr. Ap. Iren. l. 3. c. 6. p. 181. a. *Dii gentium, idola dæmoniorum.* Apud Tertul. l. de idol. c. 20. p. 246. a. *Dei autem nationum dæmonia.*

℣. 6. Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Mozar. *Conf. & pulchritudo..... ſanctitas & magnificentia in ſanctificatione ejus.* Caſſiod. cum Pſalt. Corb. *Confeſſio & ſpecies in conſp. ejus : ſanctitas & magnific. in ſanctific. ejus;* Corb. *in ſanctimonia ejus.* Gr. Ἐξομολόγησις καὶ ὡραιότης..... ἁγιωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῷ ἁγιάσματι αὐτοῦ.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
gnificentia in ſanctificatione ejus.	*rio ejus.*	monia, & magnificentia ſanctitatis ejus. *Ex Mſ. Sangerm.*
7. Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem : 8. afferte Domino gloriam nomini ejus.	*Afferte Domino familiæ populorum, afferte Domino gloriam & fortitudinem : afferte Domino gloriam nomini ejus.*	7. Adferte Domino patriæ gentium, adferte Domino gloriam & honorem : 8. adferte Domino gloriam nomini ejus.
Tollite hoſtias, & introite in atria ejus : 9. adorate Dominum in atrio ſancto ejus.	*Levate munera, & introite in atria ejus : adorate Dominum in decore ſanctuarii.*	Tollite hoſtias, & introite in atria ejus : 9. adorate Dominum in atrio ſancto ejus.
Commoveatur à facie ejus univerſa terra : 10. dicite in gentibus quia Dominus regnavit.	*Paveat à facie ejus omnis terra : dicite in gentibus : Dominus regnavit.*	Commoveatur à facie ejus omnis terra : 10. dicite in gentibus : Dominus regnavit à ligno.
Etenim correxit orbem terræ qui non commovebitur : judicabit populos in æquitate.	*Siquidem appendet orbem immobilem : judicabit populos in æquitatibus.*	Etenim correxit orbem, quæ non commovebitur : judicavit populos in æquitate, & gentes in ira ſua.
11. Lætentur cœli, & exſultet terra, commoveatur mare, & plenitudo ejus : 12. gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt.	*Lætamini cœli, & exſultet terra ; tonet mare, & plenitudo ejus : gaudeat ager meus, & omnia quæ in eo ſunt.*	11. Lætentur cœli, & exſultet terra, commoveatur mare, & plenitudo ejus : 12. gaudebunt campi, & omnia quæ in eis.
Tunc exſultabunt omnia ligna ſilvarum 13. à facie Domini, quia venit : quoniam venit judicare terram.	*Tunc laudabunt univerſa ligna ſaltûs ante faciem Domini, quoniam venit : quoniam venit judicare terram.*	Tunc exſultabunt omnia ligna ſilvarum 13. ante faciem Domini, quoniam venit : quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua.	*Judicabit orbem in juſtitia, & populos in fide ſua.*	Judicavit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Concinunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum vet. Pſalt. & Gr. Tertul. adv. Jud. c. 5. p. 138. c. legit : *Afferte Deo patriæ gentium, afferte Deo claritatem & honorem.*

℣. 8. Tertul. adv. Jud. c. 5. p. 138. c. *afferte Deo ſacrificia nominis ejus. Tollite hoſtias*, &c. ut ſup. Auguſt. & Caſſiod. ut in Vulg. Similiter in vet. Pſalt. & Gr.

℣. 9. Vulgatæ reſpondent Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. verò Rom. hab. cum Gr. *adorate Dominum in aula ſancta ejus. Commov. à facie ejus univerſa terra.* Mozar. ſimiliter hab. *in aula ſancta ejus ;* ut & S. Paulinus epiſt. 20. p. 111. b. Apud Hilar. in Pſ. 134. col. 559. a. *Commoveatur à fac. ejus omnis terra*, ut ſup.

℣. 10. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 677. b. ſimiliter hab. *Dominus regnavit à ligno :* item l. adv. Jud. c. 10. p. 144. b. 146. b. Succinunt Auct. quæſt. ap. Aug. to. 3. part. 2. q. 8. col. 145. b. Ambroſiaſter, p. 160. f. & Leo M. ſer. 53. p. 123. e. Apud Auguſt. pariter in hunc Pſ. *dicite in nationibus : Dominus regnavit à ligno. Etenim*, &c. ut in Vulg. Sic etiam hab. Vigil. Tapſ. cont. Varimad. p. 745. h. Item Auct. l. ad Novat. hær. p. 499. f. *annuntiate regnum Dei in gentibus, quia Dominus regnavit à ligno.* Verùm Hilar. in Pſ. 134. col. 559. a. legit ſimpliciter : *dicite in nationibus : Dominus regnabit ;* nec ſubdit ibid. *à ligno*, nec etiam in Pſ. 149. col. 592. a. b. ubi ſic : *in gentibus Dominus eſſe regnaturus oſtenditur.* Apud Caſſiod. autem ut ſup. *dicite in nationibus : Dominus regnavit à ligno. Etenim correxit orb. terræ, qui..... judicabit populos in æquitate, & gentes in ira ſua.* Caſſiodoro accinunt Pſalt. Rom. Corb. & Carnut. niſi quòd Rom. addit *quia*, poſt vocem *nationibus.* Mozarab. *dicite in nationib. Dom. regnavit à ligno. Etenim firmavit orbem terræ, quæ*, &c. ut in Vulg. Hymnus quoque *Vexilla regis*, ſic hab. circa medium, *Dicens in nationibus : Regnavit à ligno Deus.* In Gr. deeſt *à ligno*, & *quia :* in edd. tamen Ald. & Compl. eſt, ὅτι Κύριος ; reliqua ut in Vulg.

℣. 11. Auguſt. in hunc Pſ. *Jocundentur cœli, & exſultet terra, commoveatur mare*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. *Lætentur cœli..... moveatur mare*, &c. Gr. Εὐφρανθήτωσαν..... Σαλευθήτω, &c.

℣. 12. Sic etiam in Pſalt. Rom. cui favet Ambr. l. de parad. to. 1. col. 146. c. Item Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. addito verbo *ſunt*, poſt *eis*, ut in Pſalt. Rom. Deeſt in Gr. extremò verò legitur τοῦ δρυμοῦ, *ſilvæ.*

℣. 13. Itidem in Pſalt. Corb. Rom. verò hab. *ante faciem Domini, quoniam venit : quoniam veniet judicare terram. Judicabit orbem terræ*, &c. Rom. Martian. *quoniam venit.* Item in Moz. & apud Caſſiod. *ante faciem Domini, quoniam venit*, &c. ut in Vulg. Sic etiam ap. Auguſt. in eund. Pſ. ſi excipias unum *orbem terrarum.* In Græco : πρὸ προσώπου τοῦ Κυρίου, ὅτι ἔρχεται· ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν. Κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Huic David, Quando terra ejus reſtituta eſt. XCVI.	*XCVII.*	1. Pſalmus ipſi David, Cùm terra ejus reſtituta eſt. XCVI. *Ex Mſ. Sangerm.*
DOminus regnavit, exſultet terra : lætentur inſulæ multæ.	*DOminus regnavit, exſultet terra : lætabuntur inſulæ multæ.*	* DOminus regnavit, exſultet terra : lætentur inſulæ multæ.
2. Nubes, & caligo in circuitu ejus : juſtitia, & judicium correctio	*Nubes & caligo in circuitu ejus : juſtitia & judicium firmamentum*	2. Nubes, & caligo in circuitu ejus : juſtitia, & judi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. Fab. cum Caſſiod. *Pſalmus ipſi David, Cùm terra ejus reſtaurata eſt.* Item in Carnut. *reſtaurata eſt.* In Corb. *Pſalmus David, Quando terra ejus reſtaurata eſt.* In Rom. Martian. *Pſalmus David, Quando terra ejus reſtituta eſt.* In Mozarab. ſimpliciter, *Pſalmus David.* Ap. Hilar. in hunc Pſ. *Pſalmus David, quem cecinit Domino, quando victis adverſariis ſuis, reddidit terræ ſuæ Judææ pacem.* Ambroſ. in Pſ. 36. col. 777. d. textui reſpondet. Auguſt. ait : *Inſcribitur Pſalmus : Ipſi David, Cùm terra ejus reſtituta eſt ;* inf. *reſtitueretur.* In Gr. Τῷ Δαυίδ, Ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίσταται. In edd. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, &c.

* Prior verſiculus ſimiliter exſtat apud Tertullian. l. de reſurr. carn. p. 576. b. Item apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. b. hoc ſubnexo, *jucundentur inſulæ multæ.* Similiter hab. Aug. in hunc Pſ. Caſſiod. verò cum vet. Pſalt. ut in Vulg. In Gr. εὐφρανθήτωσαν, &c.

℣. 2. Sic eſt in Pſalt. Rom. Martian. & apud Caſſiod. In Rom. Fabri, *correctio ſedis tuæ ;* in Carnut. & Corb. *correptio.* Apud Auguſt. *directio ſedis ejus.* Tichonius reg. 7.

	Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.	
Ex Mſ. Sangerm.	cium correctio ſedis ejus.	*ſolii ejus.*	ſedis ejus.	
	3. Ignis ante ipſum procedit, & inflammavit in circuitu inimicos ſuos.	*Ignis ante faciem ejus ibit, & exuret per circuitum hoſtes ejus.*	3. Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus.	
	4. Adparuerunt fulgura ejus orbi terræ: reſpexit, & commota eſt terra.	*Apparuerunt fulgura ejus orbi: vidit, & contremuit terra.*	4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ: vidit, & commota eſt terra.	
	5. Montes liquefacti ſunt ſicut cera, & fluxerunt à facie Domini; à facie Domini omnis terra.	*Montes ſicut cera tabefacti ſunt à facie Domini: à facie dominatoris omnis terræ.*	5. Montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini; à facie Domini omnis terra.	
	6. Adnuntiaverunt cœli juſtitiam ejus: & viderunt omnes populi gloriam ejus.	*Annuntiaverunt cæli juſtitiam ejus, & viderunt omnes populi gloriam ejus.*	6. Annuntiaverunt cœli juſtitiam ejus: & viderunt omnes populi gloriam ejus.	
	7. Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia: qui gloriantur in ſimulachris ſuis.	*Confundantur univerſi, qui ſerviunt ſculptili, qui glorientur in idolis:*	7. Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia: & qui gloriantur in ſimulachris ſuis.	*Exod.* 20.4. *Lev.* 26. 1.
	Adorate eum omnes angeli ejus: 8. audivit, & lætata eſt Sion.	*Adorate eum omnes dii. Audivit, & lætata eſt Sion:*	Adorate eum omnes angeli ejus: 8. audivit, & lætata eſt Sion.	*Deut.* 5. 8. *Heb.* 1. 6.
	Et exſultaverunt filiæ Judææ, propter judicia tua Domine:	*Et exſultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua Domine.*	Et exſultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua Domine:	
	9. Quoniam tu es Dominus excelſus ſuper omnem terram: vehementer exaltatus es ſuper omnes deos.	*Tu enim Dominus excelſus ſuper omnem terram: vehementer elevatus es ſuper omnes deos.*	9. Quoniam tu Dominus altiſſimus ſuper omnem terram: nimis exaltatus es ſuper omnes deos.	
	10. Qui diligitis Dominum, odite nequitiam: cuſtodit animas ſervorum ſuorum, de manu peccatoris liberavit eos.	*Qui diligitis Dominum, odite malum: cuſtodit animas ſanctorum ſuorum, de manu impiorum eruet eos.*	10. Qui diligitis Dominum, odite malum: cuſtodit Dominus animas ſanctorum ſuorum, de manu peccatoris liberabit eos.	*Amos* 5. 15. *Rom.* 12. 9.
	11. Lumen orietur juſto, & rectis corde lætitia.	*Lux orta eſt juſto, & rectis corde lætitia.*	11. Lux orta eſt juſto, & rectis corde lætitia.	
	12. Lætamini juſti in Domino: & confitemini memoriæ ſanctitatis ejus.	*Lætamini juſti in Domino, & confitemini memoriæ ſanctæ ejus.*	12. Lætamini juſti in Domino: & confitemini memoriæ ſanctificationis ejus.	

Notæ ad Versionem antiquam.

p. 64. d. initio ſic habet: *Nimbus, & nubes in circuitu ejus.* Gr. Νεφέλη, ϗ γνόφος κύκλῳ αὐτȣ̃..... καλόρθωσις τȣ̃ θρόνȣ αὐτȣ̃.

℣. 3. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 724. a. *Ignis ante ipſum procedet, & cremabit inimicos ejus:* & l. de pudic. p. 1000. b. *Ignis enim procedet ante faciem ipſius, & exuret inimicos ejus.* Ambroſ. in Luc. 12. to. 1. 1442. a. cum Pſalt. Moz. *Ignis ante eum ardebit.* Ita quoque Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 31. p. 158. d. Auguſt. verò cum Pſalt. Rom. *Ignis ante eum præibit*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. *ante ipſum præibit.* Gr. Πῦρ ἐναντίον (Ald. & Compl. ἐνώπιον) αὐτȣ̃ προπορεύσεται, ϗ φλογιεῖ, &c.

℣. 4. Ita Auguſt. in hunc Pſ. præter unum *vidit, & commota eſt.* Tertullian. l. de reſurr. carn. p. 576. b. *vidit, & concuſſa eſt.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ favet. Mozarab. hab. *Illuxerunt fulg. ejus orbis terræ*, &c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 49. p. 209. e. *Alluxerunt fulgura ejus orbi terræ.* Græc. Ἔφαναν αἱ ἀστραπαὶ αὐτȣ̃ τῇ οἰκȣμένῃ· εἶδε, ϗ ἐσαλεύθη, &c.

℣. 5. Tertul. l. de reſurr. carn. p. 576. b. *Montes ſicut cera liquefacti ſunt à facie Domini:* & l. cont. Hermog. p. 420. b. *Montes verò tanquam cera liqueſcent à conſpectu Domini:* & cont. Prax. p. 851. c. *A cujus conſpectu montes liqueſcunt ut cera.* Hieron. in Iſai. 64. to. 3. 473. b. *Montes liquefacti ſunt ſicut cera à facie Domini; à facie Dei univerſæ terræ.* Auguſt. in hunc Pſ. *Montes fluxerunt ſicut* (al. *velut*) *cera à facie Domini; à facie Domini omnis terræ.* Caſſiod. *à facie Domini tremuit omnis terra.* Ita etiam in Pſalt. Carnut. Corb. & Rom. Martian. In Rom. Fabri deeſt *tremuit.* In Græco: Τὰ ὄρη ὡσεὶ κηρὸς ἐτάκησαν ἀπὸ προσώπȣ Κυρίȣ· ἀπὸ προσώπȣ Κυρίȣ πάσης τῆς γῆς. In Mſ. Alex. ἐτάκησαν ὡσεὶ κηρός.

℣. 6. Concordant Aug. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. & Græco.

℣. 7. Ita legit Auguſt. ad verbum. Sic etiam in Pſalt. Moz. excepto uno *adorate Dominum.* In Corb. *qui adorant ſculptilibus: qui glor..... adorate eum*, &c. In Rom. ut in Vulg. Apud Caſſiod. *Confund. omnes, qui adorant idola: qui gloriantur*, &c. In Gr. Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνȣ̃ντες τοῖς γλυπτοῖς· οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, &c. ut in Vulg.

℣. 8. Sic in Pſalt. Corb. Auguſt. verò in hunc Pſ. leg. *audivit, & jocundata eſt Sion. Et exſultaverunt filiæ Judææ*, &c. Hieronymus in Dan. 3. to. 3. 1085. a. *Exſultaverunt, & lætatæ ſunt filiæ Judæ, in omnibus judiciis tuis Domine.* Caſſiod. cum vet. Pſalt. ut in Vulg. Gr. ἤκȣσε, ϗ εὐφράνθη Σιών. Καὶ ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰȣδαίας, ἕνεκεν, &c. Obſervant editores noviſſimi op. Aug. in Editt. legi *filiæ Judæ;* in Mſs. verò pluribus *Judææ:* ſic etiam ferunt melioris notæ codices ſup. in Pſ. 47. ℣. 12.

℣. 9. Aug. & Caſſiod. Vulgatæ reſpondent, cum Pſalt. Rom. & Moz. niſi quòd hab. *quoniam tu es.* Sic etiam in Gr. In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. deeſt verbum *es.* In Pſalt. Corb. *Quoniam tu es Dominus altiſſimus ſuper..... nimis ſuperexaltatus es ſuper omnes Deus.*

℣. 10. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. b. *Qui diligitis Dom. odite malum.* Auguſt. in hunc Pſ. *Qui dilig. Dom. odite malignum: cuſtodit Dominus animas ſervorum ſuorum, de manu peccatoris eruet eas.* Apud Caſſiod. ut in Vulg. excepto uno plurali *peccatorum.* In Pſalt. Rom. *cuſtodit Dom. animas ſervorum ſuorum, & de manu peccatorum liberabit eos.* Item in Mediol. & Moz. *animas ſervorum ſuorum:* præterea in Moz. & Corb. *liberavit eos.* In Gr. Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖτε πονηρόν· φυλάσσει Κύριος τὰς..... τῶν ὁσίων αὐτȣ̃, ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλῶν (Alex. Ald. & Compl. ἁμαρτωλȣ̃) ῥύσεται αὐτȣ́ς.

℣. 11. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. Vulgatæ congruit. Mozarab. hab. *Lux orta eſt juſtis.* Auguſt. in eund Pſ. *Lux orta eſt juſto, & rectis corde jocunditas.* Gr. Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ, ϗ τοῖς εὐθέσι τῇ..... εὐφροσύνη.

℣. 12. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Jocundamini juſti in Domino: & confit. mem. ſanctitatis ejus.* In Gr. Εὐφράνθητε..... ϗ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτȣ̃.

Ex Ms. Sangerm.

VULGATA HOD.

1. Psalmus ipsi David. XCVII.

CAntate Domino canticum novum: quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus.

Isa. 52. 10. Luc. 3. 6. 2. Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.

3. Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

4. Jubilate Deo omnis terra: cantate, & exsultate, & psallite.

5. Psallite Domino in cithara, in cithara & voce psalmi: 6. in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.

Jubilate in conspectu regis Domini: 7. moveatur mare, & plenitudo ejus; orbis terrarum, & qui habitant in eo.

8. Flumina plaudent manu, simul montes exsultabunt 9. à conspectu Domini: quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terrarum in justitia, & populos in æquitate.

HEBR.

Canticum. XCVIII.

CAntate Domino canticum novum: quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus.

Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.

Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël:

Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Jubilate Domino omnis terra: vociferamini, & laudate, & canite.

Canite Domino in cithara; in cithara, & voce carminis: in tubis, & clangore buccinæ.

Jubilate coram rege Domino: tonet mare, & plenitudo ejus; orbis, & habitatores ejus.

Flumina plaudent manu, simul montes laudabunt ante Dominum: quia venit judicare terram.

Judicabit orbem in justitia, & populos in æquitatibus.

VERSIO ANTIQUA.

1. Psalmus ipsi David. XCVII.

* CAntate Domino canticum novum: quia mirabilia fecit Dominus.

Et liberavit eum dextera ejus, & brachium sanctum ejus.

2. Notum fecit Dominus salutarem suum: ante conspectum gentium revelavit justitiam suam.

3. Memor fuit misericordiæ suæ Jacob, & veritatis suæ domus Israël.

Viderunt omnes fines terræ salutarem Dei nostri.

4. Jubilate Domino omnis terra: cantate, & exaltate, & psallite.

5. Psallite Domino nostro in cithara, & voce psalmi: 6. in tubis abietum, & voce tubæ corneæ.

Jubilate in conspectu regis Domino: 7. moveatur mare, & plenitudo ejus; orbis terræ, & omnes qui habitant in eam.

8. Flumina plaudent manibus suis, montes exsultabunt: 9. quia venit judicare terram.

Judicavit orbem terræ in justitia, & populos in æquitate.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic in Psalt. Rom. & apud Cassiod. & in Gr. In Psalt. Corb. deest *ipsi*.

* Sic Hilarius in Ps. 194. col. 559. d. dempto uno *&*, ante *liberavit*. Ambr. in Ps. 13. col. 59. a. tollit vocem *Dominus*. Cassiod. hanc retinet, cum Psalt. Rom. subditque cum ipso, *salvavit eum dextera ejus*, &c. Mozarab. post hoc, *& brachium sanctum ejus*, addit: *liberet nos Domine dextera tua, & brachium sanctum tuum.* August. in eund. Ps. legit: *Cantate..... quoniam mirabilia fecit Dominus. Sanavit ei dextera ejus, & brach. sanctum ejus.* Psalt. Mediol. *Salvavit eum*; Carnut. *Liberavit eum.* Gr..... Κύριος. Ἔσωσεν αὐτῷ, &c. ut in textu.

℣. 2. Iren. l. 3. c. 10. p. 186. e. *Notum fecit Deus salutare suum in conspectu gentium.* Hilar. in Ps. 13. col. 59. a. *Ostendit Dominus salutare suum: in conspectu gent.* &c. ut sup. at in Ps. 134. col. 559. d. *Notum fecit Dom. salutare suum ante conspectum gentium.* Similiter hab. August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Leone M. serm. 32. p. 91. & Brev. Mozarab. Sic etiam in Psalt. Corb. necnon in Psalt. & Missali Rom. ad Grad. tertiæ Missæ Nativitatis Dom. In Gr. Ἐγνώρισε Κύριος..... ἐναντίον τῶν, &c.

℣. 3. Ita legunt August. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Corb. & Gr. si excipias vocem *domui*, pro *domus*. Sic etiam in Mozarab. præter seqq. *& veritati suæ domui Isr.* Item in Mediolan. *miseric. suæ Jacob.* At Hieron. epist. ad Sun. & Fret. col. 654. c. ait *Jacob nomen superfluum esse.* Scribunt omnes constanter, *salutare*, non *salutarem*.

℣. 4. August. in hunc Ps. *Jubilate Deo universa terra: cantate, & exsultate*, &c. Sic etiam in Psalt. Corb. excepto *Domino*, pro *Deo*. Cassiod. cum Psalt. Rom. & Gr. Vulgatæ congruit.

℣. 5. Psalt. Rom. Martian. *Psallite Deo nostro in cithara, & cithara, &*, &c. Rom. Fabri cum Moz. *Deo nostro in cithara, in cithara, &*, &c. Corb. *Psallite Domino nostro in cith. in cith.* &c. August. in hunc Ps. *Psallite Domino Deo nostro in cithara, in cith.* &c. Cassiod. ut in Vulg. cui etiam Gr. favet.

℣. 6. Sic est in Psalt. Mozarab. Mediolan. quoque hab. *in tubis abietum.* Rom. *in tubis ductilibus..... in conspectu regis Domino.* Corb. *in tubæ ictum, & vocem tubæ corneæ*, &c. Cassiod. & August. ut in Vulg. Mss. tamen plerique August. ferunt: *Jubilate Domino in conspectu regis Domini*; nonnulli, *Jubilate Deo in consp. regis Domino.* Gr. ἐν σάλπιγξιν ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ..... Ἀλαλάξατε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Κυρίῳ· Alex. Ald. & Compl. Κυρίου. Apud Ambros. l. de bened. Patr. col. 530. a. & in Ps. 43. col. 895. f. memoratur *tuba cornea*.

℣. 7. Psalt. Moz. cum Rom. Corb. & Cassiod. *commoveatur* (Rom. & Corb. *moveatur*) *mare, &..... orbis terrarum, & universi* (Corb. *omnes*) *qui habitant in eo*; Cassiod. *in ea.* August. in hunc Ps. *commoveatur mare, &..... orbis terræ, & omnes habitantes in ea.* Græc. Σαλευθήτω ἡ..... ἡ οἰκουμένη, καὶ οἱ κατοικοῦντες αὐτήν. Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ.

℣. 8. Psalt. Rom. cum Moz. *Flumina plaudent manibus in idipsum, montes exsultaverunt*, Mozarab. *exsultabunt.* Similiter in Mediolan. & Carnut. necnon apud August. & Cassiod. in hunc Ps. In Corb. *Flumina plaudent manus in idipsum, montes exsultabunt.* Ap. Hilar. in hunc Ps. *Flumina plaudant manu.* In Gr. Ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ ἐπιτοαυτὸ, τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται.

℣. 9. August. in hunc Ps. legit: *à facie Domini, quoniam venit: quoniam venit judicare terram. Judicabit orbem terræ*, &c. subdit verò: *Quare veniet, & quomodo veniet?* Cassiod. in eund. Ps. sic: *ante faciem Domini: quoniam venit judicare terram. Judicabit orbem terræ*, &c. Psalt. Rom. Fabri: *ante faciem Domini, quoniam venit: quoniam veniet judicare terram. Judicabit orbem terræ*, &c. Itidem in Rom. Martian. & Moz. excepto uno *venit*, pro *veniet*. In Mediolan. etiam bis *venit*. In Corb. *à facie Domini: quia venit judicare terram. Judicabit orbem terræ in just.* &c. Gr. ed. Rom. delet τὸ *ante faciem*, vel *à facie Domini*; nec geminat *quoniam venit*. Secus in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ubi sic: ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ὅτι ἔρχεται· ὅτι ἥκει, &c. in edit. Rom. simpliciter, ὅτι ἥκει κρῖναι..... κρινεῖ τὴν, &c.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
1. Pſalmus ipſi David. XCVIII.	*XCIX.*	1. Pſalmus ipſi David. XCVIII.
* DOminus regnavit, iraſcuntur populi; qui ſedet ſuper cherubim, moveatur terra.	*DOminus regnavit, commoveantur populi; ſeſſor cherubim, concutiatur terra.*	DOminus regnavit, iraſcantur populi; qui ſedet ſuper cherubim, moveatur terra.
2. Dominus in Sion magnus: & excelſus eſt ſuper omnes populos.	*Dominus in Sion magnus, & excelſus eſt ſuper omnes populos.*	2. Dominus in Sion magnus: & excelſus ſuper omnes populos.
3. Confiteantur nomini tuo magno: quia terribile, & ſanctum eſt: 4. & honor regis judicium diligit.	*Confiteantur nomini tuo magno, & terribili, ſanctoque: & imperium regis judicium diligit.*	3. Confiteantur nomini tuo magno: quoniam terribile, & ſanctum eſt: 4. & honor regis judicium diligit.
Tu præparaſti æquitates: judicium & juſtitiam in Jacob tu feciſti.	*Tu fundaſti æquitates: judicium & juſtitiam in Jacob tu feciſti.*	Tu paraſti directiones: judicium & juſtitiam in Jacob tu feciſti.
5. Exaltate Dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum ejus: quoniam ſanctum eſt.	*Exaltate Dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum ejus: quia ſanctus eſt.*	5. Exaltate Dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum ejus: quoniam ſanctum eſt.
6. Moyſes & Aaron in ſacerdotibus ejus: & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.	*Moſes & Aaron in ſacerdotibus ejus, & Samuel in his qui invocant nomen ejus.*	6. Moyſes & Aaron in ſacerdotibus ejus: & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.
Invocabant Dominum, & ipſe exaudivit eos: 7. in columna nubis loquebatur ad eos.	*Invocabant Dominum, & ipſe exaudivit eos: in columna nubis loquebatur ad eos.*	Invocabant Dominum, & ipſe exaudiebat eos: 7. in columna nubis loquebatur ad eos.
Cuſtodibant teſtimonia ejus, & præcepta ejus quæ dedit illis.	*Cuſtodierunt teſtimonia ejus, & præceptum quod dedit eis.*	Cuſtodiebant teſtimonia ejus, & præceptum quod dedit illis.
8. Domine Deus noſter tu exaudiſti eos: Deus tu propitius factus es illis, & vindicans in omnia ſtudia eorum.	*Domine Deus noſter tu exaudiſti eos: Domine propitius fuiſti eis, & ultor ſuper commutationibus eorum.*	8. Domine Deus noſter tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuiſti eis, & ulciſcens in omnes adinventiones eorum.
9. Exaltate Dominum Deum	*Exaltate Dominum Deum noſ-*	9. Exaltate Dominum Deum noſ-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. delet *ipſi*, cum Moz. & Corb. In Gr. Ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ. Hunc Pſ. Moyſi adſcribit Hilarius prolog. in Pſ. n. 4. ſicut Hieron. epiſt. ad Cypr. to. 2. 695. a. *Moyſes*, inquit, *non ſolùm nobis quinque reliquit libros, Geneſim, Exod. &c..... ſed undecim quoque Pſalmos, ab octogeſimo nono..... uſque ad nonageſimum nonum*: & infra: *Quòd autem in pleriſque codicibus nonageſimus octavus habet titulum*, Pſalmus David, *in Hebraïco non habetur; hanc habente Scriptura Sancta conſuetudinem, ut omnes Pſalmi, qui cujus ſint titulos non habent, his deputentur, quorum in prioribus Pſalmis nomina continentur.* Idem docet præf. in Malach. ſicut Hilarius ipſe præf. in Pſ. n. 3. col. 3. b. c. In hoc tamen Pſalmo mentio fit Samuelis, qui pluribus poſt Moyſen ſæculis vixit: difficultatem ſolvit Hilarius ubi ſup. dicens: *Quòd ſi fortè aliquis per id intelligentiæ huic fidem detrahet, quòd in his Pſalmis, qui eum Pſalmum, cui Moyſes auctor prælatus eſt, ſubſequuntur, ſcriptum ſit, id eſt, in nonageſimo octavo*: Moyſes & Aaron..... & Samuel, *&c. non poſſe à Moyſe eum prophetatum videri, cùm* Samuel *nomen, qui tantò poſteaquam Moyſes natus eſt, exſtat in Pſalmo: meminerit nulli mirum aut difficile videri oportere, ut tantus propheta tanti prophetæ, poſtea licet futuri, nomen ediderit, cùm in Regnorum libris Joſiæ regis nomen ſit, antequam naſcatur, prophetatum*, &c. Vide ſis plura ibid.

* In Pſalt. Rom. & Mozarab. eſt *iraſcantur*; & inf. *qui ſedes ſuper*, &c. ut ſup. Item *ſedes*, in Mediolan. & Carnut. & apud Caſſiod. Apud Iren. l. 4. c. 33. p. 274. b. & Auguſt. in hunc Pſ. *qui ſedet ſup. cherub. commoveatur terra.* Apud Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. 913. e. *qui ſedes..... moveatur*, &c. In Gr. ὀργιζέσθωσαν λαοί· ὁ καθήμενος..... σαλευθήτω, &c.

℣. 2. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. Caſſiod. verò cum vet. Pſalt. ut in Vulg. In Gr. ὑψηλός ἐϛιν, &c.

℣. 3. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Carnut. *Confiteantur nomini tuo magno, & terribili: quon. ſanctum eſt.* Mozarab. *Confiteantur omnes nom. tuo magno: quia terribile*, &c. Apud Auguſt. ut in Vulg. cui etiam Gr. favet.

℣. 4. In Pſalt. Corb. Carnut. & Moz. *Tu paraſti æquitates*; in Rom. & Mediol. *æquitatem.* Similiter ap. Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. Σὺ ἡτοίμασας εὐθύτητας, &c.

℣. 5. Vox iſta, *ſanctum*, deeſt in Pſalt. noſtro Sang. hanc ſupplevimus ex Pſalt. Rom. & Vulg. In Moz. Corb. & Carnut. legitur, *quoniam ſanctus eſt*; ſicut apud Aug. in hunc Pſ. juxta melioris not. Mſs. Apud Ambroſ. verò l. 2. de Abrah. c. 11. to. 1. 351. f. & l. 3. de Spir. S. to. 2. 680. d. e. *& adorate ſcab..... quon. ſanctum eſt*; ſic etiam apud Caſſiod. In Gr. καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ..... ὅτι ἅγιός ἐϛι· Mſ. Alex. ἅγιον. Auguſt. loco cit. col. 1065. a. obſervat *quod dicunt Græci*, ὑποπόδιον, dixiſſe Latinos *ſcabellum*, alios *ſuppedaneum.*

℣. 6. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. Vulgatæ congruit. Mozarab. delet *ejus*, poſt vocem *ſacerdotibus.* Auguſt. in hunc Pſ. legit *in his*, pro *inter eos*; cæt. ut in Vulg. Hilar. verò prolog. in Pſ. n. 4. col. 3. d. ſic: *Moyſes & Aaron in ſacerdotes ejus: & Samuel inter eos invocantes nom. ejus.* Ambroſ. epiſt. 63. to. 2. 1034. d. *Moyſes..... in ſacerdotibus ejus: & Sam. inter invocantes nom. ejus.* Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. 695. c. *Samuel in eis, qui invocant nom. illius.* Pſalt. Corb. add. *Invocabant Deum, & ipſe exaudivit eos.* Gr. Μωυσῆς..... ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ· καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ..... καὶ αὐτὸς εἰσήκουεν· Alex. cum Ald. & Compl. εἰσήκουσεν αὐτῶν.

℣. 7. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Sic etiam Caſſiod. niſi quòd hab. *quia cuſtodiebant.* Pſalt. Rom. addit, *& præcepta ejus, quæ dederat illis.* Mozarab. cum Gr. *& præcepta quæ dedit eis.* Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. add. αὐτοῦ, ad προσάγματα. Apud Hilar. in Pſ. 134. col. 474. c. primus tantùm legitur verſic. *in columna nubis loqueb. ad eos.* Similiter apud Ambroſ. in Luc. 20. to. 1. 1512. e.

℣. 8. Itidem in Pſalt. Mozarab. excepto uno *fuiſti*, pro *factus es.* Sic etiam in Corb. dempto præced. *tu.* In Rom. pariter, *& vindicans in omnia ſtudia eorum*; ſicut in Mediol. & Carnut. Ita quoque apud Caſſiod. in hunc Pſ. cæt. ut in Vulg. Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Domine..... tu exaudiſti eos: Deus tu propit. fuiſti illis, & vindicans in omnes affectiones eorum.* In Gr... σὺ ἐπήκουες αὐτῶν· ὁ Θεὸς εὐίλατος ἐγίνου αὐτοῖς, καὶ ἐκδικῶν ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν.

℣. 9. Succinit Auguſt. in hunc Pſ. unà cum Gr. Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. extremò hab. *quoniam ſanctus eſt Dominus*, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
trum, & adorate in monte fancto ejus: quoniam fanctus Dominus Deus nofter.	*trum, & adorate in monte fancto ejus: quia fanctus Dominus Deus nofter.*	noftrum, & adorate in monte fancto ejus: quoniam fanctus Dominus Deus nofter.

Ex Mf. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Pfalmus in confeffione. XCIX.	*Canticum in gratiarum actione. C.*	1. Pfalmus in confeffionem. XCIX.
2. JUbilate Deo omnis terra: fervite Domino in lætitia.	*JUbilate Deo omnis terra: fervite Domino in lætitia:*	2. JUbilate Deo omnis terra: fervite Domino in lætitia.
Introite in confpectu ejus, in exfultatione.	*Ingredimini coram eo in laude.*	Intrate in confpectu ejus, in exfultatione.
3. Scitote quoniam Dominus ipfe eft Deus: ipfe fecit nos, & non ipfi nos:	*Scitote quoniam Dominus ipfe eft Deus: ipfe fecit nos, & ipfius fumus;*	3. Scitote quia Dominus ipfe eft: quoniam ipfe fecit nos, & non ipfi nos:
Populus ejus, & oves pafcuæ ejus: 4. introite portas ejus in confeffione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.	*Populus ejus, & grex pafcuæ ejus. Ingredimini portas ejus in gratiarum actione, atria ejus in laude: confitemini ei,*	Plebs ejus, & oves pafcuæ ejus: 4. intrate portas ejus in confeffionem, atria ejus in hymnis confeffionis.
Laudate nomen ejus: 5. quoniam fuavis eft Dominus, in æternum mifericordia ejus, & ufque in generationem & generationem veritas ejus.	*Benedicite nomini ejus: quia bonus Dominus, in fempiternum mifericordia ejus; & ufque ad generationem & generationem fides ejus.*	Laudate nomen ejus: 5. quia fuavis Dominus, in æternum mifericordia ejus, & ufque in fæculum & fæculum veritas ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. 695. a. legit cum Caffiod. & Pfalt. Corb. *Pfalmus in confeffione.* Ita quoque Auguft. præmiffis his: *Sic infcribitur, hic eft titulus ejus.* Concinit Pfalt. Rom. Fabri. Rom. verò Martian. hab. *Pfalmus David in confeffione;* Mozarab. *in confeffione David.* Græc. Ψαλμὸς εἰς ἐξομολόγησιν. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Sic hab. Caffiod. cum Pfalt. Corb. & Rom. Martian. In Rom. Fabri, & Gr. bis *Domino.* In Mozarab. *Jubilate Domino..... fervite Deo..... Intrate in,* &c. Sic etiam in edd. Ald. & Compl. Apud Auguft. in eund. Pf. *Jubilate Domino univerfa terra;* poft paulò verò, *Deo omnis terra;* & poft plura, *Domino omnis terra;* ftatimque: *fervite Domino in jocunditate. Intrate,* &c. ut fup.

℣. 3. Ambrof. in Luc. 20. to. 1. col. 1505. b. *Scitote quia Dominus ipfe eft Deus nofter:* & l. 1. de fide, to. 2. 448. f. 449. a. *Scitote quoniam Dominus ipfe eft Deus: ipfe fecit nos, & non ipfi nos.* Similiter Auguft. in hunc Pf. nifi quòd hab. *& non nos,* abfque medio *ipfi;* deinde fic: *Nos autem populus ejus, & oves pafc.* &c. Caffiod. cum Pfalt. Rom. & Corb. *Scitote quòd Dominus ipfe eft Deus: nos autem pop.* &c. ut in Vulg. nufpiam geminatur *quoniam.* In Gr. Γνῶτε ὅτι Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεός (Alex. Ald. & Compl. ὁ Θεὸς ἡμῶν·) αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς· λαὸς αὐτοῦ, καὶ, &c. Alex. Ald. & Compl. Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, &c.

℣. 4. Itidem apud Caffiod. præter vocem *confeffionum,* loco *confeffionis.* In Pfalt. Rom. & Moz. *intrate..... in confeffione, atria ejus in hym. confeffionum.* Sic etiam in Corb. excepta voce ult. *confeffionis.* Apud Auguft. in eund. Pf. *intrate in portas ejus in confeffione, in atria ejus in hymnis: confitemini ei. Laudate nomen ejus:* ita fanè ferunt ibid. plerique & mel. notæ Mfs. edd. verò Am. Er. & Mfs. 2. *in hymnis confeffionum confitemini ei;* Lovan. *in hymnis confeffionem confitemini ei.* Gr. εἰσέλθατε εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, τὰς (Mf. Alex. cum Ald. & Compl. εἰς τὰς) αὐλὰς αὐτοῦ ἐν ὕμνοις. Ἐξομολογεῖσθε αὐτῷ, αἰνεῖτε, &c.

℣. 5. Pfalt. Rom. Corb. & Mozar. cum Caffiod. *quoniam fuavis eft Dom..... & ufque in fæculum fæculi veritas ejus.* Auguft. in eund. Pf. cum Vulgata concinit. Item & Gr. nifi quòd initio hab. ὅτι χρηστὸς, abfque feq. *eft,* ut fup. in textu.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Pfalmus ipfi David. C.	*David Canticum. CI.*	1. Pfalmus David. C.
MIfericordiam, & judicium cantabo tibi Domine:	*MIfericordiam, & judicium cantabo: tibi Domine pfallam.*	* MIfericordiam, & judicium cantabo tibi Domine:
Pfallam, 2. & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.	*Erudiar in via perfecta, quando venies ad me:*	Pfallam, 2. & intelligam in via irreprehenfibili, quando venies ad me.
Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.	*Ambulabo in fimplicitate cordis mei in medio domus meæ.*	Perambulavi in innocentia cordis mei, in media domu tua.
3. Non proponebam ante oculos meos rem injuftam: facientes prævaricationes odivi.	*Non ponam coram oculis meis verbum Belial: facientem declinationes odivi,*	3. Non proponebam ante oculos meos rem malam: facientes prævaricationes odivi.

Ex Mf. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pfalt. Rom. cum Caffiod. *Pfalmus ipfi David.* Corb. *David Pfalmus.* Mozarab. *Pfalmus Cantici David.* Apud Auguft. tit. deeft. In Gr. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

* Sic Ambrof. l. de Noe, c. 3. to. 1. 230. a. & in Pf. 118. col. 1032. d. Sic etiam Auguft. S. Profper, & Caffiod. in hunc Pf. cum vet. Pfalt. & Gr.

℣. 2. Sic in Pfalt. Corb. exceptis his: *Perambulabam..... in medio domu tua:* fuperadditur tamen ibid. litterula *s,* voci *domu.* Caffiod. Vulgatæ refpondet, cum Pfalt. Rom. Fabri, & Gr. Apud Auguft. & Profp. fimilia exftant, præter verbum *deambulabam.* Apud Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 223. c. *Deambulabam in innoc. cordis mei, in medio domus tuæ.* Sic etiam apud Ambrof. l. 3. de Spir. S. to. 2. 690. f. Mfs. tamen ferunt ibid. *domus meæ;* fed pauci: & in explicat. Ambr. retinet vocem *tuæ;* ita enim fubdit: *Habemus in nobis domum Dei.* Gr. conftanter hab. ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου· Pfalt. Carnut. & Rom. Martian. *domus tuæ.* Item Carnut. *in via irreprehenfibili.*

℣. 3. Ita Caffiod. cum Pfalt. Moz. Corb. & Rom. excepto hoc ult. *Et adhæfit;* Rom. hab. *Et non adhæfit;* Corb. *Non adhæfit.* Ambrof. in Pf. 37. to. 1. 830. c. ita legit: *Non cognovi verbum nequam.* Auguft. cum Profp. in hunc Pf. *Non proponebam ante oculos meos rem malam: facientes prævaricationem odio habui. Non adhæfit,* &c. S. Profp. *prævaricationes,* ut in editt. Aug. Lucif. Cal. l. de non conv. cum hæret. p. 223. c. ita videtur interpungere:

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
Non hæſit mihi 4. cor pravum : declinante à me maligno, non agnoſcebam.	*Nec adhæſit mihi : cor pravum recedet à me ; malum neſciam.*	Non adhæſit mihi 4. cor pravum : declinantem à me malignum non cognoſcebam.
5. Detrahentem adversùs proximum ſuum occultè, hunc perſequebantur.	*Loquentem in abſcondito contra proximum ſuum, hunc interficiam ;*	5. Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar.
Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc ſimul non edebam.	*Superbum oculis, & altum corde : cum hoc eſſe non poteram.*	Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non edebam.
6. Oculi mei ſuper fideles terræ ut ſedeant hi ſimul mecum : ambulans in via irreprehenſibili, iſte mihi ſerviebat.	*Oculi mei ad fideles terræ, ut habitent mecum : ambulans in via ſimpliciter, hic miniſtrabit mihi.*	6. Oculi mei ad fideles terræ ut ſedeant mecum : ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.
7. Non inhabitabat in medio domus meæ qui facit ſuperbiam : qui loquebatur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum meorum.	*Non habitabit in medio domus meæ faciens dolum : loquens mendacium non placebit in conſpectu oculorum meorum.*	7. Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam : qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum meorum.
8. In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ : ut diſperderem eos de civitate Domini, omnes operantes iniqua.	*Manè perdam omnes impios terræ, ut interficiam de civitate Domini univerſos qui operantur iniquitatem.*	8. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ : ut diſperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Non proponebam ante oculos meos rem malam facientes : prævaricationes odivi. Non adhæſit, &c. In Græco verò ſic..... πρᾶγμα παράνομον· ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα. Οὐκ ἐκολλήθη μοι, &c.

℣. 4. Auguſt. in hunc Pſ. *cùm declinaret à me malignus, non cognoſcebam.* Lucif. verò Cal. l. de non conv. cum hæret. p. 223. c. *declinantes à me malignos non cognoſcebam.* Itidem Ambroſ. in Pſ. 37. to. 1. 830. c. lib. verò 2. de interpel. Dav. c. 7. col. 648. d. *declinantes autem malignos à me non agnoſcebam.* Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Corb. *declinantes à me malignos non agnoſcebam.* S. Proſp. in eund. Pſ. cum Brev. Moz. *declinantem à me malignum non agnoſcebam.* Gr. ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ, οὐκ ἐγίνωσκον.

℣. 5. Sic in Pſalt. Moz. ad verbum, uno excepto *eo*, pro *hoc.* Textui pariter conſonant Corb. & Rom. cum Caſſiodoro, niſi quòd legunt circa med. *perſequebar ;* & Corb. in fine, *ſedebam*, pro *edebam.* Lucif. Cal. l. de non conv. cum hæret. p. 223. c. *Detrahentem adv. proximos ſuos occultè, eum perſequebar*, &c. ut in Vulg. Apud Aug. & Proſp. in hunc Pſ. ſic : *Detrahentem proximo ſuo occultè, hunc perſequebar. Superbo oculo, & inſatiabili corde, huic non conveſcebar ;* S. Proſp. *cum hoc ſimul non edebam.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1046. f. delet *ſimul.* S. Paulin. in vita Ambr. to. 2. p. XIV. b. *Sedentem adversùs fratrem ſuum, & detrahentem occultè, perſequebar.* Gr. Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον..... τούτῳ οὐ συνήσθιον.

℣. 6. Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. 654. c. *Oculi enim Domini ſuper fideles terræ.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 654. c. *Oculi mei ad fideles terræ ut ſederent mecum :* mox ita : *Pro quo in Græco inveniſſe vos dicitis*, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ· deinde : *Quis non talem fugiat interpretationem, ut verbum ad verbum exprimens, dicat :* ut conſederent ipſi mecum. Attamen hanc admittit Auguſt. in hunc Pſ. cum Proſpero : *Oculi mei ſuper fideles terræ ut conſidêrent hi mecum*, &c. ut in Vulg. imo S. Proſp. *ut ſimul conſidêrent hi mecum.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *ſuper fideles..... ut ſedeant hi mecum ;* reliqua ut in Vulg. Item in Corb. *ſuper fideles terræ ;* deinde tam in ipſo, quàm in Mozarab. *ut ſedeant hi mecum : ambulans in via irreprehenſibili, hic mihi deſerviebat.* In Gr. ἐπὶ τοὺς πιστοὺς..... τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ· πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει.

℣. 7. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 194. c. legit : *Non habitat in medio domus meæ qui facit ſup. qui loquitur iniqua*, &c. ut ſup. Cæleſtinus I. ep. 25. Conc. to. 1. 1215. c. *Non habitat in medio domus meæ faciens ſuperbiam.* Aug. in hunc Pſ. cum S. Proſp. *Non habitavit in medio domus meæ faciens ſuperbiam : loquens iniqua non direxit*, &c. Ita quoque in Brev. Moz. præter unum *habitabit ;* in Corb. *non habitabat.* Apud Caſſiod. & in Pſalt. Rom. omnia ut in Vulg. In Gr. Οὐ κατῴκει..... ποιῶν ὑπερηφανίαν· λαλῶν..... ἐναντίον τῶν, &c. Alex. Ald. & Compl. ἐνώπιον τῶν, &c.

℣. 8. Pſalt. Corb. *In matutinis interficiebam..... ut diſperdam eos de civit. Dom. omnes qui operantur iniquitatem.* Similiter in Rom. Moz. & ap. Caſſiod. præter voculam *eos*, quæ deeſt. Item ap. Auguſt. in eund. Pſ. *ut diſperdam de civitate ;* cæt. verò ut in Vulg. In Gr. Εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον..... τοῦ ἐξολοθρεῦσαι..... πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν, &c. Apud Ambr. in Pſ. 118. to. 1. 1168. b. priora tantùm exſtant, ut in Vulg.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
1. Oratio pauperis, Cùm acediaretur, & in conſpectu Domini effunderet orationem ſuam. CI.	*Oratio pauperis, Quando ſollicitus fuerit, & coram Domino fuderit eloquium ſuum.* CII.	1. Oratio pauperis, Cùm anxius fuerit, & in conſpectu Domini effuderit precem ſuam. CI.
2. Exaudi Domine orationem meam : & clamor meus ad te perveniat.	*Domine audi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.*	2. Domine exaudi orationem meam : & clamor meus ad te veniat.
3. Ne avertas faciem tuam à me : in quacunque die tribu-	*Ne abſcondas faciem tuam à me : in die tribulationis meæ inclina ad*	3. Non avertas faciem tuam à me : in quacunque die tribulor, in-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. epiſt. ad Cypr. to. 2. 695. b. titulum præfert Vulgatæ ſimilem. Auguſt. verò cum S. Proſp. ſic : *Oratio inopis, Cùm angeretur, & in conſpectu Domini effudit precem ſuam ;* Proſp. *effundit.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Fab. *Oratio pauperis, Cùm anxius fuerit, & coram Domino effuderit precem ſuam.* Rom. Martian. *Cùm anxiatus fuerit, & coram Deo effuderit*, &c. Mozar. *Cùm anxiatus fuerit, & in conſpectu Domini effuderit*, &c. Corb. *Oratio pauperis, Cùm anxius erit, & conſpectu Domini effundit orationem ſuam.* Gr. Προσευχὴ τῷ πτωχῷ, Ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἐναντίον Κυρίου ἐκχέῃ τὴν, &c.

℣. 2. Ita legit Aug. cum Proſp. in hunc Pſ. Ita quoque Caſſiod. in eund. Pſ. cum Pſalt. Rom. & Moz. poſito *Domine*, ante *exaudi.* Similiter habet Miſſale Rom. ad Grad. Dominic. 17. poſt Pent. In Gr. Κύριε εἰσάκουσον..... πρός σὲ ἐλθέτω, Mſ. Alex. ἐλθάτω, &c.

℣. 3. Auguſt. in hunc Pſ. *Ne avertas..... inclina aurem tuam ad me : in quacunque die..... citò exaudi me.* Simi-

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
clina ad me aurem tuam.	*me aurem tuam.*	lor, inclina aurem tuam ad me Domine.
In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me.	*In quacunque die invocavero, velociter exaudi me.*	In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me Domine.
4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt.	*Quoniam consumpti sunt sicut fumus dies mei, & ossa mea quasi frixa contabuerunt.*	4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut in frictorium confricta sunt.
5. Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.	*Percussum est quasi fœnum, & arefactum est cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.*	5. Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum: quoniam oblitus sum manducare panem meum.
6. A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.	*A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.*	6. A voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ.
7. Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio.	*Assimilatus sum pellicano deserti: factus sum quasi bubo solitudinum.*	7. Similis factus sum pelicano in solitudine: factus sum sicut nycticorax in domicilio.
8. Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.	*Vigilavi, & fui sicut avis solitaria super tectum.*	8. Vigilavi, & factus sum sicut passer singularis in ædificio.
9. Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me adversum me jurabant.	*Tota die exprobrabant mihi inimici mei: exsultantes per me jurabant.*	9. Tota die exprobrabant me inimici mei: & qui laudabant me adversum me jurabant.
10. Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam,	*Quia cinerem sicut panem comedi, & potum meum cum fletu miscui,*	10. Quia cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum felle miscebam,
11. A facie iræ & indignationis tuæ: quia elevans allisisti me.	*A facie indignationis tuæ, & iræ tuæ: quia levasti me, & allisisti me.*	11. A facie iræ tuæ, & indignationis tuæ: quia extollens elisisti me.
12. Dies mei sicut umbra declinaverunt: & ego sicut fœnum arui.	*Dies mei quasi umbra inclinati sunt, & ego quasi fœnum arui.*	12. Dies mei sicut umbra declinaverunt: & ego velut fœnum arui.

Ex Ms. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

liter hab. Cassiod. cum Psalt. & Miss. Rom. ad Tract. fer. IV. maj. hebd. *Ne avertas;* cæt. verò ut in Vulg. Sic etiam in Græco.

℣. 4. August. & Cassiod. in hunc Ps. *& ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt.* Sic etiam in Brev. Moz. necnon in Psalt. & Missali Rom. ad Tract. fer. IV. maj. hebd. In Psalt. Mediolan. *sicut frixorio confrixa sunt.* In Carnut. *sicut frixorium confrixa sunt.* In Corb. *sicut frictorium confricta sunt.* Apud Prosp. in eund. Ps. *sicut in frictoriolo confrixa sunt.* In Gr. ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν.

℣. 5. Ita legunt Aug. & Prosp. in hunc Ps. cum Psalt. Corb. & Carnut. Cassiod. verò cum Psalt. & Missali Rom. ad Tract. fer. IV. maj. hebd. *Percussus sum sicut fœnum..... quia oblitus sum manducare*, &c. Gr. Ἐπλήγην ὡσεὶ χόρτος, καὶ ἐξηράνθη, &c. ut sup.

℣. 6. Sic est in Psalt. Rom. Carnut. Corb. & Moz. Sic etiam apud August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. In Gr. Ἀπὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου ἐκολλήθη τὸ ὀστοῦν μου τῇ, &c. Ap. S. Paulin. epist. 15. p. 88. a. *A fame & siti adhæserunt ossa mea carni meæ.*

℣. 7. Concinunt Psalt. Rom. & Corb. August. verò in hunc Ps. ita legit: *Similis factus sum pelicano, qui habitat in solitudine: factus sum sicut nycticorax in parietinis.* Itidem ap. Prosp. *in parietinis.* S. Paulinus ep. 49. p. 286. b. legit: *Factus sum similis pellicano solitudinis: sicut nycticorax in domicilio.* Ambros. pariter, l. de fuga sæc. c. 5. to. 1. 430. b. *sicut nycticorax in domicilio.* Unde Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 655. b. ait: *Quod similiter habetur in Græco* (νυκτικόραξ,) *apud nostros & Græcos legitur.* Apud Cassiod. ut in Vulg. dempto verbo *sum*, ante *pellicano.* Græcè, Ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῷ· ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ. Ms. Corb. August. scribit *pelicani;* & loco *pelicanus*, semper *pelicanis.*

℣. 8. August. legit cum Prospero, *sicut passer singularis in tecto.* Cassiod. cum Psalt. Rom. Carnut. Corb. & Moz. *sicut passer unicus in ædificio.* Mediolan. ut sup. *sicut passer singularis in ædificio.* Ambr. l. de fuga sæc. c. 5. to. 1. 430. b. *sicut passer singularis in domo:* at in Luc. 12. col. 1437. b. *ego autem sicut passer singularis in ædificio.* S. Paulin. epist. 40. p. 246. c. *Vigilavi, & factus sum sicut passer singularis super tectum:* & infra, 248. c. 249. b. 250 b. *sicut passer unicus super tectum.* Gr. καὶ ἐγενήθην (Alex. Ald. & Compl. ἐγενόμην) ὡσεὶ στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι· Alex. μονάζων; Ald. & Compl. ἐπὶ δώματος. Hieron. epist. ad Sun. & Fret. to. 2. 655. a. ait: *Dicitis vos in Græco invenisse*, ἐπὶ δώματι, *quod antiqui codices Latinorum interpretati sunt* in ædificio. Δῶμα *in Orientalibus provinciis ipsum dicitur, quod apud nos* tectum: *in Palæstina enim & Ægypto, ubi vel scripti sunt Divini Libri, vel interpretati, non habent in tectis culmina, sed* δώματα.

℣. 9. Psalt. Rom. Martian. cum Mozar. *exprobrabant me..... & qui me laudabant*, &c. Rom. Fabri, *exprobrabant mihi..... & qui me laudabant*, &c. Corb. *exprobrabant me..... & qui laudabant me adversùs me jurabant.* Cassiod. *exprobraverunt me inimici*, &c. ut in Vulg. Aug. verò ab ipsa nil differt, ni excipias *adversùs*, pro *adversùm.* In Gr. ὠνείδιζόν με οἱ..... καὶ οἱ ἐπαινοῦντές με, &c.

℣. 10. Tertul. adv. Psychic. p. 985. c. hæc habet: *Cinerem edens velut panem, potum verò fletu miscens.* Ambr. de apolog. Dav. to. 1. 684. b. *Qui cinerem tanquam panem manducabat, & potum suum cum fletu miscebat:* at in Ps. 37. col. 819. f. *& potum meum fletu temperabam:* in Ps. verò 118. col. 1193. e. *& potum meum cum fletu miscebam.* Hieron. epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 35. a. *Quia cinerem..... manducabam, & potionem meam cum fletu miscebam.* August. in hunc Ps. cum Brev. Mozarab. *Quoniam cinerem sicut panem manducavi, & potum meum cum fletu miscebam.* S. Prosper in eund. Ps. *sicut panem manducabam, & potum meum cum lacrymis miscebam.* S. Pacianus epist. 3. p. 312. d. *Quoniam cinerem sicut panem edebam, & pot. meum cum fletu miscebam.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. d. *Quia cinerem sicut panem manducabam, & pot. meum cum fletu temperabam.* Itidem in Psalt. Rom. Corb. & ap. Cassiod. cùm in hunc Ps. tum in Ps. 6. p. 29. b. In Gr. καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων.

℣. 11. Psalt. Rom. Fab. *A facie iræ indignationis tuæ: quia elevans elisisti me.* Rom. Martian. *iræ & indignationis.* August. in hunc Ps. *A facie iræ tuæ, & indignat. tuæ: quoniam levasti, elisisti me.* Cassiod. *A facie iræ & indignat. tuæ: quia elevans elisisti me;* Mss. 2. *allisisti.* Psalt. Moz. & Corb. hab. *iræ tuæ, & indignat..... quia levasti, & alisisti me.* Verùm Hieron. epist. ad Sun. & Fret. col. 655. b. ait, pro *à facie iræ tuæ*, quod in Græco invenisse se dixerant, in Hebræo, & ap. LXX. manifestè legi, Ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ σου. Attamen in edit. Rom. & aliis nunc exstat, τῆς ὀργῆς σου, καὶ τοῦ θυμοῦ σου· deinde, ὅτι ἐπάρας κατέῤῥαξάς με.

℣. 12. Ita leg. Aug. in hunc Ps. post paulò verò, *sicut fœnum.* Hieron. in Ecclesiast. to. 2. 761. c. *Dies mei sicut umbra inclinati sunt: & ego sicut fœnum arui.* Cassiod. Vulgatæ congruit cum Psalt. Rom. In Mozarab. *Dies mei sicut umbra transierunt*, &c. Gr. ὡσεὶ σκιὰ ἐκλίθησαν, &c.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 13. Tu autem Domine in æternum permanes : & memoriale tuum in ſæculum & ſæculum.	*Tu autem Domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generatione.*	13. Tu autem Domine in æternum permanes : & memoriale tuum in generationem & generationem.
14. Tu exſurgens miſereberis Sion : quoniam venit tempus miſerendi ejus.	*Tu ſuſcitans miſereberis Sion : quia tempus ut miſerearis ejus, quoniam venit tempus :*	14. Tu exſurgens miſereberis Sion : quia tempus miſerendi ejus, quia venit tempus.
15. Quoniam bene ſenſerunt ſervi tui lapidis ejus : & pulveri ejus miſerebuntur.	*Quoniam placitos fecerunt ſervi tui lapides ejus, & pulverem ejus miſerabilem.*	15. Quoniam placuerunt ſervis tuis lapides ejus : & terræ ejus miſerebuntur.
16. Et timebunt gentes nomen Domini, & omnes reges terræ gloriam ejus.	*Et timebunt gentes nomen Domini, & univerſi reges terræ gloriam tuam.*	16. Et timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.
17. Quoniam ædificavit Dominus Sion : & videbitur in majeſtate ſua.	*Quia ædificavit Dominus Sion : apparuit in gloria ſua.*	17. Quia ædificavit Dominus Sion : & videbitur in gloria ſua.
18. Reſpexit in oratione pauperum : & non ſprevit preces eorum.	*Reſpexit ad orationem vacui, & non deſpexit orationem eorum.*	18. Reſpexit in orationem humilium : & non ſprevit precem eorum.
19. Scribantur hæc in progeniem alteram : & populus, qui creabitur, laudabunt :	*Scribatur hoc in generatione noviſſima, & populus qui creabitur laudabit Dominum.*	19. Scribantur hæc in generatione altera : & populus, qui creabitur, laudabit Dominum :
20. Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo : Dominus de cœlo in terra proſpexit :	*Quoniam proſpexit de excelſo ſanctuario ſuo : Dominus de cœlo terram contemplatus eſt :*	20. Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo : Dominus de cœlo in terram aſpexit :
21. Ut audiret gemitum vinculatorum : ut ſolvat filios interemptorum :	*Ut audiret gemitum vincti, ut ſolveret filios mortis :*	21. Ut audiret gemitus compeditorum : ut ſolveret filios interemptorum :
22. Ut adnuntietur in Sion nomen Domini : & laus ejus in Jeruſalem.	*Ut narretur in Sion nomen Domini, & laudatio ejus in Jeruſalem :*	22. Ut annuntient in Sion nomen Domini : & laudem ejus in Jeruſalem.
23. In conveniendo populos in unum, & regna ut ſerviant Domino.	*Cùm congregati fuerint populi ſimul, & regna ut ſerviant Domino.*	23. In conveniendo populos in unum, & reges ut ſerviant Domino.
24. Reſpondit ei in via virtutis ejus : Paucitatem dierum meorum enuncia mihi.	*Afflixit in via fortitudinem meam : abbreviavit dies meos.*	24. Reſpondit ei in via virtutis ſuæ : Paucitatem dierum meorum nuncia mihi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 13. Auguſt. in hunc Pſ. *Tu verò Domine in æternum manes : & memor. tuum in generationem & generationem.* S. Proſper in eund. Pſ. *in generatione & generationem.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. *Tu autem..... permanes : & mem. tuum in ſæculum ſæculi.* Gr. εἰς τὸν αἰῶνα μένεις· καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

℣. 14. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Sic etiam in Miſſali Rom. ad Tract. fer. IV. maj. hebd. ſicut apud Caſſiod. addito uno *Domine*, ad verbum *exſurgens.* Auguſt. verò in hunc Pſ. ita legit : *Tu exſurgens miſ..... quoniam tempus ut miſerearis ejus, quoniam venit tempus.* Item ap. Proſp. in eund. Pſ. *quia tempus ut miſerearis ejus ;* ſed non plura. Apud Aug. tract. 7. in Joh. to. 3. p. 2. col. 343. g. *quoniam venit tempus ut miſerearis ejus.* In Gr. ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι αὐτὴν, ὅτι ἥκει καιρός.

℣. 15. Pſalt. Moz. hab. cum Caſſiod. *Quia* (Caſſiod. *Quoniam*) *beneplacitos habuerunt ſervi tui lapides ejus : & terræ ejus miſerebuntur.* Itidem in Rom. & Carnut. præter unum *beneplacitum.* Mediol. cum Proſp. *Quon. beneplacitum habuerunt ſervi tui lapides ejus : & pulveris ejus miſereb.* Ita quoque Aug. tract. 7. in Joh. to. 3. p. 2. col. 343. g. ſed in hunc Pſ. legit, *in lapides ejus.* Item in Pſalt. Corb. *Quoniam beneplacitum habuerunt ſervi tui in lapides ejus : & terræ ejus miſereb.* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. col. 655. b. ait : *Pro* terra, *in Hebræo* afar..... *quod omnes* χοῦν *tranſtulerunt.* In ed. Rom. & al. Ὅτι εὐδόκησαν οἱ δοῦλοί σου τοὺς λίθους αὐτῆς· καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι.

℣. 16. Vulgatæ ſuffragantur Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. Similiter in Gr..... τὸ ὄνομά σου Κύριε, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τὴν δόξαν σου· ſed in edd. Ald. & Compl. τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν, &c. item in Mſ. Alex. τῆς γῆς.

℣. 17. Ita legit Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. necnon Miſſali Rom. ad Grad. Dom. 3. poſt Epiph. Auguſt. verò in eund. Pſ. *Quoniam ædificabit..... in gloria ſua.* S. Proſper, *ædificavit.* In Gr. Ὅτι οἰκοδομήσει..... ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

℣. 18. Sic in Pſalt. Corb. ad verbum ; cui accinunt Rom. & Mozar. cum Caſſiod. in hunc Pſ. niſi quòd Rom. hab. *Et reſpexit in orationes ;* Moz. *in orationes*, abſque præced. & ; Caſſiod. *in orationem.* Hilarius verò in Pſ. 118. col. 345. d. legit : *Reſpexit ſuper filios pauperum : & non ſprevit deprecationem eorum.* Ambr. in Pſ. 118. col. 1187. e. *Quia reſpexit ſuper filios pauperum : & non deſpexit preces eorum.* Auguſt. in hunc Pſ. *Reſpexit in orationem humilium : & non deſpexit precem eorum.* S. Proſper in eund. Pſ. addit *Dominus*, ad vocem *humiliam.* In Gr. Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν· καὶ οὐκ ἐξουδένωσε τὴν δέησιν αὐτῶν.

℣. 19. S. Proſper in hunc Pſ. Vulgatæ accinit cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. In Corb. ſic : *Scribantur hæc in ſæculum alterum*, &c. ut in Vulg. Ap. Aug. in eund. Pſ. *Scribantur hæc in generationem alteram*, &c. ut in Vulg. In Gr. Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἑτέραν· καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον.

℣. 20. Sic eſt in Pſalt. Mozar. Ita etiam in Rom. Corb. & ap. Caſſiod. præter hoc, *in terram.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Quoniam proſpexit ex alto ſancto ſuo : Dominus de cœlo in terram proſpexit.* Apud Hilar. in Pſ. 118. col. 345. d. *Dominus de cœlo reſpexit in terram.* In Gr. Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ ὕψους ἁγίου αὐτοῦ· Κύριος ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψε.

℣. 21. Eadem prorſus leguntur in Pſalt. Corb. & apud Caſſiod. in hunc Pſ. Ita etiam in Rom. & ap. Hilar. in Pſ. 118. col. 345. d. niſi quòd Rom. hab. *et ſolvat ;* Hilar. *& ſolveret.* Pſalt. Mozar. *Ut audiret gemitus vinculatorum : & ſolvat filios interemptorum ;* Mediolan. *filios morte afflictorum.* Apud. Auguſt. in hunc Pſ. ſic : *Ut audiret gemitum compeditorum : ut ſolvat filios mortificatorum.* Apud Proſp. in eund. Pſ. *Ut videret gemitus compeditorum : ut ſolveret filios mortificatorum.* Gr. Τοῦ ἀκοῦσαι τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων· τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων.

℣. 22. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. & Moz. quibus accinunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in eund. Pſ. In Gr. Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιὼν τὸ ὄνομα Κυρίου· καὶ τὴν αἴνεσιν, &c.

℣. 23. Sic habent Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Moz. Corb. & Rom. In Gr. Ἐν τῷ συναχθῆναι λαοὺς..... καὶ βασιλεῖς, &c. Duo etiam Mſs. Caſſiod. exhibent *reges*, non *regna.*

℣. 24. Ita fert Pſalt. Mozar. Ita quoque in Rom. & ap. Caſſiod. excepto uno *virtutis ſuæ.* In Corb. verò vitiosè, *Reſpondite & in via virtutes ſuæ..... enuncia mihi.* Apud Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. *Reſpondit ei in via fortitudinis ſuæ : Exiguitatem dierum meorum annuntia mihi.* In

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
25. Ne revoces me in dimidio dierum meorum : in generationem & generationem anni tui.	*Dicam : Deus meus ne rapias me in medio dierum meorum : in generatione generationum anni tui.*	25. Ne revoces me in dimidio dierum meorum : generationem & generationem anni tui.	*Ex Mss. Sangerm.*
26. Initio tu Domine terram fundasti : & opera manuum tuarum sunt cœli.	*A principio terram fundasti, & opus manuum tuarum cœli.*	26. Initio terram tu fundasti Domine : & opera manuum tuarum sunt cœli.	
27. Ipsi peribunt, tu autem permanes : & omnes sicut vestimentum veterascent.	*Ipsi peribunt, tu autem stabis, & omnes quasi vestimentum atterentur.*	27. Ipsi peribunt, tu autem manes in æternum : & omnes sicut vestimentum veterescent.	
Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur : 28. tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.	*Quasi pallium mutabis eos, & mutabuntur : tu autem ipse es, & anni tui non deficient.*	Tanquam opertorium mutabis ea, & mutabuntur : 28. tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.	
29. Filii servorum tuorum habitabunt : & semen eorum in sæculum dirigetur.	*Filii servorum tuorum habitabunt, & semen eorum ante faciem tuam perseverabit.*	29. Filii servorum tuorum inhabitabunt tibi : & semen eorum in æternum dirigatur.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Græc. Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ· Τὴν ὀλιγότητα τῶν..... ἀνάγγειλόν μοι.

℣. 25. Psalt. Rom. & Moz. cum Cassiod. *Ne revoces me in dimidio dier. meor. in sæculum sæculi anni tui.* August. in hunc Ps. cum Prospero : *Ne revoces me in dimidium dier. meor. in generatione generationum* (Prosp. *generationem*) *anni tui.* Ambros. in Ps. 43. to. 1. 888. b. *Ne deducas me in dimidium dierum meorum.* Hieron. epist. ad Cypr. to. 2. 703. a. *Ne auferas me in dimidio dier. meorum.* Gr. Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου· ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου.

℣. 26. Accinunt Iren. l. 4. c. 3. p. 230. c. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. Item Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 7. to. 1. 634. d. & l. 3. de Spir. S. to. 2. 671. b. & epist. 43. col. 972. b. at l. 1. Hexa. to. 1. 13. b. legit : *Principio terram tu fund. Domine*, &c. August. in hunc Ps. *In principio terram tu fund. Dom.* &c. Hieron. in Isai. 51. & 65. to. 3. col. 367. b. 490. f. *A principio terram tu fund. Dom.* &c. vel *tu Dom. terram fund.* &c. S. Prosp. in eund. Ps. *Principio Domine terram fund.* Vigil. Taps. cont. Varimad. p. 730. d. *Tu Domine in principio fundasti terram*, &c. Faustinus presb. l. cont. Arian. p. 645. h. *In initio tu Domine terram fund.* &c. Ap. Hilar. l. 12. de Trin. 1118. c. posteriora tantùm : *opera man. tuar. sunt cœli.* Tertul. l. cont. Hermog. p. 420. b. & 423. a. delet *sunt.* In Gr. Κατ' ἀρχὰς τὴν γῆν σὺ Κύριε ἐθεμελίωσας· καὶ ἔργα τῶν..... εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

℣. 27. Irenæus l. 4. c. 3. p. 230. c. sic habet : *Ipsi peribunt, tu autem perseverabis : & omnes sicut vestim. veterascent. Et sicut cooperimentum mutabis eos, & mutab.* Tertul. cont. Hermog. p. 420. b. *Et ipsi peribunt, nam & si mutabit illos velut opertorium, & mutabuntur.* Ambros. l. 1. Hexa. to. 1. 13. b. *Ipsi peribunt, tu autem permanes : & omnia sicut vestim. veterascent. Et tanquam amictum mutabis ea, & mutab.* at l. 1. de interpel. Job, c. 7. col. 634. d. *& omnes sicut vestim. veterasc. Et sicut opertorium mutabis eos*, &c. & l. de bened. Patr. c. 4. p. 520. d. *sicut amictum mutabis eos.* Item Auct. l. de fide orthod. ap. Ambr. to. 2. 354. f. hab. *mutabis eos.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 48. p. 198. *Ipsi peribunt, tu autem permanes in æternum.* Arnob. de Deo trino, p. 231. a. *Ipsi peribunt, tu autem in æternum manes.* Auct. l. de promiss. p. 202. d. *omnia sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis ea, & mutab.* Hieron. in Isai. 51. to. 3. 367. b. *Et sicut pallium involves eos, & mutabuntur :* & inf. in c. 65. col. 490. f. *Et quasi amictum involves eos.* Philastr. Brix. l. de hæres. p. 710. c. *Ipsi peribunt, tu autem ipse es in æternum.* Faustin. presb. cont. Arian. p. 645. h. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis : & omnes*, &c. ut in Vulg. Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. *Ipsi perib. tu autem permanes : & omnia sicut vestim. veterascent. Et sicut opertor. mutab. ea, & mutab.* Mozarab. *veterescunt.* Corb. *Ipsi peribunt, tu autem in æternum permanes : & omnia sicut vestimentum veterescit. Et sicut opert. mutabis ea, & mutab.* August. & Prosp. in eund. Ps. cum Vulgata concinunt. In Gr..... Σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες..... Καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγήσονται.

℣. 28. Sic Iren. l. 4. p. 230. c. cum Cassiod. in hunc Ps. Sic etiam Auctor l. de fide orthod. ap. Ambr. to. 2. 354. f. cui favet Vigil. Taps. cont. Varimad. p. 730. e. cum vet. Psalt. Apud Ambros. l. 1. Hexa. to. 1. col. 13. b. *tu verò ipse es, & anni tui non defic.* Apud August. in hunc Ps. *tu verò* (inf. *autem*) *idem ipse es*, &c. sed vox *ipse*, abest à præcipuis Mss. Apud Prosp. *tu idem ipse es*, &c. Apud Faustin. presb. cont. Arian. p. 645. h. *tu autem idem es*, &c. Ap. Auct. l. de promiss. p. 202. d. *tu autem ipse idem es.* Psalt. Corb. add. *& anni tui non deficiunt.* In Gr. Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ, &c. ut in Vulg.

℣. 29. Iren. l. 4. c. 3. p. 230. c. *Filii servorum tuorum inhabitabunt* (al. *habitabunt :*) *& semen eorum in æternum* (al. *in sæculum*) *dirigetur.* August. in hunc Ps. *Filii..... inhabitabunt : & semen eorum in sæculum dirigetur.* Similiter habet Cassiod. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. præter hoc, *in sæculum sæculi :* præterea Rom. scribit *habitabunt ;* Corb. *habitab. ibi ;* Cassiod. *inhabitab. ibi.* Gr. κατασκηνώσουσι· καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
1. Ipsi David. CII.	*David. CIII.*	1. Psalmus ipsi David. CII.	*Ex Mss. Sangerm.*
Benedic anima mea Domino : & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus.	*Benedic anima mea Domino, & omnia viscera mea nomini sancto ejus.*	* Benedic anima mea Dominum : & omnia ossa mea, nomen sanctum ejus.	
2. Benedic anima mea Domino : & noli oblivisci omnes retributiones ejus.	*Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnium retributionum ejus.*	2. Benedic anima Dominum : & noli oblivisci omnes retributiones ejus.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter ap. Cassiod. in hunc Ps. In Psalt. Corb. simpliciter, *Psalmus David.* A Rom. & Gr. abest *Psalmus :* in edd. tamen Ald. & Compl. legitur, Ψαλμὸς τῷ, &c. August. hunc titulum silet.

* Ambrosius lib. de Isaac, c. 3. col. 360. a. similiter hab. *Benedic anima mea Dominum :* item l. de apol. Dav. col. 698. f. sed addit : *& omnia interiora mea, nomen sanctum ejus.* Ita etiam legunt August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Fulg. ep. 7. c. 3. p. 191. necnon Psalt. Rom. & Corb. Similiter apud Hieron. in Isai. 16. 26. & 55. to. 3. col. 127. f. 222. a. 402. e. necnon in Dan. 10. col. 1120. a. & in Breviar. Mozarab. excepta voce *Domino.* S. Paulinus epist. 23. p. 123. b. habet : *Benedixit anima mea Dominum : & omnia interiora mea, nomen sanctum ejus :* & epist. 27. p. 174. a. *Benedixerunt omnia interiora nostra Dominum.* In Gr. Εὐλόγει ἡ..... τὸν Κύριον· καὶ πάντα τὰ ἐντός μου, τὸ ὄνομα τὸ, &c.

℣. 2. Accinunt magno consensu August. S. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Fulg. ep. 7. c. 3. p. 191. necnon Psalt. Corb. Rom. & Moz. nisi quòd hab. *anima mea.* In Gr. pariter, ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον· καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ· Ms. verò Alex. cum edd. Ald. & Compl. hab. ἀνταποδόσεις ; item S. Paulin. epist. 27. p. 172. c. *retributiones.*

Ex Mss. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
3. Qui propitius ſit omnibus iniquitatibus tuis : qui ſanat omnes languores tuos.	*Qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis : qui ſanat omnes infirmitates tuas.*	3. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis : qui ſanat omnes infirmitates tuas.
4. Qui redimet de interitu vitam meam : qui coronat te in miſericordia & miſeratione.	*Qui redimit de corruptione vitam tuam : qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.*	4. Qui redimit de interitu vitam tuam : qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.
5. Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum : renovabitur ſicut aquila juventus tua.	*Qui replet bonis ornamentum tuum : innovabitur ſicut aquilæ juventus tua.*	5. Qui replet in bonis deſiderium tuum : renovabitur ut aquilæ juventus tua.
6. Facies miſericordias Domini, & judicium omnibus injuriam patientibus.	*Faciens juſtitias Dominus, & judicia cunctis qui calumniam ſuſtinent.*	6. Faciens miſericordias Dominus, & judicium omnibus injuriam patientibus.
7. Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſraël voluntates ſuas.	*Notas fecit vias ſuas Moſi, filiis Iſraël cogitationes ſuas.*	7. Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſraël voluntates ſuas.
8. Miſericors, & miſerator Dominus : patiens, & multæ miſericordiæ.	*Miſericors, & clemens Dominus : patiens, & multæ miſerationis.*	8. Miſerator, & miſericors Dominus : longanimis, & multùm miſericors. *Num. 14. 18.*
9. Non in finem iraſcetur : nec in æternum indignabitur.	*Non in ſempiternum judicabit : neque in æternum iraſcetur.*	9. Non in perpetuum iraſcetur : neque in æternum comminabitur.
10. Non ſecundùm peccata noſtra fecit nobis : neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuet nobis.	*Non ſecundùm peccata noſtra fecit nobis : neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuit nobis.*	10. Non ſecundùm peccata noſtra fecit nobis : neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuit nobis.
11. Quia ſecundùm altitudinem cœli à terra, confirmavit miſericordiam ſuam ſuper timentes eum.	*Quantùm enim excelſius eſt cœlum terrâ : tantùm confortata eſt miſericordia ejus ſuper timentes eum.*	11. Quoniam ſecundùm altitudinem cœli à terra, corroboravit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe.
12. Quantùm diſtat ab ortu ad occaſum, elongavit à nobis iniquitates noſtras.	*Quantùm longè eſt oriens ab occidente : tantùm longè fecit à nobis ſcelera noſtra.*	12. Quantùm diſtat ortus ab occidente : longè fecit à nobis iniquitates noſtras.
13. Sicut miſeretur pater	*Sicut miſeretur pater filiorum,*	13. Quomodo miſeretur pater

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Mirè concinunt Auguſt. S. Proſper, & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Fulg. ep. 7. p. 191. & Cæleſtinus I. epiſt. 21. Conc. to. 1. col. 1195. a. cum Pſalt. Rom. Corb. & Mozarab. Auguſt. tamen l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 47. a. legit *propitiatur*, loco *propitius ſit*; at in fine conſtanter, *languores tuos* : quæſt. verò 53. in Levit. to. 3. col. 513. *propitius ſit.* In Gr. Τὸν εὐιλατεύοντα πάσαις..... τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους σου.

℣℣. 4. 5. Ordo verſiculorum ſic invertitur in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. *Qui redemit* (al. *redimit*) *de interitu vitam tuam : qui ſatiat in bonis deſiderium tuum. Qui coronat te in miſeratione & miſericordia : renovabitur ſicut aquilæ juventus tua.* Eadem leguntur in Pſalt. Corb. eodemque ordine, præter *animam*, pro *vitam*. Item in Mozarab. *Qui redimet de interitu vitam tuam : qui ſatiat in bonis deſid. tuum. Qui coronat te in miſeratione & miſericordia : renovabit ſicut aquila juventus tua.* Itidem ap. Fulg. ep. 7. p. 191. exceptis his, *renovabitur ſicut aquilæ*, al. *aquila*. Ap. Aug. & Proſp. in eund. Pſ. *Qui redimit* (Proſp. *redimet*) *de corruptione vitam tuam : qui coronat te in miſeratione & miſericordia. Qui ſatiat in bonis deſider. tuum : renovabitur ſicut aquilæ*, &c. Ambroſ. in Luc. 18. to. 1. 1488. b. leg. *Qui ſatiat in bonis animam tuam* : & in Luc. 17. col. 1484. d. *renovabitur ſicut aquilæ juventus tua* : ſimiliter to. 1. col. 142. b. 360. a. 396. f. 652. b. 804. b. & to. 2. col. 176. b. 241. d. 296. b. 366. c. 418. a. 945. f. Tichon. regulâ 3. p. 54. a. *Qui te coronat in miſeratione & miſericordia.* Hieron. in Iſai. 55. to. 3. 402. e. *Qui implet in bonis deſid. tuum.* Gr. Τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωήν σου· τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς (Theod. οἰκτιρμῷ.) Τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν..... ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου.

℣. 6. Vulgatæ reſpondent Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. Sic etiam apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. d. præter ſing. *miſericordiam*. Apud Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. *Faciens miſericordias Dominus, & judicium eis qui injuriam accipiunt* : at inf. 1123. c. Aug. leg. *omnibus injuriam accipientibus.* Gr. Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος, καὶ κρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις.

℣. 7. Concordant Auguſt. Proſp. & Caſſiod. unà cum Pſalt. Rom. & Gr. In Mozarab. vitioſè *filii*.

℣. 8. Sic in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. præter ult. *patiens, & multùm miſericors*; quibus favet Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Aug. in eund. ſic : *Miſerator, & miſericors Dom. longanimus, & multum miſericordiæ* : at infra : *Miſericors, & miſerator Dom. longanimus, & multùm miſericors.* Apud Proſp. & Fulg. l. 1. ad Monim. p. 17. *longanimis, & multæ miſericordiæ.* In Gr. Οἰκτίρμων, καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος. μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος.

℣. 9. Sic ad verbum legunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Fulg. l. 1. ad Monim. p. 17. cum Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. & Moz. Sic etiam in Corb. præter unum *iraſcitur*. In Gr. ſimiliter : Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται· οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖ· & verò pro *in perpetuum*, Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. 655. b. ait ipſos *in Græco inveniſſe* in finem.

℣. 10. Auguſt. in hunc Pſ. leg. *retribuit*, non *retribuet*; cæt. ut in textu. Sic etiam S. Proſp. & Caſſiod. necnon Fulg. l. 1. ad Monim. p. 17. & l. 2. de rem. pecc. p. 393. cum Pſalt. Rom. & Moz. Hilarius in Pſ. 118. p. 256. d. *neque ſecundùm injuſtitias noſtras reddidit nobis.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 994. a. alludens, ait : *Non ſecund. pecc. noſtra reddas nobis : neque ſecund. iniquitates noſtras retribuas nobis.* S. Paulinus epiſt. 19. p. 106. c. *Qui non ſecundùm pecc. noſtra retribuit nobis*; & epiſt. 27. p. 172. c. *tribuit nobis.* In Gr. Οὐ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν· οὐδὲ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν· Ald. & Compl. κατὰ τὰς ἀνομίας..... κατὰ τὰς ἁμαρτίας, &c.

℣. 11. Sic habet Pſalt. Rom. cum Moz. addita voce *Dominus*, ad verbum *confirmavit*. Sic etiam legunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Proſp. & Fulg. l. 2. de rem. pecc. p. 393. niſi quòd Proſp. ponit *ſe* in fine, loco *eum*. Hilar. in Pſ. 118. col. 256. d. omittit poſteriorem verſiculum cum ſequenti. In Pſalt. Corb. ſic : *Quia ſecundùm multitudinem cœli à terra, confirmavit Dominus miſ. ſuam ſup. tim. eum.* In Gr. ἐκραταίωσε Κύριος... ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.

℣. 12. Sic in Pſalt. Corb. præter hoc, *ortus ab occaſu*. Ambr. l. 4. Hexa. to. 1. 74. f. leg. *Quantùm diſtat oriens ab occidente.* Hilar. in Pſ. 118. col. 256. d. *Quia ſecundùm altitudinem cœli à terra*; tum proximè, *longavit* (Mſſ. 2. *prolongavit*) *iniquitates noſtras à nobis.* Item Fulg. l. 1. ad Monim. p. 17. *Quia ſecundùm altitudinem cœli à terra, elongavit iniquitates noſtras à nobis* : at l. 2. de rem. pecc. p. 393. leg. *Quoniam ſicut diſtat ortus ab occaſu, elongavit iniquitates noſtras à nobis.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Proſp. *Quantùm diſtat oriens ab occidente, longè fecit à nobis peccata noſtra.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. *Quantùm diſtat oriens ab occaſu, elongavit à nobis iniquitates noſtras.* In Gr. Καθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ᾽ ἡμῶν τὰς, &c.

℣. 13. Auguſt. in hunc Pſ. *Sicut miſeratur pater filios, ſic miſeratus eſt Dominus timentes eum.* S. Paulinus verò ep.

VULGATA HOD.

filiorum, misertus est Dominus timentibus se: 14. quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.

Recordatus est quoniam pulvis sumus: 15. homo, sicut fœnum dies ejus, tanquam flos agri sic efflorebit.

16. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet ampliùs locum suum.

17. Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum.

Et justitia illius in filios filiorum, 18. his qui servant testamentum ejus:

Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

19. Dominus in cœlo paravit sedem suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur.

20. Benedicite Domino omnes angeli ejus: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus.

21. Benedicite Domino omnes virtutes ejus: ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.

22. Benedicite Domino omnia opera ejus: in omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino.

HEBR.

misertus est Dominus timentibus se: ipse enim novit plasmationem nostram;

Recordatus est quia pulvis sumus. Homo, quasi herba dies ejus: sicut flos agri sic florebit.

Quia spiritus pertransiit eum, & non subsistet, & non cognoscet eum ultra locus ejus.

Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum:

Et justitia ejus in filios filiorum, his qui custodiunt pactum ejus,

Et recordantur præceptorum ejus, ad faciendum ea.

Dominus in cœlo stabilivit thronum suum, & regnum illius omnium dominatur.

Benedicite Domino angeli ejus: fortes robore, facientes verbum ejus, obedientes voci sermonis ejus.

Benedicite Domino omnes exercitus ejus: ministri ejus, qui facitis placitum illius.

Benedicite Domino universa opera ejus in omnibus locis potestatis ejus: benedic anima mea Domino.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Sangerm.

filiis suis, misertus est Dominus timentibus eum: 14. quia ipse scivit figmentum nostrum.

Memento Domine eò quòd terra simus: 15. homo, sicut fœnum dies ejus, sicut flos agri ita floriet.

16. Quia spiritus pertransiet eum, & non erit: & non cognoscet ampliùs locum suum.

17. Misericordia autem Domini à sæculo est, & usque in sæculum super timentes eum.

Et justitia ejus super filios filiorum, 18. custodientibus testamentum ejus;

Et memoriâ tenentibus mandata ipsius, ut faciant.

19. Dominus in cœlo paravit sedem suam: & regnum ejus omnium dominatur.

20. Benedicite Domino omnes angeli ejus, potentes virtutes, qui facient verbum ejus, audire vocem sermonum ejus.

21. Benedicite Dominum omnes virtutes ejus: ministri ejus, qui facitis voluntates ejus.

22. Benedicite Dominum omnia opera ejus: in omni loco dominationis ejus benedic anima mea.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

19. p. 106. c. *Sicut miseretur pater filii sui, ita miseratur timentes nomen suum.* S. Prosp. in eund. Ps. *Sicut miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentium se.* Fulgent. l. 1. ad Monim. cum Cassiod. & Psalt. Rom. *Sicut miseretur pater filiis, ita misertus est Dominus timentibus se;* Fulgent. *eum.* In Psalt. Corb. *Et sicut miseretur pater filiis, misertus est Dominus timentibus eum.* In Mozar. *Sicut pater miseretur filiis, ita misertus est Deus timentibus eum.* In Gr. Καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱοὺς, ᾠκτείρησε Κύριος τοὺς, &c.

℣. 14. Psalt. Corb. & Mozar. *quia ipse scivit* (Mozar. *scit*) *figmentum nostrum. Memento Dom. quòd terra sumus.* Hilar. in Ps. 118. col. 256. d. *quia ipse cognovit figurationem nostram* (Mss. 2. *figmentum nostrum.*) Auct. l. de promiss. p. 1. c. 3. p. 93. d. addit: *Memento Dom. quoniam terra sumus.* Psalt. Rom. cum Cassiod. *quia ipse scit figmentum nostrum. Memento Dom. quòd pulvis sumus.* August. & Prosp. in hunc Ps. *quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.* Deinde cum Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1139. f. & l. 2. de fide resurr. to. 2. 1141. f. *Memento quia* (Prosp. *quòd*) *pulvis sumus.* Psalt. Carnut. *Memento Dom. quia pulvis sumus.* Græc. ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν. Μνήσθητι ὅτι χοῦς ἐσμεν.

℣. 15. Sic in Psalt. Corb. ad verbum. Item in Rom. & ap. Cassiod. exceptis his, *& sicut flos agri efflorebit*, Cassiod. *floriet.* In Mozar. *& sicut flos fœni ita florebit.* Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1139. f. & l. 2. de fide res. col. 1141. f. *homo, tanquam fœnum dies ejus.* Similiter apud August. in hunc Ps. subnexis his, *sicut flos agri ita efflorebit.* S. Prosp. huic ult. versûs anteced. *pulvis sumus*, subdit, *& sicut agri flos ita florebit*, prætermissis mediis. In Gr. verò ut sup. apud August.

℣. 16. Ita in Psalt. Corb. hoc excepto, *in eo*, loco *eum.* In Mozarab. *Quia spiritus pertransiit eum, & non erit: & non agnoscet ampliùs*, &c. In Rom. *Quia spiritus pertransibit ab eo, & non erit: & non cognoscet*, &c. Ap. Aug. & Cassiod. in hunc Ps. *Quoniam spiritus pertransibit in eo, & non erit*, &c. August. post paulò, *pertransiet.* In Gr. Ὅτι πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει, &c.

℣. 17. Itidem in Psalt. Corb. Sic etiam in Moz. detracto uno *est*, post *sæculo.* Rom. retinet *est*, subditque, *& usque in sæculum sæculi super*, &c. Similiter habet Cassiod. in hunc Ps. August. autem sic, cum Prosp. *Misericordia verò Domini in* (Prosp. *à*) *sæculo, & in sæculum super*, &c. Græc. Prospero favet.

℣. 18. Sic est in Psalt. Moz. præter ult. *mandata ejus, ut faciant eam.* In Rom. & Corb. *custodientibus testamentum ejus: & memoriâ retinentibus* (Corb. *tenentibus*) *mandata ejus, ut faciant ea.* Sic etiam apud August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. sicut in Gr. Ap. Prosp. tamen deest *ejus*, post *testamentum.*

℣. 19. Ita Cassiod. cum Psalt. Rom. Corb. & Mozar. nisi quòd hab. in fine, *dominabitur;* Græc. δεσπόζει. Ap. August. & Prosp. in eund. Ps. *Dominus paravit in cœlo thronum suum: & regnum ejus omnium dominabitur.*

℣. 20. Psalt. Moz. *Benedicite Dominum..... potentes virtute, qui facitis verbum ejus, audire vocem*, &c. Itidem in Rom. Corb. & apud Cassiod. præter hoc, *ad audiendam vocem.* August. verò in eund. Ps. ita cum Gr. *Benedicite Dominum..... potentes fortitudine, facientes verbum ejus, ad audiendam vocem*, &c. Sic etiam apud Prosp. si excipias *potentes virtutes*, ut in textu sup.

℣. 21. Ita ferunt Psalt. Rom. Corb. & Moz. præter sing. *voluntatem.* Ita etiam Cassiod. in hunc Ps. cum S. Prosp. August. verò in eund. Ps. leg. *Benedicite Dominum omnes virtutes ejus: ministri ejus, facientes voluntatem ipsius.* Concinit Gr. *nisi quòd habet* τὰ θελήματα· at Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. τὸ θέλημα.

℣. 22. Ita legunt August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. sed addunt *Dominum*, in fine. Accinunt Psalt. Rom. Corb. & Moz. nisi quòd postrema duo hab. *dominationes ejus;* Gr. τῆς δυναστείας, Ms. Alex. τῆς δεσποτίας.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.

1. Ipſi David. CIII.

* Benedic anima mea Dominum : Dominus Deus meus magnificatus es valde.

Confeſſionem, & decorem induiſti : 2. amiciens te lumine ſicut veſtimentum :

Extendens cœlum ſicut pellem : 3. qui tegit in aquis ſuperiora ſua.

Qui ponit nubes aſcenſiones ſuas : qui ambulat ſuper pinnas ventorum.

4. Qui facit angelos ſuos, ſpiritus ; & miniſtros ſuos, ignem urentem.

5. Fundavit terram ſuper ſtabilitatem ejus : non inclinabitur in ſæculum ſæculi.

6. Abyſſum, ſicut pallium, amictus ejus : ſuper montes ſtabunt aquæ.

7. Ab increpatione tua fugient : à voce tonitrui tui formidabunt.

8. Aſcendunt montes, & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis.

9. Terminum poſuiſti eis, quem non tranſgrediuntur : neque avertentur operire terram.

10. Qui emittit fontes in

HEBR.

CIV.

Benedic anima mea Domino : Domine Deus meus magnificatus es nimis.

Gloria & decore indutus es : amictus luce quaſi veſtimento :

Extendens cœlos ut pellem : qui tegis aquis cœnacula ejus.

Qui ponis nubes currum tuum : qui ambulas ſuper pennas venti.

Qui facis angelos tuos ſpiritus ; miniſtros tuos ignem urentem.

Qui fundaſti terram ſuper baſes ſuas : non commovebitur in ſæculum & in ſæculum.

Abyſſo, quaſi veſtimento, operuiſti eam : ſuper montes ſtabunt aquæ.

Ab increpatione tua fugient : à voce tonitrui tui formidabunt.

Aſcendent montes, & deſcendent campi ad locum, quem fundaſti eis.

Terminum poſuiſti, quem non pertranſibunt : nec revertentur ut operiant terram.

Qui emittis fontes in convalli-

VULGATA HOD.

1. Ipſi David. CIII.

Benedic anima mea Domino : Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Confeſſionem, & decorem induiſti : 2. amictus lumine ſicut veſtimento :

Extendens cœlum ſicut pellem : 3. qui tegis aquis ſuperiora ejus.

Qui ponis nubem aſcenſum tuum : qui ambulas ſuper pennas ventorum.

4. Qui facis angelos tuos, ſpiritus ; & miniſtros tuos, ignem urentem. Heb. 1. 7.

5. Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam : non inclinabitur in ſæculum ſæculi.

6. Abyſſus, ſicut veſtimentum, amictus ejus : ſuper montes ſtabunt aquæ.

7. Ab increpatione tua fugient : à voce tonitrui tui formidabunt.

8. Aſcendunt montes, & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis.

9. Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur : neque convertentur operire terram.

10. Qui emittis fontes in con-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. In Moz. *Pſalmus David.* In Corb. *Pſalmus ipſi David.* In ed. Rom. Τῷ Δαυίδ. In Mſ. Alex. Τȣ̃ Δαυίδ. In edd. verò Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, ὑπὲρ τῆς τȣ̃ κόσμȣ συςάσεως.

* Vulgatæ reſpondent S. Proſper & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. niſi quòd legunt *Dominum*, cum Gr. Similiter habet Auguſt. *Dominum ;* ac præterea *nimis*, pro *vehementer ;* cæt. ut in Vulg. Gr. σφόδρα. Apud Ambroſ. l. de Iſaac, c. 7. to. 1. 376. b. *Confeſſionem & ſpeciem induiſti.*

℣. 2. Mſ. Sangerm. ipſo initio hab. *amittens te*, quod ibi nullam ſignificationem habet : ſubſtituendum duximus *amiciens te ;* magis placeret *amictus tu*, vel potiùs *amictus* ſimpliciter, ut in Pſalt. Rom. & Vulg. Corb. hab. *amictus lumen ſicut veſtimentum : extendens cœlum*, &c. Mozar. *amictus lumen ſicut veſtimento : extendens cœlos*, &c. Ambroſ. l. de Elia, c. 4. to. 1. 539. b. *circumdatus luce ſicut veſtimento :* & l. 1. de interpel. Job, c. 5. 631. b. ait : *Dominus qui cœlum ſolus extendit.* Auguſt. in hunc Pſ. *circumamictus lucem ſicut* (inf. *velut*) *veſtimentum : extendit* (inf. *extendens*) *cœlum ſicut pellem.* S. Proſp. *circumamictus lumine ſicut veſtimentum : extendens cœlum*, &c. Gr. ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον· ἐκτείνων, &c.

℣. 3. Auguſt. in hunc Pſ. *qui protegit in aquis ſuperiora ejus. Qui ponit nubes aſcenſum ejus : qui ambulat* (inf. *aſcendit*) *ſuper pennas ventorum.* S. Proſper in eund. Pſ. *qui protegis in aquis..... Qui ponis nubes aſcenſum ejus : qui ambulat ſuper*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. *qui tegit in aquis..... Qui ponit nubem aſcenſum ſuum : qui ambulat*, &c. Corb. *qui tegit in aquis ſuperiora ejus. Qui ponet nubes aſcenſum ſuum : qui ambulat*, &c. Item in Mediolan. & Carnut. *qui tegit in aquis..... ponit..... ambulat*, &c. Apud Hilar. in Pſ. 146. col. 579. b. *Poſuit nubem aſcenſum ſuum.* In Gr. ὁ ςεγάζων ἐν ὕδασι τὰ..... Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν..... ὁ περιπατῶν, &c.

℣. 4. Sic eſt in Pſalt. Rom. Corb. Mediol. Carnut. Moz. & ap. Caſſiod. Similiter habet Hilarius l. 5. de Trin. col. 860. a. at in Pſ. 134. col. 475. b. leg. *Faciens ang. ſuos, ſpiritus.* Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. 613. a. *Qui facit angelos ſuos, ſpiritus.* Tertul. verò l. 2. adv. Marc. p. 647. c. *Qui facit angelos, ſpiritus ;* & paulò ſup. *Qui facit ſpiritus, angelos ; & apparitores, flammam ignis :* & l. 3. adv. Marc. p. 673. a. *Facit angelos, ſpiritus ; & apparitores ſuos, ignem flagrantem :* & l. adv. Jud. c. 9. p. 143. a. alludens, dicit : *Nec novum eſt Spiritui S. angelos appellare eos, quos miniſtros ſuæ virtutis Deus præfecit.* Aug. in hunc Pſ. *Qui facit angelos ſuos, ſpiritus ; & miniſtros ſuos, ignem flagrantem :* & l. 15. de civit. Dei, c. 23. col. 406. f. *ignem ardentem ;* S. Proſp. *urentem ;* Vigil. Tapſ. l. 3. de Trin. *flammantem.* Anonymus apud Cypr. de rebapt. p. 366. a. *Qui facit ang. ſuos, ſpir. & min. ſuos, ignem ardentem.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 655. c. *Qui facis angelos tuos, ſpiritus ;* tum addit : *Pro quo in Græco inveniſſe vos dicitis*, Ὁ ποιῶν τȣ̀ς ἀγγέλȣς αὐτȣ̃, *id eſt, Qui facit angelos ſuos.* Itidem in ed. Rom. ſicut in fine, πῦρ φλέγον ; Mſ. Alex. hab. πυρὸς φλέγα ; Ald. & Compl. πυρὸς φλόγα.

℣. 5. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. poſito uno *qui*, ante verbum *fundavit ;* præterea Rom. addit *&* poſt vocem *ejus.* Mediol. quoque & Carn. hab. *Fundavit terram.* Corb. *Fundabit terram ſup. ſtabilit. ejus*, &c. Ambroſ. l. 1. Hexa. col. 11. d. *Fundavit terram ſuper firmamentum ejus : non inclinab. in ſæc. ſæculi ;* Mſs. nonnulli ferunt *firmitatem ejus.* Similiter Auguſt. in hunc Pſ. niſi quòd primò legit *ſuper firmitatem ejus*, & poſt plura, col. 1145. b. *ſuper firmamentum ejus.* S. Proſp. *Fundavit terram ſuper firmitatem ejus : non*, &c. Gr. Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς· ȣ̓, &c.

℣. 6. Pſalt. Corb. *Abyſſus, ſicut palleos, amictus ejus*, &c. Rom. cum Moz. *Abyſſus, ſicut pallium*, &c. ut in textu. Itidem apud Caſſiod. & Eucher. q. in Pſ. p. 846. e. Ap. Auguſt. in eund. Pſ. *Abyſſus, ſicut veſtimentum, amictus ipſius*, &c. In Gr. Ἄβυσσος, ὡς ἱμάτιον, τὸ περιβόλαιον αὐτȣ̃, &c. Apud Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. 36. e. poſteriora tantùm : *ſuper montes ſtabunt aquæ*, ut ſup.

℣. 7. Ita Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr. Apud Aug. & Proſp. legitur, *tonitrûs tui.* In Pſalt. Corb. *tonitros tui.* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 655. c. dicit : *In Hebræo habetur, tonitrui tui ;* ſed addit : *& miror quomodo apud Latinos ſcriptorum errore ſubtractum ſit.*

℣. 8. Concinunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 9. Auguſt. in hunc Pſ. cum Gr. *Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur : neque revertentur tegere terram.* Hieron. in Jerem. 31. to. 3. 685. d. *Terminum poſuiſti, quem non tranſibunt*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Terminum poſuiſti eis, quem non tranſgredientur*, &c. ut in Vulg. In Corb. *Terminum poſuiſti eis, quem non tranſgredientur : & non tranſibunt, neque convertentur operire terram.* In Mozar. *neque revertentur ;* Gr. ȣ̓δὲ ἐπιςρέψȣσι.

℣. 10. Pſalt. Rom. & Corb. cum Proſp. & Caſſiod. *Qui emittit fontes in convallib. inter med. montium pertranſib.*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
vallibus : inter medium montium pertransibunt aquæ.	*bus, ut inter medios montes ambulent :*	convallibus : inter medium montium pertransibunt.	*Ex Ms. Sangerm.*
11. Potabunt omnes bestiæ agri : exspectabunt onagri in siti sua.	*Ut bibant omnia animalia regionum, & reficiant onagri sitim suam.*	11. Potionabunt omnes bestias silvæ : exspectabunt onagri sitim suam.	
12. Super ea volucres cœli habitabunt : de medio petrarum dabunt voces.	*Super ea volucres cœli morabuntur : de medio nemorum dabunt vocem.*	12. Super ea volucres cœli habitabunt : de medio petrarum dabunt vocem suam.	
13. Rigans montes de superioribus suis : de fructu operum tuorum satiabitur terra :	*Qui irrigas montes de cœnaculis tuis : de fructu operum tuorum implebitur terra ;*	13. Rigas montes de superioribus suis : de fructu operum tuorum saturabitur terra.	
14. Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum :	*Germinans herbam jumentis, & fœnum servituti hominum :*	14. Produces fœnum jumentis, & herbam servituti hominum :	
Ut educas panem de terra : 15. & vinum lætificet cor hominis :	*Ut educat panem de terra, & vinum lætificet cor hominis :*	Ut educat panem de terra : 15. & vinum lætificat cor hominis :	
Ut exhilaret faciem in oleo : & panis cor hominis confirmet.	*Ad exhilarandam faciem in oleo : panis autem cor hominis roborat.*	Ut exhilaret faciem in oleo : & panis cor hominis confirmat.	
16. Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantavit : 17. illic passeres nidificabunt.	*Saturabuntur ligna Domini, cedri Libani quas plantavit : ibi aves nidificabunt.*	16. Saturabuntur ligna silvarum, & cedri Libani, quas plantasti : 17. illic passeres nidificabunt.	
Herodii domus dux est eorum : 18. montes excelsi cervis : petra refugium herinaciis.	*Milvo abies domus ejus, montes excelsi cervis : petra refugium hericiis.*	Fulicæ domus dux est eorum : 18. montes excelsi cervis : petra refugium irinacis.	
19. Fecit lunam in tempora : sol cognovit occasum suum.	*Fecit lunam per tempora : sol cognovit cubitum suum.*	19. Fecit lunam in tempora : sol cognovit occasum suum.	
20. Posuisti tenebras, & facta est nox : in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ.	*Posuisti tenebras, & facta est nox : in ipsa moventur omnes bestiæ silvæ.*	20. Posuit tenebras, & facta est nox : in ea pertransibunt omnes bestiæ silvarum.	
21. Catuli leonum rugientes, ut	*Leones rugientes ad prædam, &*	21. Sicut catuli leonum ru-	

Notæ ad Versionem antiquam.

(Corb. *transibunt*) *aquæ.* Brev. Moz. *Qui emittit..... per medium montium*, &c. August. in eund. Ps. *Qui emittis*, &c. ut in Vulg. Ambros. in Ps. 45. to. 1. col. 930. a. add. *inter medios montes pertransibunt aquæ.* Græc. Ὁ ἐξαποστέλλων..... ἀναμέσον τῶν ὀρέων διελεύσονται ὕδατα.

℣. 11. Ambros. in Ps. 45. col. 930. a. *Et potabunt omnes bestiæ agri : suscipient onagri in sitim suam.* Sic etiam ap. August. in hunc Ps. sed absque &, ante *potabunt.* Concinit S. Prosper in eund. Ps. nisi quòd hab. *silvæ ;* tollitque *in*, ante *sitim.* Aug. quoque inf. col. 1149. f. 1151. e. legit *silvæ.* Cassiod. sic : *Potabunt ea omnes bestiæ silvarum : exspectabunt onagri sitim suam ;* Mss. 3. *in sitim suam.* Psalt. Rom. *Potabunt eas omnes bestiæ silvarum : exspectabunt onagri in siti sua.* Mozarab. *Potabunt omnes bestiæ silvæ : reficient onagri in siti sua.* Corb. *Et potabunt omnes bestiæ silvæ : exspectabunt onagri in sitim suam.* Gr. Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ· προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.

℣. 12. Ita Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Corb. Mozarab. verò scribit *inhabitabunt*, nec addit *suam*, ad *vocem.* Rom. hab. *voces suas ;* cæt. ut in textu. Apud Aug. in eund. Ps. sic : *Super illos volatilia cœli inhabitabunt : de medio petrarum dabunt vocem suam.* In Gr. Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει· ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν.

℣. 13. August. & Cassiod. cum Prosp. Vulgatæ suffragantur. Sic etiam in Psalt. Rom. & Gr. Moz. verò delet voculam *suis.*

℣. 14. Sic est in Psalt. Rom. & apud Aug. Prosp. & Cassiod. excepto verbo 1. *Producens.* In Mozar. *Producens fœnum pecudibus..... Ut educat*, &c. Item in Mediol. Corb. & Carnut. *Ut educat ;* Mss. tamen plures Aug. & Cassiod. ferunt, *educas.* Hieron. quoque ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 658. a. *Ut educas, pro quo*, inquit, *invenisse vos dicitis*, Ut educat. In Gr. Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι..... τοῦ ἐξαγαγεῖν, &c.

℣. 15. Ita Aug. in hunc Ps. cum Psalt. Mediol. Corb. & Carnut. Cassiod. verò cum Rom. *lætificet..... confirmet.* In Mozarab. *lætificat..... confirmet.* Apud Ambros. l. 1. de virg. to. 2. 156. b. *vinum lætificat cor hominis :* & in Luc. 9. to. 1. 1401. b. necnon l. 3. de fide, to. 2. 519. b. *panis confirmat cor hominis.* Apud Prosp. in eund. Ps. *& vinum lætificet cor hominis : ut exhilaretur facies in oleo : & panis..... confirmat.* In Gr. καὶ οἶνος εὐφραίνει..... τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ· καὶ ἄρτος..... στηρίζει.

℣. 16. Itidem in Psalt. Corb. & ap. Cassiod. In Rom. sic : *Satiabuntur omnia ligna silvarum, & cedri Libani, quas plantasti.* In Mozarab. *& cedros Lib. quas plantavit.* Apud Aug. in eund. Ps. *Satiabuntur ligna campi*, &c. ut in Vulg. Apud Prosp. *Saturabuntur.* In Gr. Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, ἃς ἐφύτευσεν· Alex. Ald. & Compl. ἐφύτευσας.

℣. 17. Ita legunt August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. Carnut. & Moz. Itidem in Corb. dempto verbo *est.* In Mediolan. sic : *Sturni domus ducatum eis præbet.* In Gr. Τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν. Ap. Hieron. epist. ad Sun. & Fret. col. 658. a. *Herodii domus dux est eorum ;* statimque : *Nos ita vertimus in Latinum*, nempe ex Hebræo : *ibi aves nidificabunt. Milvi abies domus est.*

℣. 18. Hieron. in Isai. 2. to. 3. col. 26. c. *petra refugium leporibus :* at in epist. ad Sun. & Fret. col. 658. b. *herinaciis, pro quo*, inquit, *in Hebræo positum est* sphannim, *& omnes* χοιρογρυλλίους, *voce simili transtulerunt, exceptis LXX. qui* lepores *interpretati sunt.* August. in hunc Ps. cum Prosp. *montes altissimi cervis : petra refugium hericiis, & leporibus.* S. Prosp. delet ult. *& leporibus.* Auct. verò l. de promiss. p. 3. col. 175. c. & infra 206. d. addit, *& leporibus.* Cassiod. cum Psalt. Rom. Vulgatæ congruit. In ed. Rom. ὄρη τὰ ὑψηλὰ..... πέτρα..... τοῖς χοιρογρυλλίοις· Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. λαγωοῖς.

℣. 19. Sic Ambros. l. 4. Hexa. to. 1. 65. a. & Cassiod. cum Psalt. Rom. In Mozarab. & apud August. *sol agnovit occasum suum.* Ambros. verò epist. 34. col. 923. c. legit : *luna novit occasus suos.* S. Prosp. in eund. Ps. *Fecit lunam in tempore : sol cognovit*, &c. Cassiodori etiam Ms. 1. cum editt. fert *in tempore.* Psalt. Corb. *Fecit lumen in tempore : sol cognovit*, &c. Gr. εἰς καιρούς· ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.

℣. 20. Psalt. Rom. Vulgatæ consonat. Similiter & Mozarab. nisi quòd initio hab. *posuit.* Hieron. in Amos 3. to. 3. 1390. b. cum Cassiod. *Posuisti tenebras..... in ipsa pertransib. omnes bestiæ silvarum.* At Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. 313. f. legit *silvæ.* August. in hunc Ps. cum Prosp. *Posuisti tenebras..... ibi pertransibunt omnes bestiæ silvæ :* August. infra, *illic pertransibunt.* Gr. Ἔθου σκότος..... ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα..... τοῦ δρυμοῦ.

℣. 21. Similiter apud Cassiod. & in Psalt. Rom. sed absque adverb. 1. *sicut.* August. in eund. Ps. legit : *Catuli leonum rug. ut rapiant, quærentes à Deo escam sibi :*

	Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm.	gientes, ut rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi.	*quærentes à Deo eſcam ſibi.*	rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi.
	22. Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus ſuis ſe collocabunt.	*Oriente ſole recedent, & in ſpeluncis ſuis cubabunt.*	22. Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus ſuis collocabuntur.
	23. Exivit homo ad opus ſuum: & operationem ſuam uſque ad veſperam.	*Egredietur homo ad opus ſuum, & ad ſervitutem ſuam uſque ad veſperum.*	23. Exibit homo ad opus ſuum: & ad operationem ſuam uſque ad veſperum.
	24. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine! omnia in ſapientia feciſti: impleta eſt terra creaturâ tuâ.	*Quàm multa ſunt opera tua Domine! omnia in ſapientia feciſti: impleta eſt terra poſſeſſione tua.*	24. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine! omnia in ſapientia feciſti: impleta eſt terra poſſeſſione tua.
	25. Hoc mare magnum, & ſpatioſum: ibi repentia, quorum non eſt numerus.	*Hoc mare magnum, & latum manibus: ibi reptilia innumerabilia,*	25. Hoc mare magnum, & ſpatioſum manibus: illic reptilia, quorum non eſt numerus.
	Animalia puſilla cum majoribus: 26. illic naves pertranſeunt.	*Animalia parva cum grandibus: ibi naves pertranſeunt:*	Animalia puſilla cum magnis: 26. illic naves pertranſibunt.
	Draco iſte, quem formaſti ad inludendum: 27. omnia à te exſpectant ut des illis eſcam tempore.	*Leviathan iſtum plaſmaſti, ut illuderet ei. Omnia in te ſperant, ut des cibum eis in tempore ſuo.*	Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei: 27. omnia à te exſpectant ut des illis eſcam in tempore.
* *In Mſ. deeſt* te.	28. Dante * te illis, colligent: aperiente te manum, univerſa implebuntur bonitate.	*Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, replebuntur bono.*	28. Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.
	29. Avertente te autem faciem, turbabuntur: auferes ſpiritum ipſorum, & deficiunt, & in terram ſuam revertentur.	*Abſcondes vultum tuum, turbabuntur: auferes ſpiritum eorum, deficient, & in pulverem ſuum revertentur.*	29. Avertente autem te faciem, turbabuntur: auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in pulverem ſuum revertentur.

Notæ ad Versionem antiquam.

at infra, *& ut quærant à Deo*, &c. S. Proſp. *quærentes à Domino*, &c. Pſalt. Corb. *Catuli leon. ruentes, ut rapiant, & quærant à Deo*, &c. Ed. Rom. Σκύμνοι ὠρυόμενοι, ἁρπάσαι, ϗ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, &c. Mſ. Alex. cum Ald. & Compl. τοῦ ἁρπάσαι; Ald.que & Compl. παρὰ τῷ Θεῷ.

℣. 22. Sic eſt in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. ut & ap. Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. verò, *& in cubilib. ſuis cubabunt.* Apud Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. 313. f. *Ortus eſt ſol, & congregatæ ſunt: & in cubilib. ſuis dormierunt.* In ed. Rom..... ϗ συναχθήσονται· ϗ ἐν ταῖς..... κοιταθήσονται. Alex. Ald. & Compl. ſup. συνήχθησαν.

℣. 23. Auguſt. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. *Exiet homo...... & ad operationem*, &c. Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. 313. f. *Egredietur homo*, &c. ut ſup. Caſſiod. in eund. Pſ. *Exiet homo;* at in Mſs. 3. *exiit.* Nicetius ep. Spicil. to. 3. p. 1. *Homo exiturus ad opus ſuum: & ad operat. ſuam uſque ad veſperam.* Gr. Ἐξελεύσεται..... ϗ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν, &c.

℣. 24. Ita legunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſi id excipias, *repleta eſt terra.* Ita quoque hab. Pſalt. Rom. cum Mozarab. Item in Mediolan. Corb. & Carnut. *creaturâ tuâ;* in Gr. κτίσεώς σου, non κτήσεως, quod Vulgatæ reſpondet. Pſalt. Sangerm. ſcribit, *Quàm magnificata ſunt operæ tuæ!* ſed vitiosè; vel ergo legendum *magnificatæ ſunt*, vel ſcribendum *opera tua:* hoc ultimum prætulimus, cùm ita legant Aug. & al. imo Ambroſ. l. 1. & 6. Hexa. to. 1. col. 9. b. 120. d. vide etiam col. 4. f. 90. b. 268. e. 730. c. 1230. e. & to. 2. col. 533. d. & 682. a. Item apud Novatian. de Trin. p. 1032. b. *omnia in ſap. feciſti.*

℣. 25. Hilarius in Pſ. 51. col. 75. d. ita legit: *Hoc mare magnum, & ſpatioſum: illic ſerpentes, quorum non eſt numerus. Animalia puſilla, & magna:* at in Pſ. 64. col. 167. d. *Mare hoc magnum, & latum.* Ambroſ. l. 5. Hexa. col. 80. d. *Hoc mare mag. & ſpatioſum: illic reptilia, quorum non eſt numerus.* S. Paulinus epiſt. 24. p. 164. a. *& illic repentia, quorum*, &c. Auguſt. in hunc Pſ. cum Proſp. *Hoc mare magnum, & ſpatioſum: ibi* (Proſp. *illic*) *repentia, quorum..... puſilla, & magna.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Hoc mare mag. & ſpatioſ. manibus: illic reptilia, quorum..... puſilla, & magna.* Sic etiam in Pſalt. Corb. ſed abſque *manibus.* Apud. Hieron. in Naum 1. to. 3. 1561. b. *Hoc mare mag. & ſpatioſum: ibi reptilia..... animalia parva cum magnis:* item in epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 657. c. ait: *Dicitis in Græco* manibus *non haberi, & ego novi; ſed ex Hebræo, & Theodotione in LXX. additum eſt ſub aſteriſco.* Abeſt ſanè à Pſalt. Mediol. Carnut. Rom. & Moz. duoque poſtrema legunt in fine, *puſilla, & magna*, ut ſup. Græc. Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη, ϗ εὐρύχωρος· ἐκεῖ..... Ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων.

℣. 26. Vulgatæ ſuffragatur Hilarius in Pſ. 51. col. 75. d. cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. ſed Hilar. in Pſ. 64. col. 167. d. ita legit, alludendo certè: *Ibi requieſcet draco, quem figuraſti ad illudendum ipſum.* Hieron. in Naum 1. to. 3. col. 1561. b. *ibi naves perambulant*, &c. ut in Vulg. & in Iſai. 11. col. 104. e. ſic: *Draco iſte, quem plaſmaſti ut illuderet ei.* Auguſt. in eund. Pſ. *illic naves commeabunt. Draco hic, quem finxiſti ad illudendum ei.* Item ap. Proſp. *commeabunt;* cæt. ut in Vulg. In Brev. Moz. *Draco iſte, quem confirmaſti ad illudendum eis.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 11. col. 136. a. 191. a. *Draconem, quem finxiſti ad illudendum ei.* Gr. ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται. Δράκων οὗτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ.

℣. 27. Pſalt. Rom. *omnia à te exſpectant Domine, ut..... in tempore.* Mozarab. *omnia à te exſpectant ut des eſcam illis in tempore opportuno.* Corb. *omnes à te exſpectant ut..... in tempore;* Mediol. addit *opportuno.* Ambroſ. l. 4. Hexa. to. 1. 64. f. *omnia à te exſpectant ut des illis cibum in tempore:* ſimiliter l. de Noe, c. 16. col. 251. f. & in Pſ. 43. col. 924. b. hoc tamen poſter. loco leg. *ut tu des.* Auguſt. in Pſ. 103. cum Proſp. *omnia à te exſpectant Domine, ut des illis cibum in tempore opportuno.* Caſſiod. in eund. Pſ. Vulgatæ accinit, niſi quòd in fine add. *opportuno.* Gr. πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτοῖς εὔκαιρον· Mſ. Alex. αὐτῶν εἰς καιρόν· Ald. & Compl. αὐτῶν εἰς εὔκαιρον.

℣. 28. Ambroſ. l. 4. Hexa. to. 1. col. 64. f. *Dante te illis, colligent ſibi: aperiente te manum, univerſa implebuntur bonitate:* at in Pſ. 43. p. 924. b. *Dante te his, colligent: aperiente manum tuam, univerſa*, &c. & l. de Noe, c. 16. col. 251. f. *aperiente te manum tuam, omnia impleb. bonitate:* & l. de fuga ſæc. c. 6. col. 432. d. *aperiente te manum, implebuntur omnia bonitate.* Auguſt. in hunc Pſ. *Cùm dederis eis, colligent: aperiente autem te manum tuam, univerſa impleb. bonitate.* S. Proſp. in eund. Pſ. *Dante te, illi colligent: aperiente te manum tuam, univerſa replebuntur bonitate.* Caſſiod. *Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, univerſa replebuntur ubertate.* Itidem in Pſalt. Rom. præter *omnia*, pro *univerſa.* In Corb. *aperiente te manum tuam, univerſa impleb. bonitate.* In Mozarab. *aperiente autem te manum, omnia replebuntur ubertate.* In Gr. Δόντος σου αὐτοῖς, συλλέξουσιν· ἀνοίξαντος δέ σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος, Alex. πιότητος.

℣. 29. Ambroſ. in Pſ. 43. col. 924. b. cum Vulgata concinit, niſi quòd extremò hab. *convertentur:* ita etiam l. de Noe, c. 16. col. 251. f. at l. 2. de Spir. S. to. 2. col. 640. c. *revertentur.* Aug. in hunc Pſ. addit *tuam*, ad *faciem*, &

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
30. Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ.	*Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & inſtaurabis faciem terræ.*	30. Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ. Ex Mſ. Sangerm.
31. Sit gloria Domini in ſæculum: lætabitur Dominus in operibus ſuis:	*Sit gloria Domini in ſempiternum: lætabitur Dominus in operibus ſuis.*	31. Sit gloria Domini in ſæculum ſæculi: lætabitur Dominus in operibus ſuis:
32. Qui reſpicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigant.	*Qui reſpicit terram, & tremet: tangit montes, & fumabunt.*	32. Qui reſpicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabuntur.
Inf. 145. 2. 33. Cantabo Domino in vita mea: pſallam Deo meo quandiu ſum.	*Cantabo Domino in vita mea: pſallam Deo meo quandiu ſum.*	33. Cantabo Domino meo in vita mea: pſallam Domino meo quandiu ſum.
34. Jucundum ſit ei eloquium meum: ego verò delectabor in Domino.	*Placeat ei eloquium meum: ego lætabor in Domino.*	34. Suavis ſit ei laudatio mea: ego autem delectabor in Domino.
35. Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita ut non ſint: benedic anima mea Domino.	*Deficiant peccatores de terra, & impii ultra non ſint: benedic anima mea Domino. Alleluia.*	35. Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita ut non ſint: benedic anima mea Dominum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

legit *convertentur;* cæt. ut in Vulg. Itidem Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ſed hab. *revertentur.* S. Proſper nil differt à Vulg. In Pſalt. Corb. *Avertente autem faciem tuam, turbabuntur: auferes ſpir. eorum, & deficient, & in terram ſuam revertentur.* In Mozarab. *aufers ſpiritus eorum, & deficient.* In Gr. ἀνταναλεῖς τὸ πνεῦμα..... καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσι.

℣. 30. Ambroſ. l. de Noe, c. 16. to. 1. 251. f. & in Pſ. 43. col. 924. b. legit, *Emittes*, &c. ut in Vulg. item l. 2. de Spir. S. to. 2. 640. c. niſi quòd hab. *& innovabis omnem faciem terræ:* at l. 1. & 4. Hexa. col. 17. a. 64. f. legit initio, *Emitte*, cum Pſalt. Corb. ſimiliter l. de apol. Dav. col. 730. b. & in Luc. 1. col. 1263. b. Conſentiunt Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. 508. & S. Proſp. in hunc Pſ. Aug. autem in eund. hab. *Emittes ſpir. tuum..... & innovabis fac. terræ.* Caſſiod. ut in Vulg. Apud Irenæum l. 5. c. 32. p. 333. c. hæc pauca: *Qui renovavit faciem terræ.* In Gr. Ἐξαποστελεῖς..... καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ, &c.

℣. 31. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. In Moz. verò ſic: *Sit gloria Domino in ſæculum ſæculi*, &c. Apud Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. *Sit gloria Domini in æternum: lætab.* &c. In Gr. Ἤτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα, &c. Alex. Ald. & Compl. τοὺς αἰῶνας.

℣. 32. Ita in Pſalt. Corb. excepto uno *tremente*, fortè *trementem*, pro *tremere.* Novatian. de Trin. p. 1032. b. leg. *Qui aſpicit terram, & facit eam tremere.* Similiter Ambr. l. 1. Hexa. col. 11. f. at in Pſ. 118. col. 1187. d. *Aſpicit ſuper terram, & facit*, &c. Hilar. in eund. Pſ. col. 345. b. *Aſpicies in terram, & facies eam tremere.* Auguſt. in hunc Pſ. *Qui aſpicit terram, & facit..... qui tangit montes, & fumigabunt.* Item S. Proſper in eund. Pſ. *Qui aſpicit terram.* Caſſiod. in eund. *Qui reſpicit terram..... qui tangit montes, & fumabunt;* Pſalt. Rom. cum Moz. *& fumigabunt.* Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 713. g. *Qui conſpicis terram, & eam commoves terræ motu.* In Gr. Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν· ὁ ἁπτόμενος..... καὶ καπνίζονται.

℣. 33. Pſalt. Rom. cum Moz. *Cantabo Domino in..... pſallam Deo meo quandiu ero.* Sic etiam apud Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. autem & S. Proſp. cum Vulgata concinunt, & Græco.

℣. 34. Sic eſt in Pſalt. Rom. Carnut. & ap. Caſſiod. Sic etiam in Mozarab. dempto uno *ei.* In Corb. *Suavis ſit ei & laudatio mea: ego verò delect.* &c. In Mediolan. *Suavis ſit ei diſputatio mea.* Apud Hilar. in Pſ. 64. col. 169. b. *Suavis ei ſit laudatio mea.* Apud Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. *Suavis ſit ei diſputatio mea: ego autem jocundabor in Domino.* In Gr. Ἡδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογή μου· ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι, &c.

℣. 35. Ita Aug. & Proſp. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Ap. Caſſiod. verò eſt τὸ *injuſti*, loco *iniqui.* Apud Gelaſ. PP. Conc. to. 4. 1228. d. *Pereant peccatores à terra, ita ut non ſint.* Brev. Moz. ipſo initio hab. *Deficient;* & in fine *Dominum*, ut ſup. Gr. Ἐκλείποισαν (Ald. & Compl. Ἐκλείποιεν)..... καὶ ἄνομοι..... εὐλόγει ἡ..... τὸν Κύριον.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Alleluia. (1. *Par.* 16. 8.) CIV.	*CV.*	* Alleluia. CIV. Ex Mſ. Sangerm.
1. Par. 16. 8. Iſa. 12. 4. 1. Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: annuntiate inter gentes opera ejus.	*Confitemini Domino, invocate nomen ejus: notas facite populis cogitationes ejus.*	1. Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: adnuntiate inter gentes opera ejus.
2. Cantate ei, & pſallite ei: narrate omnia mirabilia ejus.	*Cantate ei, & pſallite illi: loquimini in univerſis mirabilibus ejus.*	2. Cantate, & pſallite ei: narrate omnia mirabilia ejus.
3. Laudamini in nomine ſancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.	*Exſultate in nomine ſancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.*	3. Laudamini in nomine ſancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.
4. Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus ſemper.	*Quærite Dominum, & virtutem ejus: quærite faciem ejus jugiter.*	4. Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus ſemper.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Auguſt. in hunc Pſ. *Pſalmus centeſimus quartus, primus eſt in eis, quibus prænotatur* Halleluia; *cujus verbi, vel potiùs duorum verborum, interpretatio eſt*, Laudate Deum. *Halleluia* quoque legitur ap. Proſp. & Caſſiod. ac in Pſalt. Rom. In Gr. Ἀλληλούϊα.

℣. 1. Concinunt Aug. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum vet. Pſalt. In Corb. tamen ſic: *annuntiate inter gentes mirabilia ejus.* Ap. Proſp. *annuntiate in gentibus opera ejus;* quam lectionem laudat Auguſt. ubi ſup. col. 1178. g. *Sequitur*, inquit, annuntiate inter gentes, &c. *vel potiùs, ut de Græco ad verbum exprimatur, quod & alii Latini codices habent*, evangelizate (Mſs. omnes *annuntiate*) in gentibus opera ejus. *Quibus hoc dicitur, niſi Evangeliſtis in prophetia?* Græc. ἀπαγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ.

℣. 2. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. *Cantate ei, & pſallite ei*, &c. ut ſup. In Pſalt. Moz. *Cantate illi, & pſallite ei*, &c. In Corb. *Cantate, & pſallite nomini ejus: narrate*, &c.

℣. 3. Mſ. Sangerm. omittit ult. vocem *Dominum*, quam ſupplendam duximus è vet. aliis Pſalt. & Gr. Legitur etiam apud Aug. Proſp. & Caſſiod. cum cæt. quæ habentur ſup.

℣. 4. Accinunt S. Proſp. & Caſſiod. unà cum Pſalt.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 5. Memento mirabilium ejus, quæ fecit: prodigia ejus, & judicia oris ejus.	*Recordamini mirabilium ejus quæ fecit: ſignorum, & judiciorum oris ejus,*	5. Mementote mirabilium ejus, quæ fecit: prodigia ejus, & judicia oris ejus.
6. Semen Abraham, ſervi ejus: filii Jacob, electi ejus.	*Semen Abraham, ſervi ejus: filii Jacob, electi ejus.*	6. Semen Abraham, ſervi ejus: filii Jacob electi ejus.
7. Ipſe Dominus Deus noſter: in univerſa terra judicia ejus.	*Ipſe Dominus Deus noſter: in univerſa terra judicia ejus.*	7. Ipſe Dominus Deus noſter: in univerſa terra judicia ejus.
8 Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui: verbi, quod mandavit in mille generationes:	*Recordatus eſt in æternum pacti ſui: verbi quod præcepit in mille generationes:*	8. Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui: verbi, quod mandavit in mille generationes:
9. Quæ diſpoſuit ad Abraham: & juramenti ſui ad Iſaac:	*Quod pepigit cum Abraham, & juramenti ſui cum Iſaac.*	9. Quod diſpoſuit ad Abraham: & juramenti ſui ad Iſaac: *Gen. 22. 16.*
10. Et ſtatuit illud Jacob in præceptum: & Iſraël in teſtamentum æternum:	*Et firmavit illud Jacob in lege: Iſraël in pactum ſempiternum:*	10. Et ſtatuit illud Jacob in præceptum: & Iſraël in teſtamentum æternum:
11. Dicens: Tibi dabo terram Chanaam, funiculum hæreditatis veſtræ.	*Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ.*	11. Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ.
12. Cùm eſſent numero breves, pauciſſimi & incolæ in ea:	*Cùm eſſent viri pauci, modici, & advenæ in ea:*	12. Cùm eſſent numero brevi, pauciſſimi & incolæ ejus:
13. Et pertranſierunt de gente in gentem, de regno ad populum alterum.	*Et tranſierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.*	13. Et pertranſierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.
14. Non derelinquet hominem nocere eos: & corripuit pro eis reges.	*Non dimiſit hominem ut noceret eis, & corripuit pro eis reges.*	14. Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.
15. Nolite tangere chriſtos meos: & in prophetas meos nolite malignari.	*Nolite tangere chriſtos meos, & prophetas meos nolite affligere.*	15. Nolite tangere chriſtos meos: & in prophetis meis nolite malignari. *2. Reg. 1. 14. 1. Par. 16. 22.*
16. Et vocavit famem ſuper eos: omne firmamentum panis contribulavit.	*Et vocavit famem ſuper terram: omnem virgam panis contrivit.*	16. Et vocavit famem ſuper terram: & omne firmamentum panis contrivit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Rom. & Corb. In Mozarab. ſic: *Quærite Dom. & confortamini*, &c. quam lectionem admittit Auguſt. in hunc Pſ. *Hoc enim*, inquit, *de Græco expreſſiùs interpretatum eſt, quamvis verbum minùs Latinum videatur; unde & alii codices habent* confirmamini, *alii* corroboramini. Gr. κραταιώθητε.

℣. 5. Ita in autographo Sangerm. *Memento.* Vulgatæ autem reſpondent Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. A Rom. Pſalt. abeſt 1. *ejus*; at ibid. conſtanter, *Mementote.* In Gr. Μνήσθητε, &c. ut in Vulg.

℣. 6. Concordant Auguſt. Proſp. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 7. Sic in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. Apud Auguſt. & Proſp. *in omni terra judicia ejus.* In Gr. ἐν πάσῃ τῇ γῇ, &c.

℣. 8. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mozarab. verò hab. *Memor fuit in æternum;* Auguſt. cum Proſp. *in ſæculum:* obſervat tamen Auguſt. alios codices habere *in æternum; quod*, inquit, *ex ambiguo Græco factum eſt*, nempe τὸν αἰῶνα.

℣. 9. Vulgatæ ſuffragantur Aug. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. Mozar. tamen & Corb. delent *ad*, ante *Iſaac;* præterea Corb. ſcribit *Abrahæ.* Gr. Ὃν διέθετο τῷ Ἀβραὰμ… τῷ Ἰσαάκ.

℣. 10. Ita Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. infra tamen Auguſt. 1189. e. legit: *Et ſtatuit illud ipſi Jacob…. & ipſi Iſraël*, &c. è Græco videlicet, τῷ Ἰακώβ….. τῷ Ἰσραήλ· ſequitur ibid. εἰς διαθήκην αἰώνιον· *ubi nullus eſt ambiguitatis locus*, inquit Aug. ſup. 1181. a. αἰώνιον *quippe….. nuſquam noſtri niſi* in æternum *interpretati ſunt: vix autem aliqui alicubi* αἰώνιον, æternale *dixerunt: niſi fortè, quia* αἰῶνα *familiariùs interpretantur* ſæculum, αἰώνιον, *non* æternum, *ſed* ſæculare *interpretari velint, quod neminem auſum fuiſſe commemini.*

℣. 11. Aug. Proſp. & Caſſiod. conſentiunt. Sic etiam in vet. Pſalt. & Gr. ni excipiatur vox *Chanaan*, è Gr. Χαναάν.

℣. 12. In autographo noſtro *brevis*, procul dubio pro *breves*, quod ita correximus. In Pſalt. Rom. *Cùm eſſent in numero brevi….. & incolæ in ea.* In Corb. *Cùm eſſet numero breves* (l. *brevis*) *pauciſſ. & incolæ in ea.* Mozarab. pariter hab. *in ea*, cum Caſſiod. Item Auguſt. & Proſp. in eund. Pſ. *Cùm eſſent numero brevi, pauciſſimi & incolæ in ea:* ſubinde Auguſt. col. 1182. e. *Cùm eſſent numero breves, vel numero brevi, pauciſſimi & incolæ in ea:* & poſt plura, col. 1189. g. *Cùm eſſent ipſi numero brevi;* ſupra verò 1182. d. ait: *Nonnulli codices habent, non* pauciſſimi & incolæ, *ſed* pauciſſimos & incolas. *Ubi apparet eos, qui iſta ita interpretati ſunt, Græcam fuiſſe locutionem ſecutos, quæ transferri non poteſt in Latinum, niſi cum ea abſurditate, quæ ferri omnino non poſſit. Si enim totam ipſam locutionem transferre conemur, dicturi ſumus* In eo eſſe illos numero brevi, pauciſſimos & incolas in ea. *Quod autem ait Græcus* In eo eſſe illos, *hoc eſt Latinè*, Cùm eſſent, *quod verbum non poteſt caſus accuſativus ſequi, ſed nominativus; quis enim dicat*, Cùm eſſent pauciſſimos? *ſed*, Cùm eſſent pauciſſimi. In ed. Rom. Ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἀριθμῷ βραχεῖς, ὀλιγοστοὺς καὶ παροίκους ἐν αὐτῇ.

℣. 13. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. additâ conjunct. &, poſt *gentem.* In Corb. *de gente in gente, de regno ad*, &c. Apud Auguſt. & Proſp. *Tranſierunt de gente in gentem, & de regno in pop. alterum:* infra tamen 1189. g. Auguſt. hab. *Et pertranſierunt.* Gr. Καὶ διῆλθον….. εἰς λαὸν ἕτερον.

℣. 14. Pſalt. Rom. cum Moz. *Non permiſit hominem nocere eis: corripuit*, &c. Moz. *ſed corripuit*, &c. Corb. *Non permiſit hominem nocere eos: & corripuit*, &c. Similiter in Mediol. & Carnut. *non permiſit;* ſicut ap. Caſſiod. qui etiam hab. inf. *& corripuit.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. col. 1189. g. *Non reliquit;* at ſupra col. 1182. f. *Non dimiſit hominem nocere eis, id eſt*, non permiſit: *Græca autem locutio eſt*, nocere illos; *Latina verò*, nocere illis: ſtatim, *& corripuit;* infra, *& arguit pro eis reges.* In Gr. Οὐκ ἀφῆκεν ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτούς· καὶ ἤλεγξεν, &c.

℣. 15. Sic habet Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. d. cum Pſalt. Corb. Aug. verò & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ favent cum Pſalt. Rom. Item S. Proſp. in eund. Pſ. niſi quòd legit, *nolite malignare.* Apud Ambroſ. to. 2. 1189. e. prima tantùm exſtant: *Nolite tangere chriſtos meos.* Ap. Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 9. to. 7. col. 472. f. *Ne tetigeritis chriſtos meos.* Apud Optat. l. 2. cont. Donat. p. 42. b. & 45. a. *Ne tetigeritis unctos meos: neque in prophetas meos manum miſeritis:* ſimiliter l. 4. p. 71. b. ſed hab. *chriſtos:* & l. 2. p. 44. c. ſic: *& in prophetas meos manum ne miſeritis.* In Gr. Μὴ ἅψησθε (Mſ. Alex. ἅπτεσθαι, Ald. & Compl. ἅπτεσθε) τῶν χριστῶν μου· καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε.

℣. 16. Ap. Auguſt. & in Gr. omnia ut in Vulg. niſi

	Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
Gen. 37. 36.	17. Miſit ante eos virum : in ſervum venundatus eſt Joſeph.	*Miſit ante faciem eorum virum : in ſervum venundatus eſt Joſeph.*	17. Miſit ante eos virum : in ſervum venundatus eſt Joſeph.	Ex Mſ. Sangerm.
Gen. 39. 20.	18. Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertranſiit animam ejus, 19. donec veniret verbum ejus.	*Afflixerunt in compede pedes ejus, in ferrum venit anima ejus : uſque ad tempus donec veniret ſermo ejus.*	18. Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertranſiit anima ejus, 19. donec veniret verbum ejus.	
Gen. 41. 14.	Eloquium Domini inflammavit eum : 20. miſit rex, & ſolvit eum; princeps populorum, & dimiſit eum.	*Eloquium Domini probavit eum : miſit rex, & ſolvit eum; princeps populorum, & dimiſit illum.*	Eloquium Domini uſſit eum : 20. miſit rex, & ſolvit eum ; princeps populorum, & dimiſit eum.	
	21. Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ.	*Poſuit eum dominum domus ſuæ, & principem in omni poſſeſſione ſua :*	21. Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ.	
	22. Ut erudiret principes ejus ſicut ſemetipſum : & ſenes ejus prudentiam doceret.	*Ut erudiret principes ejus ſecundùm voluntatem ſuam, & ſenes ejus ſapientiam doceret.*	22. Ut erudiret principes ſuos ſicut ſe ipſum : & ſeniores ejus prudentiam doceret.	
Gen. 46. 6.	23. Et intravit Iſraël in Ægyptum : & Jacob accola fuit in terra Cham.	*Et ingreſſus eſt Iſraël Ægyptum, & Jacob advena fuit in terra Cham.*	23. Et introivit Iſraël in Ægyptum : & Jacob habitavit in terram Cham.	
Exod. 1. 7. Act. 7. 17.	24. Et auxit populum ſuum vehementer : & firmavit eum ſuper inimicos ejus.	*Et creſcere fecit populum ſuum nimis, & roboravit eum ſuper hoſtes ejus.*	24. Et auxit populum ejus nimis : & firmavit eum ſuper inimicos ejus.	
	25. Convertit cor eorum ut odirent populum ejus, & dolum facerent in ſervos ejus.	*Convertit cor eorum ut odio haberent populum ejus : ut doloſè agerent contra ſervos illius.*	25. Et convertit cor eorum ut odirent populum ejus, & dolum facerent in ſervos ejus.	
Exod. 3. 10. & 4. 29.	26. Miſit Moyſen ſervum ſuum; Aaron, quem elegit ipſum.	*Miſit Moſen ſervum ſuum : Aaron quem elegit ſibi.*	26. Miſit Moyſen famulum ſuum ; & Aaron, quem elegit ipſum ſibi.	
Exod. 7. 10.	27. Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigiorum in terra Cham.	*Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & portentorum in terra Cham.*	27. Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigiorum in terra Cham.	
Exod. 10. 21.	28. Miſit tenebras, & obſcuravit : & non exacerbavit ſermones ſuos.	*Miſit tenebras & contenebravit, & non fuerunt increduli verbis ejus.*	28. Miſit tenebras, & obſcuravit : & exacerbaverunt ſermones ejus.	

Notæ ad Versionem antiquam.

quòd utrobique abeſt &, ante *omne*, ut ſup. S. Proſper & Caſſiod. nil omnino differunt à Vulgata ; nec etiam Pſalt. Rom.

℣. 17. Ita Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. In Mozarab. *Miſit ante eos hominem*, &c. Apud Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. 905. a. *in ſervum venditus eſt Joſeph ;* at epiſt. 37. to. 2. 932. e. *venundatus eſt*. Gr. Ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν αὐτῶν ἄνθρωπον, &c.

℣. 18. Sic Ambroſ. habet epiſt. 37. to. 2. 932. e. quam lectionem in ſeq. interpretatione tuetur. Itidem Caſſiod. cum Pſalt. Corb. Carnut. Moz. & Gr. Auguſt. verò Vulgatæ reſpondet cum Proſpero, & Pſalt. Rom. Apud Symm. εἰς σίδηρον ἦλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ.

℣. 19. Ita legit Ambroſ. cùm l. 2. de Cain, c. 6. to. 1. 215. d. tum epiſt. 37. to. 2. 933. a. S. Proſp. verò & Caſſiod. *inflammavit eum*, cum Vulg. & Pſalt. Rom. Sic etiam Auguſt. in eund. Pſ. ſed addit : *vel, quod magis de Græco expreſſum alii codices habent, Eloquium Domini ignivit eum :* ita quoque legit inf. col. 1190. a. necnon ep. 149. to. 2. 516. b. S. Paulin. epiſt. 50. p. 302. c. *Sermo Domini ignivit illum.* Gr. Τὸ λόγιον τοῦ..... ἐπύρωσεν αὐτόν.

℣. 20. Concordant Auguſt. Proſp. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 21. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ac Moz. *Et conſtituit eum*, &c. ut in textu. Auguſt. verò delet *Et*, cum Vulg. & Gr.

℣. 22. Sic eſt in Pſalt. Mozarab. Item in Rom. & ap. Caſſiod. præter *ſuos*, loco *ejus*, poſt *ſeniores*. In Corb. *Ut erud. principes ſuos ſicut ſemetipſum : & ſeniores ſuos prudentia doceret.* Apud Proſp. etiam *ſeniores*. Apud Auguſt. omnia ut in Vulg. ſequitur verò : *Græcus habet :* & ſeniores ejus ſapientiam doceret ; *quod omni modo ad verbum ita dici poſſet :* Erudiret principes ejus ſicut ſemetipſum : & ſeniores ejus ſapientes faceret : πρεσβυτέρους *enim habet, quos dicere ſolemus* ſeniores, *non* γέροντας, *id eſt*, ſenes : Σοφίσαι *autem, quod uno verbo Latinè dici non poteſt, à ſapientia dictum eſt, quæ* Σοφία *Græcè dicitur ; non à prudentia, quæ* φρόνησις *appellatur.*

℣. 23. Pſalt. Rom. & Corb. *Et intravit Iſraël in Ægyptum : & Jacob habitavit in terra Chanaam.* Mozarab. *Et intravit Iſraël in Ægypto : & Jacob advena fuit in terra Cham.* Auguſt. cum Proſp. Vulgatæ ſuccinit : Caſſiod. Pſalterio Rom. niſi hoc excipias, *Et introivit*, ut ſupra. In Gr. Καὶ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον· καὶ Ἰακὼβ παρῴκησεν ἐν γῇ Χάμ.

℣. 24. Pſalt. Rom. & Corb. cum Caſſiod. *Et auxit pop. ſuum nimis : & confirmavit eum ſuper*, &c. Mozarab. *nimis : & firmavit*, &c. Auguſt. cum Proſp. Vulgatæ favet. In Gr. σφόδρα· καὶ ἐκραταίωσε.

℣. 25. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. Sic etiam Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ſed abſque &, ante *convertit*. In Moz. & Corb. eſt : & (Corb. *ut*) *dolo circumvenirent ſervos ejus.* Apud Auguſt. quæſt. 2. in Deut. to. 3. 555. e. ſic : *Convertit..... ut odiſſent populum ejus :* itidem l. de Gra. & lib. arb. to. 10. col. 742. a. cum ſeqq. *ut dolum facerent in*, &c. Apud Proſp. in hunc Pſ. *Et confirmavit cor eorum ut odiſſent populum ſuum : ut dolum facerent*, &c. In Gr. Καὶ μετέστρεψε..... τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ· τοῦ δολιοῦσθαι ἐν τοῖς δούλοις αὐτοῦ. Alex. Ald. & Compl. delent Καί.

℣. 26. Aug. cum Vulgata concinit. Item Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. niſi quòd hab. & *Aaron*, ut ſup. S. Proſp. & *Aaron*, & *quem elegit ipſum*. Gr. Ἐξαπέστειλε Μωυσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ· Ἀαρὼν, ὃν ἐξελέξατο αὐτόν· Alex. Ald. & Compl. ἑαυτῷ.

℣. 27. Sic habet Auguſt. in hunc Pſ. cum Proſp. & Gr. Caſſiod. verò cum Pſalt. Corb. *in terra Chanaan*. Itidem in Rom. ac præterea repetitur *ſuorum*, poſt vocem *prodigiorum*, ſicut in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. αὐτοῦ.

℣. 28. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Miſit tenebras, & obſcuravit eos : quia exacerbaverunt ſermones ejus.* Item in Mediolan. *quia exacerbaverunt ſermones ejus.* In Mozarab. & *exacerbaverunt verbum ejus.* In Carnut. & *non præteriit ſermones ſuos.* In Corb. *Emiſit tenebras, & obſcuravit eis : & non præterivit ſermones ſuos.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Miſit tenebras, & obſcuravit ;* mox ita : *Quod autem ſequitur, in diverſis codicibus variè legitur : alii namque habent,* & exacerbaverunt ſermones ejus ; *alii verò,* & non exacerbaverunt ſermones ejus. *Sed quod prius dixi, in pluribus invenimus ; ubi autem addita eſt negativa particula, vix duos codices potuimus reperire ; ſed ne fortè mendoſitas propter ſenſum faciliorem abundaverit : quid enim facilius intelligitur, quàm id quod dictum eſt,* & exacerbaverunt, &c. Similiter ap. Proſp. & *exacerbaverunt ſermones ejus.* In Gr. Ἐξαπέστειλε σκότος, καὶ ἐσκότασε· καὶ παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Alex. Ald. & Compl. ὅτι παρεπίκραναν· Ald. καὶ οὐ προσήεισαν· Theod. cum V. edit. καὶ οὐ παρεπίκραναν.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.	
29. Et convertit aquas eorum in ſanguinem : & occidit piſces eorum.	*Commutavit aquas eorum in ſanguinem, & occidit piſces eorum.*	29. Convertit aquas eorum in ſanguinem : & occidit piſces eorum.	*Exod.* 7. 20.
30. Et dedit terra eorum ranas, & in penetralibus regum ipſorum.	*Ebullivit terra eorum ranas in cubilibus regum eorum.*	30. Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipſorum.	*Exod.* 8. 6.
31. Dixit, & venit cynomyia : & vermes in omnes, finibus eorum.	*Dixit, & venit muſca omnimoda : ſciniſes in univerſis terminis eorum.*	31. Dixit, & venit cœnomyia : & cinifes in omnibus finibus eorum.	*Exod.* 8. 16.
32. Poſuit pluvias eorum in grandinem : ignem urentem in terra ipſorum.	*Dedit pluvias eorum grandinem : ignem flammantem in terra eorum.*	32. Poſuit pluvias eorum grandinem : ignem comburentem in terra ipſorum.	*Exod.* 8. 24.
33. Et percuſſit vineas eorum, & ficulneas eorum : & conteruit omnem lignum finibus eorum.	*Et percuſſit vineam eorum, & ficum eorum ; & confregit lignum finium eorum.*	33. Et percuſſit vineas eorum, & ficulneas eorum : & contrivit lignum finium eorum.	
34. Dixit, & venit lucuſta, & bruchus, cujus non erat numerus :	*Dixit, & venit locuſta, & bruchus cujus non erat numerus :*	34. Dixit, & venit locuſta, & bruchus, cujus non erat numerus :	*Exod.* 10. 12.
35. Et manducavit omne fœnum in terra eorum : & comedit fructum terræ eorum.	*Et comedit omne fœnum terræ eorum, & devoravit fructum terræ eorum.*	35. Et comedit omne fœnum in terra eorum : & comedit omnem fructum terræ eorum.	
36. Et percuſſit omnem primogenitum in terra ipſorum : primitias omnis laboris eorum.	*Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum : primitias univerſi partûs eorum.*	36. Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum : primitias omnis laboris eorum.	*Exod.* 12. 29.
37. Et eduxit eos in argento & auro : & non erat in tribubus eorum infirmus.	*Et eduxit eos cum argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.*	37. Et eduxit eos cum argento & auro : & non erat in tribubus eorum infirmus.	*Exod.* 12. 35.
38. Et lætata eſt Ægyptus in profectione eorum : quia incubuit timor eorum ſuper illos.	*Lætata eſt Ægyptus cùm egrederentur : quoniam irruerat terror eorum ſuper eos.*	38. Lætata eſt Ægyptus in profectione eorum : quia incubuit timor eorum ſuper eos.	
39. Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceat eis per noctem.	*Expandit nubem in tentorium, & ignem ut luceret nocte.*	39. Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem.	*Exod.* 13. 21. *Pſ.* 77. 14.
40. Petierunt, & venit coturnix : & panem cœli ſaturavit eos.	*Petierunt, & adduxit ortygometram, & pane cœleſti ſaturavit eos.*	40. Petierunt, & venit coturnix : & pane cœli ſaturavit eos.	1. *Cor.* 10. 1. *Exod.* 16. 13.
41. Diſrupit petram, & fluxerunt aquæ : abierunt in ſicco flumina :	*Aperuit petram, & fluxerunt aquæ : cucurrerunt in aridis flumina :*	41. Dirupit petram, & fluxerunt aquæ : abierunt in ſicco flumina :	*Num.* 20. 11.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 29. Ita Auguſt. & Caſſiod. cum Proſp. necnon vet. Pſalt. & Gr. dempto tantùm 1. *&*.

℣. 30. Pſalt. Rom. Fabri : *Miſit in terra eorum ranas, & in cubilibus regum ipſorum.* Rom. Martian. *Miſit terra eorum ranas in cubilibus*, &c. Mozarab. *Miſit terræ eorum ranas, & in cubilibus*, &c. Corb. *Et miſit terræ eorum ranas, in cubilibus*, &c. Mediolan. *Miſit terra*; Carnut. *Et miſit terra.* Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 658. b. *Dedit terra eorum ranas : pro quo*, inquit, *in Gr.* ἐξῆρψεν *vos legiſſe dicitis, quod poteſt ita interpretari : Ebullivit terra eorum ranas.* Aug. in hunc Pſ. *Dedit terram eorum ranas, in penetralibus*, &c. & infra col. 1190. c. ait : *Tanquam diceret, Terram eorum convertit in ranas.* Caſſiod. in eund. Pſ. *Miſit in terram eorum ranas, & in cubilibus*, &c. Gr. Ἐξῆρψεν ἡ γῆ αὐτῶν βατράχους ἐν τοῖς ταμείοις, &c.

℣. 31. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *cynomyia : & ſciniphes in omnibus*, &c. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Vulgatæ congruit. In Mediolan. *& venit muſca canina.* In Mozarab. *cynomyia : & ſciniſex in omnibus*, &c. In Gr. κυνόμυια· καὶ σκνῖπες (Alex. σκνίφες) ἐν πᾶσι, &c. nuſpiam *omnes*, quod erratum puto.

℣. 32. Auguſt. in hunc Pſ. concordat cum Vulg. & Gr. Caſſiod. habet *in grandinem*, cum Pſalt. Corb. Rom. verò addit, *& ignem combur.* Mozarab. *in grandinem, & ignem urentem in terra*, &c.

℣. 33. Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. *& contrivit omne lignum finium eorum.* Mozarab. *omnem lignum finium*, &c. Gr. πᾶν ξύλον ὁρίου αὐτῶν. Ita quoque Hieron. epiſt. ad Sun. & Fretel. p. 658. b. ipſos inveniſſe dicit : *ſed & hoc*, inquit, omne lignum, *additum eſt, & ſuperfluum.*

℣. 34. Vulgatæ accinunt Aug. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 35. Similiter in Pſalt. Corb. ult. excepto verſic. *& comedit omnem fructum in terra illorum.* Mozarab. hab. *Et comedit omne fænum terræ eorum : & devoravit omnem fructum terræ ipſorum.* Rom. Martian. Vulgatæ congruit, niſi quòd leg. *fænum terræ eorum* : à Rom. verò Fabri abeſt poſterior verſiculus. Apud Auguſt. & Proſp. omnia ut in Vulg. Ap. Caſſiod. *Et comedit omne fænum terræ eorum : & omnem fructum terræ ipſorum.* In Gr. Καὶ κατέφαγε πάντα τὸν χόρτον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν· καὶ κατέφαγε τὸν καρπὸν (Alex. Ald. & Compl. πάντα τὸν καρπὸν) τῆς γῆς αὐτῶν.

℣. 36. S. Proſp. ſcribit pariter *omnem primogenitum.* Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. *omne primogenitum in terra Ægypti.* Aug. ut in Vulg. Gr. πᾶν..... ἐκ τῆς γῆς αὐτῶν· Alex. Ald. & Compl. ἐν τῇ γῇ· Theodoret. ἐν τῇ γῇ Αἰγύπτῳ.

℣. 37. Ita legit Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. 650. b. cum Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. & Gr. *Et iſta locutio Scripturarum eſt*, inquit Auguſt. *pro eo quippe dictum eſt*, in argento & auro, *ac ſi diceretur*, cum argento & auro. Ita quoque exſtat in Pſalt. Rom. & Corb. Item in Moz. *Et deduxit eos in argento & auro.* Apud Proſp. *& non eſt in tribubus*, &c.

℣. 38. Prima conjunct. *&* abeſt à Pſalt. Rom. & Moz. utrobique verò exſtat, *quia cecidit timor*, &c. ſicut in Mediol. Corb. Carnut. & ap. Caſſiod. Apud Auguſt. ut in Vulg. In Gr. ὅτι ἐπέπεσεν ὁ φόβος.

℣. 39. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. legunt ut in Vulgata. Mozarab. hab. *in protectione eorum.* Maxim. Taurin. verò in homil. p. 30. b. *ad protegendum eos.* Gr. εἰς σκέπην αὐτοῖς.

℣. 40. Sic eſt in Gr. Caſſiod. verò hab. cum Pſalt. Rom. *Petierunt carnes, & venit coturnix : & pane*, &c. Corb. & Carnut. *Petierunt carnem, & venit coturn. & panem*, &c. Carnut. *pane.* Auguſt. & Proſp. ut in Vulg.

℣. 41. Ita legunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediolan. verò & Carnut. hab. *in ſiccis flumina*; Corb. *in ſiccitatibus flumina*; Gr. ἐν ἀνύδροις ποταμοί.

Vulgata hod.

Gen. 17. 7. 42. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.

43. Et eduxit populum suum in exsultatione, & electos suos in lætitia.

44. Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt:

45. Ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant.

Hebr.

Quia recordatus est verbi sancti sui cum Abraham servo suo.

Et eduxit populum suum in lætitia: in laude electos suos.

Et dedit eis terras gentium, & laborem tribuum possederunt:

Ut custodirent cæremonias ejus, & leges ejus servarent. Alleluia.

Versio antiqua.

Ex Ms. Sangerm.

42. Quia memor fuit verbi sancti sui, quod ad Abraham puerum suum.

43. Et eduxit populum suum in exsultatione, & electos suos in lætitia.

44. Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt:

45. Ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 42. Vulgatæ respondet Aug. in hunc Ps. cum Prosp. Cassiod. verò cum Psalt. Rom. Corb. & Mozar. leg. *quod locutus est ad Abraham*, &c. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 658. c. ait: *In Græco legisse vos dicitis*, ὃν διέϑετο, *id est*, quod disposuit; *ita enim & in Hebræo, & apud LXX. habetur Interpr.* ἐμνήσϑη τȣ̃ λόγȣ τȣ̃ ἁγίȣ αὐτȣ̃, τȣ̃ πρὸς Ἀβραὰμ τὸν δȣ̃λον αὐτȣ̃. *Ergo quod in Græco dicitur*, ὃν διέϑετο, *in hoc loco & superfluum est, & radendum.* In Gr. hod. τȣ̃ ἁγίȣ αὐτȣ̃, τȣ̃ πρὸς Ἀβρ.

℣℣. 43. 44. 45. Ita legunt Aug. Prosp. & Cassiod. Sic etiam in Psalt. Rom. & Moz. præter verbum ult. *exquirant*; Gr. ἐκζητήσωσι. Loco verò, *& labores populorum posseder.* Psalt. Carnut. hab. cum Corb. *& civitates populorum possed.* Græc. constanter, καὶ πόνȣς λαῶν ἐκληρονόμησαν. Cassiod. habet *Alleluya* in fine, cum ed. Compl. Vide Not. seq.

Vulgata hod.

Alleluia. (*Judith* 13. 21.)
CV.

Judith 13. 21. 1. Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Eccli. 43. 35. 2. Quis loquetur potentias Domini: auditas faciet omnes laudes ejus?

3. Beati, qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempore.

4. Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo:

5. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ: ut lauderis cum hæreditate tua.

Hebr.

Alleluia. CVI.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

Quis loquetur fortitudines Domini: auditas faciet omnes laudes ejus?

Beati, qui custodiunt judicium; faciunt justitiam in omni tempore.

Recordare mei Domine in repropitiatione populi tui: visita me in salutari tuo:

Ut videam bona electorum tuorum, & læter in lætitia gentis tuæ; & exsultem cum hæreditate tua.

Versio antiqua.

Ex Ms. Sangerm.

* Alleluia. CV.

1. Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

2. Quis loquetur potentias Domini: auditas faciet omnes laudes ejus?

3. Beati, qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempore.

4. Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salute tua:

5. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ: ut lauderis cum hæreditate tua.

Notæ ad Versionem antiquam.

* August. commentar. in hunc Ps. ait: *Psalmus centesimus quintus etiam ipse prænotatur* Halleluia; *& hoc dupliciter: sed quidam dicunt unum* Halleluia *pertinere ad finem Psalmi superioris, alterum ad hujus principium. Et hoc asserunt, quòd omnes Halleluiatici Psalmi habeant in fine* Halleluia, *non omnes in capite: unde quicunque Psalmus non habet in fine* Halleluia, *nec in capite volunt eum habere; quod autem in ejus capite videtur esse, ad finem superioris pertinere. Sed nos, quousque nobis aliquibus certis documentis id verum esse persuadeant, multorum consuetudinem sequimur, qui, ubicunque legunt* Halleluia, *eidem Psalmo attribuunt, in cujus hoc capite inveniunt. Paucissimi enim codices sunt, (quod quidem in nullo Græcorum reperi, quos inspicere potui,) qui habeant* Halleluia *in fine centesimi & quinquagesimi Psalmi..... Sed neque hoc posset præscribere consuetudini, etiamsi omnes codices id haberent: fieri enim potuit ut aliqua ratione laudationis Dei totus Psalmorum liber..... post omnia quæ cantata sunt, ultimo* Halleluia *clauderetur: nec propter finem centesimi & quinquagesimi Psalmi necesse esse video, ut omnes Halleluiatici Psalmi in fine habeant* Halleluia. Psalt. Rom. Fabri hîc præfert duo, *Halleluia*, *Halleluia*; Rom. Martian. unum tantùm cum Cassiod. & Gr.

℣. 1. Similiter apud August. Prosp. Cassiod. & in veterib. Psalt. Hieron. autem ep. ad Sun. & Fret. p. 658. c. ait: *In Græco legisse vos dicitis* quoniam χρηςὸς, *id est*, suavis..... *In Hebræo ita scriptum est*, chi tob, *quod omnes voce simili transtulerunt* quia bonus. August. ubi sup. col. 1192. d. e. *Quod habent*, inquit, *alii codices*, quoniam bonus, *alii habent* quoniam suavis. *Ita unum verbum Græcum, quod dicitur* χρηςός, *diversa interpretatio secuta est. Item quod dictum est*, quoniam in sæculum misericordia ejus, *Græcus habet*, εἰς τὸν αἰῶνα, *quod potest etiam* in æternum *interpretari.* Ita legit Vict. Tun. apud Ambros. to. 2. col. 602. f.

℣. 2. Hormisd. PP. epist. 40. Conc. to. 4. 1491. f. *Quis loquetur..... aut auditas faciet omnes laudes ejus in omni tempore?* Aug. verò, Prosp. & Cassiod. ut sup. unà cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 3. Ita legit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. d. cum August. Prosp. & Cassiod. In Psalt. verò Rom. & Moz. sic, *& faciunt justitias*, &c. In Gr. καὶ ποιȣ̃ντες δικαιοσύνην, &c.

℣. 4. Psalt. Rom. *& visita nos in salutari tuo.* Aug. Prosp. & Cassiod. ut in Vulg. cui etiam Gr. favet.

℣. 5. Sic in Psalt. Rom. cui favent Prosp. & Cassiod. Similiter habet August. in eund. Ps. sed addit: *Quod hîc positum est*, in bonitate, *alii codices habent* in suavitate; *sicut illud*, quoniam bonus, *alii habent* quoniam suavis: subinde, ad videndum, *id est, ut videamus*, &c. ad lætandum, *id est, ut lætemur*, &c. & post pauca, ad hoc, *ut lauderis*, &c. ait: *Miror istum versum sic interpretatum in multis esse codicibus, cùm sit una atque eadem in tribus his versibus Græca locutio; ut si hoc rectè dictum est quod legitur*, ut lauderis, &c. *posset rectè dici*, ut videas in bonitate..... & læteris in lætitia, &c. *toto ipso sensu ita contexto:* Visita nos in salutari tuo, ut videas in bonitate electorum tuorum, ut læteris in lætitia gentis tuæ, & lauderis cum hæreditate tua. *Secundùm hoc autem quod diximus:* Visita nos ut videamus..... & lætemur in lætitia, *consequenter & hîc dici debuit*, ut laudemur, &c. *Porro autem quoniam hæc ambigua videtur locutio, si verus est iste sensus, quo maluerunt Interpretes dicere*, ut lauderis; *etiam duo versus superiores ita intelligendi sunt, quia, ut dixi, una est in his tribus versibus Græca locutio; ut hoc totum ita dictum accipiamus:* Visita nos...... ut videas..... ut læteris..... ut lauderis, &c. Gr. Τȣ̃ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηςότητι..... τȣ̃ εὐφρανθῆναι....., τȣ̃ ἐπαινεῖσϑαι, &c.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. 6. Peccavimus cum patribus noſtris : injuſtè egimus, iniquitatem fecimus.

7. Patres noſtri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua : & non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ ejus.

Et inritaverunt aſcendentes in rubrum mare.

8. Liberavit, & ſalvos fecit eos propter nomen ſuum : ut notam faceret potentiam ſuam.

9. Et increpavit rubrum mare, & ſiccavit : & deduxit eos in aquis multis ſicut in deſerto.

10. Et liberavit eos de manu odientium : & redemit eos de manu inimicorum.

11. Et operuit aqua tribulantes eos : unus ex eis non remanſit.

12. Et crediderunt in verbis ejus : & laudaverunt laudem ejus.

13. Feſtinaverunt, & obliti ſunt operum ejus : non ſuſtinuerunt conſilium ejus.

14. Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto : & tentaverunt Dominum in ſiccitatem.

15. Et dedit eis petitionem ipſorum : & miſit ſaturitatem in animas eorum.

16. Et inritaverunt Moyſen

Hebr.

Peccavimus cum patribus noſtris : iniquè fecimus, impiè egimus.

Patres noſtri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua : non ſunt recordati multitudinis miſericordiæ tuæ ;

Et ad iracundiam provocaverunt ſuper mare, in mari rubro.

Salvavit autem eos propter nomen ſuum, ut oſtenderet fortitudinem ſuam.

Et comminatus eſt mari rubro, & aruit ; & tranſduxit eos per abyſſos quaſi in deſerto.

Et ſalvavit eos de manu odientis, & redemit eos de manu inimici.

Et operuerunt aquæ hoſtes eorum : unus de ipſis non ſuperfuit.

Et crediderunt verbis ejus, cecineruntque laudem ejus.

Citò obliti ſunt operum illius, nec exſpectaverunt voluntatem ejus.

Et deſideraverunt deſiderium in deſerto, & tentaverunt Deum in ſolitudine.

Dedit ergo eis petitionem ipſorum, & miſit tenuitatem in animam eorum.

Et zelati ſunt Moſen in caſtris :

Vulgata hod.

6. Peccavimus cum patribus noſtris : injuſtè egimus, iniquitatem fecimus. *Judith* 7. 19.

7. Patres noſtri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua : non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ.

Et irritaverunt aſcendentes in mare, mare rubrum.

8. Et ſalvavit eos propter nomen ſuum : ut notam faceret potentiam ſuam.

9. Et increpuit mare rubrum, & exſiccatum eſt : & deduxit eos in abyſſis ſicut in deſerto. *Exod.* 14. 21.

10. Et ſalvavit eos de manu odientium : & redemit eos de manu inimici.

11. Et operuit aqua tribulantes eos : unus ex eis non remanſit. *Exod.* 14. 27.

12. Et crediderunt verbis ejus : & laudaverunt laudem ejus.

13. Citò fecerunt, obliti ſunt operum ejus : & non ſuſtinuerunt conſilium ejus.

14. Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto : & tentaverunt Deum in inaquoſo. *Exod.* 17. 2.

15. Et dedit eis petitionem ipſorum : & miſit ſaturitatem in animas eorum. *Num.* 11. 31.

16. Et irritaverunt Moyſen in

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Similiter habent Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 7. Ita legit Caſſiod. cum Pſalt. Rom. excepto uno *miſericordiæ tuæ*, loco *ejus*. Itidem in Mozarab. & Corb. præter hoc, *in rubro mare*. In Mediolan. & Carnut. & apud Proſper. *in mare rubrum*, nequaquam repetito *mare*, ut ſup. Præterea Carnut. & Corb. hab. *Et exacerbaverunt aſcendentes*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Et irritaverunt aſcendentes in mari, mare rubrum ;* cæt. ut in Vulg. tum addit : *Codex, quem intuebar, ſic habebat ; & his quidem duobus verbis ultimis, quod dictum eſt* mare rubrum, *ſtella fuerat prænotata, qua ſignificantur quæ in Hebræo ſunt, & in Interpretatione LXX. non ſunt. Plures autem codices, quos inſpicere potui, & Græci, & Latini, ſic habent :* Et irritaverunt, *vel quod expreſſius de Græco eſt*, Et amaricaverunt aſcendentes in rubro mari. Ita etiam arbitrabantur Sunnia & Fretela παρεπίκρανα *verbum è verbo debere tranſferri* amaricaverunt, Hieronymo teſte in epiſt. ad ipſos to. 2. 658. c. Item dicebant inveniſſe ſe in Græco, & *non fuerunt memores ;* ſed ait Hieron. conjunctionem &, eſſe ſuperfluam : nec illam etiam retinet Auguſt. ſupra. Græc. etiam hod. hab. *Καὶ παρεπίκραναν ἀναβαίνοντες ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ.*

℣. 8. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. *Et liberavit eos propter nomen ſuum, ut*, &c. Corb. *Et liberavit eos propt. nom. ſuum ſanctum.* Auguſt. verò cum Proſp. *Et ſalvavit eos*, &c. ut in Vulg. & Gr. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 749. a. *ut notam faciat potentiam ſuam.*

℣. 9. Pſalt. Rom. *Et increpavit mare rubrum, & ſiccatum eſt : & eduxit eos in aquis multis ſicut in deſerto.* Sic etiam in Moz. & ap. Proſp. ad hoc uſque, & *eduxit*. Mediolan. addit, & *eduxit eos in aquis multis*, &c. Corb. *Et increpavit rubro mari, & ſiccatum eſt : & deduxit eos in aquis multis ſicut*, &c. Vigil. Tapſ. ubi ſup. 749. a. ſimiliter : *Increpavit rubro mari, & ſiccatum eſt.* Auguſt. verò in hunc Pſ. *Et increpavit mare rub. & exſiccatum eſt : & eduxit eos in abyſſis ſicut in deſerto :* ſed addit : *Abyſſos dixit multitudinem aquarum ; nam quidam volentes iſtum verſiculum totum interpretari, dixerunt :* & eduxit eos in aquis multis. Caſſiod. quoque hab. *Et increpavit mare..... & deduxit eos in aquis multis ſicut*, &c. Græc. *Καὶ ἐπετίμησε τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐξηράνθη· καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν ἀβύσσῳ ὡς ἐν ἐρήμῳ.*

℣. 10. Sic eſt in Pſalt. Rom. Corb. Moz. & ap. Caſſiod. Auguſt. verò ita leg. cum Gr. *Et ſalvavit eos de manu odientium*, &c. ut in Vulg. tum addit : *Hunc verſum per circuitum quidam interpretati ſunt, verba minùs Latina vitantes :* Et ſalvos fecit eos de manu eorum qui oderant eos.

℣. 11. Sic habent Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. In Mozarab. deeſt 1. &, ſicut in Gr.

℣. 12. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. *Et crediderunt in verbis ejus : & cantaverunt laudes ejus.* Corb. verò cum Auguſt. ut in textu. Addit Auguſt. *Minùs Latina videtur locutio, quia non ait* verbis ejus, *vel* in verba ejus, *ſed* in verbis ejus ; *tamen in Scripturis uſitatiſſima.* Gr. *Καὶ ἐπίστευσαν τοῖς λόγοις αὐτοῦ· καὶ ᾔνεσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ.* Mſ. Alex. hab. *ἐν τοῖς λόγοις.*

℣. 13. Ita Caſſiod. hab. cum Pſalt. Moz. excepto uno *citò fecerunt*, pro *feſtinaverunt*. In Carn. & Corb. *Citò obliti ſunt operum ejus : non*, &c. Ap. Aug. & Proſp. omnia ut in Vulg. ſed Aug. ait : *Alii codices intelligibiliùs habent :* Feſtinaverunt, obliti ſunt operum ejus : non ſuſtinuerunt conſilium ejus. In Gr. *Ἐτάχυναν, ἐπελάθοντο τῶν..... οὐχ ὑπέμειναν τὴν*, &c.

℣. 14. Auguſt. cum Gr. Vulgatæ congruit. Caſſiod. autem cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. legit : *Et concupierunt concupiſcentias in deſerto : & tentaverunt Deum in ſiccitate.* S. Proſper ſimiliter hab. *concupiſcentias ;* extremò verò, *Dominum in inaquoſo ;* Auct. l. cont. Jud. apud Cypr. p. 499. *in loco inaquoſo.*

℣. 15. Ita legit Auguſt. cum Proſpero. Caſſiod. hab. *petitiones ipſorum ;* ſed Mſs. 2. *petitionem*. Pſalt. Rom. cum Moz. *petitiones eorum : & miſit*, &c. Moz. & *immiſit*. Gr. *τὸ αἴτημα αὐτῶν· καὶ ἐξαπέστειλε..... εἰς τὴν ψυχὴν*, &c. Alex. Ald. & Compl. *ψυχάς.*

℣. 16. Ita Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Gr. Auguſtinus verò delet &, ante *Aaron*, cum Mſ. Alex. & Vulg.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
caſtris : Aaron ſanctum Domini.	*Aaron ſanctum Domini.*	in caſtris ; & Aaron ſanctum Domini. *Ex Mſ. Sangerm.*
Num. 16. 32. 17. Aperta eſt terra, & deglutivit Dathan : & operuit ſuper congregationem Abiron.	*Aperta eſt terra, & devoravit Dathan, & operuit ſynagogam Abyram.*	17. Aperuit terra, & glutiit Datham : & operuit ſuper collectionem Abiron.
18. Et exarſit ignis in ſynagoga eorum : flamma combuſſit peccatores.	*Et ſuccenſus eſt ignis in ſynagoga eorum : flamma exuſſit impios.*	18. Et exarſit ignis in ſynagoga eorum : flamma combuſſit peccatores.
Exod. 32. 4. 19. Et fecerunt vitulum in Horeb : & adoraverunt ſculptile.	*Fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt conflatile.*	19. Et fecerunt vitulum in Coreb : & adoraverunt ſculptile.
20. Et mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.	*Et mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem bovis comedentis fœnum.*	20. Et mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli manducantis fœnum.
21. Obliti ſunt Deum, qui ſalvavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, 22. mirabilia in terra Cham : terribilia in mari rubro.	*Obliti ſunt Dei ſalvatoris ſui, qui fecit magnalia in Ægypto : mirabilia in terra Cham, terribilia ſuper mare rubrum.*	21. Obliti ſunt Deum, qui liberavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, 22. mirabilia in terra Chanaam ; & terribilia in mari rubro.
Exod. 32. 10. 23. Et dixit ut diſperderet eos : ſi non Moyſes electus ejus ſtetiſſet in confractione in conſpectu ejus :	*Dixit ergo ut contereret eos : niſi Moſes electus ejus ſtetiſſet medius contra faciem illius,*	23. Et dixit ut diſperderet eos : ſi non Moyſes ſervus ejus ſtetiſſet in confractionem in conſpectu ejus :
Ut averteret iram ejus ne diſperderet eos : 24. & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem :	*Ut converteret indignationem ejus, & non interficeret. Et deſpexerunt terram deſiderabilem,*	Ut averteret iram ejus ne diſperderet eos : 24. & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem :
Non crediderunt verbo ejus, 25. & murmuraverunt in tabernaculis ſuis : non exaudierunt vocem Domini.	*Nec crediderunt ſermoni ejus : & murmuraverunt in tabernaculis ſuis : non audierunt vocem Domini.*	Et non crediderunt verbo ejus, 25. & murmuraverunt in tabernaculis ſuis : & non audierunt vocem Domini.
Num. 14. 32. 26. Et elevavit manum ſuam ſuper eos : ut proſterneret eos in deſerto :	*Et elevavit manum ſuam ſuper eos, ut dejiceret eos in deſerto :*	26. Et elevavit manum ſuam illis : ut dejiceret eos in deſerto :
27. Et ut dejiceret ſemen eorum in nationibus : & diſpergeret eos in regionibus.	*Et ut dejiceret ſemen eorum in gentibus, & diſpergeret eos in terris.*	27. Et ut dejiceret ſemen eorum in nationes : & diſpargeret illos in gentibus.
28. Et initiati ſunt Beelphegor : & comederunt ſacrificia mortuorum.	*Et conſecrati ſunt Beel-Pheor, & comederunt victimas mortuorum.*	28. Et conſummati ſunt vehementer : & manducaverunt ſacrificia mortuorum.
29. Et irritaverunt eum in ad-	*Et concitaverunt in ſtudiis ſuis,*	29. Et inritaverunt eum in

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 17. Auguſt. in hunc Pſ. cum Proſp. *Aperta eſt terra, & deglutivit Dathan : & ſuperoperuit ſuper congregationem Abiron.* Caſſiod. cum Vulg. concordat. Pſalt. verò Rom. hab. *& operuit ſuper ſynagogam Abiron.* Mozarab. *& operuit ſynagoga Abiron.* Corb. *& operuit tabernaculum Abiron.* Similiter in Carnut. ſed abſque hoc med. *& operuit ſuper.* In Gr. Ἠνοίχθη ἡ γῆ, καὶ κατέπιε Δαθάν· καὶ ἐκάλυψεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Ἀβειρών. S. Hieron. l. 2. in ep. ad Epheſ. to. 4. 364. a. legit, *devoravit Dathan ;* cæt. ut in Vulg.

℣. 18. Sic habet Auguſt. cum Proſpero. Caſſiod. *Et exarſit ignis..... & flamma,* &c. Pſalt. Rom. cum Moz. & Corb. ponit etiam *&*, ante *flamma*, ſed tollit ante *exarſit.* Præterea Mozarab. habet *comedit*, pro *combuſſit.* Gr. Καὶ ἐξεκαύθη..... καὶ φλὸξ κατέφλεξεν, &c.

℣. 19. Accinunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum vet. Pſalt. & Gr. In Pſalt. Corb. *in Choreb : & adoraver. ſculptilia.*

℣. 20. Sic in Pſalt. Rom. Corb. & apud Caſſiod. Sic etiam in Brev. Moz. excepto uno *in ſimilitudine.* Ita etiam ap. Aug. præter verbum penult. *comedentis.* Aug. addit : *Non ait* in ſimilitudinem, *ſed* in ſimilitudine : *talis eſt locutio, qualis illa, ubi ait :* & crediderunt in verbis ejus. S. Paulinus epiſt. 23. p. 124. a. *Immutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vit. manducantis fœnum.* Gr. Καὶ ἠλλάξαντο τὴν..... ἐν ὁμοιώματι..... ἔσθοντος, &c.

℣. 21. Itidem ap. Proſp. ſicut in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Ap. Auguſt. verò & Caſſiod. *qui ſalvavit.* In Gr. τοῦ σώζοντος αὐτοὺς, τοῦ ποιήσαντος μεγάλα, &c. Alex. μεγαλεῖα.

℣. 22. Sic in Pſalt. Corb. Itidem in Rom. dempto *&*, poſt *Chanaam.* Apud Auguſt. Caſſiod. & Proſp. ut in Vulg. In Gr. θαυμαστὰ ἐν γῇ Χάμ· καὶ φοβερὰ ἐπὶ θαλάσσης, &c. Ald. & Compl. θαυμάσια..... Χάμ· φοβερά. Mſ. 1. Caſſiod. hab. *Chanaam*, ut ſup.

℣. 23. Pſalt. Rom. Vulgatæ conſonat. Ita etiam Aug. cum Caſſiod. in hunc Pſ. Proſper verò cum Brev. Moz. hab. *Et dixit diſperdere eos : ſi non Moyſes electus ejus*, &c. ſubinde Mozarab. *Ut averteret iram ſuam ne*, &c. Corb. *Et dixit diſperdere eos : ſi non Moyſes ſervus ejus*, &c. ut in Vulg. Græcè, Καὶ εἶπε τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς· εἰ μὴ Μωυσῆς ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ ἔστη ἐν τῇ θραύσει..... Τοῦ ἀποστρέψαι ἀπὸ θυμοῦ ὀργῆς αὐτοῦ τοῦ μὴ ἐξολοθρεῦσαι. Alex. Ald. & Compl. Τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ, &c. ultimòque Alex. addit αὐτούς.

℣. 24. Auguſt. extremò hab. *Nec crediderunt in verbis ejus.* Caſſiod. *Non credid. in verbo ejus.* Pſalt. Rom. *Et non credid. in verbis ejus.* Mozarab. *Et non credid. verbo ejus.* Sic etiam in Gr. ſed Ald. ed. & Compl. delent *&*, cum Mſ. Alex.

℣. 25. Ap. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. & Gr. In Pſalt. Rom. *nec exaudierunt ;* in Mozar. *& non exaudierunt.*

℣. 26. Sic in Pſalt. Corb. demptâ unâ præpoſ. *in.* Vulgatæ patrocinantur Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. In Mozarab. ſic : *Et elevavit man. ſuam in illis, citò proſterneret eos in deſerto.* In Gr. Καὶ ἐπῆρε..... ἐπ' αὐτοὺς, τοῦ καταβαλεῖν αὐτοὺς, &c.

℣. 27. Aug. Proſp. & Caſſiod. concordant cum Vulg. & Gr. Itidem in Pſalt. Rom. In Mozar. deeſt tantùm 1. *Et ;* cæt. ut in ead. Vulg. In Pſalt. Corb. *Et ut dejiceret ſemen eorum in gentibus : & diſpargeret eos in nationibus.*

℣. 28. Pſalt. Rom. Corb. & Mozarab. cum Caſſiod. *Et conſecrati ſunt Beelphegor : & manducaverunt ſacrificia mort.* Sic etiam in Mediol. Carnut. & ap. Proſp. *Et conſecrati ſunt Beelphegor.* Auguſt. cum Vulg. legit : *Et initiati ſunt Beelphegor ;* ſed addit, *id eſt, idolo gentium conſecrati :* ſtatimque, *& manducaverunt ſacrificia*, &c. antiquiores Mſs. ibid. *ſacrificium.* In Gr. Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγώρ· καὶ ἔφαγον θυσίας, &c.

℣. 29. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Carnut. Mozarab. verò & Mediolan. hab. *in obſervationibus ſuis.* Aug. cum Vulg. *in adinventionibus ſuis.* Gr. ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.

	Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.	
Ex Mſ. Sangerm.	ſtudiis ſuis : & multiplicata eſt in eis ruina.	*& percuſſit eos plagâ.*	inventionibus ſuis : & multiplicata eſt in eis ruina.	
	30. Et ſtetit Finees, & exoravit : & ceſſavit quaſſatio.	*Stetit autem Phinees, & dijudicavit : & eſt retenta percuſſio.*	30. Et ſtetit Phinees, & placavit : & ceſſavit quaſſatio.	Num. 25. 7.
	31. Et reputatum eſt eis ad juſtitiam in generatione & generationem, uſque in ſæculum & ſæculum ſæculi.	*Et reputatum eſt ei in juſtitiam, in generatione & generationem uſque in æternum.*	31. Et reputatum eſt ei in juſtitiam, in generationem & generationem uſque in ſempiternum.	
	32. Et inritaverunt eum ad aquam contradictionis : & vexatus eſt Moyſes propter eos : 33. quia exacerbaverunt ſpiritum ejus;	*Et provocaverunt ſuper aquam contradictionis, & afflictus eſt Moſes propter eos : quia provocaverunt ſpiritum ejus;*	32. Et irritaverunt eum ad aquas contradictionis : & vexatus eſt Moyſes propter eos : 33. quia exacerbaverunt ſpiritum ejus.	Num. 20. 10.
* Mſ. tuis.	Et diſtinxit in labiis * ſuis : 34. non diſperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.	*Et præcepit in labiis ſuis : non exterminaverunt populos, quos dixit Dominus eis.*	Et diſtinxit in labiis ſuis : 34. non diſperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.	
	35. Et commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum : 36. & ſervierunt ſculptilibus eorum : & factum eſt illis in ſcandalum.	*Et commixti ſunt gentibus, & didicerunt opera eorum : & ſervierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt eis in ſcandalum.*	35. Et commiſti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum : 36. & ſervierunt ſculptilibus eorum : & factum eſt illis in ſcandalum.	
	37. Et immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis.	*Et immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmonibus.*	37. Et immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis.	
	38. Et effuderunt ſanguinem innocentem : ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum, quos ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaan.	*Et effuderunt ſanguinem innocentem : ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum, quos immolaverunt ſculptilibus Chanaan;*	38. Et effuderunt ſanguinem innocentem : ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum, quas ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaan.	
	Et interfecta eſt terra ſanguinibus, 39. & contaminata eſt in operibus eorum : & fornicati ſunt ab inventionibus ſuis.	*Et polluta eſt terra ſanguinibus : & coinquinati ſunt in operibus ſuis, & fornicati ſunt in ſtudiis ſuis.*	Et infecta eſt terra in ſanguinibus, 39. & contaminata eſt in operibus eorum : & fornicati ſunt in adinventionibus ſuis.	
	40. Et iratus eſt animo Dominus in populum ſuum : & abominatus eſt hæreditatem ſuam.	*Iratus eſt itaque furor Domini in populum ſuum, & abominatus eſt hæreditatem ſuam.*	40. Et iratus eſt furore Dominus in populum ſuum : & abominatus eſt hæreditatem ſuam.	
	41. Et tradidit eos in manus nationum : & dominati ſunt in eos qui oderant eos.	*Et dedit eos in manu gentium, & dominati ſunt eorum qui oderunt eos.*	41. Et tradidit eos in manus gentium : & dominati ſunt eorum qui oderunt eos.	

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 30. Sic eſt in Pſalt. Rom. Corb. Mozarab. & apud Caſſiod. excepto primo &, quod deeſt. Item in Carnut. & Mediolan. *& exoravit.* Apud Auguſt. verò & Proſp. ut in Vulg. *Quæ autem hîc poſita eſt* quaſſatio, inquit Aug. *hæc ſuperiùs* confractio ; *nam in Græco unum verbum eſt*, nempe, ἡ θραῦσις.

℣. 31. S. Auguſt. concinit cum Vulg. S. Proſp. verò in eund. Pſ. hab. *Et reputatum eſt ei ad juſtitiam in generatione*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. ibid. *Et reput. eſt illi ad juſt. in generationem & generationem uſque ad ſæculum ;* nec addit plura. Pſalt. Rom. *Et reput. eſt illi ad juſtit. à generatione in generationem uſque in ſæculum.* Similiter in Mozarab. excepto hoc med. *in generatione & generationem.* In Corb. *Et reputat. eſt ei à juſtitia, in generationem & generationem uſque in ſæculum.* In Gr. Καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἕως τοῦ αἰῶνος.

℣. 32. Ita legunt Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. & Gr. Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. &c. *ad aquas.*

℣. 33. Quod habet Mſ. Sangerm. *in labiis tuis*, erratum eſt, ni fallor, ſcribæ, quod emendari debet, ex Auguſt. Proſp. & Caſſiod. qui omnes ferunt *ſuis*, cum vet. Pſalt. & Gr. Ap. Hilar. in Pſ. 65. col. 179. a. ut ſup. *exacerbaverunt ſpiritum ejus.*

℣. 34. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *non diſperdiderunt gentes, quas dixerat Dominus illis ;* Mſs. 2. Caſſiod. *dixit*, cum Auguſt. & Gr. In Breviar. Moz. ſic : *& non diſperdiderunt gentes, quas dixerat ei Dominus.*

℣℣. 35. 36. 37. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Similiter ap. Proſp. hoc excepto (℣. 35.) *commixti ſunt cum gentibus.* Apud Hieron. in Iſai. 57. to. 3. 417. b. *Commixti ſunt gentibus ;* ultimòque, *& filias ſuas dæmonibus :* item in Ezech. 16. col. 795. e. ſcribit *dæmonibus ;* Brev. Mozar. *dæmoni.* In Gr. Καὶ ἐμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι..... τοῖς δαιμονίοις.

℣. 38. Ita legit Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. præpoſitâ voculâ *in*, voci *ſanguinibus.* Sic etiam in Pſalt. Rom. præter hoc, *infecta eſt terra*, abſque præced. &. In Mediolan. & Carnut. *Et interfecta eſt terra ;* idem etiam ferunt Vulgatæ Mſs. 2. Germ. & Carnut. Pſalt. Rom. Martian. ſcribit *quas*, non *quos.* Mozarab. tollit &, ante *effuderunt*, nec addit *ſuarum*, poſt *filiarum ;* mox ita : *quas immolaverunt ſculptil. Chan. & facta eſt terra in ſanguine.* Apud Hieron. in Iſai. 57. to. 3. 417. b. *Et effud. ſanguinem innoc. vel innoxium : ſang. filiorum & filiarum ſuarum, & immolaverunt ſculpt. Chan. & infecta eſt terra ſanguinibus :* at in Ezech. 16. col. 795. e. *filior. ſuor. & filiarum ſuarum, quas immolaverunt ſculpt.* &c. Ap. Auguſt. in hunc Pſ. *quas ſacrificaverunt..... & interfecta eſt terra in ſanguinibus :* deinde ſic : *Putaremus ſcriptoris errorem, eumque diceremus, pro eo quod eſt* infecta, *feciſſe* interfecta ; *niſi haberemus beneficium Dei, qui Scripturas ſuas in multis linguis eſſe voluit ; atque ita eſſe ſcriptum,* interfecta eſt terra in ſanguinibus, *inſpectis codicibus Græcis, videremus.* Nunc etiam ita legimus Græcè, καὶ ἐφονοκτονήθη ἡ γῆ ἐν τοῖς, &c.

℣. 39. Hieron. in Iſai. 57. to. 3. 417. b. legit : *& polluta eſt in operibus ſuis.* Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Moz. *& contaminata eſt in operibus eorum* (Moz. *ipſorum :*) *& fornic. ſunt in obſervationibus ſuis ;* Mediolan. *in ſtudiis ſuis ;* Auguſt. cum Proſp. *in adinventionibus ſuis.* Addit Auguſt. *Has dicit* adinventiones, *quas Græci* ἐπιτηδεύματα *appellant ; nam hoc verbum eſt in codicibus Græcis, & hoc loco, & ſuperiùs.* (℣. 29.) ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι.

℣. 40. Itidem in Pſalt. Romano. Apud Caſſiod. ſic : *Et iratus eſt animo Dom. in populo ſuo*, &c. Apud Auguſt. *Et iratus eſt furore Dom. in pop. ſuum*, &c. tum addit : *Noluerunt quidam Interpretes noſtri* iram *ponere in eo quod Græcus habet* θυμός : *ſed quidam poſuerunt ; quidam verò* indignationem ; *quidam* animum *interpretati ſunt.* In Pſalt. Corb. ſimpliciter, *Et iratus eſt Dom. in pop. ſuum.*

℣. 41. Vulgatæ ſuffragantur S. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Item Auguſt. niſi quòd hab. *qui oderant eos.*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
42. Et tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum: 43. sæpè liberavit eos.	*Et afflixerunt eos inimici sui, & humiliati sunt sub manu eorum. Multis vicibus liberavit eos:*	*Ex Ms. Sangerm.* 42. Et contribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum: 43. & sæpe liberavit eos.
Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo: & humiliati sunt in iniquitatibus suis.	*Ipsi verò provocabant in consiliis suis, & humiliati sunt propter iniquitatem suam.*	Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo: & humiliati sunt in iniquitatibus suis.
44. Et vidit cùm tribularentur: & audivit orationem eorum.	*Et vidit tribulationem eorum, cùm audiret eos rogantes.*	44. Et respexit eos cùm tribularentur: in eo cùm exaudiret orationem eorum.
Deut. 30. 1. 45. Et memor fuit testamenti sui: & pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.	*Et recordatus est pacti sui cum eis, & pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.*	45. Et memor fuit illis testamenti sui: & pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.
46. Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.	*Et dedit eos miserabiles coram omnibus qui ceperant eos.*	46. Et dedit eos in servitute in conspectu omnium qui ceperant eos.
47. Salvos nos fac Domine Deus noster: & congrega nos de nationibus:	*Salva nos Domine Deus noster, & congrega nos de gentibus:*	47. Salvos fac nos Domine Deus noster: & congrega nos de gentibus:
Ut confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.	*Ut confiteamur nomini sancto tuo, & canamus laudantes te.*	Ut confiteamur nomini tuo sancto: & gloriemur in laude tua.
48. Benedictus Dominus Deus Israël à sæculo & usque in sæculum: & dicet omnis populus: Fiat, fiat.	*Benedictus Dominus Deus Israël ab æterno, & usque in æternum: & dicet omnis populus: Amen. Alleluia.*	48. Benedictus Dominus Deus Israël à sæculo usque in sæculum: & dicit omnis populus: Fiat, fiat.

Notæ ad Versionem antiquam.

In Psalt. Moz. sic: *Et tradidit eos in manus nationum: & dominati sunt eis qui oderunt eos.* In Corb. & *dominati sunt in eos qui oderunt eos.* In Gr. Καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν· καὶ ἐκυρίευσαν αὐτῶν οἱ μισοῦντες αὐτούς.

℣. 42. August. Prosp. & Cassiod. cum vet. Psalt. *Et tribulaverunt*, &c. ut sup. Gr. Καὶ ἔθλιψαν, &c. Psalt. Corb. *Et tribul..... & humiliaverunt eos sub manibus suis.*

℣. 43. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Vulgata concinunt & Gr. Psalt. Moz. delet *eum*, post *exacerbaverunt.* Corb. habet, *exacerbaverunt eum in consiliis suis.* Hilar. in Ps. 65. p. 179. a. ita: *frequenter liberavi eos. Ipsi verò me exacerbaverunt.*

℣. 44. Psalt. Rom. Corb. & Moz. cum Cassiod. *Et respexit eos cùm tribularentur: cùm exaudiret orationes eorum;* Cassiod. cum Corb. *orationem.* Item in Mediol. & Carnut. *cùm exaudiret.* Ap. August. *Et vidit cùm tribul. cùm audiret orationem eorum.* Hieron. verò epist. ad Sun. & Fret. col. 659. a. his, *Et vidit..... & audivit orationem eorum*, subdit: *Quidquid extra hoc in Græco invenisse vos dicitis, superfluum est.* Ita nempe ibid. Καὶ εἶδε Κύριος ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, ἐν τῷ αὐτὸν εἰσακοῦσαι τῆς δεήσεως αὐτῶν.

℣. 45. Ita August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. detractâ voculâ *illis;* quæ etiam abest à Psalt. Rom. & Græco.

℣. 46. Vulgatæ patrocinantur August. Prosp. & Cassiod. ubi sup. Psalt. Moz. hab. *Et dedit eis in misericordias*, &c. Græc. Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμοὺς..... τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς.

℣. 47. S. Prosp. & Cassiod. cum vet. Psalt. Vulgatæ consentiunt & Græco. Similiter hab. August. & *congrega nos de nationibus:* sed addit, *vel sicut alii codices habent*, de gentibus: sic etiam ipse leg. inf. col. 1203. d. g. reliq. ut sup. S. Paulinus epist. 40. 251. a. ait: *Confiteamur Domino misericordias ejus, & gloriemur in laude ejus.* In Psalt. Corb. *Salvos fac nos Dom..... & congrega nos ex gentibus, ut confit. nom. tuo sancto, & glori. in laudem tuam.*

℣. 48. Vulgatæ respondet Ambros. in Ps. 40. to. 1. 883. a. Item Aug. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum vet. Psalt. & Gr. Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. 695. c. ait: *In fine duplex* Amen *positum est, quod LXX. transtulerunt* Fiat, fiat. August. in eund. Ps. col. 1191. d. *Totus Psalmorum liber libris quinque constanter perhibetur; & ubi scriptum est* Fiat, fiat, *ibi fines librorum esse dicunt.*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
Alleluia. (*Judith* 13. 21.) CVI.	*CVII.*	*Ex Ms. Sangerm.* * Alleluia. CVI.
1. Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.	*Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.*	1. Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
2. Dicant qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici: & de regionibus congregavit eos.	*Dicant redempti à Domino, quos redemit de manu hostis: & de terris congregavit eos,*	2. Dicant qui redimuntur à Domino, quos liberavit de manu inimici: de regionibus congregavit eos;

Notæ ad Versionem antiquam.

* Hujus Psalmi titulus est, teste Aug. *Halleluia, & bis Halleluia: quod nobis*, inquit, *cantare certo tempore solemniter moris est, secundùm Ecclesiæ antiquam traditionem:* & post paulò: *Quod autem non semel, sed bis habet Halleluia titulus iste, non hujus Psalmi proprium est, sed & alius superior sic habet.* In Gr. tamen semel Ἀλληλούϊα, sicut in Psalt. Rom. & ap. Cassiod.

℣. 1. Ita Cassiod. cum vet. Psalt. & Gr. Apud August. verò & Prosp. *Confitemini Domino quoniam suavis est: quoniam in sæculum*, &c. Subdit Aug. inf. *In sæculum, id est, in æternum: hic enim ita positum est* in sæculum, *quia & in nonnullis Scripturæ locis* in sæculum, *id est, quod Græcè* εἰς αἰῶνα *dicitur*, in æternum *intelligitur.* Vide sup. Not. ad Ps. 105. ℣. 1.

℣. 2. August. cum Prosp. *Dicant qui redempti sunt à Dom. quos redemit de manu inimicorum: de*, &c. Cassiod. *Dicant nunc qui redempti sunt..... quos redemit de manu inimici: de*, &c. Gaud. Brix. ser. 2. p. 946. e. *Nunc dicant omnes qui redimuntur à Domino, quos redemit de manu inimicorum: & de*, &c. Psalt. Rom. Vulgatæ respondet & Gr. addito uno *nunc*, ad *dicant*, quod tamen abest à Gr. Ms. etiam Alex. tollit καὶ, post vocem *inimici:* deest pariter & in Psalt. Moz. In Corb. sic: *Dicant qui redimuntur à Domino, quos redemit de manu inimicorum: de regionib.* &c.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
3. A ſolis ortu, & occaſu; ab aquilone, & mare.	*Ab oriente, & occidente; ab aquilone, & mari.*	3. A ſolis ortu, & occaſu; ab aquilone, & mari.
4. Erraverunt in ſolitudine in ſiccitate: viam autem civitatis habitationis non invenerunt.	*Erraverunt in ſolitudine in deſerta via: civitatem quæ habitaretur, non repererunt.*	4. Erraverunt in ſolitudine in inaquoſo: viam civitatis habitaculi non invenerunt.
5. Eſurientes, & ſitientes: & anima eorum in ipſis defecit.	*Eſurientes & ſitientes: anima eorum in ipſis deficiebat.*	5. Eſurientes, & ſitientes: anima eorum in ipſis defecit.
6. Et exclamaverunt ad Dominum cùm tribularentur: & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.	*Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione ſua: de afflictione eorum eripuit eos.*	6. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur: & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.
7. Et deduxit eos in viam rectam: ut irent in civitatem habitationis.	*Et duxit illos per viam rectam, ut venirent in civitatem habitabilem.*	7. Et deduxit eos in viam rectam: ut irent in civitatem habitationis.
8. Confiteantur Domino miſericordias ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.	*Confiteantur Domino miſericordiam ejus, & mirabilia ejus in filios hominum.*	8. Confiteantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.
9. Quia ſaturavit animam inanem: & animam eſurientem ſatiavit bonis.	*Quia ſaturavit animam vacuam, & animam eſurientem implevit bonis.*	9. Quia ſatiavit animam inanem: & animam eſurientem ſatiavit bonis.
10. Sedentes in tenebris, & in umbra mortis: vinculis ligatos in mendicitate, & in ferro.	*Habitantes in tenebris, & umbra mortis: alligatos inopiâ & ferro.*	10. Sedentes in tenebris, & umbra mortis: vinctos in mendicitate, & ferro.
11. Quia exacerbaverunt eloquia Dei: & conſilium Altiſſimi inritaverunt.	*Quia provocaverunt ſermones Dei, & conſilium Excelſi blaſphemaverunt.*	11. Quia exacerbaverunt eloquia Dei: & conſilium Altiſſimi irritaverunt.
12. Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum: & infirmati ſunt, nec fuit quis liberaret eos.	*Et humiliavit in labore cor eorum: corruerunt, & non erat qui adjuvaret.*	12. Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum: infirmati ſunt, nec fuit qui adjuvaret.
13. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur: & de neceſſitatibus eorum liberavit eos.	*Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione ſua: de anguſtiis eorum ſalvavit eos.*	13. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur: & de neceſſitatibus eorum liberavit eos.
14. Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis: & vincula eorum diſrupit.	*Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis, & vincula eorum diſrupit.*	14. Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis: & vincula eorum diſrupit.
15. Confiteantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.	*Confiteantur Domino miſericordiam ejus, & mirabilia ejus in filios hominum.*	15. Confiteantur Domino miſericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.
16. Quia contrivit portas æreas: & vectes ferreos confregit.	*Quia contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit.*	16. Quia contrivit portas æreas: & vectes ferreos confregit.
17. Suſcepit eos de via iniquitatis ipſorum: propter in-	*Stultos propter viam ſceleris eorum, & propter iniquitates afflic-*	17. Suſcepit eos de via iniquitatis eorum: propter injuſtitias enim

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 3. Auguſt. cum Proſp. *Ab oriente, & occaſu*, &c. Caſſiod. & Gaud. Brix. ſer. 2. p. 946. e. cum Pſalt. Rom. ut in Vulg. In Gr. Ἀπὸ ἀνατολῶν, ϗ δυσμῶν· ϗ βορρᾶ, ϗ θαλάσσης.

℣. 4. Ita in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. detracto uno *autem*. Similiter ap. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Proſp. tamen addit &, poſt vocem *ſolitudine*. Hieron. in Eccleſ. to. 2. 775. b. legit: *Erraverunt in deſerto & in inaquoſo: viam civitatis & habitationis ejus non invenerunt.* Græc. Vulgatæ conſonat.

℣. 5. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ reſpondent ad verbum, cum Pſalt. Rom. & Gr. In Moz. ſic: *Eſur. & ſitientes erant*; &c.

℣. 6. Pſalt. Rom. Corb. & Moz. in principio hab. cum Caſſiod. *Et clamaverunt*; extremòque, *liberavit eos.* Aug. verò cum Proſp. ut in Vulg. Gr. ἐρρύσατο αὐτούς.

℣. 7. Ita Auguſt. cum Pſalt. Moz. Caſſiod. verò cum Rom. & Corb. *Et eduxit*; Græc. Καὶ ὡδήγησεν, &c.

℣. 8. Sic eſt in Pſalt. Corb. Moz. & fortè in Carnut. In Rom. *miſericordiæ ejus*, &c. Apud Auguſt. *miſerationes ejus.* Apud Proſp. *miſericordiam ejus*, &c. Apud Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. τὰ ἐλέη αὐτοῦ, &c. S. Paulinus epiſt. 19. p. 106. b. ita refert: *Confiteamur Domino miſericordias ejus: & immolemus ei hoſtiam laudis.*

℣. 9. Itidem in Pſalt. Moz. In Rom. bis *ſatiavit*, ſicut apud Caſſiod. In Corb. *Qui ſaturavit anim..... ſatiabit bonis.* Apud Auguſt. & Proſp. *Quoniam ſatiavit..... implevit bonis.* Apud S. Paulin. epiſt. 19. p. 106. b. & epiſt. 23. p. 127. a. *Quia ſaturavit animam inanem.* Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 176. c. *Satiavit animam inanem: & animam eſurientem bonis replevit.* Gr. Ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενήν· ϗ πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν· Alex. cum Ald. & Compl. ϗ ψυχὴν πεινῶσαν, &c.

℣. 10. Ita legit Auguſt. cum Proſp. ſi excipias iſta, *compeditos in mendicitate, & ferro.* Caſſiod. hab. *vinculis ligatos in mendicit. & ferro.* Sic etiam in Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Græcum Vulgatæ favet.

℣. 11. Caſſiod. legit cum Pſalt. Rom. *eloquia Domini*; cæt. ut ſupra. Mozarab. *eloquium Domini.* Auguſt. verò in eund. Pſ. *Quoniam inamaricaverunt eloquia Domini: & conſilium Altiſſimi exacerbaverunt.* Gr. Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ· ϗ τὴν..... παρώξυναν.

℣. 12. Vulgatæ ſuccinit Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Moz. & Gr. Itidem apud Auguſt. & Proſp. hoc excepto ult. *qui adjuvaret eos.*

℣. 13. Accinit Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Mozarab. Auguſt. verò legit: *Et clamaverunt..... & de neceſſitatibus eorum ſalvos fecit eos.* Proſp. *ſalvavit eos.* Gr. ἔσωσεν αὐτούς.

℣. 14. Sic habent Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr. In Mozar. *Et duxit eos*, &c.

℣. 15. Ita legit Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Auguſt. verò: *Confiteantur Domino miſerationes ejus.* S. Proſp. *miſericordias ejus*, ut ſup. ℣. 8. Gr. τὰ ἐλέη αὐτοῦ.

℣℣. 16. 17. 18. Sic ad verbum leguntur in Pſalt. Mozarab. Item in Rom. & Corb. præter unum *iniquitatis*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
ſuas humiliati ſunt.	*tos.*	juſtitias enim ſuas humiliati ſunt. *Ex Mſ. Sangerm.*
18. Omnem eſcam abominata eſt anima eorum : & appropinquaverunt uſque ad portas mortis.	*Omnem cibum abominata eſt anima eorum, & acceſſerunt ad portas mortis.*	18. Omnem eſcam abominata eſt anima eorum : & adpropiaverunt uſque ad portas mortis.
19. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur : & de neceſſitatibus eorum liberavit eos.	*Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione ſua : de anguſtiis eorum ſalvavit eos.*	19. *Vide notas.*
20. Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos : & eripuit eos de interitionibus eorum.	*Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos, & ſalvavit de interitu eorum.*	20. Miſit verbum ſuum, & liberavit eos : & eripuit eos de corruptela eorum.
21. Confiteantur Domino miſericordiæ ejus : & mirabilia ejus filiis hominum :	*Confiteantur Domino miſericordiam ejus, & mirabilia ejus in filios hominum :*	21. Confiteantur Domino miſericordias ejus : & mirabilia ejus filiis hominum :
22. Et ſacrificent ſacrificium laudis : & annuntient opera ejus in exſultatione.	*Et immolent hoſtias gratiarum, & narrent opera ejus in laude.*	22. Et ſacrificent ſacrificium laudis : & pronuncient opera ejus in exſultatione.
23. Qui deſcendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis.	*Qui deſcendunt mare in navibus, facientes opus in aquis multis.*	23. Qui deſcendunt in mare in navibus, facientes operationem in aquis multis.
24. Ipſi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.	*Ipſi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.*	24. Ipſi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.
25. Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ : & exaltati ſunt fluctus ejus.	*Et dixit, & ſurrexit ventus tempeſtatis, & elevavit gurgites ejus.*	25. Dixit Dominus, & ſtetit ſpiritus procellæ : & exaltati ſunt fluctus ejus.
26. Aſcendunt uſque ad cœlos, & deſcendunt uſque ad abyſſos : anima eorum in malis tabeſcebat.	*Aſcendunt in cœlum, & deſcendunt in abyſſos : anima eorum in afflictione conſumitur.*	26. Et aſcendunt uſque ad cœlos, & deſcendunt uſque ad abyſſos : animalia eorum in malis tabeſcebant.
27. Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius : & omnis ſapientia eorum devorata eſt.	*Obſtupuerunt, & intremuerunt quaſi ebrius, & univerſa ſapientia eorum abſorpta eſt.*	27. Turbati ſunt, & commoti ſunt ſicut ebrius : & omnis ſapientia eorum deglutita eſt.
28. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur : & de neceſſitatibus eorum eduxit eos.	*Clamaverunt autem ad Dominum in tribulatione ſua, & de anguſtiis eorum eduxit eos.*	28. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur : & de neceſſitatibus eorum eduxit eos.
29. Et ſtatuit procellam ejus in auram : & ſiluerunt fluctus ejus.	*Statuet turbinem in tranquillitatem, & ſilebunt fluctus ejus.*	29. Et imperavit procellæ, & ſtetit in auram : & ſiluerunt fluctus ejus.
30. Et lætati ſunt quia ſiluerunt : & deduxit eos in portum vo-	*Lætabuntur quoniam quieverunt, & deducet eos ad portum*	30. Et lætati ſunt quoniam ſiluerunt : & deduxit eos aditus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

eorum, loco *ipſorum*. Apud Auguſt. Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. Similiter apud S. Paulin. epiſt. 40. p. 252. c. & in Gr. Pſalt. Corb. ſcrib. *conteruit*, non *contrivit*.

℣. 19. Hic verſus omittitur in autogr. Sangerm. Exſtat verò in Pſalt. Rom. & Moz. ſicut ap. Proſp. & Caſſiod. nempe ut in Vulg. Apud Auguſt. *Et exclamaverunt*, &c. In Gr. Καὶ ἐκέκραξαν..... ἔσωσεν αὐτούς.

℣. 20. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 285. b. *Miſit ſermonem ſuum, & curavit illos.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1001. c. *Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos : & ex omnibus infirmitatibus ſuis liberavit eos :* vide etiam in Pſ. 37. & 43. col. 823. c. 890. d. Pſalt. Corb. omiſſo primo verſic. ſimpliciter hab. *& eripuit eos de corruptibilibus eorum.* Mediolan. cum Hieron. in Ezech. 34. col. 944. c. *de corruptionibus eorum.* Rom. & Moz. *de interitu eorum.* Auguſt. cum Proſp. & S. Petro Chryſol. ſer. 102. p. 926. e. *de corruptela eorum*, ut ſup. Caſſiod. in eund. Pſ. cum Vulg. *de interitionibus eorum.* Gr. ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν.

℣. 21. Sic eſt in Pſalt. Moz. cui plerumque favet Carnut. In Rom. verò & apud Caſſiod. ut in Vulg. Apud Auguſt. & Proſp. *Confiteantur Dom. miſerationes ejus.* In Gr. τὰ ἐλέη αὐτοῦ.

℣. 22. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Moz. In Corb. *& proannuntient.* Apud Auguſt. *& enuncient.* In Gr. καὶ ἐξαγγειλάτωσαν.

℣. 23. Sic Ambroſ. in Pſ. 47. to. 1. 941. d. at l. 1. de interpel. Job, c. 5. 631. c. legit, *Qui deſcendunt mare*, &c. cum Auguſt. Caſſiod. & vet. Pſalt. S. Proſp. *Qui deſcendunt in mari in*, &c. Gr. Οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν, &c.

℣. 24. In autographo Sang. oſcitanter omiſſa eſt vox *Domini*, quam ſupplevimus ex Auguſt. Proſp. & Caſſiod. qui omnes Vulgatæ conſentiunt, cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 25. Apud Aug. Proſp. & Caſſiod. deeſt vox *Dominus*, ſicut in vet. Pſalt. & Gr. reliqua ſimilia. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 742. e. vitioſè, *& ſtatuit ſpiritus procellæ.*

℣. 26. Auguſt. in hunc Pſ. *Aſcendunt uſque ad cœlos*, (inf. *in cœlos*,) *deſcendunt uſque in abyſſos :* ſubinde, *anima eorum*, &c. ut in Vulg. cui etiam Proſp. & Caſſiod. accinunt ad verbum. In Gr. pariter ἡ ψυχὴ, *anima*, non *animalia.*

℣. 27. Sic eſt in Pſalt. Moz. & Corb. Item in Rom. præter unum *moti ſunt.* Ap. Auguſt. etiam *moti ſunt ;* at in fine, *abſorpta eſt.* Ap. Proſp. *exorta eſt*, f. pro *exorpta eſt.* Ap. Caſſiod. *commoti ſunt..... devorata eſt.* In Gr. Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν..... κατεπόθη.

℣. 28. Pſalt. Rom. extremò hab. cum Moz. & Caſſiod. *liberavit eos ;* Corb. *liberabit eos.* Auguſt. verò leg. *Et exclamaverunt..... eduxit eos.* Græc. Καὶ ἐκέκραξαν..... ἐξήγαγεν αὐτούς.

℣. 29. Ita legit Auguſt. ad verbum cum Proſp. Caſſiod. verò cum Vulg. concordat. Item Pſalt. Rom. Corb. & Moz. detracto uno *ejus*, poſt *procellam.* Mediol. hab. *Et percuſſit procellam, & ſtetit in auram.* Gr. Καὶ ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς αὔραν· καὶ ἐσίγησαν, &c. Theodot. Καὶ ἔστησε τὴν καταιγίδα αὐτῶν εἰς αὔραν, &c. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 659. a. ad hæc : *Et ſtatuit procellam ejus in auram*, ait : *In Græco inveniſſe vos dicitis*, καὶ ἐπετίμησε τῇ καταιγίδι αὐτῆς, καὶ ἔστη· *ſuperfluum eſt.*

℣. 30. Pſalt. Corb. *Et lætati ſunt quòd ſiluerunt.* Rom. *& eduxit eos in portum voluntatis eorum ;* deinde ut ſup. *& de neceſſitatibus*, &c. Moz. *& deduxit eos in port. volunt. ſuæ ;* abſque ſeqq. Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Et jocundati*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. voluntatis eorum, & de neceſſitatibus eorum liberavit eos.	*quem voluerunt.*	luntatis eorum.
31. Confiteantur Domino miſericordias ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.	*Confiteantur Domino miſericordiam ejus, & mirabilia ejus in filios hominum.*	31. Confiteantur Domino miſericordiæ ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.
32. Et exaltent eum in * eccleſia populi : & in cathedra ſeniorum laudent eum. (* *Mſ. vitioſè cœleſtia.*)	*Et exaltent eum in eccleſia populi, & in cathedra ſeniorum laudent eum.*	32. Et exaltent eum in eccleſia plebis : & in cathedra ſeniorum laudent eum.
33. Quia poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarum in ſitim :	*Ponet flumina in deſertum, & fontes aquarum in ſitim :*	33. Poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarum in ſitim :
34. Terram fructiferam in ſalinas, à malitia inhabitantium in ea.	*Terram fructiferam in ſalſuginem, præ malitia habitatorum ejus.*	34. Terram fructiferam in ſalſuginem, à malitia inhabitantium in ea.
35. Poſuit deſertum in ſtagnum aquarum.	*Ponet deſertum in paludes aquarum, & terram inviam in fontes aquarum.*	35. Poſuit deſertum in ſtagna aquarum : & terram ſine aqua in exitus aquarum.
36. Et collocavit illic eſurientes : & conſtituerunt civitates habitationis.	*Et collocavit ibi eſurientes, & fundabunt urbem ad habitandum.*	36. Et collocavit illic eſurientes : & conſtituerunt civitatem habitationis.
37. Et ſeruerunt agros, & plantaverunt vineas : & fecerunt fructum nativitatis.	*Et ſerent agros, & plantabunt vineas ; & facient fruges germina.*	37. Et ſeminaverunt agros, & plantaverunt vineas : & fecerunt fructum nativitatis.
38. Et benedixit eos, & multiplicati ſunt nimis : & jumenta eorum non ſunt minorata.	*Et benedicet eis, & multiplicabuntur nimis ; & pecora eorum non imminuentur.*	38. Et benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis : & jumenta eorum non minoravit.
39. Et pauci facti ſunt : & vexati ſunt à tribulatione malorum, & in dolore.	*Imminuta ſunt autem & afflicta, propter anguſtiam mali & doloris.*	39. Et pauci facti ſunt : & vexati ſunt à tribulatione malorum, & dolore.
40. Effuſa eſt contemptio ſuper principes : & ſeduxit eos in via, & non in invio.	*Et effundet deſpectionem ſuper principes, & errare eos faciet in ſolitudine devia.*	40. Effuſa eſt contemptio ſuper principes : & errare fecit eos in invio, & non in via.
41. Et adjuvavit pauperem ab inopia : & poſuit ſicut oves patrias.	*Et ſublevabit pauperem de inopia, & ponet quaſi gregem familias.*	41. Et adjuvit pauperem de inopia : & poſuit ſicut oves familias.
42. Videbunt recti, & lætabuntur : & omnis iniquitas opturavit os ſuum.	*Videbunt recti, & lætabuntur ; & omnis iniquitas contrahet os ſuum.*	42. Videbunt recti, & lætabuntur : & omnis iniquitas oppilabit os ſuum. *Job 22. 19.*

Notæ ad Versionem antiquam.

ſunt quoniam ſiluerunt, &c. ut in Vulg. nec plura. Apud Caſſiod. *Et lætati ſunt qui*, &c. ſubnexis his, *& de neceſſitatibus eorum*, &c. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 659. a. leg. *& deduxit eos in portum volunt. eorum ;* tum addit, *pro quo inveniſſe vos dicitis*, in portum voluntatis ſuæ. In Gr. Καὶ εὐφράνθησαν ὅτι ἡσύχασαν· καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐπὶ λιμένα θελήματος αὐτῶν· Mſ. Alex. cum Compl. αὐτοῦ· reliqua deſunt.

℣. 31. Ita Pſalt. Moz. & Corb. Auguſt. verò & Proſp. leg. *miſerationes ejus.* Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. τὰ ἐλέη αὐτοῦ.

℣. 32. Auguſt. cum Pſalt. Corb. *Et exaltent eum in eccleſia populi*, &c. ut ſup. S. Proſp. *in eccleſiis populi.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ut in Vulg. Græc. Ὑψωσάτωσαν αὐτὸν ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ· καὶ, &c.

℣. 33. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Sic etiam apud Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. 40. b. necnon Auguſt. in hunc Pſ. dempto primo *quia.* Deeſt pariter in Gr. ut & apud S. Paulinum, ep. 44. p. 268. c. qui etiam leg. *in deſertum.* Pſalt. Corb. *Quia poſuit flumina in deſerto*, &c. ut in Vulg.

℣. 34. Ita legit Aug. in hunc Pſ. Proſp. verò *in ſalinis.* Caſſiod. cum Pſalt. Corb. *in ſalſilaginem.* Gr. εἰς ἅλμην. Fœlix, *in ſterilitatem.* Salſugo enim ſterilitatem parit : unde Abimelech Gedeonis filius, capta urbe Sichem, in ea ſal ſparſit. *Judic. 9.*

℣. 35. S. Paulinus epiſt. 44. p. 268. c. *Poſuit aridam in exitus aquarum.* Auguſt. Vulgatæ ſuccinit, cum Caſſiod. Pſalt. Rom. & Gr. In Mozarab. *Poſuit deſert. in ſtagna..... & terra ſine aqua in exit.* &c. In Corb. *Poſuit deſertum ſtagna aquarum*, &c. ut in Vulg.

℣. 36. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. præter ſingul. *civitatem.* Carnut. hab. *civitates.* Corb. *Et habitare fecit illic eſurientes : & conſtituerunt civitates perhabitationis.* Aug. in eund. Pſ. cum Proſp. *Et habitare fecit illic eſurientes : & conſtituit civitatem habitationis.* Gr. Καὶ κατῴκισεν..... καὶ συνεστήσαντο πόλεις (Aq. & Sym. πόλιν) κατοικεσίας.

℣. 37. Caſſiod. Vulgatæ conſonat cum Pſalt. Rom. Item Auguſt. cum Proſp. ſi excipias ult. *fructum frumenti ;* Brev. Moz. hab. *fructum germinis.* Gr. καρπὸν γενήματος.

℣. 38. Sic eſt in Pſalt. Mozar. Corb. & Rom. necnon apud Caſſiod. Auguſt. verò & Proſp. legunt : *Et benedixit eos..... & jum. eorum non ſunt deminuta ;* Proſp. *diminuta.* In Gr. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα· καὶ τὰ..... οὐκ ἐσμίκρυνε.

℣. 39. In Pſalt. Moz. ſic : *Pauci facti ſunt : & afflicti ſunt*, &c. ut in Vulg. In Rom. & ap. Proſp. *Pauci facti ſunt : & vexati ſunt à tribul. malorum, & dolorum.* In Mediolan. *& dolore improperiorum.* In Corb. ſimpliciter, *à tribulatione malorum.* In Gr. ἀπὸ θλίψεως κακῶν, καὶ ὀδύνης. Apud Aug. ut in Vulg. Nec diſſimiliter leg. Caſſiod. niſi quòd tollit *Et*, ante vocem *pauci.*

℣. 40. Auguſt. legit cum Proſp. *Effuſus eſt contemptus ſuper principes : & ſeduxit eos in invio, & non in via.* Caſſiod. verò, *Et effuſa eſt contentio ſuper principes eorum : & ſeduxerunt eos vana eorum ; & ſeduxit eos in invio, & non in via.* Similiter habet Pſalt. Mediolan. *& ſeduxit eos.* Corb. *Et effuſa eſt contemptio ſuper principes : & ſeduxerunt eos vana ipſorum ; & ſederunt in invio, & non in via.* Rom. *Effuſa eſt contentio ſuper principes eorum : & ſeduxerunt eos in invio, & non in via.* Mozarab. *Effuſa eſt contentio ſuper principes : & eduxit eos in invio, & non in via.* Gr. Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν· καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, καὶ οὐχ ὁδῷ.

℣. 41. Aug. cum Proſp. *Et adjuvit pauperem à* (Proſp. *de*) *mendicitate : & poſuit ſicut oves familias.* Caſſiod. à Vulg. nil differt ; nec etiam Pſalt. Rom. niſi quòd habet *Et adjuvabit ;* Rom. Martian. cum Moz. *Et adjuvavit*, ut ſup. Præterea Moz. hab. *ab inopia*, additque *eos*, ad verbum *poſuit.* Corb. *Et adjuvavit pauperem de mendicitate : & poſuit*, &c. ut in Vulg. Gr. Καὶ ἐβοήθησε πένητι ἐκ πτωχείας· καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριάς.

℣. 42. Similiter in Pſalt. Corb. Item in Rom. Fabri, præter verbum *oppilavit ;* Rom. Martian. hab. cum

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
43. Quis ſapiens & cuſtodiet hæc? & intelliget miſericordias Domini?	*Quis ſapiens, & cuſtodiet hæc; & intelliget miſericordias Domini?*	43. Quis ſapiens & intelligit hæc? & tunc intelligent miſericordias Domini?

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Caſſiod. *oppilabit.* Mozarab. *obduravit.* Gr. ἐμφράξει. Ap. Auguſt. & Proſp. ita: *Videbunt recti, & jocundabuntur: & omnis..... oppilabit*, &c.

℣. 43. Sic in Pſalt. Corb. ad verbum. Auguſt. verò in hunc Pſ. ita legit: *Quis ſapiens & cuſtodiet hæc? & intelliget miſerationes Domini?* S. Proſper, *& intelligens miſerationes Domini?* Caſſiod. cum Vulg. concordat & Gr. Ita quoque habet Pſalt. Rom. præter hoc med. *& tunc intelliget.* In Mozar. *Quis ſapiens cuſtodiet hæc? & intelliget*, &c. In Mediolan. & Carnut. *Quis ſapiens & intelliget hæc*, &c. In autographo Sangerm. omiſſa eſt ult. vox *Domini*, ſed oſcitanter ut reor, unde illam ſupplevimus ex aliis.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Canticum Pſalmi ipſi David. (*Sup.* 56. 8.) CVII.	*Canticum Pſalmi David.* *CVIII.*	1. Canticum David. CVII.
2. PAratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & pſallam in gloria mea.	*PAratum cor meum Deus: cantabo, & pſallam; ſed & gloria mea.*	2. PAratum cor meum, paratum cor meum: cantabo, & pſallam tibi gloriâ meâ.
3. Exſurge gloria mea, exſurge pſalterium, & cithara: exſurgam diluculo.	*Conſurge pſalterium, & cithara: conſurgam manè.*	3. Exſurge pſalterium, & cithara: exſurgam diluculo.
4. Confitebor tibi in populis Domine: & pſallam tibi in nationibus.	*Confitebor tibi in populis Domine, & cantabo te in nationibus.*	4. Confitebor tibi in populis Domine: & pſallam tibi in gentibus.
5. Quia magna eſt ſuper cœlos miſericordia tua: & uſque ad nubes veritas tua.	*Quoniam magna ſuper cœlos miſericordia tua, & uſque ad æthera veritas tua.*	5. Quia magna ſuper cœlos miſericordia tua: & uſque ad nubes veritas tua.
6. Exaltare ſuper cœlos Deus, & ſuper omnem terram gloria tua: 7. ut liberentur dilecti tui.	*Exaltare ſuper cœlos Deus: & ſuper omnem terram gloria tua. Ut liberentur dilecti tui,*	6. Exaltare ſuper cœlos Deus, & ſuper omnem terram gloria tua: 7. ut eliberentur delecti tui.
Salvum fac dexterâ tuâ, & exaudi me: 8. Deus locutus eſt in ſancto ſuo:	*Salva dexterâ tuâ, & exaudi me. Deus locutus eſt in ſanctuario ſuo:*	Salvum me fac de dextera tua, & exaudi me: 8. Deus locutus eſt in templo ſancto ſuo:
Exſultabo, & dividam Sichimam, & convallem tabernaculorum dimetiar.	*Gaudebo, dividam Sichem, & vallem Soccoth dimetiar.*	Exaltabor, & dividam Sicimam, & convallem tabernaculorum metibor.
9. Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes: & Ephraim ſuſceptio capitis mei.	*Meus eſt Galaad, meus eſt Manaſſe; & Ephraim hæreditas capitis mei.*	9. Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſe: & Ephrem fortitudo capitis mei.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Titulus cum Pſalmo toto omittitur à S. Proſpero. Caſſiod. hunc præfert tit. *Canticum, Pſalmus David.* Eundem quoque hab. Pſalt. Rom. cum Moz. Apud Auguſt. *Canticum Pſalmi ipſi David*, ut in Vulg. & Gr. Pſalmus autem apud ipſum pene integer deeſt: rationem hujus prætermiſſionis reddit, col. 1214. c. d. dicens: *Pſalmum cvii. exponendum non putavi, quoniam jam expoſui eum in Pſalmo lvi. & in Pſalmo lix. ex quorum poſtremis partibus iſte conſtat. Nam poſtrema pars lvi. prima eſt hujus uſque ad eum ℣. ubi dicitur:* & ſuper omnem terram gloria tua. *Hinc autem uſque in finem, poſtrema pars eſt lix. ſicut poſtrema pars cxxxiv. eadem eſt quæ cxiii. ab eo ℣. ubi dicitur:* ſimulacra gentium argent. & aurum: *ſicut xiii. & lii. mutatis aliquibus mediis, eadem habent omnia à principiis uſque in fines. Quæcunque igitur in hoc Pſalmo cvii. aliquantulùm aliter poſita ſunt quàm in illis duobus, ex quorum partibus conſtat, non habent intellectum difficilem.*

℣. 2. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & pſalmum dicam Domino.* Auguſt. verò cum Vulg. & Gr. *cantabo, & pſallam in gloria mea.* Pſalt. Corb. *& pſallam gloriâ meâ.* In Mozarab. integer verſus abeſt.

℣. 3. Sic eſt in Pſalt. Moz. Carnut. & Corb. omiſſo pariter 1. Vulg. verſiculo, *Exſurge gloria mea.* Omittitur etiam in Vulgatæ Mſs. duobus Colbert. & Carn. nec in Pſalt. Gallic. legitur, nec in Gr. neque apud Auguſt. Imo Auguſt. ait hoc diſcrimen intercedere Pſalmum LVI. inter & Pſ. CVII. quòd ille ferat: *Cantabo, & pſallam: Exſurge gloria mea*; in iſto autem dic. *Cantabo, & pſallam in gloria mea.* Refertur tamen 1. ille verſic. à Caſſiod. & exſtat in edd. Ald. & Compl. Hujus differentiæ rationem optimè reddit Hieron. in ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 659. a. ita ſcribens: *Quod dicitis*, Exſurge gloria mea, *in Latino non eſſe, rectè in Pſalmo non habet; quia nec apud Hebræos, nec apud ullum Interpretum reperitur; ſed habetur in lvi. Pſalmo, de quo mihi videtur à quodam in iſtum locum eſſe translatum.*

℣. 4. Pſalt. Corb. *Et confitebor..... Domine: pſallam tibi in nationibus.* Rom. cum Caſſiod. *& pſalmum dicam tibi inter gentes*; Caſſiod. delet &. Mozarab. hab. *pſallam tibi inter gentes.* Gr. Ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσιν, abſque præced. &.

℣. 5. Sic in Pſalt. Corb. ad verbum, & in Gr. Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. habet: *Quoniam magnificata eſt uſque ad cœlos miſericordia tua: & uſque ad*, &c. Contrà Aug. comparando hunc ℣. Pſal. CVII. cum ℣. 11. Pſal. LVI. ait in illo haberi, *Quoniam magna eſt ſuper cœlos miſeric. tua*; in iſto autem, *Quoniam magnificata eſt uſque ad cœlos miſeric. tua, vel*, inquit, *ſicut alii interpretati ſunt*, elevata eſt.

℣. 6. Vox *Deus* abeſt in autographo Sang. negligentiâ procul dubio ſcribæ: illam addidimus ex Pſalt. Rom. Caſſiod. & Gr. In Pſalt. Corb. *& ſuper omnem terram gloriam tuam.*

℣. 7. Pſalt. Rom. *ut liberentur electi tui. Salvum me fac dexterâ tuâ*, &c. Caſſiod. ut in Vulg. cui Gr. favet. In Pſalt. Corb. & Moz. *Salvum me fac dext.*

℣. 8. Sic in Pſalt. Corb. excepto uno *Sycima.* In Rom. & ap. Caſſiod. ita: *Deus locutus eſt in ſancto ſuo: Lætabor, & dividam Sichimam, & conval. tabernac. metibor.* At Auguſt. facta comparatione hujus verſiculi cum verſiculo 9. Pſalmi LIX. ait in iſto ſcriptum, *Lætabor, & dividam Sicimam*; in illo verò, *Exaltabor, & dividam Sicimam.* Et ſanè in Pſalt. Carnut. legitur ibid. *Exaltabor*; in Mozar. tamen, *Lætabor.* In Gr. Ὑψωθήσομαι; & in fine, διαμετρήσω.

℣. 9. Sic in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. præter nomen *Manaſſes.* In Corb. *Manaſſe*; deinde, *& Ephrain fortitudo cap.* &c. In Mozarab. *Ephraim fortitudo capitis*, &c. Item in Carnut. *fortitudo.* At Auguſt. ait in Pſalmo tantùm LIX. ℣. 9. legi, *& Ephræm fortitudo capitis mei*; in hoc verò CVII. *& Ephræm ſuſceptio capitis mei.* In Gr. Ἐφραὶμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm. Juda rex meus : 10. Moab aula ſpei meæ.

Et in Idumæam immittam calciamentum meum : mihi alienigenæ ſubditi ſunt.

11. Quis ducet me in civitatem circumſtantiæ ? quis educet me uſque in Idumæam ?

12. Nonne tu es Deus, qui repuliſti nos, & non exies Deus in virtutibus noſtris ?

13. Da nobis auxilium de tribulatione : & vana ſalus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem : & ipſe ad * nihilum dabit inimicos noſtros.

* Mſ. nihilo.

HEBR.

Juda dux meus : Moab lebes pelvis meæ.

Super Idumæam projiciam calciamentum meum : cum Philiſthim fœderabor.

Quis deducet me in civitatem munitam ? quis deducet me uſque in Idumæam ?

Nonne tu Deus qui projeceras nos, & non exieras Deus in exercitibus noſtris ?

Da nobis auxilium in tribulatione : vana eſt enim ſalus ab homine.

In Deo erimus fortes, & ipſe conculcabit hoſtes noſtros.

VULGATA HOD.

Juda rex meus : 10. Moab lebes ſpei meæ.

In Idumæam extendam calceamentum meum : mihi alienigenæ amici facti ſunt.

11. Quis deducet me in civitatem munitam ? quis deducet me uſque in Idumæam ?

12. Nonne tu Deus, qui repuliſti nos, & non exibis Deus in virtutibus noſtris ?

13. Da nobis auxilium de tribulatione : quia vana ſalus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem : & ipſe ad nihilum deducet inimicos noſtros.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Moab olla ſpei mea. In Idumæam extendam..... mihi allophyli ſubditi ſunt.* Sic etiam in Mozar. hoc excepto, *in Idumæa.* In Corb. *Moab aula ſpei meæ. In Idumæa extendam..... mihi alienig. ſubditi ſunt.* Item in Mediol. & Carnut. *ſubditi ſunt.* Hieron. autem ep. ad Sun. & Fret. col. 659. b. hab. *mihi alienigenæ amici facti ſunt ;* ſed addit : *In Græco inveniſſe vos dicitis* ὑπετάγησαν, *hoc eſt*, ſubditi ſunt : *ſed hoc in lxx. ſcriptum eſt ; in præſenti autem ita apud omnes invenimus Translatores*, ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ἐφιλίασαν, *id eſt*, amici facti ſunt. Nunc in ed. Rom. & aliis conſtanter, ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν ; in uno tantùm Mſ. lib. ad ὑπετάγησαν adjunctum eſt ἐφιλίασαν, teſte Lamberto Boz.

℣. 11. Pſalt. Mozar. *Quis deducet me in civitatem circumſtantiæ ? aut quis deducet me*, &c. Corb. pariter & Carnut. *in civit. circumſtantiæ.* Rom. verò & Caſſiod. *in civitatem munitam ? aut quis deducet*, &c. Græc. Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς ; ἢ τίς ὁδηγήσει, &c. Symm. εἰς πόλιν περιπεφραγμένην, *circumſeptam, circummunitam.*

℣. 12. Caſſiod. delet *es*, legitque *egredieris*, loco *exies.* Ita quoque in Pſalt. Rom. Corb. Moz. & Gr.

℣. 13. Sic hab. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. Corb. Carnut. & Gr. Mozar. verò ita : *Da nobis auxil. in tribulatione : & vana*, &c.

℣. 14. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. in hunc Pſ. *& ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.* Auguſt. autem teſtatur in hoc Pſalmo legi *inimicos noſtros* ; in Pſalmo verò LIX. ℣. 14. *tribulantes nos.* Et ſanè in Gr. nunc legitur in Pſ. CVII. τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ; in Mſ. tamen Alex. θλίβοντας ἡμᾶς.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem, Pſalmus ipſi David. CVIII.

2. Deus laudem meam ne tacueris : quia os peccatoris & doloſi ſuper me apertum eſt.

3. Locuti ſunt adversùm me linguâ doloſâ, & verbis odii circumdederunt me : & expugnaverunt me gratis.

4. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi : ego autem orabam.

5. Et poſuerunt adversùm me mala pro bonis : & odium pro dilectione mea.

6. Conſtitue ſuper eum peccatorem : & diabolus ſtet à dextris ejus.

7. Cùm judicatur, exeat condemnatus : & oratio ejus fiat in peccato.

8. Fiant dies ejus pauci : &

HEBR.

Victori David Canticum. CIX.

Deus laudabilis mihi, ne taceas : quia os impii, & os doloſi contra me apertum eſt.

Locuti ſunt de me linguâ mendacii, & verbis odii circumdederunt me ; & expugnaverunt me fruſtra.

Pro eo quòd eos diligebam, adverſabantur mihi : ego autem orabam.

Et poſuerunt contra me malum pro bono, & odium pro dilectione mea.

Conſtitue ſuper eum impium, & ſatan ſtet à dextris ejus.

Cùm fuerit judicatus, exeat condemnatus : & oratio ejus ſit in peccatum.

Fiant dies ejus pauci : epiſcopa-

VULGATA HOD.

1. In finem, Pſalmus David. CVIII.

2. Deus laudem meam ne tacueris : quia os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertum eſt.

3. Locuti ſunt adversùm me linguâ doloſâ, & ſermonibus odii circumdederunt me : & expugnaverunt me gratis.

4. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi : ego autem orabam.

5. Et poſuerunt adversùm me mala pro bonis : & odium pro dilectione mea.

6. Conſtitue ſuper eum peccatorem : & diabolus ſtet à dextris ejus.

7. Cùm judicatur, exeat condemnatus : & oratio ejus fiat in peccatum.

8. Fiant dies ejus pauci : &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. delet *ipſi.* In Gr. τῷ Δαυίδ. Aug. titulum ſilet.

℣ 2. Vulgatæ accinit Ambroſ. in Pſ. 43. & 118. to. 1. 915. b. 1036. f. & l. de obitu Valent. to. 2. 1183. d. Itidem Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. Pſalt. verò Rom. & Moz. tollunt *os*, ante vocem *doloſi*, ut ſup.

℣. 3. Ambroſ. l. de ob. Valent. to. 2. 1183. d. *Locuti ſunt ſuper me linguâ doloſâ, & ſermonibus odii circumdederunt me*, &c. at in Pſ. 43. to. 1. 915. c. leg. *Locuti ſunt adversùm me*, &c. & in Pſ. 118. col. 1008. e. *circumierunt me, & expugn.* &c. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. nil diſcrepant à Vulg. neque etiam Pſalt. Rom. Mozarab. aut Græc. In Corb. ſic : *Locuti ſunt adversùm me linguam doloſam, & ſermonibus odii circuierunt me*, &c.

℣. 4. Concinit Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1008. e. 1130. c. & l. de ob. Val. col. 1183. d. Item Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Moz. & Gr.

℣. 5. Abeſt 1. *Et* à Pſalt. Rom. & Moz. nec admittitur à Caſſiod. Habet autem Ambroſ. in Pſ. 43. p. 915. b. necnon Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. cum Gr.

℣. 6. Similiter hab. Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 10. col. 671. c. & in Pſ. 43. col. 915. b. Item Auguſt. Proſp. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 7. Ambroſ. l. 1. de Cain, c. 9. col. 200. e. ultimò leg. *fiat in peccatum :* item in Pſalm. 118. col. 1249. a. Succinunt Aug. Proſp. Caſſiod. & Nicetius p. 6. b. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 8. Ordo verſiculorum iſtorum, necnon verba paucula ſic immutantur in Pſalt. Rom. *Fiat habitatio ejus deſerta : & non ſit qui inhabitet in ea. Fiant dies ejus pauci : & epiſcopatum ejus accipiat alter ;* Mozar. *accipiat alius.* At neque in hoc ult. Pſalt. neque apud Auguſt. Proſp. aut

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
epiſcopatum ejus accipiat alter.	*tum ejus accipiat alter.*	epiſcopatum illius accipiat alius. Ex Mſ. Sangerm.
		Fiat tabernaculum ejus deſertum : & non ſit qui habitet in eum.
9. Fiant filii ejus orphani : & uxor ejus vidua.	*Sint filii ejus pupilli, & uxor ejus vidua.*	9. Fiant filii ejus orphani : & uxor ejus vidua.
10. Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent : & ejiciantur de habitationibus ſuis.	*Inſtabiles vagentur liberi ejus, & mendicent : & quærant in parietinis ſuis.*	10. Commoti amoveantur filii ejus, & mendicent : ejiciantur de habitationibus ſuis.
11. Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam ejus : & diripiant alieni labores ejus.	*Scrutetur exactor univerſa quæ habet, & diripiant alieni laborem ejus.*	11. Scrutetur fœnerator ſubſtantiam ejus : diripiant alieni omnes labores ejus.
12. Non ſit illi adjutor : nec ſit qui miſereatur pupillis ejus.	*Non ſit qui ejus miſereatur, nec qui clemens ſit in pupillos ejus.*	12. Non ſit illi adjutor : nec ſit qui miſereatur pupillis ejus.
13. Fiant nati ejus in interitum : in generatione una deleatur nomen ejus.	*Fiat noviſſimum ejus interitus : in generatione altera deleatur nomen ejus.*	13. Fiant filii ejus in interitum : in una generatione deleatur nomen ejus.
14. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conſpectu Domini : & peccatum matris ejus non deleatur.	*Redeat in memoriam iniquitas patrum ejus apud Dominum, & iniquitas matris ejus non deleatur.*	14. In memoriam redeat iniquitatis patrum ejus in conſpectu Domini : & peccatum matris ejus non deleatur.
15. Fiant contra Dominum ſemper, & diſpereat de terra memoria eorum : 16. pro eo quòd non eſt recordatus facere miſericordiam.	*Sint contra Dominum ſemper, & intereat de terra memoria eorum : eò quòd non eſt recordatus facere miſericordiam ;*	15. Fiant contra Dominum ſemper, & diſperiat de terra memoria eorum : 16. pro eo quòd non ſunt recordati facere miſericordiam.
17. Et perſecutus eſt hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare.	*Et perſecutus eſt virum inopem & pauperem, & compunctum corde ut interficeret.*	17. Et perſecuti ſunt hominem pauperem, & mendicum, & compunctum corde morti traderent.
18. Et dilexit maledictionem ; & veniet ei : & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.	*Et dilexit maledictionem, quæ veniet ei : & noluit benedictionem, quæ elongabitur ab eo.*	18. Et dilexit maledictionem, & veniet ei : & noluit benedictionem, & prolongavit ab eo.
Et induit maledictionem ſicut veſtimentum, & intravit ſicut aqua in interiora ejus, & ſicut oleum in oſſibus ejus.	*Et indutus eſt maledictione quaſi veſtimento ſuo ; & ingredietur quaſi aqua in viſcera ejus, & quaſi oleum in oſſa ejus.*	Et induit ſe maledictionem ſicut veſtimentum, & intravit velut aqua in interiora ejus, & ſicut oleum in oſſibus ejus.
19. Fiat ei ſicut veſtimentum, quo operitur ; & ſicut zona, qua ſemper præcingitur.	*Sit ei quaſi pallium quo circumdatur, & quaſi cingulum quo ſemper accingitur.*	19. Fiat ei ſicut veſtimentum, quod operietur ; & ſicut zona, qua ſemper præcingitur.
20. Hoc opus eorum, qui de-	*Hæc eſt retributio eorum qui ad-*	20. Hoc opus eorum, qui

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Caſſiod. neque in ullo Græcorum reperitur : *Fiat habit.....* & *non ſit*, &c. additamentum hoc petitum videtur è Pſ. LXVIII. ℣. 26. vel potiùs ex Act. 1. 20. legitur tamen in triplici Pſalt. Sorbon. teſte Martianæo.

℣. 9. Sic in Pſalt. Rom. ut apud Auguſt. Proſp. Caſſiod. & in Græco. Ap. Hieron. in Iſai. 65. to. 3. 495. a. *Fiant filii ejus pupilli.* Ita etiam apud Aug. l. 1. de ſerm. Dom. in mon. to. 3. 196. d.

℣. 10. Ita ferunt Pſalt. Rom. & Corb. cum Caſſiod. Mozarab. verò : *Commoti moveantur*, &c. Aug. ut in Vulg. dempto tamen &, ante *ejiciantur.* Apud Ambroſ. in Pſ. 61. to. 1. 962. b. 965. d. *Commoti amoveantur filii ejus, & mendicent : ejiciantur de habitaculis ſuis.* Apud Hieron. in Iſai. 65. to. 3. 495. a. *Commoveantur, & transferantur filii ejus, & mendic. ejiciantur de domibus ſuis.* In Gr. Σαλευόμενοι μεταναστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπαιτησάτωσαν· ἐκβληθήτωσαν ἐκ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν.

℣. 11. Auguſt. Vulgatæ favet cum Proſp. & Gr. Item Caſſiodorus cum Pſalt. Rom. & Corb. addita voce *omnes*, poſt *alieni.* Addit pariter Mozarab. *omnes ;* tollit verò &, ante *diripiant.* Ambroſ. l. de Tob. c. 4. col. 595. a. delet *omnem*, ante *ſubſtantiam ;* ſicut Phœbad. Agin. l. cont. Arian. p. 301. d.

℣. 12. Ita Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Gr. Μὴ ὑπαρξάτω αὐτῷ ἀντιλήπτωρ, &c.

℣. 13. Sic in Pſalt. Corb. Ita quoque Proſp. hab. cum Rom. & Moz. præter hoc, *nati ejus ;* præterea Moz. add. *in interitu.* Apud Auguſt. & Caſſiod. ut in Vulg. & Gr.

℣. 14. Ap. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. conſtanter legitur *iniquitas*, non *iniquitatis ;* cæt. ut ſupra. In Gr. Ἀναμνησθείη ἡ ἀνομία..... ἔναντι Κυρίου, &c.

℣. 15. Pſalt. Rom. Fabri, *ut diſpereat ;* Rom. Martian. & *diſpereat.* Mozarab. & *diſperdat de terra memoriam eorum.* Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. Auguſt. in eund. Pſ. *Fiant contra Dominum ſemper, diſpereat*, &c. deinde obſervat alios Interpretes ſic tranſtuliſſe : *Fiant in conſpectu Domini ſemper ;* alios verò, *Fiant coram Domino ſemper :* ita etiam Pſalt. Corb. habet. Gr. ἐναντίον Κυρίου.

℣. 16. Vulgatæ reſpondent Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 17. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. *Et perſecutus eſt hominem pauperem, & mendicum, & compunctum corde morti tradidit.* Ita etiam Corb. habet, excepto hoc ult. *morti tradiderunt.* Mediol. *morti tradidit.* Ambroſ. in Pſ. 40. col. 869. b. *Et perſecutus eſt hom. inopem, & mendicum.* Proſp. *hominem pauperem, & mendicum.* Auguſt. ut in Vulg. & Gr.

℣. 18. Eadem leguntur in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. hoc excepto, & *prolongabitur ab eo ;* ut & inf. *ſicut aqua ;* Mſs. tamen 3. Caſſiod. ferunt *elongabitur.* Pſalt. Corb. & *prolongabit ab eo ;* dein, *Et induit ſe*, &c. Mozar. *prolongabitur ab eo*, detracto præced. &, ante *noluit*, ſicut *ſe*, poſt *induit ;* poſt paulò verò hab. *ſicut veſtimento.* Ambr. l. 4. de interpel. Dav. c. 4. col. 666. a. *Et induit ſe maledictionem.* Hieron. in Eccleſ. to. 2. col. 766. b. *Induatur maledictione ſicut veſtimentum :* & in Ezech. 44. to. 3. 103. c. *Indutus eſt maledictione ſicut veſtimento.* Auguſt. & Proſp. conſentiunt cum Vulg. & Græco. Auct. verò l. de promiſſ. p. 2. c. 33. col. 149. b. c. leg. *noluit benedictionem, & longè fiet ab eo.*

℣. 19. Ita Pſalt. Corb. habet. Moz. *Fiat illi ſicut veſtim. quod operitur.* Rom. cum S. Proſp. *quo operietur*, &c. ut ſup. Auguſt. & Caſſiod. ut in Vulg. Mſ. tamen 1. Caſſiod. cum edit. habet *operietur.* Hieron. verò : *Fiat ei ſicut veſtim. quo circumdatur ; & ſicut zona, qua ſemper accingitur.* Gr..... ὃ περιβάλλεται· καὶ..... ἣν διαπαντὸς περιζώννυται.

℣. 20. Ita legunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. detrahunt mihi apud Dominum : & qui loquuntur mala adversùs animam meam.	*verſantur mihi à Domino, & qui loquuntur malum contra animam meam.*	trahunt mihi apud Dominum : & qui loquuntur mala adversùs animam meam.
21. Et tu Domine, fac mecum miſericordiam tuam propter nomen tuum : quia ſuavis miſericordia tua.	*Tu autem Domine Deus fac mecum propter nomen tuum : quoniam bona eſt miſericordia tua,*	21. Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum : quia ſuavis eſt miſericordia tua.
Libera me, 22. quia egenus & pauper ego ſum : & cor meum turbatum eſt intra me.	*Libera me : quoniam egenus & pauper ſum, & cor meum vulneratum eſt intrinſecus.*	Libera me, 22. quia egenus & pauper ego ſum : & cor meum conturbatum eſt intra me.
23. Sicut umbra cùm declinat, ablatus ſum : excuſſus ſum ſicut locuſtæ.	*Quaſi umbra cùm inclinatur, abductus ſum : excuſſus quaſi locuſta.*	23. Sicut umbra cùm declinat, ablatus ſum : & excuſſus ſum ſicut locuſtæ.
24. Genua mea infirmata ſunt à jejunio : & caro mea immutata eſt propter miſericordiam tuam.	*Genua mea vacillaverunt à jejunio, & caro mea mutata eſt abſque oleo.*	24. Genua mea infirmata ſunt à jejunio : & caro mea immutata eſt propter oleum.
25. Et ego factus ſum opprobrium illis : viderunt me, & moverunt capita ſua.	*Et ego factus ſum opprobrium eis : videntes me moverunt caput ſuum.*	25. Et ego factus ſum opprobrium illis : viderunt me, & moverunt capita ſua.
26. Adjuva me Domine Deus meus : ſalvum me fac propter miſericordiam tuam.	*Adjuva me Domine Deus meus : ſalva me ſecundùm miſericordiam tuam.*	26. Adjuva me Domine Deus meus : ſalvum me fac ſecundùm miſericordiam tuam.
27. Et ſciant quia manus tua hæc : tu Domine feciſti eam.	*Et ſciant quoniam manus tua hæc ; tu Domine feciſti eam.*	27. Et ſciant quia manus tua hæc : & tu Domine feciſti eam.
28. Maledicent illi, & tu benedices : qui inſurgunt in me, confundentur : ſervus autem tuus lætabitur.	*Maledicent illi, & tu benedices : reſtiterunt, & confundentur ; ſervus autem tuus lætabitur.*	28. Maledicent illi, & tu benedices : qui inſurgunt in me, confundantur : ſervus autem tuus lætabitur.
29. Induantur qui detrahunt mihi, reverentiam : & cooperiant ſe ſicut diploidem confuſionem ſuam.	*Induantur adverſarii mei confuſione, & operiantur quaſi pallio confuſione ſua.*	29. Induantur qui detrahunt mihi, pudore : & operiantur ſicut diploide confuſione ſua.
30. Confitebor Domino nimis in ore meo : & in medio multorum laudabo eum.	*Confitebor Domino vehementer in ore meo, & in medio populorum laudabo eum.*	30. Confitebor Domino nimis in ore meo : & in medio multorum laudabo eum.
31. Qui adſtitit à dextris pauperis, ut ſalvam faciat à perſequentibus animam meam.	*Quoniam ſtabit à dextris pauperis, ut ſalvet à judicibus animam ejus.*	31. Quia aſtitit à dextris pauperis, ut ſalvam faceret à perſequentibus animam meam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Pſalt. & Gr.

℣. 21. Pſalt. Rom. & Corb. cum Caſſiodoro : *Et tu Domine, Domine, fac mecum miſericordiam propter nomen tuum : quia ſuavis eſt*, &c. Mozarab. *Et tu Domine Deus, fac mecum propter*, &c. Mediolan. & Carnut. *fac mecum miſericordiam propter*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Et tu Domine, Domine, fac mecum ;* mox ita : *quidam ſubaudiendam putaverunt* miſericordiam ; *quidam verò & addiderunt : ſed emendatiores codices ſic habent :* Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nom. tuum : quia ſuavis eſt, &c. Similiter in Gr. niſi excipiatur vox χρηστὸν, loco *ſuavis eſt*. Mſ. Alex. addit ἔλεος, poſt hoc, *fac mecum*.

℣. 22. Itidem in Pſalt. Corb. Moz. verò hab. *quia egens & pauper ſum ego : & cor meum conturbatum eſt in me.* Rom. cum Caſſiod. *quoniam egenus &..... conturbatum eſt in me.* Apud Auguſt. ut in Vulg. & Græco.

℣. 23. In Pſalt. Moz. deeſt *cùm*, poſt *umbra ;* extremò verò habetur *locuſta ;* cæt. ut ſupra. In Rom. pariter *locuſta ;* ſicut ap. Caſſiod. cæt. ut in Vulg. Auguſt. leg. *locuſtæ ;* tollit autem &, ante *excuſſus ſum :* ſic etiam in Gr. In Pſalt. Corb. *Sicut umbraculum declinat, ablatus ſum : excuſſus ſum ut locuſta ;* prima manu, *locuſtæ*.

℣. 24. Auguſt. Vulgatæ congruit ad verbum. Ita etiam Caſſiod. cum Proſp. niſi quòd hab. *præ jejunio.* Similiter in Pſalt. Moz. & Rom. Item Carnut. hab. in fine, *propter miſericordiam.* Corb. *propter miſericordiam tuam*, ut ſupra. Gr. ἀπὸ νηστείας..... δι' ἔλαιον· fortaſſe quidam legerunt, δι' ἔλεον.

℣. 25. Conſentit Ambroſ. in Pſ. 38. & 118. col. 847. f. 1037. a. & epiſt. 46. to. 2. 985. b. neque contradicunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. nec vet. Pſalt. In Gr. deeſt tantùm &, ante *moverunt :* deeſt pariter in Pſalt. Corb.

℣. 26. Ita legit Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Sic etiam eſt in Pſalt. Rom. addito uno &, poſt vocem *meus.* In Mozarab. *Salva me ſecundùm miſeric.* Apud Auguſt. ut in Vulg. In Gr. καὶ σῶσόν με κατὰ τὸ ἔλεός σου.

℣. 27. Pſalt. Moz. habet : *Et ſciant quia manus tua hæc eſt : & tu Domine feciſti ea.* Sic etiam in Rom. præter hoc primum, *Ut ſciant.* In Corb. *Et ſciant omnes quia manus tua hæc eſt : tu Domine feciſti eam.* Rom. Martian. hab. pariter *eam.* Auguſt. cum Gr. *Et ſciant quoniam*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. *Ut ſciant.*

℣. 28. Sic eſt in Pſalt. Carnut. & Corb. In Rom. *confundantur*, &c. ut in Vulg. Sic etiam in Gr. & apud Auguſt. & Caſſiod. Apud Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1037. b. & l. de ob. Val. to. 2. 1184. b. *Maledicent ipſi, & tu benedices :* at in Pſ. 38. col. 847. f. & inf. 1130. c. *Maledicent illi.*

℣. 29. Similiter in Pſalt. Corb. excepto hoc medio, *reverentiâ : & operiant ſe.* In Rom. pariter, & ap. Caſſiod. *reverentiâ ;* cæt. ut in Vulg. In Moz. *Induantur confuſione, qui detrahunt mihi*, &c. ut in Vulg. Ap. Auguſt. in eund. Pſ. ita : *Induantur qui detrahunt mihi, pudorem : & operiantur ſicut diploidem confuſionem ſuam :* ſubinde, *Quidam etiam*, inquit, *ſic interpretati ſunt :* & operiantur ſicut pallium duplex confuſionem ſuam. In Gr. Ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με, ἐντροπήν· καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοΐδα αἰσχύνην αὐτῶν.

℣. 30. Accinunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. & Gr. In Mozarab. deeſt &, ante hoc, *in medio.* In Corb. verò ſic : *Confitebor tibi Domine in ore meo : in medio mult.* &c. ut ſup. Obſervat Auguſt. ibid. *Nimis, dici* ſolere *in conſuetudine ſermonis Latini, quod plus eſt*, inquit, *quàm debet ; cui contrarium eſt* parum, *quod minus eſt quàm debet. Sed* nimis, *Græcè* ἄγαν *dicitur : iſte autem verſus non habet* ἄγαν, *ſed habet* σφόδρα ; *quod quidam noſtri ſic interpretati ſunt, ut pro eo ponerent aliquando* nimis, *aliquando* valde.

℣. 31. Vulgatæ reſpondent Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

	VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
	1. Pfalmus David. CIX.	*David Canticum. CX.*	1. Pfalmus ipfi David. CIX.	*Ex Mf. Sangerm.*
Matth. 22. 44.	Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis:	*Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis:*	* Dicit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis:	
1. *Cor.* 15. 25. *Hebr.* 1. 13. & 10. 13.	Donec ponam inimicos tuos, fcabellum pedum tuorum.	*Donec ponam inimicos tuos fcabellum pedum tuorum.*	Donec ponam inimicos tuos, fcabellum pedum tuorum.	
	2. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.	*Virgam fortitudinis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.*	2. Virgâ virtutis tuæ emittit Dominus ex Sion: & dominaberis in medio inimicorum tuorum.	
	3. Tecum principium in die virtutis tuæ in fplendoribus fanctorum: ex utero ante luciferum genui te.	*Populi tui fpontanei erunt in die fortitudinis tuæ in montibus fanctis: quafi de vulva orietur tibi ros adolefcentiæ tuæ.*	3. Tecum principium in die virtutis tuæ in fplendoribus fanctorum: ex utero ante luciferum genui te.	
Joan. 12. 34. *Hebr.* 5. 6. & 7. 17.	4. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es facerdos in æternum fecundùm ordinem Melchifedech.	*Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es facerdos in æternum fecundùm ordinem Melchifedec.*	4. Juravit Dominus, nec pœnitebit eum: Tu es facerdos in æternum fecundùm ordinem Melchifedec.	
	5. Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ fuæ reges.	*Dominus ad dexteram tuam percuffit in die furoris fui reges.*	5. Dominus à dextris tuis, conquaffavit in die iræ fuæ reges.	
	6. Judicabit in nationibus, implebit ruinas: conquaffabit capita in terra multorum.	*Judicabit in gentibus, implevit valles: percutiet caput in terra multa.*	6. Judicavit inter gentes, implebit ruinas: conquaffavit capita multa in terram copiofam.	
	7. De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.	*De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.*	7. De torrenti in via bibit: propterea * exaltavit caput.	* *Mf. vitiosè exaluit.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic eft in Pfalt. Moz. ut & in Gr. & ap. Auguft. In Rom. Fabri, *David Pfalmus*; & in Gr. Alex. Τῷ Δαυὶδ Ψαλμός. Apud Caffiod. *Pfalmus David.* In Pfalt. Corb. *Canticum*, *Pfalmus ipfi David.*

* Iren. l. 2. c. 28. p. 158. a. & l. 3. c. 6. & 10. p. 184. c. 188. a. *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: quoadufque ponam inimicos tuos, fuppedaneum pedum tuorum.* Ita quoque Cypr. l. 2. Teftim. p. 295. b. cum Jul. Firm. l. de errore prof. relig. c. 25. cum Gr. Similiter hab. Lactant. l. 4. Inftit. c. 12. p. 576. ult. excepto *pedum fuorum.* Tertul. l. cont. Prax. p. 845. b. 848. b. 849. b. *Dixit Dom..... Sede ad dexteram meam: donec ponam..... fcabellum*, &c. ita rurfum l. 4. & 5. cont. Marc. p. 734. b. 791. a. 799. a. Cum Tertulliano concinit Novatianus l. de Trin. p. 1036. a. at infra, p. 1043. b. leg. *à dextris meis.* Utramque lectionem pariter admittit Ambrofius, nempe *ad dexteram meam*, & *à dextris meis*; primam fcilicet l. de apolog. Dav. to. 1. 715. a. & to. 2. 490. b. d. e. 638. a. alteram verò l. 1. de Abrah. c. 8. col. 304. f. & inf. 715. e. 1284. b. & to. 2. 258. f. 1015. a. 1087. a. cæt. ut in Vulg. Auctor l. de fide orthod. apud eund. Ambrof. col. 356. e. leg. *Sede ad dexteram meam.* Similiter Hieron. in Ezech. 1. to. 3. 709. a. necnon Fauftin. presb. cont. Arian. p. 645. a. & Vigil. Tapf. l. 1. p. 205. a. & Maximus Taurin. in homil. p. 28. g. fupra verò, *à dextris meis.* Vulgatæ quoque fuffragantur Hilarius in Pf. 2. & 118. col. 40. a. 312. e. Auguft. Profp. & Caffiod. in hunc Pf. cum vet. Pfalt. at Auguft. l. 1. de ferm. Dom. in monte, to. 3. 177. d. legit: *Sede ad dexteram meam: donec ponam omnes inimicos tuos fub pedibus tuis:* itidem in epift. ad Rom. c. 1. col. 928. a. detracta voce *omnes.* Rufinus l. 1. p. 2. a. leg. pariter *fub pedibus tuis.* Tertul. l. 5. cont. Marc. p. 791. a. dicit: *Oportet regnare eum, donec ponat inimicos ejus fub pedes ejus.*

℣. 2. Sic eft in Pfalt. Mozar. excepta voce *tuæ*, quæ deeft. In Mediolan. etiam, Corb. & Carnut. *& dominaberis.* In Rom. fimpliciter, *dominaberis.* Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 791. a. legit: *Virgam virtutis tuæ emittet Dom. ex Sion: & dominaberis in medio*, &c. Sic etiam Ambrof. l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. d. cum Caffiod. in hunc Pf. Cypr. verò l. 2. Teftim. p. 295. b. *Virgam virtutis tuæ mittet Deus à Sion: & dominaberis in med.* &c. Julius Firm. l. de erro. prof. relig. c. 25. *dominaberis*, abfque præced. &. Hieron. ad Sun. & Fret. col. 659. b. ita fcribit: *Dicitis vos in Græcis codicibus non legiffe* virtutis tuæ, *quod manifeftè, & in Hebræo, & in LXX. habetur:* exinde ad hoc, *dominare*, ait: *Dicitis in Græco legi*, & dominare, *fed hoc nec apud LXX. & fuperfluum eft.* Attamen Auguft. & in hunc Pf. & l. 17. de civit. Dei, to. 7. 480. b. leg. *& dominare.* In ed. Rom. Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών· κατακυρίευε, &c. Alex. Ald. & Compl. καὶ κατακυρίευε, V. edit. κατακυριεύσειν, VI. edit. κατακυριεύσεις.

℣. 3. Ita legunt Profp. & Caffiod. cum vet. Pfalt. Ita quoque S. Leo, ferm. 4. p. 55. a. Auguft. verò hab. *in fplendore fanctorum.* Gr. ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. Tertul. l. 5. cont. Marc. p. 791. a. ult. tantùm citat, *ante lucif. ex utero generavi te*; & l. cont. Prax. p. 846. b. *genui te.* Similiter Lactant. l. 4. Inftit. c. 13. p. 577. necnon Cypr. epift. 63. p. 105. a. & l. 1. Teftim. p. 280. b. Hilar. l. 6. de Trinit. col. 889. b. & Ambrof. l. 2. de interpel. Dav. c. 6. to. 1. 646. f. & inf. p. 715. a. item to. 2. 462. a. 537. a. Julius Firm. verò l. de errore prof. relig. c. 25. *Tecum princ. in die virt. tuæ in claritate fanctorum: & ex utero ante lucif. genui te.* Item Phœbad. Agin. cont. Arian. p. 303. e. *Tecum principium in die virtutis tuæ.*

℣. 4. Ita Jul. Firm. l. de erro. prof. relig. c. 25. *nec pœnitebit eum.* Ita etiam Ambr. in Pf. 118. col. 1145. c. fed aliis in locis cum Vulgata concinit in omnibus, nempe to. 1. col. 203. e. 288. a. 424. c. 517. e. 715. b. 1003. d. 1273. c. 1318. e. 1357. c. & to. 2. 202. d. 980. e. Vulgatæ pariter fuffragatur Tertul. l. de præfcript. c. 53. p. 343. b. & l. adv. Judæos, c. 14. p. 148. b. Item Lact. l. 4. Inftit. c. 13. p. 577. Cypr. ep. 63. p. 105. a. & l. 1. Teftim. p. 280. b. Hilar. in Pf. 118. & 149. col. 369. a. 593. a. Accedunt Auguft. Profp. & Caffiod. in hunc Pf. Item S. Leo, ferm. 4. p. 55. a. & Fauftin. presb. cont. Arian. p. 648. c. cum vet. Pfalt. & Gr. In Pfalt. Corb. *Jurabit Dom.* &c. Ap. Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 791. b. *Tu es facerdos in ævum.*

℣. 5. Ita leg. Auguft. in hunc Pf. cum Profpero. Pfalt. verò Rom. cum Moz. *confringet in die iræ fuæ reges.* Caffiod. *confregit*, ut in Vulg. Gr. συνέθλασε.

℣. 6. Ambrof. in Pf. 48. col. 953. b. *Judicabit inter gentes, replebit ruinas.* Auguft. in hunc Pf. *Judicabit in gentibus, replebit ruinas: conquaffabit capita fuper terram multa.* Profp. in eund. Pf. *Judicabit in gentibus, replevit ruinas: conquaffavit capita in terra multa.* Caffiod. cum Pfalt. Rom. *Judicabit in nationibus, implebit ruinas: conquaffabit capita multa in terra copiofa.* Pfalt. Carn. *conquaffavit capita multa in terra copiofa.* Corb. *conquaffabit capita in terra copiofa.* Gr. Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα· συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν.

℣. 7. Vulgatæ refpondent Hilar. in Pf. 59. col. 139. e. & Ambrof. epift. 66. col. 1055. d. Item Auguft. Profp. & Caffiod. in hunc Pf. cum Pfalt. Rom. Moz. verò hab. *in via bibit: propterea exaltavit caput*, ut fupra. Similiter Auguft. bis loco cit. In Pfalt. etiam Corb. *exaltavit*; & in Mfs. 3. Caffiod. *bibit.* In Gr. πίεται..... ὑψώσει, &c.

Ex Ms. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
* Alleluia. CX.	*Alleluia. CXI.*	Alleluia. CX.
1. CONfitebor tibi Domine in toto corde meo : in concilio justorum, & congregatione.	*COnfitebor Domino in toto corde : in consilio justorum & congregatione.*	1. COnfitebor tibi Domine in toto corde meo : in consilio justorum, & congregatione.
2. Magna opera Domini : exquisita in omnes voluntates ejus.	*Magna opera Domini : exquirenda cunctis volentibus eum.*	2. Magna opera Domini : exquisita in omnes voluntates ejus.
3. Confessio & magnificentia opera ejus : & justitia ejus manet in sæculum sæculi.	*Gloria & decor opus ejus, & justitia ejus perseverans semper.*	3. Confessio & magnificentia opus ejus : & justitia ejus manet in sæculum sæculi.
4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus : 5. escam dedit timentibus se.	*Memoriam fecit mirabilium suorum clemens & misericors Dominus : escam dedit timentibus se.*	4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus : 5. escam dedit timentibus se.
Memor erit in sæculum testamenti sui : 6. virtutem operum suorum adnuntiavit populo suo :	*Memor erit in sempiternum pacti sui : fortitudinem operum suorum annuntiabit populo suo,*	Memor erit in sæculum testamenti sui : 6. virtutem operum suorum annuntiabit populo suo :
7. Ut det illis hæreditatem gentium : opera manûm ejus, veritas & judicium.	*Ut det eis hæreditatem gentium : opus manuum ejus, veritas & judicium.*	7. Ut det illis hæreditatem gentium : opera manuum ejus, veritas & judicium.
8. Fidelia omnia mandata ejus : confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate & æquitate.	*Fidelia omnia præcepta ejus, firmata in sempiternum jugiter : facta in veritate & æquitate.*	8. Fidelia omnia mandata ejus : confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate & æquitate.
9. Redemptionem misit populo suo : mandavit in æternum testamentum suum.	*Redemptionem misit populo suo : mandavit in æternum pactum suum.*	9. Redemptionem misit populo suo : mandavit in æternum testamentum suum.
Sanctum & terribile nomen ejus : 10. initium sapientiæ timor Domini.	*Sanctum & terribile nomen ejus : principium sapientiæ timor Domini.*	Sanctum, & terribile nomen ejus : 10. initium sapientiæ timor Domini. Prov. 1. 7. & 9. 10.
Intellectus bonus omnibus facientibus ea : laudatio ejus manet in sæculum sæculi.	*Doctrina bona cunctis facientibus ea : laus ejus perseverat jugiter.*	Intellectus bonus omnibus facientibus eum : laudatio ejus manet in sæculum sæculi. Eccli. 1. 16.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Sic in Psalt. Rom. est, necnon ap. Aug. Prosp. & Cassiod. ac in Gr. In Brev. verò Moz. sic : *Alleluia, in finem Psalmus David.* Hilarius in Ps. 118. col. 243. b. ait *Duos tantùm Psalmos accepisse se per litteras Hebræas conscriptos, id est, centesimum decimum, atque undecimum; ita ut à prima usque ad vigesimam secundam litteram secundùm Hebræos versuum numerus conveniret, versusque singuli à singulorum elementorum initiis inchoarentur.* Idem notat Ambros. in Ps. 118. to. 1. p. 973. b. *Centesimus & undecimus Psalmus per has litteras hebr. in Hebræo, & in principiis versiculorum digestus est. Centesimus decimus mihi ita scriptus videtur. Denique vicenos & binos versus habent, & singulis versibus singulæ explicantur sententiæ : unde & per metra adseruntur esse descripti.* Hieron. autem epist. ad Paulam to. 2. 709. c. *Scire debes*, inquit, *quatuor Psalmos secundùm ordinem Hebræorum incipere elementorum, cx. & cxi. & cxviii. & cxliv. Verùm debes scire in prioribus Psalmis singulis litteris singulos versiculos, qui trimetro iambico constant, esse subnexos; inferiores verò tetrametro iambico constare.*

℣. 1. Itidem in Psalt. Rom. Fabri. Rom. verò Martian. cum Cassiod. & Gaud. Brix. ser. 10. p. 965. a. hab. *in consilio.* August. *in consilio rectorum.* Prosp. *in concilio rectorum.* Græc. ἐν βουλῇ εὐθέων. Hieron. epist. ad Sun. & Fret. to. 2. 659. b. leg. *in toto corde*, absque *meo*; additque voculam illam, quæ in Gr. exstat, hîc esse superfluam.

℣℣. 2. 3. 4. Vulgatæ consentiunt Aug. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Psalt. Rom. & Gr.

℣. 5. August. in hunc Ps. *escam daret timentibus se. Memor erit in sæculum*, &c. S. Prosp. cum Psalt. Mozar. & Corb. *Memor erit in æternum.* Cassiod. cum Rom. & Gr. Vulgatæ congruit. Gaud. Brix. serm. 10. p. 961. b. *Misericors & mis. Dom. semetipsum dedit escam timentibus.*

℣. 6. August. in hunc Ps. leg. *fortitudinem operum suorum adnuntiabit*, &c. Cassiod. cum Psalt. Rom. Martian. *virtutem..... annuntiavit*, &c. Rom. Fabri, *annuntiabit.* Gr. ἰσχὺν ἔργων αὐτοῦ ἀνήγγειλε, &c.

℣℣. 7. 8. Ita ferunt vet. Psalt. cum Cassiod. & Gr. August. autem extremò leg. *confirmata sunt in sæculum sæculi, facta in veritate & justitia.* Prosp. *in veritate & judicio.*

℣. 9. Ita legunt August. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Rom. & Gr. in Moz. solo additur *Dominus*, ad verbum *misit.*

℣. 10. Sic in Psalt. Corb. Carnut. & Rom. Martian. Rom. verò Fabri hab. *facientibus eum.* Cassiod. *facientibus eam;* Mss. 3. *eum.* Ambros. l. 1. de Jacob, c. 3. to. 1. 447. b. similiter hab. *initium sap. timor Domini :* item in Ps. 118. col. 1237. f. & l. 1. offic. to. 2. 31. e. at in Ps. 40. col. 886. c. & in Ps. 118. col. 1209. a. subdit : *Intellectus bonus est omnibus, qui eum faciunt.* August. in hunc Ps. *Bonus est intellectus facientibus : laus ejus manet in sæculum sæculi.* Apud Prosp. ut in Vulg. In Gr. Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν· ἡ αἴνεσις αὐτοῦ, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Alleluia, Reverſionis Aggæi, & Zachariæ. CXI.	*Alleluia. CXII.*	* Alleluia, Converſionis Aggæi, & Zacchariæ. CXI. — *Ex Mſ. Sangerm.*
1. Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.	*Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.*	1. Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus cupiet nimis.
2. Potens in terra erit ſemen ejus: generatio rectorum benedicetur.	*Potens in terra erit ſemen ejus: generatio juſtorum benedicetur.*	2. Potens in terra erit ſemen ejus: generatio rectorum benedicetur.
3. Gloria, & divitiæ in domo ejus: & juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.	*Subſtantia & divitiæ in domo ejus, & juſtitia ejus perſeverans ſemper.*	3. Gloria, & divitiæ in domo ejus: & juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.
4. Exortum eſt in tenebris lumen rectis: miſericors, & miſerator, & juſtus.	*Ortum eſt in tenebris lumen juſtis: clemens, & miſericors, & juſtus.*	4. Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde: miſericors, & miſerator, & juſtus Dominus.
5. Jucundus homo qui miſeretur & commodat, diſponet ſermones ſuos in judicio: 6. quia in æternum non commovebitur.	*Bonus vir clemens & fœnerans: diſpenſabit verba ſua in judicio, quia in æternum non commovebitur.*	5. Jucundus homo qui miſeretur & commodat, diſponit ſermones ſuos in judicio: 6. quia in ſæculum non commovebitur.
7. In memoria æterna erit juſtus: ab auditione mala non timebit. Paratum cor ejus ſperare in Domino, 8. confirmatum eſt cor ejus: non commovebitur donec deſpiciat inimicos ſuos.	*In memoria ſempiterna erit juſtus: ab auditu malo non timebit. Paratum cor ejus confidens in Domino: firmum cor ejus non timebit, donec aſpiciat in hoſtibus ſuis.*	7. In memoria æterna erit juſtus: ab auditu malo non commovebitur. Paratum eſt cor ejus ſperare in Domino, 8. confirmatum eſt cor ejus: non commovebitur donec videat inimicos ſuos.
9. Diſperſit, dedit pauperibus: juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.	*Diſperſit, dedit pauperibus; juſtitia ejus permanet in æternum: cornu ejus exaltabitur in gloria.*	9. Diſparſit, dedit pauperibus: juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.
10. Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet: deſiderium peccatorum peribit.	*Impius videbit, & iraſcetur; dentibus ſuis frendet, & tabeſcet: deſiderium impiorum peribit.*	10. Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremebit, & tabeſcet: deſiderium peccatorum peribit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Sic in Pſalt. Corb. & ap. Caſſiod. In Mozarab. deeſt vox *Converſionis.* Apud Auguſt. *Converſio Aggæi, & Zachariæ.* Ap. Proſp. *Reverſio Aggæi, & Zachariæ.* In Pſalt. Rom. *Halleluia, Reverſionis Aggæi, & Zachariæ.* In Gr. ſimpliciter, Ἀλληλȣΐα. Hic autem Pſalmus cum antecedenti, *per litteras Hebræas conſcriptus erat*, ex Hilar. & Ambroſ. in Pſ. 118. Vide ſup. Not. * ad Pſ. 110.

℣. 1. Sic Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1240. d. & l. 2. offic. to. 2. 72. a. Sic etiam Caſſiod. cum Pſalt. Corb. & Moz. Rom. verò leg. *cupit nimis.* Ita etiam Mſs. 3. Caſſiod. Aug. cum Vulg. *volet nimis.* Gr. θελήσει σφόδρα.

℣℣. 2. 3. Ita legunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr. Apud Ambr. l. 2. offic. p. 72. b. deeſt hoc, *in domo ejus*; reliqua ut ſup.

℣. 4. Ita legunt Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Mediol. quoque & Carnut. hab. *rectis corde.* Itidem apud Aug. in eund. Pſal. ac præterea in fine, *& juſtus Dominus Deus*; nempe juxta Gr. Alex. in quo δίκαιος Κύριος ὁ Θεός. In ed. autem Rom. ſimpliciter δίκαιος, abſque ullo additamento hîc & ſupra.

℣. 5. Sic eſt in Pſalt. Corb. ad verbum. Sic etiam in Rom. Martian. & ap. Caſſiod. præter unum *diſponet.* In Rom. Fabri, *Jocundus homo.* In Moz. *Benignus vir.* Ap. Ambroſ. l. de Tob. c. 18. col. 611. e. *Beatus vir*, &c. ut in Vulg. at l. 2. offic. to. 2. 80. f. *Jucundus vir qui miſ. & fœnerat*, &c. & paulò ſup. 72. b. *Beatus vir qui miſ. & commodat.* Apud Auguſt. *Suavis vir*, &c. ut ſup. Ap. Proſp. *Suavis homo.* Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 985. c. *Jucundus vir*, &c. In Gr. Χρηςὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείρων καὶ κιχρῶν, οἰκονομήσει, &c.

℣. 6. Sic Ambroſ. l. 2. offic. to. 2. 72. b. cum Pſalt. Corb. & Caſſiodoro. Auguſt. verò, *quoniam in æternum non commovebitur.* Gr. ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα, &c.

℣. 7. Ambroſ. l. 2. offic. col. 72. b. hæc ſola refert: *In memoria æterna erit juſtus.* Sic etiam Auguſt. in hunc Pſ. ſed addit: *& ab auditu malo non timebit. Paratum eſt cor ejus*, &c. Itidem apud Caſſiod. & in Pſalt. Rom. dempto uno &, ante *ab auditu.* In Moz. *obauditu malo non timebit. Paratum eſt*, &c. In Corb. & apud Proſp. *ab auditu malo*, &c. ut in Vulg. In Gr. Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔςαι δίκαιος· ἀπὸ ἀκοῆς..... ȣ̓ φοβηθήσεται. Ἑτοίμη ἡ καρδία..... ἐπὶ Κύριον.

℣. 8. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. Mediol. Carnut. & Moz. cum Caſſiod. Auguſt. verò & Proſp. ita: *donec videat ſuper inimicos ſuos.* Gr. ἐςήρικται ἡ..... ȣ̓ φοβηθῇ ἕως ȣ̃ ἐπίδῃ ἐπὶ τȣ̀ς ἐχθρȣ̀ς αὐτȣ̃.

℣. 9. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 303. a. ita legit: *Diſtribuit, dedit pauperibus: juſtitia ejus manebit in ſæculum ſæculi.* Hilarius in Pſ. 118. col. 324. b. *Diſperſit, dedit paup. juſtitia ejus manet in æternum.* Itidem Ambroſ. l. de Nabut. c. 7. to. 1. 574. f. & in Pſ. 118. col. 1064. b. Item infra, col. 1311. e. f. 1369. d. 1371. b. 1482. f. & to. 2. col. 32. a. 72. b. 1130. c. 1205. b. at in Pſ. 37. col. 825. e. legit, *in ſæculum ſæculi*, cum Proſp. Caſſiod. & Chromat. Aquil. in Matth. p. 985. c. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Moz. niſi quòd in hoc poſtremo eſt, *Diſperſit, & dedit paup.* In Corb. *Diſparſit*, ut ſup. Apud Aug. in hunc Pſ. *Sparſit, dedit paup. juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi, cornu*, &c. In Gr. Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε..... εἰς τὸν αἰῶνα τȣ̃ αἰῶνος, &c.

℣. 10. Auguſt. cum Brev. Moz. *frendet, & tabeſcet*, &c. S. Proſp. *frendet, & non revireſcet.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ut in Vulg. In Corb. *fremebit*, ut ſup. In Gr. τȣ̀ς ὀδόντας αὐτȣ̃ βρύξει, καὶ τακήσεται· ἐπιθυμία ἁμαρτωλȣ̃ ἀπολεῖται. Mſ. Alex. ἁμαρτωλῶν.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. * Alleluia. CXII.	*Alleluia. CXIII.*	Alleluia. CXII.
1. LAudate pueri Dominum : laudate nomen Domini.	*LAudate ſervi Dominum : laudate nomen Domini.*	1. LAudate pueri Dominum ; laudate nomen Domini.
2. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.	*Sit nomen Domini benedictum, amodo & uſque in æternum.*	2. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.
3. A ſolis ortu uſque ad occaſum, laudate nomen Domini.	*Ab ortu ſolis uſque ad occaſum ejus, laudabile nomen Domini.*	3. A ſolis ortu uſque ad occaſum, laudabile nomen Domini.
4. Excelſus ſuper omnes gentes Dominus : ſupra cœlos gloria ejus.	*Excelſus ſuper omnes gentes Dominus : ſuper cœlos gloria ejus.*	4. Excelſus ſuper omnes gentes Dominus, & ſuper cœlos gloria ejus. *Malac. 1. 11.*
5. Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, 6. & humilia reſpicit in cœlo & in terra?	*Quis ut Dominus Deus noſter, qui in excelſis habitans, humilia reſpicit in cœlo & in terra?*	5. Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, 6. & humilia reſpicit in cœlo & in terra?
7. Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem :	*Suſcitans de terra inopem, & de ſtercore elevat pauperem :*	7. Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem :
8. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui.	*Ut eum ſedere faciat cum principibus, cum principibus populi ſui.*	8. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui.
9. Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.	*Qui collocat ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem. Alleluia.*	9. Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Sic in Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 1. Conſentit Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 5. to. 1. 297. a. & in Luc. 17. col. 1485. d. cum Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon vet. Pſalt. & Gr.

℣. 2. Ita legit Proſp. cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. Auguſt. verò ſic, *ex hoc, & uſque in ſæculum.* Brev. Moz. *amodo, & uſque in æternum.* Gr. ἀπὸ τῦ νῦν, ϗ ἕως τῦ αἰῶνος.

℣. 3. Ita Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. Corb. & Carnut. quibus favet Optat. l. 2. cont. Donat. p. 27. a. dicens, *Laudandum nomen Domini, ab ortu ſolis uſque ad occaſum.* Ap. S. Pacian. epiſt. 3. p. 315. a. *Ab ortu ſolis..... laudabile nomen Domini.* In Gr. αἰνετὸν τὸ ὄνομα, &c.

℣. 4. Sic eſt in Pſalt. Corb. & Moz. In Rom. verò ut in Vulg. ſicut ap. Proſp. & Caſſiod. Auguſtinus ait : *non ſolùm* excelſus..... *verùm etiam* ſuper cœlos, &c. Græc. textui Sangerm. congruit.

℣℣. 5. 6. Sic habet Ambroſ. ep. 22. to. 2. col. 876. b. & l. 1. de virgin. col. 157. c. Sic etiam Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr. Tertul. verò l. 4. cont. Marc. p. 707. b. ita : *Quis ſicut Deus noſter, qui habitat in excelſis, & humilia proſpectat in cœlo & in terra?* Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 187. c. *Quis eſt qualis Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit?*

℣. 7. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Gr. Sic etiam Ambroſ. epiſt. 22. to. 2. 876. b. at in Luc. 10. to. 1. 1428. e. legit : *Qui ſuſcitat à terra inopem, & de ſtercore erigit pauperem :* itidem l. 4. de interpel. Dav. c. 2. col. 663. d. & in Luc. 13. col. 1451. b. & to. 2. 415. b. 1210. a. Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 707. b. ita : *Qui ſuſcitat mendicum de terra, & de ſtercore exaltat pauperem.* Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. cum Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 187. c. *Qui erigit à terra* (Proſp. *de terra*) *inopem, & de ſtercore exaltat pauperem.* Brev. Moz. *Qui ſuſcitat à terra inopem, & ab ſtercore exaltat pauperem.*

℣. 8. Accinunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. In Gr. Τῦ καθίσαι αὐτὸν, &c. ut ſupra. Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 707. b. *Uti ſedere eum faciat cum principibus populi.*

℣. 9. Ita Caſſiod. cum Proſp. & vet. Pſalt. Apud Auguſt. deeſt *qui.* In Gr. Ὁ κατοικίζων στεῖραν..... μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. * Alleluia. CXIII.	*CXIV.*	Alleluia. CXIII.
1. IN exitu Iſraël de Ægypto, domûs Jacob de populo barbaro :	*CUm egrederetur Iſraël de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro :*	1. IN exitu Iſraël de Ægypto, domûs Jacob de populo barbaro : *Exod. 13. 3.*
2. Facta eſt Judæa ſanctificatio ejus, Iſraël poteſtas ejus ; Iſraël regnavit in ea.	*Factus eſt Judas in ſanctificationem ejus, Iſraël poteſtas illius.*	2. Facta eſt Judæa ſanctificatio ejus, Iſraël poteſtas ejus.
3. Mare vidit, & fugit : Jordanes converſus eſt retrorsùm.	*Mare vidit, & fugit : Jordanis converſus eſt retrorsùm.*	3. Mare vidit, & fugit : Jordanis converſus eſt retrorsùm.
4. Montes exſultaverunt ut arietes, & colles ſicut agni ovium.	*Montes ſubſilierunt quaſi arietes : colles quaſi filii gregis.*	4. Montes exſultaverunt ut arietes, & colles ſicut agni ovium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Sic in Pſalt. Rom. & Gr. necnon apud Aug. Proſp. & Caſſiod.

℣. 1. Ita legunt Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gaud. Brix. ſerm. 2. p. 946. e. necnon vet. Pſalt. & Gr.

℣. 2. Eadem leguntur in Pſalt. Rom. & Corb. Ita quoque apud Caſſiod. in hunc Pſ. præter fut. *regnabit.* Apud Auguſt. ut in Vulg. omiſſo nempe ult. verſic. *Iſraël regnavit in ea ;* qui pariter deeſt in Brev. Moz. & Gr. Ap. Ambroſ. in Luc. 4. to. 1. 1354. f. *Facta eſt Judæa ſanctificatio ejus,* ut ſup.

℣. 3. Sic eſt in Pſalt. Corb. Item apud Ambroſ. l. 3. Hexa. to. 1. 33. d. & l. de fide reſur. to. 2. 1154. a. ſi excipias nomen *Jordanis.* Concinunt Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Brev. Moz. *retro,* non *retrorsùm.* In Gr. ὁ Ἰορδάνης..... εἰς τὰ ὀπίσω.

℣. 4. Ita Caſſiod. habet cum Pſalt. Rom. & Moz. excepto uno *velut,* pro *ſicut.* Hilar. in Pſ. 124. col. 404. d. *Montes exſultaverunt ut arietes ;* & in Pſ. 146. col. 579. f. *ſicut arietes.* Tichon. reg. 7. p. 64. d. *Montes exſulta-*

	Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
	5. Quid est tibi mare quòd fugisti : & tu Jordanis, quia conversus es retrorsùm?	*Quid tibi est mare quòd fugisti : Jordanis conversus es retrorsùm?*	5. Quid est mare quòd fugisti? & tu Jordanes, quare conversus es retrorsùm?	*Ex Ms. Sangerm.*
	6. Montes exsultastis sicut arietes, & colles sicut agni ovium.	*Montes subsaltastis quasi arietes : colles quasi filii gregis?*	6. Montes quare exsultati sunt ut arietes, & colles velut agni ovium?	
	7. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Jacob.	*A facie Domini contremiscit terra, à facie Dei Jacob.*	7. A facie Domini commota est terra, à facie Dei Jacob.	
	8. Qui convertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.	*Qui convertit petram in paludes aquarum : silicem in fontes aquarum.*	8. Qui convertit solidam petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.	
		CXV.	* *Vide Notas.*	
	1. Non nobis Domine, non nobis : sed nomini tuo da gloriam.	*Non nobis Domine, non nobis : sed nomini tuo da gloriam.*	1. Non nobis Domine, non nobis : sed nomini tuo da gloriam.	
	2. Super misericordia tua, & veritate tua : nequando dicant gentes : Ubi est Deus eorum?	*Propter misericordiam tuam, & veritatem tuam : ne dicant gentes : Ubi est Deus eorum?*	2. Super misericordia tua, & veritate tua : nequando dicant gentes : Ubi est Deus eorum?	
	3. Deus autem noster in cœlo : omnia quæcunque voluit, fecit.	*Deus autem noster in cœlo : universa quæ voluit, fecit.*	3. Deus autem noster in cœlo sursum : in cœlis & in terram, omnia quæcunque voluit, fecit. Diapsalma.	
Inf. 134. 15.	4. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.	*Idola gentium, argentum & aurum : opus manuum hominum.*	4. Simulacra gentium argentum & aurum, opera manûm hominum.	
Sap. 15. 15.	5. Os habent, & non loquentur : oculos habent, & non videbunt.	*Os habent, & non loquentur : oculos habent, & non videbunt.*	5. Os habent, & non loquentur : oculos habent, & non videbunt.	
	6. Aures habent, & non au-	*Aures habent, & non audient :*	6. Aures habent, & non au-	

Notæ ad Versionem antiquam.

bunt velut arietes, & colles velut agni ovium. Augusť. & Prosp. *Montes gestierunt velut arietes, & colles velut agni ovium.* Gr. Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοὶ, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία, &c.

℣. 5. Sic est in Psalt. Corb. Item in Rom. nisi excipias *Jordanis.* Sic etiam in Moz. præter ult. *retro.* Apud Cassiod. *Quid est tibi mare..... & tu Jordanis, quare conversus es retrorsùm?* Apud Ambros. in Luc. 1. col. 1278. f. *Jordanis conversus est retrorsùm.* In Gr. Τί σοί ἐστι θάλασσα ὅτι ἔφυγες; καὶ σὺ Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω;

℣. 6. Psalt. Rom. Corb. & Moz. cum Cassiod. *Montes, quare exsultastis ut arietes, & colles velut,* &c. Aug. verò & Prosp. *Montes, quia gestiistis* (Prosp. *gestitis*) *velut arietes, & colles velut agni ovium?* Gr. Τὰ ὄρη, ὅτι ἐσκιρτήσατε ὡσεὶ κριοί, &c.

℣. 7. Accinit August. in hunc Ps. cum Prosp. & Cassiod. Sic etiam in Psalt. Corb. & Rom. Martian. at in Rom. Fabri, *mota est;* sicut ap. Gaud. Brix. serm. 10. p. 959. h. In Gr. ἐσαλεύθη.

℣. 8. Ita leg. Arnob. de Deo trino, p. 213. f. cum Psalt. Carnut. Rom. verò, *Qui convertit solidam petram in stagnum aquæ,* &c. S. Paulin. epist. 32. p. 210. b. *Convertit petram in stagnum aquæ:* at epist. 15. p. 87. c. *Qui convertit rupem in aquas.* August. & Prosp. ut in Vulg. Similiter apud Cassiod. præter vocem *rupes.* Apud Gaud. Brix. serm. 10. p. 959. h. *Qui convertit solidam petram in stagna aquæ, & rupem,* &c. In Gr. Τοῦ στρέψαντος τὴν πέτραν εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ τὴν ἀκρότομον εἰς πηγάς, &c.

* Apud Hebræos hic Psalmus CXIII. in duos scinditur, quorum prior terminatur in ℣. 8. sequens verò incipit ab his, *Non nobis Dom.* Apud Græcos & Lat. ut in Vulg. idem Ps. conjunctim descriptus est. De hoc etiam Augustinus ita loquitur in comment. col. 1259. e. *Quanquam fortasse omnium Psalmorum sit una contexio diligenter intuentibus, ita ut nullus sequatur, qui non superiori possit adjungi; tamen istum ita consideremus, tanquam uterque unus sit, iste scilicet,* (Non nobis Domine, &c.) *ac superior.*

℣. 1. Ita legit Aug. ubi sup. Sic etiam Prosp. & Cassiod. cum Ambrosiast. p. 155. a. necnon vet. Psalt. & Gr.

℣. 2. Ita legit August. in hunc Ps. cum Prosp. Cassiodorus verò cum Psalt. Rom. & Moz. ita : *Super misericordiam tuam, & veritatem tuam : nequando dicant,* &c. Corb. *Propter misericordiam tuam, & veritatem tuam : ne unquam dicant,* &c. Gr. Ἐπὶ τῷ ἐλέει σου, καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου, &c. Al. ex Chrysost. Διὰ τὸ ἔλεός σου.

℣. 3. Itidem ap. August. in hunc Ps. excepto uno, *in terra.* Rom. Fabri ita interpungit cum Moz. *Deus autem noster in cœlo : sursum in cœlo, & in terra, omnia quæcunque voluit, fecit.* Sic etiam in Mediolan. Carnut. Corb. & ap. Cassiod. nisi quòd ibi puncta figantur post *sursum,* ut in Rom. Martian. Apud Iren. l. 3. c. 8. p. 183. b. *Deus autem noster in cœlis sursum : & in terra, omnia quæcunque voluit, fecit.* Acta mart. S. Pontii, Miscell. Baluz. to. 2. p. 125. 126. *Dominus Deus noster in cœlo sursum est : in cœlo & in terra, omnia quæcunque;* &c. Breviar. fidei cont. Arianos, Sirm. to. 1. p. 386. b. *Deus autem in cœlo sursum : & in terra, omnia quæcunq.* &c. Item ap. Prosp. *Deus autem noster in cœlo sursum : & super terram, omnia quæcunque,* &c. Hieron. verò epist. ad Sun. & Fret. to. 2. 659. b. ait : *In Græco legisse vos dicitis :* in cœlo & in terra, *sed & hoc superfluum est.* Ambros. l. 2. Hexa. col. 24. f. ult. tantùm refert, *omnia quæcunque voluit, fecit :* & l. 4. de fide, to. 2. 540. b. *omnia quæ voluit, fecit.* In Gr. Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, πάντα ὅσα, &c. At ibi non subjicitur *Diapsalma,* nec etiam in Rom. Fabri, nec apud August. In Rom. tamen Martian. exstat, & in Corb. ut sup.

℣. 4. Succinunt Aug. Prosp. & Cassiod. cum vet. Psalt. & Gr. Sic etiam ap. Gaud. Brix. serm. 9. p. 957. h. & in actis mart. S. Petri Bals. Ruin. p. 502. & S. Pontii, Miscell. to. 2. p. 125. Apud Tertul. l. de corona mil. c. 10. p. 291. c. *Idola nationum arg. & aurum :* & l. cont. Gnost. p. 825. c. *Dei nationum arg. & aurum;* sed in utroque loco abest seq. versiculus. Apud Cypr. l. de exhort. mart. p. 263. c. *Idola gentium arg. & aurum, opera man. hom.* Bene quidem *Idola,* cùm Hieron. epist. ad Marcell. to. 2. 711. c. dicat Septuaginta ita transtulisse : *In eò loco,* inquit, *ubi legimus,* Idola gent. arg. &c. *in Hebræo habetur* Asabeem. In Gr. Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, &c.

℣. 5. Ita legunt August. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Rom. quibus accedit Gaud. Brix. serm. 9. p. 957. h. Sic etiam in actis mart. S. Pontii, Miscell. to. 2. p. 125. & S. Felicis Tubys. ibid. p. 78. sed his poster. turbato ordine. Apud Cypr. de exhort. mart. p. 263. c. ita : *Os habent, & non loquuntur : oculos habent, & non vident :* rursus *& non vident,* l. de laud. martyr. p. 344. c. Sic etiam in Brev. Moz. Ap. Tertul. verò de coron. mil. c. 10. p. 291. c. & cont. Gnost. p. 825. c. *nec vident.* In actis mart. S. Petri Bals. Ruin. p. 502. sic : *Os, oculos, nares, manus, pedes habent : sed de his neque loquuntur, neque vident, neque odorantur, neque audiunt, neque palpant, neque ambulant.* In Gr. Στόμα ἔχουσι, καὶ οὐ λαλήσουσιν..... καὶ οὐκ ὄψονται.

℣. 6. Tertul. l. cont. Gnost. p. 825. c. *Aures habent, non audiunt : nares habent, nec odorantur : os, nec loquuntur :* item l. de coron. mil. c. 10. p. 291. c. *nares habent, nec odorantur.* Cypr. l. de exhort. mart. p. 263. c. & de laud. mart. p. 344. c. *Aures habent, & non audiunt.* Acta

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. dient : nares habent, & non odorabunt.	*naſum habent, & non odorabunt.*	dient : nares habent, & non odorabunt.
7. Manus habent, & non palpabunt : pedes habent, & non ambulabunt : non clamabunt in gutture ſuo.	*Manus habent, & non palpabunt : pedes habent, & non ambulabunt : non ſonabunt in gutture ſuo.*	7. Manus habent, & non palpabunt : pedes habent, & non ambulabunt : non clamabunt in gutture ſuo.
8. Similes illis fiant omnes qui faciunt ea : & omnes qui confidunt in eis.	*Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*	8. Similes illis fiant qui faciunt ea : & omnes qui confidunt in eis.
9. Domus Iſraël ſperavit in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.	*Iſraël confidit in Domino : auxiliator & protector eorum eſt.*	9. Domus Iſraël ſperavit in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.
10. Domus Aaron ſperavit in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.	*Domus Aaron confidit in Domino : auxiliator & protector eorum eſt.*	10. Domus Aaron ſperavit in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.
11. Qui timent Dominum, ſperaverunt in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.	*Timentes Dominum confidunt in Domino : auxiliator & protector eorum eſt.*	11. Qui timent Dominum, ſperaverunt in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.
12. Dominus memor fuit noſtri : & benedixit nos.	*Dominus recordatus noſtri, benedicet :*	12. Dominus memor fuit noſtri : & benedixit nobis.
Benedixit domum Aaron : benedixit domum Iſraël.	*Benedicet domui Iſraël : benedicet domui Aaron.*	Benedixit domui Iſraël : benedixit domui Aaron.
13. Benedixit omnes timentes Dominum, puſillos cum magnis.	*Benedicet timentibus Dominum, parvis & magnis.*	13. Benedixit omnibus qui timent Dominum, puſillis cum majoribus.
14. Adjiciat Dominus ſuper vos ; ſuper vos, & ſuper filios veſtros.	*Addat Dominus ſuper vos ; ſuper vos, & ſuper filios veſtros.*	14. Adjiciat Dominus ſuper vos ; ſuper vos, & ſuper filios veſtros.
15. Benedicti vos Domino, qui fecit cœlum & terram.	*Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum & terram.*	15. Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum & terram.
16. Cœlum cœli Domino : terram autem dedit filiis hominum.	*Cœlum cœlorum Domino : terram autem dedit filiis hominum.*	16. Cœlum cœli Domino : terram autem dedit filiis hominum.
17. Non mortui laudabunt te Domine : neque omnes, qui deſcendunt in infernum.	*Non mortui laudabunt Dominum, nec omnes qui deſcendunt in ſilentium :*	17. Non mortui laudabunt te Domine : neque omnes, qui deſcendunt in infernum. *Baruch. 2. 17.*
18. Sed nos qui vivimus, benedicamus Dominum, ex hoc nunc & uſque in ſæculum.	*Sed nos benedicimus Domino, amodo & uſque in æternum. Alleluia.*	18. Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc & uſque in ſæculum.

Notæ ad Versionem antiquam.

mart. S. Felicis Tubyſac. Miſcell. to. 2. p. 78. *Aures habent, & non audient : os habent, & non loquentur :* at in actis S. Pontii ibid. p. 125. omnia ut in Vulg. Sic etiam ap. Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon ap. Gaud. Brix. ſerm. 9. p. 957. h. & in vet. Pſalt. & Gr.

℣. 7. Similiter in Pſalt. Moz. hoc ult. excepto, *de gutture ſuo.* Apud Tertul. l. de coron. mil. c. 10. p. 291. c. *Manus, nec contrectabunt :* & l. adv. Gnoſt. p. 825. c. *Manus, nec contrectant : pedes, nec ingrediuntur.* Ap. Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. *Manus hab. & non contrectabunt : pedes hab. & non ambulabunt : non clamabunt in faucibus ſuis.* In actis mart. S. Pontii, Miſcell. to. 2. p. 125. *Manus habent, & non tractabunt : pedes hab..... in gutture ſuo ; neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.* Similiter addit Caſſiod. cum Pſalt. Mediol. & Rom. *neque enim eſt ſpiritus,* &c. quæ abſunt à Gr. Allata huc procul dubio ſunt ex Pſ. 134. ℣. 17. Apud Gaud. Brix. ſerm. 9. p. 957. h. omnia ut in Vulg. & Gr.

℣. 8. Ita legit Aug. in hunc Pſ. Proſp. verò ſic : *Similes ſint illis omnes qui,* &c. Tertul. cont. Gnoſt. p. 825. c. *Similes erunt illis qui faciunt, & qui fidunt in illis ;* at l. de idol. c. 4. p. 248. c. *Et tales fiant qui faciunt ea.* Ambroſ. in Luc. 15. to. 1. 1463. b. *Similes fiant illis qui faciunt ea.* Gaud. Brix. ſerm. 9. p. 957. h. *Similes illis fient qui faciunt ea,* &c. Apud Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 723. a. *Similes illis fiant qui adorant ea.* Caſſiod. ut in Vulg. cui etiam favent acta S. Petri Balſ. Ruin. p. 502. & acta S. Pontii, Miſcell. to. 2. p. 125. & S. Felicis Tubyſac. ibid. p. 78. Sic etiam in vet. Pſalt. & Gr.

℣℣. 9. 10. Ita Caſſiod. habet cum Pſalt. Rom. Moz. verò delet vocem *eorum,* poſt utramque *adjutor.* Corb. delet tantùm primam. Auguſt. bis legit *in Dominum,* non *in Domino.* S. Proſp. *Domus Iſraël ſperat in Domino.* Gr. Οἶκος Ἰσραὴλ ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον· βοηθὸς ἐστι..... Οἶκος Ἀαρὼν ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον· βοηθὸς ἐστι, &c.

℣. 11. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. *Qui timent Dominum, ſperent in Domino,* &c. ut ſup. Moz. tamen delet 1. *eorum.* In Corb. *ſperant in Domino : adjutor eorum,* &c. Apud Auguſt. *Utrique enim timent Dominum, & ſperaverunt in Dominum : adjutor eorum,* &c. In Gr. Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ἤλπισαν ἐπὶ Κύριον· βοηθὸς ἐστι. &c.

℣. 12. Ita Aug. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. niſi quòd ponunt *Iſraël,* loco *Aaron ;* & *Aaron,* loco *Iſraël.* Ita quoque in Mozarab. præter hoc, *benedixit nobis.* In Corb. *& benedixit nos. Benedixit domum Iſraël : benedixit domum Aaron.* In Gr. Κύριος μνησθεὶς ἡμῶν, εὐλόγησεν ἡμᾶς. Εὐλόγησε τὸν οἶκον Ἰσραήλ· εὐλόγησε τὸν οἶκον Ἀαρών.

℣. 13. Sic ap. Auguſt. eſt in hunc Pſ. ſic etiam apud Proſp. & Caſſiod. excepta voce ult. *majoribus.* Itidem in Pſalt. Corb. Rom. verò hab. *Benedixit omnes timentes ſe Dominus, puſillos cum majoribus.* Mozar. *Benedixit omnes timentes Dominum, puſillis cum majoribus.* Gr. Εὐλόγησε τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον, τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων.

℣. 14. Pſalt. Mozar. hab. *adjiciet,* detracto uno *ſuper vos :* tollunt pariter Corb. & Carnut. cum Rom. Apud Auguſt. in hunc Pſ. ex Mſs. & in Pſ. 117. ita : *Adjiciat Dominus ſuper nos ; ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* Apud Caſſiod. ut in Vulg. cui favet Gr. in Mſ. tamen Alex. ſemel ἐφ' ἡμᾶς.

℣. 15. Itidem in Pſalt. Corb. Carnut. & apud Auguſt. In Rom. verò, & ap. Caſſiod. ut in Vulg. Ita quoque in Gr. & ap. Proſp.

℣℣. 16. 17. Conſentiunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum vet. Pſalt. & Gr. Ambroſ. etiam in Pſ. 118. to. 1. 1077. f. verſum 16. refert ; Hilarius in Pſ. 62. col. 154. b. alterum 17. ut ſupra.

℣. 18. Hilar. in Pſ. 62. col. 154. b. legit, *benedicimus Dominum,* &c. ut ſupra. Sic etiam Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. Similiter in Moz. præter hoc, *in æternum,* loco *in ſæculum.* Apud Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1018. c. *Sed nos qui vivimus, benedicimus te Domine.* In Gr. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες, εὐλογήσομεν (Mſ. Alex. εὐλογήσωμεν) τὸν Κύριον..... ἕως τοῦ αἰῶνος.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Alleluia. CXIV.	*CXVI.*	* Alleluia. CXIV. Ex Mſ. Sangerm.
1. DIlexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.	*DIlexi, quoniam exaudiet Dominus vocem deprecationis meæ.*	1. DIlexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.
2. Quia inclinavit aurem ſuam mihi: & in diebus meis invocabo.	*Quoniam inclinavit aurem ſuam mihi, & in diebus meis invocabo.*	2. Quia inclinavit aurem ſuam mihi: & in diebus meis invocabo.
3. Circumdederunt me dolores mortis: & pericula inferni invenerunt me.	*Circumdederunt me funes mortis, & munitiones inferni invenerunt me.*	3. Circumdederunt me dolores mortis: pericula inferni invenerunt me.
Tribulationem & dolorem inveni: 4. & nomen Domini invocavi.	*Anguſtiam & dolorem reperi, & nomen Domini invocabo.*	Tribulationem & dolorem inveni: 4. & nomen Domini invocavi.
O Domine libera animam meam: 5. miſericors Dominus, & juſtus, & Deus noſter miſeretur.	*Obſecro Domine, ſalva animam meam: clemens Dominus, & juſtus, & Deus noſter miſericors.*	O Domine libera animam meam: 5. miſericors Dominus, & juſtus, & Deus noſter miſeretur.
6. Cuſtodiens parvulos Dominus: humiliatus ſum, & liberavit me.	*Cuſtodit parvulos Dominus: attenuatus ſum, & ſalvavit me.*	6. Cuſtodiens parvulos: humiliatus ſum, & liberavit me.
7. Convertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi.	*Revertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus reddet tibi:*	7. Convertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit mihi.
8. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu.	*Quia eruet animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos ab offenſa.*	8. Quia eruit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu.
9. Placebo Domino in regione vivorum.	*Deambulabo coram Domino in terris viventium.*	9. Complacebo ante Dominum in regione vivorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Ita in Pſalt. Rom. & Gr.

℣. 1. Sic Ambroſ. de ob. Theodoſ. to. 2. col. 1203. a. ſeqq. cum Proſpero. Caſſiod. verò hab. cum Pſalt. Rom. *Dilexi, quoniam exaudivit Dominus vocem orat.* &c. Mozarab. *Dilexi, quia exaudiet Deus*, &c. Auguſt. *vocem deprecationis meæ.* Gr. Ἠγάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος..... τῆς δεήσεώς μου.

℣℣. 2. 3. 4. Ita ferunt Pſalt. Corb. & Moz. cum Græco. Ita etiam Rom. cum Caſſiod. niſi quòd add. *eum*, ad *invocabo.* In Mediol. exſtat *invocabo* ℣. 4. loco *invocavi.* Secus ap. Auguſt. qui legit bis *invocavi*, cum Proſp. Auguſt. etiam tollit *&*, ante *pericula*, ut ſupra; & ſub finem hab. *O Domine erue anim.* &c. Brev. Mozarab. *Obſecro Domine, liberà*, &c. & verò Mſ. quidam Chryſoſt. ita leg. Ἀξιῶ Κύριε, ἐξελοῦ, &c. Omittit etiam conjunct. *&* ante *pericula* Ambroſ. l. de ob. Theodoſ. to. 2. 1204. d. 1207. c. reliqua verò ut ſupra; ſicut etiam col. 1204. f. & in Pſal. 118. to. 1. 1208. a. Sunnia & Fret. legebant, *& in diebus meis invocabo te:* unde Hieron. ep. ad ipſos, to. 2. 659. b. ait: *Dicitis quòd in Græco non ſit* te, *& bene; è veſtris quoque codicibus eradendum eſt.*

℣℣. 5. 6. Ambroſ. de ob. Theod. to. 2. 1204. f. & in Luc. 10. to. 1. 1428. b. & in Pſ. 118. col. 1097. d. 1115. e. 1147. d. f. ita legit: *miſericors, & juſtus Dominus, & Deus noſter miſeretur. Cuſtodiens parvulos Dominus: humiliatus ſum, & ſalvum me fecit.* Sic etiam Auguſt. cum Pſalt. Moz. at in Rom. *miſerebitur*, non *miſeretur*; cæt. ut in Vulg. Ita quoque ap. Proſp. & Caſſiod. Mſs. tamen 3. Caſſiod. hab. *miſeretur.* Gr. ἐλεεῖ..... καὶ ἔσωσέ με.

℣. 7. Ita legit Hilar. in Pſ. 65. & 118. col. 181. b. 367. a. at in Pſ. 146. col. 577. d. hab. *tibi*, in fine. Item Ambroſ. l. de bono mort. c. 12. to. 1. 412. f. & l. de ob. Theod. to. 2. 1205. e. 1206. e. leg. *tibi:* ſed l. de bono mort. c. 9. col. 405. e. legit *mihi.* Similiter Aug. in hunc Pſ. utramque lectionem admittit; nempe col. 1267. b. leg. *benefecit mihi*, & col. 1266. f. *tibi.* Sic etiam *tibi* ap. Caſſiod. & in Pſalt. Rom. ſed Mſ. 1. Caſſiod. cum editt. & Pſalt. Corb. hab. *mihi.* Gr. εὐηργέτησέ σε, Alex. με. Pſalt. Moz. initio hab. *revertere;* Corb. *converte;* Gr. ἐπίστρεψον.

℣. 8. Hilar. in Pſ. 65. col. 181. b. *Eripuit anim. meam de morte, oculos meos de lacrymis, pedes meos de lapſu:* item in Pſ. 118. col. 366. f. & in Pſ. 146. col. 577. d. exceptis his, *Quia eripuit*, & infra, *à*, pro *de.* Ambroſ. l. de bono mort. c. 12. p. 412. f. *Quoniam eripuit*, &c. ut in Vulg. ſupra verò, c. 9. col. 405. e. *Quia liberavit pedes meos à lapſu.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Proſp. *Quoniam exemit anim. meam à morte;* Proſp. *de morte.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ut in Vulg. Gr. Ὅτι ἐξείλετο..... ἐκ θανάτου..... καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος. Similiter in Moz. *& pedes meos.*

℣. 9. In autographo Sangerm. habetur ſimpliciter *ante*, cui ſubjunximus *Dominum;* vox enim iſta aperto errore illic deeſſe videbatur. Hilar. in Pſ. 65. col. 181. c. legit: *Placebo Domino in regione viventium:* ſic etiam in Pſ. 51. col. 77. b. & in Pſ. 118. col. 257. c. infra autem, col. 303. c. *Et complacebo Deo in regione vivorum:* ita rurſum *vivorum*, cùm in Pſ. 118. col. 367. a. tum in Pſ. 146. col. 577. d. Vulgatæ pariter accedit Ambroſ. l. de bon. mort. c. 9. & 12. col. 405. f. 412. f. & in Pſ. 38. & 118. col. 858. f. 998. f. cum Caſſiod. & Proſp. Apud Aug. *Placebo in conſpectu Domini in regione vivorum.* Ita quoque in Græco legiſſe ſe dicebant Sunnia & Fretela; at Hieron. epiſt. ad ipſos, to. 2. 659. b. ait *hoc eſſe ſuperfluum.* In ed. Rom. Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν χώρᾳ ζώντων· al. ἔμπροσθεν Κυρίου, teſte Chryſoſtomo.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Alleluia. CXV.		* Alleluia. CXV. Ex Mſ. Sangerm.
2. Cor. 4. 13. 10. CRedidi, propter quod locutus ſum: ego autem humiliatus ſum nimis.	*Credidi, propter quod locutus ſum: ego afflictus ſum nimis.*	10. CRedidi, propter quod locutus ſum: ego autem humiliatus ſum nimis.
11. Ego dixi in exceſſu meo:	*Ego dixi in ſtupore meo: Omnis*	11. Dixi in exceſſu men-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Similiter *Halleluia* apud Aug. Proſp. & Caſſiod. & in Gr. Hic autem Pſ. pars eſt altera præced. Id etiam notat Theodoretus, teſte Nobilio: *Hebræus*, inquit, *& cæteri Interpretes, & ipſe etiam Syrus hunc Pſalmum præcedenti conjungunt; eidem enim inhæret ſententiæ.*

℣. 10. Concinit Ambroſ. in Pſ. 36. col. 808. b. & inf. to. 1. 843. f. 1097. b. 1303. d. & to. 2. 960. a. Item Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. Brev. Moz. hab. *propter quod & locutus ſum.*

℣. 11. Sic habet Caſſiod. præter hoc, *Ego dixi.* Ita quo-

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. tis meæ : Omnis homo mendax.

12. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuet mihi ?

13. Calicem ſalutaris accipiam : & nomen Domini invocabo.

14... *Vide Notas.*

15. Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.

16. O Domine ego ſervus tuus : ego ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Diſrupiſti vincula mea :
17. tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.

18. Vota mea Domino reddam in atriis domûs Domini :
19. in conſpectu omnis populi ejus, in medio tui Jeruſalem.

Hebr.

homo mendacium.

Quid reddam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi ?

Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.

Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus : glorioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.

Obſecro Domine, quia ego ſervus tuus : ego ſervus tuus, filius ancillæ tuæ.

Diſſolviſti vincula mea : tibi immolabo hoſtiam laudis, & in nomine Domini invocabo.

Vota mea Domino reddam in conſpectu omnis populi ejus : in atriis domûs Domini, in medio tui Jeruſalem. Alleluia.

Vulgata hod.

Omnis homo mendax. Rom. 3. 4.

12. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi ?

13. Calicem ſalutaris accipiam : & nomen Domini invocabo.

14. Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus :
15. pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.

16. O Domine quia ego ſervus tuus : ego ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupiſti vincula mea :
17. tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen Domini invocabo.

18. Vota mea Domino reddam in conſpectu omnis populi ejus :
19. in atriis domûs Domini, in medio tui Jeruſalem.

Notæ ad Versionem antiquam.

que eſt in Pſalt. Mediolan. Corb. Carnut. & Rom. Apud Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 9. to. 1. 339. c. *Ego dixi in exceſſu meo : Omnis*, &c. at in Pſ. 118. col. 1056. b. *Ego dixi in pavore meo : Omnis*, &c. vide etiam col. 1232. d. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 517. f. *Ego dixi in exceſſu mentis meæ*, &c. Auguſt. cum Proſp. *Ego autem dixi in ecſtaſi mea*, &c. at infra Aug. *Ego dixi in pavore meo.* In Gr. Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκςάσει μου, &c. Aquila, Ἐγὼ εἶπα ἐν τῷ θαμβεῖσθαι, &c.

℣℣. 12. 13. Ita legit Lucif. Calar. l. de mor. pro Dei fil. p. 242. g. ſi excipias verbum *retribuit.* Ita quoque Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1019. d. & l. de Joſeph, c. 11. col. 505. b. & inf. 822. d. 1369. f. Ita etiam Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Gr. In Moz. *Quid retribuam Dom. pro omnib. quæ præſtitit mihi ?* Apud S. Paulin. ep. 11. p. 49. b. *Quid retribuemus Domino noſtro, præter omnia quæ retribuit nobis ?*

℣. 14. Abeſt pariter ℣. iſte à Pſalt. Rom. Mediol. Carn. Corb. & Moz. Omittitur etiam ap. Cypr. ep. 77. p. 160. a. necnon ap. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. exſtat verò in Gr. ut in Vulg.

℣. 15. Ita Lucif. Cal. l. de mor. pro Dei fil. p. 242. a. g. necnon Hilar. in Pſ. 62. col. 153. e. & Ambroſ. l. de bon. mort. c. 3. to. 1. 392. d. & to. 2. 1145. e. Item Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum vet. Pſalt. Concinit etiam Cypr. ep. ad Fortun. p. 272. c. niſi quòd hab. *pretioſa eſt :* addit pariter *eſt*, epiſt. 8. & 81. pag. 16. c. & 164. a. ſed ibi legit, *mors juſtorum ejus :* ſic etiam ep. 77. p. 160. a. ſed abſque præced. *eſt.* Apud Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 651. c. ſic : *Honorabilis mors in conſpectu Domini ſanctorum ejus :* at inf. l. 4. p. 732. b. *Honorabilis mors juſtorum :* & l. cont. Gnoſt. p. 828. b. ait : *Honorata eſt apud illum mors religioſorum ipſius.* In Gr. Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ.

℣. 16. Sic Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. 570. f. & in Pſ. 118. col. 1060. a. Sic etiam Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. Moz. & Gr. Hieronymus in Iſai. 14. to. 3. 160. e. *Tu diſſolviſti vincula mea.*

℣. 17. Deeſt pariter ſeq. verſic. & *nomen Domini invocabo*, tum in Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. Corb. & Moz. tum ap. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 22. col. 147. d. *tibi ſacrificabo ſacrificium laudis.* Textui favent Hilar. in Pſ. 68. col. 229. c. Ambroſ. l. de bon. mort. c. 3. col. 392. c. e. & S. Pacian. ſerm. de bapt. p. 319. c. apud quos omnes prior tantùm legitur verſiculus. At in Gr. iſte ſubnectitur : ϗ ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐπικαλέσομαι.

℣℣. 18. 19. Ita ferunt, eodemque ordine ac ſerie, Hilar. in Pſ. 60. col. 145. b. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. & Rom. Sic etiam in Moz. præter hoc, *coram omni populo ejus.* At in Gr. idem ordo ſervatur, qui ſup. in Vulg. nec diſſimulabo additam à me fuiſſe vocem *Domini*, quæ deerat in autographo noſtro Mſ. quamque addunt cæteri omnes.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. * Alleluia. CXVI.

1. Laudate Dominum omnes gentes : & conlaudate eum omnes populi :

2. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus : & veritas Domini manet in æternum.

Hebr.

CXVII.

Laudate Dominum omnes gentes : collaudate eum univerſi populi :

Quia confortata eſt ſuper nos miſericordia ejus, & veritas Domini in æternum. Alleluia.

Vulgata hod.

Alleluia. CXVI.

1. Laudate Dominum omnes gentes : laudate eum omnes populi : Rom. 15. 11.

2. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus : & veritas Domini manet in æternum. Joan. 12. 34.

Notæ ad Versionem antiquam.

* Itidem Græcè, & apud Caſſiod. deeſt apud Auguſt.

℣. 1. Sic eſt in Miſſali Rom. ad Tract. ſabb. IV. Temp. Sept. rurſuſque in Pſalt. Rom. Mediolan. Carnut. & Moz. ut & apud Caſſiod. In Corb. deeſt tantùm conjunct. &. Auguſtinus Vulgatæ accinit cum Proſp. & Gr.

℣. 2. Concinunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. In Gr. Ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς· ϗ, &c. In Brev. etiam Moz. *Quoniam confirm. eſt miſericordia ejus ſuper nos : veritas*, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Alleluia. CXVII.	*CXVIII.*	* Alleluia. CXVII. Ex Mſ. Sangerm.
1. Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.	*Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in æternum miſericordia ejus.*	1. Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
2. Dicat nunc Iſraël quoniam bonus : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.	*Dicat nunc Iſraël, quoniam in æternum miſericordia ejus.*	2. Dicat nunc Iſraël quoniam bonus : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
3. Dicat nunc domus Aaron : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.	*Dicat nunc domus Aaron, quoniam in æternum miſericordia ejus.*	3. Dicat nunc domus Aaron quoniam bonus : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
4. Dicant nunc qui timent Dominum : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.	*Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in æternum miſericordia ejus.*	4. Dicant nunc omnes qui timent Dominum, quoniam bonum : quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
5. De tribulatione invocavi Dominum : & exaudivit me in latitudine Dominus.	*Cùm tribularer invocavi Dominum : & exaudivit me in latitudine Dominus.*	5. In tribulatione invocavi Dominum : & exaudivit me in dilatione.
6. Dominus mihi adjutor : non timebo quid faciat mihi homo.	*Dominus meus, non timebo quid faciat mihi homo.*	6. Dominus mihi adjutor eſt : non timebo quid faciat mihi homo.
Hebr. 13.6. 7. Dominus mihi adjutor : & ego deſpiciam inimicos meos.	*Dominus mihi auxiliator, & ego deſpiciam odientes me.*	7. Dominus mihi adjutor : & ego videbo inimicos meos.
8. Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine :	*Melius eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in homine :*	8. Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in homine :
9. Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus.	*Melius eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus.*	9. Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus.
10. Omnes gentes circuierunt me : & in nomine Domini quia ultus ſum in eos.	*Omnes gentes circumdederunt me : in nomine Domini quia ultus ſum in eas.*	10. Omnes gentes circuierunt me : & in nomine Domini ultus ſum eos.
11. Circumdantes circumdederunt me : & in nomine Domini quia ultus ſum in eos.	*Circumdederunt me, & obſederunt me : ſed in nomine Domini quia ultus ſum in eas.*	11. Circumdantes circumdederunt me : & in nomine Domini vindicavi in eos.
12. Circumdederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in	*Circumdederunt me quaſi apes, exſtinctæ ſunt quaſi ignis ſpinarum :*	12. Circumdederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Similiter ap. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. & in Gr.

℣. 1. Ita legunt Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr. Apud Auguſt. *Confit. Domino quoniam bonus eſt*, &c. Apud Ambroſ. l. de fide, to. 2. 475. e. *quoniam bonus.*

℣. 2. Auguſt. cum Gr. *Dicat autem domus Iſraël quoniam bonus*, &c. S. Proſp. cum Pſalt. Corb. Mediol. Carnut. & Moz. *Dicat nunc domus Iſraël*, &c. Caſſiod. cum Rom. *Dicat nunc Iſraël*, &c.

℣. 3. Sic habet Caſſiod. cum Pſalt. Mozar. Mediol. & Rom. Auguſt. in eund. Pſ. cum Gr. *Dicat autem domus Aaron quoniam bonus : quoniam*, &c.

℣. 4. Pſalt. Corb. & Rom. cum Caſſiod. *Dicant nunc omnes qui timent Dom. quoniam bonus : quoniam in ſæculum*, &c. Auguſt. etiam habet *omnes*, ſed omittit τὸ *quoniam bonus*. Itidem in Pſalt. Moz. at in Mediol. eſt *quoniam bonus*. In Gr. Εἰπάτωσαν δὴ πάντες..... ὅτι ἀγαθός· ὅτι, &c.

℣. 5. Sic eſt in Brev. Moz. excepta voce *latitudine*, pro *dilatione*. Sic etiam apud Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. quibus accedit Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1042. a. 1055. a. 1129. e. 1208. a. at in Pſ. 43. col. 925. c. legit cum Pſalt. Corb. *in latitudinem.* Rom. verò, *In tribulatione invocavi..... in latitudine Dominus.* Gr. Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον· καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν.

℣. 6. Ita legunt Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Sulpicio Sev. vit. S. Mart. p. 350. f. & Pſalt. Rom. Similiter habet Moz. *mihi adjutor eſt :* extremò verò *mihi faciet homo.* Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. 559. a. & l. de Incarnat. p. 719. d. cum Vulgata concinit, ſicut Auguſt. in hunc Pſ. Cypr. autem ep. ad Fortunat. p. 267. b. & l. 3. Teſtim. p. 306. c. legit : *Non metuam quid faciat mihi homo : Dominus mihi auxiliator eſt.* Gr. Κύριος ἐμοὶ βοηθός· καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος.

℣. 7. Sic habet Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Carnut. & Corb. Auguſt. verò, & Proſp. cum Pſalt. Moz. *Dom. mihi adjutor eſt : & ego deſpiciam*, &c. In Rom. *adjutor eſt : & ego videbo inimicos meos.* In Mediolan. *videbo ſuper inimicos meos.* In Gr. Κύριος ἐμοὶ βοηθός· κἀγὼ ἐπόψομαι τοὺς ἐχθρούς μου.

℣℣. 8. 9. Pſalt. Mozarab. ita : *Melius eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in homine : Melius eſt confidere in Domino, quàm confidere in principibus.* Ambroſ. l. 5. de fide, to. 2. 559. a. b. *Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in homine :* & poſt pauca : *Denique ſtatim ſubjecit de pluribus : Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in principibus :* & l. 2. de fide, to. 2. 475. e. *Bonum eſt confidere Domino.* Tertul. verò l. 2. & 4. adv. Marc. p. 651. c. ſic ordinem invertit cum Vulg. *Bonum eſt fidere in Dominum, quàm fidere in hominem : Et bonum eſt ſperare in Dominum, quàm ſperare in principes ;* inf. l. 5. p. 797. a. *quàm ſperare in magiſtratus.* Item ap. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 307. a. *Bonum eſt confidere in Domino, quàm fidere in homine : Bonum eſt ſperare in Dominum, quàm ſperare in principibus.* Apud Auguſt. *Bonum eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine : Bonum eſt ſperare in Dominum, quàm ſperare in principes.* S. Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ accinunt. Gr. Ἀγαθὸν πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον, ἢ πεποιθέναι ἐπ' ἄνθρωπον· Ἀγαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχουσι· Mſ. Alex. ἐπ' ἄρχοντας.

℣. 10. Ita legunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. excepto uno *circumdederunt.* In Mediol. etiam deeſt *quia*, ſicut *in*, ante & poſt *ultus ſum.* Hieron. verò epiſt. ad Sun. & Fret. col. 659. c. ait : *Dicitis* quia *in Græcis codicibus non inveniri ; ſed in Latinis ſub aſteriſco legendum eſt.* In ed. Rom. & al. καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς. Moz. hîc & inf. 11. & 12. ita ſcribit, *vultus ſum illos*, ſed aperto mendo, pro *ultus ſum.* In Corb. ſic : *Omnes gentes circumierunt me : ego autem in nomine Domini ultus ſum eos.*

℣. 11. Pſalt. Mediolan. cum Rom. Corb. ac Moz. *& in nomine Domini ultus ſum eos*, vel *illos.* Sic etiam apud Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Ambroſ. verò in Pſ. 43. & 48. to. 1. 908. c. 948. e. *& in nomine Domini ultus ſum in eos.* Græcè, ut ſup. ℣. 10.

℣. 12. Itidem in Pſalt. Corb. Sic etiam in Rom. præter ult. *& in nomine Domini vindicabor in eis.* In Mozar. *vultus ſum illos ;* initio verò ſic, *Circumd. me ſicut apes favum.* Similiter hab. Aug. & Caſſiod. *apes favum ;* ex-

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. ignis in ſpinis : & in nomine Domini ultus ſum eos.	*in nomine Domini quia ultus ſum in eas.*	ſpinis : & in nomine Domini quia ultus ſum in eos.
13. Impulſus verſatus ſum ut caderem : & Dominus ſuſcepit me.	*Impulſus pellebar ut caderem, & Dominus ſuſtentavit me.*	13. Impulſus everſus ſum ut caderem : & Dominus ſuſcepit me.
14. Fortitudo mea, & laudatio mea Dominus : & factus eſt mihi in ſalutem.	*Fortitudo mea, & laus mea Dominus ; & factus eſt mihi in ſalutem.*	14. Fortitudo mea, & laus mea Dominus : & factus eſt mihi in ſalutem. *Exod. 15. 2.*
15. Vox lætitiæ & ſalutis, in tabernaculis juſtorum.	*Vox laudis & ſalutis in tabernaculis juſtorum.*	15. Vox exſultationis & ſalutis, in tabernaculis juſtorum.
16. Dextera Domini fecit virtutem : dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.	*Dextera Domini fecit fortitudinem, dextera Domini excelſa : dextera Domini fecit fortitudinem.*	16. Dextera Domini fecit virtutem : dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.
17. Non moriar, ſed vivam : & narrabo opera Domini.	*Non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini.*	17. Non moriar, ſed vivam : & narrabo opera Domini.
18. Caſtigans caſtigavit me Dominus : & morti non tradidit me.	*Corripiens arguit me Dominus, & morti non tradidit me.*	18. Caſtigans caſtigavit me Dominus : & morti non tradidit me.
19. Aperite mihi portas juſtitiæ, & ingreſſus confitear Domino : 20. hæc porta Domini, juſti intrabunt in eam.	*Aperite mihi portas juſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino : hæc porta Domini, juſti intrabunt in eam.*	19. Aperite mihi portas juſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino : 20. hæc porta Domini, juſti intrabunt in eam.
21. Confitebor tibi Domine quoniam exaudiſti me : & factus es mihi in ſalutem.	*Confitebor tibi quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem.*	21. Confitebor tibi quoniam exaudiſti me : & factus es mihi in ſalutem.
22. Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.	*Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, factus eſt in caput anguli.*	22. Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. *Iſa. 28. 16. Matth. 21. 42. Luc. 20. 17.*
23. A Domino factus eſt : hic eſt mirabilis in oculis noſtris.	*A Domino factum eſt iſtud, & hoc eſt mirabile in oculis noſtris.*	23. A Domino factum eſt iſtud : & eſt mirabile in oculis noſtris. *Act. 4. 11.*
24. Hæc dies, quam fecit Dominus : exſultemus, & lætemur in ea.	*Hæc eſt dies, quam fecit Dominus : exſultemus, & lætemur in ea.*	24. Hæc eſt dies, quam fecit Dominus : exſultemus, & lætemur in ea. *Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.*

Notæ ad Versionem antiquam.

tremò verò, & *in nom. Domini ultus ſum eos.* Ap. Caſſiod. *vindicavi in eis.* Apud Ambroſ. l. de exhort. virgin. to. 2. 297. e. media leguntur ut ſup. *exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.* In Gr. Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον..... καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.

℣. 13. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. Mediolan. & Carnut. cum Caſſiod. Auguſt. verò cum Moz. ita : *Tanquam cumulus arenæ impulſus ſum ut caderem,* &c. Apud Ambroſ. in Pſalm. 36. to. 1. 800. c. *Impulſus ſubverſus ſum ut caderem : & Dom.* &c. Apud Proſp. ut in Vulg. In Gr. Ὠσθεὶς ἀνετράπην τοῦ πεσεῖν· καὶ, &c.

℣℣. 14. 15. Ita legunt Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. Item in Corb. *Fortitudo mea, & laudatio mea Dominus.* Apud Ambroſ. in Pſ. 32. to. 1. 832. f. ut in Vulg. *Fortitudo mea, & laus mea Dominus :* at in Pſ. 43. col. 897. b. *Fortitudo, & laudatio mea Dominus :* & l. 3. de fide, to. 2. 503. b. *factus es mihi in ſalutem.* In Gr. Ἰσχύς μου, καὶ ὕμνησίς μου..... Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας, &c.

℣. 16. Sic apud Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. Pſalt. Moz. hab. in fine, *fortitudinem.* In Rom. verò & Corb. ult. verſiculus, *dextera Domini fecit virtutem,* penitus tollitur : nec etiam refertur ab Ambroſ. l. 6. Hexa. to. 1. 140. d. nec in Pſalm. 43. & 118. col. 891. f. 1252. e. ſed primi tantùm duo verſiculi. Tertius etiam deletur à Caſſiod. nec reperitur in Gr. Apud Hilar. in Pſ. 59. col. 138. b. unus tantùm exſtat : *dextera Domini fecit virtutem.*

℣. 17. Sic habent Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. Auguſt. verò, & *enarrabo,* &c. Græc. καὶ διηγήσομαι ; Mſ. autem Alex. ἐκδιηγήσομαι.

℣. 18. Accinit Ambroſius in Pſ. 118. col. 1081. e. & l. 1. de pœnit. to. 2. 406. a. necnon Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gaud. Brix. præf. ad Benev. p. 943. h. Cypr. verò l. 3. Teſtim. p. 320. b. & Auguſt. in hunc Pſ. legunt : *Emendans emendavit me Dominus : & morti non tradidit me.* Gr. Παιδεύων ἐπαίδευσέ με, &c. ut ſup.

℣. 19. Sic Ambroſ. de apol. Dav. to. 1. 703. a. & in Pſ. 118. col. 1118. d. & in Luc. 9. col. 1407. d. & l. 4. de fide, to. 2. 524. f. niſi quòd habet, & *ingreſſus in eas confitebor,* cum Pſalt. Rom. & Corb. Itidem Caſſiod. cum Proſp. Aug. verò in eund. Pſ. *ingreſſus in eis confitebor,* &c. Brev. Moz. *ingreſſus in ea.* Græc. εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι, &c.

℣. 20. Hilar. in Pſ. 126. col. 422. e. *hæc eſt porta Domini, juſti intrabunt per eam.* Similiter Ambr. in Luc. 9. col. 1407. d. necnon Ambroſiaſt. p. 238. d. Auct. op. imp. in Matth. hom. 19. p. 91. a. Hieron. in Matth. 7. to. 4. 24. a. S. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. dempto verbo *eſt.* In Pſalt. Rom. & Mozar. *introibunt per eam.* Apud Auguſt. *hæ portæ Domini, juſti intrabunt in eas.* In Gr. αὕτη ἡ πύλη..... δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ.

℣. 21. Sic eſt in Pſalt. Rom. & Corb. ut & ap. Ambroſ. in Pſ. 36. col. 793. e. necnon Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Sic etiam in Brev. Moz. præter unum *factus eſt.* S. Proſp. cum Vulgata concinit, & Græco.

℣. 22. Similiter hab. Ambroſ. l. de Tob. c. 21. col. 618. f. 619. a. & l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 644. c. & to. 2. col. 869. c. Item Hieronym. epiſt. ad Damaſ. to. 4. 147. d. necnon Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 729. b. *Lapis, quem reprobaverunt ædif. iſte factus eſt in caput anguli :* & l. 5. p. 800. a. *in ſummo anguli.* Item ap. Cypr. l. de orat. Dom. p. 215. b. & l. 2. Teſtim. p. 291. c. *Lapis, quem reprob..... hic factus eſt in caput anguli.* Similiter habent Jul. Firm. l. de errore prof. relig. c. 21. & Auct. l. de Judaica incredul. ad Vigil. p. 569.

℣. 23. Sic eſt in Pſalt. Corb. & Carn. at in Rom. *A Domino factum eſt : & eſt mirabile in oculis noſtris.* Cypr. l. de orat. Dom. p. 215. b. & l. 2. Teſtim. p. 291. c. ita legit : *A Domino factus eſt iſte : & eſt admirabilis in oculis noſtris.* Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 21. *An non factus eſt iſte : & eſt mirabilis in oculis noſtris?* Auct. l. de Judaica incredul. ad Vigil. p. 569. *A Domino factum eſt iſtud : & eſt admirabile in oculis noſtris.* Hieron. ep. ad Damaſ. to. 4. 147. d. *A Domino factum eſt : hic eſt mirabilis in oculis noſtris.* Auguſt. in hunc Pſ. *A Domino factus eſt ei : & eſt mirabilis in oculis noſtris.* S. Proſper : *A Domino factus eſt : & eſt mirabilis in,* &c. Caſſiod. *A Domino factus eſt hic : & eſt mirabilis in,* &c. Mſs. 3. ibid. *factum eſt hoc mirabile.* Gr. Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη· καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν, &c. Aquila, ἐγένετο τοῦτο.

℣. 24. Ita fert Pſalt. Rom. In Moz. ſic : *Hæc eſt dies, quem,* &c. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 291. c. *Iſte dies, quem fecit Dominus : exſultemus, & jucundemur in eo :* & l. de orat.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
25. O Domine salvum me fac, ô Domine bene prosperare: 26. benedictus qui venit in nomine Domini.	*Obsecro Domine, salva obsecro: obsecro Domine, prosperare obsecro: benedictus qui venit in nomine Domini.*	25. O Domine salvum me fac, ô Domine bene prospera: 26. benedictus qui venit in nomine Domini.
Benediximus vobis de domo Domini: 27. Deus Dominus, & illuxit nobis.	*Benediximus vobis de domo Domini: Deus Dominus, & apparuit nobis.*	Benediximus vos de domo Domini: 27. Dominus Deus inluxit nobis.
Constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.	*Frequentate solennitatem in frondosis, usque ad cornua altaris.*	Constituite diem solemnem in confrequentantibus, usque ad cornua altaris.
28. Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.	*Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.*	28. Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.
Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.	*Confitebor Domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.*	Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.
29. Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.		29. Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Ex Ms. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Dom. p. 215. b. *Iste est dies, quem fecit Dominus: ambulemus, & jucundemur in eo.* Similiter hab. Auct. l. de Judaica incredul. ad Vigil. p. 569. f. Ambros. verò l. 1. de interpel. Job, c. 5. to. 1. 631. a. *Hic est dies, quem fecit Dom. exsultemus, & lætemur in eo:* sic etiam infra, col. 850. a. 887. e. 1122. c. 1428. f. & to. 2. col. 883. d. 977. e. hoc tamen ult. loco deest *est.* August. in hunc Ps. cum Prosp. *Hic est dies, quem fecit Dom. exsultemus, & jocundemur in eo:* ita rursum August. ser. 225. to. 5. 975. d. Hieron. epist. ad Damas. to. 4. 147. d. cum Gaud. Brix. serm. 3. p. 948. c. *Hæc est dies*, &c. ut in Vulg. Cassiod. *Hæc dies, quam*, &c. Gr. Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν..... ἀγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ.

℣. 25. Ita legit S. Prosp. in hunc Ps. cum Psalt. Corb. Augustinus autem, *bene prospera iter verò.* In Psalt. Mediolan. *bene prospera nunc.* In Rom. & ap. Cassiod. *bene prosperare.* Apud Cypr. l. 2. Testim. p. 291. c. ita: *O Domine salva igitur, ô Domine dirige igitur.* In Gr. Ὦ Κύριε σῶσον δή, ὦ Κύριε εὐόδωσον δή. Hieron. ep. ad Damas. to. 4. 146. f. 147. a. ait: *In cxvii. Psalmo, ubi nos legimus:* O Domine salvum me fac, ô Domine bene prosperare: *in Hebræo legitur:* Anna Adonai osianna, anna Adonai aslianna: *quod Aquila, Symm. & Theod. & V. Ed. ne quid in Latinum mutare videamur, ita exprimunt:* Ὦ δὴ Κύριε σῶσον δή, ὦ δὴ Κύριε εὐόδωσον δή. *Sola VI. Ed. cum Interp. LXX. ita congruit, ut ubi cæteri posuerunt* ὦ δή, *illi scripserint* ὦ. *Et quia* osianna, *quod nos corruptè propter ignorantiam dicimus* osanna, salvifica, *sive* salvum fac, *exprimatur, omnium interpretatione signatum est:* & infra, col. 148. c. *Ubi nos*, inquit, *legimus in Latino:* O Domine salvum me fac; ô Domine bene complace: *juxta Hebr. sensum legere possumus:* Obsecro Domine, salvum fac; obsecro Domine, prosperare obsecro.

℣. 26. Ita legunt August. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Corb. Moz. & Gr. In Rom. & ap. Hieron. ep. ad Damas. ut in Vulg. Apud Cypr. l. 2. Testim. p. 291. c. sic: *benedictus est, qui venit in nom. Domini.* Apud Ambros. in Ps. 43. to. 1. 895. f. *benedictus qui venit in nomine Domini:* deinde, *Deus Dominus, & illux.* &c. omissis intermediis.

℣. 27. August. in hunc Ps. sic habet: *Deus Dominus, & illuxit nobis. Constituite diem festum in confrequentationibus, usque ad cornua altaris.* S. Prosper: *Constituite diem in frequentationibus, usque ad cornu altaris.* Cassiod. *Constituite diem solemnem in confrequentationibus, usque ad cornu altaris.* Sic etiam in Psalt. Rom. Carnut. Corb. & Moz. In Mediolan. *Constituite solemnitatem in confrequentationibus*, &c. In Gr. Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν, ἕως τῶν κεράτων τοῦ, &c.

℣. 28. Sic est in Psalt. Corb. Item in Rom. nisi quòd hab. *Confitebor tibi Domine.* Sic etiam legit August. in hunc Ps. Item Cassiod. præter hoc, *factus est.* Ap. Prosperum ut in Vulg. nec aliter in Gr. Apud Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 648. g. *adjutor & protector factus est mihi in salutem.*

℣. 29. Concordant Aug. Prosp. & Cassiod. unà cum vet. Psalt. & Græco.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Alleluia. CXVIII.	*CXIX.*	* Alleluia. CXVIII.
ALEPH.	*ALEPH.*	ALEPH.
1. BEati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.	*BEati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.*	1. BEati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.

Ex Ms. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Ambros. in hunc Ps. to. 1. 973. a. *Titulus Psalmi*, inquit, *Alleluia est.* In Psalt. Rom. *Halleluia* de more. Hilarius etiam prologo in eund. Ps. hæc ait, col. 243. b. *Occurrit in præsenti Psalmo etiam ea nobis difficultas, quòd cùm duos tantùm Psalmos acceperimus per litteras Hebræas conscriptos, id est, centesimum decimum, atque undecimum, ita ut à prima usque ad vigesimam secundam litteram secundùm Hebræos versuum numerus conveniret, versusque singuli à singulorum elementorum initiis inchoarentur; in hoc nunc Psalmo* (CXVIII.) *octonos versus elementa singula obtinerent:* & sup. col. 241. e. *Secundùm Hebræorum litteras in singulis octonis versibus singulæ litteræ præferuntur. Est autem omnis numerus versuum in centum septuaginta sex versibus. Nam cùm ex viginti duabus litteris omnis Hebræus sermo conveniat, & octonos versus litteræ singulæ explicent, numerus iste versuum octonis partibus multiplicatus expletur.* Similiter Ambros. prologo in eund. Ps. col. 972. a. *Litteris singulis octonos versiculos adscripsit:* & post plura: *Prima littera* Aleph *dicitur, cujus interpretatio* Doctrina *est.* Itidem Hieron. epist. ad Paulam, to. 2. 709. c. *In cxviii. Psalmo singulas litteras octoni versus sequuntur:* de litteris tamen istis non meminit August. in comment. nec notantur ibid. à Prospero. Apud Cassiod. verò præfiguntur singulis octonis, ut supra. Imo in Psalt. Rom. Martian. non tantùm singulis octonis, sed & singulis versibus præponitur littera Hebræa: quod ita intelligi debet, ut octo prioribus versibus, octies præponatur *Aleph;* sequentibus octo versibus, octies *Beth;* & sic deinceps de aliis. In Rom. verò Fabri loco *Aleph*, octies præfigitur *Doctrina;* pro *Beth*, octies *Domus;* pro *Gimel*, octies *Plenitudo;* & ita de cæteris: tales autem interpretationes sumuntur ex epist. Hieron. ad Paulam. Martianæus noster, Not. in hunc Ps. to. 1. nov. edit. Hieron. col. 917. hæc observat: « In Canonis exemplaribus Psalmus iste divisus est ut cæteri per cola & commata; ita ut sexdecim versus sub unaquaque littera alphabeti Hebraïci positi reperiantur. Hanc quoque divisionem secutus est August. in suo Speculo, quia jam usu recepta erat ante Hieron. in editione Latina Psalmorum Vulgata ac communi: » at in Hebræis volum. & apud Hieronymum octo tantùm versus habentur sub unaquaque littera.

℣. 1. Ita legit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. e. sicut Hilarius, Ambros. August. Prosper, & Cassiod. in hunc Ps. Ita rursum Ambros. l. 2. offic. to. 2. 73. a. cùm vet. Psalt. & Gr. Solus Cyprianus epist. ad Fortunat.

Ex Ms. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA NOV.
2. Beati, qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirent eum.	*Beati, qui custodiunt testimonia ejus: in toto corde requirunt eum.*	2. Beati, qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt eum.
3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.	*Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.*	3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.
4. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.	*Tu mandasti præcepta tua custodiri nimis.*	4. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.
5. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas.	*Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodienda præcepta tua.*	5. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas.
6. Tunc non confundar, cùm respicio in omnia mandata tua.	*Tunc non confundar, cùm respexero ad omnia mandata tua.*	6. Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.
7. Confitebor tibi Domine in directione cordis mei, in eo quòd didici judicia justitiæ tuæ.	*Confitebor tibi in directione cordis, cùm didicero judicia justitiæ tuæ.*	7. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quòd didici judicia justitiæ tuæ.
8. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.	*Præcepta tua custodiam: ne derelinquas me nimis.*	8. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.
	BETH.	BETH.
9. In quo corriget juvenior viam suam? in custodiendo sermones tuos.	*In quo corrigit juvenis semitam suam? cùm custodierit verba tua.*	9. In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.
10. In toto corde meo exquisivi te: non repellas me à mandatis tuis.	*In toto corde meo exquisivi te: ne errare me facias à mandatis tuis.*	10. In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me à mandatis tuis.
11. In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.	*In corde meo abscondi eloquium tuum, ut non peccem tibi.*	11. In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.
BETH.		
12. Benedictus es Domine: doce me justificationes tuas.	*Benedictus tu Domine: doce me præcepta tua.*	12. Benedictus es Domine: doce me justificationes tuas.
13. In labiis pronunciavi omnia judicia oris tui.	*In labiis meis narravi omnes justitias oris tui.*	13. In labiis meis, pronunciavi omnia judicia oris tui.
14. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis tuis.	*In via testimoniorum tuorum lætatus sum, quasi in omnibus divitiis.*	14. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

p. 272. c. legit: *Beati, qui immaculati sunt in via: & qui ambulant in lege Domini.* Itidem l. 3. Testim. p. 311. a.

℣. 2. Sic Hilar. Ambros. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. excepto verbo *exquirunt*. Lucif. Cal. ubi sup. *Beati, qui perscrutantur testim. ejus*, &c. ut in Vulg. Cypr. ep. ad Fortun. p. 272. c. & l. 3. Testim. p. 311. a. *Beati, qui perscrutantur martyria ejus*, &c. ut in Vulg. Brev. Moz. *Beati, qui perscrutantur testim. ejus: in toto corde meo exquirunt eum.* In Gr. Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ· ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν. Hilarius in enarrat. col. 246. d. 247. d. *Beati scrutantes*, &c.

℣. 3. Concinunt Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. e. Hilar. Ambros. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Gr. In Psalt. Corb. est *ambulabunt*, sed solo.

℣. 4. Consentiunt Hilar. Ambros. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. Sic etiam Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. c. August. verò in eund. Ps. *Tu præcepisti mandata tua custod. nimis.* Hilar. in explicat. p. 248. e. *custodiri valde.* Gr. Σὺ ἐνετείλω..... τοῦ φυλάξασθαι σφόδρα. Unde Aug. in comment. col. 1285. e. dicit: *Hîc est σφόδρα, quod est* valde; *sed aliquando, ut diximus*, nimis, *pro eo quod est* valde, *& dictum invenimus & dicimus. Unde nonnulli etiam Latini codices non habent:* Tu præcepisti mandata tua custod. nimis, *sed* valde.

℣. 5. Sic est in Græco. Ita etiam apud Hilar. Ambros. Aug. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps.

℣. 6. Ita fert Psalt. Corb. Ita etiam Rom. cum Moz. si excipias adv. *dum*, pro *cùm*. Psalm. autem è Ms. Vatic. ap. Hilar. sic habet: *Tunc non confundantur, cùm perspexero in omnia mandata tua.* Hilarius ipse in comment. col. 245. e. 249. d. *Non confundar, cùm respicio in omnia mandata tua.* Ambros. in eund. Ps. *Tunc non confundar, cùm perspiciam in omnia*, &c. Aug. *Tunc non confundar, cùm inspicio in omnia*, &c. S. Prosp. *cùm perspicio*, &c. Cassiod. *dum respicio in omnia*, &c. Τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς, &c.

℣. 7. Hilar. in hunc Ps. p. 245. e. legit: *Confitebor tibi Domine in directione cordis, in eo quòd didici judicia tua:* at infra 249. e. 250. a. *judicia justitiæ tuæ*, absque sup. *Domine*. In Ps. etiam è Ms. Vatic. apud ipsum deest *Domine*; subinde sic: *in eo quòd didici justitiam tuam.* Ap. Ambros. in eund. Ps. *Confitebor tibi Domine in directione cordis, in eo cùm didicero judicia justitiæ tuæ.* Apud Aug. & Prosp. *Confiteb. tibi Domine in direct. cordis, in eo quòd didicerim judicia just. tuæ.* Apud Cassiod. ut in Vulg. præter insertum nomen *Domine*: sic etiam in Psalt. Rom. & Corb. In Gr. deest *Domine*, præterquam in Ms. Alex. cæt. ut in Vulg.

℣. 8. Accinunt Ambros. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. Hilarius verò leg. *non me derelinquas usquequaque nimis;* & post paulò, *usquequaque & valde.* August. in eund. Ps. *ne derelinquas me usque valde;* tum addit: *vel sicut nonnulli codices habent*, usque nimis, *pro eo quod est* valde; *nam hoc verbum Græcum est & hîc, id est*, σφόδρα. In Brev. Moz. *ut non me derelinquas usquequaque.* Gr. μή με ἐγκαταλίπῃς ἕως σφόδρα.

℣. 9. Hîc præfigitur Hebr. littera *Beth* ap. Hilar. Ambros. & Cassiod. In Psalt. verò Rom. Fab. pro *Beth*, habetur *Domus*: sed Ambros. loco cit. col. 981. b. ait *Beth litteram in Latino conversam*, Confusionem *declarari;* mox ibid. *In quo corrigit juvenior viam suam? in custodiendo verba tua:* & l. 1. offic. to. 2. 4. b. *nisi in custodiendo verba Domini?* Hilar. in eund. Ps. *In quo corrigit adolescens viam suam? in custodiendo serm. tuos.* Ps. è Ms. Vatic. apud ipsum cum Moz. *In quo corrigit junior.* Corb. & Rom. cum Cassiod. *In quo corrigit juvenior*, &c. ut sup. Apud August. in eund. Ps. *In quo corrigit junior..... in custod. verba tua.* In Gr. Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος..... τοὺς λόγους σου.

℣℣. 10. 11. Sic in Psalt. Corb. ad verbum. Vulgatæ congruunt Ambros. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Gr. Item Hilar. in eund. Ps. nisi quòd hab. *ut non peccarem tibi.* Gr. ὅπως ἂν μὴ ἁμάρτω σοι.

℣℣. 12. 13. 14. Sic Hilar. in hunc Ps. addita voce *meis*, ad *labiis*. Itidem Ambros. & Cassiod. in eund. Ps. rursum Ambros. in Ps. 36. col. 782. c. *In via testim. tuorum delectatus sum, quasi in omnibus divit.* at in Ps. 118. col. 1024. e. legit *delectabar.* Apud August. hæc variant: *In*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
15. In mandatis tuis exercebor: & conſiderabo vias tuas.	*In præceptis tuis meditabor, & contemplabor ſemitas tuas.*	15. In mandatis tuis exercitabor: & conſiderabo vias tuas.	*Ex Mſ. Sangerm.*
16. In juſtificationibus tuis meditabor: non obliviſcar ſermones tuos.	*In juſtitiis tuis delectabor: non obliviſcar verba tua.*	16. In tuis juſtificationibus meditabor: non obliviſcar ſermones tuos.	
GIMEL.	*GIMEL.*		
17. Retribue ſervo tuo, vivifica me: & cuſtodiam ſermones tuos.	*Tribue ſervo tuo: vivam, & cuſtodiam verba tua.*	17. Retribue ſervo tuo, vivam: & cuſtodiam ſermones tuos.	
18. Revela oculos meos: & conſiderabo mirabilia de lege tua.	*Revela oculos meos, & videbo mirabilia de lege tua.*	18. Revela oculos meos: & conſiderabo mirabilia de lege tua.	
19. Incola ego ſum in terra: non abſcondas à me mandata tua.	*Advena ego ſum in terra: ne abſcondas à me mandata tua.*	19. Incola ego ſum in terram: ne abſcondas à me mandata tua.	
20. Concupivit anima mea deſiderare juſtificationes tuas, in omni tempore.	*Deſideravit anima mea deſiderare judicia tua in omni tempore.*	20. Concupivit anima mea deſiderare juſtificationes tuas, in omni tempore	
21. Increpaſti ſuperbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.	*Increpaſti ſuperbos: maledicti qui recedunt à mandatis tuis.*	21. Increpaſti ſuperbos: maledicti omnes, qui declinant à mandatis tuis.	
22. Aufer à me opprobrium, & contemptum: quia teſtimonia tua exquiſivi.	*Aufer à me opprobrium, & contemptum: quoniam teſtimonia tua cuſtodivi.*	22. Aufer à me opprobrium, & contemptionem: quia teſtimonia tua exquiſivi.	
23. Etenim ſederunt principes, & adversùm me loquebantur: ſervus autem tuus exercebatur in juſtificationibus tuis.	*Etenim ſederunt principes, adversùm me loquebantur: ſervus autem tuus meditabatur præcepta tua.*	23. Etenim ſederunt principes, & adversùs me detrahebant: ſervus autem tuus exercebatur in tuis juſtificationibus.	
24. Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt: & conſilium meum juſtificationes tuæ.	*Sed & teſtimonia tua voluntas mea, quaſi viri amiciſſimi mei.*	24. Etenim teſtimonia meditatio mea eſt: & conſolatio mea juſtificationes tuæ ſunt.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lab. meis, enunciavi omnia judicia..... In via teſtim. tuorum jocundatus ſum, quaſi in omnibus divitiis. Item apud Proſp. *ennunciavi.* Apud Hilar. in explanat. *annuntiavi.* Pſ. Vatic. apud ipſum, *pronunciabo.* Gr. ἐξήγγειλα; extremòque, ἐνετέρφθην ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ.

℣℣. 15. 16. Hilar. in hunc Pſ. ita legit: *In mandatis tuis exercebor..... In juſtific. tuis meditabor: non obliviſcar ſermonum tuorum.* Pſ. verò Vatic. ap. ipſum, *In mand. tuis me exercebo*, omiſſo ult. verſic. *non obliviſcar*, &c. Ambr. in eund. Pſ. ſic: *In mand. tuis exercebor...... Et in tuis juſtitiis meditabor: non obliviſcar verborum tuorum.* Auguſt. *In mandatis tuis garriam: & conſid..... In juſtificat. tuis meditabor: non obliviſcar verborum tuorum:* tum addit: *Quod Græcus habet* ἀδολεσχήσω, *Latini Interpretes quidam* garriam, *quidam* exercebor *interpretati ſunt.* Caſſiod. cum Proſp. Vulgatæ congruit. Item Pſalt. Rom. Fabri; Rom. verò Martian. hab. *In mand. tuis me exercebo.* Mozar. *exercebor*; extremòque, *ut non obliviſcar ſerm. tuos.* Gr. οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου.

℣. 17. In aliis vet. Pſalt. hîc præponitur littera *Gimel*, quæ, Ambroſio teſte, *Latinè* Retributio *dicitur.* In Pſalt. Rom. Fab. *Plenitudo.* Apud Hilar. & Caſſiod. *Gimel*, ut ſupra; addit Hilar. *Retribue ſervo tuo, vivam: & obſervabo ſermones tuos:* at infra, 259. a. *vivam: & cuſtodiam ſermones tuos.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. ipſum, cum Caſſiod. *& vivam: & cuſtodiam ſermones tuos.* Ambroſ. in eund. Pſ. *Retribue ſervo tuo, ut vivam: & cuſtodiam verba tua:* & to. 2. 639. e. alludens dicit: *vivifica ſervum tuum.* Auguſt. *Retribue ſervo tuo, vivam: & cuſtodibo verba tua.* Item *vivam*, in Pſalt. Rom. Corb. Carnut. & Moz. In Mediol. *ut vivam.* In Gr. ζήσομαι· καὶ φυλάξω, &c. Ald. & Compl. ζῆσόν με· καὶ, &c.

℣. 18. Sic Hilar. in hunc Pſ. at in Pſ. 120. col. 378. e. legit: *& cognoſcam mirabilia ex lege tua.* Ambroſ. in hunc Pſ. *Adaperi oculos meos: & conſiderabo mirab. de lege tua.* Auguſt. textui favet, ſicut Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 725. c. In Gr. Ἀποκάλυψον τοὺς..... καὶ κατανοήσω, &c.

℣. 19. Hilar. in hunc Pſ. *Accola ego ſum in terra: ne abſcondas*, &c. Ambroſ. in eund. Pſ. *Advena ego ſum in terra: ne abſcondas*, &c. item l. 2. de Abr. c. 4. col. 319. c. *Advena.* Auguſt. *Incola ego ſum..... non* (inf. *ne*) *abſcondas*, &c. *ſive*, inquit, *ut nonnulli codices habent*, Inquilinus ego ſum in terra; *quod enim eſt in Græco* πάροικος, *aliqui noſtri* inquilinus, *aliqui* incola, *nonnunquam etiam* advena, *interpretati ſunt.* Caſſiod. *Incola ego ſum apud te in terra: non abſcondas*, &c. Apud Proſp. ut in Vulg.

℣. 20. Ita legunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Corb. verò hab. *deſiderare juſtitias tuas.* Hilarius in eund. Pſ. ſic: *Concupivit anima mea ut deſiderem judicia tua in omni tempore:* at infra in explic. col. 260. e. *Concupivit... deſiderare juſtificationes tuas;* ſed addit: *Multis videbitur rectiùs dictum fuiſſe:* Deſiderat anima mea judicia tua in omni, *&c.* iſtamque lectionem in conſequentibus tuetur. Pſ. autem è Mſ. Vat. ap. ipſum alteram admittit: *Concupivit anima mea cupere juſtificationes tuas*, &c. Ambroſius in hunc Pſ. cum Pſalt. Mediolan. *Concupivit an. mea deſiderare judicia tua*, &c. & inf. col. 1004. c. *Concupivi deſiderare judicia tua*, &c. deinde: *Non dixit*, Concupivi judicia, *ſed* Concupivi deſiderare. Hieron. in Ezech. 18. to. 3. 820. a. *Deſideravit anima mea deſiderare judicia tua*, &c. at in Iſai. 26. col. 218. f. *Concupivit an. mea deſiderare judicia tua*, &c. In Gr. Ἐπεπόθησεν ἡ..... τοῦ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματά σου, &c.

℣℣. 21. 22. Pſalt. Corb. *Corripuiſti ſuperbos*, &c. Hilar. verò, Ambroſ. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Vulgatæ accinunt. In Gr. ἐπετίμησας. Auguſt. ibid. obſervat *teſtimonia Græcè martyria* nuncupari, *quo verbo jam utimur*, inquit, *pro Latino*; ſubinde: *Quoniam hoc ergo familiarius auditis & dulcius, ſic accipiamus hæc verba, tanquam dictum ſit*, quoniam martyria tua exquiſivi.

℣. 23. Sic eſt in Pſalt. Moz. & ap. Hilar. in hunc Pſ. Apud Ambroſ. verò conſtanter: *& adversùm*, vel *adversùs me detrectabant*, &c. Apud Auguſt. Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. In Pſalt. Corb. *& adversùm me detrahebant..... exercebatur in tuis juſtitiis.* In Gr. καὶ κατ' ἐμοῦ κατελάλουν, &c.

℣. 24. Pſalt. Rom. Corb. & Moz. ſic habent cum Caſſiod. *Nam & teſtimonia tua medit. mea eſt: & conſolatio mea juſtificationes tuæ ſunt.* Itidem in Pſ. Vatic. ap. Hilar. Hilarius autem in enarrat. ait: *Teſtimoniorum meditatio unde oriatur oſtendit, adjecit enim:* & conſilia mea juſtificationes tuæ. Ambroſ. in eund. Pſ. *Etenim teſtimonia tua meditatio mea eſt: & conſilia mea juſtificatio tua.* S. Proſp. *& conſilium meum juſtificationes tuæ ſunt.* Pſalt. Carnut. *& conſolatio mea*, ut ſup. Gr. καὶ αἱ συμβουλίαι μου τὰ δικαιώματά σου. Mſ. Alex. ἡ συμβουλία.

Ex Ms. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
DELECH.	*DALETH.*	DALETH.
25. Adhæsit pavimento anima mea : vivifica me secundùm verbum tuum.	*Adhæsit pulveri anima mea : vivifica me juxta verbum tuum.*	25. Adhæsit pavimento anima mea : vivifica me secundùm verbum tuum.
26. Vias tuas pronunciavi, & exaudisti me : doce me justificationes tuas.	*Vias meas exposui, & exaudisti me : doce me justitiam tuam.*	26. Vias meas enunciavi, & exaudisti me : doce me justificationes tuas.
27. Et viam justificationum tuarum erudi me : & satiabor in mirabilibus tuis.	*Viam præceptorum tuorum fac me intelligere, & loquar in mirabilibus tuis.*	27. Viam justificationum tuarum instrue me : & exercebor in mirabilibus tuis.
28. Ingemuit anima mea à vexatione : confirma me in verbis tuis.	*Distillavit anima mea præ stultitia : serva me juxta eloquium tuum.*	28. Dormitavit anima mea præ tædio : confirma me in verbis tuis.
29. Viam iniquitatis amove à me : & in lege tua miserere mihi.	*Viam mendacii aufer à me, & legem tuam dona mihi.*	29. Viam iniquitatis amove à me : & de lege tua miserere mei.
30. Viam veritatis elegi : judicia tua non sum oblitus.	*Viam fidei elegi : judicia tua proponebam.*	30. Viam veritatis elegi : judicia tua non sum oblitus.
31. Adhæsi testimoniis tuis Domine : Domine, ne me confundas.	*Adhæsi testimoniis tuis : Domine ne confundas me.*	31. Adhæsi testimoniis tuis Domine : noli me confundere.
32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.	*Viam mandatorum tuorum curram : quoniam dilatasti cor meum.*	32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.
HETH.	*HE.*	HE.
33. Legem statue mihi Domine viæ justificationum tuarum : & exquiram eam semper.	*Ostende mihi Domine viam præceptorum tuorum, & custodiam eam per vestigium.*	33. Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum : & exquiram eam semper.
34. Da mihi intellectum, &	*Doce me, & observabo legem*	34. Da mihi intellectum, & scru-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Apud Hilar. & Cassiod. hîc etiam præponitur *Daleth.* In Psalt. Rom. *Tabularum.* Ambr. verò ait : *Daleth significat Latinè* Timorem, *vel ut alibi invenimus*, Nativitatem. Versus autem seq. idem qui sup. cùm ap. ipsos, tum in Gr. In uno Mozarab. *& vivifica me*, &c.

℣. 26. Psalt. Mozar. hab. *Vias meas pronunciavi*, &c. cui favet Hilar. in eund. Ps. cum Ambrosio. Vulgatæ respondent Prosp. & Cassiod. cum Ps. Vatic. apud Hilar. August. quoque in hunc Ps. legit, *Vias meas enunciavi*, &c. sed addit : *Nonnulli quidem codices habent* vias tuas ; *sed plures, & maximè Græci*, vias meas. Psalt. Corb. *vias tuas.* Ed. Rom. Τὰς ὁδούς μου ἐξήγγειλα, &c. Ms. Alex. ὁδούς σου.

℣. 27. Hilar. in hunc Ps. legit cum Psalt. Mediolan. *Viam justificationum tuarum fac ut intelligam : & exercebor in mirab. tuis.* Ambros. cum Rom. Carnut. Corb. & Moz. *Viam justific. tuarum insinua mihi : & exercebor in mirab.* &c. subinde Ambros. ait : *Græcus* ἀδολεσχήσω *posuit, quod dicit Latinus* allucinabor : at l. de instit. virg. to. 2. 272. b. constanter leg. *exercebor.* Apud August. & Prosp. similiter : *Viam justificationum tuarum insinua mihi : & exercebor*, &c. tum Aug. *vel sicut nonnulli codices habent*, instrue me, *quod expressiùs de Græco dicitur*, fac me intelligere. Edit. Rom. Συνέτισόν με· καὶ ἀδολεσχήσω, &c. Cassiod. Vulgatæ consonat.

℣. 28. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Vulgata concinunt. Hilar. quoque in eund. Ps. hab. *Dormitavit anima mea præ tædio*, &c. sed ait, col. 267. a. *De versu* (isto) *comperi multos varia sensisse, eò quòd non eadem proprietate à cæteris* Translatoribus *ex Hebræo demutatus esset, ut ab his LXX. Interpret. conscriptus est : nonnulli enim pro eo quod ab illis dictum est,* ἐνύσταξεν ἡ ψυχή μου, *posuerunt* ἔσταξεν ἡ ψυχή μου· *quidam autem ex illis, non* ἐνύσταξεν, *sed* κατέσταξεν *transtulit ; & aliud* ἐνύσταξεν, *aliud* ἔσταξεν, *aliud* κατέσταξεν, *significare intelligitur. Sed nobis neque tutum est translationem LXX. Interpretum transgredi : & sanè ratio & sensus dictorum ita admonet, ut rectè ac probabiliter versum translatum intelligamus. Est enim cum illis, & nobiscum ita :* Dormitavit anima, &c. Ambros. verò in eund. Ps. sic legit : *Stillavit anima mea præ tædio*, &c. sed addit : *Aliqui codices habent* dormitavit, *quia* ἐνύσταξεν, *&* ἔσταξεν, *duabus litteris dissonant. Potuit Interpres, vel antiquarius scriptor hic falli ;* νυστάζειν, *dormire est ;* στάζειν, *stillare :* & post pauca : *Qui facilioribus laborum utuntur compendiis*, dormitavit *accipient : sed Origenes, qui multorum interpretationes diligenti discussit indagine*, stillavit *secutus est.* Vid. Ambros. l. 2. Hexa. col. 23. d. & l. de instit. virg. col. 272. b. c.

℣. 29. Hilar. in hunc Ps. cum Ambr. & August. habet : *Viam iniquitatis amove à me : & lege tua miserere mei :* at inf. Hilar. *Viam injustitiæ amove à me.* Ps. Vatic. ap. ipsum, *& in lege tua*, ut sup. S. Prosp. & Cassiod. Vulgatæ accinunt. Gr. Ὁδὸν ἀδικίας..... καὶ τῷ νόμῳ σου, &c.

℣. 30. Sic Ambros. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. Hilarius autem in eund. legit : *Viam veritatis dilexi : & judicia tua non sum obl.* Ps. Vatic. apud ipsum : *Viam verit. elegi : justitiam tuam non sum oblitus.* Græc. Ὁδὸν ἀληθείας ᾑρετισάμην· καὶ τὰ κρίματα, &c. In Ms. Alex. ac ed. Compl. deest καί.

℣. 31. Ambros. in hunc Ps. *Adhæsi testim. tuis Domine : ne confundas me.* Hilar. verò, August. Prosp. & Cassiod. Vulgatæ respondent. Gr. σου Κύριε· μή με καταισχύνῃς.

℣. 32. Hilar. col. 269. a. *In via præceptorum tuorum cucurri, cùm dilatasti*, &c. at inf. 281. f. *Viam præceptorum tuorum cucurri*, &c. & col. 269. b. 271. c. *Viam mandatorum tuorum cucurri.* Itidem Ambros. in eund. Ps. cum Cassiod. sed add. *cùm dilatares cor meum.* Psalt. Rom. *dum dilatares cor meum.* Hieron. in Isai. 58. to. 3. 426. e. *quando dilatasti.* August. & Prosp. Vulgatæ consentiunt. Gr. Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυνας, &c.

℣. 33. Apud Hilar. & Cassiod. *He.* In Psalt. Rom. Fab. *Ista.* Ambros. ait : *Sequitur quinta littera* He, *quæ Latinè significat* Est, *vel ut alibi invenimus*, Vivo ; subinde idem Ambr. 1018. c. legit : *Legem mihi constitue Domine viam justificationum tuarum : & quæram illam semper :* & post plura, col. 1024. c. *Legem mihi constitue Dom. viam justitiarum tuarum : & quæram*, &c. at infra : *Bene ait*, statue. Apud Hilarium ut sup. in textu : *Legem statue mihi Domine viæ justificationum tuarum : & exquiram*, &c. subinde ait, col. 270. d. e. *Rationem consequi versus hujus ex Latina interpretatione difficile est : per conditionem enim sermonis nostri communis, non ita absolutè potuit virtus verbi & Hebraïci & Græci explicari : Græci namque ex Hebræo transtulerunt* νομοθέτησόν με Κύριε τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων σου, &c. *Quod Græcè est* νομοθέτησον, *ad ejusdem sensus intelligentiam Latinitas explicare non potuit :* & post pauca : *non* viæ *tantùm ait, sed* justificationum viæ *postulat legem :* attamen inf. col. 275. c. habet ipse : *Legem mihi statue Dom. viam*, &c. sed semel, & eò loci tantùm ; in aliis constanter *viæ :* nempe col. 271. a. ait : *Legem itaque hanc viæ statuit ;* & post paulò, *Non enim viæ legem, sed viæ justificationum poscit :* & infra : *Hanc igitur justificationum viæ legem Propheta desiderat*, &c. August. autem Prosp. & Cassiod. Vulgatæ consentiunt, & Græco. In Corb. & Ps. Vatic. apud Hilar. *Legem statue mihi Domine viam*, &c.

℣. 34. Hilarius in hunc Ps. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam : & servabo eam in toto*, &c. Ambr. in eund. Ps. *Da mihi intellect. & perscrutabor..... & custodiam illam*, &c. Psalt. Moz. *& præscrutabor.* Apud Aug.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
tabor legem tuam : & custodiam illam in toto corde meo.	tuam : & custodiam eam in toto corde.	scrutabo legem tuam : & custodiam illam in toto corde meo. Ex Ms. Sangerm.
35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum : quia ipsam volui.	Deduc me in semita mandatorum tuorum : quia ipsam volui.	35. Deduc me in legem mandatorum tuorum : quia volui eam.
36. Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam.	Inclina cor meum ad testimonia tua, & non ad avaritiam.	36. Inclina cor meum in testimonia tua, & non ad utilitatem.
37. Averte oculos meos ne videant vanitatem : in via tua vivifica me.	Averte oculos meos ne videant vanitatem : in via tua vivifica me.	37. Averte oculos meos ne videant vanitatem : & in via tua vivifica me.
38. Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.	Suscita servo tuo eloquium tuum, in timorem tuum.	38. Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.
39. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum : quia judicia tua jucunda.	Averte opprobrium meum, quod reveritus sum : quia judicia tua bona.	39. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum : judicia tua jucunda.
40. Ecce concupivi mandata tua : in æquitate tua vivifica me.	Ecce desideravi præcepta tua : in justitia tua vivifica me.	40. Ecce concupivi mandata tua : in æquitate tua sanctifica me.
VAV.	VAV.	
41. Et veniat super me misericordia tua Domine : salutare tuum secundùm eloquium tuum.	Et veniant mihi misericordiæ tuæ Domine, & salus tua juxta eloquium tuum.	41. Et veniat super me misericordia tua Domine : salutare tuum, & eloquium tuum Domine.
		VAV.
42. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum : quia speravi in sermonibus tuis.	Et respondebo exprobrantibus mihi sermonem : quia speravi in sermone tuo.	42. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum : quia speravi in verbis tuis.
43. Et ne auferas de ore meo	Et ne auferas de ore meo verbum	43. Et ne auferas de ore

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Prosp. & Cassiod. ut in Vulg. In Gr. Συνέτισόν με, καὶ ἐξερευνήσω τὸν..... καὶ φυλάξω, &c.

℣. 35. Ita Psalt. habet Corb. Carnut. verò, *Deduc me in lege mandatorum*, &c. Hilar. in eund. Ps. *Deduc me in semita mandator.* &c. ut in Vulg. tum addit : *Et in hoc nunc versu sermonis virtus non propriè per conditionem translationis expressa est : nam id quod nostri ita dixere*, Deduc me in semita, *Græcitas sic locuta est*, Ὁδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ· *& id quod cum illis* τρίβος *dicitur, trita & frequentata discursibus semita intelligitur. Nobiscum autem semita dici potest, & esse semita, & esse non trita.* Apud Ambros. ita : *Deduc me in semitam mand. tuorum : quoniam volui eam.* Apud August. & Prosp. in eund. Ps. *Deduc me in semita..... quia ipsam volui ;* Prosp. *ipsa volui.* Gr. ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα. Cassiod. Vulgatæ congruit. Hilar. ubi sup. col. 274. f. ait : *Non hîc secundùm sermonem Græcitatis, cùm dicitur*, quia ipsam volui, *ad* semitam mandatorum *referri potest ; quia in Græco, ubi feminino genere* semita *scripta est, id quod vellet, masculino genere pronunciat, dicens :* Ὁδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου· ὅτι αὐτὸν ἠθέλησα. Lex *enim à nobis feminino genere nuncupatur, quæ Græcè* νόμος *dicta est, quod ab his genere masculino enunciatur. Et cùm illic feminino genere* semita *nuncupetur, id quod voluit, ad id refertur, quod per masculinum genus Græcitatis proprietate memoratum est.* In ed. autem Rom. nunc legitur, ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα, non αὐτόν. Idem quoque pronomen ad *semitam* referunt Aquila Symm. & Theod. cum V. & VI. Edit.

℣. 36. Hilar. cum Psalt. Carnut. *Inclina cor meum in testim. tua, & non in utilitatem.* Corb. *& non in utilitate.* Hilar. post paulò addit : *In eo autem quod ita se habet :* Inclina cor meum in justificationes tuas, & non in utilitatem ; *quidam transtulerunt :* Inclina cor meum in testimonia tua (Mss. 2. *in justificationes tuas*,) & non in avaritiam. Exinde : *Id quod in Hebræis codicibus continetur, ambigua in definitione utrique intelligentiæ opportunum est. Sed nos, sicut oportet, sequimur LXX. Interpretum religiosam & antiquam auctoritatem ; ex judicio tamen cæterorum Translatorum, proprietatem intelligentiæ cujusque desiderio coaptantes. Cùm enim hi dixerint* in utilitatem, *illi dixerint* in avaritiam ; *per id ipsum, quomodo utilitas hîc nunc sit, subjecta noscetur..... Ergo cùm in Dei testimonia inclinari cor suum, & non in utilitatem, Propheta orat ; inclinatum in Dei testimonia cor ab his sine dubio refert, quæ humano judicio existimantur utilia.* Ambros. in eund. Ps. leg. cum Vulg. *Inclina cor meum in testim. tua, & non in avaritiam :* sed notat alios habere *utilitatem :* item l. 2. offic. to. 2. 77. a. leg. ipse : *Declina cor meum in testim. tua, & non in avaritiam ;* subditque : *Aliqui habent : Declina cor meum in testim. tua, & non ad utilitatem :* priorem lectionem rursum admittit l. de fug. sæc. c. 1. to. 1. 417. c. Similiter Aug. præter verbum *Inclina ;* subinde ait : *A plus habendo appellata est* πλεονεξία, *quam Latini Interpretes in hoc loco nonnulli interpretati sunt* emolumentum, *quidam verò* utilitatem ; *sed meliùs qui* avaritiam ; ut etiam legunt Prosp. & Cassiod. In Brev. Moz. *Inclina cor meum Deus in*, &c. ut in Vulg.

℣. 37. Ita legit Hilar. in hunc Ps. cum Psalt. Mozar. sed Ambros. August. Prosp. & Cassiod. tollunt med. *&*, cum Psalt. Rom. Hilar. in eund. Ps. col. 277. a. ita legit, *& in via tua vivam ;* cui lectioni congruunt & quæ antecedunt, & quæ sequuntur : *Declinandi* enim, inquit, *à vanitate sunt oculi, ut nobis in via Dei vita sit :* & post paulò : *In via enim Dei, referentes oculos à vanitate, vivemus ;* at in Gr. ζῆσόν με. Vide sis Ambros. l. de fug. sæc. c. 1. col. 418. d.

℣. 38. Similiter hab. Hilar. Ambros. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. August. verò in eund. *Statue servo tuo..... in timorem tuum.* Ita quoque in Gr. εἰς τὸν φόβον σου.

℣. 39. Psalt. Rom. Corb. & Moz. *Amputa opprobrium... judicia enim tua jocunda.* Hilar. in hunc Ps. *Circumcide opprobrium..... quia judicia tua jucunda.* Ambros. ibid. *Aufer à me opprobr...... judicia enim tua dulcia.* August. & Prosp. *Amputa opprob..... quia judicia tua suavia.* Cassiod. ut in Vulg. Gr. Περίελε..... ὅτι τὰ κρίματά σου χρηστά.

℣. 40. Psalt. Moz. *Ecce concupivi mandata tua : in tua justitia justifica me.* Hilar. in hunc Ps. *Ecce concupivi præcepta tua : in æquitate tua vivifica me.* Ambros. & Aug. in eund. Ps. *Ecce concupivi mandata tua : in tua justitia vivifica me.* Gr. Ἰδοὺ ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου· ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με.

℣. 41. Hîc præfigitur littera Hebræa *Vau* ap. Hilar. & Cassiod. Similiter ap. Ambros. *cujus interpretatio*, inquit, *Ille est, & non alius :* vel *cujus interpretatio*, Et ille. In Mss. quibusd. sic : *cujus interpretatio est*, Est & ille : *alius Interpres ait :* Non est alius. In Psalt. Rom. simpliciter *Et.* Exinde Hilar. sic legit : *Et veniat super me miseric..... salutare tuum secundùm verbum tuum.* Brev. Moz. *salutare tuum, & eloquium tuum.* Ambros. August. Prosp. & Cassiod. Vulgatæ favent. In Gr. τὸ σωτήριόν σου κατὰ τὸν λόγον σου. Alex. κατὰ λόγιόν σου.

℣. 42. Sic Hilar. & August. in hunc Ps. Ambros. autem Prosp. & Cassiod. Vulgatæ congruunt. Ps. Vatic. apud Hilar. habet : *Et respondebo improperantibus mihi*, &c. ut in Vulg. Gr. Καὶ ἀποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδίζουσί μοι, &c.

℣. 43. Hilar. leg. *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque nimis : quia in judiciis tuis speravi.* Ps. è Ms. Vat. ap. ipsum delet *nimis*, extremòque hab. *spero.* Moz. *speravi*, absque *nimis.* Itidem Cassiod. cum Psalt. Corb.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mf. Sangerm. meo verbum veritatis usque in finem : quia in judiciis tuis sperabo.	*veritatis usque nimis : quoniam judicia tua exspectavi.*	verbum veritatis usquequaque : quia in judiciis tuis supersperavi.
44. Et custodiam legem tuam semper, in sæculum sæculi.	*Et custodiam legem tuam jugiter : in sempiternum, & ultra.*	44. Et custodiam legem tuam semper, in sæculum & in sæculum sæculi.
45. Et ambulabo in latitudine : quia mandata tua exquisivi.	*Et ambulabo in spatioso : quia præcepta tua quæsivi.*	45. Et ambulabam in latitudine : quia mandata tua exquisivi.
46. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum : & non confundebar.	*Et loquar in testimoniis tuis coram regibus, & non confundar.*	46. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum : & non confundebar.
47. Et meditabor in mandatis tuis, quæ dilexisti valde.	*Et delectabor in mandatis tuis, quæ dilexi.*	47. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.
48. Elevavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexisti nimis : & exercueram in justificationibus tuis.	*Et levabo manus meas ad mandata tua, quæ dilexi : & loquar in præceptis tuis.*	48. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi : & exercebar in justificationibus tuis.
	Zain.	Zain.
49. Memorare verbum tuum servo tuo, in quo spem dedisti mihi.	*Memento sermonis servo tuo, quem me sperare fecisti.*	49. Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.
50. Hæc me consolata sunt in humilitate mea : quoniam eloquium tuum vivificavit me.	*Hæc est consolatio mea in afflictione mea : quia eloquium tuum vivificavit me.*	50. Hæc me consolata est in humilitate mea : quia eloquium tuum vivificavit me.
51. Superbi iniquè agebant valde : à lege autem tua non declinavi.	*Superbi deridebant me nimis : à lege tua non declinavi.*	51. Superbi iniquè agebant usquequaque : à lege autem tua non declinavi.
52. Memor fui judiciorum tuorum à sæculo Domine : & consolatus sum.	*Recordatus sum judiciorum tuorum à sæculo Domine, & consolatus sum.*	52. Memor fui judiciorum tuorum à sæculo Domine : & consolatus sum.
53. Defectio animi tenuit	*Horror obtinuit me ab impiis,*	53. Defectio tenuit me, pro pec-

Notæ ad Versionem antiquam.

& Rom. sed Ambrosius Vulgatæ congruit. August. cum Prosp. leg. *Et ne auferas de ore meo verb. verit. usque valde : quia in judiciis tuis speravi.* August. addit : *vel sicut de Græco quidam diligentiùs expresserunt*, supersperavi ; quam lectionem retinet Prosp. supra. In edit. Rom. sic : Καὶ μὴ περιέλῃς..... ἕως σφόδρα· ὅτι..... ἐπήλπισα.

℣. 44. Ambros. cum Psalt. Rom. & Moz. *Et custodiam legem tuam semper, in æternum & in sæculum sæculi.* Corb. *Et custodiam legem tuam per omnia, in æternum & in sæculum sæculi.* Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. textui favet. Hilarius verò ipse cum Cassiod. & Prosp. concordat cum Vulgata. Similiter August. in eund. Ps. tum subdit : *Meliùs quippe ita interpretatum est*, in sæculum & in sæculum sæculi, *quàm, sicut quidam codices habent*, in æternum & in sæculum sæculi ; *quia non potuerunt dicere*, & in æternum æterni. Gr. εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

℣. 45. Hilarius in hunc Ps. *Et ingrediebar in dilatatione : quia mandata tua exquisivi.* Ps. Vatic. ap. ipsum, *Et ambulabam in dilatatione*, &c. Ambros. in eund. Ps. *Et ingrediebar in latitudine : quia testimonia tua exquisivi.* Brev. Moz. *quia præcepta tua*, &c. Aug. Prosp. & Cassiod. ut in Vulg. Addit Aug. *Nonnulli autem codices non habent* mandata, *sed* testimonia : *sed* mandata *in pluribus invenimus, & maximè Græcis ; cui linguæ tanquam præcedenti, unde ad nos ista translata sunt, magis credendum esse quis ambigat ?* In Gr. nunc : Καὶ ἐπορευόμην ἐν πλατυσμῷ· ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα.

℣. 46. Sic Ambros. legit in hunc Ps. & epist. 40. to. 2. 946. f. Item August. Prosp. & Cassiod. in eund. Ps. cum Fulg. l. 1. ad Trasim. p. 70. & Facundo Herm. l. 12. Sirm. to. 2. p. 817. b. At Hilar. in eund. Ps. cum Psalt. Rom. *Et loquebar de testimoniis tuis*, &c. inf. tamen col. 282. f. ait : *Loqui nos in testimoniis Dei convenit.* In Gr. ἐν τοῖς μαρτυρίοις.

℣. 47. Hilar. in hunc Ps. legit : *Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi vehementer.* Sic etiam Cassiod. cum Psalt. Mediol. Corb. & Moz. Ambr. verò in eund. Ps. cum Rom. *quæ dilexi nimis.* S. Prosp. cum Missali Rom. ad Offert. fer. 4. IV. Temp. post Pent. *quæ dilexi valde.* August. simpliciter, *quæ dilexi ;* sed addit : *sive, quod nonnulli codices habent in utroque versu*, dilexi valde, *aut* nimis, *aut* vehementer, *sicut interpretari placuit, quod Græcè dicitur*, σφόδρα. Hieron. quoque epist. ad Sun. & Fret. to. 2. 659. c. ait : *In Græco*, vehementer *additum legisse vos dicitis, sed hoc superfluum est.*

℣. 48. Hilar. in hunc Ps. *Et erexi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi valde : & exercebar*, &c. Ambros. ibid. *Et levavi manus meas ad præcepta tua, quæ dilexi nimis : & exerc.* &c. Similiter hab. Psalt. Moz. *præcepta tua ;* sicut Carnut. & Corb. cum Cassiod. *quæ dilexi nimis ;* Rom. *quæ dilexi vehementer ;* Prosp. *quæ dilexi valde ;* Aug. simpliciter, *quæ dilexi. Exercebar* autem, inquit, *plures Interpretes dicere maluerunt, quàm* lætabar, *aut* garriebam, *quod aliqui interpretati sunt, ex eo quod Græcus habet* ἠδολέσχουν. Brev. Moz. *exercebor.* Præterea Hieron. ep. ad Sun. & Fret. col. 659. c. dicit voculam *tua*, additam ad *mandata*, quamque in Gr. legisse se dicebant, superfluam omnino esse. In ed. Rom. pariter σου, deinde, ἃς ἠγάπησα· καὶ ἠδολέσχουν, &c. at in Ms. Alex. ἠγάπησα σφόδρα.

℣. 49. Hilar. Ambros. & Cassiod. hîc præfigunt litteram Hebr. *Zain*, quam Ambros. Latinè significare dicit, *Duc te*, & *alibi*, *Huc.* In Psalt. Rom. *Hec.* Hilarius seq. versic. refert ut sup. in textu ; in explic. verò, col. 284. b. ait : *Ut verbi sui in se servo suo memor sit, deprecatur.* Ambros. in eund. Ps. ita legit : *Memento Domine verbi tui*, &c. ut in Vulg. August. & Cassiod. cum Psalt. Rom. & Mozar. *Memento verbi tui*, &c. In Gr. Μνήσθητι τῶν λόγων σου τῷ δούλῳ σου, ὧν ἐπήλπισάς με. Ms. Alex. τὸν λόγον σου, ᾧ, &c. Hilarii Ms. 1. Miciac. hab. *Memorare verborum tuorum*, sed refragantur alii cum editt.

℣. 50. Vulgatæ succinunt Hilar. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Gr. Apud Ambros. in eund. Ps. sic : *Hæc me consolata est..... quoniam verbum tuum vivificavit me :* at inf. leg. *quon. eloquium tuum.* Psalt. Moz. *quia eloquium tuum, vivifica me.* Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. *vivificabit me.*

℣. 51. Hilar. cum Vulg. *Superbi iniquè agebant usquequaque*, &c. at in explic. subdit, *valde enim iniquè agebant.* Ambros. in eund. Ps. *Superbi iniquè agebant nimis*, &c. ut supra. August. cum Prosp. *Superbi iniquè agebant usque valde*, &c. Cassiod. cum Psalt. Moz. *usquequaque.* Al. *Superbi iniquè gerebant usquequaque.* Gr. ἕως σφόδρα.

℣. 52. Hilar. in hunc Ps. *Memoratus sum judiciorum tuorum à sæculo : & exhortatus sum.* August. verò, Prosp. & Cassiod. cum textu concinunt, & Gr. Ambrosius in eund. Ps. leg. *Memor fui judiciorum tuorum, quæ à sæculo sunt : & me consolatus sum.* August. ubi sup. monet alios codices habere, *& exhortatus sum..... utrumque enim*, inquit, *potuit interpretari de verbo Græco, quod est* παρεκλήθην.

℣. 53. Sic est in Psalt. Corb. Ita etiam in Rom. exceptâ præp. *pro*, loco *præ.* Similiter in Ps. Vatic. ap. Hilar. Hilarius verò ipse hab. *Defectio animi tenuit me, à peccatoribus derelinq.* &c. Cassiod. *Defectio animi tenuit me, pro*, &c. sed Mss. 2. hab. *præ.* Ambros. autem in eund.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
catoribus derelinquentibus legem tuam.	*qui dereliquerunt legem tuam.*	me, præ peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
54. Cantabiles mihi erant juſtificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.	*Carmina erant mihi præcepta tua, in domo peregrinationis meæ.*	54. Cantabiles mihi erant juſtificationes tuæ, in loco incolatus mei.
		ETH.
55. Memor fui nocte nominis tui Domine: & cuſtodivi legem tuam.	*Recordatus ſum in nocte nominis tui Domine, & cuſtodivi legem tuam.*	55. Memor fui in nocte nominis tui: & cuſtodivi legem tuam.
56. Hæc facta eſt mihi: quia juſtificationes tuas exquiſivi.	*Hoc factum eſt mihi: quia præcepta tua cuſtodivi.*	56. Hæc mihi facta eſt: quia juſtificationes tuas exquiſivit anima mea.
HETH.	*HETH.*	
57. Portio mea Domine, dixi, cuſtodire legem tuam.	*Pars mea Domine, dixi ut cuſtodiam verbum tuum.*	57. Dixi, obſervavi verbum tuum: dixi Domine, cuſtodiri legem tuam.
58. Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo: miſerere mei ſecundùm eloquium tuum.	*Deprecatus ſum vultum tuum in toto corde: miſerere mei ſecundùm eloquium tuum.*	58. Deprecatus ſum vultum tuum in toto corde meo: miſerere mei ſecundùm eloquium tuum.
59. Cogitavi vias meas: & converti pedes meos in teſtimonia tua.	*Recogitavi vias meas, & converti pedes meos ad teſtimonia tua.*	59. Quoniam cogitavi vias tuas: & averti pedes meos in teſtimonia tua.
60. Paratus ſum, & non ſum turbatus: ut cuſtodiam mandata tua.	*Feſtinavi, & non neglexi cuſtodire mandata tua.*	60. Præparatus ſum, & non ſum conturbatus: ut cuſtodiam mandata tua.
61. Funes peccatorum circumplexi ſunt me: & legem tuam non ſum oblitus.	*Funes impiorum implicaverunt me: legem tuam non ſum oblitus.*	61. Funes peccatorum circumplexi ſunt mihi: & legem tuam non ſum oblitus.
62. Media nocte ſurgebam ad	*Medio noctis ſurgam ad confi-*	62. Media nocte ſurgebam

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Pſ. ſic: *Puſillanimitas detinuit me, à peccatoribus derelinq.* &c. Auguſt. cum Proſp. *Tædium detinuit me, à peccatoribus relinquentibus*, &c. Proſp. *derelinquentibus:* ita quoque Auguſt. epiſt. 93. to. 2. 242. f. at l. de unit. Eccl. to. 9. 364. hab. *relinquentibus;* utrobique conſtanter, *Tædium detinuit me à*, &c. In Pſalt. Mediolan. & Mozar. *Tædium tenuit me pro*, &c. In Gr. Ἀθυμία κατέσχε με, ἀπὸ ἁμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων, &c.

℣. 54. Concinit Hilar. unà cum Pſalt. Rom. Vatic. Corb. & Moz. Itidem Auguſt. & Proſp. cum Caſſiod. ſed Auguſt. ſubdit alios codices habere, *in loco peregrinationis meæ:* ita quoque legit Ambroſ. cum Vulg. In Gr. ἐν τόπῳ παροικίας μου.

℣. 55. Similiter Ambr. in hunc Pſ. col. 1072. d. *Memor fui in nocte;* ſed addit *Domine*, ad vocem *tui.* Ita etiam Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Corb. Moz. & Gr. Hilarius verò cum Ambroſ. in eund. Pſ. col. 1053. d. *Memor fui nocte*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. hab. *Memor fui in morte nominis*, &c. ſed aperto mendo, ut reor. Nicetius epiſc. c. 3. Spicil. to. 3. p. 3. c. *Memoratus ſum in nocte nominis tui Dom.* &c. Vide infra ad ℣. 57. quæ notantur pro littera Hebr. *Heth.*

℣. 56. Vulgatæ conſentiunt Ambroſ. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. Item Hilarius cum Pſalt. Rom. niſi quòd hab. ut ſup. *Hæc mihi facta eſt.* Auguſt. in eund. Pſ. ſic: *Hæc facta eſt mihi: quoniam juſtitias ſuas exquiſivi;* ſed addit: *Meliùs alii interpretati ſunt* juſtificationes; *quia revera, non* δικαιοσύνας, *id eſt*, juſtitias, *ſed* δικαιώματα *Græcus habet, quæ ſunt* juſtificationes.

℣. 57. Litteram Hebræam *Heth* hîc præfigunt Hilar. Ambroſ. & Caſſiod. cum Vulg. Ap. Ambroſ. *interpretatione Latina dicitur* Pavor. In Pſalt. Rom. *Vita.* In omnibus autem codicibus ſupradicta littera non ſemper appoſita fuit eò loci. Audiendi ſunt hac de re Hilarius, & Ambroſius: Hilar. quippe col. 286. f. ſeqq. ait: *Plures Pſalmorum codices legentes, & nos ita opinabamur, verſum qui octavæ litteræ primus eſt, id eſt hunc*, Portio mea Dom. &c. *in ſuperioribus ſeptimæ litteræ octo verſibus contineri, quia ita in Latinis codicibus, atque etiam in nonnullis Græcis ſcriptum continebatur; & ſanè abſolutior ita ſenſus videbatur. Sed ſecundùm Hebræos emendatum apud Græcos Pſalmorum librum legentes, invenimus hunc verſum, non ſeptimæ litteræ noviſſimum eſſe, ſed octavæ primum.* Similiter Ambroſ. col. 1056. d. *Codices*, inquit, *plerique hunc verſiculum*, Portio mea, &c. *qui primus eſt litteræ octavæ, ultimo loco litteræ habent ſeptimæ: ſed ſecundùm Hebræos emendatus apud Græcos Pſalmorum liber hunc verſum docuit nos octavæ litteræ copulandum. Deinde ordo ipſe, & numerus verſuum ita convenit, ut ab eo incipiat octava littera:* tum verſum ita refert: *Portio mea Dominus:* ſupra verò, *Portio mea Domine, dixi, cuſtodire legem tuam:* at l. de exhort. virgin. to. 2. 288. b. & epiſt. 27. & 63. col. 899. c. 1044. f. *Portio mea Dominus.* Item Hilar. ex Mſs. *Portio mea Dominus, dixi, ut cuſtodiam legem tuam;* editt. *dixi, cuſtodire.* Auguſt. cum Pſalt. Carnut. *Pars mea Dominus, dixi, cuſtodire*, &c. ſed addit nonnullos habere, *Portio*, vel *Pars mea Domine.* In Pſalt. Corb. *Pars mea Domine.* S. Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ favent cum Pſalt. Moz. In Gr. Μερίς μου εἶ Κύριε, εἶπα, τοῦ φυλάξασθαι τὸν, &c.

℣. 58. Hilar. & Caſſiod. Vulgatæ reſpondent. Brev. Moz. habet: *Deprecatus ſum faciem tuam de toto corde meo*, &c. Dein Corb. *miſerere mihi.* Ambr. in eund. Pſ. *Deprecabor vultum tuum Domine in toto corde meo: miſ. mei ſec. eloquium tuum;* at infra, 1064. a. 1066. b. *ſecundùm verbum tuum.* Auguſt. cum Proſp. *Precatus ſum faciem tuam in toto*, &c. ut in Vulg. Gr. Ἐδεήθην τοῦ προσώπου σου ἐν ὅλῃ..... κατὰ τὸ λόγιόν σου.

℣. 59. Hilar. cum Pſalt. Moz. & Caſſiod. *Quia cogitavi vias meas: & converti pedes*, &c. Pſ. Vatic. apud Hilar. *& averte pedes meos.* Corb. *Quoniam cogitavi vias meas: & avertiſti pedes meos*, &c. Ambroſ. Aug. & Proſp. in hunc Pſ. *Cogitavi vias meas: & averti pedes meos in*, &c. Obſervat etiam Auguſt. ibid. *plures codices non habere*, Quia cogitavi, *ſicut in quibuſdam legitur, ſed tantummodo* Cogitavi. *Quod autem hîc poſitum eſt*, inquit, & averti pedes meos, *nonnulli habent*, Quia cogitavi, & avertiſti pedes meos. Pſalt. Rom. Fabri: *Quia cogitavi vias tuas: & converti*, &c. Rom. verò Martian. *Quia cogitavi vias meas;* Mediolan. & Carnut. *vias tuas.* Hieron. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 659. c. ita ſcribit: *In Græco* vias tuas *legiſſe vos dicitis, ſed..... rectiùs* vias meas *legitur:* item ibid. *In Gr. legiſſe vos dicitis*, & avertiſti, *ſed & hoc ſuperfluum eſt.* In ed. Rom. Διελογισάμην τὰς ὁδούς σου· καὶ ἐπέστρεψα τοὺς, &c. Ita quoque habet Ambroſiana editio Mediolan. eccleſiæ; ſic Æthiop. & Arab. ſic etiam Apollon.

℣. 60. Vulgatæ ſuffragantur Hilar. Ambr. Aug. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. Auguſt. notat ibid. *aliquos interpretatos fuiſſe*, ad cuſtodiendum mandata tua; *aliquos*, ut cuſtodirem; *aliquos*, cuſtodire, *quod Græcus poſuit*, τοῦ φυλάξασθαι. In Pſalt. Moz. *cuſtodire.* In Corb. *ut cuſtodirem.*

℣. 61. Ita legit Hilar. in hunc Pſ. præter unum *me*, pro *mihi.* Sic etiam Ambroſ. & Caſſiod. in eund. Pſ. S. Paulin. verò ep. 23. p. 135. a. *circumplexi ſunt mihi.* Auguſt. cum Proſp. *circumplexi ſunt me: & legis tuæ non ſum oblitus.* Gr. περιεπλάκησάν μοι· καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

℣. 62. Itidem Hilar. in hunc Pſ. Ambroſ. verò, Aug. & Caſſiod. in eund. *ſuper judicia juſtitiæ tuæ.* Ita quoque

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. ad confitendum tibi, super judicia justificationis tuæ.	*tendum tibi, super judicia justitiæ tuæ.*	confitendum tibi, super judicia justificationis tuæ.
63. Particeps sum ego omnium timentium te, & custodientium mandata tua.	*Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium præcepta tua.*	63. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.
64. Misericordiâ tuâ Domine plena est terra :	*Misericordiâ tuâ Domine completa est terra : præcepta tua doce me.*	64. Misericordiâ tuâ Domine plena est terra : justificationes tuas doce me.
THETH.	TETH.	TETH.
justificationes tuas doce me.		
65. Et veritatem fecisti cum servo tuo Domine, secundùm verbum tuum.	*Benefecisti cum servo tuo Domine, secundùm verbum tuum.*	65. Bonitatem fecisti cum servo tuo Domine, secundùm verbum tuum.
66. Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me : quia mandatis tuis credidi.	*Bonum sermonem, & scientiam doce me : quia mandatis tuis credidi.*	66. Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me : quia mandatis tuis credidi.
67. Priusquam humiliarer ego deliqui : propterea eloquium tuum ego custodivi.	*Antequam audirem ego ignoravi : nunc autem eloquium tuum custodivi.*	67. Priusquam humiliarer ego deliqui : propterea eloquium tuum custodivi.
68. Bonus es tu Domine : in bonitate tua doce me justificationes tuas.	*Bonus es tu, & beneficus : doce me præcepta tua.*	68. Bonus es tu : & in bonitate tua doce me justificationes tuas.
69. Multiplicata est super me iniquitas superborum : ego autem in toto corde scrutabor mandata tua.	*Applicabant mihi mendacium superbi : ego autem in toto corde servabam præcepta tua.*	69. Multiplicata est super me iniquitas superborum : ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.
70. Coagulatum est sicut lacte cor meum : ego verò legem tuam meditatus sum.	*Incrassatum est velut adeps cor meum, & ego in lege tua delectabar.*	70. Coagulatum est sicut lac cor eorum : ego verò legem tuam meditatus sum.
71. Bonum mihi quòd humiliasti me : ut discerem justificationes tuas.	*Bonum mihi quia afflictus sum, ut discerem præcepta tua.*	71. Bonum mihi quia humiliasti me : ut discam justificationes tuas.
IOTH.		
72. Bonum mihi lex oris	*Melior est mihi lex oris tui, su-*	72. Bonum mihi lex oris tui,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

legit Nicetius episc. c. 3. Spicil. to. 3. p. 3. c. cum Psalt. Rom. & Moz. In Gr. τῆς δικαιοσύνης σου.

℣. 63. Concinit Hilar. in hunc Ps. Item Ambros. Aug. Prosp. & Cassiod. unà cum Gr. nisi quòd habent, *ego sum.* Psalt. Corb. *sum ego*, ut sup.

℣. 64. Malè hìc interponitur littera Hebr. *Theth* in Ms. Sangerm. vide Not. seq. Hilarius similiter legit : *Misericordiâ tuâ Domine plena est*, &c. Accinunt Prosp. & Cassiod. Ps. verò è Ms. Vatic. ap. Hilar. habet : *Misericordiâ Domini plena est terra*, &c. cui favet Gr. Alex. Ambr. autem cum Gr. ed. Rom. *Misericordiæ tuæ Domine plena est terra*, &c. August. *Misericordiâ tuâ Domine..... & justific. tuas doce me.*

℣. 65. Hìc reponitur littera Hebr. *Theth* apud Hilar. Ambros. & Cassiod. *Ejus interpretatio est*, Exclusio, si Ambros. fides; *Bonum*, secundùm Psalt. Rom. Addit Hilarius cum Prosp. & Cassiod. *Bonitatem fecisti cum servo tuo*, &c. Ambros. verò col. 1080. e. cum Brev. Moz. leg. *Jucunditatem fecisti*, &c. Moz. *Jocunditatem.* August. in eund. Ps. *Suavitatem fecisti..... secundùm verbum tuum; vel potius*, inquit, *secundùm eloquium tuum :* tum addit : *sed quod ait Græcus*, χρηστότητα, *aliquando* suavitatem, *aliquando* bonitatem, *nostri Interpretes transtulerunt.* Idem observat Ambr. ubi sup. 1082. a. & ipse *bonitatem* legit; col. 1081. e. 1084. f. Psalt. Corb. post vocem *Domine*, subdit, *vivifica me secundùm*, &c.

℣. 66. Consentiunt Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. unà cum Gr. Ambros. verò in eund. legit : *Jucunditatem, & disciplin..... quia in mandatis tuis credidi.* Aug. cum Prosp. *Suavitatem, & eruditionem, & scientiam..... quoniam mandatis* (Prosp. *in mandatis*) *tuis credidi.* Tum August. ibid. *Addidit autem* & eruditionem, *vel sicut codices plures habent*, disciplinam : *sed* disciplinam, *quam Græci appellant* παιδείαν, *ibi Scripturæ nostræ ponere consueverunt, ubi intelligenda est per molestias* eruditio, *secundùm illud :* quem enim diligit Dñus corripit, *&c. Hæc apud Ecclesiasticas litteras dici assolet* disciplina, *interpretata de Græco, ubi legitur* παιδεία.

℣. 67. Sic in Psalt. Rom. & Corb. quibus accinit S. Prosp. ad verbum. Ita quoque Hilar. habet in eund. Ps. cum Cassiod. sed uterque tollit *ego*, ante *custodivi.* Ambros. legit : *Priusquam humiliarer ego deliqui : propter hoc verbum tuum ego custodivi.* Tum addit, col. 1082. f. *Alia editio habet*, Priusquam humiliarer ego nescivi; *unde putant aliqui quòd hominis anima hoc dicat*, Priusquam humiliarer, *ut in hoc lutum corporis introirem, tua quæ non legeram mandata* nescivi : *sed quia LXX. Virorum sententias magis sequitur Ecclesia, & hic sensus est planior, & nihil offensionis admittit; ideo accipiamus* humiliarer *ita dictum, eò quòd peccato videatur humiliatus.* Hieron. l. 1. in ep. ad Eph. to. 4. 325. d. *Antequam humiliarer ego peccavi.* August. *Priusquam humil. ego deliqui : propterea verbum tuum, vel*, inquit, *sicut alii expressiùs habent*, propterea eloquium tuum custodivi. Gr. Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα· διὰ τοῦτο τὸ λόγιόν σου ἐφύλαξα.

℣. 68. Psalt. Rom. Corb. & Moz. cum Cassiod. *Bonus es tu Domine : & in bonitate tua*, &c. ut sup. Itidem Ps. è Ms. Vatic. apud Hilarium : imo Hilarius ipse, nisi quòd tollit voculam *tu.* Ambros. verò cùm in hunc Ps. col. 1079. c. tum epist. 29. col. 906. f. ita legit : *Suavis es Domine : & in jucunditate tua doce me justific.* &c. at infra in eund. Psalm. col. 1083. e. *Bonus es Domine : & in bonitate tua doce me justitias tuas.* August. cum Prosp. *Suavis es Domine : & in tua suavitate doce me justific.* &c. mox August. *vel sicut plures habent :* Suavis es tu Domine; *aliqui etiam*, Suavis es tu, *vel* Bonus es tu. S. Prosp. leg. *Suavis es tu Domine.* Gr. Χρηστὸς εἶ σὺ Κύριε· καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

℣. 69. Consentiunt Hilar. Ambr. Aug. Prosp. & Cassiod. &c. nisi quòd legunt cum Vulg. & Gr. *in toto corde meo :* at Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 659. c. de hoc ita scribit : *In Græco*, in toto corde meo, *legisse vos dicitis; sed* meo *superfluum est :* abest etiam *meo* à Psalt. Carnut.

℣. 70. Sic Hilar. in hunc Ps. cum Ps. ibid. præfixo : at ipse in Ps. 67. col. 200. a. legit : *Coagulavit sicut lac*, &c. Ambros. in eund. Ps. *Coagulatum est sicut lac..... ego autem leg. tuam meditabar.* August. *Coagulatum est ut lac cor*, &c. ut in textu. S. Prosp. & Cassiod. Vulgatæ favent. In Gr. Ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ, &c.

℣. 71. Ita legit Hilarius cum Cassiod. necnon Psalt. Rom. & Corb. In Moz. verò sic : *Bonum mihi est quòd humiliasti me Domine : ut discam*, &c. Apud Ambrosium col. 1083. a. 1085. d. *Bonum mihi quòd humiliasti me : ut discam*, &c. sed infra, col. 1148. c. legit : *Bonum mihi est quòd humiliatus sum :* similiter epist. 2. & 73. to. 2. col. 760. e. 1079. c. Philastr. Brix. de hæres. p. 718. h. *Bonum mihi est Domine quòd humiliasti me : ut discam*, &c. Apud August. & Prosp. ut in Vulg. In Gr. Ἀγαθόν μοι ὅτι..... ὅπως ἂν μάθω, &c.

℣. 72. Hilar. Ambros. & Cassiod. huic versui postponunt litteram Hebr. *Iod :* at illi tres habent versum ut

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
ſuper millia auri & argenti.	*per millia auri & argenti.*	tui, ſuper millia auri & argenti. *Ex Mſ. Sangerm.*
IOD.	*IOD.*	
73. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me: da mihi intellectum, & diſcam mandata tua.	*Manus tuæ fecerunt me, & firmaverunt me: doce me, & diſcam mandata tua.*	73. Manus tuæ fecerunt me, & præparaverunt me: da mihi intellectum, & diſcam mandata tua.
74. Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: quia in verba tua ſuperſperavi.	*Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: quia ſermonem tuum exſpectavi.*	74. Qui te timent videbunt me, & lætabuntur: quia in verba tua ſpero.
75. Cognovi Domine quia æquitas judicia tua: & in veritate tua humiliaſti me.	*Scio Domine quia juſtum judicium tuum, & verè afflixiſti me.*	75. Ego cognovi Domine quia æquitas judicia tua: & in veritate humiliaſti me.
76. Fiat miſericordia tua ut conſoletur me, ſecundùm eloquium tuum ſervo tuo.	*Sit obſecro miſericordia tua in conſolatione mea, ſicut locutus es ſervo tuo.*	76. Fiat miſericordia tua ut exhortetur me, ſecundùm eloquium tuum ſervo tuo.
77. Veniant mihi miſerationes tuæ, & vivam: quia lex tua meditatio mea eſt.	*Veniant mihi miſericordiæ tuæ, & vivam: quia lex tua delectatio mea.*	77. Veniant mihi miſerationes tuæ, & vivam: quia lex tua meditatio mea eſt.
78. Confundantur ſuperbi, quia injuſtè iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.	*Confundantur ſuperbi, quoniam inique contriverunt me: ego autem loquar in præceptis tuis.*	78. Confundantur ſuperbi, quia injuſtè iniquitatem fecerunt in me: ego autem permanebo in mandatis tuis.
79. Convertantur mihi timentes te, & qui noverunt teſtimonia tua.	*Revertantur ad me qui timent te, & qui ſciunt teſtimonium tuum.*	79. Convertantur mihi qui timent te, & qui noverunt teſtimonia tua.
80. Fiat cor meum immaculatum in juſtificationibus tuis, ut non confundar.	*Fiat cor meum perfectum in præceptis tuis, ut non confundar.*	80. Fiat cor meum immaculatum in juſtificationibus tuis, ut non confundar.
CAPH.	*CHAPH.*	CAPH.
81. Defecit in ſalutare tuum ani-	*Defecit in ſalutare tuum anima*	81. Defecit in ſalutari tuo

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſupra; quibus accedit Proſp. in hunc Pſ. Auguſt. ſolus leg. *Bona mihi lex oris tui*, &c. è Gr. Ἀγαθός μοι ὁ νόμος, &c. ſed in Mſ. Alex. Ἀγαθόν μοι. Hic autem verſus, ut & alii ſeqq. uſque ad ℣. 121. abſunt à Brev. Mozarab.

℣. 73. Sic Hilarius in hunc Pſ. niſi quòd hab. *ut diſcam mand. tua*: obſervat etiam ibid. *in aliquibus codicibus ita ſcriptum deprehendiſſe ſe*: Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt me, &c. Ambroſ. l. 2. de interpel. David, c. 5. to. 1. 645. b. & epiſt. 43. to. 2. 972. d. leg. *plaſmaverunt me*: at in Pſ. 118. col. 1089. b. c. *Manus tuæ fecerunt me, & paraverunt me: da mihi intellectum ut diſcam*, &c. inf. *& diſcam*: item col. 1090. e. addit: *In aliquibus tamen codicibus invenimus*..... & plaſmaverunt me. Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. *Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt me: da mihi intell. ut diſcam*, &c. poſt paulò verò ait Auguſt. *Quidam Interpretes noluerunt dicere*, finxerunt me, *ſed* plaſmaverunt me; *magis diligentes minùs Latinè declinare de Græco, quàm dicere*, finxerunt: ſic etiam ipſe infra legit, *plaſmaverunt me..... ut diſcam*, &c. cum Proſp. Caſſiod. & Pſalt. Rom. Ad hoc verò, *da mihi intellectum*, idem Auguſt. col. 1324. g. ait: *Quod interpretati ſunt noſtri*, da mihi intellectum, *breviùs dixit Græcus*, Συνέτισόν με, *quia uno verbo complexus eſt... quod Latinè uno verbo dici non poteſt.* Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 713. b. legit: *Manus tuæ Domine fecerunt, & plaſmaverunt me.* Pſalt. Corb. *fecerunt me, & paraverunt me... & diſcam*, &c.

℣. 74. Pſalt. Rom. *Qui timent te..... lætab. quia in verbo tuo ſperavi.* Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *quia in verba tua ſpero*, ut ſupra. Hilar. ipſe: *in verba tua ſperavi.* Ambroſ. Vulgatæ ſuccinit ad verbum. Auguſt. verò leg. cum Proſp. *Qui timent te videbunt me, & jocundabuntur: quoniam in verba tua ſperavi*: ſed Auguſt. monet alios codices habere, *lætabuntur..... ſperavi; vel*, inquit, *ſicut alii diligentiùs expreſſerunt, ſuperſperavi.* Caſſiod. *quia in verbo tuo ſuperſperavi.* Pſalt. Corb. *Qui te timent, videbunt me... quoniam in verbis tuis ſperavi.* Gr. ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

℣. 75. Hilar. in hunc Pſ. *Cognovi Domine quia æquitas judicia tua: & verè humiliaſti me.* Ambroſ. in eund. Pſ. *Agnovi Domine quoniam juſta judicia tua: & in veritate tua humiliaſti me.* Auguſt. *Cognovi Domine quia juſtitia judicia tua: & veritate humiliaſti me.* S. Proſp. in eund. Pſ. *Cognovi Domine quoniam juſta judicia tua: & in veritate tua humilias me.* Hieron. in Ezech. 18. to. 3. p. 820. b. *Cognovi quia juſtitia judicia tua.* Item Ambroſ. ubi ſup. col. 1097. a. ait: *Qui ergo juſtus eſt examine juſtitiæ ſuæ, credit quia Dei juſta judicia ſunt; vel ſecundùm Græcum, quia Dei judicia ſunt ipſa juſtitia.* In Pſalt. Corb. *Cognovi Domine quia æquitas & veritas judicia tua: & in veritate humiliaſti me.* Græc. Ἔγνων Κύριε ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου· καὶ ἀληθείᾳ ἐταπείνωσάς με. Caſſiod. Vulgatæ congruit.

℣. 76. Ita legit Hilar. cum Pſ. Vat. ibidem præfixo. Rom. verò Pſalt. cum Caſſiod. *Fiat nunc miſericordia tua ut conſoletur me*, &c. Carnut. & Corb. *Fiat nunc..... ut exhortetur me.* Mediolan. *Fiat verò..... ut exhortetur me*, &c. Ambroſ. in hunc Pſ. *Fiat nunc miſeric. tua ut exhortetur me, ſecundùm verbum tuum ſervo tuo*: tum addit: *Aliqui habent in hoc loco*, conſoletur me; *ſed etiam in Apoſtolo legimus exhortationem pro conſolatione dictam, & conſolationem pro exhortatione*: & infra, col. 1099. e. *Plerique habent*, conſoletur. Auguſt. in eund. Pſ. *Fiat miſ. tua, & conſoletur me*, &c. ut in textu. S. Proſp. ibid. *Fiat autem miſ. tua ut conſoletur me, ſecundùm eloquium tuum*, &c. Hilar. in commentar. col. 302. f. *ſecundùm verbum tuum.* Gr. Γενηθήτω δή..... τοῦ παρακαλέσαι με, κατὰ τὸ λόγιόν σου, &c. Vid. Cotel. Not. to. 2. col. 3. a. c.

℣. 77. Accinunt Hilar. Ambroſ. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. inf. habet ſemel, *Veniant ſuper me*; aliis in locis, *Veniant mihi*, ut in Gr. In Pſalt. Corb. deeſt *mihi*.

℣. 78. Cum Vulgata concinit Hilar. niſi quòd hab. *ſuper me*, pro *in me*. Ab ipſa autem Vulg. nil differunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. neque etiam Gr. In Pſalt. Mediol. pro *permanebo*, legitur *meditabor*. Apud Ambroſ. in eund. Pſ. ſic: *Confund. ſuperbi, quoniam injuſtè iniquit. geſſerunt in me: ego autem exercebor in præceptis tuis.* In Pſalt. Corb. *exercebo*.

℣. 79. Ita legit Hilar. cum Pſ. Vatic. ibid. Ambroſ. verò in eund. Pſ. ſic: *Convertantur ad me qui timent te, & qui ſciunt teſtimonia tua*: mox addit: *Alius habet, maximè juxta Græcum*, Convertantur mihi. Auguſt. cum Proſp. *Convertantur ad me qui timent te, & qui cognoſcunt teſtim. tua.* Obſervat etiam Auguſt. ibid. *in nonnullis codicibus & Græcis & Latinis* inventum à ſe *Convertantur mihi, quod*, inquit, *tantumdem valere exiſtimo, quantum ſi dicatur* ad me. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Convertantur ad me qui timent te, & qui nover.* &c. Similiter in Corb. dempto uno *ad me*. In Gr. Ἐπιστρεψάτωσάν με οἱ φοβούμενοί σε, καὶ οἱ γινώσκοντες, &c.

℣. 80. Accinunt magno conſenſu Hilar. Ambroſ. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum ver. Pſalt. & Gr.

℣. 81. Sic eſt in Pſalt. Rom. Ap. Hilar. verò ita: *Defecit in ſalutare tuum..... & in verbum tuum ſpero.* Similiter ap. Ambroſ. Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. præter unum *ſperavi*. Item *ſperavi* in Pſalt. Corb. Subdit Auguſt.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mf. Sangerm. anima mea : & in verbo tuo fperavi.	*mea : in verbum tuum exfpectavi.*	ma mea : & in verbum tuum fuperfperavi.
82. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes : Quando exhortaberis nos?	*Confumpti funt oculi mei in verbum tuum, dicentes : Quando confolaberis me?*	82. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes : Quando confolaberis me?
83. Quia factus fum ficut uter in pruina : juftificationes tuas non fum oblitus.	*Et cùm effem quafi uter in pruina, præcepta tua non fum oblitus.*	83. Quia factus fum ficut uter in pruina : juftificationes tuas non fum oblitus.
84. Qui funt dies fervi tui : quando facies de perfequentibus me judicium?	*Quot funt dies fervi tui : quando facies in perfequentibus me judicium?*	84. Quot funt dies fervi tui : quando facies de perfequentibus me judicium?
85. Narraverunt mihi iniqui exercitationes : fed non ita ut lex tua Domine.	*Foderunt mihi fuperbi foveas, quæ non erant juxta legem tuam.*	85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes : fed non ut lex tua.
86. Omnia præcepta tua veritas : iniqui perfecuti funt me, adjuva me.	*Omnia mandata tua vera : falsò perfecuti funt me, auxiliare mihi.*	86. Omnia mandata tua veritas : iniquè perfecuti funt me, adjuva me.
87. Paulò minùs confummaverunt me in terram : ego autem non dereliqui mandata tua Domine.	*Paulò minùs confumpferunt me in terra : ego autem non dimifi præcepta tua.*	87. Paulò minùs confummaverunt me in terra : ego autem non dereliqui mandata tua.
88. Secundùm mifericordiam tuam vivifica me : ut cuftodiam teftimonia oris tui.	*Secundùm mifericordiam tuam vivifica me, & cuftodiam teftimonia oris tui.*	88. Secundùm mifericordiam tuam vivifica me : & cuftodiam teftimonia oris tui.
LABD.	*LAMED.*	LAMED.
89. In æternum Domine, permanet verbum tuum in cœlo.	*In æternum Domine, verbum tuum permanet in cœlo.*	89. In æternum Domine, verbum tuum permanet in cœlo.
90. In fæculum & fæculum veritas tua : fundafti terram, & permanet.	*In generatione & generatione fides tua : fundafti terram, & ftat.*	90. In generationem & generationem veritas tua : fundafti terram, & permanet.
91. Ordinatio tua perfeverat dies : quoniam omnia ferviunt tibi.	*Judicio tuo ftant ufque hodie : quia omnia ferviunt tibi.*	91. Ordinatione tua perfeverat dies : quoniam omnia ferviunt tibi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

fup. *Etiam hìc Græcus illud verbum habet, quod quidam noftri Interpretes,* fuperfperavi, *transferre maluerunt.* S. Profp. legit *femper fperavi*, fed infra, *fuperfperavi ;* cætera ut in Vulg. Ambr. l. 1. de Cain. c. 2. to. 1. 185. d. habet : *Defecit anima mea in verbum tuum :* at l. de lapfu virg. to. 2. 319. b. *Defecit in falutari tuo anima mea :* & l. de fug. fæc. c. 8. col. 436. e. *Defecit in falutare tuum*, ut in Vulg. In Gr. Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου..... εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα. Mf. Alex. εἰς τὸν λόγον σου. Littera autem Hebræa *Caph*, quæ ponitur fup. *Latina interpretatione fignificat*, Curvati funt, Ambrofio tefte : *Manus* autem juxta Pfalt. Rom.

℣. 82. Sic Hilarius cum Pfalt. Carnut. & Corb. præter hoc, *exhortaberis me.* In Vatic. apud Hilar. *confolaberis me.* Itidem ap. Aug. Profp. & Caffiod. Apud Ambrof. in eund. Pf. fic : *Defecerunt oculi mei in verbum tuum, dicentes : Quando confolaberis me?* In Gr. εἰς τὸ λόγιόν σου... Πότε παρακαλέσεις με ;

℣℣. 83. 84. Ita legunt Hilar. Profp. & Caffiod. præter unum *quot*, pro *qui*. Itidem ap. Auguft. in eund. Pf. ni excipias ifta, *Quoniam factus fum tanquam uter.* Ambrof. ibid. *Quoniam factus fum tanquam uter in gelicidio... quot funt.... quando facies mihi de perfeq. me judicium?* Item in Pfalt. Corb. *quando facies mihi*, &c. In Gr. ὡς ἀσκὸς ἐν πάχνῃ..... πόσαι εἰσὶν..... πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με, &c.

℣. 85. Sic eft in Pfalt. Corb. Ita quoque ap. Hilar. & in Pf. Vatic. ibidem præfixo, dempto ult. *Domine ;* in Vatic. etiam deeft *ita*. Ambrof. in eund. Pf. legit : *Narraverunt mihi injufti exercitationes : fed non ficut lex tua Domine :* fimiliter l. 2. Hexa. col. 23. d. Auguft. verò cum Profp. *Narraverunt mihi iniqui delectationes : fed non ficut lex tua Domine :* ita rurfum Auguft. tract. 10. in 1. Joh. to. 3. col. 896. b. præter vocem *injufti*, quam pariter habet to. 8. col. 240. e. addit Auguft. in Pf. col. 1330. c. *Eas fic transferre voluerunt Interpretes noftri, quas Græci ἀδολεσχίας vocant, quod ufque adeo uno verbo nequaquam dici Latinè poteft, ut aliqui* delectationes, *aliqui* fabulationes, *eas dicerent.* Item Ambrof. ubi fup. col. 1110. b. *Quafi fabulæ cujufdam nænias narratas fibi dicit ἀδολεσχίας, hoc eft, fuperfluas loquacitates.* In Pfalt. Carnut. *exercitationes.* In Rom. & apud Caffiod. *fabulationes ;* mox in Rom. *fed non ita ut lex tua Domine.* in Gr. ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου Κύριε.

℣. 86. Vulgatæ favet Hilar. in hunc Pf. Ambrof. verò legit : *Omnia præcepta tua veritas : injuftè perfec.* &c. fimiliter l. 2. Hexa. col. 23. d. *Omnia præcepta tua veritas.* Auguft. cum Profp. *Omnia mandata tua..... injuftè perfec.* &c. item Auguft. *injuftè* epift. 185. to. 2. 646. g. Caffiod. autem cum Pfalt. Rom. Corb. Mediol. Carnut. & Vat. ap. Hilar. *iniqui perfecuti funt me*, &c. Gr. ἀδίκως κατεδίωξάν με.

℣℣. 87. 88. Vulgatæ accinunt ad verbum Hilar. Ambrof. Auguft. Profp. & Caffiod. cum vet. Pfalt. & Gr. In Pfalt. Corb. *non dereliqui præcepta tua.*

℣. 89. Apud Hilar. Profp. & Caffiod. *Lamed.* In Pfalt. Rom. Fabri, *Difciplina.* Apud Ambrof. *Lamed, cujus interpretatio*, Cor, *vel ut alia interpretatio habet*, Servo : deinde Ambrof. legit ut fup. in textu, eodemque ordine ; ficut l. 1. de fide, to. 2. 456. d. at fupra col. 1115. f. notat *aliquos codices habere*, in fæculum ; *quia Græcus*, inquit, εἰς τὸν αἰῶνα *pofuit, quod diversè interpretati funt Translatores ; alii* in æternum, *alii* in fæculum. Hilar. in eund. Pf. legit : *In fæculum Domine, permanet verbum tuum in cœlo :* item obfervat *Latinos quofdam Interpretes ambigua id fignificatione, & minùs propria* tranftuliffe : *nam quod Græcitas habet*, inquit, Εἰς τὸν αἰῶνα Κύριε, *id nobifcum eft*, In æternum Domine, *translatum.* Similiter ap. Auguft. Profp. & Caffiod. *In æternum Domine.*

℣. 90. Hilar. ubi fup. *In generatione & generatione veritas tua : fundafti terram, & permanebit.* Pf. Vatic. ibid. præfixus, *In generatione & generationem..... permanet.* Ambrof. Auguft. & Caffiod. cum Vulg. *In generationem & generationem..... permanet.* S. Profp. *In generatione & generatione..... permanet.* Pfalt. Rom. *Et in fæculum fæculi veritas tua...... permanet.* Corb. *In fæculum & in fæculum verit.* &c. Gr. Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν..... διαμένει.

℣. 91. Ambrof. in hunc Pf. ita legit : *Difpofitione tua permanet dies : quoniam univerfa ferviunt tibi :* itidem l. 4. Hexa. to. 1. 64. d. & l. 4. & 5. de fide, to. 2. 546. c. 569. c. 587. d. excepto verbo *permanebit :* vide etiam epift. 46. col. 987. a. & l. de Spir. S. col. 605. c. Hieron. in Matth. 24. to. 4. 116. a. *Ordinatione tua permanet dies.* Similiter Auguft. in hunc Pf. Hilar. verò, Profp. & Caffiod. Vulgatæ refpondent. In Pfalt. Rom. fic : *Ordinatione tua perfeverant dies*, &c. In Corb. *Difpofitione tua perfeverat dies : quoniam univerfa ferv. tibi.* In Gr. Τῇ διατάξει σου διαμένει ἡμέρα· ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
92. Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt : tunc fortè periiſſem in humilitate mea.	*Niſi quòd lex tua delectatio mea, fortè periſſem in preſſura mea.*	92. Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt : tunc periſſem forſitam in humiliatione mea. *Ex Mſ. Sangerm.*
93. In æternum non obliviſcar juſtificationes tuas : quia in ipſis vivificaſti me.	*In ſempiternum non obliviſcar præceptorum tuorum : quia per ipſa vivificaſti me.*	93. In æternum non obliviſcar juſtificationes tuas : quia in ipſis vivificaſti me Domine.
94. Tuus ſum ego, ſalvum me fac : quoniam juſtificationes tuas exquiſivi.	*Tuus ego ſum, ſalva me : quoniam præcepta tua quæſivi.*	94. Tuus ſum ego Domine, ſalvum me fac : quoniam juſtificationes tuas exquiſivi.
95. Me exſpectaverunt peccatores ut perderent me : teſtimonia tua intellexi.	*Me exſpectaverunt impii ut perderent me : teſtimonium tuum conſiderabo.*	95. Me exſpectaverunt peccatores ut perderent me : teſtimonia tua non intellexerunt.
96. Omnis conſummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis.	*Omnis conſummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis.*	96. Omni conſummationi vidi finem : latum mandatum tuum nimis.
MEM.	*MEM.*	
97. Quomodo dilexi legem tuam Domine ? tota die meditatio mea eſt.	*Quàm dilexi legem tuam ! tota die hæc meditatio mea.*	97. Quomodo dilexi legem tuam Domine ? MEN. tota die meditatio mea eſt præceptum tuum.
98. Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo : quia in æternum mihi eſt.	*Super inimicos meos inſtruxiſti me mandato tuo : quia in ſempiternum hoc eſt mihi.*	98. Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo : quia in æternum mihi eſt.
99. Super omnes docentes me intellexi : quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.	*Super omnes qui docebant me eruditus ſum : quia teſtimonia tua meditatio mea.*	99. Super omnes docentes me intellexi : quoniam teſtimonia tua meditatus ſum.
100. Super ſenes intellexi : quia mandata tua quæſivi.	*Super ſenes intellexi : quia præcepta tua ſervavi.*	100. Super ſeniores intellexi : quia mandata tua exquiſivi.
101. Ab omni via mala prohibui pedes meos : ut cuſtodiam verba tua.	*Ab omni ſemita mala prohibui pedes meos, ut cuſtodirem verba tua.*	101. Ab omni via mala prohibuiſti pedes meos : ut cuſtodiam verbum tuum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 92. Sic Hilar. in hunc Pſ. paulò verò poſt leg. *in humilitate mea.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. ipſum : *Niſi quòd lex tua medit. mihi eſt : tunc periiſſem in exprobratione mea.* Apud Ambroſ. in eund. Pſ. col. 1115. c. *Niſi quia lex tua medit. mea eſt : tunc forſitan periiſſem in humilitate mea :* & inf. col. 1122. f. *alioquin periiſſem in humilit.* &c. & ſup. col. 1083. a. *Niſi lex tua medit. mea eſſet : tunc forſitan periiſſem*, &c. Auguſt. cum Pſalt. Rom. *Niſi quòd lex tua..... tunc forſitan periiſſem in humilitate mea.* S. Proſp. *Niſi quia lex tua medit. mea eſt : forſitan periiſſem*, &c. Apud Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. Εἰ μὴ ὅτι..... τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου.

℣. 93. Sic in Pſalt. Corb. eſt ad verbum. Hilar. verò legit cum Gr. *In ſæculum non obliviſcar juſtificationum tuarum : quia in ipſis vivificaſti me.* Ambroſ. *In æternum non obliviſcar juſtificationum tuarum : quoniam in ipſis vivif. me.* Ita quoque hab. Auguſt. cum Proſp. Caſſiodorus Vulgatæ congruit.

℣. 94. Ita rurſum in Pſalt. Corb. Apud Hilar. in hunc Pſ. ſic : *Tuus ſum ego, ſalva me : quia juſtific.* &c. ut ſup. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. ipſum, *ſalva me Domine : quoniam*, &c. Ita quoque Ambroſ. in eund. Pſ. Auguſt. verò & Caſſiod. concordant cum Vulg. S. Proſp. habet, *ſalvum me fac Domine.* In Gr. ſimpliciter ἐγὼ, σῶσόν με· ὅτι, &c.

℣. 95. Vulgatæ conſentiunt Ambroſ. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Gr. Hilarius hab. *teſtimonia tua Domine intellexi.* Auguſt. *teſtimon. autem tua intellexi :* ſubinde ait : *ſed familiariùs hîc Eccleſiæ auribus Græcum verbum ſonat*, martyria tua intellexi.

℣. 96. Itidem in Pſalt. Rom. Corb. & Carnut. ut & in Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. Hilarius quoque in comment. juxta plures Mſs. hab. *Omni conſummationi ;* at in fine legit, *latum mandat. tuum vehementer.* Auguſt. cum Proſp. *Omnis conſummationis..... latum mandat. tuum valde :* item *valde*, tract. 10. in 1. Joh. to. 3. 899. a. è Gr. σφόδρα. Ambroſ. in eund. Pſ. ſic : *Omnis conſummationis vidi finem : amplificum mandatum tuum valde :* ait etiam col. 1130. d. *Non poſſumus in omnibus vim Græci ſermonis exprimere : major in Græco plerùmque vis & pompa ſermonis eſt : τέλος dicitur Græcè, quod nos Latinè*, & finem *dicimus*, & conſummationem. Eadem ferme ap. Hilarium col. 314. f. *Frequenter admonuimus*, inquit, *non poſſe ſatisfactionem intelligentiæ ex Latinitatis translatione præſtari : alia enim vis dicti hujus eſt ex Græco enunciati : ita enim eſt :* Πάσης συντελείας εἶδον πέρας· *id quod cum Græcis* πέρας *nuncupatur, ultra finem eſt rerum ſtatutarum..... quod autem nobiſcum ſcribitur* in finem, *fine eo, quo ſignificatur, exiſtimabitur id unde agitur contineri.*

℣. 97. In fronte ponitur littera Hebr. *Mem* ap. Hilar. Ambroſ. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Ambroſ. ibid. ait *Mem* ſignificare in uno Interprete, *Viſcera ;* in alio, *Ex ipſis.* Hoc ult. habetur in Pſalt. Rom. Ambroſ. ſubdit : *Quomodo dilexi mandatum tuum Domine ? tota die medit. mea eſt :* at infra ait, non poſſe dicere Marcioniſtam : *Quomodo dilexi legem tuam ?* Hilar. in eund. Pſ. cum Pſ. Vatic. ibid. *Quomodo dilexi legem..... tota die meditatio eſt mihi.* Auguſt. Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ ſuffragantur. In Gr. ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστίν. Auguſt. quoque ait Græcum meliùs habere *totam diem.*

℣. 98. Ita Caſſiod. hab. verbum è verbo. Item Hilar. præter hoc, *quoniam in ſæculum mihi eſt.* Ambroſ. in eund. Pſ. *Super inimicos meos intelligere me feciſti mandata tua : quia tu es :* ita ſcilicet ex potioribus Mſs. alii enim ferunt, *edocuiſti me mandatum tuum : quia in æternum mihi eſt :* nonnulli cum vet. ed. ad marg. *prudentem me feciſti*, &c. ut in Vulg. Auguſt. cum Pſalt. Mediolan. *Super inim. meos ſapere feciſti me mandatum tuum : quoniam in æternum mihi eſt.* S. Proſp. *ſapere feciſti me mandato tuo : quoniam in æternum*, &c. Auguſt. ait eodem loco, *meliùs intellexiſſe, qui interpretati ſunt* in æternum, *quàm qui* in ſæculum ; *tanquam finito iſto ſæculo, nullum jam legis poſſet eſſe mandatum.* In Gr. Ὑπὲρ τοὺς ἐχθρούς μου ἐσόφισάς με τὴν ἐντολήν σου· ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐμή ἐστι· Mſ. Alex. & Compl. μοί ἐστι.

℣. 99. Hilar. Ambroſ. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. concinunt cum Vulg. & Græco. Al. *teſtimonia tua meditatio eſt mihi.*

℣. 100. Ita legunt Hilar. Auguſt. & Caſſiod. ubi ſup. necnon Auct. op. imp. in Matth. homil. 3. p. 23. a. cum Pſalt. Rom. Mediol. Corb. & Carnut. Sic etiam Ambroſ. in eund. Pſ. niſi quòd hab. *præcepta tua.* S. Proſp. *Super ſenes..... quia mandata tua exquiſivi.* Græc. Ὑπὲρ πρεσβυτέρους συνῆκα· ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα.

℣. 101. Ita fert Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. at Hilarius ipſe in comment. legit *probibui ;* quam etiam lectionem confirmat infra, dicens : *Reſiſtendum eſt & obnitendum, ut noſmetipſos ab omni via mala primùm arceamus,*

Ex Ms. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
102. A judiciis tuis non declinavi : quia legem tuam posuisti mihi.	*A judiciis tuis non recessi : quia tu illuminasti me.*	102. A judiciis tuis non declinavi : quia tu legem posuisti mihi.
103. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, supra mel & favum ori meo !	*Quàm dulce gutturi meo eloquium tuum, super mel ori meo !*	103. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo !
104. A mandatis tuis intellexi : propterea odivi omnem viam iniquitatis ; quoniam tu legem constituisti mihi.	*Præcepta tua considerabam : propterea odivi omnem semitam mendacii.*	104. A mandatis tuis intellexi : propterea odivi omnem viam iniquitatis.
NUM.	NUN.	NUN.
105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.	*Lucerna pedi meo verbum tuum, & lux semitæ meæ.*	105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.
106. Juravi, & statui custodire judicia justitiæ tuæ.	*Juravi, & perseverabo, ut custodiam judicia justitiæ tuæ.*	106. Juravi, & statui custodire judicia justitiæ tuæ.
107. Humiliasti me usquequaque : Domine vivifica me secundùm cor tuum.	*Afflictus sum usque nimis : Domine vivifica me juxta verbum tuum.*	107. Humiliatus sum usquequaque Domine : vivifica me secundùm verbum tuum.
108. Voluntaria oris mei Domine proba : & judicia tua doce me.	*Voluntaria oris mei complaceant tibi Domine, & secundùm judicia tua doce me.*	108. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine : & judicia tua doce me.
109. Anima mea in manibus tuis semper : & legem tuam non sum oblitus.	*Anima mea in manu mea semper, & legis tuæ non sum oblitus.*	109. Anima mea in manibus meis semper : & legem tuam non sum oblitus.
110. Posuerunt peccatores laqueum mihi : & à mandato tuo Domine non erravi.	*Posuerunt impii laqueum mihi, & à præceptis tuis non aberravi.*	110. Posuerunt peccatores laqueum mihi : & de mandatis tuis non erravi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ambros. & August. in eund. Ps. pariter leg. *Ab omni via maligna probibui..... ut custodiam verba tua ;* Ambros. *verbum tuum.* Sic etiam in Psalt. Rom. Corb. & ap. Cassiod. cum verbo *probibui.* In Mediolan. *probibe.* Apud Prosp. ut in Vulg. In Gr. Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας μου· ὅπως ἂν φυλάξω τοὺς, &c.

℣. 102. Vulgatæ suffragantur Hilar. Ambros. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. In Gr. ὅτι σὺ ἐνομοθέτησάς με.

℣. 103. Sic est in Psalt. Rom. Mediol. Corb. & Carnut. ni excipiatur vocula *super*, pro *supra.* Itidem in Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. necnon ap. Prosp. Fulg. l. 1. de dupl. præd. p. 10. & Cassiod. in hunc Ps. At Hilar. ipse in comment. delet hoc, *& favum ;* & Reg. cod. ibid. cum Albino hab. *in ore meo ;* quæ lectio confirmatur ab Hilar. col. 319. e. his verbis : *Mel in ore, non etiam in faucibus, dulce est :* & post paulò : *Eloquia in faucibus & in ore, melle dulciora sunt.* Ambros. in eund. Ps. non semel : *Quàm dulcia faucibus meis verba tua, super mel & favum ori meo !* itidem in Luc. 9. col. 1414. f. & ep. 29. to. 2. 907. a. sed in Ps. 118. col. 1187. b. hab. *eloquia tua ;* ut & S. Paulin. ep. 1. cum Prosp. qui etiam addunt *& favum,* ut sup. August. *Quàm dulcia fauc. meis verba tua, (vel quod de Græco est expressius,* eloquia tua,) *super mel & favum ori meo !* ait quoque inf. *Nonnulli sanè codices non habent* favum, *sed plures habent.* Hieron. in Ezech. 3. col. 713. c. & ep. ad Algas. quæst. 1. to. 4. 188. b. *Quàm dulcia gutturi meo eloq. tua, super mel ori meo !* Itidem Damas. ad Hieron. epist. 17. to. 1. col. 579. Auct. verò l. de promiss. p. 2. c. 21. col. 145. c. *Quàm dulcia faucibus verba tua, super mella & favos ori meo !* Auct. op. imp. in Matth. p. 173. b. *super mel & favum ori meo.* Gr. Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου.

℣. 104. Psalt. Rom. *A mandatis tuis intellexi : propterea odio habui omnem viam iniquitatis ; quoniam tu legem posuisti mihi.* Hilar. verò, August. Prosp. & Cassiod. non addunt ult. versiculum, *quoniam tu legem posuisti mihi.* Abest pariter à Gr. præterquam à Ms. Alex. in quo subnectitur : ὅτι σὺ ἐνομοθέτησάς με. Hilar. legit cum Cassiod. *propterea odivi*, &c. Ambros. *propter hoc odio habui*, &c. August. & Prosp. *propterea odio habui*, &c. Gr. διὰ τοῦτο ἐμίσησα, &c.

℣. 105. Psalt. Sangerm. vitiosè scribit *lucernam* pro *lucerna.* Litteræ autem præced. *Nun*, *interpretatio est* Unicus, *vel in alio Interprete, Pascua eorum*, teste Ambrosio. In Psalt. Rom. *Sempiternum ;* mox ibid. sicut in Corb. *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen*, &c. Sic etiam ap. Hilar. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. Item ap. Ambros. in eund. ut & in Ps. 37. col. 833. c. & in Luc. 9. & 11. col. 1414. f. 1433. f. sed hoc ult. loco hab. *& lux semitis meis*, sicut in Ps. 118. col. 1144. f. aliis in locis hic versiculus deest : vide etiam l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 643. a. Ap. August. ut in Vulg. In Gr. Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. Ita etiam legunt Psalt. Æthiop. Apoll. Metaphr. ac Hieron. in Agg. 1. nempe *lex tua*, loco *verbum tuum.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 981. a. *Mandatum tuum lucerna pedibus meis, & lux*, &c. Auct. l. de sing. cleric. p. 527. *Lucerna est pedibus meis verbum tuum, & lux*, &c.

℣. 106. Accinunt Hilar. Ambros. Aug. Prosp. & Cassiod. cum vet. Psalt. & Gr.

℣. 107. Ambros. in hunc Ps. legit : *Humiliatus sum usquequaque :* at infra col. 1146. e. *Humiliatus sum nimis*, omissis aliis. August. & Prosp. cum Gr. *Humiliatus sum usque valde :* post paulò Augustinus sic : *Domine vivifica me secundùm*, &c. Hilar. verò & Cassiod. Vulgatæ consentiunt ad verbum.

℣. 108. Ambros. legit : *Voluntaria oris mei comproba Domine : & judicia*, &c. Psalt. Corb. & Carnut. *comproba nunc ;* Mediolan. *bene prospera nunc ;* Hilar. *fac beneplacita Domine.* Hieron. in ep. ad Philem. to. 4. 453. a. *complaceant tibi Domine.* S. Prosp. *fac beneplacita Domine : & in judicia tua*, &c. Aug. & Cassiod. nil differunt à Vulgata. In Gr. Τὰ ἑκούσια τοῦ στόματός μου εὐδόκησον δὴ Κύριε· καὶ τὰ, &c.

℣. 109. Ita ferunt Psalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. necnon Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. Ita quoque Hilar. ipse in comment. ut & Prosp. & Cassiod. in eund. Ps. Sic etiam Ambros. cùm in Ps. 29. col. 908. a. tum in Ps. 118. col. 1151. a. observat tamen hîc aliquos habere, *Anima mea in manibus meis semper : sed quia*, inquit, *plerique habent*, Anima mea in manibus tuis, *&c. hoc latiùs explanandum arbitror :* & ita legit ipse l. de bon. mort. c. 10. col. 407. d. August. etiam in eund. Ps. ait : *Nonnulli codices habent*, in manibus meis, *sed plures*, in tuis ; *& hoc quidem planum est ;* Justorum *enim* animæ in manu Dei sunt..... Anima *verò* mea in manibus meis, *quomodo intelligatur, ignoro, &c. In Græco* pariter *legisse* se dicebant Sun. & Fret. *Anima mea in manibus tuis ;* sicut etiamnum legitur ἐν ταῖς χερσί σου ; at Hieron. epist. ad ipsos, to. 2. col. 659. c. 662. a. legit *in manibus meis*, & contendit ita esse scriptum *apud Hebræos, & apud LXX. & omnes alios Interpretes*, non verò *in manibus tuis ;* tum addit : *& omnes apud Græcos Ecclesiastici Interpretes istum locum sic edisserunt, & est breviter hic sensus : Quotidie periclitor, & quasi in manibus meis sanguinem meum porto, & tamen legem tuam non obliviscor ;* supra : *& legem tuam non sum oblitus.* August. è Gr. *& legis tuæ non sum oblitus.*

℣. 110. Autograph. Sangerm. scribit *à mandata tua*, sed vitiosè ; correximus *à mandato tuo*, licet Hilar. & Ambros. habeant *de mandatis tuis ;* August. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Corb. *à mandatis tuis ;* Ps. è Ms. Vat.

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
111. Hæreditate acquiſivi teſtimonia tua in æternum : quia exſultatio cordis mei ſunt.	*Hæreditas mea teſtimonia tua in ſempiternum : quia gaudium cordis mei ſunt.*	111. Conſecutus ſum omnia teſtimonia tua in æternum : quia exſultatio cordis mei es tu.
112. Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.	*Inclinavi cor meum ut facerem juſtitias tuas, propter æternam retributionem.*	112. Declinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.
Samech.	*Samech.*	Sanch.
113. Iniquos odio habui : & legem tuam dilexi.	*Tumultuoſos odivi, & legem tuam dilexi.*	113. Iniquos odio habui : & legem tuam dilexi.
114. Adjutor, & ſuſceptor meus es tu : & in verbum tuum ſuperſperavi.	*Protectio mea, & ſcutum meum tu es : verbum tuum exſpectavi.*	114. Adjutor, & ſuſceptor meus es tu : & in verbum tuum ſperavi.
115. Declinate à me maligni : & ſcrutabor mandata Dei mei.	*Recedite à me maligni, & cuſtodiam mandata Dei mei.*	115. Declinate à me maligni : & ſcrutabor mandata Dei mei.
116. Suſcipe me ſecundùm eloquium tuum, & vivam : & non confundas me ab exſpectatione mea.	*Confirma me ſecundùm verbum tuum, & vivam : & noli me confundere ab exſpectatione mea.*	116. Suſcipe me ſecundùm eloquium tuum, & vivam : & ne confundas me ab ſpe mea.
117. Adjuva me, & ſalvus ero : & meditabor in juſtificationibus tuis ſemper.	*Auxiliare mihi, & ſalvus ero : & delectabor in præceptis tuis jugiter.*	117. Adjuva me, & ſalvus ero : & meditabor in tuis juſtificationibus ſemper.
118. Spreviſti omnes diſcedentes à judiciis tuis : quia injuſta cogitatio eorum.	*Abjeciſti omnes qui averſantur præcepta tua : quia mendax cogitatio eorum.*	118. Spreviſti omnes diſcedentes à juſtificationibus tuis : quia injuſta cogitatio eorum.
119. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ : ideo dilexi teſtimonia tua.	*Quaſi ſcoriam computaſti omnes impios terræ : propterea dilexi teſtimonia tua.*	119. Prævaricatores æſtimavi omnes peccatores terræ : propterea dilexi omnia teſtimonia tua ſemper.

Ex Mſ. Sangerm.

Notæ ad Versionem antiquam.

ap. Hilar. *de mandatis meis ;* ſed ſolus, & malè. Pſalt. Rom. *Poſuerunt peccat. laqueos mihi : & à mandatis tuis*, &c. ſed abſque *Domine*, quod etiam in aliis ſup. non exſtat. In Gr. παγίδα μοι· καὶ ἐκ τῶν ἐντολῶν σου, &c. ut in Vulg.

℣. 111. Hilarius in hunc Pſ. *Hæreditavi teſtimonia tua in ſæculum : quia*, &c. ut in Vulg. Similiter ap. Ambroſ. in eund. Pſ. præter hoc, *in æternum : quoniam*, poſt paulò verò hab. *Hæreditate quæſivi*, &c. & epiſt. 27. to. 2. 899. c. *Hæres factus ſum teſtimoniorum tuorum.* S. Proſp. *Hæreditatem adquiſivi teſtim. tua in æt.* &c. Ap. Aug. & Caſſiod. ut in Vulg. Addit tamen Auguſt. *Nonnulli uno verbo volentes dicere, quod uno verbo in Græco poſitum eſt*, hæreditavi *interpretati ſunt ; quod, etſi Latinum eſſe poſſet, magis ſignificaret eum qui dedit hæreditatem, quàm eum qui accepit ; ut ſic eſſet* hæreditavi, *quomodo* ditavi. *Meliùs ergo duobus verbis inſinuatur integer ſenſus, ſive dicatur* hæreditate poſſedi, *ſive dicatur* hæreditate adquiſivi ; *non* hæreditatem, *ſed* hæreditate. In Gr. Ἐκληρονόμησα τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα, &c.

℣. 112. Sic Hilar. in hunc Pſ. cum Pſ. ibid. præfixo, & Pſalt. Corb. Auguſt. verò, Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ conſentiunt cum Pſalt. Rom. Ambroſius in eund. Pſ. ſic : *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtitias tuas in æternum*, &c. Gr. Ἔκλινα τὴν καρδίαν μου τοῦ ποιῆσαι τὰ δικαιώματά σου, &c.

℣. 113. *Sanch* corruptè, pro *Samech*, quod ult. legitur ap. Hilar. Ambroſ. & alios. *Interpretationem habet* Audi, auctore Ambroſio : *eſt & alia ejus interpretatio*, inquit, *quæ dicitur* Firmamentum : in Pſalt. Rom. *Adjutorium.* Quæ verò ſequuntur in textu, eodem modo leguntur ap. Hilar. Ambr. Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item ap. Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 223. c. & in Pſalt. Rom. Obſervat Hilarius *non Inimicos ſuos* dixiſſe Prophetam, *ſed Iniquos, id eſt, tranſgreſſores legis. Et verò*, inquit, *propriore iſtud verbo Græcitas nuncupat dicens*, παρανόμους, *id eſt, extra legem agentes.* Similiter Ambroſ. *Græcus meliùs eos & propriè nuncupavit dicens*, παρανόμους :..... παράνομος exlex *vocatur.* Idem Ambroſ. col. 1163. f. & 1164. a. hab. *legem autem tuam dilexi ;* è Gr. τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα· ſup. *& legem tuam*, &c.

℣. 114. Pſalt. Rom. *Adjutor, & ſuſc. meus es tu : & in verbo tuo ſuperſperavi.* Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *Adjutor, & ſuſc. meus : & in verbum tuum ſperavi.* Hilarius ipſe in comment. cum Pſalterio Corb. *Adjutor, & ſuſc. meus es tu : & in verbum tuum ſpero.* Similiter Ambroſ. in eund. Pſ. ſed addit : *Græcus tamen* ἐπήλπισα *habet, quod eſt* ſuperſperavi, *quod de eo dicitur qui ſemper addit ad ſperandum, & cùm ſperaverit aliquid, iterum ſperat :* at ibid. *Pulchrè autem ait, In verbum tuum ſperavi ;* & infra, col. 1166. c. leg. *ſpero*, ut ſupra. Auguſt. cum Proſp. *Adjutor meus, & ſuſceptor meus es tu : in verbum tuum ſuperſperavi ;* Proſp. *& in verbum*, &c. Caſſiod. *Adjutor meus, & ſuſceptor meus es tu : & in.... ſperavi.* Gr. Βοηθός μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου εἶ σύ· εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

℣℣. 115. 116. 117. Eadem exſtant in Pſalt. Rom. excepta voce *exſpectatione*, pro *ſpe.* Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Vulgata concinunt ad verbum. Similiter ap. Ambroſ. præter ſeqq. *Diſcedite à me maligni..... & meditabor juſtificationes tuas ſemper.* In Gr. id unum differt à Vulgata, ζῆσόν με, *vivifica me*, pro *& vivam.*

℣. 118. Sic habet Caſſiod. ad verbum. Sic etiam in Pſalt. Rom. addito uno *eſt* in fine. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. hab. *Spreviſti omnes diſcedentes à juſtitiis tuis : quia injuſta cognitio eorum.* Hilarius verò in comment. *Spreviſti omnes diſced. à juſtificationibus tuis : quia iniqua cogitatio eorum.* Ambroſ. in eund. Pſ. *Spreviſti omnes qui diſcedunt à juſtificationibus tuis : quia iniqua cogitatio eorum :* poſt paulò verò ita reſumit : *Rectè autem ait :* Ad nihilum deduxiſti prævaricatores : *non* peccatores *dixit, ſed* prævaricatores : & poſt pauca : *Etiam illud pulchrè :* Omnes ad nihilum deduxiſti prævaricatores : *ſive ille dives ſit, nihil illi divitiæ ſuæ proſunt ; ſive honoratus, nihil dignitas ; ſive potens, nihil potentia. Sed aliud eſt prævaricatorem eſſe diſcedentem à juſtificationibus Dei, aliud prævaricatorem eſſe terræ..... ideoque ſubjecta ne te turbent, vide : nam ſubjecit his : Prævaricatores æſtimavi*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. hab. *Spreviſti omnes, vel*, inquit, *quod de Græco diligentiùs videtur expreſſum*, Ad nihilum deduxiſti omnes diſced. à juſtific. tuis, &c. Hanc etiam ult. lectionem uſurpat S. Proſp. in Pſ. Gr. Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου· ὅτι ἄδικον τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν.

℣. 119. Ita legit Ambroſ. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. præter vocem *omnia*, quam delent : *ſemper* etiam in fine habent Pſalt. Mediol. Carnut. & Vatic. ap. Hilar. Hilarius verò in comment. ſic legit : *Prævaricantes deputavi omnes peccatores terræ : ideo dilexi juſtitias tuas.* Auguſt. in eund. Pſ. *Prævaricantes deputavi, vel putavi, vel exiſtimavi, omnes peccat. terræ : Multis enim modis*, inquit, *noſtri interpretati ſunt unum verbum Græcum, quod eſt* ἐλογισάμην· inf. 1344. a. leg. *æſtimavi ;* ſicut l. de civit. Dei, to. 7. col. 440. item epiſt. 157. to. 2. col. 549. a. *Prævaricatores æſtimavi omnes*, &c. in comment. ſup. addit : *propterea dilexi teſtimonia tua ſemper ;* & poſt paulò ad vocem *Prævaricatores*, ſubdit : *vel potiùs Prævaricantes ; Græcus enim* παραβαίνοντας *ait, non* παραβάτας : & poſt multa col. 1344. g. *Quidam codices habent* ſemper, *quidam non*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. 120. Infige timore tuo carnes meas : AIN. à judiciis enim tuis timui.	*Horripilavit à timore tuo caro mea, & judicia tua timui.* AIN.	120. Confige timore tuo carnes meas : à judiciis enim tuis timui. AIN.
121. Feci judicium & justitiam : quoniam iniqua cogitatio eorum, non tradas me persequentibus me.	*Feci judicium & justitiam : ne derelinquas me his qui calumniantur me.*	121. Feci judicium & justitiam : non tradas me calumniantibus me.
122. Elige servum tuum in bonum : ut non calumnientur me superbi.	*Sponde pro servo tuo in bonum : ne calumnientur me superbi.*	122. Suscipe servum tuum in bonum : non calumnientur me superbi.
123. Oculi mei defecerunt in salutare tuum : & in eloquium justitiæ tuæ.	*Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium justitiæ tuæ.*	123. Oculi mei defecerunt in salutare tuum : & in eloquium justitiæ tuæ.
124. Fac cum servo tuo secundùm misericordiam tuam : & justificationes tuas doce me.	*Fac cum servo tuo juxta misericordiam tuam, & præcepta tua doce me.*	124. Fac cum servo tuo secundùm misericordiam tuam : & justificationes tuas doce me.
125. Servus tuus sum ego : da mihi intellectum, & sciam testimonia tua.	*Servus tuus sum ego : instrue me, & cognoscam testimonia tua.*	125. Servus tuus sum ego : da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.
126. Et tempus faciendi Domino : dissipaverunt iniqui legem tuam.	*Tempus est ut facias Domine : prævaricati sunt legem tuam.*	126. Tempus faciendi Domine : dissipaverunt legem tuam.
127. Ideo quia dilexi mandata tua, super aurum & argentum.	*Propterea dilexi mandata tua, super aurum & topazium.*	127. Ideo dilexi mandata tua, super aurum & topazion.
128. Propterea quia mandata tua custodivi : omnem viam iniquitatis odivi.	*Propterea in universa præcepta tua direxi : omnem semitam mendacii odio habui.* PHE.	128. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar : omnem viam iniquam odio habui. PHE.
129. Mirabilia testimonia	*Mirabilia testimonia tua : idcir-*	129. Mirabilia testimonia tua :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

habent : deest etiam hodie in Gr. Ap. Hieron. in Isai. 15. to. 3. p. 169. a. *Prævaricatores reputavi*, &c. Ap. Prosp. *Prævaricatores existimavi*, &c. Ap. Cassiod. ut in Vulg.

℣. 120. Littera Hebr. *Ain*, malè hîc interposita videtur in Psalt. Sang. posteriori versiculo postponitur ap. Hilar. Ambros. Prosp. & Cassiod. *Interpretatio ejus est* Oculus, *sive* Fons, juxta Ambros. *Fons*, juxta Psalt. Rom. Ambr. subdit in comment. *Confige clavis à timore tuo carnes meas : à judiciis enim tuis timui* : sic etiam l. de Spir. S. to. 2. 623. a. Hilarius verò simpliciter : *Confige timore tuo*, &c. ut sup. sed addit : *Minori istud dicti virtute Latinitatis translatio elocuta est : quod enim nobiscum est* confige, *illic* καθήλωσον ; *id significat, ut clavis se configat.* Ita quoque reddit August. cum Prosp. *Confige clavis à timore tuo carnes meas*, &c. mox Augustinus : *Sic enim expressiùs interpretati sunt quidam nostri, quod Græcè uno verbo dici potuit, id est*, καθήλωσον. *Hoc alii* confige *dicere voluerunt, nec addiderunt* clavis ; *atque ita, dum volunt uno verbo Græco unum Latinum interpretando reddere, sententiam minùs explicaverunt ; quoniam in eo quod est* confige, *non sonant* clavi ; καθήλωσον *autem sine* clavis *intelligi non potest, nec nisi duobus verbis Latinè dici potest, sicut dictum est*, confige clavis. Eodem modo iterum legit ipse, epist. 55. to. 2. 138. a. & in Galat. to. 3. 974. b. Sic etiam Leo M. ser. 67. p. 147. a. & Vigil. Taps. l. 3. de Trin. p. 231. a. Cypr. autem l. 2. Testim. p. 294. a. *Confige clavis de metu tuo carnes meas.* Cassiod. ut in Vulg. Mss. tamen 2. hab. ibid. *Infige.*

℣. 121. Psalt. Corb. *Feci judic. & justit. ne tradas me nocentibus me.* Mozarab. *Feci judicium & justitiam Domine : ne tradas me persequentibus me.* Itidem Rom. & Vatic. ap. Hilar. cum Cassiod. detracta voce *Domine.* Carnut. & Mediolan. hab. *nocentibus me.* Ita etiam legunt Hilar. Ambros. August. & Prosp. in hunc Ps. prætermisso constanter medio versic. *quoniam iniqua*, &c. August. ibid. hæc notat : *Quidam codices habent* persequentibus me : *quod enim Græcè dictum est*, inquit, τοῖς ἀντιδικοῦσι, *quidam interpretati sunt* nocentibus, *quidam* persequentibus, *quidam* calumniantibus. *Miror autem omnium, quos in promptu habere potui codicum, nusquam me legisse* adversantibus ; *cùm sine controversia quod Græcè* ἀντίδικος, *hoc Latinè* adversarius *appelletur.* In Gr. hod. τοῖς ἀδικοῦσί με.

℣. 122. Sic est *Elige*, in Psalt. Rom. Mediol. Corb. & Carnut. Item in Rom. & Mediol. *ut non calumnientur mihi superbi.* In Mozarab. *Excipe servum tuum in bono : ut non calumnientur mihi sup.* In Ps. Vatic. ap. Hilar. *Excipe servum tuum in bono ; non calumnientur me sup.* Similiter hab. Hilar. in comment. præter unum *in bonum.* August. in eund. Ps. *Excipe servum tuum in bonum : non calumn. mihi sup.* tum addit : *Qui interpretati sunt*, non calumnientur me, *Græcam locutionem secuti sunt, Latinæ linguæ minùs usitatam.* S. Prosp. *Suscipe servum tuum in bonum : ut non calumn. mihi superbi.* Cassiod. *non calumn. me*, &c. Gr. Ἔνδεξαι τὸν...... εἰς ἀγαθόν· μὴ συκοφαντησάτωσάν με, &c.

℣. 123. Concinunt Hilar. Ambr. Aug. Prosp. & Cassiod. unà cum vet. Psalt. & Gr. Mozarab. habet *in salutari tuo.*

℣. 124. Sic Hilarius, August. Prosp. & Cassiod. cum Gr. In Mozarab. *Fac cum servo tuo Domine secundùm multam misericordiam tuam : & secundùm justificationes tuas doce me.* Apud Ambros. *Fac cum servo tuo secundùm misericordiam tuam : & justitias tuas doce me.* Ms. Alex. addit Κύριε, post hoc, *servo tuo.*

℣. 125. Ita Aug. cum Psalt. Corb. Hilarius, & Cassiod. cum Rom. *ut sciam testim.* &c. Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. *& sciam mandata tua.* Ambros. *& scibo testimonia tua.* S. Prosp. *ut discam testim. tua.* Gr. καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύριά σου.

℣. 126. Hilarius in hunc Ps. *Tempus faciendi Domino : dissipaverunt legem tuam.* In Psalt. Rom. legitur *Domine*, non *Domino* ; sed additur *dissipaver. iniqui*, ut sup. Sic etiam ap. Cassiod. in eund. Ps. In Moz. & Corb. ita : *Tempus est faciendi Domine : dissip. iniqui leg. tuam.* Apud Ambros. in eund. Ps. *Tempus faciendi Domine : dissip. legem tuam iniqui* : itidem *Domine*, epist. 22. & 51. to. 2. 883. c. 1000. d. Sed ap. August. exstat, *Tempus faciendi Domino : id enim*, inquit, *plures codices habent, non ut quidam*, Domine : subinde legit, *dissipaverunt legem tuam.* Apud Prosp. *Tempus faciendi Domine : dissip. superbi legem tuam.* In Gr. Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ· διεσκέδασαν τὸν νόμον σου.

℣. 127. Psalt. Moz. *Ideo dilexi testimonia tua.* Rom. Vulgatæ congruit ad verbum ; sicut etiam Hilar. August. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Gr. nec dissimiliter hab. Ambros. præter istud primum, *Propter hoc dilexi.* Gr. Διὰ τοῦτο ἠγάπησα, &c.

℣. 128. Hilarius ubi sup. *Propter hoc ad omnia mandata tua dirigebar*, &c. ut in Vulg. Ambros. & August. ibid. *Propterea ad omnia mand. tua corrigebar : omnem viam injustam odio habui* ; Aug. *iniquam.* S. Prosp. cum Psalt. Moz. *Propterea ad..... dirigebar : omnem viam iniquitatis odio habui.* Ita etiam in Missali Rom. ad Commun. Missæ S. Mar. Magd. 22. Jul. Ap. Cassiod. ut in Vulgata. In Gr. Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας..... κατωρθούμην· πᾶσαν ὁδὸν ἄδικον ἐμίσησα.

℣. 129. Hîc præfigitur littera Hebr. *Phe* ap. Hilar. Ambros. Prosp. & Cassiod. ut in Vulg. *Latinè significat* Erravi, *sive* Os aperui, ex Ambros. In Psalt. Rom. *Oris* ; deinde sic : *Mirabilia testim. tua Domine : ideo scrutata est anima mea* : ita etiam in Mozarab. In Ps. verò è Ms.

Ex Mſ. Sangerm.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
ideo ſcrutata eſt ea anima mea.	*eo cuſtodivit ea anima mea.*	tua : ideo ſcrutata eſt anima mea.
130. Declaratio ſermonum tuorum illuminat : & intellectum dat parvulis.	*Oſtium ſermonum tuorum lucidum, docens parvulos.*	130. Declaratio ſermonum tuorum inluminat me : & intellectum dat parvulis.
131. Os meum aperui, & attraxi ſpiritum : quia mandata tua deſiderabam.	*Os meum aperui, & reſpiravi : quia mandata tua deſiderabam.*	131. Os meum aperui, & attraxi ſpiritum : quia mandata tua requirebam.
132. Aſpice in me, & miſerere mei, ſecundùm judicium diligentium nomen tuum.	*Reſpice ad me, & miſerere mei, juxta judicium diligentium nomen tuum.*	132. Aſpice in me, & miſerere mei, ſecundùm judicium diligentium nomen tuum.
133. Greſſus meos dirige ſecundùm eloquium tuum : & non dominetur mei omnis injuſtitia.	*Greſſus meos firma in ſermone tuo, & non des poteſtatem in me univerſæ iniquitati.*	133. Greſſus meos dirige ſecundùm eloquium tuum : & non dominetur mei omnis injuſtitia.
134. Redime me à calumniis hominum : ut cuſtodiam mandata tua.	*Redime me à calumnia hominis, & cuſtodiam præcepta tua.*	134. Redime me à calumniis hominum : ut cuſtodiam mandata tua.
135. Faciem tuam illumina ſuper ſervum tuum : & doce me juſtificationes tuas.	*Vultum tuum oſtende ſervo tuo, & doce me præcepta tua.*	135. Faciem tuam inlumina ſuper ſervum tuum : & doce me juſtitias tuas.
136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei : quia non cuſtodierunt legem tuam.	*Rivi aquarum fluebant de oculis meis : quia non cuſtodierunt legem tuam.*	136. Exitus aquarum tranſierunt oculi mei : quia non cuſtodierunt legem tuam.
SADE.	*SADE.*	
137. Juſtus es Domine : & rectum judicium tuum.	*Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum.*	137. Juſtus es Domine : & juſtum judicium tuum.
138. Mandaſti juſtitiam teſtimonia tua : & veritatem tuam nimis.	*Præcepiſti juſtitiam teſtimonii tui, & veritatem nimis.*	138. Mandaſti juſtitiam teſtimonia tua, & veritatem tuam.
139. Tabeſcere me fecit zelus	*Conſumpſit me zelus meus : quia*	139. Exquiſivit me zelus do-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Vat. ap. Hilar. *Mirabilia teſtim. tua Domine : ideo dilexit te anima mea.* Hilar. ipſe in commentar. *Mirabilia teſtim. tua Domine : ideo perſcrutata eſt ea anima mea.* In Pſalt. Corb. pariter additur *Domine.* Ap. Ambroſ. verò in eund. Pſ. ſic : *Mirab. teſtim. tua : propterea ſcrutata eſt ea*, &c. Ap. Auguſt. & Proſp. *propter hoc ſcrutata eſt ea*, &c. abſque præced. *Domine.* Ap. Caſſiod. ut in Vulg. & Gr.

℣. 130. Sic in Pſalt. Rom. eſt, ut & in Vatic. ap. Hilar. necnon apud Caſſiod. at Hilarius in comment. delet *me.* Ambroſ. verò legit : *Manifeſtatio ſermonum tuorum illuminat me : & intellectum dat*, &c. Auguſt. & Proſp. in eund. Pſ. *Manifeſtatio verborum tuorum illuminat : & intelligere facit parvulos.* Brev. Moz. *Declaratio ſermonum tuorum illuminet me : & intellectum det parvulis.* Gr. Ἡ δήλωσις τῶν λόγων σου φωτιεῖ· καὶ συνετιεῖ νηπίους.

℣. 131. Hilar. legit cum Pſ. ibidem præfixo, & Moz. *Os meum aperui, & adtraxi ſpir. quia mand. tua concupiſcebam.* Ambroſ. *Os meum aperui, & duxi ſpiritum : quoniam præcepta tua concupiſcebam :* itidem l. de Iſaac, c. 3. col. 359. d. *& duxi ſpiritum :* at epiſt. 41. to. 2. 960. b. hab. *& adtraxi ſpiritum.* S. Proſp. *& abſtraxi ſpiritum.* Ap. Auguſt. ut in Vulg. In Pſalt. Corb. *Os meum aperuit, & adtraxi ſpiritum : quoniam mand. tua concupiſcebam.* Gr. ἤνοιξα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα· ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐπεπόθουν.

℣. 132. Sic Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. Ambroſ. verò Auguſt. & Proſp. cum Pſalt. Moz. legunt, *Reſpice in me*, &c. Ita quoque Hilar. non ſemel in explanat. hujus Pſalmi. Ambroſ. col. 1184. d. add. *miſerere mihi.* In Gr. Ἐπίβλεψον ἐπ᾽ ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με, &c. ut ſup.

℣. 133. Ita legunt Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Mozar. *ut non dominetur mihi*, &c. Ap. Hilar. *Greſſus meos dirige ſecund. eloq. tuum : ac ne dominetur mei omnis injuſtitia.* Ap. Ambroſ. col. 1187. e. *Greſſus meos dirige ſecundùm verbum tuum : & non dominetur mihi omnis iniquitas ;* ſup. 1184. d. *mei omnis iniquitas.* Auguſt. in eund. Pſ. *Greſſus meos dirige ſec. eloquium tuum : & non dominetur mei omnis iniquitas :* at epiſt. 157. to. 2. 544. g. 549. f. legit : *Itinera mea dirige ſecundùm verbum tuum : & ne dominetur mihi omnis iniquitas :* itidem l. 2. de peccat. mer. to. 10. 44. a. & l. de nat. & Grat. col. 132. f. In Gr. Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον κατὰ τὸ λόγιόν σου· καὶ μὴ κατακυριευσάτω μου πᾶσα ἀνομία.

℣. 134. Pſalt. Mozarab. *Erue me à calumniis hom. ut cuſtodiam præcepta tua.* Sic etiam ap. Hilarium, excepto primo *Redime me.* Apud Ambroſ. verò, *Libera me à calumnia hominum : ut cuſtodiam mandata tua.* Apud Auguſt. Proſp. & Caſſiod. *Redime me à calumniis..... & cuſtodiam mand. tua.* In Pſalt. Corb. *Erue me à cal..... & cuſtodiam mand.* &c. In Gr. Λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας..... καὶ φυλάξω τὰς ἐντολάς σου.

℣. 135. Hilarius, Auguſt. Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ conſentiunt & Gr. Apud Ambroſ. verò col. 1191. c. legitur : *Vultum tuum illumina ſuper ſervum tuum : & doce me juſtitias tuas :* at ſup. 1184. d. *Faciem tuam illumina :* ita etiam l. de apol. Dav. col. 699. c. Pſalt. Corb. *Vultum tuum illumina.*

℣. 136. Ita legunt Hilar. & Caſſiod. cum Pſalt. Mediol. & Rom. Carnut. verò, & Corb. ſic : *Per exitus aquarum tranſierunt oculi mei*, &c. Mozarab. *Rivos lacrymarum deduxerunt oculi mei : quia non cuſtodierunt*, &c. Hilar. paulò inf. leg. *non ſervaverunt legem tuam.* Ambroſ. in eund. Pſ. col. 1192. e. *Decurſus aquarum deſcenderunt oculi mei : quia non cuſtodivi legem tuam :* item col. 1193. e. & in Pſ. 1. col. 756. c. *Decurſus aquarum deſcenderunt :* at l. de apolog. Dav. col. 684. c. & l. 2. de pœnit. to. 2. 436. c. *Per exitus aquarum deſcenderunt oculi mei :* & in Pſ. 118. col. 1184. d. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei ;* ſed inf. col. 1193. f. 1194. a. *Sunt tamen codices*, inquit, *qui habeant :* Διεξόδους ὑδάτων κατεβίβασαν οἱ ὀφθαλμοί μου· *hoc eſt*, Ductus aquarum direxerunt oculi mei : *ſed ego in Græco codice meo* κατέβησαν *legi, hoc eſt*, deſcenderunt ; *in quo poteſt fieri ut in utramlibet partem, duarum adjectione aut diminutione litterarum, ſcriptor erraverit.* In Græco etiam Sunnia & Fretela legebant, *quia non cuſtodivi legem tuam ;* verùm Hieron. epiſt. ad ipſos, to. 2. 662. a. aſſerit *hoc ſuperfluum eſſe, quia*, infit, *in Hebræo legitur* cuſtodierunt. Apud Auguſt. & Proſp. *Exitus aquarum deſcenderunt oculi mei : quia non cuſtodierunt*, &c. addit Auguſt. *In quibuſdam codicibus & hoc legitur : Quia non cuſtodivi legem tuam :* poſt paulò : *Sunt codices qui non habent* deſcenderunt, *ſed* tranſierunt. In ed. Rom. Διεξόδους ὑδάτων κατέβησαν..... ἐπεὶ οὐκ ἐφύλαξα τὸν, &c. Mſ. Alex. διέβησαν, Ald. & Compl. κατέδυσαν.

℣. 137. Apud Hilar. Ambroſ. Auguſt. &c. de more præmittitur littera Hebr. *Sade. Latina interpretatione dicitur* Conſolatio, ſi Ambroſio fides ; *Juſtitia*, ſi Pſalterio Rom. dein ap. utrumque : *Juſtus es Domine : & rectum jud.* &c. Similiter ap. Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. In Gr. pluraliter, καὶ εὐθεῖς αἱ κρίσεις σου.

℣. 138. Sic Ambroſ. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. addita voce *nimis*, in fine ; ap. Hilar. & Auguſt. *valde.* In Gr. καὶ ἀλήθειαν σφόδρα. In Brev. Moz. ita : *Mandaſti judicium, & teſtimonia tua : & verit. tuam nimis.*

℣. 139. Pſalt. Moz. *Cremavit me zelus domus tuæ : quia obliti ſunt verba tua*, &c. Rom. Corb. & Carnut. cum Caſ-

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. mus tuæ : quia obliti ſunt verba tua inimici mei.	*obliti ſunt verborum tuorum hoſtes mei.*	meus : quia obliti ſunt verba tua inimici mei.
140. Ignitum eloquium tuum vehementer : & ſervus tuus dilexit illud.	*Probatus ſermo tuus nimis, & ſervus tuus dilexit illum.*	140. Ignitum eloquium tuum vehementer : & ſervus tuus dilexit illud.
141. Adoleſcentior ſum ego, & contemptus : juſtificationes tuas non ſum oblitus.	*Parvulus ego ſum, & contemptibilis : ſed præcepta tua non ſum oblitus.*	141. Adoleſcentulus ſum ego, & contemptus : juſtificationes tuas non ſum oblitus.
142. Juſtitia tua, juſtitia in æternum : & lex tua veritas.	*Juſtitia tua, juſtitia ſempiterna : & lex tua veritas.*	142. Juſtitia tua, juſtitia in æternum : & lex tua veritas.
143. Tribulatio & anguſtiæ invenerunt me : mandata autem tua meditatio mea eſt.	*Tribulatio & anguſtia invenerunt me : mandata tua voluntas mea.*	143. Tribulatio & anguſtia invenerunt me : mandata tua meditatio mea eſt.
144. Æquitas teſtimonia tua in æternum : intellectum da mihi, & vivifica me.	*Juſta teſtimonia tua ſemper : doce me, & vivam.*	144. Æquitas teſtimonia tua in æternum : intellectum da mihi, & vivam.
	Coph.	Coph.
145. Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine : juſtificationes tuas requiram.	*Clamavi in toto corde, exaudi me Domine : præcepta tua cuſtodiam.*	145. Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine : juſtificationes tuas requiram.
146. Clamavi ad te, ſalva me : ut cuſtodiam teſtimonia tua.	*Invocavi te, ſalvum me fac : & cuſtodiam teſtimonia tua.*	146. Clamavi ad te, ſalvum me fac : ut cuſtodiam mandata tua.
147. Præveni in maturitate, & clamavi : in verba tua ſperavi.	*Surgebam adhuc in tenebris, & clamabam, verbum tuum exſpectans.*	147. Præveni in maturitate, & clamavi : quia in verba tua ſuperſperavi.

Notæ ad Versionem antiquam.

ſiod. *Tabeſcere me fecit zelus domus tuæ*, &c. Mediolan. *Tabefecit me zelus tuus*, &c. Vatic. ap. Hilar. cum Proſp. *Tabefecit me zelus domus tuæ : quia*, &c. Hilar. verò in comment. *Tabeſcere me fecit zelus tuus : quia obliti ſunt verborum tuorum*, &c. Ambroſ. in eund. Pſ. *Exquiſivit me zelus domus tuæ : quoniam obliti ſunt verborum tuorum.* Auguſt. ibid. *Tabefecit me zelus meus, vel ſicut alii codices habent*, zelus tuus : *habent nonnulli etiam* domus tuæ ; *& non* tabefecit me, *ſed* comedit me. Et poſt pauca : *quia obliti ſunt verborum tuorum inim. mei.* Similiter Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 176. e. In Gr. Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου· ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ, &c. Mſ. Alex. ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου· fortaſſe quidam legebant ἐξεζήτησέ με, pro ἐξέτηξέ με ; Aquila, ἐξώλεσέ με ; Symm. ἀπεσιώπησέ με.

℣. 140. Ita Caſſiod. legit ad verbum. Hilar. verò cum Brev. Moz. *Ignitum eloquium tuum valde*, &c. Sic etiam Auguſt. cum Proſp. mox Hilar. *Non explicat proprietatem verbi hujus Latina tranſlatio : quod enim nobiſcum* ignitum, *id Græcè* πεπυρωμένον *ſcribitur :* πεπυρωμένον *autem id ſignificat quod tanquam conflatum igne purgatum ſit.* Ambroſ. leg. *Ignitum eloquium tuum nimis*, &c. Vigil. Tapſ. cont. Varim. p. 746. h. *Ignitum verbum tuum nimis*, &c. Gr. σφόδρα.

℣. 141. Sic habet Hilar. in hunc Pſ. in explicat. tamen *Junior*, non *Adoleſcentior*. Pſ. ibidem præfixus cum Pſalt. Corb. & Rom. necnon Caſſiod. *Adoleſcentior*, &c. ut ſup. Itidem in Mozar. ſed inf. leg. *quia juſtificationes*, &c. Ambroſ. *Juvenis ſum ego, & deſpectus : juſtific.* &c. ita etiam habet col. 1201. d. 1202. d. 1203. f. 1204. a. b. f. ſed col. 1201. e. ſic : *Junior ego ſum, & deſpectus.* Auguſt. cum Proſp. *Junior ego ſum, & contemptus : juſtific.* &c. Gr. Νεώτερος ἐγώ εἰμι, καὶ ἐξουδενωμένος· τὰ, &c.

℣. 142. Ita legunt Ambroſ. Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. Hilar. verò in comment. *Juſtitiæ tuæ in æternum : & lex tua veritas.* Brev. Moz. *Juſtitia tua juſta in æternum*, &c.

℣. 143. Hilar. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. *Tribulatio & anguſtia invenerunt me : mandata autem tua medit.* &c. Ambroſ. & Auguſt. cum Pſalt. Mediolan. *Tribulatio & neceſſitas inven. me : mandata tua medit.* &c. S. Proſp. *Tribul. & neceſſitas..... mandata autem tua*, &c. Gr. Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι..... ἐντολαί σου μελέτη μου.

℣. 144. Sic eſt in Pſalt. Mediolan. ad verbum. In Moz. verò & Corb. *Æquitas, & teſtimonia tua in æternum : intellectum eorum da mihi Domine, & vivifica me* (Corb. *da mihi eorum Dom.*) Ap. Hilar. in hunc Pſ. *Æquitas teſtim. tua in æternum : intellectum da mihi eorum, & vivificer.* Ap. Ambroſ. *Juſta teſtimonia tua in æternum : intellectum da mihi eorum, & vivifica me.* Apud Auguſt. & Proſp. *Juſtitia teſtimonia tua in æternum*, &c. ut in Vulg. In Gr. Δικαιοσύνη τὰ..... συνέτισόν με, καὶ ζήσομαι· Mſ. Alex. ζῆσόν με.

℣. 145. Litteram Hebr. *Koph*, præfigunt de more Hilar. Ambroſ. Proſp. &c. *Ejus interpretatio eſt* Concluſio, teſte Ambr. *& ſicut alibi invenimus*, inquit, *Aſpice.* In Pſalt. Rom. *Vocatio.* Subdit Ambroſ. *Exclamavi in toto corde meo ; exaudi me Dom. juſtitias tuas exquiram.* Hilar. & Caſſiod. ut ſup. in textu. Itidem Auguſt. & Proſp. niſi quòd leg. in fine *exquiram.* Græc. Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ..... ἐκζητήσω.

℣. 146. Pſalt. Rom. *Clamavi ad te, & ſalvum me fac : ut*, &c. ut in Vulg. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. cum Caſſiod. *Clamavi ad te, ſalvum me fac : & cuſtodiam mand. tua.* Hilar. in comment. ſimpliciter hab. *& cuſtodiam mandata tua ;* paulò verò ſup. ait : *Sed qui clamavit ut audiretur, & inquireret juſtificationes Dei ; nunc clamat ut ſalvus fiat, & cuſtodiat teſtimonia Dei.* Ambroſ. in eund. Pſ. ſic : *Clamavi ad te, ſalva me : & cuſtodiam mandata tua :* item *ſalva me*, epiſt. 32. to. 1. 918. e. Auguſt. *Clamavi, ſalvum me fac : vel ſicut nonnulli codices habent, & Græci & Latini : Clamavi te, ſalvum me fac : & cuſtodiam teſtimonia tua :* exinde, *Quid eſt* Clamavi te, *niſi, clamando invocavi te?* S. Proſp. cum Pſalt. Corb. *Clamavi ad te, ſalvum me fac : & cuſtodiam teſtimonia tua.* Gr. Ἐκέκραξά σοι (Mſ. Alex. σε,) σῶσόν με· καὶ φυλάξω τὰ μαρτύριά σου.

℣. 147. Sic habet Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. Rom. verò cum Caſſiod. *Præveni in maturit. & clam. & in verbo tuo ſperavi.* Corb. *Præveni in maturitate, exclamavi : in verba tua ſperavi.* Hilar. in comment. *Præveni in maturit. & clamavi : & in verba tua ſemper ſperavi.* Ambroſ. ibid. *Anticipavi in maturitate, & exclamavi : in verba tua ſperavi :* tum addit : *Græcus* ἐν ἀωρίᾳ *dixit, quod eſt, ante horam, ante tempus :* & inf. *Ait : Præveni* ἐν ἀωρίᾳ. Auguſt. in eund. Pſ. cum Proſp. *Præveni intempeſta nocte, & clamavi : in verbis tuis ſperavi :* mox Auguſt. *Plures codices non habent* intempeſta nocte, *ſed* immaturitate ; *vix autem unus inventus eſt, qui haberet geminatam præpoſitionem, id eſt,* in immaturitate..... *Quod ergo Græcè dictum eſt* ἐν ἀωρίᾳ, *non uno verbo, ſed duobus, id eſt, præpoſitione, & nomine : hoc Interpretes noſtri quidam dixerunt* intempeſta nocte ; *plures* immaturitate, *non duobus verbis, ſed uno, cujus vocabuli nominativus eſt* immaturitas ; *nonnulli verò in duobus verbis, ſicut Græcus poſuit,* in immaturitate ; ἀωρία *quippe* immaturitas *eſt,* ἐν ἀωρίᾳ in immaturitate ; *tanquam ſi vellet etiam ille, qui dixit* intempeſta nocte, *præpoſitione dicere geminata,* in intempeſta..... *Græcus* in nocte intempeſta *dixit, quod idem valet, ſi dicatur* in immaturitate, *id eſt, in tempore nocturno immaturo.* In ed. Rom. Προέφθασα ἐν ἀωρίᾳ, καὶ ἐκέκραξα· εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα· unde Ambr. ubi ſup. col. 1214. f. ait : *Græcus* ἐπήλπισα *dixit, quod eſt, ad ſperandum ſemper creſcere, & ſpem ſpei adjungere.*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
148. Prævenerunt oculi mei ad te diluculo : ut meditarer eloquia tua.	*Præveniebant oculi mei vigilias, ut meditarer in ſermonibus tuis.*	148. Prævenerunt oculi mei ad te diluculo: ut meditarer eloquia tua. *Ex Mſ. Sangerm.*
149. Vocem meam audi ſecundùm miſericordiam tuam Domine : & ſecundùm judicium tuum vivifica me.	*Vocem meam exaudi juxta miſericordiam tuam : Domine ſecundùm judicium tuum vivifica me.*	149. Voce mea exaudi me Domine, ſecundùm miſericordiam tuam Domine : & ſecundùm judicium tuum vivifica me.
150. Appropinquaverunt perſequentes me iniquitati : à lege autem tua longè facti ſunt.	*Appropinquaverunt perſecutores mei ſceleris, & à lege tua procul facti ſunt.*	150. Adpropiaverunt perſequentes me iniquè : à lege autem tua longè facti ſunt.
151. Prope es tu Domine : & omnes viæ tuæ veritas.	*Prope es tu Domine, & omnia mandata tua veritas.*	151. Prope es tu Domine : & omnia mandata tua veritas.
152. Initio cognovi de teſtimoniis tuis : quia in æternum fundaſti ea.	*A principio novi de teſtimoniis tuis, quòd in æternum fundaveris ea.*	152. Ab initio cognovi à teſtimoniis tuis : quia in æternum fundaſti eam.
Res.	*Res.*	
153. Vide humilitatem meam, & eripe me : quia legem tuam non ſum oblitus.	*Vide afflictionem meam, & eripe me : quia legis tuæ non ſum oblitus.*	153. Vide humilitatem meam, & eripe me : quia legem tuam non ſum oblitus.
154. Judica judicium meum, & redime me : propter eloquium tuum vivifica me.	*Judica cauſam meam, & redime me : in ſermone tuo vivifica me.*	154. Judica judicium meum, & redime me : propter eloquium tuum vivifica me.
155. Longè à peccatoribus ſalus : quia juſtificationes tuas non exquiſierunt.	*Longè ab impiis ſalus : quia præcepta tua non quæſierunt.*	155. Longè eſt à peccatoribus ſalus : quoniam juſtificationes tuas non exquiſierunt.
156. Miſericordiæ tuæ multæ Domine : ſecundùm judicium tuum vivifica me.	*Miſericordiæ tuæ multæ Domine : juxta judicia tua vivifica me.*	156. Miſerationes tuæ multæ Domine : ſecundùm judicia tua Domine vivifica me.
157. Multi qui perſequuntur me, & tribulant me : à teſtimoniis tuis non declinavi.	*Multi qui perſequuntur me, & affligunt me : à teſtimoniis tuis non declinavi.*	157. Multi qui perſequuntur me, & qui tribulant me : à teſtimoniis tuis non declinavi.
158. Vidi prævaricantes, & tabeſcebam : quia eloquia tua non cuſtodierunt.	*Vidi prævaricatores tuos, & mœrebam : quia verbum tuum non cuſtodierunt.*	158. Vidi non ſervantes pactum, & tabeſcebam : quia eloquia tua non cuſtodierunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 148. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Hilar. verò cum Pſ. ibid. præfixo : *Et prævenerunt oculi mei diluculo : ut meditarer eloquia tua.* Ambroſ. *Prævenerunt oculi mei manè, meditari verba tua.* Auguſt. cum Proſp. *Prævenerunt oculi mei ad matutinum : ut meditarer eloquia tua.* Gr. Προέφθασαν..... πρὸς ὄρθρον, τοῦ μελετᾷν τὰ λόγιά σου.

℣. 149. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. legunt cum Pſalt. Rom. *Vocem meam exaudi Domine ſecundùm miſericordiam tuam : & ſecundùm judic.* &c. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *Vocem meam exaudi Domine ſecundùm multam miſericordiam tuam : ſecundùm judic.* &c. Hilar. verò in comment. cum Pſalt. Corb. *Vocem meam exaudi ſecundùm miſericor. tuam Domine : ſecundùm judic.* &c. Ita quoque Ambroſ. addito uno *&*, poſt *Domine.* In Gr. Τῆς φωνῆς μου ἄκουσον Κύριε κατὰ τὸ ἔλεός σου· κατὰ τὸ κρίμα σου ζῆσόν με. Aquila ζώωσόν με.

℣. 150. Ita legit Hilar. cum Pſ. ibid. præfixo, præter vocem *iniquitati*, pro *iniquè*. In Pſalt. Carnut. *iniquè*. In Rom. *iniqui*. In Corb. *Adpropiaverunt perſeq. me iniquè : à lege autem tua elongaverunt.* Similiter hab. Ambroſ. in hunc Pſ. præter verbum 1. *Appropinquaverunt* : ſubinde tamen ait : *Græcus ſic poſuit : Appropinquaverunt perſequentes me iniquitate.* Ita etiam legit Auguſt. cum Proſp. in eund. Pſ. Auguſtinus ſubdit, *vel ſicut nonnulli codices habent, iniquè :* mox uterque, *à lege autem tua longè facti ſunt.* Caſſiod. ibid. *Appropinquaverunt perſequentes me injuſtè*, &c. ut ſup. Mſ. 1. cum editt. *Adpropiaverunt.* Gr. Προσήγγισαν οἱ καταδιώκοντές με ἀνομίᾳ· ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου ἐμακρύνθησαν.

℣. 151. Sic eſt in Pſalt. Rom. Corb. & ap. Caſſiod. Ita quoque hab. Hilarius cum Pſ. Vatic. dempto uno *tu*. Ambroſ. ibid. *Prope es tu Domine : & omnia præcepta tua veritas.* Apud Auguſt. & Proſp. ut in Vulg. In Gr. Ἐγγὺς εἶ Κύριε· καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοί σου ἀλήθεια. Mſ. Alex. Ἐγγὺς εἶ σὺ Κύριε· καὶ πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου, &c. Item in Compl. σὺ Κύριε.

℣. 152. Ambroſ. Vulgatæ favet ad verbum. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *Ab initiis cognovi*, &c. ut in Vulg. Hilar. ipſe in comment. *In initiis cognovi de teſtim. tuis : quia... fundaſti ea :* inf. col. 357. c. *In principio cognovi*, &c. Auguſt. cum Proſp. & Caſſiod. *Ab initio cognovi de teſtim. tuis*, &c. Sic etiam in Pſalt. Corb. Auguſt. addit : *Quod Græcus ait*, κατ' ἀρχάς, *aliqui noſtri* ab initio, *aliqui* initio, *aliqui* in initiis *interpretati ſunt : ſed qui pluraliter hoc dicere maluerunt, Græcam locutionem ſecuti ſunt : Latinæ autem linguæ illud potiùs uſitatum eſt, ut* ab initio, *vel* initio *dicatur, quod* κατ' ἀρχὰς *Græcè, quaſi pluraliter, ſed adverbialiter dicitur.*

℣℣. 153. 154. 155. Totidem referunt Hilar. Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. Proſper verò delet *eſt* ℣. 155. poſt *longè*, cum Gr. Apud Ambroſ. in eund. Pſ. ſic : *Vide humilit. meam, & erue me : quoniam... Judica jud. meum, & libera me : propter verbum tuum vivifica me. Longè eſt à pecc. ſalus : quoniam juſtitias tuas non exquiſierunt.* Omnes autem præfixam exhibent litteram Hebr. *Res ;* quæ *Latina interpretatione* Caput *dicitur, vel* Primatus, teſte Ambroſio. In Pſalt. Rom. *Capitis.*

℣. 156. Sic in Pſalt. Corb. dempto altero *Domine.* Hilar. verò ita legit : *Miſerationes tuæ multæ ſunt Domine valde : ſecundùm jud. tuum vivif. me.* Pſ. ibidem præfixus : *Miſerationes tuæ multæ nimis Domine : ſecundùm judicia tua vivifica me.* Ita etiam legit Ambroſ. cum Pſalt. Rom. præter ſingul. *judicium tuum.* Auguſt. Proſp. & Caſſiod. ibid. *Miſerationes tuæ multæ Domine : ſecundùm judicium tuum*, &c. Gr. Οἱ οἰκτιρμοί σου πολλοὶ Κύριε· κατὰ τὸ κρίμα σου ζῆσόν με· Aquila, κατὰ κρίσεις σου.

℣. 157. Ambroſ. & Auguſt. legunt cum Proſp. *Multi perſequentes me, & tribulantes me : à teſtimoniis tuis*, &c. ut ſup. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Gr. Hilarius in eund. Pſ. ita : *Multi qui perſequuntur me : de teſtimoniis tuis non declinavi :* tum addit : *Cùm multi perſequantur, ne declinat quidem.* Pſ. ibidem præfixus : *Multi qui perſequuntur & tribulant me : à judiciis tuis non declinavi.* Caſſiod. ut in Vulg.

℣. 158. Sic apud Hilar. Proſp. & Caſſiod. verbum è verbo ; necnon in Pſalt. Mediol. Carnut. & Rom. quibus accinit Ambroſ. in eund. Pſ. niſi quòd hab. *quoniam verba tua.* Auguſt. ibid. *Vidi inſenſatos, & tabeſcebam : vel,* inquit, *ſicut alii codices habent :* Vidi non ſervantes pactum : *& hoc plures habent.* Hanc etiam lectionem admittit Pſalt. Corb. ſed in fine leg. *non cuſtodiebant.* Ambr. ubi ſup. ait : *Imprudentes non cuſtodierunt præcepta Domini : aliqui enim codices habent* ἀσυνετοῦντας, *hoc eſt, inſipientes, non intelligentes :* nunc etiam Græcè : Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην· ὅτι τὰ λόγιά σου οὐκ ἐφυλάξαντο.

Ex Mſ. Sangerm.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
159. Vide quia mandata tua dilexi Domine : in tua miſericordia vivifica me.	*Vide quoniam præcepta tua dilexi : Domine juxta miſericordiam tuam vivifica me.*	159. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine : in miſericordia tua vivifica me.
160. Principium verborum tuorum, veritas : & in æternum omnia judicia juſtitiæ tuæ.	*Caput verborum tuorum, veritas : & in ſempiternum omne judicium juſtitiæ tuæ.*	160. Principium verborum tuorum, veritas : in æternum omnia judicia juſtitiæ tuæ.
	Sin.	Sin.
161. Principes perſecuti ſunt me gratis : & à verbis tuis formidavit cor meum.	*Principes perſecuti ſunt me ſine cauſa : verba autem tua timuit cor meum.*	161. Principes perſecuti ſunt me gratis : & à verbis tuis formidavit cor meum.
162. Lætabor ego ſuper eloquia tua : ſicut qui invenit ſpolia multa.	*Gaudens ego ſum in eloquio tuo, ſicut qui invenit ſpolia multa.*	162. Lætabor ego ſuper eloquia tua : ſicut qui invenit ſpolia multa.
163. Iniquitatem odivi, & abominatus ſum : legem autem tuam dilexi.	*Mendacium odio habui, & deteſtatus ſum : legem tuam dilexi.*	163. Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum : legem autem tuam dilexi.
164. Septies in die laudem dixi tibi, ſuper judicia juſtitiæ tuæ.	*Septies in die laudavi te, ſuper judiciis juſtitiæ tuæ.*	164. Septies in die laudem dixi tibi, ſuper judicia juſtitiæ tuæ.
165. Pax multa diligentibus nomen tuum : & non eſt in illis ſcandalum.	*Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.*	165. Pax multa diligentibus legem tuam : & non eſt illis ſcandalum.
166. Exſpectabam ſalutarem tuum Domine : & mandata tua feci.	*Exſpectavi ſalutare tuum Domine, & mandata tua feci.*	166. Exſpectabam ſalutare tuum Domine : & mandata tua dilexi.
167. Cuſtodivit anima mea teſtimonia tua : & dilexi ea nimis.	*Cuſtodivit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea nimis.*	167. Cuſtodivit anima mea teſtimonia tua : & dilexit ea vehementer.
168. Cuſtodivi mandata tua, & teſtimonia tua : quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo Domine.	*Cuſtodivi præcepta tua, & teſtimonia tua : quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.*	168. Servavi mandata tua, & teſtimonia tua : quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.
	Thav.	Tav.
169. Adpropiet oratio mea in conſpectu tuo Domine : ſecundùm eloquium tuum da mihi intellectum.	*Ingrediatur laus mea coram te Domine : ſecundùm verbum tuum doce me.*	169. Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo Domine : juxta eloquium tuum da mihi intellectum.
170. Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo Domine : ſecundùm eloquium tuum eripe me.	*Veniat deprecatio mea ante vultum tuum : ſecundùm eloquium tuum libera me.*	170. Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo : ſecundùm eloquium tuum eripe me.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 159. 160. Itidem Auguſt. cum Pſalt. Corb. & Gr. Ita etiam Hilar. Proſp. & Caſſiod. in eund. Pſ. detracto uno &, poſt vocem *veritas.* Apud Ambroſ. ſic : *Vide quia præcepta tua dilexi Domine*, &c. ut in Vulg.

℣. 161. Hic præmittitur littera Hebr. *Sin* apud Patres Latinos : *Latinè dicitur* Super vulnus, auctore Ambroſ. In Pſalt. Rom. *Dentium :* mox ibid. *Principes perſecuti ſunt me*, &c. ut ſup. nec diſſimiliter legunt Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. Apud Ambroſ. ſic : *& à verbis tuis trepidavit cor meum :* in Miſſali Rom. *formidavit ;* in Gr. ἐδειλίασεν, &c.

℣. 162. Itidem Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. Ambroſ. verò legit : *Exſulto ego in verbis tuis : ſicut qui invenit*, &c. Auguſt. ibid. *Exſultabo ego ſuper eloquia tua*, &c. S. Proſp. *Exſultavi ego*, &c. Græc. Ἀγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγιά σου, &c.

℣. 163. Hilar. & Caſſiod. Vulgatæ reſpondent. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. ultimò hab. *ego dilexi.* Ambroſ. cum Auguſt. & Proſp. *Injuſtitiam odio habui*, &c. ut in Vulg. Gr. Ἀδικίαν ἐμίσησα, &c.

℣. 164. Concinunt Hilar. Ambroſ. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. item Ambroſ. l. 3. de Virgin. to. 2. 178. f. cum Nicetio Ep. Spicil. to. 3. p. 9. c. In Pſalt. Corb. *Septies in diem laudem dixi tibi*, &c. Apud Auguſt. *Septies in die laudavi te*, &c. In Gr. Ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σε, &c. Alex. σοι.

℣. 165. Sic habent Hilar. & Ambroſ. cum Pſalt. Corb. Auguſt. verò, Proſp. & Caſſiod. cum Vulg. *diligentibus legem tuam :* Gr. τὸν νόμον σου ; Mſ. tamen Alex. τὸ ὄνομά σου. Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. d. ſic : *Pax multa eſt diligentibus te : & non eſt*, &c.

℣. 166. Concinit Hilarius ad verbum, niſi quòd ſcribit *ſalutare.* Itidem in Pſ. è Mſ. Vatic. ap. ipſum. Ambroſ. in eund. Pſ. *Exſpectabam ſalutare..... & præcepta tua feci.* Auguſt. verò, Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ ſuffragantur, & Græco.

℣. 167. Pſalt. Rom. *& dilexi ea vehementer.* Itidem *dilexi*, in Pſalt. Carnut. Apud Ambroſ. *& dilexit ea nimis.* Ap. Auguſt. & Proſp. *& dilexi ea valde.* Ita etiam in Pſalt. Corb. Addit Aug. *Vel ſicut nonnulli codices habent*, dilexit, *ut ſubaudiatur anima mea.* Hilar. & Caſſiod. Vulgatæ favent. In Gr. καὶ ἠγάπησεν αὐτὰ σφόδρα.

℣. 168. Ita legit Auguſt. cum Proſp. & Pſalt. Corb. Itidem ap. Hilar. ſed abſque *Domine.* Pſ. è Mſ. Vat. ap. ipſum delet præterea, *& teſtimonia tua.* Rom. habet cum Caſſiod. *Servavi mand. tua, & teſtim. tua..... in conſp. tuo Domine.* Ambroſ. in eund. Pſ. *Servavi præcepta tua, & teſtim. tua : quoniam omnes viæ meæ ante te Domine.* Gr. Ἐφύλαξα τὰς ἐντολάς σου, καὶ τὰ..... ἐναντίον σου Κύριε. In Mſ. Alex. deeſt Κύριε.

℣. 169. Præponitur de more littera Hebr. *Tav* apud Patres Latinos. *Latina interpretatione ſignificat* Erravit, ſi Ambroſio fides : *alii Interpretes habent* Conſummavit, eo ipſo teſte. Pſalt. Rom. Fabri, *Signa.* In eodem Pſalt. ℣. ſequitur ut ſup. in textu. Ita quoque legitur ap. Caſſiod. in hunc Pſ. cui accinit Hilar. ibid. niſi quòd repetit vocem *Domine*, poſt *eloq. tuum.* Ap. Ambroſ. in eund. Pſ. ſic : *Appropinquet oratio mea in conſp. tuo Domine : ſecundùm verbum tuum mihi tribue intellectum.* Ap. Auguſt. & Proſp. ibid. *Appropinquet oratio mea in conſp. tuo Domine : ſecundùm eloq. tuum da mihi intell.* Sic etiam in Pſalt. Corb. addito *Domine*, poſt *tuum.* In Gr. Ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου..... σου συνέτισόν με.

℣. 170. Sic in Pſalt. Rom. eſt & Corb. Sic etiam ap. Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Ambroſ. verò legit : *Intret poſtulatio mea coram te : ſecundùm verbum tuum libera me :* tum addit : *Græcus habet*, Εἰσελθέτω ἀξίωμά μου, *hoc eſt*, Intret dignitas mea ; *licet potuerit & ſcriptor errare, & fecerit* ἀξιώσις, *hoc eſt, deprecatio.* Ed. Rom. Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμά μου ἐνώπιόν σου Κύριε· κατὰ τὸ λό-

VULGATA HOD.	*HEBR.*	VERSIO ANTIQUA.
171. Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me juſtificationes tuas.	*Fundant labia mea hymnum: docebis enim me præcepta tua.*	171. Ructuabunt labia mea hymnum, cùm docueris me juſtificationes tuas. *Ex Mſ. Sangerm.*
172. Pronunciabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua æquitas.	*Loquetur lingua mea ſermonem tuum: quia omnia mandata tua juſta.*	172. Pronunciavit lingua mea eloquia tua: quia omnia mandata tua æquitas.
173. Fiat manus tua ut ſalvet me: quoniam mandata tua elegi.	*Sit manus tua auxiliatrix mea: quia præcepta tua elegi.*	173. Fiat manus tua ut ſalvum facias me: quoniam mandata tua elegi.
174. Concupivi ſalutare tuum Domine: & lex tua meditatio mea eſt.	*Deſideravi ſalutare tuum Domine, & lex tua voluntas mea.*	174. Concupivi ſalutarem tuum Domine: & lex tua meditatio mea eſt.
175. Vivet anima mea, & laudabit te: & judicia tua adjuvabunt me.	*Vivet anima mea, & laudabit te: & judicia tua auxiliabuntur mihi.*	175. Vivet anima mea, & laudabit te: & judicia tua adjuvabunt me.
176. Erravi, ſicut ovis quæ periit: quære ſervum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.	*Erravi quaſi ovis perdita: quære ſervum tuum, quia mandatorum tuorum non ſum oblitus.*	176. Erravi, ſicut ovis quæ perit: vivifica ſervum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

γιόν συ ῥῦσαί με.

℣. 171. Hilar. in hunc Pſ. *Eructuaverunt labia mea*, &c. ut ſup. S. Paulinus epiſt. 19. p. 106. b. *Ructabunt*, &c. Græc. Ἐξερεύξαιντο, &c. Ambroſ. cum Proſp. ut in Vulg.

℣. 172. Sic eſt in Pſalt. Rom. Fabri, ut & in Vatic. ap. Hilar. Ita etiam Hilarius ipſe legit cum Rom. Martianæi, præter hoc, *pronunciabit*. Corb. *Pronunciabit ling. mea eloquia tua: quoniam omnia mand. tua veritas.* In Carnut. pariter *veritas*. Ambroſ. verò ſic habet: *Loquetur lingua mea verbum tuum: quoniam omnia mandata tua juſtitia eſt.* Auguſt. *Pronunciabit lingua mea eloquia tua: quia omnia mandata tua judicia.* S. Proſp. *Pronunciavit lingua mea eloquia tua: quia omnia mandata tua juſtitia.* Caſſiod. *Pronunciavit*, &c. ut in Vulg. Gr. Φθέγξαιτο ἡ..... τὰ λόγιά σου· ὅτι πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου δικαιοσύνη. Mſ. Alex. Φθέγξεται..... τὸ λόγιόν σου. Ita etiam Sunnia & Fretela legebant, teſte Hieron. in epiſt. ad ipſos, to. 2. 662. a. *In Græco*, inquit, φθέγξεται *vos legiſſe dixiſtis; quod verbum, ſive dicas* pronunciabit, *ſive* effabitur, *ſive* loquetur, *idipſum ſignificat: denique & nos in Hebræo ita vertimus:* Loquetur lingua mea ſermonem tuum.

℣. 173. Ita legit Caſſiod. in hunc Pſ. Hilar. verò ibid. cum Auguſt. & Proſp. *Fiat manus tua ut ſalvum me faciat: quoniam*, &c. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Vatic. In Corb. *Fiat manus tua ut ſalvum faciat me: quoniam præcepta tua dilexi.* Ambroſ. in eund. Pſ. *Fiat manus tua ſalvum facere me: quoniam*, &c. Græc. Γενέσθω ἡ χείρ σου τοῦ σῶσαί με· ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἡρετισάμην.

℣℣. 174. 175. Concordant Hilar. Ambr. Aug. Proſp. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. & Gr. niſi quòd hab. omnes *ſalutare*; & *laudabit*, non *laudavit*, ut in autographo Sangerm. Pſ. è Mſ. Vatit. ap. Hilar. *Vivit anima mea*, &c. Gr. ζήσεται.

℣. 176. Sic ap. Hilar. & in Pſ. ibidem præfixo, excepto verbo *periit*. Apud Ambroſ. *perierat*; cæt. ut in textu. Ambroſ. addit: *Græcus habet*, quære ſervum tuum, *hoc eſt*, ζήτησον; *& potuit falli ſcriptor, ut ſcriberet* ζῆσον, *quod eſt* vivifica. Auguſt. *Erravi, ſicut ovis perdita: quære ſervum tuum*, &c. deinde ut Ambroſ. ſup. *Nonnulli codices non habent* quære, *ſed* vivifica: *una quippe ſyllaba intereſt, qua inter ſe in Græco diſtant* ζῆσον, *&* ζήτησον; *unde & ipſi codices Græci variant.* Apud Hieron. in Iſai. 53. to. 3. 384. e. ſimiliter, *Erravi, ſicut ovis perdita.* Sic etiam Ambroſ. ipſe leg. l. de lapſ. virgin. to. 2. 319. a. Fulgent. verò l. 1. ad Traſim. p. 76. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Erravi, ſicut ovis quæ perierat: require ſervum tuum;* Rom. addit *Domine*, deinde *quia*, &c. ut ſup. Corb. pariter hab. *require*. S. Proſp. ut in Vulg. Gr. Ἐπλανήθην, ὡς πρόβατον ἀπολωλός· ζήτησον τὸν, &c.

VULGATA HOD.	*HEBR.*	VERSIO ANTIQUA.
1. Canticum graduum. CXIX.	*Canticum graduum. CXX.*	1. Canticum aſcenſûm. CXIX. *Ex Mſ. Sangerm.*
AD Dominum cùm tribularer clamavi: & exaudivit me.	*AD Dominum in tribulatione mea clamavi, & exaudivit me.*	* AD te Domine, cùm tribularer, clamavi: & exaudivit me.
2. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa.	*Domine libera animam meam à labio mendacii, à lingua doloſa.*	2. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa.
3. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?	*Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?*	3. Quid detur tibi, & quid adponatur tibi ad linguam doloſam?
4. Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis.	*Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus juniperorum.*	4. Sagittæ potentes acutæ, cum carbonibus deſolatoriæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. legunt, *Canticum graduum*, cum Vulg. Aug. addit: *Græcè ſcriptum eſt* ἀναβαθμῶν. *Gradus autem, vel deſcendentium ſunt, vel aſcendentium: ſed gradus, quomodo in his Pſalmis poſiti ſunt, aſcendentes ſignificant.* Item Hilarius in comment. col. 369. e. ait: *Gradus quindecim fuiſſe ſcimus in templo; Pſalmos quoque graduum quindecim legimus.*

* Hilarius, Auguſt. & Proſp. legunt: *Ad te Domine, cùm tribularer, & exaudiſti me.* Caſſiod. in eund. Pſ. Vulgatæ congruit.

℣. 2. Ita legit Hieron. ep. ad Damaſ. to. 3. 522. a. ſicut Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſal. Hilar. verò delet &, poſt *iniquis*; & ſanè Hieron. ep. ad Sun. & Fret. col. 662. b. monet iſtam conjunct. eſſe *ſuperfluam*. Auguſt. in eund. Pſ. ſic habet: *Domine erue animam meam à labiis injuſtis, & à lingua doloſa.* Pſalt. Corb. *& ad linguam doloſam.* Gr. verò, Κύριε ῥῦσαι..... καὶ ἀπὸ γλώσσης, &c.

℣. 3. Sic habet Hilar. in hunc Pſ. Proſp. verò & Caſſiod. ut in Vulg. Auguſt. ibid. ita: *Quid dabitur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam doloſam?* at in Rom. 12. to. 3. col. 920. d. legit: *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam ſubdolam?* Pſalt. Rom. & Corb. *Quid detur tibi, aut quid..... à lingua doloſa?* Græc. Τί δοθείη σοι, καὶ τί..... πρὸς γλῶσσαν δολίαν;

℣. 4. Ita legit Hilar. *potentes*, ſed in fine hab. *deſolatoriis: ſolæ enim*, inquit, *Domini potentes ſunt & acutæ ſagittæ:* & poſt paulò, *carbones* nominat *deſolationis*. Similiter in Pſalt. Corb. *Sagittæ potentes.... cum carbon. deſolatoriis.* Pſ. verò è Mſ. Vat. ap. Hilar. Vulgatæ conſonat, cum Rom. & Moz. Itidem Caſſiod. & Gaud. Brix. ſer. 2. p. 944. f. cum Proſp.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 5. Heu me, quòd incolatus meus prolongatus eſt: habitavi cum habitantibus Cedar: 6. multùm incola fuit anima mea.	*Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata eſt: habitavi cum tabernaculis Cedar: multùm peregrina eſt anima mea*	5. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt: habitavi cum habitantibus Cedar: 6. multùm incola fuit anima mea.
7. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis, impugnabant me.	*Cum odientibus pacem: ego pacifica loquebar, & illi bellantia.*	7. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis, impugnabant me gratis.

Notæ ad Versionem antiquam.

Mſ. tamen 1. Caſſiod. cum editt. hab. *potentes.* Apud Aug. in eund. Pſ. *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis, vel vaſtatoribus:* deinde: *Sive* deſolatoriis *dicas, ſive* vaſtatoribus *dicas*, (*nam in diverſis codicibus diversè ſcriptum eſt,*) *idem ſignificat:* ipſe etiam in Rom. 12. to. 3. 920. d. legit *vaſtatoribus.* In Gr. Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα, σὺν τοῖς ἄνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς.

℣. 5. Sic eſt in Pſalt. Moz. & apud Caſſiod. Ita quoque apud Proſperum, ſicut in Pſalt. Romano, & Vaticano apud Hilarium, excepto uno *quia*, pro *quòd.* In Corb. *Heu mihi, quòd.* Hilar. in comment. legit ut ſup. *Heu me, quòd incolatus meus prolongatus eſt: & habitavi cum habitantibus Cedar:* at inf. id memorat, *cum habitationibus Cedar.* Itidem Ambroſ. *Heu me, quòd*, &c. l. de parad. to. 1. 164. e. & l. 2. de Abr. c. 4. col. 319. c. & in Pſ. 118. col. 1251. a. at l. 2. de interpel. Dav. c. 3. col. 641. f. *Heu me, quia:* item in Pſ. 38. col. 849. d. 851. a. ubi addit, *& habitavi*, &c. rurſum *Heu me, quia* in Pſ. 43. col. 888. f. S. Paulin. epiſt. 29. p. 71. a. *Heu me, quòd incolatus*, &c. item ep. 13. p. 71. a. additque, *quòd habitaret cum tabernaculis Cedar.* Tichon. verò reg. 2. p. 51. g. ſic habet: *Heu me, quia peregrinatio mea longinqua facta eſt: habitavi cum tabernaculis Cedar.* Hieron. epiſt. ad Dardan. to. 2. 608. a. *Heu me, quia peregrinatio mea prolongata eſt: habitavi cum habitantibus Cedar:* & epiſt. ad Paulam, to. 4. p. 2. col. 56. b. *Hei mihi, quia peregr. mea prolongata eſt à me: habitavi*, &c. & l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 227. a. *Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata eſt: habitavi cum habitationibus Cedar:* at l. 1. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. 325. d. legit: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt*, &c. & ita vertiſſe Latinum Interpretem dicit ipſe in epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 627. b. Auguſt. in eund. Pſ. non ſemel: *Heu me, quòd incolatus meus longinquus factus eſt: inhabitavi cum tabernaculis Cedar:* at inf. bis, loco *incolatus*, &c. hab. *peregrinatio mea longinqua facta eſt.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 12. col. 100. e. *Heu me, quia peregrinatio mea elongata eſt.* Gr. Οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη· κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ.

℣. 6. Ita legunt Hilar. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Vatic. ap. Hilar. In Moz. verò: *multùm peregrinata eſt anima mea.* Huic ult. aſſentiunt Tichon. reg. 2. p. 51. g. & Auguſt. in hunc Pſ. cum Proſpero. Item Hieron. in Ezech. 48. to. 3. 1064. d. & in Jerem. 2. col. 534. f. ſic etiam l. 1. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. 325. d. & epiſt. 22. ad Paulam to. 4. p. 2. col. 56. b. at epiſt. ad Dardan. to. 2. 608. a. leg. *multùm accola fuit anima mea.* Ambr. in Luc. 2. to. 1. 1297. b. *multùm incola facta eſt anima mea.* In Gr. πολλὰ παρῴκησεν ἡ ψυχή μου.

℣. 7. Hilar. ſic habet: *Cum odientibus pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis, impugnabant me gratis.* Similiter Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1240. c. & in Luc. 22. col. 1518. b. at ſup. in eund. Pſ. 118. col. 1084. d. leg. *Cum odio habentibus pacem*, &c. Ambroſiaſt. col. 97. f. *Cum iis qui oderunt pacem*, &c. Tichon. verò reg. 2. p. 51. g. *Cum odientibus pacem, eram pacific. cùm loquerer illis, debellabant me gratis.* Itidem Auguſt. in hunc Pſ. exceptis his, *Cum his qui oderunt pacem:* ita rurſum ep. 88. to. 2. 213. c. præter duo, *oderant*, & *loquebar:* item epiſt. 105. col. 296. f. cum verbo *oderunt.* S. Pacian. ep. 3. p. 313. f. Vulgatæ accinit cum Caſſiod. & Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. c. Ita quoque S. Proſp. niſi quòd hab. *Cum his qui oderant;* & ita in Pſalt. Moz. Corb. & Vat. ap. Hilar. In Rom. ſic: *Cum iis qui oderunt pacem.... dum loquebar illis*, &c. ut in Vulg. In Gr. Μετὰ τῶν μισούντων τὴν.... ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. Canticum graduum. CXX.	*Canticum graduum. CXXI.*	Canticum graduum. CXX.
1. Levavi oculos meos ad montes, unde veniat auxilium mihi.	*Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.*	1. Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. *2. Par. 20. 17.*
2. Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.	*Auxilium meum à Domino, factore cœli & terræ.*	2. Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.
3. Non det in commotionem pedem tuum: neque dormiet qui cuſtodit te.	*Non det in commotionem pedem tuum, nec dormitet qui cuſtodit te.*	3. Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui cuſtodit te.
4. Ecce non dormitavit neque obdormiet, qui cuſtodit Iſraël.	*Ecce non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël.*	4. Ecce non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël.
5. Dominus cuſtodit te,	*Dominus cuſtodit te: Dominus*	5. Dominus cuſtodit te, Domi-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hilar. in hunc Pſ. cum Vulgata concinit: Pſ. autem ibid. præfixus hab. *unde veniet adjutorium mihi:* Hilarius etiam ipſe ita leg. in Pſ. 51. col. 79. c. Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1209. e. *Levavi oculos meos ad montes: quæſivi unde mihi veniret auxilium.* S. Paulin. epiſt. 40. p. 245. a. alludens, dicit: *Levavimus* (oculos) *ad montes..... unde nobis auxilium venit à Domino.* Item Auguſt. *Quid adhuc dormiunt? Levent oculos ſuos in montes, unde veniet auxilium illis.* S. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. *Levavi..... ad montes*, &c. ut in Vulg. Sic etiam Vict. Tun. l. de pœnit. ap. Ambr. col. 603. d. In Gr. εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἥξει ἡ βοήθειά μου.

℣. 2. Similiter hab. Hilar. in hunc Pſ. & in Pſ. 51. col. 79. c. Item S. Proſp. & Caſſiod. ibid. unà cum Gr. Non legitur hic ℣. 2. ap. Auguſt.

℣. 3. Hilar. ubi ſup. *Ne det in commotionem pedem tuum: neque dormitet*, &c. Pſ. ibid. præf. *Non det in commotione*, &c. Auguſt. verò ita: *Ne des ad movendum pedem meum: neque dormitet*, &c. S. Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ reſpondent. In Pſalt. Rom. ſic: *Non det in commotionem pedem tuum: neque obdormiat qui cuſtodit te.* In Moz. *neque obdormitet qui*, &c. In Gr. Μὴ δῴης εἰς σάλον τὸν..... μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε. Compl. Μὴ δώῃ.

℣. 4. Sic eſt in Brev. Moz. Hilar. verò in hunc Pſ. Vulgatæ accinit; ſed in Pſ. 118. col. 267. e. leg. *Ecce non dormit neque dormitabit, qui*, &c. S. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. *Ecce non dormitabit neque obdormiet*, &c. cui lectioni favet S. Xyſt. ep. 5. Conc. to. 1. 1256. b. Similiter Aug. in eund. Pſ. paulò verò poſt legit: *Ecce non dormiet neque dormitabit*, &c. at priorem lectionem reſumit inf. In Gr. Ἰδοὺ οὐ νυστάξει οὐδὲ ὑπνώσει, &c.

℣. 5. Pſalt. Rom. cum Corb. & Moz. *ſuper manum dexteræ tuæ.* Sic etiam Ambroſ. habet in Luc. 1. to. 1. 1275. e. necnon S. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Mediol. & Carnut. Hilar. verò cum Pſ. ibid. præfixo: *Dominus cuſtodiet te, Dominus prot. tua, ſupra* (Pſ. *ſuper*) *manum dexteræ tuæ.*

VULGATA HOD.

nus protectio tua, ſuper manum dexteram tuam.

6. Per diem ſol non uret te: neque luna per noctem.

7. Dominus cuſtodit te ab omni malo: cuſtodiat animam tuam Dominus.

8. Dominus cuſtodiat introitum tuum, & exitum tuum; ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.

HEBR.

protectio tua ſuper manum dexteram tuam.

Per diem ſol non percutiet te, neque luna per noctem.

Dominus cuſtodiet te ab omni malo: cuſtodiat animam tuam.

Dominus cuſtodiat exitum tuum, & introitum tuum; amodo, & uſque in æternum.

VERSIO ANTIQUA. Ex Mſ. Sangerm.

Dominus protectio tua, ſuper cornum dexteræ tuæ.

6. Per diem ſol non uret te: neque luna per noctem.

7. Dominus cuſtodiet te ab omni malo: cuſtodiat animam tuam Dominus.

8. Cuſtodiat Dominus introitum tuum, & exitum tuum; ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Auguſt. in eund. Pſ. *Dominus cuſtodiet te, Dominus tegumentum tuum, ſuper manum dexteræ tuæ*; & inf. *protegat te Dominus ſuper manum dexteræ tuæ*: Mſs. quidam *proteget*, nonnulli *protegit*. In Gr. Κύριος φυλάξει σε, Κύριος σκέπη σου, ἐπὶ χεῖρα δεξιάν σου. Ed. Compl. hab. Κύριος φυλάξοι, & Mſ. Alex. δεξιᾶς σου.

℣. 6. Vulgatæ accedit Hilar. in hunc Pſ. & in Pſ. 147. col. 584. a. Item Auguſt. Proſp. & Caſſiod. In Gr. Ἡμέρας ὁ ἥλιος..... οὐδὲ ἡ..... τὴν νύκτα.

℣. 7. Ita Auguſt. leg. cum Brev. Moz. Proſper verò & Caſſiod. cum Rom. Vulgatæ aſſentiunt. Hilar. ſic: *Dominus cuſtodiet te ab omni malo: cuſtodiet*, &c. ut ſup. Pſ. ibidem præfixus: *Dominus cuſtodiet te ab omni malo: ita ſuper manum dexteræ cuſtodiat animam tuam Dominus.* Gr. Κύριος φυλάξαι σε ἀπὸ παντὸς κακοῦ· φυλάξει, &c. Mſ. Alex. Κύριος φυλάξει; Compl. bis, φυλάξοι.

℣. 8. Concinunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. In Græco: Κύριος φυλάξει τὴν εἴσοδόν σου, καὶ τὴν, &c. Compl. φυλάξοι. Ap. Hilar. *Dominus cuſtodiet exitum tuum, & introitum tuum; ex hoc, & uſque in ſæculum.* Hic autem verborum ordo nititur Mſs. auctoritate; quem etiam poſtulat ſubnexa Hilarii interpretatio: *Cùm prius ſit*, inquit, *nos exire de corpore, quàm in regnum æternum introduci.* Pſ. tamen è Mſ. Vatic. ap. ipſum hab. *introitum, & exitum; ex hoc nunc, & uſque in ſæc.* Moz. *& uſque in æternum.*

VULGATA HOD.

1. Canticum graduum. CXXI.

LÆtatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi: In domum Domini ibimus.

2. Stantes erant pedes noſtri, in atriis tuis Jeruſalem.

3. Jeruſalem, quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipſum.

4. Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus Domini: teſtimonium Iſraël ad confitendum nomini Domini.

5. Quia illic ſederunt ſedes in judicio, ſedes ſuper domum David.

6. Rogate quæ ad pacem ſunt Jeruſalem: & abundantia diligentibus te.

7. Fiat pax in virtute tua: & abundantia in turribus tuis.

8. Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te:

9. Propter domum Domini Dei

HEBR.

Canticum graduum David. CXXII.

LÆtatus ſum, eò quòd dixerint mihi: In domum Domini ibimus.

Stantes erant pedes noſtri, in portis tuis Jeruſalem.

Jeruſalem, quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus ſimul.

Quia ibi aſcenderunt tribus, tribus Domini: teſtimonium Iſraël, ad confitendum nomini Domini.

Quia ibi ſederunt ſedes in judicio, ſedes domui David.

Rogate pacem Jeruſalem: ſit bene his qui diligunt te.

Sit pax in muris tuis: abundantia in domibus tuis.

Propter fratres meos, & amicos meos, loquar pacem tibi.

Propter domum Domini Dei noſ-

VERSIO ANTIQUA. Ex Mſ. Sangerm.

1. Canticum graduum David. CXXI.

* LÆtatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi: In domum Domini ibimus.

2. Stantes erant pedes noſtri, in atriis Jeruſalem.

3. Jeruſalem, quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipſum.

4. Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus Domini: teſtimonium Iſraël ad confitendum nomini tuo, Domine.

5. Quia illic ſederunt ſedes in judicio, ſedes ſuper domum David.

6. Rogate quæ ad pacem ſunt Jeruſalem: & abundantia diligentibus te.

7. Fiat pax in virtute tua: & abundantia in turribus tuis.

8. Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar autem pacem de te:

9. Propter domum Do-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic habet Pſ. præfixus ap. Hilar. Auguſt. verò & Caſſiod. delent *David*, cum Pſalt. Rom. In Corb. *Canticum graduum ipſum David.* In Gr. de more, Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

* Concordant Hilar. Proſp. & Caſſiod. &c. Auguſt. verò legit: *Jocundatus ſum in his, qui dixerunt mihi: In domum Domini ibimus.* Gr. Εὐφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι, &c.

℣. 2. Ita legunt Hilar. & Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Corb. & Carnut. Ambroſ. verò in Pſ. 1. & 36. to. 1. 749. a. 809. b. hab. *in atriis tuis*, &c. item l. de Virginit. to. 2. 228. a. cum Proſp. & Caſſiod. & Gr.

℣. 3. Hilar. cum Pſ. præfixo, *cujus participatio eſt in idipſum.* Auguſt. Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. In Gr. ἧς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπιτοαυτό.

℣. 4. Sic habent Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Carnut. Ita quoque in Moz. eſt, detracta voce ult. *Domine.* Corb. *Illic enim aſcend..... ad confit. nomini tuo, Domine.* Hilar. in eund. Pſ. *Illuc aſcenderunt tribus, tribus Domini: teſtimonium illi Iſraël ad confitendum nomini Domini.* S. Proſp. *ad confitendum nomen Domini.* Gr. Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν, &c. ut in Vulg.

℣. 5. Hilar. cum Pſalt. Corb. *Quia illic ſederunt ſedes in judicium*, &c. Auguſt. *Quoniam ibi ſederunt ſedes in judicium*, &c. Ita quoque in Græco. Apud Proſp. & Caſſiod. ut ſup. in textu.

℣. 6. Ita legunt Hilar. Proſp. & Caſſiod. &c. Auguſt. verò ſic: *Interrogate quæ ad pacem ſunt Jeruſalem: & abundantia his, qui diligunt te.* Hilar. etiam ubi ſup. ait: *Rogate, non orandi, ſed interrogandi, ſecundùm proprietatem Græcitatis eſt ſermo.* Gr. Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ, &c.

℣. 7. Sic Ambroſ. l. 1. de Virg. to. 2. 158. e. item l. 3. de fide, col. 505. b. & in Pſ. 118. to. 1. 1257. a. Sic etiam Aug. Proſp. & Caſſiod. &c. Ap. Hilar. verò ita: *Fiat pax..... & abundantia in turribus gravibus tuis:* de his vide Hieron. in Pſ. 44. ad Principiam. In Gr. Γενέσθω δὴ εἰρήνη..... καὶ εὐθηνία ἐν ταῖς πυργοβάρεσί σου. Edit. Compl. tollit δή.

℣. 8. Sic habet Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. Hilarius verò in comment. delet *autem*; tollunt pariter Proſp. & Caſſiod. ibid. Apud Auguſt. ſic: *Propter fratres meos, & propinquos meos, loquebar autem pacem de te.* In Gr. Ἕνεκα τῶν ἀδελφῶν μου, καὶ τῶν πλησίον μου, ἐλάλουν δὴ εἰρήνην, &c.

℣. 9. Itidem Hilarius, Auguſt. & Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. verò Rom. hab. *Et propter domum Domini Dei mei*;

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
mini Dei mei, quæſivi bona tibi.	*tri, quæram bona tibi.*	noſtri, quæſivi bona tibi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Mſs. 2. Caſſiod. *Domini Dei noſtri;* Brev. Moz. *Domini Dei tui.* Gr. Κυρίȣ τȣ̃ Θεȣ̃ ἡμῶν, ἐξεζήτησα, &c.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
Canticum graduum. CXXII.	*Canticum graduum. CXXIII.*	Canticum graduum. CXXII.
1. AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlo.	*AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.*	1. AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.
2. Ecce ſicut oculi ſervorum, in manibus dominorum ſuorum,	*Ecce ſicut oculi ſervorum ad manum dominorum ſuorum:*	2. Ecce ſicut oculi ſervorum, in manibus dominorum ſuorum,
Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur nobis.	*Sicut oculi ancillæ ad manum dominæ ſuæ: ſic oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.*	Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.
3. Miſerere nobis Domine, miſerere nobis: quia multùm repleti ſumus deſpectione:	*Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri: quia multùm repleti ſumus deſpectione.*	3. Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri: quia multùm repleti ſumus deſpectione:
4. In plurimum abundavit anima noſtra: opprobrium abundantibus, maledictum eis qui abundant, & contemptio ſuperbis.	*Multùm repleta eſt anima noſtra opprobrio abundantium, & deſpectione ſuperborum.*	4. Quia multùm repleta eſt anima noſtra: opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinunt Hilar. Auguſt. & Caſſiod. ad verbum. Itidem Hieron. in Iſai. 51. col. 374. e. 379. b. cum Pſalt. Rom. Mſs. tamen 3. Caſſiod. hab. *in cœlis*, cum Proſpero. Auguſtinus ſemel, *Ad te, Domine, levavi*, &c. at inf. delet *Domine.* In Gr. Πρὸς σὲ ἦρα..... τὸν κατοικȣ̃ντα ἐν τῷ ȣ̓ρανῷ.

℣. 2. Eadem leguntur in Miſſali Rom. ad Introit. fer. 2. poſt Dom. 1. Quadr. ſicut in Pſalt. Corb. Item in Rom. & Moz. niſi quòd in utroque ponitur &, ante 2. *ſicut*; in Moz. tamen deeſt *ſuæ*, poſt *dominæ.* Ambr. Romano conſentit ad verbum, videlicet l. de apol. Dav. to. 1. 700. c. d. & in Pſ. 118. col. 1045. a. Itidem Hilar. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſed Hilar. bis leg. *in manus*, pro *in manibus;* paulòque poſt hab. *ſic oculi noſtri:* Pſ. verò ibid. præfixus, bis *in manibus*, ſed abſque &, poſt *ſuorum;* necnon *ſuæ*, poſt *dominæ.* Auguſt. in eund. Pſ. *Ecce ſicut oculi..... in manus dominor..... & ſicut oculi..... in manus dom. ſuæ: ſic oculi noſtri ad..... quoadusque miſereatur noſtri.* Victor Tun. l. de pœnit. apud Ambr. col. 603. d. *Sicut oculi ſervorum in manibus..... & ſicut oculi ancillæ ad manus dom. ſuæ: ſic & oculi noſtri ad Dom..... uſque dum miſereatur nobis.* In Græco: Ἰδȣ̀ ὡς ὀφθαλμοὶ..... εἰς χεῖρας τῶν..... αὐτῶν· ὡς ὀφθαλμοὶ..... εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, ȣ̔́τως..... ἕως ȣ̃ οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς.

℣. 3. Hilar. cum Pſalt. Vatic. Rom. Corb. & Moz. *Miſerere nobis Domine, miſerere nobis: quia multùm repl. ſumus adſpernatione;* Vatic. Corb. & Rom. *contemptione;* Mozar. *contemptu.* Caſſiod. Romano congruit ad verbum; Auguſt. & Proſp. Vulgatæ. In Miſſali Rom. ad Introit. fer. 2. Dom. 1. Quadr. & ad Tract. Dom. 3. *Miſerere nobis..... miſ. nobis*, ut ſupra. In Gr. Ἐλέησον ἡμᾶς..... ἐλέησον ἡμᾶς· ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐπλήσθημεν ἐξȣδενώσεως.

℣. 4. Pſalt. Rom. cum Proſp. & Caſſiod. *Et multùm repleta eſt anima noſtra*, &c. ut in Vulg. Mozarab. *Multùmque repleta eſt anima noſtra: opprobrium abundantium, & deſpectio ſuperbis.* In Corb. deeſt &, ante *deſpectio.* Hilar. in hunc Pſ. leg. *& adſpernatio ſuperbis;* cætera ut in Vulg. Auguſt. in eund. Pſ. *In plurimum repleta eſt anima noſtra: opprobrium eis qui abundant, & deſpectio ſuperbis.* Gr. Ἐπὶ πλεῖον ἐπλήσθη..... τὸ ὄνειδος τοῖς εὐθηνȣ̃σι, καὶ ἡ ἐξȣδένωσις τοῖς, &c. Nuſpiam verò legitur verſic. medius, *maledictum eis qui abundant:* ſcholium ſatis olet, quod primò fortaſſe in margine ſcriptum eſt, ac deinde imperitiâ ſcriptoris tranſiit in textum.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
1. Canticum graduum. CXXIII.	*Canticum graduum David. CXXIV.*	1. Canticum graduum. CXXIII.
* NIſi quòd Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſraël: 2. niſi quòd Dominus erat in nobis,	*NIſi Dominus fuiſſet in nobis, dicat nunc Iſraël: niſi Dominus fuiſſet in nobis,*	NIſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſraël: 2. niſi quia Dominus erat in nobis,
Cùm inſurgerent homines in nos, 3. fortè vivos deglutiſſent nos:	*Cùm exſurgerent ſuper nos homines: forſitan vivos abſorbuiſſent nos,*	Cùm exſurgerent homines in nos, 3. fortè vivos deglutiſſent nos:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem ap. Aug. Caſſiod. &c. Pſ. verò è Mſ. Vatic. ap. Hilar. hab. *Canticum graduum David.* Græc. de more, Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

* Sic Hilar. & Proſp. cum Pſalt. Rom. Martian. Auguſt. verò & Caſſiod. cum Rom. Fabri, *Niſi quia*, &c. Gr. Εἰ μὴ ὅτι, &c.

℣. 2. Pſalt. Rom. *Niſi quia Dom. erat in nobis, dum inſurgerent homines in nos.* Corb. *Niſi quòd Dom..... cùm inſurgerent homines in nobis.* Mozarab. *cùm exſurgerent homines ſuper nos.* Hilar. in eund. Pſ. *Niſi quòd..... cùm ſurgerent hom. in nos.* Auguſt. *Niſi quia Dom..... cùm inſurgerent hom. ſuper nos.* S. Proſp. *Niſi quòd Dom..... cùm inſurgerent hom. in nos.* Caſſiod. *Niſi quia Dom..... cùm inſurgerent hom. in nos.* Gr. Εἰ μὴ ὅτι..... ἐν τῷ ἐπαναστῆναι..... ἐφ' ἡμᾶς.

℣. 3. Pſalt. Mozar. *forſitan vivos deglutiſſent nos: dum iraſcetur furor eorum adversùs nos.* Rom. & Corb. *forſitan vivos deglut..... dum* (Corb. *cùm*) *iraſceretur animus eorum adversùs nos.* Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. *fortè vivos deglutiſſent nos: cùm iraſceretur animus eorum in nos.* Hilar. ipſe in comment. *fortè vivos deglut. nos: in eo cùm iraſceretur animus eorum adversùs nos.* Auguſt. *forſitan vivos abſor-*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Cùm iraſceretur furor eorum in nos, 4. forſitan aqua abſorbuiſſet nos.	*Cùm iraſceretur furor eorum ſuper nos: forſitan aquæ circumdediſſent nos:*	Cùm iraſceretur furor eorum adversùs nos, 4. forſitan aqua abſorbuiſſet nos. *Ex Mſ. Sangerm.*
5. Torrentem pertranſivit anima noſtra: forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem.	*Torrens tranſiſſet ſuper animam noſtram: forſitan tranſiſſent ſuper animam noſtram aquæ ſuperbiæ.*	5. Torrentem pertranſiit anima noſtra: forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam immenſam.
6. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.	*Benedictus Dominus, qui non dedit nos in prædam dentibus eorum.*	6. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venatione dentibus eorum.
7. Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.	*Anima noſtra quaſi avis erepta eſt de laqueo venantium: Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.*	7. Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venatorum: Muſcipula comminuta eſt, & nos ſalvati ſumus.
8. Adjutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.	*Auxilium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.*	8. Adjutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

buiſſent nos: cùm (inf. *dum*) *iraſceretur furor ipſorum* (al. *eorum*) *ſuper nos.* S. Proſp. *forſitan vivos deglutiſſent nos: cùm iraſceretur furor eorum in nos.* Caſſiod. *forſitan vivos deglutiſſent nos: cùm iraſceretur animus eorum adversùm nos.* Itidem *animus eorum*, in Pſalt. Mediol. & Carnut. In Gr. ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς· ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐφ' ἡμᾶς.

℣. 4. Sic Hilar. in hunc Pſ. cum Pſ. ibidem præfixo. Auguſt. ibid. *forſitan aqua demerſiſſet nos.* S. Proſp. *forſitan vivos abſorbuiſſent nos.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *forſitan velut aqua abſorbuiſſent nos.* Ita etiam in Moz. præter verbum ſing. *obſorbuiſſet.* In Mediolan. *ut aquam abſorbuiſſent nos.* In Gr. ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόντισεν ἡμᾶς.

℣. 5. Ita legit Hilar. in hunc Pſ. & in Pſ. 68. col. 216. c. cum Pſalt. Mediolan. Ambroſ. verò l. de Iſaac, c. 8. col. 377. d. & in Pſ. 1. & 118. col. 756. d. 1243. e. hab. *aquam intolerabilem*, cum Caſſiod. Sic etiam Hilar. ubi ſup. in commentar. *Hæc intolerabilis aqua*, inquit, *animam non tranſiit, in qua Deus habitat; intolerabilis autem eſt Deo vacuis.* Aug. ibid. leg. *fortaſſe* (al. *forſitan*) *pertranſiit... aquam ſine ſubſtantia.* S. Proſp. *forſitan pertranſivit..... aquam intolerabilem, vel ſine ſubſtantia.* S. Eucher. quæſt. in Pſ. p. 846. h. & 847. a. *forſitan pertranſiſſet..... aquam immenſam*, ut ſup. Gr. ἄρα διῆλθεν... τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. Subdit Aug. loco cit. *Quomodo potuerunt Latini, expreſſerunt quod Græci dicunt* ἄρα*; ſic enim Græca habent exemplaria,* ἄρα*: quia dubitantis verbum eſt, expreſſum eſt quidem dubitationis verbo, quod eſt* fortaſſe*; ſed non omnino hoc eſt:* ſubinde: *Quod Punici dicunt* jar, *hoc Græci* ἄρα, *hoc Latini poſſunt, vel ſolent dicere,* putas, *cùm ita loquuntur:* Putas evaſi hoc: *ſi ergo dicatur,* Forſitan evaſi, *videtis quia non hoc ſonat; ſed quod dixi* putas, *uſitatè dicitur, Latinè non ita dicitur..... In Scriptura autem non potuit hoc poni quod Latinum non eſſet; & deficiente Latinitate, poſitum eſt pro eo quod non hoc ſonaret. Sic tamen intelligite dici:* Putas pertranſiit anima noſtra, *&c. quia magnitudo periculi vix facit credibile. Verbum autem* ἀνυπόστατον, teſte Hieron. in commentar. *apud Græcos ambiguum eſt, & poteſt ſonare quod* non ſubſiſtat, *& quod* intolerabile ſit, *id eſt, quod nemo ferre queat.*

℣. 6. Hilar. in hunc Pſ. cum Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1185. a. *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in capturam dentibus eorum.* Pſalt. quoque Mediolan. hab. *in capturam;* Mozarab. *in captione.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Fulg. ſer. 6. p. 567. *in venationem.* S. Proſp. *in venationem, vel in captionem.* Caſſiod. ut in Vulg. Gr. εἰς θήραν.

℣. 7. Hilar. cum Pſ. præfixo ſimiliter hab. *de laqueo venatorum;* cæt. ut in Vulg. mox Hilar. *Non utique* venantium, *ſed eorum, quibus in venatione tenſi ſunt laquei:* vocem etiam *venatorum* conſtanter adhibet in Pſ. 118. col. 328. a. ſed Ambroſ. in eund. Pſ. col. 1154. e. legit *venantium*, &c. ut in Vulg. itidem in Luc. 4. & 12. col. 1337. d. 1437. b. & l. de Virgin. to. 2. 241. e. Vulgatæ ſuffragantur Proſp. & Caſſiod. cum Gr. Auguſt. autem leg. *Anima noſtra ſicut paſſer eruta eſt de muſcipula venantium: muſcipula contrita eſt, & nos eruti ſumus.*

℣. 8. Concordant Innocent. 1. epiſt. 29. Conc. to. 1. 897. c. & Ambr. in Luc. 4. col. 1337. d. Item Hilar. Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. unà cum Gr. ex quibus omnibus ſubnexuimus ſup. vocem *Domini*, quæ omiſſa erat librarii incuriâ.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Canticum graduum. CXXIV.	*Canticum graduum. CXXV.*	1. Canticum graduum. CXXIV. *Ex Mſ. Sangerm.*
QUi confidunt in Domino, ſicut mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat 2. in Jeruſalem.	*QUi confidunt in Domino: quaſi mons Sion immobilis, in æternum habitabilis.*	QUi confidunt in Domino, ſicut mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat 2. in Jeruſalem.
Montes in circuitu ejus: & Dominus in circuitu populi ſui, ex hoc nunc & uſque in ſæculum.	*Jeruſalem montes in circuitu ejus: & Dominus in circuitu populi ſui, amodo & uſque in æternum.*	Montes in circuitu ejus: & Dominus in circuitu populi ſui, ex hoc nunc & uſque in ſæculum.
3. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum: ut non extendant juſti ad iniquitatem manus ſuas.	*Quia non requieſcet virga impietatis ſuper ſortem juſtorum: ut non mittant juſti in iniquitatem manus ſuas.*	3. Quia non dimiſit virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum: ut non extendant juſti in iniquitatem manus ſuas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Sic Hilar. & Caſſiod. ad verbum. Horum etiam multa hab. Ambroſ. in Pſ. 47. & 118. to. 1. 938. b. 943. c. 1035. b. & in Luc. 17. col. 1479. f. Auguſt. verò leg. *Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion: non commovebuntur* (inf. *movebuntur*) *in æternum, qui inhabitant Jeruſalem. Montes in circuitu ejus: & Dominus in circuitu plebis ſuæ, ex hoc nunc*, &c. inf. deeſt *nunc.* Similiter apud Proſp. *in circ. plebis ſuæ;* cæt. verò ut in Vulg. In Breviar. Moz. pariter, *non commovebuntur..... qui habitant in*, &c. In Gr. Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον, ὡς ὄρος Σιών· οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ, &c. ut ſup.

℣. 3. Hilar. legit, *Quia non relinquet virgam pecc.* &c. ut in Vulg. Pſ. ibid. præfixus, *Quia non derelinquet virgam peccat..... ut non extend. juſti in iniquitatem*, &c. Corb. *Quoniam non relinquet virgam..... ut extendant juſti in iniquitatem*, &c. Auguſt. & Caſſiod. cum Rom. *Quia non derelinquet Dominus..... ad iniquitatem*, &c. Aug. inf. *non relinquet*, cum Mſs. 2. Caſſiod. Ap. Proſp. *Quia non derelinquitur virga pecc.* &c. ſed poſt pauca, *Quia non derelinquet Dominus*, &c. ut in Vulg. Autogr. S. Germ. ſcribit *non dimiſet*, vitiosè; poſuimus *non dimiſit*, mutando *e* in *i*: fortaſſe meliùs legeretur *non dimittet.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 44. p. 193. a. *Quia non dimittit virgam..... ad iniquitatem*, &c. Gr. Ὅτι οὐκ ἀφήσει Κύριος..... ἐν ἀνομίαις χεῖ-

Ex Mf. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
4. Benefac Domine bonis, & rectis corde.	*Benefac Domine bonis, & rectis corde.*	4. Benefac Domine bonis, & rectis corde.
5. Declinantes autem ad fuffocationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax fuper Ifraël.	*Qui autem declinant ad pravitates fuas, deducet eos Dominus cum his qui operantur iniquitatem: pax fuper Ifraël.*	5. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax fuper Ifraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ρας αὐτῶν. Mf. Alex. delet voc. Κύριος, habetque ἐν ἀνομίᾳ; al. εἰς ἀνομίαν ex Chryfoft.

℣. 4. Accinunt Hilar. Auguft. Profp. & Caffiod. cum Græco.

℣. 5. Auct. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 193. a. *Declinantes autem ad fuffocationem, adducet*, &c. ut fup. Auguft. in hunc Pf. *Declinantes autem in ftrangulationem, abducet Dominus cum operantibus injuftitiam*, &c. Hilarius verò ibid. *Declinantes autem ad obligationes*, &c. ut in Vulg. S. Profp. *Declinantes autem in obligationem, adducet*, &c. Caffiod. cum Pfalt. Rom. *Declinantes autem ad obligationem, adducet*, &c. Carnut. Corb. & Moz. *Declinantes autem in pravitatibus*; Gallic. *ad obligationes*. Sunt qui fcribendum putant *ad obliquationes*, id eft, *tortuofitates*. In Gr. εἰς τὰς ϛραγγαλιὰς, ἀπάξει, &c. Symmach. σκολιότητας, *obliquitates*.

Ex Mf. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
1. Canticum graduum. CXXV.	*Canticum graduum. CXXVI.*	1. Canticum graduum. CXXV.
CUm averteret Dominus captivitatem Sion: facti fumus ficut confolati.	*CUm converteret Dominus captivitatem Sion, facti fumus quafi fomniantes.*	IN convertendo Dominus captivitatem Sion: facti fumus ficut confolati:
2. Tunc repletum eft gaudio os noftrum: & lingua noftra exfultatione.	*Tunc implebitur rifu os noftrum, & lingua noftra laude.*	2. Tunc repletum eft gaudio os noftrum: & lingua noftra exfultatione.
Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum illis.	*Tunc dicent in gentibus: Magnificavit Dominus facere cum iftis.*	Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.
3. Magnificavit Dominus facere nobifcum: facti fumus lætantes.	*Magnificavit Dominus facere nobifcum: facti fumus ficut lætantes.*	3. Magnificavit Dominus facere nobifcum: facti fumus lætantes.
4. Converte Domine captivitatem noftram, ficut torrens in auftro.	*Converte Domine captivitatem noftram, ficut rivos in auftro.*	4. Converte Domine captivitatem noftram, ficut torrens in auftro.
5. Qui feminant in lacrymis, in gaudio metent.	*Qui feminant in lacrymis, in exfultatione metent.*	5. Qui feminant in lacrymis, in exfultatione metent.
6. Euntes ibant & flebant, mittentes femina fua.	*Qui ambulans ibat & flebat, portans ad feminandum fementem:*	6. Euntes ibant & flebant, mittentes femina fua.
Venientes autem venient in exfultationem, portantes manipulos fuos.	*Veniens veniet in exfultatione, portans manipulos fuos.*	Venientes autem venient cum exfultatione, portantes manipulos fuos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hilar. in hunc Pf. *Dum avertit Dominus..... facti fumus tanquam confolati.* Mf. Miciac. ibid. *In avertendo Dominum.* Ambr. in Pf. 37. col. 837. f. *Dum converteret Dominus..... ficut confolati.* S. Paulin. epift. 27. p. 174. b. *quafi confolati.* Hieron. in Ifai. 30. to. 3. 258. a. *Cùm converteret Dom.* &c. ut in Vulg. Tichon. reg. 6. p. 63. c. cum Pfalt. Mozar. *Cùm converterit Dominus..... velut confolati*; inf. *cùm averterit.* Auguft. *Cùm converteret Dominus..... ficut confolati*, vel *quafi confolati*, aut *velut confolati.* S. Profp. *Cùm averteret Dominus..... ficut conf.* Caffiod. *In convertendo*, &c. Gr. Ἐν τῷ ἐπιϛρέψαι, &c.

℣. 2. Ita legit Hilar. cum Pfalt. Moz. & Rom. Ita quoque Lucif. Calar. l. de mor. pro Dei fil. p. 249. d. necnon Tichon. reg. 6. p. 63. c. cum Auguft. Profp. & Caffiod. nec diffimiliter in Gr. Vide etiam Ambr. in Pf. 118. col. 1237. b. Pf. è Mf. Vatic. apud Hilar. non hab. *magnif. Dom. facere cum eis.*

℣. 3. Concordant Hilar. Profp. & Caffiod. in hunc Pf. Itidem Tichon. reg. 6. p. 63. c. Pf. verò è Mf. Vatic. ap. Hilar. fimpliciter hab. *fumus lætantes*, abfque præced. *facti.* Aug. in eund. Pf. *facti fumus jocundati.* Gr. ἐγενήθημεν εὐφραινόμενοι.

℣. 4. Accinunt Auguft. Profp. & Caffiod. Apud Hilar. deeft hoc, *ficut torrens in auftro*: non verò in Pf. ibidem præfixo. In Rom. & Moz. *Convertere Domine*, &c. ut fup. In Gr. Ἐπίϛρεψον, &c.

℣. 5. Concinunt Lucif. Cal. l. de mor. pro Dei fil. p. 249. d. & Cypr. epift. ad Fortun. p. 272. c. Item Aug. Profp. & Caffiod. cum Pfalt. Rom. Corb. & Moz. Accedunt pariter Hieron. in Ofe. 6. to 3. 1278. b. S. Paulin. ep. 40. p. 246. a. Cœleftin. I. epift. 14. Conc. to. 1. 1139. c. Auct. l. de promiff. p. 1. c. 29. col. 111. e. & S. Valerianus, hom. 8. Sirm. to. 1. p. 649. e. 676. e. 684. e. Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 709. c. leg. *Qui feminant in lacr. in lætitia metent*: at fup. 708. a. *in exfultatione*; ficut Cyprian. l. 3. Teftim. p. 309. c. Apud Vict. Tun. l. de pœnit. p. 603. d. *Qui ferunt in lacrymis, in gaudio metent.* Apud Hilarium in hunc Pf. *Qui feminat in lacrymis, in gaudio metet*: fed in Pf. ibid. præfixo, *Qui feminant*, &c. In Gr. Οἱ σπείροντες..... ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι.

℣. 6. Ita legit Hilar. in hunc Pf. hoc excepto, *in exfultatione.* Ita quoque Profp. & Caffiod. cum Sedulio, l. 1. p. 476. h. Lucif. verò Cal. l. de mor. pro Dei fil. 249. d. Vulgatæ congruit ad verbum. Cypr. epift. ad Fortun. p. 272. c. ita: *Ambulantes ambulabant & flebant, mittentes femina fua. Venientes autem venient in exfultatione, portantes gremia fua*: & l. 3. Teftim. p. 309. c. *Ambulantes ambulabant & plorabant..... in exfultatione, tollentes gremia fua.* Ambrof. l. de Jofeph, c. 2. to. 1. 485. c. *Venientes autem venient cum exfultatione, tollentes manipulos fuos*: at in Luc. 17. col. 1484. b. leg. *in exfultatione, tollentes*, &c. itidem l. 3. de fide, to. 2. 510. f. & ep. 70. col. 1065. f. Hieron. in Matth. 9. to. 4. 34. c. *Euntes ibant & flebant, portantes femina fua.* Apud Auguft. non leguntur feqq. *Venientes autem venient cum exfult.* cæt. verò ut in textu. In Gr. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν. Ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Canticum graduum Salomonis. CXXVI.	*Canticum graduum Salomonis. CXXVII.*	1. Canticum graduum Salomonis. CXXVI. *Ex Mſ. Sangerm.*
Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.	*Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.*	* Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.
Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.	*Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.*	Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, in vanum laboravit qui cuſtodit.
2. Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere: ſurgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris.	*Fruſtra vobis eſt de manè ſurgere: poſtquam ſederitis, qui manducatis panem dolorum.*	2. In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere: ſurgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem * doloris. ** Mſ. vitiosè dolo…*
Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum: 3. ecce hæreditas Domini, filii; merces, fructus ventris.	*Sic dabit diligentibus ſe ſomnum: ecce hæreditas Domini, filii; merces, fructus ventris.*	Cùm dederit dilectis ſuis ut ſomnium: 3. ecce hæreditas Domini, fili; mercis, fructus ventris.
4. Sicut ſagittæ in manu potentis: ita filii excuſſorum.	*Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filii juventutis.*	4. Sicut ſagittæ in manu potentis: ita filii excuſſorum.
5. Beatus vir qui implevit deſiderium ſuum ex ipſis: non confundetur cùm loquetur inimicis ſuis in porta.	*Beatus vir qui implevit pharetram ſuam ex ipſis: non confundentur cùm loquentur inimicis ſuis in porta.*	5. Beatus homo qui implevit deſiderium ſuum ex ipſis: non confundentur cùm loquentur inimicis ſuis in porta.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic eſt in Pſalt. Corb. In Rom. Fabri, *Canticum graduum Salomoni.* In Rom. Martian. *Cant. grad. Salomonis.* Sic etiam legunt Hilar. Aug. & Caſſiod. Proſper verò, *Canticum aſcenſionis Salomonis.* Gr. ſimpliciter, Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν, ſolito more.

* Lactant. l. 4. Inſtit. c. 13. p. 577. ita legit: *Si Dominus non ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui illam ædificaverunt. Si Dominus non cuſtodierit civitatem, in vanum vigilavit qui eam cuſtodivit.* Mſ. Cambr. hab. *ſine cauſa vigilabat qui eam cuſtodiebat:* Mſ. al. *ſine cauſa vigilant qui cuſtodiunt eam.* Hilar. in hunc Pſ. *Niſi Dominus ædificaverit ſibi domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam. Niſi Dom. cuſtodierit civit. in vanum vigilaverunt qui cuſtodiunt eam.* Pſ. ibid. præfixus delet *ſibi*, hab.que, *in vanum vigilavit qui cuſtodiet eam.* Hilar. verò in progreſſu explanationis, col. 415. e. *Niſi Dom. ædific. ſibi domum, incaſſum laboraverunt ædificantes eam:* & in Pſ. 146. col. 576. a. *Niſi Dom. ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam. Niſi Dom. cuſtod. civit. in vanum vigilabit qui cuſtodit eam.* Ambroſ. de parad. to. 1. 154. d. *Niſi Dominus ædific. domum, in vanum laboraverunt..... Niſi Dom. cuſtod. civit. in vanum vigilant qui cuſtodiunt eam;* & in Luc. 2. col. 1309. b. *in vanum vigilaverant qui cuſtodiunt eam:* lib. verò de apolog. Dav. col. 714. b. & epiſt. 30. to. 2. 912. f. *Niſi Dom. ædificaverit ſibi domum*, &c. Hieron. in Jer. 18. to. 3. 616. b. legit: *Niſi Dom. ædific. domum..... Niſi Dom. cuſtod. civit. in vanum vigilabit qui cuſtodit eam:* at in Iſai. 14. col. 163. a. *in vanum vigilabunt qui cuſtodiunt eam;* & in Iſai. 26. col. 222. a. *fruſtra vigilavit qui cuſtodit eam;* & in cap. 29. col. 248. f. *in vanum vigilavit qui cuſtodit eam;* & l. 4. cont. Pelag. to 4. 533. f. *in vanum vigilat.* Hormiſdas epiſt. 44. Conc. to. 4. col. 1496. e. *Niſi Dom. cuſtod. civit. in vanum vigilant qui cuſtodiunt eam.* Auguſt. in hunc. Pſ. cum Proſp. *Niſi Dom. ædif. domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam. Niſi Dom. cuſtod. civit. in vanum laboravit qui cuſtodit eam:* ita rurſum Auguſt. ep. 86. to. 2. 676. a. *in vanum laboraverunt ædificantes eam:* at l. 17. de civit. Dei, to 7. 476. b. *in vanum laborabunt*, &c. S. Proſper delet *eam* in fine, cum Gr. Caſſiod. *Niſi Dom. ædif..... in vanum laboraverunt ædificantes eam. Niſi Dom. cuſtod. civit. in vanum vigilabunt qui cuſtodiunt eam.* Fulg. ep. 3. p. 175. & epiſt. 4. p. 178. *in vanum vigilant*, &c. Pſalt. Rom. cum Moz. *Niſi Dom..... in vanum laborant qui ædificant eam. Niſi Dom..... in vanum vigilant qui cuſtodiunt eam.* Corb. *Niſi Dom..... in vanum laboraverunt ædificantes ea. Niſi Dom..... in vanum vigilavit qui cuſtodit ea.* Græc. .... εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες. Ἐὰν μὴ..... εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων.

℣. 2. Hilar. legit: *In vanum eſt vobis diluculo ſurgere*, &c. ut in Vulg. Auguſt. *In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere: ſurgite poſteaquam ſediſtis, qui manduc. pan. doloris. Cùm dederit dilectis ejus ſomnum.* Proſp. & Caſſiod. cum Pſ. Vatic. ap. Hilar. *In vanum eſt vobis ante*, &c. ut in Vulg. Similiter hab. Prædeſtin. l. 3. apud Sirm. to 1. 548. d. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. Corb. tamen leg. *ſomnium.* Apud Ambroſ. in Pſ. 36. col. 809. c. hæc pauca: *ſurgite poſtquam ſederitis, qui mand. panem doloris;* Proſp. *poſteaquam.* Gr. Εἰς μάτην ὑμῖν ἐστι τὸ ὀρθρίζειν· ἐγείρεσθε μετὰ τὸ καθῆσθαι, οἱ ἐσθίοντες ἄρτον ὀδύνης. Ὅταν δῷ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον. Hieron. epiſt. ad Marcellam, to. 2. 711. c. de *pane doloris* ita diſſerit: *Apud Hebræum recurrens, inveni pro* pane doloris *ſcriptum*, leem aaſabim, *quod Aquila interpretatus eſt* ἄρτον τῶν διαπονημάτων, *id eſt*, panem elaborationum; *Symm.* ἄρτον κακοπαθούμενον, *quod exponitur*, panem ærumnoſum; *Quinta editio, & Theodotion, qui in cæteris cum LXX. Translatoribus facit*, panem idolorum; *Sexta*, πλάνης, *id eſt*, erroris.

℣. 3. Vulgatæ ſuffragantur Hilarius, Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſicut Ambroſ. l. de Noe, c. 10. to. 1. 240. f. & inf. 522. c. 1021. f. 1289. f. In Pſalt. Rom. ſic: *hæc eſt hæreditas Domini, filii; merces, fructus ventris:* Corb. addit *ejus.* In Græco, ἰδοὺ ἡ κληρονομία, &c. ut in Vulgata.

℣. 4. Concordant Hilar. & Gaud. Brix. p. 944. b. unà cum Gr. Pſalt. Corb. hab. *in manu potentes, ita*, &c. Aug. & Proſp. *ſic filii excuſſorum:* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *ita & filii*, &c. Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. p. 712. c. *ſicut filii excuſſorum.*

℣. 5. Ita legunt Hilar. & Caſſiod. cum Pſalt. Corb. & Rom. ſi hoc excipias, *beatus vir.* Ambroſ. l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 657. d. *Beatus homo qui replevit deſid. ſuum ex his: non confundetur cùm loquetur*, &c. ut ſup. Auguſt. ſimiliter: *Beatus homo qui impl. deſid. ſuum ex eis: non confundetur*, &c. Proſp. verò: *Beatus qui implebit deſid. ſuum ex ipſis: non confunditur dum loquitur inim. ſuis*, &c. Item ap. Hieron. ep. ad Sun. *implebit.* Ap. S. Paulin. ep. 44. p. 266. b. *nec confunderis cùm loqueris inimicis tuis in porta.* In Pſalt. Carnut. *non confundentur cùm loquentur*, ut ſupra. In Gr. Μακάριος ὃς πληρώσει..... οὐ καταισχυνθήσονται ὅταν λαλῶσι τοῖς..... ἐν πύλαις. Mſ. verò Alex. hab. Μακάριος ἄνθρωπος..... οὐ καταισχυνθῶσιν..... ἐν πύλῃ. Hieron. ep. ad Sunn. & Fret. to. 2. 662. b. ait: *In Græco dicitis* virum *non haberi, quod manifeſtè in Hebræo, & in LXX. continetur:* item ep. ad Marcellam, to. 2. 712. f. *Exceptis LXX. qui aliter tranſtulerunt, & in Hebræo, & in cunctis editionibus ita reperi:* Beatus vir qui replevit pharetram ſuam ex ipſis.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
1. Canticum graduum. CXXVII.	*Canticum graduum. CXXVIII.*	1. Canticum graduum. CXXVII.
BEati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.	*BEatus omnis, qui timet Dominum, qui ambulat in viis ejus.*	BEati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.
2. Labores fructuum tuorum manducabis: beatus es, & bene tibi erit.	*Laborem manuum tuarum cùm comederis, beatus tu, & bene tibi erit.*	2. Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit.
3. Uxor tua ſicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ.	*Uxor tua ſicut vitis fructifera, in penetralibus domus tuæ:*	3. Uxor tua ſicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ.
Filii tui ſicut novellum olivarum, in circuitu menſæ tuæ.	*Filii tui ſicut germina olivarum, in circuitu menſæ tuæ.*	Filii tui ſicut novellæ olivarum, in circuitu menſæ tuæ.
4. Ecce ſicut benedicitur omnis homo, qui timet Dominum.	*Ecce ſic benedicetur viro, qui timet Dominum.*	4. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum.
5. Benedicat te Dominus ex Sion: & videas quæ ſunt bona Jeruſalem omnibus diebus vitæ tuæ.	*Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas bona Jeruſalem omnibus diebus vitæ tuæ.*	5. Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas bona Jeruſalem omnibus diebus vitæ tuæ.
6. Et videas filios filiorum tuorum: pax ſuper Iſraël.	*Et videas filios filiorum tuorum: pacem ſuper Iſraël.*	6. Et videas filios filiorum tuorum, pacem ſuper Iſraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Lucif. Cal. l. de mor. pro Dei fil. p. 249. d. Item Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. In Brev. Moz. *& qui ambulant in viis ejus.* Vide ſis Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1056. c.

℣. 2. Accinunt magno conſenſu Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Mozar. S. Paulin. etiam epiſt. 13. p. 80. c. hab. *labores fructuum;* ſed erratum eſt ſine dubio, quod prodiit ex ambigua voce Græca καρπῶν; καρποὶ enim dicuntur, & *fructus*, & *palmæ*, ſeu *manus*, teſte ipſo Hieronymo; de his nempe ita diſſerit epiſt. ad Marcell. to. 2. 713. f. 714. a. *Heliodorus magis quàm noſter Hilarius erravit, qui de eo loco, in quo ſcriptum eſt:* Labores fructuum tuorum manducabis: *varia opinatus, aſſeruit magis ſtare ſententiam, ſi ſcribatur* fructus laborum *aliquem manducare, & non* labores fructuum, *unde ſpiritualem intelligentiam debere perquiri: & ex hac occaſione longam ingrediens diſputationem, tanta operoſitate quod volebat intelligi uſus eſt perſuadendi, quantâ ſemper falſitas indiget, ut vera videatur; cùm in hoc loco non LXX. Interpretes, ſed Latini de Græco, verbi ambiguitate decepti,* καρποὺς fructus, *magis quàm* manus, *interpretati ſunt, cùm* καρποὶ manus *quoque dicantur, quod in Hebræo ponitur* chaphach, *& Symmachus, Quintaque editio tranſtulerunt* manuum tuarum, *ut ambiguitatem prioris ſermonis effugerent.* Lucif. Calar. l. de mor. pro Dei fil. p. 249. d. legit: *Labores fructuum tuorum quia manducabis*, &c. ut ſup.

℣. 3. Concinit Hilar. in hunc Pſ. niſi quòd hab. *ſicut novella.* Itidem Ambroſ. partim l. 3. Hexa. col. 53. f. partim in Pſ. 39. col. 860. d. & in Luc. 17. col. 1480. f. Proſper verò cum Caſſiod. & Pſalt. Rom. Vulgatæ congruit. In Mozar. *ſicut novellatio.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *Uxor tua ſicut vinea fertilis, in lateribus domus tuæ. Filii tui ſicut novellatio olivarum, in circ.* &c. rurſum *ſicut vinea fertilis*, quæſt. 131. in Exod. to. 3. 461. d. Adimantus autem apud Auguſt. to. 8. 145. b. ita leg. *Mulier tua ſicut vinea frondeſcens, & filii tui ut novella olivarum.* S. Pacian. epiſt. 3. p. 310. b. *Uxor tua ſicut vitis fecunda, in lateribus*, &c. ut in Vulg. In Gr. Ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνοῦσα..... ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν, &c.

℣. 4. Hilar. legit: *Ecce ſic benedicetur omnis homo*, &c. Ita quoque Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Corb. & Rom. Gr. Ἰδοὺ οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος, &c. Adim. ap. Auguſt. to. 8. 145. b. ſic: *Et ſcies quia hoc modo benedicitur homo, qui timet Dom.*

℣. 5. Sic hab. Hilar. cum Pſ. ibid. præfixo. In progreſſu tamen explanat. ſimpliciter, *& videas bona Jeruſ.* Ambroſ. epiſt. 29. to 2. 905. f. cum Brev. Moz. *Benedicat te..... & videas quæ bona ſunt Jeruſalem.* Item in Mediol. & Carnut. *quæ bona ſunt Jeruſalem.* Auguſt. in eund. Pſ. *Benedicat te Dominus..... & videas bona quæ ſunt Jeruſalem omnes dies vitæ tuæ.* Proſp. & Caſſiod. ibid. *Benedicat te Dom..... & videas quæ bona ſunt in Jeruſalem omnibus diebus*, &c. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Corb. In Gr. Εὐλογήσαι σε Κύριος..... καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας, &c.

℣. 6. Accinunt Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. Moz. & Vatic. apud Hilar. Hilarius verò in comment. ſic habet: *Et videas filios filiorum tuorum, & videas pacem ſuper Iſraël.* Græcum textui conſonat.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	*HEBR.*	VULGATA HOD.
1. Canticum graduum. CXXVIII.	*Canticum graduum. CXXIX.*	1. Canticum graduum. CXXVIII.
SÆpe expugnaverunt me à juventute mea, dicat nunc Iſraël.	*SÆpe expugnaverunt me ab adoleſcentia mea, dicat nunc Iſraël:*	SÆpe expugnaverunt me à juventute mea, dicat nunc Iſraël.
2. Sæpe expugnaverunt me à juventute mea: etenim non poterant mihi.	*Sæpe expugnaverunt me ab adoleſcentia mea: ſed non potuerunt mihi.*	2. Sæpe expugnaverunt me à juventute mea: etenim non potuerunt mihi.
3. Supra dorſum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitatem ſuam.	*Supra cervicem meam arabant arantes: prolongaverunt ſulcum ſuum.*	3. Supra dorſum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitatem ſuam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Vulgatæ reſpondent S. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item Auguſt. niſi quòd hab. *dicat verò Iſraël.* Hilar. ibid. *Sæpe impugnaverunt me à juventute mea..... Sæpe impugnaverunt me à..... etenim non poterant mihi.* Pſalt. Corb. *Sæpe expugn. me ab adoleſcentia mea..... Sæpe..... à juventute*, &c. Gr. Πλεονάκις ἐπολέμησάν με..... Πλεονάκις ἐπολέμησάν με..... καὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησάν μοι.

℣. 3. Ita legit Caſſiod. ad verbum. Ambroſ. l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. e. cum Proſp. *Super dorſum meum fabricaverunt*, &c. Hilar. in hunc Pſ. *Supra dorſum meum fabricabant*, &c. ut ſup. Auguſt. ibid. *Supra dorſum meum fabricaverunt..... longè fecerunt injuſtitiam ſuam.* S. Paulin. epiſt. 32. p. 205. c. *Super dorſum meum fabricati ſunt peccatores.* Pſalt. Rom. addit, *prolongaverunt iniquitates ſuas.*

VULGATA HOD.	*HEBR.*	VERSIO ANTIQUA.	
4. Dominus juſtus concidit cervices peccatorum : 5. confundantur & convertantur retrorsùm omnes, qui oderunt Sion.	*Dominus juſtus concidet laqueos impiorum : confundantur & revertantur retrorsùm omnes, qui oderunt Sion.*	4. Dominus juſtus concidet cervices peccatorum : 5. confundantur & convertantur retrorsùm omnes, qui oderunt Sion.	*Ex Mſ. Sangerm.*
6. Fiant ſicut fœnum tectorum : quod priuſquam evellatur, exaruit :	*Fiant ſicut fœnum tectorum, quod ſtatim ut viruerit, areſcit :*	6. Fiant ſicut fœnum ædificiorum : quod priuſquam evellatur, areſcit :	
7. De quo non implevit manum ſuam qui metit, & ſinum ſuum qui manipulos colligit.	*De quo non implebit manum ſuam meſſor, & ſinum ſuum manipulos faciens :*	7. De quo non implevit manum ſuam qui metit, & ſinum ſuum qui manipulos colligit.	
8. Et non dixerunt qui præteribant : Benedictio Domini ſuper vos : benediximus vobis in nomine Domini.	*De quo non dixerunt tranſeuntes : Benedictio Domini ſuper vos : benediximus vobis in nomine Domini.*	8. Et non dixerunt qui præteribant : Benedictio Domini ſuper vos : benedicamus nos in nomine Domini.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Gr. Ἐπὶ τὸν νῶτόν μου ἐτέκταινον οἱ..... ἐμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.

℣. 4. Sic Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Moz. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *concidet cervices eorum.* Græc. συνέκοψεν, &c. ut in Vulg.

℣. 5. Hilar. cum Proſp. *Confund. & revertantur retrorsùm omnes*, &c. Auguſt. cum Pſalt. Moz. *Confund. & avertantur retrorsùm omnes*, &c. Caſſiod. cum Rom. *Confund. & revereantur omnes*, &c. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *& revereantur retrorsùm omnes*, &c. Gr. Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω πάντες οἱ μισοῦντες Σιών· al. ex Chryſoſt. καὶ ἀνατραπήτωσαν.

℣. 6. Sic in Pſalt. Rom. eſt, & Moz. Item in Mediol. & Carnut. *ſicut fœnum ædificiorum.* Similiter habent Hilar. in hunc Pſ. & Hier. in Amos 2. to. 3. 1387. b. cum Pſalt. Corb. ſed Hilar. leg. *aruit*, Hieron. *exaruit ;* Pſalt. Corb. & Vatic. *areſcet.* Aug. & Proſp. *ſicut fœnum tectorum..... aruit*, Proſp. *areſcit.* Gr. ὡσεὶ χόρτος δωμάτων· ὃς..... ἐξηράνθη.

℣. 7. Ita Caſſiod. leg. ad verbum. Similiter ap. Proſp. excepto uno *implebit.* In Pſalt. Moz. & Corb. *implevit..... qui metet.* In Rom. *implebit..... qui metet, nec ſinum ſuum qui manip. colliget.* Item in Carnut. & ap. Hilar. *implebit..... metet..... colliget.* Apud Auguſt. deeſt 1. *de quo ;* dein verò ſic : *Non replevit manum ſuam meſſor, & ſinum ſuum qui manipulos colligit.* Apud Hilar. quoque, *de quo neque manum ſuam meſſor implebit.* In Gr. Οὗ οὐκ ἐπλήρωσε..... ὁ θερίζων, καὶ τὸν..... ὁ τὰ δράγματα συλλέγων.

℣. 8. Suffragatur Hilar. cum Pſalt. Moz. niſi quòd hab. *benedicamus vos.* Corb. *benedicimus vos.* Rom. *benediximus vos.* Ambroſ. in Pſ. 93. & 118. col. 911. c. 1159. b. & l. de fug. ſæc. c. 8. 436. c. *Et non dixerunt tranſeuntes in viam : Benedictio..... benediximus vobis in*, &c. at in Pſ. 61. col. 362. a. *benedicimus vos de domo Domini ;* quod ult. membrum ſumptum videtur ex Pſ. 117. ℣. 26. Apud Aug. *Et non dixerunt tranſeuntes in viam..... benediximus vos in nom.* &c. Apud Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. In Græco : Καὶ οὐκ εἶπαν οἱ παράγοντες· Εὐλογία..... εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐν, &c. Symmach. εὐλογοῦμεν.

VULGATA HOD.	*HEBR.*	VERSIO ANTIQUA.	
1. Canticum graduum. CXXIX.	*Canticum graduum. CXXX.*	1. Canticum graduum. CXXIX.	*Ex Mſ. Sangerm.*
De profundis clamavi ad te Domine : 2. Domine exaudi vocem meam.	*De profundis clamavi ad te Domine : Domine exaudi vocem meam.*	De profundis clamavi ad te Domine : 2. Domine exaudi vocem meam.	
Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.	*Fiant aures tuæ intendentes, ad vocem deprecationis meæ.*	Fiant aures tuæ intendentes, in vocem orationis meæ.	
3. Si iniquitates obſervaveris Domine : Domine quis ſuſtinebit ?	*Si iniquitates obſervabis Domine, Domine quis ſuſtinebit ?*	3. Si iniquitas adſiſtit, quis ſuſtinebit ?	
4. Quia apud te propitiatio eſt : & propter legem tuam ſuſtinui te Domine.	*Quia tecum eſt propitiatio, cùm terribilis ſis, ſuſtinui Dominum.*	4. Quia apud te propitiatio eſt : propter legem tuam ſuſtinui te.	
Suſtinuit anima mea in verbo ejus : 5. ſperavit anima mea in Domino.	*Suſtinuit anima mea, & verbum ejus exſpectavi : anima mea ad Dominum,*	Suſtinuit anima mea in verbum ipſius : 5. ſperavit anima mea in Domino.	
6. A cuſtodia matutina uſque ad noctem, ſperet Iſraël in Domino.	*A vigilia matutina uſque ad vigiliam matutinam. Exſpectet Iſraël Dominum :*	6. A cuſtodia matutina uſque ad noctem, ſperet Iſraël in Domino.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Ita legit Hilar. in hunc Pſ. Caſſiod. verò cum Pſalt. Rom. *Domine exaudi orationem meam : Fiant aures tuæ intend. in orationem ſervi tui.* Carnut. etiam & Moz. hab. *in orationem ſervi tui.* Corb. *in oratione ſervi tui.* Auguſt. & Proſp. ut in Vulg. cui Gr. favet.

℣. 3. Vulgatæ accinunt Auguſt. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Hilarius ita legit : *Si iniquitates obſervabis Domine, Domine quis ſuſtin.* Pſ. verò ibid. præfixus : *Si iniquitates obſerves Domine, quis ſuſtinebit te ?* Corb. *Si iniquitates obſervaveris Domine, qui ſuſtinebit ?* Hieron. in Iſai. 13. to. 3. 150. c. *Si iniquitates attendas Domine, quis ſuſtinebit ?* & epiſt. ad Damaſ. to. 4. 157. a. *Si iniquitatem attendis Domine, quis ſuſtinebit ?* S. Proſp. *Si iniquitatem obſervabis Dom. Domine quis ſuſtinebit ?* Gr. Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται ;

℣. 4. Ita legunt Hilar. & Auguſt. uſque ad verbum *ſuſtinuit*, addito uno *Domine.* Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. Pſalt. Mediol. hab. *nomen tuum*, loco *legem tuam ;* ita quoque eſt in Pſalt. cùm Æthiop. tum Arab. Et verò Hieron. ad Sun. & Fret. to. 2. 662. b. ita ſcribit : *Dicitis vos in Græco inveniſſe* propter nomen tuum ; *& nos confitemur plura exemplaria ſic reperiri : ſed quia veritati ſtudemus, quid in Hebræo ſit ſimpliciter debemus dicere : pro* nomine *ſive* lege *apud eos legitur* thira, *quod Aquila interpretatus eſt* φόβον..... *Symmach. & Theod.* νόμον, *putantes* thora, *propter litterarum* iod, *&* vau, *ſimilitudinem & formam.* In Edit. Rom. ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, &c. extremò, Ὑπέμεινεν ἡ ψυχή μου εἰς τὸν λόγον σου. Similiter hab. Hilar. *Suſtinuit anima mea in verbum tuum.* Ita quoque Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Carnut. Corb. & Moz.

℣. 5. Hilar. & Auguſt. *Speravit anima mea in Dominum.* Proſp. verò & Caſſiod. *in Domino ;* Gr. ἐπὶ τὸν Κύριον. Auguſt. & Proſp. huic verſiculo adjungere videntur, *à vigilia matutina uſque ad noctem*, cum Græco Alex. Vide ℣. ſeq.

℣. 6. Ita leg. Caſſiod. ad verbum. Hilar. *A cuſtodia matut. uſque in noctem*, &c. ut ſup. Auguſt. verſum anteced. ita conjungit cum præſ. *Speravit anima mea in Dominum, à vigilia matutina uſque ad noctem :* mox ita : *A vigilia matu-*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 7. Quia apud Dominum miſericordia : & copioſa apud eum redemptio.	*Quia apud Dominum miſericordia, & multa apud eum redemptio.*	7. Quia apud Dominum miſericordia : & copioſa apud eum redemptio.
8. Et ipſe redimit Iſraël, ex omnibus iniquitatibus eorum.	*Et ipſe redimet Iſraël, ex omnibus iniquitatibus ejus.*	8. Et ipſe redimet Iſraël, ex omnibus iniquitatibus ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tina uſque ad noctem, ſperavit in Dominum : & poſt paulò : *A vigilia matut. uſque ad noctem, ſperavit anima mea in Dominum* : item poſt plura, 1459. g. *A vigilia matutina ſperet Iſraël in Dominum : à vigilia matutina uſque ad noctem ſperavit anima mea in Dominum* : & infra : *Speravit Iſraël in Dominum, à vigilia matutina uſque ad noctem.* Meliùs apud Proſp. ibid. *Speravit anima mea in Domino, à vigilia matutina uſque ad noctem : à vigilia matut. ſperet Iſraël in Domino.* Ita etiam geminat Brev. Moz..... *à vigilia matutina uſque ad noctem : à cuſtodia matutina ſperet Iſraël in Domino.* In Pſalt. Rom. ſimpliciter : *A vigilia matutina uſque ad noctem, ſperet Iſraël in Domino.* Item in Mediol. *à vigilia.* In Græco pariter : Ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτὸς, ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον. Sed in Mſ. Alex...... πρωΐας καὶ μέχει νυκτὸς ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας ἐλπισάτω, &c.

℣. 7. Sic habent Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Pſalt. Rom. & Corb. *Quia apud Dom. miſericordia eſt : & cop.* &c. Apud Auguſt. *Quoniam apud Dominum miſericordia : & multa apud illum redemptio.* Apud Proſp. *Quoniam apud Dom. miſericordia eſt : & multa apud eum redemptio eſt.* In Gr. Ὅτι παρὰ τῷ Κυρίῳ τὸ ἔλεος· καὶ πολλὴ παρ' αὐτῷ λύτρωσις. In Mſ. Alex. ἔλαιός ἐστιν, καὶ πολλή. Non prætermittam in autogr. Sangerm. ſcriptum *apud Domino* ; fortè pro *à Domino* ; correximus tamen *apud Dominum*, ex omnibus aliis.

℣. 8. Similiter apud Hilar. præter unum *redimet.* Ap. Auguſt. & Proſp. *Et ipſe redimet Iſr. ab omnibus iniquitatibus ejus.* Ap. Caſſiod. ut in Vulg. cui etiam Gr. favet.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 1. Canticum graduum ipſi David. CXXX.	*Canticum graduum David. CXXXI.*	1. Canticum graduum David. CXXX.
* DOmine non eſt exaltatum cor meum : neque elati ſunt oculi mei.	*DOmine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei :*	DOmine non eſt exaltatum cor meum : neque elati ſunt oculi mei.
Neque ambulavi in magnis, neque mirabilibus ſuper me.	*Et non ambulavi in magnis, & in mirabilibus ſuper me.*	Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus ſuper me.
2. Si non humiliter ſentiebam : ſed exaltavi animam meam :	*Si non propoſui, & ſilere feci animam meam :*	2. Si non humiliter ſentiebam : ſed exaltavi animam meam :
Sicut ablactatum ſuper matrem ſuam, ita retribues animam meam.	*Sicut ablactatus ſuper matrem ſuam, ita ablactetur ſuper me anima mea.*	Sicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea.
3. Speret Iſraël in Domino, ex hoc nunc & uſque in ſæculum.	*Exſpecta Iſraël Dominum, amodo & uſque in æternum.*	3. Speret Iſraël in Domino, ex hoc nunc & uſque in ſæculum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hunc titulum non memorant Hilar. Auguſt. & Proſp. Ap. Caſſiod. verò ſimpliciter, *Canticum graduum* ; è Gr. Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

* Hilar. & Caſſiod. Vulgatæ reſpondent & Græco. Itidem S. Paulin. ep. 12. p. 64. a. necnon Ambroſ. in Luc. 10. to. 1. 1426. d. at ſupra l. 3. n. 37. col. 1327. f. legit, *neque in altum elati ſunt* ; & l. 5. de fide to. 2. 592. f. *neque in vanum elati ſunt* : & in Pſ. 35. col. 776. b. *Si non ambulavi in magnis.* Auguſt. in hunc Pſ. *Domine non eſt exaltatum cor meum : neque in altum elati ſunt oculi mei. Neque ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus ſuper me.* Hilar. quoque ubi ſup. 443. b. ait : *Alia iſtud proprietate Græcitas elocuta eſt, dicens* : οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, *id eſt, non ex alio in aliud elati ſunt* ; al. ex Chryſoſt. ὑψώθησαν. S. Proſp. ibid. *neque elati ſunt oc. mei. Neque ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus* ; non addit *ſuper me.* Pſalt. Corb. *Neque ambulavi in malignis, neque in mirabil.* &c.

℣. 2. Pſalt. Moz. *Si non humiliter ſapiebam : ſed exaltavi anim. meam : ſicut ablactatus ſuper matrem ſuam, ita retributio in animam meam.* Rom. *Si non humiliter ſentiebam : ſed..... ſicut ablactatus ſuper matre ſua, ita retribues in animam meam.* Similiter in reg. S. Bened. c. 7. excepto uno *ablactatus eſt.* In Pſalt. Carnut. & Corb. *ſicut ablactatum ſuper matrem ſuam, ita retribues*, Corb. addit *animæ meæ.* Hilarius cum S. Paulino, epiſt. 12. p. 64. a. *Si non humiliter ſent. ſed..... ſicut ablactatum ſuper matrem ſuam, ſic retribues in animam meam.* Auguſt. verò : *Si non humiliter ſentiebam : ſed..... quemadmodum qui ablatus eſt à lacte ſuper matrem ſuam, ſic retributio in animam meam.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 38. p. 161. *ſic exaltavi animam meam, ſicut ablactatus ſuper matrem ſuam.* S. Proſp. *ſicut ablactatum eſt ſuper matrem ſuam, ſic retributio in animam meam.* Caſſiod. *ſicut ablactatus ſuper matrem ſuam, ita retribues in animam meam.* Apud Ambroſ. in Pſ. 38. col. 846. f. priora tantùm : *Si non humiliter ſent. ſed exaltavi animam meam.* In Gr. Εἰ μὴ ἐταπεινοφρόνουν· ἀλλὰ..... ὡς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ὡς ἀνταπόδωσις ἐπὶ τὴν ψυχήν μου.

℣. 3. Accinunt Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item Hilar. cum Pſ. ibid. præf. niſi quòd add. *in ſæculum ſæculi.* Auguſt. cum Gr. *Speret Iſraël in Dominum, ex hoc nunc & uſque in ſæculum* : mox ita : *Quod ſcriptum eſt Græcè*, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος, *hoc expoſitum eſt*, ex hoc nunc & uſque in ſæculum ; *ſed non ſemper* ſæculi *nomen hoc ſæculum ſignificat, ſed aliquando æternitatem.*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 1. Canticum graduum. CXXXI.	*Canticum graduum. CXXXII.*	1. Canticum graduum. CXXXI.
MEmento Domine David, & omnis modeſtiæ ejus :	*MEmento Domine David, & omnis afflictionis ejus :*	MEmento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus :
2. Sicut juravit Domino,	*Qui juravit Domino, votum*	2. Sicut juravit Domino, votum

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Vulgatæ accinunt Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. Ita quoque legit Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. f. Gr. καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ. VI. edit. ταπεινώσεως.

℣. 2. Autogr. Sangerm. extremò hab. *Deus Jacob*, ſed manifeſto mendo, quod ſuſtulimus. Rom. Fabri : *Qui jura-*

	Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
	vovit Deo Jacob :	*vovit Deo Jacob :*	vovit Deo Jacob :	Ex Mſ. Sangerm.
2. Reg. 7. 2.	3. Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei :	*Si intravero in tabernaculum domus meæ, ſi ſedero ſuper lectum ſtraminis mei :*	3. Si intrabo in tabernaculo domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtratûs mei :	
	4. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,	*Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem :*	4. Si dedero ſomnium oculis meis, aut palpebris meis dormitionem,	
	5. Et requiem temporibus meis : donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.	*Donec inveniam locum Domino, tabernacula Deo Jacob.*	5. Aut requiem temporibus meis : donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.	
	6. Ecce audivimus eam in Ephrata : invenimus eam in campis ſilvæ.	*Ecce audivimus illum in Ephrata : invenimus illum in regione ſaltûs.*	6. Ecce audivimus eam in Ephrata : invenimus eam in campis ſilvæ.	
	7. Introibimus in tabernaculum ejus : adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes ejus.	*Intremus in tabernacula ejus : adoremus ſcabellum pedum ejus.*	7. Intravimus in tabernaculum ejus : adoravimus in loco, ubi ſteterunt pedes ejus.	
2. Par. 6. 41.	8. Surge Domine in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ.	*Surge Domine in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ.*	8. Surge Domine in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ.	
	9. Sacerdotes tui induantur juſtitiam : & ſancti tui exſultent.	*Sacerdotes tui induantur juſtitiâ, & ſancti tui laudent.*	9. Sacerdotes tui induantur juſtitiam : & ſancti tui exſultent.	
	10. Propter David ſervum tuum, non avertas faciem Chriſti tui.	*Propter David ſervum tuum, ne avertas faciem Chriſti tui.*	10. Propter David ſervum tuum, non avertas faciem Chriſti tui.	
2. Reg. 7. 12. Luc. 1. 55. Act. 2. 30.	11. Juravit Dominus David veritatem, & non fruſtrabitur eam : de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.	*Juravit Dominus David veritatem, non avertetur ab ea : De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.*	11. Juravit Dominus David veritatem, & non fruſtrabitur eum : de fructu ventris tui ponam ſupra ſedem tuam.	

Notæ ad Versionem antiquam.

vit Domino, votum vovit Deo Jacob. Rom. Martianæi, *ſicut juravit*, &c. Ita quoque Hilar. habet cum Auguſt. Proſp. & Caſſiod. & Gr. nec diſſimiliter Hieron. in epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 662. b. Addit etiam : *Pro eo quod nos interpretati ſumus* votum vovit, *in Græco* ηὔξατο *legiſſe vos dicitis, & putatis interpretari debuiſſe* oravit ; *ſed hoc malè : εὐχὴ enim pro locorum qualitate, &* orationem, *&* votum *ſignificat.*

℣. 3. Sic eſt in Pſ. præfixo apud Hilar. ſi unum excipias *in tabernaculum.* In Moz. pariter & Corb. *ſtratûs mei*, ut & apud Caſſiod. & Proſp. In Rom. *ſtrati.* Apud Hilar. quoque : *Si intrabo in tabernaculum..... ſi aſcendero in lectum ſtrati mei.* Apud Auguſt. *Si introiero in..... ſi aſcendero ſuper lectum ſtratûs mei.* In Gr. Εἰ εἰσελεύσομαι εἰς σκήνωμα..... εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου.

℣. 4. Vulgatæ favent Hilar. & Auguſt. in hunc Pſ. cum Pſalt. Rom. Rurſus Hilar. in Pſ. 118. col. 267. e. Item Nicetius epiſc. c. 3. Spicil. to. 3. p. 4. a. & Ambroſ. in Pſ. 36. col. 808. e. at in Pſ. 118. col. 1013. f. hab. *aut palpebris meis*, &c. cum Proſp. Caſſiod. & Pſalt. Corb. In Brev. Mozar. *Si dedero ſomnium*, ut ſupra. In Gr. Εἰ δώσω ὕπνον..... καὶ τοῖς, &c.

℣. 5. Sic in Pſalt. Rom. eſt ; & Corb. ſicut ap. Caſſiod. & Nicetium ep. c. 3. Spicil. to. 3. p. 4. a. Ap. Proſp. verò ut in Vulg. Apud Hilar. *Et requiem temporibus meis : donec cùm inveniam*, &c. ſed infra, *donec inveniam* ; ſicut in Pſ. 14. n. 3. col. 61. e. Apud Ambroſ. in Pſ. 36. col. 808. c. poſt vocem *dormitationem*, proximè addit : *donec inveniam locum*, &c. Et verò à Pſ. apud Hilar. præfixo abeſt medius verſic. *Et requiem temporibus meis :* apud Auguſt. verò eſt : *Et requiem temporibus meis : quoaduſque inveniam locum*, &c. inf. col. 1475. e. *donec inveniam.* In Gr. Καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου· ἕως οὗ εὕρω, &c.

℣. 6. Conſentiunt Hilar. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. ſicut Ambroſ. in Luc. 2. & 3. col. 1304. d. 1328. e. unà cum Gr. Apud Auguſt. tract. 1. in 1. Joh. to. 3. p. 2. col. 831. f. *invenimus eam in campis ſaltuum :* ſic etiam in hunc Pſ. col. 1476. b. d. ſed notat quoſdam codices habere *in campis ſilvæ.* Brev. Moz. *Ecce audivimus illum in Eufrata : invenimus eum in campis ſilvæ.* Pſalt. Corb. *Ecce audivimus ea..... invenimus ea*, &c.

℣. 7. Ita fert Pſalt. Corb. cum Rom. Fabri, excepto verbo *introivimus.* Mozarab. *Introivimus in tabernaculo ejus : adoravimus in loco*, &c. Pſ. præfixus ap. Hilar. *Intravimus in tabernacula ejus : adorabimus in loco*, &c. Hilar. in comment. *Introibimus in tabernacula ejus : adorabimus*, &c. & col. 452. f. *Superiùs*, inquit, *ſuper uno tantùm tabernaculo juratum eſt ; nunc autem multa tabernacula introibunt.* Aug. cum Proſp. *Intrabimus in tabernacula ejus : adorabimus*, &c. Mſs. plures Aug. *Intravim... adoravimus.* S. Paulin. ep. 31. p. 196. b. *adoravimus ubi ſteterunt*, &c. ſed Mſ. Vien. inſerit *in loco.* Caſſiod. *Introivimus in tabernacula ejus : adoravimus in loco*, &c. Gr. verò : Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ· προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ, &c.

℣℣. 8. 9. Ita Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. g. Sic etiam in Pſalt. Corb. Moz. & Rom. Martianæi, excepto verbo 1. *Exſurge ;* præterea in Rom. Fabri, *induant juſtitiam ;* in Corb. *induantur juſtitiâ.* Hilar. Aug. & Proſp. legunt : *Exſurge Domine in req..... Sacerdotes tui induantur juſtitiam* (Proſp. *juſtitiâ :*) *& ſancti tui lætentur.* S. Paulin. epiſt. 20. p. 111. b. *Sacerdotes tui induant ſalutarem : & ſancti tui exſultent.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. col. 126. d. *Exſurge Domine in req. tuam, tu & arca ſanctitatis tuæ.* Caſſiod. *Exſurge Domine..... Sacerdotes tui induantur juſtitiâ*, &c. ut in textu ; Mſs. 2. *juſtitiam.* Concil. Tolet. x. Concil. Hiſp. to. 2. p. 581. c. *Sacerdotes tui Domine induantur juſtitiâ : & ſancti tui lætentur.* Gr. Ἀνάστηθι Κύριε..... Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην· καὶ οἱ ὅσιοί σου ἀγαλλιάσονται· al. ex Chryſoſt. ἀμφιεσθήτωσαν, al. ἐνδυσάσθωσαν.

℣. 10. Concinit vet. Irenæi Interpres, l. 3. c. 9. p. 184. a. ſicut Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Hilar. verò legit, *ne avertas*, cum Auguſt. In Gr. μὴ ἀποστρέψῃς.

℣. 11. Sic eſt in Pſalt. Mediol. Carnut. & Rom. Fabri, ni excipias voculam *ſuper.* In Moz. *Juravit Dom. David in veritate, & non fruſtravit eum*, &c. ut ſup. Iren. l. 3. c. 9. p. 184. b. *Juravit Dominus Dav. veritatem, & non ſpernet eum*, &c. ut ſup. omnes tamen editt. hab. *diſpernet ;* Mſ. 1. & Voſſ. *fruſtrabitur.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 289. b. *Juravit Deus ipſi David veritatem, & non reprobavit eam : de fructu ventris tui ponam ſuper thronum meum.* Tertul. l. 3. contra Marc. p. 678. b. *ex fructu ventris tui collocabo ſuper thronum tuum.* Hilar. in hunc Pſ. *Juravit Dominus David veritatem, & non fruſtrabitur eum : de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem meam :* hanc ultim. lect. *meam*, tuetur inf. col. 456. f. cùm dicat : *Quomodo intelligitur*, ponam ſuper ſedem meam, & ſedebunt ſuper ſedem tuam ? *Meam* quoque hab. Pſalt. Rom. Martianæi. Ambroſ. in Luc. 3. to. 1. 1316. d. 1328. e. leg. cum Auguſt. & Proſp. *Juravit Dominus David verit. & non pœnitebit eum : ex fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Similiter Ambroſ. *ex fructu*, &c. l. de apol. Dav. col. 716. f. at in Pſ. 1. col. 740. d. *de fructu*, &c. ſicut Ambroſiaſt. col. 105. d. & Proſp. in hunc Pſ. Item Hieron. ep. ad Princip. to. 2. 687. b. *de fructu ventris tui ponam ſuper thronum tuum :* & in Naum 2. to. 3. 1569. b. *de fructu lumbi tui ponam ſuper thronum tuum :* ſic etiam l. 3. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. 403. f. Leo M. ſer. 23. p. 75. f. textui favet cum Caſſiod. In Gr. Ὤμοσε Κύριος τῷ Δαυὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει αὐτήν (Alex. αὐτόν·),

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 12. Si cuſtodierint filii tui teſtamentum meum, & teſtimonia mea, quæ docebo eos: Et filii eorum uſque in ſæculum, ſedebunt ſuper ſedem tuam.	*Si cuſtodierint filii tui pactum meum, & teſtificationem meam, quam docuero eos: Et filii eorum uſque in æternum, ſedebunt ſuper thronum tuum.*	12. Si cuſtodierint filii tui teſtamentum meum, & teſtimonia mea hæc, quæ docebo eos: Et filii eorum uſque in ſæculum, ſedebunt ſuper ſedem tuam.
13. Quoniam elegit Dominus Sion: prælegit eam in habitationem ſuam.	*Quoniam elegit Dominus Sion: deſideravit eam in habitaculum ſuum.*	13. Quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem ſibi.
14. Hæc requies mea in ſæculum ſæculi: hîc habitabo quoniam prælegi eam.	*Hæc eſt requies mea in ſempiternum: hîc habitabo, quia deſideravi eam.*	14. Hæc requies mea in ſæculum ſæculi: hîc habitabo quoniam elegi eam.
15. Viduam ejus benedicens benedicam: pauperes ejus ſaturabo panibus.	*Venationem ejus benedicens benedicam: pauperes ejus ſaturabo pane.*	15. Viduam ejus benedicens benedicam: pauperes ejus ſaturabo panibus.
16. Sacerdotes ejus induam ſalutarem: & ſancti ejus exſultatione exſultabunt.	*Sacerdotes ejus induam ſalutari, & ſancti ejus laude laudabunt.*	16. Sacerdotes ejus induam ſalutari: & ſancti ejus exſultatione exſultabunt.
17. Illic producam cornu David, paravi lucernam Chriſto meo.	*Ibi oriri faciam cornu David: paravi lucernam Chriſto meo.*	17. Illuc producam cornu David, paravi lucernam Chriſto meo. *Malac. 3. 1. Luc. 1. 69.*
18. Inimicos ejus induam confuſionem: ſuper ipſum autem floriet ſanctificatio mea.	*Inimicos ejus induam confuſione: ſuper ipſum autem florebit diadema ejus.*	18. Inimicos ejus induam confuſione: ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea.

Notæ ad Versionem antiquam.

ἐκ καρπȣ̃ τῆς κοιλίας ϲȣ θήσομαι ἐπὶ τȣ̃ θρόνȣ σȣ. Mſ. Alex. *τὸν θρόνον.*

℣. 12. Hic verſus cum tribus ſeqq. abeſt à Pſalt. Mozar. In Rom. ſic: *Si cuſtodierint filii tui teſtam..... & teſtimonia mea hæc, quæ..... & filii eorum uſque in ſæculum ſæculi, ſedebunt ſuper ſedem meam.* Hilar. verò cum Vulgata concinit & Græco. Ita etiam Caſſiod. cum Proſp. niſi quòd Proſp. hab. *uſque in æternum;* Caſſiod. *uſque in ſæculum ſæculi.* Auguſt. cum Græco Alex. *& filii eorum ſedebunt uſque in æternum ſuper ſedem tuam.* Pſalt. Corb. *ſuper ſedem meam.*

℣. 13. Pſalt. Rom. & Corb. ſcribunt *prælegit eam*, ſicut Hilar. in hunc Pſalm. & in Pſ. 121. col. 385. b. Ita quoque Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. h. necnon Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Mediolan. & Carnut. cæt. ut in Vulg. In Gr. *ἡρετίσατο αὐτὴν εἰς..... ἑαυτῷ.*

℣. 14. Ita Lucif. Cal. ubi ſup. cui accinunt Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Mediol. Corb. Carnut. & Vatic. ap. Hilar. Sic etiam Hilar. in Pſ. 121. col. 385. b. niſi quòd Mſs. 2. hab. ibid. *in ſæcula ſæculorum;* ut & ipſe in Pſ. 126. col. 416. f. ſed cum verbo *elegi:* at in Pſ. 131. col. 455. a. utrumque exſtat, *in ſæcula ſæculorum*, & *prælegi eam:* inf. autem col. 457. a. 459. b. *in ſæculum ſæculi.* Similiter apud Auguſt. *in ſæcula ſæculorum..... quoniam prælegi*, &c. In Græco, *εἰς αἰῶνα αἰῶνος..... ὅτι ἡρετισάμην*, &c.

℣. 15. Concinunt Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. tamen addit *&*, poſt *benedicam.* Ambroſ. etiam l. de vid. to. 2. 189. d. legit: *Viduam ejus benedicens benedicam.* At Hilar. ubi ſup. col. 457. d. ait: *Quidam Translatorum interpretatus eſſe ita repertus eſt:* Captionem ejus benedicens benedicam..... *ſed nobis ſequenda eſt prima illa, & ſub Judæorum temporibus ante Domini adventum ad Eccleſiæ doctrinam conſignata Translationis auctoritas*, Viduam ejus benedicens benedicam. Similiter Hieron. quæſt. Heb. to. 2. col. 543. a. *Ubi noſtri legunt*, inquit, Viduam ejus benedicens benedicam, *licet in pleriſque codicibus pro* vidua, *hoc eſt, pro χήραν, nonnulli legant θήραν, in Hebræo hab.* ſeda, *id eſt*, cibaria..... *Porro θήραν* venationem *magis poteſt ſonare, quàm* fruges; *tametſi moris ſit Ægyptiorum θήραν etiam* far *vocare, quod nunc corruptè* atheran *nuncupant.* Item Auct. comment. in Pſ. apud Hieron. to. 2. 467. f. dicit: *Pro* vidua, *id eſt, χήραν, & Hebræa volumina, & ipſi LXX. θήραν habent; ſed propter novitatem verbi, & unius litteræ demutationem, paulatim obtinuit ut pro θήραν, legeretur χήραν, maximè quia in ſequenti verſiculo* pauperes *ſequebantur: θήραν, Symm. & Aquila*, cibaria *interpretati ſunt.* Ed. Rom. hab. *τὴν θήραν;* Mſ. Alex. *χήραν.*

℣. 16. Sic in Pſalt. Corb. ad verbum. Vulgatæ favent Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. Rom. hab. *induam ſalutare.* Gr. *ἐνδύσω σωτηρίαν.*

℣. 17. Similiter habent Hilarius & Proſp. cum Pſalt. Rom. & Carnut. *Illic producam*, &c. Caſſiod. *Illuc producam*, &c. Pſalt. Corb. & Moz. *Illic producam cornua David*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *Ibi ſuſcitabo cornu David*, &c. ut ſup. Græc. *Ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαυὶδ*, &c. Item ap. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1150. b. *paravi lucernam*, &c. ut ſup.

℣. 18. Hilar. habet cum Pſalt. Corb. *induam confuſione*, & *floriet* ut ſupra. Pſ. verò è Mſ. Vatic. apud ipſum, *induam confuſionem..... floreat*, &c. Mozarab. *floret;* Rom. *confuſione..... florebit.* Ita etiam leg. Caſſiod. cum Proſp. Auguſt. quoque in eund. Pſ. hab. *florebit;* idque non ſemel; ſed omittit priorem verſic. *Inimicos ejus induam confuſionem.* Non prætermittendum quod ait l. 2. de doctr. Chriſt. to. 3. p. 1. col. 27. a. *Illud etiam quod jam auferre non poſſumus de ore cantantium populorum*, ſuper ipſum autem floriet ſanctificatio mea, *nihil profectò ſententiæ detrahit: auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, ut non* floriet, *ſed* florebit *diceretur; nec quidquam impedit correctionem, niſi conſuetudo cantantium.* In Gr. *Τȣ̀ς..... ἐνδύσω αἰσχύνην..... ἐξανθήσει τὸ*, &c.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. 1. Canticum graduum ipſi David. CXXXII.	*Canticum graduum David. CXXXIII.*	1. Canticum graduum David. CXXXII.
* Ecce quàm bonum, & quàm jucundum, habitare fratres in unum:	*Ecce quàm bonum, & quàm decorum, habitare fratres in unum.*	Ecce quàm bonum, & quàm jucundum, habitare fratres in unum:

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Moz. & Vatic. apud Hilar. ſimpliciter hab. *Canticum graduum:* Hilar. verò, Auguſt. & Proſp. nullum referunt titulum. In Gr. de more, *Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.*

* Ita legunt Cypr. l. 3. Teſtim. p. 326. a. Optat. l. 2. cont. Donat. p. 36. b. & Cœleſtin. I. epiſt. 25. Conc. to. 1. col. 1209. Item Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. verò & Proſp. ibid. cum Pſalt. Rom. & Moz. *& quàm jocundum.* Tertul. adv. Pſych. p. 987. c. *Quàm bonum, & quàm jucundum*, &c. ut ſup. & l. 2. adv. Marc. p. 651. c. *Vide quàm bonum, & quàm jucundum*, &c. Firmil. ap. Cypr. epiſt. 75. p. 142. c. *Ecce quàm bonum & voluptabile eſt, ut habitent fratres in unum.* Gr. *Ἰδȣ̀ δὴ τί καλὸν, ἢ τί τερπνὸν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν*, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
2. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron;	*Sicut unguentum optimum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron;*	2. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, in barbam Aaron;
Quod deſcendit in oram veſtimenti ejus: 3. ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion.	*Quod deſcendit ſuper oram veſtimentorum ejus: ſicut ros Hermon, qui deſcendit ſuper montana Sion:*	Quod deſcendit in oram veſtimenti ejus: 3. ſicut ros Hermon, qui deſcendit in monte Sion.
Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam uſque in ſæculum.	*Quoniam ibi mandavit Dominus benedictionem, vitam uſque in æternum.*	Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam uſque in ſæculum.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Similiter habent Hilar. in hunc Pſ. & Ambroſ. l. de Myſt. to. 2. 332. d. detractâ unâ præpoſ. *in*, ante 2. *barbam*. Ita quoque Auguſt. & Caſſiod. in eund. Pſ. Imo Ambroſ. l. de El. & jejun. c. 10. to. 1. 546. d. tollit 2. *barbam*, ſicut Optat. l. 2. cont. Donat. p. 42. b. cum Pſ. præfixo ap. Hilar. Mſ. autem Turon. ejuſd. Hilar. hab. *ſicut unguentum de capite.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 6. col. 130. c. *in barba, in barba Aaron.* Proſp. Auguſtino ſuffragatur, niſi quòd ſcribit, *in ora veſtimenti ejus.* Pſalt. Corb. *in barbam, in barbam Aaron; quod deſc. in ora*, &c. Gr. Ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρών· τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὤαν τοῦ, &c.

℣. 3. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. Vulgatæ conſonat. Item Moz. niſi quòd hab. *ſuper montem Sion. Quia*, &c. Hilar. & Proſp. *ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion. Quoniam illic mand..... & vitam uſque in ſæcula;* Proſp. *uſque in æternum.* Apud Auguſt. *ſicut ros Hermon, qui deſcendit ſuper montes Sion. Quoniam ibi mandavit Dominus benedictionem*, inf. *benedictionem ſuam;* ſubinde, *vitam in ſæculum.* In Gr. ὡς δρόσος Ἀερμὼν, ἡ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών. Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος. Mſ. Alex. εὐλογίαν αὐτοῦ, καὶ ζωὴν, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Canticum graduum. CXXXIII.	*Canticum graduum. CXXXIV.*	1. Canticum graduum. CXXXIII.
Ecce nunc benedicite Dominum, omnes ſervi Domini:	*Ecce benedicite Domino, omnes ſervi Domini:*	Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſervi:
Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.	*Qui ſtatis in domo Domini in noctibus.*	Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.
2. In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum.	*Levate manus veſtras ad ſanctum, & benedicite Dominum.*	2. In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum.
3. Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.	*Benedicat tibi Dominus ex Sion, factor cœli & terræ.*	3. Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. 3. Accinunt magno conſenſu Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr. addito uno *Domini* ad *ſervi*, cujus loco Hilar. cum Pſalmo ibid. præfixo, ponit *ejus*. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1159. b. & l. de virg. to. 2. 235. c. & epiſt. 63. col. 1032. f. priores verſiculos refert ut ſupra. Itidem Hieron. epiſt. ad Damaſ. to. 4. col. 154. c. ſicut Nicetius epiſc. Spicil. to. 3. p. 3. c. ſecundum ℣. Ad hæc autem primi verſiculi verba, *in atriis domus Domini*, Hilar. col. 466. b. c. ait: *Reperi quoſdam ambiguos circa hoc*, in atriis domus Domini, *fuiſſe; dicentes idcirco hoc à Translatoribus primis adjectum eſſe, quia ſub iiſdem verſibus ſequenti Pſalmo continetur; opinantibus ipſis ſcriptorum vitio in libris Hebr. fuiſſe præteritum. Sed novi Interpretes quæ volunt, tractent; nobis verò obſequendum eſt & auctoritati Translationum & vetuſtati.*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Alleluia. CXXXIV.	*Alleluia. CXXXV.*	1. Alleluia. CXXXIV.
Laudate nomen Domini, laudate ſervi Dominum.	*Laudate nomen Domini: laudate ſervi Dominum.*	Laudate nomen Domini, laudate ſervi Dominum.
2. Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.	*Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.*	2. Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.
3. Laudate Dominum, quia bonus Dominus: pſallite nomini ejus, quoniam ſuave.	*Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus: cantate nomini ejus, quoniam decens.*	3. Laudate Dominum, quia benignus: pſallite nomini ejus, quoniam ſuavis eſt.
4. Quoniam Jacob elegit ſibi Dominus, Iſraël in poſſeſſionem ſibi.	*Quia Jacob elegit ſibi Dominus, Iſraël in peculium ſuum.*	4. Quoniam Jacob elegit ſibi, Iſraël in poſſeſſionem ſibi.
5. Quia ego cognovi quòd ma-	*Quia ego ſcio quòd magnus Do-*	5. Quia ego cognovi quo-

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Non differunt Hilar. Auguſt. Proſp. Caſſiod. &c. neque Gr. Vide ſis Ambroſ. epiſt. 77. to. 2. 1090. a.

℣. 3. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Laudate Dominum, quoniam benignus eſt Dominus: pſallite nomini ejus, quoniam ſuavis eſt.* Mozarab. *Laudate Dom. quia benignus Dominus: pſallite nom. ejus quoniam ſuave eſt.* Corb. *Laudate Dom. quoniam ſuavis Dom. pſallite..... quon. jucundum.* Similiter hab. Carnut. *Laudate Dom. quoniam ſuavis Dominus.* Addit Mediolan. *pſallite nom. ejus, quoniam bonus.* Hilar. cum Pſ. ibid. præfixo, *quia benignus eſt Dominus..... quoniam ſuave eſt.* Aug. cum Proſp. *quoniam bonus Dom... quon. ſuavis eſt:* Aug. inf. *quoniam bonus eſt... quon. ſuavis eſt;* al. *quon. bonus eſt Dominus:* & col. 1497. e. *pſallite Domino quon. ſuavis eſt.* In Gr..... ὅτι ἀγαθὸς Κύριος..... ὅτι καλόν.

℣. 4. Similiter Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. addita voce *Dominus*, ad 1. *ſibi;* quæ vox à librario non niſi oſcitantiâ fortè prætermiſſa eſt. Gaud. Brix. ſer. 18. p. 972. b. legit: *Quoniam elegit ſibi Dom. Jacob, & Iſraël in poſſeſſ. ſibi.*

℣. 5. Hilar. cum Pſ. præfixo: *Quia ego novi quàm ma-*

Versio antiqua.	*Hebr.*	Vulgata hod.	
Ex Mſ. Sangerm. niam magnus, & Dominus noſter præ omnibus diis.	*minus, & Dominus noſter præ omnibus diis.*	gnus eſt Dominus, & Deus noſter præ omnibus diis.	
6. Omnia quæ voluit, Dominus fecit in cœlo, & in terra, in mare, & in abyſſis.	*Omnia quæ voluit, Dominus fecit in cœlo, & in terra: in mari, & in cunctis abyſſis.*	6. Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit in cœlo, in terra, in mari, & in omnibus abyſſis.	
7. Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluviam fecit.	*Levans nubes de ſummitatibus terræ: fulgura in pluviam fecit:*	7. Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluviam fecit.	*Jerem.* 10. 13.
Qui producit ventos de theſauris ſuis: 8. qui percuſſit primogenita Ægypti ab homine uſque ad pecus.	*Educens ventos de theſauris ſuis: qui percuſſit primitiva Ægypti ab homine uſque ad pecus.*	Qui producit ventos de theſauris ſuis: 8. qui percuſſit primogenita Ægypti ab homine uſque ad pecus.	*Exod.* 12. 29.
9. Miſit ſigna & prodigia in medio tui Ægypte: in Pharaonem, & in omnes ſervos ejus.	*Miſit ſigna & portenta in medio tui Ægypte: in Pharao, & in cunctos ſervos ejus.*	9. Et miſit ſigna & prodigia in medio tui Ægypte: in Pharaonem, & in omnes ſervos ejus.	
10. Qui percuſſit gentes multas: & occidit reges mirabiles:	*Qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes:*	10. Qui percuſſit gentes multas: & occidit reges fortes:	*Joſ.* 12. 1. 7.
11. Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Baſan; omnia regna Chanaan.	*Seon regem Amorræorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan.*	11. Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan.	*Num.* 21. 24. 35.
12. Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſraël populo ſuo.	*Et dedit terram eorum hæreditatem: hæreditatem Iſraël populo ſuo.*	12. Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſraël populo ſuo.	
13. Domine nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in ſæcula ſæculorum.	*Domine nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in generatione & generatione.*	13. Domine nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in generationem & generationem.	
14. Quia judicavit Dominus populum ſuum: & in ſervis ſuis deprecabitur.	*Quia judicabit Dominus populum ſuum, & in ſervos ſuos erit placabilis.*	14. Quia judicabit Dominus populum ſuum: & in ſervis ſuis deprecabitur.	
15. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.	*Idola gentium, argentum & aurum: opera manuum hominum.*	15. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.	*Sup.* 113. 4.
16. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.	*Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.*	16. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.	*Sap.* 15. 15.
17. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt.	*Aures habent, & non audient: ſed nec eſt ſpiritus in ore eorum.*	17. Aures habent, & non audient: neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.	

Notæ ad Versionem antiquam.

gnus eſt Dominus, & Deus noſter præ omnibus diis; inf. *ego cognovi.* Auguſt. & Proſp. *Quoniam ego cognovi quòd* (Proſper *quia*) *magnus eſt Dominus, & Deus noſter ſuper omnes deos:* Auguſt. inf. *rex magnus, inquit, ſuper omnes deos.* Ap. Caſſiod. ut in Vulg. In Gr... ὅτι μέγας..... καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς.

℣. 6. Sic Hilar. in hunc Pſ. niſi quòd delet *Dominus*, & ſcribit *in mari;* inf. *in mari, & abyſſo.* Caſſiod. ibid. & Vigil. Tapſ. cont. Varimad. p. 730. b. cum Pſalt. Rom. *Omnia quæcunque voluit, Dom..... & in terra, in mari, & in abyſſis.* Item in Corb. *& in abyſſis.* Auguſt. & Proſp. cum Moz. Vulgatæ conſentiunt, addita conjunct. *&* poſt *terra.* S. Paulin. epiſt. 36. p. 224. c. ait: *Qui facit omnia in cœlo, & in terra, & in mari, & in abyſſis:* & ep. 25. p. 167. b. *Et in terris, & in mari, & in abyſſis, omnia quæ vult, facit.* Maxim. Taurin. in homil. *Omnia Dominus quæcunque voluit, fecit in cœlo, & in terra.* Gr. Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος..... καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις. Hilar. ſup. *Plurali genere maria græcitas elocuta eſt.*

℣℣. 7. 8. Eadem legunt Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Rom. *Et educens nubes*, &c. ut ſupra. Aug. & Proſp. ibid. *Suſcitans nubes ab extremo terræ... Qui educit ventos de theſauris ſuis*, &c. Proſp. *Qui producit ventos;* Pſalt. Moz. *Educens ventos;* cæt. ut in textu. Corb. *Qui educit ventos.* Gr. Ἀνάγων νεφέλας..... Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ, &c. V. & VI. ed. αὐτῶν.

℣. 9. Sic in Pſalt. Rom. eſt, & ap. Caſſiod. In Pſ. præf. apud Hilar. *Emiſit ſigna*, &c. Hilarius ipſe, *Et miſit*, cum reliquis ut ſupra. Auguſt. & Proſp. cum Pſalt. Corb. *Immiſit ſigna;* ſubinde Auguſt. *in Pharaone, & in omnibus ſervis ejus.* Græc. Ἐξαπέστειλε σημεῖα..... ἐν Φαραὼ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς δούλοις αὐτοῦ.

℣. 10. Vulgatæ conſentiunt Hilar. Aug. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalteriis. Græc. quoque hab. βασιλεῖς κραταιούς.

℣. 11. Hilar. & Caſſiod. legunt, *& omnia regna Chanaan occidit*, cum Pſalt. Rom. & Corb. Auguſt. verò & Proſp. tollunt *occidit*, cum Græco; cæt. ut in Vulg.

℣. 12. Ita ferunt Hilar. Proſp. & Caſſiod. cum Græco. Pſ. autem Vatic. apud Hilar. & Mozar. delent 1. *hæreditatem.* Aug. leg. *Et dedit terram eorum hæredit. hæreditatem Iſraël ſervo ſuo.* Sic etiam in Pſalt. Mediolan. Carnut. & Corb.

℣. 13. Hilar. cum Pſ. præf. *Domine nomen tuum in ſæculum: & memor. tuum in generatione & generationem.* Auguſt. *Domine nom. tuum in ſæculum: Domine memor. tuum in generationem & generationem.* Proſper: *Dominus nomen tuum in æternum: Domine..... in generatione & generationem.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. *Domine nomen tuum in ætern. Domine memor. tuum in ſæculum ſæculi.* Gr. Κύριε τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ τὸ..... εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

℣. 14. Hilar. cum Pſ. ibid. præfixo: *Quia judicabit Dominus populum ſuum: & in ſervis ſuis conſolabitur.* Ita etiam Caſſiod. cum Pſalt. Corb. Mediol. Carnut. Rom. & Moz. Auguſt. verò cum Proſp. *Quoniam judicavit Dominus plebem ſuam: & in ſervis ſuis advocabitur;* Proſp. *deprecabitur.* Gr. Ὅτι κρινεῖ..... καὶ ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ παρακληθήσεται.

℣℣. 15. 16. Sic Hilar. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Cypr. verò l. 3. Teſtim. p. 321. b. cum Jul. Firm. l. de erro. prof. relig. c. 29. *Idola gentium argentum & aurum, opus manuum hominum. Os habent, & non loquuntur: oculos habent, & non vident:* ſic iterum Cypr. l. de exhort. mart. p. 263. præter plur. *opera.* Apud Auguſt. in hunc Pſ. *Idola gentium argent. & aurum;* deinde ex Mſs. codd. *oculos habent, & non vident.* In Gr. Τὰ εἴδωλα τῶν, &c. ut in textu.

℣. 17. Totidem verſiculi exſtant in Pſalt. Rom. una tantùm voce excepta, *ſpiritus*, ſub finem, loco *Dominus.* Itidem in Corb. Mediol. & Carnut. ſicut apud Hilarium, Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Proſper tamen initio

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
		Manus habent, & non palpabunt : pedes habent, & non ambulabunt. Ex Ms. Sangerm.
		Non clamabunt in gutture suo : neque enim est Dominus in ore eorum.
18. Similes illis fiant qui faciunt ea : & omnes, qui confidunt in eis.	*Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnis qui confidit in eis.*	18. Similes illis fiant omnes, qui faciunt ea : & omnes, qui sperant in eis.
19. Domus Israël benedicite Domino : domus Aaron benedicite Domino.	*Domus Israël benedicite Domino : domus Aaron benedicite Domino.*	19. Domus Israël benedicite Dominum : domus Aaron benedicite Dominum.
20. Domus Levi benedicite Domino : qui timetis Dominum, benedicite Domino.	*Domus Levi benedicite Domino : timentes Dominum benedicite Domino.*	20. Domus Levi benedicite Dominum : qui timetis Dominum, benedicite Dominum.
21. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.	*Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem. Alleluia.*	21. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

legit, *non audiunt*, pro *non audient*; & Hilar. sub finem tollit *enim*, ante vocem *spiritus*. Ps. ibid. præfixus duos posteriores versiculos sic invertit : *Neque enim est spiritus in ore eorum : non clamabunt in gutture suo.* Apud August. ita ex Mss. codd. *Aures habent, & non audiunt : nares habent, & non odorant. Os habent, & non loquuntur : manus habent, & non operantur : pedes habent, & non ambulant*; cætera prætermittuntur. Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 321. b. & l. de exhort. mart. p. 263. hæc tantùm leguntur : *Aures habent, & non audiunt : neque enim est spiritus in ore eorum*, vel *ipsorum*. Similiter apud Jul. Firm. de erro. prof. relig. c. 29. cum ult. voce *ipsorum*; quæ vox etiam habetur in Psalt. Corb. & apud Cassiod. In Græco pariter hæc pauca : Ὦτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἐνωτισθήσονται· οὐδὲ γάρ ἐστι πνεῦμα ἐν, &c. at in Ms. Alex. omnia exstant quæ sup. in Psalt. Rom. & aliis.

℣. 18. Cypr. l. 3. Testim. p. 321. b. *Similes fiant illis qui faciunt ea : & omnes, qui confidunt in illis.* Itidem Prosper & Cassiod. cum Psalt. Rom. nec dissimiliter Hilar. nisi quòd Mss. duo Reg. & Turon. ferunt ibid. *qui sperant in his.* Julius Firmicus, l. de erro. profan. relig. cap. 29. *Similes sunt illis qui faciunt ea.* Augustinus : *Similes illis sint omnes, qui faciunt ea : & omnes, qui confidunt in illis.* Gr. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες..... οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς· Ms. Alex. πάντες οἱ ποιοῦντες. Theod. καὶ πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτά. V. edit. πᾶς ὃς ἐλπίζει. VI. ὁ ἐλπίζων.

℣. 19. Accinunt Hilar. August. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Rom. Corb. & Græco.

℣. 20. Ita legunt August. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Corb. Rom. & Gr. Sic etiam Hilar. cum Ps. præfixo, nisi quòd habet *eum* extremò, loco *Dominum* : absunt tota à Brev. Moz.

℣. 21. Similiter August. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Rom. & Moz. Hilar. legit : *Benedictus Deus ex Sion, qui habitat Jerus.* Sed hæc absunt à Ps. ibid. præfixo. In Gr. Εὐλογητὸς Κύριος ἐν Σιών, ὁ κατοικῶν Ἱερουσ. Ms. Alex. hab. ἐκ Σιών.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Alleluia. CXXXV.	*CXXXVI.*	1. Alleluia, Psalmus ipsi David. CXXXV. Ex Ms. Sangerm.
CONfitemini Domino quoniam bonus : quoniam in æternum misericordia ejus.	*COnfitemini Domino, quoniam bonus : quoniam in æternum misericordia ejus.*	* COnfitemini Domino quoniam bonum : quoniam in sæculum misericordia ejus.
2. Confitemini Deo deorum : quoniam in æternum misericordia ejus.	*Confitemini Deo deorum : quoniam in æternum misericordia ejus.*	2. Confitemini Deo deorum : quoniam in sæculum misericordia ejus.
3. Confitemini Domino dominorum : quoniam in æternum misericordia ejus.	*Confitemini Domino dominorum : quoniam in æternum misericordia ejus.*	3. Confitemini Domino dominorum : quoniam in sæculum misericordia ejus.
4. Qui facit mirabilia magna solus : quoniam in æternum misericordia ejus.	*Qui fecit mirabilia magna solus : quoniam in æternum misericordia ejus.*	4. Qui facit mirabilia solus : quoniam in sæculum misericordia ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hilarius & Cassiod. simpliciter habent *Alleluia*, cum Psalt. Corb. Rom. & Græco. Apud August. & Prosp. nil omnino legitur.

* In Psalt. Rom. *quoniam bonus* : deinde, *quoniam in sæculum mis. ejus*; & ita deinceps ad singulos versus, sicut in Corb. Moz. & apud Cassiod. In Mediolan. quoque & Carnut. hîc habetur *in sæculum*; sed inf. in Mediolan. loco totius clausulæ, ad singulos versus repetitur simpliciter, *quoniam bonus*. Apud Hilar. ibid. *Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in sæcula misericordia ejus*; inf. *in sæculum*. Sic etiam apud Aug. & Prosp. In Gr. ὅτι ἀγαθός, deinde, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα, &c. & sic deinceps. Subdit August. eodem loco : *Memini autem me in Psalmo cv. qui similiter incipit; quoniam codex quem intuebar, non habet* in æternum, *sed* in sæculum miseric. ejus; *quæsisse quid potiùs intelligere deberemus : in Græco enim sermone scriptum est* εἰς τὸν αἰῶνα, *quod est* in sæculum, *&* in æternum *interpretari potest..... In isto autem Psalmo etiam idem ipse codex non habet* in sæculum, *quod plerique habent; sed* in æternum misericordia ejus..... *Quod autem habet* quoniam bonus, *Græcus habet* ἀγαθός; *non sicut in Ps. cv. quod ibi est* quoniam bonus, *Græcus habet* χρηστός. *Ideo nonnulli illud interpretati sunt* quoniam suavis est : ἀγαθὸς *autem, non utcunque* bonus, *sed excellentissimè bonus est.*

℣. 2. Hilar. *Confit. Deo deorum : quon. in sæcula miseric. ejus*; inf. *in sæculum* : & ita Cassiod. cum Psalt. Rom. August. verò cum Prosp. *quoniam in æternum*, &c.

℣. 3. Sic in Psalt. Rom. est & apud Cassiod. deest in Vatic. non verò apud Hilar. qui habet de more, *quoniam in sæcula*, &c. August. cum Prosp. *Confit. Dom..... quoniam in æternum*, &c.

℣. 4. Hilar. cum August. *Qui fecit mirabilia magna solus*; nec addit Hilar. *quoniam*, &c. contrà Ps. Vatic. ap. ipsum delet *magna*, subditque ut in conseq. *quoniam in sæcula*, &c. Cassiod. *Qui fecit mirabilia magna solus : quoniam in sæculum*, &c. Psalt. Corb. *Qui fecit mirabilia solus : quoniam in sæculum*, &c. Prosper Vulgatæ accinit cum Psalt. Rom. nisi quòd Rom. hab. *quoniam in sæculum*, &c. Gr. Τῷ ποιήσαντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ· ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα, &c. Aug. ubi sup. 1510. d. ait : *Sicut in omnium versuum novissimis partibus positum est*, quoniam in æternum, *sic in omnium capitibus, quamvis non sit positum, subaudiendum est* confitemini; *quod in Græco evidentiùs apparet : appareret autem & in Latino, si eandem locutionem transferre potuissent Interpretes nostri, quod quidem in isto versu possent, si dicerent :* Facienti mirabilia : *quod enim nos habemus :* Qui fecit

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Sangerm. 5. Qui fecit coelos in intellectu : quoniam in saeculum misericordia ejus.

6. Qui firmavit terram super aquas : quoniam in saeculum misericordia ejus.

7. Qui fecit luminaria magna solus : quoniam in saeculum misericordia ejus.

8. Solem in potestatem diei : quoniam in saeculum misericordia ejus.

9. Lunam & stellas in potestatem noctis : quoniam in saeculum misericordia ejus.

10. Qui percussit Ægyptum cum primitivis eorum : quoniam in saeculum misericordia ejus.

11. Et eduxit Israël de medio eorum : quoniam in saeculum misericordia ejus.

12. In manu forti, & brachio excelso : quoniam in saeculum misericordia ejus.

13. Qui divisit mare rubrum in divisione : quoniam in saeculum misericordia ejus.

14. Et transduxit Israël per medium ejus : quoniam in saeculum misericordia ejus.

15. Et excussit Pharaonem, & exercitum ejus in mari rubro : quoniam in saeculum misericordia ejus.

16. Qui transduxit populum suum in deserto : quoniam in saeculum misericordia ejus.

Qui eduxit aquam de petra rupis : quoniam in saeculum misericordia ejus.

HEBR.

Qui fecit caelos in sapientia : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Qui firmavit terram super aquas : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Qui fecit luminaria magna : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Solem in potestatem diei : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Lunam & stellas in potestatem noctis : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Qui percussit Ægyptum cum primitivis suis : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Et eduxit Israël de medio eorum : quoniam in aeternum misericordia ejus.

In manu valida, & in brachio extento : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Qui divisit mare rubrum in divisiones : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Et eduxit Israël e medio ejus : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Et convolvit Pharao, & exercitum ejus in mari rubro : quoniam in aeternum misericordia ejus.

Qui perduxit populum suum per desertum : quoniam in aeternum misericordia ejus.

VULGATA HOD.

5. Qui fecit coelos in intellectu : quoniam in aeternum misericordia ejus. Gen. 1. 1.

6. Qui firmavit terram super aquas : quoniam in aeternum misericordia ejus.

7. Qui fecit luminaria magna : quoniam in aeternum misericordia ejus.

8. Solem in potestatem diei : quoniam in aeternum misericordia ejus.

9. Lunam & stellas in potestatem noctis : quoniam in aeternum misericordia ejus.

10. Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum : quoniam in aeternum misericordia ejus. Exod. 12. 29.

11. Qui eduxit Israël de medio eorum : quoniam in aeternum misericordia ejus. Exod. 13. 17.

12. In manu potenti, & brachio excelso : quoniam in aeternum misericordia ejus.

13. Qui divisit mare rubrum in divisiones : quoniam in aeternum misericordia ejus.

14. Et eduxit Israël per medium ejus : quoniam in aeternum misericordia ejus.

15. Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in mari rubro : quoniam in aeternum misericordia ejus. Exod. 14. 28.

16. Qui traduxit populum suum per desertum : quoniam in aeternum misericordia ejus.

NOTAE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

mirabilia, *Graecus habet :* Facienti mirabilia, *ubi necessariò* confitemini *subauditur. Atque utinam vel pronomen adderent, ut dicerent*, Ei qui facit, *vel* ei qui fecit, *vel* ei qui firmavit; *quia etiam sic facilè intelligeretur* confitemini *esse subaudiendum. Nunc verò ita obscurum factum est, ut qui codicem Graecum, sive nescierit inspicere, sive neglexerit, possit putare*, Qui fecit coelos, Qui firmavit terram, *&c.* quoniam in aeternum, &c. *ideo dictum, quasi propterea ista fecerit, quoniam in aeternum misericordia ejus..... cur autem confiteamur, in omnium versuum finibus ponit, quoniam in aeternum*, &c. Hic autem versiculus non semper repetitur ab Hilario, August. & Prosp. in commentariis.

℣℣. 5. 6. 7. Sic habent Hilar. August. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Rom. & Corb. hoc ultimum tamen habet *caelos in intellectum*. Rursus Hilar. in Ps. 2. col. 43. *Qui firmavit terram super aquas*. August. verò l. 2. de Gen. ad lit. to. 3. 132. e. *Qui fecit caelos in intelligentia..... fundavit terram super aquam*. Item *fundavit* in Brev. Moz. Apud Philastr. Brix. de haeres. p. 712. f. h. *Qui fundasti terram super aquam*. Subditur etiam *solus* in Psalt. Mediolan. Carnut. & Moz. At Hieron. epist. ad Sun. & Fret. to. 2. 662. c. ait : *Dicitis quia in Graeco inveneritis* magna solus ; *sed hoc de superiori versiculo est, ubi legimus :* Qui fecit mirabilia magna solus. *Ibi ergo legendum est, & hîc quasi superfluum non scribendum.* In edit. Rom. Τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει... Τῷ στερεώσαντι..... ἐπὶ τῶν ὑδάτων..... Τῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνῳ.

℣℣. 8. 9. Hi & tres versus subseqq. praetermittuntur ab Hilar. in comment. adsunt tamen omnes in Ps. ibid. praefixo, praeter nonum. Ambros. l. 4. Hexa. to. 1. 65. a. 73. f. similiter hab. *Solem in potestatem diei..... Lunam & stellas*, &c. Item August. Prosp. & Cassiod. cum Graeco. Psalt. verò Rom. & Moz. *Solem in potestate diei..... Lunam & stellas in potestate noctis.*

℣. 10. Ita Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 195. h. ut & Cassiod. cum Psalt. Rom. & Corb. subnexo hîc & inf. *quoniam in saeculum*, &c. August. verò & Prosp. leg. *cum primogenitis eorum*. Brev. Mozar. *cum primitibus suis*. Gr. Σὺν τοῖς πρωτοτόκοις.

℣. 11. Sic iterum Lucif. ubi sup. p. 195. h. cum Psalt. Corb. & Vatic. ap. Hilar. Rom. verò hab. *Et eduxit Israël de medio ejus*, &c. Mozar. *Et eduxit Israël de medio Ægypti*. August. & Prosp. *Qui eduxit Israël de medio eorum*. Cassiod. *per medium eorum*. Graec. Καὶ ἐξαγαγόντι τὸν..... ἐκ μέσου αὐτῶν, &c.

℣. 12. Sic in Psalt. Rom. Vatic. Corb. & Moz. Item apud Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 195. h. & Cassiod. in hunc Ps. Apud August. verò & Prosp. *In manu potenti*, &c. In Graeco, Ἐν χειρὶ κραταιᾷ.

℣. 13. Itidem in Psalt. Corb. Lucif. verò ubi sup. leg. *Qui divisit mare rubrum in divisionem*. Hilar. cum Vulg. *in divisiones*. Similiter August. Prosp. & Cassiod. cum Gr.

℣. 14. Sic in Psalt. Corb. & Vatic. apud Hilar. nec dissimiliter apud Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 195. h. August. verò, Prosp. & Cassiod. Vulgatae congruunt. In Graeco, Καὶ διαγαγόντι, &c. Apud Hilar. omittitur hic versiculus cum novem subsequentibus.

℣. 15. Ita ferunt Psalt. Corb. & Moz. ad verbum. Ita etiam Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 195. h. cum Rom. si excipias τὸ *in mare rubrum*. Carnut. quoque habet *exercitum ;* Mediol. verò, *omnem potentiam*. August. ut in Vulgata. Itidem S. Prosp. nisi quòd hab. *in mare rubrum*. Cassiod. *Qui excussit Pharaonem, & exercitum ejus in mare rubrum*. Apud Ambros. in Ps. 126. col. 422. a. *Pharao in mari rubro excussus est*. In Gr. Καὶ ἐκτινάξαντι Φαραὼ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς θάλασσαν ἐρυθράν.

℣. 16. Totidem versiculi exstant in Psalt. Corb. & iisdem verbis. Item in Rom. & Vatic. apud Hilar. nisi quòd Rom. habet *per desertum ;* Vatic. *in desertum..... perduxit aquam..... quon. in saecula*. In Carnut. quoque subnectitur :

VULGATA HOD.

17. Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus.

Num. 21. 24. 18. Et occidit reges fortes: quoniam in æternum misericordia ejus.

19. Sehon regem Amorrhæorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

Num. 21. 33. 20. Et Og regem Basan: quoniam in æternum misericordia ejus.

Jos. 13. 7. 21. Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternum misericordia ejus.

22. Hæreditatem Israël servo suo: quoniam in æternum misericordia ejus.

23. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in æternum misericordia ejus.

24. Et redemit nos ab inimicis nostris: quoniam in æternum misericordia ejus.

25. Qui dat escam omni carni: quoniam in æternum misericordia ejus.

26. Confitemini Deo cœli: quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

HEBR.

Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et occidit reges potentes: quoniam in æternum misericordia ejus.

Seon regem Amorræorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et Og regem Basan: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternum misericordia ejus.

Hæreditatem Israël servo suo: quoniam in æternum misericordia ejus.

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et eripuit nos de tribulationibus nostris: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui dat panem omni carni: quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Deo cœli: quoniam in æternum misericordia ejus.

VERSIO ANTIQUA.

17. Qui percussit reges magnos: quoniam in sæculum misericordia ejus. Ex Ms. Sangerm.

18. Et occidit reges mirabiles: quoniam in sæculum misericordia ejus.

19. Seon regem Amorrhæorum: quoniam in sæculum misericordia ejus.

20. Et Og regem Basan: quoniam in sæculum misericordia ejus.

21. Et dedit terram eorum in hæreditatem: quoniam in sæculum misericordia ejus.

22. Hæreditatem Israël servo suo: quoniam in sæculum misericordia ejus.

23. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in sæculum misericordia ejus.

24. Et redemit nos de manu inimicorum nostrorum: quoniam in sæculum misericordia ejus.

25. Qui dat escam omni carni: quoniam in sæculum misericordia ejus.

26. Confitemini Deo cœli: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum: quoniam in sæculum misericordia ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Qui eduxit aquam, &c. ut sup. Apud Aug. verò & Prosp. simpliciter: *Qui traduxit populum suum in deserto: quon.* &c. nec plura in Gr.

℣℣. 17. 18. 19. 20. Sic in Psalt. Rom. sunt & Carnut. & Corb. ad verbum. A Ps. verò Vatic. ap. Hilar. abest versic. *Et occidit reges mirabiles.* Apud August. & Cassiod. omnes ut in Vulg. & Gr. nec dissimiliter apud Prosp. præter istud, *& Og coacervantem Basan.* August. etiam ad *regem Basan*, addit coacervantem, *quod*, inquit, *interpretatur* Og, *&* regem confusionis, *quod interpretatur* Basan.

℣℣. 21. 22. Ita legunt August. & Cassiod. detractâ præpos. *in*, ante *hæreditatem.* Ita quoque S. Prosp. excepto *populo*, pro *servo*; in Gr. δέλῳ. Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. omittit versiculum 22.

℣℣. 23. 24. Itidem in Psalter. Corb. Ita ferunt etiam Hilar. & Cassiod. cum Psalt. Rom. addita voce *Dominus*, ad hanc, *nostri.* Sic etiam in Mozarab. præter hoc, *in humilitatem nostram.* August. verò & Prosp. Vulgatæ accinunt; nec aliter Græcè, nisi quòd subditur ὁ Κύριος ubi sup.

℣℣. 25. 26. Sic apud August. & Cassiod. ad verbum. In Psalt. Moz. loco *dominorum*, legitur *quoniam bonus.* In Rom. utrumque est: *Confitemini Domino dominorum, quoniam bonus: quoniam*, &c. In Ps. Vatic. ap. Hilar. hic ultimus versic. deest: nec ab Hilario ipso admittitur in comment. licet duo versiculi præced. ibid. habeantur. Non legitur etiam in Gr. Apud Prosp. verò sic: *Qui dat escam..... Confit. Domino cælorum..... Confit. Domino dominorum*; inf. *Domino deorum*, &c.

VULGATA HOD.

Psalmus David, Jeremiæ.
CXXXVI.

1. Super flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus: cùm recordaremur Sion:

2. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra.

3. Quia illic interrogaverunt nos,

HEBR.

CXXXVII.

Super flumina Babylonis, ibi sedimus & flevimus: cùm recordaremur Sion.

Super salices in medio ejus, suspendimus citharas nostras.

Quoniam ibi interrogaverunt

VERSIO ANTIQUA.

* Psalmus David. Ex Ms. Sangerm.
CXXXVI.

1. Super flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus: cùm recordaremur Sion:

2. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra.

3. Quia illic interrogaverunt

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Sic in Psalt. Rom. & apud Cassiod. In Ps. verò præf. ap. Hilar. nullus habetur titulus: nullum etiam refert Hilar. in comment. neque August. neque Prosp. Hilarius tamen col. 490. c. ait quibusdam placuisse hunc Ps. *tanquam Jeremiæ titulo inscribi, quia ab ipso sit, antequam accidit, denunciata captivitas.* Sed apud Hebræos, inquit, *secundùm cognitionem quam ab his adepti sumus, Psalmus hic sine inscriptionis istius titulo est.* In Psalt. Corb. sic: *Psalmus ipsi David, Jeremiæ.* In Gr. Τῷ Δαυὶδ, Ἱερεμίυ.

℣. 1. Concinit Hilarius ad verbum. Ps. verò ibid. præfixus habet cum Prosp. *tui Sion.* Ambros. l. 2. de pœnit. to. 2. 438. b. cum Psalt. Corb. *Super flumina Babyl. illic sedimus & flev. dum recordaremur Sion*; inf. col. 1190. a. *ibi sedimus & flevimus.* Item August. *ibi sedimus & flevimus: cùm recordaremur Sion.* Prosp. *illic sedimus..... cùm recordaremur tui Sion.* Cassiod. cum Psalt. Rom. & Mozar. *dum record. tui Sion.* Gr. ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών.

℣. 2. Accinunt Hilar. August. Prosp. & Cassiod. unà cum Gr. Item Ambros. l. 3. Hexa. to. 1. 54. d. & in Luc. 2. col. 1304. b. & l. 2. de pœnit. to. 2. 438. d.

℣. 3. Cum Vulgata concinunt Hilar. & Cassiod. ad ver-

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum:	*nos, qui captivos duxerunt nos, verba carminis:*	qui captivos duxerunt nos, verba cantionum:
Et qui abduxerant nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.	*Et qui affligebant nos læti: Canite nobis de canticis Sion.*	Et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.
4. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?	*Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?*	4. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?
5. Si oblitus fuero Jeruſalem, obliviſcatur me dextera mea.	*Si oblitus fuero tui Jeruſalem, in oblivione ſit dextera mea.*	5. Si oblitus fuero tui Jeruſalem, oblivioni detur dextera mea.
6. Adhæreat lingua mea gutturi meo, ſi non meminero tui:	*Adhæreat lingua mea gutturi meo, ſi non recordatus fuero tui:*	6. Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui:
Si non præpoſuero Jeruſalem, in principio lætitiæ meæ.	*Si non propoſuero Jeruſalem, in principio lætitiæ meæ.*	Si non propoſuero Jeruſalem, in principio lætitiæ meæ.
7. Memento Domine filiorum Ædon, diem Jeruſalem:	*Memento Domine filiorum Edom in die Jeruſalem,*	7. Memor eſto Domine filiorum Edom, in die Jeruſalem:
Qui dicunt: Exinanite, exinanite quoaduſque fundamentum in ea.	*Dicentium: Evacuate, evacuate uſque ad fundamentum ejus.*	Qui dicunt: Exinanite, exinanite uſque ad fundamentum in ea.
8. Filia Babylonis miſera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuiſti nobis.	*Filia Babylonis vaſtata: beatus, qui retribuet tibi viciſſitudinem tuam, quam retribuiſti nobis.*	8. Filia Babylonis miſera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuiſti nobis.
9. Beatus, qui tenebit, & adlidet parvulos tuos ad petram.	*Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.*	9. Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.

Notæ ad Versionem antiquam.

bum. Itidem in Brev. Moz. præter hoc, *adduxerunt nos.* In Pſ. præfixo apud Hilar. deeſt *nos*, poſt *interrogaverunt.* Apud Auguſt. ſic: *Quoniam ibi interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba canticorum: & qui abduxerunt nos, hymnum;* tum addit: *Subaudis, interrogaverunt nos;* ſtatimque: *Verba canticorum, & hymnum interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos:* & poſt plura: *Cantate nobis verba canticorum: cantate nobis hymnum: cantate nobis de canticis Sion:* poſt paulò: *Cantate nobis verba canticorum: dicite nobis hymnum; cant.* &c. Proſp. verò ut ſup. *Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba canticorum: & qui adduxerunt nos: Hymnum cantate nobis*, &c. ut ſup. Auctor l. contra Judæos apud Cyprian. p. 499. *Cantate nobis cantica de canticis Sion.* Gr. autem ſic interpungit cum Auguſt. Ὅτι ἐκεῖ ἐπηρώτησαν ἡμᾶς, οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς, λόγους ᾠδῶν· καὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς, ὕμνον· dein, Ἄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ᾠδῶν Σιών.

℣. 4. Similiter Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item Ambroſ. in Pſ. 36. & 118. col. 796. a. 1251. d. 1253. f. & l. 2. de pœnit. to. 2. 438. e. nec aliter in Græco.

℣. 5. Sic eſt in Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Moz. addito uno *tui*, poſt *fuero.* Sic etiam apud Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. niſi quòd Auguſt. & Proſp. legunt, *oblitus tui fuero.* Ambroſ. l. de ob. Val. to. 2. 1194. c. *Si oblitus fuero te ſancta Jeruſalem, obliviſcatur me dextera mea.* Græc. Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου Ἱερουσαλὴμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου. Subdit Hilar. loco cit. *Id quod ait*, obliviſcatur me dextera mea, *obſcurum eſt per conditionem Latinitatis: nam ſecundùm Græcitatis proprietatem, quà ita dictum eſt*, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου, *non ut ipſa obliviſcatur, ſed ne oblivio ejus fiat, oſtenditur.*

℣. 6. Ita legit Hilar. cum Pſalt. Corb. hoc tamen Pſalt. hab. *Adhæreat linguam meam;* ſed malè. Ambr. de ob. Val. to. 2. 1194. c. ita legit: *Adhæreat ling..... faucibus meis, ſi non memin. tui: ſi non meminero Jeruſalem, in principio meæ lætitiæ.* Auguſt. in hunc Pſ. *Adhæreat ling. mea faucibus meis, niſi tui meminero: ſi non præpoſuero Jeruſalem, in principio jocunditatis meæ.* Proſp. ibid. *Adhæreat..... faucibus meis, ſi non meminero tui; & non præpoſuero Jeruſ. in principio lætitiæ meæ.* Item Caſſiod. cum Pſalt. Moz. & Carnut. *ſi non præpoſuero Jeruſ.* Græc. Κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ· ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου.

℣. 7. Itidem Hilar. in hunc Pſ. niſi quòd ſcribit *Edom*, ſubditque *in diem;* Pſ. ibid. præf. *in die;* cæt. ut ſup. Rom. pariter cum Caſſiod. *Memento..... in die;* at in fine, *quouſque ad fundamentum in ea.* Mozarab. *Memorare Domine..... in diebus Jeruſalem: qui dixerunt: Exinanite..... uſque ad fundamentum in ea.* Corb. *Memento Domine..... in diem Jeruſalem: dicentium: Exinanite, exinan. quoaduſque fundam. in eam.* Carnut. *quoaduſque fundam. in ea.* Ambroſ. l. 2. de pœnit. to. 2. 439. b. *Exinanite, exin. uſque ad fundamentum in ea.* Auguſt. in hunc Pſ. *Memento Domine filiorum Edom, in diem Jeruſ. dicentium: Evacuate, evacuate uſquedum fundamentum in ea.* Proſp. ibid. *Memento Dom..... in die Jeruſ. qui dixerunt: Exinanite, exin. uſque ad fundamentum in ea.* Gr. Μνήσθητι Κύριε τῶν υἱῶν Ἐδὼμ, τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλήμ· τῶν λεγόντων· Ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε ἕως τῶν θεμελίων αὐτῆς. Mſ. Alex. ἕως οὗ ὁ θεμέλιος ἐν αὐτῇ.

℣℣. 8. 9. Eadem refert Hilar. in hunc Pſ. nec diſſimiliter hab. Pſ. ibid. præfixus, niſi quòd delet *tuam*, poſt *retributionem.* Delet pariter Brev. Moz. ſed addit, *quantùm retribuiſti nobis;* ultimòque, *parvulos ſuos ad petram.* Pſalt. Rom. hab. *quam tu retribuiſti nobis;* cæt. ut in Vulg. Ambr. l. 2. de pœnit. to. 2. 439. b. 440. a. *Filia Babyl. miſera: beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.* Paulin. de vita Ambroſ. p. xi. d. *& allidet parvulos ejus ad petram.* Tichon. verò reg. 4. p. 60. a. *Felix eſt, qui obtinebit, & collidet parvulos ſuos ad petram.* Auguſt. *Filia Bab. infelix: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retrib. nobis. Beatus, qui tenebit, & elidet infantes tuos ad petram.* Proſp. & Caſſiod. textui Sang. conſentiunt unà cum Gr. Proſp. tamen leg. *retribuit tibi*, ut & Mſ. 1. Caſſiod. cum edd. Eucherius, quæſt. in Pſ. p. 847. c. *Beatus, qui reſtituet tibi quod tu reſtituiſti nobis.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. e. *Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos ſuos ad petram.*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Ipſi David. CXXXVII.	*David. CXXXVIII.*	1. Pſalmus David. CXXXVII. *Ex Mſ. Sangerm.*
Confitebor tibi Domine in toto corde meo: quoniam audiſti verba oris mei.	*Confitebor tibi Domine in toto corde meo:*	* Confitebor tibi Domine in toto corde meo:
In conſpectu angelorum pſallam tibi: 2. adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo,	*In conſpectu deorum cantabo tibi: adorabo in templo ſancto tuo, & confitebor nomini tuo,*	In conſpectu angelorum pſallam tibi: 2. adorabo ad templum ſanctum tuum, & conſitabor nomini tuo,
Super miſericordia tua, & veritate tua: quoniam magnificaſti ſuper omne, nomen ſanctum tuum.	*Super miſericordia tua, & veritate tua: quia magnificaſti ſuper omne nomen eloquium tuum.*	Super miſericordia tua, & ſuper pietate tua: quoniam magnificaſti ſuper omnia, nomen tuum ſanctum.
3. In quacunque die invocavero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.	*In die invocabo, & exaudies me: dilatabis animæ meæ fortitudinem.*	3. In quacunque die invocavero te, exaudi me: multiplicaſti me in anima mea in virtute tua.
4. Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui:	*Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ: quoniam audierunt eloquia oris tui.*	4. Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui:
5. Et cantent in viis Domini: quoniam magna eſt gloria Domini.	*Et cantent in viis Domini: quoniam magna gloria Domini:*	5. Et cantent in canticis: quoniam magna eſt gloria nominis tui.
6. Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit: & alta à longè cognoſcit.	*Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit; & excelſa de longè cognoſcit.*	6. Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit: & alta de longè cognoſcit.
7. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: & ſuper iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſalvum me fecit dextera tua.	*Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: ſuper furorem inimicorum meorum mittes manum tuam, & ſalvabit me dextera tua.*	7. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: & ſuper iram inimicorum meorum extendiſti manus tuas, & ſalvum me fecit dextera tua.
8. Dominus retribuet pro me:	*Dominus operabitur pro me: Do-*	8. Domine retribues prop-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Auguſt. *Totus titulus eſt: Ipſi David.* Similiter apud Caſſiod. In Gr. verò ita: Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ, Ἀγγαίου, καὶ Ζαχαρίου.

* Hilar. legit cum Pſalt. Corb. *Confitebor tibi Dom. in toto corde meo: quoniam audiſti verba oris mei. Et in conſpectu ang. pſallam tibi.* Moz. *quoniam exaudiſti verba oris mei.* Rom. *quon. exaudiſti omnia verba oris mei. Et in conſpectu*, &c. Auguſt. *Confitebor..... quoniam audiſti verba oris mei. Et coram angelis pſallam tibi.* Proſp. *quoniam audiſti omnia verba oris mei. In conſpectu*, &c. Caſſiod. *quoniam exaudiſti verba oris mei. Et in conſpectu*, &c. Gr. ordinem verſiculorum ſic invertit: Ἐξομολογήσομαί σοι Κύριε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου· καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι· ὅτι ἤκουσας πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου. Obſervat Hieron. in comment. hunc verſiculum, *quoniam audiſti*, &c. abeſſe ab Hebræo; abeſt etiam à Mſ. Græco Alex. ſicut à textu Theodoreti, licet ipſe in explanat. videatur eum indicare, teſte Nobilio.

℣. 2. Hilar. in comment. ita legit cum Pſ. ibid. præfixo, necnon Pſalt. Corb. & Moz. *adorabo ad templum..... & confitebor nomini tuo, ſuper miſericordiam tuam, & veritatem tuam: quon. magnif. ſuper omnia*, (Vatic. & Mozar. *ſuper omnes*,) *nomen ſ. tuum* (Corb. *tuum ſanctum.*) Similiter hab. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. niſi quòd Rom. τῷ *nomini tuo* addit *Domine*, legitque cum Caſſiod. *ſuper nos*, non *ſup. omnia*, vel *omnes*; in Mediol. tamen & Carnut. *ſuper omnia.* Apud Auguſt. in eund. Pſ. *adorabo..... & confit. nom. tuo, in miſericordia tua, &..... quon. magnif. ſuper omne*, &c. Apud Proſp. *ſuper miſericordia tua, &..... quon..... magnif. ſuper nos*, &c. inf. in explanat. *ſuper omnes*; de quo ult. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 662. c. ita ſcribit: *In Græco reperiſſe vos dicitis*, ſuper omnes; *ſed in LXX. legitur*, ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου, *ſicut & nos in Latinum vertimus. Cæterùm apud Hebræos ita eſſe cognoſcite:* quia magnificaſti ſuper omne nomen verbum tuum. *Juxta editionem autem Latinam hic ſenſus eſt:* quoniam magnificaſti ſuper omne nomen, *hoc eſt, quod in cælo & in terra dici poteſt ſanctum*, filium tuum.

℣. 3. Sic eſt in Pſalt. Carnut. poſito uno *velociter*, ante *exaudi me*; Mediol. hab. *citò exaudi me.* Corb. *velociter exaudi me: multiplicaſti me in animam meam virtute tua.* Mozar. *velociter exaudi me: multiplicabis animam meam in virtute tua.* Rom. cum Pſ. Vatic. apud Hilar. *multiplicabis in anima mea virtutem tuam.* Hilar. ipſe in comment. cum Hieron. in Iſai. 52. to. 3. 379. e. *multiplicabis me in anima mea in virtute tua:* ſubdit Hieron. *Pro* multiplicabis me, *in Græco dicitur* πολυωρήσεις με, *quod eſt, multa cura & ſolicitudine dignum habebis.* Auguſt. in hunc Pſ. *citò exaudi me: multiplicabis me in anima mea virtute.* Proſp. ibid. *In quocunque die..... velociter exaudi me: multiplicabis me in anima mea in virtute multa.* Caſſiod. in eundem Pſ. *multiplicabis in animam meam virtutem multam.* Gr. ταχὺ ἐπάκουσόν μου πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου· Mſ. Alex. ἐν δυνάμει, abſque σου.

℣. 4. Similiter habent Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. In Pſ. è Mſ. Vat. apud Hilar. deeſt *omnia.* In Mozar. *qui audierunt omnia*, &c.

℣. 5. Pſalt. Corb. Carnut. & Rom. *Et cantent in canticis Domino: quoniam magna eſt gloria Domini.* Caſſiod. *Et cantent in canticis Domini: quoniam*, &c. Proſp. verò cum Pſalt. Moz. & Gr. *Et cantent in viis Dom. quon. magna gloria Domini.* Apud Hilar. quoque & Auguſt. *Et cantent in viis*, &c. ut in Vulg. Commutatio autem τοῦ *canticis*, cum *viis*, orta eſt à ſimilitudine vocum Græcarum ᾠδὴ, & ὁδός; quidam videlicet legêre ὁδοῖς, *viis*, ſicut hab. etiamnum edit. Rom. alii ᾠδαῖς, *canticis*, ut in editt. Ald. & Compl.

℣. 6. Addidimus vocem *Dominus*, quæ deerat in Mſ. etenim locus vacuus ibid. relictus eſt. Addit etiam Hilar. in hunc Pſ. ut & alia quæ ſupra. Similiter Caſſiod. cum Proſp. niſi quòd Caſſiod. hab. *à longè cognoſcit*, Proſp. *à longè agnoſcit.* Brev. Moz. *de longè agnoſcit.* Pſalt. Rom. *Quoniam excelſus Dominus humilia reſpicit: & alta à longè agnoſcit.* Corb. *& excelſa à longè cognoſcit.* Auguſt. in hunc Pſ. *Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit: excelſa autem à longè cognoſcit.* Gr. Ὅτι ὑψηλὸς Κύριος, καὶ τὰ..... καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπομακρόθεν γινώσκει.

℣. 7. Sic in Pſalt. Corb. dempto 1. &. Hilar. quoque, Auguſt. & Proſp. delent &, ante *ſuper iram*, ſed legunt *manum tuam:* Mſs. tamen Hilar. duo, Reg. & Turon. omiſſâ voce *meorum*, ſubjiciunt *manus tuas.* Caſſiod. ut in Vulg. Gr. tollit &, ſubditque inf. ἐξέτεινας χεῖράς σου, καὶ, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. hab. *inimicorum tuorum;* Gr. verò μου.

℣. 8. Pſalt. Rom. cum Moz. *Domine retribue pro me:*

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. ter me: Domine miſericordia tua in ſæcula: opera manuum tuarum non omittas.

Hebr.

mine miſericordia tua in æternum: opera manuum tuarum ne dimittas.

Vulgata hod.

Domine miſericordia tua in ſæculum: opera manuum tuarum ne deſpicias.

Notæ ad Versionem antiquam.

Domine miſ. tua in æternum; Rom. *in ſæculum*, &c. ut in Vulg. Corb. *Dominus retribuet propter me: Domine miſ. tua in ſæcula: opera... ne deſpicias.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1089. b. cum Pſ. præf. ap. Hilar. *Domine retribues pro me: Domine... in ſæculum: op. man. tuarum non omittas.* Similiter hab. Hilar. ipſe in comment. præter hoc 1. *Dominus retribuet:* rurſuſque *non omittas*, l. 12. de Trin. col. 118. d. Auguſt. & Caſſiod. *Domine retribues pro me: Dom. miſ. tua in æternum: opera... ne deſpicias.* Sic etiam ap. Proſp. excepto uno *retribue*. In Gr. Κύριε ἀνταποδώσεις... εἰς τὸν αἰῶνα· τὰ ἔργα..... μὴ παρίδῃς. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Κύριος ἀνταποδώσει.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Sangerm. 1. In finem, Pſalmus David. CXXXVIII.

* Domine probaſti me, & cognoviſti me: 2. tu cognoviſti paſſionem meam, & reſurrectionem meam.

3. Intellexiſti omnes cogitationes meas de longè: ſemitam meam, & directionem meam inveſtigaſti.

4. Et omnes vias meas prævidiſti: quoniam non eſt dolus in lingua mea.

5. Ecce Domine tu cognoviſti omnia, noviſſima & antiqua: tu firmaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

6. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confirmata eſt, & non potero ad eam.

7. Quò * ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? (* *Mſ. ibi.*)

8. Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades.

Hebr.

Victori David Canticum. CXXXIX.

Domine inveſtigaſti me, & cognoviſti: tu cognoviſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.

Intellexiſti malum meum de longè: ſemitam meam, & accubationem meam eventilaſti.

Et omnes vias meas intellexiſti: quia non eſt eloquium in lingua mea.

Ecce Domine noſti omnia: retrorſùm & ante formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Mirabilior eſt ſcientia à me: excelſior eſt, non potero ad eam.

Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam?

Si aſcendero in cœlum, ibi es tu: ſi jacuero in inferno, ades.

Vulgata hod.

1. In finem, Pſalmus David. CXXXVIII.

Domine probaſti me, & cognoviſti me: 2. tu cognoviſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.

3. Intellexiſti cogitationes meas de longè: ſemitam meam, & funiculum meum inveſtigaſti.

4. Et omnes vias meas prævidiſti: quia non eſt ſermo in lingua mea.

5. Ecce Domine tu cognoviſti omnia, noviſſima & antiqua: tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

6. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam.

7. Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam?

8. Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. *Amos 9. 2.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. Rom. ſic invertit: *In finem, David Pſalmus.* Ambr. l. de fuga ſæc. c. 5. col. 429. e. ait: *Titulus Pſalmi*, In finem *eſt.* Gr. Εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

* ℣. 2. Lectio inſignis, *tu cognoviſti paſſionem meam*, ſed unius Manuſcr. Sangerm. alia quippe vetera Pſalteria ſcribunt *ſeſſionem*, &c. de Vulg. quibus accinunt PP. Latini, Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Ambroſ. cùm l. de fuga ſæc. c. 5. col. 429. e. tum in Pſ. 39. col. 868. a. ſolus Hilar. tollit *tu*, ante *cognoviſti*. Græcè conſtanter: σὺ ἔγνως τὴν καθέδραν μου, &c. ut ſup. Hanc autem vocem, καθέδραν, ſeu *ſeſſionem*, de *paſſione* Chriſti ſcribi potuiſſe interpretatur Auguſt. ubi ſup. cùm ſubdat: *Quid hic* ſeſſio? *quid hic* reſurrectio? *Qui ſedet humiliat ſe. Sedit ergo Dominus in paſſione, ſurrexit in reſurrectione:* & infra: *Si ex perſona capitis noſtri accipis, ſic intellige* tu cognoviſti ſeſſionem meam, & reſurrect. meam; *paſſionem meam, & reſurrectionem meam.* Hanc etiam interpretationem admittunt S. Proſp. & Caſſiod. in comment.

℣. 3. Sic Hilar. ad verbum. Pſ. verò præfixus apud ipſum: *Intellexiſti cogit. meas de longè: ſemitas meas, & directiones meas inveſtigaſti.* Pſalt. Moz. *Intellexiſti cogit. meas de longè: ſemitam meam, & limitem meum tu inveſtigaſti.* Carnut. Corb. & Rom. cum Caſſiod. *Intellexiſti cogitat. meas à longè: ſemitam meam, & directionem meam inveſt.* Mediolan. *& funem meum inveſtigaſti.* Auguſt. cum Proſp. *Intellexiſti cogitationes meas de longinquo* (Proſp. *de longè:*) *ſemitam meam, & limitem meum inveſtigaſti.* Vict. Tun. apud Ambroſ. col. 592. d. *Cogit. meas à longè vidiſti.* Gr. Σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμούς μου ἀπὸ..... τρίβον μου, καὶ τὴν σχοῖνόν μου ἐξιχνίασας, Mſ. Alex. σὺ ἐξιχνίασας. Non omittendum quod Hilarius loco cit. ait, col. 509. c. *Quod nobiſcum* ſemita *eſt, alia virtute atque intelligentiâ cum Græcis eſt:* τρίβον *enim nuncupant, id eſt, frequenti ingreſſu diſcurſuque contritam..... Quod autem noſtri* directionem *tranſtulerunt, id illi ex Hebræo* σχοινίον *interpretati ſunt:* σχοινίον *autem, quarumdam gentium conſuetudine, certum & conſtitutum modum itineris ſignificat; ut quod nos millia, id illi* σχοινίον *nuncupent.*

℣. 4. Sic in Pſalt. Rom. eſt, necnon in Mediol. Carnut. Corb. & Moz. Sic etiam apud Hilar. Aug. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. In Gr. ὅτι οὐκ ἔστι λόγος ἄδικος ἐν, &c. Hieron. verò epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 663. a. cum Vulg. *quia non eſt ſermo in lingua mea:* tum addit: *Pro quo in Græco legiſſe vos dicitis:* quia non eſt dolus in lingua mea, *quod ſolum VI. Editio interpretata eſt. Cæterùm & apud LXX. & apud omnes Interpretes, & ipſum Hebraïcum, vel* λαλιάν, *vel* λόγον, *id eſt*, eloquium, *&* verbum, *ſcriptum habet.*

℣. 5. Hilar. & Caſſiod. leg. cum Pſalt. Moz. & Rom. *Ecce tu Domine cognoviſti..... tu formaſti me*, &c. Auguſt. cum Proſp. *Ecce Domine tu cognoviſti..... tu finxiſti me, & poſuiſti*, &c. Item Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1092. d. *tu finxiſti me, & poſuiſti*, &c. Pſalt. Corb. *Ecce Domine cognoviſti..... tu formaſti me, & impoſuiſti ſuper me*, &c. Gr. Ἰδοὺ Κύριε σὺ ἔγνως..... σὺ ἔπλασάς με, &c.

℣. 6. Hilar. in hunc Pſ. nil differt à Vulg. Ambroſ. verò l. 6. Hexa. col. 132. f. legit: *Mirabilis facta eſt cognitio tua ex me.* Auguſt. cum Proſp. *Mirificata eſt ſcientia tua ex me: invaluit, non potero ad illam.* Caſſiod. cum Pſalterio Rom. *nec potero ad eam.* Corb. *Mirificata eſt ſcientia tua à me*, &c. ut in Vulg. Gr. Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου..... ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν.

℣℣. 7. 8. Hilar. in hunc Pſ. ita legit cum Pſalt. Corb. *Quò ibo ab ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Si..... ſi deſcendero ad infernum, ades:* & inf. col. 513. c. 514. d. *Quò abibo*, vel *quò ibo ab ſpiritu tuo? aut à facie tua quò fugiam?... ſi deſcendero in infernum*, &c. & l. 1. de Trin. 769. d. ex Mſs. *Quò ibo..... aut à facie tua quò fug..... ſi deſcendero in infernum, & ibi ades:* & l. 4. col. 831. b. *Quò abibo ab ſpiritu tuo? & à facie tua quò fug..... ſi deſcendero ad infernum, ades.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1219. d. *Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fug. Si..... tu ibi es: ſi deſcend. in infernum, ades:* & in Luc. 2. col. 1313. c. *Si aſcend..... tu ibi es: ſi deſcend. ad infernum, ades:* at in Luc. 17. col. 1479. e. *Si aſcend..... ibi eſt: ſi deſcend. in infern. adeſt:* & l. 3. de fide, to. 2. 517. a. *Si aſcend..... tu illic es: ſi deſcend. ad infern. ades:* & l. 1. de Spir. S. to. 2. 612. a. 617. d. *Quò ibo à..... aut quò à facie*, &c. Victor Tun. ap. Ambroſ. col. 592. c. *Quò ibo à..... & à facie tua quò fug. Si aſcendero in..... tu ibi es: ſi deſcend. in inferos, tu*

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
9. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris :	*Si ſumpſero pennas diluculo, habitavero in noviſſimo maris :*	9. Si ſumpſero pennas meas ante lucem in directum, & habitavero in poſtremis maris : *Ex Mſ. Sangerm.*
10. Etenim illuc manus tua deducet me : & tenebit me dextera tua.	*Etiam ibi manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.*	10. Etenim illic manus tua deducet me : & tenebit me dextera tua.
11. Et dixi : Forſitan tenebræ conculcabunt me : & nox illuminatio mea in deliciis meis.	*Si dixero : Fortè tenebræ operient me : nox quoque lux erit circa me :*	11. Et dixi : Forſitan tenebræ conculcabunt me.
12. Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur : ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.	*Nec tenebræ habent tenebras apud te, & nox quaſi dies lucet : ſimiles ſunt tenebræ & lux.*	12. Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox inluminatio mea in deliciis meis, & nox ſicut dies inluminabitur : ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.
13. Quia tu poſſediſti renes meos : ſuſcepiſti me de utero matris meæ.	*Quia tu poſſediſti renes meos, orſuſque es me in utero matris meæ.*	13. Quia tu poſſediſti renes meos Domine : ſuſcepiſti me de utero matris meæ.
14. Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es : mirabilia ope-	*Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificaſti me : mirabilia*	14. Confitebor tibi quoniam terribiliter mirificatus ſum :

Notæ ad Versionem antiquam.

ibi venies. Auct. l. ad Virg. devot. ap. eund. col. 367. c. *Quò ibo à..... & à facie tua quò fug. Si... tu illic es : ſi deſcend. ad inf. ades.* Novatianus de Trin. p. 1034. a. *Si aſcendero in..... tu ibi es : ſi deſcend. ad inferos, ades.* Victor Vit. l. 3. de perſec. Afric. p. 34. c. Vulgatæ congruit. Hieron. ſimiliter epiſt. ad Marcell. to. 4. col. 166. f. niſi quòd hab. *ad infernum.* Itidem Auguſt. cum Proſp. in hunc Pſ. Proſper tamen hab. *aut quò à facie*, &c. & Auguſt. epiſt. 187. ad Dardan. to. 2. 682. c. *Quò abibo à... & à facie tua quò fug..... tu ibi es : ſi deſcend. ad infernum, ades :* item in Job, to. 3. 646. d. *tu ibi es ;* ſicut l. 1. de ſerm. Dom. in mon. to. 3. 178. f. Vide etiam in Pſ. 143. col. 1597. e. ubi legit *quò ibo.* Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 715. c. *Quò fugiam à ſpiritu tuo ? & à facie tua quò vadam ?* Similiter hab. Gaud. Brix. ſerm. 14. p. 965. h. ſubditque : *Si aſcend. in cælum, tu illic es : ſi deſcend. in infern. ades.* Vigil. Tapſ. cont. Varimad. p. 744. h. *Quò ibo à..... & à facie tua quò fug. Si..... tu ibi es : & ſi deſcend. in infern. ades :* & inf. p. 748. h. *tu illic es : ſi deſcend. in abyſſum, ades :* & l. 5. de Trin. *Quò ibo à..... aut quò à facie tua fug. Si aſcend...... tu illic es : & ſi deſcend. in inf. tu ades illic.* Fulg. l. 2. ad Monim. p. 33. & Caſſiod. non differunt à Vulg. niſi quòd hab. *& à facie tua quò fugiam ?* Brev. Moz. *ibi es : & ſi deſcendero in inf.* &c. Sic etiam apud Fulg. l. de Trin. c. 6. p. 334. & l. 2. ad Traſim. p. 105. at fragm. 8. cont. Fab. *ibi tu es : ſi deſcend.* &c. Gr. Πȣ̃ πορευθῶ ἀπὸ τȣ̃..... ϗ ἀπὸ τȣ̃..... πȣ̃ φύγω ; Ἐὰν..... σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ᾅδην, πάρει.

℣. 9. Novatianus de Trin. p. 1034. a. b. *Et ſi aſſumpſero alas meas, & abiero trans mare.* Hilar. tum in hunc Pſ. cum Pſ. ibid. præfixo, tum l. 1. & 4. de Trin. col. 769. d. 831. b. *Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitavero in poſtremis maris.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1219. d. *Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitem in noviſſimo maris :* rurſum *ante lucem*, l. de fuga ſæc. c. 5. col. 429. d. & in Luc. 24. col. 1538. c. ubi addit : *& habitem in extremo maris.* Victor Tun. ap. ipſum, col. 592. c. *Si recepero pennas meas directas, ut inhabitem in noviſſimo maris.* Auctor l. ad Virg. devot. apud eund. col. 367. c. *Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitavero in extremo maris.* Victor Vit. l. 3. de perſec. Afric. p. 44. c. *Si ſumpſero pennas meas in directum, & habitavero in extremis maris.* Auguſt. in hunc Pſ. *Si recipiam pennas meas in directum, & habitabo in extrema maris ;* inf. *in noviſſima maris :* item in Job, to. 3. 667. f. *Si recipiam pennas meas in directum ;* ſicut l. 1. de ſerm. Dom. in mon. to. 3. 178. f. ubi addit, *& habitabo in noviſſima maris :* at in Pſ. 103. col. 1139. f. *Si accepero pennas meas ſicut columba, & volabo in extrema maris :* & in Pſ. 143. col. 1597. e. *Si aſſumpſero pennas meas ut columba, & volabo in extrema maris.* S. Proſper, & Caſſiod. *Si ſumpſero pennas meas in directum, & habitavero in poſtremis maris.* Vigil. Tapſ. l. 5. de Trin. *Si aſſumpſero pennas meas ante lucem*, &c. ut in Vulgata. Itidem Fulg. l. 2. ad Monim. præter hoc, *& habitavero in noviſſimo maris :* at l. de Trin. c. 6. p. 334. *Si ſumpſero pennas meas in directum, & habit. in noviſſimo maris :* & l. 2. ad Traſim. c. 15. p. 105. *Si aſſumpſero pennas meas in directione, (ſive ſicut alia translatio habet*, ante lucem,) *& habitavero in noviſſimo maris.* Pſalt. Rom. *Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitavero in poſtremo maris.* Carnut. quoque hab. *ante lucem*, cum Corb. & Moz. Mediolan. *à matutino.* Ed. Rom. Ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μȣ κατ' ὀρθὸν, ϗ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς, &c. Mſ. verò Alex. cum edd. Ald. & Compl. κατ' ὄρθρον.

℣. 10. Ita fert Hilar. in hunc Pſ. ut & l. 1. & 4. de Trin. col. 769. d. 831. b. Ita etiam Vigil. Tapſ. contra Varim. p. 744. h. & Auct. l. ad Virg. devot. apud Ambroſ. col. 367. c. Item Caſſiod. cum Pſalt. Moz. & Rom. Vatic. autem ap. Hilar. addit *Domine* in fine. Novatian. de Trin. ap. Tertul. p. 1034. b. ita legit : *Ibi manus tua apprehendet me : & dextera tua detinebit me.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1219. d. *Etenim ibi manus tua deducet me*, &c. ut in Vulg. & in Luc. 24. col. 1538. c. *Etenim illico manus tua deducet me.* Victor Tun. apud Ambroſ. col. 592. c. *Etenim illuc manus tua Domine deducet me : & continebit me dextera tua.* Concinit Victor Vit. l. 3. de perſ. Afric. p. 44. c. ſicut Fulg. l. de Trin. c. 6. p. 334. dempto uno *Domine :* Fulg. tamen l. 2. ad Monim. c. 6. p. 33. hab. *tenebit*, pro *continebit ;* l. verò 2. ad Traſim. c. 15. p. 105. leg. *continebit.* Hieron. epiſt. ad Marcell. to 4. 166. f. *Etenim ibi manus tua deducet me : & continebit me dextera tua.* Auguſt. in hunc Pſ. cum Proſp. *Etenim illuc manus tua deducet me : & adducet me dextera tua :* at Auguſt. in Pſ. 103. & 143. col. 1139. f. 1597. f. *& perducet me dextera tua :* & l. 1. de ſerm. Dom. in mon. to. 3. 178. f. *& continebit me dextera tua.* Gaud. Brix. ſerm. 14. p. 966. a. *Etenim illic manus tua tenebit me : & deducet me dextera tua.* Vigil. Tapſ. l. 5. de Trin. *Etenim inde manus tua deducet me*, &c. ut in Vulg. Gr. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χείρ σȣ ὁδηγήσει με· ϗ καθέξει με ἡ δεξιά σȣ.

℣℣. 11. 12. Ordo verſiculorum perturbatus videtur in autogr. noſtro. Hilar. verò ita legit : *Et dixi : Forſitan tenebræ conculcabunt me : & nox illuminatio in deliciis meis. Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur*, &c. ut in Vulg. at inf. *illuminabitur à te.* Ambroſ. ſimiliter l. 1. de interpell. Job, c. 5. col. 631. a. *& nox ſicut dies illuminabitur.* Hieron. epiſt. ad Cypr. to. 2. 700. a. *tenebræ non abſcondentur à te :* & in Iſai. 29. col. 248. d. *ſicut tenebræ ejus, ita & lux ejus.* Auguſt. in hunc Pſ. *Et dixi : Fortaſſe tenebræ conculcabunt me : & nox illuminatio in deliciis meis. Quon. tenebræ non obtenebrabuntur à te, & nox tanquam dies illuminabitur : ſicut tenebræ ejus, ſic & lumen ejus.* Proſp. quoque hab. *Et dixi : Fortaſſe tenebræ..... & nox illuminatio in deliciis meis ;* cæt. verò ut in Vulg. Caſſiod. in eund. Pſ. ab ipſa nil diſcrepat : præfat. tamen in Pſ. 2. legit : *Quoniam tenebræ non tenebrabuntur abs te Domine.* In Pſalt. Moz. vitioſè, *& vox illuminatio mea.* Exinde in Corb. *& nox ſicut dies in lumina ejus : ſicut teneb. ejus, ita & lux ei.* Græcè : Καὶ εἶπα· Ἄρα σκότος καταπατήσει με· ϗ νὺξ φωτισμὸς ἐν τῇ τρυφῇ μȣ. Ὅτι σκότος ȣ̓ σκοτισθήσεται ἀπό σȣ, ϗ νὺξ, &c. ut ſup.

℣. 13. Sic habent Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. Hilarius cum Pſalt. Rom. *Quia tu Domine poſſediſti*, &c. ut in Vulg. Ambroſ. epiſt. 82. col. 1103. a. & l. de exhort. virg. to. 2. 288. b. *Poſſediſti renes meos :* & l. 2. de interpel. Dav. c. 5. to. 1. 645. e. ac in Pſ. 40. col. 881. c. necnon epiſt. 81. to. 2. col. 1100. a. *ſuſcepiſti me ex utero matris meæ.* Auguſt. etiam & Proſp. hab. ſup. *ex utero.*

℣. 14. Hilarius in hunc Pſ. ſimiliter legit : *Confitebor tibi quia terribiliter mirificatus ſum : mira opera tua, & anima mea novit valde.* Pſ. verò ibid. præfixus hab. *mirabilia opera*, & *novit nimis.* At Auguſt. in eund. Pſ. *Confitebor tibi*

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. mira opera tua, & anima mea novit nimis.	*opera tua, & anima mea novit nimis.*	ra tua, & anima mea cognoſcit nimis.
15. Non occultum oſſum meum ad ea, quæ feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.	*Non ſunt operta oſſa mea à te, quibus factus ſum in abſcondito; imaginatus ſum in noviſſimis terræ.*	15. Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.
16. Imperfectum tuum viderunt oculi mei, & in libro tuo omnes ſcribentur: dies firmabuntur, & nemo in eis.	*Informem adhuc me viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur: dies formati ſunt, & non eſt una in eis.*	16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.
17. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Domine: nimis confirmati ſunt principatus eorum.	*Mihi autem quàm honorabiles facti ſunt amici tui, Deus: quàm fortes pauperes eorum!*	17. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus: nimis confortatus eſt principatus eorum.
18. Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: & ſurrexi, & adhuc tecum ſum.	*Dinumerabo eos, & arenâ plures erunt: evigilavi, & adhuc ſum tecum.*	18. Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: exſurrexi, & adhuc ſum tecum.
19. Si occidas Deus peccatores: virum ſanguinum declina à te:	*Si occideris Deus impium, viri ſanguinum declinate à me.*	19. Si occideris Deus peccatores: viri ſanguinum declinate à me:

Notæ ad Versionem antiquam.

Domine quoniam terrib. mirificatus es: mirabilia op. tua, & anima mea cognoſcit valde. Concinit Proſp. ibid. niſi quòd delet vocem *Domine*, & leg. *cognoſcet.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. *Confitebor tibi Domine quoniam terrib. mirificatus es: mira* (Moz. *mira ſunt*) *opera tua, & anima mea novit nimis.* Item in Mediol. & Corb. *mirificatus es*, & in Corb. *novit nimis.* Ap. Maxim. Taurin. in hom. p. 5. d. *mirabilia opera tua Domine, & anima mea novit valde.* Græcè: Ἐξομολογήσομαί σοι ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθης· θαυμάσια..... γινώσκει σφόδρα.

℣. 15. Vulgatæ ſuccinit Hilar. ad verbum. Pſ. verò ibidem præfixus tollit *quod*, ante *feciſti.* Pſalt. Corb. hab. *Non eſt abſconſum os meum à te, quæ feciſti in occulto*, &c. ut ſup. Ambroſ. l. 3. de fide, to. 2. 516. e. *Non eſt occultatum os meum, quod feciſti in abſcondito: & ſubſtantia*, &c. ut ſup. at l. de apol. Dav. col. 697. c. & in Pſ. 37. col. 826. f. *Non eſt abſconditum os meum, quod feciſti in abſcondito.* Similiter hab. Auguſt. tum in hunc Pſ. cum Proſp. tum l. 3. de doctr. Chriſt. to. 3. 46. f. ſubnexo uno *à te*, poſt *abſconditum.* Auguſt. etiam l. cit. de doctr. Chr. ait: *Non elucet legenti utrùm, correptâ litterâ,* os *pronunciet, an productâ. Si enim corripiat, ab eo quod ſunt* oſſa; *ſi autem producat, ab eo quod ſunt* ora, *intelligitur numerus ſingularis: ſed talia linguæ præcedentis inſpectione dijudicantur; nam in Græco non* στόμα, *ſed* ὀστέον *poſitum eſt..... Mallem quippe cum barbariſmo dici*, Non eſt abſcond. à te oſſum meum, *quàm ut ideo eſſet minùs apertum, quia magis Latinum eſt:* & infra l. 4. col. 73. f. *Si enim*, inquit, *non piguit dicere Interpretes noſtros*, Non congregabo conventicula eorum de ſanguinibus; *quoniam ſenſerunt ad rem pertinere, ut eo loco pluraliter enunciaretur hoc nomen, quod in Latina lingua tantummodo ſingulariter dicitur; cur pietatis doctorem pigeat imperitis loquentem,* oſſum *potiùs, quàm* os *dicere, ne iſta ſyllaba, non ab eo quod ſunt* oſſa, *ſed ab eo quod ſunt* ora, *intelligatur.* Idem obſervat in hunc Pſ. to. 4. col. 1545. c. *Os ſuum dicit: quod vulgò dicitur* oſſum, *Latinè* os *dicitur: hoc in Græco invenitur; nam poſſemus hic putare* os *eſſe, ab eo quod ſunt* ora; *non* os *correptè, ab eo quod ſunt oſſa:* & poſt paulò: *Habeo in abſcondito quoddam* oſſum: *ſic enim potiùs loquamur: melius eſt reprehendant nos Grammatici, quàm non intelligant populi.* Item Hilarius in eund. Pſ. col. 519. e. *Oſſi ejus quæ occulta erant, non occultata ſunt.* Caſſiod. Vulgatæ accinit cum Phœbad. Agin. l. cont. Arian. p. 301. d. & Victorino Afro, l. 2. cont. Arium, p. 272. g. In Gr. Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὀστοῦν μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ, &c.

℣. 16. Apud Hilar. in hunc Pſ. legitur: *Imperfectum meum viderunt oculi tui:* ſed erratum eſt, ut reor, vel editoris, vel librarii; nam infra habetur: *Imperfectum tuum viderunt oculi mei;* & in explanatione Hilar. hanc lectionem apertè confirmat, dicens: *Quod Latini translatores* imperfectum *interpretati ſunt, id in Græcis libris* ἀκατέργαστον *ſcribitur; nec querimur de translatoribus, vereor enim ne non aliter ſignificari ab his potuerit. Id autem quod Græcè eſt* ἀκατέργαστον, *ſignificat id quod ſine operatione maneat, ut ſit idipſum, cùm factum tamen non ſit:* imperfectum *autem nobiſcum id demonſtrat, quod cœptum, nec conſummatum ſit. Sed ſi interiùs verbi hujus virtutem pertractemus, poteſt non ſanè à Græcitatis proprietate eſſe diverſum. Deo autem ſoli proprium poteſt eſſe ut ſit, & infectus ſit; quia quod eſt, non eſt neceſſitatis ut fiat; quod autem ſit, non eſt antequam fiat: ſed qui æternus eſt, manet, neque factus eſt. Hoc ergo* imperfectum, *&, ut ad intelligentiæ profectum dicere audeamus, inoperatum Dei, oculi ejus viderunt:* unde rectè ſubdit: *Imperfectum enim tuum viderunt oculi mei.* Ita etiam refert Pſ. è Mſ. Vatic. apud ipſum: ſubinde Hilar. cum eodem Pſ. addit: *& in libro tuo omnes ſcribentur: die replebuntur, & nemo in his:* & inf. Hilar. *Oculi ejus hoc quod imperfectum Dei eſt viderunt.* Cypr. verò l. de lapſ. p. 190. b. legit: *Quod eſt imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur.* Item Ambroſ. l. 3. de fide, c. 14. to. 2. col. 517. *Inoperatum meum viderunt oculi tui:* meliùs fortaſſe ſcripſiſſet: *Inoperatum tuum viderunt oculi mei;* cùm proximè addat: *eò quòd non operis factura ſit Filius, ſed Verbum genitum poteſtatis æternæ:* ἀκατέργαστον *enim dixit, hoc eſt*, inoperatum, *atque increatum Verbum:* attamen *inoperatum meum*, non *tuum*, conſtanter habet l. de inſtit. virg. to. 2. 271. a. cum Pſalt. Mediolan. Hieron. l. 2. in ep. ad Galat. to. 4. 277. c. *Incompoſitum meum viderunt oculi tui.* Pſalt. Corb. *Imperfectum meum viderunt oculi mei.* Victor Tun. apud Ambroſ. col. 592. d. cum Vulg. *Imperfectum meum viderunt oc. tui.* Ita etiam Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. ſubinde Auguſt. & Proſp. addunt: *& in libro tuo omnes ſcribentur: per diem errabunt, & nemo in eis:* tum Proſp. *ſive, ut in quibuſdam codicibus invenitur, die formabuntur, & nemo in eis.* Idem obſervat Hilar. ubi ſup. col. 521. e. *In quibuſdam codicibus ita legimus:* die formabuntur; *nec multùm differt, repleri, & formari.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Mozar. *dies firmabuntur, & nemo in eis.* Mediol. Corb. & Carnut. *per diem formab.* Græc. Vat. Ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται· ἡμέρας πλασθήσονται, &c. Compl. ἡμέραι. Mſ. verò Alex. hab. Τὸ ἀκατέργαστόν σου εἴδοσαν οἱ ὀφθαλμοί μου. Quidam etiam legiſſe videntur πλανηθήσονται, quaſi ſit à πλάζομαι, quod eſt *erro*, non autem à πλάττομαι, quod *formor*, & *fingor.*

℣. 17. Hilar. & Caſſiod. legunt: *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus: nimis confortati ſunt principatus eorum:* ſubdit Hilar. *Græci, id quod noſtri* nimis *tranſtulerunt,* λίαν *interpretati ſunt; in quo magis* valde, *quàm* nimis *continetur.* Et verò Pſalt. Moz. hab. *valde confortatus eſt principatus eorum.* Corb. *valde confirmati ſunt principatus eorum.* Carnut. *nimis confirmati ſunt principatus.* Auguſt. & Proſp. in eund. Pſ. *Mihi autem valde honorificati ſunt amici tui, Deus: valde confortati ſunt principatus eorum.* Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 532. c. *Mihi autem vehementer honorificati ſunt amici tui, Deus.* Pſalt. Mediol. *nimis honorandi ſunt amici*, &c. Gr. Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ..... λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν.

℣. 18. Pſalt. Rom. *Dinumerabo eos, &..... multiplicabuntur: reſurrexi, & adhuc tecum ſum.* Corb. *& ſuper arena multiplicabuntur: exſurrexi, & adhuc tecum ſum.* Mozar. *& ſurrexi, adhuc ſum tecum.* Pſ. præfixus ap. Hilar. *exſurrexi, & adhuc tecum ſum.* Sic etiam Ambroſ. leg. in Pſ. 39. & 45. col. 863. b. 931. d. Hilar. in comment. *ſurrexi, & adhuc tecum ſum;* cæt. ut in Vulg. Auguſt. verò ab ipſa non differt, neque Proſp. neque Caſſiod. neque Græcum.

℣. 19. Autogr. Sangerm. ſcribit, *declinante à te*, aperto mendo, quod ſuſtulimus, ponendo *declina à te.* Apud Hilar. tamen: *Si occidas Deus peccatorem: viri ſanguinum declinate à me.* Item ap. Caſſiod. & in Pſalt. Corb. ac Rom.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
20. Quia dicitis in cogitatione: Accipient in vanitate civitates tuas.	*Qui contradicent tibi ſceleratè: elati ſunt fruſtra adverſarii tui.*	20. Quia dicis in cogitatione: * Accipient in vanitate civitates ſuas.	*Ex Mſ. Sangerm.* * *Mſ. vitioſe* Accipiens.
21. Nonne qui oderunt te Domine, oderam: & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?	*Nonne odientes te Domine, odivi; & contra adverſarios tuos diſtabui?*	21. Nonne qui oderant te, oderam illos: & ſuper inimicos tuos diſtabeſcebam?	
22. Perfecto odio oderam illos: & inimici facti ſunt mihi.	*Perfecto odio oderam illos: inimici facti ſunt mihi.*	22. Perfectum odium oderam illos: inimici facti ſunt mihi.	
23. Proba me Deus, & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitas meas.	*Scrutare me Deus, & cognoſce cor meum: proba me, & ſcito cogitationes meas.*	23. Proba me Deus, & ſcito cor meum: interroga me, & ſcito ſemitas meas.	
24. Et vide, ſi via iniquitatis in me eſt: & deduc me in via æterna.	*Et vide ſi via doli in me eſt, & deduc me in via æterna.*	24. Et vide, ſi via iniquitatis in me eſt: & deduc me in via æterna.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Si occidas; reliqua ut in Vulg. Apud Proſp. *Si occideris Domine peccatores: viri ſanguin.* &c. In Gr. Ἐὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλὺς ὁ Θεός· ἄνδρες αἱμάτων ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμῦ. Al. ex Chryſoſt. habet παραβάτην, loco ἁμαρτωλύς.

℣. 20. Pſalt. Rom. *Quia dicitis in cogitationibus veſtris: Accipiant in vanitate civitates ſuas.* Mozar. *Qui dicitis in cogitationibus veſtris: Accipient in vanitate civit. ſuas.* Carnut. *Dices in cogitatione.* Mediolan. *Contentioſi eſtis in cogitationibus..... civit. ſuas.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *Quia contentiones in cogitatione, accipient in vanitate civitates tuas.* Hilar. verò in comment. col. 524. b. *Quoniam dices in cogitatione: Accipient in vanitatem civitates ſuas:* at inf. col. 525. a. *Quia contentiones in cogitatione, accipient in vanum civit. ſuas.* Hujus varietatis rationem affert ibid. col. 524. b. c. dicens: *Latina translatio, dum virtutem dicti ignorat, magnam intulit obſcuritatem, non diſcernens ambigui ſermonis proprietatem: quod enim nobiſcum ſcribitur*, quoniam dices in cogitatione, *cum Græcis hoc modo eſt*, ὅτι ἐρεῖς εἰς διαλογισμόν· *& illud* ἐρεῖς, *pronunciatione non diſtinguitur, ut aut* dicis *intelligatur, aut* contentio; *utrumque enim ſub iiſdem verbis ſignificatur hoc dicto. Sed hi qui Hebraïci ſermonis ſcientiam conſecuti ſunt, non* dicis, *ſed* contentiones, *in eo quod* ἐρεῖς *translatum eſt, prodiderunt. Et ſanè id ita eſſe ratio & intelligentia monſtrabit.* Auguſt. ita legit: *Quoniam dices in cogitatione: Accipient in vanitate civitates ſuas.* Proſp. *Quòd dicitis in cogitatione: Accipient... civ. ſuas.* Caſſiod. *Quia dicitis in cogitationibus: Accipient... civ. ſuas.* Pſalt. Corb. *Quia dicens in cogitatione: Accipient in vanitates civitates ſuas.* Gr. Vatic. Ὅτι ἐρεῖς εἰς διαλογισμόν· Λήψονται εἰς ματαιότητα τὰς πόλεις σου. Obſervat tamen Nobilius in Notis, cum Lamberto Boz in edit. ſua LXX. vocem ἐρεις in cod. Vatic. ſine accentu ſcriptam fuiſſe, & poſtea mutatam in ἔρεις, *contentio;* quæ lectio reperitur etiam in commentariis Gr. in quibus eſt: γράφεται· Ὅτι ἔρεις εἰς διαλογισμύς. Apollin. hab. ἐρέεις. Edd. Ald. & Compl. Ὅτι ἐρισαί ἐστε, *Quia litigioſi eſtis.* Aquila, Ὅτι ἀντιλέξουσί σοι εἰς ἀπέννοιαν, *Quia contradicent tibi in prava cogitatione.* Theodot. Ὅτι ἐρίζουσί σοι εἰς διαλογισμόν, *Quoniam concertabunt tecum in cogitatione.* Symm. Οἵ τινες ἀντελάλησάν σοι διαλογισμῷ, *Qui quidem locuti ſunt contra te cogitatione.* V. Editio, Ὅτι παρεπίκρανάν σε ἐν κακοβουλίᾳ, *Quoniam exacerbaverunt te in malo conſilio.*

℣. 21. Hilar. cùm in hunc Pſ. tum in Pſ. 118. col. 349. e. legit: *Nonne odientes te Domine, odivi: & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?* Itidem Hieron. in Eccleſ. to. 2. col. 764. c. Ambroſ. quoque in Pſ. 118. col. 1132. a. & 1200. a. *& ſuper inimicos tuos tabeſcebam.* Auguſt. verò: *Nonne eos qui oderant te Domine, odio habui: & ſuper inimicis tuis tabeſcebam?* Proſp. *Nonne qui oderunt te Domine, odio habui*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. *Nonne odientes te odio habui*, &c. Pſalt. Moz. *Nonne qui oderunt Domine, oderam illos*, &c. Rom. cum Vatic. ap. Hilar. *Nonne qui oderunt te Deus, oderam illos*, &c. Itidem in Corb. præter unum *oderant.* In Gr. Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε Κύριε, ἐμίσησα· καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμην; Mſ. Alex. ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου, &c.

℣. 22. Itidem in Pſalt. Corb. cui accinunt Hilar. Auguſt. & Proſp. cum Pſalt. Rom. & Moz. niſi quòd ſcribunt *perfecto odio.* Ambroſ. verò in Pſ. 118. col. 1132. a. 1200. a. *Et juſto odio oderam illos:* & col. 1198. d. *in hoſtes facti ſunt mihi.* Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς· εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι.

℣. 23. Concinit Hilar. ad verbum, unà cum Pſ. ibid. præfixo. Brev. Moz. habet: *Proba me Domine, & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitam meam.* Pſalt. Mediolan. *afflige me, & ſcito vias meas.* Auguſt. ibid. cum Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 749. d. *Proba me Deus* (Vigil. *Domine*,) *& ſcito cor meum: ſcrutare me, & cognoſce ſemitas meas.* Proſp. *Proba me Domine*, &c. ut in Vulg. Caſſiod. *Proba me Deus*, &c. Gr. Δοκίμασόν με ὁ Θεὸς (Alex. Κύριε,) καὶ γνῶθι..... ἔτασόν με, καὶ γνῶθι τὰς τρίβους μου.

℣. 24. Ita legit S. Proſp. in hunc Pſ. Hilar. verò & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *& deduc me in viam æternam.* Ambroſ. l. 3. de fide, to. 2. 506. e. *Et vide, ſi eſt via iniquitatis in me:* at in Pſ. 1. to. 1. 748. b. *ſi via iniquit. in me eſt.* Auguſt. *Et vide, ſi via iniquitatis ſit in me: & deduc me in via æterna.* Græc.... εἰ ὁδὸς ἀνομίας ἐν ἐμοί· καὶ... ἐν ὁδῷ αἰωνίᾳ.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.	
1. In finem, Pſalmus David. CXXXIX.	*Victori Canticum David.* CXL.	1. In finem, Pſalmus David. CXXXIX.	*Ex Mſ. Sangerm.*
2. ERipe me Domine ab homine malo: à viro iniquo eripe me.	*ERue me Domine ab homine malo: à viris iniquis ſerva me.*	2. ERipe me Domine ex homine malo: à viro iniquo libera me.	
3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde: tota die conſtituebant prælia.	*Qui cogitaverunt malitias in corde: tota die verſati ſunt in præliis.*	3. Qui cogitaverunt malitias in corde: tota die conſtituebant prælia.	
Sup. 5. 11. Rom. 3. 13. — 4. Acuerunt linguas ſuas ſicut	*Exacuerunt linguam ſuam quaſi*	4. Acuerunt linguas ſicut	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem ap. Caſſiod. Auguſt. verò & Proſp. cum Brev. Moz. habent *ipſi David.* Gr..... τῷ Δαυὶδ Ψαλμός· ſeu cum Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ.

℣. 2. Sic eſt in Pſalt. Rom. Moz. Corb. & Vatic. ap. Hilar. præter præpoſ. *ab*, pro *ex.* Itidem in Miſſali Rom. ad Tract. fer. 6. Paraſceves; quò cum faciunt Hilarius Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Hilarius tamen infra ſcribit *ex homine.* Apud Auguſt. ſic: *Exime me Domine ab homine maligno: à viro injuſto erue me.* In Gr. Ἐξελοῦ με Κύριε ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ· ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με.

℣℣. 3. 4. Ita legunt Hilar. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Moz. Sic etiam in Pſ. præf. ap. Hilar. præter *malitiam in corde;* Miſſale verò Rom. ad Tract. fer. 6. Paraſc. hab. *malitias;* & inf. *ſicut ſerpentis.* Pſalt. Mediol. & Carnut. *ſicut ſerpentes.* Auguſt. in eund. Pſ. ita: *Qui cogitaverunt injuſtitias in corde: tota die conſtituebant bella. Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes*, &c. ut ſup. Proſp. ibid. cum Pſalt. Corb. *Qui cogit. injuſtitias in corde: tota die conſtituerunt bella* (Corb. *prælia.*) *Acuerunt linguam ſuam* (Corb.

Versio antiqua.	Hebr.	Vulgata hod.
Ex Mſ. Sangerm. ſerpentes : venenum aſpidum ſub labiis eorum. Diapsalma.	*ſerpens : venenum aſpidis ſub labiis eorum.* Semper.	ſerpentis : venenum aſpidum ſub labiis eorum.
5. Libera me Domine, & cuſtodi de manu peccatoris : ab hominibus iniquis eripe me.	*Cuſtodi me Domine de manu impii : à viro iniquitatum ſerva me.*	5. Cuſtodi me Domine de manu peccatoris : & ab hominibus iniquis eripe me.
Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos : 6. abſconderunt ſuperbi laqueum mihi :	*Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos : abſconderunt ſuperbi laqueum mihi :*	Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos : 6. abſconderunt ſuperbi laqueum mihi :
Et funes extenderunt laquea pedibus meis : ſemitæ proxima ſcandala poſuerunt mihi. Diapsalma.	*Et funibus extenderunt rete : juxta ſemitam offendiculum poſuerunt mihi.* Semper.	Et funes extenderunt in laqueum : juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi.
7. Dixi Domino : Deus meus es tu : exaudi Domine vocem orationis meæ.	*Dixi Domino : Deus meus es tu : audi Domine vocem deprecationis meæ.*	7. Dixi Domino : Deus meus es tu : exaudi Domine vocem deprecationis meæ.
8. Domine virtus ſalutis meæ : obumbraſti ſuper caput meum in die belli.	*Domine Deus fortitudo ſalutis meæ, protexiſti caput meum in die belli.*	8. Domine, Domine virtus ſalutis meæ : obumbraſti ſuper caput meum in die belli :
9. Non tradas Domine deſiderium meum peccatori : cogitaverunt, non tradas me, ne unquam exaltentur. Diapsalma.	*Ne des Domine deſideria impii : ſcelera ejus ne effundantur, & eleventur.* Semper.	9. Ne tradas me Domine à deſiderio meo peccatori : cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne fortè exaltentur.
10. Caput circuitus eorum : labor labiorum ipſorum operiet eos.	*Amaritudo convivarum meorum, labor labiorum eorum operiet eos.*	10. Caput circuitus eorum : labor labiorum ipſorum operiet eos.
11. Cadent ſuper eos carbones, ignis & dejiciet eos : in miſeriis non ſubſiſtent.	*Cadent ſuper eos carbones : in ignem dejicies eos ; in foveas, ut non conſurgant.*	11. Cadent ſuper eos carbones, in ignem dejicies eos : in miſeriis non ſubſiſtent.
12. Vir linguoſus non diri-	*Vir linguoſus non dirigetur in*	12. Vir linguoſus non dirigetur

Notæ ad Versionem antiquam.

linguas ſuas) ſicut ſerpentes, &c. Gr. Οἵτινες ἐλογίσαντο ἀδικίας..... ὅλην τὴν ἡμέραν παρετάσσοντο πολέμους. Ἠκόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφεως· ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν. *Diapſalma* quoque ſubjicitur in Pſalt. Rom. Corb. Vatic. & Gr. memoratur etiam ab Hilario ; non verò ab Auguſt. Proſp. & Caſſiod. ſup.

℣. 5. Vulgatæ ſuccinit Hilar. ad verbum. Sic etiam hab. Pſ. ibid. præfixus, dempto tantùm *&*, poſt vocem *peccatoris*. In Brev. etiam Moz. hoc deletur *&* ; ſed loco *eripe me*, habetur *libera me* ; cæt. ut in Vulg. Idem *libera me* eſt in Miſſali Rom. ad Tract. fer. 6. Paraſc. ſed cum præced. *&*. Sic etiam in Pſalt. Rom. & ap. Caſſiod. Apud Auguſt. verò & Proſp. ita : *Conſerva me Domine de manu peccatoris : ab* (Proſp. *& ab*) *hominibus injuſtis erue me*, &c. ut ſup. In Pſalt. Corb. *Cuſtodi me Dom. de manu peccat. ab homine iniquo libera me*, &c. In Gr. Φύλαξόν με Κύριε ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ· ἀπὸ ἀνθρώπων ἀδίκων ἐξελοῦ με, &c.

℣. 6. Pſalt. Corb. *Abſconderunt ſup..... & funes extenderunt in laqueo pedibus meis*, &c. ut in Vulgata. Rom. cum Caſſiod. *Abſconderunt ſuperbi laqueos mihi : & funes extenderunt in laqueum pedibus meis*, &c. Mediolan. & Carnut. ſimiliter addunt *pedibus meis*, cum Miſſali Rom. ad Tract. fer. 6. Paraſc. At Hieron. ep. ad Sun. & Fretel. to. 2. 663. a. ait hoc eſſe *ſuperfluum*. Brev. Moz. *Abſconderunt ſuperbi laqueos mihi : & funes tetenderunt muſcipulam pedibus meis : juxta iter ſcandala poſuerunt mihi*. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *Abſcond. ſup. laqueum mihi : & funes extenderunt muſcipula pedibus meis : continuata ſemitis ſcandala poſuerunt mihi*. Itidem Hilar. in comment. præter hoc, *in muſcipulam :* & inf. ait : *continuantes ſemitæ ſcandala poſuerunt ei ;* (Mſ. Miciac. *continuantis :*) & poſt paulò : *hæc ei ubique continuantium ſemitæ*. Auguſt. verò leg. cum Proſp. in hunc Pſ. *Abſconderunt ſuperbi muſcipulam mihi : & reſtes extenderunt muſcipulas* (Proſp. *in laqueum*) *pedibus meis : juxta ſemitas ſcandalum poſuerunt mihi ;* inf. Auguſt. *ſcandala*. Hieron. l. 4. in Jerem. col. 614. e. & in Ezech. 21. col. 846. d. & in Amos 3. col. 1390. d. *juxta ſemitam ſcandalum poſuerunt mihi*. Auct. op. imp. in Matt. hom. 13. p. 72. c. *juxta ſemitam ſcandala poſuerunt mihi*. Gr. Ἔκρυψαν..... παγίδα μοι· καὶ σχοινία διέτειναν παγίδας τοῖς ποσί μου· ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλον ἔθεντό μοι. Ald. & Compl. non παγίδας hab. ſed παγίδα : item Διάψαλμα præponunt his vocibus, καὶ σχοινία, &c. In Gr. verò Vat. poſtponitur ut ſup. ſicut in Pſalt. Rom. Corb. & ap. Hilar. ubi ſup. deeſt autem in Gr. Alex. nec hujus meminit Aug. in comment. neque Proſp. &c.

℣. 7. Sic eſt in Pſalt. & Miſſali Rom. ad Tract. fer. 6. Paraſc. Ita quoque in Corb. & Vatic. ap. Hilar. Item in Moz. ſed abſque *Domine*. Hilar. verò in comment. ita legit : *Dixi Domino : Deus meus es tu : inaurire Domine vocem orationis meæ :* ſed inf. *exaudiendæ*, inquit, *orationis precatio conſequitur*. Auguſt. & Proſp. hab. *Dixi Domino..... percipe auribus Domine vocem deprecationis meæ*. Gr. ἐνώτισαι Κύριε τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.

℣. 8. Itidem Hilar. in hunc Pſ. cum Proſp. *Domine virtus*, &c. Pſ. verò ibid. præf. hoc ult. delet, *in die belli*. Pſalt. Moz. *Domine Deus ſalutis meæ : obumbraſti ſuper*, &c. ut in textu. Rom. & Corb. *Domine, Domine virtus ſalutis meæ : obumbraſti caput*, &c. Miſſale Rom. ad Tract. fer. 6. Paraſc. *Domine, Domine virtus..... obumbra caput*, &c. Auguſt. & Caſſiod. cum Gr. ut in Vulg.

℣. 9. Hilar. in comment. *Ne tradas Domine à deſiderio meo peccatori : cogitaverunt adversùm me, non tradas me Domine, ne unquam exaltentur :* at inf. *non derelinquas me, nequando exaltentur*. Pſ. ibid. præf. *Non tradas me à deſiderio meo peccatori : cogitaverunt, non tradas me Domine, ne unquam exaltentur*. Auguſt. & Proſp. Vulgatæ ſuffrag. cum Pſalt. Corb. & Moz. niſi quòd hab. *adverſùm me*. Caſſiod. cum Pſalt. & Miſſali Rom. ad Tract. fer. 6. Paraſc. *Ne tradas me à deſiderio meo pecc. cogitav. adverſùm me, ne derelinquas me, ne unquam exaltentur*. Caſſiod. initio addit *Domine* ; & ejuſd. Mſs. 3. legunt *contra me*. In Gr. κατ᾽ ἐμοῦ ; cæt. ut in Vulg. In Pſalt. Carnut. *Non tradas Domine deſiderio meo peccatori*. *Diapſalma* pariter ſubditur in Rom. Corb. & Vatic. ap. Hilar. ut & in Gr. Apud Auguſt. verò, Proſp. &c. deeſt.

℣. 10. Autogr. Sangerm. præfert *laborum*, non *labiorum* ; ſed lapſu calami ; Hilar. enim & Caſſiod. cum Pſalt. & Miſſali Rom. ſcribunt *labiorum*, &c. ut ſup. Item Auguſt. & Proſp. *labor labiorum ipſorum teget eos*. Gr. pariter : κόπος τῶν χειλέων αὐτῶν καλύψει αὐτούς.

℣. 11. Sic habet Pſ. præfixus ap. Hilar. Hilarius verò in comment. legit, *carbones ignis, & dejicies eos :* & inf. *ſuper terram dejicies eos*. Item Auguſt. *Decident ſupra eos carbones ignis in terra, & dejicies eos ;* inf. *& dejicient eos : in miſeriis non ſubſiſtent*. Proſp. ibid. *Cadent ſuper eos carbones ignis, in terra dejicies eos : in miſ.* &c. Caſſiod. *Cadent ſuper eos carbones ignis, in ignem ejicies eos : in miſeriis*, &c. Pſalt. Rom. & Corb. *Cadent..... carbones ignis, in igne dejicies eos : in miſeriis*, &c. Mozar. *& igne dejicies eos*. Gr. Πεσοῦνται ἐπ᾽ αὐτοὺς ἄνθρακες πυρὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ καταβαλεῖς αὐτούς· ἐν ταλαιπωρίαις οὐ μὴ ὑποστῶσι. Mſ. Alex. Ald. & Compl. ἄνθρακες, ἐν πυρὶ καταβαλεῖς αὐτούς. Æthiop. ἄνθρακες πυρὸς, καὶ καταβαλεῖς αὐτοὺς ἐπὶ τῆς γῆς.

℣. 12. Ita Caſſiod. cum Pſalt. Corb. & Pſ. præf.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
in terra : virum injuſtum mala capient in interitu.	*terra : virum iniquum mala capient in interitum.*	getur ſuper terram : virum injuſtum mala capient in interitum. *Ex Mſ. Sangerm.*
13. Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis, & vindictam pauperum.	*Scio quòd Dominus faciet cauſam inopis, judicia pauperum.*	13. Cognovi quia faciet Dominus judicium in ipſos, & vindictam pauperum.
14. Veruntamen juſti confitebuntur nomini tuo : & habitabunt recti cum vultu tuo.	*Attamen juſti confitebuntur nomini tuo : habitabunt recti cum vultu tuo.*	14. Et tamen juſti confitebuntur nomini tuo : & habitabunt recti cum facie tua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ap. Hilar. Ita quoque Hilarius leg. in comm. cum Pſalt. Rom. hoc excepto ult. *in interitu.* Contrà Moz. hab. *in terra..... in interitum.* Auguſt. cum Proſp. *Vir ling. non dirig. ſuper terram : virum injuſtum mala venabuntur in interitum.* Mſs. 3. Caſſiod. *in interitu.* Item S. Bened. reg. c. 7. *Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram.* Gr. ἐπὶ τῆς γῆς· ἄνδρα ἄδικον κακὰ θηρεύσει εἰς καταφθοράν· Mſ. Alex. διαφθοράν.

℣. 13. Hilar. in comment. non diſcrepat à Vulg. Pſ. verò præfixus ap. ipſum hab. *Cognovi quoniam fecit Dominus*, &c. ut in Vulg. Auguſt. in eund. Pſ. *Cognovi quia faciet Dominus judicium egentis ; & cauſam pauperum.* Proſp. ibid. *Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis, & in cauſam pauperum oſtendit iniquis.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Cognovi quoniam faciet Dom. jud. inopum, & vindictam pauperum.* Gr. Ἔγνων ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν κρίσιν τοῦ πτωχοῦ (Ald. & Compl. τῶν πτωχῶν,) καὶ τὴν δίκην τῶν πενήτων.

℣. 14. Sic habet Hilar. cum Pſ. ibid. præfixo, præter unum *attamen*, pro *& tamen.* In Pſalt. Corb. pariter *attamen* ; reliq. verò ut in Vulg. Auguſt. eidem Vulgatæ congruit, niſi quòd ſcribit *inhabitabunt*, abſque præced. *&*. Itidem S. Proſper ; ſup. tamen hab. *habitabunt*, infra, *inhabitab.* Caſſiod. non differt à Vulgata, nec etiam Pſalt. Rom. nec Miſſale ad Tract. fer. 6. Paraſc. A Gr. abeſt tantùm *&*, ante *habitabunt* ; ſed in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. eſt, καὶ κατοικήσουσιν. Unde Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 663. a. ait : *In Græco reperiſſe vos dicitis*, & habitabunt, *ſed hic & conjunctio ſuperflua eſt.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. b. ita legit : *Attamen juſti confitebuntur tibi : & habitabunt recti cum facie tua.*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Pſalmus David. CXL.	*Canticum David. CXLI.*	1. Pſalmus David. CXL. *Ex Mſ. Sangerm.*
DOmine clamavi ad te, exaudi me : intende voci meæ, cùm clamavero ad te.	*DOmine clamavi ad te, feſtina mihi : exaudi vocem meam clamantis ad te.*	DOmine ad te clamavi, exaudi me : intende voci orationis meæ, cùm clamo ad te.
2. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo : elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.	*Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo : elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.*	2. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo : elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.
3. Pone Domine cuſtodiam ori meo : & oſtium circumſtantiæ labiis meis.	*Pone Domine cuſtodiam ori meo : ſerva paupertatem labiorum meorum.*	3. Pone Domine cuſtodiam ori meo : & oſtium circumſtantiæ labiis meis.
4. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.	*Ne declines cor meum in verbum malum, volvere cogitationes impias*	4. Non declines cor meum in verba mala, ad excuſandas excuſationes in peccatis.
Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum.	*Cum viris operantibus iniquitatem, neque comedere in deliciis eorum.*	Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non conbinabo cum electis eorum.
5. Corripiet me juſtus in miſericordia, & increpabit me : oleum	*Corripiat me juſtus in miſericordia, & arguet me : oleum amari-*	5. Corripiet me juſtus, & miſericordiæ increpabit me :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hilar. in hunc Pſ. *Domine clamavi ad te, exaudi me : intende voci orationis meæ, dum clamabo ad te.* Similiter hab. Pſ. ibid. præf. præter hoc, *cùm clamavero.* Ita etiam leg. Caſſiod. cum Pſalt. Corb. Rom. & Gr. niſi quòd Rom. & Corb. habent *dum clamavero* ; Mozar. *intende voci orationis meæ, dum oro ad te.* Ambroſ. l. 3. de Spir. S. to. 2. 687. d. *Domine Deus meus clamabo ad te, exaudi me* ; Mſs. nonnulli, *clamabo ad te, & exaudiſti me.* Auguſt. cum Proſp. *Domine clamavi ad te, exaudi me : intende voci deprecationis meæ, dum clamavero ad te.*

℣. 2. Ita legit Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1248. f. 1258. e. & ep. 64. col. 1050. d. Item Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. niſi quòd Auguſt. hab. *tanquam incenſum.* Hilar. in Pſ. 65. col. 182. d. *Fiat oratio mea tanquam incenſum in conſp. tuo* : & in Pſ. 64. & 133. col. 169. b. 466. e. *elevatio manuum mearum*, &c. ut ſup. at in Pſ. 140. col. 535. d. *Domine, dirigatur oratio mea ſicut..... allevatio manuum*, &c. Itidem Cypr. ep. 63. p. 109. b. & l. 2. Teſtim. p. 294. a. *allevatio manuum mearum*, &c. In Gr. ἔπαρσις, &c.

℣. 3. Accinunt Hilar. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Item Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. a. Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 709. g. & S. Valerian. hom. 5. apud Sirmond. to. 1. p. 633. b. quibus favet Zozim. ep. 2. Conc. to. 1. col. 948. c. Ambroſ. verò l. 1. de Cain, c. 9. to. 1. 200. c. & in Pſ. 118. col. 1068. c. ſic : *Pone Domine cuſtod..... & oſtium circuitûs lab. meis* : itidem l. 2. de Sacram. to. 2. 383. a. & epiſt. 23. col. 887. e. Hieron. in Iſai. 26. & 37. to. 3. 225. f. 287. e. *& oſtium munitum lab. meis.* Auguſt. in hunc Pſ. & l. de contin. to. 6. 297. c. *& oſtium continentiæ circum labia mea.* Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 17. e. *& oſtium circumſtantiæ circum labia mea.* Gr. καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου.

℣. 4. Sic eſt in Pſalt. Corb. & in Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. Sic etiam in Brev. Moz. excepto uno *conbinabor.* Hilar. in comment. leg. *verba malitiæ..... & non conbinabo*, &c. at inf. ait *conbinari cum electis iniquorum* non velle Prophetam. In Pſalt. Rom. ſic : *Ut non declines cor meum in verbum malum, ad excuſandas..... & non communicabo cum*, &c. Ap. Auguſt. l. de contin. to. 6. 297. c. *Ne declines cor meum in verba maligna* : & in Pſ. *Ut non declines cor meum in verba maligna, ad excuſandas..... & non conbinabo cum*, &c. Caſſiod. ibid. *Non declines cor meum in verba malitiæ..... & non conbinabor cum*, &c. Hieron. in Iſai. 37. to. 3. 287. e. *Ne declines cor meum in verba malitiæ.* S. Valerian. hom. 5. ap. Sirmond. to. 1. p. 633. b. *Ut non declines cor meum in verba mala* : hom. verò 17. p. 686. c. *Ut non declinet cor meum in verba mala.* S. Proſp. Vulgatæ accinit ad verbum. Gr. Μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας..... καὶ οὐ μὴ συνδυάσω μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν. Mſ. Alex. οὐ μὴ συνδυάσω. Lat. al. *commicabor* ; al. *comminabor.*

℣. 5. Hilar. in hunc Pſ. non differt à Vulg. neque etiam Pſ. præf. ap. ipſum, nec S. Proſp. ſi tollatur *&*, ante *oratio.* In Pſalt. Rom. ſicut ap. Caſſiod. *Quoniam adhuc eſt*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm. miſericordia peccatoris non impinguet caput meum.

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum : 6. abſorpti ſunt continuati petræ judices eorum.

Audiant verba mea quoniam potuerunt : 7. ſicut craſſitudo terræ eruptum eſt ſuper terram.

Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum : 8. quia ad te Domine oculi mei : in te ſperavi, ne auferas animam meam.

9. Cuſtodi me à laqueo, quod ſtatuerunt mihi : & ab ſcandalis operantium iniquitatem.

10. Cadent in retibus ejus peccatores : ſingulariter ego ſum donec tranſeam.

HEBR.

tudinis non impinguet caput meum:

Quia adhuc oratio mea pro malitiis eorum : ſublati ſunt juxta petram judices eorum,

Et audient verba mea, quoniam decora ſunt. Sicut agricola cùm ſcindit terram,

Sic diſſipata ſunt oſſa noſtra in ore inferni. Quia ad te Domine Deus oculi mei : in te ſperavi, ne evacues animam meam.

Cuſtodi me de manibus laquei, quem poſuerunt mihi : de offendiculis operantium iniquitatem.

Incident in rete ejus impii : ſimul autem ego tranſibo.

VULGATA HOD.

autem peccatoris non impinguet caput meum.

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum : 6. abſorpti ſunt juncti petræ judices eorum.

Audient verba mea quoniam potuerunt : 7. ſicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram.

Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum : 8. quia ad te Domine, Domine oculi mei : in te ſperavi, non auferas animam meam.

9. Cuſtodi me à laqueo, quem ſtatuerunt mihi : & à ſcandalis operantium iniquitatem.

10. Cadent in retiaculo ejus peccatores : ſingulariter ſum ego donec tranſeam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

oratio; cæt. ut in Vulgata. Rom. ſup. ſcribit *increpavit*, ut & autogr. Sangerm. ſed veterum Mſs. more, pro *increpabit*. Cypr. ep. 70. p. 125. leg. *oleum peccatoris non ungat caput meum*. Hilar. verò in Pſ. 54. col. 110. f. conſtanter *non impinguet*, ut ſupra. Auguſt. ep. 108. to. 2. 308. a. ita : *Emendabit me juſtus in miſericordia, & arguet me : oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum*; ſup. 307. f. *non impinguet*. Similiter hab. epiſt. 28. & 33. col. 48. c. 62. f. rurſuſque in hunc Pſ. col. 1570. b. d. ubi *non impinguabit*; & inf. 1572. c. e. ubi *non impinguet* : itidem l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 37. b. 40. a. 58. c. vide etiam ep. 140. col. 451. a. Apud S. Paulin. pariter, ep. 23. & 41. p. 143. a. 254. f. *oleum pecc. non impinguet cap. meum*. Concinunt Ambroſiaſt. col. 125. f. & Optat. l. 4. cont. Donat. p. 74. c. Optat. tamen inf. p. 75. a. legit *non ungat*, ſubnexis his : *Preces ſunt, non juſſiones..... nam ſi juſſio eſſet, diceret : Oleum pecc. non unget cap. meum* : item poſt paulò : *Hoc eſt quod lectum eſt : Oleum pecc. non ungat cap. meum*. In Gr. Παιδεύσει..... ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με· ἔλαιον δὲ..... μὴ λιπανάτω τὴν..... Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχή μου, &c.

℣. 6. Sic Hilar. legit cum Pſ. ibid. præf. necnon Pſalt. Corb. & Rom. excepto uno *audient*, pro *audiant*; Pſ. tamen ap. Hilar. hab. *audientur*. Pſalt. Mediol. & Carnut. pariter : *Abſorpti ſunt continuati petræ*. Mozar. *Abſorpti ſunt juxta petram judices eorum. Audierunt verba mea quoniam prævaluerunt*. Similiter legunt Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. ſi excipias verbum *audient*. Caſſiod. ibid. *Abſorpti ſunt juxta petram judices eorum. Audient..... quoniam potuerunt*. Item *juxta petram* hab. Hieron. in Iſai. 43. to. 3. 327. c. Græc. Κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κραταιοὶ αὐτῶν. Ἀκούσονται... ὅτι ἡδύνθησαν, *dulcuerunt*; nonnulli libb. ferunt ἠδυνήθησαν, *potuerunt*; editioneſque Ald. & Compl. οἱ κριταὶ, loco κραταιοί.

℣. 7. Sic in Pſalt. Corb. & Carnut. *eruptum eſt*; in Mediolan. & Rom. *eructuat*; in Mozar. *diſrupta eſt*; cæt. ut in Vulg. Hilarius hab. in comm. *Tanquam craſſitudo terræ eruptum eſt*, &c. ut ſup. Auguſt. *Sicut craſſitudo terræ diſrupta eſt..... Diſſipata ſunt juxta infernum oſſa noſtra*; Mſs. plerumque *diſperſa ſunt*. Item S. Proſp. *Sicut craſſitudo terræ diſrupta eſt..... Diſperſa ſunt oſſa noſtra ſecus infernum*. Caſſiod. *Sicut craſſitudo terræ eructuata eſt ſuper terram*, &c. ut in textu. Gr. Ὡσεὶ πάχος γῆς διεῤῥάγη... Διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ ἡμῶν παρὰ τὸν ᾅδην. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. hab. τὰ ὀστᾶ αὐτῶν; unde Hieron. ep. ad Sun. & Fret. to. 2. 663. a. ait : *In Græco legiſſe vos dicitis* oſſa eorum, *ſed & hoc ſuperfluum eſt*.

℣. 8. Sic hab. Aug. & Proſp. ad verbum. Sic etiam Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Gr. ſed geminata voce *Domine*, ut in Vulg. In Brev. Moz. ſic : *quia ad te Domine Deus oculi mei*, &c. ut in Vulgata. Itidem Hilar. in eund. Pſ. ſublata voce *Deus*. In Corb. *quoniam à te Domine, Domine..... ne auferas*, &c.

℣. 9. Ita legit Hilarius cum Pſ. ibid. præf. niſi quòd hic Pſ. tollit *ab*, ante *ſcandalis*. Caſſiod. cum Pſalt. Moz. Corb. & Rom. hab. *Cuſtodi me à laqueo, quem ſtatuerunt mihi : & à ſcandalis operantibus iniquitatem*. Auguſt. verò : *Cuſtodi me à muſcipula, quam ſtatuerunt mihi : & ab ſcandalis eorum qui operantur iniquitatem*. Proſp. quoque hab. *à muſcipula*; ſed inf. leg. *operantium iniquitatem*. Gr. ἀπὸ παγίδος, &c. ut in textu.

℣. 10. Hilarius nil differt à Vulgata; nec etiam Proſp. in eund. Pſ. Auguſt. verò ita legit cum Pſalt. Moz. *Cadent in retia ejus peccatores : ſingularis ego ſum donec tranſeam*. Hieron. in Jer. 15. to. 3. 603. c. *ſolitarius ſum ego donec pertranſeam*. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Cadent in retiaculum ejus pecc.* &c. ut in Vulg. Gr. Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρῳ αὐτοῦ..... καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως οὗ ἂν παρέλθω.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm. 1. Intellectûs David, Cùm eſſet in ſpelunca, oratio, Pſalmus. CXLI.

2. VOce mea ad Dominum clamavi : voce mea ad Dominum deprecatus ſum :

3. Effundo in conſpectu ejus orationem meam : tribulationem meam ante ipſum pronuncio,

HEBR.

Eruditio David, Cùm eſſet in ſpelunca, oratio. CXLII.

VOce mea ad Dominum clamavi : voce mea ad Dominum deprecatus ſum.

Effundam in conſpectu ejus eloquium meum : tribulationem meam coram illo annuntiabo,

VULGATA HOD.

1. Intellectus David, Cùm eſſet in ſpelunca, oratio. (1. *Reg.* 24.) CXLI.

2. VOce mea ad Dominum clamavi : voce mea ad Dominum deprecatus ſum : *Sup.* 76. 2.

3. Effundo in conſpectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Brev. Moz. deeſt *oratio*, *Pſalmus*, cæt. verò ut ſupra. Apud Hilar. in comment. ſimpliciter, *Intellectûs oratio*; ſed infra ait : *David in ſpelunca loquitur..... David fugit*. Auguſt. ibid. *Titulus Pſalmi hujus ita ſe habet : Intellectûs ipſi David, cùm eſſet in ſpelunca, oratio*. Ita quoque in Gr.

℣. 2. Sic Hilar. Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. unà cum Gr. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *ad Deum deprecatus ſum*.

℣. 3. Sic eſt in Pſalt. Rom. Corb. & ap. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1104. f. Itidem Hilar. in Pſ. 141. niſi quòd ponit & ante *tribulationem*. Ambroſ. verò l. de interpel. Dav. c. 2. col. 641. c. leg. *effundam*, cum Pſalt. Mediolan. & Moz. In Carnut. *Effundo..... annuntiabo*. Pſ. verò

Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.
4. In deficiendo ex me ſpiritum meum, & tu cognoviſti ſemitas meas.	*Cùm anxius fuerit in me ſpiritus meus : tu enim noſti ſemitam meam.*	4. In deficiendo ex me ſpiritum meum, & tu cognoviſti ſemitas meas.
In via hac, qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi.	*In via hac, qua ambulabo, abſconderunt laqueum mihi.*	In via, qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi.
5. Conſiderabam ad dexteram, & videbam : & non erat qui cognoſceret me.	*Reſpice ad dexteram, & vide quia non ſit qui cognoſcat me.*	5. Conſiderabam ad dextram : & videbam quia non erat qui cognoſceret me.
Periit fuga à me, & non eſt qui requirat animam meam.	*Periit fuga à me, & non eſt qui quærat animam meam.*	Periit fuga à me.
6. Clamavi ad te Domine, dixi : Tu es ſpes mea, portio mea in terra viventium.	*Clamavi ad te Domine, dixi : Tu es ſpes mea, pars mea in terra viventium.*	6. Clamavi ad te Domine, & dixi : Tu es ſpes mea, portio mea in terra viventium : & non eſt qui requirat animam meam.
7. Intende ad deprecationem meam : quia humiliatus ſum nimis.	*Auſculta deprecationem meam : quoniam infirmatus ſum nimis.*	7. Intende orationem meam : quia humiliatus ſum.
Libera me à perſequentibus me : quia confortati ſunt ſuper me.	*Libera me à perſecutoribus meis : quoniam confortati ſunt ſuper me.*	Libera me à perſequentibus me : quia confortati ſunt ſuper me.
8. Educ de cuſtodia animam meam ad confitendum nomini tuo : me exſpectant juſti, donec retribuas mihi.	*Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo : in me coronabuntur juſti, cùm retribueris mihi.*	8. Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo, Domine : me exſpectant juſti, donec retribuas mihi.

Ex Mſ. Sangerm.

Notæ ad Versionem antiquam.

præf. ap. Hilar. ſic habet : *Effundo in conſp. ejus tribulationem meam : ante ipſum pronuncio.* Auguſt. in eund. Pſ. *Effundam ante eum precem meam : tribulationem meam in conſpectu ejus annuntiabo.* Proſp. ibid. *Effundo in conſp. ejus precem meam : tribulationem meam ante ipſum pronuncio.* Caſſiod. *Effundam*, &c. ut in Vulg. Gr. Ἐκχεῶ ἐναντίον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου· τὴν θλίψιν μου ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπαγγελῶ.

℣. 4. Ita legit Hilar. in hunc Pſ. niſi quòd tollit &, poſt *meum*, additque *hac*, poſt *via*. Pſalt. Corb. Carnut. & Moz. habent : *In deficiendo in me ſpiritum meum*, &c. ut in Vulg. Similiter in Rom. præter plurale *laqueos*. In Mediolan. *In deficiendo in me ſpiritum..... abſconderunt ſuperbi laqueos mihi.* Item *laqueos* habet Caſſiod. cum cæt. ut in Vulg. Ambroſ. quoque l. de bono mort. c. 6. to. 1. 400. c. ſcribit *laqueos*; ſed in Pſ. 1. & 118. col. 747. d. 1039. c. *laqueum*, ut ſupra. Apud Auguſt. ita : *Dum defecit à me ſpiritus meus, & tu cognoviſti ſemit. meas. In via hac, qua ingrediebar, abſconderunt mihi muſcipulam;* inf. *muſcip. mihi.* Apud Proſp. verò : *In deficiendo in me ſpiritus meus, & tu cognoviſti..... In via hac, qua ambul. abſc. laqueos mihi.* In Gr. Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου, καὶ σὺ..... Ἐν ὁδῷ ταύτῃ..... παγίδα μοι.

℣. 5. Valde ſuſpicor mendum irrepſiſſe in autogr. Sangerm. in quo verſiculus ult. *& non eſt qui requirat*, &c. transfertur in ℣. ſeq. cùm tamen eò loci tum in Gr. tum in Lat. aliis reperiatur, ſicut in Vulg. Hilarius quippe legit : *Conſiderabam ad dexteram : & videbam quia non eſt qui cognoſcat me*, &c. ut in Vulgata. Auguſt. in eund. Pſ. cum Breviario Mozarab. *Conſiderabam in dexteram*, &c. ut in Vulgata : poſt paulò tamen Auguſtinus legit, *& non eſt qui exquirat*, &c. at inf. *qui requirat.* Item Ambr. l. de lapſ. virg. to. 2. 318. a. *Periit fuga à me, & non eſt qui requirat*, &c. vide etiam l. de fuga ſæc. c. 5. col. 429. c. Pſalt. Rom. habet : *Conſiderabam à dextris, & videb. & non erat qui agnoſceret me. Periit*, &c. ut in Vulg. Proſp. *nec erat qui cognoſceret me..... & non eſt qui requirat*, &c. Caſſiod. ut in Vulg. ad verbum. Græcè : Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ· καὶ ἐπέβλεπον ὅτι οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με..... καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν, &c.

℣. 6. Hilar. in hunc Pſ. nil omnino differt à Vulg. nec etiam Auguſt. Proſp. aut Caſſiod. In Brev. Moz. ſic : *& dixi : Tu ſpes mea es, portio mea*, &c. In Gr. Πρὸς σὲ Κύριε ἐκέκραξα, καὶ εἶπα· Σὺ εἶ ἡ, &c. ſed in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Ἐκέκραξα πρὸς σὲ Κύριε, &c.

℣. 7. Pſalt. Corb. Rom. & Vatic. ap. Hilar. cum Caſſiod. *Intende in orationem meam : quia humiliatus ſum nimis*, &c. ut in textu. Brev. Moz. *Intende ad orationem meam*, &c. Hilar. in comment. *Intende orationem meam : quia humiliatus ſum nimis*, &c. Aug. ibid. *Intende ad orationem meam : quia humiliatus ſum nimis. Erue me à perſequentibus me : quoniam corroborati ſunt ſuper me.* Proſp. *Intende ad deprecationem meam : quia humiliatus ſum nimis. Erue me à perſ. me : quomodo corroborati ſunt ſuper me.* Gr. Πρόσχες πρὸς (Mſ. Alex. εἰς) τὴν δέησίν μου· ὅτι ἐταπεινώθην σφόδρα· Ῥῦσαί με ἐκ τῶν..... ὅτι ἐκραταιώθησαν ὑπὲρ ἐμέ.

℣. 8. Eadem prorſus refert Hilar. cum Pſalt. Rom. & Corb. Item Proſp. & Caſſiod. cum Brev. Moz. deleto uno *Domine*. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. hab. *me exſpectaverunt*; cæt. ut in textu. Auguſt. verò in eund. Pſ. *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo : me ſuſtinebunt juſti, quoadusque retribuas mihi.* Ap. Hieron. quoque in Iſai. 38. to. 3. 294. c. *Educ de carcere.* Græcè : Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς..... τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου, Κύριε· ἐμὲ ὑπομενοῦσι..... ἕως οὗ, &c.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
1. Pſalmus David. CXLII.	*Canticum David. CXLIII.*	Pſalmus David, 1. Quando perſequebatur eum Abſalom filius ejus. (2. *Reg.* 17.) CXLII.
* DOmine exaudi orationem meam : auribus percipe obſecrationem meam in veritate tua : exaudi me in tua juſtitia.	*DOmine exaudi orationem meam : auſculta deprecationem meam in veritate tua : exaudi me in juſtitia tua.*	DOmine exaudi orationem meam : auribus percipe obſecrationem meam in veritate tua : exaudi me in tua juſtitia.
2. Et non intres in judicio cum ſervo tuo : quia non juſtificatur in conſpectu tuo omnis vivens.	*Et non venias ad judicandum cum ſervo tuo : quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.*	2. Et non intres in judicium cum ſervo tuo : quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.
3. Quia perſecutus eſt inimicus animam meam : humiliavi in terra vitam meam.	*Perſecutus eſt enim inimicus animam meam : confregit in terra vitam meam.*	3. Quia perſecutus eſt inimicus animam meam : humiliavit in terra vitam meam.
Collocavit me in obſcuris ſicut mortuos ſæculi : 4. & anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum.	*Poſuit me in tenebris quaſi mortuos antiquos : & anxiatus fuit in me ſpiritus meus, in medio mei ſollicitum fuit cor meum.*	Collocavit me in obſcuris ſicut mortuos ſæculi : 4. & anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum.
5. Memor fui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus operibus tuis : in factis manuum tuarum meditabor.	*Recordabar dierum antiquorum, meditabar omnia opera tua : facta manuum tuarum loquebar.*	5. Memor fui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus operibus tuis : in factis manuum tuarum meditabar.
6. Expandi manus meas ad te : anima mea ſicut terra ſine aqua tibi : DIAPSALMA.	*Expandi manus meas ad te : anima mea quaſi terra ſitiens ad te. SEMPER.*	6. Expandi manus meas ad te : anima mea ſicut terra ſine aqua tibi :
7. Velociter exaudi me Domine : defecit ſpiritus meus.	*Citò exaudi me Domine : defecit ſpiritus meus.*	7. Velociter exaudi me Domine : defecit ſpiritus meus.
Non avertas faciem tuam à me : & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.	*Ne abſcondas faciem tuam à me, & comparabor deſcendentibus in lacum.*	Non avertas faciem tuam à me : & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic eſt in Pſalt. Moz. Rom. verò & Corb. ſubdunt cum Caſſiod. *Quando eum filius ſuus perſequebatur.* Apud Auguſt. ita : *Titulus Pſalmi eſt : Ipſi David, Quando eum filius ſuus perſequebatur.* Accinit S. Proſp. dicens : *Titulus Pſalmi paſſionem indicat Chriſti ; ipſe eſt enim verus David, qui & in ſe, & in ſuis perſecutionem, & falſorum fratrum, & falſorum ſuſtinet filiorum.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. habet : *Ipſius David, Quando perſequebatur eum Abeſſalon.* Gr. Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ, Ὅτε αὐτὸν ὁ υἱὸς κατεδιώκει. Ald. & Compl. Ὁπότε κατεδίωκεν αὐτὸν Ἀβεσσαλὼμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Hilarius quoque in comment. ait : *Pſalmi ſuperſcriptio nulla eſſe ſecundùm Hebræos videtur ; id enim ab his, qui utrâque linguâ eruditi ſunt, traditur : Tranſlatoreſque cæteri nihil omnino de rebus geſtis, id eſt, Abeſſalon in David patris ſui inſectatione, ſcripſerunt. Sed hi LXX. Seniores, quibus Legis ac Prophetarum ſcientia ultra præſcriptum & ambiguitatem litteræ fuit, addendum hoc Pſalmo judicaverunt..... Appoſita ergo nunc Pſalmo ſuperſcriptio eſt, quæ non exſtat in libro ; ut ubi exſtat, id eſt, ſicut in Pſalmo tertio, in quo à facie ejus, qui nunc perſequi ſcribitur, fugerit, ad ſcientiam propheticæ intelligentiæ vocaremur. Prophetat ergo nunc David paſſionibus ſuis Dominicas paſſiones ; non de Abeſſalon conquerens, ſed de his, qui Abeſſalon ad impietatis crimen ignirent.*

* Hilar. in comment. loco *Domine*, ſcribit *Deus*. Proſp. & Caſſiod. *deprecationem*, loco *obſecrationem*. Auguſt. *percipe auribus precem meam*, &c. ut ſup. Gr. Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου· ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου, &c.

℣. 2. Pſalt. Rom. cum Moz. *Et ne intres in judicio cum ſervo tuo : quia non juſtificabitur*, &c. Corb. *Et non intres in judicio*, &c. Pſ. è Mſ. Vat. ap. Hilar. *Et non intres in judicia cum*, &c. Hilar. verò Vulgatæ accinit ad verbum cum Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. ibid. *Et ne intres in judicium..... quoniam non juſtificabitur coram te omnis vivens* : inf. *in conſpectu tuo.* Similiter Ambroſ. in Pſ. 36. col. 811. c. rurſuſque in Pſ. 38. & 118. col. 850. f. 1179. c. 1180. a. niſi quòd leg. *omnis homo vivens :* vide etiam to. 1. 1230. a. & to. 2. 493. a. Ap. Hieron. ep. ad Damaſ. to. 4. 159. d. ut in Vulg. Ita quoque ap. S. Paulin. ep. 29. p. 181. b. & Gelaſ. I. Conc. to. 4. 1241. e. ſi id excipias, *Ne intres.* Ap. Tichon. reg. 3. p. 53. h. *Non introeas in judicium*, &c. ut in Vulg. In Gr. Καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν..... ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν.

℣. 3. Vulgatæ conſentiunt Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. Rom. hab. *Collocavit me in obſcuro*, &c. Corb. *Collocavit me in tenebricoſis.* Auguſt. *Collocaverunt me in tenebroſis ſicut mortuos ſæculi ;* inf. *velut mortuos.* Proſp. *Collocaverunt me in obſcuris ſicut*, &c. at omnes conſtanter *humiliavit in terra*, non *humiliavi*, quod fortè lapſus eſt. Græcè : ἐταπείνωσεν εἰς τὴν γῆν τὴν ζωήν μου. Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς, &c.

℣. 4. Sic Hilar. in hunc Pſ. unus tamen Mſ. Miciac. hab. ibid. *anxiatus eſt in me.* Ita quoque Caſſiod. cum Brev. Mozar. Item S. Proſper ; ſed inf. legit *in me conturbatum eſt*, cum Pſalt. Corb. Auguſt. verò ſic : *& tædium paſſus eſt in me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum.* Gr. καὶ ἠκηδίασεν ἐπ᾽ ἐμὲ τὸ πνεῦμά μου, ἐν ἐμοὶ ἐταράχθη, &c.

℣. 5. Sic habet Hilar. ad verbum. Pſ. verò è Mſ. Vat. ap. ipſum, *meditabar*, ut in Vulg. & Gr. præterea Pſ. Vatic. præponit *&*, verbo *meditatus ſum*, cum eodem Gr. in edd. tamen Ald. & Compl. deeſt καί. Apud Caſſiod. ſic : *& meditatus ſum..... & in factis man. tuarum meditabar.* Apud Auguſt. verò : *Memoratus ſum dierum antiquorum, meditatus ſum in omnib. op. tuis : in facturis manuum tuarum meditatus ſum.* Itidem ap. Proſp. niſi quòd poſt vocem *antiquorum*, ſubnectuntur iſta, *& annos æternos in mente habui :* deinde, *& meditatus ſum*, &c. at hæc verba, *& annos æternos*, &c. huc tranſlata videntur à Proſp. è Pſ. 76. ℣. 6. quæ aliubi non reperies.

℣. 6. Concinit Caſſiod. in hunc Pſ. nec differt Hilar. ibid. niſi quòd delet ult. *tibi*, cum Pſalt. Corb. In Brev. Moz. *ſine aqua ad te.* Apud Auguſt. & Proſp. *Extendi* (Proſp. *Et extendi*) *manus meas ad te : anima mea velut terra ſine aqua tibi.* Græcè : Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς, &c. ut in Vulg. *Diapſalma* quoque ſubjicitur in Pſalt. Rom. Corb. & apud Hilar. non verò apud Aug. Proſp. & alios : exſtat quoque in ed. Rom. LXX. at deeſt in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. de more.

℣. 7. Aug. loco *velociter*, legit *citò ;* ut & inf. *ne avertas.* Hilar. delet vocem *tuam*, poſt *faciem.* Ambroſ. in Pſ. 36. col. 811. d. ſic : *Citò exaudi me Domine : quia defecit ſpir. meus.* Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Corb. & Moz. textui noſtro accinunt, niſi quòd hab. *ne avertas ;* Gr. μὴ ἀποστρέψῃς.

Vulgata hod.	*Hebr.*	Versio antiqua.
8. Auditam fac mihi manè miſericordiam tuam : quia in te ſperavi.	*Fac me audire manè miſericordiam tuam : quoniam in te confido.*	8. Auditam mihi fac manè miſericordiam tuam : quia in te ſperavi Domine. Ex Mſ. Sangerm.
Notam fac mihi viam, in qua ambulem : quia ad te levavi animam meam.	*Notam fac mihi viam, in qua ambulem : quoniam ad te levavi animam meam.*	Notam mihi fac viam, in quam ambulem : quia ad te levavi animam meam.
9. Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi : 10. doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.	*Libera me de inimicis meis Domine, ad te protectus ſum : doce me ut faciam voluntatem tuam, quia tu Deus meus.*	9. Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi : 10. doce me facere voluntatem tuam, quia tu Deus meus es.
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam : 11. propter nomen tuum Domine vivificabis me, in æquitate tua.	*Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam : propter nomen tuum Domine vivificabis me.*	Spiritus tuus bonus deducet me in terra recta : 11. propter nomen tuum Domine vivificabis me, in æquitate tua.
Educes de tribulatione animam meam : 12. & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.	*In juſtitia tua educes de anguſtia animam meam, & in miſericordia tua diſſipabis inimicos meos.*	Educes de tribulatione animam meam : 12. & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.
Et perdes omnes, qui tribulant animam meam : quoniam ego ſervus tuus ſum.	*Et perdes omnes tribulantes animam meam : ego enim ſum ſervus tuus.*	Et perdes omnes, qui tribulant animam meam : quoniam ſervus tuus ego ſum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Sic in Pſalt. Rom. eſt & Corb. hoc excepto, *in qua ambulem ;* Rom. addit, *quia ad te Domine levavi*, &c. Brev. Moz. ſic : *Auditam fac mihi manè miſ. tuam : in te ſperavi. Demonſtra mihi viam, in quam ambulem : quia ad te Domine levavi*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. leg. *in te ſperavi Domine*, &c. ut in Vulg. Hilar. verò eidem Vulg. ſuffragatur ad verbum. Caſſiod. præponit tantùm *Domine*, verbo *levavi.* Auguſt. ita ſcribit cum Proſp. *Auditam fac mihi manè..... quoniam in te ſperavi. Notam fac mihi Domine viam, in qua ingrediar : quoniam ad te levavi*, &c. nec abſimile Græcum eſt, niſi excipias verbum πορεύσομαι, loco *ingrediar.*

℣. 9. Ita legunt Hilarius & Caſſiod. in hunc Pſ. Auguſt. verò & Proſp. cum Gr. *Exime me de inimicis meis Domine, quia ad te confugi.* In Pſalt. Moz. & Corb. ſimiliter, *quoniam ad te confugi.*

℣. 10. Hilarius concordat cum Vulgata. Pſ. verò è Mſ. Vat. ap. ipſum hab. ut ſup. *quia tu Deus meus es.* Pſalt. Rom. cum Moz. *quia tu es Deus meus ;* deinde : *Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam :* Moz. autem initio hab. *doce me ut faciam volunt. tuam.* Similiter Auguſt. in hunc Pſ. cum Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 462. *doce me ut faciam..... quoniam tu es Deus meus ;* at in fine Auguſt. hab. *in terram rectam ;* Fulgent. *in viam rectam.* Itidem Ambroſ. in Luc. 18. to. 1. 1487. f. rurſuſque l. 1. & 3. de Spir. S. to. 2. 615. c. 685. e. cum S. Paulino ep. 28. p. 175. c. & Caſſiod. in hunc Pſ. Proſp. ibid. *Doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Deus meus. Spiritus..... deducat me in terram rectam.* Pſalterium Corb. *quia tu es Deus meus..... deducet me in terra recta.* Gr. Δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν..... ὅτι Θεός μου εἶ σύ. Τὸ πνεῦμά σου..... ὁδηγήσει με ἐν τῇ εὐθείᾳ· al. ἐν γῇ εὐθείᾳ.

℣. 11. Sic Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. verò Rom. & Moz. hab. *Et educes.* Corb. cum Auguſt. & Proſp. *Propter nomen..... vivificabis me, in tua juſtitia. Educes de tribul.* &c. Græc. ita jungit : ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἐξάξεις, &c.

℣. 12. Similiter habet Pſalt. Rom. cum Proſp. Corb. verò ita : *Et miſericordia tua diſperdet inimicos meos. Et perdes omnes*, &c. ut in textu. Hilar. in eund. Pſ. ſic : *Et in miſericordia tua diſperdes inimicos meos. Et perdes omnes inimicos, qui perſequuntur animam meam : quoniam ſervus tuus ſum ego.* Auguſt. ibid. *Et in tua miſericordia ad interitum deduces inimicos meos. Et perdes omnes tribulantes animam meam : quoniam ſervus tuus ſum ego.* Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Καὶ ἐν τῷ ἐλέει σου ἐξολοθρεύσεις..... Καὶ ἀπολεῖς πάντας τοὺς θλίβοντας τὴν..... ὅτι δοῦλός σου εἰμὶ ἐγώ· Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἐγὼ δοῦλός σου εἰμί.

Vulgata hod.	*Hebr.*	Versio antiqua.
Pſalmus David, 1. Adversùs Goliath. CXLIII.	*David. CXLIV.*	Pſalmus David, 1. Ad Golian. CXLIII. Ex Mſ. Sangerm.
Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.	*Benedictus Dominus fortis meus, qui docet manus meas ad prælium, digitos meos ad bellum.*	* Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad bellum, & digitos meos in prælium.
2. Miſericordia mea, & refugium meum : ſuſceptor meus, & liberator meus :	*Miſericordia mea, & fortitudo mea : auxiliator meus, & ſalvator meus :*	2. Miſericordia mea, & refugium meum : ſuſceptor meus, & liberator meus es tu :

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. A Pſalt. Rom. abeſt *Pſalmus.* In Moz. ſic : *David adversùs Goliat Philiſtæum, quem interfecit.* In Corb. *Ipſi David ad Goliath.* Apud Auguſt. *Ipſi David ad Goliam.* Apud Caſſiod. *David ad Goliam.* In Gr. Vatic. Τῷ Δαυὶδ πρὸς τὸν Γολιάδ. In edd. Ald. & Compl. Ψαλμὸς τῷ, &c. Apud Hilar. hæc leguntur : *Et huic quoque Pſalmo addendam hanc LXX. ſuperſcriptionem putaverunt*, Pſalmus David in Goliam, *cùm neque in Hebraïcis libris reperiatur, neque Translatores alii quidquam aliud quàm ſimplicem titulum præſcripſerint, id eſt*, David..... *Nihil hic Pſalmus proprium habet, quod ad gratulationem perempti Goliæ poſſit referri..... Sed cùm nec in Hebræis libris ita ſit, neque Translatores cæteri horum aliquid addiderint, intelligimus LXX. hos Seniores ſenſum nobis ſpiritalis ſcientiæ reliquiſſe. Affert autem plerumque nobis difficultatem intelligentiæ ratio Latinitatis, quæ nominibus pronomina non eſt ſolita præponere, ut in David nomine accidit : ceſſante enim pronomine, incertum eſt utrùm in illum, aut per illum Pſalmus exſtiterit : cùm enim ſcribitur*, Pſalmus David, *utrùm ab illo dictus ſit, aut propter illum, ambiguum facit nominis ſola præſcriptio. Græcitas verò, cùm per David Pſalmum ſcriptum eſſe ſignificat, ita titulum inſcribit :* Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ· *at verò, cùm de David vult Pſalmum, qui ſit ſcriptus, intelligi, ita ſuperſcribit :* Τῷ Δαβίδ· *diſcernens per utriuſque pronominis propriam ſignificationem, utrùm David ſcripti Pſalmi auctor, an cauſa ſit ; ut ſuperſcriptio Pſalmi iſtius continet,* Τῷ Δαβίδ· *ita enim habet, id eſt, quòd propter eum, vel illi potiùs, quàm ab eo ſcriptus ſit.*

* Similiter Hilar... *qui docet manus meas in bellum* (inf. *ad bellum*) *& dig. meos in prælium.* Brev. Moz. *ad bellum..... ad prælium.* Pſalt. Corb. cum Auguſt. & Proſp. *in prælium, digitos meos ad bellum :* Auguſt. inf. 1603. b. *& digitos.* Caſſiod. ut in Vulg. Gr. εἰς παράταξιν, τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον.

℣. 2. Eadem præfert Hilar. ad verbum. Caſſiod. cum Pſalt. Rom. extremò leg. *ſubjiciens populos ſub me ;* cæt. ut in Vulg. Mozarab. *qui ſubdidit populum ſub me.* Corb. *qui ſubjecit pop. meum*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *qui ſubjiciet populum meum ſub me.* Apud Auguſt. in eundem

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. Protector meus, & in ipſo ſperavi : ſubjiciens populum meum ſub me.	*Scutum meum, & in ipſo ſperavi : qui ſubjecit populos mihi.*	Protector meus, & in ipſo ſperavi : qui ſubdit populum meum ſub me.
3. Domine quid eſt homo, quòd innotuiſti ei ? aut filius hominis, quòd deputas eum ?	*Domine quid eſt homo, quia cognoſcis eum : filius hominis, quia computas eum?*	3. Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?
4. Homo vanitati ſimilis factus : dies ejus ſicut umbra prætereunt.	*Homo vanitati aſſimilatus eſt : dies ejus quaſi umbra pertranſiens.*	4. Homo vanitati ſimilis factus eſt : dies ejus ſicut umbra prætereunt. *Job 8. 9. & 14. 2.*
5. Domine inclina cœlos, & deſcende : tange montes, & fumigabuntur.	*Domine inclina cœlos tuos, & deſcende : tange montes, & fumigabunt.*	5. Domine inclina cœlos tuos, & deſcende : tange montes, & fumigabunt.
6. Coruſca coruſcationes, & diſſipabis eos : emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.	*Mica fulmine, & diſſipa eos : mitte ſagittam tuam, & interfice illos.*	6. Fulgura coruſcationem, & diſſipabis eos : emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.
7. Emitte manum tuam de alto, eripe, & libera me de aquis multis ; de manu filiorum alienorum.	*Extende manum tuam de excelſo ; libera me, & erue me de aquis multis ; de manu filiorum alienorum :*	7. Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis ; de manu filiorum alienorum.
8. Quorum os locutum eſt vanitatem : & dextera eorum, dextera iniquitatis.	*Quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum, dextera mendacii.*	8. Quorum os locutum eſt vanitatem : & dextera eorum, dextera iniquitatis.
9. Deus cantionem novam cantabo tibi : in pſalterio decachordo pſallam tibi.	*Deus canticum novum cantabo tibi : in pſalterio decachordo pſallam tibi.*	9. Deus canticum novum cantabo tibi : in pſalterio decachordo pſallam tibi.
10. Qui das ſalutem regibus : qui liberas David ſervum tuum de gladio maligno : 11. erue me.	*Qui dat ſalutem regibus : qui eruit David ſervum ſuum de gladio peſſimo.*	10. Qui das ſalutem regibus : qui redemiſti David ſervum tuum de gladio maligno : 11. eripe me.
Eripe me de manu filii alieni, quorum os locutum eſt vanitatem : & dextera illorum, dextera iniquitatis :	*Libera me, & erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum eſt vanitatem ; & dextera eorum, dextera mendacii.*	Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum eſt vanitatem : & dextera eorum, dextera iniquitatis :
12. Quorum filii, * novella plantationis ſtabilita à juventute ſua. ** Mſ. novellæ.*	*Ut ſint filii noſtri, quaſi plantatio creſcens in adoleſcentia ſua :*	12. Quorum filii, ſicut novellæ plantationes in juventute ſua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Pſ. *Suſceptor meus, & erutor meus : protector meus..... qui ſubdit pop.* &c. Mſs. nonnulli ibid. *ſubdidit* ; plures, *ſubdis*. Gr. ὁ ὑποτάσσων. Ap. Proſp. ut in Vulg.

℣. 3. Sic Hilar. hab. cum Pſ. ibid. præf. exceptâ conjunct. *quia*, pro *quòd*, ante *innotuiſti*. Ambroſ. in Luc. 3. to. 1. 1328. a. *Quid eſt homo quòd innot. ei? aut fil. hominis, quia computas eum?* Auguſt. cum Proſp. *quoniam innotuiſti ei? aut fil. hom. quoniam æſtimas eum?* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. *quòd innotuiſti ei..... quoniam reputas eum?* Mozar. *quoniam extimas eum?* Mediol. *viſitas eum?* Gr. ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ; ἢ..... ὅτι λογίζῃ αὐτόν;

℣. 4. Vulgatæ ſuffragantur Hilar. in hunc Pſ. & Ambroſ. l. 2. de fide reſurr. to. 2. 1141. f. item epiſt. 34. col. 929. a. & l. de Iſaac, c. 2. to. 1. 358. a. & in Pſ. 36. col. 792. f. Accinunt Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. necnon Auguſt. ibid. col. 1605. f. ſed infra 1606. d. legit, *dies illius tanquam umbra tranſeunt* ; Pſalt. Moz. *tranſierunt* ; Corb. *tranſeunt*. Idem Auguſt. ſerm. 32. to. 5. 159. g. 162. c. ſic habet : *Homo vanitati aſſimilatus eſt : dies ejus velut umbra prætereunt*. Itidem Hieron. l. 2. contra Pelag. to. 4. 511. f. excepto verbo *pertranſeunt*. Gr. παράγουσι.

℣. 5. Sic in Pſalt. Corb. eſt. Vulgatæ favent Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. unà cum vet. Pſalt. In Gr..... ἅψαι τῶν ὀρέων, καὶ καπνισθήσονται. Hilar. infra, *fumabunt*.

℣. 6. Autogr. Sangerm. præfert tantùm *coruſcationes*, abſque verbo *coruſca* ; ſed aperto mendo : præmiſimus autem *coruſca* ex Pſalt. Moz. & aliis. In Rom. *Coruſca coruſcationes tuas*, &c. ut in textu. Ita quoque Caſſiod. legit ; ſicut Hilar. detractâ voculâ *tuas*. Pſ. autem è Mſ. Vatic. apud ipſum, *Coruſca coruſcantes*. Corb. *Coruſca coruſcationes, & diſpargis eos : emitte*, &c. Auguſt. & Proſp. *Coruſca coruſcationem, & diſperges eos : emitte ſagitt.* &c. Proſper hab. *coruſcationes*, ut & Auguſt. infra. Gr. Ἄστραψον ἀστραπὴν, καὶ σκορπιεῖς αὐτούς, &c. Mſ. Alex. ἀστραπήν σου.

℣. 7. Hilar. col. 556. b. 558. c. ita : *Emittes manum tuam de alto, eripe me de aquis multis, & de manu iniqua filiorum alienorum*. Pſ. verò ibid. præfixus Vulgatæ favet, additâ conjunct. *&*, poſt vocem *multis*. Sic etiam in Pſalt. Rom. & Moz. Hilar. quoque col. 552. f. ſup. legit : *eripe me, & libera me..... & de manu filiorum alienorum*. Aug. non ſemel : *Emitte manum tuam ex alto, & exime me, & erue me de aquis multis ; de manu filiorum alienorum*. Proſper & Caſſiod. Vulgatæ ſuffragantur ad verbum. In Gr. Ἐξαπόστειλον..... ἐξ ὕψους, ἐξελοῦ με, καὶ ῥῦσαί με ἐξ ὑδάτων πολλῶν ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων.

℣. 8. Ita legunt Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. &c. In Carn. & Corb. *dextera eorum, dextera mendacii*. In Gr. δεξιὰ ἀδικίας.

℣. 9. Itidem Hilar. in hunc Pſ. col. 560. b. at ſup. 559. a. hab. *canticum novum*, abſque ſeq. *in*. Pſ. verò ibidem præfixus cum Pſalt. Rom. Corb. & Moz. *in pſalterio decem chordarum*. Ita etiam Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Ambroſ. *in decachordo pſalterio*. Gr. ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ.

℣. 10. Sic in Pſalt. Rom. Mediol. Carnut. Corb. & Moz. necnon apud Hilar. & Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. ita : *Qui dat ſalutem regibus : qui redimit David ſervum ſuum de*, &c. S. Proſp. ibid. *Qui das..... qui redimis David ſervum tuum de*, &c. Pſ. verò è Mſ. Vatic. ap. Hilar. cum Auguſt. *Qui dat..... qui liberat ſervum ſuum de*, &c. Gr. Τῷ διδόντι τὴν..... τῷ λυτρουμένῳ Δαυὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐκ, &c.

℣. 11. Ita legit Hilar. in comment. detractis his mediis, *Eripe me de manu filii alieni*. Pſ. verò ibid. præfixus habet : *eripe me. Et eripe me de manu filii alieni, quorum os locutum eſt*, &c. ut ſupra. Corb. *eripe me. Et libera me de manu filior. alienorum, quorum*, &c. Mozar. *eripe me. Et libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum, quorum*, &c. Ita etiam in Rom. & apud Caſſiod. in hunc Pſ. Apud Auguſt. verò cùm in eund. Pſ. tum l. cont. Adim. to. 8. 141. d. & epiſt. 55. to. 2. 538. e. ita : *erue me. Et exime me de manu filiorum alienorum, quorum os*, &c. Ap. Proſp. *eripe me. Et eripe me de manu filiorum alien.* &c. In Græco : ῥῦσαί με. Καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων, ὧν, &c.

℣. 12. Pſalt. Corb. & Carnut. *Quorum filii, ſicut novellæ plantationis ſtabilita in* (Carn. *à*) *juventute ſua*, &c. Rom. verò, *Quorum filii, ſicut novellæ plantationes, ſtabiliti à juventute ſua*, &c. Mediol. & Moz. cum Caſſiod. *ſicut novellæ plantationes ſtabilitæ à juventute ſua*. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *ſicut novellæ plantationes ſtabilitæ in juventute ſua*. Fi-

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
Filiæ eorum compositæ : circumornatæ ut similitudo templi.	*Filiæ nostræ quasi anguli, ornati ad similitudinem templi :*	Filiæ eorum compositæ : circumornatæ ut similitudo templi. *Ex Ms. Sangerm.*
13. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.	*Promptuaria nostra plena, & superessundentia ex hoc in illud ;*	13. Et promontoria earum plena, eructuantia ex hoc in illud.
Oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis : 14. boves eorum crassæ.	*Pecora nostra in millibus, & innumerabilia in compitis nostris : tauri nostri pingues.*	Oves eorum fetosæ, abundantes in itineribus suis : 14. boves eorum pingues.
Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum.	*Non est interruptio, & non est egressus : & non est ululatus in plateis nostris.*	Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum.
15. Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt : beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.	*Beatus populus, cujus talia sunt : beatus populus, cujus Dominus Deus suus.*	15. Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt : beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

liæ eorum decoratæ, & circumornatæ ut, &c. Hilarius autem in comment. *Quorum filii, sicut novella plantatio stabilita in juventute sua. Filiæ eorum compositæ : circumornatæ quomodo similitudo templi.* Similiter Ambros. l. de exhort. virg. to. 2. 299. a. *Filiæ eorum compositæ : circumorn. quomodo simil. templi.* August. in Ps. *Quorum filii ipsorum, velut novellæ constabilitæ in* (inf. *à*) *juventute sua. Filiæ eorum compositæ, & ornatæ sicut similit. templi.* Sic iterum ep. 155. to. 2. 538. e. & l. cont. Adim. to. 8. 141. d. nisi quòd 1. loco tollit vocem *ipsorum*. Item Prosp. in Ps. *Quorum filii, sicut novellæ constabilitæ à juv. sua. Filiæ..... & ornatæ sicut*, &c. Gr. Ὧν οἱ υἱοὶ (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. add. αὐτῶν,) ὡς νεόφυτα ἱδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν. Αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι· περικεκοσμημέναι ὡς, &c.

℣. 13. Hilar. leg. *Et promptuaria eorum*, &c. ut in Vulgata. Ita quoque Cassiod. cum Psalt. Moz. dempto 1. *Et.* Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. hab. inf. *abundantes in itineribus eorum.* Rom. Mediol. Corb. & Carnut. *in itineribus suis*, ut sup. August. verò in hunc Ps. ita : *Cellaria eorum plena, eructuantia ex hoc in hoc. Oves eorum fecundæ, multiplicantes in egressibus suis :* itidem ep. 155. to. 2. 538. e. & l. cont. Adim. to. 8. 141. d. præter ult. *in exitibus suis :* item serm. 32. to. 5. 168. a. *multiplicantes in exitibus suis.* Prosp. in hunc Ps. *Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oves eorum fetosæ, abund. in egressibus suis.* Gr. Τὰ ταμεῖα αὐτῶν πλήρη, ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολυτόκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν.

℣. 14. Hilar. Vulgatæ respondet ad verbum, cum Breviar. Moz. Itidem Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Rom. & Corb. si hoc excipias, *boves eorum crassi.* Similiter ap. August. cùm in hunc Ps. tum l. contra Adim. to. 8. 141. d. *crassi*, deinde, *Non est ruina sepis, nec exitus, neque clamor*, &c. at epist. 155. to. 2. 538. e. scribit *crassæ.* In Gr. παχεῖς· tum, Οὐκ ἔστι κατάπτωμα φραγμοῦ, οὐδὲ διέξοδος, οὐδὲ κραυγὴ ἐν ταῖς ἐπαύλεσιν αὐτῶν· in edd. Ald. & Compl. ἐν ταῖς πλατείαις, sicut ap. Symm.

℣. 15. Sic Hilar. in hunc Ps. unà cum Gr. In Psalt. Mozar. *cujus Dominus Deus eorum.* In Rom. & ap. Cassiod. *cujus est Dom. Deus ejus.* Apud August. & Prosp. in hunc Ps. *cujus Dom. Deus ipsius :* itidem August. epist. 155. to. 2. 538. e. & l. contra Adim. to. 8. 141. d.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Laudatio ipsi David. CXLIV.	*Laudatio David. CXLV.*	1. Laudatio David, Psalmus. CXLIV. *Ex Ms. Sangerm.*
EXaltabo te Deus meus rex : & benedicam nomini tuo in sæculum, & in sæculum sæculi.	*EXaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in æternum & ultra.*	* EXaltabo te Domine rex meus : & benedicam nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi.
2. Per singulos dies benedicam tibi : & laudabo nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi.	*In omni die benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in sempiternum jugiter.*	2. Per singulos dies benedicam te : & laudabo nomen tuum in sæcula, & in sæculum sæculi.
3. Magnus Dominus & laudabilis nimis : & magnitudinis ejus non est finis.	*Magnus Dominus, & laudabilis nimis : & magnificentiæ ejus non est investigatio.*	3. Magnus Dominus & laudabilis nimis : & magnitudinis ejus non erit finis.
4. Generatio & generatio laudabit opera tua : & potentiam tuam pronunciabunt.	*Generatio ad generationem laudabit opera tua, & fortitudines tuas annuntiabunt.*	4. Sæculum & sæculum laudabunt opera tua : & potentiam tuam pronunciabunt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Psalt. Corb. & Moz. simpliciter, *Laudatio David.* Sic etiam apud Prosp. in hunc Ps. Apud August. ibid. *Laus ipsi David.* Apud Cassiod. ut in Vulg. Græcè, Αἴνεσις τοῦ Δαυίδ· Mss. Alex. τῷ Δαυίδ. Hilarius ait : *Titulus ipse solam contineri in Psalmo prædicationem Dei edocet : adjecto autem, secundùm Græcitatis consuetudinem, nunc quoque ut in cæteris aliis, pronomine, ostendit illum David isto laudante laudari.*

* Hilar. legit cum Ps. ibid. præf. *Exaltabo te Deus meus, & rex meus : & bened. nomen tuum in sæc.* &c. ut sup. Sic etiam ap. August. in hunc Ps. sed absque conjunct. &, ante *rex meus.* Apud Prosp. & Cassiod. *Deus meus rex : & benedicam nomen tuum in sæc.* &c. Itidem in Psalt. Corb. detracto uno &, ante *benedicam.* In Moz. verò ita : *Exaltabo te Domine Deus meus, & rex meus : & bened. nomen tuum in æternum, & in sæculum sæculi.* In Rom. *Exaltabo te Deus rex meus : & benedicam nomen tuum in æternum, & in sæc.* &c. In Gr. Ὑψώσω σε ὁ Θεός μου ὁ βασιλεύς μου· καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ, &c.

℣. 2. Sic Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. nisi quòd hab. *sæculum*, loco *sæcula.* Sic etiam August. ibid. adjecto uno *Domine*, post *benedicam te.* In Psalt. Corb. Rom. Moz. & apud Prosp. *benedicam te : & laudabo nom. tuum in æternum, & in sæc. sæculi.* In Gr. Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε· καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

℣. 3. Vulgatæ respondent Hilar. & Cassiod. in hunc Ps. sicut Ambros. in Luc. 2. to. 1. 1285. b. 1302. e. August. verò & Prosp. leg. *& laudabilis valde : & magnitudinis ejus*, &c. Hilar. in Ps. 134. col. 471. b. *cujus magnificentiæ non est finis.* Gr..... καὶ αἰνετὸς σφόδρα· καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας.

℣. 4. Psalt. Rom. cum Cassiod. *Generatio & generatio laudabunt opera tua*, &c. ut sup. Corb. *Progenies & generatio laudavit opera tua : & virtutem tuam pronunciabunt.* Mozar. *Natio & progenies conlaudabunt opera tua : & potentiam tuam pronunciabunt.* August. & Prosp. cùm Gr. *Generatio & generatio laudabit opera tua : & virtutem tuam annuntia-*

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
5. Magnificentiam majeſtatis tuæ, & honorem tuum loquentur : & ſanctitatem tuam dicent, & mirabilia tua enarrabunt.	*Decorem gloriæ magnitudinis tuæ, & verba mirabilium tuorum loquar.*	5. Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur : & mirabilia tua narrabunt.
6. Et virtutem metuendorum tuorum dicent : & magnitudinem tuam dicent.	*Et fortitudinem horribilium tuorum loquentur, & magnitudines tuas narrabunt.*	6. Et virtutem terribilium tuorum dicent : & magnitudinem tuam narrabunt.
7. Memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ eructuabunt : juſtitiam tuam exſultabunt.	*Memoriam multæ bonitatis tuæ loquentur, & juſtitias tuas laudabunt.*	7. Memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ eructabunt : & juſtitiâ tuâ exſultabunt.
8. Miſerator, & miſericors : patiens, & multæ miſericordiæ ; & Dominus in omnibus operibus ſuis.	*Clemens, & miſericors Dominus : patiens, & multæ miſerationis.*	8. Miſerator & miſericors Dominus : patiens, & multùm miſericors.
9. Suavis Dominus univerſis : & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus.	*Bonus Dominus omnibus, & miſericordiæ ejus in univerſa opera ejus.*	9. Suavis Dominus univerſis : & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus.
10. Confiteantur tibi omnia opera tua : & ſancti tui benedicant te.	*Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicant tibi.*	10. Confiteantur tibi Domine omnia opera tua : & ſancti tui benedicant tibi.
11. Gloriam regni tui dicent : & potentiam tuam loquentur :	*Gloriam regni tui dicent, & fortitudines tuas loquentur :*	11. Gloriam regni tui dicent : & potentiam tuam loquentur :
12. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam : & gloriam magnificentiæ regni tui.	*Ut oſtendant filiis hominum fortitudines ejus, & gloriam decoris regni ejus.*	12. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam : & gloriam magnificentiæ regni tui.
13. Regnum tuum regnum omnium ſæculorum : & dominatio tua in omni generatione & progenie.	*Regnum tuum, regnum omnium ſæculorum ; & poteſtas tua in omni generatione, & generationem.*	13. Regnum tuum regnum omnium ſæculorum : & dominatio tua in omni generatione & generationem.
Fidelis Dominus in verbis ſuis : & ſanctus in omnibus operibus ſuis.		Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis : & ſanctus in omnibus operibus ſuis.
14. Sublevat Dominus omnes, qui ruunt : & confirmat omnes eliſos.	*Suſtentat Dominus omnes corruentes, & erigit omnes jacentes.*	14. Allevat Dominus omnes, qui corruunt : & erigit omnes eliſos.
15. Oculi omnium in te ſperant : & tu das eſcam illorum in tempore opportuno.	*Oculi omnium in te ſperant, & tu das eis eſcam ſuam in tempore ſuo.*	15. Oculi omnium in te ſperant Domine : & tu das eſcam illorum in tempore opportuno.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

bunt. Hilarius Vulgatæ congruit.

℣. 5. In autogr. Sangerm. eſt *Magnificentia ;* ſed aperto errore, quem correximus. Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. habet, *Et magnificentiam ;* deinde cum Hilar. ipſo, *majeſtatis tuæ, & ſanctitatem tuam loquentur : & mirab. tua narrabunt.* Ita quoque legit Caſſiod. cum Pſalt. Carnut. Rom. & Corb. Aug. verò cum Gr. *Et magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ,* &c. ut in Vulg. S. Proſp. *Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ..... enarrabunt.*

℣. 6. Ita legit Auguſt. in hunc Pſ. niſi quòd pro ult. *dicent*, hab. *enarrabunt eam.* S. Proſp. ſimpliciter *enarrabunt ;* cæt. ut in Vulg. Pſalt. Moz. *loquentur.* Hilar. & Caſſiod. Vulgatæ accinunt cum Pſalt. Rom. & Gr. à Rom. tamen abeſt &, ante *virtutem.* In Corb. *Et virtutem dicent terribilium tuorum.*

℣. 7. Ita legunt Proſp. & Caſſiod. cum Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. niſi quòd ponunt &, ante *memoriam.* Sed Hilar. in comment. non differt à Vulg. neque etiam Auguſt. neque Græc. Breviar. Moz. extremò hab. *& in tua juſtitia exaltabuntur.*

℣. 8. Hilar. in hunc Pſ. *Miſerator, & miſericors Dominus eſt : patiens, & multæ miſericordiæ ;* nec addit plura. Pſ. ibidem præf. loco *eſt*, ponit &. Corb. neutrum ; cæt. ut ap. Hilar. Apud Aug. & Proſp. *Miſericors, & miſerator Dominus : longanimis, & multùm miſericors.* Apud Caſſiod. *Miſericors, & miſerator Dom. patiens,* &c. Sic etiam in Pſalterio Rom. In Gr. Οἰκτίρμων, καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος· μακρόθυμος, &c. nuſquam autem ſubditur : *& Dominus in omnibus operibus ſuis.*

℣. 9. Concinunt Hilar. Proſp. & Caſſiod. in hunc loc. In Pſalt. Rom. *Suavis eſt Dominus*, &c. In Corb. *Suavis Dom. univerſ. & miſericordia ejus ſuper*, &c. Apud Auguſt. *Suavis Dominus omnibus : & miſerationes ejus in omnia opera ejus.* In Gr. Χρηστὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσι· καὶ οἱ, &c. In Ald. & Compl. τοῖς σύμπασι.

℣. 10. Hilar. in hunc Pſ. *Confiteantur tibi Domine omnia opera tua : & ſancti tui confiteantur tibi.* Pſ. è Mſ. Vatic. ibid. *& ſancti tui benedicant te, confiteantur tibi.* Rom. *& ſancti tui benedicent tibi.* Auguſt. & Proſp. cum Corb. & Moz. & Gr. *& ſancti tui benedicant te*, ut ſup. Itidem Fulg. fragm. 34. cont. Fab. p. 644. Caſſiod. ut in Vulg.

℣℣. 11. 12. Eadem ferunt Hilar. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. Eadem etiam Auguſt. ibid. præter *gloriam magnitudinis decoris regni tui.* Fulg. ubi ſup. *Gloriam regni tui dic. & pot. t. pronunciabunt : ut notam*, &c. ut in Vulgata. Gr..... τὴν δόξαν τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς βασιλείας σου.

℣. 13. Sic habent Hilar. & Proſp. cum Pſalt. Corb. Hilarius tamen, col. 568. f. tollit 2. *regnum ;* at ſup. col. 563. reponit *Regnum tuum regnum*, &c. Similiter in Pſalt. Romano, & Moz. addito uno *Domine*, poſt *tuum.* Textui pariter favet Auguſt. unà cum Gr. niſi quòd utrobique eſt, *generatione & generatione.* Apud Caſſiod. *Regnum tuum Domine, regnum..... in omni generatione & progenie. Fidelis Dom. in omnibus verbis ſuis*, &c. In edd. quoque Ald. & Compl. ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ.

℣. 14. Pſalt. Corb. *Allevat Dominus omnes, qui ruunt : & erigit*, &c. Moz. *Suſtentat Dominus omnes, qui ruunt : & corrigit omnes eliſos.* Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. *Suffulciet Dominus omnes, qui corruunt : & corrigit omnes eliſos.* Hilar. ipſe in comment. *Suffulcit Dominus omnes, qui ruunt : & erigit omnes eliſos ;* Mſs. verò *corrigit :* & ſanè Hilar. paulò inf. 570. a. ait : *Cur cadentes ſuffulciat, & alliſos corrigat, conſequenter docet :* at ſup. 569. e. dicit : *eriguntur alliſi.* Ambroſ. in Pſ. 36. to. 1. 800. b. *Suffulcit Dom. omnes, qui ruunt : & corrigit omnes eliſos.* Auguſt. verò in Pſ. ita : *Confirmat Dom. omnes decidentes : & erigit omnes eliſos.* Proſper ibid. *Confirmat Dom. omnes, qui decidunt : & erigit*, &c. Leo M. ſer. 35. p. 97. e. & Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Ὑποστηρίζει Κύριος πάντας τοὺς καταπίπτοντας· καὶ ἀνορθοῖ πάντας τοὺς κατερραγμένους.

℣. 15. Sic in Pſalt. Corb. ad verbum. Hilarius autem Vulgatæ congruit, & addit *Domine.* A Pſ. verò ibid. præ-

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
16. Aperis tu manum tuam : & imples omne animal benedictione.	*Aperis manus tuas, & imples omne animal refectione.*	16. Aperis tu manum tuam : & imples omne animal benedictionem.
17. Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis : & ſanctus in omnibus operibus ſuis.	*Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.*	17. Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis : & ſanctus in omnibus operibus ſuis.
18. Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum : omnibus invocantibus eum in veritate.	*Juxta eſt Dominus omnibus qui invocant eum : omnibus qui invocant illum in veritate.*	18. Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum in veritate.
19. Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet : & ſalvos faciet eos.	*Placitum timentium ſe faciet, & clamorem eorum exaudiet ; & ſalvabit eos.*	19. Voluntatem timentium ſe faciet, orationem eorum exaudiet : ſalvos faciet eos.
20. Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe : & omnes peccatores diſperdet.	*Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, & univerſos impios conteret.*	20. Cuſtodit Dominus diligentes ipſum : & omnes peccatores diſperdet.
21. Laudationem Domini loquetur os meum : & benedicat omnis caro nomini ſancto ejus in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.	*Laudem Domini loquetur os meum : & benedicet omnis caro nomini ſancto ejus in æternum, & jugiter.*	21. Laudationem Domini loquetur os meum : & benedicat omnis caro nomen ſanctum ejus in ſæculum, & ſæculum ſæculi.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſixo abeſt *Domine*, ut & ſeq. *tu*. In Rom. ſicut apud Caſſiod. *Oculi omnium in te ſperant Domine : & tu das eſcam illis in*, &c. In Moz. *Oculi hominum in te ſperant : & tu das eſcam illis*, &c. Apud Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. 651. f. *Oculi omnium in te ſperant.* Itidem ap. Auguſt. & Proſp. in hunc Pſ. ſtatimque : *& tu das eſcam illis in opportunitate* ; Proſp. *in tempore opportuno.* In Gr. Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι· καὶ σὺ..... αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ.

℣. 16. Hilarius cum Proſp. *Aperis tu..... & imples omnem animam benedictione.* Pſ. ibid. præfixus, *omnem animam beneplacito.* Pſalt. Corb. & Moz. *omnem animam benedictionem.* Ambr. l. de Spir. S. col. 651. f. *Aperis man. tuam : & imples omnem animam bona voluntate.* Auguſt. verò & Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Ἀνοίγεις σὺ τὰς χεῖράς σου· καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας. Ald. & Compl. ſcribunt ſingulariter τὴν χεῖρα.

℣. 17. Ita legunt Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. unà cum Gr. In Pſalt. Rom. deeſt *omnibus*, ante *viis*.

℣. 18. Ita legit Caſſiod. ad verbum. Eadem etiam, nec plura exſtant in Pſalt. Rom. Carnut. Corb. & Moz. Græc. verò Vulgatæ conſonat. Hilar. quoque in comment. legit : *Prope eſt Dominus invocantibus eum :* paulòque poſt, *omnibus invocantibus eum in veritate :* rurſus in Pſ. 148. col. 590. a. *Prope eſt Dom. omnibus invocantibus eum.* Auguſt. & Proſp. *Prope eſt Dom. omnibus invoc. eum : omnibus qui invocant eum in veritate.*

℣. 19. Sic habet Hilar. cum Pſalt. Corb. addito duplici *&*, poſt *faciet*, & poſt *exaudiet* ; Mſs. tamen Hilar. ferunt *exaudivit* ; Pſ.que ibid. præf. *facit*, non *faciet*. Pſalt. Rom. & Moz. cum Caſſiod. *& orationes eorum exaudiet* ; cæt. ut in Vulg. Auguſt. & Proſp. *& preces eorum exaudiet*, &c. Gr. καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν ἐπακούσεται· καὶ σώσει αὐτούς.

℣. 20. Vulgatæ accinunt & Græco Auguſt. Proſper & Caſſiod. in hunc Pſ. Pſalt. verò Corb. hab. *Cuſtodit Dominus omnes qui diligunt eum*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. *Cuſtodiet Dominus omnes diligentes ipſum : &*, &c. Hilar. ipſe in comment. *Cuſtodit Deus diligentes ipſum*, &c. ut in textu.

℣. 21. Ita legit Hilar. cum Pſ. ibid. præfixo, repetitâ præp. *in*, ante ult. *ſæculum*. Pſalt. Rom. & Moz. cum Proſp. *Laudem Domini loquetur os meum : & benedicat omnis caro nomen ſanctum ejus in æternum, & in ſæculum ſæculi.* Similiter in Corb. ut & apud Auguſt. & Caſſiod. ſi excipias unum *in ſæculum*, loco *in æternum*. Leo M. ſer. 1. p. 49. d. *Laudem Domini loquatur os meum.* Græc. Αἴνεσιν Κυρίου λαλήσει..... καὶ εὐλογείτω..... τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Alleluia, Aggæi, & Zachariæ. CXLV.	*Alleluia. CXLVI.*	1. Alleluia, Pſalmus David. CXLV.
2. LAuda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea pſallam Deo meo quandiu fuero.	*LAuda anima mea Dominum : laudabo Dominum in vita mea, cantabo Deo meo quandiu ſum.*	2. LAuda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea : pſallam Domino meo quandiu ero.
Nolite confidere in principibus : 3. in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.	*Nolite confidere in principibus : in filio hominis, cui non eſt ſalus.*	Nolite confidere in principibus : 3. neque in filiis hominum, quibus non eſt ſalus.
4. Exibit ſpiritus ejus, & revertetur in terram ſuam : in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.	*Egredietur ſpiritus ejus, & revertetur in humum ſuam : in die illa peribunt cogitationes ejus.*	4. Exibit ſpiritus eorum : in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Sup. 144. 2.

Ex Mſ. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Pſalt. Rom. ſimpliciter hab. *Alleluia*, cum Caſſiod. Pſ. verò è Mſ. Vatic. apud Hilar. ſic : *Pſalmus David, Alleluia, Aggæi, & Zachariæ.* Hilar. quoque in comment. dicit : *Etiam huic Pſalmo addere aliquid Tranſlatoribus viſum eſt : nam cùm Hebræis ſola* Alleluia *ſit prælata confeſſio, illis placuit Aggæum, & Zachariam in titulo anteferre.* Auguſt. & Proſp. nullum præferunt titulum. Theodoretus ait : *In quibuſdam exemplaribus additum eſt* Ἀγγαίου, καὶ Ζαχαρίου ; *id verò neque apud Hebr. neque apud alios Interpretes inveni, neque apud LXX. in Hexaplo : id etiam de ſeqq. titulis intelligendum.* Gr. hod. Vulgatæ conſonat.

℣. 2. Sic in Pſalt. Rom. eſt & Moz. uno excepto *Deo*, pro *Domino*. Ita quoque Hilar. & Caſſiod. legunt in hunc Pſ. Auguſt. verò in eund. *pſallam Deo meo quandiu ſum. Nolite confidere in principes :* nec diſſimiliter in Pſalt. Corb. & apud Proſp. excepto ult. *in principibus*. Græcè : ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω. Μὴ πεποίθατε ἐπ' ἄρχοντας.

℣. 3. S. Proſp. & Caſſiod. legunt cum Pſalt. Moz. & Pſ. præfixo apud Hilar. *neque in filiis hom. in quibus non eſt ſalus.* Hilar. verò in comment. Vulgatæ accinit ad verbum. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 196. b. *Nolite confidere in principibus : & in filiis hom. in quibus*, &c. Ap. Auguſt. bis, *& in filios hominum, quibus*, &c. inf. *à quibus*, ſed ſemel. In Pſalt. Corb. *nec in filiis hom. quibus*, &c. In Gr. καὶ ἐφ' υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ, &c.

℣. 4. Hilar. in comment. *Exibit ſpiritus eorum, & revertentur in terram ſuam : in illa die*, &c. ut in textu. Brev. Moz. *Exiet ſpiritus eorum, revertetur in terram ſuam*, &c. Pſalt. verò Corb. *Exiet ſpiritus ejus, & revertetur in terra ſua : in illa die*, &c. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. b. cum Vulg. concinit ad verbum. Ita quoque Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. niſi quòd Caſſiod. leg. *Exiet*. Auguſt.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
5. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, & ſpes ejus in Domino Deo ipſius: 6. qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis.	*Beatus, cujus Deus Jacob auxiliator ejus, ſpes ejus in Domino Deo ſuo: qui fecit cœlos & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt,*	5. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, ſpes ejus in Domino Deo ipſius: 6. qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt. Act. 14. 14. Apoc. 14. 7.
7. Qui cuſtodit veritatem in ſæculum, facit judicium injuriam patientibus: dat eſcam eſurientibus.	*Et cuſtodit veritatem in ſempiternum: qui facit judicium calumniam ſuſtinentibus, & dat panem eſurientibus.*	7. Qui cuſtodit veritatem in ſæculum, facit judicium injuriam patientibus: dat eſcam eſurientibus.
Dominus erigit alliſos: 8. Dominus ſolvet compeditos.	*Dominus ſolvit vinctos: Dominus illuminat cæcos.*	Dominus ſolvit compeditos: 8. Dominus illuminat cæcos.
Dominus inluminat cæcos, Dominus diligit juſtos.	*Dominus erigit alliſos: Dominus diligit juſtos.*	Dominus erigit eliſos, Dominus diligit juſtos.
9. Dominus cuſtodit advenas, pupillum & viduam ſuſcipiet: & viam peccatorum exterminabit.	*Dominus cuſtodit advenas, pupillum & viduam ſuſcipiet: & vias impiorum conteret.*	9. Dominus cuſtodit advenas, pupillum & viduam ſuſcipiet: & vias peccatorum diſperdet.
10. Regnabit Dominus in ſæcula, Deus tuus Sion in ſæculum & ſæculum.	*Regnabit Dominus in æternum, Deus tuus Sion in generationem & generationem. Alleluia.*	10. Regnabit Dominus in ſæcula, Deus tuus Sion in generationem & generationem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ibid. *Exiet ſpiritus ejus, & revertetur..... in illa die perib. omnes cogitationes ejus.* In Gr. Ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὴν..... ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν· Ald. & Compl. αὐτοῦ.

℣. 5. Ita legit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. b. cum Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. Sic etiam Hilar. ipſe in comment. ſed abſque medio &, quod pariter omittunt S. Proſp. & Caſſiod. ibid. Apud Aug. quater: *Beatus, cujus Deus Jacob adjutor eſt ejus, ſpes illius* (vel *ipſius*) *in Dominum Deum ipſius*; ſemel *ſpes ipſius in Domino Deo ipſius.* In Gr. ἡ ἐλπὶς αὐτοῦ ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ.

℣. 6. Concinit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. b. unà cum Gr. Hilar. verò, Auguſt. Proſp. & Caſſiod. addunt in fine, *ſunt.* Apud Iren. l. 1. c. 9. p. 48. a. *Qui fecit cœlum & terram, & maria, & omnia quæ in eis ſunt.*

℣℣. 7. 8. Totidem verba in Pſalt. Rom. & eodem ordine, niſi excipias unum *ſolvit*, pro *ſolvet.* In Moz. *Qui cuſtodit veritatem in æternum, qui facit judicium..... & dat eſcam eſurientibus. Dominus ſolvet compeditos: Dom. erigit eliſos. Dom. illuminat cæcos, Dom. diligit juſtos.* In Corb. *faciens judicium*, non *facit*; ſubinde poſt *eſurientibus*, ita: *Dominus eligit adliſos: Dom. ſolvit compeditos. Dom. inluminat cæcos, Dom. diligit juſtos.* Pſ. præfixus apud Hilar. *facit judicium injuriâ patientibus: dat eſcam eſur. Dominus ſolvit comped. Dom. ſapientificat cæcos. Dom. erigit alliſos, Dom. diligit juſtos.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. b. priora tantùm refert: *Qui cuſtodit verit. in ſæculum, facit judic. injuriam patientibus.* Hilar. in comment. *Qui cuſtodit verit. in ſæculum, facit judicium his, qui patiuntur injuriam: dat eſcam eſur. Dominus ſolvit comped. Dom. ſapientificat cæcos. Dom. erigit eliſos* (inf. *alliſos*,) *Dom. diligit juſtos.* Ambr. in Luc. 7. to. 1. col. 1379. c. 1462. c. *Dominus dat eſcam eſur. Dom. erigit alliſos: Dom. ſolvit comped. Dom. illuminat cæcos, Dom. diligit juſtos.* Aug. in hunc Pſ. *Qui cuſtodit verit. in æternum, facientem judicium injuriam accipientibus, dantem eſcam eſurientibus. Dominus ſolvit comped. Dom. erigit eliſos. Dom. ſapientes facit cæcos, Dominus diligit juſtos:* ſupra 1633. g. legit, *qui judicium faciet.* S. Pacian. ſer. de pœnit. p. 319. c. *Dominus erigit eliſos: Dom. ſolvit comped. Dom. illumin. cæcos.* Proſp. in hunc Pſ. *Dominus ſapientes facit cæcos: Dom. erigit eliſos, Dom. diligit juſtos*; cæt. ut in Vulgata. Caſſiodorus ab ipſa non differt, niſi quòd poſt *juſtos*, ſubdit: *Dominus erigit eliſos.* Hieron. verò in Iſai. 14. to. 3. 399. c. legit cum Auguſt. & Proſp. *Dominus ſapientes facit cæcos*; ſed addit: *ſive ut in Latinis codicibus legitur: Dominus illuminat cæcos, Dom. diligit advenas.* Græc. Τὸν φυλάσσοντα ἀλήθειαν..... ποιοῦντα κρίμα τοῖς ἀδικουμένοις· διδόντα τροφὴν τοῖς..... Κύριος λύει πεπεδημένους· Κύριος σοφοῖ τυφλούς. Κύριος ἀνορθοῖ κατεῤῥαγμένους, Κύριος ἀγαπᾷ δικαίους. Mſ. Alex. Κύριος ἀνορθοῖ κατεῤῥαγ. Κύριος σοφοῖ τυφλούς· al. φωτίζει, teſte Chryſoſt.

℣. 9. Hilarius legit: *Dominus cuſtodit proſelytum, pupillum & vid..... & viam peccatorum exterminabit:* & infra: *Advenæ*, inquit, *ſeu proſelyti, cuſtodiuntur..... & via peccatorum diſperditur.* Ambroſ. in Luc. 7. to. 1. 1379. c. *Dominus cuſtodit advenas, orphanum & vid..... & viam pecc. exterminabit:* ſed l. de vid. to. 2. 189. d. leg. *pupillum & viduam ſuſcipiet.* Auguſt. *Dom. cuſtodit proſelytos, orphanum* (inf. *pupillum*) *& viduam ſuſcipiet: & viam pecc. exterminabit.* Proſper ut in Vulg. præter hoc, *& viam pecc. exterminabit.* Caſſiod. cum Pſalt. Rom. *Dom. cuſtodit advenam, pup..... & viam pecc. exterminabit.* Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *advenas, pup... & vias peccat. exterminavit.* Breviar. Moz. *orphanum & vid. ſuſc. & viam pecc. exterminabit:* ſimiliter in Corb. *& viam pecc. exterminabit.* In Gr..... τοὺς προσηλύτους, ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀναλήψεται· καὶ ὁδὸν..... ἀφανιεῖ. Autogr. Sang. ſcribit *exterminavit*, ut & inf. *regnavit*, ſed antiquor. Mſs. more, qui *v* in *b*, & *b* in *v*, ſæpiſſimè convertunt.

℣. 10. Pſalt. Rom. cum Caſſiod. *Regnabit Dominus in æternum, Deus tuus Sion in ſæculum ſæculi.* Similiter habet Pſalt. Corb. *in ſæculum ſæculi.* Mozar. *Regnabit Dom. in æternum..... in generatione & generatione.* Sic etiam apud Hilar. & Auguſt. exceptis his, *in generationem & generationem.* Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. *Regnabit Dom. in ſæculum..... in generatione & generationem.* Apud Proſp. *Regnabit Dom. in æternum..... in generatione & generatione, in ſæculum ſæculi.* In Gr. Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ Θεός σου Σιὼν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

Ex Mſ. Sangerm.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
1. Alleluia, Aggæi, & Zachariæ. CXLVI.	*CXLVII.*	1. Alleluia. CXLVI.
* LAudate Dominum, quoniam bonum eſt pſalmis:	*LAudate Dominum, quoniam bonum eſt canticum Dei noſtri:*	LAudate Dominum, quoniam bonus eſt pſalmus: Deo noſtro

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hic Pſ. ita inſcribitur in Pſalt. Corb. Carnut. Mozar. & Gr. Sic etiam habet Pſ. præf. apud Hilar. Caſſiod. verò cum Vulg. ſimpliciter *Alleluia.* Apud Aug. & Proſp. nullus memoratur titulus. Apud Hilar. autem hæc leguntur, col. 576. e. *Poſt primam Jeruſalem ſubverſionem, traductoque in Babyloniam populo captivo, ædificatam rurſum eandem civitatem fuiſſe, & hiſtoria Regnorum & libri Eſdræ loquuntur. Sed hodie eandem nullam eſſe, rerum fides edocet. Hoc idcirco prædiximus, ne, quia Translatoribus viſum eſt huic & anteriori Pſalmo, in* Aggæum, & Zachariam, *titulum præſcribere, exiſtimemus in illius temporis homines prophetiæ hujus præſcientiam convenire.* Edit. Ald. & Compl. delent Ἀγγαίου, καὶ Ζαχαρίου.

* Itidem in Pſalt. Corb. dempto uno *eſt*, ante *pſalmis.* Rom. verò cum Hilar. & Caſſiod. leg. *Laudate Dom. quon. bonus eſt pſalmus: Deo noſtro jucunda ſit laudatio:* item Hilar. poſt paulò: *Quia bonus pſalmus eſt, Deo noſtro fiat jucunda laudatio.* Proſp. ibid. *jocunda laudatio.* Auguſt. *Laudate*

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
sit jucunda, decoraque laudatio.	*quoniam decorum est, pulchra laudatio.*	Domino nostro sit jucunda laudatio. *Ex Ms. Sangerm.*
2. Ædificans Jerusalem Dominus: dispersiones Israëlis congregabit.	*Ædificabit Jerusalem Dominus: ejectos Israël congregabit.*	2. Ædificans Jerusalem Dominus: & disparsiones Israël congregans.
3. Qui sanat contritos corde: & alligat contritiones eorum.	*Qui sanat contritos corde, & alligat plagas eorum.*	3. Qui sanat contritos corde: & alligat contritiones eorum.
4. Qui numerat multitudinem stellarum: & omnibus eis nomina vocat.	*Qui numerat multitudinem stellarum, & omnes nomine suo vocat.*	4. Qui numerat multitudines stellarum: & omnibus eis nomina vocans.
5. Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus: & sapientiæ ejus non est numerus.	*Magnus Dominus noster, & multus fortitudine: & prudentiæ ejus non est numerus.*	5. Magnus Dominus, & magna virtus ejus: & sapientiæ ejus non est numerus.
6. Suscipiens mansuetos Dominus: humilians autem peccatores usque ad terram.	*Suscipiens mansuetos Dominus: humilians impios usque ad terram.*	6. Suscipiens mansuetos: humiliat autem peccatores usque ad terram.
7. Præcinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.	*Canite Domino in confessione: canite Deo nostro in cithara.*	7. Incipite Domino in confessionem: psallite Deo nostro in cithara.
8. Qui operit cœlum nubibus: & parat terræ pluviam.	*Qui operit cœlos nubibus, & præbet terræ pluviam:*	8. Qui operit cœlum nubibus: & parat terræ pluviam.
Qui producit in montibus fœnum, & herbam servituti hominum.	*Et oriri facit in montibus germen.*	Qui producit in montibus fœnum:
9. Qui dat jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum.	*Qui dat jumentis panem suum, filiis corvi clamantibus.*	9. Dat jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum.
10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.	*Non est in fortitudine equi voluntas ejus: neque in tibiis viri placetur ei.*	10. Non in viribus equi voluntatem habebit: nec in tabernaculis viri beneplacitum est ei.
11. Beneplacitum est Domino	*Placetur Domino in his qui ti-*	11. Beneplacitum est super

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Dom. quon. bonus psalmus: Deo nostro jocunda sit laus: uno in loco subditur *est*, post *bonus*; sed in al. constanter deest. In Psalt. Moz. *Deo nostro jocunda sit laudatio:* abest autem tam ab ipso, quàm à Mediol. Carnut. & aliis, *decoraque:* id verò tum Ambros. in Ps. 1. col. 740. e. tum Nicetius, Spicil. to. 3. p. 9. addunt cum cæt. quæ habentur in Vulg. In Gr. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός· τῷ Θεῷ ἡμῶν ἡδυνθείη αἴνεσις. In ed. Compl. ἀγαθὸς, non ἀγαθόν.

℣. 2. Ita legunt Hilar. Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Carnut. & Rom. Sic etiam Ambros. in Ps. 43. to. 1. 903. b. uno excepto *Israëlis*. August. *& dispersiones Israël colligens.* Vigil. Taps. cont. Varimad. p. 749. b. *& dispersos Israël congregans.* Psalt. Mozar. *& dispositionem Israël congregans.* Corb. *Ædificans Jerus. & dispersiones Israël congregans.* Gr. καὶ τὰς διασπορὰς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπισυνάξει. Ald. & Compl. delent καί.

℣. 3. Accinunt Hilar. August. & Prosp. cum vet. Psalt. Apud Cassiod. *qui alligat.* In Græco, Ὁ ἰώμενος..... καὶ δεσμεύων, &c.

℣. 4. Sic apud August. & in Psalt. Corb. præter sing. *multitudinem.* Hilar. ibid. legit: *Numerans multitudinem stell. & omnibus his nomina vocans.* Ambros. verò l. 5. de fide, to. 2. 587. a. Vulgatæ consentit cum Prosp. & Philastr. Brix. l. de hæres. p. 714. a. Apud Hieron. in Isai. 40. to. 3. 308. c. sic: *Qui numerat multitudinem stell. & omnes eas ex nomine vocat.* Ap. Cassiod. *& omnes nomine suo vocat.* In Gr. Ὁ ἀριθμῶν πλήθη..... καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν.

℣. 5. Itidem in Psalt. Corb. Ambros. quoque l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 644. a. delet vocem *noster.* Vulgatæ verò suffragantur Hilar. Prosp. & Cassiod. cum vet. al. Psalt. Apud August. sic: *Magnus Dom. noster..... & intelligentiæ ejus non est numerus.* Græcè: Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν..... καὶ τῆς συνέσεως, &c.

℣. 6. Sic in Psalt. Rom. est, addita voce *Dominus*, ad *mansuetos.* Hilar. August. Prosp. & Cassiod. Vulgatæ accinunt & Gr. Psalt. Corb. hab. *humiliat autem peccatorem.*

℣. 7. Similiter in Psalt. Corb. Hilar. verò hab. *Inchoate Domino in confessione*, &c. August. & Cassiod. cum Psalt. Mediol. & Carnut. *Incipite Domino in confessione*, &c. ita rursum August. tract. 4. in 1. Joh. to. 3. 851. d. Prosp. autem ut in Vulg. Brev. Moz. *Canite Dom. in confessione*, &c. Gr. Ἐξάρξατε τῷ Κυρίῳ ἐν ἐξομολογήσει, &c. Al. ex Chrysost. Καταλέξατε τῷ, &c.

℣. 8. Sic apud Hilar. in hunc Ps. nec plura: Ps. verò ibid. præf. subdit, *& herbam servituti hominum:* imo Hilar. ipse inf. leg. *Qui producit... fœnum: dat jum. escam ipsorum: & herbam servituti hom. & pullis*, &c. Hunc etiam versiculorum ordinem confirmat inf. col. 58. a. dicens: *In pluribus autem codicibus insertum hunc versum deprehendimus*, & herbam servituti hominum; *ut ea quæ superiùs dicta sunt, de homine dicta esse per nuncupationem ipsius hominis intelligerentur; sed nos non egemus hoc sensu: nam licet non impediat adjectus, non tamen eum, tanquam non aliis ad hujus intelligentiæ confirmationem uti possimus, amplectimur. Hic enim ordo dictorum est: Qui operit..... & parat..... Qui producit..... dat jumentis..... & herbam servituti hom.* &c. Apud August. ibid. *Qui cooperit cælum nubibus: qui parat terræ pluviam. Qui exoriri facit in montibus fœnum, & herbam servituti hominum.* Apud Prosp. *Qui operit cælum nubibus: descendit in terram sitientem pluvia gratiarum. Qui producit in..... & herbam servit.* &c. Cassiod. ut in Vulg. In Gr. Τῷ περιβάλλοντι τὸν οὐρανὸν..... τῷ ἑτοιμάζοντι..... τῷ ἐξανατέλλοντι..... καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν, &c. Hic ult. versic. non habetur in Ms. Alex. sed in al. edd. reperitur.

℣. 9. Concinunt Hilar. & Prosp. in hunc Ps. August. verò legit: *Et dat* (inf. *Qui dat*) *pecoribus escam ipsorum, & pullis corvorum qui invocant eum.* Cassiod. ut in Vulg. Item apud Ambros. epist. 63. col. 1041. d. *pullis corvorum invocantibus eum.* Græcè: Καὶ διδόντι τοῖς κτήνεσι, &c. ut sup. In edd. Ald. & Compl. deest καί.

℣. 10. Ita legunt Hilar. & Cassiod. cum Psalt. Corb. & Rom. necnon Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. hic tamen Ps. scribit *habuit*, non *habebit*; Corb.que extremò, *erit ei.* Mozar. *Non in viribus equi voluptatem habebit*, &c. ut in textu. August. in eundem Ps. *Non in potentatu equi voluntatem habebit: nec in tabernaculis viri bene sentiet.* Prosp. ibidem: *Non in fortitudine equi volunt. habebit: nec in tabernaculis viri beneplacitum est ei.* Hieron. epist. ad Sun. & Fret. to. 2. 663. b. *Pro* ei, inquit, Domino *legisse vos dicitis, quod non habetur.* Apud S. Paulin. epist. 49. p. 290. a. sic: *Non in viribus equi, neque in tabernaculis viri; sed in humilibus & timentibus eum beneplacitum est.* Ruric. etiam l. 2. epist. 14. p. 568. h. dicit: *Non in manufactis habitat Deus; nec in tabernaculis viri beneplacitum ei.* Græcè: Οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει· οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκεῖ.

℣. 11. Psalt. Rom. cum Moz. *Beneplacitum est Domino super timentes eum: & in eos, qui sperant in misericordia ejus.* Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. cum Prosp. *& in eos, qui sperant in misericordiam ejus.* Hilar. verò in comment. *& in omnes, qui sperant super misericordia ejus.* August. ibid. *Be-*

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. timentibus eum: & in eos, qui sperant in misericordia ejus.	*ment eum, & exspectant misericordiam ejus.*	super timentes eum: & in eis, qui sperant super misericordia ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ne sentiet Dominus in timentibus eum: & in his, qui sperant in misericordia ejus. Ruric. ubi sup. *Sed beneplacitum est ei super timentes se: & in eo, qui sperat in misericordia.* Cassiod. ut in Vulg. Gr. Εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν ἢ ἐν πᾶσι τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Ms. Sangerm. * Alleluia. CXLVII.		Alleluia. CXLVII.
12. Lauda Jerusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.	*Lauda Jerusalem Dominum: cane Deum tuum Sion.*	12. Lauda Jerusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.
13. Quoniam confortavit serras portarum tuarum: benedixit filios tuos in te.	*Quia confortavit vectes portarum tuarum: benedixit filiis tuis in medio tui.*	13. Quoniam confortavit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.
14. Qui posuit fines tuos in pacem: & adipes frumenti satians te.	*Qui posuit terminum tuum pacem: adipe frumenti saturavit te.*	14. Qui posuit fines tuos pacem: & adipe frumenti satiat te.
15. Qui emittit eloquium terræ: velociter currit sermo ejus.	*Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit verbum ejus.*	15. Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit sermo ejus.
16. Qui dat nivem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.	*Qui dat nivem quasi lanam: pruinam quasi cinerem spargit.*	16. Qui dat nivem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.
17. Mittit crystallum suum sicut frusta panis: ante faciem frigoris ejus quis subsistet?	*Projicit glaciem suam quasi buccellas: ante faciem frigoris ejus quis stabit?*	17. Mittit crystallum suam sicut buccellas: ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?
18. Emittit verbum suum, & liquefaciet ea: flavit spiritus ejus, & fluent aquæ.	*Mittet verbum suum, & solvet illa: spirabit spiritu suo, & fluent aquæ.*	18. Emittet verbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.
19. Pronuncians verbum suum Jacob: justitias, & judicia sua Israël.	*Qui annuntiat verbum suum Jacob: præcepta sua, & judicia sua Israël.*	19. Qui annuntiat verbum suum Jacob: justitias, & judicia sua Israël.
20. Non fecit taliter omnibus nationibus: & judicia sua non manifestavit eis.	*Non fecit similiter omni genti, & judicia ejus non cognoscent. Alleluia.*	20. Non fecit taliter omni nationi: & judicia sua non manifestavit eis. Alleluia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Psalt. Carnut. cum Ps. è Ms. Vatic. apud Hilar. subdit, *Aggæi & Zachariæ.* Sic etiam in Gr. Hilarius pariter in comment. dicit: *Et huic Psalmo, ut ei qui ante superiorem fuit*, Aggæi & Zachariæ, *cùm in Hebraïcis non exstet, nomen adscribitur.* Item apud August. *Aggæi, & Zachariæ Psalmus dicitur.* Hîc autem Hebræi distinctionem Psalmi non faciunt, sed præcedentis posteriorem partem esse volunt.

℣. 12. Accinunt Hilar. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. cum Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1118. d. Brev. Moz. hab. *Lauda Jerus..... collauda Deum tuum Sion.* August. verò: *Collauda Jerus..... lauda Deum tuum Sion.* Gr. Ἐπαίνει Ἱερουσ..... αἴνει τὸν Θεόν, &c.

℣. 13. Sic Hilarius, Prosp. & Cassiod. cum Psalteriis Rom. Corb. & Moz. Optat. verò l. 3. cont. Donat. p. 50. c. Vulgatæ congruit ad verbum. Ambros. quoque in Ps. 118. to. 1. 1118. d. & l. de instit. virg. to. 2. 263. c. legit: *Quoniam confortavit seras portarum tuarum:* vide etiam l. 2. de interpel. Dav. c. 7. col. 649. b. August. verò in Ps. *Quoniam confirmavit vectes portarum tuarum: benedixit filios tuos in te:* at inf. col. 1656. g. ait: *Plerique codices habent: Confirmavit seras portarum tuarum.* Gr. Ὅτι ἐνίσχυσε τοὺς μοχλοὺς..... εὐλόγησε τοὺς υἱούς σου ἐν σοί.

℣. 14. Psalt. Rom. cum Corb. & Moz. *Qui posuit fines tuos pacem: & adipe frumenti satians te.* Ita etiam legunt August. & Cassiod. in hunc Ps. Hilar. verò & Prosp. ut in Vulg. sed Hilar. Mss. sic ferunt: *Qui posuit filios tuos in pacem: & adipe frumenti satians te.* Gr. Ὁ τιθεὶς τὰ ὅριά σου εἰρήνην· ἢ στέαρ πυροῦ ἐμπιπλῶν σε.

℣. 15. Ita legunt Hilar. & Cassiod. si addatur *suum*, ad *eloquium.* August. verò ita: *Qui emittit verbum suum terræ: usque in velocitatem currit verbum ejus.* Prosp. ibidem: *Qui emittit verbum suum terræ: velociter currit sermo ejus.* In Breviar. Moz. *cucurrit.* In Gr. Ὁ ἀποστέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ τῇ γῇ· ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ.

℣. 16. Consentiunt Hilar. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. Item Aug. nisi quòd scribit bis *velut*, pro *sicut.* Psalt. Rom. *nebulam velut cinerem aspergit.* Mozar. *velut cinerem aspargit.* Gr. Τοῦ διδόντος χιόνα ὡσεὶ ἔριον· ὁμίχλην ὡσεὶ σποδὸν πάσσοντος.

℣. 17. Sic in Psalt. Rom. Martian. necnon Mediol. & Carnut. ad verbum. Ita quoque in Moz. & Corb. si excipias duo, *qui emittit;* & in fine, *subsistit.* Itidem in Ps. præf. ap. Hilar. dempto primo *qui.* In Corb. *subsistet.* Hilar. in comm. cum Vulg. concinit: si tamen Mss. consulantur, non hab. *buccellas*, sed *frusta panis*, ut sup. hanc etiam ipse lectionem firmat inf. dicens *crystallum ultra consuetudinem grandinis duratum esse, & in frusta solidatum.* Apud August. & Prosp. *Qui mittit crystallum suum velut* (Prosp. *sicut*) *frusta panis: in* (Prosp. *ante*) *faciem frigoris ejus quis subsistet?* Cassiod. *subsistit;* cæt. ut in textu. Eucher. q. in Ps. p. 847. d. *subsistit.* S. Paulin. ep. 9. p. 44. *sustinebit.* In Gr. Βάλλοντος κρύσταλλον αὐτοῦ ὡσεὶ ψωμούς· κατὰ πρόσωπον ψύχους αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται;

℣. 18. Sic in Psalt. Corb. præter fut. *flabit.* Rom. & Mozar. hab. *Mittit verbum suum... flat spiritus ejus, & fluent*, &c. Rom. *flavit.* Ps. è Ms. Vatic. ap. Hilar. *Emittet..... flavit.* Hilar. autem in comment. & Prosp. Vulgatæ congruunt. Cassiod. ibid. *Mittit..... & flavit*, &c. August. ita: *Emittet verbum suum, & tabefaciet ea: spirabit spiritus ejus, & fluent aquæ.* Gr. Ἀποστελεῖ τὸν... ἢ τήξει αὐτά· πνεύσει τὸ πνεῦμα, &c.

℣. 19. Accinit Cassiod. cum Psalt. Rom. Corb. & Moz. Sic etiam in Ps. Vatic. apud Hilar. si legas *justitiam*, non *justitias.* At Hilar. in comment. à Vulg. non differt. Apud August. & Prosp. *Annuntians verbum suum Jacob: justitias*, &c. In Gr. Ἀπαγγέλλων τὸν λόγον..... δικαιώματα ἢ, &c.

℣. 20. Vulgatæ respondent Hilar. Prosp. & Cassiod. in hunc Ps. August. verò legit: *Non fecit sic universæ genti: judicia sua non manifestavit eis:* & l. de spir. & litt. to. 10. 91. f. *Non fecit sic ulli genti.* In Psalt. Corb. & Vatic. apud Hilar. *non manifestabit eis.* In Gr. Οὐκ ἐποίησεν οὕτως παντὶ ἔθνει· ἢ τὰ..... οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς.

	Vulgata hod.	Hebr.	Versio antiqua.	
	1. Alleluia. CXLVIII.	*Alleluia. CXLVIII.*	1. Alleluia. CXLVIII.	*Ex Mſ. Sangerm.*
	Laudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.	*Laudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.*	* Laudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.	
	2. Laudate eum omnes angeli ejus: laudate eum omnes virtutes ejus.	*Laudate eum omnes angeli ejus: laudate eum omnes exercitus ejus.*	2. Laudate eum omnes angeli ejus: laudate eum omnes virtutes ejus.	*Ex Pſalt. Rom.*
	3. Laudate eum ſol & luna: laudate eum omnes ſtellæ, & lumen.	*Laudate eum ſol & luna: laudate eum omnes ſtellæ luminis.*	3. Laudate eum ſol & luna: laudate eum omnes ſtellæ, & lumen.	
Dan. 3. 59. 60.	4. Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, 5. laudent nomen Domini.	*Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ ſuper cœlos ſunt: laudent nomen Domini:*	4. Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt, 5. laudent nomen Domini.	
	Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.	*Quoniam ipſe mandavit, & creata ſunt.*	Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.	
	6. Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit.	*Statuit ea in ſæculum, & in æternum: præceptum dedit, & non præteribit.*	6. Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit.	
	7. Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyſſi.	*Laudate Dominum de terra: dracones, & omnes abyſſi.*	7. Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyſſi.	
	8. Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus.	*Ignis, & grando, nix, & glacies, ventus, turbo: quæ facitis ſermonem ejus.*	8. Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus.	
	9. Montes, & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri.	*Montes, & omnes colles: lignum fructiferum, & univerſæ cedri.*	9. Montes, & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri.	
	10. Beſtiæ, & univerſa pecora: ſerpentes, & volucres pennatæ.	*Beſtiæ, & univerſa jumenta: reptilia, & aves volantes.*	10. Beſtiæ, & univerſa pecora: ſerpentes, & volucres pennatæ.	
	11. Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes judices terræ.	*Reges terræ, & omnes populi: principes, & univerſi judices terræ.*	11. Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes judices terræ.	
	12. Juvenes, & virgines: ſenes cum junioribus laudent nomen Domini: 13. quia exaltatum eſt nomen ejus ſolius.	*Juvenes, & virgines; ſenes cum pueris laudent nomen Domini: quoniam ſublime nomen ejus ſolius.*	12. Juvenes, & virgines: ſenes cum junioribus laudent nomen Domini: 13. quia exaltatum eſt nomen ejus ſolius.	*Ex Mſ. Sangerm.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem apud Caſſiod. In Pſalt. Rom. & Corb. geminatur *Alleluia.* Hilar. & Proſp. nullum indicant titulum. Auguſt. verò ait: *Pſalmus eſt* Aggæi, & Zachariæ; *ſic habet titulum.* In Græco pariter: Ἀλληλούϊα, Ἀγγαίου, καὶ Ζαχαρίου.

* Accinunt magno conſenſu Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. in hunc Pſ. cum Gr. His pariter accedit Ambroſ. l. de Joſ. c. 2. to. 1. 485. e. & in Luc. 2. 1298. e.

℣. 2. Mutilus eſt eò loci Pſalmus in Mſ. Sangerm. Paginam videlicet claudunt duo verſiculi ſupraſcripti; alterius verò paginæ initium ducitur ab his, *laudent nomen Domini*, quæ ultima verba ſunt verſûs 12. inferioris. Ne tamen imperfectus & mancus remaneret hìc ſacer contextus, deficientes verſiculos ſupplendos duximus è Pſalt. Romano, quod ſæpe & ſæpiùs concordare viſum eſt cum Pſalt. noſtro Sangerm. Ad præſ. igitur ℣. 2. quod attinet, ſimiliter habetur apud Hilar. Ambr. Aug. Proſp. & Caſſiod.

℣. 3. Itidem Hilar. Ambroſ. & alii qui ſupra.

℣. 4. Sic eſt in Pſalt. Corb. Carnut. & Pſ. præſ. apud Hilar. Sic etiam apud Auguſt. Proſp. Caſſiod. & Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 712. e. Hilarius verò ita legit cùm in hunc Pſ. tum in Pſ. 123. col. 399. e. *& aqua, quæ ſuper cælos eſt.* Ambroſ. l. 2. Hex. col. 26. f. & l. 3. de Spir. S. to. 2. 697. b. *& aquæ, quæ ſuper cælos ſunt*, ut ſup. Græc. καὶ τὸ ὕδωρ, τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν.

℣. 5. Hilar. in Pſ. 123. col. 399. e. *laudet Dominum:* at in Pſ. 148. col. 586. e. *laudet nomen Domini;* deinde ſic: *Quia ipſe mandavit, & creata ſunt: ipſe dixit, & facta ſunt.* Auguſt. verò Proſp. & Caſſiod. in eund. Pſ. textui Rom. ſuffragantur unà cum Gr. imo & Hilar. ipſe in explan. col. 587. d. niſi quòd hab. *præcepit*, pro *mandavit;* ſed inf. ut & l. 4. de Trin. col. 837. b. *ipſe dixit..... ipſe mandavit*, &c. Itidem Irenæus, l. 2. c. 34. p. 168. c. at inf. l. 4. c. 41. p. 288. b. *Quoniam ipſe dixit..... ipſe præcepit, & creata ſunt.* Novatian. l. de Trin. p. 1032. b. *Dixit, & facta ſunt omnia: præcepit, & proceſſerunt univerſa.* Ambroſ. autem ut in textu Rom. tum l. 1. & 2. Hex. col. 5. a. 19. f. 26. f. tum in Pſ. 36. & 118. col. 777. b. 1089. a. item l. de Myſter. to. 2. 339. c. ſicut inf. col. 369. a. 459. b. 465. a. 512. b. 1151. d.

℣. 6. Ita legit S. Proſper cum Caſſiod. ibid. Hilarius verò & Auguſt. *Et ſtatuit ea in ſæculum, & in ſæculum ſæculi: præceptum poſ.* &c. Auguſt. tamen delet *Et*, in principio, ſicut Hilar. inf. cum Gr. Ambr. l. 2. Hex. col. 26. f. *Statuit ea in ſæculum ſæculi: præceptum*, &c. Gr. εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα, &c.

℣. 7. Concinunt Hilar. Aug. Proſp. & Caſſiod. unà cum Gr. Vide etiam Ambroſ. l. 2. Hex. col. 31. c.

℣. 8. Ita Caſſiod. in hunc Pſ. at Hilar. legit: *Ignis, grando, nix, cryſtallum, ſpiritus procellæ: quæ faciunt verba ejus;* inf. *verbum ejus:* Pſ. ibid. præf. *ſpiritus procellarum: qui faciunt verbum ejus.* S. Proſp. *ſpiritus procellæ: qui faciunt*, &c. Auguſt. in eund. Pſ. *ſpiritus tempeſtatis: quæ faciunt*, &c. item l. 7. Confeſſ. to. 1. 140. f. & l. 3. de Gen. ad lit. to. 3. 148. e. & l. 1. de ferm. Dom. in monte, col. 166. d. Brev. Moz. *ſpiritus tempeſtatis: qui faciunt*, &c. Vigil. Tapſ. cont. Varimad. p. 742. e. *ſpiritus procellæ: quæ faciunt*, &c. Græc. πνεῦμα καταιγίδος· τὰ ποιοῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ.

℣. 9. Sic Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum Gr. rurſum Aug. l. 7. Conf. to. 1. 140. f.

℣. 10. Ita legit Hilar. cum Caſſiodoro. Proſp. verò cum Pſ. Vatic. apud Hilar. *Beſtiæ, & omnia pecora*, &c. ut ſup. Aug. cùm in hunc Pſ. tum l. 7. Confeſſ. to. 1. 140. f. ita: *Beſtiæ, & omnia pecora: reptilia, & volatilia pennata.* Ita etiam in Gr.

℣. 11. Accinunt Hilar. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr.

℣. 12. Hilarius leg. cum Aug. Proſp. & Caſſiod. *Juvenes, & virgines: ſeniores cum junioribus*, &c. Sic iterum Auguſt. l. 7. Confeſſ. to. 1. 140. f. cum Pſalt. Corb. & Mozar. In Gr. πρεσβύται μετὰ νεωτέρων.

℣. 13. Similiter habent Hilar. Aug. Proſp. & Caſſiod. cum Gr.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 14. Confeſſio ejus ſuper terram & cœlum : exaltavit cornu populi ſui.	*Gloria ejus in cœlo & in terra, & exaltavit cornu populi ſui.*	14. Confeſſio ejus ſuper cœlum & terram : & exaltavit cornu populi ſui.
Hymnus omnibus ſanctis ejus : filiis Iſraël, populo adpropianti ſibi.	*Laus omnibus ſanctis ejus : filiis Iſraël, populo appropinquanti ſibi. Alleluia.*	Hymnus omnibus ſanctis ejus : filiis Iſraël, populo appropinquanti ſibi. Alleluia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Hilar. Proſp. & Caſſiod. Vulgatæ accinunt. Auguſt. verò legit : *Confeſſio ejus in terra & cœlo : & exaltabit cornu*, &c. ut in Vulg. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. d. & in Pſ. 43. col. 895. c. *exaltavit*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. ap. Hilar. *exſultavit cornu*, &c. Moz. & *exaltavit*. Subinde in Corb. *hymnum omnibus ſanctis*, &c. In Gr. Ἡ ἐξομολόγησις αὐτȣ̃ ἐπὶ γῆς ϗ̀ ȣ̓ρανȣ̃· ϗ̀ ὑψώσει κέρας, &c. ut in textu.

VERSIO ANTIQUA.	HEBR.	VULGATA HOD.
Ex Mſ. Sangerm. 1. Alleluia, Pſalmus David. CXLIX.	*Alleluia. CXLIX.*	1. Alleluia. CXLIX.
* CAntate Domino canticum novum : laudatio ejus in eccleſia ſanctorum.	*CAntate Domino canticum novum : laus ejus in congregatione ſanctorum.*	CAntate Domino canticum novum : laus ejus in eccleſia ſanctorum.
2. Lætetur Iſraël in eo, qui fecit ipſum : & filii Sion exſultent ſuper regem ſuum.	*Lætetur Iſraël in factore ſuo : filii Sion exſultent in rege ſuo.*	2. Lætetur Iſraël in eo, qui fecit eum : & filii Sion exſultent in rege ſuo.
3. Laudent nomen ejus in choro : in tympano & pſalterio pſallant ei.	*Laudent nomen ejus in choro : in tympano & cithara cantent ei.*	3. Laudent nomen ejus in choro : in tympano & pſalterio pſallant ei :
4. Quia beneplacitum eſt Domino in populo ſuo : exaltavit manſuetos in ſalute.	*Quia complacet ſibi Dominus in populo ſuo : exaltabit manſuetos in Jeſu.*	4. Quia beneplacitum eſt Domino in populo ſuo : & exaltabit manſuetos in ſalutem.
5. Et exſultabunt ſancti in gloria :	*Exſultabunt ſancti in gloria : laudabunt in cubilibus ſuis.*	5. Exſultabunt ſancti in gloria : lætabuntur in cubilibus ſuis.
6. Exaltationes Dei in gutture eorum :	*Exſultationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum :*	6. Exaltationes Dei in gutture eorum : & gladii ancipites in manibus eorum :
7. Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.	*Ad faciendam vindictam in gentibus, increpationes in populis.*	7. Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.
8. Ad alligandos reges eorum in compedibus : & nobiles eorum in vinculis ferreis.	*Ut alligent reges eorum catenis, & inclytos eorum compedibus ferreis :*	8. Ad alligandos reges eorum in compedibus : & nobiles eorum in manicis ferreis.
9. Ut faciat in eis judicium conſcriptum : gloria hæc eſt omnibus ſanctis ejus.	*Ut faciant in eis judicium conſcriptum : decor eſt omnium ſanctorum ejus. Alleluia.*	9. Ut faciant in eis judicium conſcriptum : gloria hæc eſt omnibus ſanctis ejus. Alleluia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Pſalt. Rom. ſimpliciter, *Alleluia, alleluia.* Ap. Caſſiod. ſemel tantùm ; nec plus in Gr.

* Ita legunt Hilar. Proſp. & Caſſiod. cum Pſalt. Rom. & Corb. Auguſt. verò Vulgatæ favet. In Gr. ἡ αἴνεσις αὐτȣ̃, &c.

℣. 2. Ita legit S. Proſp. cum Pſalt. Corb. Item Hilar. & Caſſiod. ibid. niſi quòd hab. *eum*, loco *ipſum*. Pſalt. Rom. hab. *ipſum* ; at in fine, *ſuper rege ſuo*. Moz. pariter *ipſum* ; extremò verò, *ſuper gregem ſuum* ; ſed vitioſè, ni fallor, nam in Gr. conſtanter, ἐπὶ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν.

℣. 3. Ita Hilar. Aug. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. & Gr. Ab uno Corb. abeſt τὸ *in choro.*

℣. 4. Hilar. in comment. *Quia beneplac..... in pop. ſuo : exaltabit manſ. in ſalutem.* Pſ. ibid. præf. *exaltavit* ; at Hilar. in Pſ. 143. col. 559. f. conſtanter *exaltabit.* Pſalter. Moz. & *exſultabit manſuetos in ſalute.* Rom. & *exſultabunt manſueti in ſalutem* ; Carnut. *in ſalute.* Auguſt. ibid. *Quoniam benefecit Dominus in populo ſuo : & exaltabit manſuetos in ſalute* ; Mſs. *exaltavit.* Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Ὅτι εὐδοκεῖ Κύριος..... ϗ̀ ὑψώσει πραεῖς ἐν σωτηρίᾳ.

℣. 5. Hilar. Vulgatæ accinit cùm in hunc Pſ. tum in Pſ. 143. col. 559. f. Item Auguſt. Proſp. & Caſſiod. cum vet. Pſalt. In Gr. Καυχήσονται..... ϗ̀ ἀγαλλιάσονται, &c.

℣. 6. Hilarius in hunc Pſ. ita legit : *Exſultationes Dei in gutture eorum : & gladii bis acuti in manibus ipſorum :* ſic etiam in Pſ. 143. col. 559. f. Auguſt. verò ibid. *Exſultationes Dei in faucibus eorum : & frameæ bis acutæ in manibus eorum.* S. Proſp. *Exaltationes Dei in faucibus eorum : & gladii ancipites*, &c. Similiter apud Caſſiod. & in Pſalt. Rom. præter vocem 1. *Exſultationes.* In Mozar. *Exſultationes Dei in faucibus eorum : & gladius bis acutus in*, &c. Pſ. è Mſ. Vatic. apud Hilar. hab. *Exſultationes Dei in faucibus eorum : & gladius ancipitis in*, &c. Gr. Αἱ ὑψώσεις τȣ̃ Θεȣ̃ ἐν λάρυγγι αὐτῶν· ϗ̀ ῥομφαῖαι δίστομοι ἐν, &c. al. ex Chryſoſt. initio hab. Αἱ ὑμνολογίαι τȣ̃ Θεȣ̃, &c.

℣℣. 7. 8. Ita ferunt Pſalt. Rom. Corb. & Moz. ad verbum, cum Caſſiodoro. Apud Hilar. verò ſic in commentar. *Ad faciendam vind. in nationibus, objurgationes in populis. Ad allig.* &c. ut in Vulg. Pſ. ibid. præfixus hab. *increpationes in populis. Ad alligandos reges in manicis & compedibus : & nobiles eorum in vinculis ferreis.* Auguſt. in eund. Pſ. *Ad faciendam vindictam in gentibus, objurgationes in populis. Ut alligent reges eorum in comped. & nob. eorum in vinculis ferreis.* Similiter ap. Proſp. præter unum *ad alligandos*, loco *ut alligent.* In Gr. Τȣ̃ ποιῆσαι ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐλεγμȣ̀ς ἐν τοῖς λαοῖς. Τȣ̃ δῆσαι τȣ̀ς..... ἐν πέδαις· ϗ̀ τȣ̀ς ἐνδόξȣς αὐτῶν ἐν χειροπέδαις σιδηραῖς.

℣. 9. Pſalt. Rom. *Ut faciant*, &c. ut ſup. Mozar. *Ut facient*, &c. Hilar. cùm in hunc Pſ. tum in Pſ. 143. col. 560. *Ut faciant in his*, &c. Auguſt. Proſp. & Caſſiod. ut in Vulg. Gr. Τȣ̃ ποιῆσαι ἐν αὐτοῖς, &c.

VULGATA HOD.	HEBR.	VERSIO ANTIQUA.
1. Alleluia. CL.	*Alleluia. CL.*	1. Alleluia. CL.
LAudate Dominum in sanctis ejus: laudate eum in firmamento virtutis ejus.	*LAudate Dominum in sancto ejus: laudate eum in fortitudine potentiæ ejus.*	LAudate Dominum sanctis ejus: laudate eum in firmamento virtutis ejus.
2. Laudate eum in virtutibus ejus: laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis ejus.	*Laudate eum in fortitudinibus ejus: laudate eum juxta multitudinem magnificentiæ suæ.*	2. Laudate eum in potentatibus ejus: laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis ejus.
3. Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio, & cithara.	*Laudate eum in clangore buccinæ: laudate eum in psalterio, & cithara.*	3. Laudate eum sono tubæ: laudate eum in psalterio, & cithara.
4. Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis, & organo.	*Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis, & organo.*	4. Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis, & organo.
5. Laudate eum in cymbalis benesonantibus: laudate eum in cymbalis jubilationis: 6. omnis spiritus laudet Dominum. Alleluia.	*Laudate eum in cymbalis sonantibus: laudate eum in cymbalis tinnientibus: omne quod spirat, laudet Dominum. Alleluia.*	5. Laudate eum in cymbalis benesonantibus: 6. omnis spiritus laudet.

Ex Ms. Sangerm.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Psalt. Rom. cum Gr. *Laudate Deum in sanctis*, &c. August. Prosp. & Cassiod. ut in Vulg. Vide etiam Ambros. l. 2. Hex. col. 31. a.

℣. 2. Ita legunt Prosp. & Cassiod. cum Psalt. Mediol. Corb. Carnut. & Rom. August. ibid. *in virtutibus ejus, vel ut alii interpretati sunt*, inquit, *in potentatibus ejus*. Græc. ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ.

℣℣. 3. 4. August. & Cassiod. nil differunt à Vulg. cui etiam Gr. consonat. Apud Prosp. ita: *Laudent eum in sono tubæ: laudent eum in psalt..... Laudent eum in tymp..... laudate eum in chordis, & org.* Apud Ambros. l. de fide Ref. col. 1162. b. *Laudate eum in sono tubæ.*

℣℣. 5. 6. Psalt. Carn. Corb. & Rom. cum Cassiod. *Laudate eum in cymb. bene son. laudate eum in cymbalis bene tinnientibus*, &c. ut in Vulg. Hilar. quoque in comm. ait: *Laudamus in cymbalis bene sonantibus: in cymbalis exsultationis laus ista perficitur; quæ laus omnis in sanctis est.* Prosp. ibid. *Laudent eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum*, &c. ut in Vulg. August. verò ab ipsa nil omnino differt. Ult. etiam versic. 6. legitur ap. Ambros. in Ps. 40. col. 883. a. & Nicetium ep. Spicil. to. 3. p. 9. c. In Gr. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ· πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον.

VERSIO ANTIQUA.

* CLI.

** Hic Psalmus sibi propriè scriptus est David, extra numerum CL. cùm pugnavit cum Golia.

Ex Ms. Sangerm.

1. PUsillus eram inter fratres meos, & adolescentior in domo patris mei, pascebam oves patris mei.

2. Manus meæ fecerunt organum: digiti mei paraverunt psalterium.

3. Et quis adnuntiavit Domino meo? ipse Dominus, ipse omnium exaudit.

4. Ipse misit angelum suum, & tulit me de ovibus patris mei: & unxit me misericordiam unctionis suæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hic Psalmus non solùm reperitur in Psalterio nostro Sangerm. sed etiam in aliis tribus vet. Mss. videlicet uno itidem S. Germ. n. 8. annor. circiter 700. altero Colbert. n. 727. annor. 900. tertio denique Biblioth. Sorbonicæ. Latinè etiam habetur ad calcem Psalterii Brunonis episc. Herbipol. Scriptoris XI. sæc. cum interpretatione Johannis Cochlæi. De hoc Ps. pariter meminit Euthymius Zigabenus, præfat. in Psal. qui quidem auctor adhuc florebat initio XII. sæculi. Græcè quoque & Latinè legitur ap. Sixtum Senensem, l. 1. Biblioth. Sanctæ, p. 36. Editus pariter est Græcè, cum versione Lat. & Notis Flaminii Nobilii, to. 2. Vet. Testamenti secundùm LXX. de exemplari Rom. fideliter expressi; studio & curâ Joh. Morini Orat. Jesu Presb. fol. Paris. 1628. Demum vulgatus est Græcè & Latinè à Johanne Alberto Fabricio, to. XIV. Bibliothecæ Gr. p. 161. anno 1728. « Alia, inquit, antiqua versio Lati-
» na hujus Psalmi pridem edita fuit à B. Elia Ehingero ex Ms.
» Bibl. Augustanæ, Augustæ Vindel. 1626. atque inde in Dia-
» rio eruditorum Theologico, anno 1722. Illam hoc loco da-
» bo & ipse, additis quibusd. observationibus. » Verùm non tantùm Græcè & Lat. editus est hic Psalm. sed & Syriacè, Arabicè, ac Æthiopicè, adjunctis è regione totidem versionibus Latinis. Hujus tamen Psalmi ne verbum quidem exstat in Hexaplis recèns editis à Montfalconio nostro: non invenitur etiam in veterib. Psalteriis Lat. à nobis sæpe & sæpiùs laudatis supra: imo nec è Patrum antiquiorum, saltem Latinorum, scriptis quidquam nobis eruere licuit, quod eundem Psalmum vel indicaret, vel tantillùm redoleret. Hunc tamen Ps. agnovisse nonnullos, cùm Græcos, tum Latinos, doctissimus Fabricius asseverat: Latina, inquit, versione antiqua hujus Psalmi « usus pridem fuit ante Auc-
» torem conflictûs Arnobii & Serapionis, Vigilium Tapsen-
» sem, Gaudentius Brixiensis, ser. XI. » & infra, Not. b. ad
℣. 1. « Hæc verba, inquit, respiciunt, præter Mariam Cas- «
sobolensem ad Ignatium, Athanasius, epist. ad Marcelli- «
num, Chrysostomus, homil. XVII. ad populum Antioch. & «
Gaudentius Brix. homil. XI. »

** Græc. Οὗτος ὁ Ψαλμὸς ἰδιόγραφος εἰς Δαυὶδ, καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀριθμοῦ, ὅτε ἐμονομάχησε τῷ Γολιάδ. Edit. Ald... τοῦ Δαβὶδ ἐστι, καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα, ὅτε ἐμονομάχησε πρὸς τὸν Γολιάθ. Ms. August. Latinè: *Hic Psalmus propriè scriptus David, extra numerum, quando monomachiam iniit cum Goliath.*

℣. 1. Sic in Ms. Colb. ut etiam in Græco. In Augustano Lat. *Minimus eram inter fratres meos, & adolescens in domo*, &c. ut sup. Vide Not. Fabric. in hunc ℣. laudatam supra.

℣. 2. Græc. addit καὶ, post *organum*; scribitque ἥρμοσαν, loco *paraverunt*. Hunc ℣. citat Euthymius præfat. in Ps. & legit *concinnaverunt*; Bruno Herbipol. *aptaverunt*. Sic etiam in Ms. S. Germ. n. 8. Item in Colb. & Sorbon. *& digiti mei aptaverunt*. In August. *& digiti mei composuerunt*.

℣. 3. Bruno episc. Herbipol. pro ult. *exaudit*, leg. *exauditor*, cum Ms. Sangerm. n. 8. In Colb. & Sorb. *ipse omnium exaudivit*. Græcè: Καὶ τίς ἀναγγελεῖ τῷ Κυρίῳ μου; αὐτὸς Κύριος, αὐτὸς εἰσακούει. Itidem in Ms. August. Gr. Latinè verò sic: *Quis iste est qui docuit? herus meus ipse Dominus, & exauditor cujusvis clamantis ad eum.*

℣. 4. Bruno episc. Herbipol. cum tribus Mss. Sangerm. n. 8. Colb. & Sorbon. extremò legit, *unxit me in misericordia unctionis suæ*; Gr. ἔχρισέ με ἐν τῷ ἐλαίῳ τῆς χρίσεως αὐτοῦ· Ms. verò Alex. ἐν τῷ ἐλέει τῆς χρίσεως αὐτοῦ. Ms. August. sic habet Latinè: *Ipsemet misit angelum suum, & extraxit me ex ovibus patris mei: & unxit me unguento unctionis suæ.* Fabricius addit inf. apud Vigilium legi, *unctione misericordiæ suæ*; quasi, inquit, in Græco esset, ἐν τῇ χρίσει τοῦ ἐλέους αὐτοῦ.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Sangerm. 5. Fratres mei boni, & magni : & non fuit beneplacitum in illis.

6. Exivi obviam alienigenæ : & devotavit me in ſimulacris ſuis.

7. Ego autem, evaginato ab eo ipſius gladio, amputavi caput ejus : & abſtuli opprobrium ex filiis Iſraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Mſs. Sangerm. n. 8. & Colb. extremò ferunt, *& non fuit beneplacitum in eis Domino* : Gr. καὶ οὐκ εὐδόκησεν ἐν αὐτοῖς Κύριος. Mſ. verò Auguſt. ſic Latinè habet : *Fratres mei pulchri ſunt, & magni : & tamen non eſt oblectatus eis Dominus.*

℣. 6. Totidem verba refert Euthym. præfat. in Pſalm. præter hoc, *maledixit mihi*, pro *devotavit me.* Ita etiam legit Bruno epiſc. Herbipol. cum Mſ. S. Germ. n. 8. In Colb. & Sorbon. *maledixit me.* In Græco, ἐπικατηράσατό με, i. e. *exſecratus eſt me*, *devovit me.* Mſ. verò Auguſt. ſic habet Latinè : *Egreſſus ſum in occurſum extranei natione : & maledixit mihi per ſimulachra ſua* : Græc. ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτοῦ, ut ſupra.

℣. 7. Sic in Mſ. S. Germ. n. 8. In Colb. *Ego autem, evaginato gladio ipſius ab eo, amputavi*, &c. ut ſupra. Euthym. verò legit : *Ego autem, exerto ab eo ipſius gladio, decollavi eum*, &c. Bruno epiſc. Herbipol. *amputavi caput ejus*, &c. ut ſupra. Græcè ita : Ἐγὼ δὲ σπασάμενος τὴν παρ' αὐτοῦ μάχαιραν, ἀπεκεφάλισα αὐτόν· καὶ ἦρα, &c. ut in Lat. Itidem Græcè in Mſ. Auguſt. nec plura : Latinè verò præmittuntur iſta in eodem Mſ. *Et jaculatus ſum in eum tres lapides in frontem ipſius, in virtute Domini ; & proſtravi eum :* tum ſequuntur : *Et ego evaginavi gladium ejus, quem ſua manu tenebat, & amputavi caput ejus : & abſtuli opprobrium à filiis Iſraël ;* quæ ſola Græco laterali reſpondent. Fabricius de additamento prævio ita diſſerit inſ. Not. g. « Qui hoc loco in adjuncta verſione (antecedit) verſiculus, in Græco, & verſione altera Latina veteri, malè deſideratur, cùm & ſenſus eum videatur poſtulare, & exſtet etiam in Codice Latino Bibl. Guelpherbytanæ, & in verſione Arabica, an. 1619. vulgata ; & in Syriaca, cujus editionem Maronitis debemus ; necnon in Æthiopica, quam Jobus Ludolfus publicavit : & lectum ab Elia Cretenſi ad Nazianzeni Oration. 4. & à Petro Comeſtore, notat laudatus Hillcherus, p. 57. » Ita Fabricius, nec malè ; moleſtum tamen nonnihil & durum videbitur hunc verſiculum Græcè in Mſ. nullo inveniri : præterea, ſi liceat hîc ſuſpicari aliquid mali, addam, verſionem Latinam hujus Pſalmi in Mſ. Auguſtano, non ſapere omnino antiquitatem : præterquamquod enim ſæpe non conveniat cum aliis veteribus Mſs. à nobis laudatis, Græcum etiam textum paulò ſolutiùs & ornatiùs reddit ; v. g. hoc tituli, ὅτε ἐμονομάχησε, quod Mſs. noſtri vertunt, *cùm pugnavit*, Auguſtan. ſolus ita reddit, *quando monomachiam iniit* : item ℣. 3. Græca iſta : Καὶ τίς ἀναγγελεῖ τῷ Κυρίῳ μου ; αὐτὸς Κύριος, αὐτὸς εἰσακούει· quæ Mſs. noſtri codd. pene ad verbum interpretantur, Mſ. Auguſtan. multò liberiùs exprimit : *Quis iſte eſt qui docuit ? herus meus ipſe Dominus, & exauditor cujuſvis clamantis ad eum :* & ita de nonnullis aliis.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

LIBER PSALMORUM.

PSAL. I. ℣. 5. Ideo non reſurgent impii in judicio. *Servandum eſt futurum* reſurgent, *non ſubſtituendum præſens* reſurgunt.

Sequitur : Neque peccatores in concilio juſtorum. Concilio *hic acceptum pro cœtu, per c potiùs eſt ſcribendum quàm per ſ.*

PSAL. II. ℣. 6. Prædicans præceptum ejus. *Non eſt mutandum pronomen* ejus, *cum nomine* Domini.

PSAL. IV. ℣. 5. Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini. *Non interponas conjunctionem* &.

PSAL. VII. ℣. 13. Niſi converſi fueritis, gladium ſuum vibrabit. *Non mutes futurum* vibrabit, *cum præterito* vibravit.

℣. 15. Ecce parturiit injuſtitiam. *Hic non mutes præteritum* parturiit, *in præſens* parturit.

PSAL. IX. ℣. 22. Deſpicis in opportunitatibus. *Nec hîc præſens* deſpicis, *in futurum* deſpicies.

℣. 10. In laqueo ſuo humiliabit eum. *Hoc loco ſervandum eſt futurum, non ſubſtituendum præteritum* humiliavit.

℣. 12. Exſurge Domine Deus, exaltetur manus tua. *Non interponas conjunctionem* &.

PSAL. X. ℣. 1. Tranſmigra in montem ſicut paſſer. *Alii legunt plurali numero* montes.

PSAL. XII. ℣. 5. Ne unquam obdormiam in morte. *Alii pro ſexto legunt quartum caſum* mortem.

PSAL. XIV. ℣. 5. Et munera ſuper innocentem non accepit. *Plurale* innocentes *quod alii ſcribunt, expoſitio eſt ſingularis* innocentem.

PSAL. XV. ℣. 3. Sanctis qui ſunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis. *In primis non eſt hîc omittendum pronomen* ejus : *deinde non eſt ſubſtituendum futurum* mirificabit *pro præterito : ad hæc præteriti ſervanda eſt tertia perſona* mirificavit, *non ſupponenda prima* mirificavi : *inſuper pronomen primæ perſonæ* meas, *non eſt variandum in* ſuas *tertiæ : denique non eſt commutandum* in eis *cum* inter illos. *Hæc enim ſunt varia codicum errata.*

PSAL. XVI. ℣. 3. Et non eſt inventa in me iniquitas. *Non omittas medium illud* in me.

℣. 14. Saturati ſunt filiis. *Non mutes* filiis *caſu ſexto, in* filii *caſu primo : multòque minus pro* filiis *ſubſtituas* porcina, *qua de re lege, ſi placet, Notationes noſtras.*

PSAL. XVII. ℣. 18. Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis. *Quidam libri ſcribunt futurum* eripiet ; *ſed retinendum videtur præteritum, ut ab Interprete datum, qui futurum præteriti loco acceperit.*

℣. 20. Salvum me fecit, quoniam voluit me. *Idem judico de futuro* faciet, *quod quidam hîc ſubſtituunt pro præterito* fecit.

℣. 33. Deus qui præcinxit me virtute. *Non eſt mutandus caſus ſextus in quartum* virtutem, *ſive hoc verſu, ſive infra verſu* 40. Et præcinxiſti me virtute ad bellum.

PSAL. XVIII. ℣. 14. Si mei non fuerint dominati. *Maſculino genere ſcribendum eſt* dominati : *nam* dominata *neutro genere eſt alterius editionis.*

PSAL. XXI. ℣. 1. In finem, pro ſuſceptione matutina. *Pro* ſuſceptione *alii legunt* aſſumptione.

℣. 2. Deus Deus meus reſpice in me. *Complures libri omittunt præpoſitionem* in.

℣. 17. Concilium malignantium obſedit me. *Non magis hic ſcribas* conſilium *per* ſ, *quàm ſupra* I. ℣. 5.

PSAL. XXIV. ℣. 12. Legem ſtatuit ei in via quam elegit. *Præterito* ſtatuit *Interpres expoſuit futurum* ſtatuet.

PSAL. XXVI. ℣. 4. Ut videam voluptatem Domini. *Cavendum eſt ne recidatur in vetus mendam eorum, qui hactenus ſcripſerunt* voluntatem, *quod eſt beneplacitum, mutatâ unâ litterâ, pro* voluptatem, *quod eſt, delectationem, ſive jucunditatem, quo modo Romani Patres correxerunt.*

PSAL. XXVII. ℣. 1. Pſalmus ipſi David. *Præferendum eſt pronomen* ipſi *pronomini* huic.

℣. 3. Ne ſimul trahas me cum peccatoribus. *Egregiè Correctores Romani, ſublato veteri errato ſcribentium* tradas, *quartâ alphabeti litterâ mediâ, quod eſt* παραδῷς, *reſtituerunt* trahas, *mediâ aſpirationis notâ, quod eſt* ἑλκύσῃς.

℣. 7. In ipſo ſperavit cor meum, & adjutus ſum. *Non præponas his verbis* & *conjunctionem.*

PSAL. XXX. ℣. 12. Super omnes inimicos meos factus ſum opprobrium, & vicinis meis valde. *Non hîc omittas* & *conjunctionem, præpoſitam nomini* vicinis.

PSAL. XXXII. ℣. 1. Pſalmus David. *Non addas* in finem, *quod quidam libri.*

PSAL. XXXIV. ℣. 1. Ipſi David. *Non addas* Pſalmus, *quod alii.*

Ibidem. Expugna impugnantes me. *Non mutes* impugnantes *cum* expugnantes.

℣. 8. Et in laqueum cadat in ipſum. *Cave legas* in idipſum, *pro* in ipſum.

℣. 11. Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. *Non eſt mutanda prima perſona ſingularis in ter-*

tiam pluralem ignorabant.

℣. 14. Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam. *Non omittas conjunctionem* & *ante posterius* quasi.

℣. 25. Nec dicant: Devoravimus eum. *Cave ne præteritum* devoravimus, *pro inolito scribentium vitio, cum futuro* devorabimus *commutes.*

℣. 26. Induantur confusione & reverentia qui magna loquuntur super me. *Et hic cavendum est, ne τὸ* magna, *quod est grandia, iterum corrumpatur, additâ unâ syllabâ,* maligna, *quod est perversa.*

Psal. XXXVI. ℣. 6. Et judicium tuum tanquam meridiem. *Præferendus est quartus casus sexto* meridie.

℣. 14. Ut dejiciant pauperem & inopem. *Romanæ correctionis est* dejiciant, *compositum à* jacio, *pro eo quod vulgò minùs rectè legitur* decipiant, *quod est fallant, composito ex* capio.

℣. 21. Mutuabitur peccator, & non solvet: justus autem miseretur, & tribuet. *Non mutes futura in præsentia,* mutuatur, solvit, tribuit: *nullo verò modo, pro simplici* tribuet, *scribas compositum* retribuet, *aut* retribuit.

℣. 23. Apud Dominum gressus hominis dirigentur. *Servandum est plurale* dirigentur, *præ singulari* dirigetur.

Psal. XXXVII. ℣. 1. In rememorationem de sabbato. *Ut est præferendus quartus casus sexto* rememoratione; *ita non est commutanda præpositio* de *cum nomine* die, *vel ablativus* sabbato *cum genitivo.*

℣. 11. Cor meum conturbatum est. *Non addas* in me.

Psal. XXXVIII. ℣. 1. Ipsi Idithun. *Alii pro pronomine* ipsi, *legunt præpositionem* pro.

Psal. XXXIX. ℣. 6. Multiplicati sunt super numerum. *Nonnulli libri genere feminino, habent* multiplicatæ; *nonnulli neutro* multiplicata: *sed masculinum* multiplicati, *nostræ editionis esse videtur.*

℣. 9. Et legem tuam in medio cordis mei. *Hæc Vulgatæ nostræ editionis est lectio: altera, qua pro* cordis, *quidam scribunt* ventris, *alterius est translationis.*

℣. 13. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei. *Non mutes femininum* multiplicatæ, *in masculinum* multiplicati.

Psal. XL. ℣. 2. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. *Non apponas adjectivo* beatus *substantivum* vir, *hoc quidem loco.*

℣. 7. Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi: egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. *Numeri singulares nequaquam mutandi hic sunt in plurales,* ingrediebantur, viderent, eorum, congregaverunt, egrediebantur, loquebantur; *quod quidam faciunt. Pro nomine* vana, *nonnulli scribunt adverbium* vanè; *tametsi utrumque eòdem redeat. Alii ita distinguunt, ut* cor ejus *jungatur verbo præcedenti* loquebatur. *Alii denique, præteritum* congregavit, *mutant in futurum* congregabit. *Sed prima tum lectio tum distinctio, meritò probata est Romanis Patribus.*

Psal. XLI. ℣. 2. Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum. *Constanter retinenda est vox* fortem, *quæ est robustum, pro ea quæ in plerisque hactenus vitiosè inoleverat libris* fontem, *quarto casu à nominativo* fons: *in quam eò facilior lapsus fuit, quòd & præcedat* sitiendi *verbum, & subsequatur epitheton* vivi.

℣. 6. Salutare vultus mei, & Deus meus. *Non temerè omittenda est* & *conjunctio.*

Psal. XLIII. ℣. 1. In finem, filiis Core. *Non præponas præpositionem* pro, *nomini* filiis.

℣. 6. Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis. *Pro* in nobis, *quidam libri scribunt* in nos; *alii* nobis, *omissa præpositione.*

Psal. XLIV. ℣. 1. Canticum pro dilecto. *Cave legas* delicto, *quod est peccato, pro* dilecto, *quod est amato.*

℣. 5. Intende, prosperè procede, & regna. *Cave ne ita distinguas, ut adverbium* prosperè *jungatur verbo præcedenti* intende, *cùm cohærere debeat verbo subsequenti* procede.

℣. 13. Et filiæ Tyri in muneribus. *Non omittas primum* &; *nec mutes plurale* filiæ, *cum singulari* filia.

℣. 14. Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus. *Ut non est omittendum pronomen* ejus, *ita non scribendum* filia *nominativo casu, nec* regum *numero plurali.*

℣. 18. Memores erunt nominis tui. *Non est addendum, quod quidam libri subdunt,* Domine.

Psal. XLVI. ℣. 5. Speciem Jacob, quam dilexit. *Femininum* quam, *non est mutandum in masculinum* quem.

Psal. XLVII. ℣. 1. Filiis Core secunda sabbati. *Non est omittendum illud* secunda sabbati.

℣. 3. Fundatur exsultatione universæ terræ mons Sion. *Pro nominativo singulari* mons, *non est scribendus aut genitivus* montis, *aut pluralis numerus* montes.

Psal. XLVIII. ℣. 8. Non dabit Deo placationem suam. *His verbis non est præponendum* &.

℣. 9. Et laborabit in æternum. *Non mutes futurum* laborabit, *in præteritum* laboravit, *multòque minùs in* liberavit.

℣. 10. Et vivet adhuc in finem. *Non omittas adverbium* adhuc.

℣. 13. Et homo, cùm in honore esset, non intellexit. *Non est hic omittenda conjunctio* &, *ut nec infra* ℣. 21. *est addenda:* Homo, cùm in honore esset, non intellexit.

Psal. XLIX. ℣. 4. Advocabit cœlum desursum. *Retinendum est futurum* advocabit, *non substituendum præteritum* advocavit.

℣. 15. Eruam te, & honorificabis me. *Non præponas verbo* eruam *alterum* &.

Psal. L. ℣. 1. Quando intravit ad Bethsabee. *Cave scribas* Bersabee, *litterâ* r, *quod est nomen loci Genes.* 21. ℣. 31. *pro* Bethsabee *litterâ* th, *quod feminæ nomen est, uxoris Uriæ.*

℣. 9. Asperges me hyssopo, & mundabor. *Non interponas* Domine.

℣. 19. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. *Non est commutanda secunda persona cum tertia* despiciet.

℣. 20. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion. *Non est omittendum* Domine.

Psal. LI. ℣. 1. Et nunciavit Sauli: Venit David in domum Achimelech. *Frustra addunt quidam:* Et annuntiavit Sauli, & dixit: *erroneè autem* Achimelech, *quod est, frater meus rex, mutant alii cum* Abimelech, *quod est, pater meus rex: qua de re latè Notationes nostræ.*

Psal. LII. ℣. 1. Pro Maeleth intelligentiæ David. *Cave ne pro* Maeleth, *scribas, transpositis primis litteris* Ameleth, *aut quod pejus est,* Amalech. *Denique non mutes genitivum* intelligentiæ *cum nominativo* intelligentia, *aut* intellectus.

Psal. LIII. ℣. 7. Et in veritate tua disperde illos. *Quidam* virtute, *quod est fortitudine, legunt pro* veritate, *quæ opponitur falsitati; malè: nec minùs malè alii* disperge, *quod est dissipa, pro* disperde, *quod est perde.*

Psal. LIV. ℣. 10. Præcipita Domine, divide linguas eorum. *Non interjicias conjunctionem* &.

Psal. LV. ℣. 1. In tituli inscriptionem. *Non mutes quartum casum in sextum* inscriptione. *Simile infra* 56. ℣. 1. 57. ℣. 1. 58. ℣. 1. 59. ℣. 1.

℣. 4. Ab altitudine diei timebo. *Cave interponas* non *negationem ante* timebo.

℣. 12. In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi. *Ut non est omittendum pronomen* tua, *ita non est facilè mutandus nominativus pluralis* laudationes, *in genitivum singularem* laudationis.

Psal. LVI. ℣. 8. Cantabo & psalmum dicam. *Non subjicias sive* Domino, *sive* tibi, *quod quidam libri, multòque minùs* in gloria mea, *quod est Psalmi* 107. ℣. 2.

Psal. LVII. ℣. 2. Si verè utique justitiam loquimini, recta judicate filii hominum. *Retinendum est nomen* recta, *non supponendum adverbium* rectè.

℣. 10. Sicut viventes, sic in ira absorbet eos. *Pro* sic *alii repetunt* sicut.

Psal. LVIII. ℣. 12. Deus ostendet mihi super inimicos meos. *Futurum* ostendet *mutandum non est in præsens vel præteritum* ostendit.

℣. 17. Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exultabo manè misericordiam tuam. *Legendum est* exultabo *vocali quinta, non* exaltabo *vocali prima: quòd si scriberetur* exsultabo *additâ litterâ* s, *cessaret erroris ansa.*

Psal. LXI. ℣. 9. Deus adjutor noster in æternum. *Non omittas postremum* in æternum.

℣. 13. Quia tu reddes unicuique juxta opera sua. *Cave legas* tua *secundæ personæ pronomen, pro* sua *tertiæ.*

Psal. LXII. ℣. 7. Si memor fui tui super stratum meum. *Pro* sic *adverbio similitudinis, Romani Patres correxerunt* si, *quæ est conditionalis conjunctio.*

Ibidem. In matutinis meditabor in te. *Non substituas præteritum imperfectum* meditabar, *pro futuro* meditabor.

Psal. LXIII. ℣. 7. Defecerunt scrutantes scrutinio. *Non est opus sextum casum numeri singularis* scrutinio, *vertere in quartum pluralis* scrutinia.

℣. 8. Accedet homo ad cor altum. *Non judicarunt Romani Correctores præpositionem* ad *commutandam cum conjunctione* &, *quod alii multi judicant.*

Psal. LXIV. ℣. 1. Canticum Jeremiæ & Ezechielis. *Ut non oportet addere* Aggæi, Zachariæ, *aut* Ezechiæ; *ita non oportet omittere* Jeremiæ & Ezechielis, *qui duo prophetæ, incipientis transmigrationis tempore vixerunt.*

Ibidem. Populo transmigrationis, cùm inciperent exire. *Non præponas ablativo* populo *præpositionem* de; *nec scribas, mutatis casibus,* de populi transmigratione: *multòque minùs vel substituas vel addas* de verbo peregrinationis, *quæ altera translatio est. Ad hæc* exire *melius est quàm* proficisci. *Denique non est pars ista tituli,* Jeremiæ & Ezechielis populo transmigrationis, cùm inciperent exire, *facilè omittenda, quamvis Hebraïcè non exstet.*

℣. 11. Rivos ejus inebria. *Noli mutare verbum* inebria

in participium inebrians.

PSAL. LXV. ℣. 17. Ad ipsum ore meo clamavi, & exaltavi sub lingua mea. *Hic contra quàm superiùs Psal.* 58. ℣. 17. *legendum est* exaltavi *vocali prima, verbum scilicet deductum à nomine* altus; *non* exultavi *vocali quintâ, verbum deductum à* salio.

PSAL. LXVI. ℣. 5. Quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis. *Quidam legunt futuro tempore* diriges; *sed verisimile est, Interpretem duplici præsenti usum vertisse* judicas, dirigis.

PSAL. LXVII. ℣. 5. Turbabuntur à facie ejus. *Nequaquam omittenda sunt hæc verba.*

℣. 23. Convertam in profundum maris. *Quidam pro quarto casu legunt sextum* profundo, *vel* profundis.

PSAL. LXIX. ℣. 1. In rememorationem, quòd salvum fecerit eum Dominus. *Retinendus est casus quartus* rememorationem, *nec facilè mutandum pronomen tertiæ personæ* eum, *cum primæ* me, *quanquam hoc Græcè legatur.*

PSAL. LXX. ℣. 16. Introibo in potentias Domini. *Alii scribunt numero singulari* potentiam.

℣. 20. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas. *Non scribas neutrum* quanta, *pro feminino* quantas.

PSAL. LXXI. ℣. 15. Et adorabunt de ipso semper. *Quidam libri, pro composito* adorabunt, *scribunt simplex* orabunt: *compositum enim est loco simplicis, quemadmodum* de *est loco* pro.

℣. 16. Et erit firmamentum in terra in summis montium. *Non est scribendum* frumentum, *quod est* triticum, *pro* firmamentum: *quanquam* frumentum *fortasse firmamenti nomine sit intelligendum.*

Sequitur: Superextolletur super Libanum fructus ejus. *Cave legas* fluctus, *pro* fructus, *id est* l *pro* r, *liquidam primam pro quarta.*

PSAL. LXXIII. ℣. 19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi. *Non mutes accusativum* confitentes *in genitivum* confitentium.

PSAL. LXXIV. ℣. 1. In finem, ne corrumpas. *Quidam libri pro* corrumpas, *habent* disperdas, *quod idem unum est.*

PSAL. LXXV. ℣. 4. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum. *Retinendus est genitivus pluralis* arcuum, *non surrogandus accusativus singularis* arcum.

℣. 12. Omnes qui in circuitu ejus affertis munera. *Legendum est* affertis *prima vocali, potiùs quàm quartâ* offertis.

PSAL. LXXVI. ℣. 11. Et dixi: Nunc cœpi. *Non mutes primam personam* cœpi *in tertiam* cœpit.

PSAL. LXXVII. ℣. 16. Et eduxit aquam de petra, & deduxit tanquam flumina aquas. *Non est posteriori loco ut priori legendum* eduxit.

℣. 38. Et abundavit ut averteret iram suam. *Pro* abundavit, *alii verterunt* multiplicavit, *quod proinde non est nostræ Editionis.*

℣. 45. Misit in eos cœnomyiam, & comedit eos. *Scribendum est, etiam D. Hieronymo doctore,* cœnomyiam, *quod interpreteris muscam communem, non* cynomyiam, *quod muscam caninam; id est, consonanti primæ danda est diphtongus* œ, *non* y *Græcum, quod* ypsilon *dicitur.*

℣. 50. Non pepercit à morte animabus eorum. *Non præponas* & *conjunctionem.*

℣. 53. Et deduxit eos in spe, & non timuerunt. *Non scribas pro* deduxit, *ablatâ* d *litterâ,* eduxit.

℣. 69. Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum in terra. *Quidam libri genitivum pluralem* unicornium, *mutant cum genitivo singulari* unicornis.

PSAL. LXXX. ℣. 1. Psalmus ipsi Asaph. *Non addas quod sequitur in quibusdam libris,* quinta sabbati.

PSAL. LXXXVIII. ℣℣. 2. & 5. In generationem & generationem. *Servandus est duplex accusativus, non mutandus prior in ablativum.*

℣. 27. Ipse invocabit me: Pater meus es tu. *Non mutes futurum* invocabit *in præteritum* invocavit, *quod libri multi.*

℣. 34. Neque nocebo in veritate mea. *Non scribas* decipiam *pro* nocebo.

℣. 40. Evertisti testamentum servi tui. *Vulgare hactenus vitium notariorum fuit, ut prima vocali scriberent* avertisti, *quod sit, in aliam partem transtulisti, pro* evertisti, *secunda vocali, quod est, subvertisti, abolevisti.*

℣. 43. Exaltasti dexteram deprimentium eum. *Non legas* inimicorum ejus, *pro* deprimentium eum.

℣. 45. Destruxisti eum ab emundatione, & sedem ejus in terram collisisti. *Quidam pro* ab emundatione *legunt* à mundatione, *id est, simplex pro composito: porro omnino accusativus* terram *præferendus est ablativo* terra, *quem multi habent.*

PSAL. LXXXIX. ℣. 1. Domine refugium factus es nobis à generatione in generationem. *Non est scribendum duplici ablativo, hoc modo,* in generatione & generatione, *quod Interpres clariùs vertit cum duplici præpositione* à generatione in generationem.

℣. 14. Et delectati sumus omnibus diebus nostris. *Non addas* in *præpositionem.*

PSAL. XC. ℣. 15. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum. *Futurum* clamabit *præferendum est præterito* clamavit.

PSAL. XCI. ℣. 4. In decachordo, psalterio. *Crediderim, comma medium, positum à Correctoribus loco conjunctionis* &, *quæ Hebraicè inseritur.*

℣. 12. Et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea. *Non omittas alteram præpositionem* in, *præpositam participio* insurgentibus.

℣. 13. Sicut cedrus Libani multiplicabitur. *Non est præponenda conjunctio* &.

PSAL. XCII. ℣. 5. Domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum. *Non mutes quartum casum in sextum* longitudine.

PSAL. XCIII. ℣. 15. Quoadusque justitia convertatur in judicium. *Non legas, transposita* in *præpositione:* Quoadusque in justitiam convertatur judicium.

Sequitur: Et qui juxta illam, omnes qui recto sunt corde. *Non mutes singulare* illam *cum plurali* illa.

℣. 20. Qui fingis laborem in præcepto. *Interpres noster, ex Græco atque Hebræo ambiguo, transtulit personam, non tertiam* fingit, *sed secundam* fingis: *pro qua depravatè alicubi legitur, omissâ mediâ litterâ* n, figis. *Porro an* laborem, *an verò* dolorem, *transtulerit Interpres, non satis liquet, cùm & Hebræa & Græca similiter ambigua sint, & Latina exemplaria admodum varient. Cæterùm* laborem, *quod vulgatius est, retinuerunt Romani Correctores.*

PSAL. XCIV. ℣. 9. Probaverunt me, & viderunt opera mea. *Non omittas pronomen* me, *additum verbo* probaverunt.

PSAL. XCVI. ℣. 1. Huic David, quando terra ejus restituta est. *Non subjicias, vel pronomen* ei, *vel nomen* Psalmus.

℣. 4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ. *Primæ dictionis initialis littera, sit vocalis tertia, non prima.*

PSAL. XCVII. ℣. 1. Salvavit sibi dextera ejus. *Non est mutandum præteritum* salvavit *in futurum* salvabit.

PSAL. XCVIII. ℣. 1. Qui sedet super cherubim, moveatur terra. *Cave ne pro tertia persona* sedet, *scribas secundam* sedes, *ut multi hactenus vitiosè.*

PSAL. CI. ℣. 10. Et potum meum cum fletu miscebam. *Alii libri* poculum *habent, eodem sensu.*

℣. 11. A facie iræ & indignationis tuæ. *Non omittas mediam conjunctionem* &.

℣. 13. Et memoriale tuum in generationem & generationem. *Non mutes priorem accusativum* generationem *in ablativum, ut multi. Idem infra* ℣. 25. *& Psal.* 105. ℣. 31. *atque alibi.*

℣. 14. Tu exsurgens misereberis Sion. *Non addas* Domine.

PSAL. CII. ℣. 22. In omni loco dominationis ejus. *Non mutes genitivum singularem* dominationis, *in nominativum pluralem* dominationes.

PSAL. CIII. ℣. 12. Rigans montes de superioribus suis. *Corruptè quidam legunt secundæ personæ pronomen* tuis, *pro tertiæ* suis.

℣. 15. Ut educas panem de terra. *Non est secunda persona vertenda in tertiam* educat.

℣. 25. Hoc mare magnum & spatiosum manibus. *Non est omittenda vox* manibus, *multòque minùs mutanda cum* navibus.

PSAL. CIV. ℣. 30. Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum. *Unam vocem* edidit, *quæ est* produxit, *non distrahas in duas* & dedit, *multòque minùs legas* terram *quarto casu.*

℣. 31. Dixit, & venit cœnomyia. *Romani Patres, ex D. Hieronymo, correxerunt* cœnomyia, *pro eo quod plerique libri habent* cynomyia, *quemadmodum & supra Psal.* 77. ℣. 45.

PSAL. CV. ℣. 12. Et crediderunt verbis ejus. *Non addas* in *præpositionem.*

℣. 15. Et dedit eis petitionem ipsorum. *Non omittas conjunctionem* &.

℣. 38. Et infecta est terra in sanguinibus. *Romani Patres prætulerunt* infecta, *quod est polluta, voci* interfecta, *quam alii legunt cùm D. Augustino.*

PSAL. CVI. ℣. 2. Et de regionibus congregavit eos. *Non omittenda est* & *conjunctio.*

℣℣. 8. 15. 21. 31. Confiteantur Domino misericordiæ ejus. *Non facilè mutandus est numeri pluralis nominativus* misericordiæ, *in nominativum vel ablativum singularem* misericordia.

Ibidem. Et mirabilia ejus filiis hominum. *Cave ne pro dativo* filiis, *scribas nominativum* filii.

℣. 40. Effusa est contemptio super principes. *Insignis correctio, qua* contemptio, *quod est despectio sive contemptus, restitutum est, pro eo quod vulgò legitur* contentio, *quod est*

litigatio. Erroris occasio fuit ex similitudine litterarum m *&* n, *id est*, *secundæ liquidæ & tertiæ : nam* contemtio *à doctis scribitur absque* p.

Psal. CVII. ℣℣. 2. 3. Cantabo & psallam in gloria mea. Exsurge gloria mea, exsurge psalterium & cithara. *Correctores addiderunt* exsurge gloria mea, *prout Græcè legitur; licet Hebraicè* gloria mea *&* exsurge *non nisi semel scribantur, quemadmodum & in plerisque Latinis libris.*

Psal. CVIII. ℣. 19. Fiat ei sicut vestimentum quo operitur, & sicut zona qua semper præcingitur. *Non sunt mutanda præsentia in futura*, operietur, præcingetur.

℣. 27. Et sciant quia manus tua hæc, & tu Domine fecisti eam. *Quidam, pro feminino* eam, *legunt neutrum* ea, *expositionis forsitan causâ.*

℣. 31. Quia adstitit à dextris pauperis. *Non mutes conjunctionem* quia *cum relativo* qui.

Psal. CIX. ℣. 7. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. *Non mutes futura in præterita*, bibit, exaltavit.

Psal. CX. ℣. 1. Alleluia. *Non addas* Reversio, *vel* Reversionis Aggæi & Zachariæ, *ut initio proximi Psalmi.*

℣. 9. Redemptionem misit populo suo. *Non addas* Dominus *ex Officio Ecclesiastico.*

Psal. CXVII. ℣. 3. Dicat nunc domus Aaron, quoniam in sæculum misericordia ejus. *Non interponas* quoniam bonus, *quod est duorum versuum præcedentium, non hujus, & subsequentis.*

℣. 4. Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in sæculum misericordia ejus. *Non addas* omnes *ante relativum* qui, *nec* quoniam bonus *ante* quoniam in sæculum.

℣℣. 10. 11. 12. Et in nomine Domini quia ultus sum in eos. *Non est omittenda conjunctio* quia, *nec subsequens præpositio* in.

℣. 23. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. *Alii mutant conjunctionem & cum pronomine* hoc.

℣. 25. Benedictus qui venit in nomine Domini. *Non scribas* venturus es *pro* venit, *id est, personam secundam pro tertia.*

Psal. CXVIII. ℣. 28. Dormitavit anima mea præ tædio. *Noster Interpres vertit* dormitavit, *non* stillavit, *ut alii.*

℣. 35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum. *Non mutes quartum casum in sextum* semita.

℣. 41. Et veniat super me misericordia tua Domine. *Non mutes præsens imperativi* veniat *cum futuro indicativi* veniet.

℣. 46. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum. *Non scribas* de *loco prioris* in.

℣. 48. Et levavi manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebar in justificationibus tuis. *Correctores prætulerunt præteritum imperfectum* exercebar, *futuro* exercebor.

℣. 53. Pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. *Non mutes* pro, *quod est propter, cum* præ *vel* à.

℣. 59. Cogitavi vias meas, & converti pedes meos in testimonia tua. *Videtur* converti *esse nostræ Editionis, potiùs quàm* averti : *sed error est, quòd quidam pro prima persona, legant secundam* convertisti *vel* avertisti.

℣. 73. Da mihi intellectum, & discam mandata tua. *Non mutes conjunctionem copulativam & in causativam* ut.

℣. 81. Defecit in salutare tuum anima mea. *Nec hîc mutes præteritum* defecit *in præsens* deficit.

℣. 86. Omnia mandata tua veritas : iniquè persecuti sunt me, adjuva me. *Retinendum est adverbium* iniquè, *non surrogandum nomen* iniqui.

℣. 90. In generationem & generationem veritas tua. *Non est mutandus prior accusativus in ablativum* generatione.

℣. 95. Testimonia tua intellexi. *Corruptè in quibusdam libris scribitur* dilexi, *quod est amavi, pro* intellexi.

Psal. CXX. ℣. 5. Dominus custodit te, Dominus protectio tua. *Non mutes verbum præsens* custodit, *in futurum* custodiet.

℣. 8. Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum. *Præsens imperativi* custodiat *servandum hîc est, nec supponendum futurum indicativi* custodiet.

Psal. CXXIV. ℣. 5. Declinantes autem in obligationes. *Ut non est mutandus numerus pluralis in singularem* obligationem; *ita pro* obligationes *non est scribendum* obliquationes, *positum pro obliquitates, quod quidam conjiciunt.*

Psal. CXXVIII. ℣. 4. Dominus justus concîdit cervices peccatorum. *Correctores scripserunt præteritum* concîdit, *pro futuro* concîdet.

℣. 7. De quo non implevit manum suam qui metit. *Idem observarunt hoc loco, dum* implevit *surrogarunt pro* implebit.

Psal. CXXX. ℣. 2. Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea. *Quidam libri pro masculino* ablactatus, *scribunt neutrum* ablactatum; *pro quo vitiosè nonnulli supponunt* ablatus *seu* ablatum. *Complures libri omittunt verbum substantivum* est. *Denique alii legunt quarto casu* matrem suam, animam meam, *pro sexto*, matre sua, anima mea.

Psal. CXXXI. ℣. 9. Sacerdotes tui induantur justitiam. *Quartus casus præferendus est sexto* justitiâ.

℣. 11. Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam. *Servandum est pronomen femininum* eam, *quod refert* veritatem, *non substituendum masculinum* eum, *quod referat* David.

℣. 16. Sacerdotes ejus induam salutari : & sancti ejus exsultatione exsultabunt. *Pronomen tertiæ personæ* ejus, *quod est in posteriori hujus versiculi membro, multi mutant cum pronomine secundæ personæ* tui; *sed malè.*

Psal. CXXXIV. ℣. 9. Et misit signa & prodigia in medio tui Ægypte. *Alii libri, pro duabus voculis* & misit, *unicam habent* emisit.

Psal. CXXXVI. ℣. 1. Psalmus David, Jeremiæ. *Loco dativi* Jeremiæ, *non scribas* propter Jeremiam; *multòque minùs interponas & conjunctionem inter* David *&* Jeremiæ.

Ibidem. Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, cùm recordaremur Sion. *Non addas pronomen* tui *ante* Sion.

℣. 9. Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram. *Cave ne relabaris in vetus mendum eorum, qui nomini* parvulos *addiderunt pronomen tertiæ personæ* suos, *pro secundæ* tuos.

Psal. CXXXVII. ℣. 1. In conspectu angelorum psallam tibi. *Non præponas conjunctionem* &.

Psal. CXXXVIII. ℣. 14. Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis. *Non mutes verbum præsens* cognoscit *in futurum* cognoscet.

℣. 16. Dies formabuntur. *Quidam libri, pro* dies, *clariùs legunt sexto casu* die : *sed vitiosè scribunt, qui habent* dii, *ut & illi qui dicunt* firmabuntur, *quod est stabilientur, pro* formabuntur, *quod est fingentur.*

℣. 20. Quia dicitis in cogitatione : Accipient in vanitate civitates tuas. *Egregiè correctus est locus, reposito pronomine secundæ personæ* tuas, *pro eo quod irrepserat tertiæ* suas.

Psal. CXXXIX. ℣. 4. Acuerunt linguas suas sicut serpentis. *Genitivus singularis* serpentis, *meritò prælatus est nominativo plurali* serpentes.

Psal. CXLII. ℣. 12. Et in misericordia tua disperdes inimicos meos. *Non addas* omnes.

Psal. CXLIII. ℣. 2. Qui subdit populum meum sub me. *Præferenda est tertia persona* subdit, *secundæ* subdis.

℣. 10. Qui das salutem regibus, qui redemisti David servum tuum. *Hîc contra præferendæ videntur secundæ personæ tertiis*, dat, redemit, suum.

Psal. CXLIV. ℣. 7. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt, & justitiâ tuâ exsultabunt. *Legendum est* justitia tua *sexto casu, subaudita præpositione* in, *potiùs quàm* justitiam tuam *quarto casu. Certè mendum est quòd quidam habent* judicia tua; *ut & illud, quòd pro* exultabunt, *nonnulli scribant* exaltabunt *prima vocali; nonnulli* eructabunt, *repetito verbo proximè antecedenti.*

Psal. CXLV. ℣. 8. Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos. *Cave pro* diligit, *quod est amat, legas* dirigit, *quod est gubernat.*

℣. 10. Regnabit Dominus in sæcula, Deus tuus Sion in generationem & generationem. *Non mutes priorem accusativum* generationem, *in ablativum* generatione, *ut multi.*

Psal. CXLVI. ℣. 4. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. *Non est mutandum verbum* vocat *in participium* vocans.

Psal. CXLVIII. ℣. 14. Et exaltavit cornu populi sui. *Alii legunt futurum* exaltabit, *sed meritò præfertur præteritum.*

Psal. CXLIX. ℣. 2. Lætetur Israël in eo qui fecit eum, & filii Sion exsultent in rege suo. *Rectè Romani Patres femininum* filiæ, *quod vulgò legitur, emendarunt reposito masculino* filii.

℣. 4. Et exaltabit mansuetos in salutem. *Et hîc rectè præteritum* exaltavit, *correxerunt substituto futuro* exaltabit.

℣. 6. Exaltationes Dei in gutture eorum. *Hîc denique insigniter restituerunt vocem* exaltationes, *deductam ab* altus, *pro ea quæ vitiosè legi consueverat* exultationes, *deducta à* salto : *illa, cujus tertia littera est vocalis prima, significat laudes; hæc, cujus tertia littera est vocalis quinta, significat exultantias, animi præ lætitia saltus.*

℣. 9. Ut faciant in eis judicium conscriptum. *Quidam commutant numerum pluralem* faciant, *cum singulari* faciat; *minùs rectè.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER PSALMORUM.

PSAL. II. ℣. 12. Nequando irascatur Dominus, & pereatis de via justa. Cùm exarserit in brevi ira ejus, beati, *&c.* *Alii sic distinguunt:* Nequando irascatur Dominus, & pereatis de via justa, cùm exarserit in brevi ira ejus. Beati, *&c.*

PSAL. IV. ℣. 6. Quis ostendit nobis bona? *Alii legunt futurum* ostendet, *Græco & Hebræo consentaneè.*

PSAL. V. ℣. 9. Dirige in conspectu tuo viam meam. *Alia lectio est*, Dirige in conspectu meo viam tuam, *transmutatis pronominibus. Disceptatio est, utra præferenda; de quo nostræ Notationes.*

℣. 13. Ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. *Complura vetera Mß. omittunt* tuæ *pronomen secundæ personæ, Hebræo & Græco consentaneè.*

PSAL. IX. ℣. 7. Et civitates eorum destruxisti. *Multi Latini libri omittunt pronomen* eorum, *suffragantibus Græcis & Hebraïcis: subaudiunt enim genitivum* inimici, *ex membro præcedente.*

℣. 14. Orphano tu eris adjutor. *Loco futuri* eris, *in aliis libris est præteritum* eras, *consonantibus Hebræo & Græco.*

PSAL. X. ℣. 8. Justus Dominus, & justitias dilexit. *Multa Latina exemplaria omittunt conjunctionem* &, *consentaneè Hebræo.*

PSAL. XI. ℣. 4. Universa labia dolosa, & linguam magniloquam. *Multi Latini libri transfodiunt conjunctionem* &, *Hebræo conformiter.*

PSAL. XVI. ℣. 13. Frameam tuam. *Alii probati libri legunt* frameâ tuâ, *sexto casu.*

PSAL. XVII. ℣. 49. Et ab insurgentibus in me, exaltabis me. *Conjunctio videtur meritò posse omitti.*

PSAL. XXI. ℣. 20. Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum à me. *Multi libri transfodiunt illud* à me; *tantummodo scribunt* tuum, *quod tamen Hebræo mutant in* meum.

℣. 31. Et annuntiabunt cœli justitiam ejus. *Vox* cœli *meritò superfluere judicari possit, ut huc addita ex alio Psalmo: lege Notationes.*

PSAL. XXIV. ℣. 4. Et semitas tuas edoce me. *Antiqui fere legunt simplex* doce.

PSAL. XXVI. ℣. 8. Exquisivit te facies mea. *Sunt Mß. quæ omittunt pronomen* te, *Hieronymo ad Sunniam suffragante.*

PSAL. XXVIII. ℣. 9. Et revelabit condensa. *Sunt antiqui libri, qui pro futuro* revelabit, *quod Græco conforme est, legant præteritum* revelavit, *Hebræo consentaneum.*

PSAL. XXX. ℣. 6. In manus tuas commendo spiritum meum. *In aliis libris est futurum* commendabo, *suffragante Hebræo, & Græco.*

℣. 21. Proteges eos in tabernaculo tuo. *Pronomen* tuo *transfigitur à plerisque, Latinè, Græcè, Hebraïcè.*

℣. 24. Quoniam veritatem requiret Dominus. *Plurale* veritates *in aliis legitur, adstipulantibus textibus Græco & Hebræo.*

PSAL. XXXII. ℣. 18. Et in eis qui sperant super misericordia ejus. *Optimi libri tollunt tres illas voculas* & in eis, *Græco consentaneè & Hebræo.*

PSAL. XXXVII. ℣. 16. Tu exaudies me Domine Deus meus. *Boni libri Latini auferunt pronomen* me, *sicut Hebræi & Græci.*

℣. 23. Domine Deus salutis meæ. *Idem hic judicium de nomine* Deus.

PSAL. XLIII. ℣. 2. In diebus eorum, & in diebus antiquis. *Multi libri meritò omittunt* & *conjunctionem mediam.*

PSAL. XLIV. ℣. 6. In corda inimicorum regis. *Alii libri legunt casum sextum numeri singularis* in corde, *conformiter Græco: lege Notationes.*

℣. 12. Quoniam ipse est Dominus Deus tuus. *Videtur meritò ab aliis omitti nomen* Deus; *si expendantur Notationes in hunc locum.*

℣. 13. Omnes divites plebis. *Boni libri auferunt* omnes, *Hebræo & Græco consentaneè.*

℣. 18. Memores erunt nominis tui. *Alii libri scribunt singulare* memor ero, *Hebræo & Græco consentientibus: legantur Notationes nostræ. Numerus pluralis putatur acceptus ex Officio Ecclesiastico de Apostolis.*

PSAL. XLVI. ℣. 9. Regnabit Deus super gentes. *In antiquis Mß. pro futuro* regnabit, *legitur præteritum* regnavit, *sicut Hebraïcè & Græcè.*

℣. 10. Quoniam dii fortes terræ. *Quoniam multi conjiciunt, pro nominativo plurali* dii, *scribendum* Dei, *quod est, vel nominativus pluralis, vel (qui est Græcè) genitivus singularis, non caret similitudine veri: qua de re legi possunt nostræ Notationes.*

PSAL. XLVII. ℣. 6. Quoniam ecce reges terræ congregati sunt. *Optimi quique libri Latini & Græci, conformiter Hebraïcis, omittunt illud* terræ: *quod & Hieronymus à se sublatum fatetur.*

PSAL. XLVIII. ℣. 3. Simul in unum dives & pauper. *Multa vetera Mß. omittunt* simul, *quia idem unum est cum eo quod sequitur* in unum, *seu* in idipsum.

PSAL. LI. ℣. 6. Verba præcipitationis, lingua dolosa. *In aliis libris est, ut Græcè, quarto casu* linguam dolosam.

PSAL. LIII. ℣. 7. Averte mala inimicis meis. *Quod in aliis libris est futurum tertiæ personæ* avertet, *præferendum videatur, si expendantur Notationes.*

PSAL. LIV. ℣. 4. Quoniam declinaverunt in me iniquitates. *Alii legunt numero singulari* iniquitatem.

℣. 17. Ego autem ad Deum clamavi, & Dominus salvabit me. *In aliis est præteritum* salvavit.

PSAL. LVII. ℣. 7. Molas leonum confringet Dominus. *In aliis libris est præteritum* confregit, *ut Græcè.*

PSAL. LIX. ℣. 13. Quia vana salus hominis. *Loco* quia, *alii legunt* &, *Hebræo & Græco conformiter: illud hujus expositio est.*

PSAL. LXI. ℣. 10. Ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum. *Pronomen* ipsi *non esse jungendum cum verbo* decipiant, *Græca & Hebræa ostendunt.*

℣. 13. Quia potestas Dei est. *Antiqui Latini libri omittunt* est, *non minùs quàm Græci & Hebræi.*

PSAL. LXII. ℣. 12. Laudabuntur omnes qui jurant in eo. *Antiqui libri, etiam Epanorthotæ, legunt numero singulari*, Laudabitur omnis qui jurat in eo, *consentaneè Hebræo & Græco.*

PSAL. LXIII. ℣. 8. Accedet homo ad cor altum. *Multi libri, pro* ad *præpositione, habent conjunctionem* &, *quemadmodum Græca & Hebræa: qua de re nostræ Notationes.*

PSAL. LXIV. ℣. 9. Exitus matutini & vespere delectabis. Vesperæ *scribitur à quibusdam ut nomen genitivi casus, non minùs quàm* matutini; *non absque causa.*

PSAL. LXXI. ℣. 11. Et adorabunt eum omnes reges terræ. *Quidam libri omittunt* terræ; *consentaneè Hebræo & (quod Sixti Papæ jussu editum est) Græco. Hieronymo quoque superfluum est.*

PSAL. LXXV. ℣. 9. Terra tremuit & quievit. *In aliis libris est* timuit, *pro* tremuit.

PSAL. LXXXVI. ℣. 4. Memor ero Rahab & Babylonis scientium me. *In aliis libris est dativus* scientibus, *conformiter Græco.*

℣. 6. Dominus narrabit in scripturis populorum. *In antiquis libris exstat* scripturâ, *numero singulari, Hebræo & Græco similiter.*

℣. 7. Sicut lætantium omnium habitatio est in te. *A bonis libris omittitur verbum substantivum* est, *consentaneè Græco.*

PSAL. LXXXVIII. ℣. 7. Similis erit Deo in filiis Dei. *Meliores libri è nostris, pro* Deo *scribunt* Domino, *Hebræo & Græco consentaneè.*

PSAL. LXXXIX. ℣. 2. Aut formaretur terra & orbis. *Complures libri legunt conjunctivam* &, *loco disjunctivæ* aut, *cum Hebraïcis & Græcis.*

℣. 9. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. *Pro futuro* meditabuntur, *legunt præteritum imperfectum* meditabantur, *Græci non solùm libri, sed & multi Latini.*

PSAL. XC. ℣. 11. Quoniam angelis suis mandavit de te. *Futurum* mandabit *præferendum videtur præterito.*

PSAL. CI. ℣. 7. Similis factus sum pellicano. *Videtur scribendum* pelicano, *unicâ* l, *prout quidam Latini cum Græcis scribunt.*

℣. 16. Et timebunt gentes nomen tuum Domine. *Pro* nomen tuum Domine, *alii libri legunt* nomen Domini, *Græco & Hebræo consentaneè.*

℣. 19. Scribantur hæc in generatione altera. *Quidam obscuriùs scribunt numerum singularem* scribatur, hæc *pro* hoc *accepto, more Hebræo: quidam clariùs legunt accusativos* generationem alteram.

℣. 22. Ut annuntient in Sion nomen Domini, & laudem ejus in Jerusalem. *Antiqui libri Epanorthotæ, aliique legunt numero singulari* annuntiet, *& pronomen reciprocum* suam *loco* ejus.

PSAL. CII. ℣. 22. Benedicite Domino omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus: benedic anima mea Domino. *Sic videtur distinguendus hic versiculus, ita ut terminet Psalmum David, per idem illud breve, sed maximæ emphaseos epiphonema*, Benedic anima mea Domino,

à quo cœperat : quod & facit Psalmo sequenti 103.

PSAL. CIII. ℣. 12. De medio petrarum dabunt voces. *Notat Epanorthotes :* Hebræus, & antiqui, & Græcus, & Hieronymus, habent vocem in singulari : *quod & nos ita esse comperimus.*

℣. 15. Et vinum lætificet cor hominis. *In aliis bonis libris est indicativi præsens* lætificat.

℣. 35. Deficiant peccatores à terra. *Alii libri scribunt futurum* deficient.

PSAL. CIV. ℣. 18. Ferrum pertransiit animam ejus. *Pro quarto casu, in optimis libris est primus* anima, *qua de re lege Notationes.*

PSAL. CXIII. ℣. 15. Benedicti vos à Domino. *Præpositio* à, *à plerisque omittitur.*

PSAL. CXVII. ℣. 20. Justi intrabunt in eam. *Loco accusativi non scribas ablativum* eâ.

℣. 25. O Domine salvum me fac. *Multi docti judicant pronomen* me *superfluere : lege* Notationes.

Ibidem. O Dominè bene prosperare. *Multi libri omittunt adverbium* bene.

PSAL. CXVIII. ℣. 9. In quo corrigit adolescentior viam suam? *Alii libri scribunt futurum* corriget, *pro præsenti* corrigit.

℣. 29. Et de lege tua miserere mei. *Ab aliis omittitur præpositio* de.

℣. 75. Et in veritate tua humiliasti me. *Antiqui Epanorthotæ, aliique, præter conjunctionem* &, *omittunt etiam pronomen* tua, *cum similitudine veri.*

℣. 118. Sprevisti omnes discedentes à judiciis tuis. *In aliis libris, pro* judiciis, *meliùs esse videtur* justitiis : *lege Notationes.*

℣. 126. Tempus faciendi Domine. Hebræus, & antiqui, & Græcus, *ait Epanorthotes,* Domino; non habent Domine, *vocandi casu.*

℣. 147. Præveni in maturitate, & clamavi. *Quidam libri habent* immaturitate, *quidam* in immaturitate : *legantur Notationes.*

Ibidem. Quia in verba tua supersperavi. *Multi libri omittunt* quia, *Hebræo & Græco consentaneè.*

PSAL. CXXIV. ℣. 5. Adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. *Quidam scribunt* abducet, *ex Græco* ἀπάξει.

PSAL. CXXV. ℣. 6. Mittentes semina sua. *Alii pro* mittentes *dicunt* portantes, *quanquam sensu parum diverso.*

PSAL. CXXVI. ℣. 2. Vanum est vobis ante lucem surgere : surgite postquam sederitis. *Multi antiqui libri, pro imperativo* surgite, *repetunt infinitivum* surgere : *qua de re Notationes nostræ in Biblia.*

℣. 5. Non confundetur cùm loquetur inimicis suis in porta. *Epanorthotes annotat :* Item G. Hebræus, & Hieronymus, & antiqui, & Græcus, Non confundentur cùm loquentur. Non est ibi in singulari.

PSAL. CXXXI. ℣. 7. Introibimus in tabernaculum ejus. *Alii libri scribunt plurale* tabernacula, *Græco & Hebræo consentaneè.*

℣. 17. Illuc producam cornu David. *Videtur præferendum adverbium quo signetur motus in loco,* illic.

PSAL. CXXXVIII. ℣. 11. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. *Antiqua exemplaria Mß. omittunt pronomen* mea, *conformiter Græco & Hebræo.*

℣. 17. Nimis confortatus est principatus eorum. *Antiqui Epanorthotæ, aliique libri scribunt numero plurali,* confortati sunt, *consentaneè Græco & Hebræo.*

PSAL. CXLV. ℣. 3. In filiis hominum, in quibus non est salus. *Posterius* in *præteritur ab aliis libris Latinis, non minùs quàm à Græcis & Hebræis.*

℣. 9. Et vias peccatorum disperdet. *Lectio singularis numeri* viam, *non parvæ est auctoritatis.*

IN LIBRUM PROVERBIORUM
ADMONITIO PRÆVIA.

Proverbiorum liber, qui nunc prodit in lucem secundùm Versionem antiquam, mutilus est non minima sui parte, & imperfectus; quemadmodum & alii nonnulli, quos supra ex Mss. Codicibus depromere non licuit, sed ex laciniosis Testimoniis, in antiquorum Patrum operibus sparsis, resarsimus confecimusque. Utinam verò horum Testimoniorum loco, si non pura puta Italica Versio, saltem ea ipsa præstò nobis esset, quam Hieronymus secundùm LXX. Interpretes Latinè edidit cum asteriscis & obelis. Illam ipsam manifestè indicat S. Doctor in præfat. non multis ab hinc annis edita à Martianæo nostro, to. 1. oper. Hieron. ubi sic ait : Tres libros Salomonis, id est, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, veteri LXX. Interpretum auctoritati reddidi, vel antepositis lineis superflua quæque designans, vel stellis titulo prænotatis, ea quæ minùs habebantur interserens; quò pleniùs cognoscatur, quid in libris nostris minùs sit, quid redundet : necnon etiam illa, quæ imperiti Translatores malè in linguam nostram de Græco sermone verterant, oblitterans & antiquans, curiosissima veritate correxi; & ubi præpostero ordine atque perverso sententiarum fuerat lumen ereptum, suis locis restituens, feci intelligi quod latebat. *Idem memorat Hieronymus, lib. contra Rufinum, dicens :* Salomonis etiam libros, quos olim juxta LXX. additis obelis & asteriscis in Latinum verteram, ex Hebraïco transferens, *&c. At verò intercidêre volumina illa, de Græco summo labore translata, vel potiùs emendata ab Hieronymo; neque horum ullum hactenus doctis recuperare licuit, præter Jobi librum, & Psalmos Davidis, vulgatos à Martianæo nostro tomo prædicto nov. edit. S. Hieronymi. Proverbiorum tamen partes plurimæ de antiqua Versione Latina etiamnum supersunt, cùm in Vulgata hodierna, tum in antiquis ejusdem Vulgatæ Mss. partim ad marginem additæ, partim intra textum insertæ. Hujuscemodi additamentorum rationem reddit Librarius in appendice ad præfationem supradictam; vel potiùs ille qui, si Martianæo fides, in Hebraïcam S. Doctoris Translationem illa ipsa induxit ex editione LXX.* Ideo, *inquit,* & de Græco, & de Hebræo præfatiuncula utraque in hoc libro præmissa est, quia nonnulla de Græco, ob illuminationem sensûs, & legentis ædificationem, vel inserta Hebraïcæ Translationi, vel extrinsecus juncta sunt.

Porro istiusmodi sententiæ, à LXX. derivatæ, absunt à primigeniis Mss. codicibus Hieronymianæ Translationis ex Hebræo; nec etiam editæ sunt à Martianæo nostro in libro Proverbiorum to. 1. nov. edit. S. Hieron. cùm ipsæ neque exstiterint unquam in Hebraïco fonte, neque superadditæ fuerint ab Hieronymo in Latina ipsius de Hebræo translatione. Ne tamen incuriâ Editoris prætermissas fuisse id genus sententias autumaret incautus lector, virgulas è regione locorum quorumque apponendas curavit religiosus Editor, quorum signorum ipse ita rationem reddit, not. a. *ad ℣. 2. cap. 5. Proverb. ubi scilicet observat versiculum istum,* Ne attendas fallaciæ mulieris, *prudenter omissum fuisse à Librario in Ms. codice.* « *Indicat, inquit, marginalis iste obelus additamentum quoddam, è LXX. Interpretibus translatum in Vulgatam Latinam editionem, ubi nunc legimus :* Ne attendas fallaciæ mulieris : *quæ verba absunt ab Hebræo, in exemplaribus Canonis Hebraïcæ veritatis, & in omnibus antiquis Mss. codicibus : neque hujus additamenti meminit Speculum S. Augustini, ad Hieronymianam ex Hebræo Translationem concinnatum. At in id genus additamentorum, quæ obelis indicantur, curiosiùs attendentes, veram eorum deprehendimus originem in antiquo anonymo Scriptore, qui sequentem adtexuit admonitionem ad finem præfationis in libros Salomonis editæ ab Hieronymo, cùm hæc volumina primùm recensuit ad Græcos codices LXX. Translatorum, obelis & asteriscis opus omne distinguens :* » Nonnulla, *inquit Anonymus,* de Græco ob illuminationem sensûs, & legentis ædificationem, vel inserta Hebraïcæ Translationi, vel extrinsecus juncta sunt. Et idcirco qui legis, semper peregrini memento. *Hæc quidem ille quisquis fuerit, sive scholiastes Canonis Hebraïcæ veritatis, sive alius ejusdem ætatis Scriptor. Quæcunque igitur lectorem admonuit, posita reperiuntur in Canone Memmiano, ante octingentos annos descripto : nam ambæ Hieronymi præfatiunculæ, hoc est, & prima, quam præmiserat ad suam Versionem ex LXX. & posterior edita cum Translatione Hebraïca, initio librorum Salomonis in eo codice leguntur cum admonitione ejusdem Anonymi, adtextâ ad calcem prioris præfationis. Deinde nonnullam partem additarum sententiarum, in corpore positam retinet; cætera è regione ad marginem repræsentat, ita ut diceres Memmianum codicem eum esse in quo pri-*

mûm Auctor hanc è Græco admiſtionem inſeruit in Tranſlationem Hebraïcam. Non ſic «
Canon Carcaſſonenſis, cujus Exſcriptor omnia additamenta, uno vel duobus exceptis, tranſ- «
tulit in ſacrum contextum. Cæteri Mſſ. codices omittunt iſthæc adſcititia, vel extrinſe- «
cus reponunt ad margines, ut etiam videri poteſt in Mſſ. codd. duobus Sangermanenſibus «
n. 14. *&* 15. *Unde idem accidiſſe in libro Proverbiorum manifeſtum eſt, quod in libris Re-* «
gum ſupra monuimus. Scilicet tria diſtingui poſſunt genera librorum Mſſ. Latinorum: «
Primum, illorum, qui propriam ac genuinam lectionem Hieronymi ſine additamentis repræ- «
ſentant. Secundum genus, eorum, in quibus equidem purus fluit Bibliorum contextus; ſed «
integra retinent ad margines ſuas aliena & inſititia verba, cum ſignis quibuſdam intra «
textum, ut hæc, tanquam omiſſa ſint à Librariis, & ad ſacrum contextum pertineant, ſi- «
gnificent. Tertium denique genus eſt, recentiorum præſertim Mſſ. codicum, in quorum con- «
textum varia illa Scripturarum additamenta, errore & imperitiâ Librariorum, inducta «
conſpiciuntur, ut nullo deinceps adhibito diſcrimine, quænam Hieronymo, aut quæ cæteris «
Latinis Interpretibus propria fuerint, in illis minimè poſſit agnoſci. » *Idem quoque obſervat*
ſup. proleg. 2. *dicens:* « *Nonnullas etiam deprehendimus ſententias ac verſus integros è* «
veteri Editione in libros præcipuè Regum, inque Proverbia Salomonis derivatas. » *Hacte-*
nus Martianæus. Porro illa omnia additamenta ſummâ curâ excerpſimus, tum ex Vulgata
hodierna, tum maximè ex antiquioribus ejuſdem Mſſ. codicibus, eaque ſuis quæque locis in-
ſeruimus.

SUMMA CAPITA LIBRI PROVERBIORUM,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Verſioni antiquæ reſpondeant.

Cap. I. *Parabolarum utilitas: auditus ſapientiæ commendatur: filius admonetur ne peccatorum ſequatur blanditias: ſapientia ad ſui amplexum invitat, & contemptoribus minatur exitium.*

Cap. II. *Sapientiæ acquiſitio quanta bona conferat, & quanta mala avertat; cum qua Dei dona veniunt, & ſine qua ubique erratur.*

Cap. III. *Sapientia vitam prolongat: miſericordia & veritas non deſerendæ: fiducia in Deum: timor Dei: honorandus Deus: correctio Dei cum lætitia ferenda: ſapientiæ laus: ſapientiam ſequentibus omnia proſpera: amico ſtatim dandum, nec ei malefaciendum: non contendendum: iniqui non imitandi: impiorum perditio, & piorum benedictio.*

Cap. IV. *Sapiens ſuo exemplo hortatur quærere ſapientiam, cujus explicat utilitates: via impiorum declinanda, & juſtorum amplectenda: de cuſtodia cordis, oris, & greſſuum.*

Cap. V. *Vitare jubet meretricem: & ne labores & anni perdantur: propria uxor diligatur, & fugiatur aliena.*

Cap. VI. *Sponſori ut fidem datam liberet laborandum: pigrum formicæ exemplo excitat ad laborem: apoſtatam deſcribit: ſex quæ Dominus odit: exhortatur ad legis cuſtodiam, utque mulieris pulchritudinem non concupiſcas, ſed conſortium vites adulteræ.*

Cap. VII. *Hortatur adoleſcentem ad ſapientiæ amplexum, & mandatorum cuſtodiam; utque ſcortorum blanditias, quas latè deſcribit, evitet.*

Cap. VIII. *Sapientia ad ſui amplexum invitat, ſe quoque multis modis commendat, quòdque ſit Deo coæterna, cum ipſo cuncta componens: quam quærentes, beati; ſpernentes verò, miſeri tandem evadent.*

Cap. IX. *Sapientia domo ſibi ædificatâ omnes ad ſe allicit, vitam prorogat, & à muliere ſtulta ac vaga liberat: porro eruditionem & correptionem non ſuſcipiet impius ac deriſor, ſed juſtus & ſapiens.*

Cap. X. *Alternat ſermonem de filio ſapiente & ſtulto, juſto & impio, operante & otioſo, ſimplici & pravo: de charitate & odio: de bono linguæ, ejuſque malo.*

Cap. XI. *Æquitatis & juſtitiæ cæterarumque virtutum commoda, & vitiorum ac vanarum divitiarum incommoda.*

Cap. XII. *Viciſſim loquitur de diligente diſciplinam & eam odiente; de impio & juſto, operante & otioſo, ſtulto & ſapiente; & de bonis ac malis linguæ.*

Cap. XIII. *De filio ſapiente: de oris cuſtodia, & inconſiderato ad loquendum: de paupere divite, & divite paupere, lucernâ impiorum, ſubſtantiâ feſtinatâ & dilatione ſpei: omnia cum conſilio agenda, & cum ſapientibus gradiendum: de parcente virgæ, & inſaturabili ventre impii.*

Cap. XIV. *Sapientiæ & ſtultitiæ variæ conditiones: prudentiâ quivis ſtatus debitè regulatur, quâ quis ad miſericordiam movetur, & affectiones moderatur: vitia autem perdunt homines.*

Cap. XV. *Reſponſio mollis: lingua ſapientis, & immoderata: fortitudo domus juſti: victimæ impiorum ingratæ: omnia Deo nota: cor gaudens: dies pauperis mali: ſecura mens: vocari ad olera: vir iracundus & rixoſus: laus patientis: iter pigrorum: domus ſuperborum: fide & miſericordia purgantur peccata: de abjiciente diſciplinam: laus timoris Domini & humilitatis.*

Cap. XVI. *Homo animam præparat, Deus ſpirituum ponderator, linguam viaſque hominum dirigit, omnia propter ſeipſum operans, cui abominatio eſt omnis arrogans: miſericordiâ redimuntur peccata: pondus & ſtatera Dei judicia: indignatio & clementia regis: laus ſapientiæ, prudentiæ, eruditi, ac dulcis in verbo, & patientis; vituperatur inſipiens & perverſus: ſortes à Domino temperantur.*

Cap. XVII. *Buccella ſicca cum gaudio: ſervus ſapiens: Dominus corda probat: deſpiciens paupe-*

rem : gaudens de alterius ruina : corona senum : celans delictum : fatuus in stultitia confidens : stulto inutiles divitiæ : altam faciens domum suam : omni tempore diligit amicus : animus gaudens, & spiritus tristis : stultus tacens.

CAP. XVIII. *De recessu ab amico, de incorrigibili : non deviandum à veritate : os stulti : justus se accusans : frater juvans fratrem : fructus oris : mulier bona & mala : locutio divitis & pauperis : vir amicabilis.*

CAP. XIX. *Pauper ambulans in simplicitate : divitiæ addunt amicos : verba sectans : falsus testis : non decent stultum deliciæ : doctrina per patientiam probatur : ira & hilaritas regis : mulier litigiosa : uxor prudens datur à Deo : pigritia : præcepti custodia : misericordia in pauperem : eruditio filii : acceptio consilii : vir mendax : timor Domini : pigritia : pestilens : inobediens parentibus : testis iniquus : derisores.*

CAP. XX. *Luxuriosa res vinum : de peccante in regem, & relinquendis contentionibus : piger propter frigus non laborans : rex in solio : nemo potest dicere mundum se habere cor : pondus & pondus : somnus non diligendus. Malum est, dicit emptor : panis mendacii : revelans mysteria : non reddendum malum pro malo : devorare sanctos : festinata hæreditas : misericordia, veritas, & clementia roborant thronum regis.*

CAP. XXI. *Cor regis in manu Domini, cui misericordia & judicium magis placent quàm victimæ : iniquè thesaurizans : melius est sedere in angulo domatis quàm, &c. obturans aurem pauperi, &c. diligens epulas : pro justo dabitur impius : qui custodit os suum : desideria occidunt pigrum : non est sapientia contra Dominum : equus paratur ad bellum, &c.*

CAP. XXII. *Laus boni nominis : callidus videns malum : adolescens juxta viam suam : seminans iniquitatem : derisorem ejice : diligens cordis munditiam : dicit piger, Leo, &c. os alienæ : stultitia in corde pueri : calumnians pauperem : audienda est sapientia : vitandi sponsores : termini antiqui servandi : velox in opere suo, &c.*

CAP. XXIII. *Quomodo sit edendum cum principe : non appetendæ divitiæ, nec cibi invidorum : non opprimendi pupilli : castigandus puer : quærenda sapientia : fugiendi peccatores & gulæ dediti : honorandi parentes : fugienda meretrix & ebrietas.*

CAP. XXIV. *Æmulatio malorum : sapientia & eruditio : cogitatio stulti : eruendi oppressi : doctrinâ ut melle utendum : non insidiandum justo : casus inimici : detractores : justè judicandum : nullus verbis lactandus, nec malum malo reddendum : ager pigri : dormitanti pigro venit egestas.*

CAP. XXV. *Gloria Dei & regum : cor regis : rubigo quæ & impietas est : ne te exaltes : ne detrahas : secreta tua serva : mala aurea, & inauris aurea : frigus in messe : nubes sine pluvia : lingua mollis : mel inventum : sagitta acuta : dens putridus : acetum : tinea : benefac inimico : angulus domatis : aqua frigida : fons turbatus : multum mellis comestum : urbs absque muro.*

CAP. XXVI. *Gloria in stulto : avis volans : flagellum equo : respondere stulto : nuncius stultus : parabola stulti : honor insipientis : imponens stulto silentium : canis ad vomitum : sapiens proprio judicio : commisceri rixæ : nocens amico : susurro : iracundus : labia tumentia : inimicus : operiens odium : fodiens foveam : lingua fallax.*

CAP. XXVII. *Non gloriandum in crastinum : ne teipsum laudaveris : ira stulti quàm sit gravis : manifesta correctio : vulnera diligentis : anima saturata : vicinus juxta : spondens pro extraneo : litigiosa mulier : infernus insatiabilis : probatur homo ore laudantis : stultus contusus : vultum pecoris agnosce : lac caprarum in cibum.*

CAP. XXVIII. *De fuga impii & securitate justi : propter peccata terræ multi principes ejus : pauper pauperem calumnians : pauper supplex, & dives pravus : nolens audire legem : exsultatio justorum : abscondens scelera sua : beatus semper pavidus : princeps impius ut leo : dux indigens prudentiâ : terram suam operans : à patre subtrahens.*

CAP. XXIX. *Non audiens corripientem : multiplicatio justorum : amor sapientiæ : rex justus : blandus amicus : pestilentes : contendere cum stulto : viri sanguinum : totum proferens spiritum : verba mendacii : pauper & creditor : rex justus : correctio : multiplicatio impiorum : erudi filium : prophetia : velox ad loquendum : delicatè servum nutriens : iracundus : superbus : cum fure participans : timens hominem : justi abominantur impium, & è diverso.*

CAP. XXX. *Homo Deo vicinus judicat se insipientem, & opera Dei incomprehensibilia : sermo Dei ignitus, cui nihil addendum : deprecatur vanitatem, verba mendacii, mendicitatem & divitias : non accusandus servus apud dominum suum : aliquot generationes exsecrabiles : duæ sanguisugæ : tria insaturabilia : oculus patrem subsannans : tria difficilia : per tria movetur terra : quatuor minima terræ : tria bene gradientia, vehementer emungens.*

CAP. XXXI. *Exhortatur ne mulieribus dederis substantiam tuam, nec regibus vinum, sed mœrentibus : aperi os tuum muto : vindica inopem : laus & raritas mulieris fortis : pulchritudo fallax gratia.*

LIBER PROVERBIORUM.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. PARABOLÆ Salomonis,
filii David, regis Israël.
2. Ad sciendam sapien-
tiam, & disciplinam:
3. ad intelligenda verba
prudentiæ, & suscipien-
dam eruditionem doctrinæ,
justitiam, & judicium, & æquitatem:
4. ut detur parvulis astutia, adolescenti scien-
tia, & intellectus.
5. Audiens sapiens, sapientior erit: & intel-
ligens, gubernacula possidebit.
6. Animadvertet parabolam, & interpreta-
tionem, verba sapientum, & ænigmata eorum.
Ps. 110. 7. Timor Domini, principium sapientiæ. Sa-
10. pientiam, atque doctrinam stulti despiciunt.
Eccli. 8. Audi, fili mi, disciplinam patris tui, &
1. 16. ne dimittas legem matris tuæ:
9. ut addatur gratia capiti tuo, & torques

VERSIO ANTIQUA.

1..... *Vide Not.*

2. SCIRE sapientiam, & disci- *Hieron. in Ezech.*
plinam, *18. p. 824. a.*
3. & intelligere verba pru-
dentiæ: suscipere versutias ser-
monum, & nosse justitiam
veram, & corrigere judicium:
4. & det innocentibus versutiam; puero au- *Idem in Zach. 8.*
tem juniori sensum, & intelligentiam. *p. 1745. e.*
5. Hæc audiens sapiens, sapientior erit: & *Idem in Isa. 29.*
prudens, gubernationem possidebit. *p. 249. f.*
6. Et intelliget parabolam, & tenebrosum
sermonem, dicta sapientium, & ænigmata.
7. Timor Domini, initium sensûs: sapientiam *Lucif. Cal. l. 1.*
autem, & disciplinam impii spernunt. *pro S. Athan. p.*
8. Audi, fili, disciplinam patris tui, & ne ab- *192. c.*
jeceris instituta matris tuæ:
9. coronam enim gratiarum accipies tuo ver- *Facund. Herm. l.*
2. pro def. 3. capit.
p. 455. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Παροιμίαι Σαλωμῶντος, υἱοῦ Δαυὶδ, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραήλ. *Proverbia Salomonis, filii David, qui regnavit in Israël.* Hieron. præf. in lib. Salom. *Masloth*, inquit, *quas Hebræi Parabolas, Vulgata editio Proverbia vocat.* Sic etiam vocant Cypr. & alii passim. Hilarius verò in Ps. 127. col. 423. e. ait: *Per Salomonem in Proœmiis dictum est*, vel *Paræmiis.* Ita etiam Cypr. l. 3. Testim. scribit: *Salomon in Paræmiis.* Item Tertul. l. de pudic. num. 18. *In Proverbiis Salomon, quæ Paræmias dicimus.* Cypr. & Lactant. scribunt aliquando *Solomonis*, non *Salomonis.*

℣. 2. Hæc præmittit Hieronym. loco cit. *In Proverbiorum exordio post multa præcepta, correctio infertur judicii, Scire, inquit, sap. & disciplinam*, &c. In Gr. Γνῶναι σοφίαν, καὶ παιδείαν. Cælestinus PP. epist. 25. to. 1. p. 1216. a. *Quid est aliud*, inquit, *intellectus & judicium, nisi scire sapientiam, & disciplinam; & intelligere verba prudentiæ?*

℣. 3. Græc. νοῆσαί τε λόγους φρονήσεως, δέξασθαί τε στροφὰς λόγων, νοῆσαί τε..... καὶ κρίμα κατευθύνειν· *judicium dirigere.*

℣. 4. Græc. ἵνα δῷ ἀκάκοις πανουργίαν· παιδὶ δὲ νέῳ αἴσθησίν τε, καὶ ἔννοιαν. Apud Symm. pro ἀκάκοις, exstat νηπίοις, *parvulis.*

℣. 5. Græcum initio hab. Τῶν δὲ γὰρ, *Hæc enim;* Ms. Alex. Τῶν τε; item loco *& prudens*, ὁ δὲ νοήμων, *intelligens autem;* cær. ad verbum. Idem Hieronymus in Dan. 2. to. 3. 1079. a. *Audiet*, inquit, *sapiens, & apponet sapientiam.*

℣. 6. Ad verbum è Græco, additâ particulâ τὲ, ad ῥήσεις, *dicta.*

℣. 7. Ita Lucifer uno tenore: at in Græco, post hæc, Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου, interponuntur ista: σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν· εὐσέβεια δὲ εἰς Θεὸν, ἀρχὴ αἰσθήσεως· *intelligentia autem bona omnibus facientibus eam: pietas autem in Deum, principium sensûs:* deinde ut supra, σοφίαν δὲ, &c. sed ultimò exstat ἐξουθενήσουσι, *spernent.* Ap. Ambros. l. 1. Hex. p. 6. f. *Initium sapientiæ est timor Domini:* & in Ps. 118. col. 1208. c. *pietas autem in Deo, initium intellectûs:* & in Ps. 43. p. 885. e. *Dilige sapientiam, & disciplinam.*

℣. 8. Fulg. epist. 12. p. 224. c. sic: *Audi, fili, leges patris tui, & ne repellas instituta matris tuæ.* In Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Ἄκουε, υἱὲ, νόμους, &c. at in edit. Rom. παιδείαν, ut sup. in textu. Apud August. l. de Grat. & lib. arb. to. 10. 719. f. *noli repellere consilia matris tuæ.* In Gr. μὴ ἀπώσῃ θεσμοὺς μητρός σου, ut sup. Apud Ferrand. Diac. epist. ad Anatol. p. 257. *Audi, fili, legem patris tui, & ne spernas consilium matris tuæ.*

℣. 9. Ita Græcè ad verbum. Gregor. M. l. 31. in Job, c. 24. p. 1017. b. *Coronam gratiarum accipies capiti tuo, &*

VERSIO ANTIQUA.

Facund. ubi ſup. tici, & torquem aureum circa tuum collum.
Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. c. 10. Fili, non te ſeducant viri impii, neque acquieſcas.
11. Si te rogaverint, dicentes : Veni, communica nobiſcum ſanguinem, abſcondamus autem in terra virum juſtum injuſtè :
Aug. l. 17. de civ. Dei, c. 20. p. 484. a. 12. abſorbeamus verò eum tanquam infernus viventem, & auferamus ejus memoriam de terra.
13. Poſſeſſionem ejus pretioſam apprehendamus.....

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. c. 15. Nec abieris vias cum illis, ne declinaveris pedem tuum ad ſemitas eorum.
16..... *Vide Not.*
17. Non enim iniquè tenduntur retia avibus.
18. Ipſi enim, qui homicidii participes ſunt, theſaurizant ſibimetipſis mala.
19. Hæ ſunt viæ omnium conſummantium iniqua : ſua enim impietate ſuam animam auferunt.
Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 323. a. 20. Sapientia in exitu canitur, in plateis verò fiducialiter agit :
21. In portis autem potentior adſiſtit, in muris quoque civitatis confidenter ait :
22. Quanto tempore ſimplices obtinent juſtitiam, non erubeſcent : imprudentes autem, contumeliæ cùm ſint cupidi, impii effecti, odio habuerunt ſenſum,
23. & obnoxii facti ſunt increpationibus. Ecce proferam vobis meæ ſpirationis profeſſionem, docebo vos meum ſermonem.
24. Nam quoniam vocabam, nec obediebatis : & extendebam verba, nec attendebatis :

VULGATA NOVA.

collo tuo.
10. Fili mi, ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis.
11. Si dixerint : Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtra :
12. deglutiamus eum ſicut infernus viventem, & integrum quaſi deſcendentem in lacum.
13. Omnem pretioſam ſubſtantiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpoliis.
14. Sortem mitte nobiſcum, marſupium unum ſit omnium noſtrûm.
15. Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à ſemitis eorum.
16. Pedes enim illorum ad malum currunt, & feſtinant ut effundant ſanguinem. *Iſa. 59. 7.*
17. Fruſtra autem jacitur rete ante oculos pennatorum.
18. Ipſi quoque contra ſanguinem ſuum inſidiantur, & moliuntur fraudes contra animas ſuas.
19. Sic ſemitæ omnis avari, animas poſſidentium rapiunt.
20. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam :
21. In capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba ſua, dicens :
22. Uſquequo parvuli diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt ſcientiam?
23. Convertimini ad correptionem meam : en proferam vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis verba mea.
24. Quia vocavi, & renuiſtis : extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret. *Iſa. 65. 12. & 66. 4. Jerem. 7. 13.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

torquem auream collo tuo.

℣. 10. Sic eſt in Gr. niſi quòd pro ultimo iſto, *neque acquieſcas*, habetur, μηδὲ βουληθῇς, ad verbum, *neque velis.*

℣. 11. Similiter in Gr. præter hoc primum, Ἐὰν παρακαλέσωσί σε, *Si advocaverint te;* jungitur etiam ibi *nobiſcum*, cum verbo *veni*, non cum ſeq. *communica;* ſubinde ſic, εἰς γῆν, *in terram*, &c. At Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 20. to. 7. 484. a. legit : *abſcondamus in terra virum juſtum injuſtè*, ut ſup.

℣. 12. Ad verbum è Gr. Apud Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 192. c. ſic : *deglutiamus autem illum velut inferi vivum.*

℣. 13. Sic eſt in Græco.

℣. 15. In Gr. Μὴ πορευθῇς, abſque hoc præc. de Vulg. *fili mi*, deinde, ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν, ἔκκλινον δὲ τὸν πόδα σου ἐκ τῶν τρίβων αὐτῶν· i. e. *Ne ambules in via cum eis, declina autem pedem tuum à ſemitis eorum.* In Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. Μὴ πορευθῇς ὁδοὺς.

℣. 16. Hic verſus non legitur apud Lucif. nec etiam exſtat in Gr. editionis Rom. ſecus in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ubi ſic : Οἱ γὰρ πόδες αὐτῶν εἰς κακίαν τρέχουσι, καὶ ταχινοί εἰσι (Alex. del. εἰσι) τοῦ ἐκχέαι αἷμα. Origenes in epiſt. ad Rom. c. 3. ait : *Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem; vel in Iſaia invenies, vel in Proverbiis.*

℣. 17. Hilar. in Pſ. 123. col. 400. e. *Non enim injuſtè in terra prætenduntur retia avibus.* Item Hieronymus in Amos 3. to. 3. 1390. c. *Non injuſtè tenduntur retia avibus.* S. Paulin. epiſt. 40. p. 249. b. *Non ſine cauſa tenduntur avibus retia.* Græc. Οὐ γὰρ ἀδίκως ἐκτείνεται (Ald. & Compl. ἐκτείνονται) δίκτυα πτερωτοῖς.

℣. 18. Ita Græc. habet; ſed addit : Ἡ δὲ καταστροφὴ ἀνδρῶν παρανόμων κακή· *Everſio autem virorum iniquorum mala :* quæ prætermittuntur à Lucifero ; abſunt pariter ab edit. Compl. ſi Nobilio fides.

℣. 19. A Græco abeſt pronom. *ſua;* cæt. quadrant ad verbum : meliùs vertiſſet Lucif. *ſuam ipſorum animam*, è Græco, τὴν ἑαυτῶν ψυχήν.

℣. 20. Sic Iren. l. 5. c. 20. p. 317. c. ni excipias unum *autem*, pro *verò*. In Gr. Σοφία ἐν ἐξόδοις ὑμνεῖται, ἐν δὲ πλατείαις παῤῥησίαν ἄγει. Bene Hilar. in Pſ. 118. col. 269. c. *Sapientia in exitibus canitur, in plateis cum libertate agit :* tum addit : *Verbi utriuſque hujus Latinitas noſtra, vel obſcuritatem nobis affert, vel alterius intelligentiæ opinionem præbet. Nam quod nos* in exitibus *dicimus, Græcitas ex Hebræo* ἐν ἐξόδοις *tranſtulit;* & exodus *propriè eſt, ubi ex multis anguſtis viis in unam patentem viam coitur : quod verò nos* plateas *nuncupamus, eodem nomine Græcitas nuncupavit; ſed* plateas *latitudines eſſe Græcus ſermo deſignat.*

℣. 21. Græcum in principio habet : Ἐπ' ἄκρων δὲ τειχέων κηρύσσεται, *Et ſuper ſummos muros clamitat*, deinde, ἐπὶ δὲ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει, & *in portis dynaſtarum aſſidet :* unde ſuſpicor aliquod mendum in textu Vig. Tapſ. nempe τὸ *potentior*, loco *potentiorum :* ſequitur in Gr. ἐπὶ δὲ πύλαις πόλεως θαῤῥοῦσα λέγει, & *in portis*, &c. ut ſupra. Apud Iren. l. 5. c. 20. p. 317. c. *In ſummis muris prædicatur, in portis autem civitatis conſtanter loquitur;* nec plura : & verò ab edit. Compl. abſunt iſta : ἐπὶ δὲ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει, teſte Nobilio.

℣. 22. Similiter in Græco. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. d. ita : *Quanto tempore innocentes tenuerint juſtitiam, non erubeſcent : inſipientes autem, dum contumeliæ cupidi ſunt, impii facti, oderunt intellectum.* Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. p. 2. col. 472. *inſipientes, dum injuriis cupidi ſunt, impii facti, oderunt ſenſum.*

℣. 23. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. d. & *ſubjecti facti ſunt opprobriis.* Græc. καὶ ὑπεύθυνοι ἐγένοντο ἐλέγχοις· mox ita : Ἰδοὺ προήσομαι ὑμῖν ἐμῆς πνοῆς ῥῆσιν, διδάξω δὲ ὑμᾶς τὸν ἐμὸν λόγον· quæ non malè textum reddunt.

℣. 24. Græcum, Ἐπειδὴ ἐκάλουν, καὶ οὐχ ὑπηκούσατε· καὶ ἐξέτεινον λόγους, καὶ οὐ προσείχετε. In Mſ. Alex. ὑπηκούετε..... προσείχετε. Hilarius in Pſ. 63. col. 159. a. *Cùm vocarem, non exaudiſtis : & cùm extenderem verba, non intendiſtis.* Auct. l. de ſing. cleric. apud Cypr. p. 520. f. *Quoniam quidem vocabam, & non obaudiebatis : & extendebam verba mea, & non intendebatis.* Auguſt. in Pſ. 51. to. 4. 483. a. *Increpabam, & non exaudiebatis : loquebar, & meis ſermonibus non intendebatis :* quæ poſtrema pertinere videntur ad ℣. ſeq. cùm ſubdat Auguſt. *Et ego veſtræ perditioni*, &c. Auct. op. imp. in Matth. homil. 45. p. 186. a. & *extendebam ſermones meos, & non audiebatis.* Prædeſtin. l. 3. ap. Sirm. to. 1. p. 521. c. *Quoniam vocavi, & contempſiſtis;* dein, *ego quoque*, &c. ut inf. ℣. 26. omiſſis intermediis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
25. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis.	25. sed irrita faciebatis mea consilia, meis autem increpationibus non intendebatis:	*Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. d.*
26. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis id, quod timebatis, advenerit.	26. Itaque & ego vestra perditione ridebo; gratulabor autem adversùs vos, cùm venerit vobis subitò tumultus,	
27. Cùm irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio, & angustia:	27. eversio autem similis procellæ; cùm advenerit autem vobis interitus:	
28. Tunc invocabunt me, & non exaudiam: manè consurgent, & non invenient me:	28. Erit enim cùm me invocabitis, ego autem non exaudiam: quærent me mali, & non invenient:	
29. eò quòd exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint,	29. oderunt enim sapientiam, verbum autem Domini non assumpserunt,	
30. nec acquieverint consilio meo, & detraxerint universæ correptioni meæ.	30. neque voluerunt meis consiliis intendere, spreverunt enim meas increpationes.	
31. Comedent igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis saturabuntur.	31. Ideoque edent viæ suæ fructus, & sua impietate saturabunt animas.	
32. Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos.	32. Nam quia decipiebant parvulos, interficientur.....	
33. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, & abundantiâ perfruetur, timore malorum sublato.	33. Qui autem me audit, inhabitabit in spe, & requiescet sine timore ab omni malignitate.	*Aug. in Ps. 67. to. 4. p. 675. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Eadem refert Auctor l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 521. a. Sic etiam in Gr. est, præter ult. *non intendebatis*, pro quo ἠπειθήσατε, *rebelles fuistis*; at in Ms. Alex. οὐ προσείχεται; mel. in editt. Ald. & Compl. οὐ προσείχετε. Hilar. in Psal. 63. col. 159. a. sic habet: *Sed inania fecistis consilia mea, & consiliis meis non intendistis*; Gr. ἐλέγχοις. Schol. initio hab. ἀκύρους ἐποιήσατε, non ἐποιεῖτε, ut in edit. Rom. Cassiod. in Ps. 58. p. 196. b. sententiarum ordinem sic invertit: *Meis autem increpationibus non intendebatis, sed irrita faciebatis consilia mea.*

℣. 26. Hilar. in Ps. 63. col. 159. a. *Et ego perditionem vestram irridebo.* August. in Ps. 51. col. 483. a. *Et ego vestræ perditioni superridebo:* ita rursum in Job, to. 3. col. 650. e. & ep. 140. to. 2. 459. e. & tract. 24. in Joh. to. 3. 533. f. Similiter Auct. l. de sing. cleric. apud Cypr. p. 521. a. *Itaque & ego vestræ perditioni superridebo; gratulabor ergo adversùm vos, cùm advenerit vobis interitus, & cùm advenerit vobis subitò tumultus.* Prædestin. l. 3. apud Sirm. to. 1. p. 521. c. *Ego quoque in vestra perditione ridebo, & gratulabor, dum venerit super vos repentina calamitas.* Auct. op. imp. in Matth. p. 186. d. *Ideo & ego in vestra perditione ridebo.* Item Cassiod. in Ps. 58. p. 196. b. *Ideoque & ego in vestra perditione ridebo; gratulabor, quando supervenerit vobis interitus.* Græc. Τοιγαροῦν κἀγὼ τῇ ὑμετέρᾳ ἀπωλείᾳ ἐπιγελάσομαι· καταχαροῦμαι δὲ, ἡνίκα ἔρχηται ὑμῖν ὄλεθρος, καὶ ὡς ἂν ἀφίκηται ὑμῖν ἄφνω θόρυβος.

℣. 27. Auct. l. de sing. cler. ap. Cypr. p. 521. a. *eversio autem simul & procellæ; & cùm advenerit vobis pressura & expugnatio.* Gr. ἡ δὲ καταστροφὴ ὁμοίως καταιγίδι παρῇ· καὶ ὅταν ἔρχηται ὑμῖν θλίψις καὶ πολιορκία, ἢ ὅταν ἔρχηται ὑμῖν ὄλεθρος. i. e. *eversio autem similis procellæ affuerit; & quando venerit vobis tribulatio & obsessio, vel cùm venerit vobis interitus.* Hoc ult. membrum abest ab editt. Ald. & Compl.

℣. 28. Ita Græcè, addito uno *vos*, ad verbum *exaudiam*. Hilar. in Ps. 63. col. 159. a. *Erit ergo cùm invocabitis me, & ego non exaudiam.* Ambros. l. de Nab. c. 12. col. 579. e. addit: *quærent me mali, & non invenient:* similiter l. 1. de interpel. Job, c. 9. col. 638. a. & in Ps. 118. col. 973. d. 1164. f. 1207. a. Cypr. l. 1. Testim. p. 277. b. *quærunt me mali, & non invenient.* August. in Ps. 118. to. 4. 1279. f. *quærunt me mali, & non inveniunt.* Auct. l. de sing. cleric. p. 521. a. *Erit enim cùm me invocaveritis, ego autem non exaudiam vos: quærent me mali, & non invenient.*

℣. 29. Sic habet Auct. l. de sing. cleric. p. 521. a. unà cum Gr. Cypr. l. 1. Testim. p. 277. b. *odio enim habuerunt sapientiam, sermonem autem Domini non receperunt;* Gr. οὐ προείλαντο, ad verbum, *non præoptaverunt*. Apud Aug. in Ps. 118. to. 4. 1279. f. *oderunt enim sapientiam;* nec plura.

℣. 30. Similiter ap. Auct. l. de sing. cleric. p. 521. a. præter vocem ult. *correptiones*. In Gr. οὐδὲ ἤθελον..... ἐμυκτήριζον δὲ ἐμοὺς ἐλέγχους· *neque volebant... sed subsannabant meas*, &c. Theodot. οὐκ ἐξεδέξαντο..... παρώξυναν δὲ, &c.

℣. 31. Sic iterum legit Auctor l. de sing. cleric. p. 521. a. præter unum *satiabuntur*, loco *saturabunt animas*. Gr. καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀσεβείας πλησθήσονται, *& sua ipsorum impietate saturabuntur;* cæt. ut supra.

℣. 32. Ita Lucifer. Græcè: Ἀνθ' ὧν γὰρ ἠδίκουν νηπίους, φονευθήσονται, &c. *Pro eo enim quòd injuriam inferebant parvulis*, &c.

℣. 33. Idem Aug. l. 3. cont. epist. Parmen. to. 9. 75. a. *Qui autem me audit, habitabit in spe, & silebit sine timore ab omni malignitate.* Græc. Ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων, κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι, καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ. Hieron. in Isai. 66. to. 3. 497. e. *Qui audit Deum, habitabit confidens, & quiescet absque timore & omni malo.* Schol. ἀναπαύσεται ἐν εἰρήνῃ πεποιθώς.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. Filii mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te,

2. ut audiat sapientiam auris tua: inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
3. Si enim sapientiam invocaveris, & inclinaveris cor tuum prudentiæ:	3. Si enim sapientiam invoces, & intellectui des vocem tuam;	*Hilar. in Ps. 127. col. 423. e.*
4. si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam:	4. & exquiras eam tanquam argentum, & tanquam thesauros investiges eam:	
5. tunc intelliges timorem Domini, & scien-	5. tunc intelliges timorem Domini, & scien-	*Hieron. in Isai. 50. to. 3. 363. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ad verbum è Græco, nisi quòd hab. ἐπικαλέσῃ, καὶ..... δῷς. Ambros. in Ps. 118. col. 1030. f. *Cùm sapientiam invocaveris, & prudentiæ dederis vocem tuam.* Hieron. in Isai. 50. to. 3. 363. e. *Si invocaveris sapientiam, & intelligentiæ dederis vocem tuam.* Græc. τῇ συνέσει.

℣. 4. Græc. καὶ ἐὰν ζητήσῃς..... ἐξερευνήσῃς, &c. Rectè Ambros. in Ps. 118. col. 1030. f. *& si quæsieris illam ut pecuniam, & ut thesauros scrutatus fueris eam.* Hieron. in Isai. 50. to. 3. 363. e. *& si quæsieris eam quasi pecuniam, & quasi thesauros investigaveris eam.*

℣. 5. Ita in Græco. Ambrosius in Ps. 118. & Hilar. in Ps. 127. similiter habent: *tunc intelliges timorem Domini.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. tiam Dei reperies :
Auct. l. de voc. Gent. l. 1. c. 24. p. 15. c. 6. quoniam Dominus dat sapientiam : & à facie ejus scientia, & intellectus.
a Aug. l. 1. cont. advers. Leg. to. 8. p. 565. c. 7. [a] Deus thesaurizat diligentibus se salutem.....

VULGATA NOVA.

tiam Dei invenies :
6. quia Dominus dat sapientiam : & ex ore ejus prudentia, & scientia.
7. Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter,

VULGATA NOVA.

8. servans semitas justitiæ, & vias sanctorum custodiens.
9. Tunc intelliges justitiam, & judicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam.
10. Si intraverit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit :

VERSIO ANTIQUA.

Aug. in Ps. 36. p. 285. c. 11..... cogitatio sancta servabit te :

Ambr. in Ps. 36. to. 1. 799. b. 13. O qui dereliquistis semitas rectas, abeundo in vias tenebrarum :
14. & qui lætamini in malis, & gaudetis in eversione mala :
15. quorum semitæ pravæ, & flexuosi cursus eorum :
16. Cur odisse cœpistis viam rectam, & justum
a Fulg. l. 3. ad Monim. p. 49. a. consilium deseruistis? [a] fili, non te comprehendat cogitatio mala :
17. quæ derelinquit doctrinam adolescentiæ,
18. & testamenti divini oblita est. Posuit enim apud mortem domum suam, & apud inferos cum terrigenis axes suos.

Aug. l. de nat. & Grat. c. 69. to. 10. 20. Si ambularent semitas bonas, invenissent utique semitas justitiæ leves.
Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. f. 21. Quoniam recti habitabunt in terra, & sancti habitabunt in ea.

VULGATA NOVA.

11. consilium custodiet te, & prudentia servabit te,
12. ut eruaris à via mala, & ab homine, qui perversa loquitur :
13. qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas :
14. qui lætantur cùm malefecerint, & exsultant in rebus pessimis :
15. quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum.
16. Ut eruaris à muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit sermones suos,
17. & relinquit ducem pubertatis suæ,
18. & pacti Dei sui oblita est : inclinata est enim ad mortem domus ejus, & ad inferos semitæ ipsius :
19. omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ.
20. Ut ambules in via bona : & calles justorum custodias.
21. Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea.
22. Impii verò de terra perdentur : & qui inique agunt, auferentur ex ea. *Job 18. 17.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Itidem August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 64. e. & Auct. epist. ad Demetriad. apud S. Leon. p. 44. f. quibus favet Græc. Rursus August. l. de Gr. & lib. arb. to. 10. 739. c. legit : *à facie ejus scientia, & intellectus procedit.* Item Fulg. l. de verit. præd. p. 464. 465. præmissis his, *quia Dominus dat sapientiam*, ut sup. sic etiam l. 1. de dupl. præd. ad Monim. c. 3. p. 4.

℣. 7. In Gr. Καὶ θησαυρίζει τοῖς κατορθοῦσι σωτηρίαν, &c. *Et thesaurizat rectè agentibus salutem*, &c.

℣. 11. Ita Græcè ad verbum.

℣. 13. Græc. Ὦ οἱ ἐγκαταλείποντες..... τοῦ πορεύεσθαι ἐν ὁδοῖς σκότους. Ambros. epist. 28. col. 904. a. *O qui dereliquerunt semitas rectas* : & in Ps. 118. col. 981. f. *O qui reliquerunt sem. rectas.* Cassiod. in Ps. 11. p. 46. a. *dereliquerunt vias rectas, ut ambularent in vias pravas.*

℣. 14. Græc. οἱ εὐφραινόμενοι..... καὶ χαίροντες ἐπὶ, &c.

℣. 15. Itidem Græcè.

℣. 16. Alludit fortè Ambr. dicendo : *Cur odisse cœpistis*, &c. nam in Gr. sic : τοῦ μακράν σε ποιῆσαι ἀπὸ ὁδοῦ εὐθείας, καὶ ἀλλότριον τῆς δικαίας γνώμης, &c. *ad longè te faciendum à via recta, & alienum à justa sententia* : quæ autem sequuntur ex Fulg. Græco respondent : υἱὲ, μή σε καταλάβῃ κακὴ βουλή.

℣. 17. Græc. ἡ ἀπολιποῦσα διδασκαλίαν νεότητος.

℣. 18. Ad verbum è Græco.

℣. 20. Cassian. coll. 24. c. 24. *Nam si ambularent semitas rectas*, &c. ut in textu. Ita quoque in Græco. Anon. apud S. Paulin. epist. ad Celenc. to. 2. p. 11. c. hæc habet : *Invenietur semita justitiæ levis.*

℣. 21. Græc. Ὅτι εὐθεῖς κατασκηνώσουσι γῆν, καὶ ὅσιοι ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ. Cælestius apud Mar. Merc. Garn. p. 386. *Qui sunt boni, erunt habitatores terræ.*

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. Fili mi, ne obliviscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat :
2. longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi.
3. Misericordia & veritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui :

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Luc. 1. p. 1272. f. 4..... provide bona semper coram Deo, & coram hominibus.
Hieron. l. 3. cont. Pelag. to. 4. 538. c. 5. Esto confidens in Dominum in toto corde tuo, in tua autem sapientia ne exalteris.
6. In omnibus viis tuis cognosce eum, ut rectas faciat vias tuas.

VULGATA NOVA.

4. & invenies gratiam, & disciplinam bonam, coram Deo & hominibus.
5. Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ.
6. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græc..... καὶ προνοοῦ καλὰ ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων.

℣. 5. Græc. Ἴσθι πεποιθὼς ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ ἐπὶ Θεῷ, &c. ut sup.

℣. 6. Πάσαις ὁδοῖς σου γνώριζε αὐτὴν, &c. ut in Lat.

VULGATA NOVA.

Rom. 12. 16. 7. Ne sis sapiens apud temetipsum: time Deum, & recede à malo:

8. sanitas quippe erit umbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum.

Tob. 4. 7. 9. Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da ei:

Luc. 14. 13. 10. & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt.

Hebr. 12. 5. 11. Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias: nec deficias cùm ab eo corriperis:

Apoc. 3. 19. 12. quem enim diligit Dominus, corripit: & quasi pater in filio complacet sibi.

13. Beatus homo, qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentiâ:

14. melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, & auri primi & purissimi fructus ejus:

15. pretiosior est cunctis opibus: & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.

16. Longitudo dierum in dextera ejus, & in sinistra illius divitiæ, & gloria.

17. Viæ ejus viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.

18. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus.

19. Dominus sapientiâ fundavit terram, stabilivit cœlos prudentiâ.

VERSIO ANTIQUA.

7. Noli esse sapiens apud te ipsum: [a] time Dominum, & declina ab omni malo: Aug. l. de Grat. & lib. arb. to. 10. p. 719. f.

8. & erit pax corpori tuo, & diligentia ossibus tuis. [a] Fulg. l. 1. de remiss. pecc. c. 26. p. 380. c.

9. [b] Honora Dominum de tuis justis laboribus, & da ei de fructibus justitiæ tuæ: [b] Hieron. in Ezech. 45. to. 3. 1040. f.

10. ut impleantur cellaria tua frumento, & vino torcularia tua redundent.

11. Fili, ne deficias in disciplina Domini: neque fatigeris cùm ab illo increparis: Aug. in Ps. 37. col. 305. e.

12. quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit.

13. Beatus vir, qui invenit sapientiam; & immortalis, qui videt prudentiam: Idem cont. Adim. to. 8. 142. c.

14. melius est enim illam mercari, quàm auri & argenti thesauros:

15. pretiosior est autem lapidibus optimis: non resistit illi ullum malum: bene nota est omnibus appropinquantibus ei, & eis qui considerant eam diligenter: omne autem pretiosum non est illi dignum.

16. Longitudo dierum & anni vitæ in dextera ejus, in sinistra autem ejus divitiæ, & gloria..... legem & misericordiam in lingua portat. Aug. in Ps. 120. to. 4. 1379. a. & de Grat. & lib. arb. t. 10. 737. f.

17. [a] Viæ ejus viæ bonæ, & omnes semitæ ejus in pace. [a] Ambr. in Ps. 118. p. 1023. f.

18. Lignum vitæ est omnibus, qui complectuntur eam: & qui incumbunt in eam, sicut in Domino. Hilar. in Ps. 1. n. 9. p. 21. a.

19. Deus sapientiâ fundavit terram, paravit autem cœlum prudentiâ. Iren. l. 4. c. 20. p. 253. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. In Græco, Μὴ ἴσθι φρόνιμος..... φοβȣ͂ δὲ τὸν Θεὸν, &c. ut sup. Aq. Symm. & Theod. legunt σοφὸς, non φρόνιμος.

℣. 8. Græc. τότε ἴασις ἔσαι τῷ σώματί σȣ, ϗ ἐπιμέλεια τοῖς ὀςέοις σȣ· *tunc sanitas erit corpori tuo, & cura ossibus tuis.*

℣. 9. Aptè ad Græc. nisi quòd hab. ϗ ἀπάρχȣ αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης. Ms. Floriac. n. 10. *Honora Dominum de tuis justis laborib. & deliba illi de justitiæ tuæ fructibus.* Cassian. similiter, coll. 21. c. 22. p. 796. c. *Honora Deum de tuis justis laboribus, & deliba ei de fructibus justitiæ tuæ.* Item Avit. Vien. epist. 6. apud Sirm. to. 2. p. 40. d. *Honora Dominum de tuis justis laboribus:* & ita rursum Hieron. in Isai. 58. & Amos 5. to. 3. 430. a. 1419. d.

℣. 10. Ita in Græco, addita voce πλησμονῆς, *saturitate*, post *cellaria tua.* Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. hab. πλησμονῆς σίτȣ· edit. Rom. πλησμονῆς σίτῳ. Ms. Floriac. *ut impleantur horrea tua abundantiâ tritici, vino autem & oleo torcularia tua redundent.* Item Ambros. in Ps. 45. col. 927. b. *vino torcularia tua redundent.*

℣. 11. Sic iterum August. l. de pat. to. 6. 538. e. cum Fulg. epist. 7. p. 195. at August. l. de Grat. & lib. arb. to. 10. 719. f. legit: *Noli deficere à disciplina Domini.* S. Valerianus, hom. 1. ap. Sirm. to. 1. p. 613. b. *Fili, ne deficias à disciplina Domini: neque fatigeris cùm ab eo increparis.* Cypr. cùm l. de hab. virg. p. 173. b. tum l. 3. Testim. p. 324. a. *Fili, ne neglexeris disciplinam Dei* (al. *Domini:*) *nec defeceris ab eo correptus.* Similiter Ambros. in Ps. 43. col. 886. b. necnon Vigil. Taps. l. cont. Varim. p. 750. e. nisi quòd hic hab. *neque deficias ab eo corr.* Hieron. verò in Ezech. 20. to. 3. 835. b. sic: *Fili, ne contristeris ad disciplinam Domini: neque deficias quando ab eo argueris.* S. Paulus, Hebr. 12. 5. ex Vulg. *Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris:* & in antiq. Vers. *Fili, ne negligas discipl. Domini: neque fatigeris cùm ab eo argueris.* Græc. Υἱὲ, μὴ ὀλιγώρει (Symm. ἀπωθῇς) παιδείας Κυρίȣ· μηδὲ ἐκλύȣ (Theodot. ἐγκακήσῃς) ὑπ' αὐτȣ͂ ἐλεγχόμενος.

℣. 12. Ita rursum August. epist. 3. to. 2. 322. e. & l. 1. de serm. Dom. in mon. to. 3. 193. e. & l. de pat. to. 6. 538. e. Sic etiam Cassian. coll. 6. c. 6. p. 417. c. cum Fulg. epist. 7. p. 195. & ser. 3. p. 557. quibus suffragatur Hieron. in Ezech. 20. to. 3. 835. b. at epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 48. b. leg. *castigat*, non *flagellat.* Concinit Ruricius, epist. 22. p. 571. f. ut & S. Paulus, Hebr. 12. 6. ex Vulg. at in antiqua Vers. ita: *quem enim diligit Deus, verberat: castigat autem omnem filium quem recipit.* Cypr. l. de hab. virg. p. 173. b. & l. 3. Testim. p. 324. a. cum Ambros. in Ps. 43. p. 886. b. *quem enim diligit Deus, corripit.* S. Valerian. hom. 1. Sirmond. to. 1. p. 613. b. *quem enim diligit Dom. increpat: flagellat autem omnem*, &c. ut sup. Item S. Paulin. epist. 29. p. 184. e. hab. *flagellat*, &c. Anonym. epist. ad Marcell. apud eund. to. 2. p. 4. *Dominus quem diligit, corripit & flagellat: castigat autem omnem fil. quem recipit.* S. Pacian. paræn. ad pœnit. p. 315. d. *Ego quos diligo, redarguo & castigo.* Græc. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, ἐλέγχει (Ms. Alex. παιδεύει·) μαςιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.

℣. 13. In Gr. Μακάριος ἄνθρωπος, *Beatus homo;* & in fine, ϗ θνητὸς, ὃς εἶδε φρόνησιν· *& mortalis, qui vidit prudentiam.*

℣. 14. Ita Græcè, verbum è verbo.

℣. 15. Græc. hab. πολυτελῶν, pro *optimis;* ad litt. *operosis, exquisitis;* deinde ȣ̓κ ἀντιτάξεται, *non resistet;* at in Ms. Alex. ἀντιτάσσεται; reliqua concordant, nisi quòd desunt ista, *& eis qui considerant eam diligenter.*

℣. 16. Ita Cassiod. in Ps. 120. p. 432. b. 486. c. usque ad *legem.* Sic etiam in Græco, nisi id excipiatur, *Longitudo dierum*, pro quo Μῆκος γὰρ βίȣ, *Longitudo enim ætatis.* Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1023. f. *Longitudo enim vitæ in dextera ejus, in sinistra autem ejus divitiæ, & gloria.* Apud August. in Ps. 143. col. 1610. c. *In dextera ejus anni vitæ, & in sinistra ejus divitiæ, & honor:* & l. 4. cont. ep. 2. Pelag. to. 10. 475. a. rursum addit ut sup. *legem & misericordiam in lingua portat;* quæ pariter exstant in Græco, præpositis tamen his: ἐκ τȣ͂ ςόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη, *de ore ejus procedit justitia;* deinde, νόμον δὲ, &c.

℣. 17. Sic est in Græco.

℣. 18. Ambros. in Ps. 1. col. 755. b. *Lignum vitæ est omnibus percipientibus eum* (*Christum*). August. l. 20. de civit. Dei, c. 27. to. 7. 611. b. *Lignum vitæ est omnibus amplectentibus eam:* & in Ps. 32. to. 4. p. 203. f. *possidentibus eam.* Hieron. in Isai. 65. to. 3. 494. b. *Lignum vitæ est omnibus, qui accedunt ad eam, & qui innituntur super illam quasi super Dominum, firmitas:* at in Zach. 14. col. 1802. e. sic: *Lignum vitæ est omnibus, qui appropinquant ei, & qui reclinantur super eum, quasi super domum firmitatis.* In Græco: Ξύλον ζωῆς ἐςὶ πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, ϗ τοῖς ἐπερειδομένοις ἐπ' αὐτὴν ὡς ἐπὶ Κύριον, ἀσφαλής.

℣. 19. Græcum habet ȣ̓ρανȣ̀ς, *cœlos;* cætera similia. Sic etiam legit Hieron. in Isai. 40. to. 3. 305. d. at in Isai. 11. col. 99. f. ita: *Deus in sapientia sua fundavit terram, & paravit cœlos in prudentia:* & in Isai. 48. col. 348. e. *Deus sapientiâ suâ fundavit terram, & dextera illius mensa est, sive firmavit cœlos, vel cœlum, ut LXX. transtule-*

VERSIO ANTIQUA.

Iren. ubi sup. 20. Sensu ejus abyssi eruperunt, nubes autem manaverunt ros.

Ambr. in Ps. 118. p. 1014. c. 21. Fili, ne defluas.....

Ambr. in Ps. 36. p. 809. f. 24. si enim sedeas, sine timore sedebis: si dormias, suaviter requiesces:

25. & non timebis pavorem qui superveniet tibi, neque impetus impiorum supervenientes tibi.

Aug. de Grat. & lib. arb. p. 719. f. 27. Noli abstinere benefacere egenti: [a] dum habes occasionem, benefac.

[a] Ambrosiast. p. 95. f. 28. [b] Ne dixeris: Abi, & revertere: cras ego dabo: cùm possis continuò benefacere: non enim scis quid contingat sequenti die.

[b] Cypr. l. 3. Test. p. 302. c.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. e. 29. Noli fabricare in amicum tuum mala, in incolam, & confidentem.

30. Noli inimicitias exercere adversùs hominem sine causa, ne quid tibi operetur malum.

VULGATA NOVA.

20. Sapientiâ illius eruperunt abyssi, & nubes rore concrescunt.

21. Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis: Custodi legem atque consilium:

22. & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis:

23. tunc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget:

24. si dormieris, non timebis: quiesces, & suavis erit somnus tuus:

25. ne paveas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum.

26. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.

27. Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefac.

28. Ne dicas amico tuo: Vade, & revertere: cras dabo tibi: cùm statim possis dare.

29. Ne moliaris amico tuo malum, cùm ille in te habeat fiduciam.

30. Ne contendas adversùs hominem frustra, cùm ipse tibi nihil mali fecerit.

VULGATA NOVA.

Ps. 36. 1. 31. Ne æmuleris hominem injustum, nec imiteris vias ejus:

32. quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio ejus.

33. Egestas à Domino in domo impii, habitacula autem justorum benedicentur.

VERSIO ANTIQUA.

Ambrosiast. p. 255. e. 34. Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam.

Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 472. d. 35..... impii exaltant contumeliam.

VULGATA NOVA.

34. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam.

35. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

runt. Ambros. l. 5. de fide, to. 2. p. 556. c. *Deus in sapientia fundavit terram, paravit autem cælos in intellectu;* Græc. quoque Alex. cum Ald. & Compl. hab. ἐν φρονήσει. Eadem rursum leg. Ambros. in Ps. 118. col. 1120. a. detractâ præpos. *in*, ante *sapientia*. Arnob. de Trin. to. 8. p. 211. f. *Ego sapientiâ fundavi terram, paravi cælos prudentiâ.* Vigil. Taps. l. 1. de Trin. *Deus sapientiâ suâ fundavit terram, paravit autem cælos prudentiâ.*

℣. 20. Sic est in Gr. hoc excepto primo, ἐν αἰσθήσει, absque seq. *ejus*, quod tamen subnectunt edd. Ald. & Compl. Item extremò pluraliter δρόσους, *rores*, at in Schol. δρόσῳ. Vigil. Taps. l. 2. cont. Arium, Sab. &c. hab. *Sensu ejus abyssi dissiluerunt.*

℣. 21. Græcum, μὴ παραῤῥυῇς.

℣. 24. Hieron. in Ezech. 44. to. 3. 1025. f. & in Zach. 4. 1725. a. *si sederis, absque timore eris: si dormieris, suaviter dormies;* in Zach. *si autem dormieris, dulciter dormies.* Græcum, ἐὰν γὰρ (Alex. delet γὰρ) κάθῃ, ἄφοβος ἔσῃ· ἐὰν δὲ καθεύδῃς, ἡδέως ὑπνώσεις.

℣. 25. Hieron. in Ezech. & in Zach. ubi sup. *& non timebis pavorem* (in Zach. *terrorem*) *supervenientem tibi, neque impetus impiorum supervenientes* (in Zach. *ingruentes.*) Sic etiam in Gr. deleto pronom. *tibi.*

℣. 27. Græc. Μὴ ἀπόσχῃ εὖ ποιεῖν ἐνδεῆ, ἡνίκα ἂν ἔχῃ ἡ χείρ σου βοηθεῖν. *Ne abstineas benefacere egeno, quandocunque habuerit manus tua auxiliari:* at in Ms. Alex. εὖ ποίει, *benefac*, ut sup. loco ult. βοηθεῖν.

℣. 28. Ita S. Valerianus hab. hom. 9. Sirm. to. 1. p. 652. a. ad hoc usque, *non enim scis:* excipiendum tamen adverb. *statim*, pro *continuò*, quod idem sonat. Apud Ambros. in Luc. 7. p. 1390. d. *Ne dixeris pauperi: Cras dabo:* item l. de Nab. c. 12. col. 580. c. In Gr. Μὴ εἴπῃς· Ἐπανελθὼν ἐπάνηκε· αὔριον δώσω· δυνατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα· *non enim scis quid pariet sequens dies.*

℣. 29. Ita Græcè, hoc subnexo in fine, ἐπὶ σοί, *super te.* Item apud August. l. de Grat. & lib. arbit. to. 10. 719. f. *Noli fabricare in amicum tuum mala.* Nobilius malè reddit *in tuum inimicum;* nam in Græco constanter, ἐπὶ σὸν φίλον. Apud Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. p. 2. col. 472. *Ne fabriceris in amicum tuum mala.*

℣. 30. Similiter in Græco. Hieron. l. 3. cont. Rufin. 472. *Ne inimiceris adversùm hominem sine causa.* Græc. Μὴ φιλεχθρήσῃς, &c.

℣. 34. Similiter Ambros. in Ps. 118. col. 1046. d. *Dominus superbis resistit.* S. Petrus, epist. 1. c. 5. 5. & Jacobus, 4. 6. *Deus superbis resistit.* In Gr. Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, &c. ut sup.

℣. 35. Græc. οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὕψωσαν ἀτιμίαν.

CAPUT IV.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Zach. 8. p. 1745. e. 1. Audite pueri disciplinam patris, & attendite ut cognoscatis intelligentiam.

VULGATA NOVA.

1. Audite filii disciplinam patris, & attendite ut sciatis prudentiam.

VULGATA NOVA.

2. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis.

3. Nam & ego filius fui patris mei, tenellus, & unigenitus coram matre mea:

4. & docebat me, atque dicebat: Suscipiat verba mea cor tuum, custodi præcepta mea, & vives.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. extremò hab. γνῶναι ἔννοιαν, Aquil. σύνεσιν, Symm. φρόνησιν.

Vulgata nova.

5. Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam: ne obliviſcaris, neque declines à verbis oris mei.

6. Ne dimittas eam, & cuſtodiet te: dilige eam, & conſervabit te.

7. Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam, & in omni poſſeſſione tua, acquire prudentiam:

8. arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cùm eam fueris amplexatus:

9. dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te.

Verſio antiqua.

5. Poſſide ſapientiam, poſſide intelligentiam: ne obliviſcaris, & ne declinaveris à verbis oris mei. [*Hieron. ep.* 34. *ad Nepotian. to.* 4. 258. *a.*]

6. Neque derelinquas illam, & apprehendet te: ama illam, & ſervabit te.

7. Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam, & in omni poſſeſſione tua poſſide intelligentiam:

8. circumda illam, & exaltabit te: honora illam, & amplexabitur te:

9. ut det capiti tuo coronam gratiarum, coronâ quoque deliciarum protegat te.

Vulgata nova.

10. Audi fili mi, & ſuſcipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitæ.

11. Viam ſapientiæ monſtrabo tibi, ducam te per ſemitas æquitatis:

12. quas cùm ingreſſus fueris, non arctabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculum.

13. Tene diſciplinam, ne dimittas eam: cuſtodi illam, quia ipſa eſt vita tua.

Vulgata nova.

14. Ne delecteris in ſemitis impiorum, nec tibi placeat malorum via.

15. Fuge ab ea, nec tranſeas per illam: declina, & deſere eam:

16. non enim dormiunt niſi malefecerint: & rapitur ſomnus ab eis niſi ſupplantaverint:

17. comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.

18. Juſtorum autem ſemita, quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit uſque ad perfectam diem.

19. Via impiorum tenebroſa: neſciunt ubi corruant.

Verſio antiqua.

14. Vias impiorum noli ſequi, neque æmuleris viam iniquorum. [*Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p.* 223. *a.*]

15. In quocunque loco exercitum conſtituerint, ne ſupervenias illuc: declina autem ab ea, & devita:

16. non enim dormient, niſi malefecerint: ablatus eſt enim ſomnus ab eis, & non dormiunt:

17. hi enim cibantur cibis impietatis, vino autem iniquo inebriantur.

18. Nam viæ juſtorum ſimiliter ut lux fulgebunt: procedunt, & illuminant, donec corrigat dies.

19. Viæ autem impiorum tenebroſæ: neſciunt quomodo offendunt.

Vulgata nova.

20. Fili mi, auſculta ſermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam:

21. ne recedant ab oculis tuis, cuſtodi ea in medio cordis tui:

22. vita enim ſunt invenientibus ea, & univerſæ carni ſanitas.

Vulgata nova.

23. Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quia ex ipſo vita procedit.

24. Remove à te os pravum, & detrahentia labia ſint procul à te.

25. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.

26. Dirige ſemitam pedibus tuis, & omnes viæ tuæ ſtabilientur.

Verſio antiqua.

23. Omni cuſtodia ſerva cor tuum, ex hoc enim exitus vitæ. [*Fulg. l.* 2. *de verit. præd. c.* 16. *p.* 471.]

24. Aufer igitur tibi pravum os, & injuſta labia longè à te propelle. [*Ambr. l.* 1. *de Cain, c.* 5. *p.* 191. *a.*]

25. Oculi tui recta videant.....

26. Rectos curſus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige. [*Aug. ep.* 215. *to.* 2. 795. *b. ſeq.*]

Notæ ad Verſionem antiquam.

℣. 5. In Græco editionis Rom. hæc verba ſunt: Φύλασσε ἐντολάς, μὴ ἐπιλάθῃ· μηδὲ παρίδῃς ῥῆσιν ἐμοῦ στόματος· *Cuſtodi mandata, non obliviſcaris: neque deſpexeris eloquium oris mei.* At in Mſ. Alex. Κτῆσαι σοφίαν, κτῆσαι σύνεσιν· μὴ ἐπιλάθῃ, μηδὲ ἐκκλίνῃς ἀπὸ ῥημάτων στόματός μου· quæ ipſiſſima ſunt ex Hieron. ſup.

℣. 6. Græc. Μηδὲ ἐγκαταλίπῃς αὐτὴν, καὶ ἀνθέξεταί σου, &c. ut ſup.

℣. 7. Hic verſus deeſt in Græco editionis Rom. at legitur ad verbum in edd. Ald. & Compl.

℣. 8. Concinit Gr. niſi quòd extremò hab. ἵνα σε περιλάβῃ· & verò idem Hieron. in Ezech. 44. to. 3. 1032. b. legit: *circumda illam..... honora eam, ut te amplexetur*: at in Ezech. 18. col. 821. a. *ama illam, & amplexabitur te: dilige illam, & cuſtodiet te*: & in Eccleſ. to. 2. 767. a. *amplexare illam, & circumdabit te.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1188. f. *honora eam, & amplectetur te.*

℣. 9. Aptè ad Gr. Apud Ambroſ. in Luc. 4. col. 1345. d. *coronâ deliciarum obumbrabit te.* Gr. στεφάνῳ δὲ τρυφῆς ὑπερασπίσῃ σου.

℣. 14. Græc. Ὁδοὺς ἀσεβῶν μὴ ἐπέλθῃς, μηδὲ ζηλώσῃς ὁδοὺς παρανόμων.

℣. 15. Ἐν ᾧ ἂν τόπῳ στρατοπεδεύσωσι..... ἔκκλινον δὲ ἀπ' αὐτῶν, καὶ παράλλαξον. Aq. Symm. Th. πάρελθε. *In quocunque loco caſtrametati fuerint... declina autem ab eis, & abſcede.*

℣. 16. Ita Græcè, dempto tantùm *enim*, poſt *ablatus eſt*: habetur quidem αὐτῶν, *eorum*, pro *ab eis*; at in Mſ. Alex. ἀπ' αὐτῶν. Nicetius epiſc. Spicil. to. 3. p. 6. c. ita legit: *quia ablatus eſt ſomnus ab oculis eorum: non enim dormiunt, niſi malefecerint.*

℣. 17. Hieron. in Iſai. 58. to. 3. 427. b. *hi enim aluntur cibis impietatis, & vino iniquitatis inebriantur.* Gr. οἵδε γὰρ σιτοῦνται σῖτα, &c. ut ſup. in textu.

℣. 18. Græcum ipſo initiò hab. Αἱ δὲ ὁδοὶ, *Viæ autem*; ſubinde λάμπουσι, *fulgent*, non *fulgebunt*; extremò, ἕως κατορθώσῃ ἡ ἡμέρα, *donec dirigat ſe dies*; cæt. ut ſup. Chromat. Aquil. in Matth. p. 981. c. legit pariter: *Viæ juſtorum ſimiliter ut lux fulgebunt.*

℣. 19. Itidem Græcè.

℣. 23. Sic Ambroſ. l. 1. Offic. col. 4. e. necnon Ruricius, epiſt. 12. p. 568. c. & Caſſian. coll. 13. c. 10. p. 605. *Omni cuſtodia ſerva cor tuum.* S. Paulin. verò epiſt. 40. p. 251. c. *Omni vigilia ſerva cor tuum.* Severus Presb. Miſcell. Baluz. to. 1. p. 346. *Omni cuſtodia cuſtodi cor tuum.* Gr. Πάσῃ φυλακῇ τήρει, &c.

℣. 24. Similiter in Græco, ſublata voce *igitur*. Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. p. 2. col. 472. b. *Circumcide à te os pravum, & iniqua labia longè repelle abs te.* Itidem Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. c. excepto verbo *expelle*, pro *repelle.*

℣. 25. Ita rurſum Ambroſ. l. de bono mort. c. 6. col. 400. f. 406. a. unà cum Gr.

℣. 26. Ita è Græco, ad verbum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi ſup.

27. Ne declines in dexteram, neque in ſiniſtram : averte autem pedem tuum à via mala : vias enim, quæ à dextris ſunt, novit Dominus : perverſæ verò ſunt quæ à ſiniſtris ſunt. Ipſe autem rectos faciet curſus tuos, itinera autem tua in pace producet.

VULGATA NOVA.

27. Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram : averte pedem tuum à malo : vias enim, quæ à dextris ſunt, novit Dominus : perverſæ verò ſunt quæ à ſiniſtris ſunt. Ipſe autem rectos faciet curſus tuos, itinera autem tua in pace producet.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Mirè concordant tota iſta cum Græco, niſi excipiatur vox *Dominus*, pro qua, ὁ Θεός, *Deus*. Eadem repetit Auguſt. q. 48. in Deut. to. 3. 574. b. paucis mutatis : *Non declines in dextra, aut in ſiniſtra : vias enim, quæ à dextris ſunt, novit Dominus : perverſæ autem ſunt quæ à ſiniſtris. Ipſe enim rectos faciet curſus tuos, & omnia itinera tua in pace producet.* Auct. l. de ſing. cleric. apud Cypr. p. 526. *Non declinabis in dexteram, neque in ſiniſtram.* Hieron. in Eccleſ. to. 2. 771. a. *Ne declines in dexteram, neque in ſiniſtram :* & ſup. col. 770. c. *dextras vias novit Dominus : quæ autem perverſæ ſunt, à ſiniſtris ſunt.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 986. a. *partes dexteriores novit Dominus : perverſæ autem ſunt quæ ſunt à ſiniſtris.* Fulg. verò l. 1. ad Monim. p. 23. ut ſup. *vias enim, quæ à dextris ſunt, novit Dominus : perverſæ verò ſunt quæ à ſiniſtris ſunt.* Item Petrus Chryſol. ſer. 82. & 87. p. 910. e. 914. c. *vias, quæ à dextris ſunt, novit Dominus.* Obſervat autem Martian. noſter, to. 1. nov. ed. Hieron. hanc ſententiam in Hebræo non legi ; & verò illâ ipſâ caret Mſ. Corb. n. 1. ut & al. ſequentibus.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 223. b.

2..... Noli te intendere fallaci mulieri :

3. mel enim diſtillat à labiis mulieris meretricis, quæ ad tempus impinguat fauces tuas :

4. noviſſimè autem amarius felle invenies, & acutius magis quàm gladius ex utraque parte acutus.

5. Inſipientes autem pedes deducunt utentes eâ cum morte ad inferos.

VULGATA NOVA.

1. Fili mi, attende ad ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam,

2. ut cuſtodias cogitationes, & diſciplinam labia tua conſervent. Ne attendas fallaciæ mulieris :

3. favus enim diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus :

4. noviſſima autem illius amara quaſi abſynthium, & acuta quaſi gladius biceps.

5. Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant.

VULGATA NOVA.

6. Per ſemitam vitæ non ambulant, vagi ſunt greſſus ejus, & inveſtigabiles.

7. Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas à verbis oris mei.

8. Longè fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus ejus.

9. Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli :

10. ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena,

11. & gemas in noviſſimis, quando conſumpſeris carnes tuas & corpus tuum, & dicas :

12. Cur deteſtatus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquievit cor meum,

13. nec audivi vocem docentium me, & magiſtris non inclinavi aurem meam ?

14. Pene fui in omni malo, in medio eccleſiæ & ſynagogæ.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 1. de Jac. c. 7. p. 454. e.

15. Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorum fontibus :

16. Superfluant tibi aquæ de tuo fonte, in tuas autem plateas diſcurrant.

VULGATA NOVA.

15. Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui :

16. Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Sic habet Ambroſ. l. 1. de Cain, c. 5. col. 191. a. & l. 2. de Abr. c. 11. col. 349. d. necnon Auguſt. l. de Grat. & l. arb. to. 10. 719. f. detracto uno *te*. Hæc autem ſententia non legitur in textu Hebraïco, ut notat Martianæus noſter ibid. to. 1. divin. Bibl. translataque eſt, ut & aliæ plurimæ è Verſ. LXX. in Vulgatam noſtram : quinimo, in ejuſdem Vulgatæ Mſs. antiquioribus eadem ſententia non reperitur ; v. g. in noſtro Sangerm. n. 15. annorum circiter 900. nec etiam legitur in S. Auguſtini Speculo. Apud Hieron. verò in Iſai. 23. to. 3. 206. e. ita : *Ne attendas peſſimam mulierem.* Apud Ambroſ. l. de bono mort. c. 6. to. 1. 400. f. *Noli intendere in verba meretricis.* In Mſ. S. Germ. Vulg. n. 4. *Ne attenderis fallaciæ mulieris.* In Græco, Μὴ πρόσεχε φαύλῃ γυναικί. *Ne intendas fallaci mulieri.*

℣. 3. Sic Hieron. in Iſai. 23. to. 3. 206. e. niſi quòd ſcribit *de labiis ;* paulòque poſt, *quæ ad breve impinguat fauces tuas :* at in Ezech. 6. col. 734. d. *quæ ad tempus impinguat veſcentium fauces :* & epiſt. ad Fabiol. to. 2. 590. b. *quæ ad tempus pinguefacit fauces tuas.* Ambroſ. l. 1. de Cain, c. 5. col. 191. a. *mella enim diſtillabunt à labiis mulieris fornicariæ, quæ ad tempus impinguat fauces tuas.* Gaud. Brix. de Machab. p. 967. b. *mel diſtillat à labiis mulieris meretricis, quæ ad tempus impinguat fauces ſuas.* Ruric. epiſt. 12. to. 8. 568. c. *Lingua meretricis mel ſtillat ;* ſtatimque, *in noviſſimis autem*, &c. Græc. textui favet.

℣. 4. Ambr. l. 1. de Cain c. 5. col. 191. a. *poſteà verò amariorem felle invenies.* Hieron. epiſt. ad Fabiol. to. 2. 590. b. ut ſup. *noviſſimè verò amarius felle invenies :* & in Iſai. 23. to. 3. 206. e. *& poſtea amarius felle reperies :* & in Ezech. 6. col. 734. d. *& poſtea amarius felle reperitur.* Gaud. Brix. de Machab. p. 967. b. *noviſſimum autem amarius felle invenies, & acutius gladio utraque parte acuto.* Græcum : ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὑρήσεις, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου.

℣. 5. In Gr. Τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες, *Imprudentiæ enim pedes*, &c. ut ſup. extremò tamen hoc additur : τὰ δὲ ἴχνη αὐτῆς οὐκ ἐρείδεται, *& veſtigia ejus non firmantur.*

℣. 15. Sic iterum Ambroſ. l. 3. Hex. to. 1. 52. a. ut & inf. 150. a. 363. d. 364. e. 597. c. 927. b. & lib. 3. Off. to. 2. 107. b. & col. 633. a. 934. f. Similiter Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 381. f. & in Pſ. 31. p. 181. e. Ita quoque Hieron. in Ezech. 32. to. 3. 932. b. at in Amos 4. col. 1398. c. legit : *Bibe aquas de vaſis tuis, & de puteorum fontibus aquas tuas :* & in Dan. 2. col. 1079. b. *Bibe aquam de vaſis tuis, & de puteorum tuorum fonte.* Item Caſſian. coll. 13. c. 13. p. 646. *Bibe aquas de tuis vaſis, & de puteorum tuorum fonte.* Ita etiam in Gr. Junilius Afr. l. 1. de part. div. leg. c. 5. p. 341. e. *Bibe aquam de tuis vaſis, & de ciſterna tua, & de tuis puteis.* Textui verò accinit Auct. op. imp. in Matth. p. 17. a.

℣. 16. Rurſum Ambr. l. de Iſaac, to. 1. 364. e. *Et ſuperfluant tibi aquæ de tuo fonte :* & in Luc. 13. col. 1460. c.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
17. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.	17. Sint tibi soli constitutæ, & nemo alienus particeps sit tibi.	*Ambr. ubi sup.*
18. Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adolescentiæ tuæ:	18. Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & jucundare cum uxore, quæ est tibi à juventute:	*Ambr. l. 3. offic. p. 107. c.*
19. cerva charissima, & gratissimus hinnulus: ubera ejus inebrient te in omni tempore, in amore ejus delectare jugiter.	19. cervus amicitiæ, & pullus gratiarum confabulentur tecum.....	
20. Quare seduceris fili mi ab aliena, & fovêris in sinu alterius?	20. Ne multus fueris ad alienam, neque contineris amplexibus non tuam.	*Ambr. l. 2. de Abr. c. 11. p. 349. e.*
Job 14. 16. 31. 4. & 34. 21. 21. Respicit Dominus vias hominis, & omnes gressus ejus considerat.		
22. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.	22. Iniquitates suæ capient impium, funiculis autem peccatorum suorum unusquisque constringitur.	*Fulg. l. de rem. pecc. c. 26. p. 380. c.*
23. Ipse morietur, quia non habuit disciplinam, & in multitudine stultitiæ suæ decipietur.	23. Hic moritur cum indisciplinatis, de multitudine autem vitæ suæ projectus est, & perit pro insipientia.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in plateis tuis diffundantur aquæ tuæ: similiter l. de virginit. to. 2. 235. d. nisi quòd tollit &, ante *superfluant;* reponitque post *fonte:* item l. 2. & 3. de Spir. S. col. 633. a. 690. f. legit: *inque plateis tuis superfluant aquæ tuæ.* August. in Ps. 103. col. 1135. f. *& in plateis tuis discurrant aquæ tuæ:* similiter l. de unit. Eccl. to. 9. 381. f. nisi quòd iisdem præponit seqq. *& non superfluant tibi aquæ foras:* imo & his omnibus ista: *Et fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi;* quæ pertinent ad ℣. seq. Cassian. autem coll. 13. c. 13. p. 646. c. textui suffragatur: enimverò post hæc, *& de puteor. tuorum fonte,* subdit: *Supereffluant tibi aquæ de tuo fonte, in tuas autem plateas pertranseant aquæ tuæ.* Sic etiam in Gr. hoc excepto, μὴ ὑπερεκχείσθω; at in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. negatio tollitur, legiturque solùm ὑπερεκχείσθω, *supereffundantur.* Ita quoque Origenes, homil. 12. in Num. legisse se testatur in quibusdam exemplaribus; in aliis verò, *& non supereffundantur.*

℣. 17. Ambros. l. 3. offic. col. 107. c. rursus legit: *nemo alienus particeps sit tibi.* Aug. in Ps. 103. to. 4. 1135. f. *nemo alienus communicet tibi:* & tract. 7. in Joh. 1. to. 3. 874. c. *Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi:* sic iterum l. 2. cont. Crescon. to. 9. 418. c. & l. de unit. Eccl. col. 381. f. Græc. Ἔστω σοι μόνῳ ὑπάρχοντα, καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μεταχέτω σοι.

℣. 18. Iterum Ambros. l. 1. de Jac. c. 7. p. 454. e. anteced. his, *particeps sit tibi,* hæc subdit: *Fons aquæ tuæ sit tibi proprius:* similiter l. de Isaac, c. 4. p. 364. c. subnexis his, *& jucundare cum uxore.* Sic etiam in Græco, hoc insuper adjuncto, τῆς ἐκ νεότητός σου, *quæ à juventute tua,* ut sup. in textu. Vide Aug. sup. ℣℣. 16. 17.

℣. 19. Ita rursum Ambr. l. 1. de Jacob, c. 7. col. 454. e. & l. 2. de interpel. Dav. c. 1. col. 637. f. ult. excepto, *confabuletur tibi.* Hieron. in Isai. 35. to. 3. 279. f. *cervus amicitiæ, & pullus gratiarum tuarum loquantur tibi.* Aug. de div. quæst. q. 71. to. 6. col. 61. d. *cervus amicitiæ, & pullus gratiarum tuarum colloquantur tecum.* Eucher. quæst. in Prov. p. 847. e. *cervus amicitiæ, & pullus gratiarum fabulentur tecum.* Græc. ἔλαφος φιλίας, καὶ πῶλος σῶν χαρίτων ὁμιλείτω σοι, &c. In ed. Compl. σοῦ, loco σῶν.

℣. 20. Prior sententia rursus legitur apud Ambros. l. de bono mort. c. 6. col. 400. f. & ita in Gr. est; altera verò sic: μηδὲ συνέχου ἀγκάλαις τῆς μὴ ἰδίας· *neque contineris ulnis non propriæ.*

℣. 22. Græc. Παρανομίαι ἄνδρα ἀγρεύουσι, σειραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται· Aquila, καὶ ἐν χοινίοις, &c. Iren. l. 3. c. 9. p. 185. a. *restibus autem peccatorum suorum unusquisque constringitur.* Hilar. in Ps. 2. n. 9. col. 31. d. *fasciis peccatorum suorum constrictus est peccator:* & in Ps. 118. col. 292. a. *fasciis peccatorum suorum unusq. constringitur.* Ambros. l. 1. de pœnit. to. 2. 409. e. *vinculis pecc. suor.* &c. ut sup. ita rursum in Ps. 118. n. 42. col. 1071. b. cui suffragatur Auct. l. de promiss. ap. Prosp. c. 17. p. 140. d. Hieron. in Ezech. 27. col. 889. e. & in Ose. 5. col. 1272. d. *funibus peccator. suorum unusquisque constringitur.* August. in Ps. 34. & 57. to. 4. 234. f. 544. a. *criniculis peccatorum,* &c. ut sup. at l. cont. Adim. to. 8. 118. b. *funiculis peccat. suorum,* &c. Similiter Cassian. coll. 23. c. 9. p. 840. & coll. 24. c. 24. p. 879. b. cui favet Gildas Sap. castig. in eccles. ord. to. 8. p. 720. h.

℣. 23. Sic est in Græco, hoc ultimo excepto, καὶ ἀπώλετο δι' ἀφροσύνην, *& periit propter imprudentiam.*

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. FIli mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam,		
2. illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.	2. laqueus fortis est viro propria labia.....:	*Chromat. Aquil. in Matth. p. 987. d.*
3. Fac ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera: quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum:	3. Fac fili quæ ego mando tibi, & salvus eris: venisti enim in manus malorum propter amicum tuum. Esto infatigabilis, attende autem amicum tuum, quem spondisti:	*Ms. Floriac. n. 10.*
4. ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.	4. ne dederis somnum oculis tuis, neque dormites palpebris tuis.	
5. Eruere quasi damula de manu, & quasi avis de manu aucupis.	5. Citò vadas sicut damula ex retibus, sicut avis ex laqueo.	
6. Vade ad formicam ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam:	6. Confer te ad formicam ô piger, & æmulare vias ejus, & esto illâ sapientior:	*Ambr. l. 6. Hex. p. 118. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Græc. παγὶς γὰρ ἰσχυρὰ ἀνδρὶ τὰ, &c. ut sup.

℣. 3. Similia Græc. habet, præter seqq. σώζου, *salvare,* pro *salvus eris;* exinde μὴ ἐκλυόμενος, *non remissus,* loco *infatigabilis;* statimque παρόξυνε δὲ καὶ, *stimula autem &,* pro *attende autem.* Ambros. l. de Tob. c. 23. col. 620. d. *stimula civem tuum, quem spopondisti.* Item Schol. hab. τὸν πολίτην, non verò τὸν φίλον, ut in edit. Rom.

℣. 4. Græc. μὴ δῷς ὕπνον σοῖς ὄμμασι, μηδὲ ἐπινυστάξῃς, &c. ut sup.

℣. 5. Græc. Ἵνα σώζῃ ὥσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων, καὶ ὥσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδος.

℣. 6. Similiter in Græco, nisi quòd pro *confer te,* habetur ἴθι, *vade;* subditurque ἰδὼν, *videns,* post *æmulare.* Nicetius Episc. de vigil. servor. Dei, c. 2. Spicil. to. 3. p. 2. b. legit: *Vade ad formicam ô piger, & æmulare vias ejus.* August. l. cont. Adim. to. 8. 145. d. his alludere videtur, dicens: *Imitare formicam, & intuere diligentiam ejus:* & in Ps. 48. to. 4. 432. f. *Imitare formicam, recondè æstate, ne esu-*

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

7. illa enim nullam culturam possidet, neque eum qui se cogat habens, neque sub domino agens,

8. quemadmodum præparat escam, quæ de tuis laboribus sibi messem recondit.

Ambr. l. 5. Hex. p. 107. e. f.

* Vade ad apem, & vide quomodo operaria est, operationem quoque quàm venerabilem mercatur; cujus laborem reges, & mediocres ad salutem sumunt: appetibilis enim est omnibus, & clara: cùm sit robore infirma, sapientiæ prædicatione substantiæ suæ producit ætatem.

Idem in Ps. 118. p. 1149. b.

Nicetius Trevir. Spicil. to. 3. p. 2. b.

9. O piger quousque dormis? quando autem de somno surgis?

10. Modicùm quidem dormis, modicùm sedes, modicùm autem dormitas, pusillùm autem manibus amplecteris pectus:

11. deinde superveniet tibi tanquam viator, paupertas; inopia autem sicut bonus cursor. [a] Si verò impiger fueris, veniet ut fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.

[a] Ex LXX. transl. in Vulg.

VULGATA NOVA.

7. quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem,

8. parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.

9. Usquequo piger dormies? quando consurges è somno tuo?

10. Paululùm dormies, paululùm dormitabis, paululùm conferes manus, ut dormias: *Inf. 24. 33.*

11. & veniet tibi quasi viator, egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet ut fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.

VULGATA NOVA.

12. Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso,

13. annuit oculis, terit pede, digito loquitur,

14. pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia seminat:

15. huic extemplo veniet perditio sua, & subitò conteretur, nec habebit ultra medicinam.

16. Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus:

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. e.

17. Oculus contumeliosus, lingua iniqua, manus effundentes sanguinem justi,

18. & cor fabricans cogitationes malas, & pedes festinantes ad malefaciendum.

Facund. Herm. l. 2. Sirm. to. 2. p. 455. d.

20. Fili custodi legem patris tui, & ne repuleris instituta matris tuæ.

21. Alliga autem illa circa tuam animam semper, & circumda collo tuo.

VULGATA NOVA.

17. Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem,

18. cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum,

19. proferentem mendacia testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias.

20. Conserva fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.

21. Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo.

VULGATA NOVA.

22. Cùm ambulaveris, gradiantur tecum: cùm dormieris, custodiant te, & evigilans loquere cum eis:

23. quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ:

24. ut custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

rias in hieme.

℣℣. 7. 8. Hunc contextum interpretari videtur Ambrosius, seu παραφράζειν, non verbum è verbo reddere; ita enim in Græco est: ἐκείνῳ γὰρ γεωργίου μὴ ὑπάρχοντος, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδὲ ὑπὸ δεσπότην ὤν· deinde: ἑτοιμάζεται θέρους τὴν τροφὴν, πολλήν τε ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν· *nam cùm ei non sit agellus, neque habeat qui cogat, neque sub domino sit; parat æstate alimentum, & multam in messe facit acervationem.* Eò pariter recurrunt quæ ait August. l. contra Adim. to. 8. 145. d. *ab æstatis tempore usque ad hiemem colligit sibi alimonias.*

* Ambros. l. 5. Hex. posteriora verba sic refert: *cùm sit infirma robore apis, valida est vigore sapientiæ, & amore virtutis.* In Gr. καίπερ οὖσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενὴς, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη· *etiam cùm sit robore infirma, sapientiam honorans evecta est;* cæt. Græca à textu Lat. non valde discrepant. Editores nostri BB. ad hunc Ambros. loc. notant in Mss. codd. 4. legi *cara*, in aliis autem ac editt. *clara;* totum verò locum in Ms. Cæn. sic haberi: *Vade ad apem, & ejus imitare operationem; operationem namque quàm venerabilem mercatur apes, cujus,* &c. edit. Rom. ejusd. Ambr. fert *venerabilem facit;* aliæ verò cùm omnibus Mss. *mercatur;* in Veneto etiam cod. & Schol. ἐμπορεύεται; in Vatic. ὡς σεμνὴν ποιεῖται. Hieron. in Ezech. 3. to. 3. 713. d. ait: *Et in Proverbiis de ape dicitur, quanquam hoc Hebræa non habeant exemplaria: Vade ad apem, & disce quomodo operatrix sit, & opus suum castum faciat; cujus laboribus reges, & imperiti pro sanitate abutuntur.*

℣. 9. Eadem leguntur in margine Ms. S. Germ. n. 4. sed post ℣. 32. capitis 24. nempe: *Usquequo piger dormis? usquequo de somno consurgis?* In Græco: Ἕως τίνος ὀκνηρὲ κατάκεισαι; πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἐγερθήσῃ; *Usquequo piger jaces? quando autem è somno excitaberis?* Apud Aquil. Symmach. & Theod. κοιμηθήσῃ..... ἀναστήσῃ.

℣. 10. Sic est in Græco, repetito δὲ, *autem*, post 2. *modicùm:* extremò etiam στήθη, *pectora*, non *pectus*.

℣. 11. Græcè habetur κακὸς, *malus*, ante *viator;* subinde pro *inopia autem*, καὶ ἡ ἔνδεια; ultimòque, ὥσπερ κακὸς δρομεὺς ἀπαυτομολήσει, *sicut malus cursor aufugiet*, pro *longè fugiet à te;* cæt. ad verbum ut sup. Posteriorem sententiam, *Si verò impiger fueris*, &c. mutuati sumus à Vulg. in quam transiit ex edit. LXX. abest enim à textu Hebraïco, nec etiam legitur in Mss. codd. S. Germ. n. 14. & 15. Canon autem Carcasson. illam tantùm exhibet in ora inferiori, teste Martianæo.

℣. 17. In Gr. Ὀφθαλμὸς ὑβριστοῦ, γλῶσσα ἄδικος, χεῖρες ἐκχέουσαι αἷμα δικαίου· Ms. Alex. cum Ald. & Compl. hab. δίκαιον: Aquila etiam & Symm. loco ὑβριστοῦ, scribunt ὑψηλὸς, *sublimis.* Non prætermittendum quoque in utraque editione Lucif. tum Colon. tum Lugdun. ita legi: *lingua, in qua manus sunt effund. sang.* sed aperto mendo, pro *iniqua, manus effundentes sang.* Illiteratus nempe editor., qui malè legerat *in qua*, loco *iniqua*, de suo fortè addidit *sunt*, post *manus*, ut planiorem sensum redderet: errata similia nimiùm sæpe occurrunt in Bibliotheca vet. Patrum. Hieron. etiam in Naum 2. to. 3. 1569. c. eandem sententiam ita refert: *Oculi contumeliosi, lingua iniqua:* & l. 3. cont. Rufin. to. 4. p. 2. col. 472. *Oculos contumeliosi, linguam iniqui, manus effundentes sanguinem justi.*

℣. 18. Ita in Græco. Eadem pariter habet Hieron. l. 3. contra Rufin. col. 472.

℣℣. 20. 21. Aptè ad Græcum, scribendo *leges*, num. plurali. Vide sup. c. 1. ℣. 8.

VULGATA NOVA.

25. Non concupiſcat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius:

26. pretium enim ſcorti vix eſt unius panis: mulier autem viri pretioſam animam capit.

27. Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, ut veſtimenta illius non ardeant?

28. aut ambulare ſuper prunas, ut non comburantur plantæ ejus?

29. ſic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus cùm tetigerit eam.

VERSIO ANTIQUA.

25. Non te vincat concupiſcentia formæ, neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris: *Ambr. l. de apol. Dav. p. 711. a.*

26. pretium meretricis tantum eſt unius panis: mulier autem pretioſas animas capit. *Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 518. f.*

27. [a] Ligabit quis ignem in ſinu, veſtimenta autem non comburet? *[a] Ambr. l. de apol. Dav. p. 711. a.*

28. vel ambulabit quis ſuper carbones ignis, pedes autem non comburet?

29. ſic qui introierit ad uxorem proximi ſui, non erit immunis, neque omnis qui tangit eam. *Auct. l. de ſing. cleric. p. 517. c.*

VULGATA NOVA.

30. Non grandis eſt culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim ut eſurientem impleat animam:

31. deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet.

VULGATA NOVA.

32. Qui autem adulter eſt, propter cordis inopiam perdet animam ſuam:

33. turpitudinem & ignominiam congregat ſibi, & opprobrium illius non delebitur:

34. quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ,

35. nec acquieſcet cujuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.

VERSIO ANTIQUA.

32. Mœchus autem per indigentiam ſenſuum perditionem animæ ſuæ acquirit: *Tertul. l. de pudic. p. 1011. a.*

33. dolores & dehoneſtationes ſuſtinet, ignominia autem ejus non abolebitur in ævum:

34. plena enim zeli indignatio viri non parcet in die judicii.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Eadem citat Ambr. l. 1. de Cain, c. 5. col. 191. b. *Non te vincat formæ concupiſcentia;* paulòque poſt, *neque capiaris oculis, circumfuſa enim retia ſunt*, &c. & l. 2. de Abr. c. 11. col. 349. d. *neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris*, ut ſupra: huc etiam redeunt quæ dicit l. 1. de pœnit. to. 2. 408. f. *Nolo intendas in formam mulieris fornicariæ:* & inf. 409. d. *Non te vincat formæ concupiſcentia, neque capiaris oculis tuis:* item l. de bono mort. c. 6. to. 1. 400. f. *Noli intendere in oculos juvenculæ:* & infra c. 9. col. 406. c. *ne capiaris oculis tuis:* & l. de apol. Dav. col. 710. f. *Non intendas in mulieris ſpeciem, & non concupiſcas mulierem.* Hieron. in Ezech. 27. to. 3. 883. f. *Non te decipiat pulchritudinis deſiderium, ne capiaris oculis tuis.* Chromat. Aq. in Matth. p. 983. d. *Non te vincat formæ deſiderium, neque capiaris oculis tuis, neque rapiaris palpebris tuis.* Græc. textui favet, niſi quòd hab. σοῖς ὀφθαλμοῖς, *tuis oculis;* & in fine, ἀπὸ τῶν αὐτῆς βλεφάρων, *ab ejus palpebris.*

℣. 26. Ambroſ. de apol. Dav. col. 711. a. & l. de bono mort. c. 9. col. 406. c. *mulier enim virorum pretioſas animas capit:* & l. 1. de Cain, c. 4. to. 1. 189. c. *Illa igitur..... nutantibus oculis, & ludentibus jaculans palpebris retia, quibus pretioſas juvenum animas capit; oculus enim meretricis, laqueus peccatoris:* vide etiam l. 1. de pœnit. c. 14. to. 2. 409. c. d. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 149. d. *virorum pretioſas animas rapit.* Auguſt. l. 2. de civ. Dei, c. 5. to. 7. 35. d. *mulier autem virorum pretioſas animas captat.* Ita quoque in Gr. eſt, ſicut & ſententia quæ huic propiùs antecedit, niſi quòd poſt *pretium*, additur γὰρ, *enim:* & pro *tantum eſt*, habetur ὅσου καὶ, *quantum & :* in edit. noviſſ. Baluz. *quantum eſt;* in al. 3. vet. *tantum eſt*, ut ſup.

℣. 27. Ad verbum è Græco: idem verò Ambr. l. 1. de pœnit. to. 2. 410. b. legit: *Qui alligat ignem in ſinu, veſtimenta comburit.* Hieron. ep. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 33. b. *Alligabit quis in ſinu ignem, & veſtimenta ejus non comburentur?* & l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 149. d. *Alligabit quis in ſinu ignem, & non comburetur?* Auct. l. de ſing. cleric. apud Cypr. p. 517. c. *Quis alligabit in ſinu ſuo ignem, veſtimenta autem ſua non comburet?*

℣. 28. Sic eſt in Gr. Ita etiam rurſum legit Ambroſ. l. 1. de pœnit. to. 2. 410. b. demptâ conjunct. *vel.* Hieron. ep. ad Euſtoch. to. 4. p. 33. b. *aut ambulabit ſuper carbones ignis, & pedes illius non ardebunt?* & l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 149. d. *aut ambulabit ſuper carbones ignis, & non ardebit?* Auct. verò l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 517. c. ut ſup. *aut quis ambulabit ſuper carbones ignis, pedes verò non comburet?*

℣. 29. Similiter in Græco, præter hoc, πρὸς γυναῖκα ὕπανδρον, *ad mulierem nuptam.* Symm. ut ſup. πρὸς γυναῖκα τοῦ πλησίον. Aq. & Theod. ἑταίρου, *ſodalis.*

℣. 32. Græcè, διʼ ἔνδειαν φρενῶν, *propter inopiam cordis*, ad litt. *inediam præcordiorum*, loco *per indigentiam ſenſuum;* cæt. ad verbum.

℣. 33. Vix meliùs è Græco.

℣. 34. Ita Græcè, addito uno *ejus*, ad vocem *viri.*

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. FIli mi, cuſtodi ſermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili

2. ſerva mandata mea, & vives: & legem meam quaſi pupillam oculi tui:

3. liga eam in digitis tuis, ſcribe illam in tabulis cordis tui.

4. Dic ſapientiæ, ſoror mea es: & prudentiam voca amicam tuam,

5. ut cuſtodiat te à muliere extranea, & ab aliena, quæ verba ſua dulcia facit.

VERSIO ANTIQUA.

1..... Fili.

2. honora Dominum, & valebis: præter eum ne timeas alterum..... *Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. e.*

3..... deſcribe hæc in latitudine cordis tui. *Hilar. in Pſ. 118. p. 344. f.*

4..... prudentiam autem notam adſume tibi, *Ambr. l. de virginit. to. 2. 225. c.*

5. ut cuſtodiat te à muliere aliena, & mala.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Eadem antecedunt in Mſ. S. Theod. ad Remos, necnon in aliis tribus Sangerm. n. 4. 14. & 15. In primo quidem & ult. ad margin. cod. ſed eadem manu; in aliis duobus, intra textum: abſunt verò iſta à textu Hebraïco, & Vulg. præter vocem *Fili.* In Mſs. ſuprad. ita ſequitur: *præter eum verò ne timueris alium;* ſic etiam in Gr. Mſs. duo habent *alienum.* Apud Hieron. l. 3. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. 397. a. *Fili honora Dominum, & confortaberis: præter illum autem ne timeas alium.*

℣. 3. Ambroſ. in Pſ. 43. col. 926. b. *in latitudine cordis tui deſcribe eam.* Gr. ἐπίγραψον δὲ ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς καρδίας σου.

℣. 4. Idem Ambroſ. de apol. Dav. col. 711. c. legit: *prudentiam diſcipulam adquire tibi.* Gr. τὴν δὲ φρόνησιν γνώριμον περιποίησαι σεαυτῷ.

℣. 5. Sic eſt in Gr. Idem Ambroſ. l. de apol. Dav. c. 3. col. 711. c. *ut te cuſtodiat ab uxore aliena, & fornicaria;* tum addit: *ne te laquæis labiorum ſuorum teneat obligatum;*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. ubi sup. 6. Per fenestram enim de domo sua in plateas prospicit.	6. De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi,
7..... 13. *Vide Not.*	7. & video parvulos, considero vecordem juvenem,

VULGATA NOVA.

8. qui transit per plateam juxta angulum, & prope viam domus illius, graditur

9. in obscuro, advesperascente die, in noctis tenebris, & caligine.

10. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas: garrula & vaga,

11. quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis,

12. nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians.

13. Apprehensumque deosculatur juvenem, & procaci vultu blanditur, dicens:

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. l. 1. de Cain & Ab. c. 4. p. 189. d. 14. Sacrificium pacis est mihi, hodie reddo vota mea:	14. Victimas pro salute vovi, hodie reddidi vota mea:
15. hac ex causa progressa sum obviam tibi, desiderans faciem tuam, inveni te.	15. idcirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, & reperi.
16. Institis texui lectum meum, & tapetis ab Ægypto stravi:	16. Intexui funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Ægypto:
17. aspersi lectum meum croco, domum autem meam cinnamomo.	17. aspersi cubile meum myrrhâ, & aloe, & cinnamomo.
18. Veni, fruamur amicitiâ usque in diluculum; veni, & colluctemur cupidine:	18. Veni, inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies:
Ibid. e. & 190. a. 19. non enim adest vir meus in domo, abiit autem viam longissimam,	19. non est enim vir in domo sua, abiit viâ longissimâ:
20. involucro pecuniæ accepto in manu....,	20. sacculum pecuniæ secum tulit: in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam.
21. Seducens eum multo blandimento sermonum, & laqueis labiorum suorum alligans, domum adusque adtraxit.	21. Irretivit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum.
22. At ille secutus eam, circumvenitur.....	22. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quòd ad vincula stultus trahatur,
Ibid. f. & 191. a. 23. velut cervus sagittatus in jecore hæret saucius.....	23. donec transfigat sagitta jecur ejus: velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quòd de periculo animæ illius agitur.
24. Nunc igitur fili, audi me, intende verbis oris mei.	24. Nunc ergo fili mi, audi me, & attende verbis oris mei.
25. Non declinet in vias ejus cor tuum:	25. Ne abstrahatur in viis illius mens tua: neque decipiaris semitis ejus:
26. multos enim vulnerando dejecit, & sunt innumerabiles quos trucidavit.	26. multos enim vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea.
27. Viæ inferorum domus ejus, deducentes in secessum mortis.	27. Viæ inferi domus ejus, penetrantes in interiora mortis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quæ subseqq. Græcis respondent, ἐάν σε λόγοις, τοῖς πρὸς χάριν, ἐμβάλληται, *si te sermonibus, qui ad gratiam, adorta fuerit.*

℣. 6. Græcè similiter: ἀπὸ γὰρ θυρίδος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς εἰς τὰς πλατείας παρακύπτουσα. Eò etiam spectat quod Ambros. addit loco sup. cit. de apol. Dav. col. 711. c. *à fenestra caveas hujus ingressus; à fenestra enim domus suæ intrat.*

℣℣. 7..... 13. Hæc pariter respiciens Ambros. l. 1. de Cain, c. 4. col. 189. c. dicit: *Quemcunque viderit dubio sensu prætereuntem in angulo transitûs domus suæ, sermonibus adoritur gratiosis, faciens juvenum volare corda, domi inquieta, in plateis vaga, osculis prodiga, pudore vilis, amictu dives, genas picta..... talibus verborum machinis murum mentis aggreditur humanæ:* item de apolog. Dav. c. 3. col. 711. c. *Cave ergo*, inquit, *hujuscemodi mulierem, quæ pedibus non quiescit, foris errat, insidiatur per angulos, oculis ligat, verbis illicit*, &c. vide etiam l. 1. de pœnit. c. 14. to. 2. 409. c. d. His autem omnibus satis respondent Græca: Ὃν ἂν ἴδῃ τῶν ἀφρόνων τέκνων νεανίαν, ἐνδεῆ φρενῶν, παραπορευόμενον παρὰ γωνίαν ἐν διόδοις οἴκων αὐτῆς, καὶ λαλοῦντα..... ἣ ποιεῖ νέων ἐξίπτασθαι καρδίας· ἀνεπτερωμένη δέ ἐστι, καὶ ἄσωτος, ἐν οἴκῳ δὲ οὐχ ἡσυχάζουσιν οἱ πόδες αὐτῆς· χρόνον γάρ τινα ἔξω ῥέμβεται, χρόνον δὲ ἐν πλατείαις παρὰ πᾶσαν γωνίαν ἐνεδρεύει. Εἶτα ἐπιλαβομένη, ἐφίλησεν αὐτὸν, ἀναιδεῖ δὲ προσώπῳ προσεῖπεν αὐτῷ. i. e. *Quemcunque viderit insipientium filiorum adolescentem, inopem cordis, prætereuntem juxta angulum in transitibus domorum suarum, & loquentem..... quæ facit juvenum volare corda: vaga autem est, & luxuriosa, & in domo non quiescunt pedes ejus: interdum enim foras circumvertitur; interdum verò in plateis apud omnem angulum insidiatur. Deinde apprehendens, osculata est eum, & impudenti facie alloquitur eum.*

℣. 14. Concinit Græcum, nisi quòd hab. εἰρηνικὴ, *pacificum*, loco *pacis.*

℣. 15. Ita Græcè. Plures quidem Mss. Ambros. habent in fine, *invenire*, cum editt. at Mss. 2. Vatic. & Laud. ferunt *inveni te*, è Gr. εὕρηκά σε.

℣. 16. Eadem memorat idem Ambrosius, l. de apolog. Dav. col. 711. c. *Institis*, inquit, *lectum intexit suum, & tapetis ab Ægypto stratis.* Gr. textui consonat.

℣. 17. Sic est in Græco.

℣. 18. Concordat Gr. additâ conjunct. &, post 1. *veni.* Duo tamen Mss. Ambr. Vat. & Laud. habent *collatemur*, non *colluctemur;* Gr. ἐγκυλισθῶμεν ἔρωτι.

℣. 19. Græc. habet μακρὰν, *longam*, non *longissimam;* cæt. ad verbum. Eadem pariter citat Ambr. de apol. Dav. c. 3. col. 711. c.

℣. 20. In Græco, ἔνδεσμον ἀργυρίου λαβὼν ἐν χειρὶ αὐτοῦ, &c.

℣. 21. Græc. Ἀπεπλάνησε δὲ αὐτὸν πολλῇ ὁμιλίᾳ, βρόχοις τε, τοῖς ἀπὸ χειλέων, ἐξώκειλεν αὐτόν. i. e. *Seduxit autem eum multa collocutione, & laqueis, qui ex labiis, attraxit eum.* Vide rursum Ambros. l. de pœnit. c. 14. col. 409. c.

℣. 22. Non verbum è verbo id referre videtur Ambros. ita nimirum in Gr. est: Ὁ δὲ ἐπηκολούθησεν αὐτῇ, κεπφωθείς· *Ipse autem obsequutus est ei, infatuatus.*

℣. 23. Græcum, ἢ ὡς ἔλαφος τοξεύματι πεπληγὼς εἰς τὸ ἧπαρ.

℣. 24. Ita Græcè, posito uno &, ante verbum *intende.*

℣℣. 25. 26. Concordant ista cum Græco.

℣. 27. In Græco, Ὁδοὶ ᾅδου..... εἰς τὰ ταμιεῖα τοῦ θανάτου.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. Nunquid non ſapientia clamitat, & prudentia dat vocem ſuam?
2. In ſummis excelſiſque verticibus ſupra viam, in mediis ſemitis ſtans,
3. juxta portas civitatis in ipſis foribus loquitur, dicens:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
4. O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum.	4. Vos, ô homines, obſecro, & emitto vocem meam filiis hominum.	*Hilar. l. 12. de Trin. p. 1135. b.*
5. Intelligite parvuli aſtutiam, & inſipientes animadvertite.	5. Intelligite ſimplices aſtutiam, indocti autem cor apponite.	
6. Audite, quoniam de rebus magnis locutura ſum: & aperientur labia mea, ut recta prædicent.		
7. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea deteſtabuntur impium.	7. Quoniam veritatem meditabuntur fauces meæ, abominata verò ante me labia mendacia.	*Fulg. ep. 12. p. 218. b.*

VULGATA NOVA.

8. Juſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis pravum quid, neque perverſum:
9. recti ſunt intelligentibus, & æqui invenientibus ſcientiam.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
10. Accipite diſciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quàm aurum eligite.	10. Tu autem accipe potiùs diſciplinam, quàm pecuniam; & ſcientiam, ſuper aurum probatum.	*Ambr. l. 1. de Cain, c. 5. to. 1. 191. c.*
11. Melior eſt enim ſapientia cunctis pretioſiſſimis: & omne deſiderabile ei non poteſt comparari.	11. Melior eſt enim lapidibus pretioſis.....	
12. Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus.		
13. Timor Domini odit malum: arrogantiam, & ſuperbiam, & viam pravam, & os bilingue deteſtor.	13. Timor Domini odit malitiam.....	*Caſſian. collat. 11. c. 6. p. 559.*
14. Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo.	14. Meum conſilium, & mea tutela; ego prudentia, mea autem virtus.	*Auct. l. de voc. Gent. c. 24. p. 15. d.*
15. Per me reges regnant, & legum conditores juſta decernunt:	15. [a] Per me reges regnant, & potentes ſcribunt juſtitiam:	*[a] Hilar. l. 12. de Trin. p. 1135. b.*
16. Per me principes imperant, & potentes decernunt juſtitiam.	16. Per me principes magnificantur, & tyranni per me tenent terram.	

VULGATA NOVA.

17. Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilant ad me, invenient me.
18. Mecum ſunt divitiæ, & gloria, opes ſuperbæ, & juſtitia.
19. Melior eſt enim fructus meus auro, & lapide pretioſo, & genimina mea argento electo.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
20. In viis juſtitiæ ambulo, in medio ſemitarum judicii,	20. In viis æquitatis ambulo, & inter medias ſemitas juſtitiæ converſor,	*Hilar. ubi ſup. e.*
21. ut ditem diligentes me, & theſauros eorum repleam.	21. ut dividam diligentibus me ſubſtantiam, & theſauros eorum impleam bonis. Si enunciavero vobis quæ quotidie fiunt, memorabor ea quæ à ſæculo ſunt enumerare.	*Ibid. b.*
22. Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio.	22. Dominus condidit me in initio viarum ſuarum in opera ſua:	*Cypr. l. 2. Teſtim. p. 284. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 4. 5..... 7. Similiter in Græco.

℣. 10. Græc. Λάβετε παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον· καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον.

℣℣. 11..... 13. Sic eſt in Græco.

℣. 14. Græcè non habetur *mea*, ante *tutela*; ſed reponitur ante *prudentia*, loco *ego*; cæt. ad verbum ut ſup. Ferrand. Diac. ad Regin. p. 158. ſimiliter leg. *Meum eſt conſilium, & mea tutela.*

℣. 15. Ad verbum è Græco. Sic etiam legit Iren. l. 3. c. 23. p. 321. c. excepto uno *tenent*, pro *ſcribunt*; at in Gr. γράφουσι. Auct. op. imp. in Matth. hom. 5. p. 48. d. *Per me reges regnant, & per me tyranni ſcribunt juſtitiam.* Vide verſum ſeq.

℣. 16. Optimè è Græco, niſi excipias vocem *principes*, pro qua μεγιστᾶνες, *magnates*; ap. Aquil. & Symm. ἄρχοντες. Iren. l. 3. c. 23. p. 321. c. legit: *Per me principes exaltabuntur, & tyranni per me regnant terram.* Auguſt. verò de nat. bo. to. 8. 509. d. *Per me reges regnant, & tyranni per me tenent terram.* Succinit Auct. l. 1. de voc. gent. c. 24. p. 15. d. niſi quòd ſcribit *obtinent terram.*

℣. 20. Ita in Græco, niſi excipias voces duas, δικαιοσύνης, loco *æquitatis*, & δικαιώματος, loco *juſtitiæ*: in Schol. δικαιώματος, loco primæ vocis; & in Mſ. Alex. δικαιοσύνης, loco ſecundæ. Fulg. ep. 14. p. 266. ita legit: *In itineribus juſtitiæ incedo, & inter medias ſemitas æquitatis converſor.*

℣. 21. Vix meliùs è Græco. Fulg. ep. 14. p. 266. ſimiliter hab. *ut dividam*, &c. uſque ad vocem *bonis* incluſ. & reſponſ. cont. Arian. p. 54. addit: *Si nunciavero vobis quæ quotidie fiunt, commemorabo quæ à ſæculo ſunt enunciare*: itidem l. cont. ſerm. Faſtid. c. 8. p. 348. ſed abſque ult. *enunciare*. Ambroſ. l. 3. de fide, to. 2. 508. d. ait: *Dicturus*, Dominus creavit me, *præmiſit*: Commemorabo quæ à ſæculo ſunt.

℣. 22. Ita Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 5. p. 573. Irenæus verò l. 4. c. 20. p. 253. d. *Dominus creavit me principium viarum ſuarum in opera ſua*; quibus Græcum favet. Tertul. contra Hermog. p. 416. a. *Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera ſua*: ſimiliter cont. Prax. p. 846. a. b. 848. b. item ibid. *Dominus creavit me initium viarum in opera ſua.* Hilarius l. 1. 4. & 12. de Trin. col. 784. f. 785. a. 832. e. 1130. a. b. c. 1136. a. *Dominus creavit me in initium viarum ſuarum in opera ſua.* Ambr. l. 2. de interp.

Versio antiqua.

Cypr. ubi sup. 23. ante sæculum fundavit me : in principio, antequam terram faceret,

24. & antequam abyssos constitueret, priusquam procederent fontes aquarum,

25. antequam montes collocarentur; ante omnes colles genuit me Dominus.

26. Fecit regiones, & inhabitabilia, & fines inhabitabiles sub cœlo.

27. Cùm pararet cœlum, aderam illi; & cùm secerneret suam sedem :

28. cùm super ventos validas faceret desuper nubes, & cùm confirmatos ponebat fontes sub cœlo :

Vulgata nova.

23. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret.

24. Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram : necdum fontes aquarum eruperant :

25. necdum montes gravi mole constiterant : ante colles ego parturiebar :

26. adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ.

27. Quando præparabat cœlos, aderam : quando certa lege, & gyro vallabat abyssos :

28. quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum :

Notæ ad Versionem antiquam.

Dav. c. 7. & l. 3. col. 647. e. 655. d. & in Ps. 43. col. 887. f. *Dominus creavit me principium viarum suarum in opera sua :* vide etiam in Ps. 118. col. 1025. d. necnon l. 1. & 3. de fide, to. 2. 463. c. 505. e. 643. f. Hieron. in Isai. 26. to. 3. 221. c. *Deus possedit me initium viarum suarum ;* tum addit : *licet quædam exemplaria malè pro possessione, habeant creaturam :* veruntamen in Mich. 4. col. 1527. a. legit : *Dominus creavit me in principio viarum suarum in opera sua ;* subdit autem, *sive ut in Hebræo scribitur, Dominus possedit me :* item l. 1. in ep. ad Ephes. to. 4. 342. e. f. *Licet*, inquit, *in Hebræis codicibus non habeatur, Dominus creavit me initium viarum suarum, sed, Dominus possedit me :* infra tamen l. 2. col. 372. b. hab. *Dominus creavit me initium viarum suarum :* & epist. ad Cypr. to. 2. p. 697. a. *Dominus creavit me initio viarum suarum in opera sua :* rursumque ait : *Nullum debet verbum creationis movere, cùm in Hebræo non sit creatio, sed possessio.* August. l. 1. de doctr. Chr. to. 3. 17. a. *Dominus creavit me in principio viarum suarum.* Fulgent. contra Arian. p. 54. a. *Dominus creavit me initium viarum suarum in opera sua :* & l. contra serm. Fastid. c. 8. p. 348. *Dominus creavit me initio viarum suarum in opere suo.* Faustin. Presb. cont. Arian. to. 5. p. 637. g. 649. c. *Dominus creavit me initio viarum suarum in opera sua.* Itidem Arnob. jun. de Trin. to. 8. p. 210. b. 211. f. detracta ult. voce *sua ;* at inf. 211. g. addit *in opera sua :* hab. etiam ibid. *initium*, pro *initio*. Facund. Hermian. l. 11. Sirm. to. 2. p. 757. d. *Dominus creavit me principium viarum suarum in opera ejus.* Ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 6. e. 7. a. *Dominus condidit me in initio viarum suarum in principio in opera sua.* Item ap. Phœbad. Agin. cont. Arian. p. 303. e. *Dom. condidit me.*

℣. 23. Ad verbum è Græco. Concinunt Lact. l. 4. Institut. c. 6. p. 573. & Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. 697. a. nisi quòd scribunt *ante sæcula.* Iren. l. 4. c. 20. p. 253. d. *ante sæcula* (al. *sæculum*) *fundavit me : in initio, antequam terram faceret.* Tertul. cont. Hermog. p. 416. b. *ante sæcula fundavit me : priusquam faceret terram :* item l. contra Prax. p. 846. a. cum Hilar. l. 12. de Trin. col. 1130. d. *priusquam terram faceret.* Ambros. l. 3. de fide, to. 2. 508. a. d. *in principio, antequam terram faceret.* Arnob. jun. de Trin. p. 210. b. *ante sæcula creavit me :* at inf. 211. g. *ante sæculum fundavit me : priusquam terram faceret.* Fulg. l. cont. Arian. p. 54. a. & l. cont. ser. Fastid. c. 8. p. 348. & l. de fide ad Petr. p. 24. *ante sæcula fundavit me :* & l. contra Arian. p. 55. b. necnon fragm. 24. contra Fab. addit, *priusquam terram faceret.* Phœbad. Agin. l. cont. Arianos, p. 303. e. *& ante sæculum fundavit me.* Vigil. Taps. l. 1. contra Arium, Sabell. &c. p. 131. b. *ante sæcula fundavit me.* Anecdot. to. 5. Marten. p. 6. e. *antequam terram faceret.*

℣. 24. Concordat textus Lat. cum Gr. Iren. quoque l. 4. c. 20. p. 253. d. legit : *priusquam abyssos constitueret, & priusquam procederent fontes aquarum.* Itidem Fulg. l. contra Arian. p. 55. b. & fragm. 24. cont. Fab. p. 608. Tertul. verò cont. Hermog. p. 416. b. 420. a. *prior autem abysso genita sum.* Sic etiam Phœbad. Agin. l. cont. Arian. p. 303. e. Lact. verò l. 4. Instit. c. 6. p. 573. *& antequam abyssos constitueret, priusquam prodirent fontes aquarum.* Ambros. l. 3. de fide, to. 2. 508. a. *antequam abyssos faceret, & antequam produceret fontes aquarum.* Hieron. epist. ad Cypr. to. 2. 697. a. *antequam terram faceret & abyssos, priusquam procederent fontes aquarum.* Arnob. jun. de Trin. to. 8. p. 211. g. *priusquam poneret abyssos, priusquam produceret fontes aquarum.* In Græco, καὶ πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι, &c. ut in textu.

℣. 25. Iren. l. 4. c. 20. p. 253. d. *antequam montes confirmarentur ; ante omnes autem colles genuit me.* Tertul. contra Hermog. p. 416. b. *priusquam montes collocarentur ; ante omnes autem colles generavit me :* similiter l. contra Prax. p. 846. a. b. & 848. b. Lactant. l. 4. Institut. c. 6. p. 573. simpliciter hab. *ante omnes colles genuit me Dominus*, omissis illis quæ antecedunt. Hilarius verò l. 12. de Trin. col. 1130. d. ita legit : *priusquam montes stabiliret ; ante omnes colles genuit me.* Itidem Arnob. jun. de Trin. p. 211. g. at inf. 230. b. *ante omnes colles generavit me.* Ambros. l. 3. de fide, col. 508. a. *ante omnes colles genuit me.* Hieron. ep. ad Cyprian. to. 2. 697. a. *priusquam montes firmarentur ; ante omnes colles generavit me :* & in Isai. 26. to. 3. 221. c. *ante omnes autem colles generavit me.* Fulg. contra Arian. p. 55. b. *priusquam montes stabilirentur ; ante omnes autem colles genuit me :* & sup. 54. a. necnon l. de fide ad Petr. p. 524. *& ante omnes colles genuit me :* sed frag. 24. cont. Fab. p. 608. *ante omnes autem colles*, ut sup. Concinunt Faustin. Presb. cont. Arian. p. 645. d. 649. c. d. Vigil. Taps. l. 1. cont. Arium, Sabel. &c. p. 131. b. & Anon. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 6. e. In Gr. πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι· πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με· vox autem Κύριος jungitur cum ℣. seq.

℣. 26. Lact. l. 4. Institut. c. 6. p. 573. *Fecit regiones, & terras inhabitabiles sub cælo.* Hilar. l. 12. de Trin. col. 1131. b. *Deus fecit regiones, & inhabitabilia, & cacumina, quæ habitantur sub cælo.* Græc. Κύριος ἐποίησε χώρας, καὶ ἀοικήτους, καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν.

℣. 27. Concinit Lact. l. 4. Institut. c. 6. p. 573. Iren. verò l. 4. c. 20. p. 253. d. ita legit : *Cùm pararet cælum, eram cum illo ;* deinde pergit ad *fontes*, omissis intermediis. Tertul. l. contra Prax. p. 846. a. *Cùm pararet cælum, aderam illi simul :* & inf. 852. c. *Cùm pararet cælos, ego aderam illi simul :* at l. cont. Hermog. p. 415. c. *Cùm pararet cælum, aderam illi*, ut sup. sequentia autem verba constanter silet, quamvis alia proximè subjungat. Hilar. l. 12. de Trin. p. 1131. b. *Cùm pararet cælum, eram cum illo ; & cùm segregabat suam sedem :* Ms. tamen 1. Martin. textui favet : at in Ps. 91. col. 239. d. legit Hilar. *Cùm pararet cælum, aderam illic.* Ambros. l. 1. Hex. col. 6. e. *Cùm pararet cælum, cum illo eram :* & in Ps. 118. col. 1089. d. *Cùm pararet cælos*, &c. & inf. 1230. f. *Cùm faceret cælos, cum illo eram :* & l. 5. de fide, to. 2. 556. b. *Quando parabat cælum, cum ipso aderam :* & l. de fide Resurr. col. 1157. b. *Cùm pararet cælum, cum ipso eram.* Phœbad. Agin. contra Arian. p. 304. f. *Cùm pararet cælum, ego aderam illi.* Fulg. l. 2. ad Trasim. c. 4. p. 91. c. *Cùm pararet cælum, aderam illi ; & cùm segregabat sedem suam super ventos.* Arnob. jun. de Trinit. p. 211. g. *Cùm parabat cælum, simul cum illo eram ; & cùm segregabat sedem suam.* Vigil. Taps. l. 1. contra Arium, Sabell. &c. p. 131. b. *Cùm pararet cælos, aderam illi :* similiter l. contra Varim. p. 730. h. nisi quòd legit *cælum :* tum subdit : *& cùm segregaret suam sedem.* Anonym. ap. Marten. Anecd. to. 5. p. 6. e. *Cùm patraret cælos, aderam cum illo ; & cùm secerneret sedem suam.* In Gr. Ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν οὐρανὸν, συμπαρήμην αὐτῷ· καὶ ὅτε ἀφώριζε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων.

℣. 28. Iren. l. 4. c. 20. p. 253. d. verbis his ℣. præced. *eram cum illo*, proximè subjungit ista : *& cùm firmos faceret fontes abyssi*, omissis intermediis. Tertul. verò l. contra Hermog. p. 415. c. ita legit : *& cùm fortia faciebat super ventos quæ sursum nubila, & cùm firmos ponebat fontes ejus quæ sub cælo est :* eadem repetit l. contra Prax. p. 846. a. nisi quòd ponit *totos*, pro *firmos*, deletque *est* in fine : at l. contra Hermog. p. 402. a. rursus habet : *& cùm firmos ponebat fontes quæ sub cælo est.* Lactant. l. 4. Institut. c. 6. p. 573. *cùm super ventos faceret validas nubes, & cùm confirmatos poneret montes sub cælo.* Hilar. l. 12. de Trin. col. 1131. b. *quando super ventos validas faciebat in summo nubes, & cùm certos ponebat fontes sub cælo ;* Mss. ibid. *montes sub cælo :* at sup. l. 4. col. 840. a. *fontes.* Ambros. l. de Spir. S. to. 2. 682. d. *cùm faceret fontes aquarum.* Fulg. l. 2. ad Trasim. c. 4. p. 91. c. *quando fortes faciebat sursum nubes, & cùm stabiles ponebat fontes sub cælo.* Arnob. jun. de Trin. p. 211. h. & Vigil. Taps. l. con-

VULGATA NOVA.

29. quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos: quando appendebat fundamenta terræ.

30. Cum eo eram cuncta componens: & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore;

31. ludens in orbe terrarum: & deliciæ meæ, esse cum filiis hominum.

VERSIO ANTIQUA.

29. quando fortia faciebat fundamenta terræ. *Cypr. l. 2. Testim. p. 284. b.*

30. Eram penes illum disponens: ego eram cui adgaudebat; quotidie autem jucundabar ante faciem ejus in omni tempore,

31. cùm lætaretur orbe perfecto, [a] & jocundabatur in filiis hominum. *[a] Iren. l. 4. c. 20. p. 253. d.*

VULGATA NOVA.

32. Nunc ergo filii audite me: Beati, qui custodiunt vias meas.

33. Audite disciplinam, & estote sapientes, & nolite abjicere eam.

VULGATA NOVA.

34. Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & observat ad postes ostii mei.

35. Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet salutem à Domino:

36. qui autem in me peccaverit, lædet animam suam. Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

VERSIO ANTIQUA.

34. Beatus vir qui audierit me, & homo qui vias meas custodierit, advigilans meis ostiis quotidie, custodiens postes mei introitûs. *Ambr. l. de apol. Dav. p. 724. f.*

35. Exitus mei, exitus sunt vitæ: [a] præparatur voluntas à Domino. *[a] Aug. ep. 217. to. 2. 800. g. 807. b.*

36. Qui autem in me peccant, impiè faciunt in animas suas: & qui me oderunt, diligunt mortem. *Fulg. l. 2. ad Monim. p. 28.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tra Varim. p. 730. d. *quando super ventos fortes faciebat in summo nubes, & cùm certos ponebat fontes sub cœlo.* Græc. *καὶ ὡς ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ' οὐρανόν.*

℣. 29. Accinunt magno consensu Iren. l. 4. c. 20. p. 253. d. Lact. l. 4. Institut. c. 6. p. 573. Hilar. l. 4. & 12. de Trin. col. 840. b. 1131. b. Ambros. l. 1. Hex. col. 6. f. Fulg. l. 2. ad Trasim. c. 4. p. 91. c. Arnob. jun. de Trin. p. 211. g. Vigil. Taps. l. contra Varimad. p. 730. d. & l. 2. cont. Ari. & Sabell. & Anonym. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 6. e. quibus omnibus suffragatur Græc. nisi quòd initio ipso ponit καὶ, quod etiam nonnulli præmittunt PP. Latini. Verùm Tertul. hunc versiculum constanter omittit, licet antecedentia cum subsequentibus duobus in locis referat; ut supra videre est, & infra: lib. tamen de Bapt. c. 3. p. 388. b. habet: *& ut terram aridam suspenderet.*

℣. 30. Ad verbum è Græco. Ita quoque legit Lact. l. 4. Institut. c. 6. p. 573. detracto tamen hoc ult. *in omni tempore.* Iren. l. 4. c. 20. p. 253. d. sic habet: *Eram apud eum aptans: ego eram cui adgaudebat; quotidie autem lætabar ante faciem ejus in omni tempore.* Tertul. verò l. contra Hermog. p. 402. a. *Ego eram modulans cum ipso:* & inf. 415. c. *Ego eram compingens cum ipso: ego eram ad quam gaudebat; quotidie autem oblectabar in persona ejus:* ita rursum l. contra Prax. p. 846. a. b. exceptis his, *cum illo compingens... in persona ipsius.* Hilarius in Ps. 135. col. 487. e. *Ego eram apud eum disponens:* sic etiam in Ps. 91. col. 239. d. sed addit, *mihi adgaudebat:* & in Ps. 148. col. 587. d. *Ego eram apud illum componens: mihi adgaudebat:* & l. 4. de Trinit. col. 840. b. *Eram apud illum componens: ego eram ad quam gaudebat; quotidie autem lætabar in conspectu ejus in omni tempore.* Ambros. l. 1. Hexa. p. 6. f. *Eram penes illum cuncta componens;* Mss. 6. *penes illum disponens:* & in Ps. 118. col. 1230. f. addit: *ego eram cui adplaudebat:* similiter l. 1. offic. to. 2. 60. b. at l. de fide Resurr. col. 1157. b. legit: *Et eram cum eo componens: ego eram cui adgaudebat;* Mss. plures, *cui adplaudebat.* Phœbad. Agin. l. cont. Arian. p. 304. f. *Ego eram cum illo; & mihi adgaudebat.* Fulgent. l. 3. ad Monim. c. 6. *Eram apud illum componens:* & l. 2. ad Trasim. c. 4. p. 91. c. *Eram apud eum disponens.* Arnob. jun. de Trinit. p. 211. g. *Cum ipso eram cuncta componens; ad quam gaudebat (f. adgaudebat) in faciem meam:* vide etiam inf. p. 230. b. Vigil. Taps. l. contra Ari. & Sabel. *Ego eram penes illum:* & l. cont. Varimad. p. 730. d. *Ego eram cum illo cuncta componens: & ego eram cui adgaudebat.* Anonym. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 7. a. *Eram simul cum illo disponens: ego eram cui adgaudebat; quotidie autem lætabar in faciem ejus.*

℣. 31. Concordat Græcum: nec dissentit Iren. loco cit. qui etiam habet cum Cypr. *cùm lætaretur orbe perfecto.* Accinunt Lact. l. 4. Instit. c. 6. p. 573. Ambros. l. 1. offic. to. 2. 60. b. Arnob. jun. de Trin. p. 211. g. & Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 730. d. Tertul. verò l. contra Hermogen. p. 415. c. legit: *quando oblectabatur, cùm perfecisset orbem, & inoblectabatur in filiis hominum.* Hilar. in Ps. 91. & 148. col. 239. d. 587. d. *cùm lætaretur orbe perfecto*, ut sup. itidem l. 4. de Trin. p. 840. b. subditque, *& lætaretur in filiis hominum:* item inf. *quando lætabatur orbe perfecto, & lætabatur in filiis hominum:* & in Ps. 55. col. 116. c. alludens dicit: *super filios hominum adgaudebat pater.* Anonymus ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 7. a. *cùm lætaretur orbi perfecto.*

℣. 34. Consonat Græc. nisi quòd hab. *εἰσακούσεταί μου*, & *φυλάξει*; ultimòque, *τηρῶν σταθμοὺς ἐμῶν εἰσόδων*, *servans limina meorum introituum;* Theodot. *φλιὰς θυρῶν μου.*

℣. 35. Græc. addit *γὰρ*, *enim*, ad 1. *exitus*, præponitque καὶ verbo *præparatur.* Fulgent. etiam de Incarn. ad Petr. p. 305. & l. 1. de verit. præd. cum Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. & l. 2. c. 10. p. 15. e. 23. f. hanc sententiam memorat, *præparatur voluntas à Domino.* Citatur pariter à Zozimo PP. cujus testimonium refert Cælestinus epist. 21. to. 1. col. 1191. c. citatur quoque ab Augustino non semel, epist. 107. & alibi passim. Item in Conc. 2. Arausi. cap. 4. Conc. to. 4. col. 1667. c. Item à Bonif. II. epist. 2. ibid. col. 1689. c.

℣. 36. Ita rursum legit Fulg. l. de Incarn. p. 425. nec aliter exstat Græcè.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. SApientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem.

2. Immolavit victimas suas, miscuit vinum,

VERSIO ANTIQUA.

1. SApientia ædificavit sibi domum, & subdidit columnas septem. *Cypr. l. 2. Testim. p. 285. a. & ep. 63. p. 105. c.*

2. Mactavit suas hostias, miscuit in cratera vi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic habet Cæsar. Arelat. hom. 8. p. 826. b. Sic etiam Ambros. in Ps. 118. to. 1. 974. b. & l. 1. de fide, to. 2. 463. e. unà cum Gr. at l. de Spir. S. col. 645. d. *Sapientia fecit sibi domum:* & l. 1. de Cain, c. 5. col. 193. d. *& fulsit columm. septem.* Hilar. in Ps. 138. col. 511. d. *Sapientia ipsa sibi ædificavit domum.* August. l. 17. de civit. Dei, c. 4. & 20. to. 7. 461. a. 484. b. *Sapientia ædif. sibi dom. & suffulsit col. septem.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 126. c. 187. c. *Sapientia fabricavit sibi domum, & subdidit col. septem.* Græc. *ὑπήρεισε στύλους ἑπτά.* Gaud. Brix. serm. 13. p. 963. h. cum Auct. quæst. N. Test. apud August. to. 3. 63. a. *Sapientia ædificavit sibi domum.* Itidem Auct. op. imp. in Matth. hom. 50. p. 213. c. sed addit: *& suffulsit columnis septem:* sup. verò hom. 30. p. 127. d. *& subdidit columnas septem;* sicut Fulgent. l. contra serm. Fastid. c. 8. p. 348.

℣. 2. Concordat Græcum. Tertul. cont. Gnost. p. 828. a. leg. *Sophia jugulavit filios suos.* Ambros. in Ps. 118. to.

Versio antiqua.

Cypr. ubi sup. num suum, & paravit suam mensam.
3. Et misit servos suos convocans cum excelsa prædicatione ad craterem, dicens:
4. Qui est insipiens, declinet ad me. Et egentibus sensu dixit:
5. Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis.
6. Derelinquite stultitiam, & quærite prudentiam, & corrigite scientiam in intellectu.

Hieron. in Amos 7. to. 3. 1436. d. 8. Noli arguere malos, ne oderint te. [a] Corripe sapientem, & amabit te: corripe stultum, & adjiciet ut oderit te.
[a] Aug. ep. 200. p. 781. c.
Ex Ms. Floriac. n. 10. 9. Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Notum fac justo, & adjiciet percipere.
Hieron. in Isai. 19. p. 185. e. 10. Principium sapientiæ, timor Domini..... [b] scire legem, sensûs est optimi.
[b] Ambrosiast. p. 156. b.

Ambr. in Ps. 35. p. 768. e. 12. Fili, si sapiens eris, tibi sapiens eris, & proximis: si autem malus evaseris, solus hauries mala.
Cypr. l. 3. Testim. p. 330. c. * Qui fidens est in falsis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes: deserit enim vias vineæ suæ, à semitis verò agelli sui erravit: ingreditur autem per avia loca atque arida, & terram destinatam in sitim; contrahit autem manibus infructuosa.
Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 170. e. 13. Mulier insipiens & audax inops panis effi-

Vulgata nova.

& proposuit mensam suam.
3. Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis:
4. Si quis est parvulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est:
5. Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.
6. Relinquite infantiam, & vivite, & ambulate per vias prudentiæ.
7. Qui erudit derisorem, ipse injuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat.
8. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te.
9. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce justum, & festinabit accipere.
10. Principium sapientiæ, timor Domini: & scientia sanctorum, prudentia. *Ps. 110. 10.*
11. Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ. *Sup. 1. 7.*
12. Si sapiens fueris, tibimetipsi eris: si autem illusor, solus portabis malum. *Eccli. 1. 16.*
13. Mulier stulta & clamosa, plenaque ille-

Notæ ad Versionem antiquam.

1. 974. b. *Interfecit suas hostias:* & l. 1. de fide, to. 2. 463. e. *Et interfecit suas hostias, miscuit in cratera*, &c. ut in textu: & epist. 65. col. 1053. f. *miscuit in cratere vinum suum.* Similiter August. l. 17. de civit. Dei, c. 20. p. 484. b. *Immolavit suas victimas, miscuit in cratere*, &c. ut sup. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 3. pag. 187. c. *Mactavit suas* (Ms. 1. Rem. *suis*) *hostias, miscuit in cratere*, &c. ut sup. Itidem Cæsar. Arelat. hom. 8. p. 826.

℣. 3. Ita Græcè, nisi quòd omittitur *&*, ante *misit.* Ambros. l. 1. de fide, to. 2. 463. e. legit: *Et misit suos servos convocans cum altissima prædicatione, dicens.* August. l. 17. de civit. Dei, c. 20. col. 484. b. *Misit servos suos convocans cum excellenti prædicatione ad craterem, dicens.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 187. d. *Misit servos suos convocans, & dicens.*

℣. 4. Itidem Græcè. Sic etiam apud Ambros. l. de fuga sæc. c. 8. col. 438. b. uno excepto *divertat ad me;* at l. 1. de fide, to. 2. 463. e. legit *declinet ad me:* Mss. nonnulli initio ferunt, *Quis est insipiens?* August. l. 17. de civit. Dei, c. 20. col. 484. b. *Quis est insipiens? divertat ad me. Et inopibus sensu dixit.* Gaud. Brix. ser. 19. p. 975. f. *Quisquis est insipiens, divertat ad me.* Vide inf. ad ℣. 16.

℣. 5. Accinunt Gaud. Brix. ser. 19. p. 975. f. & Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 113. c. 187. c. unà cum Gr. Ita quoque legit Ambros. epist. 32. col. 918. f. 919. a. necnon l. de parad. to. 1. 150. d. addito uno *&*, post *venite;* sicut l. de fuga sæc. c. 8. col. 438. b. lib. verò 1. de Cain, c. 5. col. 192. f. hab. *Venite, & edite panes meos*, &c. item inf. to. 1. 498. f. 1398. c. & to. 2. 1192. a. at l. de virginit. col. 227. e. *Venite, manducate panes meos, & bibite vinum meum.* Hieron. in Eccles. to. 2. 766. b. *Venite, comedite panes meos, & bibite vinum meum.* Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 20. to. 7. 484. b. *Venite, manducate de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis.* Jul. Firmic. de errore prof. relig. *Venite, & manducate de meis panibus, & bibite vinum quod miscui.* Cæsar. Arelat. hom. 8. *Venite, & edite de meis panibus*, &c. ut sup.

℣. 6. Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1212. b. *Relinquite insipientiam, & quærite sapientiam.* August. verò l. 17. de civit. Dei, col. 484. c. *Derelinquite insipientiam, ut vivatis; & quærite prudentiam, ut habeatis vitam.* Græc. Ἀπολείπετε ἀφροσύνην, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε· καὶ ζητήσατε φρόνησιν, καὶ κατορθώσατε ἐν γνώσει σύνεσιν. Mss. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἵνα βιώσητε· καὶ κατορθώσατε, &c.

℣. 8. Græc. Μὴ ἔλεγχε κακοὺς, ἵνα μὴ μισήσωσί σε. Ἔλεγχε σοφὸν, καὶ ἀγαπήσει σε· nec addit plura. Cyprian. quoque l. 3. Testim. p. 327. c. hæc tantùm refert: *Qui corripit impium, odietur ab eo. Corripe sapientem, & diliget te.* Hieron. in Eccles. to. 2. 750. a. *Argue sapientem, & diliget te.* Cassiod. in Ps. 37. p. 128. b. *Argue sapientem, & amabit te.* Ita quoque S. Pacianus legit paræn. ad pœnit. 315. d. sed addit: *atque stultum, & odio te habebit:* addit pariter Ms. Alex. ἄσοφον, καὶ μισήσει σε. Similiter Auct. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 189. c. *Argue sapientem, & amabit te; insipientem verò, & odiet te.* Item Ms. Floriac. n. 10. *Argue sap. & amavit te; insipientem, & adjiciet odisse te.*

℣. 9. Itidem Græcè, ni excipias ult. τοῦ δέχεσθαι, *ad recipiendum*, loco *percipere.* Similiter habet August. epist. 93. col. 238. a. usque ad verbum *erit* inclus.

℣. 10. Sententia prima ex Hieron. concordat cum Gr. posterior ex Ambrosiast. ita legitur ibid. τὸ γὰρ γνῶναι νόμον, διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς. Priorem sententiam rursum citat Hieron. in Isai. 50. col. 363. c. sicut Auct. l. 2. de vocat. gent. c. 27. p. 31. a.

℣. 12. Eadem iterum refert Ambros. l. 3. offic. to. 2. 111. b. præter unum *fueris*, pro 1. *eris.* Ita quoque Aug. epist. 264. to. 2. 895. c. & ser. 35. to. 5. 173. g. 174. b. 175. c. addita tamen voce *tuis*, ad hanc, *proximis.* Fastidios. Arian. ap. Fulgent. p. 211. *Fili, si bonus fueris, tibi, & proximis tuis: si autem malus evaseris, solus hauries mala.* Græcè interpunctio dissimilis, ita nempe: Υἱὲ, ἐὰν σοφὸς γένῃ σεαυτῷ, σοφὸς ἔσῃ καὶ τοῖς πλησίον (Ald. addit σου·) reliqua ut sup.

* Græcè duo tantùm dissimilia, nempe διώξεται... ἀπέλιπε, *sequetur..... deseruit*, pro *sequitur..... deserit.* Eadem quoque citantur in Concil. Carthag. 3. to. 1. Labb. 787. e. paucis mutatis: *Qui fidens est in falsis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes: derelinquit* (al. *deseruit*) *autem vias vineæ suæ, & à semitis agri sui erravit: ingreditur autem per avia loca atque arida, & terram distinet à messe; colligit autem manibus sterilitatem.* Græc. συνάγει δὲ χερσὶν ἀκαρπίαν. Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. p. 2. col. 472. eadem sic memorat: *Qui nititur mendacio, pascit ventos, & sequitur aves volantes: dereliquit enim vias vineæ suæ, & axes culturæ suæ fecit errare: perambulat aridum ac desertum, & colligit manibus suis sterilitatem.* Cassian. coll. 15. c. 7. p. 662. *Qui enim innititur menddciis, hic pascet ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes.* Hæc etiam verba leguntur inf. in Vulg. c. 10. ℣. 4. invectaque eò sunt ex edit. LXX. ut probant Mss. duo Sangerm. n. 4. & 15. qui eadem exhibent in margine, his tantùm mutatis, *nititur*, & *pascit;* absunt autem à textu Hebraïco. Apud August. l. 3. cont. Crescon. c. 9. *Qui fidit in falsis, hic pascit ventos.*

℣. 13. In Gr. ψωμοῦ, loco *panis;* apud Nobil. *buccellæ;*

VULGATA NOVA.

cebris, & nihil omnino sciens,

14. sedit in foribus domus suæ super sellam in excelso urbis loco,

15. ut vocaret transeuntes per viam, & pergentes itinere suo:

16. Qui est parvulus, declinet ad me. Et vecordi locuta est:

17. Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.

18. Et ignoravit quòd ibi sint gigantes, & in profundis inferni convivæ ejus.

VERSIO ANTIQUA.

citur: quæ non novit pudorem, *Ambr. l. 1. de Cain, c. 5. to. 1. 191. a.*

14. sedet in foribus domûs in sella palam in plateis,

15. advocans prætereuntes......

16. Qui est insipientior, divertat ad me. Et indigentibus sapientiâ præcipio, dicens: *Ibid. c. 4. col. 190. c. d.*

17. Panibus absconditis suaviter utimini, & aquam furtim dulciorem bibite.

18. Et nescit insipiens quoniam terrigenæ apud eam pereunt, & in profundum inferni incurrunt. [a] Exili, noli demorari in loco ejus, neque intendas oculo tuo in eam. [b] Ab aqua aliena abstine te, & de fonte extraneo ne biberis; ut longum vivas tempus, adjiciantur etiam tibi anni vitæ. *Hieron. in Ose. & l. 1. cont. Jovin. to. 4. 170. a.* *[a] Cassian. coll. 20. c. 9. p. 776.* *[b] Cypr. l. 3. Testim. p. 330. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cæt. ad verbum, ut sup.

℣℣. 14. 15. Græcè, ἐκάθισεν ἐπὶ θύραις τοῦ ἑαυτῆς οἴκου ἐπὶ δίφρου, &c. ut sup.

℣. 16. Græc. Ὅς ἐστιν ὑμῶν ἀφρονέστατος, ἐκκλινάτω, &c. ut in Lat. supra. August. l. 2. de Gen. col. 682. e. *Qui stultus est, divertat ad me. Et inopes sensu exhortatur, dicens.* Vide sup. ad ℣. 4.

℣. 17. Hieron. in Osee, teste Nobilio: *Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtivam dulcedinem.* August. l. 2. de Gen. col. 682. e. *Panes occultos edite libenter, & aquam dulcem furtivam bibite:* ita rursum l. 3. conf. to. 1. col. 92. d. & in Rom. 7. to. 3. 909. c. tract. verò 97. in Joh. col. 737. e. 738. c. ut sup. *Panes occultos libenter adtingite, & aquæ furtivæ dulcedinem.* Græc. Ἄρτων κρυφίων ἡδέως ἅψασθε, καὶ ὕδατος κλοπῆς γλυκεροῦ. Edd. Ald. & Compl. subdunt πίετε.

℣. 18. Horum omnium vix dissimile quoddam habetur in Græco. Verba etiam ista: *Ab aqua aliena abstine te, & à fonte alieno ne biberis*, citantur à Firmiliano, ep. 75. ad Cyprian. p. 150. a. Rursumque à Cypriano ipso epist. 70. p. 125. exceptis his, *& à fonte aquæ alienæ ne biberis.* Item apud Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1102. e. *Ab aliena aqua abstine te.* Sic etiam apud August. epist. 108. to. 2. 305. b. & tract. 6. in 1. Joh. to. 3. 869. e. & l. de unit. Eccles. to. 9. 381. b. subnexis his, *& de fonte alieno ne biberis.* Referuntur pariter in conc. Carthag. 3. Labb. to. 1. col. 787. e. cum his quæ sequuntur, *ut longum vivas tempus*, &c. At horum omnium loco, sententiam prorsus disparem exhibent Mss. quinque antiqui Vulgatæ, quorum tres bibliothecæ nostræ Sangerm. n. 4. 14. & 15. unus Regiæ, nisi me fallit memoria; quintus denique Monast. nostri S. Theoderici ad Remos: en verba, ultimis nempe his Vulg. *& in prof. inferni convivæ ejus*, superaddita: *Qui applicabitur illi, descendet ad inferos; nam qui discesserit ab ea, salvabitur.* al. *Qui applicatur illi..... nam qui abscesserit*, &c. Hæc autem sententia neque in Hebr. fonte, neque ap. LXX. neque in Vulgata hod. reperitur, saltem eò loci; citatur tamen in veteribus quibusdam concordantiis Bibliorum: è supradictis autem Mss. unus illam præfert intra textum, nempe Sangerm. n. 14. alter verò n. 15. optimæ notæ, in ora inferiori; tertius denique n. 4. ad marginem lateralem: omnes eadem manu.

PARABOLÆ SALOMONIS.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. Filius sapiens lætificat patrem: filius verò stultus mœstitia est matris suæ.

Inf. 11. 4. 2. Nil proderunt thesauri impietatis: justitia verò liberabit à morte.

3. Non affliget Dominus fame animam justi, & insidias impiorum subvertet.

4. Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium divitias parat.

Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes.

VERSIO ANTIQUA.

2. Non proderunt thesauri iniquis: justitia autem eripit à morte. *S. Paulin. ep. 25. p. 167. a.*

3. Non occidet fame Dominus animam justam..... *Cypr. de op. & eleem. p. 240. c.*

4.....

Filius eruditus sapiens erit: imprudente autem ministro utetur. *Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 2. p. 415. a.*

VULGATA NOVA.

5. Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis.

6. Benedictio Domini super caput justi: os autem impiorum operit iniquitas.

VULGATA NOVA.

7. Memoria justi cum laudibus: & nomen impiorum putrescet.

8. Sapiens corde præcepta suscipit: stultus cæditur labiis.

9. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem depravat vias suas, manifestus erit.

VERSIO ANTIQUA.

7. Memoria justi cum laudibus..... *Ferrand. Diac. ad Pelag. p. 253.*

9. Qui ambulat simpliciter, ambulat fidenter..... *Cypr. l. 3. ad Quirin. p. 319. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Sic est in Græco, præter unum ῥύσεται, *liberabit*, pro *eripit.* Apud Ambros. l. de Nab. c. 6. col. 572. d. *Nihil prosunt thesauri injustis: justitia autem liberat à morte.*

℣. 3. Sic iterum Cypr. de orat. Dom. p. 210. c. In Gr. Οὐ λιμοκτονήσει Κύριος, &c. Hieron. in Isai. 65. teste Nobilio: *Non interficiet fame Dominus.*

℣. 4. Ad verbum è Græco. Quæ verò in Vulgata subjungitur sententia, *Qui nititur mendaciis*, &c. habetur supra post ℣. 12. cap. 9. Versionis antiquæ.

℣. 7. Itidem Græcè, excepto uno plur. δικαίων, *justorum;* at in ed. Compl. δικαίου, ut sup.

℣. 9. In aliquo cod. Cypr. *fidens est*, teste Nobilio, quamvis, inquit, in aliis sit *fidenter;* in Gr. πεποιθώς; cætera ut sup.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ser. 82. to. 5. 443. a. 10. Annuens oculis cum dolo, congerit hominibus mœstitiam : qui autem arguit palam, pacem facit.

Anastas. II. ep. 1. Conc. to. 4. 1279. e. 12. Odium suscitat contentio : omnes autem qui non contendunt protegit amicitia.

13. *Vide Not.*

Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 472. 14..... os procacis appropiat contritioni.

Ambr. ep. 63. p. 1044. e. 15. Possessio divitum, civitas firmissima.....

VULGATA NOVA.

10. Qui annuit oculo, dabit dolorem : & stultus labiis verberabitur. *Eccli. 27. 25.*

11. Vena vitæ, os justi : & os impiorum operit iniquitatem.

12. Odium suscitat rixas : & universa delicta operit charitas. *1. Cor. 13. 4. 1. Pet. 4. 8.*

13. In labiis sapientis invenitur sapientia : & virga in dorso ejus qui indiget corde.

14. Sapientes abscondunt scientiam : os autem stulti confusioni proximum est.

15. Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus : pavor pauperum, egestas eorum.

VULGATA NOVA.

16. Opus justi ad vitam : fructus autem impii ad peccatum.

17. Via vitæ, custodienti disciplinam : qui autem increpationes relinquit, errat.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 472. 18..... & qui profert maledicta, stultissimus est.

Cypr. l. 3. Testim. p. 327. c. 19. Ex multiloquentia non effugies peccatum : parcens autem labiis, sensatus eris.

Anon. ap. Ambr. p. 4. d. 20. Argentum igne examinatum, lingua justi.....

Ennod. pro Synod. Sirmond. to. 1. p. 1624. d. 21..... imperitis enim obviat mors.

Ambrosiast. p. 246. a. 259. e. 23. Stultus per risum agit mala.....

VULGATA NOVA.

18. Abscondunt odium labia mendacia : qui profert contumeliam, insipiens est.

19. In multiloquio non deerit peccatum : qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.

20. Argentum electum, lingua justi : cor autem impiorum pro nihilo.

21. Labia justi erudiunt plurimos : qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur.

22. Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur eis afflictio.

23. Quasi per risum stultus operatur scelus : sapientia autem est viro prudentia.

VULGATA NOVA.

24. Quod timet impius, veniet super eum : desiderium suum justis dabitur.

25. Quasi tempestas transiens non erit impius : justus autem quasi fundamentum sempiternum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. in Ps. 48. to. 4. 441. d. 26. Sicut uva acerba dentibus vexatio est, & fumus oculis ; sic iniquitas utentibus eâ.

Auct. quæst. Vet. Test. ap. Aug. to. 3. 52. e. 27..... anni impiorum minuentur.

VULGATA NOVA.

26. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum.

27. Timor Domini apponet dies : & anni impiorum breviabuntur.

VULGATA NOVA.

28. Exspectatio justorum lætitia : spes autem impiorum peribit.

29. Fortitudo simplicis via Domini : & pavor his, qui operantur malum.

30. Justus in æternum non commovebitur : impii autem non habitabunt super terram.

VERSIO ANTIQUA.

Hilar. in Ps. 51. p. 72. e. 31. Lingua intelligentis meditabitur sapientiam.....

VULGATA NOVA.

31. Os justi parturiet sapientiam : lingua pravorum peribit.

32. Labia justi considerant placita : & os impiorum perversa.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Concinit Græc. nisi quòd in principio hab. Ὁ ἐννεύων, *Qui innuit* ; paulòque post num. plurali, λύπας, *tristitias*. Mss. autem duo S. Germ. n. 4. & 14. posteriorem sententiam ita præferunt in margine : *at qui palam arguit, pacificat*. Eadem quoque legitur in Ms. S. Theoder. sed intra textum. Abest verò à textu Hebraïco.

℣. 12. Græc. Μῖσος ἐγείρει νεῖκος· πάντας δὲ τοὺς μὴ φιλονεικοῦντας καλύπτει φιλία. Neutrum autem utrumque μῖσος, & νεῖκος, pro nominativo casu, vel pro accusativo promiscuè accipi potest. Nobilius vertit : *Odium suscitat contentionem*.

℣. 13. Græc. ῥάβδῳ τύπτει ἄνδρα ἀκάρδιον· i. e. *virgâ percutit virum excordem*. Eò spectat quod ait Auct. op. imp. in Matth. p. 135. c. *Cor durum baculo percute*.

℣. 14. Aptè ad Græc.

℣. 15. Sic est in Græco, excepta voce ult. ἐχυρά. Apud Phæbad. Agin. contra Arian. p. 301. d. *Substantia divitis, civitas munita*.

℣. 18. Græcè pluraliter : οἱ δὲ ἐκφέροντες λοιδορίας, ἀφρονέστατοί εἰσι.

℣. 19. August. disputans cont. Crescon. l. 1. to. 9. col. 390. b. ait : *Adhibens testimonium de Scripturis Sanctis ubi dictum putas :* Ex multa eloquentia non effugies peccatum, *cùm dictum non sit*, ex multa eloquentia, *sed*, ex multiloquio. Hilar. quoque in Ps. 139. col. 532. c. legit : *De multiloquio non effugies peccatum*. Ambros. l. 1. de Cain, c. 9. col. 200. d. *In multiloquio non effugies peccatum :* & l. de Noe, c. 10. & 26. col. 240. d. 268. b. *Ex multiloquio*, seu *de multiloquio*, &c. similiter in Ps. 36. col. 791. a. Concinunt S. Paulin. epist. 42. p. 258. a. & Zozimus PP. epist. 2. to. 1. p. 948. b. S. Benedicti regula, c. 7. p. 28. *In multiloquio non effugies peccatum*. In Gr. Ἐκ πολυλογίας, &c. ut in textu.

℣. 20. Ita in Græco.

℣. 21. In Gr. οἱ δὲ ἄφρονες ἐν ἐνδείᾳ τελευτῶσιν· *insipientes autem in egestate moriuntur*.

℣. 23. Græc. Ἐν γέλωτι ἄφρων πράσσει κακά· *In risu insipiens facit mala*.

℣. 26. Ita Græcè, nisi quòd habetur simpliciter βλαβερὸν, *noxia*, loco *vexatio est*. Apud Ambros. in Ps. 35. col. 769. f. 770. a. *Sicut uva acerba dentibus, & fumus oculis, ita iniquitas omnibus utentibus ea*. Apud Hieron. in Ezech. 18. to. 3. 817. d. *Sicut uva acerba dentibus noxia est, & fumus oculis ; sic iniquitas his qui utuntur ea :* & in Joel 2. col. 1360. a. *Sicut fumus noxius est oculis, & immatura uva dentibus ; sic iniquitas utentibus ea*.

℣. 27. Græc. ὀλιγωθήσεται, seu cum edit. Ald. ὀλιγωθήσονται.

℣. 31. Ms. Miciac. ibid. *Lingua sapientis*, &c. Quo ex

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

loco prodeat hoc testimonium, an ex Proverb. cap. 10. an ex Ps. 36. ℣. 30. non liquet: Græcè ita legitur eò loci: Στόμα δικαίε ἀποστάζει σοφίαν, *Os justi destillat sapientiam*: in Ps. verò 36. *Os justi meditabitur sapientiam.* Hoc ult. magis quadrat, nam Hilar. continuò addit: *Et rursum: Lingua mea calamus scribæ.*

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. STatera dolosa, abominatio est apud Dominum: & pondus æquum, voluntas ejus.

2. Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: ubi autem est humilitas, ibi & sapientia.

3. Simplicitas justorum diriget eos: & supplantatio perversorum vastabit illos.

VERSIO ANTIQUA.

1. STatera doli, abominatio est coram Domino: pondus autem æquum, acceptum est ei.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. e.

3. Defunctus justus relinquet pœnitentiam: promptus autem fit & insultabilis impiorum interitus.

Ex Ms. S. Germ. n. 15.

VULGATA NOVA.

Sup. 10. 2.

4. Non proderunt divitiæ in die ultionis: justitia autem liberabit à morte.

5. Justitia simplicis diriget viam ejus: & in impietate sua corruet impius.

6. Justitia rectorum liberabit eos: & in insidiis suis capientur iniqui.

7. Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes: & exspectatio sollicitorum peribit.

8. Justus de angustia liberatus est: & tradetur impius pro eo.

9. Simulator ore decipit amicum suum: justi autem liberabuntur scientiâ.

10. In bonis justorum exsultabit civitas: & in perditione impiorum erit laudatio.

11. Benedictione justorum exaltabitur civitas: & ore impiorum subvertetur.

12. Qui despicit amicum suum, indigens corde est: vir autem prudens tacebit.

13. Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.

VULGATA NOVA.

14. Ubi non est gubernator, populus corruet: salus autem, ubi multa consilia.

15. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cavet laqueos, securus erit.

16. Mulier gratiosa inveniet gloriam: & robusti habebunt divitias.

17. Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abjicit.

VERSIO ANTIQUA.

14. Quibus non est gubernatio, cadent quasi folia: [a] ubi plurima sunt consilia, maxima est salus.

15. [b] Malignus nocet, cùm se miscuerit justo; odit autem sonum tutelæ.

16. [c] Mulier grata suscitat viro gloriam.....

17. [d] Animæ suæ benefacit vir misericors.....

Hieron. in Ezech. 27. to. 3. 882. b.
[a] Pro fund. Agaun. Mon. Conc. to. 4. p. 1559. c.
[b] Cassian. coll. 1. c. 20. p. 320.
[c] S. Paulin. ep. 13. p. 70. a.
[d] S. Leo, ser. 11. p. 63. c.

VULGATA NOVA.

18. Impius facit opus instabile: seminanti autem justitiam merces fidelis.

19. Clementia præparat vitam, & sectatio malorum mortem.

VULGATA NOVA.

20. Abominabile Domino cor pravum: & voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambulant.

21. Manus in manu non erit innocens malus: semen autem justorum salvabitur.

22. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.

VERSIO ANTIQUA.

20. Diligit Dominus munda corda: accepti autem sunt ei omnes immaculati.

21. [a] Manus inferens injustè non erit impunitus.....

22. Sicut inauris in naribus porcæ, sic mulieri malè moratæ pulchritudo.

Anon. ap. S. Paulin. ep. ad Celanc. to. 2. p. 21. a.
[a] Hieron. adv. Rufin.
Idem in Ezech. 27. 28. p. 883. c. 896. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. habet num. plurali ζυγοὶ δόλιοι, *stateræ dolosæ;* reliqua ut in Lat. sup. dempto utroque *est.* In Ms. Floriac. n. 10. ita: *Mensura iniqua, abominatio est*, &c. ut in textu. Apud Ambr. l. 3. offic. to. 2. 124. a. *Statera adultera, abominatio est Domino: pondus autem æquum, acceptabile est illi:* & lib. de vid. col. 207. d. *Statera fallax, abominatio est apud Deum:* & epist. 2. col. 757. f. *Statera fallax, improbabilis apud Deum.*

℣. 3. Hæc addita reperi in margine inferiori Ms. Sangerm. n. 15. absunt autem à Vulgata. In Græco sic: Ἀποθανὼν δίκαιος ἔλιπε μεταμέλον· πρόχειρος δὲ γίνεται καὶ ἐπίχαρτος ἀσεβῶν ἀπώλεια. *Moriens justus reliquit pœnitentiam: facilis autem fit & jucundus impiorum interitus.*

℣. 14. Cassian. coll. 2. c. 4. *Quibus non est gubernatio, cadunt ut folia.* Gr. Οἷς μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, πίπτουσιν ὥσπερ φύλλα· σωτηρία δὲ ὑπάρχει ἐν πολλῇ βουλῇ.

℣. 15. Eòdem redeunt quæ in Græco, nisi quòd loco *tutelæ*, habetur ἀσφαλείας, *securitatis.*

℣. 16. Græcè constanter, γυνὴ εὐχάριστος, &c. sed Hieron. in Ephes. 5. to. 4. p. 1. col. 381. b. legendum esse putat, γυνὴ εὐχάριτος· in Ms. Cluniac. εὐχάριπος, quasi à χαρωπὸς, *lætus, vultu serenus:* en S. Doctoris verba: *In Proverbiis puto ita scriptum:* Γυνὴ εὐχάριτος ἐγείρει ἀνδρὶ δόξαν, Mulier grata suscitat viro gloriam, *pro eo quod est* gratiosa: *videremur vim facere Scripturæ, & gratias* agentem mulierem, *pro* gratiosa *audacter accipere, nisi & cæteræ editiones nostræ opinioni congruerent. Aquila enim, & Theodotio, & Symmachus ita posuerunt*, γυνὴ χάριτος, *id est*, mulier gratiosa; *& non* εὐχάριστος, *quod ad actionem pertinet gratiarum.*

℣. 17. Similiter in Græco, nisi hoc excipias, ἀγαθὸν ποιεῖ, *bonum facit*, pro *benefacit.*

℣. 20. Eadem refert Cælestius ap. Marium Merc. Garn. p. 386. præter vocem *sancta*, pro *munda.* In Gr. Βδέλυγμα Κυρίῳ διεστραμμέναι ὁδοί· προσδεκτοὶ δὲ αὐτῷ πάντες ἄμωμοι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. *Abominatio Domino perversæ viæ: accepti autem ei omnes immaculati in viis suis.*

℣. 21. Gr. Χειρὶ χεῖρας ἐμβαλὼν ἀδίκως οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται. *Manu manus injiciens injustè non impunitus erit.*

℣. 22. Concordant ista cum Græco Vat. at in editt. Ald. & Compl. est, Ὥσπερ ἐνώτιον χρυσοῦν· unde Hieron. in Ezech. 16. p. 790. c. legit, *Sicut inauris aurea*, cum reliquis ut supra: & in Ose. 2. col. 1249. a. *Sicut inauris aurea in naribus suis, ita mulieri pessimæ pulchritudo.* Apud Cassian. collat. 14. c. 16. p. 648. b. *Sicut inauris aurea in naribus suis, ita mulieri malè moratæ species.* Ap. Auct. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 190. b. *Sicut inaures aureæ in naribus porci, ita mulieris malè morigeratæ species.*

VULGATA NOVA.

23. Desiderium justorum omne bonum est: præstolatio impiorum furor.

24. Alii dividunt propria, & ditiores fiunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 3. cont. Rufin. p. 472.

25. Anima benedicta, omnis simplex: vir animosus inhonestus est.

Ambr. l. 3. offic. p. 119. a. b.

26. Qui continet frumentum, relinquet illud nationibus: captans annonam, maledictus in plebe est; benedictio autem ejus qui participat.

VULGATA NOVA.

25. Anima, quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

26. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

VULGATA NOVA.

27. Bene consurgit diluculo qui quærit bona: qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis.

28. Qui confidit in divitiis suis, corruet: justi autem quasi virens folium germinabunt.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 2. de Jac. c. 3. p. 462. f.

29..... servit enim imprudens prudenti.

Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 13.

31. Si justus vix salvabitur, peccator & impius ubi parebunt?

VULGATA NOVA.

29. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: & qui stultus est, serviet sapienti.

30. Fructus justi lignum vitæ: & qui suscipit animas, sapiens est.

31. Si justus in terra recipit, quantò magis impius & peccator? *1. Pet. 4. 18.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Ita in Græco est, præter unum ἀνὴρ δὲ, *vir autem.* Apud Ambros. l. de Isaac, c. 2. col. 357. c. prior tantùm sententia exstat: *Anima benedicta, omnis simplex.* Apud Cassian. l. 8. c. 1. p. 187. c. posterior: *vir iracundus inhonestus est.* Vide Cotel. not. in l. 2. Constitut. Apost. p. 165. d.

℣. 26. Ambr. sup. col. 117. d. legit: *captans pretia frumenti, maledictus in plebe est:* & l. de Nab. c. 8. to. 1. 576. b. *captans pretia frumenti, maledictus erit.* Cypr. verò l. 2. Testim. *captans annonam, maledictus in plebe est; benedictio autem in ejus capite est, qui communicat:* Mss. etiam nonnulli Ambros. cum omnibus editt. ferunt, *benedictio autem ejus in capite;* edit. Erasm. cum seq. *in capite ejus qui participat;* sed antiquissimi codd. cum paraphr. Chald. tollunt hoc, *in capite.* In Gr. hod. simpliciter: Ὁ συνέχων σῖτον, ὑπολείποιτο αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν· εὐλογία δὲ εἰς κεφαλὴν τοῦ μεταδιδόντος. In nonnullis tamen libris, teste Nobilio, post hoc, ὑπολείποιτο, subditur ὁ τιμιουλκῶν σῖτον, δημοκατάρατος. Ambros. quoque sup. 119. a. relata priori sententia, *Qui continet,* &c. paucis interjectis verbis, ait: *Et addidit: Captans annonam,* &c.

℣. 29. In Gr. δουλεύσει, *serviet,* &c.

℣. 31. Græc. Εἰ ὁ μὲν δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; Auct. l. de sing. cleric. apud Cypr. p. 528. b. *Si justus vix salvus fit, injustus ubi parebit?*

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA.

Ms. Floriac. n. 10.

1. Qui diligit disciplinam, diligit sensum: nam qui odit arguentem se, stultus est.

VULGATA NOVA.

1. Qui diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est.

VULGATA NOVA.

2. Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impiè agit.

3. Non roborabitur homo ex impietate: & radix justorum non commovebitur.

VERSIO ANTIQUA.

S. Paulin. ep. 44. p. 266. c.

4. Mulier bona, corona est viro suo.....

Ambr. in Ps. 118. p. 1146. d.

5. Cogitationes justorum semitæ.....

VULGATA NOVA.

4. Mulier diligens, corona est viro suo: & putredo in ossibus ejus, quæ confusione res dignas gerit.

5. Cogitationes justorum judicia: & consilia impiorum fraudulenta.

VULGATA NOVA.

6. Verba impiorum insidiantur sanguini: os justorum liberabit eos.

7. Verte impios, & non erunt: domus autem justorum permanebit.

8. Doctrinâ suâ noscetur vir: qui autem vanus & excors est, patebit contemptui.

VERSIO ANTIQUA.

Cassian. coll. 24. c. 13. p. 869. c.

9. Melior est vir in ignobilitate serviens sibi, quàm qui dignitatem sibi acquirit, & indiget pane.

Idem coll. 11. c. 10. p. 564. c.

10. Justus miseretur animas pecorum suorum: viscera autem impiorum sine misericordia.

11.....

Ex Ms. Sangerm. n. 15.

Qui suavis est in vini demorationibus, in

VULGATA NOVA.

9. Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm gloriosus & indigens pane. *Eccli. 10. 30.*

10. Novit justus jumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.

11. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, stultissimus est. *Eccli. 20. 30.*

Qui suavis est in vini demorationibus, in suis

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic est in Græco, præter ultima, ὁ δὲ μισῶν ἐλέγχους, ἄφρων· *qui autem odit increpationes, insipiens.*

℣. 4. Idem Paulin. epist. 13. p. 70. a. *erit in perpetuum corona viro suo.* Gr. Γυνὴ ἀνδρεία, στέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.

℣. 5. In Græco non *semitæ,* sed κρίματα, *judicia.*

℣. 9. Concinit Gr. nisi quòd extremò hab. ἢ τιμὴν ἑαυτῷ περιτιθεὶς, καὶ προσδεόμενος ἄρτου· ad litt. *quàm bonorem sibimet circumponens, & egens pane.*

℣. 10. Ita Græcè ad verbum.

℣. 11. Eadem exhibent extra textum alii duo Mss. S. Germ. n. 4. & 14. exceptis his duobus, *moderationibus.*

VULGATA NOVA.

munitionibus relinquit contumeliam.

12. Desiderium impii munimentum est pessimorum : radix autem justorum proficiet.

13. Propter peccata labiorum ruina proximat malo : effugiet autem justus de angustia.

14. De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, & juxta opera manuum suarum retribuetur ei.

15. Via stulti recta in oculis ejus : qui autem sapiens est, audit consilia.

16. Fatuus statim indicat iram suam : qui autem dissimulat injuriam, callidus est.

VERSIO ANTIQUA.

suis monitionibus relinquet contumeliam.

13. Per delicta labiorum incidit in laqueum peccator..... *Hieron. l. 3. cont. Rufin. p. 472.*

15. Viæ insipientium rectæ coram ipsis : exaudit autem consilia sapiens. *Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 192. f.*

16. Imprudens eadem die enunciat iram suam : abscondit autem inhonorationem suam astutus. *Cypr. l. 3. Testim. p. 306.*

VULGATA NOVA.

17. Qui quod novit loquitur, index justitiæ est : qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

18. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiæ : lingua autem sapientium sanitas est.

19. Labium veritatis firmum erit in perpetuum : qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.

20. Dolus in corde cogitantium mala : qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.

VULGATA NOVA.

21. Non contristabit justum quidquid ei acciderit : impii autem replebuntur malo.

22. Abominatio est Domino labia mendacia : qui autem fideliter agunt, placent ei.

VERSIO ANTIQUA.

21. Justo nihil placet iniquum..... *Aug. l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 53. d.*

22. [a] Abominatio est Domino labia mendacia..... *[a] Cypr. l. 3. Testim. p. 327. c.*

VULGATA NOVA.

23. Homo versutus celat scientiam : & cor insipientium provocat stultitiam.

24. Manus fortium dominabitur : quæ autem remissa est, tributis serviet.

25. Mœror in corde viri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur.

26. Qui negligit damnum propter amicum, justus est : iter autem impiorum decipiet eos.

VULGATA NOVA.

27. Non inveniet fraudulentus lucrum : & substantia hominis erit auri pretium.

28. In semita justitiæ, vita : iter autem devium ducit ad mortem.

VERSIO ANTIQUA.

27..... possessio pretiosa vir mundus. *Ambr. in Ps. 61. p. 963. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pro *demorat.* & *relinquit.* In Gr. Ὃς ἐστιν ἡδὺς ἐν οἴνων διατριβαῖς, ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ὀχυρώμασι καταλείψει ἀτιμίαν· quæ absunt à textu Hebraïco.

℣. 13. Gr. Vatic. initio hab. Δι' ἁμαρτίαν, *Propter peccatum ;* Ms. verò Alex. Δι' ἁμαρτίας ; item inf. num. plur. εἰς παγίδας, *in laqueos.*

℣. 15. Ad verbum è Gr. Apud Hieron. l. 3. cont. Rufin. col. 472. *Itinera stultorum recta in conspectu suo.*

℣. 16. Græcum ultimò hab. ἀνὴρ πανοῦργος, *vir astutus ;* cæt. ut in Lat. sup. à Ms. tamen Alex. abest ἀνήρ. Ap. Hieron. l. 3. contra Rufin. p. 472. *Stultus eadem die ostendit iram suam.*

℣. 21. Gr. Οὐκ ἀρέσει τῷ δικαίῳ οὐδὲν ἄδικον.

℣. 22. Eodem modo legit Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 472. A Græco abest medium *est.*

℣. 27. Itidem Græcè.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. Filius sapiens, doctrina patris : qui autem illusor est, non audit cùm arguitur.

2. De fructu oris sui homo satiabitur bonis : anima autem prævaricatorum iniqua.

VULGATA NOVA.

3. Qui custodit os suum, custodit animam suam : qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

VERSIO ANTIQUA.

3. Qui custodit os suum, servat animam suam : & qui temerarius est labiis, terrebit se ipsum. *Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. p. 2. col. 472.*

VULGATA NOVA.

4. Vult & non vult piger : anima autem operantium impinguabitur.

5. Verbum mendax justus detestabitur : impius autem confundit, & confundetur.

6. Justitia custodit innocentis viam : impietas autem peccatorem supplantat.

VULGATA NOVA.

7. Est quasi dives, cùm nihil habeat : & est quasi pauper, cùm in multis divitiis sit.

8. Redemptio animæ viri, divitiæ suæ : qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

VERSIO ANTIQUA.

7. Sunt qui se divites ferunt, nihil habentes : & sunt qui se humiliant in multis divitiis. *Cassian. coll. 24. c. 13. p. 869. f.*

8. Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ : pauper autem non sustinet comminationem. *Hieron. epist. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 43. c. & in Amos 2. t. 3. 1383.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Vix meliùs è Græco.

℣. 7. Similiter in Græco. Item apud August. serm. 36. to. 5. 175. d. *Sunt qui se divites affectant, nihil habentes : & sunt qui se humiliant, cùm sint divites.*

℣. 8. Priorem sententiam rursum citat Hieron. in Eccles. to. 2. 767. c. & in Isai. 10. 58. & 60. to. 3. 90. e. 429. f. 450. a. & l. 3. cont. Pelag. to. 4. 542. f. Ita quoque refert Cassian. coll. 3. c. 9. p. 361. Item in Capitular. Baluz. to. 2. p. 586. *Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ ejus.* In Gr. Λύτρον ἀνδρὸς ψυχῆς, ὁ ἴδιος πλοῦτος· πτωχὸς δὲ οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν· Aq. Symm. & Theod. ἐπιτίμησιν. Apud Ambrof. l. de Elia, c. 20. col. 559. c. *Redemptio viri,*

VERSIO ANTIQUA.		VULGATA NOVA.
Ambr. in Psal. 118. p. 1215. a.	9. Lux semper est justis.....	9. Lux justorum lætificat : lucerna autem impiorum exstinguetur.
Ex LXX.	Animæ dolosæ errant in peccatis : justi autem misericordes sunt, & miserantur.	
Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. f.	10. Malus cum contumelia agit mala.....	10. Inter superbos semper jurgia sunt : qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ.

VULGATA NOVA.

11. Substantia festinata minuetur : quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.

12. Spes, quæ differtur, affligit animam : lignum vitæ desiderium veniens.

VERSIO ANTIQUA.		VULGATA NOVA.
	13.....	13. Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat : qui autem timet præceptum, in pace versabitur.
Ex Mss. S. Germ. n. 4. 14. 15.	Filio doloso nihil erit boni : servo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigentur viæ ejus.	Animæ dolosæ errant in peccatis : justi autem misericordes sunt, & miserantur.
Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 192. f.	14. Lex sapienti fons est vitæ : stultus autem laqueo morietur.	14. Lex sapientis fons vitæ, ut declinet à ruina mortis.
Ambr. in Ps. 118. p. 1180. b.	15. Intellectus autem bonus dat gratiam.....	15. Doctrina bona dabit gratiam : in itinere contemptorum vorago.
Hieron. l. 3. cont. Ruf. p. 472.	16..... & insipiens expandit malitiam suam.	16. Astutus omnia agit cum consilio : qui autem fatuus est, aperit stultitiam.
Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 192. f.	17. Rex audax incidet in mala.....	17. Nuncius impii cadet in malum : legatus autem fidelis, sanitas.
Auct. quæst. V. Test. ap. Aug. to. 3. 53. a.	18. Paupertatem, & ignobilitatem aufert disciplina.....	18. Egestas, & ignominia ei, qui deserit disciplinam : qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur.

VULGATA NOVA.

19. Desiderium si compleatur, delectat animam : detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.

20. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit : amicus stultorum similis efficietur.

21. Peccatores persequitur malum : & justis retribuentur bona.

VERSIO ANTIQUA.		VULGATA NOVA.	
Aug. ep. 185. p. 658. c.	22..... thesaurizantur autem justis divitiæ impiorum.	22. Bonus relinquit hæredes filios, & nepotes : & custoditur justo substantia peccatoris.	
		23. Multi cibi in novalibus patrum : & aliis congregantur absque judicio.	
Hieron. in Zach. 8. to. 3. 1745. d.	24. Qui parcit baculo suo, odit filium suum : qui autem diligenter corripit, diligit.	24. Qui parcit virgæ, odit filium suum : qui autem diligit illum, instanter erudit.	*Inf. 23. 13.*
Idem in Amos 8. to. 3. 1444. c.	25. Justus comedens, saturat animam suam : animæ autem impiorum esurient.	25. Justus comedit, & replet animam suam : venter autem impiorum insaturabilis.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

divitiæ ejus : & in Ps. 37. col. 825. e. *Divitiæ viri, redemptio animæ ejus* : at in Ps. 36. col. 788. f. & epist. 63. to. 2. 1044. d. *Redemptio animæ viri, divitiæ ejus.* Similiter hab. August. ser. 36. to. 5. 178. c. sed addit : *pauper autem non suffert minas.* Schol. οὐ φέρει ἀπειλήν.

℣. 9. Consonat Græc. ad verbum. Posteriores verò sententiæ 2. allatæ sup. nempe, *Animæ dolosæ*, &c. *Justi autem*, &c. illæ ipsæ leguntur inf. in Vulg. ad ℣. 13. quò advectæ sunt ex Edit. LXX. imo etiamnum in ipsis LXX. non ad ℣. 13. sed ad præsentem ℣. 9. pertinent ; quò etiam illas referre non dubitamus. Harum autem sententiarum nè verbum quidem exstat in textu Hebraïco.

℣. 10. Similiter habet Hieron. l. 3. contra Rufin. col. 472. unà cum Græco.

℣. 13. Mss. tres supradicti verba subnexa exhibent in ora inferiori. Ms. verò S. Theod. ad Remos eadem refert intra textum, his tantùm mutatis, *filio dolosi*, ultimòque *dirigetur via ejus.* Hæc autem omnia non leguntur hîc in Vulgata ; sed eorum loco posita sunt ista : *Animæ dolosæ errant*, &c. quæ retulimus supra ad ℣. 9. Ista autem, *Filio doloso*, &c. leguntur infra in ead. Vulg. cap. 14. ℣. 15. At eorumdem quidquam in fonte Hebraïco frustra quæsiveris. In Græco habentur ut supra, exceptis his ult. num. sing. κατευθυνθήσεται ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, ut in Vulg.

℣. 14. Ita Gr. habet, præter genitiv. σοφοῦ, *sapientis*, absque seq. *est* : voci autem *laqueo*, id præponitur, ὑπὸ, *sub.*

℣. 15. Græcè deest *autem.*

℣℣. 16. 17. 18. Totidem pene verba in Græco.

℣. 22. Ad verbum è Græco.

℣. 24. A Græco abest pronomen *suo* : verbum autem *diligit*, ponitur post hoc, *qui autem* ; cæt. quadrant. Cyprian. l. 3. Testim. p. 327. c. legit : *Qui parcit baculo, odit filium.* Ambros. verò epist. 37. to. 2. 940. b. *Qui parcit baculo suo, odit filium suum*, ut sup. & in Ps. 118. col. 1195. b. *Qui parcit baculo, odit filium suum : castigat autem Dominus quem diligit* : rursus in Luc. 10. col. 1425. a. *Qui parcit baculo, odit filium suum.* Similiter August. epist. 185. ad Bonif. to. 2. 652. b. cum Auct. op. imp. in Matth. hom. 51. p. 216. b. In Ms. Floriac. n. 10. ita : *Qui parcit baculo, odit filium suum : nam qui diligit, diligenter erudit ; non lætatur in filio non erudito.*

℣. 25. Concordant omnia cum Græco, præter ult. *esurient*, pro quo ἐνδεεῖς, *egenæ.*

CAPUT XIV.

VERSIO ANTIQUA.		VULGATA NOVA.
Anon. ap. S. Paulin. ep. 1. to. 2. p. 3.	1. MUlieres sapientes ædificaverunt sibi domos.....	1. SApiens mulier ædificat domum suam : insipiens exstructam quoque manibus destruet.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcum delet *sibi.*

VULGATA NOVA.

2. Ambulans recto itinere, & timens Deum,
Job 12. despicitur ab eo, qui infami graditur via.
4. 3. In ore stulti virga superbiæ: labia autem sapientium custodiunt eos.

4. Ubi non sunt boves, præsepe vacuum est: ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.

5. Testis fidelis non mentitur: profert autem mendacium dolosus testis.

6. Quærit derisor sapientiam, & non invenit: doctrina prudentium facilis.

7. Vade contra virum stultum, & nescit labia prudentiæ.

VERSIO ANTIQUA.

3. Ex ore stultorum baculum contumeliæ..... *Ambr. l. 3. offic. p. 113. e.*

4. Ubi boves non sunt, præsepia munda sunt: [a] ubi plena sunt præsepia, manifesta est fortitudo bovis. *S. Paulin. ep. 20. p. 112. a. & ep. 32. p. 214. b.* [a] *Hieron. in Abac. 3. p. 1640. b.*

6. Quæres sapientiam apud malos, & non invenies..... *Cassian. coll. 7. c. 18. p. 445.*

7..... arma intellectus, labia sapientis. *Ambr. ep. 2. p. 756. a.*

VULGATA NOVA.

8. Sapientia callidi est intelligere viam suam: & imprudentia stultorum errans.

9. Stultus illudet peccatum, & inter justos morabitur gratia.

10. Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscebitur extraneus.

VULGATA NOVA.

11. Domus impiorum delebitur: tabernacula verò justorum germinabunt.

12. Est via, quæ videtur homini justa: novissima autem ejus deducunt ad mortem.

13. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudii luctus occupat.

14. Viis suis replebitur stultus, & super eum erit vir bonus.

15. Innocens credit omni verbo: astutus considerat gressus suos.

Filio doloso nihil erit boni: servo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur via ejus.

16. Sapiens timet, & declinat à malo: stultus transilit, & confidit.

17. Impatiens operabitur stultitiam: & vir versutus odiosus est.

VERSIO ANTIQUA.

11. Domus justorum permanent: & tabernacula eorum, qui rectè agunt, stabunt. *Hieron. in Zach. 14. to. 3. 1802. a.*

12. Est via, quæ videtur recta esse apud homines: & novissima ejus veniunt in profundum inferni. *Idem l. 1. adv. Pelag. to. 4. p. 2. col. 509. e.*

14. Suis itineribus saturabitur temerarius..... *Hieron. l. 3. cont. Rufin. p. 472.*

15. Innocens credit omni verbo..... *Ambr. l. 3. offic. p. 125. a.*

16. Sapiens timendo declinabit à malo: insipiens autem miscetur confidens iniquo. *Lucif. Cal. [illegible] p. S [illegible] 292. [illegible]*

17. Vir iracundus agit sine consilio..... *Cassian. l. 8 [illegible] 1. p. 187.*

VULGATA NOVA.

18. Possidebunt parvuli stultitiam, & exspectabunt astuti scientiam.

19. Jacebunt mali ante bonos: & impii ante portas justorum.

20. Etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici verò divitum multi.

21. Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit.

Qui credit in Domino, misericordiam diligit.

22. Errant qui operantur malum: misericordia & veritas præparant bona.

VULGATA NOVA.

23. In omni opere erit abundantia: ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.

24. Corona sapientium, divitiæ eorum: fatuitas stultorum, imprudentia.

25. Liberat animas testis fidelis: & profert mendacia versipellis.

VERSIO ANTIQUA.

23. In omni sollicito inest amplius: nam qui suavis, & sine dolore est, in egestate erit. *Cassian. coll. 7. c. 6. p. 434. b.*

25. Liberat de malis animam martyr fidelis..... *Cypr. l. 3. Test. p. 309. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Hieron. contra Rufin. *In ore stulti baculus contumeliæ.* Græcè verò ut sup. in textu, excepto plurali βακτηρία, *baculi;* Theodot. ῥαβδίον.

℣. 4. Prima sententia ex S. Paulino, similiter habetur Græcè, detracto ult. *sunt:* posterior verò ex Hieron. paulùm differt; ita nempe sequitur in Gr. ȣ̈ δὲ πολλὰ γενήματα, φανερὰ βοὸς ἰσχύς· i. e. *ubi autem multa genimina, manifesta bovis virtus.* Multò plura huc referre videtur Hieron. loco sup. cit. ita enim scribit: *Pecora & boves, de quibus & Salomon loquitur in Proverbiis: Adhibe curam his quæ in campo sunt regionibus: & attonde herbas, & congrega fenum, ut habeas oves ad vescendum. Boves quoque non erunt in præsepibus, quia ubi plena sunt præsepia, manifesta est fortitudo bovis.* A quo verò Interprete hæc tota mutuatus fuerit Hieron. me fugit.

℣. 6. Ita legit Hieron. l. 3. adv. Rufin. col. 472. unà cum Græco.

℣. 7. Idem Ambros. epist. 37. col. 940. f. leg. *labia sapientiæ,* non *sapientis:* Græcum, χείλη σοφὰ, *labia sapientia.*

℣. 11. Græcum initio sic habet: Οἰκίαι ἀσεβῶν ἀφανισθήσονται, *Domus impiorum delebuntur,* non verò, *Domus just. permanent:* sequentia quadrant.

℣. 12. Similiter habet Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 529. a. *Est via, quæ videtur apud homines recta esse: novissima autem ejus veniunt in prof. inferorum.* Ita quoque in Gr. Eadem repetuntur inf. c. 16. ℣. 25. quem vide.

℣. 14. In Gr. Τῶν ἑαυτȣ̃ ὁδῶν πλησθήσεται θρασυκάρδιος, &c.

℣. 15. Ita rursum Ambros. l. 3. de fide, to. 2. 519. e. In Gr. ἄκακος, pro *innocens:* non adduntur autem ibi verba sequentia, *Filio doloso,* &c. quæ leguntur in Vulg. sed sup. c. 13. ℣. 13.

℣. 16. In Gr. ἐξέκλινε, *declinavit;* ultimòque, ἑαυτῷ πεποιθὼς μίγνυται ἀνόμῳ, *sibi fidens miscetur iniquo.* Hieron. l. 3. cont. Rufin. col. 472. ita legit: *Sapiens timendo declinat malum: stultus confidens miscetur ei.* Auct. l. de sing. cleric. apud Cypr. p. 521. b. *Sapiens timendo declinabit ab omni malo: insipiens autem confidens sui miscetur impio.*

℣. 17. Hanc sententiam nonnihil hæsitans huc retuli. Græcè enim ita sequitur: Ὀξύθυμος πράσσει μετὰ ἀβουλίας, *Impatiens agit cum temeritate:* vide inf. ad versum 18. cap. 15.

℣. 23. Posterior sententia rursus habetur apud Cassian. coll. 24. c. 26. p. 882. utrique autem Græcum favet.

℣. 25. Ad verbum è Græco, præter unum *liberat,* pro

Versio antiqua.

Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 746. f. — 26. In timore Dei ſpiritus fortitudinis ; & in viis ejus pax, & vita æterna.

Aug. l. 1. cont. ep. Parm. to. 9. 25. a. — 28. In lata gente gloria regis : in diminutione autem populi contritio principis.

Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 472. — 29. Longanimus vir, multus in prudentia eſt : puſillanimus, valde imprudens eſt.

Ambr. ep. 63. p. 1033. d. — 30. Manſuetus homo, cordis medicus eſt : [a] tinea oſſium, cor intelligens.

[a] Hieron. in Iſai. 50. p. 363. b. [b] Lucif. Cal. l. 1. pro S. Ath. 192. f. — 31. [b] Qui contumeliam facit pauperi, irritat eum qui fecit illum.....

Caſſian. coll. 14. c. 16. p. 648. c. — 33. In corde enim bono requieſcet ſapientia.....

Vulgata nova.

26. In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis ejus erit ſpes.

27. Timor Domini fons vitæ, ut declinent à ruina mortis.

28. In multitudine populi dignitas regis : & in paucitate plebis ignominia principis.

29. Qui patiens eſt, multâ gubernatur prudentiâ : qui autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam.

30. Vita carnium, ſanitas cordis : putredo oſſium, invidia.

31. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus : honorat autem eum, qui miſeretur pauperis. Inf. 17. 5.

32. In malitia ſua expelletur impius : ſperat autem juſtus in morte ſua.

33. In corde prudentis requieſcit ſapientia, & indoctos quoſque erudiet.

Vulgata nova.

34. Juſtitia elevat gentem : miſeros autem facit populos peccatum.

35. Acceptus eſt regi miniſter intelligens : iracundiam ejus inutilis ſuſtinebit.

Notæ ad Versionem antiquam.

quo ῥύσεται, *liberabit.*

℣. 26. Græc. Ἐν φόβῳ Κυρίου ἐλπὶς ἰσχύος· τοῖς δὲ τέκνοις αὐτοῦ καταλείψει ἔρεισμα· i. e. *In timore Domini ſpes fortitudinis : filiis autem ſuis relinquet firmamentum ;* edit. Ald. addit εἰρήνης, *pacis.*

℣. 28. Sic iterum legit Aug. l. 2. col. 52. præter hoc 1. *In latitudine gentis*, pro *In lata gente.* Tichon. reg. 7. p. 65. c. poſteriora tantùm citat : *in diminutione populi, comminutio principis.* Gr. Ἐν πολλῷ ἔθνει δόξα βασιλέως· ἐν δὲ ἐκλείψει λαοῦ συντριβὴ δυνάστου.

℣. 29. Prior ſententia rurſus legitur apud Hieron. in ep. ad Galat. to. 4. 304. d. Cuncta Græco quadrant, detracto tamen duplici *eſt.*

℣. 30. Aptè ad Gr. præter ult. *intelligens*, pro quo αἰσθητική, quod Nobil. vertit *ſenſitivum.* Primam ſententiam iterum refert Ambroſ. in Pſ. 1. p. 740. c.

℣. 31. S. Paulin. epiſt. 34. p. 217. a. *Qui ſpernit pauperem, exacerbat eum qui fecit illum.* Hieron. l. 3. contra Rufin. col. 472. *Qui calumniatur pauperem, laceſſit factorem ejus.* Græc. Ὁ συκοφαντῶν πένητα, παροξύνει τὸν, &c. ut ſupra.

℣. 33. Gr. Ἐν καρδίᾳ ἀγαθῇ ἀνδρὸς σοφία. In editionibus Ald. & Compl. ἀναπαύσεται σοφία.

CAPUT XV.

Versio antiqua.

Caſſian. l. 8. c. 1. p. 187. — 1. IRa perdit etiam prudentes.....

Hieron. l. 3. cont. Rufin. t. 4. p. 472. — 2. Lingua ſapientium bona novit, & os ſtultorum pronunciat malum.

Cypr. l. 3. Teſtim. p. 320. a. — 3. In omni loco ſpeculantur oculi Dei bonos & malos.

5.....

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. — In abundanti juſtitiæ virtus maxima eſt : cogitationes impiorum eradicabuntur.

Ambr. in Pſ. 36. p. 810. a. — 7. Labia ſapientium alligata ſunt ſenſu.

Vulgata nova.

1. REſponſio mollis frangit iram : ſermo durus ſuſcitat furorem. Inf. 25. 15.

2. Lingua ſapientium ornat ſcientiam : os fatuorum ebullit ſtultitiam.

3. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.

4. Lingua placabilis, lignum vitæ : quæ autem immoderata eſt, conteret ſpiritum.

5. Stultus irridet diſciplinam patris ſui : qui autem cuſtodit increpationes, aſtutior fiet. In abundanti juſtitia virtus maxima eſt : cogitationes autem impiorum eradicabuntur.

6. Domus juſti plurima fortitudo : & in fructibus impii conturbatio.

7. Labia ſapientium diſſeminabunt ſcientiam : cor ſtultorum diſſimile erit.

Vulgata nova.

Inf. 21. 27. Eccli. 34. 21. — 8. Victimæ impiorum abominabiles Domino : vota juſtorum placabilia.

9. Abominatio eſt Domino via impii : qui ſequitur juſtitiam, diligitur ab eo.

Versio antiqua.

Cypr. ep. 62. p. 103. c. — 10. Non diligit indiſciplinatus caſtigantem ſe : qui autem oderunt correptiones, conſumentur turpiter.

Vulgata nova.

10. Doctrina mala deſerenti viam vitæ : qui increpationes odit, morietur.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem Gregor. M. l. 5. moral. c. 45. p. 175. c. cum Gr. Ambroſ. in Pſ. 36. col. 785. c. 786. a. & l. de Sacram. 383. f. necnon Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 513. f. *Ira perdit etiam ſapientes.*

℣. 2. Concinit Gr. niſi quòd extremò hab. ἀναγγελεῖ κακά, *annuntiat mala.*

℣. 3. Ita rurſum Cypr. l. de orat. Dom. p. 205. a. cum Fulg. reſp. contra Arian. p. 64. & l. 2. ad Traſim. c. 7. p. 97. nec diſſimile Græcum eſt.

℣. 5. Hoc additament. exhibet Mſ. S. Germ. 15. in ora inferiori : exſtat etiam in Germ. n. 4. & 14. ſed intra textum : abeſt verò à textu Hebraïco ; nec tranſiit in Vulgatam, niſi ex Edit. LXX. ubi ſic : Ἐν πλεοναζούσῃ δικαιοσύνῃ ἰσχὺς πολλή· οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὁλόῤῥιζοι ἐκ γῆς ἀπολοῦνται· *In abundanti juſtitia fortitudo multa : impii autem radicitus de terra peribunt.*

℣. 7. Idem Ambroſ. in Pſ. 38. col. 844. b. *Labia ſapientis alligata ſunt intellectu :* at epiſt. 2. col. 756. a. ait : *Labia tua alligata ſint ſenſu.* Gr. textui favet.

℣. 10. Prior ſententia pertinere videtur ad verſ. 12.

Vulgata nova.

11. Infernus, & perditio coram Domino: quantò magis corda filiorum hominum?

12. Non amat peſtilens eum, qui ſe corripit: nec ad ſapientes graditur.

Versio antiqua.

12. Non diligit indiſciplinatus arguentes ſe: cum ſapientibus autem non loquitur. *Mſ. Floriac. n. 10.*

Vulgata nova.

Inf. 16. 24. & 17. 22. 13. Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi dejicitur ſpiritus.

14. Cor ſapientis quærit doctrinam: & os ſtultorum paſcitur imperitiâ.

15. Omnes dies pauperis, mali: ſecura mens quaſi juge convivium.

Vulgata nova.

16. Melius eſt parum cum timore Domini, quàm theſauri magni & inſatiabiles.

17. Melius eſt vocari ad olera cum charitate, quàm ad vitulum ſaginatum cum odio.

18. Vir iracundus provocat rixas: qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas.

19. Iter pigrorum quaſi ſepes ſpinarum: via juſtorum abſque offendiculo.

Versio antiqua.

16. Melius eſt exiguum cum Dei timore, quàm theſauri magni ſine timore. *Ambr. ep. 2. p. 757. a.*

17. Melior eſt hoſpitalitas cum oleribus ad amicitiam & gratiam, quàm ſi vitulos occidas ad præſepia cum inimicitiis. *Idem l. 1. de Abr. c. 5. p. 295. e. & l. 2. offic. p. 96. b.*

18. Homo animoſus parat lites: & vir iracundus exaggerat peccata. *Firmil. ep. ad Cypr. ap. ipſum, p. 150. b.*

19. Viæ enim nihil operantium ſtratæ ſunt ſpinis: fortium verò tritæ ſunt. *Caſſian. coll. 24. c. 24. p. 879. & 880. a.*

Vulgata nova.

20. Filius ſapiens lætificat patrem: & ſtultus homo deſpicit matrem ſuam.

21. Stultitia gaudium ſtulto: & vir prudens dirigit greſſus ſuos.

22. Diſſipantur cogitationes ubi non eſt conſilium: ubi verò ſunt plures conſiliarii, confirmantur.

23. Lætatur homo in ſententia oris ſui: & ſermo opportunus eſt optimus.

24. Semita vitæ ſuper eruditum, ut declinet de inferno noviſſimo.

25. Domum ſuperborum demolietur Dominus: & firmos faciet terminos viduæ.

26. Abominatio Domini cogitationes malæ: & purus ſermo pulcherrimus firmabitur ab eo.

Vulgata nova.

27. Conturbat domum ſuam qui ſectatur avaritiam: qui autem odit munera, vivet.

Inf. 16. 6. Per miſericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo.

28. Mens juſti meditatur obedientiam: os impiorum redundat malis.

29. Longè eſt Dominus ab impiis: & orationes juſtorum exaudiet.

30. Lux oculorum lætificat animam: fama bona impinguat oſſa.

31. Auris, quæ audit increpationes vitæ, in medio ſapientium commorabitur.

32. Qui abjicit diſciplinam, deſpicit animam ſuam: qui autem acquieſcit increpationibus, poſſeſſor eſt cordis.

Versio antiqua.

27.....

Per miſericordias & fidem purgantur peccata: timor autem Domini declinat omnes à malo. *Ex Mſ. S. Germ. n. 15.*

28..... Acceptæ apud Dominum viæ juſtorum: & per ipſos etiam inimici amici fiunt.

29. Longè eſt Dominus ab impiis..... *Hieron. l. 1. in ep. ad Epheſ. to. 4. col. 344. b.*

30. [a] Cor viri cogitet juſta, ut à Domino dirigantur greſſus ejus..... [b] impinguant oſſa ſermones boni. *[a] Cypr. de zelo & liv. p. 261. b.* *[b] S. Paulin. ep. 1. p. 1.*

32. Qui repellit diſciplinam, odit ſemetipſum: nam qui ſervat objurgationem, acquiret. *Mſ. Floriac. n. 10.*

Notæ ad Versionem antiquam.

inf. ita enim in Græco eſt: Παιδεία ἀκάκȣ γνωρίζεται ὑπὸ τῶν παριόντων· οἱ δὲ μισȣ͂ντες ἐλέγχȣς, τελευτῶσιν αἰσχρῶς. i. e. *Diſciplina innocentis cognoſcitur à prætereuntibus: qui autem oderunt correptiones, moriuntur turpiter.*

℣. 12. Itidem Græcè, exceptis his fut. duobus, Οὐκ ἀγαπήσει..... ȣ̓χ ὁμιλήσει.

℣. 16. Conſonat Græc. niſi id excipiatur, μικρὰ μερίς, *parva pars*, loco *exiguum;* ut & Κυρίȣ, loco *Dei*. Cæſar. Arelat. hom. 29. *Melior eſt exigua portio cum timore Domini, quàm theſauri magni ſine timore ejus.*

℣. 17. Ita in Gr. præter ult. *quàm ſi vitulos*, &c. pro quibus ſimpliciter: ἢ παράθεσις μόσχων μετὰ ἔχθρας, *quàm appoſitio vitulorum cum inimicitia.* Theodot. ὑπὲρ βȣ͂ν σιτευτόν, *ſuper bovem ſaginatum*, &c. Vide etiam Ambroſ. l. de Tob. c. 5. col. 597. c.

℣. 18. Caſſian. l. 8. c. 1. p. 187. c. *Vir animoſus parit rixas: vir autem iracundus effodit peccata.* Ciaconius tamen cenſet Caſſianum ex duobus Proverbiorum locis unum hoc Teſtimonium conflaſſe, & priorem partem ex capite 15. poſteriorem verò ex cap. 29. ℣. 22. ſumpſiſſe: videndus ipſe in ſuis notis. Ita Gazæus in hunc locum. Idem quoque dicendum de Firmiliano. In Gr. multò plura: Ἀνὴρ θυμώδης παρασκευάζει μάχας· μακρόθυμος δὲ καὶ τὴν μέλλȣσαν καταπραΰνει. Μακρόθυμος ἀνὴρ κατασβέσει κρίσεις· ὁ δὲ ἀσεβὴς ἐγείρει μᾶλλον. *Vir animoſus parat rixas: longanimis autem & futuram mitigat. Longanimis vir exſtinguet judicia: impius autem ſuſcitat magis.* Similiter apud Hieron. l. 3. contra Rufin. p. 472. *Vir animoſus parat rixas.*

℣. 19. Similiter in Gr. eſt. Apud Paulin. verò epiſt. 28. p. 175. a. *Viæ pigrorum ſpinis ſtratæ.*

℣. 27. Hæc ſententia duplex legitur in Mſ. præd. intra textum, non in marg. de more; in altero verò S. Germ. n. 14. exhibetur in ora inferiori, non tamen eò loci, ſed infra poſt ℣. 5. capitis 16. his tantùm mutatis: *Per miſericordiam..... per timorem autem Domini declinat omnis à malo:* nec malè; nam in Gr. ſic: Ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι· τῷ δὲ φόβῳ Κυρίȣ ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακȣ͂. Item apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. c. *Eleemoſynis & fide peccata purgantur.* Apud Cæſar. Arelat. hom. 40. *Eleemoſynâ & fide peccata purgantur.* Nihil horum autem habetur in textu Hebraïco.

℣. 28. Ita fert Mſ. prædictus intra textum: in altero etiam Sangerm. n. 4. eadem leguntur, ſed numero ſingulari: *Accepta apud Dom. via*, &c. Græc. priori favet ad verbum, addito uno ἀνθρώπων, ad vocem *juſtorum*.

℣. 29. Græcum: Μακρὰν ἀπέχει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἀσεβῶν.

℣. 30. Græcè ſimiliter: Καρδία ἀνδρὸς λογιζέσθω δίκαια, ἵνα ὑπὸ τȣ͂ Θεȣ͂ διορθωθῇ τὰ διαβήματα αὐτȣ͂· & infra: φήμη δὲ ἀγαθὴ πιαίνει ὀστᾶ. Item apud Hieron. in Iſai. 58. to. 3. 433. e. & Caſſiod. in Pſ. 101. p. 338. a. *fama bona impinguat oſſa*, ut ſup. in Vulg.

℣. 32. Græc. Ὃς ἀπωθεῖται παιδείαν, μισεῖ ἑαυτόν· ὁ δὲ τηρῶν ἐλέγχȣς, ἀγαπᾷ ψυχὴν αὐτȣ͂. S. Valerian. hom. 1. apud Sirm. to. 1. p. 616. e. *Qui ſpernit diſciplinam, odit animam ſuam.* Ennod. pro Synodo ibid. to. 1. p. 1624. d. ſic habet: *Odit ſe qui negligit ſtudia;* quod etiam Sirmondus huic loco reſpondere putat. Vide ſis ibid. not. c.

VERSIO ANTIQUA.

Cassian. coll. 14. c. 16. p. 648. c.

33. Timor Domini, disciplina & sapientia est.....

VULGATA NOVA.

33. Timor Domini, disciplina sapientiæ: & gloriam præcedit humilitas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 33. Ita Græcè, detracto verbo *est*.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

Inf. ℣. 9.

1. HOminis est animam præparare: & Domini gubernare linguam.

2. Omnes viæ hominis patent oculis ejus: spirituum ponderator est Dominus. Inf. 20. 24. & 21. 2.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 3. cont. Pelag. t. 4. 538. e.

3. Devolve super Dominum opera tua, & firmabuntur cogitationes tuæ.

Cassian. coll. 11. c. 5. p. 559.

4. Omnia operatus est Dominus propter semetipsum.....

Hieron. l. 3. cont. Rufin. t. 4. p. 472.

5. Immundus est apud Deum omnis qui exaltat cor suum: manus manui inferens injustè, non erit impunitus.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Ath. p. 192. g.

Initium viæ bonæ, facere justa: accepta autem sunt apud Dominum magis, quàm immolare hostias.

Cassian. coll. 14. c. 16. p. 648. c.

Qui timet Deum, inveniet scientiam cum justitia.....

VULGATA NOVA.

3. Revela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.

4. Universa propter semetipsum operatus est Dominus; impium quoque ad diem malum.

5. Abominatio Domini est omnis arrogans: etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens.

Initium viæ bonæ, facere justitiam: accepta est autem apud Deum magis, quàm immolare hostias.

VULGATA NOVA.

Sup. 15. 27.

6. Misericordiâ & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur à malo.

7. Cùm placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 1. in ep. ad Tit. t. 4. p. 417. a.

8. Melior est modica acceptio cum justitia, quàm multa genimina cum iniquitate.

VULGATA NOVA.

8. Melius est parum cum justitia, quàm multi fructus cum iniquitate.

VULGATA NOVA.

Sup. ℣. 1.

9. Cor hominis disponit viam suam: sed Domini est dirigere gressus ejus.

10. Divinatio in labiis regis, in judicio non errabit os ejus.

11. Pondus & statera judicia Domini sunt: & opera ejus omnes lapides sacculi.

12. Abominabiles regi qui agunt impiè: quoniam justitiâ firmatur solium.

13. Voluntas regum labia justa: qui recta loquitur, diligetur.

14. Indignatio regis, nuncii mortis: & vir sapiens placabit eam.

15. In hilaritate vultus regis, vita: & clementia ejus quasi imber serotinus.

16. Posside sapientiam, quia auro melior est: & acquire prudentiam, quia pretiosior est argento.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. S. Germ. n. 15.

17..... Qui excipit disciplinam, in bonis erit: qui autem custodit increpationes, sapiens fiet. Qui custodit vias suas, custodit animam suam: diligens autem vitam, parcet ori suo.

Cassian. coll. 6. c. 17. p. 427. f.

18. Ante contritionem præcedit ruina: & ante ruinam mala cogitatio.

VULGATA NOVA.

17. Semita justorum declinat mala: custos animæ suæ servat viam suam.

18. Contritionem præcedit superbia: & ante ruinam exaltatur spiritus.

VULGATA NOVA.

19. Melius est humiliari cum mitibus, quàm dividere spolia cum superbis.

20. Eruditus in verbo reperiet bona: & qui sperat in Domino, beatus est.

21. Qui sapiens est corde, appellabitur prudens: & qui dulcis eloquio, majora percipiet.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. tract. in 1. Joh. to. 3. 869. f.

22. Fons vitæ, consilium possidentibus eum.....

VULGATA NOVA.

22. Fons vitæ, eruditio possidentis: doctrina

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 3. 4. Nihil horum reperitur in Ed. Rom. LXX. nec in aliis editt. Græcis: attamen Nobilius Not. in hunc locum, monet in uno codice sub asterisco aliqua superaddi hoc loco, quorum ultima hæc sunt: *κύλισον ἐπὶ Κύριον τὰ ἔργα σου, καὶ ἑδρασθήσονται οἱ λογισμοί σου· πάντα τὰ ἔργα εἰργάσατο Κύριος δι' ἑαυτὸν*, &c. quæ ipsissima sunt quæ citantur supra ex Hieron. & Cassiano.

℣. 5. Mirè concordant hæc omnia cum Græco, nisi quòd sub finem, loco *Qui timet Deum*, habetur, Ὁ ζητῶν τὸν Κύριον, *Qui quærit Dominum*. Sententia verò intermedia, *Initium viæ bonæ*, &c. usque *ad hostias* incl. addita pariter exhibetur in Mss. S. Germ. n. 14. & 15. in posteriori quidem eò loci in marg. in altero verò, post versum 27. capitis 15. in ora inferiori, absque verbo *sunt*, quod etiam abest à Gr. Sententia autem ista cum seq. non legitur in textu Hebraïco. Apud Cassian. l. 12. c. 21. p. 261. ut sup. *Immundus est apud eum omnis qui exaltat cor suum.* Sic etiam apud Gregorium Magnum, l. 34. in Job, c. 23. p. 1140. d.

℣. 8. Eadem rursus habet Hieron. in Eccles. to. 2. 739. a. excepta voce *parva*, pro *modica*. At in Græco tota ista frustra quæsieris, saltem eò loci.

℣. 17. Hæc omnia addita reperiuntur in ora inferiori prædicti Ms. Ita quoque leguntur in Græco, verbum pro verbo. In Ms. etiam Floriac. hæc habentur: *Qui accipit disciplinam, in bonis erit: nam qui custodit increpationem, sapiens fiet.* Item Hieron. l. 3. adversùs Rufin. col. 473. legit: *qui diligit vitam, parcit ori suo.* Græcum addit αὐτοῦ, *suam*, ad *vitam*: absunt autem pene omnia à Vulgata & Hebraïco textu.

℣. 18. Eodem modo legit Hieron. l. 3. contra Rufin. col. 473. excepta tamen voce *contumelia*, pro *ruina*; Græcè ὕβρις; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 22. Græcum: Πηγὴ ζωῆς, ἔννοια τοῖς κεκτημένοις· *Fons*

VULGATA NOVA.

stultorum, fatuitas.

23. Cor sapientis erudiet os ejus : & labiis ejus addet gratiam.

Sup. 15. 13. 24. Favus mellis, composita verba : dulcedo animæ, sanitas ossium.

Inf. 17. 22. 25. Est via quæ videtur homini recta : & novissima ejus ducunt ad mortem.

26. Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum :

27. Vir impius fodit malum, & in labiis ejus ignis ardescit.

VERSIO ANTIQUA.

23. Sapiens intelligit quæ profert de ore suo : & in labiis suis portabit scientiam. Hieron. præf. in Isai. to. 3. p. 4.

24. Favi mellis, sermones boni..... Ambr. in Ps. 118. p. 1138. a.

25. Sunt viæ quæ videntur viro rectæ esse : ultima autem earum adspiciunt in profundum inferni. Ibid. p. 1067. e.

26. Vir in doloribus laborat sibi, & vim facit perditioni suæ : Cassian. coll. 7. c. 6. p. 434.

27. Perversus in ore suo portat perditionem, & in labiis suis ignem condit. Cypr. ep. 55. p. 89. b.

VULGATA NOVA.

28. Homo perversus suscitat lites : & verbosus separat principes.

29. Vir iniquus lactat amicum suum : & ducit eum per viam non bonam.

VULGATA NOVA.

30. Qui attonitis oculis cogitat prava, mordens labia sua perficit malum.

31. Corona dignitatis senectus, quæ in viis justitiæ reperietur.

32. Melior est patiens viro forti : & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.

33. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.

VERSIO ANTIQUA.

30. Qui obfirmat oculos suos, cogitat perversa, & provocat labiis suis omnia mala..... Hieron. l. 3. cont. Rufin. t. 4. p. 473.

32. Melior est vir patiens forti : qui enim iracundiam continet, melior est quàm qui urbem capit. Cypr. l. 3. Testim. p. 306. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vitæ, cogitatio possidentibus.

℣. 23. Græcum : Καρδία σοφῦ νοήσει τὰ ἀπὸ τῦ ἰδίυ στόματος· ἐπὶ δὲ χείλεσι φορέσει ἐπιγνωμοσύνην. *Cor sapientis cogitabit quæ ab ore proprio : in labiis autem portabit doctrinam.*

℣. 24. Sic iterum Ambros. l. de bon. mort. c. 5. col. 398. f. & epist. 64. col. 1049. d. Item S. Paulin. ep. 11. p. 49. a. necnon Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 2. c. 21. col. 145. c. unà cum Gr.

℣. 25. Ita in Græco. Hieron. in Isai. 26. to. 3. 220. c. *Sunt viæ viri, quæ videntur rectæ : novissima autem earum respiciunt in profundum inferni :* & l. 2. adversùs Pelag. c. 1. to. 4. 511. f. *Sunt viæ quæ videntur viro justæ*, &c. ut sup. S. Paulin. epist. 34. p. 221. b. *Sunt viæ quæ videntur hominibus planæ : novissima autem earum tendunt in infernum.* Cassian. coll. 1. c. 20. p. 320. c. *Sunt viæ quæ videntur rectæ esse viro : novissima autem earum venient in profund. inferni :* similiter coll. 20. c. 9. p. 776. c. nisi quòd habet, *quæ videntur hominibus rectæ ;* paulòque post, *veniunt in profund.* &c. S. Bened. regula, c. 7. *Sunt viæ quæ videntur hominibus rectæ, quarum finis usque ad profundum inferni demergit.* Capitul. Baluz. to. 2. p. 115. a. *Sunt viæ quæ videntur hominibus bonæ, & ducunt ad interitum.* Vide supra c. 14. ℣. 12.

℣. 26. Sic iterum Cassian. coll. 12. c. 5. p. 475. b. c. sicut Hieron. l. 2. contra Pelag. to. 4. 513. a. nisi quòd habet *dolore*, pro *doloribus :* at l. 2. contra Jovin. col. 210. a. legit : *Vir in laboribus laborat sibi, & vim facit in interitum suum.* Græc. Ἀνὴρ ἐν πόνοις πονεῖ ἑαυτῷ, ϗ ἐκβιάζεται τὴν ἀπώλειαν ἑαυτῦ.

℣. 27. Ita Græcè, nisi quòd post *perditionem*, hoc interpositum habetur, ἀνὴρ ἄφρων ὀρύσσει ἑαυτῷ κακά, *vir imprudens fodit sibi mala ;* deinde quæ supra, ἐπὶ δὲ τῶν ἑαυτῦ χειλέων θησαυρίζει πῦρ· Ms. Alex. ὀρύσσει πῦρ.

℣. 30. Similiter in Gr. præter unum ὁρίζει, loco *provocat ;* Nobil. *statuit*, vel *perficit ;* ad litt. *definit, constituit :* legisse videtur Hieron. ὀρίνει, id est, *concitat, commovet.*

℣. 32. Ad verbum è Gr. præter conjunctionem *enim*, pro qua δὲ, *autem.* Ambros. l. 2. de Abr. c. 6. col. 325. b. legit : *Melior est sapiens* (erratum fortè, pro *patiens*) *forti : qui autem iracundiam continet*, &c. ut sup. & l. 1. offic. col. 27. b. *melior est qui iracundiam continet, quàm qui urbem capit.* August. l. de mor. Eccles. to. 1. 703. d. *Melior vir patiens fortissimo :* & in Ps. 7. to. 4. 31. a. *melior est qui vincit iram, quàm qui capit civitatem :* ita rursum hab. in Ps. 111. col. 1249. e. & serm. 315. to. 5. 1267. f. & l. 19. contra Faust. to. 8. 330. a. & l. 1. contra epist. Parmen. to. 9. col. 16. a. Cassianus verò coll. 12. c. 6. p. 577. c. *Melior patiens viro forti : & qui continet iram, capiente urbem.*

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

1. Melior est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victimis cum jurgio.

Eccli. 10. 28. 2. Servus sapiens dominabitur filiis stultis, & inter fratres hæreditatem dividet.

3. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino : ita corda probat Dominus.

4. Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labiis mendacibus.

Sup. 14. 31. 5. Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus : & qui ruinâ lætatur alterius, non erit impunitus.

6. Corona senum filii filiorum : & gloria fi-

VERSIO ANTIQUA.

1. Melior est panis in suavitate cum pace..... Ambr. l. 1. offic. p. 96. b.

2. Est servus intelligens qui regat dominos stultos..... Idem ep. 37. p. 933. e.

3. Sicut probatur in camino argentum & aurum : sic electa corda apud Dominum. Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr. p. 15. d.

4. [a] Malus obaudit linguæ iniquorum : justus autem non intendit labiis mendacibus. [a] Cypr. ep. 55. & 69. p. 89. b. & 123.

6..... Ejus qui fidelis est, totus mundus divitia- Hieron. in Ezech. 45. to. 3. 1039. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcum : Κρεῖσσων ψωμὸς μεθ' ἡδονῆς ἐν εἰρήνῃ. Nobil. *Melior buccella cum voluptate in pace.*

℣. 2. Idem Ambros. l. 2. de Jac. to. 1. 463. b. *Famulus prudens regit dominos stultos.* Gr. Οἰκέτης νοήμων κρατήσει δεσποτῶν ἀφρόνων.

℣. 3. Ita Græcè, verbum è verbo. Apud Cassian. coll. 7. c. 25. p. 452. c. *Sicut probatur argentum & aurum in camino : ita eligit corda Dominus.*

℣. 4. Ad verbum è Græco.

℣. 6. Optimè è Græco. Similiter habet Ambros. l. 2. de Abr. c. 26. col. 328. d. *Ejus qui fidelis sit, totus mundus divitiarum :* at epist. 38. col. 942. a. *Fideli totus mun-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. rum : illius autem qui infidelis est, neque obolus.

VULGATA NOVA.

liorum patres eorum.

VULGATA NOVA.

7. Non decent stultum verba composita ; nec principem labium mentiens.

8. Gemma gratissima, exspectatio præstolantis : quocunque se vertit, prudenter intelligit.

9. Qui celat delictum, quærit amicitias : qui altero sermone repetit, separat fœderatos.

10. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum.

11. Semper jurgia quærit malus : angelus autem crudelis mittetur contra eum.

12. Expedit magis ursæ occurrere raptis fetibus, quàm fatuo confidenti in stultitia sua.

13. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus. *Rom. 12. 17. 1. Thess. 5. 15. 1. Pet. 3. 9.*

14. Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum : & antequam patiatur contumeliam, judicium deserit.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 1. offic. p. 34. c. 15. Qui justum judicat injustum, injustum verò justum, exsecrabilis apud Deum.

Cassian. coll. 14. c. 16. p. 648. c. 16. Ut quid fuerint divitiæ insipienti? possidere enim sapientiam excors non poterit.

Ex Ms. Sangerm. n. 15. Qui altam facit domum suam, quærit ruinam : & qui devitat discere, incidet in mala.

Ambr. l. de Tob. p. 621. a. 18..... Spondens sponde amico tuo, quemadmodum qui obligat se sponsorem amicorum suorum.

VULGATA NOVA.

15. Qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum. *Isa. 5. 23.*

16. Quid prodest stulto habere divitias, cùm sapientiam emere non possit?

Qui altam facit domum suam, quærit ruinam : & qui evitat discere, incidet in mala.

17. Omni tempore diligit qui amicus est : & frater in angustiis comprobatur.

18. Stultus homo plaudet manibus, cùm spoponderit pro amico suo.

VULGATA NOVA.

19. Qui meditatur discordias, diligit rixas : & qui exaltat ostium, quærit ruinam.

20. Qui perversi cordis est, non inveniet bonum : & qui vertit linguam, incidet in malum.

21. Natus est stultus in ignominiam suam : sed nec pater in fatuo lætabitur.

Sup. 15. 13. & 16. 24. 22. Animus gaudens ætatem floridam facit : spiritus tristis exsiccat ossa.

23. Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas judicii.

24. In facie prudentis lucet sapientia : oculi stultorum in finibus terræ. *Eccles. 2. 14. & 8. 1.*

25. Ira patris, filius stultus : & dolor matris quæ genuit eum.

26. Non est bonum, damnum inferre justo : nec percutere principem, qui recta judicat.

27. Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est : & pretiosi spiritûs vir eruditus. *Jac. 1. 19.*

VERSIO ANTIQUA.

Hilar. in Psal. 118. p. 272. b. 28. Inintelligendo sapientiam interroganti sapientia deputatur.....

VULGATA NOVA.

28. Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur : & si compresserit labia sua, intelligens.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dus possessio est. August. in Ps. 48. to. 4. 426. e. *Fideli homini mundus totus divitiarum est :* sic etiam l. cont. Adim. to. 8. 141. b. Hieron. ep. ad Paulin. *Credenti totus mundus divitiarum est.* Cassian. coll. 24. c. 26. p. 882. *Fidelis viri totus mundus divitiarum.* Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 2. col. 124. b. *Fideli homini totus mundus divitiarum est : infideli autem nec obolus.*

℣. 15. Ita Græcè, nisi id excipiatur ult. ἀκάθαρτος καὶ βδελυκτὸς παρὰ Θεῷ, *immundus & abominabilis apud Deum.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 192. g. legit : *Qui justum vocat injustum, injustum autem ut justum, abominabilis est apud Deum.* Hieron. in Isai. 5. to. 3. 54. f. *Qui judicat justum injustum, & injustum justum, abominabilis est uterque apud Deum :* similiter in ep. ad Philem. to. 4. 448. c. præter unum *dicit*, pro *judicat.* Parmen. apud August. l. 2. contra ipsum, to. 9. 27. b. *Qui judicat justum injustum, injustum verò justum, exsecrabilis est apud Deum.* Cælestinus PP. epist. 14. to. 1. p. 1142. c. *Abominationi est Deo quisquis vel justum pro injusto, vel pro justo ducit injustum.*

℣. 16. Conveniunt hæc tota cum Gr. nisi id excipias, *& qui devitat discere*; pro quo ὁ δὲ σκολιάζων τοῦ μαθεῖν· Nobil. sic vertit, *qui autem tortuosè accedit ad discendum.* Ambros. l. 1. offic. col. 34. c. priora sic memorat : *Ut quid abundant justitiæ imprudenti?* Mss. nonnulli, *pecuniæ imprudenti?* sed in potioribus antiquitate & numero, *justitiæ.* Sententia posterior, quam ex Ms. Sangerm. 15. eruimus, in altero itidem Germ. n. 14. similiter exstat; apud utrumq. in ora inferiori de more. In Vulgatam autem hod. transiit è Versione LXX. cùm à fonte Hebraïco prorsus absit; sicut & aliæ plurimæ id genus. In Cod. 14. legitur *incidit*, sicut in alio n. 4. intra textum; in Græco, ἐμπεσεῖται, ut supra.

℣. 18. Hìc Ambros. citat Proverbia Salomonis. In Gr. sic : Ἀνὴρ ἄφρων ἐπικροτεῖ καὶ ἐπιχαίρει ἑαυτῷ, ὡς καὶ ὁ ἐγγυώμενος ἐγγύῃ τῶν ἑαυτοῦ φίλων. *Vir imprudens plaudit & congaudet sibi, cùm etiam spondens spoponderit suos ipsius amicos.*

℣. 28. Mss. plures Hilarii ferunt *intelligendo*, sed mendosè; meliùs Miciac. *inintelligendo*, *quo sensu*, inquit Hilar. *id ostendi videtur, quòd qui non intelligat, & sapienter interroget, sapere credatur.* Cassian. coll. 4. c. 9. p. 377. *Insipienti interroganti sapientia reputabitur :* quibus Gr. favet, nisi quòd addit σοφίαν verbo *interroganti* : at in Ms. Alex. ac edit. Compl. deest.

CAPUT XVIII.

VERSIO ANTIQUA.

Cassian. coll. 14. c. 17. p. 649. 2. Non opus est sapientiâ, ubi deest sensus : magis enim ducitur insipientiâ.

VULGATA NOVA.

1. Occasiones quærit qui vult recedere ab amico : omni tempore erit exprobrabilis.

2. Non recipit stultus verba prudentiæ : nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Græcum : Οὐ χρείαν ἔχει σοφίας ἐνδεὴς φρενῶν, &c. ut in Lat. i. e. *Non opus habet sapientiâ is qui indiget corde.*

	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
	3. Impius, cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium.	3. Cùm venerit impius in profundum malorum, contemnit.....	*Auct. op. imp. in Matth. hom.* 41. *p.* 171. *d.*
Inf. 20. 5.	4. Aqua profunda verba ex ore viri: & torrens redundans fons sapientiæ.	4. Aqua alta verbum in corde viri.....	*Ambr. in Ps.* 45. *p.* 927. *e.*
	5. Accipere personam impii non est bonum, ut declines à veritate judicii.	5. Mirari personam impii non est bonum, neque sanctum declinare justum in judicio.	*Lucif. Cal. l.* 1. *pro S. Ath.* 192. *g.*
	6. Labia stulti miscent se rixis: & os ejus jurgia provocat.	6. Labia stulti ducunt eum in mala: & os audax mortem invocat.	*Hieron. l.* 3. *cont. Rufin. p.* 473.
	7. Os stulti contritio ejus: & labia ipsius, ruina animæ ejus.		
	8. Verba bilinguis, quasi simplicia: & ipsa perveniunt usque ad interiora ventris.	8. Verba adulatorum, mollia: novissima autem eorum perveniunt in intima ventris.	*Cassiod. in Ps.* 40. *p.* 477. *b.*
	Pigrum dejicit timor: animæ autem effeminatorum esurient.	Pigrum dejicit timor: animæ autem effeminatorum esurient.	*Ex Ms. Sangerm. n.* 15.

VULGATA NOVA.

9. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

10. Turris fortissima, nomen Domini: ad ipsum currit justus, & exaltabitur.

11. Substantia divitis urbs roboris ejus, & quasi murus validus circumdans eum.

	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Sup. 11. 2.	12. Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur.	12. Ante contritionem elevatur cor viri: & ante gloriam humiliatur.	*Hieron. in Isai.* 13. *to.* 3. 152. *a.*

VULGATA NOVA.

Eccli. 10. 15. *Eccli.* 11. 8. 13. Qui priùs respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.

14. Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam: spiritum verò ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

15. Cor prudens possidebit scientiam: & auris sapientium quærit doctrinam.

16. Donum hominis dilatat viam ejus, & ante principes spatium ei facit.

	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
	17. Justus, prior est accusator sui: venit amicus ejus, & investigabit eum.	17. Justus in principio sermonis sui ipse sibi accusator est.....	*Hilar. in Ps.* 125. *p.* 411. *c.*
	18. Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat.	18. Contradictiones sedat sortitio, & inter potentes definit.	*Aug. ep.* 228. *to.* 2. 835. *a.*
	19. Frater, qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma: & judicia quasi vectes urbium.	19. Frater fratrem adjuvans, exaltabitur sicut civitas magna.....	*S. Paulin. ep.* 12. *p.* 67. *b.*
	20. De fructu oris viri replebitur venter ejus: & genimina labiorum ipsius saturabunt eum.	20. Ex fructu oris sui vir implevit ventrem suum: fructibus autem labiorum suorum satiabitur.	*Ambr. in Luc.* 20. *p.* 1510. *e.*
	21. Mors, & vita in manu linguæ: qui diligunt eam, comedent fructus ejus.	21. Mors, & vita in manibus linguæ.....	*Lucif. Cal. l.* 1. *pro S. Athan. p.* 192. *b.*
	22. Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum: & hauriet jucunditatem à Domino.	22.....	
	Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & impius.	Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem continet adulteram, stultus est & impius.	*Ex Ms. Sangerm. n.* 15.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Itidem Græcè. Hieron. in Ezech. 18. to. 3. 817. f. *Impius, cùm in profundum malorum venerit, contemnit:* & sup. in cap. 16. col. 797. d. *Peccator, cùm venerit in profundum iniquitatis, contemnit.* August. in Job, to. 3. 668. c. loquens de *profundo malorum*, subdit: *quò cùm venerit peccator, contemnet:* & in Ps. 113. to. 4. 1264. f. *Peccator, dum venerit in profundum malorum, contemnit.* Fulg. epist. 7. p. 190. *Peccator, cùm in profundum malorum venerit, contemnit.*

℣. 4. Similiter in Gr. Vide infra, c. 20. ℣. 5.

℣. 5. Concordat Græc. ad verbum.

℣. 6. Similiter in Græco, additâ voculâ αὐτοῦ, ad *os.*

℣. 8. Prior sententia ex Cassiodoro prolata, non legitur in Gr. Posterior exstat in Vulg. hod. sed è LXX. in ipsam transiisse manifestum est, cùm absit à textu Hebraïco. In Græco hodie legitur ad verbum, præter 1. ὀκνηροὺς, *pigros*, num. plurali. Porro hæc sententia addita reperitur in margine Mss. S. Germ. n. 4. & 15. & in alio Germ. n. 14. sed intra textum.

℣. 12. Ita Græcè ad verbum. Idem Hieron. in Ezech. 20. to. 3. 840. d. legit: *Ante contritionem exaltabitur cor viri: & ante altitudinem humiliatur.* August. l. 14. de civitate Dei, c. 13. to. 7. 365. g. *Ante ruinam exaltatur cor: & ante gloriam humiliatur.* Ita quoque habet Auct. op. imp. in Matth. hom. 5. col. 49. a. addita voce *hominis*, ad *cor.*

℣. 17. Idem Hilarius in Ps. 135. col. 483. e. *Justus ipse sibi accusator est in primo sermone suo:* & in Ps. 118. col. 266. c. *Justus in exordio sermonis sui ipse sibi accusator est.* Ambros. l. 2. de Cain, c. 7. to. 1. 217. e. *Justus in exordio sermonis accusator est sui:* similiter in Ps. 118. col. 1012. e. 1050. e. 1083. c. & l. 2. de pœnit. to. 2. 428. c. & epist. 51. col. 1000. f. at l. de apol. Dav. to. 1. 691. e. legit *in primordio sermonis:* ita quoque in Luc. 15. col. 1465. d. sed infra in c. 22. col. 1522. f. & in Ps. 35. & 37. col. 769. d. 820. a. habet *in principio sermonis*, &c. cui lectioni favet Hieronymus in Ezech. 16. to. 3. 807. d. & l. 2. contra Pelag. to. 4. 512. c. ut & Paulin. vit. Ambr. apud Ambr. to. 2. xi. a. Auctor etiam quæst. Vet. Test. apud August. to. 3. 51. g. legit: *Justus accusator est sui in primordio sermonis.* Græcum: Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ.

℣. 18. Cassiod. in Ps. 21. p. 76. a. *Contradictiones cohibet sors, & inter potentes definit.* In Gr. non *sors*, vel *sortitio*, sed σιγηρὸς, Nobil. *taciturnus;* in edit. verò Ald. κλῆρος.

℣. 19. Cypr. epist. 52. p. 71. b. *Frater fratrem adjuvans exaltabitur.* Ita rursum S. Paulin. epist. 1. p. 6. b. & S. Pacian. epist. 3. p. 313. g. Petrus verò Chrysol. serm. 170. p. 974. e. *Frater, qui adjuvatur à fratre, quasi civitas munita.* Græcum: Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλή, &c. Hormisdas PP. epist. 67. Conc. to. 4. 1525. a. *Frater enim à fratre adjuvari spiritualiter, murus est inexpugnabilis, & civitas munita.*

℣. 20. Sic est in Græco, exceptis his prioribus, Ἀπὸ καρπῶν στόματος ἀνὴρ πίμπλησι, *De fructibus oris vir implet:* sed in Ms. Alex. Ἀπὸ καρποῦ, ut supra; repetitur etiam ἀπὸ, ante 2. *fructibus.*

℣. 21. Græcum habet ἐν χειρί. Item Hieron. ep. ad Damas. to. 3. 524. e. *In manu linguæ mors, & vita.*

℣. 22. Hæc leguntur in ora inferiori Ms. cod. supra ci-

Vulgata nova.

23. Cum obsecrationibus loquetur pauper: & dives effabitur rigidè.

24. Vir amabilis ad societatem, magis amicus erit, quàm frater.

Notæ ad Versionem antiquam.

tati. Ita quoque in altero Sangerm. n. 14. sed intra textum, exceptisque his tribus, *bona... tenet... & insipiens*, loco *bonum... continet... & impius*. In Græco, τὰ ἀγαθὰ... κατέχων... ἢ ἀσεβὴς cætera ut in Lat. sup. Invecta sunt autem hæc tota in Vulgatam ex Edit. LXX. cùm de his nihil prorsus exstet in textu Hebraico.

CAPUT XIX.

Vulgata nova.

1. Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quàm dives torquens labia sua, & insipiens.

2. Ubi non est scientia animæ, non est bonum: & qui festinus est pedibus, offendet. [*Inf.* 21. 16.]

Versio antiqua.

[*Aug. ep.* 194. *to.* 2. 724. *c.*] 3. Insipientia viri violat vias ejus: Deum autem causatur in corde suo.

[*Lucif. Cal. l.* 1. *pro S. Athan. p.* 192. *b.*] 5. Testis falsus non impunitus erit: & qui accusat iniquè, non effugiet.

Vulgata nova.

3. Stultitia hominis supplantat gressus ejus: & contra Deum fervet animo suo.

4. Divitiæ addunt amicos plurimos: à paupere autem & hi, quos habuit, separantur.

5. Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet. [*Dan.* 13. 61.]

Vulgata nova.

6. Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis.

7. Fratres hominis pauperis oderunt eum: insuper & amici procul recesserunt ab eo. Qui tantùm verba sectatur, nihil habebit: 8. qui autem possessor est mentis, diligit animam suam, & custos prudentiæ inveniet bona.

Versio antiqua.

[*Firmil. ep. ad Cypr. p.* 150. *a.*] 9. Falsus testis non erit impunitus.....

[*Cassian. coll.* 14. *c.* 17. *p.* 649.] 10. Non expediunt stulto deliciæ.....

[*Ambr. de ob. Theod. p.* 1201. *e.*] 12. Iniqui regis minitatio similis rugitui leonis: sicut autem ros in herba, sic & hilaritas ejus.

[*Ambr. in Luc.* 16. *p.* 1470. *e.*] 14. Domum, & substantiam patres partiuntur filiis: à Deo autem præparabitur viro uxor.

Vulgata nova.

9. Falsus testis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit.

10. Non decent stultum deliciæ, nec servum dominari principibus.

11. Doctrina viri per patientiam noscitur: & gloria ejus est iniqua prætergredi.

12. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas ejus.

13. Dolor patris, filius stultus: & tecta jugiter perstillantia, litigiosa mulier.

14. Domus, & divitiæ dantur à parentibus: à Domino autem propriè uxor prudens.

Vulgata nova.

15. Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet.

16. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur.

Versio antiqua.

[*Ambr. l. de Tob. c.* 16. *p.* 610. *a.*] 17. Fœnerat Domino qui miseretur pauperi: secundùm datum autem ejus retribuet ei.

Vulgata nova.

17. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis: & vicissitudinem suam reddet ei.

18. Erudi filium tuum, ne desperes: ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 3. Eadem constanter legit August. l. de Gratia & libero arbitrio, to. 10. 719. c. 742. d. Ita etiam Cassianus, coll. 12. c. 8. p. 581. b. excepto verbo *corrumpit*, pro *violat*. In Græco: Ἀφροσύνη ἀνδρὸς λυμαίνεται τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ· τὸν δὲ Θεὸν αἰτιᾶται τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

℣℣. 5. & 9. Itidem Græcè.

℣. 10. Ita rursum Græcè, nisi hoc excipias, οὐ συμφέρει, *non conferunt*, locò *non expediunt*; Symmach. οὐ πρέπει, *non decent*.

℣. 12. Vix meliùs è Græco, dempta 1. voce *iniqui*. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 193. a. *Regis minæ similes sunt gemitibus leonis:* & infra ait: *Dei domestici ridemus rugitus tuos leoni similes.* In Græco, βρυγμῷ; in Scholio, στεναγμῷ.

℣. 14. Ita ferunt Mss. plures Ambrosii cum omnibus edd. alii tamen bene multi, nec infimæ notæ habent: *Domum, & substantiam patris partiuntur filii.* Græcum priori lectioni favet: loco verò seqq. *à Deo autem præparabitur*, &c. sic habet: παρὰ δὲ Κυρίου ἁρμόζεται γυνὴ ἀνδρί, i. e. *à Domino autem aptatur mulier viro.* Ambros. loco cit. subdit: *Bene dixit Græcum*, ἁρμόσεται; *harmonia enim conveniens, & apta rerum omnium dicitur commissa connexio:* at in Græco hod. constanter ἁρμόζεται: nec etiam præ se aliud ferunt veteres Ambrosii editt. veruntamen cùm eædem editiones, necnon Mss. omnes hîc & inf. col. 1472. c. habeant *præparabitur*, facilè crediderim Ambrosium legisse ἁρμόσεται, pro ἁρμοσθήσεται; futurum quippe medium passiva significatione facilè accipi potuit à Lat. antiquis, Græcæ linguæ non ita peritis. Ut ut est, non tantùm prædictis duobus locis, sed etiam l. 1. de Abr. c. 9. col. 309. d. Ambrosius legit: *à Deo præparabitur viro uxor.* Concinit Innoc. I. epist. 2. to. 1. col. 751. b. at epist. 17. col. 832. a. legit: *à Deo præparatur viro uxor.* Phæbad. Agin. l. contra Arianos, p. 301. d. priora tantùm refert: *Domum, & substantiam dividunt patres filiis.*

℣. 17. Ita Græcè ad verbum, excepto uno Θεῷ, pro *Domino*. Similiter apud Iren. l. 4. c. 18. p. 251. c. *Qui miseretur pauperi, fœnerat Deo.* Cypr. l. 3. Testim. p. 302. c. *Qui pauperi miseretur, Deo fœnerat.* Ita quoque S. Valerianus, hom. 4. & 9. apud Sirm. to. 1. 631. a. 651. e. Ambros. epist. 21. to. 2. 873. a. & l. de excess. Sat. col. 1130. b. *Qui largitur pauperi, Deo fœnerat.* S. Paulin. epist. 34. p. 217. b. *Qui miseretur pauperi, Deum fœnerat.* August. in Ps. 36. to. 4. p. 286. b. *Fœnerat Dominum qui miseretur*

Vulgata nova.

19. Qui impatiens eſt, ſuſtinebit damnum : & cùm rapuerit, aliud apponet.

20. Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, ut ſis ſapiens in noviſſimis tuis.

21. Multæ cogitationes in corde viri : voluntas autem Domini permanebit.

22. Homo indigens miſericors eſt : & melior eſt pauper, quàm vir mendax.

23. Timor Domini ad vitam : & in plenitudine commorabitur, abſque viſitatione peſſima.

Inf. 26. 15. 24. Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella, nec ad os ſuum applicat eam.

Inf. 21. 11. 25. Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit : ſi autem corripueris ſapientem, intelliget diſciplinam.

Versio antiqua.

19. Malignus vir multa detrimenta patietur..... *Hieron. l. 3. cont. Rufin. p. 473.*

21. Multæ cogitationes in corde viri : conſilium autem Domini manet in æternum. *Aug. l. 15. de Trin. to. 8. 993. g.*

22..... melior pauper juſtus, quàm dives mendax. *Ambr. in Luc. 6. p. 1368. c.*

23. Timor Domini ad vitam : nam qui ſine timore eſt, habitat in locis, quæ non viſitat Æternus. *Ex Mſ. Sangerm. n. 15.*

25. Peſtifero caſtigato inſipiens aſtutior fiet : ſi autem arguas virum prudentem, intellexit ſenſum.

Vulgata nova.

26. Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominioſus eſt & infelix.

27. Non ceſſes fili audire doctrinam, nec ignores ſermones ſcientiæ.

28. Teſtis iniquus deridet judicium : & os impiorum devorat iniquitatem.

29. Parata ſunt deriſoribus judicia : & mallei percutientes ſtultorum corporibus.

Notæ ad Versionem antiquam.

pauperis. Chromat. Aquil. in Matth. p. 988. g. *Qui dat pauperi, Deo fœnerat.* Gaudentius Brix. ſer. 13. p. 965. e. *Qui miſeretur pauperibus, Deo fœneratur.* Cæſar. Arelat. hom. 40. *Qui miſeretur pauperi, Deo fœnerat, & nunquam indigebit.*

℣. 19. Græcum, Κακόφρων ἀνὴρ πολλὰ ζημιωθήσεται· *Malè cogitans vir*, &c.

℣. 21. Ita rurſum Auguſt. l. de catechiſ. rud. to. 6. 278. a. unà cum Græco. Auctor l. de voc. Gent. l. 1. c. 24. p. 15. e. *Multæ cogit. in corde viri : conſilium autem Domini obtinet.* Gr. εἰς τὸν αἰῶνα μένει.

℣. 22. Itidem Græcè. Apud Hieron. l. 3. contra Rufin. col. 473. *melior eſt pauper juſtus, quàm mendax dives.*

℣. 23. Sic habet Mſ. Sangerm. in ora inferiori extra textum. In Græco ſic : Φόβος Κυρίου εἰς ζωὴν ἀνδρί· ὁ δὲ ἄφοβος αὐλισθήσεται ἐν τόποις, οὗ οὐκ ἐπισκοπεῖται γνῶσις. i. e. *Timor Domini ad vitam viro : qui autem ſine timore, morabitur in locis, ubi non conſideratur ſcientia.*

℣. 25. Græcum : Λοιμοῦ μαστιγουμένου ἄφρων πανουργότερος γίνεται (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. ἔσται·) ἐὰν δὲ ἐλέγχῃς ἄνδρα φρόνιμον, νοήσει αἴσθησιν. Hieron. in Ezech. 6. & 31. col. 731. f. 923. e. *Peſtilente flagellato ſtultus aſtutior fiet :* & inf. in c. 47. col. 1059. a. *ſtultus ſapientior erit.* Leo M. epiſt. 101. n. 3. *Caſtigato peſtilente ſapiens aſtutior erit :* at in Græco conſtanter ἄφρων, *ſtultus*, cujus loco vet. Interpres Lat. legiſſe videtur σώφρων; niſi fortè citetur à Leone ℣. 11. capitis 21. ubi non ἄφρων, ſed ἄκακος legitur; quam vocem idem Interpres verbo *ſapiens* expreſſerit.

CAPUT XX.

Vulgata nova.

1. Luxurioſa res, vinum, & tumultuoſa ebrietas : quicunque his delectatur, non erit ſapiens.

2. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis : qui provocat eum, peccat in animam ſuam.

3. Honor eſt homini, qui ſeparat ſe à contentionibus : omnes autem ſtulti miſcentur contumeliis.

4. Propter frigus piger arare noluit : mendicabit ergo æſtate, & non dabitur illi.

Sup. 18. 4. 5. Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde viri : ſed homo ſapiens exhauriet illud.

6. Multi homines miſericordes vocantur : virum autem fidelem quis inveniet?

7. Juſtus, qui ambulat in ſimplicitate ſua, beatos poſt ſe filios derelinquet.

8. Rex, qui ſedet in ſolio judicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo.

Versio antiqua.

1. Prodigum eſt vinum, & contumelioſa ebrietas..... *Ambr. l. 2. offic. p. 96. c.*

2. Non diſtat ira regis ab ira leonis : ſed qui ſtimulat illum & admiſcetur, peccat in animam ſuam. *Idem apol. 2. Dav. c. 3. p. 710. c.*

3. Gloria eſt viro, qui avertit ſe à maledictis : qui autem ſtultus eſt, talibus ſe obligat. *Hieron. l. 3. cont. Rufin. p. 473.*

5. Aqua alta, conſilium in corde viri..... *Ambr. in Pſ. 118. p. 1102. e.*

6. Grande, homo; pretioſum, vir miſericors : virum verò fidelem opus eſt invenire. *Hilar. in Pſ. 118. col. 298. b.*

7. Qui converſatur ſine vituperatione in juſtitia, beatos poſt ſe filios relinquet. *Cypr. de op. & eleem. p. 243. c.*

8. Cùm rex juſtus ſederit in throno..... *Aug. l. 3. cont. Creſcon. to. 9. p. 481. c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. In Græco Ἀκόλαστον οἶνος, i. e. *intemperans*, ſeu *luxurioſa res, vinum.*

℣. 2. Græcum : Οὐ διαφέρει ἀπειλὴ βασιλέως θυμοῦ λέοντος· ὁ δὲ παροξύνων αὐτὸν (edd. Ald. & Compl. add. καὶ ἐπιμιγνύμενος,) ἁμαρτάνει εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 193. a. & Auguſt. ep. 140. to. 2. 437. f. *Nihil intereſt inter minas regis & iram leonis.* Ambr. ep. 63. to. 2. 1039. b. *Ira regis, ira leonis.*

℣. 3. Græcum : Δόξα ἀνδρὶ, ἀποστρέφεσθαι λοιδορίας· πᾶς δὲ ἄφρων τοιούτοις συμπλέκεται. *Gloria viro, averſari contumeliam : omnis autem imprudens talibus complicatur.*

℣. 5. Ita rurſum Ambroſ. in Pſ. 45. col. 927. e. item l. 3. offic. col. 107. b. & l. de virginit. col. 243. d. Gr. Ὕδωρ βαθὺ, βουλὴ, &c. Bene Auct. de xlii manſ. apud Ambr. col. 16. c. *Aqua profunda, conſilium in corde viri.* Vide ſupra cap. 18. ℣. 4.

℣. 6. Itidem Græcè. Concinit pariter Ambr. in Pſ. 118. col. 1088. e. 1089. e. niſi quòd addit *opus*, ad *pretioſum*; ſed hoc abeſt à Græco. At l. de ob. Theod. to. 2. p. 1201. d. ita legit : *Magnum & honorabile eſt homo miſericors : invenire autem virum fidelem difficile eſt.*

℣. 7. Sic iterum legit Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. c. hoc tamen omiſſo, *poſt ſe*; extremò etiam hab. *relinquit.* Græcum pariter delet τὸ *poſt ſe*, ſed addit αὐτοῦ, ad *filios*, ſcribitque καταλείψει; cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 8. Ita Græcè, ſubnexis his : οὐκ ἐναντιοῦται ἐν ὀφθαλ-

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup. 9. Quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato?

Ex Ms. Floriac. n. 10. 10. Pondus magnum & minimum, & mensuræ duplices: immunda ante Dominum utraque, & qui facit ea.

11. In studiis suis impedietur juvenis: qui cum sancto est, directa est via ejus.

12. Auris audit, & oculus videt, opera Domini utraque.

Cypr. l. 3. Test. p. 328. *[a] Hieron. in Isai. 55. p. 406. a.* 13. Noli diligere detrahere, ne extollaris: [a] aperi oculos tuos, & implere panibus.

VULGATA NOVA.

9. Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum à peccato? *3. Reg. 8. 46.*

10. Pondus & pondus, mensura & mensura: utrumque abominabile est apud Deum. *2. Par. 6. 36. Eccl. 7. 21.*

11. Ex studiis suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera ejus. *1. Joan. 1. 8.*

12. Aurem audientem, & oculum videntem, Dominus fecit utrumque. *Sup. 11. 1.*

13. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus. *Inf. ℣. 23.*

VULGATA NOVA.

14. Malum est, malum est, dicit omnis emptor: & cùm recesserit, tunc gloriabitur.

15. Est aurum, & multitudo gemmarum: & vas pretiosum labia scientiæ.

16. Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor exstitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo. *Inf. 27. 13.*

VERSIO ANTIQUA.

Cassian. coll. 17. c. 19. p. 706. a. 17. Suavis est homini panis mendacii: & postea replebitur os ejus calculo.

VULGATA NOVA.

17. Suavis est homini panis mendacii: & postea implebitur os ejus calculo.

VULGATA NOVA.

18. Cogitationes consiliis roborantur: & gubernaculis tractanda sunt bella.

19. Ei, qui revelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis.

20. Qui maledicit patri suo, & matri, exstinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. *Exod. 21. 17. Lev. 20. 9. Matth. 15. 4.*

21. Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ep. ad Demetr. p. 222. a. 22. Ne dixeris: Ulciscar me de inimico meo: sed exspecta Dominum, ut tibi auxilio sit.

Cassian. coll. 21. c. 22. p. 797. c. 23. Abominatio est Domino pondus duplex: & statera dolosa non est bona in conspectu ejus.

Aug. de prædest. SS. t. 10. 818. c. 24. A Domino diriguntur gressus viri: mortalis autem quomodo intelligit vias suas?

VULGATA NOVA.

22. Ne dicas: Reddam malum: exspecta Dominum, & liberabit te. *Rom. 12. 17. 1. Thess. 5. 15. 1. Pet. 3. 9.*

23. Abominatio est apud Dominum pondus & pondus: statera dolosa non est bona.

24. A Domino diriguntur gressus viri: quis autem hominum intelligere potest viam suam? *Sup. ℣. 10. Sup. 16. 2.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

μοῖς αὐτοῦ πᾶν πονηρόν. i. e. *non adversatur in oculis ejus omne malum.*

℣. 9. Ita constanter August. in Ps. 99. to. 4. 1073. b. & l. de virginit. to. 6. 365. e. & l. de corr. & Gra. to. 10. 773. b. at l. 2. contra ep. Parmen. to. 9. 47. d. *Quis enim castum glorietur se habere cor? aut quis glorietur*, &c. Græcum delet duplex *se*; & locò alterius *gloriabitur*, habet παῤῥησιάσεται, *audacter dicet*; extremò, ἀπὸ ἁμαρτιῶν, *à peccatis*; cæt. ut in textu. Cyprian. l. de op. & eleem. p. 238. a. similiter habet cum Fulgent. epist. 3. p. 17. *Quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriab. mundum se esse à peccatis?* Item Ambros. de apol. Dav. col. 681. b. 698. e. *Quis gloriabitur castum se habere cor?* Ita quoque Hieron. in Ezech. 18. to. 3. 817. f. & l. 1. & 2. contra Pelag. to. 4. 509. f. 513. c. at his duob. postremis locis addit: *aut* (al. *&*) *quis confidet mundum se esse à peccato?* & l. 3. in epist. ad Ephes. to. 4. 406. a. *aut quis stabit, dicens mundum se esse à peccatis?* demum in Isai. 38. to. 3. 293. d. sic habet: *Quis gloriabitur purum habere se cor?* l. verò 2. contra Jovin. to. 4. p. 2. col. 194. b. *Quis enim gloriabitur castum se habere cor? aut quis confidet mundum se esse à peccatis?* Leo M. serm. 36. 42. 43. & 49. p. 98. b. 107. a. 108. b. 118. b. *Quis gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse à peccato?* Item Cælestius ap. Mar. Merc. Garnerii, p. 386. *Quis gloriabitur castum se habere cor?* Auctor quæst. ex utroque Test. app. August. to. 3. 95. f. *Nemo gloriabitur mundum se habere cor:* & inf. col. 114. e. *Quis gloriabitur mundum se habere cor, aut immunem esse à peccatis?* Cassian. coll. 23. c. 17. p. 849. c. *Quis gloriabitur castum habere cor? aut quis fiduciam habebit se mundum esse à peccato?* Auctor op. imp. in Matth. hom. 38. p. 160. c. *Quis enim gloriabitur castum se habere cor, mundum à peccato?*

℣. 10. Ambros. l. de vid. to. 2. 207. d. *Pondus majus & minimum, & mensuræ duplices: immunda in conspectu Domini utraque:* & l. 3. offic. col. 124. a. *Pondus magnum & exiguum, & mensuræ duplices immundæ sunt coram Domino.* Cassian. coll. 21. c. 22. p. 797. b. *Pondus magnum & pusillum, & mensuræ duplices: immunda sunt apud Dominum utraque: & qui facit ea*, &c. ut inf. Græcum: Στάθμιον μέγα καὶ μικρὸν, καὶ μέτρα δισσά· ἀκάθαρτα ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἀμφότερα, καὶ ὁ ποιῶν αὐτά· à multis codd. abest καὶ, ante ἀμφότερα, si Nobilio fides. In uno autem veteri codice, teste eodem, ita sequitur: καίγε οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, ἐν αὐτοῖς συμποδισθήσονται, deinde, καίγε ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτοῦ, &c. i. e. *etiam qui faciunt ea, in ipsis impedientur: & quidem in suis adinventionibus*, &c. ut inf. Hieron. in Ezech. 45. to. 3. col. 1039. f. legit: *Statera grandis & minor, abominabile est utrumque in conspectu Dei.*

℣. 11. Cassian. coll. 21. c. 22. p. 797. b. post hoc, *& qui facit ea*, subdit, *in adinventionibus suis compedietur.* Græcè: Ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτοῦ συμποδισθήσεται νεανίσκος μετὰ ὁσίου, καὶ εὐθεῖα ἡ ὁδὸς αὐτοῦ. In vet. codice citato sup. à Nobilio ad verbum συμποδισθήσεται, adnectitur ἀνὴρ, *vir*, tum sequitur νεανίσκος μετὰ, &c. Ms. Sang. n. 15. hæc addit in margine inferiori: *& si cum sancto fuerit, directa est via ejus;* quæ absunt à Vulgata hod. sicut ab Hebraïco textu.

℣. 12. Similiter in Græco, nisi quòd ultimò habetur, Κυρίου ἔργα καὶ ἀμφότερα.

℣. 13. Tota ista concordant cum Græco. At Hieron. l. 3. contra Rufin. col. 473. habet: *Noli amare detrahere, ne eradiceris:* & in Isai. 3. to. 3. 32. e. *aperi oculos tuos, & replere panibus;* & in Isai. 65. col. 488. d. *saturare panibus.* Paulinus vit. Ambros. to. 2. col. XIV. c. *Noli diligere detrahere, ne eradicemini.* Anon. apud S. Paulin. epist. ad Celanc. to. 2. p. 14. a. *Noli diligere detrahere, ne eradiceris.* Itidem in Ms. Floriac. n. 10. subnexis his: *adaperi oculos tuos, & justa videbis.*

℣. 17. Similiter habet Hieron. l. 3. adversùs Rufin. to. 4. 473. ubi plures adhibet sententias ex edit. LXX. decerptas. Itidem l. 1. contra Pelag. to. 4. 509. f. præter unum *dulcis*, loco *suavis*. Attamen hæc sententia non reperitur in Græco edit. Rom. nec in aliis edd. præterquam in Compl. ubi refertur cum aliis pluribus ante versum 23. testibus Nobilio & Lamberto Bozio. Præterea Nobilius notat eandem sententiam legi in pervetusto codice Græco, cum aliis versibus 14. 15. 16. 18. 19. qui omnes absunt ab edit. Rom. In Hebræo etiam legitur ut in Vulg.

℣. 22. Græcum, loco *Ulciscar me de inimico meo*, simpliciter habet, Τίσομαι τὸν ἐχθρόν, *Ulciscar inimicum;* cæt. ut in Lat. supra. Cypr. eadem repetit l. 3. Testim. p. 328. a. uno excepto *sustine*, pro *exspecta;* Gr. ὑπομεῖνον.

℣. 23. Ad verbum è Græco, detracto duplici *est*. Ambros. in Ps. 61. col. 966. d. legit: *Exsecrabile Domino duplex pondus: & statera fallax, non bona:* & in Ps. 48. col. 947. c. *statera fallax, non bonum.*

℣. 24. Ita Græcè ad verbum, excepto uno ἀνδρὶ, *viro*, loco *viri;* Mss. tamen August. omnes habent *corriguntur*, non *diriguntur;* quibus suffragatur Auctor l. de voc. Gent. l. 1. c. 24. p. 15. d. cætera quoque habet ut supra: Græcè constanter εὐθύνεται. Item apud Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. 509. f. *A Domino gressus hominis diriguntur: mortalis*

VULGATA NOVA.

25. Ruina est homini devorare sanctos, & post vota retractare.

26. Dissipat impios rex sapiens, & incurvat super eos fornicem.

27. Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris.

28. Misericordia & veritas custodiunt regem, & roboratur clementiâ thronus ejus.

29. Exsultatio juvenum, fortitudo eorum: & dignitas senum, canities.

30. Livor vulneris absterget mala: & plagæ in secretioribus ventris.

VERSIO ANTIQUA.

25. Laqueus est viri citò quid de suis sanctificare: cùm enim votum fecerit, surrepit pœnitentia. *Hieron. in Ezech. 44. p. 1031. a.*

26. Ventilator enim est impiorum rex sapiens, & immittit illis rotam malorum. *Aug. in Ps. 11. p. 66. d.*

27. Lux Domini inspiratio est hominum..... *Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 324. a.*

28. Misericordia, & veritas tutela est regi; & circumeunt justi sedem ejus. *Lucif. l. 1. pro S. Ath. p. 193. a.*

29..... gloria senum, canities..... *Hieron. in Isai. 3. p. 33. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

autem quomodo scire potest vias suas?

℣. 25. Græcè, παγὶς ἀνδρὶ, *laqueus viro;* paulòque post, μετὰ γὰρ τὸ εὔξασθαι, μετανοεῖν γίνεται· quæ idem valent.

℣. 26. A Græco abest τὸ *enim est*, ut & vox ult. *malorum;* legitur etiam ἐπιβαλεῖ, *immittet;* cætera ut in Lat. supra.

℣. 27. Sic est in Græco.

℣. 28. Ita in Græco, præter hoc, περικυκλώσουσιν ἐν δικαιοσύνῃ, *circuibunt in justitia*, pro *circumeunt justi.*

℣. 29. Gr. δόξα δὲ πρεσβυτέρων, πολιαί· Aq. Symm. & Theod. legunt πολιά.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. SIcut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quòcunque voluerit, inclinabit illud.

Sup. 16. 2. & 20. 24. 2. Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus.

3. Facere misericordiam & judicium, magis placet Domino, quàm victimæ.

VERSIO ANTIQUA.

1. SIcut impetus aquæ, sic cor regis in manu Dei: quòcunque voluerit, declinabit illud. *Aug. de Grat. & l. arb. t. 10. 742. a.*

2. Omnis vir videtur sibimetipsi justus: dirigit autem corda Dominus. *Idem de prædest. SS. p. 818. d.*

3. Facere justitiam & veracem esse, placet Deo magis, quàm hostiarum sanguis. *Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 193. b.*

VULGATA NOVA.

4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum.

5. Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger semper in egestate est.

VULGATA NOVA.

6. Qui congregat thesauros linguâ mendacii, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

VERSIO ANTIQUA.

6. Qui operatur thesauros linguâ mendacii, vana sectatur, & veniet in laqueos mortis. *Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 473.*

VULGATA NOVA.

7. Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere judicium.

8. Perversa via viri, aliena est: qui autem mundus est, rectum opus ejus.

VULGATA NOVA.

Inf. ℣. 19. 9. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi.

Inf. 25. 24. 10. Anima impii desiderat malum, non miserebitur proximo suo.

Sup. 19. 25. 11. Mulctato pestilente sapientior erit parvulus: & si sectetur sapientem, sumet scientiam.

12. Excogitat justus de domo impii, ut detrahat impios à malo.

13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

VERSIO ANTIQUA.

9. Melius est habitare sub divo, quàm in calce litis cum iniquitate, & in domo nova. *Hieron. in Sophon. 1. to. 3. 1654. b.*

11. Castigato pestilente sapiens astutior erit..... *Leo M. ep. 101. n. 3.*

13. Qui obturat aures suas ne audiat imbecillum, & ipse invocabit Deum, & non erit qui exaudiat eum. *Cypr. de op. & eleem. p. 238. b. & l. 3. Testim. p. 302. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè præter ult. οὗ ἐὰν θέλων νεῦσαι, ἐκεῖ ἔκλινεν αὐτήν, *quòcunque voluerit innuere, illuc inclinavit illud.* Hieron. in Dan. 5. to. 3. 1093. d. *cor regis in manu Dei: quòcunque voluerit, illud declinabit.* Item apud Iren. l. 5. c. 23. p. 321. b. *regis enim cor in manu Dei.* Apud Tertul. de orat. c. 5. p. 181. a. *in cujus manu cor omnium regum est.* Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 325. c. & epist. 18. p. 835. d. *cor regis in manu Dei.* Concinit Cælestin. PP. epist. 22. to. 1. pag. 1198. b. Apud Ambr. apol. 2. Dav. c. 3. col. 710. d. *cor regis in manu Domini.*

℣. 2. Sic Auct. l. de voc. Gent. l. 1. c. 24. p. 15. e. unà cum Græco. Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. 509. f. *Omnis vir videtur sibi justus: sed corrigit corda omnium Deus:* similiter habet l. 2. col. 511. f. præter seqq. *Deus autem corda hominum dirigit.* Fulgent. l. 1. de veritate præd. p. 451. *dirigit autem corda Dominus*, ut sup.

℣. 3. Ita in Gr. exceptis his, Ποιεῖν δίκαια..... ἀρεστὰ παρὰ Θεῷ μᾶλλον, &c. *Facere justa..... placita apud Deum magis*, &c.

℣. 6. A Græco hod. abest τὸ *& veniet;* sed Ms. Alex. addit cum ed. Compl. καὶ ἔρχεται; cætera quadrant.

℣. 9. Græcè, ἐπὶ γωνίας ὑπαίθρου, *super angulum sub divo*, ultimòque κοινῷ, *communi*, pro *novâ;* cæt. ut in Lat. Hieron. legisse videtur καινῷ, non κοινῷ.

℣. 11. Gr. Ζημιουμένου ἀκολάστου πανουργότερος γίνεται ὁ ἄκακος· *Mulctato intemperante astutior fit simplex.* Cassiod. in Ps. 57. p. 193. c. *Stulto pereunte sapiens astutior fit.* Capitul. Baluz. to. 2. p. 105. b. *Pestilente flagellato sapientior erit parvulus.* Symm. σοφισθήσεται ὁ νήπιος.

℣. 13. Similiter apud Leon. M. serm. 9. p. 59. a. hoc excepto, *vocabit Dominum.* Græc. habet ἐπικαλέσεται, sed non addit *Deum*, vel *Dominum*, nec *eum* in fine; ad *aures* verò adnectit αὐτοῦ, quod omittunt Cypr. 1. loco,

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 193. c. 15..... sanctus autem immundus est apud malos.

VULGATA NOVA.

14. Munus absconditum exstinguit iras, & donum in sinu indignationem maximam.

15. Gaudium justo est facere judicium, & pavor operantibus iniquitatem.

VULGATA NOVA.

16. Vir, qui erraverit à via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur.

17. Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum, & pinguia, non ditabitur.

18. Pro justo datur impius: & pro rectis iniquus.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 1. cont. Jovin. t. 4. 170. c. 19. Melius est habitare in terra deserta, quàm cum uxore litigiosa & iracunda.

Aug. in Ps. 36. p. 285. d. 20. Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis: vir autem stultus glutit illum.

Hieron. in Ezech. 33. to. 3. 940. e. 22. Civitates firmas ascendit justus, & destruxit munitiones earum, in quibus confidebant impii.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 193. c. 24. Temerarius & superbus pestilentia vocabitur.....

VULGATA NOVA.

19. Melius est habitare in terra deserta, quàm cum muliere rixosa & iracunda. *Sup. ℣. 9.*

20. Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo justi: & imprudens homo dissipabit illud. *Inf. 25. 24. Eccli. 25. 23.*

21. Qui sequitur justitiam & misericordiam, inveniet vitam, justitiam, & gloriam.

22. Civitatem fortium ascendit sapiens, & destruxit robur fiduciæ ejus.

23. Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.

24. Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam.

VULGATA NOVA.

25. Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus ejus operari: 26. tota die concupiscit & desiderat: qui autem justus est, tribuet, & non cessabit.

VERSIO ANTIQUA.

Parmen. ap. Aug. l. 2. cont. ipsum, to. 9. 32. b. 27. Sacrificia impiorum exsecratio est Domino, etenim iniquè offerunt illa.

VULGATA NOVA.

27. Hostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere. *Sup. 15. 8. Eccli. 34. 21.*

VULGATA NOVA.

28. Testis mendax peribit: vir obediens loquetur victoriam.

29. Vir impius procaciter obfirmat vultum suum: qui autem rectus est, corrigit viam suam.

VERSIO ANTIQUA.

Cassian. coll. 7. c. 18. p. 445. 30. Non est sapientia, non est fortitudo, non est consilium apud impios.

Idem coll. 3. c. 15. p. 365. c. 31. Equus paratur in diem belli: à Domino autem est adjutorium.

VULGATA NOVA.

30. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

31. Equus paratur ad diem belli: Dominus autem salutem tribuit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& Leo M. reliqua ad verbum quadrant. Cassianus rectè coll. 11. c. 10. *Qui obturat aures suas ne audiat infirmum, & ipse invocabit, & non erit qui exaudiat eum.*

℣. 15. Itidem Græcè.

℣. 19. Gr. vocibus duabus *litigiosâ*, & *iracundâ*, tertiam addit ac interponit ϰ̀ γλωσσώδους, & *linguosâ*; cætera quadrant.

℣. 20. Eadem rursus habet August. ser. 149. to. 5. 705. d. & l. 1. cont. adversar. leg. to. 8. 565. e. Ita quoque in Gr. præter hæc ult. num. plurali, ἄφρονες δὲ ἄνδρες καταπίονται αὐτόν.

℣. 22. Idem Hieron. in Amos 5. col. 1412. f. *Civitates robustas ingressus est sapiens, & destruxit munitionem, in qua confideb. impii*: & in Isai. 23. to. 3. p. 205. c. *Civitates firmas ascendit sapiens, & destruxit munitiones earum.* Gr. Πόλεις ὀχυρὰς ἐπέβη σοφὸς, ϰ̀ καθεῖλε τὸ ὀχύρωμα, ἐφ' ᾧ ἐπεποίθεισαν οἱ ἀσεβεῖς.

℣. 24. Gr. Θρασὺς, ϰ̀ αὐθάδης, ϰ̀ ἀλαζὼν, λοιμὸς καλεῖται. *Audax, & arrogans, & ostentator, pestilens vocatur.*

℣. 27. Ad verbum è Græco.

℣. 30. Sic est in Gr. præter ult. num. singulari, τὸν ἀσεβῆ, *impium.*

℣. 31. Aptè ad Græcum. Ennod. pro Synod. ap. Sirm. to. 1. p. 1629. b. *Equus paratur in die belli: apud Dominum est autem omne præsidium.*

CAPUT XXII.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. de exhort. virg. p. 298. e. 1. Potius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ: [a] & super omnes argenti acervos, bona est gratia.

[a] Idem ep. 2. p. 757. c.

[b] Auct. quæst. Vet. Test. ap. Aug. to. 3. p. 52. e. 2. [b] Dives & pauper obviaverunt sibi: fecit autem ambos Dominus.

VULGATA NOVA.

1. Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ: super argentum & aurum, gratia bona. *Eccl. 7. 2.*

2. Dives & pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est Dominus. *Inf. 29. 23.*

VULGATA NOVA.

3. Callidus vidit malum, & abscondit se: innocens pertransiit, & afflictus est damno.

4. Finis modestiæ timor Domini, divitiæ & gloria & vita.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Idem Ambros. ep. 55. col. 1005. c. legit: *Potius est nomen bonum, super multas divitiarum copias*: at epist. 2. col. 757. c. sic: *Præclarior est bona existimatio, quàm pecunia.* Gr. Αἱρετώτερον ὄνομα καλὸν, ἢ πλοῦτος πολύς· ὑπὲρ δὲ ἀργύριον ϰ̀ χρυσίον, χάρις ἀγαθή. *Eligibilius nomen bonum, quàm divitiæ multæ: super argentum verò & aurum, gratia bona.*

℣. 2. Ad verbum è Græco.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
5. Arma & gladii in via perversi : custos autem animæ suæ longè recedit ab eis.	5. Tribuli & laquei in viis pravis : qui autem timet Dominum, abstinebit se ab eis.	*Cassian. coll. 24. c. 24. p. 879. c.*
6. Proverbium est : Adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.		
7. Dives pauperibus imperat : & qui accipit mutuum, servus est fœnerantis.	7. Divitum pauperes præpositi erunt : & proprii servi dominis fœnerabunt.	*Ambr. l. de Nab. c. 14. p. 582. f.*
8. Qui seminat iniquitatem, metet mala, & virga iræ suæ consummabitur.		
Eccli. 51. 28. 9. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur : de panibus enim suis dedit pauperi.	9. Qui miseretur pauperis, ipse pascetur.....	*Ambr. l. de Tob. c. 16. p. 610. e.*
Victoriam & honorem acquiret qui dat munera : animam autem aufert accipientium.	Victoriam & honorem acquiret qui dat munera : animam autem aufert accipientium.	
10. Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium, cessabuntque causæ & contumeliæ.	10. Ejice de concilio pestilentem, & exiet cum illo contentio.....	*Lucif. de non conv. cum hær. p. 223. c.*
11. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.	11. Diligit Dominus munda corda : accepti autem sunt ei omnes immaculati.	*Hieron. ep. ad Celantiam.*
12. Oculi Domini custodiunt scientiam : & supplantantur verba iniqui.		
13. Dicit piger : Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.	13..... Leo est in viis, in plateis autem homicidæ.	*S. Paulin. ep. 8. p. 43. c.*

Vulgata nova.

14. Fovea profunda os alienæ : cui iratus est Dominus, incidet in eam.

15. Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.

16. Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit.

17. Inclina aurem tuam, & audi verba sapientium : appone autem cor ad doctrinam meam : 18. quæ pulchra erit tibi, cùm servaveris eam in ventre tuo, & redundabit in labiis tuis :

19. Ut sit in Domino fiducia tua, unde & ostendi eam tibi hodie.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
20. Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus & scientia : 21. ut ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis respondere ex his illis, qui miserunt te.	20. Tu autem describe ea tripliciter, in consilio & scientia : 21. ut respondeas verbum veritatis his, qui proponunt tibi.	*Hieron. ad Hedibiam, to. 4. 186. b.*

Vulgata nova.

22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est : neque conteras egenum in porta : 23. quia judicabit Dominus causam ejus, & configet eos, qui confixerunt animam ejus.

24. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso : 25. ne fortè discas semitas ejus, & sumas scandalum animæ tuæ.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
26. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis : 27. si enim non habes unde restituas, quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo ?	26. Noli te dare in sponsionem, erubescens personam : 27. si enim non habueris unde solvas, auferent stramentum de sub lateribus tuis.	*Ambr. l. de Tob. c. 23. p. 621. b.*
28. Ne transgrediaris terminos antiquos,	28. Non transferas terminos sempiternos,	*Hieron. in Sophon. 2. to. 3. 1664. d.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Similiter in Gr. præter hoc ; ὁ δὲ φυλάσσων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, *qui autem custodit animam suam*, loco *qui autem timet Dominum.*

℣. 7. Idem Ambros. l. 2. de Jac. col. 463. b. & *peritti servi dominis fænerabunt.* Gr. Πλούσιοι πτωχῶν ἄρξουσι· καὶ οἰκέται ἰδίοις δεσπόταις δανειοῦσι.

℣. 9. Aptè conveniunt hæc tota cum Gr. nisi quòd pro *acquiret*, legitur περιποιεῖται, & in fine, τὴν μέντοι ψυχὴν ἀφαιρεῖται τῶν κεκτημένων, & *animam quidem aufert possidentium.* Porro hæc sententia, *Victoriam & honorem*, &c. non in Hebræo reperitur ; sed in Vulgatam transiit è Gr. LXX. ut & plures aliæ. Ms. Sangerm. n. 4. illam exhibet intra textum, eadem manu ; in altero verò Sangerm. n. 15. neque intra textum, neque ad marg. invenitur, tametsi plurimæ id genus sententiæ in ora inferiori ibidem subjiciantur.

℣. 10. Similiter in Græco. Item apud Hieron. in Ose. 7. to. 3. 1281. c. *Ejice pestilentem de concilio, & egredietur cum eo contentio.* Cælestin. PP. epist. 25. to. 1. col. 1215. a. *Ejice de concilio contentiosum, & exiet cum illo discordia.* Maximus Taurin. in homil. p. 45. h. *Ejice de concilio pestilentem, & exibit cum eo omnis contentio.* Gr. hab. constanter λοιμὸν, quasi *pestilentiam ;* extremòque νεῖκος, *jurgium ;* Symm. & Theod. μάχη, *rixa.*

℣. 11. Ita in Gr. est, præter hoc, ὁσίας καρδίας, *sancta corda ;* sed Aq. & Theod. legunt καθαράς, Symm. ἁγνάς, *casta*, *pura.*

℣. 13. Itidem Græcè, dempto verbo *est.*

℣℣. 20. 21. Idem Hieron. in Ezech. 16. to. 3. col. 800. e. legit : *Tu autem scribe ea tripliciter ;* tum proximè : *ut respondeas sermones veritatis, qui proponuntur tibi :* & in Ezech. 42. col. 1008. c. *Describe ea tripliciter, consilio & scientia : ut respondeas sermonibus veritatis his, quæ proponuntur tibi.* Græcè verò interponuntur multa quæ Hieron. non admittit supra, nec etiam Origenes, si Nobilio fides ; en verba : Καὶ σὺ δὲ ἀπόγραψαι αὐτὰ σεαυτῷ τρισσῶς, εἰς βουλὴν καὶ γνῶσιν, ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς καρδίας σου. Διδάσκω οὖν σε ἀληθῆ λόγον, καὶ γνῶσιν ἀγαθὴν ὑπακούειν· τοῦ ἀποκρίνεσθαί σε λόγους ἀληθείας τοῖς προβαλλομένοις σοι· i. e. *Et tu verò describe ea tibi tripliciter, in consilio & scientia*, super latitudinem cordis tui. Doceo igitur te verum sermonem, & scientiam præstantem obaudire : *ut respondeas sermones veritatis his, qui proponunt tibi.* Nonnulla ex his legisse videtur Cassianus, coll. 14. c. 8. p. 634. b. cùm dicat : *Tu autem describe tibi ea tripliciter, super latitudinem cordis tui.* Item Rufin. l. de bened. Patr. p. 6. b. *Describe tibi hæc dupliciter & tripliciter, in corde tuo.* Ambros. autem l. de Noe, c. 15. col. 249. d. hæc habet pauca : *Scribe tibi tripliciter :* & in Ps. 118. col. 1177. f. *Et tu scribe hæc tibi tripliciter, in consilio & in cognitione :* item ait : *Triplicem præmisit scriptionem ; & duo subdidit, consilium & cognitionem.* Vide sis Nobil. in hunc loc.

℣℣. 26. 27. Vix meliùs è Græco.

℣. 28. Similiter in Græco. Siricius PP. epist. 6. to. 1, 660. a. legit : *Non transferes* (editt. *non transibis*)

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. quos posuerunt patres tui.

VULGATA NOVA.

quos posuerunt patres tui.

29. Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

terminos, quos constituerunt patres tui. Auct. l. de promiss. p. 2. c. 16. p. 140. a. *Non transgredieris terminos æternos, quos posuerunt patres tui.*

CAPUT XXIII.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 1. offic. to. 2. 42. f. 43. a. 1. SI sederis cœnare ad mensam potentis, sapienter intellige ea quæ apponuntur tibi: 2. & emitte manum tuam, sciens quòd oportet te talia præparare: 3. si autem insatiabilis es, noli concupiscere escas ejus: hæc enim obtinent vitam fallacem.

Hilar. in Ps. 138. p. 515. b. 4. Ne extendas te, cum sis pauper, diviti: sensu autem tuo abstine.

Aug. l. 5. locut. to. 3. 369. d. 6. Non cœnabis cum viro invido.....

Cypr. ep. ad Demetr. p. 216. b. & l. 3. Testim. p. 319. a. 9. In aures imprudentis noli quidquam dicere: ne quando audierit, irrideat sensatos sermones tuos.

VULGATA NOVA.

1. QUando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam: 2. & statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam, 3. ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendacii.

4. Noli laborare ut diteris: sed prudentiæ tuæ pone modum.

5. Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere: quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cœlum.

6. Ne comedas cum homine invido, & ne desideres cibos ejus: 7. quoniam in similitudinem arioli & conjectoris, æstimat quod ignorat.

Comede & bibe, dicet tibi: & mens ejus non est tecum.

8. Cibos, quos comederas, evomes: & perdes pulchros sermones tuos.

9. In auribus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquii tui.

VULGATA NOVA.

10. Ne attingas parvulorum terminos: & agrum pupillorum ne introeas: 11. Propinquus enim illorum fortis est: & ipse judicabit contra te causam illorum.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 43. p. 885. e. 12. Da in disciplinam cor tuum: aures autem tuas præpara sermonibus intellectûs.

Ex Ms. Floriac. n. 10. 13. Noli cessare parvulum emendare: quia si percusseris eum virgâ, non morietur.

14. Tu quidem percuties eum virgâ: animam autem ejus liberabis à morte.

VULGATA NOVA.

12. Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba scientiæ.

13. Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virgâ, non morietur. *Sup. 13. 24.*

14. Tu virgâ percuties eum: & animam ejus de inferno liberabis. *Inf. 29. 15. Eccli. 30. 1.*

VULGATA NOVA.

15. Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum: 16. & exsultabunt renes mei, cùm locuta fuerint rectum labia tua.

Inf. 24. 1. 17. Non æmuletur cor tuum peccatores: sed in timore Domini esto tota die: 18. quia habebis spem in novissimo, & præstolatio tua non auferetur.

19. Audi fili mi, & esto sapiens: & dirige in via animum tuum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita legunt August. tract. 47. in Johan. to. 3. 607. e. & Cassian. coll. 2. c. 1. p. 328. b. detractâ voculâ *ea*, post *intellige*: ita rursum inf. Aug. col. 709. b. nisi quòd loco *sapienter*, legit *considerans*: item serm. 304. to. 5. 1234. f. *Si sederis cœnare ad mensam potentis, cognoscens intellige quæ apponuntur tibi*: at ser. 329. col. 1286. e. ita: *Ad mensam magnam sedisti, diligenter considera quæ apponuntur tibi.* Gregor. M. in 1. Reg. 3. & 4. col. 81. a. 224. c. *Si sederis ad mensam potentis, sapienter attende quæ apponuntur tibi.* Græcum textui Ambros. favet, nisi quòd hab. νοητῶς, pro *sapienter*.

℣. 2. August. tract. 47. in Joh. col. 607. e. *& mitte*; inf. col. 709. b. *& sic mitte manum tuam, sciens quia talia te oportet præparare*: at serm. 304. to. 5. 1234. f. *& sic extende manum tuam, sciens quoniam similia te oportet præparare*: & serm. 329. col. 1286. e. *quoniam talia te oportet præparare.* Cassian. coll. 2. c. 1. *& immitte manum tuam, sciens quia talia oportet te præparare.* Gregor. M. ubi sup. simpliciter hab. *quia similia oportet te præparare*, omissis his quæ antecedunt. Gr. καὶ ἐπίβαλλε τὴν... εἰδὼς ὅτι τοιαῦτά σε δεῖ παρασκευάσαι.

℣. 3. Nonnulli Mss. Ambros. cum omnib. editt. ultimò leg. *vitam falsam*; at multò plures, *fallacem*; Græc. ψευδοῦς; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 4. Ad verbum è Græco.

℣. 6. Græcè, Μὴ συνδείπνει, &c. *Ne cœnes*, &c. Subdit August. ibid. *In Proverbiis, quod Latini codices habent*: Non cœnabis cum viro invido, *Græcus hab.* ἀνδρὶ βασκάνῳ.

℣. 9. Ita legit ad verbum Lucif. Cal. l. de mor. pro Dei fil. p. 242. vel 244. a. Ambros. verò in Ps. 118. col. 1138. e. ita: *In aurem insipientis nihil dicas, nequando irrideat prudentes sermones tuos.* Hieron. l. 3. adv. Rufin. to. 4. 473. *In aure stulti noli quidquam dicere, ne fortè irrideant sapientes sermones tuos.* Cassian. coll. 14. c. 17. p. 649. *In aures imprudentis noli quidquam dicere, ne fortè irrideat sapientes sermones tuos.* Sic etiam in Græco, præter vocem *sapientes*, pro qua συνετοὺς, mel. *prudentes.*

℣. 12. Vix meliùs è Græco. In Ms. Floriac. n. 10. ita: *Da in disciplina cor tuum, & aures tuas para verbis prudentiæ*; Gr. αἰσθήσεως.

℣. 13. Cypr. l. 3. Testim. p. 327. c. *Ne destiteris parvulum emendando.* Græc. Μὴ ἀπόσχῃ νήπιον παιδεύειν, &c. ut in textu. Ms. Alex. habet παιδεύων, non παιδεύειν.

℣. 14. Ita legit Ambros. ad verbum l. 1. de pœnit. col. 406. c. Sic etiam August. epist. 185. to. 2. 652. b. præter unum *percutis*: item epist. 173. col. 613. e. leg. *percutis*, at in fine, *liberas.* S. Bened. regula, c. 2. sic: *Percute filium tuum virgâ, & liberabis animam ejus à morte.* Gr. Σὺ μὲν γὰρ πατάξεις αὐτὸν ῥάβδῳ· τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥύσῃ.

VULGATA NOVA.

20. Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: 21. quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio.

VERSIO ANTIQUA.

21. omnis ebriosus pannis vestietur.... *S. Valerian. hom. 19. Sirm. to. 1. p. 692. c.*

VULGATA NOVA.

22. Audi patrem tuum, qui genuit te: & ne contemnas cùm senuerit mater tua.
23. Veritatem eme, & noli vendere sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam.
24. Exsultat gaudio pater justi: qui sapientem genuit, lætabitur in eo.

VULGATA NOVA.

25. Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exsultet quæ genuit te.

VERSIO ANTIQUA.

25. Jucundetur pater, & mater in te..... *Ambr. l. de exhort. virg. p. 281. d.*

VULGATA NOVA.

26. Præbe fili mi cor tuum mihi: & oculi tui vias meas custodiant.
27. Fovea enim profunda est meretrix: & puteus angustus, aliena.
28. Insidiatur in via quasi latro, & quos incautos viderit, interficiet.

VULGATA NOVA.

29. Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum?

VERSIO ANTIQUA.

29. Cui væ? cui judicia? cui tumultus?..... *Ambr. l. de Elia, c. 15. p. 552. a.*

VULGATA NOVA.

30. Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?
31. Ne intuearis vinum quando flavescit, cùm splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blandè,
32. sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.

VULGATA NOVA.

33. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa.
34. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator, amisso clavo: 35. & dices: Verberaverunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi: quando evigilabo, & rursus vina reperiam?

VERSIO ANTIQUA.

33. Oculi tui cùm viderint alienam, os tuum tunc loquetur prava. *Cassian. coll. 20. c. 9. p. 776.*
34. Et jacebis tanquam in corde maris, & sicut gubernator in magna tempestate: 35. dices autem: Ferierunt me, sed non dolui: & deluserunt me, ego autem nescivi.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 21. Id memoriter citatum videtur à S. Valeriano; nam in Gr. sic: πᾶς γὰρ μέθυσος, ϗ πορνοκόπος πτωχεύσει· ϗ ἐνδύσεται διεῤῥηγμένα ϗ ῥακώδη πᾶς ὑπνώδης· *omnis enim ebrius, & scortator mendicabit; & induetur disruptis & laceris omnis somnolentus.*

℣. 25. Itidem Græcè.

℣. 29. In Gr. ponitur *tumultus*, ante *judicia*.

℣. 33. Aptè ad Græcum. Similiter Ambros. l. 5. Hexa. col. 87. e. *Oculi tui cùm viderint alienam, os tuum loquitur perversa.*

℣. 34. Ita de Gr. nisi excipias vocem *magnâ*, pro qua πολλῷ, *multâ*. Iisdem alludere videtur Ambros. in Ps. 118. col. 1070. b. dicens: *sed gubernator ille melior est qui in tempestate navim gubernat.*

℣. 35. Gr. Τύπτουσί με, ϗ, *Feriunt me*, &; reliqua ut in Lat. sup. In edd. Ald. & Compl. ἔτυπτον, *feriebant*; sed Cassian. coll. 23. c. 7. & 24. c. 11. p. 837. 867. constanter leg. *ferierunt me, sed non dolui*, &c. ut supra.

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

Sup. 23. 17. 1. NE æmuleris viros malos, nec desideres esse cum eis: 2. quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur.
3. Sapientiâ ædificabitur domus, & prudentiâ roborabitur.
4. In doctrina replebuntur cellaria, universa substantia pretiosa & pulcherrima.

VERSIO ANTIQUA.

1. NE imitatus fueris malos viros, neque desideres esse cum illis: 2. falsa enim meditatur cor eorum, & dolores labia eorum loquuntur. *Lucif. Cal. de non conven. cum hæret. p. 223. c.*
3. Cum sapientia ædificatur domus, & cum intellectu iterum erigitur. *Cassian. coll. 2. c. 4. p. 331. b.*
4. Cum sensu implentur cellaria, omnibus divitiis pretiosis & bonis.

VULGATA NOVA.

5. Vir sapiens, fortis est: & vir doctus, robustus & validus.
6. Quia cum dispositione initur bellum: & erit salus ubi multa consilia sunt.

VULGATA NOVA.

7. Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum.
8. Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur.
9. Cogitatio stulti peccatum est: & abomina-

VERSIO ANTIQUA.

7..... Sapientes non declinant de ore Domini, sed tractant in confessionibus suis. *Ambr. l. 1. offic. p. 31. f. 32. a.*
8. Indisciplinatis obviat mors: *Ex Ms. Floriac. n. 10.*
9. Moritur insipiens in peccatis.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Υἱὲ, μὴ ζηλώσῃς, *Fili, ne æmulaveris*, &c. ut supra.

℣℣. 2. 3. 4. Similiter in Græco.

℣. 7. Vix meliùs è Gr. excepta voce ult. *confessionibus*, pro qua συνεδρίοις, *consessibus*; fortè Ambros. scripserat *consessionibus*.

℣℣. 8. 9. Itidem Græcè, posito δὲ, *autem*, post *moritur*.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 193. c.

11. Libera eos, qui ducuntur ad mortem: & redimere eos qui interficiuntur, ne cesses.

12. Si autem dixeris: Nescio hunc: scito quoniam Dominus corda omnium novit; & qui figuravit spiritum omnibus illis, scit omnia, qui reddit unicuique secundùm opera ejus.

VULGATA NOVA.

tio hominum detractor.

10. Si desperaveris lassus in die angustiæ: imminuetur fortitudo tua.

11. Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. *Ps. 81. 4.*

12. Si dixeris: Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua.

VULGATA NOVA.

Inf. 25. ℣. 16. & 27.

13. Comede, fili mi, mel, quia bonum est, & favum dulcissimum gutturi tuo.

14. Sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ: quam cùm inveneris, habebis in novissimis spem, & spes tua non peribit.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 223. c.

15. Noli applicare impium ad pascua justi, neque seducaris saturitate ventris.

16. Septies enim cadit justus, & resurget: impii autem infirmabuntur in malis.

Cassian. coll. 5. c. 15. p. 402. b.

17. Si ceciderit inimicus tuus, noli gratulari; in supplantatione autem ejus noli extolli: 18. ne videat Dominus, & non placeat ei, & avertat iram suam ab eo.

VULGATA NOVA.

15. Ne insidieris, & quæras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus.

16. Septies enim cadet justus, & resurget: impii autem corruent in malum.

17. Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exsultet cor tuum: 18. ne fortè videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam.

VULGATA NOVA.

19. Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris impios: 20. quoniam non habent futurorum spem mali, & lucerna impiorum exstinguetur.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 16. to. 3. 790. d.

21..... cum detractoribus ne commiscearis: 22. quoniam repente veniet interitus eorum: & ruinam utriusque quis novit?

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 193. d.

23..... Erubescere personam in judicio non est bonum.

24. Et qui dicit impium justum esse, maledictus erit in populis, & odibilis gentibus.

25. Nam qui arguunt, meliora sperabunt: in ipsos autem veniet benedictio optima.

VULGATA NOVA.

21. Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiscearis: 22. quoniam repente consurget perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit?

23. Hæc quoque sapientibus: Cognoscere personam in judicio non est bonum. *Lev. 19. 15.*

24. Qui dicunt impio: Justus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. *Deut. 1. 17. & 16. 19.*

25. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio. *Eccli. 42. 1.*

VULGATA NOVA.

26. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet.

27. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: ut postea ædifices domum tuam.

28. Ne sis testis frustra contra proximum tuum: nec lactes quemquam labiis tuis.

29. Ne dicas: Quomodo fecit mihi, sic faciam ei: reddam unicuique secundùm opus suum. *Sup. 20. 22.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Ambros. l. 1. de Jac. c. 3. col. 447. f. & l. 1. offic. col. 47. f. *Eripe eum, qui ducitur ad mortem*: ita quoque in Ps. 118. ser. 8. n. 41. col. 1071. b. Cassian. verò coll. 2. c. 13. p. 342. b. *Eruere eos, qui ducuntur ad mortem; & redimere eos qui interficiuntur, ne parcas*: similiter hab. coll. 17. c. 19. p. 706. f. præter primum *erue*. Auct. l. de promiss. p. 2. ap. Prosp. p. 167. b. *Libera eos, qui ducuntur ad mortem: & redime eos qui occiduntur*. Gr. Ῥῦσαι ἀγομένους..... καὶ ἐκπρίου κτεινομένους, μὴ φείσῃ· Ms. Alex. hab. ἐκπρίω; al. ἐκπείρου.

℣. 12. Concordant tota ista cum Græco, nisi quòd deletâ voculâ *illis*, ita sequitur, αὐτὸς οἶδε πάντα, &c. fortasse mendum est typographicum in edit. Lucif. legendumque *ille*, non *illis*: errata similia frequenter occurrunt in edit. PP. Lugd. August. l. de quæst. to. 6. 20. g. rectè: *scito quoniam Dominus corda hominum novit; & qui finxit spiritum omnibus, ipse scit omnia.*

℣. 15. Ita legit Cassianus, coll. 14. c. 17. p. 649. f. ad verbum. Cypr. verò l. 3. Testim. p. 326. c. *Ne adduxeris impium in habitaculum justorum.* Hieron. in Mich. 3. to. 3. 1520. a. *Ne inducas impium in tabernaculum justorum.* Gr. Μὴ προσαγάγῃς ἀσεβῆ νομῇ δικαίων, &c. ut in textu.

℣. 16. August. in Ps. 55. to. 4. 523. f. *Justus enim septies cadet, & resurget: impii verò infirmabuntur in malis*: rursum l. 11. de civit. Dei, c. 31. to. 7. 297. a. *Septies cadet justus, & resurget.* Sic etiam leg. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 512. c. Fulg. verò l. de Incarn. p. 427. & Cassian. coll. 20. c. 11. & coll. 22. c. 13. p. 777. c. 824. f. *Septies justus cadit, & resurgit.* Græc. Ἑπτάκις γὰρ πεσεῖται δίκαιος· reliqua ut in Latino textu.

℣. 17. Græcè adnectitur αὐτῷ, *ei*, ad verbum *gratulari*, pro quo ἐπιχαρῇς; cæt. ut in Lat. sup. In act. verò mart. S. Pionii p. 141. ita: *Inimico cadente, non exsultes, nec aliena infelicitate te jactes.* Apud Cæsar. Arelat. hom. 11. *Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas.*

℣. 18. Gr. ὅτι ὄψεται Κύριος, καὶ οὐκ ἀρέσει αὐτῷ, καὶ ἀποστρέψει τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ· *quoniam videbit Dominus, & non placebit ei, & convertet indignationem suam ab eo.* Cæsar. Arelat. hom. 11. *ne fortè videat Deus, & displiceat illi, & avertat iram suam ab eo.*

℣. 21. In Græco vix quidquam reperitur quod huic versiculo respondeat; quare facilè crediderim hoc in loco Hieronymum non citasse secund. versionem LXX. ubi sic: Φοβοῦ τὸν Θεόν, υἱέ, καὶ βασιλέα· deinde, καὶ μηθ' ἑτέρῳ αὐτῶν ἀπειθήσῃς· i. e. *Time Deum, fili, & regem: & neutri eorum sis inobediens*; Schol. ἐπιμίγνυσο, *commiscearis*.

℣. 22. Hæc magis quadrant Vulgatæ, quàm Græco: ita nempe sequitur Græcè: ἐξαίφνης γὰρ τίσονται τοὺς ἀσεβεῖς· τὰς δὲ τιμωρίας ἀμφοτέρων τίς γνώσεται; *subitò enim ulciscentur impios: supplicia autem utrorumque quis cognoscet?* ed. Ald. τίς οἶδεν; *quis novit?* ut sup. Vide Nobil. Not. x.

℣. 23. Itidem Græcè.

℣. 24. Græcè, ipso initio deest *&*; exinde sic, Δίκαιός ἐστιν, *Justus est*, loco *justum esse*; extremò præponitur εἰς, *in*, voci *gentibus*, deletur verò sup. ante *populis*; cæt. quadrant.

℣. 25. In Græco sic: Οἱ δὲ ἐλέγχοντες, βελτίους φανοῦνται· Nobil. *Qui autem arguunt, meliores parebunt*; reliqua ut sup. deleta tamen ultima voce *optima*.

VULGATA NOVA.

30. Per agrum hominis pigri tranſivi, & per vineam viri ſtulti: 31. & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant ſuperficiem ejus ſpinæ, & maceria lapidum deſtructa erat.

32. Quod cùm vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam.

33. Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conſeres, ut quieſcas: 34. & veniet tibi quaſi curſor egeſtas, & mendicitas quaſi vir armatus.

VERSIO ANTIQUA.

30. Tanquam agricultura, homo imprudens: & tanquam vinea, homo egens ſenſu: 31. ſi reliqueris eum, deſertus erit..... *Ambr. ep. 37. p. 940. c.*

32. Noviſſimè ego egi pœnitentiam, & reſpexi ut eligerem diſciplinam. *Hieron. in Ezech. 43. p. 1015. d.*

33. Uſquequo piger dormis? uſquequo de ſomno conſurgis?..... *Ex Mſ. S. Theod. ad Remos, n. 2.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 30. Idem Ambr. l. 1. offic. col. 42. e. *Sicut agricultura eſt homo inſipiens*, &c. ut ſup. at l. 2. de Abr. col. 323. f. conſtanter legit: *Tanquam agricultura, homo imprudens.* Gr. Ὥσπερ γεώργιον, ἀνὴρ ἄφρων, &c. ut ſup.

℣. 31. Idem Ambr. l. 1. offic. col. 42. e. *ſi reliqueris eum, deſolabitur.* Gr. ἐὰν ἀφῇς αὐτὸν, χερσωθήσεται.

℣. 32. Ita Græcè ad verbum, detractâ tamen mediâ conjunct. *&.*

℣. 33. Ita Mſ. S. Theod. habet ibid. intra textum: in Græco verò ſic: Ὀλίγον νυστάζω, ὀλίγον δὲ καθυπνῶ· ὀλίγον δὲ ἐναγκαλίζομαι χερσὶ στήθη. i. e. *Paululùm dormito, paululùm autem ſomnum capio: paululùm verò amplexor manibus pectora;* Schol. νυστάζεις..... καθυπνοῖς, *dormitas... ſomnum capis.* Aq. Symm. & Theod. loco στήθη, hab. τοῦ κοιμηθῆναι, *ad dormiendum.*

CAPUT XXV.

VULGATA NOVA.

1. HÆ quoque parabolæ Salomonis, quas tranſtulerunt viri Ezechiæ regis Juda.

2. Gloria Dei eſt celare verbum, & gloria regum inveſtigare ſermonem.

3. Cœlum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile.

4. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum.

5. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur juſtitiâ thronus ejus.

VULGATA NOVA.

6. Ne glorioſus appareas coram rege, & in loco magnorum ne ſteteris.

7. Melius eſt enim ut dicatur tibi: Aſcende huc; quàm ut humilieris coram principe.

8. Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio citò: ne poſtea emendare non poſſis, cùm dehoneſtaveris amicum tuum.

9. Cauſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo ne reveles: 10. ne fortè inſultet tibi cùm audierit, & exprobrare non ceſſet.

Gratia & amicitia liberant: quas tibi ſerva, ne exprobrabilis fias.

VERSIO ANTIQUA.

6. Noli ſuperbire coram rege..... *Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 193. e.*

8. Quæ viderint oculi tui, loquere..... *Zozim. ep. 3. to. 1. p. 953.*

10.....

Gratia & amicitia liberant: quas tibi ſerva, ne exprobrabilis fias..... *Ex Mſ. Sangerm. n. 14.*

VULGATA NOVA.

11. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore ſuo.

12. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit ſapientem, & aurem obedientem.

13. Sicut frigus nivis in die meſſis, ita legatus fidelis ei, qui miſit eum, animam ipſius requieſcere facit. *Inf. 26. 6.*

VULGATA NOVA.

14. Nubes, & ventus, & pluviæ non ſequentes, vir glorioſus, & promiſſa non complens.

Sup. 15. 1. 15. Patientiâ lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiam.

16. Mel inveniſti, comede quod ſufficit tibi, ne fortè ſatiatus evomas illud.

17. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, nequando ſatiatus oderit te.

18. Jaculum, & gladius, & ſagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimonium.

VERSIO ANTIQUA.

14. Sicut venti, & nubes, & pluviæ manifeſtiſſimæ ſunt; ita qui gloriatur in dato falſo. *Caſſian. coll. 15. c. 7. p. 662. c.*

16. Mel inveniſti, comede quantum ſatis eſt: ſi enim plus comederis, evomes illud. *Hieron. in Ezech. 27. to. 3. p. 886. f.*

17. Rarò inferes pedem ad amicum tuum, ne ſaturatus tui oderit te. *Ambroſiaſt. col. 288. c.*

18. Clava, & gladius, & ſagitta ferrata; ſic homo eſt, teſtimonium dans falſum adversùs amicum ſuum. *Ambr. l. 3. offic. to. 2. p. 138. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Gr. Μὴ ἀλαζονεύου ἐνώπιον βασιλέως· Nobil. *Ne glorioſè te oſtentes coram rege.*

℣. 8. Græc. Ἃ εἶδον..... λέγε.

℣. 10. Gr. Χάρις, καὶ φιλία ἐλευθεροῖ, &c. ut ſup. ſubnectitur tamen iſtud: ἀλλὰ φύλαξον τὰς ὁδούς σου εὐσυναλλάκτως, *ſed cuſtodi vias tuas compoſitè.* Hæc autem omnia abſunt à textu Hebr. tranſieruntque è Verſ. LXX. in Vulgatam hod. ſicut aliæ plures id genus.

℣. 14. Sic eſt in Græco, detracto verbo *ſunt*, poſt *maniſeſtiſſimæ*, pro quo ult. ἐπιφανέστατα, *clariſſima;* Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἐπιφανέστατοι, ut ſup.

℣. 16. Græcè, Μέλι εὑρὼν, φάγε τὸ ἱκανὸν, μή ποτε πλησθεὶς ἐξεμέσῃς. *Mel inveniens, comede quod ſufficit, ne fortè repletus evomas.*

℣. 17. Græc. Σπάνιον εἴσαγε σὸν πόδα..... μή ποτε, &c. ut ſup. *Rarum introduc pedem tuum ad..... ne fortè,* &c. ut ſup.

℣. 18. Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 473. *Clava, & gladius, & ſagitta, pernicioſa ſunt: ſic & vir, qui contra amicum ſuum falſum dicit teſtimonium:* ita etiam in Græco, niſi quòd loco *pernicioſa ſunt*, exſtat ἀκιδωτὸν, vel ut in Mſ. Alex. ac ed. Ald. ἀκηκιδωτὸν, al. ἠκονη-

VERSIO ANTIQUA.

20.....

Hieron. in Isai. 66. to. 3. 514. b. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno : sic mœror excruciat cor viri.

S. Cæsar. Arelat. hom. 11. c. 21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum : si sitit, potum da illi : 22. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.....

Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 170. c. 24. Melius est habitare in angulo tecti, quàm cum uxore maledica in domo communi.

S. Paulin. ep. 11. p. 49. a. 25. Ut aqua frigida sitientibus, ita nuncius bonus à terra longinqua.

VULGATA NOVA.

19. Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiæ, 20. & amittit pallium in die frigoris.

Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.

Sicut tinea vestimento, & vermis ligno : ita tristitia viri nocet cordi.

21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum : si sitierit, da ei aquam bibere : 22. prunas enim congregabis super caput ejus, & Dominus reddet tibi. Rom. 12. 20.

23. Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.

24. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi. Sup. 21. 9.

25. Aqua frigida animæ sitienti, & nuncius bonus de terra longinqua.

VULGATA NOVA.

26. Fons turbatus pede, & vena corrupta, justus cadens coram impio.

27. Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum : sic qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria. Eccli. 3. 22.

VERSIO ANTIQUA.

Cassian. coll. 2. c. 4. p. 331. 28. Sicut civitas muris diruta & non circumdata, sic est vir, qui non cum consilio aliquid agit.

VULGATA NOVA.

28. Sicut urbs patens & absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

μένον ; ap. Nobil. *sagitta acuta*, quasi *cuspidata*, seu *in cuspidem desinens.*

℣. 20. Hieron. ibid. monet hanc sententiam invenisse se obelo subjectam. *In Proverbiis*, inquit, *Tinea ossium, cor intelligens* : dein, *& iterum sub obelo : Sicut tinea vestimento*, &c. quæ sup. at l. 1. adv. Jovin. to. 4. p. 2. col. 170. b. legit : *Sicut in ligno vermis, ita perdit virum suum uxor malefica.* August. l. 21. de civit. Dei, c. 9. to. 7. 630. c. *Sicut tinea vestimentum, & vermis lignum : sic mœror excruciat cor viri.* Cassiod. in Ps. 54. p. 185. b. *Quemadmodum vermis ligno, & tinea vestimento : ita tristitia viri nocet cordi.* Ms. S. Germ. n. 14. eandem sententiam præfert intra textum ut in Vulg. Abest autem à textu Hebraïco, invectaque est in Vulg. hod. è Vers. LXX. ubi sic : Ὥσπερ σὴς ἐν ἱματίῳ, καὶ σκώληξ ξύλῳ· οὕτως λύπη ἀνδρὸς βλάπτει καρδίαν. Ms. Alex. delet ἐν, ante ἱματίῳ.

℣℣. 21. 22. Concinit Græc. ad verbum. Eadem quoque refert Auct. op. imp. in Matth. p. 64. c.

℣. 24. Græcum quadrat, nisi quòd hab. δώματος, loco *tecti*, ad litt. *domûs.*

℣. 25. Græc. Ὥσπερ ὕδωρ ψυχρὸν ψυχῇ διψώσῃ προσηνές, οὕτως ἀγγελία, &c. *Sicut aqua frigida animæ sitienti blanda, sic*, &c.

℣. 28. Vix meliùs è Græco.

CAPUT XXVI.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 473. 2. Sicut aves avolant & passeres : ita maledictum vanum non superveniet ulli.

Ambr. in Ps. 118. p. 1195. b. 3. Flagellum equo, & stimulus asino imperat : virga autem nationi imprudenti.

Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 473. 4. Noli respondere imprudenti ad imprudentiam ejus, ne similis illi fias :

5. Sed responde stulto ad stultitiam ejus, ne sibi sapiens esse videatur.

VULGATA NOVA.

1. QUomodo nix in æstate, & pluviæ in messe : sic indecens est stulto gloria.

2. Sicut avis ad alia transvolans, & passer quò libet vadens : sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet.

3. Flagellum equo, & camus asino, & virga in dorso imprudentium. Sup. 23. 13.

4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.

5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.

VULGATA NOVA.

Sup. 25. 13. 6. Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuncium stultum.

7. Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias : sic indecens est in ore stultorum parabola.

8. Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii : ita qui tribuit insipienti honorem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ad verbum è Græco : Hieron. tamen extremò hab. in editt. *illi*, non *ulli*; sed mendum est, ut reor; nam in Gr. constanter, οὐδενί. Leo PP. epist. 1. c. 11. p. 179. ait : *Maledictum frustra prolatum revertitur in auctorem suum.*

℣. 3. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 193. e. *Flagellum equo, & stimulum asino; virgam autem genti insipienti.* Græcè, Ὥσπερ μάστιξ ἵππῳ, καὶ κέντρον ὄνῳ· οὕτως ῥάβδος ἔθνει παρανόμῳ· *genti iniquæ*; Theodot. σώματι ἀνοήτου, *corpori dementis.*

℣. 4. Accinunt magno consensu Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 241. vel 243. h. Cypr. ad Demetr. p. 216. b. & Ambros. l. 1. offic. col. 10. f. Ennod. etiam pro Synod. ap. Sirmond. to. 1. p. 1629. b. legit : *Ne respondeas imprudenti ad imprudentiam ejus.* Suffragatur Cælestin. PP. ep. 14. to. 1. p. 1138. c. cum Græco. Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 529. d. habet : *Noli respondere insipienti ad ipsius insipientiam, ne similis fias illi.*

℣. 5. Concinit Græc. Auct. etiam l. de sing. cleric. p. 529. d. legit : *Sed responde insipienti contra ipsius insipientiam, ut non videatur sibi sapiens esse.*

VULGATA NOVA.

9. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti : sic parabola in ore stultorum.

10. Judicium determinat causas : & qui imponit stulto silentium, iras mitigat.

2. Pet. 2. 22. 11. Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam.

12. Vidisti hominem sapientem sibi videri ? magis illo spem habebit insipiens.

13. Dicit piger : Leo est in via, & leæna in itineribus : 14. sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.

VERSIO ANTIQUA.

9. Spinæ nascuntur in manu ebriosi : servitus autem in manu imprudentis. *Ambr. ep. 37. p. 939. f.*

11. Sicut canis, qui convertitur ad vomitum suum, & odibilis efficitur ; ita stultus, suâ malitiâ conversus ad suum peccatum..... *Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 193. e.*

13..... Leo est in viis, in plateis autem homicidæ. *S. Paulin. ep. 8. p. 43. c.*

VULGATA NOVA.

Sup. 19. 24. 15. Abscondit piger manum sub ascella sua, & laborat si ad os suum eam converterit.

16. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

17. Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius.

VULGATA NOVA.

18. Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem : 19. ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo : & cùm fuerit deprehensus, dicit : Ludens feci.

20. Cùm defecerint ligna, exstinguetur ignis : & susurrone subtracto, jurgia conquiescent.

Sup. 15. 18. 21. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas.

22. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perveniunt ad intima ventris.

23. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.

24. Labiis suis intelligitur inimicus, cùm in corde tractaverit dolos.

25. Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei : quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.

26. Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio.

27. Qui fodit foveam, incidet in eam : & qui volvit lapidem, revertetur ad eum.

28. Lingua fallax non amat veritatem : & os lubricum operatur ruinas.

VERSIO ANTIQUA.

19. qui insidiatur amicis suis, cùm visus fuerit, dicit : Ludens feci. *Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 473.*

20. In multis lignis viget ignis..... *Idem in Isai. 66. to. 3. 504. f.*

21. Craticula carbonibus, & ligna igni, & vir maledicus ad tumultum rixæ. *Idem l. 3. cont. Rufin. to. 4. 473.*

22. Verba callidorum mollia : hæc autem feriunt in penetralia ventris. *Cassian. coll. 16. c. 18. p. 682. f.*

23. Pecunia quæ datur cum dolo, quasi testa reputabitur..... *Hieron. in Isai. 54. to. 3. 401. b.*

25. Si te rogaverit inimicus tuus voce magna, ne consenseris ei : septem enim nequitiæ sunt in anima ejus. *Cassian. coll. 5. c. 25. p. 409.*

27. Qui fodit foveam proximo suo, ipse incidet in eam..... *Cypr. l. 3. Testim. p. 328. a.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Ita in Græco, excepto plur. ult. τῶν ἀφρόνων, *imprudentum.* Vide rursum Ambr. l. de Elia, c. 9. col. 543. f. & in Ps. 35. col. 768. d. Hoc autem posteriori loco ad hunc ℣. *Dixit injustus ut delinquat sibi*, subdit : *Sicut spinæ nascuntur in manu ebriosi, ut Scriptura adserit, ita & injusti sermone nascuntur, quæ compungant loquentem :* quæ ult. verba ipsius Ambrosii additamentum esse videntur, non Scripturæ ; saltem eò loci nil tale reperies in Proverb. Hieron. in Malach. 1. to. 4. 1807. c. pariter habet ; *Spinæ nascuntur in manu ebriosi.*

℣. 11. Ad verbum è Gr. nisi hoc excipias, *qui convertitur*, pro quo ὅταν ἐπέλθῃ, *quando redierit.* Cæsar. Arel. hom. 10. legit : *Sicut odibilis fit canis, quando revertitur ad vomitum suum ; ita peccator, quando revertitur ad peccatum suum.* Eadem repetit hom. 16. nisi quòd habet : *Sicut canis odibilis est..... sic peccator.* Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 133. d. *Canis reversus ad vomitum.*

℣. 13. Itidem Græcè, detracto verbo *est.*

℣. 19. Græc. οὕτως πάντες οἱ ἐνεδρεύοντες τοὺς ἑαυτῶν φίλους· ὅταν δὲ ὁραθῶσι, λέγουσιν· Ὅτι παίζων ἔπραξα· *sic omnes insidiantes amicis suis : quando autem visi fuerint, dicunt : Quia ludens feci.*

℣. 20. Gr. hab. θάλλει, pro *viget ;* Nobilius, *germinat :* fortè Hieron. legit *viret :* utrumque idem valet, sive *viget*, sive *viret.*

℣. 21. Ita Græcè ad verbum, nisi quòd hab. ἀνὴρ δέ, *vir autem*, pro & *vir.*

℣. 22. Similiter in Gr. nisi excipias ult. σπλάγχνων, *viscerum*, loco *ventris ;* at in Schol. κοιλίας. Anon. ap. S. Paulin. ep. ad Celanc. to. 2. p. 14. c. legit : *Verba adulatorum mollia : feriunt autem interiora ventris :* vox Gr. κερκώπων utrumque significare potest, sive *adulatorum*, sive *callidorum ;* Nobil. vertit *assentatorum*, quasi *caudatorum*, & *caudâ blandientium*, à κέρκος, *cauda.*

℣. 23. Græc. Ἀργύριον διδόμενον μετὰ δόλου, ὥσπερ ὄστρακον ἡγητέον.

℣. 25. Vix meliùs è Græco, detractis 2. voculis, *tuus*, & *ei.* Hieron. l. 3. adv. Rufin. to. 4. 473. *Si te rogaverit inimicus tuus parcens voce magna, ne consentias ei : septem enim*, &c. ut supra. Græcè, πεισθῇς, pro *consentias*, Nobil. *credideris.*

℣. 27. Ita quoque Cassian. hab. coll. 16. c. 18. p. 683. a. A Græco absunt *suo*, & *ipse ;* cæt. verò ut sup. Ap. August. epist. 93. to. 2. 239. b. *Qui parat proximo suo foveam, ipse justiùs cadet in eam.*

CAPUT XXVII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 16. to. 3. 793. d. 1. NE glorieris in craftinum : nescis enim quid ventura pariat dies.

Ambr. ep. 77. p. 1092. d. 2. Laudet te proximus tuus , & non os tuum.....

Hieron. l. 3. cont. Rufin. to. 4. 473. 3. Gravis est lapis , & vix portabilis arena : sed ira stulti gravior utroque.

4. Crudelis est indignatio , & acuta ira ; & zelus impatiens est.

Ambr. in Ps. 118. p. 1169. e. 6. Utiliora vulnera amici , quàm voluntaria oscula inimici.

Cassian. coll. 14. c. 13. p. 646. b. 7. Anima quæ in satietate est , favis illudit : animæ autem egenti etiam amara dulcia videntur.

VULGATA NOVA.

1. NE glorieris in crastinum , ignorans quid superventura pariat dies.

2. Laudet te alienus , & non os tuum ; extraneus , & non labia tua.

3. Grave est saxum , & onerosa arena : sed ira stulti utroque gravior. *Eccli. 22. 18.*

4. Ira non habet misericordiam , nec erumpens furor : & impetum concitati ferre quis poterit ?

5. Melior est manifesta correptio , quàm amor absconditus.

6. Meliora sunt vulnera diligentis , quàm fraudulenta oscula odientis.

7. Anima saturata calcabit favum : & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. *Job 6. 7.*

VULGATA NOVA.

8. Sicut avis transmigrans de nido suo , sic vir qui derelinquit locum suum.

9. Unguento & variis odoribus delectatur cor : & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

VERSIO ANTIQUA.

10.....

Ambr. l. 1. offic. p. 46. c. Melior vicinus in proximo , quàm frater longè habitans.

Ambr. l. de Tob. c. 20. p. 617. 11. Sapiens esto fili , ut lætetur cor tuum : [a] averte dedecoris sermonem.

[a] Idem l. 3. de interpel. Job , c. 2. p. 655. b.

12. [b] Astutus videns malum puniri , vehementer erudietur : [c] imprudentes autem supervenientes damnum pendent.

[b] Auct. l. de sing. cleric. p. 521. c.

[c] Ambr. l. de Tob. c. 20. col. 617. b.

13. [d] Aufer vestimentum tuum : præterit enim injuriosus.....

[d] Ambr. l. de interpel. Job , c. 2. p. 655. a.

14. [e] Qui benedicit amico manè grandi voce , à maledicente nihil differt.

[e] Hieron. in Isai. 3. p. 39. b.

15. [f] Stillicidia ejiciunt hominem in die hiemali de domo sua : similiter & mulier maledica de propria domo. 16. [g] Aquilo durus ventus.....

[f] Idem l. 1. cont. Jovin. to. 4. 170. c.

[g] Idem in Jer. 1. p. 531. b.

Ambr. l. de parad. p. 175. b. 18. Quis plantat ficum , & de fructu ejus non

VULGATA NOVA.

10. Amicum tuum , & amicum patris tui ne dimiseris : & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.

Melior est vicinus juxta , quàm frater procul.

11. Stude sapientiæ fili mi , & lætifica cor meum , ut possis exprobranti respondere sermonem.

12. Astutus videns malum , absconditus est ; parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

13. Tolle vestimentum ejus , qui spopondit pro extraneo : & pro alienis , aufer ei pignus. *Sup. 20. 16.*

14. Qui benedicit proximo suo voce grandi , de nocte consurgens maledicenti similis erit.

15. Tecta perstillantia in die frigoris , & litigiosa mulier comparantur : 16. qui retinet eam , quasi qui ventum teneat , & oleum dexteræ suæ vocabit. *Sup. 19. 13.*

17. Ferrum ferro exacuitur , & homo exacuit faciem amici sui.

18. Qui servat ficum , comedet fructus ejus :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita rursum hab. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 513. f. excepto uno *adveniens* , loco *ventura* ; at in Ezech. 7. col. 737. e. sic : *neque enim scitis quid ventura pariat dies.* In Gr. Μὴ καυχῶ τὰ εἰς αὔριον· ȣ̓ γὰρ γινώσκεις τί τέξεται ἡ ἐπιȣ̃σα. Aquila , Sym. & Theod. loco ἐπιȣ̃σα , legunt ἡμέρα.

℣. 2. August. tract. 36. in Joh. to. 3. 544. g. legit : *Non te laudet os tuum , sed laudet te os proximi tui.* Ambrosiast. col. 198. a. *Non te laudent labia tua , sed proximi tui.* Gr. Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας , ϗ μὴ τὸ σὸν ϛόμα , &c.

℣. 3. Ita in Græco , verbum pro verbo.

℣. 4. Similiter in Gr. præter ult. ἀλλ' ȣ̓δὲν ὑφίϛαται ζῆλος , *sed nihil sustinet zelus* ; quæ idem sonant.

℣. 6. Idem Ambros. in Ps. 39. col. 863. f. *Utilia sunt vuln. amici , quàm voluntaria* , &c. ut sup. ita quoque in Ps. 118. to. 1. 1023. a. & in Luc. 22. col. 1518. b. & l. de exhort. virginit. to. 2. 221. d. 235. e. Lib. verò 2. offic. col. 82. d. *Utilia enim vuln. amici , quàm aliorum oscula :* & l. 3. offic. col. 139. b. *Tolerabilia sunt amici vuln. quàm adulantium oscula ;* Mss. nonnulli , *Probabiliora sunt* , &c. at l. de exhort. virgin. c. 9. col. 294. a. *Meliora vuln. amici , quàm voluntaria* , &c. Itidem Hieron. in Eccles. to. 2. 750. a. necnon August. l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 40. b. & Cassiod. in Ps. 40. p. 477. b. addito uno *sunt* , ad *meliora.* S. Paulin. ep. 24. p. 161. *Meliora amici vuln. quàm voluntar. inimici oscula :* at epist. 18. p. 104. c. *Suaviora sunt vuln. amici , quàm oscula inimici.* Similiter hab. Gelas. I. ep. 8. Conc. to. 4. 1183. c. præter 1. *meliora* , loco *suaviora.* Gr. Ἀξιοπιϛότερά ἐϛι..... ἢ ἑκȣ́σια φιλήματα , &c.

℣. 7. Posterior sententia iterum legitur apud Cassian. coll. 12. c. 5. p. 575. utraque concordat cum Gr. Ennod. verò ep. 3. l. 6. ap. Sirm. to. 1. p. 1496. d. sic habet : *Anima quæ in saturitate est , favis includit ;* sed manifesto errore , pro *illudit ;* Græcè enim constanter ἐμπαίζει.

℣. 10. Græcè , Κρείσσων φίλος ἐγγὺς , &c. ut supra ; al. verò Interp. teste Nobil. Γείτων ἐγγὺς , &c.

℣. 11. Similiter in Gr. exceptis his poster. ϗ ἀπόϛρεψον ἀπὸ σȣ̃ ἐπονειδίϛȣς λόγȣς· & *averte à te exprobrabiles sermones.*

℣. 12. Græcè paulò dissimiliùs : Πανȣ̃ργος , κακῶν ἐπερχομένων , ἀπεκρύβη· ἄφρονες δὲ ἐπελθόντες ζημίαν τίσȣσι. i. e. *Astutus , malis supervenientibus , abscondit se : imprudentes autem supervenientes damnum patientur.*

℣. 13. Ita Græcè , his duobus exceptis , αὐτȣ̃ , *ejus* , pro *tuum* ; proximèque , παρῆλθε , *præterivit ;* fortè loco αὐτȣ̃ , primò scriptum erat σαυτȣ̃ , per crasin , pro σεαυτȣ̃ , ex σὺ , *tu* , & αὐτὸς , *ipse.*

℣. 14. Gr. initio hab. Ὃς ἂν εὐλογῇ , *Qui benedixerit* , extremòque , ȣ̓δὲν διαφέρειν δόξει , *nihil differre videbitur ;* cæt. ut in Lat. sup.

℣. 15. Ita Græcè ad verbum. Priorem sententiam eodem modo referunt Ambros. in Ps. 118. col. 1014. b. & Cassian. coll. 6. c. 17. p. 428. a.

℣. 16. Sic est in Græco.

℣. 18. Græcè , Ὃς φυτεύει συκῆν , φάγεται τȣ̀ς καρπȣ̀ς

VULGATA NOVA.

& qui custos est domini sui, glorificabitur.

19. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

20. Infernus & perditio nunquam implentur: similiter & oculi hominum insatiabiles. (Eccli. 14. 9.)

21. Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. (Sup. 17. 3.)

Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit scientiam.

22. Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus.

VERSIO ANTIQUA.

manducat?.....

20. Infernus & interitus non satiantur: similiter oculi hominum insatiabiles sunt. (Aust. l. de sing. cleric. p. 533. b.)

Abominatio est Domino defigens oculum..... (Aug. ep. 211. t. 2. 785. a.)

21. [a] Probatio argenti & auri, ignis: vir autem probatur per os laudantium eum. ([a] Idem in Ps. 69. p. 714. e.)

Cor iniqui exquiret mala, cor autem rectum exquiret scientiam. (Ex Ms. Sangerm. n. 14.)

22. Si flagellaveris stultum in medio concilio contumeliam faciendo, non auferes stultitiam ejus. (Ex Ms. Floriac. n. 10.)

VULGATA NOVA.

23. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera:

24. Non enim habebis jugiter potestatem: sed corona tribuetur in generationem & generationem.

VULGATA NOVA.

25. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fena de montibus.

26. Agni ad vestimentum tuum: & hœdi, ad agri pretium. (1. Tim. 6. 8.)

27. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis.

VERSIO ANTIQUA.

25. Adhibe curam his quæ in campo sunt regionibus, & attonde herbam, & congrega fenum, (Hieron. in Abac. 3. to. 3. 1640. c.)

26. ut habeas oves ad vescendum. [a] Excole diligenter quasi bonus agricola campum tuum, ut pascantur agni tui, & sata tua floreant. ([a] Ambr. in Psal. 118. p. 1041. a.)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

αὐτῆς. *Qui plantat ficum, comedet fructus ejus.*

℣. 20. Sic iterum August. l. de reg. ad servos Dei, to. 1. 791. e. *Abominatio est Domino*, &c. In Græco, στηρίζων ὀφθαλμὸν, *obfirmans oculum*; cætera quadrant.

℣. 21. Græc. initio hab. Δοκίμιον ἀργυρίῳ καὶ χρυσῷ, πύρωσις· ad litt. *Probatio argento & auro, ignitio*; sequentia quadrant pene ad verbum. Posterior sententia ex Ms. Sangerm. abest ab Hebræo, invectaque est in Vulgatam ex Versione LXX. ubi ἐκζητεῖ..... ζητεῖ, *exquirit..... quærit*, non *exquiret..... exquiret.*

℣. 22. Græcè similiter: Ἐὰν μαστιγοῖς ἄφρονα ἐν μέσῳ συνεδρίου ἀτιμάζων, οὐ μὴ περιέλῃς τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ.

℣. 25. Ita Græc. habet, præter seqq. χλωρῶν, *viridibus*, pro *regionibus*; legit proculdubio Hieron. χωρῶν; mox ita, καὶ κερεῖς πόαν, *& tondebis herbam*; subinde addit ὀρεινὸν, *æstivum*, ad *fenum*; extremòque ℣. 26. εἰς ἱματισμὸν, *in vestimentum*, loco *ad vescendum.*

℣. 26. Παραφράζειν hîc videtur Ambros. non verba ipsa strictim referre; Græcè enim simpliciter: Τίμα πεδίον, ἵνα ὦσί σοι ἄρνες. *Cole campum, ut sint tibi agni.*

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. Fugit impius, nemine persequente: justus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.

2. Propter peccata terræ multi principes ejus: & propter hominis sapientiam, & horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit.

3. Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.

4. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum.

VERSIO ANTIQUA.

1. Fugit impius, nemine persequente se..... (Ambros. de laps. virg. p. 316. b.)

3. Impius calumniatur pauperes. [a] Sicut pluvia vehemens & inutilis, (Hieron. l. 3. cont. Rufin. p. 473.)

4. sic qui derelinquunt sapientiam, & impietatem laudant..... ([a] Idem in Eccles. to. 2. 779. b.)

VULGATA NOVA.

5. Viri mali non cogitant judicium: qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia.

6. Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quàm dives in pravis itineribus. (Sup. 19. 1.)

7. Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem comessatores pascit, confundit patrem suum.

8. Qui coacervat divitias usuris & fœnore, liberali in pauperes congregat eas.

9. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis.

10. Qui decipit justos in via mala, in interitu suo corruet: & simplices possidebunt bona ejus.

11. Sapiens sibi videtur vir dives: pauper autem prudens scrutabitur eum.

12. In exsultatione justorum multa gloria est: regnantibus impiis ruinæ hominum.

13. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

VULGATA NOVA.

14. Beatus homo, qui semper est pavidus:

VERSIO ANTIQUA.

14. Beatus homo est, qui veretur omnia per (Cypr. l. 3. Testim. p. 311. c.)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. A Græco abest *se.*

℣℣. 3. 4. Græcè, non simpliciter *Impius*, sed Ἀνδρεῖος ἐν ἀσεβείαις, *fortis in impietatibus*; ultimòque, οὕτως οἱ ἐγκαταλείποντες τὸν νόμον, ἐγκωμιάζουσιν ἀσέβειαν, *sic qui derelinquentes legem, laudant impietatem*; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 14. Similiter in Græco, detracto uno *est.*

Versio antiqua.

metum.....

Vulgata nova.

qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

Vulgata nova.

15. Leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

16. Dux indigens prudentiâ, multos opprimet per calumniam: qui autem odit avaritiam, longi fient dies ejus.

17. Hominem, qui calumniatur animæ sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.

18. Qui ambulat simpliciter, salvus erit: qui perversis graditur viis, concidet semel.

Versio antiqua.

Cassian. coll. 7. c. 6. p. 434.

19. Qui colit terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur egestate.

Vulgata nova.

19. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur egestate.

Sup. 12. 11. Eccli. 20. 30.

Vulgata nova.

Sup. 13. 11. & 20. 21. & inf. ℣. 22.

20. Vir fidelis multùm laudabitur: qui autem festinat ditari, non erit innocens.

21. Qui cognoscit in judicio faciem, non benefacit: iste & pro buccella panis deserit veritatem.

22. Vir, qui festinat ditari, & aliis invidet, ignorat quòd egestas superveniet ei.

Versio antiqua.

Hieron. in Amos 7. to. 3. 1436. d.

23. Qui arguit hominis vias, gratiam habebit, magis quàm is, qui loquitur quæ delectent.

Vulgata nova.

23. Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum, magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

Vulgata nova.

24. Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

25. Qui se jactat, & dilatat, jurgia concitat: qui verò sperat in Domino, sanabitur.

Versio antiqua.

Hieron. l. 3. cont. Rufin. p. 473.

26. Qui confidit in cordis audacia, stultissimus est.....

Cypr. l. 3. Testim. p. 302. c.

27. Qui dat pauperibus, nunquam indigebit: qui autem avertit oculum suum, in multa penuria erit.

Ambr. in Ps. 47. p. 940. a.

28. In locis impiorum ingemiscent justi.....

Vulgata nova.

26. Qui confidit in corde suo, stultus est: qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.

27. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

28. Cùm surrexerint impii, abscondentur homines: cùm illi perierint, multiplicabuntur justi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 19. Vix meliùs è Græco.

℣. 23. Similiter in Græco, legendo *gratias*, num. plurali; Græcè enim ita: χάριτας ἕξει, μᾶλλον τοῦ γλωσσοχαριτοῦντος. Nobil. *gratias reportabit, magis eo, qui linguâ gratificatur.*

℣. 26. Græcum: Ὃς πέποιθε θρασείᾳ καρδίᾳ, ὁ τοιοῦτος ἄφρων.

℣. 27. Sic iterum in Græco. Eadem legit Cypr. l. de op. & eleem. p. 240. a. præter seqq. *nunquam egebit*, ultimòque, *in magna penuria erit.* Cæsar. Arelat. hom. 40. *qui autem avertit oculum suum à paupere, in penuria vivet.* Ambrosiast. col. 95. e. *Qui tribuit pauperibus, non indigebit.* S. Valerian. hom. 9. ap. Sirm. to. 1. p. 651. c. *Qui dat pauperibus, nunquam egebit: qui verò avertit faciem suam, in maxima penuria erit.*

℣. 28. Itidem Græcè, excepto uno στένουσι, *gemunt*; Symm. Aq. & Theod. leg. κρυβήσονται, *abscondentur*, ut in Vulg.

CAPUT XXIX.

Vulgata nova.

1. Viro, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus: & eum sanitas non sequetur.

2. In multiplicatione justorum lætabitur vulgus: cùm impii sumpserint principatum, gemet populus.

3. Vir, qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: qui autem nutrit scorta, perdit substantiam. Luc. 15. 13.

4. Rex justus erigit terram, vir avarus destruet eam.

Versio antiqua.

Cassian. coll. 16. c. 18. p. 683. a.

5. Qui præparat ante faciem amici sui rete, circumdat illud pedibus suis.

Vulgata nova.

5. Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus.

Vulgata nova.

6. Peccantem virum iniquum involvet laqueus: & justus laudabit atque gaudebit.

7. Novit justus causam pauperum: impius ignorat scientiam.

8. Homines pestilentes dissipant civitatem: sapientes verò avertunt furorem.

9. Vir sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.

10. Viri sanguinum oderunt simplicem: justi autem quærunt animam ejus.

Versio antiqua.

Cassian. coll. 16. c. 27. p. 687. f.

11. Totam iram suam profert stultus: sapiens autem dispensat per partes.

Vulgata nova.

11. Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reservat in posterum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Sic etiam in Græco est. Auct. comment. in Proverb. ap. Hieron. dicit: *Clausulam prioris versiculi antiqua Editio manifestè posuit: Retia circumdat pedibus suis.*

℣. 11. Ita in Gr. præter hoc singul. κατὰ μέρος, per

Vulgata nova.

12. Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

Sup. 22. 2. 13. Pauper & creditor obviaverunt sibi: utriusque illuminator est Dominus.

14. Rex qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur.

15. Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

16. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera: & justi ruinas eorum videbunt.

17. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.

18. Cùm prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui verò custodit legem, beatus est.

19. Servus verbis non potest erudiri: quia quod dicis intelligit, & respondere contemnit.

20. Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quàm illius correptio.

21. Qui delicatè à pueritia nutrit servum suum, postea sentiet eum contumacem.

22. Vir iracundus provocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.

Versio antiqua.

13. Fœneratoris & debitoris sibi occurrentium, prospectum amborum facit Dominus. *Ambr. de Tob. c. 7. p. 598. d.*

14. Regis in veritate judicantis de pauperibus, sedes ejus in testimonium resurget. *Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 193. b.*

15. Plagæ & correptiones dant sapientiam..... *Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr. p. 14. f.*

17. Erudi filium tuum, & exhilarabit te, & dabit decorem animæ tuæ. *Ex Ms. Floriac. n. 10.*

19. Verbis non emendabitur servus durus: si enim & intellexerit, non obediet. *Aug. ep. 93. 185. & 194. to. 2. 238. b. 652. a. 722. f.*

20. [a] Si videris virum velocem in verbis, scito quia spem habet insipiens magis, quàm ille. *[a] Cassian. coll. 14. c. 9. p. 637. a.*

21. Qui in deliciis conversatur à pueritia, servus erit: in novissimo dolebit in se *Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 326. b.*

22. Vir animosus parit rixas: vir autem iracundus effodit peccata. *Cassian. l. 8. de ira, c. 1. p. 187.*

Vulgata nova.

Job 22. 29. 23. Superbum sequitur humilitas: & humilem spiritu suscipiet gloria.

24. Qui cum fure participat, odit animam suam: adjurantem audit, & non indicat.

25. Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, sublevabitur.

26. Multi requirunt faciem principis: & judicium à Domino egreditur singulorum.

Vulgata nova.

27. Abominantur justi virum impium: & abominantur impii eos, qui in recta sunt via.

Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.

Versio antiqua.

27. Abominatio est justus viro iniquo..... *Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 194. a.*

* Verbum suscipiens filius, à perditione longè aberit: excipiens autem excepit illud sibi, & nihil falsi ex ejus ore procedit. *Aug. l. cont. mendac. to. 6. 468. e.*

Notæ ad Versionem antiquam.

partem. Item ap. Hieron. l. 3. cont. Rufin. col. 473. *Totam iram suam profert insipiens: sapiens dispensat in partes.* Auct. etiam comment. in Proverb. apud Hieron. ait: *Hunc locum antiqua Translatio sic habet: Totam iram suam profert impius: sapiens autem dispensat per partes.*

℣. 13. Concinit Græc. ad verbum. Nobil. meliùs reddit: *Fœneratore & debitore invicem concurrentibus*, &c.

℣. 14. Gr. hab. πτωχὲς, *pauperes*, loco *de pauperibus*; ultimòque καταςαθήσεται, *constituetur*, pro *resurget*; cæt. similia: mel. verteretur sup. *Rege in veritate judicante*, quàm *Regis..... judicantis.*

℣. 15. Ad verbum è Græco.

℣. 17. Græc. Παίδευε υἱόν σου, καὶ ἀναπαύσει σε, καὶ δώσει κόσμον τῇ, &c.

℣. 19. Ita rursum August. l. de Gra. & l. arb. to. 10. 721. b. nisi quòd ultimò scribit *obaudiet*. Græcè, ἀλλ' οὐχ ὑπακούσεται; cæt. ad verbum. Fulgent. l. 1. de verit. præd. p. 455. *Verbis non emendab. servus durus: sed & si intellexerit, non obediet.* Cassian. coll. 14. c. 17. p. 649. f. *Servus durus non emendabitur verbis: si enim intellexerit, non obediet.*

℣. 20. Itidem Græcè.

℣. 21. Similiter in Græco, subjuncto δὲ, *autem*, voci *novissimo*.

℣. 22. Ita legit Gregor. M. l. 5. moral. c. 45. p. 175. d. præter unum & *vir*, pro *vir autem*; Græc. ἀνὴρ δέ. Firmil. ep. ad Cypr. p. 150. b. *Homo animosus parat lites: & vir iracundus exaggerat peccata.* Ambros. verò ep. 63. col. 1036. d. ut sup. *vir iracundus effodit peccatum.* Sic etiam in Græco Vat. Ms. tamen Alex. extremò hab. ἁμαρτίας, num. plurali: initio verò ita in Vat. Ἀνὴρ θυμώδης ἐγείρει νεῖκος, *Vir indignabundus suscitat contentionem.* Ciaconius existimat Cassianum ex duobus Proverb. locis hunc unum conflasse; prioremque ejus partem ex cap. 15. 18. posteriorem verò ex præs. ℣. 22. sumpsisse: consulendæ ipsius Notæ.

℣. 27. Itidem Græcè, detracto verbo *est*, subjunctoque ἀνὴρ *vir*, voci *justus*.

* Sic iterum legit August. ibid. col. 441. a. his tantùm mutatis: *Verbum custodiens filius..... excipit illud sibi..... de ore ipsius procedit.* Hæc autem non leguntur apud LXX. eò loci; sed post ℣. 22. capitis 24. cum seqq. al. pluribus: desunt in ed. Compl. Romana verò sic habet: Λόγον φυλασσόμενος υἱὸς, ἀπωλείας ἐκτὸς ἔσται· δεχόμενος δὲ ἐδέξατο αὐτόν· μηδὲν ψεῦδος ἀπὸ γλώσσης βασιλεῖ λεγέσθω, καὶ οὐδὲν ψεῦδος ἀπὸ γλώσσης αὐτοῦ οὐ μὴ ἐξέλθῃ. i. e. *Verbum custodiens filius, extra perditionem erit; excipiens autem excepit illud: nihil falsi de ore regi dicatur, & nihil falsi ex lingua ipsius exeat.* Hæc tota absunt à textu Hebraïco; quæ verò subnectuntur in Vulgata, in ipsam irrepsere ex Vers. LXX.

CAPUT XXX.

Vulgata nova.

1. Verba Congregantis filii Vomentis. Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus, ait:

Vulgata nova.

2. Stultissimus sum virorum, & sapientia ho-

Versio antiqua.

2. Insipientissimus enim omnium hominum *Hieron. l. 2. cont. Pelag. t. 4. 514. a.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Similiter in Græco, præter plur. ἀνθρώπων, ante *prudentia*.

VERSIO ANTIQUA.

sum, & non est hominis prudentia in me.

Aug. de 6. quæst. to. 2. 284. a. 3. Deus docuit me sapientiam, & scientiam sanctorum cognovi.

4. Quis ascendit in cœlum & descendit? quis collegit ventos in sinum? quis convertit aquam in vestimento? quis tenuit fines terræ? quod nomen est ei, aut quod nomen est filii ejus?

VULGATA NOVA.

minum non est mecum.

3. Non didici sapientiam, & non novi scientiam sanctorum.

4. Quis ascendit in cœlum atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terræ? quod nomen est ejus, & quod nomen filii ejus, si nosti?

VULGATA NOVA.

Ps. 11. 7. Deut. 4. 2. & 12. 32. 5. Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se: 6. ne addas quidquam verbis illius, & arguaris, inveniarisque mendax.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. op. imp. in Matth. hom. 11. p. 63. c. 7. Duo postulo à te; ne auferas gratiam tuam à me, priusquam moriar.

[a] Aug. ep. 130. t. 2. 387. b. 8. [a] Et vanum verbum non exeat de ore meo.

Divitias, & paupertatem ne dederis mihi: constitue autem mihi quæ necessaria sunt sufficienter: 9. ut ne satiatus mendax efficiar, & dicam: Quis me videt? aut pauper factus furer, & perjurem nomen Dei mei.

VULGATA NOVA.

7. Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar.

8. Vanitatem, & verba mendacia longè fac à me.

Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria: 9. ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei.

VULGATA NOVA.

10. Ne accuses servum ad dominum suum, ne fortè maledicat tibi, & corruas.

11. Generatio, quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 1. cont. Pelag. t. 4. p. 509. f. 12. Filius malus justum se facit, & non lavat exitum suum.

13. Filius malus excelsos habet oculos, & palpebris suis elevatur.

Idem l. 3. cont. Rufin. to. 4. 473. 14. Filius malus gladios dentes habet, & cultros molas, ut consumat infirmos de terra, & pauperes ex hominibus.

Idem l. 1. cont. Jovin. to. 4. 170. e. 15. Sanguisugæ tres filiæ erant dilectione dilectæ:

Sed istæ non saturaverunt eam, & quartæ non sufficit dicere: Satis est.

16. Infernus, & amor mulieris, & terra, quæ non satiatur aquâ, & ignis non dicit: Satis est.

Idem in Isai. 22. to. 3. 195. b. 17. Oculum, qui irridet patrem, & despicit senectutem matris, effodiant eum corvi de convallibus, & comedant illum pulli aquilarum.

Ambr. in Ps. 118. to. 1. 987. c. 18. Tria sunt impossibilia mihi intelligere, & quartum quod non agnosco:

VULGATA NOVA.

12. Generatio, quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota à sordibus suis.

13. Generatio, cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in alta surrectæ.

14. Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.

15. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, affer.

Tria sunt insaturabilia, & quartum, quod nunquam dicit: Sufficit.

16. Infernus, & os vulvæ, & terra, quæ non satiatur aquâ: ignis verò nunquam dicit: Sufficit.

17. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ.

18. Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ita Græcè ad verbum.

℣. 4. Hæc tota è Gr. pene ad verbum: extremò tamen pro *filii ejus*, legitur τοῖς τέκνοις αὐτοῦ, num. plurali; at Sym. Theod. & Aq. ferunt τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

℣. 7. Itidem Græcè, si tollas *tuam*, post *gratiam*.

℣. 8. Græc. Μάταιον λόγον καὶ ψευδῆ μακράν μου ποίησον· i. e. *Vanum verbum & mendax longè fac à me*: deinde Πλοῦτον δὲ, &c. ut in Lat. sup. nisi hoc excipias ult. καὶ τὰ αὐτάρκη, *& sufficientia*, loco *sufficienter*. Ambros. l. 6. Hex. col. 134. e. priorem sententiæ partem, *divitias*, &c. refert ut sup. Item Hieron. in Eccles. to. 2. 723. b. & in Isai. 55. to. 3. 402. d. sed hoc posteriori loco addit: *constitue autem mihi quæ sunt victui meo necessaria, & sufficientia*: & in Ezech. 16. p. 806. f. *tribue mihi necessaria, & quæ sufficiant*. Ambros. verò in Ps. 118. col. 1069. d. legit: *Divitias autem, & paupertatem ne des mihi: sed ordina mihi quæ opus sunt, & quæ abundent.*

℣. 9. Ad verbum è Græco, detracta voce ult. *mei*. Similiter hab. Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1069. d. *ne repletus mendax fiam, & dicam: Quis me videt? aut pauper rapiam, & perjurem nomen Dei*: ita quoque l. 6. Hexa. col. 134. f. præter seqq. *aut factus pauper furtum faciam, & jurem nomine Domini*; sed Ms. Carn. hab. *& jurem nomen Domini*; al. Cæn. *& perjurem nomen Domini*; vet. edit. & Mss. bene multi, *& jurem in nomine Domini*; omnium antiquissimi non agnoscunt præpositionem. Ap. Hieron. in Eccles. to. 2. 723. b. *ne satiatus mendax fiam, & dicam: Quis me conspicit?* & in Isai. 55. to. 3. 402. d. *ne saturatus mendax efficiar, & dicam: Quis me videt? aut egens furer, & perjurem nomen Domini*: & in Ezech. 16. col. 806. f. *ne saturatus mendax fiam, & dicam: Quis me videbit? aut pauper effectus furer, & pejerem nomen Dei mei.*

℣. 12. August. epist. 93. & 108. to. 2. 246. d. 247. e. 310. e. *Filius malus ipse se justum dicit; exitum autem suum non abluit*: similiter l. 2. cont. Crescon. to. 9. 431. g. nec aliter in Græco est, præter κρίνει, *judicat*, pro *dicit*.

℣. 13. Ita rursum Græcè, nisi quòd habetur, τοῖς δὲ βλεφάροις, *palpebris autem*.

℣. 14. Græc. Vat. post *consumat*, proximè addit, καὶ κατεσθίειν τοὺς ταπεινοὺς ἀπὸ, &c. *& comedat humiles de*, &c. sed Ms. Alex. tollit καὶ κατεσθίειν, cum edit. Compl. quæ insuper loco ταπεινοὺς, ponit ἀσθενεῖς, ut in Lat. sup. exinde in Vat. & al. adnectitur αὐτῶν *eorum*, ad *pauperes*; cæt. ut sup.

℣. 15. Ita ex Græco, præter τὸ, *sed istæ*, pro quo, καὶ αἱ τρεῖς αὗται, *& tres istæ*, vel *ipsæ*; item post paulò, οὐκ ἠρκέσθη, *non suffecit*. Hæc autem & seqq. ap. LXX. leguntur ad calc. capitis 24.

℣. 16. Eadem refert Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 538. c. excepto ult. *Sufficit*, pro *Satis est*. Gr..... καὶ γῆ οὐκ ἐμπιπλαμένη ὕδατος, καὶ ὕδωρ καὶ πῦρ οὐ μὴ εἴπωσιν· Ἀρκεῖ.

℣. 17. Mirè concinunt hæc tota cum Græco. S. Paulin. epist. 23. p. 140. a. hab. simpliciter: *Oculum, qui irriserit patrem & matrem, effodiant eum corvi de convallibus.*

℣. 18. Ita rursùm Ambros. in Ps. 38. col. 843. c. d. & l. 2. de fide, col. 558. e. & de ob. Valent. col. 1178. a. poster. tamen loco duplici non *agnosco* scribit, sed *co-*

Vulgata nova.

19. Viam aquilæ in cœlo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, & viam viri in adolescentia.

20. Talis est & via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum dicit: Non sum operata malum.

21. Per tria movetur terra, & quartum non potest sustinere:

22. Per servum cùm regnaverit: per stultum cùm saturatus fuerit cibo: 23. per odiosam mulierem cùm in matrimonio fuerit assumpta: & per ancillam cùm fuerit hæres dominæ suæ.

Versio antiqua.

19. Vestigia aquilæ volantis, viam serpentis in petra, & semitas navis navigantis, & vias viri in juventute. *Ambr. ubi sup.*

20. Talis via mulieris adulteræ, quæ postquam egit, abluta, nihil egisse se dicit iniquum. *Ambr. in Ps. 38. p. 843.*

21. Per tria movetur terra, quartum autem non potest ferre: *Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 170. f.*

22. Si servus regnet: & stultus si saturetur panibus: 23. & odiosa uxor si habeat bonum virum: & ancilla si ejiciat dominam suam.

Vulgata nova.

24. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus:

25. Formicæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi: 26. lepusculus, plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum: 27. regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas: 28. stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

Vulgata nova.

29. Tria sunt, quæ bene gradiuntur, & quartum, quod incedit feliciter:

30. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum: 31. gallus succinctus lumbos: & aries: nec est rex, qui resistat ei.

Versio antiqua.

29. Tria sunt, quæ securiter ambulant..... *Auct. op. imp. in Matt. p. 226. a.*

30. Catulus leonis fortior jumentis..... 31. [a] gallus inter gallinas: & hircus præcedens capras..... *Aug. l. 12. cont. Faust. to. 8. 247. a.* [a] *Auct. op. imp. in Matth. p. 226. a.*

Vulgata nova.

32. Est qui stultus apparuit postquam elevatus est in sublime: si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.

33. Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui provocat iras, producit discordias.

Notæ ad Versionem antiquam.

gnosco; Gr. ϗ τὸ τέταρτον ὐκ ἐπιγινώσκω· cæt. ut supra.

℣. 19. Eadem iterum refert Ambros. l. de ob. Val. col. 1178. a. præter unum & *vias*, loco *viam*: sic etiam l. 2. de fide col. 558. e. cum hoc insuper, *super petram*, Gr. ἐπὶ πέτρας· at in Ps. 38. col. 843. d. sic: *Vestigium aquilæ volantis, & viam serpentis in petra, & semitas navis in pelago navigantis*, &c. ut sup. Aquila, Symm. & Theod. hab. ϗ ὁδὸν ὄφεως.

℣. 20. Similiter in Græco. Maxim. Taurin. in homil. p. 46. g. ita legit: *Ejusmodi est iniqua via mulieris meretricis, quæ cùm se abluerit, nihil se dicit fecisse pravum;* Gr. ἄτοπον, i. e. *insolens, inconveniens;* Nobil. *absurdum.*

℣. 21. Itidem Græcè.

℣. 22. Gr. Ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ, ϗ ἄφρων πλησθῇ σιτίων· *Si famulus regnaverit, & imprudens saturatus fuerit cibis.*

℣. 23. Græc. versiculos duos sic invertit: ϗ οἰκέτις ἐὰν ἐκβάλῃ τὴν ἑαυτῆς κυρίαν· ϗ μισητὴ γυνὴ ἐὰν τύχῃ ἀνδρὸς ἀγαθȣ̃· *& famula si ejecerit suam ipsius dominam: & odibilis mulier si sortita fuerit virum bonum.*

℣. 29. Τρία δέ ἐστιν, ἃ εὐόδως πορεύεται, ϗ τέταρτον, ὃ καλῶς διαβαίνει. *Tria autem sunt, quæ prosperè vadunt, & quartum, quod bene incedit.*

℣. 30. Similiter in Gr. subnexis his, ὃς ὐκ ἀποστρέφεται, ὐδὲ καταπτήσσει κτῆνος, *qui non avertitur, neque horret bestiam.*

℣. 31. Græc. ϗ ἀλέκτωρ ἐμπεριπατῶν θηλείαις εὔψυχος· ϗ τράγος ἡγέμενος αἰπολίȣ· *& gallus conscendens feminas alacer: & hircus ducens gregem:* deinde: ϗ βασιλεὺς δημηγορῶν ἐν ἔθνει, *& rex qui concionatur in gente.*

CAPUT XXXI.

Vulgata nova.

1. Verba Lamuelis regis. Visio, qua erudivit eum mater sua.

2. Quid dilecte mi, quid dilecte uteri mei, quid dilecte votorum meorum?

3. Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & divitias tuas ad delendos reges.

4. Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas: 5. & ne fortè bibant, & obliviscantur judiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

6. Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo: 7. bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recor-

Versio antiqua.

1..... regis admonitio, quem erudivit mater sua. *Ambr. de exhort. virg. p. 281. d.*

2..... primogenite tibi dico fili: [a] quid filius mei ventris, quid natus mearum orationum? *Aug. quæst. 23. in Deut. t. 3. p. 565. e.*

3. Ne dederis mulieri tuam honestatem...... [b] Cum consilio omnia fac: cum consilio vinum bibe. [a] *Ambr. de exhort. virg. p. 281.* [b] *Cassian. coll. 2. c. 4. p. 331.*

4. Potentes qui iracundi sunt, vinum non bibant: 5. ne cùm biberint, obliviscantur sapientiæ, [c] & recta judicare non possint. *Hieron. in Isai. 5. to. 3. 55. a.* [c] *Idem in Ose. 7. p. 1281.*

6. Date ebrietatem his, qui in tristitia sunt; & vinum bibere his, qui in doloribus sunt: 7. ut obliviscantur paupertatis, & dolorum suorum *Cassian. coll. 14. c. 17. p. 650. a.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter habetur in Græco. Hæc autem & seqq. usque ad ℣. 10. leguntur ap. LXX. ad calc. cap. 24.

℣. 2. Ita rursum in Græco. Nobil. reddit: *quid fili..... quid fili;* è Gr. τί τέκνον..... τί τέκνον.

℣. 3. Græcum initio habet: Μὴ δῷς γυναιξὶ σὸν πλȣ̃τον, *Ne dederis mulieribus tuas divitias:* postrema ut in Lat. sup. leguntur pariter apud Hieron. in Eccles. to. 2. 766. a.

℣. 4. A Græco abest *qui*, additur verò δὲ, *autem*, post *vinum*. Auct. l. de XLII. mans. ap. Ambros. col. 9. e. habet: *Principes qui iracundi sunt, vinum non bibant.* Hieron. in Ose. 7. col. 1281. *Principes vinum non bibant.*

℣. 5. Prior sententiæ pars similiter habetur apud Auct. l. de XLII. mans. col. 9. e. Apud Hieron. verò in Ose. simpliciter, *ne obliviscantur sapientiæ*, &c. Græcè, tota ut in Lat. sup. hoc tamen superaddito in fine, τὸς ἀσθενεῖς, *imbecillos.*

℣℣. 6. 7. Vix meliùs è Græco, duabus tamen detrac-

VERSIO ANTIQUA.

non meminerint ampliùs.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Ath. 193. e. 8. Aperi os tuum verbo Dei, & judica omnibus integrè : 9. aperi os tuum, & judica justa.....

Aug. ferm. 37. to. 5. 181. e. 182. e. 10. Mulierem fortem quis inveniet? pretiosior est lapidibus pretiosis, quæ ejus modi est.

Ibid. 183. e. f. 11. Confidit super eam cor viri ejus : quæ talis est, spoliis non indigebit.

12. Operatur enim viro suo bona, & non mala, in omni tempore.

Ibid. 184. a. d. e. 13. Inveniens lanam & linum, fecit utile manibus suis.

14. Facta est quasi navis, qua negotiator à longè congerit sibi divitias.

15. Exsurgit de noctibus, & dedit escas domui, & opera ancillis.

Ibid. 185. b. d. e. 16. Prospiciens agrum, mercata est : de fructibus manuum suarum plantavit possessionem.

Ibid. 186. a. c. d. 17. Succincta fortiter lumbos suos, firmavit brachia sua.

18. Gustavit quia bonum est operari : non exstinguetur lucerna ejus tota nocte.

19. Manus suas extendit ad utilia : brachia quoque sua firmavit in fusum.

Ibid. 187. b. d. f. 20. Manus autem suas aperuit pauperi, fructum autem porrexit inopi.

21. Non est sollicitus de his quæ in domo sunt vir ejus, cùm alicubi demoratur : omnes enim apud eam vestiti sunt.

Ibid. 188. b. e. g. 22. Duplicia pallia fecit viro suo : de bysso & purpurâ vestimenta sibi fecit.

Ibid. 189. a. c. d. 23. Erit conspicuus in portis vir ejus, cùm sederit in concilio cum senioribus terræ.

Ibid. 190. b. d. e. f. 24. Sindones fecit, & vendidit, cinctoria autem Chananæis.

25. Fortitudine & decore induta est, & lætata est in diebus novissimis.

Ibid. 191. b. d. f. 26. Os suum aperuit attentè, & ordinem * posuit linguæ suæ.

* al. disposuit.

VULGATA NOVA.

dentur ampliùs.

8. Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt : 9. aperi os tuum, decerne quod justum est, & judica inopem & pauperem.

10. Mulierem fortem quis inveniet? procul, & de ultimis finibus pretium ejus.

11. Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit.

12. Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.

13. Quæsivit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.

14. Facta est quasi navis institoris, de longè portans panem suum.

15. Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.

16. Consideravit agrum, & emit eum : de fructu manuum suarum plantavit vineam.

17. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roboravit brachium suum.

18. Gustavit & vidit quia bona est negotiatio ejus : non exstinguetur in nocte lucerna ejus.

19. Manum suam misit ad fortia, & digiti ejus apprehenderunt fusum.

20. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.

21. Non timebit domui suæ à frigoribus nivis : omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.

22. Stragulatam vestem fecit sibi : byssus & purpura indumentum ejus.

23. Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.

24. Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo.

25. Fortitudo & decor indumentum ejus, & ridebit in die novissimo.

26. Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tis vocibus, nempe duplici *sunt*, & *suorum*.

℣. 8. Itidem Græcè, nisi excipias voculam unam πάντας, *omnes*, pro *omnibus*.

℣. 9. Ita rursum Græcè, præter ult. δικαίως, *justè*, pro *justa*.

℣. 10. Hilar. in Ps. 127. col. 427. d. *Uxorem virilem quis inveniet? pretiosior est autem lapidibus multi pretii, istius modi.* Ita quoque in Gr. verbum pro verbo. Ambros. in Luc. 16. col. 1472. e. *Mulierem fortem quis inveniet?* Hæc autem cum seqq. aliis leguntur hodie ap. LXX. ad calc. cap. 29.

℣. 11. Græc. hab. καλῶν σκύλων, *pulchris spoliis*; cæt. ut in Lat. sup. S. Paulin. ep. 44. p. 266. b. *Fidit in ea cor mariti ejus.*

℣. 12. Gr. Vat. simpliciter hab. Ἐνεργεῖ γὰρ τῷ ἀνδρὶ εἰς ἀγαθὰ, πάντα τὸν βίον· Ms. verò Alex. cum ed. Compl. ἀγαθὸν, καὶ οὐ κακὸν, πάντα τὸν βίον. S. Paulin. epist. 44. p. 266. b. *Operatur enim viro suo bona totâ vitâ suâ, & non mala.*

℣. 13. Gr. initio hab. Μηρυομένη ἔρια, *Filans lanas*; reliqua ut in Lat. supra. Aq. Sym. & Theod. legunt ἐζήτησεν; al. Interp. εὑραμένη. Vide Cotel. Not. in l. 1. constit. Apost. p. 132. b.

℣. 14. Gr. Vat. Ἐγένετο ὡσεὶ ναῦς ἐμπορευομένη μακρόθεν· συνάγει δὲ αὕτη τὸν βίον. *Facta est tanquam navis mercaturam exercens de longè; congregat autem hæc vitam*: Ms. verò Alex. hab. συνάγει δ' ἑαυτῆς τὸν πλοῦτον, ed. Compl. αὐτῆς τὸν πλοῦτον. S. Paulin. epist. 44. p. 266. a. *Facta est tanquam navis quæ mercatur à longinquo.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 23. p. 104. e. *Facta est tanquam navis mercatura longinqua.*

℣. 15. Ita in Græco, præter 1. Καὶ ἀνίσταται, *Et surrexit.*

℣. 16. Ad verbum è Græco, addito uno *autem*, post *fructibus*.

℣. 17. Gr. scribit singulariter, τὴν ὀσφὺν αὐτῆς, *lumbum suum*; ultimòque addit εἰς ἔργον, *ad opus*. S. Paulin. epist. 44. p. 266. a. *Firmavit manus suas in opera*; & inf. *accincta fortiter lumbos suos.*

℣. 18. Gr. initio ipso ponit καὶ, quod tamen abest ab edd. Ald. & Compl. subinde sic, καὶ οὐκ ἀποσβέννυται, *& non exstinguitur*; cæt. quadrant.

℣. 19. Græc. Vat. Τοὺς πήχεις αὐτῆς ἐκτείνει ἐπὶ τὰ συμφέροντα, τὰς δὲ χεῖρας αὐτῆς ἐρείδει εἰς ἄτρακτον· i. e. *Cubitos suos extendit ad utilia, & manus suas firmat ad fusum.* Ms. verò Alex. primo loco hab. τὰς χεῖρας; paulòque post, τοὺς δὲ πήχεις. Schol. quoque pro ἐρείδει, hab. ἐκράτησε. S. Paulin. epist. 44. p. 266. a. *Brachia sua extendit ad utilia*: & epist. 13. p. 70. a. *Extendit brachia sua ad opera utilia.*

℣. 20. Ita in Græco ad verbum : Nobil. non *fructum* reddit, sed *palmam*, Gr. καρπόν : καρπὸς quoque est *pars manus*, ubi pulsum explorant, teste Schrevelio.

℣. 21. Græc. textui favet nisi quòd hab. οἱ παρ' αὐτῆς, loco *apud eam*. Cassian. coll. 14. c. 8. p. 634. legit : *omnes enim qui apud eam sunt, vestiti sunt dupliciter*; at Græcè deest *dupliciter*.

℣. 22. Consonat Græc. dempto ult. *fecit*. Ambros. l. de Joseph, c. 13. col. 508. c. legit : *Binas vestes fecit viro suo.* S. Paulin. epist. 44. p. 266. b. *Et duplicia pallia fecit viro suo*: at epist. 13. p. 70. a. *Operata est viro suo bona.*

℣. 23. Gr. Περίβλεπτος δὲ γίνεται ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐν πύλαις, ἡνίκα ἂν καθίσῃ ἐν συνεδρίῳ μετὰ τῶν γερόντων κατοίκων τῆς γῆς· Ms. Alex. πρεσβυτέρων τῆς γῆς.

℣. 24. Gr. Vat. adnectit *cinctoria*, ad *vendidit*, detracto seq. *autem*; Ms. verò Alex. cum ed. Compl. textui Lat. favet.

℣. 25. Gr. Ἰσχὺν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, &c. ut sup.

℣. 26. In Gr. hæc sententia paulò superiùs habetur, nempe in fine ℣. 24. adverbio autem *attentè*, superadditur ibid. καὶ ἐννόμως, *& legitimè*. S. Paulin. epist. 13. p. 70. a. *Os suum aperuit prudenter.* Vid. ℣. seq.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
27. Consideravit semitas domus suæ, & panem otiosa non comêdit.	27. Severæ conversationes domorum ejus, cibos autem pigros non comêdit.	*Aug. ubi sup.*
28. Surrexerunt filii ejus, & beatissimam prædicaverunt; vir ejus, & laudavit eam.	28. Surrexerunt filii ejus, & ditati sunt; & vir ejus laudavit eam.	
29. Multæ filiæ congregaverunt divitias: tu supergressa es universas.	29. Multæ filiæ fecerunt potentiam: tu autem superasti, & superposuisti omnes.	*Ibid. 192. a.*
30. Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Dominum ipsa laudabitur.	30. Falsæ gratiæ, & vana species mulieris: mulier enim sapiens benedicitur; timorem autem Domini ipsa collaudat.	*Ibid. 193. c. d. e.*
31. Date ei de fructu manuum suarum: & laudent eam in portis opera ejus.	31. Date illi de fructibus manuum suarum: & laudetur in portis vir ejus.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Gr. Στεγναὶ διατριβαὶ οἴκων αὐτῆς· Nobil. *Constrictæ mansiones domorum ejus*, i. e. inquit, *diligenter obseptæ, & custoditæ.* August. verò l. de fide & op. to. 6. 191. f. ut sup. *Severæ sunt conversationes domûs ejus:* addit S. Paulin. epist. 44. p. 266. a. *escas pigritiæ non edens.* Gr. σῖτα δὲ ὀκνηρὰ οὐκ ἔφαγε· Schol. ἄρτον ὀκνηρίας, *panem socordiæ;* sequitur in Gr. Τὸ στόμα δὲ ἀνοίγει σοφῶς καὶ νομοθέσμως· *Os autem aperit sapienter & congruenter legibus.* Vide sup. ℣. 26.

℣. 28. Græcè, Ἡ δὲ ἐλεημοσύνη αὐτῆς ἀνέστησε τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ ἐπλούτησαν, &c. i. e. *Eleemosyna autem ejus suscitavit filios ejus, & ditati sunt*, &c. ut supra. S. Paulin. epist. 44. p. 267. b. his alludens, dicit: *Misericordia suscitabit filios eorum, & locupletabuntur in bonis Domini.* In edit. Compl. Ἡ δὲ ἐλεημοσύνη αὐτῆς ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῆς, *Eleemosyna autem ejus in lingua ejus.* Apud August. in Ps. 26. to. 4. 128. a. *Legem autem & misericordiam in lingua portat.*

℣. 29. Gr. Vat. Πολλαὶ θυγατέρες ἐκτήσαντο πλοῦτον, πολλαὶ ἐποίησαν δύναμιν· σὺ δὲ ὑπέρκεισαι, ὑπερῆρας πάσας· Ms. Alex. cum ed. Compl. καὶ ὑπερῆρας. In Ald. hoc omittitur, ἐκτήσαντο πλοῦτον, πολλαί; sequitur verò, ἐποίησαν δυνατά, sicut in Ms. Alex. August. loco cit. scribit *potentias*, sed semel.

℣. 30. Græcè, loco *species*, habetur κάλλος, mel. *pulchritudo, decor:* exinde συνετή, *intelligens*, loco *sapiens;* extremòque, αὕτη αἰνείτω; cæt. quadrant. Apud Ambros. bene: *mulier enim prudens benedicitur; timorem autem Domini ista laudet:* Ms. tamen Reg. n. 2263. hab. σοφή, non συνετή. In Ms. S. Theoder. ad Remos ita legitur: *Fallax imago, & vana est pulchritudo: mulier timens Dom. ipsa salvabitur; timorem autem Domini ipsa collaudat.* Vide Coteler. in l. 2. Constit. Apost. c. 8. p. 133. b. 142. b.

℣. 31. Ita in Græco, præter hoc, χειλέων αὐτῆς, *labiorum ejus*, loco *manuum suarum;* sed apud Aq. Symm. & Theod. χειρῶν, non χειλέων. Apud S. Paulin. ep. 44. p. 267. a. sic: *Dabitur illi fructus à manibus suis: & laudabitur in portis filiæ Sion.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER PROVERBIORUM.

CAP. III. ℣. 9. Et de primitiis omnium frugum tuarum da ei. *Non mutes pronomen* ei *cum nomine* pauperibus.

℣. 13. Beatus homo qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentiâ. *Non facilè mutandum est* affluit *in* effluit, *vocalis prima in secundam; nec* prudentiâ *sextus casus, in quartum* prudentiam.

℣. 14. Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, & auri primi & purissimi, fructus ejus. *Malè plerique* auri *ponunt ante* argenti; *& epitheta* primi & purissimi *jungunt cum* fructus, *quæ ad* auri *pertinent. Legantur Notationes nostræ in varias Bibliorum lectiones.*

℣. 18. Et qui tenuerit eam, beatus. *Non mutes singularia in pluralia*, Et qui tenuerint eam, beati.

℣. 25. Ne paveas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum. *Non scribas* timore *pro* terrore, *nec mutes ablativos in accusativos* repentinum terrorem, *vel* repentinos terrores. *Similiter in posteriori sententiæ membro, retine* irruentes, *nec corrigas* irrumpentes, *multòque minùs* intuentes: *denique pro* potentias *non substituas* ruinas, *quod est alterius versionis.*

℣. 28. Ne dicas amico tuo: Vade, & revertere, cras dabo tibi. *Melius est* ne *in initio sententiæ, quàm* nec: *& omissio conjunctionis* & *ante* cras, *cum gratia conjuncta est.*

℣. 35. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia. *Legendum est hic* exaltatio *vocali prima, non* exultatio *vocali quinta, quemadmodum Psalm.* 149. *℣. 6. sæpiùs enim varietatem parit affinitas vocularum istarum duarum.*

CAP. IV. ℣. 11. Viam sapientiæ monstrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis. *Non mutes futura cum præteritis*, monstravi, duxi.

℣. 13. Tene disciplinam, ne dimittas eam: custodi illam, quia ipsa est vita tua. *Erroneè plerique hactenus, in posteriori hujus proverbii memlro, scripserunt* via, *quod est, semita, pro* vita, *posito pro vitæ causa.*

℣. 16. Et rapitur somnus ab eis, nisi supplantaverint. *Non est præponenda negatio verbo* rapitur, *prout legunt codices alii, quidam* & non rapitur, *quidam* nec rapitur: *multòque minùs* rapitur, *cujus littera initialis est* r *ultima liquidarum, mutandum est in* capitur, *cujus littera initialis est* c *tertia alphabeti.*

℣. 27. Vias enim quæ à dextris sunt, novit Dominus: perversæ verò sunt, quæ à sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. *Non sunt hæc omittenda, tametsi Hebraïcè non exstent.*

CAP. V. ℣. 22. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. *Non mutes verba præsentia in futura*, capient, constringetur.

CAP. VI. ℣. 5. Et quasi avis de manu aucupis. *Quòd quidam libri pro* manu *scribunt* insidiis, *aut* laqueo, *expositio est.*

℣. 11. Si verò impiger fueris, veniet ut fons messis tua, & egestas longè fugiet à te. *Latini libri manuscripti sententiam hanc minimè omittunt, tametsi Hebraïcè non legatur.*

℣. 31. Et omnem substantiam domus suæ tradet. *Non subjicias, quod quidam*, & liberabit se, *quippe superfluum.*

CAP. VII. ℣. 2. Fili serva mandata mea, & vives. *Inter nomen* fili, *& verbum* serva, *multi libri interjiciunt hæc:* Honora Dominum, & valebis: præter eum verò ne timueris alienum: *quæ ut superflua à Correctoribus sunt prætermissa.*

℣. 8. Qui transit per plateam juxta angulum. *Non mutes numerum singularem* plateam *in pluralem* plateas.

℣. 10. Præparata ad capiendas animas. *Non commutes simplex* capiendas, *cum composito* decipiendas.

℣. 14. Victimas pro salute vovi. *Neque hic scribas compositum* devovi *loco simplicis* vovi.

℣. 27. Penetrantes in interiora mortis. *Non omittas præpositionem* in, *nec substituas* inferiora *per* f *digamma, pro* interiora *per* t *mutam.*

CAP. VIII. ℣. 11. Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis. *Superfluit quod quidam addunt* opibus.

℣. 20. In viis justitiæ ambulo. *Non scribas futurum* ambulabo, *loco præsentis* ambulo.

℣. 25. Ante colles ego parturiebar. *Non addas* omnes.

CAP. IX. ℣. 15. Qui est parvulus, declinet ad me. *Alii pro relativo* qui *legunt interrogativum* quis.

℣. 18. Et in profundis inferni convivæ ejus. *Quod sequitur in multis libris*, Qui enim applicabitur illi, descendet ad inferos: nam qui abscesserit ab ea, salvabitur, *meritò à Correctoribus est sublatum.*

CAP. X. ℣. 4. Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes. *Non est scri-*

bendum spargit, *quod est dispergit*, *sed* pascit; *nec* id est, *sed* idem autem ipse, *si versiculus non est omittendus.*

℣. 8. Sapiens corde præcepta suscipit. *Non mutes præsens* suscipit *in futurum* suscipiet.

℣. 10. Et stultus labiis verberabitur. *Quod sequitur in quibusdam exemplaribus*, qui palam arguit, pacificat, *superfluum est, quippe ex Græca Latinæ editioni assutum.*

℣. 26. Sic piger his qui miserunt eum. *Non addas* in via.

Cap. XI. ℣. 10. In bonis justorum exultabit civitas. *Pro neutro* exultabit *deducto à* salto, *malè quidam scribunt passivum* exaltabitur, *deductum ab* altus.

℣. 13. Qui autem fidelis est animi, celat amici commissum. *Latinorum librorum quidam legunt* animi, *quidam* amici, *quidam jungunt utrumque: quod postremum Romani Patres consultò secuti sunt.*

Cap. XII. ℣. 2. Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino. *Verbo* hauriet *non addas pronomen* sibi.

℣. 8. Doctrinâ suâ noscetur vir. *Futurum* noscetur *præferendum est præsenti* noscitur.

℣. 11. Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam. *Hanc sententiam Correctores judicarunt esse ita emendandam, ut nos annotaveramus in Notationibus nostris;* in vini *pro* vivit in; demorationibus *pro* moderationibus; munitionibus *pro* monitionibus.

℣. 12. Desiderium impii munimentum est pessimorum. *Cave legas* monimentum *vel* monumentum *à monendo deductum, pro* munimentum *à muniendo, quo modo Romani doctè correxerunt.*

℣. 13. Effugiet autem justus de angustia. *Non commutes futurum* effugiet *cum præsenti* effugit.

℣. 17. Qui quod novit loquitur, index justitiæ est. *Cave ne recidas in inolitum vitium, eorum qui scripserunt* judex *pro* index, *vocalem inquam* u, *pro consonante* n.

Cap. XIV. ℣. 16. Stultus transilit & confidit. *Non mutes* transilit, *compositum ex* salio, *cum* transit, transivit, *aut* transibit, *compositis ex* eo.

℣. 17. Et vir versutus, odiosus est. *Vitiosè quidam legunt* verbosus *pro* versutus.

℣. 20. Etiam proximo suo pauper odiosus erit. *Non est mutandum futurum* erit *in præsens* est.

℣. 23. In omni opere erit abundantia. *Non addas adjectivum* bono *ad substantivum* opere.

℣. 27. Timor Domini fons vitæ, ut declinent à ruina mortis. *Pro singulari* declinet, *quod est in plerisque libris, Correctores scripserunt plurale* declinent, *s. homines.*

℣. 33. Et indoctos quosque erudiet. *Nomen* quosque *non est mutandum in conjunctionem* quoque.

Cap. XV. ℣. 10. Doctrina mala deserenti viam vitæ. *Dativus singularis* deserenti, *non est mutandus in genitivum pluralem* deserentium.

℣. 17. Melius est vocari ad olera cum charitate. *Neque hic facilè mutandus est infinitivus passivus* vocari *in activum* vocare.

℣. 19. Iter pigrorum quasi sepes spinarum. *Non est scribendum* impiorum, *quod est, iniquorum, loco* pigrorum, *quod est, desidiosorum.*

℣. 28. Mens justi meditatur obedientiam. *Retinendum est præsens* meditatur, *non substituendum futurum* meditabitur: *ut & vox* obedientiam *servanda est, minimèque mutanda cum* sapientiam, *aut* justitiam.

Cap. XVI. ℣. 2. Omnes viæ hominis patent oculis ejus. *Non scribas plurale* hominum *pro singulari* hominis.

℣. 11. Et opera ejus omnes lapides sacculi. *Egregiè hic restitutus est locus, reposita voce* sacculi, *quæ est diminutivum à* saccus, *loco* sæculi.

℣. 13. Qui recta loquitur, diligetur. *Et hæc egregia emendatio est, quæ* diligetur *scribit, quod est, amabitur, pro* dirigetur, *quod est, gubernabitur.*

℣. 21. Et qui dulcis eloquio, majora percipiet. *Alii pro* percipiet *legunt* reperiet, *minùs rectè.*

℣. 24. Dulcedo animæ, sanitas ossium. *Non præponas & conjunctionem voci* dulcedo, *nec verbum* est *voci* sanitas.

℣. 27. Vir impius fodit malum. *Pro* impius *non scribas* insipiens.

℣. 30. Mordens labia sua perficit malum. *Præsens* perficit *non est mutandum in futurum* perficiet.

Cap. XVII. ℣. 12. Quàm fatuo confidenti in stultitia sua. *Non addas pronomen* sibi *participio* confidenti.

℣. 16. Et qui evitat discere, incidet in mala. *Pro verbo* discere, *cave substituas, aut nomen* ducem, *aut verbum* discedere.

℣. 19. Et qui exaltat ostium, quærit ruinam. *Spurium est, quod multi libri, pro una voce* ostium, *quæ januam significat, legunt duas* os suum.

Cap. XVIII. ℣. 5. Accipere personam impii non est bonum. *Non subdas* in judicio, *post vocem* impii.

℣. 10. Ad ipsum currit justus. *Correctores prætulerunt masculinum* ipsum *feminino* ipsam.

℣. 21. Mors & vita in manu linguæ. *Non scribas plurale* manibus *pro singulari.*

℣. 22. Qui autem tenet adulteram, stultus est & impius. *Legendum est potiùs* impius, *quod est iniquus, quàm* insipiens, *quod idem est cum eo quod præcedit*, stultus.

℣. 23. Cum obsecrationibus loquetur pauper. *Præferendum est futurum* loquetur *præsenti* loquitur.

℣. 24. Vir amabilis ad societatem. *Non augeas vocem* amabilis *una syllaba, ita ut sit* amicabilis.

Cap. XIX. ℣. 19. Qui impatiens est, sustinebit damnum. *Non est addenda conjunctio* enim.

℣. 21. Voluntas autem Domini permanebit. *Nec hic addendum est* in æternum.

℣. 22. Et melior est pauper quàm vir mendax. *Denique neque hic addenda est vox* justus *post vocem* pauper.

℣. 23. Absque visitatione pessima. *Præferendus est casus sextus generis feminini* pessima, *secundo casui generis sive masculini sive neutri* pessimi.

℣. 26. Qui affligit patrem & fugat matrem, ignominiosus est & infelix. *Rectè Romani Patres*, fugit *tertiæ conjugationis, quod à plerisque legitur, correxerunt, dato* fugat *primæ conjugationis, quod est, in fugam vertit.*

Cap. XX. ℣. 15. Et vas pretiosum labia scientiæ. *Quidam pro* & vas *scribunt* vas autem.

℣. 22. Ne dicas: Reddam malum. *Non subjicias quod quidam*, pro malo, *sed subaudias.*

℣. 25. Ruina est homini devorare sanctos. *Nequaquam legendum est, aut* devocare, *aut* denotare, *aut* devotare, *vel* devovere, *sed* devorare, *quod est, deglutire seu absorbere, quod in Notationibus nostris ostendimus. Postremò masculinum* sanctos *dedit Interpres noster, non neutrum* sancta.

Sequitur: Et post vota retractare. *Alii pro composito* retractare *legunt simplex* tractare.

Cap. XXI. ℣. 18. Pro justo datur impius. *Quidam libri, pro præsenti* datur, *habent futurum* dabitur.

℣. 22. Et destruxit robur fiduciæ ejus. *Non facilè scribas* detraxitque, *pro* destruxitque, *vel* & destruxit.

℣. 27. Hostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere. *Non mutes conjunctionem* quia *in relativum* quæ.

Cap. XXII. ℣. 1. Super argentum & aurum gratia bona. *Non addas conjunctionem causalem* enim.

℣. 3. Callidus vidit malum & abscondit se. *Servandum est præteritum* vidit, *non commutandum cum præsenti* videt.

℣. 5. Arma & gladii in via perversi. *Non scribas* superbi *pro* perversi.

℣. 17. Inclina aurem tuam. *Superfluum est quod quidam præponunt*, fili mi.

Cap. XXIII. ℣. 16. Cùm locuta fuerint rectum labia tua. *Singulare* rectum *non est mutandum cum plurali* recta.

℣. 29. Cui suffusio oculorum? *Germanam hanc esse lectionem, ut legatur* suffusio, *nomen derivatum à verbo suffundo, non* suffossio *à suffodio, aut* confusio *à confundo, multòque minùs* confessio, *à confiteor, jam olim docuimus.*

℣. 33. Oculi tui videbunt extraneas. *Præferendum est femininum genus* extraneas, *neutro* extranea: *nam masculinum* extraneos, *spurium est prorsus.*

Cap. XXIV. ℣. 10. Si desperaveris lassus in die angustiæ, imminuetur fortitudo tua. *Insignis correctio, qua restitutum est* lassus, *quod est, fatigatus, pro* lapsus *à labi, cadere.*

℣. 16. Septies enim cadet justus & resurget. *Non addas* in die.

℣. 27. Ut postea ædifices domum tuam. *Non mutes* ut *causativum cum & copulativo.*

℣℣. 32. 33. Et exemplo didici disciplinam. Parum, inquam, dormies. *Quod interponunt alii:* Usquequo piger dormies, usquequo de somno consurges? *redundat.*

℣. 34. Et veniet tibi quasi cursor egestas. *Non temerè addendum est pronomen* tua.

Cap. XXV. ℣. 20. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. *Nec hic temerè interjicienda est conjunctio* &, *ut minimè mutandus dativus* cordi *in ablativum.*

Sequitur: Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi. *Versiculum hunc non facilè esse omittendum, tametsi à multis omittatur, docent nostræ Notationes.*

Cap. XXVI. ℣. 2. Sicut avis ad alia transvolans. *Non præponas conjunctionem* nam: *nec mutes vocem* alia *trissyllabam, cum dissyllaba* alta, *quæ excelsa significat: nam* ad alia, *idem est quod* quòlibet, *quod mox sequitur:* & passer quòlibet volans.

℣. 15. Abscondit piger manum sub ascella sua, & laborat si ad os suum eam converterit. *Retinendus est numerus singularis* manum, eam.

℣. 20. Et susurrone subtracto, jurgia conquiescent. *Præferendum est futurum præsenti* conquiescunt.

℣. 26. Revelabitur malitia ejus in concilio. *Vox* concilio, *accepta pro cœtu, per* c *potiùs scribitur quàm per* s.

Cap. XXVII. ℣. 4. Et impetum concitati ferre quis poterit? *Superfluit, quod quidam codices addunt, substantivum* spiritus, *participio* concitati.

℣. 11. Ut possis exprobranti respondere sermonem. *Alii libri, pro secunda persona* possis, *scribunt primam* possim: *hæc Hebræo consonat, illa Græco.*

℣. 15. Tecta perstillantia. *Cave* perstillantia, *id est, perfluentia, mutes in* pestilentia, *id est, pestem adferentia.*

℣. 16. Et oleum dexteræ suæ vocabit. *Pro futuro indicativi* vocabit, *quidam libri scribunt conjunctivum* vocet *aut* evocet: *sed nullo modo ferendum est, quod est in nonnullis*, evacuet, *id est, exhauriat.*

℣. 24. Sed corona tribuetur in generationem & generationem. *Non addas pronomen* tibi *verbo* tribuetur, *nec mutes priorem accusativum in ablativum* generatione.

℣. 26. Agni ad vestimentum tuum, & hœdi ad agri pretium. *Ut priori membro non est addendum verbum* sunt, *ita posteriori non est auferenda præpositio* ad.

Cap. XXVIII. ℣. 8. Qui coacervat divitias usuris & fœnore, liberali in pauperes congregat eas. *Cave ne, transposito commate, conjungas vocem* liberali, *cum eo quod præcedit substantivo* fœnore.

℣. 10. Et simplices possidebunt bona ejus. *Non temerè omittendum est pronomen* ejus.

℣. 26. Qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur. *Malè alii, pro* salvabitur, *quod est, fiet salvus, scribunt* laudabitur, *laudibus celebrabitur.*

Cap. XXIX. ℣. 5. Rete expandit gressibus ejus. *Præferendum est* ejus, *ei quod alii libri habent reciproco* suis.

℣. 15. Virga atque correptio tribuit sapientiam. *Præfertur vox* correptio *derivata à corripio, voci* correctio *à corrigo.*

℣. 20. Stultitia magis speranda est, quàm illius correptio. *Idem hoc loco observatur.*

Cap. XXX. ℣. 3. Non didici sapientiam, & non novi scientiam sanctorum. *Quidam libri posterius membrum legunt absque negatione, sicut Hebræa & Græca: Correctores maluerunt negationem ex aliis libris repetere.*

℣. 19. Viam colubri super petram. *Servanda est vox* petram, *quæ rupem; non substituenda* terram, *quæ humum significat.*

Ibidem. Et viam viri in adolescentia. *Non facilè pro* adolescentia, *quod juventutem, scribas* adolescentula, *quod juvenculam declarat.*

℣. 31. Nec est rex qui resistat ei. *Cave omittas aliquod trium primorum verborum* nec est rex: *aut* rex, *quod est, ὁ βασιλεύς, corrigas* res, *id est* πρᾶγμα: *aut denique pronomen singulare* ei *scribas pluraliter* eis: *hæc enim sunt codicum quorumdam vitia. Lege, si placet, nostras in varias Bibliorum lectiones Notationes.*

℣. 32. Est qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime. *Egregiè emendatus est locus, restituto verbo substantivo* est, *pro ea quæ in plerisque est libris conjunctione copulativa* &. *Porro sive legas* apparuit, *sive* apparuerit, *sive* elevatus, *sive* elatus, *nihil refert.*

Cap. XXXI. ℣. 9. Et judica inopem & pauperem. *Non mutes* judica *in* vindica, *quanquam hoc illius expositio sit.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER PROVERBIORUM.

Cap. V. ℣. 3. Ne intenderis fallaciæ mulieris. *Vetus Epanorthotes:* Nec Hebræus, nec antiqui habent, *ait: id quod & nos ita invenimus.*

Cap. X. ℣. 4. Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes. *Plurimi libri antiqui, etiam Epanorthotæ, omittunt hunc versum, cum Hebræo, Chaldæo, & Græco.*

Cap. XII. ℣. 11. Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam. *Hanc sententiam meliores nostri Mss. Latini libri confodiunt, suffragante Hebræo, quanquam Græcè addatur: legantur nostræ Notationes.*

Cap. XIII. ℣. 13. Animæ dolosæ errant in peccatis: justi autem misericordes sunt, & miserantur. *Plerique omnes Latini codices Mss. omittunt hunc versiculum, consentaneè Hebræo; nisi quòd quidam collocent post versum hujus capitis nonum, cum quibusdam Græcis.*

℣. 23. Et aliis congregantur absque judicio. *Non pauci libri scribunt nominativum* alii, *loco dativi* aliis.

Cap. XIV. ℣. 7. Vade contra virum stultum, & nescit labia prudentiæ. *Quædam Mss. pro indicativo* nescit, *legunt imperativum* nescito, *consentaneè Hebræo.*

℣. 15. Filio doloso nihil erit boni: Servo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur via ejus. *Hunc versiculum plerique omnes Latini libri omittunt, quemadmodum Hebræa, & Græca, & Chaldæa. Sed quia quidam Latini libri, cum quibusdam Græcis, eum legunt proximè post* 13. *superiorem capitis versum; idcirco (arbitror) Romani Patres noluerunt omittere, quanquam nec illic eum Latini antiqui libri agnoscant, quod notat Epanorthotes noster.*

℣. 21. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. *Quædam Latina Mss. prætereunt hanc pericopen, sicut Hebræa; sed Patres prætereundam non judicarunt (ni fallor) præsertim cùm apud Græcos simile quid sequatur post versum proximum:* Non sciunt misericordiam & fidem fabricatores malorum: misericordiæ autem & fides apud fabricatores bonorum.

Cap. XV. ℣. 5. In abundanti justitia virtus maxima est: cogitationes autem impiorum eradicabuntur. *Vetus Epanorthotes annotat in hæc verba:* Quod interponitur sic: In abundanti justitia virtus maxima est: cogitationes autem impiorum eradicabuntur: nec Hebræi, nec antiqui habent: habetur tamen in Græco, puto de LXX. Interpretibus.

℣. 10. Doctrina mala deferenti viam vitæ. *Vox* vitæ *abest à multis libris, conformiter Hebræis & Græcis: unde vetus Epanorthotes annotat:* Deferenti viam, non est subjungendum quod dicitur, vitæ.

℣. 27. Per misericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo. *Hic versiculus, à Græcis quidem libris hic legitur, sed ab optimis quibusque, Latinis, Hebræis, & Chaldæis, demum infra* 16. ℣. 6. *quod etiam Epanorthotes annotat.*

Cap. XVI. ℣. 5. Initium viæ bonæ, facere justitiam: accepta est autem apud Deum magis, quàm immolare hostias. *Plurima Latina Mss. etiam antiqua Epanorthotæ, omittunt hanc sententiam, consentaneè Hebræo, quanquam Græcè legatur.*

Cap. XVII. ℣. 16. Qui altam facit domum suam, quærit ruinam. *Hanc sententiam, ut complures Latini libri hic omittunt, consentaneè Hebræo; ita legunt mox infra* ℣. 19.

Sequitur: Et qui evitat discere, incidet in mala. *Et hæc posterior superioris sententiæ pars, à pluribus Latinis libris jugulatur conformiter Hebræo & Chaldæo: cæterùm tota sententia ex Græcis antigraphis sumpta est, quòd habent nostræ Notationes.*

Cap. XVIII. ℣. 8. Pigrum dejicit timor: animæ autem effeminatorum esurient. *Hæc & plures hujusmodi sententiæ, quia Græcè leguntur, relictæ sunt à Romanis Correctoribus; quanquam ex copia veterum codicum Latinorum, satis constet Interpretem non dedisse, quas in Hebræo non invenit. Simile judicium est de ea quæ mox sequitur* ℣. 22. Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & impius: *cujus posterior pars citatur à D. Hieronymo, enarrante cap.* 19. *Matthæi; ex Græcâ editione, haud dubium.*

Cap. XXI. ℣. 4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis. *Multi antiqui libri Latini, loco verbi substantivi, legunt conjunctionem copulativam* &, *Hebræo consentaneè.*

℣. 12. Ut detrahat impios à malo. *Quidam antiqui codices legunt* in malum.

Cap. XXII. ℣. 9. Victoriam & honorem acquiret qui dat munera: animam autem aufert accipientium. *Similis est hæc sententia superioribus: de qua sic annotat vetus Epanorthotes:* Quod de LXX. ante Ejice sic ponitur: Victoriam & honorem acquiret qui dat munera, animam autem aufert accipientium: nec Hebræus habet, nec antiqui.

Cap. XXV. ℣. 10. Gratia & amicitia liberant, quas tibi serva, ne exprobrabilis fias. *Etiam hæc sententia ex Græco adjecta est: nec enim Interpres eam dedit, si consulas Latinos libros; sicut nec sequentem mox infra* ℣. 20. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi: *quanquam hanc non facilè omittendam doceant nostræ Notationes.*

Cap. XXVII. ℣. 21. Cor iniqui inquirit mala: cor autem rectum inquirit scientiam. Nec Hebræus, nec antiqui habent, *inquit Epanorthotes*, sed LXX.

Cap. XXIX. ℣. 27. Verbum custodiens filius, extra perditionem erit. *Nec in antiquis plerisque Latinis, nec in Hebræis aut Græcis libris legitur: invenitur tamen in quibusdam Græcis sub finem capitis* 24.

IN LIBRUM ECCLESIASTÆ ADMONITIO PRÆVIA.

ANTIQUA versio Latina libri Ecclesiastæ, quam hîc subjicimus, excerpta à nobis est ex Commentario S. Hieronymi in eundem librum, qualis à Martianæo nostro editus est tomo 2. nov. edit. operum S. Doctoris. Quo ex capite, seu fonte proximè manarit illa Interpretatio Latina; an ex Hebraïco, an ex LXX. Interpretibus; an ipsissima illa fuerit Versio vetus Italica, quam vestigamus; an alia recèns & consultò ab Hieronymo ipso adornata; de hoc ambigitur, nec omnino constat inter eruditos. Posteriorem opinionem sequitur D. noster Martianæus: pro veteri Italica stare videntur Flaminius Nobilius, & Richardus Simonius: Ille nimirum in Notis ad Eccles. cap. 1. *hæc habet:* Sic S. Hieronymus in tralatione, quam ipse Vulgatam nominat, nos Vulgatam antiquam dicemus: *tum addit:* Ab ipso nos, illum imitati, raró discederemus, nisi esset admista cum aliis Interpretationibus: *ex quibus possunt probabiliter confici tria:* 1°. *Hanc esse Nobilii opinionem, Versionem illam ab Hieronymo usurpatam in Commentario, antiquam esse Versionem, ex LXX. Interpretatione derivatam, quam ipse Hieronymus Vulgatam appellat.* 2°. *Vulgatam illam versionem disparem esse, & planè distinctam ab illa nova, quam Nobilius ipse instruxit, & edidit.* 3°. *Nobilium ejusdem antiquæ Versionis usurpandæ consilium abjecisse, ideo quòd alias Interpretationes, videlicet Symmachi, Theodotionis, & Aquilæ, ipsi intermistas animadverterit.*

Ad Simonium quod attinet, ipse sententiam suam aperit lib. 2. *Histor. crit. Vet. Test. cap.* 13. *cùm dicit:* Il est aisé de reconnoître que la Vulgate Latine, de la maniere que nous l'avons présentement, n'est pas entiérement de S. Jérôme; bien que, parlant en général, il en soit l'auteur. Comme il y a d'autres livres dans la même Vulgate, qui sont absolument de lui, & dont personne ne peut douter, j'ai crû qu'il seroit à propos d'examiner encore cette Version dans quelques endroits, qui sont assurément de S. Jérôme. J'ai donc choisi le livre de l'Ecclésiaste, dont nous avons les deux versions Vulgates, rangées sur deux différentes colomnes dans les ouvrages de ce Pere: & ainsi il n'y a pas lieu de douter, qu'une de ces colomnes, qui représente la Vulgate d'aujourd'hui, ne soit la nouvelle traduction de S. Jérôme, qu'il a jointe avec l'ancienne Vulgate, qui avoit été faite sur le Grec des LXX, & où il y a aussi quelque mélange de la version de Théodotion. *In his duo potissimùm occurrunt excutienda & examinanda: primum, an Ecclesiastæ contextus, bifariam nunc partitus in quibusdam Hieronymi editionibus, pro duplici nimirum hujus contextûs Versione Latina, ita primitus ab Hieronymo distributus fuerit; & ab ipso, sub duplici columna, cuique operis capiti præfixus. Alterum, utrùm Interpretatio Latina è regione Vulgatæ novæ in prædictis editionibus posita, sit vera germanaque illa Versio antiqua, è Græco primùm expressa, seu Versio vetus Italica; an non magis interpretatio nova, consultò & datâ operâ, ab Hieronymo ipso elaborata.*

Quod ad primum spectat: indubitatum nunc est, & omnibus exploratum, totum Ecclesiastæ contextum non primitus ita ab Hieronymo fuisse dispositum, ut singula ipsius capita totidem commentarii partibus fuerint præfixa. Errandi occasionem præbuisse videntur Simonio novi editores operum S. Hieronymi, Erasmus, & Marianus Victorius: hic scilicet in editione sua anni 1624. *volumine secundo complexus est varios S. Doctoris commentarios in Vetus Testamentum, inter quos exstat in Ecclesiasten opus; ut autem in hac editione nova lectorum commodo plùs consuleret, quod etiam præstitum fuerat in editione Erasmiana anni* 1534. *ejusdem libri contextum secernendum duxit à commentationibus; imo diversas ejusdem contextûs translationes, cùm ex Hebræo, tum è Græco LXX. petitas, distinctis columnis & characteribus edidit; deinde S. Patris verba, & animadversiones, minutioribus typis excusas, ita commodè adnexuit, ut in una eademque pagina textui utrique præfixo subjectus commentarius aptè responderet, & alter alterum non superaret. Tali ordini ac dispositioni non parum utilitatis est atque commoditatis: utinam cuncta ex primigenio Hieronymi commentario deprompsisset, nihil de suo adjecisset Marianus! Quòd Textum Sacrum à commentariis & explicationibus distinxerit, quòd eundem sparsum ac disseminatum in unum collegerit, hac in re nihil peccavit Marianus, quinimo commodè fecit, & omnibus gratum; sed in hoc peccasse videtur* 1°. *quòd Vulgatâ hodiernâ lateri Antiquæ adjunctâ, utramque simul ita ab Hieronymo dispositam fuisse, vel putaverit, vel alios saltem induxerit ad credendum; nullo tamen fretus Mss. codicum testimonio, nullâve, nequidem jejunâ, admonitione præmissâ.* 2°. *Quòd Vulgatæ novæ hunc*

præfixerit titulum, Versio LXX. *Alteri verò Versioni commentario admistæ istum*, Versio Hebr. *quasi verò Vulgatam novam è Græco deductam fuisse crediderit, alteram commentario propriam, ex Hebraïco. Primum quidem scopulum offendit Richardus Simonius, ut supra diximus, sed non impunè; de hoc enim, nec immeritò, reprehensus est à Martianæo nostro in Notis prolixioribus ad hunc librum, to. 2. op. S. Hieron. col.* 790. « *Falsa est,* « *inquit, & imperita prorsus opinio, quâ deceptus Simonius affirmare voluit, S. Hieronymum antiquæ Vulgatæ copulasse novam Vulgatam Latinam, uti conspiciuntur distinctæ* « *columnis in edito Ecclesiastæ commentario. Hoc sanè persuasissimum erit omnibus, qui ex* « *antiquis monumentis, aut è veteribus Hieronymi editionibus judicium habebunt de ejusdem commentario in Ecclesiasten. Nam in cunctis illis libris unicus legitur S. Scripturæ* « *contextus; & quidem in manu exaratis exemplaribus, eodem prorsus tenore descriptus,* « *quo nunc à nobis editus habetur. Nec ante Marianum Victorium* * *quisquam Ecclesiastæ* « *duplicem versionem Latinam columnis distinctam conjunctim typis evulgare sibi permiserat. Denique cùm Hieronymus Ecclesiasten exposuit suo commentario, præter istud nullum aliud volumen Scripturæ in Latinum verterat ex Hebræo: siquidem commentarium* « *suum absolvit quinquennio ferme postquam Româ redierat Jerosolymam, id est, anno æræ* « *Christianæ* 389. *vel circiter; libros autem quatuor Regum de Hebræo Latinè convertit ante* « *cætera volumina Instrumenti Veteris, anno* 392. *vel* 391. *è quibus notis chronologicis satis* « *liquet versionem Vulgatam hodiernam Ecclesiastæ non potuisse copulari cum alia translatione in commentario Hieronymi, quandoquidem commentarius tribus annis præcedit* « *novam Vulgatam editionem librorum Salomonis.* »

* Non advertit Martianæus eandem dispositionem exhiberi in edit. Erasm. anni 1534.

Jam verò quo ex fonte prodierit illa Versio adhibita in eodem commentario, & quam Simonius cum Flaminio Nobilio antiquam vocat, an ipsissima illa fuerit Vulgata vetus, seu, ut vocant, Italica; de hoc non ita facile est decidere: difficultas maximè petitur ex Hieronymi verbis, præfat. in Ecclesiast. quibus paucis negotium confectum Martianæus putat. Ita verò Hieronymus, scribens ad Paulam & Eustochium, præfatur: Nunc in Bethleem positus, vobis reddo quod debeo, hoc breviter admonens quòd nullius auctoritatem secutus sum, sed de Hebræo transferens, magis me LXX. Interpretum consuetudini coaptavi, in his duntaxat quæ non multùm ab Hebraïcis discrepabant. *Tum addit:* Interdum Aquilæ quoque, & Symmachi, & Theodotionis recordatus sum, ut nec novitate nimia lectoris studium deterrerem; nec rursum contra conscientiam meam, fonte veritatis omisso, opinionum rivulos consectarer. *Ad hæc Martianæus:* « *Qui ergo fieri potest, ut Latina translatio libri Ecclesiastæ posita* « *in prima columna editi commentarii S. Hieronymi, sit antiqua Vulgata è Græcis expressa* « *voluminibus, cùm Hieronymus testetur in præfatione hujus operis se, nullius Interpretis* « *auctoritatem secutum, transtulisse de Hebræo in Latinum?* » *Accedit etiam quòd Hieronymus passim in hoc commentario Hebræi cujusdam, sui olim præceptoris, auctoritatem proferat, cujus & testimonium citat, & laudat animadversiones: v. g. col.* 722. Dicebat, *inquit*, mihi Hebræus, quo Scripturas Sanctas intuente perlegi, quòd, *&c. item col.* 733. Mihi verò ab Hebræo, qui me in Scripturis erudivit, ita expositum est, *&c. iterum infra p.* 740. Hebræus meus, cujus sæpe facio mentionem, cùm Ecclesiasten mecum legeret, testatus est, *&c. Quorsus ista, inquies, nisi ex Hebræo fonte fluxerit Versio, qua de agitur?*

Ut verò super re satis ambigua dicam quod sentio; observabo primùm, ex Hebraïco fonte uno duci non potuisse Versionem illam, cùm Hieronymus in præfatione sua apertè dicat, de Hebræo transferentem se, magis se LXX. Interpretum consuetudini coaptasse. 2°. *Non etiam ex LXX. Translatione sola prodiisse illam Versionem; siquidem Hieronymus addit, sese magis accommodasse LXX. Interpretibus*, in his duntaxat quæ non multùm ab Hebraïcis discrepabant. 3°. *Non pariter ex Aquila, vel Symmacho, vel Theodotione, illam ipsam emanare potuisse, cùm ibidem Hieronymus admoneat se* nullius auctoritatem *esse secutum; Aquilæque, & Symmachi, & Theodotionis* interdum *solummodo recordatum esse*, Ut, *inquit*, nec novitate nimia lectoris studium deterrerem, nec rursum contra conscientiam meam, fonte veritatis omisso, opinionum rivulos consectarer.

Nec addere juvat ex pluribus forsitan supradictis Interpretationibus illam nostram conflari potuisse Versionem. Sanè contrarium liquet ex variis commentarii locis, in quibus Hieronymus Symmachum & alios memorat: horum enim Interpretum lectiones tantummodo citat, adjunctis similibus, vel de Hebræo fonte, vel de LXX. Interpretibus. Exempli gratiâ, cap. 1. *col.* 717. *ait:* In Hebræo, pro *vanitate vanitatum*, *abal abalim* scriptum est, quod, exceptis LXX. Interpretibus, omnes similiter transtulerunt, *ἀτμὸς ἀτμίδων*, sive *ἀτμῶν*, quod nos possumus *vaporem fumi*, & *auram tenuem* appellare; *LXX. autem ferunt, ματαιότης ματαιοτήτων*, vanitas vanitatum; *quam lectionem servat Hieron. in textu. Item infra col.* 720. *ad* ℣. 10. *ejusdem capitis:* Estne verbum de quo dicatur: Vide hoc novum est, *&c. addit:* Apertiùs hoc Symmachus transtulit: Putasne est qui

possit dicere : Vide hoc novum est, *&c. Item post pauca, col 721. ad hoc*, præsumptio spiritus, *observat verbum Hebraïcum* routh, *Aquilam & Theodotionem*, νομήν; *Symmachum*, βόσκησιν *transtulisse;* Septuaginta autem Interpretes, *inquit*, non Hebræum sermonem expressere, sed Syrum, dicentes προαίρεσιν. Sive ergo νομή, sive βόσκησις, à *pastione* vocabulum est; προαίρεσις autem meliùs *voluntatem*, quàm *præsumptionem* sonat: *attamen in textu Lat. ab ipso relato, non habetur* voluntas, *sed* præsumptio; *quæ vox procul dubio legebatur in antiqua Versione Vulgata. Similiter ad* ℣. 2. *capitis* 2. *Hieronymus textum profert hoc modo :* Risui dixi amentiam; & jocunditati : Quid hoc facis? *tum addit :* Ubi nos *amentiam* legimus, *(non dixit*, posuimus,*)* in Hebræo habet *molal*, quod Aquila πλάνησιν, id est, *errorem ;* Symmachus θόρυβον, hoc est, *tumultum*, interpretati sunt : Septuaginta verò, & Theodotio, sicut in pluribus locis, ita & in hoc quoque concordant, & transtulerunt περιφοράν, quam nos verbum de verbo exprimentes, *circumlationem* possumus dicere. *Unum addam, quod non parum ad rem nostram facit : nempe ad cap.* 8. ℣. 7. *Hieronymus textum Latinè ita refert :* Quia nescit quod futurum est : sicut enim erit quis annuntiabit ei? *at infra in commentario sic habet :* Illud quoque quòd.... scriptum est : Quia nescit quod factum sit : & quid futurum sit post eum, quis annuntiabit ei? *tum addit :* De verbo ad verbum nunc ex sermone Hebræo transtulimus, ut esse sensum alterum noverimus : quòd scilicet nec ea quæ præterierint scire possumus; nec ea quæ futura sint, ita ut sunt futura, cognoscere. *Ad hunc Hieronymi locum, ita Martianæus :* « *Nulla est, inquit, in LXX. Interpretibus mentio rerum præteritarum : sed* » *neque in Hebræo hodierno, ubi legimus*, ki enennu jodea ma schejihje, *hoc est*, quia non » ipse sciens quid quod futurum est. *Cogit nos itaque Hieronymi præsens observatio, ut dica-* » *mus ipsum legisse in præterito quod nunc in futuro legitur, id est, legisse* schehaja, quod » fuit, *sive* quod factum est, *pro hodierno Hebræo*, schejihje, quod erit, *sive* quod futu- » rum est..... *Ex his porro liquet Hieronymum in contextu sacro coaptasse se consuetudini* » *LXX. Interpretum ; in commentario autem de verbo ad verbum ex Hebræo sermone trans-* » *tulisse quod legebat in suis exemplaribus, aut in Hexaplis Origenis. Neque verò aliter* » *legebat quàm Vulgatam, nostram postea nobis edidit è purissimis Hebræi sermonis fonti-* » *bus.* » *Ex his autem & aliis similibus id nos saltem colligi posse credimus, Versionem Latinam libri Ecclesiastæ in commentario Hieronymi adhibitam, non ex variis Symmachi, & aliorum Interpretationibus ab ipso conflatam fuisse & effectam. Unde igitur prodiit, inquies; quo ex fonte manavit? Hebræo, an Græco? Urges? Ingenuè dicam : ex utroque simul, seclusis aliis; imo hoc addam : Ex Hebræo fonte pauca, ex LXX. pene omnia derivata esse videntur. Si autem mihi obtrudatur quod ait Hieronymus præfat. cit.* De Hebræo transferens; *statim reponam verba quæ subdit :* Magis me LXX. Interpretum consuetudini coaptavi. *Nec respondere juvat hoc etiam superaddi :* in his duntaxat, quæ non multùm ab Hebraïcis discrepabant. *Contentione enim facta fontis Hebraïci cum Versione LXX. vix pauca in utroque textu illo deprehendimus quæ differant : dissimilitudines autem illæ plerùmque non sunt nisi vocum, raro sententiarum ac versuum integrorum. Itaque cùm Hieronymus in præfatione admoneat sese magis coaptasse LXX. Interpretibus, nec aliorum Interpretum auctoritatem fuisse secutum, inde sequitur Interpretationem illam leviter tantùm à Græco discrepare. Porro cum Vulgata Latina vetus, seu Versio Italica ex eodem Græco proximè fluxerit, illaque præ cæteris id genus, teste Augustino, magis Græcum reddat, nil obstat quominus concludatur Textum illum usurpatum ab Hieronymo in commentario, paucis differre à Versione Italica ; eamque, si non puram & germanam, ob nonnulla è fonte Hebræo ipsi intermista, saltem magna sui parte subsistere in hoc commentario. Nec plurimùm officere debet opinioni nostræ, quod ait Hieronymus supra in præfat. se de Hebræo transtulisse : eâ enim clementiâ possunt accipi illa verba, quâ accepta sunt supra, ubi actum est de correctione ab ipso adhibita, seu de emendatione librorum secundùm versionem LXX. cum asteriscis & obelis, quos tamen alicubi pariter transtulisse se dicit. Hoc igitur dato & concesso, quid impedimento erit quominus sentiamus Hieronymum, Vulgatâ antiquâ ad fontem primigenium exactâ, sese tamen Græco LXX. puro scilicet & Hexaplari, magis coaptasse ; uno verbo in hoc opere perficiendo vix aliud egisse, quàm quod ipse præstitisse se ait in edendis libris Salomonis secundùm versionem LXX. de his enim ita disserit præfat. edita à Martianæo nostro, to.* 1. *op. S. Hieron. col.* 1419. Tres libros Salomonis, *inquit*, id est, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, veteri LXX. Interpretum auctoritati reddidi. *Et post pauca :* Illa etiam, quæ imperiti Translatores malè in linguam nostram de Græco sermone verterant, oblitterans & antiquans, curiosissima veritate correxi. *At verò quos libros ibi simpliciter correxisse se dicit, alio in loco, eosdem Latinè se transtulisse ait, videlicet lib. contra Rufin. ubi sic :* Salomonis etiam libros, quos olim juxta LXX. additis obelis & asteriscis, in Latinum verteram, ex Hebraïco transferens.... hæc in præfatiunculæ meæ fine subjeci. Si cui LXX. Interpretum ma-

gis editio placet, habet eam à nobis olim emendatam; neque enim sic nova cudimus ut vetera destruamus.

Ex quibus conjunctis argumentum ita duci potest & confici: Si Hieronymus, cùm agebat de emendatione sola librorum Salomonis secundùm LXX. Interpretes, illam modò correctionem, modò translationem vocat; de Versione Latina libri Ecclesiastæ adhibita ab ipso & emendata in commentario, idem sentire & affirmare quid vetat? unum quippe ex alio inferri potest, cùm par sit utrobique ratio. Non negaverim tamen, hoc in opere, si interdum contingat ut LXX. vel Interpres Latinus à fonte Hebraïco longiùs abscesserint, quod tamen minùs sæpe evenit; non dubitaverim, inquam, quin Hieronymus tunc voci Græcæ, aut sententiæ, Hebraïcam lectionem præferat. Nec tamen nos Hebraïcas illas dictiones omnes admisimus in textu; quinimo ipsas, quantùm licuit, de medio sustulimus; videlicet quotiescunque Hieronymus ibidem Græcas Hebraïcis supposuit. Verbi gratia ubi Hieronymus (cap. 1. ℣. 11.) *ita primùm textum refert :* Non est memoria primis : & quidem novissimis, quæ futura sunt, non erit eis memoria apud eos, qui futuri sunt in novissimo; *infra subdit :* Juxta autem LXX. Interpretes, qui dixerunt : Non est memoria primis : & quidem novissimis, qui futuri sunt, non erit eis memoria cum his, qui futuri sunt in novissimo. *Hanc ultimam lectionem è LXX. nos in textu substituimus pro altera. Porro vel ex hoc versiculo apparet, quàm levia fuerint, & pauca quæ immutavit Hieronymus in hac Versione Latina. Idem etiam liquet ex versu* 1. *ejusdem capitis, quem Hieronymus sic profert ex Hebræo :* Verba Ecclesiastæ, filii David, regis Jerusalem. *Apud LXX. sic :* Ῥήματα Ἐκκλησιαστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ, βασιλέως Ἰσραὴλ ἐν Ἱερουσαλήμ· *quæ non differunt inter se nisi una voce* Israël, *addita scilicet in Græco, prætermissa verò in Hebræo. Nos autem, qui Vulgatam veterem Latinam è Græco proximè derivatam aucupamur, adjunximus vocem* Israël, *quæ procul dubio legebatur in antiqua Versione Latina, cùm Hieronymus ibidem subjiciat :* Superfluum quippe est, hîc *Israël*, quod malè in Græcis, & Latinis codicibus invenitur. *Item post paulò ad hæc versûs* 5. Oritur sol, & occidit sol, & ad locum suum ducit; *addit :* Pro eo autem quod, Vulgatam editionem sequentes, posuimus, *ad locum suum ducit;* in Hebræo hab. *soeph*, quod Aquila interpretatur εἰσπνεῖ, id est, *aspirat*, Symmachus verò & Theodotion, *recurrit. Huc pariter redeunt quæ notavimus supra de versu* 7. *capitis* 8. *quæque sententiæ quam tenemus, accommoda valde sunt & apta. Sed ut antiquæ illius Interpretationis Latinæ magis magisque constet auctoritas, comparanda est ipsa cum variis Ecclesiastæ locis à veteribus Patribus usurpatis. Exempli gratiâ, Augustinus l.* 12. *de Civit. Dei, versiculum* 9. *capitis* 1. *hoc modo legit :* Quid est quod fuit? ipsum quod erit. Et quid est quod factum est? ipsum quod fiet : *quæ ipsissima sunt antiquæ nostræ Translationis verba. Similiter habet Ambros. l. de Tob. c.* 13. Omne quod fuit, ipsum est quod erit. *Videndus etiam Ambrosius infra ad* ℣. 6. *ejusdem cap. sicut & Victorinus Africanus, quorum testimonia leviter tantùm discrepant à Versione nostra Latina : item Ambrosius ad* ℣℣. 2. & 3. *capitis* 4. *pene ad verbum concordat. At hæc & horum similia suis locis diligenter inserta sunt in Notis, quas vide. Interim hæc pauca sufficiant.*

SUMMA CAPITA LIBRI ECCLESIASTÆ,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ respondeant.

Cap. I. *Omnia vana, & nihil sub sole novum: cunctarum quoque rerum difficilem esse inquisitionem, eamque vanam, & spiritus afflictionem.*

Cap. II. *In affluentia deliciarum, divitiarum, ædificiorum, & in horum labore est vanitas & afflictio spiritus: dicit etiam quantæ sit vanitatis congregare futuro hæredi, qui qualis futurus sit ignoratur.*

Cap. III. *Quòd omnia suo proveniant tempore & transeant, quòdque in nullis hîc fluxis sit mentis quies; unus quoque sit hominis ac jumentorum interitus.*

Cap. IV. *Vanitatem hujus vitæ arguit sapiens ex innocentum oppressione, & quòd industria humana sit invidiæ obnoxia: item quòd stultus securè in otio agit, alio qui hæredem non habet thesaurizante: explicat commoda societatis, regum regnorumque vanitatem; & obedientiam præfert stultorum victimis.*

Cap. V. *Nil temerè de Deo & ejus providentia loquendum: vota reddenda: non mirandum de egenorum oppressione, cùm iniqui judicem habeant: item quàm sit misera conditio avari nunquam impleti, & divitis coacervantis divitias, in proprium nonnunquam malum.*

Cap. VI. *Misera est avari vanitas, qui ne in necessariis quidem audet partis uti.*

Cap. VII. *Vanum est altiora se quærere; & inter multa quæ quibus magis sint eligenda, sic & sapientia utilior est cum divitiis: dies malus præcavendus: ne plus quàm oportet sapiens aut justus sis: quàm sit mulieris consortium amarum & periculosum: quòdque homo sit à Deo creatus rectus.*

Cap. VIII. *In vultu lucet sapientia: à Dei mandatis non recedendum: homo novit tantùm præsentia, neque mortem potest evadere: impii ob Dei indulgentiam liberiùs peccant: vanissimum videtur quòd justis & impiis similia hîc eveniunt: & operum Dei ratio non est investiganda.*

Cap. IX. *Nemo scit an Dei odio vel amore sit dignus: quòd eadem cunctis hîc eveniunt: & cùm post hanc brevem & incertam vitam non restet tempus operandi, monet nunc operibus instanter incumbendum: & licet sapientia præstet fortitudini, in paupere tamen non æstimatur.*

Cap. X. *Sapientis à stulto differentia: tentationibus potentis spiritus resistendum: de stulto ac servo elevatis, & divite ac principe humiliatis: occultus detractor serpenti comparatur: de rege puero, & principibus manè comedentibus: neque regi, neque diviti detrahendum.*

Cap. XI. *Monet nostra aliis impertiri, & semper bene esse operandum: quòd hominis judicium post obitum sit immutabile: futuri quoque judicii memoriam retinendam, in quo de omnibus judicandi sumus: iram & malitiam à corde auferendam.*

Cap. XII. *Deum præ oculis habeto in juventute; priusquam succedat molesta senectus, tandemque novissima mors: cùmque omnia sint vanitas, Dei præcepta observa; nam de omnibus est reddenda ratio.*

* ECCLESIASTES.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1\. VERBA Ecclesiastæ, filii David, regis Jerusalem.
2\. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum, & omnia vanitas.
3\. Quid habet ampliùs homo de universo labore suo, quo laborat sub sole?
4\. Generatio præterit, & generatio advenit: terra autem in æternum stat.
5\. Oritur sol, & occidit, & ad locum suum

VERSIO ANTIQUA.

1\. VERBA Ecclesiastes, filii David, regis Israël in Jerusalem. *Ex Comment. S. Hieron. in Ecclesiast. to. 2. nov. ed. p. 715. 716.*
2\. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum, omnia vanitas.
3\. Quid superest homini in omni labore suo, quo laborat sub sole? 717.
4\. Generatio vadit, & generatio venit: & terra in sæculo stat.
5\. Oritur sol, & occidit sol, & ad locum suum

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Ambros. l. de Tob. c. 13. col. 605. d. *Bonus*, inquit, *ad omnia magister Ecclesiastes, liber est Salomonis.* Hieron. in Eccles. to. 2. p. 721. a. *Aiunt Hebræi hunc librum Salomonis esse pœnitentiam agentis, quòd in sapientia divitiisque confisus, per mulieres offenderit Deum.* Philastr. Brix. l. de hæres. p. 720. f. observat quosdam esse hæreticos, *qui de Veteri Testamento multa reprobant, id est, Salomonis Ecclesiastem, paucis quidem conscriptum sententiis, omnem tamen thesaurum cœlestis scientiæ quærentibus continentem.*

℣. 1. Editt. legunt *Ecclesiastæ*, è Gr. Ἐκκλησιαστοῦ, sed Mss. omnes *Ecclesiastes*; cæt. concordant cum Gr. ad verbum. Hieron. tamen in comment. excludit vocem *Israël*, quæ superflua est, inquit, & *malè in Græcis & Latinis codicibus invenitur*: nos autem illam reposuimus, quorum est antiquam Versionem Latinam è Græco derivatam exhibere. Abest autem *Israël* à textu Hebraïco.

℣. 2. Sic est ad verbum cùm in Græco, tum in Hebraïco textu. Hieron. ibid. observat *In Hebræo pro* vanitate vanitatum, abal abalim *scriptum esse, quod, exceptis LXX. Interpretibus, omnes similiter transtulerunt* ἀτμὸς ἀτμίδων, *sive* ἀτμῶν, *quod nos*, inquit, *possumus* vaporem fumi, & auram tenuem, *quæ citò resolvitur, appellare.* Ambros. in Ps. 39. p. 859. f. & l. 1. in Luc. p. 1262. b. similiter habet: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*: & l. de fug. sæc. c. 1. col. 418. d. *Omnia vanitas, inquit Ecclesiastes, quæ in hoc sæculo sunt.* August. de mor. Eccl. to. 1. 702. a. & l. 20. de civit. Dei, c. 3. to. 7. 575. c. *Vanitas vanitantium, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitantium, & omnia vanitas*: item constanter, *Vanitas vanitantium*, tum l. de quant. anim. to. 1. 437. a. & de vera Relig. col. 761. d. tum in Rom. 8. to. 3. 913. c. & in Ps. 4. to. 4. 13. b. at l. 1. oper. imp. to. 10. 886. d. & l. 6. cont. Julian. col. 706. f. scribit, *Vanitas vanitatum*: & verò l. 1. retract. to. 1. col. 9. f. ait: *Quod posui* (l. de mor. Eccl.) *de libro Salomonis*, Vanitas vanitantium, &c. *in multis quidem codicibus legi; sed hoc Græcus non habet: habet autem*, Vanitas vanitatum, *quod postea vidi: & inveni eos Latinos esse veriores, qui habent* vanitatum, *non* vanitantium. Auct. tamen quæst. Vet. Test. part. 2. ap. August. to. 3. 143. c. legit: *Vanitas vanitantium.* S. Valerian. hom. 6. Sirm. to. 1. p. 639. d. *Vanitas vanitatum, omnis homo dives.* Philastr. Brix. l. de hæres. p. 720. f. testatur quosdam hæreticos legere: *Omnia vanitas vanitatis sub cælo sunt.*

℣. 3. Ad verbum è Græco, nisi hoc excipias, *Quid superest*, pro quo Τίς περίσσεια· Ambros. in Ps. 118. col. 1120. c. *Quæ abundantia homini in omni labore suo, quo*, &c. ut sup. Similiter August. l. 20. de civit. Dei, c. 3. to. 7. 575. c. at. l. de mor. Eccl. to. 1. 702. a. legit: *Quæ abundantia homini in omni labore suo, quem ipse laborat sub sole?* & l. de vera Relig. to. 1. 761. d. *Quæ abundantia homini in omni labore ejus, quo ipse lab. sub sole?* & in Rom. 8. to. 3. 913. c. *Quæ abundantia homini in omni labore suo, quo ipse lab.* &c. ita rursum in Ps. 4. to. 4. 13. b. & l. 6. cont. Jul. to. 10. 706 f. at l. 1. oper. imp. col. 886. d. *Quæ abundantia hominis in omni labore suo, quem ipse laborat sub sole?* In textu Hebraïco: *Quid utilitatis homini in omni labore suo, quo laborabit sub sole?*

℣. 4. Ita Græcè, nisi quòd extremò hab. εἰς τὸν αἰῶνα ἕστηκε. Ambros. in Ps. 118. col. 1120. c. *Generatio vadit, & generatio venit: & terra stat in sæculum*: similiter l. 1. Hex. col. 12. a. *stat in sæculum.* Item ap. Tichon. *Generatio vadit, & generatio venit.* Hebr. *Generatio vadens, & generatio veniens: & terra in sæculum stans.*

℣. 5. Hieron. ibid. *Pro eo autem quod, Vulgatam editionem sequentes, posuimus*, ad locum suum ducit, *in He-*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 718. ducit : & oritur ipse ibi,

6. vadit ad austrum, & gyrat ad aquilonem : gyrans gyrando vadit spiritus, & in circulos suos revertitur spiritus.

719. 7. Omnes torrentes vadunt in mare, & mare non impletur : ad locum, de quo torrentes exeunt, illic ipsi revertuntur ut abeant.

8. Omnes sermones graves : non poterit vir loqui. Non satiabitur oculus videndo, & non implebitur auris auditu.

9. Quid est quod fuit? ipsum quod erit : & quid est quod factum est? ipsum quod fiet.

10. Et non est omne recens sub sole quod loquatur, & dicat : Ecce hoc novum est : jam fuit in sæculis, quæ fuerunt ante nos.

720. 11. Non est memoria primis : & quidem novissimis, qui futuri sunt, non erit eis memoria cum his, qui futuri sunt in novissimo.

721. 12. Ego Ecclesiastes fui rex super Israël in Jerusalem,

13. & dedi cor meum ad inquirendum & considerandum in sapientia de omnibus, quæ fiunt sub sole. Hanc distentionem malam dedit Deus filiis hominum, ut distendantur in ea.

14. Vidi universa opera, quæ facta sunt sub so-

VULGATA NOVA.

revertitur : ibique renascens,

6. gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem : lustrans universa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos revertitur.

7. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat : ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant.

8. Cunctæ res difficiles : non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.

9. Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est : quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est.

10. Nihil sub sole novum, nec valet quisquam dicere : Ecce hoc recens est : jam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos.

11. Non est priorum memoria : sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in novissimo.

12. Ego Ecclesiastes fui rex Israël in Jerusalem,

13. & proposui in animo meo quærere & investigare sapienter de omnibus, quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.

14. Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole, & ec-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

bræo habet, soeph, *quod Aquila interpretatur*, εἰσπνεῖ, *id est, aspirat.* In Gr. hod. Καὶ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, καὶ δύνει ὁ ἥλιος, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἕλκει· αὐτὸς ἀνατέλλων ἐκεῖ. Ambros. in Ps. 118. col. 1120. e. 1121. a. *Et oritur sol, & occidit, & in locum suum trahit : ipse oriens, illuc vadit*, &c. August. l. 1. de Gen. ad lit. to. 3. 123. f. *Et oritur sol, & occidit sol, & in locum suum ducitur : ipse oriens;* Ms. Colb. cum tribus aliis optim. not. hab. *ducit*, ut sup. non *ducitur.* Victorin. Afric. l. de princip. diei, p. 293. f. *Oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur : ipse oriens.* Hebr. *Et orietur sol, & ingredietur sol, & ad locum suum anhelus oriens ipse ibi.*

℣. 6. Ad verbum è Gr. præter unum, *gyrans gyrando*, pro quo κυκλοῖ κυκλῶν, *gyrat gyrans :* at Hieron. in Ezech. 1. to. 3. 707. a. constanter legit : *gyrans gyrando vadit spiritus, & in circulos suos revertitur.* Hebr. *vadens ad austrum, & circuiens ad aquilonem : circuiens, circuiens, vadens spiritus, & super circuitus suos revertitur spiritus.* Ambros. in Ps. 118. col. 1120. c. *vadit ad austrum, & gyrat ad aquilonem : gyrando gyrat spiritus, & in gyros ejus convertitur spiritus.* Victorin. Afric. l. de principio diei, p. 293. f. *vadit ad austrum, & gyrans circumit usque ad aquilonem : gyrans gyrando peragrat spiritus, & in circuitum suum convertitur spiritus.*

℣. 7. Similiter in Gr. præter hoc medium, οὗ οἱ χείμαρροι πορεύονται, *quò torrentes eunt*, pro *de quo torrentes exeunt;* sed ap. Symm. in Schol. ἀφ' οὗ οἱ πόταμοι πορεύονται. Hebr. *Omnia flumina euntia ad mare, & mare non ipsum plenum : ad locum, quò flumina euntia, illuc ipsa revertentia ad eundum;* Gr. τοῦ πορευθῆναι. Hieron. in Ezech. 1. to. 3. 707. a. necnon Ambros. l. de Tob. c. 13. col. 605. d. *Omnes torrentes vadunt in mare, & mare non adimpletur :* rursum Ambros. l. 3. Hex. col. 37. b. *Omnes torrentes eunt in mare, & mare non adimpletur.* Gr. οὐκ ἔστιν ἐμπιμπλαμένη, *non est impletum;* Symm. οὐ πλημμυρεῖ, ut in Vulg.

℣. 8. Aptè ad Græcum : pro *graves* tamen, sic, ἔγκοποι, i. e. *laboriosi;* exinde, Καὶ οὐ πλησθήσεται ὀφθαλμός· ultimòque, ἀπὸ ἀκροάσεως, *ex auditu;* Hebr. *ab audiendo.* Ambros. l. de bono mort. c. 7. col. 402. a. *Non satiabitur oculus visu, nec auris auditu :* at l. de Tob. c. 13. col. 605. d. *Non satiabitur oculus videndo, & non satiabitur auris auditu.* Similiter Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 533. *Non satiatur oculus videndo.* Gr. τοῦ ὁρᾶν,

℣. 9. Eodem modo legit August. l. 12. de civit. Dei, c. 13. to. 7. 311. f. Apud Ambros. l. de Tob. c. 13. p. 605. e. *Omne quod fuit, ipsum est quod erit.* Ap. Victorin. Afr. l. de princip. diei, p. 293. d. omnia ut in Vulgata; cui etiam Gr. congruit.

℣. 10. Duplici modo hîc textum refert Hieronymus : primò quidem ut sup. *Et non est..... sub sole quod loquatur, & dicat : Ecce*, &c. infra autem ita...... *estne verbum, de quo dicatur : Vide hoc novum est*, &c. tum addit : *Apertiùs hoc Symmachus transtulit :* putasne est qui possit dicere : Vide, &c. LXX. Καὶ οὐκ ἔστι πᾶν πρόσφατον ὑπὸ τὸν ἥλιον· ὃς λαλήσει, καὶ ἐρεῖ· Ἴδε, τοῦτο, &c. i. e. *Et non est omne recens sub sole : quis loquetur ac dicet : Vide, hoc*, &c. ut supra. Hebr. *Et non omne novum sub sole : est verbum quod dicat : Vide, hoc novum : ipsum jam fuit in sæculis, quod fuit ante nos.* Apud August. l. 12. de civit. Dei, c. 13. to. 7. 311. f. *Et non est omne recens sub sole : quis loquatur, & dicat : Ecce hoc novum est? jam fuit in sæculis, quæ fuerunt ante nos.* Apud Oros. cont. Pelag. p. 455. a. *Nihil sub sole novum*, &c. ut in Vulg.

℣. 11. Hieron. hunc primò textum refert : *Non est memoria primis : & quidem novissimis, quæ futura sunt, non erit eis memoria apud eos, qui futuri sunt in novissimo :* quæ tali interpretatione explicat : *Quomodo præterita apud nos abscondit oblivio; sic ea, quæ vel nunc fiunt, vel quæ futura sunt, hi qui nasci habent, scire non poterunt.* At infra ait : *Juxta autem Septuaginta Interpretes, qui dixerunt : Non est memoria primis : & quidem novissimis, qui futuri sunt, non erit eis memoria cum his, qui futuri sunt in novissimo :* quæ non differunt à textu superiori, nisi his pauculis, *qui futuri sunt..... cum his*, loco *quæ futura sunt... apud eos :* priorem lectionem (LXX.) retinuimus *qui futuri sunt*, &c. Græc. tamen hod. alterutro modo peræquè reddi potest : ita enim se habet : Οὐκ ἔστι μνήμη τοῖς πρώτοις· καί γε τοῖς ἐσχάτοις γενομένοις (ed. Ald. γενησομένοις,) οὐκ ἔσται αὐτῶν (Ald. & Compl. αὐτοῖς μνήμη μετὰ τῶν γενησομένων εἰς τὴν ἐσχάτην. Hebr. *Non est memoria priorum : ac etiam posteriorum, qui* vel *quæ erunt, non erit eis memoria cum his, qui erunt in posterum.*

℣. 12. Ita in Græco.

℣. 13. Ita Græcè ad verbum, excepto uno ὅτι, *quia*, loco *hanc*, ante *distentionem.* Hieron. quidem ita 1°. textum refert ex Hebr. *Hanc occupationem..... ut occuparentur;* sed notat proximè *verbum* anjan, Aquilam, LXX. & Theodotionem, περισπασμὸν *similiter transtulisse, quod in* distentionem, inquit, *Latinus Interpres expressit..... Symmachus verò*, ἀσχολίαν, *id est*, occupationem *transtulit;* tum addit : *Quia igitur sæpiùs in hoc volumine nominatur; sive* occupationem, *sive* distentionem, *sive quid aliud diximus, ad superiorem sensum cuncta referantur.* Porro nos qui Vulgatam antiq. inquirimus & persequimur, retinendam duximus hanc vocem, *distentionem*, Hieronymi fide & auctoritate; imo & infra cum Nobilio hoc substituimus, *ut distendantur*, cùm in Gr. eadem utrobique habeatur dictio, nempe περισπασμὸν, & τοῦ περισπᾶσθαι. In Hebr. sic : *& dedi cor meum ad quærendum, & ad investigandum in sapientia super omne, quod factum est sub cælo. Hanc negotiationem malam dedit Deus filiis Adam, ad affligendum se in ea.*

℣. 14. Itidem Græcè; nec aliter Hebraïcè, si excipiatur vox ista, *præsumptio.* Hieronymus notat vocem Hebr.

VULGATA NOVA.

æ universa vanitas, & afflictio spiritus.

15. Perversi difficilè corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.

16. Locutus sum in corde meo, dicens: Ecce magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientiâ, qui fuerunt ante me in Jerusalem: & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici.

17. Dedique cor meum ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque & stultitiam: & agnovi quòd in his quoque esset labor, & afflictio spiritus:

18. eò quòd in multa sapientia, multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & laborem.

VERSIO ANTIQUA.

le, & ecce omnia vanitas, & præsumptio spiritus. Ex Comment. S.

15. Perversus non poterit adornari, & immi- Hieron. in Eccles. p.
nutio non poterit numerari. 722.

16. Locutus sum ego cum corde meo, dicens: Ecce ego magnificatus sum, & adjeci sapientiam super omnes, qui fuerunt ante me in Jerusalem: & cor meum vidit multam sapientiam, & scientiam.

17. Et dedi cor meum ut nossem sapientiam & scientiam, errores & stultitiam: cognovi quia & hoc est præsumptio spiritus:

18. Quia in multitudine sapientiæ, multitudo furoris: & qui apponit scientiam, apponit dolorem. 723.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

routh, Aquilam & Theodot. νομὴν, Symmach. βόσκησιν transtulisse. *Septuaginta autem Interpretes*, inquit, *non Hebræum sermonem expressere, sed Syrum, dicentes* προαίρεσιν: *sive ergo* νομὴ, *sive* βόσκησις, *à pastione vocabulum est;* προαίρεσις *autem, meliùs* voluntatem, *quàm* præsumptionem *sonat.* Cypr. l. 3. Testim. p. 307. b. legit pariter: *Vidi universa opera, quæ facta sunt sub sole, & ecce omnia vanitas.* Item Aug. l. 1. de serm. Dom. in mon. to. 3. 166. c. *omnia vanitas, & præsumptio spiritus.*

℣. 15. Editt. omnes Hieron. ferunt *perversum*, non *perversus*; at Martianæus noster adv. Simonium probat legendum esse *perversus*, nec malè; hanc enim explicationem proximè addit Hieronymus ibid. *Qui perversus est, nisi ante corrigatur, non poterit adornari:* & post paulò: *Perversus non dicitur, nisi qui depravatus à recto est.* Attamen Græcè constanter, διεστραμμένον; reliqua verò ut in Lat. sup. Parmen. apud Aug. l. 2. cont. ejus epist. to. 9. col. 49. e. legit: *Perversum non potes adornare.*

℣. 16. Eadem sunt in Græco, præter hoc, ἐν καρδίᾳ μου, loco *cum corde meo;* sed Aquila & Symm. legunt μετὰ τῆς διανοίας μου· non dissimulabo tamen voci *Jerusalem* subjungi ista, καὶ ἔδωκα καρδίαν μου τοῦ γνῶναι σοφίαν, καὶ γνῶσιν; tum sequi, καὶ καρδία μου εἶδε πολλὰ, σοφίαν καὶ γνῶσιν, à quibus exorditur versus sequens; sed mera est inversio sententiarum Hebræi contextûs. Attamen in Ms. Alex. legitur ordine quo sup. καὶ καρδία μου εἶδε πολλὰ, σοφίαν καὶ γνῶσιν· deinde, καὶ ἔδωκα καρδίαν μου τοῦ γνῶναι, &c. Ab ed. Compl. abest posterior sententia, καὶ ἔδωκα, &c. In Hebræo sic: *Locutus sum ego cum corde meo, dicendo: Ego ecce magnificare feci, & addidi sapientiam super omnem, qui fuit ad facies meas super Jerusalem: & cor meum vidit multum sapientiæ & scientiæ.*

℣. 17. Græc. præter ea quæ notata sunt ℣. præced. hîc hab. παραβολὰς καὶ ἐπιστήμην, *parabolas & scientiam*, loco *errores & stultitiam*, statimque ἔγνων ἐγὼ, &c. ut in Lat. sup. Aquila legit πλάνας, *errores*, cum Hieronymo; Theodot. παραφορὰς, *prolapsiones;* extremò ita in Schol. ὅτι πρὸς τοῦτό ἐστι νομὴ ἀνέμου· quam lectionem etiam refert Hieron. ibid dicens: *quia & hoc est pastio venti, sive præsumptio spiritus:* posteriorem hanc prætulimus, quæ etiam LXX. lectio est, ut notatur sup. ℣. 14. In Hebr. sic: *Et dedi cor meum ad sciendum sapientiam & scientiam, insanias & stultitiam: agnovi quòd etiam hoc ipsum confractio spiritus:* unde liquet Hieronymum de Hebraïco expressisse has voces, *errores & stultitiam*, quas è textu nostro decerpere, alias duas è LXX. substituendo, nobis religio fuit; maximè cum Hieron. in explanat. nullam ibi varietatem arguat.

℣. 18. Itidem Græcè, excepta voce una γνώσεως, *cognitionis*, loco *furoris.* Hieron. verò l. 2. cont. Pelag. to. 4. 514. a. ita legit: *In multitudine sap. multitudo scientiæ; & qui addit scientiam, addit dolorem.* Hebr. *Quia in multitud. sapientiæ, multa ira: & qui addet scientiam, addet dolorem:* unde patet vocem *furoris*, adhibitam sup. ab Hieron. in comment. sumptam ab eo fuisse è textu Hebr. cùm tamen ab ipso nullius ibid. mentio fiat varietatis: alteram de Gr. videlicet *cognitionis*, vel *scientiæ*, haud substituendam duximus, ne quid auctoritate propria textui Hieronymiano admiscere videremur. Hilar. in Ps. 126. col. 419. b. legit ut sup. *qui apponit scientiam, apponit dolorem.* Similiter August. in Ps. 38. to. 4. 323. d. & l. de spir. & litt. to. 10. col. 100. b. necnon Gregor. M. l. 18. in Job, to. 1. 587. a. & l. 1. in Ezech. homil. 10. p. 1279. e.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. Dixi ego in corde meo: Vadam, & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoque esset vanitas.

2. Risum reputavi errorem: & gaudio dixi: Quid frustra deciperis?

3. Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam, devitaremque stultitiam, donec viderem quid esset utile filiis hominum: quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ.

VERSIO ANTIQUA.

1. Dixi ego in corde meo: Veni nunc, tenta- Ex Comment. S.
bo te in lætitia, & videbo in bono. Et ec- Hieron. in Eccles. p.
ce etiam hoc vanitas. 723.

2. Risui dixi amentiam: & jocunditati: Quid hoc facis?

3. Consideravi in corde meo ut traherem in 724.
vino carnem meam, & cor meum deduxit me in sapientiam; & ut obtinerem in stultitiam, donec viderem quid esset bonum filiis hominum, quod facerent sub sole numero dierum vitæ suæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ad verbum è Gr. præter unum *videbo*, pro quo ἴδε, *vide.* Cum Græco pariter concordat Hebr.

℣. 2. Subdit Hieronymus: *Ubi nos* amentiam *legimus, in Hebræo habet* molal, *quod Aq.* πλάνησιν, *id est*, errorem; *Symm.* θόρυβον, *hoc est*, tumultum, *interpretati sunt. Septuaginta verò, & Theodotio, sicut in pluribus locis, ita & in hoc quoque concordant, & transtulerunt* περιφορὰν, *quam nos verbum de verbo exprimentes*, circumlationem *possumus dicere:* cæt. congruunt utrique textui, & Hebr. & Græco.

℣. 3. Gr. Καὶ κατεσκεψάμην εἰ ἡ καρδία μου ἑλκύσει ὡς οἶνον τὴν σάρκα μου, καὶ καρδία μου ὡδήγησεν (Ald. & Compl. add. με) ἐν σοφίᾳ· καὶ τοῦ κρατῆσαι ἐπ' εὐφροσύνην, ἕως οὗ ἴδω ποῖον τὸ ἀγαθὸν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὃ ποιήσουσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἀριθμὸν ἡμερῶν ζωῆς αὐτῶν. *Et consideravi si cor meum trahet tanquam vinum carnem meam, & cor meum deduxit (me) in sapientia; & ut obtinerem lætitiam, donec viderem quid sit bonum filiis hominum, quod facient sub sole numero dierum vitæ suæ:* hoc autem, *ut obtinerem lætitiam*, ita Nobil. explicat, id est, *regerem imperio, & dominarer in exsultantem lætitiam.* Hieronymus legisse videtur ἀφροσύνην; sed *in quibusdam codicibus* scriptum dicit, *obtinere lætitiam.* Hebr. hod. habet: *Investigavi in corde meo ad trahendum in vinum carnem meam; & cor meum ducens in sapientia, & ad apprehendendum in stultitiam, donec viderem ubi hoc bonum filiorum Adam, quod faciant sub cælis numero dierum vitæ eorum.* Porro vel utriusque textus comparatione facta, facile est judicare, quid de antiqua Versione reservaverit Hieronymus, quidve immutaverit.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 724. 725. 4. Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos, plantavi mihi vineas,
5. feci mihi hortos, & pomaria, plantavi in illis lignum omne fructiferum,
6. feci mihi piscinas aquarum, ad irrigandum ex eis saltum germinantem lignum,
7. mercatus sum servos & ancillas, & vernaculi fuerunt mihi, & quidem possessio armenti & ovium multa fuit mihi, super omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem:
726. 8. congregavi mihi argentum, & aurum, & substantias regum, & provinciarum: feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, ministros vini & ministras:
727. 9. & magnificatus sum, & adjeci super omnes, qui fuerunt ante me in Jerusalem: & quidem sapientia mea stetit mihi.
10. Et omne, quod postulaverunt oculi mei, non tuli ab eis: nec prohibui cor meum ab omni lætitia, quia cor meum lætatum est in omni labore meo: & hæc fuit portio mea ex omni labore meo.
11. Et respexi ego ad omnia opera mea, quæ fecerant manus meæ, & in labore, quo laboraveram faciens: & ecce omnia vanitas & voluntas spiritus, & non est abundantia sub sole.
12. Et respexi ego ut viderem sapientiam, & errores, & stultitiam (quia quis est hominum, qui possit ire post regem atque Factorem suum?)
728. 13. & vidi ego quia est abundantia sapientiæ super stultitiam, sicut abundantia lucis super tenebras.
14. Sapientis oculi in capite ejus, & stultus in tenebris ambulat: & cognovi ego quia eventus unus eveniet omnibus eis.
15. Et dixi ego in corde meo: Sicut eventus stulti, ita & mihi eveniet; & ut quid sapiens factus sum ego? Tunc abundanter locutus sum in corde meo, quoniam insipiens ex abundantia loquitur; quoniam hoc quoque vanitas.

VULGATA NOVA.

4. Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos, & plantavi vineas,
5. feci hortos, & pomaria, & consevi ea cuncti generis arboribus,
6. & exstruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium,
7. possedi servos & ancillas, multamque familiam habui, armenta quoque, & magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem:
8. coacervavi mihi argentum, & aurum, & substantias regum, ac provinciarum: feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos & urceos in ministerio ad vina fundenda:
9. & supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Jerusalem: sapientia quoque perseveravit mecum.
10. Et omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaveram: & hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo.
11. Cùmque me convertissem ad universa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.
12. Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque & stultitiam (quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem Factorem suum?)
13. & vidi quòd tantùm præcederet sapientia stultitiam, quantùm differt lux à tenebris.
14. Sapientis oculi in capite ejus: stultus in tenebris ambulat: & didici quòd unus utriusque esset interitus. Inf. 8. 1. Prov. 17. 24.
15. Et dixi in corde meo: Si unus & stulti & meus occasus erit, quid mihi prodest quòd majorem sapientiæ dedi operam? Locutusque cum mente mea, animadverti quòd hoc quoque esset vanitas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Sic Hebraïcè ad verbum; nec aliter Græcè, præter hoc singul. *ποίημά μου*, *opus meum*, loco *opera mea*.

℣. 5. Ita rursum in Græco, præter unum *καρποῦ*, *fructûs*, loco *fructiferum*; sed in antiqua Versione scriptum fuisse *fructiferum*, notat ibidem Hieron. dicens: *Plantantur arbores, non omnes fructiferæ, ut in Latinis codicibus habemus, sed omnis fructus, hoc est, diversarum frugum.* In Hebr. *lignum omnis fructus.*

℣. 6. Sic Ambros. legit, l. de Isaac, c. 4. col. 364. d. nisi quòd vocem ult. *lignum* prætermittit: in Gr. *ξύλα*, *ligna*; cæt. ut in Lat. sup. Textui Gr. consonat Hebraïcum.

℣. 7. Eadem prorsus leguntur cùm in Hebraïco textu, tum in Græco.

℣. 8. Vix meliùs è Græco, nisi quòd anteponitur ibid. *καί γε*, *etiam*, vocibus *argentum*, & *aurum*; extremòque legitur *οἰνοχόον* num. sing. *καὶ οἰνοχόας*; at in Ms. Alex. *οἰνοχόους*. In Hebr. *captivam & captivas*; cæt. ut in Græco: Hieron. in explanat. appellat *vini fusores, & vini fusitrices*; sed hoc, inquit, *Latinus sermo non recipit.*

℣. 9. Concinunt Hebr. & Græcum.

℣. 10. Eadem leguntur Græcè: pro *tuli* tamen habetur *ἀφεῖλον*, *abstuli*; paulòque post additur *μου* ad vocem *lætitia*; & pro *hæc*, legitur *τοῦτο*. A Græco etiam vix differt Hebr.

℣. 11. Similiter in Græco. Non crediderim tamen in antiqua Versione Lat. exstitisse hanc vocem, *voluntas*; imo potiùs istam, *præsumptio*; quæ ult. adhibita est ab Hieron. sup. c. 1. ℣℣. 14. 17. Quia verò ibidem monet S. Doctor vocem Græcam *προαίρεσιν*, *meliùs voluntatem, quàm præsumptionem* sonare; idcirco hîc posuit, *voluntatem*, non *præsumptionem*: in Hebr. de more, *pastio spiritus*; & pro *abundantia*, habetur *reliquum*; cætera textui Latino favent.

℣. 12. Græc. habet *παραφοράν*, *errorem*, non *errores*; subinde sic: *ὅτι τίς ἄνθρωπος, ὃς ἐπελεύσεται ὀπίσω τῆς βουλῆς; τὰ ὅσα ἐποίησεν αὐτήν* i. e. *quia quis est homo, qui ingredietur post consilium? ea, quæ fecerunt ipsum.* Hebr. *nam quid homo, qui venturus est post regem? quod jam fecerunt ipsum.* Hieron. ibid. *Multùm à LXX. interpretatione in hoc loco diversus est sensus: dicit autem se post delicias voluptatesque damnatas revertisse ad sapientiam perquirendam, in qua plus erroris stultitiæque repererit, quàm veræ certæque prudentiæ: non enim posse hominem tam liquidò & purè scire sapientiam Creatoris & regis sui, quàm scit ille qui conditor est.* Videsis Nobil. in hunc locum.

℣. 13. Ad verbum è Græco, nec etiam longè distat Hebr.

℣. 14. Ita Græcè, adnexâ voculâ *αὐτοῦ* ad hanc, *oculi*, ut & *καί γε*, *etiam*, ad *cognovi*. Hebr. Græco respondet ad verbum. Ambros. l. 6. Hex. col. 135. d. similiter hab. *Oculi sapientis in capite ejus*: item inf. l. de Noe, c. 7. col. 234. f. & in Ps. 118. col. 1161. d. 1430. c. & l. de Myst. & de fide Res. col. 332. e. 1176. a. at in Ps. 118. col. 1221. f. legit: *Sensus sapientis in capite ejus.*

℣. 15. Hieron. 1°. hunc textum adhibet: *Et dixi ego in corde meo: Sicut eventus stulti, ita & mihi eveniet; & ut quid sapiens factus sum? & locutus sum in corde meo, quoniam hoc quoque vanitas*; quæ respondent Hebræo: verùm post paulò ait: *Apertiùs in hoc loco sensum Hebraïcum Septuaginta Interpretes transtulerunt, licet verborum ordinem non sint sequuti*; videlicet: *& ut quid sapiens*, &c. quæ posuimus supra. Et sanè huic textui apprimè quadrant verba Græca, nisi quòd posteriorum 2. sententiarum sic invertitur ordo in ed. Rom. *ὅτι καί γε τοῦτο ματαιότης, διότι ὁ ἄφρων ἐκ περισσεύματος λαλεῖ.* Ita etiam leguntur apud Gregor. M. teste Nobilio: at in Ms. Alex. necnon edd. Ald. & Compl. referuntur ordine quo supra. Editio etiam Rom. cum Ald. & Compl. tollit *tunc*, ante *abundanter*; sed Ms. Alex. addit *τότε περισσόν*.

VULGATA NOVA.

16. Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, & futura tempora oblivione cuncta pariter operient: moritur doctus similiter ut indoctus.

17. Et idcirco tæduit me vitæ meæ, videntem mala universa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritus.

18. Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissimè laboravi, habiturus hæredem post me,

19. quem ignoro, utrùm sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi & sollicitus fui: & est quidquam tam vanum?

20. Unde cessavi, renuntiavitque cor meum ultra laborare sub sole.

21. Nam cùm alius laboret in sapientia, & doctrina, & sollicitudine, homini otioso quæsita dimittit: & hoc ergo vanitas, & magnum malum.

22. Quid enim proderit homini de universo labore suo, & afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est?

23. Cuncti dies ejus doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit: & hoc nonne vanitas est?

24. Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? & hoc de manu Dei est.

25. Quis ita devorabit, & deliciis affluet ut ego?

26. Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam, & scientiam, & lætitiam: peccatori autem dedit afflictionem, & curam superfluam, ut addat, & congreget, & tradat ei qui placuit Deo: sed & hoc vanitas est, & cassa sollicitudo mentis.

VERSIO ANTIQUA.

16. Quia non est memoria sapientis cum stulto *Ex Comment. S.*
in æternum, eò quòd ecce diebus qui supervenient *Hieron. in Eccles. p.*
universa oblivio cooperiet: & quomodo morie- 728.
tur sapiens cum stulto?

17. Et odivi vitam, quia malum super me opus quod factum est sub sole, quia omnia vanitas & præsumptio spiritus.

18. Et odivi ego omnem laborem meum, quem ego laboro sub sole, quia dimitto illum homini qui futurus est post me:

19. & quis scit utrùm sapiens sit, an stultus? 729.
& dominabitur in omni labore meo, quo laboravi, & in quo sapiens factus sum sub sole: sed & hoc vanitas.

20. Et conversus sum ego ut renuntiarem cordi meo in omni labore meo, quo laboravi sub sole.

21. Quia est homo, cui labor ejus est in sapientia, & scientia, & virtute; & homini qui non laboravit, illi dabit partem suam: & quidem hoc vanitas, & nequitia multa.

22. Quid enim fit homini in omni labore suo, & in voluntate cordis sui, quia ipse laborat sub sole?

23. Quia omnes dies ejus dolorum, & iracundiæ, curarumque; & quidem in nocte non dormit cor ejus: sed & hoc vanitas.

24. Non est bonum homini, nisi quod comedat & bibat, & ostendat animæ suæ bonum in labore suo: & quidem hoc vidi ego, quia de manu Dei est.

25. Quis enim comedet, & quis parcet sine illo?

26. Quia homini bono coram se dedit sapientiam, & scientiam, & lætitiam; & peccanti dedit sollicitudinem, ut augeat, & congreget quæ dantur bono ante faciem Dei: sed & hoc vanitas, & præsumptio spiritus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Sic est in Græco præter hæc intermedia, καθότι ἤδη αἱ ἡμέραι ἐρχόμεναι τὰ πάντα ἐπελήσθη· *eò quod jam dies supervenientes universa oblivio operuit*; sed in Mss. Alex. ac ed. Compl. legitur ut sup. ταῖς ἡμέραις ταῖς ἐρχομέναις, Alex. ἐπερχομέναις.

℣. 17. Itidem Græcè: apud Hieron. tamen extremò legitur *pastio venti*, non *præsumptio spiritus*; at supra monuit (c. 1. ℣. 14.) LXX. transtulisse προαίρεσιν; & ipse, c. 1. ℣. 17. scribit, *pastio venti*, *sive præsumptio spiritus*: item l. 2. cont. Pelag. to. 4. 514. b. legit: *Et odio habui vitam, quoniam malum est opus quod operor super terram; omnia enim vanitas & præsumptio spiritus*. Ambros. l. de bono mort. c. 7. col. 402. b. hæc hab. paucula: *Totam vitam odio habui, dixit Ecclesiastes*.

℣. 18. Ita in Græco, nisi hoc excipias, τῷ γινομένῳ, *qui fit*, pro *qui futurus est*; at in Ms. Alex. ac ed. Compl. γενησομένῳ.

℣. 19. Ita Græcè: loco tamen verbi *dominabitur*, habetur, εἰ ἐξουσιάζεται, *an potestatem habeat*; in ed. Compl. ἐξουσιάσεται; ap. Aquil. κυριεύσει.

℣. 20. Ita è Græco Vat. nisi excipias ista, *ut renuntiarem cordi meo*, pro quibus, τοῦ ἀποτάξασθαι τὴν καρδίαν μου· Ms. autem Alex. cum edd. Ald. & Compl. hab. τῇ καρδίᾳ μου. Hebr. *ut facerem desperare cor meum super omnem laborem, quo*, &c.

℣. 21. Pauca variant Græcè: videlicet initio, pro *cui*, exstat ὅτι, *quia*, repetiturque præpositio ἐν, ante voces *scientiâ*, & *virtute*; mox ita, καὶ ἄνθρωπος, ᾧ οὐκ ἐμόχθησεν ἐν αὐτῷ, δώσει αὐτῷ· *& homo, cui non laboravit in eo, dabit ei*; extremò μεγάλη, *magna*, pro *multa*, quod idem sonat. Hebr. pro *virtute*, hab. *rectitudine*.

℣. 22. Ad verbum è Græco, præter hoc 1. *Quid enim fit homini*, pro quo, Ὅτι γίνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, *Quoniam fit in homine*; in ed. Compl. deest ἐν. In Hebr. sic: *Quia quid est homini in universo labore suo, & contritione cordis sui, quo ipse*, &c. Græc. pro *contritione* hab. προαιρέσει, quam vocem Hieron. c. 1. ℣. 17. & c. 2. ℣. 26. vertit *præsumptionem*; supra tamen 1. 14. *meliùs* voluntatem sonare dicit, *quàm* præsumptionem; προαίρεσις ad litt. *propositum*.

℣. 23. Sic in Græco est, hoc excepto, *curarumque*, pro quo περισπασμὸς αὐτοῦ, *distentio ejus*. In Hebr. *Quia omnes dies ejus dolores, & ira negotium ejus*, &c. ut sup.

℣. 24. Ita rursum in Græco, exceptis his, ὃ φάγεται, καὶ ὃ πίεται, καὶ ὃ δείξει, detractâ voculâ præced. *nisi*: at in edd. Ald. & Compl. εἰ μὴ ὃ φάγεται..... καὶ δείξει, ut supra. In Hebraïco: *Non bonum in homine, quod comedat, & bibat, & ostendat*, &c.

℣. 25. Græc. Ὅτι τίς φάγεται, καὶ τίς πίεται πάρεξ αὐτοῦ; Aquila pro πίεται, hab. φείσεται. Hebr. *Quis sentiet extra præ me?*

℣. 26. Cum his concordat Græc. nisi quòd hab. περισπασμὸν, loco *sollicitudinem*; ad verbum, *distentionem*, *distractionem*, *occupationem*. Hieron. etiam in explanat. dicit *propterea datam ei esse sollicitudinem, sive distentionem, quia peccator fuerit*. Item Græcè inf. τοῦ δοῦναι, *ad dandum*, loco *quæ dantur*.

CAPUT III.

Versio antiqua.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 730. 1. OMnibus tempus eſt, & tempus omni rei
ſub cœlo.
2. Tempus pariendi, & tempus moriendi.
Tempus plantandi, & tempus evellendi quod
plantatum eſt.
731. 3. Tempus occidendi, & tempus ſanandi.
Tempus deſtruendi, & tempus ædificandi.
4. Tempus flendi, & tempus ridendi.
Tempus plangendi, & tempus ſaltandi.
732. 5. Tempus mittendi lapides, & tempus colli-
gendi.
Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab
amplexu.
6. Tempus acquirendi, & tempus perdendi.
Tempus cuſtodiendi, & tempus projiciendi.
7. Tempus ſcindendi, & tempus conſuendi.
Tempus tacendi, & tempus loquendi.
733. 8. Tempus amandi, & tempus odiendi.
Tempus belli, & tempus pacis.
9. Quæ abundantia eſt facienti in quibus ipſe la-
borat?
10. Vidi occupationem, quam dedit Deus filiis
hominum, ut occupentur in ea.
11. Univerſa fecit bona in tempore ſuo; & qui-
dem ſæculum dedit in corda eorum, ut non inve-
niat homo opus, quod fecit Deus ab initio uſque
in finem.
12. Cognovi quia non eſt bonum niſi lætari,
& facere bonum in vita ſua.
734. 13. Et quidem omnis homo, qui comedit &
bibit, & oſtendit bonum in omni labore ſuo,
ex dono Dei eſt.
14. Cognovi quia omnia, quæ fecit Deus, ipſa
erunt in æternum: ſuper illa non poteſt addi, &
ab illis non poteſt auferri; & Deus fecit, ut ti-
meant à facie ejus.
15. Quid eſt quod fuit? ipſum quod eſt: & quæ

Vulgata nova.

1. OMnia tempus habent, & ſuis ſpatiis tranſeunt univerſa ſub cœlo.

2. Tempus naſcendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum eſt.

3. Tempus occidendi, & tempus ſanandi. Tempus deſtruendi, & tempus ædificandi.

4. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus ſaltandi.

5. Tempus ſpargendi lapides, & tempus colligendi. Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus.

6. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus cuſtodiendi, & tempus abjiciendi.

7. Tempus ſcindendi, & tempus conſuendi. Tempus tacendi, & tempus loquendi.

8. Tempus dilectionis, & tempus odii. Tempus belli, & tempus pacis.

9. Quid habet amplius homo de labore ſuo?

10. Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ut diſtendantur in ea.

11. Cuncta fecit bona in tempore ſuo, & mundum tradidit diſputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio uſque ad finem.

12. Et cognovi quòd non eſſet melius niſi lætari, & facere bene in vita ſua.

13. Omnis enim homo, qui comedit & bibit, & videt bonum de labore ſuo, hoc donum Dei eſt.

14. Didici quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverent in perpetuum: non poſſumus eis quidquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.

15. Quod factum eſt, ipſum permanet: quæ

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita rurſum legit Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 171. a. unà cum Græco: Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1213. c. *Tempus omnibus, & tempus omni rei ſub cœlo eſt.* S. Paulin. ep. 40. p. 245. a. *Ut ſit omnibus rebus tempus.* Hebr. *Omnibus tempus determinatum, & tempus omni voluntati ſub cœlis.*

℣. 2. Eadem pene refert Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 171. a. Ambroſ. quoque l. de Tob. c. 13. col. 605. c. legit: *Tempus pariendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus evellendi plantatum.* Ita etiam in Græco.

℣℣. 3. 4. Concordant Hebr. & Græcum. Item apud Ambroſ. l. de Tob. c. 13. col. 605. c. *Tempus occidendi, & tempus ſanandi.* Similiter hab. S. Paulin. epiſt. 40. p. 245. a. proximè verò addit: *Tempus ridendi, & tempus plorandi. Tempus ædificandi, & tempus deſtruendi.*

℣. 5. Hieron. ita primò textum refert: *Tempus ſpargendi lapides, & tempus colligendi lapides:* ſed infra ait Septuaginta Interpretes dixiſſe, *Tempus mittendi,* &c. quam lectionem retinuimus ſup. Ita etiam legit Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. c. 25. p. 108. d. ſed addit *lapides* in fine. Similiter in Gr. Καιρὸς τοῦ βαλεῖν λίθους, καὶ καιρὸς τοῦ συναγαγεῖν λίθους. In Hebr. *Tempus projiciendi lapides, & tempus acervandi lapides.* Auct. l. promiſſ. poſteriorem ſententiam ſic refert: *Tempus amplectendi, & tempus continendi ab amplexu.* At Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 171. a. conſtanter legit ut ſup. in textu. Sic etiam in Hebr. & in Gr. Hieron. tamen epiſt. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 35. c. ordinem ſententiarum ſic mutat: *Tempus amplexandi, & tempus abſtinendi à complexibus. Tempus mittendi lapides, & tempus colligendi.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 49. p. 208. b. *Tempus congregandi lapides, tempus diſpergendi.*

℣. 6. Græcè, pro *acquirendi,* τοῦ ζητῆσαι, *quærendi;* reliqua quadrant. Apud Ambroſ. l. de Tob. c. 13. p. 605. c. *Tempus acquirendi, & tempus reddendi. Tempus cuſtodiendi, & tempus expellendi.*

℣. 7. Itidem Græcè. Similiter ap. Ambr. in Pſ. 118. col. 1180. c. *Eſt tempus tacendi, & tempus loquendi.*

℣. 8. Sic iterum legit Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 171. a. unà cum Hebr. & Græco. Item ap. Ambr. in Pſ. 118. col. 1162. f. 1163. e. *Tempus amandi, & tempus odio habendi. Et tempus belli, & tempus pacis.*

℣. 9. Ita rurſum in Gr. niſi hoc excipiatur, τοῦ ποιοῦντος, *facientis.* In Hebr. *Quæ præſtantia facientis, in quo ipſe laborans?*

℣. 10. Gr. Εἶδον σὺν πάντα τὸν περισπασμὸν..... τοῦ περισπᾶσθαι. Nobil. *Vidi omnem diſtentionem..... ut diſtendantur,* &c. Mſ. Alex. delet vocem πάντα, cum ed. Compl. In Hebr. ſic: *Vidi negotium quod dedit..... ad affligendum ſe in ea.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 29. p. 123. a. *Quoniam Deus diſtentionem magnam dedit hominibus, ut diſtendantur in ea.*

℣. 11. Hæc tota concordant cum Gr. ſubnexis his pauculis, videlicet relativo *quæ,* poſt *univerſa,* ut & *omne,* poſt *quidem,* necnon *&,* poſt *initio;* præterea pro *in corda,* Gr. hab. ἐν καρδίᾳ, *in corde.* In Hebr. verò ſic: *Omne fecit pulchrum in tempore ſuo; etiam ſæculum dedit in corde eorum: propter quod non inveniret homo opus, quod fecit Deus à capite, & uſque ad finem.* Vox autem Gr. καλὸς, & *pulchrum,* & *bonum* ſonat.

℣. 12. Ad verbum è Gr. adnexo iſto *in eis,* ad *bonum.*

℣. 13. In Gr. ἴδῃ, *viderit,* loco *oſtendit;* extremòque, δόμα Θεοῦ ἐστι, *donum Dei eſt;* cæt. ſimilia. His quoque reſpondent quæ habet Auct. l. de voc. Gent. c. 24. p. 15. c. *Non eſt bonum homini, niſi quòd manducavit & bibit, & oſtendit animæ ſuæ bonum in labore ſuo: & quidem hæc vidi ego, quia à manu Dei eſt.*

℣. 14. Concordat Græc. niſi quòd pro *ſuper illa,* & *ab illis,* hab. ἐπ' αὐτῷ, & ἀπ' αὐτοῦ; ſed in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἐπ' αὐτῶν, & ἀπ' αὐτῶν.

℣. 15. Græc. in principio habet: Τὸ γενόμενον, ἤδη ἐστὶ καὶ ὅσα, &c. i. e. *Quod fuit, jam eſt: & quæcunque,*

VULGATA NOVA.

futura sunt, jam fuerunt: & Deus instaurat quod abiit.

16. Vidi sub sole in loco judicii impietatem, & in loco justitiæ iniquitatem.

17. Et dixi in corde meo: Justum & impium judicabit Deus, & tempus omnis rei tunc erit.

18. Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis.

19. Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur: similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius: cuncta subjacent vanitati,

20. & omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur.

21. Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus jumentorum descendat deorsum?

22. Et deprehendi nihil esse melius quàm lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat?

VERSIO ANTIQUA.

futura sunt, jam fuerunt: & Deus quæret eum qui persecutionem patitur. Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p.

16. Et adhuc vidi sub sole locum judicii; ibi impietas: & locum justitiæ; ibi iniquitas. 735.

17. Dixi ego in corde meo: Justum & impium judicabit Deus, quia tempus omni voluntati super omne factum ibi.

18. Dixi ego in corde meo de loquela filiorum hominis, quia separat illos Deus, & ut ostenderet, quia ipsi jumenta sunt sibi.

19. Quia eventus filiorum hominum, & eventus pecoris, eventus unus eis: sicut mors hujus, ita & mors illius; & spiritus unus omnibus, & amplius homini à pecore nihil est: quia omnia vanitas;

20. omnia vadunt ad locum unum: omnia facta sunt de humo, & omnia revertentur ad humum.

21. Quis scit spiritus filiorum hominis si ascendat ipse sursum, & spiritus pecoris si descendat ipse deorsum in terram?

22. Et vidi quia non est bonum, nisi quòd lætetur homo in opere suo; quia hæc est pars ejus. 737.
Quis enim adducet eum, ut videat id quod futurum est post ipsum?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

&c. ut in Lat. sup. Hieron subdit: *Qui persecutionem patitur: Græcè melius dicitur*, τὸν διωκόμενον, *id est, quod præteriit, quod expulsum est, quod esse cessavit.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. b. constanter leg. *qui persecutionem patitur.*

℣. 16. Aptè ad Græcum, præter ult. *ibi impietas*, &c. quorum loco sic habetur: ἐκεῖ ὁ ἀσεβής· καὶ τόπον τοῦ δικαίου· ἐκεῖ ὁ εὐσεβής· unde Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. b. legit: *Vidi sub sole locum judicii; illic impius: & locum justi; illic pius.* Et Hieron. ipse, explicato sup. textu, addit: *Sive aliter: Arbitratus sum aliquid justitiæ in præsenti sæculo geri; & vel pium pro suo nunc merito recipere, vel impium pro suo scelere puniri.* Hebr. verò priori textui favet.

℣. 17. Gr. ipso initio hab. Καὶ, ut & post vocem *voluntati*, pro qua πράγματι, *rei*; cæt. similia. Item ap. Tertul. l. de vel. virg. c. 1. p. 309. b. & l. 5. adv. Marc. p. 786. b. & de Monog. p. 952. b. *tempus omni rei.* Apud Ambros. ep. 23. col. 882. c. *omni rei tempus.* Ap. S. Paulin. epist. 35. p. 223. a. *omni rei tempus est:* & epist. 40. p. 242. c. *tempus omni rei.* Hebr. textui Lat. respondet.

℣. 18. Ad verbum è Græco, præter unum *separat*, pro quo διακρινεῖ, *discernet*, vel *dijudicabit:* deest autem *sibi*, in fine. In Hebr. *Dixi ego in corde meo, super verbum filiorum Adam, ad purgandos eos Deus, & ad videndum quòd ipsi animal ipsi sibi.*

℣. 19. Nonnulla variant Græcè, videlicet ipso initio, Καίγε αὐτοῖς συνάντημα υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου, extremòque, καὶ τί ἐπερίσσευσεν ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὸ κτῆνος; οὐδὲν, ὅτι, &c. i. e. *Et quidem eis eventus filiorum hominis..... & quid abundavit homo à pecore? nihil, quia*, &c.

℣. 20. Gr. Vat. delet verbum *vadunt*; Ms. verò Alex. hab. πορεύεται; item loco *de humo*, & *ad humum*, ita constanter, ἀπὸ τοῦ χοός..... εἰς τὸν χοῦν· *à pulvere..... in pulverem.* Symm. ἀπὸ τῆς γῆς.

℣. 21. Eadem leguntur apud August. l. 12. de Gen. ad litt. to. 3. 302. c. præter hoc. 1. *Et quis scit:* at l. 13. de civit. Dei, c. 24. to. 7. 346. f. habet: *Quis scit si spiritus hominis ascendat sursum in cælum, & spiritus pecoris descendat deorsum in terram?* sed epist. 238. to. 2. 858. b. *Quis scit spiritus filior. hominis si ascendat ipse sursum, & spiritus pecoris descendat ipse deorsum in terram?* Hieron. in explanat. legit, *Quis cognoscit;* paulòque post, *spiritus jumenti.* Gr. Καὶ τίς εἶδε..... καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ κτήνους. Ms. Alex. Τίς οἶδεν, &c. ut sup.

℣. 22. In Græco hæc variant: ἐν ποιήμασιν αὐτοῦ, *in operibus suis;* dein, ὅτι αὐτὸ μερὶς αὐτοῦ, *quia hoc pars ejus;* statimque, Ὅτι τίς ἄξει αὐτὸν τοῦ ἰδεῖν ἐν ᾧ ἐὰν γένηται, &c. Symm. Τί γὰρ αὐτὸν ἄξει θεάσασθαι τὰ ἐσόμενα μετὰ ταῦτα; Hieron. quoque ait sup. *Pro eo quod nos posuimus:* ut videat id quod futurum est post ipsum, *apertiùs interpretatus est Symmachus, dicens:* ut videat ea quæ futura sunt post hæc.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Verti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutos.

2. Et laudavi magis mortuos, quàm viventes:

3. & feliciorem utroque judicavi, qui nec-

VERSIO ANTIQUA.

1. Et conversus ego, & vidi universas calumnias, quæ fiunt sub sole; & ecce lacrymæ eorum qui calumniam sustinent, & non est qui consoletur eos; & in manibus calumniantium eos fortitudo, & non est eis consolator. Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 737.

2. Et laudavi ego mortuos qui jam mortui sunt, super viventes, quicunque ipsi vivunt usque nunc:

3. & melior super hos duos, qui nondum natus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Vix meliùs è Græco, nisi quòd habetur ibid. δάκρυον, *lacryma*, non *lacrymæ;* paulòque post, ἀπὸ χειρὸς, *de manu*, pro *in manibus.* Symm. legit δάκρυα.

℣. 2. Ita in Græco, addita voce *omnes*, post *ego.* Ms. Alex. loco συμπαντας τοὺς, habet σὺν τούς. Hieron. l. 3. in epist. ad Eph. to. 4. 395. e. legit: *Laudavi ego omnes mortuos qui olim mortui sunt, super viventes qui vivunt usque in præsens.* Hilar. in Ps. 119. col. 375. a. *Et laudavi omnes qui mortui sunt, super omnes qui vivunt usque nunc.* Ambros. in Ps. 118. col. 1195. c. *Et laudavi ego mortuos, magis quàm viventes:* & l. de bono mort. c. 2. col. 390. d. *Laudat Ecclesiastes defunctos, magis quàm viventes:* & l. 2. de fide Resur. col. 1142. b. *Et laudavi ego omnes defunctos qui jam mortui sunt, magis quàm viventes, quicunque vivunt usque adhuc.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. p. 504. h. *Et laudavi omnes defunctos qui mortui sunt, magis quàm vivos qui adhuc vivunt.*

℣. 3. Rursum Hieron. l. 3. in ep. ad Eph. to. 4. 395. e. *& melior est super hos duos, qui necdum natus est; & non vidit omne opus malum*, quod, &c. Græcè, ἀγαθὸς, *bonus*, non *melior;* & pro *natus est*, ἐγένετο (Symm. ἐγεννήθη;) mox ita, ὃς οὐκ εἶδε σὺν πᾶν τὸ ποίημα, &c. Ms.

Versio antiqua.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccleſ. p. 738.

eſt; qui nondum vidit opus malum, quod factum eſt ſub ſole.

4. Et vidi ego univerſum laborem, & ſimul omnem virtutem operis, quia æmulatio viro à ſodali ejus: & quidem hoc vanitas, & præſumptio ſpiritus.

5. Stultus complexus eſt manus ſuas, & comêdit carnes ſuas.

739. 6. Melior eſt plenus pugillus cum requie, quàm plenitudo manuum laboris, & præſumptionis ſpiritus.

7. Et converſus ſum ego, & vidi vanitatem ſub ſole:

8. eſt unus, & non eſt ſecundus, & quidem filius, & frater non eſt ei, & non eſt finis omni labori ejus, & quidem oculus ejus non ſatiatur divitiis: & cui ego laboro, & fraudo animam meam à bonitate? ſed & hoc vanitas, & diſtentio peſſima eſt.

9. Meliores duo, quàm unus; quibus eſt merces bona in labore ſuo:

10. quia ſi ceciderit, unus eriget participem ſuum: & væ uni cùm ceciderit, & non eſt ſecundus qui erigat eum.

11. Et quidem ſi dormiant duo, etiam calor erit illis: & unus quomodo calefiet?

12. Et ſi invaluerit ſuper eum unus, duo ſtabunt adversùs eum: & funiculus triplex non citò rumpitur.

740. 13. Melior eſt puer pauper & ſapiens, quàm rex ſenex & ſtultus, qui neſcit providere in poſterum.

14. Quoniam de domo vinctorum egreditur in regem: quia etiam in regno ejus natus eſt pauper.

15. Vidi univerſos viventes, qui ambulant ſub ſole cum adoleſcente ſecundo, qui conſurget pro illo.

Vulgata nova.

dum natus eſt, nec vidit mala quæ ſub ſole fiunt.

4. Rurſum contemplatus ſum omnes labores hominum, & induſtrias animadverti patere invidiæ proximi: & in hoc ergo vanitas, & cura ſuperflua eſt.

5. Stultus complicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas, dicens:

6. Melior eſt pugillus cum requie, quàm plena utraque manus cum labore, & afflictione animi.

7. Conſiderans reperi & aliam vanitatem ſub ſole:

8. unus eſt, & ſecundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non ceſſat, nec ſatiantur oculi ejus divitiis: nec recogitat, dicens: Cui laboro, & fraudo animam meam bonis? in hoc quoque vanitas eſt, & afflictio peſſima.

9. Melius eſt ergo duos eſſe ſimul, quàm unum: habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ:

10. ſi unus ceciderit, ab altero fulcietur: væ ſoli: quia cùm ceciderit, non habet ſublevantem ſe.

11. Et ſi dormierint duo, fovebuntur mutuò: unus quomodo calefiet?

12. Et ſi quiſpiam prævaluerit contra unum, duo reſiſtunt ei: funiculus triplex difficilè rumpitur.

13. Melior eſt puer pauper & ſapiens, rege ſene & ſtulto, qui neſcit prævidere in poſterum.

14. Quòd de carcere cateniſque interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno, inopiâ conſumatur.

15. Vidi cunctos viventes, qui ambulant ſub ſole cum adoleſcente ſecundo, qui conſurget pro eo.

Notæ ad Versionem antiquam.

Alex. delet πᾶν, cum ed. Compl. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1195. c. legit: *& optimus ſupra hos, qui nondum natus eſt; qui non vidit hoc opus mali:* & l. de bono mort. c. 2. col. 390. d. *& optimus ſupra hos duos, qui nondum natus eſt; qui non vidit hoc malum:* ſimiliter l. 2. de fide Reſur. col. 1142. b. exceptis his, *& qui non vidit hoc opus malum, quod factum eſt ſub ſole.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. p. 504. h. *Sed melior ſuper utroſque, qui nondum natus eſt.*

℣. 4. Ita de Græco ad verbum, ſi id excipiatur unum, *æmulatio viro*, pro quo, αὐτὸ ζῆλος ἀνδρός, *ipſum æmulatio viri;* in ed. Ald. τὸ, non αὐτό. Hebr. hab. *omnem rectitudinem*, ſeu *congruentiam operis, quod ipſa invidia viri..... & paſtio ſpiritus.* Ambroſ. l. 2. de fide Reſur. col. 1142. b. *Et vidi ego univerſum laborem, & omnem virtutem operis hujus, quia æmulatio viro ab altero ejus* (Gr. ἑταίρου αὐτοῦ:) *& quidem hoc vanitas, & præſumptio ſpiritus.*

℣. 5. Sic iterum Græcè. Apud Ambroſ. epiſt. 37. & 58. col. 938. c. 1014. e. *Stultus complexus eſt manus ſuas, & voravit*, ſeu *devoravit viſcera ſua.*

℣. 6. LXX. Ἀγαθὸν (ed. Ald. add. ἐστι) πλήρωμα δρακὸς ἀναπαύσεως, ὑπὲρ πληρώματα δύο δρακῶν μόχθου, καὶ προαιρέσεως πνεύματος· i. e. *Bona plenitudo pugilli requietis, ſuper plenitudines duorum pugillorum laboris, & præſumptionis ſpiritus.* Symm. verò hab. μετὰ ἀναπαύσεως, ὑπὲρ πληρώματα ἀμφοτέρων χειρῶν, &c. Hebr. *Bona plenitudo volæ, requie, quàm plenitudo pugillorum, labore, & paſtione ſpiritus.*

℣. 7. Ita Græcè ad verbum.

℣. 8. Mirè concinunt hæc tota cum Græco: extremò tamen habetur πονηρὸς, *mala*, non *peſſima.* Ap. Ambroſ. etiam l. de inſtit. virg. col. 264. d. *eſt unus, & non eſt ſecundus;* & inf. 265. d. *non eſt finis labori ejus.* Item ap. Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. b. *eſt unus, & non eſt ſecundus, & quidem nec filius, nec frater eſt ei, & non eſt finis omni labori ſuo.*

℣. 9. Græc. initio hab. Ἀγαθοὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα, *Boni duo ſuper unum;* ſubditque αὐτοῖς, *eis*, verbo *eſt;* cæt. ut ſup. Conſonat Hebr. niſi quòd habet *quia*, pro *quibus.* Ambroſ. ep. 81. to. 2. 1099. b. ita legit: *Optimi duo, quàm unus:* & ſup. 1098. b. *Optimi duo ſuper unum; quibus eſt merces bona in labore ipſorum.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. b. *Optimi ſunt duo, quàm unus; quibus eſt merces bona labor ipſorum.* S. Pacian. epiſt. 3. p. 314. h. *Meliores duo, quàm unus.*

℣. 10. Sic eſt in Græco, præter hoc plur. ἐὰν πέσωσι, *ſi ceciderint;* ſubinde præponitur αὐτῷ, *ipſi*, voculæ *uni;* paulòque poſt pro *eſt*, habetur ᾖ, *fuerit;* at in Schol. ἐστι. Apud Ambroſ. epiſt. 81. col. 1098. b. ſic: *quoniam ſi ceciderit, unus erigit ſocium ſuum:* & infra: *quoniam qui ceciderit, erigit ſocium ſuum:* ſtatimque, *væ illi uni cùm ceciderit, & non eſt ſecundus qui eum erigat:* at l. de inſtit. virg. col. 266. a. *quia ſi ceciderit unus, alter eriget ſocium ſuum:* in edit. quoque Ald. ὅτι ἐὰν πέσῃ ὁ εἷς, ὁ ἕτερος ἐγείρει, &c. addit Ambr. *væ illi uni cùm ceciderit, & non eſt ſecundus ut eum erigat.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. b. *Quia ſi ceciderit unus, alter erigit ſocium ſuum: væ illi uni cùm ceciderit, quia non habet qui erigat illum.* Petr. verò Chryſol. ſerm. 170. to. 7. p. 974. ut ſup. in textu: *væ uni cùm ceciderit, & non eſt ſecundus qui erigat eum.*

℣. 11. Ambroſ. ep. 81. col. 1098. e. *Quia & ſi dormierint duo, eſt calor illis:* & l. de inſtitut. virg. col. 266. a. *Et quidem ſi dormiant duo, eſt calor illis: & unus quomodo calefiet?* Gr. Καί γε ἐὰν κοιμηθῶσι δύο, καὶ θέρμη αὐτοῖς, &c. ut ſup.

℣. 12. Græcum delet τὸ *ſuper eum;* & in fine habet ἀποῤῥαγήσεται; cætera quadrant. Ambr. epiſt. 81. p. 1099. b. legit, *& ſpartum triplex non corrumpetur.* S. Pacian. ep. 3. p. 314. h. *& ſpartum triplex non rumpitur.* Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 724. h. *funiculus triplex non diſrumpetur.*

℣. 13. Græc. Ἀγαθὸς παῖς πένης καὶ σοφὸς, ὑπὲρ βασιλέα πρεσβύτερον καὶ ἄφρονα, ὃς οὐκ ἔγνω τοῦ προσέχειν ἔτι. Ita quoque in Hebr. præter hoc ult. *qui non novit moneri adhuc.*

℣. 14. Ita in Græco, præter hoc, ἐξελεύσεται τοῦ βασιλεῦσαι, *egredietur ut regnet.* Hebr. *egreſſus eſt ad regnandum;* cæt. ſimilia.

℣. 15. Ad verbum è Græco, niſi excipias iſtud, *Con-*

VULGATA NOVA.

16. Infinitus numerus est populi omnium, qui fuerunt ante eum: & qui postea futuri sunt, non lætabuntur in eo: sed & hoc vanitas & afflictio spiritus.

17. Custodi pedem tuum ingrediens domum
1. Reg. Dei, & appropinqua ut audias. Multò enim me-
15.22. lior est obedientia, quàm stultorum victimæ,
Ose. 6. 6. qui nesciunt quid faciunt mali.

VERSIO ANTIQUA.

16. Non est finis omni populo, universis qui Ex Comment. S.
fuerunt ante illos: & quidem novissimi non læta- Hieron. in Eccles. p.
buntur in eo: sed & hoc vanitas, & præsumptio 740.
spiritus.

17. Custodi pedem tuum cùm vadis in domum 742.
Dei, & appropinqua ut audias: donum enim insipientium sacrificium, quia nesciunt quòd faciunt malum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

surget, pro quo στήσεται, *stabit*; sed in Ms. Alex. ac editione Compl. ἀναστήσεται. Apud Ambros. l. de instit. virgin. col. 266. d. *Vidi universos qui vivunt, qui ambulant sub sole cum juvene secundo; quis resurget pro eo?*

℣. 16. Sic est in Gr. præter voculam ὅτι, *quia*, pro *sed*. Apud Ambr. l. de institut. virg. col. 266. e. *Non est finis omni populo ejus.*

℣. 17. Hæc non longè à Græco distant, nisi quòd ibi circa medium habetur, καὶ ἐγγὺς τοῦ ἀκούειν· ὑπὲρ δόμα τῶν ἀφρόνων θυσία σου· i. e. *& propinquus adaudiendum: super donum insip. sacrificium tuum.* Græco respondet Hebr. à quo tamen abest pronom. *tuum*. Observat Martianæus noster hoc etiam, *& appropinqua ut audias*, deesse in Hebr. nec legi in Speculo S. August. additum verò fuisse in Vulg. ex edit. LXX. Nobilius tamen ad hanc vocem, *propinquus*, subdit in Not. « Sic Hebr. Aquila, καὶ ἔγγιζε ὥστε ἀκούειν. »

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in cœlo, & tu super terram: idcirco sint pauci sermones tui.

2. Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus invenietur stultitia.

3. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed quodcunque voveris, redde:

4. multòque melius est non vovere, quàm post votum promissa non reddere.

5. Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam: neque dicas coram angelo: Non est providentia: ne fortè iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.

6. Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: tu verò Deum time.

7. Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia, & subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alii,

8. & insuper universæ terræ rex imperat servienti.

9. Avarus non implebitur pecuniâ: & qui amat divitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergo vanitas.

VERSIO ANTIQUA.

1. Noli festinare in ore tuo, & cor tuum non Ex Comment. S.
festinet ad perferendum verbum in cons- Hieron. in Eccles. p.
pectu Dei: quia Deus in cœlo, & tu super ter- 742.
ram: propter hoc sint verba tua pauca.

2. Quia veniet somnium in multitudine sollicitudinis, & vox insipientis in multiplicatione sermonum.

3. Cùm votum feceris Deo, ne moreris reddere 743.
illud: quia non est voluntas in insipientibus: quæcunque voveris, redde.

4. Melius est non vovere, quàm vovere, & non reddere.

5. Non des os tuum ut peccare facias carnem tuam: & ne dixeris in conspectu angeli: Quia ignorantia est: ne irascatur Deus super vocem tuam, & disperdat opera manuum tuarum.

6. Quia in multitudine somniorum, & vanita- 744.
tes, & verba plurima: sed Deum time.

7. Si calumniam pauperis, & rapinam judicii, & injustitias videris in regione, ne mireris super negotio: quia excelsus super excelsum custodit, & excelsior est super illos,

8. & ampliùs terræ in omnibus est rex in agro culto.

9. Qui diligit argentum, non implebitur argen- 745.
to: & qui diligit divitias, non fruetur eis: sed & hoc vanitas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè: loco tamen *ad perferendum*, exstat ibid. τοῦ ἐξενέγκαι, *ad proferendum*, adnexo ἄνω, *sursum*, ad hoc, *in cœlo*; in Ms. Alex. deest ἄνω.

℣. 2. Ita rursum Græcè, præter unum παραγίνεται, *advenit*, pro *veniet*.

℣. 3. Cypr. l. 3. Testim. p. 315. b. legit: *Prout voveris votum Deo, ne moram feceris reddere illud.* Ita quoque in Gr. Ambros. l. 1. de Cain, c. 7. col. 195. f. *Si voveris votum, non facias moram reddere illud.* Cassian. coll. 9. c. 12. p. 507. *Si voveris votum Deo, ne moram feceris reddere illud;* tum addit: *In Græco simpliciter scribitur:* Ἐὰν εὔξῃς εὐχὴν Κυρίῳ. In ed. Rom. Καθὼς εὔξῃ εὐχὴν τῷ Θεῷ, &c. extremò, σὺ οὖν ὅσα ἐὰν εὔξῃ, &c. *tu ergo quæcunque voveris*, &c. Fulg. epist. 1. p. 147. *Statim ut voveris votum Domino, non tardabis reddere illud: tu itaque quæ voveris, redde.* Hebr. textui consonat.

℣. 4. Græcum: Ἀγαθὸν τὸ μὴ εὔξασθαί σε, ἢ τὸ εὔξασθαί σε, καὶ μὴ ἀποδοῦναι. Symm. initio habet βέλτιον. Ambros. l. 1. de Cain, c. 7. col. 195. f. *Melius est enim non vovere votum, quàm vovere, & non reddere:* & in Luc. 20. col. 1503. a. *Melius est non vovere te, quàm vovere, & non reddere.* Auctor l. ad virg. devot. apud eund. Ambros. col. 366. f. *Melius fuerat te non vovisse, & facere, quàm vovere, & non facere.* Fulg. epist. 1. p. 147. *Bonum est non vovere, quàm vovisse, & non solvere.*

℣. 5. Eadem leguntur in Hebr. nec dissimile quidquam Græcè, præter unum τοῦ Θεοῦ, *Dei*, loco *angeli*.

℣. 6. Sic in Hebraïco est. In Gr. hæc tantùm dissimilia, καὶ ματαιοτήτων, καὶ λόγων πολλῶν· ὅτι σὺ τὸν Θεὸν φοβοῦ· *& vanitatum, & verborum multorum: quare tu Deum time.* Ed. Ald. loco ὅτι, habet σὺν τὸν Θεόν.

℣. 7. Græcum non habet *injustitias*, sed δικαιοσύνης, *justitiæ*; subinde pro *custodit*, ita, φυλάξαι, *ad custodiendum* (Ms. Alex. φυλάσσει,) deinde, καὶ ὑψηλοὶ ἐπ᾽ αὐτοῖς, *& excelsi super illos.* Symm. verò, καὶ ὑψηλότεροι ἐπάνω αὐτῶν. Græco LXX. respondet Hebr. nisi quòd pro *negotio*, habet *voluntate*.

℣. 8. Græcum: καὶ περίσσεια γῆς ἐπὶ παντί ἐστι, βασιλεὺς τοῦ ἀγροῦ εἰργασμένου· *& præstantia terræ in omni est, rex agri culti.* Hebr. *rex agro fit servus*, seu *propter utilitatem agrorum est*.

℣. 9. Sic est in Græco, præter hæc media, καὶ τίς ἠγάπησεν ἐν πλήθει αὐτῶν γέννημα; *& quis dilexit in multitudine eorum fructum?* loco *& qui diligit divitias, non fruetur eis.* Hebr. *& qui diligens in multitudine, non fructus.* Ambros. l. 1. de Cain, c. 5. col. 194. a. & l. de Nab. c. 6. col. 572.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 745. 10. In multitudine enim bonorum, multi sunt qui comedunt ea. Et quæ est fortitudo habenti illa, nisi ut videat oculis suis?

11. Dulcis somnus operanti, sive paululum, sive plus comederit: & saturitas divitis non sinit eum dormire.

12. Est languor pessimus, quem vidi sub sole: divitias custodiri à domino in malum ejus.

13. Et perierunt divitiæ illæ in distentione pessima: & genuit filium, & non est in manibus ejus quidquam.

14. Sicut exivit de utero matris suæ nudus, revertetur ut venit; & nihil tollet laboris sui, ut vadat in manibus ejus.

15. Sed & hoc languor pessimus; quia sicut venit, sic & vadit. Quid ergo habebit ampliùs quia laboravit in ventum?

16. Et omnibus diebus suis in tenebris comedet, & in indignatione plurima, & in infirmitate, & in iracundia.

746. 17. Ecce quod vidi ego bonum, quod est optimum; comedere, & bibere, & cernere jocunditatem in omni labore suo, quo laboravit sub sole, numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus: hæc quippe est pars ejus.

18. Sed & omnis homo, cui dedit Deus divitias, & substantiam, concessitque ei ut vesceretur ex eis, & tolleret partem suam, & lætaretur de labore suo: hoc Dei donum est.

19. Non enim multùm recordabitur dierum vitæ suæ, quia Deus occupat in lætitia cor ejus.

VULGATA NOVA.

10. Ubi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit divitias oculis suis?

11. Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedat: saturitas autem divitis non sinit eum dormire.

12. Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: divitiæ conservatæ in malum domini sui. Job 20. 20.

13. Pereunt enim in afflictione pessima: generavit filium, qui in summa egestate erit.

14. Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic revertetur, & nihil auferet secum de labore suo. Job 1. 21. 1. Tim. 6. 7.

15. Miserabilis prorsus infirmitas: quomodo venit, sic revertetur. Quid ergo prodest ei quòd laboravit in ventum?

16. Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris & in curis multis, & in ærumna atque tristitia.

17. Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, & bibat, & fruatur lætitiâ ex labore suo, quo laboravit ipse sub sole, numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus: & hæc est pars illius.

18. Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque substantiam, potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte sua, & lætetur de labore suo: hoc est donum Dei.

19. Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eò quòd Deus occupet deliciis cor ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

f. *Qui diligit argentum, non satiabitur argento.* Gaud. Brix. in serm. p. 965. b. *Qui amat pecuniam, non satiabitur pecuniis:* & verò Hieron. loco cit. subdit: *Ubicunque* argentum *ponimus, secundùm Græci sermonis ambiguitatem, potest* & pecunia *transferri: ἀργύριον quippe utrumque significat:* idem etiam in Isai. 1. to. 3. 18. f. legit: *Qui diligit pecuniam, non implebitur pecuniâ.*

℣. 10. Non valde dissonant Græca: Ἐν πλήθει ἀγαθωσύνης, ἐπληθύνθησαν ἔσθοντες αὐτήν. Καὶ τί (ed. Compl. τίς) ἀνδρεία τῷ παρ' αὐτῆς; ὅτι ἀρχὴ τοῦ ὁρᾶν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. i. e. *In multitudine bonitatis, multiplicati sunt comedentes eam. Et quid fortitudo ei, qui ab ea? quia principium videre oculis suis.* Hebr. *In multiplicando bonum, multiplicati sunt comedentes illud. Et quid rectum dominis suis? quinimo videre oculis ejus.*

℣. 11. Græc. habet τοῦ δούλου, *servi*, pro *operanti*; extremòque, καὶ τῷ ἐμπλησθέντι τοῦ πλουτῆσαι, οὐκ ἔστιν ἀφίων αὐτὸν τοῦ ὑπνῶσαι· i. e. *& ei qui saturatus est ditescendo, non est dimittens eum dormire.* Symmach. ἡ δὲ πλησμονὴ τοῦ πλουσίου οὐκ ἐᾷ καθεύδειν· quæ textui respondent: ipsi quoque favet Hebr. Apud Ambros. in Ps. 1. col. 750. c. *& si quis satiatus fuerit divitiis, non est qui sinat eum dormire.*

℣. 12. A Græco abest vox ista, *pessimus*; addit verò Symmach. κακή. Subinde pro *custodiri à domino*, &c. legunt LXX. φυλασσόμενον τῷ παρ' αὐτοῦ, εἰς κακίαν αὐτῷ, *custoditas ei qui ab eis, in malum ei*; Aquila legit, εἰς πονηρὸν αὐτῷ· Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. εἰς κακίαν αὐτοῦ. In Hebr. sic: *Est mala infirmitas, vidi sub sole: opulentia custodita dominis suis in malum suum.* Apud Ambros. l. 1. de Cain, c. 5. col. 194. a. *Est languor malus, quem vidi sub sole: divitias custodiri in malum possidentis eas:* similiter l. de Nab. c. 5. col. 571. f. & in Ps. 1. col. 750. b. item l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 657. c. alludens dicit: *Vidit Ecclesiastes divitias custodiri in malum possidenti eas.*

℣. 13. Græcum initio habet ἀπολεῖται, *peribunt*; & pro *pessimâ*, πονηρῷ, *malâ*; & pro *manibus*, χειρὶ, *manu*; cætera ad verbum. Ambros. l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 657. c. *Pereunt* (divitiæ) *in summa districtione ac sollicitudine*; sed alludendo dicit.

℣. 14. Ita Græcè, paucis mutatis; nempe ibid. adnectitur τοῦ πορευθῆναι, *ut eat*, ad verbum *revertetur*; tum sequitur ὡς ἥκει, ut sup. dein, καὶ οὐδὲν οὐ λήψεται ἐν μόχθῳ αὐτοῦ, ἵνα πορευθῇ ἐν χειρὶ αὐτοῦ· i. e. *& nihil accipiet in labore suo, ut eat in manu sua.* Hebr. *quod ducat in manu sua.*

℣. 15. Eòdem redeunt Græca: Καί γε τοῦτο πονηρὰ ἀρρωστία· ὥσπερ γὰρ παρεγένετο, οὕτως καὶ ἀπελεύσεται. Καὶ τίς ἡ περισσεία αὐτοῦ ἣ μοχθεῖ εἰς ἄνεμον; *Sed & hoc languor malus; sicut enim advenit, ita & abibit. Et quæ abundantia ejus qua laborat in ventum?* Symmach. Τί οὖν περισσὸν αὐτῷ μοχθήσαντι; Ambros. l. de Nabut. c. 6. col. 572. f. *Et quidem hoc pessimus languor; sicut enim fuit, ita & abiit. Et abundantia ejus laborat in ventum.*

℣. 16. Ambros. in Ps. 1. col. 750. c. *Et quidem omnes dies ejus in tenebris, & luctu, & iracundiâ multâ, & languore, & irâ:* sic etiam l. de Nabut. c. 6. col. 572. f. nec aliter in Græco est. Hebr. textui favet.

℣. 17. Vix meliùs è Gr. initio tamen deest *quod*, ante *vidi*; sed habetur in ed. Compl. subinde καλὸν, loco *optimum*; paulòque post, ἀγαθωσύνην, *bonitatem*, loco *jocunditatem*; extremò ita, ὅτι αὐτὸ μερὶς αὐτοῦ, *quia hoc pars ejus.*

℣. 18. Itidem Græcè, subnexo uno αὐτῷ, post *dedit*; extremò etiam ἐν μόχθῳ, *in labore*, pro *de labore.*

℣. 19. Græcum adnectit αὐτὸν, *eum*, ad verbum *occupat*; ultimòque hab. καρδίας αὐτοῦ, *cordis ejus*, non *cor*; cæt. quadrant.

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 746. 1. EST malum, quod vidi sub sole, & frequens apud homines:

VULGATA NOVA.

1. EST & aliud malum, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè, nisi excipiatur ult. καὶ πολλή ἐστιν ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον, *& multum est sub homine*; Hebr. *super hominem.*

VULGATA NOVA.

2. Vir, cui dedit Deus divitias, & ſubſtantiam, & honorem, & nihil deeſt animæ ſuæ ex omnibus, quæ deſiderat: nec tribuit ei poteſtatem Deus ut comedat ex eo, ſed homo extraneus vorabit illud: hoc vanitas, & miſeria magna eſt.

3. Si genuerit quiſpiam centum liberos, & vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & anima illius non utatur bonis ſubſtantiæ ſuæ, ſepulturâque careat: de hoc ego pronuncio quòd melior illo ſit abortivus.

4. Fruſtra enim venit, & pergit ad tenebras, & oblivione delebitur nomen ejus.

5. Non vidit ſolem, neque cognovit diſtantiam boni & mali:

6. etiam ſi duobus millibus annis vixerit, & non fuerit perfruitus bonis: nonne ad unum locum properant omnia?

7. Omnis labor hominis in ore ejus: ſed anima ejus non implebitur.

8. Quid habet amplius ſapiens à ſtulto? & quid pauper, niſi ut pergat illuc, ubi eſt vita?

9. Melius eſt videre quod cupias, quàm deſiderare quod neſcias: ſed & hoc vanitas eſt, & præſumptio ſpiritus.

1. Reg. 13. 14. & 3. Reg. 13. 2. 10. Qui futurus eſt, jam vocatum eſt nomen ejus: & ſcitur quòd homo ſit, & non poſſit contra fortiorem ſe in judicio contendere.

11. Verba ſunt plurima, multamque in diſputando habentia vanitatem.

VERSIO ANTIQUA.

2. Vir, cui dedit Deus divitias, & ſubſtantiam, & gloriam, & nihil deeſt animæ ejus ex omnibus, quæ deſideravit: & non dedit ei Deus poteſtatem ut manducaret ex eo, ſed vir alienus comedit illud: hæc vanitas eſt, languor peſſimus. Ex Comment. S. Hieron. in Eccleſ. p. 746. 747.

3. Si genuerit vir centum, & annis multis vixerit, & plures fuerint dies annorum ejus, & anima ejus non repleatur bonis, nec ſepulcrum fuerit illi: dixi melius ab eo eſſe abortivum.

4. In vanitate quippe venit, & in tenebris vadit, & in tenebris nomen ejus abſcondetur.

5. Et quidem ſolem non vidit, nec cognovit requies huic magis quàm illi:

6. & ſi vixerit mille annos duplices, & bonitatem non vidit: nonne ad locum unum omnia properant?

7. Omnis labor hominis in ore ipſius: & quidem anima non implebitur.

8. Quid enim eſt amplius ſapienti à ſtulto? quid pauperi, niſi ſcire ut vadat contra vitam? 748.

9. Melior eſt aſpectus oculorum ſuper ambulantem in anima: ſed & hoc vanitas, & præſumptio ſpiritus.

10. Quid eſt quod futurum eſt? jam vocatum eſt nomen ejus, & cognitum quia homo eſt, & non poterit judicari cum fortiore ſe.

11. Quia ſunt verba multa multiplicantia vanitatem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ita in Græco, niſi quòd pro 1. *dedit*, exſtat, δώσει αὐτῷ, *dabit ei*; & inf. ἐπιθυμήσει, καὶ οὐκ ἐξουσιάσει, *deſiderabit, & non dabit*, &c. paulòque poſt, ὅτι ἀνὴρ, *quia vir*; extremò, τοῦτο ματαιότης, καὶ..... πονηρά ἐστι· *hoc vanitas, & languor malus eſt.*

℣. 3. Græcè, loco *plures*, habetur πλῆθος ὅ τι, *multitudo quæcunque*; ſubinde, ἀπὸ τῆς ἀγαθωσύνης, *ex bonitate*, pro *bonis*; ultimòque, ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτὸν τὸ ἔκτρωμα, *bonum ſuper eum abortivum*; cæt. ſimilia. Hieron. l. 3. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. 395. f. rurſum legit: *Si genuerit vir centum, & annos plures vixerit, & multi fuerint dies annorum ejus, & anima illius repleatur bonis, & ſepultura non ſit ei: dixi: Melius eſt ſuper eum abortivum.* Similiter apud Ambroſ. in Luc. 23. to. 1. 1534. f. *& ſepultura non eſt illi*: item l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 658. c. alludens dicit: *De homine, qui in hoc ſæculum venit, & vanitatem mundi hujus, & tenebras pertulit longævitate diuturna, Eccleſiaſtes pronunciavit: Quia melior illo abortivus.*

℣. 4. Græcum initio habet: Ὅτι ἐν ματαιότητι ἦλθε, &c. ut in Lat. ſup. & Hieron. l. 3. in epiſt. ad Epheſ. 395. f. *Quia in vanitate venit, & in tenebris nomen ejus operietur.*

℣. 5. Extremò ita Græcè: καὶ οὐκ ἔγνω ἀναπαύσεις τούτῳ ὑπὲρ τοῦτον· Nobil. *& non cognovit requietes huic ſuper hunc*; priora ſimilia. Hebr. textui magis accedit.

℣. 6. Aptè ad Græcum, exceptis his, *& ſi vixerit..... duplices*, pro quibus ita: καὶ ἔζησε χιλίων ἐτῶν καθόδους, *& vixit mille annorum reditus*; at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. καὶ εἰ ἔζησεν, ut ſupra. Hebr. *& ſi vixerit mille annos duabus vicibus, & bonum non*, &c.

℣. 7. Itidem Græcè, niſi hoc excipias, εἰς στόμα, pro *in ore*; Hebr. *ob os.*

℣. 8. Græc. Ὅτι περίσσεια τῷ σοφῷ ὑπὲρ τὸν ἄφρονα, διότι ὁ πένης οἶδε πορευθῆναι κατέναντι τῆς ζωῆς. i. e. *Quoniam abundantia ſapienti ſuper inſipientem, eò quòd pauper novit ire ad faciem vitæ.* Hebr. *Quia quid præſtantius ſapienti quàm ſtulto? quid afflicto ſcienti pergere ante vitam?*

℣. 9. Græc. initio habet ἀγαθὸν, de more, loco *melior*, abſque ſeq. *eſt*; deeſt etiam *in*, ante *anima*; reliqua concordant. Symm. in principio legit: Βέλτιον προβλέπειν, &c.

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, præter ſeqq. Εἴ τι ἐγένετο, *Si quid fuit*, loco *Quid eſt quod futurum eſt?* (Mſ. Alex. habet ἤ τι;) ſubinde pro *quia*, exſtat ὅ, *quod*; in editione Compl. τί; extremò conſtanter, ὑπὲρ αὐτὸν, *ſuper ſe*, non ſimpliciter *ſe.*

℣. 11. Itidem Græcè.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. Quid neceſſe eſt homini majora ſe quærere, cùm ignoret quid conducat ſibi in vita ſua, numero dierum peregrinationis ſuæ, & tempore, quod velut umbra præterit? Aut quis ei poterit indicare quid poſt eum futurum ſub ſole ſit?

Prov. 22. 1. 2. Melius eſt nomen bonum, quàm unguenta pretioſa; & dies mortis die nativitatis.

3. Melius eſt ire ad domum luctûs, quàm ad domum convivii: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & vivens cogitat quid futurum ſit.

VERSIO ANTIQUA.

1. Quid eſt ampliùs homini? quis enim cognovit quid ſit bonum homini in vita, numero dierum vitæ vanitatis ejus? & faciet eos quaſi umbram: quia quis annuntiabit homini quid ſit poſt eum ſub ſole? Ex Comment. S. Hieron. in Eccleſ. p. 748.

2. Bonum eſt nomen, ſuper oleum bonum; & dies mortis ſuper diem nativitatis ejus. 749.

3. Melius eſt ire ad domum luctûs, quàm ad domum convivii; in quo finis eſt omnis hominis, & qui vivit, dabit ad cor ſuum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcum delet τὸ *quid ſit*, ponitque ἀριθμὸν, *numerum*, pro *numero*; item loco *faciet eos quaſi umbram*, habet ἐποίησεν αὐτὰ ἐν σκιᾷ, *fecit ea in umbra*; Vet. autem lib. unus, teſte Nobilio, ἐποίησεν αὐτὰς ὡς σκιάν· cætera quadrant.

℣. 2. Ad verbum è Græco, detracto ult. *ejus*; imo additur in Mſ. Alex. ac ed. Compl. Auctor l. de dupl. martyr. apud Cypr. p. 587. legit: *Melius eſt nomen bonum, ſuper unguenta pretioſa.*

℣. 3. Ita Græcè, paucis exceptis; nempe initio habe-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccleſ. p. 749. 4. Melior eſt ira quàm riſus : quia in mœrore vultûs emendabitur cor.

5. Cor ſapientium in domo luctûs, & cor inſipientium in domo lætitiæ.

6. Melius eſt audire correptionem ſapientis, ſuper virum audientem carmen ſtultorum :

7. quia ſicut vox ſpinarum ſub olla, ſic riſus ſtulti : ſed & hoc vanitas.

750. 8. Calumnia conturbat ſapientem, & perdet cor fortitudinis ejus.

9. Melius eſt noviſſimum ſermonis, quàm principium ejus. Melior eſt patiens ſuper excelſum ſpiritu.

10. Ne feſtines in ſpiritu tuo ut iraſcaris : quia ira in ſinu ſtultorum requieſcit.

751. 11. Ne dixeris : Quid factum eſt, quia dies priores erant meliores quàm iſti? non enim ſapienter interrogaſti de hoc.

12. Bona eſt ſapientia cum hæreditate, & amplius videntibus ſolem.

13. Quia quomodo umbra ſapientiæ, ſic umbra argenti ; & quod plus eſt, ſcientia ſapientiæ vivificabit habentem ſe.

752. 14. Vide opera Dei : quoniam quis poterit adornare quem Deus perverterit?

15. In die bonitatis eſto in bono, & in die malo vide : & quidem iſtud congruum huic fecit Deus ad loquendum, ut non inveniat homo poſt eum quidquam.

753. 16. Omnia vidi in diebus vanitatis meæ : Eſt juſtus periens in juſtitia ſua, & eſt impius longævus in malitia ſua.

17. Noli eſſe juſtus multùm : & ne quæras am-

VULGATA NOVA.

4. Melior eſt ira riſu : quia per triſtitiam vultûs, corrigitur animus delinquentis.

5. Cor ſapientium ubi triſtitia eſt, & cor ſtultorum ubi lætitia.

6. Melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi :

7. quia ſicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla, ſic riſus ſtulti : ſed & hoc vanitas.

8. Calumnia conturbat ſapientem, & perdet robur cordis illius.

9. Melior eſt finis orationis, quàm principium. Melior eſt patiens arrogante.

10. Ne ſis velox ad iraſcendum : quia ira in ſinu ſtulti requieſcit.

11. Ne dicas : Quid putas cauſæ eſt quòd priora tempora meliora fuere quàm nunc ſunt? ſtulta enim eſt hujuſcemodi interrogatio.

12. Utilior eſt ſapientia cum divitiis, & magis prodeſt videntibus ſolem.

13. Sicut enim protegit ſapientia, ſic protegit pecunia : hoc autem plus habet eruditio & ſapientia, quòd vitam tribuunt poſſeſſori ſuo.

14. Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit.

15. In die bona fruere bonis, & malam diem præcave : ſicut enim hanc, ſic & illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum juſtas querimonias.

16. Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ : Juſtus perit in juſtitia ſua, & impius multo vivit tempore in malitia ſua.

17. Noli eſſe juſtus multùm : neque plus ſa-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tur ἀγαθὸν, *bonum*, loco *melius*; repetiturque *ire*, poſt conjunct. *quàm*; exinde ita, καθότι τοῦτο τέλος, &c. *eò quòd hic eſt finis*, &c. extremò additur ἀγαθὸν, verbo *dabit*. In Hebr. deeſt τὸ *bonum*; cætera ut in Gr. Ambroſ. epiſt. 63. col. 1047. f. & l. de fug. ſæc. c. 1. col. 418. c. legit : *Melius eſt enim ire in domum luctûs, quàm in domum gaudii.* Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 20. to. 7. 484. f. *Melius eſt ire in domum luctûs, quàm ire in domum potûs*; Gr. πότου.

℣. 4. Græcum : Ἀγαθὸν θυμὸς ὑπὲρ γέλωτα· ὅτι ἐν κακίᾳ προσώπου ἀγαθυνθήσεται καρδία. *Bonum eſt ira ſuper riſum : quia in malo vultûs fiet bonum cor.* Hebr. *quia in triſtitia vultûs jucundum cor erit.*

℣. 5. Itidem Græcè. Apud Ambroſ. l. de Tob. c. 1. col. 592. b. *Cor ſapientum in domo luctûs, cor autem ſtultorum in domo epulantium* : at in Pſ. 1. col. 748. e. & l. 2. de pœnit. col. 427. e. legit *epularum*. Similiter Auguſt. l. 17. de civ. Dei, c. 20. col. 484. f. *Cor ſapientium in domo luctûs, & cor inſip. in domo epularum.*

℣. 6. Græcè conſtanter ἀγαθὸν, loco *melius*; reliqua concordant ad verbum. Ambroſ. in Pſ. 1. col. 748. e. leg. *Melius eſt audire increpationem ſapientis, magis quàm virum audientem canticum ſtultorum.*

℣. 7. Ambroſ. l. de exhort. virginit. col. 297. e. *Sicut vox ſpinarum ſub olla, ita riſus ſtultorum*; quæ Græco textui reſpondent ad verbum. Hebr. verò textui Lat. conſonat : unde concludi poſſet Hieronymum addidiſſe voculam *quia* de Hebræo, & poſuiſſe *ſtulti*, num. ſing. juxta idem Hebr. ſed in Mſ. Alex. pariter habetur initio, ὅτι, *quia*.

℣. 8. Græcum habet περιφέρει, *circumfert*, pro *conturbat*; dein καὶ ἀπόλλυσι, *& perdit* : unde Hieron. ibid. *Pro eo verò quod LXX. & Aquila, & Theod. interpretati ſunt*, perdit cor εὐτονίας αὐτοῦ, *id eſt*, fortitudinis, *ſive* vigoris ejus, *Symmachus ait*, & perdit cor matthana, *id eſt*, donum; *tam verbum Hebr. quàm interpretationem ejus copulans, & faciens illum ſenſum, qui alibi ſcriptus eſt* : Excæcant munera etiam ſapientium oculos.

℣. 9. In Græco ſimiliter : Ἀγαθὴ ἐσχάτη λόγων ὑπὲρ ἀρχὴν αὐτοῦ. Ἀγαθὸν μακρόθυμος ὑπὲρ ὑψηλὸν πνεύματι. Ap. Symmach. Βέλτιον τέλος λόγου, τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, &c. Apud Hieron. l. 1. contra Jovin. to. 4. 171. a. *Meliora ſunt noviſſima ſermonis, quàm initium ejus.*

℣. 10. Ita rurſum in Græco, excepto ult. ἀναπαύσεται, *requieſcet* : ita quoque in Hebr. Apud Ambroſ. verò l. de exhort. virginit. col. 298. a. *Noli feſtinare in ſpiritu tuo iraſci : quia ira in ſinu ſtultorum requieſcit.*

℣. 11. Eadem rurſus habet Hieron. l. 1. contra Jovin. to. 4. 171. a. præter unum *quia non*, pro *non enim*. Græcè, loco *meliores quàm iſti*, legitur ἀγαθαὶ ὑπὲρ ταύτας, deinde ſic, ὅτι οὐκ ἐν σοφίᾳ; cæt. ut in Lat. ſup. Hieron. quoque l. 1. in ep. ad Gal. to. 4. 226. e. leg. *Ne dixeris : Quia dies mei priores erant boni ſuper iſtos* : & in Amos 6. to. 3. 1425. d. *Ne dixeris : Dies priores meliores erant mihi quàm iſti : quoniam non in ſapientia interrogas ſuper hoc.* Symmach. vertit, οὐ γὰρ φρονίμως, *non enim prudenter.*

℣. 12. Sic in Græco eſt. Item apud Ambroſ. ep. 45. col. 983. a. *Bona eſt ſapientia cum hæreditate.*

℣. 13. In Græco : Ὅτι ἐν σκιᾷ αὐτῆς ἡ σοφία, ὡς σκιὰ ἀργυρίου· καὶ περισσεία γνώσεως τῆς σοφίας ζωοποιήσει τὸν παρ' αὐτῆς· i. e. *Quia in umbra ejus ſapientia, ſicut umbra argenti ; & abundantia ſcientiæ ſapientiæ vivificabit eum, qui ab ea.* Symmach. Σκέπει σοφία, ὡς σκέπει τὸ ἀργύριον. Schol. ἡ σοφία διασώσει τοὺς ἔχοντας αὐτήν. Hieron. quoque in explanat. ait : *Symmachus more ſuo etiam in hoc loco manifeſtiùs interpretatus eſt, dicens* : Quomodo protegit ſapientia, ſimiliter protegit pecunia : & paulò ſup. *& ampliùs, ſcientia ſapientiæ vivificabit habentem ſe.* Hebr. *Quia in umbra ſapientiæ, in umbra argenti ; & præſtantia ſcientiæ ſapientia vivificabit patronos ſuos*, ſeu *habentes eam.*

℣. 14. Edit. nov. Hieron. ultimò fert *percuterit*, ſed malè ; Græcè conſtanter, διαστρέψῃ αὐτόν, *perverterit eum* : & Hieron. ipſe inf. 753. a. ait : *quis poterit adornare quod perverterit Deus?* In Hebr. pariter, *quis poterit dirigere quem depravaverit ipſe?*

℣. 15. Nonnulla variant Græcè ; nempe pro *eſto*, habetur ζῆθι, *vive*; ſed apud Symmachum ἔσο ; ſubinde iterum ponitur ἴδε, *vide*, ante τὸ *in die*, minimè ſublato eo poſt vocem *malo*, pro qua ult. κακίας, *mali* ; deinde ſic : καί γε σὺν τούτῳ συμφώνως τοῦτο ἐποίησεν ὁ Θεὸς περὶ λαλιᾶς, *& quidem huic congruenter iſtud fecit Deus de loquela* : ſed in al. cod. vet. teſte Nobilio, καί γε τοῦτο τούτῳ σύμφωνον· in Mſ. Alex. τοῦτο σύμφωνον τοῦτο· in edd. Ald. & Compl. σὺν τούτῳ σύμφωνον τούτῳ. In Hebr. *etiam hoc contra hoc fecit Deus ſuper verbum, quod non inveniret*, &c.

℣. 16. Sic eſt in Hebr. textu. Græcum habet δικαίῳ, *juſto*, pro *juſtitia* ; Symmachus verò, τῇ δικαιοσύνῃ ; rurſum LXX. μένων, *manens*, pro *longævus* ; Aquila, μακρύνων ; cætera quadrant. Idem Hieron. l. 1. & 2. contra Pelag. to. 4. 509. f. 512. a. legit : *Eſt enim juſtus qui perit in juſtitia ſua.* Ambroſiaſt. col. 98. b. *Noli juſtus eſſe multùm : eſt enim qui perit in ſua juſtitia* : at inf. 244. a. *quia eſt qui perit in ſuo juſto.*

℣. 17. Idem Hieron. infra : *noli quærere ampliùs, ne*

VULGATA NOVA.

pias quàm necesse est, ne obstupescas.
18. Ne impiè agas multùm : & noli esse stul-
tus, ne moriaris in tempore non tuo.
19. Bonum est te sustentare justum, sed &
ab illo ne subtrahas manum tuam : quia qui ti-
met Deum, nihil negligit.
20. Sapientia confortavit sapientem super de-
cem principes civitatis.
3. Reg. 21. Non est enim homo justus in terra, qui
8. 46. faciat bonum, & non peccet.
2. Par. 22. Sed & cunctis sermonibus, qui dicun-
6. 36. Prov. tur, ne accommodes cor tuum : ne fortè audias
20. 9. servum tuum maledicentem tibi:
1. Joan. 23. scit enim conscientia tua, quia & tu cre-
1. 8. brò maledixisti aliis.
24. Cuncta tentavi in sapientia : Dixi : Sa-
piens efficiar : & ipsa longiùs recessit à me
25. multò magis quàm erat : & alta profun-
ditas, quis inveniet eam ?
26. Lustravi universa animo meo, ut scirem,
& considerarem, & quærerem sapientiam, &
rationem : & ut cognoscerem impietatem stulti,
& errorem imprudentium :
27. & inveni amariorem morte mulierem,
quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus,
vincula sunt manus illius : qui placet Deo, effu-
giet illam : qui autem peccator est, capietur ab
illa.
28. Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum
& alterum, ut invenirem rationem,

VERSIO ANTIQUA.

pliùs, ne obstupescas. *Ex Comment. S.*
18. Ne impiè agas multùm : & noli esse stultus, *Hieron. in Eccles. p.*
ne moriaris in tempore non tuo. 754.
19. Bonum est retinere te istud, & quidem ab
hoc ne dimittas manum tuam : quoniam qui ti-
met Deum, egredietur ad omnia.
20. Sapientia confortabit sapientem super de-
cem potestatem habentes, qui sunt in civitate :
21. quia non est homo justus in terra, qui faciat
bonum, & non peccet.
22. Et quidem in omnes sermones, quos lo- 755.
quentur, ne dederis cor tuum : quia non audies ser-
vum tuum maledicentem tibi :
23. etenim frequenter scit cor tuum, quia &
tu maledixisti aliis.
24. Omnia hæc tentavi in sapientia ; & dixi :
Sapiens efficiar : & ipsa longiùs facta est à me
25. magis quàm erat : & alta profunditas, quis
inveniet eam ?
26. Circuivi ego, & cor meum, ut scirem, & 756.
considerarem, & quærerem sapientiam, & ratio-
nem : & ut cognoscerem impietatem stulti, &
imprudentium errorem :
27. & invenio ego amariorem morte mulie-
rem, quæ est laqueus, & sagenæ cor ejus, vincula
manus ejus : bonus coram Deo, eruetur ab ea ; &
peccator capietur in illa.
28. Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unam
ad unam, ut invenirem numerum,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

conturberis, sive, ne obstupescas : at l. 1. contra Pelag. to. 4. 510. a. ita legit : *Ne sis justus multùm : nec quasi per sapientiam quæras superflua, ne fortè obstupescas.* Cypr. l. 3. Testim. p. 319. c. *Noli esse multùm justus : & noli argumentari plusquam oportet.* Facund. Herm. l. 8. Sirmond. to. 2. p. 661. b. *Noli effici justus multùm : & noli argumentari abundanter, ne fortè obstupescas.* Græc. Μὴ γίνȣ δίκαιος πολύ· μηδὲ σοφίζȣ περισσὰ, μή ποτε ἐκπλαγῆς. Ambros. l. 1. de pœnit. col. 389. c. *Noli justus esse nimiùm* : & l. de ob. Theod. col. 1205. a. *Noli esse nimiùm justus* : & epist. 7. col. 778. e. *Noli esse multùm sapiens.* Hebr. *Ne sis justus multùm : & ne sis sapiens abundanter ; ut quid desolaberis ?*

℣. 18. Sic habet Facund. Hermian. ubi sup. p. 661. b. excepta voce *durus*, loco *stultus* ; & sanè in Gr. σκληρός ; cæt. ut in Lat. supra. Hebr. *Ne sis improbus multùm : & ne sis stultus ; ut quid morieris in non tempore tuo ?* Quidam Mss. Hieron. similiter habent sup. *ut quid morieris ?* sed alii cum editt. vet. *ne moriaris*, ut in Græco. Hieron. etiam in comment. legit, *ne moriaris* ; quod ita explicat : *Noli peccatis adjicere peccata, ne provoces Deum etiam hîc tibi inferre supplicium.*

℣. 19. Pro *retinere te istud*, Græcum habet, τὸ ἀντέχεσθαί σε ἐν τȣ́τῳ, *inhærere te in hoc* ; subinde, μὴ μιάνῃς, *ne contamines*, loco *ne dimittas* ; extremò, ὅτι φοβȣμένοις τὸν Θεὸν ἐξελεύσεται τὰ πάντα, *quia timentibus Deum egredientur omnia.* At in Ms. Alex. ὁ φοβȣ́μενος ; apud Symmach. ὁ γὰρ φοβȣ́μενος τὸν Θεὸν, διεξελεύσεται τὰ πάντα. In Hebr. sic : *Bonum quòd apprehendas in hoc, & etiam ab hoc ne quiescere facias manum tuam : quia timens Deum, egredietur omnia hæc.* Facund. Hermian. l. 8. Sirm. to. 2. p. 661. c. legit : *Bonum est parcere te in hoc, equidem ab hoc noli contaminare manum tuam : quia is qui timet Deum, evadit omnia.*

℣. 20. Eadem sunt in Græco, præter unum βοηθήσει, *adjuvabit*, pro *confortabit* ; sed ap. Aquil. ἐνισχύσει ; in Hebr. *roborabit.* Hieron. tamen in comment. lectioni LXX. favet, dicens : *Decem, qui potestatem habent, & in urbe consistunt, angeli sunt, qui..... auxiliantur humano generi : sed si quis consideret omnia auxilia, majus est auxilium sapientiæ.*

℣. 21. Eadem rursus legit Hieron. l. 1. in Gal. 3. to. 4. col. 257. f. Græc. Ὅτι ἄνθρωπος ȣ̓κ ἔστι δίκαιος ἐν τῇ γῇ, ὃς ποιήσει ἀγαθὸν, καὶ ȣ̓χ ἁμαρτήσεται· quæ Latino respondent sup.

℣. 22. Græcum adnectit vocem ἀσεβεῖς, *impii*, ad verbum *loquentur* ; habetque μὴ θῇς, *ne posueris*, loco *ne dederis* ; subinde, ὅπως μὴ ἀκȣ́σῃς, *ut non audias* ; cætera ut in Lat. supra. Hebr. *Etiam omnibus verbis, quæ loquentur, ne des cor tuum : ut non audias*, &c.

℣. 23. Hæc Hebræo respondent. At in Græco sic : ὅτι πλειστάκις πονηρεύσεταί σε, καὶ καθόδȣς πολλὰς κακώσει καρδίαν σȣ, ὅτι ὡς καί γε σὺ κατηράσω ἑτέρȣς· *quia frequenter malignabitur in te, & multis modis malè afficiet cor tuum, nempe quia & tu maledixisti aliis.*

℣. 24. Ad verbum è Græco, detracto uno &, ante *dixi.* Apud Ambros. in Ps. 43. col. 906. d. *Dixi : Sapientiam requiram : & ipsa longè facta est à me.*

℣. 25. Ita in Græco, præter hoc 1. μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν, *longè super id quod eram*, loco *magis quàm erat.* Ap. Ambros. in Ps. 43. col. 906. d. *longè magis quàm erat : & in profundo, altitudinem quis inveniet ejus ?* Hebræum textui favet.

℣. 26. Similia in Græco, præter seqq. ult. ἀσεβȣ̃ς ἀφροσύνην, καὶ ὀχληρίαν, καὶ περιφοράν, *impii stultitiam, & turbulentiam, & circumlationem*, loco *impietatem stulti*, &c. Hebr. habet *impietatem stultitiæ, & fatuitatem insaniarum.* Nota *rationem* sup. sumi pro *computatione.* LXX. enim hab. ψῆφον ; Aquila, λογισμόν ; Hebr. *supputationem.* Ambros. l. de bono mort. c. 7. p. 402. b. ita legit : *Circuivit cor meum, ut scirem impii lætitiam, & considerarem, & quærerem sapientiam, & numerum : & ut scirem per imperium lætitiam, & molestiam, & jactationem* : ed. Ald. hab. σκληρίαν, non ὀχληρίαν. Aug. l. 2. de lib. arb. col. 595. e. *Circuivi ego, & cor meum, ut scirem, & considerarem, & quærerem sapientiam, & numerum* ; quæ textum Hieronymianum pene ad verbum referunt. Hieron. quoque in comment. ait LXX. posuisse : *Circuivi ego, & cor meum, ut cognoscerem*, &c.

℣. 27. Similia Gr. habet Vat. nisi quòd initio post *ego*, addit αὐτὴν, *eam*, statimque, καὶ ἐρῶ, & *dicam* ; at in Ms. Alex. deest καὶ ἐρῶ, sicut in edd. Ald. & Compl. Subinde in Vatic. δεσμὸς εἰς χεῖρας αὐτῆς· item apud Hieron. epist. ad Fabiol. de XLII. mans. to. 2. 598. b. *vinculum in manibus ejus* : sed apud Symmach. non εἰς χεῖρας, sed αἱ χεῖρες. Apud Ambros. l. de bono mort. c. 7. col. 402. b. sic : *Et inveni ego eam amariorem, quàm mortem.* Græc. πικρότερον ὑπὲρ θάνατον σὺν τὴν γυναῖκα, &c. De præp. autem σὺν ante γυναῖκα, vide Coteler. not. in l. 2. Constitut. Apost. p. 133. e. Huc redeunt quæ citat Hilar. in Ps. 123. col. 401. a. 527. c. *Oculus meretricis, laqueus peccatoris.* Itidem Hieron. in Ezech. 29. col. 901. d.

℣. 28. Suffragatur Græcum, nisi quòd extremò habet, μία τῇ μιᾷ, τȣ̃ εὑρεῖν λογισμόν, *una ad unam, ut invenirem rationem* : in edit. Compl. μιᾷ τῇ μιᾷ. Observat Hieron. sup. *Esebon, quod omnes, voce consona*, λογισμȣ̀ς *transtulerunt, secundùm Hebræi sermonis ambiguitatem*, & numerum, & summam, & rationem, & cogitationem *posse dici* : & infra : *Pro eo autem quod*, inquit, *sermonem Hebræum interpretantes, diximus* unam ad unam, ut inveniatur numerus, *sive* summa, *sive* ratio, *aut* cogitatio, *apertiùs interpretatus est Symmachus* : unum ad unum invenire rationem : *quod*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. 29. quem adhuc quæsivit anima mea, & non
Hieron. in Eccles. p. inveni. Hominem unum de mille inveni, & mu-
756. lierem in omnibus his non inveni.

30. Solummodo hoc inveni, quia fecit Deus
757. 758. hominem rectum, & ipsi quæsierunt cogitationes
multas. Quis novit sapientes? & quis novit solutionem verbi?

VULGATA NOVA.

29. quam adhuc quærit anima mea, & non inveni. Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni.

30. Solummodo hoc inveni, quòd fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Quis talis ut sapiens est? & quis cognovit solutionem verbi?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

enim nos solemus absolutè & neutraliter appellare..... Hebræi feminino genere pronunciant, sicut in Psalmo: Unam petii à Domino, hanc requiram; *pro eo quod est* unum.

℣. 29. Itidem Græcè, posito uno &, ante *hominem.* Hieron. quoque in Mich. 7. to. 3. 1549. e. legit: *Et hominem unum de mille inveni*, &c. ut sup. similiter l. 1. contra Jovin. to. 4. 171. b. Auctor verò op. imp. in Matth. hom. 32. p. 135. d. *In mille virum bonum invenies; in omnibus autem his mulierem non invenies.*

℣. 30. Græc. Πλὴν ἴδε τοῦτο εὗρον, ὃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς σὺν τὸν, &c. ut in Lat. Symmachus initio habet, *μόνον ἴδε.* Hieron. infra non posuit quidem τὸ *Quis novit sapientes?* sed, *Quis ita ut sapiens*, ut in Hebr. verùm post paulò ait: *LXX. pro eo quod nos posuimus*, Quis ita ut sapiens? *transtulerunt*, *Quis novit sapientes?* quam lectionem prætulimus, pro more nostro. Idem Hieron. l. 1. contra Jovin. to. 4. 171. b. ita legit: *Veruntamen reperi, quòd fecit Deus hominem rectum, & ipsi quæsierunt cogitationes malas.* August. verò ser. 284. to. 5. 1142. e. *Fecit Deus hominem rectum, & ipsi exquisierunt cogit. multas.*

CAPUT VIII.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. 1. SApientia hominis illuminabit vultum ejus,
Hieron. in Eccles. p. & impudens vultu suo odietur.
757. 758. 2. Os regis custodi, & de juramento, & de verbo Dei

3. ne festines à facie ejus ambulare, & ne stes in verbo malo: quoniam omne, quod voluerit, faciet:

4. sicut dixerit rex, potestatem habens: & quis dicet ei: Quid facis?

759. 5. Qui custodit mandatum, non cognoscet verbum malum. Et tempus, & judicium cognoscit cor sapientis.

6. Quia omni negotio est tempus, & judicium: quia scientia hominis multa super eum:

7. quia nescit quod futurum est; sicut enim erit, quis annuntiabit ei?

VULGATA NOVA.

1. SApientia hominis lucet in vultu ejus, & *Sup. 2.*
potentissimus faciem illius commutabit. 14.

2. Ego os regis observo, & præcepta juramenti Dei.

3. Ne festines recedere à facie ejus, neque permaneas in opere malo: quia omne, quod voluerit, faciet:

4. & sermo illius potestate plenus est: nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis?

5. Qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali. Tempus & responsionem cor sapientis intelligit.

6. Omni negotio tempus est, & opportunitas, & multa hominis afflictio:

7. quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuncio.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè: posteriorem autem versiculum ita refert Hieron. ex Hebr. *& fortis faciem suam commutabit:* sed inf. dicit, horum loco LXX. posuisse: *& impudens vultu suo odietur;* vel *improbus facie sua odietur;* quam lectionem *& impudens*, &c. præferendam duximus: nunc etiam in Gr. *καὶ ἀναιδὴς προσώπῳ*, &c. Priorem sententiam rursum citat Hieron. in Isai. 56. to. 3. 412. f. *Sapientia hominis illuminat faciem ejus.*

℣. 2. Hunc versic. primodum ita refert Hieron. ibid. *Ego os regis custodio, & loquelam juramenti Dei:* sed post paulò ait *LXX. imperativo modo* dixisse: *Os regis custodi;* & infra: *LXX.* inquit, *aliter transtulerunt, dicentes: Et de juramento, & de verbo Dei ne festines*, &c. Non tamen ita ferunt veteres editt. ibid. sed hoc modo: *& de verbo juramenti Dei ne festines;* quæ Græco hodierno respondent ad verbum. Verùm hanc ult. antea editorum lectionem improbat ac respuit Martianæus noster: ita enim disserit Notat. in hunc loc. « Hoc item loco præter versiculum Græ-
» cum superfluè adjectum, mutant etiam (editt.) contex-
» tum Sacrum LXX. Interpretum, legentes: *de verbo jura-*
» *menti Dei ne festines*, &c. cùm manifestissimè comprobetur
» ex comment. Hieron. aliter quàm apud LXX. conscriptum
» fuisse in divinis Voluminibus, scilicet, *de juramento Dei*,
» sive *de verbo juramenti Dei*, non *de juramento, & de verbo*
» *Dei*, quemadmodum legebatur in LXX. Translatorum ed.
» Quisquis igitur hîc animum attenderit, veram esse lectio-
» nem omnium Mss. codicum nobiscum agnoscet. » Non ideo tamen primùm in mente fuit istam adhibere lectionem, *& de juramento, & de verbo Dei;* imo verò Lat. aliam admittere, *de verbo juramenti Dei*, maximè cùm hodie in ed. LXX. constanter ita legatur: *Στόμα βασιλέως φύλαξον, καὶ περὶ λόγου ὅρκου Θεοῦ μὴ σπουδάσῃς.* At pondere victi sumus & auctoritate Mss. omnium codicum, à quibus discedere, sicut Martianæo, ita nobis religio fuit. Ut ut est de hac vocum mutatione, illa lectio quam præferimus, cum Mss. omnibus codd. congruit, ut etiam improbabile non sit, vel ita in Ms. suo Græco legisse Hieronymum, vel etiam hoc modo scriptum fuisse in antiqua Versione Latina, cujus verba retulerit S. Doctor. In Hebr. sic: *Ego os regis observo, & super verbum juramenti Dei.* Vide sis plura apud Nobilium.

℣. 3. Ita legitur Græcè, nisi quòd pro *ambulare*, habetur *πορεύσῃ*, *ambulabis*, positâ virgulâ post *festines*, detractâ verò conjunct. &, post *ambulare*, seu *abire*, quemadmodum legit Hieronymus supra. In Hebr. sic: *ne sis festinus, à faciebus ejus abibis; ne stes*, &c. ut supra. Ap. Ambros. in Ps. 1. col. 748. f. hæc pauca: *noli stare in sermone malo.*

℣. 4. Ita rursum Græcè, sublato uno *dixerit.* In Ms. tamen Alex. est: *καθὼς βασιλεὺς ἐξουσιάζων, λαλεῖ· καὶ τίς*, &c. In Hebr. sic: *in quo verbum regis imperium: & quis dicet ei: Quid facies?* In Ms. etiam Alex. *Τί ποιήσεις*, al. *ποιεῖς.*

℣. 5. Ad verbum è Græco, præter hoc, *& judicium*, pro quo simpliciter, *κρίσεως*, *judicii.* In Hebr. *& judicium cognoscet*, &c.

℣. 6. Sic iterum in Græco. Hieron. versiculum poster. ita refert primò: *afflictio quippe hominis multa super eum:* sed paulò post monet apud LXX. legi *scientiam*, non *afflictionem*, seu *malitiam. Pro eo autem quod*, inquit, *LXX. Interpretes dixerunt:* quia scientia hominis multa super eum: *in Hebræo* malitiam *habet, non* scientiam: *sed quia* res, *&* daleth *litteræ Hebraïcæ, excepto parvo apice, similes sunt; pro* raath, *legerunt* dath, *id est, pro* malitia, *scientiam.* In Hebr. præterea est *voluntati*, pro *negotio.*

℣. 7. Græcè, pro *nescit*, *οὐκ ἔστι γινώσκων*, *non est qui cognoscat;* & inf. *ὅτι καθώς*, *quia sicut*, pro *sicut enim;* cæt. similia: apud Symmachum, *τίς γὰρ τὰ*, &c. Exinde Hieron. ait: *Illud quoque quod in fine horum versuum scriptum est:* quia nescit quod factum sit; & quid futurum sit post eum, quis annuntiabit ei? *de verbo ad verbum nunc ex sermone Hebræo transtulimus, ut esse sensum alterum noverimus, quòd scilicet nec ea quæ præterierint scire possumus, nec ea quæ futura sint, ita ut sunt futura, cognoscere.* Ex his porro liquet, inquit noster Martianæus, Hieronymum in contextu Sacro coaptasse se consuetudini LXX. Interpretum; in commentario autem de verbo ad verbum ex Hebræo sermone transtulisse. Vide sis plura ibid. Not. c. Idem

VULGATA NOVA.

8. Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec sinitur quiescere ingruente bello, neque salvabit impietas impium.

9. Omnia hæc consideravi, & dedi cor meum in cunctis operibus, quæ fiunt sub sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum.

10. Vidi impios sepultos: qui etiam cùm adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate quasi justorum operum: sed & hoc vanitas est.

11. Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala.

12. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognovi quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus.

13. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini.

14. Est & alia vanitas, quæ fit super terram: sunt justi, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impii, qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant: sed & hoc vanissimum judico.

15. Laudavi igitur lætitiam, quòd non esset homini bonum sub sole, nisi quòd comederet, & biberet, atque gauderet: & hoc solum secum auferret de labore suo, in diebus vitæ suæ, quos dedit ei Deus sub sole.

16. Et apposui cor meum ut scirem sapientiam, & intelligerem distentionem quæ versatur in terra: est homo, qui diebus & noctibus somnum non capit oculis.

17. Et intellexi, quòd omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt sub sole: & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minùs inveniat: etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.

VERSIO ANTIQUA.

8. Non est homo potestatem habens in spiri- *Ex Comment. S.*
tum, ut prohibeat spiritum: & non est potens in *Hieron. in Eccles. p.*
die mortis, & non est emissio in bello, & non *759.*
salvabit impietas habentem se.

9. Omnia hæc vidi, & dedi cor meum in omne *760.*
opus, quod factum est sub sole. Et dominatus est homo homini ut affligeret eum.

10. Et tunc vidi impios sepultos: & venerunt, & de loco sancto egressi sunt, & laudati sunt in civitate, quia sic fecerunt: sed & hoc vanitas.

11. Quia enim non est contradictio facientibus malum citò, ideo repletum est cor filiorum hominis in eis, ut faciant malum.

12. Quia peccator facit malum ex tunc, & elon- *761.*
gat ei, & ego recognosco quia erit bonum timentibus Deum, ut timeant à facie ejus.

13. Et bonum non erit impio, & non prolongabit dies in umbra, quia non est timens à facie Dei.

14. Est vanitas, quæ fit super terram: quia sunt *762.*
justi, ad quos perveniunt quasi facta impiorum: & sunt impii, ad quos perveniunt quasi facta justorum: dixi: Quia & hoc vanitas est.

15. Et laudavi ego lætitiam, quia non est bonum homini sub sole, nisi comedere, & bibere, & lætari: & ipsum egredietur cum eo de labore suo, diebus vitæ suæ, quos dedit ei Deus sub sole.

16. Quapropter dedi cor meum ut cognoscerem sapientiam, & viderem occupationem quæ facta est super terram: quia & in die & in nocte somnum in oculis suis non est videns.

17. Et vidi omnia opera Dei, quia non poterit homo invenire opus, quod factum est sub sole: in quo laboravit homo ut quæreret, & non inveniet; siquidem, & si dixerit sapiens se cognoscere, non poterit invenire.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 514. a. legit: *Nemo scit quid futurum sit; quia sicuti est, quis annuntiabit ei?*

℣. 8. Similiter in Græco Vatic. si excipiatur vox ἐξουσία, *potestas* circa med. loco *potens*; sed in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. est ἐξουσιάζων; item post paulò in Vatic. & al. ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, *in die belli*, pro *in bello*; ultimòque, τὸν παρ' αὐτῆς, *eum qui ab ea*, loco *habentem se*; sed ap. Symm. ἔχοντα αὐτήν.

℣. 9. Græcum in principio habet, Καὶ σύμπαν τοῦτο εἶδον, *Et omne hoc vidi*; & sub finem, τὰ ὅσα ἐξουσιάσατο ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώπῳ, *quæ pro potestate fecit homo in hominem*, loco *& dominatus est homo homini*; cæt. ut in Lat. supra. Ap. Aquil. καιρὸς ὡς ἐκυρίευσεν ὁ ἄνθρωπος, &c. In Hebr. *Omne hoc vidi, & dare cor meum ad omne factum, quod fit sub sole, tempore quo dominatus est homo in hominem in malum sibi.*

℣. 10. Græcum loco *sepultos*, habet, εἰς τάφους εἰσαχθέντας, *in sepulcra introductos*; dein, καὶ ἐκ τοῦ ἁγίου· καὶ ἐπορεύθησαν, *& de sancto: & iverunt*, loco *& venerunt, & de loco sancto egressi sunt*; cæt. ut supra. Aquila, καὶ ἦλθεν ἐκ τόπου ἁγίου. Hebr. *Et tunc vidi impios sepultos: & venerunt, & à loco sancto ambulabunt, & oblivioni tradentur in civitate, qua sic fecerant: etiam hoc vanitas.*

℣. 11. Græcum: Ὅτι οὐκ ἔστι γινομένη ἀντίῤῥησις ἀπὸ τῶν ποιούντων τὸ, &c. *Quia non est facta contradictio à facientibus*, &c. ut supra. Hebr. *Quia non fit sententia facti mali citò, ideo plenum est cor*, &c.

℣. 12. Græcum: Ὃς ἥμαρτεν, ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἀπὸ τότε, καὶ ἀπὸ μακρότητος αὐτῶν· ὅτι καὶ γινώσκω ἐγὼ ὅτι ἐστὶν ἀγαθὸν, &c. *Qui peccavit, fecit malum ex tunc, & ex longitudine eorum: quare & cognosco ego quia est bonum*, &c. ut sup. Ms. Alex. ὅτι ἔσται ἀγαθόν. Textum paulùm dissimilem adhibuerat Hieronymus supra, videlicet: *Quia peccator facit malum centies, & elongat ei, ex hoc cognosco ego quòd erit bonum timentibus Deum, qui timebunt à facie ejus*: sed observat infra verbum Hebr. *maath*, LXX. ttanstulisse *ex tunc*, se verò posuisse *centies*: & post pauca: *Hæc*, inquit, *juxta sensus Hebraïci veritatem: LXX. verò Interpretes... quasi ab alio sensu incipientes, dixerunt: Et ego recognosco*, &c. quæ admisimus supra.

℣. 13. Hæc promit Hieron. ex edit. LXX. Sic etiam hodie legimus Græcè.

℣. 14. Rursum Hieron. l. 2. contra Pelag. to. 4. 514. b. *Sunt justi, ad quos pervenit quasi opus impiorum: & sunt impii, ad quos pervenit quasi opus justorum.* Item August. l. 20. de civit. Dei, c. 3. to. 7. 575. e. *Est vanitas, quæ facta est super terram: quia sunt justi, super quos venit sicut factum impiorum: & sunt impii, super quos venit sicut factum justorum: dixi: Quoniam hoc quoque vanitas.* Ita pariter in Græco, his exceptis, ὅτι φθάνει ἐπ' αὐτοὺς..... ὅτι φθάνει πρὸς αὐτοὺς, *quia venit super eos..... quia venit ad eos*, loco utriusque *super quos venit*; al. utrobique πρὸς αὐτοὺς, si Nobilio fides.

℣. 15. Ad verbum è Græco, præter hoc, *egredietur cum eo de*, pro quo συμπροσέσται αὐτῷ ἐν, *simul aderit ei in*; in ed. Ald. legitur συμπορεύσεται; in Hebr. *comitabitur eum in*, &c. Apud August. l. 17. de civit. Dei, c. 20. to. 7. 484. d. *non est bonum homini, nisi quòd manducabit, & bibet.*

℣. 16. Vix meliùs è Græco, excepta voce 1. *quapropter*, pro qua ἐν οἷς, *in quibus*; apud Symmach. διό: Hebr. *quemadmodum.*

℣. 17. Eadem sunt in Græco, nisi quòd pro *in quo laboravit*, exstat, ὅσα ἂν μοχθήσῃ, *quæcunque laborabit*; & infra, καί γε ὅσα ἂν, *etiam quæcunque*, pro *siquidem & si*. Idem Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. 510. a. ita legit: *quæcunque enim laboraverit homo ut requirat, non inveniet: si dixerit sapiens se intelligere, reperire non poterit*: & l. 2. col. 514. c. *quantumcunque laboraverit homo ut inquirat, non reperiet: & si dixerit sapiens nosse se, invenire non poterit.* Item Auct. l. de voc. gent. c. 24. p. 15. e. *quantumcunque laboraverit homo ut quærat, non inveniet: & quodcunque dixerit sapiens ut sciat, non poterit invenire.* Similiter habet Auct. epist. ad Demetr. p. 44. f. præter penult. *non potest*, loco *non poterit.*

CAPUT IX.

Versio antiqua.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 762.

1. Omne hoc dedi in corde meo, ut considerarem universa: Quia justi & sapientes, & opera eorum in manu Domini: & quidem charitatem, & quidem odium non est cognoscens homo: omnia in facie eorum.

763. 2. In omnibus eventus unus justo & impio, bono & malo, mundo & polluto, sacrificanti & non sacrificanti: sic bonus, ut peccator; sic jurans, sicut juramentum timens.

3. Hoc est pessimum in omni, quod factum est sub sole, quia eventus unus omnibus: sed & cor filiorum hominum repletum est malitiâ, & errores in corde eorum in vita sua, & post hæc ad mortuos:

4. quia quis est qui communicet in omnes viventes? Est confidentia, quoniam canis vivens melior est à leone mortuo:

5. quia viventes sciunt quòd moriantur, & mortui nesciunt quidquam, & non est eis ampliùs merces: in oblivione enim venit memoria eorum.

6. Sed & dilectio eorum, & odium eorum, & zelus eorum jam periit, & pars non est eis adhuc in sæculo, in omni quod fit sub sole.

764. 7. Vade & comede in lætitia panem tuum, & bibe in corde bono vinum tuum: quoniam jam placuerunt Deo opera tua.

8. In omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.

766. 9. Vide vitam cum muliere, quam dilexisti, omnibus diebus vitæ vanitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole: quia hæc est pars tua in vita, & in labore, quo tu laboras sub sole.

767. 10. Omnia quæ invenit manus tua ut facias, in

Vulgata nova.

1. Omnia hæc tractavi in corde meo, ut curiosè intelligerem: Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo, utrùm amore an odio dignus sit:

2. sed omnia in futurum servantur incerta, eò quòd universa æquè eveniant justo & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti: sicut bonus, sic & peccator: ut perjurus, ita & ille qui verum dejerat.

3. Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt: unde & corda filiorum hominum implentur malitiâ, & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducentur.

4. Nemo est qui semper vivat, & qui hujus rei habeat fiduciam: melior est canis vivus leone mortuo.

5. Viventes enim sciunt se esse morituros, mortui verò nihil noverunt ampliùs, nec habent ultra mercedem: quia oblivioni tradita est memoria eorum.

6. Amor quoque, & odium, & invidiæ simul perierunt, nec habent partem in hoc sæculo, & in opere quod sub sole geritur.

7. Vade ergo & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum: quia Deo placent opera tua.

8. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.

9. Perfruere vitâ cum uxore, quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuæ: hæc est enim pars in vita, & in labore tuo, quo laboras sub sole.

10. Quodcunque facere potest manus tua,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græcum initio habet: Ὅτι σύμπαν τοῦτο ἔδωκα εἰς καρδίαν μου, καὶ καρδία μου σύμπαν εἶδε τοῦτο· Ὡς οἱ δίκαιοι καὶ οἱ σοφοὶ, καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ἐν χειρὶ τοῦ Θεοῦ, &c. i. e. *Quia* (Nobil. *Quare*) *omne hoc dedi in corde meo, & cor meum omne vidit hoc: Quomodo justi & sapientes, & operationes eorum in manu Dei;* reliq. ut in Lat. supra. Hebr. textui priori respondet. Auct. verò l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. f. ita Græcum reddit ad verbum: *Quia universum hoc dedit* (l. *dedi*) *in cor meum, & cor meum universum hoc vidit: Quia & justi, & sapientes, & operationes eorum in manu Dei.* Item Auctor epist. ad Demetriad. p. 44. f. *Quia universum hoc vidit cor meum: Quia & justi, & sapientes, & operationes eorum in manu Dei.*

℣. 2. Græcè, hoc præmittitur: Ματαιότης ἐν τοῖς πᾶσι· *Vanitas in omnibus:* tum sequitur: Συνάντημα ἓν τῷ δικαίῳ, &c. ut in Lat. sup. subnexâ tamen duplici conjunct. καὶ, & post *malo*, & post *polluto*, seu *immundo*, nam Græcè ἀκαθάρτῳ.

℣. 3. Itidem Græcè, præter pauca & levia; videlicet, πονηρὸν, *malum*, loco *pessimum*, ut & πονηροῦ, *malo*, pro *malitia;* item ἀνθρώπου, *hominis*, loco *hominum;* & περιφέρεια, *circumlatio*, loco *errores;* sed ap. Aquilam πλάνη; in Hebr. *insania*. Idem Hieron. l. 2. contra Pelag. to. 4. 514. c. legit: *omnium enim unus occursus est; cordaque filiorum hominum repleta sunt malitiâ, & incerto statu, quæ Græcè περιφέρεια dicitur.*

℣. 4. In Græco ἐλπὶς, *spes*, pro *confidentia;* extremóque, αὐτὸς ἀγαθὸς ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν νεκρὸν, *ipse bonus super leonem mortuum;* cætera quadrant. Idem Hieron. in comment. legit: *melior est enim canis vivens, super leone mortuo.* Græco favet Hebr. nisi quòd habet, *quisquis eligitur*, loco *quis est qui communicet.* Auctor quæst. Veter. Test. apud August. to. 3. 54. c. *Spes est in tenebris:* deinde, *melior est canis vivus leone mortuo.*

℣. 5. Ita Græcè, nisi excipias futura duo, γνώσονται ὅτι ἀποθανοῦνται, *scient quia morientur;* item inf. οὐκ εἰσὶ γινώσκοντες, *non sunt cognoscentes*, pro *nesciunt*, quod idem sonat.

℣. 6. Eadem leguntur in Græco, excepto quadruplici καί γε, *etiam*, loco *&;* item inf. εἰς τὸν αἰῶνα, *in sæculum*, pro *in sæculo;* & πεποιημένῳ, pro *quod fit:* Hieronymus in comment. *& pars non erit eis adhuc in sæculo, in omni quod factum est sub sole.*

℣. 7. Similiter in Græco, dempto uno *&*, post *vade*, pro quo δεῦρο: Hieron. etiam tollit illud *&* inf. in comment. & post plura, col. 766. b. ait: *In LXX. Interpretibus dicitur: Veni, comede in lætitia panem tuum:* item sup. leg. *quia complacuerunt Deo.* Græc. ὅτι ἤδη εὐδόκησεν ὁ Θεὸς τὰ, &c. Ms. Alex. delet ἤδη. Apud Ambros. l. de exhort. virg. col. 297. e. sic: *Veni, manduca in lætitia panem tuum: quoniam jam placuerunt Deo vota tua:* at l. de instit. virg. col. 273. e. *quoniam placuerunt Deo facta tua;* Græcum, ποιήματα.

℣. 8. Ita è Græco, præter ult. *de capite tuo*, &c. pro quibus ἐπὶ κεφαλῆς σου μὴ ὑστερησάτω, *super caput tuum non desit.* Hieron. in comment. *de capite tuo non desit;* Symmac. οὐ μὴ διαλιπέτω. Apud Ambr. l. de exhort. virg. col. 294. d. *In omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum in capite tuo.* Vide etiam Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 171. e.

℣. 9. Gr. initio ipso hab. Καὶ ἴδε, *Et vide;* subinde, ὅτι αὐτὸ μερίς σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ ἐν τῷ μόχθῳ σου, *quia hoc pars tua in vita tua, & in labore tuo;* cætera quadrant ad verbum. Idem Hieronymus in Malach. 2. to. 3. 1822. f. legit: *Et vive vitam cum muliere*, &c. at mendosè, ni fallor, pro *Et vide;* nam in Græco constanter, Καὶ ἴδε ζωήν· ap. Symmach. tamen, ἀπόλαυσον ζωῆς, *fruere vitâ.* In Hebr. *Vide vitas cum uxore, quam dilexisti omnibus dieb. vitarum vanitatis tuæ, quos dedit tibi sub sole, omnibus diebus vanitatis tuæ; quia hoc pars tua in vitis, & in labore tuo, &c.*

℣. 10. Vix meliùs è Græco, nisi quòd pro *invenit*, habetur ibid. εὕρῃ, *invenerit;* & pro *in virtute tua*, ὡς ἡ δύ-

Vulgata nova.

instanter operare : quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.

11. Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam; sed tempus, casumque in omnibus.

12. Nescit homo finem suum : sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplo supervenerit.

13. Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, & probavi maximam :

14. Civitas parva, & pauci in ea viri : venit contra eam rex magnus, & vallavit eam, exstruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio.

15. Inventusque est in ea vir pauper & sapiens, & liberavit urbem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

16. Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine : quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & verba ejus non sunt audita?

17. Verba sapientium audiuntur in silentio, plus quàm clamor principis inter stultos.

Sup. 7. 20. 18. Melior est sapientia, quàm arma bellica : & qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

Versio antiqua.

virtute tua fac : quia non est opus, & cogitatio, & scientia, & sapientia in inferno, quò tu vadis illuc. *Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 767.*

11. Converti me, & vidi sub sole, quoniam non est velocium cursus, nec fortium prælium, nec sapientium panis, nec prudentium divitiæ, nec scientium gratia; quoniam tempus, & eventus occurret omnibus illis.

12. Et quidem nescit homo tempus suum : quasi pisces qui retinentur in captione pessima, sicut volucres quæ colligantur laqueo, similiter corruent filii hominum in tempore malo, cùm ceciderit super ipsos extemplo. *768.*

13. Sed & hanc vidi sapientiam sub sole, & magna est apud me :

14. Civitas parva, & viri in ea pauci : & venit ad eam rex magnus, & circumdedit eam, & ædificavit adversùs eam machinam magnam.

15. Et invenit in ea virum pauperem & sapientem, & salvavit hic civitatem in sapientia sua, & homo non recordatus est hominis pauperis illius.

16. Et dixi ego : Melior est sapientia super fortitudinem, & sapientia pauperis quæ despecta est, & verba ejus quæ non sunt audita. *769.*

17. Verba sapientium in quiete audiuntur, plus quàm clamor potestatem habentis in stultis.

18. Melior est sapientia super vasa belli : & peccans unus perdet bonitatem multam.

Notæ ad Versionem antiquam.

ναμίς σȣ, prout virtus tua. Textui favet Hebr.

℣. 11. Hæc tota conveniunt cum Græco, nisi quòd legitur ibid. *τοῖς κȣφοις..... ϗ ȣ τοῖς δυνατοῖς..... καί γε ȣ τῷ σοφῷ*, & seqq. in dandi casu; Ms. Alex. cum Compl. *ȣ τοῖς σοφοῖς*. Et verò Hieron. in comment. legit : *non est sapientibus panis, non est scientibus gratia.* Tichon. reg. 7. p. 65. h. *non levibus cursus, non fortibus prælium, neque sapienti panis.* Textui respondet Hebr.

℣. 12. Græcè ita : *Ὅτι καί γε ϗ ȣκ ἔγνω* (Ms. Alex. & Compl. delent *ὅτι*, cum 2. *ϗ*) *τὸν καιρὸν αὐτȣ· ὡς οἱ ἰχθύες οἱ θηρευόμενοι ἐν ἀμφιβλήστρῳ κακῷ, ϗ ὡς ὄρνεα τὰ θηρευόμενα ἐν παγίδι· ὡς αὐτὰ, παγιδεύονται οἱ υἱοὶ τȣ ἀνθρώπȣ εἰς καιρὸν πονηρὸν*, &c. ut in Lat. Hieronymus scripserat sup. 764. c. *Sicut pisces qui tenentur in captione pessima, & sicut volucres quæ capiuntur in laqueo, similiter capientur filii hominum in tempore pessimo, cùm ceciderit super eos subitò :* item inf. in comment. p. 768. b. ait : *Quomodo pisces & volucres citò capiuntur à tali sagena, & ab istius modi laqueo.* Præterea observat ibid. *per totum librum ubicunque dicitur* filii hominum, *in Hebræo hab.* filii hominis, *hoc est, filii Adam.*

℣. 13. Sic est in Gr. præter unum *τȣ̃το, hoc*, loco *hanc.*

℣. 14. Similia prorsus in Gr. præter seqq. *χάρακας μεγάλȣς, aggeres magnos*, loco *machinam magnam;* Symmach. hab. *ἀποτείχισμα*, quod fortasse, ait Nobil. apud Hieron. est *machina*, quæ nimirum apta sit ad mœnia diruenda. Nota pro *venit..... circumdedit..... ædificavit*, Græcè scribi *ἔλθῃ..... κυκλώσῃ..... οἰκοδομήσῃ.*

℣. 15. Ad verbum è Græco, nisi excipiantur ista, *invenit, salvavit*, pro quibus constanter, *εὕρῃ.... διασώσῃ*, in Ms. Alex. *διασώσει;* deest etiam sup. *&* ante *sapientem*, sed habetur in Ms. Alex. In Hebr. sic : *Et inventus est in ea vir pauper sapiens, & eruit ipse urbem in sapientia*, &c. ut supra.

℣. 16. Græcè, *ἀγαθὴ, bona*, loco *melior est;* subinde simpliciter, *ἐξȣδενωμένη, pro nihilo habita*, loco *quæ despecta est;* extremòque, *ȣκ εἰσακȣόμενοι, non exaudita.*

℣. 17. Ultima tantùm verba *plùs quàm clamor*, &c. sic variant Græcè, *ὑπὲρ κραυγὴν ἐξȣσιαζόντων ἐν ἀφροσύναις, super clamorem potestatem habentium in stultitiis.* Hebr. textui favet.

℣. 18. Græcè constanter *ἀγαθὴ, bona*, loco *melior est;* reliqua ut in Lat. sup.

CAPUT X.

Vulgata nova.

1. Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti. Pretiosior est sapientia & gloria, parva & ad tempus stultitia.

2. Cor sapientis in dextera ejus, & cor stulti in sinistra illius.

3. Sed & in via stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.

Versio antiqua.

1. Muscæ morientes polluunt oleum compositionis. Pretiosa est super sapientiam & gloriam stultitia parva. *Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 770.*

2. Cor sapientis in dextera ejus, & cor stulti in sinistra illius.

3. Sed & in via cùm stultus ambulat, cor ejus minuitur, & dicit : Omnis insipiens est.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Diversa Græcum exhibet, nempe : *Μυῖαι θανατȣ̃σαι σαπριȣ̃σι σκευασίαν ἐλαίȣ ἡδύσματος. Τίμιον ὀλίγον σοφίας ὑπὲρ δόξαν ἀφροσύνης μεγάλην.* i. e. *Muscæ morientes putrefaciunt compositionem olei suavitatis. Pretiosum paululum sapientiæ super gloriam insipientiæ magnam.* Hebr. *Muscæ mortis fœtere faciet, vaporare faciet unguentum pigmentarii. Pretiosum à sapientia à gloria, stultitiæ parum;* quæ magis ad textum accedunt. Hieron. l. 2. contra Pelag. to. 4. 514. c. legit : *Muscæ morituræ, sive ut in Hebraïco habetur, mortuæ, demoliuntur atque corrumpunt suavitatem olei.* Aug. tract. 1. in Joh. to. 3. 295. d. & l. 2. contra ep. Parmen. to. 9. col. 37. b. 40. b. *Muscæ morituræ exterminant oleum suavitatis.* Itidem Fulg. l. de Incarn. p. 430. Optat. l. 7. contra Donat. p. 106. a. *Muscæ morituræ exterminant olei suavitatem.* Gelas. epist. 7. Conc. to. 4. 1180. d. *Musca moritura exterminans oleum suavitatis.*

℣. 2. Itidem Græcè, nisi hæc duo excipias, *εἰς δεξιὸν*, & *εἰς ἀριστερὸν, in dextro*, & *in sinistro.*

℣. 3. In Gr. *ὑστερήσει, deficiet*, pro *minuitur*, proximèque, *ἃ λογιεῖται, πάντα ἀφροσύνη ἐστίν, & quæ cogitabit*,

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 771. 4. Si spiritus habentis potestatem ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia sanitas requiescere facit peccata magna.

5. Est malum quod vidi sub sole, quasi non spontaneum egrediens à facie potentis:

772. 6. dari stultum in sublimitatibus magnis, & divites in humili sedentes.

7. Vidi servos in equis, & principes ambulantes quasi servos super terram.

8. Qui fodit foveam, in ipsam incidet: & qui dissipat sepem, mordebit eum serpens.

773. 9. Qui subtrahit lapides, dolebit in eis: & qui scindit ligna, periclitabitur in eis.

10. Si retusum fuerit ferrum, & faciem ejus turbaverit; & fortitudine confortabitur, & reliquum fortitudinis sapientia est.

774. 11. Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habenti linguam.

12. Verba oris sapientis gratia: & labia insipientis præcipitabunt eum:

13. Initium verborum ejus insipientia, & novissimum oris ejus error pessimus.

14. Et stultus multiplicat verba. Ignorat homo, quid sit quod factum est: & quod futurum est post eum, quis annuntiabit ei?

15. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt ire in civitatem.

775. 16. Væ tibi terra, cujus rex adolescens, & principes tui manè comedunt.

17. Beata terra, cujus rex tuus filius ingenuorum, & principes tui in tempore comedunt, in fortitudine, & non in confusione.

776. 18. In pigritiis humiliabitur contignatio, & in

VULGATA NOVA.

4. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

5. Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis:

6. positum stultum in dignitate sublimi, & divites sedere deorsum.

7. Vidi servos in equis, & principes ambulantes super terram quasi servos.

8. Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Prov. 26. 27.

9. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis. Eccli. 27. 29.

10. Si retusum fuerit ferrum, & hoc non ut priùs, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, & post industriam sequetur sapientia.

11. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit.

12. Verba oris sapientis gratia: & labia insipientis præcipitabunt eum:

13. Initium verborum ejus stultitia, & novissimum oris illius error pessimus.

14. Stultus verba multiplicat. Ignorat homo, quid ante se fuerit: & quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare?

15. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem pergere.

16. Væ tibi terra, cujus rex puer est, & cujus principes manè comedunt.

17. Beata terra, cujus rex nobilis est, & cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam.

18. In pigritiis humiliabitur contignatio, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

omnia insipientia sunt; cæt. ut in Lat. sup. Idem Hieron. in comment. legit: *Sed & in via..... cor ejus indiget, & dicit: Omnis insipientia est, sive insipiens:* tum versione Symmachi prolata, addit: *Septuaginta verò alium fecere sensum, quo dicerent omnia, quæ insipiens cogitat, esse vanissima.* Hebr. *& dicit: Omnibus stultus ipse.*

℣. 4. Tota concordant cum Gr. præter unum præs. *requiescere facit*, pro fut. καταπαύσει, *requiesc. faciet.* Apud Ambr. l. 2. de interpel. Dav. c. 7. col. 648. f. *Et si spiritus potestatem habentis in te ascendat, locum tuum non derelinquas:* & epist. 81. col. 1099. f. *locum tuum noli relinquere.* Apud Hieron. in Ezech. 38. to. 3. 967. e. *Si spiritus potestatem habentis ascendere voluerit super te, locum tuum ne derelinquas:* & l. 2. in ep. ad Eph. to. 4. 374. b. *Si spiritus pot. hab. ascenderit super te, locum tuum ne dederis ei:* at in Isai. 58. col. 435. e. textui priori consonat; sicut epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 39. d. & inf. in comment. suo, col. 772. c. Philastr. Brix. l. de hæres. p. 720. b. legit: *Si ascenderit spiritus inimici dominantis in te, ne des ei locum, ut in te habitet.*

℣. 5. Loco *non spontaneum*, Hieron. posuerat in textu, *ignorantia;* at infra ait: *Pro eo quod nos posuimus:* quasi ignorantia egrediens à facie potentis, *Aquila, Theodotio, & Septuaginta interpretati sunt:* quasi non spontaneum, *id est,* ὡς ἀκούσιον, à facie principis. Symmach. ἐν ἀγνοίᾳ ἐξελθὸν ἐξ ἔμπροσθεν τοῦ ἐξουσιάζοντος. In ed. Rom. ὡς ἀκούσιον ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου ἐξουσιάζοντος. In Hebr. *sicut error egrediens à facie dominantis.*

℣. 6. Ita Græcè, præter hoc primum, ἐδόθη ὁ ἄφρων, *datus est stultus;* & in fine, καθήσονται, *sedebunt;* ap. Symm. verò καθημένους; unde Hieronymus ait subjici à Symmacho: *positum stultum in sublimitate magna, divites autem sedere humiles.* In Hebr. *data est stultitia in excellentiis multis, & divites in humilitate sedebunt.*

℣. 7. Ad verbum è Græco.

℣. 8. Ita rursum Græcè. Apud Ambros. l. de institut. virg. col. 264. a. & epist. 46. col. 984. e. *destruentem sepem mordebit serpens.*

℣. 9. Concordat Græcum. Item apud Cypr. l. 3. Testim. p. 325. c. *scindens ligna, periclitabitur in eis,* statimque, *si exciderit ferrum;* nec plura de seqq.

℣. 10. Hieron. primò habet: *Si retusum fuerit ferrum, & faciem ejus turbaverit;* exinde ait: *Hoc enim est quod LXX. Interpretes transtulerunt,* & fortitudine confortabitur: paulò verò post eundem textum ita refert: *Si retusum fuerit ferrum, & hoc non ut priùs, sed conturbatum fuerit; virtutibus corroborabitur, & reliquum fortitudinis sapientia est:* & infra notat *in Hebræo significantiùs* dici, *& fortitudinibus corroborabitur.* Græcè nunc ita legimus: Ἐὰν ἐκπέσῃ τὸ σιδήριον, καὶ αὐτὸς πρόσωπον ἐτάραξε· καὶ δυνάμεις δυναμώσει, καὶ περισσεία τῷ ἀνδρὶ οὐ σοφία. i. e. *Si exciderit ferrum, & ipse faciem turbavit; & fortitudines confortabit, & abundantia viro non sapientia.* In Ms. Alex. non τῷ ἀνδρί, sed τοῦ ἀνδρείου, al. ἀνδρείου σοφία. In ed. Ald. τοῦ ἀνδρὸς σοφία. In Hebr. *Si hebetatum fuerit ferrum, & ipse non facies terserit; & vires roborabit, & præstantia rectificandi, sapientia.*

℣. 11. Græcè, pro *silentio*, habetur οὐ ψιθυρισμῷ, *non susurro;* deinde sic: καὶ οὐκ ἔστι περισσεία τῷ ἐπᾴδοντι, *& non est amplius incantanti;* in Hebr. *habenti linguam;* & sup. hoc etiam, *in non susurro.*

℣. 12. Ad verbum è Græco, nisi excipiatur unum *præcipitabunt*, pro quo καταποντιοῦσι, Nobil. *deglutient;* Hieron. in comment. *in profundo gurgite pereunt.*

℣. 13. Sic iterum Græcè, præter hoc initio, λόγων στόματος αὐτοῦ, *verborum oris ejus;* & in fine, περιφέρεια πονηρά, *circumlatio mala;* in Hebr. *insania mala.*

℣. 14. Gr..... Οὐκ ἔγνω ἄνθρωπος τί τὸ γενόμενον· καὶ τί τὸ ἐσόμενον ὅτι ὀπίσω αὐτοῦ, τίς, &c. ad litt. *Non novit homo, quid quod factum est: & quid quod futurum est, quod post eum, quis,* &c. ut sup. Nonnulla dissimilia in Hebr.

℣. 15. Itidem Græcè, præter hoc, ὃς οὐκ ἔγνω, *qui non novit*, pro *nesciunt;* ap. Symmach. οὐ γὰρ ἐπίσταται, *nescit enim.* In Hebr. *eum, qui non novit,* &c.

℣. 16. Ita legit August. l. 17. de civit. Dei, c. 20. to. 7. 484. f. nec aliter Græcè, nisi quòd pro *terra*, habetur πόλις, *civitas;* statimque, ἧς ὁ βασιλεύς σου νεώτερος, *cujus rex tuus junior.* Hieron. in Isai. 3. & 5. to. 3. col. 36. b. 50. f. *Væ tibi civitas, cujus rex juvenis, & principes,* &c. Apud Symm. habetur γῆ, non πόλις. Ita etiam in Hebr.

℣. 17. Totidem verba refert Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 20. p. 484. f. addito uno *tu*, ad 1. *Beata.* Gr. addit pariter σὺ, &c. quæ sup. loco tamen *in tempore*, habet, πρὸς καιρὸν, *ad tempus;* & pro ult. *in confusione*, sic, αἰσχυνθήσονται, *confundentur.* In edit. Ald. deest vocula σύ. In Hebr. ita: *Beatitudines tuæ terra, quòd rex tuus filius heroum, & principes tui in tempore comedent, in fortitudine, & non in potatione.*

℣. 18. Ita è Græco, excepta voce una *infirmitate*, pro

Vulgata nova.

in infirmitate manuum perstillabit domus.

19. In risum faciunt panem, & vinum ut epulentur viventes: & pecuniæ obediunt omnia.

20. In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti: quia & aves cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas, annuntiabit sententiam.

Versio antiqua.

infirmitate manuum stillabit domus. Ex Comment. S.

19. In risu faciunt panem, & vinum ut epulentur viventes: & argento obediunt omnia. Hieron. in Eccles. p. 776.

20. In mente tua regi ne maledixeris, & in secreto cubilis tui ne maledixeris diviti: quia avis cœli auferet vocem, & habens pennas annuntiabit verbum. 777.

Notæ ad Versionem antiquam.

qua ἀργίᾳ, *segnitie;* Hebr. *dejectione.*

℣. 19. Græc. habet, εἰς γέλωτα, *ad risum*, additque καὶ ἔλαιον, *& oleum*, post *vinum;* deinde, τοῦ εὐφρανθῆναι ζῶντας· καὶ τοῦ ἀργυρίου ταπεινώσει ἐπακούσεται τὰ πάντα· Nobil. *ad lætificandum viventes: & argento humiliatione obedient omnia.* Editio Ald. hab. τῷ ἀργυρίῳ, absque seq. ταπεινώσει; deest etiam in Compl. & in Ms. Alex. In Hebr. sic: *Ad risum facientes panem, & vinum lætificabit vivos: & argentum respondebit omnibus.*

℣. 20. Ambros. l. de institut. virg. to. 2. col. 251. b. legit: *Et quidem in conscientia tua regi ne maledixeris, & in penetralibus cubiculorum ne maledicto devoveris divitem.* Gr. Καί γε ἐν συνειδήσει σου βασιλέα μὴ καταράσῃ, καὶ ἐν ταμιείοις κοιτώνων σου μὴ καταράσῃ πλούσιον· reliqua ut sup. addito uno σου, *tuam*, ad *vocem*. Hebr. *Etiam in scientia tua regem ne vilipendas, & in penetralibus cubilis tui ne vilipendas divitem: quia avis cælorum ire faciet vocem, & præditus alis annuntiabit verbum.*

CAPUT XI.

Vulgata nova.

1. Mitte panem tuum super transeuntes aquas: quia post tempora multa invenies illum.

2. Da partem septem, necnon & octo: quia ignoras quid futurum sit mali super terram.

3. Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

4. Qui observat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet.

5. Quomodo ignoras quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis; sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

6. Manè semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud; & si utrumque simul, melius erit.

7. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem.

8. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita.

9. Lætare ergo juvenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu ocu-

Versio antiqua.

1. Mitte panem tuum super faciem aquæ: quia in multitudine dierum invenies illum. Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 777.

2. Da partem septem, & quidem octo: quia non scis quid futurum sit malum super terram. 778.

3. Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terram effundent: & si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in locum ubi ceciderit lignum, ibi erit.

4. Qui observat ventum, non seminabit: & qui aspicit nubes, non metet. 779.

5. Quomodo non cognoscis tu quæ sit via spiritus, & sicut ossa in utero prægnantis; sic nescis opera Dei, qui facit omnia.

6. In matutino semina semen tuum, & ad vesperum ne dimittas manum tuam: quoniam nescis quid placeat, hoc an illud; & si utrumque, quasi unum bonum est.

7. Et dulce lumen, & bonum oculis videre solem.

8. Quia si annis multis vixerit homo, in omnibus his lætetur, & meminerit dies tenebrarum, quia plurimæ erunt: omne quod venturum, est vanitas.

9. Lætare adolescens in juventute tua, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuo- 780.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem Græcè. Rursum Hieron. in Isai. 55. to. 3. 406. b. legit: *Mitte panem tuum super aquam: quia in multitudine dierum tuorum invenies eum.* Ambros. verò l. 2. de interpel. Dav. c. 2. col. 641. a. *Mitte panem tuum ante faciem aquæ*, ut sup. in textu.

℣. 2. Idem Hieron. epist. ad Cypr. to. 2. 701. b. legit: *Da partem septem, & da partem octo.* Ambros. verò epist. 44. col. 977. e. *Da partem illis septem, & illis quidem octo;* nec malè, cùm in Græco sit, τοῖς ἑπτὰ, καί γε τοῖς ὀκτώ· cæt. ut sup. Sic iterum Ambros. epist. 26. col. 895. e. dempto uno *quidem;* at l. 2. de Jac. c. 11. col. 478. c. servat *quidem*, sed hab. initio, *Date partem illis septem*, &c.

℣. 3. Ambros. epist. 2. col. 755. f. *Si impletæ fuerint nubes, pluviam in terram effundent.* Gr. hab. ὑετοῦ, *imbre*, non *imbrem*, vel *pluviam;* jungitque cum præced. *nubes;* subinde loco *effundent*, scribit ἐκχέουσι, *effundunt;* (Aquila ἐκκενώσουσιν;) item loco *aut*, exstat καὶ ἐὰν, *& si;* & pro *in locum*, simpliciter τόπῳ, *loco;* cæt. quadrant. Textui favet Hebr.

℣. 4. Aptè ad Græc. præter fut. *seminabit*, pro quo σπείρει, *seminat;* at in edd. Ald. & Compl. σπερεῖ.

℣. 5. Græc. Ἐν οἷς οὐκ ἔστι γινώσκων τίς ἡ ὁδὸς τοῦ πνεύματος, ὡς ὀστᾶ ἐν γαστρὶ κυοφορούσης· οὕτως οὐ γνώσῃ τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ, ὅσα ποιήσει τὰ σύμπαντα. *In quibus* (vel *Quemadmodum*) *non est cognoscens quæ sit via spiritûs, sicut ossa in utero prægnantis; sic non cognosces opera Dei, quæcunque faciet omnia.*

℣. 6. Eadem sunt in Græco, præter levia nonnulla; scilicet, μὴ ἀφέτω ἡ χείρ σου, *ne remittat manus tua*, loco *ne dimittas man. tuam;* subinde, στοιχήσει, ἢ τοῦτο, *rectè procedet, aut hoc*, loco *placeat, hoc;* extremòque, καὶ ἐὰν τὰ δύο ἐπιτοαυτὸ, ἀγαθά, *& si duo in idipsum, bona.* In Ms. Alex. ἀγαθόν.

℣. 7. Ita in Græco, verbum pro verbo.

℣. 8. Sic iterum Græcè, nisi quòd initio legitur, Ὅτι καὶ ἐὰν, *Quia & si;* paulòque post in fut. εὐφρανθήσεται, καὶ μνησθήσεται, *lætabitur, & recordabitur;* ac in fine, ἐρχόμενον, *veniens*, loco *venturum*. Apud Aquil. μεμνήσθω τῶν ἡμερῶν, ut in textu Lat. & in Hebr.

℣. 9. Eadem rursum in Græco Vat. præter pauca; nempe pro *in bono sit*, exstat ἀγαθυνάτω σε, *bonum faciat te;* ap. Symmach. verò, ἐν ἀγαθῷ ἔσω, ut sup. exinde in Vatic. huic, *cordis tui*, subjicitur ἄμωμος, *immaculatus;* tum sequitur, καὶ μὴ ἐν ὁράσει, *& non in intuitu;* sed à Ms. Alex. ac ed. Compl. abest μή; extremò pariter Ms. Alex. hab. εἰς κρίσιν, *in judicium*, non ἐν κρίσει, quod est in Vatic. Eadem repetit Hieron. in comment. col. 781. c. his tantùm mutatis: *Lætare juvenis in adolescentia tua..... & in aspectu oculorum tuorum: & scito super omnibus his, quia*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 780. rum : & scito hoc, quia super omnibus his adducet te Deus in judicium.

10. Et repelle iram à corde tuo, & aufer malitiam à carne tua : quia adolescentia, & stultitia vanitas est.

VULGATA NOVA.

lorum tuorum : & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in judicium.

10. Aufer iram à corde tuo, & amove malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas vana sunt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

adducet, &c. infra, *& scito quoniam super*, &c. In Hebr. sic : *& bonum sit tibi cor tuum in diebus electionum tuarum, & ambula..... & in aspectu oculorum..... & scito quòd propter omnia adducet te*, &c. Apud Ambros. l. de exhortat. virg. col. 296. b. c. *Lætare adolescens in juventute tua, & oblectet te cor tuum in diebus adolescentiæ tuæ, & ambula in viis cordis tui sine macula, & in aspectu oculorum tuorum, & non in audacia oculorum tuorum : & scito quòd super hæc omnia adducet te Deus in judicium.*

℣. 10. Ita Græcè ad verbum. In Hebr. non *stultitia*, sed *pubertas*; in Gr. ἄνοια. Apud Ambros. l. de exhort. virg. col. 296. c. *Et repelle iram à corde tuo, & amove nequitiam à carne tua.*

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Comment. S. Hieron. in Eccles. p. 780. 1. ET memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniant dies malitiæ, & appropinquent anni, in quibus dices : Non est mihi in illis voluntas :

782. 783. 2. antequam obtenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ, & revertantur nubes post pluviam :

3. in die, quo moti fuerint custodes domus, & perierint viri fortitudinis, & cessabunt molentes, quoniam imminutæ sunt, & contenebrescent quæ vident in foraminibus :

4. & claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis : & consurget ad vocem volucris, & obmutescent omnes filiæ carminis.

784. 5. Sed & ab excelsis timebunt, & formidabunt in via, & florebit amygdalum, & impinguabitur locusta, & dissipabitur capparis : quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, & circumibunt in platea plangentes.

785. 6. Antequam rumpatur funiculus argenti, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super lacum,

7. & revertatur pulvis in terram suam sicut erat,

VULGATA NOVA.

1. MEmento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas : Non mihi placent :

2. antequam tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ, & revertantur nubes post pluviam :

3. quando commovebuntur custodes domus, & nutabunt viri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero, & tenebrescent videntes per foramina :

4. & claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis, & consurgent ad vocem volucris, & obsurdescent omnes filiæ carminis.

5. Excelsa quoque timebunt, & formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparis : quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, & circuibunt in platea plangentes.

6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam,

7. & revertatur pulvis in terram suam unde

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinit Græc. nisi quòd hab. ἕως ὅτου μὴ, *usquequo non*, pro *antequam*; ap. Symm. πρὶν ἐλθεῖν, &c. Idem Hieron. epist. ad Cypr. to. 2. 700. f. legit : *Venient dies malitiæ, & in quibus dicemus : Non est nobis voluntas.*

℣. 2. Græcè constanter, ἕως οὗ μὴ, *usquequo non*, pro *antequam*; paulòque post, ἐπιστρέψουσι, *revertentur*, pro *revertantur*; cæt. similia. Apud Hieron. epist. ad Cypr. to. 2. 700. f. sic : *quando obscurabitur sol, & luna, & stellæ, & convertentur nubes post pluviam.*

℣. 3. Tota conveniunt cum Gr. exceptis his duobus, *perierint*, & *cessabunt*; pro quibus, διαστραφῶσι, *perversi fuerint*, & ἤργησαν, *cessaverunt*; ap. Symmach. διαφθαρῶσιν..... καὶ ἀργηθῶσιν. Hieron. in epist. ad Cypr. p. 700. f. ita legit : *in die, qua movebuntur custodes domûs, & subvertentur viri virtutis, cessabuntque molentes, quia paucæ factæ sunt, & obscurabuntur quæ vident in foraminibus.*

℣. 4. Eadem leguntur Græcè, si excipiantur verba duo, ἀσθενείᾳ, & ταπεινωθήσονται, pro *humilitate*, & *obmutescent* : Hebr. hab. *in humilitate*, & *incurvabuntur*. Hieron. tamen in comment. ad verbum *obmutescere*, hæc addit : *sive ut meliùs habet in Hebr. surdescere filias carminis* : at epist. ad Cypr. to. 2. 701. a. legit : *& claudentur januæ in foro, in infirmitate vocis molentis : & exsurget ad vocem avis, & humiliabuntur omnes filiæ cantici.* In eodem etiam comment. promiscuè habetur *volucris*, sive *passeris*.

℣. 5. Hieron. epist. ad Cypr. col. 701. a. sic habet : *Et quidem ab alto aspicient, & pavores in via, & florebit amygdalum, & incrassabitur locusta, & scindetur capparis : quoniam abibit homo in domum æternitatis suæ, & gyrabunt in foro qui plangunt.* Ita quoque in Græco Vat. nisi quòd initio legitur : Καὶ εἰς τὸ ὕψος ὄψονται, *Et in sublime aspicient*; at in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Καί γε ἀπὸ ὕψους ὄψονται. « Sunt autem valde similia, inquit Nobil. in Hebræo verba, quorum alterum significat *timere*, alterum *videre* : in Hebræo quidem est *timebunt*; & videri potest S. Hieron. ex LXX. agnoscere; ex Symm. autem *videbunt* : » sequitur in Gr. Vat. καὶ θάμβοι ἐν τῇ ὁδῷ· ap. Aquil. verò, καὶ τρόμῳ τρομήσουσιν ἐν, &c. *& tremore trement in*, &c. Item infra in Vatic. pro *ibit..... & circumibunt*, ἐπορεύθη..... καὶ ἐκύκλωσαν, *ivit..... & circumierunt*; cæt. similia. Ad hoc autem, *impinguabitur locusta*, Hieron. ait in eodem comment. *Sciendum, ubi in nostris codicibus legitur* locusta, *in Hebræo scriptum esse* aagab, *quod verbum apud eos ambiguum est; potest enim &* talus, *&* locusta *transferri* : & post paulò : *In eo verò, ubi nos habemus* capparim, *in Hebræo habet* abiona, *quod & ipsum ambiguum est, interpretaturque* amor, desiderium, concupiscentia, *vel* capparis..... *Sciendum quoque, quòd ubi nunc LXX. interposuerunt* amygdalum, *ipsum verbum sit* soced, *quod in Jeremiæ principio est; sed ibi in* nucem *versum est, hîc in* amygdalum.

℣. 6. Gr. initio hab. Ἕως ὅτου μὴ ἀνατραπῇ, ad litt. *Usquequo non evertatur*, vel *subvertatur*; fortasse etiam τὸ ἀνατραπῇ id sonat *interrumpatur*; nam ap. Xenoph. ἀνατρέπειν ὁδὸν, est *interrumpere iter*. Ap. Symm. verò ita : Καὶ πρὶν ἢ κοπῆναι ἀπὸ σχοινίου, &c. *Et antequam succidatur à funiculo*, &c. Exinde in Gr. Vatic. καὶ συνθλιβῇ τὸ..... τοῦ χρυσίου, *& conteratur vitta auri*; extremò, καὶ συντροχάσῃ, *& convolvatur*, pro *confringatur*; cæt. quadrant. Subdit Hieron. in comment. *Rota, per quam de lacu & puteis levantur aquæ, si confracta fuerit, vel ut LXX. Interpretes voluerunt, in suo funiculo convoluta, aquæ usus intercipitur* : item epist. ad Cypr. col. 701. b. legit : *Quoadusque non pulsetur funiculus argenti, & conteratur ornamentum auri, & confringatur hydria ad fontem, & impediatur rota in lacu.* In Hebr. *Donec elongetur funis argenteus, & confringatur lenticula aurea...... & confringatur rota ad cisternam.*

℣. 7. Ad verbum è Græco, detractâ voculâ *suam*. Idem Hieron. in comment. legit : *revertetur pulvis in*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.	& ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.	*Ex Comment. S. Hieron. in Eccleſ. p.* 785.
8. Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes, & omnia vanitas.	8. Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes, univerſa vanitas.	
9. Cùmque eſſet ſapientiſſimus Eccleſiaſtes, docuit populum, & enarravit quæ fecerat: & inveſtigans compoſuit parabolas multas.	9. Et ampliùs quia factus eſt Eccleſiaſtes ſapiens, adhuc docuit ſcientiam populum, & audire eos fecit, & ſcrutans compoſuit proverbia.	
10. Quæſivit verba utilia, & conſcripſit ſermones rectiſſimos, ac veritate plenos.	10. Multùm quæſivit Eccleſiaſtes, ut inveniret verba voluntatis, & ſcriberet rectè verba veritatis.	
11. Verba ſapientium ſicut ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore uno.	11. Verba ſapientum ut ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi, habentibus cœtus data ſunt à paſtore uno.	786.
12. His amplius fili mi ne requiras. Faciendi plures libros nullus eſt finis: frequenſque meditatio, carnis afflictio eſt.	12. Et amplius ab his fili mi cave. Faciendi multos libros non eſt finis: & meditatio plurima, labor eſt carnis.	
13. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata ejus obſerva: hoc eſt enim omnis homo:	13. Finis ſermonis verbi univerſi auditu perfacilis eſt. Deum time, & mandata ejus cuſtodi: hoc eſt enim omnis homo:	788.
14. & cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, ſive bonum, ſive malum illud ſit.	14. quia omne factum Deus adducet in júdicium de omni contemptu, ſive bonum, ſive malum ſit.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

terram ſuam, unde ſumptus eſt, & ſpiritus revertetur ad Dominum, qui dedit illum. Auguſt. epiſt. 166. ad Hieron. to. 2. col. 593. e. *tunc convertetur in terram pulvis ſicut fuit, & ſpiritus revertetur ad Dominum, qui dedit illum:* item epiſt. 190. col. 705. b. *& revertetur pulvis in terram ſicut erat, & ſpiritus revertetur ad Deum, qui dedit eum:* ſimiliter quæſt. 24. in Joſ. to. 3. 591. g. at epiſt. 143. legit: *& convertatur pulvis in terram ſicut fuit, & ſpiritus revertatur ad Deum,* &c. Similiter hab. Hieron. epiſt. ad Cypr. to. 2. 701. b. præter unum, *ad Dominum.* In Hebr. *& revertetur,* &c.

℣. 8. Ita rurſum habet Hieron. epiſt. ad Cypr. to. 2. 701. b. nec aliter in Græco.

℣. 9. Poſteriora verba ſic variant Græcè: ὅτι ἐδίδαξε γνῶσιν σὺν τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὖς ἐξιχνιάσεται κόσμιον παραβολῶν, *quia docuit ſcientiam hominem, & auris ſcrutabitur ornatum parabolarum.* Edit. verò Compl. hab. τὸν λαόν, loco *hominem;* & Aquila ſubdit, ἠνωτίσατο, καὶ ἠρεύνησε. Hebr. *adhuc docuit ſcientiam populum, & auſcultare fecit, & inveſtigavit, direxit parabolas multùm.*

℣. 10. Ad verbum è Græco, præter τὸ *ſcriberet rectè,* pro quo γεγραμμένον εὐθύτητος, *ſcriptum rectitudinis;* ap. Aquil. συνέγραψεν ὀρθῶς, *conſcripſit rectè.* Textui Gr. favet Hebr.

℣. 11. Similiter in Græco, niſi quòd pro *habentibus cœtus,* legitur, οἱ παρὰ τῶν συνθεμάτων ἐδόθησαν· in Hebr. *auctores collectionum dati ſunt.* Apud Hieron. in Iſai. 29. to. 3. 249. e. benè: *Sermones ſapientium tanquam ſtimuli, & quaſi clavi in altum confixi* (Gr. πεφυτευμένοι,) *qui à conciliis dati ſunt à paſtore uno:* eandem lectionem confirmat ſup. in comment. dicens: *Verba ſapientium ut ſtimuli, quæ..... & firma ſunt, & à concilio ſanctorum data, atque ab uno paſtore conceſſa, & ſolida radice fundata ſunt.* Apud Ambroſ. pariter epiſt. 2. 755. f. *Sermones ſapientium tanquam ſtimuli.*

℣. 12. Eadem leguntur Græcè: non autem ita ſimile Hebr. eſt.

℣. 13. A Græco abeſt τὸ *verbi univerſi;* loco verò ſeq. *auditu perfacilis eſt,* exſtat τὸ πᾶν ἄκουε, *omne audi;* reliqua ut in Lat. In Hebr. ſic: *Finis verbi omnis auditus eſt: Deum time,* &c. Similiter apud Auguſt. l. 20. de civit. Dei, c. 3. to. 7. 575. g. *Deum time, & mandata ejus cuſtodi: quia hoc eſt omnis homo:* item Græcè, ὅτι τοῦτο πᾶς, &c. in Schol. verò, τοῦτο γὰρ ὅλος, &c.

℣. 14. Ita è Græco, niſi hoc excipias, *de omni contemptu,* pro quo ἐν παντὶ παρεωραμένῳ· additur etiam ibid. καὶ poſt *bonum;* tolliturque ult. *ſit.* Hieron. ex Hebr. primùm ſcripſerat, *de omni abſcondito;* at in explanat. monet LXX. interpretatos eſſe, *de omni contemptu, vel certè,* inquit, *de omni ignorato.* Symm. περὶ παντὸς παροραθέντος, ἐάν τε..... ἐάν τε, &c. Apud Ambroſ. l. 3. de fide, col. 500. f. hæc ſola leguntur: *quoniam omne opus ſuum Deus adducet in judicium.* Ap. Auguſt. verò l. 20. de civit. Dei, c. 3. to. 7. 576. a. *quia omne hoc opus Deus adducet in judicium in omni deſpecto, ſive bonum, ſive malum.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

ECCLESIASTES.

CAP. I. ℣. 18. Qui addit ſcientiam, addit & laborem. *Alii legunt* dolorem *pro* laborem: *ſed quamvis doloris ſignificatio magis Hebræo & Græco conveniat, conjicit tamen Epanorthotes ex antiquis libris ſuis, Interpretem de induſtria poſuiſſe* laborem, *qui dolor quidam eſt.*

CAP. II. ℣. 1. Dixi ego in corde meo. *Non mutes pronomen* ego *in conjunctionem* ergo.

CAP. VII. ℣. 22. Ne fortè audias ſervum tuum maledicentem tibi. *Non omittas pronomen poſſeſſivum* tuum.

CAP. VIII. ℣. 14. Sunt juſti, quibus mala proveniunt. *Pro* mala, *multi boni libri ſcribunt* multa, *quod eſt plurima.*

℣. 16. Et intelligerem diſtentionem. *Cave ne ſcribas* diſſentionem, *quod eſt diſcordiam, à diſſentio, pro* diſtentionem, *quod eſt occupationem, à diſtendo.*

CAP. X. ℣. 1. Pretioſior eſt ſapientia & gloria, parva & ad tempus ſtultitia. *Hic locus, quia obſcurus, multis modis fuit adulteratus, quod docent noſtræ Notationes. Quidam addiderunt* auro *poſt* pretioſior eſt; *quidam vocem* gloria *poſtpoſuerunt voci* parva; *quidam ſubſtantivo* gloria *adjunxerunt adjectivum* parva, *quod eſt ſubſtantivi* ſtultitia; *quidam omiſerunt* & *medium inter* parva & ad tempus *(quod tamen non vitiat ſenſum, cùm non ſit niſi exegeticum poſitum loco* id eſt) *denique quidam ſcripſerunt ſecundum caſum* ſtultitiæ *pro primo* ſtultitia.

℣. 19. In riſum faciunt panem, & vinum ut epulentur viventes. *Vulgò legitur* bibentes, *quod eſt potantes: correctio eſt* viventes, *quod eſt vivi, ſive mortales.*

CAP. XI. ℣. 2. Da partem ſeptem, necnon & octo. *Non eſt mutandum ſingulare* partem *in plurale* partes.

℣. 8. Vanitatis arguentur præterita. *Ita potiùs ſcribendum eſt, quàm* vanitas arguuntur.

CAP. XII. ℣. 2. Antequam tenebreſcat ſol, & lumen, & luna, & ſtellæ. *Alii ſcribunt plurale* tenebreſcant; *ſed ſingulare genuinum eſt.*

℣. 14. Pro omni errato. *Quidam antiqui libri legunt* erratu: *ſed ſpurium eſt, quod nonnulli, tranſpoſitis primis litteris, ſcribunt* reatu. *Porro* abſcondito, *quod habent alii, altera interpretatio eſt.*

IN CANTICUM CANTICORUM

ADMONITIO PRÆVIA.

VERSIONEM antiquam hujus libri pene totam excepimus ex variis S. Ambrosii operibus; paucos tantùm versiculos ex Hieronymo, Augustino, aut aliis; ut satis indicant loca diversa infra ad marginem citata. Id solentes nostro more facimus, quotiescunque non suppetunt nobis Mss. codices, qui Versionis hujus antiquæ partem aliquam contineant. Unum tamen invenimus codicem in Bibliotheca Monasterii S. Theoderici ad Remos, num. 24. *annorum circiter* 600. *qui Versionem perpetuam Cantici Canticorum de Græco LXX. expressam exhibet. Quominus autem hanc Interpretationem ad textum nostrum complendum adhiberemus, id maximè prohibuit quod deprehendimus, nimirum hunc Ms. cod. vix aliud referre præter Versionem Latinam ex variis Ambrosii Tractatibus decerptam. Enimverò ita se habet Ms. ille codex : primò commentarium continet in Canticum Canticorum, sub hoc titulo :* Incipiunt Cantica Canticorum, excerpta de libris Beati Ambrosii : *tum sequitur* Prologus de apologia David; *& sic de cæteris aliis : quæ apertè significant commentarium sequens nihil aliud esse præter catenam locorum diversorum, in quibus Ambrosius quiddam de hoc sacro Cantico attingit & tractat, non quidem ob id solùm, vel eo nomine, & datâ operâ, cùm id genus opus inter varios S. Ambrosii Tractatus nuspiam reperiatur; sed obiter, & ex occasione tantùm; quemadmodum sæpe contingit Auctori, ut in unam rem animum præcipuè intendat, alia autem nonnulla datâ occasione edisserat & exponat. Hunc autem commentarium excipit textus Latinus duplex Cantici Canticorum, columna duplici distinctus : unus quippe Vulgatæ hodiernæ, absque ulla inscriptione præfixa; alter verò Versionis antiquæ, sub hoc titulo, LXX. Hanc autem posteriorem Interpretationem Latinam vix aliud esse præter textum continuum è variis hujus Cantici versiculis in commentario prævio recitatis, dein simul junctis & connexis confectum, duo potissimùm commonstrant : primò, quòd Versio illa plerùmque satis conveniat cum illis versiculis ejusdem Cantici, qui exponuntur in commentario : secundò, quòd si contingat (ut etiam aliquoties evenit) ut Ambrosius aliquos hujus Cantici versus aut verba quædam non referat, tunc Scriptor anonymus, vel versus penitus omittat, vel verba nonnulla subnectat, vel etiam, idque sæpiùs, à Vulgata nostra repetat, quò sacer Contextus expleatur, hisque in locis mutilus non remaneat. Id ipsum sanè agnoscetur facilè, si consulantur Notæ nostræ ad loca illa varia, quæ à nobis vel vacua relicta sunt infra in textu, vel ex Hieronymo, Augustino, & aliis completa sunt, deficiente nimirum Ambrosio; v. g. cap. II.* ℣℣. 13. 16. 17. *item cap. III.* 7. 8. 10. *cap. IV.* 1. 3. 5. 6. 14. *cap. V.* 8. 9. 17. *cap. VI.* 4. 5. 11. *& cap. VII.* 3. 5. 8. 9. *Quia tamen Ms. ille cod. S. Theoderici pluribus in locis nonnihil differt à textu Ambrosiano, qualis saltem è novissima ejus operum Editione à nobis excerptus est; ne, inquam, idem Ms. penitus abjici videretur, utque ipsi sua constaret auctoritas, variantes ejus lectiones, solito more, Notis inferioribus interserendas duximus.*

*CANTICUM

CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS.

CAPUT PRIMUM.

Hoc Canticum totum est mysticum, plenissimum incomprehensibilis amoris Christi erga sponsam suam, ac vicissim sponsæ erga Christum sponsum.

VULGATA NOVA.

1. OSCULETUR me osculo
oris sui : quia meliora sunt
ubera tua vino,
2. fragrantia unguentis
optimis. Oleum effusum
nomen tuum : ideo ado-
lescentulæ dilexerunt te.

3. Trahe me : post te curremus in odorem
unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cel-
laria sua : exsultabimus & lætabimur in te, me-

VERSIO ANTIQUA.

1. OSCULETUR me ab osculis *Ambros. l. 2. de*
oris sui : quoniam bona ubera *fide, to. 2. 476. b.*
tua super vinum,
2. & odor unguentorum tuo- *Idem in Ps. 118.*
rum super omnia aromata. *to. 1. 974. c.*
Unguentum exinanitum est *Idem l. de instit.*
nomen tuum : ideo adolescen- *virg. to. 2. 267. c.*
tulæ dilexerunt te.

3. Attrahe nos : post te in odorem unguento- *Idem in Ps. 118.*
rum tuorum nos curremus. Introduxit me rex in *p. 979. d. 991. f.*
cubiculum suum : exsultemus & lætemur in te, *975. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* In Gr. Vat. pro titulo simpliciter Ἆσμα ; at in Ms. Alex. Ἄσματα ᾀσμάτων· præterea utrobique ita liber incipit : Ἆσμα ᾀσμάτων, ὅ ἐστι Σαλωμών, in Ms. Alex. τῷ Σαλωμών, in Compl. τῷ Σολομῶντι· i. e. *Canticum canticorum, quod est Salomon*, vel *Salomoni.* Ambros. etiam præf. in Ps. 1. n. 6. col. 739. e. ait : *Salomon ipse, David filius, licet innumera cantica cecinisse dicatur ; unum tamen, quod Ecclesia receperit*, Canticorum canticum *dereliquit.*

℣. 1. Itidem in Ms. S. Theoderici n. 24. nisi excipias *quoniam*, pro *quia.* Ita quoque in Gr. Ambros. verò in Ps. 118. to. 1. 974. c. e. 975. a. legit : *Osculetur me ab osculo.... quon. optima ubera tua sup. vinum :* & l. 2. de virgin. to. 2. 173. b. *Osculetur me ab osculo..... quia ubera tua super vinum :* item l. 2. de pœnit. col. 431. c. *ab osculo ;* at l. 5. de Sacram. to. 2. 374. c. 375. a. scribit *ab osculis..... quia meliora ubera tua sup.* &c. & l. de Isaac, c. 3. to. 1. 359. e. *quia bona ubera tua super*, &c. rursum ibid. 359. a. b. c. *Osculetur me ab osculis ;* sicut tract. in Luc. 22. col. 1518. b. & epist. 41. to. 2. 960. a. Huic ult. lectioni succinit S. Paulin. epist. 13. & 23. pp. 78. a. 146. a. Hieron. verò in Isai. 63. to. 3. 468. e. leg. *Osculetur me osculis oris sui :* at in Eccles. to. 2. 715. b. *Osculetur me ab osculo oris sui :* & epist. ad Damas. to. 4. 154. f. *Osculetur me osculo*, &c. cui lectioni favet Cassiod. in Ps. 4. & 44. pp. 21. c. 152. c. sed Mss. quidam 1. loco ferunt *ab osculo.*

℣. 2. Horum multa rursus habet Ambr. l. de Isaac, c. 3. col. 359. e. & l. de Elia, c. 10. col. 546. c. & in Ps. 40. col. 872. e. & in Ps. 118. col. 974. c. e. 975. a. c. & in Luc. 7. col. 1392. a. item l. 2. de virg. to. 2. 173. b. 174. a. & l. 2. de virginit. col. 223. d. & l. de Myst. col. 332. d. & l. 4. de Sacram. col. 374. c. 375. b. 620. d. Eadem quoque leguntur in Ms. S. Theod. detracto uno *est*, post *exinanitum ;* positoque inf. *propterea*, pro *ideo.* Similiter ap. Hilar. in Ps. 132. col. 463. a. *Unguentum exinanitum nomen tuum ;* sicut ap. S. Paulin. epist. 40. & 41. pp. 250. b. 253. a. Apud Vigil. Taps. verò l. 12. de Trin. *Unguentum effusum nomen tuum : propterea*, &c. Gr. Μῦρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου· διὰ τοῦτο, &c. ut in Lat.

℣. 3. Ms. S. Theod. *Attrahe nos : post te curremus in odorem unguent. tuorum ;* deinde, *Introduxit me*, &c. quæ supra, hoc superaddito in fine, *æquitas dilexit te ;* de quo ult. nullibi Ambr. meminit. Græc. Εἵλκυσάν σε· ὀπίσω σου εἰς ὀσμὴν μύρων σου δραμοῦμεν. Εἰσήνεγκέ με..... εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ· ἀγαλλιασώμεθα καὶ..... ἀγαπήσομεν, &c. extre-

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup. diligamus ubera tua super vinum.....

Idem de apol. Dav. 722. c. d. 4. Fuſca ſum, & decora, filia Jeruſalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis.

5. Nolite aſpicere me quia offuſcata ſum, quia *Idem in Pſ. 118. 984. f. 985. b. c. f.* non eſt intuitus me ſol: filii matris meæ pugnaverunt adversùs me, poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodivi.

6. Annuntia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi manes in meridie, ne fortè fiam circumamicta ſuper greges ſodalium tuorum.

Idem l. de Iſaac, c. 4. 361. f. 362. b. 7. Niſi cognoſcas te, decora inter mulieres, exi tu in calcaneis gregum, & paſce hœdos tuos in tabernaculis paſtorum.

Idem in Pſ. 118. 993. a. 8. Equæ meæ in curribus Pharaonis aſſimilavi te proxima mea.

994. f. 9. Quàm ſpecioſæ factæ ſunt genæ tuæ! ſicut turturis; cervix tua ſicut redimicula.

10. Similitudines auri faciemus tibi, ex diſtinctionibus argenti.

995. c. d. 11. Quoaduſque rex eſt in declinatione ſua, nardus mea dedit odorem ſuum.

12. Colligatio guttæ conſobrinus meus; botryo

VULGATA NOVA.

mores uberum tuorum ſuper vinum: recti diligunt te.

4. Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis.

5. Nolite me conſiderare quòd fuſca ſim, quia decoloravit me ſol: filii matris meæ pugnaverunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodivi.

6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum.

7. Si ignoras te, ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hœdos tuos juxta tabernacula paſtorum.

8. Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te amica mea.

9. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis: collum tuum ſicut monilia.

10. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.

11. Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.

12. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

mòque, εὐθύτης ἠγάπησέ σε. Aquila initio leg. Ἕλκυσόν με· Symm. Ἕλκε με, *Trahe me*, non Εἵλκυσάν με, *Traxerunt me.* Ambr. tamen l. 2. de virg. col. 174. a. hab. *dilexerunt*, & *attraxerunt te*: deinde ſic: *retro odorem unguent. tuorum curramus. Induxit me rex in tabernaculum ſuum*: item l. de Myſt. to. 2. col. 332. d. *propterea adoleſcent. dilexerunt te*, & *attraxerunt te*; dein verò, *Attrahe nos: poſt te in odorem veſtimentorum tuorum currimus*: & l. de Iſaac, c. 3. col. 359. f. *Attrahe nos, ut poſt odorem unguentorum tuorum curramus*: & in Pſ. 43. col. 899. b. *Attrahe nos: poſt odorem unguent. tuorum curremus*: ſimiliter l. 5. de Sacram. to. 2. col. 375. b. & infra addit: *Induxit me rex in cubiculum ſuum*; ſtatimque: *Græcus* in promptuarium ſuum, & in cellarium ſuum *habet*: at ipſe l. de Iſaac, c. 4. to. 1. 360. f. 361. b. & l. de inſtit. virg. to. 2. 251. a. legit: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum*; dein l. de Iſa. *exſultemus* & *lætemur in te*, & *diligamus ubera tua ſuper vinum*; nec plura. Hieron. pariter epiſt. de Seraph. to. 3. 519. c. necnon Caſſiod. in Pſ. 44. p. 153. c. *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Ap. Auguſt. in Pſ. 44. to. 4. 393. e. hæc pauca: *poſt odorem unguent. tuorum curremus*: rurſumque ſer. 273. to. 5. 1107. a. & l. de op. mon. to. 6. 498. f.

℣. 4. Itidem in Mſ. S. Theod. exceptis his levibus, *ſicut tab..... ſicut pellis*, f. pro *pelles*, vet. more. Græcè: Μέλαινά εἰμι ἐγὼ, καὶ (Mſ. Alex. & Compl. εἰμι καὶ) καλὴ, θυγατέρες Ἱερουσ. ὡς... ὡς δέῤῥεις Σαλωμών. Hilar. in Pſ. 119. col. 376. c. *Nigra ſum*, & *formoſa*, *filiæ Jeruſ. ſicut tabernaculum Cedar.* Ambroſ. verò in Pſ. 118. col. 984. c. conſtanter: *Fuſca ſum*, & *decora*, *filiæ Jeruſ.* at. de apol. Dav. col. 696. d. *Nigra ſum*, & *decora*, *filiæ Jeruſ.* item to. 1. col. 1176. e. 1204. f. & to. 2. 286. d. 334. a. 655. e. Apud Tichon. reg. 2. p. 51. f. *Fuſca ſum*, & *decora*; deinde, *ut tabernacula Cedar*, & *pelles Salom.* Ap. Auguſt. l. 3. de doctr. Chriſt. to. 3. 59. a. *Fuſca ſum*, & *ſpecioſa*, *ut tabernacula Cedar*, *ut pelles Salom.* Ap. Hieron. in Ezech. 27. to. 3. 890. c. & ep. ad Damaſ. to. 4. 155. a. *Nigra ſum*, *ſed formoſa*: & in Sophon. 1. col. 1643. e. *Nigra ſum*, *ſed ſpecioſa*, *filia Jeruſ.* itidem ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 27. e. præter vocem *filiæ*. Apud Caſſiod. autem in Pſ. 44. p. 151. a. ut ſup. *Fuſca ſum*, & *decora.* Similiter hab. Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 9. p. 133. b. ſubditque, *filiæ Jeruſ.* Eucher. quæſt. in Cant. p. 847. g. *Fuſca ſum*, & *ſpecioſa*, *filia Jeruſ.*

℣. 5. Totidem verba in Mſ. S. Theod. Ambr. verò in Pſ. 118. col. 1122. a. ſic legit: *Nolite aſpicere me quoniam fuſca ſum, quia non reſpexit me ſol*: at ſup. 984. d. conſtanter, *quoniam offuſcata ſum*: & l. de Iſaac, c. 4. col. 361. c. *quòd offuſcata ſum*; dein, *quoniam non eſt intuitus me ſol*, &c. Hieron. in Ezech. 27. to. 3. col. 890. c. *quia deſpexit me ſol*; item in Iſai. 27. col. 228. b. *filii matris meæ pugnav. adverſus me.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 33. p. 157. b. *Ne aſpexeritis me quoniam ego ſum denigrata, quoniam deſpexit me ſol*: & ſup. hom. 1. p. 36. b. *filii mei dimicarunt in me.* Auct. l. cont. Jud. ap. Cypr. p. 499. *poſuerunt me velut cuſtodiam pomarii*: at inf. 501. *poſuerunt me cuſtodem in vinea.* Græc. Μὴ βλέψητέ με ὅτι ἐγώ εἰμι μεμελανωμένη, ὅτι παρέβλεψέ με ὁ ἥλιος· υἱοὶ..... ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοὶ, ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν, &c. ut ſup.

℣. 6. Media tantùm ſic variant in Mſ. S. Theoder. *ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne fiam ſicut operta poſt greges.* Græcè: ποῦ ποιμαίνεις, ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ, μήποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις, &c. ut ſup. Ambroſ. l. 4. Hex. col. 72. e. eadem repetit quæ ſupra, excepto uno *in meridiano*: ſimiliter l. de exhort. virg. col. 292. e. f. 293. a. 295. d. Vide etiam l. de Iſaac, c. 4. col. 361. d. & de apolog. Dav. 722. c. Tichon. quoque reg. 7. p. 64. e. legit: *ubi paſcis, ubi manes in meridiano.* Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 39. a. *Annuntia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubas in meridie, nequando efficiar ſicut operta ſuper greges ſodalium tuorum.* Sic etiam legit Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 365. f. g. 366. a. præter hoc, *ne fortè fiam*, pro *nequando efficiar*: ſimiliter habet epiſt. 93. to. 2. 241. b. f. 242. f. & ſerm. 138. to. 5. 674. d. ſeqq.

℣. 7. Idem Ambroſ. l. 1. Hex. col. 127. b. legit: *Niſi ſcias te, formoſa in mulieribus*: & l. de exhort. virg. to. 2. 295. d. *Niſi ſcias te, ô decora in mulieribus*: ſed in Pſ. 118. to. 1. 986. a. *Niſi noſcas te decoram inter mulieres*: vel *Niſi ſcias te decoram inter mul.* ſubinde, & *paſce hædos tuos in tab.* &c. item col. 1089. d. *Niſi cognoveris te formoſam in mulieribus.* In Mſ. S. Theoder. ſimiliter: *Niſi cognoſcas te decoram inter mulieres*, deinde, *exi*, & *abi in calcaneis*, &c. ut ſupra. Apud Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 39. a. *Si non cognoveris te ipſam, ô pulchra inter mulieres, egredere tu in veſtigiis gregum*, & *paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorum.* Apud Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 366. c. *Niſi cognoveris temetipſam, ô decora inter mulieres*: & epiſt. 93. to. 2. 243. a. *Niſi cognoveris temetipſam, ô pulchra inter mulieres, exi tu in veſtigiis gregum*, & *paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorum*: ſic iterum ſerm. 285. to. 5. 1147. d. 1148. b. & in Pſ. 66. to. 4. 658. g. nec aliter in Græco.

℣. 8. Itidem in Mſ. S. Theoder. niſi quòd hab. *Pharao*, non *Pharaonis*; ita quoque in Gr. Vide etiam Ambroſ. l. de Iſaac, c. 4. col. 362. c.

℣. 9. Mſ. S. Theoder. *Quàm ſpecioſæ factæ genæ tuæ!... cervix tua ſicut rediuncula.* Hieron. in Iſai. 52. to. 3. 376. d. *Quàm pulchræ ſunt genæ tuæ! ſicut turturis; collum tuum ſicut monilia.* Gr. Τί ὡραιώθησαν..... τράχηλός σου ὡς ὁρμίσκοι.

℣. 10. Ita legunt Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 171. f. & Auguſt. l. 1. de Trin. to. 8. 759. e. unà cum Græco, niſi quòd habent *cum diſtinctionibus*, è Gr. μετὰ στιγμάτων. Mſ. S. Theoder. *ex diſtinctionibus*, ut & alia quæ ſupra.

℣. 11. Similiter in Mſ. S. Theoder. excepto uno *erit* pro *eſt*. Ap. Hieron. l. 1. cont. Jovin. col. 171. f. *Quoaduſque rex in accubitu ſuo eſt.* Ap. Auguſt. l. 1. de Trin. to. 8. 759. e. *Quoaduſque rex in recubitu ſuo eſt.* Gr.... ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ, νάρδος, &c. ut in Lat.

℣. 12. Idem Ambr. ſup. 979. f. ſimpliciter legit:

VULGATA NOVA.

inter ubera mea commorabitur.

13. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

14. Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum.

15. Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus. Lectulus noſter floridus:

16. tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.

VERSIO ANTIQUA.

cypri frater meus mihi, inter media ubera mea requieſcit. Ambroſ. ubi ſup.

13. Nardus cypri conſobrinus meus, in vineis Engaddi.

14. Ecce es bona proxima mea, ecce es bona... 996. b.

15. Ecce es formoſus conſobrinus meus, & quidem pulcher. Adclinatio noſtra opaca:

16. trabes domorum noſtrarum cedri, lacunaria noſtra cupreſſi. 1014. e. 1015. b. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Colligatio guttæ frater meus mihi, inter media ubera requieſcet. Mſ. S. Theoder. *Colligatio guttæ conſobrinus meus mihi, in medio uberum meorum commorabitur.* Hieron. quoque l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. f. hab. *in medio uberum meorum commorabitur.* Græc. Ἀπόδεσμος τῆς ϛακτῆς ἀδελφιδός μου ἐμοὶ, ἀναμέσον τῶν μαστῶν μου αὐλισθήσεται· ab ed. Ald. abeſt ἐμοί.

℣. 13. Mſ. S. Theoder. *Botrio Cypri dilectus meus mibi, in vineis Engaddi.* Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 11. e. *Botrus Cypri fraternus meus mihi, in*, &c. ut ſup. Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 2. c. 9. p. 133. b. *Botrus Cypri fratruelis meus.* Gr. Βότρυς τῆς κύπρου ἀδελφιδός μου ἐμοὶ, ἐν, &c. ut in Lat.

℣. 14. Ambroſ. poſt paulò habet: *Et ipſa bona es, & decora:* & inf. 1020. f. *Ecce proxima mea bona.* In Mſ. S. Theod. omnia ut in textu priori, hoc adjuncto in fine, *oculi tui columbæ.* Item Græcè: Ἰδοὺ εἶ καλή..... ἰδοὺ εἶ καλή, ὀφθαλμοί σου περιϛεραί.

℣. 15. Concinit Græcum, niſi quòd loco *adclinatio*, hab. πρὸς κλίνη, quod Nobilius vertit *ad cubile*; Ambroſ. legiſſe videtur conjunctim, προσκλίνη; & verò in ed. Ald. ſimpliciter κλίνη; at in Compl. πρὸς κλίνην. Idem Ambroſ. inf. 1020. f. habet: *Ecce bonus fraternus meus, ecce es bonus:* & l. de Iſaac, c. 4. col. 365. b. *Ecce es ſponſus conſobrinus meus, equidem pulcher. Acclinatio noſtra opaca:* Mſs. nonnulli ferunt ibid. cum vet. edit. *Ecce ſponſus eſt conſobrinus meus; & ideo pulchra acclinatio:* at octo probatiores priori lect. favent. In Mſ. S. Theoder. *Ecce, inquit, formoſus conſobrinus*, &c. ut in textu. In Gr. Ἰδοὺ εἶ καλὸς ἀδελφιδός μου, καί γε ὡραῖος, &c.

℣. 16. Sic iterum Ambroſ. legit l. de Iſaac, c. 4. col. 365. b. cum Mſ. S. Theoder. at l. 3. Hexa. col. 54. a. ita: *trabes domorum noſtrorum cedrinæ, lacunaria noſtra cupreſſina.* Græc. priori lectioni favet.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. Ego flos campi, & lilium convallium.

2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

3. Sicut malus inter ligna ſilvarum, ſic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius, quem deſideraveram, ſedi: & fructus ejus dulcis gutturi meo.

4. Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.

5. Fulcite me floribus, ſtipate me malis: quia amore langueo.

6. Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

VERSIO ANTIQUA.

1. Ego flos campi, & lilium convallium. Ambroſ. in Pſ. 118. 1020. c.

2. [a] Sicut lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum. [a] Aug. in Pſ. 99. to. 4. 1075. d. e.

3. [b] Tanquam malus in lignis nemoris, ita fraternus meus in medio filiorum. In umbra ejus concupivi, & ſedi: & fructus ejus dulcis in faucibus meis. [b] Ambroſ. l. 1. de virg. to. 2. 157. f.

4. Introducite me in domum vini, conſtituite in me dilectionem. Idem in Pſ. 118. t. 1. 1021. f. a. e.

5. Confirmate me in unguentis, ſtipate me in malis: quia vulnerata dilectionis ego ſum.

6. Læva ejus ſub capite meo, & dextera ejus amplexabitur me.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem profert Ambroſ. l. de Iſaac, c. 4. col. 365. d. cum Mſ. S. Theoder. item de apolog. Dav. col. 723. b. & in Luc. 12. col. 1441. a. & l. 1. de virg. to. 2. 157. a. rurſum inf. 226. c. 269. c. 641. d. Concinit Hieron. epiſt. ad Princip. to. 2. 682. b. Ita quoque in Græco, deletâ conjunct. &.

℣. 2. Ita Auguſt. conſtanter, & in Pſ. 47. col. 420. f. & l. de unit. Eccl. to. 9. 362. b. cui ſuffragatur Hieron. epiſt. ad Princip. to. 2. 682. b. & in Oſe. 14. to. 3. 1334. a. Ita quoque in Græco. Similiter ap. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1020. c. *Sicut lilium in medio ſpinarum:* item l. 1. de virg. to. 2. 157. a. & l. de virginit. col. 226. d. & l. de inſtit. virg. col. 269. c. legit aliquando *tanquam*, pro *ſicut*. In Mſ. S. Theoder. *Sicut lilium in medio ſpin. ecce proxima mea bona.*

℣. 3. Concordant hæc tota cum Græco, niſi excipias ult. *faucibus*, pro quo λάρυγγι, *gutturi*, quod idem ſonat. Eadem reperit Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1020. f. 1021. a. c. e. & 1022. d. f. paucis mutatis, ita ſcilicet: *Tanquam malum in lignis ſilvæ, ita conſobrinus meus in medio filiorum:* at in Luc. 13. col. 1453. f. 1454. a. *Sicut arbor mali inter ligna ſilvæ, ita frater meus inter medium filiorum:* ſimiliter l. de virginit. to. 2. 226. e. præter unum *fraternus*; ſubdit etiam: *In umbra ejus concupivi*, &c. ut ſup. item l. de Iſaac, c. 4. col. 365. c. & in Luc. 13. & 15. col. 1455. b. 1463. a. & l. 3. Hexa. col. 61. c. Apud Hieron. in Joel. 1. to. 3. 1345. a. *Sicut malum in medio lignorum, ita fratruelis meus in medio filiorum:* & in Oſe. 14. col. 1334. c. *Sub umbra ejus requievi, & ſedi: & fructus ejus dulcis eſt in ore meo.* In Mſ. verò S. Theoder. antecedunt iſta: *Ecce bonus frater meus, ecce es bonus:* deinde: *tanquam malus in lignis ſilvæ, ita conſobrinus meus in medio filiorum. In umbra ejus concupivi*, &c. ut in textu Ambr.

℣. 4. Idem Ambr. l. de virginit. to. 2. 226. f. *Inducite me in domum vini, & ordinate in me charitatem:* item in Luc. 6. to. 1. 1369. c. & 1373. a. cum Gelaſ. I. ep. 9. c. 9. Conc. to. 4. 1190. d. *ordinate in me charitatem:* at l. de Iſaac, c. 4. col. 365. c. Ambr. legit: *Introduc me in domum vini, conſtitue in me charit.* Mſ. S. Theoder. *Introduc me in cellam vini, conſtitue in me dilectionem.* Hieron. in Zach. 9. to. 3. 1764. a. *Introducite me in cellulam vini;* ſtatimque, *confortate me in unguentis*, ut inf. ℣. 5. at in Zach. 14. col. 1798. b. *Inducite me in cellam vini, ponite ſuper me charitatem.* Auguſt. in Pſ. 7. to. 4. 36. f. *Inducite me in domum vini:* & in Speculo, to. 3. 715. c. *ordinate in me charitatem.* Græcè pariter: Εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου, τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην.

℣. 5. Itidem in Mſ. S. Theoder. ſicut in Græco: Mſ. tamen S. Theod. hab. *vulneratæ*, non *vulnerata*; Græc. verò conſtanter, τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ· Ambroſ. quoque inf. 1023. a. legit, *vulnerata charitatis ego ſum:* item l. de virginit. to. 2. 221. e. 235. e. & l. de exhort. virg. col. 293. f. cui accinit S. Paulin. epiſt. 23. p. 146. c. Similiter ap. Hilar. in Pſ. 119. col. 374. b. *vulnerata dilectionis ego ſum.* Apud Hieron. in Zach. 9. to. 3. 1764. a. *Confortate me in unguentis.* Ap. Auguſt. in Pſ. 7. to. 4. 36. f. *Conſtituite me inter unguenta, conſtipate me inter mella (f. mala:) quoniam vulnerata charitate ego ſum.* Item apud Gregor. M. l. 6. & 34. in Job, to. 1. col. 200. d. 1124. d. *vulnerata charitate ego ſum.*

℣. 6. Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. 598. b. unà cum Gr. *Siniſtra ejus ſub capite meo, & dextera ejus complectetur me.* Concinit Auguſt. tract. 99. in Joh. to. 3. p. 2.

Versio antiqua.

a Ambros. ubi sup. 7. Adjuravi vos filiæ Jerusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, si suscitaveritis, & resuscitaveritis dilectionem, usquequo voluerit.

Idem in Luc. 3. to. 1. 1323. e. f. 8. Vox fratris mei, ecce hic venit saliens super montes, & transiliens super colles :

9. similis frater meus capreæ, vel hinnulo cervorum in montibus Bethel : ecce hic retro post parietem nostrum prospiciens per fenestras, prospiciens per retia.

10. Respondit frater meus, & dixit mihi : Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea.

11. Quoniam ecce hiems transivit, pluvia abiit, discessit sibi.

Idem l. de Isaac, c. 4. 366. e. 12. Flores visi sunt in terra, tempus secandi advênit : vox turturis audita est in terra nostra :

a Hieron. l. 1. cont. Jovin. t. 4. 172. b. 13. ficus protulit grossos suos..... [a] Surge, veni proxima mea, sponsa mea, & veni :

Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1042. e. 14. tu columba mea in tegumento petræ, juxta præmunitionem, ostende mihi faciem tuam, & insinua vocem tuam : quia vox tua suavis est, & facies tua pulchra.

Ibid. 1114. a. 15. Prendite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas, ut vineæ nostræ floreant.

Vulgata nova.

7. Adjuro vos filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit.

8. Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles :

9. similis est dilectus meus capreæ, hinnuloque cervorum : en ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.

10. En dilectus meus loquitur mihi : Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni.

11. Jam enim hiems transiit, imber abiit, & recessit.

12. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advênit : vox turturis audita est in terra nostra :

13. ficus protulit grossos suos : vineæ florentes dederunt odorem suum. Surge, amica mea, speciosa mea, & veni :

14. columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriæ, ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

15. Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas : nam vinea nostra floruit.

Notæ ad Versionem antiquam.

col. 745. c. & in Ps. 120. to. 4. 1378. f. 1609. f. Ambros. etiam loco cit. col. 1023. d. & 1151. d. legit *complectetur me*, cum Ms. S. Theoder. At Hieron. in Zach. 4. col. 1726. f. *amplexatur me* : & epist. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 35. f. *amplexabitur me* ; Gr. περιλήψεταί με.

℣. 7. Ita Græcè verbum pro verbo. Idem Ambros. l. de exhort. virg. to. 2. 293. f. *si suscitaveritis, & excitaveritis charitatem* : & in Ps. 40. col. 880. e. *si suscitaveritis, & resuscitaveritis charitatem* : & in Ps. 118. col. 1024. a. *aut resuscitaveritis charitatem* : vide etiam l. 2. de Jacob, c. 1. col. 460. a. In Ms. S. Theoder. *& resuscitaveritis charitatem, quousque voluerit* ; cæt. ut supra. Gr. καὶ ἐξεγείρητε τὴν... ἕως οὗ, &c.

℣. 8. Idem Ambros. in Ps. 118. col. 1034. b. *Vox consobrini mei, ecce hic advenit saliens super montes, transiliens super colles* : item l. 2. de interpel. Dav. c. 1. col. 639. a. *ecce hic advenit saliens super montes, transiliens*, &c. at l. de Isaac, c. 4. col. 365. e. *& transiliens*, &c. similiter l. de Cain, c. 5. col. 191. b. Apud Hieron. in Isai. 2. to. 3. p. 22. b. *Vox fratruelis mei, ecce hic venit saliens super montes, transiliens colles.* Ita quoque in Græco, nisi quòd habetur ἐπὶ, *super*, ante *colles*. In Ms. S. Theoder. *Vox consobrini mei, ecce iste venit sal. sup. montes, transil. sup. colles.*

℣. 9. Rursus Ambros. l. 1. de interpel. Job, c. 1. col. 639. a. *similis est consobrinus meus capreolæ, aut hinnulo cervorum super montes Bethel : ecce hic post parietem nostrum prospiciens per fenestras, eminens per retia* : item l. 1. de Cain, c. 5. col. 191. b. ac in Ps. 118. col. 1034. b. *eminens super retia.* Hieron. in Isai. 2. to. 3. 22. b. *similis est fratruelis meus capreæ, vel hinnulo cervorum in montibus Bethel* : sic etiam in Habac. 3. col. 1640. e. at in Isai. 35. col. 279. f. legit : *similis est fratruelis meus capreæ, vel.... super montes aromatum* : deinde in Ezech. 12. col. 767. c. *ecce iste post parietem nostrum prospiciens per fenestras, apparens per retia.* In Ms. verò S. Theoder. *similis est dilectus meus capreolo, aut hinnulo.... super montes Bethel : en ipse stat post parietem domus nostræ respiciens, prospiciens per fenestras, eminens per retia.* Græc. ὅμοιός ἐστιν ἀδελφιδός μου τῇ..... ἐπὶ τὰ ὄρη Βαιθήλ· ἰδοὺ οὗτος ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν παρακύπτων διά..... ἐκκύπτων διὰ τῶν, &c.

℣. 10. Idem Ambros. l. 1. de interpel. Job, c. 1. col. 639. a. legit : *Respondit consobrinus meus, & dixit mihi : Exsurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea* : item l. de Isaac, c. 4. col. 366. c. d. *Exsurge, veni proxima mea* : & l. de apolog. Dav. col. 722. f. addit : *formosa mea, columba mea, perfecta mea* : l. verò de instit. virg. to. 2. 250. a. delet τὸ *perfecta mea* ; quod etiam abest à Græco : rursum in Ps. 118. col. 1034. b. sic hab. *Respondet consobrinus meus, & dicit mihi : Surge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea.* Ita quoque in Græco est. Apud Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 171. f. *Surge, veni proxima mea, sponsa mea, columba mea* : & epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 49. a. *speciosa mea, columba mea* : & epist. ad Damas. to. 3. 525. b. *Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea.* In Ms. S. Theoder. ita : *En dilectus meus loquitur mihi : Exsurge, veni proxima mea, perfecta mea, formosa mea, columba mea.*

℣. 11. Ita Græcè ad verbum. Idem Ambros. l. 1. Hexa. c. 4. col. 72. f. *Hiems abiit* ; & l. de Isaac, c. 4. col. 366. e. *Jam præteriit hiems* : & l. 1. de interpel. Job, c. 1. col. 639. a. *Quia ecce hiems præteriit, imber abiit, discessit sibi* : similiter de apol. Dav. col. 722. f. & in Ps. 118. col. 1034. b. 1039. e. Apud Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 171. f. *Quoniam ecce hiems transiit, pluvia abiit sibi* : ita quoque epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 49. a. & epist. ad Damas. to. 3. 525. b. Hilar. in Ps. 95. *Quoniam hiems pertransiit, pluvia abiit.* In Ms. S. Theoder. *Ecce hiems præteriit, imber discessit sibi.*

℣. 12. Itidem in Ms. S. Theoder. Ambros. verò l. de interpel. Job, c. 1. col. 639. a. legit : *messis incisionis advenit*, &c. & l. 4. Hexa. col. 73. a. *tempus messis advenit* ; mel. l. de exhort. virg. to. 2. 279. e. *tempus incisionis*, è Gr. καιρὸς τῆς τομῆς. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. a. bene : *Flores visi sunt in terra, tempus sectionis advenit.* Sed Ambr. in Ps. 118. col. 1040. e. & in Luc. 3. & 20. col. 1511. c. 1323. e. f. constanter hab. *tempus secandi* ; cæt. Græco congruunt.

℣. 13. Ms. S. Theoder. *ficus prot. grossos suos : vineæ florentes odorem dederunt. Surge, propera amica mea, sponsa mea, & veni.* Græc. ἡ συκῆ..... αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμήν. Ἀνάστα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου, καλή μου, περιστερά μου, καὶ ἐλθέ· i. e. *ficus..... vites florent, dederunt odorem. Surge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea*, &c. Idem Ambr. in Luc. 6. col. 1374. f. leg. *ficus dederunt grossos suos* : & in Luc. 13. col. 1449. d. *ficus producit grossos suos* : & in Luc. 18. col. 1493. f. *arbor fici produxit grossos suos.* Hilarius quoque in Matth. col. 715. e. ait : *Grossa enim, & communis usus, & Prophetica auctoritas nuncupavit* ; Gr. ὀλύνθους.

℣. 14. Sic iterum Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 367. a. usque ad vocem *quia* ; item paulò sup. *surge secura in tegumento petræ* : & inf. 1251. c. *insinua mihi vocem tuam*, &c. sic etiam epist. 31. col. 915. e. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. b. ita legit : *tu columba mea in velamento petræ, juxta promurale, & ostende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam : quoniam vox tua suavis, & facies tua speciosa.* Arnob. de Deo trino, to. 8. 213. g. *veni ad me proxima mea, sponsa mea, formosa mea, & in velamento petræ continuatæ muro.* In Ms. S. Theoder. omnia ut in textu, exceptis his paucis, *& insinua mihi..... quia vox tua suavis, & facies tua decora.* Gr. σὺ περιστερά μου ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας, ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος, δεῖξόν μοι..... καὶ ἀκούτισόν με τὴν..... ὅτι..... ἡδεῖα, καὶ ἡ ὄψις σου ὡραία.

℣. 15. Ita rursum Ambros. in Luc. 9. to. 1. 1418. f.

Vulgata nova.

16. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia,

17. donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Revertere: similis esto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque cervorum super montes Bether.

Versio antiqua.

16. Frater meus mihi, & ego ei, qui pascit in liliis, *Ambr. l. de Isaac, c. 8. p. 379. b.*

17. usque dum aspiret dies, & amoveantur umbræ.....

Notæ ad Versionem antiquam.

& l. 2. de Spir. S. to. 2. nisi quòd initio leg. *capite*, non *prendite*. Ita quoque in Ms. S. Theoder. sicut in Græco; Ms. tamen extremò hab. *ut vinea nostra floreat* num. sing. Gr. verò, ϰ̀ αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσαι, *& vineæ nostræ florentes*; at in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. κυπρίζουσιν, ut supra. Rufin. l. 2. de bened. Patr. p. 13. a. *Prendite mihi vulpes pusillas, exterminantes vineas meas.* August. in Ps. 80. to. 4. 864. c. *Capite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas, latentes in cavernis tortuosis.* Cassiod. in Ps. 62. p. 207. b. *Capite nobis vulpes, exterminantes vineam.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 2. c. 21. col. 146. a. *Capite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas.* Philastr. Brix. de hæres. p. 707. h. *Prendite nobis vulpes minimas, exterminantes vineam Domini.*

℣. 16. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. b. *Fratruelis meus mihi, & ego illi, qui pascit inter lilia.* Sic etiam in Græco, excepto ult. ἐν τοῖς κρίνοις, quod idem valet. Ms. S. Theoder. Vulgatæ consonat, nisi quòd hab. *pascit*, non *pascitur*.

℣. 17. Ita Græcè. Apud August. l. cont. Jud. to. 8. 33. f. *adspiravit dies, removeantur umbræ*; Gr. ϰ̀ κινηθῶσιν αἱ, &c. In Ms. S. Theoder. ℣. totus ut in Vulg. excepto ult. *Bethel*, pro *Bether*.

CAPUT III.

Vulgata nova.

1. In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.

2. Surgam, & circuibo civitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.

3. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea, vidistis?

4. Paululùm cùm pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea: tenui eum; nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

5. Adjuro vos filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

6. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii?

Versio antiqua.

1. In cubili meo in noctibus quæsivi quem dilexit anima mea: quæsivi eum, & non inveni eum; vocavi eum, & non obaudivit me. *Ambros. l. de virginit. to. 2. 224. f. 225. a.*

2. Exsurgam, ibo, & circumibo civitatem: in foro, & in plateis, & quæram quem dilexit anima mea: quæsivi eum, & non inveni eum.

3..... Nunquid quem dilexit anima mea, vidistis? *Idem in Ps. 118. p. 1055. d.*

4. Quàm modicum fuit cùm transivi ab ipsis, donec inveni quem dilexit anima mea: tenui eum; & non relinquam eum, donec introducam eum in domum matris meæ, & in cubiculum ejus quæ me concepit. *Idem l. de virgin. to. 2. 232. b. d.*

5. Adjuravi vos filiæ Jerusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, ne suscitaveritis, & excitaveritis charitatem, usquequo voluerit. *Idem l. 2. de interpel. Dav. c. 1. p. 638. f.*

6. Quæ est hæc, quæ ascendit à deserto sicut vitis propago, fumo incensa, odorificata myrrhâ, & thure, ab omnibus pulveribus unguenti? *Idem ep. 64. to. 2. 1050. c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem sunt in Græco. Nonnulla etiam de his refert idem Ambr. l. de Isaac, c. 5. col. 367. d. 368. d. & in Ps. 118. col. 1054. d. 1215. d. 1255. b. item de apol. Dav. 723. d. habet: *In cubili, in noctibus.... quæsivi eum, & non inveni: vocavi eum, & non exaudivit me.* Similiter Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 34. f. *In noctibus quæsivi quem dilexit anima mea.* Rufin. in Symb. p. 185. c. *In cubili meo quæsivi eum, & non inveni.* Cassian. coll. 13. c. 12. p. 610. *In cubili meo in noctibus quæsivi quem dilexit anima mea: quæsivi eum, & non inveni; vocavi eum, & non respondit mihi.* In Ms. S. Theoder. simpliciter: *In cubiculo meo in noctibus quæsivi quem dilexit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.*

℣. 2. Græcè pro *ibo*, exstat δὴ, *nunc*; mox ita, ϰ̀ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς, &c. ut in Lat. Ambrosius l. de Isaac, c. 5. col. 367. d. rectè: *Exsurgam itaque, & quæram in civitate, in foro, in plateis*: at l. de apol. Dav. col. 723. d. *Exsurgam itaque, & introibo in domum, in forum, & plateas, & quæram*, &c. ut sup. Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 38. f. *Surgam, & circumibo civitatem: & in foro, & in plateis quæram quem dilexit anima mea*: & in Zachar. 8. to. 3. 1745. b. *Consurgam, & circuibo civitatem; in foro, & in plateis ejus, donec inveniam eum, quem dilexit anima mea.* In Ms. S. Theoder. *Exsurgam, & introibo civitatem: quæram in foro, in plateis, quem diligit anima mea: quæsivi, & non inveni.*

℣. 3. Sic Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 38. f. In Ms. verò S. Theoder. ita: *Inveni custodes, qui custodiunt civitatem: Num quem diligit*, &c. ut sup. Græc. Εὕροσάν με οἱ τηροῦντες, οἱ κυκλοῦντες ἐν τῇ πόλει· Μὴ ὃν ἠγάπησεν, &c.

℣. 4. Vix meliùs è Græco, præter fut. duo, *relinquam*, & *introducam*, pro quibus præterita ἀφῆκα, & εἰσήγαγον; Ms. tamen Alex. habet ἀφήσω. Eadem rursum legit Ambros. diversis in locis: nempe l. de Isaac, c. 5. col. 368. b. c. *Quàm modicum cùm transivi ab eis, inveni eum: tenui eum, & non dimisi eum*: & lib. 1. de virginit. to. 2. 157. f. *Inveni quem dilexit anima mea: tenui eum, & non relinquam*: similiter in Ps. 118. to. 1. 985. b. & in Luc. 16. col. 1473. a. lib. verò de Isaac, 368. f. *& non dimittam*; sicut in Ps. 36. & 47. col. 814. b. 943. f. at in Ps. 118. col. 1055. d. *tenui eum, & non dimisi eum*: & inf. 1187. b. *& introduxi eum in domum matris meæ, & in secretum ejus quæ me concepit*: demum epist. 31. to. 2. 917. b. *adsumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in secretum ejus quæ me concepit.* Ap. Hieron. epist. ad Rufin. to. 2. 617. c. ita: *Et quidem non spernam te: assumens introducam te in domum matris meæ, & in cubiculum ejus quæ concepit me*: & epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 38. e. *Inveni eum quem quærebat anima mea: tenebo eum, & non dimittam.* Rufin. in Symb. p. 185. c. *tenebo eum, & non dimittam eum, quem dilexit anima mea.* Ms. S. Theoder. Vulgatæ congruit, nisi quòd hab. circa med. *inveni*, pro *tenui*; & in fine, *in secretum ejus quæ concepit me.*

℣. 5. Ms. S. Theoder. *Adjuro vos filiæ Jerus. in virtutibus & fortitud. agri, si suscitav. & resuscitaveritis charitatem, quoadusque ipsa velit.* Græc. Ὥρκισα ὑμᾶς..... ἐν ταῖς δυνάμεσι ϰ̀ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν, &c. ut in Lat. Ambr. etiam in Ps. 36. col. 809. a. legit: *si suscitav. & resuscitav. charitatem.*

℣. 6. Quidam Mss. Ambrosiani ferunt, *fumo incensi odorificata.* Ambr. etiam l. de Isaac, c. 5. col. 369. a. repetit ista: *Quæ hæc est, quæ ascendit à deserto*; nec dissimiliter Græcè: at proximè sequentia sic variant: ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμιαμένη σμύρναν, ϰ̀ λίβανον, ἀπὸ πάντων κονιορτῶν μυρεψοῦ; i. e. *tanquam truncus fumi incensus myrrham, & thus, ex omnibus pulveribus unguentarii?* In Ms. S. Theoder. ita: *Quæ est hæc, quæ asc. à deserto sicut*

Versio antiqua.

Hieron. epist. ad Princip. to. 2. 686. a.

7. Ecce lectulus Salomonis: sexaginta potentes in circuitu ejus de potentibus Israël:

8. omnes tenentes gladios, docti ad bellum: vir, & gladius super femur ejus.....

Ambros. l. 3. de virgin. c. 5. to. 2. 179. e.

9. Fecit sibi lectum Salomon ex lignis Libani:

Idem l. de instit. virg. 270. e.

10. columnæ ejus erant argenteæ, adclinatorium ejus aureum, dorsum ejus gemmatum stratum: fecit sibi charitatem à filiabus Israël:

11. Egredimini & videte regem Salomonem in corona, qua coronavit eum mater ejus in die sponsalium ejus, & in die jucunditatis cordis ejus.

Vulgata nova.

7. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël:

8. omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi: uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.

9. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani:

10. columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: media charitate constravit propter filias Jerusalem:

11. Egredimini & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

vitis propago in superiora se subrigens, velut fumus natus ex igni, atque alta petens ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi generis pigmentarii.

℣. 7. Hæc iterum legit Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. c. nec aliter in Græco, nisi excipiatur vox ἡ κλίνη, *lectus*, pro *lectulus*; imo apud Hieron. hoc ult. loco, *lectus*. Apud Ambrof. l. 1. de virgin. to. 2. 158. f. *sexaginta potentes in circumitu propaginis ejus*. In Mf. S. Theoder. pariter: *En sexag. potentes in circuitu propag. ejus*; omissis his quæ antecedunt.

℣. 8. Idem Hieron. l. 1. cont. Jovin. 172. c. *omnes tenentes frameam, & docti bello: uniuscujusque viri gladius in femore ipsius.* Ambrof. l. 1. de virgin. to. 2. 158. f. hos pariter memorat, *strictis armatos ensibus, & eruditos præliaribus disciplinis.* Græcum textui 1. congruit, nisi quòd singulariter hab. ῥομφαίαν, *gladium*; subinde, ἀνὴρ, ῥομφαία αὐτῦ, &c. *vir, gladius ejus*, &c. ultimòque, ἀπὸ θάμβȣς ἐν νυξί, *à pavore in noctibus.* Apud Cassiod. in Ps. 44. p. 151. b. *gladius ejus in femore ipsius.* In Mf. S. Theoder. ita; partim videlicet ex Ambr. partim ex Vulg. *strictis armati ensibus, & eruditi præliaribus disciplinis: uniuscujusque ensis sup. femur suum propter tim.* &c.

℣. 9. Mf. S. Theoder. *Vectum sibi fecit rex Salomon*, &c. ut sup. Græc. Φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλωμὼν ἀπὸ, &c.

℣. 10. Totidem verba præfert Mf. S. Theoder. exceptis his ult. *media charitate constravit propter filias Jerusalem.* Alludere tamen videtur Ambrof. sup. nam in Græco sic legimus: ςύλȣς αὐτῦ ἐποίησεν ἀργύρειον [Compl. ἀργυρίȣ,] ϗ ἀνάκλιτον αὐτῦ χρύσεον, ἐπίβασις αὐτῦ πορφυρᾶ, ἐντὸς αὐτῦ λιθόςρωτον, ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερȣσαλήμ· i. e. *columnas ejus fecit argentum, & acclinatorium ejus aureum, ascensus ejus purpura, intimum ejus lapidibus constratum, charitatem à filiabus Jerusalem.* Ultima autem verba, *fecit sibi charitatem*, &c. non eò loci subdit Ambrof. sed in fine versûs seq. hoc modo: *Quia fecit sibi, inquit, charitatem*, &c. quæ significant ea ab ipso revocata esse ex præcedentibus; at nos ipsa suo loco reposuimus.

℣. 11. Eadem constanter legit Ambrof. l. de Isaac, c. 5. col. 369. e. & in Ps. 118. col. 1160. f. Nec dissimilia Græc. habet, præter ista priora: Θυγατέρες Σιὼν ἐξέλθατε, ϗ ἴδετε ἐν τῷ βασιλεῖ, &c. In Mf. etiam S. Theod. sic legitur: *Egredimini & videte filiæ Sion regem Salom. in corona, qua*, &c. ut sup. Apud Rufin. in Symb. p. 182. a. *Exite & videte filiæ Jerusalem coronam, qua coronavit eum mater sua.*

CAPUT IV.

Versio antiqua.

Ambrof. l. de myst. to. 2. 334. c.
[a] Idem l. de instit. virg. 250. b.
[b] Idem l. 2. de Spir. S. 637. a.

1. Ecce formosa es proxima mea, ecce es formosa. [a] Oculi tui columbæ, extra taciturnitatem tuam. [b] Capillatura tua ut greges caprarum.....

Idem in Ps. 118. to. 1. 1177. a.

2. Dentes tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt à lavacro, quæ omnes gemellos creant, & infecunda non est in eis.

Ibid. 1201. a.
[a] Cassiod. in Ps. 44. 151. a.
[b] Ambrof. l. 3. Hexa. 55. e.
[c] Chrom. Aquil. in Matth. 986. a.

3. Sicut resticula coccinea, labia tua: [a] & loquela tua, speciosa. [b] Ut cortex mali punici, genæ tuæ, [c] præter taciturnitatem tuam.

[d] Ambrof. in Ps. 118. 1010. e.

4. [d] Sicut turris David cervix tua, quæ ædificata est in Thalpioth: mille ostia pendent in ea, omnia jacula potentium.

Vulgata nova.

1. Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.

2. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fetibus, & sterilis non est inter eas.

3. Sicut vitta coccinea, labia tua: & eloquium tuum, dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet.

4. Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hæc tota respondent Græco. Ambr. ibid. legit, *Oculi tui sicut columbæ*; sicut in Ps. 118. col. 1176. c. sed hîc addit, *extra taciturnitatem tuam*, ut sup. ita rursum l. de ob. Valent. col. 1176. a. Ap. S. Paulin. ep. 23. p. 138. c. similiter: *Capillatura ejus ut greges caprarum*: Gr. subdit, αἳ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τῦ Γαλαάδ. Mf. S. Theoder. *Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es! Oculi tui sicut columbæ, extra taciturnitatem. Capillamentum tuum ut grex tonsarum, quæ revelatæ sunt à monte Galaad.*

℣. 2. Eadem leguntur Græcè, præter unum ἀγέλαι, *greges*, num. plur. Apud August. in Ps. 3. to. 4. 9. g. *Dentes tui sicut grex detonsarum, ascendens de lavacro, quæ omnes geminos pariunt, & sterilis non est in eis*: itidem in Ps. 77. col. 838. c. excepto verbo *creant*, pro *pariunt.* Succinit Cassiod. in Ps. 77. p. 271. c. Mf. S. Theod. nil differt à textu Ambrof. nisi his levibus, *de lavacro, quæ.... geminos creant.*

℣. 3. Concordant hæc tota cum Græco, præter plurale *genæ tuæ*, pro singulari μῆλόν σȣ, *gena tua*; ap. Symm. αἱ παρειαί σȣ. Chromat. Aquil. hab. sup. *speciosæ sunt genæ tuæ, præter taciturnitatem tuam*: verùm nonnisi postrema verba *præter tacit. tuam*, admisimus, demtis scilicet prioribus, *speciosæ sunt genæ tuæ*, quæ ap. Ambrof. exstant ut posuimus sup. quæque magis Græco congruunt. In Mf. S. Theoder. ut in Vulg. exceptis his, *Ut resticula*, pro *Sicut vitta*; & in fine, *extra taciturnitatem*, loco *absque eo quod*, &c.

℣. 4. Vix meliùs è Græco, ubi θυρεοί, loco *ostia*; θυρεὸς autem, *scutum* est, à similitudine *januæ*, cujus forma oblonga est, ut & olim scuta erant. In Mf. S. Theoder. *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est in Talpio*, &c. ut in textu. Apud Hieron. in Zach. 14. col. 1798. a. *Sicut turris David cervix tua, quæ ædificata est in Thalpioth: mille scuta pendent super illam, omnia jacula potentium.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
5. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis.	5..... *Vide Not.*	
6. Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ, vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.	6..... ibo ad montem myrrhæ.....	*Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. c.*
7. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.	7. Tota es formosa proxima mea, & reprehensio non est in te.	*Ambros. l. de virgin. to. 2. 156. a. b.*
8. Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.	8. Sponsa, veni huc à Libano, veni huc à Libano: transibis & pertransibis à principio fidei, à capite Sanir & Hermon, à latibulis leonum, à montibus pardorum.	
9. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.	9. Cor nostrum cepisti soror mea sponsa, cor nostrum cepisti uno ab oculis tuis, [a] in uno ornamento colli tui.	*Idem in Ps. 118. p. 1176. b.* [a] *Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. e.*
10. Quàm pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa! pulchriora sunt ubera tua vino, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata.	10. [b] Quàm decora facta sunt ubera tua soror mea sponsa, quàm decora facta sunt à vino! & odor vestimentorum tuorum super omnia aromata.	[b] *Ambros. l. de myster. t. 2. 340. b.*
11. Favus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua: & odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.	11. Favum distillant labia tua, ô sponsa; mel & lac sub lingua tua: & odor vestimentorum tuorum sicut odor Libani.	
12. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.	12. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.	*Idem l. de Isaac, t. 1. c. 5. p. 370. d.*
13. Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo:	13. Emissiones tuæ paradisus malorum granatorum cum fructu pomorum cypri:	
14. nardus & crocus, fistula & cinnamomum	14..... myrrha & aloe cum omnibus unguentis	*Hieron. epist. ad Princip. to. 2. 688. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Mſ. S. Theoder. concordat ad verbum cum Vulg. nec aliter in Græco est.

℣. 6. Mſ. S. Theod. *Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ, ibo mihi ad montem myrrhæ, & ad colles thuris.* Gr. Ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡμέρα, καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί, πορεύσομαι ἐμαυτῷ πρὸς τὸ..... καὶ πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ Λιβάνου. Aquila non κινηθῶσι legit, sed κλιτῶσι, ut in Lat. sup.

℣. 7. Sic iterum Ambros. l. de Myst. to. 2. 335. a. & l. de fide resur. col. 1166. d. cum Mſ. S. Theoder. at l. de apol. Dav. to. 1. 722. c. legit: *Tota es formosa amica mea, proxima mea; & reprehensio non est in te.* Hieron. in Ezech. 27. to. 3. 880. b. *Tota pulchra es proxima mea, & macula non est in te.* Ita quoque in Græco est; sed Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. c. legit: *Tota speciosa es amica mea, & non est macula in te.* Tichon. reg. 2. p. 51. f. *Tota speciosa es proxima mea, & reprehensio nulla est in te.* Collat. Carthag. p. 485. c. *Tota speciosa es soror mea, & reprehensio non est in te.*

℣. 8. Idem Ambros. l. de Isaac, c. 5. col. 370. b. cum Mſ. S. Theoder. *Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Libano: transibis & pertransibis à principio fidei, à capite Sanir & Hermonum* (Mſ. S. Theoder. *Hermon,*) *à speluncis leonum, à montibus pardorum:* similiter l. de Noe, c. 15. col. 249. b. nisi quòd post vocem *fidei*, proximè addit, *à cubilibus leonum*, omissis intermediis: rursum ista, *Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Lib. transibis*, &c. habet cùm l. de Isaac, c. 6. col. 372. c. & in Ps. 36. & 118. col. 812. f. 1159. e. tum l. de instit. virg. to. 2. 273. a. & l. de exhort. virg. 285. a. & l. de Myst. 335. a. & de apol. Dav. 722. e. & l. 3. de fide, 510. f. 511. a. & l. de fide resur. 1166. d. at in Luc. 7. to. 1. 1386. d. & l. 2. de virgin. to. 2. 173. b. legit ut supra, *Veni huc à Libano sponsa, veni huc..... transibis*, &c. & l. de virginit. col. 230. b. *Veni à Libano sponsa, veni à Lib. transibis*, &c. Tertullianus l. 4. cont. Marc. p. 705. a. *Veni sponsa de Libano.* Firmil. ep. 75. ad Cypr. p. 147. d. *Veni sponsa de Libano: advenies & pertransibis à principio fidei.* Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. e. *Veni à Libano sponsa, veni à Libano: venies & pertransibis ab initio fidei, à capite Sanir & Hermon, à cubilibus leonum, à montibus leopardorum.* Ita etiam in Græco est. Apud August. in Ps. 33. to. 4. p. 214. c. & Fulg. l. 1. de verit. præd. p. 451. *venies & pertransies ab initio fidei.* Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 52. a. *Veni sponsa mea, inventa de Libano.* Apud Gaud. Brix. ser. 8. p. 955. b. *Veni à Libano sponsa, veni à Libano;* deinde, *à cubili leonum, à montibus leopardorum.*

℣. 9. Ita Græcè ad verbum, nisi hoc ult. excipias, τραχήλων σου, *cervicum tuarum*, loco *colli tui*, quod idem valet. Ambros. in Ps. 118. col. 1105. b. hab. *corde nos cepisti;* itemque bis epist. 29. col. 909. b. cum seqq. Gr. ἐκαρδίωσας ἡμᾶς. In Mſ. S. Theoder. omnia ut in Vulg. Sic etiam ap. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. f. excepto uno *ornamento*, pro *crine;* Gr. ἐνθέματι.

℣. 10. Eadem sunt in Græco, repetitis his, *ubera tua*, post alterum *facta sunt*. Apud Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 172. f. *Quàm speciosa sunt ubera tua à vino!* Gr. Τί ἐκαλλιώθησαν. Apud Gaud. Brix. serm. 9. p. 957. h. *odor unguentorum tuorum super omnia aromata;* sed in Gr. ὀσμὴ ἱματίων σου; & apud Ambros. l. de virgin. to. 2. 156. c. constanter, *odor vestimentorum tuorum*, &c. In Mſ. S. Theoder. omnia ut in Vulg. præter vocem *mea*, additam ad *sponsa*.

℣. 11. Ad verbum è Gr. dempta una interjectione *ô;* Mſs. tamen Ambr. iique plures & potiores, cum vet. editt. hab. initio, *favus distillans;* at reliqui unà cum Gr. *favum distillant;* sic etiam Ambrosius legit in Ps. 118. to. 1. 1138. d. & 1251. c. Apud Hieron. epist. ad Fabiol. to. 2. 597. f. *Mel distillant labia tua soror mea sponsa.* In Mſ. S. Theoder. *Favus distillans lab. tua sponsa*, &c. ut in textu.

℣. 12. Ita in Græco, cui rursum favet Ambros. l. de Isaac, c. 1. col. 357. a. & l. de bono mort. c. 5. col. 398. b. & l. 1. de virgin. to. 2. 157. d. & l. de virginit. 233. a. at in Luc. 4. & 12. to. 1. col. 1338. b. 1440. f. habet: *Hortus clausus soror mea..... hortus clausus*, &c. itidem l. de exhort. virgin. to. 2. 285. b. & epist. 63. col. 1031. c. epist. verò 45. ad Sabin. col. 981. f. 982. a. sic: *Paradisus clausus soror mea sponsa, paradisus clausus, fons signatus;* tum addit: *Paradisus Græcè, Latinè* hortus *dicitur: denique Susanna in* paradiso *erat, & sic legitur Latinè; & Adam in* paradiso *erat, & sic legimus. Ergo non te moveat quòd alii codices Latini* hortum *habent, alii* paradisum. In Gr. κῆπος. Cypr. epist. 74. & 76. p. 142. a. 152. d. *Hortus conclusus soror mea sponsa, fons signatus, puteus aquæ vivæ.* August. l. 2. cont. Crescon. to. 9. 418. d. *Hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ vivæ.* Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 173. c. & epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 38. f. textui suffragatur, sicut Cassiod. in Ps. p. 2. a. Auctor verò op. imp. in Matth. hom. 20. p. 93. c. *Hortus conclusus, fons signatus soror mea, paradisus cum fructu pomorum.* In Mſ. S. Theoder. deest pariter *sponsa;* cæt. ut in textu Ambr.

℣. 13. Rursus Ambros. in Luc. 4. col. 1338. b. *Emissiones tuæ paradisus;* & ita in Græco; statimque, ῥοῶν μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων. Κύπροι μετὰ νάρδων· i. e. *malorum punicorum cum fructu nucum. Cypri cum nardis.* In Mſ. S. Theoder. deest vox *paradisus;* cæt. ut in Lat. Ambrosiano. Apud Cypr. epist. 74. p. 142. a. *paradisus cum fructu pomorum.* Ap. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 173. c. *Emissiones tuæ paradisus malogranatorum cum fructu pomorum:* & in Eccles. to. 2. 760. a. *Emissiones tuæ paradisus cum fructu pomorum.* Ap. Cassiod. præf. in Ps. p. 2. a. *paradisus plenus omnium pomorum.*

℣. 14. Græc. pene cum Vulg. νάρδος καὶ κρόκος, κάλαμος καὶ κιννάμωμον μετὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιβάνου, σμύρνα, ἀλὼθ μετὰ πάντων πρώτων μύρων. Mſ. S. Theoder. eidem Vulgatæ respondet ad verbum.

VERSIO ANTIQUA.

primis.

Ambr. l. de Isaac, c. 4. p. 364. c.

15. Fons hortorum: puteus aquæ vivæ, & impetu descendens à Libano.

Idem de virginit. to. 2. 227. b.

16. Exsurge aquilo, & veni auster, adspira hortum meum, & profluant aromata mea.

VULGATA NOVA.

cum universis lignis Libani; myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis.

15. Fons hortorum: puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.

16. Surge aquilo, & veni auster, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Sic iterum legit Ambros. in Ps. 118. col. 1192. f. præter vocem unam *impetus*, pro *impetu*. Græcè, Πηγὴ κήπου, καὶ φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ῥοιζοῦντος ἀπὸ τοῦ Λιβάνου· in Ms. Alex. ac ed. Compl. πηγὴ κήπων, ut sup. Ms. S. Theoder. nil omnino differt à Vulg.

℣. 16. Ita in Græco, posito uno *&*, ante *adspira*. Idem Ambros. in Ps. 1. col. 758. e. f. legit: *Exsurge borea, & veni auster*: & in Ps. 35. col. 774. b. *Surge aquilo, & veni auster*: & in Ps. 47. col. 938. b. *Exsurge aquilo, ut veniat auster*: & in Ps. 118. col. 1121. d. *Exsurge aquilo, & veni auster*: item l. 1. de virgin. to. 2. 158. a. statimque, *adspira hortum meum, & fluant aromata mea*: at l. de Myst. col. 340. c. *perfla hortum meum, & defluant unguenta mea*: similiter l. de bono mort. c. 5. col. 398. b. & l. de fide resur. to. 2. 1166. e. Apud Tichon. reg. 7. p. 64. f. *Exsurge aquilo, & veni auster, perfla hortum tuum, & defluent unguenta mea*. Sic etiam ap. Hieron. in Habac. 3. to. 3. 1621. b. necnon August. epist. 140. to. 2. 442. c. nisi quòd Hieron. hab. *hortum meum, & fluant aromata mea*; Aug. *hort. meum, & fluent aromata*. Ms. S. Theoder. *Surge aquilo, & veni auster, spira hort. meum, & fluant arom. mea.*

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.

Ambros. l. de virgin. to. 2. 227. b.

Idem l. de bono mort. c. 5. to. 1. 398. d. e.

1. DEscendat fraternus meus in hortum suum, & manducet fructus pomiferarum suarum. Ingressus sum in hortum meum soror mea sponsa, vindemiavi myrrham meam cum unguentis meis: manducavi panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo: edite proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres mei.

[a] Idem in Ps. 118. to. 1. 1250. b. 1118. b.

2. Ego dormio, & cor meum vigilat: [a] vox fratris mei pulsat ad januam: Aperi mihi soror mea sponsa, columba mea, perfecta mea: quia caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis.

Idem l. 1. de Jacob, c. 5. p. 451. c.

3. Exui tunicam meam, quomodo induam eam? lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos?

Idem in Ps. 118. p. 1118. e.

4. Frater meus misit manum suam de prospectu, & venter meus conturbatus est super eum.

VULGATA NOVA.

1. VEniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum. Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis: comêdi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo: comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

2. Ego dormio, & cor meum vigilat: vox dilecti mei pulsantis: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium.

3. Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?

4. Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. initio hab. καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ, *fructum nucum ejus*, loco *fructus pomiferar.* &c. subinde ἀρωμάτων, pro *unguentis*; extremòque delet duplex *mei*; cæt. ad verbum quadrant. Ambros. ubi sup. 398. b. iterum legit: *Descendat frater meus in hortum suum*: item l. de Myst. to. 2. 340. d. subditque, *& edat fructum pomiferarum suarum*: similiter l. de fide resur. 1166. c. at l. 1. de virgin. col. 157. f. *Descendit fraternus meus in hortum suum, ut manducet fructum pomorum suorum*: & l. 1. de Cain, c. 5. to. 1. 193. a. addit: *Introivi in hortum meum soror mea sponsa, vindemiavi myrrham cum aromatibus meis: manducavi*, &c. ut sup. itidem in Ps. 118. col. 1138. a. ab his: *manducavi panem*, &c. Vide etiam in Luc. 17. col. 1481. a. & l. de virginit. to. 2. 237. c. & l. de bono mort. c. 5. 399. b. & l. de Myst. to. 2. 341. a. supra verò 340. d. e. habet: *Ingressus sum in hortum meum.... vindemiavi myrr. meam cum unguentis meis: manducavi cibum meum cum melle meo, bibi potum meum cum lacte meo*: & l. 1. de Cain, c. 5. col. 192. f. *manducate proximi mei, & bibite, & inebriamini patres mei*: demum l. 5. de Sacram. to. 2. 376. b. c. hæc habet: *Descendat frater meus in hortum suum, & capiat fructum pomiferarum suarum. Descendi in hortum, vindemiavi myrrham cum unguentis meis: manducavi panem meum..... edite fratres mei, & inebriamini*. Sic etiam in Ms. S. Theoder. insertis his, *Descendi in hort. meum soror mea sponsa...... cum unguentis: manducavi...... edite proximi mei, & bibite, & inebr.* Firmilian. epist. 75. ad Cypr. p. 147. d. *Ingressus sum in hortum meum soror mea sponsa*. Rufin. in Symbol. p. 183. c. *Intravi in hortum meum, soror mea, sponsa mea, & vindemiavi myrrham meam*. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 173. a. *bibi vinum meum cum lacte meo: manducate proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres*: & in Ose. 14. to. 3. 1334. c. *comedite amici mei, & bibite, & inebriamini fratres.*

℣. 2. Rursus Ambr. in Ps. 118. col. 977. c. legit: *Aperi mihi soror mea, proxima mea*: & l. de virginit. to. 2. 230. d. *Aperi mihi soror mea, surge proxima mea, columba mea, perfecta mea: quia caput meum repletum est rore*; sed vox *surge* sumpta videtur ex c. 2. ℣. 10. Textui rursum favet Ambr. l. 4. Hex. to. 1. 76. a. & l. de Isaac, c. 6. col. 371. c. & in Ps. 36. col. 809. a. b. & in Ps. 118. col. 1118. a. 1154. a. & in Luc. 4. col. 1353. a. & l. de virginit. to. 2. 230. d. & l. 4. de fide, col. 524. f. & epist. 16. col. 823. c. Similiter ap. Cypr. de orat. Dom. p. 214. a. *Ego dormio, & cor meum vigilat*: cui suffragatur Nicetius ep. Spicil. to. 3. p. 6. b. Apud Hieron. epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 39. c. *vox fratruelis mei pulsantis: Aperi mihi soror mea, proxima mea, perfecta mea*. Apud August. tract. 57. in Johan. to. 3. p. 2. col. 658. c. *Ego dormio, & cor meum vigilat: vox fratruelis mei pulsat ad januam: Aperi mihi soror mea, proxima mea, columba mea, perfecta mea: quia caput meum repletum est rore, & crines mei noctis guttis.* Sic etiam in Græco. Auct. op. imp. in Matth. hom. 13. p. 75. e. *ecce dilectus meus pulsat ostium: Aperi mihi soror mea, proxima mea*: Cod. 1. *ecce frater meus*, editt. in marg. *fratruus*. S. Paulin. epist. 23. p. 143. b. *columba mea, perfecta mea: quoniam caput meum repletum est rore*. Ms. S. Theod. Vulgatæ respondet, his tantùm mutatis, *Aperi mihi soror mea, surge proxima mea, columba mea, perfecta mea: quia.... repletum est.*

℣. 3. Sic iterum legit Ambros. l. de Isaac, c. 6. col. 371. b. & de apol. Dav. col. 724. a. & in Ps. 118. col. 1174. b. 1247. e. Ita quoque in Ms. S. Theoder. & Græco: sed in Luc. 17. col. 1481. b. Ambros. habet: *Nocte exui me tunicam meam, quomodo induar eam?* item l. de virginit. to. 2. 227. c. d. *Nocte exui me tunicam meam*, &c. ut in textu: & l. 1. de Spir. S. col. 602. e. *Nocte exui tunicam*, &c. Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 39. c. *Despoliavi me tunicâ meâ, quomodo induam illam? lavi*, &c. ut sup. vide etiam ep. ad Damas. to. 3. 521. a. August. tract. 57. in Joh. to. 3. 658. c. *Exui me tunicâ meâ, quomodo induam eam? lavi*, &c. ut supra.

℣. 4. Itidem in Ms. S. Theoder. Græcè, Ἀδελφιδός

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
5. Surrexi, ut aperirem dilecto meo: manus meæ ſtillaverunt myrrham, & digiti mei pleni myrrhâ probatiſſimâ.	5. Exſurrexi ego aperire fratri meo: manus meæ diſtillaverunt myrrham, digiti mei myrrhâ pleni ſunt ſuper manus clauſuræ.	*Ambr. l. de Iſaac, c. 6. p. 372. f.*
6. Peſſulum oſtii mei aperui dilecto meo: at ille declinaverat, atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt, ut locutus eſt: quæſivi, & non inveni illum: vocavi, & non reſpondit mihi.	6. Aperui fratri meo, frater meus tranſivit: & exivit anima mea in verbo ejus: quæſivi eum, & non inveni illum: vocavi eum, & non obaudivit me.	*Idem l. de virgin. to. 2. 229. d. 234. a. 231. d.*
7. Invenerunt me cuſtodes qui circumeunt civitatem: percuſſerunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum.	7. Invenerunt me cuſtodes qui circumeunt civitatem: percuſſerunt, & vulneraverunt me: & tulerunt pallium meum cuſtodes murorum.	*Ibid. 225. d.*
8. Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum meum, ut nuncietis ei quia amore langueo.	8...... quia vulnerata charitate ego ſum.	*Idem in Pſ. 118. p. 1169. e.*
9. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adjuraſti nos?	9...... *Vide Not.*	
10. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.	10. Frater meus candidus & rubeus, electus ex decem millibus.	*Idem l. de bened. Patr. c. 11. 529. d.*
11. Caput ejus aurum optimum: Comæ ejus ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi corvus.	11. Caput ejus aurum Cephas: Crines ejus abietes, nigræ ſicut corax.	*Idem in Pſ. 118. p. 1161. c.*
12. Oculi ejus ſicut columbæ ſuper rivulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident juxta fluenta pleniſſima.	12. Oculi ejus ſicut columbæ ſuper abundantiam aquarum, lotæ in lacte, ſedentes ſuper plenitudinem.	*1176. d.*
13. Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentariis. Labia ejus lilia diſtillantia myrrham primam.	13. Genæ ejus ſicut phialæ aromatis gignentes unguentaria. Labia ejus lilia diſtillantia myrrham plenam.	*Idem de ob. Val. to. 2. 1175. d.*
14. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hya-	14. Manus ejus tornatæ aureæ, plenæ Tharſis.	[illegible]

Notæ ad Versionem antiquam.

μȣ ἀπέϛειλε χεῖρα, &c. ut in Lat. ſup. Idem Ambroſ. l. de virginit. to. 2. 228. c. legit: *Fraternus meus miſit manum ſuam per proſpectum, & venter meus turbatus eſt ad illum*: at l. de Iſaac, c. 6. col. 372. f. ut ſup. *& venter meus conturbatus eſt ſuper eum.*

℣. 5. Concinit Græc. niſi quòd pro *myrrhâ pleni ſunt*, hab. σμύρναν πλήρη, *myrrham plenam*: edit. verò Compl. σμύρνης πλήρεις, ut ſup. Rurſum Ambr. l. de virginit. to. 2. 228. c. e. legit: *Surrexi aperire fratri meo: manus autem meæ ſtillaverunt myrrham, & digiti mei pleni in manibus clauſuræ*; Gr. τȣ̃ κλείθρȣ, *peſſuli.* Hieron. ep. ad Princip. to. 2. 688. c. *manus meæ diſtillaverunt myrrham, digiti mei myrrhâ pleni.* Ita quoque in Mſ. S. Theoder. detractis his quæ ſequuntur, *ſunt ſuper manus clauſuræ*: antecedentia verò ut in textu Lat.

℣. 6. Græc. addit ἐγὼ, ad verbum *aperui*, deletque *&*, ante *exivit*; & pro *fratri*, & *frater*, ſemper ἀδελφιδῷ, ἀδελφιδός; cætera quadrant. Iterum Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1035. e. *frater meus tranſivit: anima mea exivit in verbo ejus*: vide etiam l. de exhort. virg. to. 2. 293. c. Ap. Hieron. epiſt. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 39. c. ſic: *Aperui ego fratrueli meo, fratruelis meus pertranſivit*: & ſup. 38. f. *quæſivi eum, & non inveni: vocavi eum, & non reſpondit mihi.* In Mſ. S. Theoder. tota ut in textu ſup. his tamen mutatis, nempe circa med. *pertranſivit*, pro *tranſivit*; paulòque poſt, *& non inveni eum: invenerunt me cuſtodes murorum: vocavi, & non reſpondit mihi*: deinde, *Invenerunt me vigiles*, &c. de ℣. ſeq.

℣. 7. Eadem ſunt in Græco, præter hoc, ἐν τῇ πόλει, *in civitate*, loco *civitatem*; item poſt *percuſſerunt*, additur με, deleturque *&*, ante *tulerunt*; ſubinde poſt *meum*, additur ἀπ' ἐμȣ̃. Ambroſius quoque l. de Iſaac, c. 6. col. 373. e. legit: *percuſſerunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium à me cuſtodes murorum*: item de apol. Dav. col. 723. e. *me percuſſerunt, & tulerunt pallium à me*; & in Pſ. 118. col. 1055. c. *tulerunt mihi pallium.* Apud Hieron. epiſt. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 39. a. *Invenerunt me cuſtodes qui circumeunt civitatem: percuſſerunt me, & vulneraverunt me: tulerunt theriſtrum meum mihi*; Gr. τὸ θέριςρόν μȣ ἀπ' ἐμȣ̃. Mſ. S. Theoder. *Invenerunt me vigiles qui... percuſſ. me, & vulnerav. me*; dein *Adjuro vos*, &c. prætermiſſis intermediis.

℣. 8. Hæc antecedunt Græcè: Ὥρκιζα ὑμᾶς θυγατέρες Ἱερȣσαλὴμ ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τȣ̃ ἀγρȣ̃· ἐὰν εὕρητε τὸν ἀδελφιδόν μȣ, τί ἀπαγγείλητε αὐτῷ; deinde, ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ εἰμι· i. e. *Adjuravi vos filiæ Jeruſ. in virtutibus & viribus agri; ſi inveneritis fraternum meum, quid annuntiabitis ei? quoniam vulnerata charitatis ego ſum.* S. Paulin. etiam epiſt. 23. p. 146. legit, *quia vulnerata charitatis*, &c. ſicut Ambr. ſup. ad c. 2. ℣. 5. at de apol. Dav. col. 723. e. hab. *quia vulnerata charitate*, &c. In Mſ. S. Theoder. omnia ut in Vulg.

℣. 9. Mſ. S. Theoder. ſimpliciter habet: *Qualis eſt dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum, quia ſic adjuraſti nos?* Græc. Τί ἀδελφιδός σȣ ἀπὸ ἀδελφιδȣ̃, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; τί ἀδελφιδός σȣ ἀπὸ ἀδελφιδȣ̃, ὅτι ȣ̃τως ὥρκισας ἡμᾶς; i. e. *Quid fraternus tuus à fraterno, pulchra in mulieribus? quid fraternus tuus à fraterno, quia ſic adjuraſti nos?*

℣. 10. Similiter in Græco: mel. idem Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1020. e. *Fraternus meus cand. & rubeus*: itidem l. 1. de virgin. col. 157. f. at l. de ob. Val. to. 2. 1189. d. 1190. a. *Juvenis meus candidus*, &c. ut in textu. Auct. l. de Trin. ap. Ambroſ. col. 338. f. *Fratruelis meus candidus & rubicundus.* Ita quoque Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 173. d. ſed in Iſai. 54. to. 3. 398. c. addit, *electus de millibus.* Mſ. S. Theoder. pariter hab. *ex millibus*; cæt. ut in textu; Gr. ἀπὸ μυριάδων.

℣. 11. Mſ. S. Theoder. *Caput ejus aurum: crines ejus ut abietes, nigræ ſicut corax.* S. Paulin. epiſt. 23. p. 138. b. 139. b. *Caput ejus ut aurum Cephas: crines ejus abietes, nigræ*, &c. ut ſupra. Ambr. iterum l. de Spir. S. to. 2. 637. b. *crines ejus abietes nigræ.* Hieron. in Ezech. 7. to. 3. 341. a. *cincinni tui nigri ſicut corvus.* Vide etiam Ambr. l. de ob. Valent. to. 2. 1190. a. ubi conſtanter legit *Cephas*, cum S. Paulino; Gr. Κεφάζ; dein, βόςρυχοι αὐτȣ̃ ἐλάται, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 12. Ita rurſum legit Ambr. l. de ob. Valent. to. 2. col. 1190. a. uſque ad vocem *lotæ*. In ſubſequentibus verò comm. in Pſ. 118. ſuſpicor mendum elapſum in noviſſ. edit. nempe *ſedentis*, pro *ſedentes*. In Mſ. tamen S. Theoder. legitur pariter *ſedentis*, &c. quæ ſup. ſed vet. Mſs. more, qui ſæpe commutant *i* cum *e*, & *e* cum *i*. Et ſanè Græcè legitur conſtanter: Ὀφθαλμοὶ αὐτȣ̃ ὡς περιςεραὶ ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων, λελȣμέναι ἐν γάλακτι, καθήμεναι ἐπὶ πληρώματα. Ambroſ. quoque ſup. in Pſ. 118. col. 1161. d. ad hæc, *Oculi quoque ejus ſicut columbæ*, addit: *In aquarum abundantia lotas has columbas in lacte memoravit*; unde liquet Ambroſium inf. legiſſe *columbæ* nominandi caſu, non generandi, perindeque ſcribere debuiſſe *ſedentes*, è Gr. καθήμεναι, non *ſedentis*; quod mendum ſup. correximus.

℣. 13. Vix meliùs è Græco, niſi quòd pro *genæ*, hab. σιαγόνες, *maxillæ*; & pro *gignentes*, φύȣσαι; Nobil. *germinantes.* Ambroſ. de ob. Val. 1190. b. rurſus legit: *Genæ ejus ſicut phialæ aromatis*: poſt paulò verò: *Labia ejus ſicut lilia diſtillantia myrrha plena*: ſed in Pſ. 118. col. 1201. c. conſtanter, *diſtillantia myrrham plenam*; & l. de inſtit. virg. to. 2. 269. e. *ſtillantia myrrham primam.* Mſ. S. Theoder. *Genæ illius ſicut areolæ odor aromatum, conſitæ à pigmentariis. Labia illius diſtillantia myrrham primam.*

℣. 14. Itidem Græcè. Hieron. in Ezech. 1. to. 3. 709. b. legit: *Venter ejus quaſi tabula eburnea ſuper lapidem ſapphirum*; at in Gr. ſimpliciter, πυξίον ἐλεφάντινον, *pyxis*

VERSIO ANTIQUA.

Ambros. ubi sup. Venter ejus pyxis eburnea super lapidem sapphirum.

Idem l. 3. de fide, to. 2. 511. a. 15. Crura ejus columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas.....

16. Fauces ejus dulcedines, & totus desiderium.....

17..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

cinthis. Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.

15. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species ejus ut libani, electus ut cedri.

16. Guttur illius suavissimum, & totus desiderabilis: talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filiæ Jerusalem.

17. Quò abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum? quò declinavit dilectus tuus? & quæremus eum tecum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

eburnea, ut apud Ambros. verba autem ult. *super lapidem sapphirum*, quæ deerant ap. Ambros. substituimus ex Hieronymo supra. Ms. S. Theoder. Vulgatæ congruit ad verbum.

℣. 15. Sic iterum Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1030. c. cum Ms. S. Theoder. & Græco. Ms. addit: *Species ejus ut libani*, &c. ut in Vulg. Græcè pariter, præter vocem λίβανος, *libanus*.

℣. 16. Mss. nonnulli Ambros. ferunt ibid. *Fauces ejus dulcedinis, & totius desiderii*: sed Ambros. l. de Isaac, c. 7. to. 1. 376. e. & in Ps. 118. col. 1201. d. & de ob. Val. to. 2. 1190. c. constanter hab. *dulcedines, & totus desiderium*: in Ps. tamen 118. col. 1187. b. leg. *Fauces ejus dulcedinis, & totus desiderium.* Hieronymus l. 1. cont. Jovin. to. 4. 173. d. *Guttur ejus dulcedines, & totus concupiscentia*: ita quoque in Græco. In Ms. verò S. Theod. ita: *Guttur illius suavissimum, & totus desiderium*: deinde, *talis est dilectus meus, & amicus meus, filiæ Jerus.* Gr. οὗτος ἀδελφιδός μου, καὶ οὗτος πλησίον μου, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ.

℣. 17. Ms. S. Theoder. nil omnino differt à Vulg. Græcè ita: Ποῦ ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; ποῦ ἀπέβλεψεν ὁ ἀδελφιδός σου; καὶ, &c. ut in Lat. i. e. *Quò abiit fraternus tuus, pulchra in mulieribus? quò respexit fraternus tuus? &*, &c.

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. de instit. virg. to. 2. 269. f. 1. FRater meus descendit in hortum suum in phialas aromatis, pascere in hortis, & colligere lilia.

2. Ego fratri meo, & frater meus mihi, qui pascit inter lilia.

Idem l. 1. de virgin. p. 158. b. [a] *Idem de Isaac, c. 7. p. 374. e.* 3. Formosa es proxima mea ut bona opinio, pulchra ut Jerusalem; [a] sicut admiratio ordinata.

[b] *Idem in Ps. 118. p. 1161. c. 1177. b.* 4. Averte oculos tuos à me... [b] Capillamentum tuum ut grex tonsarum, quæ revelatæ sunt à monte Galaad.

Idem de myst. t. 2. 334. d. 5. Dentes tui ut grex tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, quæ omnes geminos creant, & infecunda non est in eis: ut resticula coccinea labia tua.....

Idem de ob. Val. p. 1175. f. 6. Ut corium malorum granatorum, genæ tuæ.....

Hieron. epist. ad Princip. to. 2. 692. b. & l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 166. a. 7. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentulæ quarum non est numerus.

[a] *Idem ep. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 38. e. & epist. ad Princip. p. 692. b.* 8. [a] Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ. Viderunt eam

VULGATA NOVA.

1. DIlectus meus descendit ad hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, & lilia colligat.

2. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.

3. Pulchra es amica mea, suavis, & decora sicut Jerusalem: terribilis ut castrorum acies ordinata.

4. Averte oculos tuos à me, quia ipsi me avolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.

5. Dentes tui sicut grex ovium, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fetibus, & sterilis non est in eis.

6. Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis.

7. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus.

8. Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa genitrici suæ. Vide-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ad verbum è Græco, nisi excipiatur *frater*, pro quo hîc & alibi constanter, ἀδελφιδός. Hieron. in Zach. 14. to. 3. 1804. e. *Fratruelis meus descendit in hortum meum ad phialas aromatum, pascere in hortis, & colligere lilia.* In Ms. Alex. similiter, εἰς κῆπόν μου, *in hortum meum*; in aliis, αὐτοῦ, ut sup. in textu. In Ms. S. Theoder. omnia ut in Vulg. præter singul. *aromatis*, loco *aromatum*.

℣. 2. Sic iterum Ambros. l. de Isaac, c. 8. col. 379. b. unà cum Græco. Ms. S. Theoder. Vulgatæ consonat.

℣. 3. Hic versus totus pene sumitur ex l. 1. de virg. tria tantùm verba ult. *sicut admiratio ordinata*, ex l. de Isaac, c. 7. hoc tamen posteriori loco, antecedunt ista: *Jam non solùm soror dicitur, sed etiam beneplacita nominatur.... & speciosa sicut Jerus.* In Ms. S. Theoder. pariter: *Beneplacita es soror mea, speciosa sicut Jerus. admiratio sicut ordinata.* Græcè: Καλὴ εἶ ἡ πλησίον μου, ὡς εὐδοκία (Symm. εὐδοκητὴ,) ὡραία ὡς Ἱερουσαλὴμ, θάμβος ὡς τεταγμέναι.

℣. 4. In Ms. S. Theoder. omnia ut in Vulg. excepto uno *quia me elevas*, loco *quia ipsi me avolare fecerunt.* In Græco: Ἀπόστρεψον ὀφθαλμούς σου ἀπεναντίον μου, ὅτι αὐτοὶ ἀνεπτέρωσάν με. Τρίχωμά σου ὡς ἀγέλαι τῶν αἰγῶν, αἳ ἀνεφάνησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ. i. e. *Averte oculos tuos è regione mei, quia ipsi avolare fecerunt me. Capillamentum tuum sicut greges caprarum, quæ apparuerunt è Galaad.*

℣. 5. Eadem sunt in Græco, præter unum plur. ἀγέλαι, *greges*, pro *grex*. Gr. extremò addit, καὶ ἡ λαλιά σου ὡραία, *& eloquium tuum decorum.* Vide rursum Ambros. in Ps. 118. to. 1. p. 1161. e. & epist. 30. to. 2. p. 912. a. Apud August. similia, cùm epist. 149. to. 2. 505. c. tum l. 2. de doctr. Chr. to. 3. 21. e. nisi quòd leg. *sicut grex detonsarum ascendens de lavacro.... & sterilis non est in illis*; nec plura. Item apud Cassiod. in Ps. 77. p. 271. c. *Dentes tui sicut grex tonsarum ascendens de lavacro, quæ omnes geminos creant, & sterilis non est in eis*; nec sequuntur alia. In Ms. S. Theoder. omnia ut in Vulg.

℣. 6. Græc. Ὡς λέπυρον τῆς ῥοᾶς, μῆλόν σου, ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σου. i. e. *Sicut cortex mali punici, gena tua, extra taciturnitatem tuam.* Ms. S. Theoder. *Sicut cortex.... sic genæ tuæ absque oculis*; l. *occultis*.

℣. 7. Ad verbum è Græco. Ita quoque legit August. l. de div. quæst. q. 55. to. 6. col. 25. Ms. S. Theoder. ut in Vulg.

℣. 8. Eadem refert Cypr. cùm epist. 76. p. 152. b. tum l. de unit. Eccl. p. 195. a. usque ad verbum *viderunt*. Ita quoque S. Pacian. epist. 1. p. 306. d. nisi quòd hab. *electa est*. Hieron. ep. ad Princip. col. 692. b. *Una est co-*

VULGATA NOVA.

runt eam filiæ, & beatiſſimam prædicaverunt; reginæ & concubinæ, & laudaverunt eam.

9. Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata?

10. Deſcendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium, & inſpicerem ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala punica.

11. Neſcivi: anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.

12. Revertere, revertere Sulamitis: revertere, revertere, ut intueamur te.

VERSIO ANTIQUA.

filiæ, & beatificant eam; reginæ & concubinæ, & laudant eam. *Hieron. ubi ſup.*

9. Quænam eſt hæc proſpiciens tanquam diluculum, ſpecioſa ſicut luna, electa ſicut ſol, miraculum ſicut ornatus? *Ambroſ. de bened. Patr. c. 10. p. 526. b.*

10. In hortum nucis deſcendi videre in nativitate torrentis..... *Idem de Iſaac, c. 8. p. 377. d.*

11..... poſuit me currus Aminadab. *Ibid. 378. a. c.*

12. Convertere, convertere Sunamitis: convertere, & videbimus te. *Idem ep. 30. p. 914. b. & de ob. Val. t. 2. 1191. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lumba mea, perfecta mea, proxima mea. Rufin. in Symb. p. 189. c. *Una eſt columba mea, una eſt perfecta genitrici ſuæ.* Auguſt. tract. 6. in Joh. to. 3. p. 2. col. 337. b. *Una eſt columba mea, una eſt matri ſuæ.* Optat. l. 4. cont. Donat. p. 74. b. *Una eſt dilecta mea, una eſt ſponſa mea, una eſt columba mea.* Caſſiod. in Pſ. 4. p. 21. c. *Una eſt columba mea, una eſt ſponſa mea.* Siricius PP. epiſt. 10. to. 1. 692. c. *Una eſt columba mea, una eſt perfecta mea, una eſt genitrici ſuæ.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 48. p. 201. d. *Una eſt columba mea, perfecta mea.* Græc. verò nil differt à textu Ambr. niſi quòd hab. circa med. ἐκλεκτή ἐϛι τῇ τεκέσῃ αὐτήν, *electa eſt ei quæ peperit ipſam;* & ſub finem, μακαριέσι..... καὶ αἰνέσεσι, *beatificabunt.... & laudabunt*, non *beatificant.... & laudant.* Mſ. S. Theoder. ut in Vulg. deleto uno *&*, ante *laudaverunt.*

℣. 9. Eadem repetit Ambroſ. l. 4. Hex. col. 77. f. uſque ad vocem *miraculum:* ita rurſum l. de Iſaac, c. 7. & 8. col. 377. a. 380. b. & de ob. Val. to. 2. 1190. e. Sic etiam Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 49. b. at in Iſai. 66. to. 3. 512. f. legit: *Quæ eſt hæc, quæ proceſſit quaſi diluculum, pulchra ut luna, & electa ut ſol, admirabilis?* Græcè: Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτεσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος, θάμβος ὡς τεταγμέναι; in ed. Ald. τεταγμένη; *pavor ut ordinatæ*, vel *ordinata.* Mſ. S. Theoder. *Quænam hæc eſt proſpiciens tanq. diluculum, ſpecioſa ſicut luna*, &c. ut in Vulg.

℣. 10. Ad verbum è Græco, hoc excepto, *in nativitate*, pro quo ἐν γεννήμασι; at in Mſ. Alex. ἐν γενήματι; in edd. Ald. & Compl. ἐν γεννήματι. Gr. extremò addit, ἰδεῖν εἰ ἤνθησεν ἡ ἄμπελος, ἐξήνθησαν αἱ ῥοαί· i. e. *videre ſi floruit vitis, effloruerunt mala punica.* In Mſ. S. Theoder. omnia ut in Vulg. præter ſingul. *convallis*, loco plur. *convallium.* Hieron. in Zach. 12. col. 1786. b. legit: *Deſcendi ut viderem in genimine torrentis, ſi floruiſſet vinea, ſi floruiſſent mala punica.*

℣. 11. Græcè præmittuntur iſta: Ἐκεῖ δώσω τὲς μαςές μου σοί· οὐκ ἔγνω ἡ ψυχή μου· deinde, ἔθετό με, &c. ut in Lat. i. e. *Ibi dabo ubera mea tibi: non novit anima mea: poſuit me*, &c. Mſ. S. Theoder. cum Vulg. *Neſcivi: anima mea turbavit me;* dein verò cum Ambr. *poſuit me currus Aminadab:* idem Ambr. in Pſ. 118. to. 1. col. 993. c. leg. *poſui te currus Aminadab:* & l. 2. de Abr. c. 8. col. 336. b. *poſuiſti me currus*, &c. at l. de Nabut. c. 15. col. 584. b. necnon altero de virginit. to. 2. 236. c. ut ſup. *poſuit me*, &c.

℣. 12. Iridem Græcè, geminato verbo *convertere*, poſt *Sunamitis*, poſitoque ult. ἐν σοί, *in te*, non ſimpliciter *te.* In Mſ. S. Theoder. breviùs: *Convertere Sunamitis: convertere, ut intueamur te.* Item Ambroſ. l. de Iſaac, c. 8. col. 378. d. leg. *Convertere Sunamitis, convertere;* at de ob. Val. to. 2. 1191. b. ſcribit *Solamitis;* Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Σελαμίτις.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum? Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia principis! Juncturæ femorum tuorum, ſicut monilia quæ fabricata ſunt manu artificis.

2. Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Venter tuus ſicut acervus tritici, vallatus liliis.

3. Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ.

4. Collum tuum ſicut turris eburnea. Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis. Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum.

VERSIO ANTIQUA.

1. Quid videbitis in Solamitide, quæ venit ſicut chori caſtrorum? [a] Specioſi facti ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Aminadab. Moduli femorum tuorum, ſimiles torquibus, operi manuum artificis. *Ambr. de ob. Val. to. 2. 1191. c. e.* [a] *Idem l. de inſtit. virg. t. 2. 268. c. f.*

2. Umbilicus tuus crater tornatilis, non deficiens miſto. Venter tuus ſicut acervus tritici, muniti inter lilia.

3..... *Vide Not.*

4. Cervix tua ſicut turris eburnea. Oculi tui ſicut ſtagna in Eſebon, in portis filiæ multorum. Nares tuæ ſicut turris Libani, proſpiciens faciem Damaſci. *Idem de ob. Val. to. 2. 1192. a. Idem in Pſ. 118. to. 1. p. 1028. f. 1171. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Nonnulla variant Græcè, ſed levia; nempe, ἐν Σεναμίτιδι, pro *in Solamitide;* paulòque poſt, ἐν ὑποδήμασί σου, θύγατερ Ναδάβ, *in calceamentis tuis, filia Nadab;* ſubinde deeſt *tuorum*, poſt *femorum;* extremò, ἔργον τεχνίτε, *opus artificis*, pro *operi manuum*, &c. ſed in Mſ. Alex. ut in Lat. ſup. Ἀμιναδάβ. Ῥυθμοὶ μηρῶν σου..... ἔργῳ χειρῶν τεχνίτε· in edd. etiam Ald. & Compl. μηρῶν σου..... ἔργῳ χειρῶν τεχνίτε· in Compl. ἔργων: & verò idem Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1188. c. leg. *ſimiles torquibus opere artificis;* & inf. 1189. d. *opere manuum artificis;* cæt. ut in textu. Ap. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. 173. d. *Specioſi facti ſunt greſſus tui in calceamentis filii Aminadab.* Mſ. S. Theoder. ita primùm hab. cum Vulg. *Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum?* exinde cum Ambroſ. *Specioſi facti ſunt*, &c. ut in textu, excepto uno *opere*, pro *operi.*

℣. 2. Eadem rurſus habet Ambr. in Pſ. 118. to. 1. 1189. f. & epiſt. 64. to. 2. 1051. a. necnon de ob. Valent. 1192. a. hoc tamen ult. loco Mſs. quidam ponunt *muſto*, non *miſto;* ſicut inf. *minuti*, loco *muniti:* imo Mſs. omnes aliis 2. locis cit. nempe in Pſ. 118. & ep. 64. legunt *minuti inter lilia*, cum vet. editt. Sed lapſus calami eſt, ni fallor, ortus videlicet ex ſimilitudine vocum *muniti*, & *minuti;* nam in Græco conſtanter, θημωνία σίτε πεφραγμένη, *acervus frumenti vallatus.* In Mſ. S. Theoder. *Umbilicus tuus tanquam crater tornatilis, miſto non deficiens. Venter tuus.... vallatus liliis.* In Gr. Ὀμφαλός σου κρατὴρ τορευτὸς, μὴ ὑςερέμενος κρᾶμα (Mſ. Alex. κράματος.) Κοιλία σου θημωνία..... ἐν κρίνοις. Similiter ap. Ambroſ. ſup. epiſt. 64. ac de ob. Valent. deeſt *ſicut*, ante *acervus;* ſed in Pſ. 118. habetur *tanquam*, ante *crater.* Apud Optat. quoque l. 2. cont. Donat. p. 33. a. *Umbilicus tuus ut crater tornatilis.*

℣. 3. Mſ. S. Theoder. cum Vulg. & Gr. *Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli.*

℣. 4. Ita rurſum Græcè, præter unum ſingul. μυκτήρ σου, *naris tua*, loco plur. *nares tuæ.* In Mſ. S. Theoder. ita: *Collum tuum ſicut..... Oculi tui ſtagna in Eſebon, in*

Versio antiqua.

Ambrof. ubi fup. 1190. b.

5..... & ornatus capitis tui, ficut purpura.....

6. Quàm pulchra & fuavis facta es charitas, in deliciis tuis!

Idem de Myft. to. 2. 335. b.

7. Statura tua fimilis facta eft palmæ, & ubera tua botris.

Idem l. 3. Hexa. to. 1. 54. b. 61. d. [a] Idem de Spir. S. to. 2. 647. a. [b] Idem l. 2. de fide, p. 476. b.

8. Dixi: Afcendam in palmam, tenebo altitudines ejus..... [a] & odor naris tuæ ficut mala.

9. [b] Et faux tua tanquam vinum optimum.....

Idem l. de Ifaac, c. 8. to. 1. 379. b. [c] Idem de apol. Dav. p. 724. c.

10. Ego fratri meo, & fuper me converfio ejus.

11. [c] Veni frater meus, exeamus in agrum, requiefcamus in caftellis.

[d] Idem l. 3. Hexa. p. 55. e. & in Pf. 118. p. 1216. a. 1255. d.

12. Diluculo furgamus in vineas, videamus fi floruit vitis..... [d] floruerunt mala granata: ibi dabo ubera mea tibi.

13. Dederunt mandragoræ odorem, & in foribus noftris omnis fetus arborum: nova & vetera, frater meus, fervavi tibi.

Vulgata nova.

5. Caput tuum ut Carmelus: & comæ capitis tui, ficut purpura regis vincta canalibus.

6. Quàm pulchra es, & quàm decora chariffima, in deliciis!

7. Statura tua affimilata eft palmæ, & ubera tua botris.

8. Dixi: Afcendam in palmam, & apprehendam fructus ejus: & erunt ubera tua ficut botri vineæ: & odor oris tui ficut malorum.

9. Guttur tuum ficut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiifque & dentibus illius ad ruminandum.

10. Ego dilecto meo, & ad me converfio ejus.

11. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.

12. Manè furgamus ad vineas, videamus fi floruit vinea, fi flores fructus parturiunt, fi floruerunt mala punica: ibi dabo tibi ubera mea.

13. Mandragoræ dederunt odorem. In portis noftris omnia poma: nova & vetera, dilecte mi, fervavi tibi.

Notæ ad Versionem antiquam.

portis filiæ multorum. Nares tuæ ficut turris Lib. quæ refpicit contra Damafcum.

℣. 5. Mf. S. Theoder. *Caput tuum ut Carmelus: & comæ tuæ ficut purpura regis juncta canalibus.* Gr. Κεφαλή σου ἐπὶ σὲ, ὡς Κάρμηλος· καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου, ὡς πορφύρα· βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς. i. e. *Caput tuum fuper te, ficut Carmelus: & plexus capitis tui, ficut purpura; rex ligatus in tranfcurfibus.*

℣. 6. Sic iterum Ambrof. de ob. Val. to. 2. 1192. c. cum Mf. S. Theoder. at l. de Myft. col. 335. b. & l. de Ifaac, c. 8. to. 1. 378. e. Ambr. leg. *Quid pulchra & fuavis*, &c. ut fupra. In Gr. Τί ὡραιώθης, καὶ τί ἡδύνθης ἀγάπη ἐν, &c. Similiter ap. Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 20. col. 485. b. *charitas in deliciis tuis.*

℣. 7. Idem Ambrof. l. 3. Hex. col. 61. b. & l. de Ifaac, c. 8. col. 378. e. conftanter legit: *Statura tua fimilis facta eft palmæ.* Sic etiam in Mf. S. Theoder. cum feqq. fup. Gr. Τοῦτο μέγεθός σου ὡμοιώθης τῷ φοίνικι, &c. *Hæc magnitudo tua: fimilis facta es palmæ*, &c. ut fup. Ap. Aquil. αὕτη ἀνάστασίς σου, &c. ap. Symm. αὕτη ἡλικία σου, deinde in Mf. Alex. ὡμοιώθη.

℣. 8. Mf. S. Theoder. *Dixi: Afcendam in palmam, & manducabo fructus ejus: & erunt ub. tua ficut botri vineæ: & odores tui ficut malorum.* Græc. Εἶπα· Ἀναβήσομαι ἐπὶ τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὕψεων αὐτοῦ· καὶ ἔσονται δὴ μαστοί σου ὡς βότρυες τῆς ἀμπέλου· καὶ ὀσμὴ ῥινός σου ὡς μῆλα. Vide etiam Ambr. l. de Ifaac, c. 8. col. 378. e.

℣. 9. Mf. S. Theoder. *Guttur tuum ficut vinum optimum dilecto meo ad potandum, labiifque & dentibus ruminandum.* Græc. Καὶ ὁ λάρυγξ σου ὡς οἶνος ὁ ἀγαθὸς, πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῷ μου εἰς εὐθύτητα, ἱκανούμενος χείλεσί μου καὶ ὀδοῦσι. i. e. *Et guttur tuum ficut vinum bonum, vadens fraterno meo in rectitudinem, fufficiens labiis meis & dentibus.* Idem Ambrof. l. 3. Hex. col. 61. d. legit: *Et fauces tuæ ficut vinum optimum.*

℣. 10. Sic iterum Ambrof. de ob. Val. to. 2. 1192. c. unà cum Mf. S. Theoder. & Græco.

℣. 11. Eadem refert Ambrof. l. de Ifaac, c. 8. to. 1. 379. d. & in Pf. 118. col. 1215. e. 1255. d. & in Luc. 17. col. 1481. a. & l. de virginit. to. 2. 221. f. & de obitu Val. col. 1192. d. f. nec diverfa in Græco, præter unum, ἀδελφιδέ μου; fed Ambrof. l. 1 de virgin. to. 2. 157. f. leg. *fraterne mi*, al. *frater mi.* Sic etiam in Mf. S. Theoder. ut & alia quæ leguntur fupra.

℣. 12. Mf. S. Theoder. *Diluculo furgamus in vineis, videamus fi floruit vitis*, deinde, *fi flores*, &c. ut in Vulg. Gr. Ὀρθρίσωμεν εἰς ἀμπελῶνας, ἴδωμεν εἰ ἤνθησεν ἡ ἄμπελος, ἤνθησεν ὁ κυπρισμὸς, ἤνθησαν αἱ ῥοαί· ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστούς μου σοί. Vide etiam Ambr. in Pf. 118. to. 1. 1215. e. & l. de virginit. to. 2. 221. f. necnon de ob. Valent. col. 1192. d. ubi iterum legit quæ fup. in textu. Hieron. in Ifai. 35. to. 3. 280. d. *flores vifi funt in terra.*

℣. 13. Nonnulla de his rurfus citat Ambrof. de apol. Dav. to. 1. 724. c. & epift. 39. to. 2. 945. e. necnon de obitu Val. col. 1192. f. nifi quòd hîc hab. *omnes fetus arborum.* Græc. πάντα ἀκρόδρυα; deinde, νέα πρὸς παλαιὰ, ἀδελφιδέ μου, ἐτήρησά σοι· i. e. *omnes nuces novas ad veteres, fraterne mi, fervavi tibi;* cæt. ut in Lat. fup. Hieron. in Ifai. 35. to. 3. 280. d. *Mandragoræ dederunt odorem fuum:* & fup. col. 2. f. ac in Matth. 13. to. 4. 60. d. *nova & vetera, fratruelis meus, fervavi tibi;* Mfs. 2. ibid. *nova cum veteribus.* Mf. S. Theoder. *Ibi dederunt mangragoræ odorem;* ftatimque, *nova & vetera, frater meus, fervavi tibi*, prætermiffis mediis, *& in foribus*, &c.

CAPUT VIII.

Versio antiqua.

Ambr. de ob. Val. to. 2. 1192. f.

1. Quis dabit te, frater, fratrem mihi lactentem ubera matris meæ? inveniens te foris, ofculabor te, & quidem non fpernent me.

2. Adfumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in fecretum ejus quæ concepit me: potum dabo tibi à vino operofi unguenti, à fluxu malorum granatorum meorum.

Vulgata nova.

1. Quis mihi det te fratrem meum fugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, & deofculer te, & jam me nemo defpiciat?

2. Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ: ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & muftum malorum granatorum meorum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Mf. S. Theoder. initio hab. *Quis dabit te fratrem lactentem ubera;* reliqua ut in textu. Græc. Τίς δώη σε, ἀδελφιδέ μου, θηλάζοντα, &c. ut in Lat. Aquila, Τίς δώσει σε ὡς ἀδελφὸν ἐμοὶ, &c. in ed. Compl. pariter ἀδελφόν. Idem Ambrof. l. de Ifaac, c. 8. col. 379. f. *Quis dabit te, frater, lactantem*, &c. ut fup. at l. de inftit. virg. to. 2. 250. f. *Quis dabit te fratrem mihi lactentem*, &c. quæ fup. & l. de Myft. col. 335. b. *Quis dabit te, frater, mihi lactentem*, &c. & de apol. Dav. to. 1. 724. d. *Quis dabit te, frater meus, lactantem*, &c. & in Pf. 118. col. 1216. c. *Quis dabit te fratrem lactentem*, &c. quæ fupra.

℣. 2. Mf. S. Theoder. primò legit cum Ambr. *Affumam te, & inducam in dom. matris meæ, & in fecretum ejus quæ me concepit:* deinde, *ibi me docebis, & dabo tibi poculum*, &c. ut in Vulg. Græc. Παραλήψομαί σε, εἰσάξω σε εἰς οἶκον μητρός μου, καὶ εἰς ταμεῖον τῆς συλλαβούσης με· ποτιῶ σε ἀπὸ οἴνου τοῦ μυρεψικοῦ, ἀπὸ νάματος ῥοῶν μου. Multa iterum refert Ambrof. ex his quæ fup. cùm l. de Ifaac, c. 8. col. 379. f. & in Pf. 118. col. 1246. c. tum de

VULGATA NOVA.

3. Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

4. Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit.

5. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum? Sub arbore malo ſuſcitavi te: ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua.

6. Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum: quia fortis eſt ut mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio: lampades ejus, lampades ignis atque flammarum.

7. Aquæ multæ non potuerunt exſtinguere charitatem, nec flumina obruent illam: ſi dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.

8. Soror noſtra parva, & ubera non habet: quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt?

9. Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea: ſi oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis.

10. Ego murus: & ubera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens.

11. Vinea fuit pacifico in ea, quæ habet populos: tradidit eam cuſtodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

12. Vinea mea coram me eſt. Mille tui pa-

VERSIO ANTIQUA.

3. Læva ejus ſub caput meum, & dextera ejus complectetur me. *Ambr. ubi ſup. 1193. a.*

4. Adjuravi vos filiæ Jeruſalem, ne ſuſcitetis & reſuſcitetis dilectionem, uſquequo voluerit. *Idem in Pſ. 118. to. 1. 1216. d.*

5. Quæ eſt hæc, quæ aſcendit dealbata, innitens ſuper fratrem ſuum? [a] Sub arbore mali elevavi te: illic parturivit te mater tua, illic parturivit te quæ peperit te. *[a] Idem l. de Iſaac, c. 8. p. 380. e.*

6. Pone me ut ſignaculum in cor tuum, ut ſigillum in brachium tuum: quia valida eſt ut mors charitas, durus ſicut inferi zelus: alæ ejus, alæ ignis & flammæ. *Idem in Pſ. 118. 1169. c. f. 1199. a. 1216. f. 1225. d. 1255. e.*

7. Aqua multa excludere non poterit charitatem, & flumina non inundabunt eam: [a] ſi dederit vir omnes facultates ſuas in charitate, contemptu contemptus erit. *[a] Ibid. p. 1244. d.*

8. Soror noſtra parva, & ubera non habet: quid faciemus ſorori noſtræ in die qua loquetur in ea? *Ibid. p. 1256. a. b.*

9. Si murus eſt, ædificemus ſuper eum receptacula: & ſi janua eſt, ſculpamus ſuper eam tabulas cedrinas.

10. Ego murus, & ubera mea turres: ego eram in oculis ejus tanquam inveniens pacem. *Ibid. 1246. c. 1257. a. 1258. c.*

11. Vinea facta eſt Salomoni in Beelamon: dedit vineam ſuam iis qui ſervant.....

12. Vitis mea in conſpectu meo. Mille Salomo-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ob. Valent. col. 1176. c. Similiter habet in Pſ. 118. col. 1216. c. niſi quòd poſt τὸ *concepit me*, ſubdit cum Vulg. *ibi docebis me*: item l. de Myſt. to. 2. 335. c. *docebis me*: lib. verò de inſtit. virg. col. 251. a. *Adſumam te, & ducam te*, &c. & de apol. Dav. col. 724. e. *Adſumam te, & adducam te*, &c. Hieron. in Zachar. 12. to. 3. 1786. c. *potabis me de vino unguentarii, de vino malorum granatorum meorum*: & in Zachar. 9. col. 1764. e. *de rivis malogranatorum tuorum.*

℣. 3. Ad verbum è Græco. Mſ. S. Theoder. nil differt à Vulg.

℣. 4. Mſ. S. Theoder. *Adjuravi vos filiæ Jeruſ. quòd ſuſcitetis & reſuſcitetis dilection. quouſque voluerit.* Auguſt. verò Specul. to. 3. 715. a. *Adjuro vos filiæ Jeruſ. in virtutibus & viribus agri; ſi levaveritis charitatem, quoadnſque velit.* Græc. Ὥρκισα ὑμᾶς θυγατέρες Ἱερȣσ. ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τȣ͂ ἀγρȣ͂, ἐὰν ἐγείρητε, καὶ ἐὰν ἐξεγείρητε τὴν ἀγαπὴν, ἕως ἂν θελήσῃ.

℣. 5. Concinit Græc. ad verbum, niſi quòd hab. Ὑπὸ μῆλον ἐξήγειρά σε, *Sub malo exſuſcitavi te*, loco *Sub arbore mali elevavi te*; quæ idem ſonant. Mſ. S. Theoder. *levavi te*; initio verò ipſo, *Quæ eſt quæ aſcendit*, abſque medio *hæc*; cæt. ut ap. Ambr. ſupra. Idem Ambr. l. de Iſaac, c. 8. col. 380. a. legit: *Quæ eſt hæc, quæ aſcendit candida*, &c. ſic etiam in Pſ. 118. col. 1152. e. & de ob. Val. to. 2. 1194. a. & l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 643. f. conſtanter, *dealbata*; ſicut in Pſ. 118. col. 1176. e. & de apol. Dav. col. 696. c. & de Myſt. to. 2. 334. b. lib. verò 4. de Sacram. col. 366. a. habet: *Quæ eſt hæc, quæ aſcendit à deſerto dealbata?* Auct. l. de Trin. ap. Ambr. col. 338. f. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, innitens ſupra fratruelem ſuum?* Ita quoque legit Hieron. in Iſai. 29. to. 3. 249. e. & in Ezech. 27. col. 886. a. Vide etiam in Soph. 2. col. 1667. b. & in Zach. 3. col. 1721. f. & epiſt. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 27. f. Auguſt. de Gra. & l. arb. to. 10. 725. c. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, incumbens ſuper fratruelem ſuum*: item *dealbata*, tract. 65. in Joh. to. 3. 674. e. & in Pſ. 44. col. 395. f. cui ſuffragatur Caſſiod. in Pſ. 4. & 44. p. 21. c. 153. c.

℣. 6. Totidem verba in Mſ. S. Theoder. exceptâ unâ conjunct. &, quæ deeſt ante vocem ult. *flammæ*; Gr. hab. φλόγες αὐτῆς, *flammæ ejus*, abſque præced. &: item ſup. tollit *eſt*, poſt *valida*; legitque inf. ᾄδης, *infernus*, loco *inferi*; cæt. ad verbum ut ſupra. Eorumdem multa iterum refert Ambroſ. l. de Iſaac, c. 8. col. 380. f. 381. c. & l. de Myſt. to. 2. 335. d. at l. 6. de Sacram. to. 2. 381. c. legit: *Pone me ut ſignaculum in corde tuo, ſicut ſignaculum in brachiis tuis*: & l. 1. de virgin. col. 157. f. 158. c. *Pone me ut ſigillum in cor tuum, & velut ſignaculum ſuper brachium tuum*: vide etiam l. de inſtit. virg. col. 274. c. & epiſt. 30. col. 914. c. Apud Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 49. d. *Pone me ſicut umbraculum in corde tuo, ſicut ſignaculum in brachio tuo.* Apud Auguſt. in Pſ. 47. to. 4. 422. g. *valida eſt ſicut mors dilectio.* Apud S. Paulin. epiſt. 40. p. 243. b. *fortis ut mors charitas.*

℣. 7. Mſ. S. Theoder. initio hab. cum Ambroſ. *Aqua multa excludere non poterit charitatem, & flum. non undabunt eam*: ſequentia verò ut in Vulg. Græcè: Ὕδωρ πολὺ ȣ̓ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην, καὶ ποταμοὶ ȣ̓ συγκλύσȣσιν αὐτήν· ἐὰν δῷ ἀνὴρ πάντα τὸν βίον αὐτȣ͂ (Aquil. σύμπασαν ὕπαρξιν τȣ͂ οἴκȣ αὐτȣ͂) ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐξȣδενώσει ἐξȣδενώσȣσιν αὐτόν. Idem Ambroſ. l. 1. de Jac. c. 7. col. 453. f. legit: *Aqua multa excludere non poterit charitatem, & flumina non concludent eam*; item in Pſ. 118. p. 1243. d. conſtanter *excludere*; paulò verò poſt, *non inundabunt eam.* Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 49. d. *Aquæ multæ non poterunt exſtinguere charitatem, & flumina non operient eam.*

℣. 8. Ita Græcè, niſi quòd pro *qua loquetur*, exſtat ᾗ ἐὰν λαληθῇ, i. e. *qua ſermo fiet.* Mſ. S. Theoder. initio hab. *Soror nobis parva*; reliqua ad verbum ut ſupra.

℣. 9. Itidem in Mſ. S. Theoder. Græc. loco *ſuper eum receptacula*, hab. ἐπ' αὐτὴν ἐπάλξεις ἀργυρᾶς, *ſuper eam propugnacula argentea*; extremòque, σανίδα κεδρίνην, *tabulam cedrinam*; cæt. ut in Lat. ſup. Idem Ambroſ. l. 2. de virgin. to. 2. 174. b. *Si murus eſt, ædificemus ſuper eum turres argenteas.*

℣. 10. Sic iterum Ambroſ. l. 6. Hex. to. 1. 132. f. & l. de bon. mort. c. 5. col. 397. d. e. niſi quòd hoc poſtremo loco hab. *ut turres*, abſque præced. &; ſed de apol. Dav. col. 702. f. *& ubera mea turris.* Græcè, καὶ μαστοί μȣ ὡς πύργοι· deinde, ἐγὼ ἤμην ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, &c. in Mſ. verò Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἐν ὀφθαλμ. αὐτȣ͂, ut in Latino. Mſ. S. Theoder. initio hab. *Ego civitas munita*, quod abeſt à Gr. exinde, *ego murus, & ubera mea turres*, &c. ut in textu, niſi excipias unum *quaſi*, pro *tanquam.*

℣. 11. Mſ. S. Theoder. ſimiliter habet: *Vinea facta eſt Salom. in Belammon: dedit vineam ſuam his qui ſervant*; deinde cum Vulg. *vir affert pro fructu ejus mille argenteos.* Græcè, ἀνὴρ οἴσει ἐν καρπῷ αὐτȣ͂ χιλίȣς ἀργυρίȣ, *vir feret in fructu ejus mille argenti*; priora ut in textu Latino. De vocabulo autem Beelamon Ambroſ. hæc addit: *Plantata autem eſt in multitudine nationum; hoc enim eſſe intelligendum* Beelamon, *Symmachus, Aquila, aliæque Tranſlationes Græco ſermone docuerunt.*

℣. 12. Itidem in Mſ. S. Theoder. Græc. ipſo initio hab. Ἀμπελών μȣ ἐμὸς, *Vinea mihi mea*; & in fine, καρ-

Versio antiqua.

Ambrof. ubi fup. ni, & ducenti fervantibus fructum.
13. Qui fedes in hortis, amici intendentes funt voci tuæ : vocem tuam infinua mihi.
14. Fuge frater meus, & fimilis efto tu capreolæ, aut hinnulo cervorum fuper montes aromatum.

Vulgata nova.

cifici, & ducenti his, qui cuftodiunt fructus ejus.
13. Quæ habitas in hortis, amici aufcultant: fac me audire vocem tuam.
14. Fuge dilecte mi, & affimilare capreæ, hinnuloque cervorum fuper montes aromatum.

Notæ ad Versionem antiquam.

πὸν αὐτοῦ; cæt. ut in Lat. fup. Rurfum Ambrof. l. 1. de virgin. to. 1. 158. e. legit : *Vinea mea eft in confpectu meo. Mille Salomoni, & ducenti, qui fervant fructum ejus.*

℣. 13. Mf. S. Theoder. fimpliciter habet : *Quæ fedes in hortis, vocem tuam infinua mihi.* Gr. verò : Ὁ καθήμενος ἐν κήποις, ἑταῖροι προσέχοντες τῇ φωνῇ σου· ἀκούτισόν με· quæ refpondent textui Lat. fup. vide etiam Ambr. l. de bon. mort. c. 5. col. 397. f.

℣. 14. Similiter in Mf. S. Theoder. duobus exceptis, *capreolo*, loco *capreolæ*; & *monte*, pro *montes*. Græcè : Φύγε ἀδελφιδέ μου, καὶ ὁμοιώθητι τῇ δορκάδι, ἢ τῷ νεβρῷ τῶν..... ἐπὶ ὄρη τῶν, &c. Ambrof. l. de virginit. to. 2. col. 226. a. ita legit : *Fuge fraternus meus, & fimilis efficere cervo, aut hinnulo cervi in montibus aromatum.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugenfi.

CANTICUM CANTICORUM.

Germanus libri titulus eft Canticum *numero fingulari, non plurali* Cantica.

Cap. I. ℣. 1. Ofculetur me ofculo oris fui. *Non fcribas* ab ofculis *pro* ofculo.

℣. 3. In odorem unguentorum tuorum. *Non funt omittenda hæc verba, licet Hebraïcè non exftent.*

℣. 5. Pofuerunt me cuftodem in vineis. *Non eft auferenda præpofitio* in.

℣. 7. Et abi poft veftigia gregum. *Non fubjicias pronomen* tuorum.

Cap. II. ℣. 4. Introduxit me in cellam vinariam. *Non addas* rex.

℣. 10. En dilectus meus loquitur mihi. *Alii, pro adverbio demonftrandi* en, *fcribunt conjunctionem copulativam* &.

Sequitur : Surge, propera, amica mea, columba mea. *Non facilè omittas* columba mea, *tametfi abfit ab Hebræo.*

℣. 13. Surge, amica mea, fpeciofa mea, & veni. *Non eft hoc loco addendum verbum* propera, *multòque minùs* profpera, *verbo* furge. *Rurfus* fpeciofa, *quod eft pulchra, non eft corrigendum* fponfa. *Poftremò non eft* columba mea, *è proximo verfu transferendum in hunc, ante* & veni.

℣. 17. Similis efto, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum, fuper montes Bether. *Quia obfcurum eft nomen* Bether, *quod fignificat concavitatem feu divifionem; notiffimum autem econtra eft nomen* Bethel, *quod domum Dei fignificat; hinc factum eft, ut notarii plerique, pro* Bether (*quæ eft Romanorum Patrum docta correctio*) *fcripferint* Bethel, *id eft*, l *pro* r, *primam liquidarum pro ultima.*

Cap. V. ℣. 6. Anima mea liquefacta eft ut locutus eft. *Non addas* dilectus.

Cap. VI. ℣. 10. Defcendi in hortum nucum. *Cave fupponas pronomen* meum *pro nomine* nucum, *quod quidam.*

Sequitur : Ut viderem poma convallium. *Alii libri fcribunt numero fingulari* convallis.

℣. 12. Revertere, revertere Sulamitis. *Idem accidit hoc loco, quod fupra* 2. ℣. 17. Sulamitis, *quod eft nomen femininum, deductum à mafculino* Salomon, *quia alibi non legitur, corruptum fuit, fuppofito nomine* Sunamitis, *celeberrimo in tertio & quarto libris Regum, ut pote una fola littera differente. Legenda itaque hic eft littera* l, *id eft, prima liquidarum, prout habet Romana correctio, non* n *tertia.*

Cap. VII. ℣. 1. Quid videbis in Sulamite. *Eadem eft hujus loci ratio, quæ præcedentis.*

Ibidem. Juncturæ femorum tuorum. *Alii fcribunt* feminum.

℣. 5. Sicut purpura regis vincta canalibus. *Pro* vincta, *quod eft participium à* vincio, *non fcribas* juncta *à* jungo, *multòque minùs* tincta *à* tingo.

℣. 8. Et odor oris tui ficut malorum. *Non repetas vocem* odor *ante* malorum.

Cap. VIII. ℣. 2. Et ducam in domum matris meæ. *Non fubjicias, ut multi*, & in cubiculum genitricis meæ, *quod eft capitis* 3. ℣. 4.

℣. 5. Quæ eft ifta, quæ afcendit de deferto. *Cave mutes* de *cum* in.

℣. 7. Aquæ multæ non potuerunt exftinguere charitatem. *Alii, pro præterito* potuerunt, *fcribunt futurum* poterunt.

℣. 12. Mille tui pacifici. *Non eft opus genitivum* pacifici, *commutare cum vocativo* pacifice, *præfertim cùm non fuppetant exemplaria.*

IN LIBROS SAPIENTIÆ ET ECCLESIASTICI

ADMONITIO PRÆVIA.

NUllam aliam utriusque Libri Sapientiæ, *&* Ecclesiastici *Latinam Versionem edimus, præter illam, quæ prostat, hodieque legitur in S. Bibliis Vulgatæ Editionis: hæc enim non differt ab antiqua Versione Latina, seu, ut aiunt, Italica; imo una eademque est cum ipsa, si nonnullæ excipiantur varietates, quæ tamen duplicem non arguunt Interpretationem.* « *Qui namque in (Vulgata) libri continentur, (ut à majoribus nostris quasi per manus* « *traditum nobis est) partim ex S. Hieronymi Translatione, vel emendatione, suscepti sunt;* « *partim retenti ex antiquissima quadam Editione Latina, quam S. Hieron. Communem & Vul-* « *gatam, S. Aug. Italam, S. Greg. Veterem Translationem appellat.* » *Idem agnoscit eruditus Auctor dissertationum historic. in S. Script. dissert. X. p.* 83. « *Certum est, inquit, Vulgatam* « *novam non ita pertinere ad D. Hieronymum, ut nihil omnino, quod ipsius Hieronymi non* « *sit, in ea habeatur. Primò enim liber* Psalmorum *non est ex Versione Hieronymi, sed ex* « *Versione LXX. & ut multi volunt, ex correctione Luciani. Secundò, neque etiam Hiero-* « *nymo tribui possunt libri* Machabæorum, Sapientiæ, Ecclesiastici, *&* Baruch, *cùm libros* « *istos Hieronymus nusquam verterit: cæteros verò, paucis exceptis, quæ tum ex Veteri Vul-* « *gata, tum ex Theodotionis versione admista sunt, totos esse Hieronymi dubitari nequit.* » *Idem sentit Martianæus noster, cùm ait Prolegom. 2. to. 1. op. S. Hieron.* « *Adverte di-* « *ligenter Canonem Hebraïcæ veritatis, uno* Psalterio *excepto, totum reperiri in Vulgata* « *Latina, cum duobus insuper* Tobiæ *&* Judith *voluminibus, de Chaldaïco in Latinum ab* « *ipso Hieronymo conversis..... Præterea habes in libro* Psalmorum *posteriorem emendationem* « *Hieronymi, quam ipse edidit cum signis asteriscorum & obelorum..... Reliqui omnes libri* « *Instrumenti Veteris retenti sunt ex illa Antiqua Vulgata, quæ Communis, vel Italica* « *dicta perhibetur. Hi sunt liber* Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, *ac libri* Machabæorum « *primus & secundus.* » *De duobus etiam* Sapientiæ *&* Ecclesiastici *libris ita differit Hieronymus ipse, præf. in libr. Salomonis:* Fertur & πανάρετος Jesu filii Sirach liber, & alius ψευδεπίγραφος, qui *Sapientia Salomonis* inscribitur; quorum priorem Hebraïcum reperi, non *Ecclesiasticum*, ut apud Latinos, sed *Parabolas* prænotatum; cui juncti erant *Ecclesiastes*, & *Canticum Canticorum.....* Secundus apud Hebræos nusquam est; quia & ipse stylus Græcam eloquentiam redolet, & nonnulli Scriptorum veterum hunc esse Judæi Philonis affirmant. *Et post pauca addit:* Si cui sanè LXX. Interpretum magis Editio placet, habet eam à nobis olim emendatam; neque enim sic nova cudimus, ut vetera destruamus. *Cave tamen ex posterioribus his ducas, & existimes duos libros* Sapientiæ *&* Ecclesiastici, *unà cum germanis Salomonis libris, emendatos fuisse ab Hieronymo, vel exactos ad Græcum contextum: enim verò contrarium ipse affirmat in præf. altera, quam præposuit libris Salomonis secundùm Versionem LXX. ubi sic loquitur:* Tres libros Salomonis, id est, *Proverbia*, *Ecclesiasten*, *Canticum Canticorum*, veteri LXX. Interpretum auctoritati reddidi, vel antepositis lineis superflua quæque designans, vel stellis titulo prænotatis ea, quæ minùs habebantur, interserens. *Subinde, paucis interjectis, addit:* Porro in eo libro, qui à plerisque *Sapientia Salomonis* inscribitur, & in *Ecclesiastico*, quem esse Jesu filii Sirach nullus ignorat, calamo temperavi: tantummodo canonicas Scripturas emendare desiderans, & studium meum certis magis, quàm dubiis, commendare. *Unde manifestè colligitur neque* Sapientiæ, *neque* Ecclesiastici *libros translatos fuisse olim, vel etiam emendatos ab Hieronymo; proindeque utriusque libri hujus Versionem Latinam, qualiter nunc habetur in Vulgata nostra, disparem haud esse, vel distinctam ab illa, quæ usu communi recepta erat in Ecclesia ante Hieronymum.*

Præf. Vulg. Edit.

Et sanè, si Versionis hodiernæ contentio fiat & comparatio cum Mss. Codicibus antiquis, vel cum testimoniis à SS. Patribus passim citatis, vix pauca proferri poterunt quæ discrepare videantur.

Ac primò quidem de Mss. Codicibus res satis constat: utrumque enim hunc librum exegimus ad quatuor Mss. optimæ notæ, Corbeienses duos, unum Sangermanensem, & alium S. Theoderici ad Remos; nec alias plerumque in ipsis varietates deprehendimus præter illas, quæ passim occurrunt in antiquis hujuscemodi libris. Neque tamen diversas illas lec-

tiones negligendas esse duximus; quinimo singulas ac prope omnes accuratè indicavimus, subjecimusque in Notis. At plures alios id genus Mss. Codices indagare, vel excutere supervacaneum esse judicavimus, ac inutile.

Non, ita verò de Patrum veterum libris existimavimus, quorum vel unum prætermittere nobis religio fuit. Itaque locorum ab ipsis citatorum comparatione adhibita cum duobus Vulgatæ nostræ libris, miram inter ipsos consensionem sæpe deprehendimus; nec alias plerumque dissimilitudines animadvertimus, præter communes, leves, & parvi momenti.

Eosdem etiam libros contulimus cum Augustini Speculo, quod opus, tum in ipsis, tum in aliis Scripturæ libris Vulgatam nostram pene ad verbum refert. Non dissimulabimus tamen multò pauciores ac leviores varietates in hoc Augustini opere à nobis fuisse repertas, quàm in aliis Latinis, cùm veterum Patrum scriptis, tum ipsiusmet Augustini. Unde satis sum adductus ut crederem (quod etiam facilè contingere potuit) aliquam hisce libris, & aliis id genus adhibitam fuisse correctionem, statim atque, vel saltem non multis post annis, quàm Vulgata nova adornata fuerat ab Hieronymo; unde necessariò acciderit ut variæ lectiones plures remanserint cùm in Mss. Codicibus hujus antiquæ Versionis, tum in veterum Patrum scriptis, quibus nimirum caruerit Vulgata nostra. Hanc autem emendationem Augustino posteriorem esse non potuisse, ipsiusmet Speculum *manifestè ostendit: at* Speculo *ipso non multò fuisse antiquiorem, alii Augustini libri,* Speculo *anteriores, satis indicant. In his enim plures exstant varietates, quæ in* Speculo *non inveniuntur; unde id affirmari posse crediderim, librorum* Sapientiæ *&* Ecclesiastici, *necnon aliorum id genus, testimonia usurpata ab Augustino in aliis ejus operibus, angustè magis & pressè Versionem Italicam exprimere, quàm illa quæ proferuntur ab ipso in* Speculi *libro: id etiam vel ex eo uno concludi posse crediderim, quòd* Speculi *testimonia his in locis non tam arctè Græcum reddant, quàm cætera passim adhibita ab Augustino in aliis tractatibus.*

Et verò totos hosce libros, Sapientiæ *&* Ecclesiastici, *pro more nostro, cum Græco hodierno comparavimus, hujusque Græci contextûs, & Versionis Latinæ nostræ non parvam agnovimus cognationem consensumque: si verò interdum discrepare inter se videantur, istæ dissimilitudines & varietates nasci quoque potuerunt ex ipso textu Græco, qui diversus in pluribus esse potuit, pro variis ejusdem Mss. Codicibus, necnon pro duplici ipsiusmet Editione, una* Κοινῇ, *seu Communi, altera purgata & emendata, non quidem ab Origene, qui hujusmodi libros non invenit in Canone Hebr. sed ab alio quopiam ipsius exemplo, quod non omni verisimilitudine caret. Major tamen libri* Sapientiæ *vicinitas cum Græco hodierno nobis visa est, quàm* Ecclesiastici. *Hujus discrepantiæ causam indicare videtur Auctor ipse Prologi in hunc lib. cùm dicit:* Hortor itaque venire vos cum benevolentia, & attentiori studio lectionem facere, & veniam habere in illis, in quibus videmur, sequentes imaginem Sapientiæ, deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba Hebraïca, quando fuerint translata ad alteram linguam. *Ex quibus, ut ex aliis quæ adduntur infra, manifestè colligitur textum* Ecclesiastici *primigenium non Græcum fuisse, sed Hebraïcum: id etiam testatur Hieron. præf. suprad. in libros Salomonis, ubi ait* Ecclesiastici *librum reperisse se* Hebraïcum; *alterum verò,* qui Sapientia Salomonis inscribitur, apud Hebræos nusquam *esse,* quia & ipse stylus Græcam eloquentiam redolet. *Porro si Ecclesiastici liber primitus Hebraïcus fuit, non Græcus, quid obstat quominus Latina illa, quam habemus, ejusdem libri Versio proximè manaverit ex fonte Hebraïco, non verò ex translatione Græca, quæ nunc exstat; quemadmodum* Sapientiæ *libri interpretatio Latina à fonte Græco derivata est, quod nemini dubium est. Cùm autem Hebraïcus textus à Græco sæpe multùm differat, non valde mirum si Versionum duarum Latinarum, ex diverso fonte ortarum, una magis conveniat cum Græco, altera plus differat. Verùm hac in re tantummodo conjecturâ ducor; & quamvis id quod suspicor de libro Ecclesiastici, non omnino temerè credi posse putem; hoc tamen non ausim tam valde affirmare, ut omnis de eo tollatur dubitatio; maximè cùm hujus libri Translatio Græca primæ antiquitatis sit, nec etiam ipsius Versio Latina parum sit consentanea cum textu Græco etiam hodierno.*

CAPITULA VETERA
LIBRI SAPIENTIÆ.

Ex Mſ. cod. Corb. num. 1.

I. DE *diligenda juſtitia.* cap. 1. ℣. 1.
II. *Sapientia in malivolam animam non introibit.* c. 1. ℣. 4.
III. *Cuſtodiendum à murmuratione, & detractione.* c. 1. ℣. 11.
IV. *De cogitationibus impiorum.* c. 2. ℣. 1.
V. *De conſilio Judæorum adversùs Chriſtum.* c. 2. ℣. 12.
VI. *De ſanctis martyribus.* c. 3. ℣. 1.
VII. *Quòd impii ſecundùm quæ geſſerunt recipient.* c. 3. ℣. 10.
VIII. *De felicitate virginum : filii adulterorum in conſummatione.....* c. 3. ℣℣. 13. 16.
IX.....
X. *De Juſtorum adversùs perſecutores ſuos futura conſtantia.* c. 5. ℣. 1.
XI. *Item de Martyribus quòd in perpetuum vivent.* c. 5. ℣. 16.
XII. *De Judicibus terræ.* c. 6. ℣. 1.
XIII. *Concupiſcendos ſermones ſapientiæ.* c. 6. ℣. 12.
XIV. *Per incorruptionem proximari ad Dominum.* c. 6. ℣. 20.
XV. *De proprio nativitatis ortu Salomonis.* c. 7. ℣. 1.
XVI. *Salomonem accepiſſe ſpiritum ſapientiæ.* c. 7. ℣. 7.
XVII. *Sapientiam ubique attingere.* c. 7. ℣. 24.
XVIII. *Sapientia attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter.* c. 8. ℣. 1.
XIX. *Quòd continens eſſe nemo poſſit, niſi Deus det.* c. 8. ℣. 21.
XX. *Salomon orat accipere ſapientiam.* c. 9. ℣. 1.
XXI. *Per ſapientiam ſanatos omnes, qui placuerunt Deo.* c. 9. ℣. 18.
XXII. *Per ſapientiam eductum populum Iſraël de Ægypto.* c. 10. ℣. 15.
XXIII. *De ſanctis martyribus.* c. 11. ℣. 14.
XXIV. *Quòd delinquenti populo ultrices beſtiæ immiſſæ ſunt.* c. 11. ℣. 16.
XXV. *Quòd ante Deum ſint omnia tanquam gutta roris antelucani.* c. 11. ℣. 23.
XXVI. *Quòd Spiritus Sanctus ſuavis ſit in omnibus.* c. 12. ℣. 1.
XXVII. *Patientiam Dei dare locum pœnitentiæ peccatoribus.* c. 12. ℣. 10.
XXVIII. *Bonitatem Dei cogitandam, & ſperandam miſericordiam ejus.* c. 12. ℣. 22.
XXIX. *De idolatriis.* c. 13. ℣. 1.
XXX. *De quærentibus Deum in operibus ejus.* c. 13. ℣. 7.
XXXI. *Deridendum idolatriæ errorem.* c. 13. ℣. 10.
XXXII. *Quòd in miſericordia Deus diſponit omnia.* c. 15. ℣. 1.
XXXIII. *De adinventionibus idolorum, & de cultoribus eorum.* c. 14. ℣. 1.
XXXIV. *Idolatriæ causâ nefanda omnia introducta.* c. 14. ℣℣. 12. 27.
XXXV. *Quòd miſericordia Dei ſanaverit juſtos.* c. 15. ℣. 2.
XXXVI. *Quòd mortis & vitæ ſolus Dominus habeat poteſtatem.* c. 16. ℣. 13.
XXXVII. *Subſannat inventores idolatriæ.* c. 15. ℣. 4.
XXXVIII. *Dediſſe Dominum eſcam delectamenti populo timenti ſe.* c. 16. ℣. 20.
XXXIX. *Quòd creatura Deo factori ſuo deſerviat.* c. 16. ℣. 24.
XL. *Quòd ſermo Domini paſcat credentes in ſe.* c. 16. ℣. 26.
XLI. *Magna eſſe Dei judicia, & inenarrabilia.* c. 17. ℣. 1.
XLII. *Præſumptio ſæva turbat conſcientiam.* c. 17. ℣. 10.
XLIII. *Quòd ſanctis inter tenebras Ægypti lux non defuit.* c. 18. ℣. 1.
XLIV. *De nocte qua percuſſit Deus primogenita Ægypti.* c. 18. ℣. 5.
XLV. *Quòd Moyſes non virtute corporis, ſed fide, & operatione eduxit populum de Ægypto.* c. 18. ℣. 22.
XLVI. *Qualiter educti ſunt de Ægypto filii Iſraël.* c. 19. ℣. 1.
XLVII. *Qualiter, tranſacto mare, populus deſideraverit carnes, & acceperit coturnices.* c. 19. ℣. 11.
XLVIII. *Quòd magnificaverit Dominus populum ſuum, quem eduxit de terra Ægypti.* c. 19. ℣. 20.

LIBER

*SAPIENTIÆ.

CAPUT PRIMUM.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

3. Reg. 3. 9. Iſai. 56. 1. 1. DILIGITE juſtitiam, qui
judicatis terram. Sentite
de Domino in bonitate,
& in ſimplicitate cordis
quærite illum:
2. Par. 15. 2. 2. quoniam invenitur ab
his, qui non tentant il-
lum: apparet autem eis, qui fidem habent in
illum:
3. perverſæ enim cogitationes ſeparant à
Deo: probata autem virtus corripit inſipien-
tes:
4. quoniam in malevolam animam non
introibit ſapientia, nec habitabit in corpore
ſubdito peccatis.
5. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effu-
giet fictum, & auferet ſe à cogitationibus,
quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à ſu-
perveniente iniquitate.
6. Benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ, & Galat. 5. 22.

NOTÆ.

* Mſ. Corb. n. 2. *Incipit Sapientia Salomonis.* Gr. Σοφία Σαλωμών. Et verò à SS. Patribus vocitatur hic liber, *Sapientia Salomonis*, maximè à Cypriano l. 2. Teſtim. p. 290. Ap. Tertul. l. cont. Valent. p. 441. b. *Sophia Salomonis.* Ap. Lactant. l. 4. Inſtit. *Salomon in libro Sapientiæ.*

℣. 1. *Sentite.... & in ſimplicitate cordis*, &c. Hieron. in Iſai. 55. & 56. to. 3. 404. c. 413. d. legit: *Sapite de Dom.* &c. ut ſup. Gr. Φρονήσατε περὶ τοῦ, &c. Tertul. l. de præſcr. c. 7. p. 331. c. huc alludens, ait Salomonem tradidiſſe, *Dominum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum:* ita quoque l. cont. Valent. p. 441. b. cui ſuccinit Cypr. l. 3. Teſtim. p. 319. b. Gildas verò. Sap. caſtig. in Eccleſ. ord. p. 714. h. habet: *Servite Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite eum.* Fulg. l. de Incarn. p. 411. *Sentite de Domino in bonit.* &c. ut ſup. Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 184. d. Vulgatæ favet.

℣. 2. Hieron. in Iſai. 55. col. 404. c. *Quia invenitur..... & apparet his, qui non ſunt ei increduli.* Gaud. Brix. ſer. 17. p. 969. b..... *apparet verò his, qui fidem habent in ipſum.* Græc. ἐμφανίζεται δὲ τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν αὐτῷ.

℣. 3. Sic habet Fulg. l. cont. ſer. Faſtid. c. 4. p. 343. & l. 2. ad Traſim. p. 100. Ita quoque Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 15. f. ab his: *Probata autem*, &c. Gildas Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 715. a. legit: *perverſæ enim cognitiones ſeparant à Deo.* Gr. σκολιοὶ γὰρ λογισμοὶ, &c. Mſ. Floriac. addit: *probata autem virtus arguit inſipientes.* Gr. ἐλέγχει τοὺς, &c.

℣. 4. Hieron. in Dan. 12. col. 1133. d. legit: *in perverſam enim animam non introibit ſapientia; non poteſt ſe infundere corpori, quod peccatis ſubditum eſt.* Sed Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1164. f. habet: *in malevolam animam non intrat ſap.* ſimiliter l. 3. de Spir. S. to. 2. 679. c. 692. b. Item S. Paulin. ep. 43. p. 260. a. *quia in malevolam animam non introibit ſap.* ſicut Auct. op. imp. in Matth. p. 103. e. Arnob. Jun. verò l. de Trin. to. 8. p. 212. c. ita: *quia in ſordidam animam non intrat ſapientia, nec habitare poteſt in corpore ſubdito peccatis.* Fulg. cont. Faſtid. p. 343. *quoniam in malevolam animam non introibit ſapientia, nec inhabitabit in corde ſubdito peccatis:* itidem l. 2. ad Traſim. c. 11. p. 100. excepto uno *corpore*, pro *corde.* Gr. ὅτι εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται, &c. ut in Vulg. niſi quòd in fine hab. num. ſing. ἁμαρτίας, *peccato*, non plur. *peccatis.*

℣. 5. Eadem refert Auguſt. l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 37. b. & l. cont. Adim. to. 8. 118. b. & in Pſ. 103. to. 4. 1164. a. & epiſt. 185. to. 2. 663. c. & in Speculo: at l. de morib. Eccl. to. 1. 698. e. loco *fictum*, hab. *dolum*, è Gr. δόλον. Vulgatæ accinit Fulg. cont. Faſtid. p. 343. & l. 2. ad Traſim. c. 11. cum Vigilio Tapſ. l. cont. Varimad. p. 746. c. 750. f. necnon Arnobio de Trin. to. 8. 231. a. Caſſiano, coll. 14. c. 11. & Gilda Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 715. a. Caſſiod. etiam in Pſ. 118. p. 400. a. legit *fictum*, ſed addit, *& ſubtrahet ſe à cogitationibus*, &c. Græc. καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ, &c. ultimòque, καὶ ἐλεγχθήσεται ἐπελθούσης ἀδικίας, *& corripietur ſuperveniente iniquitate*, abſque præpoſ. *à.* Mſ. Floriac. *& arguetur à ſuperveniente iniquitate.* Auct. op. imp. in Matth. p. 163. c. legit: *Fili, ſerva te à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu.*

℣. 6. Auguſt. de mendac. to. 6. 438. b. *Humanus eſt enim ſpir. ſapientiæ;* Gr. Φιλάνθρωπον γὰρ πνεῦμα σοφία, *Benignus eſt enim ſpiritus ſapientia;* Mſ. verò Alex. hab. σοφίας, ut ſup. ſubdit Aug. *& non liberabit maledicum à labiis ſuis*, &c. ut in Vulg. at in Speculo leg. *maledictum*, non *maledicum;* ita quoque ferunt Mſs. tres Sangerm. Corb. & S. Theoder. cum aliis pleriſque libb. teſte Luca Brug. ſed malè, nam in Gr. eſt, βλάσφημον. Ful-

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Jer. 17. 10. non liberabit maledicum à labiis suis : quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ ejus auditor.

Isai. 6. 3. 7. Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum : & hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis.

8. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens judicium.

9. In cogitationibus enim impii interrogatio erit : sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

10. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abscondetur.

11. Custodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit : os autem, quod mentitur, occidit animam.

12. Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum.

13. Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. Ezech. 18. 32. & 33. 11.

14. Creavit enim, ut essent omnia : & sanabiles fecit nationes orbis terrarum : & non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra.

15. Justitia enim perpetua est, & immortalis.

16. Impii autem manibus & verbis accersierunt illam : & æstimantes illam amicam, defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam : quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.

NOTÆ.

gent. l. cont. Fastid. p. 342. legit : *Humanus est enim spiritus sapientiæ, & non lib. maledictum à lab. suis :* dein, *quoniam renum illius testis est Deus, & cordis ejus inspector verus, & linguæ illius auditor.* Item Gr. ὅτι τῶν νεφρῶν αὐτȣ̃ μάρτυς ὁ Θεὸς, ϗ τῆς καρδίας αὐτȣ̃ ἐπίσκοπος ἀληθὴς, ϗ τῆς γλώσσης ἀκȣστής· Ms. verò Alex. γλώσσης αὐτȣ̃ ἀκȣστής. Tertul. l. de anima, p. 482. b. similiter ait : *Scrutatorem & dispectorem cordis Deum legimus.*

℣. 7. Concinit August. l. de mendac. to. 6. 438. b. Hilar. autem in Ps. 118. p. 355. e. legit : *Spiritus Dei replevit orbem terrarum :* & ita in Ps. 135. col. 487. b. Sed Ambros. in Ps. 118. p. 1219. c. & l. 1. de Spir. S. to. 2. p. 618. d. cum Fulg. l. cont. Fastid. p. 342. & ep. 14. p. 231. *Spiritus Domini*, &c. ut in Græco & Vulg.

℣. 8. Sic habet August. l. de mendac. to. 6. 438. b. præter unum *sed nec*, ante *præteriet*. Ita quoque leg. Aug. in Speculo; sicut Fulg. ep. 14. p. 231. qui etiam addit *suum* post *judicium*. Græcè, ȣ̉δεὶς μὴ λάθῃ, ȣ̉δὲ μὴν, &c. *nemo latebit, neque*, &c.

℣. 9. Similiter habet August. in Job, to. 3. 625. c. cum Auct. op. imp. in Matth. p. 170. a. 176. a. necnon Fulg. ep. 14. p. 231. *In cogitationibus impii interrogatio erit.* Ita rursum Aug. l. 20. de civitate Dei, c. 27. to. 7. 611. f. & l. de mendac. to. 6. 438. c. at hoc ult. loco subdit : *sermonum autem illius auditio à Domino veniet, ad correptionem*, &c. & in Speculo, *ad Dominum veniet, ad correpț.* Ms. Sangerm. & S. Theoder. *ad Dominum veniet, & ad correptionem ;* Corb. *ad Deum veniet, & ad correpț.* Gr. πρὸς Κύριον ἥξει, εἰς ἔλεγχον, &c.

℣. 10. Ms. Corb. 1. *non absconditur*, è Gr. ȣ̉κ ἀποκρύπτεται. August. l. de mendac. 438. c. Vulgatæ congruit.

℣. 11. August. cùm in Speculo, tum l. de mendac. 438. c. legit : *responsum obscurum in vacuum non ibit ;* cæt. ut in Vulg. Ita quoque in Mss. Corb. 2. & Floriac. in Gr. φθέγμα λαθραῖον. Apud Hieron. ep. ad Heliodor. to. 4. p. 2. col. 9. d. postrema tantùm leguntur : *os autem, quod mentitur, occidit animam.* Similiter ap. Chromat. Aquil. in Matth. p. 984. d. cui favet S. Valerian. hom. 5. Sirm. to. 1. p. 638. a. Apud S. Leonem, ser. 38. p. 101. d. *os quod mentitur, animam mentientis interficit.* Similiter in Ms. S. Theoder. *os quod*, absque med. *autem.* Gr. στόμα δὲ καταψευδόμενον ἀναιρεῖ ψυχήν.

℣. 12. Concinit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. e. nisi quòd legit *zelari*, & *in errorem.* Similiter in Ms. S. Theoder. *Nolite zelari.* Græc. textui consonat demptâ unâ voculâ *in*, ante *operibus ;* sed in Ms. Alex. est, ac ed. Compl. ἐν ἔργοις. Vid. Auct. quæst. V. T. q. 34. ap. Aug. to. 3. p. 52. g.

℣. 13. Ita Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. e. unà cum Græco. Ita quoque Ambros. in Ps. 1. col. 760. d. & in Luc. 22. col. 1517. a. Item Victor Tun. ap. Ambr. col. 591. a. cum August. in Ps. 51. to. 4. 475. g. & l. de vera relig. 755. c. Ita etiam Optat. l. 2. cont. Donat. p. 44. c. necnon Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 2. c. 3. p. 130. d. Apud Cypr. epist. 52. p. 72. c. *Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione vivorum.* Ambros. quoque in Luc. 15. col. 1462. c. leg. *non delectatur Deus perditione vivor.* In Gr. ȣ̉δὲ τέρπεται ἐπὶ, &c. Philastr. Brix. de hæres. p. 710. a. *Quoniam Deus malum non fecit, neque delectatur in perdit. vivorum.*

℣. 14. Hieron. in Zachar. 12. to. 3. 1784. a. *Creavit, ut essent omnia, & salutares generationes mundi : & non erit eis venenum mortiferum.* Ita quoque in Græco, ϗ σωτήριοι αἱ γενέσεις τȣ̃ κόσμȣ. Mss. Corb. & S. Theoder. ferunt, *& sanabiles voluit esse nationes.* August. verò in Ps. 51. p. 475. g. Vulgatæ suffragatur cum Fulg. ep. 17. p. 311.

℣. 15. A Græco abest vox *perpetua*, cum seq. *& ;* præterea in multis Vulgatæ codd. subnexa leguntur ista : *injustitia autem mortis est acquisitio ;* quæ in Ms. Sangerm. scribuntur in ora inferiori. In Ms. S. Theoder. intra textum ita : *Justitia enim immortalitatis, injustitia autem mortis est acquisitio.* Hæc autem tota absunt à Græco.

℣. 16. Ita August. in Ps. 51. col. 476. a. ad hoc usque, *& sponsiones.* In Gr. Ἀσεβεῖς δὲ..... προσεκαλέσαντο αὐτόν· φίλον ἡγησάμενοι αὐτὸν, ἐτάκησαν, tum sequitur, ϗ συνθήκην ἔθεντο πρὸς αὐτόν· ὅτι ἄξιοί εἰσι τῆς ἐκείνȣ μερίδος εἶναι. Mss. S. Theod. & Corb. hab. *qui sunt ex parte illius.*

CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Job. 7. 1. & 14. 1. 1. Dixerunt enim cogitantes apud se non rectè : Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reversus ab inferis :

2. quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus : quoniam fumus flatus est in naribus nostris : & sermo scintilla ad commovendum cor nostrum :

3. qua exstincta, cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tanquam mollis aer, & transibit vita nostra tanquam vestigium nubis, & sicut nebula dissolvetur, quæ fugata est à radiis solis, & à calore illius aggravata :

NOTÆ.

℣. 1. Fulg. l. 3. ad Monim. p. 48. *Dixerunt apud se cogitantes non rectè.* Ms. Corb. 2. *Dixerunt enim apud se cogitantes*, &c. Gr. Εἶπον γὰρ ἑαυτοῖς (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἐν ἑαυτοῖς) λογισάμενοι ȣ̉κ ὀρθῶς· Ὀλίγος ἐςὶ, ϗ λυπηρὸς ὁ βίος ἡμῶν, ϗ ȣ̉κ ἔςιν ἴασις ἐν..... ϗ ȣ̉κ ἐγνώσθη ὁ ἀναλύσας ἐξ ᾅδȣ· *Exigua est, & tristis vita nostra, & non est sanatio in..... & non est agnitus qui sit reversus ab inferis.*

℣. 2. Mss. S. Theoder. & duo Corb. ferunt : *quia ex nihilo.... & post hæc erimus tanquam si non fuerimus : quon. fumus afflatus est........ & sermo scintillæ*, &c. Græcè, pro *ex nihilo*, exstat αὐτοσχεδίως, ad litt. *ex tempore, non præmeditatè ;* reliqua Vulgatæ favent.

℣. 3. In Ms. Corb. 2. deest vox *nostrum*, post *cor-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

4. & nomen noſtrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum.

1. Par. 29. 15. 5. Umbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt reverſio finis noſtri: quoniam conſignata eſt, & nemo revertitur.

Iſai. 22. 13. & 56. 12. 1. Cor. 15. 32. 6. Venite ergo, & fruamur bonis quæ ſunt, & utamur creatura tanquam in juventute celeriter.

7. Vino pretioſo & unguentis nos impleamus: & non prætereat nos flos temporis.

8. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant: nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra.

9. Nemo noſtrûm exſors ſit luxuriæ noſtræ: ubique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors.

10. Opprimamus pauperem juſtum, & non parcamus viduæ, nec veterani revereamur canos multi temporis.

11. Sit autem fortitudo noſtra lex juſtitiæ: quod enim infirmum eſt, inutile invenitur.

12. Circumveniamus ergo juſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ.

13. Promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat. Matt. 27. 43.

14. Factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum. Joan. 7. 7.

15. Gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & immutatæ ſunt viæ ejus.

16. Tanquam nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe à viis noſtris tanquam ab immunditiis, & præfert noviſſima juſtorum, & gloriatur patrem ſe habere Deum.

17. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quæ erunt noviſſima illius.

18. Si enim eſt verus filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum. Pſ. 21. 9.

19. Contumelia & tormento interrogemus eum, ut ſciamus reverentiam ejus, & probemus patientiam illius.

20. Morte turpiſſima condemnemus eum: Jer. 11. 19.

NOTÆ.

pus; abeſt etiam à Græco. Apud Ambroſ. l. 1. de Cain, c. 4. col. 190. d. *tranſiet vita noſtra tanquam veſtigia nubis, & tanquam nebula diſſipabitur.* Ita quoque in Græco.

℣. 4. Græcè ſententia iſta præponitur antecedenti, *& tranſibit vita noſtra,* &c.

℣. 5. Eodem modo legit S. Paulin. epiſt. 13. p. 82. a. niſi quòd hab. *quoniam conſignatus eſt, & nemo revertetur;* item *revertetur,* in Mſs. Sang. S. Theod. & Corb. In Gr. ὅτι κατεσφραγίσθη, ϗ οὐδεὶς ἀναστρέφει· verbum autem κατεσφραγίσθη, reſpondere poteſt tam voci *reverſio,* quàm voci *finis,* ut liquet ex Paulino.

℣. 6. Eadem leguntur ap. Ambroſ. l. 1. de Cain, c. 4. col. 190. d. & l. de Tob. c. 5. col. 596. c. Ita quoque in Græco, demptâ præp. *in,* ante vocem *juventute,* quæ tamen præp. adeſt in ed. Compl.

℣. 7. Sic Ambr. l. 1. de Cain, c. 4. & l. de Tob. c. 5. & in Pſ. 118. col. 1060. e. Gr. loco *temporis,* hab. ἀέρος, *aeris.*

℣. 8. Ita legit Ambr. l. 1. de Cain, c. 4. & l. de Tob. c. 5. Sed à Græco abeſt ſententia poſterior, *nullum pratum ſit, quod non,* &c.

℣. 9. Ambroſ. nec l. 1. de Cain, c. 4. col. 190. d. nec l. de Tob. c. 5. col. 596. c. nec in Pſ. 118. col. 1060. f. hanc memorat ſententiam: *Nemo noſtrûm exſors ſit luxuriæ noſtræ;* ſed præced. tantùm: *nullum pratum ſit, quod non pertranſ. luxur. noſtra;* cui proximè ſubjungit iſtam: *ubique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars, & hæc eſt ſors noſtra;* vel *quoniam hæc pars noſtra, & hæc ſors.* Contrà Græc. omiſsâ illâ, *nullum pratum ſit,* &c. ſubdit: Μηδεὶς ἡμῶν ἄμοιρος ἔςω τῆς ἡμετέρας ἀγερωχίας, &c. ut in Vulg. In Mſs. Sang. S. Theod. & Corb. legitur: *Nemo veſtrûm ſit,* &c. vox autem Gr. ἀγερωχία, ad verbum *ſuperbia.*

℣℣. 10. 11. Itidem Græcè. In Mſs. verò Corb. & S. Theod. ℣. 11. *lex injuſtitiæ.*

℣. 12. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. c. legit: *Circumveniamus juſtum, quoniam inſuavis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & exprobrat nobis peccata legis:* exinde, *Promittit ſcientiam Dei,* &c. omiſſis his quæ interſunt ſupra: imo Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 16. p. 579. breviùs: *Circumveniamus juſtum, quoniam inſuavis eſt nobis, & exprobrat nobis peccata legis.* Auguſt. verò l. 17. de civit. Dei, c. 20. to. 7. 483. d. *Circumveniamus juſtum, quoniam inſuavis eſt nobis, & contrarius eſt operib. noſtris, & improperat nobis peccata legis, & infamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ.* Sic etiam in Græco: at Aug. in Rom. 1. to. 3. 904. a. legit: *Circumveniamus pauperem juſtum, quoniam inutilis eſt nobis.* Ambr. in Pſ. 61. col. 963. a. *Tollamus juſtum, tollamus miſericordem, quia gravis eſt nobis etiam ad videndum:* quæ ultima pertinent ad ℣. 15. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 679. b. habet: *Venite, auferamus juſtum, quia inutilis eſt nobis.* Ambroſ. l. de Joſeph, c. 3. col. 487. a. & in Pſ. 35. col. 766. f. *Tollamus juſtum, quia inutilis eſt nobis.* Hieron. in Iſai. 3. to. 3. 31. e. *Alligemus juſtum, quoniam inutilis eſt nobis.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 1. c. 26. p. 109. c. *Venite, occidamus juſtum, quoniam inſuavis eſt nobis.*

℣. 13. Accinunt magno conſenſu Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. c. Lactant. l. 4. Inſtit. c. 16. p. 579. Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 20. col. 483. d. & Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 1. c. 26. p. 109. c. Gr. hab. ϗ παῖδα Κυρίου, *& filium Domini,* &c.

℣. 14. Concinunt Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 16. & Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 20. Item Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. c. niſi quòd hab. *in traductione;* Gr. verò εἰς ἔλεγχον.

℣. 15. Sic habet Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 16. præter unum *ad vivendum,* loco *ad videndum;* quod tamen ult. exſtat in Mſ. Cambr. In Gr. Βαρὺς ἐςιν ἡμῖν ϗ βλεπόμενος. Vulgatæ pariter favent Cypr. l. 2. Teſtim. & Auguſt. l. 17. de civitate Dei, c. 20. niſi quòd Cypr. extremò hab. *& mutatæ ſunt viæ illius;* Auguſt. *& immutatæ viæ ejus.* Gr. ϗ ἐξηλλαγμέναι αἱ τρίβοι αὐτοῦ.

℣. 16. Eadem refert Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. c. excepto verbo *continet,* pro *abſtinet;* Gr. ἀπέχεται. Cypriano ſuffragantur Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 16. p. 579. & Auguſt. l. 17. de civit. De. c. 20. niſi quòd Lactant. tollit *&,* ante *continet;* ut & Auguſt. ante verbum *præfert:* pro ultimo iſto Græcè hab. μακαρίζει, *beatificat,* abſque præced. *&:* item initio ipſo, εἰς κίβδηλον, loco *tanquam nugaces;* κίβδηλος autem, *cui ſcoria immiſta eſt,* metaph. *non ſincerus, fucatus.*

℣. 17. Sic habent Cypr. l. 2. Teſtim. & Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 16. ad hæc uſque, *ventura ſunt illi* incl. ſed his verbis uterque annectit iſta, *Contumeliâ & tormento,* &c. de ℣. 19. prætermiſſis aliis, quæ interponuntur ſup. At Auguſtinus l. 17. de civit. Dei, c. 20. Vulgatæ ſuccinit ad verbum. Auct. etiam l. de promiſſ. p. 1. c. 26. p. 109. c. hæc ſola legit: *Videamus ſi ſermones illius veri ſunt, & tentemus an ſuccedant quæ ventura ſunt illi:* imo in Mſ. Remig. deeſt hoc, *an ſuccedant.* In Gr. pariter: Ἴδωμεν εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεῖς, ϗ πειράσωμεν τὰ ἐν ἐκβάσει αὐτοῦ· nec plura.

℣. 18. Ita de Græco, præter has voces, *verus* & *de manibus,* pro quibus ὁ δίκαιος, & ἐκ χειρός. Auct. l. cont. Jud. ap. Cypr. p. 499. *Si enim verè filius Dei eſt, ſuſcipiet illum,* &c. ut in Vulg. Auguſt. bene l. 17. de civit. Dei, c. 20. col. 483. d. *Si enim juſtus eſt filius Dei, ſuſcipiet eum, & liberabit eum de manu contrarior.* Similiter in Mſs. Sangerm. S. Theoder. & Corb. *de manu.* Totus autem hic ℣. prætermittitur à Cypriano & Lactantio. Vide Aug. inf. ℣. 21.

℣. 19. Ita legunt Cypr. l. 2. Teſtim. Auct. l. contra Judæos ap. eund. p. 499. & Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 20. unà cum Græco. Auguſt. tamen ultimò hab. *ipſius,* cum Mſ. Sangerm. in Corb. verò idem *ipſius* ponitur poſt *reverentiam.* Apud Lactant. l. 4. Inſtit. c. 16. p. 579. ita: *Contumeliis & tormentis interrogemus eum,* &c. ut in Vulg.

℣. 20. Apud Cypr. & Lactant. ſimiliter exſtat, *Morte turpiſſima condemnemus eum;* ſed omiſſis illis quæ proximè ſequuntur, continuò ſujicitur: *Hæc cogitaverunt,* &c. At Auguſt. l. 17. de civit. Dei, Vulgatæ congruit & Græco: ita quoque in Pſ. 48. to. 4. 431. g. demptâ vo-

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

erit enim ei respectus ex sermonibus illius.
21. Hæc cogitaverunt, & erraverunt : ex-
cæcavit enim illos malitia eorum.
22. Et nescierunt sacramenta Dei, neque
mercedem speraverunt justitiæ, nec judica-
verunt honorem animarum sanctarum.
Gen. 1. 23. Quoniam Deus creavit hominem inex-
terminabilem, & ad imaginem similitudinis 27. 2. 7. 5. 1.
suæ fecit illum. Eccli. 17. 1.
24. Invidiâ autem diaboli mors introivit in Gen. 3. 1.
orbem terrarum :
25. imitantur autem illum qui sunt ex parte
illius.

NOTÆ.

culâ *ei* : item epist. 140. to. 2. 429. c. & l. 12. contra Faust. to. 8. 249. b. exceptis his, *in sermonibus ipsius*, vel *illius* : præterea his tribus locis August. ista subdit : *Si enim verè, aut verus filius Dei est, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum* ; quæ leguntur sup. ℣. 18.

℣. 21. Similiter habet August. epist. 140. to. 2. 429. c. & l. cont. Adim. to. 8. 113. e. 118. b. necnon l. 12. cont. Faust. col. 249. b. lib. tamen 17. de civit. Dei, c. 20. ultimò scribit *malitia ipsorum*, non *eorum*. Sic etiam Cypr. l. 2. Testim. p. 290. c. Auct. verò l. de sing. cleric. ap. eund. p. 532. cum Auct. l. cont. Jud. ibid. p. 499. c. *excæcavit eos malitia eorum* ; Lact. l. 4. Instit. c. 16. *excæcavit enim illos stultitia ipsorum* ; Gr. ἡ κακία αὐτῶν ; cæt. ut sup.

℣. 22. Apud Lactant. l. 4. Instit. c. 16. priora tantùm leguntur, *Et nescierunt sacramenta Dei.* Itidem ap. Cypr. l. 2. Testim. ut & ap. Auct. l. de sing. cleric. p. 532. & l. cont. Jud. p. 499. Sequentia refert Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. f. eaque Vulgatæ simillima, & Græco.

℣. 23. Eadem prorsus habet Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. nec absimilia Græco.

℣. 24. Ita rursus habet Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. f. exceptâ voculâ *ergo*, pro *autem*. Item Fulgent. l. 1. ad Monim. p. 6. servatâ conjunct. *autem*. Apud August. l. 1. de pecc. mer. to. 10. 6. g. *Invidiâ autem diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Cypr. l. de op. & eleem. p. 256. c. Vulgatæ congruit ad verbum ; sicut Ambros. l. de parad. p. 169. d. at l. 2. de fide resur. to. 2. 1146. c. legit : *Sed malitiâ hominum mors introivit in orbem terrarum.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 2. c. 25. p. 151. d. *Invidiâ enim diaboli mors introiit in orbem*, &c.

℣. 25. Sic habet Lucif. ubi sup. cum Fulg. l. 1. ad Monim. p. 6. August. verò l. 1. de pecc. mer. to. 10. p. 6. g. *imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius.* Gr. πειράζουσι δὲ αὐτὸν οἱ τῆς ἐκείνου μερίδος ὄντες. Hoc autem, πειράζουσι δὲ αὐτὸν, posset etiam verti, *experiuntur autem illam*, i. e. *mortem*, teste Nobilio.

CAPUT III.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Deut. 33. 3. 1. JUstorum autem animæ in manu Dei sunt,
& non tanget illos tormentum mortis.
Inf. 5. 4. 2. Visi sunt oculis insipientium mori : &
æstimata est afflictio exitus illorum ;
3. & quod à nobis est iter, exterminium :
illi autem sunt in pace.
4. Et si coram hominibus tormenta passi
sunt, spes illorum immortalitate plena est.
5. In paucis vexati, in multis bene dispo-
nentur : quoniam Deus tentavit eos, & in-
venit illos dignos se.
6. Tanquam aurum in fornace probavit
illos, & quasi holocausti hostiam accepit il-
los, & in tempore erit respectus illorum.
7. Fulgebunt justi, & tanquam scintillæ in Matt. 13. 43.
arundineto discurrent.
8. Judicabunt nationes, & dominabuntur 1. Cor. 6. 2.
populis, & regnabit Dominus illorum in per-
petuum.
9. Qui confidunt in illo, intelligent veri-
tatem : & fideles in dilectione acquiescent illi :
quoniam donum & pax est electis ejus.
10. Impii autem secundùm quæ cogitave-
runt, correptionem habebunt : qui neglexe-
runt justum, & à Domino recesserunt.
11. Sapientiam enim, & disciplinam qui

NOTÆ.

℣. 1. A Græco absunt voculæ duæ, *sunt*, & *mortis*. In Ms. Floriac. & apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. sic : *Justorum autem animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ.* Apud Philastr. Brix. l. de hæres. p. 704. d. *Justorum animæ in manu Domini sunt, & non tangit eos mors.*

℣. 2. In Ms. Floriac. sic : *Visi sunt oculis.... & æstimata est exitus malitia illorum.* In Mss. S. Theoder. & Corb. duobus : *& æstimata est afflictio exitus illorum*, ut in Vulg. sed additur : *& ab itinere justo abierunt in exterminium* ; statimque, *& quod à nobis est iter*, &c. In Breviar. Moz. p. 322. *& æstimata est malitia exitus illorum, & ab itinere justo abierunt in exterminium*, ut sup. Itidem apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. deletâ conjunct. *&*, post vocem *illorum*. Vulgatæ consonat Græcum, ubi κάκωσις, loco *afflictio* ; apud August. quæst. 143. in Exod. to. 3. 464. c. legitur *malitia*, notaturque *malitiam hîc pœnam intelligi debere.*

℣. 3. Itidem in Mss. duobus Corb. & in Græco. At in Ms. S. Theoder. loco *exterminium*, habetur *exterminii* ; sicut etiam in Breviar. Moz. Apud Lucif. Cal. ubi sup. legitur solùm, *illi autem sunt in pace*, detractis antecedentibus.

℣. 4. Concordant Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. ac l. de mor. pro Dei fil. p. 242. g. & Cypr. epist. 81. p. 164. a. & ep. ad Fortunat. p. 272. & l. de laud mart. p. 348. b. & l. 3. Testim. 309. b. nec dissimilia ulla in Græco, præter hoc 1. Καὶ γὰρ ἐν ὄψει ἀνθρώπων ἐὰν, &c. unde Lucif. Cal. legit, *Etenim si*, &c.

℣. 5. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. necnon l. de mor. pro Dei fil. p. 244. g. legit : *Et in paucis vexati*, &c. ut in Vulg. Ita quoque Cypr. locis 4. sup. cit. In Ms. etiam Sangerm. est : *Et in paucis*, &c. sicut in Gr. Καὶ ὀλίγα παιδευθέντες, μεγάλα εὐεργετηθήσονται, &c.

℣. 6. Concinit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. & l. de mor. pro Dei fil. nisi quòd hoc ult. loco hab. *& quasi holocausti hostia.* Cypr. verò epist. ad Fortun. p. 272. b. & l. 3. Testim. p. 309. b. *& quasi holocausta hostiæ* ; cæt. ut in Vulg. at l. de laud. mart. p. 348. b. & epist. 81. p. 164. a. *& quasi holocausti hostiam*, &c. ut in Vulg. Similiter August. q. 49. in Judic. to. 3. 611. f. sed in Ps. 69. to. 4. 714. e. ejus Mss. plures ferunt, *sicut holocaustum hostiam* ; quidam *holocausta hostiam* ; al. *sicut holocausti hostiam.* Græc. ὡς ὁλοκάρπωμα θυσίας, &c. In Ms. Sangerm. *quasi holocausta* : in Floriac. *& quasi holocausta hostia*, &c.

℣. 7. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. habet : *Fulgebunt, tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* Cypr. ep. ad Fortun. p. 272. b. *Fulgebunt, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent* : & l. de laud. mart. p. 346. b. *Fulgebunt justi, tanq. scintillæ in arundineto discurrentes* : at epist. 81. p. 164. a. Vulgatæ congruit. Græcè ita : Καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμψουσι, καὶ ὡς σπινθῆρες, &c. *Et in tempore respectûs ipsorum fulgebunt, & sicut scintillæ*, &c. In Ms. etiam Sangerm. deest vox *justi*. In Floriac. sic : *Fulgebunt, & tanquam scintilla in arundineto discurrunt.*

℣. 8. Sic Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. & l. de mor. pro Dei filio. Sic etiam Cypr. epist. ad Fortun. p. 272. b. & epist. 81. p. 164. a. & l. 3. Testim. p. 309. b. & l. de laud. mart. p. 346. b. nec refragatur Græcum.

℣. 9. August. in Speculo legit : *Qui confidunt in illum, intelligent verit.* &c. Ms. Corb. *intelligunt*. Gr. ut in Vulg. præter ult. ὅτι χάρις καὶ ἔλεος τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ· *quia gratia & misericordia electis ejus.*

℣. 10. August. in Speculo : *qui neglexerunt justitiam.* Græc. οἱ ἀμελήσαντες τοῦ δικαίου.

℣. 11. Similiter habet Fulg. l. 2. de remiss. pecc. p. 306. Item apud Cypr. epist. 62. p. 102. b. & l. de hab.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

abjicit, infelix eſt : & vacua eſt ſpes illorum, & labores ſine fructu, & inutilia opera eorum.

12. Mulieres eorum inſenſatæ ſunt, & nequiſſimi filii eorum.

13. Maledicta creatura eorum, quoniam felix eſt ſterilis : & incoinquinata, quæ neſcivit thorum in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum :

Iſai. 56. 4. 14. & ſpado, qui non operatus eſt per manus ſuas iniquitatem, nec cogitavit adversùs Deum nequiſſima : dabitur enim illi fidei donum electum, & ſors in templo Dei acceptiſſima.

15. Bonorum enim laborum glorioſus eſt fructus, & quæ non concidat radix ſapientiæ.

16. Filii autem adulterorum in inconſummatione erunt, & ab iniquo thoro ſemen exterminabitur.

17. Et ſi quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & ſine honore erit noviſſima ſenectus illorum.

18. Et ſi celeriùs defuncti fuerint, non habebunt ſpem, nec in die agnitionis allocutionem.

19. Nationis enim iniquæ diræ ſunt conſummationes.

NOTÆ.

Virg. p. 173. b. *diſciplinam qui abjicit, infelix eſt;* Gr. ταλαίπωρος. Mſs. Corb. & S. Theoder. hab. *& inhabitabilia opera illorum ſunt;* Sangerm. *& inutilia opera illorum ſunt;* Gr. ϗ ἄχρηςα τὰ ἔργα αὐτῶν.

℣. 12. In Gr. ϗ πονηρὰ τὰ τέκνα αὐτῶν.

℣. 13. Sic etiam in Græco eſt, demtâ conjunct. *&*, poſt vocem *ſterilis*, cum voce ult. *ſanctarum.* Deeſt pariter ap. Auguſt. in Speculo vox ult. *ſanctarum*, ſicut in Mſ. Sangerm. Præterea in eod. Mſ. exſtat, ſicut in altero S. Theoder. *felix ſterilis..... quæ non ſcivit thorum :* item in Corb. *non ſcivit.* Apud Hieron. in Oſe. c. 9. to. 3. 1298. f. *beata ſterilis immaculata, quæ non cognovit cubile in peccato :* & in Iſai. 56. col. 410. a. *beata ſterilis immaculata, quæ non cognovit ſtratum in delicto : habebit fructum in viſitatione animarum.* Gr. ἐν ἐπισκοπῇ ψυχῶν.

℣. 14. Hieron. in Iſai. 56. to. 3. 410. a. ita legit : *& eunuchus, qui non eſt operatus manu iniquitatem, neque cogitavit contra Dominum mala : dabitur enim fidei ejus electa gratia, & pars in templo Domini delectabilis.* Ita quoque in Gr. præter hoc, αὐτῷ τῆς πίςεως, *illi fidei*, loco *fidei ejus.* Auguſt. in Speculo, priora tantùm refert ad hoc uſque, *dabitur enim;* & Vulgatæ congruit.

℣. 15. Similiter in Græco eſt.

℣. 16. Ambr. in Pſ. 48. col. 954. d. legit : *Filii adulterorum in conſummatione erunt :* & ita in Mſ. Corb. 1. ſed malè; nam in Græco conſtanter : Τέκνα δὲ μοιχῶν ἀτέλεςα ἔςαι, &c. ut in Vulg. unde Optat. l. 4. cont. Donat. p. 75. c. ait *in Salomone* ſcriptum, *filios adulterorum inconſummatos, & ſpuria vitulamina altas radices dare non poſſe.* In Mſ. S. Theoder. *Filii autem adulteror. in conſummationem erunt.*

℣. 17. Itidem apud Fulg. epiſt. 2. p. 152. Græcè : Ἐάν τε γὰρ μακρόβιοι γένωνται..... ϗ ἄτιμον ἐπ' ἐσχάτων τὸ, &c.

℣. 18. Fulg. ep. 2. p. 152. *Et ſi celeriùs defuncti fuerint, non habebunt ſpem, nec in die magnitudinis allocutionem.* Gr. Ἐάν τε ὀξέως τελευτήσωσιν..... ὐδὲ ἐν ἡμέρᾳ διαγνώσεως παραμύθιον, *nec in die agnitionis ſolatium.*

℣. 19. In Mſ. Corb. 2. *Nationis enim iniquæ duræ ſunt conſummationis* (l. *conſummationes.*) In Gr. Γενεᾶς γὰρ ἀδίκȣ χαλεπὰ τὰ τέλη.

CAPUT IV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. O Quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate : immortalis eſt enim memoria illius : quoniam & apud Deum nota eſt, & apud homines.

2. Cùm præſens eſt, imitantur illam : & deſiderant eam cùm ſe eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum præmium vincens.

3. Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, & ſpuria vitulamina non dabunt radices altas, nec ſtabile firmamentum collocabunt.

Jer. 17. 6. Matt. 7. 27. 4. Et ſi in ramis in tempore germinaverint, infirmiter poſita, à vento commovebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur.

5. Confringentur enim rami inconſummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti.

6. Ex iniquis enim ſomnis filii qui naſcuntur, teſtes ſunt nequitiæ adversùs parentes in interrogatione ſua.

7. Juſtus autem ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

8. Senectus enim venerabilis eſt non diuturna, neque annorum numero computata :

NOTÆ.

℣. 1. Adam Abbas Perſeniæ, Miſcell. to. 1. p. 429. legit : *O quàm pulchra eſt caſta generatio cum caritate.* Gr. Κρεῖσσων ἀτεκνία μετὰ ἀρετῆς· unde Ambroſ. l. 1. de virg. to. 2. p. 155. d. *Melior eſt ſterilitas cum virtute :* tum Græcè, ἀθανασία γάρ ἐςιν ἐν μνήμῃ αὐτῆς, &c. Mſ. Corb. 1. *immortalitas eſt enim memoria illius;* mel. *in memoria*, ſicut hab. Mſ. S. Theoder. necnon Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 537. Fulgent. verò l. 3. ad Monim. p. 46. *immortalis enim eſt memoria illius : quoniam*, &c. ut in Vulg.

℣. 2. Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. habet, *cùm ſe abduxerit*, non *eduxerit;* ultimòque, *certaminum prælium vincens.* Gr. pariter, ϗ ποθȣ̃σιν ἀπελθȣ̃σαν..... ἄθλων ἀγῶνα νικήσασα.

℣. 3. Multi Vulgatæ libri, loco *ſpuria vitulamina*, ferunt *adulterinæ plantationes*, teſte Luca Brug. Ita quoque hab. Mſ. Corb. 1. in marg. Græc. ita : ϗ ἐκ νόθων μοσχευμάτων ȣ̓ δώσει ῥίζαν εἰς βάθος· unde Optat. l. 4. cont. Donat. p. 75. c. dicit, *ſpuria vitulamina altas radices dare non poſſe :* minùs bene ex Auguſt. *vitulamina;* mel. *propagines*, ſeu *plantationes :* de hoc enim ita diſſerit l. 2. de Doct. Chr. to 3. p. 1. col. 26. b. *Quoniam* μόσχος *Græcè* vitulus *dicitur*, μοσχεύματα *quidam non intellexerunt eſſe* plantationes, *&* vitulamina *interpretati ſunt; qui error tam multos codices præoccupavit, ut vix inveniatur aliter ſcriptum : & tamen ſententia maniſeſtiſſima eſt, quia clareſcit conſequentibus verbis ; namque* adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, *convenientiùs dicitur, quàm* vitulamina, *quæ pedibus in terra gradiuntur, & non hærent radicibus.*

℣. 4. In Gr. Κἂν γὰρ ἐν κλάδοις πρὸς καιρὸν ἀναθάλῃ, &c. *Etſi enim in ramis ad tempus germinaverint*, &c. ſubinde pro *nimietate*, βίας, *vi*, quod idem ſonat.

℣. 5. Græc. habet num. ſingul. ὁ καρπὸς αὐτῶν ἄχρηςος, ἄωρος, &c. *fructus eorum inutilis, acerbus;* & ſic in conſeqq.

℣. 6. Mſ. S. Theoder. *Ex iniquis enim omnes filii*, &c. facilè autem potuit pro *ſomnis*, ſcribi *omnes.* Græcè conſtanter, Ἐκ γὰρ ἀνόμων ὕπνων τέκνα, &c.

℣. 7. Ambroſ. de ob. Valent. to. 2. 1188. b. legit : *Juſtus quacunque morte præventus fuerit, anima ejus in requie erit.* S. Paulin. epiſt. 13. p. 70. b. *Juſtus ſi morte præventus fuerit, in refrigerio erit.* Gr. Δίκαιος δὲ ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔςαι.

℣. 8. Ambroſ. l. 1. de Cain, c. 3. col. 188. b. alludens dicit : *Senectus enim venerabilis eſt non annis incana, ſed moribus :* at l. 2. de Abr. c. 9. col. 341. f. & in Luc. 17. col. 1485. d. Vulgatæ congruit; ſicut etiam S. Paulin. epiſt. 13. p. 70. b. niſi quòd habet, *cani ſunt enim ſenſus hominibus*, quò redit iſtud Ambroſii in Pſ. 118. col. 987. e. *canities autem eſt intellectus hominibus.* In Gr. πολιὰ δέ ἐςι φρόνησις ἀνθρώποις. Apud Hieron. in Iſai. 3. col. 33. e. *canities hominum prudentia*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

cani autem ſunt ſenſus hominis,

9. & ætas ſenectutis vita immaculata.

Hebr. 11. 5. 10. Placens Deo factus eſt dilectus, & vivens inter peccatores translatus eſt:

11. raptus eſt ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.

12. Faſcinatio enim nugacitatis obſcurat bona, & inconſtantia concupiſcentiæ tranſvertit ſenſum ſine malitia.

13. Conſummatus in brevi explevit tempora multa:

14. placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. Populi autem videntes, & non intelligentes, nec ponentes in præcordiis talia:

15. quoniam gratia Dei, & miſericordia eſt in ſanctos ejus, & reſpectus in electos illius.

16. Condemnat autem juſtus mortuus vivos impios, & juventus celeriùs conſummata, longam vitam injuſti.

17. Videbunt enim finem ſapientis, & non intelligent quid cogitaverit de illo Deus, & quare munierit illum Dominus.

18. Videbunt & contemnent eum: illos autem Dominus irridebit:

19. & erunt poſt hæc decidentes ſine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum: quoniam diſrumpet illos inflatos ſine voce, & commovebit illos à fundamentis, & uſque ad ſupremum deſolabuntur: & erunt gementes, & memoria illorum peribit.

20. Venient in cogitatione peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex adverſo iniquitates ipſorum.

NOTÆ.

eſt: & in Jerem. 1. to. 3. 529. c. *cani hominis ſunt ſapientia ejus:* ſimiliter in Oſe. 7. col. 1282. d. uno dempto *ſunt*. Verùm in Zachar. 8. p. 1745. c. ita legit: *Senectus honorabilis non multi temporis, nec numero annorum æſtimabilis;* quæ Græco reſpondent, niſi quòd extremò habetur μεμέτρηται. Fulgent. ep. 2. p. 153. *Quia ſenectus honorabilis eſt non diuturna, neq. numero annorum comput. cani ſunt autem ſenſus hominis;* Mſ. S. Theod. *hominum*. Maxim. Taurin. in hom. p. 27. c. Vulgatæ ſuffragatur.

℣. 9. Concordat Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 9. col. 341. f. & l. 2. de Jacob, c. 8. col. 470. d. & in Pſ. 118. col. 1042. a. & epiſt. 77. to. 2. 1091. d. Ita quoque S. Paulin. epiſt. 10. p. 70. b. c. & Fulgent. ep. 2. p. 153. nec diſſimilia in Græco.

℣. 10. In Mſ. Corb. 2. tollitur *eſt*, poſt verbum *factus*. Græcè: Εὐάρεςος τῷ Θεῷ γενόμενος, ἠγαπήθη, &c. *Placens Deo factus, dilectus eſt.* Apud Fulg. epiſt. 2. p. 153. ſic: *Quæ placita Deo facta, dilecta eſt.*

℣. 11. Ita in Græco, niſi quòd ibi non repetitur vocula *ne:* deeſt pariter in Mſ. Corb. item in altero Corb. legitur: *aut fictio malitiæ decipiat*, &c. In Mſ. S. Theod. *aut fictio malitiæ deciperet*, &c. Apud Ambroſ. apol. 2. Dav. col. 714. e. *raptus eſt ne malitia mut. intellectum ejus;* l. verò de ob. Valent. to. 2. 1180. c. *cor ejus:* itidem epiſt. 38. col. 942. e. & l. 1. de exceſſu Sat. col. 1122. a. Gr. σύνεσιν. Cypr. l. de mortal. p. 235. c. & l. 3. Teſtim. p. 320. c. legit *intellectum ejus;* ſubditque, *placita enim erat*, &c. de ℣. 14. omiſſis illis verſiculis qui interſunt. Ita quoque apud Hieron. ep. 22. ad Paulam, to. 4. p. 2. col. 56. a. Apud Fulg. verò ep. 2. p. 153. *raptus eſt ne malitia mutaret illius intellectum*, &c. ut in Vulg.

℣. 12. Hieron. l. 1. in epiſt. ad Gal. to. 4. 248. f. *Faſcinatio malignitatis obſcurat bona.* Gr. Βασκανία γὰρ φαυλότητος ἀμαυροῖ τὰ καλὰ, καὶ ῥεμβασμὸς ἐπιθυμίας, &c. Fulg. ep. 2. p. 153. *Faſcinatio autem nugacitatis obſcurat bona, & inſtantia concup.* &c. ut in Vulg.

℣. 13. Fulg. ep. 2. p. 153. *Conſummatus autem in brevi replevit tempora longa.* Gr. Τελειωθεὶς ἐν ὀλίγῳ ἐπλήρωσε χρόνους μακρούς.

℣. 14. Cypr. l. de mortal. p. 235. c. legit: *placita enim erat Deo anima ejus: propter hoc properavit educere eum de media iniquitate.* Ita quoque Hieron. ep. 22. ad Paulam, to. 4. p. 2. col. 56. a. cum Fulg. ep. 2. p. 153. S. Paulinus, epiſt. 13. p. 70. b. *placita enim..... & idcirco properavit eam de medio iniquitatis educere.* Græc. ἀρεςὴ γὰρ ἦν Κυρίῳ ἡ..... διὰ τοῦτο ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας. Οἱ δὲ λαοὶ, &c. Mſ. S. Theoder. extremò hab. *in præcordiis ſuis talia;* Gr. ἐπὶ διανοίᾳ τὸ τοιοῦτο.

℣. 15. Græc. ὅτι χάρις, καὶ ἔλεος ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐπισκοπὴ ἐν τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ. Mſ. S. Theoder. *in ſanctos illius, & reſpectus ſuper electos illius.*

℣. 16. Eadem refert Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. præter hoc ult. *longævitatem injuſti;* Gr. πολυετὲς γῆρας ἀδίκου.

℣. 17. Lucif. Cal. ubi ſup. *Videbunt etenim finem ſapientis, & non intelligent quid cognoverit de illo, & quare munierit Dominus.* In Gr..... τί ἐβουλεύσατο περὶ αὐτοῦ, καὶ εἰς τί ἠσφαλίσατο αὐτὸν ὁ Κύριος.

℣. 18. Ita Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. niſi quòd delet *eum*, poſt *contemnent;* delet pariter & Græc. In Mſ. Corb. 2. & altero S. Theod. *Videbunt enim, & contemnent eum: illos*, &c. Cæleſtin. PP. epiſt. 25. to. 1. col. 1216. d. extremò leg. *irritavit in illo Dominus.*

℣. 19. Lucif. Cal. ubi ſup. *& erunt poſt hæc decidentes ſine honore, & in contumelia mortis in perpetuo: quoniam diſrumpet illos ſine voce inflatos, & commovebit illos à fundamentis, & uſque ad ſupremum deſerentur: & erunt in dolore, & memoria illorum periet.* Gr. καὶ ἔσονται μετὰ τοῦτο εἰς πτῶμα ἄτιμον, καὶ εἰς ὕβριν ἐν νεκροῖς δι' αἰῶνος· reliqua ut ſup. ap. Lucif. Mſs. etiam S. Theod. Germ. & Corb. ſcribunt *periet;* præterea Mſ. S. Theod. *diſrumpet illos flatus ſine voce.* Cæleſtin. PP. epiſt. 25. to. 1. 1216. d. *& erunt poſt hæc decidentes ſine honore, in contumelia inter mortuos in æternum.*

℣. 20. Lucif. Cal. ſup. *Venient in cognitionem peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex adverſo iniquitates eorum.* Gr. Ἐλεύσονται ἐν συλλογισμῷ, &c.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. TUnc ſtabunt juſti in magna conſtantia adversùs eos qui ſe anguſtiaverunt, & qui abſtulerunt labores eorum.

2. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis,

3. dicentes intra ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritûs gementes: Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſum, & in

NOTÆ.

℣. 1. Accinunt magno conſenſu Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. Cypr. epiſt. ad Demetr. p. 224. b. & ad Fortun. p. 272. b. & l. 3. Teſtim. p. 309. c. necnon Auguſt. in Pſ. 29. to. 4. 138. b. In Gr. Τότε ςήσεται ἐν παῤῥησίᾳ πολλῇ ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτὸν, καὶ τῶν ἀθετούντων τοὺς πόνους αὐτοῦ.

℣. 2 Ita legunt Lucif. Cal. & Cypr. ubi ſupra. Græc. ſub finem: καὶ ἐκςήσονται ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς σωτηρίας.

℣. 3. Mſ. S. Theoder. initio habet: *gementes præ anguſtia ſpiritûs;* deinde, *dicent inter ſe, pænitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritûs gementes: Hi ſunt quos..... & in ſimilitudine improperii.* Itidem in Mſ. Corb. 2. præter hoc, *& dicent*, ultimòque, *in ſimilitudinem improp.* Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. *dicent inter ſe, pænitentiam agentes, & per anguſtiam ſpiritûs gementes: Hi ſunt quos habuimus aliquando in riſum, & in ſimilitudi-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

similitudinem improperii.

Sup. 3. 2. 4. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore:

5. ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est.

6. Ergo erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis.

7. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus.

8. Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis?

1. Par. 29. 15. Sup. 2. 5. 9. Transierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuncius percurrens,

Prov. 30. 19. 10. & tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam: cujus, cùm præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus:

11. aut tanquam avis, quæ transvolat in aere, cujus nullum invenitur argumentum itineris, sed tantùm sonitus alarum verberans levem ventum, & scindens per vim itineris aerem: commotis alis transvolavit, & post hoc nullum signum invenitur itineris illius:

12. aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aer continuò in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius:

13. sic & nos nati continuò desivimus esse: & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus.

14. Talia dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt:

15. quoniam spes impii tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquam fumus, qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis. Psal. 1. 4. Prov. 10. 28. & 11. 7.

16. Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum.

17. Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dexterâ suâ teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

18. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum. Ps. 17. 40.

19. Induet pro thorace justitiam, & acci- Ephes. 6. 13.

NOTÆ.

nem improp. Cypr. ep. ad Fortun. p. 272. b. & ad Demetr. p. 224. b. *dicentes inter se, pœnitentiam habentes, & præ angustia spiritûs gementes:* & l. 3. Testim. p. 309. c. *dicentes inter se, pœnitentiam habentes, & per angustiam spiritûs gementes*, &c. ut in Vulg. August. in Ps. 29. col. 138. b. *illi autem dicent inter se, pœnitentes, & præ angustia spiritûs gementes:* at ser. 58. to. 5. 340. c. leg. *pœnitentiam agentes;* & in Ps. 6. & 74. col. 28. b. 783. f. *Hi sunt quos aliq. habuimus in risum;* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 203. a. *in derisum.* Gr. ἐροῦσιν ἑαυτοῖς μετανοοῦντες, καὶ διὰ στενοχωρίαν..... Οὗτος ἦν ὃν ἔσχομέν ποτε εἰς γέλωτα, &c. Ms. Alex. cum ed. Compl. καὶ ἐροῦσιν ἐν ἑαυτοῖς.

℣. 4. Gr. constanter habet αὐτοῦ num. singul. loco duplicis *illorum.* At Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. cum Vulgata concinit, sicut August. in Ps. 6. to. 4. 28. b. & Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 203. a. Ita quoque Cypr. hab. ep. ad Fortun. p. 272. b. & l. 3. Testim. p. 309. c. epist. verò ad Demetr. p. 224. b. leg. *viam illorum;* Gr. βίον αὐτοῦ.

℣. 5. A Ms. S. Theoder. abest *ecce*, sicut à Græco: item Græcè constanter legitur num. singul. κατελογίσθη, sicut inf. ὁ κλῆρος αὐτοῦ. Apud Cypr. epist. ad Fortun. p. 272. b. *quomodo ergò computati sunt*, &c. ut in Vulg. similiter ep. ad Demetr. p. 224. b. & l. 3. Testim. dempta conjunct. *ergo.* Ita quoque hab. August. in Ps. 6. to. 4. 28. b. cum Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 204. a. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 194. g. *ecce quomodo computati sunt*, &c. ut sup.

℣. 6. Ita legit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. omissa tamen voce *intelligentiæ*, quæ etiam abest à Græco. Ita quoque ap. Cypr. cùm epist. ad Fortun. p. 272. b. & ad Demetr. p. 224. b. tum l. 3. Testim. p. 309. d. Sic etiam apud August. in Ps. 6. col. 28. b. & ser. 58. & 292. to. 5. 340. c. 1170. g. & apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 28. p. 121. a. Apud Tichon. reg. 7. p. 64. e. hæc pauca: *justitiæ lumen non luxit nobis.*

℣. 7. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. a. *Lassati sumus iniquitatis in via & perditionis, & ambulavimus eremias difficiles, viam autem Domini ignoravimus.* Cypr. ep. ad Demetr. & Fortunat. p. 224. b. & 272. b. *Lassati sumus in iniquitatis via & perdit. & ambulavimus solitudines difficiles, viam autem*, &c. itidem l. 3. Testim. p. 390. c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 28. p. 121. a. *Lassati sumus in iniquitatis via & perdit. ambulavimus solitudines desertas, difficiles autem vias Domini ignoravimus.* August. in Ps. 6. col. 28. b. *Repleti sumus iniquitatis viâ & perditionis, & ambulavimus solitudines difficiles, viam autem*, &c. In Gr. Ἀνομίας ἐνεπλήσθημεν τρίβοις καὶ ἀπωλείας, καὶ διωδεύσαμεν ἐρήμους ἀβάτους, &c.

℣. 8. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. *Quid nobis profuit superbia? aut quid divitiæ cum exsultatione contulerunt nobis?* Cypr. l. de hab. virg. p. 176. b. *Quid nobis profuit superbia? aut quid divitiarum jactatio contulit nobis?* ita quoque epist. ad Demetr. & Fortunat. p. 224. b. 272. b. & l. 3. Testim. p. 309. c. Auct. op. imp. in Matth. p. 121. a. *Quid nobis profuit superbia nostra? aut quid divitiarum jactatio contulit nobis?* August. in Ps. 6. to. 4. 28. b. Vulgatæ succinit; sicut in Ps. 29. col. 138. b. nisi quòd hab. &, loco *aut:* similiter in Ps. 74. col. 783. f. & serm. 58. to. 5. 340. c. In Gr... καὶ τί πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας συμβέβληται ἡμῖν; in Ms. Alex. ἢ τί.

℣. 9. Sic habet Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. a. cum Græco. Apud Cypr. de hab. virg. p. 176. b. priora tantùm exstant: *Transierunt omnia illa tanq. umbra:* ita rursum epist. ad Demetr. & Fortunat. p. 224. b. & 272. b. necnon l. 3. Testim. p. 309. c. Sic etiam apud August. in Ps. 29. to. 4. 138. b. & serm. 58. to. 5. 304. c. & apud Auct. op. imp. in Matth. p. 121. a.

℣. 10. Græcè deest &, ipso initio; reliqua quadrant.

℣. 11. In Ms. S. Theoder. sic: *aut avis, quæ transvolat in aere, cujus nullum invenitur argumentum itineris illius, sed tantùm alarum est sonitus*, &c. ut in Vulg. A Græco abest vocula *cujus*, post *aere*, sicut à Mss. Corb. duobus: in his etiam voci 1. *itineris*, adjungitur τὸ *illius*, ut sup. non autem in Græco, ubi ita proximè sequitur, πληγῇ δὲ, *percussione autem*, loco *sed tantùm sonitus:* item inf. loco *per vim itineris aerem*, simpliciter, βίᾳ ῥοίζου, *vi stridoris;* ultimòque, οὐχ εὑρέθη σημεῖον ἐπιβάσεως ἐν αὐτῷ, *non est inventum signum itineris in eo*, loco *nullum signum invenitur*, &c.

℣. 12. Ms. Sangerm. initio habet: *tanquam sagittæ emissæ;* Corb. verò in fine, *& ignoratur transitus illius.* Græc. ἢ ὡς βέλους βληθέντος...... ὡς ἀγνοῆσαι τὴν δίοδον αὐτοῦ.

℣. 13. A Græco abest vox *continuò.*

℣. 14. Hic versiculus deest in Græco.

℣. 15. Concinit Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 715. a. In Græco sic: ὅτι ἐλπὶς ἀσεβοῦς ὡς φερόμενος χοῦς ὑπὸ ἀνέμου, *quia spes impii tanquam sublatus pulvis à vento*, &c. At in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. legitur χνοῦς, quod etiam significare potest *lanugo*, ut in Vulg. In Ms. Corb. pro *dispergitur*, exstat *disrumpitur;* Gr. διωχθεῖσα.

℣. 16. Eadem refert Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. a. cum Gilda Sap. l. de excid. Britann. p. 715. b. Græc... καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν, καὶ ἡ φροντὶς αὐτῶν, &c. *& in Domino merces eorum, & cura*, vel *sollicitudo eorum*, &c.

℣. 17. Lucif. Cal. ubi sup. legit: *Ideo accipient regnum decoris, & diadema de manu Domini: quoniam dexterâ suâ proteget illos, & in brachio suo defendet illos.* Lucifero Græc. favet, nisi quòd addit τοῦ κάλλους, ad vocem *diadema;* tollitque *sua* post *dextera*, cum voculis *in* & *suo*, ante & post *brachio;* in ed. Compl. exstat δεξιᾷ αὐτοῦ; subinde in Ms. S. Theoder. est, *& brachio suo.* Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 715. b. Vulgatæ accinit, si excipias verbum *proteget*, loco *teget;* Gr. σκεπάσει.

℣. 18. In Gr. Λήψεται πανοπλίαν τὸν ζῆλον αὐτοῦ, &c. *Accipiet armaturam zelum suum*, &c.

℣. 19. Gr. Ἐνδύσεται θώρακα δικαιοσύνην, καὶ περιθήσεται

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

piet pro galea judicium certum:

20. ſumet ſcutum inexpugnabile æquitatem:

21. acuet autem duram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.

22. Ibunt directè emiſſiones fulgurum, & tanquam à bene curvato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum inſilient.

23. Et à petroſa ira plenæ mittentur grandines, excandeſcet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter.

24. Contra illos ſtabit ſpiritus virtutis, & tanquam turbo venti dividet illos: & ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum, & malignitas evertet ſedes potentium.

NOTÆ.

κόρυθα κρίσιν ἀνυπόκριτον.

℣. 20. Similiter in Græco, niſi excipias ult. ὁσιότητα, *ſanctitatem*, quod unum & idem.

℣. 21. Mſ. Corb. legit *diram iram* (non *duram*) *in lanceam*; Gr. ἀπότομον ὀργὴν εἰς ῥομφαίαν.

℣. 22. A Græco abeſt ſub fin. *exterminabuntur &*; loco verò *directè*, exſtat εὔστοχοι: in Mſ. etiam Sangerm. *directæ*; ſubinde in Mſ. S. Theoder. *fulgorum*, non *fulgurum*; Gr. ἀστραπῶν.

℣. 23. Græc. Καὶ ἐκ πετροβόλου θυμοῦ πλήρεις ῥιφήσονται χάλαζαι, &c.

℣. 24. Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. *Spiritus Domini contra illos ſtabit, & tanq. turbo venti dividet illos.* Mſ. S. Theoder. *& tanq. turbido venti dividet illos: & ad erem. perduc. omn. terram iniquitatis illorum*, &c. Similiter hab. Mſ. Corb. 2. *terram iniquitatis illorum*; Gr. verò, τὴν γῆν ἀνομία, abſque ſeq. *illorum*.

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Eccleſ. 9. 18. 1. MElior eſt ſapientia quàm vires: & vir prudens quàm fortis.

2. Audite ergo reges, & intelligite, diſcite judices finium terræ.

3. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum:

Rom. 13. 1. 4. quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur:

5. quoniam cùm eſſetis miniſtri regni illius, non rectè judicaſtis nec cuſtodiſtis legem juſtitiæ, neque ſecundùm voluntatem Dei ambulaſtis.

6. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam judicium duriſſimum his, qui præſunt, fiet.

7. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.

Deut. 10. 17. 8. Non enim ſubtrahet perſonam cujuſquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujuſquam: quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus. 2. Par. 19. 7. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Epheſ. 6. 9. Coloſſ. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

9. Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio.

10. Ad vos ergo reges ſunt hi ſermones mei, ut diſcatis ſapientiam, & non excidatis.

11. Qui enim cuſtodierint juſta juſtè, juſtificabuntur: & qui didicerint iſta, invenient quid reſpondeant.

12. Concupiſcite ergo ſermones meos, diligite illos, & habebitis diſciplinam.

13. Clara eſt, & quæ nunquam marceſcit ſapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui quærunt illam.

14. Præoccupat qui ſe concupiſcunt, ut illis ſe prior oſtendat.

15. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: aſſidentem enim illam foribus ſuis

NOTÆ.

℣. 1. Hic verſiculus abeſt à Græco. In Mſs. S. Germ. & S. Theoder. eſt *vir prudens magis quàm fortis.*

℣. 2. Ita legit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. b. cum Tichonio reg. 7. p. 64. b. & Græco. Auguſt. in Speculo addit *juſtitiam*, in fine.

℣. 3. Sic habet Lucif. Cal. præter vocem *multitudinem*, num. ſing. In Gr. Ἐνωτίσασθε οἱ κρατοῦντες πλήθους, &c. Tichonius reg. 7. p. 64. b. Vulgatæ congruit, omiſsâ voculâ *vos*; quam retinet Aug. in Speculo.

℣. 4. Eadem prorſus habet Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. b. Similiter Tichon. reg. 7. p. 64. b. & Auguſt. in Speculo. Ita quoque in Græco, præter τὰς βουλὰς, *conſilia*, loco *cogitationes*. Apud Vigil. Tapſ. p. 749. d. *à ſpiritu Domini data eſt poteſtas vobis*, &c. ut ſupra.

℣. 5. Ita legit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. dempta una voce *juſtitiæ*, quæ etiam abeſt à Græco: tollitur pariter à Tichon. reg. 7. p. 64. b. ſed habetur in Speculo ap. Auguſt. qui etiam paulò ſup. leg. *regni ipſius*, non *illius*. Vigil. Tapſ. p. 749. d. *& cùm eſſetis miniſtri regni illius, non rectè judicaſtis.* Græc. loco *voluntatem*, habet τὴν βουλὴν, *conſilium.*

℣. 6. Ita legit Auguſt. in Speculo. Ita quoque Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. b. niſi quòd hab. *in his qui præſunt.* Similiter apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 328. b. Mſ. etiam Corb. leg. *in his qui præſunt*, &c. Gr. ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται.

℣. 7. Accinunt magno conſenſu Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. b. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 328. b. & Auguſt. in Speculo: at Aug. q. 31. in Levit. to. 3. p. 504. d. legit: *Exiguo concedetur miſericordia: potentes autem potentiora tormenta patientur.* Hieron. in Iſai. 28. to. 3. 242. f. *potentes potenter tormenta patientur*: ſimiliter in Ezech. 16. col. 808. a. & præf. l. 3. in ep. ad Epheſ. to. 4. 378. a. addito uno *enim*, vel *quippe*, ad *potentes*. In Gr. Ὁ γὰρ ἐλάχιστος συγγνωστός ἐστιν ἐλέους· δυνατοὶ δὲ δυνατῶς ἐτασθήσονται.

℣. 8. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. habet: *Non ſubtranſiet perſonam cujuſque Dominus, nec reverebitur magnitudinem cujuſquam: quoniam & pupillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus.* S. Paulin. epiſt. 23. p. 144. c. *quoniam ipſe fecit pauperem & divitem, & æqualiter illi cura eſt pro omnibus.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 187. c. *puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi pro omnibus.* Auguſt. in Speculo: *Non enim ſubtrahet perſonam cujuſquam Dominus, nec reverebitur*, &c. ut in Vulg. Ita quoque in Mſ. S. Germ. *Dominus, nec reverebitur.* In Gr. Οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων Δεσπότης, οὐδὲ ἐντραπήσεται μέγεθος· ὅτι μικρὸν καὶ μέγαν..... προνοεῖ περὶ πάντων.

℣. 9. Ita Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. Ap. Auguſt. verò in Speculo *cruciatus*, non *cruciatio*. Gr. Τοῖς δὲ κραταιοῖς ἰσχυρὰ ἐφίσταται ἔρευνα.

℣. 10. Sic apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. præter hoc, *ô mali tyranni*, loco *reges*. Apud Auguſt. in Speculo: *Ad vos autem, mali reges*, &c. In Gr. Πρὸς ὑμᾶς οὖν ὦ τύραννοι, &c.

℣. 11. Auguſt. in Speculo legit: *Qui enim cuſtodierint juſtitiam juſtè*, &c. Similiter in Mſs. S. Theoder. & duobus Corb. qui præterea addunt: *& qui didicerint juſta.* Auct. l. de ſing. Cleric. ap. Cypr. p. 528. b. *Qui enim cuſtodierint juſtè juſta, juſtificabuntur.* Gr. Οἱ γὰρ φυλάξαντες ὁσίως τὰ ὅσια..... καὶ οἱ διδαχθέντες αὐτὰ, &c.

℣. 12. Sic Ambroſ. in Pſ. 1. col. 752. b. & Auguſt. in Speculo: Gr. tollit *illos*, poſt *diligite*, pro quo ποθήσατε.

℣. 13. Concordant Ambroſ. in Pſ. 1. col. 752. b. & Auguſt. cùm in Speculo, tum l. de morib. Eccl. to. 1. 699. c. ſi excipias verbum *marceſcat*; in Mſs. Corb. & S. Theod. *marceſcet*; in Sangerm. *marceſcat... & invenietur.* In Gr. Λαμπρὰ, καὶ ἀμάραντός ἐστιν ἡ σοφία, &c. ut in Vulg.

℣. 14. Auguſt. in Speculo legit cum Mſ. S. Theoder. *ut illis ſe priorem oſtendat*: Gr. προγνωσθῆναι.

℣. 15. Ita Aug. in Speculo: at l. de morib. Eccl. to.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

inveniet.

16. Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus: & qui vigilaverit propter illam, citò securus erit.

17. Quoniam dignos se ipsa circuit quærens, & in viis ostendit se illis hilariter, & in omni providentia occurrit illis.

18. Initium enim illius, verissima est disciplinæ concupiscentia.

19. Cura ergo disciplinæ, dilectio est: & dilectio, custodia legum illius est: custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est:

20. incorruptio autem facit esse proximum Deo.

21. Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum perpetuum.

22. Si ergo delectamini sedibus & sceptris, ô reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis:

23. diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis:

24. quid est autem sapientia, & quemadmodum facta sit referam: & non abscondam à vobis sacramenta Dei, sed ab initio nativitatis investigabo, & ponam in lucem scientiam illius, & non præteribo veritatem:

25. neque cum invidia tabescente iter habebo: quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.

26. Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens stabilimentum populi est.

27. Ergo accipite disciplinam per sermones meos, & proderit vobis.

NOTÆ.

1. 699. c. tollit τὸ *de luce*. In Gr. Ὁ ὀρθρίσας, extremòque, πάρεδρον γὰρ εὑρήσει τῶν πυλῶν αὐτοῦ. Ms. S. Theod. *assidentem enim illam in foribus suis inveniet.*

℣. 16. August. in Speculo legit: *Cogitare enim de illa..... & qui vigilaverit pro illa, citò erit securus*: sic etiam l. de mor. Eccl. to. 1. 699. d. excepto uno *propter illam*, loco *pro illa*; Græc. δι᾽ αὐτήν; item initio, τὸ γὰρ ἐνθυμηθῆναι περὶ αὐτῆς, &c.

℣. 17. Ita legit August. l. de mor. Eccl. to. 1. 699. c. deletâ præp. *in*, ante *omni*: at in Speculo illam retinet, habetque sup. *circumit quærens, & in viis ostendet*; ultimòque, *occurrit illis*: lib. verò 2. de libero arb. to. 1. 603. e. *in viis ostendet se..... & omni provid. occurret illis.* S. Paulin. epist. 18. p. 101. a. *Qui totum orbem circuit quærens dignos se... & in viis directionis ostendit se hilariter, & omni providentia occurrit*: Ms. Corb. *& in viis suis.* Similiter in Ms. S. Theod. paulò verò post, *& in omni prudentia occurrit illis*; Sangerm. *occurret illis.* Gr. Vulgatæ congruit.

℣. 18. Sic ap. August. in Speculo: at l. de morib. Eccl. to. 1. 699. c. *Initium enim illius verissimum, disciplinæ concupiscentia.* Gr. textui favet.

℣. 19. August. in Speculo, & l. de morib. Eccl. to. 1. p. 699. d..... *& dilectio, custoditio legum illius est: custoditio autem legum, confirmatio incorruptionis est.* Similiter apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. c. *custoditio legum, confirmatio incorruptionis est.* In Græco: ἀγάπη δὲ, τήρησις νόμων αὐτῆς· προσοχὴ δὲ νόμων, βεβαίωσις ἀφθαρσίας.

℣. 20. Sic habet August. in Speculo: at l. de morib. Eccl. to. 1. 699. d. delet *esse*. Apud Iren. l. 4. c. 8. p. 285. a. sic: *incorruptela verò proximum facit esse Deo.* Ita quoque in Græco.

℣. 21. Concinit August. in Speculo: at l. de mor. Eccl. p. 699. d. omittit vocem ult. *perpetuum*, quæ abest etiam à Græco. in Ms. S. Theod. *deducet*, Gr. ἀνάγει.

℣. 22. August. in Speculo legit: *Si ergo delectamini sedibus & stemmatibus, reges populi*, &c. ut sup. Ms. S. Germ. *sedibus perpetuis & stemmatibus*, &c. Ms. S. Theod. *sedibus perpetuis & sceptris, reges*, &c. Gr. Εἰ οὖν ἥδεσθε ἐπὶ θρόνοις καὶ σκήπτροις, τύραννοι λαῶν, τιμήσατε σοφίαν, &c.

℣. 23. Hic versiculus deest in Græco.

℣. 24. Eadem sunt in Græco, detracta voce *Dei*. In Ms. Corb. est: *quid sit autem sapientia*, &c. Apud Phæbad. Agin. l. contra Arian. p. 302. c. *quid sit sapientia*, &c. ut supra.

℣. 25. Ita rursum in Græco.

℣. 26. Prior sententia eodem modo legitur apud Julium Hilar. p. 373. h. posteriorem citat Auct. l. de promiss. c. 35. p. 2. col. 165. c. utraque in Græco est ut sup.

℣. 27. Gr. Ὥστε παιδεύεσθε τοῖς ῥήμασί μου, &c.

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. SUm quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro,

Job. 10. 10. 2. decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conveniente.

3. Et ego natus accepi communem aerem, & in similiter factam decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisi plorans.

4. In involumentis nutritus sum, & curis magnis.

5. Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.

6. Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus. Job. 1. 21.

7. Propter hoc optavi, & datus est mihi sensus: & invocavi, & venit in me spiritus sa- 1. Tim. 6. 7.

NOTÆ.

℣. 1. Sic habet Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1060. d. excepto uno *terreno*, loco *terreni*. Mss. S. Germ. & Corb. *& ex genere terreno illius, qui priùs finctus est*; Ms. S. Theod. *fictus est*; Gr. καὶ γηγενοῦς ἀπόγονος πρωτοπλάστου· deinde ap. Tichon. reg. 5. p. 60. h. *in utero matris figuratus sum caro.*

℣. 2. Eadem refert Ambros. in Ps. 118. p. 1060. d. Ms. verò Corb. extremò hab. *& delectamento somnii convenientis*; alii, *somni convenientis*; quidam, *somnii conveniente*; S. Theoder. *soni convenienti*; Gr. ὕπνῳ συνελθούσης.

℣. 3. Ambros. in Ps. 118. col. 1060. d. ita legit: *Et ego natus hausi communem aerem, & similiter in terram decidi, & primam vocem similem omnibus emisi plorans.* Sic etiam in Græco est, nisi quòd loco *& similiter*, exstat καὶ ἐπὶ τὴν ὁμοιοπαθῆ, absque seq. *&*; & pro *emisi*, ἴσα, *æquè*; at in ed. Compl. ἦχα. Auctor l. de promiss. ap. Prosp. p. 1. col. 94. a. Vulgatæ congruit, detracto uno *&* post *terram*.

℣. 4. Sic Ambros. in Ps. 118. ad verbum legit, cum Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 94. a. à Græco abest vox *magnis*.

℣. 5. Concinit Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 94. a. Ita quoque legit Ambros. in Ps. 118. col. 1060. d. si excipias unum *diversum*, pro *aliud*. Græcè, Οὐδεὶς γὰρ βασιλεὺς ἑτέραν, &c. in Ms. Alex. βασιλέων, non βασιλεύς.

℣. 6. Ambros. ubi sup. legit: *Unus ergo omnibus est introitus nativitatis ad vitam, & similis exitus.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 1. c. 4. p. 94. a. *Unus est enim omnibus introitus ad vitam, & similis exitus.* Gr. Μία δὲ πάντων εἴσοδος εἰς τὸν βίον, ἔξοδός τε ἴση.

℣. 7. Ita legunt Ambros. in Ps. 43. col. 926. b. & August. cont. Adim. to. 8. 142. d. nec differt Græcum. Observandum tamen hunc versum ap. Ambros. legi tantùm in editis omnibus, non verò in Mss.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

pientiæ :

8. & præposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius:

Job. 28. 15. Prov. 8. 11. 9. nec comparavi illi lapidem pretiosum : quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius.

10. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam : quoniam inexstinguibile est lumen illius.

3. Reg. 3. 13. Matth. 6. 33. 11. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius,

12. & lætatus sum in omnibus : quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est.

13. Quam sine fictione didici, & sine invidia communico, & honestatem illius non abscondo.

14. Infinitus enim thesaurus est hominibus : quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, propter disciplinæ dona commendati.

15. Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum quæ mihi dantur : quoniam ipse sapientiæ dux est, & sapientium emendator :

16. in manu enim illius, & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientia & disciplina.

17. Ipse enim dedit mihi horum, quæ sunt, scientiam veram : ut sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum,

18. initium, & consummationem, & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, & commutationes temporum,

19. anni cursus, & stellarum dispositiones,

20. naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum,

21. & quæcunque sunt absconsa & improvisa, didici : omnium enim artifex docuit me sapientia :

22. est enim in illa spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens,

23. humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus : intelligibilis, mundus, subtilis.

24. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia : attingit autem ubique propter suam

NOTÆ.

℣. 8. August. cont. Adim. sup. & *præposui illam regnis* (Mss. *regimoniis*) & *sedibus*, & *honestatem nihil esse duxi ad comparationem ipsius* : Ms. Corb. *nihil esse dixi.* Græcum Vulgatæ consonat.

℣. 9. Eadem refert August. cont. Adim. to. 8. 142. d. præter hoc ult. *ad illam*, loco *in conspectu illius* : Gr. ἐναντίον αὐτῆς; præterea idem Græc. habet λίθον ἀτίμητον, loco *lapidem pretiosum*; ed. verò Compl. λίθον τίμιον; hoc autem ἀτίμητον, quod in aliis est, aut mendosum est, aut significat lapidem, qui pretiosus vulgò dicitur, verè esse vilem præ illa : ita Nobilius.

℣. 10. Græc. extremò hab. ὅτι ἀκοίμητον τὸ ἐκ ταύτης φέγγος.

℣. 11. In Gr. πλοῦτος, *divitiæ*, loco *honestas*.

℣. 12. A Græco abest *me*; loco verò seq. *ista*, est αὐτῶν, dempta voce *omnium*, sub finem. Contra Ms. Corb. 1. hab. *quoniam omnium mater est.*

℣. 13. In Mss. Corb. 1. & S. Theod. adjicitur τὸ *bonis illius*, verbo *communico* : ita quoque in Corb. 2. ad marg. al. manu; sed hoc additamento caret Gr. initio quoque ipso ita legitur ibid. Ἀδόλως τε ἔμαθον, &c. *Et sine fictione didici*, &c. item inf. constanter, τὸν πλοῦτον, *divitias*, loco *honestatem*, absque præced. &.

℣. 14. Ms. Corb. 1. initio hab. *Infinitus autem*, &c. Græc. verò ut sup. Ἀνεκλιπὴς γὰρ, &c.

℣. 15. In Mss. Sangerm. & Corb. *Mihi autem det Deus*, &c. è Gr. Ἐμοὶ δὲ δῴη ὁ Θεὸς, &c. sed in editt. Ald. & Compl. δέδωκεν, ut in Vulg. Auctor l. de voc. gent. c. 24. p. 15. f. similiter addit : *quoniam ipse & sapientiæ dux est, & sapientium emendator.* Ita quoque in Gr. In Ms. Corb. est : *quoniam ipse Deus*, &c.

℣. 16. Ita legit Auct. l. de voc. gent. c. 24. p. 15. f. In Mss. 2. Corb. & S. Theod. ultimò exstat, & *operum scientiæ disciplina.* In Gr. simpliciter, καὶ ἐργατειῶν ἐπιστήμη.

℣. 17. Ambros. in Ps. 118. col. 1082. d. *Ipse enim mihi dedit eorum, quæ sunt, cognitionem veram* : & l. 2. de Abrah. c. 7. col. 329. a. *Ipse mihi dedit eorum, quæ sunt, scientiam veram : ut sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutem elementorum* : quibus respondet Græcum.

℣. 18. Ambr. l. 2. de Abrah. c. 7. col. 329. a. legit : *Initium, & consummationem, & medietatem omnium rerum, & divisiones temporum.* Mss. Corb. 1. & S. Theod. *Initium, & consummat. & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, & mutationem omnium morum, mutationes & divisiones temporum.* Græc. Vulgatæ congruit.

℣. 19. Ambros. l. 2. de Abr. c. 7. & *anni cursus, & stellarum dispositiones.* Græc. ἐνιαυτῶν κύκλους, &c. Ms. Alex. ἐνιαυτοῦ.

℣. 20. Eadem refert Ambros. l. 2. de Abr. c. 7. præter vocem *herbarum*, loco *virgultorum*; in Ms. 2. Corb. & S. Theod. *arborum*; in Gr. φυτῶν; cæt. quadrant.

℣. 21. Ambros. l. 2. de Abr. c. 7. col. 329. b. habet : & *quæcunque sunt abscondita & improvisa* : dein l. de Incarn. to. 2. 730. a. *quia omnium artifex docuit me sapientia.* Hieron. l. 2. in ep. ad Eph. to. 4. p. 1. col. 349. f. *Deus docuit me sapientiam, & intellectum sanctorum cognovi.* Faustin. presb. cont. Arian. p. 645. h. *omnium enim artifex docuit me sapientia*; Ms. S. Germ. *docuit me sapientiam.* Gr. ὅσα τέ ἐστι κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ, ἔγνων· ἡ γὰρ..... ἐδίδαξέ με σοφία.

℣. 22. Ambros. l. de Incarn. c. 10. col. 730. a. legit : *est enim in ea spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, bene mobilis, disertus, immaculatus, manifestus, inviolabilis, bonum amans, acutus, providens, possibilis*; Mss. nonnulli, *acutus, impassibilis* : horum multa rursus habet Ambros. l. 3. de Spir. S. c. 6. & 18. col. 672. b. 693. e. & epist. 64. col. 1051. b. Fulgent. verò fragm. 28. cont. Fab. p. 615. 616. ita : *spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, mobilis, disertus, sine inquinamento, manifestus, sanus, amans bonum, acutus, qui nihil vetatur, & qui benefaciat.* Mss. S. Germ. Corb. & S. Theod. *qui nihil vetat benefacere.* Cerealis adv. Maximin. c. 14. p. 673. g. *spiritus unicus, multiplex, subtilis, immobilis, incoinquinatus, certus, securus, amans bonum.* Vigil. Taps. cont. Varimad. p. 746. a. *est enim in sapientia spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus..... omnia potens.* Græc. ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα νοερὸν, ἅγιον, μονογενὲς, πολυμερὲς, λεπτὸν, εὐκίνητον, τρανὸν, ἀμόλυντον, σαφὲς, ἀπήμαντον, φιλάγαθον, ὀξὺ, ἀκώλυτον, εὐεργετικόν.

℣. 23. Apud Ambros. l. de Incarn. c. 10. col. 730. a. ita sequitur : *munificus, benignus, stabilis, integer, sine sollicitudine, qui omnia potest, omnia spectans, & per omnia penetrans spirituum intelligibilium*; Mss. nonnulli ibid. *spiritus invisibilium* : idem Ambros. l. 3. de Spir. S. c. 22. col. 700. b. leg. *omnipotens, & speculator omnium*; & sup. c. 6. col. 672. b. *omnia prospiciens.* Apud Cerealem cont. Maximin. c. 14. p. 673. c. *omnia potens, omnia præsciens, & qui capiat omnes spiritus intelligibiles, mundus, subtilis.* Apud Fulg. fragm. 28. cont. Fab. p. 616. *humanus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat per omnes spiritus intelligibiles, mundos, subtiles*; Ms. S. Theod. *qui capit.* Græcè ita : φιλάνθρωπον, βέβαιον, ἀσφαλὲς, ἀμέριμνον, παντοδύναμον, πανεπίσκοπον, καὶ διὰ πάντων χωροῦν πνευμάτων νοερῶν, καθαρῶν, λεπτοτάτων.

℣. 24. August. l. de nat. boni, to. 8. 508. f. *attingit autem omnia propter suam munditiam*; in Ms. S. Germ. *attinget.* Fulgent. resp. cont. Arian. p. 60. 61. *Omnium mobilitantium mobilior est sapientia : attingit autem ubique propter suam munditiam* : ita quoque l. 1. ad Trasim. c. 5. p. 73. excepta voce *mobilitatum*, loco *mobilitantium.* In Gr. Πάσης γὰρ κινήσεως κινητικώτερον σοφία· διήκει δὲ, καὶ χωρεῖ διὰ πάντων διὰ τὴν καθαρότητα.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

munditiam.

25. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideo nihil inquinatum in eam incurrit:

Hebr. 1. 3. 26. candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius.

27. Et cùm sit una, omnia potest: & in se permanens omnia innovat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit.

28. Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat.

29. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata invenitur prior.

30. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

NOTÆ.

℣. 25. Similiter ap. Ambros. l. de Noe, c. 31. col. 275. b. *Vapor est enim virtutis Dei.* Apud August. l. de nat. boni, to. 8. 508. f. *nihil inquinatum in eam incurrit.* Fulg. resp. cont. Arian. p. 61. ita legit: *Vapor est autem virtutis Dei, & manatio quædam claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideo nihil inquinamenti in illam incurrit:* itidem l. 1. ad Trasim. p. 73. exceptis his paucis, *Vapor est enim..... & emanatio:* at l. de Incarn. Dei, p. 430. extremò habet: *& ideo nihil inquinatum in illam incurrit.* Fragm. verò 8. cont. Fab. p. 588. *& nihil inquinamenti*, ut supra. Gr. Ἀτμὶς γάρ ἐςι τῆς τῦ Θεῦ δυνάμεως, ϗ ἀπόῤῥοια τῆς τῦ παντοκράτορος δόξης εἰλικρινής· διὰ τῦτο, &c. ut in Vulg.

℣. 26. Eadem legit Ambros. in Luc. 18. col. 1488. d. at l. 1. & 2. de fide, col. 453. c. 476. b. *splendor est enim lucis æternæ*, &c. Fulg. resp. cont. Arian. p. 61. *candor est enim lucis æternæ*, &c. ut in Vulg. lib. verò 1. & 2. ad Trasim. c. 5. p. 73. 98. & l. de Incarn. p. 430. *splendor est enim lucis æt.* &c. ut sup. Græcè: ἀπαύγασμα γάρ ἐςι φωτὸς ἀϊδίυ· subinde loco *majestatis*, ἐνεργείας, *operationis.* Auct. l. de fide orthod. ap. Ambros. p. 352. c. Vulgatæ succinit. Sic etiam Phæbad. Agin. cont. Arian. p. 302. h. nisi quòd initio hab. *splendor*, non *candor.*

℣. 27. Ambros. l. 4. de fide, to. 2. 547. b. *Cùm sit una, omnipotens, & permanens in se, omnia innovat.* Auct. verò l. de fide orthod. ap. eund. col. 349. d. *Cùm sit una, omnia potest*, &c. ut in Vulg. Itidem Fulg. l. 1. ad Trasim. p. 73. & l. 3. ad Monim. p. 46. Apud S. Paulin. epist. 38. p. 235. c. *per electas animas semet immittens:* epist. verò 18. p. 101. a. *& per nationes in animas sanctas se transfert*, ut in Vulg. In Gr. ϗ κατὰ γενεὰς εἰς ψυχὰς ὁσίας μεταβαίνουσα, &c.

℣℣. 28. 29. Similiter in Græco.

℣. 30. Ambros. pariter, l. 4. de fide, col. 547. b. *sapientiam autem non vincit malitia:* cui favet Græcum. Vigil. Taps. l. cont. Varim. p. 748. h. *sapientiam autem non vincet malitia.* Ms. S. Theoder. *sapientia autem vincit malitiam.*

CAPUT VIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. ATtingit ergo à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

2. Hanc amavi, & exquisivi à juventute mea, & quæsivi sponsam mihi eam assumere; & amator factus sum formæ illius.

3. Generositatem illius glorificat, contubernium habens Dei: sed & omnium Dominus dilexit illam:

4. doctrix enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius.

5. Et si divitiæ appetuntur in vita, quid sapientiâ locupletius, quæ operatur omnia?

6. Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quàm illa est artifex?

7. Et si justitiam quis diligit: labores hujus magnas habent virtutes: sobrietatem enim, & prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.

8. Et si multitudinem scientiæ desiderat quis,

NOTÆ.

℣. 1. August. l. de mor. Eccl. to. 1. 697. f. *Attingit autem à fine usque in finem fortiter, & disponit omnia suaviter:* similiter in Job, to. 3. 669. a. & l. 2. de lib. arb. to. 1. 599. b. cui succinit Vigil. Taps. cont. Varim. p. 748. f. h. cum Fulg. l. 2. ad Trasim. c. 11. p. 100. & l. de Incarn. p. 409. detracto uno *autem.* In Ms. Corb. 1. *Attingit enim*, &c.

℣. 2. Hieron. in Ezech. 44. to. 3. 1032. b. *Hanc dilexi, & quæsivi ab adolescentia mea, & quæsivi sponsam ducere mihi, & amator fui decoris ejus.* Sic etiam in Græco. Apud Hilar. in Ps. 127. col. 427. c. d. *Quæsivi sapientiam sponsam adducere mihi ipsi:* & inf. *& amator factus sum pulchritudinis ejus.* Ambros. l. de vid. to. 2. 202. f. *proposui ergo hanc adducere mihi in conjugium.* Prædestin. l. 3. p. 599. b. *Amator factus sum formæ ejus, & hanc quæsivi adsumere mihi: & currebam post eam, eò magis illa elongabat à me.*

℣. 3. Hilar. in Ps. 127. col. 427. c. *Honestatem glorificat, convictum Dei habens: & omnium Dominus dilexit eam.* Similiter in Græco est. August. quoque de mor. Eccl. to. 1. 697. f. 698. a. legit: *Generositatem magnificat, contubernium habens Dei: & omnium Dominus dilexit illam.* Mss. etiam Corb. 1. & S. Theod. non addunt *illius*, ad *generositatem.*

℣. 4. Ita legit August. l. de mor. Eccl. to. 1. 697. f. In Græco sic: μύςις γάρ ἐςι τῆς τῦ Θεῦ ἐπιςήμης, ϗ αἱρετὶς τῶν ἔργων αὐτῦ.

℣. 5. August. l. de morib. Eccl. to. 1. 698. a. legit: *Quòd si honesta est possessio, quæ concupiscitur in vita; quid sapientiâ est honestius, quæ omnia operatur?* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 735. h. *quid sapientiâ locupletius, quæ omnia operatur?* Græc. Εἰ δὲ πλῦτός ἐςιν ἐπιθυμητὸν κτῆμα ἐν βίῳ, τί σοφίας πλυσιώτερον, &c.

℣. 6. Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 735. h. *Et si sensus operatur, quis horum videtur esse artifex?* Græc. textui favet.

℣. 7. Eadem prorsus habet August. in Speculo, si excipias unum *& sapientiam*, loco *& prudentiam.* Similiter in Ms. Corb. 2. *& sapientiam docet.* Aug. verò l. de mor. Eccl. to. 1. 698. a. legit: *sobrietatem enim sapientia docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominis:* de hoc autem prolato à se testimonio ita disserit l. 1. retract. to. 1. col. 9. d. *Testimonium posui de libro Sapientiæ secundùm codicem nostrum, in quo scriptum erat:* Sobrietatem enim sapientia docet, & justitiam, & virtutem: *& secundùm hæc verba disserui res quidem veras, sed ex occasione mendositatis inventas..... cùm codices ejusdem Interpretationis veriores habeant:* Sobrietatem enim, & sapientiam docet, & justitiam, & virtutem: *his enim nominibus Latinus Interpres quatuor illas virtutes, quæ maximè in ore philosophorum esse adsolent, nominavit..... has autem quatuor virtutes in eodem libro Sapientiæ suis nominibus appellatas, sicut à Græcis vocantur, longè postea reperimus in codicibus Græcis.* Apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 735. h. sic: *Sed si justitiam quis diligit: labores ejus magnas habent virtutes: sobrietatem enim, & prudentiam docet; justitiam, & virtutem dat credentibus sibi; quibus nihil utilius est in vita hominibus.* In Mss. Corb. & S. Theod. *Et si justitiam quis diligit: dilectio hujus magnas habet virtutes: sobrietatem autem, & prud.* &c. Sangerm. & S. Theod. *sobrietatem enim, & sapientiam docet.* Græc. Καὶ εἰ δικαιοσύνην ἀγαπᾷ τις· οἱ πόνοι ταύτης εἰσὶν ἀρεταί· σωφροσύνην γὰρ, ϗ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, &c. ut in Vulg.

℣. 8. Hilarius in Ps. 127. col. 427. c. *Et si multam quis cognitionem desiderat, novit & quæ à principio sunt, & quæ futura sunt conspicit.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 736. a. sic: *Sed similitudinem scientiæ quis desiderat? notam faciet, scit præterita, & futuri præsaga est:*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

ſcit præterita, & de futuris æſtimat : ſcit verſutias ſermonum, & diſſolutiones argumentorum : ſigna & monſtra ſcit antequam fiant, & eventus temporum & ſæculorum.

9. Propoſui ergo hanc adducere mihi ad convivendum : ſciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tædii mei.

10. Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud ſeniores juvenis :

11. & acutus inveniar in judicio, & in conſpectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me :

12. tacentem me ſuſtinebunt, & loquentem me reſpicient, & ſermocinante me plura, manus ori ſuo imponent.

13. Præterea habebo per hanc, immortalitatem : & memoriam æternam his, qui poſt me futuri ſunt, relinquam.

14. Diſponam populos : & nationes mihi erunt ſubditæ.

15. Timebunt me audientes reges horrendi : in multitudine videbor bonus, & in bello fortis.

16. Intrans in domum meam, conquieſcam cum illa : non enim habet amaritudinem converſatio illius, nec tædium convictus illius, ſed lætitiam & gaudium.

17. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo : quoniam immortalitas eſt in cognatione ſapientiæ,

18. & in amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honeſtas ſine defectione, & in certamine loquelæ illius ſapientia, & præclaritas in communicatione ſermonum ipſius : circuibam quærens, ut mihi illam aſſumerem.

19. Puer autem eram ingenioſus, & ſortitus ſum animam bonam.

20. Et cùm eſſem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum.

21. Et ut ſcivi quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cujus eſſet hoc donum : adii Dominum, & deprecatus ſum illum, & dixi ex totis præcordiis meis :

NOTÆ.

ſcit verſutias ſermonum, & ſolutiones argumentorum : ſigna & prodigia ſcit antequam fiant, & finem temporum & ſæculorum non ignorat. Mſ. Corb. 2. *Et ſimilitudinem ſcientiæ deſiderat qui? ſcit præterita... & diſpoſitiones argumentorum;* item in Corb. & S. Theod. *diſpoſitiones argumentorum.* In Græco : Eἰ δὲ ϗ πολυπειρίαν ποθεῖ τις, οἶδε τὰ ἀρχαῖα, ϗ τὰ μέλλοντα εἰκάζειν· ἐπίςαται ςροφὰς λόγων, ϗ λύσεις αἰνιγμάτων· σημεῖα ϗ τέρατα προγινώσκει, ϗ ἐκβάσεις καιρῶν ϗ χρόνων.

℣. 9. Hilarius in Pſ. 127. col. 427. e. legit : *Judicavi igitur hanc adducere ad convivendum mecum.* Græcè ſimpliciter, πρὸς συμβίωσιν, deinde ſic : εἰδὼς ὅτι ἔςαι μοι σύμβουλος ἀγαθῶν, ϗ παραίνεσις φροντίδων ϗ λύπης· i. e. *ſciens quia erit mihi conſultrix bonorum, & allocutio curarum & tædii.*

℣. 10. Mſ. Corb. 2. extremò hab. *apud ſeniores & juvenes :* ita nempe correctum videtur alia manu, ſed malè; nam in Gr. eſt παρὰ πρεσβυτέροις ὁ νέος. In Corb. verò altero ult. vox *juvenis* jungitur cum verſu ſeq.

℣. 11. A Græco abſunt ult. iſta : *& facies principum mirabuntur me :* in Mſs. S. Germ. & Corb. 1. legitur *admirabuntur me.*

℣. 12. Mſs. 2. Corb. & S. Theod. ferunt *ſermocinantem me.* Græc. verò Vulgatæ favet.

℣. 13. Ambroſ. l. 3. de fide, to. 2. 500. d. ſic habet : *Per hanc habebo immortalitatem.* A Græco pariter abeſt adverb. 1. *præterea;* reliqua ut in Lat. ſup. in Mſ. Corb. legitur *propterea.*

℣. 14. Mſs. 2. Corb. ultimò ferunt *mihi erunt ſubjectæ.* Gr. ὑποταγήσεταί μοι.

℣℣. 15. 16. Vix meliùs è Græco.

℣. 17. Mſ. S. Germ. prima manu habet : *quoniam immortalitas eſt in cogitatione ſapientia :* aliâ verò, ſed recentiori, *quoniam immortalis eſt :* item Mſ. S. Theod. *quoniam immortalis eſt in cogitatione ſapientia :* Corb. *quoniam immortalitas eſt in cognitione*, &c. Apud Fulg. l. 3. ad Monim. c. 6. p. 49. *Hæc cogitans..... quoniam immortalitas eſt in cogitatione ſapientiæ.* Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 732. b. *immortalitas in cogitatione ſapientiæ.* Græcè..... ὅτι ἐςὶν ἀθανασία ἐν συγγενείᾳ σοφίας.

℣. 18. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 732. b. legit : *& amicitiæ illius delectatio bona :* & infra : *in operibus manuum ſapientiæ honeſtas ſine defectione, & in certamine ſermonum ejus immortalitas & vita æterna, in communicatione verborum ejus claritas perpetua.* Græcè : ϗ ἐν φιλίᾳ αὐτῆς τέρψις ἀγαθὴ, ϗ ἐν πόνοις χειρῶν αὐτῆς πλοῦτος ἀνεκλιπὴς, ϗ ἐν συγγυμνασίᾳ ὁμιλίας αὐτῆς φρόνησις, ϗ εὔκλεια, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 19. Ita legunt Ambroſ. epiſt. 31. col. 917. b. & Auguſt. l. 10. de Gen. ad lit. to. 3. 268. c. cum Græco.

℣. 20. Ita Auguſt. l. 10. de Gen. ad lit. col. 268. c. omiſsâ 1. conjunct. &. Gr. Μᾶλλον δὲ ἀγαθὸς ὢν, &c.

℣. 21. Tichon. reg. 3. p. 53. g. *Cùm ſcivi quia aliter non poſſum eſſe continens, niſi Deus dederit, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cujus hoc donum eſſet : adii Dominum, & deprecatus ſum.* Auguſt. epiſt. 157. to. 2. 545. c. *Et cùm ſcirem quia nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cujus eſſet hoc donum : adii Dominum, & deprecatus ſum illum :* ſimiliter ep. 144. & 188. col. 469. a. 696. f. item l. 9. confeſ. to. 1. 184. e. & l. de ſ. virginit. to. 6. 362. g. & l. de bono viduit. col. 380. g. & l. de ſpir. & lit. to. 10. 97. c. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 750. g. *quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det, & hoc ipſum ſapientiæ erat ſcire, niſi cujus eſſet hoc donum.* Bonifac. II. epiſt. 2. Conc. to. 4. 1689. c. *Scio quia non poſſum eſſe continens, niſi Deus dederit, & hoc ipſum erat ſapientia, ſcire cujus eſſet hoc donum.* Auct. l. 1. de voc. gent. c. 24. p. 15. a. *Ut ſcivi quia aliter non poſſum eſſe continens, niſi Deus det*, &c. ut in Vulg. Sic etiam in Mſ. S. Theod. & aliis 2. Corb. eſt, *non poſſum.* Apud Arnob. jun. l. de Trin. p. 233. f. *Cùm ſcirem quia nemo poteſt continens eſſe, niſi Deus det, & hoc erat ſapientis, ſcire cujus eſſet hoc donum : & acceſſi ad Dominum, & deprecatus ſum eum.* Eò pariter alludit Tertul. de vel. virgin. c. 13. p. 314. a. dicens : *à Deo confertur continentiæ virtus.* In Græco : Γνοὺς δὲ ὅτι οὐκ ἄλλως ἔσομαι ἐγκρατὴς, ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς δῷ, ϗ τοῦτο δ' ἦν φρονήσεως τὸ εἰδέναι τίνος ἡ χάρις, &c.

CAPUT IX.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Reg. 3. 9. 1. DEus patrum meorum, & Domine miſericordiæ, qui feciſti omnia verbo tuo,

2. & ſapientiâ tuâ conſtituiſti hominem, ut dominaretur creaturæ, quæ à te facta eſt,

3. ut diſponat orbem terrarum in æquitate

NOTÆ.

℣. 1. Lucif. Cal. l. 1. pro. S. Athan. p. 195. c. *Deus parentum, & Domine miſericordiarum, qui feciſti omnia verbo tuo.* Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 466. *Deus parentum noſtrorum, & Domine miſericordiæ tuæ, qui feciſti omnia verbo tuo.* Græc. Θεὲ πατέρων, ϗ Κύριε τοῦ ἐλέους σου, ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου. In ed. Compl. deeſt σοῦ, poſt ἐλέους.

℣. 2. Lucif. Cal. loco cit. *& ſapientiâ conſtituiſti hominem, ut dominetur creaturæ, quæ à te facta eſt.* Itidem apud Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 466. præter hoc, *& ſapientiâ tuâ.* Ita quoque in Mſ. Sangerm. In Gr. ϗ τῇ σοφίᾳ σου κατασκευάσας ἄνθρωπον, ἵνα δεσπόζῃ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων.

℣. 3. Eadem refert Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

& justitia, & in directione cordis judicium
judicet :
4. da mihi sedium tuarum assistricem sa-
pientiam, & noli me reprobare à pueris tuis :
Psal. 115. 16. 5. quoniam servus tuus sum ego, & filius
ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui tem-
poris, & minor ad intellectum judicii & le-
gum.
6. Nam & si quis erit consummatus inter
filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia
tua, in nihilum computabitur.
1. Par. 28. 4. 5. 7. Tu elegisti me regem populo tuo, & ju-
2. Par. 1. 9. dicem filiorum tuorum, & filiarum :
8. & dixisti me ædificare templum in mon-
te sancto tuo, & in civitate habitationis tuæ
altare, similitudinem tabernaculi sancti tui,
quod præparasti ab initio :
Prov. 8. 22. 27. 9. & tecum sapientia tua, quæ novit opera
Joan. 1. 1. tua, quæ & affuit tunc cùm orbem terrarum
faceres, & sciebat quid esset placitum oculis
tuis, & quid directum in præceptis tuis.
10. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à
sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & me-
cum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud
te :
11. scit enim illa omnia, & intelligit, &
deducet me in operibus meis sobriè, & cus-
todiet me in sua potentia.
12. Et erunt accepta opera mea, & dispo-
nam populum tuum justè, & ero dignus se-
dium patris mei.
13. Quis enim hominum poterit scire con- Isai. 40.
silium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit 13.
Deus? Rom.
14. Cogitationes enim mortalium timidæ, 11. 14.
& incertæ providentiæ nostræ. 1. Cor. 2. 16.
15. Corpus enim, quod corrumpitur, ag-
gravat animam, & terrena inhabitatio depri-
mit sensum multa cogitantem.
16. Et difficilè æstimamus quæ in terra sunt :
& quæ in prospectu sunt, invenimus cum la-
bore. Quæ autem in cœlis sunt quis investiga-
bit?
17. Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu
dederis sapientiam, & miseris spiritum sanc-
tum tuum de altissimis :
18. & sic correctæ sint semitæ eorum, qui
sunt in terris, & quæ tibi placent didicerint
homines?
19. Nam per sapientiam sanati sunt quicun-
que placuerunt tibi Domine à principio.

NOTÆ.

præter vocem *animi*, loco *cordis*; Gr. ψυχῆς. Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 466. *& disponat orbem terræ in æquitate & justitia, & directione animi judicium judicet.*

℣. 4. Fulg. l. de verit. præd. p. 466. leg. pariter : *da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam.* Ita quoque in Gr.

℣. 5. Ita Græcè ad verbum. Ennod. pro synodo ap. Sirmond. to. 1. p. 1624. d. ait : *homo infirmus, & exigui temporis, ad intellectum non perveniet.* A Ms. Corb. 2. abest &.

℣. 6. In Mss. 2. Corb. & S. Theod. deest 1. conjunct. *nam.* Græcum Vulgatæ favet.

℣. 7. Gr. Σύ με προείλω βασιλέα λαῦ σου, &c. ut sup.

℣. 8. Græc. initio hab. εἶπας οἰκοδομῆσαι ναὸν, &c. Mss. quoque Sangerm. & Corb. *dixisti ædificare templum;* subinde iidem Mss. cum altero S. Theod. loco *altare*, hab. *aram;* Gr. θυσιαστήριον.

℣. 9. August. l. de morib. Eccl. to. 1. 698. c. *& tecum sapientia, quæ novit opera tua, quæ adfuit tunc cùm orbem terrarum faceres, & sciebat quid placiturum esset oculis tuis.* Gr... καὶ ἐπισαμένη τί ἀρεστὸν ἐν ὀφθαλμοῖς σου, &c. Græcè pariter deest *tua*, sup. post *sapientia*, sicut in Ms. S. Theod.

℣. 10. Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 466. *Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & de sede magnitud. tuæ, ut mecum sit & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit coram te.* Gr. Ἐξαπόστειλον αὐτὴν ἐξ ἁγίων οὐρανῶν, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης σου πέμψον αὐτὴν, ἵνα συμπαροῦσά μοι κοπιάσῃ, καὶ γνῶ τί εὐάρεστόν ἐστι παρὰ σοί. Ms. S. Theod. pariter, *& mitte illam à sede magnitud.* &c.

℣. 11. Eadem refert Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 466. nec aliter Græcè, nisi excipias vocem ult. δόξῃ, pro *potentia.* In Ms. S. Theod. *& deducet me in operib. bonis sobriè.*

℣. 12. Græcè διακρινῶ, pro *disponam.*

℣. 13. August. l. 12. de civit. Dei, c. 15. to. 7. 313. b. & Fulgent. l. 2. de verit. præd. p. 466. *Quis hominum potest* (Fulg. *poterit*) *scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Dominus?* Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 527. Vulgatæ succinit ad verbum. Græc. Τίς γὰρ ἄνθρωπος γνώσεται βουλὴν Θεοῦ; ἢ τίς ἐνθυμηθήσεται τί θέλει ὁ Κύριος; edd. Ald. & Compl. Θεός.

℣. 14. August. l. 12. de civit. Dei, c. 15. habet : *Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ adinventiones nostræ :* at l. 3. de Trin. to. 8. 805. a. Vulgatæ congruit. Ita quoque Auct. l. de sing. cleric. p. 527. cum Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 466. 467. In Gr... καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι ἡμῶν.

℣. 15. Ita legit August. l. 3. de Trin. to. 8. 805. a. & l. 2. de Gen. to. 1. 677. b. cum Fulg. l. 1. ad Monim. c. 15. p. 13. & l. 2. de verit. præd. p. 467. Itidem Leo M. ser. 95. p. 182. f. & Auct. ep. ad Demetriad. p. 48. a. At August. l. 12. de civit. Dei, c. 15. col. 313. b. habet : *Corruptibile enim corpus*, &c. ut sup. similiter l. 14. col. 351. c. e. & l. 19. c. 4. col. 546. e. necnon l. 6. op. imp. to. 10. 1358. b. Hieron. verò l. 2. in ep. ad Ephes. to. 4. 359. f. *Corruptibile enim corpus aggravat animam, & terrenum hoc tabernaculum sensum opprimit multa curantem.* Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 526. b. *deprimit terrena cogitatio sensum multa cogitantem :* at inf. 527. Vulgatæ suffragatur ad verbum. Græc. Φθαρτὸν γὰρ σῶμα βαρύνει ψυχὴν, καὶ βρίθει τὸ γεῶδες σκῆνος νοῦν πολυφροντίδα.

℣. 16. August. l. 6. op. imperf. to. 10. 1358. b. legit : *Et difficulter æstimamus*, &c. ut in Vulg. at l. 3. de Trin. to. 8. 805. a. *Et difficilè æstimamus quæ in terra sunt : & quæ in perspectu sunt*, &c. ut supra. Apud Hieron. in Zach. 12. col. 1784. b. hæc pauca : *Quæ in cœlo sunt quis investigabit?* Apud Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 467. tota ut in Vulg. præter unum *in cœlo*, pro *in cœlis;* sed fragm. 8. cont. Fab. p. 588. *in cœlis*, ut sup. Græcè : Καὶ μόλις εἰκάζομεν τὰ ἐπὶ γῆς· καὶ τὰ ἐν χερσὶν εὑρίσκομεν μετὰ πόνου. Τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξιχνίασε; Ms. S. Theod. hab. *inveniemus cum labore*, &c.

℣. 17. Ita legit August. l. 3. de Trin. to. 8. 805. a. excepto uno *scit*, pro *sciet :* at l. de morib. Eccl. to. 1. 698. d. e. hab. *Sensum tuum ergo quis scit*, &c. ut sup. nisi quòd tollit *tuum*, post *sanctum.* In Mss. S. Germ. & Corb. *quis scivit.* Hieron. in Zach. 12. to. 3. 1784. b. post ult. verbum ℣. præced. *investigabit*, proximè addit : *nisi quòd tu dedisti sapientiam, & spiritum sanctum tuum misisti de excelsis.* Fulg. verò l. 2. de verit. præd. p. 467. *Sensum enim tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum tuum de altissimis?* & fragm. 8. cont. Fab. p. 588. *Sensum autem tuum quis scivit, nisi dederis sap. & mis. spir. tuum de altissimis?* & l. cont. Fastid. c. 18. p. 355. *Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sap. & mis. spir. sanctum tuum de altissimis?* Græc. Βουλὴν δέ σου τίς ἔγνω, εἰ μὴ σὺ ἔδωκας σοφίαν, καὶ ἔπεμψας, &c. ut in Vulg.

℣. 18. Hieron. in Zach. 12. to. 3. 1784. b. *& sic correctæ sunt semitæ eorum, qui versantur in terra, & quæ tibi placent eruditi sunt homines.* Nec diversa leguntur Græcè. In Ms. Corb. sic : *Et si correptæ sunt*, &c. in Germ. *Et si correctæ sunt*, &c. Subinde ap. August. l. de mor. Eccl. to. 1. 698. d. *& quæ tibi placent didicerunt homines.* Apud Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 467. *Et sic correctæ sunt semitæ eorum, qui in terris sunt, & quæ tibi placent didicerunt homines :* similiter in Ms. S. Germ. *didicerunt homines.*

℣. 19. August. l. de mor. Eccl. to. 1. 698. d. *Et per sapientiam sanati sunt;* nec addit plura. Itidem Fulg. l. 2. de verit. præd. p. 467. In Gr. etiam, καὶ τῇ σοφίᾳ ἐσώθησαν, omissis his, quæ sequuntur in Vulg.

CAPUT X.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Gen. 1. 27. 1. HÆc illum, qui primus formatus eſt à Deo pater orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodivit,

Gen. 2. 7. 2. & eduxit illum à delicto ſuo, & dedit illi virtutem continendi omnia.

Gen. 4. 8. 3. Ab hac ut receſſit injuſtus in ira ſua, per iram homicidii fraterni deperiit.

Gen. 7. 21. 4. Propter quem, cùm aqua deleret terram, ſanavit iterum ſapientia, per contemptibile lignum juſtum gubernans.

Gen. 11. 2. 5. Hæc & in conſenſu nequitiæ cùm ſe nationes contuliſſent, ſcivit juſtum, & conſervavit ſine querela Deo, & in filii miſericordia fortem cuſtodivit.

Gen. 19. 17. 22. 6. Hæc juſtum à pereuntibus impiis liberavit fugientem, deſcendente igne in pentapolim:

7. quibus in teſtimonium nequitiæ fumigabunda conſtat deſerta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria ſtans figmentum ſalis.

8. Sapientiam enim prætereuntes, non tantùm in hoc lapſi ſunt ut ignorarent bona, ſed & inſipientiæ ſuæ reliquerunt hominibus memoriam, ut in his, quæ peccaverunt, nec latêre potuiſſent.

9. Sapientia autem hos, qui ſe obſervant, à doloribus liberavit.

Gen. 28. 5. 10. 10. Hæc profugum iræ fratris juſtum deduxit per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei, & dedit illi ſcientiam ſanctorum: honeſtavit illum in laboribus, & complevit labores illius.

11. In fraude circumvenientium illum affuit illi, & honeſtum fecit illum.

12. Cuſtodivit illum ab inimicis, & à ſeductoribus tutavit illum, & certamen forte dedit illi ut vinceret, & ſciret quoniam omnium potentior eſt ſapientia.

13. Hæc venditum juſtum non dereliquit, ſed à peccatoribus liberavit eum: deſcenditque cum illo in foveam, Gen. 37. 28.

14. & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi ſceptrum regni, & potentiam adversùs eos, qui eum deprimebant: & mendaces oſtendit, qui maculaverunt illum, & dedit illi claritatem æternam. Gen. 41. 40. Act. 7. 10.

15. Hæc populum juſtum, & ſemen ſine querela liberavit à nationibus, quæ illum deprimebant. Exod. 1. 11.

16. Intravit in animam ſervi Dei, & ſtetit contra reges horrendos in portentis & ſignis.

17. Et reddidit juſtis mercedem laborum ſuorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce ſtellarum per noctem:

18. tranſtulit illos per mare rubrum, & tranſvexit illos per aquam nimiam. Exod. 14. 22. Pſal. 77. 13.

19. Inimicos autem illorum demerſit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo juſti tulerunt ſpolia impiorum, Exod. 12. 35.

20. & decantaverunt Domine nomen ſanctum tuum, & victricem manum tuam laudaverunt pariter: Exod. 15. 1.

21. quoniam ſapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit diſertas.

NOTÆ.

℣. 1. Auguſt. epiſt. 164. to. 2. 575. d. *Hæc illum, qui primus factus eſt, patrem orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodivit.* Mſ. S. Germ. n. 15. *qui primus finctus eſt pater orbis*, &c. Corb. 1. *qui primus fictus eſt, patrem orbis*, &c. Mſ. S. Theod. *qui fictus eſt, patrem orbis*, &c. Corb. 2. *finctus eſt, patrem orbis.* Gr. Αὕτη πρωτόπλαστον πατέρα κόσμου μόνον κτισθέντα διεφύλαξε.

℣. 2. Ita legit Auguſt. ep. 164. col. 575. d. unà cum Græco. In Mſ. S. Theod. τῷ *delicto ſuo*, id ſubnectitur, *& eduxit illum de limo terræ;* quod etiam legitur in multis Bibliis, teſte Nobilio; in Gr. nequaquam, nec ap. Auguſt. ſupra.

℣. 3. In Mſs. Corb. 1. & S. Theoder. exſtat: *Ab hac cùm receſſit..... homicidii fraternitas deperiit:* in altero Corb. ſimiliter *fraternitas*, ſed ſecunda manu tantùm, nam primâ ſcriptum erat, *fraternitatis*, ut etiamnum exſtat in Mſ. S. Germ. n. 15. & aliis pleriſque libb. teſte Luca Brugenſi. In Gr. ἀδελφοκτόνοις συναπώλετο θυμοῖς, *fratricidis furoribus ſimul periit.*

℣. 4. In Mſ. S. Theod. legitur: *terram iterum ſalvavit ſapientia:* item in Corb. 2. *ſalvavit*, ſed ſecundâ manu; primâ verò, *ſanavit.* In Gr. Δι' ὃν κατακλυζομένην γῆν πάλιν διέσωσε σοφία, &c. *Propter quem inundatam terram rurſus ſalvavit ſapientia;* tum codex al. addit: *& contemptibile lignum juſtus gubernans:* Gr. verò ut in Lat. ſupra.

℣. 5. Mſs. 2. Corb. ferunt: *ſcivit juſtum, & ſervavit ſine querela Deo, & in filiis miſericordia*, &c. Mſ. S. Theod. *& in filiis miſericordiam*, &c. Gr. εὗρε (Mſ. Alex. cum Compl. ἔγνω) τὸν δίκαιον, καὶ ἐτήρησεν αὐτὸν ἄμεμπτον Θεῷ, καὶ ἐπὶ τέκνου (Mſ. Alex. τέκνοις) σπλάγχνοις ἰσχυρὸν ἐφύλαξε.

℣. 6. A Græco abeſt præpoſitio *à*, ante *pereuntibus:* ſubinde Mſ. Sangerm. hab. *deſcendentem ignem in pentapoli:* hoc ult. *in pentapoli*, pariter eſt in Mſs. Corb. 2. & S. Theod. In Gr. φυγόντα πῦρ καταβάσιον πενταπόλεως.

℣. 7. Mſs. S. Germ. S. Theod. & Corb. initio ferunt, *cujus in teſtimonium;* paulòque poſt Germ. *habent arbores*, non *habentes.* Græcè: οἷς ἔτι μαρτύριον..... καὶ ἀτελέσιν ὥραις καρποφοροῦντα φυτὰ, &c. *& imperfectis germinibus fructificantes arbores*, &c.

℣. 8. Græc. pro *lapſi ſunt*, hab. ἐβλάβησαν, *læſi ſunt;* cæt. quadrant.

℣. 9. Græc. Σοφία δὲ τοὺς θεραπεύσαντας αὐτὴν ἐκ πόνων ἐῤῥύσατο.

℣. 10. Mſs. Sangerm. & S. Theod. cum Corb. duobus initio legunt: *Hæc autem profugum*, &c. Gr. Αὕτη φυγάδα, &c. ut in Vulg.

℣. 11. A Mſs. Sangerm. Corb. & Gr. abeſt τὸ *illi*, poſt *affuit.* In Mſ. S. Theoder. ſic: *circumveniunt illi, adfuit*, &c.

℣. 12. Græc. tollit *illum*, poſt verbum *tutavit.*

℣. 13. Græcè pro *à peccatoribus*, legitur ἐξ ἁμαρτίας, *à peccato;* tollitur verò *que*, poſt *deſcendit;* deeſt pariter *que* in Mſ. Sangerm.

℣. 14. Mſ. Sangerm. *qui deprimebant..... qui maculaverunt ipſum;* item *ipſum*, in Corb. uno.

℣. 15. In Mſs. S. Germ. S. Theod. & Corb. omnia ut in Vulg. præter ult. *comprimebant.* Itidem apud Fulg. l. 3. ad Monim. p. 46. Gr. ἐξ ἔθνους θλιβόντων.

℣. 16. Apud Fulg. l. 3. ad Monim. p. 46. omnia ut in Vulg. excepto uno *Domini*, loco *Dei:* ita quoque in Mſs. Sangerm. & Corb. 2. & Græco.

℣. 17. Græc. ultimò hab. εἰς σκέπην ἡμέρας, καὶ εἰς φλόγα ἄστρων τὴν νύκτα· *in velamentum die, & in lucem ſtellarum per noctem;* Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. duo, *nocte.*

℣. 18. In Mſs. Sangerm. & Corb. ſecundo, *tranſtulit illos mare rubrum;* ita quoque in Græco. Corb. addit, *& tranſduxit illos*, &c. Gr. καὶ διήγαγεν, &c.

℣. 19. Græcè, loco *demerſit in mare*, &c. κατέκλυσε, καὶ ἐκ βάθους ἀβύσσου ἀνέβρασεν αὐτοὺς, &c. *demerſit, & de profundo abyſſi ejecit eos*, &c.

℣℣. 20. 21. Similia leguntur Græcè.

CAPUT XI.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

Exod. 16. 1. 1. Direxit opera eorum in manibus prophetæ sancti.

2. Iter fecerunt per deserta, quæ non habitabantur: & in locis desertis fixerunt casas.

Exod. 17. 12. 3. Steterunt contra hostes, & de inimicis se vindicaverunt.

Num. 20. 11. 4. Sitierunt, & invocaverunt te, & data est illis aqua de petra altissima, & requies sitis de lapide duro.

5. Per quæ enim pœnas passi sunt inimici illorum, à defectione potus sui, & in eis, cùm abundarent filii Israël, lætati sunt;

6. per hæc, cùm illis deessent, bene cum illis actum est.

7. Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis, humanum sanguinem dedisti injustis.

8. Qui cùm minuerentur in traductione infantium occisorum, dedisti illis abundantem aquam insperatè,

9. ostendens per sitim, quæ tunc fuit, quemadmodum tuos exaltares, & adversarios illorum necares.

10. Cùm enim tentati sunt, & quidem cum misericordia disciplinam accipientes, scierunt quemadmodum cum ira judicati impii tormenta paterentur.

11. Hos quidem tanquam pater monens probasti: illos autem tanquam durus rex interrogans condemnasti.

12. Absentes enim & præsentes similiter torquebantur.

13. Duplex enim illos acceperat tædium, & gemitus cum memoria præteritorum.

14. Cùm enim audirent per sua tormenta bene secum agi, commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitus.

15. Quem enim in expositione prava projectum deriserunt, in finem eventus mirati sunt, non similiter justis sitientes.

16. Pro cogitationibus autem insensatis iniquitatis illorum, quòd quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias supervacuas, Inf. 12. 24.
immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam:

17. ut scirent, quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.

18. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invisa, immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones, Levit. 26. 22.

19. aut novi generis irâ plenas ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes: Inf. 16. 1. Jer. 8. 17.

20. quarum non solùm læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere.

21. Sed & sine his uno spiritu poterant occîdi persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispersi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti.

22. Multùm enim valere, tibi soli supererat semper: & virtuti brachii tui quis resistet?

Notæ.

℣. 1. Gr. singulariter hab. ἐν χειρί, *in manu.*

℣. 2. Ms. Sangerm. *Iter fecerunt per deserta, quæ non inhabitantur: & in locis secretis fixerunt casas.* Similiter in secundo Corb. nisi quòd hab. 2. manu, *castra;* prima verò, *casas.* Alter Corb. *quæ non inhabitabantur: & in locis secretis fix. casas.* Ms. S. Theod. *& in locis secretis fixerunt castra.* Gr. Διώδευσαν ἔρημον ἀοίκητον· καὶ ἐν ἀβάτοις ἔπηξαν σκηνάς.

℣. 3. Itidem Græcè.

℣. 4. In Mss. Sangerm. & Corb. 2. postponitur *aqua* huic voci, *altissima.* In Gr. ἐκ πέτρας ἀκροτόμου ὕδωρ, Nobil. *aqua de petra durissima.*

℣. 5. A Græco absunt tota ista: *à defectione potus sui, & in eis, cùm abundarent filii Israël, lætati sunt.* In Ms. Corb. secundo deest tantùm *&*, ante *in eis;* in altero Corb. est, *potus sui, in eo,* &c. in Sangerm. *potus sui, in ea,* &c.

℣. 6. In Mss. S. Germ. & Corb. secundo: *per hæc, cùm illis deesset,* &c. ut sup. In Gr. διὰ τούτων, αὐτοὶ ἀποροῦντες, εὐεργετήθησαν.

℣. 7. Græc. Ἀντὶ μὲν πηγῆς ἀενάου ποταμοῦ, αἵματι λυθρώδει ταραχθέντες, Ms. Alex. ταραχθέντος· i. e. *Pro fonte quidem sempiterni fluminis, sanguine immundo turbati.*

℣. 8. Gr. subdit: εἰς ἔλεγχον νηπιοκτόνου διατάγματος, &c. *in redargutionem præcepti de occidendis parvulis,* &c. ut sup. Ms. Sangerm. initio hab. *Quin comminuerentur in traduct.* &c. Corb. 2. extremò, *insperatæ salutis;* Gr. verò simpliciter, ἀνελπίστως, ut in Vulg.

℣. 9. Græc. δείξας διὰ τοῦ τότε δίψους πῶς τοὺς ὑπεναντίους ἐκόλασας· i. e. *ostendens per sitim, quæ tunc fuit, quomodo adversarios punivisses.*

℣. 10. Græcum: Ὅτε γὰρ ἐπειράσθησαν, καίπερ ἐν ἐλέει παιδευόμενοι, ἔγνωσαν πῶς ἐν ὀργῇ κρινόμενοι ἀσεβεῖς ἐβασανίζοντο.

℣. 11. Similiter in Gr. præter hoc ult. καταδικάζων ἐξήτασας, *condemnans interrogasti.*

℣℣. 12. 13. Græc. Καὶ ἀπόντες δὲ καὶ παρόντες, &c. ut in Vulg.

℣. 14. Græc. pro *commemorati sunt Dom.* hab. ᾔσθοντο τοῦ Κυρίου, *senserunt Dominum;* tollit verò seqq. *admirantes in finem exitus;* quæ etiam absunt à Ms. Sangerm. n. 15.

℣. 15. Græcè, loco *prava,* exstat πάλαι, *olim;* & loco *deriserunt,* ἀπεῖπον χλευάζοντες, *repudiaverunt deridentes;* deinde, ἐπὶ τέλει τῶν ἐκβάσεων ἐθαύμασαν, οὐχ ὅμοια δικαίοις διψήσαντες· *in fine eventuum mirati sunt, non similia justis sitientes.* In Ms. Corb. 2. *deriserunt, isti sitientes in finem eventûs mirati sunt, non similiter justis faciens:* item in Sangerm. S. Theod. & Corb. primo, *non similiter justis faciens.*

℣. 16. Mss. duo Corb. cum Sangerm. & S. Theod. scribunt *iniquitates,* non *iniquitatis;* Gr. ἀδικίας.

℣. 17. Itidem Græcè, detracto uno *&*, ante *torquetur.*

℣. 18. August. l. 1. de Gen. ad lit. to. 3. 126. b. legit: *qui fecisti mundum ex materia informi:* itidem l. 1. de Gen. to. 1. 649. d. sed monet aliquos habere codices, *de materia invisa:* ita quoque legit Auct. quæst. ex utroq. Test. ap. Aug. to. 3. 104. a. Similiter Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 730. b. *Non enim impossibilis erat manus tua, qua creavit orbem terrarum ex materia invisa.* Græc. Οὐ γὰρ ἠπόρει ἡ παντοδύναμός σου χείρ, καὶ κτίσασα τὸν κόσμον ἐξ ἀμόρφου ὕλης, &c. ut sup.

℣. 19. Mss. Sangerm. & Corb. 2. hab. *plenas & ignotas;* addit Corb. *aut vaporem igneum;* Corb. 1. & S. Theod. *plenas aut ignotas bestias, aut vaporem igneum,* &c. In Gr. θυμοῦ πλήρεις θῆρας ἀγνώστους, ἤτοι πυρπνόον φυσῶντας ἄσθμα, deinde, ἢ βρόμους λικμωμένους καπνοῦ, ἢ δεινοὺς ἀπ' ὀμμάτων σπινθῆρας ἀστράπτοντας.

℣. 20. Gr. Vulgatæ respondet.

℣. 21. Græcè loco seqq. *poterant occidi persecut. passi ab ipsis factis suis,* habetur, πεσεῖν ἐδύναντο ὑπὸ τῆς δίκης διωχθέντες, *cadere poterant ab ipso judicio persecutionem passi;* subinde deest *in*, ante *mensura*, sicut in Ms. Sangerm. August. verò tract. 1. in Joh. to. 3. 295. a. & l. 12. de civit. Dei, c. 18. to. 7. 317. e. constanter legit: *omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti:* & l. cont. advers. leg. to. 8. 553. b. *omnia in mensura..... constituisti;* Gr. διέταξας.

℣. 22. August. l. 19. contra Faust. to. 8. 330. c. ita legit: *Multùm enim valere, tibi soli superat semper: & virtuti brachii tui quis contra stabit?* nonnulli codd. ibid. scribunt *supererat,* non *superat;* Sangerm. verò, n. 15. *superat;* Græc. πάρεστι. Ms. S. Theod. addit: *& imperio virtutis brachii tui,* &c. Gr. καὶ κράτει βραχίονός σου, &c.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

23. Quoniam tanquam momentum ſtateræ, ſic eſt ante te orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani, quæ deſcendit in terram.

24. Sed misereris omnium, quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam.

25. Diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: nec enim odiens aliquid conſtituiſti, aut feciſti.

26. Quomodo autem poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes? aut quod à te vocatum non eſſet, conſervaretur?

27. Parcis autem omnibus: quoniam tua ſunt Domine, qui amas animas.

NOTÆ.

℣. 23. Ita Auguſt. l. 19. cont. Fauſt. col. 330. c. Græcè ponitur ὅλος, *totus*, ante *orbis terrarum*; & pro *antelucani*, habetur ὀρθρινή, *antelucana*.

℣. 24. Concinit Auguſt. l. 19. cont. Fauſt. col. 330. c. ſicut Auct. quæſt. V. & N. Teſt. ap. Aug. to. 3. 95. c. Item Victor Tun. l. de pœnit. ap. Ambr. col. 603. c. niſi quòd hab. *negligis*, loco *diſſimulas*: Gr. παρορᾷς; ultimò, εἰς μετάνοιαν, loco *propter pœnitentiam*.

℣. 25. Hieron. l. 1. in ep. ad Epheſ. to. 4. 327. f. *Diligis omnia, & nihil abjicis eorum quæ feciſti: neque enim odio quid habens condidiſti.* Auguſt. l. 19. cont. Fauſt. col. 330. c. *diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: nec enim odio habens aliquid conſtituiſſes.* Gr.... καὶ οὐδὲν βδελύσσῃ ὧν ἐποίησας· οὐδὲ γὰρ ἂν μισῶν τι κατεσκεύασας· nec addit, *aut feciſti*; quod etiam ult. abeſt à Mſs. Sangerm. & Corb. duobus.

℣. 26. Eadem refert Auguſt. l. 19. cont. Fauſt. to. 8. 330. d. præter hoc 1. *Quomodo ergo*, loco *autem*. Gr. Πῶς δὲ ἔμεινεν ἄν τι, &c.

℣. 27. Ita legit Auguſt. l. 19. cont. Fauſt. lib. verò cont. Adim. col. 118. g. ſic: *quoniam tua ſunt omnia, qui animas amas.* Græc. ὅτι σά ἐστι Δέσποτα φιλόψυχε.

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. O Quàm bonus & ſuavis eſt Domine ſpiritus tuus in omnibus!

2. Ideoque eos, qui exerrant, partibus corripis: & de quibus peccant, admones & alloqueris: ut relicta malitia, credant in te Domine.

Deut. 9. 3. 12. 29. 18. 12. 3. Illos enim antiquos inhabitatores terræ ſanctæ tuæ, quos exhorruiſti,

4. quoniam odibilia opera tibi faciebant per medicamina, & ſacrificia injuſta,

5. & filiorum ſuorum necatores ſine miſericordia, & comeſtores viſcerum hominum, & devoratores ſanguinis à medio ſacramento tuo,

6. & auctores parentes animarum inauxiliatarum, perdere voluiſti per manus parentum noſtrorum,

7. ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei, quæ tibi omnium charior eſt terra.

8. Sed & his tanquam hominibus peperciſti, & miſiſti anteceſſores exercitus tui veſpas, ut illos paulatim exterminarent.

9. Non quia impotens eras in bello ſubjicere impios juſtis, aut beſtiis ſævis, aut verbo duro ſimul exterminare:

10. ſed partibus judicans dabas locum pœnitentiæ, non ignorans, quoniam nequam eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum. Exod. 23. 30. Deut. 7. 22.

NOTÆ.

℣. 1. Auguſt. l. 19. cont. Fauſt. to. 8. 330. d. legit: *Bonus enim ſpiritus tuus eſt in omnibus.* Sic etiam Victorin. Afr. l. de princip. diei, p. 292. h. cum Mſ. Sangerm. In Corb. primo deeſt tantùm *Domine.* In Gr. Τὸ γὰρ ἄφθαρτόν σου πνεῦμά ἐστιν ἐν πᾶσι. *Incorruptus enim tuus ſpiritus eſt in omnibus.*

℣. 2. Apud Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 219. f. ita legitur: *Propterea quòd hos, qui exſecrarint patribus, corripis: & eos, qui peccant, admonens alloqueris; ut derelictâ malitiâ, credant in te Domine:* at mendoſus hîc videtur Luciferi codex; vel potiùs vitioſa operum ejus editio Lugdun. ubi legitur: *exſecrarint patribus*, pro *exerrant partibus*; Græcè enim exſtat: Διὸ τοὺς παραπίπτοντας κατ' ὀλίγον ἐλέγχεις· *Ideo hos, qui exerrant, partibus corripis*, id eſt, *per partes, & paulatim.* Ap. Auguſt. l. 19. cont. Fauſt. to. 8. 330. d. *Propter quod eos, qui exerrant, partibus corripis: & de quibus peccant, admonens alloqueris*, &c. ut in Vulg. Ita quoque in Mſ. Sangerm. In Corbeienſi 2. *Propter quod hos, qui exerrant*, &c. ut in Vulg. In Mſ. S. Theod. *admonens alloqueris*, ut ſup. apud Aug. Græcè, καὶ ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ὑπομιμνήσκων νουθετεῖς, &c. Victorin. Afric. l. de princip. diei, p. 292. h. cum Vulgata concinit ad verbum.

℣. 3. Mſ. S. Germ. ita fert cum Gr. *Et illos enim antiquos inhabitatores ſanctæ tuæ terræ odiens.* Similiter in Corb. 2. niſi quòd ult. verbo *odiens*, id ſubnectitur, *exhorruiſti*; ſed alia manu. Apud Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 219. f. ſimpliciter: *Illos enim antiquos inhabitatores terræ tuæ odiens.*

℣. 4. Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 219. f. *quoniam edibilia tibi opera faciebant per medicamina, & ſacramenta injuſta.* Similiter in Mſs. SS. Germ. & Theod. *quoniam odibilia tibi opera.* In Gr. ἐπὶ τῷ ἔχθιστα πράσσειν ἔργα φαρμακειῶν, καὶ τελετὰς ἀνοσίους.

℣. 5. Apud Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 219. f. hæc pauca exſtant: *& filiorum necatores ſine miſericordia voluiſti perdere*, &c. de ℣. 6. omiſſis illis quæ interſunt in Vulg. In Mſ. Corb. 1. deeſt tantùm *&* in principio: in Corb. altero ſic, *& per filiorum ſuorum*, &c. ut in Vulg. vox tamen *ſuorum* addita videtur ibid. recentiori manu; tollitur verò *&* ante vocem *devoratores*. In Mſ. Sangerm. legitur: *& filiorum necatores ſine miſeric. & comeſtores viſcerum hominum, devorationem & ſanguinis à*, &c. In Græco: τέκνων τε φονέας ἀνελεήμονας, καὶ σπλαγχνοφάγων ἀνθρωπίνων σαρκῶν θοίναν, καὶ αἵματος, ἐκ μέσου μυσταθείας σου, *& filiorum necatores ſine miſericordia, & comeſtorum viſcerum humanarum carnium epulum, & ſanguinis, de medio ſacramento tuo.* In ed. Compl. σπλαγχνοφάγους καὶ ἀνθρωπίνων σαρκῶν, καὶ θοίναν καὶ αἵματος· in Mſ. Alex. loco μυσταθείας σου, eſt μύστας θιάσου, pro μύστας θιάσου· in ed. Ald. μυστάς τε θείας· in Compl. μύστας θείας. Notandum hæc verba, *à medio ſacramento tuo*, in multis codd. Latinis transferri poſt iſta, *perdere voluiſti*, quæ leguntur ℣. ſeq. ſed malè, ut notat Lucas Brug.

℣. 6. Itidem Græcè, niſi excipias vocem αὐθέντας, pro *auctores*; αὐθέντης autem, ſeu αὐτόχειρ, *qui ſua manu ſe perimit*, vel *manus ſibi aut aliis affert.*

℣. 7. Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 219. f. *ut dignam percipiant peregrinationem filiorum Dei, quæ tibi omnium carior eſt terra.* Gr. ἵνα ἀξίαν ἀποικίαν δέξωνται Θεοῦ παίδων, ἡ παρὰ σοὶ πασῶν τιμιωτάτη γῆ.

℣. 8. Similiter habet Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 219. f. niſi quòd delet *tui*, poſt *exercitus*; & loco *paulatim*, ponit *in partes*; Gr. κατὰ βραχύ; cæt. ut in Vulg.

℣. 9. Lucif. Cal. ubi ſup. *Non quia impotens eras impugnare, impios juſtis ſubjicere, aut beſtiis ſæviſſimis, aut verbo duro ſimul perdere.* Græc. Οὐκ ἀδυνατῶν ἐν παρατάξει ἀσεβεῖς δικαίοις ὑποχειρίους δοῦναι, ἢ θηρίοις δεινοῖς, ἢ λόγῳ ἀποτόμῳ ὑφ' ἓν ἐκτρίψαι.

℣. 10. Eadem refert Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 219. f. Item Auguſt. cùm l. 2. de nupt. & concup. to. 1. 311. b. tum l. 3. op. imperf. to. 10. 1056. c. ab his, *non ignorans*, &c. Mſ. Corb. 1. extremò hab. *non poterat mutari cogitatio cordis illorum in perpetuum.* Gr. οὐ μὴ ἀλλαγῇ ὁ λογισμὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

11. Semen enim erat maledictum ab initio: nec timens aliquem, veniam dabas peccatis illorum.

12. Quis enim dicet tibi: Quid fecisti? aut quis stabit contra judicium tuum? aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti?

13. Non enim est alius Deus quàm tu, cui cura est de omnibus, ut ostendas quoniam non injustè judicas judicium. 1. Pet. 5. 7.

14. Neque rex neque tyrannus in conspectu tuo inquirent de his quos perdidisti.

15. Cùm ergo sis justus, justè omnia disponis: ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare, exterum æstimas à tua virtute.

16. Virtus enim tua justitiæ initium est: & ob hoc quòd omnium Dominus es, omnibus te parcere facis.

17. Virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus, & horum, qui te nesciunt, audaciam traducis.

18. Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate judicas, & cum magna reverentia disponis nos: subest enim tibi, cùm volueris, posse.

19. Docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet justum esse & humanum, & bonæ spei fecisti filios tuos: quoniam judicans das locum in peccatis pœnitentiæ.

20. Si enim inimicos servorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciasti attentione, dans tempus & locum, per quæ possent mutari à malitia;

21. cum quanta diligentia judicasti filios tuos, quorum parentibus juramenta & conventiones dedisti bonarum promissionum?

22. Cùm ergo das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus judicantes: & cùm de nobis judicatur, speremus misericordiam tuam.

23. Unde & illis, qui in vita sua insensatè & injustè vixerunt, per hæc, quæ coluerunt, dedisti summa tormenta.

24. Etenim in erroris via diutiùs erraverunt, deos æstimantes hæc, quæ in animalibus sunt supervacua, infantium insensatorum more viventes. Sup. 11. 16. Rom. 1. 23.

25. Propter hoc tanquam pueris insensatis judicium in derisum dedisti.

26. Qui autem ludibriis & increpationibus non sunt correcti, dignum Dei judicium experti sunt.

27. In quibus enim patientes indignabantur, per hæc quos putabant deos, in ipsis cùm exterminarentur videntes, illum, quem olim negabant se nosse, verum Deum agnoverunt: propter quod & finis condemnationis eorum venit super illos.

NOTÆ.

℣. 11. Lucif. Cal. de reg. apost. *Semen erat maledictum ab initio: nec timens, aliquam veniam dabas peccatis eorum.* August. l. 3. op. imperf. to. 10. 1056. c. *Semen enim illorum maledictum ab initio.* l. verò 2. de nupt. & concup. to. 1. 311. b. cum Vulg. *Semenen im erat maled. ab initio.* Concinit Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 94. a. nec aliter in Græco est: item sequitur: οὐδὲ εὐλαβούμενός τινα, ἐφ' οἷς ἡμάρτανον ἄδειαν ἐδίδους.

℣. 12. Sic habet Lucif. Cal. l. de reg. apost. ad hoc usque, *aut quis in conspectu tuo.* Ms. S. Germ. cum Corb. secundo habet: *aut quis in conspectum tuum*, &c. Hæc autem sententia quæ intermedia est in Vulg. extremò legitur Græcè hoc modo: ἢ τίς εἰς κατάστασίν σοι ἐλεύσεται ἔκδικος κατὰ ἀδίκων ἀνθρώπων; *aut quis ad standum contra te veniet vindex pro iniquis hominibus?* initio verò post *dicet*, deest vox *tibi.*

℣. 13. Gr. Οὔτε γὰρ Θεός ἐστι πλὴν σοῦ ᾧ μέλει περὶ πάντων, ἵνα δείξῃς ὅτι οὐκ ἀδίκως ἔκρινας. Ms. S. Germ. *Nec enim est alius Deus quàm te, cujus cura est de omnibus, ut ostendas quoniam non injustè judicasti.* Similiter in Corb. secundo; sed ultimò additur *judicium.*

℣. 14. In Gr. Οὔτε βασιλεὺς, ἢ τύραννος ἀντοφθαλμῆσαι δυνήσεταί σοι περὶ ὧν ἀπώλεσας.

℣. 15. Mss. SS. Germ. & Theod. non legunt *condemnare*, sed *condemnas.* Similiter Corb. duo; adduntque *& exterum*, &c. in Corb. tamen secundo conjunct. *&* alia manu scripta videtur. Apud Aug. l. quæst. c. 53. to. 6. 23. g. *ipsum quoque, qui puniri non debeat, condemnare, exterum æstimas à tua virtute:* & ita emendatum est è Mss. codd. & edit. Erasm. nam in Rat. & Lov. erat: *qui puniri debeat, condemnas, & exterum existimas.* Apud Gregor. M. l. 3. moral. c. 11. pariter, *condemnas, & exterum æstimas.* Græcè, αὐτὸν, τὸν μὴ ὀφείλοντα κολασθῆναι, καταδικάσαι, ἀλλότριον ἡγούμενος τῆς σῆς δυνάμεως.

℣. 16. Ita August. l. quæst. to. 6. 23. g. Victor Tun. autem l. de pœnit. p. 603. c. legit: *& cùm sis omnium Dominus, omnibus te parcere facis.* Gr. καὶ τὸ πάντων σε δεσπόζειν, πάντων φείδεσθαι ποιεῖ· Ms. Alex. σε ποιεῖ.

℣. 17. Sic apud August. l. quæst. to. 6. 23. g. præter ult. ista, *sed in iis, qui sciunt, audaciam traducis.* In Mss. Sangerm. Corb. duob. & S. Theod. *& hos, qui sciunt, audaciam traducis.* In Gr. καὶ ἐν τοῖς εἰδόσι, τὸ θράσος ἐξελέγχεις. Ms. Alex. οὐκ εἰδόσι.

℣. 18. August. ubi sup. *Tu autem Dominus virtutum, cum tranquillitate judicas, & cum magna reverentia disponis nos:* & in Rom. 2. to. 3. 904. c. ac in Ps. 2. to. 4. col. 5. a. *Tu autem Domine virtutis, cum tranquillitate judicas:* at in Ps. 6. col. 24. b. *Tu autem Domine virtutum*, &c. In Ms. S. Theod. *Dominator Domine virtutum*, &c. Gr. Σὺ δὲ δεσπόζων ἰσχύος, ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις, καὶ μετὰ πολλῆς φειδοῦς, &c. Victor Tun. l. de pœnit. p. 603. c. cum Fulg. l. 1. ad Monim. c. 12. p. 11. & l. 2. ad Trasim. c. 12. habet: *subest enim tibi, cùm voles, posse.* Ms. Corb. 2. *cùm velis, posse.* Gr. ὅταν θέλῃς, τὸ δύνασθαι.

℣. 19. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. d. legit: *Docuisti populum tuum per talia opera, quoniam oportet justum esse, & humanæ & bonæ spei fecisti filios tuos.* Mss. S. Germ. & Corb. duo addunt, *quoniam das locum in peccatis pœnitentiæ.* Gr. ὅτι δίδως ἐπὶ ἁμαρτήμασι μετάνοιαν· item sup. loco *& humanum*, simpliciter, φιλάνθρωπον.

℣. 20. Ms. Sangerm. post hanc vocem, *attentione*, subdit, *& liberasti;* sic etiam in Mss. S. Theod. & Corb. duobus. Græcè, loco *& liberasti*, est καὶ δεήσεως, quod ult. Nobil. vertit, *& parsimonia;* tum sequitur δοὺς χρόνους καὶ τόπον, &c.

℣. 21. Ad verbum è Græco.

℣. 22. Gr. extremò non addit vocem *tuam*, ad *misericordiam:* tollit quoque Ms. Sangerm. cum Corb. primo, & S. Theoder. in Corb. altero subnectitur, sed manu recentiori.

℣. 23. Græcè loco ultimor. *per hæc, quæ coluerunt*, &c. exstat, διὰ τῶν ἰδίων ἐβασάνισας βδελυγμάτων, *per proprias abominationes torsisti.*

℣. 24. Græc. subdit τῶν ἐχθρῶν, *inimicorum*, voci *animalibus;* ultimòque pro *viventes*, hab. ψευσθέντες, *decepti.*

℣. 25. Ita Aug. in Ps. 9. 46. f.

℣. 26. Ms. S. Germ. cum Corb. altero: *Qui autem ludibriis increpationis non correpti sunt*, &c. Ms. S. Theod. *ludibriis, increpationibus*, &c. Gr. Οἱ δὲ παιγνίοις ἐπιτιμήσεως μὴ νουθετηθέντες, dein ἀξίαν Θεοῦ κρίσιν πειράσουσι. Apud August. in Ps. 9. 46. f. *Hi autem hoc judicio non correcti, dignum Dei judicium experti sunt;* tum addit: *Qui ergo non corriguntur isto occulto Dei judicio, dignissimè illo manifesto punientur.*

℣. 27. In Mss. S. Germ. & Corb. altero sic: *In his enim quæ patiebantur, molestè ferebant, in quibus patientes indignabantur..... propter quod & finis condemnationis illis veniet.* Ita quoque in Ms. S. Theod. præter hoc ult. *illorum venit.* In Corb. 1. priora tantùm exstant ut sup. Apud Vigil. Taps. l. cont. Varim. p. 734. c. ita: *Verebuntur eos quos putant deos, à quibus exterminabuntur, videntes illum quem olim negabant, Deum verum agnoverunt.* Græc. Vulgatæ favet.

CAPUT XIII.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

Rom. 1. 18. 1. Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei: & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex:

Deut. 4. 19. 17. 3. 2. sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum deos putaverunt.

3. Quorum si specie delectati, deos putaverunt: sciant quantò his dominator eorum speciosior est: speciei enim generator hæc omnia constituit.

4. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior est illis:

5. à magnitudine enim speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit creator horum videri:

6. sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, Deum quærentes, & volentes invenire.

Rom. 1. 21. 7. Etenim cùm in operibus illius conversentur, inquirunt: & persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur.

8. Iterum autem nec his debet ignosci.

9. Si enim tantùm potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum: quomodo hujus Dominum non faciliùs invenerunt?

10. Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ.

11. Aut si quis artifex faber de silva lignum rectum secuerit, & hujus doctè eradat omnem corticem, & arte sua usus, diligenter fabricet vas utile in conversationem vitæ, Isai. 44. 12. Jer. 10. 3.

12. reliquiis autem ejus operis, ad præparationem escæ abutatur:

13. & reliquum horum, quod ad nullos usus facit, lignum curvum, & vorticibus plenum, sculpat diligenter per vacuitatem suam, & per scientiam suæ artis figuret illud, & assimilet illud imagini hominis,

14. aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubrica, & rubicundum faciens fuco colorem illius, & omnem maculam, quæ in illo est, perliniens:

15. & faciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro,

16. ne fortè cadat, prospiciens illi, sciens quoniam non potest adjuvare se: imago enim est, & opus est illi adjutorium.

17. Et de substantia sua, & de filiis suis, & de nuptiis votum faciens inquirit. Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est:

18. & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in

Notæ.

℣. 1. Ms. Sangerm. *Vani sunt autem omnes homines, quibus non subest scientia Dei*, &c. Corb. sec. *quibus non est scientia Dei.* Græc. Μάταιοι μὲν γὰρ πάντες ἄνθρωποι φύσει, οἷς παρῆν Θεοῦ ἀγνωσία, &c. *Vani enim omnes homines naturâ, quibus aderat Dei ignoratio*, &c. Apud August. l. 15. de Trin. to. 8. 967. f. hæc leguntur: *de iis quæ videntur bona, non potuerunt scire eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt artificem.* Ita quoque in Græco. Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 321. b. *neque opera attendentes cognoverunt quis esset artifex:* similiter l. de exhort. ad mart. p. 263. c. excepto uno *agnoverunt.*

℣. 2. Eadem refert Cypr. l. 3. Testim. p. 321. b. ad verbum; at l. de exhort. ad mart. p. 263. c. legit, *aut lunam*, omittitque *rectores orbis terrarum.* Similiter hab. *aut lunam* Ms. Corb. 1. Apud August. l. 15. de Trin. to. 8. 967. g. *sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut violentiam aquarum, aut luminaria cœli, rectores orbis terrarum deos putaverunt.* Ita quoque in Græco, præter unum βίαιον ὕδωρ, *violentam* vel *nimiam aquam*, loco *violentiam aquarum.*

℣. 3. Cypr. cùm exhort. ad mart. p. 264. a. tum l. 3. Testim. p. 321. b. legit: *Quorum si propter speciem hoc æstimaverunt, sciant quantò his Dominus sit speciosior;* nec addit plura. August. verò l. 15. de Trin. to. 8. 967. g. *Quorum quidem si specie delectati, hæc deos putaverunt: sciant quantò dominator eorum melior est: speciei enim generator ea creavit.* Similiter in Mss. Sangerm. Corb. sec. & S. Theod. *quantò dominator*, absque medio *his.* Græcum etiam Augustino favet.

℣. 4. Eadem leguntur apud Cypr. & exhort. ad mart. p. 264. a. & l. 3. Testim. p. 321. b. præter hæc posteriora, *intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit fortia, fortior est illis.* Ita etiam ferunt Mss. S. Germ. S. Theod. & Corb. duo, omissâ tantùm voce *fortia.* Apud August. l. 15. de Trin. to. 8. 967. g. *Aut si virtutem, & operationem eorum mirati sunt, intelligant ab his, quantò qui hæc constituit, fortior est.* Græc. Εἰ δὲ δύναμιν, καὶ ἐνέργειαν ἐκπλαγέντες, &c. ut ap. Aug.

℣. 5. Eodem modo legit August. l. 15. de Trin. to. 8. 968. a. nisi quòd hab. *poterat*, non *poterit.* Græcè ita: ἐκ γὰρ μεγέθους καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. In ed. Ald. ponitur καὶ, post καλλονῆς; in Compl. καὶ καλλονῆς, καὶ κτισμάτων. Apud Hilar. l. 1. de Trin. p. 770. a. sic: *de magnitudine enim operum, & pulchritudine creaturarum, consequenter generationum conditor conspicitur.* Apud Gregor. M. l. 26. moral. c. 8. *per magnitudinem enim creaturæ & speciem, potest intelligibiliter creator videri.*

℣. 6. Græc. ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τούτοις ἐστι μέμψις ὀλίγη, &c.

℣. 7. Græcè, loco *persuasum habent*, sic, πείθονται τῇ ὄψει, *persuadentur aspectu.*

℣. 8. Græc. Πάλιν δὲ οὐδ' αὐτοὶ συγγνωστοί.

℣. 9. Ita legit Aug. l. 2. de doctr. Chr. to. 3. 32. f. at ep. 55. to. 2. 130. d. habet: *Cùm tantùm valerent, ut possent æstimare sæculum, Dominum ejus non faciliùs invenerunt.* Græc. Εἰ γὰρ τοσοῦτον ἴσχυσαν εἰδέναι, ἵνα δύνωνται στοχάσασθαι τὸν αἰῶνα· τὸν τούτων Δεσπότην πῶς τάχιον οὐχ εὗρον;

℣. 10. Similia in Græco.

℣. 11. Græc. Εἰ δὲ καὶ τίς ὑλοτόμος τέκτων εὐκίνητον (ed. Ald. ἐκκίνηται) φυτὸν ἐκπρίσας, περιέξυσεν εὐμαθῶς πάντα τὸν φλοιὸν αὐτοῦ, καὶ τεχνησάμενος εὐπρεπῶς κατεσκεύασε χρήσιμον σκεῦος εἰς ὑπηρεσίαν ζωῆς· Nobil. *Aut si quis lignarius faber lignum bene mobile secuerit, & hujus doctè eradat corticem omnem, & arte usus, decorè fabricet vas utile ad ministerium vitæ;* Mss. S. Germ. S. Theod. & Corb. secundus, *in conversatione vitæ.*

℣. 12. Mss. SS. Germ. & Theod. cum duplici Corb. *reliquias autem*, &c. Gr. τὰ δὲ ἀποβλήματα, Ms. Alex. ὑπολίμματα; extremò pro *abutatur*, constanter, ἀναλώσας ἐνεπλήσθη, *insumens satiatus sit.*

℣. 13. Mss. S. Germ. S. Theod. & Corb. duo hab. *& verticibus plenum;* Gr. καὶ ὄζοις συμπεφυκός· tum sequitur, λαβὼν ἔγλυψεν ἐν ἐπιμελείᾳ ἀργίας αὐτοῦ, *sumens sculpsit diligenter per otium suum*, &c.

℣. 14. Græc. ἢ ζώῳ τινὶ εὐτελεῖ ὡμοίωσεν αὐτὸ, &c. *aut alicui vili animali illud comparet*, &c. ut in Vulg.

℣. 15. Gr. καὶ ποιήσας αὐτῷ αὐτοῦ ἄξιον οἴκημα, ἐν τοίχῳ ἔθηκεν αὐτὸ, ἀσφαλισάμενος σιδήρῳ· i. e. *& faciens ei dignam habitationem, in pariete posuit illud, confirmans ferro.*

℣. 16. Gr. ἵνα μὲν οὖν μὴ καταπέσῃ, προενόησεν αὐτοῦ, &c. *ne fortè cadat, prospexit illi*, &c. ut sup.

℣. 17. Ms. Sangerm. *Et de subst. sua, & filiis suis, & nuptiis*, &c. ut supra. Græc. Περὶ δὲ κτημάτων, καὶ γάμων αὐτοῦ, καὶ τέκνων προσευχόμενος, οὐκ αἰσχύνεται τῷ ἀψύχῳ προσλαλῶν.

℣. 18. Græc. καὶ περὶ μὲν ὑγιείας τὸ ἀσθενὲς ἐπικαλεῖται, περὶ δὲ ζωῆς τὸν νεκρὸν ἀξιοῖ, περὶ δὲ ἐπικουρίας τὸν ἀπειρότατον ἱκετεύει.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

adjutorium inutilem invocat:

19. & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest: & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis.

NOTÆ.

℣. 19. Græc. περὶ δὲ ὁδοιπορίας τὸ μηδὲ βάσει χρῆσθαι δυνάμενον· περὶ δὲ πορισμοῦ, καὶ ἐργασίας, καὶ χειρῶν ἐπιτυχίας τὸ ἀδρανέστατον ταῖς χερσὶν εὐδράνειαν αἰτεῖται· Nobilius sic vertit: *& pro itinere eum qui ambulare non potest: & de acquirendo, & de operando, & manuum successu petit ab eo, qui est impotentissimus manibus, potentiam.*

CAPUT XIV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. ITerum alius navigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante se, fragilius lignum invocat.

2. Illud enim cupiditas acquirendi excogitavit, & artifex sapientiâ fabricavit suâ.

3. Tua autem, Pater, providentia guber-
Exod. 14. 22. nat: quoniam dedisti & in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimam,

4. ostendens quoniam potens es ex omnibus salvare, etiam si sine arte aliquis adeat mare.

5. Sed ut non essent vacua sapientiæ tuæ opera: propter hoc etiam & exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt:

Gen. 6. 4. 7. 7. 6. sed & ab initio cùm perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit sæculo semen nativitatis, quæ manu tua erat gubernata.

7. Benedictum est enim lignum, per quod fit justitia.

Psalm. 113. 4. 8. Per manus autem quod fit idolum, ma-
Baruc. 6. 3. ledictum est & ipsum, & qui fecit illud: quia ille quidem operatus est: illud autem cùm esset fragile, deus cognominatus est.

9. Similiter autem odio sunt Deo, impius & impietas ejus.

10. Etenim quod factum est, cum illo, qui fecit, tormenta patietur.

11. Propter hoc & in idolis nationum non erit respectus: quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.

12. Initium enim fornicationis est exquisitio idolorum: & adinventio illorum corruptio vitæ est:

13. neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum.

14. Supervacuitas enim hominum hæc advenit in orbem terrarum: & ideo brevis illorum finis est inventus.

15. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filii fecit imaginem: & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia.

16. Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.

17. Et hos quos in palàm homines honorare non poterant, propter hoc quòd longè essent, è longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: ut illum, qui aberat, tanquam præsentem colerent sua sollicitudine.

NOTÆ.

℣. 1. Mss. Corb. sec. & S. Theod. leg. *feroces fluctus*; Gr. ἄγρια κύματα; item Græcè, pro *ligno*, exstat πλοίου, *navigio*; in Ms. verò Alex. ξύλου, ut sup.

℣. 2. Græc. delet ult. *suâ*.

℣. 3. Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 176. b. similiter habet: *dedisti in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimam.* Gr. καὶ ἐν κύμασι τρίβον ἀσφαλῆ.

℣. 4. Auct. l. de promiss. p. 3. apud Prosp. col. 176. b. legit: *ostendens quoniam potes etiam sine rate transeuntes mare servare.* Mss. Sangerm. & S. Theod. *ostendens quoniam potes ex omnibus sanare, etiam si sine rate aliquis adeat.* Similiter hab. Corb. 2. nisi quòd addit *mare*, in fine. Gr. δεικνὺς ὅτι δύνασαι ἐκ παντὸς (Ms. Alex. ἐκ πάντων) σώζειν, ἵνα κἂν ἄνευ τέχνης τις ἐπιβῇ. In Ms. Corb. 1. pariter *sine rate*, sed malè, ut notat Lucas Brug. nam Græcè constanter, ἄνευ τέχνης.

℣. 5. Græc. initio habet: Θέλεις δὲ μὴ ἀργὰ εἶναι, &c. *Vis autem non otiosa esse*, loco *Sed ut non essent vacua*; subinde tollit *etiam*, ut & inf. *suas*, post *animas*. In Mss. Sangerm. & Corb. 2. pariter est *etiam exiguo*, absque medio *&*.

℣. 6. Ms. Corb. 1. *ab initio enim cùm*, &c. Ms. S. Theod. *sunt ab initio.* Sangerm. *sed ab initio cùm*, &c. Auct. l. de promiss. p. 2. ap. Prosp. col. 134. a. *ab initio cùm*, &c. Græc. καὶ ἀρχῆς γὰρ, &c.

℣. 7. Ita Græcè. Ambros. verò in Ps. 118. col. 1064. c. legit: *Benedictum lignum, quod fit per justitiam:* ita nempe Mss. omnes ibid. cum vet. editt.

℣. 8. Ambros. in Ps. 118. col. 1064. c. subdit: *Maledictum autem lignum, quod fit per manus hominum.* Græc. textui favet.

℣℣. 9. 10. Ἐν ἴσῳ γὰρ μισητὰ Θεῷ, καὶ ὁ ἀσεβῶν, καὶ, &c. ut in Lat.

℣. 11. Græc. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν εἰδώλοις ἐθνῶν ἐπισκοπὴ ἔσται· ὅτι ἐν κτίσματι Θεοῦ εἰς βδέλυγμα ἐγενήθησαν, καὶ εἰς σκάνδαλα ψυχαῖς ἀνθρώπων, καὶ εἰς παγίδα, &c. *Propter hoc & in idolis gentium erit respectus: quoniam in creatura Dei in abominationem facta sunt, & in scandala animabus hominum*, &c. Ms. Sangerm. cum Corb. 2. hab. *animis hominum*; Corb. 1. *animæ hominum*; Ms. S. Theod. *animis hominum, & in muscipulis*, &c.

℣. 12. In Ms. Corb. 2. *fornicationis exquisitio*, absque medio *est*, quod etiam abest à Gr.

℣. 13. Ms. Sangerm. delet *enim*; malè, nam in Gr. est οὔτε γὰρ ἦν, &c.

℣. 14. Gr. Κενοδοξίᾳ γὰρ ἀνθρώπων εἰσῆλθεν εἰς κόσμον· καὶ διὰ τοῦτο σύντομον αὐτῶν τέλος ἐπενοήθη. *Supervacuâ enim ambitione hominum intraverunt in mundum: & ideo brevis eorum finis est deliberatus.* Mss. Corb. 1. & S. Theod. pro *advenit in orbem*, hab. *hoc adinvenit in orbe:* ita etiam correctum est in Corb. 2. sed al. manu; Sangerm. hab. *venit in orbem.*

℣. 15. Ms. Sangerm. *citò sibi rapti filii faciens imaginem, illum qui tunc homo mortuus fuerat*, &c. Similiter hab. Corb. 2. & S. Theod. *imaginem, illum qui tunc homo*, &c. Gr... τοῦ ταχέως ἀφαιρεθέντος τέκνου, εἰκόνα ποιήσας τὸν τότε νεκρὸν ἄνθρωπον, νῦν ὡς θεὸν ἐτίμησε, καὶ παρέδωκε τοῖς ὑποχειρίοις μυστήρια καὶ τελετάς.

℣. 16. Græc. Εἶτα ἐν χρόνῳ, κρατυνθὲν τὸ ἀσεβὲς ἔθος, ὡς νόμος ἐφυλάχθη, καὶ τυράννων ἐπιταγαῖς ἐθρησκεύετο τὰ γλυπτά. *Deinde interveniente tempore, invalescens impia consuetudo, tanquam lex custodita est*, &c. item in Mss. Sangerm. & Corb. 2. *custodita est.*

℣. 17. Gr. initio ipso delet *& hos*; subinde pro *figura eorum allata*, hab. ὄψιν ἀνατυπωσάμενοι, *faciem figurantes*; extremò, κολακεύωσι, *adularentur*, pro *colerent.* Mss. S. Germ. & Corb. 1. loco *evidentem*, ferunt *evidenter*; Gr. verò ἐμφανῆ.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

18. Provexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia.

19. Ille enim volens placere illi, qui se assumpsit, elaboravit arte sua, ut similitudinem in melius figuraret.

20. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc deum æstimaverunt.

21. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deservientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.

22. Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viventes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant.

Deuter. 18. 10. Jer. 7. 6. 23. Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniæ plenas vigilias habentes,

24. neque vitam, neque nuptias mundas jam custodiunt, sed alius alium per invidiam occidit, aut adulterans contristat:

25. & omnia commista sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & perjurium, tumultus bonorum,

26. Dei immemoratio, animarum inquinatio, nativitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ.

27. Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est, & initium & finis.

28. Aut enim dum lætantur, insaniunt: aut certè vaticinantur falsa, aut vivunt injustè, aut pejerant citò.

29. Dum enim confidunt in idolis, quæ sine anima sunt, malè jurantes noceri se non sperant.

30. Utraque ergo illis evenient dignè, quoniam malè senserunt de Deo, attendentes idolis, & juraverunt injustè, in dolo contemnentes justitiam.

31. Non enim juratorum virtus, sed peccantium pœna perambulat semper injustorum prævaricationem.

NOTÆ.

℣. 18. Græc. Εἰς ἐπίτασιν δὲ θρησκείας καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας ἡ τοῦ τεχνίτου προετρέψατο φιλοτιμία.

℣. 19. Ms. S. Theod. *Ille enim volens placere illi, qui se assumpsit, & laboravit*, &c. Græc. Ὁ μὲν γὰρ τάχα τῷ κρατοῦντι βουλόμενος ἀρέσαι, ἐξεβιάσατο τῇ τέχνῃ τὴν ὁμοιότητα ἐπὶ τὸ κάλλιον.

℣. 20. Græc. initio hab. ἐφελκόμενον, pro *abducta*; Mss. SS. Germ. Theod. & Corb. duo, *adducta*: item Corb. 2. & S. Theod. extremò, *ut Deum existimaverunt*; Corb. 1. & Sangerm. simpliciter, *Deum existimaverunt*. Gr. σέβασμα ἐλογίσαντο, *numen æstimaverunt*.

℣. 21. Pro *regibus*, Græcè τυραννίδι.

℣. 22. Gr. Εἶτ' οὐκ ἤρκεσε τὸ πλανᾶσθαι περὶ τὴν τοῦ, &c.

℣. 23. Gr. Ἢ γὰρ τεκνοφόνους τελετὰς, ἢ κρύφια μυστήρια, ἢ ἐμμανεῖς ἐξ ἄλλων θεσμῶν κώμους ἄγοντες..... *ex aliis ritibus comessationes agentes.*

℣. 24. Græc. οὔτε βίους, οὔτε γάμους καθαροὺς ἔτι φυλάσσουσιν, ἕτερος δ' ἕτερον ἢ λοχῶν ἀναιρεῖ, ἢ νοθεύων ὀδυνᾷ.

℣. 25. Græc. πάντας δ' ἐπιμὶξ ἔχει, αἷμα καὶ φόνος, κλοπὴ καὶ δόλος, φθορὰ, ἀπιστία, ταραχὴ, ἐπιορκία, θόρυβος ἀγαθῶν.

℣. 26. Mss. Sangerm. & Corb. 2. *Domini immemoratio..... nuptiarum inconstantia, mœchiæ, & impudicitia*; Corb. *mœchia*. Gr. Χάριτος ἀμνησία..... γάμων ἀταξία, μοιχεία καὶ ἀσέλγεια.

℣. 27. Ἡ γὰρ τῶν ἀνωνύμων εἰδώλων θρησκεία, παντὸς ἀρχὴ κακοῦ, καὶ αἰτία καὶ πέρας ἐστί.

℣. 28. A Græco abest adverb. *certè*, sicut à Mss. Sangerm. & Corb. 2.

℣. 29. Ms. S. Germ. ultimò hab. *re noceri se non sperant*: Græc. ἀδικηθῆναι οὐ προσδέχονται.

℣. 30. Ms. Sangerm. sub fin. habet *idolo*, non *in dolo*; Græc. ἐν δόλῳ: initio ita: Ἀμφότερα δὲ αὐτοὺς μετελεύσεται τὰ δίκαια, ὅτι, &c. *Utraque autem illos insequentur jura, quoniam*, &c. ut sup.

℣. 31. Mss. SS. Germ. Theod. & Corb. 2. *Non enim jurantium est virtus, sed*, &c. ut sup. Gr. Οὐ γὰρ ἡ τῶν ὀμνυομένων δύναμις, ἀλλ' ἡ τῶν ἁμαρτανόντων δίκη ἐπεξέρχεται, &c. *Non enim eorum per quos juratur virtus, sed peccantium judicium insurgit semper super*, &c.

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. TU autem Deus noster, suavis & verus es, patiens, & in misericordia disponens omnia.

2. Etenim si peccaverimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam: & si non peccaverimus, scimus quoniam apud te sumus computati.

3. Nosse enim te, consummata justitia est: & scire justitiam, & virtutem tuam, radix est immortalitatis.

4. Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor sine fructu, effigies sculpta per varios colores,

5. cujus aspectus insensato dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima.

6. Malorum amatores, digni sunt qui spem habeant in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligunt, & qui colunt.

7. Sed & figulus mollem terram premens, laboriosè fingit ad usus nostros unumquodque vas, & de eodem luto fingit quæ munda sunt in usum vasa, & similiter quæ his sunt contraria: horum autem vasorum quis sit usus, judex est figulus. Rom. 9. 21.

NOTÆ.

℣. 1. Ms. S. Germ. *& cum misericordia disponens omnia*. Gr. καὶ ἐν ἐλέει διοικῶν τὰ πάντα.

℣. 2. August. l. de fide & op. to. 6. 187. e. *Et si peccaverimus, tui sumus, scientes potentiam tuam: non peccabimus autem scientes, quoniam tui sumus deputati.* Ita quoque in Græco, nisi quòd ipso initio exstat, Καὶ γὰρ ἐὰν, *Etenim si*, ut in Vulg.

℣. 3. Græc. delet *justitiam*. Ms. S. Theod. loco *virtutem*, hab. *veritatem*; Gr. verò, τὸ κράτος.

℣. 4. Gr. pro *umbra picturæ*, hab. σκιαγράφων, *adumbrantium*; ed. Compl. σκιὰ γραφῶν.

℣. 5. Græcè, ὧν ὄψις ἄφροσιν εἰς ὄνειδος ἔρχεται, &c. *quorum aspectus insensatis in opprobrium venit*, &c. Ms. Alex. cum ed. Compl. hab. εἰς ὄρεξιν ἔρχεται, *in libidinem* &c. Ms. S. Theod. addit: *& diligit mortuam imaginem, & effigiem sine anima*. Gr. ποθεῖ τε νεκρᾶς εἰκόνος εἶδος ἄπνουν.

℣. 6. Mss. S. Germ. Corb. 2. & S. Theod. *digni qui spem in talibus habent*; Gr. ἄξιοι τε τοιούτων ἐλπίδων, nec addit *illos*, post verbum *faciunt*.

℣. 7. Nonnulla variant Græcè, en verba: Καὶ γὰρ κεραμεὺς ἁπαλὴν γῆν θλίβων, ἐπίμοχθον πλάσσει πρὸς ὑπηρεσίαν ἡμῶν ἕκαστον, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἀνεπλάσατο τά τε τῶν καθαρῶν ἔργων δοῦλα σκεύη, τά τε ἐναντία πάνθ' ὁμοίως· τούτων δὲ ἑκατέρου τίς ἑκάστου ἐστὶν ἡ χρῆσις, κριτὴς ὁ πηλουργός.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

8. Et cum labore vano deum fingit de eodem luto: ille qui paulò ante de terra factus fuerat, & post pusillum reducit se unde acceptus est, repetitus animæ debitum quam habebat.

9. Sed cura est illi, non quia laboraturus est, nec quoniam brevis illi vita est, sed concertatur aurificibus & argentariis: sed & ærarios imitatur, & gloriam præfert, quoniam res supervacuas fingit.

10. Cinis est enim cor ejus, & terra supervacua spes illius, & luto vilior vita ejus:

11. quoniam ignoravit qui se finxit, & qui inspiravit illi animam quæ operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem.

12. Sed & æstimaverunt lusum esse vitam nostram, & conversationem vitæ compositam ad lucrum, & oportere undecunque etiam ex malo acquirere.

13. Hic enim scit se super omnes delinquere, qui ex terræ materia fragilia vasa, & sculptilia fingit.

14. Omnes enim insipientes, & infelices supra modum animæ superbi, sunt inimici populi tui, & imperantes illi:

15. quoniam omnia idola nationum deos æstimaverunt, quibus neque oculorum usus Psalm.
est ad videndum, neque nares ad percipien- 113. 5.
dum spiritum, neque aures ad audiendum, & 134.
neque digiti manuum ad tractandum, sed & 16.
pedes eorum pigri ad ambulandum:

16. homo enim fecit illos: & qui spiritum mutuatus est, is finxit illos. Nemo enim sibi similem homo poterit deum fingere.

17. Cùm enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his quos colit, quia ipse quidem vixit, cùm esset mortalis, illi autem nunquam.

18. Sed & animalia miserrima colunt: insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.

19. Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicere. Effugerunt autem Dei laudem, & benedictionem ejus.

NOTÆ.

℣. 8. Mss. Sangerm. & Corb. 2. ferunt *vanum deum*, non *vano deum*; subinde tollunt *se*, post verbum *reducit*. Ms. S. Theod. similiter hab. *vanum deum*; post paulò verò, *pusillum seducit se..... repetitus animæ quem habebat*. Gr. Καὶ κακόμοχθος θεὸν μάταιον ἐκ τῦ αὐτῦ πλάσσει πηλῦ· ὃς..... μετ᾽ ὀλίγον πορεύεται ἐξ ἧς ἐλήφθη, τὸ τῆς ψυχῆς ἀπαιτηθεὶς χρέος.

℣. 9. Græc. extremò hab. ϗ δόξαν ἡγεῖται, ὅτι κίβδηλα πλάσσει· *& gloriam putat, quia res adulterinas fingit.*

℣. 10. In Mss. S. Germ. & Corb. 2. initio deest *enim*; deest quoque in Græco; paulò verò post, loco *supervacua*, ponitur εὐτελεσέρα; εὐτελὴς autem, *facilis quantùm ad sumptum.*

℣. 11. A Græco abest vocula *ei*, post verbum *insufflavit*; abest etiam à Mss. S. Germ. & Corb. 1.

℣. 12. Ms. S. Germ. initio hab. *sed æstimaverunt*; sic etiam in Græco: subinde loco *conversationem vitæ compositam ad lucrum*, &c. ita: τὸν βίον πανηγυρισμὸν ἐπικερδῆ, δεῖν γάρ φησιν, &c. *vitæ modum nundinas compositas ad lucrum, oportere enim dicunt undecunque*, &c. ut sup.

℣. 13. Græc. Οὗτος γὰρ παρὰ πάντας οἶδεν ὅτι ἁμαρτάνει, ὕλης γεώδυς εὔθραυστα σκεύη, ϗ γλυπτὰ δημιυργῶν.

℣. 14. Græc. Πάντες δ᾽ ἀφρονέστατοι, ϗ τάλανες ὑπὲρ ψυχὴν νηπίυ, οἱ ἐχθροὶ τῦ λαῦ σῦ, καταδυναστεύσαντες αὐτόν. *Omnes enim insipientissimi, & infelices super animam infantis, inimici populi tui, tyrannidem exercentes in eum.*

℣. 15. Eadem prorsus hab. Cypr. cùm l. exhort. ad Mart. p. 263. c. tum l. 3. Testim. p. 321. b. præter τὸ *in manibus*, loco *manuum*; Gr. χειρῶν. Jul. Firmic. etiam l. de errore prof. relig. c. 29. p. 176. c. scribit *manuum*, ac præterea *visus est*, loco *usus est*; cæt. ut in Vulg. In Mss. quoque Sangerm. & Corb. duobus legitur *visus est*; at in Gr. χρῆσις εἰς ὅρασιν, &c.

℣. 16. Concordat Cypr. l. 3. Testim. p. 321. b. & l. exhort. ad Mart. p. 263. c. Similiter ap. Julium Firm. l. de errore profan. relig. c. 29. p. 176. c. præter ult. *Nemo autem sibi hominum poterit deum formare.* Græcè ut in Vulg. excepto verbo ἰσχύει, *potest*, loco *poterit*. In Ms. S. Theod. deest *is*, ante *finxit*.

℣. 17. Eadem refert Cypr. l. exhort. ad Mart. p. 263. c. & l. 3. Testim. p. 321. b. sed in fine non repetit, *cùm esset mortalis*, quod etiam abest à Græco. Cypriano succinit Jul. Firmic. l. de errore prof. rel. p. 176. c. uterque legit, *melior est autem*, non *enim*; Gr. verò, κρείττων γάρ ἐστι. Ambrosiast. p. 33. c. initio habet: *Mortalis fingit mortuum manibus iniquis*; Gr. Θνητὸς δὲ ὤν, νεκρὸν ἐργάζεται, &c.

℣. 18. Ms. Sangerm. cum Corb. 1. & S. Theod... *insensate enim comparata his, aliis sunt deteriora.* In Corb. 2. *insensatæ enim..... aliis sunt deteriora.* Gr..... ἄνοια γὰρ συγκρινόμενα τῶν ἄλλων ἐστὶ χείρονα.

℣. 19. Gr. Οὐδ᾽ ὅσον ἐπιποθῆσαι, ὡς ἐν ζώων ὄψει καλὰ τυγχάνει. Ἐκπέφευγε δὲ ϗ τὸν τῦ, &c. *Neque quatenus desiderentur, tanquam in animalium aspectu bona sunt. Effugerunt autem & Dei*, &c. Mss. S. Germ. S. Theod. & Corb. 2. *Effugit autem Dei laudem*, &c.

CAPUT XVI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Propter hæc, & per his similia passi sunt dignè tormenta, & per multitudinem bestiarum exterminati sunt.

2. Pro quibus tormentis bene disposuisti
Num. 11. 31. populum tuum, quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui, novum saporem, escam parans eis ortygometram:

3. ut illi quidem concupiscentes escam propter ea, quæ illis ostensa & missa sunt, etiam à necessaria concupiscentia averterentur. Hi autem in brevi inopes facti, novam gustaverunt escam.

4. Oportebat enim illis sine excusatione quidem supervenire interitum exercentibus tyrannidem: his autem tantùm ostendere quemadmodum inimici eorum exterminabantur.

5. Etenim cùm illis supervenit sæva bestia- Num.
rum ira, morsibus perversorum colubrorum 21. 6.
exterminabantur.

6. Sed non in perpetuum ira tua perman-

NOTÆ.

℣. 1. Mss. S. Germ. S. Theod. & Corb. uterque: *Propter hoc per hæc*, vel *per his similia passi sunt*; deinde Corb. 2. & S. Theod. *digna tormenta*, &c. Gr. Διὰ τῦτο δι᾽ ὁμοίων ἐκολάσθησαν ἀξίως, &c. ut supra.

℣. 2. *quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui*: horum loco Græc. habet εἰς ἐπιθυμίαν ὀρέξεως, *in concupiscentiam appetitûs*; ultimòque, τροφὴν ἡτοίμασας ὀρτυγομήτραν.

℣. 3. Horum loco, *propter ea, quæ illis ostensa & missa sunt*, legitur Græcè, διὰ τὴν εἰδέχθειαν τῶν ἐπαπεσταλμένων, *propter odiosam deformitatem eorum quæ immissa sunt*; extremò ita, ϗ ξένης μετάσχωσι γεύσεως, *etiam novam gustarent escam.*

℣. 4. Gr. Ἔδει γὰρ ἐκείνοις μὲν ἀπαραίτητον ἔνδειαν ἐπελθεῖν τυραννῦσι· τύτοις δὲ μόνον δειχθῆναι, &c. *Oportebat enim illis quidem inevitabilem supervenire inopiam exercentibus tyrannidem: his autem tantùm ostendi*, &c. ut sup.

℣. 5. Ms. Corb. 2. cum Sangerm. *morsibus perversarum colubrarum extermin.* Gr. δήγμασί τε σκολιῶν διεφθείροντο ὄφεων.

℣. 6. In Mss. Sangerm. & Corb. 2. initio deest *sed*.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

ſit, ſed ad correptionem in brevi turbati ſunt, ſignum habentes ſalutis ad commemorationem mandati legis tuæ.

7. Qui enim converſus eſt, non per hoc, quod videbat, ſanabatur, ſed per te omnium ſalvatorem:

8. in hoc autem oſtendiſti inimicis noſtris, quia tu es, qui liberas ab omni malo.

Exod. 8. 24. & 10. 4. Apoc. 9. 7. 9. Illos enim locuſtarum & muſcarum occiderunt morſus, & non eſt inventa ſanitas animæ illorum: quia digni erant ab hujuſcemodi exterminari.

10. Filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes: miſericordia enim tua adveniens ſanabat illos.

11. In memoria enim ſermonum tuorum examinabantur, & velociter ſalvabantur, ne in altam incidentes oblivionem, non poſſent tuo uti adjutorio.

12. Etenim neque herba, neque malagma ſanavit eos, ſed tuus, Domine, ſermo, qui ſanat omnia.

Deut. 32. 39. 1. Reg. 2. 6. Tob. 13. 2. 13. Tu es enim, Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis, & reducis:

14. homo autem occîdit quidem per malitiam, & cùm exierit ſpiritus, non revertetur, nec revocabit animam quæ recepta eſt:

15. ſed tuam manum effugere impoſſibile eſt.

Exod. 9. 23. 16. Negantes enim te noſſe impii, per fortitudinem brachii tui flagellati ſunt: novis aquis, & grandinibus, & pluviis perſecutionem paſſi, & per ignem conſumpti.

17. Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia exſtinguit, plus ignis valebat: vindex eſt enim orbis juſtorum.

18. Quodam enim tempore, manſuetabatur ignis, ne comburerentur quæ ad impios miſſa erant animalia: ſed ut ipſi videntes ſcirent, quoniam Dei judicio patiuntur perſecutionem.

19. Et quodam tempore in aqua ſupra virtutem ignis, exardeſcebat undique, ut iniquæ terræ nationem exterminaret.

20. Pro quibus angelorum eſca nutrivisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem. Exod. 16. 14. Num. 11. 7. Pſalm. 77. 25. Joan. 6. 31.

21. Subſtantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, oſtendebat: & deſerviens uniuſcujuſque voluntati, ad quod quiſque volebat, convertebatur.

22. Nix autem & glacies ſuſtinebant vim ignis, & non tabeſcebant: ut ſcirent quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine & pluvia coruſcans. Exod. 9. 24.

23. Hic autem iterum ut nutrirentur juſti, etiam ſuæ virtutis oblitus eſt.

24. Creatura enim tibi Factori deſerviens, exardeſcit in tormentum adversùs injuſtos: & lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt.

25. Propter hoc & tunc in omnia transfigurata, omnium nutrici gratiæ tuæ deſerviebat, ad voluntatem eorum, qui à te deſiderabant:

26. ut ſcirent filii tui, quos dilexiſti Domine, quoniam non nativitatis fructus paſcunt homines, ſed ſermo tuus hos, qui in te crediderint, conſervat. Deut. 8. 3. Matth. 4. 4.

27. Quod enim ab igne non poterat exterminari, ſtatim ab exiguo radio ſolis calefactum tabeſcebat:

28. ut notum omnibus eſſet, quoniam oportet prævenire ſolem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare.

NOTÆ.

Græcè ita: Οὐ μέχρι τέλους ἔμεινεν ἡ ὀργή σου, &c. ut in Lat.

℣. 7. Græc. Ὁ γὰρ ἐπιστραφεὶς, οὐ διὰ τὸ θεωρούμενον ἐσώζετο, &c. ut in Vulg.

℣. 8. Mſ. S. Germ. cum Corb. 2. *Et in hoc autem oſtendiſti*, &c. Similiter in Gr. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἔπεισας τοὺς, &c.

℣. 9. Græc. Οὓς μὲν γὰρ ἀκρίδων, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 10. Gr. extremò hab. ἀντιπαρῆλθε, καὶ ἰάσατο αὐτούς· *ex adverſo advenit, & ſanavit illos.*

℣. 11. Gr. initio hab. Εἰς γὰρ ὑπόμνησιν, *In memoriam enim*, &c. ſubinde in Mſs. S. Germ. & Corb. 1. *& ſalvabantur*, abſque medio *velociter*; in Corb. 2. *& ſanabantur*; at in Gr. καὶ ὀξέως διεσώζοντο, ut in Vulg.

℣. 12. Itidem Græcè.

℣. 13. Mſs. S. Germ. S. Theod. & Corb. 2. initio ferunt: *Tu enim vitæ & mortis habes poteſtatem.* Sic etiam in Græco. In Corb. 1. *Tu enim, Domine, vitæ*, &c. ſubinde Græcè legitur ᾅδου, *inferni*, non *mortis.*

℣. 14. Mſs. S. Germ. & S. Theod. cum Corb. duobus addunt *animam ſuam*, ad *malitiam*. Græcè ſimpliciter, τῇ κακίᾳ αὐτοῦ, *malitiâ ſuâ*; mox ita: ἐξελθὸν δὲ πνεῦμα, οὐκ ἀναστρέφει, οὐδὲ ἀναλύει, &c. Mſ. S. Germ. *& cùm exibit ſpiritus, non revertetur, nec revocabit*, &c. in edit. etiam Compl. eſt οὐκ ἀναστρέψει, οὐδὲ ἀναλύσει.

℣. 15. Similiter habetur in Græco.

℣. 16. Gr. ξένοις ὑετοῖς, *novis pluviis*, pro *novis aquis*; ſubinde verbo *paſſi*, vel ut in Mſs. Corb. 1. & S. Theod. *paſſi ſunt*, Græcè ſubnectitur τὸ, ἀπαραιτήτοις, *inevitabilibus*; dein καὶ πυρὶ καταναλισκόμενοι· Mſs. S. Germ. & Corb. 1. *& per ignem conſummati*; Corb. 2. & S. Theod. *conſummati ſunt.*

℣. 17. Gr. in principio hab. Τὸ γὰρ παραδοξότατον, &c. ut ſupra.

℣. 18. Ποτὲ μὲν γὰρ ἡμεροῦτο φλὸξ, ἵνα μὴ καταφλέξῃ τὰ, &c.

℣. 19. Mſs. S. Germ. & Corb. 1. *ſuper virtutem ignis, ardebat undique*, &c. Similiter hab. Corb. 2. detracto adverb. *undique*; ita etiam in Græco; deinde ſic: ἵνα ἀδίκου γῆς γεννήματα διαφθείρῃ, *ut iniquæ terræ germina exterminaret.* Mſ. Corb. 2. *ut iniquam terræ nationem extermin.*

℣. 20. Eadem refert Cerealis epiſc. cont. Maximin. c. 20. excepto uno *cibaſti*, pro *nutriviſti*. Græc. loco ultimorum, *& omnis ſaporis ſuavitatem*, habet: καὶ πρὸς πᾶσαν ἁρμόνιον γεῦσιν, *& accommodatum ad omnem guſtum.* Fulg. reſp. contra Arian. p. 58. *& omnem ſuavitatis ſaporem*; cæt. ut in Vulg.

℣. 21. Vulg. *quam in filios habes*; Græc. delet voces duas *quam*, & *habes*. Victor Vit. l. 3. de perſ. Afr. p. 24. c. legit: *Subſtantiam enim & dulcedinem tuam, quam in filios habes, oſtendebas.* Similiter habet Fulgent. reſp. cont. Arian. p. 58. præter hoc, *Subſtantiam enim tuam*. Phæbad. Agin. l. cont. Arian. p. 301. d. *Subſtantiam tuam, & dulcedinem tuam.* Cerealis epiſc. cont. Maximin. c. 20. *Subſtantiam enim tuam & dulcedinem, quas in filio habeas, oſtendebas.* Mſ. Corb. 1. *Subſtantiam enim tuam, & dulcedinem tuam..... oſtendebas..... ad quos quiſque*, &c. Corb. 2. *ad quod quis*, &c.

℣. 22. Græc. Χιὼν δὲ καὶ κρύσταλλος ὑπέμεινε πῦρ, καὶ, &c. ut ſup.

℣. 23. Mſs. S. Germ. & S. Theod. cum Corb. 2. *Hoc autem iterum*, &c. Gr. Τοῦτο πάλιν δὲ, per relat. ad πῦρ, quod neutri generis eſt. In Mſ. Corb. 1. *ignis etiam ſuæ virtutis oblitus eſt.*

℣. 24. Mſs. Sangerm. & Corb. 2. habent *excandeſcit*, loco *exardeſcit*, Gr. ἐπιτείνεται; ſubinde Mſ. S. Theod. *& levior fit*, non *lenior*.

℣. 25. Mſs. S. Germ. & S. Theod. cum Corb. duobus..... *gratiæ tuæ deſerviebant, ad voluntatem horum, qui à te deſiderati ſunt.* Græc. σου δωρεᾷ ὑπηρέτει, πρὸς τὴν τῶν δεομένων θέλησιν.

℣. 26. Loco *nativitatis fructus*, Græc. hab. γενέσεις τῶν καρπῶν, *nativitates fructuum.*

℣. 27. Græc. Τὸ γὰρ ὑπὸ πυρὸς μὴ φθειρόμενον, ἁπλῶς ὑπὸ βραχείας ἀκτῖνος ἡλίου, &c.

℣. 28. Mſ. Sangerm. extremò hab. *& ad orientem lucis te adorare*; Corb. 1. *& ad orientem lucis adorare*; alter Corb. *& ad orientem lucis te ibi adorare.* Gr. καὶ πρὸς ἀνατολὴν φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

29. Ingrati enim ſpes tanquam hybernalis glacies tabeſcet, & diſperiet tanquam aqua ſupervacua.

NOTÆ.

℣. 29. In Mſs. S. Germ. S. Theod. & Corb. 2. legitur *fides*, loco *ſpes*; at in Gr. ἐλπίς.

CAPUT XVII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. MAgna ſunt enim judicia tua Domine, & inenarrabilia verba tua: propter hoc indiſciplinatæ animæ erraverunt.

Exod. 10. 23. 2. Dum enim perſuaſum habent iniqui poſſe dominari nationi ſanctæ: vinculis tenebrarum & longæ noctis compediti, incluſi ſub tectis, fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt.

3. Et dum putant ſe latere in obſcuris peccatis, tenebroſo oblivionis velamento diſperſi ſunt, paventes horrendè, & cum admiratione nimia perturbati.

4. Neque enim quæ continebat illos ſpelunca, ſine timore cuſtodiebat: quoniam ſonitus deſcendens perturbabat illos, & perſonæ triſtes illis apparentes pavorem illis præſtabant.

5. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec ſiderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.

6. Apparebat autem illis ſubitaneus ignis, timore plenus: & timore perculſi illius, quæ non videbatur, faciei, æſtimabant deteriora eſſe quæ videbantur:

Exod. 7. 22. & 8. 7. 7. & magicæ artis appoſiti erant deriſus, & ſapientiæ gloriæ correptio cum contumelia.

8. Illi enim qui promittebant timores & perturbationes expellere ſe ab anima languente, hi cum deriſu pleni timore languebant.

9. Nam etſi nihil illos ex monſtris perturbabat: tranſitu animalium & ſerpentium ſibilatione commoti, tremebundi peribant: & aerem, quem nulla ratione quis effugere poſſet, negantes ſe videre.

10. Cùm ſit enim timida nequitia, dat teſtimonium condemnationis: ſemper enim præſumit ſæva, perturbata conſcientia.

11. Nihil enim eſt timor niſi proditio cogitationis auxiliorum.

12. Et dum ab intus minor eſt exſpectatio, majorem computat inſcientiam ejus cauſæ, de qua tormentum præſtat.

13. Illi autem qui impotentem verè noctem, & ab infimis, & ab altiſſimis inferis ſupervenientem, eumdem ſomnum dormientes,

14. aliquando monſtrorum exagitabantur timore, aliquando animæ deficiebant traductione: ſubitaneus enim illis & inſperatus timor ſupervenerat.

15. Deinde ſi quiſquam ex illis decidiſſet, cuſtodiebatur in carcere ſine ferro recluſus.

16. Si enim ruſticus quis erat, aut paſtor, aut agri laborum operarius præoccupatus eſſet, ineffugibilem ſuſtinebat neceſſitatem.

17. Unâ enim catenâ tenebrarum omnes erant colligati. Sive ſpiritus ſibilans, aut inter ſpiſſos arborum ramos avium ſonus ſua-

NOTÆ.

℣. 1. Sic eſt in Græco, præter voces *Domine*, & *verba tua*, quæ deſunt. Et verò apud Hilar. in Pſ. 118. col. 254. b. hæc tantùm leguntur: *Magna enim ſunt judicia tua, inenarrabilia.* Itidem in Mſ. Sangerm. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. f. pariter addit: *propter hoc indiſciplinatæ animæ erraverunt.*

℣. 2. Lucif. Cal. ubi ſup. *Dum enim perſuaſum habent iniqui poſſe ſe dominari nationi ſanctorum: vincti tenebrarum catenis, & longa nocte compediti, incluſi ſub tectis, fugitivi.* Græc. Ὑπειληφότες γὰρ καταδυναστεύειν ἔθνος ἅγιον ἄνομοι· δέσμιοι σκότους, καὶ μακρᾶς πεδῆται νυκτὸς, κατακλεισθέντες ὀρόφοις, φυγάδες τῆς αἰωνίου προνοίας ἔκειντο. Mſ. S. Theod. ultimò hab. *placuerunt*, non *jacuerunt*; ſed vitioſè, ni fallor.

℣. 3. Græc. initio hab. Λανθάνειν γὰρ νομίζοντες, & ſub fin. ἰνδάλμασι, *ſpectris*, loco *cum admiratione nimia.*

℣. 4. *quoniam ſonitus deſcendens*, &c. Græc. ἦχοι δὲ καταράσσοντες αὐτοὺς περιεκόμπουν, καὶ φάσματα ἀμειδήτοις κατηφῆ προσώποις ἐνεφανίζετο. *ſed ſonitus cum impetu deſcendentes ipſis obſtrepebant, & viſiones triſtes mæſtis vultibus apparebant.*

℣. 5. Gr. delet *illis*, ante *lumen*; & in fine habet τὴν στυγνὴν ἐκείνην νύκτα. Mſ. S. Germ. 1. *triſtem illam noctem horrendam.*

℣. 6. Mſ. S. Germ. cum Corb. 2. extremò hab. *quæ non videbantur*, ſed malè; Græcè, τὰ βλεπόμενα.

℣. 7. Mſ. Corb. 1. hab. *appoſiti erant deriſui, & ſapientiæ gloria*, &c. Græc. μαγικῆς δὲ ἐμπαίγματα κατέκειτο τέχνης, καὶ τῆς ἐπὶ φρονήσει ἀλαζονείας ἔλεγχος ἐφύβριστο, al. ἐφύβριστος· i. e. *magicæ autem artis illuſiones jacebant, & jactantiæ de ſapientia erat correptio cum contumelia.* Mſ. Sangerm. *& ſapientiæ gloriæ correptio contumelia.*

℣. 8. Mſs. S. Germ. & Corb. duo, legunt *turbationes*, è Gr. ταραχάς; ſubinde Gr. tollit *ſe*; extremòque hab. οὗτοι καταγέλαστον εὐλάβειαν ἐνόσουν· i. e. *hi ridiculo timore languebant.*

℣. 9. Vulg. *ex monſtris perturbabat*; Græc. ταραχῶδες ἐφόβει, *turbulentum terrefaciebat*; in nonnullis al. libb. eſt τερατῶδες. Mſs. SS. Theod. & Germ. n. 4. addunt in fine, nempe poſt verbum *videre*, ſeqq. *frequenter enim præoccupant, peſſimâ redarguente conſcientiâ.*

℣. 10. Non *condemnationis* hab. Mſ. Corb. 1. ſed *condemnationi*; Sangerm. n. 15. *condemnata*; Gr. καταδικαζομένη; ſubinde loco *enim*, Gr. hab. δὲ, *autem*; & paulò ſup. voci *timida*, præponit τὸ, ἰδίως, *propriè.* Notavimus ſup. in Mſs. SS. Germ. & Theod. anteponi iſta: *frequenter enim præoccupant, peſſima redarguente conſcientia*; verùm hæc in Mſ. Corb. 2. poſtponuntur his ult. *conturbata conſcientia*; at in Græco verba iſta utrobique deſunt. In Mſ. S. Theod. ſic legitur: *Cùm ſit enim timida nequitia, data eſt in omnium condemnationem: ſemper enim*, &c.

℣. 11. Sic eſt in Græco, præter iſta, τῶν ἀπὸ λογισμοῦ βοηθημάτων, *auxiliorum quæ à cogitatione*, loco *cogitationis auxiliorum.* In Mſs. SS. Germ. & Theod. necnon Corb. duobus ita: *Nihil enim eſt timor niſi præſumptionis adjutorium, proditio cogitationis auxiliorum.*

℣. 12. Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. duo: *Et dum ab intro..... majorem putat ſcientiam ejus cauſæ*, &c. Corb. 1. *computat.* Mſ. S. Theod. in fine habet, *de qua augmentum præſtat.* Græc. Ἔνδοθεν δὲ οὖσα ἥττων..... πλείονα λογίζεται τὴν ἄγνοιαν τῆς παρεχούσης τὴν βάσανον αἰτίας· *Et dum ab intra minor..... majorem computat inſcientiam præbentis tormentum cauſæ.*

℣. 13. Vulg. *& ab infimis, & ab altiſſimis inferis.* Gr. καὶ ἐξ ἀδυνάτου ᾅδου μυχῶν, *& ex impotentis inferni ſpeluncis.*

℣. 14. Græc. τὰ μὲν τέρασιν ἠλαύνοντο φαντασμάτων, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς παρελύοντο προδοσίᾳ, &c. ut ſup.

℣. 15. Mſs. Sangerm. & Corb. 2. *Deinde ſi quicunque ex illis decidiſſet*, &c. Græc. Εἶθ' οὕτως ὃς δήποτ' οὖν ἦν ἐκεῖ καταπίπτων, ἐφρουρεῖτο εἰς τὴν ἀσίδηρον εἱρκτὴν κατακλεισθείς.

℣. 16. Mſ. S. Theod... *aut paſtor, aut agricola horum operarius*, &c. Græc. Εἴτε γὰρ γεωργὸς ἦν τις, ἢ ποιμὴν, ἢ τῶν κατ' ἐρημίαν ἐργάτης μόχθων, προληφθεὶς τὴν δυσάλυκτον, &c. Mſ. Corb. 1. ſcribit *ineffugabilem.*

℣. 17. A Mſs. S. Germ. & S. Theod. abeſt vox *arbo-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

vis, aut vis aquæ decurrentis nimiùm,

18. aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium cursus invisus, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo; deficientes faciebant illos præ timore.

19. Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur.

20. Solis autem illis superposita erat gravis nox, imago tenebrarum, quæ superventura illis erat. Ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

NOTÆ.

rum, sicut à Corb. 1. & Græco; extremò Græcè, ῥυθμὸς ὕδατος πορευομένου βίᾳ, *rythmus aquæ decurrentis vi*, loco *vis aquæ decurrentis nimiùm*.

℣. 18. Græc. ἢ ἦχος ἀπηνὴς καταῤῥιπτομένων πετρῶν, ἢ σκιρτώντων ζώων δρόμος ἀθεώρητος, ἢ ὠρυομένων ἀπηνεστάτων θηρίων φωνὴ, ἢ ἀνταναχλωμένη ἐκ κοιλοτάτων ὀρέων Ἠχώ· παρέλυσεν αὐτοὺς ἐκφοβοῦντα.

℣. 19. Mss. Sangerm. & Corb. 2. hab. *luminabatur lumine*; dein Corb. 1. *& non impeditus*, &c. Græc. verò, κατελάμπετο φωτὶ, καὶ ἀνεμποδίστοις συνείχετο ἔργοις.

℣. 20. Græc.... εἰκὼν τοῦ μέλλοντος αὐτοὺς διαδέχεσθαι σκότους. Ἑαυτοῖς δὲ ἦσαν βαρύτεροι σκότους· i. e. *imago tenebrarum, quæ superventuræ illis erant. Ipsi autem*, &c.

CAPUT XVIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Exod. 10. 23. 1. Sanctis autem tuis maxima erat lux, & horum quidem vocem audiebant, sed figuram non videbant. Et quia non & ipsi eadem passi erant, magnificabant te:

2. & qui ante læsi erant, quia non lædebantur, gratias agebant: & ut esset differentia, donum petebant.

Exod. 14. 24. Psalm. 77. 14. & 104. 39. 3. Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt ignotæ viæ, & solem sine læsura boni hospitii præstitisti.

4. Digni quidem illi carere luce, & pati carcerem tenebrarum, qui inclusos custodiebant filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen sæculo dari.

Exod. 1. 16. & 2. 3. 5. Cùm cogitarent justorum occidere infantes: & uno exposito filio, & liberato, in traductionem illorum, multitudinem filiorum abstulisti, & pariter illos perdidisti in aqua valida. Exod. 14. 27.

6. Illa enim nox ante cognita est à patribus nostris, ut verè scientes quibus juramentis crediderunt, animæquiores essent.

7. Suscepta est autem à populo tuo sanitas quidem justorum, injustorum autem exterminatio.

8. Sicut enim læsisti adversarios: sic & nos provocans magnificasti.

9. Absconsè enim sacrificabant justi pueri bonorum, & justitiæ legem in concordia disposuerunt: similiter & bona & mala recepturos justos, patrum jam decantantes laudes.

10. Resonabat autem inconveniens inimicorum vox, & flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium.

11. Simili autem pœna servus cum domino afflictus est, & popularis homo regi similia passus. Exod. 12. 30.

12. Similiter ergo omnes, uno nomine mortis, mortuos habebant innumerabiles. Nec enim ad sepeliendum vivi sufficiebant: quoniam uno momento, quæ erat præclarior natio illorum, exterminata est.

13. De omnibus enim non credentes propter veneficia, tunc verò primùm cùm fuit exterminium primogenitorum, spoponderunt populum Dei esse.

14. Cùm enim quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter

NOTÆ.

℣. 1. Græcè, loco *& horum quidem*, &c. ita: ὧν φωνὴν μὲν ἀκούοντες, μορφὴν δὲ οὐχ ὁρῶντες, *quorum quidem vocem audientes, figuram autem non videntes.* In Mss. S. Germ. & S. Theod. *& horum quidem vocem inimici audiebant.* Itidem in Corb. 2. sed vox *inimici*, addita videtur secunda manu: subinde in Sangerm. Corb. 2. & S. Theod. præponitur *per*, voci *eadem*, tolliturque pronom. ult. *te*; In Ms. S. Theod. legitur, *per eandem.* In Gr. sic: ὅτι μὲν οὖν κἀκεῖνοι ἐπεπόνθεισαν, ἐμακάριζον· ὅτι δὲ, &c. *quoniam quidem & illi passi erant, magnificabant: & quia*, &c.

℣. 2. Gr. ὅτι δὲ οὐ βλάπτουσι προηδικημένοι, εὐχαριστοῦσιν, &c. *& quia non nocent ante læsi, gratias agunt*, &c. Ms. S. Theod. addit, *& ut esset differentia, te Deum petebant*; Gr. καὶ τοῦ διενεχθῆναι, χάριν ἐδέοντο.

℣. 3. Ms. S. Germ. cum Corb. 2. *Propter quod igni ardentem columnam*, &c. Corb. 1. & S. Theod. *Propter quod igni ardente columnam*, &c. Gr. Ἀνθ᾽ ὧν πυριφλεγῆ στῦλον, dein, ὁδηγὸν μὲν ἀγνώστου, &c. absque med. verbo *habuerunt.*

℣. 4. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 195. f. legit: *Digni quidem illi carere lumine, & pati carcerem tenebrarum, qui inclusos custodiunt filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen vitæ omnibus dari.* Græc. Vulgatæ favet, nisi quòd hab. inf. ἤμελλε..... δίδοσθαι, pro *incipiebat..... dari*, ad litt. *dandum erat.*

℣. 5. Ms. S. Theod. hab. *in traductione illorum*; Gr. εἰς ἔλεγχον τὸ αὐτῶν· Ms. Sangerm. sub finem, *in aquam validam*; Gr. ἐν ὕδατι σφοδρῷ.

℣. 6. Ms. Corb. 1. initio delet *enim*, unà cum Gr. subinde Sangerm. hab. *à parentibus nostris.* Gr. πατράσιν ἡμῶν; mox ita, ἵνα ἀσφαλῶς εἰδότες, &c. *ut securè scientes*, &c.

℣. 7. Græc. hab. ἐχθρῶν, *inimicorum*, loco *injustorum.*

℣. 8. Græcè, loco *Sicut enim... sic & nos*, &c. ita, Ὧ γὰρ..... τούτῳ ἡμᾶς, &c. *Quo enim..... hoc nos*, &c. sed in Ms. Alex. & Compl. ὡς γὰρ: post paulò in Mss. S. Theod. S. Germ. & Corb. duob. *sic nos.*

℣. 9. Græc. Κρυφῇ γὰρ ἐθυσίαζον ὅσιοι παῖδες ἀγαθῶν, καὶ τὸν τῆς θειότητος νόμον ἐν ὁμονοίᾳ διέθεντο· τῶν αὐτῶν ὁμοίως καὶ ἀγαθῶν καὶ κινδύνων μεταλήψεσθαι τοὺς ἁγίους, πατέρων ἤδη προαναμελπόντων αἴνους. i. e. *Absconsè enim sacrificabant justi pueri bonorum, & divinitatis legem in concordia disponebant: tandem similiter & bona & pericula recepturos sanctos, patribus jam præcinentibus laudes.* Mss. Sangerm. & Corb. duo, ferunt, *percepturos justos, patri jam* (Corb. 1. *patrias*) *decantantes laudes*; Ms. S. Theoder. *patri omnium decantantes laudes*; editio etiam Compl. hab. προαναμέλποντες αἴνους. Sup. verò idem Ms. S. Theod. *justi pueri bonorum operum, & justitiæ legem*, &c. sed vox ista, *operum*, non legitur in aliis.

℣. 10. Græcè simpliciter, καὶ οἰκτρὰ διεφέρετο, *& flebilis dispergebatur*, loco *& flebilis audiebatur planctus*; in Ms. etiam Alex. ac ed. Compl. subjicitur φωνὴ, *vox.*

℣. 11. Græc. Ὁμοίᾳ δὲ δίκῃ δοῦλος ἅμα δεσπότῃ κολασθεὶς, καὶ δημότης βασιλεῖ τὰ αὐτὰ πάσχων.

℣. 12. Græc. Ὁμοθυμαδὸν δὲ πάντες ἐν ἑνὶ ὀνόματι θανάτου..... ἐπεὶ πρὸς μίαν ῥοπὴν ἡ ἐντιμοτέρα γένεσις αὐτῶν διεφθάρη.

℣. 13. Mss. Corb. 1. & S. Theoder. *tunc cùm primum fuit extermin.* &c. ut sup. Corb. alter, & Sangerm. *tunc cùm fuit exterminium, spoponderunt populum Dei se esse.* Gr. verò, ἐπὶ τῷ τῶν πρωτοτόκων ὀλέθρῳ, ὡμολόγησαν Θεοῦ υἱὸν λαὸν εἶναι· *tunc cùm fuit extermin. primogenitorum, confessi sunt Dei filium populum esse.*

℣. 14. Græc. Latino respondet.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

haberet,

15. omnipotens ſermo tuus de cœlo à regalibus ſedibus, durus debellator in mediam exterminii terram proſilivit,

16. gladius acutus inſimulatum imperium tuum portans, & ſtans replevit omnia morte, & uſque ad cœlum attingebat ſtans in terra.

17. Tunc continuò viſus ſomniorum malorum turbaverunt illos, & timores ſupervenerunt inſperati.

18. Et alius alibi projectus ſemivivus, propter quam moriebatur, cauſam demonſtrabat mortis.

19. Viſiones enim, quæ illos turbaverunt, hæc præmonebant, ne inſcii, quare mala patiebantur, perirent.

20. Tetigit autem tunc & juſtos tentatio mortis, & commotio in eremo facta eſt multitudinis: ſed non diu permanſit ira tua.

Num. 16. 46. 21. Properans enim homo ſine querela deprecari pro populis, proferens ſervitutis ſuæ ſcutum, orationem & per incenſum deprecationem allegans, reſtitit iræ, & finem impoſuit neceſſitati, oſtendens quoniam tuus eſt famulus.

22. Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec armaturæ potentia, ſed verbo illum, qui ſe vexabat, ſubjecit, juramenta parentum, & teſtamentum commemorans.

23. Cùm enim jam acervatim cecidiſſent ſuper alterutrum mortui, interſtitit, & amputavit impetum, & diviſit illam quæ ad vivos ducebat viam.

24. In veſte enim podèris, quam habebat, Exod.
totus erat orbis terrarum: & parentum ma- 28. 6.
gnalia in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius ſculpta erat.

25. His autem ceſſit qui exterminabat, & hæc extimuit: erat enim ſola tentatio iræ ſufficiens.

NOTÆ.

℣. 15. Fauſtin. presb. cont. Arian. p. 645. h. *omnipotens ſermo tuus exſiliens de regalibus ſedibus*, &c. Vigil. Tapſ. cont. Varimad. p. 746. a. *omnip. ſermo tuus exſiliens de regalib. ſedibus venit.* Cerealis adv. Maximin. c. 5. p. 672. c. *omnip. ſermo tuus Domine, exſiliens à regal. ſedibus tuis, in mediam exterminii terram proſilivit.* Mſ. Corb. 1. pariter addit *Domine.* In Mſ. S. Theoder. *omnip. ſermo tuus exſiliens de cœlo*, &c. Gr. Vulgatæ reſpondet.

℣. 16. Græc. extremò habet: καὶ οὐρανοῦ μὲν ἥπτετο, βεβήκει δ' ἐπὶ γῆς, *& cœlum quidem tangebat, deſcenderat autem in terram;* Mſ. S. Germ. cum Corb. 2. *ſtans in terram.*

℣. 17. Græc. Τότε παραχρῆμα φαντασίαι μὲν ὀνείρων δεινῶς ἐξετάραξαν αὐτοὺς, &c. *Tunc continuò viſus quidem ſomniorum graviter turbaverunt illos*, &c. ut ſupra; in Mſ. Alex. ac ed. Compl. δεινῶν, non δεινῶς.

℣. 18. Mſs. S. Germ. & Corb. duo, delent ult. vocem *mortis;* deeſt pariter in Græco.

℣. 19. Græcè, τοῦτο προεμήνυσαν, *hoc præmonebant;* cæt. ut ſupra.

℣. 20. Mſ. S. Theoder. *Tetigit autem timor & juſtos tentatio*, &c. Gr. Ἥψατο δὲ καὶ δικαίων πεῖρα, &c. ed. Compl. Ἥψατο δὲ πότε καὶ, &c. In Mſ. Sangerm. deeſt ult. vox *tua*, nempe poſt *ira;* in Gr. pariter ἡ ὀργὴ, abſque ſeq. σου.

℣. 21. Mſs. S. Germ. & Corb. 2. & S. Theod. *Properans enim homo ſine querela propugnavit, proferens ſervitutis ſuæ ſcutum, orationem & per incenſum deprecat. alligans*, &c. Gr. Σπεύσας γὰρ ἀνὴρ ἄμεμπτος προεμάχησε, τὸ τῆς ἰδίας λειτουργίας ὅπλον, προσευχὴν καὶ θυμιάματος ἐξιλασμὸν κομίσας, ἀντέστη τῷ θυμῷ, καὶ πέρας ἐπέθηκε τῇ συμφορᾷ, &c. ut ſup.

℣. 22. Mſ. S. Germ. *Vicit autem turbas, non virtute corporis, nec armaturâ potentiæ, ſed verbo vexatorem ſubjecit, juramenta parentum commemorans.* Similiter in Corb. 2. & S. Theod. *nec armaturâ potentiæ, ſed verbo vexatorem ſubjecit;* item in Corb. 1. *ſed verbo vexatorem ſubjecit.* In Græco: Ἐνίκησε δὲ τὸν ὄχλον, οὐκ ἰσχύϊ τοῦ σώματος, οὐχ ὅπλων ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ λόγῳ τὸν κολάζοντα ὑπέταξεν, ὅρκους πατέρων, καὶ διαθήκας ὑπομνήσας.

℣. 23. Græc. Σωρηδὸν γὰρ ἤδη πεπτωκότων ἐπ' ἀλλήλων νεκρῶν, μεταξὺ στὰς, ἀνέκοψε τὴν ὀργὴν, καὶ διέσχισε τὴν πρὸς τοὺς ζῶντας ὁδόν.

℣. 24. Poſt vocem *podèris*, Græcè non ſubjicitur *quam habebat;* ultimò etiam non additur ibid. *ſculpta erat;* at in Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. duob. eſt *erat ſcripta.*

℣. 25. Mſs. S. Germ. & S. Theod. *Hæc autem his ceſſit, qui*, &c. Corb. 2. *His ceſſit qui.... erat autem ſola*, &c. Græc. Τούτοις εἶξεν ὁ ὀλοθρεύων, ταῦτα δὲ ἐφοβήθησαν· ἦν γὰρ μόνη ἡ, &c. in Mſ. Alex. & Compl. ἐφοβήθη.

CAPUT XIX.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. IMpiis autem uſque in noviſſimum ſine miſericordia ira ſupervenit. Præſciebat enim & futura illorum:

2. quoniam cùm ipſi permiſiſſent ut ſe educerent, & cum magna ſollicitudine præmiſiſſent illos, conſequebantur illos pœnitentia acti.

Exod. 14. 5. 3. Adhuc enim inter manus habentes luctum, & deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam ſibi aſſumpſerunt cogitationem inſcientiæ: & quos rogantes projecerant, hos tanquam fugitivos perſequebantur:

4. ducebat enim illos ad hunc finem digna neceſſitas: & horum, quæ acciderant, commemorationem amittebant, ut quæ deerant tormentis, repleret punitio:

5. & populus quidem tuus mirabiliter tranſiret, illi autem novam mortem invenirent.

6. Omnis enim creatura ad ſuum genus ab initio refigurabatur, deſerviens tuis præceptis, ut pueri tui cuſtodirentur illæſi.

7. Nam nubes caſtra eorum obumbrabat, & ex aqua, quæ ante erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via ſine impedimento,

NOTÆ.

℣. 1. Similiter in Græco eſt.

℣. 2. Mſs. S. Germ. S. Theod. & Corb. ambo: *quoniam ipſi cùm reverſi eſſent ut ſe ducerent*, &c. uterque Corb. & S. Theod. extremò leg. *conſequebantur illos pœnitentiæ actus.* Gr. ὅτι αὐτοὶ ἐπιστρέψαντες τοῦ ἀπεῖναι, καὶ μετὰ σπουδῆς προπέμψαντες αὐτοὺς, διώξουσι μεταμεληθέντες.

℣. 3. Mſs. S. Germ. & Corb. 2. hab. *luctus*, non *luctum;* & inf. *projecerunt*, loco *projecerant;* in Corb. 1. etiam *projecerunt.* In Gr. ἐξέβαλον, uti ſup. τὰ πένθη.

℣. 4. Mſ. S. Theoder..... *commemorationem mittebant, ut*, &c. Sangerm. *memorationem amittebant, ut eam, quæ deerat tormentis, replerent punitionem.* Corb. 2. *ut quæ deerant torm. replerent punitione.* Gr..... ἀμνηστίαν ἐνέβαλεν, ἵνα τὴν λείπουσαν ταῖς βασάνοις, προσαναπληρώσωσι κόλασιν.

℣. 5. Græc. καὶ ὁ μὲν λαός σου παράδοξον ὁδοιπορίαν περάσῃ, &c.

℣. 6. Vulg. *ad ſuum genus ab initio;* Græc. ἐν ἰδίῳ γένει πάλιν ἄνωθεν, *in ſuo genere rurſus deſuper*, &c.

℣. 7. Græc. Ἡ τὴν παρεμβολὴν σκιάζουσα νεφέλη, ἐκ δὲ προϋφεστῶτος ὕδατος, ξηρᾶς ἀνάδυσις γῆς ἐθεωρήθη, ἐξ ἐρυθρᾶς, &c. *Nubes caſtra obumbrabat, & ex aqua, quæ ante erat, terræ aridæ emerſio apparuit, ex rubro mari*, &c. ut ſupra. Mſ. S. Germ. hab. *adumbrabat..... & ex mari rubro*, &c. item Mſ. S. Theod. *& ex mari rubro.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

& campus germinans de profundo nimio :
8. per quem omnis natio transivit, quæ tegebatur tua manu, videntes tua mirabilia & monstra.
9. Tanquam enim equi depaverunt escam, & tanquam agni exsultaverunt, magnificantes te Domine, qui liberasti illos.
10. Memores enim erant adhuc eorum, quæ in incolatu illorum facta fuerant, quemadmodum pro natione animalium eduxit terra muscas, & pro piscibus eructavit fluvius multitudinem ranarum.
Exod. 16. 13. Num. 11. 31. 11. Novissimè autem viderunt novam creaturam avium, cùm adducti concupiscentia postulaverunt escas epulationis.
Sup. 16. 2. 12. In allocutione enim desiderii, ascendit illis de mari ortygometra : & vexationes peccatoribus supervenerunt, non sine illis, quæ ante facta erant, argumentis per vim fulminum : justè enim patiebantur secundùm suas nequitias.
13. Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt : alii quidem ignotos non recipiebant advenas, alii autem bonos hospites in servitutem redigebant.
14. Et non solùm hæc, sed & alius quidam respectus illorum erat : quoniam inviti recipiebant extraneos.
15. Qui autem cum lætitia receperunt hos, qui eisdem usi erant justitiis, sævissimis afflixerunt doloribus.
16. Percussi sunt autem cæcitate : sicut illi in foribus justi, cùm subitaneis cooperti essent tenebris, unusquisque transitum ostii sui quærebat. Gen. 19. 11.
17. In se enim elementa dum convertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia suum sonum custodiunt : unde æstimari ex ipso visu certò potest.
18. Agrestia enim in aquatica convertebantur : & quæcunque erant natantia, in terram transibant.
19. Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua exstinguentis naturæ obliviscebatur.
20. Flammæ econtrario, corruptibilium animalium non vexaverunt carnes coambulantium, nec dissolvebant illam, quæ facilè dissolvebatur sicut glacies, bonam escam. In omnibus enim magnificasti populum tuum Domine, & honorasti, & non despexisti, in omni tempore, & in omni loco assistens eis.

NOTÆ.

℣. 8. Græc. ultimò hab. θεωρήσαντες θαυμαστὰ τέρατα. Mss. S. Theod. & Corb. ambo, *videntes mirabilia & monstra.*

℣. 9. Ms. S. Germ. delet *escam*, cum Corb. 1. & altero S. Theod. retinet Corb. 2. sed in fine hab. *qui liberabas illos.* Græc. Ὡς γὰρ ἵπποι ἐνεμήθησαν, ultimòque τὸν ῥυόμενον αὐτούς.

℣. 10. Græca Latinis satis respondent.

℣. 11. Mss. S. Germ. & Corb. 1. *cùm abducti concupiscentiâ ;* Gr. ὅτι ἐπιθυμίᾳ προαχθέντες.

℣. 12. Vulg. *In allocutione enim..... quæ ante facta erant, argumentis*, &c. Græc. Εἰς γὰρ παραμυθίαν... τῶν γεγονότων (Ms. Alex. cum ed. Compl. προγεγονότων) τεκμηρίων, dein Ms. S. Theod. *per vim fluminum* non *fulminum ;* Gr. verò, τῇ βίᾳ τῶν κεραυνῶν.

℣. 13. Ms. S. Germ. hab. *non respiciebant advenas ;* Gr. verò, οὐκ ἐδέχοντο παρόντας, ut supra : extremò Sangerm. cum Corb. duobus, & S. Theod. *in servitutem accipiebant ;* Gr. ἐδούλουντο.

℣. 14. Ms. S. Germ. *Et non solùm hoc, sed & alius quis respectus illorum : quoniam*, &c. Itidem in Corb. 1. addito uno *erat*, ad *respectus*. In Corb. 2. & S. Theod. *Et non solùm hoc, sed & alius quidem respectus erit illorum.* Græc. Καὶ οὐ μόνον, ἀλλ' ἥτις ἐπισκοπὴ ἔσται αὐτῶν, &c.

℣. 15. Græc. Οἱ δὲ μεθ' ἑορτασμάτων εἰσδεξάμενοι τοὺς ἤδη τῶν αὐτῶν μετεσχηκότας δικαίων, δεινοῖς, &c. *Ili verò cùm recepissent cum solemni lætitia eos, qui jam earumdem legum facti erant participes*, &c. Ms. S. Germ. *qui eisdem visi erant justitiis*, &c.

℣. 16. Similiter in Græco, præter plur. τῶν θυρῶν, *ostiorum*, loco *ostii ;* item sup. deest *essent*, post *cooperti.*

℣. 17. Græc. Δι' ἑαυτῶν γὰρ τὰ στοιχεῖα μεθαρμοζόμενα, ὥσπερ ἐν ψαλτηρίῳ φθόγγοι τοῦ ῥυθμοῦ τὸ ὄνομα διαλλάσσουσι, πάντοτε μένοντα ἤχῳ· ὅπερ ἐστὶν εἰκάσαι ἐκ τῆς τῶν γεγονότων ὄψεως ἀκριβῶς. *In se enim elementa convertebantur, sicut in Psalterio soni modulationis nomen mutant, semper custodientia sonum : quod æstimari potest ex ipso rerum factarum visu certo.* Ms. S. Germ. cum Corb. 2. *unde est æstimare & ex ipso certo visu ;* S. Theod. *unde æstimari & ipso certo visu potest.*

℣. 18. Vulg. *agrestia*, Græc. χερσαῖα, Nobil. *terrestria.*

℣. 19. Græc. Πῦρ ἴσχυσεν ἐν ὕδατι τῆς ἰδίας δυνάμεως, καὶ ὕδωρ τῆς σβεστικῆς δυνάμεως ἐπελανθάνετο.

℣. 20. Gr. Φλόγες ἀνάπαλιν, εὐφθάρτων ζώων οὐκ ἐμάραναν σάρκας ἐμπεριπατούντων, οὐδὲ τηκτὸν εὔτηκτον κρυσταλλοειδὲς γένος ἀμβροσίας τροφῆς. Κατὰ πάντα γὰρ Κύριε ἐμεγάλυνας τὸν λαόν σου, καὶ ἐδόξασας, καὶ οὐχ ὑπερεῖδες ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ τόπῳ παριστάμενος.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER SAPIENTIÆ.

CAP. I. ℣. 6. Et non liberabit maledicum à labiis suis. *Malè hactenus, pro* maledicum, *quod significat proclivem ad maledicendum, scriptum fuit in plerisque libris, addita una littera,* maledictum, *quod est, exsecratum.*

℣. 15. Justitia enim perpetua est & immortalis. *Superfluit quod sequitur in plerisque libris :* Injustitia autem mortis est acquisitio.

℣. 16. Impii autem manibus & verbis accersierunt illam. *Nothum est, quod quidam libri habent,* pedibus, *pro* verbis, *quod est, sermonibus.*

Ibidem. Quoniam digni sunt qui sint ex parte illius. *Cave ne vel addas vocem* morte (morte digni sunt) *vel mutes conjunctivum* sint *cum indicativo* sunt.

CAP. II. ℣. 2. Quoniam fumus flatus est in naribus nostris. *Nequaquam interjicienda est conjunctio* &, *inter nomen* fumus, *& nomen* flatus, *seu, quod aliàs legitur, & idem unum est,* afflatus.

Ibidem. Et sermo scintilla ad commovendum cor nostrum. *Probus est casus primus* scintilla ; *reprobus secundus, qui est in aliis libris,* scintillæ.

℣. 3. Qua exstincta cinis erit corpus nostrùm. *Miserè depravatus erat hic locus, cùm legeretur* quia exstinctus *aut* exstinctum, *pro ablativis absolutè positis,* qua exstincta, *s. scintilla.*

℣. 9. Nemo nostrûm exsors sit luxuriæ nostræ. *Non mutes pronomen primæ personæ* nostrûm, *in secundæ* vestrûm.

Ibidem. Quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors. *Non repetas pronomen* nostra *ad nomen* sors.

℣. 10. Et non parcamus viduæ, nec veterani revereamur canos multi temporis. *Quidam pro secundo casu legunt tertium* veterano, *& repetunt negationem* nec, *ante* revereamur ; *sed malè.*

℣. 11. Sit autem fortitudo nostra lex justitiæ. *Temeritas scribarum miris modis hìc grassata ; pro* justitiæ, *id est,* τῆς δικαιοσύνης, *fere scripsit contrarium,* injustitiæ, *iniquitatis.*

CAP. III. ℣. 1. Et non tanget illos tormentum mortis. *Non scribas* malitiæ *pro* mortis.

℣. 2. Et æstimata est afflictio exitus illorum. *Sequitur* 3. Et quod à nobis est iter, exterminium. *f. æstimatum est: id est: Illorum ex humanis discessus, habitus est pro exterminio seu exitio. Hoc alii libri miris modis corrumpunt, dum non solùm pro nominativo* exterminium, *legunt genitivum* exterminii, *verùm etiam duas ejusdem hujus loci corruptiones copulantes, scribunt:* Et ab itinere justo abierunt in exterminium, & quod à nobis est iter exterminii.

℣. 15. Et quæ non concidat radix sapientiæ. *Præferendus est conjunctivus* concidat *indicativo* concidit.

℣. 16. Filii autem adulterorum in inconsummatione erunt. *Uni voci* inconsummatione, *composita ex præpositione* in, *& nomine* consummatione, *præponenda est præpositio* in, *ita ut sit* in inconsummatione: *pro quo quidam codices, eodem sensu, legunt participium* inconsummati. *Nam vitanda est lectio, quæ contenta unico* in, *effert voces duas* in consummatione.

℣. 19. Nationis enim iniquæ, diræ sunt consummationes. *Ut genitivus* nationis *non est mutandus in nominativum* nationes, *ita nec nominativus* consummationes *in genitivum* consummationis.

Cap. IV. ℣. 3. Et spuria vitulamina non dabunt radices altas. *Pro* spuria vitulamina, *quòd alii libri legunt* adulterinæ plantationes, *altera interpretatio est, eaque clarior, teste D. Augustino lib. 2. de doctr. Christ. cap. 12.*

℣. 6. Ex iniquis enim somnis, filii qui nascuntur, testes sunt nequitiæ adversùs parentes. *Ut plurima hujus libri loca Romani Patres felicissimè restituerunt, quod videre licet; ita inter cætera hunc, ubi pro* omnes *nota universitatis, qui error plerosque omnes codices invasit, reposuerunt, quod rectum est, & Græco consentaneum,* somnis, *id est,* ὕπνος, *positum pro concubitu: quemadmodum infra 7. ℣. 2. idem Sapiens, ex delectamento somni conceptum se dicit.*

℣. 12. Et inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum sine malitia. *Non facilè mutes vocem* inconstantia, *quæ significat instabilitatem, in* instantia, *quæ, demptâ unâ syllabâ, sollicitationem declarat.*

℣. 15. Quoniam gratia Dei & misericordia est in sanctos ejus. *Alii libri subaudiunt omissum verbum substantivum* est.

℣. 18. Videbunt & contemnent eum. *Non est hîc repetenda conjunctio* enim.

Cap. V. ℣. 9. Et tanquam nuncius percurrens. *Legendum est* percurrens, *quod est transcurrens, non* præcurrens, *quod est, ante currens.*

℣. 11. Aut tanquam avis. *Non omittas adverbium* tanquam.

Ibidem. Argumentum itineris. *Non subjicias pronomen* illius, *quod alii codices.*

℣. 17. Et brachio sancto suo defendet illos. *Non præponas præpositionem* in *nomini* brachio; *ut nec conjunctionem* & *ei quod sequitur:* Accipiet armaturam zelus illius.

℣. 21. Acuet autem duram iram in lanceam. *Etiam nostra antiqua manuscripta legunt* duram, *quod est rigidam, pro eo quod alii libri* diram, *quod est crudelem, id est, scribunt* u *vocalem quintam pro* i *tertia.*

℣. 22. Et tanquam à bene curvato arcu. *Duæ dictiunculæ sunt,* à *præpositio, & adverbium* bene, *non unum nomen* habenæ.

℣. 23. Et à petrosa ira plenæ mittentur grandines. *Scribenda est diphthongo syllaba ultima, ita ut sit nomen* plenæ, *non adverbium* plenè.

℣. 24. Et ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum. *Nominativus* iniquitas, *non est commutandus cum genitivo* iniquitatis.

Cap. VI. ℣. 6. Quoniam judicium durissimum his qui præsunt, fiet. *Non est præponenda præpositio* in *pronomini* his.

℣. 8. Non enim subtrahet personam cujusquam Deus. *Pro* Deus, *multi boni codices legunt* Dominus: *porro qui* est omnium dominator, *quod subjiciunt non pauci libri, optimi quique omittunt. Legantur Notationes nostræ.*

℣. 11. Qui enim custodierint justa justè, justificabuntur. *Quadruplex fuit hoc loco multorum codicum error: unus, quòd pro adjectivo neutro* justa, *scriberent substantivum femininum* justitiam (*quanquam hic minutus:*) *Alter, quòd nomini* justa *sive* justitiam, *superfluè adjungerent pronomen* ejus: *Tertius, quòd præposito commate seu inciso, adverbium* justè *jungerent verbo sequenti, non, ut oportet, præcedenti: Postremus, quòd* justificabuntur, *verbum compositum ex* justus *&* facio, *commutarent cum verbo simplici* judicabuntur.

Sequitur: Et qui didicerint ista, invenient quid respondeant. *Cave ne pronomen* ista *corrigas supposito nomine* justa.

℣. 17. Et in viis ostendit se illis hilariter, & in omni providentia occurrit illis. *Nomini* viis *non est addendum pronomen* suis; *nec præsentia* ostendit, occurrit, *mutanda sunt in futura,* ostendet, occurret.

℣. 22. Si ergo delectamini sedibus. *Ut nomini* sedibus *non est præponenda præpositio* in, *ita non est postponendum nomen* perpetuis.

Cap. VII. ℣. 1. Et ex genere terreni illius qui prior factus est. *Servandus est genitivus* terreni, *non substituendus ablativus* terreno.

℣. 16. Et operum scientia & disciplina. *Malè multi libri, sublato posteriori* &, *scribunt casum secundum* scientiæ, *pro primo.*

℣. 17. Ut sciam dispositionem orbis terrarum. *Non mutes singulare in plurale* dispositiones.

℣. 18. Vicissitudinum permutationes, & commutationes temporum. *Legendum est potiùs* commutationes temporum, *quod est varietates, quàm* consummationes, *quod est fines. Porro quod subjiciunt plerique libri,* morum mutationes & divisiones temporum, *spurium esse, & ex altera versione nostræ adjectum, multis aliis præterea mendis admissis, docuimus in Notationibus.*

℣. 22. Quem nihil vetat, benefaciens. *Alii libri ita scribunt, ut unica hîc proprietas sancti spiritus declaretur, mutatis, quarto casu relativi* quem *in primum* qui, *& participio* benefaciens *in infinitivum* benefacere: Qui nihil vetat benefacere. *Sed Romana correctio, quæ duas proprietates dat intelligendas, unam,* quem nihil vetat, *quod est, expeditus, qui prohiberi non potest; alteram,* benefaciens, *quod est, beneficus, sincera est loci scriptura.*

℣. 23. Intelligibilis, mundus, subtilis. *Patres meritò prætulerunt nominativos accusativis* intelligibiles, mundos, subtiles.

Cap. VIII. ℣. 2. Hanc amavi & exquisivi à juventute mea. *Non addas pronomen* eam *verbo* exquisivi.

℣. 12. Tacentem me sustinebunt. *Non mutes accusativum* tacentem *in ablativum.*

℣. 17. Quoniam immortalitas est in cognatione sapientiæ. *Triplex mendum ex his verbis à Romanis Correctoribus est sublatum: Unum, quòd adjectivum* immortalis, *quod est in plerisque libris, commutaverint cum substantivo* immortalitas: *Alterum, quòd pro* cogitatione, *quod est meditatione, scripserint* cognatione, *id est, affinitate: Tertium, quòd rejecto nominativo* sapientia, *receperint genitivum* sapientiæ.

℣. 21. Et hoc ipsum erat sapientiæ scire. *Secundus casus* sapientiæ, *non est mutandus in primum* sapientia, *multòque minùs addendum est adjectivum* summa.

Cap. IX. ℣. 6. Nam & si quis erit consummatus. *Non est omittenda conjunctio* nam.

℣. 18. Et sic correctæ sint semitæ eorum. *Retinendum est adverbium similitudinis* sic, *non mutandum in conjunctionem conditionalem* si.

Cap. X. ℣. 1. Hæc illum qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum. *Pro* formatus, *quidam codices habent* factus, *quidam* fictus: *sed adulterinum est prorsus quod in nonnullis est,* fornicatus. *Rursus nominativum* pater, *quidam libri vertunt in ablativum* patre, *quasi ad Deum referatur, sed malè.*

℣. 2. Et eduxit illum à delicto suo. *Quod subjiciunt multi libri* & eduxit illum de limo terræ, *spurium est, & omnino jugulandum. Lege Notationes nostras.*

℣. 3. Ab hac ut recessit injustus in ira sua. Ab *non* ad; hac *femininum, non* hoc; ut *vel* cùm, *non negatio* non; recessit, *quod est defecit, non* præcessit, *quod est antecessit, legendum est: sunt enim hæ librorum quorumdam corruptelæ.*

Sequitur: Per iram homicidii fraterni deperiit. *Insignis correctio, qua* fraterni *genitivus adjectivi nominis, restitutus est pro substantivi, sive nominativo* fraternitas, *sive genitivo* fraternitatis, *qui plerosque omnes codices invaserant.*

℣. 4. Propter quem cùm aqua deleret terram. *Non mutes masculinum* quem *in neutrum* quod: *nec pro nominativo* aqua *scribas accusativum, quomodo quidam:* Cùm aquam deleret de terra.

Ibidem. Per contemptibile lignum justum gubernans. *Quidam codex, omissa præpositione, & mutato quarto casu in primum, scribit:* Et contemptibile lignum justus gubernans; *sed pravè.*

℣. 5. Hæc & in consensu nequitiæ, cùm se nationes contulissent. *Servandæ sunt voces,* nequitiæ, *quod est malitiæ; &* contulissent, *quod est congregassent; non surrogandæ,* superbiæ, *quod est arrogantiæ, &* extulissent, *seu elevassent.*

Ibidem. Et in filii misericordia fortem custodivit. *Duplex scripturæ vitium, utrumque inolitum, hinc abstulerunt Correctores: Ablativum pluralem* filiis, *suppositum in locum genitivi singularis* filii, *& accusativum* misericordiam, *surrogatum pro ablativo* misericordiâ.

℣. 6. Hæc justum à pereuntibus impiis liberavit. *Cave scribas nomen* parentibus, *pro participio* pereuntibus; *aut* filiis *pro* impiis.

℣. 7. Fumigabunda constat deserta terra. *Non omittas vocem* deserta.

Sequitur : Et incerto tempore fructus habentes arbores. *Vox una est* incerto, *non distrahenda in duas* in certo.

Ibidem. Et incredibilis animæ memoria stans figmentum salis. *Non est scribendum* incredibiles, *primo casu numeri pluralis*, *sed* incredibilis, *secundo numeri singularis ; nec est omittenda vox* animæ : *denique numerus singularis* figmentum, *non est vertendus in pluralem* figmenta, *sunt enim hæc codicum quorumdam vitia.*

℣. 10. Hæc profugum iræ fratris. *Non addas conjunctionem* autem.

℣. 17. Et fuit illis in velamento diei. *Pro secundo casu* diei, *non legas sextum* die, *sed intelligas.*

℣. 18. Transtulit illos per mare rubrum. *Non præponas* & *conjunctionem.*

Cap. XI. ℣. 2. Et in locis desertis fixerunt casas. *Cave ne legas*, *aut* fecerunt *præteritum à facio*, *pro* fixerunt *à figo*, *aut* castra, *quod est exercitum*, *pro* casas, *tabernacula.*

℣. 5. Et in eis cùm abundarent. *Correctores è suis libris addiderunt tres istas voculas* & in eis.

℣. 15. Non similiter justis sitientes. *Cave ne relabaris in vetera vitia eorum qui scripserunt*, *aut* injustis, *quod est impiis*, *pro* justis, *piis ; aut* faciens *participium numeri singularis*, *à* facio, *pro* sitientes *participio numeri pluralis à* sitio, *quod est*, *sitim patior.*

℣. 16. Pro cogitationibus autem insensatis iniquitatis illorum, quòd quidam errantes, &c. *Rectè ab his verbis Correctores inchoarunt periodum ac sententiam novam*, *& substituerunt genitivum singularem* iniquitatis, *pro nominativo plurali* iniquitates, *qui plerosque libros injustè occupaverat.*

℣. 16. Mutos serpentes. *Cave legas* multos, *pro* mutos, *quod est*, *irrationales.*

℣. 19. Aut novi generis irâ plenas ignotas bestias. *Plerique libri præponunt conjunctionem* aut *vel* & *nomini* ignotas, *sed absque conjunctione sunt etiam Græca.*

Cap. XII. ℣. 2. Ideoque eos qui exerrant, partibus corripis. *Meritò ita distinxerunt Romani Patres*, *ut* partibus *jungatur verbo subsequenti*, *non præcedenti. Nam & notha scriptura est*, *quæ ut clariùs jungat præcedenti*, *vel transponit præpositionem*, *hoc modo :* errant ex partibus, *vel addit pronomen* suis, *aut* tuis.

℣. 5. Et devoratores sanguinis à medio sacramento tuo. *Verba ista*, à medio sacramento tuo, *hoc loco retinenda sunt*, *non transferenda in versum sextum proximè sequentem post* perdere voluisti, *quod faciunt multi.*

℣. 20. Cum tanta cruciasti attentione. *Quod sequitur in plerisque omnibus libris* & liberasti, *Correctores superfluum judicarunt.*

℣. 26. Qui autem ludibriis & increpationibus non sunt correcti. *Non mutes* correcti *à corrigo*, *cum* correpti *à corripio.*

℣. 27. In quibus enim patientes indignabantur. *His verbis præponunt plerique libri alia idem significantia :* In his enim quæ patiebantur, molestè ferebant : *quæ quidem*, *ut alterius versionem*, *Romani Correctores consultò sustulerunt.*

Ibidem. Propter quod & finis condemnationis eorum venit super illos. *Non est mutandum præteritum* venit *cum futuro* veniet.

Cap. XIII. ℣. 11. Vas utile in conversationem vitæ. *Cave errorem plerorumque codicum*, *pro* utile, *quod est aptum*, *idoneum*, *scribentium contrarium*, inutile, *ineptum.*

℣. 12. Reliquiis autem ejus operis. *Non mutes sextum casum* reliquiis *cum quarto* reliquias.

℣. 13. Et reliquum horum quod ad nullos usus facit. *Verbum indicativum* facit, *nullo modo vertendum est in subjunctivum* faciat, *addito verbo substantivo* est, *quod utique superfluit :* quod ad nullos est usus faciat.

Sequitur : Lignum curvum & vorticibus plenum. *Sive* vorticibus *vocali quarta*, *sive secunda* verticibus *legas*, *significatur lignum verticosum sive nodosum.*

℣. 14. Et omnem maculam quæ in illo est perliniens. *Non subjicias* terra, *quod quidam libri.*

℣. 17. Cum illo qui sine anima est. *Non commutes genus masculinum cum neutro*, *nec hac parte*, *nec sequentibus omnibus usque ad finem capitis.*

Cap. XIV. ℣. 3. Tua autem, pater, providentia gubernat. *Spurium est quod addunt libri quidam* ab initio cuncta : *adeoque obest sensui*, *neque enim hoc subaudire oportet. Porro* gubernat *persona tertia*, *non est cum* gubernas *mutanda*, *persona secunda.*

℣. 4. Ostendens quoniam potens es ex omnibus salvare. *Retinendum est* salvare, *quod est servare ; non supponendum* sanare.

Sequitur : Etiam si sine arte aliquis adeat mare. *Legendum est* arte, *qua humana significatur industria ; non*, *transpositis primis duabus litteris*, rate, *quod est*, *navi.*

℣. 11. Propter hoc & in idolis nationum non erit respectus. *Non est omittenda præpositio* in.

℣. 14. Supervacuitas enim hominum advênit in orbem terrarum. *Quidam libri verbo* advênit *præponunt pronomen* hæc ; *sed malè prorsus illi qui corrigunt* adinvenit, *quod est reperit*, *pro trisyllabo* advênit, *quod transitivè acceptum*, *tanquam sit quintæ conjugationis Hebræorum*, *positum est pro adduxit*, *advexit.*

℣. 30. Utraque ergo illis evenient dignè. *Non scribas* quoque *pro* ergo.

℣. 31. Non enim juratorum virtus. *Egregia loci emendatio*, *qua & omissum est verbum substantivum* est, *& pro* jurantium *participio activo*, *positum est* juratorum, *participium passivum ; quod est*, *eorum per quos juratur.*

Ibidem. Perambulat semper injustorum prævaricationem. *Cave ne adverbium* semper *mutes in præpositionem* super, *vel unum vocabulum* injustorum *distrahas in duo.*

Cap. XV. ℣. 6. Malorum amatores, digni sunt qui spem habeant in talibus. *Cavendum hîc est triplex vitium ; unum*, *ne post* digni sunt, *addatur* morte ; *alterum*, *ne scribatur* habent *modo indicativo*, *pro* habeant *conjunctivo ; tertium*, *ne* talibus, *quod est*, *hujusmodi*, *transpositis litteris*, *mutetur in* tabulis, *imaginibus.*

℣. 8. Et post pusillum reducit se unde acceptus est. *Præferendum est* reducit se, *quod est*, *revertitur*, *eis quæ in aliis libris leguntur*, se ducit, *&* ducit se.

℣. 12. Sed & æstimaverunt lusum esse vitam nostram. *Alii libri scribunt* ludum, *id est*, d *pro* s, *quod ferè æquivalet : sed* lutum, *id est cœnum*, *quod est in nonnullis*, *spurium omnino est.*

℣. 14. Supra modum animæ superbi. *Non addas nomini* animæ *pronomen* suæ.

Ibidem. Et imperantes illi. *Legendum est* imperantes, *quod est*, *dominantes*, *non* improperantes, *quod est*, *exprobrantes.*

℣. 15. Quibus neque oculorum usus est ad videndum. *Cavendum hîc est ne recidatur in vetus vitium eorum*, *qui scripserunt*, *addita vocali tertia*, visus *à video*, *pro* usus *ab utor.*

℣. 18. Sed & animalia miserrima colunt. *Malè quidam hîc legunt* alia *pro* animalia, *bruta nimirum ; &* miserrimi *genere masculino*, *pro neutro* miserrima.

℣. 19. Sed nec aspectu aliquis. *Non est mutandum masculinum* aliquis *cum neutro*, *sive* aliquod, *sive* aliquid.

Cap. XVI. ℣. 1. Propter hæc & per his similia passi sunt dignè tormenta. *Quidam omittunt præpositionem* per, *malè.*

℣. 11. In memoria enim sermonum tuorum examinabantur, & velociter salvabantur. *Duæ dictiones* in memoria, *non sunt contrahendæ in unam* immemoria : *nec pro* sermonum, *quod est*, *verborum*, *substituendum est* servorum, *sive famulorum : ad hæc* examinabantur *non est mutandum cum* exterminabantur, *quod est*, *delebantur : insuper nec adverbium* velociter *est omittendum : postremò neque pro* salvabantur *legendum est* sanabantur, *sed intelligendum.*

℣. 14. Homo autem occidit quidem per malitiam. *Quod subdunt plerique libri* animam suam, *Correctores non inconsultò judicarunt superfluere.*

℣. 16. Et per ignem consumpti. *Pro* consumpti, *quod est*, *deleti*, *non scribas* consummati, *finiti.*

℣. 19. Exardescebat undique. *Quidam alii libri legunt* exardebat, *quidam* ardebat.

Sequitur : ut iniquæ terræ nationem exterminaret. *Legendum est* iniquæ *secundo casu*, *non* iniquam *quarto ; &* exterminaret *tertia persona*, *non secunda* exterminares.

℣. 21. Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat. *Multi codices nominativos* substantia tua, *mutatos in accusativos* substantiam tuam, *media conjunctione* &, *jungunt cum accusativis* dulcedinem tuam ; *& tertiam personam* ostendebat *vertunt in secundam* ostendebas ; *sed malè omnia.*

℣. 23. Hic autem iterum ut nutrirentur justi, etiam suæ virtutis oblitus est. *Legendum est pronomen*, *non neutrum* hoc, *sed masculinum* hic ; *& subaudiendum nomen* ignis, *non addendum.*

℣. 25. Propter hoc & tunc in omnia transfigurata, omnium nutrici gratiæ tuæ deserviebat. *Ut non est omittenda* in *præpositio præposita nomini* omnia ; *ita non est vertendus numerus singularis* deserviebat, *in pluralem* deserviebant.

Sequitur : Ad voluntatem eorum qui à te desiderabant. *Servandum est* à te, *casu sexto*, *non surrogandum* ad te, *casu quarto : denique activum* desiderabant, *quod est*, *rogabant*, *poscebant*, *non est depravandum*, *reposito passivo* desiderati sunt, *quod est in plerisque libris.*

℣. 28. Et ad ortum lucis te adorare. *Meritò Correctores*, *pro* orientem, *quod est in plerisque omnibus codicibus*, *emendarunt* ortum ; *nec aut omittendum judicarunt prono-*

men te, *aut addendum adverbium* ibi, *aut denique activum* adorare *mutandum in passivum* adorari: *quæ sunt quorumdam codicum vitia.*

℣. 29. Ingrati enim spes tanquam hybernalis glacies tabescet. *Alii libri, pro* spes, *quæ est* ἐλπὶς, *habent* fides, ἡ πίστις; *malè*, & *Græco dissentaneè.*

Cap. XVII. ℣. 2. Fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt. *Cave legas* placuerunt *aut* latuerunt, *pro* jacuerunt.

℣. 7. Et sapientiæ gloriæ correptio cum contumelia. *Genitivus* gloriæ *non est commutandus cum nominativo* gloria.

℣. 10. Cùm sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis. *Pro genitivo* condemnationis, *quidam codices habent dativum* condemnationi; *quidam participium* condemnata: *sed quod in nonnullis legitur* data est in omnium condemnationem, *adulterinum est. Huic porro sententiæ præponunt multi libri aliam his verbis:* Frequenter enim præoccupant pessima, redarguente conscientia. *Verùm, non multi, sed omnes, postponunt eandem, aliis licet verbis:* Semper enim præsumit sæva, perturbata conscientia. *Quare Romani Patres, priorem illam quæ præponitur,* Frequenter enim, &c. *meritò è textu sustulerunt ut superfluam.*

℣. 11. Nihil enim est timor, nisi proditio cogitationis auxiliorum. *Plerique libri, inter* nisi & proditio, *interjiciunt hæc duo verba*, præsumtionis adjutorium: *verùm illa redundare, confodiendaque esse, censuerunt Romani Patres non inconsultò.*

℣. 12. Et dum ab intus minor est exspectatio. *Non subjicias pronomen* ejus.

Sequitur: Majorem computat inscientiam. *Correctores emendarunt* inscientiam, *quod est, ignorantiam, quomodo est Græcè, pro eo quod legunt, alii* scientiam, *alii* sententiam, *alii* conscientiam, *alii* potentiam, *alii* audaciam, *alii denique* pœnam. *Porro sive legatur* computat *compositum, sive simplex* putat, *res eadem una est.*

Sequitur: Ejus causæ de qua tormentum præstat. *Genitivus* causæ *non est commutandus cum ablativo.*

℣. 13. Illi autem qui impotentem verè noctem. *Multæ reperiuntur notariorum circa hæc verba corruptelæ, sed præcipuæ duæ; una, qua vox una* impotentem, *distrahitur in duas* in potentem; *vel* in potenti; *altera, qua adverbium* verè *convertitur in verbum* venêre.

Sequitur: Et ab infimis & ab altissimis inferis supervenientem. *Nequaquam omittenda est vox* inferis, *cui dantur epitheta duo*, infimis & altissimis, *idem significantia, profundissimis inquam.*

Sequitur: Eundem somnum dormientes. *Quædam manuscripta, pro participio* dormientes, *scribunt verbum* dormiebant: *sed non opus erat hac mutatione, cùm participio subaudire liceat verbum substantivum* erant.

Cap. XVIII. ℣. 1. Et horum quidem vocem audiebant. *Non addas* inimici.

Ibidem. Et quia non & ipsi eadem passi erant. *Non præponas præpositionem* per *voci* eadem.

℣. 2. Quia non lædebantur, gratias agebant. *Non subjicias pronomen, vel* tibi, *vel* cuique.

Sequitur: Et ut esset differentia, donum petebant. *Retinendum est* donum, *quod est munus, non substituendum* te Deum *aut* Dominum.

℣. 9. Et justitiæ legem in concordia disposuerunt. *Non mutandus ablativus in accusativum* concordiam.

Ibidem. Patrum jam decantantes laudes. *Pro genitivo plurali* patrum, *substituunt quidam dativum singularem* patri, & *pro adverbio* jam *nomen* omnium; *sed malè. Quidam unicam vocem scribunt* patrias: *sed prima scriptura, patrum jam, ut Græco consentanea, ita germana Interpretis est.*

℣. 11. Simili autem pœna servus cum domino afflictus est. *Non mutes ablativum* simili *in nominativum* similis.

℣. 13. De omnibus verò non credentes propter veneficia. *Sic legendum est*, veneficia, *quod significat incantationes, à veneno deductum; non* beneficia, *quod dona sive munera denotat: denique nec addendum est pronomen* sua.

Sequitur: Tunc verò primùm cùm fuit exterminium primogenitorum. *Non est invertendus ordo, ita ut* cùm *ponatur ante* primùm, *quod postponendum est.*

Sequitur: Spoponderunt populum Dei esse. *Meritò omiserunt Correctores pronomen* se, *quod plerique præponunt verbo* esse.

℣. 15. Omnipotens sermo tuus de cœlo. *Superfluit* exsiliens, *quod quidam interjiciunt, ante* de cœlo.

℣. 17. Et timores supervenerunt insperati. *Nominativus* insperati, *non est mutandus in dativum* insperatis.

℣. 22. Non in virtute corporis, nec armaturæ potentiâ. *Genitivus* armaturæ & *ablativus* potentiâ *retinendi sunt; non convertendi, ita ut ablativus* armaturâ, *genitivus* potentiæ *sit, prout plerique omnes libri habent.*

℣. 24. Et magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat. *Pro* scripta, *à scribo, quod est in plerisque exemplaribus, Correctores repetiverunt verbum* sculpta, *à sculpo.*

Cap. XIX. ℣. 2. Quoniam cùm ipsi permisissent. *Quidam libri, pro* permisissent, *scribunt* reversi essent: *plures utrumque scribunt*, reversi essent & permisissent. *Cæterùm scribendum esse* permisissent, & *quidem solum, docuimus in Notationibus nostris.*

Sequitur: Ut se educerent. *Servandæ sunt duæ dictiones* se educerent, *positæ pro exirent, non contrahendæ in unam* seducerent.

Sequitur: Et cum magna sollicitudine præmisissent illos. *Nequaquam est hoc omittendum.*

Sequitur: Consequebantur illos pœnitentiâ acti. *Legendum est plurale* consequebantur, *non singulare* consequebatur; *ablativus* pœnitentiâ, *non genitivus* pœnitentiæ; *denique participium plurale* acti, *non nomen* actus, *sive pluraliter sive singulariter accipiatur; hæc enim sunt plerorumque codicum vitia.*

℣. 8. Quæ tegebatur tua manu. *Cave legas* regebatur, *quod est gubernabatur, pro* tegebatur, *quod est protegebatur.*

℣. 12. Per vim fulminum. *Cavendum est vetus mendum* fluminum, *quod est fluviorum, pro germana scriptura* fulminum, *quod est fulgurum.*

℣. 14. Sed & alius quidam respectus illorum erat. *Correctores scripserunt nomen* quidam, *pro eo quod vulgò legitur adverbio* quidem.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER SAPIENTIÆ.

Cap. V. ℣. 19. Accipiet pro galea judicium certum. *Alii libri scribunt* rectum, *transpositis litteris*, & *solet rectitudo judicio attribui.*

Cap. VIII. ℣. 11. Et facies principum mirabuntur me. *Hoc quidam codex omittit, Græco consentaneè: est enim idem unum cum eo quod præcedit:* Et in conspectu potentium admirabilis ero.

Cap. XII. ℣. 17. Et horum qui te nesciunt, audaciam traducis. *Quidam legunt affirmativum* qui sciunt, *loco negativi* qui te nesciunt, *conformiter Græco: vide* Notationes.

℣. 19. Quoniam judicans das locum in peccatis pœnitentiæ. *Nonnulli libri omittunt* judicans, *cum textu Græco.*

℣. 26. Qui autem ludibriis & increpationibus non sunt correcti. *Sunt exemplaria quæ scribant genitivum* increpationis, *loco ablativi* increpationibus; *suffragante Græco*, Qui autem ludibriis increpationis.

Cap. XIV. ℣. 11. Propter hoc & in idolis nationum non erit respectus. *Adverbium* non, *omittitur à Regio textu*, & *alio quodam, conspirantibus libris Græcis.*

℣. 20. Abducta per speciem operis. *Multi libri, loco* abducta, *habent* adducta, *quod est Græcè* ἐφελκόμενον, *attracta.*

℣. 26. Dei immemoratio. *Nostra conjectura fuit in Notationibus, pro* Dei, *seu* Domini, *ut alii legunt, scribendum esse* doni, *ex Græco* χάριν, *sicut infra* 18. ℣. 2.

℣. 26. Inordinatio mœchiæ & impudicitiæ. *Quædam antigrapha hoc solum legunt*, mœchia & impudicitia; *omittunt id quod præcedit*, inordinatio, *quippe quod idem unum sit cum eo quod antecedit*, inconstantia, *Græcè* ἀταξία.

Cap. XV. ℣. 19. Bona poteſt conspicere. *Pro* conspicere, *Græcè est* ἐπιποθῆσαι, *quod potiùs est* concupiscere, *quomodo legit liber quidam.*

Cap. XVI. ℣. 1. Propter hæc & per his similia passi sunt dignè tormenta. *Quidam libri pro plurali* hæc, *scribunt singulare* hoc, & *omittunt conjunctionem* & *subsequentem, conformiter Græco.*

Cap. XVIII. ℣. 22. Illum qui se vexabat. *Nonnulli codices legunt* vexatorem, *unus omittit* se: *Græcè est* τὸν κολάζοντα, *vexantem; sicut infra* ℣. 25. ὁ ὀλεθρεύων, *qui exterminabat.*

Cap. XIX. ℣. 9. Tanquam enim equi depaverunt escam. *Quidam boni libri auferunt* escam, *Græco consentaneè.*

CAPITULA LIBRI ECCLESIASTICI,

Ex Ms. cod. Corb. n. 1. edita quoque à Josepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

NOTÆ.

[a] Apud Jos. Carum ita: Aliàs *De æterna Dei sapientia, id est, filio Dei; quòd ante omnem sit creaturam, & omnia per ipsum facta sunt.* Et sic deinceps ex edit. Jos. Cari, ubicunque infra ponitur *Al.*

[b] Al. *De timore Dei, & mandati custodia.*

[c] In edit. deest *τὸ debere*; sequitur verò: Al. *De tolerantia tentationum, quæ fit pro justitia.*

[d] Al. *Quòd pro fide & justitia laborandum sit, & pro salute animæ.*

[e] Al. *De conversione ad Deum.*

[f] Al. *De differentia amicorum.*

[g] Al. *De mend. vitando ad amicum.*

[h] Al. *De servo bono & fideli.*

[i] Al. *De parentum honore.*

[k] Al. *De non litig. cum potente.*

[l] Al. *De fugienda amicitia mulieris fornicariæ.*

[m] Al. *De convivio justo.* Al. *de conviviis justis.*

[n] Al. *De judicibus mundi hujus.*

[o] Al. *De humilitate.*

[p] Al. *De societ. divitum superborum.*

[q] Al. *De præsentia Dei, cui nihil celari potest.*

[r] Al. *De via disciplinæ.*

[s] Al. *De convertendo ad Deum, & relinquendo peccata.*

[t] Al. *De oratione.*

[u] Al. *De bono correptionis, & iracundiæ malo.*

[x] Al. *De amicitia.*

[y] Al. *De fornicatione.*

[z] Al. *De æternitate, & omnipotentia sapientiæ, id est, Christo filio Dei, per quem omnia facta sunt.*

[aa] Al. *Sapientia narrat quæ sint ei placita.*

NOTÆ.

[a] Al. *De nequitia mulieris malæ.*
[b] Al. *De usuris.*
[c] Al. *De continentia ciborum.*
[d] Al. *De rectoribus, sive sacerdotibus, sive laicis.*
[e] Al. *De vanitate somniorum, & divinationum.*
[f] Al. *De precatione ad Deum.*
[g] Al. add. hoc capitulum : *De differentia mulierum, & amicorum.*
[h] Al. *Cum singulis qualiter tractandum sit.*
[i] Al. *De pompa Philosophorum.*
[k] Al. *De honore medicis exhibendo.*
[l] Al. *De exsequiis mortuorum.*
[m] Edit. *De singulis artificibus.* Al. *artibus.*
[n] Al. *De sapientia.* Al. *De sapientiæ virtutibus.*
[o] Al. *De vita hominis, quòd sit substantia; & de vindictis pro peccatis.*
[p] Al. *De vitiis corrigendis, ac declinandis.*
[q] Al. *De lapsu (l. laude) elementorum.*
[r] Al. *De laude Patriarcharum.*
[s] Al. add. *& transgressi sunt.*
[t] Al. *De confessione, & laudatione ejusdem filii Sirach.*
[u] Al. *De oratione Salomonis ad dedicationem templi Dei.*

[a] IN ECCLESIASTICUM

JESU FILII SIRACH

PROLOGUS.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

MUltorum nobis, & magnorum, per legem & prophetas, aliosque qui ſecuti ſunt illos, [b] ſapientia demonſtrata eſt : in quibus oportet laudare Iſraël doctrinæ & ſapientiæ causâ : [c] quia non ſolùm ipſos loquentes neceſſe eſt eſſe peritos, ſed etiam extraneos poſſe & dicentes & ſcribentes doctiſſimos fieri. Avus meus Jeſus, poſtquam [d] ſe ampliùs dedit ad diligentiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum, [e] qui nobis à parentibus noſtris traditi ſunt : voluit & ipſe ſcribere aliquid horum, quæ ad doctrinam & ſapientiam pertinent : [f] ut deſiderantes diſcere, & illorum periti facti, magis magiſque attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, & [g] attentiori ſtudio lectionem facere, & veniam habere in illis, in quibus [h] videmur, ſequentes imaginem ſapientiæ, deficere in verborum compoſitione. Nam deficiunt verba Hebraïca, quando fuerint tranſlata ad alteram linguam. Non autem ſolùm hæc, ſed & ipſa lex, & prophetæ, [i] cæteraque aliorum librorum, non parvam habent differentiam, quando inter ſe dicuntur. Nam in octavo & trigeſimo anno temporibus [k] Ptolemæi Evergetis regis, poſtquam perveni in Ægyptum, [l] & cùm multum temporis ibi fuiſſem, inveni ibi libros relictos, non parvæ neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & neceſſarium putavi & ipſe aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum iſtum : [m] & multâ vigiliâ attuli doc-

NOTÆ.

[a] Mſ. S. Germ. n. 15. *Incipit liber Jeſhu filii Sirach. Incipit prologus.* Corb. 1. cum altero Sangerm. *Incipit prologus libri Hieſu filii Surach. Prologus.* Corb. 2. *Incipit præfatio de libro Hieſu filii Siraci. Prologus.*

[b] *Sapientia demonſtrata eſt.* Mſ. Corb. 2. hab. cum Sangerm. duplici, *ſapientiam demonſtratam :* ſed in Corb. abraſa ult. utraque littera *m*, ſecunda manu. In Gr. ſic : Πολλῶν, καὶ μεγάλων ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου..... δεδομένων. *Cùm multa nobis, & magna per legem..... data ſint.*

[c] *Quia non ſolùm ipſos loquentes neceſſe eſt eſſe peritos,* &c. In Mſs. S. Germ. & Corb. duobus deeſt *eſſe*. Græcè ita : Καὶ ὡς οὐ μόνον αὐτοὺς τοὺς ἀναγινώσκοντας, δέον ἐστὶν ἐπιστήμονας γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκτὸς δύνασθαι τοὺς φιλομαθοῦντας χρησίμους εἶναι καὶ λέγοντας καὶ γράφοντας· *Cùmque eos qui legunt, non ſolùm ipſos oporteat fieri ſcientes, ſed etiam extraneis ſtudio diſciplinæ ductos poſſe & dicendo & ſcribendo prodeſſe.*

[d] *Se ampliùs dedit.* Mſ. S. Germ. 15. delet *ſe*.

[e] *Qui nobis à parentibus noſtris traditi ſunt.* In Gr. ſequuntur iſta : καὶ ἐν τούτοις ἱκανὴν ἕξιν περιποιησάμενος, *atque in his eum qui ſatis eſſe poſſet, habitum ſibi comparaſſet.* In Mſ. Sangerm. 15. *traditi ſunt : volui & ipſe ſcribere aliquid horum duntaxat.*

[f] *Ut deſiderantes diſcere.* Mſs. SS. Theod. Germ. & Corb. 1. *diſcerent ;* ita quoque correctum eſt in Corb. 2. ſed alia manu. In Gr. ὅπως οἱ φιλομαθεῖς, deinde, καὶ τούτων ἔνοχοι γενόμενοι, πολλῷ μᾶλλον ἐπιπροσθῶσι διὰ τῆς ἐννόμου βιώσεως· i. e. *etiam horum participes facti, multò magis proficiant per vitam legitimam.* In Mſ. S. Germ. *attendant animo ad legitimam vitam, & confirmentur.*

[g] *Attentiori ſtudio.* Mſ. S. Germ. n. 14. cum Corb. 1. *attentione & ſtudio.* Germ. 15. *attentiore ſtudio.* Græc. καὶ προσοχῆς.

[h] *Videmur, ſequentes imaginem,* &c. Mſ. S. Germ. 15. *videbimur..... & deficere,* &c. Similiter in Mſ. S. Theod. *& deficere.* Græcè : δοκῶμεν τῶν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν πεφιλοπονημένων τισὶ τῶν λέξεων ἀδυναμεῖν. Οὐ γὰρ ἰσοδυναμεῖ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς Ἑβραϊστὶ λεγόμενα, &c. *videbimur in nonnullis ad interpretandi rationem elaboratis dictionibus deficere. Non enim eandem vim habent hæc in ſe ipſis Hebraïcè dicta,* &c.

[i] *Cæteraque aliorum librorum.* In Mſs. Corb. 1. & Sangerm. duobus deeſt vox *aliorum ;* abeſt quoque à Græco.

[k] *Ptolemæi.* Mſ. S. Germ. 15. *Tholomei.*

[l] *Et cùm multum temporis ibi fuiſſem.* Mſ. S. Germ. 14. cum Corb. duobus, *ibi feciſſem.* Similiter in Sangerm. 15. ſed abſque vocula *ibi*, poſt ſeq. *inveni.* Gr. καὶ συγχρονίσας, (al. ἐπ᾽ ὀλίγον χρόνον συγχρονίσας,) εὗρον οὐ μικρᾶς παιδείας ἀφόμοιον. Ἀναγκαιότατον ἐθέμην, &c. *inveni exemplar non parvæ doctrinæ. Maximè neceſſarium putavi,* &c.

[m] *Et multâ vigiliâ,* &c. Græc. πολλὴν γὰρ ἀγρυπνίαν, καὶ ἐπιστήμην προσενεγκάμενος ἐν τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου πρὸς τὸ, ἐπὶ πέρας ἄγοντα, τὸ βιβλίον ἐκδόσθαι καὶ τοῖς ἐν τῇ παροικίᾳ βουλομένοις φιλομαθεῖν, προκατασκευαζομένους τὰ ἤθη ἐν

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

trinam in ſpatio temporis, ad illa quæ ad finem ducunt, librum iſtum dare, & illis qui volunt animum intendere, & diſcere quemadmodum oporteat inſtituere mores, qui ſecundùm legem Domini propoſuerint vitam agere. [n]

NOTÆ.

νόμῳ βιοτεύειν· multam enim vigiliam, & doctrinam attuli in ſpatio temporis ad hoc ut, ad finem ducens librum iſtum, ederem etiam iis, qui in parœcia volunt diſcere, præparati moribus ad vivendum in lege. In Mſ. S. Germ. 15. *librum dare, & illis qui volent animum intendere*, &c. item in Mſ. S. Theod. *librum dare.*

[n] In Mſ. Corb. 1. id ſubjicitur: *Explicit prologus Hieſu filii Syrach.*

---

* ECCLESIASTICUS.

CAPUT PRIMUM.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

3. Reg. 3. 9. & 4. 29. 1. OMnis ſapientia à Domino Deo eſt, & cum illo fuit ſemper, & eſt ante ævum.

2. Arenam maris, & pluviæ guttas, & dies ſæculi quis dinumeravit? Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt?

3. Sapientiam Dei præcedentem omnia quis inveſtigavit?

4. Prior omnium creata eſt ſapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo.

5. Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna.

6. Radix ſapientiæ cui revelata eſt, & aſtutias illius quis agnovit?

7. Diſciplina ſapientiæ cui revelata eſt, & manifeſtata? & multiplicationem ingreſſûs illius quis intellexit?

8. Unus eſt altiſſimus Creator omnipotens, & Rex potens, & metuendus nimis, ſedens ſuper thronum illius, & dominans Deus.

9. Ipſe creavit illam in Spiritu ſancto, & vidit, & dinumeravit, & menſus eſt.

10. Et effudit illam ſuper omnia opera ſua, & ſuper omnem carnem ſecundùm datum ſuum, & præbuit illam diligentibus ſe.

11. Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exſultationis.

12. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum.

13. Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur.

14. Dilectio Dei honorabilis ſapientia.

15. Quibus autem apparuerit in viſu, diligunt eam in viſione, & in agnitione magnalium ſuorum.

16. Initium ſapientiæ, timor Domini, & cum fidelibus in vulva concreatus eſt, cum electis feminis graditur, & cum juſtis & fi- Pſalm. 110. 10. Prov. 1. 7. & 9. 10.

NOTÆ.

* Mſ. Corb. 1. *Incipit liber Eccleſiaſtici.* Corb. 2. *Incipit liber Hieſu filii Sirach.* Græc. Σοφία Σειράχ. Edit. Ald. Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ. Cyprianus hunc librum citans, vocat *Sapientiam Salomonis.* Salomoni pariter aſcribit Hilar. in Pſ. 66. n. 9. col. 188. f. item in Pſ. 140. n. 5. col. 536. c. dicit: *In eo libro, qui nobiſcum* (h. e. apud Latinos) *Salomonis inſcribitur, apud Græcos, atque Hebræos,* Sapientia Sirach *habetur.* Ambroſ. in Pſ. 36. col. 807. e. eundem tribuit Salomoni; at l. 1. de interpel. Job, col. 627. e. ait: *In Eccleſiaſtico Syrach:* & in Pſ. 118. col. 1039. c. *In libro Sapientiæ Syrach.* Hieron. in Eccleſ. to. 2. 735. c. *In Sapientia, quæ Sirach inſcribitur, legimus.* Vigil. Tapſ. *In Salomone.* Auguſt. in Speculo, *Eccleſiaſticum* appellat. Item Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. cum Ambroſio in Pſ. 118. col. 1199. e. & Cypr. l. 3. Teſtim. S. Paulinus ep. 25. *In Eccleſiaſtico per Salomonem.*

℣. 1. Græcè ſimpliciter: Πᾶσα σοφία παρὰ Κυρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα. *Omnis ſapientia à Domino, & cum illo eſt in ævum.* Apud Victorin. Afric. l. 4. cont. Arium, p. 285. b. *Omnis ſapientia à Deo eſt, & cum eo fuit ſemper ante ævum.*

℣℣. 2. 3. Græc. ex duplici verſu 2. & 3. unum facit; ſcilicet loco *profundum abyſſi*, habet ἄβυσσον, deletque ſeq. *quis dimenſus eſt?* tum addit, καὶ σοφίαν τίς ἐξιχνιάσει; *& ſapientiam quis inveſtigabit?* detractis his, *Dei præcedentem omnia.* In Mſs. Corb. 2. & Sangerm. 15. legitur, *quis menſus eſt?* non *dimenſus eſt?* Ita quoque ap. Fulg. fragm. 8. cont. Fab. p. 588. additis his, quæ antecedunt & quæ ſubſeq. in Vulg. Vide etiam Hieron. in Ezech. 3.

℣. 4. Itidem apud Fulg. fragm. 34. cont. Fab. p. 648. & in Græco. Apud Victorin. Afric. l. 4. cont. Arium, p. 285. b. ſic: *Spiritus ſanctus, & intellectus prudentiæ ab ævo.*

℣. 5. Hic verſus abeſt à Græco: exſtat tamen in ed. Compl. ad verbum. Ita quoque ap. Fulg. l. cont. Faſtid. c. 2. p. 341. detracto uno *in excelſis.*

℣. 6. Similiter in Græco.

℣. 7. Hic verſus totus prætermittitur Græcè.

℣. 8. Græc. ſimpliciter habet: Εἷς ἐστι σοφὸς, φοβερὸς σφόδρα, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. *Unus eſt ſapiens, metuendus valde, ſedens ſuper thronum ſuum.* Fulg. l. cont. Faſtid. c. 2. p. 341. *Unus altiſſimus Creator omnip. eſt, Rex potens, metuendus nimis, ſedens ſuper thronum illius, & dominans.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 746. a. *Unus enim altiſſimus Creator omnipotens, Rex potens, & metuendus nimis.* In Mſ. Sangerm. 15. *& creator omnip. rex-potens;* à Corb. etiam 2. & S. Theoder. abeſt & ante *rex.*

℣. 9. Mſs. Corb. duo, & Sangerm. 15. *Ipſe creavit illam Spiritu ſancto.* Fulg. l. cont. Faſtid. c. 2. p. 341. *Deus creavit illam Spiritu ſancto.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 742. f. *Et vidit, & numeravit, & menſus eſt omnia; & ipſe creavit ea per Spiritum ſanctum, qui creator eſt & effector operis ſui:* & inf. 749. f. *Et vidit, & dinumeravit, & menſus eſt omnia: ipſe creavit ea per Spiritum ſanctum.* Græcè ſimpliciter: Κύριος αὐτὸς ἔκτισεν αὐτὴν, καὶ εἶδε, καὶ ἐξηρίθμησεν αὐτήν.

℣. 10. Ita de Græco, præter hoc med. *& ſuper omnem carnem*, pro quo μετὰ πάσης σαρκὸς, *cum omni carne.* In Mſs. Corb. 1. & S. Theod. eſt, *præbet*, non *præbuit;* in Græco, ἐχορήγησε.

℣. 11. Similiter in Græco.

℣. 12. Mſs. Corb. 1. & S. Theod. *gaudium in longitudinem dierum;* Corb. 2. & Sangerm. 15. *in longitudine.* Gr. Vulgatæ congruit.

℣. 13. Ad verbum è Græco, præter hoc ult. *benedicetur*, pro quo εὑρήσει χάριν, *inveniet gratiam;* at in Mſ. Alex. εὐλογηθήσεται.

℣℣. 14. 15. Duo verſus iſti abſunt à Græco. In Mſ. S. Germ. 15. extremò legitur, *& in agnitionem magnalium*, &c.

℣. 16. Similiter ap. Hilar. in Pſ. 66. col. 188. f. *Initium ſapientiæ, timor Domini.* Ap. Cypr. verò l. 3. Teſtim. p. 311. c. *Initium ſapientiæ, metuere Deum:* ſic etiam in Græco eſt: ſubinde pro *concreatus eſt*, Mſ. S. Theod. hab. *concretus eſt;* Gr. συνεκτίσθη αὐτοῖς; tum in Mſ. *& cum electis feminis gradietur, & cum juſtis & fidelibus agnoſcetur:* in Gr. καὶ μετὰ ἀνθρώπων θεμέλιον αἰῶνος ἐνόσσευσε, καὶ μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν ἐμπιστευθήσεται· *& cum hominibus fundamentum ſæculi nidificavit, & cum ſemine eorum concredetur.* In Mſs. Corb. duobus, *& cum electis feminis cre-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

delibus agnoſcitur.

17. Timor Domini, ſcientiæ religioſitas.

18. Religioſitas cuſtodiet & juſtificabit cor, jucunditatem atque gaudium dabit.

19. Timenti Dominum bene erit, & in diebus conſummationis illius benedicetur.

20. Plenitudo ſapientiæ eſt timere Deum, & plenitudo à fructibus illius.

21. Omnem domum illius implebit à generationibus, & receptacula à theſauris illius.

22. Corona ſapientiæ, timor Domini, replens pacem, & ſalutis fructum:

23. & vidit, & dinumeravit eam: utraque autem ſunt dona Dei.

24. Scientiam, & intellectum prudentiæ ſapientia compartietur: & gloriam tenentium ſe, exaltat.

25. Radix ſapientiæ eſt timere Dominum: & rami illius longævi.

26. In theſauris ſapientiæ intellectus, & ſcientiæ religioſitas: exſecratio autem peccatoribus ſapientia.

27. Timor Domini expellit peccatum:

28. nam qui ſine timore eſt, non poterit juſtificari: iracundia enim animoſitatis illius, ſubverſio illius eſt.

29. Uſque in tempus ſuſtinebit patiens, & poſtea redditio jucunditatis.

30. Bonus ſenſus uſque in tempus abſcondet verba illius, & labia multorum enarrabunt ſenſum illius.

31. In theſauris ſapientiæ ſignificatio diſciplinæ:

32. exſecratio autem peccatori, cultura Dei.

33. Fili concupiſcens ſapientiam, conſerva juſtitiam, & Deus præbebit illam tibi.

34. Sapientia enim & diſciplina timor Domini: & quod beneplacitum eſt illi,

35. fides, & manſuetudo, & adimplebit theſauros illius.

36. Ne ſis incredibilis timori Domini: & ne acceſſeris ad illum duplici corde.

37. Ne fueris hypocrita in conſpectu hominum, & non ſcandalizeris in labiis tuis.

38. Attende in illis, ne fortè cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem,

39. & revelet Deus abſconſa tua, & in medio ſynagogæ elidat te:

40. quoniam acceſſiſti malignè ad Dominum, & cor tuum plenum eſt dolo & fallacia.

NOTÆ.

ditur, *& cum juſtis*, &c. ut in Vulg. In Germ. 15. *& cum electis feminis creditur*, &c.

℣℣. 17. 18. 19. Hi verſiculi tres deſunt in Græco: leguntur tamen apud Auguſt. in Speculo, & in codd. noſtris Lat.

℣. 20. Græc. loco *Deum*, hab. τὸν Κύριον, *Dominum*; deinde ſic, καὶ μεθύσκει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν, &c. *& inebriat eos de fructibus ejus.* Aug. in Speculo Vulgatæ accinit.

℣. 21. Mſ. S. Theod. habet: *Et omnem domum implevit à generationibus*, &c. Græc. pro *à generationibus*, ponit ἐπιθυμημάτων, *deſideriis*; & pro *theſauris*, τῶν γεννημάτων, *generationibus.*

℣. 22. Vigil Tapſ. cont. Varimad. p. 750. b. *Spiritus ſapientiæ replet pacem*, *& dat ſalutis fructum.* Auct. l. de vocat. gent. l. 1. c. 24. p. 15. b. *Corona ſapientiæ*, *timor Domini: utraque autem dona ſunt Dei*; quæ ultima verba ſunt de ℣. ſeq. Græc. Στέφανος σοφίας, φόβος Κυρίου, ἀναθάλλων εἰρήνην, καὶ ὑγίειαν ἰάσεως· *Corona ſapientiæ*, *timor Domini*, *germinans pacem*, *& ſanitatem incolumitatis.*

℣. 23. Sic eſt in Græco, præter ſeqq. *utraque autem ſunt dona Dei*, quæ abſunt: de his tamen meminit Auct. l. 1. de voc. gent. c. 24. p. 15. b. ut notavi ſup. ad ℣. 22. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 750. b. ſic: *vidit*, *& dinumeravit*, *& menſus eſt utraque in domo Dei.*

℣. 24. Græc. Ἐπιστήμην, καὶ γνῶσιν συνέσεως ἐξώμβρησε· καὶ δόξαν κρατούντων αὐτῆς, ἀνύψωσε. *Scientiam*, *& cognitionem intellectûs effudit*: *& gloriam tenentium ipſam*, *exaltavit.* In Mſ. S. Theod. *Scientia*, *& intellectus prudentiæ*, &c. ſubinde in Sangerm. 15. *& gloriam timentium ſe*, *inaltat.*

℣. 25. Sic eſt in Græco, excepta voce ult. *longævi*, pro qua μακροημέρευσις, *longævitas.* Apud Auguſt. in Speculo: *rami enim illius longævi*: ita etiam in Mſs. Corb. duobus, & S. Germ. 15.

℣℣. 26. 27. Hi duo verſus prætermittuntur in Græco: adſunt tamen in Auguſt. Speculo, addito uno *eſt*, ad vocem *intellectus.* In Mſ. Corb. 2. ſic: *In theſauris ſapientiæ intellectus*, *& ſcientia*, *& religioſitas*, &c. Horum omnium loco in ed. Compl. eſt: Φόβος Κυρίου ἀπωθεῖται ἁμαρτήματα, παραμένων δὲ αὐτῷ ἀποστρέφει ὀργήν. *Timor Domini expellit peccata*, *& perſeverans cum eo avertit iram.*

℣. 28. Ita legit Auguſt. in Speculo, excepto uno *non poteſt*, loco *non poterit.* Græcè ita: οὐ δυνήσεται θυμὸς ἄδικος δικαιωθῆναι· ἡ γὰρ ῥοπὴ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, πτῶσις αὐτῷ· *non poterit ira injuſta juſtificari*: *impetus enim iræ ejus*, *ſubverſio ejus.* Apud Clem. Alex. l. 1. pædag. c. 8. ἄφοβος δὲ οὐ δυνήσεται δικαιωθῆναι, ut in Vulg.

℣. 29. Græcè, loco *redditio jucunditatis*, eſt αὐτῷ ἀναδώσει εὐφροσύνη, Mſ. Alex. εὐφροσύνην. Auguſt. in Speculo habet: *Sapiens uſque in tempus ſuſtinebit patiens*, &c. ut in Vulg.

℣. 30. A Græco abeſt *bonus ſenſus*; & loco *multorum*, eſt πιστῶν, *fidelium*; ſed in Mſ. Alex. ac ed. Compl. πολλῶν. Auguſt. in Speculo Vulgatæ ſuffragatur.

℣. 31. Abeſt hic verſiculus à Mſ. Sangerm. 15. In Gr. παραβολὴ ἐπιστήμης, *parabola ſcientiæ*, loco *ſignificatio diſciplinæ.*

℣. 32. Sic in Græco eſt: deeſt in Mſ. S. Germ. 15.

℣. 33. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1138. f. *Concupiſcens ſapientiam*, *ſerva mandata.* Hilar. prologo in Pſ. n. 20. *Deſideraſti ſapientiam*, *ſerva mandata*, *& Dominus præſtabit tibi eandem.* Similiter hab. Hieron. in Eccleſiaſt. to. 2. 766. a. exceptis his ult. *miniſtrabit tibi eam*: item in Iſai. 1. & 25. to. 3. 16. b. 217. f. præter hæc, *tribuet tibi eam*: & in Oſe. 10. col. 1308. c. *dabit eam tibi.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 17. p. 89. e. *Concupiſce ſapientiam*, *ſerva juſtitiam*, *& Deus præbebit eam tibi.* Gr. χορηγήσει σοι αὐτήν· cæt. Hilario & Hieronymo favent. Apud Auguſt. in Speculo: *Concupiſcens ſapientiam*, *ſerva juſtitiam*, &c. ut in Vulg. à Mſ. etiam S. Germ. 15. abeſt 1. *fili.*

℣℣. 34. 35. Eadem exſtant Græcè, præter ultima, *& adimplebit theſauros illius*, quæ deſunt. Auguſt. in Speculo legit: *& adimplebit theſauros tuos*; Regius Aug. cod. hab. *ſermones tuos.* In Mſ. Corb. 1. deeſt *&* ante *adimplebit.*

℣. 36. Ita Auguſt. in Speculo unà cum Græco. In Mſs. Corb. 1. & S. Theod. *Ne fueris incredibilis*; in Corb. 2. & Germ. 15. *Non ſis*, &c.

℣. 37. Auguſt. in Speculo delet *in*, ante *labiis*, cum Mſs. Corb. duob. S. Theod. & Germ. 15. Græcè, loco *& non ſcandalizeris*, &c. eſt, καὶ ἐν τοῖς χείλεσί σου πρόσεχε, *& in labia tua intende*; ed. Compl. μὴ πρόσεχε.

℣. 38. Sic eſt in Græco, hoc 1. excepto, *Attende in illis*, pro quo, Μὴ ἐξύψου σεαυτὸν, *Ne exaltes te ipſum.* Auguſt. in Speculo Vulgatæ accinit, niſi quòd ultimò legit *confuſionem*; Gr. ἀτιμίαν. In Mſ. S. Theod. ſic: *& ponas ſcandalum animæ tuæ*, *& adducas inhonorationem tibi.*

℣. 39. Ita Aug. legit in Speculo. Gr. initio hab. καὶ ἀποκαλύψει, *& revelabit*, extremòque, καταβαλεῖ σε· Mſ. S. Germ. 15. *& revelat.* Corb. 1. *elidet te.*

℣. 40. Græc. ὅτι οὐ προσῆλθες φόβῳ Κυρίου, *quoniam non acceſſiſti ad timorem Domini*; reliqua ut in Vulg. detracto tamen ult. *& fallacia.* Auguſt. in Speculo Vulgatæ ſuffragatur.

CAPUT II.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

Matth. 4. 1. 1. FIli accedens ad servitutem Dei, sta in
2. Tim. 3. 12. justitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.
2. Deprime cor tuum, & sustine: inclina aurem tuam, & suscipe verba intellectûs: & ne festines in tempore obductionis.
3. Sustine sustentationes Dei: conjungere Deo, & sustine, ut crescat in novissimo vita tua.
4. Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe:
Sap. 3. 6. 5. quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis.
6. Crede Deo, & recuperabit te: & dirige viam tuam, & spera in illum. Serva timorem illius, & in illo veterasce.
7. Metuentes Dominum sustinete misericordiam ejus: & non deflectatis ab illo ne cadatis.
8. Qui timetis Dominum, credite illi: & non evacuabitur merces vestra.
9. Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationem veniet vobis misericordia.
10. Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra.
11. Respicite filii nationes hominum: & scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est.
12. Quis enim permansit in mandatis ejus, Psalm.
& derelictus est? aut quis invocavit eum, & 30. 1.
despexit illum?
13. Quoniam pius & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata: & protector est omnibus exquirentibus se in veritate.
14. Væ duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori ter- 3. Reg.
ram ingredienti duabus viis. 18. 21.
15. Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo: & ideo non protegentur ab eo.

Notæ.

℣. 1. Ita legunt Cypr. de laud. Mart. p. 347. b. & de mortalit. p. 231. b. August. in Speculo, & l. de pat. to. 6. 538. d. S. Leo, serm. 38. & 82. p. 100. c. 167. c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 39. a. & Auct. quæst. Nov. T. ap. Aug. to. 3. 147. e. 157. b. at in Græco sic: Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ Θεῷ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου, &c. *Fili, si accesseris ad serviendum Domino Deo, præpara animam tuam*, &c. omissis his mediis, *sta in justitia, & timore.*

℣. 2. August. in Speculo: *Et deprime cor tuum, & sustine: declina aurem tuam, & excipe verba intellectûs: & ne festines in tempus obductionis.* Ms. S. Germ. n. 15. *declina aurem, & excipe verba intellectûs:* similiter in Corb. duobus, *& excipe verba:* item in Ms. S. Theod. *& ne festines in tempus obduct.* Græc. pro *deprime*, hab. εὔθυνον, *dirige;* omittitque intermedia hæc, *inclina aurem tuam, & suscipe verba intellectûs.*

℣. 3. Ita legit August. in Speculo, nisi quòd hab. *sustentationem* num. sing. lib. verò de pat. to. 6. 538. d. *ut crescat in novissimis vita tua.* Græc. simpliciter habet: Κολλήθητι αὐτῷ, καὶ μὴ ἀποστῇς, ἵνα αὐξηθῇς ἐπ' ἐσχάτων σου. *Conjungere ei, & ne recedas, ut crescas in novissimis tuis.*

℣. 4. Ita legit August. in Speculo, & l. de mor. Eccl. to. 1. 703. d. & epist. 204. to. 2. 766. g. at l. de pat. to. 6. 538. d. ita: *Omne, quod tibi supervenerit, accipe*, &c. dein Cypr. de mortalit. p. 231. b. *in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe:* similiter l. de op. & eleem. p. 252. c. & de laud. mart. p. 348. a. S. Paulinus epist. 15. p. 88. a. *fili, in humilitate sustine.* A Græco abest hoc med. *& in dolore sustine;* cæt. verò ut in Vulg.

℣. 5. Ita Cypr. l. de mortalit. p. 231. b. sicut August. l. de pat. to. 6. 538. d. & in Speculo, nisi quòd hoc ult. loco Mss. ferunt *acceptabiles*, non *receptibiles:* similiter ap. ipsum cùm l. 2. de Gen. to. 1. 679. e. tum serm. de urbis excid. col. 625. b. *& homines acceptabiles;* Græcè, καὶ ἄνθρωποι δεκτοί· sup. verò deest hoc, *& argentum;* quod tamen admittunt Cypr. l. de op. & eleem. p. 252. c. & Aug. l. de mor. Eccl. to. 1. p. 703. d. item Cypr. l. de laud. mart. p. 348. a. legit: *quoniam per ignem probatur aurum & argentum.* Auct. verò l. de XLII. mans. ap. Ambros. col. 15. f. sic: *quoniam in igne probatur argentum, & homines receptibiles in camino humilitatis.* Gaud. Brix. præfat. ad Benev. p. 945. b. *quomodo in igne probatur aurum & argentum, homines autem justi in camino humiliationis.* Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1224. e. f. legit, *homines acceptabiles in fornace humilitatis;* tum addit: ταπεινώσεως *enim Græcus dixit, quod est* humilitatis. *Hoc ideo posui quia plurimi habent Latini*, in fornace afflictionis. *Latinus discernit, Græcus non separat:* ταπείνωσις, *& humilitas virtutis dicitur, & humilitas afflictionis. Nihil impedit si Latinus separat; non enim Græcus ex Latino transtulit, sed Latinus ex Græco.*

℣. 6. Ita legit August. in Speculo. Græc. Πίστευσον αὐτῷ, καὶ ἀντιλήψεταί σου· εὔθυνον τὰς ὁδούς σου, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν· nec addit plura. In Ms. S. Germ. *& diriget viam tuam.*

℣. 7. Græc. delet unum *ab illo*, post *deflectatis.* August. in Speculo Vulgatæ favet.

℣. 8. Græcè, οὐ μὴ πταίσῃ, *non cadet*, loco *non evacuabitur.* August. in Speculo Vulgatæ accinit.

℣. 9. August. in Speculo leg. *& in oblectatione*, cum Mss. S. Germ. S. Theod. & Corb. duobus. In Græco sic: Οἱ φοβούμενοι Κύριον, ἐλπίσατε εἰς ἀγαθά, καὶ εἰς εὐφροσύνην αἰῶνος, καὶ ἔλεος. *Qui timetis Dom. sperate in bona, & in lætitiam sæculi, & misericordiæ.*

℣. 10. Hic versiculus abest à Græco. Apud August. in Speculo: *Qui timetis Deum*, &c. ut in Vulg.

℣. 11. Auct. l. ad Novat. hæret. ap. Cypr. p. 441. *Respice fili nationes hominum, & scito: quis speravit in Domino, & confusus est?* August. in Speculo: *& scitote: quis speravit in Domino, & confusus est?* Similiter apud Fulg. ep. 2. p. 162. & Cassiod. in Ps. 20. & 55. col. 70. c. 187. a. *quis speravit in Domino*, &c. In Ms. S. Germ. *quis speravit in Dominum*, &c. In Græco: Ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε· τίς ἐνεπίστευσεν Κυρίῳ, καὶ κατῃσχύνθη; *Respicite in antiquas nationes, & videte: quis speravit* vel *confidit in Domino, & confusus est?*

℣. 12. Græcè, prima tantùm verba sic variant: Ἢ τίς ἐνέμεινεν τῷ φόβῳ αὐτοῦ; Item ap. Cassiod. in Ps. 55. p. 187. a. *Aut quis permansit in timore ejus*, &c. August. verò in Speculo, initio sic hab. *Permansit in mandatis ejus;* subinde, *& quis illum*, &c. Itidem in Mss. S. Theod. S. Germ. & Corb. 2. Apud Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 441. ita: *Permansit in mandatis illius, & derelictus est? aut invocavit eum, & despexit illum?* Sed ap. Fulg. ep. 2. p. 162. *Aut quis permansit in mandat. ejus, & derelictus est? aut quis invocavit, & despexit illum?*

℣. 13. August. in Speculo pro *die*, leg. *tempore*, deletque inf. *& protector est.* Similiter in Mss. Corb. 2. & S. Germ. 15. præterea Sangerm. hab. *remittit.* Græc. Διότι οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, καὶ ἀφίησιν ἁμαρτίας, καὶ σώζει ἐν καιρῷ θλίψεως. *Quoniam pius & misericors est Dominus, & remittit peccata, & salvat in tempore tribulationis;* nec subdit alia. Auct. verò l. cont. Novat. hær. ap. Cypr. p. 441. legit: *Quoniam pius & misericors Dominus, & remittens in tempore tribulationis peccata omnibus inquirentibus se in veritate.*

℣. 14. Ita refert Aug. in Speculo. Ita quoque Fulg. ep. 1. p. 149. & l. de Incarn. p. 411. excepta voce una *sceleratis* pro *scelestis.* Itidem in Ms. Corb. 2. Græcè simpliciter: Οὐαὶ καρδίαις δειλαῖς, καὶ χερσὶν παρειμέναις, καὶ ἁμαρτωλῷ ἐπιβαίνοντι ἐπὶ δύο τρίβους· i. e. *Væ cordibus timidis, & manibus dissolutis, & peccatori ingredienti duabus viis.*

℣. 15. Sic apud August. in Speculo, præter unum *proteguntur*, præs. pro futuro. Apud Fulg. l. de Incarn. p. 411. *Væ qui non credunt Deo, quia non proteguntur ab eo:* & l. de Incarn. ad Petrum diac. p. 311. *Qui non credit Deo, à Deo non protegitur.* In Gr. Οὐαὶ καρδίᾳ παρειμένῃ, ὅτι οὐ πιστεύει· διὰ τοῦτο οὐ σκεπασθήσεται. *Væ cordi dissoluto, quia non credit: ideo non protegetur.* Item in Mss. S. Germ. & Corb. duobus deest *&* ante *ideo.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

16. Væ his, qui perdiderunt ſuſtinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas, & diverterunt in vias pravas.

17. Et quid facient, cùm inſpicere cœperit Dominus?

18. Qui timent Dominum, non erunt in-
Joan. 14. 23. credibiles verbo illius: & qui diligunt illum, conſervabunt viam illius.

19. Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita ſunt ei: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipſius.

20. Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.

21. Qui timent Dominum, cuſtodiunt mandata illius, & patientiam habebunt uſque ad inſpectionem illius,

22. dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

23. Secundùm enim magnitudinem ipſius, ſic & miſericordia illius cum ipſo eſt.

NOTÆ.

℣. 16. Auguſt. in Speculo cum Mſs. S. Germ. & Corb. duob. delet tantùm *&*, poſt *ſuſtinentiam:* rurſus ipſe in Pſ. 26. to. 4. 129. b. hab. *Væ his, qui perdiderunt ſuſtinentiam:* ſimiliter l. 2. cont. epiſt. Parmen. to. 9. col. 25. d. item l. 3. col. 75. f. ſubnexis his, *& diverterunt in vias pravas*, ut ſup. Ambroſ. verò in Pſ. 1. col. 748. f. *Væ qui dereliquiſti ſemitas directas, abeundo in vias tenebrarum.* Græcè: Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς ἀπολωλεκόσι τὴν ὑπομονήν. *Væ vobis, qui perdidiſtis ſuſtinentiam;* ſequentia non leguntur ibid.

℣. 17. Auguſt. l. 3. cont. ep. Parmen. to. 9. 75. f. *Et quid facient, cùm inſpicere cœperit eos Dominus?* at in Speculo: *Et quid facietis, cùm inſpicere cœperit Deus?* Ita quoque in Mſ. S. Germ. & in Corb. 2. prima manu. In Gr. Καὶ τί ποιήσετε, ὅταν ἐπισκέπτηται ὁ Κύριος;

℣. 18. Ita Auguſt. in Speculo: nec aliter in Gr. niſi quòd ibi legitur pluraliter, ῥημάτων αὐτοῦ..... τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, *verbis illius... vias ejus.*

℣. 19. Græc. extremò delet vocem *ipſius;* ſed habet Auguſt. in Speculo. Mſ. S. Germ. legit ſup. *quæ placita ſunt illi*, non *beneplacita;* Gr. εὐδοκίαν αὐτοῦ.

℣. 20. Ita Aug. in Speculo. Mſ. S. Germ. habet, *parabunt corda*, non *præparabunt;* Græcique inſ. ταπεινώσουσι, *humiliabunt*, pro *ſanctificabunt.*

℣. 21. Hic verſus totus deeſt in Græco; non verò in Auguſt. Speculo.

℣. 22. Concinit Aug. Speculum, niſi quòd hab. *Dei manus*, loco *manus Domini:* ita quoque in Mſs. S. Germ. & Corb. 2. at in Gr. ſunt hæc: *dicentes: Si pœnitentiam non egerimus;* & loco *incidemus*, eſt ἐμπεσούμεθα; al. λέγοντες· Ἐμπεσούμεθα, *Incidamus;* reliq. ut in Vulg.

℣. 23. Auguſt. in Speculo: *Secundùm enim magnit. illius, ſic & miſeric. ipſius cum ipſo.* Ita quoque in Mſ. Corb. 2. item in Corb. 1. & Sangerm. addito verbo *eſt* in fine. Græcè ſimpliciter: Ὡς γὰρ ἡ μεγαλωσύνη αὐτοῦ, οὕτως καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ· *Sicut enim magnitudo ejus, ita & miſericordia ejus.*

CAPUT III.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Filii ſapientiæ, eccleſia juſtorum: & natio illorum, obedientia & dilectio.

2. Judicium patris audite filii, & ſic facite ut ſalvi ſitis.

3. Deus enim honoravit patrem in filiis: & judicium matris exquirens, firmavit in filios.

4. Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit ſe ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

5. Et ſicut qui theſaurizat, ita & qui honorificat matrem ſuam.

6. Qui honorat patrem ſuum, jucundabitur in filiis, & in die orationis ſuæ exaudietur.

7. Qui honorat patrem ſuum, vita vivet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem.

8. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quaſi dominis ſerviet his, qui ſe genuerunt.

9. In opere & ſermone, & omni patien- Exod. 20. 12.
tia honora patrem tuum, Deuter. 5. 16.
10. ut ſuperveniat tibi benedictio ab eo, Matth. 15. 4.
& benedictio illius in noviſſimo maneat. Marc. 7. 10.
11. Benedictio patris firmat domos filio- Ephes. 6. 2.
rum: maledictio autem matris eradicat fun- Gen. 27. 27. &
damenta. 49. 2.

12. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim eſt tibi gloria, ejus confuſio:

13. gloria enim hominis ex honore patris ſui, & dedecus filii pater ſine honore.

NOTÆ.

℣. 1. Eodem modo legit Aug. in Speculo. In Mſs. Corb. 1. & S. Theod. exſtat *eccleſiæ juſtorum.* In Germ. 15. *nati*, pro *natio;* ſed à Græco abſunt hæc tota.

℣. 2. Specul. Auguſt. cum Mſs. S. Germ. S. Theod. & Corb. duob. *audite filii dilecti.* Græc. initio hab. Ἐμοῦ τοῦ πατρὸς ἀκούσατε τέκνα, καὶ, &c. *Me patrem audite filii*, &c. ut ſup. In quibuſdam al. libb. eſt: Κρίσιν τοῦ πατρὸς, &c. in ed. Ald. Κρίμα τοῦ πατρὸς, &c.

℣. 3. A Græco abeſt verbum *exquirens;* cæt. ſimilia. In Mſ. Corb. ſimpliciter, *exquiret in filios;* in Sangerm. 15. *exquirens in filios;* detracto pariter verbo *firmavit;* in Mſ. S. Theod. *exquirens in filiis.*

℣. 4. Ita Aug. in Speculo, dempto uno *&*, poſt *illis:* deeſt pariter in Mſ. S. Germ. 15. In Græco ſic: Ὁ τιμῶν πατέρα, ἐξιλάσεται ἁμαρτίας· *Qui honorat patrem, exorabit pro peccatis;* nec alia plura.

℣. 5. Concinit Auguſt. in Spec. unà cum Græco.

℣. 6. Auguſt. in Speculo: *Qui honorificat patrem, jocundabitur in filiis;* nec addit plura. Similiter in Mſ. S. Germ. 15. præter unum *qui honorat.* Mſs. Corb. duo omittunt tantùm *ſuum*, poſt *patrem;* cæt. ut in Vulg. Ita etiam in Gr. eſt, hoc excepto, ὑπὸ τέκνων, *à filiis;* at in ed. Compl. ἐπὶ τέκνοις.

℣. 7. Ita Aug. in Speculo, ſi excipias verbum *obaudit;* ſimiliter in Mſ. S. Germ. 15. *obaudit*, ac præterea, *refrigerabit matri;* item *matri* in Corb. 2. In Græco ſic: Ὁ δοξάζων πατέρα, μακροημερεύσει· καὶ ὁ εἰσακούων Κυρίου, ἀναπαύσει μητέρα αὐτοῦ.

℣. 8. Aug. in Speculo: *Qui timet Deum*, &c. ut ſup. In Græco legitur tantùm poſterior ſententia, *& quaſi dominis*, &c. at in ed. Compl. prior etiam exſtat: Ὁ φοβούμενος Κύριον, τιμήσει πατέρα· dein, καὶ ὡς, &c. ut ſupra. Mſ. S. Germ. cum Corb. 1. extremò hab. *generaverunt.*

℣. 9. A Græco abeſt hoc, *& omni patientia:* ſecus ap. Auguſt. in Spec. In Mſ. S. Theod. initio ipſo eſt, *In omni opere;* in Gr. Ἐν ἔργῳ, ut ſup.

℣. 10. Mſ. S. Germ. 15. cum Corb. 2. & S. Theod. hab. *à Deo*, non *ab eo;* ultimòque idem Germ. cum Corb. 1. & S. Theod. *manet*, non *maneat.* Auguſt. in Speculo: *ut ſuperveniat tibi bened. à Domino.* Græc. verò, ἵνα ἐπέλθῃ σοι εὐλογία παρ' αὐτοῦ· nec ſubdit alia; quæ tamen ab Auguſtino addita fuiſſe videntur in Speculo.

℣. 11. Sic eſt in Græco, additâ voculâ *enim*, poſt hanc, *benedictio.*

℣. 12. Ita in Græco, præter vocem πατρὸς, loco *ejus.* In Mſs. S. Theod. & Corb. duobus: *non enim eſt tibi gloria, ſed confuſio.* In ed. Ald. οὐ γάρ ἐστι σοι δόξα πρὸς ἀτιμίαν.

℣. 13. In Græco ſic variat poſterior ſententia: καὶ ὄνειδος τέκνοις μήτηρ ἐν ἀδοξίᾳ, *& dedecus filiis mater ſine honore.* In Mſs. etiam S. Germ. 15. & Corb. 2. *& dedecus filiis.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

14. Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius:

15. & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: eleemosina enim patris non erit in oblivione.

16. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum,

17. & in justitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies, solventur peccata tua.

18. Quàm malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.

19. Fili in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligêris.

Philip. 2. 3. 20. Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam:

21. quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.

Prov. 25. 27. 22. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus.

23. Non est enim tibi necessarium ea, quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.

24. In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus ejus non eris curiosus.

25. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.

26. Multos quoque supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

27. Cor durum habebit malè in novissimo: & qui amat periculum, in illo peribit.

28. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & pravus corde in illis scandalizabitur.

29. Cor nequam gravabitur in doloribus, & peccator adjiciet ad peccandum.

30. Synagogæ superborum non erit sanitas: frutex enim peccati radicabitur in illis, & non intelligetur.

31. Cor sapientis intelligitur in sapientia, & auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.

32. Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus justitiæ successus habebit.

33. Ignem ardentem exstinguit aqua, & Dan. 4. 24.

NOTÆ.

℣. 14. Accinit August. unà cum Gr. nisi quòd hab. *& ne contristes*; ita etiam in Mss. S. Germ. 15. & Corb. 2.

℣. 15. Consonat Græcum, nisi quòd hab. ἐν πάσῃ ἰσχύϊ σου, *in qualibet virtute tua*. August. in Speculo, *in tua virtute*; ita quoque in Ms. S. Germ. 15.

℣℣. 16. 17. Græcè ita: Καὶ ἀντὶ ἁμαρτιῶν προσανοικοδομηθήσεταί σοι, ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου ἀναμνησθήσεταί σου· ὡς εὐδία ἐπὶ παγετῷ, οὕτως ἀναλυθήσονταί σου αἱ ἁμαρτίαι· in Mss. etiam Sangerm. 15. & Corb. 2. ℣. 17. tollitur *&*, ante *in die*, & ante *sicut*. Item ap. August. epist. 140. to. 2. 442. e. legitur: *sicut glacies in sereno, ita solventur peccata tua*.

℣. 18. Similiter habet August. in Speculo. Græc. verò ita: Ὡς βλάσφημος, ὁ ἐγκαταλιπὼν πατέρα· καὶ κεκατηραμένος ὑπὸ Κυρίου, ὁ παροργίζων μητέρα αὐτοῦ. *Tanquam blasphemus est, qui dereliquit patrem*, &c.

℣. 19. Ita August. in Speculo: at l. 13. Confess. to. 1. 235. f. 236. a. extremò leg. *& ab omni homine diligêris*. Græc. καὶ ὑπὸ ἀνθρώπου δεκτοῦ ἀγαπηθήσῃ, *& ab homine acceptabili diligêris*; cæt. ut in textu. Apud Fulg. ep. 2. p. 162. *In mansuetudine opera tua perfice, & super omnium gloriam diligêris*.

℣. 20. Ita legit August. in Speculo: at l. de s. virginit. to. 6. 355. e. 357. c. habet: *Quantò magnus es, tantò humilia te in omnibus*, &c. Hieron. in Ezech. 34. col. 944. a. *Quantò major es, tantò magis te humilia, & in conspectu Domini invenies gratiam*. Fulg. ep. 2. p. 162. *Quantò magis magna es, humilia te*, &c. ut in Vulg. Græc. Ὅσῳ μέγας εἶ, τοσούτῳ ταπείνου σεαυτὸν, καὶ ἔναντι Κυρίου εὑρήσεις χάριν.

℣. 21. Græcè τοῦ Κυρίου, *Domini*, absque seq. *solius*. August. in Speculo Vulgatæ favet.

℣. 22. Hæc tota refert Aug. in Speculo. Cypr. verò l. 3. Testim. p. 319. b. priora tantùm: *Altiora ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris*. Eadem quoque citat Gelas. 1. Concil. to. 4. 1256. d. Ambr. l. 5. de fide, to. 2. 594. e. hæc pauca: *Altiora te ne quæsieris*. Itidem Gaud. Brix. ser. 3. p. 948. h. sed addit: *sublimiora te ne scrutatus fueris*. Fulg. l. 1. de verit. præd. p. 448. *Altiora te ne quæs. & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper, & in plurimis operibus ejus ne sis curiosus*. Ms. S. Germ. 15. *Altiora te ne scrutaveris, & fortiora te ne exquisieris*, &c. ut sup. Corb. 2. *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutaberis*, &c. Græc. Χαλεπώτερά σου μὴ ζήτει, καὶ ἰσχυρότερά σου μὴ ἐξέταζε· ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα διανοοῦ· *Difficiliora te ne quæsieris, & fortiora te ne exquisiveris: quæ præcepta sunt tibi, hæc cogita*; sequentia desunt: vet. cod. initio hab. βαθύτερά σου, *profundiora te*; Alexander Alexandrin. epist. ad Alex. ap. Theodoret. l. 1. hist. Eccl. ὑψηλότερά σου, &c.

℣. 23. Ita August. in Speculo ex editt. omnibus; in Mss. verò sic: *Non est enim tibi necessarium scrutari ea, quæ abscondita sunt*. In Gr. Οὐ γάρ ἐστί σοι χρεία τῶν κρυπτῶν· ed. Compl. subdit, βλέπειν ὀφθαλμοῖς.

℣. 24. Græc. simpliciter hab. Ἐν τοῖς περισσοῖς τῶν ἔργων σου μὴ περιεργάζου, *In supervacuis operum tuorum ne fueris curiosus*. Ms. S. Theod. sic in fine: *& in pluribus operibus ejus noli esse curiosus*. In Sangerm. 15. versus totus deest.

℣. 25. Græc. Πλείονα γὰρ συνέσεως ἀνθρώπων ὑπεδείχθη σοι. Ms. Sangerm. 15. leg. *super sensu hominis*; Corb. 2. *super sensum hominis*.

℣. 26. August. in Speculo, cum Ms. S. Germ. 15. *Multos enim implanavit suspicio eorum*, &c. Gaud. Brix. ser. 3. p. 948. h. cum Mss. Corb. duob. & S. Theod. *Multos enim supplantavit*, &c. Gr. Πολλοὺς γὰρ ἐπλάνησεν ἡ ὑπόληψις αὐτῶν, καὶ ὑπόνοια πονηρὰ ὤλισθησε διανοίας αὐτῶν. *Multos enim implanavit suspicio illorum, & cogitatio mala labefecit sensus eorum*.

℣. 27. Prior sententia Græcè posterior est, ita scilicet: Καὶ ὁ ἀγαπῶν κίνδυνον, ἐν αὐτῷ ἐμπεσεῖται· deinde, καρδία σκληρὰ κακωθήσεται ἐπ᾽ ἐσχάτων. Contrà in ed. Compl. ordo servatur textûs Latini: & ipsa cum Ms. Alex. hab. ἀπολεῖται, loco ἐμπεσεῖται. August. in Speculo cum Vulgata concinit ad verbum: at l. 1. de civit. Dei, c. 27. col. 25. d. legit: *qui amat periculum, incidit in illud*. Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 538. b. *amans periculum, in ipso periet*. Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 26. p. 380. *Cor durum malè habebit in novissimo: & qui amat periculum, in illo periet*.

℣. 28. Sic ap. August. in Speculo, si excipiatur *prævicordius*, loco *pravus corde*. Ita quoque est in Mss. S. Germ. 15. & Corb. 2. Idem vocabulum usurpant Corb. 1. & S. Theod. ac præterea *requiem*, loco *successus*. In Græco desunt omnia.

℣. 29. Ita legit August. in Speculo. In Ms. S. Germ. 15. deest *in* ante *doloribus*. In Græco sic: Καρδία σκληρὰ βαρυνθήσεται πόνοις· καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς προσθήσει ἁμαρτίαν ἐφ᾽ ἁμαρτίαις· i. e. *Cor durum gravabitur laboribus, & peccator adjiciet peccatum super peccata*.

℣. 30. In Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1..... *non est sanitas..... eradicabitur in illis*, &c. Græcè simpliciter: Ἐπαγωγῇ (al. ἐπαγωγῆ, aut ἐν ἐπαγωγῇ) ὑπερηφάνου οὐκ ἔστιν ἴασις· φυτὸν γὰρ πονηρίας ἐῤῥίζωκεν ἐν αὐτῷ. *Obductioni superbi non est sanatio: frutex enim malitiæ radicavit in illo*. In ed. Compl. ὁδοιπορίαι αὐτοῦ ἐκριζωθήσονται; *itinera ejus eradicabuntur*.

℣. 31. August. in Spec. cum Mss. Corb. 2. & S. Theod. hab. *Cor sapiens*; reliqua ut in Vulg. In Græco sic: Καρδία συνετοῦ διανοηθήσεται παραβολὴν, καὶ οὖς ἀκροατοῦ, ἐπιθυμία σοφοῦ· *Cor intelligentis cogitabit parabolam, & auris auditoris, desiderium sapientis*.

℣. 32. Ita August. in Speculo: sed à Græco absunt hæc tota.

℣. 33. Concinit Aug. in Speculo. Ita quoque in Græco est, si excipiatur hoc fut. duplex, ἀποσβέσει, *exstinguet*, & ἐξιλάσεται, *expiabit*, pro *resistit*: in Ms. S. Germ. 15. *resistet*. Apud Hilar. in Ps. 118. col. 324. a. *eleemosina abscondit peccatum*; Mss. 2. *abscidit*. Cypr. verò l. de op. & eleem. p. 237. b. & l. 3. Testim. p. 302. c. ita legit: *Sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosina exstinguit peccatum*. Accinunt Optat. l. 3. cont. Donat. p. 52. b. Leo M. ser. 48. p.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

eleemoſina reſiſtit peccatis :
34. & Deus proſpector eſt ejus qui reddit gratiam : meminit ejus in poſterum, & in tempore caſus ſui inveniet firmamentum.

NOTÆ.

117. f. Maxim. Taurin. in homil. p. 46. d. 47. b. & Bonif. Mogunt. ſerm. 9.

℣. 34. Auguſt. in Speculo : *Et Deus proſpector tui, ejus qui reddit gratiam, meminit in poſterum : & in tempore caſus tui invenies firmamentum.* Mſ. S. Germ. 15. *Et Deus conſpector, qui reddit gratiam, meminit in poſterum : & in tempore caſus tui invenies firmamentum.* Similiter in Mſ. S. Theod. *meminit in poſterum : & in temp. caſus tui invenies firmam.* In Corb. 2. *Et Deus conſpector ejus qui reddit gratiam, meminit in poſterum,* &c. ut in Vulg. Alter etiam Corb. tollit *ejus*, poſt *meminit*. Græcè ita : Ὁ ἀνταποδιδοὺς χάριτας, μέμνηται εἰς τὰ μετὰ ταῦτα· καὶ ἐν καιρῷ πτώσεως εὑρήσει ςήριγμα· *Qui reddit gratias, commemoratur in poſterum : & in tempore caſus inveniet firmamentum.* Ed. Compl. in principio hab. Καὶ Κύριος ὁ ἀνταποδιδοὺς ; & inf. addit αὐτοῦ, cum Mſ. Alex. ad vocem πτώσεως. Huic ℣. alludere videtur Ambroſ. l. 1. offic. to. 2. 43. b. cùm dicit : *In Proverbiis quoque habes, quòd ita plurimùm redhibitio iſta gratiæ apud Deum conſuevit valere, ut etiam in die ruinæ inveniat gratiam, quando poſſunt præponderare peccata.*

CAPUT IV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Tob. 4. 7. 1. FIli eleemoſinam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne tranſvertas à paupere.

2. Animam eſurientem ne deſpexeris : & non exaſperes pauperem in inopia ſua.

3. Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum anguſtianti.

4. Rogationem contribulati ne abjicias : & non avertas faciem tuam ab egeno.

5. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram : & non relinquas quærentibus tibi retro maledicere :

6. maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius : exaudiet autem eum, qui fecit illum.

7. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

8. Declina pauperi ſine triſtitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & reſponde illi pacifica in manſuetudine.

9. Libera eum, qui injuriam patitur de manu ſuperbi : & non acidè feras in anima tua.

10. In judicando eſto pupillis miſericors ut pater, & pro viro matri illorum :

11. & eris tu velut filius Altiſſimi obediens, & miſerebitur tui magis quàm mater.

12. Sapientia filiis ſuis vitam inſpirat, & ſuſcipit inquirentes ſe, & præibit in via juſtitiæ :

13. & qui illam diligit, diligit vitam : & qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus.

14. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt : & quò introibit, benedicet Deus.

15. Qui ſerviunt ei, obſequentes erunt ſancto : & eos, qui diligunt illam, diligit Deus.

16. Qui audit illam, judicabit gentes : & qui intuetur illam, permanebit confidens.

NOTÆ.

℣. 1. Itidem in Aug. Speculo, excepto uno *ne fraudes :* ſic etiam in Mſ. Corb. 1. In Græco : Τέκνον τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ μὴ ἀποςερήσῃς, καὶ μὴ παρελκύσῃς ὀφθαλμοὺς ἐπιδεεῖς. *Fili vitam pauperis ne defraudes, & ne protrahas oculos egenos.*

℣. 2. Sic habet Aug. in Speculo : nec diſſimilia in Græco, præter duo, λυπήσῃς, *contriſtaveris*, pro *deſpexeris ;* & ἄνδρα, *virum*, loco *pauperem*.

℣. 3. Græc. initio hab. Καρδίαν παρωργισμένην μὴ προσταράξῃς, &c. *Cor irritatum ne conturbes*, &c. Aug. in Speculo, ut in Vulg.

℣. 4. Itidem apud Aug. & in Græco.

℣. 5. Auguſt. in Speculo leg. *non auferas*, loco *ne avertas ;* cæt. ut ſupra. Græc. Ἀπὸ δεομένου μὴ ἀποςρέψῃς ὀφθαλμόν· καὶ μὴ δῷς τόπον ἀνθρώπῳ καταράσασθαί σε· *Ab egeno ne avertas oculum : & ne des locum homini ut maledicat tibi.* Mſ. etiam Corb. 1. delet *tuos*, poſt *oculos*.

℣. 6. Concinit Aug. in Speculo. In Mſ. S. Germ. ſic : *maledicentis enim te in amaritudine, exaudietur precatio illius,* &c. Græc. καταρωμένου γάρ σε ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ, τῆς δεήσεως αὐτοῦ ἐπακούσεται ὁ ποιήσας αὐτόν· *maledicentis enim tibi in amaritud. animæ ſuæ, deprecationem ejus exaudiet is, qui fecit eum.*

℣. 7. In Mſ. Sangerm. deeſt &, ante *magnato.* Ap. Auguſt. in Spec. omnia ut ſup. In Gr. verò hæc ſola : Προσφιλῆ συναγωγῇ σεαυτὸν ποίει, καὶ μεγιςᾶνι ταπείνου τὴν κεφαλήν σου.

℣. 8. Ambroſ. l. de Nab. c. 12. col. 580. d. *Declina pauperi animam tuam, & redde debitum tuum, & reſponde pacifica in manſuetudine.* Auguſt. Specul. Vulgatæ congruit. Græc. hab. Κλῖνον πτωχῷ τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ, &c. *Inclina pauperi aurem tuam, & reſponde ei,* &c. abſque verſic. medio, *& redde debitum tuum.* Ed. Compl. ſubdit ἀλύπως, voculæ σου ; Mſ. verò S. Germ. 15. delet τὸ *ſine triſtitia*, ut & inf. voculam *illi ;* quæ ult. pariter abeſt à Corb. 1.

℣. 9. Ambroſ. l. 1. off. col. 18. c. *Eripe injuriam accipientem.* Auguſt. in Spec. Vulgatæ accinit. Græc. Ἐξελοῦ ἀδικούμενον ἐκ χειρὸς ἀδικοῦντος· καὶ μὴ ὀλιγοψυχήσῃς ἐν τῷ κρίνειν σε. *Libera eum, qui injuriam patitur, de manu injuriam inferentis : & ne acedieris in judicando :* hoc autem ult. *in judicando*, ibid. conjunctum videtur cum hac ſententia, non autem cum ſeq. ut in Vulg.

℣. 10. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 328. b. ſic incipit : *Eſto pupillis miſericors ut pater, & pro viro matri illorum.* Ita etiam in Græco eſt, detractâ tamen voce *miſericors.* Apud Hieron. in Zach. 7. to. 3. 1742. c. *Eſto pupillis pater, & pro viro matri eorum.* Apud Auguſt. verò in Speculo : *In judicando eſto miſericors, pupillis ut pater, & pro viro,* &c.

℣. 11. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 328. b. *& eris velut filius Altiſſimi, ſi obedieris.* Auguſt. Speculum cum Mſ. S. Germ. 15. *& eris velut filius Altiſſ. obaudiens,* &c. Græc. καὶ ἔσῃ ὡς υἱὸς Ὑψίςου, καὶ ἀγαπήσει σε μᾶλλον ἢ μήτηρ σου· *& eris ſicut.... & diliget te magis mater tua ;* ed. Compl. μᾶλλον ἤ, *magis quàm.*

℣. 12. Speculum Auguſtini cum Mſ. S. Germ. n. 15. habet, *vitam inſpiravit ;* dein Mſ. S. Germ. *& ſuſcepit exquirentes ſe, & præibit in viam.* Græcum : Ἡ ſοφία υἱοὺς ἑαυτῇ ἀνύψωσε, καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν ζητούντων αὐτήν· *Sapientia filios ſibi exaltavit, & ſuſcipit inquirentes ſe ;* nec ſubdit alia. Clemens Alex. l. ſtromat. legit : Ἡ ſοφία ἐτεφυσίωσε (al. ἐνεθυσίασε) τὰ ἑαυτῆς τέκνα· & Tertul. in Scorpiaco, *Sophia jugulavit filios ſuos ;* an verò ex hoc loco ſumpſerit hanc ſententiam, inquit Nobil. non ſatis liquet.

℣. 13. Ita de Græco, præter ult. *complectentur placorem ejus*, pro quibus ſic, ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης, *implebuntur lætitiâ.* In Spec. Auguſt. omnia ut in Vulg. ſed in Mſ. ejuſd. Reg. extremò legitur, *complebuntur dulcore ejus :* in Bibliis Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. *complectebuntur placorem ejus ;* in Mſ. S. Theod. *complectentur lætitiæ placorem ejus ;* deinde, *Et qui*, &c.

℣. 14. Gr. Ὁ κρατῶν αὐτῆς, κληρονομήσει δόξαν· καὶ οὗ εἰσπορεύεται, εὐλογήσει Κύριος. *Qui tenuerit eam, hæreditabit gloriam : & quòcunque ingreditur, benedicet Dominus.* Specul. Auguſt. Vulgatæ congruit.

℣. 15. Suffragatur Aug. in Spec. unà cum Græco.

℣. 16. Auguſt. in Spec. leg. *judicat gentes*, cum Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. duob. at in Gr. κρινεῖ, *judicabit :* exinde, καὶ ὁ προσελθὼν αὐτῇ, κατασκηνώσει πεποιθώς· *& qui acceſſerit ad illam, habitabit confidens.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

17. Si crediderit ei, hæreditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illius:

18. quoniam in tentatione ambulat cum eo, & in primis eligit eum.

19. Timorem & metum, & probationem inducet super illum: & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, & credat animæ illius.

20. Et firmabit illum, & iter adducet directum ad illum, & lætificabit illum,

21. & denudabit absconsa sua illi, & thesaurizabit super illum scientiam & intellectum justitiæ.

22. Si autem aberraverit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici sui.

23. Fili conserva tempus, & devita à malo.

24. Pro anima tua ne confundaris dicere verum.

25. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam.

26. Ne accipias faciem adversùs faciem tuam, nec adversùs animam tuam mendacium.

27. Ne reverearis proximum tuum in casu suo:

28. nec retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.

29. In lingua enim sapientia dignoscitur: & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati, & firmamentum in operibus justitiæ.

30. Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere.

31. Non confundaris confiteri peccata tua, & ne subjicias te omni homini pro peccato. Inf. 6. 6.

32. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii.

33. Pro justitia agonizare pro anima tua, & usque ad mortem certa pro justitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

34. Noli citatus esse in lingua tua; & inutilis, & remissus in operibus tuis.

35. Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi.

36. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

NOTÆ.

℣. 17. Sic hab. August. in Speculo, excepta voce ult. *illorum*, loco *illius*. In Mss. etiam Sangerm. 15. & Corb. 1. legitur, *creaturæ illorum*. In Ms. S. Theod. vitiosè, *creatore illorum*. In Gr. Ἐὰν ἐμπιστεύσῃς, κατακληρονομήσεις αὐτὴν, καὶ ἐν κατασχέσει ἔσονται αἱ γενεαὶ αὐτοῦ· *Si credideris, hæreditabis eam, & in possessione erunt generationes ipsius*; ed. Compl. αὐτῶν, *illorum*; sup. verò, ἐμπιστεύσῃ, κατακληρονομήσει· Ms. Alex. ἐμπιστεύσει, κατακληρονομήσει.

℣. 18. Ita Aug. in Speculo. Græc. ὅτι διεστραμμένως πορεύεται μετ᾽ αὐτοῦ ἐν πρώτοις· *quia obliquè ambulat cum eo in primis*: al. ὅτι ἐν πειρασμῷ, *quia in tentatione*, ut in Vulg. Auctor op. imp. in Matth. p. 39. e. *quoniam cum tentatione ambulat cum eo*, &c. ut sup.

℣. 19. Eadem legit August. in Speculo, præter voculam *illius*, postpositam isti, *cogitationibus*. Similiter hab. Mss. Corb. 1. & S. Germ. 15. *in cogitationibus illius*; sup. verò *adprobationem*, loco *probationem*. Auct. op. imp. in Matth. p. 39. e. sic: *Timorem & metum adducet super eum: & cruciabit eum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in tribulationibus ejus, & credat animæ ejus*. Græc. Φόβον δὲ καὶ δειλίαν ἐπάξει ἐπ᾽ αὐτόν· καὶ βασανίσει αὐτὸν ἐν παιδείᾳ αὐτῆς, ἕως οὗ ἐμπιστεύσῃ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, καὶ πειράσῃ αὐτὸν ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτῆς. *Timorem autem & metum adducet super illum: & cruciabit illum in disciplina sua, donec credat animæ illius, & tentet eum in justificationibus suis.*

℣. 20. Ita Aug. in Speculo, nisi quòd Mss. ferunt ibid. *& jam adducet*; S. Germ. 15. *& iterum adducet*, absque ult. *& lætificabit illum*. In Gr. sic: Καὶ πάλιν ἐπανήξει κατ᾽ εὐθεῖαν πρὸς αὐτὸν, καὶ εὐφρανεῖ αὐτόν· *Et rursus redibit rectà ad illum, & lætificabit illum*; hoc omisso 1. *& firmabit illum*.

℣. 21. Aug. in Speculo leg. *abscondita sua*; cæt. ut supra. Ms. S. Germ. 15. *& denudat absconsa sua, & thesaurizat*, &c. item in Corb. 1. *& thesaurizat*. In Gr. simpliciter, καὶ ἀποκαλύψει αὐτῷ τὰ κρυπτὰ αὐτῆς, *& revelabit ei abscondita sua*; prætermissis aliis.

℣. 22. Græcè, Ἐὰν ἀποπλανηθῇ, absque medio *autem*; ultimòque πτώσεως αὐτοῦ, *ruinæ suæ*, loco *inimici sui*. August. in Spec. Vulgatæ favet.

℣. 23. In Græco deest tantùm 1. vox *fili*.

℣. 24. Græc. ipso initio hab. καὶ, deletque ult. *dicere verum*. Ap. Aug. in Spec. ut in Vulg. excepto uno *non*, pro *ne*: in Mss. etiam SS. Theod. & Germ. 15. *non confundaris*.

℣. 25. Concinit Aug. in Spec. necnon ep. 93. to. 2. 252. e. Ita quoque in Græco est, præter hoc ult. δόξα καὶ χάρις, *gloria & gratia*, loco *adducens gloriam & gratiam*. Ambros. in Ps. 37. col. 838. d. legit: *Est verecundia adducens peccatum*. Nicetius episc. c. 2. Spicil. to. 3. p. 2. c. *Est confusio, quæ adducit peccatum*. Severus presb. Miscell. to. 1. p. 344. *Est confusio adducens peccatum; est confusio adducens gratiam Dei*. Hieron. verò in Ezech. 16. to. 3. p. 807. d. ait: *Tale quid illud Evangelii sonat: Est confusio quæ ducit ad mortem, & est confusio quæ ducit ad vitam*. Addit nov. editor Martian. Not. a. « Erat fortè hæc » sententia in aliquo Evangelio apocrypho, vel in exem- » plaribus antiquæ Vulgatæ addita fuit, sicut & alia bene » multa, quæ modò non leguntur apud nos. »

℣℣. 26. 27. Græcè, ex duplici versu fit unus hoc modo: Μὴ λάβῃς πρόσωπον κατὰ τῆς ψυχῆς σου, καὶ μὴ ἐντραπῇς εἰς πτῶσίν σου· i. e. *Ne accipias faciem adversùs animam tuam, & ne reverearis in casum tuum*. Apud Aug. in Spec. omnia ut in Vulg. præter dupl. *non*, pro *ne*. In Mss. Corb. 1. & S. Germ. 15. *Non reverearis..... in casum suum*: item in Ms. S. Theod. *Non reverearis*.

℣. 28. August. in Spec. ultimò leg. *in decore ejus*. Similiter habent Mss. S. Theod. & Corb. 1. Sangerm. verò 15. *in decorem ejus*; uti sup. *in tempus salutis*. Græcè prior tantùm sententia exstat: μὴ κωλύσῃς λόγον ἐν καιρῷ σωτηρίας. At in ed. Compl. altera subjicitur: καὶ μὴ κρύψῃς τὴν σοφίαν σου εἰς καλλονήν.

℣. 29. Aug. in Spec. ita legit: *In lingua enim agnoscitur sapientia: & sensus, & scientia, & doctrina in verbis veritatis, & firmam. in operib. justitiæ*. Similiter in Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. *agnoscitur sapientia*; in Ms. S. Theod. *agnoscetur sapientia*: subinde in Germ. *& doctrina in verbis veritatis*. In Græco hæc sola: Ἐν γὰρ λόγῳ γνωσθήσεται σοφία, καὶ παιδεία ἐν ῥήματι γλώσσης. *In sermone enim cognoscetur sapientia, & disciplina in verbo linguæ*.

℣. 30. August. in Spec. & l. 3. cont. ep. Parmen. to. 9. 76. c. pro *verbo veritatis*, leg. tantùm *veritati*. Similiter in Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. ut in Græco: at Græcè deest seq. *ullo modo*; & loco *de mendacio ineruditionis tuæ*, habetur simpliciter, καὶ περὶ τῆς ἀπαιδευσίας σου. At in edit. Compl. τῇ ἀληθείᾳ κατὰ μηδὲν, καὶ περὶ ψεύσματος τῆς ἀπαιδευσίας σου, &c.

℣℣. 31. 32. Totidem verba exstant in Spec. Augustini, excepto uno *omni*, quod deest ℣. 31. ante *homini*; deest pariter in tribus Mss. Corb. 1. S. Germ. 15. & S. Theoder. Græcè nonnulla variant, mutaturque sententiarum ordo; ita scilicet: Μὴ αἰσχυνθῇς ὁμολογῆσαι ἐφ᾽ ἁμαρτίαις σου, καὶ μὴ βιάζου ῥοῦν ποταμοῦ. Καὶ μὴ ὑποστρώσῃς σεαυτὸν ἀνθρώπῳ μωρῷ, καὶ μὴ λάβῃς πρόσωπον δυνάστου· i. e. *Ne confundaris confiteri peccata tua, nec coneris contra fluxum fluminis. Et non subjicias te homini stulto, & ne accipias faciem potentis*.

℣. 33. August. Specul. initio hab. *In justitia agonizare*, &c. ut sup. Ms. S. Germ. 15. *agoniare*. Græc. Ἕως τοῦ θανάτου ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας, καὶ Κύριος ὁ Θεὸς πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ. *Usque ad mortem agonizare pro veritate, & Dominus Deus pugnabit pro te*.

℣. 34. Ita legunt Cypr. l. 3. Testim. p. 327. a. & Aug. in Speculo. Sic etiam Chromat. Aquil. in Matth. p. 981. h. excepto uno *segnis*, loco *inutilis*. Græc. Μὴ γίνου τραχὺς ἐν γλώσσῃ σου, καὶ νωθρὸς, &c. *Noli esse asper in lingua tua, & segnis*, &c. ut sup. In Ms. Alex. non τραχὺς, sed ταχὺς, ut in Vulg.

℣. 35. Sic habet Aug. in Speculo. Græcè prior tantùm sententia exstat; loco verò seqq. *evertens domesticos*, &c. est: καὶ φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις σου, *& arreptitius in domesticis tuis*.

℣. 36. August. in Spec. leg. *capiendum*, non *accipiendum*; Ms.que S. Germ. 15. *reddendum*, pro *dandum*. Gr. Μὴ ἔστω ἡ χείρ σου ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν, καὶ ἐν τῷ ἀποδιδόναι συνεσταλμένη.

CAPUT V.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

1. Noli attendere ad possessiones iniquas,
& ne dixeris: Est mihi sufficiens vita:
nihil enim proderit in tempore vindictæ &
obductionis.
2. Ne sequaris in fortitudine tua concupis-
centiam cordis tui:
3. & ne dixeris: Quomodo potui? aut quis
me subjiciet propter facta mea? Deus enim
vindicans vindicabit.
4. Ne dixeris: Peccavi, & quid mihi acci-
dit triste? Altissimus enim est patiens reddi-
tor.
5. De propitiato peccato noli esse sine me-
tu, neque adjicias peccatum super peccatum.
6. Et ne dicas: Miseratio Domini magna
est, multitudinis peccatorum meorum mise-
rebitur.
Prov. 7. Misericordia enim & ira ab illo citò proxi-
10. 6. mant, & in peccatores respicit ira illius.
8. Non tardes converti ad Dominum, &
ne differas de die in diem:
9. subitò enim veniet ira illius, & in tem-
pore vindictæ disperdet te.
10. Noli anxius esse in divitiis injustis: non Prov. 11. 4. 28.
enim proderunt tibi in die obductionis & vin-
dictæ.
11. Non ventiles te in omnem ventum,
& non eas in omnem viam: sic enim omnis
peccator probatur in duplici lingua.
12. Esto firmus in via Domini, & in ve-
ritate sensus tui & scientiâ, & prosequatur te
verbum pacis & justitiæ.
13. Esto mansuetus ad audiendum ver-
bum, ut intelligas: & cum sapientia proferas
responsum verum.
14. Si est tibi intellectus, responde proxi-
mo: sin autem, sit manus tua super os tuum,
ne capiaris in verbo indisciplinato, & con-
fundaris.
15. Honor & gloria in sermone sensati,
lingua verò imprudentis subversio est ipsius.
16. Non appelleris susurro, & linguâ tuâ
ne capiaris, & confundaris.

Notæ.

℣. 1. Ita legit Aug. in Speculo. In Gr. pauciora: Μὴ ἔπεχε ἐπὶ τοῖς χρήμασί σου, καὶ μὴ εἴπῃς· Αὐτάρκη μοι ἐστί. *Noli attendere ad divitias tuas, & ne dixeris: Sufficientes mihi sunt;* ed. Compl. addit εἰς ζωήν, *ad vitam.*

℣. 2. August. in Spec. tollit hoc, *in fortitudine tua*, cum Mſ. Corb. 1. delet pariter Sangerm. 15. cum voculа ult. *tui.* Græcè ita: Μὴ ἐξακολούθει τῇ ψυχῇ σου, καὶ τῇ ἰσχύϊ σου, τοῦ πορεύεσθαι ἐν ἐπιθυμίαις καρδίας σου. *Ne sequaris animam tuam, & fortitudinem tuam, ut ambules in concupiscentiis cordis tui.*

℣. 3. Sic ap. August. in Speculo: in Gr. breviùs: καὶ μὴ εἴπῃς· Τίς με δυναστεύσει; ὁ γὰρ Κύριος ἐκδικῶν ἐκδικήσει σε. Ed. Compl. verbo δυναστεύσει, subdit hæc, διὰ τὰ ἔργα μου, Mſ. verò Alex. extremò delet σέ.

℣. 4. Lucif. Cal. de reg. apoſt. p. 220. d. *Ne dixeris: Peccavi, & quid accidit mihi triste? est enim Altissimus patiens redditor.* Accinunt Cypr. l. 3. Testim. p. 316. c. & Vigil. Tapſ. cont. Varim. p. 738. d. Apud Aug. in Speculo, *Et ne dixeris*, &c. ut supra. In Gr. Μὴ εἴπῃς· Ἥμαρτον, καὶ τί μοι ἐγένετο; ὁ γὰρ Κύριός ἐστι μακρόθυμος. Ed. Compl. addit λυπηρόν, verbo ἐγένετο.

℣. 5. Aug. in Speculo: *De propitiatu peccatorum noli esse sine metu*, &c. Ita quoque in Mſ. S. Germ. 15. Græcè: Περὶ ἐξιλασμοῦ μὴ ἄφοβος γίνου, προσθεῖναι ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτίαις. *De propitiatu noli esse sine metu, ut adjicias peccatum super peccata.* At Aug. l. 2. de serm. Dom. in mon. to. 3. p. 2. col. 219. c. legit: *fili, ne adjicias peccatum super peccatum.* Similiter Vict. Tun. l. de pœnit. p. 603. e. sicut etiam Fulg. l. 1. de remiſ. pecc. c. 26. deleto uno *fili.*

℣. 6. Similiter Aug. in Speculo, nisi quòd leg. *Dei*, loco *Domini.* Itidem in Mſ. Sangerm. 15. Græcè, Ὁ οἰκτιρμὸς αὐτοῦ πολύς, *Miseratio ejus multa;* cæt. ut in Lat. Apud Aug. l. 2. de serm. Dom. in mon. col. 219. c. *Et dicas: Miseratio Dei magna est.* Sic etiam apud Fulgent. l. 1. de remiſ. pecc. c. 26. & Victor Tun. l. de pœnit. p. 603. e. Vigil. autem Tapſ. l. cont. Varim. p. 748. f. ita legit: *Ne dixeritis: Misericors est Deus noster, non reddet nobis peccata nostra: ipse enim*, &c. ut inf. ℣. 7. Cæsar. Arelat. homil. 17. *Ne dixeris: Quia miseratio Dei magna est, multitudini peccatorum meorum ignoscet.*

℣. 7. Aug. in Spec. leg. *citò proximat*, cum Mſs. Corb. 1. & S. Theod. sed à Sangerm. 15. abest comma istud, sicut à Græco: in ed. tamen Compl. exstat αὐτῷ ταχυνεῖ, mox in Gr. καὶ ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς καταπαύσει ὁ θυμὸς αὐτοῦ· *& super peccatores requiescet ira illius.* Similiter ap. Vict. Tun. l. de pœnit. p. 603. e. *Misericordia enim & ira ab illo.* Item apud Fulg. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 26. subjunctis proximè his, *& in peccatores respiciet ira illius.* Ap. Vigil. Tapſ. ubi sup. *ipse enim secundùm patientiam in fine redarguet peccatores.*

℣. 8. Cypr. l. 3. Testim. p. 327. b. *Ne tardes converti ad Deum, & ne differas de die in diem.* Victor Tun. de pœnit. ap. Ambr. col. 603. e. Vulgatæ accinit cum August. in Spec. & Græco. Aug. verò ep. 127. to. 2. 373. c. cum S. Paulino epist. 25. p. 168. a. leg. *Ne tardes..... neque differas*, &c. Hormiſd. PP. epist. 6. Conc. to. 4. 1435. b. *Ne tardes..... & ne differas*, &c. ita etiam August. tract. 34. in Joh. to. 3. p. 2. col. 533. f. Ruricius epistolar. l. 2. ep. 20. p. 571. d. *Ne tarderis converti ad Deum, nec differas de*, &c. Fulg. l. 2. de rem. pecc. c. 5. p. 17. 387. 400. *Ne tardaveris converti ad Deum*, &c. ut in Vulg.

℣. 9. Cypr. l. 3. Testim. p. 327. b. cum Mſ. Germ. 15. *subitò enim venit ira illius.* Similiter hab. Vict. Tun. l. de pœnit. p. 603. e. cum reliquis de Vulg. Ita quoque Ruricius ep. 20. p. 571. d. S. Paulin. verò ep. 25. p. 168. a. *ne subitò veniat ira illius.* Itidem Fulg. l. 2. de rem. pecc. c. 5. & 17. p. 387. 400. additis seqq. de Vulg. at l. de fide ad Petr. p. 517. legit: *subitò enim veniet ira ejus*, &c. August. in Spec. cum Vulg. concinit ad verbum; sicut tract. 34. in Johan. to. 3. 533. f. Græcè: ἐξάπινα γὰρ ἐξελεύσεται ὀργὴ Κυρίου, &c. absque *te*, in fine; quæ tamen vocula in al. libb. est.

℣. 10. Concinit Aug. in Speculo, nisi quòd hab. *nihil enim proderunt*, cum Mſs. Corb. 1. S. Theod. & S. Germ. 15. Græcè ita: Μὴ ἔπεχε ἐπὶ χρήμασιν ἀδίκοις· οὐδὲν γὰρ ὠφελήσεις ἐν ἡμέρᾳ ἐπαγωγῆς· *Noli attentus esse in divitiis injustis: nihil enim adjuvaberis in die obductionis:* Mſ. Alex. ὠφελήσει σε.

℣. 11. August. in Speculo: *Non ventiles te in omni vento, & non eas in omni via: sic enim peccator probatur duplici lingua.* Similiter in Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. *& non eas in omni via: sic enim peccator;* cæt. ut in Vulg. Item in Mſ. S. Theod. *sic enim peccator.* In Græco: Μὴ λίκμα ἐν παντὶ ἀνέμῳ, καὶ μὴ πορεύου ἐν πάσῃ ἀτραπῷ· οὕτως ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ δίγλωσσος.

℣. 12. Ita in Speculo August. excepta voce *Dei*, loco *Domini:* sic etiam in Mſ. S. Germ. 15. in Græco pauciora de more: Ἴσθι ἐστηριγμένος ἐν συνέσει σου, καὶ εἷς ἔστω σου ὁ λόγος. *Esto firmus in intellectu tuo, & unus sit tuus sermo.*

℣. 13. Mſs. Corb. 1. & S. Theod. hab. *verbum Dei;* sicut August. in Speculo: præterea Aug. inf. legit *feras responsum;* Reg. autem cod. ibid. *fer;* Mſ. S. Germ. 15. *fers;* Mſ. S. Theod. *proferes.* Græc. Γίνου ταχὺς ἐν ἀκροάσει σου· καὶ ἐν μακροθυμίᾳ φθέγγου ἀπόκρισιν· *Esto velox in auscultatione tua: & in longanimitate profer responsum.*

℣. 14. In Speculo Aug. deest tantùm præpoſ. *in*, ante *verbo;* sed à Græco absunt hæc ult. tota, *ne capiaris*, &c.

℣. 15. Ita Aug. in Speculo. Mſ. S. Germ. 15. delet voculas 2. *verò*, & *est:* deest pariter *verò* in Corb. 1. in Mſ. etiam S. Theod. sic: *lingua imprudentis subversio illius.* Græcè: Δόξα καὶ ἀτιμία ἐν λαλιᾷ· καὶ γλῶσσα ἀνθρώπου πτῶσις αὐτῷ· *Gloria & inhonoratio in sermone: & lingua hominis subversio illius.*

℣. 16. Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. leg. *susurrio*,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

17. Super furem enim est confusio & pœnitentia, & denotatio pessima super bilinguem: susurratori autem odium, & inimicitia, & contumelia.

18. Justifica pusillum, & magnum similiter.

NOTÆ.

tolluntque *ne*, ante *capiaris*; in Ms. etiam S. Theod. deest *ne*. In Augusti. Speculo sic: *Non appelleris susurro in vita tua, & in lingua tua ne capiaris, & confund.* In Græco: Μὴ κληθῇς ψίθυρος, καὶ τῇ γλώσσῃ σου μὴ ἐνέδρευε· *Ne appelleris susurro, & linguâ tuâ ne insidieris.*

℣. 17. Sic habet Aug. in Speculo. In Græco verò deest hoc, & *pœnitentia*; deest pariter sententia posterior tota, *susurratori autem*, &c.

℣. 18. Ita August. hab. in Speculo. Ms. S. Germ. 15. *Justifica pusillo, & magno similiter.* Græc. verò: Ἐν μεγάλῳ, καὶ ἐν μικρῷ μὴ ἀγνόει· *In magno, & in parvo non ignores.*

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator invidus & bilinguis.

Rom. 12. 16. Philip. 2. 3. 2. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne fortè elidatur virtus tua per stultitiam,

3. & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo.

4. Anima enim nequam disperdet qui se habet, & in gaudium inimicis dat illum, & deducet in sortem impiorum.

5. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua eucharis in bono homine abundat.

6. Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi unus de mille.

7. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei.

8. Est enim amicus secundùm tempus suum, & non permanebit in die tribulationis.

9. Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam: & est amicus qui odium & rixam, & convitia denudabit.

10. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.

11. Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, & in domesticis tuis fiducialiter aget:

12. si humiliaverit se contra te, & à facie tua absconderit se, unanimem habebis amicitiam bonam.

13. Ab inimicis tuis separare, & ab amicis tuis attende.

14. Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem invenit illum, invenit thesaurum.

15. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.

16. Amicus fidelis, medicamentum vitæ & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, invenient illum.

17. Qui timet Deum, æquè habebit amicitiam bonam: quoniam secundùm illum erit amicus illius.

18. Fili à juventute tua excipe doctrinam, & usque ad canos invenies sapientiam.

NOTÆ.

℣. 1. Eadem refert August. in Speculo. Ambros. verò l. de bono mort. c. 7. col. 401. b. *Cum amico misce animum tuum, non cum inimico.* Græc. Καὶ ἀντὶ φίλου μὴ γίνου ἐχθρός· ὄνομα γὰρ πονηρὸν, αἰσχύνην, καὶ ὄνειδος κληρονομήσει· οὕτως ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ δίγλωσσος. *Et noli fieri pro amico inimicus: nomen enim malum, confusionem, & improperium hæreditabit: sic peccator bilinguis.*

℣. 2. Ita in Aug. Spec. Græcè, loco *velut taurus: ne fortè*, &c. habetur, ἵνα μὴ διαρπαγῇ ὡς ταῦρος ἡ ψυχή σου, *ne diripiatur velut taurus anima tua.*

℣. 3. Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. ferunt: *& folia tua comedet, & fructus tuos perdet, & relinqueris velut*, &c. ut in Vulg. Græc. verò: Τὰ φύλλα σου καταφάγεσαι, καὶ τοὺς καρποὺς σου ἀπολέσεις, καὶ ἀφήσεις σεαυτὸν ὡς ξύλον ξηρόν. *Folia tua comedes, & fructus tuos perdes, & relinques te velut lignum aridum.*

℣. 4. Ms. Corb. 1. *disperdit..... & deducit.* S. Germ. 15. & S. Theod. *in gaudium inimici dat illum, & deducit*, &c. Græc. Ψυχὴ πονηρὰ ἀπολεῖ τὸν κτησάμενον αὐτὴν, καὶ ἐπίχαρμα ἐχθρῶν ποιήσει αὐτόν. *Anima nequam disperdet eum qui se habet, & gaudium inimicorum faciet eum*; sequentia desunt.

℣. 5. Græc. Λάρυγξ γλυκὺς πληθυνεῖ φίλους αὐτοῦ· καὶ γλῶσσα εὔλαλος πληθυνεῖ εὐπροσήγορα. *Guttur dulce multiplicabit amicos suos: & lingua beneloquens multiplicabit bonas salutationes.* S. Paulin. epist. 11. p. 49. a. *& lingua gratiæ in bono homine abundat.* Vide inf. ad ℣. 15.

℣. 6. August. in Spec. Vulgatæ favet. Hieron. in Isai. 3. col. 34. e. legit: *Amici tibi sint plurimi, consiliarius autem unus de mille.* Gr. Οἱ εἰρηνεύοντές σοι ἔστωσαν πολλοὶ, οἱ δὲ σύμβουλοί σου εἷς ἀπὸ χιλίων. *Pacifici tibi sint multi, consiliarii autem tui unus de mille.* Ms. S. Germ. 15. *& consiliarii tibi sint unus de mille.*

℣. 7. August. in Speculo, *& non facilè credas illi temetipsum.* Græc. καὶ μὴ ταχὺ ἐμπιστεύσῃς αὐτῷ, ed. Compl. subjungit σεαυτόν. Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. *& non facilè credas illi*; Ms. S. Theod. addit *te ipsum.*

℣. 8. Concinit August. in Spec. Græc. habet ἐν καιρῷ αὐτοῦ, *in tempore suo*; ultimòque, θλίψεώς σου, *tribulationis tuæ.*

℣. 9. August. in Speculo: *Et est amicus qui egreditur ad inimicitiam*, &c. ut in Vulg. Similiter in Ms. S. Germ. 15. *qui egreditur*; at in Gr. μετατιθέμενος: loco verò posterioris sententiæ, *& est amicus qui odium*, &c. legitur simpliciter, καὶ μάχην ὀνειδισμοῦ σου ἀποκαλύψει, *& rixam opprobrii tui denudabit.* Hæc sententia tota abest à Ms. S. Germ. 15.

℣. 10. Concinit Aug. in Speculo. In Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. legitur *permanet*, non *permanebit*. Græcè ita: Καὶ ἔστι φίλος κοινωνὸς τραπεζῶν, καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου.

℣. 11. Eadem legit Aug. in Spec. Græcè loco prioris sententiæ, *Amicus..... coæqualis*, est, Καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς σου ἔσται ὡς σύ, *& in bonis tuis erit sicut tu*; reliq. ut in Vulg.

℣. 12. Sic apud August. in Spec. at in Græco hæc sola: ἐὰν ταπεινωθῇς, ἔσται κατὰ σοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσεται· *si humiliatus fueris, erit contra te, & à facie tua abscondet se.*

℣. 13. Itidem Aug. in Spec. unà cum Græco.

℣. 14. Ita Aug. in Spec. sic etiam in Græco.

℣. 15. Concordat August. Speculum. Græc. verò loco sententiæ posterioris, *& non est digna*, &c. simpliciter habet: καὶ οὐκ ἔστι σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ· *& non est pondus bonitatis illius.* S. Paulin. ep. 11. p. 49. a. legit: *Amico fideli nulla est comparatio: & lingua gratiæ in bono homine abundat.* Hæc autem posterior sententia est de superiori ℣. 5. quem vide.

℣. 16. Sic apud Aug. in Spec. præter præs. *inveniunt*, loco fut. *invenient.* Similiter in Ms. S. Germ. 15. *inveniunt.* A Græco abest vox *immortalitatis*; cæt. ut in Vulg. Cypr. l. 3. Testim. p. 326. e. hanc vocem retinet, *immortalitatis.*

℣. 17. Concinit Aug. in Spec. at in Gr. sic: Ὁ φοβούμενος Κύριον, εὐθύνει φιλίαν αὐτοῦ· ὅτι κατ' αὐτὸν, οὕτως καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ. *Qui timet Dominum, dirigit amicitiam suam: quia secundùm ipsum, sic & proximus ipsius.*

℣. 18. Suffragatur August. in Spec. nec aliter Græcè.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

19. Quasi is qui arat, & seminat, accede ad eam, & sustine bonos fructus illius:

20. in opere enim ipsius exiguùm laborabis, & citò edes de generationibus illius.

21. Quàm aspera est nimiùm sapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors.

22. Quasi lapidis virtus probatio erit in illis, & non demorabuntur projicere illam.

23. Sapientia enim doctrinæ secundùm nomen est ejus, & non est multis manifesta: quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei.

24. Audi fili, & accipe consilium intellectus, & ne abjicias consilium meum.

25. Injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum:

26. subjice humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis ejus.

27. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserva vias ejus.

28. Investiga illam, & manifestabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam:

29. in novissimis enim invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem.

30. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ:

31. decor enim vitæ est in illa, & vincula illius alligatura salutaris.

32. Stolam gloriæ indues eam, & coronam gratulationis superpones tibi.

33. Fili, si attenderis mihi, disces: & si accommodaveris animum tuum, sapiens eris.

34. Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris.

35. In multitudine presbyterorum pruden- *Inf. 8. 9.*
tium sta, & sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, & proverbia laudis non effugiant à te.

36. Et si videris sensatum, evigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus.

37. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, *Psal. 1. 2.*
& in mandatis illius maximè assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

NOTÆ.

℣. 19. Accinit Aug. in Spec. unà cum Græco.

℣. 20. Sic apud Aug. in Spec. nec dissimiliter Græcè, nisi excipiatur vox ἐργασίᾳ, *operatione*, pro *opere*.

℣. 21. Aug. in Spec. leg. *permanet*, ex codd. Mss. non *permanebit*; ita quoque in Ms. Sangerm. 15. Græcum Vulgatæ favet, demptis tamen vocibus 2. *sapientia*, & *hominibus*.

℣. 22. Ita legit Aug. in Speculo. Græc. Ὡς λίθος δοκιμασίας ἰσχυρὸς ἔσαι ἐπ' αὐτῷ, ϗ ὐ χρονιεῖ ἀποῤῥίψαι αὐτήν. *Quasi lapis probationis fortis erit in illo, & non demorabitur projicere illam.*

℣. 23. August. Spec. *quibus autem agnita est, permanet*, &c. Similiter in Ms. S. Germ. 15. sed à Græco abest hæc poster. sententia, uti vox *doctrinæ*.

℣. 24. Ita de Græco, præter τὸ *consilium intellectûs*, pro quo γνώμην μου. August. in Ps. 101. to. 4. 1102. f. leg. *excipe sententiam meam*, &c. at in Speculo Vulgatæ congruit. Cassiodor. in Ps. 101. p. 341. a. *excipe sententiam*, &c. Ms. Alex. ἔκδεξαι τὴν γνώμην· alii δέξαι.

℣. 25. August. in Spec. scribit *torquem* singulariter; cæt. ut in Vulg. ita rursum in Ps. 101. to. 4. 1102. f. excepto verbo *infer*, pro *injice*. Cassiod. in Ps. 101. p. 341. a. huic postremo Aug. loco accinit ad verbum. In Gr. sic: Καὶ εἰσένεγκον τὺς πόδας συ εἰς τὰς πέδας αὐτῆς, ϗ εἰς τὸν κλοιὸν αὐτῆς τὸν τράχηλόν συ.

℣. 26. Augustini Spec. similiter hab. & *ne acedieris vinculis ejus*; at in Ps. 101. col. 1102. f. & *ne oderis vincula illius*. Gr. ϗ μὴ προσοχθίσῃς τοῖς δεσμοῖς αὐτῆς.

℣. 27. Aug. in Ps. 101. col. 1102. f. *In omni anima tua accede ad illam, & in omni virtute tua serva vias ejus:* at in Speculo, *In omni animo tuo*; paulò post, *serva vias ejus*, ut sup. sic etiam in Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. Græcè: Ἐν πάσῃ ψυχῇ συ... συντήρησον, &c. Ms. Alex. τήρησον.

℣. 28. Ita in Aug. Speculo, hoc excepto, *ne dereliqueris eam*: at in Ps. 101. to. 4. p. 1102. f. sic: *Investiga & quære, & innotescet tibi, & continens factus ne derelinquas eam*: Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *ne dereliqueris*. Græc. Ἐξίχνευσον ϗ ζήτησον, ϗ γνωσθήσεταί σοι..... μὴ ἀφῇς αὐτήν.

℣. 29. Concordat Aug. Speculum: ipse verò in Ps. 101. col. 1102. f. legit: *in novissimis enim invenies requiem ejus, & convertetur tibi in lætitiam.* Ita quoque in Græco.

℣. 30. In Augustini Speculo tollitur *ejus*, post *compedes*; cæt. verò sunt ut in Vulg. at in Ps. 101. col. 1102. f. retinet quidem Aug. hanc vocem, *ejus*, sed tollit τὸ & *bases virtutis.* Cassiod. in Ps. 101. p. 341. a. utrumque delet, & *ejus*, & *bases virtutis.* Sic etiam in Græco est; in ed. tamen Compl. πέδαι αὐτῆς. In Ms. S. Theod. ita: *Et erunt tibi compedes in protectione fortitudinis ejus, & bases..... in stola gloriæ.*

℣. 31. Aug. in Ps. 101. col. 1102. f. *decus enim aureum est in illa, & vincula illius fila hyacinthina.* Ms. Corb. 1. *& vincula illius fila hyacinthina, ac ligatura salutaris*; Ms. S. Theod. *nectura salutaris.* Gr. κόσμος γὰρ χρύσεός ἐστιν ἐπ' αὐτῆς, ϗ οἱ δεσμοὶ αὐτῆς κλῶσμα ὑακίνθινον.

℣. 32. Ita August. in Ps. 101. col. 1102. f. excepta voce *exsultationis*, loco *gratulationis*; Gr. ἀγαλλιάματος. Ms. S. Theod. initio hab. *stolâ gloriæ*, non *stolam*.

℣. 33. August. in Speculo legit, *si accommodaveris animam tuam*: sic etiam in Ms. S. Germ. 15. Græcè: Ἐὰν θέλῃς, τέκνον, παιδευθήσῃ· ϗ ἐὰν δῷς τὴν ψυχήν συ, πανῦργος ἔσῃ· *Si volueris, fili, disces: & si dederis animam tuam, callidus eris.* In Ms. S. Theod. *Fili, si attenderis mihi, disces eam: & si accommod. animam tuam*, &c. Græc. Alex. ϗ ἐὰν ἐπιδῷς τὴν, &c.

℣. 34. August. in Spec. cum Ms. S. Germ. 15. *Et si inclinaveris*, &c. ut in Vulg. Græcè vocum ordo sic invertitur: Ἐὰν ἀγαπήσῃς ἀκύειν, ἐκδέξῃ· ϗ ἐὰν κλίνῃς τὸ ὖς συ, σοφὸς ἔσῃ· ed. Compl. addit σύνεσιν, *intelligentiam*, verbo ἐκδέξῃ.

℣. 35. Eadem refert Aug. in Spec. præter hoc ult. *ne effugiant te*; in Ms. S. Germ. 15. *non effugiunt te*; in Corb. 1. *non effugient te.* In Gr. Ἐν πλήθει πρεσβυτέρων στῆθι· ϗ τίς σοφὸς, αὐτῷ προσκολλήθητι· πᾶσαν διήγησιν θείαν θέλε ἀκύειν, ϗ παροιμίαι συνέσεως μὴ ἐκφευγέτωσάν σε. *In multitudine presbyterorum sta; & quis sapiens, ei conjungere: omnem narrationem divinam velis audire, & proverbia intellectûs non effugiant te.*

℣. 36. Accinit Aug. in Speculo; nec absimilia in Græco. Aug. tamen tract. 7. in Joh. leg. *limen ostiorum*, non *gradus*: at in Gr. βαθμὺς θυρῶν.

℣. 37. August. in Spec. delet *tuum*, post *cogitatum*, cum Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. Auct. op. imp. in Matth. hom. 17. p. 89. b. sic legit: *Cogitatum habe in præceptis Dei, & in mandatis ejus meditare semper: & ipse confirmabit cor tuum, & concupiscentiam sapientiæ tibi dabit.* Græc. Διανοῦ ἐν τοῖς προστάγμασι Κυρίυ, ϗ ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτῦ μελέτα διαπαντός· αὐτὸς στηριεῖ τὴν καρδίαν συ, ϗ ἡ ἐπιθυμία τῆς σοφίας συ δοθήσεταί σοι. *Cogitatum habe in præceptis Domini, & in mandatis illius meditare semper: ipse firmabit cor tuum, & concupiscentia sapientiæ tuæ dabitur tibi.*

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. NOli facere mala, & non te apprehendent.

2. Diſcede ab iniquo, & deficient mala abs te.

3. Fili, non ſemines mala in ſulcis injuſtitiæ, & non metes ea in ſeptuplum.

4. Noli quærere à domino ducatum, neque à rege cathedram honoris.

Job. 9. 2. 5. Non te juſtifices ante Deum, quoniam
Pſal. 142. 2. agnitor cordis ipſe eſt: & penes regem noli
Eccleſ. 7. 17. velle videri ſapiens.
Luc. 18. 11. 6. Noli quærere fieri judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.

7. Non pecces in multitudinem civitatis, nec te immittas in populum,

Infr. 12. 7. 8. neque alliges duplicia peccata: nec enim in uno eris immunis.

9. Noli eſſe puſillanimis in animo tuo:

10. exorare, & facere eleemoſinam ne deſpicias.

11. Ne dicas: In multitudine munerum meorum reſpiciet Deus, & offerente me Deo altiſſimo, munera mea ſuſcipiet.

12. Non irrideas hominem in amaritudi-
1. Reg. 2. 7. ne animæ: eſt enim qui humiliat & exaltat, circumſpector Deus.

13. Noli arare mendacium adversùs fratrem tuum: neque in amicum ſimiliter facias.

14. Noli velle mentiri omne mendacium: aſſiduitas enim illius non eſt bona.

15. Noli verboſus eſſe in multitudine presbyterorum, & non iteres verbum in oratione tua.

16. Non oderis laborioſa opera, & ruſticationem creatam ab Altiſſimo.

17. Non te reputes in multitudine indiſciplinatorum.

18. Memento iræ, quoniam non tardabit.

19. Humilia valde ſpiritum tuum: quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis.

20. Noli prævaricari in amicum pecuniam differentem, neque fratrem chariſſimum auro ſpreveris.

21. Noli diſcedere à muliere ſenſata & bona, quam ſortitus es in timore Domini: gratia enim verecundiæ illius ſuper aurum.

22. Non lædas ſervum in veritate operan- Levit.
tem, neque mercenarium dantem animam 19. 13.
ſuam.

23. Servus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

24. Pecora tibi ſunt? attende illis: & ſi ſunt utilia, perſeverent apud te.

NOTÆ.

℣. 1. Ita Aug. in Spec. ſicut Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 26. p. 380. Gr... ϗ οὐ μή σε καταλάβῃ κακόν, ed. Compl. κακά.

℣. 2. Ita rurſum Aug. in Spec. Fulg. verò l. 1. de rem. pecc. c. 26. p. 380. legit: *Diſcede ab iniquo, & diſcedent mala ab te.* Græcè, loco *& deficient mala abs te*, ſimpliciter, ϗ ἐκκλινεῖ ἀπὸ σοῦ, *& declinabit à te*; in ed. Compl. ſubnectitur *ἁμαρτία, peccatum.*

℣. 3. Aug. Speculum tollit vocem *fili*, cum Mſs. Corb. 1. S. Theod. & S. Germ. 15. præterea Sangerm. hab. *in ſulcis injuriæ*; ſed in marg. ponitur *injuſtitiæ.* Similiter ap. Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 26. p. 380. *Ne ſemines mala in ſulcis injuriæ, & non metes illa in ſeptuplum.* In Gr. ſic: Υἱὲ, μὴ σπεῖρε ἐπ' αὔλακας ἀδικίας, ϗ οὐ μὴ θερίσῃς αὐτὰς ἑπταπλασίως. *Fili, non ſemines in ſulcis injuſtitiæ, & non metes eos in ſeptuplum.*

℣. 4. Aug. Spec. *Noli quærere ab homine ducatum*, &c. Itidem in Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. at in Gr. Μὴ ζήτει παρὰ κυρίου ἡγεμονίαν, &c. ut in Vulg.

℣. 5. Ita in Aug. Speculo. Græcè ſimpliciter: Μὴ δικαιοῦ ἔναντι Κυρίου, ϗ παρὰ βασιλεῖ μὴ σοφίζου. In Mſ. S. Theod. *noli videri ſapiens.*

℣. 6. Auguſtini Spec. *Noli quærere,... niſi ſi vales virtute irrumpere... ne fortè extremiſcas faciem..... & ponas ſcandalum in agilitate tua.* Mſs. S. Theod. & Corb. 1. *niſi ſi valeas*; ultimòque *in agilitate tua*; item in S. Germ. 15. *in agilitate tua.* Apud Hieron. in Iſai. 3. col. 37. f. & in Ezech. 34. col. 944. a. *Ne quæras judex fieri, ne fortè non poſſis auferre iniquitates.* Ita quoque in Græco eſt; deinde, μήποτε εὐλαβηθῇς ἀπὸ προσώπου δυνάστου, ϗ θήσεις σκάνδαλον ἐν εὐθύτητί σου.

℣. 7. Ita Aug. in Spec. Mſ. S. Theod. hab. *Non pecces in multitudine civitatis.* Gr. εἰς πλῆθος πόλεως, deinde ſic: ϗ μὴ καταβάλῃς σεαυτὸν ἐν ὄχλῳ, *& ne demittas te in turbam.*

℣. 8. Similiter hab. Aug. in Speculo. Græc, μὴ καταδεσμεύσῃς δὶς ἁμαρτίαν· ἐν γὰρ τῇ μιᾷ οὐκ ἀθῷος ἔσῃ· *non alliges bis peccatum: in uno enim non eris innocens.*

℣. 9. Apud Aug. in Spec. *puſillanimis in anima tua*: ſimiliter in Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. Græcè ita, non eò loci, ſed inf. poſt ℣. 11. Μὴ ὀλιγοψυχήσῃς ἐν τῇ προσευχῇ σου, *in oratione tua.*

℣. 10. Concinit Aug. Speculum. A Gr. verò abeſt verbum *exorare*; reliqua ut ſup. niſi quòd verſiculus totus ibid. poſtponitur verſui 11. Vulg.

℣. 11. Itidem in Aug. Speculo. Mſs. verò S. Theod. & S. Germ. 15. hab. *offerentem me Deo altiſſ. ſuſcipiet munera mea.* Gr. Μὴ εἴπῃς· Τῷ πλήθει τῶν δώρων μου ἐπόψεται, ϗ ἐν τῷ προσενέγκαι με Θεῷ ὑψίστῳ, προσδέξεται. Hæc autem tota antecedunt verſiculos 9. & 10. Vulgatæ, ut notavimus ſupra.

℣. 12. Ab Auguſt. Speculo abeſt vox penult. *circumſpector.* Græcè: Μὴ καταγέλα ἄνθρωπον ὄντα ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ· deinde, ἔστι γὰρ ὁ ταπεινῶν ϗ ἀνυψῶν· nec plura.

℣. 13. Ita in Aug. Speculo; cui non refragatur Græc. at in Mſs. S. Theod. S. Germ. 15. & Corb. 1. *Noli amare mendacium*, non *arare*; ſubinde in Sangerm. *neque amicum.* In Gr. Μὴ ἀροτρία ψεῦδος..... μηδὲ φίλῳ, &c. in ed. Ald. φίλον.

℣. 14. Conſonat Auguſt. Speculum: nec diſſimile quid in Gr. præter hoc ult. οὐκ εἰς ἀγαθόν, *non in bonum*; in Mſ. S. Germ. 15. *non bona.* Vide Aug. l. 14. de civit. Dei, c. 8. col. 357. c.

℣. 15. Itidem Græcè.

℣. 16. Gr. Μὴ μισήσῃς ἐπίπονον ἐργασίαν, &c. ut in Vulg. Auct. op. imp. in Matth. hom. 41. p. 174. e. *Non oderis ruſticam operationem, & agriculturam ab Altiſſimo creatam.*

℣. 17. Græc. habet *ἁμαρτωλῶν, peccatorum*, loco *indiſciplinatorum.*

℣℣. 18. 19. In Græco ſic inverſæ leguntur ſententiæ: Ταπείνωσον σφόδρα τὴν ψυχήν σου. Μνήσθητι ὅτι ὀργὴ οὐ χρονιεῖ· ὅτι ἐκδίκησις ἀσεβοῦς, πῦρ ϗ σκώληξ. *Humilia valde animam tuam. Memento quia ira non tardabit: quia vindicta impii, ignis & vermis.* Ap. Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 27. p. 381. *Memento quoniam ira non tardabit. Humilia valde ſpiritum tuum: quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis.* Item ap. Auguſt. l. 21. de civit. Dei, c. 9. col. 630. d. *vindicta carnis impii, ignis & vermis*; in Mſ. Sangerm. 15. *vermes.*

℣. 20. Græc. Μὴ ἀλλάξῃς φίλον ἕνεκεν ἀδιαφόρου, μηδ' ἀδελφὸν γνήσιον ἐν χρυσίῳ Σουφείρ. *Ne commutes amicum propter indifferens, neque fratrem germanum in auro Suphir.* Mſ. S. Theod. *Noli prævaricari in amicum pecunia differenti*, &c. ut in Vulg.

℣. 21. A Græco abſunt hæc, *quam ſortitus es in timore Domini*; item inf. *verecundiæ* vox.

℣. 22. Concordat Aug. Speculum: nec aliter in Græco eſt.

℣. 23. Ita in Aug. Speculo, excepto uno *relinquas*, pro *derelinquas.* In Mſ. S. Germ. 15. deeſt τὸ *ſit tibi*, poſt verbum *ſenſatus.* In Græco hæc ſola: Οἰκέτην συνετὸν ἀγαπάτω σου ἡ ψυχὴ, μὴ στερήσῃς αὐτὸν ἐλευθερίας. *Servum ſenſatum diligat anima tua, non defraudes illum libertate.*

℣. 24. Conſonat Græcum.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

25. Filii tibi ſunt? erudi illos, & curva illos à pueritia illorum.

26. Filiæ tibi ſunt? ſerva corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas.

27. Tradé filiam, & grande opus feceris, & homini ſenſato da illam.

28. Mulier ſi eſt tibi ſecundùm animam tuam, non projicias illam: & odibili non credas te. In toto corde tuo

Tob. 4. 3. 29. honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviſcaris:

30. memento quoniam niſi per illos natus non fuiſſes: & retribue illis, quomodo & illi tibi.

31. In tota anima tua time Dominum, & ſacerdotes illius ſanctifica.

32. In omni virtute tua dilige eum qui te fecit: & miniſtros ejus ne derelinquas.

33. Honora Deum ex tota anima tua, & Deut. 12. 18.
honorifica ſacerdotes, & propurga te cum brachiis.

34. Da illis partem, ſicut mandatum eſt Levit. 2. 3.
tibi, primitiarum & purgationis: & de negli- Num. 18. 15.
gentia tua purga te cum paucis.

35. Datum brachiorum tuorum & ſacrificium ſanctificationis offeres Domino, & initia ſanctorum:

36. & pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio & benedictio tua.

37. Gratia dati in conſpectu omnis viventis, & mortuo non prohibeas gratiam.

38. Non deſis plorantibus in conſolatio- Rom. 12. 15.
ne, & cum lugentibus ambula.

39. Non te pigeat viſitare infirmum: ex his Matth. 25. 36.
enim in dilectione firmaberis.

40. In omnibus operibus tuis memorare noviſſima tua, & in æternum non peccabis.

NOTÆ.

℣. 25. Gr. extremò hab. *ϗ κάμψον ἐκ νεότητος τὸν τράχηλον αὐτῶν, & curva à pueritia collum eorum.*

℣. 26. Similiter in Græco.

℣. 27. Sic hab. Aug. in Spec. unà cum Græco. In Mſ. S. Germ. 15. *& omni homini ſenſato da illam.*

℣. 28. Eadem legit Aug. in Spec. demptâ tamen ult. voculâ *tuo*, cujus loco Mſ. Germ. 15. ponit *honora;* idem Mſ. rurſus hab. *Honora*, in principio verſûs ſeq. Græc. ſimpliciter: *Γυνή σοι ἐςὶ κατὰ ψυχήν; μὴ ἐκβάλῃς αὐτήν·* deinde, *Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ δόξασον τὸν*, &c. edit. verò Compl. poſt *αὐτὴν*, ſubdit iſta cum Vulg. *μισουμένῃ δὲ μὴ ἐκδῷς σεαυτόν.*

℣. 29. Sic eſt in Græco, detractâ voculâ *tuæ*, poſt *matris*. Speculum Aug. Vulgatæ congruit.

℣. 30. Ita Aug. in Speculo, addito uno *enim* poſt verbum *memento;* ſed ab ejuſdem Spec. Mſs. abeſt vox *natus*, ſicut à Mſs. Germ. 15. & Corb. 1. In Græco ſic: *Μνήσθητι ὅτι δι᾽ αὐτῶν ἐγεννήθης· ϗ τί ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, καθὼς αὐτοὶ σοί; Memento quia per eos natus es: & quid retribues illis, quomodo illi tibi?*

℣. 31. Sic habet Aug. in Spec. cum Mſ. S. Germ. 15. niſi excipias *Deum*, loco *Dominum*. Cypr. epiſt. 65. p. 113. *Ex tota anima tua time Deum, & ſacerdotes ejus ſanctifica.* Græc. *Ἐν ὅλῃ..... εὐλαβοῦ τὸν Κύριον, ϗ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ θαύμαζε· θαυμάζω, miror, colo, obſervo.*

℣. 32. Sic eſt in Mſ. S. Germ. 15. & Gr. detracta voce *tua*. Ita quoque ap. Aug. in Speculo, niſi quòd hab. *dilige Deum*, non *eum*.

℣. 33. Apud Cypr. epiſt. 65. p. 113. ſimiliter: *Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica ſacerdotes ejus.* In Græco breviùs: *Φοβοῦ τὸν Κύριον, ϗ δόξασον ἱερέα·* omiſſis his quæ ſequuntur in Vulg. Mſ. S. Theod. addit, *& propugnato cum brachiis.*

℣. 34. Græc. *Καὶ δὸς τὴν μερίδα αὐτῷ* (Ald. *αὐτοῖς*,) *καθὼς ἐντέταλταί σοι, ἀπαρχὴν, ϗ περὶ πλημμελείας· Et da partem ei, ſicut mandatum eſt tibi, primitias, & pro delicto:* ſubſequentia deſunt ibid. Mſs. Corb. 1. & S. Theod. Vulgatæ accinunt, niſi quòd hab. *da illi partem*, tolluntque *tua* ſub finem poſt *negligentia:* abeſt etiam *tua* à Mſ. S. Germ. 15.

℣. 35. Græc. ipſo initio hab. *Καὶ*, detracta voce *tuorum;* omittit pariter *τὸ offeres Domino;* cæt. ut in Vulg. In Mſ. S. Germ. 15... *& ſacrificium ſanctific. offers, initia ſanctor.* in Corb. 1. *offeres Domino, initia*, &c.

℣. 36. Ab Auguſt. Speculo abeſt vox iſta, *propitiatio*, ſicut à textu Gr. cætera quadrant.

℣. 37. Auguſt. Speculum, cum Mſ. S. Theoder. habet: *Gratia datûs..... & à mortuo non prohib.* &c. Similiter in Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. *Gratia datûs.* In Gr. *Χάρις δόματος;* ſubinde, *ϗ ἐπὶ νεκρῷ μὴ*, &c. *& in mortuo ne*, &c.

℣. 38. Auguſt. Speculum ex Mſs. hab. *in rogatione*, pro *in conſolatione;* ita quoque in Mſ. S. Germ. 15. In Græco ita: *Μὴ ὑςέρει ἀπὸ κλαιόντων, ϗ μετὰ πενθούντων πένθησον·* i. e. *Non deſis plorantibus, & cum hominibus lugentibus luge.*

℣. 39. Sic habet Aug. in Speculo. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 328. b. ita: *Ne pigriteris viſitare infirmum*, &c. ut in Vulg. Græcè: *Μὴ ὄκνει ἐπισκέπτεσθαι ἄῤῥωςον· ἐκ γὰρ τῶν τοιούτων ἀγαπηθήσῃ.*

℣. 40. Ita in Speculo Auguſt. In Gr. *Ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου μιμνήσκου τὰ*, &c. *In omnibus verbis tuis memorare*, &c. ut ſup. Apud Hieron. verò ep. ad Cypr. to. 2. 702. c. *Memento mortis tuæ, & non peccabis.*

CAPUT VIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. NOn litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.

Matth. 25. 25. 2. Non contendas cum viro locuplete, ne fortè contra te conſtituat litem tibi:

Inf. 31. 6. 3. multos enim perdidit aurum & argentum, & uſque ad cor regum extendit & convertit.

4. Non litiges cum homine linguato, & non ſtrues in ignem illius ligna.

5. Non communices homini indocto, ne malè de progenie tua loquatur.

6. Ne deſpicias hominem avertentem ſe à
peccato, neque improperes ei: memento quo- 2. Cor. 2. 6.
niam omnes in correptione ſumus. Gal. 6. 1.

NOTÆ.

℣. 1. Ita Aug. Spec. cum Græco.

℣. 2. Auguſt. in Spec. *Non contendas cum homine locupl. ne fortè contra concitet litem tibi;* ita nempe ex Mſs. codd. nam in antea editt. ſic, *ne fortè contra conſiſtat litem tibi:* ſic etiam ferunt Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. Corb. tamen ſec. manu correctum præfert *concitet*. Græc. *μήποτε ἀντιςήσῃ σου τὴν ὁλκήν, ne fortè ſtatuat contra te pondus.*

℣. 3. Auguſt. in Spec. prætermittit hoc, *& argentum;* quod etiam abeſt à Græco: ſequitur ibid. *ϗ καρδίας βασιλέων ἐξέκλινεν, & corda regum fecit declinare.* Mſ. S. Germ. 15. habet: *Multos perdit aurum atque argentum, & uſque cor regum*, &c. ut in Vulg.

℣. 4. Auguſt. Spec. legit, *linguoſo, & non ſtrues;* Mſ. Reg. ibid. *& non ſtruas.* Gr. *ϗ μὴ ἐπισοιβάσῃς ἐπὶ τὸ πῦρ*, &c. Mſ. etiam S. Theod. hab. *& non ſtruas in ignem*, &c. S. Germ. 15. *in igne.*

℣. 5. Græc. *Μὴ πρόσπαιζε ἀπαιδεύτῳ, ἵνα μὴ ἀτιμάζωνται οἱ πρόγονοί σου. Ne colludas cum indocto, ne inhonorentur majores tui.*

℣. 6. Eadem refert Auguſt. in Speculo. Græc. breviùs pro more: *Μὴ ὀνείδιζε ἄνθρωπον ἀποςρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας· μνήσθητι ὅτι πάντες ἐσμὲν ἐν ἐπιτιμίοις. Non improperes homini avertenti ſe à peccato: memento quoniam omnes ſumus in correptionibus.* Mſ. Sangerm. 15. *ſumus in correptionem.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Levit. 19. 32. 7. Ne ſpernas hominem in ſua ſenectute:
etenim ex nobis ſeneſcunt.
8. Noli de mortuo inimico tuo gaudere:
ſciens quoniam omnes morimur, & in gau-
dium nolumus venire.
Sup. 6. 35. 9. Ne deſpicias narrationem presbytero-
rum ſapientium, & in proverbiis eorum con-
verſare:
10. ab ipſis enim diſces ſapientiam, & doc-
trinam intellectus, & ſervire magnatis ſine
querela.
11. Non te prætereat narratio ſeniorum:
ipſi enim didicerunt à patribus ſuis:
12. quoniam ab ipſis diſces intellectum,
& in tempore neceſſitatis dare reſponſum.
13. Non incendas carbones peccatorum
arguens eos, & ne incendaris flammâ ignis
peccatorum illorum.
14. Ne contra faciem ſtes contumelioſi, ne
ſedeat quaſi inſidiator ori tuo.
Inf. 29. 4. 15. Noli fœnerari homini fortiori te: quòd
ſi fœneraveris, quaſi perditum habe.
16. Non ſpondeas ſuper virtutem tuam:
quòd ſi ſpoponderis, quaſi reſtituens cogita.
17. Non judices contra judicem: quoniam
ſecundùm quod juſtum eſt judicat.
18. Cum audace non eas in via, ne fortè Gen. 4.
gravet mala ſua in te: ipſe enim ſecundùm 8.
voluntatem ſuam vadit, & ſimul cum ſtulti-
tia illius peries.
19. Cum iracundo non facies rixam, & Prov.
cum audace non eas in deſertum: quoniam 22. 24.
quaſi nihil eſt ante illum ſanguis, & ubi non
eſt adjutorium, elidet te.
20. Cum fatuis conſilium non habeas: non
enim poterunt diligere niſi quæ eis placent.
21. Coram extraneo ne facias conſilium:
neſcis enim quid pariet.
22. Non omni homini cor tuum manifeſ-
tes: ne fortè inferat tibi gratiam falſam, &
convitietur tibi.

NOTÆ.

℣. 7. Ita Aug. Spec. cum Græco.

℣. 8. Sic apud Aug. in Speculo; à Mſ. tamen Reg. ejuſd. Spec. abeſt hoc, *inimico tuo*, ſicut à Mſ. noſtro Sangerm. 15. in Reg. autem cod. extremò legitur: *& in gaudium inimicorum nolumus venire.* In Græco ſimpliciter: Μὴ ἐπίχαιρε ἐπὶ νεκρῷ· μνήσθητι ὅτι πάντες τελευτῶμεν· detractis his quæ ſequuntur in Vulgata. In edit. Compl. voci νεκρῷ, ſubjicitur τῷ ἐχθροτάτῳ σου.

℣. 9. Græc. delet vocem *presbyterorum*; retinet verò Auguſtini Speculum. In Mſ. S. Germ. 15. deeſt *in*, ante *proverbiis.*

℣. 10. Aug. Speculum cum Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. tollit vocem *ſapientiam.* In Gr. ſic: ὅτι παρ' αὐτῶν μαθήσῃ παιδείαν, καὶ λειτουργῆσαι μεγιστᾶσιν· ed. Compl. ſubdit, εὐμαρῶς.

℣. 11. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1135. a. cum Auguſt. Speculo: *Non te prætereat narratio ſeniorum: & ipſi enim didicerunt à patribus;* Spec. hîc addit *ſuis.* Similiter in Mſs. S. Germ. 15. Corb. 1. & in Græco.

℣. 12. Auguſt. in Spec. tollit verbum *dare*, cum Mſ. S. Germ. 15. at in Mſs. S. Theod. & Corb. 1. eſt, *dabis reſponſum.* Græc. Vulgatæ conſonat.

℣. 13. Mſ. S. Theod. *Non incendas carbones peccatoris arguens eum, & ne incendaris flammâ ignis peccatorum illius.* Ambroſ. l. 3. de interpel. Job, c. 2. col. 655. b. *Noli incendere carbones peccatoris, ne fortè exuraris in igne flammæ ejus.* Hieron. in Iſai. 37. col. 287. e. *Ne ſuccendas carbones peccatoris.* Græc. Μὴ ἔκκαιε ἄνθρακας ἁμαρτωλοῦ, μὴ ἐμπυρισθῇς ἐν πυρὶ φλογὸς αὐτοῦ.

℣℣. 14. 15. Suffragatur Græc. niſi quòd habet, ἵνα μὴ ἐγκαθίσῃ, *ne inſideat*, loco *ne ſedeat.* Mſ. S. Germ. 15. *Noli fœnerare..... tanquam perditum habe.*

℣. 16. Eadem legit Ambr. l. de Tob. c. 23. col. 620. f. præter hoc med. *ſi enim ſpoponderis.* Gr. καὶ ἐὰν ἐγγυήσῃ, ὡς ἀποτίσων φρόντιζε, *& ſi ſpoponderis, quaſi perſoluturus cogita.*

℣. 17. Græc. Μὴ δικάζου μετὰ (Compl. κατὰ) κριτοῦ· κατὰ γὰρ τὴν δόξαν αὐτοῦ κρινοῦσιν αὐτῷ, Compl. αὐτόν· i. e. *Ne litiges cum judice: nam ſecundùm exiſtimationem ejus judicabunt ei.* Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. *quoniam ſecundùm quod dignum eſt judicat.*

℣. 18. Græcè pro his, *ne fortè gravet mala ſua in te*, habetur ſimpliciter, ἵνα μὴ βαρύνηται κατὰ σοῦ, *ne gravetur contra te;* item inf. pro *vadit*, ποιήσει, *faciet;* cæt. quadrant.

℣. 19. Græc. Μετὰ θυμώδους μὴ ποιήσῃς μάχην, καὶ μὴ διαπορεύου μετ' αὐτοῦ τὴν ἔρημον, &c. *Cum iracundo ne facias rixam, & ne eas cum eo per deſertum*, &c. ut in Vulg.

℣. 20. Auguſt. in Spec. *Cum fatuis ne conſilium habeas..... niſi quæ ipſis placent:* ſic etiam in Mſ. S. Germ. 15. item in Mſ. S. Theod. *ne conſilium habeas.* In Gr. Μετὰ μωροῦ μὴ..... οὐ γὰρ δυνήσεται λόγον στέξαι. *Cum fatuo ne..... non enim poterit verbum celare.*

℣. 21. Concordat Aug. Speculum: nec diſſimile quid in Græco, præter unum κρυπτόν, *occultum*, loco *conſilium.*

℣. 22. Mſ. Sangerm. 15. extremò hab. *ne fortè inferat tibi gratiam, & conviciet tibi.* Græc. ſimpliciter, καὶ μὴ ἀναφερέτω σοι χάριν, *& non referat tibi gratiam:* ed. Compl. addit ψευδῆ; ſed Mſ. Corb. 1. delet *falſam.*

CAPUT IX.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. NOn zeles mulierem ſinus tui, ne oſten-
dat ſuper te malitiam doctrinæ ne-
quam.
2. Non des mulieri poteſtatem animæ tuæ,
ne ingrediatur in virtutem tuam, & confun-
daris.
3. Ne reſpicias mulierem multivolam: ne
fortè incidas in laqueos illius.
4. Cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis: nec au-
dias illam, ne fortè pereas in efficacia illius.
5. Virginem ne conſpicias, ne fortè ſcan- Gen. 6.
dalizeris in decore illius. 2.
6. Ne des fornicariis animam tuam in ul- Prov.
lo, ne perdas te, & hæreditatem tuam. 5. 2.

NOTÆ.

℣. 1. Ita legit Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1199. e. ad verbum. Mſ. S. Germ. 15... *ne oſtendas ſuper te*, &c. Gr. μηδὲ διδάξῃς ἐπὶ σεαυτὸν παιδείαν πονηράν· *neque doceas ſuper te doctrinam malam;* cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 2. Græc. Μὴ δῷς γυναικὶ τὴν ψυχήν σου, ἐπιβῆναι αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἰσχύν σου. *Non des mulieri animam tuam, ut aſcendat ipſa ſuper virtutem tuam.* Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. *ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris.*

℣. 3. Gr. Μὴ ὕπαντα γυναικὶ ἑταιριζομένῃ, μήποτε, &c. ut in Vulg.

℣. 4. Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 525. *Cum ſaltatrice noli aſſiduus eſſe: nec audias illam, ne fortè diſpereas in efficacia ejus.* Mſ. Corb. 1. *nec audies illam.* Græc. Μετὰ ψαλλούσης μὴ ἐνδελέχιζε, μήποτε ἁλῷς ἐν τοῖς ἐπιχειρήμασιν αὐτῆς. *Cum pſaltrice ne aſſiduus ſis, ne fortè capiaris in tentationibus ejus;* al. ἐπιτηδεύμασιν, *ſtudiis.*

℣. 5. Ambroſ. l. 3. de virg. col. 176. e. *Virginem ne conſideres, nequando ſcandalizet te.* Auguſt. in Spec. *Virginem ne concupiſcas, ne fortè ſcandalizeris in decore ejus.* Græc. Παρθένον μὴ καταμάνθανε, μήποτε σκανδαλισθῇς ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις αὐτῆς.

℣. 6. Mſ. Sangerm. 15. cum Corb. 1. & S. Theod. *Non des fornicariis anim. tuam in nullo*, &c. Aug. Spec. *Non des... in ullo.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. d. *Ne des fornic..... in vallo*, &c. ſed corruptè, pro *ullo.* Græcè deeſt τὸ *in ullo*, ſicut inf. *te &;* cæt. ut in Vulg.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

7. Noli circumſpicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius.

Gen. 34. 8. Averte faciem tuam à muliere compta,
2. & ne circumſpicias ſpeciem alienam:
2. Reg. 9. propter ſpeciem mulieris multi perie-
11. 4. & runt: & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis
13. 1. Matth. exardeſcit.
5. 28. 10. Omnis mulier, quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via conculcabitur.

11. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti ſunt: colloquium enim illius quaſi ignis exardeſcit.

12. Cum aliena muliere ne ſedeas omnino, nec accumbas cum ea ſuper cubitum:

13. & non alterceris cum illa in vino, ne fortè declinet cor tuum in illam, & ſanguine tuo labaris in perditionem.

14. Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit ſimilis illi.

15. Vinum novum, amicus novus: veteraſcet, & cum ſuavitate bibes illud.

Judic. 16. Non zeles gloriam & opes peccatoris:
9. 4. non enim ſcis quæ futura ſit illius ſubverſio.
2. Reg. 17. Non placeat tibi injuria injuſtorum,
15. 10. ſciens quoniam uſque ad inferos non placebit impius.

18. Longè abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis timorem mortis:

19. & ſi acceſſeris ad illum, noli aliquid committere, ne fortè auferat vitam tuam.

20. Communionem mortis ſcito: quoniam in medio laqueorum ingredieris, & ſuper dolentium arma ambulabis.

21. Secundùm virtutem tuam cave te à proximo tuo, & cum ſapientibus & prudentibus tracta.

22. Viri juſti ſint tibi convivæ, & in timore Dei ſit tibi gloriatio,

23. & in ſenſu ſit tibi cogitatus Dei, & omnis enarratio tua in præceptis Altiſſimi.

24. In manu artificum opera laudabuntur, & princeps populi in ſapientia ſermonis ſui, in ſenſu verò ſeniorum verbum.

25. Terribilis eſt in civitate ſua homo linguoſus: & temerarius in verbo ſuo odibilis erit.

NOTÆ.

℣. 7. Sic habet Chrom. Aquil. in Matth. p. 983. d. Mſ. S. Germ. 15. *Noli conſpicere*, &c. Græc. Μὴ περιβλέπου, &c. ut ſup. excepta voce ἐρήμοις, *deſertis*, pro *plateis*.

℣. 8. Ita Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. d. excepto verbo *circumſpexeris*. Aug. in Spec. textui pariter accinit; nec abſimile Græc. eſt, niſi quòd hab. ὀφθαλμὸν, *oculum*, loco *faciem tuam*.

℣. 9. Conſonat Græc. niſi quòd pro *perierunt*, hab. ἐπλανήθησαν, *aberraverunt*.

℣. 10. Chromat. Aquil. in Matth. p. 980. e. *Mulier fornicaria, quaſi ſtercus in via ab hominibus prætereuntibus conculcatur*. Mſ. S. Theod. *conculcatur ab omnibus prætereuntibus*: item in Mſ. S. Germ. 15. *conculcatur*. Hæc autem tota prætermittuntur in Græco.

℣. 11. Hic etiam verſus abeſt à Græco. Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. d. ſic: *Speciem alienæ mulieris multi admirantes, reprobati ſunt: colloq. enim illius quaſi ignis ardeſcit*.

℣. 12. A Græco abſunt iſta: *nec accumbas cum ea ſuper cubitum*: Clemens tamen Alex. 2. pædagog. cap. 7. habet: καὶ μὴ μετακλιθῇς ἐπ' ἀγκῶνα μετ' αὐτῆς· ed. Compl. ἐπ' ἀγκαλῶν μετ' αὐτῆς. In Mſ. S. Germ. 15. ita legitur: *Cum aliena muliere non accumbas ſuper cubitum*: deinde: *Cum aliena muliere ne ſedeas omnino, nec accumbas cum ea ſuper cubitum*: ſed hæc repetitio vitioſa videtur, & incogitantiæ librarii tribuenda.

℣. 13. Accinit Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 525. e. Græcè, loco *alterceris*, habetur συμβολοκοπήσῃς, quod Nobil. vertit, *agites convivia*; item inf. ἡ ψυχὴ, *anima*, non *cor*; & pro *ſanguine*, τῷ πνεύματι, *ſpiritu*; cæt. ad verbum ut ſup. In Mſ. S. Theod. *cor tuum in illa, & ſanguine tuo labaris in perditione*.

℣. 14. Concinit Aug. in Spec. ſicut etiam Fulg. ep. 14. p. 267. & Ruricius l. 2. epiſt. ep. 27. p. 572. g. Græcè id unum variat, ἔστιν, *eſt*, pro *erit*.

℣. 15. Similiter hab. Aug. in Spec. cum Ruricio l. 2. epiſt. ep. 27. p. 572. g. Apud S. Paulin. verò epiſt. 42. p. 255. b. ita: *Vinum, & amicus veteraſcet; & cum ſuavitate bibes ipſum*. Apud Fulg. ep. 14. p. 267. *Vinum novum, amicus novus: votereſcat, & cum ſuavitate bibes illud*: deinde, *quid eſt, Votereſcat?* in Mſ. quoq. S. Germ. 15. *votereſcat*. In Gr... ἐὰν παλαιωθῇ, μετ' εὐφροσύνης, &c. *ſi inveteraverit, cum lætitia bibes illud*. Mſ. S. Theod. initio hab. *Ut vinum novum*, &c. Græc. ut in Vulg.

℣. 16. Ita in Auguſt. Speculo. A Græco abeſt τὸ *& opes*; loco verò *quæ futura ſit*, eſt τί ἔσται.

℣. 17. Græc. Μὴ εὐδοκήσῃς ἐν εὐδοκίᾳ ἀσεβῶν· μνήσθητι ὅτι ἕως ᾅδου οὐ μὴ δικαιωθῶσιν. *Non bene ſentias de beneplacito impiorum: memento quoniam uſque ad inferos non juſtificabuntur*.

℣. 18. Ita legit Cypr. l. 3. Teſtim. p. 326. dempta voce ult. *mortis*. Græc. Vulgatæ accinit ad verbum, cum Auguſt. Speculo. Mſ. S. Theod. τῷ *occidendi*, addit, *& non ſuſcitandi*.

℣. 19. Concinit Aug. Speculum. Græc. delet τὸ *ad illum*; loco verò, *noli aliquid committere*, habet, μὴ πλημμελήσῃς, *ne deliqueris*.

℣. 20. Græc. hoc primum omittit, *communionem mortis*; extremò, pro *ingredieris, & ſuper*, &c. hab. διαβαίνεις, καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεων περιπατεῖς, *tranſis, & ſuper pinnacula civitatum ambulas*. Ambroſ. l. de fug. ſæc. c. 5. col. 429. c. alludens dicit, *in medio laqueorum* ambulare nos: ſimiliter in Pſ. 118. col. 1039. c. in Mſ. Sangerm. 15. *quoniam in medium laqueorum*, &c.

℣. 21. In Mſ. S. Germ. 15. deeſt *tuo*, poſt *proximo*. Græcè ita: Κατὰ τὴν ἰσχύν σου στόχασαι τοὺς πλησίον, καὶ μετὰ σοφῶν συμβουλεύου· i. e. *Secundùm virtutem tuam conjecta de proximis, & cum ſapientibus conſulta*. Auguſt. verò Spec. hab. cum Vulg. *& cum ſapientibus & prud. tracta*.

℣. 22. Græcè verſus iſte transfertur poſt ℣. 23. loco verò *Dei ſit tibi gloriatio*, eſt, Κυρίου ἔστω τὸ καύχημά σου, *Domini ſit gloriatio tua*; Aug. Specul. *ſit gloriatio tibi*; ſic etiam in Mſ. Sangerm. 15. Corb. 1. delet *tibi*. Apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 326. c. ut ſup. *Viri juſti ſint tibi convivæ*.

℣. 23. In Mſ. S. Germ. 15. deeſt vox *Dei*, habeturque inf. *narratio*. In Græco ſic: καὶ μετὰ συνετῶν ἔστω ὁ διαλογισμός σου, καὶ πᾶσα διήγησίς σου ἐν νόμῳ Ὑψίστου· *& cum intelligentibus ſit collocutio tua, & omnis enarratio tua in lege Altiſſimi*.

℣. 24. In Græco hæc ſola: Ἐν χειρὶ τεχνιτῶν ἔργον ἐπαινεθήσεται, καὶ ὁ ἡγούμενος λαοῦ σοφὸς ἐν λόγῳ αὐτοῦ. *In manu artificum opus laudabitur, & dux populi ſapiens in ſermone ſuo*. In Mſs. Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. 1. *In manus artificum opera laudabitur*, &c.

℣. 25. Ita Græcè. Mſ. S. Theod. ultimò hab. *odibilis eſt*; Gr. μισηθήσεται.

CAPUT X.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

1. JUdex sapiens judicabit populum suum,
& principatus sensati stabilis erit.
Prov. 29. 12. 2. Secundùm judicem populi, sic & mi-
nistri ejus: & qualis rector est civitatis, ta-
les & inhabitantes in ea.
3. Reg. 12. 13. 3. Rex insipiens perdet populum suum: &
civitates inhabitabuntur per sensum poten-
tium.
4. In manu Dei potestas terræ: & utilem
rectorem suscitabit in tempus super illam.
5. In manu Dei prosperitas hominis, &
super faciem scribæ imponet honorem suum.
6. Omnis injuriæ proximi ne memineris,
Levit. 19. 13. & nihil agas in operibus injuriæ.
7. Odibilis coram Deo est & hominibus
superbia: & exsecrabilis omnis iniquitas gen-
tium.
Dan. 4. 14. 8. Regnum à gente in gentem transfertur
propter injustitias, & injurias, & contume-
lias, & diversos dolos.
9. Avaro autem nihil est scelestius. Quid
superbit terra & cinis?
10. Nihil est iniquius quàm amare pecu-
niam: hic enim & animam suam venalem
habet: quoniam in vita sua projecit intima
sua.
11. Omnis potentatus brevis vita. Lan-
guor prolixior gravat medicum.
12. Brevem languorem præcîdit medicus:
sic & rex hodie est, & cras morietur.
13. Cùm enim morietur homo, hæredi-
tabit serpentes, & bestias, & vermes.
14. Initium superbiæ hominis, apostatare
à Deo:
15. quoniam ab eo, qui fecit illum, reces-
sit cor ejus: quoniam initium omnis pecca- Prov.
ti est superbia: qui tenuerit illam, adimple- 18. 12.
bitur maledictis, & subvertet eum in finem.
16. Propterea exhonoravit Dominus con-
ventus malorum, & destruxit eos usque in
finem.
17. Sedes ducum superborum destruxit
Deus, & sedere fecit mites pro eis.
18. Radices gentium superbarum arefecit
Deus, & plantavit humiles ex ipsis gentibus.
19. Terras gentium evertit Dominus, &
perdidit eas usque ad fundamentum:
20. arefecit ex ipsis, & disperdidit eos, &
cessare fecit memoriam eorum à terra.
21. Memoriam superborum perdidit Deus,
& reliquit memoriam humilium sensu.
22. Non est creata hominibus superbia; ne-
que iracundia nationi mulierum.
23. Semen hominum honorabitur hoc,

Notæ.

℣. 1. Ita Græcè, exceptis his duobus, παιδεύσει, *erudiet*, pro *judicabit*; & τεταγμένη, *ordinatus*, loco *stabilis*; in ed. Compl. τεταμένη, *protensus*. Auct. l. de XLII. mans. col. 9. c. legit: *Judex sapiens docet populum suum.* Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *Judex sap. vindicabit populum.* Corb. 1. addit: *& principatus sensati terribilis erit.*

℣. 2. Græc. addit αὐτοῦ, ad vocem *populi*; & pro *qualis rector est civit. tales &*, &c. hab. κατὰ τὸν ἡγούμενον τῆς πόλεως, πάντες οἱ, &c. Aug. l. 2. cont. Parm. to. 9. 30. c. *Secundùm principem populi, sic & ministri ipsius: & qualis rector est civitatis, tales inhabitantes*; Ms. S. Germ. 15. *tales & habitantes in ea*; Ms. S. Theod. delet *in ea.*

℣. 3. Consonat Græc. nisi quòd hab. singulariter, πόλις οἰκισθήσεται, *civitas habitabitur.* In Mss. S. Germ. 15. Corb. 1. & S. Theod. *prudentium*, loco *potentium*; at in Gr. δυναστῶν.

℣. 4. Ms. S. Germ. 15. hæc præfert: *In manu Dei potestas terræ: & exclamabilis omnis iniquitas gentium: & utilem rectorem in tempus suscitabit super illum.* Corb. 1. & S. Theod. *In manu Dei..... & exsecrabilis omnis iniquitas gentium: & utilem rect.* &c. hæc autem sententia media legitur inf. in Vulg. ℣. 7. Græc. hoc loco Vulgatæ consonat, nisi quòd omittit *rectorem.*

℣. 5. Ita Græcè, præter hoc ult. δόξαν αὐτοῦ, *gloriam ipsius*, loco *honorem suum.* In Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. non *prosperitas* legitur, sed *potestas*: at in Gr. εὐοδία.

℣. 6. Græc. Ἐπὶ παντὶ ἀδικήματι μὴ μηνιάσῃς τῷ πλησίον, καὶ μὴ πράσσε μηδὲν ἐν ἔργοις ὕβρεως. *In omni injuria ne succenseas proximo, & nihil agas in operibus contumeliæ.*

℣. 7. Ms. S. Germ. 15. *Odibilis coram Deo est hominum superbia.* Gr. cum Vulg. Μισητὴ ἔναντι Κυρίου καὶ ἀνθρώπων ὑπερηφανία· dein verò ita: καὶ ἐξ ἀμφοτέρων πλημμελήσει ἄδικα, *& ex utrisque delinquet injusta*; ed. Compl. πλημμέλεια ἀδικίας, *delictum injustitiæ.*

℣. 8. Græc. delet hoc, *& injurias*; loco verò *diversos dolos*, hab. χρήματα, *pecunias*; ed. Compl. addit δόλια, *dolosas*; cæt. ut in Lat.

℣℣. 9. 10. August. in Ps. 1. to. 4. col. 3. f. *Quid superbit terra & cinis? quoniam in vita sua projecit intima sua*: eadem rursus habet l. 6. de musica to. 1. 532. b. & ep. 140. to. 2. 444. f. Græcè pariter hæc leguntur sola: Τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός; ὅτι ἐν ζωῇ ἔρριψα τὰ ἐνδόσθια αὐτοῦ, omittiturque prior sententia, *Avaro autem*, &c. cum aliis omnibus intermediis. In ed. tamen Compl. post vocem *cinis*, subsequuntur ista: φιλαργύρου μὲν γὰρ οὐδὲν ἀνομώτερον· οὗτος γὰρ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔκπρακτον ποιεῖ· deinde, ὅτι ἐν ζωῇ αὐτοῦ ἔρριψαν, &c. Apud Fulg. l. de Incarn. ad Petr. diac. p. 311. *Cœpit superbire terra & cinis, quia in vita sua projecit intima sua.*

℣. 11. Hic versus prætermittitur in Græco. In Ms. S. Germ. 15. legitur *via*, non *vita*; deestque sententia sequens.

℣. 12. Græc. Μακρὸν ἀρρώστημα σκώπτει ἰατρός. *In prolixum languorem cavillatur medicus*; reliqua ut sup. demptâ conjunct. *sic.*

℣. 13. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 14. Ita legit August. l. 6. de musica, to. 1. 532. b. necnon epist. 140. to. 2. 448. b. & in Job, to. 3. 668. f. Apud Fulg. pariter, l. 1. ad Monim. c. 19. p. 15. *Initium superbiæ, apostatare à Deo.* Græcè: Ἀρχὴ ὑπερηφανίας, ἀνθρώπου ἀφισταμένου ἀπὸ Κυρίου.

℣. 15. Apud Aug. l. 6. de musica, to. 1. 532. b. & l. 1. de serm. Dom. in mon. to. 3. 167. a. *initium omnis peccati, superbia.* Similiter in Ms. S. Germ. 15. in Corb. 1. verò sic: *initium peccati est omnis superbia.* Sic etiam hab. Ms. S. Theod. sed addit: *qui tenuerit illam, abominabilis erit apud Deum. Propterea*, &c. Græc. καὶ ἀπὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν ἀπέστη ἡ καρδία αὐτοῦ· ὅτι ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἁμαρτία· καὶ ὁ κρατῶν αὐτῆς, ἐξομβρήσει βδέλυγμα· i. e. *& ab eo, qui fecit eum, recessit cor ejus: quoniam principium superbiæ, peccatum; & qui tenuerit eam, profundet abominationem.* Ed. Compl. hab. ἀρχὴ ἁμαρτίας, ὑπερηφανία· & inf. ἐξυβρίσει βδέλυγμα, καὶ καταστραφήσεται εἰς τέλος. Mss. Corb. 1. & S. Germ. 15. *subvertet eos in finem.*

℣. 16. Græc. Διὰ τοῦτο παρεδόξασε Κύριος τὰς ἐπαγωγάς, καὶ κατέστρεψεν εἰς τέλος αὐτούς. *Propterea incredibiles fecit Dominus obductiones, & destruxit eos in finem.*

℣. 17. Græc. delet vocem *superborum.* Ms. S. Germ. 15. hab. *detraxit*, non *destruxit*; Gr. καθεῖλε.

℣. 18. Græc. Ῥίζας ἐθνῶν ἐξέτιλεν ὁ Κύριος, καὶ ἐφύτευσε ταπεινοὺς ἀντ᾽ αὐτῶν· *Radices gentium evulsit Dominus, & plantavit humiles pro eis.*

℣. 19. Sic est in Græco, præter hoc ult. ἕως θεμελίων γῆς, *usque ad fundamenta terræ.*

℣. 20. Eadem leguntur Græcè.

℣. 21. Hic versus omittitur in Græco: de hoc meminit Cælestin. I. epist. 22. to. 1. col. 1197. b. dicens *à Deo nostro humilium servatam memoriam, & perditam superborum.*

℣. 22. Prior sententia Græco consonat; altera sic est ibid. οὐδὲ ὀργὴ θυμοῦ γεννήμασι γυναικῶν, *neque ira furoris generationibus mulierum.*

℣. 23. August. Speculum addit *hominum*, verbo *ex-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

quod timet Deum: semen autem hoc exhonorabitur, quod præterit mandata Domini.

24. In medio fratrum rector illorum in honore: & qui timent Dominum, erunt in oculis illius.

25. Gloria divitum, honoratorum, & pauperum, timor Dei est:

26. noli despicere hominem justum pauperem, & noli magnificare virum peccatorem divitem.

27. Magnus, & judex, & potens est in honore: & non est major illo, qui timet Deum.

Prov. 17. 2. 28. Servo sensato liberi servient: & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur.

2. Reg. 12. 13. 29. Noli extollere te in faciendo opere tuo, & noli cunctari in tempore angustiæ.

30. Melior est qui operatur, & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur, & eget pane. Prov. 12. 9.

31. Fili in mansuetudine serva animam tuam, & da illi honorem secundùm meritum suum.

32. Peccantem in animam suam quis justificabit? & quis honorificabit exhonorantem animam suam?

33. Pauper gloriatur per disciplinam & timorem suum: & est homo qui honorificatur propter substantiam suam.

34. Qui autem gloriatur in paupertate, quantò magis in substantia? & qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.

NOTÆ.

honorabitur, cum Mss. SS. Theod. & Germ. 15. At in Gr. sic: Σπέρμα ἔντιμον ποῖον; σπέρμα ἀνθρώπου· σπέρμα ἔντιμον ποῖον; οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον. Σπέρμα ἄτιμον ποῖον; σπέρμα ἀνθρώπου· σπέρμα ἄτιμον ποῖον; οἱ παραβαίνοντες ἐντολάς. *Semen honoratum quale? semen hominis: semen honoratum quale? ii qui timent Dominum. Semen inhonoratum quale? semen hominis: semen inhonoratum quale? qui prætereunt mandata.*

℣. 24. August. in Spec. legit: *In medio fratrum illorum rector*, &c. Græc. Vulgatæ congruit, detracto tamen verbo *erunt*.

℣. 25. Accinit Aug. in Spec. Græcè: Πλούσιος, καὶ ἔνδοξος, καὶ πτωχός· τὸ καύχημα αὐτῶν, φόβος Κυρίου. *Dives, & honoratus, & pauper; gloriatio eorum, timor Domini.*

℣. 26. August. Spec. *non despicias* (Ms. Reg. *ne despicere*) *hominem..... & non magnificaveris*, &c. editt. *non magnificare.* Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *non despicere..... & non magnificare*, &c. Græc. οὐ δίκαιον ἀτιμάσαι πτωχὸν συνετὸν, καὶ οὐ καθήκει δοξάσαι ἄνδρα ἁμαρτωλόν· *non justum est contemnere pauperem sensatum, & non decet glorificare virum peccatorem.*

℣. 27. Ita legit Aug. in Speculo; nec dissimilia Gr. habet, præter seqq. δοξασθήσεται· καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῶν τις μείζων, *honorificabitur: & non est illorum quis major*, loco *est in honore: & non est major.* Ms. S. Germ. 15. *Magnus est judex*, &c. dein Corb. 1. *& potens est honore:* utrumque etiam habetur in Ms. S. Theod.

℣. 28. August. Speculum tollit *&*, post *servient*, ut Ms. S. Germ. 15. post *prudens:* Ms. S. Theod. leg. *liberi serviunt.* Ambros. l. 2. offic. col. 96. b. *Famulo sapienti multi serviunt liberi.* Ambrosiast. col. 135. c. *Servo sapienti liberi servient.* Græc. Οἰκέτῃ σοφῷ (ed. Compl. συνετῷ) ἐλεύθεροι λειτουργήσουσι· καὶ ἀνὴρ ἐπιστήμων οὐ γογγύσει, Compl. subdit παιδευόμενος; reliqua desunt.

℣. 29. Prior sententia similiter habetur ap. Cypr. l. 3. Testim. p. 319. b. In Gr. sic: Μὴ σοφίζου ποιῆσαι τὸ ἔργον σου, καὶ μὴ δοξάζου ἐν καιρῷ στενοχωρίας σου. *Noli excusando cunctari in faciendo opere tuo, & noli te extollere in tempore angustiæ tuæ.*

℣. 30. Græcè deest τὸ *& abundat:* ante *gloriatur* verò, hoc inseritur, περιπατῶν, ἢ, *ambulat, aut:* cæt. conveniunt.

℣. 31. Concinit Aug. Speculum: nec aliter in Græco, excepto verbo δόξασον, *glorifica*, pro *serva*.

℣. 32. Ad verbum è Græco, præter penult. vocem *animam*, pro qua ζωὴν, *vitam*.

℣. 33. Græc. Πτωχὸς δοξάζεται δι' ἐπιστήμην αὐτοῦ· καὶ πλούσιος δοξάζεται διὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. *Pauper glorificatur per scientiam suam: & dives honorificatur propter divitias suas.*

℣. 34. Græc. Ὁ δὲ δοξαζόμενος ἐν πτωχείᾳ, καὶ ἐν πλούτῳ ποσαχῶς; καὶ ὁ ἄδοξος ἐν πλούτῳ, καὶ ἐν πτωχείᾳ ποσαχῶς; *Qui autem glorificatur in paupertate, quantò magis in divitiis? & qui est inglorius in divitiis, quantò magis in paupertate?* Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 538. f. *qui gloriatur in divitiis, paupertatem vereatur.*

CAPUT XI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Gen. 40. 4. Dan. 6. 3. 1. SApientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum consedere illum faciet.

Joan. 7. 18. 2. Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo:

1. Reg. 16. 7. 3. brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus illius.

2. Cor. 10. 10. Jacob. 2. 1. Act. 12. 21. 22. 4. In vestitu ne glorieris unquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera Altissimi solius, & gloriosa, & absconsa, & invisa opera illius.

5. Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portavit diadema.

6. Multi potentes oppressi sunt validè, & gloriosi traditi sunt in manus alterorum. 1. Reg. 15. 28. Esther 6. 7.

7. Priusquam interroges, ne vituperes quemquam: & cùm interrogaveris, corripe justè.

8. Priusquam audias, ne respondeas verbum: & in medio sermonum ne adjicias loqui. Prov. 18. 13.

NOTÆ.

℣. 1. Sic apud August. in Speculo: item in Græco excepto aorist. ἀνύψωσε, *exaltavit*, detractoque seq. *illius*; at in Ms. Alex. & Compl. ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ. Ms. Germ. 15. *exaltavit caput illius, & in medio magnorum considere*, &c.

℣. 2. August. Specul. similiter hab. *Non laudes virum*, &c. Græc. Μὴ αἰνέσεις ἄνδρα, &c. ut in Vulg. Ms. Alex. Μὴ αἰνέσῃς.

℣. 3. Ita Aug. in Speculo: Græcè verò deest τὸ *habet*; & loco *dulcoris*, est γλυκασμάτων, *dulcorum*.

℣. 4. Græc. Ἐν περιβολῇ ἱματίων μὴ καυχήσῃ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου· ὅτι θαυμαστὰ τὰ ἔργα Κυρίου, καὶ κρυπτὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἀνθρώποις. *In circumjectione vestimentorum ne glorieris, & in die honoris ne extollaris: quia mirabilia opera Domini, & absconsa opera illius in hominibus.* In Ms. Alex. & Compl. deest ἐν ante *hominibus*.

℣. 5. Sic est in Græco, excepta voce ἐδάφους, *solo*, pro *throno:* suspicatur Nobilius aliquem ex *solo* fecisse *solio*; rursusque alium pro *solio* posuisse *throno*.

℣. 6. Ita de Græco, exceptis his, *oppressi sunt validè*, pro quibus ἠτιμάσθησαν σφόδρα, *exhonorati sunt valde.* Ms. S. Germ. 15. *pressi sunt validè*; Ms. S. Theod. *oppressi sunt valde.*

℣. 7. Accinit August. in Speculo: item ep. 43. to. 2. 93. e. nisi quòd initio hab. *Antequam interroges.* Ennod. pro synodo, Sirm. to. 1. p. 1620. e. *Priusquam agnoscas, ne adjudices quemquam.* Zozimus PP. epist. 3. to. 1. 953. cum Vulgata concinit. In Gr. sic: Πρὶν ἐξετάσῃς, μὴ μέμψῃ· νόησον πρῶτον, καὶ τότε ἐπιτίμα. *Priusquam interroges, ne vituperes: intellige primùm, & tunc corripe.*

℣. 8. August. Speculum hab. *seniorum*, non *sermonum:* item *seniorum* in Bibl. Mss. Corb. 1. & S. Theod. at in Gr. λόγων, statimque, μὴ παρεμβάλλου, Nobil. *ne interloquaris.* Compl. μὴ παρέμβαλλε ῥῆμα.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

9. De ea re, quæ te non molestat, ne certeris: & in judicio peccantium ne consistas.

1. Tim. 6. 9. 10. Fili ne in multis sint actus tui: & si dives fueris, non eris immunis à delicto: si enim secutus fueris, non apprehendes: & non effugies, si præcucurreris.

Eccles. 4. 8. 11. Est homo laborans, & festinans, & dolens impius, & tantò magis non abundabit.

12. Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate:

Job. 42. 10. 13. & oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltavit caput ejus: & mirati sunt in illo multi, & honoraverunt Deum.

Job. 1. 21. 14. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt.

15. Sapientia & disciplina, & scientia legis apud Deum. Dilectio, & viæ bonorum apud ipsum.

16. Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: qui autem exsultant in malis, consenescunt in malo.

17. Datio Dei permanet justis, & profectus illius successus habebit in æternum.

18. Est qui locupletatur parcè agendo, & hæc est pars mercedis illius

Luc. 12. 19. 19. in eo quod dicit: Inveni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus:

20. & nescit quòd tempus præteriet, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis, & morietur.

21. Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce.

22. Ne manseris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

23. Facile est enim in oculis Dei subitò honestare pauperem.

24. Benedictio Dei in mercedem justi festinat, & in hora veloci processus illius fructificat.

25. Ne dicas: Quid est mihi opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona?

26. Ne dicas: Sufficiens mihi sum: & quid ex hoc pessimabor?

27. In die bonorum ne immemor sis malorum: & in die malorum ne immemor sis bonorum: Inf. 18. 25.

28. quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundùm vias suas.

29. Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius.

30. Ante mortem ne laudes hominem quemquam, quoniam in filiis suis agnoscitur vir.

31. Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi.

32. Sicut enim eructant præcordia fœtentium, & sicut perdix inducitur in caveam, & ut caprea in laqueum: sic & cor superborum, & sicut prospector videns casum proximi sui.

NOTÆ.

℣. 9. August. Spec. *De re ea, quæ te non mol. ne certaveris* (Mss. *ne certeris:*) *& in judicio peccatorum ne consistas.* Græc. Περὶ πράγματος, οὗ οὐκ ἔστι σοι χρεία, μὴ ἔριζε· καὶ ἐν κρίσει ἁμαρτωλῶν μὴ συνέδρευε. *De re, qua tibi opus non est, ne certaveris: & in judicio peccatorum ne consideas.* In Ms. Alex. ac ed. Compl. deest χρεία.

℣. 10. Eadem refert Aug. in Spec. vide etiam q. 68. in Exod. to. 3. 442. a. Græcè, ἐὰν πληθύνῃς, *si abundaveris*, loco *si dives fueris;* paulòque post, καὶ ἐὰν, *& si*, pro *si enim;* cæt. ut in Lat. Ms. S. Theod. extremò hab. *si præcucurrens est*, non *præcucurreris.*

℣. 11. Ms. S. Germ. 15. initio hab. *Et est laborans;* Corb. 1. & S. Theod. ultimò, *non abundat.* Græc. Ἔστι κοπιῶν, καὶ πονῶν, καὶ σπεύδων, καὶ τόσῳ μᾶλλον ὑστερεῖται· *Est laborans, & dolens, & festinans, & tantò magis ipsi deest.* Ms. Alex. καὶ πόσῳ, μᾶλλον, &c.

℣. 12. A Græco rursus abest *homo*, sicut inf. *plus;* subinde pro *abundans*, exstat περισσεύει, *abundat;* sed in ed. Compl. est περισσεύων.

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, exceptis his pluralibus, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπέβλεψαν αὐτῷ εἰς ἀγαθά, *& oculi Domini respexerunt illum in bona:* deest autem hoc ult. *& honoraverunt Deum.*

℣. 14. Sic hab. Auct. quæst. Vet. T. q. 34. ap. Aug. to. 3. 52. g. Sic etiam Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 14. p. 10. a. nec dissimile quid in Gr. excepta voce πλοῦτος, *divitiæ*, loco *honestas;* quæ idem sonant.

℣℣. 15. 16. Hi duo ℣℣. non leguntur in Bibliis Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. absunt pariter à Græco, præterquam ab ed. Compl.

℣. 17. Græc. Δόσις Κυρίου παραμένει εὐσεβέσι, καὶ ἡ εὐδοκία αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα εὐοδωθήσεται. *Datio Domini permanet piis, & beneplacitum ejus bonos successus habebit in æternum;* Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. *successus habebunt*, &c.

℣. 18. Græcè, pro *parcè agendo*, est ἀπὸ προσοχῆς, καὶ σφιγγίας αὐτοῦ, *attentè, & parcè agendo;* cæt. quadrant.

℣. 19. A Græco absunt voculæ 2. *mihi* & *solus;* cæt. ut in Vulg. Ed. Compl. ultimò addit ἀδιαλείπτως, *assiduè.*

℣. 20. Græcè id omittitur, *& mors appropinquet;* loco verò *relinquat omnia*, habetur καταλείψει αὐτὰ, *relinquet illa.* In Ms. S. Germ. 15. *& nescit quòd tempus prætereat, & relinquat omnia aliis:* deinde, *Sta in testam.* Similiter in Corb. 1. & S. Theod. excepto fut. *relinquet.*

℣. 21. Ita de Græco, præter hoc, *mandatorum tuorum*, pro quo simpliciter, σοῦ, *tuo.*

℣. 22. Gr. Μὴ θαύμαζε ἐν ἔργοις ἁμαρτωλοῦ. Πίστευε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔμμενε τῷ πόνῳ σου. *Ne mireris in operibus peccatoris. Crede te Domino, & mane in labore tuo.* Aug. Specul. habet, *Fide autem in Deo*, cum Ms. S. Germ. 15.

℣. 23. Græcè pro *subitò*, διὰ τάχους ἐξάπινα, *velociter subitò;* cæt. quadrant. In Ms. S. Germ. 15. *desubito honestari*, &c. item in Ms. S. Theod. *honestari.*

℣. 24. Græc. Εὐλογία Κυρίου ἐν μισθῷ εὐσεβοῦς, καὶ ἐν ὥρᾳ ταχινῇ ἀναθάλλει εὐλογίαν αὐτοῦ. *Benedictio Domini in mercede pii, & in hora veloci exoriri facit benedictionem suam:* Mss. S. Theod. Corb. 1. & S. Germ. 15. *& in honore veloci*, &c.

℣. 25. Græc. extremò hab. καὶ τίνα ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται μοι τὰ ἀγαθά; *& quæ ex hoc nunc erunt mihi bona?*

℣. 26. Mss. SS. Germ. Theod. & Corb. 1. *Ne dicas: Sufficiens sum*, &c. Græc. Μὴ εἴπῃς· Αὐτάρκη μοι ἐστὶ· καὶ τί ἀπὸ τοῦ νῦν, &c.

℣. 27. Græcè, loco 1. *ne immemor sis*, simpliciter habetur ἀμνησία, *oblivio;* loco verò alterius, οὐ μνησθήσεται, *non erit memoria.*

℣. 28. Eadem leguntur in Græco, excepto uno ἀνθρώπῳ, *homini*, pro *unicuique.* In Ms. S. Germ. 15. tollitur *est*, post *facile;* subauditur etiam in Gr.

℣. 29. Sic est in Gr. detracta una voce *magnæ.* In Ms. S. Germ. 15. non *denudatio* est, sed *denunciatio;* in Gr. ἀποκάλυψις. Apud Ambr. l. de instit. virg. col. 254. d. sic: *quia in fine hominis nudantur opera ejus.* Apud Cassiod. in Ps. 50. p. 170. b. *in fine suo laudabitur omnis vir.*

℣. 30. Ambros. l. de bono mort. c. 8. col. 404. c. *Ante mortem non laudaveris quemquam:* & in Ps. 1. col. 744. b. *Ante mortem ne laudaveris aliquem:* & l. de instit. Virg. col. 254. d. *Ante mortem non laudes hominem quemquam:* & in Ps. 37. col. 839. a. *Non laudes hominem in vita sua.* Cypr. verò ep. 5. p. 10. b. cum Vulgata concinit, sicut August. q. 168. in Gen. to. 3. 420. c. & in Speculo. Hieron. in Isai. 3. to. 3. p. 39. a. ita legit: *Ne beatum dicas quemquam hominem ante mortem.* Rufin. l. 2. de bened. Patr. p. 22. c. *Ne laudaveris quemquam ante obitum.* Cassian. coll. 6. c. 16. p. 426. *Ne beatifices hominem ante exitum suum.* Græc. Πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα, καὶ ἐν τέκνοις αὐτοῦ γνωσθήσεται ἀνήρ.

℣. 31. Sic est in Græco, ut & in August. Speculo.

℣. 32. August. in Spec. legit *infantium*, loco *fœtentium;* & *foveam*, pro *caveam;* cæt. ut supra. In Ms. S. Germ.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

33. Bona enim in mala convertens insidiatur, & in electis imponet maculam.

34. A scintilla una augetur ignis, & ab uno doloso augetur sanguis: homo verò peccator sanguini insidiatur.

35. Attende tibi à pestifero, fabricat enim mala: ne fortè inducat super te subsannationem in perpetuum.

36. Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, & abalienabit te à tuis propriis.

NOTÆ.

15. Sicut enim eructuant præcordia fœtantium, sicut perdix..... & sicut prospectator, &c. item *fœtantium*, in Ms. S. Theod. & Corb. 1. In Gr. hæc leguntur sola: Πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ, οὕτως καρδία ὑπερηφάνου, καὶ ὡς ὁ κατάσκοπος ἐπιβλέπει πτῶσιν· *Perdix venatrix in cavea, sic cor superbi, & tanquam speculator inspicit casum.* Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 54. p. 226. a. *Sicut capra, sic aspicit ruinam proximi sui.*

℣. 33. Suffragatur August. in Spec. unà cum Græco. In Ms. S. Theod. est, *convertit insidiator.*

℣. 34. Græcè: Ἀπὸ σπινθῆρος (Compl. add. μικρᾶς, al. μιᾶς) πυρὸς πληθύνεται ἀνθρακία· καὶ ἄνθρωπος, &c. *A scintilla (parva*, vel *una) ignis augetur pruna: & homo*, &c. deest sententia media, *& ab uno doloso augetur sanguis.* August. Speculum Vulgatæ consonat ad verbum. In Ms. S. Germ. 15. deest tantùm *una*, post *scintilla.*

℣. 35. sic habet Aug. in Speculo. Ms. S. Germ. 15. *ne fortè inducas*, &c. Græc. Πρόσεχε ἀπὸ κακούργου, πονηρὰ γὰρ τεκταίνει· μήποτε μῶμον εἰς τὸν αἰῶνα δῷ σοι· *Attende à malefico, mala enim fabricat: ne fortè maculam det tibi in perpetuum*: Ms. S. Theod. delet hoc, *in perpetuum.*

℣. 36. Eadem sunt in Græco, excepto uno plurali ταραχαῖς, *turbationibus*, pro *turbine*; at in Compl. ταραχῇ; in Ms. S. Germ. 15. *turbore*, proximèque, *& alienabit te*; in Aug. Spec. *torpore, & alienabit te*, &c.

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. SI benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa.

2. Benefac justo, & invenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

3. Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, & eleemosinas non danti: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus.

Gal. 6. 10. 4. Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: & impiis & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ.

5. Da bono, & non receperis peccatorem.

6. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit:

7. nam duplicia mala invenies in omnibus bonis, quæcunque feceris illi: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & impiis reddet vindictam.

8. Non agnoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus.

9. In bonis viri, inimici illius in tristitia: & in malitia illius, amicus agnitus est.

10. Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim æramentum, æruginat nequitia illius:

11. & si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo.

12. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne fortè conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam: & in novissimo agnoscas verba mea, & in sermonibus meis stimuleris.

13. Quis miserebitur incantatori à serpente percusso, & omnibus, qui appropiant

NOTÆ.

℣. 1. August. Spec... *scito cui benefeceris*, &c. Ms. Germ. 15. *& scito cui feceris*; tum in Corb. 1. *& erit gratia bonis*, &c. In Gr. Ἐὰν εὖ ποιῇς, γνῶθι τίνι ποιεῖς, καὶ ἔσται χάρις τοῖς ἀγαθοῖς σου· *Si benefacias, scito cui facias, & erit gratia bonis tuis.*

℣. 2. Ita in August. Speculo, excepto uno *Deo*, pro *Domino*; Gr. hab. παρὰ Ὑψίστου, *ab Altissimo*; item sup. εὐσεβεῖ, *pio*, pro *justo*; nec addit *magnam* post *retributionem.*

℣. 3. Eadem refert Aug. in Spec. exceptis his, num. plur. *Non est eis bene qui assidui sunt.* Græcè: Οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ τῷ ἐνδελεχίζοντι εἰς κακὰ, καὶ τῷ ἐλεημοσύνην μὴ χαριζομένῳ· sequentia desunt. Ms. Corb. 1. initio pariter tollit *enim*; & inf. legit *eleemosinam*, non *eleemosinas*. Sangerm. 15. *Non est ei bene qui assiduus est malis, & eleemosina non danti*, &c. Auct. quæst. apud Aug. to. 3. p. 95. c. *Altissimus misertus est pœnitentibus.*

℣. 4. Prior sententia similiter habetur in Græco, excepto verbo εὐσεβεῖ, *pio*, pro *misericordi*; reliqua verò desiderantur. Similiter in Aug. Speculo: *Da misericordi, & ne susceperis peccatorem*, absque seqq. In Ms. S. Theod. *redde vindictam..... in die vindictæ*; item in Sangerm. 15. & Corb. 1. *in die vindictæ.*

℣. 5. Hic versiculus Græcè transfertur post ℣. 7. In Speculo Aug. minimè legitur.

℣. 6. Sic apud Aug. in Spec. Græcè, loco *probibe panes*, &c. ita sequitur: ἐμπόδισον τοὺς ἄρτους αὐτοῦ, καὶ μὴ δῷς αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐν αὐτοῖς σε δυναστεύσῃ· *impedi panes illius, & non dederis ei, ne in ipsis te opprimat.*

℣. 7. A Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. absunt hæc: *quæcunque feceris illi*; nec etiam leguntur in August. Speculo. In Græco verò exstant omnia quæ in Vulg. imo ibid. hic subditur versiculus: Δὸς τῷ ἀγαθῷ, καὶ μὴ ἀντιλάβῃ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, *Da bono, & ne suscipias peccatorem*; qui habetur sup. in Vulg. ℣. 5. Apud Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 27. p. 381. *quoniam & Altissimus misertus est pœnitentibus, & impiis & peccatoribus reddet vindictam.*

℣. 8. Ita de Græco, excepto verbo *agnoscetur*, pro quo ἐκδικηθήσεται, *judicabitur*; sed in aliq. libb. ἐπιγνωσθήσεται.

℣. 9. Græc. pro *malitia*, hab. κακοῖς, *malis*; & pro *agnitus est*, διαχωρισθήσεται, *disjungetur.* In Mss. S. Theod. & S. Germ. 15. deest *in* ante *malitia.*

℣. 10. Græcè, verbum *æruginat* jungitur antecedentibus; & voci *nequitia*, præponitur οὕτως, *sic.* August. Speculum Vulgatæ congruit.

℣. 11. Concinit Augustini Speculum. Græcè verò ita: καὶ ἐὰν ταπεινωθῇ, καὶ πορεύηται συγκεκυφὼς, ἐπίστησον τὴν ψυχήν σου, καὶ φύλαξαι ἀπ' αὐτοῦ· tum sequitur: καὶ ἔσῃ αὐτῷ ὡς ἐκμεμαχὼς ἔσοπτρον, καὶ γνώσῃ ὅτι οὐκ εἰς τέλος κατίωσε· i. e. *& si humiliatus fuerit, & vadat curvus, adjice animam tuam*, (Ms. S. Theoder. *affirma animum tuum*,) *& custodi te ab illo: & eris ei tanquam qui absterseris speculum, & cognosces quòd non in finem deposuit æruginem.*

℣. 12. Augustini Speculum juxta Mss. omnes habet: *Non statuas illum... nec sedeat ad dext. tuam, ne conversus stet in loco tuo*; deinde, *ne fortè conversus in locum tuum, inquirat*, &c. quæ supra. Sic etiam ferunt Mss. nostri S. Germ. S. Theod. & Corb. 1. Græcè ita: Μὴ στήσῃς αὐτὸν παρὰ σεαυτὸν, μὴ ἀνατρέψας σε, στῇ ἐπὶ τὸν τόπον σου· μὴ καθίσῃς αὐτὸν ἐκ δεξιῶν σου, μήποτε ζητήσῃ τὴν καθέδραν σου, &c. *Ne statuas eum penes te, ne te subverso, stet in loco tuo: non facias eum sedere ad dexteram tuam, ne fortè inquirat cathedram tuam*, &c. ut in Vulg.

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, nisi quòd ibi deest *&* ante *sic*; & pro *iniquo*, ponitur ἁμαρτωλῷ, *peccatore.* August. Specul. hab. *sic & qui comitatur*; cæt. ut in Vulg. in Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. deest *sic.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

beſtiis? & ſic qui comitatur cum viro iniquo, & obvolutus eſt in peccatis ejus.

14. Unâ horâ tecum permanebit: ſi autem declinaveris, non ſupportabit.

Jer. 41. 6. 15. In labiis ſuis indulcat inimicus: & in corde ſuo inſidiatur ut ſubvertat te in foveam.

16. In oculis ſuis lacrymatur inimicus: & ſi invenerit tempus, non ſatiabitur ſanguine:

17. & ſi incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem.

18. In oculis ſuis lacrymatur inimicus, & quaſi adjuvans ſuffodiet plantas tuas.

19. Caput ſuum movebit, & plaudet manu, & multa ſuſurrans commutabit vultum ſuum.

NOTÆ.

℣. 14. Concinit Aug. Speculum, nec abſimile Græcum eſt.

℣. 15. Græc. ipſo initio habet Καὶ; ſubinde pro *indulcat*, γλυκανεῖ, *indulcabit*, ſicut infra, βουλεύσεται, *deliberabit*, pro *inſidiatur*. Mſ. S. Theod. ultimò ſcribit *in fovea*; Gr. εἰς βόθρον. Auguſt. Specul. Vulgatæ congruit.

℣. 16. Ita legit Aug. in Speculo. Sic etiam in Græco, excepto fut. δακρύσει, *lacrymabitur*.

℣. 17. Auguſt. Speculum delet 1. conjunct. *&*: deeſt pariter in Græco; at in fine jungitur σου, huic voci, *priorem*.

℣. 18. Sic habet Aug. in Speculo: at in Græco deeſt prior ſententia; & loco poſterioris ita legitur: ϗ ὡς βοηθῶν ὑποσχάσει πτέρναν σου, *& quaſi adjuvans ſubſecabit calcem*, vel *calcaneum tuum*. Nonnulli libb. ferunt ὑποσκάψει, *ſuffodiet*, cum Vulg.

℣. 19. Græc. ἐπικροτήσει ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, *plaudet manibus ſuis*; cæt. ut in Latino: ed. Compl. delet αὐτοῦ. Auguſt. Specul. hab. *plaudebit manu*, cum Mſs. Germ. 15. & Corb. 1. Mſ. S. Theod. addit: *& multa ſuſurrans commovebit vultum ſuum*: Gr. ϗ πολλὰ διαψιθυρίσει, ϗ ἀλλοιώσει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

CAPUT XIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Deut. 7. 2. 1. QUi tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicaverit ſuperbo, induet ſuperbiam.

2. Pondus ſuper ſe tollet, qui honeſtiori ſe communicat. Et ditiori te ne ſocius fueris.

3. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim ſe colliſerint, confringetur.

4. Dives injuſtè egit, & fremet: pauper autem læſus tacebit.

5. Si largitus fueris, aſſumet te: & ſi non habueris, derelinquet te.

6. Si habes, convivet tecum, & evacuabit te, & ipſe non dolebit ſuper te.

7. Si neceſſarius illi fueris, ſupplantabit te, & ſubridens ſpem dabit, narrans tibi bona, & dicet: Quid opus eſt tibi?

8. Et confundet te in cibis ſuis, donec te exinaniat bis, & ter: & in noviſſimo deridebit te: & poſtea videns derelinquet te, & caput ſuum movebit ad te.

9. Humiliare Deo, & exſpecta manus ejus.

10. Attende ne ſeductus in ſtultitiam humilieris.

11. Noli eſſe humilis in ſapientia tua, ne humiliatus in ſtultitiam ſeducaris.

12. Advocatus à potentiore diſcede: ex hoc enim magis te advocabit.

13. Ne improbus ſis, ne impingaris: & ne longè ſis ab eo, ne eas in oblivionem.

14. Ne retineas ex æquo loqui cum illo: nec credas multis verbis illius: ex multa enim loquela tentabit te, & ſubridens interrogabit te de abſconditis tuis.

15. Immitis animus illius conſervabit verba tua: & non parcet de malitia, & de vinculis.

16. Cave tibi, & attende diligenter auditui tuo: quoniam cum ſubverſione tua ambulas.

17. Audiens verò illa quaſi in ſomnis vide, & vigilabis.

NOTÆ.

℣. 1. Græc. delet τὸ *ab ea*; & pro *induet ſuperbiam*, hab. ὁμοιωθήσεται αὐτῷ, *aſſimilabitur ei*. In ed. Compl. eſt ἐν αὐτῇ, pro *ab ea*; & in Mſ. S. Germ. 15. *inducet*, pro *induet*: in Mſ. S. Theod. *induetur ſuperbiâ*.

℣. 2. Græcè: Βάρος ὑπὲρ σὲ μὴ ἄρῃς· ϗ ἰσχυροτέρῳ σου, ϗ πλουσιωτέρῳ (Mſ. Alex. & Compl. add. σου) μὴ κοινώνει· *Pondus ſuper te ne tollas: & fortiori te, & ditiori te ne communices*. Mſ. S. Germ. 15. hab. *Pondus ſuper ſe tollit, qui honeſtiori communicat*: itidem *tollit* in Corb. 1.

℣. 3. Mſ. S. Germ. 15. *Quid communic. caccabus ad ollam? quando colliſerint*, &c. Corb. 1. *quando enim colliſerint*, &c. dein S. Theod. *confringentur*. Græc. Τί κοινωνήσει χύτρα πρὸς λέβητα; αὕτη προσκρούσει, ϗ αὕτη συντριβήσεται. *Quid communicabit olla ad lebetem? ipſa impinget, & ipſa conteretur.*

℣. 4. Græc. Πλούσιος ἠδίκησε, ϗ αὐτὸς προσενεβριμήσατο· πτωχὸς ἠδίκηται, ϗ αὐτὸς προσδεηθήσεται· *Dives injuſtè egit, & ipſe fremuit: pauper læſus eſt, & ipſe orabit.*

℣. 5. Græcè, Ἐὰν χρησιμεύσῃς, ἐργᾶται ἐν σοί· ϗ ἐὰν ὑστερήσῃς, καταλείψει σε· *Si utilitatem apportaveris, operatur in te: & ſi tibi deſuerit, derelinquet te.*

℣. 6. Sic eſt in Græco, deleto uno *ſuper te*. Mſ. Corb. 1. hab. *vacuabit te*.

℣. 7. Græc. Χρείαν ἔχῃ κέ σου, ϗ ἀποπλανήσει σε, ϗ προσγελάσεταί σοι, ϗ δώσει σοι ἐλπίδα· λαλήσει σοι καλὰ, &c. ut ſupra. In Mſ. S. Germ. 15. deſunt ult. iſta: *bona, & dicet: Quid opus eſt tibi?*

℣. 8. Vix meliùs è Græco. In Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. legitur *derideat te*, abſque ſeq. conjunct. *&*; quæ etiam abeſt à Græco. In Mſ. Corb. 1. eſt *deridet te*: *poſtea*, &c. Sangerm. 15. pro ult. *ad te*; hab. *ad ſe*; Gr. ἐπὶ σοί, *ſuper te*.

℣. 9. Hic verſiculus abeſt à Mſ. S. Germ. 15. ſicut à Græco.

℣℣. 10. 11. Horum verſuum 2. loco, hæc ſola leguntur Græcè: Πρόσεχε μὴ ἀποπλανηθῇς, ϗ μὴ ταπεινωθῇς ἐν εὐφροσύνῃ σου. *Attende ne ſeducaris, & ne humilieris in lætitia tua*. Mſ. S. Theod. *ne in ſtultitia humilieris*.

℣. 12. Græc. Προσκαλεσαμένου σε δυνάστου, ὑποχωρῶν γίνου· ϗ τόσῳ μᾶλλον προσκαλέσεταί σε. *Cùm advocaverit te potens, diſcede: & tantò magis advocabit te.*

℣. 13. Græc. Μὴ ἔμπιπτε, ἵνα μὴ ἀπωσθῇς· ϗ μὴ μακρὰν ἀφίστω, ἵνα μὴ ἐπιλησθῇς· *Non intrudas te, ne expellaris: & ne longè diſtes, ne eas in oblivionem*. Mſ. S. Germ. 15. *& longè abeſto, ne eas*, &c. Mſ. S. Theod. *ne longè ſis ab eo, & eas in*, &c.

℣. 14. Eadem leguntur Græcè, præter unum aut alterum; videlicet, εἰσηγορεῖσθαι, *colloqui*, pro *ex æquo loqui*, in quibuſdam libb. eſt ἰσηγορεῖσθαι; extremò, ϗ ὡς προσγελῶν ἐξετάσει, *& quaſi arridens interrogabit*, abſque ſeqq. Mſ. tamen Alex. cum ed. Ald. ſubdit σέ; Compl. τὰ κρυπτά σου, cum Vulg.

℣. 15. Græc. Ἀνελεήμων, ὁ μὴ συντηρῶν λόγους· ϗ, &c. *Immitis, qui non conſervat verba: &*, &c. ut in Vulg. in quibuſdam libb. eſt, ἀνελεημόνως δὲ συντηρήσει λόγους σου, *immiſericorditer conſervabit verba tua*. Mſs. Corb. 1. & S. Theod. legunt: *Inmittis* vel *Immittis animo illius, & conſervabit verba tua*.

℣. 16. A Græco abeſt hoc, *auditui tuo*; cæt. concordant.

℣℣. 17. 18. Hi duo verſus prætermittuntur in Græco: editio tamen Compl. habet: Ἀκούων ταῦτα ἐν ὕπνῳ σου;

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

18. Omni vita tua dilige Deum, & invoca illum in salute tua.

19. Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi.

20. Omnis caro ad similem sibi conjungetur, & omnis homo simili sui sociabitur.

2. Cor. 6. 14. 21. Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator justo.

22. Quæ communicatio sancto homini ad canem? aut quæ pars diviti ad pauperem?

23. Venatio leonis, onager in eremo: sic & pascua divitum sunt pauperes.

24. Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic & exsecratio divitis pauper.

25. Dives commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cùm ceciderit, expelletur & à notis.

26. Diviti decepto multi recuperatores: locutus est superba, & justificaverunt illum:

27. humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensatè, & non est datus ei locus.

28. Dives locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducent.

29. Pauper locutus est, & dicunt: Quis est hic? & si offenderit, subvertent illum.

30. Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia: & nequissima paupertas in ore impii.

31. Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala.

32. Vestigium cordis boni, & faciem bonam difficilè invenies, & cum labore.

NOTÆ.

γρηγόρησον· πάσῃ ζωῇ ἀγάπα τὸν Κύριον, ϗ ἐπικαλȣ͂ αὐτὸν εἰς σωτηρίαν σȣ.

℣. 19. Sic est in Græco, deletâ conjunct. *sic.* Vid. Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 528. b.

℣. 20. Ms. S. Germ. 15. *ad similem sibi conjungitur;* Græc. κατὰ γένος συνάγεται, *secundùm genus conjungitur;* dein, ϗ τῷ ὁμοίῳ αὐτȣ͂ προσκολληθήσεται ἀνήρ.

℣. 21. Eadem leguntur in Collat. Carthag. p. 486. c. Græc. Τί κοινωνήσει λύκος ἀμνῷ; ȣ͂τως ἁμαρτωλὸς πρὸς εὐσεβῆ. *Quid communicabit lupus agno? sic peccator erga pium.*

℣. 22. Græc. Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα; ϗ τίς εἰρήνη πλȣσίῳ πρὸς πένητα; *Quæ pax hiænæ ad canem? & quæ pax diviti ad pauperem?* In Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. *aut quæ pax bona diviti*, &c. in Ms. S. Theod. *quæ pars bona*, &c.

℣. 23. Ita Græcè, præter duo plural. λεόντων, ὄναγροι, *leonum*, *onagri:* deest etiam &, ante *pascua*, sicut in Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1.

℣. 24. Græc. initio ipso tollit & *sicut*, cum verbo *est*, & seq. &; loco verò *divitis*, hab. πλȣσίῳ, *diviti.* Item in Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. *sic exsecratio.*

℣. 25. Græc. delet *suis*, & loco *expelletur & à notis*, hab. προσαπωθεῖται ὑπὸ φίλων, *expellitur ab amicis;* cæt. conveniunt. Deest pariter *suis* in Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. item in Germ. est *expellitur.*

℣. 26. Græcè, Πλȣσίȣ σφαλέντος, *Divite lapso;* paulòque post, pro *superba*, ἀπόῤῥητα, *non dicenda;* cæt. ut in Vulg. in Ms. Corb. 1. *locutus est superbè.*

℣. 27. Consonat Græc. nisi quòd hab. ἔσφαλε ϗ, *lapsus est &*, pro *deceptus est;* item in Ms. S. Germ. 15. *& insuper.*

℣. 28. Eadem sunt in Græco, excepto verbo ἀνύψωσαν, *exaltaverunt*, loco *perducent;* Ms. S. Theoder. *perducet.*

℣. 29. Sic est in Græco, excepto uno εἶπαν, *dixerunt*, pro *dicunt:* extremò Mss. S. Theod. & S. Germ. 15. hab. *subvertunt*, juxta Gr. Alex. in quo προσανατρέπȣσι, non προσανατρέψȣσι.

℣. 30. Prior sententia similiter habetur ap. Ambros. l. de exhort. virg. col. 295. c. utraque legitur ap. Aug. in Speculo. Græc. delet τὸ *in conscientia;* & loco *nequissima*, hab. πονηρὰ, *mala;* cæt. ut supra.

℣. 31. Ita Græcè ad verbum. Ms. Corb. 1. ultimò leg. *sive in bono, sive in malo.*

℣. 32. Græc. Ἴχνος καρδίας ἐν ἀγαθοῖς, πρόσωπον ἱλαρόν· ϗ εὕρεσις παραβολῶν, διαλογισμοὶ μετὰ κόπȣ· *Vestigium cordis in bonis, facies hilaris: & inventio parabolarum, cogitationes cum labore.*

CAPUT XIV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Inf. 19. 17. 1. Beatus vir, qui non est lapsus verbo ex ore suo, & non est stimulatus in tristitia delicti.

2. Felix, qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.

3. Viro cupido & tenaci sine ratione est substantia, & homini livido ad quid aurum?

4. Qui acervat ex animo suo injustè, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur.

5. Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? & non jucundabitur in bonis suis.

6. Qui sibi invidet, nihil est illo nequius, & hæc redditio est malitiæ illius:

7. & si bene fecerit, ignoranter, & non volens facit: & in novissimo manifestat malitiam suam.

8. Nequam est oculus lividi: & avertens faciem suam, & despiciens animam suam.

9. Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam.

NOTÆ.

℣. 1. Ita legit August. in Speculo. Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. c. sic: *Beatus, qui non est lapsus verbo oris sui, & non est stimulatus tristitiâ delicti.* Græc. textui favet, nisi quòd hab. ἐν στόματι αὐτȣ͂, *in ore suo*, pro *verbo ex ore suo.*

℣. 2. Concinit August. Speculum. Græcè: Μακάριος, ȣ͂ ȣ̓ κατέγνω ἡ ψυχὴ αὐτȣ͂, ϗ ὃς, &c. *Beatus, quem non condemnavit anima sua, & qui*, &c. ut supra. Ms. S. Theod. *& non excedit ab spe sua.*

℣. 3. Græc. Ἀνδρὶ μικρολόγῳ ȣ̓ καλὸς ὁ πλȣ͂τος, ϗ ἀνθρώπῳ βασκάνῳ ἱνατί χρήματα; *Viro minutè rationes subducenti non est pulchra substantia, & homini livido ad quid pecuniæ?* August. Speculum Vulgatæ consonat.

℣. 4. Ms. S. Theod. *Qui coacervat ex animo*, &c. Græc. Ὁ συνάγων ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτȣ͂, συνάγει ἄλλοις, ϗ ἐν τοῖς..... τρυφήσȣσιν ἕτεροι, *luxuriabuntur alii.*

℣. 5. Eadem sunt in Græco, excepta voce penult. χρήμασι, *pecuniis*, pro *bonis;* at in al. libb. ἀγαθοῖς: item sup. pro *cui alii*, simpliciter τίνι. Apud Aug. epist. 204. to. 2. 766. b. *Qui sibi nequam, cui bonus?*

℣. 6. Similiter in Græco.

℣. 7. Ita Græcè, nisi quòd pro *ignoranter, & non volens facit*, hab. ἐν λήθῃ ποιεῖ, *in oblivione facit;* in ed. Compl. simpliciter, ȣ̓χ ἑκὼν ποιεῖ, *non volens facit;* mox in Ms. S. Theod. *& in novissimo manifestabit*, &c. Gr. ἐκφαίνει.

℣. 8. Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. delent *suam*, post *faciem.* Græcè ita: Πονηρὸς ὁ βασκαίνων ὀφθαλμῷ· ἀποστρέφων πρόσωπον, ϗ ὑπερορῶν ψυχάς· *Nequam est invidens oculo: avertens faciem, & despiciens animas.*

℣. 9. Mss. Corb. 1. & S. Theod. hab. *in partem iniquitatis..... donec consumet*, &c. Ms. S. Germ. 15. *consummet.* Græc. Πλεονέκτȣ ὀφθαλμὸς ȣ̓κ ἐμπίπλαται μερίδι· ϗ ἀδικία πονηρὰ ἀναξηραίνει ψυχήν. *Cupidi oculus non satiatur parte: & injustitia mala arefacit animam;* ed. Compl. addit αὐτȣ͂.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

10. Oculus malus ad mala: & non satiabitur pane, sed indigens & in tristitia erit super mensam suam.

11. Fili si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer.

12. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: testamentum enim hujus mundi morte morietur.

Sup. 4. 1. Tob. 4. 7. Luc. 16. 9. 13. Ante mortem benefac amico tuo, & secundùm vires tuas exporrigens da pauperi.

14. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat.

15. Nonne aliis relinques dolores & labores tuos in divisione sortis?

16. Da, & accipe, & justifica animam tuam.

17. Ante obitum tuum operare justitiam: quoniam non est apud inferos invenire cibum.

Isai. 40. 6. Jac. 1. 10. 1. Pet. 1. 24. 18. Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi.

19. Alia generantur, & alia dejiciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur.

20. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

21. Et omne opus electum justificabitur: & qui operatur illud, honorabitur in illo.

22. Beatus vir, qui in sapientia morabitur, & qui in justitia sua meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei. Psal. 1. 2.

23. Qui excogitat vias illius in corde suo, & in absconditis suis intelligens, vadens post illam quasi investigator, & in viis illius consistens:

24. qui respicit per fenestras illius, & in januis illius audiens:

25. qui requiescit juxta domum illius, & in parietibus illius figens palum statuet casulam suam ad manus illius, & requiescent in casula illius bona per ævum:

26. statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis ejus morabitur:

27. protegetur sub tegmine illius à fervore, & in gloria ejus requiescet.

NOTÆ.

℣. 10. A Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. abest τὸ *sed indigens*. In Græco sic: Ὀφθαλμὸς πονηρὸς φθονερὸς ἐπ' ἄρτῳ, καὶ ἐλλιπὴς ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ. *Oculus malus invidus in pane, & egenus super mensam suam.*

℣. 11. Ita legunt Cypr. l. 3. Testim. p. 302. c. & August. in Speculo. Sic etiam in Græco est, hoc excepto, καθὼς ἐὰν ἔχεις, *sicut habes*, pro *si habes*. Cæsar. Arelat. hom. 40. *Fili cùm habueris, benefac tecum*, &c. ut in Vulg.

℣. 12. Cypr. l. 3. Testim. p. 302. c. *Memorare quoniam mors non tardat.* Cæsar. Arelat. hom. 40. *Memorare quòd mors non tardat.* August. Speculum Vulgatæ consonat: nec differt Græc. nisi quòd ultimò prorsus hab. οὐχ ὑπεδείχθη σοι, *non tibi demonstratum est*, omissis his, quæ subnectuntur in Vulg.

℣. 13. A Græco abest *tuo*, post *amico*; & pro *pauperi*, est αὐτῷ, *ei*; cæt. ut in Vulg. cui etiam favet August. Speculum.

℣. 14. Græcè, Μὴ ἀφυστερήσῃς, *ne defraudes*; paulòque post, καὶ μερὶς ἐπιθυμίας ἀγαθῆς, *& pars boni desiderii*; cæt. ut supra.

℣. 15. Græcè, ἑτέρῳ, *alii*, non *aliis*; in Ms. verò Alex. ἑτέροις; subinde τῷ *dolores*, jungitur σου, & pro *in divisione*, habetur εἰς διαίρεσιν; cæt. quadrant.

℣. 16. Ita de Græco, excepto uno *justifica*, pro quo ἀπάτησον, *falle*; sed in edd. Ald. & Compl. ἁγίασον. Auct. quæst. Vet. Test. q. 22. ap. Aug. to. 3. 49. g. *justifica animam tuam ante obitum tuum.*

℣. 17. A Græco abest prior versic. *Ante obitum tuum operare justitiam*: alter sic habetur: ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν ᾅδου ζητῆσαι τρυφήν· *quoniam non est apud inferos quærere delicias*; in ed. Compl. τροφήν, *alimentum.*

℣. 18. Græcè ita: Πᾶσα σὰρξ ὡς ἱμάτιον παλαιοῦται, ἡ γὰρ διαθήκη ἀπ' αἰῶνος· θανάτῳ ἀποθανῇ· ὡς φύλλον θάλλον ἐπὶ δένδρου δασέος. *Omnis caro sicut vestis veterascit, testamentum enim à sæculo: morte morietur: sicut folium germinans in arbore densa.* Apud Augustin. lib. 16. de civit. Dei, c. 27. p. 440. d. *Omnis caro sicut vestis veterascit, testamentum enim à sæculo: morte morieris*: item l. 6. cont. Julian. to. 10. 706. e. *Omnis caro sicut vestis veterascit.*

℣. 19. Ms. S. Germ. 15. *Alia generat, & alia dejicit.* Græc. Τὰ μὲν καταβάλλει, ἄλλα δὲ φύει· ultimòque, ἡ μὲν τελευτᾷ, ἑτέρα δὲ γεννᾶται.

℣. 20. Græc. habet ἐκλείπει, *deficit*, absque præced. *in fine*; ultimòque, μετ' αὐτοῦ ἀπελεύσεται, *cum illo abibit.* In Mss. Germ. 15. & Corb. 1. *ibit cum ipso*: præterea Corb. hab. *Omne corpus corruptibile*; at Gr. constanter, πᾶν ἔργον.

℣. 21. Versus iste totus prætermittitur in Græco.

℣. 22. Eadem leguntur in Augustini Speculo, excepro uno *sensu suo*; abest tamen *suo* ibid. à cod. Reg. ut & *sua*, post *justitia*. In Græco hæc tantùm exstant: Μακάριος ἀνὴρ, ὃς ἐν σοφίᾳ τελευτήσει, καὶ ὃς ἐν συνέσει αὐτοῦ διαλεχθήσεται. *Beatus vir, qui in sapientia morietur, & qui in sensu suo differet.* Similiter in Ms. S. Germ. 15. *qui in sapientia sua morietur.*

℣. 23. Ita de Græco, præter seqq. pauca, αὐτῆς νοηθήσεται· ἔξελθε, *ejus intelliget: vade*, pro *suis intelligens, vadens*; ultimòque, καὶ ἐν ταῖς εἰσόδοις αὐτῆς ἐνέδρευε, *& in ingressibus ejus insidiare*, loco *& in viis illius consistens.* August. Speculum hab. *& in absconditis illius intelligens*; Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. *& in absconsis illius..... quasi vestigator*, &c.

℣. 24. Sic est in Græco, excepto ult. ἀκροάσεται, *audiet.* In Ms. S. Germ. 15. *quis respicit..... & in januas illius audiens.*

℣. 25. Græcè, non *figens*, sed πήξει, *figet*; ultimòque, καὶ καταλύσει ἐν καταλύματι ἀγαθῶν, *requiescet in casula bonorum*; loco *& requiescent in casula illius bona per ævum*; cæt. similia: Ms. S. Theod. *& requiescunt.*

℣. 26. Sic etiam in Græco. Ms. S. Germ. 15. hab. *sub tegimen illius.*

℣. 27. Vix meliùs è Græco, excepto uno *sub tegmine illius*, pro quo, ὑπ' αὐτῆς, *sub ea.* Ms. S. Germ. 15. hab. *in subtegmine.*

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. QUi timet Deum, faciet bona: & qui continens est justitiæ, apprehendet illam,

2. & obviabit illi quasi mater honorificata, & quasi mulier à virginitate suscipiet illum.

3. Cibabit illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum: & Joan. 4. 10.

NOTÆ.

℣. 1. Græc. non *bona* habet, sed αὐτό: in Mss. quoque S. Germ. 15. Corb. 1. & S. Theod. sic legitur: *Qui timet Deum, faciet illud*; at in ed. Ald. est ἀγαθόν, *bonum.* Subinde in Gr. loco *justitiæ*, exstat, τοῦ νόμου, *legis*; cæt. similia.

℣. 2. A Græco abest vox *honorificata*, & pro *à virginitate*, est παρθενίας, *virginitatis.*

℣. 3. Græc. delet voces istas duas, *vitæ*, & *salutaris*; paulò verò post pro *in illo*, hab. ἐπ' αὐτῶν, *in illa*, absque præced. *&*; cæt. quadrant. Ms. S. Germ. 15. *cibabit illum panem*, ut in Græco.

firmabitur in illo, & non flectetur :

4. & continebit illum, & non confundetur : & exaltabit illum apud proximos suos,

5. & in medio Ecclesiæ aperiet os ejus, & adimplebit illum spiritu sapientiæ & intellectus, & stolâ gloriæ vestiet illum.

6. Jucunditatem & exsultationem thesaurizabit super illum, & nomine æterno hæreditabit illum.

7. Homines stulti non apprehendent illam, & homines sensati obviabunt illi, homines stulti non videbunt eam : longè enim abest à superbia & dolo :

8. viri mendaces non erunt illius memores : & viri veraces invenientur in illa, & successum habebunt usque ad inspectionem Dei.

9. Non est speciosa laus in ore peccatoris :

10. quoniam à Deo profecta est sapientia : sapientiæ enim Dei astabit laus, & in ore fideli abundabit, & dominator dabit eam illi.

11. Non dixeris : Per Deum abest : quæ enim odit ne feceris.

12. Non dicas : Ille me implanavit : non enim necessarii sunt ei homines impii.

13. Omne exsecramentum erroris odit Dominus, & non erit amabile timentibus eum.

14. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui.

15. Adjecit mandata & præcepta sua :

16. si volueris mandata servare, conservabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere. *Matth.* 19. 17. *Joan.* 8. 31. 32.

17. Apposuit tibi aquam & ignem : ad quod volueris, porrige manum tuam.

18. Ante hominem vita & mors, bonum & malum : quod placuerit ei, dabitur illi : *Jer.* 21. 8.

19. quoniam multa sapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes sine intermissione.

20. Oculi Domini ad timentes eum, & ipse agnoscit omnem operam hominis. *Psal.* 33. 16. *Hebr.* 4. 13.

21. Nemini mandavit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi :

22. non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

Notæ.

℣. 4. Ita de Græco, præter hoc 1. *& continebit illum*, pro quo ϗ ἐπ' αὐτῆς ἐρέξει, *& super eam innitetur*. In Mss. SS. Theod. Germ. 15. & Corb. 1. non *exaltabit* legitur, sed *inaltabit*, Gr. ὑψώσει.

℣. 5. Græcè prætermittitur istud, *& adimplebit illum*, cum aliis subsequentibus. In Ms. Corb. 1. legitur, *& implebit* : subinde in Sangerm. 15. *stolam gloriæ*, non *stolâ*.

℣. 6. In Græco breviùs : Εὐφροσύνην ϗ στέφανον ἀγαλλιάματος, ϗ ὄνομα αἰώνιον κατακληρονομήσει· *Jucunditatem & coronam exsultationis, & nomen æternum hæreditabit.* In Ms. Alex. ac ed. Compl. εὑρήσει, ϗ ὄνομα αἰῶνος κατακληρονομήσει· Compl. addit αὐτόν.

℣. 7. Absunt à Gr. verba ista media, *homines sensati obviabunt illi* ; item deest inf. *enim*, cum hoc ult. *& dolo* ; loco verò *homines stulti*, ita, ἄνδρες ἁμαρτωλοὶ, *viri peccatores*. August. Speculum Vulgatæ consonat.

℣. 8. Concinit August. Speculum ; sed à Græco absunt ista, *& viri veraces*, cum aliis subseqq.

℣. 9. Succinit Aug. in Spec. & l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. 43. a. Sic etiam ap. Cassiod. in Ps. 49. p. 167. a. & in Gr. Apud Hieron. verò in Ezech. 16. to. 3. 810. e. *Non est pulchra laudatio in ore peccatoris.*

℣. 10. Eadem refert August. in Spec. Græc. verò seqq. ὅτι οὐ παρὰ Κυρίου ἀπεστάλη· ἐν γὰρ σοφίᾳ ῥηθήσεται αἶνος, ϗ ὁ Κύριος εὐοδώσει αὐτόν· *quia non à Domino missus est : in sapientia enim dicetur laus, & Dominus prosperabit illum.* Ms. S. Theod. *quia non est missus à Deo, quoniam à Deo profecta est sapientia..... & dominator Deus dabit* : Corb. 1. *& qui dominatur, dabit eam illi.*

℣. 11. Ita Aug. in Speculo : lib. verò de Gra. & l. arb. to. 10. 719. d. *Ne dixeris : Quia propter Dominum recessi : quæ enim odit non facias.* In Gr. Μὴ εἴπης· Ὅτι διὰ Κύριον ἀπέστην· ἃ γὰρ ἐμίσησεν οὐ ποιήσεις.

℣. 12. Græc. subdit ὅτι, *quia*, post *dicas* ; loco verò *non enim necessarii*, &c. hab. οὐ γὰρ χρείαν ἔχει ἀνδρὸς ἁμαρτωλοῦ. August. Speculum Vulgatæ congruit : at ipse l. de Gra. & l. arb. to. 10. 719. d. legit : *Ne dixeris : Quia ipse me induxit : non enim opus habet viro peccatore.*

℣. 13. Ita legitur in Speculo Aug. excepto uno *Deus*, pro *Dominus* : at l. de Gra. & l. arb. col. 719. d. ponitur *Dominus* ; sup. verò tollitur vox *erroris*, & loco seq. *erit*, habetur *est*. Ita quoque in Græco.

℣. 14. Succinit August. in Speculo : verùm l. de Gra. & l. arb. to. 10. 719. d. legit : *Ipse ab initio fecit hominem*, &c. ut sup. Ita quoque in Græco. Apud Gaud. Brix. serm. 13. p. 964. e. sic : *Figuravit enim Deus hominem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum, & dimisit eum in manu consilii sui.*

℣. 15. Hic versiculus abest à Græco : non legitur etiam apud August. l. de Gra. & l. arb. col. 719. d. sed habetur in Speculo.

℣. 16. Sic hab. Aug. in Speculo : lib. verò de Gra. & l. arb. col. 719. d. legit : *si volueris, conservabis mandata, & fidem bonam placiti.* Gr. ἐὰν θέλης, συντηρήσεις ἐντολὰς, ϗ πίστιν ποιῆσαι εὐδοκίας· libb. quidam ferunt ἐὰν θέλης συντηρῆσαι, &c. Ms. Corb. 1. *si voluerit mandata conservare*, &c. Sangerm. 15. *si volueris, mandata conservabunt te, & in perpetuum fidem placidam facere.* Cassiod. in Ps. 110. p. 382. a. *serva mandata, & servabunt te.*

℣. 17. Ita in August. Speculo, excepto uno *voles*, pro *volueris* : sed l. de Gra. & l. arb. to. 10. 719. d. legit ipse : *Apponit tibi ignem & aquam : ad quodcunque volueris, extende manum tuam.* Gaud. Brix. serm. 13. p. 964. e. *Posuit ante eum ignem & aquam, dicens : Ad quod volueris, extende manum tuam* : rursum ibid. *Ecce aqua & ignis : ad quod volueris, extende manum tuam.* Ennod. l. 2. epist. ep. 19. Sirmond. to. 1. p. 1419. e. *Ecce aquam & ignem : ad quod vis, porrige manum.* In Ms. Germ. 15. *ad quod voles, porrige*, &c. Græcè : Παρέθηκέ σοι πῦρ ϗ ὕδωρ· οὗ ἐὰν θέλης, ἐκτενεῖς τὴν χεῖρά σου· ed. Compl. ἔκτεινον.

℣. 18. Sic hab. August. in Speculo. Græc. verò ita : Ἔναντι ἀνθρώπων ἡ ζωὴ ϗ ὁ θάνατος· ϗ ὃ ἐὰν εὐδοκήσῃ, δοθήσεται αὐτῷ. Similiter Aug. l. de Gra. & l. arb. to. 10. 719. d. *In conspectu hominis vita & mors : & quodcunque placuerit, dabitur ei.* Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 645. c. his alludens, dicit : *Sic & in posteris legibus Creatoris invenias, proponentis ante hominem bonum & malum, vitam & mortem* : & l. de exhort. cast. p. 939. c. *Ecce posui ante te bonum & malum.*

℣. 19. Græcè, τοῦ Κυρίου, loco *Dei*, absque seq. *&* ; (in ed. tamen Compl. ϗ ἰσχυρός ;) extremò, ϗ βλέπων τὰ πάντα, *& videns omnia*, absque hoc ult. *sine intermissione.* August. Speculum Vulgatæ congruit.

℣. 20. August. Specul. *Oculi Dei ad tim. eum, & ipse agnoscet omnem*, &c. Similiter in Ms. S. Germ. 15. *Oculi Dei.* In Græco : Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτὸν, ϗ αὐτὸς ἐπιγνώσεται πᾶν ἔργον ἀνθρώπου.

℣. 21. Ita legit Aug. in Speculo. Gr. Καὶ οὐκ ἐνετείλατο οὐδενὶ..... ϗ οὐκ ἔδωκεν ἄνεσιν οὐδενὶ, &c.

℣. 22. In Græco, versus iste non claudit caput 15. ut in Vulg. sed initio ipso capitis 16. legitur hoc modo : Μὴ ἐπιθύμει τέκνων πλῆθος ἀχρήστων, &c. ut infra.

CAPUT XVI.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

1. NE jucunderis in filiis impiis, ſi multi-
plicentur: nec oblecteris ſuper ipſos,
ſi non eſt timor Dei in illis.
2. Non credas vitæ illorum, & ne reſpe-
xeris in labores eorum.
3. Melior eſt enim unus timens Deum,
quàm mille filii impii.
4. Et utile eſt mori ſine filiis, quàm relin-
quere filios impios.
5. Ab uno ſenſato inhabitabitur patria, tri-
bus impiorum deſeretur.
6. Multa talia vidit oculus meus, & for-
tiora horum audivit auris mea.
Inf. 21. 10. 7. In ſynagoga peccantium exardebit ignis,
& in gente incredibili exardeſcet ira.
Gen. 6. 4. 8. Non exoraverunt pro peccatis ſuis an-
tiqui gigantes, qui deſtructi ſunt confidentes
ſuæ virtuti:
9. & non pepercit peregrinationi Lot, &
exſecratus eſt eos præ ſuperbia verbi illorum.
10. Non miſertus eſt illis, gentem totam
perdens, & extollentem ſe in peccatis ſuis.
Num. 14. 20. & 26. 51. 11. Et ſicut ſexcenta millia peditum, qui
congregati ſunt in duritia cordis ſui: & ſi unus
fuiſſet cervicatus, mirum, ſi fuiſſet immunis:
12. miſericordia enim & ira eſt cum illo.
Potens exoratio, & effundens iram:
13. ſecundùm miſericordiam ſuam, ſic cor-
reptio illius hominem ſecundùm opera ſua
judicat.
14. Non effugiet in rapina peccator, &
non retardabit ſufferentia miſericordiam fa-
cientis.
15. Omnis miſericordia faciet locum uni-
cuique ſecundùm meritum operum ſuorum, Rom. 2. 6.
& ſecundùm intellectum peregrinationis ip-
ſius.
16. Non dicas: A Deo abſcondar, & ex
ſummo quis mei memorabitur?
17. In populo magno non agnoſcar: quæ
eſt enim anima mea in tam immenſa crea-
tura?
18. Ecce cœlum, & cœli cœlorum, abyſ-
ſus, & univerſa terra, & quæ in eis ſunt, in
conſpectu illius commovebuntur,
19. montes ſimul, & colles, & fundamen-
ta terræ: cùm conſpexerit illa Deus, tremore
concutientur.

Notæ.

℣. 1. Cypr. ep. 55. p. 87. b. *Fili, ne jocunderis in filiis impiis, ſi multiplicentur tibi, cùm non fuerit timor Dei in ipſis.* Auguſt. in Speculo: *Et ne jocunderis in filiis impiis, ſi multiplicentur: non oblecteris ſuper ipſos, ſi non eſt timor Dei cum illis.* Ita quoque in Mſ. S. Germ. 15. ſicut in Gr. detractâ 1. conjunct. & : item in Mſ. S. Theod. *Ne jocunderis in..... non oblecteris*, &c. ut in Vulg. in Corb. 1. pariter, *non oblecteris*; ultimò verò, *cum illis*, ut ap. Aug. ſup.

℣. 2. Concinit Auguſt. Speculum: cui etiam favet Græc. niſi quòd hab. τόπον, *locum*, loco *labores*. Interpres Lat. legiſſe videtur κόπον; in nonnullis libb. eſt πλῆθος, ſi Nobilio fides: item ſup. μὴ ἔπεχε, loco *ne reſpexeris*.

℣. 3. Ita legit Aug. in Speculo: at in Græco ſimpliciter: Κρείσσων γὰρ εἷς ἢ χίλιοι· *Melior enim eſt unus quàm mille.* In ed. Compl. & ap. Chryſoſt. hom. 24. & 39. in Gen. εἷς δίκαιος ἢ, &c.

℣. 4. Sic apud Aug. in Spec. dempto uno *eſt*, poſt *utile*. Ita quoque in Mſ. S. Germ. 15. In Gr. ita ſequitur: καὶ ἀποθανεῖν ἄτεκνον, ἢ ἔχειν τέκνα ἀσεβῆ.

℣. 5. Ita de Græco, excepta voce *patria*, pro qua πόλις, *civitas*; ſubinde ἀνόμων, loco *impiorum*; mel. in ed. Compl. ἀσεβῶν: præterea conjunct. γὰρ jungitur voci *uno*, ſicut δὲ, *autem*, alteri, *tribus*. In Mſs. SS. Theod. Germ. 15. & Corb. 1. ita legitur: *& à tribus impiis deſeretur*: at in Gr. conſtanter, φυλὴ δὲ ἀνόμων, &c.

℣. 6. Sic eſt in Græco, hoc excepto, *vidit oculus meus*, pro quo, ἑώρακα ἐν ὀφθαλμοῖς μου, *vidi in oculis meis*; nonnulli tamen libb. ferunt, ἑώρακεν ὀφθαλμός μου. In Mſ. Corb. *multa alia vidit*, &c. non *talia*; ſed in Gr. conſtanter, τοιαῦτα.

℣. 7. Græc. pro *exardeſcet*, hab. ἐξεκαύθη, *exarſit*; cæt. ſimilia. In Mſ. S. Germ. 15. *exardeſcit.*

℣. 8. Mſ. S. Germ. 15. *Non exoraverunt pro peccatis ſuis antiquis gigantibus, qui deſtruxerunt confidentes*, &c. item Corb. 1. & S. Theod. *qui deſtruxerunt.* Græc. Οὐκ ἐξιλάσατο περὶ τῶν ἀρχαίων γιγάντων, οἳ ἀπέστησαν τῇ ἰσχύϊ αὐτῶν. *Non eſt propitiatus pro antiquis gigantibus, qui rebellaverunt fortitudine ſua.*

℣. 9. Mſ. S. Germ. 15. *& non pepercit peregrinationi illorum, & exſecratus eſt illos*, &c. ut ſup. Itidem in Corb. 1. detracta voce penult. *verbi.* In Mſ. S. Theod. ſic: *non pepercit peregrinationi illorum, ſed percuſſit eos, & exſecratus eſt illos præ*, &c. ut in Vulg. In Græco: οὐκ ἐφείσατο περὶ τῆς παροικίας Λώτ, οὓς ἐβδελύξατο διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν· *non pepercit pro incolatu Lot iis, quos exſecratus eſt pro ſuperbia illorum.*

℣. 10. Mſ. S. Germ. 15. extremò hab. *& extollentes ſe in ſuis peccatis.* Græc. Οὐκ ἠλέησεν ἔθνος ἀπωλείας, τοὺς ἐξηρμένους ἐν ἁμαρτίαις αὐτῶν. *Non miſertus eſt genti perditionis, iis qui ſe elevaverant in peccatis ſuis.*

℣. 11. Mſs. Corb. 1. & S. Theod. leg. *in duritiam*, non *in duritia*. Græc. Καὶ οὕτως ἑξακοσίας χιλιάδας πεζῶν, τοὺς ἐπισυναχθέντας ἐν σκληροκαρδίᾳ αὐτῶν· κἂν ᾖ εἷς σκληροτράχηλος, θαυμαστὸν τοῦτο, εἰ ἀθωωθήσεται.

℣. 12. Sic eſt in Græco, exceptis his mediis, παρ' αὐτοῦ. Δυνάστης ἐξιλασμῶν, *ab illo. Princeps propitiationum*, loco *cum illo. Potens exoratio.*

℣. 13. Mſ. S. Germ. 15... *ſi correptio illius hominis ſecundùm operam ſuam judicatur*: item in Corb. 1. & S. Theod. *judicatur.* Græcè verò ita: κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτως καὶ πολὺς ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ· ἄνδρα κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ κρίνει· *ſecundùm multam miſericordiam ejus, ſic & multa correptio ejus: hominem ſecundùm opera ejus judicat.*

℣. 14. Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. *Non effugiet in rapinam*, &c. ſubinde Corb. ſolus, *ſufferentiam.* Græc. Οὐκ ἐκφεύξεται ἐν ἁρπάγμασιν ἁμαρτωλός, καὶ οὐ μὴ καθυστερήσει ὑπομονὴν εὐσεβοῦς. *Non effugiet in rapinis peccator, & non fraudabit ſufferentiam pii.* In Mſ. Alex. ac ed. Compl. ἐν ἁρπάγματι, paulòque poſt, ὑπομονή; Compl. add. ἀσεβοῦς, *impii*, ſed ſola.

℣. 15. Hic verſus totus ita ſe habet in Græco: Πάσῃ ἐλεημοσύνῃ ποιήσει τόπον· ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ εὑρήσει· i. e. *Omni miſericordiæ faciet locum: unuſquiſque ſecundùm opera ſua inveniet.*

℣. 16. Concordat Aug. Speculum. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 744. h. ſic habet: *Ne dixeris: A ſpiritu Dei abſcondar, & de altiſſimo quis mei memorabitur?* Græc. Μὴ εἴπῃς· Ὅτι ἀπὸ Κυρίου κρυβήσομαι, μὴ ἐξ ὕψους τίς μου μνησθήσεται;

℣. 17. Eadem ſunt in Græco, excepto verbo μνησθῶ, *ero in memoria*, pro *agnoſcar*; at in Mſ. Alex. γνωσθῶ; utrobique etiam deeſt *tam*, ante *immenſa*. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 744. h. *In populo enim magno non agnoſcor: quæ eſt enim anima mea in tam magna creatura?*

℣. 18. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 745. a. *Ecce cœlum, & cœlum cœlorum, abyſſus, & univerſa terra, & quæ in eis ſunt, in conſpectu ejus à vultu illius movebuntur.* Gr. Ἰδοὺ ὁ οὐρανός, καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τοῦ Θεοῦ, ἄβυσσος, καὶ γῆ, σαλευθήσονται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ. *Ecce cœlum, & cœlum cœli Dei, abyſſus, & terra, movebuntur in viſitatione ejus*: in Mſ. Alex. deeſt τοῦ Θεοῦ: ſubinde in ed. Compl. ſic eſt: καὶ γῆ, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ σαλευθήσεται.

℣. 19. A Græco abeſt τὸ *& colles*, ſicut inf. *Deus*; extremò ſic, συσσείονται, *concutiuntur*; cæt. ut in Lat. ſupra. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 745. a. ita: *Montes, & colles, & fundamenta terræ: & cùm concuſſerit, tremore concutientur.* In Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. *& cùm conſpexerit*, &c.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

20. Et in omnibus his inſenſatum eſt cor: & omne cor intelligitur ab illo:

21. & vias illius quis intelligit, & procellam, quam nec oculus videbit hominis?

22. Nam plurima illius opera ſunt in abſconſis: ſed opera juſtitiæ ejus quis enunciabit? aut quis ſuſtinebit? Longè enim eſt teſtamentum à quibuſdam, & interrogatio omnium in conſummatione eſt.

23. Qui minoratur corde, cogitat inania: & vir imprudens & errans, cogitat ſtulta.

24. Audi me fili, & diſce diſciplinam ſenſus, & in verbis meis attende in corde tuo,

25. & dicam in æquitate diſciplinam, & ſcrutabor enarrare ſapientiam: & in verbis meis attende in corde tuo, & dico in æquitate ſpiritus virtutes, quas poſuit Deus in opera ſua ab initio, & in veritate enuncio ſcientiam ejus.

26. In judicio Dei opera ejus ab initio, & ab inſtitutione ipſorum diſtinxit partes illorum, & initia eorum in gentibus ſuis.

27. Ornavit in æternum opera illorum, nec eſurierunt, nec laboraverunt, & non deſtiterunt ab operibus ſuis.

28. Unuſquiſque proximum ſibi non anguſtiabit uſque in æternum.

29. Non ſis incredibilis verbo illius.

30. Poſt hæc Deus in terram reſpexit, & implevit illam bonis ſuis.

31. Anima omnis vitalis denunciavit ante faciem ipſius, & in ipſam iterum reverſio illorum.

NOTÆ.

℣. 20. Græcè hæc tantùm exſtant: Καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἐ διανοηθήσεται καρδία· *Et ſuper ipſis non cogitabit cor.* In Mſ. S. Germ. 15. *Et omne cor intelligetur*, prætermiſſis aliis.

℣. 21. Græc. καὶ τὰς ὁδὲς αὐτῦ τίς ἐνθυμηθήσεται; καὶ καταιγὶς, ἣν ἐκ ὄψεται ἄνθρωπος· *& vias ejus quis intelliget? & procella, quam non videbit homo.* Similiter in Mſs. S. Germ. 15. Corb. 1. & S. Theod. *& procella.*

℣. 22. Græcè ita: Τὰ δὲ πλείονα τῶν ἔργων αὐτῦ ἐν ἀποκρύφοις· ἔργα δικαιοσύνης τίς ἀναγγελεῖ; ἢ τίς ὑπομενεῖ; μακρὰν γὰρ ἡ διαθήκη· ſequentia verò deſunt. In ed. Compl. ſubnectuntur, καὶ ἐξέτασις ἁπάντων ἐν τελευτῇ. In Mſ. S. Germ. 15. *Nam plurima opera illius ſunt in abſconſis: opera juſtitiæ quis enunciavit?* &c. ut in Vulg. In Corb. 1. & S. Theod. *& interrogatio hominum*, &c. non *omnium.*

℣. 23. Eadem ſunt in Græco, præter vocem ταῦτα, *hæc*, loco *inania.*

℣. 24. Concinit Græc. niſi quòd hab. ἐπιςήμην, *ſcientiam*, loco *diſciplinam ſenſus*; tollitque *in* inf. ante ablat. *corde*: à Mſ. S. Germ. 15. abeſt tantùm ult. *tuo.*

℣. 25. Mſ. S. Theod. initio habet: *& dicam: In æquitate diſpoſui diſciplinam*, &c. ut in Vulg. Græcè multò breviùs: ἐκφαίνω ἐν ςαθμῷ παιδείαν, καὶ ἐν ἀκριβείᾳ ἀπαγγέλλω ἐπιςήμην· *oſtendo in pondere diſciplinam, & in veritate annuntio ſcientiam.* In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἐκφανῶ..... ἀπαγγελῶ. Compl. addit αὐτῦ, ad ἐπιςήμην.

℣. 26. Ita Græcè, exceptis vocibus Κυρίυ, loco *Dei*, & ποιήσεως, *affectione*, pro *inſtitutione*; deſunt autem ibid. ult. verba, *& initia eorum in gentibus ſuis.* In Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. *& initia ipſorum.*

℣. 27. Græc. loco *illorum*, hab. αὐτῦ, *ſua*; ſubditque, καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν εἰς γενεὰς αὐτῶν, *& principia eorum in generationes eorum*: deinde, ὔτε ἐπείνασαν, &c. ut in Vulg.

℣. 28. Græc. hab. ἐκ ἔθλιψε, *non anguſtiavit*; hoc autem ult. *uſque in æternum*, adnectit verſui ſeq. antepoſitâ conjunct. καὶ; in Mſs. S. Theod. & Corb. 1. legitur *uſque in ævum.*

℣. 29. Græc. ſic pergit: καὶ ἕως αἰῶνος ἐκ ἀπειθήσεσι τῦ ῥήματος αὐτῦ· *& uſque in æternum non repugnabunt verbo illius.* In Mſ. S. Germ. 15. *uſque in ævum non incredibiles verbo illius.*

℣. 30. Græc. initio hab. Καὶ μετὰ ταῦτα Κύριος εἰς τὴν, &c. ut ſup.

℣. 31. Græc. Ψυχὴν παντὸς ζώυ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτῆς, *Animam omnis vitalis operuit facies ejus*; reliqua ut ſup. detracta voce *iterum.* In Mſ. S. Germ. 15. *Anima... denudabit ante faciem ipſius, & ipſa iterum reverſio illorum*: item in Corb. 1. & S. Theod. *& ipſa iterum.*

CAPUT XVII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Gen. 1. 27. & 5. 1. 1. DEus creavit de terra hominem, & ſecundùm imaginem ſuam fecit illum.

2. Et iterum convertit illum in ipſam, & ſecundùm ſe veſtivit illum virtute.

3. Numerum dierum, & tempus dedit illi, & dedit illi poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper terram.

4. Poſuit timorem illius ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum & volatilium.

Gen. 2. 18. 5. Creavit ex ipſo adjutorium ſimile ſibi: conſilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi: & diſciplinâ intellectus replevit illos.

6. Creavit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu implevit cor illorum, & mala & bona oſtendit illis.

7. Poſuit oculum ſuum ſuper corda illorum, oſtendere illis magnalia operum ſuorum,

8. ut nomen ſanctificationis collaudent; & gloriari in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum ejus.

9. Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ

NOTÆ.

℣. 1. Græc. ſimpliciter hab. Κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς ἄνθρωπον· ſequentia transfert poſt verſum 3.

℣. 2. Prior ſententia ſimiliter habetur in Græco; poſterior verò legitur inf. poſt. ℣. 3. Mſ. S. Theod. hab. *Et iterum convertit illum in ipſo*; extremò Sangerm. 15. *veſtivit illum virtutem.*

℣. 3. Græc. primò ſic habet: Ἡμέρας ἀριθμῦ, καὶ καιρὸν ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξυσίαν τῶν ἐπ' αὐτῆς· tum add. è ℣. 2. καθ' ἑαυτὺς ἐνέδυσεν αὐτὺς ἰχὺν· ultimò è ℣. 1. καὶ κατ' εἰκόνα αὐτῦ ἐποίησεν αὐτές· i. e. *Dies numeri, & tempus dedit illis, & dedit illis poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper eam: ſecundùm ſe ipſos veſtivit illos virtute, & ſecundùm imaginem ſuam fecit eos.*

℣. 4. Græcè, initio ipſo ponitur Καὶ; paulòque poſt, κατακυριεύειν, *dominari*, loco *dominatus eſt*; cæt. ut ſupra. In Mſ. Alex. ac ed. Compl. deeſt 1. Καὶ.

℣. 5. A Græco abſunt iſta prima: *Creavit ex ipſo adjutorium ſimile ſibi*; reliqua conveniunt cum Vulg. detracto duplici &, ante *aures*, & ante *diſciplina.* Mſ. S. Germ. hab. *ſimilem ſibi: & oculos, aures, & cor*; Mſ. S. Theod. *ſimile ipſi: conſilium*, &c.

℣. 6. Græcè prætermittuntur iſta: *Creavit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu implevit cor illorum*; reliqua concordant cum Vulg.

℣. 7. Mſs. S. Germ. & S. Theod. *Poſuit oculum ipſorum*; Corb. 1. *Poſuit collum ipſorum ſuper corda ipſorum, oſtendere ipſis*, &c. Græcum Vulgatæ conſonat, niſi quòd hab. τὸ μεγαλεῖον, loco *magnalia.*

℣. 8. Græc. initio hab. καὶ ὄνομα ἁγιασμῦ αἰνέσυσιν, *& nomen ſanctificationis laudabunt*; deinde ἵνα διηγῶνται τὰ, &c. omiſſis his intermediis, *& gloriari in mirabilibus illius.* In Mſ. Germ. 15. *& nomen ſanctif. conlaudent..... & magnal. enarrent*, &c. In Mſ. S. Theod. *ut nomen ſanctificationis ſuorum & collaudent*, &c. ut in Vulg.

℣. 9. Sic eſt in Græco.

hæreditavit illos.

10. Teſtamentum æternum conſtituit cum illis, & juſtitiam & judicia ſua oſtendit illis.

11. Et magnalia honoris ejus vidit oculus illorum, & honorem vocis audierunt aures illorum, & dixit illis: Attendite ab omni iniquo.

12. Et mandavit illis unicuique de proximo ſuo.

13. Viæ illorum coram ipſo ſunt ſemper, non ſunt abſconſæ ab oculis ipſius.

Rom. 13. 1. 14. In unamquamque gentem præpoſuit rectorem:

15. & pars Dei, Iſraël facta eſt manifeſta.

16. Et omnia opera illorum velut ſol in conſpectu Dei: & oculi ejus ſine intermiſſione inſpicientes in viis eorum.

17. Non ſunt abſconſa teſtamenta per iniquitatem illorum, & omnes iniquitates eorum in conſpectu Dei.

Inf. 29. 16. 18. Eleemoſina viri quaſi ſignaculum cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſervabit:

Matth. 25. 35. 19. & poſtea reſurget, & retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipſorum, & convertet in interiores partes terræ.

20. Pœnitentibus autem dedit viam juſtitiæ, & confirmavit deficientes ſuſtinere, & deſtinavit illis ſortem veritatis.

21. Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua:

22. precare ante faciem Domini, & minue offendicula.

23. Revertere ad Dominum, & avertere ab injuſtitia tua, & nimis odito exſecrationem:

24. & cognoſce juſtitias & judicia Dei, & ſta in ſorte propoſitionis, & orationis altiſſimi Dei.

25. In partes vade ſæculi ſancti, cum vivis & dantibus confeſſionem Deo. Pſalm. 6. 6.

26. Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quaſi nihil, perit confeſſio. Iſa. 38. 19.

27. Confiteberis vivens, vivus & ſanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miſerationibus illius.

28. Quàm magna miſericordia Domini, & propitiatio illius convertentibus ad ſe!

29. Nec enim omnia poſſunt eſſe in hominibus, quoniam non eſt immortalis filius hominis, & in vanitate malitiæ placuerunt.

30. Quid lucidius ſole? & hic deficiet. Aut quid nequius quàm quod excogitavit caro & ſanguis? & hoc arguetur.

31. Virtutem altitudinis cœli ipſe conſpicit: & omnes homines terra & cinis.

NOTÆ.

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, præter τὸ *& juſtitiam*, quod deeſt.

℣. 11. Græc. Μεγαλεῖον δόξης εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, καὶ δόξαν φωνῆς αὐτῶν ἤκουσεν τὸ οὖς αὐτῶν· reliqua ut in Vulg. Mſ. S. Theod. ſub fin. hab. *Attendite vobis ab*, &c.

℣. 12. Ita Græcè, & in Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. detracto ult. *ſuo*.

℣. 13. Sic eſt in Græco, excepto verbo κρυβήσονται, *abſcondentur*, loco *ſunt abſconſæ*.

℣. 14. Græc. Ἑκάστῳ ἔθνει, *Unicuique genti*, &c. ut ſupra.

℣. 15. Græcè deſunt *facta*, & *manifeſta*.

℣. 16. A Græco abeſt *&* ipſo initio; loco verò *Dei*, eſt αὐτοῦ, *ejus*; extremò, pro *ſine intermiſſione inſpic.* &c. ſimpliciter, ἐνδελεχεῖς ἐπὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν· ed. Compl. ἐνδελεχῶς. Similiter in Mſ. S. Germ. 15. deeſt *&* in principio.

℣. 17. Concordat Aug. Speculum. At in Græco ſic: Οὐκ ἐκρύβησαν αἱ ἀδικίαι αὐτῶν ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν ἔναντι Κυρίου· i. e. *Non ſunt abſconſæ iniquitates eorum ab eo, & omnia peccata eorum coram Domino.* In Mſ. S. Germ. *Non ſunt abſconſa teſtamenta ſuper iniquitatem eorum*, &c. ut in Vulg.

℣. 18. Eadem leguntur Græcè; ſicut etiam apud Auguſt. in Speculo. In Mſ. S. Germ. ita: *Eleemoſina viri quaſi ſacculum cum ipſo, & gratia hominis quaſi pupilla conſervabit:* item in Corb. 1. & S. Theod. *quaſi ſacculum;* at in Gr. conſtanter, ὡς σφραγίς.

℣. 19. Sic habet Auguſt. in Speculo. Mſ. S. Germ. 15. extremò, *& convertit in interiores*, &c. Corb. 1. *in inferiores*, &c. Græcè ita: μετὰ ταῦτα ἐξαναστήσεται, καὶ ἀνταποδώσει αὐτοῖς, καὶ τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν εἰς κεφαλὴν αὐτῶν ἀποδώσει· *poſt hæc reſurget, & retribuet illis, & retributionem eorum in caput eorum reddet.*

℣. 20. Ita rurſum Auguſt. in Speculo. Victor Tun. l. de pœnit. ap. Ambr. col. 590. a. *Pœnitentibus autem dedit partem juſtitiæ, & corrogavit deficientes ſuſtinere, & deſtinavit illos in ſortem veritatis:* eadem repetit inf. col. 606. a. In Mſ. S. Germ. 15. *& conrogavit deficientes*, &c. in Mſ. S. Theod. *& corroboravit deficientes*. In Gr. Πλὴν μετανοοῦσιν ἔδωκεν ἐπάνοδον, καὶ παρεκάλεσεν ἐκλείποντας ὑπομονήν· *Veruntamen pœnitentibus dedit reditum, & confirmavit deficientes ſuſtinentiâ;* nec plura.

℣. 21. Suffragatur Aug. in Speculo: nec abſimile quid Græcè, præter ult. vocem *tua*, quæ deeſt. Mſ. S. Germ. 15. initio hab. *Convertere ad Deum*, cum Auguſt.

℣. 22. Auguſt. Spec. *precare ante faciem, & minue offendiculum.* Sic etiam in Græco eſt, & in Mſ. S. Germ. 15. Codex. Reg. Speculi addit *ejus* ad *faciem*.

℣. 23. Sic eſt in Græco, præter Ὕψιστον, *Altiſſimum*, loco *Dominum;* deeſt etiam inf. *tua*, poſt *injuſtitia*. Auguſt. Speculum Vulgatæ congruit, niſi quòd hab. *Revertere ad Deum.* Mſ. S. Germ. 15. *Refer te ad Dominum.*

℣. 24. Horum loco hæc pauca leguntur Græcè: Ὑψίστῳ τίς αἰνέσει ἐν ᾅδου; *Altiſſimo quis laudem dicet in inferno?*

℣. 25. Græc. hæc ſola addit: ἀντὶ ζώντων, καὶ ζώντων, καὶ διδόντων ἀνθομολόγησιν· *pro viventibus, & viventibus, & dantibus viciſſim confeſſionem.* A Mſ. Alex. ac ed. Compl. abeſt καὶ ζώντων; à Mſ. S. Germ. 15 ult. tantùm *Deo*. Victor Tun. l. de pœnit. ap. Ambr. col. 603. f. ſic habet: *In partem vades ſæculi ſancti, cum vivis & dantibus confeſſionem.*

℣. 26. Græcè, poſteriora tantùm exſtant hoc modo: Ἀπὸ νεκροῦ, ὡς μηδὲ ὄντος, ἀπόλλυται ἐξομολόγησις· i. e. *A mortuo, tanquam eo qui non eſt, perit confeſſio;* priora deſunt. Similiter apud Caſſiod. in Pſ. 114. p. 388. c. *A mortuo, quaſi ex eo qui non eſt, perit confeſſio.* In Mſ. verò S. Germ. 15. *Non demoreris in errore impiorum. A mortuo quaſi nihil perit;* deeſt ult. vox *confeſſio;* deeſt pariter in Corb. 1. & S. Theod. ſed in hoc ult. pro *perit*, legitur *erit*.

℣. 27. Græcè ita: Ζῶν καὶ ὑγιὴς αἰνέσει τὸν Κύριον, *Vivus & ſanus laudabit Dominum;* nec leguntur plura. Apud Victor. Tun. l. de pœnit. p. 603. f. ſic: *Vivens & ſanus fateberis, & laudabis Deum.* Item Caſſiod. in Pſ. 114. p. 388. c. alludens, dicit: *Nos autem viventes & ſani laudamus nomen tuum.*

℣. 28. Conſonat Græc. niſi quòd, detracta voce *illius*, ſubdit τοῖς ἐπιστρέφουσιν ἐπ᾽ αὐτόν, *convertentibus ſe ad eum.* Auguſt. in Spec. ſervat *illius;* legitque, *miſericordia Dei*, cum Mſ. Sangerm. 15.

℣. 29. Eadem ſunt in Græco, demptis tamen poſterioribus his: *& in vanitate malitiæ placuerunt:* priora pariter leguntur in Speculo Auguſt. Mſ. S. Theod. hab. *omnibus*, non *hominibus*.

℣. 30. Græc. Τί φωτεινότερον ἡλίου; καὶ τοῦτο ἐκλείπει· καὶ πονηρὸς ἐνθυμηθήσεται σάρκα καὶ αἷμα. *Quid lucidius ſole? & hoc deficit: & malus excogitabit carnem & ſanguinem.* Vatic. codex hab. in marg. καὶ πονηρὸν ἐνθυμηθήσεται σὰρξ καὶ αἷμα. Mſ. S. Germ. 15. cum Corb. 1. & S. Theod. *Aut quid nequius excogitavit caro & ſanguis?* Sangerm. ſubdit, *& hoc arguitur*, quod abeſt à Græco.

℣. 31. Totidem verba ſunt in Græco.

CAPUT XVIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Gen. 1. 1. 1. QUi vivit in æternum, creavit omnia
simul. Deus solus justificabitur, & ma-
net invictus rex in æternum.
2. Quis sufficit enarrare opera illius?
3. Quis enim investigabit magnalia ejus?
4. Virtutem autem magnitudinis ejus quis
enunciabit? aut quis adjiciet enarrare miseri-
cordiam ejus?
5. Non est minuere, neque adjicere, nec
est invenire magnalia Dei.
6. Cùm consummaverit homo, tunc inci-
piet: & cùm quieverit, aporiabitur.
7. Quid est homo, & quæ est gratia illius?
& quid est bonum, aut quid nequam illius?
Psalm. 89. 10. 8. Numerus dierum hominum ut multùm
centum anni: quasi gutta aquæ maris deputa-
ti sunt: & sicut calculus arenæ, sic exigui an-
ni in die ævi.
9. Propter hoc patiens est Deus in illis, &
effundit super eos misericordiam suam.
10. Vidit præsumptionem cordis eorum
quoniam mala est, & cognovit subversionem
illorum quoniam nequam est.
11. Ideo adimplevit propitiationem suam
in illis, & ostendit eis viam æquitatis.
12. Miseratio hominis circa proximum
suum: misericordia autem Dei super omnem
carnem.
13. Qui misericordiam habet, docet, & eru-
dit quasi pastor gregem suum.
14. Miseretur excipientis doctrinam mise-
rationis, & qui festinat in judiciis ejus.
15. Fili in bonis non des querelam, & in
omni dato non des tristitiam verbi mali.
16. Nonne ardorem refrigerabit ros? sic &
verbum melius quàm datum.
17. Nonne ecce verbum super datum bo-
num? sed utraque cum homine justificato.
18. Stultus acriter improperabit: & datus
indisciplinati tabescere facit oculos.
19. Ante judicium para justitiam tibi, &
antequam loquaris disce.
20. Ante languorem adhibe medicinam, &
ante judicium interroga teipsum, & in cons- 1. Cor. 11. 28.
pectu Dei invenies propitiationem.
21. Ante languorem humilia te, & in tem-
pore infirmitatis ostende conversationem
tuam.
22. Non impediaris orare semper, & ne Luc. 18. 1.
verearis usque ad mortem justificari: quoniam 1. Thess. 5. 17.
merces Dei manet in æternum.
23. Ante orationem præpara animam tuam:
& noli esse quasi homo qui tentat Deum.

NOTÆ.

℣. 1. Hæc ultima verba, & *manet invictus rex in æternum*, desunt in Gr. loco verò *simul*, est κοινῇ, quæ dictio etiam verti posset *communiter*. August. l. 4. de Gen. ad lit. c. 33. to. 3. 179. g. legit *simul*.

℣. 2. Græc. Οὐθενὶ ἐξεποίησεν ἐξαγγεῖλαι τὰ ἔργα αὐτοῦ. *Nemini potestatem fecit enarrandi opera ipsius*. Ed. Compl. hab. Τίνι ἐξεποίησεν. In Ms. Corb. 1. *Quis sufficiet*, &c.

℣. 3. Sic est in Græco, excepto uno Καὶ τίς, *Et quis*, pro *Quis enim*.

℣. 4. Græc. initio delet *autem*; subinde pro *enunciabit? aut*, hab. ἐξαριθμήσεται; καὶ, *enumerabit? &*; extremò pluraliter, τὰ ἐλέη αὐτοῦ, *misericordias ejus*. In Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. *& quis adjiciet*, &c.

℣. 5. Ultima tantùm variant Græcè, videlicet *invenire magnalia Dei*, pro quibus, ἐξιχνιάσαι τὰ θαυμάσια τοῦ Κυρίου, *investigare mirabilia Domini*. Apud Ambros. in Ps. 40. col. 874. f. 875. a. *Non est adjicere, neque minuere, in quo perfecta, & plena sunt omnia*.

℣. 6. Similiter in Græco, exceptis his duobus, ἄρχεται, pro *incipiet*; ultimòque τότε ἀπορηθήσεται. Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1062. c. bene: *Cùm consummaverit homo, tunc incipit: & cùm finierit, tunc aporiabitur*. In Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. *tunc incipit: & cùm quieverit, operabitur*; item in Ms. S. Theod. *operabitur*; sed corruptè, ni fallor.

℣. 7. A Ms. S. Germ. abest triplex *est*; à Corb. 1. postr. duplex; à Ms. S. Theod. ultimum tantùm. In Gr. sic: Τί ἄνθρωπος, καὶ τί ἡ χρῆσις αὐτοῦ; τί τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ, καὶ τί τὸ κακὸν αὐτοῦ;

℣. 8. Ms. S. Germ. 15. tollit *ut*, ante *multùm*; paulò verò post habet: *quasi guttæ aquæ à mare, & sicut cauculus arenæ*, &c. Ms. S. Theod. *quasi guttæ aquæ ad mare, & sicut*, &c. Corb. 1. *quasi guttæ aquæ ad mare deputati sunt: & sicut*, &c. Græc. Ἀριθμὸς ἡμερῶν ἀνθρώπου πολλὰ ἔτη ἑκατόν· ὡς σταγὼν ὕδατος ἀπὸ θαλάσσης, καὶ ψῆφος, &c. ut in Vulg.

℣. 9. Eadem leguntur Græcè, exceptis his mediis, ἐμακροθύμησε Κύριος..... καὶ ἐξέχεεν, *patiens fuit Dominus... & effudit*; ed. Compl. μακροθυμεῖ... καὶ διαχεύσει. Ms. S. Germ. 15. *& effudit*.

℣. 10. Græcum delet ista, *præsumptionem cordis eorum quoniam mala est*; cætera similia.

℣. 11. In Græco hæc leguntur sola: Διὰ τοῦτο ἐπλήθυνε τὸν ἐξιλασμὸν αὐτοῦ· *Propter hoc multiplicavit propitiationem suam*. In Ms. verò S. Germ. 15. omnia ut in Vulg. præter unum *& ostendit ei*, non *eis*.

℣. 12. Similiter in Græco.

℣. 13. Græc. Ἐλέγχων, καὶ παιδεύων, καὶ διδάσκων, καὶ ἐπιστρέφων ὡς ποιμὴν, &c. i. e. *Corripiens, & erudiens, & docens, & convertens quasi pastor*, &c. Ms. S. Germ. 15. *& docet, erudit*; Corb. 1. *& doctè erudit*.

℣. 14. Mss. codd. Corb. 1. & S. Theod. *Misereatur excipiens doctrinam miserationis*, &c. Similiter habet Sangerm. 15. sed addit, *& qui festinant*, &c. Græc. Τοὺς ἐκδεχομένους παιδείαν ἐλεεῖ, καὶ τοὺς κατασπεύδοντας ἐπὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ. *Excipientium disciplinam miseretur, & eorum qui festinant ad judicia ejus*. August. in Spec. *Miseretur excipientium doctrinam miserationis, & qui festinant in judiciis ejus*.

℣. 15. Ita fert Græc. nisi quòd sub fin. delet τὸ *non des*; & loco *verbi mali*, hab. λόγων, *verborum*; ed. Compl. λόγων πονηροῦ. August. Speculum nil differt à Vulgata. Mss. S. Theod. & Corb. 1. legunt: *& omni dato ne des*, &c. Sangerm. 15. *& omni dato non des*, &c.

℣. 16. Concinit August. Speculum. Sic etiam in Græco est, detracto uno *&*, ante *verbum*. Ms. S. Theod. habet sup. *refrigeravit*, non *refrigerabit*, vet. codd. more.

℣. 17. Eadem leguntur Græcè, præter postrema, καὶ ἀμφότερα παρὰ ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ· *& utraque apud hominem gratiosum*. Apud August. in Spec. *& utraque cum homine justificato*; item in Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. *& utraque*.

℣. 18. Accinit Aug. Spec. nec dissimile quidquam in Gr. præter unum βασκάνου, *invidi*, loco *indisciplinati*.

℣. 19. Itidem in August. Speculo. In Gr. autem id unum exstat, Πρὶν λαλῆσαι μάνθανε. Item ap. Ambros. l. de Noe, c. 31. col. 275. d. *Discendum tibi priùs est quàm loquendum*. Contrà, Fulgent. l. 1. de rem. pecc. c. 29. priorem sententiam admittit, *Ante judicium para justitiam tibi*; dein verò, *& in conspectu Dei invenies propitiationem*, quæ sunt de ℣. seq.

℣. 20. Concinit August. Speculum. Græcè ita: καὶ πρὸ ἀῤῥωστίας θεράπευε. Πρὸ κρίσεως ἐξέταζε σεαυτὸν, καὶ ἐν ὥρᾳ ἐπισκοπῆς εὑρήσεις ἐξιλασμόν. Fulgent. autem ubi sup. non legit *in hora visitationis* cum Gr. sed *in conspectu Dei*, ut in Vulg.

℣. 21. Græc. loco *infirmitatis*, habet ἁμαρτημάτων, *peccatorum*; & loco *conversationem tuam*, simpliciter, ἐπιστροφὴν, *conversionem*. Aug. Speculum Vulgatæ congruit.

℣. 22. Græc. pro *orare semper*, hab. τοῦ ἀποδοῦναι εὐχὴν εὐκαίρως, *reddere votum tempestivè*; tollit verò ultima ista: *quoniam merces Dei manet in æternum*. August. Speculum nil omnino differt à Vulg. Ms. S. Theod. loco *& ne verearis*, leg. *& non veteris*.

℣. 23. Accinit August. Speculum cum Auct. op. imp. in Matth. p. 79. d. Græc. loco *animam tuam*, habet

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Sup. 7. 18. 24. Memento iræ in die consummationis,
& tempus retributionis in conversatione faciei.
Sup. 11. 27. 25. Memento paupertatis in tempore abundantiæ, & necessitatum paupertatis in die divitiarum.
26. A manè usque ad vesperam immutabitur tempus, & hæc omnia citata in oculis Dei.
27. Homo sapiens in omnibus metuet, &
in diebus delictorum attendet ab inertia.
28. Omnis astutus agnoscit sapientiam, &
invenienti eam dabit confessionem.
29. Sensati in verbis & ipsi sapienter egerunt: & intellexerunt veritatem & justitiam,
& impluerunt proverbia & judicia.
30. Post concupiscentias tuas non eas, & Rom. 6.
à voluntate tua avertere. 12. 13.
31. Si præstes animæ tuæ concupiscentias & 13. 14.
ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.
32. Ne oblecteris in turbis nec in modicis: assidua enim est commissio illorum.
33. Ne fueris mediocris in contentione ex
fœnore, & est tibi nihil in sacculo: eris enim
invidus vitæ tuæ.

NOTÆ.

σεαυτὸν, *teipsum*; cæt. quadrant.

℣. 24. Ita Græcè, exceptis his, ἐν ἡμέραις, *in diebus*; extremòque, καὶ καιρὸν ἐκδικήσεως ἐν ἀποστροφῇ προσώπου, *& tempus vindictæ in conversione faciei*. Ms. Corb. 1. hab. *in conversatione facies*; Sangerm. 15. & S. Theod. *in conversione facies*.

℣. 25. Græc. Μνήσθητι καιρὸν λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησμονῆς· πτωχείαν, καὶ ἔνδειαν ἐν ἡμέραις πλούτου· i. e. *Memento temporis famis in tempore saturitatis; paupertatis, & necessitatis in diebus divitiarum*. Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. *& necessitatem paupertatis in die*, &c.

℣. 26. In Ms. S. Germ. 15. *mutatur tempus*: Græcè, μεταβάλλει καιρὸς, statimque, καὶ πάντα ἐστὶ ταχινὰ ἔναντι Κυρίου· in ed. Compl. καὶ πάντα ταῦτά ἐστι, &c.

℣. 27. Græc. pro *in omnibus*, singulariter hab. ἐν παντί; subinde ἁμαρτιῶν, *peccatorum*, loco *delictorum*; ultimòque, ἀπὸ πλημμελείας, *à delicto*, pro *ab inertia*. August. Speculum Vulgatæ consonat ad verbum.

℣. 28. Ms. S. Germ. 15. *Omnis astutus agnovit*, &c. Ms. S. Theod. *cognovit*; Græc. Πᾶς συνετὸς ἔγνω, &c. ut supra.

℣. 29. Græc. prætermittit verba media, *& intellexerunt veritatem & justitiam*; in cæteris concordat cum Vulg. nisi quòd extremò hab. ἀκριβεῖς, *exquisita*, loco *& judicia*. In Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. sup. *imploraverunt*, pro *impluerunt*; Gr. ἀνώμβρησαν.

℣. 30. Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. hunc præferunt titulum, *DE CONTINENTIA ANIMÆ*; in Gr. simpliciter, ἘΓΚΡΑΤΕΙΑ ΨΥΧῆΣ. exinde ut in Vulg. exceptis his, ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου, *à desideriis tuis*, pro *à voluntate tua*. Apud Ambros. epist. 63. col. 1030. c. *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluptate tua vetare*; nonnulli codd. *avertere*; Gr. κωλύου. Priori lectioni *vetare* favet Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. d. alteri verò *avertere* August. in Spec. & l. 10. conf. col. 186. c. cum S. Leone, ser. 68. p. 148. at epist. 80. c. 1. Leo M. hab. *vetare*.

℣. 31. Ita in August. Speculo, sed absque voce ult. *tuis*; quæ etiam abest à Ms. S. Germ. 15. Ambros. ep. 63. p. 1030. c. legit: *Si dederis animæ tuæ concupiscentiam, gaudio eris inimicis tuis*. Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. d. *Quia si dederis animæ tuæ concupiscentiam, tradet te in gaudium inimicis tuis, & invidis tuis*. Græc. Ἐὰν χορηγήσῃς τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιθυμίας, ποιήσει σε ἐπίχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου. *Si præstiteris animæ tuæ beneplacitum concupiscentiæ, faciet te gaudium inimicorum tuorum.*

℣. 32. Græc. Μὴ εὐφραίνου ἐπὶ πολλῇ τρυφῇ, μηδὲ προσδεθῇς συμβολῇ αὐτῆς. *Ne oblecteris in multa epulatione, neque alligeris commissioni ejus*. August. in Speculo: *Ne oblecteris in turbis, nec immodicis delecteris*. In Ms. S. Germ. 15. pro *assidua enim est*, vitiosè, *adduus est enim*; in Corb. 1. *ad duas est enim*.

℣. 33. Græcè: Μὴ γίνου πτωχὸς συμβολοκοπῶν ἐκ δανεισμοῦ, καὶ οὐδέν σοί ἐστιν ἐν μαρσυπείῳ· *Non fias pauper de symbolis comessans ex fœnore, & nihil tibi est in sacculo*; ultima desunt. In Mss. S. Theod. & S. Germ. 15. ita: *& non est tibi nihil in seculo*, &c. sed corruptè ni fallor, pro *sacculo*. Edit. Compl. subdit, ἔσῃ γὰρ ἐπίβουλος τῆς ἰδίας ζωῆς λαλητός.

CAPUT XIX.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. OPerarius ebriosus non locupletabitur:
& qui spernit modica, paulatim decidet.
Gen. 19. 33. 2. Vinum & mulieres apostatare faciunt
3. Reg. 11. 1. sapientes, & arguent sensatos:
3. & qui se jungit fornicariis, erit nequam:
putredo & vermes hæreditabunt illum, & extolletur in exemplum majus, & tolletur de
numero anima ejus.
Jos. 9. 15. & 4. Qui credit citò, levis corde est, & mi-
22. 11. norabitur: & qui delinquit in animam suam,
insuper habebitur.
5. Qui gaudet iniquitate, denotabitur: &
qui odit correptionem, minuetur vitâ: & qui
odit loquacitatem, exstinguit malitiam.
6. Qui peccat in animam suam, pœnitebit: & qui jucundatur in malitia, denotabitur.
7. Ne iteres verbum nequam & durum, &
non minoraberis.
8. Amico & inimico noli narrare sensum
tuum: & si est tibi delictum, noli denudare:
9. audiet enim te, & custodiet te, & qua-

NOTÆ.

℣. 1. Itidem Græcè, demptâ conjunct. med. *&* In Ms. S. Germ. 15. legitur *ebriacus*, non *ebriosus*. Gelas. 1. ep. 8. & 9. Conc. to. 4. 1183. d. 1194. e. *qui minima spernit, paulatim decidit*. August. Specul. cum Chromat. Aquil. in Matth. p. 981. d. *qui modica spernit, paul. decidet*. Auct. l. de sing. cleric. p. 528. *qui spernit modica, paulatim cadet*.

℣. 2. Ambros. ep. 63. col. 1030. c. *Vinum & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes*: & in Ps. 118. col. 1167. e. *Vinum & mulieres faciunt apostatare*. August. in Spec. Vulgatæ accinit, nisi quòd extremò leg. *arguunt*, non *arguent*. Græc. Οἶνος καὶ γυναῖκες ἀποστήσουσι συνετούς· sequentia desunt.

℣. 3. Græc. καὶ ὁ κολλώμενος πόρναις, τολμηρότερος ἔσται· σῆτες (Ms. Alex. σήπη) καὶ σκώληκες κληρονομήσουσιν αὐτὸν, καὶ ἡ ψυχὴ τολμηρὰ ἐξαρθήσεται· *& qui jungit se meretricibus, audacior erit: tineæ & vermes hæreditabunt illum, & anima audax tolletur de numero.*

℣. 4. Sic habet Aug. in Spec. Græcè deest τὸ *& minorabitur*; sequitur verò, καὶ ὁ ἁμαρτάνων, εἰς ψυχὴν αὐτοῦ πλημμελήσει· *& qui peccat, in animam suam delinquet*. Ms. Germ. 15. *& qui delinquet in*, &c.

℣. 5. Græc. pro *iniquitate*, hab. καρδίᾳ, *corde*; ultimòque ἐλαττονοῦται κακίᾳ, *minuitur malitiâ*, pro *exstinguit malitiam*: his autem caret intermediis, *& qui odit correptionem, minuetur vitâ*. Ms. S. Germ. 15. initio legit: *Qui gaudet iniquitati*, cum Ms. S. Theod. & inf. Germ. *comminuetur vitâ*.

℣. 6. Versus iste totus abest à Græco. In Ms. S. Germ. est *pœnitebitur*.

℣. 7. Græc. breviùs: Μηδέποτε δευτερώσῃς λόγον, καὶ οὐθέν σοι οὐ μὴ ἐλαττονωθῇ. *Nunquam iteres verbum, & nihil tibi minuetur.*

℣. 8. Græc. ipso initio hab. Ἐν φίλῳ, *In amico*, non simpliciter *Amico*; paulòque post delet *sensum tuum*; loco verò seq. *& si est tibi delictum*, ita, καὶ εἰ μή ἐστί σοι ἁμαρτία, *etiamsi non est tibi peccatum*.

℣. 9. Græcè ista leguntur sola: ἀκήκοε γάρ σου, καὶ ἐφυλάξατό σε, καὶ ἐν καιρῷ μισήσει σε· *audivit enim te, & custodivit*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

ſi defendens peccatum odiet te, & ſic aderit tibi ſemper.

10. Audiſti verbum adversùs proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet.

11. A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis.

12. Sagitta infixa femori carnis, ſic verbum in corde ſtulti.

Levit. 19. 17. 13. Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat: Non feci: aut ſi fecerit, ne iterum addat facere.

Matth. 18. 15. *Luc.* 17. 3. 14. Corripe proximum, ne fortè non dixerit: & ſi dixerit, ne fortè iteret.

15. Corripe amicum: ſæpe enim fit commiſſio.

16. Et non omni verbo credas: eſt qui labitur lingua, ſed non ex animo.

Jac. 3. 8. 17. Quis eſt enim qui non deliquerit in lingua ſua? Corripe proximum antequam commineris.

18. Et da locum timori Altiſſimi: quia omnis ſapientia timor Dei, & in illa timere Deum, & in omni ſapientia diſpoſitio legis.

19. Et non eſt ſapientia nequitiæ diſciplina: & non eſt cogitatus peccatorum prudentia.

20. Eſt nequitia, & in ipſa exſecratio: & eſt inſipiens qui minuitur ſapientia.

21. Melior eſt homo, qui minuitur ſapientia, & deficiens ſenſu in timore, quàm qui abundat ſenſu, & transgreditur legem Altiſſimi.

22. Eſt ſolertia certa, & ipſa iniqua.

23. Et eſt qui emittit verbum certum enarrans veritatem. Eſt qui nequiter humiliat ſe, & interiora ejus plena ſunt dolo:

24. & eſt qui ſe nimiùm ſubmittit à multa humilitate: & eſt qui inclinat faciem ſuam, & fingit ſe non videre quod ignoratum eſt:

25. & ſi ab imbecillitate virium vetetur peccare, ſi invenerit tempus malefaciendi, malefaciet.

26. Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.

27. Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enunciant de illo.

28. Eſt correptio mendax in ira contumelioſi: & eſt judicium, quod non probatur eſſe bonum: & eſt tacens, & ipſe eſt prudens.

NOTÆ.

te, & in tempore odiet te.

℣. 10. Gr. delet τὸ *adversùs proximum tuum*; paulò verò poſt hab. σοὶ, *tibi*, pro *in te*; ſtatimque θάρσει, *fide*, non *fidens*; cæt. ut in Vulg. Auguſtini Spec. eidem Vulg. favet, niſi quòd delet *tuum*, poſt *proximum*: ſimiliter in Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1.

℣. 11. Concinit Auguſt. Speculum. Græcè verò ita: Ἀπὸ προσώπου λόγου ὠδινήσει μωρὸς, ὡς ἀπὸ προσώπου βρέφους ἡ τίκτουσα· i. e. *A facie verbi parturiet fatuus, ſicut à facie infantis ea quæ parit.*

℣. 12. Ita legit Aug. in Spec. uno tamen excepto *ore*, pro *corde*; in Græco κοιλίᾳ. In Mſs. Corb. 1. & S. Theod. non *carnis* ſupra legitur, ſed *canis*, abraſâ litterâ *n* in Corb. at in Græco σαρκὸς, &c. ut in Vulg.

℣. 13. Græc. Ἔλεγξον φίλον, μήποτε οὐκ ἐποίησε· καὶ εἴ τι ἐποίησε, μήποτε προσθῇ· *Corripe amicum, ne fortè non fecerit: & ſi quid fecerit, ne iterum addat.* Auguſt. Specul. Vulgatæ congruit, niſi quòd hab. *fecit*, loco *fecerit*. Mſ. Corb. 1. tollit negationem ante verbum *intellexerit*.

℣. 14. Similiter in Gr. præter φίλον, *amicum*, loco *proximum*; ultimòque, ἵνα μὴ δευτερώσῃ, *ut non iteret*; edit. Compl. leg. ſup. πλησίον cum Vulg. cui favet Aug. Specul.

℣. 15. Ita Aug. in Spec. Græcè διαβολὴ, *calumnia*, non *commiſſio*.

℣. 16. Sic etiam in Græco eſt, dempta voce *linguâ*; pro qua ed. Compl. ponit λόγῳ. Apud Auguſt. in Spec. *eſt qui labitur in lingua ſua*; in Mſs. Corb. 1. & S. Theod. *eſt qui lab. linguâ ſuâ.*

℣. 17. Concinit Aug. Speculum: nec abſimile Græc. eſt, niſi quòd hab. initio, Καὶ τίς οὐχ ἡμάρτησεν, *Et quis non peccavit*; paulòque poſt addit σου, ad *proximum*. Mſ. S. Germ. 15. tollit *in* ante *linguâ ſuâ*.

℣. 18. Auguſt. Speculum cum Vulgata concinit. Græc. verò ſimpliciter habet: Καὶ δὸς τόπον νόμῳ Ὑψίστου· πᾶσα σοφία φόβος Κυρίου, καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποίησις νόμου. *Et da locum legi Altiſſimi: omnis ſapientia timor Domini, & in omni ſapientia effectio legis.*

℣. 19. Græc. loco *cogitatus*, hab. ὅπου βουλὴ, *ubi conſilium*; cæt. ut in Lat. ſup. Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 17. p. 89. c. *Sapientia impiorum nequitia ſcientiæ eſt.*

℣. 20. Eadem ſunt in Græco, præter nominat. αὕτη, *ipſa*, pro *in ipſa*. In Mſ. S. Germ. 15. *Et nequitia, & ipſa exſecratio: & non eſt inſipiens qui minuetur.* In Mſ. S. Theod. *Eſt prudentia nequitiæ, & in ipſa exſecratio*, &c.

℣. 21. Itidem in Aug. Speculo, excepto verbo *deficit*, pro *minuitur*; in Mſ. S. Germ. 15. *defecit*; in Corb. 1. & S. Theod. *deficit*. Græcè ſimpliciter: Κρείττων ἡττώμενος ἐν συνέσει ἔμφοβος, ἢ περισσεύων ἐν φρονήσει, καὶ παραβαίνων νόμον· *Melior eſt qui minuitur ſenſu in timore, quam qui abundat ſenſu, & tranſgreditur legem*: ed. Compl. ſubdit Ὑψίστου.

℣. 22. Græcè ἀκριβὴς, *exquiſita*, pro *certa*.

℣. 23. In Gr. ita: Καὶ ἔστι διαστρέφων χάριν τοῦ ἐκφᾶναι κρίμα. Ἔστι πονηρευόμενος, συγκεκυφὼς μελανίᾳ, καὶ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ πλήρης δόλου. *Et eſt pervertens gratiam ad oſtendendum judicium. Eſt nequiter agens, qui ſe humiliat nigredine, & in ſuis interioribus eſt plenus dolo.* Ap. Ambroſ. epiſt. 2. col. 758. f. *Eſt qui nequiter humiliat ſe*, &c. ut in Vulg.

℣. 24. In Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. *& eſt juſtus, qui ſe nimiùm..... & eſt juſtus, qui inclinat faciem, & fingit*, &c. In Græco breviùs: συγκύφων πρόσωπον, καὶ ἑτεροκωφῶν· ὅπου οὐκ ἐπεγνώσθη, προφθάσει σε· *inclinans faciem, & ſemiſurdus: ubi non fuerit agnitus, anticipabit te.*

℣. 25. Itidem Græcè, præter verbum *malefaciendi*, quod deeſt.

℣. 26. Sic etiam in Græco, excepto fut. duplici ἐπιγνωσθήσεται, *cognoſcetur*, loco præſ. dupl. *cognoſcitur*.

℣. 27. Græc. Στολισμὸς ἀνδρὸς, καὶ γέλως ὀδόντων, καὶ βήματα ἀνθρώπου ἀναγγέλλει τὰ περὶ αὐτοῦ· i. e. *Amictus viri, & riſus dentium, & greſſus hominis renuntiant de illo.* S. Paulin. ep. 42. p. 256. b. *Sermo viri indicat de illo.*

℣. 28. Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. ferunt *indicium*, non *judicium*. Græcè hæc tantùm leguntur: Ἔστιν ἔλεγχος, ὃς οὐκ ἔστιν ὡραῖος· καὶ ἔστι σιωπῶν, καὶ αὐτὸς φρόνιμος. *Eſt correptio, quæ non eſt decora: & eſt tacens, & ipſe prudens.*

CAPUT XX.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. QUàm bonum eſt arguere, quàm iraſci, & confitentem in oratione non prohibere!

2. Concupiſcentia ſpadonis devirginabit juvenculam: *Infr.* 30. 21.

NOTÆ.

℣. 1. Græc. extremò habet: καὶ ὁ ἀνθομολογούμενος, ἀπὸ ἐλαττώσεως κωλυθήσεται· *& qui viciſſim confitetur, prohibebitur à diminutione*; cæt. ut ſup. Nobil. *viciſſim confitetur*, i. e. *qui reſpondens correptioni fatetur*; legendum eſt enim, inquit, ἀνθομολογούμενος, quod per incuriam typographi factum eſt ἀνθολογούμενος.

℣. 2. Ita de Græco, excepto verbo *devirginabit*, pro quo ἀποπαρθενῶσαι, *devirginare*; in uno tamen vetuſto eſt, teſte Nobilio, ἀποπαρθένωσεν; & in Mſs. Sangerm. 15. & Corb. 1. *devirginavit*; Sangerm. addit *juvenem*, non

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

3. ſic qui facit per vim judicium iniquum.

4. Quàm bonum eſt correptum manifeſtare pœnitentiam! ſic enim effugies voluntarium peccatum.

5. Eſt tacens, qui invenitur ſapiens: & eſt odibilis, qui procax eſt ad loquendum.

6. Eſt tacens non habens ſenſum loquelæ: & eſt tacens ſciens tempus aptum.

7. Homo ſapiens tacebit uſque ad tempus: laſcivus autem & imprudens non ſervabunt tempus.

8. Qui multis utitur verbis, lædet animam ſuam: & qui poteſtatem ſibi ſumit injuſtè, odietur.

9. Eſt proceſſio in malis viro indiſciplinato, & eſt inventio in detrimentum.

10. Eſt datum, quod non eſt utile: & eſt datum, cujus retributio duplex.

11. Eſt propter gloriam minoratio: & eſt qui ab humilitate levabit caput.

12. Eſt qui multa redimat modico pretio, & reſtituens ea in ſeptuplum.

13. Sapiens in verbis ſeipſum amabilem facit: gratiæ autem fatuorum effundentur.

14. Datus inſipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius ſeptemplices ſunt:

15. exigua dabit, & multa improperabit: & apertio oris illius inflammatio eſt.

16. Hodie fœneratur quis, & cras expetit: odibilis eſt homo hujuſmodi.

17. Fatuo non erit amicus, & non erit gratia bonis illius:

18. qui enim edunt panem illius, falſæ linguæ ſunt. Quoties, & quanti irridebunt eum?

19. Neque enim quod habendum erat, directo ſenſu diſtribuit: ſimiliter & quod non erat habendum.

20. Lapſus falſæ linguæ, quaſi qui in pavimento cadens: ſic caſus malorum feſtinanter veniet.

21. Homo acharis quaſi fabula vana, in ore indiſciplinatorum aſſidua erit.

22. Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore ſuo.

23. Eſt qui vetatur peccare præ inopia, & in requie ſua ſtimulabitur.

24. Eſt qui perdet animam ſuam præ confuſione, & ab imprudenti perſona perdet eam: perſonæ autem acceptione perdet ſe.

25. Eſt qui præ confuſione promittit amico, & lucratus eſt eum inimicum gratis.

26. Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indiſciplinatorum aſſiduè erit.

27. Potior fur quàm aſſiduitas viri mendacis: perditionem autem ambo hæreditabunt.

28. Mores hominum mendacium ſine honore: & confuſio illorum cum ipſis ſine intermiſſione.

NOTÆ.

juvenculam.

℣. 3. Græcè ſimpliciter: οὕτως ὁ ποιῶν ἐν βίᾳ κρίματα.

℣. 4. Hic verſus totus abeſt à Græco.

℣. 5. Eadem ſunt in Græco, præter hoc ult. ἀπὸ πολλῆς λαλιᾶς, *ex multa loquacitate*, loco *qui procax eſt ad loquendum.*

℣. 6. Græcè pro his, *non habens ſenſum loquelæ*, legitur, οὐ γὰρ ἔχει ἀπόκρισιν, *non enim habet reſponſum;* extremò verò tollitur *aptum;* cæt. ut in Vulgata. Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. ferunt: *Eſt autem tacens..... & eſt tacens ſciens tempus apti temporis:* ſimiliter in Mſ. S. Theod. *tempus apti temporis.*

℣. 7. Ad verbum è Græco, præter hoc, *non ſervabunt*, pro quo ὑπερβήσεται, *tranſgredietur.* Item apud Ambr. l. 1. de off. col. 3. d. *Homo ſapiens tacebit uſque ad tempus.*

℣. 8. Mſ. S. Germ. 15. hab. *lædit*, & inf. *ſibi aſſumit;* Corb. 1. & S. Theod. pariter *ſibi aſſumit*, cum Aug. Spec. at in Græco ſic: Ὁ πλεονάζων λόγῳ, βδελυχθήσεται· καὶ ὁ ἐνεξουσιαζόμενος, μισηθήσεται. *Qui abundat ſermone, in abominatione erit: & qui poteſtatem ſibi ſumit, odietur.*

℣. 9. Græc. initio hab. Ἔστιν εὐοδία, ad litt. *Eſt proſperum iter;* paulò verò poſt delet vocem *indiſciplinato;* cæt. ut in Vulg. Compl. add. ἁμαρτωλῷ.

℣. 10. Ita in Græco, præter hoc, λυσιτελήσει σοι, *erit utile tibi*, loco *eſt utile.* In Mſ. S. Germ. 15. *Eſt datus, qui non ſit utilis: & eſt datus*, &c. Gr. utrobique ἔστι δόσις.

℣. 11. Id unum variat Græcè, videlicet *aor.* ἦρε, *levavit*, pro fut. *levabit.* Mſ. S. Germ. 15. hab. *levavit;* S. Theod. *& qui ab humilit. levavit*, &c.

℣. 12. Græcè ἀγοράζων, *emat*, pro *redimat;* cæt. ut in Lat. ſup. ſubinde in Mſ. S. Theod. *& eſt reſtituens*, &c.

℣. 13. Græc. ſingulariter hab. ἐν λόγῳ, non pluraliter *in verbis;* exinde ποιήσει, *faciet*, non *facit;* cæt. ut in Vulg. Mſ. Alex. cum ed. Compl. ἐν λόγοις; Auguſt. Spec. *in verbis..... amab. facit.*

℣. 14. Sic eſt in Græco, præter hoc ultimum, ἀνθ᾽ ἑνὸς πολλοί, *pro uno multi*, loco *ſeptemplices ſunt;* in Mſ. S. Germ. 15. *ſeptiplices ſunt.* Mſ. S. Theod. initio hab. *Datum inſipientis non erit utile tibi;* Gr. δόσις, &c.

℣. 15. Poſterior ſententia ſic variat Græcè: καὶ ἀνοίξει τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς κῆρυξ, *& aperiet os ſuum ſicut præco:* prior ut in Vulg.

℣. 16. Ita in Græco, exceptis his, δανειεῖ..... ἀπαιτήσει, *fœnerabitur..... repetet*, detractâ voculâ *quis*, cum ſeq. *eſt.* In Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. *Hodie fœnerat quis... & odibilis homo hujuſmodi.* Apud Ambroſ. l. de Tob. c. 12. col. 604. a. *Qui hodie fœnerat, & cras expetit: odibilis homo hujuſmodi.*

℣. 17. Græc. Μωρὸς ἐρεῖ· Οὐχ ὑπάρχει μοι φίλος, καὶ οὐκ ἔστι χάρις τοῖς ἀγαθοῖς μου. *Stultus dicet: Non eſt mihi amicus, & non eſt gratia bonis meis.*

℣. 18. A Gr. abeſt *enim;* loco verò *illius*, habetur μου, *meum;* deinde φαῦλοι γλώσσῃ, *pravi linguâ*, loco *falſæ linguæ ſunt;* cætera ut ſupra. In Mſ. S. Theod. pariter, *qui edunt*, abſque med. *enim;* & in Sangerm. 15. *falſi linguæ ſunt.*

℣. 19. Hæc tota prætermittuntur in Græco edit. Rom. In ed. tamen Compl. leguntur ſeqq. Οὔτε γὰρ τὸ ἔχειν, ἐν ὀρθῇ αἰσθήσει εἴληφε· καὶ τὸ μὴ ἔχειν ὁμοίως ἀδιάφορον αὐτῷ.

℣. 20. Græc. Ὀλίσθημα ἀπὸ ἐδάφους, μᾶλλον ἢ ἀπὸ γλώσσης· οὕτως, &c. *Lapſus à pavimento, magis quàm à lingua: ſic*, &c. ut in Vulg. Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod..... *quaſi qui pavimento cadens: nam & ſic caſus malor. feſtin. venient.* Item in Corb. 1. deeſt *in*, ante *pavimento;* in Aug. Spec. ſic, *de pavimento cadens*, &c.

℣. 21. Ad verbum è Græco, excepto iſto, *quaſi fabula vana*, pro quo μῦθος ἄκαιρος, *fabula intempeſtiva.* Aug. in Spec. Vulgatæ accinit, niſi quòd habet, *diſciplinatorum;* at in Gr. conſtanter ἀπαιδεύτων, vel ut in ed. Ald. ἀπαιδεύτῳ. In Mſ. Corb. 1. legitur: *Homo ingratus, acharis*, &c. In Mſ. S. Theod. *Homo ingratus quaſi fabula vana, & in ore*, &c.

℣. 22. Concinit Aug. Speculum: nec abſimile Græcum eſt, niſi quòd habet εἴπῃ, *dicet;* ultimòque αὐτῆς, *ejus.*

℣. 23. Sic eſt in Græco, præpoſito uno οὐ, *non*, verbo *ſtimulabitur.* In Mſs. S. Theod. S. Germ. 15. & Corb. 1. legitur *ab inopia*, è Gr. ἀπὸ ἐνδείας.

℣. 24. Aug. in Spec. legit, *Eſt qui perdit animam*, &c. cum Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. Itidem Græcè cum ſeqq. excipienda tamen ultima iſta: *perſona autem acceptione perdet ſe*, quæ à Græco abſunt.

℣. 25. Ita legit Aug. in Spec. Græcè: Ἔστι χάριν αἰσχύνης ἐπαγγελλόμενος φίλῳ, καὶ ἐκτήσατο αὐτὸν ἐχθρὸν δωρεάν. In Mſ. S. Germ. 15. *Eſt qui præ confuſ. promittat*, &c.

℣. 26. Sic eſt in Aug. Speculo: nec diſſimiliter in Græco, detracto med. *&.* In Mſ. S. Theod. additur *enim*, poſt *opprobrium.*

℣. 27. Ita Aug. in Speculo. Sic etiam in Græco, niſi excipiatur hoc, ὁ ἐνδελεχίζων ψεύδει, *aſſiduus in mendacio*, loco *aſſiduitas viri mendacis.* Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. initio habent: *Potius furem;* Mſ. S. Theod. *Potius fur eſt;* Gr. Αἱρετὸν κλέπτης, &c.

℣. 28. Græc. Ἦθος ἀνθρώπου ψευδοῦς ἀτιμία· καὶ ἡ αἰσχύνη αὐτοῦ μετ᾽ αὐτοῦ ἐνδελεχῶς· *Mos hominis mendacis inhonoratio: & confuſio ejus cum ipſo ſine intermiſſione.* Similiter habet Aug. in Spec. *& confuſio illius cum ipſo;* quamvis initio legerit: *Mores hominum mendacium*, &c. Itidem in Mſ. S. Germ. 15.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

29. Sapiens in verbis producet ſeipſum, & homo prudens placebit magnatis.

30. Qui operatur terram ſuam, inaltabit acervum frugum: & qui operatur juſtitiam, ipſe exaltabitur: qui verò placet magnatis, effugiet iniquitatem.

Exod. 23. 8. Deuter. 16. 19. 31. Xenia & dona excæcant oculos judicum, & quaſi mutus in ore avertit correptiones eorum.

32. Sapientia abſconſa & theſaurus inviſus; quæ utilitas in utriſque? Inf. 41. 17.

33. Melior eſt qui celat inſipientiam ſuam, quàm homo qui abſcondit ſapientiam ſuam.

NOTÆ.

℣. 29. In Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. hic præmittitur titulus: *VERBUM PARABOLARUM*; tum ſequitur, *Sapiens in verbis*, &c. In Græco pariter, ΛΟΓΟΙ ΠΑΡΑΒΟΛΩΝ; reliqua ut in Vulg.

℣. 30. In Græco hæc ſola: Ὁ ἐργαζόμενος γῆν (Compl. add. αὐτοῦ,) ἀνυψώσει θημωνίαν αὐτοῦ· καὶ ὁ ἀρέσκων μεγιστᾶσιν, ἐξιλάσεται ἀδικίαν· *Qui operatur terram, inaltabit acervum ſuum: & qui placet magnatis, expiabit iniquitatem.* Mſs. Germ. 15. & S. Theod. hab. *acervum fructuum.*

℣. 31. Concordat Auguſt. Speculum. Græc. verò loco *judicum*, legit σοφῶν, *ſapientum*; deinde ſic: καὶ ὡς φιμὸς ἐν στόματι ἀποτρέπει ἐλεγμούς· *& ſicut frenum in ore avertunt increpationes*; ed. Compl. ἐλέγχους; Mſ. S. Theod. *correptionem eorum.*

℣. 32. Ita in Aug. Speculo, cui conſonat Græcum.

℣. 33. Eadem ſunt in Græco, niſi quòd ponitur ἄνθρωπος, *homo*, tam ante *qui celat*, quàm ante *qui abſcondit*. In Auguſt. Speculo: *Melior eſt in hominibus qui abſcondit inſip. ſuam, quàm qui abſcondit*, &c. In Mſ. S. Germ. 15. *Melius in hominibus qui abſcondent inſip. ſuam, quàm qui abſcondunt*, &c.

CAPUT XXI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Fili peccaſti? non adjicias iterum: ſed & de priſtinis deprecare ut tibi dimittantur.

2. Quaſi à facie colubri fuge peccata: & ſi acceſſeris ad illa, ſuſcipient te.

3. Dentes leonis, dentes ejus, interficientes animas hominum.

4. Quaſi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non eſt ſanitas.

5. Objurgatio & injuriæ annullabunt ſubſtantiam: & domus quæ nimis locuples eſt, annullabitur ſuperbiâ: ſic ſubſtantia ſuperbi eradicabitur.

6. Deprecatio pauperis ex ore uſque ad aures ejus perveniet, & judicium feſtinatò adveniet illi.

7. Qui odit correptionem, veſtigium eſt peccatoris: & qui timet Deum, convertetur ad cor ſuum.

8. Notus à longè potens linguâ audaci: & ſenſatus ſcit labi ſe ab ipſo.

9. Qui ædificat domum ſuam impendiis alienis, quaſi qui colligit lapides ſuos in hieme.

10. Stupa collecta ſynagoga peccantium, & conſummatio illorum flamma ignis. Sup. 16. 7.

11. Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

12. Qui cuſtodit juſtitiam, continebit ſenſum ejus.

13. Conſummatio timoris Dei, ſapientia & ſenſus.

14. Non erudietur, qui non eſt ſapiens in bono.

15. Eſt autem ſapientia, quæ abundat in malo: & non eſt ſenſus ubi eſt amaritudo.

16. Scientia ſapientis tanquam inundatio abundabit, & conſilium illius ſicut fons vitæ permanet.

NOTÆ.

℣. 1. Auguſt. l. 21. de civit. Dei, c. 27. to. 7. 651. b. *Fili peccaſti? ne adjicias iterum: & de præteritis deprec. ut dimittantur tibi*: ejuſdem Specul. *ſed & de præteritis... ut tibi remittantur.* Fulgent. epiſt. 7. p. 192. *Fili peccaſti? ne adjic. iterum: ſed & de præteritis deprec. ut tibi dimittantur*: ita rurſum l. 1. de rem. pecc. c. 27. p. 381. excepto uno *de priſtinis*. Similiter habet Vict. Tun. l. de pœnit. p. 603. e. Cæſar. verò Arelat. hom. 16. *Fili peccaſti? quieſce, non adjic. iterum: ſed & de priſtinis deprec. ut tibi remittantur*: Mſ. Sangerm. 15. *ut tibi remittatur.* Græcè: Τέκνον ἥμαρτες; μή... καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι· ſequentia deſunt.

℣. 2. Sic habet Aug. in Spec. cum Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 27. p. 381. Græcè, loco *peccata*, eſt ἀπὸ ἁμαρτίας, *à peccato*; mox ita, ἐὰν γὰρ προσέλθῃς, δήξεταί σε· *ſi enim acceſſeris, mordebit te.* Ed. Compl. προσέλθῃς αὐτῇ, δέξεταί σε.

℣. 3. Concinit Auguſt. Speculum unà cum Gr. Apud Fulg. verò l. de rem. pecc. c. 27. p. 381. ſic: *Et quaſi dentes leonis in vorando, interficient te.*

℣. 4. Ita in Aug. Speculo, & Græco.

℣. 5. In Gr. breviùs: Καταπληγμὸς καὶ ὕβρεις ἐρημώσουσι πλοῦτον· οὕτως οἶκος ὑπερηφάνου ἐρημωθήσεται· *Vehemens objurgatio & contumelia annullabunt ſubſtantiam: ſic domus ſuperbi vaſtabitur.* In Mſ. S. Germ. 15. *Catapleclatio & injuriæ adnullabunt ſubſtantiam: ſic ſubſtantia ſuperbiæ eradicabitur.*

℣. 6. A Græco abeſt τὸ *perveniet*; tum ſequitur: καὶ τὸ κρίμα αὐτοῦ κατὰ σπουδὴν ἔρχεται, *& judicium ejus feſtinatò venit.* Mſ. S. Germ. 15. loco *perveniet*, leg. *veniet*. Itidem Corb. 1. tollit tamen *ejus*, poſt *aures*.

℣. 7. Eadem leguntur Græcè, exceptis his duobus, ἐν ἴχνει, *in veſtigio*, loco *veſtigium eſt*; ultimòque ἐν καρδίᾳ, *in corde*, loco *ad cor ſuum*: ed. Compl. hab. ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ. Aug. in Spec. nil differt à Vulg.

℣. 8. Græc. hab. ἐν γλώσσῃ, *in lingua*, abſque adject. *audaci*; loco verò ſeqq. *& ſenſatus*, &c. ſic: ὁ δὲ νοήμων οἶδεν ἐν τῷ ὀλισθαίνειν αὐτόν, *ſenſatus autem novit cùm ille labitur.*

℣. 9. Sic eſt in Græco, exceptis his, ἐν χρήμασιν, *in pecuniis*, pro *impendiis*; ultimòque, εἰς χειμῶνα, *in hiemem.* Mſ. Germ. 15. habet, *quaſi qui colligat*; Gr. ὡς ὁ συνάγων.

℣. 10. Ita legit Fulg. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 27. p. 381. nec refragatur Græc. niſi quòd hab. ἀνόμων, *iniquorum*, loco *peccantium.*

℣. 11. Sic eſt in Græco, præter hæc ult. καὶ ἐπ' ἐσχάτῳ αὐτῆς βόθρος ᾅδου, *& in noviſſimo illius fovea inferni*, loco *& in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ*; in Mſ. S. Germ. 15. *& pœna.* Corb. 1. leg. ſup. *complantata lapidibus*; ſic etiam in Aug. Speculo: item in Mſ. S. Theod. cum hoc ſubſeq. *& in finem*; In Gr. ὡμαλισμένη ἐκ λίθων. Apud Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 27. p. 381. *Via peccantium plena offenſis, & in fine illorum*, &c. ut in Vulg.

℣. 12. Græc. loco *juſtitiam*, habet νόμον, *legem*; dein κατακρατεῖ, *continet*, &c. ut ſup. Aug. Spec. Vulgatæ conſonat.

℣. 13. Græc. initio ipſo hab. Καί; extremò verò delet τὸ *& ſenſus*. Auguſt. Speculum Vulgatæ congruit.

℣. 14. Ita Græcè, ſi excipiatur vox ult. πανοῦργος, *aſtutus*, loco *ſapiens in bono.*

℣. 15. In Mſs. S. Theod. S. Germ. 15. & Corb. 1. *inſipientia eſt*, non *ſapientia*; ultimòque in Sangerm. & S. Theod. *ubi abundat amaritudo.* In Græco hæc leguntur ſola: Ἔστι πανουργία πληθύνουσα πικρίαν, *Eſt aſtutia multiplicans amaritudinem.*

℣. 16. Itidem Græcè, detracto ult. verbo *permanet*. Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 16. d. ſic legit: *Cognitio ſapientis tanq. inundatio abundabit, & conſil. illius ſicut fons purus vitæ, quod cuſtodit à malo.* In ed. etiam Compl. ὡς πηγὴ ἁγνὴ ζωῆς.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

17. Cor fatui quaſi vas confractum, & omnem ſapientiam non tenebit.

18. Verbum ſapiens quodcunque audierit ſcius, laudabit, & ad ſe adjiciet: audivit luxurioſus, & diſplicebit illi, & projiciet illud poſt dorſum ſuum.

19. Narratio fatui quaſi ſarcina in via: nam in labiis ſenſati invenietur gratia.

20. Os prudentis quæritur in eccleſia, & verba illius cogitabunt in cordibus ſuis.

21. Tanquam domus exterminata, ſic fatuo ſapientia: & ſcientia inſenſati inenarrabilia verba.

22. Compedes in pedibus, ſtulto doctrina, & quaſi vincula manuum ſuper manum dextram.

23. Fatuus in riſu exaltat vocem ſuam: vir autem ſapiens vix tacitè ridebit.

24. Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quaſi brachiale in brachio dextro.

25. Pes fatui facilis in domum proximi: & homo peritus confundetur à perſona potentis.

26. Stultus à feneſtra reſpiciet in domum: vir autem eruditus foris ſtabit.

27. Stultitia hominis auſcultare per oſtium: & prudens gravabitur contumeliâ.

28. Labia imprudentium ſtulta narrabunt: verba autem prudentium, ſtatera ponderabuntur.

29. In ore fatuorum cor illorum: & in corde ſapientium os illorum.

30. Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam.

31. Suſurro coinquinabit animam ſuam, & in omnibus odietur: & qui cum eo manſerit, odioſus erit: tacitus & ſenſatus honorabitur.

NOTÆ.

℣. 17. Græc. initio hab. ἔγκατα, *interiora*, non *cor*; & poſt paulò, γνῶσιν, *ſcientiam*, non *ſapientiam*; cæt. ut in Vulg.

℣. 18. Mſ. S. Theod. non *quodcunque* fert, ſed *quod cùm*; Græc. ἐὰν, *ſi*; paulòque poſt Gr. jungit αὐτὸν, *illud*, verbo *laudabit*; ſubinde pro *diſplicebit*, & *projiciet*, hab. ἀπήρεσεν..... ἀπέστρεψεν, *diſplicuit*..... *projecit*; cæt. ad verbum ut ſup. Auguſt. Speculum nil differt à Vulg. niſi quòd legit, *audiet luxurioſus*. In Mſ. Corb. 1. loco *ſcius*, eſt *inſcius*; at in Gr. ἐπιστήμων. Apud Rufin. l. 2. de bened. Patr. p. 24. a. ſic: *Sapiens audiens verbum collaudat, & adjiciet ad illud.*

℣. 19. Ad verbum è Gr. præter τὸ *nam in labiis*, pro quo ἐπὶ δὲ χείλους, *in labio autem*. Auguſt. Speculum cum Vulg. concinit.

℣. 20. Græc. hab. ζητηθήσεται, *quæretur*; extremòque, διανοηθήσεται ἐν καρδίᾳ, *cogitabit in corde*; cæt. ut in Vulg. Mſ. Alex. cum Compl. διανοηθήσονται. Auguſt. Speculum nil diſcrepat à Vulg.

℣. 21. Eadem leguntur Græcè, niſi excipiatur verbum ἀδιεξέταστοι, loco *inenarrabilia*; Nobil. vertit, *non veſtigabilia*.

℣. 22. Concinit Auguſt. Speculum: nec refragatur Græc. niſi quòd legit num. plurali ἀνοήτοις, pro ſingul. *ſtulto*; Compl. ἀνοήτῳ. Mſ. Corb. 1. extremò hab. *ſuper manum dexteræ*.

℣. 23. Sic eſt in Græco, niſi quòd pro *ſapiens*, legitur πανοῦργος, *aſtutus*; & in fine, μειδιάσει, *ſubridebit*. Auguſt. Speculum Vulgatæ congruit. Mſs. S. Theod. S. Germ. 15. & Corb. 1. ſcribunt, *inaltat*, non *exaltat*; Gr. ἀνυψοῖ.

℣. 24. Itidem Græcè, poſito uno ὡς, *ſicut*, ante *ornamentum*. Auguſt. Speculum convenit cum Vulg.

℣. 25. Græcè loco *facilis*, habetur ταχὺς, *velox*; delentur autem voces *proximi*, & *potentis*; cætera quadrant. Apud Ambroſ. l. de exhort. virg. col. 296. f. ſic: *Pes enim fatui facilis in domum proximi: qui autem ſapiens eſt, verecundatur.* In Mſ. S. Theod. *homo imperitus confundetur.*

℣. 26. Ita Græcè, exceptis his duobus, θύρας, *janua*, pro *feneſtra*; & παρακύπτει, *reſpicit*, pro *reſpiciet*.

℣. 27. Similiter in Græco, niſi excipiatur vox 1. ἀπαιδευσία, *inſcitia*, *imperitia*, pro *ſtultitia*. Mſ. S. Germ. 15. hab. *Stultitiam hominis audire per oſtium.*

℣. 28. Græc. loco prioris ſententiæ habet: Χείλη ἀλλοτρίων ἐν τούτοις βαρυνθήσεται, *Labia alienorum in his gravabuntur*; reliqua ut in Vulg. Chromat. Aquil. in Matt. p. 982. d. legit: *Labia imprudentium ſtulta narrabunt: & ſtaterâ appenditur verbum prudentis.*

℣. 29. Ita legit Aug. in Speculo. Hilar. in Pſ. 51. n. 7. col. 72. e. & inf. *In ore ſtultorum cor eorum eſt.* Ita quoque in Græco; ſequitur verò: καρδία δὲ σοφῶν, &c. *cor autem ſapientum*, &c. ſed in Compl. ἐν δὲ καρδίᾳ σοφῶν, &c.

℣. 30. Sic eſt in Gr. ut & ap. Auguſt. in Speculo. In Mſ. S. Theod. *impius diabolo.*

℣. 31. Multò pauciora in Græco, nempe: Μολύνει τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ ψιθυρίζων, καὶ ἐν παροικήσει μισηθήσεται· *Suſurro coinquinat animam ſuam, & in cohabitatione odietur*; reliqua deſunt. In Mſ. S. Germ. 15. legitur *ſuſurrio*; ſubinde cùm in ipſo, tum in Mſs. S. Theod. & Corb. 1. deeſt *cum eo*, ante verbum *manſerit*: deeſt pariter in Aug. Speculo.

CAPUT XXII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. IN lapide luteo lapidatus eſt piger, & omnes loquentur ſuper aſpernationem illius.

2. De ſtercore boum lapidatus eſt piger: & omnis, qui tetigerit eum, excutiet manus.

3. Confuſio patris eſt de filio indiſciplinato: filia autem in deminoratione fiet.

4. Filia prudens hæreditas viro ſuo: nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris.

5. Patrem & virum confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab utriſque autem inhonorabitur.

6. Muſica in luctu importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore ſapientia.

7. Qui docet fatuum, quaſi qui conglutinat

NOTÆ.

℣. 1. Sic apud Auguſt. in Spec. Græcè verò ita: Λίθῳ ἠρδαλωμένῳ συνεβλήθη ὀκνηρὸς, καὶ πᾶς ἐκσυριεῖ ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ αὐτοῦ. *Lapidi conſpurcato comparatus eſt piger, & omnis exſibilabit in ignominiam illius.*

℣. 2. Græc. Βολβίτῳ κοπρίων (Mſ. Alex. κοπρίῳ) συνεβλήθη ὀκνηρός· πᾶς ὁ ἀναιρούμενος αὐτὸν, ἐκτινάξει χεῖρα. *Stercori boum de ſterquiliniis comparatus eſt piger: omnis qui tollit illud, excutiet manum.*

℣. 3. Concinit Græc. niſi quòd hab. in fine, γίνεται, *fit*, non *fiet*; & ſup. ἐν γεννήσει ἀπαιδεύτου, loco *de filio indiſciplinato*, quod idem valet. Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. ferunt, *in filia autem in*, &c. Mſ. S. Theod. *in filia autem fatua in*, &c.

℣. 4. Concinit Auguſt. Speculum: nec abſimilia in Gr. exceptis his, κληρονομήσει ἄνδρα αὐτῆς, *hæreditabit virum ſuum*, loco *hæreditas viro ſuo*; deinde καὶ, pro *nam*; & εἰς λύπην, *in triſtitiam*, pro *in contumeliam*, abſque verbo *fit*. Mſ. Corb. 1. habet, *in contumelia fit.*

℣. 5. In Græco abeſt verſic. medius, *ab impiis non minorabitur*, cum ſeq. conjunct. *autem*; cætera quadrant. Auguſt. Speculum Vulgatæ conſonat, niſi quòd hab. *quæ audax eſt*, è Gr. ἡ θρασεῖα.

℣. 6. Ita legit Aug. in Spec. nec aliter in Græco, excepto genit. caſu σοφίας, *ſapientiæ*, pro nominativo *ſapientia*. Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 51. p. 215. d. ſic: *doctrina & flagella in omni tempore.*

℣. 7. Græcè deeſt *quaſi qui*. Auguſt. in Spec. Vulgatæ favet. In Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. *quaſi*

testam.

8. Qui narrat verbum non audienti, quasi qui excitat dormientem de gravi somno.

9. Cum dormiente loquitur qui enarrat stulto sapientiam: & in fine narrationis dicit: Quis est hic?

Inf. 38. 16. 10. Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus: & supra fatuum plora, deficit enim sensus.

11. Modicum plora supra mortuum, quoniam requievit.

12. Nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui.

Gen. 50. 10. 13. Luctus mortui septem dies: fatui autem & impii, omnes dies vitæ illorum.

14. Cum stulto ne multùm loquaris, & cum insensato ne abieris.

15. Serva te ab illo, ut non molestiam habeas, & non coinquinaberis peccato illius.

16. Deflecte ab illo, & invenies requiem, & non acediaberis in stultitia illius.

17. Super plumbum quid gravabitur? & quod illi aliud nomen quàm fatuus?

Prov. 27. 3. 18. Arenam, & salem, & massam ferri facilius est ferre, quàm hominem imprudentem, & fatuum, & impium.

19. Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non dissolvetur: sic & cor confirmatum in cogitatione consilii.

20. Cogitatus sensati in omni tempore, metu non depravabitur.

21. Sicut pali in excelsis, & cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt:

22. sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet.

23. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet, sic & qui in præceptis Dei permanet semper.

24. Pungens oculum deducit lacrymas: & qui pungit cor, profert sensum.

25. Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa: sic & qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam.

26. Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes: est enim regressus. Ad amicum

27. si aperueris os triste, non timeas: est enim concordatio; excepto convitio, & improperio, & superbia, & mysterii revelatione, & plaga dolosa: in his omnibus effugiet amicus.

28. Fidem posside cum amico in paupertate illius, ut & in bonis illius læteris.

29. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut & in hæreditate illius cohæres sis.

30. Ante ignem camini vapor, & fumus ignis inaltatur: sic & ante sanguinem male-

NOTÆ.

qui conglutinet, &c. in Corb. 1. *glutinet*; Gr. συγκολλῶν.

℣. 8. Græc. simpliciter hab. ἐξεγείρων καθεύδοντα, &c. omissis his prioribus, *Qui narrat verbum non audienti, quasi qui.* August. in Spec. legit: *Qui narrat verbum non attendenti, quasi qui*, &c. Ita quoque est in Ms. S. Germ. 15.

℣. 9. August. Speculum tollit voces duas *sapientiam*, & *narrationis.* Græcè ita: Διηγούμενος νυστάζοντι, ὁ διηγούμενος μωρῷ· καὶ ἐπὶ συντελείᾳ ἐρεῖ· Τί ἐστιν; *Enarrat dormitanti, qui enarrat stulto: & in fine dicet: Quid est?* In Ms. S. Germ. 15..... *qui enumerat stulto: & in fine dicit: Quis est hic?*

℣. 10. In August. Speculo utrinque *deficit*; ultimæque voci *sensus*, præponitur *ei*; at in Græco bis ἐξέλιπε, *defecit*, absque medio *ejus*; cætera ut in Vulg. In Ms. S. Germ. 15. bis *defecit*, ut in Gr. in Ms. verò S. Theod. *deficit..... deficit enim sensu*; Gr. σύνεσις, Ms. Alex. σύνεσιν. Apud Ambr. l. de Tob. c. 1. col. 592. b. *Super mortuum plora.*

℣. 11. Ita de Græco, præter 1. *modicum*, pro quo ἥδιον, *jucundius*; in Ms. Alex. ἴδιον. Apud Aug. in Spec. ut in Vulg.

℣. 12. Concordat August. Speculum: Græcè verò ita: Τοῦ δὲ μωροῦ ὑπὲρ θάνατον ἡ ζωὴ πονηρά. *Fatui autem super mortem vita mala.*

℣. 13. August. in Spec. legit *septem diebus*, non *dies*; cæt. ut sup. Gr. ἑπτὰ ἡμέραι; ultimòque ζωῆς αὐτοῦ, *vitæ ejus*; at in Ms. Alex. αὐτῶν, ut in Vulg. Ms. S. Germ. 15. hab. & *impio*, loco & *impii.* August. q. 173. in Gen. to. 3. 422. a. *Luctus mortui septem dierum: fatui autem omnes dies vitæ ejus.* Ruric. l. 2. epist. ep. 45. p. 576. f. *Luctus sapientis septem diebus: impii verò omnes dies vitæ suæ.*

℣. 14. Græc. Μετὰ ἄφρονος μὴ πληθύνῃς λόγον, καὶ πρὸς ἀσύνετον μὴ πορεύου. *Cum stulto ne multiplices sermonem, & ad insensatum non eas.* Ms. S. Germ. 15. *Cum stulto non multùm conloquaris.*

℣. 15. Græc. loco posteriorum, & *non coinquinaberis peccato illius*, hab. καὶ οὐ μὴ μολυνθῇς ἐν τῷ ἐντιναγμῷ αὐτοῦ, & *non coinquineris in concussione illius.* Ms. S. Theod. & *non inquinaveris in peccato illius.* S. Germ. 15. *in pactu illius.*

℣. 16. Consonat Græc. Ms. S. Theod. hab. & *non acidiaveris*, &c. S. Germ. 15. addit *in stultitiam illius*; Gr. καὶ οὐ μὴ ἀκηδιάσῃς ἐν τῇ, &c.

℣. 17. Itidem Græcè. In Ms. S. Germ. 15. deest *quid*, ante *gravabitur.*

℣. 18. Græc. delet ultima ista, & *fatuum*, & *impium*; cæt. quadrant. In Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. est *portare*, non *ferre*; in Gr. ὑπενεγκεῖν.

℣. 19. Unum discrepat à Græco, videlicet τὸ *in fundamento ædificii*, pro quo habetur, εἰς οἰκοδομήν, ἐν συσσεισμῷ, *in ædificium, in concussione.* In Ms. S. Theod. ita: *Sicut loramentum..... colligatum fundamento ædificii non dissolvitur, sic*, &c. item in Sangerm. 15. deest *in*, ante *fundamento.*

℣. 20. Ms. S. Germ. 15. *Cogitatus sensati in omni tempore, vel metu non pravabitur*; Ms. S. Theod. *vel metu non depravabitur.* Græc. Ἐν καιρῷ οὐ δειλιάσει καρδία ἡδρασμένη ἐπὶ διανοίας συνέσεως. *In tempore non metuet cor firmatum in cogitatione intellectûs.*

℣. 21. Ms. S. Germ. 15. *Sicut pali in excelsis, & cimenta inimpensa*, &c. Alter verò S. Theod. *Sicut ornatus arenosus in pariete, & sicut paleæ in excelsis*, &c. ut sup. Græc. Ὡς κόσμος ψαμμωτὸς τοίχου ξυστοῦ, χάρακες ἐπὶ μετεώρου κείμενοι κατέναντι ἀνέμου οὐ μὴ ὑπομείνωσι. *Sicut ornatus arenosus parietis limpidi, pali in excelso positi contra faciem venti non permanebunt.*

℣. 22. Concinit Græc. nisi quòd initio tollit &; & loco *impetum timoris*, hab. παντὸς φόβου, *omnem timorem.* Ed. Ald. ipso initio hab. οὕτως καί; Ms. verò S. Theod. in fine, *non resistet omni tempore.*

℣. 23. Hic versus totus abest in Græco. Ms. S. Theod. in principio hab. *sic & cor.*

℣. 24. Eadem leguntur Græcè, præter unum fut. κατάξει, *deducet*, pro *deducit*; in ed. Ald. καταίρει; in Ms. S. Germ. 15. *deducens*, extremòque *proferet*; Gr. ἐκφαίνει.

℣. 25. August. Speculum ultimò hab. *dissolvet amicitiam*; cæt. ut in Vulg. Augustini Speculo Græc. favet, nisi quòd loco *dejiciet*, ponit ἀποσοβεῖ, *abigit*, tollitque seq. conjunct. *sic*; in ed. Compl. ἀποσοβήσει.

℣. 26. Ita in August. Speculo, sicut etiam in Græco.

℣. 27. In Græco desideratur vox *triste*, ut & ista *convitio*; item inf. deest *omnibus*; ponitur verò πᾶς, *omnis*, ante ult. *amicus*; cæt. ut in Vulg. August. in Spec. ab eadem Vulg. nil differt. Ms. S. Germ. 15. initio hab. *si aperuerit os triste*; & inf. Ms. S. Theod. *est enim concordatio ad amicum.*

℣. 28. Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. hab. *Fidem posside cum proximo*, &c. ita quoque est in Græco cum reliquis; deest tamen ibid. vox *illius*, post hanc, *paupertate*; & pro *læteris*, habetur ὁμοῦ πλησθῇς, *simul implearis*; sed in Ms. Alex. ac ed. Compl. εὐφρανθῇς.

℣. 29. Eadem sunt in Græco, exceptis vocibus, *illius*, & *fidelis*, quæ desunt. In Ms. S. Theod. sic: *Et in tempore tribulationis..... ut & hæreditati illius cohæres sis.*

℣. 30. Græcè ista leguntur sola: Πρὸ πυρὸς ἀτμὶς καμίνου, καὶ καπνός· οὕτως πρὸ αἱμάτων λοιδορίαι.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

dicta, & contumeliæ, & minæ.
31. Amicum salutare non confundar, à fa-
cie illius non me abscondam : & si mala mi-
hi evenerint per illum, sustinebo.

32. Omnis qui audiet, cavebit se ab eo.
33. Quis dabit ori meo custodiam, & su- Psalm.
per labia mea signaculum certum, ut non ca- 140. 3.
dam ab ipsis, & lingua mea perdat me?

NOTÆ.

℣. 31. Consonat Græc. nisi quòd pro *salutare*, habet σκεπάσαι, *protegere*; additque ϗ post *confundar*; deletque ult. *sustinebo*. Ambros. l. 2. off. col. 79. e. 80. e. legit : *Amicum salutare non erubescam, & à facie illius non me abscondam : & si mala mihi evenerint per illum, sustineo :* & l. 3. off. col. 139. c. e. *Amicum salutare non erubescas : & si mala mihi evenerint propter amicum, sustineo :* vide etiam l. 1. col. 46. a. In Mss. Sangerm. 15. & S. Theod. *Amicum salutare non confundaris, & à facie illius*, &c.

℣. 32. Græc. Πᾶς ὁ ἀκȣ́ων φυλάξεται ἀπ᾽ αὐτȣ̃.

℣. 33. Græc. initio habet, Τίς δώσει μοι ἐπὶ σόμα μȣ, &c. *Quis dabit mihi in ore meo*; subinde πανȣ̃ργον, *astutum*, loco *certum*; & pro *ab ipsis*, ἀπ᾽ αὐτῆς, *ab illa*, nimirum *linguâ*; cæt. ut in Vulg. Auguft. in Spec. eidem Vulg. consonat ad verbum : at l. de Gra. & l. arb. to. 10. 734. d. legit : *Quis dabit in ore meo custodiam; & super labia mea signac. astutum, ne fortè cadam ab ea, & lingua*, &c. Ambrosius l. de exhort. virg. col. 296. f. 297. a. *Quis dabit disciplinæ meæ custodiam, & supra labia mea signac. certum, ne cadam ab illis, & lingua mea perdat me?* & in Ps. 38. col. 855. f. *Quis mihi dabit... labiorum meorum signaculum?* Auct. l. de XLII. mans. ap. Ambr. col. 17. e. *Quis dabit mihi super os meum custodiam, & super labia mea signaculum?* Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *signaculum certum, uti ne cadam ab ipsis.*

CAPUT XXIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Domine pater, & dominator vitæ meæ,
ne derelinquas me in consilio eorum :
nec sinas me cadere in illis.
2. Quis superponet in cogitatu meo flagel-
la, & in corde meo doctrinam sapientiæ, ut
ignorationibus eorum non parcant mihi, &
non appareant delicta eorum,
3. & ne adincrescant ignorantiæ meæ, &
multiplicentur delicta mea, & peccata mea
abundent, & incidam in conspectu adversa-
riorum meorum, & gaudeat super me inimi-
cus meus?
4. Domine pater, & Deus vitæ meæ, ne
derelinquas me in cogitatu illorum.
5. Extollentiam oculorum meorum ne de-
deris mihi, & omne desiderium averte à me.
6. Aufer à me ventris concupiscentias, &
concubitus concupiscentiæ ne apprehendant
me, & animæ irreverenti & infrunitæ ne tra-
das me.
7. Doctrinam oris audite filii : & qui cus-
todierit illam, non periet labiis, nec scanda-
lizabitur in operibus nequissimis.
8. In vanitate sua apprehenditur peccator,
& superbus & maledicus scandalizabitur in illis.
9. Jurationi non assuescat os tuum, mul- Exod.
ti enim casus in illa. 20.7.
10. Nominatio verò Dei non sit assidua in Matth.
ore tuo, & nominibus Sanctorum non ad- 5. 33.
misceatis : quoniam non eris immunis ab eis.
11. Sicut enim servus interrogatus assiduè,
à livore non minuitur : sic omnis jurans, &
nominans, in toto à peccato non purga-
bitur.

NOTÆ.

℣. 1. A Speculo Auguft. abest hoc, *in consilio eorum.* In Ms. etiam S. Germ. 15. extremò legitur tantùm : *non derelinquas me : ne sinas me cadere in illos.* In Ms. verò S. Theod. *ne derelinquas me in consilio illorum : nec sinas me cadere in illa exprobratione.* Græc. Vulgatæ congruit, nisi quòd hab. μὴ ἀφῇς με, *non sinas me*; sed Ms. Alex. cum ed. Compl. ϗ μὴ ἀφῇς.

℣. 2. Eadem refert Aug. in Spec. Ita quoque in Græco sunt, nisi quòd voci *ignorationibus*, id præponitur, ἐπί; & loco *eorum*, ponitur μȣ, dempto *mihi* post *parcant*; item pro *appareant*, sic, παρῇ, Nobil. *prætermittant.* Ms. S. Theod. in principio hab. *Quis superponit*; & inf. *non parcat mihi.* Sangerm. 15. *Quis superponet in me in cogitatu meo flagella*; ultimòque, *& non pareant delicta illorum.* Ambros. in Ps. 38. col. 855. f. *Quis mihi dabit cogitationum mearum flagella?*

℣. 3. Auguft. in Spec. initio ipso tollit *&*, ut & inf. *meorum*, cum seq. *super me.* Eadem quoque absunt in Ms. Sangerm. 15. hoc excepto, *& adincrescant.* Græc. ὅπως μὴ πληθύνωσιν· paulo verò post abest τὸ *& multiplicentur delicta mea*, necnon inf. *meorum*; cæt. ut in Vulg. Ms. etiam S. Theod. tollit *super me*, post *gaudeat*; Græcè tamen ἐπιχαρεῖταί μοι.

℣. 4. Concinit Auguft. Speculum : sed à Græco absunt ista, *ne derelinquas me in cogitatu illorum.*

℣. 5. Græcè desunt voces duæ, *meorum*, & *omne*; cæt. ut in Vulg. Auguft. in Speculo ab ipsa non differt; at l. de Gr. & l. arb. to. 10. 734. f. legit : *concupiscentiam averte à me*, è Gr. ἐπιθυμίαν.

℣. 6. Eadem refert Auguft. in Spec. item l. 10. conf. to. 1. 186. d. leg. *Aufer à me concupiscentias ventris* : sic etiam epist. 130. to. 2. 391. a. & l. de gest. Pelag. to. 10. 195. e. sed hoc ult. loco addit, *& desiderium concubitûs ne apprehendat me* : & l. de Gra. & l. arb. to. 10. 734. f. *Ventris appetitio, & concubitus ne apprehendat me.* S. Paulin. ep. 15. p. 88. a. *& concupiscentia ventris non apprehendat te.* Ambros. l. de exhort. virg. col. 298. e. *Aufer à me Ventris concupiscentiam; & concubitus cupiditatis ne apprehendat me.* Auct. l. de promiss. part. 2. c. 8. ap. Prosp. p. 132. d. *Spiritalis*, inquit, *petiit auferri à se ventris concupiscentias.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. d. *Aufer à me ventris concubitus concupiscentiam, & concubitus concupiscentiæ non apprehendat me, & animæ irreverenti & infrenatæ ne tradideris me.* Græcè hæc tantùm leguntur : Κοιλίας ὄρεξις, ϗ συνȣσιασμὸς μὴ καταλαβέτωσάν με, ϗ ψυχῇ ἀναιδεῖ μὴ παραδῷς με· *Ventris appetitio, & concubitus ne apprehendant me, & animæ irreverenti ne tradas me.*

℣. 7. In Ms. S. Germ. 15. hic præfigitur titulus, *DOCTRINA ORIS* : hunc etiam præfert Græc. cum subsequentibus, nisi quòd delet vocem *illam*, subditque, ȣ̓ μὴ ἁλῷ ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτȣ̃, *non capietur in labiis suis*, omissis aliis. Auguft. Speculum Vulgatæ accinit, juncta una voce *suis*, cum *labiis* : item in Ms. S. Germ. 15. *non periet in labiis suis* : in Ms. S. Theod. *non periet in labiis.*

℣. 8. Ita legit Auguft. in Spec. sed à Græco abest τὸ *in vanitate sua*, pro quo in ed. Compl. exstat ἐν τῇ ἀφροσύνῃ; utrinque verò καταλειφθήσεται, *apprehendetur*; & inf. pluraliter, σκανδαλισθήσονται, *scandalizabuntur.* Ms. S. Germ. 15. hab. *apprehendetur..... scandalizabitur in illo*; item in Ms. S. Theod. *apprehendetur.*

℣. 9. Græcè, Ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ σόμα σȣ, *Jurationi non assuefacias os tuum*; nec subsequuntur alia. Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 984. c. *Jurationi non assuescat os tuum.* Similiter ap. Aug. in Spec. subnexis his : *multus enim casus in illa.* Ita quoque in Ms. S. Germ. 15. & S. Theod. Apud Auct. op. imp. in Matth. p. 67. d. *Non assuescas juramento os tuum, multus enim casus in illo.*

℣. 10. Eadem refert Aug. in Spec. at in Græco pauciora, nempe seqq. Καὶ ὀνομασίᾳ τȣ̃ Ἁγίȣ μὴ συνεθισθῇς· *Et nominationi Sancti ne assuescas.*

℣. 11. Ita Aug. in Speculo. Chromat. verò Aquil. in Matth. p. 984. c. legit : *Sicut autem servus flagellatus assiduè, à livore non minuitur : sic omnis jurans, & negotians, à peccato non purgabitur.* Græc. Vulgatæ consonat, nisi quòd hab. ἐλαττωθήσεται, *minuetur*, ut & ϗ,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

12. Vir multùm jurans implebitur iniqui-
tate, & non discedet à domo illius plaga.
13. Et si frustraverit, delictum illius super
ipsum erit: & si dissimulaverit, delinquit du-
pliciter:
14. & si in vacuum juraverit, non justifi-
cabitur: replebitur enim retributione domus
illius.
15. Est & alia loquela contraria morti, non
inveniatur in hæreditate Jacob.
16. Etenim à misericordibus omnia hæc
auferentur, & in delictis non volutabuntur.
17. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os
tuum: est enim in illa verbum peccati.
18. Memento patris & matris tuæ, in me-
dio enim magnatorum consistis:
19. ne fortè obliviscatur te Deus in cons-
pectu illorum, & assiduitate tua infatuatus,
improperium patiaris, & maluisses non nas-
ci, & diem nativitatis tuæ maledicas.
2. Reg. 20. Homo assuetus in verbis improperii,
16. 7. in omnibus diebus suis non erudietur.
21. Duo genera abundant in peccatis, &
tertium adducit iram, & perditionem.
22. Anima calida quasi ignis ardens, non
exstinguetur donec aliquid glutiat:
23. & homo nequam in ore carnis suæ,
non desinet donec incendat ignem.
24. Homini fornicario omnis panis dulcis,
non fatigabitur transgrediens usque ad finem.
25. Omnis homo qui transgreditur lectum Isai. 29. 15.
suum, contemnens in animam suam, & di-
cens: Quis me videt?
26. tenebræ circumdant me, & parietes
cooperiunt me, & nemo circumspicit me:
quem vereor? delictorum meorum non me-
morabitur Altissimus.
27. Et non intelligit quoniam omnia vi-
det oculus illius, quoniam expellit à se timo-
rem Dei hujusmodi hominis timor, & ocu-
li hominum timentes illum:
28. & non cognovit quoniam oculi Do-
mini multò plus lucidiores sunt super solem,
circumspicientes omnes vias hominum, &
profundum abyssi, & hominum corda in-
tuentes in absconditas partes.
29. Domino enim Deo antequam crea-
rentur, omnia sunt agnita: sic & post per-
fectum respicit omnia.
30. Hic in plateis civitatis vindicabitur,
& quasi pullus equinus fugabitur: & ubi non
speravit, apprehendetur.
31. Et erit dedecus omnibus, eò quòd non
intellexerit timorem Domini.

NOTÆ.

loco *omnis*, & διαπαντὸς, *semper*, pro *in toto*.

℣. 12. Accinunt Cypr. l. 3. Testim. p. 308. b. & August. in Spec. unà cum Græco. In Ms. S. Theod. *& non discedat à domo*, &c.

℣. 13. Ita Aug. in Speculo: nec dissimilia Græc. habet, præter ista: ἐὰν πλημμελήσῃ, *si deliquerit*, loco *& si frustraverit*; ac ἥμαρτε, *deliquit*, pro *delinquit*; in Ms. S. Germ. 15. *delinquet*.

℣. 14. Cypr. l. 3. Testimon. p. 308. b. *Et si vanè juraverit, non justificabitur.* August. Speculum concordat cum Vulg. Græc. uno tantùm differt, ἐπαγωγῶν, *obductionibus*, pro *retributione*.

℣. 15. Græc. Ἔστι λέξις ἀντιπεριβεβλημένη θανάτῳ, &c. *Est loquela induta morte*; reliqua ut in Vulg.

℣. 16. Similiter in Græco, præter hoc primum, Ἀπὸ γὰρ εὐσεβῶν, *A piis enim*, loco *Etenim à misericordibus*. Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. extremò habent, *non volutabunt*; Græc. οὐκ ἐγκυλισθήσονται.

℣. 17. August. Speculum: *Indisciplinationi non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati.* Carnut. cod. ejusd. Spec. *Indisciplinatè non assuescat*; Reg. *Indisciplinatæ jurationi, vel loquelæ*, &c. Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. d. *Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa tristitia delicti.* Ms. S. Germ. 15. *Indisciplinosæ non adsuescat*, &c. Ms. S. Theod. *Indisciplinosæ loquelæ*, &c. Græc. Ἀπαιδευσίαν ἀσυρῆ μὴ συνεθίσῃς τὸ στόμα σου, &c. *Indisciplinationi temerariæ ne assuefacias os tuum*, &c. ut in Vulg.

℣. 18. Ita Aug. in Spec. nec aliud Græc. sonat.

℣. 19. Itidem in Aug. Speculo: in Ms. S. Germ. 15. deest una vox *Deus*. Græcè ita: μήποτ' ἐπιλάθῃ ἐνώπιον αὐτῶν, καὶ τῷ ἐθισμῷ σου μωρανθῇς· καὶ θελήσεις εἰ μὴ ἐγεννήθης, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ σου καταράσῃ· *nequando oblivioni tradaris in conspectu illorum, & consuetudine tua infatueris; & voles non esse natus, & diem nativitatis tuæ maledices.* Ms. S. Germ. 15. *ne maledicas*.

℣. 20. Ita legit Aug. in Spec. Sic etiam in Græco est, detracta præp. *in*, ante *verbis*.

℣. 21. Græc. rursus delet *in*, ante *peccatis*; paulòque post hab. ἐπάξει, *adducet*, absque hoc ult. *& perditionem*. Augustini Spec. nil discrepat à Vulg.

℣. 22. Ad verbum è Græco, hoc ult. excepto, *aliquid glutiat*, pro quo simpliciter καταποθῇ, *deglutiatur*. Ms. S. Theod. hab. *aliquid deglutiat*. August. Speculum Vulgatæ congruit.

℣. 23. Ita August. in Speculo. Græcè ita: Ἄνθρωπος πόρνος ἐν σώματι σαρκὸς αὐτοῦ, οὐ μὴ παύσηται ἕως ἂν ἐκκαύσῃ πῦρ· *Homo fornicarius in corpore carnis suæ, non desinet donec accenderit ignem.*

℣. 24. Prior sententia Græco consonat: posterior *non fatigabitur*, &c. sic habetur, οὐ μὴ κοπάσῃ ἕως ἂν τελευτήσῃ. Ms. S. Germ. 15. *non cessabit transgrediens à lecto suo.*

℣. 25. Concinit August. Speculum. Gr. ita: Ἄνθρωπος παραβαίνων ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ, λέγων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ· Τίς με ὁρᾷ; Ambros. l. 1. de interpel. Job, c. 3. col. 627. e. *Omnis homo transgrediens in lecto suo, contemnens, & dicens in anima sua: Quis me videt?* Auct. op. imp. in Matth. hom. 41. p. 170. c. *Omnis homo transgrediens in lecto suo, dicit: Quis me videt?*

℣. 26. Eadem præfert Ms. Sangerm. 15. cum Aug. Spec. præter unum *verear*, pro *vereor*; Græcè, τί εὐλαβοῦμαι; *quid vereor?* non *quem*; cæt. ut in Vulg. nisi excipiatur verbum ὁρᾷ, *videt*, pro *circumspicit*. Ambr. l. de Isaac, c. 7. col. 377. a. legit: *tenebræ cooperiunt me, & parietes circumdant me, & quis scit si videt Altissimus?* & l. 1. interpel. Job, c. 3. col. 627. e. *tenebræ circumdant me, & parietes: quem vereor?* & in Ps. 35. col. 771. f. *tenebræ operiunt me, & circumdant parietes: quis scit an videat Dominus?* & in Ps. 36. col. 783. c. *quis scit si videat Dominus?* & in Ps. 118. col. 976. e. *tenebræ in circuitu, & parietes me operiunt: peccatorum meorum non erit memor Altissimus*: & inf. col. 1073. *& tenebræ circumdant me, & parietes: quem vereor?* itidem epist. 30. col. 911. a. item l. 1. off. col. 16. a. *& tenebræ cooperiunt me, & parietes: quem vereor?* & l. 1. Hexa. col. 22. d. *tenebræ, & parietes operiunt nos: & quis scit si videbit Altissimus?* Auct. op. imp. in Matth. hom. 41. p. 170. c. *parietes, & tenebræ circumdant me: quem verebor? non memorabitur Altissimus delictorum meorum.*

℣. 27. August. Speculum: *Et non intelliget quoniam non videt oculus illius, quoniam expellet à se timorem Dei*, &c. ut sup. Ms. Reg. Spec. *Et non intelligit quoniam videt.* Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *Et non intelliget.* Græcè, posteriora tantùm verba exstant: καὶ ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπων, ὁ φόβος αὐτοῦ, *& oculi hominum, timor ejus*; cæt. desiderantur.

℣. 28. Eadem refert August. in Speculo. Vigil. autem Taps. l. contra Varimad. p. 735. e. sic legit: *Oculi Domini multò ampliùs lucidiores sunt sole, circumspiciunt omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentur, & absconditas partes.* Ms. S. Germ. 15. *in absconsas partes.* Græc. Vulgatæ accedit, nisi quòd loco *multò plùs*, hab. μυριοπλασίως, *decies millies*; paulòque post, ἐπιβλέποντες, *inspicientes*, pro *circumspicientes*, detractis his, *profundum abyssi, & hominum corda.*

℣. 29. Græc. delet τὸ *Domino enim Deo*, præponitque αὐτῷ, *ei*, verbo *agnita*; loco verò seqq. *sic & post perfectum respicit omnia*, habet, οὕτως καὶ μετὰ τὸ συντελεσθῆναι, *sic & postquam consummata sunt.*

℣. 30. Græc. caret hoc membro, *& quasi pullus equinus fugabitur.* In Ms. S. Theod. deest tantùm conjunct. *&*; & inf. legitur *sperabit.*

℣. 31. Hic versus desideratur in Græco. Apud Ambros. tamen, l. 1. off. col. 16. a. ita legitur: *Et erit dedecus, quòd non intellexerit timorem Dei.* Sic etiam in Ms.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Levit. 20.10. 32. Sic & mulier omnis relinquens virum
Deut. 22.22. suum, & statuens hæreditatem ex alieno matrimonio:
33. primò enim in lege Altissimi incredibilis
fuit: secundò in virum suum deliquit:
tertiò in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi.
34. Hæc in ecclesiam adducetur, & in filios ejus respicietur.
35. Non tradent filii ejus radices, & rami
ejus non dabunt fructum:
36. derelinquet in maledictum memoriam
ejus, & dedecus illius non delebitur.
37. Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam
nihil melius est quàm timor Dei; & nihil
dulcius, quàm respicere in mandatis Domini.
38. Gloria magna est sequi Dominum:
longitudo enim dierum assumetur ab eo.

NOTÆ.

S. Germ. 15. interposita voce *omnibus*.

℣. 32. Sic est in Græco, detractis tamen vocibus tribus, *omnis*, & *suum*, & *matrimonio*.

℣. 33. Græc. ponit &, ante voces *secundò*, & *tertiò*; deletque ultimum *sibi*; cætera satis quadrant. In Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *& secundò virum suum dereliquit.*

℣. 34. Ms. S. Theod. hab. *Hæc in ecclesia adducetur.* Gr. Αὕτη εἰς ἐκκλησίαν ἐξαχθήσεται· ultimòque ἐπισκοπὴ ἔσαι, *visitatio erit*, pro *respicietur*.

℣. 35. Græc. initio hab. Οὐ διαδώσουσιν..... εἰς ῥίζαν, *Non diffundentur..... in radicem*; reliqua ut in Vulg.

℣. 36. Ita Græcè ad verbum. Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. leg. *derelinquent*; Nobil. *relinquetur in maled. memoria ejus.* Gr. καταλείψει εἰς, &c.

℣. 37. Consonat Græc. nisi quòd extremò hab. προσέχειν, *attendere*, loco *respicere in*. Ms. S. Theod. tollit *est*, post vocem *melius*.

℣. 38. Hic versus haud sequitur in Græco; exstat tamen in ed. Compl. ubi loco *enim*, ponitur δὲ, & pro *assumetur*, τὸ προσληφθῆναί σε, *assumi te*, &c.

CAPUT XXIV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. SApientia laudabit animam suam, & in
Deo honorabitur, & in medio populi
sui gloriabitur,
2. & in ecclesiis Altissimi aperiet os suum,
& in conspectu virtutis illius gloriabitur,
3. & in medio populi sui exaltabitur, &
in plenitudine sancta admirabitur,
4. & in multitudine electorum habebit laudem,
& inter benedictos benedicetur, dicens:
5. Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita
ante omnem creaturam:
6. Ego feci in cœlis ut oriretur lumen indeficiens,
& sicut nebula texi omnem terram:
7. Ego in altissimis habitavi, & thronus
meus in columna nubis.
8. Gyrum cœli circuivi sola, & profundum
abyssi penetravi, in fluctibus maris ambulavi,
9. & in omni terra steti: & in omni populo,
10. & in omni gente primatum habui:
11. & omnium excellentium & humilium
corda virtute calcavi: & in his omnibus requiem
quæsivi, & in hæreditate Domini morabor.
12. Tunc præcepit, & dixit mihi Creator
omnium: & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo,
13. & dixit mihi: In Jacob inhabita, & in
Israël hæreditare, & in electis meis mitte radices.
14. Ab initio, & ante sæcula creata sum, Prov.
& usque ad futurum sæculum non desinam, 8.22.
& in habitatione sancta coram ipso minis-

NOTÆ.

℣. 1. Ms. S. Germ. 15. hunc præfert titulum, *SAPIENTIÆ LAUS*: habetur etiam Græcè, ΑἼΝΕΣΙΣ ΣΟΦΊΑΣ, cum reliquis; hoc tamen medium, *& in Deo honorabitur*, prorsus abest.

℣. 2. Ita in Gr. hoc excepto singul. ἐν ἐκκλησίᾳ, loco *& in ecclesiis*.

℣℣. 3. & 4. His versibus duobus Græc. caret. In Ms. S. Theod. deest tantùm *sui*, post vocem *populi*.

℣. 5. Ita legit Cypr. l. 2. Testim. p. 284. e. cum Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 730. d. Sic etiam ap. Lactant. l. 4. Institut. c. 8. p. 574. nisi quòd deest vox *primogenita*. Apud Ambros. l. de bened. Patr. c. 11. col. 527. f. *Ex ore Altissimi prodivi*: itidem l. 1. & 4. de fide, col. 466. a. 537. a. & l. de Spir. S. col. 642. a. Succinit Auct. l. de fide orthod. ap. Ambr. col. 349. a. c. cum Phæbad. Agin. cont. Arian. p. 302. d. præmissâ tantùm voculâ *ego*. Similiter habetur Græcè, nec ibi subsequuntur ista, *primogenita ante omnem creaturam*.

℣. 6. Posteriora tantùm verba exstant in Græco, nimirum, καὶ ὡς ὁμίχλη κατεκάλυψα γῆν. Apud Cypr. l. 2. Testim. p. 284. c. omnia ut in Vulg. præter unam voculam *sicut*, quæ deest. Sic etiam apud Lactant. l. 4. Instit. c. 8. p. 574. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 730. d. ita: *Ego feci ut in cœlo oriretur..... & nebulâ texi*, &c. Item apud Maxim. Taurin. in homil. p. 25. g. *Ego feci ut oriretur in cœlo.*

℣. 7. Cypr. l. 2. Testim. p. 284. c. legit: *Ego in altis habitavi*, &c. ut supra. Similiter Lactant. l. 4. Institut. c. 8. p. 574. cum Ms. S. Germ. 15. Vigilius Tapſ. l. cont. Varim. p. 730. d. *Ego in excelsis habitavi*, &c. & inf. p. 738. c. *Ego sapientia habitavi in altissimis*, &c. Ms. S. Theod. *Ego in altis habito*, &c. Græc. Ἐγὼ ἐν ὑψηλοῖς κατεσκήνωσα, &c. ut in Vulg.

℣. 8. Cypr. l. 2. Testim. p. 284. c. *Gyrum cœli circuivi, & in profundum abyssi penetravi, & in fluctibus maris ambulavi.* Vigil. Tapſ. cont. Varim. p. 730. d. similiter habet, *& in profundum abyssi penetravi*; at omittit subseqq. Ms. S. Germ. 15. *Gyrum cœli circumivi sola, & in profundum..... & in fluctibus maris amb.* Itidem in Ms. S. Theod. excepto uno *circuivi*. Græcè: Γῦρον οὐρανοῦ ἐκύκλωσα μόνη, καὶ ἐν βάθει ἀβύσσων περιεπάτησα· ἐν κύμασι θαλάσσης, καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ, &c.

℣. 9. Ita Cypr. l. 2. Testim. p. 284. c. In Gr. abest tantùm verbum *steti*. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 730. d. sic: *& in omni terra steti: & in omni gente*, &c. ut inf.

℣. 10. Concinit Cypr. l. 2. Testim. p. 284. c. Vigil. verò Tapſ. l. cont. Varim. p. 730. d. addit, *& populo principatum habui.* Græc. καὶ ἔθνει ἐκτησάμην, *& gente possedi.*

℣. 11. Ms. S. Theod. *excellentium & sublimium corda..... in hæreditate ejus morabor*: similiter in Sangerm. 15. *in hæreditate ejus morabor.* Cypr. l. 2. Testim. p. 284. c. *& omnium excellentium & humilium corda propriâ virtute calcavi*: sed hæc tota desiderantur in Græco: proximè enim ibi sequuntur ista: μετὰ τούτων πάντων ἀνάπαυσιν ἐζήτησα, καὶ ἐν κληρονομίᾳ τίνος αὐλισθήσομαι.

℣. 12. Græc. delet τὸ *& dixit*; & pro ult. *requievit in tabernac. meo*, hab. κατέπαυσε τὴν σκηνήν μου, *quiescere fecit tabernaculum meum*; cæt. ut in Vulg. Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 740. e. 741. c. legit: *qui genuit me, requievit in tab. meo.*

℣. 13. Græc. tollit vocem *mihi*, cum his, *& in electis meis mitte radices*; cæt. ut in Vulg.

℣. 14. Gr. in principio hab. Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἀπ' ἀρχῆς ἔκτισέ με, *Ante sæculum ab initio creavit me*; reliqua ut in Vulg. nisi quòd delet τὸ *futurum*, ut & conjunct. &, post *desinam*. In Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *Ab ini-*

travi.

15. Et ſic in Sion firmata ſum, & in civitate ſanctificata ſimiliter requievi, & in Jeruſalem poteſtas mea.

16. Et radicavi in populo honorificato, & in parte Dei mei hæreditas illius, & in plenitudine ſanctorum detentio mea.

17. Quaſi cedrus exaltata ſum in Libano, & quaſi cypreſſus in monte Sion:

18. quaſi palma exaltata ſum in Cades, & quaſi plantatio roſæ in Jericho:

19. Quaſi oliva ſpecioſa in campis, & quaſi platanus exaltata ſum juxta aquam in plateis.

20. Sicut cinnamomum & balſamum aromatizans odorem dedi: quaſi myrrha electa dedi ſuavitatem odoris:

21. & quaſi ſtorax, & galbanus, & ungula, & gutta, & quaſi libanus non inciſus vaporavi habitationem meam, & quaſi balſamum non miſtum odor meus.

22. Ego quaſi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ.

23. Ego quaſi vitis fructificavi ſuavitatem odoris: & flores mei fructus honoris & honeſtatis.

24. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & ſanctæ ſpei.

25. In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis ſpes vitæ & virtutis.

26. Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & à generationibus meis implemini:

27. Spiritus enim meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel & favum:

28. Memoria mea in generationes ſæculorum.

29. Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. Joan. 6. 35.

30. Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt.

31. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

32. Hæc omnia liber vitæ, & teſtamentum Altiſſimi, & agnitio veritatis.

33. Legem mandavit Moyſes in præceptis juſtitiarum, & hæreditatem domui Jacob, & Iſraël promiſſiones.

34. Poſuit David puero ſuo excitare regem ex ipſo fortiſſimum, & in throno honoris ſedentem in ſempiternum.

35. Qui implet quaſi Phiſon ſapientiam, & Gen. 2. 11.
ſicut Tigris in diebus novorum.

36. Qui adimplet quaſi Euphrates ſenſum:
qui multiplicat quaſi Jordanis in tempore Joſ. 3. 15.
meſſis.

37. Qui mittit diſciplinam ſicut lucem, & aſſiſtens quaſi Gehon in die vindemiæ.

38. Qui perficit primus ſcire ipſam, & infirmior non inveſtigabit eam.

39. A mari enim abundavit cogitatio ejus, & conſilium illius ab abyſſo magna.

40. Ego ſapientia effudi flumina.

41. Ego quaſi trames aquæ immenſæ de fluvio, ego quaſi fluvii Dioryx, & ſicut aquæductus exivi de paradiſo:

42. dixi: Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum.

43. Et ecce factus eſt mihi trames abun-

NOTÆ.

tio ante ſæculum creata ſum, &c.

℣. 15. Hæc ſola variant Græcè, *& in civitate ſanctificata ſimil. requievi*, pro quibus, ἐν πόλει ἠγαπημένῃ ὁμοίως με κατέπαυσεν, *in civitate dilecta ſimiliter quieſcere me fecit*; at in ed. Compl. ἐν πόλει ἡγιασμένῃ.

℣. 16. A Græco abſunt ult. iſta: *& in plenitudine ſanctorum detentio mea*; ſupra verò loco *Dei mei*, ſimpliciter Κυρίου, *Domini*, abſque præced. *&*.

℣. 17. Sic eſt in Græco, hoc ult. excepto, ἐν ὄρεσιν Ἀερμών, *in montibus Aermon*; in Mſ. Alex. ἐν ὄρει.

℣. 18. Græc. pro *Cades*, hab. αἰγιαλοῖς, *littoribus*, (ed. Compl. Γαδδί, al. Γαδοῖς,) deinde, καὶ ὡς φυτὰ, &c. *& quaſi plantæ*, &c. ut ſup.

℣. 19. Græc. ſingulariter hab. ἐν πεδίῳ, *in campo*, prætermiſſis his in fine, *juxta aquam in plateis*.

℣. 20. Græcè loco *balſamum aromatizans*, legitur ἀσπάλαθος ἀρωμάτων, *aſpalathus aromatum*, additurque καὶ, poſt 1. *dedi*; cæt. ut in Vulg. In Mſ. Sangerm. 15. *& aſpaltum aromatizans*.

℣. 21. In Gr. multò pauciora exſtant, videlicet: ὡς χαλβάνη, καὶ ὄνυξ, καὶ στακτὴ, καὶ ὡς λιβάνου ἀτμὶς ἐν σκηνῇ· i. e. *ſicut galbanum, & ungula, & gutta, & quaſi libani vapor in tabernaculo*.

℣. 22. Eadem ſunt in Græco, repetita voce κλάδοι, *rami*, poſt *rami mei*; in ed. Compl. non geminatur.

℣. 23. Ita Græcè, præter vocem χάριν, *gratiam*, loco *ſuavitatem odoris*; ultimòque πλούτου, *divitiarum*, loco *honeſtatis*: ed. Compl. non χάριν habet, ſed εὐωδίαν. Mſ. S. Theod. extremò leg. *fructus odoris & honeſtatis*; Græcè verò conſtanter, καρπὸς δόξης, &c.

℣℣. 24. & 25. non habentur in Græco. In Mſ. S. Germ. 15. *In me gratia omnis vitæ*, non *viæ*. Apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 284. e. *in me omnis ſpes vitæ & virtutis*.

℣. 26. Græc. Προσέλθετε πρός με οἱ, &c. *Accedite ad me qui*, &c. ut in Vulg. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 284. e. *Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me*. Itidem Auct. op. imp. in Matth. hom. 28. p. 120. e. ſed proximè addit: *Spiritus meus ſuper mel dulcis*, de ℣. ſeq.

℣. 27. Eadem ſunt in Græco, præter duo, μνημόσυνον, *memoria*, loco *ſpiritus*; & in fine, ὑπὲρ μέλιτος κηροῦ, *ſuper mellis favum*: at in Mſ. Alex. ὑπὲρ μέλιτος καὶ κηρίον.

℣. 28. Deeſt totus in Græco. Mſ. S. Theod. extremò hab. *in generatione ſæculorum*.

℣. 29. Conſonat Græc. ad verbum. Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. h. legit: *Qui me manducant, adhuc eſurient: & qui me bibent, adhuc ſitient*. Mſ. Corb. 1. *eſuriunt*, non *eſurient*.

℣. 30. Ita Græcè. In Breviar. Mozar. ad Dom. 1. Advent. ultimò *non peccant*.

℣. 31. Hic verſiculus non legitur in Græco. Breviar. Moz. hab. *vitam æt. poſſidebunt*.

℣. 32. Græcè ſimpliciter: Ταῦτα πάντα βίβλος διαθήκης Θεοῦ ὑψίστου. *Hæc omnia liber teſtamenti Dei altiſſimi*.

℣. 33. Rurſum pauciora in Gr. nempe, Νόμον, ὃν ἐνετείλατο Μωυσῆς, κληρονομίαν συναγωγαῖς Ἰακώβ. *Legem, quam mandavit Moyſes, hæreditatem ſynagogis Jacob*.

℣. 34. His omnibus Græcum caret. Breviar. Moz. cum Mſ. S. Theod. tollit *&*, poſt *fortiſſimum*.

℣. 35. Eadem ſunt in Græco. In Brev. Moz. *Qui implevit quaſi Phiſon ſcientiam*.

℣. 36. Ita Græcè, excepta conjunct. καὶ, loco *qui multiplicat*; ſubinde ἐν ἡμέραις, *in diebus*, pro *in tempore*, quod idem ſonat.

℣. 37. Concinit Græc. niſi quòd pro *mittit*, hab. ἐκφαίνων, *emittit*, abſque ſeq. *& aſſiſtens*. In Mſ. S. Theod. *quaſi Gyon*; deinde in Brev. Moz. *in diebus vindemiæ*, ſicut in Gr.

℣. 38. Græc. Οὐ συνετέλεσεν ὁ πρῶτος γνῶναι αὐτὴν, καὶ οὕτως ὁ ἔσχατος οὐκ ἐξιχνίασεν αὐτήν. *Non conſummavit primus ſcire illam, & ſic ultimus non inveſtigavit eam*: item in Breviar. Moz. *inveſtigavit*.

℣. 39. Itidem Græcè. Breviar. Moz. & Mſ. S. Theod. hab. *conſil. ipſius in abyſſo magna*.

℣. 40. Hic verſiculus abeſt in Græco.

℣. 41. Mſ. S. Theod. *Ego quaſi trames aquæ immenſæ defluo, ego quaſi fluvius Dorix*, &c. Brev. Moz. *Ego trames aquæ in meſſe defluo, ego quaſi fluvius Dorix*, &c. item in Mſ. Sangerm. 15. *quaſi fluvius Dorix*. Græcè breviùs de more: Κἀγὼ ὡς διῶρυξ ἀπὸ ποταμοῦ, καὶ ὡς ὑδραγωγὸς ἐξῆλθον εἰς παράδεισον· i. e. *Et ego quaſi foſſa de flumine, & ſicut aquæductus exivi in paradiſum*.

℣. 42. Ambroſ. in Pſ. 43. col. 886. a. *dixi: Rigabo hortum meum*. Græc. etiam tollit vocem *plantationum*; & loco *prati mei fructum*, hab. μου τὴν πρασιάν, *meum pratum*; Mſs. Corb. 1. & S. Theod. cum Breviar. Moz. *partus mei fructum*.

℣. 43. Mſ. S. Germ. 15. *Et ecce facta eſt mihi tramis*,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

dans, & fluvius meus appropinquavit ad mare:

44. quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo illam usque ad longinquum.

45. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

46. Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam quærentibus sapientiam, & non desinam in progenies illorum usque in ævum sanctum.

47. Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem. Inf. 33. 18.

NOTÆ.

& fluvius meus propinquabit ad mare; Mſ. S. Theod. *propinquavit.* Græc. Καὶ ἰδοὺ ἐγένετό μοι ἡ διώρυξ εἰς ποταμὸν, ϗ ὁ ποταμός μου ἐγένετο εἰς θάλασσαν· *Et ecce facta est mihi fossa in fluvium, & fluvius meus factus est in mare.*

℣. 44. Græc. ἔτι (Compl. ὅτι) παιδείαν ὡς ὄρθρον φωτιῶ, ϗ ἐκφανῶ αὐτὰ ἕως εἰς μακρὰν, Compl. αὐτήν· *adhuc doctrinam quasi antelucanam illuminabo, & ostendam ea usque in longinquum;* Mſ. S. Germ. 15. *usque in longinquo;* Corb. 1. & S. Theod. *usque in longinquum:* Brev. Moz. ſup. *quasi lucem illuminabo*, &c.

℣. 45. Ita legit Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 733. b. detracta tamen voce triplici *omnes;* loco etiam *in Domino*, hab. *in eum.* In Mſ. S. Germ. 15. ac Brev. Moz. deest pariter *omnes*, ante *inferiores*, & ante *sperantes;* in Corb. 1. & S. Theod. ante *inferiores* tantùm. Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 42. e. sic est: *Descendam ad inferiores partes terræ, & visitabo omnes dormientes, & illuminabo sperantes in Deum.* In Græco absunt tota.

℣. 46. Græcè leguntur hæc sola: Ἔτι διδασκαλίαν ὡς προφητείαν ἐκχεῶ, ϗ καταλείψω αὐτὴν εἰς γενεὰς αἰώνων· *Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam in generationes sæculorum.* Similiter ap. Ambroſ. in Pſ. 43. col. 886. a. *Et adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam.* In Mſ. Corb. 1. deest *in*, ante *progenies.*

℣. 47. Totidem verba in Græco, præter ult. αὐτὴν, *eam*, loco *veritatem.* Mſ. S. Theod. leg. *Videte quoniam non solùm mihi laboravi*, &c.

CAPUT XXV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. IN tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus:

2. Concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes.

3. Tres species odivit anima mea, & aggravor valde animæ illorum:

4. Pauperem superbum: divitem mendacem: senem fatuum & insensatum.

5. Quæ in juventute tua non congregasti, quomodo in senectute tua invenies?

6. Quàm speciosum canitiei judicium, & presbyteris cognoscere consilium!

7. Quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus, & consilium!

8. Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei.

9. Novem insuspicabilia cordis magnificavi, & decimum dicam in lingua hominibus:

10. Homo, qui jucundatur in filiis, vivens & videns subversionem inimicorum suorum.

11. Beatus qui habitat cum muliere sensa- Inf. 26.
ta, & qui lingua sua non est lapsus, & qui 1.
non servivit indignis se. Sup. 14.

12. Beatus, qui invenit amicum verum, & 1. & 19.
qui enarrat justitiam auri audienti. 16. Jac. 3.

13. Quàm magnus, qui invenit sapientiam, 2.
& scientiam! sed non est super timentem Dominum:

14. timor Dei super omnia se superposuit:

15. beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei: qui tenet illum, cui assimilabitur?

16. Timor Dei initium dilectionis ejus: fidei autem initium agglutinandum est ei.

17. Omnis plaga, tristitia cordis est: & omnis malitia, nequitia mulieris.

NOTÆ.

℣. 1. Mſ. S. Theod. hab. *& quæ sunt probata*, &c. Græc. Ἐν τρισὶν ὡραΐσθην, ϗ ἀνέστην ὡραία ἔναντι Κυρίου ϗ ἀνθρώπων. *In tribus decora facta sum, & surrexi decora coram Domino & hominibus.*

℣. 2. Concordat Græcum: à Mſs. Sangerm. 15. & S. Theod. abest *bene.*

℣. 3. Græc. initio hab. Τρία δὲ, *Tres autem;* extremòque, ϗ προσώχθισα σφόδρα τῇ ζωῇ αὐτῶν, *& indignatus sum valde vitæ illorum.*

℣. 4. Mſs. Sangerm. 15. Corb. 1. & S. Theod. ponunt *&*, ante voces 2. *divitem*, & *senem:* Gr. pariter hab. ϗ πλούσιον ψεύστην, dein γέροντα μοιχὸν ἐλαττούμενον συνέσει, *senem adulterum diminutum intelligentiâ.*

℣. 5. Mſ. S. Germ. 15. sic habet: *In juventute tua non congregasti, & quomodo invenies eam in senectute tua?* Similiter in Corb. 1. præter vocem *eam*, quæ deest. Ita quoque in Græco. In Mſ. S. Theod. *& quomodo invenies ea in senectute tua?* Apud Ambr. l. de ob. Val. col. 1177. e. *Quæ in juventute non congregasti, quomodo invenies in senectute?* Apud Auguſt. in Spec. omnia ut in Vulg.

℣. 6. Sic habet Auguſt. Spec. unà cum Græco. Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. scribunt *canitiæ;* præterea hic addit *& à presbyteris;* Græc. πολιαῖς..... ϗ πρεσβυτέροις, &c.

℣. 7. Itidem in Auguſt. Speculo; nec aliter in Gr. nisi excipiatur genitiv. γερόντων, pro dat. *veteranis.*

℣. 8. Sic ap. Aug. in Speculo, ut etiam in Gr. excepta voce ult. Κυρίου, loco *Dei;* in Mſ. etiam S. Theod. *timor Domini.*

℣. 9. Græc. Ἐννέα ὑπονοήματα ἐμακάρισα ἐν καρδίᾳ, ϗ τὸ δέκατον ἐρῶ ἐπὶ γλώσσης· *Novem cogitationes beatificavi in corde, & decimam dicam in lingua.*

℣. 10. Sic est in Græco, dempta ult. voce *suorum;* quæ pariter abest in Mſs. Sangerm. 15. & Corb. 1. loco verò *subversionem*, sic, ἐπὶ πτώσει.

℣. 11. Ita in Græco, nisi quòd pro *linguâ suâ*, simpliciter est ἐν γλώσσῃ; & pro *indignis*, ἀναξίῳ, *indigno.* Mſ. S. Germ. 15. hab. *Beatus qui inhabitat..... & qui in lingua*, &c. similiter in Mſ. S. Theod. *& qui in lingua.*

℣. 12. Eadem refert Cypr. l. 3. Teſtim. p. 326. at in Græco sic: Μακάριος ὃς εὗρε φρόνησιν, ϗ ὁ διηγούμενος εἰς ὦτα ἀκουόντων· *Beatus qui invenit prudentiam, & qui narrat in aures audientium.* Apud Hieron. de opt. gen. interpret. to. 4. 248. b. *Beatus qui in aures loquitur audientis.*

℣. 13. Ad verbum è Græco, eo excepto, *& scientiam*, quod abest. Mſ. S. Germ. 15. extremò hab. *super timentes Deum;* Mſ. S. Theod. *super timentem Deum.*

℣. 14. Græc. φόβος Κυρίου ὑπὲρ πᾶν ὑπερέβαλεν. Hieron. in Iſai. 50. 10. 3. 363. e. *timor Domini omnia superat.* Aug. verò in Spec. cum Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. b. *timor Domini super omnia se superposuit.* Sic etiam in Mſ. S. Theod. deleto uno *se.*

℣. 15. Sic habetur in Auguſt. Speculo, nisi quòd initio deest *homo*, & inf. loco *tenet*, legitur *timet.* Itidem in Mſ. S. Theod. Abest etiam vox *homo* à lib. 1. & 2. de voc. gent. c. 24. & 27. p. 15. b. 31. b. ut & à Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. In Græco posteriora solùm exstant, ὁ κρατῶν αὐτοῦ τίνι ὁμοιωθήσεται; Eò forsan spectant quæ refert ex Salom. Auctor l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 521. b. *Beatus vir, qui veretur omnia per metum.*

℣. 16. Hic versus non habetur in Græco; legitur tamen in ed. Compl. sed cum hoc ult. discrimine, πίστις δὲ, ἀρχὴ κολλήσεως αὐτοῦ, *fides autem, initium agglutinationis ejus.*

℣. 17. Hic versus Græcè non legitur.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

18. Et omnem plagam, & non plagam videbit cordis:

19. & omnem nequitiam, & non nequitiam mulieris:

20. & omnem obductum, & non obductum odientium:

21. & omnem vindictam, & non vindictam inimicorum.

22. Non eſt caput nequius ſuper caput colubri:

Prov. 21. 19. 23. & non eſt ira ſuper iram mulieris. Commorari leoni & draconi placebit, quàm habitare cum muliere nequam.

24. Nequitia mulieris immutat faciem ejus: & obcæcat vultum ſuum tanquam urſus: & quaſi ſaccum oſtendit. In medio proximorum ejus

25. ingemuit vir ejus, & audiens ſuſpiravit modicùm.

26. Brevis omnis malitia ſuper malitiam mulieris, ſors peccatorum cadat ſuper illam.

27. Sicut aſcenſus arenoſus in pedibus veterani, ſic mulier linguata homini quieto.

28. Ne reſpicias in mulieris ſpeciem, & non concupiſcas mulierem in ſpecie. Inf. 42. 6.

29. Mulieris ira, & irreverentia, & confuſio magna.

30. Mulier ſi primatum habeat, contraria eſt viro ſuo.

31. Cor humile, & facies triſtis, & plaga cordis, mulier nequam.

32. Manus debiles, & genua diſſoluta, mulier quæ non beatificat virum ſuum.

33. A muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur. Gen. 3. 6.

34. Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum; nec mulieri nequam veniam prodeundi.

35. Si non ambulaverit ad manum tuam, confundet te in conſpectu inimicorum.

36. A carnibus tuis abſcinde illam, ne ſemper te abutatur.

NOTÆ.

℣. 18. In Gr. deeſt 1. conjunct. &, cum verbo penult. *videbit.*

℣. 19. Itidem Græcè.

℣. 20. Græc. *πᾶσαν* (Mſ. Alex. *κ̀ πᾶσαν*) *ἐπαγωγὴν, κ̀ μὴ ἐπαγωγὴν*, &c.

℣. 21. Sic eſt in Græco.

℣. 22. A Græco abeſt tantùm vox *nequius.*

℣. 23. Eadem leguntur Græcè, hoc excepto duplici, *ἐχθρȣ̃*, *inimici*, loco *mulieris*; & *εὐδοκήσω*, *placebit mihi*, loco *placebit.*

℣. 24. Ita in Græco, niſi quòd loco *urſus*, habetur *σάκκον*, *ſaccum*, abſque ſeqq. & *quaſi ſaccum oſtendit.* In Mſ. Alex. *ἄρκος*; in ed. Compl. *ἄρκτος.* Item ſup. Mſ. S. Germ. 15. hab. *obcæcabit*; Corb. 1. & S. Theod. *obcæcavit*; præterea in Mſ. S. Theod. deeſt vox ult. *ejus.*

℣. 25. Græc. initio hab. *ἀναπεσεῖται*, *concidet*, pro *ingemuit*; ultimòque *πικρά*, *amarè*, loco *modicùm*; legiſſe videtur Interpres, *μικρόν.*

℣. 26. Similiter in Græco, excepto ſingul. *ἁμαρτωλȣ̃*, loco plural. *peccatorum.*

℣. 27. Totidem verba in Græco; excepto adverb. *ſicut*, quod abeſt; deeſt pariter in Mſ. S. Theod. at in ed. Compl. eſt, *Ὡς ἀνάβασις*, &c.

℣. 28. Ita Auguſt. in Spec. detractâ præpoſ. *in*, ante vocem *mulieris.* Græc. initio hab. *Μὴ προσπέσῃς ἐπὶ*, &c. *Ne procidas ad*, &c. ut in Vulg. dempto tamen hoc ult. *in ſpecie.*

℣. 29. Sic eſt in Græco, detracta tamen 1. voce *mulieris.*

℣. 30. Græc. addit, *γυνὴ ἐὰν ἐπιχορηγῇ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς*, *mulier ſi ſubminiſtret viro ſuo.*

℣. 31. Ita legitur Græcè. In Mſs. Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. 1. *plaga mortis*, *mulier nequam.*

℣. 32. In Græco deeſt *mulier*, legiturque *μακαριεῖ*, *beatificabit*, non *beatificat*; cæt. ut in Vulg.

℣. 33. Ita Græcè, detracto uno *factum eſt.* Apud Aug. l. 6. cont. Jul. to. 10. 706. f. *A muliere initium eſt peccati, & propter illam morimur omnes.* Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 522. b. *A muliere factum eſt initium peccati, & propter hanc omnes morimur*; Græc. *κ̀ δι᾽ αὐτήν*, &c.

℣. 34. Græcè deeſt vox *tuæ*, ut & ſeq. *nec modicum*; loco verò ult. *veniam prodeundi*, Gr. hab. *ἐξȣσίαν*, *poteſtatem*; ſola Compl. *παῤῥησίαν ἐξόδȣ.*

℣. 35. Græc. caret his poſtremis, *confundet te in conſpectu inimicorum*; priora verò ut ſup. In Mſ. S. Germ. 15. & *confundet te*, abſque his, *in conſp. inimicorum.*

℣. 36. Græc. hoc ult. membrum omittit, *ne ſemper te abutatur*; cujus loco ed. Compl. addit, *δίδȣ κ̀ ἀπόλυσον*; cæt. ut in Vulg.

CAPUT XXVI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. MUlieris bonæ beatus vir: numerus enim annorum illius duplex.

2. Mulier fortis oblectat virum ſuum, & annos vitæ illius in pace implebit.

3. Pars bona, mulier bona, in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis:

4. divitis autem & pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris.

5. A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit:

6. Delaturam civitatis, & collectionem populi,

7. calumniam mendacem, ſuper mortem, omnia gravia:

8. dolor cordis & luctus, mulier zelotypa.

9. In muliere zelotypa flagellum linguæ, omnibus communicans.

10. Sicut boum jugum, quod movetur, ita & mulier nequam: qui tenet illam, quaſi qui apprehendit ſcorpionem.

NOTÆ.

℣. 1. Ita Græcè, exceptis his, *κ̀ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν αὐτȣ̃ διπλάσιος*, & *numerus dierum ejus duplex*; Mſs. S. Germ. 15. Corb. 1. & S. Theod. *annorum illorum duplex.*

℣. 2. Sic eſt in Græco, demptâ voculâ *vitæ*, quam tamen ed. Compl. addit.

℣. 3. Græcè deſunt hæc ult. verba, *viro pro factis bonis*; cæt. quadrant. Mſs. Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. 1. habent *in parte bona.*

℣. 4. Eadem ſunt in Græco, detracta penult. voce *illorum.* Mſ. S. Theod. initio ſcribit: *divites autem & pauperes*, &c. veterum codd. more.

℣. 5. Ita Græc. habet, præter hoc ult. *προσώπῳ ἐδεήθην*, *facie ſupplicavi*; at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. *προσώπῳ ἐφοβήθην.*

℣. 6. Conſonat Græcum.

℣. 7. Mſs. S. Theod. S. Germ. 15. & Corb. 1. hab. & *calumniam mendacem*, &c. Græc. *καὶ καταψευσμὸν..... πάντα μοχθηρά.*

℣. 8. Concordat Græcum.

℣. 9. Græcè ſimpliciter, *Ἐπὶ γυναικὶ*, deinde *κ̀ μάστιξ*, &c. ut ſupra. Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. *In muliere infideli flagellum*, &c.

℣. 10. Ita in Græco, detracto adverb. 1. *ſicut*, cum ſeq. *ita &.* In Mſ. S. Germ. *ita & mulierem nequam..... apprehendat*; in Corb. 1. *ita & mulier eſt nequam..... apprehendet*; in Mſ. S. Theod. *apprehendat.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

11. Mulier ebriosa, ira magna: & contumelia, & turpitudo illius non tegetur.

12. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur.

Inf. 42. 11. 13. In filia non avertente se, firma custodiam: ne inventâ occasione utatur se.

14. Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, & ne mireris si te neglexerit:

15. sicut viator sitiens, ad fontem os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet, & contra omnem palum sedebit, & contra omnem sagittam aperiet pharetram donec deficiat.

16. Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit.

17. Disciplina illius, datum Dei est.

18. Mulier sensata & tacita, non est immutatio eruditæ animæ.

19. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata.

20. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.

21. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domûs ejus:

22. lucerna splendens super candelabrum sanctum, & species faciei super ætatem stabilem.

23. Columnæ aureæ super bases argenteas, & pedes firmi super plantas stabilis mulieris.

24. Fundamenta æterna super petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ.

25. In duobus contristatum est cor meum, & in tertio iracundia mihi advenit:

26. Vir bellator deficiens per inopiam: & vir sensatus contemptus:

27. & qui transgreditur à justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad rhomphæam.

28. Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt, difficilè exuitur negotians à negligentia: & non justificabitur caupo à peccatis labiorum.

NOTÆ.

℣. 11. Augustini Spec. extremò hab. *non contegetur* cum Mss. S. Germ. Corb. & S. Theod. Item ap. Ambros. l. de Elia, c. 18. col. 556. *Mulier ebriosa, ira magna.* Sic etiam in Gr. sed inverso ordine; deinde, ϗ ἀσχημοσύνην αὐτῆς ȣ̓ συγκαλύψει, *& turpitudinem suam non conteget*, absque hoc med. *& contumelia.*

℣. 12. Ita legunt Ambros. l. de apol. Dav. col. 710. f. & August. in Spec. nec dissimilia Græcum habet.

℣. 13. Concordat Aug. Speculum; nec absimilia exstant Græcè, præter vocem ἄνεσιν, *remissione*, pro *occasione.* Ms. S. Theod. hab. sup. *firma custodia*, non *custodiam.*

℣. 14. Ambros. de apol. Dav. col. 710. f. *Ab omni irreverenti oculo cave:* at l. de exhort. virg. col. 296. d. *Ab omni irreverenti oculis cave: & si ad tempus præterierit quasi viator.* August. in Spec. *Ab omni irreverentia oculorum cave*, &c. ut in Vulg. Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. *Ab omni irreverentia oculis cave.* Græc. Ὀπίσω ἀναιδȣ̃ς ὀφθαλμȣ̃ φύλαξαι, ϗ μὴ θαυμάσῃς ἐὰν εἰς σὲ πλημμελήσῃ· *Post irreverentem oculum cave, & ne mireris si in te deliquerit.*

℣. 15. Ambros. de exhort. virg. col. 296. d. *quasi viator, tamen os suum aperit, & ab omni aqua proxima bibet;* (Mss. non pauci, *bibe.*) Græc. delet τὸ *ad fontem*, sicut *&*, post *bibet;* item *omnem*, ante *sagittam*, cum hoc ult. *donec deficiat;* loco verò *aperiet*, hab. ἀνοίγει, *aperit;* cæt. ut in Vulg. Ms. S. Germ. 15. extremò leg. *donec deficiet.*

℣. 16. Concinit August. Speculum. A Græco abest vox *sedulæ;* verbo autem *impinguabit*, jungitur ibid. ἡ ἐπιστήμη αὐτῆς, *scientia ejus;* apud Aug. *disciplina illius*, de ℣. seq.

℣. 17. August. Specul. sic pergit: *Datus Dei, mulier sensata & tacita.* Itidem in Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. in Ms. S. Theod. *Datum Dei, mulier*, &c. Græcè, Δόσις Κυρίȣ, γυνὴ σιγηρά.

℣. 18. Græc. subdit, ϗ ȣ̓κ ἔστιν ἀντάλλαγμα, &c. ut supra. Ita quoque in Speculo August. sed absque *&* in fronte.

℣. 19. Concinit August. Speculum. In Græco abest ista vox *sancta*, cum seq. *&*; at in ed. Compl. est, γυνὴ αἰσχυντηρὰ ϗ πιστή.

℣. 20. Ita legit Aug. in Speculo. Græcè ita: Καὶ ȣ̓κ ἔστι σταθμὸς πᾶς ἄξιος ἐγκρατȣ̃ς ψυχῆς. *Et non est pondus omne dignum continentis animæ.*

℣. 21. Mss. S. Theod. & Corb. 1. *Sicut sol oriens in mundo altissimis Dei, sic*, &c. Sangerm. 15. *mundo & in altissimis Dei*, &c. Græc. Ἥλιος ἀνατέλλων ἐν ὑψίστοις Κυρίȣ, ϗ κάλλος ἀγαθῆς γυναικὸς ἐν κόσμῳ οἰκίας αὐτȣ̃· i. e. *Sol exoriens in altissimis Domini, & species mulieris bonæ in ornamento domus suæ.* Ms. Alex. ultimò habet αὐτῆς, non αὐτȣ̃.

℣. 22. Eadem sunt in Græco, nisi hoc excipiatur ult. ἐπὶ ἡλικίᾳ στασίμῃ, *in ætate stabili.*

℣. 23. Græc. Στύλοι χρύσεοι ἐπὶ βάσεως ἀργυρᾶς, ϗ πόδες ὡραῖοι ἐπὶ στέρνοις εὐσταθȣ̃ς. *Columnæ aureæ super basim argenteam, & pedes decori in pectoribus stabilis:* ed. Compl. hab. ἐπὶ στέρνοις εὐσταθέσι· uti sup. ἐπὶ βάσεσιν ἀργυραῖς.

℣. 24. Hæc tota prætermittuntur in Græco. Apud Severum presb. ep. 2. Miscell. to. 1. p. 343. sic: *Fundamenta æterna super terram solidata, & mandata Domini in corde mulieris sanctæ.*

℣. 25. Totidem verba in Græco.

℣. 26. Ultima tantùm variant in Græco, nimirum, ϗ ἄνδρες συνετοὶ, ἐὰν σκυβαλισθῶσιν, *& viri sensati, si contemnantur.*

℣. 27. Græc. ἐπανάγων ἀπὸ δικαιοσύνης..... ὁ Κύριος ἑτοιμάσει εἰς ῥομφαίαν αὐτόν. August. Speculum Vulgatæ accinit ad verbum.

℣. 28. In Gr. hæc habentur sola: Μόλις ἐξελεῖται ἔμπορος ἀπὸ πλημμελείας· ϗ ȣ̓ δικαιωθήσεται κάπηλος ἀπὸ ἁμαρτίας. *Vix exuetur negotians à delicto: & non justificabitur caupo à peccato.*

CAPUT XXVII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. PRopter inopiam multi deliquerunt: & qui quærit locupletari, avertit oculum suum.

2. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic & inter medium venditionis & emptionis angustiabitur peccatum.

3. Conteretur cum delinquente delictum.

4. Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subvertetur domus tua.

5. Sicut in percussura cribri remanebit pul-

NOTÆ.

℣. 1. Græc. initio habet, Χάριν ἀδιαφόρȣ, *Propter indifferens*, loco *Propter inopiam;* extremòque ἀποστρέψει ὀφθαλμόν, *avertet oculum;* sola ed. Compl. addit αὐτȣ̃; Aug. Spec. *avertit ocul. suum*, ut in Vulg.

℣. 2. A Græco absunt voculæ duæ, *sicut*, & *sic*; & pro *figitur*, exstat παγήσεται, *figetur;* cæt. quadrant. In Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. *Si in medio compaginis*, &c. in Corb. *figatur;* in utroque *angustabitur peccatis;* Græc. συντριβήσεται ἁμαρτία. Ms. S. Theod. Corbeiensi consonat.

℣. 3. Hic versiculus omittitur in Græco. In August. Speculo deest tantùm *cum delinquente.* Ita quoque in Ms. S. Germ. 15.

℣. 4. Eadem leguntur in August. Speculo: nec aliter in Græco, exceptis his duobus, κρατήσῃ, *tenuerit se*, pro *tenueris te;* extremòque, αὐτȣ̃ ὁ οἶκος, *ejus domus*, loco *domus tua.*

℣. 5. Ms. Corb. 1. *Si in pertusura;* S. Germ. 15. & S. Theod. *Sicut in pertusura cribri remanebit stercus, sic aporia*, &c. August. Specul. juxta Mss. *Sicut in pertun-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

vis, ſic aporia hominis in cogitatu illius.

6. Vaſa figuli probat fornax, & homines juſtos tentatio tribulationis.

7. Sicut ruſticatio de ligno oſtendit fructum illius, ſic verbum ex cogitatu cordis hominis.

8. Ante ſermonem non laudes virum: hæc enim tentatio eſt hominum.

9. Si ſequaris juſtitiam, apprehendes illam: & indues quaſi podêrem honoris, & inhabitabis cum ea, & proteget te in ſempiternum, & in die agnitionis invenies firmamentum.

10. Volatilia ad ſibi ſimilia conveniunt: & veritas ad eos, qui operantur illam, revertetur.

11. Leo venationi inſidiatur ſemper: ſic peccata operantibus iniquitates.

12. Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol: nam ſtultus ſicut luna mutatur.

13. In medio inſenſatorum ſerva verbum tempori: in medio autem cogitantium aſſiduus eſto.

14. Narratio peccantium odioſa, & riſus illorum in deliciis peccati.

15. Loquela multùm jurans, horripilationem capiti ſtatuet: & irreverentia ipſius obturatio aurium.

16. Effuſio ſanguinis in rixa ſuperborum: & maledictio illorum auditus gravis.

17. Qui denudat arcana amici, fidem perdit, & non inveniet amicum ad animum ſuum.

18. Dilige proximum, & conjungere fide cum illo.

19. Quòd ſi denudaveris abſconſa illius, non perſequêris poſt eum.

20. Sicut enim homo, qui perdit amicum ſuum, ſic & qui perdit amicitiam proximi ſui.

21. Et ſicut qui dimittit avem de manu ſua, ſic dereliquiſti proximum tuum, & non eum capies:

22. non illum ſequaris, quoniam longè abeſt: effugit enim quaſi caprea de laqueo: quoniam vulnerata eſt anima ejus:

23. ultra eum non poteris colligare. Et maledicti eſt concordatio:

24. denudare autem amici myſteria, deſperatio eſt animæ infelicis.

25. Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abjiciet:

26. in conſpectu oculorum tuorum condulcabit os ſuum, & ſuper ſermones tuos admirabitur: noviſſimè autem pervertet os ſuum, & in verbis tuis dabit ſcandalum.

27. Multa odivi, & non coæquavi ei, & Dominus odiet illum.

28. Qui in altum mittit lapidem, ſuper caput ejus cadet: & plaga doloſa, doloſi dividet vulnera.

NOTÆ.

ſura cribri, &c. ut in Vulg. Græc. Ἐν σείσματι κοσκίνου διαμένει κοπρία, οὕτως σκύβαλα ἀνθρώπου ἐν λογισμῷ αὐτοῦ. *In percuſſura cribri remanet fimus, ſic quiſquiliæ hominis in cogitatione ejus.*

℣. 6. Accinunt magno conſenſu Cypr. l. de mortal. p. 237. c. & epiſt. ad Fortun. p. 267. b. & l. 3. Teſtim. p. 305. c. Auguſt. in Speculo, & l. 2. de Gen. to. 1. 679. e. 703. d. & epiſt. 140. to. 2. 436. c. & quæſt. 90. in Exod. to. 3. 451. b. & l. 2. de ſerm. Dom. in monte, col. 212. e. & Gaud. Brix. præf. ad Benev. p. 944. d. Caſſiod. verò in Pſ. 93. p. 316. c. legit: *Argentum probat ignis, & homines acceptos tentatio tribulationis.* Gr. Σκεύη κεραμέως δοκιμάζει κάμινος, καὶ πειρασμὸς ἀνθρώπου ἐν διαλογισμῷ αὐτοῦ· *Vaſa figuli probat fornax, & tentatio hominis in ſermocinatione ejus.*

℣. 7. Mſ. Corb. 1. extremò hab. *ſic & verbum ex cogitatu hominis cordis.* S. Germ. 15. *ſic verbum excogitatum hominis cordis*; item in Aug. Spec. *hominis cordis.* In Græco: Γεώργιον ξύλου ἐκφαίνει ὁ καρπὸς αὐτοῦ, οὕτως λόγος ἐνθυμήματος καρδίας ἀνθρώπου. *Culturam ligni oſtendit fructus illius, ſic verbum cogitationis cordis hominis*; Nobil. *ſic verbum excogitatum hominis cor.* Mſ. Alex. καρδία ἀνθρώπου, ed. Compl. ἐν καρδίᾳ.

℣. 8. Auguſt. Spec. *non collaudes virum*; Græc. μὴ ἐπαινέσῃς ἄνδρα; cæt. ut in Vulg.

℣. 9. Græc. priora tantùm verba refert, Ἐὰν διώκῃς τὸ δίκαιον, καταλήψῃ· καὶ ἐνδύσῃ αὐτὸ ὡς ποδήρη δόξης· reliqua prorſus omittit. Aug. Specul. cum Vulgata concinit ad verbum.

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, excepto uno καταλύσει, *divertent*, pro *conveniunt.* Auguſt. Specul. nil omnino differt à Vulg.

℣. 11. Græc. delet adverb. *ſemper*; loco verò *iniquitates*, hab. ἄδικα, *iniqua*; Compl. κακίαν. Auguſt. Spec. *iniquitatem*, cum Mſ. S. Theod. cæt. ut in Vulg.

℣. 12. Concinit Aug. Speculum, niſi quòd extremò leg. *immutatur*, cum Mſs. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. at Aug. epiſt. 55. to. 2. 130. f. hab. *Sapiens ſicut ſol permanet: ſtultus autem ſicut luna mutatur.* Græc. Διήγησις εὐσεβοῦς διαπαντὸς σοφία· ὁ δὲ ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται. Ambroſ. in Pſalm. 36. col. 807. e. *Narratio juſti ſemper ſapientia: ſtultus autem ſicut luna mutatur*: poſteriora etiam verba repetit l. de Nab. c. 8. col. 575. f. & l. 4. Hex. col. 77. b. & epiſt. 37. col. 931. c.

℣. 13. Suffragatur Aug. Speculum: nec diſſimile quidpiam in Gr. præter unum καιρὸν, *tempus*, loco *verbum tempori.* Mſs. Corb. 1. & S. Theod. initio hab. *in medio ſenſatorum*; Græc. verò conſtanter ἀσυνέτων.

℣. 14. Sic etiam Græcè, præter unum μωρῶν, *fatuorum*, loco *peccantium.* Auguſt. in Spec. pro *deliciis*, legit *delictis* cum Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. at in Gr. conſtanter σπατάλῃ. Mſ. S. Theod. hab. *ex delictis.*

℣. 15. Concinit Aug. Speculum. Græcè verò ita: Λαλιὰ πολυόρκου ὀρθώσει τρίχας· καὶ ἡ μάχη αὐτῶν ἐμφραγμὸς ὠτίων. *Loquela multùm jurantis, arriget capillos: & jurgium eorum obturatio aurium*: Mſ. Corb. 1. ſcribit, *obripilationem*; & inf. Mſ. S. Theod. *ſtatuit.*

℣. 16. Græcè deeſt tantùm *in*, ante *rixa.* In Spec. Aug. omnia ut in Vulg.

℣. 17. Græc. delet vocem *amici*, & pro *perdit*, hab. ἀπώλεσε, *perdidit*; cæt. ut in Vulg. Mſs. S. Theod. & S. Germ. 15. ferunt *perdet fidem.* Aug. Speculum Vulgatæ reſpondet ad verbum.

℣. 18. Ita Aug. in Spec. Ita quoque Græc. habet præter unum φίλον, *amicum*, loco *proximum.*

℣. 19. Auguſt. Specul. hab. cum Mſ. S. Theod. *non perſequaris*, è Græco, οὐ μὴ καταδιώξῃς: cætera ut in Vulg.

℣. 20. Ita in Aug. Speculo, præter hoc, *ſic qui perdit*; ita quoque in Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. omiſſo med. &; at in Græco ſic: Καθὼς γὰρ ἀπώλεσεν ἄνθρωπος τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ, οὕτως ἀπωλέσας τὴν φιλίαν τοῦ πλησίου. *Sicut enim perdidit homo inimicum ſuum, ſic qui perdidit amicitiam proximi.*

℣. 21. Gr. Καὶ ὡς πετεινὸν ἐκ χειρός σου ἀπέλυσας, οὕτως ἀφῆκας τὸν πλησίον, καὶ οὐ, &c. Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. *ſic reliquiſti prox. tuum*, &c. item Aug. Spec. *ſic reliquiſti*; Mſ. verò Reg. ibid. *ſic qui dereliquiſti*, &c.

℣. 22. Eadem refert Aug. in Speculo. Græcè pro *abeſt*, legitur ἀπέστη, *diſceſſit*; mox ita, καὶ ἐξέφυγεν, &c. omiſſis his in fine, *quoniam vulnerata eſt anima ejus.* Mſs. Corb. & S. Theod. initio hab. *non illum ſequêris.*

℣. 23. Græc. ὅτι θραῦμα (al. τραῦμα, al. θραῦσμα) ἐστι καταδῆσαι, &c. *quia vulnus eſt colligare*; reliqua ut in Vulg. cui etiam Auguſt. conſonat in Spec.

℣. 24. Ita legit Aug. in Spec. Græcè ſimpliciter: ὁ δὲ ἀποκαλύψας μυστήρια, ἀπήλπισε, *qui autem denudavit myſteria, deſperavit.*

℣. 25. Concordat Græc. niſi quòd extremò hab. ἀποστήσει ἀπ᾽ αὐτοῦ, *removebit ab ipſo*, pro *abjiciet.* Auguſt. Specul. *Annuens oculis*, &c. ut in Vulg.

℣. 26. Itidem in Aug. Speculo: ſic etiam in Græco, præter primum στόμα σου, *os tuum*; at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. hîc ut inf. στόμα αὐτοῦ, *os ſuum.*

℣. 27. Sic ap. Aug. in Spec. ut etiam Græcè. Mſ. S. Theod. initio hab. *Multa audivi.*

℣. 28. In Mſ. S. Germ. 15. deeſt vox *doloſa*; ſicut in Gr. iſta, *doloſi*; ſup. autem pro *cadet*, exſtat βάλλει,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

29. Et qui foveam fodit, incidet in eam: & qui ſtatuit lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum alii ponit, peribit in illo.

30. Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum devolvetur, & non agnoſcet unde adveniat illi.

31. Illuſio, & improperium ſuperborum, & vindicta ſicut leo inſidiabitur illi.

32. Laqueo peribunt qui oblectantur caſu juſtorum: dolor autem conſumet illos antequam moriantur.

33. Ira & furor, utraque exſecrabilia ſunt, & vir peccator continens erit illorum.

NOTÆ.

mittit; cæt. ut in Vulg.

℣. 29. Auguſt. in Spec. *Qui foveam fodit, decidet in illam: & qui ſtatuit lapid..... & qui laqueum alii parat, peribit in illo.* In Mſ. etiam Sangerm. *decidet*, & *parat*; in Mſ. S. Theod. *decidet..... ponit.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. ap. Proſp. col. 163. c. *Qui foveam fodit proximo, incidet in eam: & qui ſtatuet laqueum proximo, peribit in illo.* Græc. Ὁ ὀρύσσων βόθρον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται· καὶ ὁ ἱστῶν παγίδα, ἐν αὐτῇ ἁλώσεται· al. ἐν αὐτῇ ἀπολεῖται. Hieron. in Eccleſ. to. 2. 772. c. *qui ſtatuet laqueum, capietur in illo.*

℣. 30. Ita Auguſt. Spec. niſi quòd ultimò hab. *adveniet illi*, cum Mſ. Corb. 1. à Germ. 15. abeſt *conſilium*: Mſ. S. Theod. add. *ſuper illum devolvetur.* In Græco ſic: Ὁ ποιῶν πονηρὰ, εἰς αὐτὸν κυλισθήσεται, καὶ οὐ μὴ ἐπιγνῷ πόθεν ἥκει αὐτῷ. *Qui facit mala, ſuper ipſum volventur, & non agnoſcet unde adveniant ſibi.*

℣. 31. Ita in Aug. Speculo, & Græco.

℣. 32. Ita rurſum in Auguſt. Speculo: nec abſimilia in Græco, exceptis his, ἁλώσονται, *capientur*, pro *peribunt*, & εὐσεβῶν, *piorum*, loco *juſtorum*; mox ita, καὶ ὀδύνη, &c.

℣. 33. Mſs. Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. 1. delent unum *ſunt*, poſt *exſecrabilia.* Græcè ita: Μῆνις καὶ ὀργὴ, καὶ ταῦτά ἐστι βδελύγματα, καὶ ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς ἐγκρατὴς ἔσται αὐτῶν. *Furor & ira, etiam hæc ſunt abominationes, & vir peccator continens erit illorum.*

CAPUT XXVIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Deut. 32. 35. Matth. 6. 14. Marc. 11. 25. Rom. 12. 19.

1. Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam, & peccata illius ſervans ſervabit.

2. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſolventur.

3. Homo homini reſervat iram, & à Deo quærit medelam?

4. In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur?

5. Ipſe cùm caro ſit, reſervat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius?

6. Memento noviſſimorum, & deſine inimicari:

7. tabitudo enim & mors imminent in mandatis ejus.

8. Memorare timorem Dei, & non iraſcaris proximo.

9. Memorare teſtamentum Altiſſimi, & deſpice ignorantiam proximi.

10. Abſtine te à lite, & minues peccata:

11. homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam.

12. Secundùm enim ligna ſilvæ ſic ignis exardeſcit: & ſecundùm virtutem hominis, ſic iracundia illius erit, & ſecundùm ſubſtantiam ſuam exaltabit iram ſuam.

13. Certamen feſtinatum incendit ignem: & lis feſtinans effundit ſanguinem: & lingua

NOTÆ.

℣. 1. In Gr. ὁ ἐκδικῶν, *qui vindicat*, loco *qui vindicari vult*; reliqua ut in Vulg. Eidem Vulg. accinit Auguſt. in Speculo, niſi quòd legit, *Qui vindicari vult à Deo*, deinde *inveniet*, &c. at l. 19. cont. Fauſt. to. 8. 330. f. *Qui vindicari vult, inveniet vindictam à Deo, & peccata illius confirmans confirmabit*; Gr. διατηρῶν διατηρήσει· ſed in Mſ. Alex. ac ed. Ald. διαστηρίζων διαστηρίσει.

℣. 2. Suffragatur Auguſt. in Spec. & l. 19. cont. Fauſt. to. 8. 330. f. ſed l. de conjug. adult. to. 6. 413. c. legit: *Dimitte injuſtitiam proximo tuo: & tunc precanti tibi peccata ſolventur.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 987. h. *Remitte proximo tuo peccata: & tibi peccata ſolventur.* Græc. Ἄφες ἀδίκημα τῷ, &c. paulòque poſt add. σου, ad *peccata.*

℣. 3. Ita legit Auguſt. in Spec. item l. de conjug. adult. to. 6. 413. c. hab. *Homo homini conſervat iram, & à Domino quærit medelam?* at l. 19. cont. Fauſt. to. 8. 330. f. *quærit medelam carnis?* Ruric. lib. 2. epiſtolar. ep. 19. p. 571. b. *Homo homini tenet iram*, &c. ut in Vulg. Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. f. *Homo homini reſervas iram, & à Deo quæris medelam?* & inf. p. 987. d. *Homo homini reſervans iram, & à Deo quæris propitiationem?* Mſ. S. Germ. 15. *ſervat iram.* Græc. συντηρεῖ; cæt. ut in Vulg.

℣. 4. Eadem ſunt in Græco; ſicut etiam ap. Auguſt. in Speculo; iitidem l. de conjug. adult. to. 6. 413. c. præter hoc 1. *Super hominem ſimilem*: l. verò 19. cont. Fauſt. to. 8. 330. f. extremò leg. *deprecatur Dominum?* Mſ. S. Theod. *deprecatur Altiſſimum?* Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. f. 987. d. *Ipſe in hominem ſimilem tibi non habes miſericordiam, & Deum exoras pro peccatis?*

℣. 5. Ita legit Auguſt. in Speculo: item l. 19. cont. Fauſt. to. 8. 330. f. habet: *Et ipſe dum caro ſit, reſervat iram, & repropitiationem petit à Domino? & quis exorabit pro peccatis illius?* at l. de conjug. adult. to. 6. 413. c. ſimpliciter: *Cùm ipſe caro ſit, conſervat iracundiam? quis propitiabitur peccatis illius?* nec plura ſunt in Græco. Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. f. ita: *Et ipſe cùm ſis caro, retines iram, & propitiationem petis à Deo? & quis orabit pro delictis tuis?* In Mſs. Corb. & S. Theod. *Ipſe dum caro ſit*, &c. ut in Vulg.

℣. 6. Ita in Aug. Speculo. Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. f. *Memento noviſſima*, &c. Sic etiam in Græco.

℣. 7. Auguſt. Specul. *tabitudo enim, & mors imminet in mandatis Dei*; Mſs. Sangerm. 15. Corb. 1. & S. Theod. ſimpliciter, *imminet in mandatis.* Græc. per relat. ad Μνήσθητι, ſubdit, καταφθορὰν, καὶ θάνατον, καὶ ἔμμενε ἐντολαῖς, *tabitudinis, & mortis, & permane in mandatis.*

℣. 8. Sic eſt in Græco, præter vocem unam ἐντολῶν, *mandata*, loco *timorem Dei.* Auguſt. in Speculo cum Vulgata concinit.

℣. 9. Græc. loco *memorare*, ponit καὶ, deletque vocem *proximi.* Auguſt. Specul. *Memorare teſtamenti*, &c. ut in Vulg. Similiter in Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1.

℣. 10. Concordat Aug. Speculum. Mſ. S. Theod. hab. *Et abſtine*; Gr. Ἀπόσχου ἀπὸ, &c. ut ſup.

℣. 11. Auguſt. Specul. extremò hab. *immittit inimicitiam*, cum Mſ. Corb. 1. cæt. ut ſupra. Græc. ἐμβάλλει διαβολὴν, *immittit calumniam*; ſup. verò pro *incendit*, ἐκκαύσει, *incendet*; cæt. ut in Vulg. In Mſ. Alex. ac ed. Compl. ἐμβαλεῖ διαβολήν.

℣. 12. Græc. Κατὰ τὴν ὕλην πυρὸς οὕτως ἐκκαυθήσεται· κατὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἔσται, καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον ἀνυψώσει ὀργὴν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν στερέωσιν τῆς μάχης ἐκκαυθήσεται. *Secundùm materiam ignis ſic exardeſcet: ſecundùm virtutem hominis, ira ejus erit, & ſecundùm divitias exaltabit iram ſuam, & ſecundùm firmitatem rixæ exardeſcet.* In Mſ. etiam Sangerm. 15. deeſt *ſic*, poſt vocem *hominis.*

℣. 13. Similiter hab. Aug. Speculum. In Græco. Ἔρις,

testificans adducit mortem.
14. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit: & si exspueris super illam, exstinguetur: utraque ex ore proficiscuntur.
15. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes.
16. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem:
17. civitates muratas divitum destruxit, & domos magnatorum effodit.
18. Virtutes populorum concîdit, & gentes fortes dissolvit.
19. Lingua tertia mulieres viratas ejecit, & privavit illas laboribus suis:
20. qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.
21. Flagelli plaga livorem facit: plaga autem linguæ comminuet ossa.
22. Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.
23. Beatus qui tectus est à lingua nequam, qui in iracundiam illius non transivit, & qui non attraxit jugum illius, & in vinculis ejus non est ligatus:
24. jugum enim illius, jugum ferreum est: & vinculum illius, vinculum æreum est.
25. Mors illius, mors nequissima: & utilis potius infernus quàm illa.
26. Perseverantia illius non permanebit; sed obtinebit vias injustorum: & in flamma sua non comburet justos.
27. Qui relinquunt Deum, incident in illam, & exardebit in illis, & non exstinguetur, & immittetur in illos quasi leo; & quasi pardus lædet illos.
28. Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia & seras.
29. Aurum tuum & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos:
30. & attende ne fortè labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.

NOTÆ.

contentio, pro *certamen*; & μάχη, *rixa*, pro *lis*; prætermittuntur verò ult. ista, *& lingua testificans adducit mortem*. In Ms. Corb. 1. *incendet ignem..... effundet..... adducet*; item in Ms. S. Theod. *effundet*; & in S. Germ. 15. *incendet..... adducet*.

℣. 14. Ms. Corb. 1. *Et si sufflaveris, quasi ignis*, &c. similiter in Mss. S. Theod. & Sangerm. 15. deest τὸ *in scintillam*. Græcè, Ἐὰν φυσήσῃς σπινθῆρα, ἐκκαήσεται, *Si sufflaveris scintillam, exardescet*; reliqua ut in Vulg. nisi quòd ponitur καὶ, ante *utraque*, subjiciturque σοῦ, huic seq. *ore*. August. Specul. hab. *Si sufflaveris, quasi ignis exardebit... & utraque ex ore proficiscuntur*.

℣. 15. Ita legit Cypr. l. 3. Testim. p. 328. b. sic etiam in August. Speculo, excepto præt. *turbavit*. Ms. S. Theod. hab. *Susurrio & bilinguis maledicus..... turbavit*. S. Valerian. hom. 5. Sirm. to. 1. p. 632. b. *Lingua multos conturbavit pacem habentes*. Græcè ita: Ψίθυρον καὶ δίγλωσσον καταρᾶσθαι· πολλοὺς γὰρ εἰρηνεύοντας ἀπώλεσαν· *Susurronem & bilinguem maledicere* (supp. *oportet*, aut quiddam simile:) *multos enim pacem habentes perdiderunt*. Ms. Alex. cum ed. Compl. καταράσασθε, *maledicite*; subinde Alex. ἀπώλεσε· Ms. Sangerm. 15. *turbabit*; Corb. *turbavit*.

℣. 16. Sic hab. August. Specul. unà cum Græco. Ms. S. Theod. *à gente in gentem*.

℣. 17. Græc. καὶ πόλεις ὀχυρὰς καθεῖλε, καὶ οἰκίας μεγιστάνων κατέστρεψε· *& civitates munitas destruxit, & domos magnatorum subvertit*. August. Speculum Vulgatæ congruit. S. Valerian. hom. 5. Sirm. to. 1. p. 632. b. hab. *Lingua... civitates destruxit, & domos effodit*.

℣. 18. Eadem refert August. in Speculo, sed absunt à Græco.

℣. 19. Ita Græcè. Sic etiam in Aug. Speculo, præter unum *de laboribus suis*; addit quoque *de* Ms. Corb. 1. Sangerm. 15. scribit *mulieres viritas*; Mss. 2. Spec. Aug. *fortes*; Gr. ἀνδρείας.

℣. 20. Similiter in Aug. Speculo. At in Græco ita: ὁ προσέχων αὐτῇ, οὐ μὴ εὕρῃ ἀνάπαυσιν, οὐδὲ κατασκηνώσει μεθ' ἡσυχίας· *qui attendit illi, non inveniet requiem, neque habitabit cum silentio*. Ms. Corb. 1. *non habet requiem*; S. Germ. 15. *non habebit requiem, nec habitabit cum requie*.

℣. 21. August. l. 19. cont. Faust. to. 8. 330. a. *Plaga flagelli livorem faciet: plaga autem linguæ confringet ossa*. Sic etiam in Græco. Ms. S. Theod. hab. *comminuit*, non *comminuet*.

℣. 22. Prima sententia similiter habetur Græcè, altera sic: καὶ οὐχ ὡς οἱ πεπτωκότες διὰ γλῶσσαν, *& non ut ii qui ceciderunt per linguam*.

℣. 23. Græc. pro *lingua nequam*, simpliciter hab. αὐτῆς; & pro *in iracundiam*, ἐν τῷ θυμῷ, detracta inf. conjunct. *&*; cæt. ut supra. Mss. quoque S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. hab. *in iracundia*.

℣. 24. Ita Græcè, præter hæc ult. plur. οἱ δεσμοὶ αὐτῆς, δεσμοὶ χάλκεοι, *vincula ejus, vincula ærea*.

℣. 25. Græc. Θάνατος πονηρὸς, ὁ θάνατος αὐτῆς, &c. ut sup.

℣. 26. Græc. hæc sola refert: Οὐ μὴ κρατήσῃ εὐσεβῶν· καὶ ἐν τῇ φλογὶ αὐτῆς οὐ καήσονται· *Non obtinebit pios: & in flamma ejus non comburentur*: in Ms. Corb. 1. deest *&*.

℣. 27. Eadem exstant Græcè, nisi quòd pro *lædet*, legitur λυμανεῖται, *vastabit*, absque conjunct. *&*, ante *immittetur*. Ms. S. Germ. 15. hab. *Qui derelinquunt Deum, incidunt*, &c. S. Theod. *Qui derelinquunt Deum, incident..... & exardescet..... & immittet*, &c.

℣. 28. Hilar. in Ps. 140. col. 536. c. d. legit: *Ecce circumvalla possessionem tuam spinis*; statimque, *Argentum & aurum*, &c. omissis iis quæ intersunt in Vulgata. Cypr. verò ep. 55. & 69. p. 89. & 123. *Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam*: similiter l. de unit. Eccl. p. 200. b. & l. 3. Testim. p. 326. Ambros. in Luc. 3. p. 1323. a. *Sepi aures tuas spinis & tribulis, & noli audire linguam nequam*: item in Ps. 118. col. 1252. a. & l. 1. de fide, col. 452. d. *Sepi aures tuas spinis*: at l. 1. offic. to. 2. 4. f. legit: *Sepi possessionem tuam spinis*; deinde, *& argentum*, &c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 51. p. 214. a. *Obstrue aures tuas spinis, ne audias verba maligna*. Auct. lib. de XLII. mans. ap. Ambr. col. 17. d. *Circumvalla possessionem tuam spinis, & ori tuo fac januas & seras*. Cassiod. in Ps. 40. p. 476. b. *Circumvalla possessionem tuam in spinis. Argentum & aurum*, &c. at in Ps. 38. p. 132. c. *ori tuo facito ostium & seram*. S. Valerian. hom. 5. Sirm. to. 1. p. 634. d. *facito ori tuo ostia & seras*. Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. c. *fac ori tuo seras, & linguæ tuæ*. Ms. S. Theod. sic: *Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis*. Græcè simpliciter: Ἴδε περίφραξον τὸ κτῆμά σου ἀκάνθαις· deinde, Τὸ ἀργύριόν σου, &c. de ℣. seq. detractis aliis. In ed. tamen Compl. sequuntur ista: καὶ τῷ στόματί σου ποίησον θυρώματα καὶ μοχλούς.

℣. 29. Hilarius in Ps. 140. col. 536. d. *Argentum & aurum tuum constitue, & ori tuo fac ostium & seram, & verbis tuis jugum & mensuram*. Ambros. in Ps. 118. col. 1252. b. *Argentum & aurum tuum alliga, & ori tuo fac jugum & pondus*: & l. 1. offic. col. 5. a. *Et argentum & aurum tuum alliga, & ori tuo fac ostium & vectem, & verbis tuis jugum & stateram*. Auct. l. de XLII. mans. ap. Ambr. col. 17. d. *Argentum tuum & aurum tuum confla, & sermonis tui fac stateram, & ori tuo fac portam & seram*. Hieron. in Ezech. 45. col. 1039. f. *sermonibus tuis facies stateram & appendiculum*. August. in Spec. *verbis tuis facito stateram*, &c. ut in Vulg. S. Valerian. hom. 5. Sirm. to. 1. 634. d. *& verbis tuis facito stateram*. Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. c. *& verbis tuis fac stateram*. Anonym. ap. S. Paulin. epist. ad Celenc. to. 2. p. 15. *Argentum & aurum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos*. Cassiod. in Ps. 40. p. 476. b. cum Hilar. supra: *Argentum & aurum tuum constitue, & ori tuo fac ostium & seram, & verbis tuis fac jugum & mensuram*: & in Ps. 38. p. 132. c. *& verbis jugum atque stateram*. Græc. Τὸ ἀργύριόν σου καὶ τὸ χρυσίον καταδῆσον, καὶ τοῖς λόγοις σου ποίησον ζυγὸν καὶ σταθμὸν, καὶ τῷ στόματί σου ποίησον θύραν καὶ μοχλόν.

℣. 30. Sic habet Aug. Speculum. Item Anon. ap. S. Paulin. to. 2. p. 15. *& attende ne fortè labaris linguâ*. Ms. S. Theod. *in lingua tua*. In Gr. ista leguntur sola: πρόσεχε (Compl. καὶ πρόσεχε) μήπως ὀλισθήσῃς ἐν αὐτῇ, μὴ πέσῃς κατέναντι ἐνεδρεύοντος.

CAPUT XXIX.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

1. QUi facit misericordiam, fœneratur
proximo suo: & qui prævalet manu,
mandata servat.
2. Fœnerare proximo tuo in tempore ne-
cessitatis illius, & iterum redde proximo in
tempore suo.
3. Confirma verbum, & fideliter age cum
illo: & in omni tempore invenies quod tibi
necessarium est.
4. Multi quasi inventionem æstimaverunt
fœnus, & præstiterunt molestiam his qui se
adjuverunt.
5. Donec accipiant, osculantur manus dan-
tis, & in promissionibus humiliant vocem
suam:
6. & in tempore redditionis postulabit tem-
pus, & loquetur verba tædii & murmuratio-
num, & tempus causabitur:
7. si autem potuerit reddere, adversabi-
tur, solidi vix reddet dimidium, & compu-
tabit illud quasi inventionem:
8. sin autem, fraudabit illum pecuniâ suâ,
& possidebit illum inimicum gratis:
9. & convitia & maledicta reddet illi, &
pro honore & beneficio reddet illi contume-
liam.
10. Multi non causâ nequitiæ non fœnera-
ti sunt, sed fraudari gratis timuerunt.
11. Veruntamen super humilem animo
fortior esto, & pro eleemosina non trahas
illum.
12. Propter mandatum assume pauperem:
& propter inopiam ejus ne dimittas eum va-
cuum.
13. Perde pecuniam propter fratrem &
amicum tuum: & non abscondas illam sub
lapide in perditionem.
14. Pone thesaurum tuum in præceptis Al-
tissimi, & proderit tibi magis quàm aurum.
15. Conclude eleemosinam in corde pau- Tob. 4.
peris, & hæc pro te exorabit ab omni malo. 10.
16. 17. 18. Super scutum potentis, & su- Sup. 17.
per lanceam adversùs inimicum tuum pug- 18.
nabit.
19. Vir bonus fidem facit pro proximo suo:
& qui perdiderit confusionem, derelinquet
sibi.
20. Gratiam fidejussoris ne obliviscaris: de-

Notæ.

℣. 1. Ambros. l. de Tob. c. 2. col. 593. d. *Qui facit misericordiam, fœnerat proximo.* Similiter habetur in August. Speculo, necnon in Ms. S. Germ. 15. absque ult. vocula *suo*; Græcè, δανειεῖ τῷ πλησίον· καὶ, &c. *fœnerabitur proximo*; subinde jungitur αὐτοῦ, *sua*, huic voci, *manu*.

℣. 2. Ambros. l. de Tob. c. 2. col. 593. b. *Fœnera proximo tuo in tempore necessitatis illius:* & inf. c. 20. col. 617. d. *Redde proximo in tempore.* August. in Spec. *Fœnera proximo tibi in tempore necessit. illius, & iterum redde proximo tuo in temp. suo.* Itidem in Mss. Sangerm. 15. & Corb. 1. *Fœnera proximo tibi*, &c. in Ms. S. Theod. *Fœnerare proximo tibi.* Græc. Vulgatæ consonat, demptis tamen voculis, *tuo*, & *suo*.

℣. 3. Ambros. l. de Tob. c. 20. col. 617. d. *Coangusta verbum, & fideliter age cum illo: & in omni tempore invenies quod tibi necessarium sit.* Apud Aug. in Spec. omnia ut in Vulg. cui etiam Græcum favet.

℣. 4. Itidem Græcè: nec aliter in Speculo August.

℣. 5. Græc. Ἕως οὗ λάβῃ, καταφιλήσει χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν χρημάτων τοῦ πλησίον ταπεινώσει φωνήν. *Donec acceperit, osculabitur manum ejus, & in pecuniis proximi humiliabit vocem.* Ms. Sangerm. 15. hab. sup. *manum dantis.*

℣. 6. Græc. loco *postulabit*, hab. παρελκύσει, *protrahet*, & pro *loquetur verba*, &c. ἀποδώσει λόγους ἀκηδίας, καὶ τὸν καιρὸν αἰτιάσεται, *reddet verba acediæ, & tempus causabitur.*

℣. 7. Græc. ἐὰν ἰσχύσῃ, μόλις κομίσεται τὸ ἥμισυ, *si potuerit, vix reddet dimidium*; reliqua ut in Vulg. In ed. Compl. ἐὰν δὲ ἰσχύσῃ δοῦς, μόλις, &c. In Mss. SS. Theod. & Germ. 15. *si autem potuerit reddere, adversatus, solidè vix reddet dimid.* &c. in Corb. 1. *adversator, solidum vix redd.* &c. sed ibi correctum, *adversat Deus solidum*, &c.

℣. 8. Græc. εἰ δὲ μὴ, ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῶν χρημάτων αὐτοῦ, καὶ ἐκτήσατο, &c. *sin autem, fraudavit illum pecuniis ejus, & possedit*, &c.

℣. 9. Concinit Græc. nisi quòd delet 1. *&*, sicut inf. τὸ *& beneficio*; item loco *contumeliam*, ponit ἀτιμίαν, *ignominiam*, seu *inhonorationem*, quæ idem sonant.

℣. 10. Græc. Πολλοὶ χάριν πονηρίας ἀπέστρεψαν, ἀποστερηθῆναι δωρεὰν εὐλαβήθησαν· *Multi propter nequitiam averterunt, fraudari gratis timuerunt.* Ms. Alex. cum ed. Compl. Πολλοὶ οὖν χάριν, &c. al. οὐ χάριν. Ms. S. Germ. 15. *Multi non causâ nequitiæ non fœneraverunt.* Ambros. l. de Tob. c. 3. col. 593. e. his alludens dicit: *Multi dispendii causâ non fœnerant, dum fraudem verentur.*

℣. 11. Similiter habet Aug. in Speculo; cui etiam Gr. respondet.

℣. 12. Ad verbum è Græco, præter unum *propter*, ante *inopiam*, pro quo κατὰ, *secundùm.* August. Speculum Vulgatæ congruit.

℣. 13. August. Speculum addit *tuam*, ad *pecuniam*, delet verò *tuum*, post *amicum*; delent pariter Mss. Corb. 1. & S. Theod. Ambros. l. de Tob. c. 3. p. 593. e. neutrum admittit; cætera verò hab. ut supra: similiter l. 2. off. col. 79. e. & l. de Nab. c. 4. col. 571. f. nisi quòd hoc ult. loco ponit *in mortem*, loco *in perditionem.* Græcè ita: Ἀπόλεσον ἀργύριον δι᾽ ἀδελφὸν καὶ φίλον· καὶ μὴ ἰωθήτω ὑπὸ τὸν λίθον εἰς ἀπώλειαν. *Perde pecun. propter fratr. & amicum: & non contrahat rubiginem sub lapide in perditionem:* at in ed. Compl. μὴ κατάκρυψε αὐτόν, ut in Vulg. In Ms. Sangerm. 15. *Perde pecuniam pro fratre & amico*, &c.

℣. 14. Ita legunt Ambros. l. de Tob. c. 3. col. 593. e. & Aug. in Spec. nec absimile quiddam in Græco, præter unum, κατ᾽ ἐντολὰς, *secundùm mandata*, pro *in præceptis.*

℣. 15. Ita Cypr. de op. & eleem. & l. 3. Testim. p. 302. c. nisi quòd hab. *orabit*, pro *exorabit.* Sic etiam Aug. in Speculo. Ambros. verò in Luc. 11. p. 1434. f. *Conclude eleem. in corde pauperis, & hæc pro te exorabit in die malo.* Optat. Milev. l. 3. cont. Donat. p. 55. c. *Absconde panem in corde pauperis, & ipse pro te rogabit.* Gaud. Brix. ser. 13. p. 965. d. *Conclude eleem. in corde paup. & ipsa pro te exorabit ad Deum.* Fulg. ep. 2. p. 157. *Absconde eleem. in corde pauperis, & ipsa exorabit pro te.* Cæsar. Arelat. hom. 40. *Conclude eleem. in sinu pauperum, & hæc te liberabit ab omni malo.* Græc. Σύγκλεισον ἐλεημοσύνην ἐν τοῖς ταμείοις σου, καὶ αὕτη ἐξελεῖταί σε ἐκ πάσης κακώσεως. *Conclude eleemosinam in cellis tuis, & ipsa eruet te ex omni malo.*

℣℣. 16. 17. 18. In Mss. Corb. 1. & S. Theod. antecedunt ista: *Eleemosina viri*, (Corb. delet *viri*) *quasi sacculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem unicuique in caput illorum.* Hæc autem tota non leguntur in Græco eò loci, nec apud August. in Speculo, nec apud alios: huc advecta sunt è superiori cap. 17. ℣℣. 18. 19. subsequentia verò: *Super scutum potentis*, &c. similiter habentur in Aug. Speculo. Græcè ita: Ὑπὲρ ἀσπίδα κράτους, καὶ ὑπὲρ δόρυ ἀλκῆς κατέναντι ἐχθροῦ πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ· i. e. *Super scutum potentiæ, & super lanceam roboris adversùs inimicum pugnabit pro te.*

℣. 19. Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *Vir bonus fidem facit proximo suo*, &c. August. Speculum similiter addit: *& qui perdid. confus. derelinquet sibi*; cod. Carnut. ibid. *derelinquet tibi*; sed malè, renitentibus aliis; Ms. S. Theod. *derelinquit.* Græc. Ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐγγυήσεται τὸν πλησίον· καὶ ὁ ἀπολωλεκὼς αἰσχύνην, καταλείψει αὐτόν.

℣. 20. Ambros. l. de Tob. c. 23. col. 620. c. *Gratiam repromissoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam bonam.* August. Speculum Vulgatæ consonat; sic etiam Gr. nisi quòd initio hab. χάριτας, *gratias*, non *gratiam*.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

dit enim pro te animam ſuam.
21. Repromiſſorem fugit peccator & im-
mundus.
22. Bona repromiſſoris ſibi aſcribit pecca-
tor : & ingratus ſenſu derelinquet liberantem
ſe.
23. Vir repromittit de proximo ſuo : &
cùm perdiderit reverentiam, derelinquetur ab
eo.
24. Repromiſſio nequiſſima multos perdi-
dit dirigentes, & commovit illos quaſi fluctus
maris.
25. Viros potentes gyrans migrare fecit,
& vagati ſunt in gentibus alienis.
26. Peccator tranſgrediens mandatum Do-
mini, incidet in promiſſionem nequam : &
qui conatur multa agere, incidet in judicium.
27. Recupera proximum ſecundùm virtu-
tem tuam, & attende tibi ne incidas.
Inf. 39. 31. 28. Initium vitæ hominis, aqua & panis,
& veſtimentum, & domus protegens turpi-
tudinem.
29. Melior eſt victus pauperis ſub tegmine
aſſerum, quàm epulæ ſplendidæ in peregrè ſi-
ne domicilio.
30. Minimum pro magno placeat tibi, &
improperium peregrinationis non audies.
31. Vita nequam hoſpitandi de domo in
domum : & ubi hoſpitabitur, non fiduciali-
ter aget, nec aperiet os.
32. Hoſpitabitur, & paſcet, & potabit in-
gratos, & ad hæc amara audiet.
33. Tranſi hoſpes, & orna menſam : & quæ
in manu habes, ciba cæteros.
34. Exi à facie honoris amicorum meo-
rum : neceſſitudine domus meæ hoſpitio mihi
factus eſt frater.
35. Gravia hæc homini habenti ſenſum :
Correptio domus, & improperium fœnera-
toris.

NOTÆ.

℣. 21. Hic verſiculus abeſt in Græco : legitur autem apud Aug. in Spec. imo & in ed. Compl. verſu ſeq. voci *peccator* id jungitur, ἐγγύων φεύξεται ἁμαρτωλός· dein, καὶ ἀχάριστος, &c. i. e. *fidejuſſiones fugiet peccator : & ingratus*, &c.

℣. 22. Eadem refert Auguſt. in Spec. Græcè ita : Ἀγαθὰ ἐγγύου ἀνατρέψει ἁμαρτωλός· καὶ ἀχάριστος ἐν διανοίᾳ ἐγκαταλείψει ῥυσάμενον. *Bona fidejuſſoris evertet peccator : & ingratus*, &c.

℣. 23. Hæc deſiderantur in Græco : ſed referuntur in Auguſt. Speculo. Mſ. S. Theod. extremò hab. *relinquetur ab eo.*

℣. 24. Græcè ἐγγύη, *fidejuſſio*, loco *repromiſſio nequiſſima*; reliqua ut in Lat. ſup. ſubinde Auguſt. in Spec. leg. *diligentes*; Mſ. S. Theod. *delinquentes*; Græc. verò conſtanter κατευθύνοντας, *dirigentes*, ut in Vulg.

℣. 25. Sic apud Auguſt. in Spec. nec aliter in Græco, detracto verbo *gyrans*.

℣. 26. Auguſt. in Spec. leg. pluraliter *mandata Domini*, cum Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. In Græco ſic : Ἁμαρτωλὸς ἐμπεσὼν εἰς ἐγγύην, καὶ διώκων ἐργολαβείας, ἐμπεσεῖται εἰς κρίσεις· *Peccator incidens in fidejuſſionem, & ſectans redemptiones, incidet in judicia.* At in ed. Compl. Ἁμαρτωλὸς παραβαίνων ἐντολὰς Κυρίου, ἐμπεσεῖται, ut in Vulg.

℣. 27. Sic habet Auguſt. in Speculo. Item Ambroſ. l. de Tob. c. 23. col. 620. c. *Recipe proximum ſecundùm virtutem tuam, & attende tibi ne cadas.* Græc. Ἀντιλαβοῦ τοῦ πλησίον, &c. ut in Vulg.

℣. 28. Græcè deeſt vox *hominis*, habeturque inf. καλύπτων, *tegens*, non *protegens*. Mſ. Alex. retinet vocem ἀνθρώπου; quæ tamen abeſt à Mſ. S. Germ. 15. Apud Chrom. Aquil. in Matth. p. 987. b. ita : *Uſus hominis, panis, aqua, & veſtimentum.*

℣. 29. Eadem leguntur Græcè, præter hoc ult. ἐν ἀλλοτρίοις, *in alienis*, loco *in peregrè ſine domicilio.* Eò pariter ſpectant quæ Ambroſ. ait l. de Tob. c. 5. col. 597. c. *Suaviora erant olera cum ſecuritate, quàm alienæ epulæ paſtæ cum ſollicitudine.*

℣. 30. Græcè breviùs, nimirum : Ἐπὶ μικρῷ καὶ μεγάλῳ εὐδοκίαν ἔχε· at in ed. Compl. eſt : Μικρὰ καὶ μεγάλα εὐδοκίαν ἔχε, καὶ ὀνειδισμὸν οἰκίας σου μὴ ἀκούσῃς. Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. *Super minimum & magnum placeat tibi*, &c.

℣. 31. In Græco abeſt verbum *hoſpitandi*, cum his, *non fiducialiter aget*; cæt. ut ſupra, poſito *non*, pro *nec*.

℣. 32. Græc. Ξενιεῖς, καὶ ποτιεῖς εἰς ἀχάριστα, καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις πικρὰ ἀκούσῃ· *Hoſpitio ſuſcipies, & potabis ad ingrata, & præterea in his amara audies* : in Mſ. Alex. deeſt εἰς, ante ἀχάριστα.

℣. 33. Græc. Πάρελθε πάροικε, κόσμησον τράπεζαν· καὶ εἴτι ἐν τῇ χειρί σου, ψώμισόν με· *Tranſi hoſpes, orna menſam : & ſi quid in manu tua, ciba me.*

℣. 34. Græc. Ἔξελθε πάροικε ἀπὸ προσώπου δόξης· ἐπεξένωταί μοι ὁ ἀδελφὸς, χρεία τῆς οἰκίας. *Exi hoſpes à facie honoris : advenit mihi hoſpitio ſuſcipiendus frater, opus eſt domo.*

℣. 35. Reſpondent Græca Latinis.

CAPUT XXX.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Prov. 13. 24. & 23. 13. 1. QUi diligit filium ſuum, aſſiduat illi fla-
gella, ut lætetur in noviſſimo ſuo, &
non palpet proximorum oſtia.
2. Qui docet filium ſuum, laudabitur in
illo, & in medio domeſticorum in illo glo-
riabitur.
Deuter. 6. 7. 3. Qui docet filium ſuum, in zelum mit-
tit inimicum, & in medio amicorum glo-
riabitur in illo.
4. Mortuus eſt pater ejus, & quaſi non eſt
mortuus : ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe.
5. In vita ſua vidit, & lætatus eſt in illo :
in obitu ſuo non eſt contriſtatus, nec con-
fuſus eſt coram inimicis.
6. Reliquit enim defenſorem domus contra
inimicos, & amicis reddentem gratiam.
7. Pro animabus filiorum colligabit vulne-
ra ſua, & ſuper omnem vocem turbabuntur

NOTÆ.

℣. 1. Mſ. S.Germ. 15. hunc præfert titulum, *DE FILIIS*; Græc. ΠΕΡῚ ΤΈΚΝΩΝ; Corb. 1. *DE DISCIPLINA FILIORUM*; ſubinde in Græco legitur ἐνδελεχήσει, *aſſiduabit*; cæt. ut in Vulg. exceptis his, *& non palpet proximorum oſtia*, quæ abſunt; non etiam leguntur in Aug. Speculo. Habentur quidem in Mſ. S. Germ. 15. ſed aliâ manu ſuperaddita.

℣. 2. Eadem leguntur Græcè, præter duo, ὀνήσεται, *lucrabitur*, pro *laudabitur*, & γνωρίμων, *notorum*, loco *domeſticorum*. Apud Auguſt. in Spec. *laudabitur*; legiſſe videtur Interpres, αἰνήσεται.

℣. 3. Gr. hab. παραζηλώσει, *in zelum mittet*, non *mittit*; cæt. ut ſupra.

℣. 4. Concordat Græcum, niſi quòd ponit *ſibi*, ante *reliquit*.

℣. 5. Græcè deeſt *in illo*, poſt *lætatus eſt*; retinetur tamen in ed. Compl. tum conſtanter ſequitur καί; tolluntur verò ult. iſta, *nec confuſus eſt coram inimicis.* In Mſ. Germ. 15. ſic : *In vita ipſius vidit, & lætatus eſt in illo : in obitu illius*, &c. In Mſ. S. Theod. *& in obitu illius*, &c.

℣. 6. Græc. Ἐναντίον ἐχθρῶν κατέλιπεν ἔκδικον, καὶ, &c. *Contra inimicos reliquit defenſorem*, &c. ut in Vulg. In Mſ. S. Germ. 15. abeſt τὸ *contra inimicos*.

℣. 7. Græc. initio hab. Περιψύχων υἱὸν, *Refrigerans filium*; edit. verò Ald. Περὶ ψυχῶν υἱῶν, ut in Vulg. ſub-

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

viſcera ejus.

8. Equus indomitus evadit durus, & filius remiſſus evadet præceps.

9. Lacta filium, & paventem te faciet: lude cum eo, & contriſtabit te.

10. Non corrideas illi, ne doleas, & in noviſſimo obſtupeſcent dentes tui.

11. Non des illi poteſtatem in juventute, & ne deſpicias cogitatus illius.

Sup. 7. 25. 12. Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.

13. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.

14. Melior eſt pauper ſanus, & fortis viribus, quàm dives imbecillis, & flagellatus malitia.

15. Salus animæ in ſanctitate juſtitiæ, melior eſt omni auro & argento; & corpus validum, quàm cenſus immenſus.

16. Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis: & non eſt oblectamentum ſuper cordis gaudium.

17. Melior eſt mors quàm vita amara; & requies æterna quàm languor perſeverans.

18. Bona abſcondita in ore clauſo, quaſi appoſitiones epularum circumpoſitæ ſepulcro.

19. Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec odorabit: Dan. 14. 6.

20. ſic qui effugatur à Domino, portans mercedes iniquitatis:

21. videns oculis, & ingemiſcens, ſicut ſpado complectens virginem, & ſuſpirans. Sup. 20. 2.

22. Triſtitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipſum in conſilio tuo. Prov. 12. 25. & 15. 13. & 17. 22.

23. Jucunditas cordis hæc eſt vita hominis, & theſaurus ſine defectione ſanctitatis: & exſultatio viri eſt longævitas.

24. Miſerere animæ tuæ placens Deo, & contine: congrega cor tuum in ſanctitate ejus, & triſtitiam longè repelle à te.

25. Multos enim occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa. 2. Cor. 7. 10.

26. Zelus & iracundia minuunt dies, & ante tempus ſenectam adducet cogitatus.

27. Splendidum cor, & bonum in epulis eſt: epulæ enim illius diligenter fiunt.

NOTÆ.

inde loco *ſuper omnem vocem*, conſtanter, ἐπὶ πάσῃ βοῇ, *ad omnem clamorem;* cæt. ut ſupra.

℣. 8. Apud Aug. in Spec. bis *evadit*, ſicut in Gr. bis ἐκβαίνει; cæt. quadrant. In Mſ. S. Theod. *evadet durus.*

℣. 9. Sic habet Auguſt. Speculum, unà cum Græco. Mſ. S. Theod. *Lacta filium tuum.*

℣. 10. Ita in Græco, exceptis his, μὴ συνοδυνηθῇς, *ne ſimul doleas*, non ſimpliciter *doleas;* ultimòque, γομφιάσεις τοὺς ὀδόντας σου, *quaties dentes tuos*, pro *obſtupeſcent dentes tui.* Edit. Compl. hab. μὴ ὀδυνηθῇς, καὶ.... γομφιάσῃ; Auguſt. Specul. *ne doleas*, &..... *obſtupeſcant*, &c. Mſ. Corb. 1. *nec doleas.*

℣. 11. Sic apud Aug. in Spec. Ita quoque in Græco; præter ultima iſta, & *ne deſpicias*, &c. quæ abſunt: adduntur tamen infra ℣. 13. unâ voce mutatâ, ἀγνοίας, *ignorantias*, pro *cogitatus.*

℣. 12. Concinit Auguſt. Speculum. Sed in Gr. abſunt priora verba: *Curva cervicem ejus in juventute*, &; ſicut ult. iſta, & *erit tibi dolor animæ;* media verò ſic leguntur ibid. θλάσον τὰς πλευρὰς αὐτοῦ ὡς ἔστι νήπιος, μήποτε σκληρυνθεὶς ἀπειθήσῃ σοι· i. e. *tunde latera illius dum eſt infans, ne fortè induratus non pareat tibi.* In ed. Compl. ſequuntur iſta, καὶ ἔσαι ἐν ὀδύνῃ ψυχῆς· al. καὶ ἔσαι σοὶ ὀδύνη ψυχῆς· imo & priora leguntur inf. in ed. Rom. ſub fin. ℣. ſeq.

℣. 13. Ita in Græco eſt, exceptis his: ἵνα μὴ ἐν τῇ ἀσχημοσύνῃ σου προσκόψῃ, *ne in turpitudine tua offendat;* at in Mſ. Alex. αὐτοῦ προσκόψῃς; & in Aug. Spec. *ne in turpitudine illius confundaris.* Græc. ſubdit: καὶ μὴ παρίδῃς τὰς ἀγνοίας αὐτοῦ, κάμψον τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἐν νεότητι· & *ne deſpicias ignorantias illius, curva collum ejus in juventute;* quæ in Vulg. leguntur ſup. ℣℣. 11. & 12. Mſs. S. Germ. 15. Corb. 1. & S. Theod. hîc legunt, & *operare in illum*, non *in illo.*

℣. 14. Conſonat Aug. Speculum. A Græco abeſt vox *imbecillis;* & pro *malitia*, eſt εἰς σῶμα αὐτοῦ, *in corpore ſuo.*

℣. 15. Ita legit Aug. in Spec. Græc. verò ita: Ὑγεία, καὶ εὐεξία βέλτιον παντὸς χρυσίου· καὶ σῶμα, &c. *Sanitas, & bona habitudo melior omni auro;* & *corpus*, &c. ut ſupra. In Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. & *melior omni auro.*

℣. 16. Ita Græcè, niſi quòd loco *ſuper cenſum ſalutis*, eſt βελτίων ὑγείας, *melior ſanitate.* Aug. Speculum Vulgatæ congruit. Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. ſub fin. hab. & *non eſt oblectatio ſuper*, &c.

℣. 17. Ita de Græco, exceptis his, & *requies æterna quàm*, pro quibus ſimpliciter ἤ, *aut.* Apud Aug. in Spec. tota ut in Vulg.

℣. 18. Ita in Aug. Speculo. Græcè: Ἀγαθὰ ἐκκεχυμένα ἐπὶ στόματι κεκλεισμένῳ, θέματα βρωμάτων παρακείμενα ἐπὶ τάφῳ· i. e. *Bona offuſa ad os clauſum, appoſitiones ciborum appoſitæ ſuper ſepulcrum.* In edit. Compl. Ἀγαθὰ κεκλεισμένα· & in Mſ. S. Germ. 15. *Bona abſconſa.*

℣. 19. Græc. Τί συμφέρει κάρπωσις εἰδώλῳ; *Quid prodeſt oblatio idolo?* deinde ſic: οὔτε γὰρ ἔδεται, οὔτε μὴ ὀσφρανθῇ· Mſs. Germ. 15. & S. Theod. *nec enim manducat, nec odorabitur;* Corb. 1. *nec odoratur.*

℣. 20. In Græco abſunt ult. iſta: *portans mercedes iniquitatis;* loco verò *effugatur*, eſt ὁ ἐκδιωκόμενος, *qui perſecutionem patitur.* In Mſ. Corb. 1. *ſicut qui effugatur*, &c. ſubinde in Sangerm. 15. & S. Theod. & *portans mercedes*, &c.

℣. 21. Conſonat Græc. ad verbum, niſi quòd hab. ἐν ὀφθαλμοῖς, non ſimpliciter *oculis.*

℣. 22. Græc. Μὴ δῷς εἰς λύπην τὴν ψυχήν σου, &c. *Ne des in triſtitiam animam tuam*, &c. ut ſup. Aug. Speculum Vulgatæ accinit.

℣. 23. Eadem refert Aug. in Spec. A Græco abſunt iſta, & *theſaurus ſine defectione ſanctitatis;* cæt. conveniunt, dempto uno *hæc eſt;* in ed. tamen Compl. αὕτη ζωή· in Mſ. S. Theod. deeſt &, ante *exſultatio.*

℣. 24. Sic hab. Auguſt. in Spec. præter hæc, & *congrega...... longè expelle à te.* Sic etiam in Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. at in Græco breviùs: Ἀγάπα τὴν ψυχήν σου, καὶ παρακάλει τὴν καρδίαν σου, καὶ λύπην, &c. *Dilige animam tuam, & conſolare cor tuum, & triſtitiam*, &c. Porro hic verſus cum ſeqq. ad finem uſque cap. 33. deſunt in Mſ. Corb. 1.

℣. 25. Ita Græcè, ut & ap. Aug. in Speculo.

℣. 26. Sic eſt in Græco, excepto verbo penult. ἄγει, *adducit.* Similiter in Aug. Speculo, prætereaque *minuent dies;* item in Mſ. S. Theod. *minuent dies;* in Sangerm. 15. *minuit dies..... adducit.*

℣. 27. Verſus iſte hîc non legitur in Græco, ſed inf. cap. 33. ℣. 13. paucis mutatis. In Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. ſic eſt: *Splendidum cor, bonum in epulis: epulæ enim*, &c. Porro in eodem Græco ſubjiciuntur hîc multa, quæ in Vulg. & in ed. Compl. transferuntur inf. in cap. 33. ℣. 16. & ſeqq.

* Græc. XXXIV.

CAPUT * XXXI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Vigilia honestatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet somnum.

2. Cogitatus præscientiæ avertit sensum, & infirmitas gravis sobriam facit animam.

3. Laboravit dives in congregatione substantiæ, & in requie sua replebitur bonis suis.

4. Laboravit pauper in diminutione victûs, & in fine inops fit.

5. Qui aurum diligit, non justificabitur: & qui insequitur consumptionem, replebitur ex ea.

Sup. 8. 3. 6. Multi dati sunt in auri casus, & facta est in specie ipsius perditio illorum.

7. Lignum offensionis est aurum sacrificantium: væ illis, qui sectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo.

8. Beatus dives, qui inventus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia & thesauris.

9. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

10. Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi, & non est transgressus; facere mala, & non fecit:

11. ideo stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosinas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

12. Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior.

13. Non dicas sic: Multa sunt, quæ super illam sunt:

14. memento quoniam malus est oculus nequam.

15. Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facie sua lacrymabitur: cùm viderit,

16. ne extendas manum tuam prior, & invidia contaminatus erubescas.

17. Ne comprimaris in convivio.

18. Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso:

19. utere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, cùm manducas multum, odio habearis.

20. Cessa prior causâ disciplinæ: & noli nimius esse, ne fortè offendas.

21. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior pos-

NOTÆ.

℣. 1. Græc. Ἀγρυπνία πλέτε ἐκτήκει σάρκας, ϰ ἡ μέριμνα αὐτῦ ἀφισᾷ ὕπνον· *Vigilia divitiarum tabefacit carnes, & cogitatus illarum aufert somnum:* similiter hab. *tabefacit* Ms. Sangerm. 15.

℣. 2. Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. initio hab. *Cogitatus præsentiæ*, &c. ut supra. Græc. verò ita: Μέριμνα ἀγρυπνίας ἀπαιτήσει νυςαγμὸν, ϰ ἀῤῥώςημα βαρὺ ἐκνήψει ὕπνος. *Sollicitudo vigiliæ interpellabit dormitationem, & infirmitatem gravem digeret somnus.* Ed. Ald. hab. ὕπνον, idque alia manu scriptum est in cod. Vatic.

℣. 3. Græc. loco *substantiæ*, hab. χρημάτων, *pecuniarum*, quod idem valet; dein verò sic, ϰ ἐν τῇ ἀναπαύσει ἐμπίπλαται τῶν τρυφημάτων αὐτῦ, *& in requie repletur deliciis suis;* Ms. Sangerm. 15. leg. *replebitur bonorum suorum.*

℣. 4. Id unum, *& in fine inops fit*, sic variat Græcè, ϰ ἐν τῇ ἀναπαύσει ἐπιδεὴς γίνεται, *& in requie indigens fit.*

℣. 5. Concinit Aug. Speculum: nec dissimile quiddam Græcè, præter hoc, διαφθορὰν, *corruptionem*, loco *consumptionem;* idque, αὐτὸς πλησθήσεται, *ipse replebitur*, pro *replebitur ex ea.* Apud S. Paulin. ep. 25. p. 167. c. sic: *Qui pecuniam diligit, non justificabitur: & qui terrenas possessiones concupiscit, in illis implanabitur:* at hæc postrema ex alio loco desumpta videntur.

℣. 6. Sic legit Aug. in Spec. Græcè ita: Πολλοὶ ἐδόθησαν εἰς πτῶμα χάριν χρυσίε, ϰ ἐγενήθη ἀπώλεια αὐτῶν κατὰ πρόσωπον αὐτῶν· *Multi dati sunt in casum propter aurum, & facta est perditio eorum ad faciem ipsorum.* S. Paulin. ep. 25. p. 168. a. *Multi periclitati sunt auri causâ, & facta est in facie illius perditio ipsorum.* In Ms. S. Theod. *Multi dati sunt in auro casus:* & in Sangerm. 15. *& facta est in facie ipsius*, &c.

℣. 7. Eadem legit Aug. in Spec. Ms. tamen Reg. ibid. pro *deperiet*, hab. *decipietur.* S. Paulin. ep. 25. p. 168. a. *Lignum offensionis ejus est aurum, & dejicit eos,* (al. *væ illis*) *qui sectantur illud: omnis imprudens disperiet in illo.* Græc. loco *aurum sacrificantium*, hab. τοῖς ἐνθυσιάζουσιν αὐτῷ, *sacrificantibus ei;* subditque, ϰ πᾶς ἄφρων ἁλώσεται ἐν αὐτῷ, *& omnis imprudens capietur in illo;* prætermissis his, *væ illis qui sect. illud.*

℣. 8. Eadem leguntur Græcè, præter ult. *nec speravit in pecunia & thesauris*, quæ desunt. Ambros. tamen l. de Nab. c. 13. p. 581. a. ait: *Benedicitur dives, qui inventus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris.* Augustini Speculum Vulgatæ accinit.

℣. 9. Sic Ambros. l. de Nab. c. 13. col. 581. a. & 2. offic. col. 85. e. necnon August. in Spec. Græcè ita: Τίς ἐςι, ϰ μακαριῦμεν αὐτόν; ἐποίησε γὰρ θαυμάσια ἐν λαῷ αὐτῦ· *Quis est, & beatificabimus eum? fecit enim mirab. in populo suo:* in ed. Compl. Τίς ἐςιν ἔτος, ϰ, &c.

℣. 10. August. Speculum: *Quis probatus est in illo, & perf. est? & erit illi glor..... & facere mala*, &c. Item in Ms. Sangerm. 15. *Quis probatus est..... & erit illi in gloria æterna..... facere malum, & non fecit.* Similiter in Ms. S. Theod. præter τὸ *& facere mala.* Apud Ambr. l. de Nab. c. 13. col. 581. b. *qui potuit transgredi..... & facere mala, & non fecit.* In Græco: Τίς ἐδοκιμάσθη ἐν αὐτῷ, ϰ ἐτελειώθη; ϰ ἔςω εἰς καύχησιν· τίς ἐδύνατο παραβῆναι, ϰ ὐ παρέβη· ϰ ποιῆσαι κακὰ, ϰ ὐκ ἐποίησεν; *Quis probatus est in illo, & perfectus est? & sit in gloriationem: quis potuit transgredi, & non est transgressus; & facere mala, & non fecit?*

℣. 11. Ita legit Aug. in Spec. dempta una voce *omnis* ante *Ecclesia;* deest pariter in Ms. Sangerm. 15. sicut in Græco; præterea ab eodem Gr. absunt voces seqq. *ideo*, & *in Domino*, & *sanctorum;* initio verò ipso legitur ςερεωθήσεται, *stabilientur*, non *stabilita sunt.*

℣. 12. Græcè deest tantùm ult. vox *prior.*

℣. 13. Gr. ipso initio habet Καὶ, detractâ seq. conjunct. *sic*, cum verbo ult. *sunt;* loco verò prioris *sunt*, hab. γὲ, *quidem.* In Ms. S. Germ. 15. *Non dicas: Si multa sunt, quæ super illa sunt;* item in Ms. S. Theod. *Non dicas: Si multa.*

℣. 14. Ita Græcè, præter unum κακὸν, *malum*, pro *malus est.* A Mss. S. Theod. & Germ. 15. abest pariter verbum *est.*

℣. 15. Ita in Græco est, præter verbum *lacrymabitur*, pro quo δακρύει, *lacrymatur*, absque præced. *sua:* mox ita, οὗ ἐὰν ἐπιβλέψῃ, *quòcunque aspexerit*, vel *aspexeris*, &c.

℣. 16. Græc. delet voces *tuam prior*, cum reliquis; ed. tamen Compl. addit σὺ, ad *manum.*

℣. 17. Græc. Καὶ μὴ συνθλίβε αὐτῷ ἐν τρυβλίῳ· *Et ne comprimaris cum eo in catino.* Ms. S. Germ. 15. *Nec comprimaris;* Ms. S. Theod. subdit, *in convivio vini.*

℣. 18. Sic est in Græco, detractâ voculâ *tui.* In Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *Intellige rem proximi tui ex teipso.* Græc. proximè addit: ϰ ἐπὶ παντὶ πράγματι διανοῦ, *& in omni re cogita.*

℣. 19. Ita in August. Speculo, hoc excepto, *ut non*, pro *ne;* in Ms. S. Theod. *& non;* sup. verò in Sangerm. 15. *frugi, quæ tibi adponentur: & non, cùm manducas*, &c. Græcè ita: φάγε ὡς ἄνθρωπος, τὰ παρακείμενά σοι· ϰ μὴ διαμασῶ, μὴ μισηθῇς· i. e. *comede sicut homo, quæ apposita sunt tibi: & non devores, ne odio habearis.*

℣. 20. Consonat Græc. nisi quòd pro *noli nimius esse*, hab. μὴ ἄπληςευε, *noli esse insatiabilis.* August. Spec. Vulgatæ congruit.

℣. 21. Ad verbum è Græco, præter ult. seqq. *nec prior poscas bibere*, quæ absunt. Apud Aug. in Spec. omnia ut in Vulg.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

cas bibere.
22. Quàm sufficiens est homini erudito vi-
num exiguum, & in dormiendo non labo-
rabis ab illo, & non senties dolorem.
23. Vigilia, cholera, & tortura viro infru-
nito:
24. somnus sanitatis in homine parco: dor-
miet usque manè, & anima illius cum ipso
delectabitur.
25. Et si coactus fueris in edendo multum,
surge è medio, evome: & refrigerabit te, &
non adduces corpori tuo infirmitatem.
26. Audi me fili, & ne spernas me: & in
novissimo invenies verba mea.
27. In omnibus operibus tuis esto velox,
& omnis infirmitas non occurret tibi.
28. Splendidum in panibus benedicent la-
bia multorum, & testimonium veritatis illius
fidele.
29. Nequissimo in pane murmurabit civi-
tas, & testimonium nequitiæ illius verum est.
30. Diligentes in vino noli provocare:
Judith, 13. 4. multos enim exterminavit vinum.

31. Ignis probat ferrum durum: sic vinum
corda superborum arguet in ebrietate pota-
tum.
32. Æqua vita hominibus, vinum in so-
brietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius.
33. Quæ vita est ei, qui minuitur vino?
34. Quid defraudat vitam? Mors.
35. Vinum in jucunditatem creatum est, Psalm.
& non in ebrietatem, ab initio. 103. 15.
36. Exsultatio animæ & cordis, vinum mo- Prov.
deratè potatum. 31. 4.
37. Sanitas est animæ & corpori sobrius
potus.
38. Vinum multum potatum, irritatio-
nem, & iram, & ruinas multas facit.
39. Amaritudo animæ vinum multum po-
tatum.
40. Ebrietatis animositas, imprudentis of-
fensio, minorans virtutem, & faciens vulnera.
41. In convivio vini non arguas proximum:
& non despicias eum in jucunditate illius:
42. verba improperii non dicas illi: & non
premas illum in repetendo.

NOTÆ.

℣. 22. A Græco abest τὸ *vinum*; loco verò *in dormiendo*, ac cæteror. simpliciter est, ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ οὐκ ἀσθμαίνει, *in lecto suo non laborat asthmate.* August. Spec. hab. *vinum exiguum.*

℣. 23. Hic versiculus postponitur versui 24. in Græco. Apud Ambros. l. de Elia, c. 8. col. 543. c. sic: *Vigiliæ, & cholera, & tortura viro insatiabili:* & l. de Cain, c. 5. col. 192. c. *Vigiliæ, & tormenta viro edaci.* Græc. Πόνος ἀγρυπνίας κ̀ χολέρας, κ̀ στρόφος μετὰ ἀνδρὸς ἀπλήστου· *Labor vigiliæ & choleræ, & tortura cum viro insatiabili;* in ed. Compl. χολέρα, non χολέρας.

℣. 24. Græc. ὕπνος ὑγιείας ἐπὶ ἐντέρῳ μετρίῳ· ἀνέστη πρωῒ, κ̀ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ· *somnus sanitatis in intestino moderato: surrexit manè, & anima ejus cum ipso.* Ms. S. Theod. hab. *usque in manè.*

℣. 25. Ambros. l. de Cain, c. 5. col. 192. c. *Si coactus fueris in edendo, surge, & vome: & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem.* Græcè breviùs: Καὶ εἰ ἐβιάσθης ἐν ἐδέσμασιν, ἀνάστα μεσοπωρῶν, κ̀ ἀναπαύσῃ. *Et si coactus fueris in epulis, surge in medio pomorum, & requiesces:* al. μεσοπωρῶν, quasi è media cœna abiens; ed. Compl. addit ἔμεσον, κ̀ ἀναπαύσῃ· item in Ms. S. Germ. 15. *surge è medio, & vome;* ultimòque, *infirmitates.*

℣℣. 26. 27. Totidem verba exstant in Græco.

℣. 28. A Græco abest vox *multorum*, & loco *veritatis*, est καλλονῆς; cæt. ut in Vulg. Apud Ambr. l. de Nab. c. 14. col. 582. d. *Splendidum in panibus benedicent labia justorum, & testimonium bonitatis illius fiet.*

℣. 29. Similia in Græco, præter ult. unum ἀκριβὴς, *certum*, loco *verum est.*

℣. 30. Ita legit Aug. in Spec. Gr. verò, Ἐν οἴνῳ μὴ ἀνδρίζου· πολλοὺς γὰρ, &c. *In vino noli fortem agere: multos enim*, &c. ut sup. Ms. S. Theod. extremò hab. *exterminabit vinum.*

℣. 31. Græc. Κάμινος δοκιμάζει στόμωμα ἐν βαφῇ· οὕτως οἶνος καρδίας ἐν μάχῃ ὑπερηφάνων· *Fornax probat aciem ferri in tinctura: sic vinum corda in contentione superborum.* Ed. Compl. οὕτως οἶνος ἐν καρδίᾳ ὑπερηφάνων ἐν μέθῃ· *sic vinum in corde superborum in ebrietate.*

℣. 32. Ambros. l. de Elia, c. 12. col. 548. d. *Æqualis vita hominibus, vinum in ebrietate:* & inf. *bibas illud moderatè, ut sis sobrius.* Ms. Sangerm. 15. *Æquabit in vita vinum hominibus: si bibas illud*, &c. ut in Vulg. Græc. Ἐπίσον ζωῆς οἶνος ἀνθρώπῳ (Alex. & Compl. ἀνθρώποις,) ἐὰν πίνῃς αὐτὸν μέτρῳ αὐτοῦ. *Æquale vitæ vinum homini, si bibas illud mensurâ suâ.*

℣. 33. Consonat Græc. dempto uno verbo *est.* In Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. *Quæ est vita, quæ minuitur vino?*

℣. 34. Hic versiculus abest in Gr.

℣. 35. Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. cum Ambr. ubi sup. ℣. 32. *Vinum in jucunditate* (vel *jocunditate*) *creatum est, non in ebrietate, ab initio.* Græcè simpliciter: κ̀ αὐτὸς ἔκτισται εἰς εὐφροσύνην ἀνθρώποις.

℣. 36. Græc. Ἀγαλλίαμα καρδίας κ̀ εὐφροσύνη ψυχῆς, οἶνος πινόμενος ἐν καιρῷ αὐτάρκης· *Exsultatio cordis & lætitia animæ, vinum potatum in tempore quod satis sit.* Ambr. ubi sup. ℣. 32. *Exsultatio animæ & cordis est, si moderatè bibas.*

℣. 37. In Ms. S. Germ. 15. deest *sobrius potus;* in Græco versiculus totus. In Ms. S. Theod. sic: *Sanitas est & corpori & animæ*, &c.

℣℣. 38. 39. Græcè sic mutatur ordo: Πικρία ψυχῆς οἶνος πινόμενος πολὺς ἐν ἐρεθισμῷ, κ̀ ἀντιπτώματι. *Amaritudo animæ vinum potatum multum in irritatione, & contentione;* nec habentur plura. Ambr. ubi sup. *Immoderatio autem potus iracundiam concitat, & ruinas multas efficit.*

℣. 40. Græc. loco priorum verborum, *Ebrietatis animositas, imprud. offensio*, hab. Πληθύνει μέθη θυμὸν ἄφρονος εἰς πρόσκομμα· *Multiplicat ebrietas furorem imprudentis in offensionem;* reliqua ut in Vulg.

℣. 41. Ita in Græco, hoc excepto 1. ἐν συμποσίῳ, *in compotatione*, pro *in convivio.*

℣. 42. Concinit Græc. nisi quòd hab. λόγον, *verbum*, non *verba.*

* Græc. xxxv.

CAPUT * XXXII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Rectorem te posuerunt? noli extolli:
esto in illis quasi unus ex ipsis.
2. Curam illorum habe, & sic conside,
& omni cura tua explicita recumbe:
3. ut læteris propter illos, & ornamen-
tum gratiæ accipias coronam, & dignatio-
nem consequaris corrogationis.

NOTÆ.

℣. 1. Ad verbum è Græco. Hieron. in Ezech. 18. col. 821. f. legit: *Principem te constituerunt? ne eleveris: esto inter eos quasi unus ex ipsis:* & in Ezech. 34. & 45. col. 944. e. 1038. b. *Ducem te constit. ne eleveris: sed esto*, &c. ut sup. Facund. Hermian. l. 12. Sirm. to. 2. 814. a. *Rectorem te instituerunt? ne extollaris: esto in illis quasi unus ex ipsis.* Auct. l. de aleator. ap. Cypr. p. 492. f. *Rectorem te petierunt? noli extolli*, &c. ut in Vulg.

℣. 2. Similiter in Græco. Auct. l. de aleator. ap. Cypr. p. 492. f. *Curam illorum habe, & considera.* Facund. Herm. l. 12. Sirm. to. 2. p. 814. a. *Curam illorum adhibe, & sic considera.* Similiter hab. Ms. S. Theod. *considera;* S. Germ. 15. *conside*, è Gr. κάθισον, cum Vulg.

℣. 3. Græcè absunt posteriora ista, *& dignationem con-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

4. Loquere major natu : decet enim te
5. primum verbum diligenti ſcientiâ, & non impedias muſicam.
6. Ubi auditus non eſt, non effundas ſermonem, & importunè noli extolli in ſapientia tua.
7. Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio muſicorum in convivio vini.
8. Sicut in fabricatione auri ſignum eſt ſmaragdi, ſic numerus muſicorum in jucundo & moderato vino.
9. Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.
10. Adoleſcens loquere in tua cauſa vix.
11. Si bis interrogatus fueris, habeat caput reſponſum tuum.
12. In multis eſto quaſi inſcius, & audi tacens ſimul & quærens.
13. In medio magnatorum non præſumas : & ubi ſunt ſenes, non multum loquaris.
14. Ante grandinem præibit coruſcatio : & ante verecundiam præibit gratia, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.
15. Et horâ ſurgendi non te trices : præcurre autem prior in domum tuam, & illic avocare, & illic lude,
16. & age conceptiones tuas, & non in delictis & verbo ſuperbo.
17. Et ſuper his omnibus benedicito Dominum, qui fecit te, & inebriantem te ab omnibus bonis ſuis.
18. Qui timet Dominum, excipiet doctrinam ejus : & qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem.
19. Qui quærit legem, replebitur ab ea : & qui inſidiosè agit, ſcandalizabitur in ea.
20. Qui timent Dominum, invenient judicium juſtum, & juſtitias quaſi lumen accendent.
21. Peccator homo vitabit correptionem, & ſecundùm voluntatem ſuam inveniet comparationem.
22. Vir conſilii non diſperdet intelligentiam, alienus & ſuperbus non pertimeſcet timorem :
23. etiam poſtquam fecit cum eo ſine conſilio, & ſuis inſectationibus arguetur.
24. Fili ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis.
25. In via ruinæ non eas, & non offendes in lapides : nec credas te viæ laborioſæ, ne ponas animæ tuæ ſcandalum :
26. & à filiis tuis cave, & à domeſticis tuis attende.
27. In omni opere tuo crede ex fide ani-

NOTÆ.

ſequaris corrogationis ; cæt. ut in Vulg. niſi quòd loco *& ornamentum gratiæ*, eſt, ϗ εὐκοσμίας χάριν, *& ornamenti gratiâ :* in Mſ. S. Theod. *ut ornamentum gratiæ ;* ultimòque, *congregationis*, non *corrogationis*.

℣. 4. Ita in Aug. Speculo, & Græco.

℣. 5. Auguſt. Specul. *primum verbum diligenti ſcientiam*, &c. Reg. Mſ. ibid. *dilige ſcientiam ;* Carnut. *diligentis ſcientiam.* Bibl. Mſ. S. Germ. 15. *diligenti ſcientiam, & non impedias muſica.* Græc. initio hab. ἐν ἀκριβεῖ ἐπιστήμῃ, ϗ μὴ ἐμποδίσῃς μουσικά· tollitque *primum verbum.*

℣. 6. Mſ. S. Germ. 15. *Ubi auditus eſt*, abſque negatione : Græc. Ὅπου ἀκρόαμα, μὴ, &c. ut in textu, niſi excipiatur hoc ult. μὴ σοφίζου, *noli ſapientiam tuam oſtentare*, loco *noli extolli in ſapientia tua.* Mſ. S. Theod. *& non effundas ſermonem intempeſtivè, & importunè noli extolli in ſap. tua.*

℣. 7. Græc. Σφραγὶς ἄνθρακος ἐπὶ κόσμῳ χρυσῷ, σύγκριμα μουσικῶν ἐν συμποσίῳ οἴνου· *Sigillum carbunculi in ornamento aureo, concentus muſicorum in compotatione vini.*

℣. 8. Græc. Ἐν κατασκευάσματι χρυσῷ σφραγὶς σμαράγδου, μέλος μουσικῶν ἐφ' ἡδεῖ οἴνῳ. *In fabricatione aurea ſigillum ſmaragdi, modulatio muſicorum in vino jocundo.*

℣. 9. Hic ℣. totus deſideratur in Græco. Mſ. S. Theod. hab. *accidet*, non *accedet.*

℣. 10. Auguſt. Specul. cum Mſ. S. Theod. *Adoleſcens loquere in tua cauſa vix cùm neceſſe fuerit :* ſed hoc ultimo, *cùm neceſſe fuerit*, caret Mſ. Reg. Speculi. Gr. hab. Λάλησον νεανίσκε εἰ χρεία σου· deinde, μόλις, &c. ut inf.

℣. 11. Concinit Aug. Speculum. Græc. addit, μόλις, δὶς ἐὰν ἐπερωτηθῇς, κεφαλαίωσον λόγον· *vix, ſi bis interrogatus fueris, in ſummam collige ſermonem.*

℣. 12. Ita Aug. in Spec. Græc. verò ſic : Ἐν ὀλίγοις πολλά· γίνου ὡς γινώσκων, ϗ ἅμα σιωπῶν. *In paucis multa : eſto quaſi ſciens, & ſimul tacens.*

℣. 13. Auguſt. Specul. hab. *loqui non præſumas*, &c. ut ſup. ſed τὸ *loqui*, abeſt à Mſ. Reg. Spec. In Mſ. S. Theod. ſic : *Et loqui in medio magnatorum non præſumas.* In Gr. Ἐν μέσῳ μεγιστάνων μὴ ἐξισάζου· ϗ ἑτέρου λέγοντος, μὴ πολλὰ ἀδολέσχει. *In medio magnat. non agas æqualem : & alio docente, ne multa garrias :* at in ed. Compl. ϗ ὅπου γέροντες, μὴ, &c. Apud Ambr. in Pſ. 118. col. 1135. b. *ubi ſunt ſenes, non multum loquaris :* item l. de Noe, c. 31. col. 275. d. alludens dicit : *cùm veneris ad ſeniorum concilium, claude os tuum.*

℣. 14. Græc. Πρὸ βροντῆς κατασπεύδει ἀστραπή· ϗ πρὸ αἰσχυντηροῦ προελεύσεται χάρις. *Ante tonitruum feſtinat coruſcatio : & ante verecundiam præibit gratia ;* reliqua abſunt : ſimiliter in Mſ. S. Germ. 15. deeſt τὸ *& pro reverentia accedet tibi bona gratia.* Apud Aug. in Spec. omnia ut in Vulg.

℣. 15. Concinit Aug. Speculum. At in Græco ſic : Ἐν ὥρᾳ ἐξεγείρου, ϗ μὴ οὐράγει· ἀπότρεχε εἰς οἶκον, ϗ μὴ ῥαθύμει, ἐκεῖ παῖζε. *In hora exſurge, & non ſis ultimus : recurre in domum, & ne torpeas, ibi lude.* Auct. l. de promiſſ. c. 13. ap. Proſp. p. 206. b. *Ingredere huc adoleſcens, & huc avocare ; hîc lude.*

℣. 16. Ita legit Aug. in Spec. Græc. verò ſic : ϗ ποίει τὰ ἐνθυμήματά σου, καὶ μὴ ἁμάρτῃς λόγῳ ὑπερηφάνῳ· *& fac cogitata tua, & ne pecces verbo ſuperbo.* Auct. l. de promiſſ. ubi ſup. *& age conceptiones tuas*, ut in Vulg.

℣. 17. Ita in Aug. Speculo. Sic etiam in Græco, præter voces 2. *omnibus*, & *Dominum*, quæ abſunt.

℣. 18. Græcè abſunt voces *ejus*, & *ad illum ;* cæt. quadrant, niſi hoc excipias, οἱ ὀρθρίζοντες, *qui vigilant*, pro *vigilaverint.* Auguſt. Speculum nil diſcrepat à Vulg.

℣. 19. Auguſt. Speculum concinit cum Vulg. In Græco abeſt præp. *ab ;* & loco *qui inſidiosè agit*, eſt ὁ ὑποκρινόμενος, *qui ſimulat ;* cæt. ut ſupra.

℣. 20. Auguſt. in Spec. leg. *juſtitiam quaſi lumen*, &c. Mſ. S. Germ. 15. *juſtitias quaſi lucem.* Græc. δικαιώματα ὡς φῶς, &c. deeſt autem ibid. vox anteced. *juſtum.*

℣. 21. Auguſt. in Spec. habet, *devitabit correptionem*, cum Mſ. S. Germ. 15. Græc. ἐκκλίνει ἐλεγμόν ; cæt. ut in Vulg. Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 529. f. legit : *Peccator homo evitat correptionem, & ad voluntatem ſuam invenit comparationem.*

℣. 22. Ita in Græco, exceptis his, οὐ μὴ παρίδῃ διανόημα, *non deſpiciet conſiderationem*, pro *non diſperdet intelligentiam.* Aug. in Spec. conſtanter hab. *non diſperdet*, &c. Mſ. S. Theod. *non diſperdet in intelligentia..... non pertimeſcit*, &c. S. Germ. 15. *non diſperiet intelligentiâ.*

℣. 23. Ita Græcè, exceptis his ult. *& ſuis inſectationibus arguetur*, quæ deſunt.

℣. 24. Concinit Auguſt. Speculum ; nec differt Græc. niſi quòd caret voce *fili*, & loco *poſt factum*, hab. ἐν τῷ ποιῆσαί σε. Ambr. in Pſ. 36. col. 808. c. *Et tu cum conſilio omnia fac.* Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 16. c. *Sine conſilio nihil facias, & in faciendo ne te pœniteat.* Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. *non pœniteberis ;* Gr. μὴ μεταμελοῦ.

℣. 25. A Græco abſunt ult. iſta, *ne ponas animæ tuæ ſcandalum ;* loco verò, *& non offendes in lapides*, &c. hab. ϗ μὴ προσκόψῃς ἐν λιθώδεσιν· μὴ πιστεύσῃς ἐν ὁδῷ ἀπροσκόπῳ· *& ne offendas in lapidoſis : ne credas te viæ non exploratæ ;* ed. Compl. οὐ προσκόψεις· in Mſ. etiam S. Germ. 15. *ne credas te.* Apud Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 530. f. *non te credas viæ laborioſæ*, &c. ut in Vulg.

℣. 26. Græc. caret his ult. *& à domeſticis tuis attende ;* priora verò ut in Vulg.

℣. 27. In Græco deſunt voces ſeqq. *tuo*, & *ex fide* ſ

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

mæ tuæ : hoc eſt enim conſervatio manda-
torum.

28. Qui credit Deo, attendit mandatis : &
qui confidit in illo, non minorabitur.

NOTÆ.

loco verò hujus, *conſervatio*, eſt τήρησις, *obſervatio*; cæt. ut in Vulg. In Mſs. S. Germ. 15. & S. Theod. *hæc eſt enim conſervatio.*

℣. 28. Eadem leguntur Græcè, exceptis his duobus, νόμῳ, *legi*, pro *Deo*, & Κυρίῳ, *Domino*, pro *in illo*; at in ed. Compl. primo loco eſt Κυρίῳ; altero verò, ἐπ' αὐτῷ, ut ſup. Apud Auguſt. in Spec. omnia ut in Vulg. præter fut. *adtendet*. In Mſ. S. Germ. 15. *& qui confident in illo, non minorabuntur.*

* Græc. XXXVI.

CAPUT * XXXIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. TImenti Dominum non occurrent ma-
la, ſed in tentatione Deus illum con-
ſervabit, & liberabit à malis.
2. Sapiens non odit mandata & juſtitias,
& non illidetur quaſi in procella navis.
3. Homo ſenſatus credit legi Dei, & lex
illi fidelis.
4. Qui interrogationem manifeſtat, para-
bit verbum, & ſic deprecatus exaudietur, &
conſervabit diſciplinam, & tunc reſponde-
bit.
Sup. 21. 17. 5. Præcordia fatui quaſi rota carri : & qua-
ſi axis verſatilis cogitatus illius.
6. Equus emiſſarius, ſic & amicus ſubſan-
nator, ſub omni ſupraſedente hinnit.
7. Quare dies diem ſuperat, & iterum lux
lucem, & annus annum à ſole?
8. A Domini ſcientia ſeparati ſunt, facto
ſole, & præceptum cuſtodiente.
9. Et immutavit tempora, & dies feſtos ip-
ſorum, & in illis dies feſtos celebraverunt ad
horam.
10. Ex ipſis exaltavit & magnificavit Deus,
& ex ipſis poſuit in numerum dierum. Et om-
nes homines de ſolo, & ex terra, unde crea- Gen. 2.
tus eſt Adam. 7.
11. In multitudine diſciplinæ Dominus ſe-
paravit eos, & immutavit vias eorum.
12. Ex ipſis benedixit, & exaltavit : & ex
ipſis ſanctificavit, & ad ſe applicavit : & ex
ipſis maledixit, & humiliavit, & convertit
illos à ſeparatione ipſorum.
13. Quaſi lutum figuli in manu ipſius, plaſ- Rom. 9.
mare illud & diſponere. 21.
14. Omnes viæ ejus ſecundùm diſpoſitio-
nem ejus : ſic homo in manu illius, qui ſe fe-
cit, & reddet illi ſecundùm judicium ſuum.
15. Contra malum bonum eſt, & contra
mortem vita : ſic & contra virum juſtum pec-
cator. Et ſic intuere in omnia opera Altiſſi-
mi. Duo & duo, & unum contra unum.
16. Et ego noviſſimus evigilavi, * & quaſi * Græc.
qui colligit acinos poſt vindemiatores. c. XXX.
17. In benedictione Dei & ipſe ſperavi : & verſus med.
quaſi qui vindemiat, replevi torcular.
18. Reſpicite quoniam non mihi ſoli labo- Sup. 24.
47.

NOTÆ.

℣. 1. Sic hab. Aug. Speculum. Græcè legitur κακόν, *malum*, non *mala*; deeſt verò iſtud, *Deus illum conſervabit*, cum hoc ult. *à malis*; ſed ante *liberabit*, ponitur πάλιν, *iterum*. In Mſs. S. Theod. & S. Germ. 15. ſic, *conſervat, & liberabit à malis.*

℣. 2. Concordat Aug. Speculum. Mſ. S. Germ. 15. hab. *non illudetur*. Græc. verò ita : Ἀνὴρ σοφὸς οὐ μισήσει νόμον· ὁ δὲ ὑποκρινόμενος ἐν αὐτῷ, ὡς ἐν καταιγίδι πλοῖον. *Vir ſapiens non odiet legem : qui autem ſimulat in ea, ſicut in procella navis.*

℣. 3. Græc. hab. ἐμπιστεύσει νόμῳ, *credet legi*, abſque voce *Dei*; & in fine ſubdit, ὡς ἐρώτημα δικαίων, *ſicut interrogatio juſtorum*. Apud Aug. in Spec. omnia ut in Vulg.

℣. 4. Gr. initio hab. de ℣. 3. ὡς ἐρώτημα δικαίων, *ſicut interrogatio juſtorum*; al. δήλων, *manifeſtationum*; deinde ſic : Ἑτοίμασον λόγον, καὶ οὕτως ἀκουσθήσῃ· σύνδησον παιδείαν, καὶ ἀποκρίθητι· i. e. *Para verbum, & ſic audieris : colliga doctrinam, & reſponde*; ed. Compl. καὶ τότε ἀποκρίθητι. Aug. verò Spec. cum Vulg. *Qui interrogationem manifeſtat, parabit verbum.*

℣. 5. A Græco abeſt 1. *quaſi*; cætera quadrant.

℣. 6. Mſ. S. Germ. 15. *Equus admiſſarius, ſicut amicus*, &c. item in Mſ. S. Theod. *ſicut amicus*; in Gr. Ἵππος εἰς ὀχείαν, ὡς φίλος, &c. *Equus ad admiſſuram, ſicut amicus*; reliqua ut in Vulg.

℣. 7. Græcè, loco *iterum lux lucem*, &c. exſtat, καὶ πᾶν φῶς ἡμέρας ἐνιαυτοῦ ἀφ' ἡλίου; *& omne lumen diei anni à ſole?* cætera ut ſupra.

℣. 8. Græc. ſimpliciter hab. Ἐν γνώσει Κυρίου διεχωρίσθησαν, omiſſis aliis.

℣. 9. Græcè deeſt vox *ipſorum*, ſicut aliæ omnes ſubſeqq.

℣. 10. Ita in Græco, præter verbum ἡγίασε, *ſanctificavit*, loco *magnificavit Deus* : ſub fin. quoque deeſt adverb. *unde*, ante *creatus eſt*. Item apud Auguſt. l. 1. ad Simplic. to. 6. 101. d. legitur, *& ex terra Adam creatus eſt*. Mſ. S. Theod. poſt hoc, *in numerum dierum*, ſubdit *& annos*; deinde, *Et homines omnes*, &c. ut in Vulg.

℣. 11. Ita Auguſt. l. 1. ad Simplic. to. 6. col. 101. d. Sic etiam Græcè, excepta voce ἐπιστήμης, *ſcientiæ*, loco *diſciplinæ*. Mſ. S. Germ. 15. habet : *In multitudinem diſciplinæ Dominus ſep.* &c. Mſ. S. Theod. *Domini ſeparavit.*

℣. 12. Eadem prorſus in Gr. exceptis his ult. καὶ ἀνέστρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ στάσεως αὐτῶν, *& evertit eos à ſtatione ipſorum*; tollitur etiam *&* ibid. poſt *applicavit*. In Mſ. S. Germ. 15. initio iſta : *Et ex ipſis benedixit*. Similiter apud Auguſt. l. 1. ad Simplic. to. 6. 101. d. ſubinde ſic : *& ex his ſanctificavit..... & convertit illos ad diſſentionem illorum*. Item in Mſ. S. Theod. *& ex his ſanctificavit*, abſque ſeq. *&*.

℣. 13. Ita Auguſt. l. 6. ad Simplic. col. 101. d. Græc. caret his ult. *plaſmare illud & diſponere*. Mſ. S. Theod. hab. *in manus ipſius.*

℣. 14. Græc. loco *diſpoſitionem*, hab. εὐδοκίαν, *beneplacitum*; ſubinde ſic num. plurali, οὕτως ἄνθρωποι..... τοῦ ποιήσαντος αὐτοὺς, ἀποδοῦναι αὐτοῖς, &c. Mſ. S. Germ. 15. *in manus ipſius, qui ſe fecit, & reddet illis*, &c. Apud Aug. l. 1. ad Simplic. to. 6. 101. d. omnia ut in Vulg.

℣. 15. Ex his omnibus vix una aut altera vocula variat Græcè; nempe loco *virum juſtum*, ſimpliciter legitur εὐσεβοῦς, *pium*, abſque præcedenti *&* : deeſt etiam conjunctio *&*, ante & poſt alt. *duo*; ed. Compl. hab. ἀνδρὸς εὐσεβοῦς. Auguſt. l. 11. de civit. Dei, c. 18. col. 286. a. ſimiliter legit : *Contra malum bonum eſt, & contra mortem vita : ſic contra pium peccator. Et ſic intuere in omnia opera Altiſſimi. Bina & bina, unum contra unum* : at l. 1. ad Simplic. to. 6. 101. e. ita : *Contrarium malo bonum eſt, & contra mortem vita eſt : ſic & contra virum juſtum peccator. Et ſic intu. in omnia op. Altiſſ. Duo duo, unum contra unum* : item in Mſ. Sangerm. 15. *Duo duo, unum*, &c. in Mſ. S. Theod. *in omni opera Altiſſ.* & inf. *Duo & duo, unum*, &c.

℣. 16. Auguſt. l. 1. ad Simplic. to. 6. 102. b. *Et ego noviſſimus vigilavi, & quaſi qui racematur poſt vindemiatores* : ſimiliter in Mſs. S. Theod. & Sangerm. 15. *vigilavi*. In Græco priora tantùm exſtant, Κἀγὼ ἔσχατος ἠγρύπνησα· quæ verò ſequuntur ibid. pertinent ad Vulg. cap. 36. ℣. 13. & ſeqq. Quæ autem hîc habentur in Vulgata, Græcè reperiuntur ſub med. capitis 30. ubi ſic, ὡς καλαμώμενος ὀπίσω τρυγητῶν, &c.

℣. 17. Ita legit Auguſt. l. 1. ad Simplic. to. 6. 102. b. Sic etiam in Græco, præter hoc, Κυρίου ἔφθασα, *Domini perveni*, loco *Dei & ipſe ſperavi.*

℣. 18. Similiter in Græco.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

ravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam.

19. Audite me magnates, & omnes populi, & rectores Ecclesiæ auribus percipite.

20. Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatem super te in vita tua: & non dederis alii possessionem tuam: ne fortè pœniteat te, & depreceris pro illis.

21. Dum adhuc superes & aspiras, non immutabit te omnis caro.

22. Melius est enim ut filii tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorum tuorum.

23. In omnibus operibus tuis præcellens esto.

24. Ne dederis maculam in gloria tua. In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui distribue hæreditatem tuam.

25. Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus servo.

26. Operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quærit libertatem.

27. Jugum & lorum curvant collum durum, & servum inclinant operationes assiduæ.

28. Servo malevolo tortura & compedes, mitte illum in operationem, ne vacet:

29. multam enim malitiam docuit otiositas.

30. In opera constitue eum: sic enim condecet illum. Quòd si non obaudierit, curva illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem: verùm sine judicio nihil facias grave.

31. Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua: quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti illum. *Sup. 7. 23.*

32. Si læseris eum injustè, in fugam convertetur:

33. & si extollens discesserit, quem quæras, & in qua via quæras illum, nescis.

NOTÆ.

℣. 19. Ita in Græco, detracto uno *& omnes*. In Ms. S. Theod. *magnati*, non *magnates*.

℣. 20. Hæc tota similiter exstant Græcè, nisi fortè excipias τὰ χρήματά σου, *pecunias tuas*, loco *possessionem tuam*.

℣. 21. Græc. Ἕως ἔτι ζῇς καὶ πνοὴ ἐν σοὶ, μὴ ἀλλάξῃς σεαυτὸν πάσῃ σαρκί. *Dum adhuc vivis & spiratio in te, ne alienes teipsum omni carni.* Ms. S. Theod. *non enim mutabit te omnis caro.*

℣℣. 22. 23. Totidem verba sunt in Græco.

℣. 24. A Græco absunt voculæ duæ, *tui*, & *tuam*; cæt. ut in Vulg. imo & in ed. Ald. est τελευτῆς σου. Mss. Sangerm. 15. & S. Theod. hab. *Ne dederis mac. in gloriam tuam.*

℣. 25. Concinit Græc. nisi quòd pro *cibaria*, & *onus*, hab. χορτάσματα, & φορτία, *pabula*, & *onera*.

℣. 26. Græc. initio hab. Ἔργασαι ἐν παιδὶ, καὶ εὑρήσεις ἀνάπαυσιν, *Operare in puero, & invenies requiem;* subinde ζητήσει, *quæret*, non *quærit*.

℣. 27. Græc. legit κάμψουσι, *curvabunt*, non *curvant*; deletque τὸ *durum*, cum aliis verbis subseqq.

℣. 28. Græc. Καὶ οἰκέτῃ κακούργῳ στρέβλαι καὶ βάσανοι, *Et servo malefico torturæ & tormenta;* reliqua ut in Vulg. Similiter in Ms. S. Theod. *torturæ;* ut inf. in Sangerm. 15. *in operatione.*

℣. 29. Itidem Græcè. In Ms. Sangerm. 15. hic versiculus additur alia manu.

℣. 30. Nonnulla dissimilia Græc. habet, sed levia; nimirum post *constitue*, tollit *eum;* tum addit, καθὼς πρέπει αὐτῷ, *sicut decet illi;* dein, κἂν μὴ πειθαρχῇ, βάρυνον τὰς πέδας αὐτοῦ, *& si non obaudierit, grava compedes ejus;* extremòque, καὶ ἄνευ κρίσεως μὴ ποιήσῃς μηδέν, *& sine judicio ne facias quidquam*, absque seq. *grave.* Ms. S. Theod. initio hab. *Et in opera constitue*, pauloque post, *condecet illi;* item in Sangerm. 15. *condecet illi;* & inf. *grava illum*, non *curva.*

℣. 31. Græc. Εἰ ἔστι σοι οἰκέτης, ἔστω ὡς σύ· ὅτι ἐν αἵματι ἐκτήσω αὐτόν. Εἰ ἔστι σοι οἰκέτης, ἄγε αὐτὸν ὡς σεαυτόν· ὅτι ὡς ἡ ψυχή σου ἐπιδεήσεις αὐτοῦ· *Si est tibi servus, sit sicut tu: quoniam in sanguine comparasti eum. Si est tibi servus, tracta eum sicut teipsum: quoniam tanquam anima tua egebis eo.* Ed. Compl. loco *sicut tu*, hab. ὡς ἡ ψυχή σου. Ms. S. Theod. *Si est tibi servus bonus, sit*, &c. ut in Vulg.

℣. 32. Græc. delet adverb. *injustè*, cum aliis seqq. ed. Compl. retinet ἀδίκως. Ms. S. Theod. hab. *convertitur*, non *convertetur.*

℣. 33. Græc. subdit, καὶ ἀπάρας ἀποδρᾷ, ἐν ποίᾳ ὁδῷ ζητήσεις αὐτόν; *& tollens aufugiat, in qua via quæres illum?* nec plura. Ms. Sangerm. 15. *& extollens discesserit, quem quæres*, &c. ut in Vulg. Similiter in Ms. S. Theod. excepto uno *quæris*, pro *quæres.*

---

*Græc. XXXI.

CAPUT* XXXIV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. VAna spes, & mendacium viro insensato: & somnia extollunt imprudentes.

2. Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia:

3. hoc secundùm hoc visio somniorum: ante faciem hominis similitudo hominis.

4. Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur?

5. Divinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

6. Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur: nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum:

7. multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis.

8. Sine mendacio consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complana-

NOTÆ.

℣. 1. Ita Aug. in Spec. Gr. Κεναὶ ἐλπίδες, καὶ ψευδεῖς..... ἀναπτεροῦσιν ἄφρονας. *Vana spes, & mendaces..... volare faciunt imprudentes.*

℣. 2. Ita è Græco, nisi excipias ult. *ad visa mendacia*, pro quibus simpliciter ἐνυπνίοις, *somniis.* Augustini Spec. cum Vulgata concinit, nisi quòd hab. *sequitur ventum*, Gr. διώκων ἄνεμον.

℣. 3. In Græco abest 1. *hominis;* loco verò alterius, rursus προσώπου, *faciei;* cæt. ut in Vulg. Aug. Speculum ab ipsa nil differt; nec etiam Ms. Corb. 1. nisi quòd ibi legitur *visus*, non *visio*, Gr. ὅρασις. In Ms. S. Theod. ultimò est *similitudo alterius hominis.*

℣. 4. Sic legitur in August. Speculo. Item Græcè, nisi quòd extremò est, καὶ ἀπὸ ψευδοῦς τί ἀληθεύσει; quod Nobil. ita reddit, *& à falso quid verum erit?*

℣. 5. Græcè simpliciter: Μαντεῖαι, καὶ οἰωνισμοὶ, καὶ ἐνύπνια, μάταιά ἐστι· *Divinationes, & auguria, & somnia, vana sunt.* In Ms. Sangerm. 15. *divinitas* est, non *vanitas.*

℣. 6. Græc. tollit *tuum*, post *cor*, quod tamen addit ed. Compl. subinde, loco *fuerit emissa visitatio... in illis*, hab. ἀποσταλῇ ἐν ἐπισκοπῇ..... εἰς αὐτά, *missa fuerint in visitatione..... ad illa;* cæt. ut in Vulg. Augustini Spec. eidem Vulg. consonat ad verbum. Ms. S. Theod. hab. *phantasiam patietur.*

℣. 7. Ita fert Aug. Speculum: huic etiam Græc. favet, detracto uno *enim;* quod tamen subdit Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl.

℣. 8. Mss. S. Germ. 15. & S. Theod. delent vocem *legis*, sicut Aug. in Spec. Græcè simpliciter νόμος, *lex*, non *verbum legis;* loco verò seqq. *in ore fidelis complanabitur*, est στόματι πιστῷ τελείωσις, *ori fideli perfectio;* ap. Aug. in Spec. *in ore fideli contemplabitur.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

bitur.

9. Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.

10. Qui non est expertus, pauca recognoscit: qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam.

11. Qui tentatus non est, qualia scit? qui implanatus est, abundabit nequitiâ.

12. Multa vidi errando, & plurimas verborum consuetudines.

13. Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causâ, & liberatus sum gratia Dei.

14. Spiritus timentium Deum quæritur, & in respectu illius benedicetur.

15. Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Dei in diligentes se.

16. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus.

17. Timentis Dominum beata est anima ejus.

18. Ad quem respicit, & quis est fortitudo ejus?

Psalm. 33. 16. 19. Oculi Domini super timentes eum, protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & umbraculum meridiani,

20. deprecatio offensionis, & adjutorium casûs, exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem.

21. Immolantis ex iniquo oblatio est ma- Prov.
culata, & non sunt beneplacitæ subsannatio- 21. 27.
nes injustorum.

22. Dominus solus sustinentibus se in via veritatis & justitiæ.

23. Dona iniquorum non probat Altissi- Prov.
mus, nec respicit in oblationes iniquorum: 15. 8.
nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.

24. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.

25. Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est.

26. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

27. Qui effundit sanguinem, & qui frau- Deuter.
dem facit mercenario, fratres sunt. 24. 14.
28. Unus ædificans, & unus destruens: quid Sup. 7.
prodest illis nisi labor? 22.

29. Unus orans, & unus maledicens: cu-

NOTÆ.

℣. 9. Ms. Corb. 1. hab. *quid sit?* non *quid scit?* Græcè, prior sententia abest tota; reliqua verò sic leguntur: Ἀνὴρ πεπαιδευμένος ἔγνω πολλά· καὶ ὁ πολύπειρος, ἐκδιηγήσεται σύνεσιν· i. e. *Vir eruditus novit multa: & qui multa expertus est, enarrabit intellectum.*

℣. 10. Græc. Ὃς οὐκ ἐπειράθη, ὀλίγα οἶδεν· ὁ δὲ πεπλανημένος, πληθυνεῖ πανουργίαν. *Qui non est tentatus, pauca novit: qui autem vagatus est, multiplicabit astutiam.* Ed. Compl. πληθύνει; Ms. S. Theod. *multiplicavit.*

℣. 11. In Græco absunt hæc tota; nec leguntur in Ms. S. Germ. 15. Non etiam agnita fuisse videntur ab Augustino; nam in libro Speculi, relatis omnibus versiculis, ab initio capitis, usque ad ℣. 9. Vulg. quem excludit, continuò addit, *& post quinque versus*; deinde, *Multa vidi*, &c. de ℣. 12. Porro inter versum 8. & ℣. 12. Vulg. septem habentur versiculi, secundùm distributionem versiculorum Augustino usitatam. Detractis autem duobus his: *Qui tentatus non est*, &c. & *Qui implanatus est*, &c. remanent quinque versiculi: satis ergo consequitur ut Augustinus non illos duos admiserit versiculos de quibus agitur, quique in Vulgata versum 11. integrum conficiunt. Nec addere juvat Augustinum l. 2. de ser. Dom. in monte, to. 3. 212. b. ipsa illa verba citasse: *Qui non est tentatus, qualia scit?* hæc enim tam pertinere possunt ad Vulg. versum 9. quàm ad ejusdem ℣. 11. Si tamen contendas hunc versiculum sumptum fuisse ab Aug. de ℣. 11. dicam Augustinum in variis condendis libris non semper eundem adhibuisse Scripturæ codicem. In Ms. S. Theod. hîc legitur: *& qui implanatus est, abundavit nequitiâ.*

℣. 12. August. in Spec. legit: *Multa vidi enarrando*; &c. Ita quoque hab. Mss. Corb. 1. & S. Theod. at in Græco sic: Πολλὰ ἑώρακα ἐν τῇ ἀποπλανήσει μου, καὶ πλείονα τῶν λόγων μου, σύνεσίς μου. *Multa vidi in circumerratione mea, & plura verborum meorum, intellectus meus.*

℣. 13. Ita fert August. Speculum. A Græco abest τὸ *horum causâ*; loco verò seqq. ita: καὶ διεσώθην τούτων χάριν, *& salvatus sum horum gratiâ.*

℣. 14. Eadem sunt in Aug. Speculo, excepto ult. plur. *benedicentur*, pro *benedicetur*. Similiter in Ms. S. Germ. 15. *benedicentur*; at sup. *quæretur*: in Corb. *quæretur ab eo*: sic etiam in Ms. S. Theod. cum plurali *benedicentur*. Apud Vigil. Taps. l. cont. Varim. p. 748. c. *Spiritus justorum à Domino, & in respectu illius gloriabuntur.* Græcè, Πνεῦμα φοβουμένων Κύριον ζήσεται· *Spiritus timentium Dominum vivet*; nec habentur plura.

℣. 15. Ita legit Aug. in Spec. sed à Græco abest sententia posterior, *& oculi Dei in dilig. se.*

℣. 16. Eadem sunt in Græco, sicut in Aug. Speculo. Græcè tamen οὐ μὴ, pro *nihil.*

℣. 17. In Græco abest vocula *ejus*, sicut in Ms. Corb. 1. non legitur etiam in August. Speculo.

℣. 18. Ita August. in Spec. nec dissimilia in Græco, nisi excipiatur istud, τίνι ἐπέχει, *cui intendit*, loco *ad quem respicit.* Ms. Corb. 1. add. *& quæ est fortitudo ejus?*

℣. 19. Sic habetur in Aug. Speculo, præter hoc ult. *meridianum*, loco *meridiani*. Græcè, loco *timentes eum*, exstat, ἀγαπῶντας αὐτὸν, *diligentes eum*; deinde sic: ὑπερασπισμὸς δυναστείας, καὶ στήριγμα ἰσχύος, σκέπη ἀπὸ καύσωνος, καὶ σκέπη ἀπὸ μεσημβρίας, *protectio potentiæ, & firmamentum virtutis, tegmen ab ardore, & tegmen à meridie.*

℣. 20. Eadem refert Aug. in Spec. eadem quoque leguntur Græcè, præter priora ista, φυλακὴ ἀπὸ προσκόμματος, καὶ βοήθεια ἀπὸ πτώματος, *custodia ab offensione, & adjutorium à casu.* In Ms. Sangerm. 15. *& precatio offensionis..... dans sanitatem, vitam*, &c. Græcè etiam deest καὶ, ante *vitam.*

℣. 21. Sic est in Aug. Speculo. Ita quoque in Græco, excepto verbo μεμωκημένη, *subsannata*, pro *maculata*; in Ms. Alex. μεμωμημένη.

℣. 22. Prætermittuntur hæc in Græco; sed habentur in Aug. Speculo.

℣. 23. Itidem in August. Speculo, præter hoc med. *nec respicit in oblationibus*. Ita quoque ferunt Mss. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. August. etiam l. 2. contra ep. Parmen. to. 9. 32. a. leg. *Dona iniquorum non probat Altissimus.* Itidem ap. Cypr. l. 3. Testim. p. 328. b. In Græco hæc leguntur sola: Οὐκ εὐδοκεῖ ὁ Ὕψιστος ἐν προσφοραῖς ἀσεβῶν, οὐδὲ ἐν πλήθει θυσιῶν ἐξιλάσκεται ἁμαρτίας.

℣. 24. Pars illa quæ in Vulgata posterior est, præmittitur Græcè, detracto uno *quasi qui.* August. Speculum Vulgatæ congruit.

℣. 25. Sic est in Græco, excepto uno αἱμάτων, *sanguinum*, loco *sanguinis est.* Ita quoque legit August. in Spec. supra verò ita: *Panis indigentium vita pauperis est.* Itidem in Mss. S. Theod. S. Germ. 15. & Corb. 1. *vita pauperis est*; ultimòque in Germ. 15. *homo sanguinis*, absque seq. *est.*

℣. 26. Ita in Aug. Speculo. Græcè verò simpliciter: Φονεύων τὸν πλησίον ὁ ἀφαιρούμενος συμβίωσιν, *Occidit proximum, qui aufert victum.*

℣. 27. Concinit Aug. in Spec. at quæst. 57. in Levit. to. 3. 516. f. legit: *Et effundens sanguinem, qui fraudat mercedem mercenarii.* Sic etiam Græcè ad verbum, eodemque ordine vocum. Item in Ms. S. Germ. 15. *& qui fraudem facit mercedem mercenario*; absque seq. *fratres sunt.*

℣. 28. Ita in Græco, exceptis his ult. τί ὠφέλησαν πλεῖον ἢ κόπους; *quid profecerunt plusquam labores?* Aug. in Spec. Vulgatæ suffragatur. Paulus Oros. cont. Pelag. legit: *Unus ædificans, alius destruens: qui eorum proficiet, nisi labor?* Ms. S. Germ. 15. *quid prodest illi, nisi*, &c.

℣. 29. Ita in Aug. Speculo; nec aliter Græcè, præter ult. ὁ Δεσπότης, *Dominus*, loco *Deus.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

jus vocem exaudiet Deus?

30. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius?

31. ſic homo qui jejunat in peccatis ſuis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando ſe? orationem illius quis exaudiet? 2. Pet. 2. 22.

NOTÆ.

℣. 30. Eadem leguntur Græcè, hoc ult. excepto, *τί ὠφέλησε τῷ λουτρῷ αὐτοῦ; quid profecit lavatione ſua?* Mſ. Alex. cum ed. Compl. hab. ἐν τῷ λουτρῷ. At Cypr. ep. 71, p. 126. verſum hunc ita truncatum refert: *Qui baptizatur à mortuo, quid proficit lavatio ejus?* Similiter in Conc. Carthag. ap. Cypr. p. 333. b. At Auguſt. l. 2. de Gen. to. 1. 677. f. ſic hab. *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, quid proficit in lavacro ſuo?* epiſt. verò 108. to. 2. 307. d. *Qui baptizatur à mortuo, quid prodeſt lavacrum ejus?* item epiſt. 173. ad Donat. p. 615. e. referendo verba Donati: *Qui baptizatur à mortuo, quid ei prodeſt lavacrum ejus?* hìc tamen in vulgatis Auguſtini interjectum legitur, *& iterum tangit mortuum;* ſed hoc membrum videtur aſſutum ibid. cùm idem abſit à Mſs. omnibus. Et ſanè hic verſiculus medius à Donato non legebatur, ut conſtat ex Aug. libro 1. Retract. c. 21. n. 3. ubi ait: *De libro Eccleſiaſtici ipſe* (Donatus) *non abſtulit de media ſententia verba ad rem neceſſaria, ubi cùm ſcriptum ſit,* Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, quid proficit lavatio ejus? *iſte ſic poſuit tanquam ſcriptum eſſet,* Qui baptizatur à mortuo, quid proficit lavatio ejus? *Nos autem, & antequam eſſet pars Donati, ſic habuiſſe codices plurimos, veruntamen Afros, ut non eſſet in medio,* & iterum tangit illum, *poſtea didicimus. Quòd ſi tunc ſciſſem, non in iſtum tanquàm in furem divini eloquii, vel violatorem tanta dixiſſem.* At verò Auguſt. ex propria ſententia loquens, cùm ipſo Retract. lib. tum quæſt. 101. in Gen. to. 3. 418. b. verſum integrum refert, quomodo hodie legitur in Vulg. ita quoque nunc habetur in Speculo, niſi quòd extremò eſt, *quid proficiet,* &c. ſed lib. 2. cont. epiſt. Parmen. to. 9. 37. b. & 39. e. idem Auguſt. legit poſt Parmen. *Qui baptizatur à mortuo, quid proficit lavatio ejus?* & S. Pacian. epiſt. 3. p. 314. b. *Qui baptizatur à mortuo, nihil proficit.* Ex quibus patet non in omnibus antiquis Lat. codd. inſertum olim fuiſſe hunc verſiculum, *& iterum tangit mortuum.* Idipſum notavit Cuſtantius noſter to. 1. epiſt. Summ. Pontif. p. 229. b. c. ubi confutans Cyprianum, qui ad defenſionem cauſæ ſuæ contra Stephanum PP. hoc *Eccleſiaſtici* loco ita truncato nonnihil abutebatur, ait « In ſinceris « *Eccleſiaſtici* codicibus legi, *& iterum tangit eum:* » & poſt pauca: « Eodem loco, *inquit*, ſic truncato, ſimilique ra- « tione in gratiam hæreſis ſuæ cùm abuſus eſſet Donatus, « hunc Auguſtinus ut divini eloquii violatorem vehementer « arguit. At cùm idem Doctor in libros poſtmodum incidiſſet « Donati parte antiquiores, in quibus idem vitium jam erat, « eum retractare atque emendare non puduit quod adversùs « hæreticum illum bona fide ſcripſerat. Quàm rectè autem « de codicum illorum antiquitate judicavit, evincunt Cy- « priani libri, in quibus verſiculus, *& iterum tangit eum,* « jam deerat: » ita Cuſtantius.

℣. 31. Ita Aug. in Speculo, præter unum *facit*, pro *faciens:* at l. 2. de Gen. to. 1. 677. f. & q. 161. in Gen. to. 3. 418. b. ita legit: *ſic & qui jejunat ſuper peccata ſua, & iterum ambulans, hæc eadem facit.* Item Græcè: οὕτως ἄνθρωπος νηστεύων ἐπὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος, καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν· deinde ut in Vulg. inverſo tamen verſiculorum ordine: τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούσεται; καὶ τί ὠφέλησεν ἐν τῷ ταπεινωθῆναι αὐτόν; In Mſ. S. Germ. 15. *quis audiet?* non *exaudiet.*

CAPUT * XXXV.

*Græc. XXXII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Qui conſervat legem, multiplicat oblationem.

1. Reg. 15. 22. 2. Sacrificium ſalutare eſt attendere mandatis, & diſcedere ab omni iniquitate.

3. Et propitiationem litare ſacrificii ſuper injuſtitias, & deprecatio pro peccatis, recedere ab injuſtitia.

4. Retribuet gratiam, qui offert ſimilaginem: & qui facit miſericordiam, offert ſacrificium.

Jer. 7. 3. & 26. 13. 5. Beneplacitum eſt Domino recedere ab iniquitate: & deprecatio pro peccatis recedere ab injuſtitia.

Exod. 23. 15. & 34. 20. Deuter. 16. 16. 6. Non apparebis ante conſpectum Domini vacuus.

7. Hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt.

8. Oblatio juſti impinguat altare, & odor ſuavitatis eſt in conſpectu Altiſſimi.

9. Sacrificium juſti acceptum eſt, & memoriam ejus non obliviſcetur Dominus.

10. Bono animo gloriam redde Deo: & non minuas primitias manuum tuarum.

11. In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exſultatione ſanctifica decimas tuas. 2. Cor. 9. 7. Tob. 4. 9.

12. Da Altiſſimo ſecundùm datum ejus, & in bono oculo ad inventionem facito manuum tuarum:

NOTÆ.

℣. 1. Ita Græc. habet, præter ult. vocem plural. προσφορὰς, *oblationes;* Aug. in Spec. leg. *orationem;* ita quoque in Mſ. Sangerm. 15. In Corb. 1. & S. Theod. ſic: *Qui conſervat verbum, multiplicat orationem.*

℣. 2. Concinit Aug. Speculum. Græcè ita: Θυσιάζων σωτηρίου, ὁ προσέχων ἐντολαῖς. *Sacrificans ſalutare, qui attendit mandatis;* nec ſequuntur alia. Mſ. Alex. hab. Θυσία σωτηρίου, &c. Mſ. Sangerm. 15. *Sacrificium ſalutare, attendere,* &c. ut in Vulg.

℣. 3. In Græco deſiderantur hæc tota. In Mſ. Sangerm. 15. ſola iſta reperiuntur, *& deprecatio, recedere ab injuſtitia;* quæ etiam inf. repetuntur in Vulg. ſub fin. verſûs quinti: porro librarius ſimilitudine quarumdam vocum ℣. 2. & ℣. 5. deceptus, ab uno ℣. facilè tranſire potuit ad alium, prætermiſſis omnibus intermediis. Contrà in Mſ. S. Theod. leguntur iſta: *Et propitiationem vitare ſacrificiis ſuper injuſtitias;* reliqua verò deſunt. Similiter in Corb. 1. *vitare*, non *litare.* Apud Auguſt. in Spec. omnia ut in Vulg.

℣. 4. Græc. Ἀνταποδιδοὺς χάριν, προσφέρων σεμίδαλιν· καὶ ὁ ποιῶν ἐλεημοσύνην, θυσιάζων αἰνέσεως. *Qui retribuit gratiam, offert ſimilaginem: & qui facit eleemoſinam, offert ſacrificium laudis.* Sed hæc tota, ut & prior ſententia verſûs ſeq. omiſſa ſunt in Mſ. Sangerm. 15. oſcitatione nimirum ſcribæ, ut notavimus ſupra. In Mſ. S. Theod. id unum variat, *retribuit*, pro *retribuet.*

℣. 5. Eadem leguntur Græcè, niſi quòd loco *deprecatio pro peccatis*, ſimpliciter eſt ἐξιλασμός, *propitiatio.* Item in Mſs. Sangerm. 15. Corb. 1. & S. Theod. *& deprecatio, recedere ab injuſtitia*, detracto hoc med. *pro peccatis.*

℣. 6. Auguſt. Specul. *Non apparebis in conſpectu Dei vacuus;* Mſ. S. Germ. 15. *ante conſp. Dei*, &c. Gr. Μὴ ὀφθῇς ἐν προσώπῳ Κυρίου κενός· ed. Compl. ἐνώπιον Κυρίου.

℣. 7. In Græco abeſt tantùm *Dei fiunt.* Apud Aug. in Spec. ſic: *propter mandata Domini fiunt;* in Mſ. S. Germ. 15. pariter *Domini.*

℣. 8. Ita in Aug. Speculo; ſicut etiam in Græco, juncto uno αὐτῆς, *ejus*, huic, *ſuavitatis.*

℣. 9. Græc. Θυσία ἀνδρὸς δικαίου δεκτὴ, καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῆς οὐκ ἐπιλησθήσεται. Aug. Specul. ut in Vulg.

℣. 10. Eadem exſtant Græcè, hoc excepto, ἐν ἀγαθῷ ὀφθαλμῷ, *in bono oculo*, pro *bono animo.* Aug. Speculum Vulgatæ conſonat.

℣. 11. Ita in Aug. Speculo. Sic etiam in Græco, dempta ult. voce *tuas.*

℣. 12. Concordat Aug. Speculum: nec abſimile quidquam Græcè, præter ult. vocem χειρός, *manûs*, loco *facito manuum tuarum.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

13. quoniam Dominus retribuens eſt, & ſepties tantum reddet tibi.

Levit. 22. 21. Deut. 15. 21. 14. Noli offerre munera prava, non enim ſuſcipiet illa.

15. Et noli inſpicere ſacrificium injuſtum, Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Col. 3. 25. 1. Pet. 1. 17. quoniam Dominus judex eſt, & non eſt apud illum gloria perſonæ.

16. Non accipiet Dominus perſonam in pauperem, & deprecationem læſi exaudiet.

17. Non deſpiciet preces pupilli; nec viduam, ſi effundat loquelam gemitus.

18. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio ejus ſuper deducentem eas?

19. A maxilla enim aſcendunt uſque ad cœlum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis.

20. Qui adorat Deum in oblectatione, ſuſcipietur, & deprecatio illius uſque ad nubes propinquabit.

21. Oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit: & donec propinquet non conſolabitur: & non diſcedet donec Altiſſimus aſpiciat.

22. Et Dominus non elongabit, ſed judicabit juſtos, & faciet judicium: & Fortiſſimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorſum ipſorum:

23. & gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem ſuperborum, & ſceptra iniquorum contribulet:

24. donec reddat hominibus ſecundùm actus ſuos, & ſecundùm opera Adæ, & ſecundùm præſumptionem illius:

25. donec judicet judicium plebis ſuæ, & oblectabit juſtos miſericordiâ ſuâ.

26. Speciosa miſericordia Dei, in tempore tribulationis, quaſi nubes pluviæ in tempore ſiccitatis.

NOTÆ.

℣. 13. Conſonat Græc. ad verbum: nec differt Aug. Speculum. In Mſs. Corb. 1. & S. Theod. *ſepties tanto*; Gr. ἑπταπλάσια.

℣. 14. Accinit Aug. Speculum. Græcè verò ita: Μὴ δωροκόπει, οὐ γὰρ προσδέξεται. *Ne minuas de munere, non enim ſuſcipiet.*

℣. 15. Auguſt. in Spec. *Noli reſpicere ſacrificium*, &c. Græc. Καὶ μὴ ἔπεχε θυσίᾳ, *Et non attendas ſacrificio*; reliqua ut in Vulg. in ed. Ald. οὐ μὴ, &c.

℣. 16. Concinit Græc. detracta una voce *Dominus*; quam tamen retinet ed. Compl. Similiter hab. Aug. in Spec. niſi quòd ſcribit *precationem*, non *deprecationem*; ſic etiam ferunt Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. Gr. δέησιν.

℣. 17. Ita in Græco: apud Aug. in Spec. *nec viduæ*, &c. Græcè verò, καὶ χήραν.

℣℣. 18. 19. Mſ. Sangerm. 15. duos verſus iſtos ſic jungit: *Nonne lacryma ad maxillam deſcendit, & exclamatio à maxilla aſcendit? & Dominus exauditor delectans in illis.* Corb. 1. *& Dominus exauditor delectabitur in illis.* Item in Aug. Speculo: *Nonne lacryma ad maxillam deſcendit, & exclamatio à maxilla aſcendit, propter illud quòd deſcendit ſuper illam?* Græcè ℣. 18. totus legitur ut in Vulg. detracta tantùm voce *ejus*, poſt *exclamatio*: de ℣. autem 19. ſeq. nihil habetur omnino, uſque ad ℣. 21.

℣. 20. Græc. Θεραπεύων ἐν εὐδοκίᾳ, δεχθήσεται, καὶ ἡ δέησις αὐτοῦ ἕως νεφελῶν συνάψει· *Qui colit in beneplacito, ſuſcipietur; & precatio ejus uſque ad nubes attinget*: item in Mſs. Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. 1. *precatio illius.*

℣. 21. Eadem leguntur Græcè, præter aor. διῆλθε, *penetravit*, pro *penetrabit*; loco verò *non conſolabitur*, ſic, οὐ μὴ παρακληθῇ, Nobil. *non revocabitur*; Mſ. S. Germ. 15. *non conrogabitur.* S. Paulin. ep. 29. p. 280. a. legit: *Oratio humiliantis ſe, nubes penetrat*; Auguſt. in Spec. *penetrabit.* Auct. op. imp. in Matth. p. 33. c. *Vox pauperis penetrat nubes: & non diſcedit donec audiatur.* Fulg. ep. 4. p. 179. *Oratio humilium nubes penetrat: & non elongat Dominus donec exaudiat.* Victor Tun. ap. Ambr. col. 593. e. *Oratio humiliantis ſe, nubes penetravit.* Chrom. Aquil. in Matth. p. 986. e. *Oratio humilis nubes penetravit*; Gr. Προσευχὴ ταπεινοῦ, &c.

℣. 22. Mſ. S. Germ. 15. *Et Dominus non longinquabit*, &c. Græc. verò ita: Καὶ κρινεῖ δικαίως, καὶ ποιήσει κρίσιν· καὶ ὁ Κύριος οὐ μὴ βραδύνῃ, οὐδὲ μὴ μακροθυμήσει ἐπ' αὐτοῖς, ἕως ἂν συντρίψῃ ὀσφὺν ἀνελεημόνων· *Et judicabit juſtè, & faciet judicium: & Dominus non tardabit, neque habebit in illis patientiam, quouſque contribulet dorſum immiſericordium.*

℣. 23. Eadem ſunt in Græco, niſi excipias unum πλῆθος, *multitudinem*, loco *plenitudinem.*

℣. 24. Græc. initio hab. ἀνθρώπῳ, *homini*, non *hominibus*; loco verò *& ſecundùm opera Adæ*, &c. ſic, καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰ ἐνθυμήματα αὐτῶν, *& opera hominum ſecundùm cogitationes eorum.*

℣. 25. Ad verbum è Græco, præter vocem *juſtos*, pro qua *eos*; deinde ſic, ἐν τῷ, &c.

℣. 26. Græc. delet vocem *Dei*; ſed addit αὐτοῦ, *ejus*, ad hanc, *tribulationis*; cæt. ut ſup. Vulgatæ favet Aug. in Pſ. 42. to. 4. 364. a. cum Caſſiod. in Pſ. 41. p. 143. b.

* Græc. XXXIII. & XXXVI. circa medium.

CAPUT * XXXVI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. MIſerere noſtri Deus omnium, & reſpice nos, & oſtende nobis lucem miſerationum tuarum:

2. & immitte timorem tuum ſuper gentes, quæ non exquiſierunt te, ut cognoſcant quia non eſt Deus niſi tu, & enarrent magnalia tua.

3. Alleva manum tuam ſuper gentes alienas, ut videant potentiam tuam.

4. Sicut enim in conſpectu eorum ſanctificatus es in nobis, ſic in conſpectu noſtro magnificaberis in eis,

5. ut cognoſcant te, ſicut & nos cognovimus quoniam non eſt Deus præter te Do-

NOTÆ.

℣. 1. Græcè legitur Δέσποτα ὁ Θεὸς, *Domine Deus*, non ſimpliciter *Deus*; tolliturque *nos*, poſt *reſpice*; deſunt pariter ſeqq. *& oſtende nobis*, &c. Mſ. Alex. caret voce Δέσποτα. Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 20. to. 7. p. 483. f. hæc tantùm legit: *Miſerere noſtri dominator Deus omnium*: deinde, *& immitte*, &c. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 728. d. *Miſerere nobis Deus omnium, & oſtende nobis lumen miſerationis tuæ.*

℣. 2. Græc. hab. ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, *ſuper omnes gentes*; ſubſequentia verò omnia delet. Sola Complut. addit τὰ μὴ ἐκζητοῦντά σε· ſed caret reliquis. Mſs. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. hab. *& cognoſcant..... ut enarrent*, &c. Apud Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 20. col. 483. f. hæc ſolùm exſtant: *& immitte timorem tuum ſuper omnes gentes*; mox ita, *Extolle manum*, &c. de ℣. ſeq. Apud Vigil. Tapſ. lib. cont. Varim. p. 728. d. *& immitte timorem tuum ſuper gentes, quæ non exquiſierunt te, ut cognoſcant quoniam non eſt alius Deus niſi tu.*

℣. 3. Conſonat Græc. ſi excipias unum καὶ pro *ut*. Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 20. col. 483. f. legit: *Extolle manum tuam ſuper gentes alienas, & videant pot. tuam.*

℣. 4. Auguſt. l. 17. de civit. Dei, ubi ſup. *Sicut coram illis ſanctificatus es in nobis, ita coram nobis magnificeris in illis.* Sic etiam Græcè ad verbum. Apud Vigil. Tapſ. l. contra Varimad. p. 728. b. *Sicut enim in conſpectu eorum manifeſtatus es in nobis, & ita in conſpectu noſtro manifeſtaberis in illis.* Accedunt etiam ex Aug. iſta, ep. 130. to. 2. 390. f. *Clarificare in omnibus gentibus, ſicut clarificatus es in nobis.*

℣. 5. Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 20. col. 483. f. *& agnoſcant te, ſecundùm quod & nos agnovimus te*,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

mine.
6. Innova ſigna, & immuta mirabilia.
7. Glorifica manum, & brachium dextrum.
8. Excita furorem, & effunde iram.
9. Tolle adverſarium, & afflige inimicum.
10. Feſtina tempus, & memento finis, ut enarrent mirabilia tua.
11. In ira flammæ devoretur qui ſalvatur: & qui peſſimant plebem tuam, inveniant perditionem.
12. Contere caput principum inimicorum, dicentium: Non eſt alius præter nos.
13. Congrega omnes tribus Jacob: ut cognoſcant quia non eſt Deus niſi tu, & enarrent magnalia tua: & hæreditabis eos, ſicut ab initio.
14. Miſerere plebi tuæ, ſuper quam invocatum eſt nomen tuum; & Iſraël, quem coæquaſti primogenito tuo. Exod. 4. 22.
15. Miſerere civitati ſanctificationis tuæ Jeruſalem, civitati requiei tuæ.
16. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloriâ tuâ populum tuum.
17. Da teſtimonium his, qui ab initio creaturæ tuæ ſunt, & ſuſcita prædicationes, quas locuti ſunt in nomine tuo prophetæ priores.
18. Da mercedem ſuſtinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur: & exaudi orationes ſervorum tuorum
19. ſecundùm benedictionem Aaron de populo tuo, & dirige nos in viam juſtitiæ, & ſciant omnes qui habitant terram, quia tu es Deus conſpector ſæculorum. Num. 6. 24.
20. Omnem eſcam manducabit venter, & eſt cibus cibo melior.
21. Fauces contingunt cibum feræ, & cor ſenſatum verba mendacia.
22. Cor pravum dabit triſtitiam, & homo peritus reſiſtet illi.
23. Omnem maſculum excipiet mulier: & eſt filia melior filia.
24. Species mulieris exhilarat faciem viri ſui, & ſuper omnem concupiſcentiam hominis ſuperducit deſiderium.
25. Si eſt lingua curationis, eſt & mitigationis & miſericordiæ: non eſt vir illius ſecundùm filios hominum.
26. Qui poſſidet mulierem bonam, inchoat poſſeſſionem: adjutorium ſecundùm illum eſt, & columna ut requies.
27. Ubi non eſt ſepes, diripietur poſſeſſio: & ubi non eſt mulier, ingemiſcit egens.
28. Quis credit ei, qui non habet nidum, & deflectens ubicunque obſcuraverit, quaſi ſuccinctus latro exſiliens de civitate in civitatem?

NOTÆ.

quia non eſt Deus præter te Domine. Eadem quoque in Græco ſunt, præter voculam *te*, poſt *agnovimus*, quæ deeſt; illam tamen retinet Mſ. Alex. cum ed. Compl. Apud Vigil. Tapſ. l. contra Varim. p. 728. b. ſic: *ut cognoſcant te, ſicut cognovimus quoniam non eſt alius Deus præter te Domine:* in Mſ. S. Theod. *ſicut & nos agnovimus.*

℣℣. 6. 7. 8. Similiter habentur in Græco.

℣. 9. Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. *Extolle adverſarium*, &c. Gr. Ἔξαιρον ἀντίδικον, &c. ut ſup.

℣. 10. Ita in Græco præter vocem ὁρκισμοῦ, *juramenti*, loco *finis;* deinde, καὶ ἐκδιηγησάσθωσαν τὰ μεγαλεῖά σου, *& enarrentur magnalia tua.*

℣. 11. Itidem Græcè, excepta voce πυρός, *ignis*, loco *flammæ.*

℣. 12. Græc. hab. κεφαλάς, *capita*, non *caput;* extremò verò deeſt ibid. vox *alius;* cæt. ut in Vulg.

℣. 13. Mſs. S. Germ. 15. S. Theod. & Corb. 1. hab. *& cognoſcant quia..... ut enarrent*, &c. poſteriora verò iſta deſunt in Græco; illórumque loco habentur ſeqq. Λαμπρὰ καρδία καὶ ἀγαθὴ ἐπὶ ἐδέσμασι τῶν βρωμάτων αὐτῆς ἐπιμελήσεται· i. e. *Splendidum cor & bonum in epulis ciborum ſuorum diligentiam adhibebit:* quæ reſpondent ult. verſui capitis 30. Vulg. Iſta verò, *& hæreditabis eos ſicut ab initio*, leguntur in Græco, capite 36. ℣. 16. hoc modo, καὶ κατεκληρονόμησα αὐτοὺς, καθὼς ἀπ' ἀρχῆς, *& hæreditavi eos*, &c. al. κατακληρονόμησον, *hæredita.*

℣. 14. Mſ. S. Germ. 15. *Miſerere plebis tuæ, ſuper quam invocatur nomen*, &c. Græc. ubi ſup. Ἐλέησον λαὸν Κύριε, κεκλημένον ἐπ' ὀνόματί σου· καὶ Ἰσραὴλ, ὃν πρωτογόνῳ ὡμοίωσας. *Miſerere plebi Domine, vocatæ in nomine tuo; & Iſraël, quem primogenito aſſimilaſti.*

℣. 15. Itidem Græcè. In Mſ. Sangerm. 15. bis *civitatis*, non *civitati.*

℣. 16. Eadem ſunt in Græco, exceptis his mediis, ἆραι τὰ λόγιά σου, καὶ ἀπὸ, &c. *ad extollenda verba tua, & à*, &c. pro *inenarrabilibus verbis tuis, &.*

℣. 17. Priora cum Græco concinunt; loco verò poſteriorum, *prædicationes quas*, &c. Græc. hab. προφητείας, τὰς ἐπ' ὀνόματί σου, *prophetias, quæ in nomine tuo*, nec plura. Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. ferunt, *& ſuſcita precationes.* Similiter in Mſ. S. Theod. præmiſſis his, *Da teſtimonium quia ab initio*, &c.

℣. 18. Græc. ponit καὶ, pro *ut;* deletque *&*, poſt *inveniantur;* tum addit, εἰσάκουσον Κύριε δεήσεως τῶν ἱκετῶν σου, *exaudi Domine orationem ſupplicum tuorum;* al. οἰκετῶν σου. Ambr. l. de Tob. c. 24. col. 622. b. legit: *Da mercedem Domine ſuſtinentibus te.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 30. p. 126. c. *Da mercedem ſervis tuis, ut prophetæ tui fideles inveniantur.*

℣. 19. Mſ. Corb. 1. hab. *ſecundùm benedict. Aaron da populo tuo.* Græc. περὶ τοῦ λαοῦ σου· abſunt verò ab eodem Gr. ſeqq. *& dirige nos in viam juſtitiæ;* reliqua ſic habentur: καὶ γνώσονται πάντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι σὺ Κύριος εἶ ὁ Θεὸς τῶν αἰώνων· *& ſcient omnes qui ſuper terram, quia tu Dominus es Deus ſæculorum.* Mſ. S. Germ. 15. *& dirige nos in via juſtitiæ.* Mſ. S. Theod. *ut ſciant omnes qui inhab.* &c.

℣. 20. Conſonat Græc. niſi quòd hab. ἔστι δὲ, *eſt autem*, pro *& eſt.*

℣. 21. Græc. Φάρυγξ γεύεται βρώματα θήρας, οὕτως καρδία, &c. *Fauces guſtant cibos venationis, ita cor*, &c. ut in Vulg. Mſ. Corb. 1. loco *feræ*, vitioſè ſcribit *ferre*, reliqua verò interſerit ℣. 22. Mſ. S. Theod. addit, *& cor inſenſatum;* at in Gr. συνετή·

℣. 22. Eadem ſunt in Græco, excepto verbo ἀνταποδώσει, *retribuet*, pro *reſiſtet.* In Mſ. Corb. 1. hæc habentur: *Cor pravum dabit triſtitiam, & cor inſenſatum verba mendacia, & homo peritus reſiſtet illi.*

℣. 23. Ita Græcè, niſi hoc excipiatur, ἔστι δὲ, *eſt autem*, pro *& eſt;* in ed. Compl. ἔστι γάρ. In Mſ. S. Germ. 15. *filia melior filiæ.*

℣. 24. Ad verbum è Græco, detractis his, *viri ſui*, & *deſiderium.* In Mſ. Corb. 1. *ſuperducet;* in Mſ. S. Theod. *ſuperducet deſiderium ſuum.*

℣. 25. Græc. Εἰ ἔστιν ἐπὶ γλώσσης αὐτῆς ἔλεος καὶ πραΰτης, οὐκ ἔστιν, &c. *Si eſt in lingua ejus miſericordia & manſuetudo, non eſt*, &c. ut in Vulg. in ed. Compl. voci πραΰτης, jungitur καὶ ἴασις, *& curatio.* In Mſs. S. Germ. 15. & Corb. 1. deeſt *eſt*, poſt vocem *curationis.* In Mſ. S. Theod. ita, *Sic eſt lingua curationis & mitigationis.*

℣. 26. Græc. non addit *bonam* poſt *mulierem;* loco verò *adjutorium ſecundùm illum*, &c. hab. βοηθὸν κατ' αὐτὸν, καὶ στύλον ἀναπαύσεων, Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἀναπαύσεως· i. e. *adjutricem ſecundùm ſe, & columnam requietis.* Mſ. S. Germ. 15. *Qui poſſidet mulierem, inchoat poſſeſſionem: adjutorium contra illam eſt*, &c. ut in Vulg.

℣. 27. Itidem in Græco, præter hoc ult. στενάξει πλανώμενος, *ingemiſcet errans.* In Mſ. S. Theod. legitur *ſepis;* deinde *diripitur..... gemiſcit*, &c. item in Sangerm. 15. *gemiſcit;* in Corb. 1. *ingemeſcet.*

℣. 28. In Mſ. Sangerm. 15. & S. Theod. *Cui credit, qui non habet nidum*, &c. in Corb. 1. *cui credet*, &c. Græcè verò ita: Τίς γὰρ πιστεύσει εὐζώνῳ λῃστῇ, σφαλλομένῳ ἐκ πόλεως εἰς πόλιν; οὕτως ἀνθρώπῳ μὴ ἔχοντι νοσσιὰν, καὶ καταλύοντι οὗ ἐὰν ὀψίσῃ. *Quis enim credet ſuccincto latroni, erranti de civitate in civitatem? ita homini non habenti nidum, & deflectenti ubicunque obſcuraverit.*

CAPUT XXXVII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. OMnis amicus dicet : Et ego amicitiam copulavi : sed est amicus solo nomine amicus. Nonne tristitia inest usque ad mortem ?

2. Sodalis autem & amicus ad inimicitiam convertentur.

3. O præsumptio nequissima, unde creata es cooperire aridam malitiâ, & dolositate illius ?

4. Sodalis amico conjucundatur in oblectationibus, & in tempore tribulationis adversarius erit.

5. Sodalis amico condolet causâ ventris, & contra hostem accipiet scutum.

6. Non obliviscaris amici tui in animo tuo, & non immemor sis illius in opibus tuis.

7. Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur, & à zelantibus te absconde consilium.

8. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso.

9. A consiliario serva animam tuam : priùs scito quæ sit illius necessitas : & ipse enim animo suo cogitabit :

10. ne fortè mittat sudem in terram, & dicat tibi :

11. Bona est via tua ; & stet è contrario videre quid tibi eveniat.

12. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum injusto de justitia, & cum muliere de eâ quæ æmulatur : cum timido de bello, cum negotiatore de trajectione, cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis agendis,

13. cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere,

14. cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro de multa operatione : non attendas his in omni consilio.

15. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcunque cognoveris observantem timorem Dei,

16. cujus anima est secundùm animam tuam : & qui, cùm titubaveris in tenebris, condolebit tibi.

17. Cor boni consilii statue tecum : non est enim tibi aliud pluris illo.

18. Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.

19. Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam.

20. Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.

NOTÆ.

℣. 1. Ita Græcè, juncto uno ἀυ̃τῷ, verbo *copulavi.*

℣. 2. A Græco abest *autem ;* & pro *convertentur*, est τρεπόμενος, *convertens se*, nimirum post *amicus.*

℣. 3. Græcè, loco *creata es*, est ἀνεκυλίσθης, *devoluta es ;* subinde deest vox *malitia*, cum seq. *&*, ac ult. *illius ;* cæt. ut in Vulg. Mſ. Corb. hab. *cooperire aridâ malitiam, & dolositatem illius.* Sangerm. *cooperire aridam malitiam, & dolositatem illius ;* Mſ. S. Theod. *aridam malitiâ, & dolositatem illius.*

℣. 4. Ita in Græco, excepto singul. εὐφροσύνῃ, pro *oblectationibus ;* item in Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. *oblectatione.*

℣. 5. Græcè pro *condolet*, habetur συμπονεῖ, quod etiam verti potest, *simul laborat ;* item infra, ἔναντι πολέμου, *contra bellum*, pro *contra hostem ;* at in ed. Compl. καὶ ἔναντι πολεμίου· cæt. ut supra.

℣. 6. Consonat Græc. detractâ voculâ *tui.* Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. hab. *in operibus*, pro *in opibus ;* sed malè, nam in Græco constanter ; ἐν χρήμασι.

℣. 7. Iste versus non habetur hîc in Græco, præterquam in ed. Compl. In Rom. transfertur inf. post ℣. 11. In Mſs. Sangerm. Corb. & S. Theod. est : *Noli consiliari cum socero tuo, & à zelantibus*, &c. vid. inf. ad ℣. 12. In ed. Compl. Μὴ βουλεύου μετὰ τοῦ ὑποβλεπομένου σε, καὶ ἀπὸ, &c.

℣. 8. Græc. loco *prodit*, hab. ἐξαίρει, *extollit ;* paulòque post, ἀλλ᾽ ἔστι συμβουλεύων εἰς ἑαυτὸν, *sed est qui consulit sibi ipsi.*

℣. 9. Græcè ponitur καὶ ante *priùs ;* & pro *animo suo cogitabit*, habetur ἑαυτῷ βουλεύσεται, *sibi ipsi consulet ;* cæt. ut in Vulg. In Mſ. Corb. sic : *A consiliario malo serva*, &c. sed vox *malo* superadditur, licet eadem manu : extremò Mſ. S. Theod. hab. *& quid ipse animo suo cogitet.*

℣. 10. Similia Græc. hab. præter hoc, ἐπὶ σοὶ κλῆρον, *super te sortem*, loco *sudem in terram.*

℣. 11. Itidem Græcè, excepto fut. στήσεται, *stabit*, pro *stet.*

℣. 12. Absunt in Græco duæ priores sententiæ, *cum viro ;* &c. *& cum injusto de justitia :* sed earum loco reponuntur istæ duæ : Μὴ βουλεύου μετὰ τοῦ ὑποβλεπομένου σε, καὶ ἀπὸ τῶν ζηλούντων σε κρύψον βουλήν· i. e. *Noli consiliari cum eo qui te suspectum habet, & à zelantibus te absconde consilium :* quæ ipsæ prætermissæ sunt sup. ℣. 7. Græc. sic pergit : μετὰ γυναικὸς περὶ ἀντιζήλου αὐτῆς, καὶ μετὰ δειλοῦ περὶ πολέμου· μετὰ ἐμπόρου περὶ μεταβολίας, καὶ μετὰ ἀγοράζοντος περὶ πράσεως· μετὰ βασκάνου περὶ εὐχαριστίας· *cum muliere de æmula ejus, & cum timido de bello : cum negotiatore de permutatione, & cum emptore de venditione ; cum invido de gratiis reddendis.* Mſs. Corb. 1. & S. Theod. subnectunt pariter ibid. *Noli consiliari cum eo qui suspectum te habet, & ab æmulantibus tibi absconde consilium, & cum muliere de his quæ æmulatur :* sed hæc Mſ. Corb. in inferiori margine scripta exhibet, licet eadem manu. In Sangerm. hæc leguntur : *Cum viro religioso tracta de sanctitate, & cum justo de justitia, & cum muliere de ea quæ..... cum negotiatore de trajectitio, cum emptore*, &c. ut in Vulg.

℣. 13. Mſ. Sangerm. 15. hab. *cum impio de pietate, cum honesto de honestate, cum operario agri de*, &c. Græc. verò hæc sola : καὶ μετὰ ἀνελεήμονος περὶ χρηστοηθείας, μετὰ ὀκνηροῦ περὶ παντὸς ἔργου, *& cum immisericorde de beneficentia, cum pigro de omni opere.*

℣. 14. Græc. ipso initio hab. καὶ μετὰ μισθίου ἐφεστίου, *& cum mercenario domestico ;* subinde delet vocem *anni*, cum seq. præp. *cum ;* extremò, pro *in omni consilio*, ponit περὶ πάσης συμβουλίας, *de omni consilio ;* cæt. quadrant. Mſ. Sangerm. 15. hab. *de consumptione anni*, non *consummatione.*

℣. 15. Concordat Græc. nisi quòd loco ult. *timorem Dei*, hab. ἐντολάς, *mandata ;* ed. Compl. subdit Κυρίου, *Domini.* Aug. in Spec. Vulgatæ suffragatur, deletâ tantùm voculâ 1. *sed ;* quæ etiam abest à Mſs. Sangerm. & S. Theod. præterea Mſ. S. Theod. legit, *maximè assiduus esto.*

℣. 16. Græc. ὃς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ κατὰ τὴν ψυχήν σου· καὶ ἐὰν πταίσῃς, συναλγήσει σοι· *qui in anima sua est secundùm animam tuam : & si cecideris, condolebit tibi.* Mſs. Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. 1. *quicunque titubaverit in tenebris, non condolebit tibi.*

℣. 17. Mſ. Corb. vitiosè legit : *Et cor boni consilii statuet tecum : non est tibi aliud pusillo.* Sangerm. 15. *Et cor boni consilii statue : non est enim tibi aliud pluris illo.* Similiter habet Mſ. S. Theod. *Et cor ;* ultimòque *plus illo*, non *pluris.* Græc. Καὶ βουλὴν καρδίας στῆσον· οὐ γάρ ἐστί σοι πιστότερος αὐτῆς. *Et consilium cordis statue : non enim est tibi fidelior ipso.*

℣. 18. Græcè ita legitur : Ψυχὴ γὰρ ἀνδρὸς ἀπαγγέλλειν ἐνίοτε εἴωθεν, ἢ ἑπτά, &c. *Anima enim viri annuntiare interdum consuevit magis, quàm septem*, &c. ut in Vulg. nisi quòd ultimò est ἐπὶ σκοπῆς, *super speculam.* Mſ. Corb. hab. *circuminspectores sedentes ad speculandum in excelsum ;* Sangerm. delet τὸ *in excelso.*

℣. 19. Concinit August. Speculum unà cum Græco.

℣. 20. Græcè simpliciter : Ἀρχὴ παντὸς ἔργου, λόγος· καὶ πρὸ πάσης πράξεως, βουλή. *Principium omnis operis, ver-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

21. Verbum nequam immutabit cor: ex quo partes quatuor oriuntur, bonum & malum, vita & mors: & dominatrix illorum eſt aſſidua lingua. Eſt vir aſtutus multorum eruditor, & animæ ſuæ inutilis eſt.

22. Vir peritus multos erudivit, & animæ ſuæ ſuavis eſt.

23. Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt: in omni re defraudabitur:

24. non eſt illi data à Domino gratia: omni enim ſapientia defraudatus eſt.

25. Eſt ſapiens, animæ ſuæ ſapiens: & fructus ſenſus illius laudabilis.

26. Vir ſapiens plebem ſuam erudit, & fructus ſenſus illius fideles ſunt.

27. Vir ſapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt.

28. Vita viri in numero dierum: dies autem Iſraël innumerabiles ſunt.

29. Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen illius erit vivens in æternum.

30. Fili in vita tua tenta animam tuam: & ſi fuerit nequam, non des illi poteſtatem:

31. non enim omnia omnibus expediunt, & non omni animæ omne genus placet.

32. Noli avidus eſſe in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnem eſcam:

33. in multis enim eſcis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit uſque ad choleram.

34. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abſtinens eſt, adjiciet vitam.

NOTÆ.

bum; & ante omnem actum, conſilium. In Mſ. Sangerm. *Ante omnem operam verbum*, &c. ut in Vulg.

℣. 21. Gr. initio hab. Ἴχνος ἀλλοιώσεως καρδίας· τέσσαρα μέρη ἀνατέλλει, &c. *Veſtigium mutationis cordis: quatuor partes oriuntur*, &c ut in Vulg. niſi quòd præponit ἐνδελεχῶς, *aſſiduè*, non *aſſidua*, voci *illorum*; ut & ϗ, iſti, *multorum*; loco etiam *animæ ſuæ*, hab. τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ, *animæ propriæ*. Mſ. Sangerm. 15. initio delet *ex quo*; ſicut extremò iſta, *Eſt vir aſtutus*, &c. ad finem uſque hujus ℣. Abſunt pariter hæc ult. verba in Mſs. Corb. & S. Theod.

℣. 22. Hic verſus non legitur in Græco. In Mſ. verò S. Theod. ſic eſt: *Vir peritus qui multos erudivit, & animæ ſuæ ſuavis eſt.*

℣. 23. Caſſiod. in Pſ. 49. p. 168. b. *Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt hujuſmodi.* Græc. Ἔστι, σοφιζόμενος ἐν λόγοις, μισητός· οὗτος πάσης τροφῆς καθυστερήσει. *Eſt, qui ſapientiam oſtentat in ſermonibus, odibilis: hic omni alimento defraudabitur.* In Mſs. Corb. 1. & Sangerm. 15. *odibilis: omni re defraud.* &c. Mſ. S. Theod. *odibilis eſt: hic omni re*, &c.

℣. 24. Græc. in principio habet, οὐ γὰρ ἐδόθη, & inf. ὅτι πάσης σοφίας, &c. Mſs. Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. 1. *non eſt enim data illi*, &c.

℣. 25. Græcè non repetitur *ſapiens*; & pro ult. voce *laudabilis*, eſt ἐπὶ στόματος πιστοί, *in ore fideles*; in Compl. αἰνετοί.

℣. 26. Ita Græcè, excepto fut. παιδεύσει, *erudiet*; at in Compl. παιδεύει, ut ſup.

℣. 27. Græc. hab. ſingulariter εὐλογίας; ſicut Mſs. S. Theod. & Sangerm. 15. *benedictione*: Gr. addit, ϗ μακαριοῦσιν αὐτὸν πάντες οἱ ὁρῶντες, *& beatificabunt eum omnes qui vident.*

℣. 28. Concordat Græc. niſi quòd hab. ϗ αἱ ἡμέραι, *& dies*, abſque ult. *ſunt*.

℣. 29. Græc. jungit αὐτοῦ, voci *populo*; & loco *honorem*, hab. πίστιν, *fidem*; edit. verò Compl. δόξαν; cæt. ut in Vulg. niſi excipiatur unum ζήσεται, *vivet*, pro *erit vivens*, quod idem ſonat.

℣. 30. Poſtrema tantùm Græcè diſſimilia, nimirum, ϗ ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, ϗ μὴ δῷς αὐτῇ, *& vide quid malum ei, & non des ei*, loco *& ſi fuerit nequam, non des illi poteſtatem.*

℣. 31. Conſonat Græc. niſi quòd extremò hab. ϗ οὐ πᾶσα ψυχὴ ἐν παντὶ εὐδοκεῖ, quæ idem valent.

℣. 32. Auct. op. imp. in Matth. hom. 51. p. 216. d. *Ne delecteris in multa epulatione, nec in turpibus, & modicis.* Græc. Μὴ ἀπληστεύου ἐν πάσῃ τρυφῇ, ϗ μὴ ἐκχυθῇς ἐπὶ ἐδεσμάτων· *Noli eſſe inſatiabilis in omnibus deliciis, & ne effundas te ſuper epulas.*

℣. 33. Eadem ſunt in Græco, ſi excipiantur iſta, πόνος, ϗ ἡ ἀπληστία, *labor, & inſatiabilitas*, loco *infirmitas, & aviditas*; in Mſ. Alex. νόσος, ϗ ἡ ἀπληστία· in Mſ. Sangerm. *infirmitas, & apleſtia*, ultimòque *cholera*; in Corb. etiam & S. Theod. *uſque ad cholera.*

℣. 34. Diſſimilia duo Græc. habet, nimirum ἀπληστίαν, *edacitatem*, loco *crapulam*; & προσέχων, *attendit*, pro *abſtinens eſt*. In Mſ. Sangerm. 15. ſic: *Propter apleſtiam multi abierunt*, &c.

CAPUT XXXVIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. HOnora medicum propter neceſſitatem: etenim illum creavit Altiſſimus.

2. A Deo eſt enim omnis medela, & à rege accipiet donationem.

3. Diſciplina medici exaltabit caput illius, & in conſpectu magnatorum collaudabitur.

4. Altiſſimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa.

5. Nonne à ligno indulcata eſt aqua amara? *Exod. 15. 25.*

6. Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus ſcientiam Altiſſimus, honorari in mirabilibus ſuis.

7. In his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta ſuavitatis, & unctiones conficiet ſanitatis, & non conſummabuntur opera ejus.

NOTÆ.

℣. 1. Ita legit Auguſt. in Spec. Græc. Τίμα ἰατρὸν πρὸς τὰς χρείας, τιμαῖς αὐτοῦ· ϗ γὰρ αὐτὸν ἔκτισε Κύριος. *Honora medicum ad neceſſitates, honoribus illius: etenim illum creavit Dominus.*

℣. 2. In Auguſt. Spec. deeſt vox *omnis*; ut in Mſ. Sangerm. 15. antecedens *enim*; ultimò verò idem Mſ. leg. *dationem*, non *donationem*. Græcè ita: Παρὰ γὰρ Ὑψίστου ἐστὶν ἴασις, ϗ..... λήψεται δόμα.

℣. 3. Græcè pro *diſciplina*, eſt ἐπιστήμη, ad litt. *ſcientia*, vel *peritia*; ultimò pro *collaudabitur*, ſic, θαυμασθήσεται, Nobil. *ſuſpicietur*; cæt. ut in Vulg. Eidem Vulg. Auguſt. favet ad verbum, uno excepto *ipſius*, loco *illius*; Mſ. etiam Corb. hab. *ipſius*; ut & Sangerm. inf. *magnorum*, non *magnatorum*.

℣. 4. Ita Græcè, ſi excipiatur vox prima Κύριος, loco *Altiſſimus*. Auguſt. Speculum hab. *medicinam*, non *medicamenta*; ultimòque *illam*, non *illa*. Similiter in Mſs. Corb. S. Germ. & S. Theod. *medicinam*; extremò verò in Sangerm. *non abhorrebit illi*; in Corb. *in illis*; S. Theod. *illam*.

℣. 5. Concinit Aug. Speculum. A Græco abeſt tantùm ult. vox *amara*.

℣. 6. Gr. ſubdit, εἰς τὸ γνωσθῆναι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ; i. e. *ut cognoſceretur virtus illius?* deinde, ϗ αὐτὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις, &c. *& ipſe dedit*, &c. ut in Vulg. ſed abſque med. voce *Altiſſimus*. In Mſ. S. Germ. ita: *Ad agnitionem hominum virtutis illorum, & dedit homini ſcientiam*, &c. In Mſ. Corb. *& dabit hominibus*; in Alex. ἀνθρώπῳ.

℣. 7. Auguſt. Specul. *In his curans mitigavit dolorem ipſorum.* Mſ. S. Germ. 15. *His curans mitigabit dolorem, & unguentarius facit pigmentum ſuavitatis, & unctiones conficiet ſuavitatis, & non*, &c. Græc. breviùs: Ἐν αὐτοῖς ἐθεράπευσε, ϗ ἦρε τὸν πόνον αὐτοῦ, μυρεψὸς ἐν τούτοις ποιήσει μίγμα, ϗ οὐ μὴ συντελέσῃ ἔργα αὐτοῦ. *In his curavit, & abſtulit dolorem ejus, unguentarius in his faciet miſturam, & non conſummabit opera ſua.* Mſ. Alex. hab. cum ed.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

8. Pax enim Dei ſuper faciem terræ.

Iſa. 38. 3. 9. Fili in tua infirmitate ne deſpicias te ipſum, ſed ora Dominum, & ipſe curabit te.

10. Averte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.

11. Da ſuavitatem & memoriam ſimilaginis, & impingua oblationem, & da locum medico:

12. etenim illum Dominus creavit: & non diſcedat à te, quia opera ejus ſunt neceſſaria.

13. Eſt enim tempus quando in manus illorum incurras:

14. ipſi verò Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, & ſanitatem, propter converſationem illorum.

15. Qui delinquit in conſpectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici.

16. Fili in mortuum produc lacrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare, & ſecundùm judicium contege corpus illius, & non deſpicias ſepulturam illius.

17. Propter delaturam autem amarè fer luctum illius uno die, & conſolare propter triſtitiam:

18. & fac luctum ſecundùm meritum ejus uno die, vel duobus propter detractionem.

Prov. 15. 13. & 17. 22. 19. A triſtitia enim feſtinat mors, & cooperit virtutem, & triſtitia cordis flectit cervicem.

20. In abductione permanet triſtitia: & ſubſtantia inopis ſecundùm cor ejus.

21. Ne dederis in triſtitia cor tuum, ſed repelle eam à te: & memento noviſſimorum,

22. noli oblivisci: neque enim eſt converſio, & huic nihil proderis, & te ipſum peſſimabis.

23. Memor eſto judicii mei: ſic enim erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie.

24. In requie mortui requieſcere fac memoriam ejus, & conſolare illum in exitu ſpiritus ſui. 2. Reg. 12. 21.

25. Sapientia ſcribæ in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu, ſapientiam percipiet: qua ſapientia replebitur

26. qui tenet aratrum, & qui gloriatur in jaculo, ſtimulo boves agitat, & converſatur in operibus eorum, & enarratio ejus in filiis taurorum.

27. Cor ſuum dabit ad verſandos ſulcos, & vigilia ejus in ſagina vaccarum.

28. Sic omnis faber & architectus, qui noctem tanquam diem tranſigit, qui ſculpit ſignacula ſculptilia, & aſſiduitas ejus variat picturam: cor ſuum dabit in ſimilitudinem picturæ, & vigiliâ ſuâ perficiet opus.

29. Sic faber ferrarius ſedens juxta incudem, & conſiderans opus ferri: Vapor ignis uret carnes ejus, & in calore fornacis concertatur:

30. Vox mallei innovat aurem ejus, & con-

NOTÆ.

Compl. συντελεσθῇ, non συντελέσῃ.

℣. 8. Græc. Καὶ εἰρήνη παρ᾽ αὐτοῦ ἐστὶν ἐπὶ, &c. *Et pax ab illo eſt ſuper*, &c.

℣. 9. Ita in Gr. præter unum *te ipſum*, quod deeſt. In Mſ. S. Germ. 15. *non deſpicias, ſed ora ad Dominum*, &c.

℣. 10. Mſ. S. Theod. *Avertere à delicto*, &c. Græc. Ἀπόστησον πλημμέλειαν..... καὶ ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, &c. *Amove delictum*, &c. ut ſup. detracta ult. voce *tuum*. Ed. Compl. hab. Ἀπόστησον πλημμελείας. Auguſt. Speculum Vulgatæ congruit.

℣. 11. Similiter in Græco, niſi quòd poſt *oblationem* id ſubjungitur, ὡς μὴ ὑπάρχων, *quaſi non ſis*. Aug. Speculum hoc additamento caret.

℣. 12. Eadem exſtant Græcè, niſi excipias ult. καὶ γὰρ αὐτοῦ χρεία, *nam & ipſo opus eſt*, pro *quia opera ejus ſunt neceſſaria*. Auguſtini Spec. Vulgatæ accinit.

℣. 13. In Aug. Speculo deeſt *tempus*. Græcè ita: Ἔστι καιρὸς, ὅτε καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν εὐωδία. *Eſt tempus, cùm & in manibus illorum ſuavitas odoris.*

℣. 14. Græc. initio hab. καὶ γὰρ αὐτοὶ, *nam & ipſi*; ſubinde αὐτοῖς, *ipſis*, loco *eorum*; ſtatimque, καὶ ἴασιν χάριν ἐμβιώσεως, *& ſanationem propter reſtituendam valetudinem.* Auguſt. Specul. concordat cum Vulg. Mſs. tamen ultimò ferunt ibid. *propter converſionem illorum*, non *converſationem.*

℣. 15. Ita Græcè, excepto uno ἐμπέσοι, *incidat*; ſed al. ἐμπεσεῖται, *incidet*. Mſ. S. Germ. 15. *incidat.*

℣. 16. S. Paulin. ep. 13. p. 69. a. *Fili produc lacrymas in mortuo, & quaſi dira paſſus incipe plorare, & non deſpicias ſepulturam illius.* Auguſt. ep. 263. to. 2. 893. g. *In mortuo produc lacrymas, & quaſi dira perpeſſus incipe lamentationem*; at in Speculo tota refert ut in Vulg. Græc. etiam cum ipſa concinit, addito ſolo αὐτοῦ, ad *judicium*. Mſ. S. Germ. 15. hab. *contine*, non *contege.*

℣. 17. Eadem refert Auguſt. in Spec. detracto uno *autem*, quo etiam Mſ. S. Germ. caret. Græcè hæc leguntur ſola eò loci: Πίκρανον κλαυθμὸν, καὶ θέρμανον κοπετόν. *Amarum fac ploratum, & calefac planctum*; reliqua vide ℣. ſeq.

℣. 18. Sic apud Aug. in Spec. tota verò abſunt in Mſ. S. Germ. 15. In Græco ſic: καὶ ποίησον τὸ πένθος κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἡμέραν μίαν, καὶ δύο χάριν διαβολῆς, καὶ παρακλήθητι λύπης ἕνεκα· i. e. *& fac luctum ſecundùm dignitatem ejus uno die, & duobus propter detractionem, & admitte conſolationem propter triſtitiam.* Auguſt. ep. 263. to. 2. 893. g. hîc hab. pariter, *& conſolare propter triſtitiam*, nam continuò addit: *A triſtitia enim*, &c. Item S. Paulinus ep. 13. p. 72. b. ait *amaritudinem luctus uno ferendam die*: paulòque poſt: *& conſolare maturè propter triſtitiam. A triſtitia enim*, &c.

℣. 19. Ita in Auguſt. Speculo, ſi excipias fut. 2. *cooperiet..... flectet*; item in Mſ. S. Theod. *cooperiet*; in Sangerm. 15. *comperiet..... flectet.* Item Auguſt. ep. 263. to. 2. 893. g. legit: *A triſtitia enim procedit mors, & triſtitia cordis flectet fortitudinem.* Ita quoque in Græco, nec plura. Apud S. Paulin. ep. 13. p. 72. c. *A triſtitia enim feſtinat mors, & cooperiet virtutem.*

℣. 20. Græc. hab. παραβαίνει, *tranſit*, non *permanet*, ſubditque καὶ λύπη· deinde, καὶ βίος πτωχοῦ κατὰ καρδίας.

℣. 21. Auguſt. Specul. *Non dederis in triſtitiam cor tuum.* Ita quoque Græc. hab. cum ſeqq. ἀπόστησον αὐτὴν, μνησθεὶς τὰ ἔσχατα.

℣. 22. Ita Græcè, niſi id excipiatur, οὐ γάρ ἐστιν ἐπάνοδος, *non enim eſt reditus*, pro *neque enim eſt converſio.*

℣. 23. Græc. loco *mei*, ponit αὐτοῦ, *ejus*; ſed Mſ. Alex. hab. μου; Compl. σου; deinde ſic, ὅτι οὕτω, ὡς καὶ τὸ σόν, *quia ſic, ut etiam tuum*; Mſ. Alex. ὅτι οὕτως καὶ; cæt. quadrant.

℣. 24. Sic etiam Græcè, præter hoc, καὶ παρακλήθητι ἐν αὐτῷ, *& conſolationem accipe in eo*, pro *& conſolare illum.* Mſ. S. Theod. ipſo initio hab. *In requiem mortui*, &c.

℣. 25. Græc. pro *tempore vacuitatis*, hab. εὐκαιρίᾳ σχολῆς, *opportunitate otii*; ſubinde addit αὐτοῦ, ad vocem *actu*, & pro *qua*, habet τί, *quomodo*; cæt. ut in Vulg. Mſ. Germ. 15. initio legit: *Sapientiam ſcribe in tempore.* Similiter in Mſ. S. Theod. extremò verò ita, *quia ſapientiâ replebitur.*

℣. 26. Eadem ſunt in Græco, exceptis his, δόρατι κέντρου, *haſtâ ſtimuli*, pro *jaculo, ſtimulo*. In Mſs. S. Theod. & Germ. 15. ita: *& non gloriatur in jaculo, ſtimulo boves agit, &..... & narratio ejus*, &c.

℣. 27. Similiter in Græco.

℣. 28. Ita in Græco ad hoc uſque, *qui ſculpit*, pro quo ult. & ſeqq. ita: οἱ γλύφοντες γλύμματα σφραγίδων, καὶ ἡ ὑπομονὴ αὐτοῦ, ἀλλοιῶσαι ποικιλίαν· καρδίαν αὐτοῦ δώσει εἰς τὸ ὁμοιῶσαι ζωγραφίαν, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ, τελέσαι ἔργον· *qui ſculpunt ſculpturas ſignaculorum, & aſſiduitas ejus, immutare varietatem: cor ſuum dabit ad aſſimilandam picturam, & vigilia ejus, perficere opus.* Mſ. S. Theod. *qui ſculpit ſignaculo ſculptilia*; ultimòque *perficit opus*; item in Sangerm. 15. *perficit opus.*

℣. 29. Græcè χαλκεὺς, *ærarius*, non *ferrarius*; paulòque poſt ab his, *conſiderans opus*, &c. ita: καὶ καταμανθάνων ἀργῷ σιδήρῳ· ἀτμὶς πυρὸς πήξει σάρκας αὐτοῦ, καὶ..... διαμαχήσεται· *& addiſcens pigro ferro: vapor ignis durabit carnes ejus, &..... concertabit.*

℣. 30. Mſ. Sangerm. 15. hab. *innovabit*; ultimòque *oculi ejus*, non *oculus*. Ita quoque in Græco.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

tra similitudinem vasis oculus ejus:

31. Cor suum dabit in consummationem operum, & vigiliâ suâ ornabit in perfectionem.

32. Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum, & in numero est omnis operatio ejus.

33. In brachio suo formabit lutum, & ante pedes suos curvabit virtutem suam.

34. Cor suum dabit ut consummet linitionem, & vigiliâ suâ mundabit fornacem.

35. Omnes hi in manibus suis speraverunt, & unusquisque in arte sua sapiens est:

36. sine his omnibus non ædificatur civitas.

37. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in ecclesiam non transilient.

38. Super sellam judicis non sedebunt, & testamentum judicii non intelligent, neque palàm facient disciplinam & judicium, & in parabolis non invenientur:

39. sed creaturam ævi confirmabunt, & deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animam suam, & conquirentes in lege Altissimi.

NOTÆ.

℣. 31. Itidem Græcè, nisi excipiatur verbum κοσμῆσαι, *ornare*, pro *ornabit*; Ms. Sangerm. hab. *ornabit in consummatione*; Gr. ἐπὶ συντελείας.

℣. 32. Similia Græc. habet, præter conjunct. ϗ, positam ante *convertens*; item infra, loco *propter*, est ἐπὶ, *in*. Ms. S. Theod. hab. *& convertens..... in sollicitudinem... & innumera est operatio ejus*; item in Sangerm. 15. *& innumera est*; Gr. ϗ ἀναρίθμητος, &c.

℣. 33. Consonat Græc. nisi quòd tollit *suos*, post *pedes*.

℣. 34. Ita in Græco, præter penult. καθαρίσαι, *mundare*, pro *mundabit*.

℣. 35. Concordat Græc. nisi quòd hab. ἐνεπίστευσαν, pro *speraverunt*; sicut ἔργῳ, pro *arte*; quæ idem sonant.

℣. 36. Græc. delet vocem *omnibus*, habetque οἰκισθήσεται, *ædificabitur*.

℣. 37. Ita fert Græc. excepto ablat. ἐν ἐκκλησίᾳ; Ms. S. Theod. hab. *in ecclesiam suam*.

℣. 38. Mirè concinunt hæc tota cum Græco, præter vocem *disciplinam*, pro qua δικαιοσύνην, *justitiam*; at in Ms. Alex. παιδίαν; in Compl. παιδείαν. Ms. S. Theod. hab. *judicii disciplinam & judicium*.

℣. 39. Eadem rursum in Græco, præter ult. ista, πλὴν τοῦ ἐπιδόντος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ϗ διανοουμένου ἐν νόμῳ Ὑψίστου. Nobil. *tantummodo accommodantis animam suam, & conquirentis in*, &c.

CAPUT XXXIX.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. SApientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis vacabit.

2. Narrationem virorum nominatorum conservabit, & in versutias parabolarum simul introibit.

3. Occulta proverbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conversabitur.

4. In medio magnatorum ministrabit, & in conspectu præsidis apparebit.

5. In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in hominibus tentabit.

6. Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabitur.

7. Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.

8. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum:

9. & ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino:

10. & ipse diriget consilium ejus, & disciplinam, & in absconditis suis consiliabitur.

11. Ipse palàm faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur.

12. Collaudabunt multi sapientiam ejus, & usque in sæculum non delebitur.

13. Non recedet memoria ejus, & nomen ejus requiretur à generation, in generationem.

14. Sapientiam ejus enarrabunt gentes, & laudem ejus enunciabit ecclesia.

15. Si permanserit, nomen derelinquet plus quàm mille: & si requieverit, proderit illi.

16. Adhuc consiliabor, ut enarrem: ut furore enim repletus sum.

17. In voce dicit: Obaudite me divini fructus, & quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate.

NOTÆ.

℣. 1. In Græco deest vox *sapiens*, habeturque ἐν προφητείαις, *in prophetiis*; cæt. ut sup.

℣. 2. Ad verbum è Græco, si unum singul. excipias *narrationem*, pro quo plurale διηγήσεις, *narrationes*; at in Ms. Alex. διήγησιν, ut in ed. Compl.

℣. 3. Ita rursum in Græco, nisi quòd pro *absconditis*, est αἰνίγμασι, *ænigmatibus*; quod idem sonat. In Ms. S. Theod. vitiosè *conservabitur*, pro *conversabitur*.

℣. 4. Concordat Græcum. Ms. Sangerm. 15. hab. *in medio magnorum*.

℣. 5. Vix unum verbum differt à Græco, nempe ult. *tentabit*, pro quo ἐπείρασε, *tentavit*. Ms. Sangerm. 15. legit: *In terram alienarum gentium*; Corb. *In terra alienarum gent. transiet*; S. Theod. *In terram alienarum gent. transiet..... in omnibus tentabit*.

℣. 6. Ita de Græco, verbum è verbo.

℣. 7. Græc. ipso initio hab. ϗ; reliqua ut in Vulg.

℣. 8. Græcè deest *enim*; ultimóque est ἐμπλησθήσεται, *replebitur*; at in Ms. Alex. ἐμπλήσει αὐτόν, ut in Vulg.

℣. 9. Similiter in Græco, detractâ primâ conjunct. *&*.

℣. 10. Græc. initio hab. αὐτὸς κατευθύνει, *ipse dirigit*; subinde ἐπιστήμην, *scientiam*, loco *disciplinam*; ultimòque διανοηθήσεται, *meditabitur*, pro *consiliabitur*. In Mss. Sangerm. & S. Theod. similiter deest prima conjunct. *&*.

℣. 11. Conveniunt hæc tota cum Græco.

℣. 12. Similiter in Græco, præter vocem σύνεσιν, *intelligentiam*, loco *sapientiam*: deest etiam seq. *&*; sed hanc conjunct. Ms. Alex. addit.

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, præter ult. seqq. ζήσεται εἰς γενεὰς γενεῶν, *vivet in generationes generationum*; at in Ms. Alex. ζητηθήσεται, ut in Vulg.

℣. 14. Sic est in Græco verbum pro verbo. In Ms. S. Germ. 15. *nunciabit*.

℣. 15. Ita de Græco, excepto ult. *proderit illi*, pro quo ἐμποιεῖ αὐτῷ, Nobil. *acquirit sibi*.

℣. 16. Græc. Ἔτι διανοηθεὶς ἐκδιηγήσομαι· ϗ ὡς διχομηνία ἐπληρώθην. *Adhuc meditatus enarrabo: & tanquam plenilunium repletus sum*.

℣. 17. Græcè, hoc primum deest, *In voce dicit*: sequuntur verò ista: Εἰσακούσατέ μου υἱοὶ ὅσιοι, ϗ βλαστήσατε ὡς ῥόδον φυόμενον ἐπὶ ῥεύματος ἀγροῦ. *Exaudite me filii sancti, & germinate quasi rosa plantata super rivum agri*. Ap. Aug. in Spec. *In voce dicito: Obaudite me divini fructus aquarum, & quasi rosa plant. super rivum fructificate*. Ms. S. Theod. hab. *In voce enim dicit: Obaudite me*; & inf. cum Sangerm. 15. *super rivum*. Corb. *Oboedite mihi, audite*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

18. Quasi Libanus odorem suavitatis habete.

19. Florete flores, quasi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam, & collaudate canticum, & benedicite Dominum in operibus suis.

20. Date nomini ejus magnificentiam, & confitemini illi in voce labiorum vestrorum, & in canticis labiorum, & citharis, & sic dicetis in confessione:

Gen. 1. 31. 21. Opera Domini universa bona valde.

Marc. 7. 37. Gen. 8. 3. 22. In verbo ejus stetit aqua sicut congeries: & in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum:

23. quoniam in præcepto ipsius placor fit, & non est minoratio in salute ipsius.

24. Opera omnis carnis coram illo, & non est quidquam absconditum ab oculis ejus.

25. A sæculo usque in sæculum respicit, & nihil est mirabile in conspectu ejus.

26. Non est dicere: Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tempore suo quærentur.

27. Benedictio illius quasi fluvius inundavit:

Gen. 7. 11. 28. quomodo cataclysmus aridam inebriavit, sic ira ipsius gentes, quæ non exquisierunt eum, hæreditabit.

Exod. 14. 21. 29. Quomodo convertit aquas in siccitatem, & siccata est terra: & viæ illius viis illorum directæ sunt: sic peccatoribus offensiones in ira ejus.

30. Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona & mala.

31. Initium necessariæ rei vitæ hominum, Sup. 29. 28. aqua, ignis, & ferrum, sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & vestimentum.

32. Hæc omnia sanctis in bona, sic & impiis & peccatoribus in mala convertentur.

33. Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmaverunt tormenta sua:

34. in tempore consummationis effundent virtutem: & furorem ejus, qui fecit illos, placabunt.

35. Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt:

36. bestiarum dentes, & scorpii, & serpentes, & rhomphæa vindicans in exterminium impios.

37. In mandatis ejus epulabuntur, & super terram in necessitatem præparabuntur, & in temporibus suis non præterient verbum.

38. Propterea ab initio confirmatus sum, & consiliatus sum, & cogitavi, & scripta dimisi.

39. Omnia opera Domini bona, & omne Gen. 1. 31. Marc. 7. 37.
opus hora sua subministrabit.

40. Non est dicere: Hoc illo nequius est: omnia enim in tempore suo comprobabuntur.

41. Et nunc in omni corde & ore collaudate, & benedicite nomen Domini.

NOTÆ.

me, &c. item inf. *super rivum.*

℣. 18. In Græco καὶ ὡς..... εὐωδιάσατε ὀσμήν.

℣. 19. August. in Spec. tollit *&*, post *lilium*, cum Mss. S. Theod. & Germ. 15. Corb. verò hab. *& quasi lilium date odorem.* Græc. Καὶ ἀνθήσατε ἄνθος, ὡς κρίνον, διάδοτε ὀσμὴν, καὶ αἰνέσατε ᾆσμα, εὐλογήσατε Κύριον ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις. *Et florete florem, sicut lilium, date odorem, & collaudate canticum, benedicite Dominum in omnibus operibus;* Ms. Alex. cum ed. Compl. hîc addit αὐτοῦ; & Aug. in Ps. 117. col. 1272. d. legit: *benedicite Dominum omnia opera ipsius.*

℣. 20. Ita legit Aug. in Spec. detractâ tamen conjunct. *&*, ante τὸ *in canticis;* deest pariter *&* in Mss. Corb. S. Theod. & S. Germ. 15. præterea Sangerm. hab. *cinyris*, pro *citharis.* At August. in Ps. 117. col. 1272. legit: *Date nomini ipsius magnificentiam, & confitemini in laudem ipsius in canticis labiorum, & in citharis, & sic dicite in confessione.* Ita quoque in Græco, nisi quòd pro *in laudem*, est ἐν αἰνέσει, *in laudatione*, & pro *dicite*, ἐρεῖτε, *dicetis.* Idem Aug. in Ps. 7. col. 38. g. *& hæc dicetis in confessione.*

℣. 21. Ita Aug. in Spec. at in Ps. 117. col. 1272. d. legit: *Quoniam omnia opera Domini bona nimis:* & sup. in Ps. 7. col 38. g. *Opera Dom. universa, quon. bona valde.* Sic etiam in Græco est: præterea ibid. sequuntur ista: καὶ πᾶν πρόσταγμα ἐν καιρῷ αὐτοῦ ἔσται, πάντα γὰρ ἐν καιρῷ αὐτοῦ ζητηθήσεται· i. e. *& omne præceptum in tempore ejus erit, omnia enim in tempore suo quærentur.*

℣. 22. Concinit August. Speculum: nec absimile quiddam Græcè, præter 2. *sicut*, quod deest.

℣. 23. Ita legit Aug. in Spec. at in Græco sic: ἐν προστάγματι αὐτοῦ πᾶσα ἡ εὐδοκία, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐλαττώσει τὸ σωτήριον αὐτοῦ· *in præcepto ejus omne beneplacitum, & non est qui minuat salutare illius.* Ms. S. Theod. *& non est minoratio in salute illius.*

℣. 24. Itidem in Aug. Speculo: nec aliter in Græco, præter unum κρυβῆναι, *abscondi*, loco *quidquam absconditum.*

℣. 25. Eadem sunt in Græco, excepto præt. uno ἐπέβλεψε, *respexit*, pro præs. *respicit;* ap. August. in Spec. *respiciet.*

℣. 26. Sic habet Aug. in Spec. præter unum *illud*, pro *istud.* Itidem in Mss. Sangerm. S. Theod. & Corb. 1. At in Græco sic: Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· Τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; πάντα γὰρ εἰς χρείας αὐτῶν ἔκτισται. *Non est dicere: Quid est hoc? ad quid hoc? omnia enim ad usus ipsorum creata sunt.* Ap. Hieron. in Eccles. to. 2. 735. c. *Ne dixeris: Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim tempore suo requirentur.*

℣. 27. Consonat Græc. In Mss. S. Theod. & Germ. est *inundabit;* at in Gr. constanter ἐπεκάλυψε.

℣. 28. Mss. SS. Germ. Theod. & Corb. initio hab. *& quomodo*, &c. Gr. καὶ ὡς κατακλυσμὸς ξηρὰν ἐμέθυσεν, οὕτως ὀργὴν αὐτοῦ ἔθνη κληρονομήσει· *& quomodo cataclysmus... sic iram suam gentes hæreditare faciet.*

℣. 29. Græcè brevius: Ὡς μετέστρεψεν ὕδατα εἰς ἅλμην· αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ τοῖς ὁσίοις εὐθεῖαι· οὕτως τοῖς ἀνόμοις προσκόμματα. *Sicut convertit aquas in salsuginem: viæ ejus sanctis directæ: sic iniquis offensiones.* In Ms. Germ. 15. *Quomodo convertit aquas, & siccata est terra*, &c. ut in Vulg.

℣. 30. Prior sententia convenit cum Græco; posterior ita legitur ibid. οὕτως τοῖς ἁμαρτωλοῖς κακά, *sic peccatoribus mala.*

℣. 31. Græc. initio hab. Ἀρχὴ πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπου, *Principium omnis rei necessariæ ad vitam hominis;* reliqua ut sup. præter duo, σεμίδαλις πυροῦ, *siligo tritici*, & αἷμα σταφυλῆς, *sanguis uvæ*, loco *panis similagineus*, & *botrus uvæ.* In Mss. Sangerm. & S. Theod. deest *sal.*

℣. 32. Similiter in Græco, dempta tamen voce *impiis*, cum præced. *&*, & sequenti. Ms. S. Theod. hab. *sanctis in bonis*, non *in bona.*

℣. 33. Ita rursum Græcè, præter vocem penult. μάστιγας, *flagella*, loco *tormenta.*

℣. 34. Sic etiam Græcè, nisi quòd in principio habetur καὶ, ut in Mss. S. Theod. & Corb. paulòque post, ἐκχέουσιν, *effundunt;* & in fine, κοπάσουσι, *sedabunt*, loco *placabunt.* In Mss. Sangerm. 15. & S. Theod. *illos confundent;* in Corb. *confundet.*

℣. 35. Ita in Græco, nisi quòd his vocibus 2. *grando*, & *fames*, præponitur καί.

℣. 36. Ad verbum è Græco, nisi excipias vocem *serpentes*, pro qua ἔχεις, *viperæ;* in Ms. Corb. *scorpiones, & serpentes..... impiis.*

℣. 37. Eadem sunt in Græco, præter priora ista, Ἐν τῇ ἐντολῇ αὐτοῦ εὐφρανθήσονται, *In mandato ejus lætabuntur;* & post paulò pluraliter, εἰς χρείας, *in necessitates;* Mss. verò Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. hab. *in necessitate.*

℣. 38. Græcè loco *consiliatus sum, & cogitavi*, &c. simpliciter, διενοήθην, καὶ ἐν γραφῇ ἀφῆκα, *meditatus sum, & in scriptura reliqui;* Ms. Sangerm. 15. *& inscripta dimisi.*

℣. 39. Græc. Τὰ ἔργα Κυρίου πάντα ἀγαθὰ, καὶ πᾶσαν χρείαν ἐν ὥρᾳ αὐτῆς χορηγήσει· Nobil..... *& omnem usum in tempore ejus subministrabunt;* Ms. Sangerm. 15. *subministrat;* Corb. *subministrabitur.*

℣. 40. Gr. Καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, &c. ut in Vulg. deleto uno *suo*, post *tempore.*

℣. 41. Ita Græcè ad verbum.

CAPUT XL.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. OCcupatio magna creata est omnibus
hominibus, & jugum grave super fi-
lios Adam, à die exitus de ventre matris eo-
rum, usque in diem sepulturæ, in matrem
omnium.
2. Cogitationes eorum, & timores cordis,
adinventio exspectationis, & dies finitionis:
3. à residente super sedem gloriosam, usque
ad humiliatum in terra & cinere:
4. ab eo qui utitur hyacintho, & portat co-
ronam, usque ad eum qui operitur lino cru-
do: furor, zelus, tumultus, fluctuatio, & ti-
mor mortis, iracundia perseverans, & con-
tentio,
5. & in tempore refectionis in cubili som-
nus noctis immutat scientiam ejus.
6. Modicum tanquam nihil in requie, &
ab eo in somnis, quasi in die respectus.
7. Conturbatus est in visu cordis sui, tan-
quam qui evaserit in die belli. In tempore sa-
lutis suæ exsurrexit, & admirans ad nullum
timorem:
8. cum omni carne, ab homine usque ad
pecus, & super peccatores septuplum.
Sup. 39. 9. Ad hæc mors, sanguis, contentio, &
35. 36. rhomphæa, oppressiones, fames, & contri-
tio, & flagella:
10. super iniquos creata sunt hæc omnia,
& propter illos factus est cataclysmus. Gen. 7. 10.
11. Omnia, quæ de terra sunt, in terram Inf. 41. 13.
convertentur, & omnes aquæ in mare rever- Eccles. 1. 7.
tentur.
12. Omne munus, & iniquitas delebitur,
& fides in sæculum stabit.
13. Substantiæ injustorum sicut fluvius sic-
cabuntur, & sicut tonitruum magnum in plu-
viâ personabunt.
14. In aperiendo manus suas lætabitur: sic
prævaricatores in consummatione tabescent.
15. Nepotes impiorum non multiplica-
bunt ramos, & radices immundæ super cacu-
men petræ sonant.
16. Super omnem aquam viriditas, & ad
oram fluminis ante omne fenum evelletur.
17. Gratia sicut paradisus in benedictioni-
bus, & misericordia in sæculum permanet.
18. Vita sibi sufficientis operarii condulca-
bitur, & in ea invenies thesaurum.
19. Filii, & ædificatio civitatis confirmabit
nomen, & super hæc mulier immaculata com-
putabitur.
20. Vinum & musica lætificant cor: & su-

NOTÆ.

℣. 1. Ita August. l. 6. contra Julian. to. 10. 706. nisi quòd hab. *creata est omni homini;* sic etiam Græcè ad verbum. Eadem rursum citat Aug. l. Enchirid. to. 6. 221. a. ab his, *grave jugum*, &c. Accinunt Auct. l. de voc. Gent. l. 2. c. 21. p. 29. e. & Auct. l. promiss. ap. Prosp. p. 1. c. 4. col. 93. e. & Gelas. I. epist. 7. Conc. to. 4. 1179. c. necnon Fulg. de Incarn. ad Petr. diac. p. 301. a.

℣. 2. Græc. leg. singulariter φόβον, *timorem*, non *timores;* item post paulò est ἐπίνοια, *consideratio*, pro *adinventio;* cæt. ut supra.

℣. 3. Ita in Græco, exceptis his, ἐπὶ θρόνου ἐν δόξῃ, καὶ, *super thronum in gloria*, &; sed in Ms. Alex. est ἐνδόξου, absque seq. καὶ. in ed. Compl. δόξης. Mss. Sangerm. 15. Corb. 1. & S. Theod. hab. *residentes super sedem;* ultimòque Germ. *in terram & cinerem.*

℣. 4. Similia Græc. habet, exceptis his prioribus, ἀπὸ φοροῦντος ὑάκινθον, καὶ στέφανον, καὶ; item ponit καὶ, ante voces seqq. *zelus*, *tumult. fluct. iracundia.* In Mss. Corb. 1. & S. Theod. *qui cooperitur lino*, &c. Gr. περιβαλλομένου ὠμόλινον.

℣. 5. Ita Græcè: in Ms. S. Germ. 15. *somnus mortis*, non *noctis.*

℣. 6. Itidem Græcè, nisi excipiatur vox ult. σκοπιᾶς, *speculæ*, loco *respectûs.*

℣. 7. Ita quoque in Græco, præter hoc, ἀπὸ προσώπου πολέμου, *à facie belli*, pro *in die belli.*

℣. 8. Concinit Græc. nisi quòd extremò hab. ἑπταπλάσια, *septupla.*

℣. 9. Ita Græcè modò legatur, & *sanguis*, &; ultimòque, *flagellum*, μάστιξ. In Mss. Corb. 1. & S. Theod. *oppressiones famis.*

℣. 10. Ita Græcè ad verbum.

℣. 11. Gr. pro *convertentur*, hab. ἀναστρέφει, *revertuntur;* Ms. verò Alex. ἀναστρέψει; exinde, καὶ ἀπὸ ὑδάτων εἰς θάλασσαν ἀνακάμπτει, & *ab aquis in mare reflectunt;* Mss. S. Germ. 15. & Corb. 1. & *aquæ omnes in mare convertentur;* itidem in Ms. S. Theod. cum hoc 1. *Omnia enim quæ*, &c.

℣. 12. Ad verbum è Græco.

℣. 13. Similia Græc. habet. Ms. verò Corb. 1. singulariter, *Substantia..... siccabitur.* Ms. Sangerm. in fine, *manebunt*, non *personabunt;* S. Theod. *pertransibunt;* Gr. ἐξηχήσει, quod referri potest ad neutrum plur. χρήματα; Nobil. tamen hîc vertit *personabit*, per relat. ad singul. βροντή.

℣. 14. Græc. Ἐν τῷ ἀνοῖξαι αὐτὸν χεῖρας εὐφρανθήσεται, οὕτως οἱ παραβαίνοντες εἰς συντέλειαν ἐκλείψουσι.

℣℣. 15. 16. Ita in Græco est, si excipiatur præs. πληθύνει, *multiplicant;* sed in edit. Compl. fut. est πληθυνεῖ, ut in Vulg. subinde pro *cacumen petræ*, vel ut in Mss. Corb. & S. Theod. *petrosæ;* Græcè legitur ἀκροτόμου πέτρας, quod Nobil. vertit, *duram petram:* at ibid. non subnectitur verbum *sonant*, ut in Vulg. fixo enim puncto post vocem πέτρας, ita proximè sequitur ℣. 16. Ἄχει ἐπὶ παντὸς ὕδατος, καὶ χείλους ποταμοῦ, &c. quæ Nobil. Latinè sic reddit: *Achi super omnem aquam, & oram fluminis*, &c. Porro vox ista, *Achim*, in libb. Gr. variè scribitur hoc loco, si Nobilio fides, nimirum vel ἄχι, vel ἄχη, vel ἄχει: edit. Rom. fert ἄχει: hujus autem ult. dictionis interpretatio duplex, pro duplici accentûs positione; proindeque adnecti potest vel antecedentibus, vel subsequentibus: si enim legatur ἀχεῖ Doricè, cum accentu circumfl. sumitur pro ἠχεῖ, quod est 3. sing. præs. indic. act. verbi ἠχέω, *resono*, ab ἦχος, *sonus;* tuncque non malè jungitur antecedentibus, ut in Vulg. (meliùs si pluraliter exprimeretur, ob nominat. femin. ῥίζαι;) si autem legatur ἄχει cum accentu acuto, Latinæ voci *viriditas*, quæ legitur inf. in Vulg. satis respondet, tuncque optimè jungitur cum sequentibus, maximè in Ms. S. Theod. ubi, non ut in Vulg. *Super omnem aquam viriditas* legitur, sed ita cum Gr. *Viriditas super omnem aquam.* Porro voce ἄχος, quæ *dolorem*, *mærorem*, vel *tristitiam* vulgò sonat, nonnunquam secund. Schol. quoddam, teste Nobilio, intelligitur *plantarium tenue & herbosum:* & sanè l. Gen. c. 41. ℣. 2. quod in Vulg. legimus, *pascebantur in locis palustribus*, Græcè ita exprimitur, καὶ ἐβόσκοντο ἐν τῷ ἄχει· rursumque inf. ℣. 18. quod Vulg. hab. *paludis vireta carpebant*, Græcè ita redditur, καὶ ἐνέμοντο ἐν τῷ ἄχει· imo & hoc Ecclesiastici loco, utraque lectio admitti videtur in Vulg. ubi & *sonant* legitur sub fine ℣. 15. & *viriditas*, seq. ℣. 16. ut duæ interpretationes unius dictionis ἀχει conjunctæ videantur; maximè si vox Lat. *viriditas* cæteras omnes antecedat versu 16. ut in Ms. S. Theod. de quo sup. Vide sis Nobil. Not. cùm in hunc loc. tum maximè ad Gen. 41. 2.

℣. 17. Sic est in Græco, ut & in Aug. Speculo.

℣. 18. Prima sententia Græco congruit; altera sic est ibid. καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα, ὁ εὑρίσκων θησαυρόν, & *super utraque, qui invenit thesaurum:* Ms. Sangerm. 15. ultimò addit *fili.* Contrà Corb. in principio habet, *Fili*, deinde, *vita sufficientis oper..... & in ea inveniet thesaurum sibi.* Item in Ms. S. Theod. ipso initio legitur *Fili.*

℣. 19. Eadem sunt in Græco, præter seqq. στηρίζουσιν ὄνομα, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα... λογίζεται· i. e. *confirmant nomen, & super utraque mulier immacul. computatur.* Ms. S. Germ. 15. & *super hanc mulier immacul. computatur.* Mss. S. Theod. & Corb. initio delent vocem *filii*, paulò verò post hab. & *super hanc*, cum Sangerm. non *super hæc.*

℣. 20. Ad verbum è Græco.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

per utraque dilectio sapientiæ.

21. Tibiæ & psalterium suavem faciunt melodiam, & super utraque lingua suavis.

22. Gratiam, & speciem desiderabit oculus tuus, & super hæc virides sationes.

23. Amicus & sodalis in tempore convenientes, & super utrosque mulier cum viro.

24. Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, & super eos misericordia liberabit.

25. Aurum & argentum est constitutio pedum: & super utrumque consilium beneplacitum.

26. Facultates & virtutes exaltant cor, & super hæc timor Domini.

27. Non est in timore Domini minoratio, & non est in eo inquirere adjutorium.

28. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriam operuerunt illum.

29. Fili in tempore vitæ tuæ ne indigeas: melius est enim mori, quàm indigere.

30. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in cogitatione victûs: alit enim animam suam cibis alienis.

31. Vir autem disciplinatus, & eruditus custodiet se.

32. In ore imprudentis condulcabitur inopia, & in ventre ejus ignis ardebit.

NOTÆ.

℣. 21. Græcè legitur αὐλὸς, *tibia* singulariter, non *tibiæ*; reliqua ut in Lat. sup.

℣. 22. Mſ. Sangerm. 15. extremò hab. *& super hoc viride sationis*; Græc. ϗ ὑπὲρ ἀμφότερα χλόην σπόρυ· *& super utraque viriditatem sationis*; cæt. ut in Vulg.

℣. 23. Eadem sunt in Græco præter hoc, ἀπαντῶντες, *occurrentes*, pro *convenientes*; statimque, ϗ ὑπὲρ ἀμφότερα, *& super utraque*, &c.

℣. 24. Græc. initio hab. Ἀδελφοὶ ϗ βοήθεια, *Fratres & adjutorium*; extremòque, ϗ ὑπὲρ ἀμφότερα ἐλεημοσύνη ῥύσεται.

℣. 25. Ita Græcè, nisi quòd loco *est constitutio pedum*, id legitur, ἐπιστήσουσι πόδα, *statuent pedem*; & loco ult. *beneplacitum*, sic, εὐδοκιμεῖται, *beneplacet*. Mſ. Sangerm. 15. hab. sup. *constituet pedem*; Corb. & S. Theod. *& constitutio pedum*.

℣. 26. Græc. Χρήματα ϗ ἰσχὺς ἀνυψώσουσι καρδίαν, ϗ ὑπὲρ ἀμφότερα, &c. ut sup.

℣. 27. Consonat Græc. si hoc primum excipiatur, Οὐκ ἔστι φόβῳ Κυρίου, *Non est timori Domini*; at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. ἐν φόβῳ Κυρίου, ut in Vulg. Mſ. S. Theod. legit inf. *quærere*, non *inquirere*.

℣. 28. Ita de Græco, verbum è verbo.

℣. 29. Græc. Τέκνον ζωὴν ἐπαιτήσεως μὴ βιώσῃς· κρεῖσσον ἀποθανεῖν, ἢ ἐπαιτεῖν· *Fili vitam mendicationis ne vivas: melius est mori, quàm mendicare.* In Mſ. Sangerm. 15. deest similiter *enim*, ante *mori*.

℣. 30. Ita Græcè, nisi quòd pro *cogitatione victûs*, habetur λογισμῷ ζωῆς, *computatione vitæ*; & pro *alit enim*, sic, ἀλισγήσει, *contaminabit*; præponitur etiam ἐν, voci penult. *cibis*.

℣. 31. Græc. Ἀνὴρ δὲ ἐπιστήμων, ϗ πεπαιδευμένος φυλάξεται.

℣. 32. Græcè legitur ἀναιδοῦς, *impudentis*, loco *imprudentis*; & ἐπαίτησις, *mendicatio*, pro *inopia*; cæt. ut in Vulg.

CAPUT XLI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. O Mors quàm amara est memoria tua, homini pacem habenti in substantiis suis;

2. viro quieto, & cujus viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum!

3. O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus,

4. defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili, qui perdit patientiam!

5. Noli metuere judicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ superventura sunt tibi: hoc judicium à Domino omni carni:

6. & quid superveniet tibi in beneplacito Altissimi? sive decem, sive centum, sive mille anni.

7. Non est enim in inferno accusatio vitæ.

8. Filii abominationum fiunt filii peccatorum, & qui conversantur secus domos impiorum.

9. Filiorum peccatorum periet hæreditas, & cum semine illorum assiduitas opprobrii.

10. De patre impio queruntur filii, quoniam propter illum sunt in opprobrio.

11. Væ vobis viri impii, qui dereliquistis legem Domini Altissimi.

12. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini: & si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra.

13. Omnia, quæ de terra sunt, in terram Sup. 40.
convertentur: sic impii à maledicto in perdi- 11.
tionem.

14. Luctus hominum in corpore ipsorum, nomen autem impiorum delebitur.

15. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni.

NOTÆ.

℣. 1. Ita quoque in Græco.

℣. 2. Eadem sunt in Græco, nisi quòd loco *cujus viæ directæ sunt*, legitur εὐοδουμένῳ, *prosperè agenti*.

℣. 3. Itidem Græcè.

℣. 4. Ita Græcè, subjuncto ϗ post *incredibili*, pro quo ult. ἀπειθοῦντι, Nobil. *diffidenti*. Mſs. Sangerm. 15. Corb. 1. & S. Theod. hab. *qui perdit sapientiam*; sed in Gr. ἀπολωλεκότι ὑπομονήν.

℣. 5. Græcè hoc med. contractius, Μνήσθητι προτέρων συ, ϗ ἐσχάτων, *Memento priorum te, & novissimorum*; cæt. ut in Lat. Mſ. S. Theod. hab. *ventura*, non *superventura*.

℣. 6. Ita in Græco, præter unum ἀπαναίνῃ, *renues*, pro *superveniet tibi*. In Mſs. Sangerm. 15. Corb. & S. Theod. *superveniet in beneplacitum*, Sangerm. *in beneplacita*.

℣. 7. A Græco abest tantùm vocula *enim*.

℣. 8. Suffragatur Græc. nisi excipias vocem βδελυκτὰ, *abominabiles*, loco *abominationum*. Vide etiam Nobilium ad hoc, *secus domos*, pro quo Græcè παροικίαις; in Mſ. Corb. *secus domum*.

℣. 9. Ita Græcè, exceptis ult. his, ἐνδελεχιεῖ ὄνειδος, *erit assiduitas improperii*.

℣. 10. Sic in Græco, præter fut. ista, μέμψεται..... ὀνειδισθήσονται, *querentur..... erunt in opprobrio*; in Mſ. S. Theod. *sunt in opprobrium*.

℣. 11. Ad verbum è Gr. posito uno *Dei*, Θεοῦ, loco *Domini*. Mſ. S. Theod. leg. *qui reliquistis*.

℣. 12. Græcè bis, εἰς κατάραν, *in maledictionem*; ultimòque, μερισθήσεσθε, *separabimini*, loco *erit pars vestra*; cæt. ut in Vulg.

℣. 13. Sic est in Græco, nisi excipias verbum ἀπελεύσεται, *abibunt*, vel *revertentur*, pro *convertentur*. Mſ. S. Theod. add. *sic impii maledicto*, non *à maledicto*.

℣. 14. Græcè pluraliter ἐν σώμασιν, *in corporibus*; & loco *impiorum*, ita, ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀγαθὸν, *peccatorum non bonum*; cæt. ut supra.

℣. 15. A Græco abest τὸ *bono*; loco verò *permanebit*, est διαμένει, *permanet*; item loco *thesauri pretiosi & magni*, sic, μεγάλοι θησαυροὶ χρυσίου, *magni thesauri auri*; in

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

16. Bonæ vitæ numerus dierum : bonum
autem nomen permanebit in ævum.
17. Diſciplinam in pace conſervate filii :
Sup. 20. 32. ſapientia enim abſcondita, & theſaurus in-
viſus, quæ utilitas in utriſque ?
18. Melior eſt homo qui abſcondit ſtulti-
tiam ſuam, quàm homo qui abſcondit ſapien-
tiam ſuam.
19. Veruntamen reveremini in his, quæ
procedunt de ore meo.
20. Non eſt enim bonum omnem reveren-
tiam obſervare : & non omnia omnibus bene
placent in fide.
21. Erubeſcite à patre & matre de fornica-
tione : & à præſidente & à potente de men-
dacio :
22. à principe & à judice de delicto : à ſyna-
goga & plebe de iniquitate :
23. à ſocio & amico de injuſtitia : & de
loco in quo habitas,
24. de furto, de veritate Dei, & teſtamen-
to : de diſcubitu in panibus, & ab obfuſcatio-
ne dati & accepti :
25. à ſalutantibus de ſilentio : à reſpectu
mulieris fornicariæ : & ab averſione vultus
cognati.
26. Ne avertas faciem à proximo tuo, &
ab auferendo partem & non reſtituendo.
27. Ne reſpicias mulierem alieni viri, & Matth. 5. 28.
ne ſcruteris ancillam ejus, neque ſteteris ad
lectum ejus.
28. Ab amicis de ſermonibus improperii :
& cùm dederis, ne improperes.

NOTÆ.

Mſ. Sangerm. 15. *theſauri magni pretioſi.*

℣. 16. Gr. extremò hab. ϗ ἀγαθὸν ὄνομα εἰς αἰῶνα διαμένει· priora verò ut ſup.

℣. 17. Hæc tota concinunt cum Græco, niſi excipias voculam δὲ, pro *enim* : nota loco *inviſus*, legi ἀφανής ; in Auguſt. Speculo, & *theſaurus occultus*, &c. ita quoque in Mſ. Sangerm. 15.

℣. 18. Itidem Græcè, ut & in Auguſt. Speculo.

℣. 19. Græc. Τοιγαροῦν ἐντράπητε ἐπὶ τῷ ῥήματί μου. *Igitur revereamini in verbo meo.* Mſ. S. Theod. *Veruntamen revertimini in his*, &c.

℣. 20. Suffragatur Græcum. Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. 1. leg. *irreverentiam*, Gr. αἰσχύνην.

℣. 21. Vix meliùs è Græco. In Mſ. Sangerm. 15. *Erubeſcite matrem & patrem de*, &c.

℣. 22. Sic eſt in Græco. Mſ. Corb. hab. *à principe & audace de*, &c. Gr. ἀπὸ κριτοῦ ϗ ἄρχοντος περὶ, &c.

℣. 23. Itidem Græcè, hoc excepto, ϗ ἀπὸ τόπου, & *à loco* ; Mſ. Sangerm. 15. & *loco.*

℣. 24. Græc. initio hab. περὶ κλοπῆς, ϗ ἀπὸ ἀληθείας, *de furto*, & *à veritate* ; paulòque poſt, ϗ ἀπὸ πήξεως ἀγκῶνος, & *à fixione cubiti* ; loco *de diſcubitu*, detracto ſeq. & ; cæt. ut in Vulg. in Mſ. S. Theod. *de diſcubito.*

℣. 25. Græc. ipſo initio ponit καί ; reliqua quadrant cum Lat.

℣. 26. Græc. ſubdit, ἀπὸ ἀφαιρέσεως μερίδος ϗ δόσεως, *ab ablatione partis & dationis*, omiſſis his quæ antecedunt in Vulg.

℣. 27. Græc. ϗ ἀπὸ καταvοήσεως γυναικὸς ὑπάνδρου, ἀπὸ περιεργείας παιδίσκης αὐτοῦ· ϗ μὴ ἐπιστῇς ἐπὶ, &c. i. e. *à conſideratione mulieris conjugatæ, à ſollicitatione ancillæ ejus* ; & *ne*, &c.

℣. 28. Similiter in Græco.

CAPUT XLII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. NOn duplices ſermonem auditûs de re-
velatione ſermonis abſconditi, & eris
verè ſine confuſione, & invenies gratiam in
conſpectu omnium hominum : ne pro his
Levit. omnibus confundaris, & ne accipias perſo-
19. 15. nam ut delinquas.
Deut. 2. De lege Altiſſimi, & teſtamento, & de
1. 17. & 16. 19. judicio juſtificare impium,
Prov. 3. de verbo ſociorum & viatorum, & de
24. 23. datione hæreditatis amicorum,
Jac. 2. 4. de æqualitate ſtateræ & ponderum, de
1. acquiſitione multorum & paucorum,
5. de corruptione emptionis & negotiato-
rum, & de multa diſciplina filiorum, & ſer-
vo peſſimo latus ſanguinare.
6. Super mulierem nequam bonum eſt ſi-
gnum.
7. Ubi manus multæ ſunt, claude ; & quod-
cunque trades, numera, & appende : datum
verò, & acceptum omne deſcribe.
8. De diſciplina inſenſati & fatui, & de ſe-
nioribus, qui judicantur ab adoleſcentibus : &
eris eruditus in omnibus, & probabilis in conſ-
pectu omnium vivorum.
9. Filia patris abſcondita eſt vigilia, & ſol-
licitudo ejus aufert ſomnum, ne fortè in ado-
leſcentia ſua adulta efficiatur, & cum viro
commorata odibilis fiat :
10. nequando polluatur in virginitate ſua,
& in paternis ſuis gravida inveniatur : ne for-
tè cum viro commorata tranſgrediatur, aut
certè ſterilis efficiatur.

NOTÆ.

℣. 1. Gr. ſic pergit : Ἀπὸ δευτερώσεως ϗ λόγου ἀκοῆς, ϗ ἀπὸ ἀποκαλύψεων λόγων κρυφίων· ϗ ἔσῃ αἰσχυντηρὸς ἀληθινῶς, ϗ εὑρίσκων χάριν ἔναντι παντὸς ἀνθρώπου· μὴ περὶ τούτων αἰσχυνθῇς, ϗ μὴ, &c. *Ab iteratione & ſermone auditûs, & à revelationibus ſermonum abſconditorum ; & eris verecundus verè, & inveniens gratiam coram omni homine : ne pro his confundaris, & ne*, &c. ut ſup. in Mſ. S. Theod. deeſt &, poſt *confundaris.*

℣. 2. Conſonat Græc. ad verbum.

℣. 3. Eadem ſunt in Græco, excepto ſingul. κοινωνοῦ, *ſocii*, loco *ſociorum.*

℣. 4. Ita Græcè, niſi excipiatur vox ἀκριβείας, pro *æqualitate* ; ap. Nobil. *exacta ratione.*

℣. 5. Græc. initio hab. περὶ ἀδιαφόρου πράσεως ϗ ἐμπόρων, *de indifferenti venditione & mercatorum* ; reliqua ut in Vulg. verti etiam poſſet, *de indifferentis venditione*, &c. in Mſ. Sangerm. eſt, *de correptione emptionis* ; paulòque poſt in Mſ. S. Theod. & *de ſervo peſſimo.*

℣. 6. Ita in Græco, præter unum σφραγὶς, *ſigillum*, loco *ſignum.*

℣. 7. Græc. ipſo initio ponit ϗ, delet verò poſt *claude* ; tum addit : ὃ ἐὰν παραδίδῷς, ἐν ἀριθμῷ, ϗ σταθμῷ· ϗ δόσις, ϗ λῆψις παντὶ ἐν γραφῇ· *quodcunque tradideris, in numero, & pondere : & datio, & acceptio omni in ſcriptura* ; Mſ. Alex. cum Compl. hab. πάντα, non παντί ; & Mſ. S. Theod. *omnia deſcribe.*

℣. 8. Græcè, loco *de ſenioribus, qui judicantur ab adoleſc.* eſt ἐσχατογήρου κρινομένου πρὸς νέους, i. e. *decrepiti, litigantis cum adoleſc.* paulòque poſt, ἀληθινῶς, *verè*, pro *in omnibus* ; ſtatimque, ϗ δεδοκιμασμένος ἔναντι παντὸς ζῶντος, & *probatus coram omni vivente* ; cæt. ut in Vulg. Mſs. Corb. & S. Theod. ultimò hab. *virorum*, non *vivorum.*

℣. 9. Ipſo initio habetur Græcè, Θυγάτηρ πατρί, abſque ſeq. *eſt* ; item versùs med. παρακμάσῃ, loco *adulta efficiatur* ; cæt. quadrant. In Mſ. Sangerm. 15. *Filia patri abſcondita..... auferet ſomnum, ne fortè..... adultera efficiatur* : ſimiliter in Corb. *auferet*, & *adultera* ; item in Mſ. S. Theod. *adultera* ; ap. Nobil. *ſuperadulta.*

℣. 10. Ita ferè in Gr. ſi hæc ult. excipias, ϗ συνῳκηκυῖα, μήποτε στειρώσῃ· & *cùm cohabitaverit, ne fortè ſit ſterilis*,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

11. Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam : nequando faciat te in opprobrium venire inimicis, à detractione in civitate, & objectione plebis, & confundat te in multitudine populi.

12. Omni homini noli intendere in ſpecie : & in medio mulierum noli commorari :

13. de veſtimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri.

14. Melior eſt enim iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium.

15. Memor ero igitur operum Domini, & quæ vidi annuntiabo. In ſermonibus Domini opera ejus.

16. Sol illuminans per omnia reſpexit, & gloriâ Domini plenum eſt opus ejus.

17. Nonne Dominus fecit ſanctos enarrare omnia mirabilia ſua, quæ confirmavit Dominus omnipotens ſtabiliri in gloria ſua ?

18. Abyſſum, & cor hominum inveſtigavit : & in aſtutia eorum excogitavit.

19. Cognovit enim Dominus omnem ſcientiam, & inſpexit in ſignum ævi, annuntians quæ præterierunt, & quæ ſuperventura ſunt, revelans veſtigia occultorum.

20. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abſcondit ſe ab eo ullus ſermo.

21. Magnalia ſapientiæ ſuæ decoravit : qui eſt ante ſæculum & uſque in ſæculum, neque adjectum eſt,

22. neque minuitur, & non eget alicujus conſilio.

23. Quàm deſiderabilia omnia opera ejus, & tanquam ſcintilla, quæ eſt conſiderare !

24. Omnia hæc vivunt, & manent in ſæculum, & in omni neceſſitate omnia obaudiunt ei.

25. Omnia duplicia, unum contra unum, & non fecit quidquam deeſſe.

26. Uniuſcujuſque confirmavit bona. Et quis ſatiabitur videns gloriam ejus ?

NOTÆ.

loco *aut certè ſterilis efficiatur.*

℣. 11. Græc. Ἐπὶ θυγατρὶ ἀδιατρέπτῳ στερέωσον φυλακήν· μήποτε ποιήσῃ σε ἐπίχαρμα ἐχθροῖς, λαλιὰν ἐν πόλει, καὶ ἔκκλητον λαοῦ, καὶ καταισχύνῃ σε ἐν πλήθει πολλῶν· *Super filia non avertente ſe confirma cuſtodiam : ne fortè faciat te gaudium inimicis, fabulam in civitate, & vocatum populi, & confundat te in multitudine plurimorum.* In Mſ. Sangerm. 15. omnia ut in Vulg. exceptis his, *à detractatione in civitate, & abjectione plebis ;* item in Corb. & S. Theod. *abjectione*, non *objectione*.

℣. 12. Ita in Græco, niſi quòd pro ult. *noli commorari*, legitur μὴ συνέδρευε, *noli conſidere.* Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 538. hab. *in med. mulierum noli aſſiduus eſſe.*

℣. 13. Ita de Græco, excepta voce ult. *viri*, pro qua iterum γυναικός, *mulieris ;* in ed. Compl. nec *viri*, nec *mulieris*.

℣. 14. Ad verbum è Græco, detractâ voculâ *enim*, quæ etiam abeſt à Mſs. S. Theod. & Corb. Concinit pariter Auct. l. de ſing. cleric. p. 528. c.

℣. 15. Græcè ἐκδιηγήσομαι, *enarrabo*, pro *annuntiabo ;* cæt. conveniunt.

℣. 16. Eadem prorſus in Græco, excepto uno αὐτοῦ, *ejus*, loco *Domini ;* ſed in Mſ. Alex. ac ed. Compl. eſt Κυρίου.

℣. 17. Græcè loco *fecit ſanctos*, eſt, ἐνεπίστευσε τοῖς ἁγίοις, *indidit ſanctis ;* ultimòque ſubjicitur ἐν δόξῃ αὐτοῦ τὸ πᾶν, *in gloria ipſius univerſum ;* cæt. ut in Vulg. In Mſ. Corb. *facit ſanctos..... quæ confirmabit Dom. omnip. ſtabilis in*, &c.

℣. 18. Græc. delet vocem *hominum*, paulò verò poſt habet, καὶ ἐν πανουργεύμασιν αὐτῶν διενοήθη, *& in aſtutiis eorum meditatus eſt.* Mſ. Corb. *inveſtigabit..... excogitabit.* Mſ. S. Theod. *inveſtigabit, & in aſtutia illorum excogitavit.*

℣. 19. Mirè concordant hæc tota cum Græco, poſito uno *&*, ante verbum *revelans*.

℣. 20. Ita è Græco, legendo *præteriit*, abſque ſeq. *& ;* Gr. παρῆλθε.

℣. 21. Vix unum relativum *qui*, variat Græcè, cujus loco ponitur καὶ ἕως, *& quatenus ;* ſed in Mſ. Alex. ac ed. Compl. ὅς ; in Corb. *quæ* 1. manu, ſecundâ *qui ;* apud Vigil. Tapſ. l. contra Varimad. p. 736. d. ſic : *Sicuti eſt ab initio, ita uſque in ſæculum, neque adjectum eſt ei.*

℣. 22. Græc. οὔτε ἠλαττώθη, καὶ οὐδὲ προσεδεήθη οὐδενὸς συμβούλου· *neque imminutum, & non eguit aliquo conſiliario.* Vigil. Tapſ. ubi ſup. *neque minuetur illi, quoniam ipſe eſt Dominus creaturæ ſuæ.*

℣. 23. Ultima tantùm ſic variant Græcè, καὶ ὡς σπινθῆρος, ἐστὶ θεωρῆσαι, *& tanquam ſcintillæ, eſt conſiderare.* In Mſ. Sangerm. 15. *& tanquam ſcintillam, quam eſt conſiderare ;* item in Mſ. S. Theod. *quam eſt conſiderare.*

℣. 24. Ita Græc. habet, excepto hoc plur. ἐν πάσαις χρείαις, *in omnibus neceſſitatibus ;* conjunct. autem *&* ibid. antecedens, ponitur ante ſeq. *omnia*, detracto ult. *ei*. Mſs. Sangerm. 15. S. Theod. & Corb. 1. initio leg. *vivent*, non *vivunt ;* Gr. ζῇ.

℣. 25. Ad verbum è Græco, excepto ult. *deeſſe*, pro quo ἐκλεῖπον, *deficiens.*

℣. 26. Loco *uniuſcujuſque*, Græcè legitur ἓν τοῦ ἑνὸς, *unum unius ;* reliq. ut in Vulgata. In Mſ. Corb. *& uniuſcujuſque confirmabit*, &c.

CAPUT XLIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. ALtitudinis firmamentum pulchritudo ejus eſt, ſpecies cœli in viſione gloriæ.

2. Sol in aſpectu annuntians in exitu, vas admirabile opus Excelſi.

3. In meridiano exurit terram, & in conſpectu ardoris ejus quis poterit ſuſtinere ? Fornacem cuſtodiens in operibus ardoris :

4. tripliciter ſol exurens montes, radios igneos exſufflans, & refulgens radiis ſuis obcæcat oculos.

5. Magnus Dominus qui fecit illum, & in ſermonibus ejus feſtinavit iter.

6. Et luna in omnibus in tempore ſuo, oſtenſio temporis, & ſignum ævi.

7. A luna ſignum diei feſti, luminare quod

NOTÆ.

℣. 1. Primus verſiculus ſic habetur Græcè : Γαυρίαμα ὕψους στερέωμα καθαριότητος· *Gloriatio altitudinis firmamentum puritatis ;* reliq. ut in Vulg. In Mſs. Sangerm. & Corb. *Altitudinis firmam. pulchritudo eſt :* in Mſ. S. Theod. tollitur *eſt*.

℣. 2. Conſonat Græc. ad verbum.

℣. 3. Græc. Ἐν μεσημβρίᾳ αὐτοῦ ἀναξηραίνει χώραν, καὶ..... τίς ὑποστήσεται ; Κάμινον φυσῶν, &c. *In meridiano ſuo exſiccat regionem, &..... quis ſuſtinebit ? Fornacem ſufflans*, &c. ut in Vulg. In ed. Ald. φυλάσσων, *cuſtodiens*, non φυσῶν. Mſ. Sangerm. initio hab. *exuret*, abſque ſeq. *&*.

℣. 4. Ita Græcè præter ſeqq. ἀτμίδας πυρώδεις ἐμφυσῶν, *vapores ignitos inſufflans ;* & in fine, ἀμαυροῖ ὀφθαλμούς, *offuſcat oculos.* Mſ. Alex. hab. ſup. ἐκφυσῶν, *exſufflans*, cum Vulg.

℣. 5. Ita Græcè verbum è verbo. In Mſs. Sangerm. & S. Theod. *feſtinabit.*

℣. 6. Sic eſt in Græco, præter ſeq. ἀνάδειξιν χρόνων, *oſtenſionem temporum*, loco *oſtenſio temporis ;* in ed. Compl. χρόνου. In Mſ. S. Theod. deeſt *&*, ante *luna*.

℣. 7. Ad verbum è Græco, niſi excipias ult. *in conſummatione*, pro quo ἐπὶ συντελείας, *ſuper conſummationem ;* Mſ. Alex. hab. ἐπὶ συντελείᾳ· Sangerm. 15. *in conſummationem.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

minuitur in conſummatione.

8. Menſis ſecundùm nomen ejus eſt, creſcens mirabiliter in conſummatione.

9. Vas caſtrorum in excelſis, in firmamento cœli reſplendens glorioſè.

10. Species cœli gloria ſtellarum, mundum illuminans in excelſis Dominus.

11. In verbis ſancti ſtabunt ad judicium, & non deficient in vigiliis ſuis.

Gen. 9. 14. 12. Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum: valde ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo.

13. Gyravit cœlum in circuitu gloriæ ſuæ, manus Excelſi aperuerunt illum.

14. Imperio ſuo acceleravit nivem, & accelerat coruſcationes emittere judicii ſui.

15. Propterea aperti ſunt theſauri, & evolaverunt nebulæ ſicut aves.

16. In magnitudine ſua poſuit nubes, & confracti ſunt lapides grandinis.

17. In conſpectu ejus commovebuntur montes, & in voluntate ejus aſpirabit Notus.

18. Vox tonitrui ejus verberabit terram, tempeſtas aquilonis, & congregatio ſpiritus:

19. & ſicut avis deponens ad ſedendum, aſpergit nivem, & ſicut locuſta demergens deſcenſus ejus.

20. Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus, & ſuper imbrem ejus expaveſcet cor.

21. Gelu ſicut ſalem effundet ſuper terram: & dum gelaverit, fiet tanquam cacumina tribuli.

22. Frigidus ventus aquilo flavit, & gelavit cryſtallus ab aqua, ſuper omnem congregationem aquarum requieſcet, & ſicut lorica induet ſe aquis.

23. Et devorabit montes, & exuret deſertum, & exſtinguet viride, ſicut igne.

24. Medicina omnium in feſtinatione nebulæ: & ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum.

25. In ſermone ejus ſiluit ventus, & cogitatione ſua placavit abyſſum, & plantavit in illa Dominus inſulas.

26. Qui navigant mare, enarrent pericula ejus: & audientes auribus noſtris admirabimur.

27. Illic præclara opera, & mirabilia; varia beſtiarum genera, & omnium pecorum, & creatura belluarum.

28. Propter ipſum confirmatus eſt itineris finis, & in ſermone ejus compoſita ſunt omnia.

29. Multa dicemus, & deficiemus in verbis: conſummatio autem ſermonum, ipſe eſt in omnibus.

30. Glorificantes ad quid valebimus? ipſe enim omnipotens ſuper omnia opera ſua.

31. Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipſius.

32. Glorificantes Dominum quantumcun-

NOTÆ.

℣. 8. Sic etiam in Græco, excepta voce ult. ἀλλοιώσει, *mutatione*, pro *conſummatione*. Mſs. Sangerm. & Corb. præmittunt *admirabiliter*; Mſ. S. Theod. *admirabiliter in conſummationem*.

℣. 9. Græc. hab. ἐν ὕψει, *in celſitudine*, pro *in excelſis*, detracto adverbio *glorioſè*; cæt. ut ſup. deeſt pariter *glorioſè* in Mſ. Sangerm. in Corb. verò & S. Theod. eſt *glorioſa*, conjunct. cum ℣. ſeq.

℣. 10. Ita Græcè, excepto uno κόσμος, *ornatus*, pro *mundum*; Interpres legiſſe videtur κόσμον. In Mſ. Germ. 15. *Species cœli glorioſa ſtellarum.*

℣. 11. Eadem leguntur Græcè. Mſ. Corb. hab. *In verbis ſanctis ſtabunt*, &c. ſubinde Sangerm. *& non exardeſcent in vigiliis ſuis.* Similiter in ed. Ald. ἐν λόγοις ἁγίοις σήσονται· & in Compl. καὶ οὐ μὴ ἐκκαυθῶσιν ἐν φυλακῇ.

℣. 12. Conſonat Græcum. Mſs. Sangerm. Corb. & S. Theod. delent *eum*, poſt *benedic.*

℣. 13. Ita in Græco, detracta vocula *ſuæ*. Apud Vigil. Tapſ. l. contra Varim. p. 750. e. *Imperio ſuo fecit nivem, potentiâ ſuâ gyravit cœlum in circuitu gloriæ ſuæ.*

℣. 14. Ita Græcè, ſublato verbo *emittere*. Vid. Vigil. Tapſ. ℣. præced.

℣. 15. Concordat Græcum.

℣. 16. Similia in Græco, præter unum ἴσχυσε, *conſortavit*, loco *poſuit*.

℣. 17. Græc. initio hab. Καὶ ἐν ὀπτασίαις αὐτοῦ, *& in aſpectibus ejus*; Mſ. verò Alex. cum ed. Compl. ὀπτασίᾳ: ſubinde deeſt *&* in Gr. cum vocula *ejus*; at in Mſ. Alex. καὶ ἐν θελήματι αὐτοῦ πνεύσεται· in Mſ. Corb. *adſpiravit*.

℣. 18. Eadem ſunt in Græco, præter duo, ὠδίνησε, *parturire fecit*, pro *verberabit*, & συστροφὴ, *vortex*, pro *congregatio*; ibi etiam præponitur καὶ, voci *tempeſtas*. Mſ. S. Theod. legit ſup. *verberavit*. Corb. 1. *Vox tonitrui ejus verberaverunt terram*; S. Germ. *exprobrabit terram*; ed. Ald. ὠνείδισεν ὀργήν.

℣. 19. Græc. ὡς πετεινὰ καθιπτάμενα πάσσει χιόνα, &c. *ſicut aves deorſum volantes, diſpergit nivem*; reliq. ut ſup. ſi excipiatur verbum καταλύουσα, *divertens*, loco *demergens*. In Mſ. Corb. ſimiliter abeſt *&*, in principio.

℣. 20. Eadem prorſus in Græco. Mſs. Sangerm. & Corb. 1. leg. *coloris*, non *candoris*; at in Gr. λευκότητος. Mſ. S. Theod. tollit *ejus*, poſt *candoris*, extremòque hab. *expaveſcit cor*, non *expaveſcet*.

℣. 21. Gr. Καὶ πάχνην ὡς ἅλα ἐπὶ γῆς χέει· καὶ παγεῖσα, γίνεται σκολόπων ἄκρα· *Et pruinam ſicut ſalem effundit ſuper terram: & cùm congelaverit, fit tribulorum cacumina.*

℣. 22. Ita Græcè, exceptis his fut. 2. πνεύσει, καὶ παγήσεται, *flabit, & gelabit*; item poſt paulò ſingulariter, ὕδατος, loco *aquarum*; ultimòque, καὶ ὡς θώρακα ἐνδύσεται τὸ ὕδωρ, *& ſicut loricam induet aqua.* In Mſ. S. Theod. *requieſcit..... induit*, &c.

℣. 23. Græcè abeſt *&*, in principio; ultimò verò eſt ὡς πῦρ, *ſicut ignis*, non *igne*; cæt. ut in Vulg. In Mſ. S. Theod. *devoravit*, abſque præced. *&*; in Sangerm. etiam deeſt *&*; extremò verò habetur, *& exſtinguit viridem ſicut ignem*: in Corb. pariter *ſicut ignem*.

℣. 24. Græcè ſimpliciter: Ἴασις πάντων κατὰ σπουδὴν ὁμίχλη· δρόσος ἀπαντῶσα ἀπὸ καύσωνος ἱλαρώσει· *Medicina omnium in feſtinatione nebula: ros obvians ab ardore exhilarabit.* Mſ. Sangerm..... *in feſtinationem nebulæ: ros obvians ab ardore & venienti humilem efficit eum.* In Corb. pro *venienti*, ita emendatur, *venti*.

℣. 25. Græcè hæc leguntur ſola: Λογισμῷ (Compl. Ἐν λογισμῷ) αὐτοῦ ἐκόπασεν ἄβυσσον, καὶ ἐφύτευσεν αὐτὴν Ἰησοῦς· i. e. *Cogitatione ſua pacavit abyſſum, & plantavit eam Jeſus.* In Mſ. Sangerm. 15. *In ſermone ejus ſilebit ventus, & plantavit illum Dominus Jeſus*; nec plura: item in Mſ. S. Theod. *& plantavit illum Dominus Jeſus*; ſed abſque ſuper. *&*, ante *cogitatione ſua*; in Corb. *& plantabit illum Dominus Jeſus*; ed. Compl. loco Ἰησοῦς, hab. νήσους, *inſulas*.

℣. 26. Ita in Græco, præter iſta duo, διηγοῦνται, *enarrant*; & θαυμάζομεν, *admiramur*. In Mſ. Sangerm. 15. ſingulariter: *Qui navigat mare, enarrat periculum ejus*: deinde, *& audientes auribus non admirabimur.* Similiter in Corb. & S. Theod. *Qui navigat..... enarrat.*

℣. 27. Græc. Καὶ ἐκεῖ τὰ παράδοξα, καὶ θαυμάσια ἔργα· ποικιλία παντὸς ζώου, κτίσις κητῶν. *Et illic incredibilia, & mirabilia opera; varietas omnis animalis, creatura cetorum*; Mſ. Alex. extremò hab. κτῆσιν κτηνῶν.

℣. 28. Græc. Δι' αὐτὸν εὐοδία τέλος αὐτοῦ, καὶ, &c. *Per ipſum proſper proceſſus finis ejus*, &c. ut in Vulg. In Mſ. S. Theod. *Propter ipſum conſummatus eſt itineris finis*, &c.

℣. 29. Græc. pro *deficiemus in verbis*, vel ut in Mſ. S. Theod. *deficiemus verbis*, hab. οὐ μὴ ἐφικώμεθα, Nobil. *non aſſequemur*; Mſ. Alex. cum ed. Ald. ἀφικώμεθα: ultimò ſic, τὸ πᾶν ἐστιν αὐτός, *ipſe eſt omne.*

℣. 30. Græcè, Δοξάζοντες ποῦ ἰσχύσωμεν; *Glorificantes quo valebimus?* reliqua ut ſup. niſi excipiatur ὁ μέγας, *magnus*, loco *omnipotens*.

℣. 31. Ad verbum è Græco. In Mſ. Sangerm. abſunt hæc ult. *& mirabilis potentia ipſius.*

℣. 32. Græc. addit ὑψώσατε, *exaltate*, ad vocem *Dominum*; ſubinde pro *ſupervalebit*, hab. ὑπερέξει, *excedet*, detractis ult. his, *& admirabilis magnificentia ejus.* In Mſ. Sangerm. deeſt hoc 1. *Glorificantes Dominum*; nec ſubnectitur *enim* poſt *ſupervalebit*; deeſt pariter τὸ *enim* in Mſs. S. Theod. & Corb.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

que potueritis, ſupervalebit enim adhuc, & admirabilis magnificentia ejus.

33. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum poteſtis: major enim eſt omni laude.

34. Exaltantes eum replemini virtute: ne laboretis: non enim comprehendetis.

35. Quis videbit eum, & enarrabit? & quis Pſalm.
magnificabit eum ſicut eſt ab initio? 105. 2.

36. Multa abſcondita ſunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.

37. Omnia autem Dominus fecit, & piè agentibus dedit ſapientiam.

NOTÆ.

℣. 33. Ita legit Auguſt. in Spec. detracto uno *enim*, poſt *major*; in Mſ. Corb. *major eſt enim in laude.* In Gr. verſus totus deſideratur.

℣. 34. Eadem ſunt in Græco, niſi hoc excipiatur, πληθύνατε ἐν ἰσχύϊ, *abundate in virtute.* Auguſt. Specul. hab. cum Vulg. *replemini virtute.* Mſs. Corb. & S. Theod. ſubdunt: *ne laboretis: non enim pervenietis*; Sangerm. *non enim habebitis.*

℣. 35. Gr. initio hab. Τίς ἑώρακεν, *Quis vidit*; paulòque poſt, καὶ τίς μεγαλύνει, *quis magnificat*, detracto ult. *ab initio.* In Mſ. Corb. *Quis vidit eum, & enarravit? & quis magnificavit eum*, &c. item in Sangerm. & S. Theod. *enarravit*, & *magnificavit.*

℣. 36. Eadem leguntur Græcè.

℣. 37. Græc. hab. γὰρ, *enim*, pro *autem*; ut & εὐσεβέσι, *piis*, pro *piè agentibus*; cæt. ut in Vulg. In Mſ. etiam S. Theod. *Omnia enim Dominus*, &c.

CAPUT XLIV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua.

2. Multam gloriam fecit Dominus magnificentiâ ſuâ à ſæculo.

3. Dominantes in poteſtatibus ſuis, homines magni virtute, & prudentia ſua præditi, nunciantes in prophetis dignitatem prophetarum,

4. & imperantes in præſenti populo, & virtute prudentiæ populis ſanctiſſima verba.

5. In peritia ſua requirentes modos muſicos, & narrantes carmina ſcripturarum.

6. Homines divites in virtute, pulchritudinis ſtudium habentes: pacificantes in domibus ſuis.

7. Omnes iſti in generationibus gentis ſuæ gloriam adepti ſunt, & in diebus ſuis habentur in laudibus.

8. Qui de illis nati ſunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum:

9. & ſunt quorum non eſt memoria: perierunt quaſi qui non fuerint: & nati ſunt, quaſi non nati, & filii ipſorum cum ipſis.

10. Sed illi viri miſericordiæ ſunt, quorum pietates non defuerunt:

11. cum ſemine eorum permanent bona,

12. hæreditas ſancta nepotes eorum, & in teſtamentis ſtetit ſemen eorum:

13. & filii eorum propter illos uſque in æternum manent: ſemen eorum & gloria eorum non derelinquetur.

14. Corpora ipſorum in pace ſepulta ſunt, & nomen eorum vivit in generationem & generationem.

15. Sapientiam ipſorum narrent populi, & laudem eorum nunciet eccleſia.

16. Henoch placuit Deo, & translatus eſt Geneſ. 5.
in paradiſum, ut det gentibus pœnitentiam. 24.
Hebr. 11. 5.

NOTÆ.

℣. 1. Græc. præmittit hunc titulum: ΠΑΤΈΡΩΝ ὝΜΝΟΣ, ut & Mſ. S. Theod. iſtum: *LAUS PATRUM*; exinde ita Græcè: Αἰνέσωμεν δὴ, &c. *Laudemus nunc*, &c. ultimòque τῇ γενέσει, abſque præced. *in*, & ſeq. *ſua.*

℣. 2. Græc. hab. ἔκτισε, *creavit*, pro *fecit*; paulòque poſt, τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ, *magnificentiam ſuam*; ſed in ed. Compl. τῇ μεγαλωσύνῃ, ut in Vulg.

℣. 3. Mſ. Corb. *Dominantes in potentatibus*, &c. ut ſup. Græc. Κυριεύοντες ἐν ταῖς βασιλείαις αὐτῶν, καὶ ἄνδρες ὀνομαστοὶ ἐν δυνάμει, βουλεύοντες ἐν συνέσει αὐτῶν, ἀπηγγελκότες ἐν προφητείαις· i. e. *Dominantes in regnis ſuis, & viri nominati in virtute, conſiliantes in intellectu ſuo, annuntiantes in prophetiis.* Mſ. verò Corb. ultimò hab. *nunciantes in dignitate prophetarum.*

℣. 4. Mſ. Sangerm. extremò hab. *populi ſanctiſſima verba.* Græc. verò ita: ἡγούμενοι λαοῦ ἐν διαβουλίοις, καὶ συνέσει γραμματείας λαοῦ· σοφοὶ λόγοι ἐν παιδείᾳ αὐτῶν· *rectores populi in conſiliis, & intellectu litteraturæ populi; ſapientes ſermones in diſciplina eorum.* Mſ. Alex. σοφοὶ ἐν λόγοις παιδείας αὐτῶν· nota τὸ *in diſciplina eorum*, Græcè ſubjici pro eo quod ſequitur in Vulg. *in peritia ſua.*

℣. 5. Mſ. Sangerm. *In pueritia ſua requirentes..... & narrantes carmina in ſcriptura.* Mſ. S. Theod. *Imperitiâ ſuâ requirentes*, &c. ut in Germ. Græc. Ἐκζητοῦντες μέλη μουσικῶν, διηγούμενοι ἔπη ἐν γραφῇ· ed. Compl. καὶ διηγούμενοι ἐγγραφῇ.

℣. 6. Græc. Ἄνδρες πλούσιοι, κεχορηγημένοι ἰσχύϊ· εἰρηνεύοντες ἐν παροικίαις αὐτῶν· *Viri divites, ſubminiſtrati in fortitudine: pacem habentes in habitationibus ſuis.*

℣. 7. Græcè deeſt τὸ *gentis ſuæ*; loco verò *habentur in laudibus*, ſimpliciter eſt καύχημα, *gloriatio*; cæt. ut in Lat.

℣. 8. Græc. Εἰσὶν αὐτῶν, οἳ κατέλιπον ὄνομα τοῦ ἐκδιηγήσασθαι ἐπαίνους· *Sunt eorum, qui reliquerunt nomen ad enarrandum laudes.*

℣. 9. Conveniunt hæc tota cum Græco, excepto ult. *cum ipſis*, pro quo μετ᾽ αὐτοὺς, *poſt ipſos*; præponitur etiam καὶ, verbo *perierunt.* Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. extremò hab. *ipſorum cum illis.*

℣. 10. Græcè deeſt med. *ſunt*; tum ſequitur, ὧν αἱ δικαιοσύναι οὐκ ἐπελήσθησαν, *quorum juſtitiæ non ſunt traditæ oblivioni.*

℣℣. 11. 12. Hi verſiculi ita ſequuntur Græcè: μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν διαμενεῖ (Compl. διαμένει) ἀγαθὴ κληρονομία, ἔκγονα αὐτῶν, ἐν ταῖς διαθήκαις ἔστη σπέρμα αὐτῶν· i. e. *cum ſemine eorum permanebit* (vel *permanet*) *bona hæreditas, nepotes eorum, in teſtamentis ſtetit ſemen eorum.* Mſ. verò Sangerm. habet: *& cum ſemine ipſorum perſeverat bona hæreditas nepotum illorum, & in teſtamentis ſtetit ſemen eorum.* Corb. & S. Theod. *& cum ſemine ipſorum perſeverat bona hæreditas, & nepotum illorum ſemen in teſtamento ſtetit.*

℣. 13. Græc. ſic punctat: καὶ τέκνα αὐτῶν δι᾽ αὐτούς· ἕως αἰῶνος μενεῖ (Compl. μένει) σπέρμα αὐτῶν, καὶ ἡ δόξα αὐτῶν οὐκ ἐξαλειφθήσεται· i. e. *& filii eorum propter illos: uſque in æternum manebit*, (vel *manet*) *ſemen eorum, & gloria eorum non delebitur*; Mſ. Alex. cum Vulg. οὐκ ἐγκαταλειφθήσεται. Mſs. Corb. 1. & Sangerm. 15. *& filiorum ipſorum propter illos: uſque in æternum manet ſemen eorum, & gloria eorum non derelinq.* Mſ. S. Theod. *& filiorum ipſorum propter illos uſque in æt. manet: & ſemen eorum & gloria illorum non*, &c.

℣. 14. Græc. initio hab. τὸ σῶμα, *corpus*; ultimòque ſimpliciter, εἰς γενεάς, *in generationes*; cæt. ut in Vulg. ſed in Mſ. Alex. τὰ σώματα in principio; extremòque in Compl. εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· in Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. *vivet in generationes & generationes.*

℣. 15. Ita in Græco, præter duo, διηγήσονται, *narrabunt*; & ἐξαγγέλλει, *annuntiat*, abſque præced. *eorum*; ſed in Mſ. Alex. ac ed. Compl. eſt, αὐτῶν ἐξαγγελεῖ, *eorum annuntiabit.*

℣. 16. Græc. leg. Κυρίῳ, *Domino*, non *Deo*; paulò poſt delet τὸ *in paradiſum*; loco verò ſeqq. *ut det*, &c.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Gen. 9. 17. Noë inventus eſt perfectus, juſtus, &
9. in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio.
18. Ideo dimiſſum eſt reliquum terræ, cùm
factum eſt diluvium.
Gen. 6. 19. Teſtamenta ſæculi poſita ſunt apud il-
14. & 7. lum, ne deleri poſſit diluvio omnis caro.
1. Hebr. 20. Abraham magnus pater multitudinis
11. 7. gentium, & non eſt inventus ſimilis illi in
Gen. 12. gloria: qui conſervavit legem Excelſi, & fuit
2. 15. 5. in teſtamento cum illo.
& 17. 4. 21. In carne ejus ſtare fecit teſtamentum,
Gen. 17. & in tentatione inventus eſt fidelis.
10. Gen. 22. 22. Ideo jurejurando dedit illi gloriam in
1. gente ſua, creſcere illum quaſi terræ cumu-
lum,
23. & ut ſtellas exaltare ſemen ejus, & hæ-
reditare illos à mari uſque ad mare, & à flu-
mine uſque ad terminos terræ.
24. Et in Iſaac eodem modo fecit propter
Abraham patrem ejus.
25. Benedictionem omnium gentium de-
dit illi Dominus, & teſtamentum confirma-
vit ſuper caput Jacob.
26. Agnovit eum in benedictionibus ſuis,
& dedit illi hæreditatem, & diviſit illi partem
in tribubus duodecim.
27. Et conſervavit illi homines miſericor-
diæ, invenientes gratiam in oculis omnis
carnis.

NOTÆ.

hab. ὑπόδειγμα μετανοίας ταῖς γενεαῖς, *exemplum pœnitentiæ generationibus;* Mſ. Corb. *ut det gentibus ſapientiam,* in marg. *pœnitentiam.*

℣. 17. Eadem prorſus in Græco, excepto med. *&*, quod deeſt.

℣. 18. Græc. Διὰ τοῦτο ἐγενήθη κατάλειμμα τῇ γῇ, διὰ τοῦτο ἐγένετο κατακλυσμός· *Ideo fuerunt reliquiæ ipſi terræ, ideo factum eſt diluvium;* Mſ. Alex. ὅτε ἐγένετο.

℣. 19. Ad verbum è Græco, præter τὸ *ne deleri poſſit,* pro quo ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ, *ne deleretur.* In Mſ. Sangerm. 15. *teſtimonia*, non *teſtamenta.*

℣. 20. Ita rurſum in Græco, demptâ voculâ *illi;* quæ tamen eſt in Mſ. Alex.

℣. 21. Ita Græcè ad verbum, præter unum καὶ, quod habetur in principio: hæc tamen 1. conjunctio abeſt à Mſ. Alex. ac ed. Compl.

℣. 22. Græc. Διὰ τοῦτο ἐν ὅρκῳ ἔστησεν αὐτῷ ἐνευλογηθῆναι (Compl. ἐνευλογεῖν) ἔθνη ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ, πληθῦναι αὐτὸν ὡς χοῦν τῆς γῆς· *Ideo in jurejurando ſtatuit illi benedicere gentes in ſemine ipſius, multiplicare illum quaſi terræ cumulum.* Mſs. Sangerm. & S. Theod. ferunt: *Ideo jurejurando dedit illi ſemen in gente ſua,* &c.

℣. 23. Eadem leguntur Græcè, niſi excipias ult. ἕως ἄκρου γῆς, *uſque ad extremum terræ.* Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. leg. *hæreditari illos;* Nobil. *hæreditatem dare illis:* Mſ. S. Theod. ultimò, *uſque ad terminos orbis terræ.*

℣. 24. Sic eſt in Græco, præter hoc, ἔστησεν οὕτως, *ſtatuit ita*, pro *eodem modo fecit.* Mſ. S. Theod. hab. in fine, *patrem ſuum*, non *ejus.*

℣. 25. In Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. deeſt vox *Dominus.* Græc. verò ſic pergit: εὐλογίαν πάντων ἀνθρώπων, καὶ διαθήκην· καὶ κατέπαυσεν ἐπὶ κεφαλὴν Ἰακώβ· *benedictionem omnium hominum, & teſtamentum: & requievit ſuper caput Jacob.*

℣. 26. Græc. loco *hæreditatem*, hab. ἐν κληρονομίᾳ, *in hæreditate;* Compl. verò κληρονομίαν cum Vulg. ſequitur Græcè, καὶ διέστειλε μερίδας αὐτοῦ· ἐν φυλαῖς ἐμέρισεν δεκαδύο· *& diviſit partes ejus; in tribus partitus eſt duodecim;* ed. Compl. hab. μερίδος, non μερίδας.

℣. 27. Græc. Καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ ἄνδρα ἐλέους, εὑρίσκοντα, &c. *Et eduxit ex eo virum miſericordiæ, invenientem*, &c. ut ſup.

CAPUT XLV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Exod. 1. DIlectus Deo & hominibus Moyſes: cu-
11. 3. jus memoria in benedictione eſt.
2. Similem illum fecit in gloria ſanctorum,
& magnificavit eum in timore inimicorum,
& in verbis ſuis monſtra placavit.
Exod. 6. 3. Glorificavit illum in conſpectu regum,
7. 8. & juſſit illi coram populo ſuo, & oſtendit
illi gloriam ſuam.
Num. 4. In fide & lenitate ipſius ſanctum fecit
12. 3. 7. illum, & elegit eum ex omni carne.
Hebr. 3. 5. Audivit enim eum, & vocem ipſius, &
2. 5. induxit illum in nubem.
6. Et dedit illi coram præcepta, & legem
vitæ & diſciplinæ, docere Jacob teſtamen-
tum ſuum, & judicia ſua Iſraël.
7. Excelſum fecit Aaron fratrem ejus, &
ſimilem ſibi de tribu Levi:
8. ſtatuit ei teſtamentum æternum, & de-
dit illi ſacerdotium gentis: & beatificavit il-
lum in gloria,
9. & circumcinxit eum zonâ gloriæ, & in-
duit eum ſtolam gloriæ, & coronavit eum in
vaſis virtutis.
10. Circumpedes, & femoralia, & hume-
rale poſuit ei, & cinxit illum tintinnabulis au-
reis plurimis in gyro,

NOTÆ.

℣. 1. Mſs. Sangerm. & S. Theod. *Dilectus à Deo*, &c. Gr. verò ſic jungit antecedentibus: Ἠγαπημένον ὑπὸ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Μωϋσῆν· οὗ τὸ μνημόσυνον ἐν εὐλογίαις· *Dilectum à Deo & hominibus Moyſen: cujus memoria in benedictionibus.*

℣. 2. Eadem ſunt in Græco, præter ſeqq. δόξῃ, *gloriæ*, pro *in gloria;* φόβοις, *timoribus*, pro *timore*, abſque ſeq. *&;* ultimòque, σημεῖα κατέπαυσε, *ſigna ceſſare fecit*, pro *monſtra plac.*

℣. 3. Græc. hab. ἐνετείλατο αὐτῷ πρὸς λαὸν αὐτοῦ, *mandavit illi ad populum ſuum*, pro *& juſſit illi*, &c. cæt. conveniunt cum Vulg.

℣. 4. Ita Græcè, ſi deleas τὸ *illum, &;* ed. Compl. retinet αὐτόν. Mſs. S. Germ. S. Theod. & Corb. extremò hab. *de omni carne.*

℣. 5. Græc. Ἠκούτισεν αὐτὸν τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν γνόφον. *Auditam fecit ei vocem ſuam, & induxit illum in caliginem.* Mſ. Sangerm. initio hab. *Audivit eum;* ultimòque Corb. & S. Theod. *in nube.*

℣. 6. Ita Græcè, ſi tollatur *&*, ante *legem;* legaturque *ſcientiæ*, ἐπιστήμης, loco *diſciplinæ.* Mſ. S. Theod. in principio hab. *Et dedit illi cor ad præcepta;* paulòque poſt delet *ſuum*, poſt *teſtamentum;* quod etiam abeſt in Mſs. Sangerm. Corb. & in Græco; præterea Corb. leg. *coram ſe præcepta;* Gr. κατὰ πρόσωπον ἐντολάς.

℣. 7. Græcè ita: Ἀαρὼν ὕψωσεν ἅγιον, ὅμοιον αὐτῷ ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐκ φυλῆς Λευΐ· ad litt. *Aaron exaltavit ſanctum, ſimilem illi fratrem ejus de tribu Levi.*

℣. 8. Græc. loco *æternum*, hab. αἰῶνος, *ſæculi;* ſicut λαοῦ, *populi*, loco *gentis;* item pro *in gloria*, ἐν εὐκοσμίᾳ, *in decore*, abſque præced. *&;* cæt. ut in Vulg.

℣. 9. Græc. καὶ περιέζωσεν αὐτὸν στολὴν δόξης, ἐνέδυσεν αὐτὸν συντέλειαν καυχήματος, καὶ ἐστερέωσεν αὐτὸν σκεύεσιν ἰσχύος· ed. Compl. ἐν σκεύεσιν· i. e. *& circumcinxit eum ſtolâ gloriæ, induit eum conſummatione gloriationis, & confirmavit eum vaſis virtutis.* Mſ. S. Theod. *circumcinxit illum zonâ gloriæ, & induit illum ſtolâ gratiæ, & coronavit illum*, &c. Sangerm. 15. *circumcinxit illum zonam, induit illum ſtolam*, &c.

℣. 10. Græc. ſubdit: Περισκελῆ, καὶ ποδήρη, καὶ ἐπωμίδα· καὶ ἐκύκλωσεν αὐτὸν ῥοΐσκοις χρυσοῖς, κώδωσι πλείστοις κυκλόθεν· *Femoralia, & poderem, & humerale; & circumdedit eum malis punicis aureis, tintinnabulis plurimis in*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Exod. 28. 35. 11. dare ſonitum in inceſſu ſuo, auditum facere ſonitum in templo, in memoriam filiis gentis ſuæ.

12. Stolam ſanctam, auro, & hyacintho, & purpura, opus textile, viri ſapientis, judicio & veritate præditi:

13. torto cocco opus artificis, gemmis pretioſis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarii ſculptis, in memoriam ſecundùm numerum tribuum Iſraël.

14. Corona aurea ſuper mitram ejus expreſſa ſigno ſanctitatis, & gloria honoris: opus virtutis, & deſideria oculorum ornata.

15. Sic pulchra ante ipſum non fuerunt talia uſque ad originem.

16. Non eſt indutus illa alienigena aliquis, ſed tantùm filii ipſius ſoli, & nepotes ejus per omne tempus.

17. Sacrificia ipſius conſumpta ſunt igne quotidie.

Levit. 8. 12. 18. Complevit Moyſes manus ejus, & unxit illum oleo ſancto.

19. Factum eſt illi in teſtamentum æternum, & ſemini ejus ſicut dies cœli, fungi ſacerdotio, & habere laudem, & glorificare populum ſuum in nomine ejus.

20. Ipſum elegit ab omni vivente, offerre ſacrificium Deo, incenſum, & bonum odorem, in memoriam placare pro populo ſuo:

21. & dedit illi in præceptis ſuis poteſtatem, in teſtamentis judiciorum, docere Jacob teſtimonia, & in lege ſua lucem dare Iſraël.

22. Quia contra illum ſteterunt alieni, & Num.
propter invidiam circumdederunt illum ho- 16. 1. 3.
mines in deſerto, qui erant cum Dathan & Abiron, & congregatio Core in iracundia.

23. Vidit Dominus Deus, & non placuit illi, & conſumpti ſunt in impetu iracundiæ.

24. Fecit illis monſtra, & conſumpſit illos in flamma ignis.

25. Et addidit Aaron gloriam, & dedit illi hæreditatem, & primitias frugum terræ diviſit illi.

26. Panem ipſis in primis paravit in ſatietatem: nam & ſacrificia Domini edent, quæ dedit illi & ſemini ejus.

27. Cæterùm in terra gentes non hæreditabit, & pars non eſt illi in gente: ipſe eſt enim pars ejus, & hæreditas.

28. Phinees filius Eleazari tertius in gloria Num.
eſt, imitando eum in timore Domini: 25. 7.
29. & ſtare in reverentia gentis: in boni- 1. Mach.
tate & alacritate animæ ſuæ placuit Deo pro 2. 26.
Iſraël. 54.

30. Ideo ſtatuit illi teſtamentum pacis, principem ſanctorum & gentis ſuæ, ut ſit illi & ſemini ejus ſacerdotii dignitas in æternum.

NOTÆ.

gyro. Mſs. Corb. & S. Theod. leg. initio, *circumpediles;* Sangerm. inſ. *humeralem.*

℣. 11. Græc. ἠχῆσαι φωνὴν ἐν βήμασιν αὐτοῦ, ἀκουστὸν ποιῆσαι ἦχον ἐν ναῷ, εἰς μνημόσυνον υἱοῖς λαοῦ αὐτοῦ· *ad ſonandum vocem in greſſibus ſuis, ad faciendum audiri ſonitum in templo, in memoriam filiis populi ſui;* Mſ. S. Theod. *in memoriam filiæ gentis ſuæ.*

℣. 12. Græc. Στολῇ ἁγίᾳ, χρυσῷ, καὶ ὑακίνθῳ, καὶ πορφύρᾳ, ἔργῳ ποικιλτοῦ, λογείῳ κρίσεως, δήλοις ἀληθείας. *Stolâ ſanctâ, auro, & hyacintho, & purpurâ, opere variatoris, rationali judicii, manifeſtationibus veritatis.* Itidem in Mſ. Corb. *Stolâ ſanctâ.*

℣. 13. Græc. κεκλωσμένῃ κόκκῳ ἔργῳ τεχνίτου, λίθοις πολυτελέσιν γλύμματος σφραγῖδος ἐν δέσει χρυσίου, ἔργῳ λιθουργοῦ, εἰς μνημόσυνον ἐν γραφῇ κεκολαμμένῃ κατ᾽ ἀριθμὸν φυλῶν Ἰσραήλ· *tortâ cocco opere artificis, lapidibus pretioſis ſculpturæ ſigilli in ligatura auri, opere lapidarii, in memoriam in ſcriptura ſculptâ ſecundùm numerum tribuum Iſraël.* In ed. Compl. κεκλωσμένῳ κόκκῳ..... γλύμμασι..... ἐγγραφῇ κεκολαμμένῃ, &c. Mſ. S. Theod. hab. *torto cocco viri artificis..... in linituram auri, & operâ lapidarii..... ſecundùm numerum tribuum filiorum Iſraël.* Mſ. Corb. *& opere lapidarii ſculpti;* cæt. ut in Vulg.

℣. 14. Mſ. Sangerm. 15. *Coronam auream ſupra mitram ejus expreſſam ſigno ſanctitatis: gloria honoris, & opus virtutis, deſideria,* &c. Itidem Corb. & S. Theod. niſi quòd ille hab. *gloriam honoris;* iſte verò ſub fin. *deſiderio.* Græc. Στέφανον χρυσοῦν ἐπάνω κιδάρεως, ἐκτύπωμα σφραγῖδος ἁγιάσματος, καύχημα τιμῆς, ἔργον ἰσχύος, ἐπιθυμήματα ὀφθαλμῶν κοσμούμενα, deinde ὡραῖα, &c.

℣. 15. Mſ. S. Theod. *Sic pulchra non fuerunt alia ante originem:* item Sangerm. & Corb. leg. *alia,* non *talia;* at in Græco τοιαῦτα; ſtatimque, ἕως αἰῶνος, *uſque in ſæculum,* loco *uſque ad originem.* Nota in Græco 1. vocem ὡραῖα, *pulchra,* adnecti verſui præced. detractâ anteced. conjunct. *ſic.*

℣. 16. Ita Græcè, deletis 3. voculis, *illa,* & *aliquis,* & *ſoli:* in Mſ. Corb. deeſt *ſoli,* cum ſubſeqq.

℣. 17. Græc. Θυσίαι αὐτοῦ ὁλοκαρπωθήσονται καθημέραν ἐνδελεχῶς δίς. *Sacrificia ejus fient holocauſta quotidie aſſiduè bis.*

℣. 18. Græcè deeſt tantùm vocula *ejus;* præponitur verò ἐν, voci *oleo.*

℣. 19. Græc. Ἐγενήθη αὐτῷ εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἐν ἡμέραις οὐρανοῦ, λειτουργεῖν αὐτῷ ἅμα, καὶ ἱερατεύειν, καὶ εὐλογεῖν τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. *Factum eſt illi in teſtamentum æternum, & in ſemine ejus in diebus cœli, miniſtrare ei ſimul, & ſacerdotio fungi, & benedicere populum ejus in nomine ejus.* Mſ. Sangerm..... *& habere laudem, glorificari populum ſuum in nomine ſuo;* item in Corb. *glorificari pop. ſuum in nom. ſuo;* S. Theod. *glorificare pop. ſuum in nom. ſuo.*

℣. 20. Conſonat Græc. niſi excipias κάρπωσιν Κυρίῳ, *oblationem Domino,* loco *ſacrif. Deo.* Mſs. Corb. & Sangerm. leg. *placere,* non *placare;* ſed malè, nam in Gr. ἐξιλάσκεσθαι; in Mſ. S. Theod. *placere populo.*

℣. 21. Græc. in principio hab. ἔδωκεν αὐτὸν, *dedit illum;* reliqua ut in Vulg. at Mſ. Alex. cum ed. Compl. ἔδωκεν αὐτῷ; ſubinde Mſ. Sangerm. leg. *in teſtimoniis judiciorum;* itidem Mſ. S. Theod. pauló verò poſt, *teſtimonia ſua,* &c.

℣. 22. Concordat Græc. niſi quòd loco *propter invidiam circumdederunt,* ſimpliciter hab. ἐζήλωσαν, *zelaverunt,* ultimòque ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ, *in furore & ira.* Mſs. Sangerm. & Corb. ferunt ſup. *in deſerto, homines;* nec malè juxta Gr. præterea Sangerm. ſcribit *Choreb,* amboque inf. *in iracundiam;* Mſ. S. Theod. *Chore in iracundiam.*

℣. 23. Conſonat Græc. detracta voce *Deus.*

℣. 24. Græc. Ἐποίησεν αὐτοῖς τέρατα, καταναλῶσαι ἐν πυρὶ φλογὸς αὐτοῦ..... *ad conſumendum in igne flammæ ſuæ.* Mſ. Alex. cum ed. Compl. ultimò hab. αὐτούς, non αὐτοῦ.

℣. 25. Eadem ſunt in Græco, exceptis ult. his: ἀπαρχὰς πρωτογεννημάτων ἐμέρισεν αὐτοῖς, *primitias primitivorum diviſit illis;* Mſ. Alex. & Compl. αὐτῷ. Mſs. Corb. Sangerm. & S. Theod. leg. *primitias fructuum terræ diviſit illi.*

℣. 26. Græc. initio delet *ipſis,* cum præp. *in,* ante *ſatietatem;* cæt. concordant ad verbum. Mſ. Alex. cum ed. Compl. hab. ἐν πλησμονῇ; & Mſ. Sangerm. *in ſatietate;* mox ita ibid. *nam ſacrificia..... quæ dedit ipſi &,* &c. item in Mſ. S. Theod. *nam ſacrificia.*

℣. 27. Græc. non *gentes* hab. ſed λαοῦ, *populi;* rurſumque inf. pro *gente,* λαῷ, *populo;* mox ita, αὐτὸς γὰρ μερίς σου, κληρονομία, *ipſe enim pars tua, hæreditas;* cæt. ut ſup. In ed. Compl. μερὶς αὐτοῦ κληρονομίας· in Mſ. Alex. καὶ κληρονομία.

℣. 28. Gr. ipſo initio ponit Καί; & pro *imitando,* hab. ἐν τῷ ζηλῶσαι, *in zelando;* cæt. ut in Vulg. Mſ. Sangerm. 15. ita: *Et Phinees..... in imitando ipſum in tim. Domini;* Corb. *ipſum in tim. Dei.* Similiter in Mſ. S. Theod. *Et Phinees..... imitando ipſum,* &c.

℣. 29. Græc. καὶ στῆσαι αὐτὸν ἐν τροπῇ λαοῦ, ἐν ἀγαθότητι προθυμίας ψυχῆς αὐτοῦ· καὶ ἐξιλάσατο περὶ τοῦ Ἰσραήλ· *& ſtando in verſione populi, in bonitate alacritatis animæ ſuæ: & placavit pro Iſraël.* Mſ. S. Theod. *& alacritate animi placuit Deo Iſraëli;* Corb. & Sangerm. *& placuit Deo Iſraël.*

℣. 30. Græc. Διὰ τοῦτο ἐστάθη αὐτῷ διαθήκη εἰρήνης, προστάτην ἁγίων καὶ λαοῦ αὐτοῦ, ἵνα αὐτῷ ᾖ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἱερωσύνης μεγαλεῖον εἰς τοὺς αἰῶνας· *Ideo ſtatutum eſt*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

31. Et teſtamentum David regi filio Jeſſæ de tribu Juda, hæreditas ipſi & ſemini ejus, ut daret ſapientiam in cor noſtrum judicare gentem ſuam in juſtitia, ne abolerentur bona ipſorum, & gloriam ipſorum in gentem eorum æternam fecit.

NOTÆ.

illi teſtamentum pacis, præſidem ſanctorum & populo ſuo, ut ſit illi, &c. ut ſup. In ed. verò Compl. ἔϛησεν αὐτῷ διαθήκην..... εἰς τὸν αἰῶνα· in Mſs. S. Theod. Corb. & Germ. *ſtatuit ad illum teſtamentum.*

℣. 31. Græc. Καὶ διαθήκην τῷ Δαυὶδ υἱῷ ἐκ φυλῆς Ἰϐδα, κληρονομία βασιλέως, υἱϐ ἐξ υἱϐ μόνϐ, κληρονομία Ἀαρὼν ϗ τῷ σπέρματι αὐτϐ· δῴη ὑμῖν σοφίαν ἐν καρδίᾳ ὑμῶν κρίνειν τὸν λαὸν αὐτϐ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μὴ ἀφανισθῇ τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν, ϗ τὴν δόξαν αὐτῶν εἰς γενεὰς αὐτῶν. *Et teſtamentum Davidi filio ex tribu Juda, hæreditas regis, filii ex filio ſolo, hæreditas Aaron & ſemini ejus: det vobis ſapientiam in corde veſtro judicare populum ſuum in juſtitia, ne aboleantur bona ipſorum, & gloriam eorum in generationes eorum.* In Mſ. Alex. Δαυὶδ υἱῷ ἐκ Ἰεσσαὶ ἐκ φυλῆς Ἰϐδα..... κληρονομία αὐτῷ ϗ τῷ, &c. in Corb. *David regis filio.*

CAPUT XLVI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. FOrtis in bello Jeſus Nave, ſucceſſor Moyſi in prophetis, qui fuit magnus ſecundùm nomen ſuum,

2. maximus in ſalutem electorum Dei, expugnare inſurgentes hoſtes, ut conſequeretur hæreditatem Iſraël.

3. Quam gloriam adeptus eſt in tollendo manus ſuas, & jactando contra civitates rhomphæas?

4. Quis ante illum ſic reſtitit? Nam hoſtes ipſe Dominus perduxit.

Joſ. 10. 5. An non in iracundia ejus impeditus eſt
14. ſol, & una dies facta eſt quaſi duo?

6. Invocavit Altiſſimum potentem in oppugnando inimicos undique, & audivit illum magnus & ſanctus Deus in ſaxis grandinis virtutis valde fortis.

7. Impetum fecit contra gentem hoſtilem, & in deſcenſu perdidit contrarios,

8. ut cognoſcant gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non eſt facile. Et ſecutus eſt à tergo potentis:

Num. 9. & in diebus Moyſi miſericordiam fecit
14. 6. ipſe, & Caleb filius Jephone, ſtare contra hoſtem, & prohibere gentem à peccatis, & perfringere murmur malitiæ.

10. Et ipſi duo conſtituti, à periculo liberati ſunt à numero ſexcentorum millium peditum, inducere illos in hæreditatem, in terram quæ manat lac & mel.

11. Et dedit Dominus ipſi Caleb fortitudinem, & uſque in ſenectutem permanſit illi virtus, ut aſcenderet in excelſum terræ locum, & ſemen ipſius obtinuit hæreditatem:

12. ut viderent omnes filii Iſraël, quia bonum eſt obſequi ſancto Deo.

13. Et judices ſinguli ſuo nomine, quorum non eſt corruptum cor: qui non averſi ſunt à Domino,

14. ut ſit memoria illorum in benedictione, & oſſa eorum pullulent de loco ſuo,

15. & nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum, ſanctorum virorum gloria.

16. Dilectus à Domino Deo ſuo Samuel propheta Domini, renovavit imperium, & unxit principes in gente ſua.

17. In lege Domini congregationem judicavit, & vidit Deus Jacob, & in fide ſua probatus eſt propheta.

18. Et cognitus eſt in verbis ſuis fidelis, quia vidit Deum lucis:

NOTÆ.

℣. 1. Græcè pluraliter, ἐν πολέμοις, *in bellis*, additurque ϗ poſt *Nave*; at in Mſ. Alex. πολέμῳ; ſubinde ſic, ἐν προφητείαις, *in prophetiis*, non *prophetis*, abſque hac voce, *magnus*; cæt. ut in Vulg.

℣. 2. Græcè μέγας, non *maximus*; & loco *Dei*, eſt αὐτϐ, *ejus*; extremò κληρονομήσῃ, *hæreditaret*, pro *conſequeretur hæreditatem*, quod idem ſonat: in Mſ. Alex. ac ed. Compl. κατακληρονομήσῃ.

℣. 3. Ita in Græco, præter ult. ϗ τῷ ἐκκλῖναι ῥομφαίαν ἐπὶ, &c. *& declinando rhomphæam contra*, &c. Mſ. Alex. & Compl. ἐν τῷ ἐκτεῖναι.

℣. 4. Ita Græcè, niſi excipiatur ἔϛη, *ſtetit*, pro *reſtitit*.

℣. 5. Græcè ἐν χειρὶ, *manu*, pro *iracundia*; & ἀνεπόδισε, *retroceſſit*, pro *impeditus eſt*; in Mſ. Alex. ἐνεποδίσθη; cæt. ut in Vulg. In Mſ. Sangerm. *aut non in iracundia*; in Corb. & S. Theod. *aut non iracundiâ*, &c.

℣. 6. Ita quoque in Græco, præter iſta, ϗ ἐπήκϐσεν αὐτῶν μέγας Κύριος ἐν, *& audivit eos magnus Dominus in*; at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. ἐπήκϐσεν αὐτϐ; in Ald. αὐτόν; nuſpiam infra additur *valde*. Mſ. S. Theod. hab. *exaudivit*; & inf. *virtutes*.

℣. 7. Græcè, Κατέῤῥαξεν ἐπ' ἔθνος πόλεμον, &c. *Erupit contra gentem bellum*; reliqua ut ſup. Mſ. Corb. *Et impetum fecit*; &c.

℣. 8. Græc. ἵνα γνῶσιν ἔθνη πανοπλίαν αὐτῶν, ὅτι ἐναντίον Κυρίϐ ὁ πόλεμος αὐτϐ. Καὶ γὰρ ἐπηκολϐθησεν ὀπίσω δυνάϛϐ· *ut cognoſcant gentes integram armaturam eorum, quia coram Domino bellum ejus. Etenim ſequutus eſt poſt potentem.* Mſs. Corb. Sangerm. & S. Theod. *à tergo potentes.*

℣. 9. Eadem præfert Gr. niſi quòd loco *& prohibere gentem à peccatis, & perfringere*, hab. κωλῦσαι λαὸν ἀπὸ ἁμαρτίας, ϗ κοπάσαι, *prohibere populum à peccato, & ſedare.* Mſ. etiam Sangerm. tollit &, ante *prohibere*. Mſ. S. Theod. ſcribit *Caleph*, non *Caleb*.

℣. 10. Vix meliùs è Græco, niſi quòd pro his, *à periculo liberati ſunt à numero ſexcent.* legitur ſimpliciter, διεσώθησαν ἀπὸ ἑξακοσίων, &c. *ſalvati ſunt è ſexcentis*, &c. Mſ. S. Theod. præponit & verbo *inducere*.

℣. 11. Ita Græcè, præter voces 2. *virtus*, & *locum*, quæ abſunt. Mſ. S. Theod. hab. *uſque ad ſenectutem.*

℣. 12. Ita è Græco, excepto hoc ult. *obſequi ſancto Deo*, pro quo, τὸ πορεύεσθαι ὀπίσω Κυρίϐ, *obſequi Domino.* Mſ. Corb. initio hab. *& viderunt omnes*; dein Mſ. S. Theod. *filii Iſraël, quòd bonum eſt*, &c.

℣. 13. Sic iterum in Græco, niſi excipias iſta, ὅσων ϐκ ἐξεπόρνευσεν ἡ καρδία, ϗ ὅσοι, *quorumcunque non eſt fornicatum cor, & quicunque*, &c.

℣. 14. Græcè abeſt *ut*; & pro *benedictione*, plurale eſt εὐλογίαις, *benedictionibus*, abſque ſeq. &; cæt. ut in Vulg. Mſ. Corb. hab. *in benedictionem.*

℣. 15. In Mſs. Sangerm. & Corb. *& nomen eorum permanet*, &c. at in Græco: ϗ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἀντικαταλλασσόμενον, ἐφ' υἱοῖς δεδοξασμένων αὐτῶν, *& nomen eorum reſtauratum, glorificatis ipſis in filiis*; nec plura. Mſ. S. Theod. hab. *permanens in filios eorum.*

℣. 16. Græc. delet vocem *Deo*; ſubinde pro *renovavit imperium*, hab. κατέϛησε βασιλείαν, *conſtituit regnum*; ultimòque, ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτϐ, *ſuper populum ſuum*, pro *in gente ſua*; à Mſ. Sangerm. ſimiliter abeſt *Deo*, à Corb. *ſuo*: in Mſ. S. Theod. ſic, *Dilectus à Deo ſuo.*

℣. 17. Ita è Græco, hoc excepto, *vidit Deus*, pro quo, ἐπεσκέψατο Κύριος, *viſitavit Dominus*, abſque ſeq. &; in Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. *vidit Dominus.*

℣. 18. Græcè ſimpliciter: Καὶ ἐγνώσθη ἐν πίϛει αὐτϐ πιϛὸς ὁράσεως, *Et cognitus eſt in fide ſua fidelis viſionis.* In Mſ. Alex. Καὶ ἐγνώσθη ἐν ῥήμασιν, in Compl. ἐν ῥήματι. In Mſ. Corb. *Et cognitus eſt in verbis ſuis fidelibus.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Reg. cap. 7. 19. & invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique, in oblatione agni inviolati.

20. Et intonuit de cœlo Dominus, & in sonitu magno auditam fecit vocem suam,

21. & contrivit principes Tyriorum, & omnes duces Philisthiim:

1. Reg. 12. 3. 22. & ante tempus finis vitæ suæ & sæculi, testimonium præbuit in conspectu Domini, & Christi; pecunias & usque ad calceamenta ab omni carne non accepit, & non accusavit illum homo.

23. Et post hoc dormivit, & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltavit vocem suam de terra in prophetia delere impietatem gentis.

NOTÆ.

℣. 19. Græc. habet δυνάστην, *potentem*; & loco *circumstantes*, simpliciter αὐτȣ͂, *suos*; ultimòque, ἀρνὸς γαλαθηνȣ͂, *agni lactentis*. Ms. Sangerm. habet similiter, *& invocavit Deum potentem*; tum Corb. *in expugnando*; Ms. S. Theod. *ad impugnandos*; Gr. ἐν τῷ θλίψαι· ambo Mss. *in oblatione viri inviolati*; item *viri* in Ms. Sangerm. in edit. etiam Compl. ἀνδρός, non ἀρνός.

℣. 20. Hæc tota conveniunt cum Græco.

℣. 21. Concinit Græc. nisi quòd 1. loco hab. ἡγȣμένȣς, altero, ἄρχοντας. Ms. Sangerm. *& conteruit principes*, &c.

℣. 22. Græc. in principio sic habet: κ̀ πρὸ καιρȣ͂ κοιμήσεως αἰῶνος ἐπεμαρτύρατο ἔναντι, &c. *& ante tempus dormitionis sæculi contestatus est in conspectu*; reliqua ut in Vulg. excepto uno εἴληφα, *accepi*, pro *accepit*; at in ed. Ald. εἴληφε. Ms. S. Theod. delet *suæ*, post *vitæ*; paulò verò post legit singulariter, *pecuniam*, *& usque ad calceamentum*.

℣. 23. Græc. Καὶ μετὰ τὸ ὑπνῶσαι αὐτὸν, προεφήτευσε, κ̀ ὑπέδειξε βασιλεῖ τὴν τελευτὴν αὐτȣ͂, κ̀, &c. *Et postquam dormivit ipse, prophetavit, & ostendit regi finem ejus*; reliqua ut in textu, nisi excipias ult. ἀνομίαν λαȣ͂, *iniquitatem populi*; Ms. S. Theod. hab. *iniquitatem gentis*. Sangerm. & Corb. sup. *& exaltavit vocem ejus*.

CAPUT XLVII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

2. Reg. 12. 1. 1. Post hæc surrexit Nathan propheta in diebus David.

2. Et quasi adeps separatus à carne, sic David à filiis Israël.

1. Reg. 17. 34. 3. Cum leonibus lusit quasi cum agnis: & in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium, in juventute sua.

1. Reg. 17. 49. 4. Nunquid non occidit gigantem, & abstulit opprobrium de gente?

5. In tollendo manum, saxo fundæ dejecit exsultationem Goliæ:

6. nam invocavit Dominum omnipotentem, & dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bello, & exaltare cornu gentis suæ.

1. Reg. 18. 7. 7. Sic in decem millibus glorificavit eum, & laudavit eum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ:

8. contrivit enim inimicos undique, & exstirpavit Philisthiim contrarios usque in hodiernum diem: contrivit cornu ipsorum usque in æternum.

9. In omni opere dedit confessionem Sancto, & Excelso in verbo gloriæ.

10. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum: & dedit illi contra inimicos potentiam:

11. & stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos.

12. Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, & amplificarent manè Dei sanctitatem.

13. Dominus purgavit peccata ipsius, & 2. Reg.
exaltavit in æternum cornu ejus: & dedit illi 12. 13.
testamentum regni, & sedem gloriæ in Israël.

14. Post ipsum surrexit filius sensatus, & propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum.

15. Salomon imperavit in diebus pacis, cui 3. Reg.
subjecit Deus omnes hostes, ut conderet do- 3. 1.
mum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternum: quemadmodum eruditus es in juventute tua,

NOTÆ.

℣. 1. Græc. initio hab. Καὶ μετὰ τȣ͂το, *Et post hoc*; paulòque post, προφητεύειν, loco *propheta*; at in Compl. ὁ προφήτης. Similiter in Mss. S. Theod. Germ. & Corb. *post hoc*, in principio.

℣. 2. Græcè deest *&*, ipso initio; & pro *carne*, habetur σωτηρίȣ, *salutari*; cæt. ut in Vulg. In Mss. Sangerm. & S. Theod. *separatus est à carne*.

℣. 3. Eadem sunt in Græco, deleto eo, *similiter fecit*; τὸ verò, *in juventute sua*, adnectitur versui seq. sicut etiam in Ms. Corb. secus in Sangerm. sed in utroque, *fecit sicut cum agnis ovium*: ita quoque in Ms. S. Theod.

℣. 4. Ita in Græco est.

℣. 5. Ita Græc. hab. nisi quòd præponit ἐν, τῷ *saxo*; & pro *dejecit*, fert κ̀ καταβαλεῖν, *& dejiciendo*; in ed. Compl. deest κ̀. Ms. Corb. habet: *in saxo fundæ, & dejecit in exsultatione Goliæ*. Similiter in Sangerm. & S. Theod. *in saxo fundæ*: iste verò subdit, *dejecit exaltationem Goliæ*.

℣. 6. Græc. hab. ὕψιστον, *altissimum*, loco *omnipotentem*, additque κράτος, *robur*, ad vocem *ejus*, delet verò *&* ante *exaltare*; cæt. ut in Vulg. In Ms. Sangerm. est: *ubi invocavit Dominum potentem, & dedit in dexteram*, &c. Similiter in Corb. *ubi invocavit*; in Ms. S. Theod. *sibi invocavit*.

℣. 7. Consonat Græc. nisi quòd hab. ἐν τῷ φέρεσθαι, *in afferendo*, non *in offerendo*. Ms. Sangerm. leg. *in millibus*; Gr. verò ἐν μυριάσι.

℣. 8. Eadem prorsus in Gr. præter hoc ult. *usque in æternum*, quod abest. Ms. Sangerm. scribit, *conteruit enim*, &c.

℣. 9. Itidem Græcè, nisi quòd subnectitur αὐτȣ͂, *suo*, huic voci, *opere*; paulò verò post tollitur conjunct. *&*, cum præp. *in*.

℣. 10. Græc. delet voces 2. *Dominum*, & *Deum*, cum ult. his, *& dedit illi contra inimicos potentiam*.

℣. 11. Ita in Græco est, exceptis his ult. κ̀ ἐξ ἤχȣ... γλυκαίνει μέλη, *& ex sono..... dulces facit modos*.

℣. 12. Græc. initio hab. Ἔδωκεν ἐν ἑορταῖς, absque præced. *Et*; paulò verò post delet vocem *vitæ*; tum addit: ἐν τῷ αἰνεῖν αὐτȣ̀ς τὸ ἅγιον ὄνομα αὐτȣ͂, κ̀ ἀπὸ πρωῒ ἠχεῖν τὸ ἁγίασμα· i. e. *in laudando ipsos nomen sanctum ejus, & à manè personando sanctitatem*; cæt. ut in Vulg.

℣. 13. Eadem sunt in Græco, præter duo, ἀφεῖλε, *abstulit*, pro *purgavit*, & βασιλέων, *regum*, loco *regni*; at in ed. Compl. βασιλείας. In Mss. Sangerm. 15. & Corb. ita: *Christus purgavit peccata ipsius..... & dedit illi testam. regum*, &c. Itidem in Ms. S. Theod. præter τὸ *cornu ipsius*.

℣. 14. Græc. Μετὰ τȣ́τȣ ἀνέστη υἱὸς ἐπιστήμων, κ̀ δι' αὐτὸν κατέλυσεν ἐν πλατυσμῷ· *Cum hoc surrexit filius sciens, & propter illum habitavit in latitudine*. In Ms. verò Alex. ac ed. Compl. Μετὰ τȣ͂τον ἀνέστη, &c. in Ms. Corb. *perfecit*, loco *dejecit*.

℣. 15. In Gr. ἐβασίλευσε, *regnavit*, pro *imperavit*; subinde loco *subjecit omnes hostes*, sic, κατέπαυσε κυκλόθεν, *requiem dedit in circuitu*; & pro *quemadmodum eruditus es*, ὡς ἐσοφίσθης, *quàm sapiens fuisti*; cæt. ut supra. In Mss. Sangerm. & S. Theod. *eruditus est in juvent. sua*; simi-

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

3. Reg. 4. 31. 16. & impletus es, quasi flumen, sapientiâ, & terram retexit anima tua.

17. Et replesti in comparationibus ænigmata: ad insulas longè divulgatum est nomen tuum, & dilectus es in pace tua.

18. In cantilenis, & proverbiis, & comparationibus, & interpretationibus, miratæ sunt terræ,

19. & in nomine Domini Dei, cui est cognomen, Deus Israël.

3. Reg. 10. 27. 20. Collegisti quasi aurichalcum aurum, & ut plumbum complesti argentum,

21. & inclinasti femora tua mulieribus: potestatem habuisti in corpore tuo,

22. dedisti maculam in gloria tua, & profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari stultitiam tuam,

3. Reg. 12. 16. 23. ut faceres imperium bipartitum, & ex Ephraim imperare imperium durum.

24. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet nec delebit opera sua, neque perdet à stirpe nepotes electi sui: & semen ejus, qui diligit Dominum, non corrumpet.

25. Dedit autem reliquum Jacob & David de ipsa stirpe.

26. Et finem habuit Salomon cum patribus suis.

27. Et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam,

28. & imminutum à prudentia, Roboam, qui avertit gentem consilio suo:

29. & Jeroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israël, & dedit viam peccandi Ephraim, 3. Reg. 12. 28.
& plurima redundaverunt peccata ipsorum.

30. Valde averterunt illos à terra sua.

31. Et quæsivit omnes nequitias, usque dum perveniret ad illos defensio, & ab omnibus peccatis liberavit eos.

NOTÆ.

liter in Corb. *eruditus est.*

℣. 16. Ita de Græco, præter voces 2. *sapientiâ*, & *retexit*, pro quibus, Συνέσεως, *intellectu*, & ἐπεκάλυψε, *contexit*, detracto præced. &. In Ms. S. Theod. & *impletus est quasi..... anima sua*; item in Sangerm. & Corb. & *impletus est*; sicut in Corb. *anima sua.*

℣. 17. Concordat Græc. nisi quòd hab. gen. casu, αἰνιγμάτων, *ænigmatum*; & ἀφίκετο, *pervenit*, pro *divulgatum est*. In Ms. S. Theod. & *ad insulas longè extulisti nomen tuum.*

℣. 18. Eadem prorsus in Gr. juncto uno σε, verbo *miratæ sunt*. Ms. Sangerm. hab. *miratæ sunt te terræ*; S. Theod. *miratæ sunt gentes*, Gr. χῶραι.

℣. 19. Ita Græcè, detractâ 1. conjunct. &. In Ms. Corb. deest vox *Dei.*

℣. 20. Græcè κασσίτερον, *stannum*, loco *aurichalcum*; & ἐπλήθυνας, *multiplicasti*, pro *complesti*; cæt. quadrant.

℣. 21. Græcè deest &, in principio; loco verò *potestatem habuisti*, est καὶ ἐνεξουσιάσθης, Nobil. & *subjugatus es*; cæt. ut in textu. In Ms. Sangerm. & *reclinasti femora*, &c.

℣. 22. Similiter in Græco, præter ult. ista, *ad liberos tuos*, &c. pro quibus, ἐπὶ τὰ τέκνα σου, καὶ κατενύγην ἐπὶ τῇ ἀφροσύνῃ σου, *super filios tuos*, & *compunctus sum super stultitia tua*; in ed. Compl. κατανυγῆναι, *compungi*, aut etiam *incitari*: Ms. S. Theod. hab. sup. *in liberos tuos*; deinde cum Sangerm. & *in cæteris stultitiam tuam.*

℣. 23. Græc. γενέσθαι δίχα τυραννίδα, καὶ ἐξ Ἐφραὶμ ἄρξαι βασιλείαν ἀπειθῆ· *ut fieret imperium bipertitum*, & *ex Ephraim inciperet regnum inobediens*. Mss. Sangerm. & Corb. scribunt *Efrem*, non *Ephraim.*

℣. 24. Græcè, initio legitur Κύριος, *Dominus*; tollitur autem inf. *nec delebit*, ut post paulò, *à stirpe*, necnon vocula *sui*, post *electi*; loco verò *qui diligit Dominum*, &c. est, τοῦ ἀγαπήσαντος αὐτὸν, οὐ μὴ ἐξάρῃ· *qui ipsum dilexit*, *non tollet*. In ed. Ald. οὐδὲ μὴ ἐξαλείψῃ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκλεκτοῦ ἔκγονα· in Compl. αὐτοῦ ἔκγονα, ut in Vulg. Ms. S. Theod. initio hab. *non relinquet misericordiam.*

℣. 25. Græc. initio ponit Καὶ, detracto seq. *autem*; ultimòque hab. ἐξ αὐτοῦ ῥίζαν, *ex ipso radicem*, loco *de ipsa stirpe*; cæt. ut sup.

℣. 26. Græc. hab. Καὶ ἀνεπαύσατο, *Et requievit*, loco *Et finem habuit*, absque ult. *suis*; Ms. tamen Alex. subdit αὐτοῦ.

℣. 27. Concordat Græcum. In Ms. Sangerm. sic: & *reliquit post se..... genti stultitiam.*

℣. 28. Ita Græcè, detractâ præp. *à*, ante *prudentiâ*, positâ verò ἐκ, ante *consilio*. In Mss. Corb. & S. Theod. pariter & *minutum prudentiâ.*

℣. 29. Ita in Græco, excepta voce ἁμαρτίας, *peccati*, loco *peccandi*; detractâque seq. *plurima*. In Ms. Sangerm. & *dedit Efrem viam*, &c.

℣. 30. Græcè subnectitur σφόδρα, *valde*, versui præced. tum sequitur, ἀποστῆσαι αὐτοὺς, &c. *ut averteret eos*, &c. ut supra.

℣. 31. Græc. legit simpliciter: Καὶ πᾶσαν πονηρίαν ἐξεζήτησαν, ἕως ἐκδίκησις ἔλθῃ ἐπ' αὐτούς· *Et omnem nequitiam exquisierunt, donec vindicta veniret super eos*. Mss. Corb. & S. Theod. subdunt, & *ab omnibus peccatis liberavit eos Dominus.*

CAPUT XLVIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

3. Reg. 17. 1. 1. ET surrexit Elias propheta, quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat.

2. Qui induxit in illos famem, & irritantes illum invidia sua pauci facti sunt: non enim poterant sustinere præcepta Domini.

3. Reg. 17. 1. 3. Verbo Domini continuit cœlum, & dejecit de cœlo ignem ter:

4. Reg. 1. 10. 12. 4. sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi?

5. Qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte mortis in verbo Domini Dei. 3. Reg. 17. 22.

6. Qui dejecisti reges ad perniciem, & confregisti facilè potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo.

7. Qui audis in Sina judicium, & in Horeb judicia defensionis.

NOTÆ.

℣. 1. Eadem leguntur Græcè. Ms. S. Theod. initio hab. *Exsurrexit Elias*; & in fine, *quasi fax ardebat*; item in Sangerm. *quasi fax*, in Gr. ὡς λαμπάς.

℣. 2. Post *famem*, ita sequitur Græcè: καὶ τῷ ζήλῳ αὐτοῦ ὠλιγοποίησεν αὐτούς, & *zelo suo paucos fecit illos*; nec subjiciuntur alia. Mss. Sangerm. 15. Corb. & S. Theod. leg. *imitantes*, non *irritantes*; Ms. S. Theod. addit *illum invidiâ tabefacti sunt*: *non enim*, &c.

℣. 3. Ms. Sangerm. *Verbo Domini exaltavit cœlum*, & *dejecit à se ignem terræ*; item in Corb. & *dejecit à se ignem terræ*; in Ms. S. Theod. & *ejecit à se*, &c. in Græco: Ἐν λόγῳ Κυρίου ἀνέσχεν οὐρανὸν, κατήγαγεν οὕτως τρὶς πῦρ. ..... *deduxit sic ter ignem*; ed. Compl. καὶ κατήγαγε.

℣. 4. Græc. ὡς ἐδοξάσθης Ἠλία ἐν τοῖς θαυμασίοις σου· καὶ τίς ὅμοιός σοι καυχᾶσθαι; *quàm glorificatus fuisti Elias in mirabilibus tuis!* & *quis similis tibi ut glorietur?* Ms. Alex. hab. καυχήσεται, *gloriabitur*. Sangerm. Theod. & Corb. & *quis potest similiter gloriari tibi?*

℣. 5. Græc. Ὁ ἐγείρας νεκρὸν ἐκ θανάτου, καὶ ἐξ ᾅδου ἐν λόγῳ Ὑψίστου. *Qui suscitasti cadaver à morte*, & *ab inferis in verbo Altissimi*. Ms. S. Theod. hab. *à sorte*, non *de sorte.*

℣. 6. Græc. his mediis caret, & *confregisti facilè potentiam ipsorum*; cæt. quadrant. Mss. Sangerm. S. Theod. & Corb. vitiosè scrib. *delicto*, pro *de lecto.*

℣. 7. Ms. S. Theod. initio hab. *Qui audisti*; Græc. Ὁ ἀκούων; subinde ἐλεγμὸν, *correptionem*, loco *judicium*; statimque, καὶ ἐν Χωρὴβ κρίματα ἐκδικήσεως, & *in Choreb*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

8. Qui ungis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis successores post te.

4. Reg. 2. 11. 9. Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum.

10. Qui scriptus es in judiciis temporum
Malach. 4. 6. lenire iracundiam Domini; conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Jacob.

11. Beati sunt, qui te viderunt, & in amicitia tua decorati sunt:

12. nam nos vita vivimus tantùm, post mortem autem non erit tale nomen nostrum.

4. Reg. 2. 11. 13. Elias quidem in turbine tectus est, & in Eliseo completus est spiritus ejus: in diebus suis non pertimuit principem, & potentiâ nemo vicit illum:

14. nec superavit illum verbum aliquod, &
4. Reg. 13. 21. mortuum prophetavit corpus ejus.

15. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.

16. In omnibus istis non pœnituit populus, & non recesserunt à peccatis suis, usque dum ejecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terram:

17. & relicta est gens perpauca, & princeps in domo David.

18. Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo: alii autem multa commiserunt peccata.

19. Ezechias munivit civitatem suam, & induxit in medium ipsius aquam, & fodit ferro rupem, & ædificavit ad aquam puteum.

20. In diebus ipsius ascendit Sennacherib, 4. Reg.
& misit Rabsacen, & sustulit manum suam 18. 13.
contra illos, & extulit manum suam in Sion, & superbus factus est potentia sua.

21. Tunc mota sunt corda, & manus ipsorum: & doluerunt quasi parturientes mulieres.

22. Et invocaverunt Dominum misericordem, & expandentes manus suas, extulerunt ad cœlum: & sanctus Dominus Deus audivit citò vocem ipsorum.

23. Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis, sed purgavit eos in manu Isaiæ sancti prophetæ.

24. Dejecit castra Assyriorum, & contrivit 4. Reg.
illos angelus Domini: 19. 35.

25. nam fecit Ezechias quod placuit Deo, Tob. 1. 21.
& fortiter ivit in via David patris sui, quam Isa. 37.
mandavit illi Isaias propheta magnus, & 36.
fidelis in conspectu Dei. 1. Mac.

26. In diebus ipsius retro rediit sol, & ad- 7: 41.
didit regi vitam. 2. Mac. 8. 19.

27. Spiritu magno vidit ultima, & conso- 4. Reg.
latus est lugentes in Sion. Usque in sempi- 20. 11.
ternum Isa. 38.

28. ostendit futura, & abscondita antequam 8.
evenirent.

NOTÆ.

judicia vindictæ: similiter in Mss. Sangerm. & Corb. & *in Choreb.*

℣. 8. Græc. leg. εἰς ἀνταπόδομα, *in retributionem*, loco *ad pœnitentiam*, ultimòque μετ' αὐτὸν, *post te ipsum*, absque præced. *facis*. Ms. Sangerm. initio hab. *Qui junges reges*; sed pravè, nam in Gr. ὁ χρίων. Ms. S. Theod. addit *tuos*, ad *successores*.

℣. 9. Græc. Ὁ ἀναληφθεὶς, *Qui assumptus es*; reliqua ut in Vulg.

℣. 10. Græc. Ὁ καταγραφεὶς ἐν ἐλεγμοῖς εἰς καιροὺς κοπάσαι ὀργὴν πρὸ θυμοῦ, καὶ ἐπιστρέψαι καρδίαν, &c. *Qui descriptus es in correptionibus ad tempora lenire iram ante furorem, & convertere cor*, &c. ut in Vulg. In Mss. Sangerm. S. Theod. & Corb. *Qui inscriptus es in indiciis temporum*, &c. Ms. S. Theod. addit, *& linis iracundiam Dom.* extremò Sangerm. *& restituere tribui Jacob.*

℣. 11. Ita Græcè, deletis voculis 2. *sunt*, & *tua*: in Ms. S. Theod. *& amicitiâ tuâ*, absque præp. *in*. Gr. καὶ οἱ ἐν, &c.

℣. 12. Græcè simpliciter, καὶ γὰρ ἡμεῖς ζωῇ ζησόμεθα, *etenim nos vita vivemus*, absque aliis subseqq. In Ms. S. Theod. *vitam vivimus*.

℣. 13. Græc. Ἠλίας, ὃς ἐν λαίλαπι ἐσκεπάσθη, καὶ Ἐλισαιὲ ἐνεπλήσθη πνεύματος αὐτοῦ· καὶ ἐν ἡμέραις αὐτοῦ οὐκ ἐσαλεύθη ὑπὸ ἄρχοντος, καὶ οὐ κατεδυνάστευσεν αὐτὸν οὐδείς. *Elias, qui in turbine tectus est, & Elisæus impletus est spiritu illius: & in diebus suis non est commotus à principe, & non subjugavit eum quisquam.* Similiter in Mss. Sangerm. S. Theod. & Corb. *Elias, qui in turbine*, &c. subinde in Ms. S. Theod. *& in potentia*, &c.

℣. 14. Gr. in principio hab. πᾶς λόγος οὐχ ὑπερῆρεν αὐτὸν, dein καὶ ἐν κοιμήσει, *in dormitione*, loco *mortuum*; cæt. ut sup.

℣. 15. Græcum initio ipso ponit Καὶ, ultimòque τὰ ἔργα αὐτοῦ, *opera ejus*, loco *operatus est*; cæt. ut in Vulg. Ms. Sangerm. hab. *mirabilia opera ipsius*; S. Theod. *opera ejus*.

℣. 16. Eadem sunt in Græco, excepto verbo ἐπρονομεύθησαν, *direpti sunt*, pro *ejecti sunt*; non jungitur etiam ibid. *suis*, voci *peccatis*, præterquam in ed. Compl. in Ms. Corb. ita: *usque dum abjecti sunt*; in Ms. S. Theod. *usque dum deleti sunt*.

℣. 17. Ita quoque in Græco, excepto ult. τῷ οἴκῳ Δαυίδ, *domui David*; at in Ms. Alex. ἐν τῷ οἴκῳ, &c. in Ms. S. Theod. *& principes in domo*, &c.

℣. 18. Aptè ad Græc. nisi quòd ibi legitur initio, Τινὲς μὲν αὐτῶν, *Quidam sanè ipsorum*; & post paulò, τινὲς δὲ ἐπλήθυναν, *quidam autem multiplicaverunt*, &c. detracta voce præced. *Deo*.

℣. 19. Græcè, loco *ipsius aquam*, habetur, αὐτῶν τὸν Γώγ, *ipsorum Gog*, absque seq. &; at in Ms. Alex. ac ed. Compl. est, αὐτῆς ὕδωρ· extremò constanter κρήνας εἰς ὕδατα, *puteos ad aquas*; cæt. ut sup.

℣. 20. Posteriora tantùm variant Græcè, nempe ab his, *& sustulit*, &c. pro quibus sic: καὶ ἀπῆρεν· καὶ ἐπῆρεν ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν, καὶ ἐμεγαλαύχησεν ὑπερηφανίᾳ αὐτοῦ· i. e. *& promovit: & promovit manus ejus in Sion, & jactavit se in superbia sua.* Ms. Sangerm. 15. scribit *Sennacherim*, è Gr. Σενναχηρίμ.

℣. 21. Concordat Græc. detracta ult. voce *mulieres*.

℣. 22. Græc. tollit &, ante *expandentes*; & post *suas*, addit πρὸς αὐτόν, *ad eum*; mox ita, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ οὐρανοῦ ταχὺ ἐπήκουσεν αὐτῶν, *& sanctus de cœlo citò exaudivit eos*; nec plura. Ms. Sangerm. 15. hab. *& patentes manus suas extulerunt ad cœlum*; Corb. & S. Theod. *expandentes manus, extulerunt in cœlum*.

℣. 23. Græcè legitur simpliciter: Καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐν χειρὶ Ἡσαΐου· *Et redemit eos in manu Esaiæ*; prætermissis aliis.

℣. 24. Eadem sunt in Græco, præter primum ἐπάταξε, *percussit*, loco *dejecit*; & ult. αὐτοῦ, loco *Domini*. In Ms. Sangerm. 15. *Subjecit..... & contervit illos ang. Dei*; itidem in Corb. *Subjecit*, & *Dei*; item in Ms. S. Theod. *angelus Dei*.

℣. 25. Sic etiam in Græco, præter seqq. Κυρίῳ, *Domino*, pro *Deo*; dein, καὶ ἐνίσχυσεν ἐν ὁδοῖς Δαυίδ..... ἃς..... καὶ πιστὸς ἐν ὁράσει αὐτοῦ· *& invaluit in viis David..... quas..... & fidelis in visione ipsius.* Ms. Sangerm. hab. *& fortiter ivit in viam*, &c.

℣. 26. Totidem verba in Græco. Ms. S. Theod. hab. *retro redit sol*. Gr. verò ἀνεπόδισεν ὁ, &c.

℣. 27. Consonat Græc. ad verbum. In Mss. Corb. & S. Theod. deest *in*, ante *Sion*.

℣. 28. Ad verbum è Græco, nisi quòd extremò jungitur vox αὐτά, *ipsa*, verbo *evenirent*.

CAPUT XLIX.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

4. Reg. 22. 1. 1. Memoria Josiæ in compositionem odo-
ris facta opus pigmentarii.
2. In omni ore quasi mel indulcabitur ejus
memoria, & ut musica in convivio vini.
3. Ipse est directus divinitus in pœniten-
tiam gentis, & tulit abominationes impie-
tatis.
4. Et gubernavit ad Dominum cor ipsius,
& in diebus peccatorum corroboravit pie-
tatem.
5. Præter David, & Ezechiam, & Josiam,
omnes peccatum commiserunt:
6. nam reliquerunt legem Altissimi reges
Juda, & contempserunt timorem Dei.
7. Dederunt enim regnum suum aliis, &
gloriam suam alienigenæ genti.
4. Reg. 8. Incenderunt electam sanctitatis civita-
25. 9. tem, & desertas fecerunt vias ipsius in manu
Jeremiæ.
9. Nam malè tractaverunt illum, qui à
ventre matris consecratus est propheta, ever-
tere, & eruere, & perdere, & iterum ædi-
ficare, & renovare.
Ezech. 10. Ezechiel qui vidit conspectum gloriæ,
1. 4. quam ostendit illi in curru Cherubim.
11. Nam commemoratus est inimicorum
in imbre, benefacere illis qui ostenderunt rec-
tas vias.
12. Et duodecim prophetarum ossa pullu-
lent de loco suo: nam corroboraverunt Ja-
cob, & redemerunt se in fide virtutis.
13. Quomodo amplificemus Zorobabel? 1. Esd. 3. 2.
nam & ipse quasi signum in dextera manu; Agg. 1. 1. 14. &
14. sic & Jesum filium Josedec? qui in die- 2. 3. 5. 22. 24.
bus suis ædificaverunt domum, & exaltave- Zach. 3. 1.
runt templum sanctum Domino, paratum
in gloriam sempiternam.
15. Et Nehemias in memoriam multi tem-
poris, qui erexit nobis muros eversos, & sta-
re fecit portas & seras, qui erexit domos
nostras.
16. Nemo natus est in terra qualis Henoch:
nam & ipse receptus est à terra.
17. Neque ut Joseph, qui natus est homo, Gen. 41. 40.
princeps fratrum, firmamentum gentis, rec- 42. 3. 45. 5. &
tor fratrum, stabilimentum populi: 50. 20.
18. & ossa ipsius visitata sunt, & post mor-
tem prophetaverunt.
19. Seth & Sem apud homines gloriam Gen. 4. 25. & 5.
adepti sunt; & super omnem animam in ori- 31.
gine Adam.

Notæ.

℣. 1. Ita in Græco, præter duo, θυμιάματος, *incensi*, loco *odoris*, & ἔργῳ, *opere*, pro *opus*; at in Ms. Alex. ἔργον. Mss. Sangerm. & Corb. hab. *Memoriam Josiæ in compositione odoris factam*, &c. ut sup. item Ms. S. Theod. *in compositione*.

℣. 2. Similiter in Græco.

℣. 3. Græc. Αὐτὸς κατευθύνθη ἐν ἐπιστροφῇ λαοῦ, καὶ ἐξῆρε βδελύγματα ἀνομίας. *Ipse directus est in conversione populi, & abstulit abominationes iniquitatis.* Mss. Sangerm. & Corb. hab. sup. *in pœnitentia gentis*: itidem Ms. S. Theod. cum hoc ult. *& ab hominibus impietates.*

℣. 4. In Gr. abest duplex conjunct. *&*; loco verò *gubernavit*, & *peccatorum*, est κατεύθυνε, *direxit*, & ἀνόμων, *iniquorum*; cæt. ut supra. Ms. S. Theod. hab. *Et gubernavit ad Dom. cor suum.*

℣. 5. Eadem sunt in Græco, nisi excipias ult. πλημμέλειαν ἐπλημμέλησαν, *delictum deliquerunt*; in Ms. Alex. πλημμελείᾳ, *delicto*.

℣. 6. Græc. positâ virgulâ post vocem *Altissimi*, simpliciter hab. ἐξέλιπον, *defecerunt*, loco *& contempserunt timorem Dei.* Ms. verò S. Theod. ita, *legem Altissimi, potentes reges Juda defecerunt*; *& contempserunt*, &c. in Mss. Sangerm. & Corb. *potentes*, loco *Altissimi*; & in Germ. *Judæ*, non *Juda*; Gr. Ἰούδα.

℣. 7. Ita de Græco, præter unum *regnum*, pro quo κέρας, *cornu*; subinde in Mss. Sangerm. & S. Theod. *alienæ genti*, non *alienigenæ*; Gr. ἔθνει ἀλλοτρίῳ.

℣. 8. Eadem prorsus in Græco. Ms. S. Theod. ultimò hab. *in manus Jeremiæ.*

℣. 9. Græc..... καὶ αὐτὸς ἐν μήτρᾳ ἡγιάσθη προφ. ἐκριζοῦν, καὶ κακοῦν, καὶ ἀπολλύειν, ὡσαύτως οἰκοδομεῖν, καὶ καταφυτεύειν· *& ipse in utero sanctificatus est proph. eradicare, & affligere, & perdere, similiter ædificare, & plantare.* Ms. S. Theod. hab. *& iterum reædificare.*

℣. 10. Ita Græcè, præter nomen *Ezechiel*, ita scriptum, Ἰεζεκιήλ.

℣. 11. Græc. ponit καὶ, post vocem ὄμβρῳ, *imbre*; & pro *qui ostenderunt rectas vias*, hab. τοὺς εὐθύνοντας ὁδούς, *qui dirigunt vias*; cæt. ut in Vulg. Similiter in Mss. S. Germ. & S. Theod. *& benefacere.*

℣. 12. Priora Græco congruunt, posteriora verò, *nam corroboraverunt*, &c. sic habentur ibid. παρεκάλεσε δὲ τὸν Ἰακὼβ, καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐν πίστει ἐλπίδος· *consolatus est autem Jacob, & redemit eos in fide spei*; in Ms. Alex. παρεκάλεσαν γὰρ τὸν Ἰακὼβ, καὶ ἐλυτρώσαντο, &c. Mss. S. Theod. & Corb. ultimò hab. *in fide virtutis suæ.*

℣. 13. Ita in Græco, detracto med. *nam*; loco verò *signum*, est σφραγὶς, *signaculum*. Ms. Sangerm. ultimò hab. *in dextra manu in Israël*; Corb. *in dextera manu Israel*; S. Theod. *in dextera manûs*, &c.

℣. 14. Græc. initio hab. οὕτως Ἰησοῦς υἱὸς Ἰωσεδὲκ, *sic Jesus filius Josedec*; reliqua ut in Vulg. præter unum λαὸν, *populum*, pro *templum*; at in Ms. Alex. ac ed. Compl. ναόν. Mss. Sangerm. & Corb. delent τὸ *sic*, in principio; ut & Ms. S. Theod. *filium*, ante *Josedech*. Sangerm. ultimò hab. *in gloria sempiterna*; Gr. εἰς δόξαν αἰῶνος.

℣. 15. Eadem leguntur Græcè, præter hæc initio, Καὶ Νεεμίου ἐπὶ πολὺ τὸ μνημόσυνον, *Et Neemiæ memoria in multum tempus*; ultimòque, καὶ ἀνεγείραντος τὰ οἰκόπεδα ἡμῶν, *& erexit sola domorum nostrarum*. In Ms. Corb. *Et Neemiæ memoria multi temporis*; in Sangerm. *Et Nehemia in memoria multi*, &c.

℣. 16. Græc. Οὐδὲ εἷς ἐκτίσθη οἷος Ἐνὼχ τοιοῦτος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ γὰρ αὐτὸς ἀνελήφθη ἀπὸ τῆς γῆς· *Neque unus creatus est qualis Enoch talis in terra: nam & ipse assumptus est à terra.* In ed. Compl. Οὐδεὶς ἐκτίσθη; paulò verò post deest hoc, τοιοῦτος ἐπὶ τῆς γῆς.

℣. 17. Græcè deest *qui*, post *Joseph*; desunt pariter inf. *princeps fratrum, firmam. gentis*; cæt. ut supra. Ms. Corb. initio hab. *Et Joseph qui*, &c. Sangerm. verò & S. Theod. *Et Joseph natus est homo*, &c.

℣. 18. Absunt à Gr. ult. ista, *& post mortem prophetaverunt*; priora verò habentur ut sup.

℣. 19. Similiter in Græco, præter ult. καὶ ὑπὲρ πᾶν ζῶον ἐν τῇ κτίσει Ἀδάμ, *& super omne animal in creatione Adam.*

CAPUT L.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Mach. 12.6. 2. Mach. 3.4. 1. SImon Oniæ filius, ſacerdos magnus, qui in vita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corroboravit templum.

2. Templi etiam altitudo ab ipſo fundata eſt, duplex ædificatio & excelſi parietes templi.

3. In diebus ipſius emanaverunt putei aquarum, & quaſi mare adimpleti ſunt ſupra modum.

4. Qui curavit gentem ſuam, & liberavit eam à perditione.

5. Qui prævaluit amplificare civitatem, qui adeptus eſt gloriam in converſatione gentis: & ingreſſum domus & atrii amplificavit.

6. Quaſi ſtella matutina in medio nebulæ, & quaſi luna plena in diebus ſuis lucet.

7. Et quaſi ſol refulgens, ſic ille effulſit in templo Dei.

8. Quaſi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, & quaſi flos roſarum in diebus vernis, & quaſi lilia quæ ſunt in tranſitu aquæ, & quaſi thus redolens in diebus æſtatis.

9. Quaſi ignis effulgens, & thus ardens in igne.

10. Quaſi vas auri ſolidum, ornatum omni lapide pretioſo.

11. Quaſi oliva pullulans, & cypreſſus in altitudinem ſe extollens, in accipiendo ipſum ſtolam gloriæ, & veſtiri eum in conſummationem virtutis.

12. In aſcenſu altaris ſancti, gloriam dedit ſanctitatis amictum.

13. In accipiendo autem partes de manu ſacerdotum, & ipſe ſtans juxta aram. Et circa illum corona fratrum: quaſi plantatio cedri in monte Libano,

14. ſic circa illum ſteterunt quaſi rami palmæ, & omnes filii Aaron in gloria ſua.

15. Oblatio autem Domini in manibus ipſorum, coram omni ſynagoga Iſraël: & conſummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelſi regis

16. porrexit manum ſuam in libatione, & libavit de ſanguine uvæ.

17. Effudit in fundamento altaris odorem divinum excelſo principi.

18. Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis productilibus ſonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo.

19. Tunc omnis populus ſimul properaverunt, & ceciderunt in faciem ſuper terram, adorare Dominum Deum ſuum, & dare preces omnipotenti Deo excelſo.

20. Et amplificaverunt pſallentes in vocibus ſuis, & in magna domo auctus eſt ſonus ſuavitatis plenus.

NOTÆ.

℣. 1. Eadem prorſus in Græco: à Mſ. Sangerm. abeſt vox ult. *templum.*

℣. 2. Mſ. Sangerm. *Templi etiam altitudo, duplex ædificatio excelſa parietis templi;* Corb. & S. Theod. *& excelſa parietis templi.* Græcè: Καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐθεμελιώθη ὕψος διπλῆς, ἀνάλημμα ὑψηλὸν περιβόλου ἱεροῦ. *Et ab ipſo fundata eſt altitudo duplicis, reparatio excelſa ambitûs templi;* ed. Compl. hab. διπλοῦν ἀνάλημμα.

℣. 3. Græc. Ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἠλαττώθη ἀποδοχεῖον ὑδάτων, χαλκὸς ὡσεὶ θαλάσσης τὸ περίμετρον· *In diebus ipſius imminutum eſt receptaculum aquarum, æs ſicut maris perimetrum:* ita vertit Nobil. additque inf. *fortaſſe ſignificat, mare æneum ſupra modum amplum & capax.* In Mſ. Alex. ἀποδοχῖα ὑδάτων; in ed. Compl. δοχεῖα ὕδατος; præterea in Alex. λάκκος, non χαλκός.

℣. 4. Græcè ſimpliciter: Ὁ φροντίζων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἀπὸ πτώσεως. *Curam gerens populi ſui à caſu.* Mſ. Sangerm. extremò hab. *& liberavit illam à pernicie.*

℣. 5. Mſ. Corb. hab. *in converſationem gentis,* ultimòque *amplificatus eſt;* ſimiliter in Sangerm. *amplificatus eſt.* Græc. verò ſic pergit: καὶ ἐνισχύσας πόλιν ἐμπολιορκῆσαι· ὡς ἐδοξάσθη ἐν περιστροφῇ λαοῦ, ἐν ἐξόδῳ οἴκου καταπετάσματος· *& muniens* (Nobil. *fortificans*) *civitatem ad obſidendum: quàm glorificatus eſt in converſatione populi, in egreſſu domûs velamenti!* In ed. Compl. καὶ πολιορκήσας, ὡς ἐδοξάσθης· in Mſ. Alex. ὃς ἐδοξάσθη.

℣. 6. Ita in Græco, præter ult. τὸ *ſuis lucet,* quod abeſt; ſicut med. conjunct. *&;* ed. tamen Compl. extremò addit αὐτῆς.

℣. 7. In Græco ſimpliciter: Ὡς ἥλιος ἐκλάμπων ἐπὶ ναὸν Ὑψίστου, *Quaſi ſol refulgens ſuper templum Altiſſimi.* Mſ. S. Theod. hab. *ſic ille refulſit in,* &c.

℣. 8. Græc. ipſo initio ponit καὶ, delet verò tria ſubſeqq. imo & in Mſ. Alex. καὶ in fronte non habetur; cætera Vulgatæ ſimilia, niſi quòd pro his: *quæ ſunt in tranſitu aquæ, & quaſi thus redolens,* habetur: ἐπ' ἐξόδων ὕδατος, ὡς βλαστὸς Λιβάνου, *ſuper tranſitus aquæ, ſicut germen Libani;* Mſ. Alex. & Compl. ἐπ' ἐξόδῳ. In Mſ. Germ. *Quaſi arcus effulgens..... quaſi flos roſarum in diebus veris, quaſi lilia,* &c, in Mſ. S. Theod. *in diebus vernis,* &c.

℣. 9. Græc. Ὡς πῦρ, καὶ λίβανος ἐπὶ πυρείου, *Quaſi ignis, & thus ſuper focum.*

℣. 10. Ita Græcè.

℣. 11. Græc. jungit καρποὺς, *fructus,* verbo *pullulans;* ſubditque: καὶ ὡς κυπάρισσος ὑψουμένη ἐν νεφέλαις, *& quaſi cypreſſus exaltata in nubibus;* reliqua ut in Vulg. præter ult. καυχήματος, *gloriationis,* loco *virtutis,* abſque præp. *in,* ante *conſummationem.* Mſs. Sangerm. & S. Theod. hab. *ſe tollens;* extremòque, *veſtiri eum conſummatione virtutis.*

℣. 12. Ita è Græco, legendo *amictui,* non *amictum;* Gr. enim ἐδόξασε περιβολὴν ἁγιάσματος.

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, præter ſeqq. μέλη ἐκ χειρῶν, *membra de manibus,* loco *partes de manu,* f. leg. Interp. μέρη; in ed. etiam Compl. ἐκ χειρός; ſubinde loco *aram,* Græcè ἐσχάρα, vel ut in Compl. ἐσχάραν βωμοῦ, *focum aræ,* abſque ſeq. *&,* & penult. *monte:* ſimiliter in Mſs. Sangerm. 15. & Corb. deeſt *&,* poſt *aram.*

℣. 14. Græc. καὶ ἐκύκλωσαν αὐτὸν ὡς στελέχη φοινίκων, &c. *& circumdederunt eum quaſi rami palmarum,* &c. ut in Vulg. In Mſ. S. Theod. *ſic circumſteterunt quaſi rami in palma.*

℣. 15. Græc. ipſo initio hab. Καὶ, non *autem,* & pro *ſynagoga,* ἐκκλησίας; ſubinde, pro *in ara,* & ſeqq. ita, ἐπὶ βωμῶν, κοσμῆσαι προσφορὰν ὑψίστου παντοκράτορος· i. e. *ſuper aras, ad ornandum oblationem excelſi omnipotentis.* Ed. Compl. leg. ἐπὶ βωμοῦ; Ald. ἐπὶ βωμῷ; Mſs. Corb. & S. Theod. *in aram;* præterea in Corb. & Sangerm. id præmittitur, *& conſummationem fungens:* Græcè, συντέλειαν λειτουργῶν.

℣. 16. Ita Græcè, niſi quòd legitur, ἐπὶ σπονδείου, *ſuper libatorium,* pro *in libatione.*

℣. 17. Græc. Ἐξέχεεν εἰς θεμέλια θυσιαστηρίου ὀσμὴν εὐωδίας ὑψίστῳ παμβασιλεῖ. *Effudit ad fundamenta altaris odorem ſuavitatis excelſo omnium regi.* Mſ. Sangerm. *Et fudit in fundamenta,* &c. Mſ. S. Theod. *Effudit ad fundamenta,* ut ſup. in Gr.

℣. 18. Eadem ſunt in Græco, excepto ult. Ὑψίστου, *Altiſſimo,* pro *Deo,* abſque med. conjunct. *&.* Mſ. Sangerm. leg. *ſonaverunt;* itidem Mſ. S. Theod. ſed inf. delet vocem *magnam.*

℣. 19. Concinit Græc. niſi quòd hab. ſingulariter κατέσπευσε, *properavit,* non *properaverunt;* at in Mſ. Alex. ac ed. Ald. κατέσπευσαν; extremò ita, προσκυνῆσαι τῷ Κυρίῳ αὐτῶν παντοκράτορι Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, *adorare Dominum ſuum omnip. Deum excelſum,* abſque hoc med. *& dare preces.* Mſs. Sangerm. & Corb. hab. *adorare Dominum ſuum, & dare,* &c. ut in Vulg.

℣. 20. Gr. Καὶ ᾔνεσαν οἱ ψαλμῳδοὶ ἐν φωναῖς αὐτῶν, ἐν πλείστῳ οἴκῳ ἐγλυκάνθη μέλος· *Et laudaverunt pſallentes in vocibus ſuis, in magna domo dulce factum eſt melos.* In

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

21. Et rogavit populus Dominum excelſum in prece, uſquedum perfectus eſt honor Domini, & munus ſuum perfecerunt.

22. Tunc deſcendens, manus ſuas extulit in omnem congregationem filiorum Iſraël dare gloriam Deo à labiis ſuis, & in nomine ipſius gloriari:

23. & iteravit orationem ſuam, volens oſtendere virtutem Dei.

24. Et nunc orate Deum omnium, qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies noſtros à ventre matris noſtræ, & fecit nobiſcum ſecundùm ſuam miſericordiam:

25. det nobis jucunditatem cordis, & fieri pacem in diebus noſtris in Iſraël per dies ſempiternos;

26. credere Iſraël nobiſcum eſſe Dei miſericordiam, ut liberet nos in diebus ſuis.

27. Duas gentes odit anima mea: tertia autem non eſt gens, quam oderim:

28. qui ſedent in monte Seir, & Philiſthiim, & ſtultus populus qui habitat in Sichimis.

29. Doctrinam ſapientiæ & diſciplinæ ſcripſit in codice iſto Jeſus filius Sirach Jeroſolymita, qui renovavit ſapientiam de corde ſuo.

30. Beatus, qui in iſtis verſatur bonis: qui ponit illa in corde ſuo, ſapiens erit ſemper.

31. Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit: quia lux Dei, veſtigium ejus eſt.

NOTÆ.

Mſ. Alex. ἐμεγαλύνθη μέλος. In Mſ. S. Theod. *factus eſt ſonus ſuavitate plenus.*

℣. 21. Ita Græcè, niſi quòd poſt τὸ *in prece*, additur κατέναντι ἐλεήμονος, *ante miſericordem*; & pro *munus ſuum*, hab. λειτουργίαν αὐτοῦ, *miniſterium ejus*. Mſ. S. Theod. initio hab. *Et rogavit omnis populus*, &c.

℣. 22. Eadem ſunt in Græco, præter εὐλογίαν Κυρίῳ, *benedictionem Domino*, loco *gloriam Deo*; Mſ. S. Theod. addit *in labiis ſuis*; Gr. ἐκ χειλέων αὐτοῦ.

℣. 23. Græc. καὶ ἐδευτέρωσεν ἐν προσκυνήσει, ἐπιδείξασθαι τὴν εὐλογίαν παρὰ Ὑψίστου. *& iteravit in adoratione, ad oſtendendum benedictionem ab Altiſſimo.*

℣. 24. Græc. Καὶ νῦν εὐλογήσατε τῷ Θεῷ πάντες, τῷ μεγαλοποιοῦντι πάντῃ, τὸν ὑψοῦντα ἡμέρας ἡμῶν ἐκ μήτρας, καὶ ποιοῦντα, &c. *Et nunc benedicite Deum omnes, qui magna facit ubique, qui exaltat dies noſtros ab utero, & facit*, &c. ut in Vulg. Mſs. Sangerm. & Corb. initio hab. *Et plùs oravit Deum omnium, qui magna fecit*, &c. Mſ. S. Theod. *Et plùs oravit Dominum*, &c. In ed. Compl. εὐλογήσατε τὸν Θεὸν πάντων, τὸν μεγάλα ποιοῦντα μόνον, &c.

℣. 25. Concinit Græc. niſi quòd extremò hab. κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος, *ſecundùm dies ſæculi*, loco *per dies ſempiternos.*

℣. 26. Græc. ἐμπιστεῦσαι μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ λυτρωσάσθω ἡμᾶς· *fidelem faciendo nobiſcum miſericordiam ſuam, & in diebus ejus liberet nos*; Mſs. S. Theod. & Germ. *ut ſanet vos in diebus ſuis*; Corb. *ut liberet eos*, &c. Vide Nobilii Not.

℣. 27. Græc. Ἐν δυσὶν ἔθνεσι προσώχθισεν ἡ..... καὶ τὸ, &c. ut ſup. detracto ult. *quam oderim.*

℣. 28. Ita de Græco, præter nomen *Seir*, pro quo Σαμαρείας, *Samariæ*, abſque ſeq. &.

℣. 29. Græc. initio habet: Παιδείαν ſυνέσεως καὶ ἐπιστήμης ἐχάραξα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, &c. *Doctrinam intellectûs & ſcientiæ ſcripſi in codice iſto*; ed. Compl. ἐχάραξε; reliqua ut in Vulg. excepto uno ἀνώμβρησε, *diffudit*, pro *renovavit.*

℣. 30. Græcè, ἀναστραφήσεται, *verſabitur*, pro *verſatur bonis*; ſtatimque, καὶ ὁ θεὶς, *& qui poſuerit*, &c. ut in Vulg. detracto tamen ult. *ſemper.*

℣. 31. Sic etiam in Græco, præter vocem Κυρίου, loco *Dei*, detractoque ult. *eſt.*

CAPUT LI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. ORatio Jeſu filii Sirach: Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo te Deum ſalvatorem meum.

2. Confitebor nomini tuo: quoniam adjutor & protector factus es mihi,

3. & liberaſti corpus meum à perditione, à laqueo linguæ iniquæ, & à labiis operantium mendacium, & in conſpectu aſtantium factus es mihi adjutor.

4. Et liberaſti me ſecundùm multitudinem miſericordiæ nominis tui à rugientibus, præparatis ad eſcam,

5. de manibus quærentium animam meam, & de portis tribulationum quæ circumdederunt me:

6. à preſſura flammæ quæ circumdedit me, & in medio ignis non ſum æſtuatus:

7. de altitudine ventris inferi, & à lingua coinquinata, & à verbo mendacii, à rege iniquo, & à lingua injuſta:

8. laudabit uſque ad mortem anima mea Dominum,

9. & vita mea appropinquans erat in inferno deorſum.

10. Circumdederunt me undique, & non erat qui adjuvaret. Reſpiciens eram ad adjutorium hominum, & non erat.

11. Memoratus ſum miſericordiæ tuæ Do-

NOTÆ.

℣. 1. Ita Græc. habet: Mſ. S. Theod. ultimò, *Dominum ſalvatorem.*

℣. 2. Græc. initio hab. Ἐξομολογοῦμαι, *Confiteor*, &c. ut in Vulg. Breviar. Mozar. in com. 1. pontif. p. 324. *Confitebor nomini tuo magno*, &c. Mſ. S. Theod. *Confiteor.*

℣. 3. Eadem ſunt in Græco, exceptis his med. καὶ ἐκ παγίδος διαβολῆς γλώσσης, ἀπὸ χειλέων, *& à laqueo calumniæ linguæ, à labiis*, &c. Breviar. Mozarab. ubi ſup. *liberaſti animam meam à perditione, & à laqueo linguæ iniquæ, & contra aſſiſtentes factus es mihi adjutor*: itidem in Mſ. S. Theod. *& contra aſſiſtentes factus es*, &c. in ed. Compl. καὶ ἔναντι ἀνθεστηκότων, al. παρεστηκότων.

℣. 4. Græc. ſubdit καὶ, poſt vocem *miſericordiæ*; item Mſ. S. Theod. leg. *miſericordiæ tuæ, & nominis tui*; ſubinde pro *à rugientibus præparatis*, Græc. hab. ἐκ βρυγμῶν ἑτοίμων, *à rugitibus præparatorum*; cæt. ut ſup. Mſ. Sangerm. cum Breviar. Moz. *paratis.*

℣. 5. Græc. ἐκ χειρὸς ζητούντων τὴν ψυχήν μου, ἐκ πλειόνων θλίψεων ὧν ἔσχον· *de manu quærentium animam meam, de multis tribulationibus quas habui.* Breviar. Moz. *& de manu quærentium animam, & de portis tribulationis quæ circumdedit me.* Mſs. S. Theod. & Corb. *& de multis tribulationibus quæ circumdederunt me.*

℣. 6. Græc. ἀπὸ πνιγμοῦ πυρὸς κυκλόθεν, καὶ ἐκ μέσου πυρὸς οὗ οὐκ ἐξέκαυσα· *à ſuffocatione ignis in circuitu, & de medio ignis ubi non ſum æſtuatus.* Breviar. Moz. *& in medio ignis non æſtuavi.*

℣. 7. Similiter in Græco, præter hoc ult. βασιλεῖ διαβολὴ γλώσσης ἀδίκου, *regi calumnia linguæ iniquæ*; ed. Compl. hab. ἐκ γλώσσης; Breviar. Moz. *& linguâ iniquâ..... à rege injuſto*, &c. Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. *à rege iniquo, & lingua injuſta.*

℣. 8. Gr. in principio hab. ἤγγισεν, *appropinquavit*, pro *laudabit*; nec ultimò add. *Dominum.* Ed. Ald. leg. ᾔνεσε, non ἤγγισε.

℣. 9. Itidem Græcè, dempta præp. *in*, ante *inferno.*

℣. 10. Ad verbum è Græco, niſi id excipiatur, *reſpiciens eram*, pro quo ſimpliciter, ἐμβλέπων; at in Mſ. Alex. ἔβλεπον, in Compl. ἐνέβλεπον. Brev. Moz. addit, *ad adjutorium meum.*

℣. 11. Gr. in principio ponit Καί; extremòque τῆς

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

mine, & operationis tuæ, quæ à ſæculo ſunt:

12. quoniam eruis ſuſtinentes te Domine, & liberas eos de manibus gentium.

13. Exaltaſti ſuper terram habitationem meam, & pro morte defluente deprecatus ſum.

14. Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meæ, & in tempore ſuperborum ſine adjutorio.

15. Laudabo nomen tuum aſſiduè, & collaudabo illud in confeſſione, & exaudita eſt oratio mea.

16. Et liberaſti me de perditione, & eripuiſti me de tempore iniquo.

17. Propterea confitebor, & laudem dicam tibi, & benedicam nomini Domini.

18. Cùm adhuc junior eſſem, priuſquam oberrarem, quæſivi ſapientiam palàm in oratione mea.

19. Ante templum poſtulabam pro illa, & uſque in noviſſimis inquiram eam. Et effloruit tanquam præcox uva,

20. lætatum eſt cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum, à juventute mea inveſtigabam eam.

21. Inclinavi modicè aurem meam, & excepi illam.

22. Multam inveni in meipſo ſapientiam, & multùm profeci in ea.

23. Danti mihi ſapientiam, dabo gloriam.

24. Conſiliatus ſum enim ut facerem illam: zelatus ſum bonum, & non confundar.

25. Colluctata eſt anima mea in illa, & in faciendo eam confirmatus ſum.

26. Manus meas extendi in altum, & inſipientiam ejus luxi.

27. Animam meam direxi ad illam, & in agnitione inveni eam.

28. Poſſedi cum ipſa cor ab initio: propter hoc non derelinquar.

29. Venter meus conturbatus eſt quærendo illam: propterea bonam poſſidebo poſſeſſionem.

30. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam: & in ipſa laudabo eum.

31. Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum diſciplinæ:

32. quid adhuc retardatis? & quid dicitis in his? animæ veſtræ ſitiunt vehementer.

33. Aperui os meum, & locutus ſum: Comparate vobis ſine argento,

34. & collum veſtrum ſubjicite jugo, & ſuſcipiat anima veſtra diſciplinam: in proximo eſt enim invenire eam.

35. Videte oculis veſtris, quia modicum laboravi, & inveni mihi multam requiem.

36. Aſſumite diſciplinam in multo numero argenti, & copioſum aurum poſſidete in ea.

NOTÆ.

ἀπ' αἰῶνος, abſque ſeq. *ſunt*; cæt. ut ſup. Mſ. Corb. *& cooperationis tuæ, quæ à ſæculo eſt*; Sangerm. *& operationis tuæ, quæ à ſæc. eſt.*

℣. 12. Græcè deeſt *Domine*; ſequitur verò, ϗ σώζεις αὐτοὺς ἐκ χειρὸς ἐθνῶν, *& ſalvas eos de manu gentium.* Mſs. S. Theod. & Germ. hab. *quoniam eruis* (Germ. *erues*) *ſuſtinentes te, & liberas*; Corb. *& liberaſti*; Gr. ὅτι ἐξελῇ; Alex. & Compl. ἐξαιρῇ..... ϗ σώζεις.

℣. 13. Græc. Καὶ ἀνύψωσα ἐπὶ γῆς ἱκετείαν μου, ϗ ὑπὲρ θανάτου ῥύσεως ἐδεήθην. *Et exaltavi ſuper terram ſupplicationem meam, & pro mortis liberatione deprecatus ſum*: legiſſe videtur Interpres οἰκετείαν, non ἱκετείαν. Breviar. Moz. *Exaltaſti in terra habit. meam, & pro mortuo deflendo deprecatus ſum.* Mſ. Alex. ϗ ἀπὸ ἀθανάτου ῥύσεως, &c.

℣. 14. Græc. extremò hab. ἐν ἡμέραις θλίψεως, ἐν καιρῷ ὑπερηφάνων ἀβοηθησίας, *in diebus tribulationis, in tempore ſuperborum deſtitutionis*; priora verò ut in Vulg.

℣. 15. Totidem verba in Græco, præter unum *illud*, quod deeſt; ed. Compl. hab. σε; Mſs. Sangerm. & S. Theod. tollunt *&*, ante *exaudita eſt.*

℣. 16. Græc. in principio hab. Ἔσωσας γάρ με, &c. *Salvaſti enim me*; &c. ut in Vulg. Breviar. Moz. *Liberaſti animam meam à perditione*, &c. item in Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. deeſt *&*, ante *liberaſti.*

℣. 17. Similiter in Græco. Mſs. Sangerm. Corb. & Breviar. Moz. hab. *benedicam nomen*; ed. Compl. τὸ ὄνομα; al. τῷ ὀνόματι.

℣. 18. Mſ. Sangerm. *Cùm adhuc junior ſum, priuſquam errem*, &c. item *junior ſum* in Corb. & S. Theod. in Brev. Moz. *junior ſum, priuſquam errarem.* In Gr. Ἔτι ὢν νεώτερος, πρὶν πλανηθῆναί με, &c. ut ſupra.

℣. 19. Ita in Græco, præter ult. iſta, Ἐξ ἄνθους ὡς περκαζούσης σταφυλῆς, *Ex flore tanquam matureſcentis uvæ.* In Mſ. S. Theod. *Ante tempus poſtulabam..... tanquam præcocax uva.* Similiter in Sangerm. & Corb. *Ante tempus poſtulabam*; ultimò verò, *Et florebit tanquam*, &c. in Germ. *defloriet.* In Brev. Moz. *uſque in noviſſimo inquiram eam. Et deſlui tanquam*, &c.

℣. 20. Eadem ſunt in Græco, præter ſeqq. ἐπέβη...., ἐν εὐθύτητι, *aſcendit..... in rectitudine*, pro *ambulavit... iter rectum*; extremò etiam ἴχνευσα, *inveſtigavi*, pro *inveſtigabam*; ſed in Mſ. Alex. ac ed. Compl. ἴχνευον.

℣. 21. Græc. delet ult. *illam*; cæt. verò ut ſupra.

℣. 22. Græc. Καὶ πολλὴν εὗρον ἐμαυτῷ παιδείαν, προκοπὴ ἐγένετό μοι ἐν αὐτῇ. *Et multam inveni mihi doctrinam, profectus factus eſt mihi in ea.* Breviar. Moz. cum Mſ. S. Theod. *Multam inveni mihimetipſi ſapientiam*, &c. ut in Vulg.

℣. 23. Ad verbum è Græco. In Mſ. Sangerm. eſt: *Dans mihi ſap.* &c.

℣. 24. Conſonat Gr. niſi quòd ponit ϗ, ante *zelatus ſum.*

℣. 25. Primus verſiculus Græco congruit: poſterior ſic habetur, ϗ ἐν ποιήσει λιμοῦ διηκριβωσάμην, *& in factione famis diligenter egi*; in Mſ. Alex. ϗ ἐν ποιήσει μου διηκριβωσάμην. Mſ. Sangerm. in principio hab. *Conluctata eſt anima mea in illam*; dein Mſ. S. Theod. *& faciendo eam*, &c.

℣. 26. Itidem Græcè, præter vocem ἀγνοήματα, *ignorantias*, loco *inſipientiam.* Mſ. verò Sangerm. hab. *& in ſapientia ejus luxit anima mea*; ſed littera ult. *t*, verbo *luxit* ibid. videtur ſuperaddita. In Corb. ſic, *& in ſapientia ejus luxi*; & in margine ſubnexum legitur eadem manu: *& ignorantias meas inluminavit.*

℣. 27. Græc. caret his ult. *& in agnitione inveni eam*; Mſ. verò Alex. ſubdit, ϗ ἐν καιρῷ θερισμοῦ εὗρον αὐτήν, *& in tempore meſſis inveni eam.* Mſ. S. Theod. *& in magnitudine inveni eam.*

℣. 28. Græc. Καρδίαν ἐκτησάμην μετ' αὐτῶν ἀπ' ἀρχῆς, ϗ ἐν καθαρισμῷ εὗρον αὐτήν· διὰ τοῦτο οὐ μὴ ἐγκαταλειφθῶ· i. e. *Cor acquiſivi cum eis ab initio, & in purificatione inveni eam: propter hoc non derelinquar.* Mſ. verò Alex. cum ed. Compl. hab. Καρδίαν ἐκτησάμην μετ' αὐτῆς ἀπ' ἀρχῆς· διὰ τοῦτο, &c. ut in Vulg. Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. *Poſſedi cum ipſis cor*, &c.

℣. 29. Gr. ipſo initio ponit Καί; paulò verò poſt hab. ἐκτησάμην, *poſſedi*, non *poſſidebo*; cæt. ut ſupra.

℣. 30. Ita quoque in Græco, additâ voculâ μοὶ, ad *linguam.* In Mſs. Sangerm. S. Theod. & Corb. *Dedit enim mihi Dominus*, &c.

℣. 31. Aug. Specul. extremò hab. *& congregamini in domum diſciplinæ.* Græc. ϗ αὐλίσθητε ἐν οἴκῳ παιδείας, *& commoramini in domo diſciplinæ*; cæt. ut ſupra. In Mſs. S. Theod. & Corb. *Adpropinquate*, &c. in Corb. *& congregate vos in domo*, &c.

℣. 32. Ita Aug. in Spec. niſi quòd legit, *& quid adhuc dicitis?* Græcè ſimpliciter: διότι ὑστερεῖτε ἐν τούτοις, ϗ αἱ ψυχαὶ ὑμῶν διψῶσι σφόδρα; in Mſ. Alex. τί ὅτι ὑστερεῖτε; λέγετε ἐν, &c. in ed. Ald. ϗ ὅτι ὑστερεῖτε; λέγετε ἐν, &c. in Compl. ἢ τί λέγετε ἐν, &c.

℣. 33. Accinit Auguſt. Speculum unà cum Græco. Mſs. S. Theod. & Corb. jungunt *ſapientiam* ult. voci *argento*; imo & ipſum Auguſt. Speculum, ſed contra fidem Mſs.

℣. 34. Ita Græcè, niſi quòd abeſt *&* in principio, ſicut *enim* ſub finem. Apud Aug. in Spec. omnia ut in Vulg. præter hoc fut. *& ſuſcipiet*; at in Gr. ἐπιδεξάσθω. In Mſ. S. Theod. adnectitur *ejus*, voci *jugo*; ultimòque hab. *inveniri eam.*

℣. 35. Aug. Specul. *Videte oculis veſtris, quoniam modicè laboravi*, &c. Græc. Ἴδετε ἐν ὀφθαλμοῖς ὑμῶν, ὅτι ὀλίγον, &c. ut in Vulg.

℣. 36. Concinit Aug. Speculum: nec abſimile Græc. eſt, niſi quòd initio hab. Μετάσχετε, *Acquirite*, pro *Aſ-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

37. Lætetur anima vestra in misericordia ejus, & non confundemini in laude ipsius.
38. Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

NOTÆ.

sumite; paulòque post, ϖολὺν *multum*, loco *copiosum*, quæ idem sonant.

℣. 37. Ita refert Aug. in Speculo; sic etiam in Græco est, excepto uno αἰσχυνθείητε, *confundamini*, pro *confundemini*.

℣. 38. Sic ap. August. in Spec. Ita quoque in Gr. ad verbum, excepto uno *vobis*, quod abest, nimirum post *dabit*.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER ECCLESIASTICI.

IN *prologo.* Et dicentes & scribentes doctissimos fieri. *Pro* dicentes, *quod est loquentes*, *plerumque legitur* discentes, *unâ litterâ additâ; sed malè.*

Et illorum periti facti. *Non mutes participium* facti *in verbum infinitivum* fieri.

Deficere in verborum compositione. *Correctores sustulerunt conjunctionem* &, *quæ à plerisque libris præponitur his verbis.*

Nam deficiunt verba Hebraïca. *Et hinc sustulerunt* & *conjunctionem*, *quæ interponebatur ante* verba.

CAP. I. ℣. 8. Unus est altissimus Creator omnipotens. *Non addas* omnium *nomini* Creator.

℣. 12. Et longitudinem dierum. *Servanda est conjunctio* &, *non mutanda cum præpositione* in.

℣. 16. Cum electis feminis graditur. *Non præponas his verbis conjunctionem* &.

℣. 18. Religiositas custodiet & justificabit cor. *Quidam libri habent* vivificabit; *quidam*, *ut correctio*, justificabit.

℣. 25. Et rami illius longævi. *Non est mutanda copulativa* & *in causalem* enim.

CAP. II. ℣. 17. Et quid facient. *Non est mutanda tertia persona in secundam* facietis.

CAP. III. ℣. 10. Ut superveniat tibi benedictio ab eo. *Romani Correctores*, *pro eo quod vulgò legitur* Deo, *reposuerunt pronomen* eo, *referendum ad* patrem tuum.

℣. 12. Non enim est tibi gloria, ejus confusio. *Et hîc*, *pro conjunctione adversativa* sed, *reposuerunt pronomen* ejus.

℣. 16. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum. *Cave commutes* peccato, *quod est delicto*, *cum eo quod contrarium est*, bono facto, *ut quidam.*

℣. 26. Multos quoque supplantavit suspicio illorum. *Non scribas* enim *pro* quoque.

℣. 28. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus. *Pro* successus *quidam legunt* requiem.

℣. 30. Frutex enim peccati radicabitur in illis. *Insignis correctio*, *qua pro verbo composito* eradicabitur, *quod est*, *radicitus evelletur*, *emendatum est scriptumque verbum simplex contrariæ significationis*, radicabitur, *quod est*, *radices aget.*

℣. 34. Et Deus prospector est ejus qui reddit gratiam. *Non mutes* prospector, *quod est retributor*, *cum* conspector, *aut* protector.

Sequitur: Meminit ejus in posterum. *Correctores addiderunt pronomen* ejus.

CAP. IV. ℣. 8. Et responde illi pacifica in mansuetudine. *Nomen* pacifica *non est mutandum in adverbium* pacificè.

℣. 13. Complectentur placorem ejus. *Quidam pro* placorem, *quod est*, *suavitatem*, *non intellecto*, *absurdè* placatorem *scripserunt.*

℣. 17. Et erunt in confirmatione creaturæ illius. *Singulare* illius *non est vertendum in plurale* illorum.

℣. 32. Nec coneris contra ictum fluvii. *Cave scribas* fulminis, *quod est fulguris*, *pro* fluvii, *sive fluminis.*

CAP. V. ℣. 4. Altissimus enim est patiens redditor. *Non interponas* & *ante* redditor.

℣. 13. Esto mansuetus ad audiendum verbum. *Non subjicias*, *quod multi codices*, Dei: *superfluit enim.*

℣. 17. Et denotatio pessima super bilinguem. *Cave scribas* devotatio *aut* devoratio, *pro* denotatio, *quod est vituperatio.*

CAP. VI. ℣. 12. Si humiliaverit se contra te. *Non mutes* contra *in* coram.

℣. 19. Quasi is qui arat & seminat. *Non repetas* qui *ante* seminat.

℣. 31. Et vincula illius alligatura salutaris. *Quidam libri interjiciunt* fila hyacinthina, *ante* alligatura salutaris: *verùm alterum solum est nostræ Editionis. Græcè ad verbum ferè legitur* fila hyacinthina: *verùm id videtur Interpres juxta sensum vertisse* alligatura salutaris.

℣. 32. Stolam gloriæ indues eam. *Nequaquam mutandus est accusativus* stolam *in ablativum* stola.

℣. 33. Fili, si attenderis mihi, disces. *Quod sequitur in quibusdam libris pronomen* eam, *superfluit.*

CAP. VII. ℣. 4. Noli quærere à Domino ducatum. *Romani Patres correxerunt* à Domino, *Deo scilicet*, *quod vulgò legitur* ab homine.

℣. 6. Et ponas scandalum in æquitate tua. *Et hîc*, *pro eo quod vulgò legitur* agilitate, *id est*, *alacritate*, *emendando substituerunt* æquitate, *quod est*, *rectitudine.*

℣. 7. Non pecces in multitudinem civitatis. *Accusativus* multitudinem *à Correctoribus repositus*, *nequaquam mutandus est in ablativum* multitudine.

℣. 13. Noli arare mendacium adversùs fratrem tuum. *Cavendum hîc est*, *ne recidatur in vetus mendum*, *Romana correctione sublatum*, *quo* amare, *quod est diligere*, *scriptum fuit pro* arare, *quod moliri*, *fabricare*, *phrasi Hebraïca denotat. Differentia unius litterulæ ansam præbuit indoctis scribis*, *mutandi quod non intelligebant*, *ut plerumque aliàs.*

℣. 29. In toto corde tuo honora patrem tuum. *Rectè Correctores periodum inchoarunt ab his verbis* in toto corde tuo, *quæ alii jungunt periodo præcedenti.*

℣. 33. Et propurgate cum brachiis. *Hanc lectionem prætulerunt Correctores*, *ei quæ est in aliis libris*, & propugnato cum brachiis.

℣. 37. Gratia dati in conspectu omnis viventis. *Pro* dati, *alii legunt* datûs, *genitivum quartæ declinationis inusitatum: porro* datur *verbum*, & *participium* data, *quæ in quibusdam reperiuntur libris*, *vitia sunt.*

CAP. VIII. ℣. 6. Memento quoniam omnes in correptione sumus. *Cave pro* correptione, *quod est reprehensione*, *scribas* corruptione, *id est*, *pro* e *secunda vocali*, u *quintam.*

℣. 8. Et in gaudium nolumus venire. *Et hîc cavendum ne pro* nolumus *negativo*, *substituamus* volumus *affirmativum.*

℣. 12. Et in tempore necessitatis dare responsum. *Infinitivus* dare *non est mutandus in futurum indicativi* dabis.

CAP. IX. ℣. 2. Ne ingrediatur in virtutem tuam. *Non mutes quartos casus in sextos* virtute tua.

℣. 4. Ne fortè pereas in efficacia illius. *Malè quidam substituerunt* effigie, *id est specie*, *pro* efficacia, *virtute.*

℣. 10. Quasi stercus in via conculcabitur. *Non addas* ab omnibus prætereuntibus.

CAP. X. ℣. 3. Et civitates inhabitabuntur per sensum potentium. *Noli scribere* prudentium, *quod est*, *sensatorum*, *pro* potentium, *quod est*, *principum.*

℣. 4. In manu Dei potestas terræ. *Quod sequitur in plerisque omnibus libris*, & exsecrabilis omnis iniquitas gentium, *Correctores judicarunt superfluere hoc loco*, *esse verò versus septimi subsequentis.*

℣. 5. In manu Dei prosperitas hominis. *Probata Correctoribus lectio est* prosperitas, *quod est*, *felicitas; reprobata* potestas.

℣. 26. Noli despicere hominem justum pauperem, & noli magnificare virum peccatorem divitem. *Servandum est verbum imperativi modi repetitum* noli, *non commutandum cum adverbio negandi* non.

℣. 27. Magnus & judex & potens est in honore: & non est major illo qui timet Deum. *Plerique codices conjunctionem* &, *quæ præponitur nomini* judex, *vertunt in verbum substantivum* est (magnus est judex) *cui non pauci adjungunt nomen* dives, *hoc modo*: Magnus est dives judex; *sed malè hæc. Tria enim hominum genera hîc recensentur quæ sint in honore*, magnus *sive magnas*, judex, & potens, *sive quod Græcè est*, dynasta.

CAP. XI. ℣. 8. Et in medio sermonum ne adjicias lo-

qui. *Egregia correctio, quæ restituit vocem* sermonum, *pro ea quæ corruptè à plerisque legitur* seniorum, *quod est presbyterorum.*

℣. 9. De ea re quæ te non molestat, ne certeris. *Interpres, vocabulo certandi, usus genere deponenti, dixit* certeris, *pro* certes, *aut* certaveris.

℣. 20. Et nescit quod tempus præteriet. *Ut vocula* quod, *non pro conjunctione, sed pro nomine adjectivo est accipienda; ita futurum indicativi* præteriet, *non est mutandum cum præsenti conjunctivi* prætereat. *Porro pronomen* ipsum, *quod adjungunt quidam verbo* præteriet, *redundat.*

℣. 24. Et in hora veloci processus illius fructificat. *Correctores emendarunt* hora, *quod est, tempore, pro eo quod vulgò legitur, & quidem vitiosè*, honore.

℣. 34. A scintilla una augetur ignis. *Non addas conjunctionem* enim.

℣. 36. Et abalienabit te à tuis propriis. *Retinendum est pronomen* tuis, *non surrogandum nomen* viis, *quod est, semitis.*

Cap. XII. ℣. 4. Et impiis & peccatoribus reddet vindictam. *Cave scribas imperativum secundæ personæ* redde, *pro tertia persona futuri indicativi* reddet.

℣. 6. Prohibe panes illi dari. *Non mutes passivum* dari *in activum* dare.

℣. 12. Nec sedeat ad dexteram tuam, ne fortè conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam. *Plerique libri, ante hæc verba*, ne fortè conversus in locum tuum, *interjiciunt alia prorsus similia*, ne conversus stet in loco tuo, *sed quæ judicata sint superfluere.*

℣. 13. Et sic qui comitatur cum viro iniquo. *Non omittas adverbium* sic, *nec præponas conjunctioni* &.

℣. 18. Et quasi adjuvans suffodiet plantas tuas. *Cave mutes pronomen secundæ personæ* tuas *in tertiæ* suas.

Cap. XIII. ℣. 10. Attende, ne seductus in stultitiam humilieris. *Casus quartus* stultitiam, *præferendus est sexto, tum hoc tum proximo versu.*

℣℣. 14. 15. Et subridens interrogabit te de absconditis tuis. Immitis animus illius conservabit verba tua. *Hanc germanam esse tum lectionem tum distinctionem, docuimus olim in Notationibus nostris. Quidam enim libri, proximam sententiam auspicantur ab illis verbis*, de absconditis tuis: *quidam, pro nomine* immitis, *habent verbum* immittis, *& pro nominativo* animus, *dativum* animo: *quidam denique unicum verbum* conservabit, *dividunt in duo* non servabit. *Nam hæ corruptelæ huc occurrunt.*

℣. 17. Audiens verò illa, quasi in somnis vide. *Nec addas nomen* verba, *nec scribas loco conjunctionis* verò.

℣. 21. Si communicabit lupus agno aliquando. *Conjunctio* si *non est mutanda in adverbium* sicut.

℣. 22. Quæ communicatio sancto homini ad canem? *Pro* sancto homini, *quidam legunt* sancti.

Sequitur: Aut quæ pars diviti ad pauperem? *Nomini* pars, *non addas epitheton* bona.

Cap. XIV. ℣. 10. Oculus malus ad mala. *Subjiciunt quidam libri* erigit *aut* erigitur, *sed superfluè.*

Sequitur: Et non satiabitur pane, sed indigens & in tristitia erit super mensam suam. *Correctores addiderunt conjunctionem adversativam* sed.

℣. 12. Memor esto quoniam mors non tardat. *Non mutes præsens* tardat *in futurum* tardabit.

Sequitur: Et testamentum inferorum quia demonstratum est tibi. *Pro conjunctione* quia, *non scribas nomen* quod, *aut adverbium* jam.

Sequitur: Testamentum enim hujus mundi morte morietur. *Quidam libri, pro futuro indicativi* morietur, *habent imperativum* moriatur: *sed spurium est, quod legitur in nonnullis*, mortem operatur.

Cap. XV. ℣. 9. Non est speciosa laus in ore peccatoris. *Quod subjiciunt quidam libri*, quia non est à Domino missus, *meritò Correctores judicarunt superfluere.*

℣. 16. Si volueris mandata servare, conservabunt te. *Multi codices scribunt compositum* conservare: *sed* &, *quod subjiciunt nonnulli, redundat.*

Sequitur: Et in perpetuum fidem placitam facere. *Pro* facere *non substituas* servare, *multòque minùs futurum indicativi* servabunt *aut* facient.

℣. 17. Apposuit tibi aquam & ignem. *Tertia persona* apposuit *non est mutanda in primam* apposui.

Cap. XVI. ℣. 5. Ab uno sensato inhabitabitur patria, tribus impiorum deseretur. *Persuasi Latini, uni sensato opponi tres impios, scripserunt plerique* & à tribus impiis, *pro germana scriptura* tribus impiorum, *qua* tribus *substantivum est pro familia acceptum: quam Romani Patres restituerunt.*

℣. 9. Et non pepercit peregrinationi Loth. *Et hîc restituerunt nomen proprium* Loth, *pro pronomine* illorum, *quod alios plerosque omnes libros occupat.*

℣. 14. Et non retardabit sufferentia misericordiam facientis. *Pro primo casu* sufferentia, *non scribas quartum* sufferentiam.

℣. 19. Cùm conspexerit illa Deus. *Non præponas conjunctionem* &.

℣. 22. Et interrogatio omnium in consummatione est. *Vocula* omnium, *id est, cunctorum, non est mutanda in* hominum.

℣. 30. Anima omnis vitalis denunciavit ante faciem ipsius. *Correctores sustulerunt conjunctionem* autem, *quæ postponebatur voci* anima: *& futurum* denunciabit, *quod antea legebatur à plerisque, commutarunt cum præterito* denunciavit; *quàm optimè.*

Sequitur: Et in ipsam iterum reversio illorum. *Et hîc rectissimè, in locum sexti casus* ipsa, *surrogarunt quartum* ipsam.

Cap. XVII. ℣. 7. Posuit oculum suum super corda illorum. *Retinendum est pronomen reciprocum* suum, *non substituendum* ipsorum, *quod est in aliis multis.*

℣. 18. Eleemosina viri quasi signaculum cum ipso. *Cave ne recidas in vetus mendum, eorum qui scripserunt* sacculus, *diminutivum à saccus, pro* signaculum, *quod est sigillum.*

℣. 19. Et convertet in interiores partes terræ. *Præferendum est* convertet, *ei quod quidam libri habent* conteret; *& interiores per t mutam probatur præ* inferiores *per f semivocalem.*

℣. 26. A mortuo quasi nihil, perit confessio. *Non judicarunt Romani Patres omittendam vocem* confessio, *tametsi à non paucis manuscriptis omittatur. Causam intelligere poteris ex Notationibus nostris.*

℣. 30. Aut quid nequius quàm quod excogitavit caro & sanguis? *Nec hîc omittendum judicarunt* quàm quod.

Cap. XVIII. ℣. 6. Et cùm quieverit, aporiabitur. *Vulgò legitur* operabitur, *quod est, laborabit, videbit sibi de integro esse laborandum: sed Patres senserunt vocem Græcam ab Interprete fuisse retentam, ut alibi, & scriptum fuisse* aporiabitur, *quod est, perplexus erit.*

℣. 8. Quasi gutta aquæ maris deputati sunt. *Scribendum est* gutta *numero singulari, non plurali* guttæ.

℣. 14. Miseretur excipientis doctrinam miserationis. *Ut præsens indicativi* miseretur, *non est mutandum in præsens imperativi* misereatur; *ita neque genitivus* excipientis, *in nominativum* excipiens.

Sequitur: Et qui festinat in judiciis ejus. *Consequenter nec hîc mutandum singulare* festinat *in plurale.*

℣. 22. Et ne verearis usque ad mortem justificari. *Multi codices legunt* veteris: *Patres prætulerunt* verearis.

℣. 24. Et tempus retributionis in conversatione faciei. *Cave ne genitivum* faciei, *mutes sive in nominativum, sive in verbum* facies, *aut participium* faciens.

℣. 25. Et necessitatum paupertatis in die divitiarum. *Neque hîc genitivum pluralem* necessitatum, *mutes in accusativum singularem* necessitatem.

℣. 27. Homo sapiens in omnibus metuet. *Præferendum est futurum præsenti* metuit.

℣. 29. Et impluerunt proverbia & judicia. *Correctio est* impluerunt, *compositum ab* in *&* pluo, *quod est, instillaverunt; pro vulgari lectione* imploraverunt, *ab* in *&* ploro.

℣. 33. Et est tibi nihil in sacculo. *Duo vitia ex hoc versiculo sublata sunt: Unum, quòd omissa est negatio* non, *quæ interponebatur media inter* & *&* est: *alterum, quòd pro* sæculo, *quod est ævo, restitutum est* sacculo, *quod est marsupio.*

Sequitur: Eris enim invidus vitæ tuæ. *Non substituas* animæ *pro* vitæ.

Cap. XIX. ℣. 12. Sagitta infixa femori carnis. *Cave legas* canis, *omissâ litterâ* r, *pro* carnis, *quod est, corporis.*

℣. 24. Et est qui se nimiùm submittit. *Meritò omissa est vox* justus, *quæ interponebatur media inter* & *&* est; *nec solùm in hac pericope, sed & in subsequente:* Et est qui inclinat faciem suam.

Sequitur: Et fingit se non videre quod ignoratum est. *Cave omittas negationem* non.

Cap. XX. ℣. 6. Et est tacens, non habens sensum loquelæ. *Non addas conjunctionem* autem.

Sequitur: Et est tacens, sciens tempus aptum. *Adjectivo* aptum, *è quarto casu mutato in secundum* apti, *multa exemplaria adjungunt substantivum* temporis; *sed illud cùm minùs congruere videretur, alii adjunxerunt* sermonis.

℣. 16. Odibilis est homo hujusmodi. *Non præponas* & *conjunctionem.*

℣. 20. Sic casus malorum festinanter veniet. *Numerus singularis* veniet, *non est mutandus in pluralem* venient.

℣. 21. Homo acharis quasi fabula vana. *Pro* acharis, *quidam substituerunt* ingratus, *volentes interpretari Græcam vocem, quam Interpres reliquerat.*

℣. 31. Xenia & dona excæcant oculos judicum. *Pro* xenia *quidam scripserunt* munera, *explicandi causâ.*

Cap. XXI. ℣. 5. Objurgatio & injuriæ annullabunt substantiam. *Pro* objurgatio, *quidam scribunt* cataplectatio, *quam vocem à Græca formatam, putant ab Interprete*

fuisse datam, ejusque loco tandem substitutam interpretationem objurgatio.

℣. 6. Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet. *Non mutes pronomen* ejus, *in nomen* Dei, *sed ita intelligas.*

℣. 11. Via peccantium complanata lapidibus. *Spurium est, quod quidam scribunt* complantata *à planto, pro* complanata, *à planus.*

Sequitur: Et in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ. *Casus sextus* fine, *non est mutandus in quartum* finem.

℣. 15. Est autem sapientia quæ abundat in malo. *Pro* sapientia, *quidam contrarium putaverunt esse corrigendum*, insipientia; *sed malè.*

Sequitur: Et non est sensus, ubi est amaritudo. *Posterius* est *quidam mutant cum* abundat.

℣. 18. Verbum sapiens quodcunque audierit scius laudabit, & ad se adjiciet. *Non omittas voculas illas duas* ad se.

℣. 31. Et qui cum eo manserit, odiosus erit. *Nec hinc auferas voculas* cum eo.

Cap. XXII. ℣. 3. Filia autem in deminoratione fiet. *Nomini* filia, *nec præponas* in *præpositionem, nec postponas adjectivum* fatua.

℣. 8. Qui narrat verbum non audienti. *Alii* non attendenti; *quæ expositio est.*

℣. 10. Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus: & supra fatuum plora, deficit enim sensus. *Pro nominativo* sensus, *quidam ablativum legunt*, sensu: *sed nominativus est & in priori membro, ex quo non est posteriori addendum pronomen* ejus (sensus ejus) *sed subaudiendum.*

℣. 11. Modicùm plora supra mortuum, quoniam requievit. *Quod sequitur in quibusdam libris:* Plurimùm verò super vitam fatui, *superfluit.*

℣. 19. Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non dissolvetur. *His verbis non est præponendum adverbium* sicut, *etsi subaudiendum: porro* loramentum, *quod est ligamentum, deductum à lorum, ineptè quidam mutant in* ornamentum: *ad hæc* in *præpositio non facilè est omittenda: denique futurum* dissolvetur, *verti non debet in præsens* dissolvitur.

℣. 20. Metu non depravabitur. *Voci* metu *non præponitur conjunctio* vel.

℣. 21. Sicut pali in excelsis, & cæmenta sine impensa. *Nec huic versui præponendum est*, Sicut ornatus arenosus in pariete limpido, &; *nec versui* 23. (*quidam enim libri uni, quidam alteri versui præponunt*) *omnino enim superfluit, videturque altera esse interpretatio ejus quod noster reddidit* cæmenta sine impensa, *quod docuimus in Notationibus. Porro hoc versu* 21. *rectè Correctores scripserunt* pali, *quod significat stipites aut arundines, pro eo quod alii plerique corruptè legunt* paleæ: *ubi & consequenter ineptè quidam omiserunt præpositionem* sine, *quidam etiam* impensa, *quod est, expensa, mutarunt in* immensa, *quod est, magna.*

Sequitur: Posita contra faciem venti non permanebunt. *Quod subjiciunt quidam codices*, Et cor confirmatum in cogitationibus sensus non turbabitur, *non est hujus loci, sed altera est ejus quod præcessit versio.*

℣. 22. Sic & cor timidum in cogitatione stulti, contra impetum timoris non resistet. *Non subjicias quod quidam*, in omni tempore. *De hoc autem, & tum præcedenti tum subsequenti versu, lege Notationes.*

℣. 27. Ad amicum si aperueris os triste, non timeas. τὸ ad amicum, *quod alii finem faciunt præcedentis versus, Correctores initium hujus: deinde pro tertia persona* aperuerit, *emendarunt* aperueris *persona secunda.*

℣. 31. Amicum salutare non confundar. *Et hîc emendarunt* confundar, *primâ personâ, quod alii plerique scribunt secundâ personâ* confundaris.

Cap. XXIII. ℣. 1. Nec finas me cadere in illis. *Legendum est* in illis, *non, ut multi*, in illa exprobratione, *aut* in illam exprobrationem.

℣. 2. Quis superponet in cogitatu meo flagella. *Futurum* superponet *non est mutandum in præsens* superponit.

℣. 3. Et gaudeat super me inimicus meus. *Non est omittendum medium illud* super me.

℣. 14. Replebitur enim retributione domus illius. *Non addas nomini* retributione *epitheton* pessima, *quod quidam.*

℣. 24. Non fatigabitur transgrediens usque ad finem. *Non commutes verbum* fatigabitur *cum verbo* cessabit.

℣. 33. Secundò in virum suum deliquit. *Cave vetus notariorum vitium, qui scripserunt* dereliquit, *quod est, deseruit, pro* deliquit, *quod est, peccavit.*

℣. 36. Derelinquet in maledictum memoriam ejus. *Futurum singulare* derelinquet, *non est vertendum, vel in plurale* derelinquent, *vel in passivum* relinquetur, *ut nec accusativus* memoriam *in nominativum.*

Cap. XXIV. ℣. 11. Et omnium excellentium & humilium corda virtute calcavi. *Non legas* colla, *quod est cervices, pro* corda; *nec addas adjectivum* propriâ *substantivo* virtute.

℣. 16. Et in parte Dei mei hæreditas illius. *Non est mutandus ablativus singularis* parte, *in accusativum pluralem* partes.

℣. 25. In me gratia omnis viæ & veritatis. *Correctores emendarunt* viæ, *quod est, semitæ, pro* vitæ, *quod multi habent.*

℣. 39. A mari enim abundavit cogitatio ejus. *Retinendum hîc est, ex Patrum sententia, præteritum* abundavit, *non substituendum futurum* abundabit.

Sequitur: Et consilium illius ab abysso magna. *Cave commutes præpositionem* ab *cum* in.

℣. 41. Ego quasi fluvii dioryx. *Nobilis hujus loci emendatio, qua* fluvii *scriptum est casu genitivo, pro eo qui vulgò legitur nominativo* fluvius, *&* dioryx *trissyllabum, pro dissyllabo* doryx, *quod quidam pejùs legunt* dorax, *alii pessimè* vorax. *Primi erroris occasio ex eo sumpta est, quòd existimatum sit*, dioryx *esse nomen proprium, quod est appellativum, significans Græcè alveum.*

℣. 42. Et inebriabo prati mei fructum. *Cave mutes* prati, *quod quidam legunt* pratus, *& significat pascuum, in* partus, *derivatum à pario.*

Cap. XXV. ℣. 4. Divitem mendacem, senem fatuum. *Non interponas conjunctionem* &, *ut quidam.*

℣. 7. Quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium. *Servandus est tertius casus pluralis numeri* gloriosis, *non supponendus primus numeri singularis* gloriosus.

℣. 24. Et obcæcat vultum suum tanquam ursus. *Legendum est præsenti tempore* obcæcat, *potiùs quàm futuro* obcæcabit: *quemadmodum &* ostendit *præsens, potiùs quàm futurum* ostendet, *in eo quod sequitur*, Et quasi saccum ostendit. *Porro quod proximum est*, in medio proximorum ejus, *Correctores fecerunt initium versûs* 25. *quod alii faciunt finem hujus.*

℣. 31. Et plaga cordis, mulier nequam. *Pro* cordis, *quod est* καρδίας, *alii vitiosè scribunt* mortis, *quod est* θανάτου.

℣. 35. Confundet te. *Non præponas conjunctionem* &.

Cap. XXVI. ℣. 1. Numerus enim annorum illius duplex. *Vulgò scribitur plurale* illorum; *Correctio est, singulare* illius.

℣. 3. In parte timentium Deum. *Substantivo* parte *non adjicias adjectivum* bona.

℣. 9. In muliere zelotypa. *Correctores prætulerunt vocem* zelotypa, *ei quam alii legunt, voci* infideli.

℣. 14. Ab omni irreverentia oculorum ejus cave. *Non mutes genitivum* oculorum, *in dativum* oculis, *nec omittas pronomen* ejus.

Cap. XXVII. ℣. 2. Et emptionis angustiabitur peccatum. *Retinendus est nominativus* peccatum, *non mutandus in ablativum pluralem* peccatis.

℣. 5. Sicut in percussura cribri remanebit pulvis. *Correctores prætulerunt* pulvis, *ei quod alii legunt*, stercus.

℣. 7. Sic verbum ex cogitatu cordis hominis. *Genitivus* cordis *non temerè vertendus est in accusativum* cor.

℣. 9. Si sequaris justitiam, apprehendes illam. *Verbum* apprehendes *non est mutandum in participium* apprehendens.

℣. 13. In medio insensatorum serva verbum tempori. *Vitiosè quidam, pro imperativo secundæ personæ* serva, *scripserunt indicativum tertiæ personæ* servat.

℣. 14. Et risus illorum in deliciis peccati. *Patres emendarunt* deliciis, *quod est, delectationibus, pro eo quod vulgò legitur* delictis, *id est, offensionibus.*

℣. 26. Condulcabit os suum. *Cave pro* condulcabit, *deducto à dulcis, scribas* concukabit *à calco.*

℣. 27. Multa odivi. *Correctio est* odivi, *quod est, odi; reprobata lectio* audivi, *ab audio.*

Cap. XXVIII. ℣. 7. Tabitudo enim & mors. *Cave legas* Beatitudo, *quod est, felicitas, pro* tabitudo *corruptio.*

℣. 14. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit. *Correctores rectè addiderunt* in scintillam, *quod plerique libri omittunt.*

Sequitur: Et si exspueris super illam, exstinguetur. *Retinendum est pronomen feminini generis* illam, *non substituendum masculinum* illum.

℣. 15. Multos enim turbabit pacem habentes. *Alii pro futuro scribunt præteritum* turbavit.

℣. 19. Lingua tertia mulieres viratas ejecit. *Quod quidam legunt* fortes, *pro* viratas, *seu* viritas, *expositio est.*

℣. 25. Et utilis potiùs infernus quàm illa. *Alii, pro* infernus, *scribunt* inferus; *sed vitiosè quidam tertio casu* inferis.

℣. 28. Linguam nequam noli audire. *Non præponas his verbis* & *conjunctionem.*

Sequitur: Et ori tuo facito ostia & seras. *Quod sequi-*

tur in plerisque codicibus auribus tuis, *Patres superfluere censuerunt.*

Cap. XXIX. ℣. 6. Et loquetur verba tædii. *Non scribas Græcam vocem* acediæ, *pro Latina* tædii.

℣. 7. Si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium. *Pro* adversabitur, *quidam legunt* aversabitur, *quidam* adversatus, *quidam* aversatus; *inter quæ parva differentia est rerum, non minùs quàm vocum: sed nomen* solidi *retinendum est, nequaquam mutandum in adverbium* solidè.

℣. 10. Multi non causâ nequitiæ non fœnerati sunt. *Non omittas alterum* non, *sive prius sive posterius.*

℣. 15. Conclude eleemosinam in corde pauperis. *Pro* corde *non scribas* finu.

℣. 16. Super scutum potentis. *Quæ his verbis præponunt plerique omnes libri*, Eleemosina viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem, unicuique in caput illorum; *Correctores judicarunt redundare, omninoque esse auferenda, ut quæ non hujus sint loci, sed illius qui supra cap. 17. ℣℣. 18. 19.*

℣. 19. Vir bonus fidem facit pro proximo suo. *Non est omittenda præpositio* pro.

℣. 24. Repromissio nequissima, multos perdidit dirigentes. *Cave, pro* dirigentes, *quod est, feliciter agentes, legas aut* diligentes *aut* delinquentes.

℣. 34. Hospitio mihi factus est frater. *Non mutes personam tertiam* est *in secundam* es.

Cap. XXX. ℣. 15. Salus animæ in sanctitate justitiæ, melior est omni auro & argento. *Non interjicias conjunctionem* & *ante comparativum* melior.

Sequitur: Et corpus validum, quàm census immensus. *Scribendum est* census *per* c *tertiam alphabeti litteram, non* sensus *per* s.

℣. 20. Portans mercedes iniquitatis. *Non præponas his verbis* & *conjunctionem, sicut nec his ℣.* 24. Congrega cor tuum in sanctitate ejus.

℣. 27. Splendidum cor & bonum in epulis est. *Hinc non auferas* & *conjunctionem mediam.*

Cap. XXXI. ℣. 1. Vigilia honestatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet somnum. *Duplex futurum quidam mutant cum duplici præsenti*, tabefacit, aufert.

℣. 10. Et perfectus est. *Participium* inventus, *quod quidam addunt participio* perfectus, *superfluit.*

Sequitur: Qui potuit transgredi, & non est transgressus. *Pro* qui, *non facilè hîc substituendum est interrogativum* quis.

℣. 13. Non dicas sic: Multa sunt quæ super illam sunt. *Multi libri, adverbium similitudinis* sic, *junctum iis quæ præcedunt, mutant in conjunctionem conditionalem* si, *junctam iis quæ sequuntur: malè, sed pejùs illi, qui duas voces* si multa, *contrahunt in unam* simulata.

℣. 16. Cùm viderit, ne extendas manum tuam prior. *Alii præcedenti versui, Correctores huic, distinguendo jungunt τὸ* cùm viderit.

℣. 19. Ne, cùm manducas multum, odio habearis. *Pro* ne, *alii minùs clarè* & non.

℣. 25. Surge è medio, evome. *Unicam vocem* evome *ne distrahas in duas* & vome.

℣. 29. Nequissimo in pane murmurabit civitas. *Doctè Correctores præpositionem* in, *collocarunt mediam inter* nequissimo *&* pane, *quam alii incommodè collocant ante* nequissimo.

℣. 33. Quæ vita est ei qui minuitur vino? *Plerique libri habent* quæ, *pro eo quod Correctores dexterrimè emendarunt* ei qui.

Cap. XXXII. ℣. 2. Curam illorum habe, & sic conside. *Cave ne* conside, *quod est* sede *auctum una syllaba, mutes in* considera, *quod est, animadverte.*

℣. 5. Loquere major natu, decet enim te primum verbum, diligenti scientia. *Nominativus* major *non est mutandus in dativum* majori; *ut nec ablativi* diligenti scientia, *mutandi sunt in alios casus.*

℣. 13. In medio magnatorum ne præsumas. *Non addas* loqui.

℣. 15. Et illic avocare. *Pro* avocare, *non scribas additâ* d *litterâ* advocare, *vel una voce in duas distracta* advoca te.

℣. 19. Scandalizabitur in ea. *Non est mutandum in* eum *ab.*

Cap. XXXIII. ℣. 2. Et non illidetur. *Cave scribas* illudetur, *quod est, risui exponetur, pro* illidetur, *quod est, impinget, vocalem inquam quintam pro tertia.*

℣. 11. In multitudine disciplinæ Dominus separavit eos. *Nominativus* Dominus *nequaquam mutandus est in genitivum* Domini.

℣. 15. Duo & duo, & unum contra unum. *Malè alii plerique libri, pro priori conjunctione* &, *repetunt præpositionem* contra: Duo contra duo.

℣. 24. Ne dederis maculam in gloria tua. *Retinendus est sextus casus* gloria tua, *non mutandus in quartum.*

℣. 31. Si est tibi servus fidelis. *Pro* fidelis, *in quibusdam libris est* bonus, *in quibusdam* sensatus; *in quibusdam nihil est horum, sed subauditur hujusmodi aliquid.*

Cap. XXXIV. ℣. 3. Hoc secundùm hoc, visio somniorum. *Non est omittendum prius* hoc, *sed utrumque legendum.*

Sequitur: Ante faciem hominis similitudo hominis. *Non addas* alterius *posteriori voci* hominis.

℣. 8. Et sapientia in ore fidelis complanabitur. *Pro* complanabitur, *à planus, quidam minùs rectè, additâ unâ litterâ, scribunt* complantabitur, *à planto.*

℣. 10. Qui non est expertus, pauca recognoscit. *Retinendum est præsens* recognoscit, *non substituendum futurum.*

Sequitur: Qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam. *Non est legendum nomen* fatuus *pro participio* factus, *nec futurum* multiplicabit, *pro præsenti* multiplicat.

℣. 11. Qui implanatus est, abundabit nequitia. *Cave pro* implanatus, *quæ est vox ficta à Græca* πλανεῖσθαι *vagari, scribas, additâ* t *litterâ*, implantatus, *à planto; aut futurum* abundabit, *mutes in præteritum* abundavit.

℣. 12. Multa vidi errando. *Correctores* errando *emendarunt, quod est, vagando: pro eo plerique libri habent* enarrando, *quod est, explanando.*

℣. 14. Et in respectu illius benedicetur. *Non mutes* respectu *in* conspectu.

℣. 25. Panis egentium, vita pauperum est. *Non mutes plurale* pauperum, *in singulare* pauperis.

℣. 30. Et iterum tangit eum. *Pro* eum *non legas* mortuum, *sed subaudias: nullo verò modo omittas hæc verba.*

Cap. XXXV. ℣. 1. Qui conservat legem, multiplicat oblationem. *Tametsi fortè Interpres reddiderit* verbum, *Correctores tamen retinuerunt id quod clarius est* legem: *qui & pro* orationem, *quod est, precem, ex suis codicibus reposuerunt* oblationem, *quod est, sacrificium. Nam & ita est Græcè:* Qui conservat legem, multiplicat oblationes.

℣. 3. Et propitiationem litare sacrificii. *Alii pro genitivo singulari, legunt dativum pluralem* sacrificiis.

℣. 12. Ad inventionem facito manuum tuarum. *Non est unica dictio* adinventionem, *sed duæ*, ad, *quod est secundùm, &* inventionem.

℣. 17. Non despiciet preces pupilli. *Cave scribas* populi, *quod est plebis, pro* pupilli, *quod est orphani.*

℣. 19. Et Dominus exauditor non delectabitur in illis. *Non est omittenda negatio.*

Cap. XXXVI. ℣. 9. Tolle adversarium & afflige inimicum. *Rectè Patres* tolle *scripserunt, quod est, aufer è medio, pro eo quod plerique legunt, & contrarium est*, extolle.

℣. 13. Ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarrent magnalia tua. *Alii libri, contrario ordine, priùs scribunt* &, *posteriùs* ut; *malè.*

℣. 17. Da testimonium his qui ab initio creaturæ tuæ sunt. *Multi libri pronomina* his qui, *mutant in conjunctionem* quia; *malè itidem.*

Sequitur: Et suscita prædicationes. *Legendum est* prædicationes, *positum pro prophetias, non* precationes, *quod est orationes.*

℣. 19. Secundùm benedictionem Aaron de populo tuo. *Præpositio* de *non est commutanda cum verbo* da, *ac proinde non inchoanda ab his verbis nova periodus, sed præcedenti jungenda sunt, prout Correctores junxerunt.*

℣. 21. Fauces contingunt cibum feræ, & cor sensatum verba mendacia. *Pro* sensatum, *quod est, prudens, intelligens, cave scribas contrarium* insensatum.

℣. 28. Quis credit ei qui non habet nidum. *Interrogativum* quis, *non est mutandum in relativum* qui, *nec nominativus* quis *in dativum* cui, *ablato subsequente dativo* ei: Cui credit qui: *corrupta enim hæc lectio est, à Correctoribus restituta integritati.*

Cap. XXXVII. ℣. 6. Et non immemor sis illius in opibus tuis. *Correctores emendarunt* opibus, *quod est, divitiis, pro eo quod vulgò legitur* operibus, *quod est, actis sive gestis.*

℣. 7. Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur, & à zelantibus te absconde consilium. *Et hîc, pro eo quod plerique libri habent* cum socero tuo, *emendarunt* cum eo qui tibi insidiatur: *neque hunc versum paulò post repetendum judicarunt, ut quidam libri, his verbis:* Noli consiliari cum eo qui suspectum te habet, & ab æmulantibus tibi absconde consilium.

℣. 9. Et ipse enim animo suo cogitabit. *Pro* & ipse enim, *quidam legunt* & quid ipse: *conjunctionem* enim *quidam mutant cum præpositione* in: *pro* suo *tertiæ personæ pronomine, nonnulli* tuo *secundæ scribunt: denique pro* cogitabit *futuro indicativi, alii habent præsens subjunctivi* cogitet; *sed minùs rectè hæc omnia.*

℣. 12. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum injusto de justitia. *Quidam libri, pro* irreligioso, *quod est,*

impio, *scribunt contrarium* religioso, *quod est*, *pio*; *&* justo, *pro* injusto: *alii quidam ad finem sententiæ adjiciunt*, noli consiliari: *verùm hæc Correctores sequenda non esse censuerunt. Si placet, lege Notationes.*

Sequitur: Et cum muliere de ea quæ æmulatur. *Ablativum singularem generis feminini* ea, *non mutes in pluralem* his.

℣. 16. Et qui, cùm titubaveris in tenebris, condolebit tibi. *Malè alii plerique codices*, *voculis* qui cum *contractis in unam* quicumque, *&* *secunda* titubaveris *versa in tertiam* titubaverit, *denique addita* non *negatione ante* condolebit, *scribunt:* Et quicumque titubaverit in tenebris, non condolebit tibi.

℣. 17. Cor boni consilii statue tecum. *Non præponas his verbis conjunctionem* &.

℣℣. 21. 22. Est vir astutus multorum eruditor, & animæ suæ inutilis est. Vir peritus multos erudivit, & animæ suæ suavis est. *Harum duarum sententiarum*, *sola prior legitur à libris Græcis; sola posterior à plerisque Latinis: Patres utramque receperunt & junxerunt.*

℣. 33. Et aviditas appropinquabit usque ad choleram. *Pro* aviditas *Græcè est* aplestia, *ut & proximo versu pro* crapulam, *ubi dicitur*: Propter crapulam multi obierunt: *quam Græcam vocem*, *quæ propriè significat insatiabilitatem*, *alii Latini libri retinent his duobus locis.*

CAP. XXXVIII. ℣. 4. Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa. *Alii libri minùs rectè*, *pro nomine* medicamenta *& pronomine* illa *neutris*, *legunt nomen* medicinam *& pronomen* illam *feminina.*

℣. 6. Ad agnitionem hominum. *Non præponas his verbis conjunctionem* &.

℣. 20. In abductione permanet tristitia. *Correctores censuerunt* abductione *non esse mutandum in* obductione, *id est*, *vocalem primam in quartam.*

℣. 25. Sapientia scribæ in tempore vacuitatis. *Vulgaris lectio est*, Sapientiam scribe, *qua verbum* scribe *regit accusativum* sapientiam; *sed germana lectio est*, *qua nominativus* sapientia *regit genitivum nominis* scribæ. *Porro spuria sunt*, nativitatis *&* vanitatis, *quæ quidam scribunt pro* vacuitatis, *quod est*, *otii.*

℣. 26. Qua sapientia replebitur qui tenet aratrum. *Cave ne ablativum* qua *mutes in conjunctionem* quia, *ut plerique hactenus*, *ac proinde præcedentibus jungas illud*, quia sapientia replebitur.

℣. 28. Qui sculpit signacula sculptilia. *Non mutes accusativum pluralem* signacula, *in ablativum singularem* signaculo.

℣. 31. Et vigilia sua ornabit in perfectionem. *Duæ sunt voces* in perfectionem, *non unica* imperfectionem, *ut plerique scribunt.*

℣. 32. Et in numero est omnis operatio ejus. *Et hîc duæ sunt dictiones* in numero, *quod est*, *certo numero; non una* innumera, *quam alii habent*, *& contrarium significat*, *absque numero.*

℣. 39. Accommodantes animam suam, & conquirentes in lege Altissimi. *Non est* animam suam *numero singulari mutandum in pluralia* animas suas.

CAP. XXXIX. ℣. 5. Bona enim & mala in hominibus tentabit. *Legendum est* hominibus, *quod est*, ἀνθρώποις, *non* omnibus, *quod est*, πᾶσι.

℣. 15. Si permanserit, nomen derelinquet plùs quàm mille. *Non addas pronomen* ejus *voci* nomen.

℣. 17. In voce dicit. *Non præmittas* & *conjunctionem. Porro præsens* dicit, *quidam mutant cum præterito* dixit, *quidam cum futuro* dicam, *quidam cum participio* dicens. *Nam imperativus* dicito, *& futurum tertiæ personæ* dicet, *non videntur alicujus esse auctoritatis.*

℣. 23. Quoniam in præcepto ipsius placor fit. *Non legas* placatio, *sed per* placor *intellige beneplacitum.*

℣. 27. Benedictio illius quasi fluvius inundavit. *Non mutes præteritum* inundavit *in futurum* inundabit.

℣. 31. Sal, lac, & panis similagineus. *Non omittas* sal.

℣. 34. Et furorem ejus, qui fecit illos, placabunt. *Legendum est* placabunt, *potiùs quàm id quod in plerisque est libris* confundent.

℣. 37. Et super terram in necessitatem præparabuntur. *Non mutes accusativum* necessitatem *in ablativum.*

℣. 39. Et omne opus hora sua subministrabit. *Servandum est futurum* subministrabit, *non substituendum præteritum* subministravit.

CAP. XL. ℣. 3. A residente super sedem gloriosam. *Ablativus singularis* residente, *nequaquam mutandus est in nominativum pluralem* residentes, *omissa præpositione* à.

℣. 5. Somnus noctis. *Cave scribas* mortis, *quod est* θανάτου, *pro* noctis.

℣. 11. Omnia quæ de terra sunt, in terram convertentur. *Non addas conjunctionem* enim.

Sequitur: Et omnes aquæ in mare revertentur. *Præferendum est* revertentur, *ei quod alii legunt* convertentur.

℣. 13. Substantiæ injustorum sicut fluvius siccabuntur, & sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt. *Præstat retinere pluralia* siccabuntur *&* personabunt, *quàm substituere singularia*, siccabitur *&* personabit.

℣. 15. Super cacumen petræ sonant. *Non mutes præsens* sonant *in futurum* sonabunt.

℣. 17. Et misericordia in sæculum permanet. *Neque hîc mutes accusativum* sæculum *in ablativum* sæculo.

℣. 18. Et in ea invenies thesaurum. *Alii*, *pro secunda persona*, *scribunt tertiam* inveniet.

℣. 19. Filii, & ædificatio civitatis confirmabit nomen. *Nec omittas conjunctionem* &, *nec vertas futurum in præteritum* confirmavit.

Sequitur: Et super hæc mulier immaculata computabitur. *Neutrum plurale* hæc *servandum est*, *non substituendum femininum singulare* hanc.

℣. 22. Et super hæc, virides sationes. *Neque hîc*, *pro plurali* hæc, *substituas singulare* hoc.

℣. 25. Aurum & argentum est constitutio pedum. *Correctores prætulerunt* est constitutio pedum, *ei quod quidam libri habent* constituit *vel* constituet pedem.

℣. 26. Facultates & virtutes exaltant cor. *Cave legas* victus, *quod est*, *sumptus*, *pro* virtutes, *quod significat vires.*

℣. 32. In ore imprudentis condulcabitur inopia. *Pro* condulcabitur, *quod est dulcescet*, *nullo modo legendum est* conculcabitur, *id est*, *tertia alphabeti littera*, *pro quarta.*

CAP. XLI. ℣. 4. Et incredibili qui perdit patientiam. *Correctio Patrum est* patientiam, *quod est*, *tolerantiam; reproba lectio*, sapientiam.

℣. 6. Et quid superveniet tibi. *Quidam libri legunt numero plurali* & qui *vel* quæ supervenient tibi.

℣. 17. Sapientia enim abscondita, & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? *Non commutes* invisus *cum* occultus.

℣. 19. Veruntamen reveremini in his quæ procedunt de ore meo. *Legendum est* reveremini, *quod est*, *pudorem habete; non* revertimini, *quod est*, *redite.*

℣. 20. Non est enim bonum omnem reverentiam observare. *Malè & hoc loco*, *plerique*, *pro* reverentiam, *quod est*, *verecundiam sive pudorem*, *scribunt contrarium* irreverentiam.

℣. 28. Ab amicis de sermonibus improperii. *Non præponas verbum* cave.

CAP. XLII. ℣. 5. De corruptione emptionis. *Correctores prætulerunt* corruptione, *quod est*, *vitiatione*, *ei quod alii legunt* correptione, *quod est*, *admonitione.*

℣. 8. Et probabilis in conspectu omnium vivorum. *Insignis correctio*, *qua repositum est* vivorum, *quod est*, *viventium*, *pro eo quod plerique omnes libri habent*, virorum.

℣. 9. Ne fortè in adolescentia sua adulta efficiatur. *Et hîc egregiè restituerunt* adulta, *quod est*, *florem ætatis pertransiens*, *pro* adultera, *quod est*, *fornicaria.*

℣. 17. Stabiliri in gloria sua. *Non mutes passivum in activum* stabilire.

℣. 23. Et tanquam scintilla. *Nec hîc nominativum in accusativum* scintillam.

CAP. XLIII. ℣. 8. Crescens mirabiliter in consummatione. *Alii libri*, *pro ablativo*, *habent accusativum* consummationem.

℣. 9. In firmamento cœli resplendens gloriosè. *Non scribas nomen femininum* gloriosa, *pro adverbio* gloriosè.

℣. 11. In verbis sancti stabunt ad judicium. *Non mutes genitivum singularem* sancti, *in ablativum pluralem* sanctis.

Sequitur: Et non deficient in vigiliis suis. *Non supponas* exardescent *pro* deficient.

℣. 17. Et in voluntate ejus adspirabit Notus. *Correctores prætulerunt futurum præterito* adspiravit.

℣. 18. Vox tonitrui ejus verberabit terram. *Alia est versio*, *quæ habet* exprobrabit, *pro eo quod nostra* verberabit: *ubi & futurum servandum Correctores judicarunt.*

℣. 21. Et dum gelaverit, fiet tanquam cacumina tribuli. *Non mutes* gelaverit *cum* flaverit, *nec* cacumina, *omissâ primâ littera* c, *cum* acumina.

℣. 23. Et exstinguet viride, sicut igne. *Non substituas accusativum* ignem *pro ablativo.*

℣. 24. Et ros obvians ab ardore venienti. *Non scribas*, *omissa præpositione*, *dativum* ardori *pro ablativo; neque* venti *pro* venienti.

℣. 25. Et plantavit in illa Dominus insulas. *Observatu digna correctio*, *qua scriptum est pronomen femininum* in illa, *pro masculino* illum, *& nomen appellativum* insulas, *pro nomine proprio* Jesus: *sic enim habent plerique omnes Latini libri:* Et plantavit illum Dominus Jesus.

℣. 34. Non enim comprehendetis. *Quidam codices scri-*

lunt non enim pervenietis; *quidam* non enim habebitis: *primum est omnium optimum.*

Cap. XLIV. ℣. 5. In peritia sua requirentes modos musicos. *Correctores prætulerunt* peritia, *ei quod alii libri habent* pueritia, *quod est adolescentia, quanquam & hoc suam habeat verisimilitudinem.*

℣. 10. Quorum pietates non defuerunt. *Præferendus est numerus pluralis, ei quem alii legunt singulari.*

℣. 11. Cum semine eorum. *Non præponas* & *conjunctionem.*

℣. 12. Et in testamentis stetit. *Non mutes plurale* testamentis *in singulare.*

℣. 13. Et filii eorum propter illos. *Non mutes nominativum* filii *in genitivum* filiorum, *addito nominativo* semen *aut* hæreditas.

Sequitur: Usque in æternum manent. *Nec hic mutes plurale* manent *in singulare* manet.

℣. 22. Dedit illi gloriam in gente sua. *Pro* gloriam *non substituas* semen.

℣. 25. Et testamentum confirmavit super caput Jacob. *Nec nomini* testamentum *addas pronomen* suum, *nec substituas pronomen* ejus *loco nominis* Jacob.

Cap. XLV. ℣. 6. Et dedit illi coram præcepta. *Cave ne vocem unam* coram, *quæ idem est quod præsens, separes in duas* cor ad, *quasi dicatur, animum ad* præcepta.

℣. 9. Et circumcinxit eum zonâ gloriæ. *Non scribas* justitiæ *pro* gloriæ.

℣. 12. Stolam sanctam. *Retinendi sunt hi accusativi, non mutandi in alios casus.*

℣. 14. Et gloria honoris. *Pro* gloria, *non scribas accusativum* gloriam.

Sequitur: Opus virtutis, & desideria oculorum ornata. *Conjunctio* &, *ut non est præponenda nomini* opus, *ita non auferenda nomini* desideria: *quod quidem legendum non est sexto casu numeri singularis* desiderio.

℣. 15. Usque ad originem. *Pro* originem, *quod est, principium, ne scribas* orientem.

℣. 17. Sacrificia ipsius consumpta sunt igne quotidie. *Pro* consumpta, *alii libri habent* consummata.

℣. 19. In nomine ejus. *Non mutes* ejus *in reciprocum* suo.

℣. 21. Et dedit illi in præceptis suis potestatem. *Servandum est pronomen singulare* illi, *non substituendum plurale* illis.

℣. 27. Cæterùm in terra gentes non hæreditabit. *Non est mutandum plurale* gentes *in singulare* gens.

℣. 29. Placuit Deo pro Israël. *Non est omittenda præpositio* pro, *quam Correctores consultissimè addiderunt.*

Cap. XLVI. ℣. 4. Nam hostes ipse Dominus perduxit. *Non legas* percussit *à percutio, pro* perduxit *à perduco.*

℣. 5. An non in iracundia ejus. *Non scribas conjunctionem* aut, *loco adverbii* an.

℣. 8. Et secutus est à tergo potentis. *Servandus est genitivus singularis* potentis, *non mutandus in accusativum pluralem* potentes.

℣. 9. Et perfringere murmur malitiæ. *Non scribas* perstringere *à stringo, pro* perfringere *aut* confringere *à frango.*

℣. 17. Et vidit Deus Jacob. *Legendus est casus nominativus* Deus, *non accusativus* Deum.

℣. 19. In oblatione agni inviolati. *Romani Patres emendarunt* agni, *pro eo quod plerique omnes legunt* viri, *quod est, masculi; & retinuerunt* inviolati, *id est, immaculati, pro eo quod quidam scribunt* immolati, *quod est, sacrificati.*

℣. 23. Et exaltavit vocem suam. *Et hic correxerunt* suam, *pro eo quod multi legunt non reciproco* ejus.

Cap. XLVII. ℣. 5. In tollendo manum, saxo fundæ dejecit. *Non addas præpositionem* in *ante* saxo.

℣. 6. Nam invocavit Dominum omnipotentem. *Non scribas adverbium* ubi, *pro conjunctione* nam; *nec* potentem *pro* omnipotentem.

℣. 13. Dominus purgavit peccata ipsius. *Non est legendum* Christus, *neque* spiritus, *sed* Dominus.

Ibidem. Et dedit illi testamentum regni. *Non mutes nomen abstractum* regni, *in concretum* regum.

℣. 14. Et propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum. *Alia versio habet:* Et propter illum requievit in latitudine.

℣℣. 15. 16. Quemadmodum eruditus es in juventute tua, & impletus es, quasi flumen, sapientiâ, & terram retexit anima tua. *Retinenda sunt secundæ personæ tum verba tum pronomina, non mutanda in personam tertiam.*

℣. 22. Et incitari stultitiam tuam. *Quidam non intelligentes quid sibi vellet infinitivus passivus* incitari, *mutarunt illum cum aliis vocibus; præsertim verò cum* in cæteris, *id est, in reliquis, quod plerosque omnes malè occupat libros.*

Cap. XLVIII. ℣. 2. Et irritantes illum invidia sua, pauci facti sunt. *Correctores scripserunt* irritantes, *quod est, exacerbantes, pro eo quod alii* imitantes *aut* æmulantes.

℣. 3. Et dejecit de cœlo ignem ter. *Insignis loci restitutio, qua* de cœlo *scriptum est, quod vulgò legitur* à se; & ter, *id est, tribus vicibus, quod* terræ: *sic enim vulgò legitur:* Et dejecit à se ignem terræ, *mendosissimè.*

℣. 6. Et gloriosos de lecto suo. *Cave ne* delicto, *quod est, peccato, scribas pro* de lecto, *quod est, de strato.*

℣. 10. Qui scriptus es in judiciis temporum. *Alii libri, pro simplici* scriptus, *legunt compositum* inscriptus; & *pro* judiciis, indiciis, *id est,* n *consonantem pro* u *vocali.*

℣. 13. Elias quidem in turbine tectus est. *Non mutes conjunctionem* quidem *in relativum* qui.

Cap. XLIX. ℣. 1. Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii. *Correctores prætulerunt quartum casum sexto* compositione; & *sublato verbo substantivo* est, *nominativum femininum* facta, *reliquis quæ passim leguntur,* factam, factum, facti.

℣. 3. Ipse est directus divinitus in pœnitentiam gentis. *Non est mutandus accusativus* pœnitentiam *in ablativum.*

Sequitur: Et tulit abominationes impietatis. *Cave legas* ab hominibus *pro* abominationes, *duas voces pro una.*

℣. 7. Dederunt enim regnum suum aliis. *Non omittas conjunctionem* enim.

℣. 11. Benefacere illis. *Non præponas conjunctionem* &.

℣. 13. Nam & ipse quasi signum in dextera manu. *Superfluit, quod multi codices subjiciunt,* Israël.

℣. 14. Sic & Jesum filium Josedec. *Correctores præmiserunt adverbium similitudinis* sic.

℣. 17. Neque ut Joseph qui natus est homo. *Non mutes duas dictiunculas* neque ut, *cum una* &.

Cap. L. ℣. 11. Et vestiri eam in consummationem virtutis. *Ut non est omittenda præpositio* in, *ita non est substituendus ablativus pro accusativo* consummationem.

℣. 15. Et consummatione fungens in ara. *Hic servandus est ablativus* consummatione.

℣. 24. Et nunc orate Deum omnium. *Multi codices pro* nunc *habent* plùs, & *pro imperativo* orate, *indicativum* oravit; *quidam etiam addunt* rursum post: Et rursum post plùs oravit: *sed hæc omnia repugnantia genuinæ lectioni.*

℣. 30. Qui ponit illa in corde suo. *Non est commutandum præsens* ponit *cum futuro* ponet.

Cap. LI. ℣. 12. Et operationis tuæ. *Pro nomine simplici* operationis, *non scribas compositum* cooperationis.

Sequitur: Quæ à sæculo sunt. *Retinendum est plurale* sunt, *non substituendum singulare* est.

℣. 18. Cùm adhuc junior essem. *Et hic retinendus est optativus* essem, *non surrogandus indicativus* sum.

℣. 19. Ante templum postulabam pro illa. *Correctores prudenter observarunt scribendum esse* templum, *quod est, ædem sacram, pro eo quod vulgò legitur* tempus, *id est, horam.*

Ibidem. Et effloruit tanquam præcox uva. *Pro* effloruit, *non supponas* defloruit, deflorebit, *aut* florebit.

℣℣. 26. 27. Et insipientiam ejus luxi. Animam meam direxi ad illam. *Hæc est germana hujus loci lectio, à multis vindicata mendis, Romanorum Patrum industriâ. Quidam enim codices addunt alterum* in, & *pro accusativo* insipientiam *scribunt ablativum; quod tamen non recedit à vero. Alii vocem unam* insipientia *sive* insipientiam, *dividunt in duas,* in sapientia *aut* sapientiam; *malè. Complures primam personam* luxi *mutant in tertiam* luxit, *eique addunt suppositi loco* anima mea; *non sincerè. Nonnulli verbum simplex* luxit, *vertunt in compositum* eluxit, *tanquam à luceo deductum sit, quod est à lugeo, deploro. Multi subjiciunt* & ignorantias meas illuminavit, *superfluè. Denique nonnulli omittunt* animam meam, *nisi quòd mutatum in nominativum jungunt verbo præcedenti* luxit.

℣. 30. Dedit mihi Dominus linguam. *Non est addenda conjunctio* enim.

℣. 33. Comparate vobis sine argento. *Quidam libri subjiciunt* sapientiam: *verùm illud redundat, Correctorum judicio.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER ECCLESIASTICI.

CAP. I. ℣. 16. Cum electis feminis graditur. *Feminarum Græcè nulla est mentio, sed τῶν σπερμάτων,* seminum. *Unde conjiciunt quidam,* cum electis feminis, *legendum esse, quod sit, cum iis qui ex semine eorum electi sunt. Denique pro* graditur, *quædam insignia Mß. legunt* creditur, *quod respondet Græco ἐμπιστευθήσεται, fidelis erit, credet se, adhærebit illis : qua ratione legitur Psal. 77. ℣. 8.* Et non est creditus cum Deo spiritus ejus.

CAP. VII. ℣. 20. Noli prævaricari in amicum pecuniam differentem. *Multi boni libri scribunt casu ablativo,* pecuniâ differenti. *Græcè est in quibusdam exemplaribus ἕνεκεν διαφόρου, ob rem differentem; in aliis, nominatim Sixtinis, ἕνεκεν ἀδιαφόρου, ob rem indifferentem.*

CAP. VIII. ℣. 10. Ab ipsis sapientiam & doctrinam intellectus. *Multa Mß. conformiter Græco, omittunt media illa verba,* sapientiam &.

CAP. XI. ℣. 5. Multi tyranni sederunt in throno. *Quidam conjiciunt pro* in throno, *legendum esse* in terra, *eò quòd Græcè sit ἐπ' ἐδάφους, in pavimento.*

℣℣. 15. 16. Sapientia & disciplina & scientia legis apud Deum : dilectio & viæ bonorum apud ipsum. Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt : qui autem exsultant in malis, consenescunt in malo. *Hæc omittuntur à plerisque omnibus Latinis Mß. conformiter plerisque libris Græcis, etiam Sixtinis; quanquam in Græcis Regiæ editionis exstent : vide Notationes.*

℣. 20. Et mors appropinquet. *Multi libri hoc omittunt, Græco consentaneè.*

℣. 32. Sicut enim eructant præcordia fetentium. *Alii libri scribunt ex prima conjugatione* fetantium, *quod est, fetarum.*

Ibidem. Et sicut prospector. *Quidam libri habent* prospectator.

CAP. XIII. ℣. 22. Aut quæ pars diviti ad pauperem. *Sunt libri, qui pro* pars, *legunt* pax, *id est,* εἰρήνη, *quod est Græcè.*

CAP. XXIV. ℣. 11. Et omnium excellentium & humilium corda virtute calcavi. *Quod quidam libri habent* sublimium, *id quod est, magnificorum, pro* humilium, *quod est, abjectorum, suam habet verisimilitudinem : quanquam ex Græco non possit judicium ferri, quòd versiculum istum illic non legam.*

CAP. XXVI. ℣℣. 16. 17. 18. Et ossa illius impinguabit. Disciplina illius datum Dei est. Mulier sensata, *&c. Quidam libri sic distinguunt, conformiter Græcis, etiam Sixtinis :* Et ossa illius impinguabit disciplina illius. Datum Dei est mulier sensata, *&c.*

CAP. XXXI. ℣. 10. Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna. *Multi insignes libri, pro* qui *relativo, scribunt interrogativum* quis, *& futuro* erit, *præponunt conjunctionem* &, *suffragante Græco; sed eadem utriusque lectionis sententia est.*

CAP. XXXVIII. ℣. 39. Accommodantes animam suam, & conquirentes in lege Altissimi. *Quidam libri, pro nominativis pluralibus* accommodantes *&* conquirentes, *legunt genitivos singulares* accommodantis *&* conquirentis : *quâ de re Notationes nostræ.*

CAP. XXXIX. ℣. 17. In voce dicit. *Manuscriptum Monasterii Lobiensis omittit hoc totum, consentaneè Græco : lege Notationes.*

℣. 26. Non est dicere : Quid est hoc, aut quid est istud? *Conjiciunt quidam, pro conjunctione disjunctiva* aut, *legendam esse præpositionem* ad : Quid est hoc, ad quid est istud? *Sic enim est Græcè,* Τί τοῦτο, εἰς τί τοῦτο;

CAP. XL. ℣. 32. In ore imprudentis condulcabitur inopia. *Quidam legunt* impudentis, *quod est, inverecundi, nominatim Rabinus & Græca.*

CAP. XLIII. ℣. 24. Humilem efficiet eum. *Non sine similitudine veri putant quidam legendum esse* hilarem, *quod est lætum : est enim Græcè* ἱλαρώσει.

CAP. XLIV. ℣. 3. Nunciantes in prophetis dignitatem prophetarum. *Antiqua Mß. hujus Ecclesiæ nostræ Audomarensis, cum quibusdam aliis, hoc solum legunt :* Nunciantes dignitatem prophetarum; *alterum,* in prophetis, *omittunt. Videtur enim alterum superfluere, quod docuimus olim in Notationibus nostris in varias Bibliorum lectiones.*

CAP. XLV. ℣. 27. Cæterùm in terra gentes non hæreditabit. *Non est mutandum plurale* gentes *in singulare* gens; *sed si substituatur genitivus singularis* gentis, *qui est Græcè, clarior fit sententia.*

IN PROPHETAS
CUM MAJORES TUM MINORES
ADMONITIO.

PRophetas omnes hoc uno complectimur Monito, quia vix aliquid nobis incumbit indagandum de uno, quod non possit exquiri de alio; quantùm nempe attinet ad capita vel fontes unde Versionem antiquam singulorum horumce librorum hauserimus deduxerimusque.

Fatebimur de his quod & de pluribus aliis: Dolet nobis non parum quòd tanta facta est Italicæ Versionis jactura, ut de sexdecim Prophetarum libris, ne unus quidem, etiam ex Minoribus, à nobis repertus sit in Mss. codicibus antiquis, qualemcunque pervestigationem, inquisitionem, diligentiamve in his volvendis, per nos, vel per amicos, adhibuerimus. Nonnulla tantùm excipienda sunt Cantica, ut & alia paucissima, quæ Mss. quidam libri nobis suppeditarunt.

Itaque Mss. codicum ope & auxilio cùm essemus destituti, recurrendum nobis fuit pro more ad veterum Patrum scripta, ex quibus sparsa & vagè disjecta Prophetarum loca in unum colligerentur componerenturque. Multa sanè & valde multa deprompta à nobis fuere ex antiquis illis Scriptoribus Latinis, maximè ex Tertulliano, Cypriano, Lucifero Calaritano, Ambrosio, Tichonio, Hieronymo, Augustino, & aliis; quorum ope damna nostra resarcire conati sumus.

Nec frustra hunc laborem suscepimus: ex his enim simul coactis undequaque testimoniis, hoc nobis satis feliciter contigit, ut Prophetarum Majorum quatuor, si non partes omnes, saltem plurimas, imo magnas & maximas conficeremus. Neque infarciendo sæpe verba, quasi rimas explevimus, sed plerumque sententias, & versus integros conclusimus; quinimo sæpe & sæpius capita plena, vel dimidia, plùs minùs, unus idemque Scriptor, vel antiquus liber nobis subministravit.

Id maximè constat de Isaiæ Prophetia, quæ non quarta sui parte caret in Versione antiqua nostra. Hic enim liber in Vulgata hodierna ex sex & sexaginta capitibus constat; quorum etiam si versiculorum omnium subducatur numerus, millium ducentorum nonaginta trium summa fiet: porro ex his millibus ducentis nonaginta tribus versiculis, vix ducenti quinquaginta, vel ad summum trecenti desiderantur in Textu nostro.

Idem pene affirmari potest de Ezechielis libro, quem Vulgata partitur in octo & quadraginta capita: hæc autem capita in mille ducentos septuaginta duos versiculos dividuntur: si verò de ipsis trecentos quinquaginta duos, vel ut plurimùm quadringentos deducas, quos addere vel comparare non licuit, major pars totius libri suis numeris absoluta erit.

Non idem judicandum de duobus aliis Prophetis, nempe de Jeremia & Daniele: illius enim, videlicet Jeremiæ, Prophetia ex septem & quinquaginta capitibus constat in Vulgata nostra, eaque capita in mille quingentos undeviginti versiculos distribuuntur; sed de his ampliùs nongenti septuaginta desunt in nostra Versione antiqua.

Idem dicendum de altero, seu Danielis libro, partito scilicet in quatuordecim capita, rursumque in quingentos unum & triginta versiculos; quorum omnium à nobis vix ducenti versiculi recuperari potuerunt.

Ad Minores Prophetas quod attinet, in his comparandis multò feliciores fuimus: illorum enim duodecim librorum Versionem Latinam è Græco LXX. unius Hieronymi Commentaria nobis integram suppeditarunt; ex quibus etiam plurima jam expresseramus ad perficiendos libros Majorum Prophetarum, Isaiæ potissimùm, & Ezechielis. Isaiæ quippe unius viginti quinque capita integra, & ampliùs, ex eodem fonte fluxerunt, præter alia multa suis quæque locis dispertita. Ad Ezechielis etiam Prophetiam complendam, idem Hieronymi opus multa nobis suffecit. Unde colligitur, ex antiquis Scriptoribus Latinis, nullum plura, & majora, vel potiora, ad Prophetarum corpus perficiendum nobis contulisse, quàm Hieronymum.

Porro in suis Commentariis hanc rationem sequitur sanctus Doctor: Prophetarum libros explicare contendit, ex Hebræo potissimùm, & ex LXX. ut autem ab eo quod sibi proponit, minùs aberrare videatur, utrumque contextum Latinè refert; primò quidem ex Hebraïco fonte translatum; secundò verò, si non semper, saltem frequenter ex Editione LXX.

Hoc imprimis apparet in Minoribus Prophetis : & ſicubi in his recenſendis verſiculi nonnulli non ſubnectuntur ex Editione LXX. hujus prætermiſſionis rationem plerumque reddit Hieronymus, addendo proximè ad Verſionem Latinam ex Hebraïco : LXX. ſimiliter. *Et ſanè ſi inter textum unum & alterum nihil differebat, quid juvabat utrumque proponere, vel iterata proferre? Nonnunquam tamen id Hieronymo contigit, ut verba ſimilia cùm Hebraïci textus, tum LXX. Interpretum repeteret, potiſſimùm in Minoribus Prophetis : quinimo Proœm. in Iſaiam, col. 6. hæc ait :* Sicubi autem, prætermiſſis LXX. de Hebraïco diſputavi, illud in cauſa eſt, quòd aut eadem, aut ſimilia ſunt pleraque cum cæteris; & duplici Editione propoſita, nolui libros explanationis extendere, qui etiam in ſimplici explanatione modum brevitatis excedunt. *Unde liquet Hieronymum, Editionem quidem duplicem, quamvis ſimilem, aliquando referre, nec tamen ipſi duplicem explanationem ſubjungere, quod factu inutile fuiſſet.*

Itaque Hieronymus, pro vario diſſimilitudinis gradu, diverſum etiam init conſilium, ſeu rationem : vel enim contextus ambo plurimùm inter ſe differunt, vel minùs, vel tenuiter admodum : ſi plurimùm, tunc Hieronymus unam Verſionem profert ſeparatim ab altera : ſi non ita valde aut multùm, alteram alteri intermiſcet : ſi nihil omnino aut pene nihil, unam tantùm ex Hebræo Latinam adhibet, prætermiſſâ alterâ è LXX. ſi tamen hoc ultimo caſu intercedat aliqua diverſitas notatione & animadverſione digna, hanc Hieronymus in Commentario indicare ſolet. Singulorum exempla ſubjiciemus; nec fortaſſe omnino inutiliter.

Primum genus exemplorum ducitur ex Hieronymi Comment. in Iſaiæ IX. ℣℣. 3. 4. 5. col. 84. b. c. ubi prolato duplici contextu, hæc addit : In obſcuris locis utramque Editionem ponimus, ut quantùm à cæteris Editionibus, *(puta Symmachi, Aquilæ, & Theodotionis)* & ab Hebraïca veritate diſtet Vulgata translatio, diligens Lector agnoſcat: *item in Ezech. XXXII. relatis poſterioribus verſiculis ex Hebræo, nempe à ℣. 17. ad finem uſque capitis, ſubdit :* Multùm in hoc loco LXX. Interpretum Editio, & ordine, & translatione diſcordat; & quædam in ea de Theodotione addita ſunt : unde neceſſe habuimus & ipſam ponere, nequaquam parcentes longitudini, & ſtudioſi Lectoris diligentiæ ſervientes. *Et hæc pro locis, qui multùm à ſe invicem diſcrepabant.*

Ad alios quod ſpectat, in quibus minor in utraque Editione erat diverſitas, v. g. in Ezech. XXVI. à ℣. 7. ad 14. hæc habet Hieronymus : Utramque Editionem ex more conjunxi, & in quibus diſcrepant, ex latere copulavi, brevitati voluminum providens: *& infra ad caput XXVII.* Si voluero, *inquit*, totam prophetiam contra Tyrum..... uno ſermone comprehendere, & longum faciam, & ſenſum Lectoris obſcurem; dum omnia ſimul non poteſt mente retinere, præcipuè in quibus ab Hebraïco in hoc loco LXX. Editio diſcrepat, hoc eſt, quæ addiderint, quæve ſubtraxerint. Itaque noſtra erimus Interpretatione *(ex Hebr.)* contenti, & ſicubi diſſonant, ex latere copulabimus : *item ad cap. XXIX. ℣℣. 3..... 7.* Studio brevitatis Editionem utramque miſcemus, ubi non multùm inter ſe diſcrepant : alioquin ubi magna diverſitas eſt, utramque proponimus : *demum præpoſito hoc modo toto capite XXXIV. ejuſdem Ezechielis, ita concludit :* Sæpe commonui Editionem me utramque miſcere, ut librorum vitem magnitudinem, in his duntaxat, quæ non multùm à ſe in translatione diſcordant.

Quod attinet autem ad capitula illa, quæ minimè, aut vix inter ſe diſſimilia erant in utraque Editione, Hieronymus ipſorum non geminat Verſionem Latinam, ſed unicam profert ex Hebræo, hoc ſubjecto, ut jam dixi, LXX. ſimiliter; *v. g. in Oſe. I. ℣℣. 1. 5. 8. & ſicubi nonnulla intercedant diſparia, pauciſſimas illas plerumque notat varietates in Commentario : exempli gratiâ in Ezech. XXI. col. 845. a. adhibitis verſibus decem, ab octavo ad decimum octavum, ex Hebraïco ſolo, addit :* Multum eſt, ſi utramque ponam Editionem, & librorum extenditur longitudo, maximè ubi aut nulla, aut parva diſtantia eſt : ponam igitur nonnulla quæ diſcrepant : *deinde :* Pro eo quod nos diximus..... illi tranſtulerunt, *&c. item inf. in Ezech. XL. col. 989. a. allatis octo verſibus ex Hebraïco ſolo, proximè addit :* LXX. in eadem verba conſentiunt, præter *thee*, & *elau*, & *elamoth*, & *elam. Vide etiam in ſubſequentibus, & col. 993. b. & aliàs.*

Aliquando tamen Hieronymus unum tantùm ex Hebr. contextum apponit, quamvis longè diſtet ab Editione LXX. ſed varias infra, ſi non omnes, ſaltem præcipuas hujus loci diſſimilitudines notat : v. g. in Ezech. XL. ad ℣℣. 35. 36. &c. prolatis verbis ex Hebræo tranſlatis, continuò ait : Multùm in hoc teſtimonio Hebraïca veritas à LXX. Interpretum Editione diſcordat : hoc enim quod diximus : *Ibi lavabunt holocauſtum*, &c. in LXX. non habetur, ſed in pleriſque codicibus de Theodotione additum eſt : *& ſic de aliis pluribus; ut non ſemper Hieronymus eandem rationem aut morem tenuerit, vel ita in propoſito, ſuſceptove conſilio permanſerit, quin aliquoties ab ipſo declinare ſibi permiſerit, pro re nata, vel eventu diverſo, vel locorum nonnullorum difficultate. At de his multa ſatis.*

Alia ſubeſt quæſtio agitanda, quæque noſtrâ maximè intereſt, Num ſcilicet Interpretatio Latina ex Editione LXX. quæ Hieronymi Commentariis, vel ex toto, vel partim intexta

reperitur, sit Versio antiqua Latina, quæ ante Hieronymum obtinebat, seu usurpabatur in Ecclesia; Num verò, postposita Veteri, novam ipse paraverit & instruxerit è textu Græco. Quæstio sanè satis obscura, & prima fronte difficilis: si tamen diligentiùs excutiatur, non multùm, nisi me fallit animus, habebit difficultatis.

Primò quidem hanc Interpretationem Latinam è Commentariis Hieronymi petitam, Flaminius Nobilius Translationem veterem constanter appellat: v. g. in Osé. XI. ℣. 3. ad hoc Græci contextûs, Καὶ ἐγὼ συνεπόδισα τὸν Ἐφραίμ, *quod ipse ita reddit*, Et ego ligavi pedes Ephræm, *in Notis subjectis hæc monet*: « *Sic putat S. Hieronymus rectè verti* συνεπόδι-
» σα, *quamvis in textu vetustioris Translationis habeat*, Colligavi Ephraim. » *Item in Amos IV. ℣. 4. ad hoc*, in triduum, « *Sic videtur, inquit, explanare Theodoretus*, εἰς τὴν
» τριημερίαν: *apud S. Hieronymum in contextu Vetustioris est* in die tertio; *in sua*, tribus
» diebus. » *Rursum in Ezech. XIII. ℣. 7. Not. d. eandem Versionem vocat*, contextum Vulgatæ antiquæ; *sicut infra ad caput XIV. ℣. 4. ejusdem Prophetæ, Not. b. Nobilio manifestè astipulatur eruditus P.* Michael Le Quien, *Ord. FF. Prædicatorum, in libro vernacula lingua scripto, cui titulus*: Défense du Texte Hébreu: *ita enim loquitur part. I. c. IX. p.* 179. L'ancienne Vulgate Latine tirée fidélement de la Gréque des LXX. du tems même des Apôtres, & raportée par S. Jérôme dans ses Commentaires à côté de la sienne, & citée par S. Cyprien dans son II. livre des Témoignages, *&c. Non multùm etiam ab utroque dissentire videtur doctissimus Tillemontius to. XII. Hist. Eccl. p.* 131. *cùm dicit*: Il cite *(S. Jérôme)* en quelques endroits la correction qu'il avoit faite de l'Édition des Septante sur les livres de Salomon avec des lignes & des étoiles: on a dans ses Commentaires celle qu'il fit sur les Prophêtes. *Et sanè Hieronymus, teste etiam Tillemontio, antequam transferret Scripturas ex Hebraïco fonte, aliam instruxerat Editionem, seu emendationem Latinam è Græco LXX. Interpretum, non quidem Communi, utpote vitioso, & pluribus in locis depravato, sed ex Hexaplari puro & emendato. Hanc Editionem indicat Hieronymus ipse præf. in lib. Paralip.* Memini, *inquit*, Editionem LXX. Translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me nostris, *puta Latinis.*

Hujus autem Editionis libri plerique, sic emendati & correcti cum asteriscis & obelis, deperditi fuere; nec de ipsis hodie ampliùs nobis supersunt, quàm duo integri, nempe Psalmorum & Job libri, quos Martianæus noster tomo I. novæ Editionis operum S. Hieronymi, cum asteriscis & obelis, summo studio edi curavit: his duobus libris si adjungas cum Tillemontio ea, quæ in Commentariis Hieronymi restant de sexdecim Prophetarum libris, de his ipsis idem judicandum erit ac de Psalterio emendato, & edito ab Hieronymo cum asteriscis & obelis, quodque servatum est in Vulgata nostra, posthabita nimirum Translatione nova ipsius Hieronymi ex Hebræo.

Porro, ut aiunt Editores Bibliorum Latinorum Vulgatæ Editionis apud Anton. Vitré, anni 1662. « *Latina Psalmorum Editio, quam hactenus usurpat sancta Romana Eccle-*
» *sia, non est Versio S. Hieronymi, sed alia translata ab antiquo Interprete ex Græco LXX.*
» *Seniorum Editionis S. Luciani Martyris, quæ* Κοινὴ, *sive* Communis *dicebatur, ab ipso-*
» *met Hieronymo correcta & emendata.* » Κοινὴ autem ista, *inquit Hieronymus ep. ad Sunniam & Fretelam, to. II. col. 627. b.* hoc est, Communis Editio, ipsa est quæ & LXX. sed hoc interest inter utramque, quòd Κοινὴ pro locis & temporibus, & pro voluntate Scriptorum, vetus corrupta Editio est; ea autem quæ habetur in Ἑξαπλοῖς, & quam nos vertimus, ipsa est quæ in eruditorum libris incorrupta & immaculata LXX. Interpretum Translatio reservatur. *Nec id multùm sollicitare debet quod ait*, & quam nos vertimus; *hoc enim dictum abundè explicatum est supra in Admonitione prævia ad libros Job, & Psalmorum, quam vide. Præterea in epist. ad Sun. & Fret. potissimùm agitur de Psalterio, quod nemini dubium est, saltem perito, haud fuisse de integro ab Hieronymo translatum ex Græco LXX. sed tantummodo correctum atque emendatum. Id etiam ipse satis apertè declarat in eadem epistola, col. 634. b.* Nos emendantes olim Psalterium, *inquit*, ubicunque sensus idem est, veterum Interpretum consuetudinem mutare noluimus, ne nimia novitate Lectoris studium terreremus. *Jam verò si Psalterium usu receptum hodie in Ecclesia, non est Hieronymi fetus propriè dictus, sed ipsamet antiqua Versio Latina, quamvis correcta ab ipso & emendata; consequens est ut Prophetarum Latina plurima, quæ ex Editione LXX. sparsim leguntur in Commentariis ejusdem Hieronymi, eadem de causa & ratione pari, de integro translata à S. Doctore non dicantur, sed è veteri petita fuerint Translatione, quamvis correcta ab ipso & emendata ad Græcum Hexaplare.*

Verùm non meliùs statuetur & judicabitur de hac Versione Latina, quàm ex Commentariis ipsis, in quibus includitur. Illic sanè argumenta plurima sunt & indicia, quæ ostendunt Interpretationem illam Latinam nihil aliud esse plerùmque, quàm Versionem antiquam ab Editione LXX. Κοινῇ, *seu* Communi, *ortam: multò pauciora, quæ illam è Græco, etiam Hexaplari, emendatam fuisse ab Hieronymo demonstrent: nulla, aut pene*

nulla ex quibus efficiatur concludaturque omnino aliam, datâ operâ, ab Hieronymo elaboratam fuiſſe. Hæc tota patefient ſubſequentibus.

1°. *Oſtenſum eſt ſupra Hieronymum in hiſce Commentariis utramque Translationem vulgò adhibere cùm ex Hebræo, tum ex LXX. Porro illam quam ducit ex Hebræo, quæque ipſiſſima eſt Vulgata noſtra, ab ipſo priùs adornata,* ſuam *vocitat variis in locis; alteram verò è Græco derivatam, vel* LXX. *vel* Vulgatam *appellat, tertiâ perſonâ. Exempli gratiâ in Iſai. V. ℣. 2. ad hoc Vulgatæ,* ut faceret uvas, & fecit labruſcas, *ait :* Pro *labruſcis*, quas nos vertimus, in Hebræo ſcriptum eſt *buſim*, quod Aquila interpretatus eſt σαπρίας, id eſt, *fructus peſſimos;* Symmachus ἀτελῆ, hoc eſt, *imperfectos;* LXX. & Theodotio, *ſpinas : item infra col. 49. d.* Pro eo quod nos juxta Hebraïcum vertimus, & LXX. tranſtulerunt, *&c. col. 244. a.* Pro eo quod nos interpretati ſumus, *&c. Rurſum in Mich. I. ℣. 10. col. 1501. f.* Multùm Hebraïcum à LXX. interpretatione diſcordat, & *(magnis)* tam mea, quàm illorum Translatio difficultatibus involuta eſt : *& cap. II. ℣. 9. col. 1510. f. 1511. a.* Interpretatio LXX. *inquit*, tantùm diſcordat in præſenti loco ab Hebraïca veritate, ut nec capita poſſimus ex æquo ponere, nec eorum ſimul ſententias explicare : *tum addit :* Quamobrem noſtra primùm Translatio differatur, & poſtea ad eoſdem veniemus. *Item in Abac. III. ℣. 10. col. 1629. a.* Solam noſtram Editionem *(Vulg.)* poſuimus, ut juxta eam, id eſt, juxta Hebraïcum texentes conſequentiam loci, poſtea LXX. commaticè per capitula diſſeramus : *& in Iſai. VIII. col. 78. f.* Quia multùm inter ſe Hebraïcum diſtat, & Vulgata Editio, ideo utrumque poſuimus : *& in cap. XXX. col. 258. b.* Multùm in hoc loco LXX. Editio Hebraïcumque diſcordant : primùm ergo de Vulgata Editione tractabimus. *Demum in Jerem. XV. ℣℣. 10. 11.* Pro eo quod nos juxta Hebraïcum interpretati ſumus, *Omnes maledicunt mihi*, uſque ad eum locum, ubi ſcriptum eſt, *in tempore tribulationis adversùs inimicum;* in Editione Vulgata ita ſcriptum reperi : *Fortitudo mea defecit in his qui maledicunt, &c. & ſic aliis in locis. Ex quibus omnibus ita inferimus : Si Hieronymus in Commentariis uſus eſt Verſione Latina dudum à ſe adornata ex Hebræo, cur novam è Græco ipſe condiderit, cùm vetus Latina pariter exſtaret, quæ ipſi ſufficere potuerit? vel ſi novam prorſus è Græco inſtruxiſſet, nonne ſuam vocitare debuiſſet, ſicut & ſuam appellavit illam à ſe adornatam ex Hebræo? attamen priorem cùm nominat,* Noſtram *equidem* Editionem *dicit, vel, quod unum & idem,* Pro eo quod nos juxta Hebraïcum vertimus : Pro eo quod nos interpretati ſumus : *de altera verò loquens, eam vel* Vulgatam Editionem *appellat, vel ſimpliciter* LXX. *Concludendum igitur unam eſſe proprium Hieronymi fetum; alteram verò veterem eſſe Translationem Latinam ab ipſo adhibitam in Commentariis. Concluſio ex neceſſaria conſecutione efficitur :* Juxta conſuetudinem noſtram, *inquit in Amos VI. col. 1430. b.* Editionem LXX. Interpretum diſſerentes, ne ſi hæreamus omnino in Hebraïco, illuſiſſe Lectoris diligentiæ; & tacendo de Editione Vulgata, fruſtra eam propoſuiſſe videamur : *ergo, ſi per* Hebraïcum *intelligit Hieronymus Verſionem ſuam Latinam ex Hebr. quod negari non poteſt; per* Editionem Vulgatam *intelligere debet Verſionem Communem etiam Latinam è LXX. Interpretibus : & ſi credatur* Vulgatæ Editionis, *aut* LXX. *nomine, ſignificari ab Hieronymo Græcum LXX. ſtrictè ſumptum, ſi non temerè omnino creditur, ſaltem levi conjecturâ : quamvis enim non negaverim nonnullis in locis ita poſſe accipi, in aliis tamen pluribus Vulgatam Latinam è Græco LXX. ortam deſignari, vel ex eo uno probari poteſt, nempe in Jon. II. ℣. 3. ubi Hieronymus, relato Vulgatæ hodiernæ verſiculo,* Veruntamen rurſum videbo templum ſanctum tuum; *ſubnexâque pro more è LXX. lectione,* Putaſne addam ut videam templum ſanctum tuum? *proximè addit :* Hoc quod in Græco dicitur Ἆρα, & habet Vulgata Editio *Putas*, interpretari poteſt *Igitur : vide etiam in Jon. IV. ℣. 2. col. 1490. f. & in Naum II. col. 1573. f. Porro ſi Hieronymus ſup.* Vulgatæ *nomine intelligi voluiſſet Græcum LXX. non dixiſſet Vulgatam ſcribere* Putas, *ubi Græcum legit* Ἆρα; *luce enim clarius eſt illic Hieronymum comparare textum Græcum LXX. Interpretum cum Vulgata Latina, quæ habebat* Putas; *eòque maximè, quòd ſubdat hoc* Ἆρα, *vel* Putas, interpretari *poſſe* Igitur. *Hoc etiam liquet ex aliis locis ubi Hieronymus per vocabulum* Septuaginta, *non tantùm Græcos codices intelligit & ſuadet, verùm etiam Latinos : v. g. in Sophon. III. ℣. 14. col. 1677.* Non videatur mirum, *inquit*, ut ſæpe diximus, aliter Hebraïca capitula, & aliter LXX. Græca videlicet Latinaque finiri : *item in Jerem. XXVIII. col. 660. a. relatis quatuor verſibus 12. 13. 14. 15. ex Hebr. ita diſſerit :* Hoc quod de Hebraïco poſuimus, *Sub jugo regis Babylonis, &c.* in LXX. non habetur; & idcirco admoneo, ut prudens Lector intelligat quantum deſit per ſingula Græcis codicibus & Latinis. *Denique in Mich. I. 16. ad hoc Verſionis Latinæ è LXX.* Gloria filiæ Iſraël decalvare, & detondêre, *pro quo in Vulgata noſtra ſimpliciter*, Decalvare & tondêre, *addit :* Hoc quod dictum eſt à LXX. *Gloria filiæ Iſraël*, addentibus *filiæ;* Hebræi in fine ſuperioris capituli legunt : nobis au-

tem, quia sic voluistis, & semel suscepimus, incumbit necessitas ita interpretari Scripturas, quomodo leguntur in Ecclesia, & nihilominus Hebraïcam non omittere veritatem. *Porro Scripturæ non legebantur Græcè in Ecclesia Latina, sed Latinè è codicibus Versionis antiquæ.*

2°. *Cùm Hieronymus proposuit textum Latinum è Græco Septuaginta, in sequenti Commentario nonnunquam voces immutat, & pressiùs è Græco reddit, quod satis apertè significat textum superiorem ab ipso fuisse relatum simpliciter ut legebatur in codice, non autem denuo & recens ab eo fuisse translatum. V. g. in Ose. X. ℣. 1. ad hoc, tum Vulgatæ ex Hebræo, tum Versionis Latinæ è LXX.* Vitis frondosa Israël, *in Commentario addit :* Vitis frondosa, sive juxta LXX. εὐκληματοῦσα, id est, bonas habens propagines, & flagella fructifera, multos botros attulit : *rursum infra, ad ℣. 4. pro his de Hebræo, Vulgatæque nostræ verbis,* Loquimini verba visionis inutilis, *ita subjicit ex LXX.* Loquens verba, occasiones mendaces : *at infra in Commentario, clariùs ipse reddit, dicens :* LXX. verba eorum, *excusationes falsas* transtulerunt : *in Græco etiam legimus* προφάσεις, *quæ vox planiùs & aptiùs redditur istâ,* excusationes, *quàm illâ,* occasiones; πρόφασις *enim, idem ac* prætextus : *& in Abac. III. ℣. 18. ad hoc Vulg.* & exsultabo in Deo Jesu meo; *pro quo in Editione Lat. è LXX.* gaudebo super Deo salutari meo; *infra in Comment. notat,* in Deo Jesu meo, pro quo LXX. transtulerunt τῷ σωτῆρί μου, id est, salvatore meo, *non* salutari, *quod legitur supra, ac si scriptum esset apud LXX.* σωτηρίῳ μου, *non* σωτῆρι. *Vide etiam in Ezech. XVI. 21. in Ose. XIV. 5. in Amos IV. 9. in Jon. I. 13. & in Mich. II. 9. 10. Ex quibus omnibus hoc saltem colligi potest, videlicet Hieronymo prædictis in locis id accidere, quod & aliàs ipsi contingit, ut veterem Interpretationem Latinam è LXX. superiùs referat, deinde in Commentario nonnullas ejusdem voces mutet, & alias, vel similes, vel magis idoneas substituat.*

Non diffitebor tamen aliquando evenire ut Hieronymus non tantùm in Commentario, sed etiam in textu Latino superiùs posito aliquid immutet : v. g. in Ezech. XXVIII. ℣. 12. præposito de more textu Latino cùm ex Hebraïco, tum ex LXX. ubi legitur utrinque, Tu signaculum similitudinis; *in subsequenti Commentario ita disserit :* Et quia in Latinis codicibus pro *signaculo, resignaculum* legitur; dum κακοζήλως verbum è verbo exprimens, qui interpretatus est juxta LXX. Translationem ἀποσφράγισμα, id est, *resignaculum* posuit : *& in Jer. XXXI. ℣. 2. ad hoc Edit. Lat. è LXX.* Inveni calidum in deserto, *similiter ait in Comment.* Ridiculè Latini codices in hoc loco, ambiguitate verbi Græci, pro *calido, lupinos* interpretati sunt : Græcum enim θερμὸν utrumque significat. *Simile quoddam carpit in Latinis codicibus, ad Isai. LVIII. ℣. 8. cùm enim ita retulisset ex Edit. LXX.* Tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tuæ citò orientur; *deinceps in Commentario hæc notat :* Pro eo quod LXX. transtulerunt τὰ ἰάματά σου, id est, *sanitates tuæ;* Latini Interpretes, ducti nominis similitudine, ἱμάτια, id est, *vestimenta,* posuerunt : unde multi, translationis falsitate decepti, ad resurrectionem corporis comprobandam, hoc utuntur testimonio, quo scilicet vestimentum animæ corpus accipi velint, quod in die resurrectionis oriatur. *Porro vox* ἱμάτια *fortasse reperiebatur in Editione* Κοινῇ; *in Hexaplari verò* ἰάματα, *unde correxerit Hieronymus sup.* sanitates, *loco* vestimenta, *quod erat in Latino veteri : sed hujusmodi correctiones & emendationes, ut dixi, rariùs incidunt in textum Latinum, variis Commentarii locis antepositum : & sicubi Hieronymus aliquid inserat ex Editione Hexaplari, plerumque id notat asterisco, subjiciendo, idem ex alio Interprete sumptum esse : v. g. in Ezech. VIII. 2. ita textum refert ex Editione LXX.* Et sursum quasi ※ visio auræ : quasi visio electri : *tum addit :* Visionem auræ, quæ in LXX. non habetur, de Theodotione addidimus. *Vide rursum infra ad ℣. 4. & capite XXVII. ℣. 19. & aliis quibusdam locis.*

3°. *In hac veteri Interpretatione Latina nonnulla reperiuntur menda, seu solœcismi, à quibus fortè Hieronymus se abstinuisset, si Græcum LXX. his in locis ipse transtulisset. Exempli causâ in Zach. IV. ℣. 2. sic legitur ex Editione LXX.* Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas super eum : *Hieronymus autem in Versione sua ex Hebraïco ita scribit,* & lampas ejus super caput ipsius : *rursus infra in cap. VI. ℣. 6. ejusdem Zachariæ secundùm LXX. hoc legitur,* in quo erant equi nigri, *per relationem ad* quadriga : *in Vulgata verò ex Hebræo,* in qua, *non* in quo; *sed hæc, nugæ & tricæ. Quinimo hujusmodi nævos parum curabat Hieronymus, dummodo verba intelligibilia essent, vulgique faverent consuetudini : ait enim in Ezech. cap. XL. col. 982. c.* Illud autem semel monuisse sufficiat, nosse me *cubitum* & *cubita* neutrali appellari genere; sed pro simplicitate & facilitate intelligentiæ, vulgique consuetudine, ponere & genere masculino. Non enim curæ nobis est vitare sermonum vitia, sed Scripturæ sanctæ obscuritatem quibuscunque verbis disserere. *Nos etiam in hac ratione non toto nixu, seu importunè insistemus.*

Aliud se offert quod multò diligentiùs attendi & animadverti debet, nempe Scriptorum veterum Latinorum conspiratio & quasi concentus ad tuendam illam ex Editione LXX. Versionem, saltem in plurimis. Enim verò vix meliùs de ipsa judicari potest, quàm ex variis Scripturæ testimoniis passim adhibitis in operibus Patrum Latinorum. At verò contentione & comparatione facta plurimorum hujusmodi testimoniorum cum Versione antiqua Latina, expressa ex Commentariis Hieronymi, animadvertimus sæpe, & locis permultis, inter illa, non solùm aliquam intercedere similitudinem, sed & magnam & plurimam; imo frequenter & crebrò ad verbum utraque concordare inter se. Innumera eò loci revocare, eademve aut simillima repetere, operosa res esset, & fastidiosa nimis: multò aptiùs & commodiùs tam multa & varia in Notis nostris perspicientur, ad quas nos remittendum Lectorem ducimus. *

Ex his autem omnibus id colligi posse credimus, Hieronymum componendo sua Commentaria in Prophetas, non recèns, datâque operâ, in Latinum transtulisse Editionem Græcam LXX. sed usum fuisse Versione Latina jam dudum recepta in Ecclesia, ad summum ab ipso correcta; maximè cùm novam ex Hebræo Latinam non condiderit, sed ipsam illam, priùs à se adornatam, iisdem Commentariis adhibuerit, ut liquet ex similitudine quæ ipsi est cum Vulgata nostra.

Præterea observandum est ex his Commentariis nonnullos Hieronymum excipienti vel scribenti dictasse, non sua manu scripsisse: Sicque conabor, *inquit Præf. in Jer. col.* 526. Notariorum manu scribere, ut nihil desit in sensibus, cùm multum desit in verbis: *& in Ezech. XX. col.* 842. Hæc ad lucernulam qualiacunque sunt dictare conamur..... Unde obsecro te..... ut ista quæ Notariorum stylo cudimus, & ad quæ emendanda spatium vix habemus..... suscipias. *Ex quibus, ut & ex aliis pluribus apparet, Hieronymum in hisce elucubrandis libris brevitati studuisse, nec plus operæ sibimet sumpsisse, quàm par erat. Porro novam suscipere & adornare Versionem è Græco LXX. res fuisset haud parvi laboris, sed non omnino necessarii.*

* Si tamen de his nonnulla aliquis curiosiùs indagare vellet, & expendere loca præcipua, quibus Patres Latini sæpe cum Hieronymo conveniant, vel ab ipso leviter tantùm diffideant, hæc potissimùm attendere, & aucupari oportebit. Primò quidem in *Isaiæ Prophetia*, ad caput XXV. ℣℣. 6. 7. 8. conferenda sunt testimonia ex Rufino & Ambrosio. Item capite XXVI. à ℣. 9. ad ℣. 21. ubi Canticum Isaiæ habetur, multa similia. Infra, ad caput XL. ℣. 2. vide Ambrosium; ℣. 3. Cyprianum; ℣. 4. Augustinum; ℣℣. 6. 12. Ambrosium. Rursum ad caput XLI. ℣℣. 17. 18. vide Cyprianum. Ad caput XLII. ℣. 1. Ambrosium, & Augustinum; ℣. 3. Augustinum; ℣. 16. Leonem Magnum; ℣. 24. Cyprianum, & Philastrium Brixiensem. Ad caput XLIII. ℣℣. 1. 2. Cyprianum; ℣. 5. Tichonium; ℣. 10. Irenæum, Hilarium, Vigilium Tapsensem; ℣. 19. Cyprianum; ℣. 21. Auctorem libri de vocatione Gentium; ℣. 26. Ambrosium. Ad caput XLV. ℣℣. 11. 13. 14. Hilarium, Ambrosium, &c. Ad caput XLVIII. ℣℣. 14. 15. 16. Ambrosium, Augustinum, Vigilium. Ad caput XLIX. ℣. 6. Tichonium; ℣. 12. Augustinum. Ad caput L. ℣. 6. Rufinum. Ad caput LI. ℣. 6. Irenæum. Ad caput LII. ℣. 6. Vigilium Tapsensem; ℣. 10. Hilarium, & Leonem M. ℣. 15. Augustinum. Ad caput LIII. ℣. 4. Leonem M. ℣℣. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. Augustinum, Fulgentium, &c. Ad caput LIV. ℣℣. 1. 2. 3. 4. 5. Augustinum; ℣. 11. Irenæum. Ad caput LV. ℣℣. 1. 5. Cyprianum; ℣℣. 6. 7. Cyprianum, & Augustinum. Ad caput LVI. ℣. 5. Ambrosium, & Augustinum. Ad caput LVII. ℣. 1. Facundum; ℣. 4. Luciferum Calaritanum; ℣. 15. Luciferum, & Vigilium; ℣. 17. Augustinum. Ad caput LVIII. ℣. 1. Luciferum, Cyprianum; ℣. 2. Tertullianum, Luciferum; ℣. 3. Cyprianum; ℣℣. 4. 5. 6. Ambrosium; ℣. 7. Cassiodorum, &c. ℣. 8. Irenæum, Cassiodorum; ℣. 9. Ambrosium; ℣℣. 10. 11. Luciferum. Ad caput LIX. ℣. 2. Cyprianum; ℣℣. 3. 4. 6. 20. Augustinum, & Parmen. Ad caput LX. ℣. 2. Hesychium; ℣. 8. Tertullianum, & Ambrosium; ℣. 20. Cassiodorum. Ad caput LXI. ℣. 1. Hilarium, Ambrosium; ℣. 2. Irenæum. Ad caput LXII. ℣. 3. Tichonium; ℣. 4. Augustinum; ℣. 11. Collationem Carthaginensem. Ad caput LXIII. ℣℣. 9. 14. Vigilium Tapsensem; ℣. 16. Augustinum, & Chromatium Aquil. Ad caput LXV. ℣. 2. Tertullianum, Hilarium, Ambrosium; ℣℣. 15. 16. rursum Hilarium, & Ambrosium; ℣℣. 18. 19. Augustinum; ℣℣. 20. 25. Irenæum, Ambrosium. Ad caput LXVI. ℣. 1. Fulgentium; ℣. 10. Missale Romanum; ℣℣. 12. 13. Mss. Sangerm. & Augustinum; ℣℣. 22. 23. Ambrosium; ℣. 24. Augustinum.

Ad *Jeremiæ* Prophetiam quod spectat, maximè perpendi debet versus 10. capitis IX. ex Ambrosio; item ℣. 24. ex Cypriano. Ad caput XVI. autem, ℣. 19. legendus Augustinus; sicut ad caput XVII. ℣. 11. & ad caput XXIII. ℣. 5.

In *Ezechielis* libro ad caput XIII. ℣℣. 9. 18. consule Gildam Sapientem. Ad caput XIV. ℣. 9. Augustinum. Ad caput XVI. ℣℣. 4. 5. 6. 7. Auctorem operis imperfecti in Matthæum. Ad caput XVIII. ℣℣. 1. 2. 3. 5. 7. 8. 9. 10. 11. Julianum Pelagianum apud Augustinum. Ad caput XXVIII. ℣. 13. Tichonium. Ad caput XXXVII. ℣℣. 1. 2. 4. Irenæum; ℣. 5. Ambrosium; ℣℣. 6. 8. 9. Irenæum; ℣℣. 10. 11. Ambrosium; ℣. 13. Tertullianum; ℣. 14. Cyprianum; ℣℣. 21. 24. 25. Tichonium.

In *Osea*, ad caput I. ℣. 6. attende Augustinum, & Hilarium; ℣. 7. Novatianum; ℣℣. 9. 10. Augustinum. Ad caput III. ℣. 2. Ambrosium; ℣. 5. Augustinum.

In *Joele*, ad caput II. ℣. 12. nota Cyprianum, Ambrosium, &c. ℣. 17. Gildam Sapientem; ℣. 28. Augustinum; ℣℣. 31. 32. Tertullianum, & Ambrosium.

In *Amos*, ad caput IV. ℣. 13. lege Ambrosium, Augustinum, Fulgentium. Ad caput V. ℣. 14. iterum Ambrosium. Ad caput VII. ℣. 17. Luciferum Calaritanum. Ad caput VIII. ℣. 9. Auctorem quæstionum ap. Augustinum. Ad caput IX. ℣. 6. Ambrosium, & Fulgentium.

In *Jonæ* capite III. ℣. 3. vide Luciferum.

Ad *Michææ* III. ℣. 5. attende Vigilium Tapsensem; ℣. 6. Tichonium; ℣. 9. Vigilium; ℣. 11. Luciferum. Ad caput IV. ℣℣. 1. 2. 3. sicut ad caput V. ℣℣. 2. 3. Augustinum. Ad caput VI. ℣. 3. Ambrosium; ℣. 5. Vigilium; ℣℣. 6. 7. Augustinum. Ad caput VII. ℣℣. 2. 8. 9. 10. Ambrosium.

Prophetiam *Habacuc* quod spectat, animadvertendum in primis est Canticum, seu Oratio ejusdem Prophetæ, quæ non solùm ex Hieronymi Commentario excerpta est, verùm etiam ex aliis libris, tum editis, tum Mss. qui nimirum cum Versione Latina è Commentario Hieronymiano expressa non parum congruunt.

De *Sophoniæ* Prophetia idem judicandum ac de aliis: enim verò ad caput I. ℣℣. 2. 3. concordat Cyprianus. Ad caput II. ℣℣. 14. 15. Tichonius. Ad caput III. ℣℣. 3. 4. 5. Gildas Sapiens.

Similiter in *Aggæi* capite II. ℣℣. 16. 17. 20. non parum concinit Augustinus.

Apud *Zachariam*, capite I. ℣. 2. cerne Victorem Tunensem; ℣℣. 5. 6. Vigilium Tapsensem. Capite II. ℣℣. 6. 7. Faustinum Presb. & Fulgentium; ℣. 8. Augustinum. Capite III. ℣. 1. Cyprianum, & Lactantium; ℣. 2. Vigilium; ℣. 3. Lactantium; ℣℣. 4. 5. Cyprianum, Lactantium; ℣. 7. Ambrosium, Lactantium. Capite IV. ℣. 6. Vigilium; ℣. 9. Julium Hilarionem. Capite VII. ℣. 9. Luciferum, Vigilium, Gildam Sapientem; ℣. 10. Vigilium Tapsensem. Capite VIII. ℣. 16. Irenæum; ℣. 17. Luciferum. Capite IX. ℣. 9. Auctorem libri de promissionibus; ℣. 16. Auctorem libri de vocatione Gentium. Capite XII. ℣. 10. Augustinum pene ad verbum. Capite XIV. ℣℣. 12. 15. Tichonium.

Demum in *Malachia*, ad caput I. ℣. 7. consulendus Gildas Sapiens; ℣. 10. Irenæus, & alii; ℣. 11. Irenæus, & Augustinus. Ad caput II. ℣℣. 2. 6. Cyprianus; ℣. 7. Augustinus; ℣℣. 10. 11. Cyprianus. Ad caput III. mirè consonat Augustinus, nimirum ℣℣. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. sicut infra capite IV. ℣℣. 2. 3.

CAPITULA LIBRI ESAIÆ PROPHETÆ,

SECUNDUM VETEREM LATINAM EDITIONEM EX LXX.

Ex codd. Vatic. n. 4220. Orat. D. VIII. & S. Pauli, edita à Josepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *Sermo Domini super Jerusalem, & Judæam: propter peccata eas desertas fuisse, cessantibus neomeniis, & sabbatis, & omnibus solemnitatibus Legis.* cap. 1. ℣. 1.

II. *Lavacro futuro prædicavit Propheta mundari homines à peccatis.* c. 1. ℣. 16.

III. *Increpatio Domini super Jerusalem, quæ fuit fidelis, & facta est meretrix, iens post idola, priusquam humiliaretur.* al. *Increpat Dominus Jerusalem, quæ fuit fidelis, & facta est meretrix; cui minatur vindicare in illa ab inimicis.* c. 1. ℣. 21.

IV. *De Domino Jesu Christo, quòd mons dictus sit.* c. 2. ℣. 1.

V. *Typus populi novi, repudiatis Judæis pro idolis, quæ fecerunt & adoraverunt.* c. 2. ℣. 3.

VI. *Quòd auferet Dominus à Judæa omnem potentiam virtutis, in qua prævalebant pro peccatis.* c. 3. ℣. 1.

VII. *De Domino Christo.* c. 3. ℣. 10.

VIII. *De cogitatione Judæorum de occisione Domini Christi.* al. *De cogitationibus Judæorum, ut occiderent Christum.* ibid.

IX. *De Domino Christo judice, & de iniquitate Judæorum.* c. 3. ℣. 13. seqq.

X. *De Domino Christo.* ibid.

XI. *Canticum Esaiæ super Jerusalem.* c. 5. ℣. 1.

XII. *Sermo super Jerusalem, id est, super populum Judæorum.* ibid.

XIII. *Qui rapiunt domum, aut villam vicini.* c. 5. ℣. 8.

XIV. *De siceram sectantibus, & qui lasciviæ vinum bibunt, & suscipit eos tartarus & infernus.* c. 5. ℣. 11.

XV. *De peccatoribus, & omnibus potentibus populi Israël, qui ponunt malum bonum.* c. 5. ℣. 18.

XVI. *Repromissio gentibus ad salutem.* al. *Repromissio, remissio gentis ad salutem.* c. 5. ℣. 26.

XVII. *Ubi vidit Dominum in throno Esaias.* c. 6. ℣. 1.

XVIII. *Ubi tactu carbonis altaris labia Prophetæ cum homine toto purgata sunt.* c. 6. ℣. 6.

XIX. *Ubi missus est ad populum prædicare eis, quoniam non convertentur ut salvi fiant.* al. *Prædicat Esaias populis, ne converterentur, & salvi fierent.* c. 6. ℣. 9.

XX. *Quòd deserta fieret Judæa, & decimaretur populus ejus; & decimaretur à populo suo à rege Assyriorum.* c. 6. ℣. 11.

XXI. *De his qui voluerunt expugnare Jerusalem.* c. 7. ℣. 1.

XXII. *De nativitate Domini nostri Jesu Christi; & de baptismate.* c. 7. ℣. 14.

XXIII. *De Domino nostro Jesu Christo.* ibid.

XXIV. *Vox Domini Christi de discipulis.* c. 8. ℣. 3.

XXV. *De Domino Christo.* c. 9. ℣. 2.

XXVI. *De Domino Christo, & imperium super humerum ejus.* al. *De Domini Christi imperio sub humeros ejus.* c. 9. ℣. 6.

XXVII. *Syria à solis ortu, & Græcia ab occasu.* al. *De Syriis qui sunt à solis ortu, & Græcis ab occasu.* c. 9. ℣. 12.

XXVIII. *De vidua & pupillo à populo oppressis.* c. 10. ℣. 1.

XXIX. *Sermo Domini super Jerusalem & Samariam pro idolis.* c. 10. ℣. 10.

XXX. *De secure, & serra.* c. 10. ℣. 15.

XXXI. *De Domino nostro Jesu Christo.* c. 10. ℣. 19.

XXXII. *De Rama civitate Saül.* c. 10. ℣. 29.

XXXIII. *De Domino nostro Christo.* c. 11. ℣. 1.

XXXIV. *De Domino nostro Jesu Christo, & populo gentium Christiano.* c. 11. ℣. 10.

XXXV. *De Domino Christo, & aqua baptismi.* c. 12. ℣. 1.

XXXVI. *De passione crucis.*

XXXVII. *De die Domini venturo.* c. 13. ℣. 6.

XXXVIII. *Sermo Domini super Babyloniam, inimicam populi Dei: quòd in eversione ejus habitent in ea sirenæ, hercii, & onocentauri.* c. 13. ℣℣. 1. 21.

XXXIX. *De diabolo loquitur Spiritus Sanctus.* c. 14. ℣. 9.

XL. *Item de diabolo, ubi dixit:* Ero similis Deo; *& quòd in se reges, & orbem totum commoveat ad perdendum.* c. 14. ℣. 14.

XLI. *Sermo Domini super Babyloniam.* c. 14. ℣℣. 4. 22.

XLII. *Sermo Domini super Moabitidem: Onus Moabitidum.* c. 15. ℣. 1.

XLIII. *De Domino Christo; & sermo super Moab.* c. 16. ℣. 1. seqq.

XLIV. *Sermo Domini super Damascum.* c. 17. ℣. 1.

XLV. *Indignatio Domini super Jacob.* c. 17. ℣. 4.

XLVI. *Sermo Domini super gentes, & super Æthiopiam.* c. 17. ℣. 12. c. 18. ℣. 1.

XLVII. *De Domino Christo, quòd videri haberetur, qui videndus esset in Jerusalem.* c. 18. ℣. 3.

XLVIII. *Sermo Domini super Ægyptum.* c. 19. ℣. 1.

XLIX. *Sermo Domini super divinos Ægypti.* c. 19. ℣. 11.

L. *Quòd Ægyptus creditura esset in Christum Dominum.* c. 19. ℣. 18.

LI. *Sermo Domini super Ægyptios, & Æthiopas.* c. 20. ℣. 3.

LII. *De ruina Babyloniæ,* al. *Babylonis.* c. 21. ℣. 1.

LIII. *Sermo Domini super Idumæam.* c. 21. ℣. 11.

LIV. *Sermo Domini super Sion pro idolis.* c. 22. ℣. 1.

LV. *De aversione aquæ, id est, de falso baptismo Judæorum, & de idololatria; & quòd dicebant:* Manducemus & bibamus. c. 22. ℣℣. 9. 13.

LVI. *Sermo Domini super Somnam scribam populi, id est, dispensatorem.* c. 22. ℣. 15.

LVII. *Sermo Domini super Tyrum.* c. 23. ℣. 1.

LVIII. *Sermo Domini super Carthaginem.* ibid.

LIX. *Quòd septuaginta annis esset deserta Carthago (l. Tyrus,) & restitueretur.* c. 23. ℣. 15.

LX. *Sermo malorum, quæ promisit Deus dare super terram pro peccatis.* c. 24. ℣. 1.

LXI. *De ebrietate vini.* c. 24. ℣℣. 7. 20.

LXII. *De spernentibus, & reprobantibus legem Domini;* al. add. *& confusione solis, & lunæ.* c. 25. ℣. 2.

CXXXVI. *Vox Domini consolantis Sion, id est, Ecclesiam.* ibid. ℣. 14.

CXXXVII. *Vox Domini Christi adsumentis gentes.* ibid. ℣. 18.

CXXXVIII. *De Synagoga repudiata à Domino Christo in adventu ejus.* c. 50. ℣. 1.

CXXXIX. *Dominus Christus ante adventum suum passiones suas testatur; & increpat Judæos de malitia Judæorum, quia in eum essent peccaturi.* ibid. ℣. 6.

CXL. *Promissio Domini de Ecclesia.* c. 51. ℣. 1.

CXLI. *Non despici à Domino eos, qui ab hominibus despiciuntur.* ibid. ℣. 7.

CXLII. *Promissio facta matri Ecclesiæ de gentibus à Domino Christo.* ibid. ℣. 10.

CXLIII. *Dominum ulcisci populum suum de persecutoribus, & reformari Jerusalem.* ibid. ℣. 16. seqq.

CXLIV. *Vox Domini Christi ad Jerusalem.* c. 52. ℣. 1.

CXLV. *Per malos nomen Domini blasphemari.* ibid. ℣. 5.

CXLVI. *De Jerusalem, id est, Ecclesia; & de Domino Christo, & sanctis ejus.* ibid. ℣. 9.

CXLVII. *Ut recedant sancti de civitate peccatorum.* ibid. ℣. 11.

CXLVIII. *De passione Domini Christi.* c. 53. ℣. 1.

CXLIX. *Vox Domini de Ecclesia ex gentibus electa.* c. 54. ℣. 1.

CL. *De proselytis, & advenis.* ibid. ℣. 15.

CLI. *Omnes exsurgere in persecutionem Ecclesiæ, & reos.....* ibid. ℣. 17.

CLII. *De baptismo, & de populo vero Christianorum.* c. 55. ℣. 1.

CLIII. *Quærentes Dominum, & invenientes, recedere à malis suis, & consequi vitam.* ibid. ℣. 6.

CLIV. *De spadonibus populi, & mansionibus.* c. 56. ℣. 3.

CLV. *De justo.* c. 57. ℣. 1.

CLVI. *Increpat Dominus Judæos pro idololatria.* ibid. ℣. 3.

CLVII. *De Domino Christo.* ibid. ℣. 15.

CLVIII. *Forma jejuniorum.* c. 58. ℣. 3.

CLIX. *Delicta nostra separare inter nos & Deum, ne à malis nostris liberemur.* c. 59. ℣. 2.

CLX. *De aspidum fetibus in persona antichristorum, persecutorum, nihil sanctitatis habentium.* ibid. ℣. 5.

CLXI. *Vox pœnitentiæ pro peccatis.* ibid. ℣. 11.

CLXII. *De Domino Christo; qui ideo venit ut liberaret Israël, & populum gentium.* ibid. ℣. 16.

CLXIII. *De Ecclesia, cui Dominus Christus exortus est in Jerusalem.* c. 60. ℣. 1.

CLXIV. *Promissiones Ecclesiæ factæ.* ibid. ℣. 6.

CLXV. *Vox Domini Christi de se, & de Ecclesia, & populo, & sacerdotibus.* c. 61. ℣. 1.

CLXVI. *Contra injustitias, & rapinas.* al. *de injustitia, & rapinis.* ibid. ℣. 8.

CLXVII. *Vox Domini Christi de Ecclesia*, al. add. *& de se ipso.* c. 62. ℣. 1.

CLXVIII. *De Domino Christo, & Ecclesiâ.* ibid. ℣. 11.

CLXIX. *De Domino Christo, & passione ejus.* c. 63. ℣. 1.

CLXX. *Quòd Dominus Christus per Moysen transvexit populum per rubrum mare.* ibid. ℣. 11.

CLXXI. *Exomologesis Prophetæ ad Deum pro populo.* ibid. ℣. 15.

CLXXII. *De pœnitentia populi, & de panno menstruali.* c. 64. ℣. 1.

CLXXIII. *Vox Domini Christi de passione sua, & contra Judæos de idololatria.* c. 65. ℣. 1.

CLXXIV. *Non perdere, sed servare Dominum servientem sibi, & perdere non servientem.* al. *Non perderet Dominus servientem sibi, sed non servientem.* ibid. ℣. 8.

CLXXV. *Mercedes promissæ servienti Domino.* al. *De mercede servientium Domino.* ibid. ℣. 13.

CLXXVI. *Promissio Domini de reformatione Jerusalem;* al. addit, *& habitavit lupus cum agno.* ibid. ℣℣. 17. 25.

CLXXVII. *Humilem, & quietum diligi à Domino.* al. *Quòd humilem & quietum diligit Deus.* c. 66. ℣. 2.

CLXXVIII. *Increpat Dominus Judæos, qui Dominum Christum non receperunt.* ibid. ℣. 4.

CLXXIX. *Diligentibus Jerusalem omnia bona abundatura*, al. *abundare.* ibid. ℣. 10.

CLXXX. *De die adventûs Domini.* al. *De adventu futuri diei Domini.* ibid. ℣. 15.

CLXXXI. *Dominus Christus de se, & de Apostolis, & de populo expulso loquitur.* ibid. ℣. 19.

PROPHETIA ISAIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. VISIO Isaiæ filii Amos,
quam vidit super Judam
& Jerusalem in diebus
Oziæ, Joathan, Achaz,
& Ezechiæ, regum Juda.
2. Audite cœli, & au-
ribus percipe terra, quo-
Ose. 11. 3. niam Dominus locutus est. Filios enutrivi, & exal-
tavi: ipsi autem spreverunt me.
3. Cognovit bos possessorem suum, & asinus
præsepe domini sui: Israël autem me non cog-
novit, & populus meus non intellexit.

Versio antiqua.

1. VISIO Isaiæ filii Amos, quam Hieron. in Isai.
vidit contra Judæam, & con- 2. to. 3. col. 21. a.
tra Jerusalem.....

2. Audi cœlum, & præbe Cypr. l. 1. Testim.
aurem terra, quoniam Domi- p. 276. c.
nus locutus est. Filios generavi, & exaltavi: ipsi
autem me reprobaverunt.
3. Agnovit bos possessorem suum, & asinus
præsepium domini sui: Israël autem me non cog-
novit, & populus me non intellexit.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hieron. ad hunc ℣. col. 6. hæc habet: *Pro* Juda *in quo significantur duæ tribus, LXX. & Theodotio posuere* Judæam *quæ totam terram 12. tribuum ostendit:* deinde ait: *Et pro eo quod nos ex Hebræo vertimus*, super Judam & Jerusalem, *illi interpretati sunt*, contra Judæam & Jerusalem: & infra in cap. 2. p. 21. a. dicit: *In priore visione, LXX. interpretati sunt*, quam vidit contra Judæam, & contra Jerus. &c. Et verò in Græco est: Ὅρασις ἣν εἶδεν Ἡσαΐας υἱὸς Ἀμὼς, ἣν εἶδε κατὰ τῆς Ἰουδαίας, καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ· *Visio quam vidit Isaias filius Amos, quam vidit contra Judæam, & contra Jerusalem.*

℣. 2. Eadem sunt in Græco, nisi excipias ult. verbum ἠθέτησαν, pro quo Cypr. ipse de orat. Dom. p. 206. c. hab. *spreverunt.* Similiter vet. Iren. Interp. l. 4. c. 2. & 41. p. 229. a. 288. b. *Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam Dom. locut. est. Filios genui, & exaltavi: ipsi autem me spreverunt.* Tertul. l. 3. cont. Marc. p. 681. a. *Audi cœlum, & in aures percipe terra:* & sup. p. 670. c. 674. c. *Filios generavi, & exaltavi: at illi me rejecerunt:* & l. adv. Jud. c. 3. p. 137. a. *Filios generavi, & exaltavi: ipsi autem spreverunt me:* item lib. adv. Jud. c. 9. p. 142. b. *Filios generavi;* at lib. de orat. c. 2. p. 180. b. *Filios genui, & illi me non agnoverunt.* Lucifer Calaritanus l. de non parc. in De. del. p. 234. vel 236. g. cum August. l. 2. de serm. Dom. in m. to. 3. 206. c. & Hieron. in Isai. 1. p. 8. f. *Filios genui, & exaltavi: ipsi autem me spreverunt:* itidem *spreverunt* apud Cypr. l. de zelo & liv. p. 260. b. at constanter *generavi*, ut in textu. Lactantius l. 4. Instit. c. 11. p. 575. *Audi cœlum, & percipe auribus terra, quon. Dom. loc. est. Filios genui, & exalt. ipsi autem spreverunt me.* Sic etiam apud Hilar. in Ps. 118. col. 343. e. & l. 12. de Trin. col. 1119. a. exceptis his, *ipsi autem*, &c. quæ non refert. Similiter hab. Ambros. in Ps. 118. col. 1155. b. 1186. b. 1221. d. *Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est:* & apud ipsum Auctor l. de fide orthod. *Filios genui, & exaltavi.* Ita quoque S. Leo, s. 25. p. 80. a. cum his, *ipsi autem spreverunt me.* Concinit Gaud. Brix. ser. 9. & 10. p. 957. b. 960. a. Sed Optat. l. 4. cont. Donat. p. 76. c. legit: *Audi cœlum, & percipe auribus terra: Filios generavi, & exaltavi: ipsi autem me dereliquerunt.* Auct. l. adv. Jud. apud Cypr. p. 574. *Audi cœlum, & præbe aurem terra, quoniam Dom. locutus est. Filios genui, & exaltavi, ipsi autem me spreverunt.* Hieron. in Isai. 1. p. 8. f. dicit, pro *genui*, Symmachum & Theod. posuisse *enutrivi:* & inf. col. 9. c. *Melius est autem*, inquit, *juxta Hebraïcum legere*, Filios enutrivi. Ennod. apol. pro IV. Synod. Conc. to. 4. 1341. c. *Filios nutrivi, & exalt. ipsi autem spreverunt me.*

℣. 3. Eadem referunt Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 670. c. Lactant. l. 4. Instit. c. 11. p. 575. Leo M. s. 25. p. 80. a. & Gaud. Brix. s. 10. p. 960. a. nisi quòd omnes, præter Lact. scribunt *præsepe*, non *præsepium;* & Lact. cum S. Leone, *populus meus me non intellexit.* In Græco omnia ut in textu, præter pronomen *suum*, quod deest post *possessorem.* Hieron. etiam in hunc loc. col. 9. c. ait, pro his: *Israël non cognovit, populus meus non intellexit*, solos LXX. transtulisse: *Israël autem me non cognovit, & populus me non intellexit.* Sic etiam legit vet. Iren. Interp. l. 1. p. 90. c. cum Tertul. tum loco cit. tum l. 4. adv. Marc. p. 719. c. & l.

Versio antiqua.

Cypr. ubi ſup. 4. Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis, ſemen nequam, filii ſceleſti: reliquiſtis Dominum, & in indignationem miſiſtis illum ſanctum Iſraël.

Ambr. in Pſ. 37. col. 827. e. 5..... omne caput in dolore, & omne cor in mœſtitia.

6. A pedibus uſque ad caput, non eſt vulnus,
Idem ep. 41. col. 961. a. neque cicatrix, neque plaga cum fervore: non eſt malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam.

Cypr. l. 1. Teſtim. p. 278. a. 7. Terra veſtra deſerta, civitates veſtræ igni exuſtæ: regionem veſtram in conſpectu veſtro alieni comedent eam; & deſerta, & ſubverſa à populis alienis.

8. Derelinquetur filia Sion ſicut caſa in vinea, & ſicut cuſtodiarium in cucumerario, quaſi civitas quæ expugnatur.

9. Et niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimilaremur.

Vulgata nova.

4. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, ſemini nequam, filiis ſceleratis: dereliquerunt Dominum, blaſphemaverunt ſanctum Iſraël, abalienati ſunt retrorſum.

5. Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem? omne caput languidum, & omne cor mœrens.

6. A planta pedis uſque ad verticem, non eſt in eo ſanitas: vulnus, & livor, & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.

7. Terra veſtra deſerta, civitates veſtræ ſuc- *Inf. 5.*
cenſæ igni: regionem veſtram coram vobis alieni *6.*
devorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili.

8. Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut civitas, quæ vaſtatur.

9. Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis *Rom. 9.*
ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomor- *29.*
rha ſimiles eſſemus. *Gen. 19. 24.*

Notæ ad Versionem antiquam.

adv. Jud. c. 13. p. 147. c. at l. 5. adv. Marc. p. 796. c. habet: *Iſraël me non agnovit, & populus meus me non intellexit:* in Mſ. tamen Alex. ac ed. Ald. λαός μȣ ȣ̓, &c. abſque *me.* In Actis Mart. S. Phil. ap. Ruinart. p. 417. ſic: *Iſraël non me agnovit Dominum omnium.* Similiter Hilar. in Pſ. 146. col. 580. a. *Agnovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſraël verò me non cognovit.* Ita quoque Ambroſ. in Pſ. 39. col. 866. f. & in Luc. 13. col. 1452. f. & epiſt. 23. col. 882. c. at in Luc. 2. col. 1296. a. habet: *Agnovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſina præſepe domini ſui;* tum addit: *Imo* præſepium *dixerim, ſicut ſcripſit qui tranſtulit; nihil enim apud me diſtat in verbo, quod non diſtat in ſenſu:* ita quoque hab. Cypr. cum Lactantio, ut notavi ſupra: at Cypr. l. de orat. Dom. p. 206. c. legit *præſepe*, ſicut infra, *& populus meus me non intellexit.* Auguſt. in Job, to. 3. 662. c. *Quoniam cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui.* Auct. l. de Judaica incredul. ap. Cypr. p. 569. b. *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepium domini ſui: Iſraël autem me neſciit, & plebs me non intellexit.*

℣. 4. Ita rurſum Cypr. l. de orat. Dom. p. 207. a. præter unum *dereliquiſtis.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. *Væ gens peccatrix, populus plenus delictis, ſemen malignum, filii ſine lege: dereliquiſtis Dominum, & exacerbaſtis ſanctum Iſraël.* Ita quoque in Græco. Apud Tertul. l. adv. Jud. c. 3. p. 137. a. *Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis, filii ſcelerati: dereliquiſtis Deum, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël:* & l. 3. adv. Marc. p. 671. a. *dereliquiſtis Dominum, & in iram provocaſtis ſanctum Iſraël:* & l. adv. Jud. c. 13. p. 147. c. alludens dicit: *ſed dereliquit magis, & ad indignationem provocavit ſanctum Iſraël.* Ambroſiaſt. col. 45. a. *Væ genti peccatrici, ſemen peſſimum;* & infra, 235. a. rurſus habet, *ſemen peſſimum;* deinde, *reliquiſtis enim Dominum, & ad iracundiam incitaſtis ſanctum Iſraël.* Hilar. in Pſalm. 65. col. 179. a. *in iracundiam provocaſtis ſanctum Iſraël.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 4. ap. Proſp. p. 94. a. *ſemen nequam, filii ſceleſti, dereliquiſtis Dominum.* Hieron. in Amos 5. col. 1408. e. *Væ gens peccatrix, populus plenus delictis, ſemen peſſimum, filii iniqui:* at in Iſai. 1. col. 10. b. verſum hunc profert ex Hebr. quomodo legitur in Vulg. & addit: *Hoc quod in ultimo poſui*, abalienati ſunt retrorſum, *LXX. Interpretes non habent; & pro* blaſphemaverunt, *ſcribitur in eis*, ad iracundiam concitaverunt; *& pro* ſemine nequam, ſemen peſſimum, *quod cæteri ſequentes Hebraïcum*, mereim, *interpretati ſunt*, peſſimorum: & infra, pro hoc, quod in Hebraïco eſt, *populo gravi iniquitate*, dicit, *juxta LXX.* legi, *populo pleno peccatis.*

℣. 5. Eadem repetit Ambroſ. in Pſ. 1. col. 750. e. f. ſed l. de lapſ. virg. p. 313. b. legit: *totum caput in dolore, & totum cor in mœſtitia.* Cæleſtin. PP. epiſt. 22. to. 1. col. 1199. c. *omne caput in dolore, & omne cor in mœſtitia à pedibus uſque ad caput.* Auctor op. imp. in Matth. hom. 38. p. 159. b. *omne caput in dolore, omne in cor triſtitia.* Græc. Τί ἔτι πληγῆτε, προστιθέντες ἀνομίαν; πᾶσα κεφαλὴ εἰς πόνον, καὶ πᾶσα καρδία εἰς λύπην. *Quid adhuc percutiamini, addentes iniquitatem? omne caput in labore, & omne cor in mœrore.* S. Paulin. epiſt. 50. p. 267. a. *omne cor in dolore à pedibus uſque ad caput.*

℣. 6. Rurſus Ambroſ. l. de lapſ. virg. col. 313. b. *A pedibus uſque ad caput, non eſt malagma imponere:* & l. 1. offic. col. 5. c. *non eſt malagma apponere, neque oleum, neque alligaturam.* Hieron. in hunc loc. col. 11. f. his Vulgatæ verbis, *non eſt circumligata*, &c. ſubdit: *pro quo LXX. tranſtulerunt: Non eſt malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas:* & infra: *Pro faſciolis*, inquit, *quibus Iſraëlis nequaquam circumligata ſunt vulnera, LXX.* malagma *tranſtulerunt:* ita rurſum Hieron. in Ezech. 30. col. 918. a. & in Eccleſiaſt. to. 2. 766. c. In epiſt. verò Orientalium ad Symmach. Conc. to. 4. 1307. hæc leguntur: *Non eſt ulcus aut macula, neque plaga tumens: ſed totum ulcus eſt à pedibus uſque ad caput.* Græcè, Ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς, οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ ὁλοκληρία, οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα, &c. *A pedibus uſque ad caput, non eſt in eo integritas, neque vulnus, neque livor, neque plaga tumens*, &c. ut in textu, præter vocem ult. plur. καταδέσμους, *alligaturas;* ſed à Mſ. Alex. abeſt hoc, οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ ὁλοκληρία.

℣. 7. Ita verſum integrum reddit Tertul. l. adv. Jud. c. 3. p. 137. a. niſi quòd tollit *eam*, poſt *comedent.* Græcè tamen, κατεσθίουσιν αὐτὴν, deinde ſic: καὶ ἠρήμωται, κατεστραμμένη ὑπὸ λαῶν ἀλλοτρίων· *devorant eam; & deſolata eſt, ſubverſa à pop. alienis;* cæt. ut in Lat. ſup. Rurſum Tertul. ibid. c. 13. p. 146. a. legit: *Terra veſtra deſerta, civitates veſtræ igni exuſtæ: regionem veſtr. in conſp. veſtro exteri comedent; & deſerta, & ſubverſa erit à populis alienis:* & inf. p. 147. a. alludens ait: *Terra eorum deſerta..... regionem ipſorum in conſp. eorum extranei devorantes:* & l. adv. Marc. p. 679. c. *regionem eorum ſub ipſorum conſpectu extranei devorant.* Hilar. in Pſ. 124. col. 402. e. *Terra veſtra deſerta, civitates veſtræ igni concrematæ: regionem veſtram in conſpectu veſtro exteri comedent; & deſolata, & ſubverſa à populis extraneis.* Hieron. in Amos 5. col. 1408. e. *Terra veſtra deſerta, civitates veſtræ igne conſumptæ: regiones veſtras coram vobis alieni comedent:* at in Iſai. 5. col. 53. a. *regionem veſtram in conſpectu veſtro alieni devorant; & deſerta eſt, atque ſubverſa à populis externis.*

℣. 8. Sic etiam ad verbum legit Tertul. l. adv. Jud. c. 3. p. 137. a. poſito uno *&*, poſt vocem *cucumerario:* at inf. c. 13. p. 147. c. alludens dicit: *Derelicta eſt filia Sion tanquam ſpecula in vinea, velut in cucumerario caſula:* ſimiliter l. 3. & 4. adv. Marc. p. 679. c. 725. c. 735. a. Iren. l. 4. c. 4. p. 231. b. *Derelinquetur filia Sion ſicut caſa in vinea, & velut cuſtodiarium in cucumerario.* Hilar. in Pſ. 124. col. 402. e. *Derelinquetur filia Sion ut tabernaculum in vinea, & ſicut caſa cuſtodiaria in cucumerario.* Auct. op. imp. in Mat. hom. 29. p. 121. b. *Et derelinquetur filia Sion ſicut umbraculum in vinea.* Hieron. in hunc loc. col. 12. f. ait *cucumerarium* à LXX. *pomorum cuſtodiam* vocari; nunc etiam Græcè legitur ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηράτῳ· cæt. ut in textu.

℣. 9. Ambroſ. l. de Noe, c. 19. col. 257. b. legit cum Gr. *Niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles eſſemus.* Similiter hab. Hieron. in Joel. 2. col. 1361. c. & Gaud. Brix. ſer. 4. p. 949. f. cum Paulo apoſt. Rom. 9. 29. excepto hoc ult. *ſimiles fuiſſemus*, Græc. ὡμοιώθημεν. Rurſum Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 168. *Niſi Dominus ſabaoth reliq. nob. ſemen, quaſi Sodoma eſſemus, & ſimiles Gomorrhæ fuiſſemus.* Tichon. reg. 3. p. 55. d. *Niſi Domi-*

Vulgata nova.	Versio antiqua.
10. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ.	10. Audite verbum Domini principes Sodomorum, attendite verbum Domini populus Gomorrhæ. *Hilar. in Ps. 2. n. 19. col. 36. d.*
Jer. 6. 20. Amos, 5. 21. 11. Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum: holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum, nolui.	11. Quò mihi multitudinem hostiarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum: holocausta arietum, & adipem agnorum, & sanguinem taurorum, & hircorum, nolo.
12. Cùm veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?	12. Nec si veniatis apparere in conspectu meo: quis enim exquisivit hæc de manibus vestris? calcare aulam meam non apponetis.
13. ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. Neomeniam, & sabbatum, & festivitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri:	13. Si afferatis similaginem, vanum est: thymiama abominatio est mihi. Neomenias, & sabbata vestra, & diem magnum non sustineo:
14. calendas vestras, & solemnitates vestras, odivit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.	14. jejunia, & ferias, & neomenias vestras, & festivitates odit anima mea: facti enim estis mihi in abundantiam, jam non sustineo peccata vestra.
15. Et cùm extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaveritis *Inf. 59. 3.* orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.	15. Cùm extenditis manus, avertam oculos meos à vobis: & si multiplicetis precem, non exaudiam vos: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

nus sabaoth reliq. nobis sem. sicut Sodoma essemus. Ad hanc autem vocem, *sabaoth*, hæc habet Hieron. in hunc loc. col. 13. b. *Pro* Domino exercituum, *quod nos, secuti Aquilam, in Latinum vertimus, in Hebræo legitur* Dominus sabaoth, *quod LXX. Interpretes, pro locorum qualitate, dupliciter transferunt, aut* Dominum virtutum, *aut* Dominum omnipotentem.

℣. 10. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. g. *Audite verbum Domini principes Sodomorum, attendite legem Dei plebs Gomorrhæ.* Ita quoque in Græco. Hilar. ipse in Ps. 118. col. 264. b. habet: *attendite legem Dei populi Gomorrhæ.* Ambros. in Ps. 118. col. 1007. e. *Audite principes Sodomorum:* quibus alludit Tertul. l. adv. Jud. c. 9. p. 142. b. dicens: Ἄρχοντας *Sodomorum, appellat archontas vestros; & populum vestrum, populum Gomorrhæ.* Tichon. reg. 4. p. 59. g. *Audite verbum Domini principes Sodomorum.* Similiter hab. Hieron. in Sophon. 2. 1665. e. additque: *& attendite in legem Domini populus Gomorrhæ:* contrà in Ose. 11. col. 1315. c. *Audite legem Dei principes Sodomorum, attendite verbum Domini populus Gomorrhæ.*

℣. 11. Eadem repetit Hilar. in Ps. 65. col. 183. d. hoc tantùm prætermisso, *dicit Dominus.* Iren. l. 4. c. 17. p. 248. d. *Quò mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? plenus sum.* Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 652. c. *Quò mihi multitudinem munerum tuorum? plenus sum:* at paulò sup. leg. *sacrificiorum:* & l. adv. Jud. c. 5. p. 138. c. *Quò mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? holocaustomata, & sacrificia vestra, & adipem hircorum, & sanguinem taurorum nolo.* Cypr. l. 1. Testim. p. 280. a. *Quò mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dom. plenus sum: holocaustomata arietum, & pinguamina agnorum, & sanguinem taurorum, & hircorum, nolo.* Acta mart. S. Phileæ ap. Ruinart. p. 494. *Ut quid mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? plenus sum: holocausta arietum, & adipem agnorum, & sanguinem hircorum nolo.* Ambros. l. 2. de interpel. Dav. c. 9. col. 651. c. *Quò mihi multitud. sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? plenus sum: holocaustomata arietum, & adipem agnorum, & sang. taurorum, & hircorum, nolo.* Eadem quoque proferuntur à Donatistis in Collat. Carthag. p. 489. b. nec aliter exstant Græcè, si excipiatur unum, πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων, *plenus sum holocaustis;* sed Ms. Alex. habet ὁλοκαύτωμα, per relat. ad subseqq. August. ser. 42. to. 5. 209. d. *Quò mihi multitud. sacrificiorum vestrorum?* Hieron. in Ose. 5. col. 1267. b. *holocausta arietum, & adipem agnorum, & sanguinem hircorum, atque taurorum, nolo:* in Vulgata quidem posuit *nolui*, sed in hunc Isaiæ loc. col. 14. f. monet *pro eo quod est* nolui; *LXX. transtulisse* nolo; *præsens tempus pro præterito.* Attamen Cassiod. in Ps. 101. p. 337. b. legit *nolo*, licet Vulgatam nostram citet.

℣. 12. Tertul. adv. Jud. c. 5. p. 138. c. *Nec si veniatis videri mihi: quis enim exquisivit hæc de manibus vestris?* Græc. οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι, &c. ut sup. Ambros. l. 2. de interpel. Dav. c. 9. p. 651. c. *Nec si veniatis in conspectum meum: quis enim ista requisivit de manibus vestris? calcare regiam meam non adjicietis.* Cypr. lib. 1. Testim. p. 280. a. *quis enim exquisivit ista de manib. vestris?* Hilar. in Ps. 65. p. 183. d. *quis enim hæc exquisivit de manibus vestris?* Hieron. in hunc loc. col. 15. b. addit: *calcare atrium meum non apponetis.* Donatistæ in Collat. Carthag. p. 489. b. *Nec sic veniatis in conspectu meo: quis enim exquisivit ista de manibus vestris? calcare aulam meam non adjicietis.*

℣. 13. Tertul. l. adv. Jud. c. 5. p. 138. c. *Quoniam etsi attuleritis mihi similam, vanum est: incensum abominatio est mihi.* Acta mart. S. Phileæ ap. Ruinart. p. 494. *Nec si similam offeratis.* Collat. Carthag. p. 489. b. *Si attuleritis similaginem, vanum: incensum abominatio est mihi.* Græc. Ἐὰν φέρητε, &c. ut in Collat. Tertul. l. 1. cont. Marc. p. 626. c. addit: *Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnum non sustineo:* similiter l. 5. p. 785. b. excepto ult. *non sustinebo.* Hieron. in Ezech. 16. col. 798. b. *Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnum non recipiam:* & in Ezech. 45. col. 1043. d. *Neomenias vestras, & sabbata vestra, & diem magnum non suscipio.* Auct. l. cont. Jud. ap. Cypr. p. 574. a. *Popule Israël, neomenias, sabbatum, & diem magnum non patior.* Collat. Carthag. p. 489. b. cum Leone M. ser. 89. p. 175. f. *Neomenias vestras, & sabb. & diem magn. non sustineo.* Hi autem Scriptores non subnectunt, quod extremò legitur in Vulg. *iniqui sunt cœtus vestri;* tametsi omnes sequentia verba de ℣. 14. proximè addant. Græcè pariter: Τὰς νεομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· deinde νηστείαν, &c. nec plura.

℣. 14. Tertul. l. 1. adv. Marc. p. 626. c. *ferias, & jejunium, & dies festos vestros odit anima mea:* & l. 5. p. 785. b. *jejunium, & ferias, & cæremon. vestras odit anima mea:* & l. 2. p. 652. c. *& solemnitates, & dies festos, & vestra sabbata odit anima mea:* vide etiam l. adv. Jud. c. 4. p. 137. c. & de Idol. c. 14. p. 243. c. necnon Hilarium l. 10. de Trin. col. 1073. d. Apud Ambros. l. de Incarn. col. 718. e. *neomenias, & sabbata vestra odit anima mea.* Item ap. Tichon. reg. 7. p. 67. b. *sabbata vestra odit anima mea.* Ap. Hieron. in Ezech. 16. p. 798. b. *jejunium, & otium, & solemnitates vestras odit anima mea:* & in Ezech. 45. p. 1043. d. *jejunium, & ferias, & neomenias, & solemnitates vestras odit anima mea:* & in Isai. 58. col. 428. a. *jejunium, & otium, neomenias, & sabbata, & alias solemnitates vestras odit,* &c. & sup. in Isai. 1. col. 15. c. observat LXX. interpretatos esse *jejunium, & otium;* paulòque post hæc addit: *facti mihi estis in satietatem, nequaquam dimittam peccata vestra;* pro quo ult. inquit, *interpretatus est Aquila,* laboravi sustinens. Auct. l. adv. Jud. apud Cypr. p. 574. a. legit: *ferias, & jejunium exsecratur anima mea.* Collat. Carthag. p. 489. b. *jejunium, & ferias, & dies festos vestros odit anima mea: facti enim estis mihi in abundantia multa, jam non parcam peccatis vestris.* Eadem quoque refert Leo M. ser. 89. p. 175. f. usque ad verbum *facti.* Itidem ap. Gaud. Brix. ser. 11. p. 961. g. præter τὸ *ferias vestras.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 16. a. *jejunium, & diem festum vestrum, & sabbata odit anima mea: fecistis mihi tædium, non dimittam peccata vestra.* Cypr. l. 1. Testim. p. 283. a. *jam non laxabo peccata vestra.* Græcè: νηστείαν, καὶ ἀργίαν, καὶ τὰς νεομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου· ἐγενήθητέ μοι εἰς πλησμονὴν, οὐκέτι ἀνήσω τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν.

℣. 15. Rursum Hilar. in Ps. 54. col. 104. f. *Et cùm extenderitis manus vestras ad me, avertam oculos meos à vobis:* & inf. *manus vestræ sanguine plenæ sunt:* & in Ps.

VERSIO ANTIQUA.

Hilar. in Pſ. 2. n. 20. col. 37. a.

16. Lavamini, mundi eſtote, auferte nequitias
ab animis veſtris, à conſpectu oculorum meorum:
deſinite à malitiis veſtris,
17. diſcite bonum facere: exquirite judicium,
liberate injuriam accipientem, judicate orphano,
& juſtificate viduam.
18. Et venite, arguamur, dicit Dominus: &
ſi fuerint delicta veſtra ut phœnicium, ut nivem
dealbabo: ſi autem fuerint ut coccum, ut lanam
candidam efficiam.
19. Et ſi volueritis, & audieritis me, quæ bo-
na ſunt terræ manducabitis.

VULGATA NOVA.

16. Lavamini, mundi eſtote, auferte malum 1. Pet.
cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſci- 3. 11.
te agere perversè,
17. diſcite benefacere: quærite judicium, ſub-
venite oppreſſo, judicate pupillo, defendite vi-
duam.
18. Et venite, & arguite me, dicit Domi-
nus: ſi fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi
nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi ver-
miculus, velut lana alba erunt.
19. Si volueritis, & audieritis me, bona ter-
ræ comedetis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

140. col. 535. e. *Si extendatis manus, avertam oculos meos à vobis.* Tertul. l. adv. Jud. c. 3. p. 137. a. *Et ſi extenderitis manus, avertam faciem meam à vobis: & ſi multiplicaveritis preces*, &c. ut in textu. Similiter apud Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. ab hoc, *ſi multiplicaveritis.* Apud Cypr. l. 1. Teſtim. p. 283. a. *Cùm extenderitis manus, avertam faciem à vobis: & ſi multiplicaveritis preces*, &c. ut in textu. Apud Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 9. col. 651. d. *Cùm extenderitis manus ad me, avertam faciem meam à vobis.* Apud Hieron. in Matth. 27. p. 136. b. *Si levaveritis ad me manus, non exaudiam vos: manus enim veſtræ plenæ ſunt ſanguine.* In Collat. Carthag. p. 489. b. *Cùm extenderitis manus, avertam oculos meos à vobis: & ſi multiplicaveritis preces*, &c. ut in textu. Ita quoque in Græco, præter unum ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, *ſi multiplicetis orationem.* Apud Facund. Herm. Sirm. to. 2. p. 853. hæc leguntur: *Cùm multiplicaveritis preces veſtras, avertam faciem meam à vobis: & cùm obtuleritis ſacrificium mihi, non ſuſcipiam illud de manibus veſtris: nec placabor vobis, quoniam iniqui ſunt cœtus veſtri.* Auct. etiam l. adv. Jud. ap. Cypr. p. 575. c. alludens dicit: *Adorate Dominum pro meritis ſuis, quòd manus ejus extenderis: licet exaggeres orationem tuam, non exaudit: manus enim tuæ plenæ ſunt ſanguine.*

℣. 16. Hilar. eò loci non habet, *deſinite à malitiis veſtris;* ſed inf. in Pſ. 118. col. 369. b. ubi verſum eundem rurſum profert cum hoc additamento. Similiter apud Iren. l. 4. c. 17. p. 248. d. *Lavamini, mundi eſtote, auferte nequitias à cordibus veſtris, ab* (quid. *coram*) *oculis meis: deſinite à malitiis veſtris:* & c. 36. col. 278. c. *Lavamini, mundi eſtote, auferte nequitias à cordibus veſtris:* at inf. c. 41. p. 288. c. *auferte nequitias ab animabus veſtris* (al. *animis*,) *ante oculos meos: quieſcite ab iniquitatibus veſtris.* Tertul. etiam l. 2. adv. Marc. p. 651. b. monet *auferri nequitias de anima.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. h. *Lavamini, mundi eſtote, auferte malitias ab inimicis* (l. *ab animis*) *veſtris, ante oculos meos: deſinite à malitiis veſtris.* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 283. a. *Lavamini, mundi eſtote, auferte nequitias ab animis veſtris, à conſpectu oculor. meorum: ceſſate à nequitiis veſtris.* Eadem quoque leguntur apud Auguſt. in Pſ. 103. col. 1177. f. ſicut in Græco. Rurſum Aug. l. 13. conf. to. 1. 233. d. habet: *Lavamini..... auf. nequitiam ab animis veſtris, atque à conſpectu oculor. meorum:* itidem l. 2. de ſer. Dom. in mon. to. 3. 217. d. præter plur. *nequitias.* Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 9. col. 651. d. *Lavamini, mundi eſtote, auferte malitiam ab animis veſtris:* & lib. 1. Hexa. col. 17. b. *deſinite à malitiis veſtris.* Hieron. in Amos 5. col. 1408. e. *Lavamini, mundi eſtote, auferte malitias veſtras ab animis veſtris.* Fulgent. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 11. pag. 367. *Lavamini, mundi eſtote, auferte nequitias veſtras ab animis veſtris, è conſpectu oculorum meorum: deſinite à malitiis veſtris:* at ſerm. 1. p. 550. Vulgatæ congruit. Auct. op. imp. in Matth. p. 36. c. ſic hab. *Lavamini, mundi eſtote, auferte nequitiam ab animabus veſtris: dicite benefacere:* ſic etiam hom. 15. p. 81. b. uſque ad *dicite.* In Geſtis cont. Silvan. tradit. Miſcell. to. 2. p. 98. *expellite malignitatem de animis veſtris.* Itidem in Actis purg. Cæcil. apud Optat. p. 264. c. cum hoc inf. *projicite malum de medio veſtrûm.* In vita Pauli Simpl. è Mſ. Harlæi: *Lavamini, mundi eſtote, auferte malitiam de animabus veſtris, coram oculis meis: diſcite*, &c.

℣. 17. Sic iterum legit Hilar. in Pſ. 118. col. 369. b. præter duo, *eruite*, pro *liberate;* & *pupillo*, pro *orphano:* nec diſſimilia ſunt in Græco. Apud Iren. l. 4. c. 17. p. 248. d. *Diſcite bonum facere: exquirite judicium, eruite eum qui injuriam patitur, judicate pupillo, & juſtificate viduam:* & inf. c. 36. p. 278. c. *Diſcite benefacere: exquirite judicium, defendite vim patientem, judicate pupillo, & juſtif.* &c. Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 651. b. monet *diſcere benefacere, exquirere judicium, judicare pupillo, & juſtificare viduam:* & l. 4. p. 707. c. leg. *judicate pupillo, & juſtè tractate viduam:* & inf. p. 711. c. 724. b. *judicate pupillo, & juſtificate viduam:* & l. 1. ad uxor. c. 8. p. 276. a. *juſtè facite viduæ, & pupillo.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. h. cum Fulgent. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 11. *Diſcite bonum facere: inquirite judicium, eripite injuriam accipientem, judicate pupillo, & juſtificate viduam.* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 283. a. *Diſcite bonum facere: exquirite judicium, conſervate eum qui injuriam patitur, judicate pup. & juſtif. viduam:* hæc etiam ult. *judicate pup.* &c. repetit inf. l. 3. p. 328. b. itidem Ambroſ. l. de parad. col. 176. d. & l. 2. de interpel. Dav. c. 9. col. 651. d. & in Pſ. 118. col. 1173. f. 1235. a. & l. de vid. col. 189. d. 201. b. & epiſt. 24. col. 889. c. hoc autem poſteriori loco ſubdit: *& eripite injuriam accipientem.* Hieron. in Amos 5. col. 1408. e. *Diſcite benefacere: quærite judicium, judicate pupillo, juſtificate viduam.* Similiter hab. Auguſt. in Pſ. 103. col. 1177. f. niſi quòd id omittit, *quærite judicium:* item l. 13. conf. to. 1. 233. d. hoc excepto, *bonum facere.*

℣. 18. Græcè pariter, Καὶ δεῦτε, διελεγχθῶμεν, &c. ut ſup. ſed pro διελεγχθῶμεν, Mſ. Alex. hab. διελεγθῶμεν; edit. Ald. διαλεχθῶμεν; & Hilar. ipſe in Pſ. 118. col. 369. b. legit: *Et venite, diſputemus, dicit Dominus omnipotens.* Itidem Iren. l. 4. c. 17. & 36. p. 248. d. 278. c. ſed abſque ult. voce *omnipotens.* Ita etiam Hieron. in Amos 5. col. 1408. e. ſicut Auguſt. l. 13. confeſſ. to. 1. 233. d. & in Pſ. 103. to. 4. 1177. f. & l. 1. cont. Creſcon. to. 9. 399. b. Ita quoque eſt in Geſtis cont. Silvan. tradit. Miſcell. to. 2. p. 98. quibus accinit Tertul. l. 1. ad uxor. c. 8. p. 276. a. at l. 4. adv. Marc. p. 707. c. legit: *Et venite, conciliemur, dicit Dominus.* Auct. l. cont. Jud. ap. Cypr. p. 575. c. *Et venite, colloquamur, dicit Dominus Deus.* Tertul. ubi ſup. p. 703. b. addit: *& ſi fuerint delicta veſtra tanquam roſeum, velut nivem exalbabo: & ſi tanquam coccinum, velut lanam exalbabo.* Hilar. in Pſ. 67. col. 198. a. conſtanter leg. *phœnicium.* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 283. a. *Et venite, diſputemus, dicit Dominus: & ſi fuerint peccata veſtra ut phœniceum, ut nivem exalbabo: & ſi fuerint quaſi coccinum, ut lanam inalbabo:* item inf. l. 3. p. 328. b. *Et venite, diſputemus, dicit Dominus:* quod etiam habet Ambr. l. de parad. col. 176. d. & in Pſ. 118. col. 1171. c. 1235. a. & l. de vid. col. 189. d. item l. 2. de interpel. Dav. c. 9. col. 651. d. ſubnexis his inf. *ſi fuerint peccata veſtra ut phœnicium, ut nivem dealbabo:* ita rurſum l. de apol. Dav. col. 696. d. & l. 1. de fide to. 2. 470. d. & l. de Myſt. col. 334. a. at in Luc. 9. col. 1414. e. *ſi fuerint delicta veſtra ſicut phœnicium, ut nivem dealbabo.* Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. p. 12. c. *ſi fuerint peccata veſtra ſicut phœnicium, quaſi nivem dealbabo: & ſi fuerint ſicut coccinum, velut lanam candida efficiam.* S. Pacian. epiſt. 3. p. 313. b. *& ſi fuerint peccata veſtra ut phœnicium, ut nivem dealbabo: & ſi ut coccinum, ut lanam candidam ea faciam.* Optat. l. 5. cont. Donat. p. 84. a. *& ſi fuerint peccata veſtra velut coccum, ut nivem inalbabo.* Auguſt. in Pſ. 44. col. 395. f. 469. c. *ſi fuerint peccata veſtra ſicut phœnicium, tanquam nivem dealbabo:* ſimiliter l. 12. cont. Fauſt. to. 8. 247. d. & l. de Gra. & l. arb. to. 10. 725. d. Fulgentius l. 1. de remiſſ. pecc. c. 11. *Et ſi fuerint delicta veſtra ut phœnicium, ut nivem dealbabo: ſi autem ut coccum, ut lanam candidam efficiam.*

℣. 19. Eadem ſunt in Græco, deletis vocibus 2. *quæ*, & *ſunt.* Rectè Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. h. *Et ſi volueritis, & exaudieritis me, bona terræ edetis.* Ita quoque Cypr. l. 1. & 3. Teſtim. p. 283. a. 319. b. excepto verbo *audieritis.* Item ap. Tertul. de reſur. carn. p. 576. b. *bona terræ edetis.* Ambr. verò l. de fug. ſæc. c. 6. col. 432. d. legit: *quæ bona ſunt terræ manducabitis.* Fulgent. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 11. *Et ſi volueritis, & obaudieritis me, quæ bona ſunt terræ edetis:* at l. 2. de verit. præd. p. 460. Vulgatæ congruit. Prædeſtin. l.

Vulgata nova.

20. Quòd si nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis: gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est.

21. Quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena judicii? justitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.

22. Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mistum est aquâ.

23. Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non judicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos.

Jerem. 5. 28.

24. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Israël: Heu, consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.

25. Et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum.

26. Et restituam judices tuos ut fuerunt priùs, & consiliarios tuos sicut antiquitus: post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis.

27. Sion in judicio redimetur, & reducent eam in justitia:

28. & conteret sceleſtos, & peccatores simul: & qui dereliquerunt Dominum, consumentur.

29. Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt: & erubescetis super hortis, quos elegeratis,

30. cùm fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus absque aqua.

31. Et erit fortitudo vestra, ut favilla stupæ, & opus vestrum quasi scintilla: & succendetur utrumque simul, & non erit qui exstinguat.

Versio antiqua.

20. Quòd si nolueritis, neque audiveritis me: gladius vos comedet, os enim Domini locutum est. *Hilar. ubi sup.*

21. Quomodo facta est meretrix civitas fidelis Sion, plena judicii? in qua justitia dormivit in ea, nunc autem latrones. *Hieron. in Isai. 54. 390. f.*

22. Pecunia tua reproba est: caupones tui miscent vinum aquâ. *Auct. op. imp. in Matth. hom. 38. p. 160. b.*

23. Principes tui indicto audientes sunt, socii furum, diligentes munera, sectantes retributionem, pupillis non judicantes, & judicium viduarum non attendentes. *Iren. l. 4. c. 2. p. 230. a.*

24. Propter hoc ait Dominus exercituum: Væ fortes Israël: non cessabit enim furor meus contra inimicos meos. *Hieron. in Isai. 1. col. 19. a.*

25..... *Vide Not.*

26. Constituam judices tuos sicut priùs, & consiliarios tuos sicut à principio: & post hæc vocaberis civitas justitiæ, mater civitatum, fidelis Sion. *Hieron. in Ezech. 16. col. 808. f.*

28..... comburentur iniqui, & peccatores simul: & qui relinquunt Deum, consummabuntur. *Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. p. 2. col. 501. d.*

30. erunt enim quasi terebinthus defluentibus foliis, & velut paradisus sine aqua. *Hieron. in Isai. 1. col. 20. f.*

Notæ ad Versionem antiquam.

3. ap. Sirm. to. 1. p. 521. b. habet: *Si volueritis, & audieritis me, quæ bona sunt terræ edetis;* at inf. p. 546. c. *bona terræ edetis.* Pelag. epist. ad Demetriad. p. 8. a. & Gaud. Brix. s. 16. p. 968. c. *Si volueritis, & audieritis me, quæ bona sunt terræ manducabitis.* Sic etiam ap. Arnob. in Ps. 146. p. 327. b. excepto verbo *edetis.* Philastr. Brix. l. de hæres. p. 716. d. *Et nunc si volueritis, & audieritis me, bona terræ manducabitis.*

℣. 20. Idem Hilar. in Ps. 118. col. 343. e. *os enim Domini locutum est hæc.* Similiter hab. Novatian. de Trin. p. 1034. a. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 680. a. sic: *Si nolueritis, nec audieritis me, machæra vos comedet:* at l. adv. Jud. c. 13. p. 147. c. *Si nolueritis, nec obaudieritis, gladius vos comedet.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. h. *Si verò nolueritis, neque exaudieritis me: gladius vos comedet, os enim Domini locutum est ista.* Ita quoque in Græco est. Cypr. l. 1. & 3. Testim. p. 283. a. 319. b. *Si autem nolueritis, & non audieritis me: gladius vos consumet, os enim Dom. loc. est ista.* Fulgent. l. 1. de remiss. pecc. c. 11. *Si autem nolueritis, neque obaudieritis me: gladius vos comedet, os enim Dom. loc. est hoc:* & l. 2. de verit. præd. c. 4. p. 460. *Si autem nolueritis, nec obaudieritis me, gladius devorabit vos.* Pelag. epist. ad Demetriad. p. 8. a. *Si autem nolueritis, neque audieritis me, gladius vos consumet.* Prædestin. l. 3. ap. Sirm. to. 1. p. 521. b. *Si autem nolueritis, neque audieritis me: gladius vos comedet, os enim Dom. loc. est hæc.* Arnob. in Ps. 146. p. 327. b. *Si autem nolueritis, gladius vos comedet;* Gr. κατέδεται, *devorabit.* Philastr. Brix. l. de hæres. p. 716. d. *Si autem nolueritis, nec audieritis me: glad. vos comedet, os enim Dom. locutum est.*

℣. 21. Ita Græcè, præter vocem ult. φονευταὶ *homicidæ*, loco *latrones.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 30. p. 126. a. *O quàm facta est meretrix civitas fidelis Sion!* Observat Hieron. in hunc loc. col. 17. *pro verbo Hebraïco* jalin, *LXX.* transtulisse *dormivit, & requievit, & requiescet:* & infra: *Et quanquam*, inquit, *in Hebraïco non habeatur* Sion, *tamen LXX. ut sensum manifestiorem facerent, addiderunt:* subinde: *Pro justitia* verò *in Hebræo scriptum est* sedec, *quod* justum *magis sonat quàm* justitiam.

℣. 22. Græcè, Τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον, &c. ut in textu Lat. Sic etiam ap. Iren. l. 4. c. 11. p. 241. a. & Hieron. in hunc loc. col. 18. a. Maximus verò Taurin. in homil. p. 48. g. legit: *caupones vestri miscent aquam vino.*

℣. 23. Ad verbum è Græco, si hoc excipias, *indicto audientes sunt*, pro quo simpliciter ἀπειθοῦσι, *inobedientes sunt.* Similiter hab. Hieron. in hunc loc. col. 18. c. *inobedientes*, sed absque *sunt:* tum addit: *Pro* inobedientibus, *Aquila* recedentes; *Symmachus* declinantes *interpretatus est.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 725. a. ait Deo non placere *amantes munera, sectantes retributionem:* & sup. p. 722. a. *clamantes populum, amantes munera, sectantes retributionem.*

℣. 24. Hieron. in hunc loc. p. 18. f. 19. a. ad hoc Vulg. *fortis Israël*, ait: *Pro* forti Israël, *quod omnes similiter transtulerunt, soli LXX. nescio quid volentes, posuerunt*, Væ fortes Israël: & post pauca: *Rursum & in hoc quod in Hebraïco non habetur, ponunt LXX.* non cessabit enim furor meus contra inimicos meos. In Græco hod. ita: Διατοῦτο τάδε λέγει Κύριος ὁ δεσπότης Σαβαώθ· Οὐαὶ οἱ ἰσχύοντες Ἰσραήλ· οὐ παύσεται γάρ μου ὁ θυμὸς ἐν τοῖς ὑπεναντίοις, καὶ κρίσιν ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ποιήσω.

℣. 25. Græc. sic pergit: Καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σὲ, καὶ πυρώσω εἰς καθαρόν· τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας ἀπολέσω, &c. *Et inducam manum meam super te, & excoquam ad purum: inobedientes autem perdam*, &c. Unde Hieron. in hunc loc. col. 19. b. *Pro* scoria, inquit, *quod interpretatus est Symmachus, & Aquila* στέμφυλα, *id est*, vinacia; *Theodotio* γίγαρτώδες, *id est*, acinum uvæ..... *soli LXX.* incredulos, *vel* inobedientes, *sensum magis quàm verba vertentes.*

℣. 26. Vix meliùs è Græco. Similiter hab. Auct. op. imp. in Matth. hom. 36. p. 156. b. *Et constituam principes tuos sicut antea, & consiliarios tuos sicut ab initio.* Quam verò hìc appellat Hieronymus *matrem civitatum*, supra in Isai. 1. col. 20. b. vocari dicit *metropolim* à LXX. & verò nunc legitur Græcè μητρόπολις.

℣. 28. Gr. καὶ συντριβήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα· καὶ οἱ ἐγκαταλιπόντες τὸν Κύριον, συντελεσθήσονται.

℣. 30. Ita Græcè, nisi quòd pro *defluentibus foliis*, legitur ἀποβεβληκυῖα τὰ φύλλα, *quæ abjecit folia;* & pro *sine aqua*, ὕδωρ μὴ ἔχων· apud Hieron. in Ose. 2. col. 1245. e. *erunt sicut paradisus aquam non habens.*

CAPUT II.

Versio antiqua.

Hieron. in Mich. 4. to. 3. 1526. a.

1. Sermo, qui factus est ad Isaiam, filium Amos, de Judæa & Jerusalem.

2. Quia erit in novissimis diebus manifestus mons Domini, & domus Dei super summitatem montium: & exaltabitur super colles, & venient ad eum omnes gentes.

3. Et ibunt nationes multæ, & dicent: Venite ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Jacob, & annuntiabit nobis viam nostram, & ambulabimus in ea: de Sion enim exiet lex, & verbum Domini de Jerusalem.

4. Et judicabit inter gentes multas, & arguet populum plurimum: & concident gladios suos in aratra, & zibynas suas in falces: & non sumet gens contra gentem gladium, & non discent ultra belligerare.

Vulgata nova.

1. Verbum, quod vidit Isaias, filius Amos, super Juda & Jerusalem. Mich. 4. 1.

2. Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes.

3. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem.

4. Et judicabit gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Totus hic Isaiæ locus sumptus videtur ab Hieronymo ex edit. LXX. præter τὸ versûs primi *de Juda*, quod mutuatus est à textu Hebraïco; nos autem correximus, *de Judæa*, auctoritate ipsius Hieronymi, qui ad hunc Isaiæ versiculum, col. 21. a. b. ita differit: *In priore visione, quam jam exposuimus, ubi LXX. interpretati sunt*, (cap. 1. ℣. 1.) quam vidit contra Judæam, & contra Jerusalem, *in Hebraïco scriptum est*, al Juda uJerusalem; *& in hac, quæ secunda est, in Hebraïco similiter continetur. Et miror cur LXX. Interpretes in illa dixerint*, contra Judæam & Jerusalem, *& in hac*, de Judæa, & de Jerusalem: & post pauca concludit: *Ergo juxta Hebraïcum, & in illa visione, & in isto sermone, quem vidit Isaias filius Amos, de Juda & Jerusalem intelligendum est, non contra Judæam & Jerusalem;* uti leg. sup. LXX. c. 1. hîc verò sic habent: Ὁ λόγος, ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμὼς, περὶ τῆς Ἰουδαίας, καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ· quæ illa ipsa sunt quæ habentur in Lat. sup.

℣. 2. Eodem modo legitur Græcè. Hieron. etiam in Isai. 2. col. 21. b. habet: *Erit in noviss. dieb. manifestus mons Dom. & domus Dei in summitate montium:* & post pauca, 22. a. relato loco ut in Vulg. subdit: *LXX. manifestum montem Domini, & domum Dei super capita montium, transtulerunt.* Tertul. l. adv. Jud. c. 3. p. 137. b. dicit, *quòd in novissimis diebus manifestus futurus esset mons Domini, & domus Dei super vertices montium: & exaltabitur, inquit, super colles, venient super illum omnes gentes:* & l. 3. adv. Marc. p. 678. c. *Et erit in novissimis diebus manifestus mons Domini, & ædes Dei super summos montes..... & venient ad eum universæ nationes:* vide etiam l. 5. p. 785. b. Cypr. l. 2. Testim. p. 292. c. *Erit in novissimis temporibus manifestus mons Domini, & domus Dei super vertices montium: & exaltabitur super colles, & venient super illum omnes gentes.* Firmil. ep. ad Cypr. p. 142. c. *Erit in novissimis diebus manifestus mons Domini, & domus Dei super vertices montium:* Græc. ἐπ' ἄκρου τῶν ὀρέων· at in Ms. Alex. ἐπ' ἄκρων. Hilar. in Ps. 14. n. 5. col. 63. b. *Et erit in novissimis diebus manifestus mons Domini.* Aug. tract. 1. in Joh. 1. to. 3. 835. b. *Erit in novissimis diebus manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium:* similiter hab. l. 10. de civit. Dei, c. 32. to. 7. 269. e. subditque: *& extolletur super colles, & venient ad eum universæ gentes:* & l. cont. Jud. to. 8. 35. a. *Erit in novissimis temporibus manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium: & exaltabitur super colles, & venient ad eum universæ gentes:* at in Ps. 45. to. 4. 402. a. b. *Erit in novissimis temporibus manifestus mons Domini, paratus in cacumine montium:* item in Ps. 119. omittit vocem *domus.* Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 27. f. *Quoniam erit in novissimis diebus manifestus mons Domini, & domus Dei in cacumine montium: & exaltabitur super colles, & venient ad eum omnes gentes.* Arnob. de Deo trino, p. 214. g. *In novissimis dieb. manifestus erit mons Dom. & venient ad eum omnes gentes.*

℣. 3. Ad verbum è Græco, nisi quòd verbo *venite*, subjicitur καί; & loco *viam nostram*, hab. ὁδὸν αὐτοῦ. Idem Hieron. in Isai. 52. col. 377. e. & in Ezech. 47. col. 1053. c. legit, *ex Sion egredietur lex*, &c. Iren. l. 4. c. 34. p. 275. c. *ex Sion enim prodiet lex, & verbum Domini de Jerus.* Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 678. c. *Et ibunt multi, & dicent: Venite ascendamus in montem Domini, & in ædem Dei Jacob, & annuntiabit nobis viam suam, & incedemus in ea: ex Sion enim exibit lex, & sermo Domini ex Jerusalem:* & l. adv. Jud. c. 3. p. 137. b. *Et ambulabunt multi, & dicent: Venite ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Jacob:* tùm: *de Sion enim exiet lex, & verbum Dom. ex Jerusalem:* at l. de anima, p. 501. b. legit, *in ædem Dei Jacob:* & l. 4. & 5. adv. Marc. p. 697. b. 785. b. *& sermo Domini ex Jerusalem.* Cypr. l. 2. Testim. p. 292. c. *Et ambulabunt multi, & dicent: Venite ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Jacob, & nunciabit nobis viam ejus, & ambulabimus in illa: de Sion enim procedet lex, & verbum Domini ab Jerusalem:* itidem l. 1. p. 278. c. *de Sion enim procedet lex, & verbum Dom. de Jerusalem.* Auctor l. de monte Sina apud ipsum, p. 500. c. *de Sion exiet lex, & verbum Domini ab Jerus.* Hilar. in Ps. 14. n. 5. col. 63. b. *& dicent: Venite ascendamus in montem Domini, in ædem Dei Jacob:* at in Ps. 121. col. 386. f. *Venite ascendamus ad montem Domini, & in domum Dei Jacob, & annuntiabit nobis viam suam, & ambulabimus in ea: ex Sion enim exiet lex, & verbum Domini ex Jerusalem:* vide etiam in Ps. 52. col. 91. f. Aug. l. 10. de civit. Dei, c. 32. to. 7. 269. e. *Et ingredientur nationes multæ, & dicent: Venite ascendamus in montem Dom. & in domum Dei Jacob, & annuntiabit nobis viam suam, & ingrediemur in ea: ex Sion enim prodiet lex, & verbum Dom. ab Jerus.* & l. cont. Jud. to. 8. 35. b. *& dicent: Venite ascend..... & annuntiabit nobis viam salutis, & ingrediemur in eam: ex Sion enim lex prodiet, & verbum Domini ex Jerusalem:* quæ ultima rursus habet l. 18. de civit. Dei, c. 50. col. 532. e. & l. de op. monach. to. 6. 492. b. Similiter Optat. lib. 3. cont. Donat. p. 50. a. *ex Sion prodiet lex*, &c. Tertul. etiam l. 4. adv. Marc. p. 697. b. dicit *prodituram ex Sion legem, & sermonem Dom. ex Jerus.* Gundobadus rex, ep. ad Avit. Vienn. Sirm. to. 2. p. 54. b. *ex Sion procedet lex, & verbum Dom. ex Jerus.* Avitus ipse, epist. 19. ad Gundobad. ibid. *ex Sion egredietur lex, & verbum*, &c. Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 748. g. *ex Sion enim prodiet lex, & verbum*, &c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 32. p. 135. d. *Et venient omnes gentes, & dicent: Venite ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Jacob, & annuntiabit nobis viam suam, & ambulabimus in ea:* at supra hom. 5. p. 48. *Ascendamus in domum Dei Jacob, & ostendet nobis viam suam, & ambulabimus in ea.*

℣. 4. Consonat Græc. detracta una voce *multas*, post *gentes.* Idem Hieron. in Isai. 52. col. 377. e. legit: *Et judicabit inter multas gentes usque in longinquum:* & in Isai. 2. col. 23. b. loco *populos multos*, ait LXX. transtulisse *populum multum;* sicut etiam hab. Iren. l. 4. c. 34. p. 275. c. Rursus Hieron. epist. ad Sun. & Fret. to. 2. 626. c. legit: *concident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces: & non sumet gens contra gentem gladium, & non discent ultra pugnare.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 697. b. *Judicabit inter nationes, & traducet populum plurimum:* mox ibid. *concidunt machæras suas in aratra, & sibynas in falces:* & supra l. 3. p. 679. a. *Et judicabit inter nationes, & revincet populum amplum: & concident machæras suas in aratra, & sibynas in falces: & non accipiet gens super gentem machæram, & non discent ampliùs bellare:* at l. adv. Jud. c. 3. p. 137. b. *& concident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces: & non accipiet gens super gentem gladium, & jam non discent præliari.* Cypr. l. 2. Testim. p. 292. c. *Et judicabit inter gentes, &*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
5. Domus Jacob venite, & ambulemus in lumine Domini.	5. Et nunc tu domus Jacob venite, & ambulemus in luce Domini. *Aug. l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 19. c.*
6. Projeciſti enim populum tuum, domum Jacob: quia repleti ſunt ut olim, & augures habuerunt ut Philiſthiim, & pueris alienis adhæſerunt.	6. Remiſit enim plebem ſuam, domum Iſraël: quoniam repleta eſt ſicut ab initio regio eorum auguriis, ſicut alienigenarum, & filii multi alienigenæ nati ſunt illis.
7. Repleta eſt terra argento & auro: & non eſt finis theſaurorum ejus:	7. Repleta eſt enim regio eorum argento & auro: nec erat numerus theſaurorum illorum:
8. & repleta eſt terra ejus equis: & innumerabiles quadrigæ ejus. Et repleta eſt terra ejus idolis: opus manuum ſuarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.	8. & repleta eſt terra equis: nec erat numerus curruum illorum. Et repleta eſt terra abominationibus operum manuum ipſorum: & adoraverunt ea, quæ fecerunt digiti eorum.
9. Et incurvavit ſe homo, & humiliatus eſt vir: ne ergo dimittas eis.	9. Et inclinavit ſe homo, & humiliavit ſe vir: & non remittam illis.
10. Ingredere in petram, & abſcondere in foſſa humo à facie timoris Domini, & à gloria majeſtatis ejus.	10. Et nunc intrate in petras, & abſcondite vos in terra à facie timoris Domini, & à majeſtate virtutis ejus, cùm ſurrexerit confringere terram.
11. Oculi ſublimes hominis humiliati ſunt, & incurvabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus ſolus in die illa.	11. Oculi enim Domini excelſi, homo autem humilis: & humiliabitur altitudo hominum, & exaltabitur Dominus ſolus in illa die.
12. Quia dies Domini exercituum ſuper omnem ſuperbum, & excelſum, & ſuper omnem arrogantem: & humiliabitur.	12. Dies enim Domini ſabaoth ſupra omnem injurioſum, & ſuperbum, & ſupra omnem altum, & humiliatum: qui humiliabuntur.
13. Et ſuper omnes cedros Libani ſublimes, & erectas, & ſuper omnes quercus Baſan.	13. Et ſupra omnem cedrum Libani excelſorum, & elatorum, & ſupra omnem arborem libani Baſan.
14. Et ſuper omnes montes excelſos, & ſuper omnes colles elevatos.	14. Et ſuper omnem montem, & ſuper omnem collem altum.
15. Et ſuper omnem turrim excelſam, & ſuper omnem murum munitum,	15..... *Vide Not.*
16. & ſuper omnes naves Tharſis, & ſuper omne quod viſu pulchrum eſt.	16. Et ſuper omnem navem maris, & ſuper omne ſpectaculum navium decoris.
17. Et incurvabitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum, & elevabitur Dominus ſolus in die illa:	17. Et humiliabitur, & cadet contumelia hominum, & exaltabitur Dominus ſolus in illa die:
18. & idola penitus conterentur:	18. & manibus fabricata omnia abſcondent

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

redarguet populum multum : & concident gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces : & jam non diſcent pugnare. Gundobadus rex ep. ad Avit. Vienn. Sirm. to. 2. p. 54. b. *Et judicabit inter plebes multas, & redarguet gentes validas uſque longè : & concident gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces : & jam non extollet gens ſuper gentem gladium, & jam non ſtabunt belligerare.* Græcè pro *extollet*, eſt λήψεται; in Mſ. verò Alex. ἀρῇ. Avitus Vienn. ep. 19. ad Gundobad. ubi ſup. legit : *Et judicabit inter medium gentium, & increpabit populos multos : concident gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 748. g. *Et judicabit in medio gentium, & redarguet populum multum.*

℣. 5. Eadem repetit Aug. l. cont. Jud. to. 8. p. 36. f. 37. a. 39. d. ſublato &, poſt *venite*. Græcè abſunt tres voculæ *tu*, &, *in*; at in Mſ. Mediol. ſic eſt, ÷ σὺ cum obelo; ſubinde, ϗ πορευθῶμεν ἐν τῷ φωτὶ Κυρίου. Itidem in edd. Ald. & Compl. ϗ πορευθῶμεν, ſicut in Ald. ἐν τῷ. Apud Cypr. l. 1. Teſtim. p. 278. a. *venite, ambulemus in lumine Domini* : apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 981. b. *venite, ambulemus in luce Domini.*

℣. 6. Hæc tota concinunt cum Græco. Hieron. etiam in hunc loc. col. 24. b. c. ait : *Pro* Philiſthiim, *ſemper LXX.* alienigenas *interpretati ſunt :* & inf. pro *& pueris alienis adhæſerunt*, iidem, inquit, tranſtulerunt, *& filii multi alienigenæ nati ſunt eis.* Apud Cypr. l. 1. Teſtim. p. 278. a. hæc tantùm leguntur : *Dimiſit enim populum ſuum, domum Iſraël.* Apud Chrom. Aquil. in Matth. p. 981. b. *Dimiſit enim populum ſuum domûs Iſraël.*

℣. 7. Ita Græcè ad verbum.

℣. 8. Mirè concordant omnia cum Græco. Apud Cypr. epiſt. 64. p. 111. a. *adoraverunt eos, quos fecerunt digiti eorum :* ſimiliter ep. ad Demetr. p. 221. b. & ad Fortun. p. 264. b. & l. de lapſ. p. 183. c. Apud Jul. Firmic. l. de erro. prof. relig. c. 29. *adoraverunt deos, quos fecerunt digiti eorum.*

℣. 9. Cypr. epiſt. 64. p. 111. a. *Et curvatus eſt homo, & humiliatus eſt vir : & non laxabo illis :* itidem epiſt. ad Fortun. p. 264. b. & l. de lapſ. p. 183. c. ita quoque ep. ad Demetr. p. 221. b. niſi quòd hab. *Et incurvatus eſt.* Julius Firm. de erro. prof. relig. c. 29. p. 179. c. *Et curvatus eſt.* Gr. Καὶ ἔκυψεν ἄνθρωπος, ϗ ἐταπεινώθη ἀνήρ· ϗ οὐ μὴ ἀνήσω αὐτούς· Mſ. Mediol. cum obelo, ÷ αὐτοῖς; unde Hieron. in hunc loc. col. 26. a. dicit LXX. interpretatos eſſe, *& non dimittam eis.*

℣. 10. Vix meliùs Græc. reddi poteſt.

℣. 11. Sic etiam in Græco ad verbum. Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 733. g. *Et oculi excelſi humiliabuntur, & cadent : & exaltabitur Dominus ſolus in die illa.*

℣. 12. Aptè ad Græc. præter hæc ult. *& humiliatum; qui humiliabuntur*, pro quibus ϗ μετέωρον· ϗ ταπεινωθήσονται. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 726. b. bene, *Dies enim Domini ſabaoth in omnem contumelioſum, & ſuperbum, in omnem ſublimem, & elatum : & humiliabuntur.* Cypr. ep. 55. p. 81. a. *Dies enim Domini ſabaoth ſuper omnem injurioſum, & ſuperbum, & ſuper omnem elatum, & excelſum.* Hieron. in Zach. 11. col. 1772. d. *Dies Domini ſabaoth ſuper omnem contumelioſum, & ſuperbum, & ſuper omnem excelſum, atque ſublimem.*

℣. 13. Ita in Græco, præter hoc ult. βαλάνου Βασὰν, *glandis Baſan*, loco *libani Baſan.* f. quidam oſcitanter ſcripſit λιβάνου, pro βαλάνου. Hieron. in Zach. 11. col. 1772. d. *Et ſuper omnem cedrum Libani excelſam, & ſuper omnem arborem quercûs Baſan.*

℣. 14. Græc. ante *montem*, ponit ὑψηλὸν, *excelſum;* cæt. ut in Lat.

℣. 15. Hic verſus prætermittitur ab Auguſtino : ita verò in Græco eſt : Καὶ ἐπὶ πάντα πύργον ὑψηλὸν, ϗ ἐπὶ πᾶν τεῖχος ὑψηλόν· *Et ſuper omnem turrim excelſam, & ſuper omnem murum excelſum.*

℣. 16. Rectè Hieron. in hunc loc. col. 28. e. *Pro* Tharſis, *quod omnes ſimiliter tranſtulerunt, ſoli LXX.* mare *interpretati ſunt :* & infra col. 29. a. *Quod ſequitur :* & ſuper omne quod viſu pulchrum eſt, *LXX. tranſtulerunt :* & ſuper omnem aſpectum pulchritudinis navium. Sic etiam hodie legitur Græcè.

℣. 17. Ita rurſum Aug. l. 13. cont. Fauſt. to. 8. 257. c. nec aliter Græcè, ſi ſubnectatur iſtud, πᾶς ἄνθρωπος, *omnis homo*, verbo *humiliabitur.*

℣. 18. Sic iterum Aug. l. 13. cont. Fauſt. col. 257. c. unà cum Græco.

Versio antiqua.

Aug. ubi sup. 19. in ſpeluncis, & in ſciſſuris petrarum, & in cavernis terræ à facie timoris Domini, & à majeſtate virtutis ejus, cùm exſurrexerit confringere terram.

20. Illa enim die projiciet homo abominationes aureas & argenteas, quas fecerunt ut adorarent ſupervacanea & noxia:

21. ut intrent in foramina ſolidæ petræ, & in ſciſſuras petrarum à facie timoris Domini, & à majeſtate virtutis ejus, cùm exſurrexerit comminuere terram.

22..... *Vide Not.*

Vulgata nova.

19. & introibunt in ſpeluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis Domini, & à gloria majeſtatis ejus, cùm ſurrexerit percutere terram. Oſe. 10. 8. Luc. 23. 30. Apoc. 6. 16.

20. In die illa projiciet homo idola argenti ſui, & ſimulacra auri ſui, quæ fecerat ſibi ut adoraret, talpas & veſpertiliones.

21. Et ingredietur ſciſſuras petrarum, & in cavernas ſaxorum à facie formidinis Domini, & à gloria majeſtatis ejus, cùm ſurrexerit percutere terram.

22. Quieſcite ergo ab homine, cujus ſpiritus in naribus ejus eſt, quia excelſus reputatus eſt ipſe.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 19. Eadem refert Aug. l. 13. cont. Fauſt. 257. d. præter verbum *ſurrexerit*, pro *exſurrexerit*. Græcè ita: εἰσενέγκαντες εἰς τὰ σπήλαια, καὶ εἰς τὰς χισμὰς τῶν πετρῶν, καὶ εἰς τὰς τρώγλας, &c. *inferentes in ſpeluncas, & in ſciſſuras petrarum, & in cavernas*, &c. ut ſupra. Auct. l. de promiſſ. p. 3. ap. Proſp. col. 185. b. *Abſcondent deos ſuos in ſpeluncis, & cavernis petrarum, neque ibi celabunt eos.* Tertul. l. cont. Hermog. p. 420. b. addit, *cùm ſurrexerit confringere terram.*

℣. 20. Eadem quoque habet Aug. l. 13. cont. Fauſt. 257. d. Græc. addit αὐτοῦ, *ſuas*, ad *abominationes*; & pro ult. *noxia* hab. νυκτερίσι, *veſpertiliones*; cæt. ut in textu: fortaſſe Interpres Lat. vertit *noctuas*, ex quo imperitus librarius fecit *noxia*: & verò Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 679. c. legit: *Ex die qua projecit homo aſpernamenta ſua aurea & argentea, quæ fecerunt adorandis vanis & noctuis*: at lib. adv. Jud. c. 13. p. 147. b. *Projecit homo abominamenta ſua aurea & argentea, quæ fecerunt adorandis vanis & nocivis*; ſed correctum à Pamelio eſt *noctuis*. Hieron. in hunc loc. p. 29. e. *Pro* talpis, inquit, *quas nos interpretati ſumus, LXX.* vana: & poſt paulò: *Veſpertilio autem nocturna avis, quæ congruum ab eis nomen accepit*, νυκτερὶς, *eò quòd in nocte volitet.*

℣. 21. Ita Græcè, verbum pro verbo.

℣. 22. Hic verſus abeſt in Gr. edit. Rom. unde Hieron. comment. in hunc loc. col. 30. b. dicit: *Hoc prætermiſere LXX. & in Græcis exemplaribus ab Origene ſub aſteriſcis de editione Aquilæ additum eſt*: & poſt pauca: *Tacitā*, inquit, *mecum mente pertractans, non poſſum invenire rationem quare LXX. tam perſpicuam de Chriſto prophetiam in Græcum noluerint vertere*: item in Jer. 17. col. 607. f. *Quod cur à LXX. prætermiſſum ſit, neſcio; niſi forſitan pepercerunt populo ſuo.* In edd. verò Ald. & Compl. hæc ſequuntur: Παύσασθε ὑμῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, οὗ ἀναπνοὴ (Ald. ὃς ἀναπνεῖ) ἐν μυκτῆρι αὐτοῦ, ὅτι ἐν τίνι ἐλογίσθη.

CAPUT III.

Versio antiqua.

Hieron. in Iſai. 29. col. 248. a. 1. Ecce dominator Dominus ſabaoth auferet ab Jeruſalem, & à Juda validum & validam, omnem fortitudinem panis, & omne robur aquæ;

2. gigantem, & fortem, & hominem bellatorem, & judicem, & prophetam, & conjectorem, & presbyterum;

3. & quinquagenarium, & admirabilem conſiliarium, & ſapientem architectum, & prudentem auditorem.

Hieron. in Eccleſ. 10. 2. 775. c. 4. Et dabo juvenes principes eorum, & illuſores dominabuntur eis.

5.... 6. *Vide Not.*

Vulgata nova.

1. Ecce enim dominator Dominus exercituum auferet à Jeruſalem, & à Juda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ;

2. fortem, & virum bellatorem, judicem, & prophetam, & ariolum, & ſenem;

3. Principem ſuper quinquaginta, & honorabilem vultu, & conſiliarium, & ſapientem de architectis, & prudentem eloquii myſtici.

4. Et dabo pueros principes eorum, & effeminati dominabuntur eis. Eccleſ. 10. 16.

Vulgata nova.

5. Et irruet populus, vir ad virum, & unuſquiſque ad proximum ſuum: tumultuabitur puer contra ſenem, & ignobilis contra nobilem.

6. Apprehendet enim vir fratrem ſuum domeſticum patris ſui: Veſtimentum tibi eſt, princeps eſto noſ-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. ipſo initio hab. Ἰδοὺ δή; & pro *Juda*, Ἰουδαίας; ſubinde tollit *omnem*, ut & inf. *omne*; cæt. ut in Lat. Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. c. legit: *Ecce itaque dominator Dominus ſabaoth auferet à Juda, & ab Jeruſalem valentem & validum, valentiam panis, & valentiam aquæ.* Hieron. in hunc loc. col. 31. f. ait *juxta LXX.* legi, *validum & validam*: ſic etiam legit ipſe inf. col. 36. a. ſicut conſtanter, *ab Jeruſalem, & ab Juda.* Tertul. verò l. cont. Jud. c. 13. p. 147. b. ait: *Tulit enim Dominus ſabaoth à Judæis, & ab Jeruſalem, & ſapientem*, &c. vel *Abſtulit enim Dominus ſabaoth à Judæa, & ab Jeruſalem inter cætera, & prophetam*, &c. & l. 5. adv. Marc. p. 788. a. *Auferam à Judæa inter cætera, & ſapientem*, &c. Auct. l. adv. Jud. ap. Cypr. p. 575. *Dom. abſtulit ab Jeruſ. virtutem panis & aquæ.*

℣. 2. Hieron. loco cit. omittit *fortem*; ultimòque hab. *ſenem*, non *presbyterum*; at comment. in hunc loc. col. 32. f. ait: *Pro* forti, *quod ſolum eſt in Hebræo, duo ſimul LXX. tranſtulerunt*, gigantem, & fortem: & infra 33. b. *Quærimus*, inquit, *juxta Hebraïcum, quomodo interpretemur* ariolum, *quem omnes interpretati ſunt* divinum, *exceptis LXX. qui pro hoc* conjectorem *tranſtulerunt*: & poſt pauca: *Senem quoque..... LXX.* presbyterum *tranſtulerunt.* Sic etiam leguntur hæc tota in Gr. edit. Rom. Auct. l. adv. Jud. apud Cypr. p. 575. habet: *fortem, gigantem hominem, & bellatorem, judicem, prophetam, & deſtinatorem, & ſenem laudabilem.*

℣. 3. Eadem ſunt in Græco. Hieron. etiam in hunc loc. col. 34. e. teſtatur *pro duobus, id eſt*, honorabili vultu, & conſiliario, *LXX. unum virum* admirabilem conſiliarium *tranſtuliſſe*: & infra col. 35. e. loco *prudentem eloquii myſtici, LXX.* inquit, *interpretati ſunt, prudentem auditorem*: vide etiam ibid. col. 36. a. Tertul. l. adv. Jud. c. 13. p. 147. b. memorat *prophetam, & ſapientem architectum*, ablatos *à Judæa, & Jeruſalem.* Auct. l. adv. Jud. ap. Cypr. p. 575. *conſiliatorem, & peritum architectum, & prudentem adjutorem.*

℣. 4. Ita de Græco, præter unum *dabo*, pro quo ἐπιστήσω, *imponam.* Hieron. etiam in hunc loc. col. 36. f. obſervat pro verbo *effeminati*, LXX. & Theodotionem *illuſores* eſſe interpretatos.

℣. 5. Græc. & Vulgata vix differunt inter ſe.

℣. 6. Pene concordat Græcum cum Vulgata, niſi quòd ante *domeſticum* illic habetur particula disjunct. ἢ *vel*, (in Mſ. Alex. καὶ;) & pro *ruina*, τὸ βρῶμα; unde Hieron. in hunc locum, col. 37. b. ait: *Pro* ruina *Symmachus & Theodotio* infirmitatem *tranſtulerunt, LXX.* cibum.

VULGATA NOVA.

ter, ruina autem hæc sub manu tua.

7. Respondebit in die illa, dicens: Non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque vestimentum: nolite constituere me principem populi.

7... *Vide Not.*

8. Ruit enim Jerusalem, & Judas concidit: quia lingua eorum & adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus.

VULGATA NOVA.

9. Agnitio vultus eorum respondit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

10. Dicite justo quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet.

11. Væ impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei.

12. Populum meum exactores sui spoliaverunt, & mulieres dominatæ sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.

13. Stat ad judicandum Dominus, & stat ad judicandos populos.

14. Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui, & principibus ejus: vos enim depasti estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra.

15. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

16. Et dixit Dominus: Pro eo quòd elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant:

VERSIO ANTIQUA.

9. Confusio vultus eorum restitit eis: iniquitatem suam sicut Sodoma annuntiaverunt, & ostenderunt: væ animæ eorum, quia cogitaverunt consilium pessimum contra semetipsos, *Hieron. in Isai. 3. col. 38. b. e. Idem in Isai. 1. & 3. col. 14. a. 38. e.*

10. dicentes: Alligemus justum, quoniam inutilis est nobis: itaque fructus operum suorum comedent.

11..... *Vide Not.*

12. Populus meus, exactores vestri circumscribunt vos: [a] qui vos postulant, dominantur vestri. Populus meus, qui vos beatos dicunt, seducunt vos, & vias pedum vestrorum disturbant. *Ambros. l. de Tob. c. 9. col. 601.* [a] *Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 722. a. & 709. e.*

13. Constitutus est igitur Dominus in judicio, & statuit in judicio populum suum. *Idem p. 734. c.*

14. Ipse Dominus in judicium veniet cum presbyteris, & archontibus populi: vos autem ad quid incenditis vineam meam, & rapinæ mendici in domibus vestris? *Ibid. p. 707. c.*

15. Cur vos læditis populum meum, & faciem mendicorum confunditis?

16..... exaltatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt alto collo, & nutu oculorum, & incessu pedum, trahentes tunicas, & pedibus simul ludentes: *Cypr. l. de hab. virg. 177. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Hieron. in hunc loc. col. 37. c. ait: *Pro* medico *LXX. transtulerunt* principem: & post paulò: *Respondebit*, inquit, *in Hebræo non habetur, sed de LXX. additum est; in Hebræo enim his, quæ supra scripta sunt, jungitur:* in illa die dicet: Non sum medicus. Sed Martianæus noster ibidem observat in Hebræo esse *iissa*, id est, *assumet*, quod LXX. optimè verterunt ἀποκριθεὶς, *respondens*, juxta phrasim in Evangelio sæpiùs usurpatam, *Respondens autem dixit.* Hoc etiam verbum, *respondebit*, legitur apud omnes Interpretes Chald. Syr. & Arab.

℣. 9. Priora ista, *Confusio vultus eorum restitit eis*, sic transtulerunt LXX. teste Hieronymo: nunc etiam ita leguntur Græcè in edit. Rom. cum subsequentibus, nisi quòd loco *iniquitatem suam sicut Sodoma*, est, τὴν δὲ ἁμαρτίαν αὐτῶν ὡς Σοδόμων, *peccatum autem suum quasi Sodomorum;* & pro *cogitaverunt*, βεβούλευνται, *consiliati sunt:* posteriora etiam ista, *væ animæ eorum*, &c. usque ad ℣. 11. similiter ait Hieronymus referre se *juxta LXX.* Apud Ambros. l. de bened. Patr. c. 3. col. 517. b. sic: *væ animæ ipsorum, quia cogitaverunt consilium malum adversùm se.* Apud Rufin. in Symb. p. 181. b. *væ animæ eorum, qui cogitaverunt cogitationem pessimam adversùm semetipsos.*

℣. 10. Eadem sunt in Græco. Sic etiam apud Ambros. l. de bened. Patr. c. 3. col. 517. b. & l. 2. offic. col. 76. d. usque ad vocem *itaque.* Similiter apud Rufin. in Symb. p. 181. b.

℣. 11. Vulgata non longè distat à Græco.

℣. 12. Græc. pro *circumscribunt vos*, hab. καλαμῶνται ὑμᾶς, Nobil. *spoliant vos;* mox ita, καὶ οἱ ἀπαιτοῦντες, κυριεύουσιν ὑμῶν· ultimòque, καὶ τὸν τρίβον τῶν..... ταράσσουσιν· at in ed. Compl. τὰς τρίβους..... ἐκταράσσουσι· cæt. ut in textu. Ambros. in Ps. 37. col. 827. b. hab. *vendiderunt nos, & dominantur nobis.* Subinde Lucif. Cal. l. de reg. apost. p. 220. e. *qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & semitam pedum vestrorum turbant.* Itidem Cypr. epist. 28. p. 39. a. rursumque l. de laps. p. 185. c. & l. 3. Testim. p. 328. c. nisi quòd hoc duplici loco leg. *semitas.* Hieron. l. 3. cont. Pelag. to. 4. 544. b. & in Isai. 9. col. 89. a. *Populus meus, qui beatum te dicunt, seducunt te, & semitas pedum tuorum supplantant:* & in Ose. 4. col. 1260. a. *Populus meus, qui beatos vos dicunt, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum supplantant:* similiter l. 2. cont. Pelag. to. 4. 528. b. necnon in Ezech. 34. col. 944. b. præter singul. *semitam:* at l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 227. e. sic: *Populus meus, qui vos beatificant, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum conturbant:* item in Isai. 3. col. 38. f. ait: *Pro* mulieribus, *quas solus interpretatus est Symmachus, & Hebraïcè dicitur* nasim, *Aquila, & LXX. transtulerunt* ἀπαιτοῦντας, *qui significant* exactores. August. in Ps. 85. to. 4. 916. g. *Populus meus, qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & turbant semitas pedum vestrorum:* ita rursum l. 3. cont. ep. Parmen. to. 9. 74. c. excepto verbo *conturbant*, pro *turbant:* item ep. 33. to. 2. 62. f. *qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt.* Ennod. Ticin. ap. Sirm. to. 1. p. 741. a. *qui vos laudant, seducunt vos, & subvertunt semitas pedum vestrorum.* Anon. ap. S. Paulin. epist. ad Celanc. to. 2. p. 14. c. *Popule meus, qui beatificant vos, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum dissipant*, al. *perturbant.*

℣. 13. Græc. Ἀλλὰ νῦν καταστήσεται εἰς κρίσιν Κύριος, καὶ στήσει εἰς κρίσιν τὸν λαὸν αὐτοῦ. Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 730. f. *statuet Dominus in judicio populum suum.*

℣. 14. Consonat Græc. nisi quòd voci *presbyteris*, jungit τοῦ λαοῦ, ut & isti, *archontibus*, αὐτοῦ; subinde sic, ἐνεπυρίσατε, *incendistis*, & ἁρπαγὴ, *rapina*, num. sing. Rursum Tertul. l. de resurr. carn. p. 573. c. ait *venturum in judicium cum presbyteris, & archontibus populi.* Ambros. in Ps. 36. col. 811. a. *Quoniam ipse Dominus veniet in judicium.* Rufin. in Symb. p. 181. b. *Dominus in judicium veniet cum senioribus, & principibus populi.* Ennod. Ticin. pro IV. Synodo, Conc. to. 4. p. 1342. d. *Dominus ad judic. veniet cum senibus populi sui.* Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 730. f. *Ipse Dominus in judicium veniet cum senioribus populi, & principibus suis:* & inf. p. 739. *Ecce ipse Dominus in judicium veniet cum senioribus principibus suis.* Hieron. in Isai. 52. p. 377. b. *Ipse Dominus veniet cum senioribus populi, & cum principibus ejus: vos autem quare succendistis vineam meam, & rapina pauperis in domibus vestris?* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 198. a. *vos autem quid succenditis vineam meam, & rapina pauperum in domibus vestris?*

℣. 15. Eadem prorsus in Græco. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 198. a. *Quid vos injuriam facitis populo* (Gr. ἀδικεῖτε,) *& faciem inopum confunditis?* Hieron. quoque in hunc loc. col. 39. f. ait LXX interpretatos esse *confunditis.*

℣. 16. Antecedunt ista in Græco: Τάδε λέγει Κύριος· Ἀνθ' ὧν, *Hæc dicit Dominus: Pro eo quòd;* reliqua ut in textu, nisi quòd pro *nutu*, exstat ἐν νεύμασιν, *in nutibus;* additurque ἅμα, *simul*, huic voci, *pedum.* Hilarius in Ps. 128. col. 433. a. *Filiabus Sion*, inquit, *exprobrat quòd alta cervice incedant.*

Versio antiqua.

Cypr. ubi sup. 17. Et humiliabit Deus principales filias Sion, & revelabit Dominus habitum earum.

18. Et auferet Dominus gloriam vestis illarum, & ornamenta earum, & crines, & cincinnos, & lunulas,

19. & discriminalia, & armillas, & botronatum,

20. 21. & dextralia, & annulos, & inaures,

22. & serica contexta cum auro & hyacintho.

23..... *Vide Not.*

24. Et erit pro odore suavitatis pulvis, & pro cingulo reste cingêris, & pro ornamento capitis
Hieron. in Ezech. 7. col. 740. f. aureo calvitium habebis, propter opera tua.

25. [a] Et filius tuus pulcherrimus, quem diligis,
[a] Idem in Isai. 3. col. 42. f. gladio cadet.....

Vulgata nova.

17. Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit.

18. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas,

19. & torques, & monilia, & armillas, & mitras,

20. & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures,

21. & annulos, & gemmas in fronte pendentes,

22. & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus,

23. & specula, & sindones, & vittas, & theristra.

24. Et erit pro suavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium, & pro fascia pectorali cilicium.

25. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio.

26. Et mœrebunt atque lugebunt portæ ejus, & desolata in terra sedebit.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 17. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd extremò addit, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, *in die illa*, quod in Vulg. jungitur versui seq.

℣. 18. Eadem sunt in Græco, præter seq. τὰ ἐμπλόκια, *reticulos*, loco *& ornamenta earum*, *& crines*; at in Mss. Alex. & Mediol. ϗ τοὺς κόσμους αὐτῶν, ϗ τὰ ἐμπλόκια. Hieron. in Ezech. 16. col. 790. a. *Auferet Dominus gloriam vestimenti earum, & murenulas, & corymbos, & circulos.* Tertul. l. de cult. femin. c. 10. p. 267. b. his alludens ait: *Nullam de conchilio vestem Isaias increpet, nullas lunulas reprobet, nullum botronatum retundat.*

℣℣. 19... 23. Isti quinque versiculi ita leguntur Græcè: ϗ τὸ κάθεμα, ϗ τὸν κόσμον τοῦ προσώπου αὐτῶν, ϗ τὴν σύνθεσιν τοῦ κόσμου τῆς δόξης, ϗ τοὺς χλιδῶνας, ϗ τὰ ψέλλια, ϗ τὸ ἐμπλόκιον, ϗ τοὺς δακτυλίους, ϗ τὰ περιδέξια, ϗ τὰ ἐνώτια, ϗ τὰ περιπόρφυρα, ϗ τὰ μεσοπόρφυρα, ϗ τὰ ἐπιβλήματα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν, ϗ τὰ διαφανῆ λακωνικὰ, ϗ τὰ βύσσινα, ϗ τὰ ὑακίνθινα, ϗ κόκκινα, ϗ τὴν βύσσον, σὺν χρυσῷ ϗ ὑακίνθῳ συγκαθυφασμένα, ϗ θέριστρα κατάκλιτα· i. e. *& monile demissum, & ornatum faciei earum, & compositionem ornatûs gloriæ, & brachialia, & armillas, & reticulum, & annulos, & dextralia, & inaures, & prætextas purpureas, & purpuras clavatas, & indumenta quæ per domum, & perspicua laconica, & byssina, & hyacinthina, & coccinea, & byssum, cum auro & hyacintho contexta, & theristra accubitoria.* Hæc autem *omnia*, inquit Hieron. in hunc loc. col. 41. d. *licet LXX. Interpretes, Aquila, Symmachus, ac Theodotio diversis modis interpretentur, nos ut potuimus, vel de Hebræo, vel de ipsorum translatione texuimus*: & post paulò: *Pro* linteamina, inquit, *LXX.* perspicua laconica *interpretati sunt..... quanquam* laconica *nec Hebraïcum habeat, nec ullus alius Interpretum*: item inf. col. 42. d. *Pro* fascia pectorali, *quam interpretatus est Symmachus, LXX. tunicam* μεσοπόρφυρον, *id est*, clavatam purpuram, *transtulerunt.*

℣. 24. Totidem verba in Græco, excepto uno ἡδείας, *suavi*, loco *suavitatis*. Similiter ap. Hieron. in Ezech. 7. col. 740. f. *pro ornamento capitis tui habebis calvitium, propter opera tua.*

℣. 25. Ita *interpretati sunt LXX.* teste Hieronymo in hunc locum; ita quoque nunc legitur in ed. Rom.

CAPUT IV.

Versio antiqua.

Auct. q. Vet. Test. ap. Aug. to. 3. q. 47. col. 60. g. 1. Et apprehendent septem mulieres unum hominem, dicentes: Panem nostrum manducabimus, & vestimentis nostris operiemur: veruntamen invocetur super nos nomen tuum, aufer opprobrium nostrum.

Ibid. col. 62. b. 2. In illa autem die illuminabit Deus in consilio super terram.....

Aug. l. 20. de civ. Dei. c. 25. col. 609. e. 4. Lavabit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum spiritu judicii, & spiritu combustionis.

Vulgata nova.

1. Et apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum.

2. In die illa erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis, & exsultatio his, qui salvati fuerint de Israël.

3. Et erit: Omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem.

4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus in spiritu judicii, & spiritu ardoris.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Vix meliùs è Græco.

℣. 2. Græc. addit μετὰ δόξης, *cum gloria*, post vocem *consilio*; cæt. ut in textu.

℣. 4. Græc. initio sic habet: Ὅτι ἐκπλυνεῖ Κύριος τὸν ῥύπον, *Quoniam abluet Dominus sordem*; reliqua ut in Lat. sed cum præp. ἐν, ante 1. *spiritu*. Apud Hieron. in Malach. 3. col. 1825. e. omnia ut in textu: similiter in Ezech. 16. col. 787. f. excepto uno *mundabit*; item inf. in Ezech. 22. col. 851. d. *Et lavabit..... & sang. mundabit*, &c. Græcè verò ἐκκαθαριεῖ. Auct. quæst. Vet. Test. q. 47. ap. Aug. to. 3. 62. b. *Quoniam abluet Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem purgabit de medio eorum.* Similiter Optat. l. 5. cont. Donat. p. 83. c. *Quoniam abluet Dom. sordes filiorum & filiarum Sion*; Ms. 1. *lavabit Deus*; al. *sordem.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 745. d. 746. g. *Et abluet Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem purgabit de medio eorum spiritu judicii*: & inf. p. 751. b. *Et mundabit Dominus sordes filior. & filiar. Sion, & sanguinem Jerusalem emundabit de medio ejus in spiritu judicii, & spiritu ardoris.* Auct. op. imp. in Matth. p. 44. a. *Et auferam sordes filiorum Israël de medio eorum, & sanguinem eorum mundabo in spiritu judicii, & spiritu combustionis & ardoris.*

Vulgata nova.

5. Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, & ubi invocatus est, nubem per diem, & fumum & splendorem ignis flammantis in nocte: super omnem enim gloriam protectio.

6. Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & absconsionem à turbine, & à pluvia.

Versio antiqua.

5. Et veniet, & erit omnis locus montis Sion, & omnia, quæ in circuitu ejus sunt, proteget nubes per diem, & lumen ignis flammantis in nocte..... *Hieron. in Isai. 4. col. 44. c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Tota ista refert Hieron. ex edit. LXX. sic etiam exstant hodie in Gr. ed. Rom. nisi quòd loco *proteget*, est σκιάσει, *obumbrabit*; & pro *lumen ignis flamm.* &c. ὡς καπνȣ̃, ϗ φωτὸς πυρὸς καιομένȣ νυκτός, *tanquam fumo, & luce ignis ardentis per noctem*; in Mss. Alex. & Mediol. necnon apud Aquil. Theod. & Symm. ϗ καπνὸν, ϗ φέγγος, ϗ φωτός, &c.

CAPUT V.

Vulgata nova.

Jer. 2. 21. Matth. 21. 33. 1. Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei.

2. Et sepivit eam, & lapides elegit ex illa, & plantavit eam electam, & ædificavit turrim in medio ejus, & torcular exstruxit in ea: & exspectavit ut faceret uvas, & fecit labruscas.

3. Nunc ergo habitatores Jerusalem, & viri Juda, judicate inter me & vineam meam.

4. Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei? an quòd exspectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas?

5. Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ: auferam sepem ejus, & erit in direptionem: diruam maceriam ejus, & erit in conculcationem.

6. Et ponam eam desertam: non putabitur, & non fodietur: & ascendent vepres & spinæ: & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.

Versio antiqua.

1. Cantabo nunc dilecto canticum dilectæ vineæ meæ. Vinea facta est dilecto in cornu, & in loco uberi. *Ex Breviar. Mozar. ad fer. 2. Dom. 3. Quadr.*

2. Et maceriâ circumdedi, & circumfodi, & plantavi vineam Soreth, & ædificavi turrem in medio ejus, & torcular fodi in ea: & sustinui ut faceret uvas, fecit autem spinas.

3. Et nunc homo Juda, & qui habitatis in Jerusalem, judicate inter me & vineam meam.

4. Quid faciam vineæ meæ, quod adhuc ei non fecerim? quoniam sustinui ut faceret uvas, fecit autem spinas.

5. Et nunc ecce ego annuntio vobis quæ facturus sum vineæ meæ: auferam maceriam ejus, & erit in direptionem: & destruam parietes ejus, & erit in conculcationem.

6. Et derelinquam vineam meam: & non putabitur, neque fodietur: & ascendent in eam sicut in agrum incultum spinæ: & nubibus mandabo ne pluant super eam pluviam.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hoc etiam Canticum reperitur in Antiphonar. Rom. Ms. edito à Card. Thomasio ad calcem Psalt. Item in Ms. Corb. n. 756. annorum circit. 1000. sed ab his tantùm incipit, *Vinea facta est*, &c. deletque &, post *cornu.* Similiter hab. Ambros. l. 3. Hexa. col. 52. c. & l. de bened. Patr. c. 11. col. 529. c. unà cum Græco: *Vinea facta est dilecto in cornu, in loco uberi*: at in Ps. 36. col. 786. c. id omittit, *in loco.* Hieron. l. 1. in ep. ad Ephes. to. 4. 328. b. legit: *Cantabo dilecto canticum dilecti vineæ meæ*: & in ep. ad Philem. col. 446. d. *Cantabo dilecto canticum diligibilis vineæ meæ*, &c. sed ep. ad Princip. to. 2. 683. a. *Cantabo canticum dilecto vineæ meæ.* In Græco: Ἄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ᾆσμα τȣ̃ ἀγαπητȣ̃ μȣ τῷ, &c. Alex. delet μȣ̃. Rursum Hieron. in Isai. 5. p. 45. f. *LXX.* inquit, *sensum magis, quàm verbum interpretati sunt*: Vinea facta est dilecto meo in cornu, in loco pingui, *sive* uberi, πίων *enim utrumque significat*: eadem iterum legit inf. in Isai. 27. col. 227. f. sed absque vocula *meo.* Similiter in Missali Rom. ad Tract. Sabb. S. Antiphon. etiam Rom. textui accinit, nisi quòd hab. *dilecti*, loco *dilectæ.*

℣. 2. Ms. Corb. hab. *Et maceriam circumdedi*; subinde *Sorech*, non *Soreth*; extremò, *ut faceret uvam*: habet quoque *uvam* Cælestinus I. epist. 16. to. 1. 1151. c. Similiter ap. Ambros. l. 3. Hexa. col. 52. c. *Et maceriam circumdedi, & circumfodi vineam Sorech, & ædificavi turrim in medio ejus*: & in Luc. 20. col. 1500. b. *exspectavi ut faceret uvas, fecit autem spinas*; quæ ult. similiter habet Hilar. in Ps. 1. n. 10. col. 21. Missale Rom. ad Tract. Sabb. S. *Et maceriam circumdedit, & circumfodit, & plantavit vineam Sorec, & ædificavit turrim in medio ejus, & torcular fodit in ea.* Ambr. in Luc. 3. col. 1323. a. constanter, *Et maceriam circumdedi.* Auct. quæst. Vet. Test. q. 42. ap. August. to. 3. 55. f. *sustinui ut faceret uvam, fecit autem spinas.* Rufin. in Symb. p. 182. a. *& exspectavi ut faceret uvam, fecit autem spinas.* Item *spinas* habet Tertul. l. adv. Jud. c. 13. p. 147. b. & l. 3. adv. Marc. p. 679. c. Sic etiam LXX. transtulisse dicit Hieron. in hunc loc. col. 46. e. *Pro* labruscis, inquit, *quod Aquila interpretatus est* σαπρίας..... *LXX. & Theodotio*, spinas: & paulò sup. *Sorec solus Symmachus* electam *interpretatus est, non verbum è verbo exprimens, sed sensum, qui tenetur in verbo.* Tertul. locis sup. cit. legit similiter *Sorech.* Antiphon. Rom. Thom. *Sorec*, &c. ut sup. Vide Cotel. not. in l. 1. Constit. Apost. p. 121. a. In Græco sic: Καὶ φραγμὸν περιέθηκα, ϗ ἐχαράκωσα, ϗ ἐφύτευσα ἄμπελον Σωρὴχ, ϗ ᾠκοδόμησα πύργον ἐν μέσῳ αὐτȣ̃, ϗ προλήνιον ὤρυξα ἐν αὐτῷ· ϗ ἔμεινα τȣ̃ ποιῆσαι σαφυλὴν, ϗ ἐποίησεν ἀκάνθας. *Et sepem circumposui, & vallavi, & plantavi vineam Sorech*, &c. Apud Arnob. de Deo trino, p. 215. a. *ædificavi turrim in medio vineæ, quam plantavi.*

℣. 3. Additum à nobis est *in Jerusalem*, ex Ms. Corb. Apud Ennod. Sirm. to. 1. p. 1626. d. sic: *Homo Juda, & qui habitas Jerusalem, judicate inter me & vineam meam.* Græcè: Καὶ νῦν οἱ ἐνοικȣ̃ντες ἐν Ἱερȣσαλὴμ, ϗ ἄνθρωπος τȣ̃ Ἰȣ́δα, κρίνατε ἐν ἐμοὶ, ϗ ἀναμέσον τȣ̃ ἀμπελῶνός μȣ.

℣. 4. Ms. Corb. *Quid faciam vineæ meæ adhuc, quod & non fecerim? quoniam sustinui ut faceret uvam*, &c. ut sup. Antiph. Rom. Thom. *quam sustinui.* S. Paulin. epist. 10. p. 47. c. *exspectavi ut faceres uvam, & tu fecisti spinas.* Græc. Τί ποιήσω ἔτι τῷ ἀμπελῶνί μȣ, ϗ ȣ̓κ ἐποίησα αὐτῷ; διότι ἔμεινα τȣ̃ ποιῆσαι σαφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. *Quid faciam ultra vineæ meæ, & non feci ei? quoniam*, &c.

℣. 5. Ms. Corb. *Nunc autem nunciabo quid faciam vineæ meæ: auferam maceriam ejus*, &c. ut in textu. Similiter apud Ambros. in Luc. 3. col. 1322. f. *auferam maceriam ejus, & erit in direptionem.* Apud Cassiod. in Ps. 79. p. 276. b. *destruam maceriam ejus, & erit in direptionem: & destruam parietem ejus, & erit in conculcationem.* In Græco: Νῦν δὲ ἀναγγελῶ ὑμῖν τί ἐγὼ ποιήσω τῷ ἀμπελῶνί μȣ· ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτȣ̃, ϗ ἔσαι εἰς διαρπαγήν· ϗ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτȣ̃, ϗ ἔσαι εἰς καταπάτημα· *Nunc autem annuntiabo vobis quid ego faciam vineæ meæ: auferam sepem ejus, & erit in direptionem: & diruam murum ejus, & erit in conculcationem.* Mss. Alex. & Mediol. initio tollunt ἐγὼ, ante ποιήσω.

℣. 6. Eadem leguntur in Ms. Corb. & Antiphon. Rom. Thom. Ita quoque in Græco. Apud Iren. l. 3. c. 17. p. 208. b. *& nubibus mandabo ne pluant super eam.* Apud Tertul. adv. Jud. c. 13. p. 147. b. & l. 3. cont. Marc.

Versio antiqua.

Ex Breviar. Mozar. ad fer. 2. Dom. 3. Quadr. 7. Vinea enim Domini sabaoth, domus est Israël: & homo Juda, novellum dilectum: sustinui ut faceret judicium, fecit autem iniquitatem; & non justitiam, sed clamorem.

Cypr. l. 3. Test. p. 322. c. 8. Væ qui conjungunt domum ad domum, & agrum ad agrum continuant, ut auferant proximo suo aliquid: nunquid habitabitis soli super terram?

Hieron. in Isai. 5. col. 49. e. 9. Audita sunt hæc in auribus Domini sabaoth.....

10..... *Vide Not.*

Ambr. l. de Elia, c. 15. col. 551. f. 11. Væ iis, qui consurgunt manè, & sectantur siceram, qui ebrii sunt vesperi: nam vinum eos comburet.

12. Cum cithara enim, & psalterio, & tympanis vinum bibunt: opera autem Domini non respiciunt, & opera manuum ejus non considerant.

Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. 14... Dilatavit orcus animam suam, & aperuit os suum: & descendent inclyti, & magni, & divites.

Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 733. g. & 731. d. 15. Et humiliabitur homo, & inhonorabitur vir: & oculi excelsi humiliabuntur, & cadent.

16... Exaltabitur Dominus sabaoth in judicio, & Dominus sanctus clarificabitur in illo.

Hieron. in Isai. 5. col. 52. f. 17... Pascentur direpti quasi tauri.....

Hieron. in Ezech. 18. Væ his, qui attrahunt peccata sicut funi-

Vulgata nova.

7. Vinea enim Domini exercituum, domus Israël est: & vir Juda, germen ejus delectabile: & exspectavi ut faceret judicium, & ecce iniquitas; & justitiam, & ecce clamor.

8. Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ?

9. In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint, grandes & pulchræ, absque habitatore.

10. Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam, & triginta modii sementis facient modios tres.

11. Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis.

12. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis.

13. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit.

14. Propterea dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descendent fortes ejus, & populus ejus, & sublimes, gloriosique ejus ad eum.

15. Et incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium deprimentur.

16. Et exaltabitur Dominus exercituum in judicio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.

17. Et pascentur agni juxta ordinem suum, & deserta in ubertatem versa advenæ comedent.

18. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis va-

Notæ ad Versionem antiquam.

p. 679. c. *& mandatum est nubibus ne pluerent imbrem super vineam Sorech.* Similiter ap. Hilar. in Ps. 134. col. 474. c. & in Ps. 146. col. 579. a. *& nubibus mandabo ne pluant super eam pluviam.* Succinunt Tichon. reg. 7. p. 64. d. & Auct. op. imp. in Matth. hom. 20. p. 98. a. Apud Ambr. l. de Spir. S. col. 601. e. *mandabo nubibus meis ne pluant super vineam.* Apud Aug. l. 1. de ser. Dom. in mon. to. 3. 200. b. *mandabo nubibus meis ne pluant super eam.* Hieron. in Eccles. to. 2. 778. c. tollit *meis*; ultimò verò addit *imbrem.*

℣. 7. Nil magis simile Græco est. Apud Hilar. in Ps. 146. col. 579. a. hæc pauca: *Vinea enim Domini sabaoth, domus Israël est.* Eadem quoque refert Hieron. in Isai. 1. col. 12. e. quibus addit, *& homo Juda, novella plantatio, atque dilecta*: & in Isai. 5. col. 48. b. pro his, quæ leguntur in Vulg. *germen ejus delectabile*, dicit LXX. transtulisse, *novella plantatio dilectissima*: similiter infra: *LXX.* inquit, *transtulerunt: Exspectavi ut faceret judicium, & fecit iniquitatem; & non justitiam, sed clamorem*; tum subdit: *Volumus Latinis insinuare auribus quod ab Hebræis didicimus*: judicium *apud eos appellatur* mesphat: vide rursum eadem apud Hieron. in Isai. 3. col. 39. f. & in Ose. 2. col. 1250. b. & in Matth. 27. to. 4. 135. f. cui accinit Aug. l. 16. de civit. Dei, c. 2. col. 415. e. & Enchirid. to. 6. 227. c. Apud Ambros. in Ps. 36. col. 786. e. hæc leguntur: *Ideo relicta est vinea Judæorum, quia iniquitatem fecit, & non judicium.* Apud Arnob. de Deo trino, p. 215. a. *Vinea enim Domini sabaoth, domus Israëlis est.*

℣. 8. Sic est in Græco verbum pro verbo, nisi excipiatur istud, ἐγγίζοντες *appropinquant*, pro *continuant.* Ap. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 722. a. *Jungentes domum ad domum, ut quæ proximi sunt auferrent.* Hieron. in hunc loc. col. 49. a. ait: *Pro eo quod nos diximus*, usque ad terminum loci, *LXX. transtulerunt*, ut auferatis proximo. Apud Ambros. l. de Nabuthe, c. 3. col. 568. d. *Væ iis, qui jungunt domum ad domum, & villam ad villam*: & l. 5. & 6. Hexa. col. 91. b. 134. b. *nunquid soli habitabitis super terram?* eadem etiam habet in Ps. 36. & 48. col. 797. d. 953. d. & epist. 30. col. 911. e. S. Valerian. hom. 20. Sirm. to. 1. p. 695. c. *Væ illi, qui jungit villam ad villam.*

℣. 9. Ita LXX. transtulerunt, teste Hieronymo ibid. Ita quoque in ed. Rom. addito uno γάρ, *enim*, post *audita.*

℣. 10. Græcè ita: Οὗ γὰρ ἐργῶνται δέκα ζεύγη βοῶν, ποιήσει κεράμιον ἕν· καὶ ὁ σπείρων ἀρτάβας ἕξ, ποιήσει μέτρα τρία. Unde Hieron. in hunc loc. col. 49. f. ait: *Pro* laguncula, *quam soli LXX. transtulerunt, omnes alii* batum *interpretati sunt..... & pro* triginta modiis, *quod nos pro* coro *posuimus..... LXX. verterunt* artabas sex, *quæ mensura Ægyptiaca est, & facit modios viginti. In sterilitate ergo nimia quæ sequitur captivitatem, decem jugera vinearum facient batum, id est, tres amphoras; & triginta modii seminis, id est, corus, faciet ephi, quod LXX. tres mensuras interpretati sunt, id est, tres modios.*

℣. 11. Consonat Græc. nisi quòd pro *qui ebrii sunt vesperi*, hab. οἱ μένοντες τὸ ὀψέ, *qui exspectant vesperam*; fortasse legit Ambr. μαίνονται, *insaniunt*, non μένοντες. Hieron. in hunc loc. col. 50. f. ait pro *ebrietate*, *LXX. ipsum Hebraïcum* posuisse *siceram.*

℣. 12. Ita Græcè ad verbum, hoc addito, καὶ αὐλῶν, huic voci, *tympanis.* Apud Iren. l. 4. c. 2. col. 229. a. *Cum citharis, & tympanis, & psalteriis, & tibiis vinum bibunt: opera autem Dei non intuentur, & opera manuum ejus non considerant*: at l. 2. c. 22. p. 147. c. *Cum cithara, & psalterio bibunt: opera autem Domini non intendunt.* Tertul. l. de cor. mil. c. 10. p. 291. c. *Cum tympanis, & tibiis, & psalteriis bibunt vinum.*

℣. 14. Græc. post τὸ *os suum*, addit, τοῦ μὴ διαλιπεῖν, *ut non cesset*; ultimòque subdit, καὶ οἱ λοιμοὶ αὐτῆς, *& pestilentes ejus*; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 15. Ita in Græco, sed absque hoc ult. *& cadent.*

℣. 16. Græc. textui Lat. consonat, nisi quòd pro *clarificabitur in illo*, hab. δοξασθήσεται ἐν δικαιοσύνῃ, *glorificabitur in justitia.*

℣. 17. Hieron. in hunc loc. col. 52. f. ait: *Pro* pascentibus agnis juxta ordinem suum, *quod in bonam partem accipitur, nescio quid volentes LXX. transtulerunt*, pascentur direpti quasi tauri, *pro* agnis, tauros *intelligentes*; *& rursum pro* advenis, *interpretantur* agnos.

℣. 18. Eadem exstant Græcè: Hieron. tamen loco citato posuerat, *& sicut jugo corrigiæ vituli, iniquitates*; quæ correximus ex his quæ ipse Hieron. in hunc Isaiæ loc. col. 53. b. ait: *Pro* vinculo plaustri, corrigiam jugi vitulæ, *sive* vaccæ, *LXX. transtulerunt*: unde in Mich.

Vulgata nova.

nitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.

19. Qui dicitis : Festinet, & citò veniat opus ejus, ut videamus : & appropiet, & veniat consilium sancti Israël, & sciemus illud.

20. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum : ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras : ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

Prov. 3. 7. Rom. 12. 16.

21. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.

22. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

23. Qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam justi aufertis ab eo.

24. Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit ; sic radix eorum quasi favilla erit, & germen eorum ut pulvis ascendet. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israël blasphemaverunt.

25. Ideo iratus est furor Domini in populum suum, & extendit manum suam super eum, & percussit eum : & conturbati sunt montes, & facta sunt morticina eorum, quasi stercus in medio platearum. In his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

26. Et elevabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ : & ecce festinus velociter veniet.

27. Non est deficiens, neque laborans in eo : non dormitabit, neque dormiet, neque solvetur cingulum renum ejus, nec rumpetur corrigia calceamenti ejus.

Versio antiqua.

culo longo, & quasi corrigiâ jugi vitulæ, iniquitates. *44. col. 1025. b.*

20. Væ his, qui dicunt quod nequam est bonum, & quod bonum est nequam : qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem : qui ponunt quod amarum est dulce, & quod dulce est amarum. *Aug. l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. 27. a.*

21. Væ vobis, qui sapientes estis apud vos, & intelligentes vestro judicio. *Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 528. c.*

23. Qui justificant impium propter munera, & quod justum est justo auferunt. *Hieron. in Zach. 7. col. 1742. b.*

25..... & acerbati sunt montes..... [a] Et in omnibus his non sunt conversi..... *Hieron. in Isai. 5. col. 58. a.* *[a] Cypr. l. 1. Test. p. 282. b. c.*

26. Igitur extollet signum in gentes quæ sunt longè, & attrahet illos à summo terræ : & ecce citò leviter venient.

27. Non esurient, neque sitient.....

Vulgata nova.

28. Sagittæ ejus acutæ, & omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus ut silex, & rotæ ejus quasi impetus tempestatis.

29. Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli leonum : & frendet, & tenebit prædam : & amplexabitur, & non erit qui eruat.

30. Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris : aspiciemus in terram, & ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata est in caligine ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

6. col. 1540. e. legit : *Væ qui protrahunt peccata sua quasi funem longum, & quasi lorum jugi vitulæ, iniquitates.* Tertul. l. de pœnit. c. 11. p. 70. a. *Væ illis, qui delicta sua velut procero fune nectunt.* Hilar. in Ps. 118. col. 291. f. *Væ qui ligant peccata tanquam funem longum :* & in Ps. 128. col. 432. d. *Væ qui trahunt peccata sua tanquam funem longum.* August. in Ps. 57. to. 4. 544. b. *Væ his, qui trahunt peccata sicut restem longam :* similiter tract. 10. in Joh. to. 3. 370. b.

℣. 20. Similiter hab. ipse Parmen. ibid. 25. c. exceptis his ult. *qui ponunt id quod amarum est dulce, & dulce quod amarum :* rursum August. in Job, to. 3. 641. f. legit : *Væ illis, qui dicunt quod bonum est malum, & malum bonum : qui ponunt tenebras lucem, & lucem tenebras :* & epist. 36. to. 2. 76. a. *Væ qui dicunt quod bonum malum ; & tenebras lucem, & lucem tenebras ; & amarum dulce, & dulce amarum.* Græc. Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν, ϗ τὸ καλὸν πονηρόν· οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς, ϗ τὸ φῶς σκότος· οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκὺ, ϗ τὸ γλυκὺ πικρόν. Tertul. l. de carne Chr. p. 553. c. *Væ quæ faciunt dulce amarum, & tenebras lucem.* Ambros. l. de Tob. c. 9. col. 601. d. *Væ iis, qui dicunt quod amarum est dulce, & quod dulce amarum.* Hieron. in Eccles. to. 2. col. 788. c. *Væ his, qui dicunt malum bonum, & bonum malum :* & epist. ad Philem. to. 4. 448. d. *Væ qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce : ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* S. Paulin. epist. 12. p. 64. a. *Væ dicentibus malo bonum, & dulce amaris.* Anon. ibid. epist. ad Celanc. to. 2. p. 17. c. *qui dicunt quod bonum est malum ; qui lucem appellant tenebras ; & quod dulce est amarum vocant.* Ferrand. diac. ep. ad Pelag. p. 251. f. 252. a. *Væ his, qui ponunt tenebras lucem.*

℣. 21. Cypr. l. 3. Testim. p. 319. c. *Væ qui arguti sunt in semetipsis.* Græc. Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, ϗ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες.

℣. 23. Posterior versiculus sic habetur Græcè : ϗ τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου αἴροντες, *& justum justi tollunt ;* prior verò ut in Lat. sup.

℣. 25. Græcè similiter .....ϗ παρωξύνθη τὰ ὄρη· extremò verò sic : ϗ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἀπεστράφη ὁ θυμὸς αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἔτι ἡ χεὶρ ὑψηλή· ut in Vulg.

℣. 26. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 708. a. *ecce velociter & leviter adveniant.* Græc. ϗ ἰδοὺ ταχὺ κούφως ἔρχονται· item sup. συριεῖ *sibilabit*, pro *attrahet ;* cæt. quadrant.

℣. 27. Similiter habet Tertul. lib. 4. adv. Marc. p. 708. a. Græc. Οὐ πεινάσουσιν, οὐδὲ κοπιάσουσιν, &c. *Non esurient, neque laborabunt*, &c.

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA.

Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 318. a.

1. ET factum eſt anno, quo mortuus eſt Ozias rex, vidi Dominum ſabaoth ſedentem ſuper thronum altum & elevatum: & plena domus gloriâ ejus.

2. Et ſeraphim ſtabant in circuitu ejus: ſex alas habens una, & altera ſex: & duabus quidem alis velabant faciem, duabus verò pedes, & duabus volabant.

3. Et clamabant alterutrum, & dicebant: Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ſabaoth, plena eſt omnis terra gloriâ ejus.

4. Et levatum eſt limen ex voce qua clamabant, & domus impleta eſt fumo.

5. Et dixi: O miſer ego, quoniam compunctus ſum, quia cùm ſim homo, & immunda labia habeam, & in medio populi immunda labia habentis ego habitem, regem Dominum ſabaoth ego vidi oculis meis.

VULGATA NOVA.

1. IN anno, quo mortuus eſt rex Ozias, vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum: & ea quæ ſub ipſo erant, replebant templum.

2. Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ uni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.

3. Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloriâ ejus. Apoc. 4. 8.

4. Et commota ſunt ſuperliminaria cardinum à voce clamantis, & domus repleta eſt fumo.

5. Et dixi: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & regem Dominum exercituum vidi oculis meis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. A Græco abeſt vocabulum *ſabaoth;* cæt. verò ut in Lat. ſup. Idem Vigilius Tapſ. inf. p. 727. d. legit: *vidi Dominum ſabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum.* Itidem Ambroſ. l. 3. de Spir. S. p. 698. a. ſed addit, *& elevatum: & plena erat domus majeſtatis ejus.* Auguſt. l. cont. Adim. to. 8. 148. b. *Et factum eſt eo anno, quo mortuus eſt Ozias rex, vidi Dominum ſedentem in ſede altiſſima: & plena erat domus gloriæ ipſius.* Hieron. epiſt. ad Damaſ. de ſeraph. to. 3. 515. b. *Et factum eſt in anno, quo mortuus eſt rex Ozias, vidi Dominum ſedentem ſuper thronum excelſ. & elevatum:* inf. 516. f. *& plena erat domus majeſtate ejus:* item in Iſai. 6. p. 58. f. ad hoc Vulg. *& ea quæ ſub ipſo erant*, &c. ait: *Pro quo LXX. interpretati ſunt: Et plena domus gloriâ ejus:* rurſus in Iſai. 1. col. 6. f. habet: *vidi Dominum ſabaoth ſedentem*, &c. at in Oſe. 12. col. 1322. a. tollit *ſabaoth;* addit verò Auct. quæſt. N. Teſt. q. 88. ap. Aug. col. 80. e. Arnob. de Deo trin. p. 230. b. ita: *vidi Dominum ſedentem in thronum excelſum;* at inf. *vidi Dominum Deum omnipotentem ſabaoth ſedentem ſuper thronum.* Fulg. fragm. 34. cont. Fab. p. 650. *vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum.*

℣. 2. Idem Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 727. d. legit: *Et ſeraphim ſtabant in circuitu ejus: ſex alæ uni, & ſex alæ alteri: duabus velabant pedes, & duabus volabant.* Ambroſ. l. 3. de Spir. S. col. 698. a. c. *Et ſeraphim ſtabant in circuitu ejus: ſex alæ uni, & ſex alæ alteri: & duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.* Hieron. ep. ad Damaſ. to. 3. 516. f. 517. e. *Et ſeraphim ſtabant in circuitu ejus: ſex alæ uni, & ſex alæ alteri: & duabus quidem velabant faciem, & duabus velabant pedes, & duabus volabant.* Ita quoque in Græco eſt, excepta voce *alteri*, pro qua rurſus τῷ ἑνὶ, *uni.* Idem Hieron. in Iſai. 1. col. 6. f. & in Oſe. 12. col. 1322. a. hab. *Et ſeraphim duo in circuitu ejus:* ad hoc autem, *in circuitu ejus*, ipſe in Iſai. 6. col. 59. f. 60. a. 62. a. dicit: *Hoc quod nos, ſequentes alios Interpretes, & Hebraïcam veritatem, in qua ſcriptum eſt* memmallo, *id eſt,* ἐπάνω αὐτοῦ, *quod Latinè dicitur* ſuper illud, *vertimus; LXX. tranſtulerunt* in circuitu ejus, *ut non ſuper templum ſtare ſeraphim, ſed in circuitu Domini deſcribantur:* tum addit: *Rurſum ubi nos diximus, quod unus de ſeraphim velaret faciem & pedes ejus, per quod intelligitur Dei, in Hebræo ſcriptum habetur* phanau, & reglau, *quod poteſt interpretari* & ejus, & ſuam; *ut ſeraphim juxta Hebræi ſermonis ambiguitatem, & faciem pedeſque Dei, & ſuam faciem ac pedes operire dicantur:* & epiſt. ad Damaſ. col. 518. *Velabant*, inquit, *faciem non ſuam, ſed Dei..... velabant pedes non ſuos, ſed Dei.* Item Ambroſ. l. 2. de Spir. S. cap. ult. n. 163. ait: *Stant tempora, volant tempora: ſtant præterita, volant futura; & quaſi alæ ſeraphim, ita faciem Dei vel pedes velant, eò quòd in Deo, qui nec principium nec finem habet, omnis ab hac cognitione principii ejus & finis, curſus temporum feriatur.* Apud Auguſt. l. cont. Adim. to. 8. 148. b. ſic: *Et in circumitu ſeraphim ſtabant, ſenas alas habentes: & binis quidem operiebant faciem ipſius, binis verò pedes.* Scilicet hîc redarguit Auguſt. Adimantum, quòd binas alas prætermiſerit quibus volabant ſeraphim.

℣. 3. Rurſum Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 727. d. *Et clamabant ad alterutrum, dicentes: Sanctus*, &c. Ambroſ. l. 3. de Spir. S. p. 698. a. *Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dom. Deus ſabaoth, plena eſt univerſa terra majeſtate ejus.* Similiter Hieron. ep. ad Damaſ. to. 3. 517. e. excepta voce *gloriâ*, pro *majeſtate.* Hieronymo favet Græc. niſi quòd hab. καὶ ἐκέκραγεν, *& clamabat;* at in Mſ. Mediol. ἐκέκραγον: item inf. deeſt vox *Deus.* Apud Ambroſ. l. 3. de Spir. S. col. 688. c. & l. 2. de fide, col. 491. a. b. conſtanter, *Dominus Deus ſabaoth.* Itidem ap. Hilar. in Pſ. 134. col. 478. a. additis his: *pleni ſunt cæli & terra gloriâ tuâ.* Hieron. in hunc loc. col. 60. f. ait: *Clamant alter ad alterum, vel juxta Hebræos, iſte ad iſtum, id eſt, unus ad unum:* & in Oſe. 12. col. 1322. a. *Clamantia ad invicem: Sanctus..... Dominus Deus ſabaoth.* Tertul. l. de orat. c. 3. p. 180. c. ait: *Non ceſſet dicere: Sanctus, ſanctus, ſanctus.* Auct. lib. de Spir. S. ap. Ambr. to. 2. 608. b. *Sanctus, ſanct. ſanct. Dom. Deus ſab: plena eſt omnis terra majeſtate ejus.* Sic etiam ap. Fulg. fragm. 21. cont. Fab. p. 605. excepta voce *gloriâ*, pro *majeſtate.*

℣. 4. Hieron. epiſt. ad Damaſ. to. 3. 519. b. legit: *Et elevatum eſt ſuperliminare à voce qua clamabant, & domus impleta eſt fumo.* Ita quoque Græc. habet: unde Hieron. loco cit. ſubdit: *Ubi autem in Latino* elevatum *legimus, in Græco* ſublatum *ponitur: ſed quia verbi ambiguitas utroque modo interpretari poteſt, noſtri* elevatum *interpretati ſunt pro* ablato.

℣. 5. Eadem in Græco ſunt, detractâ unâ conjunct. &, poſt *habeam*, repoſitâ verò poſt *habitem;* pro hoc autem ult. οἰκῶ *habito.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 997. c. *O miſer ego, quoniam immunda labia habeo, & in medio populi verſor immunda labia habentis:* & l. 1. offic. p. 4. f. *O miſer ego, quoniam compunctus ſum, quia cùm ſim homo, & immunda labia habeam*, &c. & l. 1. de pœnit. col. 400. d. *O miſer ego, & compunctus corde, quia cùm ſim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habitem:* & l. 1. de fide, col. 469. f. *O miſer ego, & compuncto corde, qui cùm immunda labia habeam, in medio quoque populi inhabitem immunda labia habentis, vidi Dom. ſabaoth:* vide etiam l. de bened. Patr. c. 4. col. 520. f. S. Iren. l. 4. c. 20. col. 255. a. *Regem Dom. ſabaoth vidi oc. meis.* S. Paulin. ep. 18. & 37. p. 104. c. 227. a. alludens, dicit: *Væ mihi, miſero peccatori immunda labia habenti.* Hieron. in hunc loc. col. 61. e. *Iſaias*, inquit, *juxta LXX. Interpretes compunctum ſe eſſe teſtatur, non ob alia crimina, ſed quia labia haberet immunda:* & l. 2. cont. Pelag. to. 4. 528. c. legit: *Væ mihi, quia tacui, quia immunda habens labia, & in medio populi immunda habentis labia habitans, vidi Dominum ſabaoth oculis meis:* at l. 3. col. 542. f. *Heu mihi miſero, quoniam compunctus ſum, quia cùm ſim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis ego habito:* & epiſt. ad Damaſ. to. 3. 521. b. Iſaiam inducit dicentem: *in medio quoque populi immunda labia habentis* (cùm) *habitem..... & regem Dominum ſabaoth ego vidi:* & inf. 523. c. *O miſer ego, quoniam compunctus ſum:* ſimiliter col. 520. d. Oroſius cont. Pelag. p. 456. h. *O miſer ego, quoniam compunctus ſum, quia cùm ſim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habito.* Vigil. Tapſ.

VULGATA NOVA.

6. Et volavit ad me unus de ſeraphim, & in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari.

7. Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

8. Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me.

Matth. 13. 14. Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.

9. Et dixit: Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere.

10. Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava: & oculos ejus claude: ne fortè videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & convertatur, & ſanem eum.

VERSIO ANTIQUA.

6. Et miſſus eſt ad me unus de ſeraphim, & in manu habebat carbonem, quem in forcipe ſumpſit ab altari. Vigil. Tapſ. ubi ſup.

7. Et tetigit os meum, & dixit mihi: Ecce tetigit iſtud labia tua, & auferet iniquitates tuas, & peccata tua emundabit.

8. Et ego audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? & quis ibit ad populum iſtum? Et dixi: Ecce ego, mitte me.

9. Et dixit mihi: Ito ad populum iſtum, & dic ei: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non aſpicietis.

10. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus: & auribus ſuis graviter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt: ne fortè videant oculis, & credant, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem illos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

l. cont. Varimad. p. 746. d. *vidi Dominum regem ſabaoth oculis meis.*

℣. 6. Ad verbum è Græco, detracta præp. *in*, ante *forcipe.* Ambroſ. l. de Spir. S. col. 624. c. legit: *Miſſum eſt ad me unum de ſeraphim.* Ita quoque Hieron. epiſt. ad Damaſ. to. 3. 523. c. deinde ait: *LXX. Aquila, & Theodotion*, ſeraphim *neutro genere tranſtulerunt*, *Symmachus maſculino:* item in hunc Iſai. loc. col. 62. e. dicit: *Seraphim mittitur à Deo..... & in manu ſua tenet calculum, quem juxta LXX. & Theod. forcipe..... apprehendit:* & paulò ſupra: *Calculus iſte, qui à ſolis LXX.* ἄνθραξ, *id eſt*, carbunculus, *eſt interpretatus, poteſt non* carbonem *ſignificare*, *vel* prunam, *ut plerique exiſtimant, ſed* ἄνθρακα, *id eſt*, *carbunculum lapidem:* eadem obſervat epiſt. ad Damaſ. to. 3. 523. f. relatis nimirum his ex LXX. *& in manu habet carbonem, quem forcipe acceperat de altari, & tetigit os meum*, poſt paulò ſubdit: *In Hebræo pro* carbone, calculus *legitur:* & poſt pauca: *Videntur*, inquit, *mihi & LXX. in eo quod* ἄνθραξ *tranſtulerunt, idem ſenſiſſe quod cæteri:* ἄνθραξ *quippe, quem nos* carbunculum *interpretamur, genus eſt lapidis fulgidi:* & ſup. col. 521. e. rurſus habet: *Et miſſum eſt ad me unum de ſeraphim, & in manu ſua habebat carbonem, quem forcipe ſumpſerat de altari:* at in Jerem. 1. col. 529. d. *Et miſſus eſt ad me unus de ſeraphim, & in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari.* Caſſiod. in Pſ. 118. p. 430. b. *Et volavit ad me unus de ſeraphim, & in manu habebat carbonem ignis, quem forcipe acceperat de altari.* Sed Hieron. ep. ad Damaſ. col. 523. c. legit ex LXX. *Et miſſum eſt;* paulòque poſt ait: *Cæteri Interpretes pro* miſſum eſſe, volaſſe *dixerunt.*

℣. 7. Conſonat Græc. detracto uno *mihi*, poſt *dixit.* Ambroſ. l. 1. de Spir. S. col. 623. f. 624. a. *Ecce tetigit hoc labia tua, & auferet iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgabit;* bene *circumpurgabit*, nam in Græco eſt περικαθαριεῖ. Hilar. in Pſalm. 119. col. 373. f. 374. a. ait: *Dictum ad Eſaiam eſt, cùm per forcipem carbone comprehenſo labia ejus contacta ſunt: Ecce abſtuli injuſtitias tuas, & peccata tua purgavi.* Hieron. epiſt. ad Damaſ. to. 3. 521. e. *Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, & abſtulit iniquitates tuas, & peccata tua purgavit:* at infra col. 524. f. ſic habet ex LXX. *& dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, & auferet iniquitates tuas, & peccata tua purgabit:* & in Jeremiæ cap. 1. col. 529. d. *Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit iſte lab. tua, & auferet iniquitates tuas, & pecc. tua mundabit.* Caſſiod. in Pſ. 118. p. 430. b. *Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit hoc labia tua: & ait: Ecce abſtuli iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgavi.*

℣. 8. Græcè initio deeſt *ego*, extremòque additur εἰμί, *ſum*, ad hoc, *ecce ego;* cætera quadrant. Græco ſuffragatur ad verbum Auctor l. de Spir. S. ap. Ambroſ. col. 608. b. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 746. d. rurſum legit: *Et audivi vocem dicentem mihi: Quem mittam? & quis ibit ad pop. iſtum? Et dixi: Ecce ego ſum, mitte me.* Apud Hieron. ep. ad Damaſ. to. 3. 522. a. omnia ut in textu, excepta voce *ego*, quæ initio deeſt: & inf. col. 524. f. rurſum habet ex LXX. *Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? & quis ibit ad populum iſtum?* & poſt pauca ait: *In Hebræo poſitum*, & quis ibit nobis? & comment. in hunc Iſai. loc. col. 62. f. *Pro eo quod, & nos, & alii omnes Interpretes tranſtulerunt*, nobis..... *neſcio quid volentes LXX. poſuerunt*, ad populum iſtum, *quod penitus in Hebræo non habetur:* rurſum ep. ad Damaſ. col. 526. a. refert ex LXX. *Et dixit: Ecce ego ſum, mitte me:* & poſt paulò ſubdit: *Propheta purgatus à vitiis, auſus eſt dicere*, Ecce ego ſum; *licet in Latinis codicibus, propter Interpretum varietatem*, ſum *non ſit appoſitum:* unde ipſe ibid. col. 520. d. legit: *Ecce ego, mitte me.* Similiter habet Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1149. c. 1167. c.

℣. 9. Idem Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 746. d. legit: *Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & non intellig. & videntes videbitis, & non videbitis.* Ita quoque in Græco. Apud Tertul. l. 3. 4. & 5. cont. Marc. p. 670. c. 713. a. 793. c. *Aure audietis, & non audietis: oculis videbitis, & non videbitis:* vide etiam ſup. p. 725. b. Apud Cypr. l. 1. Teſtim. p. 276. c. *Vade, & dic populo iſti: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis.* Apud Hilar. in Pſ. 118. col. 343. f. *Auditu audietis, & non intelligetis.* Apud Ambroſ. in eund. Pſ. p. 1157. f. *Aure audietis:* item epiſt. 74. loquens de Judæis, *duræ cervicis populo*, ſubdit: *qui aure audiret, & non audiret; oculis videret, & non videret.* Ambroſiaſt. p. 158. c. *Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis.* Auct. l. de Spir. S. apud eund. Ambroſ. col. 608. b. *Vade, & dic populo huic: Aure audietis;* reliqua ut in textu. Auct. op. imp. in Matth. hom. 32. p. 132. e. *Auditu auditis, & non intelligitis.* Arnob. de Deo trino, p. 230. b. *Vade, dic populo huic: Videntes videbitis, & non videbitis.* Hieron. epiſt. ad Damaſ. to. 3. 522. a. *Et ait: Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis: & cernentes aſpicietis, & non videbitis:* & in Joel 2. col. 1360. b. *Vade, & dic populo huic: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes aſpicietis, & non videbitis:* ſic etiam in Iſai. 42. & 53. col. 321. e. 382. e. at in Iſai. 6. col. 63. a. *Vade, dic populo huic: Auribus audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non cognoſcetis:* & infra, relatis iiſdem juxta textum Hebr. ſubdit: *LXX. hunc locum ita interpretati ſunt, ut evangeliſta Lucas in Apoſtolorum Actibus poſuit*, (Act. 28. 25-27.) & poſt plura: *De præſenti autem loco hoc dicendum eſt, fruſtra nos ad LXX. tranſlationem confugere; nec blaſphemum videatur eſſe, quod juxta Hebraïcum dicitur:* Auditu audite, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere: *cùm hujuſmodi teſtimonia etiam in LXX. Interpretibus reperiamus, ut eſt illud in Exodo:* Propterea ſuſcitavi te, ut oſtendam in te virtutem meam, &c.

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, detracto uno *& credant;* extremò etiam, non *ſanem*, ſed ἰάσομαι, *ſanabo.* Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 670. c. *Incraſſatum eſt enim cor populi hujus: & auribus graviter audierunt, & oculos concluſerunt* (Gr. τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμμυσαν·) *nequando auribus audiant, & oculis videant, & corde conjiciant, & convertantur, & ſanem illos:* & l. adv. Pſych. p. 984. b. alludens, ait: *Incraſſatum erat cor populi, ne oculis videret, & auribus audiret, & corde conjiceret (adipibus obſtructo.)* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 276. c. *Incraſſavit enim cor populi hujus: & auribus graviter audierunt, & oculos ſuos concluſerunt: ne fortè videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & revertantur, & curem illos:* & l. de laude martyrii, pag. 344. c. *Gravatum eſt cor inſipiens eorum, nequando convertantur, & ſanem illos.* Hilarius in Pſalmum 140. col. 540. f. *Incraſſatum eſt cor populi hujus.* Similiter habet Ambroſ. l. 2. de fide, col. 494. a. tum addit: *& auribus graviter audierunt, & oculos ſuos gravaverunt: nequando oculis ſuis videant, & auribus audiant, & corde intelligant.* Ambroſiaſt. p. 179. a. *Obcæcavit oculos eorum, ne videant; & aures ne audiant, uſque in hodiernum diem.* Hieron. in Joel 2. col. 1360. b. *Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus ſuis graviter audierunt:* ſic etiam in Iſai. 53. col. 382. e. detractâ voculâ *ſuis.* At Auguſt. l. cont. Jud. to. 8. 36. c. legit: *Incraſſa cor populi hujus, & aures eorum oppila, & oculos*

VERSIO ANTIQUA.

Iren. l. 5. c. 34. p. 334. a. 11. Et dixi : Uſquequo Domine? Quoadusque deſolentur civitates ad non inhabitandum, & domus ut non ſint homines, & terra derelinquetur deſerta.

12. Et poſt hæc longè nos faciet Deus homines, & qui remanſerint, multiplicabuntur ſuper terram.

Hieron. in Iſai. 6. col. 65. c. 13. Et adhuc in ea erit decimatio, & rurſum erit in deprædationem ſicut terebinthus, & ſicut quercus, quæ projecit fructus ſuos.

VULGATA NOVA.

11. Et dixi : Uſquequo Domine? Et dixit : Donec deſolentur civitates abſque habitatore, & domus ſine homine, & terra relinquetur deſerta.

12. Et longè faciet Dominus homines, & multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ.

13. Et adhuc in ea decimatio, & convertetur, & erit in oſtenſionem ſicut terebinthus, & ſicut quercus, quæ expandit ramos ſuos : ſemen ſanctum erit id, quod ſteterit in ea.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

eorum grava : ſimiliter l. 2. de Trin. col. 790. d. Gelaſius I. tract. 1. de anathem. vinc. Conc. to. 4. 1231. c. *Claude oculos eorum, & obtura aures eorum : & videntes non videant, & audientes non audiant, nequando intelligant : & obdura cor populi hujus, ne unquam convertantur, & ſanem illos.* Auct. l. de laude mart. apud Cypr. p. 426. a. *Gravatum eſt cor inſipiens eorum, nequando convertantur, & ſalvem illos.*

℣. 11. Itidem Græcè, hoc inſerto, ϰ̀ εἶπεν, *& dixit*, poſt vocem *Domine* : Iren. verò inf. c. 35. p. 335. c. legit : *Cùm deſolatæ fuerint civitates gentium & (f. eò) quòd non inhabitentur, & domus eò quòd non ſint homines, & derelinquetur terra deſerta.* Gr. Ἕως ἂν ἐρημωθῶσι πόλεις παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι, ϰ̀ οἶκοι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους, &c.

℣. 12. Idem Iren. l. 5. c. 35. p. 335. c. legit : *Elongabit Deus homines, & derelicti multiplicabuntur in terra :* nec abſimile Græc. eſt.

℣. 13. Ita rurſum in Græco eſt, exceptis his poſtr. ϰ̀ ὡς βάλανος, ὅταν ἐκπέσῃ ἐκ τῆς θήκης αὐτῆς, *& ſicut glans, cùm exciderit è theca ſua*, loco *& ſicut quercus*, &c. Hieron. quidem ibid. col. 65. c. ſubnectit iſta de Hebr. *ſanctum ſemen erit, quod ſteterit in ea* : at infra ait : *Quod diximus* : ſemen ſanctum erit, &c. *vel juxta Aquilam*, ſemen ſanctum erit germen ejus, *in LXX. Interpretibus non habetur, ſed de Hebraïco, & Theodotionis editione ab Origene additum in Eccleſiæ fertur exemplaribus* : quapropter illa verba reſecanda duximus ; quæ etiam hodie non ſequuntur in Gr. nec procul dubio erant in antiqua Verſione Lat. ante Origenem.

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 20. f. 1. ET factum eſt in diebus Achaz, filii Joathan regis Juda, aſcendit Raſim rex Syriæ, & Phacee, filius Romeliæ rex Iſraël, ad Jeruſalem, expugnare eam : & non potuerunt eam debellare.

2. Et annuntiatum eſt in domo David à dicentibus : Conſenſit Syria cum Ephraim, & expavit anima ejus, & anima plebis ejus, ſicut in ſilva arbor, cùm à vento commovetur.

3. Et dixit Dominus ad Iſaiam : Exi in obviam Achaz tu, & qui relictus eſt Jaſub filius tuus, ad piſcinam & ſuperioris viæ Villæ fullonis.

4. Et dices ei : Vide ut quieſcas : & noli timere, neque anima tua langueſcat à duobus titionibus fumigantibus iſtis : cùm enim ira furoris mei facta fuerit, iterum ſanabo : quoniam filius Aram, & filius Romeliæ,

5. qui cogitaverunt cogitationem peſſimam, dicentes :

6. Aſcendamus in Judæam, & colloquentes eis, convertamus eos ad nos, & regem ſtatuemus eis filium Thabeel.

7. Hæc dicit Adonai, Dominus ſabaoth : Non manebit cogitatio iſta, neque ſic fiet :

Cypr. l. 1. & 3. Teſtim. p. 277. c. 317. c. 9..... Et ſi non credideritis, neque intelligetis.

VULGATA NOVA.

1. ET factum eſt in diebus Achaz filii Joathan, filii Oziæ regis Juda, aſcendit Raſin rex Syriæ, & Phacee, filius Romeliæ rex Iſraël, in Jeruſalem, ad præliandum contra eam : & non potuerunt debellare eam. 4. Reg. 16. 5.

2. Et nunciaverunt domui David, dicentes : Requievit Syria ſuper Ephraim, & commotum eſt cor ejus, & cor populi ejus, ſicut moventur ligna ſilvarum à facie venti.

3. Et dixit Dominus ad Iſaiam : Egredere in occurſum Achaz tu, & qui derelictus eſt Jaſub filius tuus, ad extremum aquæductus piſcinæ ſuperioris in via Agri fullonis.

4. Et dices ad eum : Vide ut ſileas : noli timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium iſtorum in ira furoris Raſin regis Syriæ, & filii Romeliæ :

5. eò quòd conſilium inierit contra te Syria in malum Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes :

6. Aſcendamus ad Judam, & ſuſcitemus eum, & avellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.

7. Hæc dicit Dominus Deus : Non ſtabit, & non erit iſtud :

8. ſed caput Syriæ Damaſcus, & caput Damaſci Raſin : & adhuc ſexaginta & quinque anni, & deſinet Ephraim eſſe populus :

9. & caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ. Si non credideritis, non permanebitis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. poſt *Joathan*, addit τοῦ υἱοῦ Ὀζίου, *filii Oſiæ*, & loco *Syriæ*, ponit Ἀράμ ; at Mſ. Mediol. cum Symm. & Aquila hab. Συρίας ; cæt. quadrant.

℣. 2. Eadem ſunt in Græco, præter ſeqq. εἰς τὸν οἶκον, *in domum*, pro *in domo* ; λέγων, *dicendo*, pro *à dicentibus* ; Ἀράμ, pro *Syria*, & ξύλον, *lignum*, loco *arbor* ; in Mſs. Alex. & Mediol. non λέγων, ſed λέγοντες ; in ed. Compl. λεγόντων. Apud Hieron. in Iſai. 7. col. 66. a. *Et nunciaverunt domui David, dicentes : Conſenſit Syria cum Ephraim.*

℣. 3. In Græco abeſt &, poſt *piſcinam*, & loco *villæ*, ponitur ἀγροῦ, *agri* ; cæt. concordant.

℣. 4. Ita è Græco, excepta voce *titionibus*, pro qua ξύλων τῶν δαλῶν, *lignis titionum* ; item inf. ϰ̀, &, pro *quoniam*.

℣. 5. Græc. ὅτι ἐβουλεύσαντο βουλὴν πονηράν, *quia inierunt conſilium malum* : Mſ. Alex. addit : περὶ σοῦ, λέγοντες, *de te, dicentes.*

℣. 6. Ita in Græco, præter iſta, ἀποστρέψομεν, *avertemus*, pro *convertamus*, & ſub fin. αὐτῆς τὸν υἱὸν, *ejus filium*, pro *eis filium* ; at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. αὐτοῖς ; item ſup. in eodem Mſ. ἀποστρέψωμεν.

℣. 7. A Græco abeſt vocabulum *Adonai* ; paulò verò poſt pro *cogitatio*, legitur βουλὴ, *conſilium* ; ultimòque ἔσται, *erit*, pro *ſic fiet.*

℣. 9. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 714. c. *Niſi credideritis, non intelligetis* ; & inf. 719. a. 722. b. *Niſi enim credid.* &c. & l. 5. p. 793. c. *Et niſi credideritis, nec intelligetis.* Ambroſ. l. 1. de interpel. Job, c. 9. col. 636. d.

Vulgata nova.

10. Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens:

11. Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra.

12. Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo Dominum.

13. Et dixit: Audite ergo domus David: Nunquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?

14. Propter hoc dabit Dominus ipse vobis si-
Matth. gnum. Ecce virgo concipiet, & pariet filium,
1. 23. & vocabitur nomen ejus Emmanuel.
Luc. 1. 15. Butyrum & mel comedet, ut sciat repro-
31. bare malum, & eligere bonum.

16. Quia antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris à facie duorum regum suorum.

Versio antiqua.

10. Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, di- Cypr. l. 2. Testim.
cens: p. 288. b.

11. Pete tibi signum à Domino Deo tuo in altitudinem sursum, & in altitudinem deorsum.

12. Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo Dominum Deum meum.

13. Et dixit: Audite itaque domus David: Non pusillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem?

14. Propter hoc dabit Deus ipse vobis signum. Ecce virgo in uterum accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel.

15. Butyrum & mel manducabit, priusquam sciat reprobare malum, & eligere bonum.

16. Quoniam priusquam sciat puer bonum aut Ambr. in Luc. 3.
malum, non credet malitiæ, ut eligat quod bo- col. 1333. d.
num est.....

Notæ ad Versionem antiquam.

Si enim non credideritis, nec intelligetis. Ambrosiast. p. 119. e. *Nisi credideritis, neque intelligetis.* August. epist. 120. & 194. to. 2. 347. d. 721. g. *Nisi credideritis, non intelligetis:* similiter hab. l. 2. de doctr. Chr. to. 3. 25. f. 26. a. sed addit: *Alius interpretatus est: Nisi credideritis, non permanebitis.* Hieron. etiam in hunc Isai. loc. col. 67. a. notat ita transtulisse Symmachum, LXX. verò, *non intelligetis:* quibus favent Facundus Herm. epist. fid. cath. p. 845. e. Greg. M. l. 2. Moral. c. 46. p. 64. e. Auct. quæst. apud Aug. to. 3. 115. e. Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 99. e. & Fulg. l. pro fide cath. p. 545.

℣. 10. Consonat Græc. ad verbum. Similiter ap. Iren. l. 3. c. 21. p. 217. a. *Seniores*, inquit, *sic interpretati sunt dixisse Esaiam:* Et adjecit Dominus loqui ad Achaz. Anon. verò ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 7. d. *Factum est verbum Domini ad Achaz.*

℣. 11. Ita Græcè, præter postrema, εἰς βάθος, ἢ εἰς ὕψος· unde Hieron. in hunc loc. col. 69. a. b. legit: *Pete tibi signum à Domino Deo tuo, sive de profundo, sive de excelso;* tum addit: *quòd cùm soli LXX. dixerint, cæteri juxta Hebraïcum significantiùs transtulerunt*, de profundo inferni. Ambr. in Ps. 118. col. 1069. b. *Pete tibi signum à Domino in profundum, aut in altum.* Irenæus verò l. 3. c. 21. p. 217. a. *Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum deorsum, aut in altitudinem sursum.* Anon. apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 7. d. *Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra.*

℣. 12. Consonat Græc. nisi quòd extremò delet *Deum meum.* Iren. l. 3. c. 21. p. 217. a. *Et dixit Achaz: Non postulabo, nec tentabo Dominum.* Ambros. in Ps. 118. col. 1069. b. & l. 5. de fide, col. 594. c. *Non petam, neque tentabo Dominum.*

℣. 13. Sic iterum Cypr. ep. 8. ad Mart. p. 17. b. Iren. verò l. 3. c. 21. p. 217. a. *Et dixit: Non pusillum vobis agonem præbere hominibus, & quemadmodum Dominus præstat agonem?* Tertul. l. adv. Jud. c. 8. p. 141. b. *Audite domus David: Non pusillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat certamen?* At Hieron. in Isai. 7. col. 70. b. ait: *Pro* labore, & molestia, *quod Aquila & Symmachus transtulerunt, LXX. & Theod.* agonem *interpretati sunt.* Anon. apud Marten. Anecd. to. 5. p. 7. d. *Et ait: Audite nunc domus David: Non pusillum vobis certamen erit cum hominibus, & ideo vos præstabitis certamen cum hominibus, f. cum Domino?* Græc. Καὶ εἶπεν· Ἀκούσατε δὴ οἶκος Δαυίδ· Μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις, καὶ πῶς Κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνα; *Et dixit..... Nunquid parum vobis est certamen præbere hominibus, & quomodo Domino præbetis certamen?*

℣. 14. Iren. l. 3. c. 21. p. 217. a. *Propter hoc Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo in ventre accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel.* Ita quoque in Græco, præter unum singul. καλέσεις, pro *vocabitis:* subdit Irenæus: *Non ergo vera est quorumdam interpretatio:* Ecce adolescentula in ventre habebit, & pariet filium; *quemadmodum Theodotion..... & Aquila..... quos sectati sunt Ebionæi.* Tertul. adv. Jud. c. 9. p. 141. b. *Propter hoc ipse Deus dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet in utero, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel:* & l. de carn. Chr. p. 553. b. *Propterea dabit vobis Dominus ipse signum. Ecce virgo, &c.* ut supra: vide etiam ibid. p. 551. a. 552. c. & l. de resurr. carn. p. 573. c. & l. 3. adv. Marc. p. 674. a. b. Similiter hab. Novat. de Trin. p. 1036. a. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.* Lact. l. 4. Instit. c. 12. p. 576. cum textu concinit ad verbum. Ambros. l. 1. de Cain, c. 3. col. 187. d. *Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel:* similiter l. 2. de Abr. c. 2. col. 315. f. præter unum, *& vocabis:* vide etiam in Ps. 118. col. 1069. c. 1213. f. & in Luc. 2. & 9. col. 1283. d. 1288. c. 1413. e. &c. Ambrosiast. 27. e. *Ecce virgo in utero concipiet.* Fulgent. l. 1. ad Trasim. c. 8. p. 75. b. *Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel:* at l. cont. Fastid. c. 8. *Ecce virgo in utero habebit, & pariet fil.* Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 22. p. 348. d. *Ecce virgo in utero concipiet, & pariet fil. & vocabunt nom. ejus Emmanuel.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. col. 172. c. *Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen, &c.* Ita quoque S. Pacianus hab. l. de bapt. p. 318. d. præter hoc, *& vocabitur.* Sic etiam Anon. apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 8. a. At Hieron. in hunc loc. col. 70. 71. cum Vigil. Taps. l. 3. de Trin. p. 222. a. 227. c. *Ecce virgo in utero concipiet..... & vocabis, &c.* Philastr. Brix. de hæres. pag. 722. e. *Septuaginta duo dixerunt:* Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium, & nomen ejus, Deus nobiscum. *Aquila autem dixit:* Ecce juvencula concipiet, & pariet filium, & nomen ejus, Potens cum hominibus. Rursum Hieron. in hunc loc. col. 70. d. *Propterea dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet, & pariet, & vocabis nomen ejus Emmanuel:* & post paulò: *Sin autem* juvencula, *vel* puella, *ut Judæi volunt, & non* virgo *pariat, quale signum poterit appellari?* deinde: *Virgo Hebraïcè* bethula *appellatur, quæ in præsenti loco non scribitur, sed pro hoc verbo positum est* alma, *quod præter LXX. omnes* adolescentulam *transtulerunt: porro* alma *apud eos verbum ambiguum est: dicitur enim, &* adolescentula, & abscondita, &c. item infra col. 71. c. *Et LXX. & tres reliqui similiter transtulerunt* vocabis, *pro quo in Matthæo scriptum est* vocabunt, *quod in Hebræo non habetur..... verbum* carathi, *quod omnes interpretati sunt* vocabis, *potest intelligi &* vocabit. Demum l. de opt. gen. interpr. to. 4. 252. f. ait: *LXX. transtulerunt:* Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus Emmanuel..... *Porro in Hebræo legimus ita scriptum:* Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabit nomen ejus Emmanuel.

℣. 15. Iren. l. 3. c. 21. p. 217. a. *Butyrum & mel manducabit: priusquam cognoscat, aut eligat mala, commutabit bonum.* Similiter hab. Tertul. adv. Jud. c. 9. p. 141. c. *Butyrum & mel manducabit.* Ita quoque Ambros. l. 2. de Abr. c. 2. col. 315. f. sed addit: *priusquam sciat, aut proferat mala, eliget bonum.* Hieron. in hunc loc. col. 72. c. relatis his Vulg. verbis, *Butyrum & mel comedet, ut sciat, &c.* subdit: *pro quo LXX. transtulerunt*, antequam sciat; *quodque sequitur*, assumere malum, *in Hebraïco non habetur.* Fulgent. l. 1. ad Trasim. c. 8. p. 75. b. *Butyrum & mel manducabit: priusquam sciat, aut proferat maligna, mutabit bonum.* S. Pacian. ser. de bapt. p. 318. d. *Butyrum & mel manducabit: priusquam sciat, aut proferre malum, aut eligere bonum.* Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 22. p. 348. d. *priusquam sciat puer cognoscere malum, & eligere bonum.* Græc. πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν, ἢ προελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθὸν, *antequam sciat, aut præeligere mala, eligere bonum.* Symmachus verò, εἰς τὸ γνῶναι αὐτὸν ἀποδοκιμάσαι τὸ κακὸν, καὶ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν.

℣. 16. Eadem rursus habet Ambros. l. 1. de Cain, c. 3. col. 187. d. & l. 2. de Abr. c. 2. col. 315. f. item l. 2. de interpel. Dav. c. 6. col. 647. b. alludens dicit: *Quoniam priusquam sciret puer bonum aut malum, elegit quod bonum est:* & l. de bened. Patr. c. 6. col. 522. c. *Priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, non credidit*

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 7. col. 73. b. c.

17. Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris tui, dies qui necdum venerunt, ex qua die abstulit Ephraim à Juda regem Assyriorum.

Vulgata nova.

17. Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris tui, dies qui non venerunt à diebus separationis Ephraim à Juda cum rege Assyriorum.

Vulgata nova.

18. Et erit in die illa: Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur,

19. & venient, & requiescent omnes in torrentibus vallium, & in cavernis petrarum, & in omnibus frutetis, & in universis foraminibus.

20. In die illa radet Dominus in novacula conducta, in his qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput & pilos pedum, & barbam universam.

21. Et erit in die illa: Nutriet homo vaccam boum, & duas oves,

22. & præ ubertate lactis comedet butyrum: butyrum enim & mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ.

23. Et erit in die illa: Omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis, in spinas & in vepres erunt.

24. Cum sagittis & arcu ingredientur illuc: vepres enim & spinæ erunt in universa terra.

25. Et omnes montes, qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum & veprium, & erit in pascua bovis, & in conculcationem pecoris.

Notæ ad Versionem antiquam.

malitiæ, eligens quod bonum est: sed prima hujus testimonii verba pertinent ad ℣. 4. capitis 8. Iren. l. 3. c. 21. p. 217. a. *Quoniam priusquam cognoscat infans bonum vel malum, non consentiet nequitiæ, uti eligat bonum.* August. l. 8. de Gen. ad lit. to. 3. 237. a. *Priusquam sciat puer bonum aut malum, contemnet malitiam, ut eligat bonum.* Fulg. l. 1. ad Trasim. c. 8. p. 75. b. *Quoniam priusquam sciat puer bonum aut malum, non credit malitiæ, ut eligat quod bonum est: & relinquetur terra desolata.* Græc. Διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν· καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ φοβῇ ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων· *& relinquetur terra, quam tu times à facie duorum regum.*

℣. 17. Græcum initio hab. Ἀλλὰ ἐπάξει ὁ Θεὸς, *Sed adducet Deus;* reliqua ut in Lat. sup. verbum pro verbo: & sanè Hieron. loc. cit. ait *LXX. hunc locum ita* vertisse: sed inf. subdit, *quod quem sensum habeat scire non possumus:* vid. seqq. ibid.

CAPUT VIII.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 8. to. 3. 75. d. e.

1. ET dixit Dominus ad me: Sume tibi librum novum & magnum, & scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, citò prædare.

2. Adest enim: & testes fac mihi fideles homines, Uriam, & Zachariam filium Barachiæ.

a Ambr. in Psalm. 118. col. 1241. d.

3. Et accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: [a] Voca nomen ejus, Velociter spolia detrahe: Divide citò.

4. Quia priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ, contra regem Assyriorum.

6..... *Vide Not.*

Vulgata nova.

1. ET dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, citò prædare.

2. Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ:

3. & accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahere: Festina prædari.

4. Quia antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ, coram rege Assyriorum.

5. Et adjecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens:

6. Pro eo quòd abjecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, & assumpsit magis Rasin, & filium Romeliæ;

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 1..... 3. Hieron. hîc de more profert Vulgatæ contextum; tum addit: *LXX. pro* libro grandi, *interpretati sunt* librum novum & magnum; *& pro eo quod in Hebræo habetur*, Adhibui mihi testes fideles, *dixerunt:* Adest enim: & testes fac mihi fideles homines; *& pro* Uria sacerdote, *tantùm* Uriam; *cætera similiter.* Ex quibus omnibus supra confecimus Lat. textum, nimirum usque ad hæc verba, *Voca nomen ejus*, &c. quæ addita sunt ex Ambr. In Græco hod. sic: Καὶ εἶπε Κύριος πρός με· Λάβε σεαυτῷ τόμον καινοῦ μεγάλου, καὶ γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου, τοῦ ὀξέως προνομὴν ποιῆσαι σκύλων· *Et dixit Dominus ad me: Sume tibi tomum novi magni, & scribe in eo stylo hominis, ut velociter deprædationem faciat spoliorum;* reliqua concordant, nisi excipias hæc ult. ℣. 3. Ταχέως σκύλευσον· Ὀξέως προνόμευσον· quæ eòdem recidunt. Iren. l. 3. c. 16. p. 205. c. leg. *Voca nomen ejus, Velociter spolia: Celeriter dispartire.* Hieron. ep. ad Princip. to. 2. 684. b. *Velociter spolia detrahe, citò prædare.*

℣. 4. Eadem rursus habet Ambros. l. 1. de Cain, c. 3. col. 187. d. & l. de parad. col. 157. e. excepta conjunct. *&*, vel *ac*, pro *aut* post *patrem:* at in Ps. 36. col. 800. e. constanter leg. *patrem aut matrem*, &c. similiter l. 2. de interpel. Dav. c. 6. col. 647. b. & in Luc. 3. col. 1334. a. & l. de Incarn. col. 720. c. nec aliter in Græco, præter unum ἔναντι, *coram*, pro *contra*, ante *regem.* Iren. l. 3. c. 16. p. 205. d. legit: *Priusquam enim cognoscet puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ, contra regem Assyriorum.* Tertul. l. adv. Jud. c. 9. p. 141. b. c. *Quoniam priusquam cognoscat infans vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ, adversùs regem Assyriorum:* at l. 3. adv. Marc. p. 674. a. *Priusquam cognoscat puer vocare patrem & matrem*, &c. ut sup. vide etiam l. 5. adv. Marc. p. 800. b. & l. de resurr. carn. p. 573. c. Item Hieron. in Zach. 9. to. 3. 1755. d. alludens dicit: *Antequam sciret puer vocare patrem & matrem, accepit virtutem Damasci, & spolia Samariæ.* Fulgent. lib. 1. ad Trasim. c. 8. p. 75. b. textui suffragatur usque ad vocem *Samariæ.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 28. a. *Priusquam cognoscat puer patrem & matrem, accipiet virtutem Damasci, in conspectu regis Assyriorum.* Vigilius Tapf. l. 5. cont. Eutych. p. 68. c. *Antequam cognoscat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virt. Dam. & spolia Samariæ.* Nec dissimiliter hab. Anon. apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 8. a. nisi quòd extremò addit, *contra regem Assyriorum.*

℣. 6. Auctor l. cont. Jud. apud Cyprian. p. 575. a. his alludens, dicit: *Vos noluistis aquam Siloam, quæ vadit silentio, sed magis voluistis aquam Rassim.* Græcè ita: Διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν λαὸν τοῦτον τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ, τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ, ἀλλὰ βούλεσθαι ἔχειν τὸν Ῥαασὶν, &c. *Eo quòd populus hic non vult aquam Siloam, quæ*

VULGATA NOVA.

7. propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum, & omnem gloriam ejus: & ascendet super omnes rivos ejus, & fluet super universas ripas ejus,

8. & ibit per Judam, inundans, & transiens usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tuæ, ô Emmanuel.

9. Congregamini populi, & vincimini, & audite universæ procul terræ: confortamini, & vincimini, accingite vos & vincimini:

10. inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet: quia nobiscum Deus.

11. Hæc enim ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudivit me, ne irem in via populi hujus, dicens:

12. Non dicatis, Conjuratio: omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio est: & timorem ejus ne timeatis, neque paveatis.

13. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pavor vester, & ipse terror vester.

Luc. 2. 34. Rom. 9. 32. 1. Pet. 2. 6. 14. Et erit vobis in sanctificationem. In lapidem autem offensionis, & in petram scandali duabus domibus Israël; in laqueum & in ruinam habitantibus Jerusalem.

15. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur.

16. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis.

17. Et exspectabo Dominum, qui abscondit faciem suam à domo Jacob, & præstolabor eum.

18. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, & in portentum Israël à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.

19. Et cùm dixerint ad vos: Quærite à pythonibus, & à divinis, qui strident in incantationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requiret pro vivis à mortuis?

20. Ad legem magis, & ad testimonium. Quòd

VERSIO ANTIQUA.

7. propter hoc ecce Dominus inducet super vos aquam fluvii validam & multam, & regem Assyriorum..... & ambulabit super omnem murum vestrum, *Hilar. in Ps. 143. col. 558. c. Hieron. in Isai. 8. col. 77. a. c. 78. a. b.*

8. & auferet de Judæa hominem, qui possit caput levare, aut forte aliquid facere..... Nobiscum Deus.

9. Scitote.....

10. quodcunque inieritis consilium, dissipabitur: & quidquid locuti fueritis, non permanebit in vobis..... *Hieron. in Isai. 55. to. 3. 405. c.*

11. Hæc dicit Dominus: Forti manu recesserunt ab itinere viæ populi hujus, loquentes: *Hieron. in Isai. 8. col. 78. e. f. è Lxx.*

12. Ne fortè dicant, Durum est: omnia enim quæ loquitur populus iste, dura sunt: timorem autem ejus ne timueritis, neque conturbemini.

13. Dominum virtutum ipsum sanctificate: & ipse erit timor tuus.

14. Et si in ipso confisus fueris, erit tibi in sanctificationem: & non ut lapidi offensionis occurretis, neque ut petræ ruinæ: domus autem Jacob in laqueo, & in convalle erit sedentibus in Jerusalem.

15. Ideo infirmi erunt in ipsis plurimi, & ruent, & conterentur, & appropinquabunt, & capientur homines in tuitione.

16. Tunc manifesti erunt qui signant legem, ne discant. *Cypr. l. 1. Test. p. 278. c.*

17. Et dicet: Exspecto Deum, qui avertit faciem suam à domo Jacob, & fidens ero in illum.

18. Ecce ego & pueri, quos dedisti mihi..... *Ambr. in Luc. 7. col. 1386. d.*

19..... qui de terra loquuntur, qui de ventre clamitant..... *Hieron. in Isai. 8. col. 81. b. 82. a.*

20. Legem in adjutorium hominibus dedit..... *Aug. ep. 175. to. 2. 6. 8. d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vadit cum silentio, sed vult habere Rasin, &c.

℣. 7. Eadem sunt in Græco, præter verbum ἀνάγει, *adducit*, pro *inducet*; deest etiam conjunct. *&*, post *multam*. Auct. l. adv. Jud. apud Cypr. p. 575. a. alludens sic pergit: *quapropter induco vobis regem Assyriorum, qui montes vestros in planum dabit, & introibit terras vestras.*

℣. 8. Hieron. ibid. *Hoc quod in LXX. legitur*, & ambulabit super omnem murum... aut forte aliquid facere; *in Hebraïco non habetur, & in Græcis codicibus* ÷ *veru jugulante confossum est:* & non multò supra: *Emmanuel*, inquit, *à LXX. sequenti capitulo coaptatur, non proprio nomine, ut apud Hebræos vocatur, sed interpretato, id est*, Nobiscum Deus.

℣. 9. Hieron. ibid. *Pro* congregamini, *sive* infirmamini, *&* confringimini, *ut interpretati sunt alii, LXX. posuerunt* scitote; *verbum enim Hebraïcum* roü, *propter* res *litteræ*, *&* dalet *similitudinem*, *intellexerunt* doü.

℣. 10. Eadem Græc. sonat, nisi quòd pro *dissipabitur*, hab. διασκεδάσει Κύριος, *dissipabit Dominus*; & pro *quidquid*, λόγον ὃν, *verbum quodcunque.*

℣. 11. Ita refert Hieron. ex LXX. In ed. Rom. pro 1. *Hæc*, legitur Οὕτω, *Sic*; & pro *recesserunt*, ἀπειθοῦσι, *recedunt*; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 12. Editio Rom. tollit *est*, post *durum*; dein verò habet singulariter, πᾶν γὰρ ὃ ἐὰν εἴπῃ ὁ..... σκληρόν ἐστι· reliqua ut in textu. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 134. a. extremò hab. *ne ergo timueritis eos.*

℣. 13. Sic est in Gr. ed. Rom. præter vocem *virtutum*, quæ abest: Ms. tamen Mediol. cum edd. Ald. & Compl. hab. τὸν Κύριον τῶν δυνάμεων· sic etiam Aquila, & Symm. cum Theodotione. Auct. l. de promiss. p. 2. c. 9. apud Prosp. p. 134. a. *Dominum autem sanctificate in cordibus vestris: & ipse erit vobis timor.*

℣. 14. Hæc tota concordant cum Græco, excepto uno aut altero, nempe *erit sedentibus*, pro quo simpliciter, ἐγκαθήμενοι, *sedentes*; item sup. λίθου προσκόμματι, *lapidis offensioni*, non *lapidi offensionis*: Tertul. l. adv. Jud. c. 14. p. 148. a. legit *lapidem offensionis*: & l. 5. adv. Marc. p. 787. a. *Ecce posui in Sion lapidem offensionis, & petram scandali.* Arnob. jun. de Trin. p. 210. b. *Ecce ponam in Sion lapidem offensionis, & petram scandali.*

℣. 15. Consonat Græc. ad verbum. Hieron. tamen ibid. monet, *hoc quod sequitur*, homines in tuitione, *obelo prænotandum esse.*

℣. 16. Hieron. in Isai. 8. col. 80. b. *LXX.* inquit, *hunc locum ita interpretati sunt*, videlicet: *Tunc manifesti erunt qui signantur, ut non discant legem*: similiter epist. ad Damas. to. 4. 155. c. legit: *Tunc manifesti erunt qui signantur.* Græcè ita: Τότε φανεροὶ ἔσονται οἱ σφραγιζόμενοι τὸν νόμον τοῦ μὴ μαθεῖν· ambiguum autem hîc est participium σφραγιζόμενοι; vel enim passivè sumi potest, vel activè; si passivè, accusativus τὸν νόμον, pertinet ad verbum μαθεῖν, secus si activè; participium verbi medii admisit Cyprianus, Hieronymus verò passivi.

℣. 17. Eadem sunt in Græco, excepto fut. μενῶ, *exspectabo*, pro præsenti *exspecto.*

℣. 18. Græc. habet, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός, *quos dedit mihi Deus*; sed Ambr. in Luc. 17. col. 1485. d. constanter legit, *Ecce ego & pueri mei, quos dedisti mihi.* S. Paulin. ep. 19. p. 108. b. *Ecce ego Domine, & pueri, quos dedisti mihi.*

℣. 19. Ita *interpretati sunt LXX.* teste Hieronymo. Hodie etiam ita legitur Græcè, nisi quòd post verbum *loquuntur*, interferuntur ista, τοὺς κενολογοῦντας, *vana loquentes.*

℣. 20. Prima verba sumpta ab Augustino ita leguntur Græcè, nisi quòd additur ibid. γὰρ, *enim*, ad *legem*, detrahiturque vox *hominibus.* Ambrosiast. p. 58. b. habet, *Lex in adjutorium data est.* Græc. subdit, ἵνα εἴπωσιν, *ut dicant*; reliqua ut in textu, hoc adjuncto in fine, περὶ

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 8. col. 81. b. 82. a. non ſicut verbum hoc, pro quo non eſt dare munera.

21. Veniet autem ſuper (incredulos) fames duriſſima: & cùm eſurieritis, contriſtabimini, & maledicetis principi veſtro, & paternis (traditionibus.)

22. Et ſuſpicient in cœlum ſurſum, & in terram deorſum: & erunt in anguſtia, in tenebris,

ª Ambr. in Pſ. 1. col. 753. a. & in tribulatione, ut non videant: ª non confundetur qui in anguſtia eſt uſque in tempus.

Vulgata nova.

ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

21. Et tranſibit per eam, corruet, & eſuriet: & cùm eſurierit, iraſcetur, & maledicet regi ſuo, & Deo ſuo, & ſuſpiciet ſurſum.

22. Et ad terram intuebitur, & ecce tribulatio & tenebræ, diſſolutio & anguſtia, & caligo perſequens, & non poterit avolare de anguſtia ſua.

Notæ ad Versionem antiquam.

αὐτῦ, *pro eo;* iſta verò cum ſubſequentibus teſtatur Hieronymus ibid. ſe *juxta LXX. Translationem ex parte* perſtrinxiſſe, *quæ*, inquit, *in pleriſque diſſonat ab Hebræo.*

℣. 21. Hæc ab Hieronymo non referri videntur ad verbum: Græcè enim ita: Καὶ ἥξει ἐφ' ὑμᾶς σκληρὰ λιμός· ϗ ἔςαι, ὡς ἂν πεινάσητε, λυπηθήσεσθε, ϗ κακῶς ἐρεῖτε τὸν ἄρχοντα, ϗ τὰ πάτρια· i. e. *Et veniet ſuper vos dura fames: & erit, ut eſurieritis, contriſtabimini, & maledicetis principem, & paterna.*

℣. 22. Hîc rurſum Hieron. non citare videtur ad verbum; enim verò ita Græc. ſe habet: Καὶ ἀναβλέψονται εἰς τὸν ἐρανὸν ἄνω, ϗ εἰς τὴν γῆν κάτω ἐμβλέψονται· ϗ ἰδὲ ἀπορία. ςενὴ, ϗ σκότος, θλίψις, ϗ ςενοχωρία, ϗ σκότος, ὥςε μὴ βλέπειν· ϗ ἐκ ἀπορηθήσεται ὁ ἐν ςενοχωρίᾳ ὢν ἕως καιρῦ. *Et ſuſpicient in cœlum ſurſum, & in terram deorſum inſpicient: & ecce egeſtas anguſta, & tenebræ, tribulatio, & anguſtia, & tenebræ, ita ut non ſit videre: & non deficiet qui in anguſtia fuerit uſque ad tempus.* Hieron. eodem loco habet, *ut non videant uſque ad tempus, donec & ipſi ad Dominum convertantur;* paulòque poſt addit: *Hæc juxta LXX. Translationem ex parte perſtrinximus;* quæ verba jam notavimus ſup.

CAPUT IX.

Versio antiqua.

Hieron. in Iſai. 9. col. 82. ex Lxx. 1. HOc primum bibe, velociter fac regio Zabulon, terra Neptalim, & reliqui qui juxta mare eſtis trans Jordanem Galilææ gentium.

2. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: qui habitatis in regione & umbra mortis, lux orietur vobis.

Ibid. col. 84. 3. Plurimam partem populi deduxiſti in lætitia tua: & lætabuntur in conſpectu tuo, ſicut lætari ſolent in meſſe, & ſicut hi qui dividunt ſpolia.

4. Quia ablatum eſt jugum, quod ſupra ipſos erat poſitum, & virga de collo eorum: virga enim exactorum diſſipabitur, ſicut in die Madian.

Vulgata nova.

1. PRimo tempore alleviata eſt terra Zabulon, & terra Nephthali: & noviſſimò aggravata eſt via maris trans Jordanem Galilææ gentium. Matth. 4. 15.

2. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.

3. Multiplicaſti gentem, non magnificaſti lætitiam. Lætabuntur coram te, ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exſultant victores captâ prædâ, quando dividunt ſpolia.

4. Jugum enim oneris ejus, & virgam humeri ejus, & ſceptrum exactoris ejus ſuperaſti, ſicut in die Madian. Jud. 7. 22.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 700. b. legit: *Hoc primum bibito, citò facito regio Zabulon, & terra Nephthalim, & cæteri qui maritimam ad Jordanem, Galilæa nationum.* Sic etiam in Græco eſt, niſi quòd ibi deeſt &, poſt *Zabulon;* loco verò *ad Jordanem*, ponitur ϗ πέραν τῦ Ἰορδάνε, *& trans Jordanem.* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. a. legit: *terra Zabulon, & terra Neptalim, via maris, & cæteri qui maritima inhabitatis, & trans Jordanem gentium.* Ambroſ. in Pſ. 1. col. 753. a. *Hoc primum bibe:* ſimiliter in Luc. 9. col. 1400. c. & ſup. in Luc. 4. col. 1345. f. 1346. a. addit: *regio Zabulon, & terra Nephthalim, & cæteri paraliam inhabitantes, & qui ſecus maritima, & trans Jordanem Galilææ gentium:* & l. de bened. Patr. c. 5. col. 521. e. *regio Zabulon, & regio Nephthalim, via maris trans Jordanem:* ſic etiam in Pſ. 43. col. 906. f. excepta voce duplici *terra*, pro *regio:* item in Pſ. 1. col. 754. c. *Galilæa gentium, & partes Judææ, populus qui*, &c. S. Paulin. ep. 18. p. 100. c. *terra Zabulon, & Nephthalim, via maris trans Jordanem Galilææ.* Rufin. l. 2. de bened. Patr. p. 12. c. *terra Zabulon, & terra Nephthalim, viam maris trans Jordanem Galilææ gentium.*

℣. 2. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 700. b. *Populus, qui ſedetis in tenebris, videte lumen magnum: qui habitatis terram, ſedentes in umbra mortis, lumen ortum eſt ſuper vos.* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. a. *Populus, ambulans in tenebris, videte lumen magnum: qui habitatis in regione umbræ mortis, lumen lucebit ſuper vos.* Ita quoque in Græco eſt, excepto ablat. σκιᾷ, *umbrâ*, loco genit. *umbræ*, ſed al. σκιᾶς. Ambroſ. in Pſ. 1. col. 754. c. legit: *Populus, qui ambulatis in tenebris, videte lucem magnam: qui habitatis in regione mortis, lux fulgebit ſuper vos:* at l. de bened. Patr. c. 5. col. 521. e. *Populus, qui ſedebat in tenebris, viderunt lucem magnam: qui ſedebant in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis:* & in Pſ. 118. col. 1141. c. *Populus, qui ſedebat in tenebris, lucem vidit magnam:* Mſ. etiam Alex. hab. Ὁ λαὸς, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, &c. non ὁ πορευόμενος, ut in ed. Rom. ſubinde ed. Compl. εἴδε, Ald. ἴδε, al. ἰδέτω, non ἴδετε: Ambroſ. ubi ſup. col. 1142. e. addit: *populo, qui ſedebat in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis:* & in Luc. 15. col. 1463. a. *qui ſedebant in regione umbræ mortis, lux orta eſt illis:* & l. de exhort. virg. p. 287. e. *Populus, qui ſedebat in umbra mortis, lux orta eſt illis:* & l. de Spir. S. col. 629. c. *Populus, qui ſedebat in tenebris, & in umbra mortis, lucem vidit magnam:* & in Luc. 4. col. 1346. a. *Populus, qui ſedebat in umbra mortis, lucem viderunt magnam.* S. Paulin. ep. 18. p. 100. c. poſt hæc verba, *via maris trans Jordanem Galilææ*, proximè addit, *& qui ſedebant in regione umbræ mortis, lucem viderunt magnam.* Hieron. ep. ad Damaſ. to. 4. p. 152. c. *qui habitatis in regione umbræ mortis, lux fulgebit ſuper vos.* Auguſt. quæſt. 56. in Deut. col. 579. b. *qui ſedebant in tenebris, & in umbra mortis, lux orta eſt eis:* & tract. 7. in Joh. to. 3. 351. b. *qui ſedebant ſub umbra mortis, lumen ortum eſt eis.* Rufin. l. 2. de bened. Patr. p. 12. c. *Populus, qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* S. Leo ſerm. 32. p. 91. a. *Gentium populus, qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & qui habitabant in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis:* vide etiam ſerm. 28. p. 85. c. Similiter Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 15. p. 10. e. *Gentium populus, qui ſedebat in tenebris, lucem vidit magnam: & ſedentibus in tenebris, & umbra mortis, lux orta eſt illis.* Maxim. Taurin. in homil. p. 25. g. 27. a. *qui ſedebant in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 173. *Gentium populus, ſedens in tenebris, vidit lucem magnam.* Hæc autem varia teſtimonia utrùm ex hoc Iſaiæ loco, an non potiùs ex Matth. capite 2. vel Luca, deſumpta fuerint, non omnino conſtat. Vide ſis.

℣. 3. Græc. initio habet: Τὸ πλεῖςον τῦ λαῦ, ὃ κατήγαγες, *Plurima pars populi, quam deduxiſti;* & inf. ὡς οἱ εὐφραινόμενοι, *ſicut qui lætantur*, pro *ſicut lætari ſolent;* cæt. ut in textu.

℣. 4. Poſteriora tantùm variant Græcè, videlicet: ϗ ἡ ῥάβδος, ἡ ἐπὶ τῦ τραχήλε αὐτῶν· τὴν γὰρ ῥάβδον τῶν

VULGATA NOVA.

5. Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, & vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, & cibus ignis.

6. PARVULUS enim NATUS est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus: & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.

7. Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis: super solium David, & super regnum ejus sedebit: ut confirmet illud, & corroboret in judicio & justitia, amodo & usque in sempiternum: zelus Domini exercituum faciet hoc.

8. Verbum misit Dominus in Jacob, & cecidit in Israël.

9. Et sciet omnis populus Ephraim, & habitantes Samariam, in superbia & magnitudine cordis dicentes:

10. Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.

4. Reg. 16. 9. 11. Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum, & inimicos ejus in tumultum vertet:

VERSIO ANTIQUA.

5. Quia omnem stolam congregatam dolo, & vestimentum commutationis restituent, & cupient igne esse combusti. Hieron. ubi sup.

6. Quia PARVULUS NATUS est nobis, filius datus est nobis, cujus principatus factus est super humerum ejus: & vocatur nomen ejus, Magni consilii nuncius: adducam enim pacem super principes, & sanitatem ejus. Ibid. col. 85.

7. Magnus principatus illius, & pacis non est terminus: super thronum David, & regnum ejus: ut corrigat illud, & auxilietur in judicio & justitia, ex hoc nunc & usque in sæculum: zelus Domini sabaoth faciet hæc.

8..... & venit in Israël. Hieron. in Isai. 9. col. 87. e.

10..... & ædificemus nobis turrem. Ibid. col. 88. b.

11. Et allidet Deus qui consurgunt contra montem Sion, & inimicos illius dissipabit.

VULGATA NOVA.

12. Syriam ab oriente, & Philisthiim ab occidente: & devorabunt Israël toto ore. In omnibus his non

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἀπαιτούντων διεσκέδασεν, ὡς τῇ ἡμέρᾳ, τῇ ἐπὶ Μαδιάμ· i. e. *& virga, quæ super collum eorum: virgam enim exigentium dissipavit, sicut die, quæ super Madiam.*

℣. 5. Eadem sunt in Græco, nisi excipias duo, μετὰ καταλλαγῆς, *cum commutatione*, loco *commutationis*; ultimòque, εἰ ἐγένοντο πυρίκαυστοι, *si fiant igne combusti*, pro *igne esse combusti*; at in ed. Compl. εἶναι, non verò εἰ ἐγένοντο.

℣. 6. Consonat Græc. ad verbum, posito uno καὶ, post *filius*; extremòque, αὐτῷ, *ei*, loco *ejus*; edit. tamen Compl. hab. ὑγίειαν αὐτοῦ. Missale Rom. ad Introit. 3. Missæ Nat. *Puer natus est nobis, & filius datus est nob. cujus imperium super humerum ejus: & vocabitur nomen ejus, Magni consilii angelus.* Iren. l. 3. c. 16. p. 205. c. *Magni consilii nuncius*: at l. 4. c. 33. p. 273. f. *vocatur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis.* In Ms. etiam Alex. ac edd. Ald. & Compl. post hoc, Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, subsequuntur ista, θαυμαστὸς, σύμβουλος, Θεὸς, (hoc ult. deest in Alex.) ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· quibus favent Ignatius epist. ad Antioch. & Eusebius l. 7. & 9. demonstr. Evang. Imo in Missali Rom. ad Introit. 2. Missæ Nativit. ita legitur: *Lux fulgebit super nos, quia natus est nobis Dominus: vocabitur Admirabilis, Deus, princeps pacis, pater futuri sæculi, cujus regni non erit finis.* Attamen Hieron. in hunc loc. col. 86. a. b. dicit: *Nominum majestate perterritos LXX. reor non esse ausos de puero dicere, quòd apertè* Deus *appellandus sit, & cætera; sed pro his sex nominibus posuisse, quod in Hebraïco non habetur*, Magni consilii angelum: & adducam pacem super principes, & sanitatem ejus. Tertul. l. adv. Jud. c. 10. p. 144. b. habet: *Puer natus est nobis, & datus est nobis filius, cujus imperium factum est super humerum ipsius*: itidem l. 3. adv. Marc. p. 677. b. & l. de carne Chr. p. 550. a. *dictus est*, inquit, *Magni consilii angelus.* Novatian. de Trin. p. 1050. b. *Puer natus est vobis*: statimque: *& vocabitur nomen ejus, Magni consilii angelus*: vide etiam sup. p. 1040. b. 1048. a. c. Cypr. l. 2. Testim. p. 294. b. *Ecce natus est nobis puer, & datus est nobis filius, cujus imperium super humeros ejus: & vocatum est nomen ejus, Magnæ cogitationis nuncius.* Ita quoque leg. Lactant. l. 4. Instit. c. 12. p. 576. præter vocem *consilii*, loco *cogitationis*. Julius Firmic. l. de errore prof. relig. c. 22. p. 173. e. *Ecce natus est nobis, imperium super humeros ejus: & vocatum est nomen ejus, Magnæ cogitationis nuncius.* Hilar. l. 4. & 11. de Trin. col. 841. c. 1108. d. & Gregor. M. l. 24. in Job, c. 1. p. 759. e. *Magni consilii angelus.* Ambros. l. 3. de fide, c. 8. col. 507. b. *Distingue*, inquit, *singulorum momenta verborum*: Puer natus est, filius datus est nobis: *& si ex Patre natus, non tamen nobis natus, sed datus est*: & post pauca: *Alii codices sic habent: Puer natus est nobis, filius datus est nobis*: & inf. c. 9. col. 508. b. *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis*: vide etiam l. 2. & 3. de Spir. S. col. 614. d. 667. a. & l. 1. de excessu Sat. col. 1116. f. sicut in Ps. 1. & 118. col. 754. d. 1091. d. sed inf. col. 1247. d. addit, *cujus principatus super humeros ejus*: similiter in Ps. 36. col. 800. e. necnon l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. d. Mss. tamen 5. mel. not. hoc ult. loco ferunt, *cujus principium super*, &c. itidem l. 3. de fide, col. 306. f. nullo renitente Ms. item l. de bened. Patr. c. 6. col. 522. e. *cujus principium super humerum ejus*: at l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 644. c. ita legit: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cujus initium super humeros ejus: & vocabitur, Magni consilii angelus*: & in Luc. 3. col. 1316. f. *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cujus principium super humeros ejus: & vocabitur nomen ejus, Magni consilii angelus: adducam enim pacem super principes, & salutem*: sed post pauca observat Aquilam ita interpretatum esse: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, & facta est mensura ejus in humero ejus: & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, potens, pater sæculi, princeps pacis.* Fulgent. etiam l. 1. ad Trasim. c. 18. p. 85. habet: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cujus principium super humeros ejus: & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius*, &c. Item Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 746. b. *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis*, &c. ut in Vulg. Avitus Vienn. ep. 28. p. 66. b. *Parvulus natus est nobis, filius datus est nobis*; reliq. ut in Vulg. S. Leo ser. 57. p. 129. a. habet: *Ecce natus est puer, & datus est nobis filius, cujus imperium super humeros ejus.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 3. ap. Prosp. p. 127. d. *Datus est vobis filius, & factus est principatus super humeros ejus*: & inf. p. 3. col. 173. e. *adducam pacem super principium ejus.* Maxim. Taurin. in homil. p. 27. d. *Puer natus est nobis, filius datus est nobis.* Marius Merc. p. 64. *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cujus principatus super humerum ejus: hic vocabitur, Admirabilis, magni consilii nuncius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.*

℣. 7. Eadem prorsus in Græco, addito uno αὐτοῦ *ejus*, ad vocem *pacis*; ut & ἐν, ante *justitiâ*. Hieron. ibid. col. 86. b. ait: *Quod autem sequitur*: Multiplicabitur ejus imperium, &c. *pro quo LXX. transtulerunt*, Magnus principatus ejus, *scire debemus quòd verbum Hebraïcum* mesra, *& hîc, & supra, LXX.* ἀρχὴν, *id est*, principatum *interpretati sunt.* Ambros. in Luc. 3. col. 1316. f. *Et magna potestas ejus, & pacis ejus non erit finis: in sede David, & in regno ejus.* Auct. l. de promiss. p. 3. apud Prosp. col. 173. e. *Pax, & salus illi magna est: potestatis & pacis ejus non erit terminus.* Marius Merc. p. 64. *Multiplicabitur regnum ejus, & pacis ejus non erit finis: super sedem David patris sui, & super regnum ejus sedebit: ut confirmet illud, & corroboret in judicio & justitia, amodo & usque in æternum: zelus Domini exercituum faciet hæc.*

℣. 8. Hieron. ibid. ad hæc Vulgatæ verba, *cecidit in Israël*, ait, *non, ut LXX. transtulerunt*, venit.

℣. 10. Hieron. ait sic transtulisse LXX. Ita quoque in Gr. est.

℣. 11. Concinit Græc. nisi quòd add. ἐπὶ αὐτὸν, *super eum*, post *Sion*, deletque penult. *illius*; Ms. tamen

VULGATA NOVA.

est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta :

13. & populus non est reversus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.

14. Et disperdet Dominus ab Israël caput & caudam, incurvantem & refrenantem die una. 14... *Vide Not.*

15. Longævus & honorabilis, ipse est caput : & propheta docens mendacium, ipse est cauda.

16. Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes : & qui beatificantur, præcipitati :

17. propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus : & pupillorum ejus, & viduarum non miserebitur : quia omnis hypocrita est & nequam, & universum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 50. col. 364. e. Idem in Isai. 9. col. 89. c.

18. Ardebit sicut ignis iniquitas, & sicut gramen siccum vorabitur incendio..... & devorabit in circuitu collium omnia.

VULGATA NOVA.

18. Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem & spinam vorabit : & succendetur in densitate saltus, & convolvetur superbia fumi.

VULGATA NOVA.

19. In ira Domini exercituum conturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis : vir fratri suo non parcet.

20. Et declinabit ad dexteram, & esuriet : & comedet ad sinistram, & non saturabitur : unusquisque carnem brachii sui vorabit ; Manasses Ephraim, & Ephraim Manassen, simul ipsi contra Judam.

21. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Alex. subdit αὐτῶν, Mediol. verò αὐτῦ, cum edd. Ald. & Compl.

℣. 14. Ambros. in Ps. 118. col. 1222. e. alludens, dicit : *Auferam à Judæa caput & caudam, initium & finem :* vide etiam sup. col. 1162. a. Græcè ita : Καὶ ἀφεῖλε Κύριος ἀπὸ Ἰσραὴλ κεφαλὴν ϗ ὐρὰν, μέγαν ϗ μικρὸν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ· *Et abstulit Dominus ab Israël caput & caudam, magnum & parvum in una die.*

℣. 18. Græc. initio hab. Καὶ καυθήσεται, *Et succendetur*, loco *ardebit ;* subinde pro *incendio*, ὑπὸ πυρός, *ab igne ;* extremò pro *in circuitu*, τὰ κύκλῳ, *quæ in circuitu ;* cæt. ut in Lat. sup.

CAPUT X.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Ath. p. 198. b.

1. VÆ scribentibus nequitiam : scribentes enim, nequitiam scribunt :

2. declinantes judicium pauperum, & rapientes judicium egentium plebis meæ : ut sit illis vidua in rapinam, & pupillus in direptionem.

3. Et quid facient in die visitationis ? tribulatio enim vobis à longè superveniet : & ad quem refugietis ?.....& ubi relinquetis gloriam vestram ?

Ennod. Ticin. pro Synod. Sirm. to. 1. 1639. a.

Hieron. in Isai. 10. col. 91. ex Lxx.

5. Væ Assyriis, virga furoris mei ipse est in manibus eorum.

6. Iram meam in gentem iniquam mittam, & populo meo præcipiam, ut faciat spolia, & prædam, & conculcet civitates, & ponat eas in pulverem.

7. Ipse autem non sic cogitavit, & non ita arbitratus est : sed ut conterat mens ejus, & disperdat gentes plurimas.

8. Quòd si dixerint ei : Tu solus es princeps :

9. respondebit : Non tuli regionem, quæ est supra Babylonem, & Chalane, ubi turris ædificata est : tuli autem Arabiam, & Damascum, & Samariam.

10. Sicut has tuli, sic omnia regna capiam :

VULGATA NOVA.

1. VÆ qui condunt leges iniquas : & scribentes, injustitiam scripserunt :

2. ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei : ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis ? ad cujus confugietis auxilium ? & ubi derelinquetis gloriam vestram,

4. ne incurvemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis ? Super omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

5. Væ Assur, virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea.

6. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.

7. Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non ita existimabit : sed ad conterendum erit cor ejus, & ad internecionem gentium non paucarum.

8. Dicet enim :

9. Nunquid non principes mei simul reges sunt ? nunquid non ut Charcamis, sic Calano ; & ut Arphad, sic Emath ? nunquid non ut Damascus, sic Samaria ?

10. Quomodo invenit manus mea regna idoli,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 707. c. *Væ qui scribunt nequitiam : scribentes enim, scribunt nequam.* Hieron. in Isai. 58. col. 430. e. *Væ qui scribunt iniquitatem : scribentes enim, scribunt malitiam.* Ita quoque in Græco.

℣. 2. Vix meliùs è Græco, detracto uno *&*, ante *rapientes.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 707. c. legit : *Vitantes judicia mendicorum, & diripientes judicata pauperum populi mei.* Hieron. in Isai. 58. col. 430. e. *rapientes judicium pauperum populi mei.*

℣. 3. Similiter in Græco, nisi excipiatur verbum ἥξει, *veniet*, pro *superveniet.* Lucif. Cal. loco cit. addit simpliciter, *& ad quem refugietis ?* pro quo Ennod. hab. *ad cujus fugietis auxilium*, &c. quæ sup. Græcè pariter, ϗ πρὸς τίνα καταφεύξεσθε τῦ βοηθηθῆναι, &c. ad litt. *& ad quem confugietis, ut auxilium consequamini ?* quæ idem valent.

℣. 5. Hieron. ista refert secund. Translat. LXX. quam testatur hîc in multis ab Hebraïco discrepare : versiculus etiam iste legitur ut sup. in ed. Rom. uno tantùm excepto, ϗ ὀργὴ, *& ira*, loco *ipse*, per relat. ad *Assur.*

℣. 6. Ita in Græco, verbum pro verbo.

℣. 7. Ita rursum in Græco, nisi quòd ante *non ita*, id ponitur, τῇ ψυχῇ, *animo*, paulòque post, ἀλλὰ ἀπαλλάξει ὁ νῦς αὐτῦ, ϗ τῦ, &c. *sed abscedet mens ejus, etiam ut*, &c. loco *sed ut conterat mens ejus*, &c. ultimòque, ὐκ ὀλίγα, *non paucas*, loco *plurimas.*

℣. 8. Græc. Καὶ ἐὰν εἴπωσιν, &c. *Et si dixerint*, &c. ut sup.

℣. 9. Gr. initio habet, ϗ ἐρεῖ, *& dicet*, pro *respondebit ;* cær. quadrant.

℣. 10. Græc. hab. ἀρχάς *principatus*, pro *regna ;* cæt.

Vulgata nova.

sic & simulacra eorum de Jerusalem, & de Samaria.

11. Nunquid non sicut feci Samariæ, & idolis ejus, sic faciam Jerusalem, & simulacris ejus?

12. Et erit: cùm impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Jerusalem, visitabo
4. Reg. super fructum magnifici cordis regis Assur, & su-
19. 35. per gloriam altitudinis oculorum ejus.

Inf. 37. 36. 13. Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi: & abstuli terminos populorum, & principes eorum deprædatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes.

14. Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: & sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi: & non fuit qui moveret pennam, & aperiret os, & ganniret.

15. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16. Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem: & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.

17. Et erit lumen Israël in igne, & Sanctus ejus in flamma: & succendetur, & devorabitur spina ejus, & vepres in die una.

18. Et gloria saltus ejus, & carmeli ejus, ab anima usque ad carnem consumetur, & erit terrore profugus.

19. Et reliquiæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos.

20. Et erit in die illa: non adjiciet residuum Israël, & hi qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo, qui percutit eos: sed innitetur super Dominum sanctum Israël in veritate.

21. Reliquiæ convertentur, reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem.

Versio antiqua.

ululate sculptilia in Jerusalem, & Samariâ. *Hieron. ubi sup.*

11. Sicut enim feci Samariæ, & idolis ejus, sic faciam Jerusalem, & simulacris illius.

12..... *Vide Not.*

13. Dixit enim: Fortitudinem faciam, & sapientiam intellectûs: auferam terminos nationum, & fortitudinem illarum vastabo, & comminuam civitates cum habitantibus. *Tichon. reg. 7. p. 64. h.*

14. Et totum orbem comprehendam manu velut nidum, & velut ova derelicta auferam: & non erit qui effugiat me, aut contradicat mihi.

15. Nunquid magnificabitur securis sine concisore?[a] aut exaltabitur serra contra eum, qui trahit eam? *Ibid. p. 65. g.* [a] *Ennod. pro Synod. p. 1623. d.*

16. Mittet Dominus sabaoth in tuum honorem ignominiam, & in claritatem tuam ignem ardentem. *Tichon. reg. 4. p. 56. e.*

17. Et ardebit Israël lumen, & erit tibi ignis: & sanctificabit illud in flamma ardente, & manducabit quasi fenum silvam.

18. In illo die ardebunt montes, & per præcipitia * fugient, quasi qui fugit à flamma ardente. * *Ed.* fugiunt, *vitiosè.*

19. Et qui remanserint ab illis, numerabuntur, & puer scribet illos.

21..... *Vide Not.*

Notæ ad Versionem antiquam.

ut in textu, repetita præp. ἐν, *in*, ante vocem *Samaria*. Hieron. notat verba ista, *ululate sculptilia in Jerusalem*, LXX. de suo addidisse.

℣. 11. Ita Græcè, addito uno *&*, post verbum *faciam*. Nota pro *idolis*, scribi χειροποιήτοις, *manufactis*, quod idem sonat.

℣. 12. Hieron. ibid. col. 92. f. ad hoc Vulg. *super fructum*, ait LXX. *pro* fructu, sensum, *vel* mentem magnam *interpretatos esse*.

℣. 13. Græc. loco *Fortitudinem*, & *sapientiam*, hab. Ἐν τῇ ἰσχύϊ..... καὶ ἐν τῇ σοφίᾳ, (Ms. Mediol. τῇ ἰσχύϊ;) extremòque, καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας· cæt. quadrant. Hilar. in Ps. 118. col. 337. e. legit: *Dixit enim: Virtute faciam, & sapientiâ intellectûs: auferam fines gentium, & virtutem eorum, & commovebo civitates inhabitabiles:* sed Mss. Reg. & Albin. teste Custantio nostro, ferunt ibid. *Virtutem faciam, & sapientiam intellectûs.* Hieron. in Sophon. 2. col. 1668. b. legit: *Fortitudinem faciam, & sapientiam intellectûs: auferam terminos gentium, & vires earum depascar;* Gr. προνομεύσω: at in Ezech. 16. to. 3. 806. c. *Fortitudine faciam, & sapientiâ intelligentiæ: auferam terminos gentium, & robur earum devastabo, & commovebo civitates habitatas:* similiter in Ezech. 17. col. 814. c. exceptis his posterioribus, *& vires earum deprædabor, & commovebo civitates quæ habitantur:* vide etiam in hunc Isai. loc. col. 92. f. 93. a.

℣. 14. Eadem prorsus in Græco, præter unum ἐστιν, *est*, pro *erit*. Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 653. c. 654. a. ait: *Qui totum orbem comprehendit velut nidum:* & lib. cont. Prax. p. 851. c. *Qui totum orbem manu* (Ms. Alex. τῇ χειρί μου) *apprehendit velut nidum.* Hilar. verò in Ps. 118. col. 337. e. legit: *Et omnem orbem terræ apprehendam manu mea ut pullos, & tanquam confracta ova auferam.* Hieron. in Ezech. 16. col. 806. c. *Et orbem terrarum totum apprehendam manu sicut nidum, & sicut confracta ova auferam:* itidem in Ezech. 17. col. 814. c. præter unum *universum*, pro *totum;* loco verò *confracta ova*, Græci omnes ferunt καταλελειμμένα ᾠά, *derelicta ova*, ut supra.

℣. 15. Græc. hab. δοξασθήσεται, pro *magnificabitur*, jungitque ἐν αὐτῇ, voci *concisore;* subinde pro *contra*, rursus hab. ἄνευ, *sine*. Ennod. loco cit. legit: *Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea*, &c. quæ sup.

℣. 16. Græc. ipso initio hab. ἀλλὰ *sed;* loco verò posteriorum, *& in claritatem tuam*, &c. simpliciter, καὶ εἰς τὴν σὴν δόξαν πῦρ καιόμενον καυθήσεται, *& in gloriam tuam ignem ardentem accendet;* cæt. ut in textu. Hieron. etiam in hunc loc. col. 94. e. ait: *Pro eo quod nos vertimus*, mittet Dominus in pinguibus ejus tenuitatem, *LXX. transtulerunt:* Mittet Dominus in honorem tuum ignominiam.

℣. 17. Græc. Καὶ ἔσται τὸ φῶς τοῦ Ἰσραὴλ εἰς πῦρ, καὶ ἁγιάσει αὐτὸν (Ms. Alex. αὐτὸ, Compl. αὐτὴν) ἐν πυρὶ καιομένῳ· καὶ φάγεται, &c. ut supra. Ambros. l. de Spir. S. col. 629. e. *Et erit lux Israël in ignem.* Hieron. in hunc loc. col. 94. e. *Pro eo quod nos diximus*, & Sanctus ejus in flamma, *illi (LXX.) verterunt:* & sanctificabit eum in igne. Vigil. Taps. l. 12. de Trin. *Et erit lumen bujus Israël, & sanctificabit eum igne ardenti.*

℣. 18. Hieron. in hunc loc. col. 94. e. *Quod nos diximus*, Et gloria saltus ejus, & carmeli ejus, *illi (LXX.) interpretati sunt:* exstinguentur montes, & colles, & saltus. Ita quoque est in ed. Rom. antepositis his duobus, Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, *Die illa;* subinde sic: καὶ καταφάγεται ἀπὸ ψυχῆς ἕως σαρκῶν· καὶ ἔσται ὁ φεύγων, ὡς ὁ φεύγων ἀπὸ φλογὸς καιομένης· *& devorabit ab anima usque ad carnes: & erit qui fugit, quasi fugiens à flamma ardenti.*

℣. 19. Consonat Græc. nisi quòd pro *numerabuntur*, hab. ἀριθμὸς ἔσονται, vel ut in Ms. Alex. ἔσονται ἀριθμός, *erunt numerus*.

℣. 21. Hieron. in hunc loc. col. 94. f. 95. a. *Ubi*, inquit, *in Græco dicitur*, Convertentur reliquiæ Jacob ad Deum fortem; *pro* Deo forti, *in Hebræo scriptum hab.* el gibbor...... *Et pro eo quod scriptum est*, reliquiæ convertentur, *pro eo dicitur in Hebræo, numero singulari*, quod reliquum est convertetur; *id est*, τὸ ὑπόλειμμα ἐπιστρέψει,

VERSIO ANTIQUA.

Auct. quæst. Vet. Test. ap. Aug. to. 3. 57. a. 22. Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquiæ eorum salvæ fient : verbum enim consummans, & brevians in æquitate :
23. quia verbum breviatum faciet Dominus in universo orbe.

VULGATA NOVA.

22. Si enim fuerit populus tuus Israël quasi arena maris, reliquiæ convertentur ex eo : consummatio abbreviata inundabit justitiam. *Inf. 11. 11. Rom. 9. 27.*
23. Consummationem enim & abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

VULGATA NOVA.

24. Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum : Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur : in virga percutiet te, & baculum suum levabit super te in via Ægypti.
25. Adhuc enim paululum modicumque, & consummabitur indignatio & furor meus super scelus eorum.
26. Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum juxta plagam Madian in petra Oreb, & virgam suam super mare, & levabit eam in via Ægypti. 26. *Vide Not.* *Inf. 37. 36. Jud. 7. 25.*
27. Et erit in die illa : Auferetur onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo, & computrescet jugum à facie olei.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 10. col. 97. ex Lxx. 28. Veniet enim in civitatem Aggai, & transibit in Mageddo : & in Machmas ponet vasa sua.
29. Et transibit vallem, & veniet in Aggai : timor apprehendet Rama civitatem Saül.
30. Fugiet filia Gallim : attende Laisa, audietur in Anatoth.
31. Obstupuit Medemena, & habitatores Gebim : consolamini
32. hodie in via, ut maneat : consolamini montem filiæ Sion, & collem Jerusalem.
Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. 33. Ecce Dominus virtutum conturbabit gloriosos cum valentia, & elati comminuentur.....
34. Et ruent gladio sublimes.....

VULGATA NOVA.

28. Veniet in Aiath, transibit in Magron : apud Machmas commendabit vasa sua.
29. Transierunt cursim, Gaba sedes nostra : obstupuit Rama, Gabaath Saülis fugit.
30. Hinni voce tua filia Gallim, attende Laisa, paupercula Anathoth.
31. Migravit Medemena : habitatores Gabim confortamini.
32. Adhuc dies est, ut in Nobe stetur : agitabit manum suam super montem filiæ Sion, collem Jerusalem.
33. Ecce dominator Dominus exercituum confringet laguncυlam in terrore, & excelsi staturâ succidentur, & sublimes humiliabuntur.
34. Et subvertentur condensa saltus ferro : & Libanus cum excelsis cadet.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Hebræo scribitur sar jasub : nunc tamen ita Græcè legimus : Καὶ ἔσαι τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰακὼβ ἐπὶ Θεὸν ἰσχύοντα. *Et erit residuum Jacob super Deum fortem.*

℣. 22. Græc. in principio hab. Καὶ ἐὰν γένηται ὁ λαὸς Ἰσραὴλ ὡς, *Et si fuerit populus Israël tanquam*; reliqua ut sup. detractâ conjunct. *enim*, post *verbum*; sed in Mss. Alex. & Mediol. necnon in edd. Ald. & Compl. est, λόγον γὰρ συντελῶν, &c. Rufin. l. 1. de bened. Patr. p. 4. b. leg. *Si fuerint filii Israël sicut arena maris, reliquiæ salvæ fient.* Tichon. verò reg. 3. p. 55. d. *Si fuerit numerus filiorum Israël sicut arena maris, reliquiæ liberabuntur.* August. q. 148. in Gen. to. 3. 414. c. *Et si fuerit numerus filiorum Israël sicut arena maris, reliquiæ salvæ fient :* similiter l. cont. Jud. to. 8. 33. c. item l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 60. f. & l. 18. de civit. Dei, c. 46. to. 7. 529. e. detracto 1. &. Accinit Gregor. M. l. 2. in Job, c. 26. p. 62. c. & l. 4. c. 4. p. 103. e. & l. 9. c. 8. p. 292. a. 659. e. 865. b. 1294. e. Apud Gaud. Brix. ser. 9. p. 957. c. *Si fuerit numerus filiorum Israël sicut arena maris, residui salvabuntur.* Cypr. l. 2. Testim. p. 285. b. & l. de orat. Dom. p. 213. a. add. *verbum consummans, & brevians in justitia.* Ambrosiast. p. 209. b. *verbum enim consummans, & brevians in æquitate ;* Gr. ἐν δικαιοσύνῃ.

℣. 23. Consonat Græc. ad verbum. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 697. b. *Quoniam decisum sermonem faciet Dominus in terra.* Cypr. l. 2. Testim. p. 285. b. & l. de orat. Dom. p. 213. a. *Quoniam sermonem breviatum faciet Deus in toto orbe terræ.* Ambrosiast. p. 209. b. *Quia verbum breviatum faciet Dominus super terram.* Ambros. verò l. de Tob. c. 20. col. 617. e. *Verbum enim consummans & brevians faciet Dominus super terram.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 736. b. *Verbum breviatum faciet Dominus in universo orbe.* Gaud. Brix. de Mach. p. 967. f. *Quoniam verbum abbreviatum faciet Dominus super terram.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 987. g. *Quoniam verbum breviatum faciet Dominus per universum orbem terræ.*

℣. 26. Hieron. in hunc loc. col. 95. f. ait : *Pro* petra, *quod juxta Hebraïcum interpretatus est Aquila ; Symmachus, & Theod. ipsum verbum posuerunt Hebraïcum*, sur oreb, *pro quo LXX. interpretati sunt* locum tribulationis.

℣. 28. Ita Græcè ad verbum, nisi quòd ita scriptum legitur, Μαγεδδώ, non *Mageddo.* Hieron. quoque monet se ista cum seqq. juxta edit. LXX. referre ; quia, inquit, *multùm in hoc loco LXX. ab Hebraïco discrepant.*

℣. 29. Ita rursum in Græco, verbum pro verbo.

℣. 30. Similia Græc. habet, præter unum ἐπακούσεται, *audietur*, pro *attende ;* at in ed. Compl. ἐπάκουε.

℣. 31. Græc. sic punctat : Καὶ ἐξέση Μαδεβηνὰ, καὶ οἱ κατοικοῦντες Γιββείρ (ed. Ald. Γεβίμ·) deinde interposito puncto, Παρακαλεῖτε, &c.

℣. 32. Græcè ita : Παρακαλεῖτε σήμερον ἐν ὁδῷ, τοῦ μεῖναι· τῇ χειρὶ παρακαλεῖτε τὸ ὄρος, τὴν θυγατέρα Σιὼν, καὶ οἱ βουνοὶ, οἱ ἐν Ἱερουσαλήμ. In ed. Compl. deest τῇ χειρί.

℣. 33. Græcè, loco *Dominus virtutum*, est ὁ δεσπότης Κύριος σαβαὼθ, *dominator Dominus sabaoth ;* subinde pro *elati comminuentur*, sic, οἱ ὑψηλοὶ τῇ ὕβρει συντριβήσονται, *excelsi superbiâ conterentur ;* statimque & ultimò, καὶ οἱ ὑψηλοὶ ταπεινωθήσονται, ut in Vulg. cæt. quadrant.

℣. 34. Græc. Καὶ πεσοῦνται, &c. ut in Lat.

CAPUT XI.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. l. 2. Test. p. 289. b. 1. ET exibit virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet.

VULGATA NOVA.

1. ET egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet. *Act. 13. 23.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè, deleta voce *ejus*, ante *ascendet ;* ed. tamen Compl. servat αὐτοῦ. Similiter ap. Iren. l. 3. c. 9. 184. e. *Exiet virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet.* Accinunt Lact. l. 4. Instit. c. 13. p. 577. Hilar. in Ps. 2. n. 37. col. 46. & in Matth. col. 685. f. Ambros. l. de bened. Patr. c. 4. col. 519. b. item in Luc. 2. & 3. col. 1289. f. 1316. f. & l. de instit. virg. to. 2. 263. e. & l. 2. de Spir. S. col. 641. c. at l. de apol. Dav. to. 1. 723. c. legit : *Et exiet virga de radice Jesse, & virga ex radice ascendet, & flos ex virga exiet.*

VULGATA NOVA.

2. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini; ſpiritus ſapientiæ, & intellectûs, ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis,

3. & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Non ſecundùm viſionem oculorum judicabit, neque ſecundùm auditum aurium arguet:

4. ſed judicabit in juſtitia pauperes, & arguet
2. Theſ. 2. 8. in æquitate pro manſuetis terræ: & percutiet terram virgâ oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium.

5. Et erit juſtitia cingulum lumborum ejus: & fides cinctorium renum ejus.

Inf. 65. 25. 6. Habitabit lupus cum agno: & pardus cum hædo accubabit: vitulus & leo & ovis ſimul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.

7. Vitulus & urſus paſcentur: ſimul requieſcent catuli eorum: & leo quaſi bos comedet paleas.

8. Et delectabitur infans ab ubere ſuper foramine aſpidis: & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet.

9. Non nocebunt, & non occident in univerſo monte ſancto meo: quia repleta eſt terra ſcientiâ Domini, ſicut aquæ maris operientes.

VERSIO ANTIQUA.

2. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini; ſpiritus ſapientiæ, & intellectûs, ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, Cypr. ubi ſup.

3. & implebit eum ſpiritus timoris Domini. Non ſecundùm gloriam judicabit, neque ſecundùm facundiam arguet: Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 314. a.

4. ſed judicabit humili judicio, & redarguet ſuperbos, & eripiet humiles terræ: & percutiet terram verbo oris, & ſpiritu per labia interficiet impium.

6. Et compaſcetur lupus cum agno: & pardus conquieſcet cum hædo: & vitulus & taurus & leo ſimul paſcentur, & puer puſillus ducet eos. Iren. l. 5. c. 33. p. 333. a.

7. Et bos & urſus ſimul paſcentur, & ſimul infantes eorum erunt: & leo & bos manducabunt paleas.

8. Et puer infans in cavernam aſpidum, & in cubile filiorum aſpidum manum mittet.

9. Et non malefacient, nec poterunt perdere aliquem in monte ſancto meo..... repleta eſt univerſa terra, ut cognoſcat Dominum, ut aqua multa operiat mare. Aug. l. de unit. Eccl. to. 9. 346. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Verùm Textui noſtro favent S. Leo ſ. 23. p. 75. a. Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 10. ap. Proſp. p. 135. a. Maximus Taurin. in homil. p. 27. g. & Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 314. a. ſed l. 3. cont. Eutych. p. 25. c. habet: *Egredietur virga de radice Jeſſe, & germen de radice ejus aſcendet.* Itidem Fulg. reſp. cont. Arian. excepta voce *flos*, pro *germen.* Tertul. l. adv. Jud. c. 9. p. 143. b. *Et naſcetur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet:* vide etiam l. de corona mil. c. 13. p. 293. b. & l. de carne Chr. p. 553. a. Novatianus de Trin. p. 1035. 1036. a. *Prodiet virga de radice Jeſſe*, &c. ut in textu. Hieron. in Matth. 2. to. 4. 10. d. ait *juxta Hebräicam veritatem in Iſaia ſcriptum* eſſe: *Exiet virga de radice Jeſſe, & nazaræus de radice ejus conſcendet:* & l. de opt. gen. interp. to. 4. 252. e. *In eo loco, ubi nos legimus, atque tranſtulimus:* Exiet virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet: *in Hebræo juxta linguæ illius* ἰδίωμα *ita ſcriptum eſt:* Exiet virga de radice Jeſſe, & nazaræus de radice ejus creſcet. *Cur hoc omiſerunt LXX. ſi non licet transferre verbum pro verbo?* & in Iſai. 11. col. 99. b. c. *Pro* radice, inquit, *quam ſoli LXX. tranſtulerunt, in Hebräico ſcriptum hab.* geza, *quod Aquila, Sym. & Theod.* κορμὸν *interpretati ſunt, id eſt,* truncum; *& pro* flore, *qui Hebräicè dicitur* neſer, germen *tranſtulerunt..... Illud autem quod in Evangelio Matthæi omnes quærunt Eccleſiaſtici, & non inveniunt ubi ſcriptum ſit*, quoniam Nazaræus vocabitur, *eruditi Hebræorum de hoc loco aſſumptum putant. Sed ſciendum quòd hîc* neſer *per* ſade *litteram ſcribatur, cujus proprietatem & ſonum inter* z *&* ſ *Latinus ſermo non exprimit..... Porro* nazaræi, *quos LXX.* ſanctificatos, *Symmachus* ſeparatos *tranſtulerunt, per* zain *ſemper ſcribuntur elementum:* vide etiam epiſt. ad Damaſ. to. 4. col. 146. b.

℣. 2. Itidem Græcè, excepta voce Θεȣ̃, loco *Domini*; at in edd. Ald. & Compl. legitur Κυρίȣ. Lact. l. 4. Inſtit. c. 13. p. 577. hab. *Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Dei:* deinde, *ſpiritus ſapientiæ, & intellectûs*; &c. quæ ſup. Similiter Iren. l. 3. c. 9. p. 184. e. ſed inf. c. 17. p. 208. b. leg. *ſpiritus conſilii, & virtutis.* Tertul. l. adv. Jud. c. 9. p. 143. b. *Et requieſcet ſuper illum ſpiritus Dei; & ſpiritus ſapientiæ, & intellectûs, ſpiritus conſilii, & virtutis, ſpiritus agnitionis, & pietatis:* at l. 3. adv. Marc. loco *virtutis*, ponit *vigoris*; & l. 5. *valentiæ.* Novatian. de Trin. p. 1051. c. *Et requieſcit ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, & intellectûs, ſpiritus conſilii, & virtutis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis.* Hilar. in Pſ. 2. n. 37. col. 46. *Et requieſcet ſuper eum ſpiritus timoris Domini.* Ita quoque Ambroſ. in Luc. 3. col. 1316. f. item in Pſ. 118. col. 1030. d. ſubnexis his, *ſpiritus ſapientiæ, & intellectûs, ſpiritus conſilii, atque virtutis, ſpiritus cognitionis, atque pietatis:* ſic etiam l. de Myſter. to. 2. 336. a. & l. 3. de Sacram. col. 363. f. & ſerm. 2. de Spir. S. col. 638. b. Auguſtinus epiſt. 194. to. 2. 719. f. hæc memorat, *ſpiritum ſapientiæ, & intellectûs, conſilii, & fortitudinis, ſcientiæ, & pietatis.* Ap. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 314. a. *Et requieſcet in eo ſpiritus Dei; ſpiritus ſapientiæ*, &c. ut in textu: & l. 3. cont. Eutych. p. 25. c. *Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini.*

℣. 3. Iren. l. 3. c. 9. p. 185. a. *& implebit eum ſpiritus timoris Dei* (al. *Domini.*) *Non ſecundùm gloriam judicabit, neque ſecundùm loquelam arguet.* Ita quoque in Græco, detracta 1. conjunct. &. Similiter habet Lactant. l. 4. Inſtit. c. 13. p. 577. *& implebit eum ſpiritus timoris Domini.* Novatian. de Trin. p. 1051. c. *& implevit eum ſpiritus timoris Dei.* Hilar. in Pſ. 66. col. 188. f. *& replevit eum ſpiritus timoris Dei.* Apud Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1030. d. ult. voci *pietatis* ℣. præced. continuò additur, *ſpiritus ſancti timoris:* ſimiliter l. de Myſt. col. 336. a. & l. 3. de Sacram. col. 363. f. apud Aug. ep. 194. to. 2. 719. f. *timoris Dei.* Hieron. in hunc Iſai. loc. col. 100. c. ait LXX. tranſtuliſſe: *Non ſecundùm gloriam judicabit, neque juxta ſermonem arguet.*

℣. 4. Hieron. in hunc loc. col. 100. e. dicit LXX. tranſtuliſſe, *ſed judicabit humili judicio, & arguet humiles terræ;* & poſt paulò, pro *virga oris ſui*, ita, *verbo oris ſui.* Apud Iren. l. 3. c. 9. p. 185. a. ſic: *ſed judicabit humili judicium, & arguet glorioſos terræ.* Græcè, ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῷ κρίσιν, καὶ ἐλέγξει τȣ̀ς ταπεινȣ̀ς τῆς γῆς· καὶ πατάξει γῆν τῷ λόγῳ τȣ̃ ϛόματος αὐτȣ̃, καὶ ἐν πνεύματι διὰ χειλέων ἀνελεῖ ἀσεβῆ.

℣. 6. Eadem ſunt in Græco, verbum pro verbo. Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. to. 2. 626. c. legit ſimiliter: *Paſcetur lupus cum agno: & pardus requieſcet cum hædo: & vitulus & leo & taurus paſcentur ſimul, & puer parvulus ducet eos.* Ambroſ. l. de pœnit. to. 2. 407. f. *Tunc lupi & agni ſimul paſcentur.* Auct. l. de promiſſ. p. 3. ap. Proſp. p. 187. c. *Tunc unà paſcent ſimul lupus cum agno: & pardus adquieſcet hædo: & bos & leo & agnus ſimul manducabunt paleas, & puer puſillus paſcet eos.*

℣. 7. Ita quoque in Græco, niſi excipias ult. καὶ λέων ὡς βȣ̃ς φάγεται ἄχυρα, *& leo ſicut bos comedet paleas.* Hieron. ep. ad Sun. & Fret. col. 627. a. *Et bos & urſus in commune paſcentur, parvulique eorum erunt pariter: & leo & bos comedent paleas.* Ambroſ. l. 1. de pœnit. p. 407. f. 408. a. *leo & bos paleam manducabunt;* deinde, *ſerpens autem terram ut panem;* proximèque, *& non nocebunt*, &c. de ℣. 9.

℣. 8. Ita Græcè, niſi quòd pro *in cavernam*, legitur ἐπὶ τρωγλῶν, *ſuper foramina;* ſed Mſs. Alex. & Mediol. ferunt ἐπὶ τρώγλην; ed. Compl. τρώγλῃ. Huc redeunt quæ Tertullianus ait l. 4. adv. Marc. p. 718. c. *Per Eſaiam, repromiſit conjicere manum in cavernam aſpidum, & in cubile natorum aſpidum, nec omnino lædi.* Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 1. p. 639. d. legit: *Et puer parvulus mittet manum in cavernam aſpidum, & illi non nocebunt;* quæ ult. pertinent ad ℣. ſeq.

℣. 9. Ad verbum è Græco, præter ult. *mare*, pro quo θαλάσσας, *maria.* Ambroſ. l. 1. de pœnit. to. 2. 408. a. *Et non nocebunt, neque vaſtabunt in monte ſancto meo, dicit Dominus.* Hieron. in Ezech. 47. col. 1053. c. addit: *repleta ſunt omnia ſcientiâ Domini, ſicut aqua multa ope-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 11. col. 102. e.

10. Et erit in die illa radix Jesse, & qui consurget ut princeps sit gentium : in ipso gentes sperabunt, & erit requies ejus honor.

VULGATA NOVA.

10. In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulcrum ejus gloriosum. *Rom. 15. 12.*

VULGATA NOVA.

11. Et erit in die illa : Adjiciet Dominus secundò manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyriis, & ab Ægypto, & à Phetros, & ab Æthiopia, & ab Ælam, & à Sennaar, & ab Emath, & ab insulis maris.

12. Et levabit signum in nationes, & congregabit profugos Israël, & dispersos Juda colliget à quatuor plagis terræ.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 36. col. 781. b.

13. Et auferetur zelus Ephræm, & inimici Judæ peribunt : non erit æmulus Ephræm Judæ, & Judas non vexabit Ephræm.

Hieron. in Isai. 11. col. 104. b. c.

14. Volabunt in navibus alienigenarum, mare simul prædabuntur.....

15... Desolabit Dominus mare Ægypti.....

VULGATA NOVA.

13. Et auferetur zelus Ephraim, & hostes Juda peribunt : Ephraim non æmulabitur Judam, & Judas non pugnabit contra Ephraim.

14. Et volabunt in humeros Philisthiim per mare, simul prædabuntur filios Orientis. Idumæa & Moab præceptum manus eorum, & filii Ammon obedientes erunt.

15. Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti, & levabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui : & percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati.

16. Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis : sicut fuit Israëli in die illa, qua ascendit de terra Ægypti.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

riens mare. Græc. ὅτι ἐνεπλήσθη ἡ σύμπασα τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας· in ed. Ald. σύμπασα γῆ. Apud Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 188. b. *quia repleta est terra, ut cognoscat Deum, quasi aqua multa tegens mare.*

℣. 10. Similiter in Gr. nisi excipiatur præs. ὁ ἀνιστάμενος, *qui consurgit*, pro fut. *consurget.* Novatian. de Trin. p. 1036. a. legit : *Et erit in illa die radix Jesse, & qui surget imperare gentibus : in illum gentes sperabunt, & erit requies ejus honor.* Similiter apud Cypr. l. 1. Testim. p. 282. a. detractâ conjunct. *&*, post *Jesse*, adjunctâ verò voce *omnibus*, isti, *gentibus.* Apud Lactant. l. 4. Institut. c. 13. p. 577. *Et erit in illa die radix Jesse, & qui exsurget principari in nationes : in eum gentes sperabunt, & erit requies ejus in honore.* Apud Hilar. l. 5. de Trin. col. 875. d. *Et erit radix Jesse, & qui surget regere gentes : in eum gentes sperabunt.* Apud Ambros. in Luc. 3. col. 1316. f. *Et erit radix Jesse, & qui exsurget imperare gentibus : in ipso gentes sperabunt.* Apud Hieron. in Isai. 53. col. 388. d. *Erit radix Jesse, & qui resurget ut principetur gentium : in ipso gentes sperabunt :* & l. 2. in ep. ad Ephes. to. 4. 349. a. *Erit virga Jesse, & qui surget ad regnandum gentibus : in ipso gentes sperabunt.* August. l. de unit. Eccl. to. 9. 346. f. *Et erit in illa die radix Jesse, & qui exsurget principium habere in nationes : in eum gentes sperabunt.* Auct. l. de promiss. p. 1. c. 18. ap. Prosp. p. 104. b. *Erit radix Jesse, & qui exsurget regnare in gentibus : in eo gentes sperabunt.* Laurent. Mediol. de mul. Chanan. Analect. to. 2. p. 29. alludens dicit : *Exsurget virga de radice Jesse, qui dominatur omnibus, & in eum fines terræ sperabunt.*

℣. 13. Vix meliùs è Græco.

℣. 14. Sic habere LXX. Hieron. ipse testatur loco cit. nec dissimilia exhibet Gr. ed. Rom. posito uno Καὶ, in principio.

℣. 15. Hieron. ibid. *Desolabit, non mare juxta LXX. sed juxta Hebræos, linguam maris Ægypti.* Nunc etiam legitur Græcè : Καὶ ἐρημώσει Κύριος τὴν θάλασσαν Αἰγύπτου.

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA.

Iren. l. 3. c. 10. p. 186. e.

2. Ecce Deus meus salvator meus, fidens ero in eum.....

Facund. Herm. l. 1. p. 433. c.

3... Haurite aquas cum lætitia de fontibus salvatoris.

VULGATA NOVA.

1. ET dices in die illa : Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi : conversus est furor tuus, & consolatus es me.

2. Ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam, & non timebo : quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. *Exod. 15. 2.*

3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris : *Psalm. 117. 14.*

VULGATA NOVA.

4. & dicetis in die illa : Confitemini Domino, & invocate nomen ejus : notas facite in populis adinventiones ejus : mementote quoniam excelsum est nomen ejus.

5. Cantate Domino quoniam magnificè fecit : annuntiate hoc in universa terra.

6. Exsulta, & lauda habitatio Sion : quia magnus in medio tui sanctus Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Sic est in Græco, excepto ult. ἐπ' αὐτῷ, *in eo.*

℣. 3. Græc. Καὶ ἀντλήσατε ὕδωρ..... ἐκ τῶν..... τοῦ σωτηρίου, &c. Ambros. in Ps. 37. col. 829. a. sic : *Et salietis aqua cum delectatione de fontibus salvatoris :* similiter in Luc. 16. col. 1474. f. & sanè in Ms. Alex. est : Καὶ ἀντλήσεται ὕδωρ· in Mediol. ἀντλήσετε.

CAPUT XIII.

Vulgata nova.

1. Onus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos.

2. Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem, levate manum, & ingrediantur portas duces.

3. Ego mandavi sanctificatis meis, & vocavi fortes meos in ira mea, exsultantes in gloria mea.

4. Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium: vox sonitus regum, gentium congregatarum: Dominus exercituum præcepit militiæ belli,

5. venientibus de terra procul, à summitate cœli: Dominus, & vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.

6. Ululate, quia prope est dies Domini: quasi vastitas à Domino veniet.

7. Propter hoc, omnes manus dissolventur, & omne cor hominis contabescet,

8. & conteretur. Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturiens, dolebunt: unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum.

9. Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea.

Ezech. 32. 7. 10. Quoniam stellæ cœli, & splendor earum, non expandent lumen suum: obtenebratus est sol
Joel. 2. 10. & 3. 15. in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo.
Matth. 24. 29. Marc. 13. 24. Luc. 21. 25.

11. Et visitabo super orbis mala, & contra

Versio antiqua.

1. Visio contra Babylonem, quam vidit Isaias filius Amos. Hieron. in Isai. 13. col. 147. 148.

2. Super montem campestrem tollite vicem, & exaltate vocem illis: nolite timere, exhortamini manus, aperite magistratus. Tichon. reg. 4. p. 59. h. 60. a.

3. Quia ecce ego præcipio: sanctificati sunt, & vocati gigantes veniunt iram meam lenire, gaudentes simul, & injuriam facientes.

4. Vox multarum gentium in montibus, similis gentium multarum: vox regum, & gentium collectarum: Deus sabaoth præcepit genti bellatrici

5. venire de longinquo, de summo fundamento cœli: Deus, & bellatores ejus, corruperunt universum orbem terræ.

6. Ululate, proximus est enim dies Domini, & contritio à Deo aderit.

7. Propter hoc, omnes manus resolventur, & omnis anima hominis trepidabit.

8. Turbabuntur legati parturientis, & parietes circumstantes: alius ad alium expavescent, & facies eorum sicut flamma commutabuntur.

9. Ecce enim dies Domini insanabilis venit, indignationis, & iræ, ponere orbem terrarum desertum, & peccatores perdere ex eo.

10. Stella enim cœli exterioris, & omnia luminaria ejus lumen dabunt: & tenebrescet, & non permanebit lumen ejus.

11. Et infligam mortuis terræ mala, & injustis

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græcè transfertur istud, *contra Babylonem*, post *Amos*; cætera ad verbum quadrant: in edd. Ald. & Compl. exstant omnia ordine quo supra. Hieron. in eundem loc. col. 107. d. ait *verbum Hebraïcum* messa, *vel* onus, *vel* pondus *intelligi*: unde miratur *LXX. Translatores in re tristi voluisse ponere* visionem. Apud Tichon. reg. 4. p. 59. h. simpliciter: *Visio adversùs Babylonem.*

℣. 2. Græc. Ἐπ' ὄρυς πεδινῦ ἄρατε σημεῖον, ὑψώσατε τὴν φωνὴν αὐτοῖς, παρακαλεῖτε τῇ χειρὶ, ἀνοίξατε οἱ ἄρχοντες· Mss. tamen Alex. & Mediolan. cum edd. Ald. & Compl. post vocem αὐτοῖς, subdunt, μὴ φοβεῖσθε; tum Mediol. ἀφορίσατε χειρί· Aquila, ἐξάρετε χεῖρα. Hieron. etiam loco cit. dicit LXX. transtulisse, *consolamini manum*, & *aperite principes.*

℣. 3. Hieron. in hunc loc. col. 148. f. ait sic vertisse LXX. *Ego præcipiam, & ego adducam eos: gigantes veniunt implere furorem meum, gaudentes simul, & contumeliam facientes.* Ita quoque fert ed. Rom. si excipias præs. 2. συντάσσω, & ἄγω, *præcipio*, & *duco*: attamen in Ms. Alex. est: Ἐγὼ συντάσσω καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτύς· ἡγιασμένοι εἰσὶ, καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτύς· Mediolan. hæc verba, καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτὺς, geminat, i. e. & ante, & post ἡγιασμένοι εἰσί· subinde pro *gigantes veniunt*, Theod. vertit, καί γε ἐκάλεσα τὺς γίγαντάς μυ.

℣. 4. Hæc tota concordant cum Græco, excepta voce una *Deus*, pro qua Κύριος. Hieron. in hunc loc. col. 149. e. ait LXX. sic habere: *Dominus sabaoth præcepit genti bellicosissimæ*; Gr. ὁπλομάχῳ.

℣. 5. Hieron. in Isai. 13. col. 149. e. ita refert ex LXX. *ut veniat de terra longinqua, à summo fundamento cœli: Dominus, & bellatores ejus, ut disperdant universum orbem.* Nunc etiam ita legitur in Gr. ed. Rom. Observat Hieron. ibid. *fundamentum, obelo prænotandum esse.* Apud Ambr. l. de Elia, c. 21. sic: *Ecce venit Dominus disperdere orbem terrarum*; Gr. καταφθεῖραι, seu cum Ms. Alex. τῦ καταφθεῖραι.

℣. 6. Itidem ap. Cypr. ep. ad Demetr. p. 223. b. si excipiatur vox una *obtritio*, pro *contritio*; Græcè συντριβή, ultimòque ἥξει, *veniet*, pro *aderit*; cæt. quadrant.

℣. 7. Itidem Græcè, præter hæc singul. πᾶσα χεὶρ ἐκλυθήσεται, *omnis manus dissolvetur.*

℣. 8. Suspicor hìc quiddam prætermissum in edit. Tichon. nimirum inter voces *legati*, & *parturientis*; nam in Græco ita legitur: Ταραχθήσονται οἱ πρέσβεις, καὶ ὠδῖνες αὐτὺς ἕξυσιν, ὡς γυναικὸς τικτύσης· i. e. *Turbabuntur legati, & dolores eos tenebunt, quasi mulieris parturientis.* Hieron. etiam in hunc loc. col. 150. c. ait *juxta LXX. additum esse, Turbabuntur legati, & dolores apprehendent eos*: quod verò subnectitur à Tichonio, *& parietes circumstantes*, non reperitur in Græco, sed ejus loco ista, καὶ συμφοράσυσιν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἐκστήσονται, *& condolebunt alter ad alterum, & stupebunt*; dein, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν, ὡς φλὸξ, μεταβαλῦσιν, *& faciem suam, quasi flamma, mutabunt.*

℣. 9. Eodem modo legit Cypr. ep. ad Demetr. p. 223. b. si excipias unum singul. *terræ*, loco plur. *terrarum*. Hieron. in Isai. 13. col. 150. f. ait: *Pro* terra, *LXX.* τὴν οἰκυμένην, *id est* orbem, *interpretati sunt; pro* crudeli *insanabilem.* Apud Iren. l. 5. c. 35. p. 335. c. pariter: *Ecce enim dies Domini insanabilis venit, furore & ira plenus, ponere urbem* (l. *orbem*) *terræ desertam, & peccatores perdere ex ea.* Apud Ambros. epist. 5. to. 2. 768. d. *Sic enim dies Domini subitò venit.* Apud Hieron. in Joël. 1. col. 1346. a. *Ecce dies Domini insanabilis venit, furoris, & iræ, ut ponat universum orbem desertum, & peccatores perdat ex eo*: & in Amos 5. col. 1418. d. *Ecce dies Domini insanabilis venit, furoris, & iræ, ponere orbem terrarum desertum, & peccatores perdere ex eo*: similiter in Naum 1. col. 1563. b. sicut etiam in Græco: at idem Hieron. in Zach. 13. col. 1790. d. legit: *Dies Domini insanabilis veniet, furoris, & iræ, ponere totum orbem in solitudinem, & peccatores auferre de eo*: & in Abacuc 3. col. 1638. b. *Dies Domini insanabilis, furoris, & iræ, ponere orbem terræ universum in desertum, & peccatores perdere*: vide etiam l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. 402. f.

℣. 10. Hieron. in Isai. 13. col. 151. b. ita legit ex LXX. *Stellæ enim cœli, & Orion, & omnis ornatus cœli, lumen suum non dabunt: & obtenebrabuntur sole oriente, & luna non dabit lumen suum.* Ita quoque est in Gr. ed. Rom. præter unum *suum*, quod deest ante *non dabunt*: subinde monet Hieron. *LXX. Orionem* transtulisse, *addentes de suo*, & omnis ornatus cœli, *quod obelo*, inquit, *prænotandum est*: item supra col. 109. d. ait LXX. Ὠρίωνα vertisse: & in Jer. 13. col. 592. f. rursus legit: *Stellæ enim cœli, & Orion, & omnis ornatus cœli, lucem non dabunt: & tenebrabuntur orto sole, & luna non dabit lucem.*

℣. 11. Hieron. in Isai. 13. col. 151. f. similiter ha-

VERSIO ANTIQUA.

Tichon. ubi sup. peccata eorum, & perdam injuriam sceleſtorum, & injuriam ſuperborum humiliabo.

12. Et erunt qui remanſerint, honorati magis, quàm aurum quod non tetigit ignem; & homo honoratus erit magis, quàm lapis ex Saphir.

13. Cœlum enim indignabitur: & terra commovebitur à fundamentis propter animationem iræ Dei, in die qua aderit indignatio ejus.

14. Et erit qui relictus eſt, quaſi capreola fugiens, & ſicut ovis errans: & non erit qui colligat: ut homo ad populum ſuum convertatur, & venire in tribum ſuam feſtinet.

15. Qui enim inciderit, ſuperabitur: & ſi qui collecti ſunt, gladio cadent.

16. Et filiæ eorum in conſpectu eorum cadent: & domus eorum diripient, & uxores eorum habebunt.

17. Ecce excito vobis Medos, qui non computant pecuniam, neque auro opus eſt illis:

18. ſagittationes juvenum confringent, & filiis veſtris non miſerebuntur, & ſuper nepotes veſtros non parcent oculi eorum.

Hieron. in Iſai. 13. col. 153. f. 154. a. ex Lxx. 19. Et erit Babylon, quæ vocatur inclyta glorioſa regis Chaldæorum, ſicut ſubvertit Deus Sodomam & Gomorrham.

20. Non habitabitur in æternum, nec ingredietur eam per multas generationes: nec tranſibunt per illam Arabes, neque paſtores requieſcent in ea.

21. Sed requieſcent ibi beſtiæ, & replebuntur domus ſonitu: & accubabunt ibi ſirenæ, & dæmonia ſaltabunt ibi:

** Inſ.* cubilia. 22. & onocentauri ibi habitabunt, & * cubicula facient hericii in domibus eorum.

VULGATA NOVA.

impios iniquitatem eorum, & quieſcere faciam ſuperbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.

12. Pretioſior erit vir auro, & homo mundo obrizo.

13. Super hoc cœlum turbabo: & movebitur terra de loco ſuo propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris ejus.

14. Et erit quaſi damula fugiens, & quaſi ovis: & non erit qui congreget: unuſquiſque ad populum ſuum convertetur, & ſinguli ad terram ſuam fugient.

15. Omnis, qui inventus fuerit, occidetur: & omnis, qui ſupervenerit, cadet in gladio.

16. Infantes eorum allidentur in oculis eorum: *Pſalm.*
diripientur domus eorum, & uxores eorum violabuntur. 136.9.

17. Ecce ego ſuſcitabo ſuper eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint:

18. ſed ſagittis parvulos interficient, & lactantibus uteris non miſerebuntur, & ſuper filios non parcet oculus eorum.

19. Et erit Babylon illa glorioſa in regnis, inclyta ſuperbia Chaldæorum: ſicut ſubvertit Dominus Sodomam & Gomorrham. *Gen.* 19. 24.

20. Non habitabitur uſque in finem, & non fundabitur uſque ad generationem & generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec paſtores requieſcent ibi.

21. Sed requieſcent ibi beſtiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabunt ibi:

22. & reſpondebunt ibi ululæ in ædibus ejus, & ſirenes in delubris voluptatis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

bet ex LXX. *& perdam injuriam iniquorum, & injuriam ſuperborum humiliabo:* tum addit: *Verbum Hebraïcum,* gaon, *quod perſpicuè* arrogantiam, *&* ſuperbiam *ſonat, Theodotio & LXX. ſemper* injuriam *tranſtulerunt.* In ed. Rom. ſic totus ℣. exſtat: Καὶ ἐντελοῦμαι τῇ οἰκουμένῃ ὅλῃ κακά, ϗ τοῖς ἀσεβέσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ϗ ἀπολῶ ὕβριν ἀνόμων, ϗ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω· i. e. *Et mandabo univerſo orbi terræ mala,* &c. fortaſſe mendum eſt in edit. Tichon. τὸ *mortuis terræ,* legendumque *orbi terræ.*

℣. 12. Hieron. in Iſai. 13. p. 152. b. ita legit ex LXX. *Et erunt qui derelicti fuerint, bonorati magis, quàm aurum excoctum; & homo honorabilior erit lapide Sophir.* Itidem in ed. Rom. niſi quòd pro *excoctum*, eſt ἄπυρον, quod Nobil. vertit *incoctum;* & pro *lapide Sophir*, ita, ἢ ὁ λίθος, ὁ ἐν Σουφίρ, *quàm lapis, qui in Suphir.* Mſs. Alex. & Mediol. ἐκ Σουφίρ, *de Suphir.*

℣. 13. Similiter Hieron. in Iſai. 13. col. 152. d. ex LXX. *Cœlum enim furiet: & terra movebitur à fundamentis ſuis.* Ita quoque hab. ed. Rom. cum ſeqq. διὰ θυμὸν ὀργῆς Κυρίου σαβαὼθ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ᾗ ἂν ἐπέλθῃ ὁ θυμὸς αὐτοῦ· i. e. *propter furorem iræ Domini ſabaoth, in die qua ſupervenerit furor ejus.*

℣. 14. Græc. in principio hab. num. plur. Καὶ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι, *Et erunt qui relicti ſunt;* extremòque, ὥστε ἄνθρωπον εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀποστραφῆναι, ϗ ἄνθρωπος εἰς τὴν χώραν ἑαυτοῦ διώξεται· *ita ut homo ad populum ſuum revertatur, & homo ad regionem ſuam expelletur.* Mſ. Alex. ϗ ἄνθρωπον εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ διώξαι· cæt. quadrant.

℣. 15. Græc. Ὃς γὰρ ἂν ἁλῷ, ἡττηθήσεται· ϗ οἵ τινες, &c. *Quicunque enim deprehenſus fuerit, opprimetur: & quicunque,* &c. ut in textu.

℣. 16. Græc. initio hab. Καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ῥάξουσιν ἐνώπιον αὐτῶν· *Et filios eorum allident coram eis;* reliqua ut in textu.

℣. 17. Vix meliùs è Græco.

℣. 18. Eadem prorſus in Græco, præter unum aut alterum, nempe τοξεύματα, *ſagittas*, loco *ſagittationes;* & τέκνοις, *filios*, pro *nepotes.*

℣. 19. Sic eſt in Græco, excepto uno ἀπὸ βασιλέως, *à rege*, loco *glorioſa regis:* & ſanè Hieron. iſta refert cum ſeqq. ex edit. LXX.

℣. 20. Græc. addit χρόνον, *tempus*, ad vocem *æternum;* ſtatimque num. plur. οὐδὲ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὴν, *neque ingredientur in eam;* reliqua ut in textu.

℣. 21. Ita Græcè, exceptâ primâ voculâ ϗ, &, pro *ſed:* vide Hieron. ſup. col. 111. a. Apud Ambroſ. in Luc. 4. col. 1334. e. *habitabunt in ea filiæ ſirenum.*

℣. 22. Similiter in Græco.

CAPUT XIV.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Iſai. 14. col. 154. a. 1. Citò veniet, & non tardabit.....

VULGATA NOVA.

1. Prope eſt ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur. Miſerebitur enim Dominus Jacob, & eliget adhuc de Iſraël, & requieſcere eos faciet ſuper humum ſuam: adjungetur advena ad eos, & adhærebit domui Jacob.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ταχὺ ἔρχεται, *Citò venit*, &c. ſubdit Hieron. *Quod ſequitur* (in Vulg.) & dies ejus non protrahentur, *aſteriſcis notandum eſt, quia de Theodotione addita ſunt.*

VULGATA NOVA.

2. Et tenebunt eos populi, & adducent eos in locum suum: & possidebit eos domus Israël super terram Domini in servos & ancillas: & erunt capientes eos, qui se ceperant, & subjicient exactores suos.

3. Et erit in die illa: cùm requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à concussione tua, & à servitute dura, qua ante servisti:

VULGATA NOVA.

4. sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?

5. Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium,

VERSIO ANTIQUA.

4. & sumes planctum hunc..... Hieron. in Isai. 14. col. 155. e.

5. Contrivit Dominus jugum impiorum, jugum..... Ibid. 156. f.

VULGATA NOVA.

6. cædentem populos in indignatione, plaga insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter.

7. Conquievit & siluit omnis terra, gavisa est & exsultavit:

8. abietes quoque lætatæ sunt super te, & cedri Libani: ex quo dormisti, non ascendet qui succidat nos.

9. Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui, suscitavit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum.

10. Universi respondebunt, & dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut & nos, nostri similis effectus es.

VULGATA NOVA.

11. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.

12. Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui manè oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?

13. qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis.

14. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.

15. Veruntamen ad infernum detrahêris in profundum laci:

16. qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient: Nunquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna,

VERSIO ANTIQUA.

11. Detracta est ad inferos gloria tua, multa lætitia tua..... Hieron. in Isai. 14. col. 157. e.

12. Quomodo cecidit lucifer de cœlo, manè oriens? contritus est in terra, qui mittebatur ad omnes gentes? Tichon. reg. 7. p. 63. b. 64. b.

13. Tu autem dixisti in animo tuo: In cœlum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam, sedebo in monte alto, super montes altos in Aquilonem.

14. Ascendam super nubes, ero similis Altissimo.

15. Nunc autem ad inferos descendes in fundamenta terræ:

16. & qui viderint te, mirabuntur super te, & dicent: Hic est homo, qui concitat terram, movet reges,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Hîc positum est, *& sumes planctum hunc*, è Gr. ϗ λήψῃ τὸν θρῆνον τοῦτον. Hieron. enim ibid. ait: *Pro* masal, *quam Aquila, & Symm. & Theod.* parabolam *transtulerunt..... LXX.* planctum *interpretati sunt.*

℣. 5. Ita contextum descripsimus, ex his quæ Hieron. ibid. dicit: *Idcirco virga & baculus impiorum, pro quo LXX.* jugum *interpretati sunt, percutit nos*, &c. *quia noluimus sustinere jugum levissimum, jugum salvatoris.* In ed. Rom. Συνέτριψε Κύριος τὸν ζυγὸν τῶν ἁμαρτωλῶν, τὸν ζυγὸν τῶν ἀρχόντων.

℣. 11. Sic hodie legitur in Græco, excepto verbo κατέβη, *descendit*, pro *detracta est*: ita verò textum descripsimus, quia Hieron. utrumque textum explicando, sic habet: *Detracta est ad inferos superbia, vel gloria tua, & concidit cadaver tuum, sive ut LXX. transtulerunt, multa lætitia tua.*

℣. 12. Ambrosiast. col. 90. c. & 167. a. *Quomodo cecidit de cœlo lucifer, qui manè oriebatur?* Similiter Auct. op. imp. in Matth. hom. 49. p. 210. a. at August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 64. a. *Quomodo cecidit de cœlo lucifer, manè oriens?* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. c. 1. p. 189. d. *Quomodo cecidit lucifer, qui manè oriebatur?* Auct. quæst. Vet. T. q. 1. ap. Aug. to. 3. 42. e. *Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui manè oriebaris?* Hieron. in Isai. 14. p. 158. a. ita legit ex ed. LXX. *Quomodo cecidit de cœlo lucifer, qui manè oriebatur? contritus est in terram, qui mittebat ad omnes gentes?* Ita quoque est in Gr. ed. Rom. In ed. Compl. Συνετρίβης, *contritus es.* Apud Tichon. inf. *confractus est;* subinde, *qui mittitur.*

℣. 13. Eadem refert Cypr. ep. 55. p. 81. a. verbum pro verbo: nec dissimilia Græc. habet, præter vocem οὐρανοῦ, *cœli*, loco *Dei;* ultimòque, τὰ πρὸς Βοῤῥᾶν, *qui ad Aquilonem.* Ambros. in Ps. 118. col. 1174. d. legit: *In cœlum ascendam, super sidera cœli ponam sedem meam, sedebo in monte excelso, super montes altos, qui sunt ab Aquilone.* Anonym. ap. Ambr. col. 6. b. *sedebo in monte sublimi, super montes excelsos ad Aquilonem.* Hieron. etiam in Isai. 14. col. 158. f. dicit LXX. transtulisse, *in monte sublimi, super montes excelsos, qui sunt ad Aquilonem:* item ipse in Isai. 2. col. 27. a. legit: *super stellas cœli ponam sedem meam, sedebo in monte excelso, super omnes montes excelsos ad Aquilonem:* & in Zachar. 2. col. 1718. a. *In cœlum ascendam, super sidera cœli ponam thronum meum, sedebo in monte sublimi, super montes excelsos in Aquilone:* & l. 3. cont. Pelag. to. 4. 542. f. *Super sidera ascendam, ponam in cœlo thronum meum, & ero similis Altissimo:* & epist. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 29. a. *super sidera cœli ponam sedem meam.* August. in Ps. 59. to. 4. 582. f. *ponam sedem meam ad Aquilonem.* Similiter hab. Cassiod. in Ps. 38. & 118. p. 131. a. 418. a. Item Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 738. c. sed addit: *ascendam super sidera cœli, sedebo super montes excelsos.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 42. p. 178. b. *super stellas cœli ponam tribunal meum.*

℣. 14. Concinunt Cypr. epist. 55. p. 81. a. & Hieron. in Isai. 2. col. 27. a. unà cum Græco. Tertul. verò l. 5. adv. Marc. p. 799. b. legit: *Ponam in nubibus thronum meum, ero similis Altissimo:* & sup. p. 793. c. *Ero similis Altissimi, ponam in nubibus thronum meum.* Ambros. in Ps. 35. & 36. col. 770. c. 812. c. *Ponam thronum meum super nubes, & ero similis Altissimo:* similiter l. 5. de fide, col. 596. a. & in Ps. 118. col. 1004. f. 1046. c. at inf. 1174. e. habet: *Ascendam super nubes, & ero similis Altissimo.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 28. p. 119. a. *Ponam sedem meam in nube, & ero similis Altissimo.* August. in Ps. 1. to. 4. col. 3. e. *Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis Altissimo.* Auct. quæst. utriusq. T. q. 113. ap. August. to. 3. 116. *Ponam sedem meam in nubibus, & ero similis Altissimo.*

℣. 15. Tichon. paulò sup. leg. *descendisti*, non *descendes.* Cypr. ep. 55. p. 81. a. *Tu verò ad inferos descendes in fundamenta terræ.* Hieron. in Isai. 14. col. 159. c. ex LXX. *Nunc autem in infernum descendes, & ad fundamenta terræ.* Ita quoque in Gr. ed. Rom.

℣. 16. Ita Græcè, deleto uno &, in principio. Cyprian. ep. 55. p. 81. a. legit: *& qui videbunt te, mirabuntur super te:* & l. 3. Testim. p. 329. a. *Hic homo, qui concitat terram, commovet reges.* Cassiod. in Ps. 32. p. 107. b. *Hic est, qui commovebat terram:* verbo etiam isto, *commovet*, utitur Tichon. inf. loco cit. In Gr. ὁ σείων.

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Tichon. ubi sup.	17. qui ponit orbem terræ totum desertum, civitates destruxit, abductosque non solvit?	17. qui posuit orbem desertum, & urbes ejus destruxit, vinctis ejus non aperuit carcerem?
	18. Omnes reges gentium dormierant in honore, homo in domo sua.	18. Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria, vir in domo sua.
	19. Tu autem projectus es in montes velut mortuus, abominatus cum omnibus qui ceciderunt interfecti gladio, & descenderunt ad inferos. Quomodo venisti?	19. Tu autem projectus es de sepulcro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, & obvolutus cum his qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum.
	20. Sicut vestimentum sanguine conspersum non erit mundum, ita nec tu eris mundus: quia terram meam perdidisti, & plebem meam occidisti: non eris in æternum tempus, semen nequam.	20. Non habebis consortium, neque cum eis in sepultura: tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternum semen pessimorum.
Hieron. in Isai. 14. col. 162. * *Ed. vitiosè* peccati.	21. Præpara filios tuos occisioni * peccatis patris tui, ut non consurgant, & possideant terram, & impleant terram civitatum.	21. Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum suorum: non consurgent, nec hæreditabunt terram, neque implebunt faciem orbis civitatum.
	22. Et insurgam eis, dicit Dominus sabaoth: & disperdam nomen eorum, & reliquias, & semen: hæc dicit Dominus.	22. Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum: & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen, & progeniem, dicit Dominus.
Tichon. reg. 4. p. 60. b.	23. Ponam Babylonem desertum, ut inhabitent in ea hericii, & erit in nihilum, & ponam illud luti voraginem in perditionem: hæc dicit Dominus sabaoth,	23. Et ponam eam in possessionem ericii, & in paludes aquarum, & scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus exercituum.
	24. dicens: Quomodo dixi, sic erit: & quemadmodum cogitavi,	24. Juravit Dominus exercituum, dicens: Si non, ut putavi, ita erit: & quomodo mente tractavi,
	25. sic perseverabit: Ut perdam Assyrios in terra mea, & in montibus meis: & erunt in conculcatione, & auferetur ab eis jugum eorum, & gloria ab humeris eorum auferetur.	25. sic eveniet: Ut conteram Assyrium in terra mea, & in montibus meis conculcem eum: & auferetur ab eis jugum ejus, & onus illius ab humero eorum tolletur.
	26. Hæc cogitatio, quam cogitavit Dominus in orbem terræ totum, & hæc manus alta super omnes gentes orbis terræ.	26. Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, & hæc est manus extenta super universas gentes.
	27. Deus enim sanctus quod cogitavit, quis	27. Dominus enim exercituum decrevit: &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. In edit. Tichonii legitur *civitas autem*, loco *civitates*; sed aperto mendo, quod correximus: Græcè constanter, ϗ τὰς πόλεις αὐτȣ͂. Cypr. l. 3. Testim. p. 329. a. similiter hab. *qui ponit orbem terræ totum desertum*, è Gr. ὁ θεὶς τὴν οἰκȣμένην ὅλην ἔρημον. Hieron. in Isai. 14. p. 160. d. *qui posuit orbem terrarum desertum, sive*, inquit, *ut juxta Hebraïcum, præter LXX. omnes alii transtulerunt, quasi desertum*: & paulò sup. ad hæc Vulgatæ verba, *vinctis ejus non aperuit carcerem*, addit: *sive ut LXX. transtulerunt*: eos qui ducebantur non solvit. In ed. Rom. τȣ̀ς ἐν ἐπαγωγῇ ȣ̓κ ἔλυσε, *& qui in obductione erant non solvit.*

℣. 18. Eadem refert Hieron. in Isai. 14. col. 160. f. ex LXX. excepto verbo *dormierunt*: ita quoque est in Gr. ed. Rom. Apud Tichon. loco citato, p. 65. b. *Omnes reges terræ dormierunt in honore*, &c.

℣. 19. In edit. Tichonii pro *interfecti*, legitur *in desertis*, sed manifesto errore typographico; nec multò meliùs infra, p. 65. b. *inserti*; nam in Gr. constanter, ἐκκεκεντημένων, *confossis*, menda autem id genus frequenter occurrunt oculis in Biblioth. nov. PP. Lugdun. Hieron. in Isai. 14. col. 160. f. Ita legit ex LXX. *Tu autem projicieris in montibus sicut abortivum, abominabilis, & involutus cum interfectis gladio, descendentibus ad fundamenta terræ*: at inf. col. 161. a. ait: *Projectus est autem quasi sanies, quæ*, inquit, *Hebraïcè dicitur* neser; *quam Aquila* ἰχῶρα *interpretatus est*, tabem *videlicet*, & pædorem; *quem Symm.* ἔκτρωμα, *id est*, abortivum, *LXX.* mortuum. In ed. Rom. sic: Σὺ δὲ ῥιφήσῃ ἐν τοῖς ὄρεσιν ὡς νεκρὸς, ἐβδελυγμένος μετὰ πολλῶν τεθνηκότων ἐκκεκεντημένων μαχαίραις, καταβαινόντων εἰς ᾅδȣ· in Ald. & Compl. μαχαίρᾳ. Nusspiam autem id invenitur quod extremò addit Tichon. *Quomodo venisti?* idem tamen rursus memorat inf. p. 65. c.

℣. 20. Eadem repetit Tichonius inf. col. 65. c. Multùm autem hîc Hebraïcum textum & LXX. differre inter se observat Hieron. in hunc loc. col. 161. d. 162. a. Ita quippe habent LXX. ipso auctore: *Quomodo vestimentum commistum sanguine non erit mundum, sic nec tu eris mundus: quia terram meam perdidisti, & populum meum interfecisti*; sup. 114. b. *occidisti*. In Collat. Carthag. p. 489. c. *Quomodo vestimentum conspersum in sanguine non erit mundum, ita nec tu eris mundus: quia terram meam perdidisti, & plebem meam occidisti: non manebis in æternum tempus, semen nequam*: Hieron. locis cit. *semen pessimum*. Collationi Carthag. Græcum consonat ad verbum.

℣. 21. Ita Hieron. habet ex ed. LXX. item sup. col. 114. e. ex eadem edit. *Para filios tuos interfectioni, propter peccata patris tui*. In Collat. Carthag. p. 489. c. *Para filios tuos interfici peccatis patris tui, ut non exsurgant*: Similiter ap. Tichon. reg. 7. p. 63. h. & 65. c. exceptis his, *interfice peccatis patris tui, ut non resurgant*; sed legendum procul dubio *interfici*; vet. enim Mss. sæpe mutant *i* in *e*. Græcè: Ἑτοίμασον τὰ τέκνα σȣ σφαγῆναι ταῖς ἁμαρτίαις τȣ͂ πατρὸς αὐτῶν (Ms. Alex. σȣ,) ἵνα μὴ ἀναστῶσι, ϗ κληρονομήσωσι τὴν γῆν, ϗ ἐμπλήσωσι τὴν γῆν πολέμων, al. πόλεων· Hieron. etiam ibid. col. 114. e. notat dictionem Hebraïcam significare posse *civitates*, & *adversarios*.

℣. 22. Eadem prorsus in Græco.

℣. 23. Hieron. in Isai. 14. p. 163. b. ita legit ex LXX. *Et ponam Babyloniam desertam, dicit Dominus, ita ut habitent in ea hericii, & erit in nihili, & ponam eam luti voraginem in perditionem.* Ita quoque est in Gr. ed. Rom. deletis tamen his, *dicit Dominus*, & *in ea*; hab. etiam ἔρημον, *desertum*, non *desertam*; ultimòque addit, τάδε λέγει Κύριος σαβαώθ.

℣. 24. A Græco abest verbum I. *dicens*; loco verò *cogitavi*, legitur βεβȣ́λευμαι, *consilium cepi*; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 25. Eadem pene in Græco, nisi quòd jungitur αὐτῶν, *eorum*, huic voci, *gloria*; tollitur verò post seq. *humeris*; at in ed. Compl. habetur ὤμων αὐτῶν. Observat etiam Hieron. in hunc loc. col. 164. a. pro *onus*, quod legitur in Vulg. LXX. transtulisse κῦδος, id est, *gloria*.

℣. 26. Græcè, loco *cogitatio, quam cogitavit*, legitur ἡ βȣλὴ, ἣν βεβȣ́λευται, *consilium, quod decrevit*; cæt. ut in textu, hoc detracto ult. *orbis terræ*; quod tamen subdit Ms. Alex. Ad hoc autem Vulg. *super omnem terram*, Hieron. in comm. col. 164. d. ait: *Pro* omni terra, *LXX.* universum orbem *interpretati sunt.*

℣. 27. Græc. ipso initio hab. Ἃ γὰρ, *Quæ enim*, loco seq. *quod*; & pro *cogitavit*, constanter, βεβȣ́λευται, *decrevit*; subinde, αὐτȣ͂ τὴν ὑψηλὴν, *ejus excelsam*, loco *illam fortem*; cæt. ut in Lat. supra.

VULGATA NOVA.

quis poterit infirmare ? & manus ejus extenta : & quis avertet eam ?

28. In anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud :

29. ne læteris Philisthæa omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui : de radice enim colubri egredietur regulus, & semen ejus absorbens volucrem.

30. Et pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent : & interire faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiam.

VERSIO ANTIQUA.

dispergetr? & manum illam fortem quis avertet? *Tichon. ubi sup.*

28. Anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est verbum istud : *Hieron. in Isai. 14. col. 164.*

29. ne lætemini alienigenæ omnes, contritum est enim jugum ejus, qui percutiebat vos : siquidem ex semine serpentis egredientur geniminà aspidum, & ex geniminibus eorum egredientur serpentes pennati.

30. Et pascentur pauperes per eum, & pauperes homines in pace requiescent : interficiet autem in fame semen tuum, & reliquias tuas occidet.

VULGATA NOVA.

31. Ulula porta, clama civitas : prostrata est Philisthæa omnis : ab Aquilone enim fumus veniet, & non est qui effugiet agmen ejus.

32. Et quid respondebitur nunciis gentis ? Quia Dominus fundavit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi ejus. 32... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 28. Hæc & seqq. refert Hieron. secundùm edit. LXX. ita quoque leguntur hodie in Gr. ed. Rom.

℣. 29. Hæc tota concinunt cum Græco, nisi exceperis τὸ *ex geniminibus*, pro quo rursus τὰ ἔκγονα, *fetus*; ultimò etiam πετάμενοι, *volantes*, loco *pennati.*

℣. 30. Vix meliùs è Græco.

℣. 32. Hieron. in Isai. 14. col. 165. f. monet *pro* nunciis, quod hab. Vulg. *id est*, angelis, *omnes*, præter Symmachum, *reges* esse interpretatos : & sup. 117. a. *Pro angelis*, inquit, *LXX. transtulerunt* reges, *unius aleph litteræ errore decepti.*

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. ONus Moab. Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit : quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.

2. Ascendit domus, & Dibon ad excelsa in planctum super Nabo, & super Medaba, Moab
Jer. 48. 37. ululavit : in cunctis capitibus ejus calvitium, &
omnis barba radetur.
Ezech. 7. 18.

VERSIO ANTIQUA.

1. VErbum contra Moabitidem. Nocte periit Moabitis : nocte enim periit murus Moabitidis. *Hieron. in Isai. 15. col. 166. f. 167. a.*

2. Contristamini in vobis, peribit enim Dimon, ubi ara est : illuc ascendetis ad plorandum..... *Ibid. 167. e.*

VULGATA NOVA.

3. In triviis ejus accincti sunt sacco : super tecta ejus, & in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.

4. Clamabit Hesebon, & Eleale, usque Jasa audita est vox eorum : super hoc expediti Moab ululabunt, anima ejus ululabit sibi.

5. Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor vitulam conternantem : per ascensum enim Luith flens ascendet, & in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.

6. Aquæ enim Nemrim desertæ erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.

7. Secundùm magnitudinem operis, & visitatio eorum : ad torrentem salicum ducent eos.

8. Quoniam circuivit clamor terminum Moab : usque ad Gallim ululatus ejus, & usque ad Puteum Elim clamor ejus.

9. Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine : ponam enim super Dibon additamenta ; his qui fugerint de Moab leonem, & reliquiis terræ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ista refert Hieron. ex edit. LXX. item inf. 173. b. ex iisdem, *Verbum contra Moab.* In ed. Rom. Τὸ ῥῆμα τὸ κατὰ τῆς Μωαβίτιδος. In Compl. Ῥῆμα κατὰ τοῦ Μωάβ. Ubique inf. ἀπολεῖται..... ἀπολεῖται, *peribit..... peribit*, non *periit..... periit.*

℣. 2. Ita rursum Hieron. ex ed. LXX. In Rom. sic : Λυπεῖσθε ἐφ' ἑαυτοὺς, ἀπολεῖται γὰρ καὶ Δηβὼν, οὗ ὁ βωμὸς ὑμῶν· ἐκεῖ ἀναβήσεσθε κλαίειν, &c.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

1. EMitte agnum Domine dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filiæ Sion.

2. Et erit : Sicut avis fugiens, & pulli de nido avolantes, sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.

3. Ini consilium, coge concilium : pone quasi noctem umbram tuam in meridie : absconde fugientes, & vagos ne prodas.

VULGATA NOVA.

4. Habitabunt apud te profugi mei : Moab esto latibulum eorum à facie vastatoris : finitus est enim pulvis, consummatus est miser : defecit qui conculcabat terram.

5. Et præparabitur in misericordia solium, &

VERSIO ANTIQUA.

4. Ecce proselyti per me accedent ad te..... *Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 678. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græc. Παροικήσουσί σοι οἱ φυγάδες Μωάβ, *Accolent tibi profugi Moab.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 16. col. 170. 6. Audivimus injuriam Moab, contumeliosus est valde: superbia ejus, & injuria ejus, & furor non sicut divinatio tua, non sic.

7. Ululabit Moab, siquidem in Moab omnes ululabunt: habitatoribus autem Deseth meditaberis, & non confunderis.

8. Campi Esebon lugebunt, vinea Sabama.....

VULGATA NOVA.

sedebit super illud in veritate in tabernaculo David, judicans & quærens judicium, & velociter reddens quod justum est,

6. Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: superbia ejus & arrogantia ejus, & indignatio ejus plusquàm fortitudo ejus. *Jer. 48. 29.*

7. Idcirco ululabit Moab ad Moab, universus ululabit: his, qui lætantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.

8. Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & vineam Sabama domini gentium exciderunt: flagella ejus usque ad Jazer pervenerunt: erraverunt in deserto, propagines ejus relictæ sunt, transierunt mare.

VULGATA NOVA.

9. Super hoc plorabo in fletu Jazer vineam Sabama: inebriabo te lacrymâ meâ Hesebon, & Eleale: quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam vox calcantium irruit.

10. Et auferetur lætitia & exsultatio de Carmelo, & in vineis non exsultabit neque jubilabit: vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat: vocem calcantium abstuli.

11. Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, & viscera mea ad murum cocti lateris. 11... 12. *Vide Not.*

12. Et erit: cùm apparuerit quod laboravit Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua ut obsecret, & non valebit.

13. Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc:

14. & nunc locutus est Dominus, dicens: In tribus annis, quasi anni mercenarii, auferetur gloria Moab super omni populo multo, & relinquetur parvus & modicus, nequaquam multus. 14... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Hæc, & sequentia citantur ab Hieronymo juxta edit. LXX. In edit. Rom. tollitur *est*, post *contumeliosus*; loco verò *superbia ejus*, & seqq. legitur, τὴν ὑπερηφανίαν ἐξῆρα· οὐχ οὕτως ἡ μαντεία σου, οὐχ οὕτως, *superbiam sustuli: non sic divinatio tua, non sic*: à nonnullis abest verbum ἐξῆρα; ed. etiam Compl. adjungit τὴν ὑπερηφανίαν antecedentibus; legit enim, ὑβριστὴν σφόδρα τὴν ὑπερηφανίαν, *contumeliosam valde superbiam*. In Mss. Mediol. ita: ὑπερήφανος σφόδρα, κατὰ τὸ ἔπαρμα αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. In ed. Ald. καὶ ἡ ὕβρις αὐτοῦ, καὶ ἡ μῆνις αὐτοῦ. At Hieron. l. 3. cont. Pelag. to. 4. 531. c. sic habet: *Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: altitudinem illius, & elationem, & glorificationem, & inflationem cordis ego cognovi, dicit Dominus: quoniam nequaquam juxta inflationem ejus, & fortitudo illius est.*

℣. 7. Eadem leguntur Græcè, præter nomen Σέθ, pro *Deseth*: error oriri potuit ab incuria librarii, qui junxit voculam δὲ, *autem*, cum seq. Σέθ, unde factum est *Deseth*: attamen Hieronymus in decursu explanationis constanter hab. col. 171. e. *Quod in LXX. positum est*, habitatoribus Deseth, *in Hebraïco non habetur, sed pro hoc legitur* ares, *quod* testam, *sive* coctum laterem *significat.*

℣. 8. Ita in Græco, excepto ult. Σεβαμά.

℣℣. 11. 12. Hieron. in hunc loc. col. 173. b. ait: *LXX. interpretati sunt, Interiora Prophetæ quasi murum renovata à Deo; & erubescere eum, id est, Moab, & intrare ad aras, & ad ea quæ manu facta sint*: at verò sensum magis, quàm verba reddidisse Hieronymum, liquet ex his quæ leguntur hodie in edit. Rom. Καὶ τὰ ἐντός μου ὡς τεῖχος ἐνεκαίνισας. Καὶ ἔσαι εἰς τὸ ἐντραπῆναί σε, ὅτι ἐκοπίασε Μωὰβ ἐπὶ τοῖς βωμοῖς, καὶ εἰσελεύσεται εἰς τὰ χειροποίητα αὐτῆς· *Et interiora mea quasi murum renovasti. Et erit in confusionem tuam, quia laboravit Moab in aris, & ingredietur in manufacta sua*, &c.

℣. 14. LXX. pro *populo multo*, transtulerunt *divitiis multis*, teste Hieronymo, ubi sup. col. 173. c. nunc etiam legitur Græcè, παντὶ τῷ πλούτῳ τῷ πολλῷ.

CAPUT XVII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 17. col. 173. f. 1. VErbum contra Damascum.....

VULGATA NOVA.

1. ONus Damasci. Ecce Damascus desinet esse civitas, & erit sicut acervus lapidum in ruina.

VULGATA NOVA.

2. Derelictæ civitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit qui exterreat.

3. Et cessabit adjutorium ab Ephraim, & regnum à Damasco: & reliquiæ Syriæ sicut gloria filiorum Israël erunt: dicit Dominus exercituum.

4. Et erit in die illa: attenuabitur gloria Jacob, & pinguedo carnis ejus marcescet.

5. Et erit sicut congregans in messe quod restiterit, & brachium ejus spicas leget: & erit sicut quærens spicas in valle Raphaim. 5... *Vide Not.*

6. Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus: dicit Dominus Deus Israël.

7. In die illa inclinabitur homo ad Factorem suum, & oculi ejus ad sanctum Israël respicient:

8. & non inclinabitur ad altaria, quæ fecerunt manus ejus: & quæ operati sunt digiti ejus non respiciet, lucos & delubra.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 17. col. 124. b. 176. f. 177. a. c. ex Lxx. 9. In die illa, erunt civitates tuæ derelictæ, sicut dereliquerunt Amorrhæi & Evæi à facie filio-

VULGATA NOVA.

9. In die illa, erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ sicut aratra, & segetes quæ derelictæ

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. dicit sic habere LXX. tum subdit: *addentes de suo quod & in Moab fecere principio.* In ed. Rom. Τὸ ῥῆμα τὸ κατὰ Δαμασκοῦ.

℣. 5. Hieron. in hunc loc. col. 176. b. ait LXX. pro *valle Raphaim*, interpretatos esse *vallem duram*; Gr. ἐν φάραγγι στερεᾷ.

℣℣. 9. 10. Eadem sunt in Græco, verbum pro verbo.

VULGATA NOVA.

ſunt à facie filiorum Iſraël, & eris deſerta.

10. Quia oblita es Dei ſalvatoris tui, & fortis adjutoris tui non es recordata : propterea plantabis plantationem fidelem, & germen alienum ſeminabis.

11. In die plantationis tuæ labruſca, & manè ſemen tuum florebit : ablata eſt meſſis in die hæreditatis, & dolebit graviter.

VERSIO ANTIQUA.

rum Iſraël, & erunt deſertæ. *Hieron. ubi ſup.*

10. Quia dereliquiſti Deum ſalvatorem tuum, & Domini auxiliatoris tui non es recordata : ideo plantabis plantationem infidelem, & ſemen infidele.

11. Et in die qua plantaveris, errabis : ſi autem manè ſeminaveris, florebit in meſſem in die hæreditatis, quando ſicut pater hominis dat hæreditatem filiis ſuis.

VULGATA NOVA.

12. Væ multitudini populorum multorum, ut multitudo maris ſonantis : & tumultus turbarum, ſicut ſonitus aquarum multarum.

13. Sonabunt populi ſicut ſonitus aquarum inundantium, & increpabit eum, & fugiet procul : & rapietur ſicut pulvis montium à facie venti, & ſicut turbo coram tempeſtate.

14. In tempore veſpere, & ecce turbatio : in matutino, & non ſubſiſtet : hæc eſt pars eorum qui vaſtaverunt nos, & ſors diripientium nos.

14... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Græcè deeſt ipſo initio, *& in* ; ſubinde, pro *in die hæreditatis*, &c. legitur : ᾗ ἂν ἡμέρᾳ κληρώσῃ, καὶ ὡς πατὴρ ἀνθρώπου κληρώσῃ τοῖς υἱοῖς σου· i. e. *quacunque die hæreditaveris, & tanquam pater hominis hæreditatem diſtribues filiis tuis* ; cæt. ut ſupra.

℣. 14. Hieron. in hunc locum col. 178. e. ait *pro non ſubſiſtet*, quod in Vulg. legitur, LXX. tranſtuliſſe *non erit*. Ita quoque in ed. Rom.

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

1. VÆ terræ cymbalo alarum, quæ eſt trans flumina Æthiopiæ,

2. qui mittit in mare legatos, & in vaſis papyri ſuper aquas. Ite angeli veloces ad gentem convulſam, & dilaceratam ; ad populum terribilem, poſt quem non eſt alius ; ad gentem exſpectantem & conculcatam, cujus diripuerunt flumina terram ejus.

3. Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, cùm elevatum fuerit ſignum in montibus, videbitis, & clangorem tubæ audietis :

VERSIO ANTIQUA.

1. VÆ terræ navium alarum trans flumina Æthiopiæ, *Hieron. in Iſai. 18. col. 179. ex LXX.*

2. qui mittis in mari obſides, & epiſtolas biblinas ſuper aquam. Ibunt enim nuncii leves ad gentem excelſam, & peregrinum populum & peſſimum : qui eſt trans eum, gens abſque ſpe, & conculcata : nunc flumina terræ omnis,

3. ſicut regio quæ habitatur, habitabitur regio eorum : quomodo ſi ſignum de monte elevetur, & tubæ vox audiatur.

VULGATA NOVA.

4. quia hæc dicit Dominus ad me : Quieſcam, & conſiderabo in loco meo, ſicut meridiana lux clara eſt, & ſicut nubes roris in die meſſis.

5. Ante meſſem enim totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & præcidentur ramuſculi ejus falcibus : & quæ derelicta fuerint, abſcindentur, & excutientur.

6. Et relinquentur ſimul avibus montium, & beſtiis terræ : & æſtate perpetua erunt ſuper eum volucres, & omnes beſtiæ terræ ſuper illum hiemabunt.

7. In tempore illo, deferetur munus Domino exercituum à populo divulſo & dilacerato ; à populo terribili, poſt quem non fuit alius ; à gente exſpectante, exſpectante & conculcata, cujus diripuerunt flumina terram ejus ; ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion.

7... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Aptè ad Græc. præter vocem *alarum*, pro qua πτέρυγες ; at in ed. Compl. πτερύγων. Apud Ambroſ. l. 1. Hex. col. 14. b. *Væ terræ navium pennæ.* Apud Hieron. in Iſai. 2. col. 28. f. *Væ alis navium, quæ ſunt trans Æthiopiam.*

℣. 2. Græc. initio hab. ὁ ἀποστέλλων, *qui mittit* ; & infra, τίς αὐτοῦ ἐπέκεινα ; *quis ultra illum ?* loco *qui eſt trans eum* ; ultimòque, πάντες, *omnia*, loco *omnis* ; cæt. ut in textu.

℣. 3. Similiter in Græco, præter ſeqq. ὡσεὶ σημεῖον..... ἀρθῇ, ὡς σάλπιγγος φωνὴ ἀκουστὸν ἔσται· Nobil. *quaſi ſignum de monte levabitur, quaſi tubæ vox audibile erit.*

℣. 7. Hieron. in Iſai. 18. col. 127. c. ait : *LXX. pro eo quod nos diximus*, exſpectantem, exſpectantem, *& in Hebraïco ſcriptum eſt*, ſperantem, ſperantem ; *è contrario interpretati ſunt* ἀνέλπιστον, *id eſt, non ſperantem* : at in ed. Rom. eſt ἔθνος ἐλπίζον, *gens ſperans.*

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. ONus Ægypti. Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur ſimulachra Ægypti à facie ejus, & cor Ægypti tabeſcet in medio ejus.

VERSIO ANTIQUA.

1. VIſio Ægypti. [a] Ecce Dominus ſedet ſuper nubem levem, & venit in Ægyptum, & comminuentur manufacta Ægypti à facie illius, & cor ipſorum minorabitur in illis. *Hieron. in Iſai. 19. col. 181. c.* [a] *Tichon. reg. 4. p. 58. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic tota leguntur in Græco, præter fut. ἥξει, *veniet*, pro præſ. *venit.* Similiter hab. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1210. d. & l. de exhort. virg. to. 2. 285. e. *Ecce Dominus ſedet ſuper nubem levem, & veniet in Ægyptum* : at in Pſ. 43. col. 809. d. *Ecce Dominus venit in nube levi.* Hilar. in Pſ. 96. ap. Marten. *Dominus venit in Ægypto ſuper nubem levem* ; & inf. *Dominus venit ſuper Ægyptum per nubem levem, & confringentur idola Ægypti.* Auct.

Versio antiqua.

Tichon. ubi ſup. 2. Et exſurgent Ægyptii ſuper Ægyptios : & expugnabit homo fratrem ſuum, & homo proximum ſuum ; & pugnabit civitas contra civitatem, & exſurget gens ſuper gentem.

3. Et turbabitur ſpiritus Ægyptiorum in ipſis, & cogitationes eorum diſpergam.....

Vulgata nova.

2. Et concurrere faciam Ægyptios adversùs Ægyptios : & pugnabit vir contra fratrem ſuum, & vir contra amicum ſuum, civitas adversùs civitatem, regnum adversùs regnum.

3. Et dirumpetur ſpiritus Ægypti in viſceribus ejus, & conſilium ejus præcipitabo : & interrogabunt ſimulachra ſua, & divinos ſuos, & pythones, & ariolos.

Vulgata nova.

4. Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium, & rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum.

5. Et areſcet aqua de mari, & fluvius deſolabitur, atque ſiccabitur.

6. Et deficient flumina : attenuabuntur, & ſiccabuntur rivi aggerum. Calamus & juncus marceſcet : 6... *Vide Not.*

7. nudabitur alveus rivi à fonte ſuo, & omnis ſementis irrigua ſiccabitur, areſcet, & non erit.

8. Et mœrebunt piſcatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete ſuper faciem aquarum emarceſcent.

9. Confundentur qui operabantur linum, pectentes & texentes ſubtilia. 9... 10. *Vide Not.*

10. Et erunt irrigua ejus flaccentia : omnes qui faciebant lacunas ad capiendos piſces.

11. Stulti principes Taneos, ſapientes conſiliarii Pharaonis dederunt conſilium inſipiens. Quomodo dicetis Pharaoni : Filius ſapientium ego, filius regum antiquorum ?

Versio antiqua.

Hieron. in Iſai. 30. col. 252. f. 12. Ubi ſunt nunc ſapientes tui ? annuntient tibi, & dicant quid cogitaverit Dominus ſabaoth contra Ægyptum.

Idem in Iſai. 19. col. 184. e. 13. Defecerunt principes Taneos..... decipient Ægyptum per tribus.

Vulgata nova.

12. Ubi nunc ſunt ſapientes tui ? annuntient tibi, & indicent quid cogitaverit Dominus exercituum ſuper Ægyptum.

13. Stulti facti ſunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.

Vulgata nova.

14. Dominus miſcuit in medio ejus ſpiritum vertiginis : & errare fecerunt Ægyptum in omni opere ſuo, ſicut errat ebrius & vomens.

15. Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput & caudam, incurvantem & refrenantem. 15... *Vide Not.*

16. In die illa erit Ægyptus quaſi mulieres, & ſtupebunt, & timebunt à facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipſe movebit ſuper eam.

17. Et erit terra Juda Ægypto in pavorem : omnis qui illius fuerit recordatus, pavebit à facie conſilii Domini exercituum, quod ipſe cogitavit ſuper eam.

18. In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes linguâ Chanaan, & jurantes per Dominum exercituum : Civitas ſolis vocabitur una. 18... *Vide Not.*

Versio antiqua.

Auguſt. de unit. Eccl. to. 9. 367. a, b. 19. Illo die erit altare Domini in regione Ægyptiorum, & titulus ad fines eorum Domino :

20. & erit in ſignum in æternum Domino in regione Ægyptiorum. Quoniam clamabunt ad Dominum adversùs eos qui eis preſſuram faciebant, & mittet illis Dominus hominem, qui ſalvos eos faciet : judicans ſervabit eos.

Vulgata nova.

19. In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini juxta terminum ejus

20. erit in ſignum, & in teſtimonium Domino exercituum in terra Ægypti. Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis ſalvatorem & propugnatorem, qui liberet eos.

Notæ ad Versionem antiquam.

op. imp. in Matth. p. 32. e. 33. e. *Ecce Dominus deſcendit in Ægyptum, ſedens ſuper nubem levem, & cadent idola Ægypti.* Auctor l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 171. c. *Ecce rex tuus venit, ſedens ſuper nubem levem :* & inf. p. 185. a. *fugient omnia manufacta Ægypti.* Auguſt. l. 8. de civit. Dei, c. 23. to. 7. 211. f. *& movebuntur manufacta Ægypti à facie ejus, & cor eorum vincetur in eis ;* rectè *movebuntur*, è Græco σειϑήσεται.

℣. 2. Græc. in principio hab. Καὶ ἐπεγερθήσονται, *Et incitabuntur*, loco *Et exſurgent ;* ſubinde delet hoc, *& pugnabit ;* ſed in Mſ. Alex. rurſus eſt ἐπεγερθήσεται, deinde cùm in ipſo, tum in al. πόλις ἐπὶ πόλιν, ϗ νόμος ἐπὶ νόμον, *civitas ſuper civitatem, & lex ſuper legem*, detractis ult. his, *& exſurget gens ſuper gentem ;* cæt. ut in textu.

℣. 3. Ita Græcè, præter unum βουλὴν, *conſilium*, loco *cogitationes.*

℣. 6. Hieron. in hunc ℣. col. 183. c. ait : *Pro* junco, papyrum *LXX. tranſtulerunt, de quo charta fit, addentes de ſuo* achi viride, *quod in Hebraïco non habetur.* Similiter in ed. Rom. ἐν παντὶ ἕλει καλάμου ϗ παπύρου, ϗ τὸ ἄχι τὸ χλωρόν, &c.

℣. 9. Hieron. in hunc loc. col. 183. c. *Pro* ſubtilibus, byſſum *LXX. tranſtulerunt.*

℣. 10. Hieron. in hunc ℣. col. 184. a. *Pro* lacunis, inquit, *LXX.* ζῦθον *tranſtulerunt, quod genus eſt potionis ex frugibus aquâque confectum.*

℣. 12. Græcè præponitur ϗ, verbo *annuntient ;* & pro *cogitaverit*, habetur βεβούλευται, *deliberavit ;* paulòque poſt, ἐπὶ *ſuper*, pro *contra ;* cæt. ut in textu.

℣. 13. Itidem in Gr. edit. Rom.

℣. 15. Edit. Rom. Καὶ οὐκ ἔσαι τοῖς Αἰγυπτίοις ἔργον, ὃ ποιήσει κεφαλὴν ϗ οὐρὰν, ϗ ἀρχὴν ϗ τέλος. Hieron. in hunc ℣. col. 185. b. *Pro* principio & fine, *quod & Symmachus, & LXX. tranſtulerunt, Theodotio more ſuo ipſa verba Hebraïca poſuit*, chaphphe, *&* agmon, *quod Aquila interpretatur* incurvum, *atque* perverſum.

℣. 18. Hieron. in hunc loc. col. 130. f. *Pro* civitate ſolis, inquit, *neſcio quid volentes LXX. interpretati ſunt* aſedec, *quam quidam noſtrorum* urbem juſtitiæ *interpretatur :* vide not. a. Martianæi noſtri, ibid. necnon Hieron. inf. col. 181. f.

℣. 19. Similiter in Græco, niſi quòd loco *Domini*, eſt τῷ Κυρίῳ, *Domino ;* & ſub fin. πρὸς τὸ ὅριον αὐτῆς, *ad terminum ejus*, loco *ad fines eorum.* Apud Tichon. reg. 4. p. 58. e. *Die autem illo erit altare Domini in regione Ægyptiorum, & tituli ad terminos ejus Domino.*

℣. 20. Græcè Αἰγύπτου, loco *Ægyptiorum ;* paulòque poſt, διὰ τοὺς θλίβοντας αὐτούς, *propter tribulantes eos.*, loco *adversùs eos qui eis preſſuram faciebant ;* ſubinde deeſt *Dominus ;* cæt. ut in textu. Lactant. l. 4. Inſtit. c. 13. p. 576. *& mittet eis Deus hominem, &* (al. *qui*) *ſalvabit eos, & judicans ſanabit eos ;* Gr. bis σώσει. Ambr. in Pſ. 48. col. 949. a. *mittet illis hominem, qui ſalvabit eos :* & l. 2. de Sacram. col. 356. c. *& mittet Dom. hominem, qui ſalvos faciat eos :* itidem ep. 42. col. 968. a. præter verbum penult. *faciet.* Tichon. reg. 4. p. 58. e. *Erit autem in ſignum in æter-*

VULGATA NOVA.

21. Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis & in muneribus: & vota vovebunt Domino, & solvent.

22. Et percutiet Dominus Ægyptum plagâ, & sanabit eam, & revertentur ad Dominum, & placabitur eis, & sanabit eos.

VERSIO ANTIQUA.

21. Et cognitus erit Dominus Ægyptiis, & ti- *Aug. ubi sup.*
mebunt Ægyptii Dominum in illo die, & facient sacrificia: & vota promittent Domino, & reddent.

22. Et feriet Dominus Ægyptios plagâ, & sanabit eos suâ misericordiâ, & convertentur ad Dominum, & exaudiet eos, & sanabit eos.....

VULGATA NOVA.

23. In die illa erit via de Ægypto in Assyrios, & intrabit Assyrius Ægyptum, & Ægyptius in Assyrios, & servient Ægyptii Assur.

24. In die illa erit Israël tertius Ægyptio & Assyrio: benedictio in medio terræ,

25. cui benedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus Ægypti, & opus manuum mearum Assyrio: hæreditas autem mea Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

num Domino in regione Ægyptiorum. Arnob. jun. de Deo trino, p. 215. e. addit: *Clamabit populus ad Deum suum in angustiis suis, & mittet illis Dominus hominem, qui liberet eos.*

℣. 21. Ambros. epist. 42. col. 968. a. *Et notus erit Dominus Ægyptiis.* Ita quoque in Græco; dein ϰ̀ γνώσονται, *& cognoscent*, loco *& timebunt*; reliqua ut in textu, nisi excipias verbum εὔξονται, *vovebunt*, loco *promittent*, quod idem sonat.

℣. 22. Eadem Græc. habet, excepto uno ἰάσει, *sanatione*, pro *sua misericordia*; ultimò etiam addit ἰάσει.

CAPUT XX.

VULGATA NOVA.

1. IN anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cùm misisset eum Sargon rex Assyriorum, & pugnasset contra Azotum, & cepisset eam:

2. in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiæ filii Amos, dicens: Vade, & solve saccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus, & discalceatus.

1... 2. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

3. Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, & discalceatus, trium annorum signum & portentum erit super Ægyptum, & super Æthiopiam:

VERSIO ANTIQUA.

3..... Sicut puer meus Esaias vadit nudus, & *Ambr. ep. 58. col.*
excalciatus..... *1015. c.*

VULGATA NOVA.

4. sic minabit rex Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ, juvenum & senum, nudam & discalceatam, discoopertis natibus ad ignominiam Ægypti.

5. Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua.

6. Et dicet habitator insulæ hujus in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos à facie regis Assyriorum: & quomodo effugere poterimus nos?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. in hunc loc. col. 188. f. *Pro* Tharthan, *LXX.* Tanathan *transtulerunt...... pro* Sargon, Arna; *quod quid interpretetur, scire non possumus.*

℣. 2. Hieron. in hunc loc. col. 133. b. *calciamenta è pedibus*, LXX. *caligas* vocant.

℣. 3. Consonat Græc. nisi quòd hab. πεπόρευται, *ivit*, pro *vadit*. Vide etiam Ambros. ep. 58. col. 1013. e.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. ONus deserti maris. Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deserto venit, de terra horribili.

2. Visio dura nunciata est mihi: qui incredulus est, infideliter agit: & qui depopulator est, vastat. Ascende Aelam, obside Mede: omnem gemitum ejus cessare feci.

3. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis: corrui cùm audirem, conturbatus sum cùm viderem.

4. Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me: Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum.

VERSIO ANTIQUA.

1. VIsio deserti maris. Sicut tempestas de de- *Hieron. in Isai.*
serto transeat, de deserto veniens, de ter- *21. col. 190. ex Lxx.*
ra horribili.

2. Visio dura annuntiata est mihi: prævaricator prævaricatur, & iniquus iniquè agit. Contra me Elamitæ, & legati Persarum veniunt: nunc ingemiscam, & consolabor me.

3. Idcirco repleti sunt lumbi mei angustiâ, dolores apprehenderunt me sicut parturientem: iniquè egi ut non audirem, festinavi ut non viderem.

4. Errat cor meum, iniquitas inundavit super *Ibid. 191.*
me, anima mea insistit timori.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Editio Rom. delet vocem *maris*; contrà Ms. Mediol. addit θαλάσσης, detracta voce *deserti*: subinde sic apud omnes, δι' ἐρήμου διέλθοι, *per desertum transeat*; ultimòque pro *horribili*, φοβερόν, *terribilis*; quæ vox ibid. adjungitur priori isti versûs seq. τὸ ὅραμα, *visio*, cui etiam subjicitur ϰ̀ σκληρὸν, *& dura*.

℣. 2. Vix dissimile quiddam in edit. Rom. præter hoc, ἐπ' ἐμοί, *super me*, pro *contra me*; rursusque ἐπ' ἐμέ, additum voci *Persarum*.

℣. 3. Græc. initio habet: Διὰ τοῦτο ἐπλήσθη ἡ ὀσφύς μου ἐκλύσεως, ϰ̀ ὠδῖνες, &c. *Propter hoc impletus est lumbus meus dissolutione, & dolores*, &c. ut in textu.

℣. 4. Edit. Rom. Ἡ καρδία μου πλανᾶται, ϰ̀ ἡ ἀνομία με βαπτίζει, ἡ ψυχή μου ἐφέστηκεν εἰς φόβον.

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 5. Para mensam, speculare speculam: comedite, bibite, surgite principes, parate clypeos.

6. Quia sic dixit ad me Dominus: Vade, & pone tibi speculatorem: & quodcunque videris, annuntia.

7. Et vidi ascensores equites duos, ascensorem asini, & ascensorem cameli: audivi auditum multum.

Ibid. 192. 8. Et vocavi Uriam ad speculam: Dominus dixit: Steti per totam diem, & super castra ego steti tota nocte.

9. Et ecce ipse venit ascensor bigæ, & respondens, ait: Cecidit, cecidit Babylon, & omnia simulachra ejus, & manufacta contrita sunt in terra.

10. Audite qui derelicti estis, & doletis: audite quæ audivi à Domino sabaoth, Deus Israël annuntiavit nobis.

11. Visio Idumææ. Ad me clamat de Seir: Custodite propugnacula.

12. Custodio manè & nocte: si quæris, quære, & apud me habita.

Ibid. 193. f. 194. a. c. 13. In saltu ad vesperam dormietis, in via Dedan.

14. In occursum sitienti ferte aquam, qui habitatis in regione Theman, cum panibus occurrite fugientibus,

15. propter multitudinem occisorum, propter turbam errantium, propter multitudinem gladii, & propter multitudinem arcuum intentorum, & propter multitudinem cadentium in bello.

Vulgata nova.

5. Pone mensam, contemplare in specula comedentes & bibentes: surgite principes, arripite clypeum.

6. Hæc enim dixit mihi Dominus: Vade, & pone speculatorem: & quodcunque viderit, annuntiet.

7. Et vidit currum duorum equitum, ascensorem asini, & ascensorem cameli: & contemplatus est diligenter multo intuitu.

8. Et clamavit leo: Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem: & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Hab. 2. 1.

9. Ecce iste venit ascensor vir bigæ equitum, & respondit, & dixit: Cecidit, cecidit Babylon, Jer. 51. 1. Apocal. 14. 8.
& omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in terram.

10. Tritura mea, & filii areæ meæ, quæ audivi à Domino exercituum Deo Israël, annuntiavi vobis.

11. Onus Duma ad me clamat ex Seir: Custos quid de nocte? custos quid de nocte?

12. Dixit custos: Venit manè & nox: si quæritis, quærite: convertimini, venite.

13. Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim.

14. Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrite fugienti.

15. A facie enim gladiorum fugerunt, à facie gladii imminentis, à facie arcus extenti, à facie gravis prælii:

Vulgata nova.

16. quoniam hæc dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii, & auferetur omnis gloria Cedar.

17. Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur: Dominus enim Deus Israël locutus est.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. In edit. Rom. abest τὸ *speculare speculam*; loco verò *surgite*, legitur ἀναστάντες, *surgentes*; cæt. ut in textu. In Ms. Mediol. additur sup. σκόπευσον τὴν σκοπίαν.

℣. 6. Suffragatur edit. Rom. nisi quòd hab. βαδίσας, στῆσον σεαυτῷ, *Vadens, tibi statue*, pro *Vade, & pone tibi*, quod idem valet.

℣. 7. Eadem sunt in edit. Rom. præter ult. ista, ἀκρόασαι ἀκρόασιν πολλήν, *ausculta auscultatione multa*; supra etiam ponitur καὶ, ante 1. *ascensorem*.

℣. 8. Ita rursum in ed. Rom. si excipiatur verbum κάλεσον, *voca*, pro *vocavi*; ut & διαπαντὸς ἡμέρας, *semper die*, loco *per totam diem*. Hieron. ibid. 136. b. *Quid sibi voluerint*, inquit, *in hoc loco LXX. Interpretes, ut pro* leone, *qui Hebraïcè dicitur* aria, Uriam *transtulerint, non satis intelligo; præsertim cùm supradictus sacerdos* Urias *aliis litteris scriptus sit.*

℣. 9. Similia Græc. habet.

℣. 10. Itidem in Gr. edit. Rom. hoc excepto, καὶ οἱ ὀδυνώμενοι, *& qui doletis*, loco *& doletis*; in Ms. Alex. simpliciter, καὶ ὀδυνώμενοι.

℣. 11. Ita legitur in edit. Rom. excepto verbo κάλει, *voca*, pro *clamat*; al. καλεῖ, *vocat*; in Ms. Alex. καλεῖτε. Hieron. ubi sup. 192. f. 193. a. ait: *Quod nos diximus*, clamat, *vel* vocat, *id est*, καλεῖ, *secundùm Hebræi & Græci sermonis ambiguitatem dici potest* clama, *vel* voca; *& est sensus: Deus qui est custos meus, die ac nocte me ad pœnitentiam vocat.*

℣. 12. Sic est in Gr. edit. Rom. nisi excipiatur istud, ἐὰν ζητῇς, *si quæsieris*. At Hieron. ep. ad Damas. to. 4. 155. a. constanter legit: *si quæris, quære, & ad me habita in saltu.*

℣. 13. Hieron. ibid. ad hoc Vulg. *Onus in Arabia*, ait: *Hoc in editione LXX. Interpretum non habetur; sed quod sequitur:* In saltu ad vesperam dormietis in semitis Dodanim, *cum priori visione conjunctum est, ut legatur:* Si quæris, quære, & ad me habita in saltu: & inf. 138. a. *Pro eo quod nos juxta LXX. transtulimus*, dormietis, *potest interpretari* morabimini, *sive* habitabitis. In ed. Rom. Ἐν τῷ δρυμῷ ἑσπέρας κοιμηθήσῃ, ἢ ἐν τῇ ὁδῷ Δαιδάν. *In saltu vespere dormies, aut in via Dædan.* In Ms. Mediol. deest ἢ.

℣. 14. Itidem Græcè.

℣. 15. Eadem fert editio Rom. repetitâ conjunct. καὶ, post verba *occisorum*, & *errantium*; extremò etiam, loco *cadentium*, est τῶν πεπτωκότων, i. e. *eorum qui ceciderunt*.

CAPUT XXII.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 22. col. 195. ex Lxx. 1. Verbum vallis Sion. Quid factum est tibi nunc, quia ascendistis omnes in tecta vana?
2. repleta est civitas clamantium, urbs exsul-

Vulgata nova.

1. Onus vallis visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti & tu omnis in tecta?
2. clamoris plena, urbs frequens, civitas exsul-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hieron. ibid. col. 138. d. *LXX.* inquit, *licet non habeatur in Hebræo, manifestiùs transtulerunt*, Verbum vallis Sion: seqq. etiam rursus hab. in Ose. c. 8. col. 1289. c. nec aliter in edit. Rom. nisi quòd vox ὅτι, *quia*, præponitur huic, *tibi*; at in Ms. Alex. νῦν, ὅτι, &c. in Compl. σοὶ νῦν, ὅτι, &c. Apud Ambros. in Luc. 17. col. 1480. c. *Quid factum est tibi nunc, quia ascendisti in domos vacuas?* Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 50. c. *Ut quid hoc factum est vobis, ideo quoniam ascendistis in templa supervacanea?*

℣. 2. Abest in ed. Rom. *urbs exsultans*; in Ms. verò Mediol. est ἡ πόλις γαυριῶσα· subinde in ed. Rom. ἐν μαχαίραις,

Vulgata nova.

tans : interfecti tui, non interfecti gladio, nec mortui in bello.

3. Cuncti principes tui fugerunt simul, durèque ligati sunt : omnes qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt.

4. Propterea dixi : Recedite à me, amarè flebo : nolite incumbere ut consolemini me super vastitate filiæ populi mei.

5. Dies enim interfectionis, & conculcationis, & fletuum, Domino Deo exercituum in valle visionis, scrutans murum, & magnificus super montem.

6. Et Aelam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, & parietem nudavit clypeus.

7. Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponent sedes suas in porta.

8. Et revelabitur operimentum Judæ, & videbis in die illa armamentarium domus saltus.

9. Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatæ sunt : & congregastis aquas piscinæ inferioris,

10. & domos Jerusalem numerastis, & destruxistis domos ad muniendum murum.

4. Reg. 20. 20. 2. Par. 32. 30. 11. Et lacum fecistis inter duos muros ad aquam piscinæ veteris : & non suspexistis ad eum, qui fecerat eam, & operatorem ejus de longè non vidistis.

12. Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad calvitium, & ad cingulum sacci :

13. & ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum : Comedamus, & bibamus : cras enim moriemur. Sap. 2. 6. 1. Cor. 15. 32.

14. Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum : Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum.

15. Hæc dicit Dominus Deus exercituum : Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum :

16. Quid tu hîc, aut quasi quis hic ? quia ex-

Versio antiqua.

tans : vulnerati tui, non vulnerati gladio ; nec mortui tui, mortui in bello. *Hieron. ubi sup. col. 196.*

3. Omnes principes tui fugerunt, & qui capti sunt, durè ligati sunt : [a] & fortes in te longè fugerunt. *Idem in Isai. 10. col. 90. f.* [a] *Idem in Isai. 22. col. 196.*

4. Propterea dixi : Dimitte me, amarè flebo : nolite contendere ut consolemini me super contritione filiæ generis mei. *Ibid. 197. ex Lxx.*

5. Quia dies tumultûs, & perditionis, & conculcationis, & error à Domino Deo sabaoth : in valle Sion errant, à minimo usque ad maximum : errant super montes.

6. Elamitæ autem tulerunt pharetras, ascensores homines super equos, & congregatio pugnantium.

7. Et erunt electæ valles tuæ, implebuntur quadrigis, & equites stipabunt portas tuas.

8. Et revelabunt portas Judæ, & aspicient die illo in domus electas civitatis.

9. Et revelabunt abscondita domorum arcis David, & videbunt quoniam plures sunt, & averterunt aquam antiquæ piscinæ in civitatem, *col. 198.*

10. & destruxerunt domos Jerusalem, ad firmandos muros civitatis.

11. Et fecistis vobis aquam inter duos muros intra piscinam antiquam : & non aspexistis eum, qui à principio fecit eam, & creatorem illius non vidistis.

13..... Edamus, & bibamus : cras enim moriemur. *Cypr. l. 3. Testim. p. 322. c.*

14..... Non remittetur vobis peccatum istud quoadusque moriamini.

15. Hæc dicit Dominus sabaoth : Vade ad pastophorion ad Somnam quæstorem, & dices ei : *Hieron. in Isai. 22. col. 200. ex Lxx.*

16. Quid tu hîc, aut quid tibi est hîc ? quoniam

Notæ ad Versionem antiquam.

in gladiis, pro *gladio* ; ultimòque πολέμων, *præliorum*, pro *bello* ; at in Ms. Alex. μαχαίρας..... πολέμου· itidem in Ms. Mediol. & Compl. πολέμου, al. πολέμῳ ; cæt. ut in textu. Apud Ambros. in Luc. 17. col. 1480. c. *Impleta est civitas clamantium.* Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 50. c. *Unaquæque civitas repleta est vociferantium : vulnerati tui, non vulnerati gladio ; & mortui in te, non mortui in bello* : & inf. 62. a. *vulnerati in te, non vulnerati gladio*, &c.

℣. 3. Similiter in Græco. Hieron. verò in Isai. 22. col. 196. b. legit : *Cuncti principes tui fugerunt simul, durèque ligati sunt*, ut in Vulg. tum addit : *In hoc loco LXX. interpretationem secuti sumus, quia non multùm ab Hebraïco distat in sensu. Cæterùm ut verbum ex verbo de Hebræo transferam, ita apud eos legitur :* Omnes primates tui migraverunt simul, ab arcu ligati sunt : *quam editionem & alii Interpretes secuti sunt.* Optat. l. 3. cont. Donat. p. 50. c. sic habet : *Omnes principes tui in fugam conversi sunt, & qui capti sunt, graviter alligati : & fortiores tui longè fugati sunt.* Ambros. in Luc. 17. col. 1480. c. *Omnes principes tui fugerunt, quicunque in te vulnerati sunt.*

℣. 4. Concordat edit. Rom. nisi quòd hab. num. plur. ἄφετέ με, *dimittite me.* Optat. l. 3. cont. Donat. p. 49. c. *Missum me facite, amarè plorabo : nemo poterit consolari me in contritione filiæ generis mei* : ita quoque inf. col. 50. c. 51. a.

℣. 5. Eadem prorsus in Gr. exceptis his, καὶ πλάνη τῆς παρὰ Κυρίου, absque seq. *Deo* ; item post paulò simpliciter, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, *à parvo usque ad magnum.* Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 50. c. 51. a. *in errore sunt à minimo usque ad maximum, errantes in montibus* : nota hæc verba ap. Optat. legi sup. ante versum 3.

℣. 6. Græc. ponit καὶ, ante *ascensores* ; ultimòque hab. παρατάξεως, *aciei*, loco *pugnantium* ; cæt. ut in textu. Ms. Alex. delet καί. Optat. l. 3. cont. Donat. p. 50. c. legit : *Et ascendent Elamitæ cum pharetris.*

℣. 7. Itidem in Græco, nisi excipias vocem ἁρμάτων, *curribus*, pro *quadrigis.*

℣. 8. Ita legitur in Græco. Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 51. a. *Penetralia vestra deferentur, seu proferentur ad publicum.*

℣. 9. Eadem sunt in Gr. edit. Rom. præter verbum εἴδοσαν, *viderunt*, pro *videbunt* ; paulòque post, καὶ ὅτι ἀπέστρεψε, *& quia avertit*, pro *& averterunt* ; at in Ms. Alex. καὶ ἀπέστρεψαν ; in Mediol. ac ed. Compl. ὅτι ἀπέστρεψαν. Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 51. a. *Et secreta domûs Israël nudabuntur : quoniam convertistis aquam antiquæ piscinæ ad civitatem vestram.*

℣. 10. Optat. ubi sup. *& dejecistis muros Jerusalem, ut faceretis alteram munitionem.* Græc. καὶ ὅτι καθείλοσαν τοὺς οἴκους Ἱερουσαλὴμ εἰς ὀχυρώματα τείχους τῇ πόλει· *& quia destruxerunt domos Jerus. in munitiones muri civitati.*

℣. 11. Mirè concinit Gr. edit. Rom. nisi quòd hab. εἰς τὸν, *in eum qui*, post verb. *aspexistis.* Optat. l. 3. cont. Donat. p. 51. a. *Et constituistis aquam inter duas munitiones : & ad piscinam antiquam attendere noluistis, nec ad eum qui ab initio creavit illam.*

℣. 13. Græc. extremò hab. ἀποθνήσκομεν, *morimur* ; cæt. ut supra. Ambros. in Ps. 48. col. 951. d. *Manducemus, & bibamus : cras enim moriemur* : similiter l. de Elia, c. 19. col. 556. d. & l. de Nab. c. 8. col. 575. f.

℣. 14. Similiter in Græco.

℣. 15. Itidem Græcè, præter unum εἰπὸν, *dic*, pro *dices.* Vide etiam Hieron. sup. col. 141. e.

℣. 16. Græc. initio hab. καὶ, pro *aut* ; paulòque post,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. excidisti tibi sepulcrum, & fecisti tibi in excelso memoriam, & descripsisti tibi in terra tabernaculum.

17. Ecce Dominus sabaoth ejiciet, & conteret virum, & auferet stolam,

18. & coronam tuam gloriosam: & projiciet te in regionem magnam & absque mensura, & ibi morieris: & ponet currum tuum optimum in ignominiam, & domum principis tui in conculcationem.

19. Et auferetis à dispensatione tua, & de gradu tuo.

20. Et erit in die illa: Vocabo puerum meum Eliacim filium Helciæ,

21. & induam illum stolâ tuâ, & coronam tuam dabo illi fortiter, & dispensationem tuam dabo in manus ejus: & erit quasi pater habitatoribus Jerusalem, & Judæ.

22. Et dabo gloriam domûs David ei, & principabitur, & non erit qui contradicat: & dabo clavem domûs David super humerum ejus, & claudet, & non erit qui aperiat.

23. Et constituam eum principem in loco fideli, & in solium gloriæ domûs patris ejus.

24. Et erit confidens super eum omnis gloriosus in domo patris sui à minimo usque ad maximum, omne vas parvulum à vasis Aganoth: & pendebunt super eum.

25. In die illa hæc dicit Dominus sabaoth: Movebitur homo, qui stabilitus erat in loco fideli: & auferetur, & corruet, & disperibit gloria quæ erat in eo, quoniam Dominus locutus est.

VULGATA NOVA.

cidisti tibi hîc sepulcrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi.

17. Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, & quasi amictum sic sublevabit te.

18. Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latam & spatiosam: ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domus Domini tui.

19. Et expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te.

20. Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helciæ,

21. & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu ejus: & erit quasi pater habitantibus Jerusalem, & domui Juda.

22. Et dabo clavem domus David super humerum ejus: & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat. Apoc. 3. 7. Job. 12. 14.

23. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solium gloriæ domui patris ejus.

24. Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum, à vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.

25. In die illa dicit Dominus exercituum: Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli: & frangetur, & cadet, & peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

rursus ὧδε, *hîc*, ante *sepulcrum*; subinde μνημεῖον, *monumentum*, loco *memoriam*; & πέτρα, pro *terra*; cæt. ut in textu. Apud Ambros. in Ps. 48. col. 951. f. *Quid quia ædificasti, & excidisti tibi sepulcrum?*

℣. 17. Græc. ipso initio hab. Ἰδοὺ δὴ, *Ecce nunc*; paulòque post, ἐκβάλλει, *ejicit*, pro *ejiciet*, (at in Ms. Alex. ac ed. Compl. ἐκβαλεῖ;) demum add. σου, *tuam*, ad *stolam*; cæt. ut sup.

℣. 18. Eadem prorsus in Græco, præter unum καλὸν, loco *optimum*.

℣. 19. Ita rursum Græcè.

℣. 20. Itidem Græcè, præposito uno καὶ, verbo *vocabo*; quæ tamen conjunctio abest à Ms. Alex. ac ed. Compl. extremò autem constanter, Χελκίου, *Chelciæ*, non *Helciæ*.

℣. 21. Eadem fert Gr. edit. Rom. nisi id excipias, κατὰ κράτος, loco *fortiter*, Nobil. vertit *per imperium*; extremò etiam legitur, καὶ τοῖς ἐνοικοῦσιν ἐν Ἰούδα, *& inhabitantibus in Juda*, non simpliciter, *& Judæ*.

℣. 22. Græc. initio delet vocem *domûs*, post *gloriam*; sed addit αὐτῷ, *ei*, post verbum *dabo*; item post *humerum ejus*, subnectit ista, καὶ ἀνοίξει, καὶ οὐκ ἔσαι ὁ ἀποκλείων, *& aperiet, & non erit qui claudat*; deinde, καὶ κλείσει, καὶ οὐκ ἔσαι ὁ ἀνοίγων, ut sup. in textu.

℣. 23. Sic est in Græco, excepto uno καὶ ἔσαι, *& erit*, ante hoc, *in solium*.

℣. 24. Græc. hab. ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, *à parvo usque ad magnum*, tum addit: καὶ ἔσονται ἐπικρεμάμενοι αὐτῷ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, *& erunt pendentes ab eo die illa*; omissis his intermediis, *omne vas parvulum à vasis Aganoth*; quæ tamen servant edd. Ald. & Compl. scilicet πᾶν τὸ σκεῦος τὸ μικρὸν ἀπὸ σκευῶν τῶν Ἀγανώθ. Hæc autem non memorantur à Cyrillo: apud Procop. signantur asterisco, Theodotionique tribuuntur: cæt. ut sup. in textu.

℣. 25. Concinit Græc. edit. Rom. nisi quòd τὸ πρῶτον, *in die illa*, adnectit antecedentibus: sub fin. etiam pro *in eo*, hab. ἐπ' αὐτόν, *super eum*.

CAPUT XXIII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 23. col. 202. 1. VErbum Tyri. Ululate naves Carthaginis: quia perierunt, & ultra non venient de terra Citiorum: ducta captiva est.

2. Cui similes facti sunt habitatores insulæ, negotiatores Phœnicis, transfretantes mare

3. in aquis multis, semen negotiatorum? quasi messium illatarum, negotiatores gentium.

VULGATA NOVA.

1. ONus Tyri. Ululate naves maris: quia vastata est domus, unde venire consueverant: de terra Cethim revelatum est eis.

2. Tacete qui habitatis in insula: negotiatores Sidonis transfretantes mare, repleverunt te.

3. In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus: & facta est negotiatio gentium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. ibid. col. 201. f. *Quid nobis videretur super* onere, *vel* verbo, *& assumptione* Tyri, *juxta Hebræos supra in libro decem Visionum historicæ explanationis diximus: nunc omnem contra Tyrum prophetiam secundùm* ἀναγωγὴν, *& editionem LXX. breviter percurremus*: & verò sup. col. 143. b. ad hoc Vulg. *Ululate naves maris*, addit, *pro quo in LXX. legimus* Carthaginis, *& habetur in Hebræo* Tharsis. Similiter apud Ambros. l. de Elia, c. 19. col. 556. d. *Ululate naves Carthaginis, quæ perierunt, & non ampliùs erunt.* Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 51. c. 52. a. *Visio super Tyrum. Ululate naves Carthaginis.* In edit. Rom. Τὸ ῥῆμα Τύρου. At in Mss. Mediol. & Alex. necnon in edd. Ald. & Compl. ὅραμα; deinde, Ὀλολύξατε πλοῖα Καρχηδόνος· ὅτι ἀπώλετο, καὶ οὐκέτι ἔρχονται ἐκ γῆς Κιτιαίων· ἦκται αἰχμάλωτος.

℣. 2. Concordat Græc. Rom. nisi excipias vocem Φοινίκης, *Phœniciæ*, loco *Phœnicis*. Apud Ambros. l. de Elia, c. 19. col. 556. f. *mercatores Phœnicum, transmeantes mare.*

℣. 3. Hieron. ibid. col. 143. f. dicit: *Pro* Nilo, *quod apud Hebræos legimus* sior, *LXX. & Theodotio* negotiatores *interpretati sunt; quod verbum* turbidum, *& per hoc*

Vulgata nova.

4. Erubesce Sidon : ait enim mare : fortitudo maris, dicens : Non parturivi, & non peperi, & non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxi virgines.

5. Cùm auditum fuerit in Ægypto, dolebunt cùm audierint de Tyro :

6. Transite maria, ululate qui habitatis in insula :

7. Nunquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? ducent eam pedes sui longè ad peregrinandum.

8. Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cujus negotiatores principes, institores ejus inclyti terræ?

9. Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.

10. Transi terram tuam quasi flumen filia maris, non est cingulum ultra tibi.

11. Manum suam extendit super mare, conturbavit regna : Dominus mandavit adversùs Chanaan, ut contereret fortes ejus,

12. & dixit : Non adjicies ultra ut glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis : in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.

13. Ecce terra Chaldæorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam : in captivitatem traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.

14. Ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.

15. Et erit in die illa : In oblivione eris ô Tyre septuaginta annis, sicut dies regis unius : post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.

Versio antiqua.

4. Erubesce Sidon, dixit mare : fortitudo autem maris ait : Non parturivi, neque peperi, neque enutrivi juvenes, neque exaltavi virgines. *Hieron. ubi sup.*

5. Cùm autem auditum fuerit in Ægypto, apprehendet eos dolor super Tyro :

6. Ite Carthaginem, ululate qui habitatis in insula hac : *Ibid. 203.*

7. Nonne hæc est contumelia vestra à principio, antequam traderetur?

8. Quis cogitavit hæc super Tyrum? nunquid minor est, aut non prævalet? negotiatores ejus, principes Chanaan inclyti terræ.

9. Dominus sabaoth cogitavit dissolvere omnem contumeliam gloriantium, & dehonestare omne quod inclytum est super terram.

10. Operare terram tuam, etenim naves nequaquam veniunt de Carthagine :

11. & manus tua nequaquam prævalet, quæ in mari provocat reges : Dominus sabaoth præcepit de Chanaan, perdere robur ejus : *Ibid. 204.*

12. & dicent : Nequaquam adjicietis injuriam facere, & iniquitatem virgini filiæ Sidonis : si ieris in Citios, neque ibi erit requies tibi ;

13. & si ad terram Chaldæorum, & ipsa vastata est ab Assyriis : fundavit eam Siim, statuerunt propugnacula ejus, suscitaverunt turrem ejus, paries ejus cecidit.

14. Ululate naves Carthaginis, quoniam periit fortitudo vestra. *Ibid. 205.*

15. Et erit in die illa : Derelinquetur Tyrus septuaginta annis, sicut tempus regis unius, sicut tempus hominis : & post septuaginta annos erit Tyrus quasi canticum meretricis.

Notæ ad Versionem antiquam.

Nili *aquas significat*. Ambros. l. de Elia, c. 19. col. 556. f. & l. 4. Hexa. col. 71. d. legit : *in aqua multa, semen mercatorum? sicut messis, quæ defertur.* Sic etiam hab. Gr. ed. Rom. At in ed. Compl. est, ὡς ἀμητῶν εἰσφερομένων, ut sup. in textu.

℣. 4. Similia prorsus in Græco. Ambrosius etiam l. 4. Hexa. col. 71. d. legit : *Erubesce Sidon, dixit mare :* ita rursus hab. l. de Elia, c. 19. col. 557. d. & addit : *Non parturivi, nec peperi, nec enutrivi juvenes ;* quæ mirum in modum confirmant versionem ab Hieronymo usurpatam.

℣. 5. Græcè non præponitur *in*, voci *Ægypto ;* at in Ms. Alex. ac ed. Compl. habetur ἐν Αἰγύπτῳ ; extremòque constanter, περὶ Τύρου, *pro Tyro ;* cæt. ut supra.

℣. 6. Græc. Ἀπέλθατε εἰς Καρχηδόνα, &c. *Abite in Carthaginem*, &c. ut in Lat. sup. Apud Ambros. l. de Elia, c. 19. col. 557. f. *Ite in Carthaginem, ululate qui inhabitatis insulas.* Hieron. etiam loco cit. col. 144. b. ait : *Rursum pro* mari, *&* Tharsis, *LXX.* Carthaginem *transtulerunt.*

℣. 7. Eadem leguntur Græcè, excepto uno ἦν, *erat*, pro *est ;* extremò tamen sic habetur, πρὶν παραδοθῆναι αὐτήν, ad litt. *priusquam ipsa traderetur.* Hieron. proximè addit : *deducent eam pedes ejus longè ad peregrinandum ;* quæ verba absunt à Gr. edit. Rom. Et verò Hieron. ipse ibid. monet : *Quod sequitur*, deducent eam, &c. *de Hebraïco additum est, & asterisco ; id est, stellis illuminantibus prænotatur :* attamen in aliquot libris hæc sequuntur, si Nobilio fides, ἀπάξουσιν αὐτὴν οἱ πόδες αὐτῆς πόῤῥωθεν εἰς ἀποικίαν· sed ista, inquit, neque apud Cyrillum sunt ; & apud Procopium, tanquam de Theodotione sumpta, notantur asteriscis ※

℣. 8. Edit. Rom. Τίς ταῦτα ἐβούλευσεν ἐπὶ Τύρον ; μὴ ἥσσων ἐστὶν, ἢ οὐκ ἰσχύει ; οἱ ἔμποροι αὐτῆς ἔνδοξοι ἄρχοντες τῆς γῆς· *Quis hæc decrevit super Tyrum? nunquid imbecillior est, aut non valet? mercatores ejus gloriosi principes terræ.* In Ms. Mediol. legitur Χαναὰν, loco τῆς γῆς. In ed. Compl. sic : Χαναὰν ἄρχοντες οἱ ἔνδοξοι τῆς γῆς. At Hieron. loco cit. 203. b. ait : *Verbum* Chanaan *de Theodotionis editione additum est, pro quo Aquila* negotiatores *transtulit.*

℣. 9. Græcè constanter, ἐβουλεύσατο, *decrevit*, pro *cogitavit ;* cæt. respondent Latinis.

℣. 10. Similiter in Gr. nisi excipiatur unum οὐκέτι, *non ultra*, pro *nequaquam.*

℣. 11. Græc. ἡ δὲ χείρ σου οὐκέτι ἰσχύει κατὰ θάλασσαν, ἡ παροξύνουσα βασιλεῖς, &c. *manus autem tua non ultra valet per mare, irritans reges ;* reliqua ut in Lat. sup.

℣. 12. Eadem præfert Gr. edit. Rom. præter seq. οὐκέτι οὐ μὴ, *non ultra*, pro *nequaquam ;* & vocem *virgini*, quæ abest : Ms. tamen Mediol. cum Theod. Aq. & Symm. hab. παρθένον ; sed Hieron. loco cit. col. 204. e. monet hanc vocem, *virgo, de Hebraïco* esse additam ; anteced. verò istam, *sabaoth*, in Hebraïco non haberi. Post paulò etiam ita legitur Græcè, ϗ ἐὰν ἀπέλθῃς εἰς Κιτιεῖς, *quòd si abieris ad Citiæos*, &c.

℣. 13. Hieron. ibid. subdit : *Quod sequitur, de Theodotionis editione sub asteriscis additum est*, nempe *fundavit eam Siim, statuerunt propugnac. ejus, suscitav. turrem ejus ;* deinde, *& absque asteriscis jungitur, Paries ejus cecidit :* & sanè hodie in edit. Rom. hæc leguntur sola : ϗ εἰς γῆν Χαλδαίων, ϗ αὕτη ἠρήμωται ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων, dein, ὅτι ὁ τοῖχος αὐτῆς πέπτωκε. In nonnullis tamen libb. si Nobilio fides, post τὸ, Ἀσσυρίων, hæc subnectuntur, ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς Σιείμ, ἔστησαν ἐπάλξεις αὐτοῦ, ἐξήγειραν βάρεις αὐτῆς· quæ, inquit, neque apud Cyrillum habentur ; & apud Procopium asterisco signata sunt, hoc tamen scholio adjuncto : *Horum, quæ asterisco notata sunt, Origenes, tanquam ipsorum LXX. mentionem fecit in 25. to. in Esaiam.* Ita Nobilius. Vide etiam Hexap. Orig. in hunc loc. cum Not. Montfalc.

℣. 14. Ita quoque in Græco, nisi excipiatur vox penult. ὀχύρωμα, loco *fortitudo.* Rectè Ambros. l. de Elia, c. 20. col. 558. c. *Ululate naves Carthaginis, quoniam periit munitio vestra.*

℣. 15. Eadem sunt in Gr. deleta voce *unius*, post hanc, *regis ;* repetitoque ϗ ἔσται, *& erit*, post seq. *hominis ;* in ed. Compl. adjungitur ἑνὸς, *unius*, ad vocem βασιλέως. Apud Ambros. l. de Elia, c. 20. col. 558. c. *Et erit in illa die : Relinquetur Tyrus ;* paulòque post : *eritque post septuaginta annos Tyrus ut canticum meretricis :* & inf. *& post septuag. annos erit Tyrus ut*, &c. ut sup. Apud Tichon. reg. 4. p. 59. b. *erit post septuaginta annos Tyrus sicut canticum fornicariæ.* Hieron. ubi sup. 205. d.

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 16. Sume citharam, vagare civitas meretrix oblivioni tradita: bene cithariza, plurimùm canta, ut sit tui memoria.

17. Post septuaginta autem annos, visitationem faciet Deus Tyri, & iterum restituetur in antiquum: eritque negotiatio ejus omnibus regnis orbis terrarum super faciem terræ.

18. Et erit negotiatio ejus, & merces sancta Domino: sed non ipsis congregabitur, sed his qui habitant coram Domino: omnis negotiatio ejus, comedere & bibere, & impleri in collationem, memoriale coram Domino.

Vulgata nova.

16. Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita: bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.

17. Et erit post septuaginta annos, Visitabit Dominus Tyrum, & reducet eam ad mercedes suas: & rursum fornicabitur cum universis regnis terræ super faciem terræ.

18. Et erunt negotiationes ejus, & mercedes ejus sanctificatæ Domino: non condentur, neque reponentur: quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, & vestiantur usque ad vetustatem.

Notæ ad Versionem antiquam.

ait hoc med. *& sicut tempus hominis*, in Hebraïco non haberi, sed in Græco additum esse.

℣. 16. Ambros. l. de Elia, c. 20. col. 558. e. *Accipe citharam, & vagare civitas meretrix oblita: bene cithariza, multa canta, ut fiat memoria tui.* Ita quoque est in Græco edit. Rom. Apud Tichon. reg. 4. p. 59. b. *Accipe citharam angularem, civitas fornicaria oblita: bene citharizare, multa cantica canta, ut tui commemoratio fiat.*

℣. 17. Consonat Græc. nisi quòd hab. initio, Καὶ ἔσαι μετὰ τὰ ἑβδομήκοντα· paulòque post, ἐμπόριον, loco *negotiatio*, absque seq. *ejus*. Ambros. l. de Elia, c. 20. col. 558. d. post hoc ult. de ℣. 15. *ut canticum meretricis*, proximè addit: *& visitationem faciet Deus Tyri.* Tichon. reg. 4. p. 59. b. *Et erit post septuag. annos, Respectionem faciet Deus Tyri, & iterum restituetur in antiquum.* Hieron. ubi sup. iterum observat τὸ ult. *super faciem terræ*, in Hebraïco non haberi, sed in Græco esse additum.

℣. 18. Græcè non legitur *sancta Domino*, sed ἅγιον Κυρίῳ, *sanctum Domino*: subinde tollitur 1. conjunct. *sed*; extremò verò ponitur ϗ, ante τὸ *in collationem*, pro quo εἰς συμβολήν; in Ms. tamen Alex. ac ed. Compl. deest illud ϗ; cæt. ad verbum ut in Lat. supra. Tichon. reg. 4. p. 59. b. pariter legit: *Et erit negotiatio ejus, & merces sancta Domino*: & post pauca: *omnis negotiatio ejus, edere, & bibere, & repleri in signum memoriæ in conspectu Domini.* Hieron. ubi sup. rursum monet hoc ult. *memoriale coram Domino*, in Hebraïco non esse, sed in Græco superadditum.

CAPUT XXIV.

Versio antiqua.

Tichon. reg. 4. p. 59. 1. Ecce Dominus corrumpet orbem terrarum, & vastabit illum, & nudabit faciem ejus, disperget eos qui inhabitant in eo.

2. Et erit populus sicut sacerdos: & famulus sicut dominus: & famula sicut domina: & erit emens sicut & vendens: & qui debet, sicut ille cui debetur: & qui fœnerat, sicut ille qui fœneratur.

3. Quia corruptione corrumpetur terra, & vastabitur vastatione terra. Os enim Domini locutum est hæc.

4. Planxit terra, corruptus est orbis terræ, planxerunt alti terræ.

5. Terra autem facinus admisit, propter eos qui inhabitant in ea: quia transierunt legem, & mutaverunt jussa testamenti æterni.

6. Propterea ergo maledictio comedit terram, quia peccaverunt qui inhabitant in ea: propter hoc egentes erunt qui inhabitant terram, & relinquentur homines pauci.

7. Lugebit vitis, lugebit vinum, gement omnes quorum jocundatur anima.

8. Cessabit jocunditas tympanorum, cùm ces-

Vulgata nova.

1. Ecce Dominus dissipabit terram, & nudabit eam, & affliget faciem ejus, & disperget habitatores ejus.

2. Et erit sicut populus, sic sacerdos: & sicut servus, sic dominus ejus: sicut ancilla, sic domina ejus: sicut emens, sic ille qui vendit: sicut fœnerator, sic is qui mutuum accipit: sicut qui repetit, sic qui debet. Osee 4. 9.

3. Dissipatione dissipabitur terra, & direptione prædabitur. Dominus enim locutus est verbum hoc.

4. Luxit, & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ.

5. Et terra infecta est ab habitatoribus suis: quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum.

6. Propter hoc maledictio vorabit terram, & peccabunt habitatores ejus: ideoque insanient cultores ejus, & relinquentur homines pauci.

7. Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde.

8. Cessavit gaudium tympanorum, quievit so-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. initio hab. καταφθείρει, *disperdit*; præponitque ϗ, verbo *disperget*; cær. quadrant. Hieron. in Isai. 27. col. 227. a. legit: *Ecce Dominus disperdet orbem terrarum, & desolabit eum*: & sup. in c. 24. col. 207. e. dicit: *Pro* dissipata terra, *LXX.* corruptum orbem *interpretati sunt; & pro* afflicta facie illius, *id est*, terræ, *iidem transtulerunt*, & revelabit faciem ejus: quæ omnia satis confirmant Tichonii scripturam.

℣. 2. Eadem sunt in Græco, nisi quòd deest *&*, post vocem *domina*, sicut ante & post verbum *vendens*; sequentia verò hoc ordine leguntur: ὁ δανείζων, ὡς ὁ δανειζόμενος· ϗ ὁ ὀφείλων, ὡς ᾧ ὀφείλει· i. e. *fœnerator, sicut qui mutuum accipit: & qui debet, sicut cui debet*: in Ms. Alex. ac ed. Compl. ϗ ὁ δανείζων.

℣. 3. Græcè deest 1. *quia*; & pro *vastabitur vastatione*, habetur προνομῇ προνομευθήσεται, *direptione diripietur*, quod eòdem redit; cær. ad verbum quadrant.

℣. 4. Hieron. in Isai. 24. col. 208. c. ita legit ex LXX. *Luxit terra, corruptus est orbis, luxerunt excelsi terræ.* Ita quoque in Gr. est, posito uno ϗ, ante verbum *corruptus est*, pro quo ult. edit. Tichon. scribit *curvatus est*, sed aperto mendo, quod emendare non dubitavimus, cùm Græcè legatur ἐφθάρη, nullo alio refragante, præter Theod. & Symm. apud quos, κατεῤῥίφη; similibus autem mendis totam scatere Bibliothecam PP. Lugdun. res patens omnibus est.

℣. 5. Hieron. in Isai. 24. col. 208. c. e. *Terra autem egit impiè, propter habitatores suos: quia prævaricati sunt legem, mutaverunt præcepta, testamentum æternum*: nec dissimilia Græc. habet, præter hoc 1. Ἡ δὲ ἠνόμησε; at in Ms. Alex. Ἡ δὲ γῆ, &c. utrobique etiam præponitur ϗ, verbo *mutaverunt*.

℣. 6. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd initio hab. ἔδεται, *comedet*, absque præced. *ergo*. Hieron. in Isai. 24. col. 208. e. bene: *Propter hoc maledictio vorabit terram, quia peccaverunt habitatores ejus: ideo pauperes erunt habitatores terræ, & dimittentur homines pauci*; Gr. ϗ καταλειφθήσονται.

℣. 7. Suffragatur Græcum. In edit. verò noviss. Tichon. legitur *gemant*, sed pravè; correximus *gement*, ex edit. Rom. in qua στενάξουσι, nullo renitente Ms.

℣. 8. Edit. nov. Tichon. scribit *tympano*, sed vitiosè;

Vulgata nova.

nitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ.

9. Cum cantico non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam.

10. Attrita eſt civitas vanitatis, clauſa eſt omnis domus nullo introeunte.

11. Clamor erit ſuper vino in plateis: deſerta eſt omnis lætitia: translatum eſt gaudium terræ.

12. Relicta eſt in urbe ſolitudo, & calamitas opprimet portas.

13. Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum: quomodo ſi paucæ olivæ, quæ remanſerunt, excutiantur ex olea; & racemi, cùm fuerit finita vindemia.

14. Hi levabunt vocem ſuam, atque laudabunt: cùm glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.

15. Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum; in inſulis maris nomen Domini Dei Iſraël.

16. A finibus terræ laudes audivimus, gloriam juſti. Et dixi: Secretum meum mihi, ſecretum meum mihi, væ mihi: prævaricantes prævaricati ſunt, & prævaricatione tranſgreſſorum prævaricati ſunt.

17. Formido, & fovea, & laqueus ſuper te, qui habitator es terræ.

Jer. 48. 18. Et erit: Qui fugerit à voce formidinis, ca-
44. det in foveam: & qui ſe explicaverit de fovea, tenebitur laqueo: quia cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta terræ.

Versio antiqua.

ſabit impudicitia, & divitiæ impiorum. *Tichon. ubi ſup.*

9. Confuſi ſunt, non biberunt merum: amarum factum eſt vinum illis qui bibunt illud.

10. Deſerta eſt omnis civitas, claudent omnes ne introeant.

11. Ululate de vino ubique: ceſſabit omnis jocunditas terræ.

12. Et relinquentur civitates deſertæ, & domus derelictæ peribunt.

13..... quomodo ſi quis excutiat olivam, ſic ex- *Hieron. in Iſai.*
cutient eos: & ſi quieſcat vindemia, *24. col. 209. ex Lxx.*

14. iſti clamore vociferabuntur: qui autem re- *col. 210.*
licti fuerint ſuper terram, lætabuntur ſimul cum gloria Domini: conturbabitur aqua maris.

15. Propterea gloria Domini in inſulis erit maris: nomen Domini glorioſum erit, Domini Dei Iſraël.

16. Ab alis terræ portenta audivimus, ſpes juſto. Et dicent: Myſterium meum mihi: væ præ- *col. 211.*
varicatoribus, qui prævaricantur legem.

17. Timor, & fovea, & laqueus ſuper vos, qui habitatis terram.

18. Et erit: Qui fugerit timorem, cadet in foveam: & qui exierit de fovea, capietur laqueo: quia feneſtræ cœli apertæ ſunt, & concutientur fundamenta terræ.

Vulgata nova.

19. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra,

20. agitatione agitabitur terra ſicut ebrius, & auferetur quaſi tabernaculum unius noctis: & gravabit eam iniquitas ſua, & corruet, & non adjiciet ut reſurgat.

21. Et erit: In die illa viſitabit Dominus ſuper militiam cœli in excelſo; & ſuper reges terræ, qui ſunt ſuper terram.

22. Et congregabuntur in congregatione unius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & poſt multos dies viſitabuntur.

Vulgata nova.

Joel. 2. 23. Et erubeſcet luna, & confundetur ſol,
31. cùm regnaverit Dominus exercituum in monte
Act. 2. Sion, & in Jeruſalem, & in conſpectu ſenum ſuo-
20. rum fuerit glorificatus.

Versio antiqua.

23. Et liquefiet later, & cadet murus..... *Hieron. ubi ſup. col. 212. a.*

Notæ ad Versionem antiquam.

poſuimus *tympanorum*, è Græco Vatic. ubi ſic totus ℣. eſt: Πέπαυται εὐφροσύνη τυμπάνων, πέπαυται αὐθάδεια, καὶ πλοῦτος ἀσεβῶν, πέπαυται φωνὴ κιθάρας· *Ceſſavit lætitia tympanorum, ceſſavit arrogantia, & opulentia impiorum, ceſſavit vox citharæ.* Vide Nobilii not.

℣. 9. Eadem leguntur Græcè, præter τὸ σίκερα, *ſicera*, loco *vinum*; detractoque ult. *illud*.

℣. 10. Primus verſiculus Græco conſonat; alter verò ſic habetur ibid. κλείσει οἰκίαν τοῦ μὴ εἰσελθεῖν, *claudet domum ad non ingrediendum.* In edit. Tichonii legitur *plaudent*, non *claudent*, ſed aperto mendo, quod delevimus.

℣. 11. Rurſus hîc depravatus apertè Tichonii textus eſt in edit. Lugdun. ubi ſic legitur, *Ululate divini;* correximus *de vino*, è Gr. περὶ τοῦ οἴνου· item ibid. πέπαυται, *ceſſavit;* ultimòque poſt vocem *terræ*, denuo ſubjicitur, ἀπῆλθε πᾶσα εὐφροσύνη τῆς γῆς, *abiit omnis lætitia terræ;* quod à Mſ. Alex. abeſt, nec legitur apud Cyrillum, Nobilio teſte.

℣. 12. Concordat Græcum.

℣. 13. Græcè præmittuntur iſta: Ταῦτα πάντα ἔσονται ἐν τῇ γῇ ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν· i. e. *Hæc omnia erunt in terra in medio gentium:* ſequentia ut in Lat. ſup.

℣. 14. Similiter in Græco.

℣. 15. Itidem Græcè, exceptis his ult. Κύριε ὁ Θεὸς Ἰσραήλ, *Domine Deus Iſraël*, quæ adjunguntur ad ℣. ſeq. at in ed. Compl. eſt, Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ut ſupra.

℣. 16. Ita fert Gr. edit. Rom. niſi quòd hab. εὐσεβεῖ, *pio*, pro *juſto;* deletque hoc med. *Myſterium meum mihi:* & ſanè Hieron. loco cit. ait: *Hoc quod dicitur*, Myſterium meum mihi, *in LXX. non habetur, ſed de Theodotionis translatione in Græco additum eſt. Rurſum pro eo quod illi poſuerunt* væ, *ut ſequenti verſiculo jungeretur, in Hebraïco dicitur* oili, *quod propriè ſonat*, væ mihi. *Pro* finibus *quoque, quod nos propter explanationem ſensûs apertiùs poſuimus, in Hebraïco habetur* mecchenaph, *quod* alam, *non* finem *ſonat:* & infra: *Miror quo ſenſu pro pſalmis & laudibus, quod in Hebraïco legitur* zemroth, *LXX.* portenta *interpretati ſint:* idem Hieron. in Ezech. 6. col. 734. e. legit: *Domine ab alis, ſive finibus terræ portenta audivimus:* Ambroſ. l. 1. Hexa. p. 14. b. *A pennis terræ prodigia audivimus.* Rurſum Hieron. epiſt. pro l. adv. Jovin. to. 4. p. 2. col. 236. d. *Myſterium meum mihi, myſterium meum mihi, & meis.* Nobil. quoque monet in aliquot codd. hæc ſequi: Καὶ εἶπεν· Τὸ μυστήριόν μου ἐμοὶ, τὸ μυστήριόν μου ἐμοὶ, καὶ τοῖς ἐμοῖς· ſed addit apud Procopium hæc ſub aſteriſco apponi, Τὸ μυσ..... τὸ μυσ. μου ἐμοί· & infra: Ea quidem, inquit, Cyrillus non habet; habet autem in comm. Græcis Theodor. & ſæpe à Chryſoſtomo, & aliis citantur. Ita Nobilius.

℣. 17. Concinit Græc. niſi quòd ultimò hab. τοὺς ἐνοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, ad litt. *inhabitantes ſuper terram.*

℣. 18. Eadem prorſus in Gr. edit. Rom. niſi quòd legitur ὑπὸ τῆς παγίδος, *à laqueo;* paulòque poſt, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, loco *cœli:* rectè Ambroſ. l. de Iſaac, c. 4. col. 365. f. *feneſtræ apertæ ſunt è cœlo:* extremò autem ſubjunximus iſta, *& concutientur fundam. terræ*, quamvis non addita ſint ab Hieronymo ex ed. LXX. enim verò ipſa in hoc ult. concordat cum Hebr. & Vulgata.

℣. 23. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 528. d. legit: *Erubeſcet luna, & confundetur ſol, quando viſitaverit Dominus ſuper militiam cœli in excelſis.* Gr. Καὶ τακήσεται ἡ πλίνθος, καὶ πεσεῖται τὸ τεῖχος, ὅτι βασιλεύσει Κύριος ἐκ Σιὼν, καὶ ἐκ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐνώπιον τῶν πρεσβυτέρων δοξασθήσεται. Unde Hieron. in Iſai. 24. col. 212. ait: *Pro eo quod nos interpretati ſumus*, Et erubeſcet luna, & confundetur ſol, *LXX. tranſtulerunt* liquefieri laterem, & cadere murum. *Quæ autem erroris cauſa ſit, ſequentia verba monſtrabunt:* Sol, *linguâ Hebraïcâ, tribus generibus appellatur;*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſemes & hamma, *quod interpretatur* calor; & heres, *quod* ὄστρακον, *id eſt*, teſtam, *vel* ariditatem *ſonat:* maor *autem*, *quod Græcè* φωστήρ, *Latinè dicitur* luminare, *ſoli lunæque commune eſt. Rurſum luna vocatur* jaree, *quæ Græcè dicitur* μήνη..... & labana, *id eſt*, candida, *vel* alba. *In præſenti igitur loco pro* labana, *id eſt*, luna, *Septuaginta interpretati ſunt* laterem, *qui Hebraïcè appellatur* lebena, *verbi ambiguitate decepti. Rurſum pro* hamma, *id eſt*, calore, *per quem intelligitur* ſol, *poſuerunt* murum, *qui Hebraïcè dicitur* homa.

CAPUT XXV.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Iſai. 25. col. 213. ex Lxx. 1. DOmine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum: quoniam feciſti admirabiles res, conſilium antiquum verum, fiat.

2. Quia poſuiſti civitates in tumulum, civitates fortes, ut caderent fundamenta earum: impiorum civitates in æternum non ædificabuntur.

3. Propterea benedicet tibi populus pauperum, & civitates hominum iniquitatem ſuſtinentium benedicent tibi.

4. Fuiſti enim omni civitati humili auxiliator, & triſtibus propter inopiam protectio: ab hominibus peſſimis liberabis eos: umbraculum ſitientium, & ſpiritus hominum iniquitatem ſuſtinentium,

5. quaſi homines puſillanimes ſitientes in Sion ab hominibus impiis, quibus nos tradidiſti.

col. 214. 6. Et faciet Dominus ſabaoth omnibus gentibus: ſuper montem iſtum bibent lætitiam, bibent vinum,

7. ungentur unguento in monte iſto. Trade omnia hæc gentibus: conſilium enim hoc ſuper omnes gentes.

8. Devoravit mors prævalens: abſtulit Dominus Deus omnem lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi ſui abſtulit ab omni terra: os enim Domini locutum eſt.

Iren. l. 4. c. 9. p. 238. c. 9. Et dicent in illa die: Ecce Dominus Deus noſter, in quem ſperavimus, & exſultavimus in ſalute noſtra.

Hieron. in Amos 2. col. 1387. c. 10..... conculcabitur Moab, ſicut conculcatur in area in plauſtris.

VULGATA NOVA.

1. DOmine Deus meus es tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo: quoniam feciſti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.

2. Quia poſuiſti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum: ut non ſit civitas, & in ſempiternum non ædificetur.

3. Super hoc laudabit te populus fortis, civitas gentium robuſtarum timebit te.

4. Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua: ſpes à turbine, umbraculum ab æſtu: ſpiritus enim robuſtorum quaſi turbo impellens parietem.

5. Sicut æſtus in ſiti, tumultum alienorum humiliabis: & quaſi calore ſub nube torrente, propaginem fortium marceſcere facies.

6. Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ.

7. Et præcipitabit in monte iſto faciem vinculi colligati ſuper omnes populos, & telam quam orditus eſt ſuper omnes nationes.

8. Præcipitabit mortem in ſempiternum: & auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi ſui auferet de univerſa terra: quia Dominus locutus eſt. *Apoc. 7. 17. & 21. 4.*

9. Et dicet in die illa: Ecce Deus noſter iſte, exſpectavimus eum, & ſalvabit nos: iſte Dominus, ſuſtinuimus eum, exſultabimus, & lætabimur in ſalutari ejus.

10. Quia requieſcet manus Domini in monte iſto: & triturabitur Moab ſub eo, ſicuti teruntur paleæ in plauſtro.

VULGATA NOVA.

11. Et extendet manus ſuas ſub eo, ſicut extendit natans ad natandum: & humiliabit gloriam ejus cum alliſione manuum ejus.

12. Et munimenta ſublimium murorum tuorum concident, & humiliabuntur, & detrahentur in terram uſque ad pulverem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic eſt in Gr. edit. Rom. excepta voce una *meus*, quæ deeſt poſt *Deus*; in Mſs. tamen Alex. & Mediol. legitur Θεός μου, ſicut in edd. Ald. & Compl.

℣. 2. In ed. Rom. præponitur negatio μὴ, verbo *caderent*; extremòque legitur num. ſingul. πόλις... οὐ μὴ οἰκοδομηθῇ· at in ed. Compl. hab. πόλεις; ut & ſup. τοῦ πεσεῖν, abſque ullà negatione; quæ pariter abeſt à Mſ. Alex.

℣. 3. Similia leguntur Græcè, præter nominat. ſing. πτωχὸς, *pauper*, loco genit. plur. *pauperum*.

℣. 4. Hæc tota concordant cum Græco. Apud Ambroſ. l. 3. de fide, p. 504. c. ſic: *Factus eſt omni civitati humili adjutor.*

℣. 5. Itidem Græcè.

℣. 6. Ita è Græco, ad verbum. Similiter ap. Rufin. in Symb. p. 180. b. *Et faciet Dominus Deus ſabaoth omnibus gentibus: in monte iſto bibent lætitiam, bibent vinum.* Item ap. Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. a. *Et faciet Dominus ſabaoth omnibus gentibus: in monte iſto bibent in jucunditate vinum.* Ap. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. *Et faciet Dominus ſabaoth gentibus: in iſto monte bibent in lætitia, bibent vinum.*

℣. 7. Ita rurſum in Græco. Item ap. Rufin. in Symbol. p. 180. b. *ungentur unguento in monte iſto.* Similiter habet Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. a. ſed addit: *Tradet hæc omnia gentibus: hoc enim conſilium ſuper omnes gentes.* Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. *unguento ungentur: tradent hæc omnia gentibus.*

℣. 8. Græc. ante verbum *abſtulit*, ponit hoc, καὶ πάλιν, & *rurſum*; tollit verò &, ante *opprobrium*; ſicut *ſui*, poſt *populi*; cæt. ad verbum ut ſup. Iren. l. 5. c. 10. p. 306. a. legit: *Devoravit mors potens: Deus abſtulit omnem lacrymam ab omni facie.* Ambroſ. verò epiſt. 44. col. 978. e. *Devoravit mors prævalens:* & l. de fide reſur. col. 1152. b. *os enim Domini locutum eſt.* Hieron. in Oſe. 13. col. 1330. a. *Devoravit mors invaleſcens: abſtulit Dominus omnem lacr. ab omni facie:* item l. 1. in epiſt. ad Eph. to. 4. 340. b. *Devoravit mors invaleſcens;* Gr. ἰσχύσας.

℣. 9. A Græco abeſt vox *Dominus*; loco verò *in quem ſperavimus*, eſt: ἐφ' ᾧ ἠλπίζομεν, καὶ σώσει ἡμᾶς, *in quo ſperabamus*, & *ſalvabit nos*: deinde ſic: οὗτος Κύριος, ὑπεμείναμεν αὐτῷ, καὶ ἠγαλλιώμεθα, καὶ εὐφρανθησόμεθα ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν· i. e. *iſte Dominus, ſuſtinuimus eum, & exſultavimus, & læti fuimus in ſalute noſtra:* ſed à Mſ. Alex. abſunt hæc media, καὶ σώσει ἡμᾶς· οὗτος Κύριος, ὑπεμείναμεν αὐτῷ· deſunt pariter in ed. Compl. cum hoc, καὶ εὐφρανθησόμεθα. Apud Ambroſ. l. de fide reſurrect. col. 1152. b. *Et dicent die illa:* Græcè etiam non habetur *in*, ante vocem *die*; ſed in Mſ. Alex. eſt, ἐν τῇ ἡμέρᾳ.

℣. 10. Græc. hab. Μωαβῖτις, non *Moab*; paulòque poſt, πατοῦσιν ἅλωνα, *calcant aream*, pro *conculcatur in area*; cæt. ut ſupra.

CAPUT XXVI.

Vulgata nova.

1. IN die illa cantabitur canticum istud in terra Juda:
Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator, ponetur in ea murus & antemurale.
2. Aperite portas, & ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.
3. Vetus error abiit: servabis pacem; pacem, quia in te speravimus.
4. Sperastis in Domino in sæculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.
5. Quia incurvabit habitantes in excelso,* civitatem sublimem humiliabit.
Humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.
6. Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.
7. Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum.
8. Et in semita judiciorum tuorum Domine sustinuimus te: nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ.
9. Anima mea desideravit te in nocte: sed & spiritu meo in præcordiis meis de manè vigilabo ad te.
Cùm feceris judicia tua in terra, justitiam discent habitatores orbis.
10. Misereamur impio, & non discet justi-

Versio antiqua.

1. IN die illa cantabunt canticum istud super terram Judæam: *Hieron. in Isai. 26. col. 216. b.*
* Ecce civitas virtus, & salvatio nostra, pone murum, & circa murum munitionem muri. *Ex Brev. Mozar. ad fer. 6. Dom. 2. Adv. & ap. Thomas. ad calc. Psalt. p. 724.*
2. Post sceptrum viri aperite portas, intret plebs custodiens justitiam:
3. participes qui sunt veritatis, custodientes pacem:
4. quoniam in te speraverunt Domine usque in æternum. Deus magnus & æternus,
5. quomodo humiliasti, & deduxisti eos, qui commorabantur in altissimis;
civitates firmissimas dejicies, & deduces eas usque ad humum.
6. Et conculcabunt eas pedes mansuetorum, & humilium.
7. Directa facta est via piorum, & præparatum est iter sanctorum.
8. Viæ enim Domini judicium: speravimus in nomine ejus, & in memoria, quam concupivit anima mea.
9. De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus: *Ex Brev. Moz. in Circumc. Dom.*
quia lux præcepta tua sunt super terram. Justitiam discite qui habitatis terram,
10. cessavit enim impius: omnis enim qui non

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic est in Græco.

* Hieron. in Isai. 26. ita legit ex LXX. *Ecce civitas fortis, & salutare nostrum, ponet murum & circummurale.* Hieronymo favet Gr. edit. Rom. nisi quòd tollit *nostrum*, post *salutare*, quod tamen addit Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Hieronymus inf. *Pro eo quod nos*, inquit, *vertimus* antemurale, *Symmachus* firmamentum *interpretatus est, ut ipsi muri munitionibus cincti sint.*

℣. 2. A Græco abest τὸ πρῶτον, *post sceptrum viri*: non etiam legitur apud Hieron. in hunc loc. col. 216. f. sed tantùm seqq. ex ed. LXX. *Aperite portas, ingrediatur populus custodiens justitiam, & custodiens veritatem.* Ita quoque in Græco ad verbum.

℣. 3. Hieron. in hunc loc. col. 216. f. sic pergit: *apprehendens veritatem, & custodiens pacem, pacem.* Ita quoque in Græco est, præter vocem ult. *pacem*, quæ non geminatur.

℣. 4. Hieron. ubi sup. *quoniam in te speraverunt Domine usque in sempiternum*: & inf. 217. f. addit: *Deus magne, æterne.* Græc. ὅτι ἐπὶ σοὶ ἐλπίδι ἤλπισαν Κύριε ἕως τοῦ αἰῶνος. Ὁ Θεὸς ὁ μέγας, ὁ αἰώνιος. In Ms. Alex. ac edit. Compl. deest initio vox ἐλπίδι.

℣. 5. Brev. Moz. habet *commovebantur*, non *commorabantur*, sed aperto mendo, quod correximus è Gr. ἐνοικοῦντας, vel κατοικοῦντας; cæt. satis conveniunt cum eodem Græco, si ipso initio ponatur *qui*, pro *quomodo*, nam in Gr. ὃς; fortè legit Interpres ὡς: extremò etiam Gr. tollit *eas*, post *deduces*, sed Ms. Alex. addit αὐτάς. Hieron. in hunc loc. col. 217. f. legit: *qui humiliasti, & destruxisti eos, qui habitant in excelsis; civitates robustas destrues, & deduces usque ad pavimentum.*

℣. 6. Ita legit Hieron. ad verbum ibid. 217. f. nec refragatur Græc. nisi quòd hab. αὐτοὺς, *eos*, non *eas*.

℣. 7. Hieron. in hunc loc. 218. e. sic habet ex LXX. *Via justorum recta, recta facta est via justorum, & præparata.* Edit. Rom. Ὁδὸς εὐσεβῶν εὐθεῖα ἐγένετο, ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν καὶ παρεσκευασμένη· Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν, Ald. ἀσεβῶν.

℣. 8. Hieron. ubi sup. 218. e. ita legit ex LXX. *Via enim Domini judicium: speravimus in nomine tuo, & in memoria, qua desiderat anima nostra.* Ita quoque est in Gr. ed. Rom. In edd. Ald. & Compl. pro ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ ἡμῶν, exstat, ἐπεθύμει ἡ ψυχή μου· quidam hîc subnectunt ἐκ νυκτὸς, *de nocte*, ut versus seq. ordiatur à verbo ὀρθρίζει: hanc interpunctionem, inquit Nobil. videtur probare S. Hieron. in comm. licet in contextu illud, *de nocte*, conjungatur cum sequentibus. Ita verò utrumque textum disponit ibid. Hieron. ut his verbis de Vulg. simul junctis, *& memoriale tuum in desiderio animæ, anima mea desideravit te in nocte*, ista de edit. LXX. respondeant sola, *& in memoria, qua desiderat anima nostra*; subinde ad hæc Vulg. verba: *sed & spiritu meo in præcordiis meis de manè vigilabo ad te*: aptat ista de edit. LXX. *de nocte consurgit spiritus meus ad te Deus, quia lux*, &c. tum addit: *Volumus & Hebraïcum sequi, & Vulgatam editionem non penitus præterire: & hac rerum necessitate compellimur diverso ordine atque sermone diversas intelligentias quærere. Igitur quod dicitur*, de nocte, *juxta LXX. hujus capituli principium est: juxta Hebraïcum, finis superioris; licet possit etiam juxta LXX. in fine accipi superioris testimonii, ut sit sensus*: Desiderat anima mea ad te de nocte: *& postea incipiat*: Manè consurgit spiritus meus ad te Deus. *Ideo autem manè consurgit, quia lux præcepta tua super terram.*

℣. 9. Canticum istud similiter habetur in quatuor Mss. codd. optimæ notæ, nempe in Lotharingo uno S. Michaelis, vulgò *S. Mihel*; altero S. Germani à Pratis n. 15. annorum 900. item in duobus aliis, olim Reginæ Sueciæ, nunc Vaticanis, qui plura alia id genus Cantica exhibent; quæ scilicet, maximè ex uno annor. circiter 800. edita sunt ab Em. Cardinali Thomasio ad calc. Psalterii Ambr. alterius verò uncialibus litteris descripti, variantes lectiones nobis transmissæ sunt ab uno è nostris perito *D. J. Avril*, quæ omnes, sicut & aliorum trium infra subjicientur in notis. Ad primum igitur ℣. quod attinet, Ms. 1. Reg. Suec. hab. *A nocte vigilat*; paulòque post, *quia lux præcepta tua super*, &c. absque medio *sunt*, quod verbum pariter delent Mss. SS. Mich. & Germani. Psalt. Thomas. hab. *quia lux est præcepta tua.* Sangerm. verò delet ult. ista, *Justitiam discite qui habitatis terram.* Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1154. d. *De nocte vigilat ad te spiritus meus*: similiter inf. col. 1217. f. ubi sequitur, *lux præcepta tua*; sicut l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. a. Apud S. P. Chrysol. serm. 21. p. 862. b. *De nocte spiritus meus vigilat ad te Deus.* Similiter habet Nicetius episc. c. 3. Spicil. to. 3. p. 3. c. subnexis his: *quia lux præcepta tua sunt super terram.* Hieron. in Isai. 26. col. 219. a. ait: *Quod sequitur*, in nocte, *juxta LXX. sequenti capitulo jungitur; juxta Hebraïcum, priori*: subinde ita legit ex LXX. *De nocte consurgit spiritus meus ad te Deus, quia lux judicia tua super terram. Justitiam discite qui habitatis super terram.* Ita quoque est hodie in Gr. præter vocem προστάγματα, loco *judicia*.

℣. 10. Brev. Moz. initio hab. *cessabit*, sed Mss. nostri quatuor *cessavit*, è Gr. πέπαυται, quod retinuimus:

Versio antiqua.

Ex Brev. Mozar. ubi sup. didicerit justitiam super terram, veritatem non faciet: tollatur impius, ne videat majestatem Domini.

11. Domine excelsum est brachium tuum, & nescierunt: cùm autem * cognoverint, confundentur: zelus apprehendit populum ineruditum: & nunc ignis adversarios consumit.

* *Breviar. vitiosè* cognoverit.

12. Domine Deus noster, pacem da nobis: omnia enim dedisti nobis.

13. Domine Deus noster, posside nos: Domine, præter te, alium non novimus, nomen tuum invocabimus.

14. Mortui autem vitam non videbunt, neque medici exsuscitabunt: ideo superinduxisti, & perdidisti, & tulisti omne masculum eorum.

15. Adde illis mala Domine, adde mala gloriosis terræ.

16. Domine in tribulatione modica memor fui * tui, in tribulatione modica * eruditio tua facta est nobis.

* tui & eruditio tua, *addita ex Ms. Regin. Suec.*

17. Et sicut parturiens proxima est partui, & in dolore suo clamat: ita facti sumus dilecto.

18. Propter timorem tuum Domine, in utero accepimus, & parturivimus spiritum salutis, quem fecisti super terram: sed cadent qui inhabitant terram.

Vulgata nova.

tiam: in terra sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Domini.

11. Domine exaltetur manus tua, & non videant: videant, & confundantur zelantes populi: & ignis hostes tuos devoret.

12. Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.

13. Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te, tantùm in te recordemur nominis tui.

14. Morientes non vivant, gigantes non resurgant: propterea visitasti & contrivisti eos, & perdidisti omnem memoriam eorum.

15. Indulsisti genti Domine, indulsisti genti: nunquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terræ.

16. Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.

17. Sicut quæ concipit, cùm appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua Domine.

18. Concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum: salutes non fecimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores terræ.

Notæ ad Versionem antiquam.

subinde iidem Mss. codd. delent *enim*, post *omnis*: item S. Germ. & S. Mich. pro *non faciet*, legunt *non facere*; paulòque post, *ut non videat*, loco *ne videat*. Ms. Reg. Suec. *& non videat claritatem Domini.* Iren. l. 5. c. 35. p. 335. c. *Tollatur, ut non videat gloriam Domini.* August. ep. 147. to. 2. 484. e. *Tollatur impius, ne videat claritatem Domini*; at l. de sp. & lit. to. 10. 105. c. *ut non videat gloriam Domini.* Greg. M. moral. l. 4. c. 12. p. 113. c. *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei:* itidem l. 6. c. 30. p. 202. c. & l. 20. c. 3. p. 639. b. 1189. c. 1483. a. Gregorio succinit Cassiod. in Ps. 109. p. 378. b. Auctor verò l. de promiss. ap. Prosp. c. 20. p. 204. a. legit: *Auferatur impius, & non videat claritatem Domini sanctorum.* Hieron. in Isai. 26. col. 219. e. ita ex ed. LXX. *Cessavit enim impius, & non discet justitiam super terram; veritatem non faciet: auferatur impius, ut non videat gloriam Domini.* Sic etiam in Gr. est, præter hoc, πᾶς ὃς οὐ μὴ μάθῃ, loco *& non discet*; at Hieron. sup. in Isai. 1. col. 16. b. legit: *omnis qui non didicerit justitiam*, &c.

℣. 11. Mss. S. Germ. & S. Mich. ferunt initio, *Domine Deus*, absque seq. *est*; subinde pro *cognoverint*, Ms. S. Mich. hab. *cognoverunt.* Psalt. Thomas. *Domine Deus, excelsum est..... dum autem adveneris, scientes confundentur: zelus apprehendet*, &c. ut in textu Mozar. Similiter habet Ms. Regin. Suec. præter hoc, *dum autem cognoverint, confundentur.* Hieron. in hunc loc. col. 220. e. ita legit ex LXX. *Domine excelsum est brachium tuum, & nesciebant: scientes autem, confundentur: zelus apprehendet populum ineruditum: & nunc ignis adversarios comedet.* Eadem quoque in Græco, nisi excipiatur istud, οὐκ ᾔδεισαν, *non noverunt*, pro *nesciebant.* Similiter ap. Ambros. in Ps. 118. col. 1198. e. *zelus apprehendit populum ineruditum.* Apud August. l. 20. de civit. Dei, c. 12. to. 7. 590. a. *zelus occupavit plebem ineruditam: & nunc ignis contrarios comedet.*

℣. 12. Ita legit Aug. in Ps. 71. to. 4. 743. c. cum Ms. S. Mich. Ita quoque Hieron. in hunc loc. col. 221. a. ex LXX. item inf. in Isai. 28. col. 234. a. præter unum *reddidisti*, pro *dedisti*; in Ms. etiam S. Germ. & Psalt. Thom. *reddidisti*; in Gr. ἀπέδωκας; cæt. ut supra. Apud Fulg. l. 2. ad Tras. c. 6. p. 94. *Domine Deus noster, pacem tuam da nobis: omnia enim dedisti nobis.* Itidem in Ms. Regin. Suec.

℣. 13. Mss. S. Germ. Regin. Suec. & S. Mich. cum Psalt. Thomas. habent *nescimus*, pro *non novimus*; & *nominamus*, pro *invocabimus*; Gr. οὐκ οἴδαμεν..... ὀνομάζομεν. Hieron. in Isai. 26. col. 221. b. *Domine Deus noster, posside nos: Domine, extra te, alium nescimus, nomen tuum invocamus.* Fulg. fragm. 11. cont. Fab. p. 591. & fragm. 31. p. 630. *Domine, præter te, alium non novimus, nomen tuum invocavimus:* & l. 2. ad Trasim. c. 6. p. 94. *Domine Deus noster, posside nos: Domine, præter te, alium non novimus, nomen tuum nominamus.*

℣. 14. Mss. S. Germ. & S. Mich. hab. *suscitabunt*, & inf. *omnem masculum.* Itidem in Psalt. Thomas. ac præterea *sustulisti*, pro *tulisti.* In Ms. Regin. Suec. sic: *Non mortui vitam non videbunt, neque medici resuscitabunt: ideo..... & sustulisti omnem mascul.* &c. Hieron. in hunc loc. col. 221. f. ex LXX. *Mortui enim vitam non videbunt, neque medici suscitabunt: idcirco induxisti, & perdidisti, & tulisti omne masculum eorum.* Ita quoque in Gr. exceptâ voculâ δὲ initio, pro *enim.*

℣. 15. Concinunt Mss. S. Germ. & S. Mich. Sic etiam habet Hieron. in Isai. 26. col. 222. f. ex LXX. notatque *mala, quæ LXX. secundò posuerunt, in Hebraïco non haberi.* Textui favet Gr. edit. Rom. Ms. Regin. Suec. & Psalt. Thomas. hab. *omnibus gloriosis terræ.*

℣. 16. In Ms. S. Mich. simpliciter: *Domine in tribulatione modicâ emendatio tua nobis.* In Ms. S. Germ. 15. *Domine in tribulatione memor fui tui, in tribulatione modicâ emendatio tua nobis.* Itidem in Psalt. Thomas. & Ms. Reg. Suec. præter hoc ult. *eruditio tua est nobis*; Ms. Suec. *facta est nobis.* Apud Hieron. in hunc loc. 223. b. ex LXX. *Domine in tribulatione recordatus sum tui, in tribulatione parvâ doctrina tua nobis.* Ita quoque est in edit. Rom. nisi excipiatur vox παιδεία, pro *doctrina.*

℣. 17. Ita Mss. S. Germ. & S. Mich. nisi quòd hab. *parere*, loco *partui* (Gr. τεκεῖν) & in fine *dilecto tuo*: Brev. Moz. *delicto*, sed pravè. Ms. Regin. Suec. fert: *Et tanquam parturiens, quæ proxima est partui, in dolore suo clamat: ita facti sumus dilecto tuo.* Psalt. Thom. *Et sicut parturiens proxima ut pareret, in dolore suo exclamavit: ita facti sumus in dilecto tuo.* Hieron. in Isai. 26. col. 223. c. ita legit ex LXX. *Et sicut parturiens, cùm appropinquat ad partum, in dolore suo clamat: sic facti sumus dilecto tuo.* Ita quoque habet Edit. Rom. præter conjunct. *cùm*, quam delet, & aor. 1. ἐκέκραξε, *clamavit*, pro *clamat*; at in ed. Compl. κράζει. Hieron. ibid. addit: *Hoc quod LXX. addiderunt*, sic facti sumus dilecto tuo; *pro quo*, inquit, *cæteri transtulerunt*, sic facti sumus à facie tua Domine, *obelo prænotandum est.*

℣. 18. Ita ferunt Mss. SS. Mich. & Germ. additis tamen duobus, nimirum, *& peperimus*, post hoc, *parturivimus*; & *tuæ*, ad vocem *salutis.* Sic etiam in Græco, præter seqq. ὃ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς· οὐ πεσούμεθα, ἀλλὰ πεσοῦνται πάντες οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς. In Psalt. Thomas. *Propter timorem tuum Domine, in utero accepimus, & doluimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, quem fecisti* (al. *fecimus*) *super terram: non cademus, sed cadent qui inhabitant super terram.* In Ms. Reg. Suec. deest hoc 1. *Propter timorem*; paulòque post, istud, *& peperimus*; ut & præpos. *super*, ante *inhabitant*; cæt. ut in Psalt. Thom. A Ms. etiam Alex. abest ὃ, ante ἐποιήσαμεν, nec-

VULGATA NOVA.

19. Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in pulvere; quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam.

20. Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicùm ad momentum, donec pertranseat indignatio.

Mich. 1. 3. 21. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: & revelabit terra sanguinem suum, & non operiet ultra interfectos suos.

VERSIO ANTIQUA.

19. Resurgent mortui, resurgent qui sunt in monumentis, & lætabuntur qui in terra: ros enim, qui abs te est, sanitas est illis; terra verò impiorum peribit. *Ex Mss. notatis infra.*

20. Ambula popule meus, & intra recessus tuos: absconde pusillùm aliquantulum, donec transeat ira Domini. *Ex Brev. Mozar. ubi sup.*

21. Ecce enim Dominus de sancto inducet iram super habitatores terræ: & revelabit terra sanguinem suum, & non abscondet ultra interfectos. *Hieron. in Isai. 26. col. 225. ex Lxx.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

non seqq. ὀ πεσούμεθα, & πάντες. In edd. Ald. & Compl. est, ὃ ἐποίησας. Apud Ambros. l. 2. de fide res. to. 2. p. 1152. b. *Propter timorem tuum Domine, in utero accepimus, & parturivimus spiritum salutis tuæ, quem effudisti super terram: cadent qui inhabitant terram:* & in Luc. 20. to. 1. col. 1509. e. *De timore tuo concepimus, & parturivimus:* & post pauca: *peperimus spiritum salutis in terra:* item in Ps. 39. col. 866. c. & l. 1. de Cain, c. 10. col. 204. e. & l. 2. de Abr. c. 11. col. 348. a. *in utero accepimus, & parturivimus spiritum salutis:* & l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 658. b. *De timore tuo in utero accepimus, & parturivimus spiritum salutis.* Apud Augustinum in Psalm. 47. to. 4. 418. f. *A timore tuo concepimus, & parturivimus spiritum salutis.* Apud Hieronymum in Eccles. to. 2. 730. c. *A timore tuo Domine, concepimus, & parturivimus, & peperimus:* similiter habet quæst. 4. ad Algas. to. 4. 193. d. subnexis his, *spiritum salutis tuæ, quem fecisti super terram:* at epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 47. b. sic: *A timore tuo Domine, concepimus, & doluimus, & peperimus spiritum salvationis tuæ, quem fecimus super terram:* item in Isai. 37. col. 288. d. *A timore tuo..... doluimus, & peperimus sp. salutis:* lib. verò 2. in ep. ad Gal. to. 4. 277. f. *concepimus, & peperimus, filios salvationis tuæ fecimus super terram:* & in Isai. 59. col. 438. c. *A timore tuo Dom. concepimus, & parturivimus, & peperimus, spiritum salutis tuæ fecimus super terram:* similiter in Amos 1. p. 1374. f. & in Abac. 3. col. 1629. e. excepto uno *faciemus*, pro *fecimus*; præterea in Abac. 3. hab. *in utero suscepimus*, pro *concepimus:* demum in Isai. 26. col. 224. a. addit ex LXX. *non cademus, sed cadent habitatores terræ:* deinde: *LXX. autem hoc asserunt, quòd facientibus sanctis spiritum salutis super terram, qui terræ habitatores sunt, corruant; licet inter* orbem, *qui Hebraïcè* thebel, *& Græcè dicitur* οἰκουμένη, *ac* terram, *multa diversitas sit.* Fulgent. de Incarn. ad Petr. diac. p. 308. *Propter timorem tuum Domine, in utero concepimus, & parturivimus spiritum salutis tuæ: justitiam non fecimus super terram.*

℣. 19. Ita ex Mss. S. Germ. & S. Mich. Sic etiam in Psalt. Thomas. exceptis his, *Exsurgent mortui, & resurgent..... & lætabuntur qui sunt super terram.* In Ms. Regin. Suec. *Surgunt mortui, & resuscitabuntur qui in monum. sunt, & lætabuntur qui subter terram sunt*, &c. ut sup. Breviarium verò Mozarabicum habet: *Exsurgant mortui, & resurgant qui sunt in monumentis, & lætabuntur omnes qui sunt super terram*, &c. ut supra. Græc. Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῇ· reliqua ut in textu, nisi ultimum verbum excipias πεσεῖται, loco *peribit*. Iren. l. 5. c. 15. p. 311. b. *Resurgent mortui, & surgent qui in monumentis, & lætabuntur qui sunt in terra: ros enim, qui à te est, sanitas est eis:* itidem infra c. 34. p. 334. a. addito verbo *sunt*, ad vocem *monumentis*; detracto verò *est*, post *à te:* vide etiam l. 4. c. 33. p. 273. c. Tertul. l. de resur. carn. p. 578. b. *Vivent mortui, & exsurgent de sepulcris: ros enim, qui à te est, medela est ossibus eorum.* Ambros. l. 2. de fide res. to. 2. 1152. b. *Resurgent qui in monumentis sunt.* Ambrosiast. *Qui in monumentis sunt, resurgent.* S. Paulin. ep. 44. p. 268. c. *ros enim, qui ab illò est, sanitas est nobis.* Hieron. in Isai. 26. col. 224. b. ita leg. ex LXX. *Resurgent mortui, & resurgent de sepulcris, & lætabuntur qui sunt in terra: ros enim tuus, sanitas eorum; terra autem impiorum cadet:* & in Ose. 6. col. 1276. a. *Resurgent mortui, & resuscitabuntur qui in sepulcris sunt: ros enim, qui à te est, sanitas eorum est:* & inf. in c. 14. col. 1334. a. *ros enim lucis, qui à te est, sanitas eorum est.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 21. to. 7. 600. f. 601. a. b. *Resurgent mortui, & resurgent qui in sepulcris erant, & lætabuntur omnes qui sunt in terra: ros enim, qui abs te est, sanitas illis est; terra verò impiorum cadet:* & l. 22. c. 3. col. 657. c. *Resurgent qui erant in monumentis.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 180. c. *Exsurgent mortui, & excitabuntur* (al. *suscitabuntur*) *qui in monumentis sunt, & exsultabunt omnes qui sunt in terra*, (al. *lætabuntur quæ super terram sunt:*) *ros enim, qui à te est, medicina illis est:* item inf. c. 18. p. 201. b. *Exsurgent mortui, & excitabuntur qui in monumentis sunt.*

℣. 20. Psalt. Thomas. *Ambula populus meus, & intra in recessus tuos: claude ostium tuum, & absconde te post illud aliquantulum, donec*, &c. ut sup. Similiter habet Ms. Regin. Suec. præter ista, *Ambula plebs mea, intra in secreta tua.* Tertul. l. de resur. carn. p. 577. a. *Populus meus, introite in cellas, promas quantulum, donec ira mea prætereat.* Ambros. l. 2. de Sacram. p. 382. f. *Ambula populus meus, & intra in recessus tuos: claude ostium tuum, abscondere pusillùm, donec transeat ira Domini.* Hieron. in Isai. 26. col. 225. ex LXX. *Vade populus meus, ingredere cubicula tua, claude ostium tuum, abscondere paululùm quantulùmcunque, donec pertranseat ira Domini.* Sic etiam in Gr. edit. Rom. Rursum Hieron. in Amos 5. col. 1419. a. *Vade populus meus, intra cubicula tua, claude ostium, abscondere pusillùm, donec transeat ira Domini:* & epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 39. b. *Populus meus, intra cubiculum tuum, claude ostium tuum, abscondere pusillùm aliquantulum, donec transeat ira Domini.* Victor Vit. l. 2. de pers. Afric. p. 23. a. *claude ostium tuum, & abscondere aliquantulum, donec transeat ira Dei.*

℣. 21. Eadem fert Gr. edit. Rom. excepto verbo præs. ἐπάξει, *inducit*, pro fut. *inducet*; detractoque inf. *ultra*, ante *interfectos*; ed. tamen Compl. hab. τοὺς ἀνῃρημένους ἔτι.

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

1. IN die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super Leviathan serpentem vectem, & super Leviathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est.

VERSIO ANTIQUA.

1. IN die illa inducet Deus gladium sanctum, & magnum, & fortem, super draconem colubrum fugientem, super draconem colubrum tortuosum, & occidet draconem, qui est in mari. *Hieron. in Isai. 27. col. 226. ex Lxx.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Deest in Gr. conjunct. &, ante *occidet*; nec ultimò subjicitur, *qui est in mari*; cæt. ut in textu Lat. imo & in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. est καὶ ἀνελεῖ; dein in Compl. τὸν δράκοντα, τὸν ἐν τῇ θαλάσσῃ. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 718. c. legit: *Illa die superducet Dominus Deus machæram sanctam, magnam, & fortem, in draconem illum colubrum magnum & torsum, & interficiet eum illa die.* Hilar. in Ps. 64. col. 167. c. *Superinducet Dominus machæram terribilem, & magnam, super draconem serpentem pravum, & perimet draconem, qui in mari est.* Jul. Firmic. l. de errore prof. relig. c. 27. p. 175. d. *In illa die superinducet Deus gladium sanctum, & magnum, & fortem, super draconem serpentem magnum & tortuosum, & interficiet draconem.* Rursus Hieron. in Sophon. 2. col. 1667.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 27. col. 227. ex Lxx. 2. In die illo vinea bona desiderium ejus, ut princeps illius sit.

3. Ego civitas fortis, civitas quæ oppugnatur, frustra potum dabo illi: capientur enim nocte, die autem cadet murus.

Ibid. 228. 4. Non est quæ non apprehenderit eam: quis ponet me custodem stipulæ in agro? propter adversariam hanc repuli eam: idcirco fecit Dominus omnia quæ disposuit. Combusta sum,

5. dicent habitatores ejus: faciemus pacem illi, faciemus pacem ei,

Ibid. 229. 6. qui veniunt filii Jacob: germinabit, & florebit Israël, & implebit orbem terrarum fructus ejus.

8. Rixans, & exprobrans emittet eos: Nonne tu eras qui meditabaris spiritu duro interficere eos spiritu furoris?

Ibid. 230. 9. Propterea auferetur iniquitas Jacob: & hæc erit benedictio ejus cùm abstulero peccatum ejus, quando posuerit omnes lapides ararum contritos quasi cinerem comminutum, & non perseverabunt arbores eorum, & idola eorum succidentur quasi lucus.

10. Et longè habitans grex dimittetur sicut grex derelictus: & erit multo tempore in pascua, & ibi requiescent greges.

11. Et post multum tempus non erit in ea omne viride, quia* exsiccatus est. Mulieres venientes à spectaculo venite, non est enim populus habens intelligentiam: propterea non miserebitur eorum, qui fecit eos; & qui formavit eos, non parcet.

* *Nobil. è Gr.* exsiccatum.

Ibid. 231. 12. Et erit: In die illa concludet Dominus à fossa fluminis usque ad Rhinocoruram, vos autem congregate unum & unum filios Israël.

Ibid. 232. 13. Et erit: In die illa canent tubâ magnâ, & venient qui perierant in regione Assyriorum, & qui perierant in Ægypto, & adorabunt Dominum super montem sanctum in Jerusalem.

VULGATA NOVA.

2. In die illa vinea meri cantabit ei.

3. Ego Dominus, qui servo eam, repentè propinabo ei: ne fortè visitetur contra eam, nocte & die servo eam.

4. Indignatio non est mihi: quis dabit me spinam & veprem in prælio: gradiar super eam, succendam eam pariter?

5. An potiùs tenebit fortitudinem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi?

6. Qui ingrediuntur impetu ad Jacob, florebit & germinabit Israël, & implebunt faciem orbis semine.

7. Nunquid juxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est?

8. In mensura contra mensuram, cùm abjecta fuerit, judicabis eam: meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus.

9. Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus ut auferatur peccatum ejus, cùm posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos, non stabunt luci & delubra.

10. Civitas enim munita desolata erit, speciosa relinquetur, & dimittetur quasi desertum: ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit, & consumet summitates ejus.

11. In siccitate messes illius conterentur, mulieres venientes, & docentes eam: non est enim populus sapiens, propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum; & qui formavit eum, non parcet ei.

12. Et erit: In die illa percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti, & vos congregabimini unus & unus filii Israël.

13. Et erit: In die illa clangetur in tuba magna, & venient qui perditi fuerant de terra Assyriorum, & qui ejecti erant in terra Ægypti, & adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusalem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

d. *Inducet gladium magnum, & sanctum, super draconem colubrum tortuosum, & interficiet illum in die illa:* & in Isai. 27. col. 227. b. ait: *Gladius sanctus, & magnus, & fortis, sive juxta Hebraïcum, & reliquos Interp.* gladius durus; *non enim ut LXX. arbitrati sunt*, cadesa *dicitur; quòd si esset*, sanctum *sonaret: sed* casa, *quod propriè transfertur in* durum.

℣. 2. In Gr. edit. Rom. deest *ejus*, post *desiderium*; loco verò ult. *ut princeps illius sit*, legitur, ἐξάρχειν κατ᾽ αὐτῆς· Nobil. *cantare*, aut *incipere super eam;* Ms. Mediol. cum ed. Ald. hab. ἐξάρχει.

℣. 3. Sic est in Gr. excepto verbo ἁλώσεται, *capietur.* Rursus Hieron. in Eccles. to. 2. 775. a. habet: *Ego civitas firma, civitas quæ oppugnatur:* similiter quæst. 2. ad Algas. to. 4. 192. a. Equidem Hieronymus epist. ad Paulam, to. 2. 710. f. huc alludens ait: *Quamvis etiam dicere audeant: Ego civitas firma, civitas quæ non oppugnatur:* sed ibi, ut liquet, contextus sermonis Hieronymi negationem exigit. Multi tamen codices operum Hieron. retinent particulam negativam *non oppugnatur*, teste Martianæo; sed in ipsis vel intelligendum *non expugnatur*, vel aliis, nec paucioribus, standum, qui habent veram lectionem, *quæ oppugnatur:* Hieron. enim in hunc Isaiæ loc. col. 228. b. relatâ hac sententiâ, *Ego civitas firma, civitas quæ oppugnatur*, continuò addit, *pulchrèque* oppugnatur *dixit*, *non* expugnatur: *oppugnari* quippe, obsidionem sustinere est; *expugnari* verò, vi capi, & vinci: vide Martianæi notas a. locis cit. sup. to. 2. 775. & to. 4. 191. Apud Ambros. l. de Isaac, c. 5. col. 367. f. *Ego civitas munita, ego civitas obsessa:* similiter l. 6. Hexa. col. 132. e. & l. de bono mort. c. 5. col. 397. d. Gr. πόλις ὀχυρὰ, πόλις πολιορκουμένη.

℣. 4. Similia Græc. habet, præter hoc, τοίνυν διὰ τοῦτο, loco *idcirco.*

℣. 5. Græc. βοήσονται οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ· ποιήσωμεν εἰρήνην αὐτῷ, ποιήσωμεν εἰρήνην· *clamabunt habitatores ejus: faciamus pacem ei, faciamus pacem.*

℣. 6. Eadem fert Gr. edit. Rom. nisi excipiantur hæc ult. ἐμπλησθήσεται ἡ οἰκουμένη τοῦ καρποῦ αὐτοῦ. Item Apud Iren. l. 4. c. 4. p. 231. c. *Filii Jacob germinabunt, & floriet Israël, & fructu ejus adimplebitur universa terra.* Ap. Aug. l. de unit. Eccl. to. 9. 346. f. 347. a. *germinabit, & florescet Israël, & replebitur orbis terrarum fructu ejus.*

℣. 8. Concordat Græc. cum textu Lat.

℣. 9. Eadem sunt in Gr. præter seqq. καὶ τοῦτό ἐστιν, loco *& hæc erit;* paulòque post, ὅταν θῶσι, *quando posuerint*, (Ms. Alex. θῶ;) ultimòque, ἐκκεκομμένα ὥσπερ δρυμὸς μακράν, *succisa quasi lucus longè;* quam vocem *longè* jungit Hieron. ℣. sequenti.

℣. 10. Suffragatur Græc. nisi quòd hab. εἰς βόσκημα, *in pastionem*, loco *in pascua:* ipso initio etiam deest *&*.

℣. 11. Eadem prorsus in Græco, deleta voce *multum*, in principio, ut & inf. *eorum*, post *miserebitur.* Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 735. b. sic: *Mulieres venientes à visione, venite.* Item Hieron. loco cit. col. 230. f. ait: *Hoc quod LXX. interpretati sunt:* non erit in ea quidquam viride, quia exaruit: *juxta Hebraïcum sequentibus copulatur, juxta LXX. priori sensui.*

℣. 12. Ita in Gr. ed. Rom. nisi quòd habetur Συμφράξει ὁ Θεός, sed in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ὁ Κύριος, ut sup. item in ed. Rom. κατὰ ἕνα simpliciter, loco *unum & unum;* at in Compl. & in Mss. Alex. & Barb. καθ᾽ ἕνα ἕνα.

℣. 13. Concinit Græc. ad verbum.

CAPUT XXVIII.

Vulgata nova.

1. VÆ coronæ ſuperbiæ, ebriis Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exſultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguiſſimæ, errantes à vino.

2. Ecce validus & fortis Dominus, ſicut impetus grandinis; turbo confringens, ſicut impetus aquarum multarum inundantium, & emiſſarum ſuper terram ſpatioſam.

3. Pedibus conculcabitur corona ſuperbiæ ebriorum Ephraim.

4. Et erit flos decidens gloriæ exſultationis ejus, qui eſt ſuper verticem vallis pinguium, quaſi temporaneum ante maturitatem autumni: quod cùm aſpexerit videns, ſtatim ut manu tenuerit, devorabit illud.

5. In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & ſertum exſultationis reſiduo populi ſui:

6. & ſpiritus judicii ſedenti ſuper judicium, & fortitudo revertentibus de bello ad portam.

7. Verùm hi quoque præ vino neſcierunt, & præ ebrietate erraverunt: ſacerdos & propheta neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, erraverunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignoraverunt judicium.

8. Omnes enim menſæ repletæ ſunt vomitu ſordiumque, ita ut non eſſet ultra locus.

9. Quem docebit ſcientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, avulſos ab uberibus.

10. Quia manda remanda, manda remanda, exſpecta reexſpecta, exſpecta reexſpecta, modicum ibi, modicum ibi.

1. Cor. 14. 21. 11. In loquela enim labii, & lingua altera loquetur ad populum iſtum.

12. Cui dixit: Hæc eſt requies mea, reficite laſſum, & hoc eſt meum refrigerium: & noluerunt audire.

13. Et erit eis verbum Domini: Manda remanda, manda remanda, exſpecta reexſpecta, exſpecta reexſpecta, modicum ibi, modicum ibi: ut vadant, & cadant retrorſùm, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur.

14. Propter hoc audite verbum Domini viri illuſores, qui dominamini ſuper populum meum, qui eſt in Jeruſalem.

15. Dixiſtis enim: Percuſſimus fœdus cum mor-

Versio antiqua.

1. VÆ coronæ injuriæ, mercenarii Ephraim: flos cadens de gloria ſuper verticem montis pinguis, qui ebrii eſtis abſque vino. *Hieron. in Iſai. 28. col. 233. ex Lxx.*

2. Ecce fortis & durus furor Domini, ſicut grando quæ fertur in pronum, non habens umbraculum, & quæ violenter decidit, ſicut aquarum multitudo trahens humum, & faciens ſibi ſpatium.

3. Manibus & pedibus conculcabitur corona injuriæ, mercenarii Ephraim.

4. Et erit flos, qui decidit de ſpe gloriæ, in ſummitate montis excelſi, ſicut præmatura ficus: quam qui viderit, antequam ſumat manu, cupiet eam devorare.

5. In die illa erit Dominus ſabaoth corona ſpei, quæ compacta eſt gloriæ reliquiis populi: *Ibid. 235.*

6. relinquetur in ſpiritu judicii ſuper judicium, & fortitudinem vetans interficere.

7. Iſti enim vino decepti ſunt, errant propter ſiceram: ſacerdos & propheta exciderunt mente propter ſiceram, abſorpti ſunt propter vinum, vacillaverunt propter ebrietatem ſiceræ, erraverunt, hoc eſt phaſma.

8. Maledictio comedet hoc conſilium, ſiquidem iſtud conſilium propter avaritiam eſt.

9. Cui annuntiabimus mala? & cui annuntiabimus nuncium? qui ablactati ſunt à lacte, qui abſtracti ab ubere. *Ibid. 236.*

10. Tribulationem ſuper tribulationem exſpecta, præſtolare ſpem ſuper ſpem, adhuc parum, adhuc parum,

11. propter irriſionem labiorum, propter linguam alteram, qua loquentur populo huic, *Ibid. 237.*

12. dicentes eis: Hæc eſt requies eſurienti, & hæc contritio: & noluerunt audire.

13. Et erit eis ſermo Domini: Tribulatio ſuper tribulationem, exſpecta exſpecta, ſpes ſuper ſpem, adhuc parum, adhuc parum: ut vadant, & cadant retrorſùm, & conterantur, & periclitentur, & capiantur.

14. Propterea audite verbum Domini viri tribulati, & principes populi hujus, qui eſt in Jeruſalem. *Ibid. 238.*

15. Quia dixiſtis: Fecimus teſtamentum cum

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem Græcè.

℣. 2. In edit. Rom. Ἰδοὺ ἰσχυρὸν καὶ σκληρὸν ὁ θυμός, *Ecce forte ac durum furor*, &c. at in Compl. ἰσχυρὸς καὶ σκληρός· ſubinde in edit. Rom. tollitur *&*, poſt *umbraculum;* paulòque poſt ſic legitur: ὡς ὕδατος πολὺ πλῆθος σύρον χώραν, τῇ γῇ ποιήσει ἀνάπαυμα· *ſicut aquæ magna multitudo trahens regionem, terræ faciet requiem.*

℣. 3. Sic habetur Græcè.

℣. 4. Vix diſſimile quidpiam in Græco.

℣. 5. Ita Græcè.

℣. 6. Edit. Rom. initio hab. καταλειφθήσονται, *relinquentur;* Ald. verò & Compl. καταλειφθήσεται; extremò in Rom. κωλυόντων, *vetantium;* in Mſs. autem Alex. & Mediol. κωλύων, *vetans;* cæt. concordant.

℣. 7. Hæc tota ſimiliter exſtant in edit. Rom. exceptis his, πεπλημμεληκμένοι εἰσὶν, ἐπλανήθησαν, *deliquerunt, erraverunt*, loco *decepti ſunt, errant;* ſed in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. πεπλανημένοι, quod etiam recentiori manu appoſitum eſt in Mſ. Vatic. ſubinde abeſt ab ipſo vox *ſiceræ*, poſt *ebrietatem;* quæ tamen legitur in Mediol. Alex. Ald. & Compl.

℣. 8. Conſonat Græcum.

℣. 9. Ita Græcè, præter 2. aoriſt. ἀνηγγείλαμεν..... ἀνηγγείλαμεν, *annuntiavimus..... annuntiavimus*, pro totidem fut.

℣. 10. Sic eſt in Græco, detracto verbo *præſtolare*. Similiter apud Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1215. a. *Tribulationem ſuper tribulationem exſpecta, ſpem ſuper ſpem.*

℣. 11. Itidem Græcè, exceptâ voculâ ὅτι, *quia*, pro *qua*.

℣. 12. Concordat Græcum. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 518. ait: *Suſcipite laſſum, & hæc eſt requies mea.*

℣. 13. Abeſt à Gr. edit. Rom. *exſpecta exſpecta;* at in Mſ. Mediol. additur, προσδέχου προσδέχου· extremò in ed. Rom. καὶ συντριβήσονται, καὶ κινδυνεύσουσι, καὶ ἁλώσονται, *& conterentur, & periclitabuntur, & capientur;* ſed in Compl. καὶ κινδυνεύσωσι, καὶ συντριβήσωνται· in Mſ. Mediol. καὶ κινδυνεύσωσι, καὶ ἁλώσωνται· cæt. conveniunt cum Lat. ſup. niſi excipias vocem Θεοῦ, loco *Domini;* in Mſs. Mediol. Alex. & B. Κυρίου τοῦ Θεοῦ.

℣. 14. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 15. Eadem leguntur Græcè, præter ſequentia, συνθήκας, *pacta*, pro *pactum;* ſtatimque, inverſo ordine, καταιγὶς φερομένη ἐὰν παρέλθῃ, *tempeſtas irruens ſi pertran-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. inferno, & cum morte pactum. Tempestas transiens si irruerit, non veniet super nos: quoniam posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protegemur.

Ibid. 239. 16. Propterea sic dicit Dominus: Ecce ego immittam in fundamenta Sion lapidem pretiosum, electum, angularem, honorabilem in fundamenta ejus: & qui crediderit, non confundetur.

17. Et ponam judicium in spem, misericordiam autem meam in pondera, & qui credunt frustra mendacio: quoniam non transibit per vos tempestas.

18. Et non auferet vobis testamentum mortis, & spes vestra ad infernum non permanebit: tempestas veniens si transierit, eritis ei in conculcationem.

19. Cùm transierit, tollet vos: manè manè pertransiet: die & nocte erit spes pessima: discite audire, qui estis in tribulatione.

20. Non possumus pugnare: ipsi autem infirmi sumus, ut congregemur.

Ibid. 240. 21. Sicut mons impiorum consurget Dominus, & erit in valle Gabaon: cum furore faciet opera sua, amaritudinis opus: & furor ejus quasi alienis abutetur, & aliena amaritudo ejus.

22. Et vos nolite lætari, ne confortentur vincula vestra: quia consummatas, & abbreviatas res audivi à Domino Deo sabaoth, quas facturus est super omnem terram.

Ibid. 241. 23. Auribus percipite, & audite vocem meam; attendite, & audite sermones meos.

24. Nunquid tota die arabit qui arat, aut sementem præparabit, antequam præparet terram?

25. Nunquid non cùm adæquaverit faciem ejus, tunc seminabit gith, & cyminum, & rursum seminabit triticum, & hordeum, & milium, & far in finibus suis?

26. Et erudieris judicio Dei, & lætaberis.

VULGATA NOVA.

te, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

16. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum in fundamento fundatum: qui crediderit, non festinet. Psalm. 117. 22. Matth. 21. 42. Act. 4. 11.

17. Et ponam in pondere judicium, & justitiam in mensura: & subvertet grando spem mendacii: & protectionem aquæ inundabunt. 1. Pet. 2. 6. Rom. 9. 33.

18. Et delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cùm transierit, eritis ei in conculcationem.

19. Quandocunque pertransierit, tollet vos: quoniam manè diluculo pertransibit in die & in nocte, & tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.

20. Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat: & pallium breve utrumque operire non potest.

21. Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus: sicut in valle, quæ est in Gabaon, irascetur: ut faciat opus suum, alienum opus ejus: ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo. 2. Reg. 5. 20. 1. Par. 14. 11. Jos. 10. 10.

22. Et nunc nolite illudere, ne fortè constringantur vincula vestra: consummationem enim & abbreviationem audivi à Domino Deo exercituum super universam terram.

23. Auribus percipite, & audite vocem meam, attendite, & audite eloquium meum.

24. Nunquid tota die arabit arans ut serat, proscindet & sarriet humum suam?

25. Nonne cùm adæquaverit faciem ejus, seret gith, & cyminum sparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus suis?

26. Et erudiet illum in judicio: Deus suus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

sierit, absque adv. *quoniam*, ante seq. *posuimus*. Ed. Compl. habet ϛυνθήκην, *pactum*, non *pacta*.

℣. 16. In edit. Rom. geminatur initio, Κύριος Κύριος; & pro *immittam*, habetur ἐμβάλλω; paulòque post, ἀκρογωνιαῖον, *summum angularem*, non simpliciter *angularem*; cæt. quadrant: imo in Mss. Alex. B. Mediol. ac edd. Ald. & Compl. non duplicatur Κύριος; legiturque ἐμβαλῶ. Hieron. inf. in Isai. 54. col. 396. e. legit: *Ecce immittam in fundamenta Sion lapidem angularem, lapidem electum, pretiosum: & qui crediderit in eo, non confundetur.* Similiter in Ms. Alex. ὁ πιϛεύων ἐν αὐτῷ, vel ut in B. ac edd. Ald. & Compl. ἐπ' αὐτῷ. Iren. l. 3. c. 21. p. 217. c. *Sic dicit Dominus: Ecce ego mitto in fundamenta Sion lapidem pretiosum, electum, summum angularem, honorificum.* Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 788. b. *Ecce ego injicio in fundamenta Sionis lapidem pretiosum, honorabilem: & qui in eum crediderit, non confundetur.* Cypr. l. 2. Testim. p. 291. c. *Ecce ego immitto in fundamenta Sion lapidem pretiosum, electum, summum angularem, honoratum: & qui crediderit in eum, non confundetur.* Cypriano succinit ad verbum Jul. Firmic. l. de errore prof. relig. c. 21. p. 172. f. hoc tantùm præposito, *sic dicit Dominus.* Hilar. in Ps. 124. col. 403. b. *Propter hoc sic dicit Dominus: Ecce mitto in fundamenta Sion lapidem præclarum, electum, angularem, pretiosum in fundamenta ejus: & qui crediderit in eum, non confundetur.* Ambros. l. 1. offic. col. 38. b. *Ecce mitto lapidem in fundamentum Sion.* Augustinus tract. 8. in Joh. to. 3. 352. b. *Ecce pono in Sion lapidem electum, pretiosum: & qui crediderit in illum, non confundetur:* & l. 2. cont. adversar. leg. to. 8. 584. b. *Ecce pono in Sion lapidem angularem, electum, pretiosum: & qui credid. in eum, non erubescet.* Ita quoque legit Auct. l. de promiss. p. 1. c. 23. col. 107. e. excepto verbo *confundetur*, pro *erubescet.* Arnob. jun. de Trin. p. 11. b. legit: *& omnis qui crediderit in eo, non confundetur.*

℣. 17. Ita Græcè, nisi exceperis ult. καὶ οἱ πεποιθότες μάτην ψεύδει· ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ὑμᾶς καταιγίς· *& qui confiderunt frustra mendacio: quia non præteribit vos tempestas.* Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1232. f. hæc pauca: *Misericordia ejus in stateris.*

℣. 18. Edit. Rom. in principio hab. Μὴ καὶ ἀφέλῃ, quod Nobil. vertit, *Nonne etiam auferet;* at in ed. Compl. est, καὶ μὴ ἀφέλῃ· subinde in ed. Rom. ponitur ἡ, *quæ*, ante τὸ *ad infernum;* paulòque post, φερομένη ἐὰν ἐπέλθῃ, *ruens si supervenerit*, loco *veniens si transierit;* at in ed. Compl. ἐὰν παρέλθῃ· cæt. conveniunt cum ed. Rom.

℣. 19. Eadem fert Græcum, nisi quòd sic dividit, πρωῒ πρωῒ παρελεύσεται ἡμέρας, deinde, καὶ ἐν νυκτὶ ἔϛαι ἐλπὶς πονηρά, *& in nocte erit spes mala:* addit Hieron. inf. 240. c. *discite audire, qui tribulati estis;* Gr. ϛενοχωρούμενοι.

℣. 20. Itidem in ed. Rom. præter hoc ult. τοῦ ὑμᾶς ϛυναχθῆναι, *ut vos congregemini;* at in Ms. Alex. ac ed. Compl. τοῦ ἡμᾶς ϛυναχθῆναι.

℣. 21. Similia exhibet ed. Rom. præter ult. ὁ δὲ θυμὸς αὐτοῦ ἀλλοτρίως χρήσεται, καὶ ἡ ϛαπρία αὐτοῦ ἀλλοτρία· *furor autem ejus alienè utetur, & putredo*, seu *perditio ejus aliena;* in Mss. Alex. B. ac ed. Compl. ἡ πικρία αὐτοῦ ἀλλοτρία.

℣. 22. Eadem prorsus in Græco, exceptâ voculâ μηδὲ, *neque*, pro *ne*, ante *confortentur;* inf. etiam tollitur vox *Deo;* at in Compl. exstat, παρὰ Κυρίου Θεοῦ, ut supra.

℣. 23. Concordat Græc. ad verbum.

℣. 24. Nil differt Græc. nisi quòd hab. πρὶν ἐργάσασθαι, *antequam operetur*, pro *antequam præparet.*

℣. 25. Græc. utrinque hab. σπείρει, *seminat*, non *seminabit;* & pro *gith*, μικρὸν μελάνθιον, *parvum melanthium*, id est, *nigrum papaver;* cæt. ut in textu.

℣. 26. Ita Græcè, addito σοῦ, *tui*, ad vocem *Dei.*

VULGATA NOVA.

docebit illum.

27. Non enim in ferris triturabitur gith, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit: ſed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo.

28. Panis autem comminuetur: verùm non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plauſtri, nec ungulis ſuis comminuet eum.

29. Et hoc à Domino Deo exercituum exivit, ut mirabile faceret conſilium, & magnificaret juſtitiam.

VERSIO ANTIQUA.

27. Non enim cum duritia mundatur gith, neque rota plauſtri circuit ſuper cyminum: ſed virgâ excutitur gith, & cyminum *Hieron. ubi ſup.*

28. cum pane comeditur: neque enim in ſempiternum ego iraſcar vobis, nec vox amaritudinis meæ conculcabit vos.

29. Et hæc à Domino ſunt egreſſa portenta: inite conſilium, exaltate vanam conſolationem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Eadem prorſus in Græco, cum hoc, *μελάνθιον*, pro *gith*.

℣. 28. Edit. Rom. τὸ δὲ κύμινον μετὰ ἄρτου βρωθήσεται· οὐ γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ἐγώ εἰμι ὑμῖν ὀργισθήσομαι, &c. *cyminum autem cum pane comedetur: non enim in ſempit. ego equidem vobis iraſcar*, &c. ut ſup. at in Mſs. B. & Alex. ac ed. Ald. ſimpliciter eſt, ἐγὼ ὑμῖν ὀργισθήσομαι, abſque εἰμί· in Compl. ἐγὼ ὀργισθήσομαι ὑμῖν.

℣. 29. Ita Græcè, adjuncto uno σαβαὼθ, ad vocem *Domino*.

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.

1. VÆ Ariel, Ariel civitas, quam expugnavit David: additus eſt annus ad annum: ſolemnitates evolutæ ſunt.

2. Et circumvallabo Ariel, & erit triſtis & mœrens, & erit mihi quaſi Ariel.

3. Et circumdabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, & jaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obſidionem tuam.

4. Humiliaberis, de terra loquêris, & de humo audietur eloquium tuum: & erit quaſi pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum muſſitabit.

5. Et erit ſicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te: & ſicut favilla pertranſiens multitudo eorum, qui contra te prævaluerunt:

6. eritque repentè confeſtim. A Domino exercituum viſitabitur in tonitruo, & commotione terræ, & voce magna turbinis & tempeſtatis, & flammæ ignis devorantis.

7. Et erit ſicut ſomnium viſionis nocturnæ multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra Ariel, & omnes qui militaverunt, & obſederunt, & prævaluerunt adversùs eam.

8. Et ſicut ſomniat eſuriens, & comedit, cùm autem fuerit expergefactus, vacua eſt anima ejus: & ſicut ſomniat ſitiens, & bibit, & poſtquam fuerit expergefactus, laſſus adhuc ſitit, & anima ejus vacua eſt: ſic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra montem Sion.

9. Obſtupeſcite, & admiramini, fluctuate, & vacillate: inebriamini, & non à vino: movemini, & non ab ebrietate.

VERSIO ANTIQUA.

1. VÆ Ariel, Ariel civitas, quam expugnavit David: congregate genimina, annum ſuper annum, comedite: comedetis enim cum Moab. *Hieron. in Iſai. 29. col. 243. ex Lxx.*

2. Coanguſtabo enim Ariel, & erit fortitudo illius, & divitiæ mihi.

3. Et circumdabo ſicut David ſuper te, & mittam vallum in circuitu tuo, & ponam per gyrum tui turres.

4. Et humiliabuntur in terram ſermones tui, & in terram occident verba tua: & erit ſicut loquentium de terra vox tua, & uſque ad pavimentum vox tua infirmabitur.

5. Et erunt ſicut pulvis de rota divitiæ impiorum: & ſicut favilla quæ rapitur multitudo eorum, qui te oppreſſerunt:

6. eritque in puncto repentè à Domino ſabaoth: viſitatio enim erit cum tonitru, & commotione, & voce magna, tempeſtas valida, & flamma ignis devorans.

7. Et erunt quomodo videntis ſomnium nocte divitiæ omnium gentium, quæ militaverunt contra Ariel, & omnes qui pugnaverunt contra Jeruſalem, & univerſi qui congregati ſunt ſuper eam, & afflixerunt eam.

8. Eruntque ſicut qui in ſomnis eſuriunt, & comedunt, cùmque ſurrexerint, vanum eſt ſomnium eorum: & ſicut qui per ſomnium ſitit, & bibit, cùm ſurrexerit, adhuc ſitiet, & anima ejus fruſtra ſperavit: ſic erunt divitiæ omnium gentium, quæ militaverunt contra montem Sion. *Ibid. 244.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè non geminatur *Ariel*; cæt. verò ut in Lat. ſup. Idem Hieron. inf. 245. b. leg. *manducate: comedetis enim*, &c. Gr. φάγεσθε· φάγεσθε γὰρ, &c.

℣℣. 2. 3. Conſonat Græc.

℣. 4. Eadem rurſus in Gr. niſi quòd loco *& erit ſicut loquentium*, eſt, καὶ ἔσονται ὡς οἱ φωνοῦντες· at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. καὶ ἔσαι, &c.

℣. 5. Græcè χνοῦς, *lanugo*, pro *favilla*; extremòque, καταδυναστευόντων σε, *opprimentium te*, loco *eorum qui te oppreſſerunt*; at in Compl. θλιψάντων σε; cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 6. Itidem Græcè, præter duo, ὡς στιγμὴ, *quaſi punctus* vel *punctum*, pro *in puncto*; & φερομένη, *ruens*, pro *valida*.

℣. 7. Eadem exhibet Gr. edit. Rom. præter ſeqq. ἐνυπνιαζόμενος καθ' ὕπνους νυκτός, *ſomnians per ſomnos noctis*, loco *videntis ſomnium nocte*; in Mſ. Alex. ὁ ἐνυπνιαζόμενος ἐνύπνιον· ſubinde in Rom. pro *qui pugnaverunt*, vel ut inf. *militaverunt*, ſic, οἱ στρατευόμενοι; at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. στρατευσάμενοι; extremò, καὶ οἱ θλίβοντες αὐτήν, *& qui affligebant eam*, loco *& afflixerunt eam*. Mſ. Alex. καὶ θλίβοντες.

℣. 8. Edit. Rom. in principio hab. Καὶ ὡς οἱ ἐν τῷ ὕπνῳ πίνοντες, καὶ ἔσθοντες, *Et ſicut qui in ſomno bibunt, & comedunt*; ſubinde deleta voce *eorum*, poſt *ſomnium*, ſic pergit: καὶ ὃν τρόπον ἐνυπνιάζεται ὁ διψῶν, ὡς ὁ πίνων, καὶ ἐξαναστὰς, ἔτι διψᾷ, &c. ut in textu Lat. Similiter Hieron. in Amos 4. col. 1398. c. *ſicut ſomniat qui ſitit, quaſi bibat, & cùm ſurrexerit, adhuc ſitit, anima autem ejus fruſtra ſperavit*; dein verò ita: *ſic erunt omnes gentes, quæ pugnant contra Jeruſalem.* Mſ. Alex. ac ed. Compl. ita ferunt initio: Καὶ ἔσονται ὡς οἱ ἐν ὕπνῳ, paulòque poſt, αὐτῶν τὸ ἐνύπνιον; & inf. ὁ διψῶν καὶ πίνων, quæ textui favent; extremò etiam Mſ. Alex. hab. ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών. Ambroſ. l. de Joſ. c. 6. n. 30. col. 495. b. ait: *Et Eſaias dicit ita eſſe hujuſmodi homines, qui in hoc ſæculo delectantur ſecundis rebus*,

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ep. 55. p. 85. c. 10. Et dedit illis Deus spiritum transpunctionis.....

Hilar. prolog. in Ps. n. 5. 11. Et erunt vobis omnia verba hæc tanquam eloquia libri hujus signati: quòd si quidem homini scienti litteras dicetur: Lege ista: dicet: Non possum legere, signatum est enim.

12. Et si dabitur liber hic in manus hominis nescientis litteras, & dicetur ei: Lege hunc: respondebit: Nescio litteras.

Hieron. in Isai. 29. col. 247. ex LXX. 13. Et ait Dominus: Appropinquat mihi populus iste ore suo, & labiis suis honorat me, cor autem ejus longè est à me: frustra colunt me, docentes hominum præcepta atque doctrinas:

14. Propterea ecce adjiciam ut transferam populum istum: transferam enim illos, & perdam sapientiam sapientium, & intellectum prudentium abscondam.

Ibid. 248. 15. Væ qui profundum consilium faciunt, & erunt in tenebris opera eorum, & dicunt: Quis videt nos? quis sciet nos, & quæ nos facimus?

16. Nonne ut lutum figuli reputabimini? numquid dicet factura factori suo: Non sapienter me fecisti? aut figmentum fictori suo: Non tu me fecisti?

Hieron. in Isai. 32. col. 271. a. 17. Adhuc modicum, & erit Libanus in Charmel, & Charmel in saltum reputabitur.

Cypr. l. 1. Test. c. 4. p. 277. b. 18. Sed in illa die audient surdi sermones li-

VULGATA NOVA.

10. Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas & principes vestros, qui vident visiones, operiet.

11. Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cùm dederint scienti litteras, dicent: Lege istum: & respondebit: Non possum, signatus est enim.

12. Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege: & respondebit: Nescio litteras.

13. Et dixit Dominus: Eò quòd appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longè est à me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis: *Matth. 15. 8. Marc. 7. 6.*

14. Ideo ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo: peribit enim sapientia à sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur. *1. Cor. 1. 19.*

15. Væ qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium: quorum sunt in tenebris opera, & dicunt: Quis videt nos, & quis novit nos? *Ibid. 1. 8.*

16. Perversa est hæc vestra cogitatio: quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo: Non fecisti me: & figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.

17. Nonne adhuc in modico & in brevi convertetur Libanus in charmel, & charmel in saltum reputabitur?

18. Et audient in die illa surdi verba libri,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

sicut qui in somnis manducat & bibit, videtur sibi cibo aut potu, dum dormit, repleri: sed cùm evigilaverit, incipit esurire ampliùs; & tunc intelligit quàm inanis ille cibus & potus fuerit somniantis.

℣. 10. Sic iterum legit Cypr. l. de lapf. p. 192. a. Græc. Ὅτι πεπότικεν ὑμᾶς Κύριος πνεύματι κατανύξεως· *Quoniam potavit vos Dominus spiritu compunctionis.* Hieron. in Isai. 29. col. 246. b. ait *pro* soporis spiritu, *LXX. compunctionem* esse interpretatos: at sup. in c. 22. col. 197. d. legit: *Dominus eis miscuit spiritum erroris.*

℣. 11. Eadem exhibet edit. Rom. nisi quòd ubi Hilar. hab. *quòd si quidem*, ipsa fert, ὃ ἐὰν δῶσιν αὐτὸ, nempe τὸ βιβλίον, *quem si dederint ipsum* (librum;) & ubi Hilar. hab. *dicetur*, illa λέγοντες, *dicentes*, præposito uno καὶ, sequenti *dicet.* Item Hilarius in Ps. 118. col. 343. f. 344. a. legit: *dabitur liber iste in manus hominis scientis litteras, & dicetur ei: Lege hæc: & respondebit: Non possum legere, signatum est enim.* Cypr. l. 1. Testim. p. 277. b. *Et erunt vobis hi omnes sermones sicut sermones libri qui signatus est, quem si dederis homini scienti litteras ad legendum, dicet: Non possum legere, signatus est enim.* Hieron. in Ezech. 44. col. 1022. e. *Erunt verba libri istius sicut verba libri signati, quem cùm dederis homini nescienti litteras, & dixeris ei: Lege: & respondebit tibi: Nescio litteras:* & in Dan. 12. col. 1136. a. *Et erunt sermones libri istius quasi verba voluminis signati, quod si dederint homini nescienti litteras, dicentes ei: Lege: respondebit: Nescio litteras.* Anon. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 8. b. *Erunt vobis verba libri hujus sicut libri signati, quem si dederis homini scienti litteras ad legendum, dicit: Non possum legere, signatum est enim.*

℣. 12. Græc. initio hab. Καὶ δοθήσεται, *Et dabitur*, absque med. *si*; item inf. ἐρεῖ, *dicet*, pro *dicetur*; rursusque, καὶ ἐρεῖ, pro *respondebit*; cæt. ut sup. Hieron. in Ezech. 44. col. 1022. e. sic pergit: *Et dabunt illum homini scienti litteras, dicentes: Lege: & dicet: Non possum legere, quia signatus est:* & in Dan. 12. col. 1136. a. *Sin autem dederint illud homini scienti litteras, & dixerint: Lege librum: respondebit: Non possum legere, signatus est enim.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 8. b. ita legit Anon. *Aut si dederis non scienti litteras, & dicas: Lege: dicet: Non didici.*

℣. 13. Edit. Rom. præponit ἐν, his vocibus, *ore*, & *labiis*; paulòque post habet, τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἀπέχει ἀπ᾽ ἐμοῦ· μάτην δὲ, &c. *honorant me, cor autem eorum longè abest à me: frustra autem*, &c. ut sup. ab edit. Compl. abest ἐν, ante *ore*, & *labiis*. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 670. c. quosdam memorat *labiis diligentes Deum, corde autem longè absistentes ab eo.* Iren. l. 4. c. 12. p. 241. c. ita legit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me: frustra autem colunt me, docentes doctrinas & præcepta hominum.* Cypr. epist. 63. & 68. p. 108. c. 118. b. *Populus iste labiis suis honorificat me, cor verò eorum longè separatum est à me: sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes:* ita rursus hab. epist. 74. p. 139. a. nisi quòd delet *suis*, post *labiis*. Hilar. in Ps. 52. p. 84. a. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me:* itidem inf. col. 95. b. excepto sing. *ejus*, loco *eorum*: & in Psalmum 51. col. 80. a. addit: *sine causa colunt me, docentes doctrinas & præcepta hominum.* Ambros. pariter in Ps. 36. col. 810. d. legit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me:* item in Ps. 43. col. 915. f. & in Ps. 118. col. 1025. c. 1212. d. & l. 6. de Sacram. col. 382. e. & l. 1. de pœnit. col. 396. f. 397. c. Ambrosiast. col. 61. e. & 247. f. *Plebs hæc labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Hieron. l. 1. in ep. ad Tit. to. 4. 422. d. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me: sine causa autem me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum:* at hæc pertinere videntur ad Matth. c. 15. ℣. 8.

℣. 14. Hæc tota respondent Græco, nisi excipias unum *transferam enim*, pro quo καὶ μεταθήσω, *& transferam.* Ap. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 670. c. *auferam sapientiam sapientium illorum, & prudentiam prudentium eorum abscondam:* & l. 4. p. 719. a. *perdam sapientiam sapientium, & prudentiam eorum celabo:* & l. 5. p. 793. c. *& auferam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium irritam faciam.* Cypr. l. de bono pat. p. 247. b. *perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Similiter ap. Hilar. l. 3. de Trin. col. 811. f. præter unum *intellectum*; at ibi Carnut. Ms. hab. *prudentiam*, ut supra.

℣. 15. Græc. initio sic habet: Οὐαὶ οἱ βαθέως βουλὴν ποιοῦντες, καὶ οὐ διὰ Κυρίου· οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βουλὴν ποιοῦντες, καὶ ἔσται, &c. *Væ qui profundè* (Ms. Mediol. cum edd. Ald. & Compl. βαθεῖαν, *profundum*) *consilium faciunt, & non per Dominum: væ qui in occulto consilium faciunt, & erunt*, &c. subinde καὶ ἐροῦσι· Τίς ἑώρακεν ἡμᾶς; καὶ τίς..... ἢ ἃ ἡμεῖς ποιοῦμεν; *& dicent: Quis vidit nos? & quis..... vel quæ nos facimus?*

℣. 16. Ita Græcè, nisi quòd ibi sic invertitur sententiarum ordo: Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι αὐτό· Οὐ σύ με ἔπλασας; ἢ τὸ ποίημα τῷ ποιήσαντι· Οὐ συνετῶς με ἐποίησας;

℣. 17. Græc. Οὐκέτι μικρὸν, καὶ μετατεθήσεται ὁ Λίβανος ὡς τὸ ὄρος τὸ Χέρμελ, καὶ τὸ Χέρμελ, &c. *Nonne adhuc modicum, & transferetur Libanus sicut mons Chermel, & Chermel*, &c. ut suprà.

℣. 18. Similiter in Græco, præter 1. Καὶ, loco *Sed*;

VULGATA NOVA.

& de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt.

VERSIO ANTIQUA.

bri, & qui in tenebris, & qui in nebula sunt, oculi cæcorum videbunt.

Cypr. ubi sup.

VULGATA NOVA.

19. Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israël exsultabunt:

20. quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est illusor, & succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem:

21. qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustra à justo.

VULGATA NOVA.

22. Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham: Non modò confundetur Jacob, nec modò vultus ejus erubescet:

23. sed cùm viderit filios suos, opera manuum mearum, in medio sui sanctificantes nomen meum, & sanctificabunt sanctum Jacob, & Deum Israël prædicabunt:

24. & scient errantes spiritu intellectum, & mussitatores discent legem.

VERSIO ANTIQUA.

22. Propterea hæc dicit Dominus super domum Jacob, quam separavit ex Abraham: Non modò confundetur Jacob, neque nunc faciem mutabit:

Hieron. in Isai. 29. col. 250. ex Lxx.

23. sed cùm viderit filios suos, opera mea, propter me sanctificabunt nomen meum, & sanctificabunt sanctum Jacob, & Deum Israël timebunt:

24. & scient qui errant spiritu intelligentiam, & mussitatores discent obedientiam, & linguæ balbutientes discent loqui pacem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

detractoque verbo *sunt*, post *nebula*.

℣. 22. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 23. Eadem sunt in Græco, præter priora, ἀλλ' ὅταν ἴδωσι τὰ τέκνα αὐτῶν, *sed cùm viderint filii eorum*: apud Symmach. verò, ἀλλ' ὅταν ἴδῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ.

℣. 24. Ita Græcè, nisi excipiatur verbum ὑπακούειν, *obedire*, loco *obedientiam*. Hieron. loco cit. col. 250. e. observat ultima hæc verba, *& linguæ balbutientes discent loqui pacem*, obelo ÷ esse prænotanda; & verò absunt à Vulg.

CAPUT XXX.

VULGATA NOVA.

1. Væ filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum:

2. qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Ægypti.

3. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.

4. Erant enim in Tani principes tui, & nuncii tui usque ad Hanes pervenerunt.

5. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit: non fuerunt in auxilium & in aliquam utilitatem, sed in confusionem & in opprobrium.

6. Onus jumentorum Austri. In terra tribulationis & angustiæ leæna, & leo ex eis, vipera, & regulus volans, portantes super humeros jumentorum divitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum qui eis prodesse non poterit.

VERSIO ANTIQUA.

1. Væ filii prævaricatores, dicit Dominus: fecistis consilium, & non per me; & pactum, non per spiritum meum, ut adderetis peccata peccatis:

Hieron. in Isai. 30. col. 251. ex Lxx.

2. qui itis ut descendatis in Ægyptum, & me non interrogastis, ut accipiatis auxilium à Pharaone, & protegamini ab Ægyptiis.

3. Erit vobis protectio Pharaonis in confusionem, & his qui confidunt in Ægypto, opprobrium.

4. Sunt enim in Tani principes, nuncii pessimi.

5. Frustra laborabunt ad populum, qui eis non proderit ad auxiliandum neque in utilitatem, sed in confusionem & opprobrium.

6. Visio quadrupedum in deserto. In tribulatione & angustia leo, & catulus leonis: inde aspides, & genimina aspidum volantium, qui ferebant super asinos & camelos divitias suas, ad gentem quæ eis non proderit.

Ibid. 253. 254.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Edit. Rom. loco *prævaricatores*, hab. ἀποστάται, *desertores*; & συνθήκας, *pacta*, non *pactum*; detracta etiam conjunct. *&*, ante *non per me*; at in Ms. Alex. καὶ οὐ δι' ἐμοῦ· & in ed. Compl. συνθήκην; cæt. ut in textu. Iren. l. 4. c. 18. p. 250. c. legit: *fecistis consilium, non per me; & testamentum, non per spiritum meum.* Cypr. ep. 55. p. 82. b. *Væ vobis filii desertores, hæc dicit Dominus: Habuistis consilium, & non per me: & fecistis conventionem, & non per spiritum meum, adjicere peccata super peccata.* Similiter in Mss. Alex. & Mediol. ac in edd. Ald. & Compl. τάδε λέγει Κύριος· & in Mediol. προσθῆναι ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίας. Auct. l. ad Novatian. hæret. ap. Cypr. p. 16. vel 435. loquitur de desertoribus fidei, quos Spiritus S. meritò increpat, dicens: *Fecistis consilium, non per me; & conventionem non per spiritum meum, adjicere peccata super peccata.* Ambros. in Ps. 39. col. 862. c. *fecistis consilium, sed non per me.* Auct. l. de XLII. mans. ap. Ambr. col. 16. c. *Væ filii apostatæ, hæc dicit Dominus: Fecistis consilium, non per me; & pactum, non per spiritum meum.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 301. c. *Væ filii desertores, hæc dicit Dominus: Fecistis consilium, non per me; & pactum, non per spiritum meum, adjicere peccata super peccata.* Concil. Tolet. 8. to. 2. conc. Hisp. p. 541. c. *Væ filiis desertionis, dicit Dominus: fecistis consilium, non per me; & sponsionem, non per spiritum meum, adjicere peccatum super peccatum.*

℣. 2. Eadem leguntur Græcè, sed in 3. persona: οἱ πορευόμενοι καταβῆναι..... ἐμὲ δὲ οὐκ ἐπηρώτησαν τοῦ βοηθηθῆναι, &c.

℣. 3. Itidem Græcè, addito uno γὰρ, *enim*, ad verbum *erit*.

℣. 4. In Gr. Ὅτι εἰσὶν, *Quia sunt*, loco *Sunt enim*, quod idem sonat; reliqua ut in textu.

℣. 5. Ubi Hieron. hab. *ad auxiliandum*, edit. Rom. ponit εἰς βοήθειαν, *ad auxilium*, absque seqq. *neque in utilitatem*; cæt. ut in Lat. Ms. verò Alex. cum ed. Compl. hab. οὔτε εἰς βοήθειαν, οὔτε εἰς ὠφέλειαν.

℣. 6. Eadem prorsus in Græco, additâ unâ conjunct. καὶ, *etiam*, post *inde*.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Hieron. in Iſai. 30. col. 254. — 7. Ægyptii inania & vacua proderunt vobis: annuntia iſta, quoniam vana eſt conſolatio veſtra hæc.	7. Ægyptus enim fruſtra & vanè auxiliabitur: ideo clamavi ſuper hoc: Superbia tantùm eſt, quieſce.
Ambr. l. 3. Hexa. col. 54. d. — 8..... ſcribe in buxo.....	8. Nunc ergo ingreſſus ſcribe ei ſuper buxum, & in libro diligenter exara illud, & erit in die noviſſimo in teſtimonium uſque in æternum:

Vulgata nova.

9. populus enim ad iracundiam provocans eſt, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei.
10. Qui dicunt videntibus: Nolite videre: & aſpicientibus: Nolite aſpicere nobis ea, quæ recta ſunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Hieron. in Iſai. 30. col. 255. f. ex Lxx. — 11..... auferte à nobis verbum Iſraël.	11. Auferte à me viam, declinate à me ſemitam, ceſſet à facie noſtra ſanctus Iſraël.
	12. Propterea hæc dicit ſanctus Iſraël: Pro eo quòd reprobaſtis verbum hoc, & ſperaſtis in calumnia & in tumultu, & innixi eſtis ſuper eo:
Ibid. 256. ** Hieron. iniquitas, ſive peccatum.* — 13. Propterea vertetur vobis hæc * iniquitas, ut ſitis quaſi murus cadens ſubitò civitatis firmiſſimæ & captæ, cujus repentina advenerit ruina.	13. propterea erit vobis iniquitas hæc ſicut interruptio cadens, & requiſita in muro excelſo, quoniam ſubitò, dum non ſperatur, veniet contritio ejus.
	14. Et comminuetur ſicut conteritur lagena figuli contritione pervalida: & non invenietur de fragmentis ejus teſta, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea.
Ibid. 256. — 15. Hæc dicit Dominus Deus ſanctus Iſraël: Cùm reverſus ingemueris, tunc ſalvus eris, & ſcies ubi fueris: quia confidebas ſuper vanis, vana facta eſt fortitudo veſtra. Et noluiſtis audire:	15. Quia hæc dicit Dominus Deus ſanctus Iſraël: Si revertamini & quieſcatis, ſalvi eritis: in ſilentio & in ſpe erit fortitudo veſtra. Et noluiſtis:
16. ſed dixiſtis: Super equos fugiemus: propterea fugietis. Et ſuper levibus aſcenſoribus erimus: ideo leves erunt, qui perſequuntur vos.	16. & dixiſtis: Nequaquam, ſed ad equos fugiemus: ideo fugietis. Et ſuper veloces aſcendemus: ideo velociores erunt, qui perſequentur vos.
Ibid. 257. a. — 17. Mille ad vocem unius fugient: & ad vocem quinque fugient multi, donec relinquamini quaſi malus navis in vertice montis, & quaſi ſignum ſuper collem.	17. Mille homines à facie terroris unius: & à facie terroris quinque fugietis, donec relinquamini quaſi malus navis in vertice montis, & quaſi ſignum ſuper collem.
	18. Propterea exſpectat Dominus ut miſereatur veſtri: & ideo exaltabitur parcens vobis: quia Deus judicii Dominus: beati omnes qui exſpectant eum.
Ibid. 257. e. — 19. Populus enim ſanctus in Sion habitat.....	19. Populus enim Sion habitabit in Jeruſalem: plorans nequaquam plorabis, miſerans miſerebitur tui: ad vocem clamoris tui ſtatim ut audierit, reſpondebit tibi.
Ibid. 258. — 20..... & nequaquam ultra appropinquabunt tibi, qui decipiant te: quia oculi tui videbunt eos, qui te ſeduxerunt.	20. Et dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam brevem: & non faciet avolare à te ultra doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.
21. Et aures tuæ audient verba poſt te decipientium, qui dixerunt: Hæc via, ambulemus in ea, ſive ad dextram, ſive ad ſiniſtram.	21. Et aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis: Hæc eſt via, ambulate in ea: & non declinetis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.
22. Et contaminabis idola deargentata, & deaurata: comminues ea, & diſperges ſicut aquam menſtruatæ, & ſicut ſtercus abjicies ea.	22. Et contaminabis laminas ſculptilium argenti tui, & veſtimentum conflatilis auri tui, & diſperges ea ſicut immunditiam menſtruatæ. Egredere, dices ei:

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 7. Ita Græcè, exceptâ voculâ αὐτοῖς, *eis*, pro *iſta*.

℣. 8. Græc. .....γράψον ἐπὶ πυξίυ, &c.

℣. 11. Græc. .....καὶ ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον τȣ̃ Ἰσραὴλ, *& auferte à nobis eloquium Iſraël.*

℣. 13. Ita LXX. tranſtulerunt, teſte Hieronymo. In ed. Rom. eſt: Διατȣ̃το ἔϛαι ὑμῖν ἡ ἁμαρτία ἅυτη ὡς τεῖχος πίπτον παραχρῆμα πόλεως ὀχυρᾶς ἑαλωκυίας, ἧς παραχρῆμα πάρεσι τὸ πτῶμα. *Propterea erit vobis peccatum hoc ſicut murus cadens ſubitò civitatis munitæ captæ, cujus repentè adeſt ruina.*

℣. 15. Concinit Græc. niſi quòd initio hab. Οὕτω λέγει Κύριος Κύριος ὁ ἅγιος, &c. Cypr. ep. 28. p. 39. a. *Sic dicit Dominus: Cùm converſus gemueris, tunc ſalvaberis, & ſcies ubi fueris:* item l. de lapſ. p. 193. a. cum S. Paciano ep. 3. p. 311. a. *Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvaberis, & ſcies ubi fueris.* Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 220. d. *Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvus eris.* Ambroſ. l. 1. de pœnit. col. 396. c. *Si converſus ingemueris, ſalvus eris:* & epiſt. 67. col. 1059. d. *Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvus eris.* Victor Tun. ap. Ambroſ. col. 592. b. & 593. f. & 598. d. *Cùm converſus fueris, & ingemueris, tunc ſalvaberis.* Fulg. ep. 7. p. 193. 196. *Cùm converſus fueris, & ingemueris, ſalvus eris:* & l. 1. de rem. pecc. c. 11. p. 368. necnon l. 1. de fide ad Petr. p. 517. *Si converſus fueris, & ingem.* &c. ut ſup. Vide etiam Gregor. M. to. 2. col. 969. a.

℣. 16. Sic eſt in Græco verbum pro verbo.

℣. 17. Similia Græc. habet, præter hæc ult. ἐπ' ὄρȣς, καὶ ὡς σημαίαν (Compl. σημεῖον) φέρων ἐπὶ βȣνȣ̃, *ſuper montem, & ſicut ſignum ferens ſuper collem.* Porro hæc ult. verba, *donec relinquamini*, &c. non proferuntur ab Hieronymo ex LXX. ſed quia in his concordat uterque textus cùm Hebr. tum Gr. ipſa velut ex ed. LXX. adjungere non dubitavimus.

℣. 19. Hieron. dicit ſic habere LXX. In edit. Rom. ſic: Διότι λαὸς ἅγιος ἐν Σιὼν οἰκήσει· *Quia populus ſanctus in Sion habitabit.*

℣℣. 20..... 22. Totidem pene verba in Græco.

VULGATA NOVA.

23. Et dabitur pluvia ſemini tuo, ubicunque ſeminaveris in terra: & panis frugum terræ erit uberrimus, & pinguis: paſcetur in poſſeſſione tua in die illo agnus ſpatioſè:

24. & tauri tui, & pulli aſinorum, qui operantur terram, commiſtum migma comedent ſicut in area ventilatum eſt.

25. Et erunt ſuper omnem montem excelſum, & ſuper omnem collem elevatum rivi currentium aquarum, in die interfectionis multorum cùm ceciderint turres.

26. Et erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum, in die qua alligaverit Dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagæ ejus ſanaverit.

27. Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor ejus, & gravis ad portandum: labia ejus repleta ſunt indignatione, & lingua ejus quaſi ignis devorans.

28. Spiritus ejus velut torrens inundans uſque ad medium colli, ad perdendas gentes in nihilum, & frenum erroris, quod erat in maxillis populorum.

29. Canticum erit vobis ſicut nox ſanctificatæ ſolemnitatis, & lætitia cordis ſicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini ad fortem Iſraël.

30. Et auditam faciet Dominus gloriam vocis ſuæ, & terrorem brachii ſui oſtendet in comminatione furoris, & flamma ignis devorantis: allidet in turbine, & in lapide grandinis.

31. A voce enim Domini pavebit Aſſur virgâ percuſſus.

32. Et erit tranſitus virgæ fundatus, quam requieſcere faciet Dominus ſuper eum in tympanis & citharis: & in bellis præcipuis expugnabit eos.

33. Præparata eſt enim ab heri Topheth, à rege præparata, profunda, & dilatata. Nutrimenta ejus, ignis & ligna multa: flatus Domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam.

VERSIO ANTIQUA.

23. Tunc erit pluvia ſemini terræ tuæ, & panis frugum terræ tuæ erit abundans & pinguis: & paſcentur jumenta tua in die illa locum pinguem & ſpatioſum: *Hieron. ubi ſup. col. 259.*

24. tauri veſtri, & boves veſtri, qui operantur terram, comedent paleas commiſtas in hordeo ventilato.

25. Et erit ſuper omnem montem altum, & ſuper omnem collem editum aqua pertranſiens in die illa, quando perient multi, quando concident muri. *Iren. l. 5. c. 34. p. 334. d.*

26. Et erit lumen lunæ ſicut lumen ſolis, & lumen ſolis ſeptuplum in die, quando ſanaverit Dominus contritionem populi ſui, & dolorem plagæ tuæ curaverit. *Hieron. in Iſai. 30. col. 260. ex LXX.*

27. Ecce nomen Domini venit poſt tempus multum, ardens furor cum gloria: eloquium labiorum ejus, eloquium iræ plenum; & ira furoris ſicut ignis devorabit. *Ibid. 261.*

28. Et ſpiritus ejus ſicut aqua in valle trahens veniet uſque ad collum, & dividetur ut conturbet gentes ſuper errore vano: & abjicietur error, & aſſumet eos in conſpectu eorum.

29. Nunquid ſemper oportet vos lætari, & ingredi in ſancta mea jugiter, quaſi feſta celebrantes atque gaudentes, ut ingrediamini cum tibia ad montem Domini, ad Deum Iſraël?

30. Et auditam faciet Dominus gloriam vocis ſuæ, & furorem brachii ſui oſtendet: cum furore, & ira, & flamma ignis devorante fulminabit vehementer, & ſicut aqua, & grando deſcendens cum vi. *Ibid. 264.*

31. Ad vocem enim Domini ſuperabuntur Aſſyrii plagâ, qua percutiet eos.

32. Et erit ei per circuitum, unde habebat ſpem auxilii, in quo confidebat: ipſi cum tympanis & cythara pugnabunt contra eum ex commutatione.

33. Tu enim ante dies decipieris: nunquid & tibi regnum paratum eſt? Vallem profundam, ligna poſita, ignem & ligna multorum: furor Domini ſicut vallis ſulphure ſuccenſa.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Ita rurſus in Græco.

℣. 24. Sic eſt in Gr. detracta una voce *veſtri*, poſt *boves*.

℣. 25. Eadem verba Græc. exhibet, excepto ult. πύργοι, *turres*, loco *muri*. Auct. quæſt. utriuſq. Teſt. q. 105. ap. Aug. to. 3. 100. f. *Eritque ſuper omnem montem excelſum, & in omni loco excelſo aqua perambulans in die illa, cùm perierint multi, & cùm ceciderint turres.*

℣. 26. Eadem leguntur Græcè, niſi quòd ante *ſeptuplum*, repetitur ἔσαι, *erit*; quod tamen abeſt à Mſ. Mediol. ſicut ab edit. Ald. ſubinde pro *ſanaverit*, ἰάσηται, bene; pro ult. verò *curaverit*, ἰάσεται, *curabit*. Iren. l. 5. p. 334. d. *Et erit lumen lunæ quaſi lumen ſolis, ſeptuplum diei, quando ſanabit contritionem populi ſui, & dolorem plagæ ſuæ ſanabit.* Auct. quæſt. utriuſq. Teſt. q. 105. col. 100. f. *Et erit lumen lunæ ut lumen ſolis, & lux ſolis erit ſepties tantùm in die, cùm ſanabit contritionem populi ſui.* Gaud. Brix. ſer. 3. p. 948. a. *Et luna lucebit ſicut ſol, & ſol ſepties tantùm.* Hieron. ubi ſup. ait: *Miror quomodo in præſenti loco verba Hebraïca* labana, & hamma..... *ſupra LXX.* laterem, & murum *tranſtulerint in eo loco ubi ſcriptum eſt:* & erubeſcet luna, & ſol confundetur, *pro quo illi interpretati ſunt:* liquefient lateres, & ruet murus; & *nunc idem ſequentes Hebraïcum*, lunam ſolemque *tranſtulerint: unde mihi datur ſuſpicio non eos erraſſe à principio, ſed paulatim ſcriptorum vitio depravatos: neque enim fieri poteſt ut qui in hoc loco eadem verba bene interpretati ſunt, in ſuperioribus erraverint.*

℣. 27. Similia leguntur Græcè, præter unum *multum*, quod abeſt; in edd. tamen Ald. & Compl. legitur, διὰ χρόνου πολλοῦ. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 303. b. hab. *Ecce nomen Domini per multum tempus venit, ardens irâ cum gloria labiorum ejus: verbum irâ plenum, & ira furoris ſicut ignis:* & l. cont. Varim. p. 747. b. *Ecce nomen Dei poſt multum tempus, ardens in ira indignationis voravit gentes.* Similiter in Brev. fidei cont. Arian. ap. Sirmond. p. 395. d. *Ecce nomen Domini poſt multum tempus veniens, ardens in ira indignationis vorabit gentes.* Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 724. b. *Ignis exarſit ex indignatione mea.*

℣. 28. Iſta reſpondent Græco, præter ult. & *abjicietur error*, &c. pro quibus, καὶ διώξεται αὐτοὺς πλάνησις, καὶ λήψεται αὐτοὺς κατὰ πρόσωπον αὐτῶν· i. e. & *perſequetur eos error, & capiet eos ad faciem ipſorum.* Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 303. legit ſimiliter: *Sed & ſpiritus ejus ſicut aqua in valle trahens veniet uſque ad collum:* & l. cont. Varimad. p. 747. b. *Et ſpiritus velut fons aquæ in valle trahens.* Brev. fidei cont. Arian. apud Sirmond. p. 395. d. *Et ſpiritus ejus ut fons aquæ vallem trahens.*

℣. 29. Sic habet edit. Rom. niſi excipias iſta: καὶ ὡσεὶ εὐφραινομένους εἰσελθεῖν, & *quaſi lætantes ingredi*, loco *atque gaudentes ut ingrediamini.*

℣. 30. Eadem fert Græc. ed. Rom. præter verbum δεῖξαι, *oſtendere*, pro *oſtendet*; at in ed. Compl. eſt δείξει: ſubinde deeſt vox *ignis*, præterquam in Mſ. Mediol. ubi πυρός, ſed cum obelo ÷ præfixo.

℣. 31. Itidem Græcè, exceptâ primâ voculâ διὰ, *per*, pro *ad*. Edit. Rom. extremò hab. ἧ ἂν πατάξῃ, non πατάξει, ut in Mſ. Alex. at Hieron. inf. legit ex LXX. *plagâ, cùm percuſſerit eos.*

℣. 32. Concinit Græc. niſi quòd hab. ὅθεν ἦν αὐτῶν ἡ ἐλπὶς τῆς βοηθείας, ἐφ᾽ ᾗ αὐτὸς ἐπεποίθει, *unde erat eorum ſpes auxilii, in quo ipſe confidebat.* Hieron. loco cit. rurſum ex LXX. *Et erit ei in circuitu, unde fuerat ei ſpes auxilii*, &c.

℣. 33. Similia Gr. habet, præter verbum ἀπαιτηθήσῃ, *exigêris*, pro *decipieris*; ſed in ed. Compl. eſt ἀπατηθήσῃ; ſubinde conſtanter, πολλὰ, *multa*, non *multorum*.

CAPUT XXXI.

Versio antiqua.

Hieron. in Ose. 2. col. 1251. a.

1. Væ qui deſcendunt in Ægyptum propter auxilium.....

Vulgata nova.

1. Væ qui deſcendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis ſperantes, & habentes fiduciam ſuper quadrigis, quia multæ ſunt; & ſuper equitibus, quia prævalidi nimis: & non ſunt confiſi ſuper ſanctum Iſraël, & Dominum non requiſierunt.

Vulgata nova.

2. Ipſe autem ſapiens adduxit malum, & verba ſua non abſtulit: & conſurget contra domum peſſimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem.

3. Ægyptus, homo, & non Deus: & equi eorum, caro, & non ſpiritus: & Dominus inclinabit manum ſuam, & corruet auxiliator, & cadet cui præſtatur auxilium, ſimulque omnes conſumentur.

3..... *Vide Not.*

4. Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo ſi rugiat leo, & catulus leonis ſuper prædam ſuam, & cùm occurrerit ei multitudo paſtorum, à voce eorum non formidabit, & à multitudine eorum non pavebit: ſic deſcendet Dominus exercituum ut prælietur ſuper montem Sion, & ſuper collem ejus.

5. Sicut aves volantes, ſic proteget Dominus exercituum Jeruſalem, protegens & liberans, tranſiens & ſalvans.

Versio antiqua.

Hieron. in Iſai. 31. col. 266. e. ex Lxx.

6. Convertimini ſicut in profundum receſſeratis filii Iſraël.

7. In die enim illa abjiciet vir idola argenti ſui, & idola auri ſui, quæ fecerunt vobis manus veſtræ in peccatum.

8. Et cadet Aſſur in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum, & fugiet non à facie gladii: juvenes ejus ſuperabuntur:

9. petrâ enim circumdabuntur quaſi vallo, & vincentur: qui autem fugerit, capietur. Hæc dicit Dominus: Beatus qui habet in Sion ſemen, & domeſticos in Jeruſalem.

Vulgata nova.

6. Convertimini ſicut in profundum receſſeratis filii Iſraël.

7. In die enim illa abjiciet vir idola argenti ſui, & idola auri ſui, quæ fecerunt vobis manus veſtræ in peccatum.

8. Et cadet Aſſur in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum, & fugiet non à facie gladii: & juvenes ejus vectigales erunt: Inf. 37. 36.

9. & fortitudo ejus à terrore tranſibit, & pavebunt fugientes principes ejus: dixit Dominus: cujus ignis eſt in Sion, & caminus ejus in Jeruſalem. 4. Reg. 19. 35. 2. Par. 32. 21.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic eſt in Græco, niſi excipiatur præp. ἐπὶ, *ad*, loco *propter*. Apud Ambroſ. ep. 28. col. 904. a. *Væ iis qui deſcendunt in Ægyptum.*

℣. 3. Hieron. in hunc loc. col. 265. e. dicit LXX. tranſtuliſſe *Ægyptius homo*, non *Ægyptus*; ita quoque in Græco.

℣. 6. Sic habet Vulgata ad verbum; attamen Hieron. hæc & ſequentia refert ex edit. LXX. In Romana ſic: Ἐπιστράφητε οἱ τὴν βαθεῖαν βουλὴν βουλευόμενοι, καὶ ἄνομον, υἱοὶ Ἰσραήλ· i. e. *Convertimini qui profundum conſilium conſultabatis, & iniquum, filii Iſraël.*

℣. 7. Totidem verba leguntur in Vulg. quæ tamen ab Hieron. tribuuntur editioni LXX. In Rom. ſic: Ὅτι τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀπαρνήσονται οἱ ἄνθρωποι τὰ χειροποίητα αὐτῶν τὰ ἀργυρᾶ, καὶ τὰ χειροποίητα τὰ χρυσᾶ, ἃ ἐποίησαν αἱ χεῖρες αὐτῶν. *Quia die illa abnegabunt homines manufacta ſua argentea, & manufacta aurea, quæ fecerunt manus eorum:* extremò Mſ. Mediol. habet, * A. ἃ ἐποίησαν ἁμάρτημα.

℣. 8. Eadem pene in Vulgata; quamvis ipſa proferantur ab Hieron. ex ed. LXX. Romana hodie ſic habet: Καὶ πεσεῖται Ἀσσούρ· οὐ μάχαιρα ἀνδρὸς, οὐδὲ μάχαιρα ἀνθρώπου καταφάγεται αὐτὸν, καὶ φεύξεται οὐκ ἀπὸ προσώπου μαχαίρας· οἱ δὲ νεανίσκοι ἔσονται εἰς ἥττημα. *Et cadet Aſſur: non gladius viri, neque gladius hominis vorabit eum, & fugiet non à facie gladii: juvenes autem erunt in cladem.*

℣. 9. Eadem ſunt in Græco. Iren. quoque l. 5. c. 34. p. 335. a. legit: *Hæc dicit Dominus: Beatus qui habet in Sion ſemen, & domeſticos in Jeruſalem.* Item Ambroſ. l. 1. de Jac. c. 6. col. 452. d. *Beatus qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Jeruſalem.* Ita rurſum ap. Hieron. ep. ad Pammach. & ep. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 36. c. & in Zach. 14. col. 1803. c. Item apud Caſſian. collat. 21. c. 32. p. 806. f. & apud Gaud. Brix. ſer. 8. p. 954. a.

CAPUT XXXII.

Versio antiqua.

Hieron. in Iſai. 32. col. 268. ex Lxx.

1. Ecce enim rex juſtus regnabit, & principes cum judicio præerunt.

2. Et erit homo occultans ſermones ſuos, & abſcondetur quaſi ab aqua quæ fertur, & apparebit in Sion ſicut fluvius currens inclytus in terra ſitienti.

3. Et nequaquam erunt confidentes in hominibus, ſed aures ſuas ad audiendum dabunt.

4. Et cor infirmorum attendet auditui, & linguæ balbutientium citò diſcent loqui pacem.

Vulgata nova.

1. Ecce in juſtitia regnabit rex, & principes in judicio præerunt.

2. Et erit vir ſicut qui abſconditur à vento, & celat ſe à tempeſtate, ſicut rivi aquarum in ſiti, & umbra petræ prominentis in terra deſerta.

3. Non caligabunt oculi videntium, & aures audientium diligenter auſcultabunt.

4. Et cor ſtultorum intelliget ſcientiam, & lingua balborum velociter loquetur & planè.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Concinit Græc. ad verbum. Iren. etiam l. 5. c. 34. p. 335. a. legit: *Ecce rex juſtus regnabit, & principes cum judicio principabunt.*

℣. 2. Eadem prorſus leguntur in Græco. Apud Hieron. verò epiſt. ad Dardan. to. 2. col. 607. b. hæc pauca: *Et erit vir abſcondens ſermones ſuos, & apparebit in terra Sion ſicut fluvius glorioſus in terra ſitienti.*

℣. 3. Sic eſt in Græco, præter vocem *ſuas*, quæ deeſt poſt *aures*; item ſup. οὐκέτι, *non ampliùs*, pro *nequaquam.*

℣. 4. Concinit Græc. niſi quòd hab. αἱ ψελλίζουσαι, *balbutientes*, loco *balbutientium.*

VULGATA NOVA.

5. Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps: neque fraudulentus appellabitur major:

6. stultus enim fatua loquetur, & cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulenter, & vacuam faciat animam esurientis, & potum sitienti auferat.

7. Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendaci, cùm loqueretur pauper judicium.

8. Princeps verò ea, quæ digna sunt principe, cogitabit, & ipse super duces stabit.

9. Mulieres opulentæ surgite, & audite vocem meam: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum.

10. Post dies enim & annum, vos conturbabimini confidentes: consummata est enim vindemia, collectio ultra non veniet.

VERSIO ANTIQUA.

5. Et nequaquam dicent stulto ut princeps sit: nec ultra dicent ministri tui: Tace: *Hieron. ubi sup.*

6. fatuus enim fatua loquetur, & cor ejus vana intelliget, ad perficiendam iniquitatem, & loquendum ad Dominum errorem, ut dispergat animas esurientes, & animas sitientes vacuas faciat.

7. Consilium enim pessimorum iniqua cogitabit, interficere humiles sermonibus iniquis, & dissipare verba humilium in judicio.

8. Pii autem sapientiam cogitarunt, & hoc consilium permanet.

9. Mulieres divites exsurgite, & audite vocem meam: filiæ in spe audite sermones meos. *Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 713. a.*

10. Dies anni mementote cum labore in spe.....

VULGATA NOVA.

11. Obstupescite opulentæ, conturbamini confidentes: exuite vos, & confundimini, accingite lumbos vestros.

12. Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili.

VULGATA NOVA.

13. Super humum populi mei spinæ & vepres ascendent: quantò magis super omnes domos gaudii civitatis exsultantis?

14. Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebræ & palpatio factæ sunt super speluncas usque in æternum. Gaudium onagrorum pascua gregum,

VERSIO ANTIQUA.

13. Super terram populi mei spinæ, & fenum ascendet..... *Hieron. in Isai. 32. col. 271. d.*

14..... & erunt villæ tuæ speluncæ usque in æternum..... *Ibid. 270. a.*

VULGATA NOVA.

15. donec effundatur super nos spiritus de excelso: & erit desertum in charmel, & charmel in saltum reputabitur.

16. Et habitabit in solitudine judicium, & justitia in charmel sedebit.

17. Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium, & securitas usque in sempiternum.

VULGATA NOVA.

18. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

19. Grando autem in descensione saltus, & humilitate humiliabitur civitas.

20. Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis & asini.

VERSIO ANTIQUA.

18. Et habitabit populus ejus in civitate pacis..... *Ibid. 271. c.*

20. Beati qui seminant super omnem aquam, ubi bos & asinus calcant. *Ibid. 270. b. 272. d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Græc. initio hab. Καὶ οὐκέτι μὴ εἴπωσι, &c. ut in Lat.

℣. 6. Eadem exhibet Græc. edit. Rom. nisi hoc excipias circa medium, τοῦ συντελεῖν ἄνομα, *ad perficiendum iniqua*; ultimòque, ποιήσει, *faciet*; sed in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ποιῆσαι, *faciat*. Vigil. Taps. l. 3. de Trin. p. 221. b. legit: *Stultus enim stulta loquitur, & cor ejus vana intelligit, & consummat iniqua, & loquitur ad Dominum errorem, ad disperdendas animas esurientes; & animas sitientes inanes faciet*: ubi autem Vigil. habet *ad disperdendas*, ed. Rom. fert τοῦ διασπεῖραι; Compl. cum Ms. Alex. διαφθεῖραι.

℣. 7. Vigil. Taps. l. 3. de Trin. p. 221. b. ita legit: *Consilium enim malorum iniquè cogitavit disperdere humiles in sermonibus iniquis, & dissipare verba humilium in judicio.* Ita quoque est in edit. Rom. præter hoc, ἄνομα βουλεύσεται, *iniqua cogitabit*; in Ms. Mediol. sic: * οἱ Γ. ἐβουλεύσατο; in Alex. βουλεύεται.

℣. 8. Ita fert Græc. præter unum συνετά, *prudentia*, loco *sapientiam*.

℣. 9. Eadem leguntur Græcè. Item apud Ambr. l. de Nab. c. 3. col. 569. b. *Mulieres divites exsurgite*; Gr. ἀνάστητε.

℣. 10. Græc. Ἡμέρας ἐνιαυτοῦ μνείαν ποιήσασθε ἐν ὀδύνῃ μετ᾽ ἐλπίδος· *Diei anni memoriam facite in dolore cum spe.* Hieron. inf. in Isai. 34. *Et dierum anni recordamini.*

℣. 13. Græc. Ἡ γῆ τοῦ λαοῦ μου, ἄκανθα, *Terra populi mei, spina*, &c. ut supra. Apud Symmach. Ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ λαοῦ μου, &c.

℣. 14. Ita *transtulerunt LXX.* teste Hieron. Ita quoque est in ed. Rom. detractâ voculâ *tuæ*.

℣. 18. Ita ex Hieron. qui ait: *Cùm populus Christianus sederit, vel habitaverit in pulchritudine, sive ut LXX. transtulerunt, In civitate pacis*, &c. Gr. edit. Rom. textui consonat.

℣. 20. Similiter in Græco. Item ap. Ambros. ep. 74. col. 1083. a. *Beatus qui seminat super omnem aquam, ubi bos & asinus calcat.* Apud Hieron. ep. 25. ad Marcell. to. 4. p. 2. col. 62. f. *Beatus qui seminat secus omnem aquam, ubi bos & asinus calcant*: & in Isai. 1. col. 9. f. *Beatus qui seminat super omnem aquam, ubi bos calcat, & asinus*: & in Eccles. to. 2. 777. c. *Beatus qui seminat super aquam, ubi bos & asinus calcant*; Gr. πατεῖ.

CAPUT XXXIII.

Versio antiqua.

Hieron. in Iſai. 33. col. 271. ex LXX.

1. VÆ qui vos miſeros faciunt, vos enim nemo facit miſeros: & qui reprobant vos, vos non reprobant: capientur reprobantes, & tradentur, & quaſi tinea in veſtimento ſic ſuperabuntur.

Ibid. 272.

2. Domine miſerere noſtri: in te enim confidimus: factum eſt ſemen incredulorum in perditionem, ſalus autem noſtra in tempore tribulationis.

3. Propter vocem timoris obſtupuerunt populi à timore tuo, & diſperſæ ſunt gentes.

4. Nunc autem congregabuntur ſpolia veſtra parvi & magni: quando ſi quis congreget locuſtas, ſic illudent vobis.

5. Sanctus Deus, qui habitat in excelſis: repleta eſt Sion judicio & juſtitia.

6. In lege tradentur: in theſauris ſalus noſtra: venit ſapientia, & diſciplina, & pietas à Domino: iſti ſunt theſauri juſtitiæ.

Vulgata nova.

1. VÆ qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis? & qui ſpernis, nonne & ipſe ſpernêris? cùm conſummaveris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus deſieris contemnere, contemnêris.

2. Domine miſerere noſtri: te enim exſpectavimus: eſto brachium noſtrum in manè, & ſalus noſtra in tempore tribulationis.

3. A voce angeli fugerunt populi, & ab exaltatione tua diſperſæ ſunt gentes.

4. Et congregabuntur ſpolia veſtra ſicut colligitur bruchus, velut cùm foſſæ plenæ fuerint de eo.

5. Magnificatus eſt Dominus, quoniam habitavit in excelſo: implevit Sion judicio & juſtitia.

6. Et erit fides in temporibus tuis: divitiæ ſalutis ſapientia & ſcientia: timor Domini ipſe eſt theſaurus ejus.

Vulgata nova.

7. Ecce videntes clamabunt foris, angeli pacis amarè flebunt.

8. Diſſipatæ ſunt viæ, ceſſavit tranſiens per ſemitam, irritum factum eſt pactum, projecit civitates, non reputavit homines.

9. Luxit, & elanguit terra: confuſus eſt Libanus, & obſorduit, & factus eſt Saron ſicut deſertum: & concuſſa eſt Baſan, & Carmelus.

9... *Vide Not.*

Versio antiqua.

Cypr. l. 2. Teſtim. p. 295. b.

10. Nunc exſurgam, dicit Dominus: nunc clarificabor, nunc exaltabor.

11. Nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc confundemini: vana erit fortitudo ſpiritus veſtri, ignis vos conſumet.

Hieron. in Iſai. 33. col. 274. ex LXX.

13. Audient qui longè ſunt, quæ fecerunt; ſcient qui appropinquant fortitudinem meam.

14. Receſſerunt qui erant in Sion iniqui, apprehendet tremor impios: quis annuntiabit vobis quoniam ignis ardet? quis annuntiabit vobis locum æternum?

15. Qui ambulat in juſtitia, & loquitur rectam viam, & odit impietatem & iniquitatem, & manus excutit à muneribus, & obturat aures ut non audiat judicium ſanguinis, & claudit oculos ne videant iniquitatem.

16. Iſte habitabit in excelſa ſpelunca petræ for-

Vulgata nova.

10. Nunc conſurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, nunc ſublevabor.

11. Concipietis ardorem, parietis ſtipulam: ſpiritus veſter ut ignis vorabit vos.

12. Et erunt populi quaſi de incendio cinis, ſpinæ congregatæ igni comburentur.

13. Audite qui longè eſtis, quæ fecerim, & cognoſcite vicini fortitudinem meam.

14. Conterriti ſunt in Sion peccatores, poſſedit tremor hypocritas: quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?

15. Qui ambulat in juſtitiis, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, & excutit manus ſuas ab omni munere, qui obturat aures ſuas ne audiat ſanguinem, & claudit oculos ſuos ne videat malum. Pſalm. 14. 2.

16. Iſte in excelſis habitabit, munimenta ſaxo-

Notæ ad Versionem antiquam.

ỷ. 1. Græc. hab. ὑμᾶς δὲ, *vos autem*, loco *vos enim;* paulòque poſt, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, οὐκ ἀθετεῖ, *& qui reprobat vos, non reprobat;* cæt. ut in textu. Apud Ambr. in Pſ. 37. col. 829. b. *vos nemo faciet miſeros.* Apud Gild. Sap. de excid. Britan. p. 712. d. *Væ tibi qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis? & qui occidis, nonne & ipſe occidêris? & cùm deſiveris prædari, tunc cades.*

ỷỷ. 2. 3. Similia prorſus in Græco ſunt.

ỷ. 4. Eadem exhibet editio Rom. præter hoc, ὃν τρόπον, *quomodo*, pro *quando.*

ỷ. 5. Conſonat Græc. niſi quòd hab. ἐν ὑψηλῷ, *in excelſo;* Mſ. Alex. bene, ἐν ὑψηλοῖς.

ỷ. 6. Eadem exſtant Græcè, excepto uno ἐκεῖ, *illic*, pro *venit;* in quibuſdam tamen libb. eſt ἥκει, teſte Nobilio: infra etiam conſtanter πρὸς τὸν Κύριον, loco *à Domino.* Rectè Auguſt. l. 1. cont. adverſar. leg. to. 8. 565. c. *in theſauris ſalus noſtra: ibi ſapientia, & diſciplina, & pietas ad Dominum: hi ſunt theſauri juſtitiæ.* Leo M. verò ſer. 90. p. 176. d. *theſaurus, & ſalus noſtra advenit, ſapientia, & diſciplina, & pietas à Domino: hi ſunt theſauri juſtitiæ.* Similiter apud Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. b. hoc excepto, *in theſauris ſalus noſtra.* Item ap. Ambr. l. 6. de Sacr. c. 5. col. 384. d. *hi ſunt theſauri juſtitiæ.*

ỷ. 9. Hieron. loco cit. col. 273. f. ait pro *Baſan*, tranſtuliſſe LXX. *Galilæam.* Ita quoque fert Gr. edit. Rom.

ỷ. 10. Concordat Græc. ad verbum.

ỷ. 11. A Græco abeſt hoc med. *nunc confundemini;* & pro *intelligetis*, eſt αἰσθηθήσεσθε, *ſentietis;* cæt. quadrant. In nonnullis libb. eſt αἰσθήσεσθε, ſi Nobilio fides; in Mſ. verò Alex. ac ed. Compl. αἰσχυνθήσεσθε.

ỷ. 13. Hæc tota concinunt cum Græco, excepto uno *fecerunt*, pro quo ἐποίησα, *feci;* legit Interp. ἐποίησαν.

ỷ. 14. Sic eſt in Græco ad verbum. Item apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 727. c. *quis annuntiabit vobis locum æternum?* Ap. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 296. c. *quis nunciabit vobis locum illum æternum?*

ỷ. 15. Græcè ſimpliciter λαλῶν, pro *& loquitur;* ut & μισῶν ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν, loco *& odit impietat. & iniquitatem;* item βαρύνων, pro *& obturat;* necnon καμμύων, pro *& claudit;* ultimòque, ἵνα μὴ ἴδῃ, &c. *ne videat*, loco *ne videant;* cæt. ut in Lat. ſupra. Apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 296. c. *Ambulans in juſtitia, & manus abſtinens à muneribus, gravans aures ut non audiat judicium ſanguinis, & comprimens oculos ſuos ne videat injuſtitiam.*

ỷ. 16. Sic iterum legit Hieron. in Ezech. 47. col. 1053. f. at in Matth. 27. to. 4. 141. f. *Hic habitabit in exciſa ſpelunca*, &c. Cyprian. l. 2. Teſtim. p. 296. c. *His ig-*

VULGATA NOVA.

rum sublimitas ejus : panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt.

17. Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longè.

1. Cor. 1. 20. 18. Cor tuum meditabitur timorem : ubi est litteratus ? ubi legis verba ponderans ? ubi doctor parvulorum ?

19. Populum impudentem non videbis, populum alti sermonis : ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia.

20. Respice Sion civitatem solemnitatis nostræ : oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit : nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur :

21. quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster : locus fluviorum rivi latissimi & patentes : non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum.

22. Dominus enim judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster : ipse salvabit nos.

23. Laxati sunt funiculi tui, & non prævalebunt : sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas. Tunc dividentur spolia prædarum multarum : claudi diripient rapinam.

24. Nec dicet vicinus : Elangui : populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

VERSIO ANTIQUA.

tissimæ : panis ei dabitur, & aqua ejus fidelis. *Hieron. ubi sup.*

17. Regem cum gloria videbunt oculi vestri, videbunt terram de longè.

18. Anima vestra meditabitur timorem : ubi sunt grammatici ? ubi consiliatores ? ubi est qui numerat eos, qui nutriunt & parvum & magnum populum ?

19. cui non dedit consilium : neque sciebat profundam vocem illius, ita ut non audiret populus contemptus : & non est audienti intelligentia.

20. Ecce Sion civitas, salutare nostrum oculi tui videbunt : Jerusalem civitas dives, tabernacula quæ non movebuntur : nec auferentur paxilli tabernaculi ejus in sempiternum, & funiculi ejus non diripientur : *Ibid. 275.*

21. quia nomen magnum Domini vobis. Locus vester erit ; flumina, & rivi latissimi & spatiosi : non ingredietur per eam navis agitata remigio.

22. Deus enim meus magnus est : non transibit me Dominus judex noster, Dominus princeps noster, Dominus rex noster : Dominus ipse salvabit nos. *Ibid. 276.*

23. Disrupti sunt funiculi tui, quia non prævaluerunt : malus tuus inclinatus est ut dimittat vela. Non elevabit signum, donec tradatur in vastitatem : multi igitur claudi prædas facient.

24. Et non dicent : Laborabo : populus qui habitat in eis, dimittetur eis delictum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

habitabit in alta spelunca petræ fortis : panis illi dabitur, & aqua ejus fidelis. Sic etiam in Græco. Anon. verò ap. Ambros. col. 5. e. legit : *Et sedit in spelunca petræ Ethan.*

℣. 17. Concinit Græc. nisi quòd habet ὄψεσθε, *videbitis*, pro *videbunt*. Hieron. etiam in Matth. 27. to. 4. 141. f. legit : *Regem cum gloria videbitis.* Tertul. l. adv. Jud. c. 13. p. 146. a. *Regem cum claritate videbitis, & oculi vestri videbunt terram de longinquo.* Similiter habet Cypr. l. 2. Testim. p. 296. c. cum Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 171. c. *Regem cum claritate videbitis.*

℣. 18. Eadem exstant Græcè, repetito verbo εἰσὶ, *sunt*, post 2. *ubi* ; istud autem τρεφομένους, Nobil. reddit passivo eo, *nutriuntur*, non activo *nutriunt*, ut supra : Gr. etiam tollit &, ante seq. *parvum*. Ap. Tertul. l. adv. Jud. c. 13. p. 146. a. hæc pauca : *Anima vestra meditabitur timore.*

℣. 19. Græc. loco τοῦ *profundam vocem illius*, hab. βαθύφωνον, quod Nobil. vertit *vocem profundam habentem* ; cæt. ut in textu Lat.

℣. 20. Ubi Latinè legimus *auferentur*, ita Græcè, κινηθῶσι, *movebuntur* ; & ubi *diripientur*, Gr. hab. διαῤῥαγῶσι, *disrumpentur* ; cæt. concordant ad verbum, nisi quòd Gr. adjungit χρόνον, *tempus*, ad *sempiternum* : initio verò editt. Gr. sic punctant : Ἰδοὺ Σιὼν ἡ πόλις, τὸ σωτήριον ἡμῶν, deinde, οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται Ἱερουσαλὴμ, πόλις πλουσία, &c. At Iren. l. 3. c. 20. p. 214. b. ita dividit : *Ecce Sion civitas, salutare nostrum oculi tui videbunt.* Tichon.que, reg. 2. p. 51. e. addit : *Jerusalem civitas dives, tabernacula quæ non commovebuntur : neque agitabuntur pali tabernaculi tui in æternum tempus, neque funes ejus rumpentur.*

℣. 21. Græcè, τόπος ὑμῖν ἔσαι, *locus vobis erit* ; pauloque post, πλατεῖς, *lati*, pro *latissimi* ; denique pro *non ingredietur*, &c. οὐ πορεύσῃ ταύτην τὴν ὁδὸν, οὐδὲ πορεύσεται πλοῖον ἐλαῦνον· *non ibis hanc viam, neque ibit navis impellens remigio* ; cæt. quadrant.

℣. 22. Totidem verba in Græco.

℣. 23. Eadem sunt in Græco edit. Rom. præter hoc, ἴσχυσαν, *invaluerunt*, loco *prævaluerunt* ; in Mss. Alex. & Mediol. ac edd. Ald. & Compl. ἴσχυσε ; subinde in Rom. οὐ χαλάσει, *non dimittet*, pro *ut dimittat* ; & loco *vastitatem*, ac *prædas*, bis προνομὴν, *direptionem*, aut *prædam*. Tichon. reg. 2. p. 51. e. legit : *Rupti sunt funes tui, quia non valuit arbor navis tuæ : inclinaverunt tua vela : & non tollet signum, donec tradatur in perditionem.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 24. p. 105. a. *Dirupti sunt funes tui, quæ (l. quia) non valuit arbor tua : inclinaverunt vela tua, & non laxabunt vela tua.*

℣. 24. Itidem Græcè, adjecto uno γὰρ, *enim*, ad verbum *dimittetur*.

CAPUT XXXIV.

VULGATA NOVA.

1. Accedite Gentes, & audite, & populi attendite : audiat terra, & plenitudo ejus ; orbis, & omne germen ejus.

2. Quia indignatio Domini super omnes gentes, & furor super universam militiam eorum : interfecit eos, & dedit eos in occisionem.

2.... *Vide Not.*

3. Interfecti eorum projicientur, & de cadaveribus eorum ascendet fetor : tabescent montes à sanguine eorum.

VULGATA NOVA.

4. Et tabescet omnis militia cœlorum, & complicabuntur sicut liber cœli : & omnis mili-

VERSIO ANTIQUA.

4..... & cœlum convolvetur ut liber..... *Tertul. l. cont. Hermog. p. 420. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ubi Vulg. nostra hab. *super universam militiam*, Hieronym. in hunc loc. 277. a. testatur LXX. transtulisse *numerum earum.*

℣. 4. Suffragatur Græcum. Hieronym. etiam ubi sup. 277. b. ad hæc Vulg. verba, *& omnis militia eorum defluet*, dicit LXX. transtulisse, *& stellæ defluant.* In ed. Rom. καὶ πάντα τὰ ἄστρα πεσεῖται, ὡς φύλλα, &c.

Versio antiqua.

Hieron. in Ezech. 29. col. 907. c.

5. Inebriatus est gladius meus in cœlo : nunc descendet in terram, ut perdat ex ea hominem, & jumentum.

Vulgata nova.

tia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea & de ficu.

5. Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus : ecce super Idumæam descendet, & super populum interfectionis meæ, ad judicium.

Vulgata nova.

6. Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullatorum arietum : victima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom.

7. Et descendent unicornes cum eis, & tauri cum potentibus : inebriabitur terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium :

8. quia dies ultionis Domini, annus retributionum judicii Sion.

9. Et convertentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in sulphur : & erit terra ejus in picem ardentem.

10. Nocte & die non exstinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus : à generatione in generationem desolabitur, in sæcula sæculorum non erit transiens per eam.

11. Et possidebunt illam onocrotalus & ericius : ibis & corvus habitabunt in ea : & extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, & perpendiculum in desolationem.

11... *Vide Not.*

12. Nobiles ejus non erunt ibi : regem potiùs invocabunt, & omnes principes ejus erunt in nihilum.

13. Et orientur in domibus ejus spinæ, & urticæ, & paliurus in munitionibus ejus : & erit cubile draconum, & pascua struthionum.

14. Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum : ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem.

14... *Vide Not.*

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 34. col. 279. f. ex Lxx.

15..... ibi obviaverunt sibi cervi, & viderunt facies suas :

16. numero transierunt; unus ex ipsis non periit, nec quæsivit alterum : Dominus enim præcepit eis, spiritus ejus congregavit eos.

17. Et ipse dedit eis sortes, & manus illius dividet eis, ut pascantur in sempiternum, & possideant in generatione generationum, & requiescant in ea.

Vulgata nova.

15. Ibi habuit foveam ericius, & enutrivit catulos, & circumfodit, & fovit in umbra ejus : illuc congregati sunt milvi, alter ad alterum.

16. Requirite diligenter in libro Domini, & legite : unum ex eis non defuit, alter alterum non quæsivit : quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit, & spiritus ejus ipse congregavit ea.

17. Et ipse misit eis sortem, & manus ejus divisit eam illis in mensuram : usque in æternum possidebunt eam, in generationem & generationem habitabunt in ea.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Similiter ap. eundem Hieron. ep. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 28. c. & ep. ad Damas. col. 148. f. *Inebriatus est gladius meus in cælo.* Ita quoque fert edit. Rom. loco verò seqq. addit : ἰδοὺ ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν καταβήσεται, καὶ ἐπὶ τὸν λαὸν τῆς ἀπωλείας μετὰ κρίσεως· *ecce super Idumæam descendet, & super populum perditionis cum judicio.* Rursum Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 528. f. legit : *Quomodo inebriatus est in cælo gladius meus, & nunc super Idumæam descendet.*

℣. 11. Eò spectare videntur quæ Tertul. ait l. de Idol. c. 23. p. 247. a. *Viderimus si corvus, & milvus, & lupus, & canis in Ecclesia erit.*

℣. 14. Hieron. in eund. loc. col. 279. a. *Et occurrent sibi in ea (juxta LXX.) diversa dæmonum phantasmata.* In edit. Rom. Καὶ συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις, &c.

℣. 15. Græc. ἐκεῖ συνήντησαν ἔλαφοι, καὶ εἶδον τὰ πρόσωπα ἀλλήλων. Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 301. c. *occurrerunt sibi cervæ, & viderunt facies suas.*

℣. 16. Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 301. c. *numero transierunt, & una ex eis non periit; alia aliam non quæsivit : quia Dominus mandavit eis, & spiritus ejus congregavit eas.* Vigilio favet Gr. edit. Rom. nisi quòd pro *quæsivit*, hab. ἐζήτησαν, *quæsierunt*; ultimòque, συνήγαγεν αὐτά· at in Ms. Mediol. ἐζήτησεν..... συνήγαγεν αὐτάς· similiter αὐτάς, in Alex. ac edd. Ald. & Compl.

℣. 17. Græc. Καὶ αὐτὸς ἐπιβαλεῖ αὐτοῖς κλήρους, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ διεμέρισε, βόσκεσθαι· εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον κληρονομήσετε· γενεὰς (in Mss. Alex. & Mediol. ac edd. Ald. & Compl. εἰς γενεὰς) γενεῶν ἀναπαύσονται ἐπ' αὐτῆς. *Et ipse mittet eis sortes, & manus ejus distribuit, ut pascantur : in æternum tempus possidebitis : (in) generationes generationum requiescent super eam.*

CAPUT XXXV.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 35. col. 280. a. ex Lxx.

1. Lætare desertum sitiens, & exsultet solitudo, & floreat quasi lilium.

2. Florebunt, & exsultabunt deserta Jordanis : gloria Libani data est ei, & honor Carmeli; & populus meus videbit gloriam Domini, & altitudinem Dei nostri.

Hilar. in Ps. 54. col. 106. f. 107. a.

3. Invalescite manus invalidæ, & genua disso-

Vulgata nova.

1. Lætabitur deserta & invia, & exsultabit solitudo, & florebit quasi lilium.

2. Germinans germinabit, & exsultabit lætabunda & laudans : gloria Libani data est ei : decor Carmeli, & Saron, ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri.

3. Confortate manus dissolutas, & genua de-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem Græcè, detractâ conjunct. *&*, ante *exsultet.* Item apud Hilar. in Ps. 54. col. 106. f. *Lætare desertum sitiens, exsultet desertum, & floreat tanquam lilium :* similiter in Ps. 65. col. 177. c. nisi quòd hab. *& exsultet desertum.* Apud Ambros. l. de virginit. to. 2. 226. d. *Lætare sterilis, & exsulta desertum, & floreat ut lilium.*

℣. 2. Græc. initio hab. Καὶ ἐξανθήσει, *Et efflorebunt;* extremò verò tollit vocem *nostri;* cæt. ut in textu Lat. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 703. a. legit : *videbit enim populus sublimitatem Domini, & gloriam Dei.* Hilar. in Ps. 54. col. 106. f. prima tantùm refert, *Et floreant, & exsultent deserta Jordanis;* quæ rursus hab. in Ps. 65. col. 177. c. excepto uno *effloreant :* non etiam eò loci adduntur plura apud ipsum, sed utrobique proximè sequitur : *Invalescite manus*, &c.

℣. 3. Sic iterum legit Hilar. in Ps. 65. col. 177. c. Iren. verò l. 3. c. 20. col. 214. a. *Confortamini manus resolutæ, & genua debilia :* item l. 4. c. 33. p. 273. c. dicit : *Manus dissolutæ, & genua debilia firmabuntur.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 703. b. *Convalescite manus dimissæ, & genua dissoluta :* & inf. p. 719. a. *Invalescite manus dimissæ,*

VULGATA NOVA.

bilia roborate.

4. Dicite pusillanimis : Confortamini, & nolite timere : ecce Deus vester ultionem adducet retributionis : Deus ipse veniet, & salvabit vos.

5. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt.

6. Tunc saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum : quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine.

7. Et quæ erat arida, erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & junci.

8. Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur : non transibit per eam pollutus, & hæc erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam.

9. Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec invenietur ibi : & ambulabunt qui liberati fuerint.

10. Et redempti à Domino convertentur, & venient in Sion cum laude : & lætitia sempiterna super caput eorum : gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.

VERSIO ANTIQUA.

luta. — *Hilar. ubi sup.*

4. Consolamini modici animi sensu, invalescite, & nolite timere : ecce Deus noster judicium reddet : ipse veniet, & salvabit nos.

5. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient.

6. Tunc saliet claudus sicut cervus, & plana erit lingua mutorum : quia rupta est in deserto aqua, & rivus in terra sitienti. — *Cypr. l. 2. Test. p. 287. c.*

7..... erit ibi lætitia avium, & caulæ gregum. — *Hieron. in Isai. 35. col. 281. a.*

8. Erit ibi via munda, & via sancta vocabitur : & non transibit illic immundum, nec erit illic via immunda : qui autem dispersi erunt, vadent in ea, & non errabunt. — *Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 718. c.*

9. Et non erit jam illic leo, nec ex bestiis pessimis quidquam ascendet in eam, nec invenietur illic :[a] & ambulabunt in ea redempti,

10. & congregati per Dominum..... [b] jucunditas æterna super caput eorum..... aufugit dolor, & mœror, & gemitus ab illis.

[a] *Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 748. g.*
[b] *Tertul. l. de resur. carn. p. 591. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& genua resoluta : & l. de resurr. carn. p. 574. a. ait : *Nec manus aridæ, & genua dissoluta revaluerunt.* Novatian. l. de Trin. p. 1037. c. *Convalescite manus dissolutæ, & genua debilia.* Cypr. l. 2. Testim. p. 287. c. cum Lact. l. 4. Institut. c. 15. p. 578. *Confortamini manus resolutæ, & genua debilia.* Ambros. l. de Jos. c. 3. col. 489. c. *Convalescite manus demissæ, & genua dissoluta* : item l. de fug. sæc. c. 7. col. 432. f. & in Ps. 47. col. 941. c. & epist. 63. col. 1044. a. *Convalescite manus remissæ,* &c. Hieron. in Sophon. 2. col. 1658. e. *Confortamini manus dissolutæ, genua debilia solidamini* : & l. 2. in ep. ad Eph. to. 4. 354. f. *Confortamini manus dimissæ, & genua dissoluta.* In Collat. Carthag. p. 485. c. ex parte Donatist. *Confortamini manus dissolutæ, & genua debilia.* Græc. Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα.

℣. 4. Ita rursum legit Hilar. in Ps. 65. col. 177. c. sed absque conjunct. *&*, ante *nolite.* Iren. l. 3. c. 20. p. 214. a. *Adhortamini pusillanimes sensu, confortamini, ne timeatis : ecce Deus noster judicium retribuit, & retributurus est : ipse veniet, & salvabit nos.* Ita quoque in Græco. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 703. b. *convalescite, nec timete* : & l. adv. Jud. c. 10. p. 143. c. *ecce Deus noster judicium retribuit : ipse veniet, & salvos faciet nos.* Novatian. lib. de Trin. p. 1037. c. *Consolamini pusillanimes sensu, convalescite, nolite timere : ecce Deus noster judicium retribuet : ipse veniet, & salvabit nos.* Lactant. l. 4. Instit. c. 15. p. 578. *Consolamini qui estis pusilli animi, nolite timere, nolite metuere : Dominus noster judicium retribuet : ipse veniet, & salvos faciet nos.* Cypr. l. 2. Testim. p. 287. c. *Exhortamini qui estis pusillanimes, nolite metuere : Deus noster judicium retribuet : ipse veniet, & salvos faciet nos.* In Collat. Carthag. p. 485. c. *Confortamini qui estis pusillanimes, nolite timere : Dominus noster judicium retribuet, & ipse veniet, & salvos faciet nos.* Vide Aug. in Joh. 6. col. 184. e. Auctor l. de promiss. ap. Prosp. p. 175. e. *Exhortamini qui estis pusillanimes, confortamini, & jam nolite timere : ecce enim Deus noster retribuet judicium : ipse veniet, & salvos nos faciet.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 186. c. *ipse veniet Dominus, & salvabit nos.* In Missali Rom. ad offert. fer. 4. IV. temp. Adv. *Confortamini, & jam nolite timere : ecce enim Deus noster retribuet judicium : ipse veniet, & salvos nos faciet* : & ad Commun. Dom. 3. Adv. *Dicite : Pusillanimes confortamini, & nolite timere : ecce Deus noster veniet, & salvabit nos* : Vulg. scribit *vos* ; at Hieron. in hunc loc. col. 281. a. monet LXX. transtulisse *nos.*

℣. 5. Eadem repetit Hilar. in Ps. 65. col. 177. c. nec aliter in Græco. Apud Iren. l. 4. c. 33. p. 273. c. versiculorum ordo invertitur ; nempe primo loco legitur : *Quemadmodum cervus,* &c. ut infra ; subinde : *Et aperientur oculi cæcorum,* &c. ut in textu. Item ap. Tertul. l. adv. Jud. c. 10. p. 143. c. 1. loco : *Tunc infirmi curabuntur* ; deinde : *& oculi cæcorum videbunt, & aures surdorum audient* : & l. 4. adv. Marc. p. 719. a. *Tunc patefient oculi cæcorum, & aures exaudient surdorum.* Novatian. verò l. de Trin. p. 1036. a. & 1037. c. textui Hilar. suffragatur ad verbum. Accinunt Lactant. l. 4. Institut. c. 15. p. 578. Cypr. l. 2. Testim. p. 287. c. Collat. Carthag. p. 485. c. Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 175. e. & S. Leo ser. 52. p. 122. a. Similiter habet Auct. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 186. c. excepto ult. *patebunt*, pro *audient.*

℣. 6. Eadem legit Lact. l. 4. Institut. c. 15. p. 578. Nec dissimile Græcum est, nisi quòd habetur ibi, τρανὴ δὲ ἔσαι γλῶσσα μογιλάλων, *expedita autem erit lingua balborum* ; paulòque post, φάραγξ, *vallis*, non *rivus.* Apud Iren. l. 4. c. 33. p. 273. c. *Quemadmodum cervus, claudus saliet, & plana erit lingua mutorum* ; deinde, *& aperientur oculi cæcorum,* &c. de ℣. præced. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 719. a. *Tunc saliet claudus ut cervus, & clara erit lingua mutorum* : & l. cont. Jud. c. 10. p. 143. c. *Et claudus saliet velut cervus, & multorum* (l. *mutorum*) *linguæ solventur* : vide etiam l. de resur. carn. p. 574. a. Novatianus l. de Trin. p. 1036. a. & 1037. c. *Tunc saliet claudus sicut cervus, & diserta erit lingua mutorum.* Hilar. in Ps. 54. col. 106. f. 107. a. *Erudietur lingua mutorum ; tunc saliet claudus tanquam cervus* : & in Ps. 65. p. 177. c. *Et audietur lingua mutorum ; tunc saliet claudus tanquam cervus.* Ambros. in Ps. 48. col. 947. e. *Clara erit lingua mutorum.* Collat. Carthag. p. 485. c. *Plana erit lingua mutorum, & claudus saliet sicut cervus : quoniam rupta est in deserto aqua, & fons in terra sitienti.* Auct. verò l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 175. e. cum Cypr. *Tunc saliet claudus sicut cervus, & plana erit lingua mutorum.* Succinit Leo M. ser. 52. p. 122. a. Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 186. c. sic : *& lingua mutorum diserta erit.*

℣. 7. Ita transtulerunt LXX. teste Hieron. Editio Rom. habet : Ἐκεῖ εὐφροσύνη ὀρνέων, ἐπαύλεις καλάμου, καὶ ἕλη. *Ibi lætitia avium, caulæ arundinis, & paludes.* Ald. ποιμνίου καλάμου, al. ποιμνίων.

℣. 8. Eadem exstant Græcè, præter vocem unam ἀκάθαρτος, *immundus*, loco *immundum.* Hieronymus in hunc locum, col. 281. a. ait ita transtulisse LXX. *neque erit ibi via immunda : qui autem dispersi sunt, transibunt per eam, & non errabunt* ; inf. col. 282. c. *& qui dispersi fuerant* ; Græcè, οἱ δὲ διεσπαρμένοι. In Collat. Carthag. ex parte Donatist. p. 485. c. *Illic via munda, & sancta vocabitur : & non transibit illic immundus, neque erit illic via immunda* ; sequentia desunt.

℣. 9. Ita Græcè, nisi quòd initio deest vocula *jam* ; ut & inf. ista, *quidquam* ; at in ed. Compl. est, οὐδὲν τῶν πονηρῶν θηρίων οὐ, &c. subinde, loco *& ambulabunt*, ita Gr. ἀλλὰ πορεύσονται. In Collat. Carthag. p. 485. c. *Etiam illic non erit leo, neque ex bestiis malis ascendet in illa, neque invenientur in illa : sed ambulabunt illic redempti, & electi.*

℣. 10. Eadem sunt in Gr. detracto ult. *ab illis.* Apud Ambros. in Ps. 38. col. 849. b. *fugit dolor, tristitia, & gemitus* : & in Ps. 36. col. 797. d. *fugiet dolor, & gemitus, & tristitia* : item l. 2. de Abr. c. 5. p. 322. c. *fugiet,* &c. Fulg. l. 3. ad Trasim. c. 19. p. 125. legit : *gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet ab eis dolor & gemitus.* Græc. καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτοὺς, ἀπέδρα ὀδύνη, &c.

CAPUT XXXVI.

Vulgata nova.

4. Reg. 18. 13. 2. Par. 32. 1.

1. Et factum est in quartodecimo anno regis Ezechiæ, ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, & cepit eas.

2. Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi, & stetit in aquæductu piscinæ superioris in via Agri fullonis.

3. Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis.

4. Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia, qua confidis?

5. aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti à me?

Versio antiqua.

Hieron. in Ezech. 29. col. 905. e.

6. Ecce confidis in virga arundinea atque confracta ista, super Ægypto: cui qui innisus fuerit, ingreditur in manum ejus: sic est Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.

Vulgata nova.

6. Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam: sic Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.

Vulgata nova.

7. Quòd si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus: nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria, & dixit Judæ & Jerusalem: Coram altari isto adorabitis?

8. Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, & dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.

9. Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quòd si confidis in Ægypto, in quadrigis, & in equitibus:

10. & nunc nunquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, & disperde eam.

11. Et dixit Eliacim, & Sobna, & Joahe ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos Syrâ linguâ: intelligimus enim: ne loquaris ad nos Judaicè in auribus populi, qui est super murum.

12. Et dixit ad eos Rabsaces: Nunquid ad dominum tuum & ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista; & non potiùs ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, & bibant urinam pedum suorum vobiscum?

13. Et stetit Rabsaces, & clamavit voce magna Judaicè, & dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

Versio antiqua.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Ath. p. 198. c.

14..... Non vos seducat Ezechias, quia possit vos liberare

15. de manibus regis Assyriorum Deus vester.

16..... hæc dicit rex Assyriorum: Si vultis benedici, exite potiùs ad me, & manducabitis unusquisque fructum vestrum, vineæ & ficus: & bibetis aquam de lacubus vestris,

17. donec veniam, & accipiam vos in terra tali, sicut est terra vestra, terra tritici, & vini, & panis, & vinearum.

18. Non ergo vos seducat Ezechias, dicens: Deus vos liberabit.....

20..... quis liberabit Jerusalem de manu mea?

Vulgata nova.

14. Hæc dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos.

15. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.

16. Nolite audire Ezechiam: hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, & egredimini ad me, & comedite unusquisque vineam suam, & unusquisque ficum suam: & bibite unusquisque aquam cisternæ suæ,

17. donec veniam, & tollam vos ad terram, quæ est ut terra vestra, terram frumenti & vini, terram panum & vinearum.

18. Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Nunquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?

19. Ubi est deus Emath, & Arphad? ubi est deus Sepharvaim? nunquid liberaverunt Samariam de manu mea?

20. Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Græc. Ἰδὲ πεποιθὼς εἶ ἐπὶ τὴν ῥάβδον τὴν καλαμίνην, τὴν τεθλασμένην ταύτην, ἐπ' Αἴγυπτον· ὡς ἂν ἐπιστηριχθῇ ἀνὴρ ἐπ' αὐτὴν, εἰσελεύσεται εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ τρήσει αὐτήν· οὕτως ἐστὶ Φαραὼ βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ.

℣℣. 14. 15. Ita Lucifer continuè: hæc tamen non referre videtur ad verbum: sic enim legimus Græcè: Τάδε λέγει ὁ βασιλεύς· Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐζεκίας λόγοις, οὐ δύναται ῥύσασθαι ὑμᾶς. Καὶ μὴ λεγέτω ὑμῖν Ἐζεκίας· Ὅτι ῥύσεται ὑμᾶς ὁ Θεὸς, καὶ οὐ μὴ παραδοθῇ ἡ πόλις αὕτη ἐν χειρὶ βασιλέως Ἀσσυρίων. *Hæc dicit rex: Non seducat vos Ezechias sermonibus, non poterit eruere vos. Et non dicat vobis Ezechias: Quia eruet vos Deus, & non tradetur civitas ista in manu regis Assyriorum.*

℣. 16. Græcè deest *potiùs*, post *exite;* loco verò *& manducabitis*, &c. sic legitur: καὶ φάγεσθε ἕκαστος τὴν ἄμπελον αὐτοῦ, καὶ τὰς συκάς· καὶ πίεσθε ὕδωρ ἐκ τοῦ λάκκου ὑμῶν· *& comedite unusquisque vitem suam, & ficus: & bibite aquam de cisterna vestra.*

℣. 17. Concordat Græc. nisi quòd hab. εἰς γῆν, *ad terram*, pro *in terra tali;* & ἄρτων, *panum* num. plur. non *panis;* deest etiam *est* sup. post *sicut.*

℣. 18. Itidem Græcè, deletâ conjunct. *ergo.*

℣. 20. Gr. Τίς τῶν θεῶν πάντων τῶν ἐθνῶν τούτων, ὅστις ἐῤῥύσατο τὴν γῆν αὐτοῦ ἐκ χειρός μου, ὅτι ῥύσεται ὁ Θεὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐκ χειρός μου; *Quis est ex omnibus diis gentium, qui eruerit terram suam de manu mea, quia eruet Deus Jerusalem de manu mea?*

VULGATA NOVA.

21. Et filuerunt, & non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondeatis ei.

22. Et ingressus est Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis, ad Ezechiam scissis vestibus, & nunciaverunt ei verba Rabsacis.

CAPUT XXXVII.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 19. 1. 1. ET factum est, cùm audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, & obvolutus est sacco, & intravit in domum Domini.

2. Et misit Eliacim, qui erat super domum, & Sobnam scribam, & seniores de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam filium Amos prophetam,

3. & dixerunt ad eum: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & correptionis, & blasphemiæ, dies hæc: quia venerunt filii usque ad partum, & virtus non est pariendi.

4. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem, & exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus: leva ergo orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt.

5. Et venerunt servi regis Ezechiæ ad Isaiam:

VULGATA NOVA.

6. & dixit ad eos Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Ne timeas à facie verborum, quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7. Ecce ego dabo ei spiritum, & audiet nuncium, & revertetur ad terram suam, & corruere eum faciam gladio in terra sua.

VERSIO ANTIQUA.

6..... Non est quod paveas à sermonibus istis, quos audisti, quibus exprobraverunt me legati Assyriorum. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Ath. p. 198. e.

7. Ecce mitto in eum spiritum, & audito nuncio, revertetur in regionem suam, & cadet gladio in terra sua.

VULGATA NOVA.

8. Reversus est autem Rabsaces, & invenit regem Assyriorum prælianten adversùs Lobnam. Audierat enim quia profectus esset de Lachis,

9. & audivit de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Egressus est ut pugnet contra te. Quod cùm audisset, misit nuncios ad Ezechiam, dicens:

VULGATA NOVA.

10. Hæc dicetis Ezechiæ regi Judæ, loquentes: Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens: Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum.

VERSIO ANTIQUA.

10. Sic dicetis Ezechiæ regi Juda: Non te seducat Deus tuus, in quo confidis, dicens: Non tradetur Jerusalem in manus regis Assyriorum. Lucif. Cal. ubi sup.

VULGATA NOVA.

11. Ecce tu audisti omnia, quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt, & tu poteris liberari?

12. Nunquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt patres mei, Gozam, & Haram, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar?

4. Reg. 18. 34. & 19. 13. 13. Ubi est rex Emath, & rex Arphad, & rex urbis Sepharvaim, Ana, & Ava? 13.... *Vide Not.*

14. Et tulit Ezechias libros de manu nunciorum, & legit eos, & ascendit in domum Domini, & expandit eos Ezechias coram Domino. 14.... *Vide Not.*

15. Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:

16. Domine exercituum Deus Israël, qui sedes super cherubim: tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cœlum & terram.

VULGATA NOVA.

17. Inclina Domine aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem.

VERSIO ANTIQUA.

17. Inclina aurem tuam, & audi..... Novat. de Trin. p. 1034. a.

VULGATA NOVA.

18. Verè enim Domine desertas fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum.

19. Et dederunt deos earum igni: non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum & lapis: & comminuerunt eos.

20. Et nunc Domine Deus noster salva nos de ma-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Græcè simpliciter, Μὴ φοβηθῇς, *Ne timeas*, absque seq. *istis*; loco verò *legati*, sic, οἱ πρέσβεις βασιλέως; cæt. quadrant.

℣. 7. Græc. initio hab. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐμβάλλω εἰς αὐτὸν, &c. ut supra: editt. tamen Lucif. ferunt *meum spiritum*; at correximus *in eum*, è Græco εἰς αὐτόν; facilè enim potuit ab imperito scriba *in* mutari in *m*, & adnecti sequenti *eum*.

℣. 10. Græc. hab. τῆς Ἰουδαίας, *Judææ*, non *Juda*; paulòque post, ἐφ' ᾧ πέποιθας ἐπ' αὐτῷ, *in quo confidisti in eo*; & sub fin. ἐν χειρὶ, *in manu*; Ms. verò Alex. εἰς χεῖρας; cæt. textui consonant.

℣. 13. Hieron. in hunc loc. col. 289. c. ait: *In enumeratione autem gentium cæterarum ponit* Ana, *&* Ava, *quas LXX. miscuerunt dicentes*, Anavegava; *conjunctionemque* &, *id est*, v, *inter duas gentes* Ana, *&* Ava, *linguâ posuere Hebræâ, ut ignorantibus una gens videatur aut civitas.* In ed. Rom. Ἀναγουγάνα; in Ald. & Ms. Mediol. Ἀνὰ, καὶ Ἀβά; al. Ἀνὰ, καὶ Γαυά.

℣. 14. & seqq. Eò spectant quæ refert Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 20. c. dicens: *Cùm misisset ad eum Sennacherib rex Assyriorum Rapsacem principem militiæ suæ, & libellum plenum improperiis & blasphemiis contra Deum, sicut exponit Esaias propheta, Ezechias accepit libellum illum; & ingressus in templum, aperuit ante Dominum, & oravit, & confestim missus est ad eum Esaias propheta, annuntians ei protectionem Dei, & confortans eum: & exiit ad preces Ezechiæ angelus à facie Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia virorum.* Vide sup. IV. Reg. 20. 14. & II. Paralip. 32. 17. seqq.

℣. 17. Gr. Κλῖνον Κύριε τὸ οὖς σου, εἰσάκουσον Κύριε, &c.

VULGATA NOVA.

nu ejus : & cognoſcant omnia regna terræ, quia tu es Dominus ſolus.

21. Et miſit Iſaias filius Amos ad Ezechiam, dicens : Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Pro quibus rogaſti me de Sennacherib rege Aſſyriorum :

VERSIO ANTIQUA.

Anecdot. Marten. to. 5. p. 7. e. 22..... Sprevit te, & ſubſannavit te virgo filia Sion : caput ſuum movet adversùm te filia Jeruſalem.

VULGATA NOVA.

22. hoc eſt verbum, quod locutus eſt Dominus ſuper eum : Deſpexit te, & ſubſannavit te virgo filia Sion : poſt te caput movit filia Jeruſalem.

VULGATA NOVA.

23. Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti, & ſuper quem exaltaſti vocem, & levaſti altitudinem oculorum tuorum? Ad ſanctum Iſraël.

24. In manu ſervorum tuorum exprobraſti Domino : & dixiſti : In multitudine quadrigarum mearum ego aſcendi altitudinem montium, juga Libani : & ſuccidam excelſa cedrorum ejus, & electas abietes illius, & introibo altitudinem ſummitatis ejus, ſaltum Carmeli ejus.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Iſai. 37. col. 290. f. 25. Et poſui pontem, & deſertas feci aquas, & omnem congregationem aquarum.

VULGATA NOVA.

25. Ego fodi, & bibi aquam, & exſiccavi veſtigio pedis mei omnes rivos aggerum.

VULGATA NOVA.

26. Nunquid non audiſti, quæ olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plaſmavi illud : & nunc adduxi : & factum eſt in eradicationem collium compugnantium, & civitatum munitarum.

27. Habitatores earum breviata manu contremuerunt, & confuſi ſunt : facti ſunt ſicut fenum agri, & gramen paſcuæ, & herba tectorum, quæ exaruit antequam matureſceret.

28. Habitationem tuam, & egreſſum tuum, & introitum tuum cognovi, & inſaniam tuam contra me.

29. Cùm fureres adversùm me, ſuperbia tua aſcendit in aures meas : ponam ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam veniſti.

VERSIO ANTIQUA.

Idem 291. f. 30..... quæ priùs ſeveras.....

VULGATA NOVA.

30. Tibi autem hoc erit ſignum : Comede hoc anno quæ ſponte naſcuntur, & in anno ſecundo pomis veſcere : in anno autem tertio ſeminate, & metite, & plantate vineas, & comedite fructum earum.

VULGATA NOVA.

31. Et mittet id, quod ſalvatum fuerit de domo Juda, & quod reliquum eſt, radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum :

32. quia de Jeruſalem exibunt reliquiæ, & ſalvatio de monte Sion : zelus Domini exercituum faciet iſtud.

33. Propterea hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum : Non intrabit civitatem hanc, & non jaciet ibi ſagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu ejus aggerem.

34. In via qua venit, per eam revertetur, & civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus :

35. & protegam civitatem iſtam, ut ſalvem eam propter me, & propter David ſervum meum.

36. Egreſſus eſt autem angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia. Et ſurrexerunt manè, & ecce omnes, cadavera mortuorum. *Sup. 31. 8. 4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21.*

37. Et egreſſus eſt, & abiit, & reverſus eſt Sennacherib rex Aſſyriorum, & habitavit in Ninive.

38. Et factum eſt, cùm adoraret in templo Neſroch deum ſuum, Adramelech & Saraſar filii ejus percuſſerunt eum gladio : fugeruntque in terram Ararat, & regnavit Aſarhaddon filius ejus pro eo. *Eccli. 48. 24. 1. Mac. 7. 41. 2. Mac. 8. 19.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Græc. hab. ἐκίνησε, *movit*, non *movet*; deletque præced. *ſuum*; cæt. ſimilia.

℣. 25. Conſonat Græc. niſi quòd extremò hab. ὕδατος, *aquæ*, non *aquarum*.

℣. 30. Sic habere LXX. monet Hieron. ſup. pro his de Vulg. *quæ ſponte naſcuntur*; ed. Rom. ἃ ἔσπαρκας.

CAPUT XXXVIII.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 20. 1. 2. Par. 32. 24. 1. IN diebus illis ægrotavit Ezechias uſque ad mortem : & introivit ad eum Iſaias filius Amos propheta, & dixit ei : Hæc dicit Dominus : Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives.

2. Et convertit Ezechias faciem ſuam ad parietem, & oravit ad Dominum,

3. & dixit : Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.

4. Et factum eſt verbum Domini ad Iſaiam, dicens :

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Pſ. 40. col. 874. f. 5..... ecce adjicio ad tempus tuum annos quindecim.

VULGATA NOVA.

5. Vade, & dic Ezechiæ : Hæc dicit Dominus Deus David patris tui : Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas : ecce ego adjiciam ſuper dies tuos quindecim annos :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Itidem Græcè.

Vulgata nova.

6. & de manu regis Assyriorum eruam te, & civitatem istam, & protegam eam.

7. Hoc autem tibi erit signum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est:

7... 8. *Vide Not.*

8. Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsùm decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus, quos descenderat.

Vulgata nova.

9. Scriptura Ezechiæ regis Juda, cùm ægrotasset, & convaluisset de infirmitate sua.

10. Ego dixi: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

Quæsivi residuum annorum meorum: 11. dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viventium.

Non aspiciam hominem ultra, & habitatorem quietis.

12. Generatio mea ablata est, & convoluta est à me, quasi tabernaculum pastorum.

Præcisa est velut à texente, vita mea: dum adhuc ordirer, succidit me: de manè usque ad vesperam finies me.

13. Sperabam usque ad manè, quasi leo sic contrivit omnia ossa mea:

De manè usque ad vesperam finies me: 14. sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba.

Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum.

Domine vim patior, responde pro me.

15. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cùm ipse fecerit?

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

16. Domine si sic vivitur, & in talibus vita spiritus mei, corripies me, & vivificabis me.

Versio antiqua.

9. Oratio Ezechiæ regis Judæ, quando languit, & surrexit de infirmitate sua.

10. Ego dixi in excessum dierum meorum: Ibo in portis inferorum.

Relinquo annos reliquos: 11. dixi: Jam non videbo salutare Dei in terra viventium:

Nec ultra videbo hominem adhuc inhabitantem.

Hieron. in Isai. 38. col. 294. f.
Ex Psalt. Sorbon. Græc. Lat. n. 459. annor. circ. 500.

12. Defecerunt ex cognatione mea: dereliqui residuum vitæ meæ: exiit, & abiit à me; quemadmodum tabernaculum, quod statuerat, destruit. Factus est apud me spiritus meus, sicut lanifica proximans * telam demere.

* *Ms. vitiosè* tela dexteræ.

13. In die illa traditus sum usque ad manè, sicut leo ita contrivit omnia ossa mea:

A die enim usque ad noctem traditus sum: 14. ut hirundo ita clamabo, & sicut columbæ meditabor.

Defecerunt enim oculi mei videre altitudinem cœli

ad Dominum, qui misertus est mihi,

15. & abstulit à me dolorem vitæ meæ.

16. Domine, de ipsa enim nunciatum est tibi: & excitasti meum spiritum, & consolatus vixi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 7. 8. His duobus versibus respondent ea quæ narrat Hilarius in Ps. 118. col. 368. b. en verba: *In Esaiæ libro, orante Ezechia, signum ei positum prorogatæ salutis in gradibus est. Erant autem in domo ejus gradus decem, quos sol ultra temporis sui cursum, lumine suo accedente, conscendit; rursumque die mortis ejus, de temporis sui limite, lumine decedente, descendit.*

℣. 9. Eadem sunt in Græco, excepta voce Ἰουδαίας, *Judææ*, loco *Judæ*. Miratur autem Hieron. ibid. *quomodo soli LXX. pro* scriptura, orationem *posuerint*, *cùm* oratio, thephellath *dicatur*, *& non* machthab, *quæ in præsenti loco scribitur.*

℣. 10. Hieron. in hunc loc. col. 295. b. ita refert ex LXX. *Ego dixi in excelso dierum meorum: Vadam ad portas inferi. Relinquam annos residuos.* Ita quoquè hab. edit. Rom. supplendo verbum πορεύσομαι, quod deest. In Mss. duobus Reginæ Suec. quorum unus editus est à Card. Thomasio ad calc. Psalt. *Ego dixi in altitudine dierum meorum: Ibo in portas* (Gr. ἐν πύλαις) *inferni. Relinquam annos meos reliquos.*

℣. 11. Ms. Reg. Suec. cum Psalt. Thomas. *dixi: Jam non videbo salutare Dei super terram: nec videbo ultra hominem de cognatione mea: dereliqui*, &c. de ℣. seq. Hieron. verò in Isai. 38. col. 295. b. ita legit ex LXX. *dixi: Nequaquam ultra videbo salutare Dei in terra viventium: nec videbo hominem adhuc cum habitantibus.* Græc. hod. εἶπα· Οὐκέτι οὐ μὴ ἴδω τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς ζώντων. Οὐκέτι μὴ ἴδω τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ γῆς· οὐκέτι μὴ ἴδω ἄνθρωπον· i. e. *dixi: Nequaquam ultra videbo salutare Dei in terra viventium. Ultra non videbo salutare Israël super terram; non ultra videbo hominem.* A Ms. Alex. abest vox ζώντων; poniturque in Ms. Mediolan. sub asterisco, velut ex Aquila. In edit. verò Compl. desunt seqq. Οὐκέτι μὴ ἴδω τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ· alii quoque libb. tollunt eadem verba; sed addunt ista, οὐκέτι οὐ μὴ ἴδω ἄνθρωπον ἐκ τῆς συγγενείας μου, hoc omisso intermedio, *adhuc cum habitantibus*, vel *adhuc inhabitantem*; necnon seq. *defecerunt*, aut *defeci*. In edd. tamen Ald. & Compl. est, μετὰ κατοικούντων, cum seq. ἐξέλιπον, &c. Cyrillus autem τὸ, μετὰ κατοικούντων, non habet; idque apud Procop. de Theodotione legitur in marg. sub asterisco, nempe, ἔτι μετὰ κατοικούντων.

℣. 12. Ms. Reg. Suec. & Psalt. Thomas. post hæc, *nec videbo ultra hominem de cognatione mea*, subdunt: *dereliqui reliquum vitæ meæ: exiit, & abiit à me, sicut qui destruit tabernaculum stabilitum. Spiritus meus apud me factus est, sicut lanifica proximans demere telam.* Itidem Fulg. l. 3. ad Monim. c. 6. p. 48. ab his, *Spiritus meus*, &c. Hieron. verò in hunc loc. col. 295. b. sic hab. ex LXX. *Defeci à cognatione mea: exivit, & recessit à me; sicut tabernaculum solvit, qui fixerat. Sicut tela spiritus meus recessit, cùm à texente succiditur.* Ed. Rom. Ἐξέλιπεν ἐκ τῆς συγγενείας μου· κατέλιπον τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς μου· ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν ἀπ᾽ ἐμοῦ, ὥσπερ ὁ σκηνὴν καταλύων, πήξας. Ὡς ἱστὸς τὸ πνεῦμά μου παρ᾽ ἐμοὶ ἐγένετο, ἐρίθου ἐγγιζούσης ἐκτεμεῖν. *Defecit ex cognatione mea: dereliqui residuum vitæ meæ: exiit, & abiit à me, sicut tabernaculum solvens, qui fixerat. Sicut tela spiritus meus apud me factus est, texente appropinquante ad succidendum.* In edd. Ald. & Compl. Ἐξέλιπον ἐκ τῆς συγγενείας μου· in aliis libb. pariter ἐξέλιπον.

℣. 13. Eadem prorsus leguntur in Gr. edit. Rom. excepto uno λέοντι, *leoni*, pro *leo*; in ed. Ald. λέων τις; in Compl. λέων. Similiter habet Hieron. in Isai. 38. col. 295. b. ex LXX. *In illa die traditus sum usque manè, sicut leo sic contrivit omnia ossa mea: à die usque ad noctem traditus sum.* Itidem in Ms. Regin. Suec. & Psalt. Thomas. exceptis his, *tanquam leo, sic ossa mea conteruit: à die enim.*

℣. 14. Similiter habent Ms. Reg. Suec. & Psalt. Thomas. exceptis his, *& sicut columba sic meditabor*. Hieron. etiam in hunc loc. col. 296. b. ita legit ex LXX. *quasi hirundo sic clamabo, quasi columba sic meditabor. Defecerunt enim oculi mei, aspiciendo in excelsum cœli ad Dominum, qui eruit me.* Ita quoque fert Gr. edit. Rom. nisi quòd initio addit καὶ, post verbum *clamabo*.

℣. 15. Ms. Regin. Suec. & Psalt. Thomas. *& abstulit dolorem animæ meæ.* Similiter Hieron. col. 296. b. legit ex LXX. *& abstulit dolorem animæ meæ;* sed addit; *& ipse fecit.* A Gr. autem edit. Rom. hoc ult. abest, *& ipse fecit;* nec additur ibi *meæ*, ad vocem *animæ*; sed ista, μου *à me*, ad verbum *abstulit*. Editio Compl. Hieronymo favet legendo in fine, καὶ αὐτὸς ἐποίησε.

℣. 16. Sic etiam in Psalt. Thomas. & Ms. Regin. Suec. excepto uno *de ipso*, sed malè; nam in Græco constanter, περὶ αὐτῆς, *de ipsa;* subinde iidem libb. hab. *resuscitasti spiritum meum*, &c. ut supra; Gr. καὶ ἐξήγειράς μου

VERSIO ANTIQUA.

Ex Psalt. Sorb. sup. 17.
Vidi enim animam meam ut non pereat, & projecisti post me omnia peccata mea.

18. Non enim qui in inferno sunt laudabunt te, neque qui mortui sunt benedicunt te: neque sperant qui in inferno sunt, misericordiam tuam.

19. Qui vivunt benedicunt te, quemadmodum & ego: nam & ex hodierno faciam * filios, annuntiabunt justitiam tuam.

* Ms. illos.

20. Domine salutis meæ, nec desinam benedicens te cum psalterio omnibus diebus vitæ meæ in conspectu domûs Dei mei.

21..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

17. Ecce in pace amaritudo mea amarissima: Tu autem eruisti animam meam ut non periret, projecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

18. Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non exspectabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam.

19. Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie: pater filiis notam faciet veritatem tuam.

20. Domine salvum me fac, & psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.

21. Et jussit Isaias ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super vulnus, & sanaretur.

22. Et dixit Ezechias: Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τὴν πνοήν, &c. Hieron. etiam in hunc loc. col. 296. f. ita legit ex LXX. *Domine, de ipsa annuntiatum est tibi: & suscitasti spiritum meum, & consolatus vivificasti.* Græc. καὶ παρακληθεὶς ἔζησα.

℣. 17. Ms. Regin. Suec. cum Psalt. Thomas. *Liberasti animam meam ne periret, & projecisti*, &c. ut supra. Hieronymus verò in hunc locum, col. 296. f. ita ex LXX. *Ecce in pace amaritudo mea;* deinde, *Liberasti enim animam meam ut non periret, & projecisti*, &c. ut supra. At in Græco hod. non præmittitur istud, *Ecce in pace amaritudo mea*, præterquam in edit. Compl. quæ etiam addit μου, ad *peccata*, quod delet edit. Rom. cæt. quadrant. Ubi autem Hieron. habet *liberasti*, Græc. fert εἵλου, quod malè redditur isto, *vidi*, in Ms. Sorb. quasi scriptum fuisset Græcè εἶδον.

℣. 18. Mutilus est hîc Ms. Sorbon. qui posteriora tantùm hab. *quæ* (l. *neque*) *sperant qui in inferno sunt, misericord. tuam;* priora verò supplevimus ex Ms. Regin. Suec. & Psalt. Thomas. ubi leguntur tota quæ supra, excepto uno *sperabunt*, pro *sperant;* Psalt. etiam Thomas. hab. *benedicent*, non *benedicunt*. Græc. Οὐ γὰρ οἱ ἐν ᾅδου αἰνέσουσί σε, οὐδὲ οἱ ἀποθανόντες εὐλογήσουσί σε· οὐδὲ ἐλπιοῦσιν οἱ ἐν ᾅδου, τὴν ἐλεημοσύνην σου. Hieron. pariter in hunc loc. col. 296. f. legit ex LXX. *Neque enim qui in inferno laudabunt te, neque mortui benedicent tibi: neque sperabunt qui apud inferos sunt, misericordiam tuam.* Item Cassiod. in Ps. 6. p. 29. b. *Non enim qui in inferno sunt laudabunt te, neque qui mortui sunt benedicent te.*

℣. 19. Mendum irrepsisse videtur in Ms. Sorb. ubi *illos*, loco *filios;* nam Græcè constanter, παιδία. Item apud Ambros. l. 3. de interpel. Job, c. 4. p. 657. f. legitur: *ex hodierno filios faciam, qui nunciabunt justitiam tuam.* Similiter ap. Hieron. in hunc loc. col. 296. f. ex LXX. *Viventes benedicent tibi, sicut & ego: ab hodie enim filios faciam, qui annuntiabunt justitiam tuam:* & inf. col. 297. f. addit: *Possumus ergo juxta LXX. hoc dicere, quod non dixerit*, filios faciam; *sed* παιδία, *quos vel* parvulos, *vel* pueros, *sive* infantulos, *& posteros intelligimus.* In edit. Rom. Οἱ ζῶντες εὐλογήσουσί σε, ὃν τρόπον κἀγώ· ἀπὸ γὰρ τῆς σήμερον παιδία ποιήσω, ἃ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην σου. In Ms. verò Regin. Suec. & Psalt. Thomas. sic: *Qui vivunt benedicunt* (Psalt. *benedicent*) *te, quemadmodum & ego: pater filiis notam facit veritatem tuam.*

℣. 20. Ambros. l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 657. f. *Domine Deus salutis meæ, & non cessabo te benedicens cum psalterio omnes dies vitæ meæ.* Hieron. in eund. loc. col. 296. f. *Domine salutis meæ, & non requiescam benedicens tibi cum psalterio omnibus diebus vitæ meæ in conspectu domûs Dei.* Ita quoque est in Græco edit. Rom. præter primam vocem Θεέ, loco *Domine;* at in Mss. Alex. & Mediol. ac edd. Ald. & Compl. Κύριε. In Ms. Reg. Suec. & Psalt. Thom. simpliciter: *Domine, psalmos nostros cantabimus cunctis diebus*, &c. ut in Vulg.

℣. 21. Hunc ℣. respexit Tertul. l. de corona mil. c. 8. p. 291. b. cùm dixit: *Memini & Esaiam Ezechiæ languenti aliquid medicinale mandasse.* Item Hieron. in hunc loc. col. 297. f. *Aiunt Hebræi*, inquit, *verbum* siin, *quod prætermisere LXX.* ulcus *sonare, non* vulnus.

CAPUT XXXIX.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 20. 12.

1. IN tempore illo misit Merodach Baladan, filius Baladan rex Babylonis, libros & munera ad Ezechiam: audierat enim quòd ægrotasset & convaluisset.

2. Lætatus est autem super eis Ezechias, & ostendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri, & odoramentorum, & unguenti optimi, & omnes apothecas supellectilis suæ, & universa quæ inventa sunt in thesauris ejus. Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

2... *Vide Not.*

3. Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, & dixit ei: Quid dixerunt viri isti, & unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

4. Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: Omnia quæ in domo mea sunt, viderunt: non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.

5. Et dixit Isaias ad Ezechiam: Audi verbum Domini exercituum.

VERSIO ANTIQUA.

Facund. Herm. l. 6. Sirm. to. 2. p. 573. c.

6. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæcunque recondiderunt patres tui usque in hunc diem, & in Babylonem introibunt: & non derelinquetur sermo, quem dixit Dominus.

VULGATA NOVA.

6. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Hieron. in hunc loc. col. 299. a. *Lætatus est*, inquit, (Ezechias) *in adventu legatorum Merodach..... ostenditque eis, juxta LXX. domum* nechotha, *pro qua Symmachus transtulit* aromatum suorum; *& thesauros argenti, & auri, & odoramentorum, & unguenti optimi, quod in Hebraïco scribitur* olei boni; *& omnes thesauros vasorum gazæ, sive ut ibi legitur*, vasorum suorum; reliqua ut in Vulg.

℣. 6. In Gr. edit. Rom. deest hoc initio, *dicit Dominus*, quod tamen retinet Ms. Alex. cum ed. Compl. Mox

VULGATA NOVA.

7. Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

8. Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini quod locutus est. Et dixit: Fiat tantùm pax & veritas in diebus meis.

VERSIO ANTIQUA.

7. Ecce ex filiis tuis, qui procedent ex te, quos generabis, adducentur, & erunt eunuchi in domo regis Babylonis. *Facund. ubi sup.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Rom. ϰ̀ λήψονται, *& tollent*, loco *& auferentur*; pauloque post, συνήγαγον, *congregaverunt*, pro *recondiderunt*; & pro *introibunt*, ἥξει, *venient*, absque præced. *&*; ultimò sic: ϰ̀ ὐδὲν ὐ μὴ καταλείπωσιν· εἶπε δὲ ὁ Θεός· *& nihil relinquent: dixit autem Deus*; cæt. quadrant. Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 709. b. *Ecce dies veniunt, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, & quæ patres tui congesserunt, in Babylonem transferentur.*

℣. 7. Græc. Ὅτι ϰ̀ ἀπὸ τῶν τέκνων σῦ, ὧν γεννήσεις, λήψονται, ϰ̀ ποιήσυσι σπάδοντας ἐν τῷ οἴκῳ τῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων· i. e. *Quoniam & de filiis tuis, quos genueris, tollent, & facient spadones in domo regis Babyloniorum.* In Ms. Mediol. ἀπὸ τῶν τέκνων σῦ, ὧν ἐγέννησας, deinde sic, ⋇ Theod. οἵτινες ἐξελεύσονται ἐκ σῦ. Apud Ambr. in Ps. 118. col. 991. b. *De semine tuo accipient, & facient spadones in domo regis.* Apud Hieron. in Dan. 1. col. 1075. f. *Et de semine tuo tollent, & facient eunuchos in domo regis Babylonis.*

CAPUT XL.

VULGATA NOVA.

1. CONsolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.

2. Loquimini ad cor Jerusalem, & advocate eam: quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis.

Matth. 3. 3. Marc. 1. 3. Luc. 3. 4. Joan. 1. 23.

3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

4. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas.

5. Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quòd os Domini locutum est.

Eccli. 14. 18. Jac. 1. 10. 1. Pet. 1. 24.

6. Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri.

VERSIO ANTIQUA.

1. COnsolamini, consolamini populum meum, dicit Deus. *Hieron. in Isai. 40. col. 300. ex Lxx.*

2. Sacerdotes, loquimini ad cor Jerusalem, consolamini eam: quia repleta est humilitas ejus, solutum est peccatum illius: quia recepit de manu Domini duplicia peccata sua.

3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. *Ibid. 301.*

4. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in campos.

5. Et apparebit gloria Domini, & videbit omnis caro salutare Dei, quia Dominus locutus est.

6. Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis quasi flos fœni. *Ibid. 302.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè ad verbum. Similiter apud Ambros. in Ps. 118. col. 1194. f. & 1214. f. *Consolamini, consolamini populum meum, dicit Dominus.* Vide etiam Hieron. in Isai. 10. col. 98. b. & præf. in Isai. 6.

℣. 2. Similiter habet Ambros. in Ps. 118. col. 1194. f. unà cum Græco: *Sacerdotes, loquimini in cor Jerusalem, consolamini eam: quoniam repleta est humiliatio ejus, solutum est peccatum ejus: quoniam accepit de manu Domini duplicia peccata sua:* ita rursum legit sup. col. 1087. e. hoc uno excepto, *ad cor*, pro *in cor*; & inf. col. 1195. c. *quia recepit de manu Dom.* &c. itidem in Ps. 37. col. 820. e. at in Ps. 118. col. 1214. f. sic habet: *Sacerdotes, loquimini justitiam in cor Jerusalem, consolamini eam: quia repleta est dejectio, & solutum est peccatum ejus: quia recepit de manu Dom.* &c. ut sup. Vide etiam Hieron. in Isai. 10. col. 98. b.

℣. 3. Hieronymo accinunt ad verbum Cypr. l. 2. Testim. p. 286. c. & Zeno Veron. l. 2. tract. 7. p. 160. unà cum Græco. Ambrosius verò in Luc. 1. col. 1277. f. legit: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domino, rectas facite semitas ejus:* similiter hab. in Ps. 36. col. 798. e. & l. 5. de fide, col. 568. c. *Parate viam Domino*; ultimòque, *semitas ejus.* August. tract. 13. in Joh. to. 3. 391. b. & ser. 288. to. 5. 1154. c. 1159. c. *Vox clamantis in eremo* (al. *deserto*): *Parate viam Domino* (al. *Domini*,) *rectas facite semitas ejus:* & tract. 4. in Joh. col. 315. e. *Dirigite viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 171. a. *Vox clamantis in eremo: Parate viam Domino, rectas facite semitas Dei nostri.* Itidem Auct. quæst. N. T. q. 57. ap. Aug. to. 3. 64. e. &. Maxim. Taurin. in homil. p. 32. g. h. excepto uno *deserto.* Maximus inf. p. 33. d. g. legit *Domini*, non *Domino.*

℣. 4. Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 784. b. his alludens, dicit: *Parate vias Domini, ut fierent rivi, & colles, & montes, repleti & humiliati; & tortuosa & aspera in rectitudinem, & in campos:* & inf. p. 785. b. *ut efficeret tortuosa in viam rectam, & aspera in vias lenes.* Item Cypr. l. 2. Testim. p. 286. c. legit: *Omnis rivus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt omnia tortuosa in directum, & aspera in campum.* August. ser. 288. to. 5. 1154. c. & 1159. c. *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt tortuosa in directum* (inf. *in directa*,) *& aspera in vias planas.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 171. a. *Omnis rivus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt tortuosa in directum, & aspera in vias planas.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 7. a. *Omnis vallis replebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas.* Concinit Fulg. l. 1. ad Trasim. p. 84. ab his: *erunt prava*, &c. Ita quoque fert Gr. ed. Rom. præter ult. ϰ̀ ἔσαι πάντα τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν, ϰ̀ ἡ τραχεῖα εἰς πεδία. sed Ms. Alex. & Compl. tollunt πάντα; & pro πεδία, Ald. habet cum Ms. Alex. ὁδὲς λείας; Compl. πεδία λεῖα; Symm. Theod. & Aquila, εἰς πεδίον. Vide Matth. 3. 3. Marc. 1. 3. & Luc. 3. 4.

℣. 5. Ita de Græco, verbum è verbo. Cypr. l. 2. Testim. p. 286. c. legit: *Et videbitur claritas Domini, & videbit omnis caro salutare Dei, quon. Dom. locut. est.* Ambros. ep. 46. col. 986. a. *Et videbitur majestas Domini, & videbit omnis caro salutare Dei.* Similiter hab. Tertul. l. de resur. carn. p. 570. a. *omnis caro videbit salutare Dei.* Ambrosiast. *& videbit omnis caro salutare Dei.* Sic etiam ap. Aug. ser. 288. to. 5. 1154. c. & 1159. c. nec plura, quamvis proximè hoc antecedat ibid. *in vias planas*; statimque sequatur τὸ *exclama.* Auct. etiam l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 171. a. post *vias planas*, subdit: *& videbit omnis caro salutare Dei*, omisso versiculo intermedio.

℣. 6. Sic est in Græco ad verbum. Item apud Tertul. cont. Valent. p. 448. a. *Omnis caro fœnum:* sicut l. de resur. carn. p. 570. a. & 591. c. Apud Cypr. l. de habit. virg. p. 175. a. & l. 3. Testim. p. 320. b. *Omnis caro fœnum, & omnis claritas ejus ut flos fœni.* Apud Ambros. in Luc. 1. col. 1279. c. ut sup. *Clama. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum:* similiter l. 1. & 6. Hexa. col. 44. a. 139. e. detracto uno *& dixi:* itidem in Psal. 118. col. 983. b. & 992. c. additis his, *& omnis gloria ejus ut flos fœni:* l. verò 1. Hexa. col. 44. *& omnis gloria hominis ut flos fœni:* at epist. 72. col. 1076. b. *& omnis gloria ejus*, &c. vide etiam in Luc. 9. col. 1403. d. & epist. 32. col. 918. e. S. Paulinus ep. 25. p. 168. c. *Omnis caro fœnum*,

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 7. Aruit fœnum, & cecidit flos :

8. Verbum autem Dei noſtri manet in ſempiternum.

Ibid. 303. 9. Super montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion : exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem : exalta, noli timere. Dic civitatibus Juda : Ecce Deus veſter :

10. ecce Dominus Deus cum virtute veniet, & brachium cum dominatione : ecce merces ejus cum eo, & opus in conſpectu illius.

11. Sicut paſtor paſcet populum ſuum : & in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo portabit, & prægnantes conſolabitur.

Ibid. 304. 12. Quis menſus eſt manu aquam, & cœlum palmo, & omnem terram pugillo? quis ſtatuit montes pondere, & rupes ſtaterâ?

13. Quis cognovit mentem Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? quis docuit eum?

Vulgata nova.

7. Exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos, quia ſpiritus Domini ſufflavit in eo. Verè fœnum eſt populus :

8. exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos : Verbum autem Domini noſtri manet in æternum.

9. Super montem excelſum aſcende tu, qui evangelizas Sion : exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem : exalta, noli timere. Dic civitatibus Juda : Ecce Deus veſter :

10. ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium ejus dominabitur : ecce merces ejus cum eo, & opus illius coram illo.

11. Sicut paſtor gregem ſuum paſcet : in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo levabit, fetas ipſe portabit. *Ezech.* 34. 23. & 37. 24. *Joan.* 10. 11.

12. Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in ſtatera?

13. Quis adjuvit ſpiritum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit, & oſtendit illi? *Sap.* 9. 13. *Rom.* 11. 34. 1. *Cor.* 2. 16.

Notæ ad Versionem antiquam.

& omnis claritas ejus ut flos fœni. Aug. ſer. 288. to. 5. 1154. c. 1159. c. *Exclama.* (inf. *Et dixi :*) *Quid exclamabo? Omnis caro fœnum, & omnis claritas ejus ut flos fœni :* at in Pſ. 1. to. 4. 3. b. *Omnis caro fœnum, & claritas hominis ut flos fœni :* ſimiliter in Pſ. 89. col. 956. g. 1127. b. ſupra verò col. 986. c. hab. *& omnis claritas carnis ut flos fœni :* & epiſt. 205. to. 2. 769. a. ſicut in Joh. 1. col. 342. a. *& omnis honor carnis ut* (in Joh. *quaſi*) *flos fœni.* Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. 699. b. *& omnis gloria ejus quaſi flos fœni.* Oroſius cont. Pelag. p. 456. h. *Omnis caro fœnum, & gloria hominis ſicut flos fœni.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 740. a. & Maxim. Taurin. in homil. p. 13. h. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis ſicut* (vel *ut*) *flos fœni.*

℣℣. 7. 8. Ita in Græco edit. Rom. nec plura ; ſed apud Hieron. ubi ſup. poſt hoc, *cecidit flos*, interſerta habentur iſta ſub aſteriſcis : ⁜ *quia ſpiritus Dei flavit in eo.* ⁜ *Verè fœnum eſt populus :* ⁜ *exſiccatum eſt fœnum, cecidit flos :* deinde, *verbum autem Dei*, &c. ut ſup. Subdit Hieron. *Hoc quod aſteriſcis notatur, ex Hebraïco, & Theodotionis editione additum eſt : ex quo manifeſtum eſt vel à LXX. prætermiſſum, vel paulatim Scriptorum vitio abolitum, dum & prior & ſequens verſus finitur in flore :* & inf. in Iſai. 42. col. 320. e. ait : (*Verè fœnum eſt populus*) *in LXX. de Theodotionis editione additum eſt, qui hæc verba tacuerunt :* item epiſt. ad Cypr. to. 2. 699. b. legit : *Fœnum aruit, flos decidit.* Cypr. l. de hab. virg. p. 175. a. & l. 3. Teſtim. p. 320. b. *Aruit fœnum, & flos decidit : ſermo autem Domini manet in æternum.* Similiter habet S. Paulin. epiſt. 25. p. 168. c. Ita quoque Ambroſ. l. 3. Hexa. col. 44. b. & Auguſt. in Pſ. 1. & 89. to. 4. col. 3. b. 956. g. 986. c. & ſerm. 288. to. 5. 1154. c. 1159. c. præter unum *verbum*, pro *ſermo :* ita rurſum Ambroſ. in Pſ. 118. col. 983. b. & epiſt. 72. col. 1076. b. adjunctâ voculâ *ejus*, ad *flos.* Aug. in Joh. 1. col. 342. a. cum Oroſ. cont. Pelag. p. 456. h. *Fœnum aruit, flos decidit : verbum autem Domini manet in æternum.* Maxim. Taurin. in homil. p. 13. h. *Aruit fœnum, & flos decidit : verbum autem Dei manet in æternum.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 740. a. *Aruit fœnum, & flos : verbum autem Domini manet in æternum.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 726. c. *verbum autem Dei noſtri manet in ævum.* Nullus autem vet. Patrum Lat. quos noverim memorat verſiculos illos adjunctos ab Hieron. ſub aſteriſcis. In ed. tamen Compl. poſt verbum ἐξέπεσε, *cecidit*, ita legitur : ὅτι πνεῦμα Θεοῦ ἐνεφύσησεν ἐν αὐτῷ. Ἀληθῶς ὁ χόρτος ἐστὶν ὁ λαός· ἐξηράνθη ὁ χόρτος, ἄνθος ἐξέπεσεν. Al. ὅτι πνεῦμα Κυρίου ἔπνευσεν εἰς αὐτόν. Ἀληθῶς χόρτος ὁ λαός· ἐξηράνθη ὁ χόρτος, ἐξέπεσε τὸ ἄνθος· quæ verba Cyrillus non habet, quæque apud Procop. præmiſſis aſteriſcis, Symmacho & Theodot. tribuuntur.

℣. 9. Eadem fert Gr. edit. Rom. niſi quòd caret præp. *in*, ante vocem *fortitudine ;* ſed habetur in Mſ. Mediol. ac ed. Compl. ſubinde in Rom. pluraliter, ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε, *exaltate, nolite timere ;* at in Compl. ὕψωσαι, μὴ φοβοῦ, ut in Lat. ſup. Apud Tertullianum, l. 4. adv. Marc. p. 706. c. *In montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion : extolle cum vigore vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem :* & l. 5. p. 783. b. *Aſcende in montem excelſum, qui evangelizas Sioni : extolle vocem in valentia tua, qui evangelizas Jeruſalem.* Ambroſ. in Luc. 6. col. 1365. e. *Aſcende in montem excelſum, qui evangelizas Sion : exalta in virtute vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem :* & in Pſ. 47. col. 943. d. *In montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion :* vide etiam in Pſ. 35. col. 773. b. & in Luc. 9. & 17. col. 1413. b. 1479. f. Hieron. l. 2. in ep. ad Galat. to. 4. 275. d. *Super montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion : exalta in virtute vocem tuam, qui evang. Jeruſ. exalta, noli timere.* Hormiſd. epiſt. 13. Conc. to. 4. 1452. b. *exalta vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem : exalta, noli timere.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 9. p. 55. c. *Super montem excelſum aſcende tu, qui bene annuntias Sion.*

℣. 10. Itidem Græcè, præter hæc, Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, *Dominus cum fortitudine venit*, loco *Deus cum virtute veniet.*

℣. 11. Edit. Rom. hab. τὸ ποίμνιον, *gregem*, loco *populum ;* delet verò *in*, ante vocem *brachio ;* tollit pariter iſta, *& in ſinu ſuo portabit ;* cæt. ut in textu. Sed Mſ. Mediol. hæc ult. addit ex Aquila & Symm. ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ βαστάσει· quæ verba prætermittunt Procop. & Cyrillus. Vide ſis Cotel. not. in l. 2. Conſtit. Apoſt. p. 147. b.

℣. 12. Hæc tota conveniunt cum Gr. edit. Rom. niſi exceperis vocem *rupes*, pro qua νάπας, ad verbum *ſaltus ;* unde Hieron. in Ezech. 36. col. 951. b. Νάπας, inquit, *nemoroſa loca intelligimus :* attamen νιφοβόλον νάπος, *rupes nivibus tecta*, ex Sophocle vertitur ab Eraſmo. Novatianus l. de Trin. p. 1052. b. legit : *Quis ſicut ego? & quis menſus eſt palmo cœlum, & terram pugillo? quis ſuſpendit montes in pondere, & nemora in ſtatera?* & ſup. p. 1032. b. *Menſus eſt cœlum palmo, terram pugillo... qui expendit montes in pondere, & nemora in ſtatera.* Hilar. l. 1. de Trin. col. 768. f. *qui tenet cœlum palmâ, & terram pugillo.* Ambroſ. l. 1. Hexa. col. 5. d. *Quis menſus eſt manu aquam, & cœlum palmo, & univerſam terram clauſa manu? quis ſtatuit montes in libra, & rupes in ſtatera, & nemora in jugo?* eadem repetit l. 6. col. 116. a. ad verbum : item l. de Spir. S. to. 2. 651. d. abſque his ult. *& nemora in jugo :* vide etiam l. 1. de Cain, col. 197. f. & in Pſ. 38. col. 850. d. ubi ſic : *Quis menſus eſt manu aquam..... & univ. terram clauſa manu? quis ſtatuit montes in ſtatera?* & in Pſ. 118. col. 1058. c. *Quis menſus eſt manu aquas*, &c. ſimiliter inf. col. 1233. a. ubi ſubdit : *quis poſuit rupes in ſtatera?* Auguſt. ep. 120. to. 2. 352. c. *qui cœlum menſus eſt palmo, & terram pugillo.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. c. *Quis menſus eſt manu aquam, & cœlum palmo, & univerſam terram puſillo? quis ſtatuit montes in libra, rupes in ſtatera?* Vigil. Tapſ. l. 5. de Trin. *Qui menſus eſt manu aquam, & cœlum palmo, & univerſam terram clauſa manu.* Itidem Fulg. l. 2. ad Traſim. c. 8. p. 97.

℣. 13. Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 800. a. *Quis enim cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ei fuit?* & l. adv. Prax. p. 852. c. *Quis cognovit ſenſum Domini, & quis illi conſilio fuit?* Ambroſ. l. 1. Hexa. col. 5. d. *Quis cognovit ſenſum Domini, aut quis ejus conſiliarius fuit, vel quis inſtruxit eum?* vide etiam l. de Spir. S. to. 2. 651. e. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 730. e. *Quis cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit; aut quis conſuluit*, &c. ut inf. ℣. 14. Auctor l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. c. *Quis cognovit ſenſum Domini,*

VULGATA NOVA.

14. Cum quo iniit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam justitiæ, & erudivit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?

15. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt: ecce insulæ quasi pulvis exiguus.

16. Et Libanus non sufficiet ad succendendum, & animalia ejus non sufficient ad holocaustum.

17. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.

Act. 17. 29. 18. Cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei?

VERSIO ANTIQUA.

14. Cujus accepit consilium, & instruxit illum? vel quis ostendit ei judicium, & viam intelligentiæ quis ostendit illi? Hieron. ubi sup.

15. Si omnes gentes sicut stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt, & quasi saliva reputatæ sunt?

16. Libanus non sufficit ad comburendum, & omnia quadrupedia non sufficiunt ad holocaustum.

17. Et cunctæ gentes quasi nihili sunt, & in nihili reputatæ sunt ei.

18. Cui similem æstimastis Dominum? aut cui similem æstimastis eum? Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 731. g.

VULGATA NOVA.

19. Nunquid sculptile conflavit faber? aut aurifex auro figuravit illud, & laminis argenteis argentarius?

20. Forte lignum & imputribile elegit: artifex sapiens quærit quomodo statuat simulacrum, quod non moveatur.

VULGATA NOVA.

21. Nunquid non scitis? nunquid non audistis? nunquid non annuntiatum est vobis ab initio? nunquid non intellexistis fundamenta terræ?

22. Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores ejus sunt quasi locustæ: qui extendit velut nihilum cœlos, & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.

23. Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, judices terræ velut inane fecit:

24. & quidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum: repentè flavit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipulam auferet eos.

25. Et cui assimilastis me, & adæquastis, dicit sanctus?

26. Levate in excelsum oculos vestros, & videte quis creavit hæc: qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat: præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.

VERSIO ANTIQUA.

21. Nonne scietis? nonne audietis? nonne annuntiatum est vobis à principio? non cognovistis fundamenta terræ? Hieron. in hunc loc. col. 306.

22. Qui tenet gyrum terræ, & habitatores ejus quasi locustas: qui statuit quasi cameram cœlum, & extendit quasi tabernaculum ad habitandum.

23. Qui dat principes regnare pro nihil, terram autem quasi nihili fecit:

24. siquidem non plantabuntur, neque serentur, nec solidabitur in terra radix eorum: flavit super eos, & arefacti sunt, & tempestas assumet illos quasi stipulam.

25. Nunc ergo cui assimilastis me, & exæquabor eis, dixit sanctus?

26. Elevate sursum oculos vestros, & videte quis ostendit hæc omnia: qui educit juxta numerum ornatum suum, omnes in nomine vocabit: à multa gloria, & in robore fortitudinis, nihil te latet.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

aut quis ejus fuit consiliarius, qui instruat eum? Ita quoque in Gr. est, exceptà conjunct. ϗ, &, pro *aut.*

℣. 14. Edit. Rom. in principio habet: Ἢ πρὸς τίνα συνεβουλεύσατο; sed Compl. delet πρός; reliqua concinunt cum Lat. reposito uno ἤ, *vel*, ante *viam*, loco &. Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 730. e. legit: *Aut quis consuluit, & instruxit eum? quis ostendit ei judicium?* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. c. *Aut quem consuluit, & instruxit eum? vel quis ostendit ei judicium, aut viam prudentiæ quis ostendit ei?*

℣. 15. Sic est in Gr. edit. Rom. præter hæc pauca: ἀπὸ κάδου, loco *situlæ;* ultimòque, λογισθήσονται, *reputabuntur*, dempto præced. &, quæ tamen conjunctio habetur in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Irenæus l. 5. c. 29. p. 327. d. legit: *Ut stillicidium de cado, & sicut momentum stateræ.* Tertul. l. de præscrip. c. 8. p. 332. a. alludens dicit: *Nationes verò nunquam penes Deum, nisi stillicidium de situla, & pulvis ex area, & foris semper:* & l. de resur. carn. p. 591. c. *Nationes ostendit nunc deputatas velut pulverem & salivam:* & l. de pœnit. c. 4. p. 166. c. *Tu nihil quondam penes Deum, nisi stilla situlæ, & areæ pulvis, & vasculum figuli.* Ambros. in Ps. 1. p. 760. f. 761. a. f. *Sic omnes gentes ut stillicidium de urceo, & sicut momentum stateræ æstimatæ sunt, & ut sputum æstimabuntur.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 25. p. 111. e. *Pro nihilo habentur omnes gentes.*

℣. 16. Concordat Gr. nisi quòd addit δὲ, *autem*, post vocem *Libanus.*

℣. 17. Ita fert Gr. edit. Rom. præter voculam *ei*, quam delet; ed. tamen Compl. hab. ἐλογίσθησαν αὐτῷ. Hilar. in Ps. 118. p. 263. e. *Omnes gentes nihil sunt; & omnia quæ à malitia sunt, in nihilum æstimata sunt.* Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 531. f. *Omnes habitatores terræ quasi nihil reputati sunt apud eum.*

℣. 18. Græc. Τίνι ὡμοιώσατε Κύριον; ϗ τίνι ὁμοιώματι ὡμοιώσατε αὐτόν;

℣. 21. Itidem Græcè.

℣. 22. Eadem prorsus in Græco, præter nomin. ἀκρίδες, loco acc. *locustas.* Novat. l. de Trin. p. 1032. b. *Qui continet gyrum terræ, & eos qui habitant in ipso, quasi locustæ;* Gr. ϗ οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ, &c. Ambros. l. 6. Hexa. col. 116. a. *Qui tenet gyrum terræ, & habitantes in ea sicut locustas: qui statuit cælum ut cameram:* & sup. l. 1. col. 10. f. *fecit Deus cælum sicut cameram:* unde Aug. l. 2. de gen. ad lit. to. 3. 138. e. ait: *Cælum dicitur velut camera esse suspensum.* Vigilius Tapf. l. 5. de Trin. legit: *Qui continet circuitum terræ, & eos qui habitant in ea sicut locustæ.*

℣. 23. Edit. Rom. habet: Ὁ διδοὺς ἄρχοντας ὡς οὐδὲν ἄρχειν, *Qui dat principes quasi nihil præesse;* reliqua ut in textu: in Mss. Alex. Mediol. ac ed. Compl. εἰς οὐδέν.

℣. 24. Græc. οὐ γὰρ μὴ φυτεύσωσιν, οὐδὲ μὴ σπείρωσιν, οὐδὲ μὴ ῥιζωθῇ εἰς τὴν γῆν ἡ ῥίζα αὐτῶν... ϗ καταιγὶς ὡς φρύγανα λήψεται αὐτούς· i. e. *non enim plantabunt, neque serent, neque radicabitur in terram radix eorum..... & tempestas tanquam stipulas tollet eos:* in ed. Compl. οὐ γὰρ μὴ φυτεύσονται, οὐδὲ μὴ σπαρῶσιν.

℣. 25. Sic est in Gr. edit. Rom. præter unum ὑψωθήσομαι, *exaltabor*, pro *exæquabor eis;* at in Compl. ὁμοιωθήσομαι αὐτοῖς; in Ms. Mediol. ex Theod. & Symm. σωθήσομαι, lege ἰσωθήσομαι; apud Aquil. ἐξισωθήσομαι. Tertul. l. 1. adv. Marc. p. 620. b. *cui me similabitis?*

℣. 26. Concinunt hæc tota cum Gr. edit. Rom. si addatur *ejus*, ad vocem *fortitudinis;* ultimòque legatur, *nihil te latuit*, è Gr. οὐδέν σε ἔλαθε· in Ms. Alex. ac ed. Compl. abest σου, post vocem ἰσχύος. Apud Hilar. in Ps. 130. col. 443. a. *Elevate oculos vestros, & videte quis ostendit hæc omnia.* Ap. August. epist. 166. to. 2. 589. a. *qui profert numerosè sæculum;* item l. 12. de civit. Dei, c. 18. to. 7. 317. e. Gr. ὁ ἐκφέρων κατ' ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτοῦ.

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. col. 309.

27. Non enim dicas Jacob, & quid locutus es Iſraël, dicens: Abſcondita eſt via mea à Deo, & Deus meus judicium meum abſtulit, & receſſit?

28. Et nunc neſcis, & non audiſti? Deus æternus, Deus qui creavit terminos terræ: non eſuriet, nec laborabit, nec eſt inventio prudentiæ ejus.

29. Qui dat eſurientibus fortitudinem, & non dolentibus mœrorem.

30. Eſurient enim juvenes, & laborabunt adoleſcentes, & electi infirmi erunt.

31. Qui autem exſpectant Deum, mutabunt fortitudinem, aſſument alas quaſi aquilæ, current & non laborabunt, gradientur & non eſurient.

Vulgata nova.

27. Quare dicis Jacob, & loqueris Iſraël: Abſcondita eſt via mea à Domino, & à Deo meo judicium meum tranſivit?

28. Nunquid neſcis, aut non audiſti? Deus ſempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec eſt inveſtigatio ſapientiæ ejus.

29. Qui dat laſſo virtutem: & his, qui non ſunt, fortitudinem & robur multiplicat.

30. Deficient pueri, & laborabunt, & juvenes in infirmitate cadent.

31. Qui autem ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 27. Ad verbum è Græco, præter voces duas, *dicens*, & *meum*, quæ abſunt.

℣. 28. Similia Græc. habet, excepto uno κατασκευάσας, *apparavit*, pro *creavit*. Apud Tertul. l. adv. Pſych. p. 984. b. hæc pauca: *ſi enim Deus æternus non eſuriet*: & l. adv. Prax. p. 852. a. *Deus æternus non ſitiet, nec eſuriet omnino.* Fulg. l. 3. ad Traſim. c. 27. p. 133. *Deus æternus, Deus qui fecit fines terræ: non eſuriet, neque laborabit, neque inveniri poteſt prudentia ejus.* Vigil. Tapſ. l. 3. de Trin. p. 223. a. *Deus æternus, Deus qui fecit extrema terræ: non eſuriet, neque laborabit, nec eſt inventio prudentiæ ejus.*

℣. 29. Similiter in Græco. Item apud Fulg. l. 3. ad Traſim. c. 27. p. 133. *Præſtans eſurientibus vires, & non dolentibus mœrorem.* Ap. Vigil. Tapſ. l. 3. de Trin. p. 223. a. *Dans eſurientibus cibum, & laborantibus virtutem.*

℣. 30. Conſonat Græc. ad verbum. Similiter ap. Fulg. l. 3. ad Traſim. c. 27. p. 133. *Eſurient enim juvenes, & laborabunt adoleſcentes, & electi ſine viribus erunt.* Græc. ἀνίσχυες ἔσονται.

℣. 31. Eadem præfert Græcum. Hilar. verò in Pſ. 138. col. 515. d. legit, *pennigerabunt tanquam aquilæ*, è Gr. πτεροφυήσουσιν. Ambr. l. de virginit. to. 2. col. 238. d. *Qui exſpectant Dom..... current & non laborabunt.* Heſych. ap. Aug. epiſt. 198. to. 2. 740. e. 746. e. *Qui verò exſpectant Dominum, exſultabunt cum virtute, producent pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non eſurient.* Itidem ap. Fulg. l. 3. ad Traſim. c. 27. p. 133.

CAPUT XLI.

Versio antiqua.

Hieron. in Iſai. 41. col. 310. ex LXX.

1. INnovamini ad me inſulæ, principes enim mutabunt virtutem: appropinquent, & loquantur ſimul, tunc judicium annuntient.

2. Quis ſuſcitavit de oriente juſtitiam, vocavit eam ad pedes ſuos, & vadet? dabit in conſpectu gentium, & reges in ſtuporem mittet: & dabit in terram gladios eorum, & ſicut ſtipulam projectam arcus eorum.

3. Et perſequetur eos, tranſibit in pace via pedum ejus.

4. Quis operatus eſt, & fecit hæc? vocavit eam, qui vocat eam à generationum principio. Ego Deus primus, & in hæc quæ ventura ſunt ego ſum.

5. Viderunt gentes, & timuerunt, termini terræ obſtupuerunt, & acceſſerunt, venerunt ſimul,

6. judicans unuſquiſque proximo ſuo auxiliari & fratri: & dicet:

7. Prævaluit vir artifex, & ærarius percutiens malleo, ſimul producens: aliquando quidem dicit: Solidatio bona eſt: confortaverunt ea, in clavis ponent ea, & non movebuntur.

Ibid. 312.

8. Tu autem Iſraël puer meus, Jacob quem elegi, ſemen Abraham quem dilexi:

Vulgata nova.

1. TAceant ad me inſulæ, & gentes mutent fortitudinem: accedant, & tunc loquantur, ſimul ad judicium propinquemus.

2. Quis ſuſcitavit ab oriente juſtum, vocavit eum ut ſequeretur ſe? dabit in conſpectu ejus gentes, & reges obtinebit: dabit quaſi pulverem gladio ejus, ſicut ſtipulam vento raptam arcui ejus.

3. Perſequetur eos, tranſibit in pace, ſemita in pedibus ejus non apparebit.

4. Quis hæc operatus eſt, & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, primus & noviſſimus ego ſum. Inf. 44. 6. & 48. 12. Apoc. 1. 8. 17. & 22. 13.

5. Viderunt inſulæ, & timuerunt, extrema terræ obſtupuerunt, appropinquaverunt, & acceſſerunt.

6. Unuſquiſque proximo ſuo auxiliabitur, & fratri ſuo dicet: Confortare.

7. Confortavit faber ærarius percutiens malleo eum, qui cudebat tunc temporis, dicens: Glutino bonum eſt: & confortavit eum clavis, ut non moveretur.

8. Et tu Iſraël ſerve meus, Jacob quem elegi, ſemen Abraham amici mei:

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem fert Græc. edit. Rom. Ambroſius l. 2. de interpel. Dav. c. 9. col. 651. f. initio legit: *Renovamini inſulæ.*

℣. 2. Itidem Græcè, præter hæc plural. φρύγανα ἐξωσμένα, *ſtipulas projectas.*

℣. 3. Conſonat Græc. ad verbum.

℣. 4. Ita Græcè, verbum pro verbo. Apud Iren. l. 4. c. 5. p. 232. c. *Ego ſum Deus primus, & ſuper ventura ego ſum.* Apud Tertul. l. cont. Marc. p. 852. c. *Ego primus, & in superventura ego ſum.* Apud Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. a. *Ego Deus primus, & in his quæ advenient ego ſum.* Fulg. l. pro fide cath. p. 537. *Ego Deus primus, & ego in ea quæ ſuperveniunt.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 728. c. *Ego ſum Dom. Deus primus, & ego noviſſimus, & in ea quæ ventura ſunt in noviſſimo ego ſum.*

℣. 5. Græc. ed. Rom. delet verbum *obſtupuerunt*; tranſfertque conjunct. &, poſt *acceſſerunt*; at in ed. Compl. eſt, ἔκστησαν, ἤγγισαν· in Mſ. Mediol. ex Theod. ἐξέστησαν; ex Aquila, ἤγγισαν; mox in Mſ. Alex. & Compl. καὶ ἤλθοσαν; in Rom. καὶ ἦλθον ἅμα· cæt. ut in Lat. ſupra. Apud Aug. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. a. *Viderunt gentes, & timuerunt fines terræ.*

℣. 6. A Græco abeſt τὸ *ſuo*; & poſt vocem *fratri*, transfertur verbum *auxiliari*, pro quo βοηθῆσαι, quod Nobilius vertit *ad auxiliandum*; cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 7. Similia Græc. exhibet, niſi quòd loco *ſolidatio*, ponit σύμβλημα, quod poſſet etiam verti *commiſſura*, vel *conſlatio.*

℣. 8. Græc. ponit καὶ, poſt Ἰακώβ; tollit verò Mſ. Alex. cæt. ut in textu Lat.

Vulgata nova.

9. in quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis ejus vocavi te, & dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, & non abjeci te.

10. Ne timeas, quia ego tecum ſum: ne declines, quia ego Deus tuus: confortavi te, & auxiliatus ſum tibi, & ſuſcepit te dextera justi mei.

11. Ecce confundentur & erubeſcent omnes, qui pugnant adversùm te: erunt quaſi non ſint, & peribunt viri, qui contradicunt tibi.

12. Quæres eos, & non invenies, viros rebelles tuos: erunt quaſi non ſint: & veluti conſumptio, homines bellantes adversùm te.

13. Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicenſque tibi: Ne timeas, ego adjuvi te.

14. Noli timere vermis Jacob, qui mortui eſtis ex Iſraël: ego auxiliatus ſum tibi, dicit Dominus: & redemptor tuus ſanctus Iſraël.

15. Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans novum, habens roſtra ſerrantia: triturabis montes, & comminues: & colles quaſi pulverem pones.

16. Ventilabis eos, & ventus tollet, & turbo diſperget eos: & tu exſultabis in Domino, in ſancto Iſraël lætaberis.

17. Egeni & pauperes quærunt aquas, & non ſunt: lingua eorum ſiti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Iſraël non derelinquam eos.

18. Aperiam in ſupinis collibus flumina, & in medio camporum fontes: ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inviam in rivos aquarum.

19. Dabo in ſolitudinem cedrum, & ſpinam, & myrtum, & lignum olivæ: ponam in deſerto abietem, ulmum, & buxum ſimul:

20. Ut videant, & ſciant, & recogitent, & intelligant pariter quia manus Domini fecit hoc, & ſanctus Iſraël creavit illud.

21. Prope facite judicium veſtrum, dicit Dominus: afferte, ſi quid fortè habetis, dixit rex Jacob.

22. Accedant, & nuncient nobis quæcunque

Versio antiqua.

9. quem aſſumpſi ab extremis terræ, & à ſummitatibus ejus vocavi te, & dixi tibi: Puer meus es, elegi te, & non dereliqui te. Hieron. ubi ſup.

10. Noli timere, tecum enim ſum: ne erres, ego enim ſum Deus tuus, qui confortavi te, & auxiliatus ſum tui, & roboravi te dexterâ juſtâ meâ.

11. Ecce confundentur & erubeſcent omnes adverſarii tui: erunt enim quaſi non ſint, & peribunt omnes inimici tui.

12. Quæres eos, & non invenies, homines, qui inſanient in te: erunt enim quaſi non ſint, & non erunt pugnantes adversùm te.

13. Quia ego Dominus Deus tuus, qui teneo dexteram tuam, qui dico tibi:

14. Ne timeas Jacob, parvule Iſraël: ego auxiliatus ſum tui, dicit Deus, qui redimo te ſanctus Iſraël.

15. Ecce feci te quaſi rotas plauſtri triturantis novas in ſerrarum modum: & triturabis montes, & comminues colles, & ut pulverem pones.

16. Et ventilabis, & ventus auferet eos, & tempeſtas diſperget illos: tu autem lætaberis in Domino, & in ſanctis Iſraël.

17. Et exſultabunt pauperes & inopes: quærent enim aquam, & non erit: lingua eorum præ ſiti exaruit. Ego Dominus Deus exaudiam ipſos, Deus Iſraël, & non derelinquam eos. Ibid. 313.

18. Sed aperiam in montibus flumina, & in medio camporum fontes: faciam deſertum in paludes, & ſitientem terram in aquæductus.

19. Ponam in terram abſque aqua cedrum, & buxum, & myrtum, & cypariſſum, & populum:

20. Ut videant, & ſciant, & cogitent, & noverint ſimul quia manus Domini fecit hæc, & ſanctus Iſraël oſtendit.

21. Juxta eſt judicium veſtrum, dicit Dominus Deus: venerunt, & appropinquaverunt conſilia veſtra, dicit rex Jacob. Ibid. 314.

22. Appropinquent, & annuntient nobis quæ

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 9. Eadem leguntur Græcè.

℣. 10. Ita fert Græc. uno excepto μὴ πλανῶ, *non fallo*, loco *ne erres*; ita ſanè accipit Cyrillus, teſte Nobilio.

℣. 11. Concordat Græcum. Apud Ambroſ. in Pſ. 1. col. 759. d. ſic: *Ecce confundentur & reverebuntur omnes adverſarii: erunt enim tanquam non ſint:* & inf. col. 760. b. *Et quod ait*, ſunt ſicut qui non ſunt, *utique potuit dicere*, non erunt; *ſed cùm dixerit*, confundentur & reverebuntur, *utique intelligis, quia erunt per ſubſtantiam, & profectum converſionis; ſed non erunt quaſi adverſarii, quod fuerunt.* Fauſtin. presb. l. cont. Arian. p. 646. b. *Erubeſcent & confundentur omnes, qui adverſantur ei, & ibunt cum confuſione.*

℣. 12. Ita quoque in Græco eſt.

℣. 13. Itidem Græcè, detracta voce *Dominus*.

℣. 14. Ita Græcè, niſi quòd additur Κῦ, ad vocem *Deus*, deleturque penult. *ſanctus*: contrà in Mſ. Alex. deeſt Κῦ, & in Mediol. habetur ἅγιος, ex τοῖς Γ.

℣. 15. Eadem leguntur Græcè, præter duo, ἀλοῶντας, *triturantes*, loco *triturantis*; & in fine χνοῦν, loco *pulverem*; Mſ. Alex. hab. χοῦν. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 286. a. *Ecce feci te ſicut rotas vehiculi triturantis novas in ſe retornatas: & triturabis montes, & extenuabis colles, & ſicut lanuginem pones.* Hieron. in Amos 2. col. 1387. c. *Ponam te ſicut rotas plauſtri novas cum ſerrarum dentibus: & conteres montes, & comminues colles.*

℣. 16. Ita rurſum in Gr. edit. Rom. exceptis his, *in Domino*, &, quæ deſunt. Mſ. tamen Alex. hab. ex Aq. & Symm. ἀγαλλιάσῃ ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ Ἰσραήλ. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 286. a. *Et ventilabis, & ventus occupabit illos, & procella diſperget: tu autem jocundaberis in ſanctis Iſraël.*

℣. 17. Ita Græcè ad verbum, niſi quòd repetitur ἐγώ, ante *exaudiam*, deleturque ſeq. *ipſos*. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 286. a. bene: *Et exſultabunt inopes & egeni: quærent enim aquam, & non erit: lingua enim eorum à ſiti ſiccabit. Ego Dominus Deus, ego exaudiam Deus Iſraël, & non derelinquam eos.* Tertul. l. cont. Hermog. p. 420. c. *quærent aquam, & non invenient.*

℣. 18. Græc. ed. Rom. addit ὑδάτων, *aquarum*, ad *paludes*, ultimòque hab. ἐν ὑδραγωγοῖς; cæt. ut in Lat. ſup. Mſ. Alexandr. delet vocem ὑδάτων, cum ed. Compl. item Mſ. Mediol. ſed in marg. hab. οἱ Γ. ὑδάτων. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 286. a. legit: *Sed aperiam inter montes flumina, & in mediis campis fontes: faciam deſerta in nemora aquoſa, & ſitientem terram in aquæductus.*

℣. 19. Conſonat Gr. edit. Rom. ad verbum, deleto uno &, ante *myrtum*; ſed Mſ. Alex. hab. καὶ μυρσίνην, cum edd. Ald. & Compl. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 286. a. *Ponam in inaquoſam terram cedrum, & buxum, & myrtum, & cypreſſum, & ulmum, & populum.* Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 670. b. *Ponam flumina in regione ſitienti, & in ſolitudine cedrum, & buxum:* ſed primum membrum reſpondet verbis ult. ℣. præced. Rurſum Hieron. in Iſai. 2. p. 27. d. *Ponam in terra inaquoſa cedrum, & buxum, & cypreſſum, & pinum.* Mſ. Mediol. ex Aq. & Symm. hab. κυπάρισσον, πτελαίαν, ſ. πτελέαν, *ulmum*.

℣. 20. Itidem Græcè. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 286. a. *Ut videant, & cognoſcant, & ſciant, & credant ſimul quia manus Domini fecit iſta, & ſanctus Iſraël oſtendit.*

℣. 21. Sic eſt in Græco, præter verbum *venerunt*, quod abeſt.

℣. 22. Edit. Rom. poſt verbum *annuntient*, addit

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. ventura sunt: aut priora quæ erant dicite: & apponemus sensum, & sciemus quæ sunt novissima, ventura quoque dicite nobis.

23. Et annuntiate quæ ventura sunt in novissimo, & sciemus quoniam dii estis: bene facite & malè: & admirabimur, & videbimus simul,

24. unde sitis vos, & unde sit opus vestrum. De terra abominationum elegerunt vos:

Ibid. 315. 25. Ego autem suscitavi eum qui ab aquilone est, & qui ab ortu solis: vocatur nomine meo: veniant principes, & sicut lutum figuli, & sicut figulus conculcans lutum, sic conculcabimini.

26. Quis enim annuntiabit vobis ea quæ à principio sunt, ut cognoscamus ea quæ in futuro, & dicemus quia verum sit? non est qui prædicat, neque qui audiat verba vestra.

27. Principium Sion dabo, & Jerusalem consolabor in via.

Ibid. 316. 28. Nam de gentibus nullus est, & de simulacris ipsorum non erat qui annuntiaret: & si interrogavero eos unde estis, non respondebunt mihi.

29. Sunt enim factores vestri, & frustra seducunt vos.

Vulgata nova.

ventura sunt: priora quæ fuerunt nunciate: & ponemus cor nostrum, & sciemus novissima eorum, & quæ ventura sunt indicate nobis.

23. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos: bene quoque aut malè, si potestis, facite: & loquamur, & videamus simul.

24. Ecce, vos estis ex nihilo, & opus vestrum ex eo quod non est: abominatio est qui elegit vos.

25. Suscitavi ab aquilone, & veniet ab ortu solis: vocabit nomen meum, & adducet magistratus quasi lutum, & velut plastes conculcans humum.

26. Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus, & à principio ut dicamus: Justus es? non est neque annuntians, neque prædicens, neque audiens sermones vestros.

27. Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt, & Jerusalem evangelistam dabo.

28. Et vidi, & non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium, & interrogatus responderet verbum.

29. Ecce omnes injusti, & vana opera eorum: ventus & inane simulacra eorum.

Notæ ad Versionem antiquam.

ὑμῖν, *vobis*; Ms. verò Mediol. ex τοῖς Γ. ὑμῖν, *nobis*, ut supra: extremò, pro *ventura quoque*, Rom. habet, ϗ τὰ ἐπερχόμϐυα, & *ventura*; cæt. ut in textu.

℣. 23. Ita fert Gr. edit. Rom. nisi quòd in principio tollit &, jungit verò ὑμῖν, *nobis*, verbo *annuntiate*, quod tamen deest in Ms. Alex. & Compl. infra etiam pro *malè*, Rom. habet κακώσατε, *malefacite*. Hieron. ep. ad Damas. to. 3. 518. e. ita legit: *Priora annuntiate mihi, & novissima quæ futura sunt, & dicam quia dii estis*; primum autem membrum pertinet ad ℣. præced.

℣. 24. Ita in Græco, præter accusat. βδέλυγμα, *abominationem*; at in ed. Compl. est genitiv. βδελυγμάτων, *abominationum*, ut supra.

℣. 25. Græcè, pro sing. *vocatur*, legitur pluraliter κληθήσονται, *vocabuntur*; cæt. ut in textu verbum è verbo.

℣. 26. Græc. initio delet *vobis*, cum seq. verbo *sunt*; subinde pro *in futuro*, hab. ἔμπροσθεν, *ad faciem*; paulòque post, ἀληθῆ ἐστιν, *vera sunt*, loco *verum sit*; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 27. Ita fert Gr. edit. Rom. nisi ult. excipias, εἰς ὁδόν; at in Ms. Alex. ἐν ὁδῷ. Cassiod. in Ps. 1. p. 15. c. hab. *in itinere*; priora ut supra.

℣. 28. Ita Græcè, additâ voculâ ἰδοὺ, *ecce*, post vocem *gentibus*.

℣. 29. Sic est in Græco, præter ult. οἱ πλανῶντες ὑμᾶς, *qui seducunt vos*.

CAPUT XLII.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 42. col. 316. ex Lxx. 1. Ecce Jacob puer meus, assumam eum: Israël electus meus, suscepit eum anima mea: dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus educet.

2. Non clamabit, neque dimittet, nec audietur foris vox ejus.

3. Calamum fractum non conteret, & linum fumigans non exstinguet: sed in veritate educet judicium.

Vulgata nova.

1. Ecce servus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet. Matth. 12. 18.

2. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris.

3. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non exstinguet: in veritate educet judicium.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic habetur Græcè, detractâ 1. voculâ *ecce*, quam tamen admittit Eusebius l. 13. demonstr. Evang. Hieron. verò ep. ad Algas. q. 2. to. 4. 190. b. ait: *In Isaia juxta LXX. Interpretes sic scriptum est: Jacob puer meus, suscipiam eum: Israël electus meus, suscepit eum anima mea: dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet.* Ambros. l. de bened. Patr. c. 11. col. 527. c. *Jacob puer meus, suscipiam eum: Israël electus meus, suscipiat eum anima mea*: & l. de Spir. S. col. 619. e. *Jacob puer meus, suscipiam eum: Israël electus meus, suscepit eum anima mea: dedi spiritum meum in ipsum*: at epist. 46. p. 987. c. hab. *Jacob puer meus, Israël dilectus meus.* Phœbad. Agin. l. cont. Arian. p. 302. h. *Ecce filius meus, quem ego elegi: ponam spiritum meum super eum.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 616. c. *Jacob puer meus, suscipiam illum: Israël electus meus, assumpsit eum anima mea: dedi spiritum meum in illum, judicium gentibus proferet*: subinde monet *in Hebræo non* scribi, *Jacob*, & *Israël*, *sed quod ibi legitur*, *Servus meus*: eadem repetit quæ sup. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. b. præter hæc, *Israël electus, suscepit eum.* Auct. l. cont. Jud. ap. Cypr. p. 501. e. *Ecce puer meus dilectissimus: ponam super eum spiritum meum, & judicium gentibus nunciabit.* Vide Matth. 12. 18.

℣. 2. Ita rursum legit ex ed. LXX. Hieron. ep. ad Algas. q. 2. to. 4. 190. b. at in Isai. 42. col. 317. c. loco *dimittet*, dicit habere LXX. *non relinquet*; Gr. οὐδὲ ἀνήσει. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 717. c. *Non contendet, nec vox ejus in platea audietur*: & l. de pat. c. 3. p. 199. a. alludens dicit: *Non contendit, non reclamavit, nec quisquam in plateis vocem ejus audivit*: & l. adv. Jud. c. 9. p. 143. b. *Neque contendit, neque clamavit, neque audita est foris vox ejus*: similiter l. 3. adv. Marc. p. 676. c. Novatianus l. de Trin. p. 1036. a. *non audietur in plateis vox ejus.* Cypr. l. 2. Testim. p. 290. a. *Non clamabit, neque audiet quis in plateis vocem ejus.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 616. c. *Non clamabit, neque cessabit, neque audietur foris vox ejus*: similiter l. de unit. Eccl. to. 9. 347. b. Auct. l. cont. Jud. apud Cypr. p. 501. e. *Non clamabit, neque contendet*; reliqua desunt. Vide Matth. 12. 18. cui respondere videntur plura huc ex PP. adducta.

℣. 3. Eadem rursus habet Hieronymus ex LXX. quæst. 2. ad Algas. to. 4. 190. b. præter duo, *arundinem confractam*; ultimòque, *proferet judicium.* Tertullianus lib.

Vulgata nova.

4. Non erit triſtis, neque turbulentus, donec ponat in terra judicium: & legem ejus inſulæ exſpectabunt.

5. Hæc dicit Dominus Deus, creans cœlos, & extendens eos: firmans terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam.

6. Ego Dominus vocavi te in juſtitia, & ap-
Inf. 49. 6. prehendi manum tuam, & ſervavi te. Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium:

7. Ut aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris.

Inf. 48. 11. 8. Ego Dominus, hoc eſt nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus.

9. Quæ prima fuerunt, ecce venerunt: nova quoque ego annuntio: antequam oriantur, audita vobis faciam.

10. Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ: qui deſcenditis in mare, & plenitudo ejus; inſulæ, & habitatores earum.

Versio antiqua.

4. Splendebit, & non conteretur, donec ponat ſuper terram judicium: & in nomine ejus gentes ſperabunt. *Hieron. ubi ſup.*

5. Sic dicit Dominus Deus, qui fecit cœlum, *Ambr. l. 3. de* & finxit illud: qui ſolidavit terram, & quæ in ea *Spir. S. to. 2. 667.* ſunt: & dat populo, qui eſt ſuper eam, ſpiritum, *b. c.* & ſpiritum calcantibus eam.

6. Ego Dominus Deus, qui vocavi te in æquitate, & tenebo manum tuam, & confortabo te. Et dedi te in teſtamentum generis mei, in lucem gentium:

7. Aperire oculos cæcorum, educere de vin- *Hieron. in Iſai.* culis alligatos, & de domo carceris habitantes *42. col. 317. a.* in tenebris.

8. Ego Dominus Deus, hoc mihi nomen eſt: *Cypr. l. 2. Teſtim.* claritatem meam alii non dabo, neque virtutes *p. 287. c.* meas ſculptilibus.

9. Quæ à principio ſunt, ecce fiunt, ut nova, *Caſſiod. in Pſal.* quæ ego annuntiabo: & priuſquam manifeſta- *113. p. 387. b.* rem ea, audire vos feci.

10. Cantate Domino canticum novum, prin- *Hieron. in Iſai.* cipatus ejus glorificatur, & nomen illius à ſum- *42. col. 319. ex* mitate terræ: qui deſcendunt in mare, & navi- *Lxx.* gant illud; inſulæ, & habitatores earum.

Notæ ad Versionem antiquam.

4. adv. Marc. p. 717. c. *Arundinem quaſſatam non comminuet, & linum fumigans non exſtinguet:* item l. de pat. c. 3. p. 199. alludens dicit: *Arundinem quaſſatam non fregit, linum fumigans non reſtinxit:* & l. 3. adv. Marc. p. 676. c. necnon l. cont. Jud. c. 9. p. 143. b. *Arundinem contuſam non comminuit, linum ardens non exſtinxit.* Ed. Rom. Κάλαμον τεθλασμένον ȣ̓ συντρίψει, ϗ λίνον καπνιζόμενον ȣ̓ σβέσει, &c. Mſs. Alex. & Mediol. cum edd. Ald. & Compl. hab. συντεθλασμένον, quod *contuſum* ſignificat; & Juſtinus λίνον τυφόμενον, quod *accenſum*, & *fumigans.* Novatian. l. de Trin. p. 1036. a. legit: *Arundinem quaſſatam non conteret, & linum fumigans non exſtinguet.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. a. *Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non exſtinguet: ſed in veritate proferet judicium.* Similiter hab. Auct. l. cont. Jud. ap. Cypr. p. 501. a. præter ult. *quoadusque expellat in contentione judicium*, loco *ſed in veritate*, &c. Ambroſ. in Luc. 7. col. 1381. a. *Arundinem quaſſatam non confringet.* Auguſt. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 616. c. *Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumans non exſtinguet: ſed in veritate proferet judicium:* at l. de unit. Eccl. to. 9. 347. b. *Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non exſtinguet: ſed cum veritate proferet judicium.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 14. p. 138. b. *Arundinem quaſſatam non comminuet, & linum fumigans non exſtinguet.*

℣. 4. Eadem refert Hieron. ex LXX. epiſt. ad Algaſ. q. 2. to. 4. 190. b. excepto uno *quaſſabitur*, pro *conteretur.* Ita quoque in Græco eſt. Apud Tertul. l. 3. & 5. adv. Marc. p. 648. c. 783. b. *& in nomine ejus nationes ſperabunt:* at inf. 786. a. *& in nomine ejus nationes credent:* & ſup. p. 785. b. *Lux erit nationum: & in nomine ejus nationes ſperabunt.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. a. *Fulgebit, & non quaſſabitur, quoadusque ponat in terra judicium: & in nomine ejus gentes credent.* Auguſt. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 616. d. *Refulgebit, & non confringetur, donec ponat in terra judicium: & in nomine ejus gentes ſperabunt:* ſimiliter l. de unit. Eccl. to. 9. 347. b. Ambroſ. in Pſ. 39. p. 864. e. *donec ejiciat in veritate judicium.* Auct. l. cont. Jud. ap. Cypr. p. 501. a. *quoadusque expellat in contentione judicium: & in nomine ejus gentes credent, & ſperabunt.*

℣. 5. Gr. pro *finxit*, habet πήξας, paulòque poſt, ϗ διδȣ̀ς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, loco *& dat populo, qui eſt ſuper eam, ſpiritum*; cæt. ut in Lat. Irenæus l. 4. c. 2. p. 229. b. *Sic ait Dominus Deus, qui fecit cælum, & affixit illud: qui confirmavit terram, & quæ in ea ſunt: & qui dat afflatum populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum his qui calcant illam:* & l. 5. c. 12. p. 306. a. *Sic dicit Dom. qui fecit cælum, & fixit illud: qui firmavit terram, & quæ in ea ſunt: & dedit afflatum populo, qui ſuper eam eſt, & ſpiritum his qui calcant illam.* Quidam legunt *finxit*, pro *fixit*, ſed malè; nam Hieron. in hunc loc. p. 318. b. dicit habere LXX. *Qui fecit cælum, & defixit illud.* Ambr. l. 1. Hex. col. 10. f. *Cælum Dominus extendit.* Tertul. l. de anima, p. 482. a. *Qui dedit flatum populo ſuper terram, & ſpiritum calcantibus eam.* Vigilius Tapſ. l. 12. de Trin. p. 323. b. *Dixit Dominus, qui fecit cælum, & adfixit illud: qui ſolidavit terram, & quæ in ea ſunt: qui dat inſpirationem populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam.*

℣. 6. Ita Græcè, deleto relat. *qui*, poſt *Deus*, ut & *mei*, poſt *generis*; ed. tamen Ald. habet γένȣς μȣ. Tertul. l. cont. Jud. c. 12. p. 146. a. *Et dedi te in diſpoſitionem generis mei, in lucem gentium:* & l. 3. adv. Marc. p. 678. a. *Ecce dedi te in diſpoſitionem generis mei, in lucem nationum.* Lactant. l. 4. Inſtit. c. 20. p. 582. *Ego Dominus Deus vocavi te in juſtitiam, & tenebo manum tuam, & confirmabo. Et dedi te in teſtamentum generis mei, in lucem gentium.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 287. c. *Ego Dominus Deus vocavi te in juſtitia, ut teneam manum tuam, & confortabo te. Et dedi te in teſtamentum generis mei, in lumen gentium.* Hieron. in Iſai. 42. col. 317. a. *Dedi te in teſtamentum generis, in lucem nationum.* Arnob. de Deo trino, p. 215. b. *Ego Dominus vocavi te, & dedi te teſtamentum gentium.*

℣. 7. Ita fert Græc. edit. Rom. præter unum ϗ καθημένȣς, loco *habitantes*; ſed à Mſ. Alex. ac ed. Compl. abeſt καί. Apud Tertul. cont. Jud. c. 12. p. 146. a. *Aperire oculos cæcorum, exſolvere de vinculis vinctos, & de domo carceris ſedentes in tenebris:* ſimiliter l. 3. adv. Marc. p. 678. a. exceptâ *cellâ*, pro *domo.* Lact. l. 4. Inſtitut. c. 20. p. 582. *Aperire oculos cæcorum, producere ex vinculis alligatos, & de domo carceris ſedentes in tenebris.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 287. c. *Aperire oculos cæcorum, producere à vinculis vinctos, & de domo carceris ſedentes in tenebris.* Ambroſ. l. 3. de Spir. S. to. 2. 647. c. *Aperire oculos cæcorum, educere de vinculis alligatos.* Similiter ap. Arnob. de Deo trino, p. 215. b. *Aperire oculos cæcorum.*

℣. 8. Similiter habet Ambr. l. 1. de fide, col. 445. c. *Dominus nomen eſt mihi.* Phæbad. Agin. cont. Arian. p. 303. d. *claritatem meam alteri non dabo.* Hieron. in Iſai. 42. col. 318. f. ait LXX. addere, *nec virtutes meas ſimulacris.* Apud Caſſiod. in Pſ. 113. p. 387. b. ſic: *Ego Dominus, hoc eſt nomen meum in æternum: gloriam meam alteri non dabo, neque virtutes meas ſculptilibus.* Ita quoque in Græco eſt, addita voce Θεὸς, ad hanc, *Dominus*; detracto verò *τῷ in æternum.*

℣. 9. Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 715. f. *Ecce ego facio nova: & priuſquam veniant, annuntiata ſunt vobis.* Græc. Τὰ ἀπ' ἀρχῆς, ἰδȣ̀ ἥκασι, ϗ καινὰ, ἃ ἐγὼ ἀναγγέλλω· ϗ πρὸ τȣ̃ ἀναγγεῖλαι, ἐδηλώθη ὑμῖν· i. e. *Quæ à principio, ecce venerunt, & nova, quæ ego annuntio: & antequam annuntientur, manifeſtata ſunt vobis.* Mſ. Alex. hab. ἐγὼ ἀναγγελῶ· Mediol. cum edd. Ald. & Compl. ἃ ἐγὼ ἀναγγελῶ, ut ſup. in textu.

℣. 10. Ita Græcè, exceptis his: ἡ ἀρχὴ αὐτȣ̃· δοξάζετε τὸ ὄνομα αὐτȣ̃ ἀπ' ἄκρȣ τῆς γῆς, *principium ejus: glorificate nomen ejus ab extremo terræ*, loco *principatus ejus glorificatur, & nomen illius à ſummitate terræ.* Hieron. etiam inf. col. 319. f. dicit LXX. habere: *glorificate nomen ejus in terminis terræ.* At Iren. l. 4. c. 9. p. 237. d. legit: *Cantate Domino hymnum novum, initium*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 11. Lætare desertum, & vici ejus; villæ, & habitatores Cedar: lætabuntur qui habitant in Petra, de summitate montium clamabunt.

12. Dabunt Deo gloriam, virtutes ejus in insulis nunciabunt.

13. Dominus Deus virtutum egredietur, & conteret bellum: suscitabit zelum, & clamabit super inimicos suos cum fortitudine.

14. Tacui à principio: num semper tacebo, & sustinebo? sicut pariens patienter egi: erumpam, & arefaciam simul.

15. Vastabo montes, & colles, & omne fenum eorum arefaciam: & ponam flumina in insulas, & paludes siccabo.

16. Et adducam cæcos per viam, quam nesciunt; & semitas, quas ignoraverunt, calcare eos faciam: faciam eis tenebras in lucem, & prava in recta: hæc verba faciam illis, & non derelinquam eos.

17. Ipsi verò conversi sunt retrorsùm: confundamini confusione, qui confiditis super sculptilibus, qui dicitis conflatis: Vos estis dii nostri.

Ibid. 321. 18. Surdi audite, & cæci suspicite ut videatis.

19. Quis est cæcus, nisi pueri mei? & surdi, nisi qui dominantur eorum? quis cæcus, nisi qui recepit? & excæcati sunt servi Dei.

20. Vidistis sæpe, & non custodistis: apertæ sunt aures, & non audistis.

21. Dominus Deus voluit ut justificaretur, & magnificaret laudem.

22. Et vidi, & erat populus vastatus, atque direptus: laquens enim in cubilibus ubique, & in domibus simul, in quibus absconderunt eos: facti sunt in direptionem, & non erat qui erueret prædam, & non erat qui diceret: Redde.

23. Quis est in vobis, qui hæc audiat, & futura cognoscat?

24. Quis dedit in direptionem Jacob, & Israël

Vulgata nova.

11. Sublevetur desertum, & civitates ejus: in domibus habitabit Cedar: laudate habitatores Petræ, de vertice montium clamabunt.

12. Ponent Domino gloriam, & laudem ejus in insulis nunciabunt.

13. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelum: vociferabitur, & clamabit: super inimicos suos confortabitur.

14. Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar: dissipabo, & absorbebo simul.

15. Desertos faciam montes, & colles, & omne gramen eorum exsiccabo: & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam.

16. Et ducam cæcos in viam, quam nesciunt; & in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem, & prava in recta: hæc verba feci eis, & non dereliqui eos.

17. Conversi sunt retrorsùm: confundantur confusione qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili: Vos dii nostri.

18. Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum.

19. Quis cæcus, nisi servus meus? & surdus, nisi ad quem nuncios meos misi? quis cæcus, nisi qui venundatus est? & quis cæcus, nisi servus Domini?

20. Qui vides multa, nonne custodies? qui apertas habes aures, nonne audies?

21. Et Dominus voluit ut sanctificaret eum, & magnificaret legem, & extolleret.

22. Ipse autem populus direptus, & vastatus: laqueus juvenum omnes, & in domibus carcerum absconditi sunt: facti sunt in rapinam, nec est qui eruat; in direptionem, nec est qui dicat: Redde.

23. Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat & auscultet futura?

24. Quis dedit in direptionem Jacob, & Is-

Notæ ad Versionem antiquam.

ejus: glorificatur nomen ejus à summo terræ, virtutes ejus in insulis annuntiant: sed ult. verba pertinent ad ℣. 12. Ambros. in Ps. 36. col. 786. d. *Cantate Domino vestro canticum novum, principium ejus: magnificate nomen ejus ab extremo terræ.*

℣℣. 11. 12. Consonat Græc. edit. Rom. Vide Iren. sup. ℣. 10.

℣. 13. Ita rursum in Græco. Cypr. verò l. de op. & eleem. p. 254. c. legit: *Dominus Deus virtutum prodibit, & comminuet bellum: excitabit certamen, & clamabit super inimicos suos cum fortitudine:* ita quoque l. 2. Testim. p. 296. b.

℣. 14. Græc. tollit hoc, *à principio;* addit verò καὶ, post voculam *num;* reliqua quadrant. Edit. Compl. initio habet, Ἐσιώπησα ἀπ' αἰῶνος, *Tacui à sæculo.* Tertul. l. de pudic. p. 1000. b. *Tacui: nunquid & semper tacebo, & sustinebo? quievi: velut parturiens exsurgam, & arescere faciam.* Cypr. l. de op. & eleem. p. 254. c. & l. 2. Testim. p. 296. b. *Tacui: nunquid semper tacebo?* Similiter August. in Joh. 7. & 8. col. 510. b. 533. a. necnon S. Paulin. epist. 5. p. 24. b. & Auct. quæst. Vet. Test. q. 1. ap. Aug. to. 3. 41. c. & inf. inter quæst. Nov. T. q. 68. col. 69. e.

℣. 15. Concinit Græc. ad verbum. Tertul. l. cont. Hermog. p. 420. c. legit, *sed & paludes arefaciam.*

℣. 16. Edit. Rom. initio habet: Καὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ, ᾗ οὐκ ἔγνωσαν· subinde loco *in recta*, εἰς εὐθεῖαν; at in Compl. εἰς εὐθεῖα, uti post paulò in ead. & Ald. ποιήσω αὐτοῖς, quod ult. αὐτοῖς abest à Rom. nec legitur apud Cyrillum; cæt. quadrant. Tichon. reg. 2. p. 51. d. legit: *Ducam cæcos in viam, quam non noverunt; & semitas, quas non cognoverunt, calcabunt: & faciam illis tenebras in lucem, & prava in directum: hæc verba faciam, & non derelinquam eos.* Similiter habet August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 59. a. præter unum *noverunt*, pro *cognoverunt.* Leo M. ser. 11. p. 60. e. *Adducam cæcos in viam, quam ignorabant; & semitas, quas nesciebant, faciam illos calcare: faciam illis tenebras in lucem, & prava in directa: hæc verba faciam illis, & non relinquam eos.* Auctor lib. de voc. gent. l. 1. c. 10. p. 7. a. *Ducam cæcos in viam, quam non noverunt; & semitas, quas nesciunt, calcabunt: & faciam illis tenebras in lucem* (al. *illucescere*,) *& prava in directum: hæc verba faciam, & non derelinquam eos.*

℣. 17. Itidem Græcè. Apud Aug. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. p. 59. b. *Ipsi autem conversi sunt retro.* Similiter habet Tichon. reg. 2. p. 51. d. cum Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 10. p. 7. a. Julius Firmic. de errore prof. relig. c. 29. p. 176. h. addit: *confundemini confusione, qui fiditis super sculptilia, qui dicitis fusilibus: Vos estis dii nostri.*

℣. 18. Ita rursum in Græco.

℣. 19. Græc. ipso initio habet, Καὶ τίς τυφλός; paulò verò post delet ista, *quis cæcus, nisi qui recepit?* cætera concordant ad verbum; imo ed. Compl. post vocem *eorum*, hæc addit, τίς τυφλὸς ὡς ὁ ἀπεσχηκώς; al. ἀφεσηκὼς, *recessit?* Apud Tertul. l. 3. & 5. adv. Marc. p. 670. c. 799. a. ita: *Et quis cæcus, nisi pueri mei? & quis surdus, nisi qui dominantur eorum?*

℣. 20. Similiter in Græco.

℣. 21. Consonat Gr. edit. Rom. nisi excipiatur verbum ἐβουλεύσατο, *cogitavit*, pro *voluit;* at in Ms. Mediol. ac edd. Ald. & Compl. ἐβούλετο.

℣. 22. Vix meliùs è Græco.

℣. 23. Gr. edit. Rom. loco *hæc audiat, & futura cognoscat?* hab. ἐνωτιεῖται ταῦτα; εἰσακούσατε εἰς τὰ ἐπερχόμενα, *auribus percipiat ista? exaudite in futura.* Ms. Alex. εἰσακούσεται, ed. Ald. ὃς εἰσακούσεται τὰ ἐπερχόμενα· Compl. verò, ταῦτα εἰσακούσεται, καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα γνώσῃ; quæ Lat. textui respondent.

℣. 24. Edit. Rom. in principio hab. Οἷς ἔδωκεν, *Quibus dedit;* Ms. verò Alex. cum edd. Ald. & Compl. Τίς ἔδωκεν, ut sup. subinde Rom. jungit αὐτόν, *eum*, verbo *vastantibus*, sicut αὐτῷ, *ei*, verbo *peccaverunt;* Compl. tamen delet αὐτόν: mox in Rom. & al. Καὶ οὐκ ἠβούλοντο,

VULGATA NOVA.

raël vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus? Et noluerunt in viis ejus ambulare, & non audierunt legem ejus.

25. Et effudit super eum indignationem furoris sui, & forte bellum, & combussit eum in circuitu, & non cognovit: & succendit eum, & non intellexit.

VERSIO ANTIQUA.

vastantibus? nonne Deus, cui peccaverunt? Et noluistis in viis illius ambulare, neque audire legem ejus.

25. Et induxit super eos iram furoris sui, & prævaluit adversùs eos bellum, & qui comburebant eos per circuitum: & non cognovit unusquisque, nec posuerunt super animam.

Hieron. ubi sup.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Et noluerunt; cæt. ut in textu. Ms. Floriac. habet: *Quis dedit in rapinam Jacob, & Israël deprædantibus eum? nonne Deus, cui peccaverunt? Et noluerunt ingredi vias ejus:* deinde, *Et induxit super eos*, &c. de ℣. seq. Cypr. l. de lapsf. p. 188. b. *Quis dedit in direptionem Jacob, & Israël iis qui prædabantur illum? nonne Deus, cui peccaverunt? Et noluerunt in viis ejus ambulare, neque audire legem ejus:* similiter l. de orat. Dom. p. 212. b. nisi quòd habet, *eis qui prædantur illum..... Et nolebant in viis ejus*, &c. Philastr. Brix. l. de hæres. p. 710. a. *Quis dedit Israël in direptionem? nonne Dominus, cui peccaverunt? Et noluerunt in viis ejus ambulare.*

℣. 25. Eadem exhibet Græc. præter ista sub fin. καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕκαστος αὐτῶν, *& non cognoverunt unusquisque eorum.* Ms. Floriac. *Et induxit super eos iram suam, & prævaluit in eis bellum: & non cognoverunt unusquisque eorum, neque posuerunt in anima sua.* Cypr. l. de lapsf. & de orat. Dom. p. 188. b. 212. b. *Et superduxit super eos iram animationis suæ.*

CAPUT XLIII.

VULGATA NOVA.

1. ET nunc hæc dicit Dominus creans te Jacob, & formans te Israël: Noli timere, quia redemi te, & vocavi te nomine tuo: meus es tu.

2. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaveris in igne, non comburêris, & flamma non ardebit in te:

3. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israël salvator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam, & Saba pro te.

4. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus: ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua.

5. Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

6. Dicam Aquiloni: Da; & Austro: Noli prohibere: affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ.

7. Et omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, & feci eum.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET nunc sic dicit Dominus, qui fecit te Jacob, & creavit te Israël: Noli timere, quoniam redemi te, vocavi te nomine tuo: meus es tu.

Hieron. in Isai. 43. col. 322. ex Lxx.

2. Et si transieris per aquam, tecum sum, & flumina non cooperient te: & si transieris per ignem, non comburêris, flamma non exuret te:

3. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israël salvator tuus, feci commutationem tuam Ægyptum, & Æthiopiam, & Syenen pro te.

4. Ex quo honorabilis factus es, & in conspectu meo glorificatus es: & ego dilexi te, & dabo homines pro te, & principes pro capite tuo.

5. Noli timere, quoniam tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

6. Dicam Aquiloni: Adduc; & Africo: Noli prohibere: adduc filios meos de terra longinqua, & filias meas à terminis terræ,

7. omnes, qui vocantur nomine meo: in gloria enim mea creavi illum, & plasmavi eum, & feci illum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic est in Græco, nisi quòd jungitur ὁ Θεός, *Deus*, voci *Dominus*; & pro *creavit te*, habetur ὁ πλάσας σε, *formavit te.* Similiter ap. Cypr. ep. ad Fortunat. p. 267. c. *Noli timere, quia te redemi, & vocavi te nomine tuo: meus es tu.* Apud Hieron. in Ezech. 47. col. 1053. f. *Noli timere, quoniam redemi te: meus es tu.*

℣. 2. Eadem sunt in Græco. Cypr. epist. ad Fortunat. p. 267. c. ita legit: *Et si transieris per aquam, tecum sum, & flumina te non inundabunt: & si transieris per ignem, flamma te non comburet.* Ambros. in Ps. 1. & 36. col. 756. d. 799. b. *Si transeas per aquam, flumina non te concludent;* Gr. οὐ συγκλύσουσί σε· & in Ps. 47. col. 939. d. *Si transeas per aquam, tecum sum:* similiter in Ps. 118. col. 1243. f. sed addit, *& flumina non inundabunt te;* at l. 1. de pœnit. to. 2. 409. f. *Si transeas..... tecum sum, flumina te non concludent:* itidem epist. 2. col. 757. b. subnexis his, *nec ignis exuret vestimenta tua.* Anonym. ap. Ambros. to. 2. col. 6. f. *Si transieris per aquam, tecum sum, & flumina non cooperient te: & si transieris per ignem, non comburêris;* ut sup. in textu. Rursum Hieron. in Ezech. 47. col. 1053. f. *Et si transieris per aquam, tecum ego sum:* & in Zachar. 13. col. 1790. b. *Si transieris per ignem, flamma non comburet te, quia tecum sum.*

℣. 3. Concinit Græc. nisi hæc exceperis, ὁ σώζων σε, loco *salvator tuus;* & Σοήνην, loco *Syenen.* Cypr. epist. ad Fortunat. p. 267. c. rectè: *Quoniam ego Dominus Deus tuus sanctus Israël, qui te salvum facio.*

℣. 4. Eadem prorsus in Græco, detractâ conjunct. *&*, post *factus es.*

℣. 5. Ita quoque in Græco. Apud Iren. l. 4. c. 14. p. 244. b. *ab Oriente attraham semen tuum, & ab Occasu colligam te.* Apud Tichon. reg. 2. 51. d. *Noli timere, quia tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente colligam te.* Similiter habet Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 10. p. 7. b. excepto uno *metuere*, pro *timere.*

℣. 6. Ita rursum Græcè; sicut apud Hieron. in Isai. 14. col. 158. f. & in Eccles. to. 2. 779. a. sed in Ezech. 38. col. 966. c. legit: *Dicam Aquiloni: Affer;* ultimòque, *ab extremo terræ;* cæt. ut supra; Gr. ἀπ' ἄκρων τῆς γῆς· ed. Compl. ἀπ' ἄκρου, &c. Iren. l. 4. c. 14. p. 244. b. *Et dicam Aquiloni: Adduc; & Austro: Noli prohibere: attrahe filios meos de longinquo, & filias meas à summitatibus terræ.* Ambros. in Ps. 118. col. 1121. c. *Ab Aquilone adduc.* Tichon. reg. 2. p. 51. d. *Dicam Aquiloni: Da; & Africo: Noli vetare: adduc filios meos de terra longinqua, & filias meas à summo terræ.* Ita quoque legit Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 10. p. 7. b. excepto verbo *Adduc*, pro *Da.*

℣. 7. Hieron. in Ezech. 38. col. 966. c. legit: *omnes, qui vocati sunt nomine meo.* Sic etiam in Gr. ed. Rom. πάντας, ὅσοι ἐπικέκληνται· at in Compl. πάντες, οἱ ἐπικαλοῦσι· subinde in Rom. κατεσκεύασα αὐτόν, pro *creavi illum;* cæt. ut in Lat. sup. Apud Iren. l. 4. c. 14. p. 244. b. rectè: *omnes, quotquot vocati sunt in nomine meo: in gloria enim mea præparavi, & formavi, & feci eum.* Apud Tichon. reg. 2. p. 51. d. *& omnes, in quibus vocatum est nomen meum: in gloriam enim meam paravi illum, & finxi illum;* non sequitur, *& feci eum.* Apud Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 10. p. 7. b. *omnes, in quibus invocatum est nomen meum: in gloriam enim meam paravi illum, &*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 8. Et eduxi populum cæcum, qui habent oculos, & sunt cæci, & surdæ sunt aures ejus.

9. Omnes gentes congregatæ sunt simul, & convenerunt principes earum: quis annuntiabit hæc, aut quæ à principio sunt quis annuntiabit vobis? adducant testes suos, & justificentur, & audiant, & loquantur vera.

10. Estote mihi testes, & ego testis, dicit Dominus Deus, & puer meus, quem elegi: ut sciatis, & credatis, & intelligatis quia ego sum. Ante me non fuit alius, & post me non erit.

11. Ego Deus, & non est præter me salvator.

Ibid. 323. 12. Ego annuntiavi, & salvos feci: exprobravi, & non erat in vobis alienus: vos mei testes, & ego Dominus Deus

13. ab initio, & non est qui de manibus meis eruat: faciam, & quis avertet illud?

Ibid. 324. 14. Sic dicit Dominus Deus, qui redemit vos, sanctus Israël: Propter vos mittam in Babylonem, & suscitabo fugientes universos; & Chaldæi in navibus vincientur.

15. Ego Dominus Deus sanctus Israël, qui ostendi Israël regem vestrum.

Ibid. 325. 16. Quia sic dicit Dominus, qui dat in mari viam, & in aqua vehementi semitam.

17. Qui educit currus & equos, & multitudinem robustissimam: sed dormierunt, & non resurgent: exstincti sunt quasi linum exstinctum.

18. Nolite meminisse priorum, & vetera ne recogitetis.

19. Ecce ego faciam nova, quæ nunc orientur, & cognoscetis ea: & faciam in deserto viam, & in inaquoso flumina.

VULGATA NOVA.

8. Educ foras populum cæcum, & oculos habentem; surdum, & aures ei sunt.

9. Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus: quis in vobis annuntiet istud, & quæ prima sunt audire nos faciet? dent testes eorum, justificentur, & audiant, & dicant: Verè.

10. Vos testes mei, dicit Dominus, & servus meus, quem elegi: ut sciatis, & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse sum. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit.

11. Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me salvator. Ose. 13. 4.

12. Ego annuntiavi, & salvavi: auditum feci, & non fuit in vobis alienus: vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus.

13. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis avertet illud?

14. Hæc dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israël: Propter vos misi in Babylonem, & detraxi vectes universos, & Chaldæos in navibus suis gloriantes.

15. Ego Dominus sanctus vester, creans Israël rex vester.

16. Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam.

17. Qui eduxit quadrigam & equum, agmen & robustum: simul obdormierunt, nec resurgent: contriti sunt quasi linum, & exstincti sunt.

18. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini.

19. Ecce ego facio nova, & nunc orientur, utique cognoscetis ea: ponam in deserto viam, & in invio flumina. 2. Cor. 5. 17. Apocal. 21. 5.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

finxi, & feci illum.

℣. 8. Tichon. reg. 2. p. 51. d. legit: *Et produxi plebem cæcam: & oculi eorum sunt similiter cæci, & surdas aures habent.* Ita quoque Auctor l. de voc. gent. l. 1. c. 10. p. 7. b. sed absque adverb. *similiter*. In ed. Rom. Καὶ ἐξήγαγον λαὸν τυφλόν· καὶ ὀφθαλμοί εἰσιν ὡσαύτως τυφλοὶ, καὶ κωφοὶ τὰ ὦτα ἔχοντες· in Ms. Mediol. ac edd. Ald. & Compl. κωφὰ, non κωφοί.

℣. 9. Hæc tota concinunt cum Græco, si excipiantur ista, *& convenerunt principes earum*, pro quibus, καὶ συναχθήσονται ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν, *& congregabuntur principes ex eis.*

℣. 10. Eadem leguntur Græcè, juncto uno Θεὸς, huic voci, *alius*. Similiter habet Iren. l. 4. c. 5. p. 232. b. *ego testis, dicit Dominus Deus, & puer meus, quem elegi: ut cognoscatis, & credatis, & intelligatis quia ego sum. Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit:* & l. 3. c. 6. p. 181. a. *& ego testis..... uti cognoscatis..... quoniam ego sum.* Tertul. l. de carne Chr. p. 553. c. *Ante me Deus non fuit.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 848. b. *Estote mihi testes, & ego testis, dicit Dominus Deus, & puer meus, quem elegi: ut sciatis, & credatis, & intelligatis, quoniam ego sum, & ante me non est alius Deus, & post me non erit.* Similiter Ambrosius in Psalm. 118. col. 976. f. ad hoc usque, *ut sciatis:* item inf. col. 1024. f. 1155. b. 1276. f. & l. 1. de fide, col. 454. d. *Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit.* Victorin. Afer, l. 2. adv. Arium, p. 272. b. *Nullus fuit ante me Deus, & post me nullus erit similis Deus:* & p. 262. d. *Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit similis:* vide etiam inf. p. 295. h. Fulg. l. pro fide cath. p. 537. *Ante me non fuit Deus, & præter me non erit alius quis.* Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 728. c. *ego testis vester, dicit Dom. Deus, & puer meus, quem ego elegi: ut sciatis, & credatis quia ego sum. Ante me non fuit alius, & post me non erit:* & l. 12. de Trin. *Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit.* Cassiod. in Ps. 113. p. 387. b. *Ante me enim non fuit alius Deus, & post me non erit.*

℣. 11. Iren. l. 4. c. 5. p. 232. b. *Ego Deus, & non est absque me salvans.* Fulg. l. pro fide cath. p. 537. a. & Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. *Ego Deus, & non est præter me salvans.* Ita quoque in Græco. Apud Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 8. p. 4. a. *Ego sum, ego sum Deus, & non est præter me qui salvet.*

℣. 12. Consonat Græc. ad verbum. Apud Iren. l. 4. c. 5. p. 232. b. *Annuntiavi, & salvavi.* Similiter apud Fulg. l. pro fide cath. p. 537. a. subnexis his, *& non erit in vobis alienus.*

℣. 13. Græc. initio habet, ἔτι ἀπ' ἀρχῆς, *adhuc à principio;* reliqua ut in textu: sed à Compl. abest ἔτι.

℣. 14. Itidem Græcè, excepto uno, ὁ λυτρούμενος, *redimens*, pro *qui redemit*.

℣. 15. Ita rursum in Græco, præter hoc, ὁ ἅγιος ὑμῶν, *sanctus vester*, pro *sanctus Israël*.

℣. 16. Similiter in Græco, sublatâ conjunct. *quia*, quam tamen servant edd. Ald. & Compl.

℣. 17. Concinit Græc. nisi quòd hab. ἵππον, καὶ ὄχλον ἰσχυρόν, *equum, & multitudinem robustam.*

℣. 18. Sic iterum in Græco. Apud Iren. l. 4. c. 33. p. 274. a. *& antiqua nolite reputare.* Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 697. b. *Ne rememineritis priorum, & antiqua ne cogitaveritis.* Apud Cypr. epist. 63. p. 106. a. *Nolite priora meminisse, & antiqua nolite reputare:* similiter l. 1. Testim. p. 279. a. additâ conjunct. *ergo*, post *nolite*. Vide Tertul. ad ℣. seq.

℣. 19. Ita fert Græc. ad verbum, nisi quòd initio hab. ἐγὼ ποιῶ; sed à Ms. Alex. abest ἐγώ. Iren. l. 4. c. 33. p. 274. a. similiter legit: *Ecce facio nova, quæ nunc orientur, & scietis: & faciam in deserto viam, & in terra inaquosa flumina.* Tertul. l. 1. adv. Marc. p. 626. b. *Vetera transierunt: Ecce nova, quæ ego nunc facio:* ita rursum l. 4. p. 705. b. posito uno *&*, ante *ecce;* sublato verò *nunc*, post *ego:* at supra p. 697. b. ita legit: *Vetera transierunt, nova oriuntur: ecce facio nova, quæ nunc orientur:* item l. de pudic. p. 1001. c. *Vetera transierunt:* & l. 4. adv. Marc. p. 707. a. *ponam in terra inaquosa flumina.* Cypr. epist. 63. p. 106. a. *Ecce ego facio nova, quæ nunc orientur, & cognoscetis: & faciam in deserto viam, & flumina in loco inaquoso:* similiter l. 1. Testim. p. 279. a. detracta voce *ego*. Ambros. epist. 42. col. 967. a. *Ecce facio omnia nova.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. d. *Ecce faciam nova, quæ nunc oriuntur, & cognoscetis ea: & faciam in deserto viam, & in sicca terra flumina.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 182. e. *Ecce ego nova facio, quæ nunc orientur.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 10. b. *Ecce facio nova, quæ nunc orientur; & ponam in deserto flumina.*

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
20. Glorificabit me bestia agri, dracones & struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.	20. Benedicent me bestiæ agri, sirenes, & filiæ struthionum: quia dedi in deserto aquam, & flumina in inaquoso, ut bibere faciam genus meum electum,	*Hieron. ubi sup.*
21. Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit.	21. populum meum quem acquisivi, ut virtutes meas narret.	
22. Non me invocasti Jacob, nec laborasti in me Israël.	22. Non nunc vocavi te Jacob, neque laborare te feci Israël.	*Ibid. 326.*
23. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me: non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure.	23. Non attulisti mihi oves holocausti tui, neque in victimis tuis magnificasti me: nec servire te feci in hostiis, nec laborem tibi præbui in thure.	
24. Non emisti mihi argento calamum, & adipe victimarum tuarum non inebriasti me. Veruntamen servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.	24. Nec emisti mihi argento thymiama, nec adipem hostiarum tuarum concupivi: sed in peccatis tuis defendi te, & in iniquitatibus tuis.	
25. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.	25. Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, & non recordabor.	
26. Reduc me in memoriam, & judicemur simul: narra si quid habes ut justificeris.	26. Tu verò memento, & judicemur: dic tu iniquitates tuas primus, ut justificeris.	
27. Pater tuus primus peccavit, & interpretes tui prævaricati sunt in me.	27. Patres vestri peccaverunt, & principes vestri iniquè egerunt in me.	
28. Et contaminavi principes sanctos, dedi ad internecionem Jacob, & Israël in blasphemiam.	28. Et contaminaverunt principes sancta mea, & dedi ut perderem Jacob, & Israël in opprobrium.	

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 20. Sic est in Gr. verbum pro verbo. Apud Iren. l. 4. c. 33. p. 274. c. hæc tantùm leguntur, *ad potandum genus electum*, annexa nimirum his, quæ habentur sup. in fine ℣. 19. *& in terra inaquosa flumina.* Similiter ap. Cypr. cùm ep. 63. p. 106. a. tum l. 1. Testim. p. 279. a. post ult. verba ℣. 19. *& flumina in loco inaquoso*, proximè sequuntur ista, *adaquare genus meum electum.* Error fortasse ortus est ab ultimis verbis his ℣. 19. ϰ̀ ἐν τῇ ἀνύδρῳ ποταμοὺς, quæ pariter recurrunt ℣. 20. ante verbum ποτίσαι; unde librarius qui primùm illa descripserat ℣. 19. postea relegendo oscitanter resumpserit non ea quæ exstarent ℣. 19. sed ea quæ legerentur infra ℣. 20. sicque verba intermedia prætermiserit, similitudine vocum deceptus: hujusmodi autem lapsus sæpe contingunt antiquis scriptoribus. Apud Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 670. b. sic: *Benedicent me bestiæ agri, sirenes, & filiæ passerum.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. d. rectè legit: *Benedicent me bestiæ agri, sirenæ, & filiæ struthionum: quòd dederim in deserto aquam, & flumina in sicca terra, ad potandum genus meum electum.* Ambros. l. 3. de fide, c. 1. p. 497. d. ait Esaiam *sirenas, & filias passerum dixisse.*

℣. 21. Itidem Græcè. Sic etiam apud Iren. l. 4. c. 33. p. 274. a. nisi excipias ult. *enarret*; Græc. διηγεῖσθαι. Cypr. epist. 63. p. 106. a. & l. 1. Testim. p. 279. a. legit: *plebem meam quam acquisivi, ut virtutes meas exponeret.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. d. *populum meum quem mihi acquisivi, & ut enarrent virtutes meas.*

℣. 22. Ad verbum è Græco.

℣. 23. Eadem exhibet Gr. edit. Rom. additâ voculâ σου, ad *oves*; sed hanc delet Ms. Alex. Apud Iren. l. 4. c. 17. p. 249. a. sic: *Non mihi oves holocaustomatis tui, nec in sacrificiis tuis clarificasti me: non servisti mihi in sacrificiis, nec aliquid laboriosè fecisti in thure*; nec malè è Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. quæ ferunt, οὐδὲ ἐδούλευσας, vel οὐκ ἐδούλωσας ἐν ταῖς θυσίαις σου, οὐδὲ ἔγκοπον ἐποίησας ἐν, &c. ubi Rom. hab. οὐκ ἐδούλωσά σε... οὐδὲ ἔγκοπον ἐποίησά σε ἐν. Auct. quæst. ex utroque Test. q. 103. ap. Aug. to. 3. 99. e. *Quò mihi oves holocausti tui? neque in sacrificiis tuis honorasti me: non enim ad hoc te feci, ut laborares in thure.*

℣. 24. Eadem sunt in Gr. ed. Rom. excepto uno προέστην σου, pro *defendi te*: at in Ms. Alex. ϰ̀ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου προέστην σου· in Compl. ὑπερήσπισά σε, ϰ̀ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου. Hieronymo favent Cyrill. Theodoret. & Euseb. l. 11. demonstr. Evang. Iren. verò l. 4. c. 17. p. 249. a. legit: *Nec mercatus es mihi argento incensum, nec adipem sacrificiorum tuorum concupivi: sed in peccatis tuis, & iniquitatibus tuis ante me stetisti.* Auct. quæst. ex utroque Test. q. 103. ap. Aug. to. 3. 99. e. *Aut ut mercareris mihi argento incensum: nec adipem sacrificiorum tuorum concupivi: in peccatis autem tuis, & iniquitatibus adstitisti mihi.*

℣. 25. In edit. Rom. sic: Ἐγώ εἰμι, ἐγώ εἰμι, ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκεν ἐμοῦ, ϰ̀ τὰς ἁμαρτίας σου, ϰ̀ οὐ μὴ μνησθήσομαι· *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccata tua, & non recordabor*: at in Ms. Alex. ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου, ϰ̀ οὐ μὴ μνησθήσομαι τὰς ἀδικίας σου· Ms. verò Mediol. verba ista, ἕνεκεν ἐμοῦ, ϰ̀ τὰς ἁμαρτίας σου, in margine hab. sub asterisco ex Theodot. Apud Ambros. l. de Noe, c. 13. col. 244. a. legit: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates, & memor non ero*: & l. de apol. Dav. col. 697. f. 712. f. 713. a. *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas* (al. *vestras*,) *& memor non ero*: vide etiam sup. col. 412. a. & inf. in Ps. 36. 38. & 118. col. 811. b. 848. c. 996. d. 1032. a. 1044. e. 1072. c. item l. 2. de pœnit. to. 2. 422. e. 425. f. & l. 3. de Spir. S. col. 677. c. Victor Tun. ap. Ambros. col. 591. b. c. d. & 593. f. *Ego sum, qui deleo iniquitates tuas, & non rememorabor.* Auct. l. ad Novatian. ap. Cypr. p. 441. *Ego sum, ego sum, qui deleo facinora tua, & non commemorabor te.* Gregor. M. Pastoral. p. 3. c. 29. col. 84. d. *& peccatorum tuorum memor non ero.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 303. b. *Ego sum, qui deleo iniquitates*; deinde, *dic tu iniquitates tuas*, &c. de ℣. seq. prætermissis aliis.

℣. 26. Consonat Græc. ad verbum. Ambros. l. de Noe, c. 13. p. 244. a. legit: *Tu autem memor esto, & judicemur: dic iniquitates tuas ut justificeris*: similiter in Ps. 118. col. 1032. a. ut & sup. col. 996. d. sed illic jungit *tu priùs*, verbo *dic*: vide etiam to. 1. 178. b. 199. e. 217. e. 633. a. 694. c. 697. f. 732. b. 811. b. 815. e. 1012. a. 1044. e. 1050. e. 1254. c. 1384. e. item to. 2. 422. e. 425. f. 426. a. 428. c. 677. c. Similiter habet Gregorius M. Past. p. 3. col. 84. d. *Tu autem memor esto.* Hilar. in Ps. 125. col. 411. c. addit: *confitere primùm peccata tua ut justificeris*: & in Ps. 135. col. 484. b. *confitere pecc. tua prior ut justificeris.* Hieron. in Ezech. 16. col. 807. d. *dic tu primùm peccata tua ut justificeris*: sed in hunc Isai. loc. col. 327. c. observat LXX. addidisse de suo hæc verba, *dic tu prior iniquitates tuas ut justificeris.* Victor Tun. ap. Ambros. to. 2. 591. b. c. d. 593. f. *Tu autem noli oblivisci, & judicemur: dic tu prior iniquitates tuas ut justificeris.* Auct. l. ad Novat. ap. Cypr. p. 441. *Tu autem in mente habe, & judicemus: dic tu facinora tua priùs ut justificeris.* Auct. quæst. ex utroque Test. q. 112. ap. Aug. to. 3. 113. c. *dic prior iniquitates tuas ut justificeris.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 303. b. *dic tu iniquitates tuas prior ut justificeris.* Similiter Cassiod. in Ps. 6. p. 28. c. excepto uno *priùs*, loco *prior*.

℣. 27. Sic etiam in Gr. ed. Rom. præter unum πρῶτοι, *primi*, loco *peccaverunt*; sed Ms. Mediol. cum edd. Ald. & Compl. utrumque hab. πρῶτοι ἥμαρτον· mox Alex. cum Mediol. ϰ̀ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, &c. Tichon. reg. 2. p. 51. d. *Patres tui primò, & principes eorum facinus admiserunt.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 303. b. *Patres vestri priores, & principes eorum iniquè egerunt in me.*

℣. 28. Itidem Græcè. Apud Tichon. reg. 2. p. 51. d. sic: *Et inquinaverunt principes tui sancta mea, & dedi perire Jacob, & Israël in maledictum.* Vigil. Taps. l. 12.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

de Trin. p. 303. b. *Et contaminaverunt principes sancta mea, & dedi perdere Jacob, & Israël in opprobrium.*

CAPUT XLIV.

VERSIO ANTIQUA.

[Hieron. in Isai. 44. col. 327. ex Lxx.] 1. NUnc autem audi Jacob puer meus, & Israël quem elegi:

2. Ego Dominus Deus qui feci te, & plasmavi te de ventre, adhuc habebis auxilium: noli timere puer meus Jacob, & dilecte Israël quem elegi.

3. Adhuc ego dabo aquam in siti qui ambulant in inaquoso: ponam spiritum meum super semen tuum, & benedictiones meas super filios tuos.

4. Et orientur ut in medio aquæ fenum, & sicut salix juxta præterfluentes aquas.

5. Iste dicet: Dei sum: iste clamabit in nomine Jacob: & alius scribet in manu sua: Dei sum ego: & in nomine Israël clamabit.

[Lactant. l. 4. Inst. c. 29. p. 587.] 6. Sic dicit Deus rex Israël, & qui eruit eum Deus æternus: Ego primus, & ego novissimus, & præter me nemo est Deus.

[Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 728. d.] 7. Sicut ego sum, qui stet, & vocet, & præparet mihi ex quo hominem feci in sæculo?.....

[Tertul. l. de Idol. c. 4. p. 239. c.] 8..... testes vos estis, si est Deus absque me.

9. Et non erant tunc qui fingunt, & exsculpunt: omnes vani qui faciunt libita sibi, quæ illis non proderunt.

[Iren. l. 3. c. 6. p. 181. b.] 10. Confundantur omnes, qui blasphemant Deum, & sculpunt inutilia.

VULGATA NOVA.

1. ET nunc audi Jacob serve meus, & Israël quem elegi: [Jer. 30. 10. & 46. 27.]

2. Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab utero auxiliator tuus: noli timere serve meus Jacob, & rectissime, quem elegi.

3. Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam: effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

4. Et germinabunt inter herbas, quasi salices juxta præterfluentes aquas.

5. Iste dicet: Domini ego sum: & ille vocabit in nomine Jacob: & hic scribet manu sua: Domino: & in nomine Israël assimilabitur.

6. Hæc dicit Dominus rex Israël, & redemptor ejus Dominus exercituum: Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus. [Sup. 41. 4. Inf. 48. 12. Apoc. 1. 8. 17. & 22. 13.]

7. Quis similis mei? vocet, & annuntiet: & ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum: ventura & quæ futura sunt annuntient eis.

8. Nolite timere, neque conturbemini: ex tunc audire te feci, & annuntiavi: vos estis testes mei: nunquid est Deus absque me, & formator, quem ego non noverim?

9. Plastæ idoli omnes nihil sunt, & amantissima eorum non proderunt eis: ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confundantur.

10. Quis formavit Deum, & sculptile conflavit ad nihil utile?

VULGATA NOVA.

11. Ecce omnes participes ejus confundentur: fabri enim sunt ex hominibus: convenient omnes, stabunt & pavebunt, & confundentur simul.

[Sap. 13. 11.] 12. Faber ferrarius lima operatus est: in prunis, & in malleis formavit illud, & operatus est in brachio fortitudinis suæ: esuriet & deficiet, non bibet aquam, & lassescet.

13. Artifex lignarius extendit normam, formavit

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinit Gr. edit. Rom. In Ms. Alex. παῖς μȣ Ἰακώϐ. Similiter ap. Tichon. reg. 2. p. 51. d. *Nunc audi me puer meus Jacob, & Israël quem elegi.* Item ap. Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 303. b. *Nunc autem audi puer meus Jacob, & Israël quem elegi.*

℣. 2. Græc. initio habet: Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας σε, καὶ ὁ πλάσας σε ἐκ κοιλίας· reliqua ut in Lat. Similiter Auct. quæst. ex Vet. Test. q. 23. ap. Aug. to. 3. 50. b. *Sic dicit Dominus Deus qui fecit te, & finxit te in utero.* Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. versum hunc totum prætermittit, quamvis antecedentem referat cum subsequente: deceptus fortasse est similitudine vocum istarum, *Israël quem elegi*, quibus vicissim clauduntur versus 1. & 2.

℣. 3. Sic est in Gr. edit. Rom. præter adverbium 1. ἔτι *quia*, pro *adhuc*, quod delet edit. Ald. In Ms. Mediol. habetur ἔτι cum veru ÷ Apud Ambros. l. 1. de Spir. S. to. 2. 619. a. ut sup. *ponam spiritum meum super semen tuum, & benedictiones meas super filios tuos.* Apud Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 303. b. *Quia ego dabo aquam in siti qui iter fecerunt in sicco: imponam spiritum meum*, &c. ut in textu: & inf. 324. c. *Quia ego dabo in siti aquam iis, qui in sicco iter fecerunt: & ponam spiritum meum super*, &c. quæ sup.

℣. 4. Similiter in Græco, præter hoc singul. ult. ἐπὶ παραῤῥέον ὕδωρ. Hilar. in Ps. 136. col. 492. e. rectè: *Exorientur tanquam in medio aquæ fenum, & tanquam salix super defluentem aquam.* Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 324. c. *Et orietur tanquam in aqua fenum, velut salix inter fluxus aquæ.*

℣. 5. Eadem exhibet Græc. additâ conjunct. καὶ, post 1. *Dei sum*; detracto verò *ego*, post alterum. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 732. b. legit: *Hic dicet: Ego Dei sum: & clamabit in nomine Jacob: & alius inscribetur in nomine Israëlis.*

℣. 6. Ita Græcè, exceptis his, Σαϐαὼθ, loco *æternus*; & μεlὰ ταῦτα, *post hæc*, loco *novissimus*; item ȣ̓κ, pro *nemo*, detracto præced. &. Apud Tertul. cont. Hermog. p. 412. c. *Ego primus.* Apud Novatian. l. de Trin. p. 1052. b. *Ego primus, & novissimus, & præter me non est Deus.* Apud Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 728. d. *Dominus Deus Israel, qui liberavit eos de Ægypto: Ego sum primus, & ego post hæc, & præter me non est Deus*: at l. 12. de Trin. *Ego Deus primus, & ego postea, & præter me Deus non est.*

℣. 7. Græc. Τίς ὥσπερ ἐγώ; στήτω, καὶ καλεσάτω, καὶ ἀναγγειλάτω, καὶ ἑτοιμασάτω μοι ἀφ' ȣ̔ ἐποίησα ἄνθρωπον εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ τὰ ἐπερχόμενα, πρὸ τȣ̃ ἐλθεῖν, ἀναγγειλάτωσαν ὑμῖν· *Quis sicut ego? stet, & vocet, & annuntiet, & paret mihi ex quo feci hominem in sæculum: & futura, antequam veniant, annuntient vobis.*

℣. 8. Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 300. c. *testes estis vos, si est Deus præter me.* Ita quoque in Græco.

℣. 9. Eòdem recidunt quæ leguntur Græcè, nisi quòd pro *erant*, habetur ἤκȣσαν, *audierunt*; quam lectionem admittunt Cyrillus & Procop. si Nobilio fides: sed in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. legitur ἦσαν, ut supra.

℣. 10. Mendum sapit verbum *blasphemant*, pro *plasmant*; nam in Græco est: Ἀλλὰ αἰσχυνθήσονται οἱ πλάσσοντες θεὸν, καὶ γλύφοντες πάντες ἀνωφελῆ· à Ms. Alex. abest τὸ, πάντες. Irenæus anteced. verbis ista subdit: *Et ego testis, dicit Dominus*; quæ alibi non exstant, neque apud LXX. neque in Vulg. Suspicatur novissimus Iren. editor noster ipsa de priori Isaiæ loco, c. 43. ℣. 10. quem paulò ante refert Irenæus, huc scribarum incuriâ translata fuisse.

Vulgata nova.

illud in runcina : fecit illud in angularibus, & in circino tornavit illud : & fecit imaginem viri quaſi ſpecioſum hominem habitantem in domo.

14. Succidit cedros, tulit ilicem, & quercum, quæ ſteterat inter ligna ſaltus : plantavit pinum, quam pluvia nutrivit.

15. Et facta eſt hominibus in focum : ſumpſit ex eis, & calefactus eſt : & ſuccendit, & coxit panes : de reliquo autem operatus eſt deum, & adoravit : fecit ſculptile, & curvatus eſt ante illud.

16. Medium ejus combuſſit igni, & de medio ejus carnes comêdit : coxit pulmentum, & ſaturatus eſt, & calefactus eſt, & dixit : Vah, calefactus ſum, vidi focum.

Vulgata nova.

17. Reliquum autem ejus deum fecit & ſculptile ſibi : curvatur ante illud, & adorat illud, & obſecrat, dicens : Libera me, quia Deus meus es tu.

Versio antiqua.

17..... inclinat ſe, & adorat illud, & votum faciens, dicit : Deus meus es tu. *Hieron. in Dan. 3. col. 1083. d.*

Vulgata nova.

18. Neſcierunt, neque intellexerunt : obliti enim ſunt ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde ſuo.

19. Non recogitant in mente ſua, neque cognoſcunt, neque ſentiunt, ut dicant : Medietatem ejus combuſſi igni, & coxi ſuper carbones ejus panes : coxi carnes & comedi, & de reliquo ejus idolum faciam? ante truncum ligni procîdam?

Vulgata nova.

20. Pars ejus cinis eſt : cor inſipiens adoravit illud, & non liberabit animam ſuam, neque dicet : Fortè mendacium eſt in dextera mea.

21. Memento horum Jacob, & Iſraël, quoniam ſervus meus es tu : formavi te, ſervus meus es tu Iſraël, ne obliviſcaris mei.

22. Delevi ut nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua : revertere ad me, quoniam redemi te.

23. Laudate cœli, quoniam miſericordiam fecit Dominus : jubilate extrema terræ, reſonate montes laudationem, ſaltus & omne lignum ejus : quoniam redemit Dominus Jacob, & Iſraël gloriabitur.

24. Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex utero : Ego ſum Dominus, faciens omnia, extendens cœlos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum.

25. Irrita faciens ſigna divinorum, & ariolos in furorem vertens. Convertens ſapientes retrorsùm : & ſcientiam eorum ſtultam faciens.

26. Suſcitans verbum ſervi ſui, & conſilium nunciorum ſuorum complens. Qui dico Jeruſalem : Habitaberis; & civitatibus Juda : Ædificabimini, & deſerta ejus ſuſcitabo.

27. Qui dico profundo : Deſolare, & flumina tua arefaciam.

28. Qui dico Cyro : Paſtor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Jeruſalem : Ædificaberis; & templo : Fundaberis.

Versio antiqua.

20. Cognoſcite quòd cinis ſit cor illorum, & errant, & nemo animam ſuam liberare poſſit..... *Tertul. l. de Idol. c. 4. p. 239. c.*

21. Memento horum Jacob, & Iſraël, quoniam puer meus es tu : formavi te puerum meum : & tu Iſraël, ne obliviſcaris mei. *Hieron. in Iſai. 44. col. 330. ex Lxx.*

22. Ecce enim delevi ſicut nubem iniquitates tuas, & ſicut caliginem peccata tua : revertere ad me, & redimam te.

23. Lætamini cœli, quoniam miſertus eſt Deus Iſraëlis : canite tubâ fundamenta terræ, clamate montes lætitiam, colles & omnia ligna quæ in eis ſunt : quoniam redemit Deus Jacob, & Iſraël inclytus erit.

24. Sic dicit Dominus, qui redemit te, & formans te ex utero : Ego Dominus, qui compleo omnia, extendi cœlum ſolus, & formavi terram. *Ibid. 331.*

25. Quis alius diſſipavit ſigna pythonum, & divinationes de corde? Qui averto prudentes retrorsùm : & conſilium eorum ſtultum facio.

26. Et ſtatuo verbum pueri mei, & conſilium angelorum ejus verum probo. Qui dico Jeruſalem : Habitaberis; & civitatibus Judæ : Ædificabimini, & deſerta illius orientur.

27. Qui dico abyſſo : Deſolaberis, & flumina tua arefaciam.

28. Qui dico Cyro, ut ſapiat, & omnes voluntates meas faciat. Qui dico Jeruſalem : Ædificaberis, & domum ſanctam meam fundabo.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 17. In Gr. edit. Rom. deeſt hoc, *inclinat ſe*; reliqua verò ſic habentur : καὶ προσκυνεῖ, καὶ προσεύχεται, λέγων· Ἐξελοῦ με, ὅτι Θεός μου εἶ σύ· i. e. *& adorat, & orat, dicens : Erue me, quia Deus meus es tu* : at in Mſ. Mediol. necnon in edd. Ald. & Compl. κάμψει αὐτῷ, καὶ προσκυνεῖ· Mediol. hîc addit αὐτῷ, cum Alex.

℣. 20. Græc. edit. Rom. in principio habet γνῶθι, *ſcito*; Mſ. verò Alex. γνῶτε, ut ſup. reliqua vix diſſimilia.

℣. 21. Sic habet Græc. ad verbum. Tichon. reg. 2. p. 51. d. *finxi te puerum meum, meus es tu Iſraël, noli obliviſci mei.*

℣. 22. Concinit Græc. edit. Rom. niſi quòd habet ſingulariter, τὴν ἁμαρτίαν σου, loco *peccata tua* : at in Mſs. Alex. & Mediol. ac edd. Ald. & Compl. τὰς ἁμαρτίας. Apud Tichon. reg. 2. p. 51. d. *Ecce enim delevi velut nubem facinora tua, & ſicut nimbum peccata tua : convertere ad me, & redimam te.*

℣. 23. Totidem verba in Græco, niſi excipias ult. δοξασθήσεται, *glorificabitur*, pro *inclytus erit*, quod idem ſonat.

℣. 24. Græcè initio, ὁ λυτρούμενός σε, *qui redimit te*; ultimòque, ἐστερέωσα τὴν γῆν, *firmavi terram*; cæt. ut in Lat. ſup. fortè mendum librarii eſt τὸ *formavi*, ap. Hieronymum. Tertul. l. cont. Hermog. 412. c. & l. cont. Prax. p. 852. c. hab. *extendi cœlum ſolus.* Ambr. l. 5. de fide, col. 556. b. *ego extendi cœlum ſolus.*

℣. 25. Tertul. l. cont. Prax. p. 852. c. *Quis alius dejecit ſigna ventriloquorum, & divinationes à corde? Avertens ſapientes retrorsùm : & conſilium eorum infatuans.* Ita quoque in Gr. edit. Rom. præter unum διασκεδάσει, pro *dejecit*; at in Mſ. Alex. διεσκέδασεν. Idem Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 719. b. legit : *Quis alius dejiciet ſigna ventriloquorum, & divinationes ex corde? Avertens in poſteriora ſapientes : & cogitationes eorum infatuans.*

℣. 26. Græc. ed. Rom. initio habet : Καὶ ἱστῶν ῥῆμα παιδὸς αὐτοῦ, Mſs. Alex. & Mediol. ῥήματα; item Tertul. l. adv. Prax. p. 852. c. *Siſtens verba filii ſui* : ſubinde in ed. Rom. ἀληθεύων. Ὁ λέγων τῇ Ἱερουσαλὴμ, *verum probans. Dicens Jeruſalem*; paulòque poſt, Ἰδουμαίας, loco *Judæ*; at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. Ἰουδαίας; extremò, ἀνατελεῖ, *exorientur*; ap. Nobil. *germinabunt*; in Mſ. Mediol. ἀναστήσω; ap. Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 175. a. *exaltabuntur deſerta Jordanis.*

℣. 27. Conſonat Græc. niſi quòd hab. ὁ λέγων, *dicens*, pro *qui dico*. Ambr. l. 2. Hexa. col. 28. e. *Deſertaeris, & omnes fluvios ſiccabo.*

℣. 28. Græc. conſtanter hab. initio & inf. ὁ λέγων, pro *qui dico*; paulòque poſt, ποιήσει, *faciet*, non *faciat*; cæt. ut in textu.

CAPUT XLV.

VERSIO ANTIQUA.

Lactant. l. 4. Inst. c. 12.

1. SIc dicit Dominus Deus Christo Domino meo, cujus tenui dexteram; obaudire ante eum gentes faciam, & fortitudinem regum disrumpam; aperiam ante illum portas, & civitates non claudentur.

2. Ego anteibo, & montes deplanabo: & fores æreas conteram, & serras ferreas confringam.

3. Et dabo tibi thesauros absconditos, & invisibiles: ut scias quia ego sum Dominus Deus, qui voco nomen tuum, Deus Israël.

Tichon. reg. 1. p. 50. c. / *[a] Idem reg. 2. p. 51. c.*

4. Propter Jacob puerum meum, & Israël electum meum..... [a] tu autem me non cognovisti,

5. quoniam ego sum Deus, & non est alius absque me Deus, & nesciebas me:

Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 301. a.

6. Ut sciant qui ab oriente sole, & qui ab occidente, quia non est ampliùs præter me: Ego Dominus Deus, & non est ampliùs:

Aug. l. 1. cont. adverf. leg. to. 8. 576. g.

7. ego creans lucem, & faciens tenebras, faciens pacem, & creans mala.....

VULGATA NOVA.

1. HÆc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur.

2. Ego ante te ibo: & gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

3. Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum: ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israël.

4. Propter servum meum Jacob, & Israël electum meum, & vocavi te nomine tuo: assimilavi te, & non cognovisti me.

5. Ego Dominus, & non est ampliùs: extra me non est Deus: accinxi te, & non cognovisti me:

6. Ut sciant hi, qui ab ortu solis, & qui ab occidente, quoniam absque me non est: Ego Dominus, & non est alter,

7. formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem leguntur Græcè, excepto isto, μȣ̃ Κύρῳ, pro *Domino meo*; non additur etiam verbum *faciam*, post *gentes*. Hieron. in Abac. 3. col. 1632. c. bene: *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus tenui dexteram, ut audirent coram eo gentes;* Gr. ἐπακȣ̃σαι ἔμπροσθεν αὐτȣ̃ ἔθνη· addit Hieron. in Isai. 45. col. 332. d. *Scio in hoc capitulo non solùm Latinorum, sed Græcorum plurimos vehementer errare, existimantium scriptum esse:* Sic dicit Dominus Christo meo Domino; *ut intelligatur, juxta illud quod alibi legimus:* Pluit Dominus à Domino; *&* dixit Dominus Domino meo: *neque enim* Κυρίῳ, *quod* Dominum *sonat, sed* Cyro *dicitur, qui Hebraïcè appellatur* Chores, *regi Persarum, qui Babylonem, Chaldæosque superavit....... Iste appellatus est* christus, *id est,* unctus Domini, *quod erat insigne apud Hebræos regiæ potestatis.* Attamen Tertullianus l. adv. Jud. c. 7. p. 136. b. legit: *Sic dicit Dominus Deus Christo meo Domino, cujus tenui dexteram, ut exaudiant illum gentes; fortitudines regum disrumpam, aperiam ante illum portas, & civitates non claudentur illi:* similiter l. cont. Prax. p. 848. b. & 858. b. *Hæc dicit Dominus Domino meo Christo.* Item Novatian. de Trin. p. 1043. b. cum Arnob. jun. l. de Trin. p. 210. b. *Hæc dicit Dominus Christo meo Domino.* Cypr. pariter l. 1. Testim. p. 282. b. *Sic dicit Dom. Deus Christo meo Domino, cujus teneo dexteram, ut exaudiant eum gentes, & fortitudinem regum disrumpam; aperiam ante ipsum portas, & civitates non claudentur.* Tichon. reg. 1. p. 50. c. *Sic dicit Dominus Christo Domino meo, cujus ego tenui dexteram, ut exaudiant eum gentes.* Vigil. Tapf. l. 1. de Trin. p. 205. a. *Sic dicit Dominus Christo meo, cui tenui dexteram, ut obaudiant eum omnes gentes:* & l. cont. Varimad. p. 731. h. *Hæc dicit Dominus Christo meo Domino, cui tenui dexteram; & obedire faciam ante eum omnes gentes, atque aperiam ante eum portas,* &c. ut in textu. Anecdot. Marten. to. 5. p. 7. c. *Sic dicit Dominus Christo meo Domino, cui tenuit dextram, ut exaudiant eum gentes: Fortitudinem regum disrumpam, aperiam ante eum portas, & civitates non claudentur.* Similiter habet epist. S. Barnabæ, Εἶπε Κύριος τῷ Χριστῷ μȣ Κυρίῳ· quam lectionem carpit doctiss. Cotelerius not. in hunc loc. to. 2. p. 30. e. his verbis: « Cùm LXX. scripsissent Κύρῳ, antiquarii existimantes » Isaiam loqui de Christo Jesu, nec ad Cyrum attendentes, » assumpta vicina voce Κυρίῳ, locum Scripturæ jam olim » corruperunt ». In hunc errorem raptus est incertus ille collector Græcus testimoniorum adversùs Judæos, qui editus est cum S. Gregorio Nysseno, capite cui titulus, *ad Judæos;* en verba: *Cùm David dixisset:* Dixit Dominus Domino meo, *&c. Esaias planiùs & apertiùs dicit:* Dicit Dominus Christo meo Cyro, Κύρῳ; *at sensus videtur postulare* Κυρίῳ, Domino. *Aiunt autem hæc de Cyro Persa esse dicta, sed ridiculum: quî enim reliqua Cyro conveniunt?* Verùm Hieron. ubi sup. in Abacuc 3. hanc sententiam refutat, nullaque probabilitate niti confirmat, dicens: *Sed & Cyrus Persarum rex atque Medorum, qui de captivitate populum relaxavit, licet multi errent, & de Domino Salvatore scriptum putent, audit per Isaiam:* Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, &c. *& ad extremum dicitur* (℣. 4.) Tu autem non cognovisti me; *quod de Salvatore nefas est intelligere.* Vide sis plura apud Cotel. loco cit.

℣. 2. Græc. ed. Rom. jungit σȣ̃, præpositioni *ante;* Ms. Alex. αὐτȣ̃; subinde Rom. cum al. hab. μοχλȣ̀ς, *vectes*, pro *serras;* cæt. ut in textu. Ambros. l. 3. Hexa. col. 39. c. legit: *Ego ante te ambulabo, & montes planos faciam.* Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 732. a. *Ego ante eum præibo, & montes planos efficiam: atque aperiam ante eum portas,* &c. Anecdot. Marten. to. 5. p. 7. c. *portas areas aperiam, & vectes ferreos confringam.*

℣. 3. Gr. Καὶ δώσω σοι θησαυρȣ̀ς σκοτεινȣ̀ς, ἀποκρύφȣς, ἀοράτȣς ἀνοίξω σοι· ἵνα γνῷς ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σȣ, &c. ut sup. à Ms. Alex. abest σȣ̃; i. e. *Et dabo tibi thesauros tenebrosos, absconditos,* &c. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 719. a. *Et dabo illis thesauros absconditos, invisibiles aperiam illis.* Tichon. reg. 1. p. 50. c. *Et dabo tibi thesauros absconditos, & invisibiles aperiam tibi: ut scias quoniam ego sum Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israël:* vide etiam infra, reg. 2. p. 51. c. Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 7. c. *Et dabo tibi thesauros absconditos.* Vigil. Tapf. l. 5. de Trin. *ego Dominus Deus, qui voco nomen tuum, Deus Israël.*

℣. 4. Eadem leguntur Græcè. Apud Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 300. c. *tu autem non nosti me.*

℣. 5. Iren. l. 1. p. 26. a. *Ego Deus, & præter me nemo.* Tertul. l. de carne Chr. p. 553. c. *Ego sum Deus, & alius absque me non est:* & l. cont. Prax. p. 853. a. *Ego Deus, & alius præter me non est:* vide etiam p. 852. b. Novatian. de Trin. p. 1032. c. *Ego Deus, & non est præter me.* Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 300. c. *Quia ego Dominus Deus, & non est alius præter me: ego Dominus, & non est ampliùs præter me Deus, & non noveras me:* hæc autem, *& non est alius præter me, ego Dominus*, redundare videntur, cùm absint à Græco; cætera conveniunt cum ipso, nisi quòd ultimis his, *& non noveras me*, id præponitur, ἐνίσχυσά σε, *confortavi te*, quod tamen deest in Ms. Alex. Vide rursum Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 728. c.

℣. 6. Similiter in Græco, præter vocem Θεὸς, *Deus*, loco 1. *ampliùs*. Auct. l. de Trin. ap. Ambros. col. 326. f. *Ego Dominus, & non est ampliùs extra me.* Auct. quæst. ex utroque Test. q. 114. ap. Aug. to. 3. 116. g. *Ego sum Deus, & non est alius præter me.*

℣. 7. Ms. Floriac. *Ego qui creavi lucem, & feci tenebras, faciens pacem, & creans bona: ego Dominus qui facio mirabilia.* Græc. Ἐγὼ ὁ κατασκευάσας φῶς, καὶ ποιήσας σκότος, ὁ ποιῶν εἰρήνην, καὶ κτίζων κακά· ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν πάντα ταῦτα. Tertul. l. cont. Hermog. p. 420. a. *Ego qui struxi lucem, & feci tenebras:* & l. de fuga in perf. p. 970. a. *ego sum qui facio pacem, & condo mala:*

VULGATA NOVA.

8. Rorate cœli deſuper, & nubes pluant juſtum : aperiatur terra, & germinet ſalvatorem : & juſtitia oriatur ſimul : ego Dominus creavi eum.

9. Væ qui contradicit fictori ſuo, teſta de ſamiis terræ : nunquid dicet lutum figulo ſuo : Quid facis, & opus tuum abſque manibus eſt?

Jerem. 18. 6. Rom. 9. 20.

10. Væ qui dicit patri : Quid generas? & mulieri : Quid parturis?

11. Hæc dicit Dominus ſanctus Iſraël, plaſtes ejus : Ventura interrogate me, ſuper filios meos, & ſuper opus manuum mearum mandate mihi.

12. Ego feci terram, & hominem ſuper eam creavi ego : manus meæ tetenderunt cœlos, & omni militiæ eorum mandavi.

13. Ego ſuſcitavi eum ad juſtitiam, & omnes vias ejus dirigam : ipſe ædificabit civitatem meam, & captivitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.

14. Hæc dicit Dominus : Labor Ægypti, &

VERSIO ANTIQUA.

8. Lætetur cœlum deſuper, & nubes ſpargant juſtitiam : germinet terra, & oriatur miſericordia : & juſtitiam germinet ſimul : ego Dominus qui creavi te. Hieron. in Iſai. 45. col. 335. ex Lxx.

9. Quid melius feci quàm lutum figuli? nunquid arans arabit terram? nunquid dicet lutum figulo : Quid facis, quoniam non operaris, nec habes manus?

10. Væ qui dicit patri : Quid generas? & matri : Quid parturis?

11. Sic enim dicit Dominus Deus ſanctus Iſraël, qui fecit ventura : Interrogate me de filiis meis, & de operibus manuum mearum mandate mihi.

12. Ego feci terram, & hominem ſuper eam : ego manu mea firmavi cœlum : ego omnibus ſtellis mandavi.

13. Ego ſuſcitavi eum cum juſtitia regem, omnes viæ illius rectæ : ipſe ædificabit civitatem meam, & captivitatem populi mei convertet, non cum pretio, neque cum muneribus, dixit Dominus Deus ſabaoth.

14. Sic dicit Dominus ſabaoth: Laboravit Ægyp- Ibid. 337.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& l. de pudic. p. 1000. a. *faciens pacem, & condens mala :* & l. 2. adv. Marc. p. 649. b. *condens mala, ſed & pacem faciens :* & l. 4. p. 697. c. *condens mala, & faciens pacem :* vide etiam p. 619. c. 653. b. Iren. l. 4. c. 40. p. 287. a. c. *Ego Deus zelans, faciens pacem, & condens mala.* Novatian. l. de Trin. p. 1032. c. *Ego ſum Dominus, qui feci lucem, & creavi tenebras.* Ambr. in Pſ. 118. col. 1175. d. *Ego Dominus creans mala.* Hieron. in Amos 3. col. 1390. e. *Ego Deus, qui feci lucem, & tenebras, qui facio pacem, & condo mala.* Auguſt. l. de morib. Manich. to. 1. 719. c. *Ego facio bona, & creo mala :* monet verò ibid. *in pleriſque exemplaribus ſic ſcriptum* eſſe : *Ego facio bona, & condo mala :* ita quoque legit ipſe l. cont. epiſt. Manich. to. 8. 179. b. at l. 1. cont. Adverſ. leg. to. 8. 575. f. *Ego ſum Deus faciens bona, & creans mala :* & l. cont. Adim. to. 8. 147. d. f. *Ego ſum Deus, qui facio pacem, & conſtituo mala.* Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 709. h. *Ego ſum Dominus, qui facio pacem, & creo mala.* Auct. quæſt. ex utroque Teſt. q. 106. ap. Aug. to. 3. 101. f. *Ego Deus, qui feci lucem, & creavi tenebras :* & inf. q. 107. col. 104. b. *Ego Deus feci lucem, & creavi tenebras.* Fulg. de Incarn. ad Petr. p. 308. *Ego Dominus formans lucem, & creans tenebras.*

℣. 8. Ita fert Græc. ed. Rom. niſi quòd pro *ſpargant*, hab. ῥανάτωσαν, ad litt. *rorent, aſpergant ;* & pro *oriatur miſericordia*, βλαστησάτω ἔλεος, *germinet*, vel *emittat miſericordiam ;* edit. Compl. καὶ ἀνατειλάτω ἔλεος, καὶ δικαιοσύνην βλαστησάτω ἅμα· Mſ. Alex. καὶ δικαιοσύνη ἀνατειλάτω ἅμα. Lactant. l. 4. Inſtit. c. 12. p. 576. legit : *Exſultent cœli deſuper, & nubes induant juſtitiam : aperiatur terra, & pullulet ſalvatorem.* Julian. Pelag. ap. Auguſt. l. 1. op. imp. to. 10. 951. b. *Epuletur cœlum deſuper, & nubes ſpargant juſtitiam : oriatur ex terra miſericordia : & juſtitia oriatur ſimul : ego ſum Dominus Deus qui creavi te.* Leo M. ſer. 23. p. 76. a. *producat terra, & germinet ſalvatorem : & juſtitia oriatur.*

℣. 9. Hieron. infra 336. f. legit *qui arat*, non *arans*. Tertul. l. de reſur. carn. p. 569. a. *nunquid argilla dicet figulo?* Julian. Pelag. ap. Auguſt. l. 1. op. imp. to. 10. 951. b. *Faciens meliorem, præparavi te ſicut lutum figuli : nunquid qui arat, arabit terram per omnem diem? nunquid dicit lutum figulo : Quid facis, quia non operaris, quia non habes manus?* Græc. edit. Rom. Ποῖον βέλτιον κατεσκεύασα ὡς πηλὸν κεραμέως; μὴ ὁ ἀροτριῶν ἀροτριάσει τὴν γῆν ὅλην τὴν ἡμέραν; reliqua ut in textu Lat. In ed. Ald. Ποιῶν βελτίω κατεσκεύασα ὡς, &c. Sic etiam legit Cyrill. cum Procop. In aliis nonnullis libris eſt : Ποιῶν βέλτιον, κατεσκεύασά σε ὡς πηλὸν, &c. In ed. Compl. Τί ἐποίησα βέλτιον, &c.

℣. 10. Edit. Rom. initio hæc habet : Μὴ ἀποκριθήσεται τὸ πλάσμα πρὸς τὸν πλάσαντα αὐτό; deinde : Ὁ λέγων τῷ πατρί· Τί γεννήσεις; καὶ τῇ μητρί· Τί ὠδίνεις; Mſs. Alex. & Mediol. ὠδινήσεις. Julian. Pelag. ap. Auguſt. l. 1. op. imp. to. 10. 951. a. b. *Nunquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit : Sapienter me finxiſti? vel qui dicit patri : Quid generabis? & matri : Quid parturies?* ſed à Mſ. Alex. abſunt priora verba, Μὴ ἀποκριθήσεται, ad hoc uſque, ὁ λέγων; abſunt pariter ab edit. Compl. ſed loco ὁ λέγων τῷ, habet : Οὐαὶ ὁ λέγων τῷ, &c. ut ſupra in textu. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 529. a. *Væ qui dicit patri : Ut quid me generaſti? & matri : Quare me peperiſti?*

℣. 11. Græc. ed. Rom. in principio hab. ὅτι οὕτω, loco *ſic enim ;* ſequentia ad verbum quadrant. Hilar. l. 4. de Trin. col. 849. c. *Quoniam ſic dicit Dominus Deus ſanctus Iſraël, qui fecit quæ ventura ſunt : Interrogate me de filiis veſtris, & de filiabus, & de operibus manuum mearum mandate mihi :* abeſt quidem iſtud ab ed. Rom. *& de filiabus*, ſed in Mſ. Alex. eſt περὶ τῶν υἱῶν μου, καὶ περὶ τῶν θυγατέρων μου. Julian. Pelag. ap. Auguſt. l. 1. op. imp. to. 10. 951. c. hab. *Quia ſic dicit Dominus Deus Iſraël ſanctus, qui fecit futura : Interrogate me pro filiis meis, & filiabus, & pro operibus manuum mearum mandate mihi.* Ambroſ. l. 5. de fide, col. 587. b. *qui fecit quæ adventura ſunt.* & ſupra, l. 1. col. 463. d. *qui fecit quæ ventura ſunt.* Gregor. M. l. 30. Moral. to. 1. col. 964. d. *qui fecit quæ futura ſunt :* ſimiliter l. 1. hom. 10. in Ezech. col. 1273. b. cui lectioni etiam favet Hilar. l. 12. de Trin. col. 1132. c. necnon Auguſt. in Joh. 14. to. 3. 679. d. *Non enim ait*, inquit, *qui facturus eſt quæ futura ſunt, ſed, qui fecit quæ futura ſunt :* Vide etiam inf. 733. c.

℣. 12. Eadem refert Julian. Pelag. ap. Aug. l. 1. op. imp. to. 10. 951. c. hoc uno excepto, *ſideribus*, pro *ſtellis*. Eadem quoque hab. Gr. ed. Rom. Hilarius verò l. 4. de Trin. col. 849. c. d. *Ego feci terram, & hominem ſuper eam : ego omnibus ſideribus præcepi*, prætermiſſis verbis intermediis : at in Pſalm. 118. col. 299. b. illa ipſa refert : *ego manu mea firmavi cœlum :* & in Pſ. 125. col. 409. c. *ego ſum qui feci cœlum & terram ex nihilo.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1090. f. *ego manu mea ſolidavi cœlum.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 730. a. *Ego feci ſermone meo terram, & hominem ſuper eam : ego ſolidavi cœlum manu : ego omnibus ſideribus mandavi, ut luceant in cœlo.*

℣. 13. Similia prorſus in Gr. addito uno καὶ, poſt *regem ;* detractoque nomine *Deus*, ante *ſabaoth*. Similiter habet Hilar. l. 4. de Trin. p. 849. c. d. *Ego ſuſcitavi regem cum juſtitia, & omnes viæ ejus rectæ : hic ædificabit civitatem meam, & captivitatem plebis meæ convertet, non cum præmio, neque cum muneribus, dicit Dominus ſabaoth.* Item Julian. Pelag. ap. Auguſt. l. 1. op. imp. to. 10. 951. d. *Ego levavi cum juſtitia regem, & omnes viæ ejus rectæ : hic ædificabit civitatem meam, & captivitatem populi mei reducet, non cum præmio, nec cum muneribus, dixit Dominus ſabaoth.* Ambroſ. in Pſ. 47. col. 942. f. *hic ædificabit mihi civitatem :* & in Luc. 2. col. 1311. a. *ipſe ædificabit civitatem mihi.* Edit. Rom. οὗτος (Mſ. Alex. cum Compl. αὐτὸς) οἰκοδομήσει. Hieron. in Oſe. 3. col. 1256. e. *Suſcitavi regem cum juſtitia :* & in Iſai. 54. col. 397. a. *hic ædificabit civitatem meam, & reducet captivitatem populi mei.*

℣. 14. Ad verbum è Græco, niſi id excipias, *& te ſequentur*, pro quo, καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι. Tertul. l. cont. Prax. p. 849. b. rectè : *& Sabain*, vel *Seboin viri elati ad te tranſibunt : & poſt te ſequentur vincti manibus, & te adorabunt : quia in te Deus eſt.* Lactant. l. 4. Inſtit. c. 13. p. 576. *Fatigata eſt Ægyptus, & natio Æthiopum, & Saba viri alti ad te tranſgredientur, & tui erunt ſervi : & poſt*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. tus, & negotiatio Æthiopum, & Sabaim viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt servi, & te sequentur vincti manicis: & transibunt ad te, & adorabunt te, & in te orabunt: quoniam in te Deus est, & non est Deus absque te.

15. Tu enim Deus es, & nesciebamus; Deus Israël salvator.

16. Confundantur, & erubescant omnes adversarii ejus, & ambulent in confusione: innovamini ad me insulæ.

17. Israël salvatur à Domino salute æterna: nôn confundentur, neque erubescent usque in æternum.

Ibid. 338. 18. Sic dicit Dominus, qui fecit cœlum; iste Deus, qui ostendit terram, & fecit eam, ipse paravit eam: non in vacuum fecit eam: sed ut habitaretur, plasmavit eam: ego sum Dominus, & non est ultra.

19. Non in abscondito locutus sum, neque in loco terræ tenebroso: non dixi semini Jacob: Vanum quærite: ego sum Dominus, qui loquor justitiam, annuntio veritatem.

VULGATA NOVA.

negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: Post te ambulabunt, vincti manicis pergent: & te adorabunt, teque deprecabuntur: Tantùm in te est Deus, & non est absque te Deus.

15. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israël salvator.

16. Confusi sunt, & erubuerunt omnes: simul abierunt in confusionem fabricatores errorum.

17. Israël salvatus est in Domino salute æterna: non confundemini, & non erubescetis usque in sæculum sæculi.

18. Quia hæc dicit Dominus creans cœlos, ipse Deus formans terram, & faciens eam, ipse plastes ejus: non in vanum creavit eam: ut habitaretur, formavit eam: ego Dominus, & non est alius.

19. Non in abscondito locutus sum in loco terræ tenebroso: non dixi semini Jacob: Frustra quærite me: ego Dominus loquens justitiam, annuntians recta.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

te ambulabunt vincti compedibus, & adorabunt te, & te precabuntur: quoniam in te Deus est, & non alius Deus præter te: & inf. c. 29. p. 587. *adorabunt te, & in te precabuntur: quoniam in te Deus est, & non est alius Deus præter te.* Cypr. l. 2. Testim. p. 286. c. *Sic dicit Dominus Deus sabaoth: Fatigata est Ægyptus, & negotiatio Æthiopum, & Sabaim viri alti ad te transgredientur*, &c. ut sup. ap. Lactant. Hilarius l. 4. de Trin. col. 849. d. post vocem *sabaoth* ult. ℣. 13. proximè addit: *Laboravit Ægyptus, & mercatus Æthiopum, & Sabain: viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt servi: & post te sequentur alligati vinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur: quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te*: quamvis autem è Græco καὶ οἱ Σαβαεὶμ ἄνδρες, planum sit nomen *Sabain*, jungi debere cum seq. *viri*, ut legatur *Sabaim viri*, non verò *Æthiopum & Sabaim*; tamen hanc ultimam lectionem tueri videtur Hilarius, cùm dicat infra: *Et qui tandem existimandus labor Ægypti, & mercatus Æthiopum & Sabain*: & post paulò: *In Magis itaque & muneribus labor Ægypti, & mercatus Æthiopum & Sabain ostenditur*: deinde: *excelsi autem qui ad eum transituri sunt*, &c. Apud Zenon. autem Veron. l. 2. tract. 7. p. 158. ita: *Sic dicit Dom. Deus sabaoth: Fatigata est Ægyptus, & mercatus Æthiopum: ex Saba viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt servi: & sequentur te alligati compedibus, & adorabunt te, & in te precabuntur: quoniam in te Deus est, & non est Deus alius præter te*: Mſ. tamen 1. Tol. ibid. habet *& Sabam*, non *ex Saba*. Ap. Ambr. l. 1. de fide, to. 2. 448. a. *Laboravit Ægyptus, & mercatus Æthiopum, & Sabaim viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt servi: & post te sequentur alligati vinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur: quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te.* Eadem prorsus habet Fulg. resp. cont. Arian. p. 66. 67. Rursum Ambr. in Ps. 37. to. 1. p. 827. c. *Laboravit Ægyptus, mercatus Æthiopum, & Sabaim viri excelsi ad te transibunt*: & l. 2. de Spir. S. to. 2. 649. c. *& adorabunt te, & in te deprecabuntur.* Ambrosiast. col. 40. f. *quia in te est Deus, & non est Deus præter te.* Auct. lib. de fide orthod. ap. Ambros. col. 353. f. *Hæc dicit Dominus Deus: Fatigata est Ægyptus, & negotiatio Æthiopum, & Sabain viri excelsi ad te transient, tui erunt servi: & post te ambulabunt vincti compedibus, & te deprecabuntur: quoniam in te Deus est, & non est alius Deus præter te.* Fulgent. verò, qui sup. resp. cont. Arian. concinit ad verbum cum Ambrosio, aliter legit l. pro fide cathol. p. 538. c. ita scilicet: *Fatigata est Ægyptus, & negotiatio Æthiopiæ: multi ad te venient, & tui erunt servi: & ambulabunt post te adligati compedibus, & adorabunt te, & te deprecabuntur: quoniam in te est Deus, & tu es Deus solus*: at l. 2. ad Trasim. c. 3. p. 91. b. *quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te.* Victorin. Afric. l. 1. adv. Arium, p. 261. e. *Laboravit Ægyptus, & mercimonia Æthiopum, & Sabaim viri altissimi in te ambulabunt, & tibi erunt servi: & retro te sequentur ligati manicis, & te venerabuntur, & te precabuntur: quòd in te Deus est, & non est Deus extra te*: itidem l. 2. p. 275. a. dempto *te*, post *retro*, sicut *&*, post *manicis*. Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 646. a. *Fatigata est Ægyptus, & negotiatio Æthiopum, & Sabaim viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt servi: & post te sequentur adligati vinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur: quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 739. b. *Sic dicit Dominus Deus sabaoth: Laboravit Ægyptius, & mercatus est Æthiopas, & Sabaini viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt servi: & post te sequentur alligati vinculis, & adorabunt, & te deprecabuntur.* Auct. quæst. N. T. q. 97. col. 87. b. *post te sequentur alligati vinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur: quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te.*

℣. 15. Consonat Græc. ad verbum. Ita quoque legunt Lactant. l. 4. Instit. c. 13. p. 576. Hilar. l. 4. de Trin. col. 849. d. 851. b. c. e. Ambrosiast. col. 40. f. Fulg. l. 2. ad Trasim. c. 3. p. 91. b. Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 646. a. & Vigil. Taps. cont. Varim. p. 728. d. at ipse p. 741. c. *In te est Deus, & nesciebamus: tu enim Deus sæculorum salvator.* Tertul. verò l. cont. Prax. p. 849. b. sic habet: *Tu enim es Deus noster, & nesciebamus; Deus Israëlis.* Cypr. l. 2. Testim. p. 286. c. *Tu enim es Deus, & non sciebamus; Deus Israël salvator.* Ambros. l. 1. de fide, col. 448. a. *Tu enim es Deus, & nesciebamus; Deus Israël.* Itidem Fulgent. resp. cont. Arian. p. 66. 67. addita voce *salvator*, post ult. *Israël*: item. l. 2. ad Trasim. p. 91. at l. pro fide cathol. p. 538. c. sic: *& nesciebamus, Deus Israël salvator noster.* Victorin. Afric. l. 1. adv. Arium, p. 261. e. *Tu es enim Deus, & non sciebamus; Deus Israël.*

℣. 16. Eadem fert Gr. edit. Rom. præter hæc tria fut. Αἰσχυνθήσονται, καὶ ἐντραπήσονται... καὶ πορεύσονται. Lactant. l. 4. Instit. c. 13. p. 576. *Confundentur, & reverebuntur omnes qui adversantur tibi, & cadent in confusionem.* Similiter hab. Cypr. l. 2. Testim. p. 286. c. Hilar. verò l. 4. de Trin. col. 849. d. 851. b. c. e. *Erubescent, & pudebit omnes qui adversantur ei, & ibunt cum confusione*: nec aliter ap. Fulg. l. 2. ad Trasim. c. 3. p. 91. b. præter insolitum verbum *pudebunt*, pro *pudebit*: ita rursum resp. cont. Arian. p. 66. Faustin. presb. cont. Arian. p. 646. a. *Erubescent, & confundentur omnes qui adversantur ei, & ibunt cum confusione.*

℣. 17. Græc. extremò addit ἔτι, *ampliùs*; antecedentia verò ut in Lat. sup. Cyrillus & Procop. tollunt ἔτι, cum Hieronymo.

℣. 18. Itidem Græcè, præter unum διώρισεν, *distinxit*, loco *paravit*. Tertul. l. cont. Hermog. p. 419. a. *Hæc dicit Dominus, qui fecit cœlum; iste Deus, qui demonstravit terram, & fecit illam*: & supra p. 418. c. *non in vacuum fecit illam, sed inhabitari.* Fulgent. l. pro fide cathol. p. 537. a. *Hæc dicit Dominus, qui fecit cœlum; hic Deus, qui extendit terram, & fecit eam: non in vanum fecit eam, sed ut inhabitaretur: ego sum, ego sum, & non est alius quis.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 730. a. *Sic dicit Dominus, qui constituit cœlum & terram, & fecit eam, ipse infinivit eam*: & sup. 728. c. *ego sum Dom. Deus tuus, & non est alius præter me.* Vide inf. ℣℣. 21. 22.

℣. 19. In Gr. ed. Rom. sic geminatur sub finem: ἐγώ εἰμι, ἐγώ εἰμι Κύριος, &c. secus in Mediol. ac edd. Ald. & Compl. subinde Rom. & al. præponunt conjunct. καὶ, verbo *annuntio*; sed Compl. eam delet; cæt. quadrant. Apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 729. h. sic: *ego sum Dominus, qui loquor justitiam, & annuntio veritatem.* Similiter apud Cassiod. in Ps. 5. p. 25. a. præter vocem

VULGATA NOVA.

20. Congregamini, & venite, & accedite ſimul qui ſalvati eſtis ex gentibus: neſcierunt qui levant lignum ſculpturæ ſuæ, & rogant Deum non ſalvantem.

21. Annuntiate, & venite, & conſiliamini ſimul: quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? nunquid non ego Dominus, & non eſt ultra Deus abſque me? Deus juſtus, & ſalvans non eſt præter me.

22. Convertimini ad me, & ſalvi eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non eſt alius.

23. In memetipſo juravi, egredietur de ore meo juſtitiæ verbum, & non revertetur:

Rom. 14. 11. Philip. 2. 10.

24. quia mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.

25. Ergo in Domino, dicet, meæ ſunt juſtitiæ & imperium: ad eum venient, & confundentur omnes qui repugnant ei.

26. In Domino juſtificabitur, & laudabitur omne ſemen Iſraël.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi ſup.

20. Congregamini, & venite, & conſulite ſimul qui ſalvamini de gentibus: non cognoverunt qui portant lignum ſculpturæ ſuæ, orant deos non ſalvantes.

21. Si annuntiant, appropinquent, ut ſciant ſimul: quis audita fecit hæc ab initio, tunc annuntiatum eſt vobis? nonne ego Dominus Deus, & non eſt alius abſque me? juſtus, & ſalvans non eſt præter me.

22. Convertimini ad me, & ſalvi eritis ab extremis terræ: ego ſum Deus, & non eſt alius.

23. Per memetipſum juro, niſi egredietur de ore meo juſtitia, ſermones mei non avertentur:

24. quia mihi incurvabit omne genu, & jurabit, & confitebitur omnis lingua Deo,

25. dicens: Juſtitia, & gloria ad eum veniet, & confundentur omnes qui ſeparant ſe à Domino.

26. Juſtificabitur, & in Deo glorificabitur omne ſemen filiorum Iſraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

recta, loco *veritatem.*

℣. 20. Similiter in Græco, niſi id exceperis, γλύμμα αὐτῶν, *ſculpturam ſuam*, loco *ſculpturæ ſuæ;* præponitur etiam ibid. καὶ, verbo *orant.*

℣. 21. Eadem fert Gr. ed. Rom. præter hoc, ἐγὼ ὁ Θεός, loco *nonne ego Dominus Deus?* at in Mſ. Mediol. necnon in edd. Ald. & Compl. eſt: οὐχὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός; Apud Novatian. l. de Trin. p. 1052. b. *ego ſum Deus, & non eſt præter me juſtus, & ſalvans;* Gr. σωτήρ. Nicetius epiſt. 2. Conc. to. 5. 834. b. *ego ſum ſalvator, & non eſt alius præter me.* Fulg. reſp. cont. Arian. p. 66. & l. 1. de rem. pecc. c. 7. p. 364. *ego Deus, & non eſt alius præter me; juſtus, & ſalvans, & non eſt alius præter me.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 728. a. *ego ſum Deus, & non eſt præter me alius.*

℣. 22. Itidem Græcè, exceptis his mediis, *οἱ ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, qui ab extremo terræ.* Apud Tertul. l. cont. Hermog. p. 412. c. *ego quidem Deus.* Apud Fulg. reſp. cont. Arian. p. 66. a. *Convertimini ad me, & ſalvi eritis: quia ab extremo terræ ego ſum Deus, & non eſt alius.*

℣. 23. Ita de Græco, verbum è verbo. Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 654. b. *Sed &*, inquit, *jurat Deus per ſemetipſum:* & l. cont. Hermog. p. 412. c. *Juravit nonnunquam per ſemetipſum, quòd alius non ſit qualis ipſe.* Fulg. reſp. cont. Arian. p. 66. a. *Per memetipſum juro, quoniam exibit* (al. *exivit*) *ex ore meo juſtitia, & verba mea non avertentur:* at l. pro fide cathol. p. 537. a. *Per meipſum juro, niſi prodierit de ore meo juſtitia, verba mea non revertentur.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 728. a. *Per meipſum juro, quia exivit ex ore meo veritas, & ſermo meus non auferetur.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. d. *Per memetipſum juro, niſi exiet de ore meo juſtitia, & verba mea non avertentur.*

℣. 24. Edit. Rom. delet hoc, *& confitebitur;* ultimò verò hab. τὸν Θεόν; cæt. ut in textu: contrà Mſs. Alex. & Mediol. tollunt iſtud, *& jurabit*, ſed habent, καὶ ἐξομολογήσεται πᾶσα γλῶσσα τῷ Θεῷ, ut in Lat. ſupra. Fulgent. reſp. cont. Arian. p. 66. *mihi enim inclinabit* (al. *inclinavit*) *univerſitas genu, & jurabit omnis lingua per Deum:* at infra, p. 67. *Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo:* & l. pro fide cathol. p. 537. a. *quoniam mihi flectetur omne genu, & jurabit omnis lingua Deum.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 728. b. *quia mihi inclinabitur omne genu, & omnis lingua jurabit per Dominum.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. d. *quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo.*

℣. 25. Sic habetur Græcè, niſi quòd hoc ult. *à Domino*, jungitur verbo *juſtificabitur*, pro quo δικαιωθήσονται num. plurali. Similiter apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 728. a. b. *Juſtitia, & gloria ad eum veniet.*

℣. 26. Itidem Græcè, præter verbum primum δικαιωθήσονται, *juſtificabuntur;* Mſ. Alex. præterea habet, ἐνδοξασθήσονται, καὶ πᾶν, &c. Rom. verò ed. ἐνδοξασθήσεται πᾶν, ut ſupra.

CAPUT XLVI.

VULGATA NOVA.

1. Confractus eſt Bel, contritus eſt Nabo: facta ſunt ſimulachra eorum beſtiis & jumentis, onera veſtra gravi pondere uſque ad laſſitudinem.

2. Contabuerunt, & contrita ſunt ſimul: non potuerunt ſalvare portantem, & anima eorum in captivitatem ibit.

3. Audite me domus Jacob, & omne reſiduum domus Iſraël, qui portamini à meo utero, qui geſtamini à mea vulva.

4. Uſque ad ſenectam ego ipſe, & uſque ad

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Iſai. 46. col. 340. ex Lxx.

1. Cecidit Bel, contritus eſt Dagon: facta ſunt ſculptilia eorum in beſtias & jumenta: portatis ea colligata, quaſi onus laboranti, & deficienti,

2. & eſurienti, nec prævalenti ſimul: qui non poterunt ſalvari de bello, ipſi autem captivi ducti ſunt.

3. Audite me domus Jacob, & omnes reliquiæ Iſraël, qui portamini de utero, & erudimini à * parvulo

4. uſque ad ſenectutem. Ego ſum, & donec ſe-

* Inf. ab infantia. Ibid. 341.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter habet Gr. ed. Rom. excepto nomine Ναβώ, pro *Dagon;* ſed Mſ. Alex. necnon edd. Ald. & Compl. ſcribunt Δαγών, cum Cyrillo & Procopio: extremò ed. Rom. tollit καὶ, ante verbum *deficienti;* ſervant verò Mſs. Alex. & Mediol. Apud Cyprian. l. 3. Teſtim. p. 321. c. ſic: *Cecidit Bel, diſſolutus eſt draco: facta ſunt ſculptilia eorum ut beſtiæ & pecora: auferetis illa collo ligata, quaſi ſarcinam, laborantes, & eſurientes, & non valentes:* Mſs. Cypr. ſcribunt *Vel*, pro *Bel;* ſed more ver. librariis uſitato, qui ſæpe *v*, mutant in *b*, & vice verſa: imperitè autem in noviſſima edit. ſervatum eſt *Vel;* nec multò meliùs, ni fallor, vox *draco*, quæ proximè accedit iſti, *Dagon:* porro *Dagon* in multis legitur Græcis; nuſpiam, quod noverim, *draco.*

℣. 2. Sic eſt in Græco. Edit. nova Hieron. fert *ſalvare*, non *ſalvari;* ſed aperto mendo, quod correximus; nam in Gr. conſtanter, σωθῆναι. Similiter ap. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 322. a. *Collecti ſimul non poterunt ſalvari de bello: ipſi autem captivi ducti ſunt tecum.*

℣. 3. Ita rurſum in Græco. Item ap. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 728. b. *Audite domus Jacob, & reſiduum Iſraël, qui egredimini ex utero, & erudimini à puero.*

℣. 4. Eadem exhibet Græc. niſi excipias verbum ἀνήσω, loco *portabo;* ad litt. *remittam.* Ambroſ. l. de inſtit.

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. nescatis ego sum, ego sustineo vos: ego feci, & ego portabo: ego suscipiam, & salvos vos faciam.

5. Cui assimilastis me? videte, excogitate qui erratis,

6. & confertis aurum de sacculo, & argentum in statera appenditis, & conducitis aurificem: fecerunt opera manuum, & incurvati adoraverunt.

7. Portant illud in humeris, & vadunt: si autem posuerint illud in loco suo, manet, & non movebitur: & qui clamaverit ad illud, non audiet, & de malis non liberabit eum.

8. Mementote horum, & ingemiscite: agite pœnitentiam qui erratis, revertimini corde.

9. Et mementote priorum à sæculo, quoniam ego sum Deus, & non est ultra præter me:

10. Qui annuntio priùs novissima, antequam fiant & compleantur, & dixi: Omnis voluntas mea stabit, & cuncta quæ cogitavi, faciam:

11. Qui voco ab Oriente avem, & de terra longinqua, de quibus cogitavi: locutus sum, & adduxi: creavi, & feci.

Ibid. 342. 12. Audite me qui perdidistis cor, qui longè estis à justitia.

13. Adduxi justitiam meam; & salutem, quæ à me est, tardare non faciam. Dedi in Sion salutem, & Israëli gloriam.

Vulgata nova.

canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego portabo, & salvabo.

5. Cui assimilastis me, & adæquastis, & comparastis me, & fecistis similem?

6. Qui confertis aurum de sacculo, & argentum staterâ ponderatis: conducentes aurificem, ut faciat Deum: & procidunt, & adorant.

7. Portant illum in humeris gestantes, & ponentes in loco suo: & stabit, ac de loco suo non movebitur: sed & cùm clamaverint ad eum, non audiet: de tribulatione non salvabit eos. Bar. 6. 25.

8. Mementote istud, & confundamini: redite prævaricatores ad cor.

9. Recordamini prioris sæculi, quoniam ego sum Deus, & non est ultra Deus, nec est similis mei:

10. Annuntians ab exordio novissimum, & ab initio quæ necdum facta sunt, dicens: Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet:

11. Vocans ab Oriente avem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ: & locutus sum, & adducam illud: creavi, & faciam illud.

12. Audite me duro corde, qui longè estis à justitia.

13. Prope feci justitiam meam, non elongabitur, & salus mea non morabitur. Dabo in Sion salutem, & in Israël gloriam meam.

Notæ ad Versionem antiquam.

virg. to. 2. p. 258. d. similiter legit: *Ego sum Deus, & donec senescatis ego sum:* vide etiam in Luc. 2. to. 1. 1284. a. Apud Aug. in Ps. 112. to. 4. 1251. e. *Ego sum, & usquedum senescatis ego sum.* Apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 728. b. *usque ad senectutem. Ab initio ego sum, & quousque senescatis ego sum: ego feci, ego sustineo, ego remittam, ego suscipiam, dicit Dominus.*

℣. 5. Itidem Græcè. Cypr. l. 3. Testim. p. 322. a. legit: *Cui me assimilastis? videte, & intelligite quia erratis corde.* Ambros. l. 1. de fide, to. 2. p. 459. b. *Cui me similem æstimabis?* Auct. l. de fide orth. p. 352. b. *Cui me comparabitis?*

℣. 6. Cypr. l. 3. Testim. p. 322. a. *Qui committitis aurum de sacculo, & argentum in statera ponderatis, in pondera conducentes artifices: fecerunt manufacta, & inclinantes se, adoraverunt illud.* Edit. Rom. Οἱ (Ms. Mediolan. cum edd. Ald. & Compl. Καὶ οἱ) συμβαλλόμενοι χρυσίον ἐκ μαρσυππίου, καὶ ἀργύριον ἐν ζυγῷ· στήσουσιν ἐν σταθμῷ (Compl. σταθμίζετε,) καὶ μισθωσάμενοι χρυσοχόον, ἐποίησαν χειροποίητα· καὶ κύψαντες, προσκυνοῦσιν αὐτοῖς.

℣. 7. Edit. Rom. pro *in humeris*, legit singulariter, ἐπὶ τοῦ ὤμου, *super humerum;* Ms. autem Alex. ἐπὶ τῶν ὤμων· subinde ed. Rom. delet &, post verbum *manet;* loco verò *ad illud, non audiet,* &c. ponit, πρὸς αὐτὸν, οὐ μὴ εἰσακούσῃ· ἀπὸ κακῶν οὐ μὴ σώσῃ αὐτόν· *ad ipsum, non exaudiet: à malis non salvabit eum:* in Ms. Alex. οὐ μὴ ἀκούσῃ. Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 322. a. *Et levaverunt in humeris, & sic ambulabant: si autem posuerint illa loco, manebunt, & non movebuntur: & qui clamaverint ad illa, non audient: à malis non salvabunt eos.*

℣. 8. Itidem Græcè, præter unum præt. οἱ πεπλανημένοι, *qui errastis.* August. in Joh. 5. col. 435. d. *Redite prævaricatores ad cor.* Auct. quæst. ex utroq. Test. q. 102. ap. Aug. to. 3. 94. b. *pœnitentiam agite qui erratis, & convertimini.* Victor Tun. ap. Ambros. col. 602. f. *redite filii desertores.*

℣. 9. Sic est in Græco, verbum pro verbo. Ap. Iren. l. 2. c. 9. p. 126. b. *ego sum Deus, & præter me non est alius Deus.* Apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 728. c. *ego sum Dominus Deus, & præter me non est Deus.*

℣. 10. Edit. Rom. pro *compleantur*, hab. ἅμα συντελέσθη; sed à Compl. abest ἅμα: subinde in Rom. ἡ βουλὴ, loco *voluntas;* ut & βεβούλευμαι, pro *cogitavi;* cæt. ut supra. Apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 728. c. *Annuntians novissima, priusquam fiant, & statim consummata sunt:* & inf. 730. a. *Omne consilium meum stabit, & omnia quæcunque cogitavi, ego feci.* Apud Cassiod. in Ps. 32. p. 108. a. *Omne consilium meum stabile erit, & omnia quæcunque cogitavi, efficiam.*

℣. 11. Ita fert Græc. ad verbum; sed in fine, post *feci*, rursum ponit: ἤγαγον αὐτὸν, καὶ εὐόδωσα τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, quæ absunt ab edit. Compl. Apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 729. h. *cogitavi, & locutus sum: & adduxi, & creavi, & feci.*

℣. 12. Ita legit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. a. nisi quòd adjungit *vestrum*, ad *cor.* Græc. textui Lat. congruit.

℣. 13. Græc. ipso initio hab. Ἤγγισα, *Prope feci*, pro *Adduxi;* extremòque ponit εἰς, *in*, ante *gloriam*, detracto præcedenti &; cæt. quadrant. Eò spectare videntur illa Tertulliani l. 3. adv. Marc. p. 679. a. *Longè quique à justitia mea, appropinquaverunt justitiæ meæ, & veritati:* & l. 5. p. 799. b. *Qui longè erant à me, appropinquaverunt justitiæ meæ.*

CAPUT XLVII.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 47. col. 343. ex LXX. 1. Descende, sede super terram virgo filia Babylonis, sede in terram: non est solium filiæ Chaldæorum, quoniam nequaquam ultra vocaberis mollis & tenera.

Vulgata nova.

1. Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra: non est solium filiæ Chaldæorum, quia ultra non vocaberis mollis & tenera.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. In Gr. edit. Rom. deest τὸ *non est solium;* loco verò *filiæ*, habetur θυγάτηρ, *filia;* item pro *ultra vocaberis*, προστεθήσῃ κληθῆναι, *adjicieris vocari;* cæt. ut in textu Lat. In ed. tamen Compl. est, οὐκ ἔστι θρόνος θύγατερ Χαλδαίων. Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 29. d. rursum legit: *Descende, sede in terra virgo filia Babylonis, sede in terra: non est solium filiæ Chaldæorum, non vocaberis ultra mollis & delicata.* Similiter hab. Gaud. Brix.

VULGATA NOVA.

2. Tolle molam, & mole farinam : denuda turpitudinem tuam, diſcooperi humerum, revela crura, tranſi flumina.

Nah. 3. 5. 3. Revelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum : ultionem capiam, & non reſiſtet mihi homo.

4. Redemptor noſter, Dominus exercituum nomen illius, ſanctus Iſraël.

5. Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldæorum : quia non vocaberis ultra domina regnorum.

6. Iratus ſum ſuper populum meum, contaminavi hæreditatem meam, & dedi eos in manu tua : non poſuiſti eis miſericordias : ſuper ſenem aggravaſti jugum tuum valde.

7. Et dixiſti : In ſempiternum ero domina : non poſuiſti hæc ſuper cor tuum, neque recordata es noviſſimi tui.

8. Et nunc audi hæc delicata, & habitans
Apocal. 18. 7. confidenter, quæ dicis in corde tuo : Ego ſum, & non eſt præter me ampliùs : non ſedebo vidua, & ignorabo ſterilitatem.

VERSIO ANTIQUA.

2. Tolle molam, mole farinam : revela operimentum tuum, denuda canos, diſcooperi tibias, tranſi flumina. Hieron. ubi ſup.

3. Revelabitur ignominia tua, apparebunt opprobria tua : quod juſtum eſt de te auferam, nequaquam ultra tradam hominibus.

4. Dixit qui eruit te Dominus ſabaoth : nomen ejus, ſanctus Iſraël. Ibid. 344.

5. Sede compuncta, ingredere in tenebras filia Chaldæorum : nequaquam ultra vocaberis fortitudo regni.

6. Iratus ſum contra populum meum, contaminavi hæreditatem meam, ego dedi eos in manum tuam : tu verò non dediſti eis miſericordiam : ſeni aggravaſti jugum valde.

7. Et dixiſti : In æternum ero domina : non intellexiſti hæc in corde tuo, neque recordata es noviſſimorum.

8..... ſedeo regina, & vidua non ſum. Gregor. l. 3. Moral. c. 31. p. 97. d.

VULGATA NOVA.

Inf. 51. 19. 9. Venient tibi duo hæc ſubitò in die una, ſterilitas & viduitas : univerſa venerunt ſuper te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum vehementem.

10. Et fiduciam habuiſti in malitia tua, & dixiſti : Non eſt qui videat me : ſapientia tua & ſcientia tua hæc decepit te. Et dixiſti in corde tuo : Ego ſum, & præter me non eſt altera.

VULGATA NOVA.

11. Veniet ſuper te malum, & neſcies ortum ejus : & irruet ſuper te calamitas, quam non poteris expiare : veniet ſuper te repentè miſeria, quam neſcies.

12. Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laboraſti ab adoleſcentia tua, ſi fortè quid proſit tibi, aut ſi poſſis fieri fortior.

13. Defeciſti in multitudine conſiliorum tuorum : ſtent, & ſalvent te augures cœli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.

14. Ecce facti ſunt quaſi ſtipula, ignis combuſſit eos : non liberabunt animam ſuam de manu flammæ : non ſunt prunæ, quibus calefiant ; nec focus, ut ſedeant ad eum.

15. Sic facta ſunt tibi in quibuſcunque laboraveras : negotiatores tui ab adoleſcentia tua, unuſquiſque in via ſua erraverunt : non eſt qui ſalvet te.

VERSIO ANTIQUA.

11. Veniet ſuper te perditio, & neſcies : fovea, & incides in eam..... Hieron. in Iſai. 47. col. 345.

12. Sta nunc in incantationibus tuis, & in multis maleficiis tuis, quæ diſcebas ab adoleſcentia tua, quæ non prodeſſe tibi poſſunt.

13. Et laboraſti in conſiliis tuis : ſtent, & ſalvam te faciant aſtrologi cœli, qui contemplantur ſtellas : annuntient tibi quid venturum ſit ſuper te.

14. Ecce omnes quaſi phrygana in igne comburentur, & non eruent animam ſuam de flamma : quia habes carbones ignis, ſedebis ſuper eos.

15. Hi erunt tibi in adjutorium : laboraſti in commutatione tua ab adoleſcentia, homo in ſemetipſo erravit : tibi autem non erit ſalus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſer. 8. p. 955. d. *non vocaberis ultra mollis & delicata.*

℣. 2. Similiter in Græco. Idem etiam Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 29. d. legit : *Accipe molam, mole farinam : diſcooperi velamen tuum, denuda crura, tranſi flumina.* Ambr. in Pſ. 118. col. 1188. c. *tranſgredere flumina.* Gaud. Brix. ſer. 8. p. 955. d. *Sede in terra, & accipe molam, & mole.*

℣. 3. Ita rurſum Græcè. Item apud Gaud. Brix. ſer. 8. p. 955. d. *apparebunt opprobria tua :* ſicut apud Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 29. d.

℣. 4. Edit. Rom. delet verbum 1. *dixit ;* ſed habet Mſ. Alex. ſubinde in ed. Rom. ὄνομα αὐτῷ, *nomen ei ;* cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 5. Itidem Græcè.

℣. 6. Eadem fert Gr. edit. Rom. præter verbum ἐμίανας, *contaminaſti ;* Mſ. verò Mediol. cum edd. Ald. & Compl. hab. ἐμίανα, *contaminavi ;* ſubinde, τῦ πρεσβυτέρυ, pro *ſeni ;* Compl. πρεσβύτυ. Hieron. in Zach. 1. to. 3. 1712. e. *ego dedi eos in manus tuas : tu autem non feciſti eis miſericordiam : ſenis aggravaſti jugum.*

℣. 7. Conſonat Græcum ad verbum.

℣. 8. Græc. ὐ καθιῶ χήρα, ὐδὲ γνώσομαι ὀρφανίαν· *non ſedebo vidua, neque cognoſcam orbitatem.*

℣. 11. Hieron. dicit ita tranſtuliſſe LXX. Ita quoque eſt in editione Romana.

℣. 12. Græcè, pro *multis maleficiis tuis*, legitur ſingulariter, πολλῇ φαρμακείᾳ συ, *multo maleficio tuo ;* & poſt paulò, loco *quæ non prodeſſe tibi poſſunt*, ita, εἰ δυνήσῃ ὠφεληθῆναι, *ſi poteris adjuvari ;* cæt. ut ſupra.

℣. 13. Eadem prorſus in Græco, deleta 1. conjunct. *& ;* poſitoque δὴ, *nunc*, poſt verbum *ſtent ;* ſed à Mſ. Alex. abeſt δή.

℣. 14. Itidem Græcè, excepto verbo κάθισαι, *ſede*, pro *ſedebis ;* at in Compl. καθήσεις. Hieron. in Ezech. 1. col. 706. b. & in Amos 7. col. 1434. a. & ep. ad Damaſ. to. 3. 522. a. conſtanter legit : *habes carbones ignis, ſedebis ſuper eos.*

℣. 15. Ita rurſum in Græco, detractis voculis duabus, nempe *in*, ante *adjutorium*, & *tua*, poſt *commutatione ;* in Mſ. tamen Alex. eſt ἐν τῇ μεταβολῇ συ. Hieron. in Ezech. 1. col. 706. b. & in Amos 7. col. 1434. a. & ep. ad Damaſ. to. 3. 522. a. conſtanter hab. *Hi erunt tibi in adjutorium.*

CAPUT XLVIII.

VULGATA NOVA.

1. Audite hæc domus Jacob, qui vocamini nomine Iſraël, & de aquis Juda exiſtis, qui juratis in nomine Domini, & Dei Iſraël recordamini non in veritate, neque in juſtitia.

2. De civitate enim ſancta vocati ſunt, & ſuper Deum Iſraël conſtabiliti ſunt : Dominus exercituum nomen ejus.

VERSIO ANTIQUA.

Hi[illegible] in Iſai. 48. col. 347. ex i[illegible] 3. Priora adhuc annuntiavi, & de ore meo egreſſa ſunt, & auditum factum eſt : ſubitò feci, & venerunt.

4. Scio quia durus es, & nervus ferreus collum tuum, & frons tua ænea.

5. Et annuntiavi tibi olim : antequam venirent ſuper te, auditum tibi feci, ne fortè diceres : Quia idola mihi fecerunt, ſculptilia & conflatilia mandaverunt mihi.

6. Audiſtis omnia, & vos non cognoviſtis : ſed audita tibi feci nova à nunc, quæ futura ſunt :

7. & non dixiſti : Nunc fiunt, & non olim, & non in prioribus diebus : ne dicas : Etiam novi ea.

8. Neque noſti, neque ſcis, neque à principio aperui aures tuas : ſcio enim quoniam prævaricans prævaricaberis, & iniquus adhuc ex utero vocaberis.

9. Propter nomen meum oſtendam tibi furorem meum : & glorioſa mea inferam ſuper te, ut non te interficiam.

10. Ecce vendidi te, non propter argentum : erui autem te de fornace paupertatis.

11. Propter me faciam, quia nomen meum polluitur : & gloriam meam alteri non dabo.

Ibid. 348. 12. Audi me Jacob, & Iſraël quem ego voco : ego ſum primus, & ego in ſempiternum.

13. Et manus mea fundavit terram, & dextera mea firmavit cœlum : vocabo eos, & ſtabunt ſimul.

14. Et congregabuntur omnes, & audient : quis eis nunciavit hæc ? Diligens te, feci voluntatem tuam ſuper Babylonem, ut auferrem ſemen Chaldæorum.

VULGATA NOVA.

3. Priora ex tunc annuntiavi, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea : repentè operatus ſum, & venerunt.

4. Scivi enim quia durus es tu, & nervus ferreus cervix tua, & frons tua ærea.

5. Prædixi tibi ex tunc : antequam venirent indicavi tibi, ne fortè diceres : Idola mea fecerunt hæc, & ſculptilia mea, & conflatilia mandaverunt iſta.

6. Quæ audiſti, vide omnia : vos autem num annuntiaſtis ? Audita feci tibi nova ex tunc, & conſervata ſunt quæ neſcis :

7. nunc creata ſunt, & non ex tunc : & ante diem, & non audiſti ea, ne fortè dicas : Ecce ego cognovi ea.

8. Neque audiſti, neque cognoviſti, neque ex tunc aperta eſt auris tua : ſcio enim quia prævaricans prævaricaberis, & tranſgreſſorem ex utero vocavi te.

9. Propter nomen meum longè faciam furorem meum : & laude mea infrenabo te, ne intereas.

10. Ecce excoxi te, ſed non quaſi argentum, elegi te in camino paupertatis.

11. Propter me, propter me faciam, ut non blaſphemer : & gloriam meam alteri non dabo. Sup. 42. 8.

12. Audi me Jacob, & Iſraël quem ego voco : ego ipſe, ego primus, & ego noviſſimus. Sup. 41. 4. & 44. 6.

13. Manus quoque mea fundavit terram, & dextera mea menſa eſt cœlos : ego vocabo eos, & ſtabunt ſimul. Apoc. 1. 8. 17. & 22. 13.

14. Congregamini omnes vos, & audite : quis de eis annuntiavit hæc ? Dominus dilexit eum, faciet voluntatem ſuam in Babylone, & brachium ſuum in Chaldæis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Sic habet Græc. niſi excipias verbum ult. ἐπῆλθε, *advenerunt.*

℣. 4. Itidem Græcè ; ut & rurſum apud Hieron. in Ezech. 2. col. 711. a.

℣. 5. Edit. Rom. addit ἃ, *quæ*, poſt *olim* ; delet verò Compl. ſubinde in Rom. repetitur καὶ εἴπῃς, ὅτι, *& dicas, quia*, ante vocem *ſculptilia* ; cætera quadrant ad verbum.

℣. 6. Ita prorſus in Græco.

℣. 7. Sic iterum Græcè, deletâ præp. *in*, ante vocem *prioribus* ; poſtpoſito verò, ἤκουσας αὐτά, *audiſti ea*, huic ſeq. *diebus*. Apud Hilar. in Pſ. 118. p. 320. b. ita : *ne dicas de mandatis meis, quòd cognoveris ea.* Apud Hieron. in Eccleſ. to. 2. 766. a. *ne dicas : Etiam cognoſco eam.*

℣. 8. Similia prorſus in Græco, præter unum ἠπίσω, vel ut in Compl. ἠπίστασο, pro *ſcis*. Hilar. in Pſ. 118. col. 320. b. *Neque cognoviſti, neque crediſti ea, neque ab initio aperui tibi aures : cognovi enim quòd ſpernens ſperneres, & quòd iniquus adhuc ex ventre vocandus eſſes.* Hieron. in Eccleſ. to. 2. 766. a. *Neque cognoviſti, neque ſcis, neque à principio aperui tibi aures : ſcio enim quia contemnens contemnis.* Tichon. reg. 2. p. 51. e. *ſcio quoniam reprobatus reprobaberis.*

℣. 9. Similiter in Græco. Tichon. reg. 2. p. 51. e. legit : *Propter nomen tuum* (l. *meum*) *oſtendam tibi dignitatem meam : & præclara mea ſuperducam tibi.*

℣. 10. Sic eſt in Græco. Hieron. verò inf. 348. a. legit : *Ecce vendidi te, non in pecunia : ſed vendidi te peccatis tuis, & erui te de fornace paupertatis.*

℣. 11. Sic habetur Græcè, additâ voculâ σοὶ, *tibi*, ad verbum *faciam* ; ſed abeſt in ed. Compl. Novatian. l. de Trin. p. 1032. c. legit : *quoniam majeſtatem meam non dabo alteri.*

℣. 12. Eodem modo legit Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 614. c. l. verò cont. Maximin. to. 8. 721. d. habet : *Audite me Jacob, & Iſraël quem ego vocabo : ego ſum primus, & ego ſum in æternum :* ita rurſum l. cont. ſerm. Arian. to. 8. 638. a. ſublato ult. *ſum*. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 303. a. textui accinit, niſi quòd ultimò habet *in æternum*. Ita quoque in Græco eſt, repetito verbo εἰμὶ, poſt 2. *ego* ; ſed abeſt ab ed. Compl. Similiter apud Ambroſ. l. 2. de fide, to. 2. 484. e. & l. 3. de Spir. S. col. 666. c. *ego ſum primus, & ego in æternum.* Sic etiam apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 730. a. & apud Auct. quæſt. N. Teſt. q. 97. p. 89. a.

℣. 13. Concinit Græc. ad verbum. Ambroſ. l. 3. de Spir. S. to. 2. 666. c. legit : *Et manus mea fundavit terram, & dextera mea ſolidavit cœlum : vocabo eos, & adſtabunt ſimul.* Similiter Auguſt. l. 2. cont. Maximin. to. 8. p. 721. d. detracta una conjunct. *&*, ante vocem *dextera*, quam etiam omittit Ambroſ. l. 2. de fide, col. 484. e. necnon Auguſt. l. cont. ſerm. Arian. to. 8. 638. a. qui rurſum leg. *ſolidavit cœlos*, & in fine, *adſtabunt ſimul :* ſed l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 614. c. concinit omnino cum textu Hieron. Itidem Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 303. a. niſi quòd addit *omnes*, ad hoc, *vocabo eos :* lib. verò cont. Varimad. p. 730. a. legit : *Manus mea fundavit terram, & dextera mea ſolidavit cœlum.* Ita quoque Auct. quæſt. N. Teſt. q. 97. ap. Auguſt. to. 3. 89. a.

℣. 14. Eadem prorſus habet Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 614. c. at l. cont. ſerm. Arian. to. 8. 638. a. legit : *Convenient etiam univerſi, & audient : quis illis nunciavit hæc ? Diligens autem te, feci voluntatem tuam ſuper*

Vulgata nova.

15. Ego ego locutus sum, & vocavi eum: adduxi eum, & directa est via ejus.

16. Accedite ad me, & audite hoc: non à principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fieret, ibi eram: & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus ejus.

17. Hæc dicit Dominus redemptor tuus sanctus Israël: Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas.

18. Utinam attendisses mandata mea: facta fuisset sicut flumen pax tua, & justitia tua sicut gurgites maris,

19. & fuisset quasi arena semen tuum, & stirps uteri tui ut lapilli ejus: non interisset, & non fuisset attritum nomen ejus à facie mea.

Jer. 51. 6. 20. Egredimini de Babylone, fugite à Chaldæis, in voce exsultationis annuntiate: auditum facite hoc, & efferte illud usque ad extrema terræ. Dicite: Redemit Dominus servum suum Jacob.

21. Non sitierunt in deserto, cùm educeret Exod. 17. 6. Num. 20. 12. eos: aquam de petra produxit eis, & scidit petram, & fluxerunt aquæ.

22. Non est pax impiis, dicit Dominus. Inf. 57. 21.

Versio antiqua.

15. Ego locutus sum, & ego vocavi: adduxi eum, & prosperam feci viam ejus. *Hieron. ubi sup.*

16. Adducite ad me, & audite hæc: non à principio in abscondito locutus sum: quando fiebat, ibi eram: & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus ejus.

17. Sic dicit Dominus, qui liberavit te* sanctus Israël: Ego sum Deus, ostendi tibi viam, in qua ambules. *Lucif. Cal. l. de reg. apost. p. 220. c.* * Edit. vitiosè *sanctum.*

18. Et si audisses mandata mea, facta fuisset ut fluvius pax tua, & justitia ut fluctus maris:

19. & factum esset sicut arena maris semen tuum, & nati ventris tui.....

20. Exi de Babylone, fugiens à Chaldæis: [a] vocem jucunditatis annuntiate, & audiatur: annuntiate usque ad extremum terræ: Liberavit Dominus populum suum. *Ambr. l. de Isaac, c. 6. col. 373. d.* [a] *Missale Rom. ad Introit. Dom. 5. post Pascha.*

21. Si sitierint, per deserta adducet illos: aquam de petra producet illis, findetur petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. *Cypr. l. 1. Test. p. 279. b.*

22. Non enim est gaudere impiis, dicit Dominus. *Iren. l. 1. p. 83. c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

Babylonem, ut tollatur semen Chaldæorum: ita rursum l. 2. cont. Maximin. to. 8. 721. d. detracto uno *autem*, post *diligens*. Ambros. l. 3. de Spir. S. to. 2. 666. c. *Et congregabuntur omnes, & audient: quis illis hæc denuntiavit? Diligens te, feci voluntatem tuam adversùs Babylonem, ut tollatur semen Chaldæorum:* vide etiam in Ps. 118. to. 1. 1131. d. Vigilius Taps. l. 12. de Trin. p. 303. a. *Et congregabuntur omnes, & audient: quis annuntiavit eis talia? Diligens te, feci voluntatem tuam in Babylone, ut tollam semen Chaldæorum.* Græc. textui Hieron. consonat ad verbum, habetque τίς αὐτοῖς ἀνήγγειλε; Symmach. τίς αὐτῷ, *quis ei:* sic etiam ferunt Mss. plures August. sup. l. de civit. Dei; sed refragantur alii Mss. ejusdem libri, sicut omnes utriusque cont. Maximin. & contra serm. Arian.

℣. 15. Itidem Græcè, sublata una conjunct. &, post *locutus sum;* at in Compl. καὶ ἐγὼ ἐκάλεσα. Item apud Ambros. l. 3. de Spir. S. to. 2. 666. d. & l. 2. de fide, col. 484. f. *Ego locutus sum, & ego vocavi: adduxi eum, & prosperum iter ejus feci.* Ap. August. l. 20. de civit. Dei, c. 30. col. 614. c. d. *Et locutus sum, & ego vocavi: adduxi eum, & prosperam feci viam ejus:* at l. cont. serm. Arian. to. 8. 638. b. & l. cont. Maximin. col. 721. e. *Ego locutus sum, ego vocavi: adduxi illum, & prosperam viam ejus feci.* Auct. quæst. N. T. q. 97. ap. Aug. to. 3. 89. a. *Ego locutus sum, ego vocavi: ego adduxi eum, & prosperum iter ejus feci.* Similiter habet Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 303. a. deleto uno *ego*, post *vocavi*; item l. cont. Varimad. p. 732. a. *Ego vocavi, & adduxi eum, & prosperum iter*, &c.

℣. 16. Eadem sunt in Græco, præter istud, Κύριος Κύριος, loco *Dominus Deus;* in Ms. Alex. semel tantùm Κύριος, absque seq. *Deus*. Apud Ambros. l. 2. de fide, to. 2. 484. f. *Accedite ad me, & audite hæc: non in occulto ab initio locutus sum: cùm fierent, illic eram: & nunc Dominus misit me, & spiritus ejus:* itidem l. 3. de Spir. S. col. 666. d. præter ista: *& nunc Dominus Deus misit, & spiritus ejus.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 614. d. *Accedite ad me, & audite hæc: non à principio locutus sum in abscondito: quando fiebant, ibi eram: & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus ejus:* at l. cont. Maximin. to. 8. 721. e. necnon l. cont. serm. Arian. col. 638. b. ita legit: *Convenite ad me, & audite ista: nec enim ab initio in obscuro locutus sum: cùm fiebant, ibi eram: & nunc Dominus misit me, & spiritus ejus.* Auct. quæst. N. T. q. 97. ap. Aug. to. 3. 89. a. cum Ambrosio sup. l. 2. de fide, concinit ad verbum. Ita quoque Vigil. Taps. l. 3. de Trin. p. 232. c. necnon l. 12. p. 303. a. nisi quòd hoc ult. loco hab. *non à principio in abscondito locutus sum hæc, quando fiebant: & nunc Dominus misit me*, &c.

℣. 17. Græc. Οὕτω λέγει Κύριος, ὁ ῥυσάμενός σε ἅγιος Ἰσραήλ· Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου, δέδειχά σοι τοῦ εὑρεῖν σε τὴν ὁδὸν, ἐν ᾗ πορεύσῃ ἐν αὐτῇ. *Sic dicit Dominus, qui eruit te sanctus Israël: Ego sum Deus tuus, ostendi tibi ut invenires viam, in qua ambulabis in ea.*

℣. 18. Consonat Græcum ad verbum. Vide Tichon. infra.

℣. 19. Sic est in Græco, detracta una voce *maris*. Ap. Tichon. reg. 3. p. 55. b. e. *Si me audisses Israël, esset sicut arena maris numerus tuus;* at in Gr. constanter, τὸ σπέρμα σου.

℣. 20. Gr. loco *jucunditatis*, habet εὐφροσύνης, *lætitiæ;* & pro *audiatur*, ἀκουστὸν γενέσθω τοῦτο, *auditum fiat hoc;* subinde post vocem *terræ*, subdit λέγετε, *dicite;* & loco *populum suum*, τὸν δοῦλον αὐτοῦ Ἰακώβ, *servum suum Jacob;* Ms. verò Alex. τὸν λαόν. Ambros. in Ps. 1. col. 747. a. iterum legit: *Exi ergo à Babylone, fugiens à Chaldæis.*

℣. 21. Eadem iterum legit Cypr. epist. 63. p. 106. b. nec aliter in Græco sunt, nisi quòd ipso initio ponitur καὶ; & loco *per deserta adducet*, habetur, δι' ἐρήμου ἄξει, *per desertum ducet.*

℣. 22. Græcè deest *enim;* transferturque vox *impiis*, post ult. *Dominus;* at in Ms. Alex. legitur ut sup. τοῖς ἀσεβέσι, λέγει Κύριος.

CAPUT XLIX.

Vulgata nova.

Jer. 1. 5. 1. AUdite insulæ, & attendite populi de longè: Dominus ab utero vocavit me, Galat. 1. 15. de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.

Inf. 51. 16. Ephes. 6. 16. 2. Et posuit os meum quasi gladium acutum:

Versio antiqua.

1. AUdite me insulæ, & attendite gentes: post multum tempus stabit, dicit Dominus: De ventre vocavit me, & ex utero matris meæ vocavit nomen meum. *Hieron. in Isai. 49. col. 350. ex Lxx.*

2. Et posuit os meum quasi gladium acutum,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. hab. διὰ χρόνου πολλοῦ, *per multum tempus*, loco *post multum*, &c. paulò verò post delet, *De ventre vocavit me, &;* cæt. ad verbum quadrant. Ambrosius etiam in Ps. 35. col. 767. c. legit: *Ex utero matris meæ vocavit Dominus nomen meum.*

℣. 2. Ita de Græco, verbum è verbo. Apud Hilar. in

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. & sub protectione manus suæ abscondit me: posuit me quasi sagittam electam, & in pharetra sua abscondit me.
3. Et dixit mihi: Servus meus es tu Israël, & in te gloriabor.
4. Et ego dixi: Sine causa laboravi, in vanum, & in nihili dedi fortitudinem meam: propterea judicium meum apud Dominum, & labor meus coram Deo meo.
Ibid. 352. 5. Et nunc sic dicit Dominus, qui formavit me ex utero servum sibi, ut congregarem Jacob ad eum, & Israël: congregabor, & glorificabor coram Domino, & Deus meus erit fortitudo mea.
6. Et dixit mihi: Magnum tibi est ut voceris puer meus, & suscites tribus Jacob, & dispersionem Israël convertas. Ecce posui te in testamentum generis, in lucem gentium, ut sis salus usque ad extremum terræ.
Ibid. 353. 7. Sic dicit Dominus, qui eruit te Deus Israël: Sanctificate eum, qui despicit animam suam, qui abominationi est gentium, qui servus est principum: Reges videbunt eum, & consurgent principes, & adorabunt eum propter Dominum, quia fidelis est sanctus Israël, & elegit te.
8. Sic dicit Dominus: Tempore opportuno exaudivi te, & in die salutis auxiliatus sum tui: & plasmavi te, & dedi te in testamentum gentium, ut constitueres terram, & possideres hæreditates desertas:

VULGATA NOVA.

in umbra manus suæ protexit me, & posuit me sicut sagittam electam: in pharetra sua abscondit me. Hebr. 4. 12. Apoc. 1. 16.
3. Et dixit mihi: Servus meus es tu Israël, quia in te gloriabor.
4. Et ego dixi: In vacuum laboravi, sine causa, & vanè fortitudinem meam consumpsi: ergo judicium meum cum Domino, & opus meum cum Deo meo.
5. Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, & Israël non congregabitur: & glorificatus sum in oculis Domini, & Deus meus factus est fortitudo mea.
6. Et dixit: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & feces Israël convertendas. Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Sup. 42. 6. Act. 13. 47.
7. Hæc dicit Dominus redemptor Israël, sanctus ejus, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad servum dominorum: Reges videbunt, & consurgent principes, & adorabunt propter Dominum, quia fidelis est, & sanctum Israël qui elegit te.
8. Hæc dicit Dominus: In tempore placito exaudivi te, & in die salutis auxiliatus sum tui: & servavi te, & dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas: 2. Cor. 6. 2.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ps. 119. & 126. col. 374. a. 421. d. *& posuit me tanquam sagittam electam, & in pharetra sua abscondit me.* Ap. Ambros. epist. 46. p. 987. c. *Et posuit os meum ut gladium acutum, & sub tegumento manus suæ protexit me: posuit me sicut sagittam electam, & pharetrâ suâ texit me:* item l. 5. Hexa. col. 110. d. alludens ait: *pharetrâ meâ protexi eum:* vide etiam in Ps. 36. & 118. col. 788. e. 1023. a. & l. de exhort. virg. col. 293. f. Rursum Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. 712. c. *posuit me sicut sagittam*, &c. ut in textu: & in Abac. 3. col. 1631. c. *posuit me ut jaculum electum*, &c. ut supra.

℣. 3. Itidem Græcè, nisi excipiatur verbum ult. ἐνδοξασθήσομαι, pro *gloriabor*. Rectè Ambros. ep. 46. col. 987. c. *Et dixit mihi: Servus meus es tu Israël;* & inf. *in te glorificabor.* Hilar. verò cùm in Ps. 119. col. 374. a. tum in Ps. 126. col. 421. d. huic ult. de ℣. 2. *abscondit me*, proximè addit, *Et ait: Grande tibi est*, &c. quæ pertinent ad ℣. 6. Ita quoque jungit Hieron. in Abac. 3. col. 1631. c. prætermissis omnibus intermediis.

℣. 4. Similia prorsus in Græco, nisi excipiatur adverb. κενῶς, pro *sine causa.* Ambros. in Ps. 48. col. 953. c. & epist. 46. col. 987. d. 988. b. legit: *Et ego dixi: In vacuum laboravi, & in nihilum dedi vires meas: ideo judicium meum ante Dominum, & dolor meus ante Deum meum.*

℣. 5. Eadem exhibet Gr. edit. Rom. hoc ult. excepto, μοὶ ἰσχύς, *mihi fortitudo;* at in Compl. ἰσχύς μου, in Ms. Alex. μου ἰσχύς, ut supra. Apud Ambros. in Ps. 35. col. 767. b. *Sic dicit Dominus, qui finxit me ex utero servum sibi, ad congregandum Jacob, & Israël ad eum:* & epist. 46. col. 987. d. *Et nunc sic dicit Dominus, qui finxit me servum ex utero sibi, ad congregandum Jacob, & Israël.* August. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. c. *Et nunc sic dicit Dominus, qui finxit me in utero servum sibi, ut congregem Jacob, & Israël ad eum: appropinquabo illum, & honorabor coram Domino, & Deus meus erit mihi virtus.* Apud Vigil. Taps. l. 5. cont. Eutych. p. 67. b. omnia ut in Vulg. præter hoc med. *& Israël non congregabitur;* quod deest.

℣. 6. Similia leguntur in Græco edit. Rom. præter tria, nempe, τοῦ στῆσαι, *ut suscites*, loco *& suscites;* subinde, ἰδοὺ δέδωκά σε, *ecce dedi te*, pro *ecce posui te;* extremò, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν, *ut sis in salutem*, loco *ut sis salus:* Ms. Alex. hab. sup. ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν· Tertulque l. 4. adv. Marc. p. 719. b. *posui te in lucem nationum;* & l. 5. p. 783. b. *posui te in lumen nationum:* & l. cont. Prax. p. 843. b. *Magnum tibi est ut vocеris filius meus, ad statuendas tribus Jacob, & ad convertendam dispersionem Israëlis. Posui te in lucem nationum, ut sis salus in extremum terræ.* Hilar. in Ps. 119. col. 374. a. *Et ait: Grande tibi est hoc, vocari te puerum meum:* & in Ps. 126. col. 421. d. *Et dixit mihi: Magnum tibi est hoc, vocari te puerum meum.* Ambros. epist. 81. col. 1099. d. *Magnum tibi est vocari puerum meum:* & epist. 46. col. 987. e. *Magnum tibi est vocari te puerum meum;* paulòque post: *Ecce posui te in testamentum generis mei, in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ:* itidem l. de virginit. to. 2. 229. a. necnon l. 5. de fide, col. 570. d. sed hoc ult. loco jungit hæc, *vocari puerum meum*, cum seq. *ecce posui te*, &c. prætermissis aliis intermediis. Tichon. reg. 4. p. 57. d. *Magnum tibi erit istud, ut voceris puer meus, & statuas tribus Jacob, & Israël dispersionem convertas. Ecce posui te in testamentum generis, in lumen gentium, ut sis in salutem usque in novissimum terræ.* Aug. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. d. *Et dixit mihi: Maximum tibi erit hoc, vocari te puerum meum, ut constituas tribus Jacob, & prolem Israël convertas. Et posui te in testamentum generis, in lucem gentium, ut sis salus usque ad fines terræ:* & l. cont. Jud. to. 8. 29. d. 39. e. *Dedi te in lucem gentium, ut* (al. *ita ut*) *sis salus mea usque in fines terræ.* Rursum Hieron. in Abac. 3. col. 1631. c. habet: *Magnum est tibi hoc, vocari te servum meum:* & in Isai. 22. to. 3. 200. f. *Magnum tibi est vocari te puerum meum:* similiter l. 1. in ep. ad Tit. to. 4. 409. a. ubi ait ita Græcè dici: Μέγα σοί ἐστι τοῦ τὸ κληθῆναί σε παῖδά μου· abest τό ab ed. Rom. & Compl. σε: Hieron. verò ep. ad Dardan. to. 2. 610. b. ita legit: *Parum tibi est ut sis puer meus ad suscitandas tribus Israël, & feces* (vel *reliquias*) *Israël congregandas. Dedi te in lucem cunctis gentibus, ut sis salvator universæ terræ.* Vigil. Taps. l. 5. cont. Eutych. p. 67. b. *Et dixit: Magnum tibi est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & dispersiones Israëlis congreges. Ecce posui te in testamentum generis, in lucem gentium, ut sis salus usque ad extremum terræ.* Collat. Carthag. p. 392. b. *Posui te in testamentum generis, in lucem gentibus, ut sit salus usque in fines terræ.*

℣. 7. Sic habet editio Rom. præter seqq. τὸν βδελυσσόμενον ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, τῶν δούλων τῶν ἀρχόντων, loco *abominationi est gentium, qui servus est principum:* at in Compl. loco τῶν δούλων, est ὁ δοῦλος; apud Cyrill. τὸν δοῦλον; quæ lectio ab Hieronymo Theodotioni tribuitur; qui etiam loco τῶν ἐθνῶν, hab. τοῦ ἔθνους: extremò in edit. Rom. est ἐξελεξάμην σε, *elegi te;* sed apud Symm. ἐξελέξατό σε, *elegit te*, ut supra.

℣. 8. Hæc tota conveniunt cum Græcò edit. Rom. excepta voce *opportuno*, pro qua δεκτῷ. Similiter hab. Hilar. in Ps. 68. col. 221. d. *Tempore accepto exaudivi te:* item in Ps. 118. col. 340. d. additque, *& in die salutis auxiliatus sum tibi.* Ambros. l. 2. de Abr. c. 10. col. 346. c. *Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te:*

Vulgata nova.

9. ut diceres his, qui vincti sunt: Exite; &
his, qui in tenebris: Revelamini. Super vias paſ-
centur, & in omnibus planis paſcua eorum.
Apocal. 7. 16. 10. Non eſurient, neque ſitient, & non per-
cutiet eos æſtus & ſol: quia miſerator eorum re-
get eos, & ad fontes aquarum potabit eos.
11. Et ponam omnes montes meos in viam,
& ſemitæ meæ exaltabuntur.
12. Ecce iſti de longè venient, & ecce illi
ab Aquilone & mari, & iſti de terra Auſtrali.
13. Laudate cœli, & exſulta terra, jubilate
montes laudem: quia conſolatus eſt Dominus
populum ſuum, & pauperum ſuorum miſere-
bitur.
14. Et Dixit Sion: Dereliquit me Dominus,
& Dominus oblitus eſt mei.
15. Nunquid oblivîſci poteſt mulier infantem
ſuum, ut non miſereatur filio uteri ſui? & ſi il-
la oblita fuerit, ego tamen non oblivîſcar tui.
16. Ecce in manibus meis deſcripſi te: muri
tui coram oculis meis ſemper.
17. Venerunt ſtructores tui: deſtruentes te &
diſſipantes, à te exibunt.
Inf. 60. 4. 18. Leva in circuitu oculos tuos, & vide,
omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi: vivo
ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut or-
namento veſtieris, & circumdabis tibi eos quaſi
ſponſa.
19. Quia deſerta tua, & ſolitudines tuæ, &

Versio antiqua.

9. diceréſque his, qui in vinculis ſunt: Exite; Hieron. ubi ſup.
& qui in tenebris: Revelamini. In omnibus viis
paſcentur, & in omnibus ſemitis paſcua eorum.
10. Non eſurient, neque ſitient, neque percu-
tiet eos æſtus, neque ſol: ſed qui miſeretur eo-
rum, conſolabitur eos, & per fontes aquarum
ducet illos.
11. Ponamque omnem montem in viam, &
omnem ſemitam in paſcua eis.
12. Ecce iſti de longè venient, iſti ab Aquilo-
ne & mari, alii autem de terra Perſarum.
13. Lætamini cœli, & exſultet terra, erum-
pant montes lætitiam: quia miſertus eſt Deus po-
puli ſui, & humiles populi ſui conſolatus eſt.
14. Dixit autem Sion: Dereliquit me Domi- Ibid. 355.
nus, & Deus oblitus eſt mei.
15. Nunquid oblivîſcetur mulier parvuli ſui, ut
non miſereatur partûs uteri ſui? ſin autem & ho-
rum oblita fuerit mulier, ſed ego non oblivîſcar
tui, dicit Dominus.
16. Ecce ſuper manus meas depinxi muros tuos,
& coram me es ſemper:
17. citòque ædificaberis à quibus deſtructa fue-
ras: & qui te diſſipaverant, egredientur ex te.
18. Leva in circuitu oculos tuos, & vide, om-
nes iſti congregati ſunt, venerunt ad te: vivo
ego, dicit Dominus, quia omnibus his quaſi or-
namento veſtieris, & circumdabis tibi eos quaſi
monile ſponſæ.
19. Quoniam deſerta tua, & quæ diſſipata,

Notæ ad Versionem antiquam.

ita rurſum l. de inſtit. virg. to. 2. 270. a. & epiſt. 23. col. 883. d. Hieron. verò in Iſai. 52. col. 379. d. *Tempore opportuno audivi te, & in die ſalutis adjutor tui fui.* Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. d. *Sic dicit Dominus Iſraël: Tempore aptiſſimo exaudivi te, & in die ſalutis adjuvi te:* & poſt paulò: *dedi te in teſtamentum gentium, ut incolas terram, & poſſideas hæreditatem deſerti:* Mſ. quoque Alex. habet κληρονομίαν ἐρήμου, non κληρονομίας ἐρήμους, ut in edit. Rom. Vigilius Tapſ. l. 5. cont. Eutych. p. 67. a. nil differt à textu noſtro Lat. niſi quòd leg. *tempore accepto;* & inf. *ut conſtitueres terras.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 51. p. 215. e. *Tempore acceptabili exaudivi te, & in die ſalutis adjuvi te.*

℣. 9. Eadem ſunt in Græco, præter duo, λέγοντα, *dicens*, pro *diceréſque;* & ἀνακαλυφθῆναι, *ut revelentur*, pro *revelamini.* Apud Ambroſ. epiſt. 41. col. 958. b. *qui in vinculis ſunt: Exite; & his, qui in carcere ſunt: Procedite.* Apud Vigil. Tapſ. l. 5. cont. Eutych. p. 67. a. ut ſup. *diceréſque his, qui in vinculis ſunt: Exite; & qui in tenebris: Revelamini.*

℣. 10. Concinit Græc. ad verbum, niſi quòd delet *eos*, poſt *conſolabitur;* ſed habet ed. Compl. παρακαλέσει αὐτούς.

℣. 11. Itidem Græcè.

℣. 12. Ita rurſum in Græco. Item apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 707. b. *Ecce iſti venient de longinquo, iſti autem venient ab Aquilone & mari, alii autem de terra Perſarum.* Similiter apud Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. e. *Ecce iſti à longinquo venient, hi autem ab Aquilone & mari, alii autem ex terra Perſarum.* Apud Auct. l. de promiſſ. p. 3. col. 184. a. *Ecce hi de longinquo veniunt, hi autem ab Aquilone & mari, hi autem de terra Perſarum.* In Mſ. Alex. πόῤῥωθεν ἔρχονται; in ed. Rom. ἥξουσι.

℣. 13. Ita de Græco, verbum è verbo. Auguſt. verò l. de unit. Eccl. to. 9. 347. e. legit: *Exſulta cœlum, & in lætitia eſto terra, emittant montes jocunditatem: quoniam miſertus eſt Deus populi ſui, & humiles populi ſui allocutus eſt.*

℣. 14. Ita legit Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. e. Sic etiam in Græco eſt edit. Rom. hoc excepto, καὶ ὅτι Κύριος, *& quia Dominus*, loco *& Deus;* ſed abeſt ὅτι, ab edd. Ald. & Compl. & in Mſ. Alex. eſt, καὶ ὁ Θεός, ut in Lat. ſup.

℣. 15. Similia exſtant Græcè, niſi hoc excipiatur, *ut non miſereatur partûs*, pro quo, ἢ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα· ſed à Mſ. Alex. abeſt ἢ. Apud Hieron. in Iſai. 66. col. 503. d. ita: *Nunquid oblivîſcetur mulier ut miſereatur ſobolis uteri ſui? ſed & ſi illa fuerit oblita, ego tamen non oblivîſcar tui.* Apud Auguſt. verò l. de unit. Eccl. to. 9. 347. e. *Nunquid capiet oblivio mulierem filii ſui, vel poteſt fieri ut non miſereatur fetûs uteri ſui? nunc ecce & ſi illam oblivio habebit, me tamen tui nullo modo oblivio capiet, dicit Dominus;* Gr. εἶπε, *dixit.*

℣. 16. Concinit Græc. ad verbum. Item Iren. l. 5. c. 35. p. 335. e. *Ecce in manibus meis depinxi muros tuos, & in conſpectu meo es ſemper.* Ambroſ. l. 6. Hexa. col. 129. a. 132. d. *Ecce ego, Jeruſalem, pinxi muros tuos:* ſimiliter l. 4. de interpel. Dav. c. 8. col. 669. f. & in Pſ. 47. & 118. col. 944. b. 1156. d. & l. de exhort. virg. to. 2. 296. b. at l. de bono mort. c. 5. to. 1. 397. e. *In manibus meis pinxi muros tuos, & in conſpectu meo es ſemper.* Hieron. in Iſai. 2. col. 28. b. *Ecce ſuper manus meas depinxi muros tuos, & in conſpectu meo ſunt ſemper.* Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 347. e. f. *Ecce ſuper manus meas deſcripſi tuos muros: in conſpectu etiam meo es in perpetuum.*

℣. 17. Sic iterum Græcè: rurſumque ap. Hieron. in Iſai. 2. col. 28. b. *citò ædificaberis ab his, à quibus deſtructa eras.* Auguſt. verò l. de unit. Eccl. to. 9. 347. f. legit: *& brevi ædificaberis ab his, à quibus everſa es:* & inf. 348. a. addit: *& qui deſolaverunt te, diſcedent à te:* Græc. καὶ οἱ ἐρημώσαντές σε, ἐξελεύσονται ἐκ σοῦ· Mſ. Alex. ἔξω ἐξελεύσονται.

℣. 18. Græc. adjungit πάντας, *omnes*, ad *vide*, ſubditque: ἰδοὺ συνήχθησαν, καὶ ἦλθοσαν πρός σε, *ecce congregati ſunt, & venerunt ad te;* ſubinde ſic: ὅτι πάντας αὐτοὺς ὡς κόσμον ἐνδύσῃ, καὶ περιθήσεις αὐτοὺς ὡς κόσμον νύμφη, Mſ. Alex. νύμφης. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 707. b. *Attolle per circuitum oculos tuos, & vide; omnes congregati ſunt:* & l. 3. p. 681. a. *& circumdabis enim illos tibi tanquam ornamentum ſponſæ.* Ambroſ. l. de bened. Patr. c. 4. col. 520. *vivo ego, dicit Dominus, niſi omnes eos induam ſicut veſtimentum.* Tichon. reg. 7. p. 66. d. *Extolle oculos tuos in circuitu, vide omnes filios tuos; collecti ſunt, & venerunt ad te: vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus illis induêris, & ſuperimpones illos ſicut ornamentum novæ nuptæ.* Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 348. a. *Circumſpice ubique oculis tuis, & vide univerſos: vivo ego, dicit Dominus, omnes hos indues te, & diſpones eos ut ornamentum novæ nuptæ.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 27. ap. Proſp. col. 110. e. *vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus illis veſtieris.* Vide Greg. M. to. 3. col. 534. b.

℣. 19. Loco *nunc anguſtaberis præ*, edit. Rom. hab. ὅτι νῦν στενοχωρήσει ἀπό· & ubi *te humiliaverant*, ſic, καταπίνοντές σε; cæt. quadrant ad verbum: à Mſs. Alex. & Mediol. abeſt ὅτι, ante στενοχωρήσει. Tichon. reg. 7. p.

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. & quæ corruerunt, nunc angustaberis præ habitatoribus, & longè fient à te qui te humiliaverant.

20. Dicent enim in auribus tuis filii tui, quos perdidisti : Angustus mihi locus est, fac mihi locum ut habitem.

21. Et dices in corde tuo : Quis genuit mihi istos? ego autem absque liberis, & vidua : & istos quis enutrivit mihi? ego derelicta sum sola : & isti ubi erant?

Ibid. 356. 22. Sic dicit Dominus Deus : Ecce elevo super gentes manum meam, & super insulas levabo si-
Ibid. 357. gnum meum. Et adducent filios tuos in sinu, & filias tuas in humeris portabunt.

23. Et erunt reges nutritii tui, & principes feminæ nutrices tuæ : super faciem terræ adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego Dominus, & non confundentur qui exspectant me.

Ibid. 358. 24. Nunquid accipiet quis à gigante spolia? & si captivum duxerit quis iniquè, salvabitur?

25. Sic dicit Dominus : Si quis ceperit gigantem, accipiet spolia : & accipiens à forti, salvabitur. Ego autem judicium meum judicabo, & ego filios meos eruam.

26. Et comedent qui tribulaverunt te carnes suas : & bibent, quasi vinum novum, sanguinem suum, & inebriabuntur : & sciet omnis caro, quia ego Dominus qui erui te, & adjutorium fortitudinis Jacob.

Vulgata nova.

terra ruinæ tuæ, nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur qui absorbebant te.

20. Adhuc dicent in auribus tuis filiis sterilitatis tuæ : Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem.

21. Et dices in corde tuo : Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata, & captiva : & istos quis enutrivit? ego destituta & sola : & isti ubi erant?

22. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce levabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt.

23. Et erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ : vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego Dominus, super quo non confundentur qui exspectant eum.

24. Nunquid tolletur à forti præda? aut quod captum fuerit à robusto, salvum esse poterit?

25. Quia hæc dicit Dominus : Equidem, & captivitas à forti tolletur : & quod ablatum fuerit à robusto, salvabitur. Eos verò, qui judicaverunt te, ego judicabo, & filios tuos ego salvabo.

26. Et cibabo hostes tuos carnibus suis : & quasi musto, sanguine suo inebriabuntur : & sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.

Notæ ad Versionem antiquam.

66. d. legit : *Quia deserta tua, & diruta, & quæ ceciderunt, nunc angustiabuntur ab inhabitantibus.* August. l. de unit. Eccl. to. 9. 348. a. *Quoniam quæ deserta fuerunt in te, & corrupta, & delapsa, nunc in maxima arctura erunt per eos, qui commorantur istic : longè à te efficiantur qui te transvorabant.*

℣. 20. Itidem Græcè, dempto uno *est*, post *locus*. Ap. Aug. in Ps. 112. to. 4. 1254. c. *Dicent in auribus tuis filii tui, quos amiseras : Angustia nobis est in isto loco, facite itaque nobis & nunc locum, in quo commoremur :* similiter l. de unit. Eccl. to. 9. 348. b. præter ista, *Dicent enim in aures tuas;* & inf. *facito itaque nobis etiam nunc,* &c.

℣. 21. Similiter in Græco; posito δὲ, *autem*, ante *derelicta;* & inf. μοὶ, *mihi*, ante *ubi*. Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 707. b. sic : *Vides ignotos, & extraneos, & dices cordi tuo : Quis istos genuit mihi?* Apud August. in Ps. 112. to. 4. 1254. c. *Tu verò dices in corde tuo : Quis generavit mihi istos, cùm sciam me esse sine filiis, & viduam? quis ergo istos educavit mihi? ego enim derelicta fui sola : hi autem mihi ubi erant?* eadem quoque refert ad verbum, l. de unit. Eccl. to. 9. 348. b.

℣. 22. Græcè geminatur initio, Κύριος Κύριος, loco *Dominus Deus;* & pro seq. duplici *super*, habetur εἰς, *ad;* cæt. concordant; in Ms. Alex. semel Κύριος, absque seq. *Deus.* August. l. de unit. Eccl. to. 9. 348. b. legit : *Sic dicit Dominus : Ecce tollam in nationes manus meas, & in insulas signum meum. Et adducam filios tuos in sinu; filias etiam tuas super humeros portabunt.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 184. c. *Ecce tollo in gentes manum meam, & in insulas tollam signum meum. Et adducent filios tuos in gremio; filias autem tuas super humeros tollent;* Ms. Remig. *portabunt.* Apud Ambros. in Luc. 2. p. 1311. d. *super humeros tollentur.*

℣. 23. Tota ista concinunt cum Græco edit. Rom. addita una voce *eorum*, αὐτῶν, ad hanc, *feminæ*. August. l. de unit. Eccl. to. 9. 348. c. legit : *Et erunt reges educatores vestri, quæ autem principales sunt, nutrices vestræ : super terram declinantes faciem, deprecabuntur te, & vestigia pedum tuorum elinguent. Et scies quoniam ego Dominus, nec erubesces :* similiter in Ms. Alex. καὶ οὐκ αἰσχυνθήσῃ, absque seq. οἱ ὑπομένοντές με, quod habet edit. Rom. Auctor l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. col. 184. c. *Et erunt reges nutritores tui, & principes feminæ eorum, psaltrices tuæ : & super faciem terræ adorabunt te, & pulverem tuorum pedum lingent :* sed hîc vitiosè omnino scriptum videtur τὸ *psaltrices*, loco *altrices;* Græcè enim constanter τροφοί σου.

℣. 24. Sic est in Græco.

℣. 25. Editio Rom. ipso initio hab. Ὅτι οὕτω λέγει, &c. sed à Ms. Alex. abest 1. ὅτι; subinde in Rom. est *αἰχμαλωτεύσῃ, captivaverit*, loco *ceperit;* extremòque, τὴν κρίσιν σου κρινῶ, καὶ ἐγὼ τοὺς υἱούς σου ῥύσομαι i. e. *judicium tuum judicabo, & ego filios tuos eruam :* Ms. Mediol. & Compl. ferunt υἱούς μου, *filios meos*, ut sup. in textu.

℣. 26. Eadem leguntur Græcè, præter verbum *αἰσθανθήσεται, sentiet*, pro *sciet;* ultimòque, καὶ ἀντιλαμβανόμενος ἰσχύος Ἰακώβ, *& qui adjuvo fortitudinem Jacob*, loco *& adjutorium*, &c.

CAPUT L.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 50. col. 358. ex LXX. 1. Sic dicit Dominus : Qualis est liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? aut cui creditori, & exactori meo vendidi vos? ecce peccatis vestris venundati estis, & in iniquitatibus vestris dimisi matrem vestram.

Vulgata nova.

1. Hæc dicit Dominus : Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. In edit. Rom. pro *creditori*, legitur ὑπόχρεῳ, quod *debitorem*, & *obæratum* significare solet; non additur autem id, *& exactori meo;* nec etiam præponitur *in*, voci *iniquitatibus;* cæt. ut in textu. In edd. Ald. & Compl. est : τίνι ὑπόχρεῳ τῶν πεπρακότων με, ᾧ πέπρακα ὑμᾶς αὐτῷ; sed apud Procop. istud, τῶν πεπρακότων με, ᾧ,

Vulgata nova.

2. Quia veni, & non erat vir: vocavi, &
Inf. 59. non erat qui audiret: nunquid abbreviata & par-
1. vula facta est manus mea, ut non possim redi-
mere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum: computrescent pisces sine aqua, & morientur in siti.

3. Induam cœlos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum.

4. Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo: erigit manè, manè erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.

5. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico: retrorsùm non abii.

Matth. 6. Corpus meum dedi percutientibus, & ge-
26. 67. nas meas vellentibus: faciem meam non averti
ab increpantibus, & conspuentibus in me.

7. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus: ideo posui faciem meam ut petram durissimam, & scio quoniam non confundar.

Rom. 8. 8. Juxta est qui justificat me, quis contradi-
33. cet mihi? stemus simul, quis est adversarius meus?
accedat ad me.

9. Ecce Dominus Deus auxiliator meus: quis

Versio antiqua.

2. Quia veni, & non erat homo: vocavi, & Hieron. ubi sup.
non erat qui obediret: nunquid non potest ma- col. 360.
nus mea liberare? aut non prævalet ut eruat? Ecce comminatione mea desertum faciam mare, & ponam flumina deserta: & arefient pisces eorum, eò quòd non sit aqua, & morientur in siti.

3. Et induam cœlum tenebris, & quasi cilicium ponam operimentum ejus.

4. Dominus dat mihi linguam disciplinæ, ut Ibid. 361.
sciam quando oporteat me loqui verbum: posuit me manè, addidit mihi aurem ad audiendum.

5. Et disciplina Domini aperit aures meas, ego autem non renuo, neque contradico.

6. Dorsum meum dedi ad flagella, & genas meas ad alapas: faciem autem meam non averti à confusione sputorum.

7. Et Dominus auxiliator meus factus est, propterea non sum confusus: sed posui faciem meam sicut fortissimam petram, & sciam quoniam non confundar.

8. Qui juxta est, justificat me: quis est qui ju- Ibid. 362.
dicetur mecum? resistat mihi simul: & quis est qui judicium ineat adversùm me? appropinquet mihi.

9. Ecce Dominus auxiliator meus: quis affliget

Notæ ad Versionem antiquam.

ponitur sub asterisco, Theodotionique tribuitur, cum seq. αὐτῷ. Ambros. in Luc. 16. col. 1472. d. ita legit: *Quis liber est iste repudii matris vestræ, quo dimisi eam? ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, & in peccatis vestris dimisi matrem vestram*: rursus apol. Dav. col. 722. a. *Quis liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam?* & l. de Tob. c. 8. col. 600. e. f. *cui vendidi vos fæneratori?* & inf. 601. a. *ego vos non vendidi, sed peccatis vestris venditi estis*: item l. de Joseph, c. 4. col. 490. b. & in Ps. 37. col. 827. b. & in Luc. 22. col. 1518. *peccatis vestris venditi estis*: & in Ps. 43. col. 904. e. *ecce peccatis vestris venditi estis, & propter iniquitates vestras dimisi matrem vestram.* Sic etiam habet Ambrosiast. col. 66. f. Rufinus verò in Symb. p. 178. b. *peccatis vestris venundati estis.*

℣. 2. Eadem præfert Græc. ed. Rom. nisi quòd ipso initio ponit Τί ὅτι, *Quid quia*; Compl. Διότι; item loco *prævalet ut eruat*, Rom. hab. ἰσχύω τοῦ ἐξελέσθαι; *prævaleo ut eruam?* & pro seq. *comminatione*, ἐλεγμῷ, quod *refutationem* sonat; mel. in Mss. Alex. & Mediol. τῇ ἀπειλῇ. Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 736. c. sic habet: *nunquid abbreviatus factus est sermo meus, aut parvus ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum?* item ibid. *nunquid abbreviata est manus mea, ut salvare non possit?* Ambros. in Ps. 35. col. 774. a. *Ecce ego increpatione mea desolabo mare, & ponam flumina deserta: & arefient pisces eorum.*

℣. 3. Sic habet Gr. edit. Rom. deletâ tamen 1. conjunct. &; at in Ms. Alex. καὶ ἐνδύσω. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 735. a. *Cælum vestiam tenebris.*

℣. 4. Græcè geminatur initio, Κύριος Κύριος; tollitur verò *me*, post *oporteat*; cæt. ut in textu: in Ms. Alex. deest 1. Κύριος. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 732. b. legit: *Dominus mihi dat linguam disciplinæ, quando debeam proferre sermonem*: & inf. p. 733. b. *apposuit mihi manè aurem ad audiendum*: & l. cont. Prax. p. 854. b. 855. b. *Dominus dat mihi linguam disciplinæ, ad cognoscendum quando oporteat dicere sermonem*; poster. loco subdit, *quem ego loquor.* Ambros. in Ps. 40. to. 1. col. 867. f. *Dominus mihi dedit linguam eruditionis, ut scirem quando oporteat sermonem dicere*: & l. de virginit. to. 2. 229. b. necnon l. de instit. virg. col. 250. c. *Dominus dat mihi linguam eruditionis, ut sciam quando oporteat dicere sermonem*: vide etiam l. 1. offic. col. 3. d.

℣. 5. Itidem in Gr. edit. Rom. præter vocem Κυρίου, *Domini*, quæ geminatur; at in Mss. Alex. & Mediol. necnon in edd. Ald. & Compl. semel tantùm ponitur ut supra. Ap. Cypr. epist. 6. ad Rogat. p. 12. b. & l. 2. Testim. p. 290. a. *non sum contumax, neque contradico*: vide etiam l. de op. & eleem. p. 254. c. Itidem apud Lactant. l. 4. Instit. c. 18. p. 581.

℣. 6. Ita Græcè ad verbum. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 670. a. legit: *Dorsum meum posui in flagella, maxillas autem meas in palmas: faciem meam verò non averti à sputaminibus*: ita rursùm l. de fuga in persec. p. 973. b. item l. de resur. carn. p. 573. c. alludens dicit: *Dorsum suum ponens ad flagella, & maxillas ad palmas; & faciem non avertens à fæditate sputaminum.* Cypr. similiter cùm ep. 6. ad Rogat. p. 12. b. tum l. 2. Testim. p. 290. a. imo & l. de op. & eleem. p. 255. a. *Dorsum meum posui ad flagella, & maxillas meas ad palmas: faciem autem meam non averti à fæditate sputorum.* Concinunt Lactant. l. 4. Instit. c. 18. p. 581. & Anonymus ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 13. a. Hilar. verò in Ps. 53. col. 97. a. alludens dicit: *Qui flagellis dorsum præbuit, maxillas ab alapis non deflexit, sputamentorum contumeliam non exprobravit*: & in Ps. 68. col. 225. b. *nec maxillas ab alapis, nec faciem avertit à sputis.* Ambros. in Ps. 118. col. 1146. f. *Scapulas meas dedi in flagella, maxillas meas in palmas: faciem autem meam non averti à confusione sputorum*: & in eund. Ps. col. 1031. c. *Dorsum meum posui in flagella, maxillas meas in palmas: os autem meum non averti à confusione sputorum*: & l. de Incarn. to. 2. 713. e. *Dorsum meum dedi in flagella, & maxillas meas in palmas: vultum autem meum non converti à confusione sputorum.* Similiter hab. Leo M. ser. 64. p. 140. c. excepto uno *averti*: at ser. 53. p. 123. c. scribit, *ad flagella*; ut & inf. *ad palmas: faciem autem*, &c. Hieron. in Matth. 26. to. 4. 133. b. *Dedi maxillas meas alapis, & faciem meam non averti à confusione sputorum.* Rufin. in Symb. p. 181. b. *Dorsum meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad palmas: & faciem meam non averti à confusione sputorum.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. col. 177. e. *Ipse dorsum meum posui ad flagella, maxillas verò meas ad palmas: faciem verò meam non averti à fæditate sputorum.* Suffragatur Fulg. l. 3. ad Trasim. c. 17. p. 124. excepta voce *confusione*, pro *fæditate.*

℣. 7. Græc. ed. Rom. constanter habet, Καὶ Κύριος Κύριος, *Et Dominus Dominus*; Ms. verò Alex. semel, ut supra; tum in Rom. βοηθός μοι, *auxiliator mihi*; in Alex. & Compl. βοηθός μου: subinde in singulis, στερεάν, *solidam*, loco *fortissimam*; & ἔγνων, *novi*, pro *sciam*; cæt. ut in textu. Apud Cypr. l. 2. Testim. p. 290. a. *Et fuit Deus auxiliator meus.* Ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 13. a. *Et fuit Dominus adjutor meus.* Apud Arnob. de Deo trino, to. 8. 213. f. *posui faciem meam petram firmissimam.*

℣. 8. Editio Rom. in principio legit: Ὅτι ἐγγίζει ὁ δικαιώσας με, *Quia juxta est qui justificavit me*; Compl. verò, ὁ δικαιῶν με· reliqua ut in textu, nisi quòd utrobique est ὁ κρινόμενός μοι, & loco *qui judicetur mecum*, & loco *qui judicium ineat adversùm me.* Apud Iren. l. 4. c. 33. p. 274. c. ita: *Quisquis judicatur, ex adverso adstet: & quisquis justificatur, appropinquet puero Dei.* Apud Ambros. in Ps. 38. col. 847. d. *quis contradicat, aut quis resistat mihi?*

℣. 9. Edit. Rom. initio habet: Ἰδοὺ Κύριος Κύριος βοηθήσει μοι· τίς, &c. *Ecce Dominus Dominus auxiliabitur mihi*:

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. & 363. me? Ecce omnes vos quasi vestimentum veterascetis, & quasi tinea comedet vos.

10. Quis est in vobis, qui timeat Dominum, exaudiat vocem pueri ejus? qui ambulant in tenebris, non est eis lux: confiditis in nomine Domini, & innitimini super Deo.

Ibid. 364. 11. Ecce omnes vos ignem accenditis, & confortatis flammam: ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quam succendistis: propter me facta sunt hæc vobis, in mœrore dormietis.

VULGATA NOVA.

est qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.

10. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? qui ambulavit in tenebris, & non est lumen ei, speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum.

11. Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quis, &c. ut in Lat. deleto adv. *quasi*, ante *tinea*, quod tamen servant edd. Ald. & Compl. cum Mss. Alex. & Mediol. ibid. etiam non geminatur Κύριος. Apud Iren. l. 4. c. 33. p. 274. c. *Væ vobis, quoniam omnes veterascetis sicut vestimentum, & tinea comedet vos.* Apud Hieron. in Isai. 14. col. 162. d. *Ecce omnes vos quasi vestimentum veterascemini, & tinea devorabit vos.*

℣. 10. Eadem leguntur Græcè, nisi quòd additur conjunctio καὶ, post vocem *tenebris*; & pro *confiditis*, habetur πεποίθατε, *confidite*; extremòque, ἀντιστηρίσασθε, *innitamini.* Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 676. c. legit: *Quis enim in vobis, qui Deum metuit, exaudiat vocem filii ejus?* & l. 4. p. 716. b. *Quis Deum metuens, audiat vocem filii ejus?* & infra: *Quis in vobis metuens, exaudiat vocem filii ejus?*

℣. 11. Totidem verba in Græco. Similiter apud Ambr. l. de Joseph, c. 4. col. 490. f. *ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quam accendistis*; vel ut in Luc. 13. col. 1460. f. *& flammâ quam accendistis vobis*: at l. 1. de pœnit. to. 2. col. 410. b. *ambulate in igne flammæ vestræ, quam accendistis.* Hieron. in Amos 5. col. 1410. c. *ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma quam succendistis.* Tertul. l. adv. Jud. c. 13. p. 147. c. *propter me hæc facta sunt vobis, in anxietate dormietis*: sic etiam l. 3. adv. Marc. p. 680. a.

CAPUT LI.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 51. col. 364. ex Lxx. 1. Audite me qui persequimini quod justum est, & quæritis Dominum: attendite in robustam petram quam excidistis, & in foveam laci, quam fodistis.

2. Respicite in Abraham patrem vestrum, & in Saram, quæ peperit vos: quia unus erat, & vocavi eum, & benedixi ei, & dilexi illum, & multiplicavi eum.

Ibid. 365.

3. Et te nunc consolabor Sion: & consolatus sum omnia deserta ejus quasi paradisum, & ea quæ ad occidentem sunt quasi paradisum Domini. Exsultationem & lætitiam invenient in ea, confessionem & vocem laudis.

Ibid. 366. 4. Audite me, audite me populus meus, & reges ad me attendite: quia lex à me egredietur, & judicium meum in lucem.

5. Appropinquat citò justitia mea, & egredietur sicut lux salutare meum, & in brachio meo gentes sperabunt: me insulæ exspectabunt, & in brachio meo sperabunt.

Ibid. 367. 6. Levate in cœlum oculos vestros, & inspicite terram deorsum: quoniam cœlum sicut fumus firmatum est, terra autem sicut vestimentum veterascet, & habitatores ejus sicut hæc morientur: Salutare autem meum in sempiternum erit, & justitia mea non deficiet.

Ibid. 368. 7. Audite me qui scitis judicium, populus meus, cujus lex mea in corde eorum: nolite ti-

VULGATA NOVA.

1. Audite me qui sequimini quod justum est, & quæritis Dominum: attendite ad petram unde excisi estis, & ad cavernam laci, de qua præcisi estis.

2. Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos: quia unum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicavi eum.

3. Consolabitur ergo Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas ejus: & ponet desertum ejus quasi delicias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis.

4. Attendite ad me popule meus, & tribus mea me audite: quia lex à me exiet, & judicium meum in lucem populorum requiescet.

5. Prope est justus meus, egressus est salvator meus, & brachia mea populos judicabunt: me insulæ exspectabunt, & brachium meum sustinebunt.

6. Levate in cœlum oculos vestros, & videte sub terra deorsum: quia cœli sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores ejus sicut hæc interibunt: Salus Psalm.
autem mea in sempiternum erit, & justitia mea 36. 39.
non deficiet.

7. Audite me qui scitis justum, populus meus Psalm.
lex mea in corde eorum: nolite timere oppro- 36. 31.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic est in Græco, nisi excipiantur ista, ἐμβλέψατε εἰς τὴν στερεὰν πέτραν, *inspicite in solidam petram*, pro *attendite*, &c.

℣. 2. Ita de Græco, verbum è verbo, præter nomen Σάῤῥαν.

℣. 3. Eadem leguntur in Gr. edit. Rom. nisi quòd post *deserta ejus*, rursum additur, καὶ θήσω τὰ ἔρημα αὐτῆς, *& ponam deserta ejus*; ut & inf. αὐτῆς, *ejus*, ad *occidentem*; sed à Ms. Alex. absunt tota ista: καὶ θήσω τὰ ἔρημα αὐτῆς ὡς παράδεισον, καὶ τὰ πρὸς δυσμὰς αὐτῆς.

℣. 4. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 697. b. *Audite me, audite me populus meus, & reges auribus intendite in me: quoniam lex prodibit à me, & judicium meum in lucem nationum.* Ita quoque in Græco est. Apud August. l. de unit. Eccl. to. 9. 348. c. *Audite me, audite populus meus; reges quoque intendite mihi: quoniam lex à me prodiet, & judicium meum in lucem gentibus.*

℣. 5. Totidem verba in Græco. Apud August. verò l. de unit. Eccl. to. 9. 348. c. sic: *Appropinquat maturè justitia mea, & salutare meum proficiscetur, & in brachio meo gentes salvantur.*

℣. 6. Hæc tota similiter habentur Græcè. Apud Iren. l. 4. c. 3. p. 230. d. sic: *Allevate oculos vestros in cœlum, & attendite in terram deorsum: quoniam cœlum sicut fumus confirmatum est, terra autem sicut vestimentum veterascet; qui autem inhabitant in eis, quemadmodum hæc morientur: Salutare autem meum in æternum erit, justitia autem mea non deficiet.* Apud Ambros. l. 1. Hexa. col. 15. f. *Tollite in cœlum oculos vestros, & aspicite terram deorsum: quia cœlum ut fumus solidatum est, terra autem ut vestimentum veterascet*: & sup. col. 10. f. ait, *quòd firmaverit cœlum sicut fumum.*

℣. 7. Similiter in Græco edit. Rom. nisi quòd deest *meus*, post *populus*; & pro *in corde eorum*, habetur ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, *in corde vestro*; at in Mss. Alex. & Mediol. ὁ λαός μου; & in Compl. ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. Ms. Floriac. sic hab. *Audite*

VULGATA NOVA.

brium hominum, & blaſphemias eorum ne metuatis.

8. Sicut enim veſtimentum, ſic comedet eos vermis: & ſicut lanam, ſic devorabit eos tinea: Salus autem mea in ſempiternum erit, & juſtitia mea in generationes generationum.

9. Conſurge, conſurge, induere fortitudinem brachium Domini: conſurge ſicut in diebus antiquis, in generationibus ſæculorum. Nunquid non tu percuſſiſti ſuperbum, vulneraſti draconem?

Exod. 14.21. 10. Nunquid non tu ſiccaſti mare, aquam abyſſi vehementis: qui poſuiſti profundum maris viam, ut tranſirent liberati?

11. Et nunc qui redempti ſunt à Domino, revertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

12. Ego, ego ipſe conſolabor vos: quis tu ut timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui quaſi fenum ita areſcet?

13. Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cœlos, & fundavit terram: & formidaſti jugiter tota die à facie furoris ejus qui te tribulabat, & paraverat ad perdendum: ubi nunc eſt furor tribulantis?

14. Citò veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet uſque ad internecionem, nec deficiet panis ejus.

15. Ego autem ſum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, & intumeſcunt fluctus ejus: Dominus exercituum nomen meum.

Sup. 49. 2. 16. Poſui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protexi te, ut plantes cœlos, & fundes terram: & dicas ad Sion: Populus meus es tu.

17. Elevare, elevare, conſurge Jeruſalem, quæ bibiſti de manu Domini calicem iræ ejus: uſque ad fundum calicis ſoporis bibiſti, & potaſti uſque ad feces.

18. Non eſt qui ſuſtentet eam ex omnibus

VERSIO ANTIQUA.

mere opprobrium hominum, & contemptu eorum ne vincamini. Hieron. ubi ſup.

8. Sicut enim veſtimentum, conſumentur tempore: & ſicut lanæ, comedentur à tinea: Juſtitia autem mea in æternum erit, & ſalus mea in generationes generationum.

9. Exſurge, exſurge Jeruſalem, & induere fortitudine brachii tui: exſurge ſicut in principio diei, ſicut generatio ſempiterna. Nonne tu es, quæ excidiſti latitudinem, diſſolviſti draconem?

10. Nonne tu es, quæ deſertum feciſti mare, aquas abyſſi multas: quæ poſuiſti profundum maris viam tranſitûs his, qui fuerant liberati,

11. & redempti? A Domino enim reducentur, & venient in Sion cum lætitia & exſultatione æterna: in capite enim eorum laus, & lætitia apprehendet eos; fugiet dolor, & mœror, & gemitus.

12. Ego ſum, ego ſum ipſe, qui conſolor te: Ibid. 369.
ſcito quæ fueris, & timueris ab homine mortali, & à filio hominis, qui quaſi fenum areſacti Ibid. 370.
ſunt.

13. Et oblita es Dei factoris tui, qui fecit cœlum, & fundavit terram: & timebas ſemper cunctis diebus faciem furoris tribulantis te, ſicut cogitavit auferre te: & nunc ubi eſt furor tribulantis te?

14. Cùm enim ſalva facta fueris, non ſtabit, neque permanebit.

15. Quia ego Deus tuus, qui conturbo mare, & ſonare facio fluctus ejus: Dominus ſabaoth nomen mihi.

16. Ponam verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protegam te, in qua ſtatui cœlum, & fundavi terram: & dicet Sion: Populus meus es tu.

17. Exſurge, exſurge, elevare Jeruſalem, quæ Ibid. 371.
bibiſti de manu Domini calicem furoris ejus: calicem enim ruinæ, * condy furoris ebibiſti, & eva- * Edit. κόνδυ.
cuaſti.

18. Et non erat qui conſolaretur te ex omni-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

me qui noſtis judicium, populus meus, in quorum corde lex mea eſt: nolite metuere opprobria hominum, & detractione eorum ne ſuperemini. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 708. b. *ne metueritis ignominiam ab hominibus, & nullificatione eorum ne minuamini.* Ambroſ. *Audite me populus meus, qui ſcitis judicium, quorum in corde lex mea eſt.* Auguſt. l. de divin. dæmon. to. 6. 514. b. & epiſt. 78. to. 2. 185. a. *Audite me qui ſcitis judicium, populus meus, in quorum corde lex mea eſt: opprobrium hominum nolite metuere, & detractione eorum ne ſuperemini:* ſimiliter epiſt. 102. col. 286. d. præter unum plur. *opprobria;* at l. de divin. ubi ſup. addit: *nec quòd nunc vos ſpernunt, magni duxeritis:* ſimiliter ep. 78. & 102. præter hoc, *nec quòd vos ſpernant:* hæc autem abſunt à Gr.

℣. 8. Græc. habet ὑπὸ χρόνȣ, *à tempore;* & ſub fin. Σωτήριόν μȣ, *Salutare meum*, loco *Salus mea;* cæt. ut in textu. In Mſ. Floriac. ſic: *Nam ſicut veſtimentum, ita per tempus aſſumentur: & velut lanam, comedet eos tinea: Juſtitia autem mea manet in æternum, Salutare verò meum in ſæcula ſæculorum.* Apud Auguſt. l. de divin. dæmon. to. 6. 514. c. *Sicut enim veſtimentum, ita per tempus abſumentur: & ſicut lana, à tinea comedentur: Juſtitia autem mea in æternum manet:* eadem rurſum refert ep. 78. ad clerum, to. 2. 185. a. & epiſt. 102. col. 286. d.

℣. 9. Sic eſt in Gr. edit. Rom. præter hæc ult. *Nonne tu es, quæ excidiſti latitudinem, diſſolviſti draconem?* quæ deſunt: ſed in edd. Ald. & Compl. ſubſequuntur: ȣ̓ σὺ εἶ ἡ λατομήσασα πλάτος, διαῤῥήξασα (al. διαλύσασα) δράκοντα; quæ apud Procop. aſcribuntur Theodotioni ſub aſteriſco; & verò ipſa Cyrillus non habet, ſi Nobilio fides. Apud Tertul. l. de reſur. carn. p. 576. c. hæc leguntur ſola: *Exſurge, exſurge Jeruſalem, induere fortitudinem brachii tui: exſurge ſicut in primordio diei.*

℣. 10. Sic eſt in Græco, præter hoc ſingul. ὕδωρ ἀβύσσȣ πλῆθος, *aquam abyſſi multam;* exinde verò pluraliter, τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, *profunda maris.*

℣. 11. Ita Græcè, niſi quòd pro *in capite*, habetur ἐπὶ κεφαλῆς, *ſuper caput;* & ἀπέδρα, *fugit*, pro *fugiet.* Auct. verò l. de XLII. manſ. apud Ambr. col. 8. a. legit ut ſup. *in capite eorum laus, & lætitia apprehendet eos; fugiet dolor, mæror, & gemitus.*

℣. 12. In Gr. edit. Rom. deeſt *ipſe*, poſt *ego ſum;* ſed in edd. Ald. & Compl. additur αὐτός; cæt. quadrant, niſi exceperis iſta, τίς ȣ̉σα, ἐφοβήθης, *quæ cùm eſſes, timueris*, pro *quæ fueris, & timueris.* Apud Hieron. l. 3. in ep. ad Epheſ. to. 4. 397. a. *qualis tu timuiſti ab homine mortali, & à filio hominis.*

℣. 13. Hæc tota concinunt cum Græco, ſi addatur *enim*, ad verbum *cogitavit;* ſed ab ed. Compl. abeſt γάρ.

℣. 14. Itidem Græcè. Apud Hieron. tamen ſubſequuntur iſta: *& non occidet in corruptionem, & non deficiet panis ejus;* quæ detrahenda duximus, quoniam abſunt etiamnum ab ed. LXX. nec apud Hieron. leguntur, niſi cum aſteriſco ⁜ ut ex Hebr. de Theodotionis editione ſuperaddita: apud Procop. etiam adduntur in margine ſub aſteriſco, eidem Theodotioni aſcripta, teſte Nobilio. In edit. Compl. pariter ſequuntur, ϗ ȣ̓ θανατώσει εἰς διαφθορὰν, ϗ ȣ̓ μὴ ὑστερήσῃ ὁ ἄρτος αὐτȣ̃.

℣. 15. Similiter habetur in Græco.

℣ 16. Ita de Græco, verbum è verbo, præter ſeq. ὑπὸ τὴν σκιὰν, *ſub umbra*, pro *in umbra.*

℣. 17. Ita rurſum in Græco. Item ap. Ambroſ. in Pſ. 37. col. 822. c. *bibiſti calicem iræ de manu Domini, calicem enim ruinæ bibiſti, & exinaniſti:* Mſs. 2. hab. *iræ*, non *ruinæ;* at in Gr. conſtanter τῆς πτώσεως.

℣. 18. Eadem prorſus leguntur Græcè. Apud Ambroſ. in Pſ. 37. col. 822. c. hæc pauca: *Nec erat qui te conſolaretur.*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. bus filiis tuis, quos genuisti : & non erat qui apprehenderet manum tuam, neque ex omnibus filiis tuis, quos exaltasti.

19. Duo hæc contraria tibi : quis contristabitur tecum? ruina, & contritio, fames, & gladius; quis consolabitur te?

Ibid. 373. 20. Filii tui indigentes, & dormientes in capite omnium viarum, sicut beta semicocta; pleni furoris Domini, & deficientes à Domino Deo.

21. Propterea audi humiliata, & ebria non à vino.

22. Sic dicit Dominus Deus, qui judicat populum suum : Ecce tuli de manu tua calicem ruinæ, * condy furoris mei, & non adjicies bibere illum ultra.

* Edit. κόνδυ.

23. Et dabo eum in manus eorum, qui te iniquè oppresserunt, & humiliaverunt; qui dixerunt animæ tuæ : Inclinare, ut transeamus : & posuisti æqualia terræ media tua à foris transeuntibus.

Vulgata nova.

filiis, quos genuit : & non est qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrivit.

19. Duo sunt quæ occurrerunt tibi : quis contristabitur super te? vastitas, & contritio, & fames, & gladius; quis consolabitur te? Sup. 47. 9.

20. Filii tui projecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus : pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.

21. Idcirco audi hoc paupercula, & ebria non à vino.

22. Hæc dicit dominator tuus Dominus, & Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo : Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ, non adjicies ut bibas illum ultra.

23. Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, & dixerunt animæ tuæ : Incurvare, ut transeamus : & posuisti ut terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 19. Totidem verba in Græco, præter unum διὸ, *quare*, pro 1. *duo*; at in Mſ. Alex. δύο, non διό.

℣. 20. Græc. ed. Rom. tollit conjunct. *&*, & post *indigentes*, & ante *deficientes*; loco verò *omnium viarum*, hab. πάσης ἐξόδȣ, *omnis exitûs*; ultimòque, διὰ Κυρίȣ τȣ̃ Θεȣ̃, *per Dominum Deum*; sed in Compl. πασῶν ἐξόδων... ἀπὸ Κυρίȣ τȣ̃ Θεȣ̃. S. Paulin. epist. 39. p. 240. memorat etiam *betam semicoctam*, de qua copiosè Hieron. disserit ubi sup. quem vide.

℣. 21. Itidem Græcè : item ap. Ambros. l. de exhort. virg. to. 2. 299. a. *Audi humiliata, & ebria non à vino.*

℣. 22. Ad verbum è Græco. Apud Ambros. l. de exhort. virg. 299. a. *Ecce accepi de manu tua calicem ruinæ, & poculum iræ.* Ap. Cassiod. in Ps. 22. p. 80. b. *Et accepi de manu tua calicem ruinæ, poculum iræ, & indignationis meæ.*

℣. 23. Sic est in Græco, addito uno σε, *te*, ad verbum *humiliaverunt*; deleta verò præp. *à*, ante penult. *foris*. Apud Hieron. ubi sup. 374. b. *Juxta LXX. media & cervices tuas foris transeuntibus* : in Mss. Alex. & Mediol. τὰ μετάφρενά σȣ ἔξω τοῖς, &c.

CAPUT LII.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 52. col. 374. ex Lxx. 1. EXsurge, exsurge Sion, induere fortitudine tua Sion, & induere gloria tua Jerusalem, civitas sancta : nequaquam ultra adjiciet ut pertranseat per te incircumcisus & immundus.

Ibid. 375. 2. Excute pulverem, & exsurge Jerusalem : solve vinculum colli tui captiva filia Sion.

3. Quia hæc dicit Dominus : Gratis venundati estis, & sine pecunia redimemini.

Ibid. 376. 4. Quia sic dicit Dominus : In Ægyptum descendit populus meus priùs, ut peregrinaretur ibi : & in Assyrios violenter abducti sunt.

5. Et nunc quid erit hic, dicit Dominus, quia ablatus est populus meus gratis? admiramini, & ululate. Hæc dicit Dominus : Propter vos semper nomen meum blasphematur in gentibus.

6. Propterea sciet populus meus nomen meum in die illa : quia ego ipse qui loquebar, adsum.

Vulgata nova.

1. COnsurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Jerusalem, civitas sancti : quia non adjiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus & immundus.

2. Excutere de pulvere, consurge; sede Jerusalem : solve vincula colli tui captiva filia Sion.

3. Quia hæc dicit Dominus : Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.

4. Quia hæc dicit Dominus Deus : In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi : & Assur absque ulla causa calumniatus est eum. Genes. 46. 6.

5. Et nunquid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores ejus iniquè agunt, dicit Dominus, & jugiter tota die nomen meum blasphematur.

6. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa : quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Ezech. 36. 20. Rom. 2. 24.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Totidem leguntur Græcè, præposito uno σύ, verbo 2. *induere*, quod tamen abest à Mſ. Alex. Donatus in Collat. Carthag. p. 485. b. legit : *Exsurge Sion, indue fortitudinem tuam Jerusalem, civitas sancta : non adjiciet transire per te incircumcisus & immundus.*

℣. 2. Ita fert Græc. subjuncto verbo κάθισον, *sede*, post *exsurge*.

℣. 3. Sic est in Gr. nisi hoc excipiatur, ȣ̓ μετὰ ἀργυρίȣ, *non cum argento*, pro *sine pecunia*. Apud Ambr. l. de Instit. virg. to. 2. 268. a. *Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.* Similiter habet Aug. tract. 41. in Joh. col. 572. d.

℣. 4. Eadem præfert Gr. ed. Rom. excepto uno *quia*, quod delet; sed habent edd. Ald. & Compl. ὅτι ȣ̔́τως, cum Mſ. Mediol.

℣. 5. Edit. Rom. in principio habet : Καὶ νῦν τί ἐστὲ ὧδε; τάδε λέγει Κύριος· *Et nunc quid estis hic? hæc dicit Dominus*; reliqua ut in textu : at in Mſ. Mediol. sic : ÷ A. Καὶ νῦν τί μοί ὧδε, φησί, &c. Theod. & Symm. Καὶ νῦν τί μοι ὧδε, λέγει Κύριος· in Mſ. Alex. Καὶ νῦν τί ὧδε ἐστε; in edd. Ald. & Compl. ἐστε ὧδε. Apud Tertul. l. 3. & 4. adv. Marc. p. 679. c. 708. b. postrema tantùm leguntur : *Propter vos blasphematur nomen meum in nationibus* : & l. adv. Jud. c. 13. p. 147. c. *Propter vos nomen Dei blasphematur in gentibus.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 309. c. *hæc dicit Dominus : Propter vos semper blasphematur nomen meum in gentibus.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 11. p. 60. c. *nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes.*

℣. 6. Consonat Græc. addito uno εἰμὶ, ad vocem *ego*. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 706. c. *Propterea cognoscet populus nomen meum in illa die.* Ambros. l. de Joseph, c. 12. to. 1. 506. b. *ipse qui loquebar, ecce adsum* : & l. 2. de fide, to. 2. 477. b. *ipse qui loquebar, adsum.* Hilar. in Ps. 119. col. 372. c. *ecce adsum tibi.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 309. c. *Propterea cognoscet populus meus in illa die nomen meum : quia ego sum ipse qui loquebar, adsum* : at l.

VULGATA NOVA.

Nah. 1. 15. 7. Quàm pulchri ſuper montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem; annuntiantis bonum, prædicantis ſalutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus! Rom. 10. 15.

8. Vox ſpeculatorum tuorum: levaverunt vocem, ſimul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt cùm converterit Dominus Sion.

9. Gaudete, & laudate ſimul deſerta Jeruſalem: quia conſolatus eſt Dominus populum ſuum, redemit Jeruſalem.

Pſalm. 97. 3. 10. Paravit Dominus brachium ſanctum ſuum in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.

2. Cor. 6. 17. 11. Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere: exite de medio ejus, mundamini qui fertis vaſa Domini.

12. Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis: præcedet enim vos Dominus, & congregabit vos Deus Iſraël.

13. Ecce intelliget ſervus meus, exaltabitur, & elevabitur, & ſublimis erit valde.

14. Sicut obſtupuerunt ſuper te multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectus ejus, & forma ejus inter filios hominum.

15. Iſte aſperget gentes multas, ſuper ipſum Rom. 15. 21. continebunt reges os ſuum: quia quibus non eſt narratum de eo, viderunt; & qui non audierunt, contemplati ſunt.

VERSIO ANTIQUA.

7. Sicut hora ſuper montes, ſic pedes evangelizantis auditum pacis, evangelizantis bona: quia auditam faciam ſalutem meam, dicens: Sion regnabit Deus tuus. Hieron. ubi ſup. col. 378.

8. Vox cuſtodientium te exaltata eſt, & voce ſimul lætabuntur: quia oculi ad oculos videbunt, quando miſertus fuerit Dominus Sion.

9. Erumpant lætitiam ſimul deſerta Jeruſalem: quia miſertus eſt Dominus ejus, & eruit Jeruſalem. Ibid. 379.

10. Revelabit Dominus brachium ſanctum ſuum in conſpectu cunctarum gentium: & videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.

11. Recedite, recedite, egredimini inde, & immundum nolite tangere: exite de medio ejus, ſeparamini qui portatis vaſa Domini. Ibid. 380.

12. Quia non cum tumultu exibitis, neque cum fuga ibitis: ſed præcedet vos Dominus, & qui congregat vos Deus Iſraël.

13. Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & gloriabitur valde. Ibid. 381.

14. Sicut ſtupebunt ſuper te multi, ſic ingloria erit ab hominibus ſpecies tua, & gloria tua à filiis hominum.

15. Sic mirabuntur gentes multæ ſuper eo, & continebunt reges os ſuum: quia quibus non eſt annuntiatum de eo, videbunt; & qui non audierunt, intelligent.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cont. Varimad. p. 729. h. *Hæc dicit Dom. In die illa ſciet pop. meus, quoniam ego ſum ipſe, qui loquebar in ſervis meis prophetis, & evangelizans: auditum audietis, ecce adſum.* Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 721. c. *ecce qui loquebar in prophetis, adſum.* Gaud. Brix. ſer. 2. p. 947. a. *qui loquebatur in prophetis: Ecce adſum.*

℣. 7. Similia leguntur Græcè, præter duo, nimirum, ὡς εὐαγγελιζόμενος ἀγαθά, *ſicut evangelizans bona*; & inf. σωτηρίαν σου, *ſalutem tuam*, non *meam*; at in ed. Compl. eſt ὡς εὐαγγελιζομένου ἀγαθά, ut ſup. in textu. Ap. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 706. c. *Quàm tempeſtivi pedes evangelizantium pacem, evangeliz. bona!* Apud Hilar. in Pſ. 119. col. 372. c. *Quàm pulcherrimi*, &c. Apud Ambr. ubi ſup. *Quàm ſpecioſi*, &c. ſed hæc tria teſtim. pertinere videntur ad Rom. 10. ℣. 11. quem vide. Symmachus tamen ap. Procop. habet: Τί εὐπρέπεις ἐπὶ τῶν ὀρέων πόδες, &c. Aquila, Τί ὡραιώθησαν ἐπὶ τὰ ὄρη πόδες, &c.

℣. 8. Græc. ipſo initio ponit ὅτι, *quia*; reliqua ut in textu, verbum pro verbo; imo & à Compl. abeſt ὅτι. Hieron. inf. in Iſai. 56. col. 412. c. dicit *juxta LXX.* legi: *Vox cuſtodum tuorum elevata eſt.*

℣. 9. Conſonat Græc. ad verbum. Ita quoque habet Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 348. d. niſi quòd legit, *Erumpant lætitiâ*; deletque inf. vocem *Dominus*. Apud Ambroſ. in Luc. 2. p. 1303. c. *Exſulta deſertum.*

℣. 10. Editio Rom. in principio habet, Καὶ ἀποκαλύψει; ſed abeſt καὶ in Compl. apud Symm. & Theod. ἀπεκάλυψεν; extremò etiam ed. Rom. fert τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, *ſalutem quæ à Deo noſtro*; cæt. ut in textu: à Mſ. Alex. abeſt ἡμῶν. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 679. b. alludens, dicit: *Jam enim revelaverat Dominus brachio ſuo Sanctum, ut viderint univerſæ nationes, & ſumma terræ ſalutem, quæ erat à Deo.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 285. c. *Revelavit Dominus brachium ſuum illum ſanctum in conſpectu omnium gentium: videbunt omnes gentes, ipſa ſuprema terræ, ſalutem à Deo.* Hilar. in Pſ. 13. n. 5. col. 58. f. *Revelavit Dominus brachium ſuum ſanctum in conſpectu omnium gentium: & cognoſcent omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.* Hieron. in Iſai. 9. col. 85. c. *Revelavit Dom. Deus brachium ſanctum ſuum omnibus gentibus.* Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 348. d. *Et patefaciet Dominus brachium ſuum ſanctum in conſpectu univerſarum gentium: & videbunt omnes nationes uſque ad ultima terræ ſalutem, quæ à Deo eſt.* Ita quoque legitur in Collat. Carthag. p. 392. b. præter hæc, *omnes gentes uſque ad intima terræ.* Leo M. ſerm. 35. p. 96. e. *Revelavit Dominus brachium ſanctum ſuum in conſpectu omnium gentium: & viderunt omnes gentes terræ ſalutem, quæ à Domino Deo noſtro eſt.* Similiter hab. Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. a. exceptis his, *Et revelabit..... & videbunt..... quæ à Domino noſtro eſt.*

℣. 11. Eadem prorſus in Græco. Apud Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 679. a. ſic: *Divertite, divertite, excedite de medio ejus..... ſeparamini qui Domini vaſa portatis*; editt. ferunt *cauſam*, non *vaſa*; ſed aperto mendo; nam Tertul. ipſe l. 5. adv. Marc. p. 800. b. legit: *Exite de medio eorum, & immundum ne attigeritis: ſeparamini qui fertis vaſa Domini.* Cypr. l. de lapſ. p. 184. b. *Diſcedite, diſcedite, exite inde, & immundum nolite tangere: exite de medio ejus, ſeparamini qui fertis vaſa Domini*: & l. 3. Teſtim. p. 316. c. *exite de medio eorum, qui fertis vaſa Domini.* Auguſt. epiſt. 108. col. 308. c. *exite inde, & immundum ne tetigeritis*: & l. 3. cont. ep. Parmen. to. 9. 69. b. *Recedite, recedite, exite inde, & immundum nolite tangere: exite de medio ejus, & ſeparamini qui fertis vaſa Domini.* In Collat. Carthag. p. 490. c. *Diſcedite, exite inde, & immundum nolite tangere: diſcedite de medio eorum, qui fertis vaſa Domini.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 26. p. 113. d. *Exite, exite de medio eorum, & immundum ne tetigeritis.* Auct. l. de aleat. ap. Cypr. p. 494. c. *Diſcedite, diſcedite inde, exite de medio ejus, qui portatis vaſa Domini; & immundum ne tetigeritis.*

℣. 12. Ita in Græco, præter iſta, προπορεύσεται γὰρ πρότερος ὑμῶν Κύριος, *præcedet enim prior vobis Dominus.*

℣. 13. Conſonat Græc. niſi quòd hab. δοξασθήσεται, *glorificabitur*, pro *gloriabitur*. Apud Auguſt. l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 21. e. *Ecce in intellectu erit* (Mſs. 7. *intellectum intelliget*) *puer meus, & exaltabitur, & honorificabitur vehementer*: at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. c. *Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & glorificabitur valde.* Fulg. l. de fide ad Petr. p. 524. *Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & ſublimis erit valde.*

℣. 14. Itidem Græcè. Apud Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 676. b. ſic: *Quemadmodum expaveſcent multi ſuper te, ſic ſine gloria erit ab hominibus forma tua.* Apud Hieron. in Iſai. 53. col. 382. f. *Inglorius erit aſpectus ejus, & forma ejus præ filiis hominum.* Apud Auguſt. l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 21. e. *Quomodo multi mirabuntur ſuper te, ſic tamen & inhoneſta videbitur ab omnibus ſpecies tua, & honor tuus ab hominibus*: at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. c. *Quemadmodum ſtupeſcent ſuper te multi, ita gloriâ privabitur ab hominibus ſpecies tua, & gloria tua ab hominibus*: item in Mſ. Alex. ſimpliciter, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, abſque vocula υἱῶν.

℣. 15. Hæc tota concinunt cum Græco: nec diſſimilia hab. Auguſt. l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 21. e. necnon l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. c. ubi ſic: *Ita enim mirabuntur gentes multæ ſuper eum, & continebunt reges os ſuum: quoniam quibus non eſt nunciatum* (al. *annuntiatum*) *de illo, videbunt; & qui non audierunt, intelligent*: hæc poſtrema rurſus hab. in Pſ. 47. to. 4. 419. g. item Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. b. & Rufin. in Symb. p. 180. b. & Maxim. Taurin. p. 9. h. 11. h. & Leo M. ſer. 35. p. 96. e. & Auct. epiſt. ad Demetriad.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

p. 44. f. 45. a. Auctor etiam l. de promiſſ. p. 3. col. 184. a. ap. Proſp. legit : *Mirabuntur gentes multæ ſuper eum, & continebunt os ſuum reges : quibus non eſt nunciatum de eo, videbunt*, &c. ut ſupra. Hieron. in Iſai. 65. col. 479. c. *quibus non eſt annuntiatum de eo, audient ; & qui non audierunt, intelligent.* Caſſiod. in Pſ. 17. p. 63. b. *quibus non eſt nunciatum de eo, videbunt ; & qui non audierunt, contemplabuntur.*

CAPUT LIII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Iſai. 53. col. 382. ex lxx.

1. DOmine, quis credidit auditui noſtro ? &
brachium Domini cui revelatum eſt ?
2. Annuntiavimus quaſi parvulum in conſpec-
tu ejus, ſicut radix in terra ſitienti : non eſt ſpe-
cies ei, neque gloria : & vidimus eum, & non
habebat ſpeciem, neque decorem :
3. Sed ſpecies ejus inhonorata, & deficiens præ
filiis hominum ; homo in plaga, & ſciens ferre
infirmitatem : quia averſa eſt facies ejus, deſpec-
ta, & non reputata.

VULGATA NOVA.

1. QUis credidit auditui noſtro ? & brachium Domini cui revelatum eſt ? *Joan.* 12. 38. *Rom.* 10. 16.
2. Et aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti : non eſt ſpecies ei, neque decor : & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſideravimus eum :
3. Deſpectum, & noviſſimum virorum, vi- *Marc.*
rum dolorum, & ſcientem infirmitatem : & quaſi 9. 11.
abſconditus vultus ejus & deſpectus, unde nec reputavimus eum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Accinunt magno conſenſu Tertul. l. cont. Prax. p. 848. b. 849. b. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 285. 289. c. Fauſt. presb. cont. Arian. p. 646. f. Lact. l. 4. Inſtit. c. 16. p. 579. Auguſt. l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 21. f. & l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. d. Leo M. ſerm. 27. p. 84. f. Anonym. ex Synodico, c. 225. Concil. Baluz. Fulgentius l. 3. ad Traſim. c. 29. p. 134. & Anonym. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 12. e. nec diſſimile quidpiam in Græco.

℣. 2. Sic habetur Græcè ad verbum. Tertul. l. cont. Jud. c. 14. p. 147. c. legit : *Annuntiamus enim de illo, ſicut puerulus, ſicut radix in terra ſitienti : & non erat ei ſpecies, neque gloria : & vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem :* & l. 3. adv. Marc. p. 671. b. 676. b. *Annuntiavimus enim de illo* (al. *coram ipſo*,) *velut* (al. *ſicut*) *puerulus, velut* (al. *ſicut*) *radix in terra ſitienti : & non eſt ſpecies ejus, neque gloria ;* reliqua ut ſupra : & l. adv. Prax. p. 848. f. *Annuntiavimus de illo, ſicut puerulus, ſicut radix in terra ſitienti : & non erat forma ejus, nec gloria :* & l. de carne Chr. p. 550. b. *qui nec formam habuit, nec ſpeciem.* Novatian. de Trin. p. 1036. a. *& vidimus eum, & non erat ei ſpecies, neque honor.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 289. c. *Annuntiavimus coram ipſo ſicut pueri, ſicut radix in terra ſitienti : non eſt figura ejus, neque claritas : & vidimus illum, & non habuit figuram, neque ſpeciem.* Ita quoque legit Lactant. l. 4. Inſtit. c. 16. p. 579. niſi quòd addit *&*, poſt vocem *pueri* ; ultimòque, *decorem*, loco *ſpeciem.* Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 644. b. *vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem :* ſimiliter in Luc. 9. & 13. col. 1413. b. 1454. f. & epiſt. 46. col. 986. a. at l. 4. de fide, col. 523. f. *vidimus eum non habentem ſpeciem, neque decorem :* & in Luc. 1. col. 1267. e. *non habebat ſpeciem ſuam, neque decorem.* Hieron. in Amos 7. col. 1435. e. *non eſt ſpecies illi, neque decor : vidimus eum, & non erat pulchritudo :* epiſt. verò ad Princip. to. 2. 684. c. *vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem.* Similiter hab. Auguſt. in Pſ. 103. to. 4. 1132. b. & l. cont. Jud. to. 8. 31. d. item l. 1. de conſ. Evang. to. 3. 21. g. legit : *Nunciavimus coram illo, ut puer, ut radix in terra ſitienti : non eſt ſpecies illi ; neque honor : & vidimus illum, & non habuit ſpeciem, neque decorem :* & l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. p. 510. d. *Annuntiavimus coram illo, ut infans, ut radix in terra ſitienti : non eſt ſpecies illi, neque gloria : & vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem :* at ſer. 44. to. 5. col. 214. f. hab. *Aſcendet ſicut virgultum, & ſicut radix in terra ſitienti :* & inf. 215. d. *non eſt ſpecies illi, neque honor : & vidimus illum, & non habuit ſpeciem, neque decorem :* vide etiam l. de bono viduit. to. 6. 382. d. Fulgentius l. 3. ad Traſim. c. 29. p. 135. a. *Annuntiavimus coram ipſo, ut puer, ut radix in terra ſitienti : non eſt ei ſpecies, neque gloria : & vidimus eum, & non habuit ſpeciem, neque decorem.* Anonym. ex Synodico adv. Tragœd. Iren. c. 225. *Annuntiavimus coram ipſo tanquam pueri, ut radix in terra ſitienti : non eſt ei ſpecies, neque gloria : vidimus eum, & non habuit ſpeciem, neque decorem.* Fauſtin. presb. l. cont. Arian. p. 646. f. *Enunciavimus coram ipſo, ſicut puer, ſicut radix inveterata* (l. *in terra*) *ſitienti : non eſt ſpecies ei, neque honor formæ : & vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem.* Anonym. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 12. e. *Annuntiavimus de eo, ſicut infans : non ſpecies ei, neque decor : & vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem.* Vigil. Tapſ. l. 2. cont. Eutych. p. 16. b. *vidimus eum, & non erat in eo ſpecies, neque decor.* Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. c. 22. p. 348. f. *vidimus, & non habebat ſpeciem, neque decorem.*

℣. 3. Mirè concinunt hæc tota cum Gr. edit. Rom. ſi addatur *exiſtens*, è Gr. ὢν, ad *plaga* : ubi autem Rom. ed. hab. ϗ ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, Mſ. Alex. fert ἐκλεῖπον παρὰ πάντας ἀνθρώπους. Tertul. l. 3. cont. Marc. p. 671. a. legit : *Sed ſpecies ejus inhonorata, deficiens citra filios hominum ; homo in plaga, & ſciens ferre infirmitatem :* ſimiliter l. cont. Jud. c. 14. p. 148. a. at ſupra, c. 9. p. 143. b. *homo in plaga poſitus, & ſciens ferre imbecillitatem :* ita rurſum l. 3. adv. Marc. p. 676. c. ſed abſque verbo *poſitus* : & l. de idol. c. 18. p. 245. b. add. *vultu & aſpectu inglorius* : & l. de carne Chr. p. 550. b. *Sed forma ejus ignobilis, defecta citra omnes homines ; homo in plaga, & ſciens ferre imbecillitatem.* Novatian. de Trin. p. 1036. a. *homo in plaga, & ſciens ferre infirmitatem.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 289. c. *Sed figura ejus ſine honore, & deficiens præter cæteros homines ; homo in plaga poſitus, & ſciens ferre imbecillitatem : quia averſa eſt facies ejus, inhonoratus eſt, & non eſt computatus.* Itidem Lact. l. 4. Inſtit. c. 16. p. 579. his exceptis, *poſitus eſt ſciens* ; paulòque poſt : *quia averſus eſt, & non eſt computatus.* Ambroſ. in Luc. 22. & 23. col. 1516. d. 1526. d. *homo in plaga, & ſciens ferre infirmitates* ; in Pſ. 61. col. 956. d. e. *infirmitatem.* Hieron. epiſt. ad Princip. to. 2. 684. c. *Sed erat ſpecies ejus inhonorata, & deficiens à filiis hominum ; homo in plaga poſitus, & ſciens ferre infirmitatem : quia avertit faciem ſuam.* Auguſt. l. de bono viduit. to. 6. 382. d. *Sed facies ejus abjecta, & deformis poſitio ejus :* at l. cont. Jud. to. 8. 31. d. *Sed vultus ejus abjectus, & deformis poſitio ejus :* ſimiliter habet ſer. 44. to. 5. 216. a. additque, *ab omnibus hominibus* ; deinde, *homo in plaga, & qui ſciat ferre infirmitates : propter quod & avertit ſe, facies ejus injuriata eſt, nec magni æſtimata eſt :* eadem rurſum habet l. 1. de pecc. merit. to. 10. 29. d. & l. 1. de conſ. Evang. to. 3. col. 21. g. at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. d. *Sed ſpecies ejus ſine honore, deficiens præ omnibus hominibus ; homo in plaga poſitus, & ſciens ferre infirmitatem : quoniam averſa eſt facies ejus, inhonoratus eſt, nec magni æſtimatus eſt.* Fulgent. l. 3. ad Traſim. c. 29. p. 135. a. *Sed ſpecies ejus ſine honore, & abjecta præ omnibus hominibus ; homo in plaga, & ſciens ferre infirmitatem : quoniam averſatus eſt, facies ejus deboneſtata eſt, nec aliquid æſtimata eſt.* Anonym. ex Synodico adv. tragœd. Iren. c. 225. *Sed ſpecies ejus ſine honore, & abjectio præ omnibus hominibus ; homo in plaga poſitus, ſciens ferre infirmitates : quoniam averſata eſt ſpecies ejus, & deboneſtatus, & pro nihilo æſtimatus eſt.* Vigil. Tapſ. l. 2. cont. Eutych. p. 16. b. *Sed forma ejus deſpecta, & deficiens ſuper filios hominum :* item l. 3. de Trin. p. 223. b. addit : *homo in plaga poſitus, ſciens ferre infirmitates : quoniam averſata eſt facies ejus, & deboneſtata eſt, nec aliquid æſtimata eſt.* Fauſtin. presb. l. cont. Arian. p. 646. f. *Sed ſpecies ejus ſine honore, deficiens præter cæteros homines ; homo in plaga poſitus, & ſciens ferre infirmitatem : quia averſa eſt facies, depretiatus eſt, nec æſtimatus eſt.* Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. c. 22. p. 348. f. *Sed ſpecies inhonorabilis, inferior omnibus hominibus ; homo in plagis, & ſciens ferre humilitatem : quia adverſa facies ejus, & deboneſtata eſt, & ad nihilum reputatus.* Anonym. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 12. e. *homo in plaga poſitus, & qui ſcit infirmi-*

Vulgata nova.

Matth. 8. 17. 4. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit: & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum.

1. Cor. 15. 3. 5. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus.

6. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm.

7. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. Matth. 26. 63. Act. 8. 32.

Versio antiqua.

4. Iste peccata nostra portat, & pro nobis dolet: & nos reputavimus eum esse in dolore, & in plaga, & in afflictione. Hieron. ubi sup.

5. Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras: disciplina pacis nostræ super eum, livore ejus sanati sumus. Ibid. 384.

6. Omnes quasi oves erravimus, homo in via sua erravit: & Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras.

7. Et ipse propter afflictionem non aperuit os suum: sicut ovis ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tondente mutus, sic non aperuit os suum. Ibid. 385.

Notæ ad Versionem antiquam.

tates sustinere: quia adversata est facies ejus, depretiata est, nec computata.

℣. 4. Consonat Gr. ad verbum. Iren. l. 4. c. 33. p. 273. c. legit: *Ipse infirmitates nostras accipiet, & languores portabit.* Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 676. c. *Ipse imbecillitates nostras abstulit, & languores portavit:* & l. 4. p. 701. c. *Imbecillitates nostras aufert, & languores portat.* Cypr. l. 2. Testim. p. 290. a. *Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet: & nos putavimus illum esse in dolore, & in plaga, & in vexatione.* Similiter ap. Lactant. l. 4. Instit. c. 16. p. 579. nisi quòd præponitur *hic*, verbo *dolet*; legiturque infra, *ipsum esse in dolore.* Hilar. in Ps. 138. col. 505. f. alludens ait: *Ipse peccata nostra suscepit, & infirmitates nostras portavit:* similiter in Ps. 143. col. 560. f. item in Ps. 68. col. 227. a. 228. b. habet: *pro nobis dolet; & idcirco est esse in doloribus æstimatus:* at l. 10. de Trin. col. 1066. b. *Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet: & nos existimavimus eum in doloribus esse, & in plaga, & in vexatione.* Itidem Ambros. in Luc. 10. & 22. col. 1428. d. 1516. e. *Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet:* & in Ps. 35. col. 766. e. addit: *& nos æstimavimus eum esse in doloribus:* vide etiam in Ps. 39. 61. & 118. col. 864. e. 956. d. 1164. d. & l. 2. de fide, to. 2. 480. d. item l. 3. 498. b. habet: *Quoniam infirmitates nostras suscepit, & ægritudines nostras portavit.* Hieron. in Zach. 3. col. 1721. e. *Et ipse infirmitates nostras portat, & pro nobis dolet: & nos reputavimus eum esse in dolore, & in plaga, & in angustia.* Tichon. reg. 1. p. 49. h. *Hic peccata nostra fert, & pro nobis dolet.* August. ser. 44. to. 5. 216. a. *Hic infirmitates nostras portat, & pro nobis in doloribus est: & nos existimavimus illum in doloribus esse, & in plaga, & in pœna:* eadem quoque refert l. 1. de pecc. mer. to. 10. 29. d. & l. 1. de cons. Evang. to. 3. col. 21. g. sicut epist. 140. to. 2. 427. d. at l. 2. cont. adversar. leg. to. 8. 587. e. omnia refert ut supra in textu, præter unum *putavimus*, pro *reputavimus*: ita quoque l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. e. excepto verbo *existimavimus.* Fulgent. l. 3. ad Trasim. c. 29. p. 135. a. *Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet: & nos existimavimus eum in doloribus esse, & in plaga, & in vexatione.* Leo M. ser. 56. p. 128. b. *Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet: & nos putavimus illum esse in dolore, & in plaga, & in vexatione.* Similiter Anonym. ex Synodic. adv. tragœd. Iren. c. 225. excepto verbo *æstimavimus*, absque præced. &. Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 646. f. *Hic peccata nostra fert, & pro nobis dolet: & æstimavimus eum in dolore esse, & in plaga, & in malo.* Vigil. Taps. l. 3. de Trin. p. 223. b. *Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet.* Maxim. Taurin. in homil. p. 22. h. *Quoniam ipse infirmitates nostras portat, & pro nobis dolet: nos autem existimabamus eum esse in dolore.* Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. c. 22. p. 348. f. *Ipse peccata nostra portat, & pro nobis dolet: & nos putavimus eum esse in dolore, & in plaga, & in ærumna.* Anonym. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 12. e. *Hic peccata nostra portavit, & pro nobis in doloribus est;* deinde, *sicut ovis ad occisionem*, &c. ut infra, ℣. 7.

℣. 5. Itidem Græcè, posito uno ἡμεῖς, ante *sanati sumus.* Rectè Novatian. l. de Trin. p. 1036. a. *livore ejus nos sanati sumus.* Tertul. l. cont. Prax. p. 859. a. *Et Dominus*, inquit, *eum tradidit pro delictis nostris;* & l. 4. adv. Marc. p. 715. c. *ut livore ejus sanaremur.* Cypr. l. 2. Testim. p. 290. a. *Ipse autem vulneratus est propter facinora nostra, & infirmatus est propter peccata nostra: doctrina pacis nostræ super illum, & livore ejus sanati sumus.* Ita quoque habet Lactant. l. 4. Instit. c. 16. p. 579. ad verbum. Hilarius l. 10. de Trin. col. 1066. b. *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra:* & in Ps. 143. p. 560. f. *livore ejus nos sanati sumus.* Similiter habet Ambros. in Ps. 40. to. 1. 871. f. & l. 4. de fide, to. 2. 531. b. item in Luc. 2. col. 1295. d. *Vulneratus est propter iniquitatem nostram, & infirmatus est propter peccata nostra.* Hieron. in Zach. 3. col. 1721. e. *Ipse verò vulneratus est propter peccata nostra.* Tichon. reg. 1. p. 49. h. *Et ipse vulneratus est propter facinora nostra.* August. ser. 44. to. 5. 215. d. & l. 1. de cons. Evang. to. 3. 21. g. *Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras: eruditio pacis nostræ in eum, livore ejus sanati sumus:* similiter l. 2. cont. adversar. leg. to. 8. 587. e. præter hæc, *disciplina pacis nostræ super eum, & livore*, &c. at l. 1. de pecc. mer. to. 10. col. 29. d. *eruditio pacis nostræ super eum, in livore*, &c. ut supra: & in Ps. 40. to. 4. 353. c. *vulneribus ejus sanati sumus:* sed l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. e. *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra: eruditio pacis nostræ in eo, livore ejus nos sanati sumus.* Fulg. l. 3. ad Trasim. c. 22. p. 128. & c. 29. p. 134. c. *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra: eruditio pacis nostræ in eo, & livore ejus nos sanati sumus.* Leo M. ser. 56. p. 128. b. *Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter facinora nostra, & livore ejus sanati sumus.* Anonym. ex Synodico, adv. tragœd. Iren. c. 225. *Ipse autem vulneratus est propter pecc. nostra, & infirm. est propt. iniquit. nostras: eruditio pacis nostræ in eum, livore ejus nos sanati sumus.* Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 646. f. *Ipse autem vuln. est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra: doctrina pacis nostræ super eum, plagâ ejus nos sanati sumus.* Ita quoque Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 22. usque ad vocem *doctrina.* Maxim. Taurin. in homil. p. 22. h. *livore ejus nos sanati sumus.* Auct. l. de promiss. p. 1. c. 12. ap. Prosp. p. 100. d. *livore ejus omnes sanati sumus:* itidem part. 3. promiss. 22. p. 178. d.

℣. 6. Sic est in Græco, exceptis his, ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, *peccatis nostris*, loco *propter iniquitates nostras*; deest etiam *in*, ante *via sua.* Ap. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 529. b. *Omnes sicut oves erravimus: & omnium nostrum Dominus peccata portavit.* Cypr. verò l. 2. Testim. p. 290. a. legit: *Omnes sicut oves erravimus, homo à via sua erravit: & Deus tradidit illum pro peccatis nostris.* Ita quoque Lactant. l. 4. Instit. c. 16. p. 580. sed hæc omittit med. *homo à via sua erravit.* Similiter hab. Tichon. reg. 1. p. 49. h. *Deus tradidit illum pro peccatis nostris.* August. autem l. 2. cont. adversar. leg. to. 8. 587. e. ut sup. in textu: *Omnes quasi oves erravimus, homo in via sua erravit: & Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras:* at serm. 44. to. 5. 216. a. c. & l. 1. de cons. Evang. to. 3. 21. g. *Omnes ut oves erravimus: & Dominus tradidit illum pro peccatis nostris:* similiter l. 1. de pecc. mer. to. 10. 29. e. nec addit plura: & tract. 35. in Joh. to. 3. 542. a. *Omnes ut oves erravimus: & ipse traditus est pro peccatis nostris:* at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. e. *Omnes ut oves erravimus, homo à via sua erravit: & Dom. tradidit illum pro peccatis nostris.* Fulgent. l. 3. ad Trasim. c. 29. p. 134. c. *Omnes ut oves erravimus, homo à via sua erravit: & Dom. trad. eum pro peccatis nostris.* Ita quoque Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 646. f. Anonym. ex Synodico, advers. tragœd. Iren. c. 225. *Omnes ut oves erravimus, & omnes homines à via sua erraverunt: & Dominus tradidit eum pro peccatis nostris.* Item Vigil. Taps. l. 3. de Trin. p. 223. b. *& Dominus tradidit eum pro peccatis nostris.*

℣. 7. Græc. ed. Rom. initio hab. & sub fin. ἀνοίγει, *aperit;* Compl. verò ἤνοιξε, *aperuit*, ut sup. item Rom.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Hieron. ubi ſup. 8. In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: generationem illius quis enarrabit? quia tollitur de terra vita ejus: ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem.	8. De anguſtia, & de judicio ſublatus eſt: generationem ejus quis enarrabit? quia abſciſſus eſt de terra viventium: propter ſcelus populi mei percuſſi eum.

Notæ ad Versionem antiquam.

extremò delet pronom. *ſuum*; ſed Mſs. Alex. & Mediol. cum edd. Ald. & Compl. addunt αὐτȣ͂; ſicut Alex. αὐτὸν ſup. poſt verbum *tondente*; cæt. concordant. Idem Hieron. loco cit. col. 385. a. habet: *afflictus non aperuit os*; Gr. διὰ τὸ κεκακῶσθαι, *propterea quòd afflictus eſt.* Iren. l. 4. c. 23. p. 260. b. hæc habet: *quemadmodum ovis ad victimam ductus eſt, & quemadmodum agnus in conſpectu tondentis ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.* Tertul. l. adv. Jud. c. 9. p. 143. b. *tanquam ovis ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe non aperuit os ſuum*: & c. 13. p. 147. b. *& velut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum*: & l. de reſur. carn. p. 573. c. *tanquam ovis ad victimam adductus eſt, & tanquam agnus ante tondentem ſine voce, ſic non aperuit os ſuum*: ſimiliter l. 3. adv. Marc. p. 676. c. ſed abſque ult. pronom. *ſuum*: vide etiam l. de fuga in perſec. p. 973. b. & l. de pat. c. 3. p. 199. a. & l. 3. & 4. adv. Marc. p. 671. a. 734. c. ſupra verò p. 733. b. habet: *tanquam ovis ad victimam adduci habens, & tanquam ovis coram tondente, ſic os non aperturus.* Novatian. l. de Trin. p. 1050. b. *quaſi ovis ad jugulationem adductus eſt*: & ſup. p. 1036. a. *ſicut ovis ad occiſionem ductus eſt, ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum in humilitate.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. a. *Et ipſe propterea quòd vexatus eſt, non aperuit os ſuum*: & inf. 291. a. add. *ſicut ovis ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum*: itidem epiſt. 6. ad Rogat. p. 12. b. & l. de op. & eleem. p. 254. c. ſed hoc ult. loco deeſt vocula *ſic*. Auct. l. de dupl. mart. ap. Cypr. p. 585. c. *ſic ipſe Dom.* inquit, *velut agnus ſine voce ad mactationem ductus eſt.* Lact. l. 4. Inſtit. p. 581. *ſicut ovis ad immolandum ductus eſt, & ſicut agnus coram tondentibus ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.* Hilar. in Pſ. 68. col. 225. b. *tanquam ovis ad occiſionem ductus.* Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 8. p. 335. b. *tanquam ovis ad victimam ductus eſt, & ſicut aries coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum*: & inf. 461. d. *ſicut ovis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus ad victimam*: & in Pſ. 45. col. 930. d. *ſicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum*: vide etiam l. de apol. Dav. col. 728. e. & l. 2. de fide, col. 482. a. & epiſt. 63. & 75. col. 1045. a. 1085. b. Ambroſiaſt. col. 160. e. *ut ovis ad immolandum ductus eſt.* S. Paulin. ep. 11. p. 54. b. *agnus*, inquit, *pro nobis ad interfectionem ductus eſt, & coram tondente ſe non aperuit os ſuum*: & inf. 59. c. *ſicut ovis ad interfectionem ductus eſt.* Julius Firmic. l. de err. prof. relig. c. 28. p. 175. h. *ſicut ovis ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum.* Auguſt. in Joh. 7. col. 510. b. *ſicut ovis ad immolandum ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe non aperuit os ſuum*: at epiſt. 105. & 140. to. 2. 302. f. 436. c. *ſicut ovis ad immolandum ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe fuit ſine voce, ſic non aperuit os ſuum*: ſimiliter tract. 35. in Joh. to. 3. 542. a. detracto uno *ſe*: tract. verò 37. col. 555. b. & in Pſ. 40. to. 4. 353. c. ponit quidem *ſe*, ſed tollit verbum *fuit*: tract. autem 4. in Joh. col. 313. b. ita legit: *ſicut ovis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram eo, qui ſe tonderet, fuit ſine voce; ſic non aperuit os ſuum*: at l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 614. e. *ſicut ovis ad immolandum*, &c. & ſerm. 44. to. 5. 216. c. *Et ipſe quoniam malè tractatus eſt, non aperuit os: ut ovis ad immolandum ductus eſt, & ut agnus ante eum, qui ſe tonderet, fuit ſine voce; ſic non aperuit os ſuum*: itidem l. 1. de pecc. mer. to. 10. 29. e. & l. 1. de conſ. Evang. to. 3. 21. g. at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. e. habet: *Et ipſe propter quod afflictus eſt, non aperuit os ſuum: ut ovis ad immolandum ductus eſt, & ut agnus ante eum, qui ſe tondet, ſine voce, ſic non aperuit os ſuum*: verùm l. 2. cont. adverſ. leg. to. 8. 587. e. legit: *Et ipſe propter afflictionem non aperuit os: ſicut ovis ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente mutus, ſic non aperuit os ſuum*; quæ congruunt cum textu noſtro. Fauſtin. presb. l. cont. Arian. p. 646. f. *Et ipſe propter quod malè tractatus eſt, non aperuit os: ſicut ovis ad occiſionem adductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum.* Itidem Rufin. in Symb. p. 182. a. *ſicut agnus coram tondente ſe, ſic*, &c. Fulgent. l. 3. ad Traſim. c. 29. p. 135. a. *Et ipſe quia malè tractatus eſt, non aperuit os: ut ovis ad immolandum ductus eſt, & ut agnus ante eum, qui ſe tondet, ſine voce, ſic non aperuit os ſuum*: at l. 1. p. 79. legit: *ſicut ovis ad victimam adductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic*, &c. ut ſup. & l. cont. Faſtid. c. 8. p. 348. *ſicut ovis ad immolandum ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſine voce, ſic*, &c. Anonym. verò ex Synodico, adv. tragœd. Iren. c. 225. Conc. Baluz. *Ipſe autem malè vexatus, conticuit labia ſua: ut ovis ad immolandum ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.* Item Auct. op. imp. in Matth. hom. 24. p. 106. d. *ſic non aperuit os.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 5. p. 129. a. *ſicut ovis ad immolandum ductus eſt*; at inf. p. 3. promiſſ. 20. col. 178. b. *ſicut ovis ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, non aperuit os ſuum.* Similiter hab. Gaud. Brix. ſer. 3. p. 948. e. *ſicut ovis ad victimam ductus eſt*; & Oroſius l. cont. Pelag. p. 455. e. addit: *tanquam agnus coram tondente, ſic non aperiens os ſuum.* Vigil. Tapſ. l. 3. de Trin. p. 223. b. *Et ipſe quia malè tractatus eſt, non aperuit os ſuum: ut ovis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum in humilitate.* Anonym. apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 12. e. cum Caſſiod. in Pſ. 28. & 31. p. 283. b. 451. b. *ſicut ovis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum.*

℣. 8. Itidem Græcè. Similiter apud Iren. l. 4. c. 23. p. 260. b. *In humilitate judicium ejus ablatum eſt*: & l. 2. c. 28. p. 157. e. necnon l. 3. c. 19. p. 212. a. *generationem ejus quis enarrabit?* Tertul. cont. Jud. c. 13. p. 147. b. 148. a. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: nativitatem autem ejus quis enarrabit? quia tolleretur à terra vita ejus*: & ſup. c. 10. p. 144. c. *à facinoribus populi mei perductus eſt ad mortem*: item l. 3. adv. Marc. p. 671. c. *nativitatem ejus quis enarrabit?* Phæbad. Agin. l. cont. Arian. p. 301. f. h. 302. a. *nativitatem ejus quis enarravit?* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 291. a. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: nativitatem ejus quis enarrabit? quoniam auferetur à terra vita ejus: à facinoribus populi mei adductus eſt ad mortem.* Similiter Lact. l. 4. Inſtit. c. 18. p. 581. *In humilitate ejus judicium ſublatum eſt: nativitatem ejus quis enarrabit? quoniam auferetur à terra vita ejus.* Hilar. l. 2. de Trin. col. 794. c. *generationem ejus quis enarrabit?* Zeno Veron. l. 2. tract. 7. p. 157. *nativitatem ejus quis enarrabit?* Ambroſ. l. de inſtit. virg. col. 268. e. & l. 1. de fide, col. 462. b. & in Luc. 10. col. 1424. c. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt*; ita nempe in editt. & Mſs. ferè omnibus; in uno tamen Corb. *ſublimatum eſt*; & in epiſt. ad Vercell. *judicium ejus exaltatum eſt*; Gr. ἤρθη. Ambroſiaſt. p. 160. e. *quoniam tolletur à terra vita ejus: ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem.* Item Hieronymus in Matth. 26. to. 4. p. 132. a. *ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem.* Auguſtin. l. de conſ. Evang. to. 3. 21. g. & l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. f. & ſer. 44. to. 5. 216. f. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: generationem ejus quis enarrabit? quoniam tolletur de terra vita ejus: ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem*: ſimiliter l. 2. cont. adverſar. leg. to. 8. 587. f. & l. 1. de pecc. mer. to. 10. 29. d. Ita quoque hab. Fulgentius l. 3. ad Traſim. c. 29. p. 135. a. Vide rurſum Auguſt. l. cont. Jud. to. 8. 36. b. & tract. 35. in Joh. to. 3. 542. a. Rufinus in Symb. p. 184. a. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt.* Jul. Firmic. l. de err. prof. relig. c. 28. p. 175. h. *In humilitate judicium ei ſublatum eſt: nativitatem ejus quis enarravit: quoniam auferetur à terra vita ejus.* Fauſtin. presb. l. cont. Arian. p. 646. f. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: generationem ejus quis enarrabit? quia auferetur à terra vita ejus: ab iniquitatibus plebis meæ adductus eſt ad mortem.* Anonym. ex Synodico adv. tragœd. Iren. c. 225. Conc. Baluz. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: generationem autem ejus quis enarravit? quoniam tolletur à terra vita ejus: & ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 11. c. *generationem ejus quis enarrabit?* Auct. l. de promiſſ. dimid. temp. c. 12. ap. Proſp. p. 197. e. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: generationem autem ejus quis enarrabit? quia tolletur à terra vita ejus*: & ſup. p. 1. c. 12. col. 100. d. *pro iniquitate populi ductus eſt ad mortem*: ſimiliter p. 3. promiſſ. 21. col. 178. b. additâ voculâ *mei*, ad *populi*. Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 738. d. *In humilitate judic. ejus ſublatum eſt: quia tolletur de terra vita: nativitatem autem ejus quis enarrabit?* vide etiam ſup. p. 730. b. Anonym. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 12. e. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: nativitatem autem ejus quis enarrabit? quia tolletur à terra*

VULGATA NOVA.

9. Et dabit impios pro sepultura, & divitem
1. Pet. pro morte sua: eò quòd iniquitatem non fece-
2. 22. rit, neque dolus fuerit in ore ejus.
1. Joan. 10. Et Dominus voluit conterere eum in in-
3. 5. firmitate: si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigetur.

11. Pro eo quòd laboravit anima ejus, videbit & saturabitur: in scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit.

12. Ideo dispertiam ei plurimos: & fortium dividet spolia, pro eo quòd tradidit in mortem
Marc. animam suam, & cum sceleratis reputatus est:
15. 28. & ipse peccata multorum tulit, & pro trans-
Luc. 22. gressoribus rogavit.
37. & 23.
34.

VERSIO ANTIQUA.

9. Et dabo pessimos pro sepultura ejus, & di- Hieron. ubi sup.
vites pro morte illius: quia iniquitatem non fecit, neque dolum in ore suo.

10. Et Dominus vult mundare eum à plaga: si Ibid. 387.
dederitis pro peccato, anima vestra videbit semen longævum. Et vult Dominus

11. auferre de dolore animam ejus, ostendere ei lucem, & formare intelligentiam, justificare justum bene servientem multis: & peccata eorum ipse portabit.

12. Propterea ipse possidebit multos, & for- Ibid. 388.
tium dividet spolia, pro eo quòd contaminata est in morte anima ejus, & cum iniquis reputatus est: & ipse peccata multorum suscepit, & propter iniquitates eorum traditus est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vita ejus: à malignis plebis meæ adductus est in mortem.

℣. 9. Ita fert Gr. edit. Rom. præter vocem πονηρὲς, loco *pessimos*; ubi autem hab. ὐδὲ δόλον ἐν τῷ σόματι, Ms. Alex. ponit, ὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ, &c. Tertul. l. cont. Jud. c. 10. p. 144. c. *Et dabo malos pro sepultura ejus, & divites pro morte ejus: quia scelus non fecit, nec dolus in ore ejus inventus est*: & l. 3. adv. Marc. p. 680. a. *Et dati sunt pessimi pro sepultura ejus, & locupletes pro morte ejus.* Cypr. l. 2. Testim. 291. a. *Et dabo malos pro sepultura ejus, & ipsos divites pro morte ejus: quia facinus non fecit, neque insidias ore suo.* Eadem legit Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 646. f. exceptis his, *quia iniquitatem non fecit, neque dolum in ore suo locutus est.* Ambrosiast. quoque hab. col. 160. f. *Et dabo malos pro sepultura ejus*: at inf. col. 184. d. *qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus.* August. l. 1. de pecc. mer. to. 10. 29. e. *Dabo ergo malos propter sepulturam ejus, & divites propter mortem ejus: ob hoc quòd iniquitatem non fecerit, nec dolum ore suo*: similiter l. 1. de cons. Evang. to. 3. 21. g. præter hoc ult. *in ore suo*: at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. e. *Et dabo malignos pro sepultura ejus, & divites pro morte ejus: quoniam iniquitatem non fecit, nec dolum in ore suo*: & serm. 44. to. 5. 216. g. *Dabo malos pro sepultura ejus, & divites pro morte ejus*; inf. *propter mortem ejus.* Anonym. ex Synod. adv. tragœd. Iren. c. 225. Conc. Baluz. *Et dabo inanes pro sepultura ejus, & divites pro morte ejus: quoniam iniquitatem non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 11. & 15. p. 61. c. 81. d *peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus.* Similiter hab. Oros. l. cont. Pelag. 455. e. Anonymus ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 11. c. 12. e. *Et dedi divites pro morte ejus: quia peccatum non fecit, nec dolus inventus in ore ejus.*

℣. 10. Itidem Græcè. Tichon. reg. 1. p. 49. h. *Et Deus vult eum purgare à plaga. Et vult Deus*, &c. Aug. l. 1. de pecc. mer. to. 10. 29. e. *Dominus vult purgare illum de plaga: si dederitis vos ob delicta vestra animam vestram, videbitis semen longæ vitæ* (Mss. *longissimæ vitæ.*) *Et vult Dominus*, &c. ita rursum l. 1. de cons. Evang. to. 3. 22. a. cum voce *longissimæ*: at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. e. *Et Dominus vult purgare eum de plaga: si dederitis pro peccato animam vestram, videbitis semen longævum*, &c. Anonym. ex Synodico adv. tragœd. Iren. c. 225. Conc. Baluz. *Et Dominus vult purgare eum de plaga: si detis pro peccato animas vestras, videbitis semen longæ vitæ. Et vult Dominus*, &c.

℣. 11. Eadem prorsus in Græco, excepto ablat. τῇ συνέσει, *intelligentiâ*, loco accus. *intelligentiam.* Tertul. l. cont. Jud. c. 10. p. 144. c. *Et Deus voluit eximere à morte animam ejus.* Tichon. reg. 1. p. 49. h. *Et vult Deus à dolore auferre animam ejus, ostendere illi lucem, & formare illum prudentiâ.* Ambros. in Ps. 61. p. 956. f. *& peccata eorum ipse purgavit*; at in Gr. constanter, ἀνοίσει. August. l. 1. de pecc. mer. to. 10. 29. f. *Et vult Dominus auferre à doloribus animam ejus, ostendere illi lucem, & figurare per sensum, justificare justum bene servientem pluribus: & peccata illorum ipse sustinebit*: sic etiam l. 1. de cons. Evang. to. 3. 22. a. ad verbum: at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. f. *Et Dom. vult auferre à dolore animam ejus, ostendere illi lucem, & formare intellectum, justificare justum bene servientem pluribus: & peccata eorum ipse portabit*: item l. de unit. Eccl. to. 9. 348. f. *& peccata eorum ipse portabit.* Similiter hab. Fulgent. l. 3. ad Trasim. c. 29. p. 135. b. Anonym. verò ex Synodico adv. tragœd. Iren. c. 225. Conc. Baluz. *Et vult Dominus adolere animæ ejus, ostendere ei lumen, formare prudentiam, justificare justum bene servientem pluribus: & peccata eorum ipse portabit.* Vigil. Taps. l. 5. cont. Eutych. p. 66. b. *Pro eo quòd laboravit anima ejus, videbit lucem, & saturabitur scientiâ, justificare justum bene servientem multis; & iniquitates eorum ipse portabit.*

℣. 12. Tertul. l. adv. Jud. c. 10. p. 144. c. *Propterea ipse multos in hæreditatem habebit, & multorum dividet spolia, pro eo quòd tradita est in mortem anima ejus*: & l. 3. adv. Marc. p. 677. c. *Propterea ipse multos hæreditati habebit, & multorum dividet spolia*: & l. de resur. carn. p. 574. a. *deputatus etiam inter iniquos*: & l. 4. cont. Marc. p. 703. b. *& delicta nostra ipse aufert.* Cypr. l. 2. Testim. p. 291. a. *Propterea ipse consequetur multos, & fortium dividet spolia, propterea quòd tradita est ad mortem anima ejus, & inter facinorosos deputatus est: & ipse peccata multorum pertulit, & propter facinora illorum traditus est.* Ambros. in Ps. 61. col. 956. f. *Ideo ipse hæreditate possidebit multos, & fortium partietur spolia.* August. l. de unit. Eccl. to. 9. 348. f. *Ideo hæreditate possidebit multos, & fortium partietur spolia, propter quod tradita est in mortem anima ejus, & inter iniquos deputatus est: & ipse peccata multorum sustinuit, & propter iniquitates nostras traditus est*: & l. 1. de pecc. mer. to. 10. 29. f. *Propterea ipse hæreditabit complures, & fortium partietur spolia, propter quod tradita est anima ejus ad mortem, & inter iniquos æstimatus est: & ipse peccata multorum sustinuit, & propter iniquitates eorum traditus est*: ita quoque hab. l. 1. de cons. Evang. to. 3. 22. b. excepto uno *æstimata est*; quibus omnibus favet Gr. edit. Rom. Rursum l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 10. 510. g. Aug. legit: *Propterea ipse hæreditabit plures, & fortium dividet spolia, propter quod tradita est ad mortem anima ejus, & inter iniquos æstimatus est: & ipse peccata multorum portavit, & propter peccata eorum traditus est.* Fulgent. l. 3. ad Trasim. c. 29. p. 135. b. primo Augustini loco de unit. Eccl. suffragatur ad verbum, hoc tamen excepto, *Ideo ipse*, in principio; & in fine, *propter iniquitates eorum traditus est.* Anonym. ex Synodico adv. tragœd. Iren. c. 225. Conc. Baluz. *Ideo ipse hæreditatem possidebit multos, & fortium partietur spolia, propter quod tradita est in mortem anima ejus, & inter iniquos deputatus est: & ipse peccata multorum tollit, & propter iniquitates nostras traditus est.* Vigil. Taps. l. 5. cont. Eutych. *Propterea ipse possidebit multos, & fortium ipse dividet spolia, pro eo quòd tradidit in morte animam suam, & cum sceleratis deputatus est: & peccata multorum*, &c. ut in Vulg. Auct. l. de promiss. p. 2. c. 21. ap. Prosp. p. 145. e. *fortium dividet spolia*: & sup. p. 1. c. 28. p. 111. b. *inter iniquos deputatus est.* Hilar. in Ps. 138. col. 510. c. *& cum iniquis deputatus est.* Anon. ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 11. c. *sed Dominus tradidit eum pro peccatis nostris*; paulòque post, *inter maledicos reputatus est*: & inf. p. 12. e. *sed Dominus voluit tradere eum pro peccatis nostris, & inter iniquos reputatus est.*

CAPUT LIV.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 54. col. 389. ex Lxx. 1. LÆtare sterilis quæ non paris : erumpe, & clama quæ non parturis : quia plures filii desertæ, magis quàm ejus quæ habet virum : dixit enim Dominus.

Ibid. 391. 2. Dilata locum tabernaculi tui, & pelles aulæorum tuorum fige, ne parcas : protende funiculos, & clavos tuos conforta.

3. Adhuc in dextris & in sinistris dilata : & semen tuum possidebit gentes, & civitates desertas habitare facies.

Ibid. 392. 4. Noli timere, quia confusa es ; neque confundaris, quia exprobratum tibi est : confusionem enim æternam oblivisceris, & opprobrii viduitatis tuæ memor non eris.

5. Quia Dominus qui fecit te, Dominus sabaoth nomen ei : & qui eruit te, Deus Israël omnis ter-

Vulgata nova.

1. LAuda sterilis quæ non paris : decanta laudem, & hinni quæ non pariebas : quoniam multi filii desertæ, magis quàm ejus quæ habet virum, dicit Dominus. *Luc. 23. 29. Gal. 4. 27.*

2. Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas : longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida.

3. Ad dexteram enim & ad lævam penetrabis : & semen tuum gentes hæreditabit, & civitates desertas inhabitabit.

4. Noli timere, quia non confundêris, neque erubesces : non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, & opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis ampliùs.

5. Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomen ejus : & redemptor tuus *Luc. 1. 32.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem apud S. Paulum, ep. ad Gal. c. 4. ℣. 27. excepta voce *multi*, loco *plures* ; ita quoque in Græco, cum voce πολλά ; unde Hieron. ipse in Mich. 5. col. 1532. d. legit, *multi filii desertæ, magis*, &c. ut sup. Irenæus verò, l. 1. p. 51. b. hab. *plures filii ejus quæ deserta est, magis quàm ejus quæ habet virum.* Item Hilar. in Ps. 54. col. 107. b. *plures jam filii desertæ, magis quàm ejus quæ habet virum.* Cypr. autem l. 1. Testim. p. 280. c. *Jucundare sterilis quæ non paris : erumpe, & exclama quæ non parturis : quia multi filii desertæ, magis quàm ejus quæ habet virum : dixit enim Dominus.* Ambros. l. 1. de Abr. c. 7. col. 302. f. *Lætare sterilis quæ non paris : erumpe, & exclama*, &c. ut in textu : ita rursum in Luc. 2. col. 1303. c. & l. de vid. to. 2. 190. b. & l. de virg. col. 154. d. & de virginit. col. 235. f. & de exhort. virg. col. 288. f. & epist. 30. col. 913. e. at l. 1. de Abr. c. 5. col. 296. e. legit *clama.* August. epist. 105. to. 2. 302. f. & l. de unit. Eccl. to. 9. 349. b. c. *Lætare sterilis quæ non paris : erumpe, & exclama quæ non parturis : quoniam multi filii desertæ, magis quàm ejus quæ habet virum : dixit enim Dominus :* similiter in Ps. 58. to. 4. 564. d. & l. 2. cont. adversar. leg. to. 8. 587. g. ita quoque l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. g. & l. 3. cont. Crescon. to. 9. 472. c. præter unum *clama :* vide etiam in Job, to. 3. 670. e. at l. 1. de cons. Evang. to. 3. p. 2. col. 22. b. habet : *Delectare sterilis quæ non paris : exsulta, & clama quæ non parturis : quia multi filii desertæ, magis*, &c. ut sup. Priori verò ejusd. Aug. loco favent Auct. quæst. V. T. q. 40. ap. Aug. to. 3. 54. e. & Auct. l. de promiss. p. 3. promiss. 32. ap. Prosp. p. 182. c. cum Collat. Carthag. p. 392. b. Zeno Veron. l. 2. tract. 11. p. 172. ita legit : *Exsulta sterilis quæ non pariebas : erumpe, & clama quæ non parturis : quoniam multi filii desertæ :* porro Mss. 3. ibidem ferunt : *Exsultat sterilis quæ non pariebat :* item *pariebat* habent codices 2. al. *deserunt te*, pro *desertæ.*

℣. 2. Græc. ed. Rom. delet *pelles* ; addit verò σου, ad *funiculos* ; & pro *clavos*, hab. πασσάλους, *palos* ; cæt. ut in textu : edd. tamen Ald. & Compl. hab. τὰς δέρρεις τῶν αὐλέων, al. αὐλαιῶν ; sicque legitur ap. Justin. & Procop. item ed. Compl. tollit σου, post *funiculos*, ut etiam post *clavos.* Cypr. l. 1. Testim. p. 280. c. legit : *Dilata locum tabernaculi tui, & aulæorum tuorum, & fige ; noli parcere : longas fac mensuras tuas, & palos tuos confirma.* Ambros. l. 3. Hexa. col. 34. d. *Dilata locum tabernaculorum tuorum, & aulæorum tuorum, fige, ne parcas : longiores fac funiculos tuos, & palos tuos confirma.* August. epist. 105. to. 2. 302. f. *Dilata locum tabernaculi tui, & aulæas tuas confige, non est quòd parcas : porrige longiùs funiculos, & palos validos confirma :* similiter l. 1. de cons. Evang. to. 3. 22. b. præter duo seqq. *aulas*, loco *aulæas* ; & *constitue*, pro *confirma :* ita quoque in Ps. 58. to. 4. 564. e. his insuper exceptis, *extende longiùs funiculos tuos :* verùm l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. g. legit : *Dilata locum tabernaculi tui, & aulæarum tuarum, fige, noli parcere : prolonga funiculos tuos, & palos tuos conforta :* & l. 2. cont. adversar. leg. to. 8. 587. g. *Dilata locum..... & aulæorum tuorum, fige, ne parcas : protende funiculos, & clavos tuos conforta :* & l. de unit. Eccl. to. 9. 349. e. *Dilata locum..... & aularum tuarum, fige, noli parcere : longos fac funiculos tuos, & palos tuos confirma :* l. verò 3. cont. Crescon. to. 9. 472. c. *Dilata locum..... & aulas tuas confige, non est quòd parcas : porrige longiùs funiculos, palos validos confirma :* vide etiam ser. 37. to. 5. 184. d. In Collat. Carthag. p. 392. b. sic : *Dilata locum tab. tui, & aularum tuarum, fige palos, noli parcere : longos fac funiculos tuos, & palos tuos confirma.*

℣. 3. Sic habet Gr. ed. Rom. demptâ præp. *in*, ante *sinistris* ; quam tamen Ms. Alex. retinet : ubi etiam Rom. ponit, nempe in fine, κατοικιεῖς, Alex hab. κατοικήσεις, *inhabitabis.* Cypr. l. 1. Testim. p. 280. c. legit : *Adhuc in dexteram tuam & in sinistram extende : & semen tuum gentes possidebit, & civitates desertas inhabitabit.* Ambros. l. 3. Hexa. col. 34. d. *Adhuc in dexteram & sinistram extende : & semen tuum gentes hæreditate possidebit, & civitates desertas inhabitabis.* August. epist. 105. to. 2. 302. f. 303. a. & in Ps. 58. to. 4. 564. f. & l. 3. cont. Crescon. to. 9. 472. c. *Etiam atque etiam in dexteram atque sinistram extende* (vel *extendens* :) *semen enim tuum hæreditabit gentes, & civitates quæ desertæ erant inhabitabis :* similiter l. 1. de cons. Evang. to. 3. p. 22. b. nisi quòd addit *partem*, ad *sinistram :* at l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 510. g. legit : *Adhuc in dextram & sinistram partem extende : & semen tuum hæreditabit gentes, & civitates desertas inhabitabis :* & l. 2. cont. adversar. leg. to. 8. 587. g. *Adhuc in dextris & sinistris dilata : & semen tuum possidebit gentes, & civitates desertas habitari facies ;* vet. quidam codd. *facias :* & l. de unit. Eccl. to. 9. 349. e. *Adhuc in dextram & in sinistram extende : & semen tuum gentes possidebit, & civitates desertas inhabitabis :* vide etiam serm. 37. to. 5. 184. d. In Collat. Carthag. p. 392. b. sic : *Adhuc in dexteram & sinistram extendêris : & semen tuum gentes possidebit, & civitates desertas inhabitabit.*

℣. 4. Concinunt hæc tota cum Græco, si addatur in fine *ultra*, è Gr. ἔτι, quæ tamen vocula abest à Ms. Alex. Apud Cypr. l. 1. Testim. p. 280. c. sic : *Noli timere, quia revinces ; neque verearis, quia maledicta es : quoniam confusionem æternam oblivisceris.* Apud Ambros. l. de vid. to. 2. 190. b. *ignominiæ, & viduitatis tuæ non eris memor.* Apud August. verò epist. 104. to. 2. 303. a. ita : *Non est quòd metuas, prævalebis enim ; nec erubescas, quòd detestabilis fueris : confusionem enim in perpetuum oblivisceris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor :* similiter l. 1. de cons. Evang. to. 3. 22. c. & in Ps. 58. to. 4. 564. f. & l. 3. cont. Crescon. to. 9. 472. c. sed l. de unit. Eccl. to. 9. 349. e. *Ne timeas, quoniam prævalebis ; neque verearis, quòd detestabilis fueris : confusionem æternam oblivisceris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor.* Porro ubi Aug. hab. *prævalebis*, & Cypr. *revinces*, Gr. ponit κατῃσχύνθης, quod verbum duxisse videntur Cypr. & Aug. non à καταισχύνω, sed à κατισχύω : meliùs idem Aug. legit l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 511. a. *Ne timeas, quoniam confusa es ; neque verearis, quia exprobrata es : quoniam confusionem æternam oblivisceris, & opprobrii viduitatis tuæ non eris memor :* & l. 2. cont. adversar. leg. to. 8. 587. g. *Noli timere, quia confusa es ; neque verearis, quia exprobratum tibi est : confusionem enim æternam oblivisceris, & opprobrii viduitatis tuæ memor non eris :* quæ omnia vix uno verbo discrepant à textu Hieron. Sed in Collat. Carthag. p. 392. b. ita legitur : *Ne timeas, quoniam prævalebis ; neque verearis, quòd detestabilis fueris : confusionem enim in æternum oblivisceris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor.*

℣. 5. Sic est in Græco, præter ista, ὁ ποιῶν σε, *qui facit te* ; ultimòque, αὐτὸς Θεὸς Ἰσραὴλ πάσῃ τῇ γῇ κληθήσεται, *ipse Deus Israël omni terræ vocabitur* ; in ed. tamen

Vulgata nova.

ſanctus Iſraël, Deus omnis terræ vocabitur.

6. Quia ut mulierem derelictam & mœrentem ſpiritu vocavit te Dominus, & uxorem ab adoleſcentia abjectam, dixit Deus tuus.

7. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te.

8. In momento indignationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui: dixit redemptor tuus Dominus.

Gen. 9. 15. 9. Sicut in diebus Noe iſtud mihi eſt, cui juravi ne inducerem aquas Noe ultra ſupra terram: ſic juravi ut non iraſcar tibi, & non increpem te.

10. Montes enim commovebuntur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non movebitur: dixit miſerator tuus Dominus.

11. Paupercula, tempeſtate convulſa, abſque ulla conſolatione. Ecce ego ſternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in ſapphiris,

12. & ponam jaſpidem propugnacula tua: & portas tuas in lapides ſculptos, & omnes terminos tuos in lapides deſiderabiles:

Joan. 6. 45. 13. Univerſos filios tuos doctos à Domino; & multitudinem pacis filiis tuis.

14. Et in juſtitia fundaberis: recede procul à calumnia, quia non timebis; & à pavore, quia non appropinquabit tibi.

15. Ecce accola veniet, qui non erat mecum, advena quondam tuus adjungetur tibi.

16. Ecce ego creavi fabrum ſufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus ſuum, & ego creavi interfectorem ad diſperdendum.

17. Omne vas, quod fictum eſt contra te, non dirigetur: & omnem linguam reſiſtentem ti-

Versio antiqua.

ræ vocabitur. Hieron. ubi ſup.

6. Non ut mulierem derelictam & puſillanimem vocavit te Dominus, neque ut mulierem, quæ ab adoleſcentia odioſa eſt, dixit Deus tuus. & col. 393.

7. Tempore modico reliqui te, & cum miſericordia magna miſerebor tui.

8. In furore parvo averti faciem meam à te, & in miſericordia ſempiterna miſerebor tui: dixit qui eruit te Dominus.

9. Ab aqua, quæ fuit ſub Noe, hoc mihi eſt: ſicut juravi ei in tempore illo, terræ nequaquam ultra iraſci ſuper te, Ibid. 394.

10. neque in comminatione tua montes transferre; neque colles tui transferentur: ſic nec miſericordia mea deficiet, nec teſtamentum pacis meæ auferetur: dixit propitius tui Dominus.

11. Humilis, & inſtabilis abſque conſolatione. Ecce ego præparo tibi carbunculum lapidem tuum, & fundamenta tua ſapphirum, Ibid. 395.

12. & ponam propugnacula tua jaſpin: & portas tuas lapides cryſtalli, & muros tuos lapides electos:

13. & omnes filios tuos diſcipulos Dei; & multa pax erit filiis tuis.

14. Et in juſtitia ædificaberis: recede ab iniquo, & non timebis, & tremor non appropinquabit tibi. Ibid. 398.

15. Ecce proſelyti accedent ad te per me, & coloni erunt tui, & ad te confugient. Ibid. 399.

16. Ecce ego creavi te, non ut ærarius ſufflans in igne prunas, & proferens vas in opus: ego autem creavi te non in perditionem interficere.

17. Omne vas, quod factum eſt contra te, non proſperabitur: & omnis vox ſurget contra te in

Notæ ad Versionem antiquam.

Compl. eſt, Θεὸς πάσης τῆς γῆς. Ap. Ambr. l. de vid. to. 2. 190. b. *Quia ego Dominus qui facio te.* Apud Aug. epiſt. 105. to. 2. 303. a. *Quoniam ego ſum Dominus qui feci te, Dominus nomen ei: & qui eruit te, ipſe Deus Iſraël univerſæ terræ vocabitur:* ſimiliter l. 1. de conſ. Evang. to. 3. col. 10. a. 21. e. 22. c. & l. 3. cont. Creſcon. to. 9. 472. d. exceptis his, *ego Dominus qui facio te:* item in Pſ. 58. to. 4. 581. f. *Quoniam ego ſum Dominus qui facio te, Dominus nomen eſt ei: & qui eruit te, ipſe Dominus Deus Iſraël univerſæ terræ vocabitur:* & l. de unit. Eccl. to. 9. 349. f. *Quoniam ego Dominus qui facio te, Dominus nomen illi: & qui liberavit te, Deus Iſraël univerſæ terræ vocabitur.* Ita quoque legitur in Collat. Carthag. p. 392. b. Verùm Aug. l. 18. de civit. Dei, c. 29. to. 7. 511. a. habet: *Quoniam Dominus faciens te, Dominus ſabaoth nomen ejus: & qui eruit te, ipſe Deus Iſraël univerſæ,* &c. at l. cont. adverſar. leg. to. 8. 588. a. *Quia Dominus qui fecit te, Dominus ſabaoth nomen ei: & qui eruit te Deus Iſraël, Deus omnis terræ vocabitur:* & in Pſ. 46. to. 4. 412. c. *ipſe Deus tuus qui eruit te, univerſæ terræ Deus vocabitur:* vide etiam l. cont. Jud. to. 8. 39. a. Caſſiod. in Pſ. 71. p. 243. b. legit: *qui eruit te Deus Iſraël, ipſe Deus univerſæ terræ vocabitur.*

℣. 6. Ita Græcè ad verbum.

℣. 7. Conſonat Græcum. Ambroſ. verò l. de vid. to. 2. 190. c. legit: *Tempus enim breve dereliqui te.* Auct. l. de cœna Dom. apud Cypr. p. 471. b. *A tempus in modico derelinquam te.*

℣℣. 8. 9. Eadem prorſus in Græco.

℣. 10. Eadem fert Gr. edit. Rom. præter ſeqq. τὸ παρ' ἐμοῦ σοι ἔλεος, *quæ à me tibi miſericordia,* pro *miſericordia mea;* & poſt paulò, τῆς εἰρήνης σου, *pacis tuæ,* non *meæ;* ultimòque, εἶπε γὰρ ἵλεώς σοι Κύριε, *dixit enim propitius tibi Domine;* at in Compl. Κύριος; & in Mſs. Alex. ac Mediol. εἶπε γὰρ Κύριος ἵλεώς σοι· Mediolan. tamen in Marg. hab. οἱ Γ. εἶπεν οἰκτείρει σε Κύριος· item ſup. in multis codd. & apud Cyrill. eſt, εἰρήνης μου, non σου, teſte Nobil.

℣. 11. Similia leguntur Græcè, niſi id excipiatur, οὐ παρεκλήθης, *non habuiſti conſolationem,* pro *abſque conſolatione.* Iren. l. 5. c. 34. p. 335. a. hab. *Ecce ego præparabo tibi carbunculum lapidem, & fundam. tua ſapphirum.* Ita quoque legit Chrom. Aquil. in Matth. p. 980. g. imo & Hieron. ipſe in Agg. 2. col. 1700. e. *Ecce ego præparabo tibi,* &c. at in Ezech. 28. col. 897. f. *Ecce ego præparo carb.* &c. Gr. ἑτοιμάζω.

℣. 12. Itidem Græcè, præter unum τὸν περίβολόν σου, loco *muros tuos.* Rectè Iren. l. 5. c. 34. p. 335. a. *& ponam propugnacula tua jaſphin: & portas tuas lapidem cryſtallum, & circumvallum tuum lapides electos.* Hieron. verò in Ezech. 28. col. 897. f. ſic: *& ponam propugn. tua jaſpidem: & portas tuas lapide cryſtallo, & murum tuum lapidibus electis:* ſimiliter in Agg. 2. col. 1700. e. exceptis his, *de lapide cryſtallo,* ut & inf. *de lapidibus electis.* Apud Chromat. Aquil. in Matth. p. 980. g. *& propugnacula tua jaſpidem: & portas tuas lapidem cryſtallum, & circuitum tuum lapides electos.*

℣. 13. Iren. l. 5. c. 34. p. 335. a. *& omnes filios tuos docibiles Dei, & in multa pace filios tuos.* Ita quoque in Gr. eſt edit. Rom. at in Compl. πολλὴ εἰρήνη τοῖς τέκνοις, ut ſupra. Apud Hieron. in Ezech. 28. col. 897. f. *& omnes filios tuos doctos à Deo, & in multa pace filios tuos.* Ap. Chromat. Aquil. in Matth. p. 980. g. *& omnes filios tuos docibiles Dei.* Apud Auguſt. l. 2. de ſer. Dom. in mon. col. 208. d. *ſed ſint omnes docibiles Deo;* item inf. 215. a. *docibiles Deo.*

℣. 14. Eadem ſunt in Græco. Item apud Iren. l. 5. c. 34. p. 335. a. *Et in juſtitia ædificaberis:* rurſumque ap. Hieron. in Ezech. 28. p. 897. f.

℣. 15. Concordat Græc. niſi quòd pro *coloni erunt tui,* hab. παροικήσουσί σοι, *habitabunt apud te;* quod idem ſonat. Ambroſ. l. 2. de Spir. S. to. 2. 652. d. *Ecce proſelyti venient ad te per me.* Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. a. *Ecce advenæ ad te per me accedent, & ad te confugient.*

℣. 16. Eadem prorſus in Græco ed. Rom. detracto uno *in igne;* ſed in edd. Ald. & Compl. eſt ἐν πυρί; tollit tamen hoc Cyrillus; & apud Procop. idem ſub aſteriſco tribus Interpretibus aſcribitur.

℣. 17. Hæc tota conveniunt cum textu Græco, præter unum *proſperabitur,* pro quo εὐοδώσω, *proſperabo;* at in edd. Ald. & Compl. eſt εὐοδωθήσεται. Apud Ambr. in Pſ. 48. col. 948. d. & epiſt. 27. & 77. col. 899. b. 1089. e. *Eſt hæreditas credentibus in Domino;* attamen Græcè conſtanter, θεραπεύουσι, *ſervientibus:* unde apud Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. ſic legitur: *Eſt hæreditas colentibus Deum; & vos eritis juſti, dicit Dominus.* Quod autem proximè antecedit, *& obnoxii tui erunt in ea,* obelo prænotatur

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. judicium : omnes eos vinces, & obnoxii tui erunt in ea. Est hæreditas servientibus* Domino; & vos eritis mihi justi, dicit Dominus.

* *Edit. no.* Domine ; *sed aperto mendo.*

VULGATA NOVA.

bi in judicio, judicabis. Hæc est hæreditas servorum Domini, & justitia eorum apud me, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ab Hieron. *quod*, inquit, *non tam à LXX. quàm à malis scriptoribus videtur additum.*

CAPUT LV.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 55. col. 400. ex Lxx. 1. QUi sititis, ite ad aquam : & quotquot non habetis pecuniam, euntes emite, & comedite : & ambulate, & emite absque pecunia, & absque pretio vinum & adipem.

2. Quare emitis pecuniâ, & laborem vestrum
Ibid. 401. non in saturitatem? Audite me, & comedite bona, & delectabitur in bonis anima vestra.

3. Attendite auribus vestris, & sequimini vias
Ibid. 402. meas : & audite me, & vivet in bonis anima vestra, & constituam vobis testamentum æternum, sancta David fidelia.

Ibid. 403. 4. Ecce testimonium in gentibus dedi eum, principem & præcipientem gentibus.

5. Gentes, quæ nesciebant te, invocabunt te : & populi, qui ignorabant te, ad te confugient, propter Dominum Deum tuum sanctum Israël, quia glorificavit te.

Ibid. 404. 6. Quærite Dominum; & cùm inveneritis eum, invocate : & postquam vobis appropinquaverit,

7. relinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, & convertatur ad Dominum, & misericordiam consequetur : quia multùm dimittet peccata vestra.

Ibid. 405. 8. Neque enim sunt cogitationes meæ, sicut cogitationes vestræ : nec sicut viæ meæ, viæ vestræ, dicit Dominus.

VULGATA NOVA.

1. OMnes sitientes venite ad aquas : & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite : venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac. *Eccli. 51. 33. Apoc. 22. 17.*

2. Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra.

3. Inclinate aurem vestram, & venite ad me : audite, & vivet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles. *Act. 13. 34.*

4. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus.

5. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis : & gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current, propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israël, quia glorificavit te.

6. Quærite Dominum, dum inveniri potest : invocate eum, dum prope est.

7. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum : quoniam multus est ad ignoscendum.

8. Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ : neque viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. ed. Rom. delet ista, & *ambulate*, & *emite* ; nec repetit τὸ *absque*, ante *pretio* ; cæt. concordant ad verbum ; imo Ald. & Compl. addunt φάγετε, καὶ πορεύεσθε, καὶ ἀγοράσατε· sed hæc apud Procop. leguntur in margine sub asterisco ex Theodot. Missale Rom. sic hab. ad Introit. sabb. post Dom. 4. Quadrag. *Sitientes venite ad aquas, dicit Dominus : & qui non habetis pretium, venite, & bibite cum lætitia.* Cypr. verò l. 3. Testim. p. 327. b. *Qui sititis, vadite ad aquam : & quotquot non habetis pecuniam, euntes emite, & bibite sine pecunia :* Ms. quoque Alex. non *comedite* habet, sed πίετε ; sicut etiam Cyrillus, & Procopius, Nobilio teste. Ambros. l. de Joseph, c. 7. col. 499. b. *Qui sititis, ite ad aquam : & quicunque non habetis argentum, ite, emite, & bibite, & manducate : emite sine argento & pretio vinum & adipem :* similiter hab. l. de Elia, c. 10. col. 545. a. & epist. 37. col. 934. a. usque ad 2. *emite* ; at l. de instit. virg. col. 268. a. legit : *& quicunque non habetis argentum, ite, & emite, & bibite sine argento :* & l. 3. de Spir. S. col. 692. c. *quicunque non habetis argentum, ite, emite, & bibite, manducate sine argento ;* & inf. *qui non habet pecuniam, emat sine pretio.*

℣. 2. Totidem verba in Græco.

℣. 3. Itidem Græcè, dempta conjunctione &, ante τὸ *audite me* ; mel. *exaudite me*, è Gr. εἰσακούσατέ μου. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 697. b. *audite me, & vivetis, & disponam vobis testamentum æternum, adjiciens sancta & fidelia David :* & l. 3. p. 678. b. *& disponam vobis dispositionem æternam, religiosa & fidelia David.* Apud Novat. l. de Trin. p. 1036. a. *& disponam vobis testamentum æternum, sancta David fidelia.* Apud Arnob. de Deo trino, to. 8. p. 215. f. *Audite me, & manducabitis bona : ambulate in viis ejus, & salvabitur anima vestra, & disponam vobis testamentum æternum.*

℣. 4. Consonat Græc. ad verbum. Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 678. b. legit : *Ecce testimonium eum nationibus posui, principem & imperantem nationibus.* Novatian. l. de Trin. p. 1036. a. *Ecce posui eum in principem & præcipientem gentibus.* Cypr. l. 1. Testim. p. 282. a. *Ecce testem illum nationibus manifestavi, principem & imperantem gentibus.* Hieron. in Ezech. 46. col. 1049. a. *Ecce testimonium in gentibus dedi eum, principem & præceptorem in gentibus.*

℣. 5. Hæc tota congruunt cum Gr. edit. Rom. Apud Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 678. b. sic : *Nationes, quæ te non sciunt, invocabunt te : & populi confugient ad te :* item l. cont. Jud. c. 14. p. 148. c. alludens, dicit : *Christum hodie invocant nationes, quæ eum non sciebant.* Novatian. l. de Trin. p. 1036. a. *Gentes, quæ te non noverunt, invocabunt te : & populi, qui te nesciunt, ad te confugient.* Cypr. l. 1. Testim. p. 282. a. *Gentes, quæ non noverunt te, invocabunt te : & populi, qui ignorabant te, ad te confugient.* Similiter habet Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. col. 184. a. Item Leo M. ser. 28. & 32. p. 85. c. 91. b. *Gentes, quæ te non noverunt, invocabunt te : & populi qui te nesciebant* (al. *nesciunt*,) *ad te confugient.* Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. b. *Gentes, quæ te non cognoverunt, invocabunt te : & populi, qui te nesciunt, ad te confugient.*

℣. 6. Ita Græcè, nisi quòd pro *cùm inveneritis*, habetur ἐν τῷ εὑρίσκειν, ad litt. *in inveniendo.* Similiter apud Cypr. l. 3. Testim. p. 307. b. *Quærite Dominum ; & cùm inveneritis, invocate eum : cùm autem appropinquaverit vobis.* Item apud Aug. l. 15. de Trin. to. 8. p. 967. c. *Quærite Dominum ; & mox ut inveneritis, invocate eum : & cùm appropinquaverit vobis.* Fulg. verò ep. 7. p. 191. & l. 2. de rem. pecc. c. 20. p. 403. Vulgatæ congruit.

℣. 7. Sic habetur Græcè, nisi excipias vocem βουλὰς, *consilia*, loco *cogitationes*, quæ idem sonant. Cypr. l. 3. Testim. p. 307. b. legit : *relinquat impius vias suas, & vir facinorosus cogitationes suas, & convertatur ad Dominum, & misericordiam consequetur : quia in multum* (Gr. ἐπὶ πολὺ) *remittet peccata vestra.* Itidem S. Pacian. epist. 3. p. 312. d. usque ad vocem *quia*, præter *Deum* tamen, loco *Dominum.* Apud August. l. 15. de Trin. to. 8. 967. c. *derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas.* Apud Fulg. epist. 7. p. 191. & l. 2. de rem. pecc. c. 20. *derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationem suam, & revertatur ad*, &c. ut in Vulg. at l. 2. de verit. præd. p. 462. *& vir iniquus cogitationes suas, & convertatur ad Dom.*

℣. 8. Græcè, initio ipso habetur οὐ, *non*, pro *neque* ; subinde constanter, βουλαὶ, pro *cogitationes* ; extremòque

VULGATA NOVA.

9. Quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.

10. Et quomodo deſcendit imber, & nix de cœlo, & illuc ultra non revertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti:

11. Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his, ad quæ miſi illud.

12. Quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini: montes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu.

13. Pro ſaliunca aſcendet abies, & pro urtica creſcet myrtus: & erit Dominus nominatus in ſignum æternum, quod non auferetur.

VERSIO ANTIQUA.

9. Sed quantùm diſtat cœlum à terra, tantùm diſtat via mea à viis veſtris, & cogitationes veſtræ à cogitatione mea. Hieron. ubi ſup.

10. Quomodo ſi deſcendat pluvia, aut nix de cœlo, & non revertatur, donec inebriet terram, & generet, & oriatur, & det ſemen ſeminanti, & panem ad comedendum:

11. Sic erit verbum meum, quod exierit de ore meo: non revertetur, donec compleat quæ volui, & proſperas faciam vias ejus, & præcepta mea.

12. In lætitia egrediemini, & in gaudio deducemini: montes & colles exſilient, exſpectantes vos in gaudio, & omnia ligna agri applaudent ramis. Ibid. 406.

13. Et pro ſtœbe aſcendet cypariſſus, & pro conyza aſcendet myrtus: & erit Dominus in nomen, & in ſignum ſempiternum, & non deficiet.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ordo vocum ſic invertitur: *αἱ ὁδοὶ ὑμῶν, αἱ ὁδοί μου* cæt. quadrant. Anonym. Donatiſta ad calc. Optat. p. 301. a. ſic hab. *Non ſunt cogitationes meæ ſicut veſtræ: neque veſtræ, ſicut meæ.* Fulg. l. 2. ad Traſim. c. 1. p. 88. & l. cont. Faſtid. c. 5. p. 345. nil differt à Vulg. niſi quòd hab. *neque viæ meæ, viæ veſtræ.*

℣. 9. Sic eſt in Græco, præter hæc, *ὡς..... οὕτως*, loco *quantùm..... tantùm.* Rectè Anonym. Donatiſta ad calc. Optati, p. 301. a. *Sicut enim diſtat cælum à terra, ita diſtant viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes veſtræ à ſenſu meo.* Philaſtr. verò Brix. l. de hæreſ. p. 712. h. *Sicut enim cælum diſtat à terra, ita diſtant ſenſus veſtri, & cogitationes, & conſilia veſtra à ſenſibus, & cogitationibus meis, dicit Dominus.* Gaud. Brix. ſer. 3. p. 948. h. *Sicut diſtat cælum à terra, ita diſtant ſenſus mei à ſenſibus veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.* Fulgent. l. 2. ad Traſim. c. 1. p. 88. & l. cont. Faſtid. c. 5. p. 345. cum Vulg. concinit.

℣. 10. Concordat Græc. niſi quòd hab. *ἕως ἂν μεθύσῃ..... καὶ ἐκτέκῃ, καὶ ἐκβλαστήσῃ, καὶ δῷ*, &c. Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 18. ap. Proſp. p. 141. d. *Sicut ros, aut pluvia deſcendens, non diſcedit, quouſque inebriet terram, & germinet, & det panem ad edendum his, qui eam colunt:* ſed à Græco abſunt iſta, *his qui eam colunt.*

℣. 11. Eadem ſunt in Græco, præter ſeq. *τὰς ὁδούς σου*, *vias tuas*, loco *vias ejus*: iſta verò, *ἕως ἂν τελεσθῇ ὅσα ἂν*, meliùs redderentur his, *donec completa fuerint quæcunque*, quàm *τῷ compleat quæ*; in Mſ. Alex. & Compl. *συντελεσθῇ*. Apud Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 18. p. 141. d. *Ita & verbum, quodcunque exierit ex ore meo: non revertetur, quouſque perficiat quæ volui.*

℣. 12. In edit. Rom. additur *γὰρ*, *enim*, ad voces *lætitia*, & *montes*; loco verò *deducemini*, habetur *διδαχθήσεσθε*, *docebimini*; ſic etiam apud Cyrillum, Procop. & Juſtin. mart. ſed in edit. Compl. eſt *ἀχθήσεσθε*, al. *διαχθήσεσθε*, quod ſecutus eſt Hieron.

℣. 13. Itidem Græcè. Hieron. ſcribit Gr. *στοιβῇ*, ſubditque, *id eſt, viliſſimis ſtipitibus.*

CAPUT LVI.

VULGATA NOVA.

Sap. 1. 1. 1. HÆc dicit Dominus: Cuſtodite judicium, & facite juſtitiam: quia juxta eſt ſalus mea ut veniat, & juſtitia mea ut reveletur.

2. Beatus vir, qui facit hoc, & filius hominis, qui apprehendet iſtud: cuſtodiens ſabbatum ne polluat illud, cuſtodiens manus ſuas ne faciat omne malum.

3. Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino, dicens: Separatione dividet me Dominus à populo ſuo: Et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

4. Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum:

5. Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit.

VERSIO ANTIQUA.

1. HÆc dicit Dominus: Cuſtodite judicium, & facite juſtitiam: quia juxta eſt ſalus mea ut veniat, & miſericordia mea ut reveletur. Hieron. in Iſai. 56. col. 407. ex Lxx.

2. Beatus vir, qui facit hæc, & homo, qui retinet iſta: & cuſtodit ſabbata ut non profanet ea, & ſervat manus ſuas ne faciat iniquitatem. Ibid. 408.

3. Ne dicat alienigena, qui appoſitus eſt Domino: Putaſne ſeparet me Dominus à populo ſuo? Et ne dicat eunuchus: Quia ego ſum lignum aridum.

4. Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ ego volo, & tenuerint teſtamentum meum: Ibid. 409.

5. Dabo eis in domo mea, & in muro meo locum nominatum, meliorem filiis & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis, & non deficiet.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. hîc unum ex Hebr. textum adhibet, ſed addit: *LXX. pro* juſtitia, miſericordiam *tranſtulerunt; cætera ſimiliter.* Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athanaſ. p. 199. a. legit: *Cuſtodite judicium, facite juſtitiam: appropiavit enim ſalutare meum advenire, & miſericordia mea revelari.* Ita quoque in Græco eſt, poſitâ conjunct. *καὶ*, ante *facite.*

℣. 2. Conſonat Græc. niſi quòd tollit *ea*, poſt *profanet*; ultimòque hab. *ἄδικα*, *iniqua*; at in ed. Compl. eſt, *μὴ βεβηλοῦν αὐτά..... μὴ ποιεῖν ἀδίκημα.* Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. a. *Beatus vir, qui facit eam, & homo, qui amplectitur eam: ſabbata mea non violare, cuſtodiens manus ſuas ne faciat injuſtitias.*

℣. 3. Ita Græcè, præter hoc, *Ἀφοριεῖ με ἄρα*, *Separabit me utique*, loco *Putaſne ſeparet me*: vox tamen *ἄρα*, interdum redditur iſto, *putaſne.* Apud Ambroſ. l. de inſtit. virg. to. 2. 260. b. *Ne dicat ſpado: Quia ego ſum lignum aridum.*

℣. 4. Eadem leguntur Græcè, excepto uno *ὅσοι*, pro *qui.* Ambroſ. l. de inſtit. virg. to. 2. 260. b. ſic: *Hæc dicit Dominus ſpadonibus: Quicunque cuſtodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego volo, & amplectentur teſtamentum meum:* ſimiliter l. de exhort. virg. col. 282. d. nec aliter apud Fulg. epiſt. 3. c. 6. p. 167. a. Auguſt. verò l. cont. Adim. to. 8. 115. b. legit: *Hæc dicit Dominus ſpadonibus: Eis, qui cuſtodierint præcepta mea, & elegerint ſibi quæ ego volo, & capaces fuerint teſtamenti mei:* & l. 14. cont. Fauſt. to. 8. 270. f. *Hæc dicit Dominus ſpadonibus: Omnibus, qui obſervaverint præcepta mea, & elegerint quæ ego volo, & cuſtodierint teſtamentum.*

℣. 5. Concinit Græc. ad verbum. Ambroſ. l. de inſtit. virg. col. 260. c. legit: *Dabo illis in domo mea, & in*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 410.

6. Et alienigenis, qui additi sunt Domino, servire ei, & diligere nomen ejus, ut sint ei in servos & ancillas: & omnes qui custodiunt sabbata mea, ut non violent ea, & tenent testamentum meum:

Ibid. 411.

7. Inducam illos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocaustomata eorum, & victimæ erunt acceptabiles super altare meum: domus enim mea, domus orationis vocabitur cunctis gentibus.

8. Dixit Dominus, qui congregat dispersos Israël: Quia congregabo ad eum congregationem.

9. Omnes bestiæ feræ venite, comedite omnes bestiæ saltûs.

Ibid. 412.

10. Videte quoniam excæcati sunt omnes, non cognoverunt universi: canes muti, non poterunt latrare, somniantes lectulum, amantes dormitationes.

11. Et canes impudentes animæ ignoraverunt saturitatem: & sunt mali nescientes intelligentiam: omnes vias suas secuti sunt, unusquisque simul à summitate ejus.

12..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

6. Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant eum, & diligant nomen ejus, ut sint ei in servos: omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum:

7. Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis. Jer. 7. 11. Matth. 21. 13. Marc. 11. 17. Luc. 19. 46.

8. Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israël: Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus.

9. Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltus.

10. Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.

11. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam: omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam, à summo usque ad novissimum. Jer. 6. 13. & 8. 10.

12. Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multò ampliùs.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

muro meo locum nominatum, meliorem & filiorum & filiarum: nomen æternum dabo illis, & non deficient: ita rursum l. de exhort. virg. col. 282. d. demptâ conjunct. &, ante *filiorum.* August. l. de s. virginit. to. 6. 352. e. *Dabo eis in domo mea, & in muro meo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum atque filiarum: nomen æternum dabo eis, nec unquam deerit:* & l. cont. Adim. to. 8. col. 115. b. 146. c. *Dabo illis in domo mea, & in muro meo locum nominatissimum* (al. *nominatum*,) *meliorem multò filiorum atque filiarum: nomen æternum dabo illis, nec unquam deerit:* & l. 14. cont. Faust. to. 8. 270. f. *Dabo illis..... locum nominatum, meliorem filiorum & filiarum: nomen æternum dabo illis, & non deerit illis.* Ita quoque hab. Fulg. epist. 3. c. 6. p. 167. a. excepto ult. *non deficiet*, pro *non deerit illis.* Vide etiam Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 22. to. 7. p. 604. e.

℣. 6. Totidem verba Græc. hab. nisi quòd post *nomen*, addit Κυρίου, *Domini*, loco *ejus*, deletque *ea*, post *violent*; sed in ed. Compl. habetur, μὴ βεβηλοῦν αὐτά. Ad vocem mediam *ancillas*, Hieron. ait: *Quod autem in LXX. additum est*, & ancillas, *obelo prænotavimus; neque enim fieri potest, ut in spiritualibus donis sit sexûs ulla diversitas.*

℣. 7. Eadem prorsus in Græco, addito uno αὐτῶν, *eorum*, ad vocem *victimæ.* Apud Ambros. l. 2. de Spir. S. to. 2. 653. d. *domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus.* Similiter hab. Auct. quæst. Vet. T. q. 44. ap. August. to. 3. 56. d. Item Ambrosiast. p. 46. f. hoc excepto ult. *in omnibus gentibus.*

℣℣. 8. 9. Consonat Græcum ad verbum.

℣. 10. Abest à Gr. ed. Rom. vox *universi*; loco verò *dormitationes*, est νυστάξαι; cæt. ut in Lat. sup. Ms. Alex. addit φρονῆσαι, post verbum *cognoverunt*; sic etiam Mediol. cum hoc in margine, ÷ οἱ Γ. ὁμοίως· mox iidem Alex. & Mediol. cum ed. Compl. ferunt πάντες κύνες, &c. Similiter ap. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 241. vel 243. d. *Videte quia omnia excæcata sunt, non cognoverunt sapere: omnes canes muti, qui non potuerunt latrare, somniantes in cubili, amantes dormitare.* Ap. Ambros. l. 6. Hexa. col. 119. b. *canes muti, nescientes latrare.* Ap. August. in Ps. 81. to. 4. 872. b. *canes muti, nescierunt latrare.* Sic etiam ap. Cassiod. in eund. Ps. p. 281. c. Facundus Herm. l. 9. Sirm. to. 2. p. 712. e. ita legit: *Videte quia omnes excæcati sunt, nescierunt sapere: omnes muti canes, qui non potuerunt latrare, somniantes cubile, amantes dormitare.*

℣. 11. Edit. Rom. loco *animæ*, hab. τῇ ψυχῇ, *animâ*, vel *animo*; deinde, οὐκ εἰδότες, &c. extremòque, κατὰ τὸ ἑαυτοῦ, *juxta suum*, loco *simul à summitate ejus*; cæt. ut supra: edd. tamen Ald. & Compl. hab. ἕκαστος κατὰ τὸ ἑαυτοῦ πλεονέκτημα ἅμα (Ald. delet ἅμα) ἀπ' ἄκρου αὐτοῦ, Ald. ἐπ' ἄκρα αὐτῶν. Hæc autem ult. *unusquisque simul à summitate ejus*, præsignantur asterisco ap. Hieron. Et verò Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 241. vel 243. d. illa non refert, sed ista sola: *Et canes improbi animæ nescientes satietatem: & sunt nequam nescientes intellectum: omnes suas vias secuti sunt.* Item Facund. Hermian. l. 9. Sirm. to. 2. p. 712. e. legit: *Et canes improbi omnino* (f. *animo*) *nescientes saturitatem: & sunt maligni nescientes intellectum: omnes suas vias exsecuti sunt, unusquisque secundùm se:* tum proximè: *Videte quomodo perit justus*, &c. de cap. seq. omissis his totis, quæ intersunt in Vulg.

℣. 12. Hæc sequuntur apud Hieronym. sub asterisco: *Venite, & sumamus vinum, & inebriemur: & sit talis dies crastina, magna ampliùs nimis:* quæ respondent versui ult. Vulgatæ: ipsa autem desunt tota in Græco ed. Rom. Et sanè Hieron. infra, col. 413. b. de iisdem ita disserit: *Quodque sequitur:* Unusquisque ad avaritiam suam, à summo usque ad novissimum. Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate, &c. de Vulg. *in LXX. Interpretibus non habetur, sed ex Hebraico additum, stellis illuminantibus prænotatur:* tum addit: *Denique hos versiculos nullus Ecclesiasticorum Interpretum disseruit, sed quasi patentem in medio foveam transiliunt atque transmittunt.* Non etiam Lucifer, & Facundus illos referunt, ut notavimus sup. neque Cyrillus illos habet; & apud Procop. iidem traduntur Theodotioni, præmisso pariter asterisco. In edd. tamen Ald. & Compl. ita sequuntur: Δεῦτε, λάβωμεν οἶνον, καὶ οἰνοφλυγήσωμεν μέθην (Ald. μέθην·) καὶ ἔσται τοιαύτη ἡμέρα αὔριον μεγάλη μᾶλλον σφόδρα· Ald. pro μᾶλλον σφόδρα, hab. περὶ ζέ.

CAPUT LVII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 57. col. 413. ex Lxx.

1. Videte quomodo justus periit, & nemo suscipit corde: & viri justi tolluntur, & ne-

VULGATA NOVA.

1. Justus perit, & non est qui recogitet in corde suo: & viri misericordiæ colliguntur,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita de Græco, verbum è verbo. Idem Hieron. in Isai. 59. col. 437. f. sic hab. *Justus perit, & non est qui recogitet: & viri justi tolluntur, & nemo corde intelligit: à facie enim iniquitatis sublatus est justus:* & sup. in c. 57.

Vulgata nova.

quia non eſt qui intelligat : à facie enim malitiæ collectus eſt juſtus.

2. Veniat pax, requieſcat in cubili ſuo qui ambulavit in directione ſua.

3. Vos autem accedite huc filii auguratricis ; ſemen adulteri, & fornicariæ.

4. Super quem luſiſtis ? ſuper quem dilataſtis os, & ejeciſtis linguam ? nunquid non vos filii ſceleſti, ſemen mendax ?

5. qui conſolamini in diis ſubter omne lignum frondoſum, immolantes parvulos in torrentibus, ſubter eminentes petras ?

6. In partibus torrentis pars tua, hæc eſt ſors tua : & ipſis effudiſti libamen, obtuliſti ſacrificium : nunquid ſuper his non indignabor ?

7. Super montem excelſum & ſublimem poſuiſti cubile tuum, & illuc aſcendiſti ut immolares hoſtias.

8. Et poſt oſtium, & retro poſtem poſuiſti memoriale tuum : quia juxta me diſcooperuiſti, & ſuſcepiſti adulterum : dilataſti cubile tuum, & pepigiſti cum eis fœdus : dilexiſti ſtratum eorum manu aperta.

9. Et ornaſti te regi unguento, & multiplicaſti pigmenta tua. Miſiſti legatos tuos procul, & humiliata es uſque ad inferos.

10. In multitudine viæ tuæ laboraſti : non dixiſti : Quieſcam : vitam manus tuæ inveniſti, propterea non rogaſti.

11. Pro quo ſollicita timuiſti, quia mentita es, & mei non es recordata, neque cogitaſti in corde tuo ? quia ego tacens, & quaſi non videns, & mei oblita es.

12. Ego annuntiabo juſtitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi.

13. Cùm clamaveris, liberent te congregati tui, & omnes eos auferet ventus, tollet aura : Qui autem fiduciam habet mei, hæreditabit ter-

Versio antiqua.

mo conſiderat : à facie enim iniquitatis ablatus *Hieron. ubi ſup.*
eſt juſtus.
2. Erit in pace ſepultura ejus, ablata eſt de medio.
3. Vos autem accedite huc filii iniqui ; ſemen *Ibid.* 415.
adulterorum, & meretricis.
4. In quo luſiſtis ? ſuper quem aperuiſtis os veſ-
trum ? & ſuper quo ejeciſtis linguam veſtram ? non- *Ibid.* 416.
ne vos eſtis filii perditionis, ſemen iniquum ?
5. qui vocatis idola ſubter frondoſas arbores,
immolantes filios veſtros in vallibus, in medio *Ibid.* 417.
petræ ?
6. Hæc eſt pars tua, hæc eſt ſors tua : & illis
effudiſti libamina, & his præparaſti hoſtias : ſuper
his ergo non iraſcar ?
7. Super montem excelſum & ſublimem po- *Ibid.* 418.
ſuiſti cubile tuum, & illuc aſcendiſti ut immolares
hoſtias.
8. Et poſt oſtium, & retro poſtem poſuiſti memoriale tuum : putabas quoniam ſi receſſiſſes à me, plus aliquid haberes : dilexiſti dormientes tecum.
9. Et multiplicaſti fornicationem tuam cum
eis, multoſque feciſti procul à te. Et miſiſti le-
gatos ultra terminos tuos, & humiliata es uſque *Ibid.* 419.
ad inferos.
10. Multis itineribus tuis laboraſti : & non dixiſti : Deſinam : confortata feciſti hæc, propterea non rogaſti me.
11. Quem timens perterrita es, & mentita es *Ibid.* 420.
mihi, nec recordata es mei, neque poſuiſti me
in mente tua & in corde tuo ? & ego te videns
deſpiciam, & non me timuiſti.
12. Ego annuntiabo juſtitiam tuam, & mala tua *Ibid.* 421.
quæ non proderunt tibi.
13. Cùm clamaveris, eruant te in tribulatione tua : iſtos enim omnes tollet ventus, & auferet tempeſtas : Qui autem ſperant in me, poſſidebunt

Notæ ad Versionem antiquam.

col. 414. c. *In LXX. legitur : A facie malitiæ ablatus eſt juſtus.* Iren. verò l. 4. c. 34. p. 276. a. *Vide enim quomodo juſtus perit, & nemo intuetur : & viri juſti tolluntur, & nemo excipit corde.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 715. b. *Vide quomodo perit juſtus, & nemo excipit corde : & viri juſti auferuntur, & nemo conſiderat :* & infra p. 722. b. *Vide quomodo juſtus aufertur, & nemo advertit :* & l. cont. Gnoſt. p. 828. c. *Videte quomodo perit juſtus, & nemo excipit corde : & viri juſti auferuntur, & nemo animadvertit : à facie enim injuſtitiæ perit juſtus.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. c. *Videte quomodo juſtus perit, & nemo intelligit : & viri juſti tolluntur, & nemo recognoſcit : à facie enim injuſtitiæ ſublatus eſt juſtus.* Auguſtinus in Pſ. 81. to. 4. 872. b. *Ecce quomodo juſtus periit, & nemo conſiderat.* Uranius presb. de ob. S. Paulini ap. eund. to. 2. 145. a. *Tollitur juſtus, & nemo intelligit : & viri juſti tolluntur, & nemo conſiderat.* Facund. Herm. l. 9. Sirm. to. 2. 713. a. *Videte quomodo perit juſtus, & nemo animadvertit : & viri juſti tolluntur, & nemo conſiderat.*

℣. 2. Itidem Græcè, ubi pro *ablata eſt*, legitur ἦρται, quod Nobil. vertit *ablatus eſt ;* Tertul. verò l. 3. adv. Marc. p. 677. c. *ſepultura ejus ſublata de medio eſt*, ut ſup. & l. cont. Gnoſt. p. 828. c. *Et erit*, inquit, *honor ſepulturæ ejus.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. c. *Et erit in pace ſepultura ejus.* Similiter hab. Hieron. in Iſai. 59. col. 437. f. & addit : *tolleturque de medio.*

℣. 3. Ita rurſum Græcè. Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 241. vel 243. d. *Accedite huc filii iniquitatis ; ſemen adulterum, & meretricis.*

℣. 4. Duo tantùm diſcrepant à Græco, nempe *luſiſtis*, pro quo ἐνετρυφήσατε ; & inf. *ſuper quo*, pro quo ἐπὶ τίνα. Rectè Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 241. vel 243. d. *In quo delectati eſtis ? & in quem aperuiſtis os veſtrum ? & adversùs quem immiſiſtis linguam veſtram ? nonne vos eſtis filii perditionis, ſemen iniquum ?* Rufin. in Symb. p. 182. a. *ſupra quem aperuiſtis os veſtrum ? & adversùs quem relaxaſtis linguas veſtras ?*

℣. 5. Sic etiam Græcè, exceptis his, οἱ παρακαλοῦντες, pro *qui vocatis ;* & poſt paulò, τὰ τέκνα αὐτῶν, loco *filios veſtros ;* ultimòque num. plur. τῶν πετρῶν, *petrarum.*

℣. 6. Græcè ipſo initio habetur : Ἐκείνη σου ἡ μερίς· tolliturque ſeq. *eſt ;* & loco *præparaſti*, ponitur ἀνήνεγκας, *obtuliſti ;* cæt. ut in Lat. ſup. Apud Cypr. verò ep. 64. p. 111. a. *illis fudiſtis libamina, & illis impoſuiſtis ſacrificia : ſuper hæc omnia ergo non indignabor, dicit Dominus ?* ſimiliter epiſt. ad Fortunat. p. 264. b. deleta voce *omnia :* item epiſt. 55. p. 85. b. ubi præterea deeſt *ergo ;* idem pariter abeſt à Compl. Huic poſter. Cypriani loco ſuffragatur ad verbum Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 29. p. 179. c.

℣. 7. Hieron. Vulgatæ textum unum refert uſque ad verbum *putabas* ℣. ſeq. ſed addit *LXX.* habere *ſimiliter.* Eadem quoque exhibet Græc. edit. Rom. his paucis exceptis, nimirum, ἐκεῖ, *illic*, loco *poſuiſti ;* & in fine, ἀνεβίβασας θυσίας σου, *aſcendere feciſti hoſtias tuas*, detracto verbo *immolares ;* Mſ. Alex. delet σου, *tuas*, Mediol.que hujus voculæ loco, hoc addit ſub aſteriſco, ⋇ οἱ Γ. θυσιάσαι ; ed. verò Compl. θῦσαι θυσίας σου, ut ſup. in textu.

℣. 8. Græcè priora tantùm ſic variant : Καὶ ὀπίσω τῶν σταθμῶν τῆς θύρας σου ἔθηκας μνημόσυνά σου· *& poſt oſtii tui poſtes poſuiſti memorialia tua.*

℣. 9. Similia Græc. habet, niſi quòd voculæ *procul*, id præponit τοὺς, *eos qui.*

℣. 10. Ita Græcè, niſi quòd additur conjunct. ὅτι, *quia*, poſt verbum *confortata ;* ut & σὺ, in fine, poſt hoc, *rogaſti me.*

℣. 11. Gr. ed. Rom. tollit *mei*, poſt *recordata es ;* ſed addunt Mſs. Alex. & Mediol. cum edd. Ald. & Compl. mox ita in Rom. οὐδὲ ἔλαβές με εἰς τὴν διάνοιαν (Compl. add. σου,) οὐδὲ εἰς τὴν καρδίαν σου ; καὶ ἐγώ σε ἰδὼν παρορῶ, &c. Nobil. *neque ſumpſiſti me in mentem, neque in cor tuum ? & ego te videns deſpicio*, &c.

℣. 12. Itidem Græcè, præfixâ voculâ Καὶ, 1. voci *ego.*

℣. 13. Hæc tota concinunt cum Græco, hoc excepto uno, *ſperant in me*, pro quo ἀντεχόμενοί μου, Nobil. *innituntur mihi.* Apud Auguſt. ſer. 45. to. 5. 218. c. *Qui*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi ſup. terram, & hæreditate conſequentur montem ſanctum meum.

14. Et dicent: Mundas facite à facie ejus vias, & auferte offendicula de via populi mei.

Ibid. 422. 15. Hæc dicit Excelſus, & in excelſis habitans in æternum: Sanctus in ſanctis nomen illi; excelſus in ſanctis requieſcens, & puſillanimis dans patientiam, & vitam his, qui corde contriti ſunt.

Ibid. 423. 16. Non in æternum ulciſcar in vos, neque ſemper iraſcar vobis: ſpiritus enim à me egredietur, & flatum omnem ego feci.

Ibid. 424. 17. Propter peccatum ad modicum quid contriſtavi eum, & percuſſi eum, & averti faciem meam ab eo: & contriſtatus eſt, & ambulavit triſtis in viis ſuis.

18. Vias ejus vidi, & ſanavi eum, & conſolatus ſum illum, & dedi ei conſolationem veram.

19. Pacem ſuper pacem his, qui longè, & qui prope ſunt, dicit Dominus, & ſanabo eos.

20. Qui autem iniqui ſunt, fluctuabunt, & quieſcere non poterunt.

21. Non eſt gaudium impiis, dicit Dominus Deus.

VULGATA NOVA.

ram, & poſſidebit montem ſanctum meum.

14. Et dicam: Viam facite, præbete iter, declinate de ſemita, auferte offendicula de via populi mei. Inf. 62. 10.

15. Quia hæc dicit Excelſus, & ſublimis habitans æternitatem: & ſanctum nomen ejus in excelſo & in ſancto habitans, & cum contrito & humili ſpiritu: ut vivificet ſpiritum humilium, & vivificet cor contritorum.

16. Non enim in ſempiternum litigabo, neque uſque ad finem iraſcar: quia ſpiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam.

17. Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus ſum, & percuſſi eum: abſcondi à te faciem meam, & indignatus ſum: & abiit vagus in via cordis ſui.

18. Vias ejus vidi, & ſanavi eum, & reduxi eum, & reddidi conſolationes ipſi, & lugentibus ejus.

19. Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longè eſt, & qui prope, dixit Dominus, & ſanavi eum.

20. Impii autem quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt, & redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum.

21. Non eſt pax impiis, dicit Dominus Deus. Sup. 48. 22.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

autem dediti mihi erunt, poſſidebunt terram, & inhabitabunt montem ſanctum meum.

℣. 14. Ita rurſum Græcè.

℣. 15. Similiter habet Gr. ed. Rom. ſublatâ conjunct. *&*, ante τὸ *in excelſis*; repetito verò inf. διδὺς, *dans*, ante *vitam*. In Mſs. Alex. & Mediolan. ac edd. Ald. & Compl. additur Κύριος ὕψιστος, ad *nomen illi*. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. g. ſic: *Hæc dicit Excelſus, in excelſis habitans in æternum: Sanctus in ſanctis nomen ei; Dominus altiſſimus in ſanctis requieſcens, & puſillanimis dans animæquitatem, & dans vindictam contribulatis corde.* Ap. Auguſt. in Pſ. 112. to. 4. 1252. c. *Hæc dicit Altiſſimus, in excelſis habitans in æternum: nomen ejus, Dominus altiſſimus, in ſanctis requiem habens.* Apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 746. g. *Hæc dicit Excelſus, in excelſis habitans in æternum: Sanctus in ſanctis, Dominus excelſus nomen ei; in ſanctis requieſcens.*

℣. 16. Sic habetur Græcè. Lucif. verò Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. g. ita legit: *Non in æternum iraſcar vobis, nec ſemper vindictam de vobis exigam.* Iren. l. 5. c. 12. p. 306. b. addit: *ſpiritus enim à me exiet, & afflatum* (al. *flatum*) *omnem ego feci.* Tertul. l. cont. Hermog. p. 402. a. *quia ſpiritus à me exivit, & flatum omnem ego feci:* & l. de anima, p. 482. a. *ſpiritus ex me prodivit, & flatum omnem ego feci.* Auguſt. in Pſ. 76. to. 4. 811. a. *Non in æternum vindex in vobis ero, neque per omne tempus iraſcar vobis: ſpiritus enim à me procedet, & omnem flatum ego feci:* & in Pſ. 101. col. 1095. a. *Non in æternum tempus iraſcar vobis: ſpiritus enim à me procedit,* &c. ut ſup. & in Pſ. 42. col. 366. g. *ſpiritus à me prodiet, & omnem flatum,* &c. & l. 7. de Gen. ad lit. to. 3. 213. e. *ſpiritus enim à me procedet, & flatum omnem ego feci:* vide etiam epiſt. 205. to. 2. 773. d. & q. 93. in Levit. to. 3. 527. b. & l. 13. de civit. Dei, c. 24. to. 7. 346. e. Auct. l. ad Novatian. ap. Cypr. p. 438. b. *Non in æternum indignabor vobis, neque ſemper non defendam vos.* Caſſiod. autem in Pſ. 76. p. 260. c. cum Auguſt. ſup. *Non in æternum vindex in vobis ero, neque per omne tempus iraſcar vobis.* Arnob. de Deo trino, to. 8. 230. h. *ſpiritus à me prodiet, & omnem animam ego feci.* Fulg. fragm. 15. cont. Fab. p. 596. *ſpiritus à me exiet, & flatum omnem ego feci.*

℣. 17. Similia prorſus in Græco. Item ap. Auguſt. l. 7. de Gen. ad lit. to. 3. 213. e. *Et propter peccatum puſillum quid contriſtavi eum, & percuſſi eum:* & in Pſ. 42. to. 4. 366. g. *Propter peccatum modicum quid contriſtavi illum, & averti faciem meam ab illo: & contriſtatus eſt; & abiit triſtis in viis ſuis:* & in Pſ. 76. col. 811. a. *Propter peccatum paululum quid contriſtavi eum, & percuſſi eum, & averti faciem meam ab illo: & abiit triſtis, & ambulavit vias ſuas:* & in Pſ. 101. col. 1095. a. *Propter pecc. modicum quid contriſtavi illum,* &c. Auct. l. ad Novatian. p. 438. b. *Propter peccatum modicè contriſtavi eum, & percuſſi eum, & averti faciem meam ab eo: & contriſtatus eſt, & abiit triſtis in viis ſuis.*

℣. 18. Sic iterum legit Hieron. l. 1. in ep. ad Epheſ. to. 4. 345. a. nec aliter in Græco eſt. Apud Auguſt. ep. 130. to. 2. 383. f. & in Pſ. 71. to. 4. 743. b. ita: *dabo illi ſolatium verum.* Itidem apud Greg. M. to. 3. col. 2. Apud Auct. verò l. ad Novatian. ap. Cypr. p. 438. c. *Vias ejus vidi, & curavi eum, & dedi ei exhortationem veram;* Gr. παράκλησιν ἀληθινήν.

℣. 19. Ita Græcè, præter hoc, Καὶ εἶπε Κύριος, *Et dixit Dominus*, abſque ſeq. *&*. Item apud Aug. ep. 130. to. 2. 383. f. & in Pſ. 71. to. 4. 743. b. *Pacem ſuper pacem.* Vide etiam Hieron. l. 1. in ep. ad Epheſ. to. 4. 345. a. & Auct. l. ad Novatian. p. 438. c.

℣. 20. Sic eſt in Græco.

℣. 21. Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. 304. b. legit: *Non eſt gaudere impiis, dicit Dominus.* Ita quoque Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. b. necnon Auguſt. l. 2. de ſerm. Dom. in monte, to. 3. 234. b. & l. 14. de civit. Dei, c. 8. to. 7. 356. f. 357. b. Græc. Οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπεν ὁ Θεός· Mſ. Alex. cum Compl. Κύριος ὁ Θεός.

CAPUT LVIII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Iſai. 58. col. 425. 426. ex Lxx. 1. CLama in fortitudine, & ne parcas; quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo peccata eorum, & domui Jacob iniquitates eorum.

VULGATA NOVA.

1. CLama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo ſcelera eorum, & domui Jacob peccata eorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem ſunt in Græco. Tertullian. l. cont. Jud. c. 9. p. 143. b. legit: *Exclama in vigore, & ne peperceris; exalta ut tuba vocem tuam, annuntia plebi meæ facinora ipſorum, & domui Jacob delicta eorum.* Lucif. Cal. l.

VULGATA NOVA.

2. Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt: quaſi gens, quæ juſtitiam fecerit, & judicium Dei ſui non dereliquerit: rogant me judicia juſtitiæ: appropinquare Deo volunt.

3. Quare jejunavimus, & non aſpexiſti? humiliavimus animas noſtras, & neſciſti? Ecce in die jejunii veſtri invenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis.

4. Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite jejunare ſicut uſque ad hanc diem, ut audiatur in excelſo clamor veſter.

Zach. 7. 5. 5. Nunquid tale eſt jejunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? nunquid contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere? nunquid iſtud vocabis jejunium, & diem acceptabilem Domino?

6. Nonne hoc eſt magis jejunium, quod elegi? diſſolve colligationes impietatis, ſolve faſciculos deprimentes; dimitte eos, qui confracti ſunt, liberos, & omne onus dirumpe.

VERSIO ANTIQUA.

2. Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt: quaſi gens, quæ juſtitiam fecerit, & quæ judicium Dei ſui non dereliquerit: petunt me nunc judicium juſtum, & appropinquare Deo cupiunt, dicentes: *Hieron. ubi ſup.*

3. Quare jejunavimus, & non vidiſti: humiliavimus animas noſtras, & non cognoviſti? In diebus enim jejuniorum veſtrorum inveniuntur voluntates veſtræ, & omnes ſubjectos vobis affligitis.

4. Ad judicia & jurgia jejunantes, & percutitis pugnis humilem. Quid mihi jejunatis, ut hodie audiatur in clamore vox veſtra? *Ibid. 428.*

5. Non tale jejunium elegi, & diem humiliare animam ſuam: neque ſi incurvaveris quaſi circulum collum tuum, & cilicium & cinerem ſubſtraveris: nec ſic vocabis jejunium, & diem acceptabilem.

6. Nonne tale jejunium elegi, dicit Dominus? ſed ſolve omnem colligaturam iniquitatis, diſſolve obligationes violentarum cautionum; dimitte fractos in remiſſionem, & omnem ſcripturam iniquam conſcinde. *Ibid. 429.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

1. pro S. Athan. p. 199. b. *Exclama in virtute, ne parcas; ſicut tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo peccata ſua, & domui Jacob iniquitates ſuas.* Cypr. l. de op. & eleem. p. 238. b. *Exclama in fortitudine, & noli parcere; ſicut tuba exalta vocem tuam, & annuntia plebi meæ peccata ipſorum, & domui Jacob ſacinora eorum:* ſimiliter l. 3. Teſtim. p. 302. a. detractâ conjunct. &, ante *annuntia.* Ambroſ. in Pſ. 40. & 118. col. 874. b. 1211. a. *exalta viribus vocem tuam.* Auguſt. in Pſ. 80. to. 4. 860. e. *Exclama, & exalta ſicut tuba vocem tuam.* Siricius PP. epiſt. 6. to. 1. 659. f. *exalta ut tuba vocem tuam.*

℣. 2. Hieronymus ſola verba refert ex Hebr. ad hoc uſque, *petunt me;* ſed addit: *LXX. ſimiliter.* Tertul. quoque l. cont. Jud. c. 9. p. 143. b. his accedit, dicens: *Me de die in diem quærunt, & cognoſcere vias meas cupiunt: quaſi populus, qui juſtitiam fecerit, & judicium Dei non dereliquerit.* Item Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. b. *Me de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt: tanquam populus, qui juſtitiam ſecerit, & judicium Dei non dereliquerit: petunt à me nunc judicium juſtum, & appropiare Deo deſiderant.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. a. *Me de die in diem quærunt, & cognoſcere vias meas concupiſcunt: quaſi plebs, quæ juſtitiam fecerit, & judicium Dei non deſeruerit: poſtulant me nunc judicium juſtum, & appropinquare Deo concupiſcunt, dicentes:* Ita quoque in Græco eſt, addito uno αὐτȣ͂, ad vocem *Dei.*

℣. 3. Ita fert Gr. edit. Rom. exceptis his, εὑρίσκετε τὰ θελήματα ὑμῶν, *invenitis voluntates veſtras;* ſed in aliis eſt εὑρίσκεται τὰ, *inveniuntur,* &c. ut ſup. Similiter apud Tertul. l. cont. Pſych. p. 988. b. *In diebus enim jejuniorum veſtrorum inveniuntur voluntates veſtræ, & omnes ſubjectos vobis ſuccutitis.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. a. *Quid quia jejunavimus, & non vidiſti: humiliavimus animas noſtras, & non cognoviſti? In diebus enim jejunii inveniuntur voluntates veſtræ, aut enim ſubjectos vobis ſubpungitis;* Gr. ὑπονύσσετε. Sed Ambr. l. de Elia, c. 10. col. 545. c. habet: *In diebus jejuniorum veſtrorum invenitis voluntates veſtras, & omnes ſubditos vobis ſtimulatis.* Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 46. f. *In diebus jejuniorum veſtrorum inveniuntur voluntates veſtræ, & omnes, qui ſub veſtra poteſtate ſunt, ſtimulatis:* & l. 2. cont. Jovin. col. 211. c. *In diebus jejuniorum veſtrorum inveniuntur voluntates veſtræ, & ſubjectos percutitis.* Auguſt. ſer. de util. jejun. to. 6. 618. *& eos, qui ſub jugo veſtro ſunt, ſtimulatis.* Vide etiam Greg. M. to. 2. 62. d.

℣. 4. Edit. Rom. ipſo initio hab. εἰ εἰς, *ſi ad;* ſed à Mſs. Alex. & Mediol. abeſt εἰ, ſicut ab edd. Ald. & Compl. exinde conſtanter, νηστεύετε, *jejunatis,* non *jejunantes;* paulòque poſt, Ἱνατί μοι νηστεύετε, &c. ut in Lat. Apud Tertul. l. cont. Pſych. p. 988. b. *Aut ad convitia & lites jejunatis, & cæditis pugnis.* Apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. a. *Aut ad judicia & lites jejunatis, aut proximos cæditis pugnis. Ut quid mihi jejunatis, ut hodie audiatur vox veſtra in clamore?* Apud Ambroſ. l. de Elia, c. 10. col. 545. d. *An ad judicia & rixas jejunatis, & percutitis pugnis? Ut quid mihi tale jejunium, ita ut audiatur in clamore vox veſtra?* Apud Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. p. 2. col. 46. f. *In judiciis & litibus jejunatis, & percutitis pugnis humilem:* & l. 2. cont. Jovin. col. 211. c. *Et in judicia, & in lites jejunatis, & cæditis pugnis.* Ap. Auguſt. verò ſer. de util. jejun. to. 6. 618. c. ita: *Auditur in clamore vox veſtra; & eos, qui ſub jugo veſtro ſunt, ſtimulatis, & cæditis pugnis.*

℣. 5. Edit. Rom. jungit ἄνθρωπον, *hominem,* verbo *humiliare;* extremòque habet, οὐδ᾽ οὕτω καλέσετε νηστείαν δεκτήν, abſque hoc med. & *diem;* cæt. concordant ad verbum: Mſ. Mediol. poſt νηστείαν, hoc addit ſub aſteriſco, ex Symm. & Theod. ※ Θ. Σ. καὶ ἡμέραν. Tertul. l. cont. Pſych. p. 982. c. 988. b. legit pariter: *Non tale jejunium ego elegi.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. b. addit: *nec ſic flectas ut circulum cervicem tuam, & cilicium & cinerem ſubſternas: nec ſic vocabitis jejunium acceptum.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. a. *Non hoc jejunium ego elegi, niſi humiliet homo animam ſuam: & ſi contorſeris quaſi circulum collum tuum, & ſaccum & cinerem ſubſtraveris: nec ſic vocabitur jejunium acceptum.* Ambroſ. l. de Elia, c. 10. col. 545. d. *Non hoc jejunium ego elegi, & diem ad humiliandum animam ſuam hominem: nec ſi flectas ut circulum collum tuum, cinerem etiam & cilicium ſubſternas: nec ſic vocabitis jejunium acceptum:* ita rurſum l. de Nabuth. c. 10. col. 577. c. omiſſis tamen his, *& diem ad humiliandum animam ſuam hominem:* vide etiam in Pſ. 118. col. 1103. b. Hieron. in Zach. 7. col. 1741. b. *Non tale jejunium elegi, dicit Dominus, neque ut humiliet homo animam ſuam:* itidem l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 211. c. *Non tale jejunium elegi, dicit Dominus;* ſed hæc fortè pertinent ad ℣. ſeq. Vide Cotel. not. ad ep. Barnabæ, c. 3. to. 2. col. 11.

℣. 6. Hæc tota congruunt cum Græco, niſi fortè exceperis vocem *cautionum,* pro qua συναλλαγμάτων, *commutationum, conventionum.* Iren. l. 4. c. 17. p. 249. a. ita legit: *Hoc eſt jejunium quod ego elegi, dicit Dominus: Solve omnem nodum injuſtitiæ, diſſolve connexus violentium commerciorum; dimitte quaſſatos in requiem, & omnem conſcriptionem injuſtam conſcinde.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. c. g. *Unde & non tale jejunium elegi, dicit Dominus: ſed ſolve omnem nodum iniquitatis, ſed ſolve obligationes violentorum contractorum; dimitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem iniquam diſrumpe.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. a. *Non tale jejunium elegi, dicit Dominus: ſed ſolve omnem nodum injuſtitiæ, reſolve ſuffocationes impotentium commerciorum; dimitte quaſſatos in requiem, & omnem conſignationem injuſtam diſſipa:* ſic etiam l. de orat. Dom. p. 214. b. Hilarius verò in Pſ. 124. col. 406. b. *Non tale jejunium elegi, dicit Dominus: ſed ſolve omne vinculum iniquitatis, diſſolve obligationes vehementium commutationum.* Ambroſ. l. de Elia, c. 10. col. 545. d. *Non tale jejunium ego elegi, dicit Dominus: ſed ſolve omnem colligationem injuſtitiæ tuæ, diſſolve obligationes violentarum commutationum; dimitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem iniquam diſrumpe:* ſimiliter l. de Nabuth. c. 10. col. 577. c. ſublata voce *tuæ,* poſt *injuſtitiæ:* ita quoque l. de bono mort. c. 3. col. 393. d. præter hanc, *circumſcriptionem,* loco *conſcriptionem;* Græcè, συγγραφήν. Hieron. in Zach. 7. col. 1741. b. *Non tale jejun....... ſed ſolve omne vinculum iniquitatis, diſſolve obligationes violentarum cautionum:* & ſup. in

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 7. Frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum, operi, & domesticos seminis tui ne despexeris.

Ibid. 431. 8. Tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tuæ citò orientur, & præibit in conspectu tuo justitia tua, & gloria Dei circumdabit te.

9. Tunc clamabis, & Deus exaudiet te: adhuc loquente te, dicet: Ecce adsum: si abstuleris à te colligationem, & ordinationem, & verbum murmurationis;

10. & dederis esurienti panem tuum ex animo tuo, & animam humiliatam saturaveris: tunc orietur in tenebris lumen tuum, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies.

Ibid. 433. 11. Et erit Deus tuus tecum semper, & impleberis sicut desiderat anima tua, & ossa tua pinguescent, & erunt sicut hortus ebrius, & sicut fons, cui non deficiet aqua.

Vulgata nova.

7. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ezech. 18. 7. 16. Matth. 25. 35.

8. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & anteibit faciem tuam justitia tua, & gloria Domini colliget te.

9. Tunc invocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum: si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui quod non prodest.

10. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies.

11. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.

Notæ ad Versionem antiquam.

hunc Isaiæ loc. col. 429. c. *Manifestiùs*, inquit, *LXX. transtulerunt* obligationes violentarum cautionum, *quas nostri, verbi ambiguitate decepti, id est*, Cυναλλαγμάτων, commutationes, *pro* chirographis *interpretati sunt.* Cassiod. in Ps. 34. p. 116. b. *solve omne vinculum iniquitatis, dissolve obligationes vehementium commutationum; dimitte afflictos in remissione, & omnem retributionem iniquam disrumpe.*

℣. 7. Itidem Græcè. Apud Iren. l. 4. c. 17. p. 249. a. sic: *Frange esurienti panem tuum ex animo, & peregrinum sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum, cooperi eum, & domesticos seminis tui non despicies*, al. *ne despicias;* in Mss. Alex. & Mediol. οὐχ ὑπερόψῃ; in ed. Rom. οὐχ ὑπερόψει. Tertul. pariter l. 2. adv. Marc. p. 651. c. hoc suadet, *Infringere panem esurienti, & tectum non habentem inducere in domum tuam; nudum si videris, contegere, & domesticos seminis tui non despicere:* & l. 4. p. 711. c. ait: *Panem infringito esurienti, & mendicos sine tecto in domum tuam inducito; & nudum si videris, tegito:* paulò sup. *Infringito esurienti panem tuum, & mendicos, qui sine tecto sunt, in domum tuam inducito; & nudum si videris, tegito:* & inf. 725. a. *Confringe panem tuum esurienti, & mendicos, & qui sine tecto sunt, induc in domum tuam:* & p. 730. b. *Confringito panem tuum esurienti, & non habentes tectum, in domum tuam inducito; nudum si videris, contegito.* Cypr. l. de orat. Dom. p. 214. b. *Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum, vesti, & domesticos seminis tui non despicies:* similiter l. 3. Testim. p. 302. a. itemque l. de op. & eleem. p. 238. b. nisi quòd ibi addit *eum*, ad *vesti*, & legit *non despicias;* quod ult. etiam habet l. 3. Testim. p. 325. b. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. c. *Frange esurienti panem tuum, & egenos* (inf. *pauperes*,) *qui sine tecto sunt, induc in domum tuam: si videris nudum, operi, & domesticos seminis tui noli despicere*, inf. *non despicies.* Ambros. l. de Elia, c. 10. col. 545. d. *Frange esurienti panem tuum, & egenos non habentes tectum induc in domum tuam: & si videris nudum, cooperi eum, & domesticos seminis tui non despicias:* & l. de Nabuth. c. 10. col. 577. c. *Frange panem tuum esurienti, egenos non habentes tectum..... si videris nudum, vesti, & domest. sem. tui non despicies.* Hieron. verò in Zach. 7. col. 1741. b. *Esurienti da panem tuum ex animo: si videris nudum, operi eum, & pauperem, & absque tecto, induc in tabernaculum tuum:* at l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 211. c. *Frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum, vesti, & domesticos seminis tui ne despicias.* August. tract. 17. in Joh. to. 3. p. 2. col. 426. e. *Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum, vesti, & domesticos seminis tui ne despexeris:* sic etiam l. 13. conf. to. 1. col. 232. d. & in Ps. 83. to. 4. 882. d. 884. a. Lib. verò 2. de doctr. Christ. to. 3. 25. d. dicit: *Illud Isaiæ proph. unus Interpres ait:* & domesticos seminis tui ne despexeris: *alius autem ait*, & carnem tuam ne despexeris. Auct. quæst. V. T. p. 2. ap. eund. Aug. to. 3. 145. e. *Frange esurienti panem tuum: si videris nudum, vesti, & domesticos seminis tui ne despicies.* S. Valerian. hom. 7. Sirm. to. 1. p. 644. c. 652. d. *Frange esurienti panem: si videris nudum, vesti eum, & domesticos seminis tui ne despexeris.* Cassiod. in Ps. 34. p. 116. b. *Frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum, cooperi, & domesticos seminis tui non despicies.*

℣. 8. Eadem prorsus in Græco. Hieronymus verò addit ubi sup. *Pro eo quod LXX. transtulerunt*, τὰ ἰάματά σου, *id est*, sanitates tuæ, *Latini Interpretes, ducti nominis similitudine*, ἱμάτια, *id est*, vestimenta, *posuerunt: unde multi translationis falsitate decepti, ad resurrectionem corporis comprobandam, hoc utuntur testimonio, quo scilicet vestimentum animæ corpus accipi velint, quod in die resurrectionis oriatur:* & antecedet, *inquit*, in conspectu tuo justitia tua. Ita nimirum leg. Tertul. l. de resurr. carn. p. 576. c. 577. a. *Tunc lumen tuum temporaneum erumpet, & vestimenta tua citiùs orientur.* Item Cyprianus l. de orat. Dom. p. 214. b. c. *Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te justitia, & claritas Dei circumdabit te:* similiter l. de op. & eleem. p. 238. b. & l. 3. Testim. p. 302. a. Concinit S. Valerian. hom. 9. Sirm. to. 1. p. 652. d. vide etiam homil. 7. p. 644. c. e. At Irenæus l. 4. c. 17. p. 249. a. cum Hieronymo legit: *Tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tuæ citiùs orientur, & præcedet ante te justitia, & gloria Domini circumdabit te.* Item Lucifer Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. e. *Tunc orietur matutinum lumen tuum, & sanitas tua citò orietur, & præcedet ante te justitia, & majestas Dei circumdabit te.* Ambros. l. de Nabuth. c. 10. col. 577. d. *Tunc orietur tibi matutinum lumen tuum, & sanitas tua matura orietur, & præcedet ante te justitia, & majestas Dei circumdabit te:* ita quoque l. de Elia, c. 4. p. 539. a. Rursum Hieron. in Zach. 7. col. 1741. b. *Tunc erumpet temporanea lux tua, & sanitates tuæ citò orientur.* August. tract. 17. in Joh. to. 3. p. 2. col. 426. e. *Tunc erumpet velut matutina lux tua.* Cassiod. in Ps. 34. p. 116. b. *Tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitas tua citò orietur, & præcedet ante te justitia tua, & majestas Domini circumdabit te.*

℣. 9. Ita Græcè, verbum pro verbo. Apud Iren. l. 4. c. 17. p. 249. a. hæc adduntur proximè verbo ult. ℣. præced. *& adhuc te loquente, dicam: Ecce adsum.* Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. e. g. *Tunc clamabis, & Deus exaudiet te: adhuc loquenti tibi dicet: Ecce adsum:* & post paulò: *si auferas à te vinculum iniquitatis, & obligationis, & verbum murmurationis.* Apud Cypr. l. de orat. Dom. p. 214. c. *Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te: & dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum:* itidem l. de op. & eleem. p. 238. b. & l. 3. Testim. p. 302. a. sublatâ conjunct. &, post *exaudiet te.* Eadem quoque habet S. Valerian. hom. 9. Sirm. to. 1. p. 652. d. etiam cum conjunct. &: sed hom. 7. p. 644. e. favet Ambrosio, qui ita legit, l. de Nabuth. c. 10. col. 577. d. *Tunc clamabis, & Deus exaudiet te: adhuc te loquente, dicet: Ecce adsum.* Sic etiam Cassiod. in Ps. 34. p. 116. b. Apud S. Paulin. epist. 17. p. 98. *in omni loco, dum adhuc loqueris, ecce adsum.*

℣. 10. Eadem exhibet Gr. ed. Rom. nisi quòd tollit pronom. *tuum*, post *panem;* addit verò Ms. Alex. Lucifer Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. h. sic pergit: *& dederis esurienti panem tuum ex animo, & animam humiliatam satiaveris: tunc orietur in tenebris lumen tibi, & tenebræ tibi ut meridies erunt.* Tichon. reg. 5. p. 61. b. *tenebræ tuæ sicut meridies erunt.* August. in Job, to. 3. p. 1. col. 677. b. *tenebræ ejus sint velut meridies.*

℣. 11. Tota ista congruunt cum Gr. edit. Rom. excepto uno *deficiet*, pro quo ἐξέλιπεν, *defecit.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 199. h. similiter habet: *Et erit Deus tuus tecum semper, & repleberis sicut desiderat anima tua, & omnia ossa tua pinguescent, & erunt sicut hortus ebrius, & sicut fons, cui non deficit aqua.* Item Ambros. epist. 63. to. 2. 1030. b. *ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus*

VULGATA NOVA.

Inf. 61. 4. 12. Et ædificabuntur in te deserta sæculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, avertens semitas in quietem.

13. Si averteris à sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaveris sabbatum delicatum, & sanctum Domini gloriosum, & glorificaveris eum dum non facis vias tuas, & non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem:

14. Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Jacob patris tui: os enim Domini locutum est.

VERSIO ANTIQUA.

12. Et ædificabuntur tibi deserta à sæculo, & erunt fundamenta tua sempiterna in generationes: & vocaberis ædificator maceriæ, & semitas in medio quiescere facies. Hieron. ubi sup. & col. 434.

13. Si averteris in sabbatis pedem tuum, ut non facias voluntates tuas in die sancta, & vocabis sabbata delicata, sancta Domino, non tolles pedem tuum ad opus, neque loquêris verbum in ira de ore tuo: Ibid. 435.

14. Et eris confidens super Dominum, & elevabit te super bona terræ, & cibabit te hæreditate Jacob patris tui: os enim Domini locutum est. Ibid. 436.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ebrius. In Ms. Alex. ac ed. Ald. post ult. vocem *aqua*, subnectuntur ista: Καὶ τὰ ὀστᾶ σου ὡς βοτάνη ἀνατελεῖ, καὶ πιανθήσεται, καὶ κληρονομήσουσι γενεὰς γενεῶν· eadem quoque addunt Cyrill. & Procop. si Nobilio fides. At Hieronymus loco cit. dicit: *Quod in Alexandrinis exemplaribus in principio hujus capituli additum est:* Et adhuc in te erit laus mea semper: *& in fine:* & ossa tua quasi herba orientur, & pinguescent, & hæreditate possidebunt in generatione & generationes: *in Hebraïco non habetur, sed ne in LXX. quidem emendatis & veris exemplaribus; unde obelo prænotandum est.*

℣. 12. Edit. Rom. in principio habet: Καὶ οἰκοδομηθήσονταί σου αἱ ἔρημοι αἰώνιοι, *Et ædificabuntur tua deserta æterna;* at in Compl. est σοὶ, *tibi*, non σου: subinde loco *in generationes*, Rom. hab. γενεῶν γενεαῖς, *generationum generationibus;* & loco *maceriæ*, φραγμῶν, *sepium*, addito σου, *tuas*, ad *semitas;* sed à Ms. Alex. abest σου· cæt. ut in Lat. sup. Ambrosius in Luc. 3. col. 1323. b. legit: *vocaberis ædificator sepis.* Hieron. etiam loco cit. 434. e. ait: *In eo loco ubi nos juxta LXX. interpretati sumus, ne quid innovare videremur, quia vulgatum est testimonium:* & vocaberis ædificator sepium; *in Hebraïco legitur:* & vocabitur in te Goder pheres: & paulò sup. ad *sepes atque macerias*, addit: *hoc enim Græco sermone significat* φραγμούς, &c.

℣. 13. Ita Græcè, si excipiatur unum, ἀπὸ τῶν σαββάτων, *à sabbatis*, pro *in sabbatis;* item infra, Θεῷ, pro *Domino.*

℣. 14. Sic iterum Græcè, si jungas ταῦτα, *hæc*, ult. verbo *locutum est.* Iren. l. 5. c. 34. p. 334. e. legit: *Et eris fidens in Domino, & faciet te ingredi supra omnem terram, & cibabit te hæreditate Jacob patris tui.* Gr. pro *elevabit te*, vel *faciet te ingredi*, hab. ἀναβιβάσει σε, ad litt. *ascendere te faciet*, quæ idem sonant. Auct. l. de promiss. p. 3. promiss. 15. ap. Prosp. p. 176. c. addit: *cibabit te in hæreditate patris tui Jacob;* Ms. 1. *in hæreditatem.*

CAPUT LIX.

VULGATA NOVA.

Num. 11. 23. 1. Ecce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat, neque aggravata est au-
Sup. 50. 2. ris ejus ut non exaudiat:

2. Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem ejus à vobis ne exaudiret.

Sup. 1. 15. 3. Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendacium, & lingua vestra iniquitatem fatur.

4. Non est qui invocet justitiam, neque est qui judicet verè: sed confidunt in nihilo, & lo-
Job. 15. 35. quuntur vanitates: conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem.

5. Ova aspidum ruperunt, & telas araneæ

VERSIO ANTIQUA.

1. Nunquid non potest manus Domini salvos facere? aut aggravata est auris ejus ut non exaudiat? Hieron. in Isai. 59. col. 437. ex Lxx.

2. Sed peccata vestra separant inter vos & Deum, & propter peccata vestra avertit faciem ejus à vobis ut non misereatur.

3. Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri peccatis: labia vestra polluta sunt iniquitate, & lingua vestra injustitiam meditatur.

4. Nullus loquitur justa, neque est justum judicium: confidunt in vanis, & loquuntur vacua, iniquitates, atque peccata: quia parturiunt do-
lorem, & generant iniquitatem. Ibid. 438.

5. Ova aspidum fregerunt, & telam araneæ

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Cypr. l. de lapsis, p. 188. b. & l. 2. Testim. p. 285. c. *Nunquid non valet manus Dei ut salvos faciat? aut gravavit aurem ut non exaudiat?* itidem l. 3. Testim. p. 318. c. præter vocem *Domini*, loco *Dei:* sic etiam ep. ad Demetr. p. 220. a. legit *Domini;* sed addit, *ut salvos vos faciat*, &c. ut sup. Parmen. apud August. l. 2. cont. ejus epist. to. 9. 28. d. *Nunquid non valet manus Domini salvos facere? aut gravavit aurem ut non exaudiat?* nec dissimile quidpiam Græcè, si addatur αὐτοῦ, ad *aurem.* Sic etiam legitur in Ms. Floriac. *Nunquid non valet manus Domini ut salvos faciat? aut gravavit aurem suam ut non exaudiat?* Vide sis Aug. in Joh. 8. col. 572. g. & in Rom. 1. to. 3. p. 2. col. 930. a.

℣. 2. Concordat Gr. edit. Rom. nisi quòd repetit ἀναμέσον, *inter*, ante *Deum;* deletque *ejus*, post *faciem;* Ms. verò Alex. hoc pronomen αὐτοῦ retinet. Cypr. l. de laps. p. 188. b. & l. 3. Testim. p. 318. c. legit: *Sed peccata vestra inter vos & Deum separant, & propter delicta vestra avertit faciem à vobis ne misereatur:* similiter ep. ad Demetr. p. 220. a. sed habet *faciem suam:* item l. 2. Testim. p. 285. c. prætereaque, *& propter peccata vestra.* Sic etiam habetur in Ms. Floriac. ad verbum. Parmen. verò ap. August. l. 2. cont. ejus ep. to. 9. 28. d. ita legit: *Sed delicta vestra distinguunt inter medium vestrûm & Dei, & propter peccata vestra avertit faciem à vobis ne misereatur.* Aug. ipse in Rom. 1. to. 3. p. 2. col. 930. a. *Sed peccata vestra inter vos & Deum separant:* & in Joh. 8. col. 572. g. *Sed peccata vestra separant inter vos & Deum.*

℣. 3. Cypr. l. 2. & 3. Testim. p. 285. c. 318. c. cum Zenone Veron. l. 1. tract. 13. p. 97. *Manus enim vestræ inquinatæ sunt sanguine, & digiti vestri in peccatis: labia autem vestra locuta sunt facinus, & lingua vestra injustitiam meditatur.* Parmen. apud August. l. 2. cont. ejus epist. to. 9. 28. d. *Manus enim vestræ sanguine coinquinatæ sunt, & digiti vestri in peccatis: labia autem vestra locuta sunt iniquitatem, & lingua vestra injustitiam meditatur.* Eadem leguntur in Ms. Floriac. præter hoc, *inquinatæ sunt sanguine;* nec aliter in Græco: à Compl. abest præp. ἐν, ante *peccatis.*

℣. 4. Cypr. l. 2. & 3. Testim. p. 285. c. 318. c. *Nemo loquitur vera, neque est judicium verum: fidunt in vanis, & loquuntur inania: qui parturiunt dolorem, & pariunt facinus.* Parmen. ap. August. ubi sup. *Nemo loquitur justa, non est judicium verum: confidunt in vanis, & loquuntur vana: quia parturiunt dolorem, & pariunt iniquitatem.* Sic etiam Græcè, præter duo, οὐδὲ, *neque*, pro *non;* & πεποίθασι, pro *confidunt.* In Ms. Floriac. sic: *Nemo loquitur justitiam, nec est judicium verum: confidunt in vanis, & loquuntur inania: quia parturiunt dolum, & pariunt iniquitatem.*

℣. 5. Parmen. ap. August. l. 2. cont. ejus epist. to. 9. p. 28. d. ita refert: *Ova aspidum eruperunt, & telam ara-*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. texuerunt : & qui de ovis eorum comedere voluerit, frangens reperiet putridum, & in ipso regulum.

6. Tela eorum non erit in vestimentum, nec
Ibid. 439. operientur operibus suis : opera enim eorum opera iniquitatis.

7. Et pedes eorum ad malitiam currunt, veloces ad effundendum sanguinem innoxium : & cogitationes eorum cogitationes stultorum : contritio & miseria in viis eorum.

8. Et viam pacis non cognoverunt, & non est judicium in viis eorum : semitæ enim eorum perversæ quas transeunt, & nesciunt pacem.

Ibid. 440. 9. Propterea recessit judicium ab eis, & non apprehendit eos justitia : cùm exspectarent lucem, factæ sunt eis tenebræ ; præstolantes eam, in tenebris ambulabunt.

10. Palpabunt sicut cæci parietem, & quasi non habentes oculos attrectabunt : cadent in meridie quasi in nocte media, quasi morientes gement.

11. Quasi ursus, & quasi columba pariter ambulabunt. Exspectavimus judicium, & non est ; salus longè recessit à nobis.

Ibid. 441. 12. Multa est enim iniquitas nostra in conspectu tuo, & peccata nostra restiterunt nobis : iniquitates enim nostræ in nobis sunt, & injustitias nostras cognovimus.

13. Impiè egimus, & mentiti sumus, & recessimus à Deo nostro : locuti sumus iniqua, & inobedientes fuimus : parturivimus, & meditati sumus de cordibus nostris verba iniqua.

14. Et recessimus à judicio, & justitia longè stetit : quia consumpta est in viis eorum veritas, & per rectum iter transire non poterant.

15. Et veritas sublata est, & transtulerunt men-
Ibid. 442. tem ut non intelligerent : vidit Dominus, & non placuit ei, quoniam non erat judicium :

16. & vidit, & non erat vir : & consideravit, & non erat qui defenderet : & ultus est eos brachio suo, & misericordiâ sustinuit.

17. Et indutus est justitiam quasi loricam, & posuit galeam salutis in capite : & circumdatus est vestimento vindictæ, & pallio,

18. quasi retribuens ultionem opprobrium ad-

Vulgata nova.

texuerunt : qui comederit de ovis eorum, morietur : & quod confotum est, erumpet in regulum.

6. Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis : opera eorum opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum.

7. Pedes eorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem innocentem : cogitationes eorum cogitationes inutiles : vastitas & contritio in viis eorum. Prov. 1. 16. Rom. 3. 15.

8. Viam pacis nescierunt, & non est judicium in gressibus eorum : semitæ eorum incurvatæ sunt eis : omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.

9. Propter hoc elongatum est judicium à nobis, & non apprehendet nos justitia : exspectavimus lucem, & ecce tenebræ ; splendorem, & in tenebris ambulavimus.

10. Palpavimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectavimus : impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

11. Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus : exspectavimus judicium, & non est ; salutem, & elongata est à nobis.

12. Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis : quia scelera nostra nobiscum, & iniquitates nostras cognovimus,

13. peccare & mentiri contra Dominum : & aversi sumus ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam & transgressionem : concepimus, & locuti sumus de corde verba mendacii.

14. Et conversum est retrorsùm judicium, & justitia longè stetit : quia corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi.

15. Et facta est veritas in oblivionem : & qui recessit à malo, prædæ patuit : & vidit Dominus, & malum apparuit in oculis ejus, quia non est judicium :

16. & vidit quia non est vir : & aporiatus est, quia non est qui occurrat : & salvavit sibi brachium suum, & justitia ejus ipsa confirmavit eum.

17. Indutus est justitia ut lorica, & galea salutis in capite ejus : indutus est vestimentis ultionis, & opertus est quasi pallio zeli. Eph. 6. 17. 1. Thess. 5. 8.

18. Sicut ad vindictam quasi ad retributionem

Notæ ad Versionem antiquam.

neæ texunt : & qui erat de ovis illis manducaturus, conterens invenit olidum, & in ipso basiliscum : pro *eruperunt* autem, nonnulli codd. hab. ibid. *ruperunt* ; sed Parmeniano ita respondet August. inf. ac si ille citaverit *eruperunt*. In Gr. ἔρρυξαν ; reliqua Parmen. textui favent ad verbum. Ambros. in Ps. 38. col. 856. f. leg. pariter, *telam araneæ texunt ;* necnon Hieron. ipse ep. ad Cypr. to. 2. 700. b.

℣. 6. Sic etiam Græcè, præposito uno ἀπὸ, voci *operibus*. Parmen. ap. August. l. 2. cont. illius epist. to. 9. 28. e. *Tela ergo eorum non erit ad vestiendum, neque se operient de operibus suis : opera enim illorum opera iniquitatis.*

℣. 7. Concordat Gr. edit. Rom. nisi quòd delet τὸ *innoxium*, post *sanguinem ;* loco verò *stultorum*, hab. ἀπὸ φόνων, *de homicidiis ;* nonnulli tamen libb. addunt sup. ἀναίτιον, ad *sanguinem ;* & loco ἀπὸ φόνων, Ms. Alex. & Compl. hab. ἀφρόνων ; quo modo etiam legunt Hieron. & Euseb. l. 11. demonstr. Evang. quidam ἀποφωλίων, *vanorum*. Parmen. ap. Aug. l. 2. cont. illius ep. to. 9. 28. e. *Pedes autem eorum ad nequitiam currunt, veloces ad effund. sanguinem : & cogitationes eorum cogit. insipientium : contritio & miseria in viis eorum.*

℣. 8. Ita prorsus in Græco. Item apud Aug. ubi sup. *Et viam pacis non cognoverunt.*

℣. 9. Græc. ed. Rom. pro *apprehendit*, hab. καταλάβῃ, *apprehendet ;* extremòque, μείναντες αὐγὴν, ἐν ἀωρίᾳ περιεπάτησαν, i. e. *præstolantes splendorem, in obscuritate ambulaverunt ;* cæt. ut in Lat. Manifestum est autem non αὐγὴν Hieronymum legisse, sed αὐτήν. In ed. etiam Compl. est σκότει, pro ἀωρίᾳ ; deinde in Mediol. ÷ ἐν Γ. περιπατήσωσιν. Apud Tichon. reg. 7. p. 64. e. *dum sustinent ipsi lumen, factæ sunt illis tenebræ ; fulgorem, obscura nocte ambulaverunt.*

℣. 10. Ita Græcè, præpositâ conjunct. &, verbo *cadent*. Ap. Tichon. reg. 7. p. 64. e. *Palpabunt sicut cæcus parietem.*

℣. 11. Sic iterum Græcè, nisi quòd interpunctio postponitur voci *salus*, non huic, *non est*.

℣. 12. Consonat Græc. ad verbum, deleto uno *sunt*, post hoc, *in nobis*.

℣. 13. Sic est in Gr. edit. Rom. præter seq. ὄπισθεν τοῦ Θεοῦ, loco *à Deo ;* at in Ald. & Ms. Alex. ἀπὸ ὄπισθεν ; in Compl. simplic. ἀπό : item inf. ἀπὸ καρδίας, *de corde*, loco *de cordibus*.

℣. 14. Eadem exstant Græcè.

℣. 15. Sic habet Græc. nisi hoc excipias, τοῦ συνιέναι, *ab intelligendo*, loco *ut non intelligerent ;* ibid. quoque subsequitur καί.

℣. 16. Ita de Græco ad verbum.

℣. 17. Concinit Græc. nisi quòd habet σωτηρίου, loco *salutis ;* & in fine jungit αὐτοῦ, voci *pallio*. Apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 730. f. sic : *Induit se justitiam & gloriam : circumposuit* (περιέθετο) *galeam salutis capiti suo, & operuit se veste vindictæ.*

℣. 18. Græc. hab. ὡς ἀνταποδώσων ἀνταπόδοσιν ὄνειδος

VULGATA NOVA.

indignationis hostibus suis, & vicissitudinem inimicis suis: insulis vicem reddet.

19. Et timebunt qui ab occidente, nomen Domini; & qui ab ortu solis, gloriam ejus: cùm venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit:

Rom. 11. 26. 20. & venerit Sion redemptor, & eis, qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus.

21. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo & usque in sempiternum.

VERSIO ANTIQUA.

versariis. Hieron. ubi sup.

19. Et timebunt qui ab occidente, nomen Domini; & qui ab ortu solis, nomen inclytum: veniet enim quasi fluvius violentus ira Domini, veniet cum furore.

20. Et veniet de Sion qui liberet, & avertet impietates à Jacob.

21. Et hoc erit eis à me testamentum, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ dedi in ore tuo, non deficient de ore tuo, & ex ore seminis tui, ait Dominus, ex nunc & in æternum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τοῖς, &c. *quasi retributurus retributionem opprobr.* &c. ut sup. Apud Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 730. f. *ut retribuat retributionem adversariis suis.*

℣. 19. Similiter in Græco, hoc excepto, ἡ ὀργὴ παρὰ Κυρίου, *ira à Domino*, pro *ira Domini.*

℣. 20. Ita rursum Græcè, præter hoc, ἕνεκεν Σιὼν, *propter Sion;* at in ed. Compl. ἀπὸ Σιών; & ap. Hieron. in Isai. 4. col. 44. e. constanter, *veniet ex Sion qui liberet.* Apud Hilar. in Ps. 58. col. 132. e. *veniet ex Sion qui liberabit, & avertet impietates ab Jacob.* Ap. August. in Ps. 13. p. 69. b. *veniet ex Sion qui avertat impietatem ab Jacob:* & l. 6. op. imp. to. 10. 1333. b. *veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem à Jacob.* Similiter hab. Ambrosiast. p. 85. e. 222. c. at multò sup. p. 27. a. legit, *& avertat captivitatem ab Jacob.* Auct. quæst. Vet. T. q. 44. ap. Aug. to. 3. 56. f. *veniet ex Sion qui eripiet, & avertet impietatem ab Jacob:* at q. 76. ex N. T. col. 74. d. hab. *qui eripiat, & avertat impietatem*, &c.

℣. 21. Congruunt ista cum Græco, nisi quòd ibid. initio deest *erit;* paulò verò post, pro *dicit*, est εἶπε, *dixit;* & sub fin. εἶπε γὰρ, *ait enim.* Apud Hilar. in Ps. 58. col. 132. e. ita: *Et hoc illis à me testamentum, cùm auferam impietates eorum.* Apud August. l. 6. op. imp. to. 10. 1333. b. *Et hoc illis à me testamentum, cùm abstulero peccata eorum.* Similiter habet Ambrosiast. p. 27. a. & 85. e. rursumque 222. c. adjuncto verbo *erit*, ut supra. Auct. quæst. Vet. T. q. 44. ap. Aug. to. 3. 56. f. hab. *Et hoc illis à me testamentum;* nec plura.

CAPUT LX.

VULGATA NOVA.

1. SUrge, illuminare Jerusalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.

2. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria ejus in te videbitur.

3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.

Sup. 49. 18. 4. Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filii tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere surgent.

5. Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.

6. Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.

VERSIO ANTIQUA.

1. ILluminare, illuminare Jerusalem: venit enim lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Hieron. in Isai. 60. col. 445. ex Lxx.

2. Ecce tenebræ operient terram, & caligo super gentes: super te autem apparebit Dominus, & gloria illius in te videbitur.

3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore tuo.

4. Leva in circuitu oculos tuos, & vide omnes congregatos filios tuos: venerunt omnes filii tui de longè, & filiæ tuæ super humeros portabuntur. Ibid. 448.

5. Tunc videbis, & gaudebis, & timebis, & stupebis corde: quoniam transferentur in te divitiæ maris, & gentium, & populorum. Ibid. 449.

6. Et venient tibi greges camelorum, & operient te cameli Madian & Gephar: omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & salutare Domini annuntiabunt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic iterum apud Hieron. in Isai. 1. col. 7. c. nisi excipiatur *lux tua:* itidem in Zach. 14. col. 1794. c. sed additur *super te;* deinde, *& gloria Dei tui super te orta est.* Maxim. Taurin. in homil. to. 6. p. 10. h. *Illuminare, illumin. Jerus. adest enim lumen tuum, & majestas Domini in te exorta est.* Græc. textui Lat. nostro favet ad verbum. De nomine autem *Jerusalem*, redundante ap. LXX. vide Hieron. inf. ad ℣. seq.

℣. 2. Eadem leguntur Græcè. Hieron. verò in Isai. 1. col. 7. c. hab. *in te apparebit Dominus, & gloria illius super te ostendetur:* & in Zach. 14. col. 1794. c. *Ecce enim tenebræ & caligo operient terram super gentes: super te autem apparebit Dominus, & gloria Dei tui super te orta est.* Hesych. ap. Aug. epist. 198. to. 2. 740. d. 746. d. *Ecce enim tenebræ & caligo operient terram super gentes: in te verò apparebit Dominus, & majestas ejus in te videbitur.* Hieron. loco cit. 448. b. monet *nomen* Jerusalem (sup.) *& gentium, quod hîc à LXX. ponitur, in Hebraïco non haberi, & obelo prænotandum esse adversùm eos, qui asserunt omnia quæ dicuntur, dici ad Jerusalem.*

℣. 3. Sic est in Græco, nisi quòd vox βασιλεῖς, ponitur primo loco, secundo verò ἔθνη; edit. tamen Compl. textui favet. Ambros. l. de ob. Theod. to. 2. p. 1213. a. legit, *Ambulabunt reges in lumine tuo.* Hieron. in Isai. 1. p. 7. c. *Et gradientur reges in lumine tuo, & gentes in splendore tuo:* & in Zach. 14. p. 1794. c. *Et ibunt reges in lumine tuo, & gentes in splendore tuo.*

℣. 4. Ita Græcè, detracta voce *omnes*, post *vide;* quæ tamen exstat in ed. Compl. Apud Hieron. in Isai. 1. col. 7. c. *Quando venient omnes filii ejus de longè, & filiæ illius in humeris portabuntur.*

℣. 5. Itidem Græcè, hoc uno sublato, *& gaudebis;* Hieron. verò ibid. monet: *Quod additur in LXX.* & timebis, *in Hebraïco non habetur.*

℣. 6. Edit. Rom. ante *aurum*, ponit φέροντες, *ferentes;* & post *thus*, hab. οἴσουσι, *deferent;* sed hoc ult. abest in ed. Compl. cæt. ut in textu. Ms. Alex. cum ed. Ald. post verbum οἴσουσι, addit, καὶ λίθον τίμιον, καὶ τὸ σωτήριον, &c. Hieron. in Isai. 1. col. 7. c. legit: *& operient eam cameli Madian & Epha, afferentes aurum & thus.* Auct. verò op. imp. in Matth. hom. 1. p. 31. a. *omnes, qui sunt in Saba, venient, aurum offerentes, & lapidem pretiosum, salutare Domini evangelizantes.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 7. Omnes oves Cedar congregabuntur tibi, arietes Nabæoth venient: & offerentur placabiles super altare meum, & domus orationis meæ glorificabitur.

Ibid. 450. 8. Qui sunt hi, qui ut nubes volant, & sicut columbæ cum pullis ad me?

9. Me insulæ exspectarunt, & naves Tharsis in primis, ut adducant filios tuos de longè, & argentum suum, & aurum cum eis propter nomen Domini sanctum, & quia sanctus Israël glorificatus est.

Ibid. 451. 10. Et ædificabunt alienigenæ muros tuos, & reges eorum assistent tibi: propter iram enim meam percussi te: & propter misericordiam dilexi te.

11. Et aperientur portæ tuæ semper: die ac nocte non claudentur, ut introducant ad te fortitudinem gentium, & reges earum, qui adducendi sunt.

12. Gentes enim & reges, qui non servierint tibi, peribunt: gentes solitudine desolabuntur.

Ibid. 452. 13. Gloria Libani ad te veniet in cyparisso, & pino, & cedro simul, ut glorificetur locus sanctus meus.

14. Et ibunt ad te timentes filii eorum, qui te humiliaverunt, & irritaverunt te: & vocaberis Civitas Domini, Sion sancti Israël.

15. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui auxiliaretur, ponam te exsultationem æternam, gaudium generationum in generationes:

16. & suges lac gentium, & divitias regum comedes: & scies quia ego Dominus, qui salvam te feci, & qui erui te Deus Jacob.

Ibid. 453. 17. Pro ære afferam tibi aurum, & pro ferro dabo tibi argentum; & pro lignis tribuam tibi æs, & pro lapidibus ferrum: & dabo principes tuos in pace, & episcopos tuos in justitia.

18. Et non audietur ultra iniquitas in terra tua, neque contritio & miseria in finibus tuis:

VULGATA NOVA.

7. Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi: offerentur super placabili altari meo, & domum majestatis meæ glorificabo.

8. Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?

9. Me enim insulæ exspectant, & naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longè; argentum eorum, & aurum eorum cum eis nomini Domini Dei tui, & sancto Israël, quia glorificavit te.

10. Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi: in indignatione enim mea percussi te: & in reconciliatione mea misertus sum tui.

11. Et aperientur portæ tuæ jugiter: die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitu- Apocal. 21.25.
do gentium, & reges earum adducantur.

12. Gens enim & regnum, quod non servierit tibi, peribit: & gentes solitudine vastabuntur.

13. Gloria Libani ad te veniet, abies & buxus, & pinus simul, ad ornandum locum sanctificationis meæ; & locum pedum meorum glorificabo.

14. Et venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabunt te Civitatem Domini, Sion sancti Israël.

15. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem & generationem:

16. & suges lac gentium, & mamillâ regum lactaberis: & scies quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.

17. Pro ære afferam aurum, & pro ferro afferam argentum; & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum: & ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos justitiam.

18. Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occu-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Eadem exstant in Gr. edit. Rom. positâ conjunct. *&*, ante 1. *omnes*, ut & ante vocem *arietes*; sublatâ verò istâ, *tibi*; sed hæc ult. vox *tibi*, cum seq. *&*, exstat in Ms. Mediol. ac edd. Ald. & Compl. & post paulò, tam in Rom. quàm in al. δεκτὰ, *acceptabilia*, loco *placabiles*. Apud Hieron. in Isai. 1. col. 7. c. sic: *Et greges Cedar congregabuntur in Jerusalem, & arietes Nabajoth properabunt: & erunt placabiles hostiæ super altare Domini.* Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 31. a. *Et omnes oves Cedar congregabuntur, & arietes Nabajoth venient; qui & offerent acceptabilia super altare tuum.* Græcè pariter, Ναβαιώθ.

℣. 8. Edit. Rom. in principio habet: Τίνες οἵδε, *Quinam isti*, pro *Qui sunt hi, qui*; reliqua ut in textu. Ms. Mediol. cum ed. Ald. Τίνες δὲ οἵδε. Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 797. c. *Quinam huc velut nubes volant, tanquam columbæ cum pullis ad me?* & l. 3. p. 681. a. *Volant velut qui sunt milvi; ut nubes volant, & velut pulli columbarum ad me.* Ambros. l. de fuga sæc. c. 9. col. 440. c. & l. de virginit. to. 2. 239. c. *Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & sicut columbæ cum pullis suis?* item epist. 16. col. 823. f. excepto uno *sicut nebulæ*, loco *ut nubes*. Auctor l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 184. a. *Qui sunt hi, qui ut nubes volabunt, adducere filios tuos*, &c. ut inf.

℣. 9. Concinit Græc. nisi quòd transfert *suum*, post *aurum*; additque *&*, post *eis*. Auct. l. de prom. p. 3. ap. Prosp. col. 184. a. legit, *adducere filios tuos de terra longinqua?*

℣. 10. Ita in Græco, verbum pro verbo. Item apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 10. p. 59. d. *Et alienigenæ ædificabunt muros tuos.*

℣. 11. Ita rursum in Græco.

℣. 12. Itidem Græcè, additâ conjunct. *&*, post verbum *peribunt*. Apud Auct. l. de promiss. p. 3. prom. 36. p. 184. b. similiter: *Gentes & reges, qui tibi non servierint, peribunt.*

℣. 13. Græc. ipso initio hab. Καὶ ἡ δόξα, *Et gloria*; reliqua ut in Lat. sup. nec plura.

℣. 14. Hieron. primò sic hab. de ℣. præced. ※ *& locum pedum meorum glorificabo* : deinde: *Et ibunt ad te timentes filii eorum, qui te humiliaverunt*, ÷ *& irritaverunt te* : *& adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui irritaverunt te, & vocaberis*, &c. tum addit: *Multa desunt in LXX. quæ ex Hebræo sub asteriscis posui, & quod addiderunt obelis prænotavi:* unde suspicor non tantùm his, *& locum pedum*, &c. præponendum esse asteriscum, sed etiam istis, *& adorabunt .....qui irritaverunt te*, siquidem hæc ultima non exstant in ed. LXX. sicut & priora: & sanè ita legimus hodie in Hexapl. Origen. to. 2. p. 185. ※ Α. Σ. Θ. Καὶ τὸν τόπον τῶν ποδῶν μου δοξάσω. rursusque infra: ※ οἱ Γ. καὶ προσκυνήσουσιν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν σου πάντες οἱ παροξύναντες. *In O. vacat:* idcircò illa omnia resecanda duximus; cætera verò congruunt cum edit. Rom. sublata una voce *Domini*, quæ tamen in Compl. est: imo & ista sup. ibid. leguntur: καὶ προσκυνοῦσι τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν σου οἱ παρόξυναν· quæ procul dubio mutuò sumpta sunt à Symm. Aq. & Theod.

℣. 15. Ita Græcè, præter conjunct. καὶ, adjunctam post verbum *auxiliaretur*; ultimòque, γενεαῖς, *generationibus*, loco *in generationes*.

℣. 16. Sic est in Græco, nisi excipiantur ult. ὁ σώζων σε, καὶ ἐξαιρούμενός σε, *salvans te, & eruens te*, pro *qui salvam te*, &c.

℣. 17. Eadem leguntur Græcè, excepto uno οἴσω, *feram*, posito & pro *afferam*, & pro 1. *dabo*, & pro *tribuam*. Apud Iren. l. 4. c. 26. p. 263. a. similiter: *& dabo principes tuos in pace, & episcopos tuos in justitia.*

℣. 18. Similia prorsus in Græco, excepta conjunct.

VULGATA NOVA.

pabit ſalus muros tuos, & portas tuas laudatio.

Apocal. 21.23. & 22. 5. 19. Non erit tibi ampliùs ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te: ſed erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam.

20. Non occidet ultra ſol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & complebuntur dies luctus tui.

21. Populus autem tuus omnes juſti, in perpetuum hæreditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum.

22. Minimus erit in mille, & parvulus in gentem fortiſſimam: ego Dominus in tempore ejus ſubitò faciam iſtud.

VERSIO ANTIQUA.

ſed vocabuntur ſalutare muri tui, & portæ tuæ ſculptura. Hieron. ubi ſup.

19. Et non erit tibi ſol ultra in lucem diei, neque ortus lunæ lumen præbebit tibi nocte: ſed erit tibi Dominus lux æterna, & Deus gloria tua. Ibid. 454.

20. Non enim occidet ſol tibi, & luna tibi non deficiet: eritque Dominus lux ſempiterna, & complebuntur dies luctus tui.

21. Populus tuus omnes juſti, ſemper poſſidebunt terram, cuſtodiens plantationem, opera manuum ſuarum in gloriam.

22. Qui parvus eſt, erit in millibus; & qui minimus, in gentem magnam: ego Dominus in tempore congregabo eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ὐδὲ, *neque*, pro *&*, repetitâ poſt vocem *contritio*. Caſſiod. in Pſ. 21. p. 433. b. legit: *vocabuntur ſalutare muri tui, & portæ tuæ lætitia;* LXX. γλύμμα, Aq. ὕμνησις, Symm. αἴνεσις, *laudatio*.

℣. 19. Hæc tota concinunt cum Gr. ed. Rom. ubi tamen φωτιεῖ σε, pro *lumen præbebit tibi;* in Compl. & Mſ. Alex. *Col*. Apud Hieron. quoque in Zach. 14. col. 1794. c. *Non erit tibi ſol in lucem diei, neque ortus lunæ illuminabit te per noctem: ſed erit tibi Dominus lux æterna, & Deus tuus gloria tua.* Apud Caſſiod. in Pſ. 21. p. 433. b. *Nec erit tibi ſol in lumine diei, neque ortus lunæ lucebit tibi in nocte: ſed erit tibi Dominus lumen æternum, & Deus tuus gloria tua.* Item ap. Ambr. in Pſ. 118. col. 1122. c. *& erit illis Dominus lumen æternum.*

℣. 20. Sic eſt in Græco, hoc uno excepto, ἔσαι γάρ *Col*, pro *eritque*. Similiter ap. Caſſiod. in Pſ. 21. p. 433. b. *Non enim occidet tibi ſol tuus, & luna tibi non deficiet: erit enim tibi Dominus Deus lumen æternum, & complebuntur dies luctus tui.*

℣. 21. Græc. in principio habet: Καὶ ὁ λαός σου πᾶς δίκαιος, δι' αἰῶνος κληρονομήσουσι τὴν γῆν· reliqua ut in Lat. ſup. Caſſiod. in Pſ. 21. p. 433. b. *Et populus tuus omnis juſtus erit, & in hæreditate poſſidebunt terram.*

℣. 22. Ita Græcè, niſi hoc excipias, εἰς χιλιάδας, *in millia*, pro *in millibus;* item ſup. ὀλιγοςὸς, pro *parvus;* ad litt. *pauciſſimus*.

CAPUT LXI.

VULGATA NOVA.

Luc. 4. 18. 1. Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxerit Dominus me: ad annuntiandum manſuetis miſit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captivis indulgentiam, & clauſis apertionem:

2. ut prædicarem annum placabilem Domi-
Matth. 5. 5. no, & diem ultionis Deo noſtro: ut conſolarer omnes lugentes:

VERSIO ANTIQUA.

1. Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me: evangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis ut videant: Hieron. in Iſai. 61. col. 455. ex LXX.

2. vocare annum acceptabilem Domino, & diem retributionis: conſolari omnes lugentes:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Totidem verba in Gr. edit. Rom. præter ult. ἀνάβλεψιν, *viſum*, loco *ut videant:* ubi autem Rom. ed. hab. πτωχοῖς, Mſ. Mediol. ponit ταπεινοῖς; ita quoque in ep. Barnab. c. 14. vide ſis Cotel. not. in hunc loc. to. 2. p. 31. b. Rurſum Hieron. in Iſai. 34. to. 3. 278. f. legit: *Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxit me: evangelizare pauperibus miſit me, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis ut videant.* Iren. l. 3. c. 9. p. 185. a. *Spiritus Dei ſuper me, quapropter unxit me: evangelizare humilibus miſit me, curare comminutos corde, præconare captivis remiſſionem, & cæcis viſionem:* & inf. c. 17. & 18. p. 208. b. 210. b. *Spiritus Domini* (al. *Dei*) *ſuper me, propter quod unxit me.* Item Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 708. a. *Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me: ad evangelizandum pauperibus miſit me, curare obtritos corde:* l. verò cont. Prax. p. 848. b. *Spiritus Dom..... quapropter unxit me ad evangelizandum hominibus.* Novatian. de Trin. p. 1051. c. *Spiritus Dom. ſuper me, propter quod unxit me: evangelizare pauperibus miſit me.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 289. a. *Spiritus Dom. ſuper me, propter quod unxit me: bene nunciare pauperibus miſit me, curare contribulatos corde, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum.* Hilar. in Pſ. 64. col. 170. f. *Spiritus Domini ſuper me, propterea unxit me: evangelizare pauperibus miſit me, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſionem:* vide etiam in Pſ. 136. p. 491. a. Ambroſ. l. 1. & 3. de Spir. S. col. 619. e. 665. c. *Spiritus Dom. ſup. me, propter quod unxit me: evangelizare pauperibus miſit me, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum.* Auguſt. l. 1. de pecc. mer. to. 10. p. 29. g. *Spiritus Dom. ſup. me, propter quod unxit me: evangelizare paup. miſit me, ut refrigerem qui in preſſura cordis ſunt; prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum:* Gallic. Mſs. Aug. cùm editt. Am. & Er. hab. *evangelizare humilibus miſit me, ut refrigerent qui*, &c. unus è Vatic. codd. *ut refrigerent hi qui*, &c. rurſum Aug. in Joh. 14. to. 3. 692. c. *Spiritus Dom. ſuper me, propter quod unxit me: evangelizare pauperibus miſit me.* Ambroſio ſuffragantur Caſſiod. in Pſ. 106. p. 367. b. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 742. d. 748. f. & Phœbad. Agin. l. cont. Arian. p. 302. h. Anonymus verò ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 15. c. ita legit: *Spiritus Dom. ſuper me, propterea unxit me: miſit me bene nunciare pauperibus, ſanare contritos corde, educere de vinculis alligatos & de domo carceris, aperire oculos cæcorum.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 31. ap. Proſp. p. 158. d. *Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me: bene evangelizare pauperibus miſit me, dimittere quaſſatos in requiem, reddere captivis libertatem, & cæcis viſum:* ſic etiam p. 3. promiſſ. 10. p. 174. e. præter poſtrema, *curare contribulatos corde, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum*, loco *dimittere quaſſatos*, &c. Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 23. p. 348. h. *pronunciare pauperibus miſit me, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum.* Breviar. fid. cont. Arian. ap. Sirmond. p. 390. a. *Spiritus Dom. ſuper me, propter quod unxerit me, ad evangelizandum pauperibus remiſſionem, & cæcis viſum.*

℣. 2. Sic in edit. Rom. eſt, præter unum Κυρίου δεκτὸν, *Domini acceptabilem;* at in Mſ. Mediol. τῷ Κυρίῳ, ut ſupra. Idem Hieron. in Iſai. 34. to. 3. 278. f. legit: *vocare annum Domini acceptabilem, & diem retributionis Deo noſtro: conſolari omnes lugentes.* Iren. l. 2. c. 22. p. 146. d. 147. c. *vocare annum Domini acceptum*, &c. l. verò 3. c. 9. p. 185. a. *vocare annum Domini acceptabilem, & diem retributionis: conſolari omnes plangentes.* Item Cypr. l. 2. Teſtim. p. 289. a. *vocare annum Domini acceptabilem, & diem retributionis.* Hilar. in Pſ. 64. col. 170. f. *vocare annum Domini acceptum, & diem retributionis.* Tichon. reg. 5. p. 61. g. *prædicare annum Domini acceptabilem, & diem retributionis.* Breviar. fid. cont. Arian. ap. Sirm. p. 390. a. *annuntiare annum placabilem Domini.* Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 714. e. *annuntiare annum Dei acceptabilem, & diem retributionis.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 3. dare lugentibus Sion; dare eis gloriam pro cinere, unctionem lætitiæ lugentibus, habitum
Ibid. 456. gloriæ pro spiritu mœroris: & vocabuntur generationes justitiæ, plantatio Domini in gloriam.

4. Et ædificabunt desertas sempiternas: quæ desolatæ fuerant priùs suscitabuntur, & innovabunt civitates desertas, desolatas in generationes.

5. Et venient alienigenæ, & pascent oves tuas; & aliarum gentium aratores, & vinitores.

Ibid. 457. 6. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini, Ministri Dei nostri: Fortitudinem gentium comedetis, & in divitias earum eritis admirabiles.

7. Sic terram secundò possidebunt, & gaudium sempiternum erit super caput eorum.

8. Ego enim sum Dominus, qui diligo justi-
Ibid. 458. tiam, & odio rapinas ex iniquitate: & dabo laborem eorum justis, & testamentum æternum ponam cum eis.

9. Et scietur in gentibus semen eorum, & nepotes eorum in medio populorum: omnis, qui viderit eos, cognoscet illos, quia isti sunt semen benedictum à Deo:

10. gaudio lætabuntur in Domino. Exsultet anima mea in Domino: induit enim me vestimento salutis, & tunicam lætitiæ circumdedit mihi: sicut sponsum mitrâ, & sicut sponsam ornavit mundo muliebri.

11. Et sicut terram efferentem florem suum, & sicut hortus semina sua germinat; sic Dominus Deus profert justitiam, & laudem in conspectu omnium gentium.

VULGATA NOVA.

3. ut ponerem lugentibus Sion; & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes justitiæ, plantatio Domini ad glorificandum.

4. Et ædificabunt deserta à sæculo, & rui- Sup. 58.
nas antiquas erigent, & instaurabunt civitates de- 12.
sertas, dissipatas in generationem & generationem.

5. Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra: & filii peregrinorum agricolæ & vinitores vestri erunt.

6. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis: Fortitudinem gentium comedetis, & in gloria earum superbietis.

7. Pro confusione vestra duplici & rubore, laudabunt partem suam: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

8. Quia ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocausto: & dabo opus eorum in veritate, & fœdus perpetuum feriam eis.

9. Et scient in gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes, qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.

10. Gaudens gaudebo in Domino, & exsultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentis salutis: & indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.

11. Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat; sic Dominus Deus germinabit justitiam & laudem coram universis gentibus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Edit. Rom. initio hab. δοῦναι, *ut detur*, pro *dare*; quod verbum non repetit post *Sion*; deest etiam in Ms. Alex. ac ed. Compl. sed in Mediol. est δοῦναι αὐτοῖς: subinde loco *habitum*, ed. Rom. fert, κατὰ στολὴν, *secundùm stolam*; Compl. verò καταστολήν; cæt. ut in textu. Ap. Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. e. sic: *Date his, qui lugent Sion, gloriam pro cinere, unctionem lætitiæ lugentibus, pro spiritu mæstitiæ amictum gloriæ.* Hieron. verò in Isai. 34. col. 278. f. sic pergit: *dare plangentibus gloriam.*

℣. 4. Ita Græcè, præter verbum ἐξαναστήσουσι, *suscitabunt*, pro *suscitabuntur*; Nobilius vertit: *Et ædificabunt deserta sempiterna: quæ desolata fuerant priùs suscitabunt*, &c. ut sup.

℣. 5. Ita rursum in Græco, præter unum, ποιμαίνοντες, *pascentes*, loco *& pascent.*

℣. 6. Gr. ed. Rom. tollit vocem *nostri*, post *Dei*; paulò verò post hab. ἐν τῷ πλούτῳ, *in divitiis*, loco *in divitias*; cæt. ut in textu: Ald. & Compl. scribunt Θεοῦ ἡμῶν, ut supra.

℣. 7. Consonat Græc. detracto verbo *erit*, post *sempiternum.*

℣. 8. Similiter in Græco, nisi hoc excipiatur ult. διαθήσομαι αὐτοῖς, *disponam eis*, loco *ponam cum eis.*

℣. 9. Ad verbum è Græco.

℣. 10. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 705. a. *Exsultet anima mea in Domino: induit enim me indumentum salutaris, & tunicam jocunditatis: velut sponso circumposuit mihi mitram, & velut sponsam ornavit me ornatu.* Ita quoque in Græco est, verbum pro verbo, præmissis tamen his, Καὶ εὐφροσύνῃ εὐφρανθήσονται ἐπὶ Κύριον, ut sup. in textu. Item apud Tichonium, reg. 1. p. 50. c. *sicut sponso imposuit mihi mitram, & sicut sponsam ornavit me ornatu.* Apud August. epist. 140. to. 2. 428. c. *sicut sponso alligavit mihi mitram, & sicut sponsam ornavit me ornamento:* itidem in Ps. 30. to. 4. 147. g. nec aliter tract. 1. in 1. Joh. to. 3. p. 2. col. 827. f. & l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 58. f. præter verbum *imposuit*, pro *alligavit.* Ita quoque legit Eucher. q. in Isai. p. 844. a. Hieron. verò in Isai. 14. col. 162. d. constanter: *Exsultet anima mea in Domino: induit enim me vestimento salutis, & tunicâ lætitiæ circumdedit me.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 38. ap. Prosp. p. 167. d. *induit me vestimento salutari, & stolâ jucunditatis circumdedit me, sicut sponsam ornatam monilibus suis;* Ms. Rem. ibid. *vestimento salutaris, & stolam*, &c.

℣. 11. Gr. ed. Rom. delet verbum *germinat*; loco verò seqq. habet, οὕτως ἀνατελεῖ Κύριος Κύριος δικαιοσύνην, καὶ ἀγαλλίαμα ἐναντίον, &c. i. e. *sic germinare faciet Dominus Dominus justitiam, & exsultationem in conspectu*, &c. ut sup. sed in ed. Compl. est: τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐκβλαστάνει· οὕτως ἀνατελεῖ Κύριος, Symm. ἀνατέλλει, &c.

CAPUT LXII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 62. col. 459. ex Lxx. 1. PRopter Sion non tacebo, & propter Jerusalem non relinquam, donec egrediatur sicut lumen justitia ejus, & salutare illius sicut lampas ardeat.

VULGATA NOVA.

1. PRopter Sion non tacebo, & propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus ejus, & salvator ejus ut lampas accendatur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Consonat Græc. nisi quòd addit μου, post *salutare*, loco *illius*; & in fine, καυθήσεται, loco *ardeat.* August. l. de unit. Eccl. to. 9. 349. g. *Propter Sion non tacebo, & propter Jerusalem non quiescam, donec prodeat sicut lux justitia mea, salvatio autem mea sicut facula ardebit.* Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 729. d. *salutare autem meum sicut facula ardebit.* In Ms. etiam Alex. ac edd. Ald. & Compl. est δικαιοσύνη μου, *justitia mea*, non *ejus.*

VULGATA NOVA.

2. Et videbunt gentes justum tuum, & cuncti reges inclytum tuum: & vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit.

3. Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.

4. Non vocaberis ultra Derelicta: & terra tua non vocabitur ampliùs Desolata: sed vocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata: quia complacuit Domino in te: & terra tua inhabitabitur.

5. Habitabit enim juvenis cum virgine, & habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.

6. Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis,

7. & ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Jerusalem laudem in terra.

8. Juravit Dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis suæ: Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis: & si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti.

9. Quia qui congregant illud, comedent, & laudabunt Dominum: & qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis.

Sup. 57. 14. 10. Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & elevate signum ad populos.

Zach. 9. 9. Matth. 21. 5. 11. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion: Ecce salvator tuus venit: ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo.

12. Et vocabunt eos, Populus sanctus, redempti à Domino. Tu autem vocaberis, Quæsita civitas, & non Derelicta.

VERSIO ANTIQUA.

2. Et videbunt gentes justitiam tuam, & omnes reges gloriam tuam: & vocabit te nomen novum, quod os Domini nominabit. *Hieron. ubi sup.*

3. Et eris corona decoris in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.

4. Et nequaquam ultra vocaberis Derelicta: & terra tua non vocabitur adhuc Deserta: vocaberis enim Voluntas mea, & terra tua Habitata. *Ibid. 460.*

5. Et sicut habitans juvenis cum virgine, sic habitabunt filii tui. Et erit quomodo lætatur sponsus super sponsa, sic lætabitur super te Dominus. *Ibid. 461.*

6. Et super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die & tota nocte qui nunquam tacebunt recordantes Domini:

7. non est enim vestri similis, si correxerit: & faciet Jerusalem gaudium super terram.

8. Juravit Dominus per dexteram suam, & per fortitudinem brachii sui: Si ultra dedero triticum meum, ut sit in cibum inimicis tuis: & si ultra biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti. *Ibid. 462.*

9. Sed qui congregaverint, comedent ea, & laudabunt Dominum: & qui congregaverint, bibent ea in atriis sanctis meis.

10. Ite per portas meas, & viam facite populo meo, & lapides de via projicite, levate signum in gentes. *Ibid. 463.*

11. Ecce enim Dominus fecit auditum usque ad extremum terræ, dicite filiæ Sion: Ecce salvator tuus venit, habens mercedem suam secum, & opus suum ante faciem suam.

12. Et vocabit eum, Populum sanctum, redemptum à Domino. Tu autem vocaberis, Requisita civitas, & non Derelicta.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Abest ab ed. Rom. vox *omnes*, ante *reges*; extremò verò sic: ὃ ὁ Κύριος ὀνομάσει αὐτό· *quod Dominus vocabit illud*; cæt. ut in Lat. supra. Ed. Compl. hab. πάντες βασιλεῖς; ultimòque, ὃ τὸ στόμα Κυρίου ὀνομάσει, ut supra; in Ms. etiam Mediol. πάντες βασιλεῖς, sed ex Aquila, & Symm. Apud Tichon. reg. 7. p. 66. c. *Videbunt gentes justitiam tuam, & reges claritatem tuam: & vocabunt nomen tuum, quod Dominus nominavit illud.* Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 349. g. *Et videbunt omnes gentes justitiam tuam, & reges honorem tuum: & vocabit te nomine tuo novo, quod Dominus vocavit illud.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 729. d. *Et videbunt omnes gentes justitiam tuam, & omnes reges terræ honorem tuum: & vocaberis nomine tuo novo, quod Dominus nominabit.*

℣. 3. Itidem Græcè. Similiter apud Ambros. l. de instit. virg. to. 2. 264. c. *Et eris corona decoris in manu Domini.* Apud Tichon. reg. 7. p. 66. c. *Eris corona speciei in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.* Apud Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 350. a. *Et eris corona pulchritudinis in conspectu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.*

℣. 4. Ita fert Gr. edit. Rom. præter ult. seqq. Σοὶ γὰρ κληθήσεται Θέλημα ἐμὸν, καὶ τῇ γῇ σου Οἰκουμένη· *tibi enim vocabitur Voluntas mea, & terræ tuæ Habitata*; at in edd. Ald. & Compl. ac Ms. Mediol. ἡ γῆ σου Οἰκουμένη· tum sequitur in Rom. ὅτι εὐδόκησε Κύριος ἐν σοὶ, καὶ ἡ γῆ σου συνοικισθήσεται· *quia complacuit Dominus in te, & terra tua cohabitabitur*: sed hoc additamentum Ms. Mediolan. exhibet in margine sub asterisco; non legitur etiam ap. Cyrillum, teste Nobilio; idemque Hieron. à LXX. prætermissum esse dicit sup. 460. f. Tichon. reg. 7. p. 66. sic hab. *Tu etiam non vocaberis Derelicta: & terra tua non vocabitur Deserta: tibi etiam nomen vocabitur Voluntas mea, & terra tua Orbis terrarum.* Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 350. a. 386. g. *Et jam non vocaberis Derelicta: & terra tua non vocabitur Deserta: tu enim vocaberis Voluntas mea, & terra tua Orbis terrarum.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 729. d. *tu enim vocaberis Voluntas mea.*

℣. 5. Eadem leguntur Græcè, excepto fut. εὐφρανθήσεται, *lætabitur*, pro præs. *lætatur*.

℣. 6. Concinit Græc. ad verbum, nisi hoc excipias, οἳ διὰ τέλους οὐ, pro *qui nunquam*. Ap. Ambr. in Ps. 47. col. 944. c. *In muris tuis constitui custodes, diebus ac noctibus in finem non tacebunt.*

℣. 7. Ita Græcè, excepto verbo ποιήσῃ, *fecerit*, pro *faciet*; in Compl. ποιήσεις.

℣. 8. Editio Rom. fert, κατὰ τῆς δόξης, *per gloriam*, loco *per dexteram*; sed Ms. Mediolan. ἐν δεξιᾷ; Ald. & Compl. κατὰ τῆς δεξιᾶς, quod ap. Procop. tribuitur Theodotioni: subinde ad *triticum*, ed. Rom. addit σου, *tuum*; dein, καὶ τὰ βρώματά σου, *& cibos tuos*, loco *ut sit in cibum*; cæt. quadrant.

℣. 9. Concordat Græc. ad verbum.

℣. 10. Ita rursum Græcè. Apud Ambros. pariter in Ps. 36. col. 813. f. *lapides de via projicite.*

℣. 11. Similia leguntur Græcè, nisi quòd loco *tuus*, exstat Σοὶ, *tibi*, ante *venit*; paulò verò post detrahitur *secum*; al. tamen additur μετ' αὐτοῦ. In Collat. Carthag. p. 485. b. ita legitur: *Dic filia Sion: Ecce tibi salvator adveniet, habens mercedem, & opus ante faciem suam*: pro *adveniet* autem, ed. Rom. hab. παραγέγονε, Ms. Alex. παραγείνεται, Ald. & Compl. παραγίνεται.

℣. 12. Sic est in Græco, verbum pro verbo; nec aliter in Collat. Carthag. p. 485. b. excepta voce *Desiderata*, pro *Requisita*, Gr. Ἐπιζητουμένη. Auct. op. imp. in Matth. hom. 44. p. 193. his alludere videtur, dicens: *Constituam judices tuos sicut priùs: tunc vocaberis, Civitas justitiæ.*

CAPUT LXIII.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 63. col. 463. ex LXX. 1. Quis est iste, qui venit de Edom, fulvis vestibus de Bosor, sic formosus in stola sua, violentia cum fortitudine? Ego, qui loquor *Ibid. 465.* justitiam, & judicium salutaris.

2. Quare rubra sunt vestimenta tua, & indumenta tua sicut calcantium torcular
3. plenum, conculcatum? Et de gentibus vir non est mecum: & conculcavi eos in furore meo, & confregi eos quasi terram, & deduxi sanguinem eorum in terram.

4. Dies enim retributionis venit eis, & annus redemptionis adest.
5. Aspexi, & non erat auxiliator: consideravi, & nullus qui præberet auxilium: & eruit eos brachium meum, & furor meus advenit.

6. Et conculcavi eos in ira mea, & deduxi in terram sanguinem eorum.

Ibid. 466. 7. Misericordiæ Domini recordatus sum: virtutes Domini recordabor in omnibus quæ reddidit nobis. Dominus judex bonus domui Israël, retribuet nobis secundùm misericordiam suam, & secundùm multitudinem justitiæ suæ.

Vulgata nova.

1. Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Ego, qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum.

2. Quare ergo rubrum est indumentum tuum, *Apocal.* & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? *19. 13.*

3. Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum: calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea: & aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinavi.

4. Dies enim ultionis in corde meo, annus re- *Sup. 34.* demptionis meæ venit. *8.*

5. Circumspexi, & non erat auxiliator: quæsivi, & non fuit qui adjuvaret: & salvavit mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.

6. Et conculcavi populos in furore meo, & inebriavi eos in indignatione mea, & detraxi in terram virtutem eorum.

7. Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus, & super multitudinem bonorum domui Israël, quæ largitus est eis secundùm indulgentiam suam, & secundùm multitudinem misericordiarum suarum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græcè pro *fulvis vestibus*, est ἐρύθημα ἱματίων; deest verò *sua*, post *stola*, ut & relat. *qui*, post *ego*; cæt. ut in Lat. supra; in ed. Compl. est ἐν στολῇ αὐτοῦ. Ap. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 733. c. *Quis, qui advenit ex Edom, rubor vestimentorum ejus ex Bosor, sic decorus in stola violenta cum fortitudine?* deinde, *Quare rubra*, &c. omissis intermediis. Similiter hab. Ambr. in Ps. 118. col. 1152. f. *Quis est iste, qui advenit ex Edom, rubor vestimentorum ex Bosor, sic pretiosus in stola?* ita rursum l. de instit. virg. col. 259. b. præter unum *vestimentorum ejus*: & l. de Myst. to. 2. p. 334. c. *Quis est iste, qui ascendit ex Edom, rubor vestimentorum ejus ex Bosor, speciosus in stola candida?* & epist. 32. col. 918. d. *Ego loquor justitiam, & judicium salutis.* Auct. l. de XLII. mans. ap. Ambr. p. 11. e. *unde fulvor vestium de Bosra?* Hieron. in Isai. 34. col. 277. f. *Quis est iste, qui venit de Edom, rubra vestimenta ejus de Bosra?* & in Abdiæ 1. col. 1457. d. *Quis est iste, qui ascendit de Edom, fulvidâ veste de Bosor, sic formosus in stola candida?* & l. 2. in ep. ad Ephes. to. 4. 352. f. *Quis est iste, qui ascendit de Edom, fulvida vestimenta ejus ex Bosor, sic formosus in stola candida?* ita quoque in Isai. 53. col. 383. d. ad hoc usque, *sic formosus*. Rufin. in Symb. p. 183. b. *Quis est hic, qui venit de Edom, rubor vestimentorum ejus ex Bosra?*

℣. 2. Sic habet Gr. ed. Rom. præter hoc ult. ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ, *sicut de calcato torculari*; Procop. ὡς ἀπὸ πατήματος ληνοῦ. Tertullianus l. 4. adv. Marc. p. 734. a. legit: *Quare rubra vestimenta tua, & indumenta sicut de foro torcularis pleno, conculcato?* Cypr. ep. 63. p. 105. c. 106. a. *Quare rubicunda sunt vestimenta tua, & indumenta tua velut à calcatione torcularis pleni, & percalcati?* Rufin. in Symb. p. 183. b. *Quare rubicunda sunt vestimenta tua; & indumentum tuum tanquam in torculari calcatum?* Ap. Hieron. in Joel. 2. col. 1359. g. *Quàm rubicunda sunt vestimenta tua!* Vide not. ad ℣. seq.

℣. 3. Græc. ed. Rom. ad hoc ult. ℣. sup. ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ, adjungit, πλήρης καταπεπατημένης, quæ Nobil. sic vertit, & distinguit: *sicut de calcato torculari?* deinde, *Plenus percalcato*, « id est, inquit, *Oppletus sum quasi humore expresso per calcationem torcularis:* » tum addit: « Corrigenda autem in Græca editione interpunc-
» tio, ut huic respondeat. Et suspicari quidem licet adhuc
» subesse aliquod mendum. Veruntamen satis sit ex hac lec-
» tione sat commodam elici sententiam, & magis quodam
» modo Hebraïcæ respondentem, quàm eam quæ in cæte-
» ris codicibus, in quibus est πλήρους, (ita sanè in edd. Ald.
» & Compl.) Variè autem apud Latinos vertitur istud,
» πλήρους, prout variè aut accipitur, aut legitur illud, ἀπὸ
πατητοῦ ληνοῦ, quod antecedit. Tertul. ubi sup. *sicut de* «
foro torcularis pleno, conculcato. Procopius pro πατητοῦ, «
hab. πατήματος; & S. Cypr. *velut à calcatione torcularis* «
pleni, & percalcati. B. Cyrillus in explanat. neutrum vi- «
detur habuisse, sed tantùm ἀπὸ ληνοῦ: & in exposit. Symb. «
inter op. S. Cypr. *tanquam à torculari calcato.* Vetus In- «
terp. aut aliter legit, aut videtur accepisse pro unica «
lectione ἀποπατητοῦ, quasi *calcatoris*: ita enim apud S. «
Hieron. *sicut calcantium torcular plenum, conculcatum.* In «
nonnullis autem libris, post καταπεπατημένης, sequitur, «
Ληνὸν ἐπάτησα μονώτατος, *Torcular calcavi solus*; quod Jus- «
tinus habet. Sed apud Procop. pro alia interpretatione «
in margine appositum est ad πλήρης καταπεπατημένης: & «
perspicuè S. Hieron. (in hunc loc. col. 465. d.) *Septua-* «
ginta pro eo quod nos diximus: Torcular calcavi solus: *in-* «
terpretati sunt, plenum conculcatum, » *quod magis*, inquit, *cum superiori capitulo legendum est, quàm ut sit sequentis principium.* Rufin. in Symb. p. 183. b. legit cum Vulg. *Torcular calcavi solus.* Subsequentia autem verba, *& de gentibus*, &c. nil omnino differunt à textu Græco, in quo etiam non adduntur plura. Hieron. tamen ultimo versiculo, *& deduxi sanguinem eorum in terram*, alterum subnectit velut ex edit. LXX. *& omnia vestimenta mea inquinavi*: dico, velut ex ed. LXX. i. e. Hexaplari; nam sup. ex Hebr. ita refert: *& aspersus est sanguis eorum sup. vestim. mea*; deinde, *& omnia indumenta mea pollui.* Porro hoc additamentum non legitur hodie in Græco Vatic. imo in Hexap. Orig. profertur sub asterisco, videlicet ex Theodot. & Symm. hoc insuper addito, *In O. vacat.* Similiter ap. Procop. nomine Theodot. & Symm. margini appositum est, & cum eodem signo, si Nobilio fides. Ap. Cyrillum tamen ita legitur, καὶ πάντα τὰ ἐνδύματά μου ἐμόλυνα· sed in explanat. non agnoscitur, teste eodem Nobilio. In ed. Compl. ita sequitur, καὶ πάντα τὰ ἱμάτιά μου ἐμίανα.

℣. 4. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 5. Græc. præponit καὶ, verbis 2. *aspexi*, & *consideravi*; & loco *qui præberet auxilium*, simpliciter hab. ἀντελαμβάνετο, *succurrebat*; cæt. ut supra. Ambros. l. de instit. virg. to. 2. 261. e. *Et respexi, & non erat auxiliator: & adtendi, & nemo suscipiebat: & liberabo eos brachio meo*: & inf. col. 265. c. *Respexi, & non erat adjutor.*

℣. 6. Concinit Græc. deletâ unâ præpos. *in*, ante *irâ*.

℣. 7. Gr. edit. Rom. caret verbo *recordabor*; sed in Ms. Mediol. est ἀναμνήσω; subinde in ed. Rom. ἡμῖν ἀνταποδίδωσι, pro *reddidit nobis*; ap. Hieron. inf. 467. b. *retribuit mihi*; demum pro *retribuet*, in ed. Rom. est ἐπάγει, *adducit*; cæt. similia.

Vulgata nova.

8. Et dixit : Veruntamen populus meus est, filii non negantes : & factus est eis salvator.

9. In omni tribulatione eorum non est tribulatus, & angelus faciei ejus salvavit eos : in dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portavit eos, & elevavit eos cunctis diebus sæculi.

10. Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, & afflixerunt spiritum sancti ejus : & conversus est eis in inimicum, & ipse debellavit eos.

11. Et recordatus est dierum sæculi Moysi,
Exod. & populi sui : Ubi est qui eduxit eos de mari
14. 29. cum pastoribus gregis sui ? ubi est qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui ?

12. Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio majestatis suæ, qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum :

13. Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem.

14. Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor ejus fuit : sic adduxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriæ.

Deuter. 15. Attende de cælo, & vide de habitaculo
26. 15. sancto tuo, & gloriæ tuæ : ubi est zelus tuus,
Baruc. & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, &
2. 16. miserationum tuarum ? super me continuerunt se.

16. Tu enim pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israël ignoravit nos : tu Domine pater noster, redemptor noster, à sæculo nomen tuum.

17. Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis : indurasti cor nostrum ne timeremus te ? convertere propter servos tuos, tribus hæreditatis tuæ.

18. Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum : hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.

19. Facti sumus quasi in principio, cùm non

Versio antiqua.

8. Et dixit : Non populus meus ? filii nequaquam reprobabunt : & factus est eis in salutem Hieron. ubi sup. 468.

9. ex omni tribulatione eorum : non legatus, neque angelus ; sed ipse salvavit eos, quòd diligeret illos, & parceret eis : ipse redemit eos, & suscepit illos, & exaltavit omnibus diebus sæculi.

10. Ipsi autem non crediderunt, & exacerbaverunt spiritum sanctum ejus : conversus est eis in inimicum, ipse pugnavit contra eos.

11. Et recordatus est dierum antiquorum, qui Ibid. 469.
eduxit de terra pastorem ovium : Ubi est qui posuit in eis spiritum sanctum ?

12. Qui eduxit dexterâ Moysen brachium gloriæ suæ, sic eduxit populum suum per validam aquam in conspectu ejus, ut faceret sibi nomen sempiternum.

13. Adduxit eos per abyssum, sicut equum per solitudinem, & non laboraverunt.

14. Et sicut jumenta per campum, descendit spiritus à Domino, & dux eorum fuit : sic adduxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriæ.

15. Convertere de cœlo, & vide de domo sancta tua, & gloriæ tuæ : ubi est zelus tuus, & fortitudo tua ? ubi est multitudo misericordiarum tuarum, & miserationum tuarum, quâ sustinuisti nos ? Ibid. 470.

16. Tu enim es pater noster, quia Abraham non cognovit nos, & Israël non cognovit nos : sed tu Domine pater noster libera nos, à principio nomen tuum super nos est.

17. Quare seduxisti nos Domine de via tua sancta : indurasti corda nostra ut non timeremus te ? convertere propter servos tuos, propter tribus hæreditatis tuæ, Ibid. 471.

18. ut modicum possideamus montis sancti tui : adversarii nostri conculcaverunt sanctuarium tuum.

19. Facti sumus quasi à principio, cùm non

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Sic est in Græco, nisi id excipiatur, οὐχ, pro *non*, quod ibi vim hab. οὐχὶ, adverb. interrogandi ; rectè ap. Nobil. *nonne*.

℣. 9. Concordat Græc. ad verbum, nisi quòd addit rursum αὐτοὺς, post *exaltavit*. Iren. l. 3. c. 20. p. 214. b. legit : *neque senior, neque angelus ; sed ipse Dominus salvabit eos, quoniam diligit eos, & parcet eis : ipse liberabit eos*, al. *liberavit*. Tertul. l. de carne Chr. p. 550. b. *non angelus, neque legatus ; sed ipse Dominus salvos eos fecit* : & l. 4. adv. Marc. p. 716. c. *non legatus, nec nuncius ; sed ipse Dominus salvos eos fecit, ipse jam prædicans*. Cypr. l. 2. Testim. p. 287. c. *non senior, neque angelus ; sed ipse Dominus liberabit illos, quia diliget eos, & parcet eis, & ipse redimet eos*. Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 728. f. *non legatus, neque angelus ; sed ipse Dominus venit, & salvavit eos* : vide etiam inf. p. 743. g. item l. 12. de Trin. p. 315. a. hab. *non legatus, neque angelus ; sed ipse salvabit eos, eò quòd diligeret eos : & ipse suscepit eos, & exaltavit eos omnibus diebus sæculi*.

℣. 10. Eadem exstant Græcè, exceptis his, καὶ ἐστράφη αὐτοῖς εἰς ἔχθραν, *& conversus est eis in inimicitiam*. Hieron. legit εἰς ἐχθρόν. Lactant. l. 4. Instit. c. 12. p. 576. *Ipsi autem non crediderunt, & exacerbarunt spiritum sanctum*. Similiter ap. Ambrof. l. de Spir. S. col. 674. b. præter hoc, *sed exacerbaverunt*. Apud Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 315. a. *Ipsi verò contumaciter egerunt, & exacerbaverunt spiritum sanctum : & conversus est eis ad inimicitiam* : & l. 2. p. 211. a. 212. c. *& irritaverunt spiritum sanctum : & conversus est illis ad inimicitiam, Dominus ipse expugnavit eos*.

℣. 11. Eadem exhibet Gr. edit. Rom. præter seqq. Ποῦ ὁ ἀναβιβάσας ἐκ τῆς θαλάσσης ; *Ubi est qui eduxit è mari ?* pro *qui eduxit de terra* ; sed in Mf. Alex. ac edd. Ald. & Compl. abest. ποῦ ; ponitur verò γῆς, loco θαλάσσης, ut sup. Apud Vigil. Tapf. l. 2. de Trin. p. 212. c. *Et rememoratus est dierum æternorum, qui eduxit de terra pastorem ovium*. Rufin. in Symb. p. 185. b. *qui eduxit de terra pastorem magnum ovium*.

℣. 12. Edit. Rom. loco seqq. *sic eduxit populum suum per validam aquam in conspectu ejus*, habet, κατίσχυσεν ὕδωρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, *superavit aquam à facie ejus* ; cæt. ut in Lat. sup. at in Compl. οὕτως ἤγαγεν τὸν λαὸν αὐτοῦ κατ' ἰσχυρὸν ὕδωρ ; ut sup.

℣. 13. Sic etiam Græcè. Item ap. Ambr. l. 3. de Spir. S. col. 675. a. *Quia adduxit eos per abyssum, sicut equum per desertum, & non laboraverunt*. Similiter apud Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 307. c. excepto 1. *deduxit*, pro *quia adduxit* ; Gr. ἤγαγε.

℣. 14. Similia prorsus in Græco. Apud Ambrof. l. 3. de Spir. S. col. 675. a. *Et sicut pecora per campum, descendit spiritus à Domino, & direxit eos*. Apud Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 307. c. *Tanquam jumenta per campum, descendit spiritus à Domino, & deduxit eos* : & l. 2. pag. 210. c. *descendit spiritus à Deo, & eduxit eos : sic eduxisti populum tuum, facere tibi nomen gloriæ*.

℣. 15. Eadem leguntur Græcè, præter hoc singul. τοῦ ἐλέους σου, *misericordiæ tuæ*, loco plur. *misericordiarum tuarum* ; item infra, ὅτι, *quia*, pro *quâ*.

℣. 16. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd pro 1. *cognovit*, hab. ἔγνω, & pro altero ἐπέγνω. August. l. de cura pro mort. to. 6. 526. c. *Tu es enim pater noster, quia Abraham nescivit nos, & Israël non cognovit nos*. Chromat. Aquil. in Matth. p. 986. g. *Tu es enim pater noster, quia Abraham non cognovit nos, & Israël non cognovit nos : sed tu Domine pater noster, ab initio nomen tuum super nos est*.

℣. 17. Totidem verba exstant Græcè, excepto uno *sancta*, quod abest. Hieron. etiam in Isai. 65. col. 479. b. legit : *Quare nos errare fecisti Domine de via tua : indurasti corda nostra ut non timeremus te ?*

℣. 18. Gr. edit. Rom. his ult. caret, *adversarii nostri conculcaverunt sanct. tuum* ; sed exstant in Mf. Alex. ac edd. Ald. & Compl. non tamen ea Cyrillus habet, nec Justin. M. si Nobilio fides ; secus ap. Procopium.

℣. 19. Itidem Græcè, nisi excipiatur unum ἦρξας, loco

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup.

dominareris noſtri; neque invocatum eſt nomen tuum ſuper nos.

Vulgata nova.

dominareris noſtri, neque invocaretur nomen tuum ſuper nos.

Notæ ad Versionem antiquam.

dominareris.

CAPUT LXIV.

Versio antiqua.

Hieron. in Iſai. 64. col. 472. ex LXX.

1. SI aperueris cœlum, tremor apprehendet ex te montes: & liqueſcent,

2. ſicut cera à facie ignis liqueſcit: & comburet ignis adverſarios, & manifeſtum erit nomen tuum in adverſariis: à facie tua gentes turbabuntur.

3. Cùm feceris glorioſa, tremor apprehendet ex te montes.

Ibid. 473.

4. A ſæculo non audivimus, neque oculi noſtri viderunt Deum abſque te, & opera tua, quæ facies exſpectantibus miſericordiam.

5. Occurrit enim facientibus juſtitiam, & viarum tuarum recordabuntur: ecce tu iratus es, & omnes peccavimus: idcirco erravimus.

Ibid. 474.

6. Et facti ſumus quaſi immundi omnes nos, ut pannus ſedentis omnis juſtitia noſtra: & defluximus quaſi folia propter iniquitates noſtras: ſicut ventus auferet nos.

Ibid. 475.

7. Et non eſt qui invocet nomen tuum, & qui recordatus, apprehendat te: quoniam avertiſti faciem tuam à nobis, & tradidiſti nos propter iniquitates noſtras.

Ibid. 476.

8. Et nunc Domine, pater noſter tu, nos autem lutum: opera manuum tuarum omnes nos.

9. Ne iraſcaris nobis Domine nimis, & ne in tempore memineris peccatorum noſtrorum: & nunc reſpice, quoniam populus tuus omnes nos.

10. Civitas ſancti tui facta eſt deſerta, Sion quaſi ſolitudo, Jeruſalem in maledictionem.

11. Domus ſanctuarii noſtri, & gloriæ, cui benedixerunt patres noſtri, facta eſt igne combuſta, & omnia glorioſa noſtra conciderunt.

12. Et ſuper omnibus his ſuſtinuiſti Domine, & tacuiſti, & humiliaſti nos valde.

Vulgata nova.

1. UTinam dirumperes cœlos, & deſcenderes: à facie tua montes defluerent.

2. Sicut exuſtio ignis tabeſcerent, aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis: à facie tua gentes turbarentur.

3. Cùm feceris mirabilia, non ſuſtinebimus: deſcendiſti, & à facie tua montes defluxerunt.

4. A ſæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus abſque te, quæ præparaſti exſpectantibus te. 1. Cor. 2. 9.

5. Occurriſti lætanti, & facienti juſtitiam: in viis tuis recordabuntur tui: ecce tu iratus es, & peccavimus: in ipſis fuimus ſemper, & ſalvabimur.

6. Et facti ſumus ut immundus omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ univerſæ juſtitiæ noſtræ: & cecidimus quaſi folium univerſi, & iniquitates noſtræ quaſi ventus abſtulerunt nos.

7. Non eſt qui invocet nomen tuum; qui conſurgat, & teneat te: abſcondiſti faciem tuam à nobis, & alliſiſti nos in manu iniquitatis noſtræ.

8. Et nunc Domine, pater noſter es tu, nos verò lutum: & fictor noſter tu, & opera manuum tuarum omnes nos.

9. Ne iraſcaris Domine ſatis, & ne ultra memineris iniquitatis noſtræ: ecce reſpice, populus tuus omnes nos. Pſalm. 78. 8.

10. Civitas ſancti tui facta eſt deſerta, Sion deſerta facta eſt, Jeruſalem deſolata eſt.

11. Domus ſanctificationis noſtræ, & gloriæ noſtræ, ubi laudaverunt te patres noſtri, facta eſt in exuſtionem ignis, & omnia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas.

12. Nunquid ſuper his continebis te Domine, tacebis, & affliges nos vehementer?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita de Græco, verbum è verbo.

℣. 2. Eodem modo nunc legitur Græcè. Similiter hab. Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 14. ap. Proſp. p. 138. c. *à facie tua gentes turbabuntur.*

℣. 3. Sic iterum Græcè. In edit. Compl. deeſt τὸ *ex te.* Apud Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 14. p. 138. c. legitur: *Cùm feceris mirabilia.* Apud Ambr. in Luc. 17. col. 1479. e. *tremor autem montes occupabit.*

℣. 4. Concinit Hilar. l. 5. de Trin. p. 873. c. niſi quòd hab. *præter te*, loco *abſque te*; ultimòque, *miſericordiam tuam.* Hilario ſuffragatur Græc. ſed tollit ult. vocem *tuam.* Apud Hieron. l. de opt. gen. interpr. to. 4. p. 2. col. 254. ſic: *A ſæculo non audivimus, neque oculi noſtri viderunt Deum abſque te, & opera tua vera: & facies exſpectantibus te miſericordiam.* Ap. Fulg. l. pro fide Cath. p. 537. *A ſæculo non audivimus, neque oculi noſtri viderunt Deum præter te.*

℣. 5. Græc. initio hab. Συναντήσεται, *occurret*, non *occurrit*; & inf. ἡμεῖς, *nos*, loco *omnes*, ante *peccavimus*; cæt. ut in textu. Apud Ambr. in Pſ. 37. col. 826. b. hæc ſola: *peccavimus, & tu iratus es nobis.*

℣. 6. Ita Græcè, excepto uno οὕτως, *ſic*, pro *ſicut*, ante vocem *ventus.* Hieron. in Iſai. 14. col. 162. d. legit: *Et facti ſumus immundi omnes nos, ſicut pannus menſtruatæ univerſa juſtitia noſtra:* & l. 2. cont. Pelag. to. 4. 529. b. *quaſi pannus menſtruatæ reputata ſunt omnia in lege opera noſtra.* Caſſiod. in Pſ. 1. p. 11. c. dicit: *Juſtitia juſti ſic eſt apud te, ſicut pannus menſtruatæ;* Gr. ἀποκαθημένης, *ſedentis*, pro quo, inquit Hieron. Symmachus poſuit κυουσῶν, i. e. *parientium.*

℣. 7. Ita rurſum Græcè, niſi excipias ult. ἁμαρτίας, *peccata*, loco *iniquitates.*

℣. 8. Sic eſt in Græco, detracta ult. voce *nos.*

℣. 9. Sic iterum Græcè, excepta voce una *Domine*, quæ abeſt.

℣. 10. Græcè repetitur ἐγενήθη, *facta eſt*, poſt vocem *ſolitudo*; cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 11. Græc. in principio hab. Ὁ οἶκος τὸ ἅγιον ἡμῶν, καὶ ἡ δόξα, i. e. *Domus ſanctuarium noſtrum, & gloria*, non *ſanctuarii noſtri, & gloriæ;* reliqua concordant ad verbum.

℣. 12. Totidem verba in Græco.

CAPUT LXV.

Vulgata nova.

Rom. 10. 20. 1. QUæsierunt me qui ante non interrogabant, invenerunt qui non quæsierunt me : dixi : Ecce ego, ecce ego ad gentem, quæ non invocabat nomen meum.

2. Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas.

3. Populus qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper : qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres :

4. qui habitant in sepulcris, & in delubris idolorum dormiunt : qui comedunt carnem suillam, & jus profanum in vasis eorum.

5. Qui dicunt, Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es : isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.

6. Ecce scriptum est coram me : non tacebo, sed reddam & retribuam in sinum eorum

7. iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus, qui sacrificaverunt super montes, & super colles exprobraverunt mihi, & remetiar opus eorum primum in sinu eorum.

8. Hæc dicit Dominus : Quomodo si inveniatur granum in botro, & dicatur : Ne dissipes illud, quoniam benedictio est : sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.

9. Et educam de Jacob semen, & de Juda possidentem montes meos : & hæreditabunt eam electi mei, & servi mei habitabunt ibi.

10. Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum populo meo qui requisierunt me.

11. Et vos, qui dereliquistis Dominum, qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam.

12. Numerabo vos in gladio, & omnes in

Versio antiqua.

1. APparui non quærentibus me, inventus sum ab his, qui me non interrogabant : dixi : Ecce ego in gente, quæ non invocavit nomen meum. *Hieron. in Isai. 65. col. 479. ex Lxx.*

2. Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, & contradicentem, qui non ambulaverunt in via bona, sed post peccata sua. *Ibid. 480.*

3. Populus hic, qui exacerbat me in conspectu meo : ipsi semper immolant in hortis, & adolent incensum super laterem dæmonibus, qui non sunt : *Ibid. 481.*

4. in sepulcris & in specubus dormiunt propter somnia : qui comedunt carnem suillam, & jus hostiarum : profana omnia vasa eorum. *Ibid. 482.*

5. Qui dicunt, Abi longè à me, ne appropinques mihi, quoniam mundus sum : iste est fumus furoris mei, ignis ardet in eo cunctis diebus. *Ibid. 483.*

6. Ecce scriptum in conspectu meo : non tacebo, donec reddam & retribuam in sinu eorum

7. peccata sua, & patrum suorum, dicit Dominus, qui adolebant incensum super montes, & super colles exprobraverunt mihi : reddam opera eorum in sinum eorum.

8. Sic dicit Dominus : Quomodo si inveniatur acinum in botro, & dicatur : Ne contingas illud, quia benedictio est in eo : sic faciam propter servum meum, ut non disperdam omnes. *Ibid. 484.*

9. Et educam de Jacob semen, & de Juda, & hæreditabit montem sanctum meum : & hæreditabunt electi mei, & servi mei habitabunt ibi. *Ibid. 485.*

10. Et erunt in saltu ovilia gregum, & vallis Achor in requie armentorum populo meo qui requisierunt me.

11. Vos autem, qui dereliquistis me, & obliti estis montis sancti mei, & paratis Fortunæ mensam, & impletis dæmoni potionem : *Ibid. 486.*

12. Ego tradam vos in gladium, omnes inter-

Notæ ad versionem antiquam.

℣. 1. Iren. l. 3. c. 6. p. 180. d. *Palam apparui his, qui me non quærunt.* Cypr. l. 1. Testim. p. 282. b. *Manifestus factus sum eis, qui me non quærunt; inventus sum ab eis, qui me non interrogabant : dixi : Ecce sum genti, quæ non invocavit nomen meum.* Hilar. verò l. 5. de Trin. col. 872. a. *Palam apparui non interrogantibus me, & inventus sum non quærentibus me : dixi : Ecce sum genti, qui non invocaverunt nomen meum.* Ambros. l. 2. de Abr. c. 10. col. 346. e. *Palam factus sum non quærentibus me, apparui iis, qui de me non interrogabant :* itidem l. 2. de interpel. David, c. 8. col. 650. d. & in Ps. 118. col. 1146. f. detractâ unâ præp. *de :* vide etiam l. de Joseph, c. 12. col. 506. c. at l. de apol. Dav. p. 717. b. legit : *Palam apparui non quærentibus me.* Ambrosiast. p. 235. b. *Palam factus sum non quærentibus me.* Leo M. serm. 11. p. 60. e. *Inventus sum à non quærentibus me, & palam apparui iis, qui me non interrogabant.* Edit. Rom. Ἐμφανὴς ἐγενήθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν, εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· εἶπα· Ἰδού· εἰμι τῷ ἔθνει, οἳ οὐκ ἐκάλεσάν μου τὸ ὄνομα· sed Mss. Alex. & Mediol. cum edd. Ald. & Compl. 1. loco habent, ζητοῦσιν, secundo verò, ἐπερωτῶσιν; subinde Alex. οἵτινες οὐκ ἐκάλεσαν τὸ ὄνομά μου.

℣. 2. Sic est in Gr. ed. Rom. nisi hæc excipias, τοῖς πορευομένοις ὁδῷ οὐ καλῇ, *qui ambulaverunt in via non bona;* sed Mss. Alex. & Mediol. cum edd. Ald. & Compl. ferunt, οἳ οὐκ ἐπορεύθησαν ὁδῷ ἀληθινῇ, Compl. ἀγαθῇ. Tertul. l. cont. Jud. c. 13. p. 146. b. *Expandi manus meas tota die ad populum contumacem, contradicentem mihi, qui ambulat viam non bonam, sed post peccata sua.* Novatian. de Trin. p. 1036. a. & 1050. b. *Tota die expandi manus meas ad pop. non credentem.* Cypr. l. 2. Testim. p. 293. c. *Expandi manus meas tota die ad plebem contumacem, & contradicentem mihi, qui ambulant vias non bonas, sed post peccata sua.* Hilar. l. 5. de Trin. p. 872. a. *Extendi manus meas tota die ad populum diffidentem, & contradicentem.* Ambros. l. de Joseph, c. 12. col. 506. b. & l. de apol. Dav. col. 717. b. *Expandi manus meas ad pop. non credentem, & contradicentem :* & in Ps. 43. col. 897. f. *Tota die expandi manus meas ad plebem non credentem, & contradicentem.* Similiter hab. August. l. cont. Jud. to. 8. col. 36. c. præter unum *populum.*

℣. 3. Græc. τῷ *in conspectu meo*, addit διαπαντός, *semper;* & infra hab. num. plur. ἐπὶ ταῖς πλίνθοις, *super lateres;* cæt. quadrant.

℣. 4. Eadem prorsus in Græco, præter verbum unum μεμολυμμένα, *inquinata*, loco *profana.*

℣. 5. Sic est in Græco ad verbum, detracto tamen uno *abi :* apud Nobilium inf. *furnus*, non *fumus;* at in Gr. constanter καπνὸς, *fumus*, non ἴπνος.

℣. 6. Editio Rom. in principio hab. Ἰδοὺ γέγραπται, *Ecce scriptum est;* tollit verò inf. *reddam*, cum seq. &; cæt. ut in textu : sed in Ms. Mediol. ac ed. Compl. est : ἕως ἂν ἀποδῶ καὶ ἀνταποδώσω εἰς τὸν, &c.

℣. 7. Similia leguntur Græcè.

℣. 8. Græc. pro his : *Quomodo si inveniatur..... & dicatur : Ne contingas illud*, hab. Ὃν τρόπον εὑρεθήσεται... καὶ ἐροῦσι· Μὴ λυμήνῃ αὐτόν· i. e. *Quomodo invenietur..... & dicent : Ne perdas illud;* extremòque, ἕνεκεν τοῦ δουλεύοντός μοι· τούτου ἕνεκεν οὐ μὴ ἀπολέσω πάντας, *propter servientem mihi; propter hunc non disperdam omnes :* cæt. similia.

℣. 9. Gr. initio hab. Καὶ ἐξάξω τὸ ἐξ Ἰακὼβ σπέρμα, *& educam quod de Jacob semen;* ultimòque, καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ, *& habitabunt ibi;* sed in Ms. Alex. deest καὶ; cæt. quadrant.

℣. 10. Itidem Græcè, præter accusativ. εἰς ἀνάπαυσιν, *in requiem*, pro ablat. *in requie.*

℣. 11. Sic est in Græco, excepto uno *dæmoni*, posito loco *fortunæ*, & vice versa; vox tamen *fortuna* Græcè, non tantùm dicitur τύχη, sed & δαίμων. Apud Ambros. l. de Elia, c. 10. col. 545. b. *parastis dæmoniis mensam, & implestis fortunæ poculum;* seu κέρασμα, *quod omnes*, teste Hieronymo, *similiter transtulerunt, id est, mistam potionem.*

℣. 12. Eadem fert Græc. excepto uno ἐν σφαγῇ, *in*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Hieron. ubi sup. 487. fecti corruetis : quia vocavi vos, & non audistis : locutus sum, & contempsistis : & fecistis malum in conspectu meo, & quæ nolebam elegistis.	cæde corruetis : pro eo quòd vocavi, & non respondistis : locutus sum, & non audistis : & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui elegistis. *Prov. 1. 24. Inf. 66. 4. Jer. 7. 13.*
Ibid. 488. 13. Propterea hæc dicit Dominus : Ecce servi mei comedent, vos autem esurietis : ecce servi mei bibent, vos autem sitietis :	13. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus : Ecce servi mei comedent, & vos esurietis : ecce servi mei bibent, & vos sitietis :
14. Ecce servi mei gaudebunt, vos autem confundemini : Ecce servi mei exsultabunt in gaudio, vos autem clamabitis propter dolorem cordis vestri, & propter contritionem spiritus vestri ululabitis.	14. Ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini : Ecce servi mei laudabunt præ exsultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis.
Ibid. 489. 15. Relinquetis enim nomen vestrum in saturitatem electis meis, vos autem interficiet Dominus : servientibus autem mihi vocabitur nomen novum,	15. Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis : & interficiet te Dominus Deus, & servos suos vocabit nomine alio.
16. cui benedicetur super terram : benedicent enim Deum verum, & qui jurant super terram, *Ibid. 490.* jurabunt Deum verum : obliviscentur enim tribulationis prioris, & non ascendet super cor eorum.	16. In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen : & qui jurat in terra, jurabit in Deo amen : quia oblivioni traditæ sunt angustiæ priores, & quia absconditæ sunt ab oculis meis.
17. Erit enim cœlum novum, & terra nova : & non recordabuntur priorum, & non veniet super cor eorum.	17. Ecce enim ego creo cœlos novos, & terram novam : & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. *Inf. 66. 22. Apocal. 21. 1.*
18. Sed gaudium & exsultationem invenient in ea : quia ecce ego facio Jerusalem exsultationem, & populum meum lætitiam.	18. Sed gaudebitis & exsultabitis usque in sempiternum in his, quæ ego creo : quia ecce ego creo Jerusalem exsultationem, & populum ejus gaudium.
Ibid. 491. 19. Et exsultabo super Jerusalem, & lætabor super populo meo : & non audietur ultra in ea vox fletus & vox clamoris.	19. Et exsultabo in Jerusalem, & gaudebo in populo meo : & non audietur in eo ultra vox fletus & vox clamoris.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

mactatione, loco *interfecti*; paulò verò post, pro *audistis*, sic, ὑπηκούσατε, i. e. *obedistis*, quod idem valet.

℣. 13. Concinit Græc. nisi quòd hab. hîc & inf. constanter, οἱ δουλεύοντές μοι, loco *servi mei*; unde Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 708. a. 709. c. legit : *Ecce qui serviunt mihi, saturabuntur, vos autem esurietis : ecce qui serviunt mihi, bibent, vos autem sitietis :* & l. cont. Jud. c. 13. p. 146. c. *Ecce qui serviunt mihi, manducabunt, vos autem esurietis : servientes mihi potabuntur, vos autem sitietis.* Cypr. l. 1. Testim. p. 282. b. *Sic dicit Dominus : Ecce qui serviunt mihi, manducabunt, vos autem esurietis : ecce qui mihi serviunt, bibent, vos autem sitietis.* Similiter habet Hilar. l. 5. de Trin. p. 869. d. & 870. b. præter hoc 1. *Propterea sic dicit Dominus.* Sic etiam Ambros. l. de Elia, c. 10. col. 545. a. & l. de parad. p. 163. d. necnon Hieron. in Eccles. to. 2. 776. a. Item Jul. Firm. l. de errore prof. relig. c. 19. *Sic dicit Dominus : Ecce qui serviunt mihi, manducabunt, vos autem esurietis.* Fulg. pariter l. 1. ad Monim. c. 25. p. 20. *Ecce qui serviunt mihi, manducabunt, vos verò esurietis.*

℣. 14. Similia leguntur Græcè. Item apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 708. a. 709. c. *Ecce qui serviunt mihi, exsultabunt in jocunditate, vos autem confundemini : Ecce qui serviunt mihi, oblectabuntur, vos autem clamabitis præ dolore cordis :* & l. cont. Jud. c. 13. p. 146. c. *& à contribulatione spiritûs ululabitis;* Gr. ἀπὸ συντριβῆς. Cypr. l. 1. Testim. p. 282. b. *Ecce qui mihi serviunt, jucundabuntur, vos autem confundemini;* reliqua prætermittit. Hilar. verò l. 5. de Trin. 869. d. 870. c. &c. omissâ priori sententiâ, legit : *Ecce qui serviunt mihi, exsultabunt in lætitia, vos autem clamabitis propter dolorem cordis vestri, & à contribulatione* (al. *contritione*) *spiritûs ululabitis.* Hieron. in Eccles. to. 2. 776. a. *Ecce qui serviunt mihi, lætabuntur, vos autem pudebit.* Jul. Firm. l. de errore prof. relig. c. 19. *Ecce qui serviunt mihi, jucundabuntur, vos confundemini; vos interficiet Dominus.* Fulg. l. 1. ad Monim. c. 25. p. 20. *Ecce qui serviunt mihi, lætabuntur, vos verò confundemini : Ecce qui serviunt mihi, exsultabunt in lætitia, vos autem clamabitis propter dolorem cordis vestri, & à contritione spiritûs ululabitis.*

℣. 15. Congruunt ista cum Gr. Tertul. l. cont. Jud. c. 13. p. 146. c. 147. a. legit : *Remittetis enim nomen vestrum in satietatem electis meis, vos autem interficiet Dominus : eis autem qui serviunt mihi, nomen nominabitur novum.* Itidem Cypr. l. 1. Testim. p. 282. b. *vos interficiet Dominus : eis autem qui serviunt mihi, nomen nominabitur novum.* Hilar. verò l. 5. de Trin. p. 869. d. & 870. d. *Relinquetis enim vos nomen vestrum in lætitia electis meis, vos autem interficiet Dominus : servientibus verò mihi vocabitur nomen novum.* Item Ambros. l. 1. de fide, col. 467. a. *servientibus mihi vocabitur nomen novum.* Vigil. Tapf. pariter l. 2. de Trin. p. 213. b. & l. cont. Varimad. p. 734. c. *servientibus verò mihi vocabitur nomen novum :* at l. 1. cont. Arium, p. 95. a. *servientium verò mihi*, &c. ut sup. Auctor l. de promiss. p. 3. promiss. 33. ap. Prosp. *his verò qui mihi serviunt, nomen nominabitur novum.*

℣. 16. Græc. initio habet : ὃ εὐλογηθήσεται, &c. ut in Lat. supra. Tertul. l. cont. Jud. c. 13. p. 147. a. *quod benedicetur in terris.* Cypr. l. 1. Testim. p. 282. b. *quod benedicetur in terra.* Hilar. l. 5. de Trin. p. 869. e. & 870. e. *quod benedicetur super terram : & benedicent Deum verum, & qui jurant super terram, jurabunt in Deum verum :* & sup. 830. d. 868. c. 869. b. c. *benedicent te Deum verum :* vide etiam in Ps. 62. col. 155. f. Similiter Ambros. l. 1. de fide, to. 2. 467. a. *quod benedicetur super terram : & benedicent Deum verum, & qui jurant super terram, jurabunt per Deum verum :* & epist. 9. to. 2. 803. f. *jurabunt Deum verum.* Vigil. Tapf. l. 2. de Trin. *quod benedicetur super omnem terram : & benedicent Deum verum, & qui sunt super terram, jurabunt per Deum vivum :* & l. cont. Varimad. p. 734. c. *quod benedicitur super terram... & qui jurant super terram, jurabunt in Deum verum.*

℣. 17. Similiter in Græco. Iren. l. 5. c. 35. p. 336. a. legit : *Erit enim cælum novum, & terra nova : & non erunt memores priorum, neque obveniet eis in cor;* Gr. οὐδ' οὐ μὴ ἐπέλθῃ αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. Compl. ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν. Apud Ambr. in Ps. 118. p. 1116. a. *Erit cælum novum.* Item ap. Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 21. & l. 22. c. 3. to. 7. 602. a. 657. d. *Erit cælum novum, & terra nova : & non erunt memores priorum, nec ascendent in cor ipsorum;* Mss. hîc & inf. *nec ascendet.* Apud Vigil. Tapf. l. 2. de Trin. p. 213. b. *obliviscentur tribulationem pristinam, nec ascendet in cor eorum.* Hilar. verò in Ps. 148. col. 588. b. legit cum Vulg. *Ecce ego facio novum cælum, & novam terram.* Itidem Gaud. Brix. ser. 3. 948. a. cui accinit Philastr. Brix. l. de hæres. p. 710. c. detractâ 1. voculâ *Ecce.*

℣. 18. Eadem sunt in Græco, translata voce *Jerusalem*, post *exsultationem.* Iren. l. 5. c. 35. p. 336. a. legit : *Sed lætitiam & exsultationem invenient in ea :* & sup. c. 34. p. 335. a. *ecce ego facio Jerusalem exsultationem, & plebem meam;* tum addit : *etiam non audietur*, &c. de ℣. seq. prætermissis intermediis. August. l. 20. c. 21. de civit. Dei, & l. 22. c. 3. col. 602. a. 657. d. *Sed lætitiam & exsultationem invenient in ea : ecce ego faciam Jerusalem exsultationem, & populum meum lætitiam.*

℣. 19. Itidem Græcè. Apud Iren. l. 5. c. 34. p. 335. a. *etiam non audietur in ea vox fletus, neque vox clamoris.*

VULGATA NOVA.

20. Non erit ibi ampliùs infans dierum, & senex qui non impleat dies suos : quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit.

21. Et ædificabunt domos, & habitabunt : & plantabunt vineas, & comedent fructus earum.

22. Non ædificabunt, & alius habitabit : non plantabunt, & alius comedet : secundùm enim dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inveterabunt :

23. electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione : quia semen benedictorum Domini est, & nepotes eorum cum eis.

Psalm. 31. 5. 24. Eritque antequam clament, ego exaudiam : adhuc illis loquentibus, ego audiam.

Sup. 11. 6. 25. Lupus & agnus pascentur simul, leo & bos comedent paleas : & serpenti pulvis panis ejus : non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

20. Neque fiet ibi ultra immaturus, & senex qui non impleat tempus suum : erit enim infans centum annorum, & qui moritur peccator centenarius, maledictus erit. Hieron. ubi sup.

21. Et ædificabunt domos, & habitabunt : & plantabunt vineas, & comedent fructus earum. Ibid. 492.

22. Non ædificabunt, & alius habitabit : non plantabunt, & alius comedet : etenim secundùm dies ligni vitæ, dies populi mei : opera laborum suorum inveterascere facient : Ibid. 493.

23. electi mei non laborabunt in vacuum, neque filios generabunt in maledictionem : quia semen benedictum à Domino est, & nepotes eorum cum eis.

24. Et erit antequam clament, ego exaudiam eos : adhuc loquentibus illis, dicam : Quid est ?

25. Tunc lupi & agni pascentur simul, leo autem quasi bos comedet paleas, & serpens terram quasi panem : non nocebunt, neque corrumpent in monte sancto meo, dicit Dominus. Ibid. 494.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Apud August. l. 20. c. 21. & l. 22. c. 3. de civit. Dei, to. 7. 602. a. 657. d. *Et exsultabo in Jerusalem, & lætabor in populo meo : & ultra non audietur in illa vox fletûs.*

℣. 20. Græcè, loco *infans*, habetur ὁ νέος, *adolescens* ; paulòque post, ὁ δὲ, *qui autem*, pro *& qui* ; & in fine præponitur καὶ *etiam*, verbo *maledictus* ; cæt. ut in Lat. sup. Apud Iren. l. 5. c. 34. p. 335. a. *Etiam non fiet ibi immaturus, & senior qui non impleat tempus suum : erit enim juvenis annorum centum, moriens autem peccator centum annorum, & maledictus erit.*

℣. 21. Hieron. hîc nonnisi textum unum refert, nempe ex Hebr. ad hoc usque ℣. seq. *etenim secundùm*, &c. sed addit : *LXX. similiter.* Iren. etiam l. 5. c. 34. p. 335. a. hæc habet : *Et ædificabunt domus, & ipsi inhabitabunt : & plantabunt vineas, & ipsi manducabunt fructus earum, & vinum bibent :* at inf. c. 35. p. 335. c. leg. *& pastinabunt vineas.* Item Julian. Pelag. ap. August. l. 4. op. imp. to. 10. 1218. e. *Ædificabunt domus, & ipsi inhabitabunt : pastinabunt vineas, & ipsi manducabunt fructus earum.* Græc. Καὶ οἰκοδομήσουσιν οἰκίας, καὶ αὐτοὶ ἐνοικήσουσι· καὶ καταφυτεύσουσιν ἀμπελῶνας, καὶ αὐτοὶ φάγονται τὰ γεννήματα αὐτῶν· edd. Ald. & Compl. addunt, καὶ τὸν οἶνον πίονται, cum Irenæo.

℣. 22. Iren. l. 5. c. 34. p. 335. a. *Et non ipsi ædificabunt, & alii inhabitabunt : neque ipsi pastinabunt, & alii comedent : secundùm enim dies ligni vitæ, erunt dies plebis in te ; opera enim laborum eorum veterascent :* & sup. c. 15. p. 311. c. *secundùm enim lignum vitæ, dies ipsorum erunt.* Julian. Pelag. ap. August. l. 4. op. imp. to. 10. 1218. e. *Non ædificabunt, & alii habitabunt : & non pastinabunt, & alii manducabunt : secundùm enim dies ligni vitæ, erunt dies populi mei : opera labiorum* (l. *laborum*) *eorum perseverant.* August. ipse l. 20. de civit. Dei, c. 27. to. 7. 611. b. *ligni vitæ erunt dies populi mei.* Græc. Οὐ μὴ οἰκοδομήσουσι, καὶ ἄλλοι ἐνοικήσουσι· καὶ οὐ μὴ φυτεύσουσι, καὶ ἄλλοι φάγονται· κατὰ γὰρ τὰς ἡμέρας τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἔσονται αἱ ἡμέραι τοῦ λαοῦ μου· τὰ γὰρ ἔργα τῶν πόνων αὐτῶν παλαιώσουσιν· ed. Compl. loco πόνων, hab. χειρῶν, *manuum*, cum Vulg.

℣. 23. Ita Græcè, excepto uno, ὑπὸ Θεοῦ, *à Deo*, pro *à Domino.* Julian. Pelag. ap. August. l. 4. op. imp. to. 10. 1218. f. legit : *Electi mei non laborabunt in vacuum, nec filios procreabunt in maledicto : quia semen benedictum à Deo est.*

℣. 24. Consonat Græc. adjuncto uno *ipsi*, ad verbum *clament.* August. in Ps. 6. to. 4. 24. e. ita legit : *adhuc loquente te, dicam : Ecce adsum.*

℣. 25. Eadem omnino leguntur Græcè, nisi id excipiatur, καὶ λέων, *& leo*, pro *leo autem.* Iren. l. 5. c. 33. p. 333. b. hab. *Tunc lupi & agni pascentur simul, & leo quasi bos vescetur paleis, serpens autem terram quasi panem : & non nocebunt, neque vexabunt in monte sancto meo, dicit Dominus.* Ambros. l. 5. Hexa. col. 81. e. *Tunc lupi & agni simul pascentur, leo & bos simul paleas manducabunt :* vide etiam in Ps. 118. col. 1038. a. & in Luc. 10. & 13. col. 1421. c. 1459. e. & l. 1. de virg. to. 2. 170. a.

CAPUT LXVI.

VULGATA NOVA.

Act. 7. 49. & 17. 24. 1. HÆc dicit Dominus : Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum : quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi ? & quis est iste locus quietis meæ ?

VERSIO ANTIQUA.

1. SIc dicit Dominus : Cœlum mihi thronus, & terra suppedaneum pedum meorum : quam mihi sedem ædificabitis ? aut quis locus ad requiem mihi ? Cypr. l. 2. Testim. p. 285. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic iterum legit Cypr. l. 3. Testim. p. 305. b. præter unum *scabellum*, loco *suppedaneum.* Iren. l. 4. c. 2. p. 229. c. *Cœlum mihi sedes est, terra suppedaneum pedum meorum.* Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 654. a. & l. cont. Prax. p. 851. c. ait : *Cui* (al. *cujus*) *cœlum thronus, & terra scabellum.* Novatian. l. de Trin. p. 1032. c. 1034. a. *Cœlum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum : qualem mihi ædificabitis domum ? aut quis locus requiei meæ ?* Zeno Veron. l. 1. tract. 14. p. 104. *Cœlum mihi thronus, & terra suppedaneum pedum meorum : quam mihi ædificabitis domum ? aut quis locus ad requiem mihi ?* Hilar. in Ps. 131. col. 448. d. & l. 1. & 4. de Trin. col. 768. f. 831. a. *Cœlum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum : quam domum ædificabitis mihi ? aut quis locus requietionis meæ ?* ita rursum in Ps. 126. col. 416. e. excepta voce *sedes*, pro *thronus :* lib. etiam 1. de Trin. addit *erit*, ad vocem *locus.* Apud Ambros. pariter l. 3. de Spir. S. to. 2. 680. f. *Cœlum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum :* vide etiam ep. 43. col. 972. c. & in Ps. 118. to. 1. 1117. e. Victor Tun. ap. eund. Ambros. col. 592. c. *Cœlum mihi sedes est, terra verò scabellum*, &c. Similiter hab. August. epist. 120. to. 2. 352. c. at l. 2. de serm. Dom. in mon. to. 3. 212. g. *Cœlum mihi thronus est, & terra scabell. ped. meorum :* & l. 2. de Trin. to. 8. 790. a. addit : *quam domum ædificabitis mihi ? aut quis locus quietis meæ ?* Fulgent. l. 2. ad Trasim. c. 4. p. 91. c. & fragm. 16. cont. Fab. p. 597. *Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum ped. meorum : quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus ? aut quis est locus requietionis meæ ?* Similiter in Act. S. Philippi M. ap. Ruinart. p. 410. ad hoc usque *dicit Dominus.* Item apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 748. h. ad hoc, *quam domum :* at l. 5. de Trin. *Cœlum mihi thronus est*, &c. Item Ruric. epist. 14. l. 2. p. 568. h. *Cœlum mihi thronus est, terra autem scab. ped. meorum : quam mihi sedem ædificabitis ? aut quis erit locus requietionis meæ ?* Gr. edit. Rom. Οὕτως λέγει Κύριος· Ὁ οὐρανός μου θρόνος, καὶ ἡ γῆ (Mss. Alex. & Mediol. cum edd. Ald. & Compl. ἡ δὲ γῆ) ὑποπόδιον τῶν..... ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι ; καὶ ποῖος (Alex. & Compl. ἢ ποῖος) τόπος τῆς καταπαύσεώς μου ;

Versio antiqua.

Cypr. ubi sup.
a Hieron. in Isai. 66. col. 496. 497. ex LXX.

2. Omnia enim ista fecit manus mea, & sunt mea omnia ista, [a] dicit Dominus: & super quem respiciam, nisi humilem, & quietum, & trementem sermones meos?

3. Iniquus autem qui immolat vitulum, quasi percutiens virum: sacrificans de grege, quasi qui occidat canem: qui offert similam, quasi qui sanguinem suillum: qui dat thus in memoriale, quasi

Ibid. 498. blasphemus. Et ipsi elegerunt vias suas, & abominationes suas anima eorum voluit.

4. Et ego eligam illusiones eorum, & peccata retribuam eis: quia vocavi eos, & non obaudierunt: locutus sum, & non audierunt: & fecerunt malum in conspectu meo, & quæ nolebam elegerunt.

5. Audite verbum Domini, qui tremitis sermonem ejus: dicite fratribus vestris, qui oderunt vos, & abominantur: ut nomen glorificetur Domini, & appareat in lætitia eorum, & illi confundantur.

Vulgata nova.

2. Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt universa ista, dicit Dominus: ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

3. Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia elegerunt in viis suis, & in abominationibus suis anima eorum delectata est.

4. Unde & ego eligam illusiones eorum: & quæ timebant, adducam eis: quia vocavi, & non erat qui responderet: locutus sum, & non audierunt: feceruntque malum in oculis meis, & quæ nolui elegerunt. Prov. 1. 24. Sup. 65. 12.

5. Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus: dixerunt fratres vestri odientes vos, & abjicientes propter nomen meum: glorificetur Dominus, & videbimus in lætitia vestra: ipsi autem confundentur. Jer. 7. 13.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Ita rursum habet Cypr. l. 3. Testim. p. 305. b. *Omnia enim ista fecit manus mea, & sunt mea omnia ista:* sed hoc omisso, *dicit Dominus*, utrobique addit: *& super quem aspiciam alium, nisi super humilem*, &c. quæ sup. at epist. 17. p. 26. c. tollit vocem *alium*, post *aspiciam*. Græcum nil differt ab his quæ posuimus in textu, nisi quòd repetit ἐπὶ, *super*, ante *humilem*. Zeno Veron. l. 1. tract. 14. p. 104. pariter legit: *Omnia enim ista fecit manus mea.* Iren. l. 4. c. 17. p. 249. a. *super quem igitur aspiciam, nisi super humilem*, &c. ut supra. Novatian. verò l. de Trin. p. 1032. c. *& super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem verba mea?* Apud Hilar. in Ps. 126. col. 416. e. ita: *Nonne hæc omnia fecit manus mea?* & l. 1. de Trin. col. 768. f. *Nonne manus mea fecit hæc?* quidam Mss. add. *omnia:* at in Ps. 131. col. 448. d. *Omnia enim hæc fecit manus mea, & mea sunt omnia hæc:* & l. 4. de Trin. col. 831. a. *Hæc enim fecit manus mea, & sunt omnia hæc mea:* sed in Ps. 13. n. 1. col. 56. f. addit: *& super quem aspiciam, nisi super humilem, & mitem, & trementem verba mea?* & in Ps. 98. *super quem respiciam, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos?* & in Ps. 137. col. 502. b. *& super quem respiciam, nisi super humilem, & trementem verba mea?* vide etiam l. 2. ad Constant. col. 1230. a. & in Matth. col. 621. a. Apud Ambros. l. 6. Hexa. col. 140. d. *Nonne manus mea fecit hæc omnia?* ita sanè ferunt ibid. Mss. 12. cum vet. edit. nisi quòd nonnulli Mss. tollunt vocem *omnia;* alii autem hab. *Omnia enim hæc fecit manus mea:* verùm l. 3. de Spir. S. to. 2. 671. c. Ambros. constanter legit: *Nonne manus mea fecit hæc omnia?* & in Ps. 118. to. 1. 1090. f. *manus mea fecit hæc:* exinde l. 6. Hexa. col. 132. b. 142. *supra quem requiescam, nisi super humilem, & quietum, & trementem verba mea?* itidem in Ps. 36. col. 787. f. sed in Ps. 37. col. 816. a. & l. de ob. Theod. to. 2. 1207. a. *super quem requiescam, nisi supra humilem, & mansuetum?* Hieron. quoque in Isai. 54. col. 399. a. dicit: *super quem Dominus requiescit, nisi super hum. & quiet. & trem. verba ejus?* August. l. 2. de Trin. to. 8. 790. a. *Nonne manus mea fecit hæc omnia?* & in Galat. 5. to. 3. 970. d. *super quem requiescit spiritus meus, nisi super hum. & quiet. & trementem verba mea?* at in Ps. 104. to. 4. 1177. b. *super quem requiescet spiritus meus? super humilem, & quietum, & trementem verba mea:* ita rursum l. de s. virginit. to. 6. 361. c. cui loco accinit Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 3. p. 361. additâ tamen voculâ *nisi*, post hoc, *spiritus meus:* & l. 2. ad Trasim. c. 4. p. 91. c. præmittit ista: *Nonne manus mea fecit hæc omnia?* Auct. quæst. ex utroq. Test. q. 100. ap. August. to. 3. 92. d. *in quo requiescam, nisi in humili, & mansueto, & tremente verba mea?* Cassian. l. 12. de spir. superb. c. 31. p. 291. *super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem verba mea?* tum addit: *sive secundùm exemplaria, quæ Hebraïcam exprimunt veritatem: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum*, &c. Greg. M. etiam l. 5. Moral. c. 45. col. 175. e. ait: *Juxta Vetustam Translationem scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos?* ita rursum legit inf. l. 18. col. 588. d. & l. 19. col. 920. d. & l. 2. in Ezech. hom. 7. col. 1381. c. necnon Hormisd. PP. ep. 7. Conc. to. 4. col. 1439. cui lectioni favent Novatian. Aug. Fulg. &c. ut videtur supra. Cassiod. quoque in Ps. 21. & 103. p. 353. b. 434. c. habet: *super quem requiescit spiritus meus, nisi super hum. & quiet. & trem. verba mea?* S. Pacianus verò paræn. ad pœnit. p. 316. c. priorem lectionem admittit cum Iren. Cypr. Hilar. &c. videlicet: *super quem respiciam, nisi supra humilem, & quiet. & trem. verba mea?* Item Ruric. l. 2. ep. 14. p. 568. h. *aut super quem alium respiciam, nisi super humilem, & quiet. & trem. sermones meos?* Græcè etiam constanter, καὶ ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω;

℣. 3. Ita Hieron. pergit ex ed. LXX. Gr. verò ed. Rom. jungit μοὶ, *mihi*, verbo *immolat;* delet autem seqq. *quasi percutiens virum, sacrificans de grege;* subinde præponit δὲ, *autem*, verbo *offert;* tollitque relativ. *qui*, ante *sanguinem;* cæt. quadrant ad verbum. In edd. Ald. & Compl. adduntur ista, ὡς ὁ τύπτων ἄνδρα, καὶ ὁ θυσιάζων ἐκ ποιμνίου, quæ tamen apud Procop. ex Theod. & Symm. leguntur in margine sub asterisco: ita quoque præsignantur in Hexapl. Orig. nec ipsa referunt Cyrill. & Basil. teste Nobilio. Iren. etiam l. 4. c. 18. p. 250. e. simpliciter habet: *Peccator autem qui occidit mihi vitulum, quasi occidat canem.* Attamen Hieron. loco cit. id unum monet: *Quod sequitur in Editione Vulgata*, Iniquus autem, *in Hebraïco non habetur, sed simpliciter junxit, & dixit: Qui immolat bovem, quasi qui interficiat hominem:* silet verò de iis quæ aberant à LXX. Sed Parmenian. ap. August. l. 2. cont. epist. ejusd. to. 9. 31. e. hæc sola refert: *Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat: & qui similaginem, quasi sanguinem porcinum: & qui offert thus in memoriam, quasi blasphemus.* Similiter in Collat. Carthag. p. 489. c. ex parte Donatistar. *Facinorosus autem qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat: & qui similam offert, quasi sanguinem porcinum: & qui thus in memoriam, quasi blasphemus.* Auctor lib. cont. Fulg. Donat. append. August. to. 9. p. 7. a. legit: *Facinorosus qui sacrificat mihi, velut qui canem occidat: & qui offert similaginem, quasi sanguinem porcinum: & qui offert thus in memoria, quasi blasphemus.* Optat. l. 4. cont. Donat. p. 74. b. *Sacrificium peccatoris, quasi qui victimet canem.*

℣. 4. Eadem prorsus in Græco, præter unum μου, *me*, junctum verbo *obaudierunt.*

℣. 5. Editio Rom. initio hab. Ἀκούσατε ῥήματα· Ms. verò Alex. τὸ ῥῆμα; Compl. λόγον; subinde in Rom. pro *fratribus vestris*, ἀδελφοὶ ὑμῶν τοῖς; at in Compl. ἀδελφοῖς ὑμῶν; in Ms. Alex. ἀδελφοῖς ὑμῶν· demum in fine, Rom. hab. αἰσχυνθήσονται, *confundentur;* cæt. ut in Lat. sup. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 709. c. *dicite, Fratres nostri estis, eis, qui vos oderunt.* Ambrosiast. p. 160. c. *dicite iis, qui non rectè ambulant in viis meis: Fratres nostri estis vos.* Aug. epist. 88. to. 2. 217. f. *Audite qui pavetis verbum Domini: dicite, Fratres nostri estis, his, qui vos oderunt, & qui vos exsecrantur: ut nomen Domini honorificetur, & appareat illis in jocunditate, ipsi autem erubescant:* itidem epist. 108. col. 305. f. excepto verbo *detestantur*, pro *exsecrantur*. Sic etiam in Collat. Carth. p. 393. b. & cum verbo *detestantur.* Ap. Optat. l. 1. cont. Donat. p. 3. c. *Vos qui timetis nomen Domini* (al. *Dominum*,) *audite nomen* (al. *verbum*) *Domini: hi, qui vos odio habent, & exsecrantur, & nolunt se dici fratres vestros, vos tamen dicite eis: Fratres nostri estis:*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
6. Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.	6. Vox clamoris de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.	*Hieron. ubi sup. col.* 500.
7. Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus ejus, peperit masculum.	7. Antequam parturiens pariat: antequam veniat dolor parturientium, effugiat, & peperit masculum.	
8. Quis audivit unquam tale? & quis vidit huic simile? nunquid parturiet terra in die una? aut parietur gens simul, quia parturivit & peperit Sion filios suos?	8. Quis audivit tale? & quis vidit simile? si parturivit terra in die una? aut si nata est gens simul, quia parturivit & peperit Sion parvulos suos?	
9. Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? si ego, qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?	9. Ego autem dedi exspectationem hanc, & non recordata es mei, dicit Dominus: nonne ego parientem, & sterilem feci, dicit Deus tuus?	
10. Lætamini cum Jerusalem, & exsultate in ea omnes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super eam,	10. Lætare Jerusalem, & conventum facite omnes qui diligitis eam: gaudete gaudio omnes, qui lugetis super eam,	*Ibid.* 502.
11. ut sugatis, & repleamini ab ubere consolationis ejus: ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus.	11. ut sugatis, & impleamini ab ubere consolationis ejus: ut postquam suxeritis, delectemini ab introitu gloriæ ejus.	
12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis: ad ubera portabimini, & super genua blandientur vobis.	12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declinabo ad eos quasi fluvius pacis, & quasi torrens inundans gloriam gentium: parvuli eorum in humeris portabuntur, & super genua consolabuntur.	
13. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Jerusalem consolabimini.	13. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Jerusalem consolabimini.	*Ibid.* 503.
14. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt: & cognoscetur manus Domini servis ejus, & indignabitur inimicis suis.	14. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt: & cognoscetur manus Domini timentibus eum, & indignabitur incredulis.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

observat autem hîc novissimus editor (D. Elias *Dupin*) verba ista, *& nolunt se dici fratres vestros*, non S. esse Interpretis, sed ipsiusmet Optati, qui nimirum prolatis de Scriptura testimoniis nonnulla solet de suo, quasi supplendo, inserere. Attamen eorumdem non dissimilia multùm refert Aug. in Ps. 32. to. 4. 207. d. cùm ait: *his, qui dicunt vobis: Non estis fratres nostri, dicite: Fratres nostri estis.* Hieron. l. cont. Helvid. to. 4. p. 2. col. 139. f. *dicite his, qui oderunt vos: Fratres nostri estis.* Auct. quæst. ex N. T. q. 72. ap. Aug. to. 3. 72. d. *Vos qui timetis Deum, dicite illis, qui vos oderunt, nec audierunt præcepta mea: Fratres nostri estis.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 985. e. *Audite verbum Domini, qui timetis nomen ejus: dicite: Fratres nostri estis, his, qui vos oderunt, & abominantur: ut nomen Domini magnificetur, & appareat illis in jucunditate eorum, & illi confundantur.*

℣. 6. Textum unicum hîc profert Hieron. *Vox fremitus de civitate*, &c. quæ sup. sed addit: *LXX pro* fremitu, clamorem *posuerunt, & cætera similiter.* Ita quoque legimus in Gr. hod. excepto verbo ult. ἀντικειμένοις, *adversariis*, absque pronom. *suis.*

℣. 7. Ita rursum in Gr. his duobus exceptis, τῶν ὠδίνων, deinde, ἐξέφυγε, i. e. *parturiginum, effugit*, loco *parturientium, effugiat.* Ambros. l. de Noe, c. 12. col. 242. c. legit, *effudit, & peperit masculum.*

℣. 8. Eadem exhibet Græc. præter hæc levia, οὕτως, *sic*, pro *simile*; & post paulò, ἢ καὶ ἐτέχθη ἔθνος εἰς ἅπαξ, *aut etiam nata est gens tota simul.* Apud Ambros. l. de exhort. virg. to. 2. 288. f. *Quis audivit? si parturivit terra uno die, & gens nata est simul?*

℣. 9. Sic habetur Græcè, excepto Aor. duplici εἶπε, *dixit*, pro *dicit.* Ambros. l. de Abr. c. 7. col. 302. f. legit: *nonne sterilem, & parientem ego feci, dicit Dominus?* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 14. p. 10. a. *nonne ecce ego fecundum, & sterilem feci, dicit Dominus?*

℣. 10. Græc. jungit hoc, ἐν αὐτῇ, *in ea*, verbo *facite*; ut & id, ἅμα αὐτῇ, *simul cum ea*, verbo *gaudete*; cæt. ut in Lat. sup. istud autem, ἅμα αὐτῇ, abest à Compl. & in Ms. Mediol. Theodotioni tribuitur sub asterisco. In Missali Rom. ad Introit. Dom. IV. Quadr. sic: *Lætare Jerusalem, & conventum facite omnes qui diligitis eam: gaudete cum lætitia, qui in tristitia fuistis.* In Brev. Ms. Sangerm. num. 747. *Lætare Jerusalem, & diem festum agite omnes qui diligitis eam: gaudete gaudio omnes, qui lugebatis super eam.* Itidem in Bibl. Ms. ejusdem monast. S. Germ. n. 8.

℣. 11. Ita Græcè. Breviar. verò Ms. S. Germ. *Ut potemini à lacte, & satiemini ab uberibus consolationis ejus: & cùm avulsi fueritis à lacte, epulemini ab introïtu gloriæ ejus.* Ita quoque in Bibl. Ms. ejusd. S. Germ. At in Missali Rom. *Ut exsultetis, & satiemini ab uberibus consolationis vestræ.*

℣. 12. Similia prorsus Gr. habet, præter unum præs. ἐκκλίνω, *declino*; at in Compl. ἐκκλινῶ. Brev. Ms. S. Germ. cum Bibl. Ms. ejusd. *Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declino in eos ut flumen pacis, & ut torrens inundans gloriæ gentium: pueri eorum in humeris portabuntur, & super genua consolabuntur.* Ambros. l. 1. de Spir. S. col. 632. f. *Ecce ego decurro in vos sicut fluvius pacis, & sicut torrens inundans gloriam gentium*; Mss. nonnulli ibid. cum vet. ed. *decurram in vos.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 21. to. 7. 601. c. *Hæc dicit Dominus: Ecce ego declino in eos ut flumen pacis, & ut torrens inundans gloriam gentium: filii eorum super humeros portabuntur, & super genua consolabuntur.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 747. c. *Hæc dicit Dominus: Ego declinabo in eis ut fluvius pacis, & ut torrens inundans gloriam gentium.*

℣. 13. Hieron. textum unum præfert Hebræo & Vulgatæ consentaneum, sed monet inf. *LXX.* habere *similiter.* Bibl. Ms. S. Germ. cum Breviar. itidem Germ. leg. *Quemadmodum mater consolatur filios suos, ita & ego consolabor vos, & in Jerusalem consolabimini.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 21. to. 7. 601. c. *Quemadmodum si quem mater consoletur, ita ego vos consolabor, & in Jerus. consolabimini.* Græc. Ὡς εἴ τινα μήτηρ παρακαλέσει, οὕτω κἀγὼ, &c. ut in textu Lat. Irenæus l. 5. c. 15. p. 311. c. *ego vos advocabo, & in Jerus. advocabimini.*

℣. 14. Rursum Hieron. textum refert ut sup. id est, secundùm Hebr. solum & Vulg. sed extremò addit: *LXX. pro* servis, *posuerunt* timentes; *pro* inimicis, incredulos; *cætera similiter.* Nos etiam has mutationes adhibuimus. Bibl. Ms. S. Germ. ita fert cum Breviar. itidem Germ. *Et videbitis, & gaudebitis, & lætabitur cor vestrum, & ossa vestra ut herba germinabunt: & comminabitur contumacibus.* Iren. l. 5. c. 15. p. 311. c. *Et videbitis, & gratulabitur cor vestrum, & ossa vestra quasi herba orientur: & cognoscetur manus Domini his, qui colunt eum.* Tertul. l. de resur. carn. p. 578. b. *gaudebit cor vestrum, & ossa vestra velut herba orientur.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 21. to. 7. 601. c. *Et videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra sicut herba exorientur: & cognoscetur manus Domini colentibus eum, & comminabitur contumacibus:* & inf. 602. c. *sive, ut ait alius Interpres*, incredulis; in ed. Rom. τοῖς ἀπειθοῦσι; ut & sup. τοῖς φοβουμένοις, pro *colentibus*;

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. col. 504. 15. Ecce Dominus quasi ignis veniet, & quasi tempestas currus ejus: reddere in furore ultionem suam, & increpationem in flamma ignis:

16. in igne enim Domini judicabitur omnis terra, & in gladio illius cadet universa caro: multi vulnerati erunt à Domino,

Ibid. 505. 17. qui sanctificantur, & purificantur in hortis & liminibus, comedentes carnem porcinam, & abominationes, & murem: simul cosumentur, dicit Dominus.

Ibid. 506. 18. Et ego opera eorum, & cogitationes eorum novi, & venio congregare omnes gentes & omnes linguas: & venient, & videbunt gloriam meam.

19. Et dimittam super eos signum, & emittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes in Tharsis, & Phud, & Lud, & Mosoch, & Thobel;
Ibid. 507. & in Græciam, & in insulas longè, qui non audierunt nomen meum, neque viderunt gloriam
Ibid. 509. meam. Et annuntiabunt gloriam meam in gentibus,

20. & adducent fratres vestros de cunctis nationibus donum Domino cum equis & rhedis, in lampenis mulorum, cum umbraculis in sanctam civitatem Jerusalem, dicit Dominus, quo-
Ibid. 511. modo si offerant filii Israël victimas suas mihi cum psalmis in domo Domini.

21. Et ex eis sumam sacerdotes, & levitas, dicit Dominus.

Ibid. 512. 22. Sicut enim cœlum novum, & terra nova, quæ ego facio permanere in conspectu meo, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum.

23. Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro ut adoret in conspectu meo in Jerusalem Dominum.

Vulgata nova.

15. Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ ejus: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis:

16. quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino,

17. qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus, qui comedebant carnem suillam, & abominationem, & murem: simul consumentur, dicit Dominus.

18. Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum: venio ut congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient & videbunt gloriam meam.

19. Et ponam in eis signum, & mittam ex eis qui salvati fuerint, ad Gentes in mare, in Africam, & Lydiam tendentes sagittam; in Italiam & Græciam, ad insulas longè, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus,

20. & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis, ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filii Israël munus in vase mundo in domum Domini.

21. Et assumam ex eis in sacerdotes, & levitas, dicit Dominus:

22. Quia sicut cœli novi, & terra nova, quæ Apocal.
ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic sta- 21. 1.
bit semen vestrum, & nomen vestrum.

23. Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

at in Mss. Alex. ac ed. Compl. ζεβομένοις; cæt. Augustini testimonio respondent ad verbum.

℣. 15. Concinit Græc. ed. Rom. nisi quòd in principio hab. Ἰδοὺ γὰρ, *Ecce enim*; extremòque addit αὐτοῦ, ad *increpationem*; Ms. Alex. & Compl. carent αὐτοῦ. Bibl. Ms. S. Germ. ut & Breviar. Ms. ejusd. loci ferunt: *Ecce Dominus ut ignis veniet, & ut tempestas currus ejus: reddere in ira vindictam, & vastationem in flamma ignis*; al. *flammam*. Gr. καὶ ἀποσκορακισμὸν αὐτοῦ ἐν φλογὶ πυρός. Cypr. l. de op. & eleem. p. 254. c. legit: *Ecce enim Dominus sicut ignis veniet, & sicut procella currus ejus: retribuere in ira vindictam*; sequentia non addit. Itidem Zeno Veron. l. 2. tract. 9. nisi quòd initio hab. *Deus*, loco *Ecce enim Dominus*. Augus. l. 20. de civit. Dei, c. 21. to. 7. 602. c. *Ecce enim Dominus ut ignis veniet, & ut tempestas currus ejus: reddere in indignatione vindictam, & vastationem in flamma ignis.* Auct. l. de promiss. p. 4. ap. Prosp. p. 200. c. *Ecce dies Domini sicut ignis veniet, & sicut procella currus ejus: reddere in ira vindictam, & retributionem in flamma ignis.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 730. f. *Ecce enim Dominus ut ignis veniet, & ut tempestas cursus ejus: reddere vindictam in ira, & ultionem in flamma ignis*: at inf. 739. a. *Ecce ipse Dominus in judicium veniet cum senioribus principibus suis, reddere vindictam in ira, & in flamma ignis.*

℣. 16. Sic habetur Græcè, detracto uno *cadet*. Bibl. Ms. S. Germ. cum Breviar. itidem Germ. Ms. *in igne enim zeli Domini devorabitur omnis terra, & in gladio ejus omnis caro.* Cypr. l. de op. & eleem. p. 254. c. sic pergit: *in igne enim Domini judicabuntur, & in gladio ejus vulnerabuntur.* Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 21. to. 7. 602. e. *in igne enim Domini judicabitur omnis terra, & in gladio ejus omnis caro: multi vulnerati erunt à Domino.*

℣. 17. Græc. loco *sanctificantur*, hab. ἁγνιζόμενοι, *mundantur*, vel *expiantur*; exinde præponit ἐν, voci *liminibus*; & sub fin. scribit εἶπε, *dixit*, non *dicit*; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 18. Edit. Rom. scribit singulariter, τὸν λογισμὸν αὐτῶν, *cogitationem eorum*; tollit verò seq. *novi*; ut & inf. *omnes*, ante *linguas*; cæt. quadrant. Edd. Ald. & Compl. post *cogitationes eorum*, addunt ἐπίσαμαι. Cypr. l. 1. Testim. p. 282. b. cum Lactant. l. 4. Instit. c. 11. p. 575. legit: *venio colligere omnes gentes & linguas: & venient, & videbunt claritatem meam.*

℣. 19. Græc. præponit εἰς, *in*, voci *Thobel*; subjungit verò τὰς, *quæ*, post *insulas*; à Ms. Alex. abest εἰς, ante *Thobel*; cæt. concordant ad verbum cum Lat. sup. Apud Cypr. l. 1. Testim. p. 282. b. *Et dimittam super eos signum, & mittam ex eis conservatos in gentes, quæ longè sunt, quæ non audierunt nomen meum, neque viderunt gloriam meam. Et nunciabunt claritatem meam in gentes.* Eadem quoque leguntur ap. Lactant. l. 4. Instit. c. 11. p. 575. præter hæc media, *nomen meum, neque viderunt*, quæ desunt.

℣. 20. Eadem rursum in Græco, nisi hæc excipias pauca, εἶπε Κύριος, dein, ὡς ἀνενέγκαισαν, *dixit Dominus, quasi afferant*; extremòque, εἰς τὸν οἶκον Κυρίου, *in domum Domini*. Tichonius reg. 5. p. 62. d. sic habet: *adducent filii filiorum ex omnibus gentibus donum Deo cum equis & curribus, in splendore multorum* (l. *mulorum*,) *cum umbraculis in sanctam civitatem.*

℣. 21. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd hab. εἶπε, *dixit*, non *dicit*.

℣. 22. Sic iterum Græcè, excepto uno μένει, *manent*, loco *permanere*; at in Compl. μένειν. Apud Iren. l. 5. c. 36. p. 337. a. *Quemadmodum enim cælum novum, & terra nova, quæ ego facio, perseverant in conspectu meo: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum.* Tertul. l. de resur. carn. 578. b. *Quemadmodum cælum novum, & terra nova, quæ ego facio in conspectu meo, dicit Dominus: ita stabit semen vestrum.* Ambros. l. de fide resur. to. 2. p. 1157. b. *Quemadmodum cælum novum, & terra nova, quæ ego facio manere coram me, dicit Dominus: sic stabit nomen vestrum, & semen vestrum.* Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 21. to. 7. 603. e. *Quomodo enim cælum novum, & terra nova manebit coram me, dixit Dominus: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum.*

℣. 23. Totidem verba in Græco, hoc excepto ult. εἶπε Κύριος, *dixit Dominus*, loco *Dominum*. Tertul. l. cont. Jud. c. 4. p. 137. c. legit: *Et erit mensis ex mense, & dies de die, & sabbatum de sabbato: & veniet omnis caro adorare*

VULGATA NOVA.

24. Et egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur: & erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

Marc. 9. 43.

VERSIO ANTIQUA.

24. Et exibunt, & videbunt membra hominum, qui prævaricati sunt in me: nam vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur: & erunt in aspectum universæ carni.

Ambr. l. de fide resur. to. 2. 1157. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Jerusalem, dicit Dominus: & l. de resur. carn. p. 578. b. *veniet adorare omnis caro in conspectu meo, dicit Dominus.* Ambros. l. de fide resur. to. 2. 1157. b. *Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: & veniet omnis caro in conspectu meo, ut adorent in Jerusalem, dicit Dominus Deus.* Similiter hab. August. l. 20. de civit. Dei, c. 21. col. 603. e. præter seqq. *veniet*, absque præced. *&*; pauloque post, *adorare*; & in fine, *dixit Dominus:* at infra, c. 22. p. 604. e. ita: *Et erit eis mensis ex mense, & sabb. ex sabbato, tanquam luna ex luna, & requies ex requie:* quæ postrema aliubi non exstant. Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 651. c. *& veniet omnis caro in consp. meo adorare in Jerusalem, dicit Dominus Deus.* Item Hieron. in Ezech. 45. col. 1043. f. legit *adorare.* Auct. verò l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 7. b. *& venit omnis caro in consp. meo, ut adorent in Jerus. dicit Dominus.*

℣. 24. Similia prorsus in Græco. Idem Ambros. in Luc. 13. col. 1461. a. ita legit: *& videbunt membra hominum prævaricantium in me: nam,* &c. ut supra. Tertul. l. de resur. carn. p. 578. b. *Et exibunt* (utique de sepulcris,) *& videbunt artus eorum, qui impiè egerunt: quoniam vermis illorum non decidet, & ignis eorum non exstinguetur: & erunt conspectui omni carni.* Cyprianus epist. ad Demetrian. p. 224. b. *vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur: & erunt ad visionem universæ carni.* Similiter habet Lucifer Calar. l. de mor. pro Dei fil. p. 248. g. Apud Aug. l. 20. & 21. de civit. Dei, to. 7. 603. f. 629. f. *Et egredientur, & videbunt membra hominum, qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur: & erunt visui omni carni:* tum sequitur: *Quidam non interpretati sunt* membra hominum, *sed* cadavera virorum; Gr. τὰ κῶλα τῶν ἀνθρώπων. Κῶλον autem crassioris intestini pars est, seu laxius intestinum, Celso teste: κῶλα tamen, *cadavera* dicuntur Hebr. 3. ita etiam LXX. vertunt vocem Hebr. *pigdim*, id est, *cadavera.* Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 651. c. legit: *Et procedent sancti, & videbunt membra hominum, qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur: & erunt in visione omni carni.* Auct. l. de promiss. p. 4. c. 19. ap. Prosp. p. 202. c. *vermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur: & erunt usque ad satietatem visionis universæ carni;* Ms. Remig. ibid. *vermes eorum non morientur, & ignis eorum non exstinguitur: & erunt ad visionem universæ carni;* Gr. εἰς ὅρασιν. Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 27. p. 381. cum Ambrosiast. *ignis eorum non exstinguetur, & vermis eorum non morietur.* Eadem quoque referunt Auct. l. de Spir. S. ap. Ambr. col. 608. e. & Chromat. Aquil. in Matth. p. 979. h. servato tamen communi sententiarum ordine.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

ISAIAS.

CAP. I. ℣. 11. Plenus sum. Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui. *Per se legendum est* plenus sum; *non verò illi jungendum id quod sequitur, sive integrè, sive ex parte, mutatis accusativis in ablativos, ut quidam codices faciunt.*

℣. 12. Cùm veniretis ante conspectum meum. *Nec adnectas hæc versui præcedenti, nec præsens* veniretis *mutes in futurum* veneritis.

℣. 13. Ne offeratis ultra sacrificium frustra. *Alii scribunt* afferatis, *id est, vocalem primam loco quartæ.*

℣. 18. Velut lana alba erunt. *Non omittas* alba, *quod Interpres explicandi causâ adjecit, secutus LXX.*

℣. 23. Principes tui infideles. *Quidam libri, pro* infideles, *scribunt* inobedientes.

CAP. III. ℣. 6. Vestimentum tibi est. *Non præponas his verbis participium* dicens.

℣. 16. Ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant. *Alii collocant conjunctionem copulativam ante* pedibus suis.

CAP. V. ℣. 6. Et ascendent vepres & spinæ. *Non addas* super eam, *sed intelligas.*

CAP. VI. ℣. 1. Super solium excelsum & elevatum. *Quod sequitur in multis libris* & plena erat domus, *sive* terra, à majestate ejus, *superfluit omnium judicio. Lege Notationes nostras.*

℣. 7. Ecce tetigit hoc labia tua. *Non est mutanda tertia persona* tetigit *in primam* tetigi.

CAP. VIII. ℣. 19. Nunquid non populus à Deo suo requiret pro vivis à mortuis? *Non est addenda vox* visionem, *quam plerique libri adjiciunt verbo* requiret; *nec mutanda posterior præpositio* à *in conjunctionem* ac.

CAP. IX. ℣. 1. Galilææ gentium. Populus qui ambulabat. *Non connectas vocem* gentium *periodo sequenti, hoc modo:* Gentium populus.

℣. 3. Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam. *Non interponas conjunctionem* &.

℣. 14. Incurvantem & refrenantem. *Pro* refrenantem *multi legunt* depravantem, *ex Commentario haud dubium D. Hieronymi in capita Isaiæ 9. & 19. præferente* depravantem.

CAP. X. ℣. 21. Reliquiæ convertentur. *Quod præcedit* in veritate, *permaneat finis versus periodique præcedentis, non adjungatur huic.*

CAP. XIII. ℣. 4. Vox sonitus regum, gentium congregatarum. *Non interponas conjunctionem* &, *ante* gentium.

CAP. XIV. ℣. 32. Et in ipso sperabunt pauperes populi ejus. *Correctores prætulerunt masculinum* ipso, *feminino* ipsa, *quod in aliis est libris.*

CAP. XV. ℣. 5. Vectes ejus usque ad Segor vitulam conternantem. *Legendum est* conternantem, *quod est, agentem annum tertium, non, additâ* s *litterâ*, consternantem, *quod est, perturbantem.*

℣. 8. Quoniam circuivit clamor terminum Moab. *Non mutes præteritum* circuivit *in futurum.*

CAP. XVI. ℣. 5. Et sedebit super illud in veritate. *Nec hîc mutes neutrum* illud *in masculinum* eum.

℣. 14. Et relinquetur parvus & modicus. *Non addas verbo* relinquetur, *id quod quidam libri*, in eo sicut racemus; *est enim alterius loci.*

CAP. XVII. ℣. 10. Propterea plantabis plantationem fidelem. *Pro* fidelem, *non scribas contrarium* infidelem, *quod quidam.*

℣. 11. In die plantationis tuæ labrusca. *Nominativus singularis præferendus est ei, quem alii legunt, accusativo plurali* labruscas.

℣. 12. Væ multitudini populorum multorum. *Non mutes dativum in nominativum* multitudo.

CAP. XVIII. ℣. 2. Cujus diripuerunt flumina terram ejus. *Quod sequitur in quibusdam libris* ad montem nominis Domini exercituum, montem Sion, *non est hujus versus, sed septimi, finientis hoc caput.*

℣. 5. Ante messem enim totus effloruit. *Non est mutandum præteritum* effloruit *in futurum* efflorebit.

Sequitur: Et immatura perfectio germinabit. *Hîc servandum est futurum* germinabit, *non vertendum in præteritum.*

℣. 7. A gente exspectante, exspectante & conculcata. *Repetenda est vox* exspectante.

CAP. XIX. ℣. 9. Confundentur qui operabantur linum pectentes. *Legendum est* pectentes, *quod est pectinantes, non, additâ* l *litterâ*, plectentes, *quod est percutientes.*

℣. 11. Quomodo dicetis Pharaoni. *Non mutes futurum* dicetis, *in præsens* dicitis.

CAP. XX. ℣. 4. Et transmigrationem Æthiopiæ, juvenum & senum, nudam & discalceatam. *Retinendi sunt genitivi plurales* juvenum & senum, *non mutandi in accusativos singulares* juvenem & senem: *& consequenter neque*

adjectiva feminina nudam & discalceatam *vertenda sunt in masculina* nudum & discalceatum.

℣. 6. Ecce hæc erat spes nostra. *Ita rectiùs legitur quàm* hæccine erat.

Ibidem. Ut liberarent nos. *Quidam libri numero singulari scribunt* liberaret.

Cap. XXI. ℣. 10. Tritura mea, & filii areæ meæ. *Romani Patres, pro eo quod vulgò legitur feminino singulari* filia, *prudenter emendarunt* filii, *masculino plurali.*

℣. 11. Ad me clamat ex Seir. *Cave ne pro præpositione* ex, *additâ unâ litterâ scribas nomen* rex.

Cap. XXII. ℣. 2. Nec mortui in bello. *Non est iteranda vox* mortui, *hoc modo :* Nec mortui tui, mortui in bello.

℣. 8. Et videbis in die illa. *Non mutes singulare* videbis *in plurale.*

℣. 11. Ad aquam piscinæ veteris. *Retinenda est præpositio* ad, *non substituenda conjunctio* &.

℣. 23. Domui patris ejus. *Alii scribunt reciprocum* sui.

Cap. XXIII. ℣. 2. Negotiatores Sidonis. *Correctio est* negotiatores, *quod est mercatores ; rejecta scriptura* negotiatio, *quod est mercatus.*

Cap. XXVI. ℣. 18. Et peperimus spiritum : salutes non fecimus in terra. *Accusativus pluralis* salutes, *non est mutandus in genitivum singularem* salutis, *& jungendus ei quod præcedit, quod quidam libri faciunt.*

Cap. XXVII. ℣. 8. Judicabis eam. *Secunda persona* judicabis, *non est mutanda in tertiam sive singularis numeri sive pluralis.*

Sequitur : Meditatus est in spiritu suo duro. *Retinendum est genus masculinum, non supponendum femininum* meditata.

℣. 11. Mulieres venientes & docentes eam. *Et hîc retinendus numerus singularis* eam, *non surrogandus pluralis* eas.

℣. 13. Et qui ejecti erant in terra Ægypti. *Non mutes* in *præpositionem, positam pro* ad, *cum* de *sive* ex.

Cap. XXVIII. ℣. 4. Et erit flos decidens, gloriæ exsultationis ejus. *Quidam conjiciunt, pro genitivo aut dativo* gloriæ, *legendum nominativum* gloria ; *sed liceat* gloriæ *accipere ut nominativum pluralem.*

Cap. XXIX. ℣. 6. Et flammæ ignis devorantis. *Alii pro secundo casu* flammæ *scribunt sextum* flamma.

Cap. XXX. ℣. 4. Erant enim in Tani. *Non est mutandum* erant *à* sum, *in* ierant *ab* eo.

℣. 15. Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israël. *Non omittas nomen* sanctus.

℣. 29. Canticum erit vobis, sicut nox sanctificatæ solemnitatis. *Egregiè Correctores scripserunt* nox, *quæ est altera pars diei, pro eo quod plerique vitiosè legunt* vox, *id est, clamor.*

Cap. XXXI. ℣. 4. Et cùm occurrerit ei multitudo pastorum. *Non omittas conjunctionem* &.

Cap. XXXII. ℣. 7. In sermone mendaci. *Alii pro adjectivo* mendaci, *scribunt substantivum* mendacii.

Cap. XXXIII. ℣. 9. Confusus est Libanus & obsorduit. *Scribendum est* obsorduit *vocali quarta, derivatum à* sordes, *non quinta* obsurduit, *à* surdus.

℣. 19. Populum impudentem non videbis. *Meritò correxerunt Patres* impudentem, *quod est inverecundum, pro eo quod complures legunt* imprudentem, *id est, insipientem.*

℣. 23. Et non prævalebunt. *Alii scribunt* sed *pro* &.

Cap. XXXIV. ℣. 7. Inebriabitur terra eorum sanguine. *Non mutes futurum in præsens* inebriatur.

℣. 14. Et occurrent dæmonia onocentauris. *Patres emendarunt* onocentauris, *scripto casu tertio numeri pluralis, pro nominativo singulari* onocentaurus, *quem plerique alii scribunt, & ei quod sequitur jungunt.*

℣. 17. In generationem & generationem habitabunt in ea. *Prior accusativus non est mutandus in ablativum* generatione, *ut plerique faciunt.*

Cap. XXXV. ℣. 4. Dicite pusillanimis. *Servandus est dativus pluralis* pusillanimis, *quod est meticulosis ; non surrogandus nominativus pluralis* pusillanimes.

Ibidem. Ecce Deus vester, *&c.* & salvabit vos. *Non sunt mutanda secundæ personæ pronomina in primæ,* noster, nos.

Cap. XXXVI. ℣. 21. Mandaverat enim rex. *Non addas pronomen* eis.

Cap. XXXVIII. ℣. 14. Responde pro me. *Non facilè scribas simplex* sponde, *pro composito* responde.

℣. 15. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cùm ipse fecerit ? *Nec omittas posterius* quid, *nec vertas in masculinum* quis. *Ad hæc ut primæ personæ pronomen* mihi, *non est commutandum cum secundæ* tibi ; *ita nec tertiæ personæ verbum* fecerit, *cum primæ* fecerim. *Hæc enim menda sunt in quibusdam codicibus.*

Cap. XL. ℣. 2. Quoniam completa est malitia ejus. *Non judicarunt Correctores, pro* malitia, *corrigendum esse* militia, *id est, pro vocali prima scribendum esse tertiam. Lege Notationes nostras.*

℣. 24. Et quidem, neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum. *Non facilè mutandi sunt nominativi isti casus numeri singularis, in alios.*

Cap. XLI. ℣. 2. Sicut stipulam vento raptam. *Non præponas conjunctionem* &.

℣. 12. Et veluti consumptio, homines bellantes adversùm te. *Nequaquam sunt nominativi plurales* homines bellantes, *commutandi cum genitivis singularibus* hominis bellantis.

℣. 18. Aperiam in supinis collibus flumina. *Non facilè scribendum est* supremis, *quod est summis, pro* supinis, *quod opponitur pronis.*

℣. 27. Primus ad Sion dicet : Ecce adsunt. *Mendosè plerique omnes libri scribunt* adsum, *prima persona singulari, pro* adsunt *tertia plurali.*

Cap. XLIII. ℣. 14. Propter vos misi in Babylonem. *Non mutes verbum simplex* misi *in compositum* emisi.

Cap. XLIV. ℣. 16. Et de medio ejus carnes comedit. *Quod multi codices addunt* coxit &, *ante* comedit, *superfluum est.*

Cap. XLV. ℣. 9. Væ qui contradicit fictori suo. *Non scribas* factori *à* facio, *pro* fictori *à* fingo.

Cap. XLVI. ℣. 11. Vocans ab oriente avem. *Quidam, interpretandi causâ, pro* avem, *id est, volucrem, scripserunt* justum ; *malè.*

Cap. XLIX. ℣. 21. Ego destituta, & sola : & isti ubi erant ? *Minimè interjiciendum est adverbium* hîc *inter* ubi *&* erant.

℣. 23. Vultu in terram demisso adorabunt te. *Non mutes accusativum* terram *cum ablativo* terra.

Cap. L. ℣. 5. Retrorsum non abii. *Subest hîc mendum in autographo Romano, ubi excusum est tertia persona* abiit *pro prima* abii.

℣. 6. Et conspuentibus in me. *Non judicarunt Patres omittendum* τὸ in me.

Cap. LIII. ℣. 11. In scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos. *Nec futurum* justificabit *vertendum est in præteritum, nec nominativi singulares* justus servus meus *in accusativos plurales* justos servos meos.

Cap. LIV. ℣. 1. Lauda sterilis quæ non paris. *Pro* lauda *est in multis libris* lætare, *sed à* Lxxii. *& Apostolo Gal.* 4. ℣. 27. *acceptum.*

℣. 9. Cui juravi ne inducerem aquas Noe ultra super terram. *Nomen proprium* Noe *retinendum est, nec in ejus locum surrogandum nomen appellativum* diluvii.

Cap. LVII. ℣. 9. Et ornasti te regi unguento. *Qui vulgò legitur casus ablativus nominis adjectivi* regio, *à Patribus mutatus est in dativum nominis substantivi* regi.

Cap. LIX. ℣. 4. Sed confidunt in nihilo. *Pro ablativo* nihilo, *alii scribunt* nihili *indeclinabile.*

℣. 9. Propter hoc elongatum est judicium à nobis, & non apprehendet nos justitia. *Pronomina primæ personæ* nobis *&* nos, *mutanda non sunt in secundæ personæ pronomina* vobis *&* vos.

Cap. LX. ℣. 5. Et mirabitur & dilatabitur cor tuum. *Non est omittendum prius* &.

℣. 20. Et complebuntur dies luctus tui. *Cave scribas* luminis *sive lucis, pro* luctus, *quod est mœroris.*

Cap. LXI. ℣. 7. Laudabunt partem suam. *Correctores dederunt pronomen reciprocum* suam, *pro eo quod alii legunt* eorum.

Cap. LXII. ℣. 2. Quod os Domini nominabit. *Non mutes futurum* nominabit *in præteritum* nominavit.

℣. 4. Sed vocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata. *Cave scribas verbum* inhabitabitur, *pro participio* inhabitata : *participium enim est hujus loci, verbum verò ejus loci, ubi sequitur hoc ipso versu :* Quia complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur.

℣. 9. Quia qui congregant illud, comedent. *Non mutes præsens* congregant *in futurum* congregabunt.

℣. 10. Eligite lapides. *Non præponas his verbis* & *conjunctionem.*

Cap. LXIII. ℣. 4. Annus redemptionis meæ venit. *Retinenda est vox* redemptionis *à* redimo, *non substituenda* retributionis *à* retribuo.

℣. 10. Et afflixerunt spiritum sancti ejus. *Non mutes genitivum* sancti *in accusativum* sanctum.

℣. 15. Et gloriæ tuæ. *Non interponas* solis.

Cap. LXIV. ℣. 6. Et facti sumus ut immundus omnes nos. *Nec hîc mutes numerum singularem* immundus *in pluralem* immundi.

Cap. LXV. ℣. 6. Et retribuam in sinum eorum. *Pro* sinum, *cave scribas, additâ* g *litterâ,* signum.

℣. 16. Et quia absconditæ sunt ab oculis meis. *Non est mutandum pronomen* meis *in* nostris.

℣. 22. Electi mei non laborabunt frustra. *Alii sic distinguunt, ut* electi mei *non inchoet hanc periodum, sed finiat præcedentem. Lege Notationes.*

℣. 25. Leo & bos comedent paleas. *Non præponas con-*

junctionem & *voci* leo.

Cap. LXVI. ℣. 6. Vox populi de civitate. *Non substituas* fremitus *pro* populi.

℣. 17. Post januam intrinsecus. *Non facilè corrigas* unam *pro* januam, *quod multi faciunt : qua de re Notationes nostræ legi possunt.*

℣. 19. In Africam & Lydiam tendentes sagittam. *Insignis correctio, qua scriptum est* tendentes *à tendo tertiæ conjugationis, pro* tenentes *à teneo secundæ.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

ISAIAS.

Cap. III. ℣. 17. Et Dominus crinem earum nudabit. *Pro* crinem, *quidam conjiciunt legendum esse* clunem : *in quem sensum Pagninus vertit* nates. *Nam de crine, quod plus erat, jam dixerat :* Decalvabit Dominus, *&c. de natibus verò discoopertis, comminatio est infra* 20. ℣. 4.

Cap. VI. ℣. 3. Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum. *Vetus noster Corrector annotat, juxta antiquos & Hebræum, non interponi ibi* Deus : *quod nec Græcus habet vel in Sixtina editione.*

Cap. VII. ℣. 14. Et vocabitur nomen ejus Emmanuel. *Si Hieronymi commentarium & libros antiquos sequi oportet, hîc legendum est* vocabis, *secundâ personâ singulari.*

Cap. XVIII. ℣. 2. Ad gentem exspectantem. *Repetenda videtur vox* exspectantem, *non minùs hîc, quàm infra* ℣. 7. *quâ de re Notationes.*

Cap. XIX. ℣. 25. Et opus manuum mearum Assyrio. *Quidam libri, pro dativo, legunt nominativum* Assyrius : *Hebræum ambiguum est* Assur.

Cap. XXVI. ℣. 1. Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator. *Vetus Epanorthotes noster annotat in hæc verba,* Urbs fortitudinis nostræ salvator : Hebræus & antiqui non interponunt Sion; *sed nec Græcus, inter alios.*

Cap. XXXVIII. ℣. 16. Domine si sic vivitur. *Multi codices omittunt conjunctionem conditionalem* si, *non absque verisimilitudine, quod docent Notationes nostræ.*

Cap. XL. ℣. 9. Tu qui evangelizas Sion, qui evangelizas Jerusalem. *In aliis libris scribitur utroque loco femininum* quæ, *consentaneè Hebræo : nam masculinum* qui, *Græca probant. Vide Notationes.*

Cap. XLI. ℣. 10. Et suscepit te dextera justi mei. *Pro tertia persona* suscepit, *est qui scribat primam* suscepi : *quod si verum est (ut est Hebræo & Græco consentaneum) id quod sequitur,* dextera, *accipiendum est auferendi casu, prout etiam Hebraïcè præponitur præpositio* in, *& Græcè legitur casus dandi.*

℣. 19. Ponam in solitudinem cedrum. *Plures antiqui libri legunt ablativum* solitudine, *sicut mox sequitur,* Ponam in deserto abietem.

Cap. XLIV. ℣. 23. Laudate cœli, quoniam misericordiam fecit Dominus. *Multi antiqui libri, Hebræo similiter, omittunt* misericordiam : *quod tamen supplent Græcus & Chaldæus.*

Cap. XLIX. ℣. 10. Et ad fontes aquarum potabit. *Plura vetera Mss. etiam Missale Romanum, Sabbato post Dominicam 4. Quadrag. loco* potabit, *quod est, potum dabit, scribunt* portabit, *quod est, feret, ducet, non sine similitudine veri, quod docent Notationes nostræ.*

℣. 20. Adhuc dicent in auribus tuis filiis sterilitatis tuæ. *Vix dubito quin sit hic error typographicus in editione Romana, quo dativus* filiis *positus sit loco nominativi* filii.

Cap. LII. ℣. 7. Dicentis Sion : Regnabit Deus tuus. *Alii libri scribunt pro futuro præteritum* regnavit, *consentaneè Hebræo, quanquam futurum sit Græcè.*

Cap. LX. ℣. 1. Surge, illuminare Jerusalem, quia venit. *Vetus Corrector annotat :* Hebræus, & antiqui, & Hieronymus, non interponunt Jerusalem. *Sed suppletur à Græcis & Chaldæo.*

CAPITULA LIBRI JEREMIÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex codd. Mss. S. Petri n. 3. Orat. B. VII. Vat. n. 4220. & S. Pauli, edita à Jos. Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *In utero matris sanctificatum Hieremiam ad prophetandum.* cap. 1. ℣. 5.

II. *De baculo nucino,* al. *nuceo.* c. 1. ℣. 11.

III. *De olla succensa secundùm iram Domini super Hierusalem pro idolis.* c. 1. ℣. 13.

IV. *Pro idolis datos (* al. *dat) Judæos in deprædationem.* c. 2. ℣. 5.

V. *De pseudosacerdotibus, & pseudoprophetis.* c. 2. ℣℣. 8. 26.

VI. *De falso baptismo.* c. 2. ℣. 22.

VII. *De aqua aliena, hoc est, falso baptismo.* c. 2. ℣. 24.

VIII. *Non prodesse baptisma hæreticorum.* c. 2. ℣. 25.

IX. *De idololatria Judæorum.* c. 2. ℣. 27. seq.

X. *Ubi Judæos increpat Dominus, quòd sui obliti sunt, & pro animabus pauperum, & innocentium.* c. 2. ℣. 32.

XI. *Ut adulteram non recipiat maritus, quia coinquinata est.* c. 3. ℣. 1.

XII. *Ubi pro idololatria repudiat Dominus Judæam.* c. 3. ℣. 6.

XIII. *Ubi invitat Deus homines ad pœnitentiam, ut liberentur à peccatis, & vivant.* c. 3. ℣. 12. seq.

XIV. *Unum de civitate, & duos de patria promittit Dominus accipere ; & dare sacerdotes populo suo secundùm cor suum.* c. 3. ℣. 14. seq.

XV. *De pœnitentia agenda.* c. 3. ℣. 17.

XVI. *Vox pœnitentiæ.* c. 3. ℣. 21.

XVII. *Quòd revertentem peccatorem suscipiat (* al. *recipiat) Deus.* c. 4. ℣. 1.

XVIII. *Ut per pœnitentiam purificetur homo à peccatis, & veniam (* al. *renovationem) consequatur.* c. 4. ℣. 3.

XIX. *Minatur Dominus perdere terram Juda pro peccatis, nisi pœnitentiam egerint.* c. 4. ℣. 5.

XX. *De spiritu seductionis.* c. 4. ℣. 12.

XXI. *Vox Prophetæ dolentis iterum Judææ gentes,* al. *dolentis interitum Judææ gentis.* c. 4. ℣. 19.

XXII. *Sermo Domini super Judæam, & Hierusalem, pro peccatis traditas inimicis,* al. *in manus inimici.* c. 4. ℣. 27.

XXIII. *Non esse inventum, qui quæreret fidem, & faceret judicium.* c. 5. ℣. 1.

XXIV. *De impœnitentibus.* c. 5. ℣. 2. seq.

XXV. *Sermo Domini super Judæam pro idolis, quæ secuti sunt.* c. 5. ℣. 7. seq.

XXVI. *Pro peccatis idololatriæ traditos inimicis Judæos, & Hierusalem,* al. addit, *desolatam.* c. 5. ℣. 19. seq.

XXVII. *De pupillo (* al. *pupillis) & pauperibus oppressis.* c. 5. ℣. 28.

XXVIII. *Synagogam congregationem dicit.* c. 6. ℣. 11.

XXIX. *De iniquitatibus populi, & sacerdotum,* al. addit, *& pseudoprophetarum.* c. 6. ℣. 13.

XXX. *Gentes audisse Deum, & non Judæos.* c. 6. ℣℣. 18. 22.

XXXI. *Reprobat Dominus incensum, & sacrificia Judæorum.* c. 6. ℣. 20.

XXXII. *Tradi populum in direptionem pro peccatis.* c. 6. ℣. 21. seq.

XXXIII. *Argentum reprobum dictos Judæos pro peccatis.* c. 6. ℣. 30.

XXXIV. *Pœnitentibus bona, & impœnitentibus mala donari à Deo.* c. 7. ℣. 5. seq.

XXXV. *Domum Dei non esse speluncam latronum.* c. 7. ℣. 11.

XXXVI. *Non proficere precem sacerdotis* (al. *preces sacerdotum*) *populo peccanti.* c. 7. ℣. 16.

XXXVII. *De ligna colligentibus ad idolorum coquenda libamina.* c. 7. ℣. 18.

XXXVIII. *Ubi reprobat Dominus holocausta, & hostias Judæorum pro peccatis.* c. 7. ℣. 21.

XXXIX. *Sermo Domini super Judæos pro inobedientia* (al. *invidentia*,) *& idololatria, quando ædificaverunt aram Taphet* (al. *Japhet*) *ad immolandum filios suos.* c. 7. ℣. 28.

XL. *Sermo Domini de impœnitentibus nolentibus reverti ad Dominum, id est, Judæis.* c. 8. ℣. 1. seq.

XLI. *Vox pœnitentiæ.* c. 8. ℣. 14.

XLII. *Pro idolis irascitur Dominus.* c. 8. ℣. 19.

XLIII. *Vox Domini* (al. add. *Christi*,) *quam Judæi non receperunt.* c. 9. ℣. 1.

XLIV. *De malitia, & fallacia fratris, & amici; & de malis factis hominum.* c. 9. ℣. 4.

XLV. *De usuris usurarum, & fallacia, & dolo hominum.* c. 9. ℣. 6.

XLVI. *Pro idolis traditos Judæos in gentes in dispertionem.* c. 9. ℣. 13.

XLVII. *Non gloriari sapientem, aut fortem, aut divitem, nisi in Domino, ut Dominum cognoscat homo.* c. 9. ℣. 23.

XLVIII. *De idolis gentium, quæ sibi faciunt homines, ne in eis sperent.* c. 10. ℣. 2.

XLIX. *Dominum omnia constituisse.* c. 10. ℣. 12.

L. *De idolis, quæ homines faciunt.* c. 10. ℣. 14.

LI. *Pro idolis reprobatos Judæos.* c. 10. ℣. 18.

LII. *Pelles* (al. *conligationes*) *tabernaculi*; al. addit, *& de sacerdotibus.* c. 10. ℣. 20.

LIII. *Verba testamenti Domini ad populum.* c. 11. ℣. 2. seq.

LIV. *Propter quod secuti sunt idola Judæi, irascitur Dominus, & prohibet Prophetam orare pro populo.* c. 11. ℣. 9. seq.

LV. *Vox Domini Christi de semetipso, & de Judæis, quòd eum crucifixuri essent.* c. 11. ℣. 18.

LVI. *Vox Prophetæ dolentis populum peccantem in Christum Dominum.* c. 12. ℣. 1.

LVII. *Sanctificari peccatores in die interitus sui, hoc est, sanctificari Deum in peccatoribus.* c. 12. ℣. 3.

LVIII. *Vox Domini* (al. add. *Christi*) *repudiantis synagogam.* c. 12. ℣. 7.

LIX. *Ubi Dominus reprobat Judæam, & pseudoprophetas damnat.* c. 12. ℣. 14.

LX. *De conversis ad Dominum, & nolentibus reverti.* c. 12. ℣. 16.

LXI. *De cinctorio lineo.* c. 13. ℣. 1.

LXII. *Quomodo impletur uter vino, ita impletos Judæos ebrietate iræ Domini.* c. 13. ℣. 12.

LXIII. *De pseudosacerdotibus, qui sunt montes tenebrosi.* c. 13. ℣. 16.

LXIV. *De impœnitentibus, non quærentibus Dominum.* c. 13. ℣. 24.

LXV. *De inopia pluviæ.* c. 14. ℣. 1.

LXVI. *Vox pœnitentium*, al. *pœnitentiæ.* c. 14. ℣. 7.

LXVII. *De luxuriosis.*

LXVIII. *Non proficere jejunia, & sacrificia populo peccanti; nec prodesse preces Prophetæ orantis pro populo delinquente.* Al. *Non proficere jejuniis, & sacrificiis populum peccantem; non prodesse preces Prophetarum.* c. 14. ℣. 11.

LXIX. *De pseudoprophetis.* c. 14. ℣. 13.

LXX. *Vox pœnitentium.* c. 14. ℣. 19.

LXXI. *Non prodesse populo peccanti preces Prophetarum.* c. 15. ℣. 1.

LXXII. *Sermo Domini in quatuor plagis.* c. 15. ℣. 2.

LXXIII. *De passione Domini* (al. add. *nostri Jesu*) *Christi.* c. 15. ℣. 10.

LXXIV. *Vox Domini Christi de passione, & de aqua mendacii.* c. 15. ℣ 15.

LXXV. *Vox Domini ad Prophetam: ubi reprobat ipse Dominus Judæos, pro idolis traditos in mortem.* c. 16. ℣. 1.

LXXVI. *De perditione Judæorum pro idolis.* c. 16. ℣. 11.

LXXVII. *De populo Christiano ex gentibus venturo; & de idolis quòd non sint.* c. 16. ℣. 16.

LXXVIII. *Maledictus qui sperat in homine; & discedit cor ejus à Domino.* c. 17. ℣. 1.

LXXIX. *Benedictus homo, qui confidit in Domino.* c. 17. ℣. 7.

LXXX. *De perdice, id est, pseudosacerdotibus congregantibus dolo.* c. 17. ℣. 11.

LXXXI. *De his qui derelinquunt Dominum.* c. 17. ℣. 13.

LXXXII. *De sabbato non violando,* (al. *Diem sabbati non violandum;*) *& sententia Domini in eum, qui violaverit.* c. 17. ℣. 21.

LXXXIII. *De figulo faciente vasa; figura Domini.* c. 18. ℣. 1.

LXXXIV. *Si pœnituerit gens, misericordiam consequetur: si non pœnituerit, mala percipiet.* c. 18. ℣. 7.

LXXXV. *Sermo indignationis Domini super populum pro idolis.* c. 18. ℣. 13.

LXXXVI. *Ubi Judæi cogitaverunt occidere Hieremiam: & maledicit eos cum filiis, & uxoribus eorum.* c. 18. ℣. 18.

LXXXVII. *De doliolo fictili, & sermone Domini super Judæos pro idolis.* c. 19. ℣. 1.

LXXXVIII. *Ubi constituit Dominus dare Hierusalem in desolationem, propter quod incenderunt super tecta militiæ cœli, & immolaverunt diis alienis.* c. 19. ℣. 3.

LXXXIX. *Ubi datus Hieremias in custodiam, & cùm produceretur, dixit sermonem Domini super Judam.* c. 20. ℣. 2.

XC. *Vox Prophetæ dolentis populum.* c. 20. ℣. 14.

XCI. *Ubi tradidit Dominus Sedechiam regem Juda, & pueros ejus, & populum Judaicum, & Hierusalem Chaldæis in captivitatem.* c. 21. ℣. 1.

XCII. *De judicio justo, & liberando eo, qui injuriam patitur.* c. 21. ℣. 12.

XCIII. *De judicio, & justitia; & pupillo, & vidua, & advena vindicandis,* al. add. *ab inimicis suis.* c. 22. ℣. 3.

XCIV. *Sermo Domini super populum & regem, non facientes judicium & justitiam, datos in perditionem,* al. add. *& pro idolis.* c. 22. ℣. 5.

XCV. *Sermo Domini in Sellem* (al. *Sellum*,) *filium Josiæ pro peccatis ejus.* c. 22. ℣. 11.

XCVI. *De eo qui ædificat domum non cum justitia, & non judicat justè humili & pauperi.* c. 22. ℣. 13.

XCVII. *Reprobat Dominus, & tradidit Jechoniam regem Juda morti, & semen ejus.* c. 22. ℣. 14.

XCVIII. *De pastoribus negligentibus plebem Domini.* c. 23. ℣. 1.

XCIX. *De Domino Christo,* al. add. *futuro nunc.* c. 23. ℣. 5.

C. *De sacerdotibus populi, & prophetis iniquis servientibus Baal.* c. 23. ℣. 11.

CI. *De pseudoprophetis ducentibus* (al. *seducentibus*) *populum post Baal, non audiendis.* c. 23. ℣. 13.

CII. *Pro peccatis inrogari mala à Domino.* c. 23. ℣. 19.

CIII. *Nihil absconditum esse à Deo.* c. 23. ℣. 24.

CIV. *De somniis pseudoprophetarum mendacibus.* c. 23. ℣. 26.

CV. *Arguit Dominus pseudoprophetas mendaces.* c. 23. ℣. 32.

CVI. *De duobus calathis ficuum optimarum, & pessimarum; quæ sunt figura pœnitentis, & impœnitentis populi: & ubi tradidit Dominus regem Sedechiam cum populo in famem, mortem, & gladium pro peccatis.* c. 24. ℣. 1.

CVII. *Pro idolis traditam Hierusalem* (al. add. *& populum*) *in captivitatem regi Babyloniæ annis septuaginta.* c. 25. ℣. 9.

CVIII. *De calice vini, quo potionentur gentes.* c. 25. ℣. 15.

CIX. *Quòd Dominus excitet* (al. *suscitet*) *gentes ad terram debellandam, quæ Domino peccaverit.* c. 25. ℣℣. 19..... 29.

CX. *Jubet Dominus ululare pastores pro populo dato in traductionem pro peccatis.* c. 25. ℣. 34.

Al. interponit hoc Capitulum:

Minatur Dominus, si non fuerit conversus. c. 26. ℣. 4.

CXI. *Si populus aversus fuerit à peccatis, temperat ab eis Dominus iram suam.* c. 26. ℣. 3.

CXII. *Ubi Judæi voluerunt occidere Hieremiam prophetantem eis super Hierusalem.* c. 26. ℣. 8.

CXIII. *Ubi accepit Propheta torques in cervice sua, ostendens tradi populum Dei in captivitatem regi Babyloniæ.* c. 27. ℣. 1.

CXIV. *Non audiendos pseudoprophetas, quos non misit Dominus.* c. 27. ℣. 9.

CXV. *Ubi confundit Hieremias propheta pseudoprophetas, & sacerdotes, & populum.* c. 28. ℣. 5.

CXVI. *Rursus de torquibus ferreis* (al. add. *& ligneis:*) *& ubi moritur Ananias pseudopropheta juxta jussionem Domini.* c. 28. ℣. 10.

CXVII. *Non audiendos pseudoprophetas, & divinantes.* c. 29. ℣. 8.

CXVIII. *Quòd completis septuaginta annis captivitatis, daretur pax Judæis.* c. 29. ℣. 10.

CXIX. *Maledictum super Sedechiam regem, & Achab; quos tradidit Dominus regi Babyloniæ pro peccatis eorum.* c. 29. ℣. 21.

CXX. *De pseudoprophetis, de quibus dicit Dominus:* Non misi eos. c. 29. ℣. 23.

CXXI. *Ubi occidit Dominus Semian pseudoprophetam, & genus ejus.* c. 29. ℣. 31.

CXXII. *Ubi promittit Dominus reformare Judæam post captivitatem, & ulcisci in persecutores populi sui.* c. 30. ℣. 3.

CXXIII. *De Domino Christo.* c. 30. ℣. 21.

CXXIV. *De Domino Christo, & populo novo; & de Baptismo.* c. 31. ℣. 1. seq.

CXXV. *De populo gentium novo per fidem futuro,* al. *& fide futura.* c. 31. ℣. 10.

CXXVI. *De interfectione filiorum Rachel, & planctu.* c. 31. ℣. 15.

CXXVII. *Dare Dominum veniam peccatorum pœnitentiam agentibus.* c. 31. ℣. 19.

CXXVIII. *De Domino Christo; quòdque destinatus* (al. *ordinatus*, al. *natus*) *sit à Deo venire, & circuire terram ad salutem hominum.* c. 31. ℣. 23.

CXXIX. *Vox Domini Christi, quomodo à mortuis resurgeret: & de sacramento Corporis & Sanguinis.* c. 31. ℣. 25.

CXXX. *Vox Domini Christi.* c. 31. ℣. 27.

CXXXI. *Unumquemque in suo delicto mori.* c. 31. ℣. 30.

CXXXII. *Promissio Domini de populo novo* (al. add. *Christiano.*) *Vox Christianorum, & de civitatis opere.* Al. *Promissio de populo novo Christianorum, & de civitatis opere.* c. 31. ℣. 32.

CXXXIII. *Dicit Dominus non se reprobaturum genus Israël usque in finem.* c. 31. ℣. 38.

CXXXIV. *Ubi Hieremias in aula carceris constitutus, emit agrum à filio fratris patris sui septem siclis, & decem argenteis.* c. 32. ℣℣. 2. 7.

CXXXV. *Oratio Hieremiæ prophetæ pro populo ad Dominum.* c. 32. ℣. 16.

CXXXVI. *Videre Dominum* (al. *videri à Domino*) *vias hominum, & dare* (al. *dari*) *unicuique secundùm facta ejùs.* c. 32. ℣. 19.

CXXXVII. *Ubi tradidit Dominus Hierusalem in perditionem regi Babyloniæ, & Chaldæis pro idololatria.* c. 32. ℣. 28.

CXXXVIII. *Secundùm pietatem suam solam promittit Dominus dare veniam peccatorum, & pacem populo captivitatis.* c. 32. ℣. 37.

CXXXIX. *Adhuc transire oves per manus numerantis.* c. 33. ℣. 13.

CXL. *Sermo Domini super Sedechiam regem Judæ, & super Hierusalem; quòd traderentur Chaldæis in perditionem pro peccatis*, al. add. *suis.* c. 34. ℣. 2.

CXLI. *Ubi secundùm præcepta Domini noluerunt Judæi Hebræos à servitute dimittere; & tradidit eos Dominus ad vindictam.* Al. *Ubi præcepta Domini noluerunt audire; & tradidit eos ad vindictam.* c. 34. ℣. 10.

CXLII. *De filiis Jonadab, qui non biberunt vinum secundùm præceptum patris sui, & benedixit eos Dominus: quibus non fuit domus, & vinea, & ager, & semen terræ nescierunt.* c. 35. ℣. 1. seq.

CXLIII. *Mandat Dominus Judæis, ut unusquisque avertatur à via sua mala, ne traderentur in manus inimicorum: & mittit Hieremias Baruch, ut legeret eis verba Domini.* c. 35. ℣. 15. c. 36. ℣. 4.

CXLIV. *Ubi cùm legeret Baruch regi, & populo præcepta Domini de libro, combusserunt librum Prophetæ: & iratus Dominus locutus est mala super regem, & populum, & Hierusalem.* c. 36. ℣. 10. seq.

CXLV. *Sermo Domini secundò super Joachim, & Hierusalem, & Judæam.* c. 36. ℣. 29.

CXLVI. *Ubi Sedechias mittit ad Hieremiam, ut oraret pro eo ad Dominum: & excitavit Dominus Chaldæos expugnare Hierusalem, & comburere eam igni.* c. 37. ℣. 3.

CXLVII. *Ubi missus est Hieremias in carcerem.* c. 37. ℣. 16. seq.

CXLVIII. *Ubi missus est Propheta in lacum cœnosum; propter quod prophetavit super Hierusalem, & regnum, & populum: & extraxit eum inde Abdimelech Æthiops.* c. 38. ℣. 6.

CXLIX. *Ubi cùm quæreret rex à Propheta verbum Domini, prophetavit super Hierusalem, & populum, & regem: & ejecerunt eum de carcere principes Babyloniorum.* c. 38. ℣. 14. seq.

CL. *Sermo Domini super Abdimelech liberandum, quòd & ipse liberavit prophetam Domini Hieremiam.* c. 39. ℣. 15.

CLI. *Ubi archimagirus dimisit Hieremiam prophetam de vinculis, ut ab eo abiret ad Goliam, quem constituerat rex Babyloniæ super residuos Judæorum in terra eorum.* c. 40. ℣. 1.

CLII. *Ubi congregati sunt ad Godoliam Judæi in Magphat,* (al. *Masphat,*) *cùm eis præponeretur à rege Babyloniæ.* c. 40. ℣. 8.

CLIII. *Ubi dictum est Godoliæ, quòd eum occisurus esset Ismahel, & non credidit: & occisus est ab eo cum his, qui cum eo erant.* c. 40. ℣. 14. c. 41. ℣. 1.

CLIV. *Ubi viri exercitûs Judæorum, & populus rogant Prophetam, pro eis ad Dominum oret.* c. 42. ℣. 2.

CLV. *Verbum* (al. *verba*) *Domini super residuos populi; propter quòd præceptum Domini non audierint, adhuc captivarentur in gladio, & fame, & morte.* c. 42. ℣. 15.

CLVI. *Ubi noluerunt audire Prophetam, & duxerunt se in Ægyptum: & ibi tradidit eos Dominus Nabuchodonosor regi Babyloniæ in captivitatem secundam, & Ægyptum cum idolis combussit igni cum templis suis.* c. 43. ℣. 2.

CLVII. *Indignatio Domini super Israël pro idolis, quibus relicto Deo sacrificaverunt.* c. 44. ℣. 2.

CLVIII. *Ubi tradidit Dominus Judæos in Ægypto in gladium, famem, & mortem pro idolis.* c. 44. ℣. 11.

CLIX. *Indignatio Domini super Judæos pro idolis, & super mulieres eorum.* c. 44. ℣. 24.

CLX. *Increpat Dominus Baruch improperantem Deo.* c. 45. ℣. 1.

CLXI. *Sermo Domini in Galaad, & super populum, pro peccatis induci gentes ad ultionem.* c. 46. ℣. 1. seq.

CLXII. *Sermo Domini super Magdalum, & Memphem, & Ægyptum, traditas pro idolis in perditionem.* c. 46. ℣. 14.

CLXIII. *Promittit Dominus Jacob & Israël, quòd eos liberet de manibus inimicorum.* c. 46. ℣. 27.

CLXIV. *Sermo Domini super Philisthiim, & Tyrum, & Sidonem.* c. 47. ℣. 1.

CLXV. *Sermo Domini in Gazam, & Ascalonam.* c. 47. ℣. 5.

CLXVI. *Sermo Domini super Nabo, & Cariathiarim, & cæteras.* c. 48. ℣. 1.

CLXVII. *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.* c. 48. ℣. 10.

CLXVIII. *Pro injuria populi Dei, & pro idolis periisse civitates Moab.* c. 48. ℣. 25. seq.

CLXIX. *Sermo Domini pro idolis in filios Ammon, & cæteros.* c. 49. ℣. 1.

CLXX. *Sermo Domini super Idumæam.* c. 49. ℣. 7.

CLXXI. *Irasci Dominum Bosræ,* (al. add. *&*) *pro pupillo, & vidua.* c. 49. ℣. 13.

CLXXII. *Pastorem non posse deprecari Dominum, cùm irascitur Dominus populo.* c. 49. ℣. 19. seq.

CLXXIII. *Sermo Domini super Damascum, cæterasque civitates ejus.* c. 49. ℣. 23.

CLXXIV. *Sermo Domini super Cedar.* c. 49. ℣. 28.

CLXXV. *Sermo Domini super Elam.* c. 49. ℣. 34.

CLXXVI. *Sermo Domini super Babyloniam, & Chaldæos pro injuria filiorum Israël.* c. 50. ℣. 1.

CLXXVII. *Sermo Domini super regem Babylonis, & terram ejus, quam tradidit Dominus inimicis pro populo Dei læso.* c. 50. ℣. 18.

CLXXVIII. *Quòd Deus condiderit universa.* ibid.

CLXXIX. *Quòd simulacra ab hominibus facta, dii non sunt in perpetuum.*

CLXXX. *Sermo Domini super Babyloniam, & Chaldæos pro populo Dei, & pro idolis, quos tradidit Deus inimicis in perditionem.* c. 51. ℣. 1.

CLXXXI. *Sanctificat Dominus exterminatores populi sui in se peccantis.* c. 51. ℣. 27.

CLXXXII. *Sermo Domini de interitu Babyloniæ, & civitatum ejus.* c. 51. ℣. 29.

CLXXXIII. *Pro idolis eversam Babyloniam, & Chaldæos.* c. 51. ℣℣. 47. 54.

CLXXXIV. *Præceptum Hieremiæ ad Saraiam.* c. 51. ℣. 59.

CLXXXV. *Ubi Nabuchodonosor rex Babyloniæ cepit Hierusalem, & Sedechiam, quem, occisis filiis ejus, & omnibus principibus, misit in carcerem.* c. 52. ℣. 1.

CLXXXVI. *Ubi Nabuzardan venit Hierusalem, & succensa domo Domini, abstulit omnia ornamenta templi Domini in Babyloniam.* c. 52. ℣. 12.

CLXXXVII. *Ubi Joachim à rege Babyloniæ ejectus est de carcere.* c. 52. ℣. 31.

CLXXXVIII. *Lamentationes* (al. *Lamentatio*) *Prophetæ.* c. 1. seqq.

CLXXXIX. *Oratio ejusdem,* al. *Jeremiæ prophetæ.* c. 5. ℣. 1.

PROPHETIA

* JEREMIÆ.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. VERBA Jeremiæ filij Helciæ, de sacerdotibus qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin.

2. Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josiæ filii Amon regis Juda, in tertiodecimo anno regni ejus.

3. Et factum est in diebus Joakim filii Josiæ regis Juda, usque ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filii Josiæ regis Juda, usque ad transmigrationem Jerusalem, in mense quinto.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5. Priusquam te formarem in utero, novi te: & antequam exires de vulva, sanctificavi te, & prophetam in Gentibus dedi te.

6. Et dixi, A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum.

VERSIO ANTIQUA.

1. VERBUM Dei quod factum est ad Jeremiam..... *Hieron. in Jer. 1. col. 528. d. f.*

3..... usque ad captivitatem Jerusalem.....

5. Priusquam te formarem in utero, novi te: & priusquam exires de vulva, sanctificavi te, & prophetam in Gentibus posui te. *Cypr. l. 1. Test. p. 282. a.*

6. Et dixi: [a] Quis es Dominator Domine: ecce nescio loqui, quia juvenior sum ego. *Hieron. in Jer. 1. col. 529. b.* [a] *Ambros. in Psal. 118. col. 1149. d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hieron. præf. in Jer. notat inversam esse, cùm in Græcis tum in Latinis exemplaribus, hujus Prophetæ visionum seriem. *Præterea*, inquit, *ordinem visionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus:* item prologo in eundem Prophetam, to. 3. col. 526. 527. ait: *Jeremiæ ordinem librariorum errore confusum, multaque quæ desunt, ex Hebræis fontibus digerere ac complere (censui;) ut novum ex veteri, verumque pro corrupto atque falsato Prophetam teneas.*

℣. 1. Hieron. loco cit. ait: *Pro Verbis Jeremiæ, LXX. posuerunt: Verbum Dei quod factum est ad Jeremiam:* & infra c. 14. col. 599. b. eundem memorat *titulum Prophetiæ, in quo scriptum est*, inquit, *Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis.* Græc. Τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ ὃ ἐγένετο ἐπὶ Ἱερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου, &c.

℣. 3. Hieron. ibid. *Pro* transmigratione, *quod omnes alii voce consona transtulerunt, LXX. posuere* captivitatem. Gr. ἕως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλήμ.

℣. 5. Sic iterum leg. Cypr. l. de lapf. p. 187. c. cum Auct. quæst. ex Vet. Test. q. 44. ap. August. to. 3. 58. a. Ita quoque in Gr. est, præter hoc, εἰς ἔθνη, *in gentes*, pro *in gentibus*, absque præced. &. Iren. l. 5. c. 15. p. 312. b. *Priusquam plasmarem te in utero, novi te*, &c. ut supra. Tertul. l. de anima, p. 490. c. *Priusquam te in utero fingerem, novi te: & priusquam exires de vulva, sanctificavi te.* Hilar. in Ps. 119. col. 375. c. *Priusquam te formarem in utero, novi te: & priusquam exires de vulva, sanctificavi te.* Itidem Leo M. ser. 29. p. 87. a. cum Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 10. p. 23. d. Item ap. Lactant. l. 4. Instit. c. 8. p. 573. *Priusquam te formarem in utero, novi te.* Apud Ambros. l. de apol. Dav. col. 695. c. *Priusquam te formarem in utero matris tuæ, novi te*, &c. ut in textu: ita rursum l. 1. & 4. de fide, to. 2. 443. c. 541. e. at l. de bened. Patr. c. 11. col. 528. b. & l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. e. addit, *& priusquam exires de vulva matris*, &c. & in Luc. 1. & 2. col. 1281. b. 1300. d. legit: *Priusquam te formarem in utero, novi te; & in vulva matris sanctificavi te:* sed in Luc. 1. col. 1277. d. *priusquam exires de vulva*, &c. Hieron. in Isai. 6. col. 62. c. *& in vulva matris tuæ sanctificavi te.*

℣. 6. Græc. Καὶ εἶπα· Ὁ ὢν Δέσποτα Κύριε, ἰδοὺ, &c. ut supra. Hilar. l. 4. de Trin. col. 831. d. *Qui es Dominus Domine.* Rursum Ambros. in Ps. 118. col. 1205. c. *Dominator Domine, ecce nescio loqui, quia juvenis sum ego.*

Versio antiqua.

Ambros. ubi sup. 7. Et dixit Dominus : Noli dicere : Quia juvenior sum ego : quia ad omnes, quoscunque misero te, abibis : & secundùm omnia quæcunque mandavero tibi, loquêris.

8. Ne timeas à facie eorum : quia ego tecum sum, dicit Dominus, ut liberem te.

Cassiod. in Psal. 50. p. 172. c. 9. Extendit Dominus manum suam ad me, & tetigit os meum : & dixit ad me : Ecce dedi verba mea in os tuum :

10. ecce statui te super gentes, & regna, eradicare, & demolire, & perdere, & exterminare, & ædificare, & circumplantare.

Hieron. in Eccles. to. 2. 784. b. 11..... Quid tu vides Jeremia?.... Baculum nuceum.....

12..... Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbum meum ut faciam illud.

13..... *Vide Not.*

Hieron. in Isai. 14. col. 158. f. 14..... Ab Aquilone exardescent mala super omnes habitatores terræ.

Vulgata nova.

7. Et dixit Dominus ad me : Noli dicere : Puer sum : quoniam ad omnia, quæ mittam te, ibis : & universa, quæcunque mandavero tibi, loquêris.

8. Ne timeas à facie eorum : quia tecum ego sum, ut eruam te, dicit Dominus.

9. Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum : & dixit Dominus ad me : Ecce dedi verba mea in ore tuo :

10. ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, ut evellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. *Inf.* 18. 7.

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : Quid tu vides Jeremia? Et dixi : Virgam vigilantem ego video.

12. Et dixit Dominus ad me : Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo ut faciam illud.

13. Et factum est verbum Domini secundò ad me, dicens : Quid tu vides? Et dixi : Ollam succensam ego video, & faciem ejus à facie Aquilonis.

14. Et dixit Dominus ad me : Ab Aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ : *Inf.* 4. 6.

Vulgata nova.

15. quia ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, ait Dominus : & venient & ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Jerusalem, & super omnes muros ejus in circuitu, & super universas urbes Juda.

16. Et loquar judicia mea cum eis super omnem malitiam eorum, qui dereliquerunt me, & libaverunt diis alienis, & adoraverunt opus manuum suarum.

Versio antiqua.

Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 231. f. vel 233. f. 17. Et tu accinge lumbos tuos, & surge, & dic omnia quæcunque mandavi tibi. Ne timeas à facie eorum, nec formides in conspectu eorum : [a] quia tecum sum, ut liberem te, dicit Dominus.

[a] Hieron. in Jer. 1. col. 532. a.

[b] Lucif. Cal. ubi sup.

18. [b] Ecce posui te in hodierna die sicut civitatem firmatam, & sicut murum æreum firmum, omnibus regibus Juda, & principibus ejus, & plebi terræ.

Vulgata nova.

17. Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum : nec enim timere te faciam vultum eorum.

18. Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum, super omnem terram, regibus Juda, principibus ejus, & sacerdotibus, & populo terræ. *Inf.* 6. 27.

Notæ ad Versionem antiquam.

Hieron. ubi sup. post hoc, *Et dixi*, subdit ex LXX. *O Domine Deus, nescio loqui, quia juvenis sum :* & in Isai. 3. col. 36. e. *ecce ego nescio loqui, quia juvenis sum.*

℣. 7. Ambros. ibid. *Et dixit ei Dominus*, narrando sanè. Græc. Καὶ εἶπε Κύριος πρός με, *Et dixit Dominus ad me ;* & inf. pro *abibis*, simpliciter, πορεύσῃ, *ibis ;* cæt. ut in Lat. sup. Rursum Ambros. in Ps. 118. col. 1205. c. legit : *Noli dicere : Quia juvenis sum ego : quia ad omnes, ad quoscunque misero te, abibis : & per omnia quæcunque mandavero tibi, loquêris :* vide etiam ibid. col. 987. e. & 1135. a. & in Ps. 36. col. 804. a. Hieron. in Isai. 3. col. 36. e. *Respondit Dominus : Ne dicas : Quia juvenis sum.*

℣. 8. Sic iterum legit Ambros. inf. col. 1205. c. nec dissimile quidpiam in Græco, præter unum τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, *ut eruam te*, præpositum huic, *dicit Dominus.*

℣. 9. Itidem Græcè, nisi quòd habetur initio, Καὶ ἐξέτεινε ; additurque inf. Κύριος, ad verbum *dixit.* Rectè Tertul. l. cont. Prax. p. 854. b. *& dixit mihi Dominus : Ecce dedi sermones meos in os tuum.* Ambros. in Ps. 43. col. 890. d. ut sup. *Ecce dedi verba mea in os tuum.* Hieron. verò in Soph. 1. col. 1654. a. cum Tertul. *Ecce dedi sermones meos in os tuum.*

℣. 10. Ambros. in Ps. 43. col. 890. d. legit : *& constitui te hodie super gentes, & regna, eradicare, & destruere, & perdere, & ædificare, & plantare.* Hieron. in Soph. 1. col. 1654. a. *Ecce constitui te hodie super gentes, & regna, eradicare, & suffodere, & disperdere, & ædificare, & plantare.* Ita quoque in Græco est, nisi excipiatur verbum ἀνοικοδομεῖν, pro *ædificare ;* item sup. repetitur ἐπὶ, *super*, ante *regna.* August. in Ps. 50. to. 4. 468. f. *Ecce dabo tibi eradicare, suffodere, evertere, disperdere, & rursus ædificare, & plantare :* ser. verò 312. to. 5. 1257. a. *Ecce constitui te hodie super gentes, & regna, eradicare, & effodere, & perdere, & reædificare, & plantare.* Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 749. h. *Ecce ego constitui te hodie super gentes, & regna, ut evellas, & destruas, & reædifices, & plantes.* Vulg. *& destruas, & disperdas, & dissipes, & ædif.* &c. Unde Hieron. in hunc Jer. loc. col. 529. f. ait : *Hoc quod nos de Hebraïco addidimus*, dissipes, *sive deponas, in LXX. non habetur.* Græcè nunc, ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολλύειν, καὶ ανοικοδομεῖν, καὶ καταφυτεύειν.

℣. 11. A Græco abest τὸ *Jeremia ;* sed in Ms. Alex. est, sicut in edd. Ald. & Compl. Hieron. etiam in hunc loc. col. 530. c. ait : *Pro* virga vigilante, *LXX.* baculum nuceum *transtulerunt.* Item Ambros. l. de apol. Dav. col. 725. f. & epist. 41. col. 956. c. hab. *baculum nucinum ;* Gr. βακτηρίαν καρυΐνην.

℣. 12. Græcè, ἐγρήγορα ἐγὼ, *vigilavi ego*, non *vigilabo ;* statimque pluraliter, ἐπὶ τοὺς λόγους μου τοῦ ποιῆσαι αὐτούς.

℣. 13. Eò spectant quæ dicit Hilar. in Ps. 59. col. 140. d. *Est & olla, secundùm Jeremiam, urens peccata, atque tollens.* Item ap. August. in Ps. 59. to. 4. 582. f. memoratur *olla succensa ab Aquilone.*

℣. 14. Sic iterum legit Hieron. in Joel. 2. col. 1355. c. item in hunc Jerem. loc. col. 531. a. ait : *Ab Aquilone aperientur, sive exardescent mala :* & in epist. ad Tit. to. 4. 425. f. *Ab Aquilone enim exardescent mala super omnes inhabitantes terram.* Græc. Ἀπὸ προσώπου Βοῤῥᾶ ἐκκαυθήσεται τὰ κακὰ, &c. ut supra.

℣. 17. Ita in Græco, nisi exceperis 2. verba, ἐντείλωμαι, *mandavero*, pro *mandavi ;* & πτοηθῇς, *exterrearis*, loco *formides.* Eadem rursus habet Lucif. ibid. præter ista, *& exsurge, & dic omnia quæcunque dico tibi :* sed constanter prætermittit postrema, *quia tecum sum*, &c. quæ tamen leguntur Græcè ; quæque addidimus ex Hieronymo loco cit. ubi ait : *Quod juxta LXX. sequitur :* quia tecum sum ut liberem te, dicit Dominus : *in Hebraïco non habetur :* & sup. loco istorum de Vulg. *nec enim timere te faciam*, subdit : *sive ut LXX. & cæteri :* ne fortè timere te faciam. In ed. Compl. habetur, μηδὲ πτοηθῆναί σε ποιήσω, non simpliciter, μηδὲ πτοηθῇς, ut in Rom. Apud Gaud. Brix. ser. 2. p. 947. c. priora sic legere est : *Et tu præcinge lumbos tuos, & dices ad populum.*

℣. 18. Hæc tota respondent Græco. Auct. op. imp. in Matth. p. 38. b. similiter habet : *Ecce posui te in hodierna die sicut civitatem firmam,* (Gr. ὀχυρὰν) *& sicut murum æreum.* Item Hieron. in hunc loc. col. 532. b. his Vulgatæ verbis : *Ego quippe dedi te hodie*, subdit, procul dubio

VULGATA NOVA.

19. Et bellabunt adverſùm te, & non prævalebunt: quia ego tecum ſum, ait Dominus, ut liberem te.

VERSIO ANTIQUA.

19. Et pugnabunt contra te, & non poterunt Lucif. Cal. ubi ſup.
adverſùm te: quia ego tecum ſum, ut liberem te,
dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

è LXX. *ſive*, Ecce poſui te in hac die.

℣. 19. Similiter in Græco, excepto uno εἶπε, *dixit*, pro *dicit*.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. ET factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

2. Vade, & clama in auribus Jeruſalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Recordatus ſum tui, miſerans adoleſcentiam tuam, & charitatem deſponſationis tuæ, quando ſecuta es me in deſerto, in terra quæ non ſeminatur.

3. Sanctus Iſraël Domino, primitiæ frugum ejus: omnes, qui devorant eum, delinquunt: mala venient ſuper eos, dicit Dominus.

4. Audite verbum Domini domus Jacob, & omnes cognationes domus Iſraël:

Mich. 5. hæc dicit Dominus: Quid invenerunt patres
6. 3. veſtri in me iniquitatis, quia elongaverunt à me, & ambulaverunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt?

6. Et non dixerunt: Ubi eſt Dominus, qui aſcendere nos fecit de terra Ægypti: qui traduxit nos per deſertum, per terram inhabitabilem & inviam, per terram ſitis, & imaginem mortis, per terram, in qua non ambulavit vir, neque habitavit homo?

7. Et induxi vos in terram Carmeli, ut comederetis fructum ejus, & optima illius: & ingreſſi contaminaſtis terram meam, & hæreditatem meam poſuiſtis in abominationem.

8. Sacerdotes non dixerunt: Ubi eſt Dominus? & tenentes legem neſcierunt me, & paſtores prævaricati ſunt in me: & prophetæ prophetaverunt in Baal, & idola ſecuti ſunt.

9. Propterea adhuc judicio contendam vobiſcum, ait Dominus, & cum filiis veſtris diſceptabo.

10. Tranſite ad inſulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & conſiderate vehementer: & videte ſi factum eſt hujuſcemodi.

11. Si mutavit gens deos ſuos, & certè ipſi

VERSIO ANTIQUA.

1..... *Vide Not.*

2..... Hæc dicit Dominus: Recordatus ſum mi- Hieron. in Jer. 2.
ſericordiæ adoleſcentiæ tuæ, & dilectionis per- col. 532. f. ex Lxx.
fectionis tuæ.....

3. Sanctus Iſraël Domino, initium generatio- Lucif. Cal. l. 2.
num ejus: omnes, qui edunt eum, pœnitebunt: pro S. Ath. p. 200.
mala inducam ſuper eos, dicit Dominus. b.

4. Audite verbum Domini domus Jacob, & Idem l. de non
omnis domus Iſraël: conv. cum hær. p.

5. hæc dicit Dominus: Quid invenerunt in me 223. d. e.
patres veſtri contumaciæ, quòd receſſerunt longè à me, & abierunt poſt ſupervacua, & fruſtrati ſunt?

6. Et non dixerunt: Ubi eſt Deus, qui liberavit nos de terra Ægypti: qui eduxit nos, ducatum præbens in deſerto, in terra inculta & ignota, & in terra ſine aqua & ſine fructu, in terra, in quam nemo commeavit vir, neque commoratus eſt ibi filius hominis?

7. Et induxit vos in Carmelum, ut manducaretis fructum ejus, & bona ejus: & intraſtis, & coinquinaſtis terram, & hæreditatem meam poſuiſtis in exterminationem.

8. Sacerdotes non dixerunt: Ubi eſt Dominus? & ſeniores legis meæ neſcierunt me, & paſtores impiè egerunt in me: & prophetæ prophetaverunt in Baal, & poſt inutilia abierunt.

10. Circuite inſulam Cethim, & videte: & in Fulg. ep. 12. p.
Cedar mittite, & intelligite vehementer: & vi- 219. b.
dete ſi facta ſunt talia.

11. Si mutabunt gentes deos ſuos, & iſti non Tertul. adv. Jud.
c. 13. p. 146. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Græc. ipſo initio habet ſimpliciter: Καὶ εἶπε, *Et dixit*; deinde: Τάδε λέγει Κύριος· Ἐμνήσθην, &c. ut in Lat. ſup. Quod autem in Vulgata præmittitur ℣. 1. & 2. *Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Vade, & clama in auribus Jeruſalem, dicens: Hoc*, inquit Hieron. ibid. *in LXX. non habetur; ſed ſub aſteriſcis de Theodotionis editione additum eſt, qui verbum Hebraïcum*, carath, *pro quo nos diximus* clama, *ſive* prædica, *interpretatus eſt* lege: & infra: *Hoc quoque quod poſuimus*, in deſerto, in terra quæ non ſeminatur, *in LXX. non habetur.* Nunc etiam Græcè ultimò ſequitur: τοῦ ἐξακολουθῆσαί σε τῷ ἁγίῳ Ἰσραήλ, λέγει Κύριος· *quando tu ſecuta es ſanctum Iſraël, dicit Dominus.*

℣. 3. Gr. hab. γεννημάτων, *geniminum*, loco *generationum*; paulòque poſt, πλημμελήσουσι, *delinquent*, loco *pœnitebunt*; & ἥξει, *venient*, pro *inducam*; cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 4. Itidem Græcè, hoc excepto, πᾶσα πατριὰ οἴκου, *omnis cognatio domûs*, loco *omnis domus.*

℣. 5. Nil differt Græc. niſi quòd loco *contumaciæ*, hab. πλημμέλημα, *delictum*; paulòque poſt, τῶν ματαίων, *vana*, loco *ſupervacua*; ultimòque, ἐματαιώθησαν, *vani facti ſunt*, pro *fruſtrati ſunt.*

℣. 6. Græcè, loco *Deus qui liberavit*, habetur Κύριος ὁ ἀναγαγὼν, *Dominus qui eduxit*; exinde pro *qui eduxit nos; ducatum præbens*, ſimpliciter, ὁ καθοδηγήσας ἡμᾶς· & pro *ignota*, ἀβάτῳ, *invia*, abſque ſequenti &; extremò, καὶ οὐ κατῴκησεν ἄνθρωπος ἐκεῖ, *neque habitavit homo illic*; at in Compl. υἱὸς ἀνθρώπου ἐκεῖ, ut ſup. & ſanè Hieron. in hunc loc. col. 533. f. ait: *Pro* homine, *LXX.* filium hominis *interpretati ſunt; & pro* imagine mortis, *de Theodotione additum eſt*, umbra mortis, quo ult. carent edit. Rom. & al. Apud Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 307. c. ita: *Et non dixiſtis: Ubi eſt Dominus, qui eduxit nos de terra Ægypti, qui induxit nos in deſerto?*

℣. 7. Concordat Græc. niſi quòd in principio hab. Καὶ ἤγαγον, vel ut in edd. Ald. & Compl. Καὶ εἰσήγαγον, *Et induxi*; ſubinde καρποὺς, *fructus*, num. plur. ultimòque, βδέλυγμα, *abominationem*, loco *exterminationem*, additâ voculâ μου ſup. ad *terram.*

℣. 8. Similia leguntur Græcè, præter ſeqq. οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου, *tenentes legem*, loco *ſeniores legis meæ*; Mſ. Alex. add. μου, & ſub fin. hab. ἐπροφητεύοντο, ubi Rom. ed. ἐπροφήτευον; extremò ibid. ἀνωφελοῦς, *inutile*, loco *inutilia.* Hieron. in Zach. 11. col. 1775. e. legit: *Sacerdotes non dixerunt: Ubi eſt Dominus? tenentes legem meam neſcierunt me, & paſtores prævaricati ſunt in me: & prophetæ prophetabant in Baal, & idola ſecuti ſunt.*

℣. 10. Græc. initio habet: Διότι ἔλθετε εἰς νήσους Χεττιεὶμ, *Idcirco venite ad inſulas Chettiim*; reliqua ut in Lat. ſupra. Tertul. l. adv. Jud. c. 13. p. 146. c. *mittite, & interrogate nimis, ſi facta ſunt talia.*

℣. 11. Conſonat Græc. niſi quòd in principio hab. Εἰ ἀλλάξωνται, *Si mutaverint*; at in Mſ. Alex. ἀλλάξονται. Apud Fulgent. ep. 12. p. 219. b. *Si mutavit gens deos ſuos, & iſti non ſunt dii.* Hieron. in hunc loc. p. 534. e. ad hoc Vulg. *Si mutavit gens deos*, addit, *ſive, deos ſuos*: item

VERSIO ANTIQUA.

Tertul. ubi ſup. ſunt dii : populus autem meus mutavit gloriam ſuam, ex quo nihil proderit eis.

Hieron. in Jer. 2. col. 535. b. ex Lxx. 12. Obſtupuit cœlum ſuper hoc, & inhorruit extra modum & vehementer, dicit Dominus.

Tertul. adv. Jud. c. 13. p. 146. c. 13. Duo hæc mala fecit populus : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi lacus contribulatos, qui non poterant aquam continere.

VULGATA NOVA.

non ſunt dii : populus verò meus mutavit gloriam ſuam in idolum.

12. Obſtupeſcite cœli ſuper hoc, & portæ ejus deſolamini vehementer, dicit Dominus.

13. Duo enim mala fecit populus meus : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi ciſternas, ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas.

VULGATA NOVA.

14. Nunquid ſervus eſt Iſraël, aut vernaculus ? quare ergo factus eſt in prædam ?

15. Super eum rugierunt leones, & dederunt vocem ſuam, poſuerunt terram ejus in ſolitudinem : civitates ejus exuſtæ ſunt, & non eſt qui habitet in eis.

16. Filii quoque Mempheos & Taphnes conſtupraverunt te uſque ad verticem.

17. Nunquid non iſtud factum eſt tibi, quia dereliquiſti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam ?

17... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Iſai. 52. col. 378. a. 18. Et nunc quid tibi eſt, & viæ Ægypti, ut bibas aquam Geon ? & quid tibi eſt, & viæ Aſſyriorum, ut bibas aquam fluminum ?

Cypr. l. 3. Teſtim. p. 321. c. 19. Verberavit te delictio tua, & nequitia tua accuſavit te. Et ſcito, & vide, quia amarum tibi erit quòd dereliqueris me, dicit Dominus Deus tuus, & non ſperaveris in me, dicit Dominus Deus tuus.

20. Quia in ſæculum contribulaſti jugum meum, & dirupiſti vincula tua, & dixiſti : Non ſerviam : ſed ibo ſuper omnem montem excelſum, & ſuper omnem collem altum, & ſuper omne lignum umbroſum : ibi confundar in fornicatione.

Hieron. in Jer. 2. col. 537. ex Lxx. 21. Ego autem plantavi te vineam frugiferam, omnem veram : quomodo converſa es in amaritudinem vitis aliena ?

VULGATA NOVA.

18. Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam ? & quid tibi cum via Aſſyriorum, ut bibas aquam fluminis ?

19. Arguet te malitia tua, & averſio tua increpabit te. Scito, & vide, quia malum & amarum eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum, & non eſſe timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.

20. A ſæculo confregiſti jugum meum, rupiſti vincula mea, & dixiſti : Non ſerviam. In *Inf. 3.*
omni enim colle ſublimi, & ſub omni ligno fron- *6.*
doſo tu proſternebaris meretrix.

21. Ego autem plantavi te vineam electam, *Iſai. 5.*
omne ſemen verum : quomodo ergo converſa es *1.*
mihi in pravum vinea aliena ? *Matth. 21. 33.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

huic ult. *in idolum* ex Vulg. ſubdit : *ſive, de quo ei nihil proderit ;* Gr. ἐξ ἧς ὐκ ὠφεληθήσονται.

℣. 12. Itidem Græcè, detractâ conjunct. &, ante *vehementer.* Tertul. adv. Jud. c. 13. p. 146. c. legit : *Expavit cœlum ſuper iſto.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 321. b. *Exhorruit cœlum in hoc, & abhorruit multùm magis vehementer, dicit Dominus.* Parmen. apud Auguſt. l. 2. cont. ipſum, to. 9. 37. a. *Expectavit* (l. *expavit*) *cœlum ſuper iſtud, & inhorruit multò vehementiùs, dicit Dominus.*

℣. 13. Edit. Rom. initio habet : Ὅτι δύο ϗ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μυ· *Quia duo & mala fecit populus meus ;* ſed à Compl. abeſt καὶ ; ſubinde in Rom. ζωῆς, *vitæ*, loco *vivæ ;* at in Compl. & Mſ. Alex. ζῶντος ; demum loco *contribulatos, qui non poterant*, conſtanter, συντετριμμένυς, οἳ ὐ δυνήσονται· cæt. ut in Lat. ſup. Apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 321. c. *Hæc maligna fecit plebs mea : Dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt ſibi lacus detritos, qui non poterant aquam continere :* & l. 1. p. 277. a. *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt ſibi lacus detritos, qui non poterunt aquam portare :* & l. de unit. Eccl. p. 197. ac ep. 70. p. 125. *qui non poſſunt aquam portare.* Zeno Veron. l. 2. tract. 59. p. 272. *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi lacus detritos, qui non poſſunt aquam portare.* Ambroſ. in Pſ. 61. col. 960. d. *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & fecerunt ſibi contritos lacus :* vide etiam l. de Iſaac, c. 1. col. 356. c. & l. 3. offic. to. 2. 134. b. Hieronym. in Ezech. 47. col. 1053. f. *Duo mala fecit populus meus : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi lacus, qui aquam continere non poſſunt :* & in Oſe. 10. col. 1306. b. *Duo peſſima fecit populus meus : Me dereliq..... & foderunt ſibi lacus contritos, qui non poſſunt aquam continere :* & in Iſai. 54. col. 400. f. *qui non poſſunt aquas continere :* ſic etiam in Ezech. 32. col. 932. c. & in Amos 4. col. 1401. e. S. Paulinus epiſt. 50. p. 298. c. *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi lacus contritos, qui non tenent aquam.* Parmen. apud Aug. l. 2. cont. ipſum, to. 9. 37. a. *Quoniam duo nequam fecit populus iſte : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt ſibi lacus detritos, qui non poſſunt aquam portare.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. to. 9. Aug. col. 5. b. *Duo mala fecit populus iſte : Me dereliquerunt, & effoderunt ſibi lacus detritos, qui copiam non poſſunt portare.* Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 324. b. *Duo nequam fecit populus iſte : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi lacus contritos, qui non potuerunt aquam portare :* at l. cont. Varimad. p. 747. b. *Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Duo mala fecit populus meus : Me reliquerunt..... & foderunt ſibi lacus detritos, qui aquam non poſſunt continere.* Concinit Optat. l. 4. cont. Donat. p. 76. a. ab his, *dereliquerunt fontem.* Similiter ap. Hilar. in Pſ. 97. *Me dereliq. fontem aquæ vivæ.*

℣. 17. Quod Vulgata extremò addit : *eo tempore, quo ducebat te per viam*, hoc *in LXX. non habetur*, inquit Hieron. in hunc loc. col. 536. a. deeſt pariter hodie in Græco.

℣. 18. Ita Græcè ad verbum, detracto duplici *eſt.* Rurſus Hieron. in Oſe. 2. col. 1246. b. *Quid tibi, & viæ Ægypti, ut bibas aquam Geon ? & quid tibi, & viæ Aſſyriorum, ut bibas aquas fluminum ?* & in Iſai. 50. col. 360. d. *quid tibi eſt, & viæ Aſſyriorum, ut bibas aquas fluminum ?* item in hunc Jerem. loc. col. 536. b. dicit : *Pro* ſior, *nos* turbidam *interpretati ſumus, quod verbum Hebraïcum ſignificat ; pro quo Communis Editio habet* Gæon. Similiter apud Ambroſ. in Pſ. 1. col. 755. d. *Quid tibi, & viæ Ægypti, ut bibas aquam Geon ?* & l. de Tob. c. 7. col. 599. f. *Quid tibi, ut bibas aquam Geon ?*

℣. 19. Græc. in principio habet : Παιδεύσει σε ἡ ἀποστασία συ, ϗ ἡ κακία συ ἐλέγξει σε· item infra, εὐδόκησα ἐπὶ σοὶ, *complacui in te*, loco *ſperaveris in me ;* cæt. ut in Lat. ſup. detracto tamen verbo *erit*, poſt hoc, *amarum tibi.* Iren. l. 4. c. 37. p. 283. b. initio legit : *Emendabit te abſceſſio tua.* Hieron. in Jer. 2. col. 536. e. nimirum ex LXX. *Erudiet te prævaricatio tua :* & in Iſai. 19. col. 184. f. *Arguet te prævaricatio tua, & malitia tua corripiet te.*

℣. 20. Græc. ipſo initio hab. Ὅτι ἀπ' αἰῶνος συνέτριψας τὸν ζυγόν συ, *Quia à ſæculo contriviſti jugum tuum ;* paulòque poſt addit σοὶ, verbo *ſerviam ;* delet verò ſeqq. *ſuper omnem montem excelſum & ;* ſubinde loco *ſuper omne*, hab. ὑποκάτω παντὸς, *ſubtus omne ;* & pro *confundar*, διαχυθήσομαι, *diffundar*, adjunctâ voculâ μυ, in fine. Hieron. in hunc Jer. loc. 536. f. Vulgatam nov. Veteri ita intermiſcet : *jugum meum, ſive* tuum..... *vincula mea ſive* tua..... *tu proſternebaris meretrix, ſive* ibi diffundebaris in fornicatione : & in Oſe. 4. col. 1261. a. *Me dereliquiſti*, inquit, *& dixiſti : Vadam ſuper omnem collem excelſum, & diffundar in fornicatione mea ſubter omni ligno frondoſo.*

℣. 21. Itidem Græcè. Hieron. in Iſai. 5. col. 45. d. rurſus habet : *Ego plantavi te vineam fructiferam, totam veram : quomodo converſa es in amaritudinem vinea aliena ?* ſimiliter in Iſai. 32. col. 270. e. præter hoc ult. *vitis alienæ :* item in Matth. 27. to. 4. 137. f. *quomodo facta*

VULGATA NOVA.

22. Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.

23. Quomodo dicis: Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias tuas in convalle, scito quid feceris: cursor levis explicans vias suas.

24. Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui: nullus avertet eam: omnes qui quærunt eam, non deficient: in menstruis ejus invenient eam.

25. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Et dixisti: Desperavi, nequaquam faciam: adamavi quippe alienos, & post eos ambulabo.

26. Quomodo confunditur fur quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, ipsi & reges eorum, principes, & sacerdotes, & prophetæ eorum,

27. dicentes ligno: Pater meus es tu: & la-
Inf. 32. pidi: Tu me genuisti: verterunt ad me tergum,
33. & non faciem, & in tempore afflictionis suæ dicent: Surge, & libera nos.

28. Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi? surgant
Inf. 11. & liberent te in tempore afflictionis tuæ: secun-
13. dùm numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui Juda.

29. Quid vultis mecum judicio contendere? omnes dereliquistis me, dicit Dominus.

30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator

31. generatio vestra. Videte verbum Domini: Nunquid solitudo factus sum Israëli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te?

VERSIO ANTIQUA.

22..... *Vide Not.*

23..... vide vias tuas in sepulcro multitudinis, scito quid feceris: ad vesperam vox ejus ululavit: *Hieron. ubi sup.*

24. vias suas dilatavit super aquas solitudinis, in desiderio animæ suæ spiritu portabatur: tradita est, quis convertet eam? omnes qui quærunt illam, non laborabunt: & in humilitate illius reperient illam. *Ibid. 538.*

25. Averte pedem tuum ab aspera via, & faucem tuam à siti. Quæ autem dixit: Confortabor: quia dilexit exteros, & post illos abibat. *Lucif. Cal. l. de non conv. cum hær. p. 223. f.*

26. Quemadmodum confunditur fur cùm comprehensus fuerit, sic confundentur filii Israël, ipsi & reges eorum, & principes ipsorum, & sacerdotes ipsorum, & prophetæ.

27. Ligno & lapidi dixerunt: Quia pater meus es tu: & lapidi: Tu genuisti me: & converterunt ad me dorsum, & non faciem suam..... *Cypr. l. 3. Testim. p. 321. c.*

28. Ubi sunt dii tui, quos feceras? resurgant, & salvam te faciant in tempore malorum tuorum..... [a] & juxta numerum viarum Jerusalem immolabant Baal. *Hieron. in Isai. 57. col. 421. d.* [a] *Idem in Jer. 2. col. 539. ex Lxx.*

29. Ut quid loquimini ad me? omnes vos impiè egistis, & omnes vos deliquistis in me, dicit Dominus. *Lucif. Cal. l. de non conv. cum hær. p. 223. f.*

30. Sine causa percussi filios vestros, disciplinam non recepistis: devoravit gladius prophetas vestros [b] quasi leo vastator, *Hieron. in Isai. 1. col. 11. b.* [b] *Idem in Jer. 2. col. 539. f. ex Lxx.*

31. & non timuistis. Audite verbum Domini: hæc dicit Dominus: Nunquid solitudo factus sum Israëli, aut terra plena sentium: quia dixit populus meus: Non serviemus, nec veniemus ad te? *Ibid. 540.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

es in amaritudinem vitis alienæ? & sup. in c. 26. col. 128. d. *quomodo mutata es in amaritud. vitis alienæ?* quam vocem *alienæ*, rursum habet in Matth. 15. col. 68. b. sicut in Ezech. 15. col. 781. c. Ambros. etiam in Ps. 36. col. 786. c. legit: *Ego te plantavi vitem fructiferam, totam veram:* & in Luc. 9. col. 1407. b. *Plantavi te vitem fructuosam, omnem veram:* & l. 4. de fide, col. 550. d. *Ego plantavi te vitem fructiferam: quomodo conversa es in amaritudinem vitis alienæ?* Rufin. l. 2. de bened. Patr. p. 10. b. *Ego te plantavi vineam frugiferam, totam feracem: quomodo conversa es in amaritudinem vitis alienæ?* S. Paulin. ep. 10. p. 47. c. *Ego te plantavi vitem fructuosam: tu verò conversus es in amaritudinem vitis alienæ.* Fulgent. l. 1. de dupl. præd. c. 23. p. 18. c. *Ego te plantavi vineam fructiferam: quomodo conversa es in amaritudinem vitis alienæ?*

℣. 22. Hieron. in hunc loc. 537. b. ait: *Pro* herba borith, *quam nos, ut in Hebræo posita est, vertimus, LXX. transtulerunt* πόαν (nunc ποίαν) *ut significarent* herbam fullonum.

℣. 23. Hieron. his Vulgatæ verbis, *vide vias tuas in convalle*, subdit: *sive* valle, *quæ Hebraïcè dicitur* ge, *& à LXX. interpretatur* πολυάνδρειον, *quod sermone nostro dici potest, sepulcrum multitudinis.* Edit. quoque Rom. fert: ἴδε τὰς ὁδούς σου ἐν τῷ πολυανδρίῳ, καὶ γνῶθι τί ἐποίησας· reliqua ut in Lat. sup.

℣. 24. Ita Hieron. ex ed. LXX. Congruunt etiam cum Græco hod. nisi hoc excipias sing. *in desiderio*, pro quo, ἐν ἐπιθυμίαις, *in desideriis;* tollitur quoque *&*, post *laborabunt.*

℣. 25. Itidem Græcè, nisi hæc excipias med. Ἡ δὲ εἶπεν· Ἀνδριοῦμαι, *Illa autem dixit: Viriliter agam.* Hieron. in hunc loc. col. 538. c. ita refert ex LXX. *Converte pedem tuum à via aspera, & guttur tuum à siti. Quæ dixit: Viriliter agam: quoniam dilexi alienos, & post eos ambulavi:* in ed. etiam Compl. ἠγάπησα, *dilexi*, non ἠγάπηκε, *dilexit*, ut in ed. Rom.

℣. 26. Græc. initio sic habet: Ὡς αἰσχύνη κλέπτου ὅταν ἁλῷ, &c. *Sicut confusio furis cùm deprehensus fuerit;* reliqua ut sup. addito uno αὐτῶν, *ipsorum*, in fine.

℣. 27. Consonat Græc. detracta voce *lapidi*, ante *dixerunt;* extremò etiam legitur num. plur. νῶτα, καὶ οὐ πρόσωπα αὐτῶν. Ambros. in Luc. 15. col. 1463. b. ait: *noli ligno dicere: Pater meus es tu:* sic etiam l. 1. offic. col. 31. e. Apud August. in Ps. 113. to. 4. 1260. a. *dicentes ligno: Pater meus es tu: & lapidi: Tu me genuisti.* Rufin. l. 1. de bened. Patr. p. 2. b. addit: *converterunt ad me dorsa sua, & non faciem.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 9. p. 133. d. *verterunt ad me dorsum suum, & non facies suas.*

℣. 28. Gr. Καὶ ποῦ εἰσὶν οἱ θεοί σου, οὓς ἐποίησας σεαυτῷ; εἰ ἀναστήσονται, καὶ σώσουσιν ἐν καιρῷ τῆς κακώσεώς σου, &c. *Et ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi? si surgent, & salvabunt in tempore afflictionis tuæ?* postrema ut in Lat. sup. quæ Hieron. testatur à LXX. fuisse superaddita: *Quodque sequitur*, inquit, *& juxta numerum*, &c. *à LXX. additum est.*

℣. 29. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd pro *deliquistis*, hab. ἠνομήσατε, *iniquè egistis.* Aug. autem l. 2. de pecc. mer. to. 10. 48. b. initio leg. cum Vulg. *Quid vultis mecum judicio contendere?* & Hieron. in hunc Jer. loc. col. 539. e. ait: *Quodque sequitur:* & omnes iniquè egistis in me, *à LXX. additum est.*

℣. 30. Sic habetur Græcè. Ita rursum apud Hieron. in Isai. 9. col. 88. e. & in Soph. 2. col. 1658. a. usque ad verbum *devoravit:* item in Amos 4. col. 1400. d. præter adverb. 1. *frustra*, pro *sine causa;* Gr. μάτην. Cypr. verò ep. ad Demetr. p. 218. b. legit: *Sine causa percussi filios vestros, disciplinam non exceperunt.* Itidem August. l. 3. cont. ep. Parmen. to. 9. col. 76. d. excepto ult. *receperunt:* at epist. 93. to. 2. 231. c. sic: *Frustra flagellavi filios vestros, disciplinam non receperunt.* In Græco tamen constanter, οὐκ ἐδέξασθε· unde Hieron. in hunc Jer. loc. col. 539. c. ait, loco *non receperunt*, posuisse LXX. *non recepistis;* item inf. ad hoc Vulg. *devoravit gladius vester*, ait: *LXX. non habent* vester; *sed simpliciter interpretati sunt* devoravit gladius prophetas vestros.

℣. 31. Eadem exhibet Gr. edit. Rom. præter adv. interr. διατί, *cur*, pro conj. *quia;* at in Compl. διότι; subinde pro *serviemus*, est κυριευθησόμεθα, sed in Ms. Alex. δουλευθησόμεθα. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 725. b. *Nunquid solitudo factus sum domui Israël, aut terra in incultum derelicta?* Gr. κεχερσωμένη.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 3. col. 42. e. 32. Si oblivisci potest sponsa ornatus sui, aut virgo fasciæ pectoralis suæ; & ego obliviscar tui, dicit Dominus.

Lucif. Cal. l. 2. pro S. Ath. p. 200. c. 33..... tu malignatus es, ut coinquinares vias tuas,

34. & in manibus tuis inventus est sanguis animarum innocentium: [a] non in foveis inveni eos, sed sub omni quercu.

[a] Hieron. in Jer. 2. col. 540. e.

Ibid. 540. f. 36. Quomodo contempsisti nimis.....

37..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

32. Nunquid obliviscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? populus verò meus oblitus est mei diebus innumeris.

33. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas,

34. & in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum & innocentum? non in fossis inveni eos, sed in omnibus quæ supra memoravi.

35. Et dixisti: Absque peccato & innocens ego sum: & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego judicio contendam tecum, eò quòd dixeris: Non peccavi.

36. Quàm vilis facta es nimis, iterans vias tuas! & ab Ægypto confundêris, sicut confusa es ab Assur.

37. Nam & ab ista egredieris, & manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum in ea.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 32. Græc. Μὴ ἐπιλήσεται νύμφη τὸν κόσμον αὐτῆς, καὶ παρθένος τὴν στηθοδεσμίδα αὐτῆς; ὁ δὲ λαός μου ἐπελάθετό μου ἡμέρας, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· i. e. *Nunquid obliviscetur sponsa ornamenti sui, & virgo fasciæ pectoralis suæ? populus autem meus oblitus est mei diebus, quorum non est numerus.*

℣. 33. Ita Græcè.

℣. 34. Consonat Græc. nisi quòd hab. num. plur. εὑρέθησαν αἵματα, *inventi sunt sanguines.* Hieron. quoque in Jer. 2. col. 540. e. ait pro *alis*, ap. LXX. legi *manibus*: item infra: *Pauperes*, inquit, *de Hebraïco posuimus, qui in LXX. non habentur.*

℣. 36. Græc. Ὅτι κατεφρόνησας σφόδρα.

℣. 37. Hieron. in Jer. 2. col. 541. a. dicit pro *confidentia*, alibi *spem* legi: *Confidentiam*, inquit, *sive spem tuam*, procul dubio è LXX. ubi sic: ὅτι ἀπώσατο Κύριος τὴν ἐλπίδα σου, &c.

CAPUT III.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jer. 3. col. 541. c. 1. Tantùm dicitur: [a] Si contaminata fuerit mulier, nunquid revertetur ad eam vir suus? & tu fornicata es in pastoribus multis, & sic revertere ad me, dicit Dominus.

[a] Auct. l. de promiss. c. 15. p. 139. c.

Hieron. in Jer. 3. col. 541. e. 542. a. 2..... quasi cornix deserta: & interfecisti.....

3. & habuisti pastores multos in offensionem tui: facies meretricis facta est tibi, sine rubore facta es ad omnes.

Hieron. in Joel. 1. col. 1343. b. 4. Non ut Dominum me vocasti, & patrem, & principem virginitatis tuæ.

Gaud. Brix. ser. 8. p. 955. d. 6..... Vidisti quæ fecit mihi habitatio domus

VULGATA NOVA.

1. Vulgò dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid revertetur ad eam ultra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.

2. Leva oculos tuos in directum, & vide ubi non prostrata sis: in viis sedebas, exspectans eos quasi latro in solitudine: & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis.

3. Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluviarum, & serotinus imber non fuit: frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.

4. Ergo saltem amodo voca me: Pater meus, dux virginitatis meæ tu es:

5. Nunquid irascêris in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti.

6. Et dixit Dominus ad me in diebus Josiæ

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic habet Auct. l. de promiss. ab his, *Si contaminata fuerit*, &c. Hieron. verò ubi sup. testatur ipso initio posuisse LXX. *Tantùm dicitur*, loco *Vulgò dicitur*, quod habetur in Vulg. attamen neutrum legitur hodie in edit. LXX. sed simpliciter ista: Ἐὰν ἐξαποστείλῃ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀπέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· μὴ ἀνακάμπτουσα ἀνακάμψει πρὸς αὐτὸν ἔτι; οὐ μιαινομένη μιανθήσεται ἡ γυνὴ ἐκείνη; καὶ σὺ ἐξεπόρνευσας ἐν ποιμέσι πολλοῖς, καὶ ἀνέκαμπτες πρός με, λέγει Κύριος· i. e. *Si dimiserit vir uxorem suam, & recesserit ab eo, & facta fuerit viro alteri: nunquid revertens revertetur ad eum ultra? nonne inquinata inquinabitur mulier illa? & tu fornicata es in pastoribus multis, & revertebaris ad me, dicit Dominus.* Hieron. etiam in hunc Jerem. loc. col. 541. c. ad hoc Vulg. *mulier illa*, addit, sive *terra illa*; item huic *amatoribus*, subdit, vel *pastoribus*; his denique, *tamen revertere ad me, dicit Dominus*, seqq. ista, vel *revertebaris ad me, dicit Dominus*: & sanè, inquit, *in Hebræo, post fornicationem suscipit pœnitentem, & hortatur ut revertatur ad se: in LXX. verò, non provocat ad pœnitentiam, sed arguit impudentiam meretricis, quòd post adulterium reverti audeat ad maritum.*

℣. 2. Ita Hieron. ex edit. LXX. pro his Vulg. verbis: *quasi latro in solitudine: & polluisti*: nunc etiam Græcè, ὡσεὶ κορώνη ἐρημουμένη· καὶ ἐμίανας, &c. Victor: Alius pro ἐμίανας, edidit ἐφονοκτόνεις, *interficiebas*, teste Nobilio.

℣. 3. Suffragatur editio Rom. nisi quòd pro *tibi*, habet σου; Ms. verò Alex. cum Compl. σοί. Idem Hieron. in Ezech. 7. col. 740. f. legit: *facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere*: & in Ose. 2. col. 1246. a. necnon epist. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 32. f. *facies meretricis facta est tibi, impudorata es tu*; Gr. verò ut sup. ἀπηνηχύντησας πρὸς πάντας.

℣. 4. Ita rursum legit Hieron. in Isai. 54. col. 390. f. præter hoc, *neque ut patrem*: item in Ose. 2. col. 1253. a. *Non ut Dominum me invocasti, aut patrem, aut principem*, &c. ut sup. At in Græco: Οὐχ ὡς οἶκόν με ἐκάλεσας, καὶ πατέρα, καὶ ἀρχηγὸν, &c. *Nonne tanquam domum me vocasti, & patrem, & ducem*, &c. ut sup. nonnulli pro οἶκον, hab. οἰκεῖον, *domesticum*, teste Nobilio.

℣. 6. Ita Græcè; nisi quòd loco *habitatio domûs*, simpliciter habetur ἡ κατοικία; item inf. pro *abiit*..... & *for-*

VULGATA NOVA.

Sup. 2. 20. regis : Nunquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israël ? abiit sibimet super omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi.

7. Et dixi, cùm fecisset hæc omnia : Ad me revertere : & non est reversa. Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda,

8. quia pro eo, quòd mœchata esset aversatrix Israël, dimisissem eam, & dedissem ei libellum repudii : & non timuit prævaricatrix Juda soror ejus, sed abiit, & fornicata est etiam ipsa.

9. Et facilitate fornicationis suæ contaminavit terram, & mœchata est cum lapide & ligno.

10. Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Juda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus.

11. Et dixit Dominus ad me : Justificavit animam suam aversatrix Israël, comparatione prævaricatricis Judæ.

12. Vade, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices : Revertere aversatrix Israël, ait Dominus, & non avertam faciem meam à vobis : quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum.

13. Veruntamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum prævaricata es : & dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & vocem meam non audisti, ait Dominus.

14. Convertimini filii revertentes, dicit Dominus : quia ego vir vester : & assumam vos unum de civitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion.

15. Et dabo vobis pastores juxta cor meum, & pascent vos scientiâ & doctrinâ.

VERSIO ANTIQUA.

Israël ? abiit super omnem montem excelsum, & subtus omne lignum nemorosum, & fornicata est illic in idolis, & * mœchabatur lignum & lapidem. *Gaud. Brix. ubi sup.*

** Edit. vitiosè* machinabatur; *vid. inf. ℣. 9.*

7. Et dixi, postquam hæc omnia fornicata est : Revertere ad me : & non est conversa.....

8..... & dimisi eam, & dedi ei libellum repudii.....

9..... & mœchata est in lignum & lapidem. *Cypr. ep. 63. p. 110. a.*

10. Et in his omnibus non est reversa ad me.....

12. Vade, & lege sermones istos ad Aquilonem, & dic : Convertere ad me domus Israël, dicit Dominus, [a] & non firmabo faciem meam in vos : quia misericors ego sum, dicit Dominus, & non irascar vobis in ævum. *Tichon. reg. 7. p. 64. g.*

[a] Auct. quæst. ex utroq. Test. q. 102. ap. Aug. to. 3. 94. g.

13. Veruntamen cognosce delictum tuum : impiè egisti, & posuisti vias tuas in alienos subtus omne lignum nemorosum.....

14. Convertimini filii vagi & recedentes, dicit Dominus, quia ego dominator vestri : & assumam vos unum de civitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion. *Hieron. in Jer. 3. col. 544. b.*

15. Et dabo vobis pastores secundùm cor meum, & pascent vos pascentes cum disciplina. *Lucif. Cal. l. 1. & 2. pro S. Athan. p. 183. a. 190. b. 201. a.*

VULGATA NOVA.

16. Cùmque multiplicati fueritis, & creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus : non dicent ultra : Arca testamenti Domini : neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius : nec visitabitur, nec fiet ultra.

16..... *Vide Not.*

17. In tempore illo vocabunt Jerusalem Solium Domini : & congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem, & non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.

18. In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israël, & venient simul de terra Aquilonis ad terram, quam dedi patribus vestris.

VULGATA NOVA.

19. Ego autem dixi : Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem, hæreditatem præclaram exercituum gentium ? Et dixi : Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.

VERSIO ANTIQUA.

19..... & dabo tibi..... hæreditatem nominatam Dei omnipotentis gentium..... *Hieron. in Jer. 3. col. 545. a.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nicata est, ita, ἐπορεύθησαν..... ἐπόρνευσαν, prætermissis his quæ sequuntur, *in idolis, & machinabatur lignum & lapidem ;* sed in edd. Ald. & Compl. est, ἐπορεύθη..... ἐπόρνευσεν, ut supra. Hieron. in Ose. 4. col. 1261. a. habet : *& mœchabantur in ligno & lapide :* deinde, *Et dixi*, &c.

℣. 7. Hieron. in Ose. 4. col. 1261. a. ita legit : *Et dixi, postquam fornicati sunt cum his omnibus : Revertere ad me : & non est reversa in toto corde, sed in mendacio*, &c. Victor autem Tun. l. de pœnit. ap. Ambros. col. 596. a. unà cum Gr. *Et dixi, postquam fornicata es hæc omnia : Ad me revertere : & non es reversa :* & inf. col. 601. c. *Et dixi, postquam fornicata est omnia hæc : Ad me revertere : & noluit ad me reverti.*

℣. 8. Itidem Græcè.

℣. 9. Hieron. in Isai. 57. col. 416. f. *& mœchabantur in lignum & lapidem.* Græc. καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον.

℣. 10. Ita in Græco.

℣. 12. Hæc tota congruunt cum Græco ; excepto uno *dic*, pro quo, ἐρεῖς, *dices.* Hieron. in hunc loc. col. 543. d. utramque Vulg. jungit simul hoc modo : *Vade & clama, sive* lege..... *& non avertam, sive* firmabo..... *à vobis, sive* super vos, (inf. contra vos,) *quia sanctus, sive* misericors : item infra dicit : *Verbum Hebraïcum* carath, & voca, & clama, & lege *significat ; unde Aquila & Symm.* clamita, *LXX. & Theodotio* lege *interpretati sunt ;* Gr. ἀνάγνωθι. Auct. quæst. ex utroq. Test. q. 102. col. 94. g. legit : *Vade, & dic : Revertere ad me commoratio Israël, dicit Dominus, & non firmabo*, &c. ut supra. In Gr. etiam ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ.

℣. 13. Græc. Πλὴν γνῶθι τὴν ἀδικίαν σου, ὅτι εἰς Κύριον τὸν Θεόν σου ἠσέβησας· καὶ διέχεας τὰς ὁδούς σου, &c. ut in Lat. supra. Hieron. in hunc loc. col. 543. d. *Veruntamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum impiè egisti : & effudisti vias tuas*, &c. de Vulg.

℣. 14. Græc. Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἀφεστηκότες, λέγει Κύριος, διότι ἐγὼ κατακυριεύσω ὑμῶν· *Convertimini filii qui recessistis, dicit Dominus, quia ego dominabor vestri ;* reliqua ut in Vulg. & Lat. sup. quæ quoniam non differunt inter se, textui nostro adnectere non dubitavimus.

℣. 15. Eadem rursus habet Lucif. l. de non parc. in De. del. p. 230. vel 232. h. 236. vel 238. a. Item Cypr. cùm epist. 62. p. 102. b. & l. de hab. virg. p. 173. b. tum l. 1. & 3. Testim. p. 279. b. 324. a. Similiter August. ser. 313. to. 5. 1258. f. detracto verbo *pascentes :* & ser. 46. col. 237. e. alludens dicit : *Et constituam eis pastores..... & pascent eas cum disciplina ;* Gr. μετ᾽ ἐπιστήμης, *cum scientia ;* cæt. ut in textu Lucif.

℣. 16. Hieron. in hunc loc. col. 544. b. habet : *Arca pacti, vel testamenti*, è Gr. Κιβωτὸς διαθήκης.

℣. 19. Itidem Græcè, præter vocem *nominatam*, quæ deest : at Theodoret. videtur addere ὀνομαστὴν, si Nobi-

Vulgata nova.

20. Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israël, dicit Dominus.

21. Vox in viis audita est, ploratus & ululatus filiorum Israël: quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui. 21... *Vide Not.*

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 51. col. 369. e.

22. Convertimini ad me filii convertentes, & ego sanabo contritiones vestras.....

Vulgata nova.

22. Convertimini filii revertentes, & sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

Vulgata nova.

23. Verè mendaces erant colles, & multitudo montium: verè in Domino Deo nostro salus Israël. 23... *Vide Not.*

24. Confusio comêdit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum, & armenta eorum, filios eorum, & filias eorum.

25. Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos, & patres nostri, ab adolescentia nostra usque ad diem hanc: & non audivimus vocem Domini Dei nostri.

Notæ ad Versionem antiquam.

lio fides.

℣. 21. Hieron. in hunc loc. 545. c. habet: *Vox in viis, sive in labiis*, è Gr. Φωνὴ ἐκ χειλέων.

℣. 22. Sic iterum legit Hieron. epist. 27. ad Marcell. to. 4. col. 65. b. præter unum *curabo*, pro *sanabo*: at in Naum 2. col. 1572. e. *Revertimini ad me filii revertentes, & sanabo contritiones vestras.* Græc. Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, ϗ ἰάσομαι τὰ, &c. ut sup. Rursum hab. Hieron. *contritiones*, in Jerem. 3. col. 545. c. Auctor l. de vita Chr. ap. August. to. 6. 185. c. *Convertimini filii convertentes, & ego sanabo contritionem vestram.* Victor Tun. l. de pœnit. c. 25. ap. Ambr. 602. f. *Revertimini filii revertentes, & sanabo tribulationem vestram.*

℣. 23. Apud Hieron. in hunc loc. 545. e. sic: *multitudo, sive* fortitudo *montium;* Gr. ἡ δύναμις τῶν ὀρέων.

CAPUT IV.

Versio antiqua.

Hieron. in Jer. 4. col. 546. b.

1. SI conversus fuerit Israël, ait Dominus, ad me convertetur......

Vulgata nova.

1. SI reverteris Israël, ait Dominus, ad me convertere: si abstuleris offendicula tua à facie mea, non commoveberis.

2. Et jurabis: Vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in justitia: & benedicent eum gentes, ipsumque laudabunt.

Versio antiqua.

Cypr. l. 1. Test. p. 278. b.

3. Hæc dicit Dominus viris Juda, & qui inhabitant Jerusalem: Renovate inter vos novitatem, & ne seminaveritis in spinis:

4. circumcidite vos Deo vestro, & circumcidite præputium cordis vestri: ne exeat sicut ignis ira mea, & exurat, & non sit qui exstinguat [a] à facie nequitiæ adinventionum vestrarum.

[a] Hieron. in Jer. 4. col. 546. f.

Vulgata nova.

3. Hæc enim dicit Dominus viro Juda & Jerusalem: Novate vobis novale, & nolite serere super spinas: Ose. 10. 12.

4. circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum viri Juda, & habitatores Jerusalem: ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui exstinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum.

Vulgata nova.

5. Annuntiate in Juda, & in Jerusalem auditum facite: loquimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite: Congregamini, & ingrediamur civitates munitas,

Sup. 1. 14.

6. levate signum in Sion. Confortamini, nolite stare, quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam.

7. Ascendit leo de cubili suo, & prædo gentium se levavit: egressus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem: civitates tuæ vastabuntur, remanentes absque habitatore.

8. Super hoc accingite vos ciliciis, plangite & ululate: quia non est aversa ira furoris Domini à nobis. 8... *Vide Not.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita in Græco.

℣. 3. Eadem refert Lact. l. 4. Instit. c. 17. p. 580. ad verbum. Sic etiam legitur Græcè, præter seq. Νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, *Novate vobis ipsis novalia.* Tertul. l. cont. Jud. c. 3. p. 137. b. *Innovate vobis novitatem, & nolite seminare in spinis*: at l. 1. adv. Marc. p. 626. b. *Renovate vobis novamen novum*: & l. 4. & 5. p. 705. b. 802. a. *Novate vobis novamen novum*: itidem sup. p. 697. b. subnexis his, *& ne severitis in spinas.* Zeno Veron. l. 1. tract. 13. p. 98. *Hæc dicit Dominus viris Juda, & omnibus qui habitant in Jerusalem: Renovate inter vos novitatem, & ne seminaveritis in spinis.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 10. c. *Viri Juda, & qui habitatis Jerusalem, renovate vobis novale, & nolite serere super spinas.* Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 536. *nolite serere in spinis.*

℣. 4. Concinit Lact. ad verbum l. 4. Instit. c. 17. p. 580. ad hoc usque, *exstinguat* incl. nisi quòd hab. *Domino Deo.* Zeno Veron. l. 1. tract. 13. p. 98. post hoc, *in spinis*, proximè addit: *circumcidite præputium cordis vestri: ne exeat sicut ignis ira mea, & exurat, & non sit qui exstinguat.* Tertul. verò l. 1. adv. Marc. p. 626. b. *& circumcidimini Deo vestro, & circumcidimini præputia cordis vestri*: ita rursum l. 4. & 5. p. 697. b. 785. c. at l. cont. Jud. c. 3. p. 137. b. *circumcidimini Deo, & circumcidite præputium cordis vestri.* Ambrosiast. p. 42. a. 209. d. *circumcidite vos Deo, & circumcidite præputium cordis vestri*: & sup. 105. c. *circumcidite duritiam cordis vestri.* Hieron. verò l. 1. in ep. ad Ephes. to. 4. 343. d. ita legit: *circumcidimini Deo vestro, & nolite circumcidere carnem præputii vestri.* Sed Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 536. *circumcidite vos Deo vestro, circumcidite præputium cordis vestri.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 10. c. *circumcidimini Deo vestro, & circumcidite præputia cordis vestri: ne exeat ira, & exurat, & non sit qui exstinguat.* Quod autem subnexuimus, *à facie nequitiæ*, de Græco sumpsimus; ap. Hieron. enim ita sequitur: *propter malitiam cogitationum, sive* adinventionum *vestrarum.* In edit. Rom. sic: περιτμήθητε τῷ Θεῷ ὑμῶν, ϗ περιτέμεσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἄνδρες Ἰούδα, ϗ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ· μὴ ἐξέλθῃ ὡς πῦρ ὁ θυμός μου, ϗ ἐκκαυθήσεται, ϗ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων ὑμῶν.

℣. 8. Hieron. in hunc loc. 547. f. hab. *Super hoc ac-*

VULGATA NOVA.

9. Et erit in die illa, dicit Dominus: Peribit cor regis, & cor principum: & obstupescent sacerdotes, & prophetæ consternabuntur.

9... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
10. Et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus, ergone decepisti populum istum & Jerusalem, dicens: Pax erit vobis: & ecce pervenit gladius usque ad animam?	10..... O Domine Deus.....

Hieron. in Jer. 4. col. 548. a.

VULGATA NOVA.

11. In tempore illo dicetur populo huic & Jerusalem: Ventus urens in viis, quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum, & ad purgandum.

11... *Vide Not.*

12. Spiritus plenus ex his veniet mihi: & nunc ego loquar judicia mea cum eis.

13. Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus ejus: velociores aquilis equi illius: væ nobis quoniam vastati sumus.

14. Lava à malitia cor tuum Jerusalem, ut salva fias: usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?

15. Vox enim annuntiantis à Dan, & notum facientis idolum de monte Ephraim.

15. *Vide Not.*

16. Dicite gentibus: Ecce auditum est in Jerusalem custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Juda vocem suam.

17. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.

18. Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum. *Sap. 1. 3. 5.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
19. Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælii.	19. Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo.....

Ambr. l. de ob. Val. col. 1182. d.

VULGATA NOVA.

20. Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis terra: repentè vastata sunt tabernacula mea, subitò pelles meæ.

21. Usquequo videbo fugientem, audiam vocem buccinæ?

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
22. Quia stultus populus meus me non cognovit: filii insipientes sunt, & vecordes: sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.	22. Qui præsunt populo meo, me nesciebant: filii insensati, & imprudentes sunt: sapientes sunt in malefaciendo, bene autem facere non cognoverunt.

Iren. l. 4. c. 2. p. 230. a.

VULGATA NOVA.

23. Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili; & cœlos, & non erat lux in eis.

24. Vidi montes, & ecce movebantur: & omnes colles conturbati sunt.

25. Intuitus sum, & non erat homo: & omne volatile cœli recessit.

26. Aspexi, & ecce Carmelus desertus: & omnes urbes ejus destructæ sunt à facie Domini, & à facie iræ furoris ejus.

27. Hæc enim dicit Dominus: Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem non faciam.

28. Lugebit terra, & mœrebunt cœli desuper: eò quòd locutus sum, cogitavi, & non pœnituit me, nec aversus sum ab eo.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
29. A voce equitis & mittentis sagittam, fugit omnis civitas: ingressi sunt ardua, & ascenderunt rupes: universæ urbes derelictæ sunt, & non habitat in eis homo.	29. A voce equitis & intendentis arcum, fugit omnis regio: & ingressi sunt saltus, sive speluncas.....

Hieron. in Jer. 4. col. 551. b.

VULGATA NOVA.

30. Tu autem vastata quid facies? cùm vestieris te coccino, cùm ornata fueris monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos, frustra componêris: contempserunt te amatores tui, animam tuam quærent.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cingite..... non est aversa ira furoris Domini à nobis: sive, ut LXX. transtulerunt, à vobis.

℣. 9. Hieron. ubi sup. 548. a. ait: *Ipsi quoque sacerdotes, qui legem Domini docere debuerant..... quodam stupore infatuati, vertentur in amentiam: sic enim LXX. transtulerunt, pro stupore, excessum mentis exprimentes.* Edit. Rom. ϰ̀ οἱ ἱερεῖς ἐκϛήσονται.

℣. 10. Ita LXX. teste Hieronymo, pro *Heu, heu, heu Domine Deus.* In edit. Rom. Ὦ δέσποτα Κύριε, *O dominator Domine.*

℣. 11. Hieron. in hunc loc. 548. c. *Ventus urens, sive roris;* sed mendosè, ni fallor, pro *erroris*, nam in Gr. Πνεῦμα πλανήσεως.

℣. 15. Hieron. in hunc loc. 549. b. *Vox enim..... notum facientis idolum, vel* dolorem. Gr. ϰ̀ ἀκουσθήσεται πόνος, *& audietur dolor.*

℣. 19. Ambros. ibid. hæc præmittit: *Implevit me amaritudine, inebriavit me felle;* quæ absunt à Græco: abest pariter in ipso 1. *doleo.* Eadem repetit Ambros. l. de fuga sæc. c. 7. col. 434. d. & epist. 36. col. 930. a. *Ventrem meum doleo*, &c. Hieron. in Jer. 4. 549. f. ad hoc Vulg. *turbati sunt*, subdit: *Ubi nos juxta Symmachum posuimus* turbati sunt, *& in Hebræo scriptum est* homa, *LXX. & Theodotio posuerunt* μαιμάσσει, *quod verbum usque impræsentiarum, quid significet, ignoro. Aquila autem posuit* ὀχλάζει, *quod & ipsum* tumultum *sonat.*

℣. 22. Hieron. in hunc loc. 550. d. ait: *Pro eo quod nos diximus:* Quia stultus populus meus me non cognovit: *LXX transtulerunt:* Quia principes populi mei me non cognoverunt: & in Mich. 7. col. 1549. c. *Duces populi mei me nescierunt: filii stulti sunt, & non intelligentes: sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.* Ita quoque in Græco est.

℣. 29. Ita refert Hieron. de more: *A voce equitis, & mittentis sagittam, sive* intendentis arcum, *fugit omnis civitas, sive* regio: *ingressi sunt ardua, & ascenderunt rupes:* tum addit: *quodque sequitur*, & ingressi sunt saltus, sive speluncas, *à LXX. additum est.* In Græco sic: Ἀπὸ

VULGATA NOVA.

31. Vocem enim quasi parturientis audivi, angustias ut puerperæ: Vox filiæ Sion intermorientis, expandentisque manus suas: væ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

31. *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

φωνῆς ἱππέως καὶ ἐντεταμένου τόξου, ἀνεχώρησε πᾶσα ἡ χώρα· εἰσέδυσαν εἰς τὰ σπήλαια, καὶ εἰς τὰ ἄλση ἐκρύβησαν, &c. i. e. *A voce equitis & intenti arcûs, recessit omnis regio: ingressi sunt in speluncas, & in nemora se absconderunt*, &c.

℣. 31. Hieron. in hunc loc. 551. f. hab. *angustias, sive gemitus ut puerperæ.* Gr. Ὅτι φωνὴν ὡς ὠδινούσης ἤκουσα, τοῦ στεναγμοῦ σου ὡς πρωτοτοκούσης, &c.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. q. 40. in Gen. to. 3. 389. c. 1. CIrcuite vias Jerusalem, & videte, & quærite in plateis ejus, & cognoscite, si invenietis hominem facientem justitiam, & quærentem fidem: & propitius ero peccatis eorum.

Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 529. f. 2. Quamvis enim dicant: Vivit Dominus: fraudulenter jurant, & hoc ipsum in mendacio.

Cypr. ep. ad Demetr. p. 218. b. 3..... verberasti eos, nec doluerunt: flagellasti eos, nec voluerunt accipere disciplinam.....

VULGATA NOVA.

1. CIrcuite vias Jerusalem, & aspicite, & considerate, & quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei.

2. Quòd si etiam, Vivit Dominus, dixerint: & hoc falsò jurabunt.

3. Domine oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, & noluerunt reverti.

VULGATA NOVA.

4. Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, judicium Dei sui.

4... *Vide Not.*

5. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam Domini, judicium Dei sui: & ecce magis hi simul confregerunt jugum, ruperunt vincula.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Naum 2. col. 1575. c. 6..... percussit eos leo de silva, & lupus usque ad domos disperdidit eos, & pardus vigilavit super civitates eorum: omnes, qui egrediuntur ex eis, capientur.....

Iren. l. 4. c. 41. p. 288. b. 8. Equi furentes circa feminas facti sunt: Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.

Hieron. in Jer. 5. col. 553. f. 554. a. 10. Ascendite propugnacula..... auferte sustentacula.....

12..... & dixerunt: Non sunt hæc.....

13..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

6. Idcirco percussit eos leo de silva, lupus ad vesperam vastavit eos, pardus vigilans super civitates eorum: omnis, qui egressus fuerit ex eis, capietur: quia multiplicatæ sunt prævaricationes eorum, confortatæ sunt aversiones eorum.

7. Super quo propitius tibi esse potero? filii tui dereliquerunt me, & jurant in his, qui non sunt dii: saturavi eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur.

8. Equi amatores & emissarii facti sunt: Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Ezech.

9. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? & in gente tali non ulciscetur anima mea? 22. 11.

10. Ascendite muros ejus, & dissipate, consummationem autem nolite facere: auferte propagines ejus, quia non sunt Domini.

11. Prævaricatione enim prævaricata est in me domus Israël, & domus Juda, ait Dominus.

12. Negaverunt Dominum, & dixerunt: Non est ipse: neque veniet super nos malum: gladium & famem non videbimus.

13. Prophetæ fuerunt in ventum locuti, & responsum non fuit in eis: hæc ergo evenient illis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 529. f. *Circuite in exitibus Jerusalem, & quærite in plateis ejus, sicubi reperire poteritis virum, qui juxtà justitiam vivat, & fidem: & ero propitius propter eum.* Græc. Περιδράμετε ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἴδετε, καὶ γνῶτε, καὶ ζητήσατε ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῆς, ἐὰν εὕρητε εἰ ἔστι ποιῶν κρίμα, καὶ ζητῶν πίστιν· καὶ ἵλεως ἔσομαι αὐτοῖς, λέγει Κύριος· i. e. *Circumcurrite in viis Jerusalem, & videte, & cognoscite, & quærite in plateis ejus, si inveniatis si est faciens judicium, & quærens fidem: & propitius ero eis, dicit Dominus.*

℣. 2. Græc. Ζῇ Κύριος, λέγουσι· διατοῦτο οὐκ ἐν ψεύδεσιν ὀμνύουσι.

℣. 3. Consonat Græc. nisi quòd pro *verberasti*, hab. ἐμαστίγωσας, *flagellasti*; & pro *flagellasti*, συνετέλεσας, *consummasti.*

℣. 4. Hieron. in hunc loc. 552. e. *pauperes sunt, & stulti, sive* non potuerunt. Græc. πτωχοί εἰσι, διότι οὐκ ἐδυνάσθησαν.

℣. 6. Græc. ipso initio ponit Διατοῦτο; seqq. similia, nisi excipiantur ult. πάντες οἱ ἐκπορευόμενοι ἀπ' αὐτῶν θηρευθήσονται, quæ Nobil. ita distinguit, *omnes egredientes, ab eis capientur.* Cassiod. in Ps. 101. p. 339. a. sic: *Voravit eos leo de silva, & lupus ad vesperam vastavit eos.*

℣. 8. Similiter in Græco, excepto plur. ult. ἐχρεμέτιζον, *hinniebant*; at in ed. Compl. ἐχρεμέτιζεν. Idem Iren. l. 5. c. 8. p. 301. d. hab. *Equi furentes ad feminas facti sunt: Unusquisque ipsorum hinniens ad uxorem proximi sui.* Ambros. in Ps. 118. col. 1011. f. *quia in uxorem proximi sui adhinniebat.* Hieron. in Zach. 9. col. 1759. d. *Equi insanientes in feminas facti sunt mihi: Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat*: similiter hab. l. cont. Helvid. to. 4. p. 2. col. 135. c. item in Jer. 5. col. 553. e. dicit: *Pro* emissariis, *in Hebraïco scriptum est* mosechim, *quod omnes voce consona* ἕλκοντες, *id est*, trahentes, *transtulerunt.*

℣. 10. Ita Hieron. ibid. *Ascendite muros ejus, sive* propugnacula..... *auferte propagines ejus, sive* sustentacula. Græc. Ἀνάβητε ἐπὶ τοὺς προμαχῶνας αὐτῆς..... ὑπολίπεσθε τὰ ὑποστηρίγματα αὐτῆς.

℣. 12. Sic Hieron. *& dixerunt: Non est ipse, sive* Non sunt hæc. Gr. καὶ εἶπαν· Οὐκ ἔστι ταῦτα.

℣. 13. Hieron. ibid. *& responsum, sive* sermo: Gr. καὶ λόγος.

VULGATA NOVA.

14. Hæc dicit Dominus Deus exercituum : Quia locuti estis verbum istud : ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & vorabit eos.

15. Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israël, ait Dominus; gentem robustam, gentem antiquam, gentem, cujus ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur.

16. Pharetra ejus quasi sepulcrum patens, universi fortes.

VERSIO ANTIQUA.

14..... ecce do tibi in os verba mea in ignem..... *Ambr. in Ps. 38. col. 849. a.*

16. Universi fortes. *Hieron. in Jer. 5. col. 554. f.*

VULGATA NOVA.

17. Et comedet segetes tuas, & panem tuum : devorabit filios tuos, & filias tuas : comedet gregem tuum, & armenta tua : comedet vineam tuam, & ficum tuam : & conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.

18. Veruntamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem.

VULGATA NOVA.

Inf. 16. 10. 19. Quòd si dixeritis : Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos : Sicut dereliquistis me, & servistis deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra.

VERSIO ANTIQUA.

19..... servistis diis alienis..... *Idem 555. a.*

VULGATA NOVA.

20. Annuntiate hoc domui Jacob, & auditum facite in Juda, dicentes :

21. Audi popule stulte, qui non habes cor : qui habentes oculos, non videtis ; & aures, & non auditis.

VULGATA NOVA.

22. Me ergo non timebitis, ait Dominus : & à facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit : & commovebuntur, & non poterunt ; & intumescent fluctus ejus, & non transibunt illud :

VERSIO ANTIQUA.

22. Me non timebitis, dicit Dominus : & à facie mea non formidabitis? Qui posui arenas terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit : [a] & turbabitur, & non poterit : & sonabunt fluctus ejus..... *Idem in Isai. 51. col. 371. c.*

[a] *Idem in Jer. 5. col. 555. f.*

VULGATA NOVA.

23. populo autem huic factum est cor incredulum & exasperans, recesserunt & abierunt.

24. Et non dixerunt in corde suo : Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluviam temporaneam & serotinam in tempore suo ; plenitudinem annuæ messis custodientem nobis.

VULGATA NOVA.

25. Iniquitates vestræ declinaverunt hæc : & peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis :

26. Quia inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros.

27. Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenæ dolo : ideo magnificati sunt & ditati.

VERSIO ANTIQUA.

25. Iniquitates nostræ declinaverunt ista : & peccata nostra amoverunt bona à nobis : *Conc. Tolet. 8. to. 2. p. 541. d.*

26. Quia inventi sunt in populo meo impii, & laqueos statuerunt ad dispergendos viros, & comprehenderunt.

27. Ut laqueus instans plenus volatilibus, sic domus eorum plenæ * dolo. ** Edit. aperto mendo* dolore.

VULGATA NOVA.

28. Incrassati sunt & impinguati : & præterierunt sermones meos pessimè. Causam viduæ non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, & judicium pauperum non judicaverunt. *Isai. 1. 23. Zach. 7. 10.*

28... *Vide Not.*

29. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem hujuscemodi non ulciscetur anima mea?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Græc. ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου, πῦρ, *ecce ego dedi verba mea in os tuum, ignem.*

℣. 16. Hieronym. ibid. *Quod sequitur* (in Vulg.) Pharetra ejus quasi sepulcrum patens, *in LXX. editione non dicitur :* nunc etiam Græcè id unum habetur : Πάντες ἰσχυροὶ, *Universi fortes*, prætermissis aliis.

℣. 19. Hieron. ibid. *servistis deo alieno, vel* diis alienis ; Gr. ἐδουλεύσατε θεοῖς ἀλλοτρίοις.

℣. 22. Ambros. l. 3. Hexa. col. 37. d. *Aut non timebitis me, dicit Dominus, qui posui arenam fines mari?* Hieron. in Jer. 5. versionem utramque ex Hebr. & LXX. sic jungit : *non dolebitis, sive* timebitis..... *& commovebuntur, & non poterunt ; sive* turbabitur, & non poterit : *& intumescent, sive* sonabunt. Edit. Rom. ponit μὴ, *nunquid*, in principio, sicut ἢ, *aut*, post *Dominus ;* subinde, ἄμμον, singulariter, pro *arenas ;* paulòque post, καὶ οὐχ ὑπερβήσεται αὐτὸ, *& non transgredietur illud*, loco *quod non præteribit ;* cæt. quadrant.

℣. 25. Itidem Græcè, præter vocem triplicem ὑμῶν, loco *nostræ..... nostra..... nobis.* Mss. etiam Floriac. hab. *& peccata vestra amoverunt bona.*

℣. 26. Ita rursum Græcè, præter unum τοῦ διαφθεῖραι, *ad perdendos*, loco *ad dispergendos ;* sed fortasse erratum librarii est, legendumque *ad disperdendos.* In Ms. Floriac. sic : *Quoniam inventæ sunt in populo meo impietates.* Hieron. etiam in hunc loc. 557. a. ait : *Quod nos diximus*, insidiantes quasi aucupes, *in LXX. non habetur :* id etiam hodie in Gr. non legitur.

℣. 27. Græcè nunc, ἐφεσταμένη, *superpositus*, pro *instans ;* & in fine, πλήρεις δόλου, *plenæ dolo*, non *dolore ;* cæt. ut in textu.

℣. 28. Hieron. in hunc loc. 557. c. sic habet : *causam, sive* judicium *pupilli non direxerunt ; judicium pauperum, sive* viduæ, *non judicaverunt*, &c. & post pauca : *pupillum & pauperes contempserunt, pro quo LXX. dixerunt* viduas, *quod in Hebraïco non habetur ;* ebionim *quippe propriè* pauperes, *non* viduas *sonat :* & supra : *Si voluero*, inquit, *annotare per singula, quæ in LXX. editione prætermissa sunt, longum fiet.* In edit. Rom. sic : οὐκ ἔκριναν κρίσιν ὀρφανοῦ, καὶ κρίσιν χήρας οὐκ ἐκρίνοσαν.

Versio antiqua.

Aug. l. 4. de doctr. Chr. to. 3. 76. a.

30. Pavor & horrenda facta sunt super terram: 31. prophetæ prophetabunt iniqua, & sacerdotes plausum dederunt manibus suis: & plebs mea dilexit sic: & quid facietis in futurum?

Vulgata nova.

30. Stupor & mirabilia facta sunt in terra: 31. prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis: & populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in novissimo ejus?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 30. Auct. l. de XLII. mans. ap. Ambros. col. 13. f. *Stupor & horribilia facta sunt in terra.* Ita quoque in Græco est. Apud Cæleſtin. PP. epist. 13. to. 1. 1118. c. *Horribilia facta sunt super terram.*

℣. 31. Eadem exhibet Græc. præter hoc præf. προφητεύουσιν, *prophetant;* ultimòque, εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, loco *in futurum:* Hieron. in Jer. 5. col. 557. f. legit *post hæc*, ex ed. LXX. uti sup. *iniqua*, loco *mendacium*, quod est in Vulgata. Cæleſtin. PP. epist. 13. to. 1. 1118. c. *Prophetæ iniquitatem prophetant.*

CAPUT VI.

Vulgata nova.

1. Confortamini filii Benjamin in medio Jerusalem, & in Thecua clangite buccina, & super Bethacarem levate vexillum: quia malum visum est ab Aquilone, & contritio magna.

2. Speciosæ & delicatæ assimilavi filiam Sion.

3. Ad eam venient pastores, & greges eorum: fixerunt in ea tentoria in circuitu: pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt.

4. Sanctificate super eam bellum: consurgite, & ascendamus in meridie: væ nobis, quia declinavit dies, quia longiores factæ sunt umbræ vesperi.

5. Surgite, & ascendamus in nocte, & dissipemus domos ejus.

1... 3. 4. 5. *Vide Not.*

Versio antiqua.

Hieron. in Jer. 6. col. 559. b.

6..... Cædite ligna ejus, & comportate..... civitas mendax, omnis oppressio in medio ejus.

Vulgata nova.

6. Quia hæc dicit Dominus exercituum: Cædite lignum ejus, & fundite circa Jerusalem aggerem: hæc est civitas visitationis, omnis calumnia in medio ejus.

Idem in Isai. 14. col. 159. f. [a] Idem in Jer. 6. col. 559. e. ex Lxx.

7. Sicut refrigerat lacus aquam, sic refrigerat malitia habentes se: [a] impietas & miseria audietur in ea contra faciem ejus.

7. Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam: iniquitas & vastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas & plaga.

8. Per omnem dolorem & flagellum erudieris Jerusalem, ne fortè recedat anima mea à te, ne faciam te inviam terram, quæ non habitetur.

8. Erudire Jerusalem, ne fortè recedat anima mea à te, ne fortè ponam te desertam, terram inhabitabilem.

9. Quia hæc dicit Dominus virtutum: Racemate, racemate quasi in vinea reliquias Israël: revertimini quasi vindemiator in cartallum suum.

9. Hæc dicit Dominus exercituum: Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israël: converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.

Cypr. l. 1. Test. c. 3. p. 277. n.

10..... ecce sermo Domini factus est eis in maledictum, & non volunt illum.

10. Cui loquar? & quem contestabor ut audiat? ecce incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt: ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud.

Hieron. in Jer. 6. col. 560. b.

11. Et furorem meum implevi, & sustinui, & non consumpsi eum.....

11. Idcirco furore Domini plenus sum, laboravi sustinens: effunde super parvulum foris, & super consilium juvenum simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum.

12..... *Vide Not.*

12. Et transibunt domus eorum ad alteros, agri & uxores pariter: quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hieron. in hunc loc. 558. a. hab. *levate* signum, *sive vexillum;* & post paulò, *visum est*, *sive* apparuit: edit. Rom. ἄρατε σημεῖον, ὅτι κακὰ ἐκκέκυφεν, &c.

℣. 3. Hieron. ibid. 558. c. hab. *fixerunt*, *sive* figent; Gr. πήξουσι.

℣. 4. Hieron. ibid. 558. c. f. hab. *Sanctificate*, *seu* parate; subinde, *longiores factæ sunt*, *sive* defecerunt. Gr. Παρασκευάσασθε..... ὅτι ἐκλείπουσιν αἱ σκιαὶ τῆς ἡμέρας.

℣. 5. Hieron. ibid. 558. f. ad hoc ult. Vulg. *domos ejus*, addit, *sive fundamenta illius.* Gr. καὶ διαφθείρωμεν τὰ θεμέλια αὐτῆς.

℣. 6. Hieron. sic opponit Versionem unam alteri de more: *Cædite lignum*, *sive* ligna *ejus*, *& effundite*, *sive* comportate.....*civitas visitationis*, *sive* mendax, *omnis calumnia*, *sive* oppressio *in medio ejus.* Gr. Ἔκκοψον τὰ ξύλα αὐτῆς, ἔκχεον ἐπὶ..... πόλις ψευδής, ὅλη καταδυναστεία ἐν αὐτῇ.

℣. 7. Concordat Græc. nisi quòd hab. circa med. αὐτῆς, *ejus*, loco *habentes se;* & pro ult. *contra faciem ejus*, sic, ἐπὶ πρόσωπον αὐτῆς διαπαντός, *super faciem ejus semper.* Idem Hieronymus in Jeremiam, col. 559. b. id notat, *cisterna*, *vel* lacus; paulòque post addit: *Hoc autem Latinus lector intelligat, ut semel dixisse sufficiat*, lacum, *non* stagnum *sonare juxta Græcos, sed* cisternam, *quæ sermone Syro, & Hebraïco*, gubba *appellatur. In præsenti autem loco*, *pro* lacu, *quem omnes similiter transtulerunt, in Hebraïco* bor *dicitur;* Græcè nunc, λάκκος.

℣. 8. Gr. ipso initio simpliciter hab. Πόνῳ καὶ μάστιγι, *Dolore & flagello;* reliqua ut in Lat. sup. detracto adv. *fortè.*

℣. 9. Suffragatur Græc. ed. Rom. sublata voce *virtutum*, quam tamen admittunt Ald. & Compl. subinde pro *in vinea*, constanter, ἄμπελον, *vineam;* & pro *revertimini*, ἐπιστρέψατε; mel. *convertimini.*

℣. 10. Ita Græcè, præter seqq. ὀνειδισμόν, *opprobrium*, loco *maledictum;* statimque, οὐ μὴ βουληθῶσιν αὐτό, *& non volent illum.* Hieron. in Jer. 6. col. 560. a. ad hoc Vulg. sup. *aures eorum*, addit, *sive vestræ;* & verò in Mſ. Alex. est ὦτα ὑμῶν; sed in ed. Rom. ὦτα αὐτῶν.

℣. 11. Sic est in Græco, præter ult. plur. αὐτοὺς, *eos*, loco *eum:* tum sequitur, ἐκχεῶ ἐπὶ νήπια ἔξωθεν, *effundam super parvulos deforis.* Hieronymus verò ibid. 560. c. hab. *effunde*, *sive* effundit *super parvulum furorem*, *& super*, &c.

℣. 12. Hieron. in hunc loc. 560. f. ait: *Quod in Hebraïco dicitur*, extendam manum meam super peccatores, *sive* habitatores terræ, *apud LXX. semper* elevabo *scribitur, qui uterque percutientis est habitus.* In Gr. sic: ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν.

Vulgata nova.

Iſai. 56. 11. Inf. 8. 10. 13. A minore quippe uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent : & à propheta uſque ad ſacerdotem cuncti faciunt dolum.

14. Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes : Pax , pax : & non erat pax.

15. Confuſi ſunt , quia abominationem fecerunt : quin potiùs confuſione non ſunt confuſi, & erubeſcere neſcierunt : quam ob rem cadent inter ruentes : in tempore viſitationis ſuæ corruent, dicit Dominus.

16. Hæc dicit Dominus : State ſuper vias , & videte, & interrogate de ſemitis antiquis , quæ ſit via bona , & ambulate in ea : & invenietis refrigerium animabus veſtris. Et dixerunt: *Matth. 11. 29.* Non ambulabimus.

17. Et conſtitui ſuper vos ſpeculatores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt : Non audiemus.

18. Ideo audite gentes , & cognoſce congregatio , quanta ego faciam eis.

19. Audi terra : Ecce ego adducam mala ſuper populum iſtum, fructum cogitationum ejus: quia verba mea non audierunt, & legem meam projecerunt.

Iſai. 1. 11. 20. Ut quid mihi thus de Saba affertis , & calamum ſuave olentem de terra longinqua ? holocautomata veſtra non ſunt accepta , & victimæ veſtræ non placuerunt mihi.

21. Propterea hæc dicit Dominus : Ecce ego dabo in populum iſtum ruinas , & ruent in eis patres & filii ſimul, vicinus & proximus peribunt.

Versio antiqua.

13. A puſillo eorum uſque ad magnum cuncti perpetrarunt iniqua : à ſacerdote uſque ad pſeudoprophetam univerſi operati ſunt falſa. *Fauſt. & Marcell. libell. prec. Sirm. to. 1. p. 259. a. b.*

14. Et meditabantur obtritionem populi mei , pro nihilo conſtituentes, & dicentes : Pax, pax : & ubi eſt pax ?

15. Confuſi ſunt, quoniam defecerunt : & ne ſic quidem confuſionem ſuſtinentes , convenerunt, & ignominiam ſuam non cognoverunt : propterea cadent in ruina ſua , & in tempore viſitationis infirmabuntur.....

16..... State in viis , & videte , & interrogate ſemitas Domini ſempiternas , quæ ſit via bona , & ambulate in ea : [a] & invenietis purificationem animarum veſtrarum. Et dixerunt : Non ibimus. *Hieron. in Iſai. 3. col. 39. b.* [a] *Idem in Iſai. 57. col. 420. d. & Jer. 6.*

17. Conſtitui ſuper vos exploratores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt : Non audiemus. *Iren. l. 4. c. 36. p. 278. a.*

18. Propter hoc audierunt gentes , & qui paſcunt pecora in eis.

19..... *Vide Not.*

20. Quò mihi thus de Saba affertis , & cinnamomum de terra longinqua ? holocauſtomata , & ſacrificia veſtra non delectaverunt me. *Iren. l. 4. c. 17. p. 248. a.*

21. Propterea hæc dicit Dominus : Ecce ego dabo in populum iſtum infirmitatem , & infirmabuntur in ea..... *Hieron. in Jer. 6. col. 562. e.*

Vulgata nova.

22. Hæc dicit Dominus : Ecce populus venit de terra Aquilonis , & gens magna conſurget à finibus terræ.

23. Sagittam & ſcutum arripiet : crudelis eſt, & non miſerebitur : vox ejus quaſi mare ſonabit : & ſuper equos aſcendent , præparati quaſi vir ad prælium , adverſùm te filia Sion.

23... *Vide Not.*

24. Audivimus famam ejus , diſſolutæ ſunt manus noſtræ : tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturientem.

25. Nolite exire ad agros , & in via ne ambuletis : quoniam gladius inimici pavor in circuitu.

Vulgata nova.

26. Filia populi mei accingere cilicio, conſpergere cinere : luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum , quia repentè veniet vaſtator ſuper nos.

Versio antiqua.

26. Filia populi mei accingere cilicio , & conſpergere cinere : luctum dilecti fac tibi, planctum miſerabilem , quia repentè veniet miſeria ſuper vos. *Hieron. in Jer. 6. col. 563. c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 13. Græc. ipſo initio hab. ὅτι , *quia ;* & præponit ϗ utrique præpoſit. *uſque :* item loco *perpetrarunt*, ponit ϛυνετελέσαντο , *conſummaverunt ;* cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 14. Concordat Græc. niſi quòd hab. ἰῶντο , *curabant* , pro *meditabantur.* Similiter apud Ambroſ. in Pſ. 118. p. 1188. b. *Pax , pax : & ubi eſt pax ?*

℣. 15. Ita in Græco , exceptis his intermediis, *& ne ſic quidem confuſ. ſuſtin. convenerunt* , pro quibus ϗ ὐδ' ὡς καταισχυνόμενοι κατῃσχύνθησαν , *& neque ſicut qui confunduntur , confuſi ſunt ;* extremò etiam , ἀπολῦνται , *peribunt* , pro *infirmabuntur.*

℣. 16. Græc. textui Lat. conſonat ad verbum , additis tamen his , ϗ ἴδετε ποία ἐϛὶν , *& videte qualis eſt* , poſt hanc vocem , *ſempiternas :* item inf. hab. ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν , *animabus veſtris* , loco *animarum veſtrarum.* Idem Hieron. in Naum 2. col. 1569. a. legit : *State in viis , & interrogate ſemitas æternas , & videte quæ ſit via bona , & amb. in ea :* & in Iſai. 57. ſup. *quærite viam bonam , & ambulate in ea : & invenietis purificationem* , &c. item in Jer. 6. col. 561. c. ad hoc Vulg. *refrigerium* , addit , *ſive purificationem.* Hilarius in Pſalm. 118. col. 248. a. legit : *State in viis , & interrogate vias Domini æternales , & quærite quæ ſit via bona :* & in Pſ. 127. & 137. col. 424. f. 501. f. cum Caſſiod. in Pſ. 27. p. 443. c. *State in viis Domini , & interrogate ſemitas Dei æternales , & videte quæ eſt via bona , & ambulate in ea.* Ambroſ. verò in Pſ. 118. col. 1024. f. hab. *State in viis legis , & interrogate ſemitas æternas , & videte quæ via melior , & ambulate in ea.*

℣. 17. Ita Græcè ad verbum. Item apud Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. a. *Audite vocem tubæ. Et dixerunt : Non audiemus.*

℣. 18. Ita rurſum in Græco , præter hoc ult. τὰ ποίμνια αὐτῶν , *greges ſuos* , loco *pecora in eis.* Cypr. l. 1. Teſtim. p. 282. a. legit : *Propter hoc audient gentes , & qui paſcent pecora in eis.* Hieron. in Jer. 6. col. 561. d. *audierunt gentes , & qui paſcitis greges.*

℣. 19. Hieron. in hunc loc. 562. a. ad hoc Vulg. *cogitationum* , addit , *ſive averſionis* , è Gr. ἀποϛροφῆς.

℣. 20. Græc. in principio hab. ἱνατί , *ut quid* , pro *quò ;* & poſt *holocauſtomata* , addit ὑμῶν ὐκ εἰσὶ δεκτὰ , *veſtra non ſunt accepta ;* cæt. concordant. Hieronymus in Jerem. 6. col. 562. c. dicit , pro *calamo* , *quod Hebraïcè dicitur* cane , LXX. & Theodotionem *cinnamum* tranſtuliſſe.

℣. 21. Itidem Græcè , niſi quòd pro *dabo* , habetur δίδωμι , *do* , abſque ult. *in ea ;* ſed in edd. Ald. & Compl. additur ἐν αὐτῇ.

℣. 23. Hieron. in hunc loc. 562. f. hab. *ſcutum , ſive* zebynnam *arripiet : crudelis eſt , vel* impudens , *& non miſerebitur.* Græc. ζιβύνην κρατήσυσιν· ἴταμός ἐϛι , ϗ ὐκ ἐλεήσει.

℣. 26. Priora verba Vulgatæ ſimilia , pariter conveniunt cum textu Græco : ſubdit Hieron. de more , & variantes utriuſque lectiones ita exhibet : *luctum unigeniti , ſive* dilecti , *fac tibi , planctum amarum , ſive* miſerabilem , *quia repentè veniet vaſtator , ſive* miſeria , *ſuper nos , ſive* ſuper vos : item poſt paulò addit : *Ubi nos diximus* , luctum unigeniti fac tibi ; *pro* unigenito , *in Hebraïco ſcribitur*

Versio antiqua.

27..... *Vide Not.*

Hieron. in Jer. 6. col. 563. e. 28. Omnes inobedientes, ambulantes perversè, æs & ferrum : universi corrupti sunt.

29..... *Vide Not.*

Ambrof. in Luc. 22. col. 1520. e. 30. Argentum vestrum reprobum est.....

Vulgata nova.

27. Probatorem dedi te in populo meo robustum : & scies, & probabis viam eorum.

28. Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs & ferrum : universi corrupti sunt.

29. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflavit conflator : malitiæ enim eorum non sunt consumptæ.

30. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos.

Notæ ad Versionem antiquam.

jaid, *quod magis* solitarium, *quàm* unigenitum *sonat : si enim esset* dilectus, *sive* amabilis, *ut LXX transtulerunt*, idid *poneretur..... Illud quoque quod nos interpretati sumus*, quia repentè veniet vastator super nos, *LXX.* super vos *posuerunt.* Idem Hieron. in Ezech. 27. col. 891. c. priora sic refert : *sparge terram super caput tuum, & cinerem substerne tibi.* Græc. verò, ut dixi, Vulgatæ consonat, habetque initio : Θύγατερ λαοῦ μου περίζωσαι σάκκον, κατάπασαι ἐν σποδῷ· deinde ut in Lat. sup. πένθος ἀγαπητοῦ ποίησαι σεαυτῇ, κοπετὸν οἰκτρὸν· ὅτι ἐξαίφνης ἥξει ταλαιπωρία ἐφ᾽ ὑμᾶς.

℣. 27. Hieron. in hunc loc. 563. f. dicit : *Probator robustus, quod Hebraïcè dicitur* mabsar, *vel* munitum *juxta Aquilam ; vel* clausum, *atque* circumdatum *juxta Symmach. & LXX. sonat.* Edit. Rom. Δοκιμαστὴν δέδωκά σε ἐν λαοῖς δεδοκιμασμένοις· Symm. περίφρακτον; Aquila, ὀχυρόν.

℣. 28. Hieron. ibid. sic habet pro more : *Omnes isti principes declinantes, sive* inobedientes, *ambulantes fraudulenter, sive* perversè, &c. ut in Vulg. Item Græcè, Πάντες ἀνήκοοι, πορευόμενοι σκολιῶς, χαλκὸς καὶ, &c. ut in Lat. sup.

℣. 29. Hieron. in hunc loc. 563. f. addit : *Defecit sufflatorium in igne, quem significantiùs Græci* φυσητῆρα *appellant, consumptum est plumbum, frustra conflavit conflator, sive* argentarius. Gr. Ἐξέλιπε φυσητὴρ ἀπὸ πυρὸς, ἐξέλιπε μόλιβος, εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ, &c.

℣. 30. Ἀργύριον ἀποδεδοκιμασμένον καλέσατε αὐτοὺς, &c.

CAPUT VII.

Versio antiqua.

1..... *Vide Not.*

Iren. l. 4. c. 17. p. 248. a. 2. Audite sermonem Domini omnis Juda :

3. Hæc dicit Dominus Deus Israël : Dirigite vias vestras, & studia vestra : & constituam vos in loco isto.

4. Ne confisi fueritis vobismet in sermonibus mendacibus, quoniam in totum non proderunt vobis, dicentes : Templum Domini, templum Domini est.

Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 200. c. 5..... si emendantes emendaveritis vias vestras, & cogitationes vestras, & facientes feceritis judicium inter virum & proximum ejus,

6. & proselytum, & pauperem, & viduam non potentabitis, sanguinem innocentis non effuderitis in hoc loco, & post alienos deos non abibitis.....

Hieron. in Jer. 7. col. 564. e. 7. & habitare vos faciam.....

Vulgata nova.

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, dicens :

2. Sta in porta domus Domini, & prædica ibi verbum istud, & dic : Audite verbum Domini omnis Juda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum.

3. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Bonas facite vias vestras, & studia vestra : *Inf. 26.*
& habitabo vobiscum in loco isto. *13.*

4. Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes : Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.

5. Quoniam si bene direxeritis vias vestras, & studia vestra : si feceritis judicium inter virum & proximum ejus,

6. advenæ, & pupillo, & viduæ non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis :

7. habitabo vobiscum in loco isto ; in terra, quam dedi patribus vestris à sæculo & usque in sæculum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 1. 2. Sic est in Græco edit. Rom. excepta voce ultima Ἰουδαία, *Judæa*, pro *Juda;* nec alia ibid. vel antecedunt, vel subsequuntur. In Compl. verò ista tota præmittuntur ut in Vulgata : Ῥῆμα, ὃ ἐγένετο πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ Κυρίου, λέγων· Ἵστα ἐπὶ τὴν πύλην τοῦ οἴκου Κυρίου, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ εἰπέ· deinde quæ sup. Ἀκούσατε λόγον Κυρίου πᾶσα Ἰουδαία· nec sequuntur plura. Hieron. etiam in hunc loc. 564. a. sic hab. cum Vulg. *Verbum, quod factum est ad Jeremiam..... & prædica, vel* lege *ibi verbum istud, & dic : Audite verbum Domini omnis Juda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum :* verum addit : *Hoc in editione LXX. non habetur, sed de Theodotione ex Hebraïco additum est.*

℣. 3. Ita Græcè, nisi excipiatur unum κατοικιῶ, pro *constituam*, quod idem sonat. Hieron. in hunc loc. 564. d. utramque Versionem sic jungit de more : *Bonas facite, vel* dirigite (inf. *corrigite*) *vias vestras, & studia vestra, sive* adinventiones vestras : *& habitabo vobiscum in loco isto, sive* habitare vos faciam in loco isto..... *juxta Symmachum :* & confirmabo vos in loco isto.

℣. 4. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd pro *vobismet*, hab. ἐφ᾽ ἑαυτοῖς, *in vobis ipsis;* sed à Compl. abest ἐφ᾽. Hieron. in hunc loc. 564. e. ait : *Hoc quod LXX. in hujus capituli addidere principio*, in verbis mendacii, quæ vobis omnino non proderunt, *in Hebraïco non habetur.*

℣. 5. Hieron. in hunc loc. 564. b. *Quoniam si benedixeritis, sive* direxeritis *vias vestras*, &c. & inf. *si rectas feceritis vias vestras.* Græc. Ὅτι ἐὰν διορθοῦντες διορθώσητε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν· καὶ ποιοῦντες ποιήσητε κρίσιν ἀναμέσον ἀνδρὸς καὶ ἀναμέσον τοῦ πλησίον αὐτοῦ.

℣. 6. Gr. hab. ὀρφανὸν, loco *pauperem ;* paulòque post, καταδυναστεύσητε, pro *potentabitis ;* dein, καὶ αἷμα ἀθῷον, *innocentem*, loco *innocentis ;* ultimòque, μὴ πορεύησθε εἰς κακὸν ὑμῖν, *non ambulaveritis in malum vobis ;* cæt. ut in textu. Hieron. ubi sup. 564. e. pro *potentabitis*, leg. ex LXX. *oppresseritis eos.*

℣. 7. Gr. καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς, &c.

Vulgata nova.

8. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis; 8... *Vide Not.*

9. furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim, & ire post deos alienos, quos ignoratis.

10. Et venistis, & stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, & dixistis: Liberati sumus, eò quòd fecerimus omnes abominationes istas. 10... *Vide Not.*

Vulgata nova.

Matth. 21. 13. Marc. 11. 17. Luc. 19. 46. 11. Nunquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? ego, ego sum: ego vidi, dicit Dominus.

Versio antiqua.

11. Nunquid spelunca latronum est domus mea, in qua vocatum est nomen meum..... *Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 200. c.*

Vulgata nova.

12. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum à principio: & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israël:

13. & nunc, quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus: & locutus sum ad vos manè consurgens, & loquens, & non audistis: & vocavi vos, & non respondistis: 13... *Vide Not.* *Prov. 1. 24. Isai. 65. 12.*

Vulgata nova.

1. Reg. 4. 2. 10. 14. Faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam; & loco, quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Silo.

15. Et projiciam vos à facie mea, sicut projeci omnes fratres vestros, universum semen Ephraim.

Inf. 11. 14. & 14. 11. 16. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

17. Nonne vides quid isti faciunt in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem?

Versio antiqua.

14. Et faciam domui, ubi invocatum est nomen meum super ipsam, in qua confiditis vos; & loco, quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Selon. *Ambros. ep. 40. col. 950. d.*

15. Et projiciam vos à facie mea, sicut projeci fratres vestros, omne semen Ephræm.

16. Et tu noli orare pro populo isto, & noli postulare illis misericordiam, & neque accesseris ad me pro illis: quia non exaudiam te.

17. Aut non vides quid isti faciunt in civitatibus Juda?....

Vulgata nova.

18. Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cœli, & libent diis alienis, & me ad iracundiam provocent. 18... *Vide Not.*

19. Nunquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? nonne semetipsos in confusionem vultus sui?

20. Ideo hæc dicit Dominus Deus: Ecce furor meus, & indignatio mea conflatur super locum istum, super viros, & super jumenta, & super lignum regionis, & super fruges terræ, & succendetur, & non exstinguetur. 20... *Vide Not.*

Vulgata nova.

21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Holocautomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes.

22. Quia non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocautomatum, & victimarum.

Versio antiqua.

21. Hæc dicit Dominus: Holocaustomata vestra colligite cum sacrificiis vestris, & manducate carnes. *Iren. l. 4. c. 17. p. 248. c.*

22. Quoniam non sum locutus ad patres vestros, nec de holocaustomatibus & sacrificiis præcepi eis, qua die eduxi eos de Ægypto.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Hieron. in hunc loc. 565. b. sic habet cum Vulg. *Ecce vos confiditis vobis in verbis mendacii, sive* mendacibus, *quæ non proderunt vobis.* Græc. Εἰ δὲ ὑμεῖς πεποίθατε ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν, ὅθεν οὐκ ὠφεληθήσεσθε. *Si autem vos confidistis in verbis mendacibus, unde non erit vobis utilitas.*

℣. 10. Hieron. ubi sup. ad hoc Vulg. *liberati sumus*, addit, *sive desivimus*; Græc. ἀπεσχήμεθα, *abstinuimus.*

℣. 11. Ita Græcè, nisi hoc ult. excipiatur, οὗ ἐπικέκληται τὸ..... ἐπ' αὐτῷ, *ubi invocatum est nom...... in ea.* Ap. Hieron. in hunc loc. 565. c. *domus ista, sive* mea.

℣. 13. Hieron. ubi sup. 566. a. ait: *Hoc quod posuimus*, manè consurgens, & loquens, *in LXX. non habetur:* hoc etiam deest hodie in Græco.

℣. 14. Græc. in principio hab. Τοίνυν κἀγὼ ποιήσω, *Igitur & ego faciam;* subinde pro *confiditis vos*, ὑμεῖς πεποίθατε ἐπ' αὐτῷ, *vos confidistis in ea;* ultimòque, τῇ Σηλώ, *Selo;* ed. Ald. τῇ Σηλώμ.

℣. 15. Concordat Græc. ad verbum, nisi excipias ult. Ἐφραίμ.

℣. 16. Tertullian. l. de pudic. p. 1000. b. *Tu ne adoraveris pro populo isto, & ne postulaveris misericordiam consequi eos, & ne accesseris pro his ad me: quoniam non exaudiam.* Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 222. e. *Noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis deprecationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te:* quæ Vulgatæ favent: item in Jer. 7. col. 566. c. his Vulg. verbis, *nec assumas pro eis laudem & orationem*, subdit, *sive, nec roges ut misericordiam consequantur.* Rursum Ambr. l. 1. de pœnit. col. 402. b. legit: *Noli orare pro populo isto.* Facund. Herm. l. 12. Sirm. to. 2. p. 822. a. *Noli orare pro populo hoc, & ne postulaveris misereri illius, & non accesseris ad me pro eis: quia non exaudiam te.* Græc. Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου τοῦ ἐλεηθῆναι αὐτούς, καὶ μὴ εὔχου, καὶ μὴ προσέλθῃς μοι περὶ αὐτῶν· ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι.

℣. 17. Græc. Ἦ οὐχ ὁρᾷς τί αὐτοὶ, &c. ut sup.

℣. 18. Hieron. in hunc loc. 566. f. habet: *mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas, sive* chavonas *reginæ, sive* militiæ *cœli*, &c. Græc. αἱ γυναῖκες αὐτῶν τρίβουσι σταῖς, τοῦ ποιῆσαι χαυῶνας τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ.

℣. 20. Hieron. in hunc loc. 567. a. verbo *conflata est*, seu *conflatur*, quod est in Vulg. subdit, *sive stillavit;* Græcè, χεῖται, *funditur.*

℣. 21. Similiter hab. Auct. quæst. ex utroque Test. ap. Aug. to. 3. 99. d. *Hæc dicit Dominus: Holocausta vestra congregate cum sacrificiis vestris, & manducate carnes.* Ita quoque in Græco.

℣. 22. Auct. quæst. ex utroque Test. p. 99. d. *Quia non sum locutus ad patres vestros, neque mandavi illis, qua die eduxi illos de terra Ægypti.* Ita quoque Græc. habet, subnexis tamen his in fine, περὶ ὁλοκαυτωμάτων καὶ θυσίας, Ms. Alex. & Compl. θυσιῶν; quæ apud Iren. media exstant supra.

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Iren. ubi sup.	23. Sed sermonem hunc præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero Deus vester, & vos eritis populus meus: & ambulate in omnibus viis meis, quascunque præcepero vobis, ut bene sit vobis.	23. Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus: & ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut bene sit vobis.
	24. Et non obaudierunt, nec intenderunt: sed ambulaverunt in cogitationibus cordis malitiæ suæ: & facti sunt retrorsùm & non ad priora.	24. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt in voluntatibus, & in pravitate cordis sui mali: factique sunt retrorsùm & non in ante,
Ibid. c. 36. p. 279. b.	25..... Et misi ad vos omnes servos meos prophetas inter diem, & ante lucem.	25. à die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem consurgens diluculo, & mittens.
	26. Et non obedierunt mihi, neque intenderunt aures ipsorum.....	26. Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam: & pejus operati sunt, quàm patres eorum. *Inf. 16. 12.*
	27. Et dices eis hunc sermonem:	27. Et loquêris ad eos omnia verba hæc, & non audient te: & vocabis eos, & non respondebunt tibi.
	28. Hoc genus, quod non obedivit voci Domini, neque recepit disciplinam: defecit fides ex ore ipsorum.	28. Et dices ad eos: Hæc est gens, quæ non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: periit fides, & ablata est de ore eorum.
Ibid. p. 278. a.	29....... reprobavit Dominus, & abjecit gentem facientem hæc,	29. Tonde capillum tuum, & projice, & sume in directum planctum: quia projecit Dominus, & reliquit generationem furoris sui,
	30. quoniam fecerunt filii Juda malignum in conspectu meo, dicit Dominus.....	30. quia fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus. Posuerunt offendicula sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam:

VULGATA NOVA.

31. & ædificaverunt excelsa Topheth, quæ est 31... *Vide Not.* in valle filii Ennom: ut incenderent filios suos, & filias suas igni: quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo.

32. Ideo ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur ampliùs, Topheth, & Vallis filii Ennom: sed Vallis interfectionis: & sepelient in Topheth, eò quòd non sit locus.

33. Et erit morticinum populi hujus in cibos volucribus cœli, & bestiis terræ, & non erit qui abigat.

34. Et quiescere faciam de urbibus Juda, & de plateis Jerusalem, vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ: in desolationem enim erit terra. *Ezech. 26. 13.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Græc. Ἀλλ' ἢ τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς, λέγων· Ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς Θεὸν, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν, καὶ, &c. ut in Lat. sup.

℣. 24. Græc. Καὶ οὐκ ἤκουσάν μου (Mſ. Alex. cum Compl. εἰσήκουσάν μου,) καὶ οὐ προσέσχε τὸ οὖς αὐτῶν· ἀλλ' ἐπορεύθησαν ἐν τοῖς ἐνθυμήμασι τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς κακῆς· καὶ ἐγενήθησαν εἰς τὰ ὄπισθεν καὶ οὐκ εἰς τὰ ἔμπροσθεν. Hieron. in hunc loc. 567. f. pro ἐνθυμήμασι, rectè hab. *desideriis.*

℣. 25. Concordat Græcum. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 725. b. *Et emisi ad vos omnes famulos meos prophetas.* Ambros. in Luc. 15. col. 1465. a. *Et locutus sum ad vos ante lucem, & misi ad vos servos meos prophetas ante lucem.*

℣. 26. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 725. b. *Et non audiit populus meus, & non intendit auribus suis, & obduravit collum suum.* Græc. Καὶ οὐκ εἰσήκουσάν μου, καὶ οὐ προσέσχε τὸ οὖς αὐτῶν, καὶ ἐσκλήρυναν τὸν τράχηλον αὐτῶν.

℣. 27. Græc. idem præfert, nec addit plura.

℣. 28. Ita rursum Græcè, nisi id excipiatur, οὐκ ἤκουσε τῆς φωνῆς, *non audivit vocem*, pro *non obedivit voci*; quæ idem sonant.

℣. 29. Similia Græc. exhibet, nisi hanc vocem exceperis, τὴν γενεὰν, *generationem*, pro *gentem.* Hieron. in hunc loc. 568. c. ad hoc Vulg. *& sume in directum*, addit, *sive, super labia.* Græcè pariter, καὶ ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρῆνον, deinde, ὅτι ἀπεδοκίμασε, &c. ut in textu.

℣. 30. Sic iterum Græcè.

℣. 31. Hieron. in hunc loc. 568. e. hab. *& ædificaverunt excelsa, sive* aram. Græc. καὶ ᾠκοδόμησαν τὸν βωμόν· reliqua ad finem usque hujus cap. vix discrepant à Vulg. sicut & alia multa passim.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. IN illo tempore, ait Dominus: Ejicient ossa regum Juda, & ossa principum ejus, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarum, & ossa eorum, qui habitaverunt Jerusalem, de sepulcris suis:

2. & expandent ea ad solem, & lunam, & omnem militiam cœli, quæ dilexerunt, & quibus servierunt, & post quæ ambulaverunt, & quæ quæsierunt, & adoraverunt: non colligentur, & non sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ erunt.

3. Et eligent magis mortem quàm vitam omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in universis locis, quæ derelicta sunt, ad quæ ejeci eos, dicit Dominus exercituum.

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Cypr. l. 3. Testim. p. 328. c.	4. Hæc dicit Dominus: Nunquid qui cadit,	4. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Nun-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Tertul. l. de pœnit. c. 8. p. 168. c. *Non, qui ceciderit, resurget? & qui aversatus fuerit, convertetur?* Lucif. Cal. l. de reg. apost. p. 220. e. *Nunquid qui cadit, non resurget? aut qui avertitur, non convertetur?* Ambros. in Ps. 36. col. 800. c. *Nunquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat? aut qui aversus fuerit, non revertetur?* Fulg.

VULGATA NOVA.

quid qui cadit, non resurget? & qui aversus est, non revertetur?

5. Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reverti.

6. Attendi, & auscultavi: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

7. Milvus in cœlo cognovit tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus adventus sui: populus autem meus non cognovit judicium Domini.

8. Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum.

9. Confusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt: verbum enim Domini projecerunt, & sapientia nulla est in eis.

VERSIO ANTIQUA.

non surget? aut qui avertitur, non convertetur? *Cypr. ubi sup.*

5. Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Induraverunt cervices suas, noluerunt reverti. *Fulg. ep. 7. p. 193. c.*

7. Cognovit milvus tempus suum, turtur, & hirundo, ruris passeres custodierunt tempora introitus sui: populus autem meus non cognovit judicium Domini. *Cypr. l. 1. Testim. p. 277. a.*

8. Quomodo dicitis: Sapientes sumus, & lex Domini nobiscum est? incassum facta est metatura falsa scribæ.

9. Confusi sunt sapientes, trepidaverunt, & capti sunt: quia verbum Domini reprobaverunt.....

VULGATA NOVA.

Isai. 56. 11. *Sup. 6. 13.*

10. Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus:
quia à minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur: à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium.

11. Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, pax: cùm non esset pax.

12. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcirco cadent inter corruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

13. Congregans congregabo eos, ait Dominus: non est uva in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit: & dedi eis quæ prætergressa sunt.

10... 11... 12. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

14. Quare sedemus? convenite, & ingrediamur civitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis: peccavimus enim Domino. *Inf. 9. 15.*

15. Exspectavimus pacem, & non erat bonum; tempus medelæ, & ecce formido. *Inf. 14. 19.*

16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, à voce hinnituum pugnatorum ejus commota est omnis terra: & venerunt, & devoraverunt terram, & plenitudinem ejus; urbem, & habitatores ejus.

VERSIO ANTIQUA.

14. Quare sedemus? convenite, & ingrediamur civitates munitas, & projiciamur ibi: quia Dominus noster abjecit nos, & potum dedit nobis aquam fellis..... *Hieron. in Jer. 8. col. 571. f.*

16. Ex Dan audiemus vocem velocitatis equorum ejus, à voce hinnitûs decursionis equorum ejus commovebitur tota terra: & veniet, & manducabit terram, & plenitudinem ejus; & civitatem, & qui habitant in ea. *Iren. l. 5. c. 30. p. 329. a.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ep. 7. p. 193. *Nunquid qui cadit, non resurget? aut qui aversus est, non revertetur?* S. Pacian. epist. 1. p. 306. g. *Nonne qui ciderit, resurget? & qui aversus fuerit, convertetur?* ita rursum paræn. ad pœnit. p. 317. g. excepto uno *aversatus fuerit*. Græc. Ὅτι τάδε λέγει Κύριος· Μὴ ὁ πίπτων, οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων, οὐκ ἀναστρέφει; Ms. Alex. οὐκ ἐπιστρέψει; Hieron. in Jer. 8. col. 569. f. *non avertetur?*

℣. 5. Ambros. in Ps. 36. col. 800. c. alludens dicit: *Væ iis qui avertuntur aversione impudenti, dicit Dominus.* Græc. Διατί ἀπέστρεψεν ὁ λαός μου οὗτος (in Ms. Alex. & Compl. deest μου) ἀποστροφὴν ἀναιδῆ, ϗ κατεκρατήθησαν ἐν τῇ προαιρέσει αὐτῶν, ϗ οὐκ ἠθέλησαν τοῦ ἐπιστρέψαι; *Quare aversus est populus meus hic aversione impudenti, & confirmati sunt in proposito suo, & noluerunt reverti?*

℣. 7. Lactant. l. 4. Instit. c. 11. p. 575. *Cognovit tempus suum turtur, & hirundo, & ruris passeres custodierunt tempora introitus sui*, &c. ut in textu. Ambros. ep. 23. col. 883. c. *Turtur, & hirundo, agri passeres agnoverunt tempora introitus sui:* & l. 6. Hexa. col. 119. f. *Turtur, & hirundo, agri passeres custodierunt tempora introitus sui: populus autem meus non cognovit judicia Domini;* Mss. sex hab. *tempora nidi sui.* Hieron. in hunc loc. 570. d. ait: *Pro* milvo, *quem interpretatus est Symmachus, LXX. & Theodotio ipsum verbum Hebraïcum posuere* asida..... *pro eo autem quod nos posuimus* ciconiam..... *LXX.* agri passeres *interpretati sunt.* Græc. Καὶ ἡ ἀσίδα ἐν τῷ οὐρανῷ ἔγνω τὸν καιρὸν αὐτῆς, τρυγὼν, ϗ χελιδὼν, ἀγροῦ στρουθία ἐφύλαξαν καιροὺς εἰσόδων (Ms. Alex. εἰσόδου) ἑαυτῶν· ὁ δὲ λαός μου οὗτος οὐκ ἔγνω τὰ κρίματα Κυρίου.

℣. 8. Græc. initio hab. Πῶς ἐρεῖτε· Ὅτι σοφοί ἐσμεν ἡμεῖς; *Quomodo dicetis: Quia sapientes sumus nos?* extremòque, Σχοῖνος ψευδὴς γραμματεῦσιν, *juncus mendax scribis;* cæt. ut in Lat. supra: ad hoc autem è Cypr. *metatura falsa scribæ*, Fellus Oxon. ep. hæc notat: « Sed cùm arundine non « modò scriberent veteres, sed & metirentur, pro stylo scri- « bæ, metatura substituebatur: ex contortis arundinibus fu- « niculus mensorum Zach. 2. 1. Σχοινίον γεωμετρικόν appella- « tur. » Theodoret. σχοῖνον interpretatur *funiculum, & hæreditatem*, si Nobilio fides.

℣. 9. Concordat Græc. ed. Rom. nisi quòd pro *trepidaverunt*, hab. ϗ ἐπτοήθησαν, *& territi sunt;* & loco *verbum*, τὸν νόμον, *legem;* sed Ms. Alex. cum Ald. & Compl. τὸν λόγον. Item supra in Compl. deest ϗ, ante ἐπτοήθησαν.

℣℣. 10. 11. 12. Hieron. in hunc loc. 570. f. *Propterea dabo mulieres, sive* uxores *eorum externis, agros eorum hæredibus: quia à minimo usque ad maximum omnes avaritiæ student: à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium, sive* iniquitatem. *Et sanabant*, &c. de Vulg. At in Græco priora tantùm exstant, videlicet: Διατοῦτο δώσω τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἑτέροις, ϗ τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν τοῖς κληρονόμοις· subsequentia verò desunt tota usque ad ℣. 13. Et verò leguntur sup. c. 6. ℣℣. 13. 14. 15. tam in Gr. quàm in Vulg. ipsa. Editio tamen Compl. hîc Vulgatæ congruit.

℣. 14. Græcè similiter: Ἐπὶ τί ἡμεῖς καθήμεθα; Συνάχθητε, ϗ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς πόλεις τὰς ὀχυρὰς, ϗ ἀπορριφῶμεν ἐκεῖ· ὅτι ὁ Θεὸς ἀπέρριψεν ἡμᾶς, &c. ut in Lat. sup. Ita verò Hieron. habet de more: *Quare sedemus? conven. & ingred. civit. munitam, sive* civitates munitas, *& sileamus ibi, sive* projiciamur ibi: & infra 572. b. ad ℣. 16. ita loquitur: *Non igitur ut supra, LXX. transtulerunt:* Dixit populus: Ingrediamur civitates munitas, *sed* civitatem munitam, *&c.*

℣. 16. Eadem leguntur Græcè, præter pauca & levia, nimirum, ἐσείσθη, *commota est*, pro *commovebitur;* item

Versio antiqua.

Hieron. in Jer. 8. col. 572. c. e.

17. Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes mortiferos, quibus non eſt incantatio : & mordebunt vos, ait Dominus, inſanabiliter :
18. cum dolore cordis veſtri deficietis.

Vulgata nova.

17. Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio : & mordebunt vos, ait Dominus :
18. dolor meus ſuper dolorem, in me cor meum mœrens.

Vulgata nova.

19. Ecce vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua : Nunquid Dominus non eſt in Sion, aut rex ejus non eſt in ea ? Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in ſculptilibus ſuis, & in vanitatibus alienis ?
20. Tranſiit meſſis, finita eſt æſtas, & nos ſalvati non ſumus.
21. Super contritione filiæ populi mei contritus ſum, & contriſtatus, ſtupor obtinuit me.

Versio antiqua.

Ambr. l. de lapſu virg. col. 313. d.

22. Nunquid reſina non eſt in Galaad ? aut medicus non eſt ibi ? quare non aſcendit ſanitas filiæ populi mei ?

Vulgata nova.

22. Nunquid reſina non eſt in Galaad ? aut medicus non eſt ibi ? quare igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei ?

Notæ ad Versionem antiquam.

ſup. loco *velocitatis*, & *decurſionis*, eſt ὀξύτητος, & ἱππασίας, quæ vertuntur à Nobilio *fremitûs*, & *equitatûs* ; infra demum tollitur *&*, ante πόλιν, *civitatem*. Hieron. in hunc loc. 572. b. Verſionem unam alteri ſic opponere pergit : *A Dan auditus eſt fremitus equorum ejus, à voce hinnituum pugnatorum ejus, ſive* equitatûs *commota eſt omnis terra : & venerunt, & devoraverunt, ſive*, & venient, & devorabunt *terram, & plenitudinem ejus ; urbem, & habitatores ejus :* tum addit : *Non igitur ut ſupra* (℣. 14.) *LXX. tranſtulerunt :* Dixit populus : Ingrediamur civitates munitas, *ſed* civitatem munitam, *ut ſignificet* Jeruſalem : *denique & nunc infert* urbem, & habitatores ejus. *Deſcribitur autem à Dan per Phœnicem veniens cum exercitu Nabuchodonoſor, in quo loco fluvius Jordanis oritur : & quæ LXX. futura, Hebraïcum pro veritate rei jam facta commemorat.*

℣. 17. Ita Hieron. ibid. *Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, ſive* peſſimos, *aut ut LXX. tranſtulerunt*, mortiferos, &c. ut ſupra. Edit. Rom. Διότι ἰδὲ ἐγὼ ἐξαποςέλλω εἰς ὑμᾶς ὄφεις θανατῦντας, οἷς ὐκ ἔςιν ἐπᾶσαι· ϗ δήξονται ὑμᾶς ἀνίατα, abſque hoc med. *ait Dominus.*

℣. 18. Conſonat Græc. niſi quòd ultimò hab. ἀπορυμένης, *deficientis*, pro *deficietis*, quod fortaſſe mendum eſt noviſſimæ edit. Ad hæc autem Vulgatæ verba : *dolor meus ſuper dolorem, in me cor meum mœrens*, Hieron. addit : *pro quo, ut ſupra diximus, LXX. ſuperiori ſententiæ, quæ dicta ſunt copularunt, ut ponerent :* & mordebunt vos, ait Dominus, inſanabiliter : cum dolore cordis veſtri deficietis. *In Hebraïco autem, non tam* dolor *eſt, qui Græcè dicitur* ὀδύνη, *quàm* μειδίαμα, *quod nos interpretari poſſumus rictum oris dolore contracti, & habentem riſûs ſimilitudinem.*

℣. 22. Itidem Græcè. Ita quoque hab. Hieron. in Jerem. 22. col. 628. f. 629. a. & in Ezech. 27. col. 886. f. excepta voce *curatio*, loco *ſanitas ;* in Gr. ἴασις. Idem Hieron. in Ezech. 47. col. 1058. b. legit : *aut medici non ſunt ibi ? quare non aſcendit ſanatio filiæ populi mei ?*

CAPUT IX.

Versio antiqua.

Gildas Sap. l. de excid. Britann. to. 8. p. 712. g.

1. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum ? & plorabo in die & nocte interfectos populi mei.

Hieron. in Jer. 8. col. 573. c.

2. Quis det mihi in ſolitudine manſionem noviſſimam, ut relinquam populum meum, & recedam ab eis ?....

Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 200. d.

3. Extendit linguam ſuam ſicut arcum in falſo : & fides non invaluit ſuper terram, quia de malis mala exierunt, & me neſcierunt.....

Lucif. Cal. ubi ſup.

5..... veritatem non loquuntur, didicit lingua eorum loqui mendacium : reverti noluerunt, & non obreliquerunt.

Vulgata nova.

1. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum ? & plorab odie ac nocte interfectos filiæ populi mei.
2. Quis dabit me in ſolitudine diverſorium viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis ? quia omnes adulteri ſunt, cœtus prævaricatorum.
3. Et extenderunt linguam ſuam quaſi arcum mendacii & non veritatis : confortati ſunt in terra, quia de malo ad malum egreſſi ſunt, & me non cognoverunt, dicit Dominus.
4. Unuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam : quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet.
5. Et vir fratrem ſuum deridebit, & veritatem non loquentur : docuerunt enim linguam ſuam loqui mendacium : ut iniquè agerent, laboraverunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter Ambroſ. l. de lapſ. virg. col. 317. b. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum ?* Sic etiam Auguſt. in Pſ. 21. to. 4. 94. b. & l. 2. cont. ep. Parmen. to. 9. 33. a. Item Ennod. l. 1. ap. Sirm. to. 1. p. 1391. b. excepta voce *fletuum*, loco *lacrymarum ;* Græc. δακρύων. Siricius PP. epiſt. 1. to. 1. 629. d. *Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lacrymarum ? & flebo populum hunc die ac nocte.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. d. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum ? & plorabo hanc plebem die ac nocte.* Græc. Τίς δώσει κεφαλῇ μυ ὕδωρ, ϗ ὀφθαλμοῖς μυ πηγὴν δακρύων ; ϗ κλαύσομαι τὸν λαόν μυ τῦτον ἡμέρας ϗ νυκτὸς, τὺς τετραυματισμένυς θυγατρὸς λαῦ μυ.

℣. 2. Iren. l. 4. c. 25. p. 261. c. *Quis dabit mihi in deſerto habitationem noviſſimam ?* Græc. Τίς δώη (Ald. & Compl. δώσει) μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ ςαθμὸν ἔσχατον, ϗ καταλείψω, &c. ut in textu Lat. ſubinde cum Vulg. ὅτι πάντες μοιχῶνται, ςύνοδος ἀθετύντων.

℣. 3. Græc. Καὶ ἐνέτειναν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ὡς τόξον· ψεῦδος, ϗ ὐ πίςις ἐνίσχυσεν, &c. *Et intenderunt linguam ſuam ſicut arcum : mendacium, & non fides invaluit ;* reliqua ut in textu, excepto uno εἰς κακὰ, *in mala*, ante *exierunt.*

℣. 5. Auguſt. in Pſ. 139. to. 4. 1558. f. *docuerunt linguas ſuas loqui mendacium : ut iniquè agerent, laboraverunt :* ſed hæc citare videtur Auguſt. ſecundùm Interpretat. Hieronymi ex Hebr. ſcilicet Vulg. enimvero Hieron. in hunc Jer. loc. 573. f. utramque Verſionem cùm ex Hebr. tum è LXX. ſic jungit : *docuerunt enim linguam ſuam loqui mendacium, ſive*, didicit enim lingua eorum loqui mendacium : deinde : *ut iniquè agerent, laborave-*

VULGATA NOVA.

6. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus.

7. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei?

Psalm. 8. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum
27. 3. locuta est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias.

9. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gente hujusmodi non ulciscetur anima mea?

10. Super montes assumam fletum ac lamentum, & super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eò quòd non sit vir pertransiens: & non audierunt vocem possidentis: à volucre cœli usque ad pecora transmigraverunt & recesserunt.

11. Et dabo Jerusalem in acervos arenæ, & cubilia draconum: & civitates Juda dabo in desolationem, eò quòd non sit habitator.

12. Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, & ad quem verbum oris Domini fiat ut annuntiet istud, quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eò quòd non sit qui pertranseat?

VERSIO ANTIQUA.

6. Usuram super usuram, dolum super dolum: *Lucif. Cal. ubi sup.*
noluerunt me nosse, dicit Dominus.

7. Propter hæc hoc dicit Dominus: Ecce ego comburo eos, & probabo eos: quia sic faciam à facie malignitatis filiæ populi mei.

8. Sagitta vulnerans lingua eorum, maligna verba oris eorum: proximo suo loquitur pacifica, & in semetipsum detinet inimicitiam.

9. Nunquid in his * visitabo, dicit Dominus? ** Supp. non.*
aut in gentem talem non vindicabit anima mea?

10. Super montes accipite luctum, & super se- *Ambros. l. 3. de*
mitas desertas planctum: quia defecerunt, eò quòd *fide, col. 517. f.*
non sint homines: non acceperunt vocem substantiæ: à volatilibus usque ad jumenta expaverunt & defecerunt.

11. Et dabo Jerusalem in transmigrationem..... *Hieron. in Jer. 9. col. 574. f.*

12. Quis homo sapiens, & intelligens hæc?.... *Vigil. Tapf. l. 4. de Trin. p. 247. c.*

VULGATA NOVA.

13. Et dixit Dominus: Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis, & non audierunt vocem meam, & non ambulaverunt in ea:

14. & abierunt post pravitatem cordis sui, & post Baalim: quod didicerunt à patribus suis.

15. Idcirco hæc dicit 15... *Vide Not.* Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego cibabo *Inf. 23. 15.*
populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis.

16. Et dispergam eos in gentibus, quas non noverunt ipsi & patres eorum: & mittam post eos gladium, donec consumantur.

VULGATA NOVA.

17. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Contemplamini, & vocate lamentatrices, & veniant: & ad eas, quæ sapientes sunt, mittite, & properent:

18. festinent, & assumant super nos lamentum: deducant oculi nostri lacrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis.

19. Quia vox lamentationis audita est de Sion: Quomodo vastati sumus & confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam dejecta sunt tabernacula nostra.

VERSIO ANTIQUA.

17..... Intelligite, & vocate lamentatrices..... *Hieron. in Jer. 9.*
& loquantur: *col. 575. f.*

18. & assumant super vos lamentum: & deducant oculi vestri lacrymas, & palpebræ vestræ defluant aquis.

19. Quoniam vox lamentationis audita est in Sion..... abjecimus tabernacula nostra.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

runt, sive iniquè egerunt, *& non intermiserunt ut converterentur.* Græc. ἀλήθειαν οὐ μὴ λαλήσωσι, μεμάθηκεν ἡ γλῶσσα αὐτῶν λαλεῖν ψευδῆ· ἠδίκησαν, καὶ οὐ διέλιπον τοῦ ἐπιστρέψαι.

℣. 6. Hieron. ubi sup. sic pergit: *Habitatio tua in medio doli: in dolo, sive* Usura super usuram, & dolus in dolo: *renuerunt, sive* noluerunt: & inf. 574. a. repetitis his, *Habitatio tua in medio doli: in dolo,* subdit: *sive, ut LXX. transtulerunt:* Usura super usuram, & dolus super dolum. Sic etiam hodie in Græco est, adjunctis his quæ leguntur sup.

℣. 7. Græcè ita: Διατοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ πυρώσω αὐτοὺς, καὶ δοκιμῶ αὐτούς· ὅτι ποιήσω ἀπὸ προσώπου πονηρίας θυγατρὸς, &c. In Compl. τί ποιήσω, al. ὅτι τί. Hieron. in Jer. 9. col. 574. b. hab. de more: *Propterea hæc dicit Dom..... Ecce ego conflabo, sive* igne examinabo, *& probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ..... sive,* quid faciam à facie malitiæ filiæ populi mei?

℣. 8. Eadem sunt in Græco, præter duo, δόλια, *dolosa,* loco *maligna;* & ἐν ἑαυτῷ ἔχει, *in se ipso habet,* pro *in semetipsum detinet.*

℣. 9. Græc. in principio habet, Μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι, *Nunquid super his non visitabo;* paulòque post, ἐν λαῷ τοιούτῳ, *in populo tali,* loco *in gentem talem;* cæt. ut supra.

℣. 10. Hieron. in Jer. 9. 574. d. Versionem utramque sic intermiscet: *Super montes assumam, sive* assumite *fletum & lamentum, & super speciosa, sive* semitas *deserti planctum: quoniam incensa sunt, sive* defecerunt, *eò quòd non sit vir, sive* homo *pertransiens: & non audierunt vocem possidentis, sive* substantiæ: & post pauca: *Pro* possidente, *LXX. transtulerunt* substantiæ..... *& substantia hîc, non pro* οὐσία, *hoc est,* essentia, *accipitur, sed pro* opibus, *atque* divitiis. Victor Vit. l. 3. de persec. Afric. p. 34. b. legit: *Super montes accipite planctum, & super semitas deserti luctum: quia defecerunt, eò quòd non sint homines: non audierunt vocem substantiæ, à volatilibus cœli usque ad pecora.* Similiter hab. Vigil. Tapf. l. 5. de Trin. p. 247. c. ad verbum: at l. cont. Varimad. p. 736. e. ita: *Super montes accipite planctum, & super semitas deserti lamentationem: quia defecerunt, eò quòd non sint homines: quia audire noluerunt vocem substantiæ meæ: à volucribus cœli usque ad jumenta mente exciderunt.* Ita quoque in Græco, præter posteriora, *quia audire noluerunt,* &c. pro quibus sic: οὐκ ἤκουσαν φωνὴν ὑπάρξεως· ἀπὸ πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἕως κτηνῶν ἐξέστησαν, ᾤχοντο.

℣. 11. Hieron. ubi sup. *Et dabo Jerus. in acervos arenæ, sive* in transmigrationem. Gr. cum textu Lat. concinit.

℣. 12. Græc. Τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ συνετὸς, καὶ συνέτω τοῦτο; *Quis est homo intelligens, & intelligat hoc?*

℣. 15. Hieron. in hunc loc. 575. d. huic Vulg. voci, *absinthio,* subdit, *vel angustiis,* è Gr. ἀνάγκαις.

℣. 17. A Græco abest verbum *intelligite;* Hieron. tamen addit pro more, *contemplamini,* sive *intelligite:* item post paulò, *properent,* sive *loquantur;* Gr. φθεγξάσθωσαν.

℣. 18. Hieron. ibid. sic pergit: *festinent, & assumant super nos, sive* super vos *lamentum: & deducant oculi nostri, sive* vestri *lacrymas, & palpebræ nostræ, sive* vestræ *defluant aquis.* Græc. textui Lat. consonat ad verbum, nisi hoc excipias ult. ῥείτω ὕδωρ, *fluant aquam,* pro *defluant aquis.*

℣. 19. Hieron. subdit: *Quoniam vox lamentationis audita est de Sion, sive* in Sion; & infra, *dejecta sunt, sive* abjecimus *tabern. nostra.* Græc. etiam huic textui congruit

Versio antiqua.

S. Paulin. ep. 41. p. 253. c. [a] Hieron. in Jer. 9. col. 576. e.

21..... mors introivit per fenestras vestras..... [a] disperdent parvulos deforis, juvenes de plateis morte.

22..... cadavera hominum..... super faciem campi.....

Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 200. e.

23. Hæc dicit Dominus: Non glorietur sapiens in sua sapientia, & non glorietur fortis in fortitudine sua, nec glorietur dives in divitiis suis:

Cypr. l. 3. Testim. p. 306. c.

24. sed in hoc glorietur, qui gloriatur, intelligere & nosse, quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam super terram: quoniam in his est voluntas mea, dicit Dominus.

Hieron. l. 1. in ep. ad Ephes. to. 4. 343. d.

26..... omnes gentes incircumcisi carne, domus verò Israël incircumcisi sunt corde.

Vulgata nova.

20. Audite ergo mulieres verbum Domini: & assumant aures vestræ sermonem oris ejus: & docete filias vestras lamentum, & unaquæque proximam suam planctum:

21. quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere parvulos deforis, juvenes de plateis.

22. Loquere: Hæc dicit Dominus: Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, & quasi fenum post tergum metentis, & non est qui colligat.

23. Hæc dicit Dominus: Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitiis suis: 1. Cor. 1. 31. 2. Cor. 10. 17.

24. sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam in terra: hæc enim placent mihi, ait Dominus.

25. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & visitabo super omnem qui circumcisum habet præputium,

26. super Ægyptum, & super Juda, & super Edom, & super filios Ammon, & super Moab, & super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israël incircumcisi sunt corde.

Notæ ad Versionem antiquam.

ad verbum.

℣. 21. Ambros. l. de fug. sæc. c. 1. col. 418. b. *Intravit mors per fenestram*: & in Ps. 118. col. 1038. e. *Intravit mors per fenestras.* Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 39. e. *Intravit mors per fenestras vestras.* Concinit Maxim. Taurin. in homil. to. 6. p. 39. f. Auct. verò op. imp. in Matth. hom. 51. p. 214. e. legit: *Quoniam intravit mors per fenestras nostras.* In Gr. Ὅτι ἀνέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων ὑμῶν..... τοῦ ἐκτρίψαι νήπια ἔξωθεν, καὶ νεανίσκους ἀπὸ τῶν πλατειῶν· sic etiam in Vulg. præter vocem *nostras*, loco ὑμῶν, post *fenestras.* Hieron. ubi sup. de hoc verbo, *loquere*, quod est primum ℣. subsequentis in Vulg. ita disserit: *Verbum Hebraïcum, quod tribus litteris scribitur*, daleth, beth, res, (*vocales enim in medio non habet,*) *pro consequentia & legentis arbitrio si legatur* dabar, sermonem *significat; si* deber, mortem; *si* daber, loquere: *unde & LXX. & Theodotio junxerunt illud præterito capitulo, ut dicerent:* disperdent parvulos deforis, juvenes de plateis morte; *Aquila verò & Symm. transtulerunt* λάλησον, *id est*, loquere.

℣. 22. Hieron. sic habet: *Et cadet morticinium hominis, sive* cadavera hominum *quasi stercus super faciem regionis, sive* campi. Græc. Καὶ ἔσονται οἱ νεκροὶ τῶν ἀνθρώπων εἰς παράδειγμα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου.

℣. 23. Sic etiam legit Auct. ep. ad Demetriad. ap. S. Leon. p. 44. e. cum Ferrando paræn. ad Regin. p. 157. nec aliter in Græco. Succinit pariter Hilar. in Ps. 51. & 123. col. 71. b. 398. d. nisi quòd tollit verbum *glorietur*, & ante *fortis*, & ante *dives*. Cypr. verò l. 3. Testim. p. 306. c. leg. ut sup. *Non glorietur sapiens in sap. sua, neque glorietur fortis in fortitudine sua, neque glorietur dives in divitiis suis.* Item Zeno Veron. l. 1. tract. 3. p. 29. *Non glorietur sap. in sua sapientia, neque glorietur fortis in fortitudine sua, neque dives in divitiis suis.* Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 186. a. hoc med. hab. *neque glorietur potens in virtute sua.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. ult. *ne glorietur dives in divitiis suis.*

℣. 24. Totidem verba in Græco. Eadem quoque refert Iren. l. 4. c. 17. p. 248. d. exceptis his, *scire*, pro *nosse*, & *in terra*, loco *super terram*. Lucif. verò Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 186. a. simpliciter habet: *sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & intelligere Deum, & facere judicium, & justitiam in medio terræ*: at l. 2. p. 200. e. ita: *sed in hoc glorietur, qui gloriatur, inquirere me, & intelligere, & scire in Deum gloriari, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam*, &c. ut in textu. Lucif. eadem quoque repetit infra p. 200. f. Item Hilar. in Ps. 123. col. 398. d. *sed in eo glorietur, qui gloriatur, intelligere se & cognoscere, quoniam ego sum Dominus.* Zeno Veron. l. 1. tract. 3. p. 29. *sed in hoc glorietur, qui gloriatur, intelligere & scire, quia ego sum Dom. qui facio miseric. & judicium, & justit. super terram.* August. epist. 55. to. 2. 130. a. ait: *Qui enim gloriatur, in eo glorietur, scire & intelligere, quoniam ego sum Dominus.* Auct. ep. ad Demetriad. p. 44. e. *sed in hoc glorietur; qui gloriatur, intelligere & scire, quia ego sum Dominus.* Similiter hab Ferrand. paræn. ad Regin. p. 157. subjunctis his: *qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam super terram.* Hieron. in hunc loc. 576. f. ad hoc Vulg. verbum, *scire*, addit, *sive intelligere*; item his ult. ejusdem Vulg. verbis, *hæc enim placent mihi*, subdit ista: *sive, quia in istis est voluntas mea;* quæ omnia mirè textum nostrum confirmant.

℣. 26. Idem Hieron. in Isai. 52. to. 3. 375. d. legit: *omnes gentes incircumcisæ carne sunt, filii autem Israël incircumcisi sunt cordibus suis.* Lucif. verò Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 200. g. *omnes gentes sine circumcisione sunt, & omnes domus Israël sine circumcisione sunt cordis.* Gr. πάντα τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα σαρκὶ, καὶ πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἀπερίτμητοι καρδίας αὐτῶν· ed. Ald. καρδίαις.

CAPUT X.

Versio antiqua.

Cypr. l. 3. Testim. p. 321. b.

2. Hæc dicit Dominus: Secundùm vias gen-

Vulgata nova.

1. Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos domus Israël.

2. Hæc dicit Dominus: Juxta vias gentium

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Idem Cypr. l. 3. Testim. p. 316. b. *Hæc dicit Dominus: Secundùm viam gentilium ne ambulaveritis.* Gr. Τάδε λέγει Κύριος· Κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἐθνῶν μὴ μανθάνετε· καὶ ἀπὸ τῶν σημείων τοῦ οὐρανοῦ μὴ φοβεῖσθε ὅτι φοβοῦνται αὐτὰ τοῖς προσώποις αὐτῶν· i. e. *Hæc dicit Dominus: Secundùm vias gentium nolite discere: & à signis cæli ne-*

Vulgata nova.

nolite diſcere : & à ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gentes :

3. quia leges populorum vanæ ſunt : quia lignum de ſaltu præcidit opus manus artificis in aſcia.

Sap. 13. 11. & 14. 8. 4. Argento & auro decoravit illud : clavis & malleis compegit, ut non diſſolvatur.

5. In ſimilitudinem palmæ fabricata ſunt, & non loquentur : portata tollentur, quia incedere non valent : nolite ergo timere ea, quia nec malè poſſunt facere, nec bene.

Versio antiqua.

tium nolite incedere..... quia timent illa in perſonis ſuis : Cypr. ubi ſup.

3. quia legitima gentium vacua ſunt : lignum de ſaltu exciſum, opus fabri, & conflatum.

4. Aurum & argentum ſpecioſè compoſita ſunt: in martulis & in clavis confirmaverunt illa ; & non movebuntur,

5. quia confixibilia ſunt.

Vulgata nova.

Mich. 7. 18. 6. Non eſt ſimilis tuî Domine : magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine.

Apocal. 15. 4. 7. Quis non timebit te ô rex gentium ? tuum eſt enim decus : inter cunctos ſapientes gentium, & in univerſis regnis eorum nullus eſt ſimilis tui.

8. Pariter inſipientes & fatui probabuntur : doctrina vanitatis eorum lignum eſt.

6... 7... 8. *Vide Not.*

Vulgata nova.

9. Argentum involutum de Tharſis affertur, & aurum de Ophaz : opus artificis, & manus ærarii : hyacinthus & purpura indumentum eorum : opus artificum univerſa hæc.

10. Dominus autem Deus verus eſt : ipſe Deus vivens, & rex ſempiternus : ab indignatione ejus commovebitur terra : & non ſuſtinebunt gentes comminationem ejus.

11. Sic ergo dicetis eis : Dii, qui cœlos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his quæ ſub cœlo ſunt.

Versio antiqua.

9. Argentum appoſitum eſt à Tharſis, venit aurum Moab : opera artificum omnia : hyacinthum & purpura veſtient eam. Cypr. ubi ſup.

* Tollentes tollent ea, quia non prodient : nolite timere ea, quia malum non faciunt, & bonum non eſt in illis.

10..... *Vide Not.*

11. Sic dicite : Dii, qui cœlum & terram non fecerunt, intereunt à terra, & de ſub cœlo iſto.

Notæ ad Versionem antiquam.

lite metuere, quia timent ea faciebus ſuis. Mſ. Alex. loco μανθάνετε, hab. πορεύεσθαι, cum Cypr.

℣. 3. Conſonat Græc. niſi quòd ſcribit μάταια, *vana*, pro *vacua* ; additque ἐστὶν, *eſt*, ad *lignum* ; ultimòque hab. χώνευμα, *conflatio*, non *conflatum*.

℣. 4. Græc. Ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ κεκαλλωπισμένα (Alex. Ald. & Compl. add. ἐστίν·) ἐν σφύραις καὶ ἥλοις ἐστερέωσαν αὐτά· θήσουσιν αὐτὰ, καὶ οὐ κινηθήσονται· i. e. *Argento & auro decorata : in malleis & clavis firmaverunt illa* (Nobil. *illas* ;) *collocabunt ea*, *& non movebuntur.* Hieron. in hunc loc. 577. f. ad hoc Vulg. *ut non diſſolvatur*, addit è LXX. pro more, *ſive*, *non moveatur.*

℣. 5. Græcè, ἀργύριον τορευτόν ἐστιν, οὐ πορεύσονται· i. e. *argentum tornatile eſt*, *non ibunt* ; nec plura ſequuntur ibid. quæ reſpondeant ſubnexis his in Vulg. *portata tollentur*, *quia*, &c. ſed transferuntur infra poſt ℣. 9. quæ vide.

℣℣. 6. 7. 8. Hi verſus tres de Vulg. abſunt à Græco edit. Rom. Et ſanè Hieron. comm. in hunc loc. col. 578. c. relatis iiſdem ℣℣. ex Hebræo & Vulg. nempe ℣. 6. *Non eſt ſimilis tui Domine : magnus tu* (Vulg. *es tu*,) *& magnum nomen tuum..... 7. Quis non timebit te..... 8. Pariter fatui & ſapientes* (Vulg. *inſipientes & fatui*) *probabuntur*, &c. ait : *Hæc in LXX. non habentur, ſed de Theodotionis editione in pleriſque addita ſunt* : prætermittuntur etiam à S. Cypriano, ut videtur. « Sed in Complut. & apud Theodoretum hæc interjiciuntur, teſte Nobilio : 6. Οὐκ ἔστιν ὅμοιός σοι Κύριε· μέγας εἶ σὺ, καὶ μέγα τὸ ὄνομά σου ἐν τῇ ἰσχύϊ. 7. Τίς οὐ φοβηθήσεταί σε βασιλεῦ ἐθνῶν ; σοὶ γὰρ πρέπει· ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς σοφοῖς τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐν πάσαις ταῖς βασιλείαις αὐτῶν οὐκ ἔστιν ὅμοιός σοι. 8. Ἅμα (hæc poſtrema pars, inquit Nobil. à Theodoreto ſignificatur, non exprimitur) ἄφρονες καὶ ἀνόητοί εἰσι· διδασκαλία ματαίων αὐτῶν ξύλον ἐστί· » quæ omnia pene ad verbum redduntur in Vulg. noſtra. Quod autem Hieron. legit ſup. initio ℣. 8. *Pariter fatui & ſapientes*, non verò *inſipientes & fatui* cum Vulg. id ipſum confirmat in conſequentibus ita reſumendo verba : *Tuum eſt*, *inquit*, *decus : in veritate decor*, *in mendacio turpitudo : quamvis hæretici*, *juxta ſapientiam mundi*, *quæ deſtruetur*, *ſibi ſapientes eſſe videantur*, *tamen in omnibus regnis..... nullus eſt ſimilis tui*, *dicente ſermone divino :* Perdam ſapientiam ſapientium, &c. *ſimul ſapientes & fatui ſunt : doctrina eorum..... vilis eſt*, *& ligno comparatur.*

℣. 9. Græc. ed. Rom. ult. verbo verſûs 5. οὐ πορεύσονται, hæc jungit, nil interjecto medio, Ἀργύριον προσβλητόν ἐστιν· ἀπὸ Θαρσὶς ἥξει χρυσίον Μωφάζ· καὶ χεὶρ χρυσοχόων, ἔργα τεχνιτῶν πάντα· ὑάκινθον καὶ πορφύραν ἐνδύσουσιν αὐτά· i. e. *Argentum productum eſt : à Tharſis veniet aurum Mophaz : & manus aurificum*, *opera artificum omnia : hyacintho & purpurâ induent ea.* Hieron. verò in comm. poſt hæc, *doctrina vanitatis eorum lignum eſt :* ſic pergit : *Argentum involutum*, *ſive* productum *de Tharſis affertur*, *& aurum de Ophaz : opus artificis*, *& manus ærarii : hyacinthus & purpura indumentum eorum : opus artificum*, *ſive* ſapientum *univerſa hæc :* ſed hæc tota adjuncta ſunt iis quæ Hieron. affirmat non haberi apud LXX.

* Quæ ſubjiciuntur hîc à Cypr. non ſequuntur ibid. in Vulg. ſed ſup. ℣. 5. videlicet poſt hæc verba, *In ſimilitudinem palmæ fabricata ſunt*, *& non loquentur.* In Græco verò ſicut apud Cypr. his ult. ℣. 9. ὑάκινθον καὶ πορφύραν ἐνδύσουσιν αὐτά, ſubnectuntur iſta : αἰρόμενα ἀρθήσονται, ὅτι οὐκ ἐπιβήσονται· μὴ φοβηθῆτε αὐτὰ, ὅτι οὐ μὴ κακοποιήσωσι, καὶ ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς· i. e. *portata tollentur*, *quia non conſcendent : ne timeatis ea*, *quia non malefacient*, *& bonum non eſt in eis.*

℣. 10. In Græco nihil reperitur quod reſpondeat huic Vulg. verſui decimo ; ſed poſt hæc ult. articuli præced. ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς, continuò ſequitur, ſicut apud Cypr. Οὕτως ἐρεῖτε αὐτοῖς, &c. de ℣. 11. Hieronymus quidem in comment. his ult. verbis ℣. 9. *opus artificum*, *ſive* ſapientum *univerſa hæc*, proximè addit : *Dominus autem Deus verus eſt : iſte Deus*, &c. ut in Vulg. Sed & ea ipſa in numero ſunt illorum, quæ S. Doctor ait *in LXX. non* legi, *ſed de Theodotionis editione in pleriſque addita* fuiſſe ; quæque, inquit, *cùm juxta litteram videantur perſpicua*, *juxta anagogen magnam habent difficultatem.* « Apud Theodoretum tamen, teſte Nobilio, hîc adduntur multa ad laudem veri Dei pertinentia, quæ reſpondent Vulgatæ. »

℣. 11. Græc. initio hab. Οὕτως ἐρεῖτε αὐτοῖς, *Sic dicetis eis* ; & pro *intereunt*, ἀπολέσθωσαν, *diſpereant* ; cæt. ut in Lat. ſupra. Iren. l. 3. c. 6. p. 181. b. ſimiliter habet : *Dii*, *qui non fecerunt cœlum & terram*, *pereant de terra quæ eſt ſub cœlo.* Item Ambroſ. l. 4. de fide, col. 529. f. ad hoc uſque incluſ. *pereant :* at l. 1. Hex. col. 5. e. legit : *Dii*, *qui non fecerunt cœlum & terram*, *peribunt à terra*, *& de ſub cœlo iſto.* Auguſt. in Pſ. 47. to. 4. 424. b. *Hæc eis dicetis : Dii*, *qui cœlum & terram non fecerunt*, *pereant de terra*, *& de his quæ ſub cœlo ſunt :* & l. 13. cont. Fauſt. to. 8. 256. a. *Sic dicetis illis : Dii*, *qui cœlum & terram non fecerunt*, *pereant à terra*, *& de ſub cœlo.* Auct. l. de promiſſ. p. 3. ap. Proſp. p. 185. b. *Dii*, *qui cœlum & terram non fecerunt*, *pereant de ſub cœlo*, *& terra.* Itidem Fulg. epiſt. 12. p. 219.

Versio antiqua.

Ambr. l. 1. Hexa. col. 5. e. 12. Dominus, qui fecit terram in virtute sua, & correxit in sapientia sua orbem, & in sua prudentia extendit cœlum,

[a] Hieron. in hunc loc. col. 579. b. 13. & multitudinem aquæ in cœlo, [a] & educit nebulas ab extremis terræ : fulgura in pluviam fecit, & educit ventos de thesauris suis.

Ambr. l. 1. Hexa. col. 5. e. 14. Infatuatus est homo à scientia sua.....

Vulgata nova.

12. Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cœlos. *Genes. 1. 1. Inf. 51. 15.*

13. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cœlo, & elevat nebulas ab extremitatibus terræ : fulgura in pluviam facit, & educit ventum de thesauris suis. *Psalm. 134. 7.*

14. Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est artifex omnis in sculptili : quoniam falsum est quod conflavit, & non est spiritus in eis. *Inf. 51. 16.*

Vulgata nova.

15. Vana sunt, & opus risu dignum : in tempore visitationis suæ peribunt.

16. Non est his similis pars Jacob : qui enim formavit omnia, ipse est : & Israël virga hæreditatis ejus : Dominus exercituum nomen illi.

Versio antiqua.

Hieron. in Jer. 10. col. 580. ex LXX. 17. Congregavit deforis substantiam suam, quæ habitat in munitione :

18. quia hæc dicit Dominus : Ecce ego supplantabo habitatores terræ hujus : & tribulabo eos ut inveniantur.

19. Væ super contritione tua, pessima plaga tua. Ego autem dixi : Planè hoc est vulnus meum, & apprehendit me.

20..... omnes pelles meæ conscissæ sunt, filii mei, & oves meæ exierunt à me : non est locus ultra tabernaculo meo.....

Ibid. 581. 22..... cubile struthionum.

Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 200. b. 23. Scio Domine quoniam non sunt hominis viæ ejus : neque vir ibit, & corriget cogitationem suam.

24. Doce nos Domine, sed in judicio ; & non in ira, ne paucos nos facias.

25. Effunde iram tuam super gentes, quæ nesciunt te ; & super regna, quæ nomen tuum non invocaverunt : quia comederunt Jacob, & con-

Vulgata nova.

17. Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione :

18. quia hæc dicit Dominus : Ecce ego longè projiciam habitatores terræ in hac vice : & tribulabo eos ita ut inveniantur.

19. Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi : Planè hæc infirmitas mea est, & portabo illam.

20. Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filii mei exierunt à me, & non subsistunt : non est qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas.

21. Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non quæsierunt : propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est.

22. Vox auditionis ecce venit, & commotio magna de terra Aquilonis : ut ponat civitates Juda solitudinem, & habitaculum draconum.

23. Scio Domine quia non est hominis via ejus : nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos.

24. Corripe me Domine, veruntamen in judicio ; & non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me. *Psalm. 6. 1.*

25. Effunde indignationem tuam super gentes, quæ non cognoverunt te ; & super provincias, quæ nomen tuum non invocaverunt : quia *Psalm. 78. 6.*

Notæ ad Versionem antiquam.

sed absque hoc ult. & *terra.*

℣. 12. Ita Græcè, præter seq. ὁ ἀνορθώσας, *qui erexit*, pro & *correxit ;* tollitur etiam præp. *in*, ante *sua prudentia.* Similiter apud Hieron. in hunc loc. 579. b. *qui fecit.*

℣. 13. Itidem Græcè, exceptis his levibus, καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς... καὶ ἐξήγαγε φῶς· at in Compl. ἀνέμους, in Ald. ἀνέμους φῶς. Hieron. loco cit. eadem sic profert : & *elevat*, *sive* educit *nebulas ab extremis terræ : fulgura in pluviam fecit*, & *educit ventum*, *sive* ventos *de thesauris suis.*

℣. 14. Græc. Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως· seqq. etiam usque ad ℣. 17. Vulgatæ satis respondent, sicut & alia multa in textu nostro veteri prætermissa.

℣. 17. Sic est in Græco, excepta voce ult. ἐκλεκτοῖς, *electis*, pro *munitione ;* at in ed. Compl. τειχίσματι, al. τειχίσμασι.

℣. 18. Eadem sunt in Græco ed. Rom. præter seqq. σκελίζω, *debilito*, pro *supplantabo ;* extremòque, ἐν θλίψει, ὅπως εὑρεθῇ ἡ πληγή σου, *in tribulatione*, *ut inveniatur plaga tua :* sed in ed. Ald. & Compl. ἐν θλίψει, καὶ ἐκθλίψω αὐτούς, &c. item in Compl. abest ἡ πληγή σου. Hieron. autem constanter ait LXX. transtulisse supra, *supplantabo*, & *cadere faciam.*

℣. 19. Græcè, loco *pessima*, est ἀλγηρὰ, *doloris plena ;* subinde, κἀγὼ, & *ego ;* paulòque post, σου, & σὲ, *tuum*, & *te*, loco *meum*, & *me ;* cæt. ut supra. Hieron. ibidem dicit ipsam loqui Jerusalem..... *Intelligo vulnus meum quod apprehendit me.*

℣. 20. Hieron. sic habet de more : *omnes funiculi mei disrupti sunt*, *sive* omnes pelles meæ conscissæ sunt ; deinde, *filii mei exierunt à me*, *sive* oves meæ ; & post paulò : *non est qui extendat ultra tentorium meum*, *sive* non est locus ultra tabernaculo meo : item ibid. *filii mei exierunt à me*, *sive* pecora mea, *quod*, inquit, *à LXX. additum non stat juxta historiam ; in longa enim obsidione, quomodo oves & pecora auferri poterant de Jerusalem, quæ etiamsi fuissent, fames consumpserat ?* In edit. Rom. Ἡ σκηνή σου ἐταλαιπώρησεν, ὤλετο, καὶ πᾶσαι αἱ δέῤῥεις σου διεσπάσθησαν, οἱ υἱοί μου, καὶ τὰ πρόβατά μου οὐκ εἰσίν· οὐκ ἔστιν ἔτι τόπος τῆς σκηνῆς μου, Compl. σου.

℣. 22. Hieron. de more : *habitaculum draconum*, *sive* cubile struthionum, Græc. κοίτην στρουθῶν.

℣. 23. Græcè, ἡ ὁδὸς, *via*, non *viæ ;* ultimòque, κατορθώσει πορείαν αὐτοῦ, *diriget gressum suum*, pro *corriget cogit. suam ;* cæt. ut in textu. Apud August. l. 2. de pecc. mer. to. 10. 43. f. & 54. g. *Scio Domine quia non est in homine via ejus : nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos.* Fulg. de Incarn. ad Petr. p. 309. *Scio Domine quia non est in homine via ejus : neque viri est, ut corrigat viam suam.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 8. & 15. d. *Scio Domine quia non est in homine via ejus* (al. *sua :*) *nec viri est, ut dirigat iter suum.*

℣. 24. Ita in Græco, nisi quòd pro *doce*, legitur παίδευσον ; paulòque post, πλὴν, pro *sed ;* & pro *ne*, ἵνα μή. Hieron. in Ezech. 13. col. 772. d. *Corripe nos Domine, veruntamen in judicio ; & non in furore, ut nequaquam paucos nos facias.* Item apud Ambros. in Ps. 118. col. 1082. c. *Corripe nos Domine in judicio, & non in furore.* Apud Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. 54. g. *Corripe me Domine, veruntamen in judicio, & non in furore tuo.*

℣. 25. Vix meliùs è Græco, nisi quòd loco *regna*, hab. γενεὰς, *generationes ;* edd. verò Ald. & Compl. βασιλείας ; extremò ita, τὴν νομὴν αὐτοῦ ἠρήμωσαν, *pascuam ejus vastaverunt.* Hieron. in Ezech. 13. col. 772. d. legit : *Effunde*

VULGATA NOVA.

comederunt Jacob, & devoraverunt eum, & consumpserunt illum, & decus ejus dissipaverunt.

VERSIO ANTIQUA.

sumpserunt illum, & pascua ejus exterminaverunt. *Lucif. Cal. ubi sup.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

furorem tuum super gentes, quæ te ignoraverunt; & super regna, quæ nomen tuum non invocaverunt: item in Jerem. 10. col. 581. e. sic hab. *super provincias, sive generationes;* & inf. *decus*, extremòque, *decus ejus, vel pascua dissipaverunt, sive* ad solitudinem redegerunt; Lucif. Cal. loco cit. *desolaverunt.*

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. VErbum, quod factum est à Domino ad Jeremiam, dicens:

2. Audite verba pacti hujus, & loquimini ad viros Juda, & habitatores Jerusalem,

3. & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Maledictus vir, qui non audierit verba pacti hujus,

4. quod præcepi patribus vestris in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea, dicens: Audite vocem meam, & facite omnia quæ præcipio vobis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum:

5. ut suscitem juramentum, quod juravi patribus vestris, daturum me eis terram fluentem lacte & melle, sicut est dies hæc. Et respondi, & dixi: Amen Domine.

6. Et dixit Dominus ad me: Vociferare omnia verba hæc in civitatibus Juda, & foris Jerusalem, dicens: Audite verba pacti hujus, & facite illa:

7. quia contestans contestatus sum patres vestros in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, usque ad diem hanc: manè consurgens contestatus sum, & dixi: Audite vocem meam:

8. & non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali: & induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod præcepi ut facerent, & non fecerunt.

VERSIO ANTIQUA.

2. Audite verba testamenti hujus..... *Hieron. in Jer. 11. col. 582. a.*

4..... quia eduxi eos de fornace ferrea, ex Ægypto, dicens: [a] Audite vocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum, & ibitis in omnibus viis meis, quascunque mandavero vobis. *Ambros. in Psal. 118. col. 1224. f.* [a] *Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 725. b.*

5..... Fiat Domine. *Hieron. in Jer. 11. col. 582. f.*

6. Et dixit Dominus ad me: Lege omnia verba hæc in civitatibus Juda, & foris Jerusalem, dicens: Audite verba testamenti hujus, & facite illa: & non fecerunt. *Ibid. 583. a.*

7..... *Vide Not.*

8. & non audierunt, & non adverterunt aurem suam: sed abierunt in iis, quæ concupierunt corde suo malo..... *Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 725. b.*

VULGATA NOVA.

9. Et dixit Dominus ad me: Inventa est conjuratio in viris Juda, & in habitatoribus Jerusalem.

9... *Vide Not.*

10. Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea: & hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis: irritum fecerunt domus Israël & domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.

11. Quam ob rem hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt: & clamabunt ad me, & non exaudiam eos.

12. Et ibunt civitates Juda, & habitatores Jerusalem, & clamabunt ad deos, quibus libant, & non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum.

13. Secundùm numerum enim civitatum tuarum, erant dii tui Juda: & secundùm numerum viarum Jerusalem, posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim. *Sup. 2. 28.*

VULGATA NOVA.

Sup. 7. 16. Inf. 14. 11. 14. Tu ergo noli orare pro populo hoc, &

VERSIO ANTIQUA.

14. Et tu noli orare pro populo hoc, & no- *Cypr. ep. ad Fortun. p. 264. c. & de laps. p. 187. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ita in Græco. Hieron. ibid. *Verbum* berith, *Aquila & Symm. semper* pactum, *LXX. & Theodotio* testamentum *interpretati sunt.*

℣. 4. Ambros. alludendo dicit: *quia eduxit eos Deus*, pro quo posuimus, *quia eduxi eos.* In Gr. ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ καμίνου τῆς σιδηρᾶς λέγων· deinde: Ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου, καὶ ποιήσατε πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαι ὑμῖν, καὶ ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν, καὶ ἐγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς Θεόν· *Audite vocem meam, & facite omnia quæcunque mandavero vobis, & eritis mihi in populum, & ero vobis in Deum.*

℣. 5. Sic Hieron. ibid. *Amen Domine, pro quo LXX.* Fiat Domine (*hoc enim Amen significat*) *transtulerunt.*

℣. 6. Consonat Græc. ad verbum, detracto uno *omnia*, post *lege.*

℣℣. 7. 8. Hieron. in comment. col. 583. a. prolatis duobus ℣℣. 7. & 8. ex Hebr. & Vulg. *Quia contestans..... præcepi ut facerent*, (*& non fecerunt:*) ait hæc tota abesse à Græco: *Huc usque*, inquit, *in LXX. non habetur: quod que sequitur*, & non fecerunt, *ab eis positum est, & cum superioris capituli fine sociatum, in quo scriptum est: Audite verba pacti hujus, & facite illa, & non fecerunt.* Et sanè non plura exhibet Gr. edit. Rom. post hoc enim ult. versûs 6. καὶ ποιήσατε αὐτούς, continuò addit, καὶ οὐκ ἐποίησαν· statimque, Καὶ εἶπε Κύριος πρός με, &c. de ℣. 9. prætermissis duobus ℣℣. intermediis: in ed. tamen Compl. exstant ut in Vulg. habentur etiam in Hexaplis Orig. sed ex Theodotione, & sub asterisco: imo & apud Tertul. leguntur ea quæ supra in textu; quorum loco ed. Compl. hab. καὶ οὐκ ἤκουσαν, οὐδὲ ἔκλιναν τὸ οὖς αὐτῶν· ἀλλ' ἐπορεύοντο ἕκαστος ἐν σκολιότητι τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς· quæ respondent versui 8. Vulg.

℣. 9. Hieron. in hunc loc. 583. c. dicit: *Pro conjuratione, quam nos juxta Symm. interpretati sumus, Aquila & LXX. & Theod.* σύνδεσμον *transtulerunt, quam nos colligationem possumus dicere.* Quæ autem sequuntur in Vulg. usque ad ℣. 14. Græco pene ad verbum quadrant.

℣ 14. Ita legitur Græcè. Item apud Tertul. l. de pu-

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ubi sup. li postulare pro ipsis in prece & oratione: quia non exaudiam in tempore quo invocabunt me, in tempore afflictionis suæ.

Iren. l. 4. c. 17. p. 249. a. 15..... non enim adipes, & carnes pingues auferent à te injustitias tuas.....

Hieron. in Isai. 17. col. 176. f. 16. Olivam fructiferam..... vocavit te Dominus Deus tuus.....

Cypr. l. 2. Testim. p. 291. a. 293. c. 18. Domine, significa mihi, & cognoscam: tunc vidi meditationes eorum.

19. Ego sicut agnus sine malitia perductus sum ad victimam: in me cogitaverunt cogitatum, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, & eradamus à terra vitam ejus, & nomen ejus non erit in memoria ampliùs.

VULGATA NOVA.

ne assumas pro eis laudem & orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum.

15. Quid est, quòd dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?

16. Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocavit Dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta ejus.

17. Et Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super te malum, pro malis domus Israël & domus Juda, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim.

18. Tu autem Domine demonstrasti mihi, & cognovi: tunc ostendisti mihi studia eorum.

19. Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: & non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur ampliùs.

VULGATA NOVA.

Inf. 17. 10. & 20. 12. 20. Tu autem Domine Sabaoth, qui judicas justè, & probas renes & corda, videam ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam.

21. Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam, & dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, & non morieris in manibus nostris.

22. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego visitabo super eos: juvenes morientur in gladio, filii eorum, & filiæ eorum morientur in fame.

23. Et reliquiæ non erunt ex eis: inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dic. p. 1000. b. *Tu ne ad-oraveris pro populo, & ne postulaveris pro his in prece & oratione: quoniam non exaudiam in tempore quo invocaverint me, in tempore afflictionis suæ.*

℣. 15. Græc. μὴ εὐχαὶ, καὶ κρέα ἅγια ἀφελοῦσιν ἀπὸ σοῦ τὰς κακίας σου; *nunquid vota, & carnes sanctæ auferent à te malitias tuas?*

℣. 16. Græc. Ἐλαίαν ὡραίαν, εὔσκιον τῷ εἴδει, ἐκάλεσε Κύριος τὸ ὄνομά σε· *Olivam pulchram, bene opacam specie, vocavit Dominus nomen tuum.* Reliqua paulùm discrepant à Vulg. sequens autem ℣. 17. ipsi consonat pene ad verbum.

℣. 18. Eadem referunt Lactant. l. 4. Instit. c. 18. p. 581. & Jul. Firmic. l. de errore prof. relig. c. 28. p. 175. h. nec dissimilia Græc. habet, præter vocem ἐπιτηδεύματα, *studia*, loco *meditationes*. Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1180. c. *Notum mihi fac Domine, & scibo*; Gr. γνώρισόν μοι: & l. 4. de fide, col. 550. d. *Domine notum mihi fac, ut sciam: tunc vidi cogitationes eorum.*

℣. 19. Eadem prorsus habet Julius Firmic. l. de errore prof. relig. c. 28. p. 175. h. ad hoc usque, *vitam ejus*. Lact. verò l. 4. Instit. c. 18. p. 581. ita: *Ego sicut agnus sine macula perductus sum ad victimam: in me cogitaverunt cogitationem, dicentes: Venite, mittamus*, &c. ut in textu Cypr. Similiter hab. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 733. c. *adversùs me cogitaverunt cogitatum, dicentes: Venite, conjiciamus lignum in panem ejus*: & l. 3. p. 677. c. *Venite, mittamus lignum in panem ejus*: & l. cont. Jud. c. 10. p. 144. b. *Venite, mittamus in panem ejus lignum, & conteramus eum à terra vivorum, & nomen illius non memorabitur ampliùs.* Ambros. in Ps. 39. col. 863. a. *Ego sicut agnus ductus sum, & nescivi*: & in Ps. 37. col. 830. d. *Sicut agnus ductus sum ad immolandum, & nescivi*: & l. 4. de fide, col. 550. d. *Ego ut agnus ductus sum innocens ad immolandum, & nesciebam: adversùm me cogitaverunt consilium, dicentes: Venite, injiciamus lignum in panem ejus*: item in Ps. 35. col. 766. f. *injiciamus lignum in panem ejus.* Rufin. in Symb. p. 182. b. *Venite, & injiciamus lignum in panem ejus, & conteramus eum de terra viventium.* Anon. apud Ambr. to. 2. 4. a. dicit: *Tanquam agnus innocens adductus est ut sacrificaretur.* Fulg. l. 1. ad Trasim. c. 12. p. 79. *Ego sicut agnus innocens adductus sum ut immolarer, & nescivi: in me cogitaverunt cogitationem malam, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Similiter Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 178. c. *Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Græc. Ἐγὼ δὲ ὡς (Ms. Alex. & Compl. Ἐγὼ ὡς) ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων· ἐπ᾽ ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν πονηρὸν (Compl. del. πονηρὸν,) λέγοντες· Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῇ οὐκέτι, Ms. Alex. ἔτι. Reliqua usque ad finem capitis paucis tantùm discrepant à Vulg.

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 118. col. 1196. c. 1. JUstus es Domine, [a] quia satisfaciam tibi: veruntamen judicia loquar ad te: Quid est quòd viæ peccatorum prosperantur?....

[a] Hieron. in Jer. 12. col. 587. & ep. 22. ad Paul. to. 4. p. 2. col. 55. a.

2..... [b] generaverunt filios, & faciunt fructum:

[b] Hieron. in Jer. 12. col. 587.

VULGATA NOVA.

1. JUstus quidem tu es Domine, si disputem tecum: veruntamen justa loquar ad te: Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus, qui prævaricantur, & iniquè agunt? *Job 21. 7. Hab. 1. 13.*

2. Plantasti eos, & radicem miserunt, pro-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ambros. loco cit. habet: *Justus es Domine.* Hieron. in Jer. 12. *Justus quidem es tu Domine, si disputem tecum*, sive *quia satisfaciam tibi*: & ep. ad Paulam: *Justus es Domine: veruntamen judicia*, &c. quæ supra. In Gr. Δίκαιος εἶ Κύριε, ὅτι ἀπολογήσομαι πρός σε· πλὴν κρίματα λαλήσω πρός σε· Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται, &c.

℣. 2. Gr. ἐτεκνοποιήσαντο, καὶ ἐποίησαν καρπόν· ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ σόματος αὐτῶν, &c. ut in Lat. supra. Fulg. ep. 14. p. 231. *juxta est ori eorum, & longè à renibus eorum.*

Vulgata nova.

ficiunt, & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longè à renibus eorum.

3. Et tu Domine nosti me, vidisti me, & probasti cor meum tecum: congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis.

4. Usquequo lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur propter malitiam habitantium in ea? consumptum est animal, & volucre, quoniam dixerunt: Non videbit novissima nostra.

5. Si cum peditibus currens laborasti: quomodo contendere poteris cum equis? cùm autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Jordanis?

6. Nam & fratres tui, & domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt adversùm te, & clamaverunt post te plena voce: ne credas eis cùm locuti fuerint tibi bona.

7. Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam: dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.

8. Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silva: dedit contra me vocem, ideo odivi eam.

9. Nunquid avis discolor hæreditas mea mihi? nunquid avis tincta per totum? venite, congregamini omnes bestiæ terræ, properate ad devorandum.

10. Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam: dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.

11. Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me: desolatione desolata est omnis terra: quia nullus est qui recogitet corde.

12. Super omnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini devorabit ab extremo terræ usque ad extremum ejus: non est pax universæ carni.

13. Seminaverunt triticum, & spinas messuerunt: hæreditatem acceperunt, & non eis proderit: confundemini à fructibus vestris, propter iram furoris Domini.

14. Hæc dicit Dominus adversùm omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hæreditatem, quam distribui populo meo Israël: Ecce ego evellam eos de terra sua, & domum Juda evellam de medio eorum.

15. Et cùm evulsero eos, convertar, & mi-

Versio antiqua.

prope es tu ori eorum, & longè à renibus eorum. *Hieron. ubi sup.*

4..... Non videbit Deus vias nostras.

5..... quid facies in fremitu Jordanis?

7. Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam in manus inimicorum ejus. *Lact. l. 4. Instit. c. 20. p. 582.*

8. Facta est hæreditas mea mihi sicut leo in silva: dedit ipsa super me vocem suam, ideo odi eam.

9. Nunquid spelunca hyænæ hæreditas mea mihi? an spelunca in circuitu ejus super eam? pergite, congregate omnes bestias agri, & veniant, & comedant eam. *Hieron. in Jer. 12. col. 588. ex Lxx.*

10. Pastores multi disruperunt vineam meam, polluerunt partem meam: dederunt portionem meam desiderabilem in desertum invium. *Ibid. 589.*

11. Posita est in dissipationem..... propterea dissipatione dissipata est terra.....

12..... nec ulla pax universæ carni.

13. Seminastis triticum, & spinas messuistis: cleri eorum non proderunt eis: confundemini à gloriatione vestra, ab opprobrio in conspectu Domini.

14..... Juda ejiciam de medio eorum.

15. Et cùm ejecero eos, revertar..... & habi-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 4. Sic est in Græco.

℣. 5. Gr. *πῶς ποιήσεις ἐν φρυάγματι τοῦ Ἰορδάνου; quomodo facies in fremitu Jordanis?*

℣. 7. Ita Græc. habet, additis tamen his post *hæreditatem meam*, *ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου*, *dedi dilectam animam meam.* Apud Hieron. verò in Matth. 24. to. 4. 113. e. *Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam:* deinde, *facta est mihi*, &c. de ℣. 9. Similiter apud Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 728. g. *Reliqui domum meam; dimisi hæredit. meam:* statimque: *& veni, & factus sum illis in opprobrium.*

℣. 8. Similia Græc. habet, detracta voce *ipsa*, post *dedit*; ultimò verò *ἐμίσησα*, *odivi*, pro *odi.* Apud Ambros. epist. 75. col. 1084. b. *Facta est hæreditas mihi sicut leo.* Ap. Hieron. in Matth. 27. col. 135. f. *Facta est mihi hæreditas mea sicut leo in silva: dederunt super me vocem suam.* Ita quoque habet Rufin. in Symb. p. 182. a. excepto singul. *dedit*, pro *dederunt*, subjunctisque his in fine, *propterea exosus sum eam, & propterea dereliqui domum meam:* quæ postrema respondent super. versui 7.

℣. 9. Græc. circa med. delet τὸ *super eam*; extremò verò hab. *τοῦ φαγεῖν αὐτήν*, *ad comedendam eam*; cæt. ut in textu: in Compl. etiam est, *αὐτῆς ἐπ' αὐτήν; βαδίζατε*, &c. Idem Hieron. in Isai. 65. col. 482. d. ita legit: *Facta est hæreditas mea mihi quasi spelunca hyænæ:* sic etiam in Matth. 24. to. 4. 113. e.

℣. 10. Eadem sunt in Græco, verbum pro verbo.

℣. 11. Ita è Græco, excepto uno *propterea*, pro quo *δι' ἐμέ*, *propter me:* addit Hieron. *Hoc quod posuimus*, luxitque super me, *juxta Hebraïcum priori versiculo copulatur..... juxta LXX. verò loquitur Deus, quòd propter illum terra sit dissipata, & redacta in solitudinem, quia nullus sit qui corde recogitet, nec ulla pax universæ carni.*

℣. 12. Græc. *οὐκ ἔστιν εἰρήνη πάσῃ σαρκί.*

℣. 13. Græc. Vatic. hab. *Σπείρατε πυροὺς, καὶ ἀκάνθας θερίζετε*, *Seminate frumenta, & spinas metite*; & infra, *αἰσχύνθητε*, *confundimini*; cæt. ut in Lat. sup. in edd. verò Ald. & Compl. est *ἐσπείρατε*, & *ἐθερίσατε*; in Ms. Alex. *θερίσατε*. Apud August. l. 2. de serm. Dom. in mon. to. 3. p. 2. col. 233. c. *Seminastis triticum, & spinas metetis*; sed novem Mss. ferunt ibid. *Seminatis..... metitis.* Rursus ap. Hieron. in Ose. col. 1268. c. & epist. 34. ad Nepot. to. 4. 260. a. *cleri eorum non proderunt eis.*

℣. 14. Græc. *τὸν Ἰούδαν ἐκβαλῶ ἐκ μέσου αὐτῶν.*

℣. 15. Hieron. hab. cum Vulg. *Et cùm evulsero eos:* ego autem posui *ejecero*, è Gr. *μετὰ τὸ ἐκβαλεῖν*; sicut ipse Hieron. ℣. præced. ad *evellam*, add. *vel ejiciam*, è Gr. *ἐκβαλῶ*; reliqua de Gr. ut in textu, nisi quòd loco *virum*, utrinque habetur *ἕκαστον εἰς τὴν..... καὶ ἕκαστον εἰς τὴν*, &c.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. tare faciam virum in hæreditate sua, & virum in terra sua.

VULGATA NOVA.

ferebor eorum: & reducam eos, virum ad hæreditatem suam, & virum in terram suam.

VULGATA NOVA.

16. Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei, ut jurent in nomine meo, Vivit Dominus, sicut docuerunt populum meum jurare in Baal: ædificabuntur in medio populi mei.

17. Quòd si non audierint, evellam gentem illam evulsione & perditione, ait Dominus.

CAPUT XIII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jer. 13. col. 590. b. 1..... Vade, & posside tibi cinctorium lineum..... & per aquam non transibit.

VULGATA NOVA.

1. HÆc dicit Dominus ad me: Vade, & posside tibi lumbare lineum, & pones illud super lumbos tuos, & in aquam non inferes illud.

VULGATA NOVA.

2. Et possedi lumbare juxta verbum Domini, & posui circa lumbos meos.

3. Et factus est sermo Domini ad me, secundò, dicens:

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 4. Tolle cinctorium.....

VULGATA NOVA.

4. Tolle lumbare, quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, & surgens vade ad Euphraten, & absconde ibi illud in foramine petræ.

VULGATA NOVA.

5. Et abii, & abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus.

6. Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me: Surge, vade ad Euphraten: & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi.

7. Et abii ad Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud: & ecce computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset.

8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9. Hæc dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, & superbiam Jerusalem multam: 9... *Vide Not.*

10. Populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, & ambulant in pravitate cordis sui: abieruntque post deos alienos ut servirent eis, & adorarent eos: & erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est.

11. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israël, & omnem domum Juda, dicit Dominus: ut essent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam: & non audierunt. 11... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 12..... Omnis uter implebitur vino.....

VULGATA NOVA.

12. Dices ergo ad eos sermonem istum: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te: Nunquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino?

VULGATA NOVA.

13. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, & reges qui sedent de stirpe David super thronum ejus, & sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Jerusalem, ebrietate: 13... *Vide Not.*

14. & dispergam eos virum à fratre suo, & patres & filios pariter, ait Dominus: non parcam, & non concedam: neque miserebor ut non disperdam eos. 14... *Vide Not.*

15. Audite, & auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 13. col. 108. d. Idem in Jer. 13. col. 592. ex Lxx. 16. Date gloriam Domino Deo vestro antequam offendant pedes vestri ad montes tenebrosos: exspectabitis lucem, & ibi umbra mortis, & ponentur in tenebris.

VULGATA NOVA.

16. Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: exspectabitis lucem, & ponet eam in umbram mortis, & in caliginem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè ad verbum. In consequentibus etiam usque ad finem cap. plerumque nihil sonat, nihil olet peregrinum aut contrarium Vulgatæ.

℣. 4. Ita in Græco. Ubi etiam inf. ℣℣. 6. & 7. ponit Vulg. *lumbare*, Hieron. addit, *sive cinctorium;* Græc. constanter, περίζωμα.

℣. 9. Ubi Vulg. habet *superbiam*, Hieron. in hunc loc. 590. d. subdit, *vel injuriam*, è Gr. ὕβριν.

℣. 11. Huc redit quod Anonym. ait in Psalm. 98. è schedis Marten. *Sicut tu posuisti lumbare istud ad lumbos tuos, ita & ego applicabo populum meum ad me.* Græcè ita: Ὅτι καθάπερ κολλᾶται τὸ περίζωμα περὶ τὴν ὀσφὺν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐκόλλησα πρὸς ἐμαυτὸν τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ, &c. quæ Vulgatæ accinunt, ut & alia multa ejusdem libri; quod sæpe animadvertimus. Hieron. in comm. col. 591. a. sic habet: *Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos hominis, sic agglutinavi, & adhærere mihi feci omnem domum Israël, & omnem domum Juda.*

℣. 12. Itidem Græcè: vide sis Hieron. loco cit.

℣. 13. Hieron. in Jer. 13. huic, *de stirpe*, quod in Vulg. est, subdit, è Gr. *sive filios.*

℣. 14. Hieron. ubi sup. habet cum Vulg. *non parcam*, sed addit, *sive, non desiderabo.* Græc. οὐκ ἐπιποθήσω, λέγει Κύριος, καὶ οὐ φείσομαι.

℣. 16. Similia Græc. habet, nisi quòd post hoc, *Deo vestro*, subdit, πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, καὶ, i. e. *antequam contenebrescat, &;* item inf. καὶ ἀναμένετε εἰς φῶς, *& exspectabitis ad lucem.*

VULGATA NOVA.

17. Quòd si hoc non audieritis, in abscondi-
Thren. to plorabit anima mea à facie superbiæ: plorans
1. 2. plorabit, & deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini.

18. Dic regi, & dominatrici: Humiliamini, sedete: quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.

19. Civitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat: translata est omnis Juda transmigratione perfecta.

VERSIO ANTIQUA.

17. Quòd si non audieritis, in abscondito plorabit anima vestra à facie superbiæ..... *Hieron. ubi sup.*

18. Dicite regi, & potentibus..... quoniam sublata est..... *Ibid. 593.*

19..... translatus est omnis Juda captivitate perfecta.

VULGATA NOVA.

20. Levate oculos vestros, & videte qui venitis ab Aquilone: ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?

21. Quid dices cùm visitaverit te? tu enim docuisti eos adversùm te, & erudisti in caput tuum: nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem?

VULGATA NOVA.

22. Quòd si dixeris in corde tuo: Quare ve-
Inf. 30. nerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniqui-
14. tatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ.

23. Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum.

24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento raptatur in deserto.

25. Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ à me, dicit Dominus, quia oblita es mei, & confisa es in mendacio:

26. unde & ego nudavi femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua,

27. adulteria tua, & hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Jerusalem, non mundaberis post me: usquequo adhuc?

VERSIO ANTIQUA.

22..... dehonestatæ sunt plantæ tuæ. *Ibid. 593.*

23. Si æthiops mutaverit pellem suam, & pardus varietatem suam: & vos poteritis facere bonum, cùm didiceritis mala. *Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 530. b.*

25. Hæc sors tua, & pars inobedientiæ tuæ adversùm me..... & sperasti in mendacio: *Hieron. in Jer. 13. col. 594. d.*

26. & ego nudabo & revelabo posteriora tua contra faciem tuam: [a] nunc videbitur ignominia tua,

27. & adulterium tuum, & hinnitus, & alienatio fornicationis tuæ: [b] super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Jerusalem, quia non es mundata post me: usquequo adhuc?

[a] *Ambros. l. de Abr. c. 7. col. 331. a.*

[b] *Hieron. in Jer. 13. col. 595.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. Hieron. ibid. *in abscondito... plorabit anima vestra: sive juxta LXX. à facie superbiæ;* & supra: *à facie superbiæ, sive injuriæ:* & post pauca: *Plorans plorabit Jerusalem, sive*, Plorans plorabit, & deducet oculus meus lacrymam, *quia captus est grex Domini.* Græc. Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως· καὶ κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον Κυρίου.

℣. 18. Ita in Græco. Hieron. addit: *Verbum Hebraïcum* gebira, *Aquila & Symm.* dominatricem, *&* dominam *interpretati sunt, quod LXX. putaverunt* geburoth, potentes*que dixerunt.*

℣. 19. Græc. ἀποικίσθη Ἰούδας, συνετέλεσαν ἀποικίαν τελείαν· *translatus est Judas, consummaverunt transmigrationem perfectam.*

℣. 22. Græc. παραδειγματισθῆναι τὰς πτέρνας σου, *ut dehonestentur calcanei tui.*

℣. 23. Ambr. l. 6. Hexa. col. 118. c. *Si mutabit æthiops pellem suam, & pardus varietatem suam.* Itidem Hieron. in Ezech. 27. col. 886. a. nec aliter Græcè, præter hoc plur. τὰ ποικίλματα αὐτῆς, *varietates suas.*

℣. 25. Græc. Οὗτος ὁ κλῆρός σου, καὶ μερὶς τοῦ ἀπειθεῖν ὑμᾶς ἐμοί· *Sic sors tua, & pars inobedientiæ vestræ adversùm me;* reliqua ut sup.

℣. 26. Hieron. ubi sup. Versioni Lat. ex Hebr. alteram è LXX. sic admiscere videtur: *unde & ego nudavi, sive* nudabo & revelabo *femora*, & posteriora *tua contra faciem tuam.* Græcè ita: κἀγὼ ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου ἐπὶ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ὀφθήσεται ἡ ἀτιμία σου.

℣. 27. Græcè similiter: καὶ ἡ μοιχεία σου, καὶ χρεμετισμός σου, καὶ ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῆς πορνείας σου· ἐπὶ τῶν βουνῶν, καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἑώρακα τὰ βδελύγματά σου. Οὐαί σοι Ἱερουσαλὴμ, ὅτι οὐκ ἐκαθαρίσθης ὀπίσω μου· ἕως τίνος ἔτι; Hieron. etiam sup. hab. *scelus, vel* alienatio *fornicationis tuæ:* sequentia ex ipso servanda duximus, cùm à Græco vix discrepare videantur.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. QUod factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis.

2. Luxit Judæa, & portæ ejus corruerunt, & obscuratæ sunt in terra, & clamor Jerusalem ascendit.

3. Majores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua: confusi sunt & afflicti, & operuerunt capita sua.

VERSIO ANTIQUA.

2. Luxit Juda, & portæ ejus vacuæ factæ sunt, & contenebratæ sunt super terram, & clamor Jerusalem ascendit. *Hieron. in hunc loc. col. 595. c. d.*

3. Majores ejus miserunt juniores suos ad aquam: venerunt ad puteos, & non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Itidem Græcè, excepta voce, Ἰουδαία, pro *Juda.*

℣. 3. Gr. similiter: Καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῆς ἀπέστειλαν τοὺς νεωτέρους αὐτῶν ἐφ' ὕδωρ· ἤλθοσαν ἐπὶ τὰ φρέατα, καὶ οὐχ εὕροσαν ὕδωρ, καὶ ἀπέστρεψαν τὰ ἀγγεῖα αὐτῶν κενά. Hieron. subdit: *confusi sunt & afflicti, sive* erubuerunt, *& operuerunt capita sua;* sed hæc non leguntur in Græco, præterquam in edit. Compl. ubi sic: ᾐσχύνθησαν καὶ ἐρυθρία-

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 4. Et opera terræ quoniam defecerunt, quia non erat pluvia super terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua.

Ibid. 595. f. 5. Et cervæ in agro pepererunt, & reliquerunt: quia non erat herba.

6. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt
Ibid. 596. ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat fenum.

7. Si iniquitates nostræ restiterint nobis..... quoniam multa sunt peccata nostra..... tibi peccavimus.

August. q. 55. in Deut. to. 3. 577. e. 578. c. 8. Patientia Israël Domine..... [a] quare factus es sicut advena in terra, & quasi indigena divertens ad manendum?

[a] Hieron. in Jer. 14. col. 596. ex Lxx.

9. Nunquid eris quasi homo dormiens, & quasi vir qui salvare non possit? tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum invocatum est super nos, ne obliviscaris nostri.

Hilar. in Psalm. 133. col. 465. e. 10..... dilexerunt movere pedes suos, [b] & non pepercerunt, & Deus non placuit sibi in eis.....

[b] Hieron. in Jer. 14. col. 597. a.

11..... *Vide Not.*

Tertul. l. de pudic. p. 1000. b. 12. Quoniam si jejunaverint, non exaudiam obsecrationem eorum.....

Hieron. in Jer. 14. col. 597. e. 13. Et dixi: Quis es Domine Deus?....

Aug. l. 2. cont. adversf. leg. to. 8. 589. f. 15..... Hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, & ego non misi eos.....

Hieron. in Jer. 14. col. 598. a. b. 16..... & effundam super eos mala sua.

17. Et dices ad eos verbum istud: Deducant oculi vestri lacrymas per noctem & diem, & non cessent.....

Vulgata nova.

4. Propter terræ vastitatem, quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua.

5. Nam & cerva in agro peperit, & reliquit: quia non erat herba.

6. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.

7. Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus.

8. Exspectatio Israël, salvator ejus in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?

9. Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis qui non potest salvare? tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos.

10. Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, & non quievit, & Domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & visitabit peccata eorum.

11. Et dixit Dominus ad me: Noli orare pro *Sup. 7.*
populo isto in bonum. *16. & 11.*

12. Cùm jejunaverint, non exaudiam preces *14.*
eorum: & si obtulerint holocautomata, & victimas, non suscipiam ea: quoniam gladio, & fame, & peste consumam eos.

13. Et dixi, A a a, Domine Deus: Prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames *Sup. 5.*
non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis *12.*
in loco isto. *Inf. 23.*

14. Et dixit Dominus ad me: Falsò prophe- *17. Inf. 29.*
tæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, *9.*
& non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & divinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15. Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius, & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi.

16. Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Jerusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos; ipsi & uxores eorum, filii & filiæ eorum: & effundam super eos malum suum.

17. Et dices ad eos verbum istud: Deducant *Thren.*
oculi mei lacrymam per noctem & diem, & *1. 16. &*
non taceant: quoniam contritione magna contri- *2. 18.*
ta est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer.

Notæ ad Versionem antiquam.

σαν, ϗ ἐκάλυψαν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. In Hexapl. Orig. ita ex Theodot. sub asterisco: ᾐσχύνθησαν ϗ ἐνετράπησαν, ϗ ἐπεκάλυψαν τὴν κεφαλὴν αὐτȣ͂.

℣. 4. Hieron. ibid. sic pergit: *propter terræ vastitatem*, *sive* & opera terræ *quoniam defecerunt*, *quia non venit*, *sive* non erat *pluvia super terram*, &c. ut sup. Græc. initio habet: Καὶ τὰ ἔργα τῆς γῆς ἐξέλιπεν, ὅτι ȣ̓κ ἦν ὑετὸς, ᾐσχύνθησαν οἱ γεωργοὶ, &c. ut in Lat.

℣. 5. Ad verbum è Græco. Hieron. ubi sup. sic habet pro more: *Nam & cerva*, *sive* cervæ, *in agro peperit*, *sive* pepererunt, *& reliquit*, *sive* reliquerunt: *quia*, &c.

℣. 6. Græcè ipso initio deest *&*; reponitur verò inf. ante *traxerunt*: sed post paulò tollitur τὸ *quasi dracones*; quod tamen in quibusdam Græc. & apud Theodoretum additur, si Nobilio fides; cæt. ad verbum quadrant.

℣. 7. Græc. Αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀντέστησαν ἡμῖν, &c. ut supra. At in Compl. Εἰ αἱ ἁμαρτίαι, &c.

℣. 8. Itidem Græcè, nisi id excipiatur ult. εἰς κατάλυμα, *ad diversorium*, loco *ad manendum*.

℣. 9. Eadem rursum in Græco, præter hæc duo levissima, ἢ, *aut*, pro *&*, post *dormiens*; & ϗ σὺ, *& tu*, pro *tu autem*. Vigil. Tapf. l. 3. de Trin. p. 223. a. legit: *Nunquid eris ut homo dormiens, & sicut vir qui non potest salvus fieri?* Gr. σώζειν. Fulg. fragm. 31. cont. Fab. p. 630. similiter addit: *& tu in nobis es Domine, & nomen tuum invocatum est super nos.*

℣. 10. Primus versiculus ex Hilario; reliqua suppeditat Hieron. ab hoc, *& non pepercerunt*: item sup. hab. *quia dilexit*, *sive* dilexerunt, *movere pedes suos*: singula conveniunt cum Græco, præter unum *placuit sibi*, pro quo εὐώδωσεν, *prosperavit*; in Ms. Alex. ηὐδόκησεν; in Compl. εὐδόκησεν.

℣℣. 11. 12. Græc. eadem sonat.

℣. 13. Græc. Καὶ εἶπα· Ὁ ὢν Κύριε.

℣. 15. Eadem exstant Græcè, præter vocem, ψευδῆ, *falsa*, subnexam his, *in nomine meo*.

℣. 16. Itidem Græcè.

℣. 17. Græc... Καταγάγετε ἐπ' ὀφθαλμȣ̀ς ὑμῶν δάκρυα, &c. *Deducite super oculos vestros lacrymas*, &c. ut sup.

VULGATA NOVA.

18. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio : & si introiero in civitatem, ecce attenuati fame. Propheta quoque & sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant.

18... *Vide Not.*

19. Nunquid projiciens abjecisti Judam ? aut Sion abominata est anima tua ? quare ergo percussisti nos,
Sup. 8. 15. ita ut nulla sit sanitas ? exspectavimus pacem, & non est bonum ; & tempus curationis, & ecce turbatio.

20. Cognovimus Domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi.

21. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriæ tuæ : recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum.

VULGATA NOVA.

22. Nunquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant ? aut cœli possunt dare imbres ? nonne tu es Dominus Deus noster, quem exspectavimus ? tu enim fecisti omnia hæc.

VERSIO ANTIQUA.

22. Nunquid est in idolis gentium qui pluat ? aut cœli dabunt pluviam, nisi tu volueris ?.... *Cassiod. in Ps.* 1. *p.* 16. *a.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 18. Huic voci *fame*, quæ est in Vulg. Hieron. ubi sup. addit, *sive, dolore famis.* Græc. ϗ ἰδȣ̀ πόνος λιμȣ̃.

℣. 22. Posteriora tantùm, *aut cœli*, &c. differunt à Græco, ubi sic : ϗ εἰ ὁ ȣ̓ρανὸς δώσει πλησμονὴν αὐτȣ̃, ȣ̓χὶ σὺ εἶ αὐτός· i. e. & *si cœlum dabit satietatem suam, nonne tu es ipse ?* Hieron. ep. ad Princip. to. 2. 693. a. leg. & *non est in eis qui pluat.*

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. ET dixit Dominus ad me : Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum : ejice illos à facie mea, & egrediantur.

VERSIO ANTIQUA.

1... Si steterint Moyses & Samuel contra me..... emitte..... *Hieron. epist. ad Cypr. to.* 2. 696. *a.* & *in Jer.* 15. *col.* 599. *d.*

VULGATA NOVA.

2. Quòd si dixerint ad te : Quò egrediemur ? dices ad eos : Hæc dicit Dominus : Qui ad mortem,
Zach. 11. 9. ad mortem : & qui ad gladium, ad gladium : & qui ad famem, ad famem : & qui ad captivitatem, ad captivitatem.

3. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus : Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cœli & bestias terræ ad devorandum & dissipandum :

4. & dabo eos in fervorem universis regnis terræ : propter Manassem filium Ezechiæ regis Juda, super omnibus quæ fecit in Jerusalem. 4. *Reg.* 21. 7. 12.

5. Quis enim miserebitur tui Jerusalem ? aut quis contristabitur pro te ? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua ?

VULGATA NOVA.

6. Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsùm abiisti : & extendam manum meam super te, & interficiam te : laboravi rogans.

7. Et dispergam eos ventilabro in portis terræ : interfeci & disperdidi populum meum, & tamen à viis suis non sunt reversi.

8. Multiplicatæ sunt mihi viduæ ejus super arenam maris : induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie : misi super civitates repentè terrorem.

1. *Reg.* 2. 5. 9. Infirmata est quæ peperit septem, deficit anima ejus : occidit ei sol, cùm adhuc esset
Amos, 8. 9. dies : confusa est, & erubuit : & residuos ejus in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus.

10. Væ mihi mater mea : quare genuisti me,

VERSIO ANTIQUA.

6..... nequaquam ultra dimittam eos. *Hieron. in Jer.* 15. *col.* 600. *c.*

7..... in portis populi mei.....

9. Exterrita est quæ parit, & tæduit anima ejus : subiit sol ei, cùm adhuc medius dies esset : confusa est, & maledicta : reliquos eorum in gladio dabo in conspectu inimicorum eorum. *Cypr. l.* 2. *Test. p.* 295. *a.*

10. Heu me mater : ut quid me peperisti, vi- *Ambros. l.* 2. *de fide resurrect. col.* 1143. *b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hilar. prolog. in Ps. n. 4. *Nec si stet Moyses, & Samuel.* Græc. Ἐὰν ςῆ Μωυσῆς, ϗ Σαμȣὴλ πρὸ προσώπȣ μȣ..... ἐξαπόςειλον, reliqua Græca usque ad ℣. 6. non multùm discrepant à Vulgata ; quod etiam affirmare possumus de aliis multis hujus libri, à quibus Latinè referendis secundùm ed. LXX. ideo se abstinuisse videtur Hieronymus, quòd Versiones duæ cùm ex Hebræo, tum ex LXX. plerumque inter se convenirent. Hoc iterum & sæpiùs monemus, ne Versio nostra vetus mutila nimis & imperfecta esse videatur.

℣. 6. Hoc Hieron. testatur habere LXX. loco τȣ̃ *laboravi rogans*, quod legitur in Vulg. nunc etiam Græcè, ϗ ȣ̓κέτι ἀνήσω αὐτȣ́ς.

℣. 7. Ita Græc. habet, non *in portis terræ*, ut in Vulg.

℣. 9. Græc. Ἐκενώθη ἡ τίκτȣσα ἑπτὰ, ἀπεκάκησεν ἡ ψυχὴ αὐτῆς· ἐπέδυ ὁ ἥλιος αὐτῇ, &c. ut in Lat. sup. præter unum εἰς μάχαιραν, pro *in gladio.* Iren. l. 4. c. 33. p. 274. a. legit : *Exinanita est quæ parit, tæduit anima ejus : occidit sol ei, cùm adhuc medius dies esset : confusa est, & improperium passa est* (Gr. ϗ ὠνειδίσθη :) *reliquos eorum in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum.* Lact. l. 4. Instit. c. 19. p. 582. *Exterrita est quæ parit, & tæduit animam : & occidit sol ei, cùm adhuc medius dies esset : confusa est, & maledicta : reliquos eorum in gladium dabo in conspectu inimicorum meorum :* sed vitiosè *meorum ;* nam in Gr. constanter, αὐτῶν. Hieron. in Isai. 54. col. 390. e. *Vacua facta est quæ pariebat septem, defecit & anima ejus : occidit ei sol adhuc meridie :* & in Matth. 27. to. 4. 139. b. *occubuit sol cùm adhuc media esset dies :* & in Jerem. 15. col. 600. f. ita secund. Hebr. & LXX. *Infirmata est, sive* abjecit, *aut* vacua facta est, *quæ peperit septem, sive* plurimos..... *cùm adhuc esset dies, aut* medius dies : subinde addit : *Sæpe diximus verbum Hebraïcum* saba, *vel* septem, *vel* juramentum *sonare, vel* plurimos ; *unde & diversa est interpretatio, Aquilâ, LXX. & Theodotione* septem *transferentibus, Symmacho* plurimos.

℣. 10. Hæc tota conveniunt cum Gr. nisi quòd loco *causam dicentem judicii in omni terra*, hab. δικαζόμενον, ϗ

Versio antiqua.

Ambrof. ubi fup. rum caufam dicentem judicii in omni terra? non
[a] Hieron. in Jer. 15. profui, neque profuit mihi quifquam: [a] fortitudo
col. 601. f. 602. mea defecit in his, qui maledicunt mihi.

11. Fiat Domine dirigentibus illis, fi non aftiti tibi in tempore afflictionis eorum, & in tempore tribulationis eorum in bona contra inimicum.

12. Si cognofcet ferrum, & operimentum æneum?

14. Et fervire te faciam inimicis tuis.....

August. l. 2. cont. 15. Domine memor efto mei, & vifita me,
litt. Petil. to. 9. & innocentem me fac ab infectantibus me, non
290. d. e. in longanimitate: fcito quomodo acceperim de te improperium

16. ab his, qui fpernunt fermones tuos: confumma illos, & erit verbum tuum mihi in jocunditatem & gaudium cordis mei: quoniam vocatum eft nomen tuum in me, Domine omnipotens.

17. Non fedi in concilio eorum laudantium, fed timebam à facie manus tuæ: fingulariter fedebam, quoniam amaritudine repletus fum.

18. Ut quid qui me contriftant, prævalent in me? plaga mea valida eft, unde fanabor? facta eft mihi ut aqua mendax, quæ non habet fidem.

Auct. l. de xlii. 19..... fi eduxeris pretiofum à vili, quafi os
manf. ap. Ambrof. meum eris.....
col. 12. a.

Hieron. in Jer. 15. 21..... & redimam te de manu peftilentium.
col. 603. f.

Vulgata nova.

virum rixæ, virum difcordiæ in univerfa terra? non fœneravi, nec fœneravit mihi quifquam: omnes maledicunt mihi.

11. Dicit Dominus: Si non reliquiæ tuæ in bonum, fi non occurri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis adversùs inimicum.

12. Nunquid fœderabitur ferrum ferro ab Aquilone, & æs?

13. Divitias tuas & thefauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis.

14. Et adducam inimicos tuos de terra, quam nefcis: quia ignis fuccenfus eft in furore meo, fuper vos ardebit.

15. Tu fcis Domine, recordare mei, & vifita me, & tuere me ab his qui perfequuntur me, noli in patientia tua fufcipere me: fcito quoniam fuftinui propter te opprobrium.

16. Inventi funt fermones tui, & comedi eos, & factum eft mihi verbum tuum in gaudium & in lætitiam cordis mei: quoniam invocatum eft nomen tuum fuper me, Domine Deus exercituum.

17. Non fedi in concilio ludentium, & glo- Pfalm.
riatus fum à facie manus tuæ: folus fedebam, quo- 1. 1. &
niam comminatione replefti me. 25. 4.

18. Quare factus eft dolor meus perpetuus, Inf. 30.
& plaga mea defperabilis renuit curari? facta eft 15.
mihi quafi mendacium aquarum infidelium.

19. Propter hoc hæc dicit Dominus: Si convertêris, convertam te, & ante faciem meam ftabis: & fi feparaveris pretiofum à vili, quafi os meum eris: convertentur ipfi ad te, & tu non convertêris ad eos.

20. Et dabo te populo huic in murum æreum, fortem; & bellabunt adversùm te, & non prævalebunt: quia ego tecum fum ut falvem te, & eruam te, dicit Dominus.

21. Et liberabo te de manu peffimorum, & redimam te de manu fortium.

Notæ ad Versionem antiquam.

διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ, i. e. *qui judicer, & difcernar omni terræ.* Hieron. ep. 22. ad Paulam, to. 4. p. 2. col. 55. a. leg. *Hei mihi mater: ut quid genuifti me, virum qui diceret difcrimen omni terræ?* Item in Jer. col. 601. a. ifta refert, *virum rixæ, five* judicii, *virum difcordiæ, five* qui judicer *in univerfa terra:* & inf. ait fic habere LXX. *non profui, neque profuit mihi quifquam:* nec poft multa: *Pro eo quod nos*, inquit, *juxta Hebraïcum interpretati fumus*, omnes maledicunt mihi, *ufque ad eum locum, ubi fcriptum eft:* In tempore tribulationis, &c. *in editione Vulgata ita fcriptum reperi:* fortitudo mea defecit, &c. quæ pofuimus in textu. Ambrof. loco cit. *virtus mea defecit.*

℣. 11. Totidem verba in Græco, præter unum κακῶν, *malorum*, loco *afflictionis.*

℣. 12. Græcè, Εἰ γνωσθήσεται σίδηρος, &c. *Si cognofcetur ferrum*, &c. ultimòque additur ἡ ἰσχύς σου, *fortitudo tua;* Theodoret. hab. τὴν ἰσχύν σου, & conjungit cum feqq. *fortitudinem tuam, & thefauros*, &c.

℣. 14. Ita Græcè, addito uno κύκλῳ, *in circuitu*, ad verbum *faciam.*

℣. 15. Itidem Græcè. Vulgata ipfo initio hab. *Tu fcis*, fed hoc Hieron. in eund. loc. 602. f. teftatur ap. LXX. non legi.

℣. 16. Eadem funt in Græco, nifi excipias verbum ἐπικέκληται, *invocatum eft*, pro *vocatum eft.* Item ap. Hieron. in hunc loc. 602. f. ita è LXX. *ab his, qui reprobant fermones tuos: confume eos, & erit mihi.*

℣. 17. Similia prorfus in Græco, præter unum παιζόντων, *ludentium*, loco *laudantium;* quod ult. mendum effe poteft vel in Mfs. vel in editt. Hieronymus in hunc loc. 603. a. verbo *gloriatus fum*, quod legitur in Vulg. fubdit, *five metuebam*, è Gr. εὐλαβούμην.

℣. 18. Rurfum Aug. l. de unit. Eccl. to. 9. 381. a. *Ut quid qui contriftant me, prævalent? plaga mea valida eft, unde fanabor? facta eft mihi ut aqua mendax, non habens fidem:* & epift. 108. to. 2. 307. c. *facti funt mihi ficut aqua mendax, non habens fidem.* Cypr. epift. 73. p. 131. b. *Ut quid qui contriftant me, prævalent? plaga mea folida eft, unde fanabor? dum fit, facta eft mihi quafi aqua mendax, non habens fidem.* Ita quoque in Græco eft, adjuncto uno μου, ad *prævalent.* Item ap. Hieron. in hunc loc. ex ed. LXX. *Quare qui contriftant me, confortantur? plaga mea fortis, unde curabor? facta eft mihi quafi aqua mendax, non habens fidem.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. to. 9. Aug. col. 5. d. *Ut quid injuriantes me, prævalent? plaga mea folida facta eft, unde fanabor? facta eft mihi ficut aqua mendax, non habens fidem.*

℣. 19. Græc. idem fonat: in confequentibus etiam vix differt à Vulg.

℣. 21. Ita rurfum Græcè.

CAPUT XVI.

Vulgata nova.

1. Et factum eft verbum Domini ad me, dicens:

1... 8. *Vide Not.*

2. Non accipies uxorem, & non erunt tibi filii & filiæ in loco ifto.

3. Quia hæc dicit Dominus fuper filios & filias,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 1..... 8. Hi verfus octo & in Vulgata, & in Gr. vix quidquam diverfum reddunt.

Vulgata nova.

qui generantur in loco isto, & super matres eorum, quæ genuerunt eos : & super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac :

4. Mortibus ægrotationum morientur : non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt : & gladio, & fame consumentur : & erit cadaver eorum in escam volatilibus cœli, & bestiis terræ.

5. Hæc enim dicit Dominus : Ne ingrediaris domum convivii, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos : quia abstuli pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes.

6. Et morientur grandes & parvi in terra ista : non sepelientur neque plangentur, & non se incident, neque calvitium fiet pro eis.

7. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo : & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

8. Et domum convivii non ingrediaris, ut sedeas cum eis, & comedas & bibas :

Vulgata nova.

9. quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris, vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ.

Versio antiqua.

9..... Et auferam de civitatibus Juda, & de quadriviis Jerusalem, vocem lætantium, & vocem gaudentium, vocem sponsi, & vocem sponsæ.

Cypr. l. 2. Testim. p. 293. a.

Vulgata nova.

10. Et cùm annuntiaveris populo huic omnia
Sup. 5. 19. verba hæc, & dixerint tibi : Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud ? quæ iniquitas nostra ? & quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro ?

11. Dices ad eos : Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus : & abierunt post deos alienos, & servierunt eis, & adoraverunt eos : & me dereliquerunt, & legem meam non custodierunt.

12. Sed & vos pejus operati estis, quàm patres vestri : ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat.

13. Et ejiciam vos de terra hac, in terram, quam ignoratis vos, & patres vestri : & servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.

14. Propterea ecce dies veniunt dicit Dominus, & non dicetur ultra : Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Ægypti,

15. sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aquilonis, & de universis terris, ad quas ejeci eos : & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.

10... 15. *Vide Not.*

Vulgata nova.

16. Ecce ego mittam piscatores multos dicit Dominus, & piscabuntur eos : & post hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cavernis petrarum.

Versio antiqua.

16. Ecce ego mittam piscatores multos, & piscabuntur illos..... [a]& multos venatores, & venabuntur eos super omnem montem, & super omnem collem.....

Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 702. a.
[a] *Ambros. in Ps. 118. col. 1035. f.*

Vulgata nova.

17. Quia oculi mei super omnes vias eorum : non sunt absconditæ à facie mea, & non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.

18. Et reddam primùm duplices iniquitates, & peccata eorum : quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum, & abominationibus suis impleverunt hæreditatem meam.

17.... 18. *Vide Not.*

Vulgata nova.

19. Domine fortitudo mea, & robur meum, & refugium meum in die tribulationis : ad te gentes venient ab extremis terræ, & dicent : Verè mendacium possederunt patres nostri, vanitatem, quæ eis non profuit.

Versio antiqua.

19. Domine fortitudo mea, & adjutorium meum, & refugium meum in die malorum : ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent : Quàm falsa possederunt patres nostri simulacra, & non est in eis utilitas !

Aug. l. 13. cont. Faust. to. 8. 256. b.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 9. Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 20. p. 172. c. *Et auferam de civitatibus Judæ, & de urbibus Jerusalem, vocem lætantium, vocem sponsi, & vocem sponsæ.* Græc. Ἰδοὺ ἐγὼ καταλύω ἐκ τοῦ τόπου τούτου ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, φωνὴν χαρᾶς, καὶ φωνὴν εὐφροσύνης, φωνὴν νυμφίου, καὶ φωνὴν νύμφης· i. e. *Ecce ego abire facio de loco isto coram oculis vestris, & in diebus vestris, vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ.*

℣℣. 10..... 15. Hi versus omnes tam in Vulgata, quàm in Gr. unum pene & idem sonant.

℣. 16. Græc. habet ἀποστέλλω, *mitto*, pro *mittam*; & post 1. *multos*, addit, λέγει Κύριος, *dicit Dominus*; item post *illos*, ista, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστέλλω, Mss. Alex. & Compl. ἀποστελῶ; cæt. quadrant. Idem Ambros. loco cit. legit : *Ecce mitto multos piscatores* : & l. 6. Hexa. col. 133. b. *ecce ego mitto venatores multos.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 175. c. *Mittam ad eos piscatores, & piscabuntur eos; & venatores, & venabuntur eos.*

℣. 17. Hieron. in hunc ℣. col. 607. a. ait : *Quod hîc de Hebraïco posuimus*, non sunt abscondita ea à facie mea, *in LXX. non habetur*; cæt. Græca Vulgatæ respondent pene ad verbum.

℣. 18. Ad hoc Vulg. *Et reddam primùm*, Hieron. in comm. col. 607. a. dicit : *Sciendum quòd in Hebr. positum sit* primùm, *& in LXX. editione prætermissum*; deest quoque hodie in Gr. τὸ *primùm.*

℣. 19. Eadem leguntur Græcè, præposito uno σὺ, *tu*, voci 2. *fortitudo*; subinde est, ἐν ἡμέραις, *in diebus*, at in Compl. ἐν ἡμέρᾳ, ut sup. Idem August. l. 1. de cons. Evang. to. 3. col. 17. f. & l. 18. de civit. Dei, c. 33. to. 7. 515. g. 516. a. ita legit : *Domine Deus meus, & refugium meum in die malorum : ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent : Verè mendacia coluerunt patres nostri simulacra, & non est in illis* (to. 3. 18. d. *in quibus non est*) *utilitas* : similiter l. de fide resur. to. 6. 146. f. detractis his, *& refug. meum in die malorum* : item in Ps. 94. to. 4. 1030. c. d. habet : *ad te gentes venient..... Verè mendacia coluerunt*, &c. In Collat. Carthag. p. 392. sic : *Domine virtus mea, & adjutorium meum, & refugium meum in diem malorum : ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent : Quàm falsa possederunt patres nostri idola, & non est in eis utilitas !* Apud Hieron. in Jer. 16. p. 607. d. similiter ex edit. LXX. *ad te gentes venient ab extremis terræ, & dicent : Quomodo falsa possederunt patres nostri idola, & non est in eis utilitas ?* & epist. ad Princip. to. 2. 693. a. *Quàm falsa possederunt patres nostri idola !* Græc. Ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἴδωλα. Apud Ferrand. paræn. ad Regin. *Domine fortitudo mea, & adjutorium meum in die malorum.*

Versio antiqua.

Aug. ubi sup. 20. Si faciet homo deos, & ipsi non sunt dii.

21. Propterea ecce ego ostendam illis in tempore illo, manum meam ostendam illis : & scient & virtutem meam, quoniam ego Dominus.

Vulgata nova.

20. Nunquid faciet sibi homo deos, & ipsi non sunt dii ?

21. Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, & virtutem meam : & scient quia nomen mihi Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 20. Sic est in Græco, adjuncto uno ἑαυτῷ, *sibi*, ad verbum *faciet* : at Aug. l. 8. de civit. Dei, to. 7. c. 23. col. 211. f. 214. c. constanter legit : *Si faciet homo deos, & ecce ipsi non sunt dii* : similiter l. de fide resur. to. 6. 146. f.

℣. 21. Græcè ita : Διατοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ δηλώσω αὐτοῖς ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τὴν χεῖρά μου, καὶ γνωριῶ αὐτοῖς τὴν δύναμίν μου· καὶ γνώσονται ὅτι ὄνομά μοι Κύριος· i. e. *Propterea ecce ego ostendam eis in tempore illo manum meam, & notam faciam eis virtutem meam : & scient quia nomen mihi Dominus* : at in Compl. καὶ γνωριῶ αὐτοῖς τὴν χεῖρά μου, καὶ τὴν δύναμίν μου· καὶ γνώσονται ὅτι ἐγὼ Κύριος.

CAPUT XVII.

Versio antiqua.

Ambros. l. 3. de Spir. S. col. 668. e. *a Hieron. in Jerem. 17. col. 607. f.*

1. SCripta est, Juda, culpa tua graphio ferreo, & ungue adamantino, & scripta est in pectore & in corde tuo, [a] & in cornibus altarium.....

Vulgata nova.

1. PEccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum.

Vulgata nova.

2. Cùm recordati fuerint filii eorum ararum suarum, & lucorum suorum, lignorumque frondentium, in montibus excelsis,

3. sacrificantes in agro : fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis.

4. Et relinquêris sola ab hæreditate tua, quam dedi tibi : & servire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras : quoniam ignem succendisti in furore meo, usque in æternum ardebit.

2... 3... 4. *Vide Not. ad* ℣. 1.

Versio antiqua.

Aug. l. 13. cont. Faust. to. 8. 256. c. d.

5. Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachii sui, & à Domino discedit cor ejus.

6. Et erit sicut tamarix, quæ in deserto est, non videbit cùm venient bona : & habitabit inter iniquos in terra deserta, in terra salsa, quæ non inhabitabitur.

7. Benedictus homo, qui confidit in Domino, & erit Dominus spes ejus.

8. Eritque tanquam lignum fructiferum secus

Vulgata nova.

5. Hæc dicit Dominus : Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus. *Isai. 30. 2. 31. 1. Inf. 48. 7.*

6. Erit enim quasi myricæ in deserto, & non videbit cùm venerit bonum : sed habitabit in siccitate in deserto, in terra salsuginis, & inhabitabili. *Inf. 48. 6.*

7. Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.

8. Et erit quasi lignum quod transplantatur *Psalm. 1. 3.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hic versus cum tribus aliis subsequentibus deest in Gr. edit. Rom. iidem quoque olim aberant à LXX. teste Hieronymo in Jer. col. 607. f. *Quod cur*, infit, *à LXX. prætermissum sit, nescio : nisi forsitan pepercerunt populo suo, sicut & in Isaia* (11. 22.) *eos fecisse manifestum est, multaque hujuscemodi, quæ si voluero cuncta digerere, non dicam libro, sed libris opus erit* : item inf. ad ℣℣. 2. 3. & 4. Vulg. col. 608. c. *Et hæc*, inquit, *in LXX. non habentur, eâdem ut reor causâ, quam supra diximus, ne scilicet æterna in eos sententia permaneret.* Attamen priores isti ℣℣. quatuor olim exstabant in aliis Editionibus, & ex ipsismet sub asteriscis adjecti fuerunt in Hexaplis : id nempe observat Euseb. l. 10. demonstr. Evang. dicens : Εἰ καὶ μὴ παρὰ τοῖς Ο. ἀλλ' οὖν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ταῦτα εὑρόντες, καὶ ἐν ταῖς τῶν λοιπῶν Ἑρμηνευτῶν ἐκδόσεσι, ἔτι μετὰ παραθέσεως ἀστερίσκων ἐν τοῖς ἀκριβέσι τῶν παρὰ τοῖς Ο. ἀντιγράφοις· i. e. *Etiamsi non apud LXX. sed in Hebraïco hæc invenerimus, necnon in aliis reliquorum Interpretum editionibus, insuper cum additione asteriscorum in accuratioribus LXX. Interpretum exemplaribus.* Et sanè ea ipsa antecedunt in uno Ms. Jes. sicut in altero Vatic. sub asteriscis ※ habentur etiam in ed. Compl. & apud Theodoret. Primus quoque eorumdem ℣℣. legitur apud Ambrosium, ut patet ex l. 3. de Spir. S. à nobis cit. sup. rursumque serm. cont. Auxent. to. 2. 870. a. necnon l. de apol. Dav. to. 1. 731. b. Hieron. etiam in Jer. col. 607. f. ad hæc Vulg. verba, *super latitudinem cordis eorum*, addit ex al. edit. *sive, in pectore cordis eorum* ; deinde, *& in cornibus* altarium ; *sive, ararum eorum.* Ambr. de apol. Dav. leg. sup. *scripta est in pectore cordis tui.* Sed horum nil omnino memorat August. l. 13. cont. Faust. quamvis & antecedentia & subsequentia verba Jer. ibid. recitet : enimverò cùm cap. 7. hujus libri 13. attulisset ult. verba cap. præced. Jerem. subinde initio cap. 8. cont. Faust. ait : *Ibi enim sequitur, & dicit : Maledictus homo*, &c. de ℣. 5. prætermissis omnibus intermediis, quæ leguntur in Vulg. videlicet quatuor primis ℣℣. capitis 17. Vide sis Hexap. Orig. & Nobilii Not. in hunc loc.

℣. 5. Eadem rursum legit August. l. de Gr. & lib. arb. to. 10. 721. d. sicut Auct. epist. ad Demetriad. ap. S. Leon. p. 42. c. Ita quoque in Græco, præter duo, στηρίσει, *firmabit*, pro *firmat*, & ἀποστῇ, *discedet*, pro *discedit* ; huic etiam med. *brachii sui*, jungitur ἐπ' αὐτόν, *super eum*, quod abest ab edit. Compl. August. l. 15. de civit. Dei, c. 18. to. 7. 401. b. hab. *Maledictus omnis, qui spem suam ponit in homine* : itidem in Ps. 10. to. 4. 61. d. & tract. 4. in 1. Joh. to. 3. p. 2. col. 853. a. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 726. *Miser homo, qui spem habet in homine* : & sup. p. 709. c. *Maledictus homo, qui spem habet in homine.* Similiter hab. Cypr. l. de laps. p. 187. a. & l. 3. Testim. p. 307. a. Item Zeno Veron. l. 2. tract. 6. p. 151. cum Ambrosio in Ps. 118. col. 1114. f. & Auctore quæst. N. T. q. 91. ap. August. to. 3. 83. c. Hieronymus etiam in hunc loc. col. 608. f. ait : *qui confidit, sive spem habet* : & in Isai. 31. col. 265. e. *Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmavit carnem brachii sui, & à Domino recessit cor ejus.* Cassiod. in Ps. 30. & 117. p. 99. b. 394. b. *Maledictus, qui confidit in homine, & ponit spem carnem brachii sui, & à Domino recedit cor ejus.*

℣. 6. Hieron. in Isai. 31. col. 265. e. *Et erit quasi myrice in deserto, quæ non videbit cùm venerint bona.* Græc. Καὶ ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρίκη ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐκ ὄψεται ὅταν ἔλθῃ τὰ ἀγαθά· καὶ κατασκηνώσει ἐν ἁλίμοις καὶ ἐν ἐρήμῳ, ἐν γῇ ἁλμυρᾷ, ἥτις οὐ κατοικεῖται. *Et erit sicut myrica silvestris in deserto, non videbit cùm venerint bona : & habitabit in salsis & in deserto, in terra salsa, quæ non habitabitur.*

℣. 7. Concinit Ferrand. paræn. ad Regin. p. 157. Ita quoque Græc. habet, posito uno καὶ, ante *benedictus*. Cypr. l. 3. Testim. p. 307. a. *Et benedictus homo, qui fidit in Domino, & erit in Deo spes ejus.* Apud Hieron. in hunc loc. 608. d. *spes, sive fiducia ejus.*

℣. 8. Ferrand. paræn. ad Regin. p. 157. *Eritque sicut lignum fructiferum secus aquam, & in humorem mittet radices suas : non timebit cùm venerit æstus. Et erunt in eo*

VULGATA NOVA.

ſuper aquas, quod ad humorem mittit radices ſuas : & non timebit cùm venerit æſtus. Et erit folium ejus viride, & in tempore ſiccitatis non erit ſollicitum, nec aliquando deſinet facere fructum.

9. Pravum eſt cor omnium, & inſcrutabile : quis cognoſcet illud ?

1. Reg. 16. 7. Pſalm. 7. 10. Apoc. 2. 23. 10. Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes : qui do unicuique juxta viam ſuam, & juxta fructum adinventionum ſuarum.

11. Perdix fovit quæ non peperit : fecit divitias, & non in judicio : in dimidio dierum ſuorum derelinquet eas, & in noviſſimo ſuo erit inſipiens.

12. Solium gloriæ altitudinis à principio, locus ſanctificationis noſtræ.

13. Exſpectatio Iſraël Domine : omnes, qui te derelinquunt, confundentur : recedentes à te, in terra ſcribentur : quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum.

14. Sana me Domine, & ſanabor : ſalvum me fac, & ſalvus ero : quoniam laus mea tu es.

15. Ecce ipſi dicunt ad me : Ubi eſt verbum Domini ? veniat.

16. Et ego non ſum turbatus, te paſtorem ſequens : & diem hominis non deſideravi, tu ſcis. Quod egreſſum eſt de labiis meis, rectum in conſpectu tuo fuit.

17. Non ſis tu mihi formidini, ſpes mea tu in die afflictionis.

18. Confundantur qui me perſequuntur, & non confundar ego : paveant illi, & non pa-

VERSIO ANTIQUA.

aquam, & in humore mittet radices ſuas : non timebit cùm venerit æſtus. Et erunt in eo propagines nemoroſæ, in anno ſiccitatis non timebit, & non deficiet faciendo fructum. Aug. ubi ſup.

9. Grave cor per omnia : & homo eſt, & quis agnoſcet eum ?

10. Ego Dominus interrogans corda, & probans renes : ut dem unicuique ſecundùm vias ejus, & ſecundùm fructum ſtudiorum ejus. Ibid. 258. d.

11. Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, faciens divitias ſuas non cum judicio : in dimidio dierum ejus derelinquent eum, & in noviſſimis ſuis erit inſipiens. Ibid. e. & 259. a. c.

12. Sedes autem gloriæ exaltata eſt, ſanctificatio noſtra.

13. Patientia Iſraël Domine : univerſi, qui te derelinquunt, terreantur, confundantur : qui receſſerunt, in terram evertentur : quoniam dereliquerunt fontem vitæ Dominum. Ibid. 261. b. &c.

14. Sana me Domine, & ſanabor : ſalvum me fac, & ſalvus ero : [a] quia gloria mea tu es. [a] Ambroſ. l. de virginit. col. 238. b.

15..... Ubi eſt verbum Domini ? veniat.

16. Non laboravi ſequens poſt te : & diem hominis non concupivi, tu ſcis. [b] Quod egreſſum eſt de labiis meis, ante faciem tuam eſt. Aug. in Pſal. 36. 289. g. [b] Hieron. in Jer. 17. col. 611. e.

17. Non fias mihi alienus, parcens mihi in die peſſimo.

18. Confundantur qui perſequuntur me, & non confundar ego..... Ambroſ. l. de virginit. col. 238. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

frutices nemoroſi, & in anno ſiccitatis non timebit, & non deficiet à faciendo fructum. Ita quoque in Græco eſt, præter ſeqq. παρ' ὕδατα, *ſecus aquas ;* & poſt paulò, ῥίζαν αὐτῦ, *radicem ſuam*, (in Compl. ῥίζας ;) extremò ποιῶν, *faciens*, loco *à faciendo.* Hieron. in hunc loc. 609. d. utramque Vulg. ſic jungit de more : *Et erit quaſi lignum, quod tranſplantatum eſt, ſive* fructiferum..... *Et erit folium ejus viride, ſive* ramuſculi ejus frondentes, *& in tempore, ſive* anno *ſiccitatis non erit ſollicitum, ſive* non timebit, &c.

℣. 9. Sic iterum Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 33. col. 516. a. niſi excipias verbum penult. *cognoſcet.* Hieron. in Jer. 17. col. 610. a. ita legit ex LXX. *Profundum eſt cor ſuper omnia : & homo eſt, quis cognoſcet eum ?* Sic etiam Græcè, excepto uno καὶ τίς, *& quis ;* in Compl. ὅσις. Idem Hieron. in Iſai. 17. col. 177. d. rurſum hab. cum LXX. *& homo eſt, & quis cognoſcet eum ?* itidem in Eccleſ. to. 2. 736. c. *licet*, inquit, *in Hebræo aliter ſit.* Accinunt magno conſenſu Iren. l. 3. c. 18. p. 209. c. & l. 4. c. 33. p. 273. f. Tertul. l. adv. Jud. c. 14. p. 148. a. & l. 3. adv. Marc. p. 671. c. & l. de carne Chr. p. 550. b. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 288. c. Hilar. l. 4. de Trin. col. 852. b. Ambroſ. in Pſ. 39. 43. 61. & 118. col. 863. c. 919. b. 956. c. 1114. f. & ep. 46. col. 986. d. item l. 1. de pœnit. to. 2. 394. a. & l. de inſtit. virg. col. 271. b. cum verbo *agnoſcet.* Ita demum Gregor. M. in Job. 9. col. 309. e. Apud Zenonem Veron. l. 2. tract. 7. p. 159. *& homo eſt, & quis cognoſcit eum ?*

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, niſi hoc excipiatur, ἐτάζων, *ſcrutans*, pro *interrogans*, quod idem ſonat ; item inf. num. plur. κατὰ τὲς καρπὲς, *ſecundùm fructus.* Ambroſ. l. 1. offic. to. 2. 15. e. & l. 2. de Spir. S. c. 11. col. 658. b. hab. *Ego ſum ſcrutans corda & renes.* Auct. quæſt. ex utroque Teſt. q. 125. ap. Aug. to 3. 136. a. *Ego Deus, qui ſcrutor renes & corda.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 726. b. ait : *Scit autem Deus corda veſtra.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 735. d. *Ego ſum Dominus ſcrutans corda, & probans renes : ut dem*, &c. ut in textu.

℣. 11. Conſonat Græc. ad verbum. Hieron. quoque in hunc loc. col. 610. e. ait ſic tranſtuliſſe LXX. *Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit ;* paulòque poſt : *in dimidio dierum ejus relinquent eum :* & in Oſe. 13. col. 1328. f. *noviſſimum ejus erit inſipiens.* Ambr. quoque l. 6. Hexa. p. 117. f. legit : *Clamavit perdix, & congregavit quæ non peperit :* itidem epiſt. 32. col. 917. d. ſed abſque med. &. Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 702. a. *Clamavit perdix, collegit quæ non parturiit, faciens divitias non cum ſapientia : in medio dierum derelinquent eum, & in poſtremo erit inſipiens.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 20. p. 97. d. *Clamavit perdix, congregavit filios quos non genuit, fecit divitias ſuas non cum judicio : in medio dierum derelinquet eas, & in finem erit ſtultus.* At Auguſt. in Pſ. 54. to. 4. 516. b. conſtanter legit : *in dimidio dierum ejus derelinquent eum, & in noviſſimis ſuis erit inſipiens.*

℣. 12. Sic eſt in Græco, detractâ tantùm conjunct. *autem*, cum ſeq. *eſt.* Ap. Ambroſ. in Luc. 17. p. 1485. f. *Thronus virtutis exaltatus eſt.*

℣. 13. Græc. hab. οἱ καταλιπόντες σε, *qui dereliquerint te*, pro *qui te derelinquunt*, abſque ſeq. verbo *terreantur ;* loco verò *evertentur*, ita, γραφήτωσαν ; cæt. ut in Lat. ſup. Meliùs idem Auguſt. l. 1. cont. adverſ. leg. to. 8. 574. c. *univerſi, qui derelinquunt te, confundantur : recedentes, ſuper terram ſcribantur.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. to. 9. Aug. col. 5. b. *omnes, qui derelinquunt te, confundentur : recedentes à te, ſcribentur in libro mortis : quoniam dereliquerunt te fontem vitæ.* Hieron. etiam in hunc loc. 611. a. hab. *venam, ſive fontem*, è Gr. πηγήν.

℣. 14. Græcè ſimiliter, niſi excipiatur vox καύχημα, *gloriatio*, pro *gloria.* Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 530. b. *Sana me Domine, & ſanabor : ſalvum me fac Domine, & ſalvus ero : tu es gloria mea, & ſpes mea.* Ambroſ. in Pſ. 37. col. 833. a. *Sana me Domine, & ſanabor : ſalvum me fac, & ſalvabor :* & l. 1. de pœnit. to. 2. 399. a. *ſalva me, & ſalvabor :* itidem l. de virginit. col. 238. b. repetito *Domine*, poſt *ſalva me.* Concinit Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. p. 8. b. niſi quòd delet vocem *Domine.*

℣. 15. Sic iterum Ambroſ. epiſt. 85. col. 1106. c. unà cum Græco.

℣. 16. Rurſum Ambroſ. in Pſ. 37. col. 833. a. & epiſt. 85. col. 1106. b. legit : *Non laboravi ſequens poſt te.* Hieron. quoque in hunc loc. 611. e. Vulgatæ lectioni *non ſum turbatus, te paſtorem ſequens*, ſubjungit : *ſive, non laboravi ſequens te.* Græc. Ἐγὼ δὲ ὐκ ἐκοπίασα, κατακολυθῶν ὀπίσω σῦ. Hilar. in Pſ. 51. col. 71. c. & Auguſt. in Pſ. 36. col. 289. g. ſimiliter addunt : *diem hominis non concupivi, tu ſcis.* Sic etiam in Græco eſt ; extremò ita : τὰ ἐκπορευόμενα διὰ τῶν χειλέων μυ, πρὸ προσώπυ σῦ ἐςί.

℣. 17. Rurſum Hieron. infra : *LXX. tranſtulerunt, dicentes :* Ne fias mihi alienus, parcens in die malo. Græc. Μὴ γενηθῇς μοι εἰς ἀλλοτρίωσιν, φειδόμενός μυ ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ.

℣. 18. Conſonat Græc. ad verbum, cum hoc optat. καὶ

VERSIO ANTIQUA.

Tichon. reg. 5. p. 62. b. c.

19..... Vade, & ſta in portis filiorum populi tui, in quas ingrediuntur reges Juda, & egrediuntur, & in omnibus portis Jeruſalem:

20. & dices ad eos: Audite verbum Domini, qui intratis portas iſtas.

21. Hæc dicit Dominus: Cuſtodite animas veſtras, & nolite tollere onera in die ſabbatorum, & nolite exire portas Jeruſalem.

22. Et nolite ferre onera de domibus veſtris in die ſabbatorum, ſicut mandavi patribus veſtris.

23. Et non obaudierunt in auribus ſuis, & induraverunt cervicem ſuam ſuper patres ſuos, ut me non audirent, neque perciperent diſciplinam.

24. Eritque: Si me audieritis, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die ſabbatorum, ut non faciatis omne opus veſtrum, & ſanctificetis diem ſabbatorum:

25. Et intrabunt per portas civitatis hujus reges & principes, ſedentes in ſede David, & aſcendentes in currus & equos, ipſi, principes eorum, viri Juda, qui inhabitant Jeruſalem: & habitabitur civitas hæc in æternum.

26. Et venient de civitatibus Juda, & de civitatibus Jeruſalem, & de terra Benjamin, & de terra campeſtri, & de terra quæ ad Auſtrum, afferentes holocauſta, & incenſa, & manna, & thus, ferentes laudationem in domo Domini.

27. Et ſi me non audieritis ut ſanctificetis diem ſabbatorum, ut non portetis onera, neque intretis per portas Jeruſalem: ſuccendam ignem in portis ejus, & conſumet domos Jeruſalem, & non exſtinguetur.

VULGATA NOVA.

veam ego: induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.

19. Hæc dicit Dominus ad me: Vade, & ſta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur reges Juda, & egrediuntur, & in cunctis portis Jeruſalem:

20. & dices ad eos: Audite verbum Domini reges Juda, & omnis Juda, cunctique habitatores Jeruſalem, qui ingredimini per portas iſtas.

21. Hæc dicit Dominus: Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in die ſabbati, nec inferatis per portas Jeruſalem.

22. Et nolite ejicere onera de domibus veſtris in die ſabbati, & omne opus non facietis: ſanctificate diem ſabbati, ſicut præcepi patribus veſtris.

23. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem ſuam: ſed induraverunt cervicem ſuam ne audirent me, & ne acciperent diſciplinam.

24. Et erit: Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die ſabbati: & ſi ſanctificaveritis diem ſabbati, ne faciatis in eo omne opus:

25. Ingredientur per portas civitatis hujus reges & principes, ſedentes ſuper ſolium David, & aſcendentes in curribus & equis, ipſi & principes eorum, viri Juda, & habitatores Jeruſalem: & habitabitur civitas hæc in ſempiternum.

26. Et venient de civitatibus Juda, & de circuitu Jeruſalem, & de terra Benjamin, & de campeſtribus, & de montuoſis, & ab Auſtro, portantes holocauſtum, & victimam, & ſacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum Domini.

27. Si autem non audieritis me ut ſanctificetis diem ſabbati, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Jeruſalem in die ſabbati: ſuccendam ignem in portis ejus, & devorabit domos Jeruſalem, & non exſtinguetur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

μὴ καταιϛυνθείην ἐγώ· ſequentia Vulgatæ congruunt.

℣. 19. Concordat Græcum, niſi quòd hab. *ἐν αἷς εἰσπορεύονται ἐν αὐταῖς..... κ̀ ἐν αἷς ἐκπορεύονται ἐν αὐταῖς· in quibus ingrediuntur in eis..... & in quibus egred. in eis;* ſed à Compl. abeſt 1. *ἐν αὐταῖς*. Ap. Hieron. in hunc loc. 612. b. ſic: *in portis..... per quas.*

℣. 20. Græcè internectuntur iſta poſt vocem *Domini*, *βασιλεῖς Ἰȣ́δα, κ̀ πᾶσα Ἰȣδαία, κ̀ πᾶσα Ἱερȣσαλήμ, reges Juda, & omnis Judæa, & omnis Jeruſalem;* cætera quadrant. Apud Hieron. in hunc loc. 612. b. *omnis Juda, ſive Judæa.*

℣. 21. Ita Græcè, excepto ablat. *πύλαις*, *portis*, loco *portas*. Eò ſpectant quæ hab. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad, p. 749. c. *Hæc dicit Dominus Deus omnipotens: Obſervate diem ſabbati, & ſanctificate eum, ut habitem in medio veſtri.*

℣. 22. Græcè, poſt vocem *ſabbatorum*, ſubnectuntur iſta: *κ̀ πᾶν ἔργον ȣ̓ ποιήσετε· ἁγιάσατε τὴν ἡμέραν τῶν ϛαββάτων, & omne opus nolite facere: ſanctificate diem ſabbatorum;* cæt. ut in Lat. ſup. niſi id excipiatur, *μὴ ἐκφέρετε*, *ne efferatis*, pro *nolite ferre.*

℣. 23. Græc. in principio habet: *Καὶ ȣ̓κ ἤκȣσαν, κ̀ ȣ̓κ ἔκλιναν τὸ ȣ̓̃ς αὐτῶν, Et non audierunt, & non inclinaverunt aurem ſuam;* reliqua ut in Lat. ſupra. Hieron. in hunc loc. 612. d. monet *in Hebraïco non* haberi, *ſuper patres ſuos;* non additur etiam in Vulg.

℣. 24. Græcè hæc ult. *& ſanctificetis diem ſabbat.* ponuntur ante iſta, *ut non faciatis*, &c. deeſtque *veſtrum*, poſt *opus;* cæt. ut ſupra.

℣. 25. Eadem leguntur in Græco, additâ voculâ *αὐτῶν*, ad *equos;* uti *κ̀*, poſt *ipſi*, & poſt *Juda.*

℣. 26. Græc. pro *civitatibus Jeruſalem*, hab. *κυκλόθεν Ἱερȣσαλήμ, de circuitu Jeruſalem;* & inf. poſt vocem *campeſtri*, ſubdit, *κ̀ ἐκ τȣ̃ ὄρȣς, κ̀ ἐκ τῆς πρὸς*, &c. *& de monte, & de ea quæ*, &c. item ad *holocauſta*, addit, *κ̀ θυσίας, κ̀ θυμιάματα, κ̀ μάννα·* cæt. ut in Lat. ſup. Hieron. in hunc loc. 612. e. habet de more, *victimas, ſive* thymiamata, *& ſacrificium, ſive* manna... *oblationem, ſive* laudem: & infra, 614. a. ait: *Pro* ſacrificio, *LXX. ipſum verbum Hebraicum poſuere* manaa, *quod peſſima conſuetudine, imo ſcriptorum negligentiâ*, manna *in noſtris legitur:* item poſt pauca: *Oblationem*, inquit, *quæ Hebraïcè dicitur* thoda, *& in* gratiarum actionem *verti poteſt*, laudem *LXX. tranſtulerunt.*

℣. 27. Græc. ipſo initio hab. *Καὶ ἔϛαι, ἐὰν μὴ, Et erit, ſi*, &c. ſubinde poſt 1. *Jeruſalem*, ſubdit, *ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν ϛαββάτων κ̀*, &c. *in die ſabbatorum &;* extremò pro *domos*, ponit *ἄμφοδα*, *bivia;* cæt. concordant. Hieron. in hunc loc. 614. b. ad hanc vocem, *domos*, addit, *ſive vicos Jeruſalem, quos*, inquit, *LXX. ἄμφοδα, Aquila & Symmachus, βάρεις, id eſt*, turritas domos, *interpretati ſunt.* Vide ſis Martianæi not. in hunc loc.

CAPUT XVIII.

Vulgata nova.

1. VErbum, quod factum eſt ad Jeremiam à Domino, dicens:

2. Surge, & deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea.

3. Et deſcendi in domum figuli, & ecce ipſe faciebat opus ſuper rotam.

4. Et diſſipatum eſt vas, quod ipſe faciebat è luto manibus ſuis: converſuſque fecit illud vas alterum, ſicut placuerat in oculis ejus ut faceret.

5. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

Iſai. 45. 9. Rom. 9. 20. 6. Nunquid ſicut figulus iſte, non potero vobis facere, domus Iſraël, ait Dominus? ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, domus Iſraël.

Sup. 1. 10. 7. Repentè loquar adversùm gentem, & adversùs regnum, ut eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud.

8. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum adversùs eam: agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitavi ut facerem ei.

9. Et ſubitò loquar de gente & de regno, ut ædificem & plantem illud.

10. Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam: pœnitentiam agam ſuper bono, quod locutus ſum ut facerem ei.

11. Nunc ergo dic viro Juda, & habitato-

Versio antiqua.

1. SErmo, qui factus eſt à Domino ad Jeremiam, dicens: Victor Tun. l. de pœnit. ap. Ambroſ. p. 603. b.

2. Exſurge, & deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea.

3. Et deſcendi in domum figuli, & ecce ipſe opus faciebat ſuper lapides.

4. Et cecidit vas, quod ipſe faciebat in manibus ſuis: & iterum fecit illud vas aliud, ſicut placuit coram ipſo facere.

5. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:

6. Sicut figulus iſte, non potero vos facere, domus Iſraël? ecce ſicut lutum figuli, vos eſtis in manibus meis.

7. Et tantùm ſi loquar ſuper gentem, aut ſuper regnum, ut tollam eos, & ut perdam eos.

8. Et ſi converſa fuerit gens illa à malis ſuis cogitationibus, pœnitentiam agam pro malis, quæ cogitabam ut facerem eis, & non faciam.

9. Et tamen ſi locutus fuero ſuper regnum aut gentem, ut reædificetur & circumplantetur,

10. & fecerit iniqua in conſpectu meo, ut non exaudiat vocem meam: pœnitentiam agam pro bonis, quæ locutus ſum ut facerem eis, & non faciam.

11. Et nunc dic ad viros Juda, & inhabitan-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Græcè. Vigilius autem Tapſ. l. cont. Eutych. p. 51. b. habet: *Dixit Dominus ad me: Deſcende*, &c.

℣. 2. Similiter hab. Hilar. in Pſ. 2. n. 39. col. 47. a. excepto uno *Surge;* Gr. Ἀνάϛηθι, &c. ut ſupra. Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. c. *Deſcende in domum figuli, & audies illic verba mea.* Item Vigil. Tapſ. l. 4. cont. Eutych. p. 51. b. *Deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea.*

℣. 3. Eadem refert Hilar. in Pſ. 2. col. 47. a. ad verbum. Sic etiam in Græco eſt. Vigilius autem Tapſ. l. 4. cont. Eutych. p. 51. b. legit cum Vulg. *Et deſcendi in domum figuli, & ecce ipſe faciebat opus ſuum ſuper rotam.* Item Hieron. in Iſai. 45. col. 337. a. hab. *& ecce ipſe faciebat opus in rota:* at in hunc Jer. loc. col. 615. b. *ſuper rotam, ſive lapides:* & infra: *ſuper rotam*, inquit, *quam LXX. verbi ambiguitate ſeducti*, lapides *tranſtulerunt:* abanim *enim pro qualitate loci, & diverſitate pronunciationis, &* organum, *id eſt*, rota figuli, *vocatur, &* lapides.

℣. 4. Similia leguntur Græcè, niſi quòd repetitur ἀυτὸς, *ipſe*, ante *fecit;* quod tamen abeſt à Mſ. Alex. & Compl. Hilarius in Pſ. 2. n. 39. col. 47. a. 48. b. legit: *Et cecidit vas, quod faciebat in manibus ejus: & iterum ipſe fecit vas aliud, ſecundùm quod placuit in conſpectu ejus ut faceret.* Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. c. *Deſcendi, & vidi quomodo cecidit vas, quod ipſe faciebat in manibus ſuis:* & poſt paulò: *fecit vas aliud, quomodo placuit.* Hieron. in Iſai. 45. col. 337. a. *Et diſſipatum eſt vas, quod faciebat in manibus ſuis: rurſumque fecit ex eodem luto aliud vas, ſicut placuit in conſpectu ejus:* item in hunc Jer. loc. col. 615. c. ad hoc Vulg. *converſuſque*, addit, *ſive, & rurſum.* Rufin. in Symb. p. 184. c. alludens, dicit: *Vas de manu ſua collapſum, & confractum, rurſum elevavit manibus ſuis: & reformavit, ſicut placuit in conſpectu ejus.* Vigil. Tapſ. l. 4. cont. Eutych. p. 51. b. *Et exterminatum eſt vas, quod faciebat in manibus ejus: & converſus replaſmavit illud in aliud, ſicut placuerat oculis ejus.*

℣. 5. Itidem ap. Hieron. in Iſai. 45. p. 337. a. & in Græco. Apud Hilar. in Pſ. 2. n. 39. col. 47. a. *Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens.*

℣. 6. Sic iterum Græcè, niſi quòd ipſo initio habetur, Εἰ καθὼς, *Si ſicut.* Hilar. in Pſ. 2. n. 39. col. 47. a legit: *Si ſecundùm figulum hunc, non poſſum facere vos, domus Iſraël? ecce ſicut lutum figuli, vos eſtis in manibus meis.* Hieron. in Iſai. 45. col. 337. a. *Si non poſſum, ſicut iſte figulus, facere vos, domus Iſraël, dicit Dominus? ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos eſtis in manibus meis, domus Iſraël.* Victor Tun. ubi ſup. p. 592. a. *ſicut lutum figuli, ſic vos eſtis in manu mea.*

℣. 7. Græc. in principio hab. Πέρας λαλήσω, i. e. *Ad ſummam loquar;* reliqua ut in Lat. ſup. detracto ult. *eos.* Hilar. in Pſ. 2. n. 39. col. 47. a. *In ſumma loquar ſuper gentem, aut ſuper regnum, ut feriam eos, & perdam.* Hieron. etiam in hunc loc. col. 615. c. ad vocem 1. *repentè*, quæ eſt in Vulg. addit, *ſive, ad ſummam;* item ad hoc, *eradicem*, τὸ *ſive auferam:* demum in Amos 9. col. 1450. e. legit: *Aſſumam* (f. *Ad ſummam*) *& loquar ſuper gentem, & regnum, ut auferam eam, & diſperdam:* & in Sophon. 2. col. 1667. d. *loquar ſuper gentem, & ſuper regnum, & auferam, & diſperdam eos:* & l. 3. cont. Pelag. to. 4. 536. f. *Ad ſummam loquar contra gentem, & regnum, ut eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud.*

℣. 8. Græc. Καὶ ἐπιϛρέψῃ (Mſ. Alex. ἐπιϛρέψῃ) τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ πάντων τῶν κακῶν ἀυτῶν, καὶ μετανοήσω περὶ τῶν (Mſ. Alex. πάντων τῶν) κακῶν, ὧν ἐλογισάμην (Mſ. Alex. ἐλάλησα,) τοῦ ποιῆσαι ἀυτοῖς. Edit. Compl. initio hab. Εἰ ἐπιϛρέψῃ, Ald. ἐπιϛρέψει. Hilar. in Pſ. 2. n. 39. col. 47. a. *Et ſi converſa fuerit gens illa à malis ſuis, pœnitebo de malis quæ cogitabam facere illis.* Hieron. in Amos 9. col. 1450. e. *Si converſa fuerit gens illa à malis ſuis, & ego agam pœnitentiam de his, quæ cogitaveram facere ei:* at in Sophon. 2. col. 1667. d. *Et ſi pœnitentiam egerint, & ego pœnitentiam agam de omnibus malis, quæ locutus ſum ut facerem eis:* lib. verò 3. cont. Pelag. to. 4. 536. f. Vulgatæ congruit ad verbum.

℣. 9. Hilar. in Pſ. 2. col. 47. b. *Et in ſumma loquar ſuper gentem & regnum, ut reædificem & plantem.* Item Hieron. in Jer. col. 615. c. ad hoc 1. Vulg. *Et ſubitò*, add. *ſive, ad ſummam:* & l. 3. cont. Pelag. to. 4. 536. f. legit: *Et ad ſummam loquar de gente & regno, ut ædificem & plantem illud.* Græc. Καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν, τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι καὶ τοῦ καταφυτεύεσθαι.

℣. 10. Hilar. in Pſ. 2. col. 47. b. *Et facient mala ante me, ut ne audiant vocem meam: & pœnitebo de bonis, quæ locutus ſum facere illis:* nec aliter in Græco, excepto verbo ποιήσωσι, pro *facient.* Ap. Hieron. l. 3. cont. Pelag. to. 4. 536. f. *Si fecerit malum in conſpectu meo, ut non audiat*, &c. ut in Vulg.

℣. 11. Similia Græc. habet, præter hæc leviſſima, ἀποϛραφήτω δὴ, *avertatur nunc*, pro *convertatur;* extremò-

Versio antiqua.

Vict. Tun. ubi sup. tes Jerusalem : Ecce ego fingo mala super vos, & cogito super vos cogitationem : convertatur unusquisque à via sua maligna, meliores facite cogitationes vestras.

12..... *Vide Not.*

Ambros. l. 1. de virgin. col. 152. b. 13..... quanta fecit virgo Jerusalem?

Hieron. in Jer. 18. col. 616. c. 14. Nunquid deficient de petra ubera, aut nix de Libano? aut declinabit aqua violenter sublata vento?

Vulgata nova.

ribus Jerusalem, dicens : Hæc dicit Dominus : Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem : revertatur unusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. *4. Reg. 17. 13. Inf. 25. 5. & 35. 15.*

12. Qui dixerunt : Desperavimus : post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus. *Jon. 3. 9.*

13. Ideo hæc dicit Dominus : Interrogate gentes : Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israël?

14. Nunquid deficiet de petra agri nix Libani? aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes?

Vulgata nova.

15. Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, & impingentes in viis suis, in semitis sæculi, ut ambularent per eas in itinere non trito : 15... *seqq. Vide Not.*

Jer. 19. 8. & 49. 13. & 50. 13. 16. ut fieret terra eorum in desolationem, & in sibilum sempiternum : omnis qui præterierit per eam obstupescet, & movebit caput suum.

17. Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico : dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

18. Et dixerunt : Venite, & cogitemus contra Jeremiam cogitationes : non enim peribit lex à sacerdote, neque consilium à sapiente, nec sermo à propheta : venite, & percutiamus eum linguâ, & non attendamus ad universos sermones ejus.

19. Attende Domine ad me, & audi vocem adversariorum meorum.

20. Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? Recordare quòd steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & averterem indignationem tuam ab eis.

21. Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladii : fiant uxores eorum absque liberis, & viduæ : & viri earum interficiantur morte : juvenes eorum confodiantur gladio in prælio.

22. Audiatur clamor de domibus eorum : adduces enim super eos latronem repentè : quia foderunt foveam ut caperent me, & laqueos absconderunt pedibus meis.

Versio antiqua.

Hieron. in Jer. 18. col. 618. c. 23..... in tempore furoris tui fac in eis.

Vulgata nova.

23. Tu autem Domine scis omne consilium eorum adversùm me in mortem : ne propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur : fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

Notæ ad Versionem antiquam.

que, ϗ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, & *meliora facite studia*, seu *adinventiones vestras*. Apud Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 653. b. *Ecce ego emitto in vos mala.*

℣. 12. Hieron. in hunc loc. col. 616. c. sic habet : *Qui dixerunt : Desperavimus*, *sive* confortabimur : *post cogitationes enim nostras ibimus*, & *unusquisque pravitatem*, *sive* quod placuit, *cordis sui mali faciemus*. Græc. Καὶ εἶπαν· Ἀνδριούμεθα, ὅτι ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα, ϗ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν.

℣. 13. Græcè versus totus Vulgatæ congruit, nisi quòd pro *gentes*, hab. ἐν ἔθνεσι, *in gentibus*.

℣. 14. Sic est in Græco, nisi id excipiatur, μὴ ἐκκλίνῃ, *nunquid declinabit*, loco *aut declinabit*. Apud Ambr. l. 1. de virgin. col. 152. b. ita : *Non deficient de petra ubera, neque nix à Libano : aut declinabit aqua valido vento quæ portatur?*

℣. 15. seqq. Hieron. in hunc loc. 617. a. ad hoc Vulg. *in semitis sæculi*, add. *sive sempiternis ;* Gr. hab. σχοίνους αἰωνίους, *funiculos sempiternos ;* ed. verò Compl. τρίβοις αἰωνίοις· reliqua Græca ad finem usque hujus cap. paucis tantùm differunt à Vulgata.

℣. 23. Apud Hieron. ubi sup. 618. c. *Fiant corruentes*, *sive* impingentes *in conspectu tuo*, *in tempore furoris tui abutere eis*, *sive* fac in eis. Gr. Γενέσθω ἡ ἀσθένεια αὐτῶν ἐναντίον σου, ἐν καιρῷ θυμοῦ σου ποίησον ἐν αὐτοῖς.

CAPUT XIX.

Vulgata nova.

1. HÆc dicit Dominus : Vade, & accipe laguncolam figuli testeam à senioribus populi, & à senioribus sacerdotum : 1... 2... 3... 5. *Vide Not.*

2. Et egredere ad vallem filii Ennom, quæ est juxta introitum portæ fictilis : & prædicabis ibi verba, quæ ego loquar ad te.

3. Et dices : Audite verbum Domini reges Juda, & habitatores Jerusalem : hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita ut omnis, qui audierit illam, tinniant aures ejus :

4. Eò quòd dereliquerint me, & alienum fecerint locum istum : & libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, & patres eorum, & reges Juda : & repleverunt locum istum sanguine innocentum.

5. Et ædificaverunt excelsa Baalim, ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim : quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 1. 2. 3. 5. Hieron. in hunc loc. 618. f. *Pro* lagunculа figuli, *LXX.* doliolum *transtulerunt ;* & *pro* porta fictili, *Aquila*, *Symm.* & *Theod. ipsum verbum posuerunt Hebraïcum* harsith, *pro quo LXX. juxta morem suum*, *pro aspiratione* heth *litteræ*, *addiderunt* chi Gr. *ut dicerent* charsith, *pro* arsith : item hab. & *prædicabis*, *sive* clamabis, *vel* leges : & inf. ad ℣. 3. col. 619. b. *inducam afflictionem*, *sive* mala..... *ita ut omnis*, *qui audierit illam*, *sive* illa, &c. item ad ℣. 5. verbo *præcepi*, quod in Vulg. est, subdit, *sive cogitavi ;* Gr. διενοήθην.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
6. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & non vocabitur ampliùs locus iste, Topheth, & Vallis filii Ennom, sed Vallis occisionis.	6. Idcirco ecce dies veniunt, dicit Dominus: & non vocabitur locus iste ampliùs Ruina, & Polyandrion filii Ennom, sed Polyandrion occisionis. *Hieron. in Jer. 19. col. 619. f. ex Lxx.*

VULGATA NOVA.

7. Et dissipabo consilium Juda & Jerusalem in loco isto: & subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, & in manu quærentium animas eorum: & dabo cadavera eorum, escam volatilibus cœli, & bestiis terræ.

Sup. 18. 16. Inf. 49. 13. & 50. 13. 8. Et ponam civitatem hanc in stuporem, & in sibilum: omnis, qui præterierit per eam, obstupescet, & sibilabit super universa plaga ejus.

9. Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, & carnibus filiarum suarum: & unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, & in angustia, in qua concludent eos inimici eorum, & qui quærunt animas eorum.

10. Et conteres lagunculam in oculis virorum, qui ibunt tecum.

11. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, & civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari: & in Topheth sepelientur, eò quòd non sit alius locus ad sepeliendum.

12. Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus ejus: & ponam civitatem istam sicut Topheth.

13. Et erunt domus Jerusalem, & domus regum Juda, sicut locus Topheth, immundæ; omnes domus, in quarum domatibus sacrificaverunt omni militiæ cœli, & libaverunt libamina diis alienis.

14. Venit autem Jeremias de Topheth, quò miserat eum Dominus ad prophetandum, & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnem populum:

15. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego inducam super civitatem hanc, & super omnes urbes ejus, universa mala, quæ locutus sum adversùm eam: quoniam induraverunt cervicem suam, ut non audirent sermones meos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Eadem sunt in Græco, hoc excepto, τῷ τόπῳ τούτῳ, *loco isti*, pro *locus iste*. *Miror autem*, inquit Hieron. ibid. *quid sibi voluerint LXX. pro* Thopheth, διάπτωσιν, *hoc est*, ruinam, *ponere; & pro* valle, πολυάνδριον, *quod significat* virorum multitudinem. Sequentia de Græco & Vulgata, usque ad finem capitis, verbis tantùm paucis inter se differunt pro more.

CAPUT XX.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. ET audivit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Jeremiam prophetantem sermones istos.	1. ET audivit Phascor..... *Hieron. in Jer. 20. col. 621. d.*
2. Et percussit Phassur Jeremiam prophetam, & misit eum in nervum, quod erat in porta Benjamin superiori, in domo Domini.	2..... & misit eum in cataracten.....

VULGATA NOVA.

3. Cumque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Jeremiam de nervo: & dixit ad eum Jeremias: Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed pavorem undique. *3. Vide Not.*

4. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo te in pavorem, te & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorum suorum, & oculi tui videbunt: & omnem Judam dabo in manum regis Babylonis: & traducet eos in Babylonem, & percutiet eos gladio.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
5. Et dabo universam substantiam civitatis hujus, & omnem laborem ejus, omneque pretium, & cunctos thesauros regum Juda dabo in manu inimicorum eorum: & diripient eos, & tollent, & ducent in Babylonem.	5. Et dabo omnem fortitudinem..... *Idem 622. b.*
6. Tu autem Phassur, & omnes habitatores domus tuæ, ibitis in captivitatem: & in Babylonem venies, & ibi morieris, ibique sepelieris tu, & omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium.	
7. Seduxisti me Domine, & seductus sum: fortior me fuisti, & invaluisti: factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.	7. Seduxisti me Domine, & seductus sum: tenuisti me, & potuisti: factus sum in derisum tota die, exivi in subsannationem. *Hieron. epist. ad Damas. to. 3. 522. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. ibid. *Pro* Phasur, *LXX. transtulerunt* Phascor, *qui interpretatur* ovis nigredo; Gr. Πασχώρ.

℣. 2. Hieron. ubi sup. *Pro* nervo, *quem nos diximus, LXX. & Theodotio vertêre* cataracten..... *nos autem* nervum *diximus, more vulgari, quod tormenti genus etiam in Actibus Apost. legimus, quando apostoli Paulus & Silas in custodiam carceris dati sunt.*

℣. 3. Hieron. in hunc loc. 622. a. *Pro* pavore, *quod in Hebraïco scriptum est* magur, *LXX. & Theodotio*, μέτοικον, *id est*, migrantem, *interpretati sunt.*

℣. 5. Sic est in Græco: reliqua de ipso usque ad ℣. 7. à Vulg. vix dissentiunt.

℣. 7. Idem Hieron. in Isai. 63. to. 3. col. 472. a. rursus legit: *Seduxisti me Dom. & seductus sum: tenuisti, & potuisti*: at in Isai. 6. & 27. col. 63. a. 228. a. *Decepisti me Dom. & deceptus sum*: itidem in Jer. 20. col. 622. e. subnexis his, *obtinuisti, & potuisti.* Ambros. verò in Ps. 118. col. 1149. f. ut supra: *Seduxisti me Dom. & seductus sum.* Gr. Ἠπάτησάς με Κύριε, καὶ ἠπατήθην· ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάσθης· ἐγενόμην εἰς γέλωτα πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος.

Versio antiqua.

Hieron. in Jer. 20. col. 622. f. 8. Quia amaro verbo meo ridebo, prævaricationem & miseriam invocabo.....

Ambros. in Psal. 118. col. 1149. f. 9. Et dixi: Non nominabo nomen ejus, & non loquar in nomine ejus ultra: & factus est in corde meo ut ignis ardens, flammans in ossibus meis: & dissolutus sum undique, & ferre non possum.

Hieron. in Jer. 20. col. 623. a. e. f. 10. Audivi enim vituperationem multorum congregatorum undique.....

11..... ideo persecuti sunt, & intelligere non potuerunt..... quia non intellexerunt ignominiam.....

12..... Domine, qui probas justa.....

Hilar. in Psalm. 119. col. 375. b. 14. Maledicta dies, in qua genitus sum.....

Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 530. c. 15. Maledictus homo, qui annuntiavit patri meo, dicens: Ecce natus est tibi puer.

16. Fiat homo ille similis urbibus, quas subvertit Deus.....

17. Quare enim in vulva non statim perii, & fuisset mihi sepulcrum mater mea, & vulva ejus infernus sempiternus?

18. Quare egressus sum ex utero, ut viderem labores & miserias, & consumerentur dies mei in ærumnis?

Vulgata nova.

8. Quia jam olim loquor, vociferans iniquitatem, & vastitatem clamito: & factus est mihi sermo Domini in opprobrium, & in derisum tota die.

9. Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius: & factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis: & defeci, ferre non sustinens.

10. Audivi enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu: Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus viris, qui erant pacifici mei, & custodientes latus meum: si quo modo decipiatur, & prævaleamus adversùs eum, & consequamur ultionem ex eo.

11. Dominus autem mecum est quasi bellator fortis: idcirco qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt: confundentur vehementer, quia Inf. 23.
non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod 40.
nunquam delebitur.

12. Et tu Domine exercituum probator jus- Sup. 11.
ti, qui vides renes & cor: videam quæso ultio- 20. & 17.
nem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam 10.
meam.

13. Cantate Domino, laudate Dominum: quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

14. Maledicta dies, in qua natus sum: dies, Job. 3.
in qua peperit me mater mea, non sit bene- 2.
dicta.

15. Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio lætificavit eum.

16. Sit homo ille ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, & non pœnituit eum: audiat clamorem manè, & ululatum in tempore meridiano:

17. qui non me interfecit à vulva, ut fieret mihi mater mea sepulcrum, & vulva ejus conceptus æternus.

18. Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Itidem Græcè: sequentia concordant cum Vulg. pene ad verbum.

℣. 9. Hæc tota conveniunt cum Græco, nisi quòd habetur ibid. τὸ ὄνομα Κυρίȣ, *nomen Domini*, loco *nomen ejus*; deestque inf. τὸ *in corde meo*: sed Ambros. in eund. Ps. col. 1104. d. constanter legit: *& factum est in corde meo ut ignis ardens, flammans*, &c. ut sup. & l. 3. offic. to. 2. 133. e. *& factum est in corde meo sicut ignis ardens, flammigerans*, &c. at in Luc. 12. col. 1442. a. *quia factus est sicut ignis ardens, flammigerans in ossibus meis*: & l. de Isaac, c. 8. col. 381. d. *& erat ignis inflammans in ossibus meis*, &c. ut supra: & epist. 43. col. 974. e. *& erat ignis flammigerans*, &c. similiter in Ps. 38. col. 848. e. & in Ps. 118. col. 1200. d. Apud Hieron. in Jer. col. 623. a. sic est: *Non recordabor ejus, sive* non nominabo Dominum: & infra: *defeci, sive* dissolutus sum.

℣. 10. Græc. Ὅτι ἤκȣσα ψόγον, &c. ut in Lat. supra.

℣. 11. Sic est in Græco, præter vocem ult. ἀτιμίας, *contumelias*.

℣. 12. Græc. Κύριε δοκιμάζων δίκαια· reliqua usque ad ℣. 14. Vulgatæ congruunt, paucis exceptis.

℣. 14. August. l. 6. cont. Julian. to. 10. 706. d. *Maledictus dies, in quo natus sum*. Gr. ἐν ᾗ ἐτέχθην ἐν αὐτῇ, &c. ut in Vulg.

℣. 15. Hilar. in Ps. 119. col. 375. b. *Maledictus nuncians patri meo, & dicens: Quia natus est tibi masculus*. Gr. Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὁ εὐαγγελισάμενος τῷ πατρί μȣ, λέγων· Ἐτέχθη σοι ἄρσεν· ed. Ald. ὅτι ἐτέχθη. Hieron. quoque in Jer. col. 624. b. habet: *Maledictus vir, sive* homo.

℣. 16. Græc. Εὐφραινόμενος ἔσω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὡς αἱ πόλεις, ἃς κατέστρεψε Κύριος ἐν θυμῷ, καὶ ȣ̓ μετεμελήθη· ἀκȣσάτω κραυγῆς τῷ πρωΐ, καὶ ἀλαλαγμȣ̃ μεσημβρίας· quæ Vulgatæ favent, ut & alia multa passim.

℣. 17. Græc. ὅτι ȣ̓κ ἀπέκτεινέ με ἐν μήτρα, καὶ ἐγένετό μοι ἡ μήτηρ μȣ τάφος μȣ, καὶ ἡ μήτρα συλλήψεως αἰωνίας· i. e. *quia non interfecit me in vulva, & facta est mihi mater mea sepulcrum meum, & vulva conceptionis æternæ*.

℣. 18. Ἱνατί τȣ̃το ἐξῆλθον ἐκ μήτρας, τȣ̃ βλέπειν κόπȣς καὶ πόνȣς, καὶ διετέλεσαν ἐν αἰσχύνῃ αἱ ἡμέραι μȣ;

CAPUT XXI.

Vulgata nova.

1. VErbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, dicens:

2. Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis præliatur adversùm nos: si fortè faciat Dominus nobiscum secundùm omnia mirabilia sua, & recedat à nobis.

3. Et dixit Jeremias ad eos: Sic dicetis Sedeciæ:

VULGATA NOVA.

4. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Ecce ego convertam vaſa belli, quæ in manibus veſtris ſunt, & quibus vos pugnatis adversùm regem Babylonis, & Chaldæos, qui obſident vos in circuitu murorum : & congregabo ea in medio civitatis hujus.

VERSIO ANTIQUA.

4..... Ecce ego convertam arma bellica..... Hieron. in Jer. 21. col. 625. e.

VULGATA NOVA.

5. Et debellabo ego vos in manu extenta, & in brachio forti, & in furore, & in indignatione, & in ira grandi.

6. Et percutiam habitatores civitatis hujus, homines & beſtiæ peſtilentiâ magnâ morientur.

VULGATA NOVA.

7. Et poſt hæc ait Dominus : dabo Sedeciam regem Juda, & ſervos ejus, & populum ejus, & qui derelicti ſunt in civitate hac à peſte, & gladio, & fame, in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum, & in manu quærentium animam eorum, & percutiet eos in ore gladii, & non flectetur, neque parcet, nec miſerebitur.

VERSIO ANTIQUA.

7..... non parcam, nec miſerebor. Hieron. ubi ſup.

VULGATA NOVA.

8. Et ad populum hunc dices : Hæc dicit Dominus : Ecce ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis.

Inf. 38. 2. 9. Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, & fame, & peſte : qui autem egreſſus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui obſident vos, vivet, & erit ei anima ſua, quaſi ſpolium.

10. Poſui enim faciem meam ſuper civitatem hanc in malum, & non in bonum, ait Dominus : in manu regis Babylonis dabitur, & exuret eam igni.

11. Et domui regis Juda : Audite verbum Domini,

12. domus David, hæc dicit Dominus : Judicate mane judicium, & eruite vi oppreſſum de manu calumniantis : ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit qui exſtinguat, propter malitiam ſtudiorum veſtrorum. Inf. 22. 3.

12... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

13. Ecce ego ad te habitatricem vallis ſolidæ atque campeſtris, ait Dominus : qui dicitis : Quis percutiet nos? & quis ingredietur domos noſtras?

14. Et viſitabo ſuper vos juxta fructum ſtudiorum veſtrorum, dicit Dominus : & ſuccendam ignem in ſaltu ejus : & devorabit omnia in circuitu ejus.

VERSIO ANTIQUA.

13. Ecce ego ad te, qui habitas in valle Sor campeſtri, qui dicitis : Quis terrebit nos?.... Hieron. in hunc loc. col. 627. a. b.

14..... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græc. Ἰδὲ ἐγὼ μεταςρέφω τὰ ὅπλα τὰ πολεμικὰ, *Ecce ego converto arma bellica*, &c.

℣. 7. Hieron. ibid. *Hoc quod nos tranſtulimus :* in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum : *in LXX. non habetur.* Item, *Et pro eo quod nos diximus :* non flectetur, neque parcet, nec miſerebitur : *LXX. tranſtulerunt :* non parcam, nec miſerebor; *meliùſque eſt juxta Hebraïcum.*

℣. 12. Hæc ult. Vulg. verba, *propter malitiam ſtudiorum veſtrorum*, non habentur apud LXX. teſte Hieron. in Jer. col. 626. f. non leguntur etiam hodie in Gr. ed. Rom. Antecedentia verò à ℣. 8. leviter tantùm diſcrepant ibid. ab eadem Vulgata.

℣. 13. Græc. Ἰδὲ ἐγὼ πρός σε τὸν κατοικοῦντα τὴν, &c. ut ſupra.

℣. 14. Hieron. in hunc loc. p. 627. a. ait : *Quod ſequitur :* juxta fructum ſtudiorum veſtrorum, dicit Dominus : *in LXX. non habetur.* Nunc etiam Græcè ſimpliciter : Καὶ ἀνάψω πῦρ, &c. ut in Vulg. omiſſis his quæ antecedunt.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. HÆc dicit Dominus : Deſcende in domum regis Juda, & loquêris ibi verbum hoc,

1. & *ſeqq. Vide Not.*

2. & dices : Audi verbum Domini rex Juda, qui ſedes ſuper ſolium David; tu & ſervi tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas iſtas.

VULGATA NOVA.

Sup. 21. 12. 3. Hæc dicit Dominus : Facite judicium & juſtitiam, & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris : & advenam, & pupillum, & viduam nolite contriſtare, neque opprimatis iniquè : & ſanguinem innocentem ne effundatis in loco iſto.

VERSIO ANTIQUA.

3..... Facite judicium & juſtitiam..... Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 724. b.

VULGATA NOVA.

4. Si enim facientes feceritis verbum iſtud : ingredientur per portas domus hujus reges ſedentes de genere David ſuper thronum ejus, & aſcendentes currus & equos, ipſi & ſervi, & populus eorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1..... 12. Hi verſus omnes unum pene & idem ſonant in Græco & in Vulgata.

VULGATA NOVA.

5. Quòd si non audieritis verba hæc : in memetipso juravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jer. 22. col. 628. e.

6..... tu mihi principium Libani.....

7..... & mittent in ignem.

VULGATA NOVA.

6. Quia hæc dicit Dominus super domum regis Juda : Galaad tu mihi caput Libani : si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.

7. Et sanctificabo super te interficientem virum, & arma ejus : & succident electas cedros tuas, & præcipitabunt in ignem.

VULGATA NOVA.

Deuter. 29. 24. 3. Reg. 9. 8.

8. Et pertransibunt gentes multæ per civitatem hanc : & dicet unusquisque proximo suo : Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi ?

9. Et respondebunt : Eò quòd dereliquerint pactum Domini Dei sui, & adoraverint deos alienos, & servierint eis.

10. Nolite flere mortuum, neque lugeatis super eum fletu : plangite eum, qui egreditur, quia non revertetur ultra, nec videbit terram nativitatis suæ.

11. Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Josiæ regem Juda, qui regnavit pro Josia patre suo, qui egressus est de loco isto : Non revertetur huc ampliùs :

12. sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit ampliùs.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jer. 22. col. 630. ex Lxx.

13. O qui ædificas domum tuam non cum justitia, & cœnacula tua non in judicio : apud eum proximus operatur gratis, & mercedem ei non reddit.

14. Ædificasti tibi domum parvulam, cœnacula perflatilia distincta fenestris, & contignata cedro, & lita sinopide.

15. Nunquid regnabis, quia tu contendis contra Achaz patrem tuum ? non comedent, & non bibent : melius tibi erat facere judicium, & justitiam bonam.

16. Non cognoverunt, non judicaverunt judicium humilis, neque judicium pauperis : nonne hoc est te ignorare me, dicit Dominus ?

17. Ecce non sunt oculi tui recti, nec cor tuum bonum : sed ad avaritiam tuam, & ut sanguinem innocentem effundas, & ad iniquitatem, & homicidium, ut facias ea.

VULGATA NOVA.

13. Væ qui ædificat domum suam in injustitia, & cœnacula sua non in judicio : amicum suum opprimet frustra, & mercedem ejus non reddet ei.

14. Qui dicit : Ædificabo mihi domum latam, & cœnacula spatiosa : qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitque sinopide.

15. Nunquid regnabis, quoniam confers te cedro ? pater tuus nunquid non comêdit & bibit, & fecit judicium & justitiam tunc cùm bene erat ei ?

16. Judicavit causam pauperis & egeni in bonum suum : nunquid non ideo quia cognovit me, dicit Dominus ?

17. Tui verò oculi & cor ad avaritiam, & ad sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis.

VULGATA NOVA.

18. Propterea hæc dicit Dominus ad Joakim filium Josiæ regem Juda : Non plangent eum : Væ frater, & væ soror : non concrepabunt ei : Væ Domine, & væ inclyte.

18. & seqq. Vide Not.

19. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & projectus extra portas Jerusalem. *Inf. 36. 30.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jer. 22. col. 631. f. 632. a.

20..... & clama trans mare.....

VULGATA NOVA.

20. Ascende Libanum, & clama : & in Basan da vocem tuam, & clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui.

VULGATA NOVA.

21. Locutus sum ad te in abundantia tua ; & dixisti : Non audiam : hæc est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam.

22. Omnes pastores tuos pascet ventus, & amatores tui in captivitatem ibunt : & tunc confundêris, & erubesces ab omni malitia tua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Græc. Ὁ οἰκοδομῶν οἰκίαν αὐτοῦ οὐ μετὰ δικαιοσύνης, καὶ τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ οὐκ ἐν κρίματι· παρὰ τῷ πλησίον αὐτοῦ ἐργᾶται δωρεὰν, καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῦ οὐ μὴ ἀποδώσει αὐτῷ. *Qui ædificat domum suam non cum justitia, & cœnacula sua non in judicio : apud proximum suum operatur gratis, & mercedem ejus non reddet ei.* In Ms. Alex. Ὦ ὁ οἰκοδομῶν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ· in ed. Ald. Ὡς ὁ οἰκοδομῶν ; in Compl. Ὦ ὁ οἰκοδομῶν οἰκίαν σου..... καὶ τὰ ὑπερῷά σου... παρ' αὐτῷ ὁ πλησίον, &c. Apud Ambros. epist. 30. col. 911. f. *O qui ædificant domum suam non cum justitia.*

℣. 14. Ita fert Græc. nisi quòd loco *parvulam*, hab. σύμμετρον, Nobil. *commensuratam ;* item vocibus 2. *cedro*, & *sinopide* præponit ἐν, *in ;* Compl. tamen delet hanc præp. ante *sinopide*. Ambros. epist. 30. col. 911. f. legit : *Ædificasti domum, metire superiora ejus perflatilia distincta fenestris, & contignata cedro, & illita minio.*

℣. 15. Sic est in Græco, præter hoc med. ἐν Ἄχαζ τῷ πατρί σου, *in Achaz patre tuo ;* extremò etiam Gr. delet *bonam ;* sed Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. addunt δικαιοσύνην καλήν.

℣. 16. Ita Græcè ad verbum, excepto uno dat. ταπεινῷ, *humili*, loco *humilis ;* at in Compl. ταπεινοῦ ; in Ald. & Ms. Alex. ταπεινῶν.

℣. 17. Græc. Vatic. delet vocem *recti*, sed Compl. add. εὐθεῖς ; exinde in Vatic. ita : καὶ εἰς τὸ αἷμα τὸ ἀθῶον τοῦ ἐκχέαι αὐτὸ, καὶ εἰς ἀδικήματα, καὶ εἰς φόνον, &c. i. e. *& ad sanguinem innocentem ut effundas eum, & ad iniquitates, & ad homicidium ;* cæt. ut in Lat. supra. Hieron. ibid. allato duplici textu de more, subdit : *Utramque editionem ex integro posui, ut & Hebraïca veritas, & difficultas Vulgatæ editionis faciliùs cognoscatur.* Apud Iren. l. 4. c. 18. p. 250. c. ita : *Non sunt oculi tui, nec cor tuum bonum : sed in cupiditate tua, & ad sanguinem justum ut effundas eum, & ad injustitiam, & ad homicidium, ut facias.*

℣. 18. seqq. Hieron. in Jer. col. 631. b. ait : *Hoc quod nos de Hebraïco posuimus :* Non plangent eum : Væ frater, & væ soror : *in LXX. non habetur.* Hodie etiam deest in Græco ; sequentia ibid. usque ad ℣. 24. paucis tantùm differunt à Vulg. pro more.

VULGATA NOVA.

23. Quæ ſedes in Libano, & nidificas in cedris, quomodo congemuiſti, cùm veniſſent tibi dolores, quaſi dolores parturientis?

VULGATA NOVA.

24. Vivo ego, dicit Dominus: quia ſi fuerit Jechonias filius Joakim regis Juda, annulus in manu dextera mea, inde evellam eum.

25. Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum.

26. Et mittam te, & matrem tuam quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non eſtis, ibique moriemini:

27. & in terram, ad quam ipſi levant animam ſuam ut revertantur illuc, non revertentur.

28. Nunquid vas fictile atque contritum vir iſte Jechonias? nunquid vas abſque omni voluptate? quare abjecti ſunt ipſe & ſemen ejus, & projecti in terram, quam ignoraverunt?

29. Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini.

30. Hæc dicit Dominus: Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur: nec enim erit de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſuper ſolium David, & poteſtatem habeat ultra in Juda.

VERSIO ANTIQUA.

24. Vivo ego, dicit Dominus: ſi factus fuerit Iren. l. 3. c. 21.
Jechonias filius Joachim rex Juda, ſignaculum in p. 218. a.
manu dextera mea, inde abſtraham eum.

25. Et tradam eum in manu quærentium animam tuam.....

26. Et projiciam te..... Hieron. in Jer. 22. col. 632. b.

28. Abjectus eſt Jechonias ut vas, non eſt uſus Ambroſ. in Luc.
in eo: propter quod projectus eſt ipſe, & ſemen 3. col. 1328. f.
ejus.

29. Terra, terra, audi verbum Domini:

30. Scribe virum iſtum abdicatum: quia non exſurget ex ſemine ejus ſedens in throno David, princeps adhuc in Juda.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. Conſonat Græc. niſi quòd ultimò hab. ἐκσπάσω σε, *evellam te*, loco *abſtraham eum.*

℣. 25. Græc. Καὶ παραδώσω σε εἰς χεῖρας, *Et tradam te in manus*, &c. ut ſupra. Hieron. addit ex Hebr. & Vulg. *& in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis, (quod in LXX. non habetur) & in manu Chaldæorum.* Hodie etiam in Gr. poſt hoc, τὴν ψυχήν σου, proximè ſequitur, ὧν σὺ εὐλαβῆ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, εἰς χεῖρας τῶν Χαλδαίων, omiſſis intermediis quæ leguntur in Vulg. Ap. Theodoretum tamen & in Compl. additur, καὶ εἰς χεῖρας Ναβουχοδονόσορ βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος, quod Hieron. teſtatur in LXX. non haberi. Ita Nobil.

℣. 26. Ita in Græco. Quæ etiam ſequuntur ibid. uſque ad ℣. 28. Vulgatæ parum diſſimilia.

℣. 28. Edit. Rom. Ambr. cum duobus vel tribus Mſs. hab. *ut vas, cujus non eſt uſus in eo:* unus aut alter, *cui non eſt uſus in eo.* Ambr. verò l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. d. legit: *Depretiatus eſt Jechonias ſicut vas, cujus opera non eſt neceſſaria.* Iren. l. 3. c. 21. p. 218. b. *Inhonoratus eſt Jechonias quemadmodum vas, quod non eſt opus: quoniam projectus eſt in terram, quam non ſciebat.* Item Hieron. in hunc loc. col. 633. a. ex LXX. *Inhonoratus eſt Jechonias quaſi vas, in quo nulla eſt utilitas:* & in Oſe. 8. col. 1289. a. *Inhonoratus eſt Jechonias ſicut vas, cujus nulla eſt utilitas.* Ita quoque in Græco eſt, niſi quòd add. αὐτοῦ, *ejus*, ad vocem *utilitas;* tum ſequitur ibid. ὅτι ἐξεῤῥίφη, καὶ ἐξεβλήθη εἰς γῆν, ἣν οὐκ ᾔδει· *quia abjectus eſt, & ejectus in terram, quam ignoravit.*

℣. 29. Itidem Græcè. Ita rurſum ap. Ambr. l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. d. ſed abſque 1. voce *terra;* at epiſt. 25. col. 893. a. geminatur ut ſupra. Apud Iren. verò l. 3. c. 21. p. 218. b. ſic: *Terra, audi ſermonem Domini.*

℣. 30. Idem Ambroſ. epiſt. 25. col. 893. a. legit: *Scribe hos viros abdicatos:* at l. 2. de interpel. Dav. c. 5. col. 645. d. *Scribe virum iſtum abdicatum*, ut ſupra. Irenæus l. 3. c. 21. p. 218. b. *Scribe virum hunc, abdicatum hominem: quoniam non augebit de ſemine ejus ſedens ſuper thronum David, princeps in Juda.* Hieron. in Jer. col. 633. c. relato textu ex Hebr. ſeu Vulg. ſubdit: *Si voluero per loca notare ſingula, quanta LXX. vel prætermiſerint, vel mutaverint, longum fiet; præſertim cùm poſſit diligens lector ex utraque Editione conſiderare quid mutatum, quid additum, quod ſubtractum ſit. Pro* ſterili, *in Hebræo ſcriptum eſt* ariri, *quod Aquilæ prima edit.* ſterilem, *ſecunda* ἀναύξητον, *id eſt*, non creſcentem; *Symm.* vacuum; *LXX. & Theodotio* abominabilem & abdicatum *interpretati ſunt:* & infra: *deeſt in LXX. videlicet*, in diebus ejus non proſperabitur, *ſive* non creſcet: *Septuaginta enim tranſtulerunt:* Scribe virum iſtum, abdicatum hominem: quia non creſcet de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſuper thronum David princeps ultra in Juda, *quod in Hebraïco bis poſitum eſt: quod putantes qui ab initio ſcripſerunt, in Græcis libris additum, ſubtraxerunt.* Huic Hieronymi loco ſuffragatur Gr. edit. Rom. niſi quòd in ipſa deeſt *vir*, poſt hoc, *de ſemine ejus;* at in quibuſdam lib. adjungitur ἀνήρ, ſi Nobilio fides.

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.

Ezech. 13. 3. & 34. 2. 1. VÆ paſtoribus, qui diſperdunt & dilacerant gregem paſcuæ meæ, dicit Dominus.

2. Ideo hæc dicit Dominus Deus Iſraël ad paſtores, qui paſcunt populum meum: Vos diſperſiſtis gregem meum, & ejeciſtis eos, & non viſitaſtis eos: ecce ego viſitabo ſuper vos malitiam ſtudiorum veſtrorum, ait Dominus.

3. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas ejecero eos illuc: & con-

VERSIO ANTIQUA.

1. O Paſtores, qui diſperditis & diſſipatis oves Hieron. in Jer. 23.
paſcuæ meæ. col. 634. b.

3..... reſtituam illos ad paſcua ſua.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic eſt in Græco, excepta voce ult. αὐτῶν, *eorum*, loco *meæ;* at in Mſ. Alex. & Compl. τῆς νομῆς μου.

℣. 3. Græc. καταστήσω αὐτοὺς εἰς τὴν νομὴν αὐτῶν. Vulg. *ad rura ſua.*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 18. de civit. Dei, c. 33.
a Hilar. in Psal. 131. col. 445. f.

5. Ecce dies veniunt, ait Dominus : & [a] suscitabo illis David regem, orientem justum : & regnabit rex, & intelliget : & faciet justitiam & judicium super terram.

b Hieron. in Jer. 23. col. 635. d.
Iren. l. 5. c. 34. p. 334. c.

6. In diebus ejus salvabitur Judas, & Israël commorabitur fidens : [b] & hoc est nomen, quo appellabit eum Dominus, Josedec, in prophetis :

7. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent adhuc : Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël ab Aquilone :

8. & ab omni regione, quò expulsi fuerant, restituet illos in terram ipsorum, quam dedit patribus ipsorum.

Hieron. in Jer. 23. col. 635. f.

9. Contritum est cor meum in me, commota sunt omnia ossa mea : factus sum quasi vir ebrius, & quasi homo soporatus vino à facie Domini, & à facie decoris gloriæ ejus.

VULGATA NOVA.

vertam eos ad rura sua : & crescent & multiplicabuntur.

4. Et suscitabo super eos pastores, & pascent eos : non formidabunt ultra, & non pavebunt : & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.

5. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & suscitabo David germen justum : & regnabit rex, & sapiens erit : & faciet judicium & justitiam in terra.

Isai. 4. 2. 40. 11. 45. 8. Inf. 33. 14. Ezech. 34. 23. Dan. 9. 24. Joan. 1. 45. Deuter. 33. 28. Sup. 16. 14.

6. In diebus illis salvabitur Juda, & Israël habitabit confidenter : & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

7. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent ultra : Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Ægypti :

8. Sed : Vivit Dominus, qui eduxit & adduxit semen domus Israël de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas ejeceram eos illuc : & habitabunt in terra sua.

9. Ad prophetas : Contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea : factus sum quasi vir ebrius, & quasi homo madidus à vino à facie Domini, & à facie verborum sanctorum ejus.

VULGATA NOVA.

10. Quia adulteris repleta est terra, quia à facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arva deserti : factus est cursus eorum malus, & fortitudo eorum dissimilis. 10... *Vide Not.*

11. Propheta namque & sacerdos polluti sunt : & in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

Cassiod. in Psal. 33. p. 114. c.
a Hieron. in Jer. 23. col. 636. d.

12. Et propter hoc facta est via eorum lapsinosa in tenebris : & supplantabuntur, & cadent in ea : [a] quia inferam super eos mala.....

Ibid. 636. f.

13. Et in prophetis Samariæ vidi iniquitatem...

Ibid. 637. a. c.

14. Et in prophetis Jerusalem vidi horribilia..... ut non converteretur unusquisque à via sua pessi-

VULGATA NOVA.

12. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris : impellentur enim, & corruent in ea : afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus.

13. Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem : prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israël.

14. Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacii : & con-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Prima tantùm verba, *Ecce dies veniunt, ait Dominus : &*, sumpta sunt ab August. reliqua verò ab Hilario, nempe ab his, *suscitabo illis David*, &c. Similiter habet Cassiod. in Ps. 31. p. 451. a. *suscitabo illis David regem, orientem justum.* Græc. ϗ ἀναστήσω τῷ Δαυὶδ ἀνατολὴν δικαίαν..... ϗ συνήσει ϗ ποιήσει κρίμα, &c. i. e. *& suscitabo ipsi David orientem justum*, &c. ut in Lat. supra. August. autem loco supra cit. addit cum Vulg. *& suscitabo David germen justum : & regnabit rex, & sapiens erit : & faciet judicium & justitiam super terram.* Sed Hieron. in Jer. col. 634. f. ad hoc Vulg. *& suscitabo David germen justum*, adjungit è LXX. *sive, orientem justum ;* sicut inf. ad *sapiens erit*, istud, *sive intelliget.*

℣. 6. Itidem Græcè, nisi quòd præponitur ϗ, verbo *salvabitur ;* habeturque inf. ϗ τοῦτο τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃ, *& hoc nomen ejus, quod :* à nonnullis tamen libris & Theodoreto abest ϗ, ante *salvabitur*, teste Nobilio. August. verò l. 18. de civit. Dei, c. 33. col. 515. f. legit cum Vulg. *In diebus illis salvabitur Juda, & Israël habitabit confidenter : & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.* Hieron. in Jer. col. 634. f. habet : *vocabunt eum, sive* vocabit eum, *Dominus justus noster, sive* justitia nostra, *quod Hebraïcè dicitur* sadecenu. Tum addit : *Hoc quod in LXX. malè additum est*, in prophetis, *penitus amputandum : aliud enim capitulum sequitur, quod ab eis prætermissum est, quo finito, titulus est*, Ad prophetas, *sive* Contra prophetas : & inf. 635. d. ad hoc Vulg. ℣. 9. *Ad prophetas*, addit, *sive In prophetis, vel Contra prophetas :* statimque : *Hic titulus, ut supra diximus, in editione LXX. finis anterioris capituli positus est, ubi scriptum legimus :* Et hoc est nomen, quo appellabit eum Dominus, Josedec, in prophetis, *quod plerique ignorantes, varia explanationis deliramenta confingunt.* Hoc tamen, *in prophetis*, inquit Nobil. solitum conjungi cum antecedentibus ostendit Theodoret. qui habet, ϗ αὐτὸς ἐν προφήταις, *& ipse in prophetis.* Capitulum etiam seq. quod Hieron. ait supra à LXX. prætermissum, nunc similiter deest in Græco Vatic. ubi versum 6. proximè sequitur versus 9. exclusis duobus aliis intermediis. Non tamen ibid. penitus omittuntur, uti nec in aliis collat. codd. sed ad calcem hujus capitis rejiciuntur. In ed. Compl. hîc subjunguntur, quo etiam loco illos ponendos duximus ex Irenæo, ut Vulgatæ nostræ aptarentur & responderent. Vide sis Nobilium in hunc loc.

℣℣. 7. 8. *Hoc omne capitulum in LXX. non habetur*, inquit Hieron. in comm. col. 635. c. Legitur tamen infra in Gr. edit. Rom. & al. ut notavimus supra : in Complut. ponitur eò loci : Edit. Rom. sic habet in fine capitis : Διατοῦτο ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, ϗ οὐκ ἐροῦσιν ἔτι· Ζῇ Κύριος, ὃς ἀνήγαγε τὸν οἶκον Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ἀλλά· Ζῇ Κύριος, ὃς συνήγαγε πᾶν τὸ σπέρμα Ἰσραὴλ ἀπὸ γῆς Βορρᾶ, ϗ ἀπὸ πασῶν τῶν χωρῶν, οὗ ἐξώσεν αὐτοὺς ἐκεῖ· ϗ ἀπεκατέστησεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν αὐτῶν· i. e. *Idcirco ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent ultra : Vivit Dominus, qui eduxit domum Israël de terra Ægypti : sed : Vivit Dominus, qui congregavit omne semen Israël à terra Aquilonis, & ab omnibus regionibus, quò expulerat eos illuc ; & restituit eos in terram ipsorum.*

℣. 9. Eadem sunt in Græco, nisi quòd loco *ebrius*, habetur συντετριμμένος, *contritus ;* & loco *soporatus vino*, ita, συνεχόμενος ἀπὸ οἴνου, *captus à vino ;* quæ idem sonant.

℣. 10. Hieron. in hunc Jer. loc. col. 636. b. *Hoc quod nos de Hebraïco posuimus*, Quia adulteris repleta est terra, *in LXX. non habetur, qui* juramentum *dixere, pro* maledictione ; unde sup. legit : *quia à facie maledictionis*, sive *juramenti, luxit terra : arefacta sunt arva*, sive *pascua deserti.*

℣. 12. Græc. Διατοῦτο γενέσθω ἡ ὁδὸς αὐτῶν αὐτοῖς εἰς ὀλίσθημα ἐν γνόφῳ, &c. *Idcirco fiat via illorum ipsis in lubricum in caligine*, &c. ut in Lat. sup.

℣. 13. Græc. εἶδον ἀνομήματα, *vidi iniquitates :* cætera vix differunt à Vulg.

℣. 14. Eadem sunt in Græco, nisi excipias ista, ἀποστραφῆναι, *averteretur ;* & πονηρᾶς, *malâ*, loco *pessimâ.*

VULGATA NOVA.

fortaverunt manus peſſimorum, ut non converteretur unuſquiſque à malitia ſua : facti ſunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores ejus quaſi Gomorrha.

15. Propterea hæc dicit Dominus exercituum
Sup. 9. ad prophetas : Ecce ego cibabo eos abſinthio,
15. & potabo eos felle : à prophetis enim Jeruſalem
egreſſa eſt pollutio ſuper omnem terram.

Inf. 27. 16. Hæc dicit Dominus exercituum : Nolite
9. & 29. audire verba prophetarum, qui prophetant vo-
8. bis, & decipiunt vos : viſionem cordis ſui loquuntur, non de ore Domini.

17. Dicunt his, qui blaſphemant me : Locu-
Sup. 5. tus eſt Dominus : Pax erit vobis : & omni, qui
12. & 14. ambulat in pravitate cordis ſui, dixerunt : Non
13. veniet ſuper vos malum.

18. Quis enim affuit in conſilio Domini, & vidit & audivit ſermonem ejus ? quis conſideravit verbum illius & audivit ?

Inf. 30. 19. Ecce turbo Dominicæ indignationis egre-
14. dietur, & tempeſtas erumpens ſuper caput impiorum veniet.

20. Non revertetur furor Domini uſque dum faciat, & uſque dum compleat cogitationem cordis ſui : in noviſſimis diebus intelligetis conſilium ejus.

21. Non mittebam prophetas, & ipſi currebant : non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant.

22. Si ſtetiſſent in conſilio meo, & nota feciſſent verba mea populo meo, avertiſſem utique eos à via ſua mala, & à cogitationibus ſuis peſſimis.

23. Putaſne Deus è vicino ego ſum, dicit Dominus ? & non Deus de longè ?

VERSIO ANTIQUA.

ma : facti ſunt mihi omnes quaſi Sodoma, & ha- Hieron. ubi ſup.
bitatores ejus quaſi Gomorrha.

15..... Ecce ego cibabo eos doloribus, & potabo eos aquâ amarâ : quia egreſſa eſt à prophetis Jeruſalem pollutio in omnem terram.

16..... Nolite audire ſermones prophetarum, Cypr. l. de unit.
quoniam viſiones cordis eorum fruſtrantur eos : Eccl. p. 197. c.
loquuntur, ſed non ab ore Domini.

17. Dicunt eis, qui abjiciunt verbum Dei : Pax erit vobis : & omnibus ambulantibus in voluntatibus ſuis : Omnis, qui ambulat in errore cordis ſui, non venient ſuper eum mala.

18. Quoniam quis ſtetit in ſubſtantia Domi- Vigil. Tapſ. l. cont.
ni, & videbit verbum Dei ? quis aurem præbuit Varimad. p. 736. e.
& audivit ?

19. Ecce tempeſtas & commotio..... Hieron. in Jer. 23. col. 638. a.

20..... in noviſſimis diebus intelligent ea. Iren. l. 4. c. 26. p. 262. a.

21. Non illos mittebam, & illi ibant in no- Philaſtr. Brix. de
mine meo prophetare : [a] non locutus ſum ad eos, hæreſ. p. 713. f.
& ipſi prophetaverunt. [a] Cypr. l. de unit.

22. Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent Eccl. p. 197. c.
verba mea, & ſi docuiſſent populum meum, convertiſſem eos à malis cogitationibus eorum.

23. Ego Deus approximans, & non Deus de Idem l. 3. Teſtim.
longinquo. p. 320. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Ita in Græco, præter ſingul. ὀδύνῃ, *dolore* ; at in Mſ. Alex. ὀδύνας, *doloribus* ; ultimò etiam, πάσῃ τῇ γῇ, *omni terræ*, pro *in omnem terram*, quod idem valet.

℣. 16. Sic iterum habet Cypr. epiſt. 40. p. 53. c. præter vocem *pſeudoprophetarum*. In Gr. Μὴ ἀκούετε τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, ὅτι ματαιοῦσιν ἑαυτοῖς ὅρασιν· ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦσι, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου· i. e. *Nolite audire ſermones prophetarum, quia vanam faciunt ſibi* (vel *vobis*) *ipſis viſionem : de corde ſuo loquuntur, & non ex ore Domini.*

℣. 17. Rurſum Cypr. epiſt. 40. p. 53. c. *Dicunt eis, qui abjiciunt verbum Domini : Pax erit vobis.* Ita quoque Græc. habet : ſequitur autem ibid. καὶ πᾶσι τοῖς πορευομένοις τοῖς θελήμασιν αὐτῶν, καὶ παντὶ τῷ πορευομένῳ πλάνῃ καρδίας αὐτοῦ εἶπαν· Οὐχ ἥξει ἐπὶ σὲ κακά· i. e. *& omnibus ambulantibus in volunt. ſuis, & omni ambulanti in errore cordis ſui dixerunt : Non venient ſuper te mala.* A Mſ. Alex. ſicut ab edd. Ald. & Compl. abeſt verbum εἶπαν, *dixerunt.*

℣. 18. Idem Vigil. l. 5. de Trin. p. 248. a. *Quis ſtabit in ſubſtantia Domini, & videbit verbum ejus ?* Similiter hab. Auctor l. de fide orthod. ap. Ambr. p. 351. f. præter nomen *Domini*, loco *ejus*. Ambroſ. ipſe l. 3. de fide, to. 2. 518. b. legit : *Quoniam quis ſtetit in ſubſtantia Domini, & vidit verbum ejus ?* Victor Vit. l. 3. de perſ. Afric. p. 34. b. *Quis ſtetit in ſubſtantia Domini, & vidit, & audivit verbum ejus ?* Victor Afric. l. 1. adv. Arium, p. 262. f. 272. f. *Quia qui ſtetit in ſubſtantia Domini, & vidit verbum ejus ? qui præbuit aurem, & audivit ?* Hieron. etiam in hunc loc. 637. f. ait : *Ubi nos interpretati ſumus* in conſilio Domini, *& in Hebraïco ſcriptum eſt* baſod..... *LXX. & Theod.* ſubſtantiam, *ſive* ſubſiſtentiam *interpretati ſunt.* Græc. Ὅτι τίς ἔστη ἐν ὑποστήματι Κυρίου, καὶ εἶδε τὸν λόγον αὐτοῦ ; τίς ἠνωτίσατο, καὶ ἤκουσε ;

℣. 19. Græc. Ἰδοὺ σεισμὸς παρὰ Κυρίου.

℣. 20. Cypr. l. 1. Teſtim. c. 4. *in noviſſimo dierum cognoſcetis ea.* Græc. ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν νοήσουσιν αὐτό.

℣. 21. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 522. c. *Ipſi veniebant à ſe, & ego non mittebam eos.* Græc. Οὐκ ἀπέστελλον τοὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχον· οὐδὲ ἐλάλησα πρὸς αὐτοὺς, καὶ αὐτοὶ ἐπροφήτευον· i. e. *Non mittebam prophetas, & ipſi currebant : neque locutus ſum ad eos, & ipſi prophetabant.*

℣. 22. Ambroſ. l. 3. de fide, col. 518. b. *Et ſi ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent verba mea, & ſi docuiſſent plebem meam, avertiſſem eos à nequitiis, & adinventionibus ſuis.* Hieron. quoque ait in comm. col. 637. f. 638. f. pro *conſilio*, vertiſſe LXX. *ſubſtantiam, vel ſubſiſtentiam.* Similiter Hilar. l. 1. de Trin. col. 776. d. dicit *ſtandum eſſe per fidem in ſubſtantia Dei.* Item Victor Vit. l. 3. de perſ. Afric. p. 34. b. *Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, avertiſſem utique eos à via ſua mala, & à peſſimis cogitationibus ſuis.* Vigil. Tapſ. l. 5. de Trin. *Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, avertiſſem eos à ſtudiis eorum peſſimis :* & l. cont. Varimad. p. 736. e. *Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & ſi audiſſent verba mea, & ſi docuiſſent populum meum, averterem eos à ſtudiis eorum peſſimis.* Auctor l. de fide orthod. ap. Ambroſ. col. 351. f. *Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & ſi audiſſent verba mea, avertiſſem eos ab ſtudiis eorum peſſimis.* Victor Afric. l. 1. adv. Arium, p. 262. f. 270. d. 272. f. 281. d. 295. c. *Et ſi ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent verba mea.* Accinunt Phæbad. Agin. cont. Arian. p. 301. d. & Auct. quæſt. ex utroq. Teſt. q. 99. ap. Aug. to. 3. 91. c. Græcè ita : Καὶ εἰ ἔστησαν ἐν τῇ ὑποστάσει μου, καὶ εἰ ἤκουσαν τῶν λόγων μου, καὶ τὸν λαόν μου ἂν ἀπέστρεφον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν... *& populum meum avertiſſent eos à malis*, &c.

℣. 23. Sic iterum legit Cypr. l. de lapſ. p. 190. b. & l. de orat. Dom. p. 205. a. Iren. verò l. 4. c. 19. p. 252. b. *Deus appropinquans ego ſum, & non Deus de longinquo.* Hilar. in Pſ. 118. col. 355. d. *Deus appropians ego ſum, & non Deus de longè, dicit Dominus :* & in Pſ. 129. col. 438. a. *Ego ſum Deus appropians, & non de longè.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1219. c. *Deus appropinquans ego ſum.* Hieron. in Iſai. 29. col. 247. d. *Deus appropinquans ego, & non de longè, dicit Dominus :* & in Iſai. 65. col. 496. f. *Deus appropinquans ego, & non de longè Deus :* & in Iſai. 66. col. 507. f. *Ego Deus appropinquans, & non de longè, dicit Dominus :* & in hunc Jerem. loc. col. 638. f. ex LXX. *Deus appropinquans egò, dicit Dominus, & non Deus de longè.* Hodie etiam ita legimus Græcè, niſi quòd additur verbum εἰμί, ad *ego*. Apud Victor. Vit. l. 3. de perſ. Afric. p. 44. a. *Ego Deus approximans, & non de longinquo.* Fulgent. l. 2. ad Traſim. p. 97. b. *Ego Deus proximans, & non Deus de longinquo :* & epiſt. 14. p. 231. *Ego ſum Deus approximans, & non Deus de longinquo.*

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Cypr. ubi sup.	24. Si absconditus fuerit homo in absconditis: ergo ego non videbo eum? nonne cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus?	24. Si occultabitur vir in absconditis: & ego non videbo eum, dicit Dominus? nunquid non cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus?
Hieron. in Jer. 23. col. 639. c.	25..... Vidi somnium.	25. Audivi quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes: Somniavi, somniavi.
	26..... & prophetantium voluntates cordis sui.	26. Usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui?
	27. Qui cogitant facere.....	27. Qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrat unusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.
Cypr. ep. 63. p. 110. a.	28..... quid est paleis ad triticum?	28. Propheta, qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verè: quid paleis ad triticum, dicit Dominus?
Cassiod. in Ps. 17. p. 62. c.	29. Nonne verba mea sicut ignis, dicit Dominus, & sicut securis concîdens petram?	29. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram?
Cypr. ep. 63. p. 110. a.	30. Propter hoc ecce ego ad prophetas, dicit Dominus, qui furantur verba mea unusquisque à proximo suo.	30. Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea unusquisque à proximo suo.
Hieron. in Jer. 23. col. 640. f. 641. a.	31..... & dormitant dormitationem.	31. Ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui assumunt linguas suas, & aiunt: Dicit Dominus.
Cypr. ep. 63. p. 110. a.	32..... & seducunt populum meum in mendaciis suis, & in erroribus suis.....	32. Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea, & seduxerunt populum meum mendacio suo, & in miraculis suis: cùm ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.
Hieron. in Jer. 23. col. 641. b. c.	33..... Quæ est assumptio Domini? dices ad eos: Vos estis assumptio: allidam vos, dicit Dominus.	33. Si igitur interrogaverit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens: Quod est onus Domini? dices ad eos: Vos estis onus: projiciam quippe vos, dicit Dominus.
	34..... Assumptio Domini: ulciscar.....	34. Et propheta, & sacerdos, & populus qui dicit: Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum ejus.

VULGATA NOVA.

35. Hæc dicetis unusquisque ad proximum, & ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? & quid locutus est Dominus?

36. & onus Domini ultra non memorabitur: quia onus erit unicuique sermo suus: & pervertistis verba

36... 40. *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. Ita rursum hab. Cyprian. l. de lapf. p. 190. b. & l. de orat. Dom. p. 205. a. necnon Victor Vit. l. 3. de perf. Afric. p. 44. a. Iren. verò l. 4. c. 19. p. 252. b. *Si absconditur homo in absconsis: & ego eum non videbo?* Hilar. in Ps. 118. col. 355. e. addit: *nonne cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus?* Ambrof. in Ps. 43. col. 903. f. *cœlum & terram ego compleo, dicit Dominus:* similiter l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 644. a. & in Ps. 118. col. 977. c. 1219. d. & l. 5. de fide, to. 2. 568. c. & l. de Spir. S. col. 618. c. & epist. 43. col. 974. b. at in Luc. 17. to. 1. 1481. e. leg. *impleo.* Similiter Victor Tun. ap. Ambr. col. 592. c. Hieron. autem in Isai. 65. col. 496. f. ita legit: *Nunquid latere quis poterit in absconditis: & ego non videbo eum? nonne cœlum & terram ego impleo?* & in Isai. 66. col. 507. f. *Nunquid abscondet se in absconditis homo, & ego ignorabo?* & in hunc Jer. loc. ita ex LXX. *Si abscondetur homo in absconditis: & ego non videbo eum, dicit Dominus?* August. l. 12. & 22. de civit. Dei, to. 7. 323. c. 697. e. add. *cœlum & terram ego impleo:* similiter in Joh. 8. col. 548. b. Fulgent. l. 2. ad Trasim. p. 97. b. *Si absconditus fuerit homo in occulto: ego ergo non videbo eum? nonne cœlum & terram ego impleo?* ita rursum ser. cont. Fastid. hoc deleto, *in occulto*, cum seq. *ergo.* Vigil. Tapf. l. 5. de Trin. *Si abscondat se homo in absconsis: nonne ego videbo eum? nunquid non ego cœlum & terram impleo, dicit Dominus?* Græc. Εἰ κρυβήσεται τις ἐν κρυφαίοις· καὶ ἐγὼ, &c. ut in textu Cypr. In Ms. Alex. Εἰ κρυβήσεται ἄνθρωπος, &c.

℣. 25. Græc. Ἠνυπνιασάμην ἐνύπνιον, *Somniavi somnium.*

℣. 26. Græc. ἐν τῷ προφητεύειν αὐτοὺς τὰ θελήματα τῆς καρδίας αὐτῶν.

℣. 27. Græc. Τῶν λογιζομένων τοῦ ἐπιλαθέσθαι τοῦ νόμου μου, &c. i. e. *Cogitantium ut oblivio fiat legis meæ*, &c.

℣. 28. August. l. 3. cont. Crescon. to. 9. 482. a. 519. g. *quid paleæ cum tritico?* Mss. *paleæ:* lib. verò 3. cont. ep. Parmen. to. 9. 67. d. f. *quid paleis ad triticum?* In Collat. Carthag. p. 486. c. *quid paleis ad frumentum?* Græcè, τί τὸ ἄχυρον πρὸς τὸν σῖτον;

℣. 29. Sic est in Græco, addito uno ἰδοὺ, *ecce*, post *nonne.* Ap. Iren. l. 5. c. 17. p. 314. b. *Verbum Domini, quemadmodum bipennis, cædens petram.* Item Hieron. in hunc Jer. loc. 639. f. 640. d. dicit pro *malleo*, LXX. interpretatos esse *securim.*

℣. 30. Græc. Ἰδοὺ ἐγὼ διατοῦτο πρὸς τοὺς..... λέγει Κύριος ὁ Θεὸς, τοὺς κλέπτοντας, &c. ut in Latino. Hieron. l. 2. in epist. ad Ephes. to. 4. 374. e. *qui furantur sermones unusquisque à proximo suo.*

℣. 31. Consonat Græc. nisi quòd extremò addit αὐτῶν, *suam.*

℣. 32. Ita Græcè, excepto uno aor. ἐπλάνησαν, *seduxerunt*, pro *seducunt.* Hieron. in hunc loc. 640. f. hab. *in mendaciis suis, & in miraculis, sive stuporibus, atque terroribus suis:* at in Gr. constanter, ἐν ταῖς πλάναις.

℣℣. 33. 34. Eadem sunt in Græco, sed cum triplici καὶ præposito totidem verbis, *dices*, *allidam*, & *ulciscar.*

℣℣. 36..... 40. Hieron. in hunc loc. 642. a. relatis ultimis versibus hujus capitis, nempe ab his Vulg. verbis ℣. 36. *& pervertistis* (Hieron. *pervertitis*) *verba Dei viventis*, &c. usque ad finem cap. continuò addit: *Huc usque in LXX. non habetur:* quasi verò olim tota ista ab edit. LXX. abfuissent. Attamen eorumdem multa etiam-

VULGATA NOVA.

Dei viventis, Domini exercituum Dei nostri.

37. Hæc dices ad prophetam : Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus?

38. Si autem onus Domini dixeritis : propter hoc hæc dicit Dominus : Quia dixistis sermonem istum : Onus Domini : & misi ad vos, dicens : Nolite dicere : Onus Domini :

39. Propterea ecce ego tollam vos portans, & derelinquam vos, & civitatem quam dedi vobis & patribus vestris, à facie mea.

40. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur. *Sup. 20. 11.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

num leguntur in Gr. edit. Rom. nempe post hæc prima verba ℣. 36. καὶ λῆμμα Κυρίου μὴ ὀνομάζετε ἔτι· ὅτι τὸ λῆμμα τῷ ἀνθρώπῳ ἔσαι ὁ λόγος αὐτοῦ, detractis intermediis quæ leguntur in Vulg. proximè sequuntur ista è ℣. 37. Καὶ διατί ἐλάλησε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν; dein è ℣. 38. Διατοῦτο τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν· Ἀνθ' ὧν εἴπατε τὸν λόγον τοῦτον· Λῆμμα Κυρίου· καὶ ἀπέστειλα πρὸς ὑμᾶς, λέγων· Οὐκ ἐρεῖτε· Λῆμμα Κυρίου· 39. Διατοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ λαμβάνω, καὶ ῥάσσω ὑμᾶς, καὶ τὴν πόλιν ἣν ἔδωκα ὑμῖν, καὶ τοῖς πατράσιν ὑμῶν. 40. Καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς ὀνειδισμὸν αἰώνιον, καὶ ἀτιμίαν αἰώνιον, ἥτις οὐκ ἐπιλησθήσεται· i. e. ℣. 37. *Et quare locutus est Dominus Deus noster? 38. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus noster : Pro eo quòd dixistis sermonem istum : Assumptio Domini : & misi ad vos, dicens : Non dicetis : Assumptio Domini : 39. Propterea ecce ego assumo, & allido vos, & civitatem quam dedi vobis, & patribus vestris. 40. Et dabo super vos opprobrium sempiternum, & ignominiam sempiternam, quæ oblivioni non tradetur.* Tum subnectuntur illa quæ respondent versibus 7. & 8. Vulg. de quibus supra. Ad subjecta Hieron. verba, *Huc usque in LXX. non habetur*, quod attinet, facilè crediderim ipsa non strictè, sed paulò clementiùs esse accipienda, intelligendo de multis, quod dicere videtur de totis omnibus quæ antecedunt : & verò Hieron. cùm refert textum Lat. ex Hebr. & Vulg. ita variantes lectiones è LXX. aut aliis Interpr. sic intermiscet de more : ℣. 37. *Hæc dices, sive* dicetis *ad prophetam..... 38. Onus, sive* Assumptio *Domini..... Nolite dicere : Onus, sive* Assumptionem *Domini. 39. Propterea ecce ego tollam, sive* assumam *vos*, &c. & infra explanationi suæ juxta Hebr. & Vulg. ita subjicit : *Dicamus & aliter, duntaxat juxta Septuaginta*, λῆμμα *non solùm* assumptionem, *sed & donum, munusque significat* : item sub fine : *Notandum*, inquit, *quòd* Verba Dei viventis, Domini exercituum, Dei nostri, *Latini & Græci codices non habent ; & Hebræi in suis voluminibus contra se legant quod propriè mysterium significat Trinitatis.* Porro hæc tria, *Verba Dei viventis, Domini exercituum, Dei nostri*, quæ secund. Hieron. Trinitatem denotant, ipsissima illa sunt quæ leguntur sup. in Vulg. ℣. 36. quæ verò absunt à Gr. edit. Rom. Hic etiam versiculus, ut & seq. alter, profertur in Hexap. ex Theodotione & sub asteriscis, qui significant hæc verba absuisse olim à LXX. Ita enim legimus in Hexap. ad ℣. 36. ※ Θ. Καὶ ἐξετρέψατε τοὺς λόγους Θεοῦ ζῶντος, Κυρίου τῶν δυνάμεων. *In O vacat.* Deinde ad ℣. 37. ※ Θ. Οὕτως ἐρεῖτε πρὸς τὸν προφήτην· Τί ἀπεκρίθη σοι Κύριος; *In O vacat.* Item ibid. ※ καὶ λῆμμα Κυρίου. *In O vacat.* Subinde ad ℣. 38. ※ μὴ λέγετε. *In O vacat.* Demum ad ℣. 39. O. ἐγὼ λαμβάνω ※ A. Σ. ὑμᾶς : λήμματι. Item ※ A. Σ. Θ. ἀπὸ τοῦ προσώπου μου. *In O vacat* : quæ omnia satis indicant non tota omnia, sed aliqua tantùm ex antecedentibus desuisse olim, ut etiamnum absunt in edit. LXX. Vide sis Hexap. to. 2. p. 218. 219. sicut Nobilii Not. in hunc loc.

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. Ostendit mihi Dominus : & ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joakim regem Juda, & principes ejus, & fabrum, & inclusorem de Jerusalem, & adduxit eos in Babylonem.

1... 4. *Vide Not.*

2. Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut solent ficus esse primi temporis : & calathus unus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eò quòd essent malæ.

3. Et dixit Dominus ad me : Quid tu vides Jeremia? Et dixi : Ficus, ficus bonas, bonas valde ; & malas, malas valde, quæ comedi non possunt, eò quòd sint malæ.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

VULGATA NOVA.

5. Hæc dicit Dominus Deus Israël : Sicut ficus hæ bonæ : sic cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum.

6. Et ponam oculos meos super eos ad placandum, & reducam eos in terram hanc : & ædificabo eos, & non destruam : & plantabo eos, & non evellam.

7. Et dabo eis cor ut sciant me, quia ego
Sup. 7. 23. sum Dominus : & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum : quia revertentur ad me in toto corde suo.

Inf. 29. 17. 8. Et sicut ficus pessimæ, quæ comedi non possunt, eò quòd sint malæ : hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Juda, & principes ejus, & reliquos de Jerusalem, qui remanserunt

VERSIO ANTIQUA.

5. Hæc dicit Dominus Deus Israël : [a] Sicut ficus istas bonas, recognoscam translatos Juda, quos emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bona. *Hieron. in Jer. 24. col. 643.* [a] *Ambr. l. 3. Hexa. col. 56. e.*

6. Et confirmabo oculos meos super illos in bona, & restituam illos in terram istam : [b] & reædificabo eos, & non destruam : & replantabo eos, & non evellam. [b] *Auct. quæst. ex utroq. Test. ap. August. to. 3. 95. a.*

7. Et dabo illis cor ut sciant me, quia ego sum Dominus : & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum : quia convertentur ad me ex toto corde suo. *Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1..... 4. Hieron. in hunc loc. col. 644. f. hæc habet : *Pro* inclusoribus, *LXX.* vinctos *interpretati sunt, ut captivitatis significarent malum ; & de suo addidere* divites, *quod in Hebraïco non habetur.* In Gr. etiam Vatic. legimus τοὺς τεχνίτας, καὶ τοὺς δεσμώτας, καὶ τοὺς πλουσίους ἐξ Ἱερουσαλήμ. Reliqua usque ad ℣. 5. unum pene & idem sonant cum Vulgata.

℣. 5. Græc. Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· Ὡς τὰ σῦκα τὰ χρηστὰ ταῦτα, οὕτως ἐπιγνώσομαι τοὺς ἀποικισθέντας Ἰουδαίους, &c. ut in Lat. sup. Ms. autem Alex. cum ed. Ald. leg. Ἰούδα, non Ἰουδαίους.

℣. 6. Græc. Καὶ στηριῶ τοὺς..... καὶ ἀποκαταστήσω αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν ταύτην εἰς ἀγαθά· καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτοὺς, καὶ οὐ μὴ καθελῶ αὐτούς· καὶ καταφυτεύσω, &c. ut supra. Edit. Compl. tollit αὐτοὺς, post καθελῶ. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 530. c. alludens dicit : *ego plantabo eos, ut nequaquam eradicentur.* Item Ambrosiast. p. 92. c. *revertentes ad me replantabo.* Auct. verò l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. c. *restituam illos in terram : & ædificabo, & non destruam : & plantabo eos, & non evellam.*

℣. 7. Itidem Græcè. Apud Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 530. c. sic : *Et ego dabo eis cogitationem & sensum,*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jer. 24. col. 643. e. 9. Et dabo eos in diſperſionem.....

VULGATA NOVA.

in urbe hac, & qui habitant in terra Ægypti.

9. Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terræ; in opprobrium, & in parabolam, & in proverbium, & in maledictionem in univerſis locis, ad quæ ejeci eos.

10. Et mittam in eis gladium, & famem, & peſtem: donec conſumantur de terra, quam dedi eis, & patribus eorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ut intelligant me. Sequentia in Græco, ad finem uſque capitis, Vulgatæ vix diſſimilia.

℣. 9. Ita Græcum habet.

CAPUT XXV.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jer. 25. col. 645. d. 1. VErbum, quod factum eſt ad Jeremiam ſuper omnem populum Juda, in anno quarto Joacim filii Joſiæ regis Juda.

Caſſiod. in Pſ. 26. p. 442. c. 3..... ego autem locutus ſum ad vos ante lucem.....

Cypr. l. 1. Teſt. p. 276. b. 4. Miſi ad vos ſervos meos prophetas: ante lucem mittebam, & non audiebatis me, neque intendebatis auribus veſtris:

5. dicens: Convertatur unuſquiſque à via ſua mala, & à nequiſſimis affectationibus veſtris: & habitabitis in terra iſta, quam dedi vobis, & patribus veſtris, à ſæculo & uſque in ſæcula.

6. Nolite ambulare poſt deos alienos, ut ſerviatis eis, & ne adoraveritis eos: & ne incitetis me in operibus manuum veſtrarum, ad diſperdendos vos.

Hieron. in Jer. 25. col. 646. f. 7. Et non audiſtis me.

VULGATA NOVA.

1. VErbum, quod factum eſt ad Jeremiam de omni populo Juda, in anno quarto Joakim filii Joſiæ regis Juda, (ipſe eſt annus primus Nabuchodonoſor regis Babylonis.)

2. Quod locutus eſt Jeremias propheta ad omnem populum Juda, & ad univerſos habitatores Jeruſalem, dicens:

3. A tertio decimo anno Joſiæ filii Ammon regis Juda uſque ad diem hanc; iſte tertius & vigeſimus annus; factum eſt verbum Domini ad me, & locutus ſum ad vos de nocte conſurgens, & loquens: & non audiſtis.

4. Et miſit Dominus ad vos omnes ſervos ſuos prophetas, conſurgens diluculo, mittenſque: & non audiſtis, neque inclinaſtis aures veſtras ut audiretis,

5. cùm diceret: Revertimini unuſquiſque à via 4. Reg.
ſua mala, & à peſſimis cogitationibus veſtris: & 17. 13.
habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, Sup. 18.
& patribus veſtris, à ſæculo & uſque in ſæcu- 11.
lum. Inf. 35.
15.

6. Et nolite ire poſt deos alienos, ut ſerviatis eis, adoretiſque eos: neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum veſtrarum, & non affligam vos.

7. Et non audiſtis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum veſtrarum, in malum veſtrum.

VULGATA NOVA.

8. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Pro eo quòd non audiſtis verba mea:

9. ecce ego mittam, & aſſumam univerſas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonoſor regem Babylonis ſervum meum: & adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores ejus, & ſuper omnes nationes, quæ in circuitu illius ſunt: & interficiam eos, & ponam eos in ſtuporem & in ſibilum, & in ſolitudines ſempiternas.

10. Perdamque ex eis vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem ſponſi, & vocem ſponſæ, vocem molæ, & lumen lucernæ.

11. Et erit univerſa terra hæc in ſolitudinem, & 2. Par.
in ſtuporem: & ſervient omnes gentes iſtæ regi Ba- 36. 22.
1. Eſdr. 1. 1. Inf. 26. 6. & 29. 10. Dan. 9. 2.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco ad verbum. Hieron. verò ait, quod ſequitur (in Vulg.) *ipſe eſt annus primus Nabuchodonoſor regis Babylonis*, in LXX. non haberi: non legitur etiam hodie in ed. Rom. nec in al.

℣. 3. Græc. καὶ ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ὀρθρίζων.

℣. 4. Totidem verba refert Lactant. l. 4. Inſtit. c. 11. p. 575. Caſſiod. verò in Pſ. 26. p. 442. c. verſiculo antecedenti 3. ſubjungit, *& non audiſtis me*; mox ita: *Et miſi ad vos omnes ſervos meos prophetas ante lucem.* Gr. Καὶ ἀπέστελλον πρὸς ὑμᾶς τοὺς δούλους μου τοὺς προφήτας, ὄρθρου ἀποστέλλων· καὶ οὐκ εἰσηκούσατε, καὶ οὐ προσέσχετε τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.

℣. 5. Eadem quoque legit Lactant. l. 4. Inſtit. p. 575. his tamen exceptis, *cùm dicerem vobis*, pro *dicens*; ſubinde, *affectionibus*, pro *affectationibus*; ultimò, *ſæculum*, loco *ſæcula*. Hieron. in hunc Jer. loc. col. 646. e. ſic hab. *à ſæculo & uſque in ſæculum*, *ſive* ab æterno & uſque in æternum. Gr. λέγων· Ἀποστράφητε ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ὑμῶν· καὶ κατοικήσετε ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς ἔδωκα ὑμῖν, καὶ τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ἀπ' αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος. Caſſiod. in Pſ. 26. p. 442. c. initio hab. *dicens: Revertimini unuſquiſque à via ſua maligna.*

℣. 6. Ita rurſum legit Cypr. epiſt. ad Fortunat. p. 264. b. & ad Demetr. p. 218. a. ſicut Lact. l. 4. Inſtit. c. 11. p. 575. niſi quòd tollit τὸ, *& ne adoraveritis eos.* Jul. quoque Firm. l. de errore prof. relig. c. 29. p. 179. c. *Nolite ambulare poſt deos alienos, ut ſerviatis eis, & ne adoraveritis: ne incitetis me in operibus manuum veſtrarum, ad diſperdendos vos.* Zeno Veron. l. 1. tract. 15. p. 112. *Nolite ambulare poſt deos alienos, ut ſerviatis eis, & ne adoraveritis eos: nequando incitetis me in operibus manuum veſtrarum, & diſperdam vos.* Auct. l. de aleatorib. ap. Cypr. p. 494. b. *Nolite ſacrificare diis alienis: ne incitetis me in operibus manuum veſtrarum, ad diſperdendum vos.* Græc. Μὴ πορεύεσθε ὀπίσω θεῶν ἀλλοτρίων, τοῦ δουλεύειν αὐτοῖς, καὶ τοῦ προσκυνεῖν αὐτοῖς· ὅπως μὴ παροργίζητέ με ἐν τοῖς..... τοῦ κακῶσαι ὑμᾶς.

℣. 7. Itidem Græcè, nec plura: *quodque ſequitur* (in Vulg.) Dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum veſtrarum, in malum veſtrum: *in LXX. non habetur*, teſte Hieron. ubi ſup. Sequentia Græca uſque ad ℣. 14. paucis tantùm diſcrepant à Vulg.

VULGATA NOVA.

bylonis septuaginta annis.

12. Cùmque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum: & ponam illam in solitudines sempiternas.

13. Et adducam super terram illam omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcunque prophetavit Jeremias adversùm omnes gentes:

14. Quia servierunt eis, cùm essent gentes multæ, & reges magni: & reddam eis secundùm opera eorum, & secundùm facta manuum suarum.

14... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

15. Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israël: Sume calicem vini furoris hujus de manu mea: & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.

16. Et bibent, & turbabuntur, & insanient à facie gladii, quem ego mittam inter eos.

17. Et accepi calicem de manu Domini, & propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus:

18. Jerusalem, & civitatibus Juda, & regibus ejus, & principibus ejus: ut darem eos in solitudinem, & in stuporem, & in sibilum, & in maledictionem, sicut est dies ista:

19. Pharaoni regi Ægypti, & servis ejus, & principibus ejus, & omni populo ejus,

20. & universis generaliter: cunctis regibus terræ Ausitidis, & cunctis regibus terræ Philisthiim, & Ascaloni, & Gazæ, & Accaron, & reliquiis Azoti,

21. & Idumææ, & Moab, & filiis Ammon:

22. Et cunctis regibus Tyri, & universis regibus Sidonis: & regibus terræ insularum, qui sunt trans mare:

23. Et Dedan, & Thema, & Buz, & universis qui attonsi sunt in comam:

24. Et cunctis regibus Arabiæ, & cunctis regibus Occidentis, qui habitant in deserto:

25. Et cunctis regibus Zambri, & cunctis regibus Elam, & cunctis regibus Medorum:

26. cunctis quoque regibus Aquilonis de prope & de longè, unicuique contra fratrem suum: & omnibus regnis rerræ, quæ super faciem ejus sunt: & rex Sesach bibet post eos:

27. & dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Bibite, & inebriamini, &

VERSIO ANTIQUA.

15. * Sic dicit Dominus Deus Israël: Accipe calicem vini meri de manu tua: & potabis omnes gentes, ad quas ego mitto te. * Gr. Cap. xxxii. Tichon. reg. 4. p. 60. f.

16. Et voment, & insanient à facie gladii, quem ego mitto in medio illarum.

17. Et accepi calicem de manu Domini, & potavi gentes, ad quas misit me Dominus ad ipsas:

18. Jerusalem, & civitates Judæ, & reges ejus, & principes ejus: ut ponerentur in desolatione, & in devastatione, & in sibilatione:

19. & Pharaonem regem Ægypti, & pueros ejus, & potentes ejus, universum populum ejus,

20. & omnes promiscuos ejus: & reges omnes alienigenarum, Ascalonem, & Gazam, & Accaron, & quæ contra faciem Azoti,

21. & Idumæam, & Moabitem, & filios Ammon:

22. Et regem Tyri, & regem Sidonis: & reges, qui trans mare sunt:

23. Et Dedan, & Theman, & Bosor, & omnem circumtunsam à facie:

24. Et omnes promiscuos, qui commorantur in deserto:

25. Et omnes reges Elam, & omnes reges Persarum:

26. & universos reges à Subsolano, qui longè & qui juxta sunt, unumquemque ad fratrem suum: & omnia regna terræ, quæ super faciem terræ sunt:

27. & dices illis: Hæc dicit Dominus omnipotens: Bibite, & inebriamini, & vomite: &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. *Hoc* totum *in LXX. non habetur*, inquit Hieron. in hunc loc. col. 647. f.

℣. 15. In Græco Vatic. hîc incipit cap. 32. Loco verò *Sic dicit*, ibid. legitur Οὕτως εἶπε, *Sic dixit;* additurque τούτου, *hujus*, ad vocem *meri;* subinde pro *tua*, habetur μου, *mea;* extremòque τῷ *mitto te*, subjicitur πρὸς αὐτοὺς, *ad eos;* cæt. ut in Lat. supra. Similiter apud Ambros. in Ps. 37. col. 822. c. *Accipe calicem vini meri hujus de manu mea: & potionabis omnes gentes, ad quas ego mittam te.* Apud Hieron. in Isai. 51. col. 372. b. *Sume calicem vini meri de manu mea: & propinabis cunctis gentibus, ad quas ego mittam te:* & epist. ad Damas. de seraph. to. 3. 522. e. *Accipe calicem meri hujus de manu mea: & potionabis omnes gentes, ad quas ego te mittam:* & in Ezech. 23. col. 859. a. *Accipe calicem vini meri de manu mea: & potabis omnes gentes, ad quas ego mittam te:* & in Isai. 6. col. 63. b. *Accipe calicem, & potionabis omnes gentes, ad quas ego mittam te:* item in Jerem. 25. col. 648. a. hab. *calicem vini furoris, sive* meri.

℣. 16. Similiter Ambros. in Ps. 37. col. 822. c. *Et voment, & insanient à facie gladii.* Hieron. in Ezech. 23. col. 859. a. *Et bibent, & voment, & insanient:* sic etiam epist. ad Damas. de seraph. to. 3. 522. e. adjunctis his: *& cadent à facie gladii, quem mittam in medio earum:* at in Isai. 51. col. 372. b. *Et bibent, & voment, & insanient à facie gladii, quem ego mittam in medio eorum.* Ita quoque est in Græco, excepto uno præs. ἀποστέλλω, *mitto*, pro fut. *mittam;* supra legitur ἐξεμοῦνται, ad litt. *evoment.*

℣. 17. Sic est in Græco, verbum pro verbo. Hieron. ep. ad Damas. to. 3. 522. f. *Et accepi calicem de manu Domini, & potionavi omnes gentes, ad quas misit me Dominus.*

℣. 18. Concordat Græc. nisi quòd post *reges*, repetit Ἰούδα, loco *ejus;* & pro *in devastatione*, hab. εἰς ἄβατον; at in Compl. εἰς ἀφανισμόν. Apud Hieron. epist. ad Damas. de seraph. to. 3. 522. f. sic: *Et Jerusalem, & civitates Juda, & reges ejus, & principes ejus: ad ponendas eas in desolationem, & in invium, & sibilationem.*

℣. 19. Itidem Græcè, posito uno καὶ, ante *universum.*

℣. 20. Consonat Græc. sublato *ejus*, post vocem *promiscuos;* posito verò καὶ, ante *Ascalonem;* item pro *quæ contra faciem Azoti*, sic, τὸ ἐπίλοιπον Ἀζώτου, *reliquias Azoti.* Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. hab. Συμμίκτους αὐτοῦ, *promiscuos ejus;* Hieron. in hunc loc. 648. e. *mixticios:* quod autem sequitur in Hebr. & Vulg. *& cunctis regibus terræ Ausitidis;* hoc testatur Hieron. *in LXX. non haberi.*

℣. 21. Ita Græcè.

℣. 22. Concinit Græc. nisi quòd hab. tripliciter βασιλεῖς, *reges*, non *regem..... regem.*

℣. 23. Ita Græcè, præter vocem Ῥῶς, pro *Bosor;* at in Compl. Βούζ· exinde, καὶ πᾶν περικεκαρμένον κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, *& omne circumtunsum secundùm faciem suam.*

℣℣. 24. 25. Ita in Græco.

℣. 26. Similiter in Græco, detracta una voce *terræ*, post *regna.* Hieron. etiam in hunc loc. 649. d. ait: *Pro* Aquilone, *qui Hebraïcè dicitur* Saphon, *LXX. vertêre* Ἀφηλιώτην, *quem nos* Subsolanum *possumus dicere.*

℣. 27. Græc. initio hab. Οὕτως εἶπε, *Sic dixit*, pro *Hæc dicit;* deletque *&*, post *bibite;* exinde pro *vomite*, fert ἐξεμέσετε, *evometis;* & pro ed. *surgetis*, οὐ μὴ ἀναστῆτε, *non resurgatis;* cæt. ut in textu. In Ms. Alex. καὶ μεθύσθητε, καὶ ἐξεμέσατε. Apud Ambr. l. de Elia, c. 16. col. 553. e. *Bibite, & inebriamini, & vomite: & cadetis, & non*

VERSIO ANTIQUA.

Tichon. ubi sup. cadetis, & * non surgetis à facie gladii, quem ego
* In edit. deest mitto in medium vestrûm.
non, malè.

28. Et ad eos qui noluerunt accipere calicem ita ut bibant, dices: Sic dicit Dominus: Bibentes bibetis:

29. quia in civitate, in qua invocatum est nomen meum super ipsam, incipio vexare vos, & vos purgatione non eritis purgati: quia gladium ego invoco super inhabitantes terram.

Hieron. in Jer. 25. col. 651. 30. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, & dices ad illos: Dominus de excelso responsum dabit, & de loco sancto suo dabit vocem suam: respondebit sermonem super locum suum: illi autem quasi vindemiantes respondebunt. Super omnes habitatores terræ

31. pervenit interitus, super partem terræ: judicium enim erit in gentibus: & ipse judicabitur cum omni carne, impii autem tradentur gladio, dicit Dominus.

32..... Ecce malum..... & tempestas egredietur ab extremis terræ.

33. Et erunt vulnerati à Domino.....

Ibid. 652. 34. Jubilate pastores, & clamate: & plangite arietes ovium..... & cadetis quasi arietes electi.

35..... & salvatio ab arietibus gregis.

36..... jubilum arietum.....

37. Et conticuerunt speciosa pacis.....

38. Dereliquit quasi leo cubile suum, quia facta est terra eorum invia à facie gladii magni.

VULGATA NOVA.

vomite: & cadite, neque surgatis à facie gladii, quem ego mittam inter vos.

28. Cùmque noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Bibentes bibetis:

29. quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere, & vos quasi innocentes & immunes eritis? non eritis immunes: gladium enim ego voco super omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum. 1. Pet. 4. 17.

30. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, & dices ad illos: Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem suam: rugiens rugiet super decorem suum: celeuma quasi calcantium concinetur adversùs omnes habitatores terræ. Joel. 3. 16. Amos, 1. 2.

31. Pervenit sonitus usque ad extrema terræ: quia judicium Domino cum gentibus: judicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus.

32. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce afflictio egredietur de gente in gentem: & turbo magnus egredietur à summitatibus terræ.

33. Et erunt interfecti Domini in die illa à summo terræ usque ad summum ejus: non plangentur, & non colligentur, neque sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ jacebunt.

34. Ululate pastores, & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies vestri, ut interficiamini; & dissipationes vestræ, & cadetis quasi vasa pretiosa.

35. Et peribit fuga à pastoribus, & salvatio ab optimatibus gregis.

36. Vox clamoris pastorum, & ululatus optimatum gregis: quia vastavit Dominus pascua eorum.

37. Et conticuerunt arva pacis à facie iræ furoris Domini.

38. Dereliquit quasi leo umbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem à facie iræ columbæ, & à facie iræ furoris Domini.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

surgetis.

℣. 28. Gr. Καὶ ἔσαι, ὅταν μὴ βέλωνται δέξαϑαι τὸ ποτήειον ἐκ τῆς χειρός σε, ὥσε πιεῖν, ἐ ἐρεῖς· Οὕτως εἶπε Κύειος· Πιόντες πίεσϑε· i. e. *Et erit, cùm noluerint accipere calicem de manu tua, ut bibant, & dices: Sic dixit Dominus: Bibentes bibetis.*

℣. 29. Similiter in Græco, nisi quòd pro *invocatum est*, habetur ὠνομάσϑη, *nominatum est*; item verbo *incipio*, præponitur ἐγὼ; sicut ante *inhabitantes*, ponitur πάντας, *omnes*; deletur autem *vos*, post verbum *vexare*. Hieron. in hunc loc. 650. f. ad hæc Vulgatæ verba: *& vos quasi innocentes immunes eritis?* addit: *sive, & vos munditiâ mundi eritis?*

℣℣. 30. 31. Hæc tota mutuamur ab Hieronymo: ita verò primùm verba refert, copulando nimirum Versionem utramque cùm ex Hebr. tum è LXX. pro more: *Et tu prophetabis..... Dominus de excelso rugiet, sive* responsum dabit, *& de habitac. sancto suo dabit vocem suam: rugiens rugiet super decorem suum, sive* respondebit super locum suum: *celeuma quasi calcantium concinetur adversùm omnes habitatores terræ. Pervenit sonitus, sive* interitus *usque ad extrema, sive* super partem *terræ: quia judicium Domino*, &c. ut in Vulg. Infra autem hæc habet: *Allegorici Interpretes juxta LXX. hunc locum sic edisserunt, ut ad bonam partem referant apertam Domini comminationem:* Dominus, *inquiunt*, de excelso responsum dabit, *his videlicet quos salvaturus est*, & de loco sancto suo dabit vocem suam, respondebitque sermonem in loco suo: illi autem quasi vindemiantes, *pleni fructibus, illius sententiæ* respondebunt: Super omnes habitatores terræ veniet interitus, *non super universam terram, sed* super partem terræ, *eorum videlicet qui non credunt:* judicium enim erit in gentibus: & ipse judicabitur cum omni carne, impii autem tradentur gladio.) Ex his autem omnibus textum nostrum confecimus ut videtur supra; nec malè: ita enim respondent Græca: Καὶ σὺ προφητεύσεις ἐπ' αὐτὲς τὲς λόγες τέτες, ἐ ἐρεῖς· Κύειος ἀφ' ὑψηλε χρημαλιεῖ, ἀπὸ τε ἁγίε αὐτε δώσει φωνὴν αὐτε· λόγον χρηματιεῖ ἐπὶ τε τόπε αὐτε· ἐ οἵδε ὥσπερ τρυγῶντες ἀποκριθήσονται. Καὶ ἐπὶ καθημένοις ἐπὶ πὴν γῆν ἥκει ὄλεθρος, ἐπὶ μέρος τῆς γῆς· ὅτι κρίσις τῷ Κυρίῳ ἐν τοῖς ἔθνεσι· κρίνεται αὐτὸς πρὸς πᾶσαν σάρκα, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐδόθησαν εἰς μάχαιραν, λέγει Κύειος.

℣. 32. Græc. Ἰδὲ κακὰ..... ἐ λαίλαψ μεγάλη ἐκπορεύεται ἀπ' ἐσχάτε τῆς γῆς.

℣. 33. Ita Græcè.

℣. 34. Concordat Græc. nisi quòd hab. Ἀλαλάξατε, pro *Jubilate*. At Hieron. ibid. dicit: *Notandum quòd in hoc tantùm loco LXX.* jubilum *in malam partem posuerint, pro quo alii Interpretes* ululatum, *ut in Hebræo scriptum est, transtulere.*

℣. 35. Græc. ἐ σωτηρία ἀπὸ τῶν κριῶν τῶν προβάτων, *& salus ab arietibus ovium.*

℣. 36. Hieron. ibid. *Et hîc notandum quòd apud LXX.* jubilum *pro* ululatu *positum sit*. In Græco, ἀλαλαγμός.

℣. 37. Καὶ παύσεται τὰ καταλοιπα τῆς εἰρήνης, *Et cessabunt residua pacis.*

℣. 38. Consonat Græc. nisi quòd hab. καταλυμα, *diversorium*, pro *cubile*; & εἰς ἄβατον, *in invium*, pro *invia*. Hieron. ibid. *Dereliquit quasi leo umbraculum, sive* cubile suum, *& ut verius est*, tabernaculum; *hoc enim succho Hebraïcum sonat:* subinde dicit pro *columba*, LXX. transtulisse *gladium magnum.*

CAPUT XXVI. *

* Gr. xxxiii.

Vulgata nova.

1. IN principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud à Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini, & loquêris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum,

3. si fortè audiant & convertantur unusquisque à via sua mala: & pœniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

Versio antiqua.

1. IN principio regis Joacim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam à Domino, dicens: *Hieron. in Jer. 27. col. 657. e.*

2..... Sta in atrio domûs Domini, & responsum dabis omni Judæ, iis qui veniunt adorare in domo Domini, omnia verba, quæ constitui tibi respondere illis: noli auferre verbum: *Ambr. l. 2. de pœnit. col. 423. d.*

3. forsitan audient & avertentur [a] unusquisque à via sua mala: & quiescam à malo..... *[a] Hieron. in Jer. 26. col. 653. b.*

Vulgata nova.

4. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis,

5. ut audiatis sermones servorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, & dirigens, & non audistis:

1. Reg. 4. 2. 10. 6. Dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ.

Sup. 7. 12. 7. Et audierunt sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini. 7... 8... 11. *Vide Not.*

8. Cùmque complesset Jeremias, loquens omnia quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur.

9. Quare prophetavit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc: & urbs ista desolabitur, eò quòd non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversùs Jeremiam in domo Domini.

10. Et audierunt principes Juda verba hæc: & ascenderunt de domo regis in domum Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini novæ.

11. Et locuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes: Judicium mortis est viro huic: quia prophetavit adversùs civitatem istam, sicut audistis auribus vestris.

Vulgata nova.

12. Et ait Jeremias ad omnes principes, & ad universum populum, dicens: Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, & ad civitatem hanc omnia verba quæ audistis. *Sup. 25. 13.*

13. Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem Domini Dei vestri: & pœnitebit Dominum mali, quod locutus est adversùm vos. *Sup. 7. 3.*

14. Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum & rectum est in oculis vestris:

Versio antiqua.

12..... Dominus misit me, ut prophetarem super domum istam, & super civitatem hanc omnia verba quæ audistis. *Hieron. in Jer. 26. col. 655. c.*

13..... & quiescet Dominus à malis, quæ locutus est contra vos.

14..... ut expedit vobis.

Vulgata nova.

15. Veruntamen scitote & cognoscite, quòd si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, & contra civitatem istam, & habitatores ejus: in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc.

16. Et dixerunt principes, & omnis populus ad sacerdotes & ad prophetas: Non est viro huic judicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos.

17. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: & dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes:

18. Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Juda, & ait ad omnem populum Juda, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sion quasi ager arabitur: & Jerusalem in acervum lapidum erit: & mons domus in excelsa silvarum. *Mich. 3. 12.*

19. Nunquid morte condemnavit eum Ezechias rex Juda, & omnis Juda? nunquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: & pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversùm eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim: & prophetavit adversùs civitatem istam, & adversùs terram hanc juxta omnia verba Jeremiæ.

21. Et audivit rex Joakim, & omnes potentes, & principes ejus verba hæc: & quæsivit rex interficere eum. Et audivit Urias, & timuit, fugitque & ingressus est Ægyptum.

22. Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, & viros cum eo in Ægyptum.

23. Et eduxerunt Uriam de Ægypto: & adduxerunt eum ad regem Joakim, & percussit eum gladio:

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hieron. ait sic *in principio* posúisse LXX. A Gr. tamen hod. abest τὸ *regis Juda*; sicut istud, *ad Jeremiam*; necnon ult. verbum *dicens*; cæt. ut in Lat.

℣. 2. Eadem sunt in Græco, nisi quòd pro *omni Judæ*, habetur ἅπασι τοῖς Ἰουδαίοις, dein καὶ πᾶσι τοῖς, &c. *omnibus Judæis*, & *omnibus iis*, &c. Hieron. in eund. loc. 653. d. *Præcipitur*, inquit, *ut loquatur ad omnes civitates Juda*, *licet* civitates *LXX. non transtulerint.*

℣. 3. Itidem Græcè, præter hoc plur. ἀπὸ τῶν κακῶν, *à malis*: sequentia usque ad ℣. 12. paucis exceptis, congruunt cum Vulgata.

℣. 7. Hieron. in hunc loc. 654. d. ad vocem *prophetæ*, ait *pseudoprophetas manifestiùs LXX.* transtulisse: ita quoque infra ad ℣℣. 8. 11. & seqq.

℣. 12. Concordat Græc. ad verbum.

℣. 13. Sic etiam in Græco, nisi excipiatur ult. ἐφ᾽ ὑμᾶς, *super vos*, pro *contra vos.*

℣. 14. Græc. ὡς συμφέρει, καὶ ὡς βέλτιον ὑμῖν· *sicut expedit*, & *sicut melius vobis.* Reliqua usque ad finem capitis plerùmque consentiunt cum Vulg.

VULGATA NOVA.

& projecit cadaver ejus in ſepulcris vulgi ignobilis.

24. Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, & interficerent eum.

** Gr. xxxiv.*

CAPUT XXVII.*

VULGATA NOVA.

1. IN principio regni Joakim filii Joſiæ regis Juda, factum eſt verbum iſtud ad Jeremiam à Domino, dicens: 1... *Vide Not.*

2. Hæc dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, & catenas: & pones eas in collo tuo.

3. Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, & ad regem Tyri, & ad regem Sidonis; in manu nunciorum, qui venerunt Jeruſalem ad Sedeciam regem Juda.

4. Et præcipies eis ut ad dominos ſuos loquantur: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Hæc dicetis ad dominos veſtros:

5. Ego feci terram, & homines, & jumenta, quæ ſunt ſuper faciem terræ, in fortitudine meâ magna, & in brachio meo extento: & dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.

6. Et nunc itaque ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis ſervi mei: inſuper & beſtias agri dedi ei ut ſerviant illi. 6... 7. *Vide Not.*

7. Et ſervient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus: donec veniat tempus terræ ejus & ipſius: & ſervient ei gentes multæ, & reges magni.

8. Gens autem & regnum, quod non ſervierit Nabuchodonoſor regi Babylonis, & quicunque non curvaverit collum ſuum ſub jugo regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peſte viſitabo ſuper gentem illam, ait Dominus, donec conſumam eos in manu ejus.

Sup. 23. 16. Inf. 29. 8. 9. Vos ergo nolite audire prophetas veſtros, & divinos, & ſomniatores, & augures, & maleficos, qui dicunt vobis: Non ſervietis regi Babylonis.

10. Quia mendacium prophetant vobis: ut longè vos faciant de terra veſtra, & ejiciant vos, & pereatis.

11. Porro gens, quæ ſubjecerit cervicem ſuam ſub jugo regis Babylonis, & ſervierit ei; dimittam eam in terra ſua, dicit Dominus: & colet eam, & habitabit in ea.

12. Et ad Sedeciam regem Juda locutus ſum ſecundùm omnia verba hæc, dicens: Subjicite colla veſtra ſub jugo regis Babylonis, & ſervite ei, & populo ejus, & vivetis. 12... 13... 14. *Vide Not.*

13. Quare moriemini tu & populus tuus gladio, & fame, & peſte, ſicut locutus eſt Dominus ad gentem, quæ ſervire noluerit regi Babylonis?

14. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non ſervietis regi Babylonis: quia mendacium ipſi loquuntur vobis.

15. Quia non miſi eos, ait Dominus: & ipſi prophetant in nomine meo mendaciter: ut ejiciant vos, & pereatis tam vos, quàm prophetæ, qui vaticinantur vobis. *Sup. 14. 14. & 23. 21. Inf. 29. 9.*

16. Et ad ſacerdotes, & ad populum iſtum locutus ſum, dicens: Hæc dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum veſtrorum, qui prophetant vobis, dicentes: Ecce vaſa Domini revertentur de Babylone nunc citò, mendacium enim prophetant vobis. 16... 17. *Vide Not.*

17. Nolite ergo audire eos, ſed ſervite regi Babylonis, ut vivatis: quare datur hæc civitas in ſolitudinem?

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jer. 27. col. 660. e. 18. Et ſi prophetæ ſunt, & eſt verbum Domini in eis, occurrant mihi:

19. quia ſic dixit Dominus: Et reliqua vaſa,

20. quæ non tulit rex Babylonis, quando tranſtulit Jechoniam de Jeruſalem,

VULGATA NOVA.

18. Et ſi prophetæ ſunt, & eſt verbum Domini in eis: occurrant Domino exercituum, ut non veniant vaſa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Juda, & in Jeruſalem, in Babylonem.

19. Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, & ad mare, & ad baſes, & ad reliqua vaſorum, quæ remanſerunt in civitate hac: *4. Reg. 25. 13.*

20. quæ non tulit Nabuchodonoſor rex Babylonis, cùm transferret Jechoniam filium Joakim regem Juda de Jeruſalem in Babylonem, & omnes optimates Juda & Jeruſalem.

21. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël ad vaſa, quæ derelicta ſunt in domo Domini, & in domo regis Juda & Jeruſalem:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hunc verſum abeſſe à LXX. teſtatur Hieron. in comm. col. 657. e. *Hoc in editione LXX. non habetur*, inquit, *& multi putant ſequentis capituli eſſe principium; quod nequaquam ita eſt, ſed jungendum ſuperiori, ut quidquid dictum refertur & factum, in principio regni Joacim factum eſſe credamus: unde & mittendi in Ægyptum, quaſi ad amicum regem habuit poteſtatem. Videntur autem mihi LXX. titulum iſtum hac ratione ſiluiſſe, ne ſecundò dicere viderentur. Jam enim in principio poſuerant* (cap. 26.) In principio regis Joacim filii Joſiæ regis Juda, factum eſt verbum iſtud ad Jeremiam à Domino, dicens:

℣℣. 6. 7. Hieron. in hunc loc. col. 658. f. 659. a. ait: *Hoc quod ex Hebraïco poſuimus* (6.) dedi ei ut ſerviant illi. (7.) Et ſervient ei omnes..... & reges magni, *in LXX. editione non legitur.* Abeſt quoque hodie à Græco Vatic.

℣℣. 12. 13. 14. Hieron. in hunc loc. col. 660. a. *Hoc quod*, inquit, *de Hebraïco poſuimus* (12.) ſub jugo regis Babylonis..... (13.) Quare moriemini tu..... (14.) Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis, *in LXX. non habetur. Et idcirco admoneo, ut prudens lector intelligat quantum deſit per ſingula Græcis codicibus & Latinis.* Deſunt etiam hæc tota in Gr. Vatic.

℣℣. 16. 17. Rurſus Hieron. ubi ſup. *Hoc quod poſuimus*, nunc citò, *in LXX non habetur; & illud quod ſequitur* (17.) Nolite audire eos..... in ſolitudinem. Hæc pariter non leguntur in Gr. Vatic.

℣℣. 18..... 22. Græcè ſimiliter ℣. 18. *Εἰ προφῆταί εἰσι, καὶ εἰ ἔστι λόγος Κυρίου ἐν αὐτοῖς, ἀπαντησάτωσάν μοι·* deinde ℣. 19. *Ὅτι οὕτως εἶπε Κύριος· Καὶ τῶν ἐπιλοίπων σκευῶν,* 20. *ὧν οὐκ ἔλαβε βασιλεὺς* Βαβυλῶνος, *ὅτε ἀπῴκισε τὸν Ἰεχονίαν ἐξ Ἱερουσαλὴμ,* 22. *εἰς* Βαβυλῶνα *εἰσελεύσεται, λέγει Κύριος.* Plura autem non leguntur in Gr. Vatic. à ℣. 18. ad finem uſque capitis. Id ipſum etiam obſervat Hieron.

VULGATA NOVA.

22. In Babylonem transferentur, & ibi erunt uſque ad diem viſitationis ſuæ, dicit Dominus, & afferri faciam ea, & reſtitui in loco iſto.

VERSIO ANTIQUA.

22. in Babylonem intrabunt, dicit Dominus. *Hieron. in Jer. col. 660. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in comm. loco ſup. cit. allatis enim primis Vulg. verbis ℣. 18. *Et ſi prophetæ ſunt, & eſt verbum Domini in eis: occurrant*, quæ pariter leguntur in Gr. ſtatim addit: *Quodque ſequitur, & ſubdituri ſumus uſque ad finem hujus capituli, in LXX. non habetur.* Et revera ſubdit omnia quæ ſubſequuntur in Vulg. ab his verbis ℣. 18. *Domino exercituum, ut non veniant vaſa*, &c. uſque ad ult. iſta totius capitis, *& reſtitui in loco iſto* incl. additque: *Hæc, ut diximus, in LXX. non habentur, ſed de Hebraïca veritate translata ſunt; pro quo aliud, quod ſcriptum non erat, poſuere dicentes:* mihi quia ſic dixit Dominus: Et reliqua vaſa, &c. ut ſup. *ſenſum magis, quàm verba ponentes; forſitan irrationabile arbitrati, ut Deus loqueretur ad columnas, & ad mare, & ad baſes, & ad reliqua vaſa quæ remanſerant in Jeruſalem.*

CAPUT XXVIII. *

* Græc. xxxv.

VULGATA NOVA.

1. ET factum eſt in anno illo, in principio regni Sedeciæ regis Juda, in anno quarto, in menſe quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini coram ſacerdotibus & omni populo, dicens:

2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Contrivi jugum regis Babylonis.

3. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum iſtum omnia vaſa domûs Domini, quæ tulit Nabuchodonoſor rex Babylonis de loco iſto, & tranſtulit ea in Babylonem.

4. Et Jechoniam filium Joakim regem Juda, & omnem tranſmigrationem Juda, qui ingreſſi ſunt in Babylonem, ego convertam ad locum iſtum, ait Dominus: conteram enim jugum regis Babylonis.

VERSIO ANTIQUA.

1..... *Vide Not.*

2..... Contrivi jugum regis Babylonis. *Hieron. in Jer. col. 661.*

3. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum iſtum omnia vaſa Domini,

4. Jechoniam, & tranſmigrationem Judæ: quia conteram jugum regis Babylonis.

VULGATA NOVA.

5. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis ſacerdotum, & in oculis omnis populi, qui ſtabat in domo Domini:

6. & ait Jeremias propheta: Amen, ſic faciat Dominus: ſuſcitet Dominus verba tua, quæ prophetaſti: ut referantur vaſa in domum Domini, & omnis tranſmigratio de Babylone ad locum iſtum.

7. Veruntamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus univerſi populi:

8. Prophetæ, qui fuerunt ante me & ante te ab initio, & prophetaverunt ſuper terras multas, & ſuper regna magna, de prælio, & de afflictione, & de fame.

9. Propheta, qui vaticinatus eſt pacem: cùm venerit verbum ejus, ſcietur propheta, quem miſit Dominus in veritate.

10. Et tulit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, & confregit eam.

10... 11... 12. *Vide Not.*

11. Et ait Hananias in conſpectu omnis populi, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic confringam jugum Nabuchodonoſor regis Babylonis poſt duos annos dierum de collo omnium gentium.

12. Et abiit Jeremias propheta in viam ſuam. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, poſtquam confregit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, dicens:

13. Vade, & dices Hananiæ: Hæc dicit Dominus: Catenas ligneas contriviſti: & facies pro eis catenas ferreas.

14. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Jugum ferreum poſui ſuper collum cunctarum gentium iſtarum, ut ſerviant Nabuchodonoſor regi Babylonis, & ſervient ei: inſuper & beſtias terræ dedi ei.

14... *Vide Not.*

15. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania: non miſit te Dominus, & tu confidere feciſti populum iſtum in mendacio.

16. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mit-

16... 17. *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. in Jer. col. 661. b. *Quos Hebraïcum* prophetas, *hoc eſt*, nebeim, *LXX.* pſeudoprophetas *interpretati ſunt, ut manifeſtiorem facerent intelligentiam: denique & in præſenti loco* propheta *dicitur, hoc eſt*, nebia, *& non* pſeudopropheta.

℣. 2. Græc. Οὕτως εἶπε Κύριος· Συνέτριψα τὸν ζυγὸν τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος.

℣℣. 3. 4. Græc. Ἔτι δύο ἔτη ἡμερῶν, καὶ ἐγὼ ἀποστρέψω εἰς τὸν τόπον τοῦτον τὰ σκεύη οἴκου Κυρίου, deinde, καὶ Ἰεχονίαν, καὶ τὴν ἀποικίαν Ἰούδα· ὅτι συντρίψω τὸν ζυγὸν βασιλέως Βαβυλῶνος· nec ibi leguntur plura. Id etiam monet Hieron. ubi ſup. relatis enim iis omnibus quæ ſequuntur in Vulg. ab his verbis ℣. 3. *quæ tranſtulit* (Vulg. *tulit*) *Nabuchodonoſor*, &c. uſque ad finem ℣. 4. continuò addit, *pro quibus LXX. tranſtulerunt*, Jechoniam, & tranſmigrationem Judæ, quia conteram jugum regis Babylonis, *breviter Hebraïcæ veritatis ſenſum magis, quàm verba ponentes.* Reliqua omnia uſque ad fin. capitis, Vulgatæ noſtræ vix diſſimilia.

℣℣. 10. 11. 12. Hieron. in comm. col. 662. c. *Et tulit Ananias propheta catenam, vel* furcam *de collo Jeremiæ... Sic confringam jugum Nabuchod..... duobus annis dierum*, &c. ſubinde addit: *Duos annos non tranſtulerunt LXX. Prophetam quoque non dixere Ananiam, ne ſcilicet prophetam viderentur dicere, qui propheta non erat: quaſi non multa in Scripturis ſanctis dicantur juxta opinionem illius temporis, quo geſta referuntur, & non juxta quod rei veritas continebat.* Item infra ad hæc Vulg. verba, ℣. 12. *poſtquam confregit Ananias propheta catenam, vel* furcam, &c. *Et in præſenti loco*, inquit, *juxta LXX. Ananias propheta non ſcribitur, & in conſequentibus, ne ſcilicet, ut priùs dixi, pſeudoprophetam appellare viderentur prophetam.* Ita pariter legimus hodie in Gr. edit. Rom.

℣. 14. Hieron. in hunc loc. 662. f. ait: *Quod ſequitur*, & ſervient ei: inſuper & beſtias terræ dedi illi, *in LXX. non habetur.* Deeſt etiam in Gr. edit. Rom.

℣℣. 16. 17. Hieron. ibid. *Quod ſequitur* (in Vulg.) quia adverſum Dominum locutus es. Et mortuus eſt.....

VULGATA NOVA.

tam te à facie terræ : hoc anno morieris : adversùm enim Dominum locutus es.

Hieron. ubi sup. col. 663. c.

VERSIO ANTIQUA.

17. Et mortuus eſt menſe ſeptimo.

VULGATA NOVA.

17. Et mortuus eſt Hananias propheta in anno illo, menſe ſeptimo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in menſe ſeptimo : *in LXX. non habetur : pro quo tantùm poſuerunt :* Et mortuus eſt menſe ſeptimo : *& hic in LXX. Ananias propheta non dicitur, cùm ſecundùm Hebr. Scriptura ſancta prophetam vocet.* Ita quoque nunc in Græco ed. Rom.

---

* Græc. xxxvi.

CAPUT XXIX.*

VULGATA NOVA.

1. ET hæc ſunt verba libri, quem miſit Jeremias propheta de Jeruſalem ad reliquias ſeniorum tranſmigrationis, & ad ſacerdotes, & ad prophetas, & ad omnem populum, quem traduxerat Nabuchodonoſor de Jeruſalem in Babylonem :

2. poſtquam egreſſus eſt Jechonias rex, & domina, & eunuchi, & principes Juda & Jeruſalem, & faber, & incluſor de Jeruſalem :

3. in manu Elaſa filii Saphan, & Gamariæ filii Helciæ, quos miſit Sedecias rex Juda ad Nabuchodonoſor regem Babylonis in Babylonem, dicens :

4. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël omni tranſmigrationi, quam tranſtuli de Jeruſalem in Babylonem :

Hieron. in hunc loc. col. 664. b.

VERSIO ANTIQUA.

5..... & plantate pomaria.....

VULGATA NOVA.

5. Ædificate domos, & habitate : & plantate hortos, & comedite fructum eorum.

VULGATA NOVA.

6. Accipite uxores, & generate filios & filias : & date filiis veſtris uxores, & filias veſtras date viris, & pariant filios & filias : & multiplicamini ibi, & nolite eſſe pauci numero.

7. Et quærite pacem civitatis, ad quam tranſmigrare vos feci : & orate pro ea ad Dominum : quia in pace illius erit pax vobis.

Sup. 14. 14. & 23. 16. & 27. 15.

8. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Iſraël : Non vos ſeducant prophetæ veſtri, qui ſunt in medio veſtrûm, & divini veſtri : & ne attendatis ad ſomnia veſtra, quæ vos ſomniatis :

9. quia falsò ipſi prophetant vobis in nomine meo : & non miſi eos, dicit Dominus.

10. Quia hæc dicit Dominus : Cùm cœperint impleri in Babylone ſeptuaginta anni, viſitabo vos : & ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum iſtum.

Sup. 25. 12. 2. Par. 36. 21. 1. Eſd. 1. 1. Dan. 9. 2.

Miſſale Rom. ad Introit. Dom. 23. poſt Pent.

VERSIO ANTIQUA.

11. Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis.....

12. Invocabitis me, & ego exaudiam vos.....

Hieron. in Jer. 29. col. 666. a. [a] & Miſſ. Rom.

14. Et apparebo vobis, [a] & reducam captivitatem veſtram de cunctis locis.

VULGATA NOVA.

11. Ego enim ſcio cogitationes, quas ego cogito ſuper vos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, ut dem vobis finem & patientiam.

12. Et invocabitis me, & ibitis : & orabitis me, & ego exaudiam vos.

13. Quæretis me, & invenietis : cùm quæſieritis me in toto corde veſtro.

14. Et inveniar à vobis, ait Dominus : & reducam captivitatem veſtram, & congregabo vos de univerſis gentibus, & de cunctis locis, ad quæ expuli vos, dicit Dominus : & reverti vos faciam de loco, ad quem tranſmigrare vos feci.

VULGATA NOVA.

15. Quia dixiſtis : Suſcitavit nobis Dominus prophetas in Babylone.

15... 20. *Vide Not.*

16. Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui ſedet ſuper ſolium David, & ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres veſtros, qui non ſunt egreſſi vobiſcum in tranſmigrationem.

Sup. 24. 9. 10.

17. Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce mittam in eos gladium, & famem, & peſtem : & ponam eos quaſi ficus malas, quæ comedi non poſſunt, eò quòd peſſimæ ſint.

18. Et perſequar eos in gladio, & in fame, & in peſtilentia : & dabo eos in vexationem univerſis regnis terræ ; in maledictionem, & in ſtuporem, & in ſibilum, & in opprobrium cunctis gentibus, ad quas ego ejeci eos :

19. eò quòd non audierint verba mea, dicit Dominus : quæ miſi ad eos per ſervos meos prophetas, de nocte conſurgens, & mittens : & non audiſtis, dicit Dominus.

20. Vos ergo audite verbum Domini, omnis tranſmigratio, quam emiſi de Jeruſalem in Babylonem.

21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël ad Achab filium Coliæ, & ad Sedeciam filium Maaſiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter : Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonoſor regis Babylonis : & percutiet eos in oculis veſtris.

22. Et aſſumetur ex eis maledictio omni tranſmigrationi Juda, quæ eſt in Babylone, dicentium : Ponat te Dominus ſicut Sedeciam, & ſicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Ita Hieron. *Et habitate, ſive* plantate *hortos, ſive* pomaria. Edit. Rom. ϗ φυτεύσατε παραδείσους.

℣. 11. Græc. Καὶ λογιοῦμαι ἐφ᾽ ὑμᾶς λογισμὸν εἰρήνης, ϗ οὐ κακά, *Et cogitabo ſuper vos cogitationem pacis, & non mala.*

℣. 12. Græc. Καὶ προσεύξασθε πρός με, ϗ εἰσακούσομαι ὑμῶν. *Et orate ad me, & exaudiam vos.*

℣℣. 14. ſeqq. Sic in Miſſali Rom. ab hoc, *& reducam ;*

VULGATA NOVA.

23. pro eo quòd fecerint ſtultitiam in Iſraël, & mœchati ſunt in uxores amicorum ſuorum, & locuti ſunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis: ego ſum judex & teſtis, dicit Dominus.

24. Et ad Semeian Nehelamiten dices:

25. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſraël: Pro eo quòd miſiſti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui eſt in Jeruſalem, & ad Sophoniam filium Maaſiæ ſacerdotem, & ad univerſos ſacerdotes, dicens:

26. Dominus dedit te ſacerdotem pro Joiade ſacerdote, ut ſis dux in domo Domini ſuper omnem virum arreptitium & prophetantem, ut mittas eum in nervum & in carcerem.

VERSIO ANTIQUA.

23. pro eo quòd fecerunt iniquitatem in Iſraël..... *Hieron. in Jer. 29. col. 668. a. ſ.*

24. Et ad Semeiam Neelamitem dices:

25. Non miſi te in nomine meo. Et ad Sophoniam filium Maaſiæ ſacerdotem.....

26. Dominus dedit te ſacerdotem pro..... ut ſis præceptor & epiſcopus in domo Domini..... ut mittas eum in cuſtodiam & in cataracten. *Ibid. 669. a.*

VULGATA NOVA.

27. Et nunc quare non increpaſti Jeremiam Anathothiten, qui prophetat vobis?

28. Quia ſuper hoc miſit in Babylonem ad nos, dicens: Longum eſt: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorum.

29. Legit ergo Sophonias ſacerdos librum iſtum in auribus Jeremiæ prophetæ.

30. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

31. Mitte ad omnem tranſmigrationem, dicens: Hæc dicit Dominus ad Semeian Nehelamiten: Pro eo quòd prophetavit vobis Semeias, & ego non miſi eum: & fecit vos confidere in mendacio:

32. idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego viſitabo ſuper Semeian Nehelamiten, & ſuper ſemen ejus: non erit ei vir ſedens in medio populi hujus, & non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia prævaricationem locutus eſt adversùs Dominum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

at Hieron. ſup. ait hæc verba, & *reducam*, &c. uſque ad ℣. 21. abeſſe à LXX. *Hucuſque*, inquit, *in LXX. non habetur, quæ aſteriſcis prænotavi.* Deſunt pariter hodie in Græco Vatic. quorum loco hæc pauca leguntur: ad ℣℣. 14. & 15. Καὶ ἐπιφανοῦμαι ὑμῖν· ὅτι εἴπατε· Κατέστησεν ἡμῖν Κύριος προφήτας ἐν Βαβυλῶνι. *Et apparebo vobis: quia dixiſtis: Conſtituit nobis Dominus prophetas in Babylone.* Subdit Hieron. ubi ſup. *Cætera in quibus vel ſinguli verſus, vel pauca ab eis* (LXX.) *prætermiſſa ſunt verba, victus tædio, annotare nolui, ne faſtidium legentibus facerem.*

℣. 23. Græc. δι᾽ ἣν ἐποίησαν ἀνομίαν, &c.

℣℣. 24. 25. Græcè ſimiliter, ℣. 24. Καὶ πρὸς Σαμαίαν τὸν Αἰλαμίτην ἐρεῖς. Subdit Hieron. ubi ſup. *Et quod ſequitur* (℣. 25.) Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſraël: Pro eo quòd miſiſti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui eſt in Jeruſalem, *in LXX. non habetur: rurſumque addidere de ſuo:* Non miſi te in nomine meo: & *conſequenter juxta ordinem:* Et ad Sophoniam filium Maaſiæ ſacerdotem: & *iterum de Hebræo*, & ad omnes ſacerdotes: *ac deinde hiſtoria texitur:* Dominus dedit te ſacerdotem, &c. de ℣. 26. Nunc etiam in Gr. Vatic. poſt ult. verbum ℣. 24. ἐρεῖς, proximè ſequitur: Οὐκ ἀπέστειλά σε τῷ ὀνόματί μου· dein, Καὶ πρὸς Σοφονίαν υἱὸν Μαασαίου τὸν ἱερέα εἰπέ· Κύριος ἔδωκέ σε ἱερέα, &c.

℣. 26. Sic Hieron. ibid. *Dominus dedit te..... ut ſis dux, ſive* præceptor & epiſcopus *in domo Domini ſuper..... ut mittas eum in nervum & in carcerem, ſive* in cuſtodiam & in cataracten, *quem Symm.* μόχλον, &c. Edit. Rom. pariter habet: Κύριος ἔδωκέ σε ἱερέα ἀντὶ Ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως, γενέσθαι ἐπιστάτην ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου..... καὶ δώσεις αὐτὸν εἰς τὸ ἀπόκλεισμα καὶ εἰς τὸν καταράκτην. Quæ ſequuntur uſque ad finem capitis, ut & alia plura ex anteced. plurimùm conveniunt cum Vulg.

CAPUT XXX. *

*Græc. XXXVII.

VULGATA NOVA.

1. Hoc verbum, quod factum eſt ad Jeremiam à Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël, dicens: Scribe tibi omnia verba, quæ locutus ſum ad te, in libro.

VULGATA NOVA.

3. Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & convertam converſionem populi mei Iſraël & Juda, ait Dominus: & convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum: & poſſidebunt eam.

VERSIO ANTIQUA.

3..... & ſedere faciam eos in terra, quam dedi patribus eorum..... *Hieron. in Jer. 30. col. 671. b.*

VULGATA NOVA.

4. Et hæc verba, quæ locutus eſt Dominus ad Iſraël & ad Judam:

5. Quoniam hæc dicit Dominus: Vocem terroris audivimus: formido, & non eſt pax.

VULGATA NOVA.

6. Interrogate, & videte ſi generat maſculus: quare ergo vidi omnis viri manum ſuper lumbum ſuum, quaſi parturientis, & converſæ ſunt univerſæ facies in auruginem?

Joel. 2. 11. Amos 5. 18. Soph. 1. 15. 7. Væ, quia magna dies illa, nec eſt ſimilis ejus: tempuſque tribulationis eſt Jacob, & ex ipſo ſalvabitur.

8. Et erit in die illa, ait Dominus exercituum:

VERSIO ANTIQUA.

6. Si itaque audiſtis hujuſmodi, ſi peperit maſculus..... *Hilar. in Pſalm. 131. col. 456. b.*

8. In illa die, dicit Dominus, contribulabo *Ibid. 445. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Græc. καὶ ἀποστρέψω αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν, ἣν ἔδωκα τοῖς πατράσιν αὐτῶν, &c. Hieron. ubi ſup. & *convertam eos, ſive* ſedere faciam *in terra, quam*, &c.

℣. 6. Græc. cum Vulg. Ἐρωτήσατε, καὶ ἴδετε εἰ ἔτεκεν ἄρσεν.

℣. 8. Similia Græc. habet, detracta voce ult. *diis*; item

Versio antiqua.

Hilar. ubi sup. jugum à cervice eorum, & vincula eorum disrumpam, & non operabuntur ipsi adhuc aliis diis:

9. & operabuntur Domino Deo suo, & David regem ipsorum suscitabo illis.

Vulgata nova.

conteram jugum ejus de collo tuo, & vincula ejus dirumpam, & non dominabuntur ei ampliùs alieni:

9. sed servient Domino Deo suo, & David regi suo, quem suscitabo eis.

Vulgata nova.

Isai. 43. 1. 44. 2. Luc. 1. 70. 10. Tu ergo ne timeas serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Israël: quia ecce ego salvabo te de terra longinqua, & semen tuum de terra captivitatis eorum: & revertetur Jacob, & quiescet, & cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet:

10... 11. *Vide Not.*

11. quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te: faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in judicio, ut non videaris tibi innoxius.

12. Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

13. Non est qui judicet judicium tuum ad alligandum: curationum utilitas non est tibi.

Versio antiqua.

Hieron. in Jer. 30. col. 673. c. 14..... multiplicata sunt peccata tua.

Vulgata nova.

14. Omnes amatores tui obliti sunt tui, teque non quærent: plaga enim inimici percussi te casti- *Sup. 23.*
gatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis *19.*
tuæ dura facta sunt peccata tua.

Vulgata nova.

15. Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi.

15... *Vide Not.*

16. Propterea omnes, qui comedunt te, devorabuntur: & universi hostes tui in captivitatem ducentur: & qui te vastant, vastabuntur, cunctosque prædatores tuos dabo in prædam.

17. Obducam enim cicatricem tibi, & à vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia ejectam vocaverunt te Sion: Hæc est, quæ non habebat requirentem.

18. Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, & tectis ejus miserebor, & ædificabitur civitas in excelso suo, & templum juxta ordinem suum fundabitur.

19. Et egredietur de eis laus, voxque ludentium: & multiplicabo eos, & non minuentur: & glorificabo eos, & non attenuabuntur.

19... *Vide Not.*

20. Et erunt filii ejus sicut à principio, & cœtus ejus coram me permanebit: & visitabo adversùm omnes qui tribulant eum.

21. Et erit dux ejus ex eo: & princeps de medio ejus producetur: & applicabo eum, & accedet ad me: quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi, ait Dominus?

22. Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

22... *Vide Not.*

23. Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquiescet.

24. Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat & compleat cogitationem cordis sui: in novissimo dierum intelligetis ea.

Notæ ad Versionem antiquam.

sup. legitur εἶπε, *dixit*, non *dicit*. Similiter apud Cypr. l. 1. Testim. p. 279. b. *In illa die contribulabo jugum à cervice illorum, & vincula illorum disrumpam, & non operabuntur aliis;* Gr. ἀλλοτρίοις, *alienis*.

℣. 9. Ita Græcè ad verbum. Item apud Cypr. l. 1. Testim. p. 279. b. *sed operabuntur Domino Deo, & David regem suscitabo ipsis.* Similiter Hieron. in Jer. col. 672. c. ad hoc Vulg. *servient*, addit è LXX. *sive operabuntur.* Cassiod. in Ps. 31. p. 451. a. *& David regem ipsorum suscitabo illis.*

℣℣. 10. 11. Hieron. ubi sup. his duobus ex Hebr. versibus: *Tu ergo ne timeas serve meus..... ut non tibi videaris innoxius:* subdit: *Hæc* περικοπὴ *in LXX. non habetur, & in plerisque codicibus Vulgatæ editionis sub asteriscis de Theodotione addita est:* deest pariter hodie in Græco Vatic. Hieron. tamen l. 2. cont. Pelag. to. 4. 531. a. hab. *Noli timere Jacob, dicit Dominus: ego enim sum tecum, & interficiam omnes gentes, in quas dispersi te: te verò ipsum perire non faciam: sed castigabo te in justitia, & ita miserebor tui, ut te innoxium non relinquam.* Hæc autem Vulgatæ nostræ sensum magis referunt, quàm verba.

℣℣. 14. 15. Hieron. ibid. sic habet: *plagâ enim inimici percussi te castigatione crudeli, sive* forti: *propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt, sive* multiplicata sunt *peccata tua.* Græc. ℣. 14. ὅτι πληγὴν ἐχθροῦ ἔπαισά σε παιδείαν στερεάν· ἐπὶ πᾶσαν ἀδικίαν σου ἐπλήθυναν αἱ ἁμαρτίαι σου. Addit Hieron. infra: *Quodque sequitur* (Vulg. ℣. 15.) Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, *in LXX. non habetur, videlicet quia secundò dicitur:* propter multitudinem iniquitatis tuæ, & dura peccata tua: *& qui scribebant à principio, additum putaverunt.* Deest etiam hodie in Gr. Vatic. totus ℣. 15.

℣. 19. Rursus Hieron. in hunc loc. 674. b. *Quodque sequitur* (in Vulg.) & glorificabo eos, & non attenuabuntur, *in LXX. non habetur.* Abest pariter à Gr. Vatic.

℣. 22. Hic versiculus non legitur apud LXX. teste Hieron. in hunc loc. saltem ex edit. Mar. Vict. *Rursumque*, inquit, *& hoc in LXX. non habetur*, videlicet: *Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum:* & infra: *Quodque dicit juxta Hebraïcum*, scilicet, *Et eritis mihi in pop.* &c. Hoc autem non præteribimus, quod maximè occurrit, videlicet, Erasmo, & Martianæo nostro elapsum esse mendum intolerabile in editt. comment. Hieron. ubi enim legi deberet: *& hoc in LXX. non habetur*, uterque edidit: *& hoc in Hebraïco non habetur:* rursum infra, ubi ponendum fuisset: *Quodque dicit juxta Hebraïcum:* ambo scripserunt: *Quodque dicit juxta LXX.* Erratum utrumque aptè corrigitur ex editione Mariani Victorii, quæ primo loco habet, *& hoc in LXX.* altero verò, *juxta Hebraïcum.* Ita verò legendum esse his duobus in locis certo certius est: 1°. quia versiculus 22. de quo agitur, etiamnum exstat in textu Hebraïco, sicut etiam in Vulg. quæ proximè de eodem fonte prodiit: 2°. quia idem versic. abest à Gr. hod. LXX. quod etiam satis indicat Hexaplor. Orig. nova editio. Idem quoque necessariò consequitur ex his quæ ait Hieron. sup. in comment. Allatis enim prioribus verbis ℣. 19. hujus cap. ex Hebr. aut Vulg. subdit: *Quodque sequitur*, & glorificabo eos, &c. *in LXX. non habetur:* exinde subnexis totis ℣℣. seqq. 20. 21. pariter addit: *Rursumque & hoc in LXX. non habetur*, nempe ℣. 22. *Et eritis mihi in populum*, &c. Porro si pro *in LXX.* scriberetur τὸ *in Hebraïco*, quod ferunt editt. Erasmi & Martianæi, quò pertineret istud, *rursumque*, usurpatum ab Hieronymo, quod manifestò arguit eos ipsos Interpretes nominatos supra, nimirum *Septuaginta?*

CAPUT XXXI. *

Græc. XXXVIII.

Vulgata nova.

1. IN tempore illo, dicit Dominus: Ero Deus universis cognationibus Israël, & ipsi erunt mihi in populum.

2. Hæc dicit Dominus: Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat à gladio: vadet ad requiem suam Israël.

3. Longè Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te, miserans.

4. Rursumque ædificabo te, & ædificaberis virgo Israël: adhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludentium.

Versio antiqua.

1. IN tempore illo, dicit Dominus: Ero Deus generi Israël, & ipsi erunt mihi in populum. — *Hieron. in Jer. 31. col. 675.*

2. Sic dicit Dominus: Inveni lupinum in deserto cum his, qui perierant gladio: ite, & nolite interficere Israël.

3. Longè Dominus apparuit ei. [a] Dilectione æterna dilexi te: propterea traxi te ad miserationem. — [a] *Auct. ep. ad Demetriad. p. 45. b.*

4. Quia ædificabo te, & ædificaberis virgo Israël: [b] adhuc assumes tympana tua..... — [b] *Hieron. in Jer. 31. col. 675.*

Vulgata nova.

5. Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ: plantabunt plantantes, & donec tempus veniat, non vindemiabunt:

6. quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim: Surgite, & ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum. — *Isai. 2. 3. Mich. 4. 2.*

7. Quia hæc dicit Dominus: Exsultate in lætitia Jacob, & hinnite contra caput gentium: personate, & canite, & dicite: Salva Domine populum tuum, reliquias Israël.

Vulgata nova.

8. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ: inter quos erunt cæcus & claudus, prægnans & pariens simul, cœtus magnus revertentium huc.

9. In fletu venient, & in misericordia reducam eos: & adducam eos per torrentes aquarum in via recta, & non impingent in ea: quia factus sum Israëli pater, & Ephraim primogenitus meus est.

10. Audite verbum Domini gentes, & annuntiate in insulis quæ procul sunt, & dicite: Qui dispersit Israël, congregabit eum: & custodiet eum sicut pastor gregem suum.

11. Redemit enim Dominus Jacob, & liberavit eum de manu potentioris.

12. Et venient, & laudabunt in monte Sion: & confluent ad bona Domini super frumento, & vino, & oleo, & fetu pecorum & armentorum: eritque anima eorum quasi hortus irriguus, & ultra non esurient.

13. Tunc lætabitur virgo in choro, juvenes & senes simul: & convertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo.

Versio antiqua.

8..... & congregabo illos ab extremis terræ in die festo: [c] & generabit filios multos..... — *Tertul. de Bapt. p. 392. c.* [c] *Hieron. in Jer. 31. col. 676. e.*

9. In fletu exierunt, & in consolatione revocabo eos..... [d] & non errabunt in ea..... — *Ambrof. l. 2. de interp. Dav. c. 2. col. 641. b.* [d] *Hieron. in Jer. 31. col. 677. b.*

10. Audite verbum Domini gentes, & annuntiate insulis quæ longè sunt, dicite: Quia ventilabit Deus Israël, congregabit eum: & custodiet eum sicut pascens gregem ovium suarum. — *Iren. l. 5. c. 34. p. 334. c.*

11. Quoniam redemit Dominus Jacob, & eripuit eum de manu fortioris ejus.

12. Et venient, & lætabuntur in monte Sion: & venient ad bona, & in terram tritici, & vini, & fructuum, & animalium, & ovium: & erit anima eorum sicut lignum fructiferum, & non esurient adhuc.

13. Et tunc gaudebunt virgines in congregatione juvenum, & seniores gaudebunt: & convertam luctum eorum in gaudium, & faciam eos in exsultatione.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc..... εἶπε Κύριος· Ἔσομαι εἰς Θεὸν τῷ γένει Ἰσραὴλ, &c. ut sup.

℣. 2. Ita Hieron. ex LXX. nisi quòd ponit *calidum*, loco *lupinum*: sed addit: *Ridiculè Latini codices in hoc loco, ambiguitate verbi Græci, pro* calido, lupinos *interpretati sunt: Græcum enim* θερμὸν *utrumque significat, quod & ipsum non habetur in Hebræo: est enim scriptum* hen, *quod Aquila, Symm. & Theod.* χάριν, *hoc est*, gratiam, *interpretati sunt: soli LXX. posuerunt* calidum, *putantes ultimam litteram* mem *esse: si enim legamus* hen *per litteram* nun, gratia *dicitur; si per* mem, calor *interpretatur*. Similiter in Isai. 65. col. 485. a. allatis his: *Quasi calidum in deserto inveni Israël cum occisis gladio:* subdit: *Pro eo quod scriptum est*, ὡς θερμὸν, *hoc est*, quasi calidum, *Latinus Interpres, verbi ambiguitate deceptus*, lupinum *interpretatus est, in quo & Græcorum plerique errant*. Edit. Rom. Οὕτως εἶπε Κύριος· Εὗρον θερμὸν, &c. ut in Lat. supra. Servavimus autem lectionem Latinor. codd. *lupinum*, licet vitiosam ex Hieronymo.

℣. 3. Græc. Κύριος πόῤῥωθεν ὤφθη αὐτῷ, &c. ut sup.

℣. 4. Sic est in Græco, præter hoc singul. τύμπανον, loco *tympana*.

℣. 8. Græc..... καὶ συνάξω αὐτοὺς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἐν ἑορτῇ φασέκ· καὶ τεκνοποιήσει ὄχλον πολὺν, &c. Unde Hieron. in eund. loc. col. 676. e. ait: *Quod sequitur*, in solemnitate phase: & generabit filios multos, *in Hebraïco non habetur, sed in LXX. tantùm legitur*.

℣. 9. Hieron. in hunc loc. 677. b. sic habet: *In fletu venient, sive egredientur:* & inf. *Si juxta Hebraïcum legerimus* In fletu venient..... *sin autem juxta LXX. qui dixerunt:* In fletu egredientur, & in misericordia, *sive* in consolatione reducam eos, &c. In ed. Rom. Ἐν κλαυθμῷ ἐξῆλθον, καὶ ἐν παρακλήσει ἀνάξω αὐτοὺς, &c. ut in Lat.

℣. 10. Concinit Gr. nisi quòd initio hab. λόγους, *verba*, non *verbum*; paulòque post, εἰς νήσους, *in insulas*, pro *insulis*; subinde, Ὁ λικμήσας τὸν Ἰσραὴλ, *Qui ventilavit Israël*, absque med. *Deus*; dein, καὶ συνάξει, *& congregabit*; ultimòque, ποίμνιον αὐτοῦ, *gregem suum*. Similiter ap. Cypr. l. 1. Testim. p. 279. c. *Audite verbum Domini gentes, & nunciate insulis quæ longè sunt, dicite: Qui disperdit Israël, congregabit illum: & custodiet sicut pastor gregem suum*. Mf. Alex. tollit pariter καὶ, ante *congregabit*.

℣. 11. Ita rursum legit Iren. l. 3. c. 8. p. 183. d. Cypr. verò l. 1. Testim. p. 279. c. *Qui eruit Dominus Jacob, & eruit de manu fortioris illius*. Hieron. in hunc loc. 677. f. *de manu potentioris, sive, de manu fortioris*. Græc. ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ, *de manu validiorum eo;* cæt. ut in textu Lat. sublato καὶ, ante *eripuit;* quæ tamen conjunct. est in edit. Compl.

℣. 12. Itidem Græcè, addita voce Κυρίου, *Domini*, ad *bona;* detractâ verò seq. &. Similiter apud Hieron. in hunc loc. 677. f. *quasi hortus irriguus, sive*, inquit, *quasi lignum fructiferum*.

℣. 13. Græc. ipso initio tollit &; loco verò *seniores*, hab. πρεσβύται, *senes;* & pro *convertam*, στρέψω, *vertam;* ultimòque, εὐφραινομένους, *lætantes*, pro *in exsultatione;*

VERSIO ANTIQUA.

Iren. ubi sup. 14. Et magnificabo, & inebriabo animam sacerdotum filiorum Levi : & populus meus bonis meis adimplebitur.

Hieron. in Jer. 31. col. 678. 15. Sic dicit Dominus : Vox in Rhama audita est, lamentatio, & fletus, & luctus Rachel plorantis filios suos : & noluit conquiescere, quia non sunt.

Ibid. 679. e. 16..... & revertentur de terra inimicorum.

Ambr. l. 2. de ... col. 424. e. 425. a. c. 18. Audiens audivi Ephræm lacrymantem : Castigasti me, & castigatus sum ; sicut vitulus non sum edoctus : converte me, & convertar : quia tu es Dominus Deus meus.

19. Quia in novissimo captivitatis meæ pœnitentiam egi : & postquam cognovi, ingemui super dies confusionis. Et subjectus sum tibi, quia accepi opprobrium, & demonstravi te à juventute mea.

20. Dilectus mihi est filius Ephræm, puer in deliciis : quoniam eò quod sermones mei in ipso sunt, memoriâ memor ero ejus. Propterea festinavi super illum : misericordiâ miserebor ejus, dicit Dominus.

Hieron. in Jer. 31. col. 681. e. 21. Statue tibi speculatores, fac pœnam : da cor tuum in humeros tuos, viam in qua ambulasti : [a] convertere virgo Israël, revertere in civitates tuas lugens.

[a] August. l. 3. op. imp. to. 10. 1083. d. e.

22. Usquequo avertêris filia inhonorata ? quoniam creavit Dominus salutem in plantationem novam, in qua salute circuibunt homines.

23. Sic dixit Dominus : Adhuc dicent verbum hoc in terra Juda, & in ejus civitatibus, cùm revocabo captivitatem ejus : Benedictus Dominus

VULGATA NOVA.

14. Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine : & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

15. Hæc dicit Dominus : Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari super eis, quia non sunt. *Matth. 2. 18.*

16. Hæc dicit Dominus : Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis : quia est merces operi tuo, ait Dominus : & revertentur de terra inimici.

17. Et est spes novissimis tuis, ait Dominus : & revertentur filii ad terminos suos.

18. Audiens audivi Ephraim transmigrantem : Castigasti me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus : converte me, & convertar : quia tu Dominus Deus meus.

19. Postquam enim convertisti me, egi pœnitentiam : & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.

20. Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus : quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor ejus. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum : miserans miserebor ejus, ait Dominus.

21. Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines : dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti : revertere virgo Israël, revertere ad civitates tuas istas.

22. Usquequo deliciis dissolvêris filia vaga ? quia creavit Dominus novum super terram : FEMINA CIRCUMDABIT VIRUM.

23. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, & in urbibus ejus, cùm convertero captivitatem eo-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cæt. ut in Lat. sup. Item apud Hieron. in hunc loc. 677. f. *virgo in choro, sive virgines.*

℣. 14. Consonat Græc. detracto 1. *Et*, ante *magnificabo.* Similiter apud Hieron. in Jer. col. 677. f. *pro pinguedine, sive filiorum Levi.*

℣. 15. Græc. Οὕτως εἶπε Κύριος· Φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ ἠκούσθη θρήνου, καὶ κλαυθμοῦ, καὶ ὀδυρμοῦ· Ῥαχὴλ ἀποκλαιομένη οὐκ ἤθελε παύσασθαι ἐπὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῆς, ὅτι οὐκ εἰσίν· i. e. *Sic dixit Dominus : Vox in Rhama audita est lamentationis, & plorationis, & fletûs : Rachel deplorans noluit conquiescere super filiis suis, quia non sunt.* At in Compl. θρῆνος, καὶ κλαυθμὸς, καὶ ὀδυρμὸς, ut supra : tum ibid. ut & in Ald. Ῥαχὴλ ἀποκλαιομένη ἐπὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι ὅτι, &c. In Mſ. Alex. ἀποκλαιομένης ἐπὶ τῶν υἱῶν, &c. Apud Ambros. in Ps. 37. col. 819. c. *Vox audita est in Rama ; fletus, & ululatus multus : Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.* Similiter habet Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 174. b. excepta voce *multus*, quam delet. Hieron. ubi sup. hæc addit : *Nec juxta Hebraïcum, nec juxta LXX. Matthæus sumpsit testimonium. Legimus enim in eo* (11. 17. 18.) *Tunc impletum est* (Vulg. *adimpletum est*) *quod dictum est per Jerem. proph. dicentem :* Vox in Rhama audita est, ploratus, & ululatus multus Rachel flentis (Vulg. plorans) filios suos, & noluit, &c. *Ex quo perspicuum est Evangelistas & Apostolos nequaquam ex Hebræo interpretationem alicujus secutos ; sed quasi Hebræos ex Hebræis, quod legebant Hebraïcè, suis sermonibus expressisse.*

℣. 16. Itidem Græcè.

℣. 18. Similia Græc. exhibet, nisi quòd loco *audiens*, ponit ἀκοὴν, *auditu* ; & inf. ἐγὼ, ante *sicut vitulus.* Hieron. in hunc loc. 680. a. sic hab. *Audiens audivi Ephraim transmigrantem, sive* lamentantem....... *& eruditus sum sicut juvencus indomitus, sive* sicut vitulus, & non didici.

℣. 19. Eadem sunt in Græco, hoc excepto, ὑπέδειξα, *ostendi*, pro *subjectus sum* ; detractoque eo, *& demonstravi te.* Apud Hieron. in hunc loc. col. 680. a. ita ex Hebr. & LXX. de more : *Postquam enim convertisti me, sive* captus sum..... *& postquam* cognovi, *sive ostendisti mihi, percussi femur meum, sive* ingemui ; *confusus sum, & erubui, sive* ex die confusionis, & ostendi te. Item infra : *Quodque dixere LXX.* & ostendi te, *significat*, &c.

℣. 20. Ambros. loco cit. necnon in Luc. 1. col. 1276. f. verba ult. ℣. præced. *à juventute mea*, jungit cum sequentibus *dilectus mihi est filius Ephræm* ; secus in Vulgata & in Græco, ubi sic : Υἱὸς ἀγαπητὸς Ἐφραὶμ ἐμοὶ, παιδίον ἐντρυφῶν (Compl. ἐμοὶ Ἐφραὶμ, παιδίον ἐντρυφόν·) ὅτι ἀνθ᾽ ὧν οἱ λόγοι μου ἐν αὐτῷ, μνείᾳ μνησθήσομαι αὐτοῦ. Διατοῦτο ἔσπευσα ἐπ᾽ αὐτῷ· ἐλεῶν ἐλεήσω αὐτὸν, φησὶ Κύριος· i. e. *Filius dilectus Ephraim mihi, parvulus delicatus : quia ex quo verba mea in eo, memoriâ memorabor ejus. Idcirco sollicitus fui super eo : miserans miserabor ejus, dicit Dominus :* quæ eodem recidunt. Similiter apud Hieron. in hunc loc. col. 680. f. *honorabilis, sive dilectus ;* & infra : *locutus sum de eo, sive, verba mea in eo.*

℣. 21. Ita Hieron. usque ad verbum *convertere* ; reliqua ex Augustino. Hieron. ubi sup. legit *revertere*, è Græco ἀποστράφηθι ; sequentia ut ap. August. Græc. initio hab. Στῆσον σεαυτὴν Σιὼν, *Statue te ipsam Sion ;* deletque vocem *tuos*, post *humeros :* edit. verò Compl. hab. Στῆσον σεαυτῇ ἐπισκόπους, ποίησον, additque σου, ad *humeros*, cum Ald. & Mſ. Alex. Hieron. post pauca observat *verbum Hebraïcum* sionim, *vel in* speculatores, *vel in* speculas verti, *ut Aquila & Symm. interpretati sunt. Unde miror*, inquit, *quid sibi voluerit Vulgata editio, ut pro* sionim, *hoc est, pro* speculatoribus, Sion *poneret, turbaretque lectoris intelligentiam.*

℣. 22. Eadem sunt in Græco, exceptâ voculâ *qua*, quæ abest ante *salute.* Hieron. in hunc loc. col. 681. c. ita legit ex LXX. *Usquequo convertêris filia despecta ? quoniam creavit te Dominus salute in plantationem novam : in salute tua circuibunt homines.* Addit Hieron. *Utramque autem Editionem ex toto posui, ut caput obscurissimum, & Ecclesiæ continens sacramenta, à LXX.* (*sive quis alius hunc Prophetam interpretatus est,*) *aut ignoratum, aut obmissum ostenderem.*

℣. 23. Græc. ipso initio hab. ὅτι, *quia*, quod Mſ. Alex. delet, cum ed. Compl. item infra, pro *revocabo*, sic, ἀποστρέψω ; cæt. ut in Lat. supra. Hieron. in hunc loc. col. 682. b. ita refert ex LXX. *Sic dixit Dominus virtutum Deus Israël : Adhuc dicent sermonem istum in terra Juda, & in urbibus ejus, quando reduxero transmigrationem ejus : Benedictus Dominus super justum montem sanctum ejus.* Editio

Vulgata nova.	Versio antiqua.
rum : Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ, mons sanctus :	super justum montem sanctum suum : *August. ubi sup.*
24. & habitabunt in eo Judas & omnes civitates ejus simul, agricolæ & minantes greges.	24. & qui inhabitant in Judæa, & in omni civitate ejus simul cum agricola, & tolletur in grege.
25. Quia inebriavi animam lassam, & omnem animam esurientem saturavi.	25. Quoniam inebriavi omnem animam sitientem, & omnem animam esurientem satiavi.
26. Ideo quasi de somno suscitatus sum : & vidi, & somnus meus dulcis mihi.	26. Propter hoc exsurrexi : & vidi, & somnus meus dulcis mihi factus est.
27. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & seminabo domum Israël & domum Juda semine hominum, & semine jumentorum.	27. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus : & seminabo Israël & Juda semen hominis, & semen pecoris.
28. Et sicut vigilavi super eos ut evellerem, & demolirer, & dissiparem, & disperderem, & affligerem : sic vigilabo super eos ut ædificem, & plantem, ait Dominus.	28. Et erit, sicut vigilabam super eos deponere, & affligere : ita vigilabo super eos ædificare, & complantare, dicit Dominus.
Ezech. 18. 2. 29. In diebus illis non dicent ultra : Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt.	29. In diebus illis non dicent : Patres manducaverunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt.
30. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur : omnis homo, qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.	30. Sed unusquisque in suo peccato morietur : & ejus, qui manducaverit uvam acerbam, obstupuerunt dentes ipsius.
Hebr. 8. 8. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus : & feriam domui Israël & domui Juda fœdus novum :	31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & consummabo super domum Israël & in domo Juda testamentum novum : *Cypr. l. 3. Testim. p. 312. a.*
32. non secundùm pactum, quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti ; pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus.	32. non secundùm testamentum, quod disposueram patribus eorum, in die cùm apprehendi manum illorum, educere eos de terra Ægypti : quia non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eorum, dicit Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

etiam Compl. in principio habet : Οὕτως εἶπε Κύριος τῶν δυνάμεων ὁ Θεὸς Ἰσραήλ.

℣. 24. Hieron. ubi sup. sic pergit ex LXX. *& qui habitant in terra Judæa, & in omni civitate ejus cum agricola, & elevabitur in grege.* Edit. Rom. ϗ ἐνοικοῦντες ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα, ϗ ἐν πάσῃ τῇ γῇ αὐτοῦ ἅμα γεωργῷ, &c. ut sup. Compl. verò, ϗ ἐνοικοῦντες ἐν γῇ Ἰουδαίᾳ, ϗ ἐν πάσῃ πόλει αὐτοῦ, &c.

℣. 25. Eadem refert Ambros. l. 2. de pœnit. to. 2. 425. d. unà cum Græco. Hieron. etiam in hunc loc. col. 680. f. hab. *animam lassam, sive, omnem animam sitientem ;* ultimòque, *saturavi, sive replevi.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 733. h. *Inebriabo animam esurientem, & animam esurientem implebo.*

℣. 26. Itidem Græcè. Apud Ambros. l. 2. de pœnit. col. 425. d. *Ideo exsurrexi : & vidi, & somnus meus mihi dulcis est :* & l. 2. de interpel. Dav. c. 3. col. 642. b. *Et surrexi, & vidi, & somnus dulcis factus est mihi.* Vigilius Taps. l. cont. Varimad. p. 733. h. *Propter hoc surrexi : & somnus meus dulcis mihi factus est.* Iren. l. 4. c. 31. p. 269. a. *& somnus meus suavis mihi factus est.*

℣. 27. Consonat Græc. ad verbum. Apud Ambros. in Luc. 15. col. 1461. e. ita : *Semen Israël in semen hominum, & Juda in semen animalium.* Hieron. in hunc loc. col. 683. d. ait : *Domum & domum, id est,* domum Israël & domum Juda, *in LXX. non habetur ; sed tantùm* Israël & Judam, *ut sit :* & seminabo Israël & Judam.

℣. 28. Eadem sunt in Græco, nisi excipiatur verbum καθαιρεῖν, pro *deponere*, mel. *destruere.*

℣. 29. Eadem rursus habet Aug. l. 6. cont. Julian. to. 10. 709. d. necnon S. Pacian. epist. 3. p. 309. h. nec dissimilia leguntur Græcè. Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 650. a. ait similiter, *Non dicturos acidam uvam patres manducasse, & filiorum dentes obstupuisse.* Item Optat. l. 3. cont. Donat. p. 48. a. *Ut vobis stupescerent dentes, ipsi uvas acidas comederunt.*

℣. 30. Sic iterum legit Aug. l. 6. cont. Julian. to. 10. 709. d. excepto uno fut. *obstupescent*, è Gr. αἱμωδιάσουσι ; cæt. quoque ibid. ut in Lat. sup. Item ap. S. Pacian. epist. 3. p. 309. h. *Sed unusquisque in suo peccato morietur.*

℣. 31. Idem Cypr. l. 1. Testim. p. 279. a. *Ecce dies veniunt..... & consummabo domui Israël & domui Juda testament. novum.* Sic etiam habet Lactant. l. 4. Instit. c. 20. p. 582. Nec aliter Græcè, præter hoc, διαθήσομαι, pro *consummabo.* Rectè Iren. l. 4. c. 9. p. 237. d. *Ecce disponam testamentum novum.* Similiter ap. Tertul. l. cont. Jud. c. 3. p. 137. b. *Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus : & disponam domui Juda & domui Jacob testamentum novum :* item l. 1. cont. Marc. p. 626. b. *& disponam testam.* at l. 4. p. 697. b. *Ecce veniunt dies, dicit Dominus : & perficiam domui Jacob & domui Juda testam. novum.* Apud August. epist. 138. to. 2. 413. b. *Ecce dies venient, dicit Dom. & confirmabo super domum Jacob testam. novum :* similiter l. cont. Jud. to. 8. 33. e. *& confirmabo super domum Jacob test. novum :* & in Ps. 104. col. 1181. e. *& confirmabo domui Jacob test. novum :* at quæst. 11. in Deut. to. 3. 560. c. necnon l. 32. cont. Faust. to. 8. 455. a. & l. de sp. & lit. to. 10. 103. a. *Ecce dies veniunt..... & consummabo super domum Isr. & super dom. Juda test. novum :* & l. 18. de civit. Dei, c. 33. col. 516. b. *& consummabo super domum Jacob test. novum :* & l. 17. c. 3. col. 457. e. sicut in Ps. 73. & 118. to. 4. 780. c. 1302. d. & l. 3. op. imp. to. 10. 1083. g. *& consummabo domui Isr. & domui Juda test. novum :* & l. de gest. Pelag. to. 10. 199. a. *& consummabo domui Isr. & domui Jacob test. novum.* Hieron. autem in Isai. 51. col. 368. b. legit : *statuam testam. novum :* & in hunc Jer. loc. col. 684. b. ita ex Hebr. & LXX. *& feriam, sive* disponam..... *pactum, sive* testamentum *novum.* Auct. etiam l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. a. hab. *Ecce dies veniunt..... & disponam domui Isr. & domui Juda testam. novum.* Fulg. autem ep. 17. p. 314. b. *Ecce dies venient..... & consummabo super domum Isr. & super dom. Juda testam. novum :* ita rursum ep. 14. p. 267. præter hoc 1. *Ecce dies veniunt.* Itidem apud S. Leon. ser. 95. p. 181. f. & ap. Auct. l. de promiss. p. 3. col. 182. d. necnon ap. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. p. 495. a. & ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 10. c. Ambrosiast. verò, p. 47. e. 157. f. & Cassiod. in Ps. 72. p. 252. c. legunt : *Ecce dies venient..... & consummabo domui Isr. & domui Juda test. novum.* Similiter hab. Auct. quæst. ex V. T. ap. August. to. 3. 56. f. at inf. q. 60. ex N. T. p. 65. g. sic : *& dabo vobis testam. novum.* Ita quoque Ambrosiast. p. 85. d. cum Chromat. Aquil. in Matth. p. 977. h.

℣. 32. Cypr. l. 1. Testim. p. 279. a. rursus legit : *non secundùm testamentum, quod disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manus eorum, ut educerem eos de terra Ægypti : quia non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.* Eadem quoque refert Lactant. l. 4. Instit. c. 20. p. 582. præter sing. *manum*, pro *manus ;* paulòque post, *quia ipsi non perseveraverunt in test. meo.* Ita quoque in Græco. Iren. l. 4. c. 9. p. 237. d. initio habet : *non quemadmodum disposui patribus vestris.* Tertul. l. cont. Jud. c. 3. p. 137. b. *non tale, quale jam dedi patribus eorum, in die quo eos eduxi de terra Ægypti :* & l. 1. adv. Marc. p. 626. b. *non quale disposui ad patres vestros, cùm illos eduxissem de terra Ægypti :* & l. 4. p. 697. b. *non secundùm testamentum, quod disposui patribus eorum, in die qua arripui dispositionem eorum, ad educendos eos de terra Ægypti.* Chromat. Aquil. in Matt. p. 977.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ubi sup. 33. Quia hoc testamentum, quod disponam domui Israël post dies illos, dicit Dominus: Dans legem meam, in sensu eorum scribam illam: & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in plebem.

34. Et non docebunt unusquisque fratrem suum, dicentes: Cognosce Dominum: quia omnes scient me à minore usque ad maximum eorum: quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non ero memor amplius.

35..... *Vide Not.*

36..... *Vide Not.*

37. Si exaltatum fuerit cœlum in sublime, dicit Dominus, & si humiliata fuerit terra deorsum: at

VULGATA NOVA.

33. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël post dies illos, dicit Dominus: Dabo Hebr.
legem meam in visceribus eorum, & in corde eo- 10. 16.
rum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

34. Et non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor Act. 10.
iniquitati eorum, & peccati eorum non memora- 43.
bor amplius.

35. Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis: qui turbat mare, & sonant fluctus ejus, Dominus exercituum nomen illi.

36. Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus: tunc & semen Israël deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus.

37. Hæc dicit Dominus: Si mensurari potuerint cœli sursum, & investigari fundamenta terræ

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

h. *non tale, quale jamdudum dedi patribus eorum, cùm educerem eos de terra Ægypti.* Hieron. in Isai. 51. col. 368. b. *non juxta testamentum, quod disposui patribus eorum:* item in hunc Jer. loc. col. 684. c. ad *pactum*, quod in Vulg. est, addit è LXX. *sive* testamentum, *quod pepigi cum patribus vestris:* & inf. ad hæc Vulg. *& ego dominatus sum eorum*, ita, *sive, ego neglexi eos.* August. epist. 138. to. 2. 413. b. *non sicut testamentum, quod disposui patribus eorum, cùm eduxi eos de terra Ægypti:* & quæst. 11. in Deut. to. 3. 560. c. *non secundùm testamentum, quod disposui ad patres eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti:* & in Ps. 73. to. 4. 780. c. *non secundùm testamentum, quod disposui patribus eorum:* & in Ps. 104. col. 1181. d. *non secundùm testamentum, quod constitui patribus eorum, cùm eduxissem eos de terra Ægypti:* & in Ps. 118. col. 1302. d. cum Cypr. sup. *non secundùm testam. quod disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus:* similiter l. 17. de civit. Dei, c. 3. to. 7. 457. e. necnon l. de gest. Pelag. to. 10. 199. a. & l. 3. op. imp. col. 1083. g. 1084. a. usque ad vocem *quoniam:* ita quoque l. cont. Jud. to. 8. 33. e. excepto verbo *constitui*, pro *disposui:* at l. 32. cont. Faust. to. 8. 455. a. habet: *non secundùm testam. quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut ejicerem eos de terra Ægypti:* ita rursum l. de spir. & lit. to. 10. 103. b. subnexis his: *quia ipsi non perseveraverunt in testam. meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.* Auct. quæst. ex Vet. T. ap. August. to. 3. 56. f. eadem prorsus habet quæ supra August. in Ps. 118. Itidem Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. a. excepto verbo *perseveraverunt*, pro *permanserunt.* Ambrosiast. p. 47. e. sic: *non secundùm quod dedi patribus eorum:* & infra p. 85. d. *non quale feci cum patribus illorum:* & p. 157. f. *non secundùm quod disposui patribus illorum.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 182. d. *non secundùm testam. quod dedi patribus eorum.* Fulg. ep. 14. p. 267. *non secundùm testam. quod feci cum patribus eorum.* Cassiod. in Ps. 72. p. 252. c. *non secundùm test. quod disposui patribus eorum.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 10. c. *non tale testamentum, quod disposui patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti.*

℣. 33. Eadem rursum hab. Cypr. l. 1. Testim. p. 279. a. præter med. ista, *Dans leges meas, in sensum illorum scribam illas.* Græcè: Διδοὺς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς· *Dans dabo leges meas in mentem illorum, & in corde eorum scribam eas;* cæt. ut in Lat. sup. additâ voculâ μου, ad *testamentum*, quam tamen delet Ms. Alex. Hieronymus in Isai. 51. col. 368. b. sic hab. *Sed statuam testamentum, dans leges meas in mentibus eorum, & super cor eorum scribam eas: & ero eorum Deus, & ipsi erunt populus meus:* similiter in Isai. 54. col. 398. e. *dans leges meas in mentibus eorum, & super cor illorum scribam eas:* & in hunc Jer. loc. col. 684. c. *Et hoc erit pactum, sive* testamentum..... *Dabo legem meam in visceribus, sive in mente.* Chromat. Aquil. in Matt. p. 977. h. *Sed hoc est testam. quod dabo illis: Scribam leges meas in cordibus eorum, & in sensu eorum scribam illas.* August. quæst. 11. in Deut. to. 3. 560. c. *Quoniam hoc est testamentum, quod disposui ad eos post dies illos: Dans leges meas in cor eorum, & in mente eorum superscribam eas:* & in Ps. 118. col. 1302. d. *Quoniam hoc est testam. quod constituam domui Israël post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum scribam eas:* similiter l. 17. de civitate Dei, c. 3. tom. 7. 457. f. præter sequentia, *Dabo leges meas in mentem eorum, & super corda eorum scribam eas: & videbo eos, & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in plebem;* Mss. ferunt ibidem, *dando leges meas:* at l. de spir. & litt. to. 10. 104. sic hab. August. *Quia hoc testamentum est, quod ordinabo domui Israël post illos dies, dicit Dominus: Dabo leges meas in cor illorum, & in mente eorum scribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum;* inf. *in mente eorum, & in cordibus eorum.* Apud Optat. ad calc. l. 7. cont. Donat. p. 112. c. *Quoniam hoc est testam. meum, quod disponam domui Israël & domui Judæ: Et post dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in corde eorum, & in mentibus eorum scribam eas.* Fulgent. epist. 17. p. 314. b. *Quia hoc est testam. quod disponam domui Israël post dies istos, dicit Dom. Dabo leges meas in corda eorum, & in sensibus eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.* S. Leo serm. 95. p. 181. f. *Post dies illos, dicit Dominus, dabo leges meas in sensu ipsorum, & in corde ipsorum scribam eas.* Similiter habet Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 8. p. 5. b. & cap. 9. p. 6. a. prætermissis his: *Quia hoc est testam. quod disponam domui Israël.*

℣. 34. Eadem quoque refert Cypr. l. 1. Testim. p. 279. a. exceptis his duobus, *dinosce*, pro *cognosce*, & *minimo*, pro *minore.* Hieron. in Isai. 54. col. 398. e. *Et nequaquam ultra docebunt singuli proximos suos & fratres, dicentes: Cognosce Dominum: sed omnes scient me à minimo usque ad maximum: propitius enim ero iniquitatum eorum, & peccatorum eorum non recordabor.* August. l. de spir. & lit. to. 10. 105. f. 106. a. *Et non docebit unusquisque civem suum, & unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: quia omnes cognoscent me à minore usque ad majorem eorum: quia propitius ero iniquitati eorum, & peccata eorum non memorabor ultra:* at quæst. 11. in Deut. to. 3. 560. c. *& iniquitatum eorum, & peccatorum eorum non memor ero amplius:* vide etiam epist. 266. to. 2. 899. f. Ambrosiaster p. 46. f. *propitius ero iniquitatibus eorum, & delictorum illorum non memorabor.* Fulgent. ep. 17. p. 314. b. 316. b. *Et non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Deum: quoniam omnes scient me à majore usque ad minorem eorum: quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum illorum jam non memorabor:* ita rursum infra p. 316. exceptis his: *Cognosce Dominum..... à minore usque ad majorem eorum.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. b. *Et non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: quia omnes cognoscent me à pusillo eorum usque ad magnum: quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero.* Ita quoque in Græco est, nisi quòd pro *docebit*, hab. διδάξωσι, *docebunt;* & πολίτην, *civem*, loco *proximum;* & εἰδήσουσι, pro *cognoscent;* addit etiam αὐτῶν; *eorum*, ad *magnum*, ultimòque, ἔτι, *amplius*, ad *ero.*

℣℣. 35. 36. Græcè, versus isti duo transferuntur post versum 37.

℣. 37. Sic est in Græco, præter hoc, τὸ ἔδαφος τῆς γῆς, pro *terra*, & καὶ, pro seq. *at.* Hieron in hunc

VULGATA NOVA.

deorsum : & ego abjiciam universum semen Israël propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus.

38. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & ædificabitur civitas Domino à turre Hananeel usque ad portam anguli.

39. Et exibit ultra norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb : & circuibit Goatha,

40. & omnem vallem cadaverum, & cineris, & universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, & usque ad angulum portæ equorum orientalis, Sanctum Domini : non evelletur, & non destruetur ultra in perpetuum.

VERSIO ANTIQUA.

ego non reprobabo genus Israël, dicit Dominus, pro omnibus quæ fecerunt. *Cypr. ubi sup.*

39..... & circuibit per gyrum de electis lapidibus. *Hieron. in Jer. 31. col. 686. d. 687. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

loc. col. 685. f. ita legit ex LXX. *Hæc dicit Dominus : Si elevatum fuerit cælum sublimiùs, & si humiliatum pavimentum terræ deorsum : & ego non reprobabo genus Israël, dicit Dominus, pro omnibus quæ fecerunt* : & infra 686. b. *Si exaltatum fuerit cælum sublimiùs..... & ego non reprobabo semen Israël, dicit Dom. propter omnia quæ fecerunt.*

℣. 39. Hieron. ibid. *& circuibit Goatha, sive juxta LXX. de electis lapidibus* : & infra : *& circuibit Goatha, pro quo interpretati sunt LXX. per gyrum electis lapidibus.* Gr. hod. ϗ περικυκλωθήσεται κύκλῳ ἐξ ἐκλεκτῶν λίθων.

CAPUT XXXII.*

*Græc. XXXIX.

VULGATA NOVA.

1. VErbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, in anno decimo Sedeciæ regis Juda : ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor.

2. Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Jerusalem : & Jeremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Juda.

3. Clauserat enim eum Sedecias rex Juda, dicens : Quare vaticinaris, dicens : Hæc dicit Dominus : Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, & capiet eam?

4. Et Sedecias rex Juda non effugiet de manu Chaldæorum : sed tradetur in manus regis Babylonis : & loquetur os ejus cum ore illius, & oculi ejus oculos illius videbunt.

VULGATA NOVA.

5. Et in Babylonem ducet Sedeciam : & ibi erit donec visitem eum, ait Dominus : si autem dimicaveritis adversùm Chaldæos, nihil prosperum habebitis.

VERSIO ANTIQUA.

5. Et Babylonem ingredietur..... *Hieron. in Jer. 32. col. 688. e.*

VULGATA NOVA.

6. Et dixit Jeremias : Factum est verbum Domini ad me, dicens :

7. Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens : Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth : tibi enim competit ex propinquitate ut emas.

8. Et venit ad me Hanameel filius patrui mei secundùm verbum Domini ad vestibulum carceris, & ait ad me : Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin : quia tibi competit hæreditas, & tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quòd verbum Domini esset.

9. Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth : & appendi ei argentum septem stateres, & decem argenteos.

10. Et scripsi in libro, & signavi, & adhibui testes : & appendi argentum in statera.

11. Et accepi librum possessionis signatum, & stipulationes, & rata, & signa forinsecus.

12. Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii Maasiæ, in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis, & in oculis omnium Judæorum, qui sedebant in atrio carceris.

13. Et præcepi Baruch coram eis dicens :

14. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum, & librum hunc qui apertus est : & pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.

15. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israël : Adhuc possidebuntur domus, & agri, & vineæ in terra ista.

16. Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens :

VULGATA NOVA.

17. Heu, heu, heu, Domine Deus : ecce tu fecisti cœlum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento : non erit tibi difficile omne verbum :

VERSIO ANTIQUA.

17. Quis es Domine? tu fecisti cœlum & terram *Ambr. l. de apol.*
in magna virtute tua, & brachio excelso : [a] nihil *Dav. col. 729. e.*
apud te est absconditum : [a] *Hieron. in Jer. 32. col. 691. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Hieron. ibid. sic hab. (è Vulg.) *Et in Babylonem ducet Sedeciam : & ibi erit* : tum addit : *pro quo LXX. transtulerunt* : Et Babylonem ingredietur....... *& ibi erit : verbum ponit ambiguum..... quodque sequitur* (in Vulg.) donec visitem eum, ait Dominus : & si pugnaveritis adversùs Chaldæos, nihil prosperum habebitis : *in LXX. non habetur.* In Gr. etiam Vatic. simpliciter : Καὶ εἰσελεύσεται Σεδεκίας εἰς Βαβυλῶνα· ϗ ἐκεῖ καθιεῖται· nec subnectuntur plura. Vide sis Hieron. inf. col. 688. f. 689. b.

℣. 17. Hieronymus in hunc loc. col. 691. a. ad hæc Vulg. verba, *Heu, heu, heu, Domine Deus*, add. è LXX. *sive, qui es Domine Deus* : & inf. *pro quo*, inquit, *LXX. transtulerunt* ὁ ὢν, i. e. *qui es Domine Deus* : item huic, *in brachio tuo extento*, subdit, *sive excelso* : & seqq. *non erit tibi difficile, sive impossibile, omne verbum*, ita, *vel juxta LXX. nihil apud te est absconditum.* Vigil. Taps. l. cont. Varim. p. 730. b. legit : *Domine, qui fecisti cœlum & terram in virtute tua magna, & brachio tuo excelso* : & inf. p. 735. f. *Dominus, qui fecit cœlum & terram, nihil occultare potest à me.* Græc. Ὁ ὢν Κύριε, σὺ ἐποίησας τὸν οὐρανὸν ϗ τὴν γῆν τῇ ἰσχύϊ σου τῇ μεγάλῃ, ϗ τῷ βραχίονί σου τῷ ὑψηλῷ ϗ τῷ μετεώρῳ· οὐ μὴ ἀποκρυβῇ ἀπὸ σοῦ οὐθέν.

Versio antiqua.

Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 730. b. 735. f.
a Hieron. in Jer. 32. col. 691.

18. Qui facis miſericordiam in millia, & qui reddes peccata patrum in ſinu filiorum eorum poſt eos..... a Dominus virtutum.....

Vulgata nova.

18. Qui facis miſericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum eorum poſt eos: Fortiſſime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. *Exod. 34. 7.*

Vulgata nova.

19. Magnus conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu: cujus oculi aperti ſunt ſuper omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique ſecundùm vias ſuas, & ſecundùm fructum adinventionum ejus.

19... 20. *Vide Not.*

20. Qui poſuiſti ſigna & portenta in terra Ægypti uſque ad diem hanc, & in Iſraël, & in hominibus, & feciſti tibi nomen ſicut eſt dies hæc.

21. Et eduxiſti populum tuum Iſraël de terra Ægypti, in ſignis, & in portentis, & in manu robuſta, & in brachio extento, & in terrore magno.

22. Et dediſti eis terram hanc, quam juraſti patribus eorum ut dares eis terram fluentem lacte & melle.

23. Et ingreſſi ſunt, & poſſederunt eam: & non obedierunt voci tuæ, & in lege tua non ambulaverunt: omnia quæ mandaſti eis ut facerent, non fecerunt: & evenerunt eis omnia mala hæc.

24. Ecce munitiones exſtructæ ſunt adversùm civitatem, ut capiatur: & urbs data eſt in manus Chaldæorum, qui præliantur adversùs eam, à facie gladii, & famis, & peſtilentiæ: & quæcunque locutus es acciderunt, ut tu ipſe cernis.

25. Et tu dicis mihi Domine Deus: Eme agrum argento, & adhibe teſtes: cùm urbs data ſit in manus Chaldæorum?

Versio antiqua.

Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 735. f.

26. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:

27. Ego Dominus Deus univerſæ carnis: nunquid aliquid à me occultatur?

Hieron. in Jer. 32. col. 693. d.

29. Et venient Chaldæi adversùs urbem hanc.....

Ibid. 694. f.

30. Erant enim filii Juda, & filii Iſraël ſoli facientes malum in oculis meis ab adoleſcentia ſua.

Vulgata nova.

26. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

27. Ecce ego Dominus Deus univerſæ carnis: nunquid mihi difficile erit omne verbum?

28. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem iſtam in manus Chaldæorum, & in manus regis Babylonis, & capient eam.

29. Et venient Chaldæi præliantes adversùm urbem hanc, & ſuccendent eam igni, & comburent eam, & domos, in quarum domatibus ſacrificabant Baal, & libabant diis alienis libamina ad irritandum me.

30. Erant enim filii Iſraël, & filii Juda jugiter facientes malum in oculis meis ab adoleſcentia ſua: filii Iſraël qui uſque nunc exacerbant me in opere manuum ſuarum, dicit Dominus.

Vulgata nova.

31. Quia in furore & in indignatione mea facta eſt mihi civitas hæc, à die qua ædificaverunt eam, uſque ad diem iſtam, qua auferetur de conſpectu meo.

32. Propter malitiam filiorum Iſraël, & filiorum Juda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes, ipſi & reges eorum, principes eorum, & ſacerdotes eorum, & prophetæ eorum, viri Juda & habitatores Jeruſalem.

33. Et verterunt ad me terga & non facies: cùm docerem eos diluculo, & erudirem, & nollent audire ut acciperent diſciplinam.

34. Et poſuerunt idola ſua in domo, in qua invocatum eſt nomen meum, ut polluerent eam. *4. Reg. 21. 4.*

Versio antiqua.

Ibid. 695. d. e.

35. Et ædificaverunt aras Baal, quæ ſunt in valle filii Ennom, ut offerrent filios ſuos & filias ſuas idolo Moloch.....

Cypr. l. 3. Teſt. p. 312. b.

37. Ecce ego cogregabo eos ex omni terra, qua diſperſi illos in ira, & in furore meo, & in exacer-

Vulgata nova.

35. Et ædificaverunt excelſa Baal, quæ ſunt in valle filii Ennom, ut initiarent filios ſuos & filias ſuas Moloch: quod non mandavi eis, nec aſcendit in cor meum ut facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Judam.

36. Et nunc propter iſta, hæc dicit Dominus Deus Iſraël ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quòd tradetur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peſte.

37. Ecce ego congregabo eos de univerſis terris, ad quas ejeci eos in furore meo, & in ira mea,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 18. Vigil. Tapſ. loco cit. p. 735. f. ita verba refert: *Qui ego facio miſericordiam in millia, & reddo peccata patrum in filios eorum poſt eos*: ſup. verò 730. b. ſic habet: *& qui reddes peccata patrum in ſinu filiorum eorum poſt eos.* Ex his autem duobus textum unum confecimus ut videtur ſupra, mutando nimirum τὸ *ego facio*, in hoc, *qui facis*; maximè cùm Vigil. ipſe p. 730. b. legat, *& qui reddes.* Græcè pariter: Ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας, καὶ ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων εἰς κόλπους (Compl. κόλπον) τέκνων αὐτῶν μετ᾽ αὐτούς· ὁ Θεὸς, ὁ μέγας, ὁ ἰσχυρός.

℣℣. 19. 20. Hieron. in hunc loc. col. 691. b. ad hoc Vulg. *filiorum Adam*, addit, *ſive hominum*, è Græco τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων. Item inf. 692. b. huic voci, *hominibus* ℣. 20. ſubdit, *ſive terrigenis*, è Gr. τοῖς γηγενέσι. quod idem valet.

℣℣. 26. 27. Sic eſt in Græco, præter hoc ult. μὴ ἀπ᾽ ἐμοῦ κρυβήσεταί τι; *nunquid à me abſcondetur quicquam?*

℣. 29. Græc. loco *adversùs*, hab. πολεμοῦντες ἐπί, i. e. *oppugnantes ſuper*; cæt. ut in Lat.

℣. 30. Græcè pariter: Ὅτι ἦσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ οἱ υἱοὶ Ἰούδα μόνοι ποιοῦντες τὸ πονηρὸν κατ᾽ ὀφθαλμούς μου ἐκ νεότητος αὐτῶν. *Quodque ſequitur* (in Vulg.) filii Iſraël qui uſque nunc..... dicit Dominus, *in LXX. non habetur*, inquit Hieron. *& de Hebraïco additum eſt.* Idem etiam hodie abeſt à Græco Vatic.

℣. 35. Conſonat Græc. ad verbum, niſi quòd hab. τῷ Μολὸχ βασιλεῖ, *Moloch regi*, pro *idolo Moloch.*

℣. 37. Græc. initio habet Συνάγω, *congrego*, & pro *in ira*, ἐκεῖ ἐν ὀργῇ μου, *illuc in ira mea*; item pro *conteram*, ἐπιστρέψω, *convertam*; ultimòque pro *relinquam illos in pavore*, ſic, καθιῶ αὐτοὺς πεποιθότας, *ſedere eos faciam confidentes*; cæt. ut in Lat. ſup.

VULGATA NOVA.

& in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter.

38. Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum.

39. Et dabo eis cor unum, & viam unam, ut timeant me universis diebus: & bene sit eis, & filiis eorum post eos.

40. Et feriam eis pactum sempiternum, & non desinam eis benefacere: & timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant à me.

41. Et lætabor super eis, cùm bene eis fecero: & plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo & in tota anima mea.

VERSIO ANTIQUA.

batione magna: & conteram illos in locum istum, & relinquam illos in pavore. Cypr. ubi sup.

38. Et erunt mihi in plebem, & ero illis in Deum.

39. Et dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut timeant me omnibus diebus, in bono cum filiis suis.

40. Et consummabo eis testamentum æternum, quod non avertam post illos: & timorem dabo in cor eorum ut non discedant à me.

41. Et visitabo super illos benefacere illis, & plantare illos in terra sua in fide, & in omni corde, & in omni animo.

VULGATA NOVA.

42. Quia hæc dicit Dominus: Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande: sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos.

43. Et possidebuntur agri in terra ista: de qua vos dicitis quòd deserta sit, eò quòd non remanserit homo & jumentum, & data sit in manus Chaldæorum.

VULGATA NOVA.

44. Agri ementur pecunia, & scribentur in libro, & imprimetur signum, & testis adhibebitur: in terra Benjamin, & in circuitu Jerusalem, in civitatibus Juda, & in civitatibus montanis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus quæ ad Austrum sunt: quia convertam captivitatem eorùm, ait Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

44..... in civitatibus Sephela, & in civitatibus Nageb..... Hieron. in Jer. 32. col. 697. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 38. Sic est in Græco, posito uno ἐγὼ, ante verbum *ero*.

℣. 39. Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. c. *Et dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut me timeant omnes dies, in bonum ipsis, & filiis eorum post eos.* Ita quoque in Græco est, posito uno ϗ, ante τὸ *in bonum*.

℣. 40. Hieron. in hunc loc. p. 696. c. *Et disponam testamentum æternum.* August. l. de dono persever. to. 10. 823. c. 828. f. addit: *timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. c. *Et constituam illis testamentum æternum, quod non avertam post eos: & timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant à me.* Ita quoque Græc. habet.

℣. 41. Auct. epist. ad Demetriad. p. 45. d. cum Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 6. c. *Et visitabo eos, ut bonos eos faciam.* Hieron. in hunc loc. col. 696. c. ex LXX. *Et visitabo eos, ut eis benefaciam:* subinde ex Hebr. *& plantabo eos in terra ista in veritate, sive*, inquit, *ut LXX. transtulerunt*, in fide. Similiter in Græc. Vatic. Καὶ ἐπισκέψομαι (Compl. add. αὐτὲς) τȣ̃ ἀγαθῶσαι αὐτὲς, ϗ φυτεύσω αὐτὲς ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ἐν πίσει, ϗ ἐν πάσῃ καρδίᾳ μȣ, ϗ ἐν πάσῃ ψυχῇ.

℣. 44. Ita Hieron. ibid. *& in civitatibus campestribus, sive* Sephela, *& in civitatibus* Nageb, *hoc est, quæ ad Austrum sunt.* Græcè pariter: ϗ ἐν πόλεσι τῆς Σεφηλὰ, ϗ ἐν πόλεσι τῆς Ναγέβ. Hîc autem *explicitunt commentariorum Hieronymi in Jeremiam libri vj. feliciter.*

CAPUT XXXIII.*

* Græc. xi.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est verbum Domini ad Jeremiam secundò, cùm adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens:

1... 13. *Vide Not.*

2. Hæc dicit Dominus qui facturus est, & formaturus illud, & paraturus, Dominus nomen ejus.

3. Clama ad me, & exaudiam te: & annuntiabo tibi grandia, & firma quæ nescis.

4. Quia hæc dicit Dominus Deus Israël ad domos urbis hujus, & ad domos regis Juda, quæ destructæ sunt, & ad munitiones, & ad gladium

5. venientium ut dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaveribus hominum, quos percussi in furore meo & in indignatione mea, abscondens faciem meam à civitate hac, propter omnem malitiam eorum.

6. Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem, & curabo eos: & revelabo illis deprecationem pacis & veritatis.

7. Et convertam conversionem Juda, & conversionem Jerusalem: & ædificabo eos sicut à principio.

8. Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi: & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, & spreverunt me.

9. Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exsultationem cunctis gentibus terræ, quæ audierint omnia bona, quæ ego facturus sum eis: & pavebunt, & turbabuntur in universis bonis, & in omni pace, quam ego faciam eis.

10. Hæc dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto, (quem vos dicitis esse desertum, eò quòd non sit homo nec jumentum: in civitatibus Juda, & foris Jerusalem, quæ desolatæ sunt absque homine, & absque habitatore, & absque pecore)

11. vox gaudii & vox lætitiæ, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia ejus: & portantium vota in domum Domini: reducam enim conversionem terræ sicut à principio, dicit Dominus.

12. Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque jumento, & in cunctis civitatibus ejus, habitaculum pastorum accubantium gregum.

13. In civitatibus montuosis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus quæ ad Austrum sunt; & in terra Benjamin, & in circuitu Jerusalem, & in civi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1..... 13. Hæc tota, quorum Latinam versionem antiquam recuperare non licuit, Græcè in multis plerumque conveniunt cum Vulgata: id jam sæpe dictum est supra, ut non dicendum sit sæpiùs.

VULGATA NOVA.

tatibus Juda adhuc tranſibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.

Sup. 23. 5. ſeq. 14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & ſuſcitabo verbum bonum, quod locutus ſum ad domum Iſraël & ad domum Juda.

14. *ſeqq. Vide Not.*

15. In diebus illis, & in tempore illo, germinare faciam David germen juſtitiæ: & faciet judicium & juſtitiam in terra.

16. In diebus illis ſalvabitur Juda, & Jeruſalem habitabit confidenter: & hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus juſtus noſter.

17. Quia hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui ſedeat ſuper thronum domus Iſraël.

18. Et de ſacerdotibus & de Levitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocautomata, & incendat ſacrificium, & cædat victimas omnibus diebus.

19. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

20. Hæc dicit Dominus: Si irritum poteſt fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non ſit dies & nox in tempore ſuo:

21. Et pactum meum irritum eſſe poterit cum David ſervo meo, ut non ſit ex eo filius qui regnet in throno ejus, & Levitæ & Sacerdotes miniſtri mei.

22. Sicuti enumerari non poſſunt ſtellæ cœli, & metiri arena maris: ſic multiplicabo ſemen David ſervi mei, & Levitas miniſtros meos.

23. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

24. Nunquid non vidiſti quid populus hic locutus ſit, dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abjectæ ſunt: & populum meum deſpexerunt, eò quòd non ſit ultra gens coram eis?

VERSIO ANTIQUA.

Caſſiod. in Pſalm. 32. p. 108. b. 25..... Si non eſſet teſtamentum meum in cuſtodia die ac nocte, præcepta cœli & terræ non dediſſem.

VULGATA NOVA.

25. Hæc dicit Dominus: Si pactum meum inter diem & noctem, & leges cœlo & terræ non poſui:

26. equidem & ſemen Jacob & David ſervi mei projiciam, ut non aſſumam de ſemine ejus principes ſeminis Abraham, Iſaac, & Jacob: reducam enim converſionem eorum, & miſerebor eis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 14. ſeqq. Hæc omnia uſque ad finem capitis deſunt in Græco Vatic. In Complut. tamen & apud Theodoretum ſequuntur; quorum nonnulla ſunt ſimilia eis quæ habita ſunt cap. 23. 5. ſeqq. ita Nobilius, quem vide.

℣. 25. Hic verſus deeſt in Græco Vatic. ut notavi ſupra: in ed. autem Complut. & ap. Theodoret. ſic legitur: Ἐάν μὴ εἶεν ἡ διαθήκη μȣ τῇ ἡμέρᾳ κ̀ τῇ νυκτὶ, κ̀ νόμȣς τȣ̃ ȣ̓ρανȣ̃ κ̀ τῆς γῆς μὴ ἔθεμην.

CAPUT XXXIV. *

** Græc. XLI.*

VULGATA NOVA.

1. VErbum quod factum eſt ad Jeremiam à Domino, quando Nabuchodonoſor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus, univerſaque regna terræ, quæ erant ſub poteſtate manus ejus, & omnes populi bellabant contra Jeruſalem, & contra omnes urbes ejus, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Vade, & loquere ad Sedeciam regem Juda: & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, & ſuccendet eam igni.

3. Et tu non effugies de manu ejus: ſed comprehenſione capieris, & in manu ejus tradêris: & oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, & os ejus cum ore tuo loquetur, & Babylonem introibis.

4. Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Juda: Hæc dicit Dominus ad te: Non morieris in gladio,

5. ſed in pace morieris, & ſecundùm combuſtiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, ſic comburent te: & væ Domine, plangent te: quia verbum ego locutus ſum, dicit Dominus.

6. Et locutus eſt Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda univerſa verba hæc in Jeruſalem.

7. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jeruſalem, & contra omnes civitates Juda, quæ reliquæ erant, contra Lachis, & contra Azecha: hæ enim ſupererant de civitatibus Juda, urbes munitæ.

8. Verbum, quod factum eſt ad Jeremiam à Domino, poſtquam percuſſit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Jeruſalem, prædicans:

9. Ut dimitteret unuſquiſque ſervum ſuum, & unuſquiſque ancillam ſuam, Hebræum & Hebræam liberos: & nequaquam dominarentur eis, id eſt, in Judæo & fratre ſuo.

10. Audierunt ergo omnes principes & univerſus populus, qui inierant pactum ut dimitteret unuſquiſque ſervum ſuum, & unuſquiſque ancillam ſuam liberos, & ultra non dominarentur eis: audierunt igitur, & dimiſerunt.

11. Et converſi ſunt deinceps: & retraxerunt ſervos & ancillas ſuas, quos dimiſerant liberos, & ſubjugaverunt in famulos & famulas.

12. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam à Domino, dicens:

13. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ego percuſſi fœdus cum patribus veſtris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de domo ſervitutis, dicens:

14. Cùm completi fuerint ſeptem anni, dimittat unuſquiſque fratrem ſuum Hebræum, qui venditus eſt ei, & ſerviet tibi ſex annis: & dimittes eum à te liberum: & non audierunt patres veſtri me, nec inclinaverunt aurem ſuam. *Exod. 21. 2. Deuter. 15. 12.*

15. Et converſi eſtis vos hodie, & feciſtis quod rectum eſt in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unuſquiſque ad amicum ſuum: & iniſtis pactum in conſpectu meo, in domo, in qua invocatum eſt nomen meum ſuper eam.

16. Et reverſi eſtis, & commaculaſtis nomen meum: & reduxiſtis unuſquiſque ſervum ſuum, & unuſquiſque ancillam ſuam, quos dimiſeratis ut eſſent liberi & ſuæ poteſtatis: & ſubjugaſtis eos ut ſint vobis ſervi & ancillæ.

17. Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audiſtis me, ut prædicaretis libertatem unuſquiſque fratri ſuo, & unuſquiſque amico ſuo: ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad peſtem, & ad famem: & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.

18. Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum, & non obſervaverunt verba fœderis, quibus aſſenſi ſunt

VULGATA NOVA.

in conſpectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, & tranſierunt inter diviſiones ejus:

19. Principes Juda & principes Jeruſalem, eunuchi & ſacerdotes, & omnis populus terræ, qui tranſierunt inter diviſiones vituli:

20. Et dabo eos in manus inimicorum ſuorum, & in manus quærentium animam eorum: & erit morticinum eorum in eſcam volatilibus cœli, & beſtiis terræ.

21. Et Sedeciam regem Juda, & principes ejus dabo in manus inimicorum ſuorum, & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui receſſerunt à vobis.

22. Ecce ego præcipio, dicit Dominus, & reducam eos in civitatem hanc, & præliabuntur adversùs eam, & capient eam, & incendent igni: & civitates Juda dabo in ſolitudinem, eò quòd non ſit habitator.

CAPUT XXXV. *

* Græc. XLII.

VULGATA NOVA.

1. VErbum, quod factum eſt ad Jeremiam à Domino in diebus Joakim filii Joſiæ regis Juda, dicens:

2. Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in unam exedram theſaurorum, & dabis eis bibere vinum.

3. Et aſſumpſi Jezoniam filium Jeremiæ filii Habſaniæ, & fratres ejus, & omnes filios ejus, & univerſam domum Rechabitarum:

4. Et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filii Jegedeliæ hominis Dei, quod erat juxta gazophylacium principum, ſuper theſaurum Maaſiæ filii Sellum, qui erat cuſtos veſtibuli.

5. Et poſui coram filiis domus Rechabitarum ſcyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos: Bibite vinum.

6. Qui reſponderunt: Non bibemus vinum: quia Jonadab filius Rechab, pater noſter, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, & filii veſtri uſque in ſempiternum:

7. & domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris, ut vivatis diebus multis ſuper faciem terræ, in qua vos peregrinamini.

8. Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris noſtri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus noſtris nos, & mulieres noſtræ, filii, & filiæ noſtræ:

9. & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam, & agrum, & ſementem non habuimus:

10. ſed habitavimus in tabernaculis, & obedientes fuimus juxta omnia, quæ præcepit nobis Jonadab pater noſter.

11. Cùm autem aſcendiſſet Nabuchodonoſor rex Babylonis ad terram noſtram, diximus: Venite, & ingrediamur Jeruſalem à facie exercitus Chaldæorum, & à facie exercitus Syriæ: & manſimus in Jeruſalem.

12. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

13. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Vade, & dic viris Juda, & habitatoribus Jeruſalem: Nunquid non recipietis diſciplinam ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?

14. Prævaluerunt ſermones Jonadab filii Rechab, quos præcepit filiis ſuis ut non biberent vinum: & non biberunt uſque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris ſui: ego autem locutus ſum ad vos, de manè conſurgens & loquens, & non obediſtis mihi.

VULGATA NOVA.

15. Miſique ad vos omnes ſervos meos prophetas, conſurgens diluculo, mittenſque & dicens: Convertimini unuſquiſque à via ſua peſſima, & bona facite ſtudia veſtra: & nolite ſequi deos alienos, neque colatis eos: & habitabitis in terra, quam dedi vobis & patribus veſtris: & non inclinaſtis aurem veſtram, neque audiſtis me.

Sup. 18. 11. & 25. 5.

VERSIO ANTIQUA.

15. Et miſi ad vos ſervos meos prophetas, dicere: Avertimini unuſquiſque à via nequiſſima, & meliora facite opera veſtra.....

Iren. l. 4. c. 36. p. 279. b.

VULGATA NOVA.

16. Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris ſui, quod præceperat eis: populus autem iſte non obedivit mihi.

17. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Ecce ego adducam ſuper Juda, & ſuper omnes habitatores Jeruſalem univerſam afflictionem, quam locutus ſum adversùm illos: eò quòd locutus ſum ad illos, & non audierunt: vocavi illos, & non reſponderunt mihi.

18. Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Pro eo quòd obediſtis præcepto Jonadab patris veſtri, & cuſtodiſtis omnia mandata ejus, & feciſtis univerſa, quæ præcepit vobis:

19. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: non deficiet vir de ſtirpe Jonadab filii Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Græcè ſimiliter: Καὶ ἀπέστειλα πρὸς ὑμᾶς τοὺς παῖδάς μου τοὺς προφήτας, λέγων· Ἀποστράφητε ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ βελτίω ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν.

CAPUT XXXVI. *

* Græc. XLIII.

VULGATA NOVA.

1. ET factum eſt in anno quarto Joakim filii Joſiæ regis Juda: factum eſt verbum hoc ad Jeremiam à Domino, dicens:

2. Tolle volumen libri, & ſcribes in eo omnia verba, quæ locutus ſum tibi adversùm Iſraël & Judam, & adversùm omnes gentes; à die quâ locutus ſum ad te ex diebus Joſiæ uſque ad diem hanc:

3. Si fortè audiente domo Juda univerſa mala, quæ ego cogito facere eis, revertatur unuſquiſque à via ſua peſſima: & propitius ero iniquitati, & peccato eorum.

4. Vocavit ergo Jeremias Baruch filium Neriæ: &

VULGATA NOVA.

ſcripſit Baruch ex ore Jeremiæ omnes ſermones Domini quos locutus eſt ad eum, in volumine libri:

5. & præcepit Jeremias Baruch, dicens: Ego clauſus ſum, nec valeo ingredi domum Domini.

6. Ingredere ergo tu, & lege de volumine, in quo ſcripſiſti ex ore meo, verba Domini, audiente populo in domo Domini, in die jejunii: inſuper & audiente univerſo Juda, qui veniunt de civitatibus ſuis, leges eis:

7. Si fortè cadat oratio eorum in conſpectu Domini, & revertatur unuſquiſque à via ſua peſſima: quoniam magnus furor & indignatio eſt, quam locutus eſt Dominus adversùs populum hunc.

8. Et fecit Baruch filius Neriæ juxta omnia, quæ præceperat ei Jeremias propheta, legens ex volumine ſermones Domini in domo Domini.

9. Factum eſt autem in anno quinto Joakim filii Joſiæ regis Juda, in menſe nono: prædicaverunt jejunium in conſpectu Domini omni populo in Jeruſalem, & univerſæ multitudini, quæ confluxerat de civitatibus Juda in Jeruſalem.

10. Legitque Baruch ex volumine ſermones Jeremiæ in domo Domini, in gazophylacio Gamariæ filii Saphan ſcribæ, in veſtibulo ſuperiori, in introitu portæ novæ domus Domini, audiente omni populo.

11. Cùmque audiſſet Michæas filius Gamariæ filii Saphan omnes ſermones Domini ex libro:

12. deſcendit in domum regis ad gazophylacium ſcribæ: & ecce ibi omnes principes ſedebant: Eliſama ſcriba, & Dalaias filius Semeiæ, & Elnathan filius Achobor, & Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Hananiæ, & univerſi principes.

13. Et nunciavit eis Michæas omnia verba, quæ audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi.

14. Miſerunt itaque omnes principes ad Baruch, Judi filium Nathaniæ filii Selemiæ, filii Chuſi, dicentes: Volumen, ex quo legiſti audiente populo, ſume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu ſua, & venit ad eos.

15. Et dixerunt ad eum: Sede, & lege hæc in auribus noſtris. Et legit Baruch in auribus eorum.

16. Igitur cùm audiſſent omnia verba, obſtupuerunt unuſquiſque ad proximum ſuum, & dixerunt ad Baruch: Nunciare debemus regi omnes ſermones iſtos.

17. Et interrogaverunt eum, dicentes: Indica nobis quomodo ſcripſiſti omnes ſermones iſtos ex ore ejus.

18. Dixit autem eis Baruch: Ex ore ſuo loquebatur quaſi legens ad me omnes ſermones iſtos: & ego ſcribebam in volumine atramento.

19. Et dixerunt principes ad Baruch: Vade, & abſcondere tu & Jeremias, & nemo ſciat ubi ſitis.

20. Et ingreſſi ſunt ad regem in atrium: porro volumen commendaverunt in gazophylacio Eliſamæ ſcribæ: & nunciaverunt audiente rege omnes ſermones.

21. Miſitque rex Judi ut ſumeret volumen: qui tollens illud de gazophylacio Eliſamæ ſcribæ, legit audiente rege, & univerſis principibus qui ſtabant circa regem.

22. Rex autem ſedebat in domo hiemali in menſe nono: & poſita erat arula coram eo plena prunis.

23. Cùmque legiſſet Judi tres pagellas vel quatuor, ſcidit illud ſcalpello ſcribæ, & projecit in ignem, qui erat ſuper arulam, donec conſumeretur omne volumen igni, qui erat in arula.

24. Et non timuerunt, neque ſciderunt veſtimenta ſua, rex & omnes ſervi ejus, qui audierunt univerſos ſermones iſtos.

25. Veruntamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarias contradixerunt regi ne combureret librum: & non audivit eos.

26. Et præcepit rex Jeremiel filio Amelech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel, ut comprehenderent Baruch ſcribam, & Jeremiam prophetam: abſcondit autem eos Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

Ap. Optat. Milev. ad calc. p. 112. a.

27. Et factus eſt ſermo Domini ad Jeremiam, poſtquam combuſſit rex capitulum libri, & ſermones quos ſcripſit Baruch ex ore Jeremiæ: dixit Deus ad Jeremiam:

28. Accipe tibi chartam alteram: & ſcribe omnes ſermones tuos, qui tunc erant ſcripti in libro, quem combuſſit Joachim rex Judæ.

Iren. l. 3. c. 21. p. 218. b.

30. Propter hoc ſic dicit Dominus ſuper Joachim patrem ejus regem Judææ: Non enim erit ex eo ſedens ſuper thronum David: & mortificatum ejus erit projectum in æſtu diei, & in glacie noctis.

31. Et reſpiciam ſuper eum, & ſuper filios ejus; & inferam ſuper eos, & ſuper inhabitantes Jeruſalem, ſuper terram Juda omnia mala, quæ locutus ſum ſuper eos.....

VULGATA NOVA.

27. Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam prophetam, poſtquam combuſſerat rex volumen, & ſermones quos ſcripſerat Baruch ex ore Jeremiæ, dicens:

28. Rurſum tolle volumen aliud: & ſcribe in eo omnes ſermones priores, qui erant in primo volumine, quod combuſſit Joakim rex Juda.

29. Et ad Joakim regem Juda, dices: Hæc dicit Dominus: Tu combuſſiſti volumen illud, dicens: Quare ſcripſiſti in eo annuntians: Feſtinus veniet rex Babylonis, & vaſtabit terram hanc, & ceſſare faciet ex illa hominem, & jumentum?

30. Propterea hæc dicit Dominus contra Joakim regem Juda: Non erit ex eo qui ſedeat ſuper ſolium David: & cadaver ejus projicietur ad æſtum per diem, & ad gelu per noctem.

31. Et viſitabo contra eum, & contra ſemen ejus, & contra ſervos ejus iniquitates ſuas; & adducam ſuper eos, & ſuper habitatores Jeruſalem, & ſuper viros Juda omne malum, quod locutus ſum ad eos, & non audierunt.

32. Jeremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch filio Neriæ ſcribæ: qui ſcripſit in eo ex ore Jeremiæ omnes ſermones libri, quem combuſſerat Joakim rex Juda igni: & inſuper additi ſunt ſermones multò plures, quàm antea fuerant.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Græc. loco *capitulum libri*, hab. τὸ χαρτίον, *volumen*; deinde, πάντας τοὺς λόγους, abſque præced. &; ultimòque, λέγων, *dicens*, pro *dixit Deus ad Jerem.* cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 28. Græc. Πάλιν λάβε σὺ (Mſ. Alex. σεαυτῷ) χαρτίον ἕτερον· καὶ γράψον πάντας τοὺς λόγους, τοὺς ὄντας ἐπὶ τοῦ χαρτίου, οὓς κατέκαυσεν ὁ βασιλεὺς Ἰωακείμ.

℣. 30. Græc. initio hab. εἶπε, *dixit*, non *dicit*; deletque *patrem ejus*, poſt *Joachim*; loco verò ſeq. *Judææ*, ſcribit Ἰούδα; mox ita, Οὐκ ἔσαι αὐτῷ καθήμενος, *non erit ei ſedens*; cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 31. Græc. Καὶ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐπὶ τὸ γένος

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

αὐτῦ, ϰ̀ ἐπὶ τὺς παῖδας αὐτῦ· ϰ̀ ἐπάξω ἐπ' αὐτὸν, ϰ̀ ἐπὶ τὺς, &c. *Et visitabo super eum, & super genus ejus, & super pueros ejus; & inducam super eum*, &c. ut in Lat. sup. addito uno ϰ̀, post *Jerusalem*; extremòque, πρὸς αὐτὺς, *ad eos*, pro *super eos*; at in Mſ. Alex. & Compl. ἐπ' αὐτὺς.

CAPUT XXXVII. *

* Græc. XLIV.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 24. 17. Inf. 52. 1. 1. ET regnavit rex Sedecias filius Josiæ pro Jechonia filio Joakim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Juda.

2. Par. 36. 15. 2. Et non obedivit ipse, & servi ejus, & populus terræ verbis Domini, quæ locutus est in manu Jeremiæ prophetæ.

3. Et misit rex Sedecias Juchal filium Selemiæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, ad Jeremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis Dominum Deum nostrum.

4. Jeremias autem liberè ambulabat in medio populi: non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto: & audientes Chaldæi, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuncium, recesserunt ab Jerusalem.

5. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens:

6. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Ægyptum:

7. & redient Chaldæi, & bellabunt contra civitatem hanc: & capient eam, & succendent eam igni.

8. Hæc dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, dicentes: Euntes abibunt, & recedent à nobis Chaldæi; quia non abibunt.

9. Sed & si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum, qui præliantur adversùm vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendent civitatem hanc igni.

10. Ergo cùm recessisset exercitus Chaldæorum ab Jerusalem propter exercitum Pharaonis,

11. egressus est Jeremias de Jerusalem ut iret in terram Benjamin, & divideret ibi possessionem in conspectu civium.

12. Cùmque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Jerias, filius Selemiæ filii Hananiæ, & apprehendit Jeremiam prophetam, dicens: Ad Chaldæos profugis.

13. Et respondit Jeremias: Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audivit eum: sed comprehendit Jerias Jeremiam, & adduxit eum ad principes.

14. Quam ob rem irati principes contra Jeremiam, cæsum eum miserunt in carcerem, qui erat in domo Jonathan scribæ: ipse enim præpositus erat super carcerem.

15. Itaque ingressus est Jeremias in domum laci & in ergastulum: & sedit ibi Jeremias diebus multis.

16. Mittens autem Sedecias rex tulit eum: & interrogavit eum in domo sua absconditè, & dixit: Putasne est sermo à Domino? Et dixit Jeremias: Est: & ait: In manus regis Babylonis tradêris.

17. Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam: Quid peccavi tibi, & servis tuis, & populo tuo, quia misisti me in domum carceris?

18. Ubi sunt prophetæ vestri, qui prophetabant vobis, & dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos, & super terram hanc?

VULGATA NOVA.

19. Nunc ergo audi obsecro domine mi rex: Valeat deprecatio mea in conspectu tuo: & ne me remittas in domum Jonathan scribæ, ne moriar ibi.

20. Præcepit ergo rex Sedecias ut traderetur Jeremias in vestibulo carceris: & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de civitate: & mansit Jeremias in vestibulo carceris.

VERSIO ANTIQUA.

19. Nunc ergo domine mi rex, audi deprecationem meam, & prævaleat apud te obsecratio mea: ne remittas me in domum Jonathan scribæ, ne ibi peream. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 531. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Græc. Καὶ νῦν κύριε βασιλεῦ, πεσέτω τὸ ἔλεός μυ κατὰ πρόσωπόν συ· ϰ̀ τί ἀποστρέφεις με εἰς οἰκίαν Ἰωνάθαν τῦ γραμματέως; ϰ̀ ὐ μὴ ἀποθάνω ἐκεῖ. Edit. Compl. ipso initio hab. Καὶ νῦν ἄκυσον δὴ κύριε, &c. i. e. *Et nunc domine* (vel *audi domine*) *rex: Procidat misericordia mea ad faciem tuam: & quid redire me facis in domum Jonathan scribæ? & non moriar ibi.*

CAPUT XXXVIII. *

* Græc. XLV.

VULGATA NOVA.

1. AUdivit autem Saphatias filius Mathan, & Gedelias filius Phassur, & Juchal filius Selemiæ, & Phassur filius Melchiæ, sermones, quos Jeremias loquebatur ad omnem populum, dicens:

Sup. 21. 9. 2. Hæc dicit Dominus: Quicunque manserit in civitate hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem profugerit ad Chaldæos, vivet, & erit anima ejus sospes & vivens.

3. Hæc dicit Dominus: Tradendo tradetur civitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & capiet eam.

4. Et dixerunt principes regi: Rogamus ut occidatur homo iste: de industria enim dissolvit manus virorum bellantium, qui remanserunt in civitate hac, & manus universi populi, loquens ad eos juxta verba hæc: siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum.

5. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quidquam negare.

6. Tulerunt ergo Jeremiam, & projecerunt eum in lacum Melchiæ filii Amelech, qui erat in vestibulo carceris: & submiserunt Jeremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum: descendit itaque Jeremias in cœnum.

7. Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo regis quòd misissent Jeremiam in lacum: porro rex sedebat in porta Benjamin.

8. Et egressus est Abdemelech de domo regis, & locutus est ad regem, dicens:

VULGATA NOVA.

9. Domine mi rex, malefecerunt viri isti omnia quæcunque perpetrarunt contra Jeremiam prophetam, mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame, non sunt enim panes ultra in civitate.

10. Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens: Tolle tecum hinc triginta viros, & leva Jeremiam prophetam de lacu antequam moriatur.

11. Assumptis ergo Abdemelech secum viris, ingressus est domum regis, quæ erat sub cellario: & tulit inde veteres pannos, & antiqua quæ computruerant, & submisit ea ad Jeremiam in lacum per funiculos.

12. Dixitque Abdemelech Æthiops ad Jeremiam: Pone veteres pannos, & hæc scissa & putrida sub cubito manuum tuarum, & super funes: fecit ergo Jeremias sic.

13. Et extraxerunt Jeremiam funibus, & eduxerunt eum de lacu: mansit autem Jeremias in vestibulo carceris.

14. Et misit rex Sedecias, & tulit ad se Jeremiam prophetam ad ostium tertium, quod erat in domo Domini: & dixit rex ad Jeremiam: Interrogo ego te sermonem, ne abscondas à me aliquid.

15. Dixit autem Jeremias ad Sedeciam: Si annuntiavero tibi, nunquid non interficies me? & si consilium dedero tibi, non me audies.

16. Juravit ergo rex Sedecias Jeremiæ clam, dicens: Vivit Dominus, qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, & si tradidero te in manus virorum istorum, qui quærunt animam tuam.

17. Et dixit Jeremias ad Sedeciam: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, vivet anima tua, & civitas hæc non succendetur igni: & salvus eris tu, & domus tua.

18. Si autem non exieris ad principes regis Babylonis, tradetur civitas hæc in manus Chaldæorum, & succendent eam igni: & tu non effugies de manu eorum.

19. Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam: Sollicitus sum propter Judæos, qui transfugerunt ad Chaldæos: ne fortè tradar in manus eorum, & illudant mihi.

20. Respondit autem Jeremias: Non te tradent: audi quæso vocem Domini, quam ego loquor ad te, & bene tibi erit, & vivet anima tua.

21. Quòd si nolueris egredi: iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus:

22. Ecce omnes mulieres, quæ remanserunt in domo regis Juda, educentur ad principes regis Babylonis: & ipsæ dicent: Seduxerunt te, & prævaluerunt adversùm te viri pacifici tui, demerserunt in cœno & in lubrico pedes tuos, & recesserunt à te.

23. Et omnes uxores tuæ, & filii tui educentur ad Chaldæos: & non effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capieris: & civitatem hanc comburet igni.

24. Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam: Nullus sciat verba hæc, & non morieris.

25. Si autem audierint principes quia locutus sum tecum, & venerint ad te, & dixerint tibi: Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, & non te interficiemus: & quid locutus est tecum rex:

26. Dices ad eos: Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci juberet in domum Jonathan, & ibi morerer.

27. Venerunt ergo omnes principes ad Jeremiam, & interrogaverunt eum: & locutus est eis juxta omnia verba, quæ præceperat ei rex, & cessaverunt ab eo: nihil enim fuerat auditum.

28. Mansit verò Jeremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Jerusalem: & factum est ut caperetur Jerusalem.

* Græc. XLVI.

CAPUT XXXIX. *

VULGATA NOVA.

4. Reg. 25. 1. Inf. 52. 4.

1. ANno nono Sedeciæ regis Juda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus ad Jerusalem, & obsidebant eam.

2. Undecimo autem anno Sedeciæ, mense quarto, quinta mensis, aperta est civitas.

3. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & sederunt in porta media: Neregel, Serefer, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Serefer, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis.

4. Cùmque vidisset eos Sedecias rex Juda, & omnes viri bellatores, fugerunt: & egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, & per portam, quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad viam deserti. 4... 13. *Vide Not.*

5. Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum: & comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Jerichontinæ, & captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum judicia.

6. Et occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblatha, in oculis ejus: & omnes nobiles Juda occidit rex Babylonis.

7. Oculos quoque Sedeciæ eruit: & vinxit eum compedibus ut duceretur in Babylonem.

8. Domum quoque regis, & domum vulgi succenderunt Chaldæi igni, & murum Jerusalem subverterunt.

9. Et reliquias populi, qui remanserant in civitate, & perfugas, qui transfugerant ad eum, & superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

10. Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in terra Juda: & dedit eis vineas & cisternas in die illa.

11. Præceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Jeremia Nabuzardan magistro militum, dicens:

12. Tolle illum, & pone super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias: sed, ut voluerit, sic facias ei.

13. Misit ergo Nabuzardan princeps militiæ, & Nabusezban, & Rabsares, & Neregel, & Serefer, & Rebmag, & omnes optimates regis Babylonis,

14. miserunt, & tulerunt Jeremiam de vestibulo carceris, & tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filii Saphan, ut intraret in domum, & habitaret in populo.

15. Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo Domini, cùm clausus esset in vestibulo carceris, dicens:

16. Vade, & dic Abdemelech Æthiopi, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, & non in bonum; & erunt in conspectu tuo in die illa.

17. Et liberabo te in die illa, ait Dominus: & non traderis in manus virorum, quos tu formidas:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 4..... 13. Hi versus decem absunt à Græco Vatic. secus in Compl. & ap. Theodoret. Vide sis Nobil. in hunc loc.

VULGATA NOVA.

18. Sed eruens liberabo te, & gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

CAPUT XL.*

* Græc. XLVII.

VULGATA NOVA.

1. SErmo, qui factus est ad Jeremiam à Domino, postquam dimissus est à Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem & Juda, & ducebantur in Babylonem.

2. Tollens ergo princeps militiæ Jeremiam, dixit ad eum: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum,

3. & adduxit: & fecit Dominus sicut locutus est, quia peccastis Domino, & non audistis vocem ejus, & factus est vobis sermo hic.

4. Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veni; & ponam oculos meos super te: si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: ecce omnis terra in conspectu tuo est: quod elegeris, & quò placuerit tibi ut vadas, illuc perge.

5. Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan, quem præposuit rex Babylonis civitatibus Juda: habita ergo cum eo in medio populi: vel quòcunque placuerit tibi ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum.

6. Venit autem Jeremias ad Godoliam filium Ahicam in Masphath, & habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra.

7. Cùmque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi & socii eorum, quòd præfecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ, & quòd commendasset ei viros, & mulieres, & parvulos, & de pauperibus terræ, qui non fuerant translati in Babylonem:

8. Venerunt ad Godoliam in Masphath: & Ismahel filius Nathaniæ, & Johanan, & Jonathan filii Caree, & Sareas filius Thanehumeth, & filii Ophi, qui erant de Netophathi, & Jezonias filius Maachathi, ipsi & viri eorum.

9. Et juravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, & comitibus eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis, habitate in terra, & servite regi Babylonis, & bene erit vobis. 4. Reg. 25. 24.

10. Ecce ego habito in Masphath, ut respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos: vos autem colligite vindemiam, & messem, & oleum, & condite in vasis vestris, & manete in urbibus vestris, quas tenetis.

11. Sed & omnes Judæi, qui erant in Moab, & in filiis Ammon, & in Idumæa, & in universis regionibus, audito quòd dedisset rex Babylonis reliquias in Judæa, & quòd præposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan:

12. reversi sunt, inquam, omnes Judæi de universis locis, ad quæ profugerant, & venerunt in terram Juda ad Godoliam in Masphath: & collegerunt vinum, & messem multam nimis.

13. Johanan autem filius Caree, & omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath.

14. Et dixerunt ei: Scito quòd Baalis rex filiorum Ammon misit Ismahel filium Nathaniæ percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam.

15. Johanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens: Ibo, & percutiam Ismahel filium Nathaniæ nullo sciente, ne interficiat animam tuam, & dissipentur omnes Judæi, qui congregati sunt ad te, & peribunt reliquiæ Juda.

16. Et ait Godolias filius Ahicam ad Johanan filium Caree: Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loqueris de Ismahel.

CAPUT XLI.*

* Græc. XLVIII.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regali, & optimates regis, & decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath: & comederunt ibi panes simul in Masphath.

2. Surrexit autem Ismahel filius Nathaniæ, & decem viri qui cum eo erant, & percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio, & interfecerunt eum, quem præfecerat rex Babylonis terræ.

3. Omnes quoque Judæos, qui erant cum Godolia in Masphath, & Chaldæos, qui reperti sunt ibi, & viros bellatores percussit Ismahel.

4. Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,

5. venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria octoginta viri, rasi barba, & scissis vestibus, & squallentes: & munera & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.

6. Egressus ergo Ismahel filius Nathaniæ in occursum eorum de Masphath, incedens & plorans ibat: cùm autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam.

7. Qui cùm venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniæ circa medium laci, ipse, & viri qui erant cum eo.

8. Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro, frumenti, & hordei, & olei, & mellis. Et cessavit, & non interfecit eos cum fratribus suis.

9. Lacus autem, in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israël: ipsum replevit Ismahel filius Nathaniæ occisis.

10. Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Masphath; filias regis, & universum populum, qui remanserat in Masphath: quos commendaverat Nabuzardan princeps militiæ Godoliæ filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniæ, & abiit ut transiret ad filios Ammon.

11. Audivit autem Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum, quod fecerat Ismahel filius Nathaniæ.

12. Et assumptis universis viris, profecti sunt ut bellarent adversùm Ismahel filium Nathaniæ, & invenerunt eum ad aquas multas, quæ sunt in Gabaon.

13. Cùmque vidisset omnis populus, qui erat cum

VULGATA NOVA.

Ismahel, Johanan filium Caree, & universos principes bellatorum, qui erant cum eo, lætati sunt.

14. Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel, in Masphath: reversusque abiit ad Johanan filium Caree.

15. Ismahel autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris à facie Johanan, & abiit ad filios Ammon.

16. Tulit ergo Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniæ de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam; fortes viros ad prælium, & mulieres, & pueros, & eunuchos, quos reduxerat de Gabaon.

17. Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est juxta Bethlehem, ut pergerent, & introirent Ægyptum

18. à facie Chaldæorum: timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniæ Godoliam filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Juda.

---

* Græc. XLIX.

CAPUT XLII.*

VERSIO ANTIQUA.

Breviar. Mozar. fer. 2. Dom. 1. Adv. p. 5.

2.... quia relicti sumus pauci de multis, sicut oculi tui vident:

3. Et ostende nobis viam, per quam incedamus, & verbum, quod faciamus.

VULGATA NOVA.

1. ET accesserunt omnes principes bellatorum, & Johanan filius Caree, & Jezonias filius Osaiæ, & reliquum vulgus à parvo usque ad magnum:

2. Dixeruntque ad Jeremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspectu tuo: & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum pro universis reliquiis istis, quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur:

3. Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, per quam pergamus, & verbum, quod faciamus.

VULGATA NOVA.

4. Dixit autem ad eos Jeremias propheta: Audivi: ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundùm verba vestra: omne verbum, quodcunque responderit mihi, indicabo vobis; nec celabo vos quidquam.

5. Et illi dixerunt ad Jeremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non juxta omne verbum, in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus.

6. Sive bonum est, sive malum, voci Domini Dei nostri, ad quem mittimus te, obediemus: ut bene sit nobis cùm audierimus vocem Domini Dei nostri.

7. Cùm autem completi essent decem dies, factum est verbum Domini ad Jeremiam.

8. Vocavitque Johanan filium Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, & universum populum à minimo usque ad magnum.

9. Et dixit ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israël, ad quem misistis me, ut prosternerem preces vestras in conspectu ejus:

10. Si quiescentes manseritis in terra hac, ædificabo vos, & non destruam; plantabo, & non evellam: jam enim placatus sum super malo quod feci vobis.

11. Nolite timere à facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia vobiscum sum ego, ut salvos vos faciam, & eruam de manu ejus.

12. Et dabo vobis misericordias, & miserebor vestri, & habitare vos faciam in terra vestra.

13. Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri,

14. dicentes: Nequaquam, sed ad terram Ægypti pergemus: ubi non videbimus bellum, & clangorem tubæ non audiemus, & famem non sustinebimus: & ibi habitabimus.

15. Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiæ Juda: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægyptum, & intraveritis ut ibi habitetis:

16. gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti: & fames, pro qua estis solliciti, adhærebit vobis in Ægypto, & ibi moriemini.

17. Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Ægyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, & fame, & peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet à facie mali, quod ego afferam super eos.

18. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Sicut conflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Jerusalem: sic conflabitur indignatio mea super vos, cùm ingressi fueritis Ægyptum, & eritis in jusjurandum, & in stuporem, & in maledictum, & in opprobrium: & nequaquam ultra videbitis locum istum.

19. Verbum Domini super vos reliquiæ Juda: Nolite intrare Ægyptum: scientes scietis quia obtestatus sum vos hodie,

20. quia decepistis animas vestras: vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum, dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, & juxta omnia quæcunque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, & faciemus.

21. Et annuntiavi vobis hodie, & non audistis vocem Domini Dei vestri, super universis pro quibus misit me ad vos.

22. Nunc ergo scientes scietis, quia gladio, & fame, & peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Sic est in Græco ad verbum.

℣. 3. Græc. Καὶ ἀναγγειλάτω ἡμῖν Κύριος ὁ Θεός σου τὴν ὁδὸν, ἣ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ, καὶ λόγον, ὃν ποιήσομεν. *Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, quâ ibimus in ea, & verbum, quod faciemus.*

CAPUT XLIII. *

* Græc. L.

VULGATA NOVA.

1. FActum est autem, cùm complesset Jeremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc:

2. dixit Azarias filius Osaiæ, & Johanan filius Caree, & omnes viri superbi, dicentes ad Jeremiam: Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic.

3. Sed Baruch filius Neriæ incitat te adversùm nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum, ut interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem.

4. Et non audivit Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum & universus populus, vocem Domini, ut manerent in terra Juda.

5. Sed tollens Johanan filius Caree, & universi principes bellatorum, universos reliquiarum Juda, qui reversi fuerant de cunctis gentibus, ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Juda;

6. viros, & mulieres, & parvulos, & filias regis, & omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam filii Saphan, & Jeremiam prophetam, & Baruch filium Neriæ.

7. Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini: & venerunt usque ad Taphnis.

8. Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens:

9. Sume lapides grandes in manu tua, & abscondes eos in crypta, quæ est sub muro laterício in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris Judæis:

10. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: & ponam thronum ejus super lapides istos, quos abscondi, & statuet solium suum super eos.

11. Veniensque percutiet terram Ægypti; quos in mortem, in mortem; & quos in captivitatem, in captivitatem; & quos in gladium, in gladium.

12. Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, & comburet ea, & captivos ducet illos: & amicietur terrâ Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace.

13. Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Ægypti: & delubra deorum Ægypti comburet igni.

CAPUT XLIV. *

* Græc. LI.

VULGATA NOVA.

1. VErbum, quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos, qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Magdalo, & in Taphnis, & in Memphis, & in terra Phatures, dicens:

2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Jerusalem, & super omnes urbes Juda: & ecce desertæ sunt hodie, & non est in eis habitator:

3. Propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent, & irent ut sacrificarent, & colerent deos alienos, quos nesciebant & illi, & vos, & patres vestri.

4. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas, de nocte consurgens, mittensque & dicens: Nolite facere verbum abominationis hujuscemodi, quam odivi.

5. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam, ut converterentur à malis suis, & non sacrificarent diis alienis.

6. Et conflata est indignatio mea & furor meus, & succensa est in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem: & versæ sunt in solitudinem & vastitatem secundùm diem hanc.

7. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intereat ex vobis vir & mulier, parvulus & lactens de medio Judæ, nec relinquatur vobis quidquam residuum:

8. Provocantes me in operibus manuum vestrarum, sacrificando diis alienis in terra Ægypti, in quam ingressi estis ut habitetis ibi: & dispereatis, & sitis in maledictionem, & in opprobrium cunctis gentibus terræ?

9. Nunquid obliti estis mala patrum vestrorum, & mala regum Juda, & mala uxorum ejus, & mala vestra, & mala uxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Juda, & in regionibus Jerusalem?

10. Non sunt mundati usque ad diem hanc: & non timuerunt, & non ambulaverunt in lege Domini, & in præceptis meis, quæ dedi coram vobis & coram patribus vestris.

11. Ideo hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum: & disperdam omnem Judam.

Amos 9. 4.

12. Et assumam reliquias Judæ, qui posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Ægypti, & habitarent ibi: & consumentur omnes in terra Ægypti: cadent in gladio & in fame: & consumentur à minimo usque ad maximum, in gladio & in fame morientur: & erunt in jusjurandum, & in miraculum, & in maledictionem, & in opprobrium.

13. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti, sicut visitavi super Jerusalem, in gladio, & fame, & peste.

14. Et non erit qui effugiat, & sit residuus de reliquiis Judæorum, qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti: & revertantur in terram Juda, ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur, & habitent ibi: non revertentur nisi qui fugerint.

15. Responderunt autem Jeremiæ omnes viri, scientes quòd sacrificarent uxores eorum diis alienis; & universæ mulieres, quarum stabat multitudo grandis, & omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phatures, dicentes:

16. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te:

17. sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos, & patres nostri, reges nostri, & principes nostri in urbibus Juda, & in plateis Jerusalem: & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus.

18. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus.

19. Quòd si nos sacrificamus reginæ cœli, & libamus ei libamina: nunquid sine viris nostris fecimus ei placentas, ad colendum eam, & libandum ei libamina?

20. Et dixit Jeremias ad omnem populum adversùm viros, & adversùm mulieres, & adversùm universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens:

21. Nunquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem, vos & pa-

VULGATA NOVA.

tres veſtri, reges veſtri, & principes veſtri, & populus terræ, horum recordatus eſt Dominus, & aſcendit ſuper cor ejus?

22. Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam ſtudiorum veſtrorum, & propter abominationes, quas feciſtis: & facta eſt terra veſtra in deſolationem, & in ſtuporem, & in maledictum, eò quòd non ſit habitator, ſicut eſt dies hæc.

23. Propterea quòd ſacrificaveritis idolis, & peccaveritis Domino, & non audieritis vocem Domini, & in lege, & in præceptis, & in teſtimoniis ejus non ambulaveritis: idcirco evenerunt vobis mala hæc, ſicut eſt dies hæc.

24. Dixit autem Jeremias ad omnem populum, & ad univerſas mulieres: Audite verbum Domini omnis Juda, qui eſtis in terra Ægypti:

25. Hæc inquit Dominus exercituum Deus Iſraël, dicens: Vos, & uxores veſtræ, locuti eſtis ore veſtro, & manibus veſtris impleſtis, dicentes: Faciamus vota noſtra, quæ vovimus, ut ſacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina: impleſtis vota veſtra, & opere perpetraſtis ea.

26. Ideo audite verbum Domini omnis Juda, qui habitatis in terra Ægypti: Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Judæi, dicentis: Vivit Dominus Deus in omni terra Ægypti.

27. Ecce ego vigilabo ſuper eos in malum, & non in bonum: & conſumentur omnes viri Juda, qui ſunt in terra Ægypti, gladio, & fame, donec penitus conſumantur.

28. Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Ægypti in terram Juda viri pauci: & ſcient omnes reliquiæ Juda ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi, cujus ſermo compleatur, meus, an illorum.

29. Et hoc vobis ſignum, ait Dominus, quòd viſitem ego ſuper vos in loco iſto: ut ſciatis quia verè complebuntur ſermones mei contra vos in malum.

30. Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Ægypti in manu inimicorum ejus, & in manu quærentium animam illius: ſicut tradidi Sedeciam regem Juda in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis inimici ſui, & quærentis animam ejus.

* Græc. LI. ſub ſin.

CAPUT XLV.*

VULGATA NOVA.

1. VErbum, quod locutus eſt Jeremias propheta ad Baruch filium Neriæ, cùm ſcripſiſſet verba hæc in libro ex ore Jeremiæ, anno quarto Joakim filii Joſiæ regis Juda, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël ad te Baruch:

3. Dixiſti: Væ miſero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboravi in gemitu meo, & requiem non inveni.

4. Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum: Ecce quos ædificavi, ego deſtruo: & quos plantavi, ego evello, & univerſam terram hanc.

5. Et tu quæris tibi grandia? noli quærere: quia ecce ego adducam malum ſuper omnem carnem, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in ſalutem in omnibus locis, ad quæcunque perrexeris.

* Græc. XXVI.

CAPUT XLVI.*

VULGATA NOVA.

1. QUod factum eſt verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra gentes:

2. ad Ægyptum, adverſùm exercitum Pharaonis Nechao regis Ægypti, qui erat juxta fluvium Euphraten in Charcamis, quem percuſſit Nabuchodonoſor rex Babylonis, in quarto anno Joakim filii Joſiæ regis Juda.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Auct. l. de xlii. manſ. ap. Ambroſ. col. 12. f. 3. Aſſumite arma, ſcuta adducite in prælium.	3. Præparate ſcutum, & clypeum, & procedite ad bellum.
4. Sternite equos, aſcendite equites..... polite lanceas.....	4. Jungite equos, & aſcendite equites: ſtate in galeis, polite lanceas, induite vos loricis.

VULGATA NOVA.

5. Quid igitur? vidi ipſos pavidos, & terga vertentes, fortes eorum cæſos: fugerunt conciti, nec reſpexerunt: terror undique, ait Dominus.

6. Non fugiat velox, nec ſalvari ſe putet fortis: Ad Aquilonem juxta flumen Euphraten victi ſunt, & ruerunt.

7. Quis eſt iſte, qui quaſi flumen aſcendit: & veluti fluviorum, intumeſcunt gurgites ejus?

8. Ægyptus, fluminis inſtar aſcendit, & velut flumina movebuntur fluctus ejus, & dicet: Aſcendens operiam terram: perdam civitatem, & habitatores ejus.

9. Aſcendite equos, & exſultate in curribus, & procedant fortes, Æthiopia & Libyes tenentes ſcutum, & Lydii arripientes, & jacientes ſagittas.

10. Dies autem ille Domini Dei exercituum, dies ultionis, ut ſumat vindictam de inimicis ſuis: devorabit gladius, & ſaturabitur, & inebriabitur ſanguine eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra Aquilonis juxta flumen Euphraten.

11. Aſcende in Galaad, & tolle reſinam, virgo filia Ægypti: fruſtra multiplicas medicamina, ſanitas non erit tibi.

12. Audierunt gentes ignominiam tuam, & ululatus tuus replevit terram: quia fortis impegit in fortem, & ambo pariter conciderunt.

13. Verbum quod locutus eſt Dominus ad Jeremiam prophetam, ſuper eo quòd venturus eſſet Nabuchodonoſor rex Babylonis & percuſſurus terram Ægypti:

14. Annuntiate Ægypto, & auditum facite in Magdalo, & reſonet in Memphis, & in Taphnis, dicite: Sta, & præpara te: quia devorabit gladius ea,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Græc. Ἀναλάβετε ὅπλα, καὶ ἀσπίδας, καὶ προσαγάγετε εἰς πόλεμον, *Aſſumite arma, & ſcuta, & accedite ad bellum.*

℣. 4. Concinit Græc. niſi quòd hab. προβάλετε, loco *polite*; Nobil. vertit *applicate.*

VULGATA NOVA.

quæ per circuitum tuum sunt.

15. Quare computruit fortis tuus? non stetit, quoniam Dominus subvertit eum.

16. Multiplicavit ruentes, ceciditque vir ad proximum suum: & dicent: Surge, & revertamur ad populum nostrum, & ad terram nativitatis nostræ, à facie gladii columbæ.

17. Vocate nomen Pharaonis regis Ægypti, tumultum adduxit tempus.

18. Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus) quoniam sicut Thabor in montibus, & sicut Carmelus in mari, veniet.

19. Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Ægypti: quia Memphis in solitudinem erit, & deseretur, & inhabitabilis erit.

20. Vitula elegans atque formosa Ægyptus: stimulator ab Aquilone veniet ei.

21. Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, & fugerunt simul, nec stare potuerunt: quia dies interfectionis eorum venit super eos, tempus visitationis eorum.

22. Vox ejus quasi æris sonabit: quoniam cum exercitu properabunt, & cum securibus venient ei, quasi cædentes ligna.

23. Succiderunt saltum ejus, ait Dominus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas, & non est eis numerus.

24. Confusa est filia Ægypti, & tradita in manus populi Aquilonis.

25. Dixit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriæ, & super Pharaonem, & super Ægyptum, & super deos ejus, & super reges ejus, & super Pharaonem, & super eos qui confidunt in eo.

26. Et dabo eos in manus quærentium animam eorum, & in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manus servorum ejus: & post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus.

27. Et tu ne timeas serve meus Jacob, & ne paveas *Isai. 43. 1. & 44. 2.*
Israël: quia ecce ego salvum te faciam de longinquo, & semen tuum de terra captivitatis tuæ: & revertetur Jacob, & requiescet, & prosperabitur; & non erit qui exterreat eum.

28. Et tu noli timere serve meus Jacob, ait Dominus: quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes, ad quas ejeci te: te verò non consumam, sed castigabo te in judicio, nec quasi innocenti parcam tibi.

CAPUT XLVII.*

* Græc. xxix.

VULGATA NOVA.

1. QUod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Palæsthinos, antequam percuteret Pharao Gazam:

2. Hæc dicit Dominus: Ecce aquæ ascendunt ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram & plenitudinem ejus, urbem & habitatores ejus: clamabunt homines, & ululabunt omnes habitatores terræ,

3. à strepitu pompæ armorum, & bellatorum ejus, à commotione quadrigarum ejus, & multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis

4. pro adventu diei, in quo vastabuntur omnes Philisthiim, & dissipabitur Tyrus, & Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis: depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insulæ Cappadociæ. *Deuter. 2. 23. Amos 9. 7.*

5. Venit calvitium super Gazam: conticuit Ascalon, & reliquiæ vallis earum: usquequo concidêris?

6. O mucro Domini usquequo non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & sile.

7. Quomodo quiescet, cùm Dominus præceperit ei adversùs Ascalonem, & adversùs maritimas ejus regiones, ibique condixerit illi?

CAPUT XLVIII.*

* Græc. xxxi.

VULGATA NOVA.

1. AD Moab hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Væ super Nabo, quoniam vastata est, & confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, & tremuit.

2. Non est ultra exsultatio in Moab contra Hesebon: cogitaverunt malum. Venite, & disperdamus eam de gente: ergo silens conticesces, sequeturque te gladius.

3. Vox clamoris de Oronaim: vastitas, & contritio magna.

4. Contrita est Moab: annuntiate clamorem parvulis ejus.

5. Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt:

6. Fugite, salvate animas vestras: & eritis quasi myricæ in deserto.

VULGATA NOVA.

Sup. 17. 6. 7. Pro eo enim quòd habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque caperis: & ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, & principes ejus simul.

VERSIO ANTIQUA.

7..... egredietur Chamos in captivitatem, sacerdotes illius, & principes ejus simul. *Hieron. in Isai. 25. col. 216. b.*

VULGATA NOVA.

8. Et veniet prædo ad omnem urbem, & urbs nulla salvabitur: & peribunt valles, & dissipabuntur campestria: quoniam dixit Dominus:

9. Date florem Moab, quia florens egredietur: & civitates ejus desertæ erunt, & inhabitabiles.

VULGATA NOVA.

10. Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: & maledictus, qui prohibet gladium suum à sanguine.

VERSIO ANTIQUA.

10. Maledictus, qui facit opera Dei negligenter..... *Cypr. l. 3. Testim. p. 315. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Ita Græcè, hoc excepto, ἐν ἀποικίᾳ ϗ, *in transmigrationem &*, loco *in captivitatem.*

℣. 10. Hilar. in Ps. 13. n. 1. col. 56. f. *Maledictus omnis faciens opera Dei negligenter:* at in Ps. 118. col. 252.

VULGATA NOVA.

11. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requievit in fecibus suis : nec transfusus est de vase in vas, & in transmigrationem non abiit : idcirco permansit gustus ejus in eo, & odor ejus non est immutatus.

12. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus : & mittam ei ordinatores, & stratores lagunculalarum, & sternent eum, & vasa ejus exhaurient, & lagunculas eorum collident.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 25. col. 216. b. 13. Confundetur Moab in Chamos, sicut confusa est domus Israël in Bethel.....

VULGATA NOVA.

13. Et confundetur Moab à Chamos, sicut confusa est domus Israël à Bethel, in qua habebat fiduciam. *3. Reg. 12. 29.*

VULGATA NOVA.

Isai. 16. 6. 14. Quomodo dicitis : Fortes sumus, & viri robusti ad prœliandum ?

15. Vastata est Moab, & civitates illius succiderunt : & electi juvenes ejus descenderunt in occisionem : ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

16. Prope est interitus Moab ut veniat : & malum ejus velociter accurret nimis.

17. Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus ; & universi, qui scitis nomen ejus, dicite : Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus ?

18. Descende de gloria, & sede in siti, habitatio filiæ Dibon : quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.

19. In via sta, & prospice habitatio Aroer : interroga fugientem : & ei qui evasit, dic : Quid accidit ?

20. Confusus est Moab, quoniam victus est : ululate, & clamate, annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab.

21. Et judicium venit ad terram campestrem : super Helon, & super Jasa, & super Mephaath,

22. & super Dibon, & super Nabo, & super domum Deblathaim,

23. & super Cariathaim, & super Bethgamul, & super Bethmaon,

24. & super Carioth, & super Bosra ; & super omnes civitates terræ Moab, quæ longè, & quæ prope sunt.

25. Abscissum est cornu Moab, & brachium ejus contritum est, ait Dominus.

26. Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est : & allidet manum Moab in vomitu suo, & erit in derisum etiam ipse.

27. Fuit enim in derisum tibi Israël, quasi inter fures reperisses eum : propter verba ergo tua quæ adversùm illum locutus es, captivus ducêris.

28. Relinquite civitates, & habitate in petra habitatores Moab : & estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.

29. Audivimus superbiam Moab, superbus est valde ; sublimitatem ejus, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis ejus. *Isai. 16. 6.*

30. Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus : & quòd non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat conata sit facere.

31. Ideo super Moab ejulabo, & ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. de Elia, c. 16. col. 554. a. b. 32. Sicut fletum Jazer deflebo te vinea : quia deserta est civitas Jazer.

33..... vinum in torcularibus tuis manè non calcaverunt ; meridie autem non fecerunt.

VULGATA NOVA.

32. De planctu Jazer plorabo tibi vinea Sabama : propagines tuæ transierunt mare, usque ad mare Jazer pervenerunt : super messem tuam, & vindemiam tuam prædo irruit.

33. Ablata est lætitia & exsultatio de Carmelo, & de terra Moab, & vinum de torcularibus sustuli : nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit. *Isai. 16. 10.*

VULGATA NOVA.

34. De clamore Hesebon usque Eleale, & Jasa, dederunt vocem suam ; à Segor usque ad Oronaim vitula conternante : aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt.

35. Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, & sacrificantem diis ejus.

36. Propterea cor meum ad Moab quasi tibiæ resonabit : & cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum : quia plus fecit quàm potuit, idcirco perierunt.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 7. col. 740. f. 37. Omnia capita in omni loco attondentur, & omnis barba radetur.

VULGATA NOVA.

37. Omne enim caput calvitium, & omnis barba rasa erit : in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium. *Isai. 15. 2. Ezech. 7. 18.*

VULGATA NOVA.

38. Super omnia tecta Moab, & in plateis ejus omnis planctus : quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.

39. Quomodo victa est, & ululaverunt ? quomodo dejecit cervicem Moab, & confusus est ? Eritque Moab in derisum, & in exemplum omnibus in circuitu suo.

40. Hæc dicit Dominus : Ecce quasi aquila volabit, & extendet alas suas ad Moab.

41. Capta est Carioth, & munitiones comprehensæ sunt : & erit cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis.

42. Et cessabit Moab esse populus : quoniam con-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

d. cum Ambrosiast. ut sup. *Maledictus, qui facit opera Dei negligenter.* Ambros. in Ps. 118. col. 989. a. *Maledictus omnis, qui opus Dei facit negligenter.* Ita quoque Auct. l. de XLII. mans. ap. Ambr. col. 14. d. deleta voce *omnis.*

℣. 13. Itidem Græcè, exceptis his, ἀπὸ Χαμὼς, & ἀπὸ Βαιθὴλ, *à Chamos*, & *à Baithel.*

℣. 32. Græc. Ὡς κλαυθμὸν Ἰαζὴρ ἀποκλαύσομαί σοι ἄμπελος Ἀσερημά· κλήματά σου διῆλθε θάλασσαν, πόλεις Ἰαζὴρ ἥψαντο· i. e. *Quasi plorationem Jazer plorabo tibi vitis Aserema : propagines tuæ transierunt mare, civitates Jazer attigerunt.*

℣. 33. Græc. καὶ οἶνος ἦν ἐπὶ ληνοῖς σου· πρωῒ οὐκ ἐπάτησαν, οὐδὲ δείλης οὐκ ἐποίησαν αἰδέ· i. e. *& vinum erat in torcularibus tuis : manè non calcarunt, & vesperè non fecerunt hæde.* Ita Nobil. De hac ult. voce vide Notas ejus.

℣. 37. Græc. Πᾶσαν κεφαλὴν ἐν παντὶ τόπῳ ξυρηθήσονται, &c. *Omne caput in omni loco radent*, &c. ut supra.

tra Dominum gloriatus est.
43. Pavor, & fovea, & laqueus super te ô habitator Moab, dicit Dominus.
Isai. 24. 18. 44. Qui fugerit à facie pavoris, cadet in foveam: & qui conscenderit de fovea, capietur laqueo: adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus.
45. In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Seon, & devorabit partem Moab, & verticem filiorum tumultus.
46. Væ tibi Moab, periisti popule Chamos: quia comprehensi sunt filii tui, & filiæ tuæ in captivitatem.
47. Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. Hucusque judicia Moab.

CAPUT XLIX.*

* Græc. xxx.

VULGATA NOVA.

1. AD filios Ammon. Hæc dicit Dominus: Nunquid non filii sunt Israël? aut hæres non est ei? Cur igitur hæreditate possedit Melchom, Gad: & populus ejus in urbibus ejus habitavit?
2. Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus: & auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prælii, & erit in tumulum dissipata, filiæque ejus igni succendentur, & possidebit Israël possessores suos, ait Dominus.
3. Ulula Hesebon, quoniam vastata est Hai: clamate filii Rabbath, accingite vos ciliciis: plangite & circuite per sepes: quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes ejus & principes ejus simul.
4. Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua, filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis, & dicebas: Quis veniet ad me?
5. Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: & dispergemini singuli à conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes.
6. Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.
*Græc. Cap. XXIX. ℣. 7. & seqq. 7. * Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum: Nunquid non ultra est sapientia in Theman? Periit consilium à filiis, inutilis facta est sapientia eorum.
8. Fugite & terga vertite, descendite in voraginem habitatores Dedan: quoniam perditionem Esau adduxi super eum, tempus visitationis ejus.
9. Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent racemum: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi.
10. Ego verò discooperui Esau, revelavi abscondita ejus, & celari non poterit: vastatum est semen ejus, & fratres ejus, & vicini ejus, & non erit.
11. Relinque pupillos tuos: ego faciam eos vivere: & viduæ tuæ in me sperabunt.
12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat judicium ut biberent calicem, bibentes bibent: & tu quasi innocens relinquêris? non eris innocens, sed bibens bibes.
13. Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus, quòd in solitudinem, & in opprobrium, & in desertum, & in maledictionem erit Bosra: & omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas.
Abd. 1. 1. 14. Auditum audivi à Domino, & legatus ad gentes missus est: Congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in prælium:
15. Ecce enim parvulum dedi te in gentibus, contemptibilem inter homines.
16. Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cavernis petræ, & apprehendere
Abd. 1. 4. niteris altitudinem collis: cùm exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus.
17. Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit, & sibilabit super omnes plagas ejus.
Genes. 19. 20. 18. Sicut subversa est Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.
19. Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subitò currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem præponam ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? Job. 41. 1.
20. Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom; & cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman: Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.
21. A voce ruinæ eorum commota est terra: clamor in mari rubro auditus est vocis ejus.
22. Ecce quasi aquila ascendet, & avolabit: & expandet alas suas super Bosran: & erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis.
23. *Ad Damascum: Confusa est Emath, & Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ sollicitudine quiescere non potuit. * Græc. Cap. xxx. sub fin.
24. Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia & dolores tenuerunt eam quasi parturientem.
25. Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem lætitiæ!
26. Ideo cadent juvenes ejus in plateis ejus: & omnes viri prælii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.
27. Et succendam ignem in muro Damasci, & devorabit mœnia Benadad.
28. * Ad Cedar, & ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. Hæc dicit Dominus: Surgite, & ascendite ad Cedar, & vastate filios Orientis. * Græc. Cap. xxx. circa med.
29. Tabernacula eorum, & greges eorum capient: pelles eorum, & omnia vasa eorum, & camelos eorum tollent sibi: & vocabunt super eos formidinem in circuitu.
30. Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus: iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, & cogitavit adversùm vos cogitationes.
31. Consurgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter, ait Dominus: non ostia, nec vectes eis: soli habitant.
32. Et erunt cameli eorum in direptionem, & multitudo jumentorum in prædam: & dispergam eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam: & ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus.
33. Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in æternum: non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis.
34. * Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam adversùs Ælam in principio regni Sedeciæ regis Juda, dicens: * Græc. Cap. xxv. sub fin.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Tichon. reg. 4. ex Mſ. B. M. Rem. A. n. 35. 35. Hæc dicit Dominus : Confringantur arcus in Ælam, principatus eorum.	35. Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego confringam arcum Ælam, & ſummam fortitudinem eorum.
36. Et ſuperducam quatuor ventos à quatuor cardinibus cœli : & diſpergam illos per omnes ventos cœli : nec erit gens, quæ illuc non veniat, quæ expellat Ælam.	36. Et inducam ſuper Ælam quatuor ventos à quatuor plagis cœli : & ventilabo eos in omnes ventos iſtos : & non erit gens, ad quam non perveniant profugi Ælam.
37. Et terrebo illos coram inimicis eorum, qui quærunt animas eorum : & ſuperducam in eos ſecundùm iram indignationis meæ : & mittam poſt eos gladium meum, donec conſumat eos.	37. Et pavere faciam Ælam coram inimicis ſuis, & in conſpectu quærentium animam eorum : & adducam ſuper eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus : & mittam poſt eos gladium donec conſumam eos.
38. Et ponam ſedem meam in Ælam, & perdam inde * regem & potentes. ** Mſ. reges, Edit. verò regem, è Gr. βασιλέα.*	38. Et ponam ſolium meum in Ælam, & perdam inde reges & principes, ait Dominus.
39. Eritque in noviſſimis diebus, avertam captivitatem Ælam, dicit Dominus.	39. In noviſſimis autem diebus reverti faciam captivos Ælam, dicit Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 35. Græc. Τάδε λέγει Κύριος· Συντρίβη τὸ τόξον Αἰλὰμ, ἀρχὴ δυναστείας αὐτῶν. *Hæc dicit Dominus : Contritus eſt arcus Ælam, principium potentatûs eorum.* Edit. PP. Lugdun. hab. *Confringam Nair*, vitiosè, pro *confringantur* è Mſ. Rem.

℣. 36. Græc. Καὶ ἐπάξω ἐπὶ Αἰλὰμ τέσσαρας ἀνέμους ἐκ τῶν τεσσάρων ἄκρων τοῦ οὐρανοῦ· καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν πᾶσι τοῖς ἀνέμοις τούτοις· καὶ οὐκ ἔσται ἔθνος, ὃ οὐχ ἥξει ἐκεῖ, οἱ ἐξωσμένοι Αἰλάμ· *Et inducam ſuper Ælam quatuor ventos à quatuor extremis cœli : & diſpergam eos in omnibus ventis iſtis : & non erit gens, quæ non veniet illuc, expulſi Ælam.*

℣. 37. Eadem exhibet Græc. niſi exceperis ſing. τὴν ψυχὴν, *animam*, loco *animas.*

℣. 38. Itidem Græcè, excepto verbo, ἐξαποστελῶ, *emittam*, pro *perdam ;* at in quibuſd. lib. ἀπολῶ.

℣. 39. Conſonat Græc. niſi quòd habet καὶ ἀποστρέψω, pro *avertam*, quod ult. ſupplevimus è Mſ. B. M. Rem. loco *in æternum*, quod vitiosè legitur in Edit.

** Græc. xxvii.*

CAPUT L.*

Vulgata nova.

1. VErbum, quod locutus eſt Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum, in manu Jeremiæ prophetæ.

2. Annuntiate in gentibus, & auditum facite : levate ſignum, prædicate, & nolite celare : dicite : Capta eſt Babylon, confuſus eſt Bel, victus eſt Merodach, confuſa ſunt ſculptilia ejus, ſuperata ſunt idola eorum.

3. Quoniam aſcendit contra eam gens ab Aquilone, quæ ponet terram ejus in ſolitudinem : & non erit qui habitet in ea ab homine uſque ad pecus : & moti ſunt, & abierunt.

4. In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus : venient filii Iſraël, ipſi & filii Juda ſimul : ambulantes & flentes properabunt, & Dominum Deum ſuum quærent.

5. In Sion interrogabunt viam, huc facies eorum. Venient, & apponentur ad Dominum fœdere ſempiterno, quod nulla oblivione delebitur.

6. Grex perditus factus eſt populus meus : paſtores eorum ſeduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus : de monte in collem tranſierunt, obliti ſunt cubilis ſui.

7. Omnes, qui invenerunt, comederunt eos : & hoſtes eorum dixerunt : Non peccavimus : pro eo quòd peccaverunt Domino decori juſtitiæ, & exſpectationi patrum eorum Domino.

8. Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorum egredimini : & eſtote quaſi hœdi ante gregem.

9. Quoniam ecce ego ſuſcito, & adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum de terra Aquilonis : & præparabuntur adversùs eam, & inde capietur : ſagitta ejus, quaſi viri fortis interfectoris, non revertetur vacua.

10. Et erit Chaldæa in prædam : omnes vaſtantes eam replebuntur, ait Dominus.

11. Quoniam exſultatis, & magna loquimini, diripientes hæreditatem meam : quoniam effuſi eſtis ſicut vituli ſuper herbam, & mugiſtis ſicut tauri.

12. Confuſa eſt mater veſtra nimis, & adæquata pulveri, quæ genuit vos : ecce noviſſima erit in gentibus, deſerta, invia, & arens.

13. Ab ira Domini non habitabitur, ſed redigetur tota in ſolitudinem : omnis, qui tranſibit per Babylonem, ſtupebit, & ſibilabit ſuper univerſis plagis ejus.

14. Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui tenditis arcum ; debellate eam, non parcatis jaculis : quia Domino peccavit.

15. Clamate adversùs eam, ubique dedit manum, ceciderunt fundamenta ejus, deſtructi ſunt muri ejus, quoniam ultio Domini eſt : ultionem accipite de ea ; ſicut fecit, facite ei.

16. Diſperdite ſatorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore meſſis : à facie gladii columbæ unuſquiſque ad populum ſuum convertetur, & ſinguli ad terram ſuam fugient.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Hieron. in Iſai. 56. col. 411. f. 412. a. 17. Ovis errans Iſraël, leones ejecerunt eam : primus devoravit eam rex Aſſur : & noviſſimus confringet oſſa illius rex Babylonis.	17. Grex diſperſus Iſraël, leones ejecerunt eum : primus comedit eum rex Aſſur : iſte noviſſimus exoſſavit eum Nabuchodonoſor rex Babylonis.

Vulgata nova.

18. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël : Ecce ego viſitabo regem Babylonis, & terram ejus, ſicut viſitavi regem Aſſur :

19. & reducam Iſraël ad habitaculum ſuum : & paſcetur Carmelum & Baſan, & in monte Ephraim & Galaad ſaturabitur anima ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 17. Græc. loco duplicis *eam*, hab. αὐτὸν, *eum*, per relat. ad *Iſraël ;* ſubinde pro *devoravit*, ponit ἔφαγε, *co-*

VULGATA NOVA.

20. In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus, quæretur iniquitas Israël, & non erit; & peccatum Juda, & non invenietur: quoniam propitius ero eis, quos reliquero.

VERSIO ANTIQUA.

20..... in tempore illo, dicit Dominus, quæretur iniquitas in Israël, & non erit; & peccatum in Juda, & non invenietur..... *Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 531. d.*

VULGATA NOVA.

21. Super terram dominantium ascende, & super habitatores ejus visita, dissipa, & interfice quæ post eos sunt, ait Dominus: & fac juxta omnia quæ præcepi tibi.

22. Vox belli in terra, & contritio magna.

VULGATA NOVA.

23. Quomodo confractus est, & contritus malleus universæ terræ? quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus?

VERSIO ANTIQUA.

23..... contritus est malleus universæ terræ..... *S. Paulin. ep. 32. p. 214. b.*

VULGATA NOVA.

24. Illaqueavi te, & capta es Babylon, & nesciebas: inventa es & apprehensa: quoniam Dominum provocasti.

25. Aperuit Dominus thesaurum suum, & protulit vasa iræ suæ: quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldæorum.

26. Venite ad eam ab extremis finibus, aperite ut exeant qui conculcent eam: tollite de via lapides, & redigite in acervos, & interficite eam: nec sit quidquam reliquum.

27. Dissipate universos fortes ejus, descendant in occisionem: væ eis, quia venit dies eorum, tempus visitationis eorum.

28. Vox fugientium, & eorum qui evaserunt de terra Babylonis, ut annuntient in Sion ultionem Domini Dei nostri, ultionem templi ejus.

29. Annuntiate in Babylonem plurimis, omnibus qui tendunt arcum: consistite adversùs eam per gyrum, & nullus evadat: reddite ei secundùm opus suum: juxta omnia quæ fecit, facite illi: quia contra Dominum erecta est, adversùm sanctum Israël.

30. Idcirco cadent juvenes ejus in plateis ejus: & omnes viri bellatores ejus conticescent in die illa, ait Dominus.

31. Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituum: quia venit dies tuus, tempus visitationis tuæ.

32. Et cadet superbus, & corruet, & non erit qui suscitet eum: & succendam ignem in urbibus ejus, & devorabit omnia in circuitu ejus.

33. Hæc dicit Dominus exercituum: Calumniam sustinent filii Israël, & filii Juda simul: omnes, qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos.

34. Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen ejus, judicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, & commoveat habitatores Babylonis.

35. Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes ejus.

36. Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt.

37. Gladius ad equos ejus, & ad currus ejus, & ad omne vulgus, quod est in medio ejus: & erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros ejus, qui diripientur.

38. Siccitas super aquas ejus erit, & arescent: quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur.

39. Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis: & habitabunt in ea struthiones: & non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec extruetur usque ad generationem & generationem.

40. Sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrham, & vicinas ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. *Genes. 19. 24.*

41. Ecce populus venit ab Aquilone, & gens magna, & reges multi consurgent à finibus terræ.

42. Arcum & scutum apprehendent: crudeles sunt & immisericordes: vox eorum quasi mare sonabit: & super equos ascendent, sicut vir paratus ad prælium contra te filia Babylon.

43. Audivit rex Babylonis famam eorum, & dissolutæ sunt manus ejus: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem.

44. Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subitò currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem præponam ei? quis est enim similis mei? & quis sustinebit me? & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? *Sup. 49. 19.* *Job 41. 1.*

45. Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversùm Babylonem; & cogitationes ejus, quas cogitavit super terram Chaldæorum: Nisi detraxerint eos parvuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.

46. A voce captivitatis Babylonis commota est terra, & clamor inter gentes auditus est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

medit; extremòque, καὶ οὗτος ὕστερον τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, *& hic posteriùs ossa ejus rex Babylonis*; cæt. similia.

℣. 20. Græc...... ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ζητήσουσι τὴν ἀδικίαν Ἰσραὴλ, καὶ οὐχ ὑπάρξει· καὶ τὰς ἁμαρτίας Ἰούδα, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῶσιν· *in tempore illo quærent iniquitatem Israël, & non erit; & peccata Judæ, & non invenientur.*

℣. 23. Itidem Cassiod. in Ps. 97. p. 328. a. unà cum Græco.

CAPUT LI.*

* Græc. XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. HÆc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super Babylonem & super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem.

2. Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabunt eam & demolientur terram ejus: quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus.

3. Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascendat loricatus, nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem militiam ejus.

4. Et cadent interfecti in terra Chaldæorum, & vulnerati in regionibus ejus.

5. Quoniam non fuit viduatus Israël & Juda à Deo suo Domino exercituum: terra autem eorum repleta est delicto à sancto Israël.

Versio antiqua.

Hieron. ep. apol. pro lib. cont. Jovin. to. 4. 227.

6. Fugite de medio Babylonis, & servate unusquisque animam suam.....

Ambros. in Psal. 118. col. 1233. c. Idem de Elia, c. 15. col. 552. e. Idem l. de Jos. c. 3. col. 489. b.

7. Calix aureus Babylon in manu Domini, à quo inebriatæ sunt gentes : à vino ejus biberunt omnes gentes, ideo commotæ sunt.

8. Et subitò cecidit Babylon, & contrita est..... accipite resinam corruptioni ejus, si quomodo sanabitur.

Hieron. in Eccles. to. 2. 755. a.

9. Curavimus Babyloniam, & sanata non est : relinquamus eam, & abeat unusquisque in terram suam.....

Vulgata nova.

6. Fugite de medio Babylonis, & salvet unusquisque animam suam : nolite tacere super iniquitatem ejus : quoniam tempus ultionis est à Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei.

7. Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram : de vino ejus biberunt gentes, & ideo commotæ sunt.

8. Subitò cecidit Babylon, & contrita est : ululate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si fortè sanetur. *Isai. 21. 9. Apocal. 14. 8.*

9. Curavimus Babylonem, & non est sanata : derelinquamus eam, & eamus unusquisque in terram suam : quoniam pervenit usque ad cœlos judicium ejus, & elevatum est usque ad nubes.

Vulgata nova.

10. Protulit Dominus justitias nostras : venite, & narremus in Sion opus Domini Dei nostri.

11 Acuite sagittas, implete pharetras : suscitavit Dominus spiritum regum Medorum : & contra Babylonem mens ejus est ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui.

12. Super muros Babylonis levate signum, augete custodiam : levate custodes, præparate insidias : quia cogitavit Dominus, & fecit quæcunque locutus est contra habitatores Babylonis.

13. Quæ habitas super aquas multas, locuples in thesauris, venit finis tuus pedalis præcisionis tuæ.

14. Juravit Dominus exercituum per animam suam : Quoniam replebo te hominibus quasi brucho, & super te celeuma cantabitur. *Amos 6. 8.*

Versio antiqua.

Cypr. l. 3. Testim. p. 322. a.

15. Dominus, qui fecit cœlum & terram in virtute, correxit orbem terræ, in sua prudentia extendit cœlum,

16. & multitudinem aquarum in cœlo : perduxit nubes ab extremo terræ, fulgura in nubibus : & ejecit ventos de thesauris suis.

17. Infatuatus est omnis homo ab scientia sua : confusus est omnis artifex in sculptilibus suis : quia falsum conflavit, non est spiritus in illis.

18. Vacuata sunt opera inclusa, in tempore conspectionis illorum peribunt.

Vulgata nova.

15. Qui fecit terram in fortitudine sua, præparavit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cœlos. *Genes. 1. 1.*

16. Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cœlo : qui levat nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit : & produxit ventum de thesauris suis.

17. Stultus factus est omnis homo à scientia : confusus est omnis conflator in sculptili : quia mendax est conflatio eorum, nec est spiritus in eis.

18. Vana sunt opera, & risu digna, in tempore visitationis suæ peribunt.

Vulgata nova.

19. Non sicut hæc, pars Jacob : quia qui fecit omnia ipse est, & Israël sceptrum hæreditatis ejus : Dominus exercituum nomen ejus.

20. Collidis tu mihi vasa belli, & ego collidam in te gentes, & disperdam in te regna :

21. & collidam in te equum & equitem ejus : & collidam in te currum & ascensorem ejus :

22. & collidam in te virum & mulierem : & collidam in te senem & puerum : & collidam in te juvenem & virginem :

23. & collidam in te pastorem & gregem ejus : & collidam in te agricolam & jugales ejus : & collidam in te duces & magistratus.

24. Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldææ omne malum suum, quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus.

Versio antiqua.

Ambros. in Luc. 17. p. 1477. e.

25. Ecce ego ad te mons corrupte, qui corrumpis omnem terram.....

Vulgata nova.

25. Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram : & extendam manum meam super te, & evolvam te de petris, & dabo te in montem combustionis.

Vulgata nova.

26. Et non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris, ait Dominus.

27. Levate signum in terra : clangite buccina in

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Ita Græcè, verbum pro verbo.

℣. 7. Ad verbum è Græco, præter seqq. *à quo inebriatæ sunt gentes*, pro quibus, μεθύσκον πᾶσαν τὴν γῆν, *inebrians omnem terram*; deest etiam vox *omnes* ante seq. *gentes*.

℣. 8. Eadem sunt in Græco, verbum pro verbo.

℣. 9. Hieron. in Eccles. to. 2. 755. a. *Curavimus Babylonem, & non est curata* : & in Ezech. 47. col. 1058. c. *Curavimus Babylonem, & non est sanata : relinquamus eam.* Sic etiam in Græco, nisi excipiatur verbum ἐγκαταλίπωμεν, *derelinquamus*; subinde, καὶ ἀπέλθωμεν, *& abeamus*, &c. ut in textu.

℣. 15. Tertul. l. cont. Hermog. p. 423. a. *Deus faciens terram in valentia sua, parans orbem in intelligentia sua, & suo sensu extendit cœlos.* Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 730. b. *Dominus, qui fecit terram in virtute sua magna, & erexit orbem in sapientia, & prudentia sua extendit cœlum.* Græc. Κύριος ποιῶν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ἑτοιμάζων οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῇ συνέσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν· *Dominus faciens terram in fortitudine sua, parans orbem in sapientia sua, in intellectu suo extendit cœlum.*

℣. 16. Græc. Εἰς φωνὴν ἔθετο ἦχος ὕδατος ἐν οὐρανῷ· καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε· καὶ ἐξήγαγε φῶς ἐκ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ. *Ad vocem posuit sonum aquæ in cœlo : & eduxit nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit : & eduxit lumen de thesauris suis.* Similiter habet Vigil. Tapf. ubi sup. *& posuit sonum aquæ in cœlo.*

℣. 17. Similiter in Græco, paucis mutatis; nempe deest *sua*, post *scientia*; subinde loco *artifex*, est χρυσοχόος, *aurifex*; mox ἀπὸ, *ab*, pro *in*; & inf. ψευδῆ ἐχώνευσαν, *falsa conflaverunt*, pro *falsum conflavit*.

℣. 18. Græc. Μάταιά ἐστιν ἔργα μεμωκημένα, &c. *Vana sunt opera ridicula*, &c. ut in textu.

℣. 25. Sic iterum Ambros. l. 3. de fide, to. 2. 517. e. *Ecce ego ad te mons corrupte.* Græc. Ἰδοὺ ἐγὼ πρὸς σὲ τὸ ὄρος τὸ διεφθαρμένον, &c. ut in Lat. sup.

gentibus, sanctificate super eam gentes : annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, & Ascenez : numerate contra eam Taphsar, adducite equum quasi bruchum aculeatum.

28. Sanctificate contra eam gentes, reges Mediæ, duces ejus, & universos magistratus ejus, cunctamque terram potestatis ejus.

29. Et commovebitur terra, & conturbabitur : quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini, ut ponat terram Babylonis desertam & inhabitabilem.

30. Cessaverunt fortes Babylonis à prælio, habitaverunt in præsidiis : devoratum est robur eorum, & facti sunt quasi mulieres : incensa sunt tabernacula ejus, contriti sunt vectes ejus.

31. Currens obviam currenti veniet : & nuncius obvius nuncianti : ut annuntiet regi Babylonis, quia capta est civitas ejus à summo usque ad summum :

32. & vada præoccupata sunt, & paludes incensæ sunt igni, & viri bellatores conturbati sunt.

33. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël : Filia Babylonis quasi area, tempus trituræ ejus : adhuc modicum, & veniet tempus messionis ejus.

34. Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis : reddidit me quasi vas inane, absorbuit me quasi draco, replevit ventrem suum teneritudine mea, & ejecit me.

35. Iniquitas adversùm me, & caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion : & sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Jerusalem.

36. Propterea hæc dicit Dominus : Ecce ego judicabo causam tuam, & ulciscar ultionem tuam, & desertum faciam mare ejus, & siccabo venam ejus.

37. Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor, & sibilus, eò quòd non sit habitator.

38. Simul ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum.

39. In calore eorum ponam potus eorum, & inebriabo eos, ut sopiantur, & dormiant somnum sempiternum, & non consurgant, dicit Dominus.

40. Deducam eos quasi agnos ad victimam, & quasi arietes cum hœdis.

41. Quomodo capta est Sesach, & comprehensa est inclyta universæ terræ ? quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes ?

42. Ascendit super Babylonem mare, multitudine fluctuum ejus operta est.

43. Factæ sunt civitates ejus in stuporem, terra inhabitabilis & deserta, terra in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis.

44. Et visitabo super Bel in Babylone, & ejiciam quod absorbuerat de ore ejus, & non confluent ad eum ultra gentes, siquidem & murus Babylonis corruet.

45. Egredimini de medio ejus populus meus : ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini.

46. Et ne fortè mollescat cor vestrum, & timeatis auditum, qui audietur in terra : & veniet in anno auditio, & post hunc annum auditio ; & iniquitas in terra, & dominator super dominatorem.

47. Propterea ecce dies veniunt, & visitabo super sculptilia Babylonis : & omnis terra ejus confundetur, & universi interfecti ejus cadent in medio ejus.

48. Et laudabunt super Babylonem cœli & terra, & omnia quæ in eis sunt : quia ab Aquilone venient ei prædones, ait Dominus.

49. Et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israël : sic de Babylone cadent occisi in universa terra.

50. Qui fugistis gladium, venite, nolite stare : recordamini procul Domini, & Jerusalem ascendat super cor vestrum.

51. Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium : operuit ignominia facies nostras : quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini.

52. Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus : & visitabo super sculptilia ejus, & in omni terra ejus mugiet vulneratus.

53. Si ascenderit Babylon in cœlum, & firmaverit in excelso robur suum : à me venient vastatores ejus, ait Dominus.

54. Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chaldæorum :

55. quoniam vastavit Dominus Babylonem, & perdidit ex ea vocem magnam : & sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ : dedit sonitum vox eorum :

56. Quia venit super eam, id est super Babylonem, prædo, & apprehensi sunt fortes ejus, & emarcuit arcus eorum, quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.

57. Et inebriabo principes ejus, & sapientes ejus, & duces ejus, & magistratus ejus, & fortes ejus : & dormient somnum sempiternum, & non expergiscentur, ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

58. Hæc dicit Dominus exercituum : Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, & portæ ejus excelsæ igni comburentur, & labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt, & disperibunt.

59. Verbum, quod præcepit Jeremias propheta, Saraiæ filio Neriæ filii Maasiæ, cùm pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto regni ejus : Saraias autem erat princeps prophetiæ.

60. Et scripsit Jeremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem, in libro uno : omnia verba hæc, quæ scripta sunt contra Babylonem.

61. Et dixit Jeremias ad Saraiam : Cùm veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc,

62. dices : Domine tu locutus es contra locum istum ut disperderes eum : ne sit qui in eo habitet ab homine usque ad pecus, & ut sit perpetua solitudo.

63. Cùmque compleveris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & projicies illum in medium Euphraten :

64. & dices : Sic submergetur Babylon, & non consurget à facie afflictionis, quam ego adduco super eam, & dissolvetur. Hucusque verba Jeremiæ.

---

*CAPUT LII.

VULGATA NOVA.

1. FIlius viginti & unius anni erat Sedecias cùm regnare cœpisset : & undecim annis regnavit
4. Reg. 24. 18. 2. Par. 36. 11. in Jerusalem, & nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ de Lobna.

2. Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Joakim.

3. Quoniam furor Domini erat in Jerusalem & in Juda, usquequo projiceret eos à facie sua : & recessit Sedecias à rege Babylonis.

4. Factum est autem in anno nono regni ejus, in 4. Reg. 25. 1. Sup. 39. 1.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* De hoc ultimo capite 52. id ambigitur inter eruditos, num verè sit Jeremiæ, an non magis alterius cujusdam scribæ, v. g. Esdræ, vel etiam Baruch notarii Jeremiæ : ratio dubitandi triplex : 1°. quòd in Vulgata caput proximè antecedens his claudatur verbis : *Huc usque verba Jeremiæ* : 2°. quòd seq. caput 52. totidem pene verbis legatur sup. libro IV. Regum, scilicet à versu 18. capitis 24. ad finem usque capitis 25. idque tam in Vulgata nostra, quàm in editione LXX. 3°. denique quòd in Mss. pluribus initium libri Baruch non ducatur quidem ab his Vulgatæ verbis : *Et hæc verba libri, quæ scripsit Baruch*, &c. sed à versu duodecimo capitis 52. Jeremiæ, hoc præmisso

VULGATA NOVA.

menſe decimo, decima menſis : Venit Nabuchodonoſor rex Babylonis, ipſe & omnis exercitus ejus, adversùs Jeruſalem, & obſederunt eam, & ædificaverunt contra eam munitiones in circuitu.

5. Et fuit civitas obſeſſa uſque ad undecimum annum regis Sedeciæ.

6. Menſe autem quarto, nona menſis, obtinuit fames civitatem : & non erant alimenta populo terræ.

7. Et dirupta eſt civitas, & omnes viri bellatores ejus fugerunt, exieruntque de civitate nocte per viam portæ, quæ eſt inter duos muros, & ducit ad hortum regis (Chaldæis obſidentibus urbem in gyro) & abierunt per viam, quæ ducit in eremum.

8. Perſecutus eſt autem Chaldæorum exercitus regem : & apprehenderunt Sedeciam in deſerto, quod eſt juxta Jericho : & omnis comitatus ejus diffugit ab eo.

9. Cùmque comprehendiſſent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ eſt in terra Emath : & locutus eſt ad eum judicia.

10. Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis ejus : ſed & omnes principes Juda occidit in Reblatha.

11. Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & poſuit eum in domo carceris uſque ad diem mortis ejus.

12. In menſe autem quinto, decima menſis, ipſe eſt annus nonus decimus Nabuchodonoſor regis Babylonis : venit Nabuzardan princeps militiæ, qui ſtabat coram rege Babylonis in Jeruſalem.

12. *& ſeqq. Vide Not.*

13. Et incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos Jeruſalem, & omnem domum magnam igni combuſſit.

14. Et totum murum Jeruſalem per circuitum deſtruxit, cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum magiſtro militiæ.

15. De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo, quod remanſerat in civitate, & de perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis, & cæteros de multitudine, tranſtulit Nabuzardan princeps militiæ.

16. De pauperibus verò terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ vinitores, & agricolas.

17. Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini, & baſes, & mare æneum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & tulerunt omne æs eorum in Babylonem.

18. Et lebetes, & creagras, & pſalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vaſa ærea, quæ in miniſterio fuerant, tulerunt : &

19. hydrias, & thymiamateria, & urceos, & pelves, & candelabra, & mortaria, & cyathos : quotquot aurea, aurea ; & quotquot argentea, argentea ; tulit magiſter militiæ :

20. & columnas duas, & mare unum, & vitulos duodecim æreos, qui erant ſub baſibus, quas fecerat rex Salomon in domo Domini : non erat pondus æris omnium horum vaſorum.

21. De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna una, & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam : porro groſſitudo ejus quatuor digitorum, & intrinſecus cava erat.

22. Et capitella ſuper utramque ærea : altitudo capitelli unius quinque cubitorum : & retiacula, & malogranata ſuper coronam in circuitu, omnia ærea. Similiter columnæ ſecundæ, & malogranata.

23. Et fuerunt malogranata nonaginta ſex dependentia : & omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur.

24. Et tulit magiſter militiæ Saraiam ſacerdotem primum, & Sophoniam ſacerdotem ſecundum, & tres cuſtodes veſtibuli.

25. Et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat præpoſitus ſuper viros bellatores : & ſeptem viros de his, qui videbant faciem regis, qui inventi ſunt in civitate : & ſcribam principem militum, qui probabat tyrones : & ſexaginta viros de populo terræ, qui inventi ſunt in medio civitatis.

26. Tulit autem eos Nabuzardan magiſter militiæ, & duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha.

27. Et percuſſit eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath : & translatus eſt Juda de terra ſua.

28. Iſte eſt populus, quem tranſtulit Nabuchodonoſor : In anno ſeptimo, Judæos tria millia, & viginti tres :

29. In anno octavo decimo Nabuchodonoſor, de Jeruſalem animas octingentas triginta duas :

30. In anno vigeſimo tertio Nabuchodonoſor, tranſtulit Nabuzardan magiſter militiæ animas Judæorum ſeptingentas quadraginta quinque : omnes ergo animæ, quatuor millia ſexcentæ.

31. Et factum eſt in trigeſimo ſeptimo anno tranſmigrationis Joachin regis Juda, duodecimo menſe, vigeſima quinta menſis, elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipſo anno regni ſui, caput Joachin regis Juda, & eduxit eum de domo carceris.

32. Et locutus eſt cum eo bona, & poſuit thronum ejus ſuper thronos regum, qui erant poſt ſe in Babylone.

33. Et mutavit veſtimenta carceris ejus, & comedebat panem coram eo ſemper cunctis diebus vitæ ſuæ :

34. & cibaria ejus, cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis, ſtatuta per ſingulos dies, uſque ad diem mortis ſuæ, cunctis diebus vitæ ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

titulo : *Incipit liber Baruch notarii Jeremiæ.* Non diſſimulabo tamen in iiſdem Mſs. ſaltem potioribus, caput 52. Jeremiæ integrum ſuo ordine legi, ut in Vulg. initio verò libri Baruch, duodecim tantùm verſus ejuſdem capitis reponi, nimirum à ℣. 12. ad ℣. 34. quamvis in capite 52. Jeremiæ, ab eodem ℣. 12. ad finem uſque ejuſdem capitis numerentur ℣℣. 23. Unde fit ut exordium ſupra dictum libri Baruch in his codd. Mſs. veluti ſumma ſit capitis 52. Jer. juxta Vulg. cùm ſcilicet de poſterioribus ejuſdem verſibus 23. multa deſint, maximè verò ℣℣. 15. 18. 19. 20. 21. 22. 23. item 28. 29. 30. & 34. ut videbitur infra ad ℣. 12. hujus capitis.

℣. 12. & ſeqq. Huc revocamus ea quæ in pluribus Mſs. leguntur infra initio ipſo libri Baruch, maximè cùm in uno, videlicet Corb. n. 2. ann. 800. idem liber Baruch proximè ſequatur caput 52. Jeremiæ, præponaturque Threnis, ſive Lamentationibus ejuſdem Prophetæ. Eundem quoque locum Baruch obtinet in edit. LXX. Pariſienſi cum notis Nobilii, anni 1628. Prædicta autem tota ſatis reſpondent iis quæ leguntur in Vulg. hoc præſ. capite 52. à ℣. 12. ad ℣. 34. nonnullis tamen verſibus aut breviatis aut reſectis, quorum etiam quatuor (15. 28. 29. 30.) deſunt in Græco. En illa, quomodo ſe habent in præd. Mſs. variis : ℣. 12. *Et factum eſt in quinto anno, decimâ menſis, venit Nabuzardan princeps coquorum, qui ſtabat ante faciem regis Babyloniæ in Jeruſalem.* 13. *Et ſuccendit ædem Domini, & domum regis, & omnes domos civitatis magnas ſuccendit igne.* 14. *Et murum Jeruſalem in circuitu demolitus eſt exercitus Chaldæorum, cum Nabuzardan principe coquorum.* 16. *Et reſiduum populi reliquit princeps coquorum, vinearum cultores.* 17.....23. (ſummatim) *Et omne æs, argentum, & aurum, & omnem ſupellectilem civitatis Jeruſalem, quidquid fuit, tranſtulit princeps coquorum.* 24. *Summum autem ſacerdotem, & ſacerdotem ſecundum, & cuſtodes viæ :* 25. *& ſpadonem unum, qui erat præpoſitus viris bellatoribus : & ſeptem viros nominatos, qui ſunt ad faciem regis, qui inventi ſunt in civitate : & ſcribam virtutum, qui ſcribatum adminiſtrabat populo terræ,* 26. *adduxit Nabuzardan ad regem.* 27. *Et interfecit eos rex Babylonis in Deblatha in terra Emath.* 31. *Et factum eſt in trigeſimo octavo anno tranſmigrationis Joachim regis Judæ, elevavit caput ejus Evilmerodach rex Babylonis, & eduxit eum*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

de carcere. 32. 33. *Et mutavit veſtimenta ejus, & poſuit thronum ejus ſuper omnes Judæos, qui erant in Babylonia. & manducabat panem ſemper ante faciem ejus, omnibus diebus vitæ ſuæ.* Græcè pariter cap. 52. Jer. hæc leguntur à ℣. 12. Καὶ ἐν μηνὶ πέμπτῳ, δεκάτῃ τοῦ μηνὸς, ἦλθε Ναβουζαρδὰν ὁ ἀρχιμάγειρος, ἑστηκὼς κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος εἰς Ἱερουσαλήμ. 13. Καὶ ἐνέπρησε τὸν οἶκον Κυρίου, ϗ τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως, ϗ πάσας τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, ϗ πᾶσαν οἰκίαν μεγάλην ἐνέπρησεν ἐν πυρί. 14. Καὶ πᾶν τεῖχος Ἱερουσαλὴμ κύκλῳ καθεῖλεν ἡ δύναμις τῶν Χαλδαίων, ἡ μετὰ τοῦ ἀρχιμαγείρου. Tum proximè : 16. Καὶ τοὺς καταλοίπους τοῦ λαοῦ κατέλιπεν ὁ ἀρχιμάγειρος εἰς ἀμπελουργοὺς, ϗ εἰς γεωργούς. 17. Καὶ τοὺς στύλους τοὺς χαλκοῦς, &c. ſingulatim ut in Vulg. uſque ad ℣. 24. nonnullis mutatis. Tum ſequitur : ℣. 24. Καὶ ἔλαβεν ὁ ἀρχιμάγειρος τὸν ἱερέα τὸν πρῶτον, ϗ τὸν ἱερέα τὸν δευτεροῦντα, ϗ τοὺς τρεῖς τοὺς φυλάττοντας τὴν ὁδόν· 25. ϗ εὐνοῦχον ἕνα, ὃς ἦν ἐπιστάτης τῶν ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν· ϗ ἑπτὰ ἄνδρας ὀνομαστοὺς, τοὺς ἐν προσώπῳ τοῦ βασιλέως, τοὺς εὑρεθέντας ἐν τῇ πόλει· ϗ τὸν γραμματέα τῶν δυνάμεων, τὸν γραμματεύοντα τῷ λαῷ τῆς γῆς· ϗ ἑξήκοντα ἀνθρώπους ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς γῆς, τοὺς εὑρεθέντας ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. 26. Καὶ ἔλαβεν αὐτοὺς Ναβουζαρδὰν ὁ ἀρχιμάγειρος τοῦ Βασιλέως, ϗ ἤγαγεν αὐτοὺς πρὸς βασιλέα Βαβυλῶνος εἰς Δεβλαθά. 27. Καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἐν Δεβλαθὰ ἐν γῇ Αἰμάθ. Mox ut in Lat. ſup. ℣. 31. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ τριακοστῷ ϗ ἑβδόμῳ ἔτει ἀποικισθέντος τοῦ Ἰωακεὶμ βασιλέως Ἰούδα, ἐν τῷ δωδεκάτῳ μηνὶ, ἐν τῇ τετράδι ϗ εἰκάδι τοῦ μηνὸς, ἔλαβεν Οὐλαιμαδάχαρ βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἐν τῷ ἐνιαυτῷ, ᾧ ἐβασίλευσε, τὴν κεφαλὴν Ἰωακεὶμ βασιλέως Ἰούδα, ϗ ἔκειρεν αὐτὸν, ϗ ἐξήγαγεν αὐτὸν ἐξ οἰκίας, ἧς ἐφυλάσσετο. 32. Καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ χρηστὰ, ϗ ἔδωκε τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπάνω τῶν βασιλέων, τῶν μετ᾽ αὐτοῦ ἐν Βαβυλῶνι. 33. Καὶ ἤλλαξε τὴν στολὴν τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, ϗ ἤσθιεν ἄρτον διαπαντὸς κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας, ἃς ἔζησε. i. e. ℣. 12. *Et in menſe quinto, decimâ menſis, venit Nabuzardan princeps coquorum, qui ſtabat ante faciem regis Babylonis in Jeruſalem.* 13. *Et incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos civitatis, & omnem domum magnam incendit in igne.* 14. *Et omnem murum Jeruſalem in circuitu deſtruxit virtus Chaldæorum, quæ cum principe coquorum.* 16. *Et reliquos de populo reliquit princeps coquorum in vinearum, & agrorum cultores.* 17. *Et columnas æneas.....* ...24. *Et tulit princeps coquorum ſacerdotem primum, & ſacerdotem ſecundum, & tres illos, qui cuſtodiebant viam :* 25. *& eunuchum unum, qui erat præfectus virorum bellatorum : & ſeptem viros nominatos, qui in facie regis, inventos in civitate : & ſcribam virtutum ſcribentem populo terræ : & ſexaginta homines de populo terræ, inventos in medio civitatis.* 26. *Et tulit eos Nabuzardan princeps coquorum regis, & duxit eos ad regem Babylonis in Deblatha.* 27. *Et percuſſit eos rex Babylonis in Deblatha in terra Æmath.* 31. *Et factum eſt in trigeſimo & ſeptimo anno tranſmigrationis Joacim regis Juda, in duodecimo menſe, in vigeſima quarta menſis, accepit Ulæmadachar rex Babylonis in anno, quo regnum adiit, caput Joacim regis Juda, & totondit eum, & eduxit eum de domo, in qua cuſtodiebatur.* 32. *Et locutus eſt ei bona, & dedit thronum ejus ſuper reges, qui ſecum in Babylone.* 33. *Et mutavit ſtolam carceris ejus, & comedebat panem ſemper ante faciem ejus cunctis diebus, quibus vixit.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

JEREMIAS.

CAP. I. ℣. 14. Ab Aquilone pandetur malum. *Voci* malum *non addas* omne.

℣. 18. Et ſacerdotibus, & populo terræ. *Nec hîc omni voci* populo.

CAP. II. ℣. 37. Et nihil habebis proſperum in ea. *Correctores meritò addiderunt* in ea, *quod alii omittunt.*

CAP. III. ℣. 1. Tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te. *Addiderunt Correctores* τὸ & ego ſuſcipiam te, *ex plurimis libris manuſcriptis, quanquam Hebraïcè non legatur.*

℣. 2. Et vide ubi non proſtrata ſis. *Non eſt ſcribendum adverbium temporis* nunc, *pro negandi* non.

℣. 3. Quam ob rem prohibitæ ſunt ſtillæ pluviarum. *Non ſubſtituas* ſtellæ, *quod eſt ſidera, loco* ſtillæ, *quod eſt guttæ.*

CAP. IV. ℣. 1. Si reverteris Iſraël. *Præferendum eſt* reverteris, *ei quod in aliis libris eſt,* converteris.

℣. 3. Dominus viro Juda & Jeruſalem. *Non addas* habitatori *ante* Jeruſalem, *hoc quidem loco.*

℣. 8. Quia non eſt averſa ira furoris Domini à nobis. *Retinendum eſt pronomen primæ perſonæ* nobis, *non ſubſtituendum ſecundæ* vobis.

℣. 12. Et nunc ego loquar judicia mea cum eis. *Correctores judicarunt omittendam conjunctionem* ſed, *quam plerique omnes libri collocant inter* ego *&* loquar.

℣. 16. Dicite gentibus : Ecce auditum eſt. *Pro* dicite gentibus, *pleraque omnia manuſcripta legunt* concitate gentes.

℣. 31. Vox filiæ Sion intermorientis expandentiſque manus ſuas. *Retinendi ſunt genitivi ſingulares* intermorientis expandentiſque, *non ſupponendi accuſativi plurales, diſtracto priore vocabulo in duo,* inter morientes expandenteſque.

CAP. V. ℣. 8. Equi amatores. *Quod ſequitur in multis libris* in feminas, *Patres cenſuerunt ſuperfluere.*

℣. 25. Iniquitates veſtræ declinaverunt hæc, & peccata veſtra prohibuerunt bonum à vobis. *Pronomina ſecundæ perſonæ non ſunt mutanda in perſonam primam.*

CAP. VI. ℣. 26. Quia repentè veniet vaſtator ſuper nos. *Hîc è contrario non eſt pronomen primæ perſonæ* nos, *convertendum in ſecundæ* vos.

℣. 28. Æs & ferrum. *Non eſt præponendum adverbium ſimilitudinis* ut.

CAP. VII. ℣. 5. Quoniam ſi bene direxeritis vias veſtras. *Non ſcribas unicam vocem* benedixeritis, *pro duabus* bene direxeritis.

℣. 7. A ſæculo & uſque in ſæculum. *Non auferas conjunctionem* &.

℣. 24. Sed abierunt in voluntatibus. *Retinenda eſt vox* voluntatibus, *id eſt, deſideriis, non ſubſtituenda* voluptatibus, *mutatâ liquidâ* n *in mutam* p.

℣. 34. In deſolationem enim erit terra. *Accuſativus* deſolationem *non eſt commutandus cum ablativo.*

CAP. VIII. ℣. 1. Ejicient oſſa regum Juda. *Legendum eſt numero plurali* regum, *non ſingulari* regis.

CAP. IX. ℣. 2. Quia omnes adulteri ſunt, cœtus prævaricatorum. *Non interponas conjunctionem* &.

℣. 17. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël. *Alii libri omittunt* Deus Iſraël.

Ibidem. Et vocate lamentatrices, & veniant. *Non mutes poſterius* & *in* ut.

℣. 19. Quoniam dejecta ſunt tabernacula noſtra. *Legendum eſt* dejecta, *quod eſt, diruta, potiùs quàm* deſerta, *quod eſt, derelicta.*

℣. 25. Ecce dies veniunt. *Præſens præferendum eſt futuro* venient.

CAP. X. ℣. 18. Et tribulabo eos ita ut inveniantur. *Plerique libri interjiciunt* non *inter* ut *&* inveniantur, *ſed temerè.*

CAP. XI. ℣. 12. Et clamabunt ad deos quibus libant. *Malè plerique libri, pro* deos *nomine, ſcribunt* eos *pronomen.*

℣. 13. Et ſecundùm numerum viarum Jeruſalem. *Non addas pronomen* tuarum *nomini* viarum.

℣. 18. Tunc oſtendiſti mihi ſtudia eorum. *Cave commutes adverbium* tunc *cum pronomine* tu.

CAP. XIV. ℣. 14. Et divinationem & fraudulentiam. *Non eſt mutandum ſubſtantivum* fraudulentiam, *in adjectivum* fraudulentam, *omiſſa conjunctione, hoc modo :* Et divinationem fraudulentam.

℣. 18. Propheta quoque & ſacerdos. *Correctores emendarunt* quoque *pro* namque.

CAP. XVII. ℣. 9. Pravum eſt cor omnium & inſcrutabile. *Inſignis correctio, quâ vox* omnium, *poſita pro ſuper omnia, reſtituta eſt in locum vocis* hominis, *quæ vulgò legitur.*

CAP. XX. ℣. 17. Qui non me interfecit à vulva. *Non commutes relativum* qui *cum conjunctione* quia.

CAP. XXIII. ℣. 10. Quia adulteris repleta eſt terra. *Non mutes adjectivum* adulteris *in ſubſtantivum* adulteriis.

℣. 13. Prophetabant in Baal. *Non præponas* & *conjunctionem.*

℣. 14. Vidi ſimilitudinem adulterantium, & iter men-

dacii. *Pro genitivo participii* adulterantium, *quidam codices scribunt nominativum nominis* adulterium.

℣. 19. Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur. *Non est mutandum futurum in præsens* egreditur.

℣. 33. Dices ad eos: Vos estis onus. *Correctores clarè emendarunt*, Vos estis onus (*nam & LXX. ad hunc modum verterunt*) *pro eo quod multi codices legunt*, Ut quid vobis onus?

Cap. XXV. ℣. 20. Et Ascaloni & Gazæ. *Retinendus est dativus* Ascaloni, *non mutandus in genitivum.*

Cap. XXVI. ℣. 18. Et mons domus in excelsa silvarum. *Voci* domus *non addas* Domini.

℣. 19. Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras. *Pro* nos facimus, *alii scribunt* non faciamus; *sed minùs rectè.*

Cap. XXIX. ℣. 1. Et hæc sunt verba libri quem misit Jeremias. *Patres correxerunt* quem, *scilicet librum*, *pro eo quod alii minùs sincerè legunt* quæ, *sc. verba.*

℣. 15. Suscitavit nobis Dominus prophetas in Babylone. *Et hîc correxerunt* suscitavit *præterito tempore*, *pro futuro* suscitabit.

Cap. XXX. ℣. 7. Et ex ipso salvabitur. *Præstat legere neutro genere* ipso, *s. tempore*, *quod proximè præcedit*, *quàm feminino genere* ipsa *s. die.*

Cap. XXXI. ℣. 6. Custodes in monte Ephraim. *Quod quidam adjiciunt* in monte Samariæ, *superfluum est.*

℣. 8. Prægnans & pariens. *Non præponas* & *voci* prægnans.

℣. 9. Et in misericordia reducam eos. *Quidam libri*, *pro* misericordia, *legunt* precibus.

℣. 32. Quod pepigi cum patribus eorum. *Non mutes pronomen tertiæ personæ* eorum *in secundæ* vestris.

℣. 39. Et exibit ultra norma mensuræ. *Nominativus* norma *non est mutandus in accusativum* normam.

℣. 40. Et omnem vallem cadaverum & cineris. *Patres optimè emendarunt* cineris *casu genitivo numeri singularis*, *pro eo quod alii scribunt numero plurali* cineres.

Ibidem. Usque ad torrentem Cedron, & usque ad angulum portæ equorum orientalis. *Nequaquam postponendus est torrens Cedron portæ equorum*, *quod faciunt quidam libri.*

Cap. XXXII. ℣. 12. In oculis testium. *Hic non est præponenda conjunctio* &, *ut mox non est omittenda*, *ubi dicitur*, Et in oculis omnium Judæorum.

℣. 24. Et urbs data est in manus Chaldæorum. *Redundat quod quidam libri subjiciunt*, Et in manu regis Babylonis.

℣. 36. De qua vos dicitis quòd tradetur. *Melius est futurum indicativi* tradetur, *præsenti conjunctivi* tradatur.

Cap. XXXIII. ℣. 14. Ecce dies veniunt. *Hoc loco melius est præsens* veniunt, *quàm futurum* venient.

℣. 16. Et Jerusalem habitabit confidenter. *Cave ne pro nomine civitatis* Jerusalem, *supponas nomen decem tribuum* Israël, *quod non est hujus loci*, *sed suprà* 23. ℣. 6.

Cap. XXXVI. ℣. 13. Quæ audivit legente Baruch. *Pro* legente *ablativo absolutè posito*, *non est substituendus accusativus* legentem.

Cap. XXXVIII. ℣. 6. Et submiserunt Jeremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua. *Non præponas præpositionem* in, *nomini* funibus, *nec conjunctionem* &, *nomini* lacum, *accusativo mutato in ablativum*, *sublatoque eo quod sequitur* in quo: Et in lacu non erat aqua. *Prior enim lectio & certior & clarior est.*

℣. 11. Et antiqua quæ computruerant. *Adjectivo* antiqua *non addas substantivum* vestimenta.

Cap. XXXIX. ℣. 13. Et Nabusezban & Rabsares. *Prius nomen non est distrahendum in duo* Nabu & Sesban, *quod quidam faciunt: nec ultima illius littera est Zeta*, *sed* n *liquida.*

Cap. XL. ℣. 11. Et in filiis Ammon. *Non scribas* finibus, *quod est*, *terminis*, *pro* filiis.

Cap. XLI. ℣. 7. Ipse & viri qui erant cum eo. *Non mutes singulare* ipse *in plurale* ipsi.

Cap. XLII. ℣. 1. Et Jezonias filius Osaiæ. *Non est scribendum* Osiæ, *vel* Josiæ *pro* Osaiæ; *sicut nec infra* XLIII. ℣. 2. *ubi legitur*: Dixit Azarias filius Osaiæ.

Cap. XLIV. ℣. 1. Verbum quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos. *Plerique libri habent duplex* ad; *Correctores prius mutarunt in* per.

℣. 4. Abominationis hujuscemodi quam odivi. *Non omittas postrema hæc verba* quam odivi.

℣. 9. Et mala uxorum ejus. *Non mutes singulare* ejus *in plurale* eorum.

℣. 13. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti. *Non omittas præpositionem* super.

Cap. XLVI. ℣. 6. Non fugiat velox. *Alii libri habent futurum indicativi* fugiet.

Cap. XLVIII. ℣. 15. Et civitates ejus succiderunt. *Correctores emendarunt* succiderunt, *quod est*, *exciderunt*, *subverterunt*, *pro eo quod quidam legunt* succenderunt, *quidam* ascenderunt.

℣. 18. Quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas. *Præterita non sunt in futura mutanda*, ascendet, dissipabit.

℣. 34. A Segor usque ad Oronaim vitula conternante. *Casus sexti* vitula conternante, *haudquaquam mutandi sunt in quartos* vitulam conternantem: *sicut nec* conternante, *quod est*, *tertium annum agente*, *depravandum est*, *additâ* s *litterâ*, consternante. *Simile Isa.* 15. ℣. 5.

℣. 36. Propterea cor meum ad Moab quasi tibiæ resonabit. *Retinendus est numerus pluralis* tibiæ, *non substituendus singularis* tibia, *nec addendum nomen* æris.

℣. 45. Et flamma de medio Seon. *Cave ne scribas* Sion *arcem Jerosolymitanam*, *pro* Seon *rege Amorrhæorum.*

Sequitur: Et devorabit partem Moab. *Non mutes futurum in præteritum* devoravit.

Cap. XLIX. ℣. 2. Et erit in tumulum dissipata. *Patres correxerunt* tumulum, *quod est*, *colliculum*, *pro eo quod vulgò legitur*, *additâ* t *litterâ*, tumultum, *id est*, *turbam.*

℣. 6. Et post hæc reverti faciam captivos. *Voci* captivos *non præponas* fugientes &.

℣. 29. Formidinem in circuitu. *Non subjicias pronomen* ejus.

℣. 35. Et summam fortitudinem eorum. *Legendum est nomen* summam, *constans duplici* m *medio*, *non verbum* sumam, *futurum à sumo.*

Cap. L. ℣. 12. Deserta, invia, & arens. *Non præponas* & *conjunctionem voci* deserta.

℣. 19. Et pascetur Carmelum & Basan. *Scribendum est accusativo casu* Carmelum, *non nominativo*, Carmelus.

℣. 39. Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis. *Duplex mendum hinc sublatum est felicissimâ Romanorum Patrum diligentiâ; unum*, *quo pro* faunis, (*quod nomen est dæmonum silvestrium*, *apud Ethnicos*, *affinium Satyris*) *scribebatur* fatuis, *id est*, *stultis: alterum*, *quo legebatur* sicariis, *à sica*, *quod genus est gladii*, *pro* ficariis, *à ficu arbore*, *Faunis*, *credo*, *ut aliàs Mercurio*, *amata.*

℣. 42. Crudeles sunt & immisericordes. *Cave scribas contrarium* misericordes.

Cap. LI. ℣. 6. Quoniam tempus ultionis est à Domino. *Nomini* ultionis *non addas pronomen* ejus.

℣. 15. Præparavit orbem in sapientia sua. *Non præponas his verbis* & *conjunctionem.*

℣. 27. Clangite buccina in gentibus. *Pro* gentibus, *quod est*, *nationibus*, *nequaquam scribendum est* montibus.

℣. 52. Et visitabo super sculptilia ejus. *Pronomen* ejus *non est commutandum cum nomine* Babylonis.

℣. 58. Murus Babylonis ille latissimus. *Non est* latissimus, *quod est spatiosissimus*, *transpositis primis duabus litteris*, *commutandum cum* altissimus, *quod est*, *excelsissimus.*

Cap. LII. ℣. 20. Et vitulos duodecim æreos. *Non est omittenda conjunctio* &.

℣. 22. Et capitella super utramque ærea. *Non facilè mutandus est accusativus* utramque *in ablativum* utraque.

Ibidem. Similiter columnæ secundæ & malogranata. *Hæc verba Romani Correctores post alios addiderunt*, *quæ à multis libris omittuntur*, *de quibus legere licet Notationes nostras.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

JEREMIAS.

Cap. V. ℣. 13. Prophetæ fuerunt in ventum locuti. *Quædam MSS. omittunt participium* locuti, *consentaneè Hebræo & Græco.*

Cap. XXII. ℣. 10. Neque lugeatis super eum fletu: Plangite. *Videtur potiùs ita interpungendum*, *ut vox* fletu, *conjungatur cum* plangite.

Cap. XXXIII. ℣. 16. Et hoc est nomen quod vocabunt eum. *Non pauca MSS. legunt*: Et hoc est quod vocabit eam, *omissa voce* nomen, *dato verbo singulari* vocabit, & *pronomine feminino* eam, *similiter Hebræo: lege Notationes*, *si placet.*

THRENI,

ID EST,

LAMENTATIONES JEREMIÆ PROPHETÆ.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

* Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israël, & Jerusalem deserta est, sedit Jeremias propheta flens, & planxit lamentatione hac in Jerusalem, & amaro animo suspirans, & ejulans dixit:

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

ALEPH.

1. QUOMODO sedet sola civitas plena populo : facta est quasi vidua domina gentium : princeps provinciarum facta est sub tributo.

BETH.

Jer. 13. 17. 2. Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus : non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus : omnes amici ejus spreverunt eam, & facti sunt ei inimici.

VERSIO ANTIQUA.

ALEPH.

1. QUOMODO sedet sola civitas, quæ abundabat populis : facta est ut vidua, quæ multiplicata erat in nationibus : princeps in regionibus facta est in tributo. *Cassiod. in Ps. 78. p. 272. c.*

BETH.

2. Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ illius in maxillis ejus : non est qui eam consoletur ab omnibus qui diligunt eam : omnes qui amant illam, despexerunt eam..... *Ambr. l. de ob. Val. to. 2. 1175. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Similiter in Græco, detractis tamen vocibus nonnullis, nempe *propheta*, post *Jeremias*, & his sub fin. *amaro animo suspirans*, & *ejulans :* desunt pariter in Mss. duobus Lat. Sangerm. n. 9. & 12. sed in al. v. g. Sangerm. & Corb. 2. leguntur ut supra. Hæc autem præfatiuncula non reperitur in Hebræo, nec habetur in vetustioribus Mss. Versionis Hieronymianæ, maximè Regio, & Colbertino Aniciensi optimæ notæ : in Corb. autem n. 2. scripto tempore Caroli magni singulæ ejusdem præfat. lineæ obelis jugulantur, quæ manifestò indicant ascititium quoddam esse, quod è LXX. Interpretum versione irrepsit in hosce codices, & in Vulgata nostra servatum est de Lat. veteri.

℣. 1. Græcè, Πῶς ἐκάθισε, *Quomodo sedit ;* reliqua quadrant, nisi quòd habetur in fine, *εἰς φόρον*, *in tributum.* Similiter apud Hieron. in Isai. 52. col. 380. a. *Quomodo sedet sola civitas, quæ erat plena populis : facta est quasi vidua, quæ erat multiplicata in gentibus.* Gr. hîc & sup. *πεπληθυμμένη.*

℣. 2. Sic iterum legit Ambr. l. 2. de pœnit. to. 2. 427. a. hoc excepto, *nec est qui consoletur eam.* Ita quoque in Græco.

VULGATA NOVA.

GHIMEL.

3. Migravit Judas propter affliɛtionem, & multitudinem ſervitutis: habitavit inter gentes, nec invenit requiem: omnes perſecutores ejus apprehenderunt eam inter anguſtias.

VERSIO ANTIQUA.

DALETH.

Ambr. de ob. Val. to. 2. 1176. c. 4. Viæ Sion lugent..... ſacerdotes ejus ingemiſcunt: virgines ejus abduɛtæ, & ipſa indignatur intra ſe.

VULGATA NOVA.

DALETH.

4. Viæ Sion lugent, eò quòd non ſint qui veniant ad ſolemnitatem: omnes portæ ejus deſtruɛtæ: ſacerdotes ejus gementes: virgines ejus ſqualidæ, & ipſa oppreſſa amaritudine.

VULGATA NOVA.

HE.

5. Faɛti ſunt hoſtes ejus in capite, inimici ejus locupletati ſunt: quia Dominus locutus eſt ſuper eam propter multitudinem iniquitatum ejus: parvuli ejus duɛti ſunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

VAU.

6. Et egreſſus eſt à filia Sion omnis decor ejus: faɛti ſunt principes ejus velut arietes non invenientes paſcua: & abierunt abſque fortitudine ante faciem ſubſequentis.

ZAIN.

7. Recordata eſt Jeruſalem dierum affliɛtionis ſuæ, & prævaricationis omnium deſiderabilium ſuorum, quæ habuerat à diebus antiquis, cùm caderet populus ejus in manu hoſtili, & non eſſet auxiliator: viderunt eam hoſtes, & deriſerunt ſabbata ejus.

HETH.

8. Peccatum peccavit Jeruſalem, propterea inſtabilis faɛta eſt: omnes, qui glorificabant eam, ſpreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus: ipſa autem gemens converſa eſt retrorsùm.

VERSIO ANTIQUA.

TETH.

Ambroſ. in Pſal. 118. col. 1080. c. 9. Immunditia ejus ante pedes ejus, non fuit memor noviſſimorum ſuorum: & cecidit invalidè, non eſt qui conſoletur eam: vide Domine humilitatem ejus, quia magnificatus eſt inimicus.

IOD.

Ibid. 1086. d. 10. Manus ſuas extendit, qui tribulatur in omnia deſideria ejus: vidit enim gentes introeuntes in ſanɛtificationem ſuam, quibus mandaſti ne introirent in eccleſiam ejus.

CAPH.

Ibid. 1103. c. 11. Omnis populus ejus ingemiſcentes, quærentes panem: dederunt deſideria ſua in eſcam, ut reficiant animam: vide Domine & aſpice, quia faɛta eſt ſine honore.

VULGATA NOVA.

TETH.

9. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata eſt finis ſui: depoſita eſt vehementer, non habens conſolatorem: vide Domine affliɛtionem meam, quoniam ereɛtus eſt inimicus.

IOD.

10. Manum ſuam miſit hoſtis ad omnia deſiderabilia ejus: quia vidit gentes ingreſſas ſanɛtuarium ſuum, de quibus præceperas ne intrarent in eccleſiam tuam.

CAPH.

11. Omnis populus ejus gemens, & quærens panem: dederunt pretioſa quæque pro cibo ad refocillandam animam: vide Domine & conſidera, quoniam faɛta ſum vilis.

VULGATA NOVA.

LAMED.

12. O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus: quoniam vindemiavit me ut locutus eſt Dominus in die iræ furoris ſui.

VERSIO ANTIQUA.

MEM.

Ambroſ. in Pſal. 118. 1130. e. 13. Ex alto ſuo miſit ignem in oſſibus meis.....

VULGATA NOVA.

MEM.

13. De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudivit me: expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsùm: poſuit me deſolatam, tota die mœrore confeɛtam.

VULGATA NOVA.

NUN.

14. Vigilavit jugum iniquitatum mearum: in manu ejus convolutæ ſunt, & impoſitæ collo meo: infirmata eſt virtus mea: dedit me Dominus in manu, de qua non potero ſurgere.

VERSIO ANTIQUA.

SAMECH.

Ibid. 1158. c. 15. Abſtulit omnes fortes meos Dominus de medio mei: vocavit in me tempus, ut contereret in me eleɛtos meos: lacum calcavit Dominus virgini filiæ Judæ.

VULGATA NOVA.

SAMECH.

15. Abſtulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: vocavit adversùm me tempus, ut contereret eleɛtos meos: torcular calcavit Dominus virgini filiæ Juda.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Eadem leguntur Græcè, hoc ult. excepto, πικραινομένη ἐν ἑαυτῇ, *oppreſſa amaritudine in ſe*, pro *indignatur intra ſe*.

℣. 9. Græc. pro *cecidit invalidè*, hab. καταβιβάσεν ὑπέρογκα, Nobil. *fecit ſe deſcendere immensè*; item loco *humilitatem ejus*, ταπείνωσίν μου, *humiliationem meam*; cæt. ſimilia.

℣. 10. Græc. Χεῖρα αὐτοῦ ἐξεπέτασε θλίβων ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιθυμήματα αὐτῆς· εἶδε γὰρ ἔθνη εἰσελθόντα εἰς τὸ ἁγίασμα αὐτῆς, ἃ ἐνετείλω μὴ εἰσελθεῖν αὐτὰ εἰς ἐκκλησίαν σου. *Manum ſuam extendit tribulans ad omnia deſiderabilia ejus: vidit enim gentes ingreſſas in ſanɛtuarium ejus, quas præcepit non intrare eas in eccleſiam tuam.*

℣. 11. Rurſus Ambr. de ob. Val. col. 1175. c. *Omnis populus ejus ingemiſcentes.* Ita quoque Græc. habet, cum reliquis, niſi quòd loco *ut reficiant*, ponit τοῦ ἐπιστρέψαι, *ad revocandam*; & pro *aſpice*, ἐπίβλεψον, *reſpice*, *conſidera*.

℣. 13. Concordat Græc. ad verbum.

℣. 15. Hæc tota conveniunt cum Græco, detraɛto uno *in me*, poſt hoc, *ut contereret*, pro quo ult. τοῦ συντρίψαι, Nobil. *conterendi*.

Vulgata nova.

Ain.

Jer. 14. 17. 16. Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens aquas: quia longè factus est à me consolator, convertens animam meam: facti sunt filii mei perditi, quoniam invaluit inimicus.

Phe.

17. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam: mandavit Dominus adversùm Jacob in circuitu ejus hostes ejus: facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos.

Sade.

18. Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi: audite obsecro universi populi, & videte dolorem meum: virgines meæ, & juvenes mei abierunt in captivitatem.

Versio antiqua.

Ain.

16. In his ego fleo, oculi mei caligaverunt à fletu: quia elongavit à me qui me consolabatur..... *Ambr. l. 2. de pœnit. to. 2. 427. a.*

Phe.

17. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam..... *Idem in Ps. 118. col. 1124. d.*

Tsade.

18. Justus est Dominus, quia os ejus irritavit: audite omnes populi, & videte dolorem meum: virgines meæ, & juvenes mei abierunt in captivitatem. *Ibid. 1196. c. Idem de ob. Val. col. 1175. a.*

Vulgata nova.

Coph.

19. Vocavi amicos meos, & ipsi deceperunt me: sacerdotes mei, & senes mei in urbe consumpti sunt: quia quæsierunt cibum sibi ut refocillarent animam suam.

Vulgata nova.

Res.

20. Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus est venter meus: subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum: foris interficit gladius, & domi mors similis est.

Versio antiqua.

Res.

20. Vide Domine quia tribulor, venter meus turbatus est à fletu meo: conversum est cor meum in me..... à foris sine filiis fecit, & ab intus mors. *Ambr. l. 2. de pœnit. col. 427. b. Idem in Ps. 118. col. 1196. c.*

Vulgata nova.

Sin.

21. Audierunt quia ingemisco ego, & non est qui consoletur me: omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt, quoniam tu fecisti: adduxisti diem consolationis, & fient similes mei.

Thau.

22. Ingrediatur omne malum eorum coram te: & vindemia eos, sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas: multi enim gemitus mei, & cor meum mœrens.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 16. Sic est in Græco, præter seqq. ὁ ὀφθαλμός μου κατήγαγεν ὕδωρ, *oculus meus deduxit aquam*, loco *oculi mei caligaverunt à fletu*; ultimòque, ὁ παρακαλῶν με, *qui consoletur me*; sed Ambros. in Ps. 118. col. 1172. a. constanter hab. *In hoc ego fleo, oculi mei caligaverunt*, &c. ut supra: similiter de ob. Val. to. 2. 1174. c. 1175. a.

℣. 17. Græc. singulariter hab. χεῖρα αὐτῆς, *manum suam*; Ms. verò Alex. τὰς χεῖρας; ed. Compl. χεῖρας; cæt. ut supra.

℣. 18. Concinit Græc. nisi quòd hab. παρεπίκρανα, *irritavi*; additque δὴ, ad seq. *audite*. Idem Ambr. l. de laps. virg. col. 306. a. legit: *audite me omnes populi*, &c.

℣. 20. Græc. delet τὸ *à fletu meo*; subditque: καὶ ἡ καρδία μου ἐστράφη ἐν ἐμοὶ, ὅτι παραπικραίνουσα παρεπικράνθην· ἔξωθεν ἠτέκνωσέ με μάχαιρα, ὥσπερ θάνατος ἐν οἴκῳ· i. e. *& cor meum versum est in me, quia exacerbans exacerbata sum: foris orbavit me filiis gladius, sicut mors in domo*: priora verò ut in Lat. sup.

CAPUT II.

Vulgata nova.

Aleph.

1. Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: projecit de cœlo in terram inclytam Israël, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

Beth.

2. Præcipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Juda, & dejecit in terram: polluit regnum, & principes ejus.

Ghimel.

3. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israël; avertit retrorsùm dexteram suam à facie inimici: & succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro.

Daleth.

4. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis: & occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quasi ignem indignationem suam.

He.

5. Factus est Dominus velut inimicus: præcipitavit Israël, præcipitavit omnia mœnia ejus: dissipavit munitiones ejus, & replevit in filia Juda humiliatum & humiliatam.

Vau.

6. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum: oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, & sabbatum; & in opprobrium, & in indignationem furoris sui, regem, & sacerdotem.

Zain.

7. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solemni.

Heth.

8. Cogitavit Dominus dissipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum suum, & non avertit manum suam à perditione: luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.

Teth.

9. Defixæ sunt in terra portæ ejus: perdidit, & contrivit vectes ejus; regem ejus & principes ejus in gentibus: non est lex, & prophetæ ejus non invenerunt visionem à Domino.

VERSIO ANTIQUA.

IOD.

Ambr. l. 2. de pœnit. col. 427. b. c. 10. Sederunt in terra, tacuerunt seniores filiæ Sion: & imposuerunt terram super caput suum, præcinxerunt se cilicio, deduxerunt in terram principes, virgines Jerusalem,

CAPH.

11. Defecerunt in lacrymis oculi mei, caligaverunt, turbatus est venter meus: effusa est in terra gloria mea.....

VULGATA NOVA.

IOD.

10. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion: consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abjecerunt in terram capita sua virgines Jerusalem.

CAPH.

11. Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea: effusum est in terra jecur meum super contritione filiæ populi mei, cùm deficeret parvulus & lactens in plateis oppidi.

VULGATA NOVA.

LAMED.

12. Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum & vinum? cùm deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis: cùm exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

VERSIO ANTIQUA.

MEM.

Idem de ob. Val. col. 1182. d. 13. Quid testabor tibi? aut quid adsimilabo tibi, filia Jerusalem? quis salvam te faciet, & quis consolabitur te, virgo filia Sion? quia magna facta est super te contritio tua: quis sanabit te?

VULGATA NOVA.

MEM.

13. Cui comparabo te? vel cui assimilabo te, filia Jerusalem? cui exæquabo te, & consolabor te, virgo filia Sion? magna est enim velut mare contritio tua: quis medebitur tui?

VULGATA NOVA.

NUN.

14. Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas, & ejectiones.

VERSIO ANTIQUA.

SAMECH.

Idem in Ps. 118. col. 1158. e. 1160. 15. Tenuerunt super te manus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Jerusalem: Hæc est civitas, dicentes, corona gloriæ, & jucunditas universæ terræ?

AIN.

Ibid. 1184. f. 16. Aperuerunt in te os suum omnes inimici tui: sibilaverunt, fremuerunt dentibus, & dixerunt: Deglutivimus eam: tamen hæc est dies, quam sperabamus: invenimus eam, vidimus eam.

PHE.

Ibid. 1172. b. 17. Dominus quæ cogitavit, consummavit; verbum suum, quod mandavit à diebus antiquis: destruxit, & non pepercit, & lætificavit super te inimicum, & exaltavit cornu tribulantis te.

TSADE.

Ibid. 1193. f. 18. Exclamavit cor eorum ad Dominum: Muri filiæ Sion deducant torrentes, fluant lacrymas, die ac nocte: noli dare tibi requiem, non sileat pupilla oculi tui.

VULGATA NOVA.

SAMECH.

15. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Jerusalem: Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terræ?

PHE.

16. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilaverunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt: Devorabimus: en ista est dies, quam exspectabamus: invenimus, vidimus.

AIN.

17. Fecit Dominus quæ cogitavit, complevit *Levit.*
sermonem suum, quem præceperat à diebus an- *26. 14.*
tiquis: destruxit, & non pepercit, & lætifica- *Deuter.*
vit super te inimicum, & exaltavit cornu hos- *28. 15.*
tium tuorum.

SADE.

18. Clamavit cor eorum ad Dominum super
muros filiæ Sion: Deduc quasi torrentem lacry- *Jer. 14.*
mas, per diem & noctem: non des requiem tibi, *17.*
neque taceat pupilla oculi tui. *Sup. 1. 16.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Itidem Græcè, nisi quòd tollitur &, ante *imposuerunt*; & pro *cilicio*, hab. σάκκους, *ciliciis*; extremòque, ἐν Ἱερουσαλήμ, *in Jerus.*

℣. 11. A Græco abest verbum *caligaverunt*; loco verò *venter*, est ἡ καρδία, *cor*; cæt. ut in Lat. supra. Idem Ambros. l. de lapſ. virg. to. 2. 319. b. legit: *Defecerunt in lacrymas oculi mei: effusa est in terram gloria mea*: & in Ps. 118. col. 1193. e. *Defecerunt in lacrymas oculi mei, conturbatum est cor meum*; sed Mss. 10. ferunt ibid. *oculi mei, caligaverunt*, &c.

℣. 13. Græc. tollit *te*, post *salvam*, sicut *quis*, ante *consolabitur*; loco verò *quia magna facta est..... contritio tua*, hab. ὅτι ἐμεγαλύνθη ποτήριον συντριβῆς σου, *quia magnificatum est poculum contritionis tuæ*; cæt. quadrant. Idem Ambros. l. de lapſ. virg. to. 2. 317. a. legit: *quis consoletur te, virgo filia Sion? quia magna facta est sicut mare contritio tua.*

℣. 15. Græc. hab. ἐκρότησαν, *plauserunt*, pro *tenuerunt*; & inf. ἐροῦσι, *dicent*, pro *dicentes*; item loco *gloriæ*, & *jucunditas*, simpliciter, εὐφροσύνης, *lætitiæ*; Ms. verò Alex. cum edd. Ald. & Compl. στέφανος δόξης εὐφροσύνης· cæt. ut in textu Lat. Idem Ambros. in Ps. 61. col. 962. a. constanter legit: *Tenuerunt super te manus*, &c. perinde ac si in Gr. fuisset ἐκράτησαν, non ἐκρότησαν. Ap. Cassiod in Ps. 78. p. 272. b. *Hæc est civitas, quæ dicebatur corona gloriæ, jocunditas universæ terræ.*

℣. 16. Totidem verba Græc. habet, nisi quòd præponit καὶ, verbo *fremuerunt*, tollitque *eam*, post ult. *vidimus*; sup. verò προσεδοκῶμεν, loco *sperabamus*, ad litt. *exspectabamus.*

℣. 17. Gr. in principio habet: Ἐποίησε Κύριος ἃ ἐνεθυμήθη, *Fecit Dominus quæ cogitavit*; deinde, συνετέλεσε, &c. ut supra, præter relat. plur. ἃ, *quæ*, pro *quod*, absque &, post *inimicum*. In ed. tamen Ald. ὃ ἐνετείλατο, ut sup.

℣. 18. Græc. Ἐβόησε καρδία αὐτῶν πρὸς Κύριον. Τείχη Σιὼν καταγάγετε ὡς χειμάῤῥους δάκρυα, ἡμέρας καὶ νυκτός· μὴ δῷς ἔκνηψιν σεαυτῇ, μὴ σιωπήσαιτο θυγάτηρ ὀφθαλμῶν σου· i. e. *Clamavit cor eorum ad Dominum: Muri Sion deducite quasi torrentes lacrymas, die ac nocte: non des requiem tibi, non taceat filia oculorum tuorum.* In ed. verò Compl sic: Τείχη θυγατρὸς Σιὼν καταγαγέτω, Ms. Alex. καταγαγέτωσαν ὡς, &c. subinde in Compl. μὴ σιωπησάτω κόρη ὀφθαλμοῦ σου, ut in textu; itidem in Ald. κόρη, *pupilla*; item *puella pulchra mulier*, Th. κορέω.

VULGATA NOVA.

COPH.

19. Conſurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum : effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectum Domini : leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.

RES.

20. Vide Domine, & conſidera quem vindemiaveris ita : ergone comedent mulieres fructum ſuum, parvulos ad menſuram palmæ? ſi occiditur in ſanctuario Domini ſacerdos, & propheta?

VERSIO ANTIQUA.

COPH.

19. Surge, & expergiſcere in nocte, in principio vigiliæ tuæ : effunde ſicut aquam cor tuum ante faciem Domini : extolle ad Dominum manus tuas pro animabus parvulorum tuorum, qui deficiunt fame in plateis omnium itinerum. *Ambroſ. in Pſal. 118. col. 1209. f.*

RECHS.

20. Vide Domine, & conſidera, quia vindemiaſti nos..... ſacerdos & propheta de ſanctuario tuo defecerunt. *Caſſiod. in Pſal. 79. p. 276. a.*

VULGATA NOVA.

SIN.

21. Jacuerunt in terra foris puer & ſenex : virgines meæ, & juvenes mei ceciderunt in gladio : interfeciſti in die furoris tui : percuſſiſti, nec miſertus es.

THAU.

22. Vocaſti quaſi ad diem ſolemnem, qui terrerent me de circuitu, & non fuit in die furoris Domini qui effugeret, & relinqueretur : quos educavi, & enutrivi, inimicus meus conſumpſit eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Græc initio habet : Ἀνάστα, ἀγαλλίασαι ἐν νυκτὶ, εἰς ἀρχὰς φυλακῆς σου· paulòque poſt : ἆρον πρὸς αὐτὸν χεῖράς σου περὶ ψυχῆς νηπίων σου τῶν ἐκλυομένων λιμῷ ἐπ' ἀρχῆς πασῶν ἐξόδων· i. e. *Surge, exſulta in nocte, in principiis cuſtodiæ tuæ..... leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, qui diſſolvuntur fame in principio omnium exituum*, Nobil. *compitorum;* edd. Ald. & Compl. loco ἀγαλλίασαι, ponunt ἀδολέσχησαι. Ambroſ. l. de lapſ. virg. col. 317. a. rurſus habet : *effunde ſicut aquam cor tuum ante faciem Domini;* nec aliter in Græco.

℣. 20. Græc. Ἴδε Κύριε, καὶ ἐπίβλεψον τίνι ἐπεφύλλισας οὕτως..... ἀποκτενεῖς ἐν ἁγιάσματι Κυρίου ἱερέα καὶ προφήτην. *Vide Domine, & conſidera quem vindemiaveris ita..... occides in ſanctuario Domini ſacerdotem & prophetam.*

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

ALEPH.

1. EGo vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus.

ALEPH.

2. Me minavit, & adduxit in tenebras, & non in lucem.

ALEPH.

3. Tantùm in me vertit, & convertit manum ſuam tota die.

BETH.

4. Vetuſtam fecit pellem meam, & carnem meam, contrivit oſſa mea.

BETH.

5. Ædificavit in gyro meo, & circumdedit me felle, & labore.

BETH.

6. In tenebroſis collocavit me, quaſi mortuos ſempiternos.

GHIMEL.

7. Circumædificavit adversùm me, ut non egrediar : aggravavit compedem meum.

GHIMEL.

8. Sed & cùm clamavero, & rogavero, excluſit orationem meam.

GHIMEL.

9. Concluſit vias meas lapidibus quadris, ſemitas meas ſubvertit.

VULGATA NOVA.

DALETH.

10. Urſus inſidians factus eſt mihi, leo in abſconditis.

VERSIO ANTIQUA.

DALETH.

10. Urſa inſidians..... *Ambr. l. 6. Hexa. col. 119. d.*

VULGATA NOVA.

DALETH.

11. Semitas meas ſubvertit, & confregit me : poſuit me deſolatam.

DALETH.

12. Tetendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam.

HE.

13. Miſit in renibus meis filias pharetræ ſuæ.

VULGATA NOVA.

HE.

14. Factus ſum in deriſum omni populo meo, canticum eorum tota die.

VERSIO ANTIQUA.

HE.

14..... deriſui, & contemptui his, qui in circuitu noſtro..... *Caſſiod. in Pſal. 78. p. 272. b.*

VULGATA NOVA.

HE.

15. Replevit me amaritudinibus, inebriavit me abſynthio.

VAU.

16. Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.

VAU.

17. Et repulſa eſt à pace anima mea, oblitus ſum bonorum.

VAU.

18. Et dixi : Periit finis meus, & ſpes mea à Domino.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Græc. Ἄρκτος ἐνεδρεύουσα αὐτός μοι λέων ἐν κρυφαίοις· *Urſa inſidians, ipſe mihi leo in abſconditis.*

℣. 14. Græc. Ἐγενήθην γέλως παντὶ λαῷ μου, ψαλμὸς αὐτῶν ὅλην τὴν ἡμέραν. *Factus ſum riſus omni populo meo, pſalmus eorum tota die.*

VULGATA NOVA.

ZAIN.

19. Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absynthii, & fellis.

ZAIN.

20. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea.

ZAIN.

21. Hæc recolens in corde meo, ideo sperabo.

VERSIO ANTIQUA.

HETH.

Ambros. in Psal. 118. col. 1060. c. 22. Misericordia Domini est, quòd non defecimus: quia non sunt consummatæ miserationes ejus.

23. Renovabit illas sicut lux matutina: multi sunt gemitus mei, & cor meum defecit.

24. Sors mea Dominus, dixi: ideo sustinebo eum.

TETH.

Ibid. 1079. f. 25. Bonus est Dominus sustinentibus eum, animæ quæ quærit eum.

26. Bonum est sustinere & sperare in salutare Dei.

27. Bonum est viro, cùm portaverit jugum grave à juventute sua.

IOD.

Ambr. de ob. Val. col. 1176. e. 28. Sedebit singulariter, & silebit: quia tulit jugum grave.

Idem in Ps. 118. col. 1086. f. 1088. a. 29. Dabit in sepultura os suum, si tamen est spes patientiæ.

30. Dabit percutienti maxillam suam, & satiabitur in opprobriis.

CAPH.

Ibid. 1103. b. c. 31. Quia non repellet in æternum Dominus.

VULGATA NOVA.

HETH.

22. Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes ejus.

HETH.

23. Novi diluculo, multa est fides tua.

HETH.

24. Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea exspectabo eum.

TETH.

25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

TETH.

26. Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.

TETH.

27. Bonum est viro, cùm portaverit jugum ab adolescentia sua.

IOD.

28. Sedebit solitarius, & tacebit: quia levavit super se.

IOD.

29. Ponet in pulvere os suum, si fortè sit spes.

IOD.

30. Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.

CAPH.

31. Quia non repellet in sempiternum Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Idem Ambros. l. de ob. Valent. to. 2. 1176. e. *Misericordiæ Domini quòd non defecimus*, &c. ut supra. Græcè, Τὰ ἐλέη Κυρίου ὅτι οὐκ ἐξέλιπέ με, *Misericordiæ Domini quia non dereliquit me*; Nobil. *quia non fecit deficere me*; deinde ut sup. ὅτι οὐ συνετελέσθησαν οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ· sequuntur verò ista: Μῆνας εἰς τὰς πρωΐας ἐλέησον Κύριε, ὅτι οὐ συνετελέσθημεν, ὅτι οὐ συνετελέσθησαν οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ· i. e. *quia non sunt consumptæ miserationes ejus. Menses in matutinis miserere Domine, quia consumpti non sumus, quia non sunt consumptæ miserationes ejus.* Verùm tota ista desunt apud Theodoret. sicut ap. Ambros. teste Nobilio, quem vide.

℣. 23. Eadem rursum habet Ambr. de ob. Val. col. 1176. e. Græcè verò ita: Καινὰ εἰς τὰς πρωΐας, πολλὴ ἡ πίστις σου. *Novæ in matutinis, multa est fides tua.*

℣. 24. Græc. Μερίς μου Κύριος, εἶπεν ἡ ψυχή μου· διὰ τοῦτο ὑπομενῶ αὐτῷ. *Pars mea Dominus, dixit anima mea*, &c. sed Ambr. de ob Val. to. 2. 1176. e. constanter legit ut sup. in textu.

℣. 25. Sic iterum legit Ambr. l. 6. Hexa. col. 130. f. & epist 35. col. 928. d. & de ob. Val. to. 2. 1176. e. at in Luc. 18. to. 1. 1488. b. *Bonus Dominus exspectantibus eum.* Græc. Ἀγαθὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν· ψυχῇ, ἣ ζητήσει αὐτὸν, ἀγαθόν. *Bonus Dominus sustinentibus eum; anima, quæ quæret illum, bonum.*

℣. 26. Ambr. de ob. Val. to. 2. 1176. e. *Bonum est sperare in salutare Domini.* Græc. Καὶ ὑπομενεῖ, καὶ ἡσυχάσει εἰς τὸ σωτήριον Κυρίου. *Et sustinebit, & silebit in salutare Domini.* At in Compl. Ἀγαθόν ἐστιν ὑπομένειν, καὶ ἡσυχάζειν εἰς τὸ σωτήριον Κυρίου, Ald. τοῦ Θεοῦ.

℣. 27. Rursum Ambr. in Ps. 118. col. 982. a. b. *Bonum est viro, cùm tollit jugum in juventute*: & infra 1214. d. *Bonum est viro, qui grave portavit jugum à juventute*: verùm de ob. Val. col. 1176. e. *Bonum est viro, cùm portaverit jugum grave in juventute sua*: similiter de ob. Theod. col. 1213. c. excepto uno, *à juventute*, absque *sua*. Hilar. in Ps. 118. col. 251. e. f. *Bonum est juveni viro, cùm auferet jugum grave in juventute sua.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 984. h. cum Auct. l. de sing. cleric. p. 524. c. *Bonum est viro, cùm portaverit jugum grave in juventute sua.* Ita quoque in Græco, præter unum *grave*, quod deest. Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 46. b. ut in Vulgata. S. Eucher. exhort. ad Monach. p. 181. d. *Bonum est homini, cùm portaverit jugum à juventute sua.* Cassiod. in Ps. 118. p. 422. c. *Bonum est viro, qui grave portavit jugum à juventute sua*; ed. Ald. ἐκ νεότητος, *à juventute*; Rom. & al. ἐν νεότητι.

℣. 28. Sic iterum legit Ambr. de ob. Theod. col. 1213. c. præter hoc, *quia portavit jugum grave*: at in Ps. 118. col. 982. d. 1214. d. *quia tulit jugum verbi*; sed col. 982. a. *quia tulit in se*; quod ult. Græco favet. Hilar. in Ps. 118. col. 251. f. 252. a. cum Eucher. exhort. ad Monach. p. 181. d. *Sedebit singulariter, & tacebit.* Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 46. b. *Sedebit solitarius, & tacebit: quoniam sustulit super se jugum.* S. Paulin. ep. 5. p. 24. a. *Bonum est viro sedere singulariter, & tacere.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 984. h. *Sedebit singulariter, & tacebit: quia portavit jugum grave.* Auct. l. de sing. cleric. p. 524. c. *Sedebit singulariter, & silebit: quoniam tulit super se jugum grave.* Cassiod. in Ps. 118. p. 422. c. *Sedebit singulariter, & silebit: quia sustinuit jugum grave.*

℣. 29. Hic versiculus abest à Græco Vatic. nec etiam memoratur ab Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 46. b. neque à Chromat. Aquil. in Matth. p. 984. h. sed ap. Theodoretum est: Δώσει ἐν χώματι τὸ στόμα αὐτοῦ, εἴπερ ἐστὶν ἐλπίς. *Dabit in pulvere os suum, si fortè sit spes.* In ed. Compl. Θήσει ἐν κονιορτῷ τὸ στόμα αὐτοῦ, &c. *Ponet in pulvere os suum*, &c. Apud Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 179. d. *Dabit in fossura os suum.*

℣. 30. Hieron. epist. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 46. b. *Et dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.* Ita quoque legit Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 177. e. 197. e. cui favet Græcum, detractâ 1. conjunct. *&*. Chromat. verò Aquil. in Matth. p. 984. h. hab. *Dabit percutiendam maxillam suam, & satiabitur in opprobrio.*

℣. 31. Ita rursum Ambr. l. 1. de pœnit. col. 396. d. Hieron. verò ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 46. b. ita: *Quia non in sempiternum abjiciet Dominus.* Ita quoque in Gr.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
Caph.		
32. Quia si abjecit, & miserebitur secundùm multitudinem misericordiarum suarum.	32. Quia cùm humiliaverit, miserebitur secundùm multitudinem misericordiæ suæ.	*Ambros. ubi sup.*
Caph.		
33. Non enim humiliavit ex corde suo, & abjecit filios hominum,	33. Quia non humiliavit toto corde suo, neque repulit filios hominum,	
Lamed.	Lamed.	
34. Ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ,	34. Ut humiliaret sub pedibus omnes vinctos terræ,	*Ibid.* 1115. *d.*
Lamed.		
35. Ut declinaret judicium viri in conspectu vultus Altissimi.	35. Et declinaret judicium viri contra faciem Altissimi.	
Lamed.		
36. Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit.	36. Ad condemnandum hominem cùm judicatur, Dominus non dixit.	
Mem.		
Amos 3. 6. 37. Quis est iste, qui dixit ut fieret, Domino non jubente?		
Mem.	Mem.	
38. Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?	38. De ore Altissimi non exibunt mala....	*Ambros. ubi sup.*

Vulgata nova.

Mem.

39. Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

Nun.

40. Scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum.

Nun.

41. Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos.

Nun.

42. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam provocavimus: idcirco tu inexorabilis es.

Samech.

43. Operuisti in furore, & percussisti nos: occidisti, nec pepercisti.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
Samech.	Samech.	
44. Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.	44. Opposuisti nubem, ne transeat oratio nostra.	*Cassiod. in Psal.* 101. *p.* 337. *b.*

Vulgata nova.

Samech.

45. Eradicationem, & abjectionem posuisti me in medio populorum.

Phe.

46. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

Phe.

47. Formido, & laqueus facta est nobis vaticinatio, & contritio.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
Phe.	Phe.	
48. Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei.	48. Ut flumina aquarum transierunt oculi mei, super contritionem plebis meæ.	*Chromat. Aquil. in Matth. p.* 978. *d.*
Ain.	Ain.	
49. Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eò quòd non esset requies,	49. Oculus meus absorptus est.....	*Ambr. in Ps.* 118. *col.* 1193. *f.*

Vulgata nova.

Ain.

50. Donec respiceret & videret Dominus de cœlis.

Ain.

51. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ.

Sade.

52. Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
Sade.	Sade.	
53. Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.	53. Mortificaverunt in lacum vitam meam, & posuerunt lapidem super me.	*Rufin. in Symb. p.* 183. *c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 32. Sic iterum Ambros. l. 1. de pœnit. to. 2. 396. d. Græcè ita: Ὅτι ὁ ταπεινώσας, οἰκτειρήσει καὶ κατὰ τὸ, &c. *Quia qui humiliavit, miserebitur & secundùm*, &c. ut sup.

℣. 33. Idem Ambros. l. 1. de pœnit. to. 2. 396. e. *Qui non humiliavit toto corde suo*, &c. ut supra. Græc. Οὐκ ἀπεκρίθη ἀπὸ καρδίας αὐτοῦ, καὶ ἐταπείνωσεν υἱοὺς ἀνδρός· Nobil. *Non reprobavit ex corde suo, & humiliavit filios viri.*

℣. 34. Ita in Græco est, juncto uno αὐτοῦ, *ejus*, voci *pedibus.*

℣. 35. Græc. ipso initio hab. Τοῦ ἐκκλῖναι, &c. ut supra.

℣. 36. Itidem Græcè. A Mss. tamen nonnullis Ambr. hoc ult. abest, *Dominus non dixit*; sed in pluribus sic legitur: *Dominus nam dixit.*

℣. 38. Concinit Græc. ad verbum, additque in fine, καὶ τὸ ἀγαθόν, *& bonum.*

℣. 44. Græc. Ἐπεσκέπασας νεφέλην σεαυτῷ, ἕνεκεν προσευχῆς, *Opposuisti nubem tibi, propter orationem.*

℣. 48. Gr. Ἀφέσεις ὑδάτων κατάξει ὁ ὀφθαλμός μου, ἐπὶ τὸ σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου. *Emissiones aquarum deducet oculus meus, super contritionem filiæ populi mei.*

℣. 49. Consonat Græcum.

℣. 53. Eadem sunt in Græco, excepto uno ἐν λάκκῳ,

VULGATA NOVA.

SADE.

54. Inundaverunt aquæ super caput meum : dixi : Perii.

COPH.

55. Invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo.

COPH.

56. Vocem meam audisti : ne avertas aurem tuam à singultu meo, & clamoribus.

COPH.

57. Appropinquasti in die, quando invocavi te : dixisti : Ne timeas.

RES.

58. Judicasti Domine causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ.

RES.

59. Vidisti Domine iniquitatem illorum adversùm me : judica judicium meum.

RES.

60. Vidisti omnem furorem, universas cogitationes eorum adversùm me.

VERSIO ANTIQUA.

SIN.

Ambrof. in Psal. 118. col. 1239. b. 61. Audisti opprobrium eorum Domine, omnia consilia eorum adversùm me ;

62. Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum adversùm me tota die.

63. Sessionem eorum, & resurrectionem eorum ; aspice in oculos eorum.

THAU.

64. Redde illis retributionem Domine secundùm opera manuum ipsorum.

VULGATA NOVA.

SIN.

61. Audisti opprobrium eorum Domine, omnes cogitationes eorum adversùm me ;

SIN.

62. Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum adversùm me tota die.

SIN.

63. Sessionem eorum, & resurrectionem eorum vide ; ego sum psalmus eorum.

THAU.

64. Reddes eis vicem Domine juxta opera manuum suarum.

VULGATA NOVA.

THAU.

65. Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

THAU.

66. Persequêris in furore, & conteres eos sub cœlis Domine.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in lacu, pro *in lacum.*
℣. 61. Græc. delet vocem *Domine* ; loco verò *consilia*, hab. διαλογισμὺς, *cogitationes* ; cæt. ut in Lat. sup.

℣℣. 62. 63. Concinit Græc. ad verbum.
℣. 64. Totidem verba in Græco, præter primum ἀποδώσεις, *retribues*, pro *redde*.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

ALEPH.

1. QUomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum ?

BETH.

2. Filii Sion inclyti, & amicti auro primo : quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli ?

GHIMEL.

3. Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos : filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.

VERSIO ANTIQUA.

DALETH.

Hieron. ep. 18. ad Eustoc. to. 4. p. 2. col. 36. f. 4. Adhæsit lingua lactentis ad faucem ipsius in siti : parvuli postulaverunt panem, & qui frangeret eis, non erat.

VULGATA NOVA.

DALETH.

4. Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti : parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

VULGATA NOVA.

HE.

5. Qui vescebantur voluptuosè, interierunt in viis : qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.

VAU.

Genes. 19. 24. 6. Et major effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, quæ subversa est in momento, & non ceperunt in ea manus.

ZAIN.

7. Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.

HETH.

8. Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis : adhæsit cutis eorum ossibus : aruit, & facta est quasi lignum.

VERSIO ANTIQUA.

TETH.

Ambrof. in Psal. 118. col. 1080. d. 9. Boni erant vulnerati gladio, quàm vulnerati fame : abierunt compuncti à nativitate agrorum.

VULGATA NOVA.

TETH.

9. Melius fuit occisis gladio, quàm interfectis fame : quoniam isti extabuerunt consumpti à sterilitate terræ.

VULGATA NOVA.

IOD.

10. Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos : facti sunt cibus earum in contritione filiæ populi mei.

CAPH.

11. Complevit Dominus furorem suum, effudit

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Sic est in Græco, hoc ult. excepto, ὁ διακλῶν ὐκ ἔστιν αὐτοῖς, *qui frangat, non est eis.*

℣. 9. Græcè similiter, præter unum ἀπὸ γεννημάτων, *à frugibus*, loco *à nativitate.*

VULGATA NOVA.

iram indignationis suæ : & succendit ignem in Sion, & devoravit fundamenta ejus.

LAMED.

12. Non crediderunt reges terræ, & universi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis & inimicus per portas Jerusalem :

MEM.

13. Propter peccata prophetarum ejus, & iniquitates sacerdotum ejus, qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum.

NUN.

14. Erraverunt cæci in plateis, polluti sunt in sanguine : cùmque non possent, tenuerunt lacinias suas.

SAMECH.

15. Recedite polluti, clamaverunt eis : recedite, abite, nolite tangere : jurgati quippe sunt, & commoti dixerunt inter gentes : Non addet ultra ut habitet in eis.

VULGATA NOVA.

PHE.

16. Facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos : facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt.

VERSIO ANTIQUA.

PHE.

16..... faciem sanctorum non receperunt, & nobilibus misericordiam non dederunt. *Ambros. in Psal. 118. col. 1185. b.*

VULGATA NOVA.

AIN.

17. Cùm adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cùm respiceremus attenti ad gentem, quæ salvare non poterat.

VULGATA NOVA.

SADE.

18. Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquavit finis noster : completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

COPH.

19. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli : super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

RES.

20. Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris : cui diximus : In umbra tua vivemus in gentibus.

SIN.

21. Gaude, & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus : ad te quoque perveniet calix, inebriaberis, atque nudaberis.

THAU.

22. Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transmigret te : visitavit iniquitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

VERSIO ANTIQUA.

SADE.

18..... appropinquavit enim tempus nostrum : repleti sunt dies nostri, advenit finis noster. *Ibid. 1210. a.*

COPH.

19. Leves facti sunt qui persecuti sunt nos, super aquilas cœli : in montibus accensi sunt, in deserto insidiatus est nobis.

RES.

20. Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus comprehensus est in interitu nostro : sub cujus umbra diximus : Vivemus inter gentes. *Ibid. 1158. e.*

SIN.

21. Gaude, & lætare filia Idumææ, quæ habitas in Geth : & quidem ad te pertransibit calix, bibes, & inebriaberis adhuc. *Ibid. 1239. c.*

THAU.

22. Defecit iniquitas tua filia Sion, non adjiciet te expellere adhuc : visitavit iniquitates tuas filia Edom, revelavit super peccata tua. *Ibid. 1247. d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Græc. πρόσωπον ἱερέων οὐκ ἔλαβον, προφήτας οὐκ ἠλέησαν· *facies sacerdotum non acceperunt, prophetarum miserti non sunt :* at in Ms. Alex. & Compl. πρεσβύτας, *senum*, non *prophetarum*.

℣. 18. Græc. tollit *enim*, post *appropinquavit ;* extremò verò hab. πάρεστιν ὁ καιρὸς ἡμῶν, *adest tempus nostrum*, pro *advenit finis noster ;* al. verò, τὸ πέρας ἡμῶν· cæt. similia.

℣. 19. Græc. initio hab. Κοῦφοι ἐγένοντο οἱ διώκοντες, paulòque post, ἐξέπτησαν, *evolaverunt*, pro *accensi sunt*, (Ms. autem Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἐξήφθησαν ;) ultimòque, ἐνήδρευσαν ἡμᾶς, *insidiati sunt nobis*, num. plurali. Ambros. l. de fug. sæc. c. 9. col. 440. d. rursum : *Leves facti sunt super aquilas.*

℣. 20. Similiter habet Ambr. ubi sup. col. 1210. a. hoc excepto, *in umbra ejus*, loco *sub cujus umbra diximus :* at in Ps. 36. col. 793. f. & l. de Isaac, c. 8. col. 383. a. *in umbra ejus vivemus :* & in Ps. 118. col. 1223. c. *sub umbra ejus in gentibus vivemus :* vide etiam sup. 998. e. & l. de Abr. c. 9. col. 342. f. & in Luc. 9. col. 1420. a. b. & l. de myst. col. 341. b. & l. de Spir. S. col. 622. e. ubi constanter, *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus.* Iren. l. 3. c. 10. p. 186. e. *Spiritus faciei nostræ Christus Dominus.* Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 671. a. *Spiritus personæ ejus Christus Dominus :* similiter l. cont. Prax. p. 850. c. Hieron. in Eccles. to. 2. 751. c. 752. a. *Et spiritus vultûs nostri Christus Dominus, cui diximus : In umbra ejus vivemus in gentibus :* & l. 2. cont. Pelag. to. 4. 526. f. *Spiritus faciei nostræ Christus Dominus captus est pro peccatis nostris : cui diximus : Sub umbra tua vivemus in gentibus.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 33. to. 7. 515. e. *Spiritus oris nostri Dominus Christus captus est in peccatis nostris.* Rufin. in Symb. p. 180. b. *Spiritus vultûs nostri Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus nostris : in quo diximus : Sub umbra ejus vivemus in gentibus.* Cassiod. in Ps. 41. p. 142. a. *Spiritus vultûs nostri Christus Dominus comprehensus est : sub cujus velamento vivimus inter gentes.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 178. c. *Ante faciem nostram Christus Dominus comprehensus est in corruptionem eorum.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 11. c. *Spiritus vultûs nostri Christus Dominus comprehensus est in interitum gentis nostræ : sub cujus umbra vivimus inter gentes.* Græc. Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν Χριστὸς Κύριος συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν (Ald. & Compl. ἡμῶν·) οὗ εἴπαμεν· Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι.

℣. 21. Græc. loco *in Geth*, hab. ἐπὶ γῆς, *super terram ;* (Compl. verò ἐπὶ γῆς Οὔζ, vel Οὖς·) mox ita : καί γε ἐπὶ σὲ διελεύσεται τὸ ποτήριον Κυρίου, μεθυσθήσῃ, καὶ ἀποχεεῖς· *etiam super te transibit calix Domini, inebriaberis, & effundes ;* cæt. ut in Lat. sup. Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1210. b. constanter, *bibes, & inebriaberis.*

℣. 22. Similia Græc. habet, præter duo, τοῦ ἀποικίσαι σε, *transmigrare te*, loco *te expellere adhuc ;* & ἀσεβήματα, *impietates*, loco *peccata.* In Ms. Alex. ac ed. Compl. ἔτι ἀποικίσαι· in Ald. ἔτι τοῦ ἀποικίσαι. Ambr. ubi sup. 1210. b. ita legit : *visitabit iniquitates tuas, revelabit super peccata ;* vide etiam col. 1080. c. Græc. constanter, ἐπεσκέψατο..... ἀπεκάλυψεν.

*ORATIO JEREMIÆ PROPHETÆ.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Regin. Suec. nunc Vatic. edit. à Thomaſio Cardin. ad calcem Pſalt. p. 734. Item ex Breviar. Mozar. ad fer. 5. Dom. 2. Quadrag. nonnullis exceptis inf. notatis.

1. MEMENTO Domine quid factum ſit nobis : aſpice, & vide opprobrium noſtrum.

2. Hæreditas noſtra converſa eſt alienis, domus noſtræ peregrinis.

3. Orphani facti ſumus, velut non habentes patres ; matres noſtræ ſicut viduæ.

4. Aquas noſtras in pecunia bibimus : & ligna noſtra in commutatione accepimus.

5. In cervices noſtras curvati ſumus : laboravimus, requiem non accepimus.

6. Ægyptus dedit manus Aſſyriis in ſatietate ipſis.

7. Patres noſtri peccaverunt, & non ſunt : nos autem iniquitates eorum exſolvimus.

8. Servi dominati ſunt nobis : & non eſt qui redimat de manibus eorum.

9. In animabus noſtris acquiſivimus panem noſtrum, à facie gladii & ſolitudinis.

10. Pellis noſtra, ut clibanus livida facta eſt à facie plagarum famis.

11. Mulieres in Sion humiliatæ ſunt, & virgines in civitatibus Juda.

12. Principes in manibus eorum ſuſpenſi ſunt : & faciem ſeniorum non glorificaverunt.

13. Potentes molis molebant : & juvenes ligno confixi ſunt.

14. Senes ad portas defecerunt, & electi à pſalmis ſuis ceſſaverunt.

15. Diſſolutum eſt gaudium cordis noſtri : converſus eſt in luctum chorus noſter.

16. Cecidit corona capitis noſtri : væ nunc nobis, quoniam peccavimus.

VULGATA NOVA.

1. RECORDARE Domine quid acciderit nobis : intuere, & reſpice opprobrium noſtrum.

2. Hæreditas noſtra verſa eſt ad alienos, domus noſtræ ad extraneos.

3. Pupilli facti ſumus abſque patre, matres noſtræ quaſi viduæ.

4. Aquam noſtram pecuniâ bibimus : ligna noſtra pretio comparavimus.

5. Cervicibus noſtris minabamur, laſſis non dabatur requies.

6. Ægypto dedimus manum, & Aſſyriis ut ſaturaremur pane.

7. Patres noſtri peccaverunt, & non ſunt : & nos iniquitates eorum portavimus.

8. Servi dominati ſunt noſtri : non fuit qui redimeret de manu eorum.

9. In animabus noſtris afferebamus panem nobis, à facie gladii in deſerto.

10. Pellis noſtra, quaſi clibanus exuſta eſt à facie tempeſtatum famis.

11. Mulieres in Sion humiliaverunt, & virgines in civitatibus Juda.

12. Principes manu ſuſpenſi ſunt : facies ſenum non erubuerunt.

13. Adoleſcentibus impudicè abuſi ſunt : & pueri in ligno corruerunt.

14. Senes defecerunt de portis, juvenes de choro pſallentium.

15. Defecit gaudium cordis noſtri : verſus eſt in luctum chorus noſter.

16. Cecidit corona capitis noſtri : væ nobis, quia peccavimus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Græc. titulo caret.

℣. 1. Conſonat Græc. niſi quòd hab. ὅτι ἐγενήθη..... ἐπίβλεψον, loco *quid factum ſit..... aſpice.*

℣. 2. Similiter hab. Auct. l. de promiſſ. c. 33. p. 2. col. 160. d. Sic etiam in Græco ad verbum ; ſicut in Brev. Moz. præter ſingul. *domus noſtra.*

℣. 3. Græcè, οὐχ ὑπάρχει πατὴρ, *non eſt pater*, loco *velut non habentes patres ;* cæt. ut in Lat. ſupra. In Brev. Moz. *Pupilli facti ſumus, velut non habentes patrem..... quaſi viduæ.*

℣. 4. Græc. Ὕδωρ ἡμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἐπίομεν· ξύλα ἡμῶν ἐν ἀλλάγματι ἦλθεν ἐπὶ, &c. *Aquam noſtram in argento bibimus : ligna noſtra in commutatione venerunt ſuper*, &c. Brev. Moz. *Aquas noſtras pecuniâ bibimus : & ligna noſtra pretio comparavimus.*

℣. 5. Gr. ἐπὶ τὸν τράχηλον ἡμῶν· ἐδιώχθημεν, ἐκοπιάσαμεν, οὐκ ἀνεπαύθημεν· *ſuper collum noſtrum : paſſi ſumus perſecutionem, laboravimus, non habuimus requiem.* Brev. Moz. *Cervicibus minab. lapſis non dabatur requies.*

℣. 6. Græc. Αἴγυπτος ἔδωκε χεῖρα Ἀσσοὺρ εἰς πλησμονὴν αὐτῶν, *Ægyptus dedit manum Aſſur ad ſatietatem ipſorum.* Brev. Moz. *Ægypto dedimus manum, & Aſſyriis ut ſatiemur pane.*

℣. 7. Ita Græc. habet, niſi quòd delet conjunct. *&*, poſt *peccaverunt*, quam tamen retinent edd. Ald. & Compl. Item pro ult. *exſolvimus*, ita, ὑπέσχομεν, *ſuſtinuimus*, abſque ſup. *autem.*

℣. 8. Sic iterum Græcè, niſi excipiantur ultima, λυτρούμενος οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν, *qui redimat non eſt de manu eorum*, loco *& non eſt qui redimat de*, &c. Brev. Moz. *nec eſt qui redimat nos de*, &c. ut ſup.

℣. 9. Breviar. Moz. initio hab. *In manibus noſtris*, &c. ſed vitiosè, ni fallor, *manibus*, pro *animabus ;* nam Græcè conſtanter, Ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ; deinde, εἰσοίσομεν, *afferemus*, pro *acquiſivimus ;* reliqua ut ſup. detractâ tamen conjunct. *&*, ante ult. *ſolitudinis.*

℣. 10. Græc. Τὸ δέρμα ἡμῶν, ὡς κλίβανος ἐπελιώθη· συνεσπάσθησαν ἀπὸ προσώπου καταιγίδων λιμοῦ. *Pellis noſtra, quaſi clibanus exuſta eſt : convulſæ ſunt à facie tempeſtatum famis :* ab ed. Compl. abeſt ἐπελιώθη. In Brev. Moz. ſic : *Pellis noſtra, ut clibanum livida facta eſt à facie plagarum & fame.*

℣. 11. Græc. Γυναῖκας ἐν Σιὼν ἐταπείνωσαν, παρθένους, &c. *Mulieres in Sion humiliaverunt, virgines*, &c. ut ſup.

℣. 12. Græc. extremò hab. πρεσβύτεροι οὐκ ἐδοξάσθησαν, *ſeniores non ſunt glorificati*, loco *& faciem ſeniorum*, &c. priora ut ſupra. Breviar. Moz. *Principes in manibus ſuis..... & facies ſenum non glorificaverunt.*

℣. 13. Græc. Ἐκλεκτοὶ κλαυθμὸν ἀνέλαβον· καὶ νεανίσκοι ἐν ξύλῳ ἠσθένησαν· i. e. *Electi ploratum aſſumpſerunt : & juvenes in ligno infirmati ſunt.* Brev. Moz. *Electi moles violabant* (f. *molis molebant :*) *& juvenes in ligno confixi ſunt.*

℣. 14. Græc. Καὶ πρεσβῦται ἀπὸ πύλης κατέπαυσαν, ἐκλεκτοὶ ἐκ ψαλμῶν αὐτῶν κατέπαυσαν. *Et ſenes à porta ceſſaverunt, electi à pſalmis ſuis ceſſaverunt.* Brev. Moz. *Senes ad portam defecerunt, & electi à pſalmis ceſſaverunt.*

℣. 15. Itidem in Brev. Moz. præter unum *verſus eſt :* Græc. ἐστράφη ; item initio, κατέλυσε, pro *diſſolutum eſt ;* reliqua ut ſup.

℣. 16. Sic etiam Græcè,

Vulgata nova.

17. Propterea mœstum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri.

18. Propter montem Sion quia disperiit, vulpes ambulaverunt in eo.

19. Tu autem Domine in æternum permanebis, solium tuum in generationem & generationem.

20. Quare in perpetuum obliviscêris nostri? derelinques nos in longitudine dierum?

21. Converte nos Domine ad te, & convertemur: innova dies nostros, sicut à principio.

22. Sed projiciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer.

Versio antiqua.

17. Propter hoc factum est in dolore cor nostrum, propter hoc excæcati sunt oculi nostri. *Ex Ms. Regin. Suec. & ex Brev. Mozar. ubi sup.*

18. Super montem Sion quia exterminatus est, vulpes transierunt per eum.

19. Tu autem Domine in æternum habitas, sedes tua in sæculum sæculi.

20. Utquid in contemptu oblivisceris nostri? derelinques nos in longitudine dierum?

21. Converte nos Deus ad te, & convertemur: innova dies nostros, sicut antea.

22. Quia repellens repulisti nos à te, & iratus es nobis nimis valde.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 17. Brev. Moz. *Propter hoc factum est in dolore cor nostrum, & obscurati sunt oculi nostri, ne videant.* Græc. Περὶ τούτου ἐγενήθη ὀδύνη, ὀδυνηρὰ ἡ καρδία ἡμῶν· περὶ τούτου ἐσκότασαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν· *Propterea fuit mæror, mæstum cor nostrum; ideo contenebrati sunt oculi nostri:* nec hab. plura: à Compl. abest ὀδύνη.

℣. 18. Concinit Græc. nisi quòd ultimò hab. ἐν αὐτῇ, *in ea*, vel *per eam.*

℣. 19. Brev. Moz. *Tu autem Dom. in æternum permanes, sedes tua*, &c. ut sup. Græc. κατοικήσεις, *habitabis*, loco *permanes*, vel *habitas;* deinde, ὁ θρόνος σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· *solium tuum in generationem & generationem;* cæt. ut sup.

℣. 20. Brev. Moz. *Et quid in contentione oblivisceris nostri? derelinquis nos in longitudinem dierum?* Gr. Ἱνατί εἰς νῖκος ἐπιλήσῃ ἡμῶν; *Utquid in finem oblivisceris nostri?* deinde, καταλείψεις, &c. ut in Moz.

℣. 21. Ita Græcè, nisi quòd habetur Κύριε, *Domine*, loco *Deus;* præponiturque καὶ, verbo *innova.* Brev. Moz. hab. *Converte nos Deus ad te, & convertamur: renova*, &c. ut sup. Fulg. l. 2. de verit. præd. c. 6. p. 462. *Converte nos ad te, & convertemur: renova dies nostros, sicut antea.* Vigilius Tapſ. l. cont. Varimad. p. 748. e. *Converte nos Deus, & convertemur ad te: renova dies nostros, sicut ab initio.*

℣. 22. Brev. Moz. *Quia repellens repulisti nos, iratus es contra nos nimis valde.* Sic etiam Græcè, præter unum ἕως, *usque*, pro *nimis.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugensi.

THRENI.

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israël, *&c. Hanc præfatiunculam, Patres judicarunt non esse omittendam, tametsi à quibusdam libris omittatur.*

Cap. III. ℣. 17. Et repulsa est à pace anima mea. *Non omittas illud* à pace.

℣. 21. Hæc recolens in corde meo, ideo sperabo. *Conjunctionem* ideo *malè quidam dividunt in duas dictiunculas* in Deo.

℣. 23. Novi diluculo. *Pro masculino* novi, *quidam legunt femininum* novæ: *sed spurium est, quod à quibusdam legitur* nova es.

℣. 28. Sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit super se. *Non addas alterum* se, *quod multi:* levavit se super se.

Cap. IV. ℣. 14. Cùmque non possent, tenuerunt lacinias suas. *Non addas verbo* possent *infinitivum* intrare.

℣. 17. Quæ salvare non poterat. *Neque hîc addas pronomen* nos.

AD LIBRUM BARUCH
MONITUM.

HIc liber annumerandus illis est, quorum antiqua Versio Latina servata fuit in Vulgata nostra; siquidem ipse in Hebraïco Canone nunquam exstitit, uti nec Epistola Jeremiæ eidem adjuncta. De his nempe duobus opusculis ita loquitur Hieronymus prologo ad Commentarium in Jerem. ad Eusebium, to. 3. col. 526. 527. Libellum autem Baruch, qui vulgò Editioni LXX. copulatur, nec habetur apud Hebræos; & ψευδεπίγραφον Epistolam Jeremiæ nequaquam censui disserendam: sed magis Jeremiæ ordinem, librariorum errore confusum, multaque, quæ desunt, ex Hebræis fontibus digerere ac complere; ut novum ex veteri, verumque pro corrupto atque falsato Prophetam teneas. *Et præfat. in eund. Jerem. to.* 1. 553. Ordinem visionum, *inquit*, qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus. Librum autem Baruch, Notarii ejus, qui apud Hebræos nec legitur, nec habetur, prætermisimus. *Ex quibus constat, patetque omnibus, nec librum Baruch, nec Epistolam Jeremiæ ipsi annexam, translata fuisse in Latinum ab Hieronymo. Attamen observat Martianæus noster utrumque hunc textum post caput LII. Prophetiæ Jeremiæ descriptum reperiri in duplici exemplari Canonis Hebraïcæ veritatis: sed addit vir doctus, annotationem quandam ibidem præmissam fuisse ab eo, qui temere, & contra mentem Hieronymi, partem hanc Editionis antiquæ ex LXX. in novam, seu Hieronymianam, ad Hebræos codices concinnatam, invexit: en illa:* Liber iste, qui Baruch nomine prænotatur, in Hebræo Canone non habetur, sed tantùm in Vulgata Editione: similiter & Epistola Jeremiæ prophetæ. Ad notitiam autem legentium hîc scripta sunt, quia multa de Christo, novissimisque temporibus indicant. *Eadem etiam præfatiuncula hodie legitur in Ms. Monasterii S. Theoderici ad Remos n.* 1. *optimæ notæ, necnon in altero Ms. Corb. n.* 2. *annorum circiter* 800. *nempe ad calcem capitis LII. Jeremiæ, cui etiam subjicitur liber Baruch. Observat insuper D. Joh. Martianæus annotationem seu præfatiunculam supradictam « in Canone Carcassonensi ad modum tituli describi in medio paginæ; in Canone autem Sangermanensi nostro eadem verba in margine legi, & quidem minutulis litterarum formis, ut & alia scholia marginalia critica ejusdem libri. » Quæ omnia satis ostendunt librum Baruch, quamvis in hoc duplici exemplari Canonis Hebraïcæ veritatis insertus fuerit, non tamen propriè ad Canonem Hebraïcum pertinuisse, nec ab Hieronymo unquam, ut ipse testatur, Latinè fuisse redditum. Unde, inquam, necessariò sequitur Versionem Latinam hujus libri, in Vulgata nostra adhibitam, aliam esse non posse, præter illam, quæ olim usurpabatur in Ecclesia ante Hieronymum.*

Præf. ad edit. Rom. *« Qui namque in ea (Vulg.) libri continentur (ut à majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex S. Hieronymi translatione, vel emendatione suscepti sunt, partim retenti ex antiquissima quadam Editione Latina, quam S. Hieronymus Communem & Vulgatam, S. Augustinus Italam, S. Gregorius Veterem translationem appellat. » Id unum tantùm movere potest quòd libri Baruch, de quo nunc agitur, alia nobis præstò sit Versio Latina ex variis Ms. codicibus antiquis, quæ quidem Interpretatio multa in se habet admista disparia & dissimilia illius, quæ retenta fuit in Vulgata nostra. Fatendum autem est Vulgatâ hodiernâ textum Græcum plerumque pressiùs reddi, quàm Veteri illâ quam proferimus; neutra tamen, ut videbitur infra in Notis, ab antiquorum Patrum testimoniis procul abscedit, nec etiam à Græco. Ut ut est, ambæ proferuntur à nobis, solito more: de hac nostra recens addita penes doctos erit omne judicium. Vide sis admonitionem nostram in lib. I. Machab. quò idem incommodum recurrit, pro quo detrahendo aliquid conjectamus, quod fortasse arridere possit.*

At verò inter Ms. codices, qui librum Baruch secundùm Versionem illam antiquissimam nobis suppeditarunt, unus potissimùm notatu dignus est, nempe codex Ecclesiæ Remensis n. 1. *Hic Ms. annos saltem nongintos præfert, quod etiam apertè ostendit inscriptio variis ejusdem marginibus subnexa,* Hincmarus Archiepiscopus dedit sanctæ Mariæ Remensi Ecclesiæ. *Liber etiam Baruch in hoc Ms. ponitur ante Jeremiæ Prophetiam & Lamentationes, sub hoc titulo:* Incipit liber Baruch Notarii Jeremiæ prophetæ: *tum sequitur ibid.* Et factum est in quinto anno, decima mensis, venit Nabuzardan, *&c. quæ respondent capiti LII. Jeremiæ à* ℣. 12. *ad finem prope capitis. Eadem præferunt Ms. alii quatuor, nempe unus S. Remigii pariter Remensis, n.* 4. *A. annorum circiter* 700. *alius S. Theoderici ad Remos, n.* 1. *Remigiano pene æqualis; tertius & quartus Paris. Monasterii S. Germani à*

Pratis, quorum unus annor. circiter 500. *notatur n.* 16. *In his autem singulis Mss. versus* 12. *prædictus, & alii sequentes ita conjuncti reperiuntur cum libro Baruch, ut ab ipsis illis initium capiat idem liber; imo & in nonnullis Mss. ut jam dixi, his omnibus ỳỳ. præfigitur titulus :* Incipit liber Baruch Notarii Jeremiæ prophetæ. *Eodem quoque modo editi sunt hi versiculi omnes, initio libri Baruch secundùm antiquam Versionem, à Josepho Maria Caro presbytero, Romæ, anno* 1688. *nimirum inter Capitula vetera Scripturæ, ex Ms. codice Orat. B. VII.*

Unum restat aut alterum, quod lectorem monitum oportet, scilicet in Ms. codice Corbeiensi, n. 2. *necnon in altero S. Theoderici ad Remos, n.* 1. *eundem librum Baruch Vulgatæ nostræ planè similem inveniri : quia tamen Mss. illi duo nonnullis quamvis levibus, discrepare videntur ab eadem Vulgata, illas quantulascunque varietates accuratè decerptas Notis nostris inserendas duximus, ut specimen daretur cæterorum id genus codicum : sed aliis pluribus conferendis supersedimus, quod & magno oneri fuisset, & parvæ, aut mediocris forsan utilitatis. Porro in Ms. Corb. supra laudato, Baruchi libro nonnulli sparsim apponuntur tituli; videlicet ipso initio libri, iste :* De ordine & sacrificio pro vita Nabugodonosor. *Item capite III. ante ỳ.* 9. De doctrina Ecclesiastica initiat : *& infra ante ỳ.* 36. *ejusdem capitis :* Hîc de Christo dicit Deus. *Subinde capite IV. ante ỳ.* 12. Vox Ecclesiæ in persecutione : de pœnitentibus, & de martyribus. *Demum in fronte capitis V.* De gloria Ecclesiæ, & resurrectione Sanctorum. *Varii etiam id genus tituli habentur in Ms. S. Theoderici. In his autem duobus Mss. ut & in aliis tribus laudatis supra, liber Baruch diverso modo clauditur; nimirum post caput V. Mss. duo Corb. & S. Theoderici ponunt :* Explicit Prophetia Jeremiæ : *alii verò tres Sangerm. Rem. & Orat. ibidem subjiciunt :* Explicit Baruch. *Mss. etiam Corb. & S. Theod. referunt Epistolam Jeremiæ, quæ in Vulgata adnectitur libro Baruch; sed Ms. S. Theod. qui in fine capitis V. Baruch, id posuerat cum Corb.* Explicit Prophetia Jeremiæ; *hîc post Epistolam Jerem. sequentem præfert clausulam :* Explicit liber Baruch Notarii Jeremiæ; *Corb. verò istam :* Explicit exemplum Jeremiæ prophetæ. *Verùm tam in hoc Ms. codice, quàm in aliis nonnullis laudatis sup.* Threni, *seu* Lamentationes Jeremiæ *proximè subsequuntur librum Baruch, quæ in Vulgatis nostris Bibliis eundem librum antecedunt : imo in Editione LXX. Græc. Lat. Paris. anni* 1628. *Lamentationes mediæ sunt Baruch inter & Epistolam Jeremiæ.*

Ad hanc Epistolam quod spectat, alia nulla ejusdem Versio Latina nobis suppetit ex Mss. codicibus, præter eam quæ habetur hodie in Vulgata. Cùm autem Epistola ipsa in Hebræorum Canone nunquam exstiterit, nec etiam in Latinum versa fuerit ab Hieronymo, ut notatum est supra; quin illa ipsa de antiquissima Versione Latina servata fuerit integra in Vulgata nostra, nulli dubium esse potest. Rem quoque ita se habere, satis declarant cùm magna ipsi & textui Græco vicinitas, tum multa ejusdem loca à veteribus Scriptoribus, maximè à Julio Firmico, & Vigilio Tapsensi prolata, quæ sæpe ad verbum conveniunt cum Vulgata nostra. Eandem quoque Epistolam contulimus cum Mss. duobus Corbeiensi & S. Theoderici, de quibus supra. Porro cùm Vulgata nostra contineat librum Baruch secundùm Versionem antiquam è Græco proximè ortam, hunc cum prædicta Epistola, majori charactere, ad veterem Interpretationem à nobis vulgò adhibito, edendum duximus, quomodo supra impressi sunt libri Sapientiæ & Ecclesiastici ex eadem Versione servati. Quia tamen à nobis etiam edenda erat alia Versio antiquissima ejusdem Prophetiæ è regione Vulgatæ; ut illa magis distingueretur à Vulgata, typis Italicis, ut aiunt, usi sumus, quibus etiam infra excudentur capita priora XIII. libri I. Machabæorum ex altera veteri Versione petita.

SUMMA CAPITA LIBRI BARUCH,

è Vulgatis Bibliis deprompta.

Cap. I. *JUdæi à Babylone mittunt ad eos qui erant in Jerusalem librum Baruch, unà cum collectis pecuniis, ut oblatis holocaustis orent pro ipsis, & pro Nabuchodonosor, filioque ejus Baltassar: confitentur peccata sua.*

Cap. II. *Judæi in captivitate confitentur propter peccata sua contigisse sibi mala quæ Deus per prophetas suos fuerat comminatus: fusis ergo precibus petunt misericordiam, quam per Moysen fuerat pollicitus se resipiscentibus daturum.*

Cap. III. *Perseverant confiteri peccata sua, & patrum suorum, obsecrantes Deum pro misericordia: Israël in captivitatem ductus est, eò quòd dereliquerit viam sapientiæ, quæ non invenitur à potentibus, divitibus, aut gigantibus: sed populo Israël tradita fuerat à Deo, cui omnes suæ creaturæ obediunt: additurque de Christi adventu in carnem.*

Cap. IV. *Jerusalem suam luget desolationem, hortaturque filios suos ut forti sint animo: nam sicut propter ipsorum peccata Deus eos tradidit adversariis, ita eis liberatis puniet hostes ipsorum.*

Cap. V. *Jubetur Jerusalem luctum exuere, eò quòd filii ejus cum ignominia ducti in captivitatem, cum gloria sint ad eam reducendi.*

Cap. VI. *Judæos apud Babylonios captivos vaticinatur Jeremias post septem generationes liberandos: hortaturque ut sibi caveant ab illorum idololatria, ostendens à plurimis effectibus imbecillia esse idola, penitusque sensu carentia, ac vanissima.*

PROPHETIA BARUCH.

VERSIO VETUS.

Ex Mſs. codd. B. M. Rem. n. 1. S. Remig. pariter Rem. n. 4. A. S. Theod. ad Rem. n. 1. uno & alt. S. Germ. n. 16. & ex alio cod. Orat. B. VII. edito à Joſ. M. Caro presbyt. Romæ, 1688.

1. *E*T *factum eſt in quinto anno,
*decimâ menſis, venit Nabu-
*zardan princeps coquorum,
*qui ſtabat ante faciem regis
Babyloniæ, in Jeruſalem.
2. *Et ſuccendit ædem Do-
*mini, & domum regis, & om-
nes domos civitatis magnas ſuccendit igne.
3. *Et murum Jeruſalem in circuitu demolitus eſt
*exercitus Chaldæorum, cum Nabuzardan principe
coquorum.
4. *Et reſiduum populi reliquit princeps coquo-
rum, vinearum cultores.
5. *Et omne æs, argentum, & aurum, & omnem
*ſupellectilem civitatis Jeruſalem, quidquid fuit,
tranſtulit princeps coquorum.
6. *Summum autem ſacerdotem, & ſacerdotem
ſecundum, & cuſtodes viæ;
7. *& ſpadonem unum, qui erat præpoſitus viris
*bellatoribus; & ſeptem viros nominatos, qui ſunt
*ad faciem regis, qui inventi ſunt in civitate; &
*ſcribam virtutum, qui ſcribatum adminiſtrabat po-
pulo terræ,
8. *adduxit Nabuzardan ad regem.*
9. *Et interfecit eos rex Babylonis in Deblatha
in terra Emath.
* Vide Not.
10. *Et factum eſt in trigeſimo octavo anno tranſmi-
*grationis Joachim regis Judæ, elevavit caput ejus Evil-
merodach rex Babylonis, & eduxit eum de carcere.
11. *Et mutavit veſtimenta ejus, & poſuit thro-
num ejus ſuper omnes Judæos, qui erant in Babylonia.
12. *Et manducabat panem ſemper ante faciem
ejus omnibus diebus vitæ ſuæ.

NOTÆ.

℣. 1. Hic verſus, ut & ſeqq. undecim, ita leguntur initio hujus libri in Mſs. codicibus indicatis ſup. ad marg. In nonnullis etiam is præfigitur titulus: *Incipit liber Baruch Notarii Jeremiæ.* Illi autem ℣℣. omnes reſpondent totidem verſibus cap. LII. Jerem. ſcilicet à ℣. 12. ad finem prope capitis, (pluribus tamen reſectis & mutatis;) rurſumque capiti ultimo libri IV. Regum, à ℣. 8. ad ℣. 30. de his vide quæ poſuimus ſup. in Not. ad cap. LII. Jeremiæ.

℣. 2. Mſ. Orat. extremò hab. *& ſuccendit igni.*

℣. 3. In Mſ. uno legitur *demolivit*, non *demolitus eſt.*

℣. 4. Mſ. S. Theod. initio hab. *Et reliquum populi*, &c.

℣. 5. Codd. nonnulli ſcribunt *omne ſupellectile*, non *ſupellectilem.*

℣. 6. Mſs. tres initio tollunt *autem*: unus Sangerm. extremò leg. *& cuſtodem viæ*, non *cuſtodes.*

℣. 8. Mſs. duo hab. ſimpliciter, *& adduxit eos.*

℣. 9. In Mſs. B. M. Rem. S. Theod. & S. Germ. uno ſcriptum *Reblatha*, non *Deblatha*; at in Gr. Δεβλαθά.

* In Vulg. capite LII. Jerem. ſubſequuntur hîc verſus tres, nempe 28. 29. 30. qui omnes abſunt à Græco edit. Rom. ſicut à Mſs. noſtris codicibus.

℣℣. 10. 11. 12. Hi verſus poſteriores ſimiliter habentur in omnibus codicibus notatis ſupra.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET VERSIO ANTIQUA.

1. ET hæc verba libri, quæ ſcripſit Ba-
ruch filius Neriæ, filii Maaſiæ, filii
Sedeciæ, filii Sedei, filii Helciæ, in
Babylonia,
2. in anno quinto, in ſeptimo die menſis, in

ALIA VERSIO VETUS.

Ex Mſs. codd. S. Germ. n. 16. B. M. Rem. n. 1. necnon Orat. B. VII. edit. à Joſ. M. Caro presb. Romæ, exceptis nonnullis, quibus variant inter ſe, quæ notabuntur inf.

1. *ET factum eſt poſt annum quintum,
*& menſem ſeptimum, quo ceperunt
*Chaldæi Jeruſalem, & ſuccenderunt
eam igne;
2. *ſcripſit librum Baruch filius Neriæ, filii*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣℣. 1. 2. Ordo verſuum hîc invertitur in Verſione veteri: ita nempe in Græco eſt, ſicut in Vulg. Καὶ οὗτοι οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου, οὓς ἔγραψε Βαροὺχ υἱὸς Νηρίου, υἱοῦ Μαασαίου, υἱοῦ Σεδεκίου, υἱοῦ Ἀσαδίου (Mſ. Alex. Σαδαίου,) υἱοῦ

Al. Versio vetus.

Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup.

Amaſiæ, filii Sedechiæ, filii Sedei, filii Helchiæ, de tribu Simeon in Babylonia, cujus libri verba ſunt in ſubjecto; & miſit in Jeruſalem.

3. *Quem legit ipſe Baruch in Babylonia ad aures Sedechiæ filii Joachim regis Juda,*

4. *& ad aures potentium, & filiorum regum, & ſeniorum, & totius populi, à puſillo uſque ad magnum, univerſis habitantibus in Babylonia, ad flumen Suth.*

5. *Et jejunaverunt cum fletu, adorantes Dominum.*

6. *Et collegerunt argentum prout poterat manus ſingulorum,*

7. *& miſerunt ad Joachim filium Helchiæ filii Salom, Sacerdotem Magnum, & ad cæteros, & ad omnem populum, qui inventus eſt cum illo in Jeruſalem:*

8. *& ut acciperent vaſa domûs Domini, quæ ablata fuerant de templo terræ Juda in Babylonia, vaſa aurea & argentea, quæ fecerat Sedechias filius Joſiæ regis Judæ,*

9. *poſtquam adduxit Nabuchodonoſor rex Babyloniæ Jechoniam, & principes ejus vinctos, & potentes, & populum terræ ex Jeruſalem, & induxit eos in Babylonia.*

10. *Et dixerunt: Ecce miſimus ad vos argentum, emite ex eo holocauſta pro peccatis noſtris, & thus, & facite manna, & imponite ſuper altare Dei noſtri:*

11. *& orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babyloniæ, & Balthaſar filii ejus, ut ſint dies eorum ſicut dies cœli ſuper terram:*

12. *& dabit Dominus virtutem nobis, & illuminabit oculos noſtros, & vivemus ſub umbra Nabuchodonoſor regis Babyloniæ, & Balthaſar filii ejus, & ſerviemus illis multis diebus, & inveniemus gratiam in conſpectu eorum.*

13. *Et orate pro nobis ad Dominum Deum noſtrum, quia peccavimus: ſi forſitan avertatur indignatio Domini, & iracundia ejus à nobis.*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

tempore quo ceperunt Chaldæi Jeruſalem, & ſuccenderunt eam igni.

3. Et legit Baruch verba libri hujus ad aures Jechoniæ filii Joakim regis Juda, & ad aures univerſi populi venientis ad librum,

4. & ad aures potentium filiorum regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo uſque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi.

5. Qui audientes plorabant, & jejunabant, & orabant in conſpectu Domini.

6. Et collegerunt pecuniam ſecundùm quod potuit uniuſcujuſque manus,

7. & miſerunt in Jeruſalem ad Joakim filium Helciæ filii Salom Sacerdotem, & ad ſacerdotes, & ad omnem populum, qui inventi ſunt cum eo in Jeruſalem:

8. cùm acciperet vaſa templi Domini, quæ ablata fuerant de templo, revocare in terram Juda decima die menſis Sivan, vaſa argentea, quæ fecit Sedecias filius Joſiæ rex Juda,

9. poſteaquam cepiſſet Nabuchodonoſor rex Babylonis Jechoniam, & principes, & cunctos potentes, & populum terræ ab Jeruſalem, & duxit eos vinctos in Babylonem.

10. Et dixerunt: Ecce miſimus ad vos pecunias, de quibus emite holocautomata, & thus, & facite manna, & offerte pro peccato ad aram Domini Dei noſtri:

11. & orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babylonis, & pro vita Baltaſſar filii ejus, ut ſint dies eorum ſicut dies cœli ſuper terram:

12. & ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos noſtros, ut vivamus ſub umbra Nabuchodonoſor regis Babylonis, & ſub umbra Baltaſſar filii ejus, & ſerviamus eis multis diebus, & inveniamus gratiam in conſpectu eorum.

13. Et pro nobis ipſis orate ad Dominum Deum noſtrum: quia peccavimus Domino Deo noſtro, & non eſt averſus furor ejus à nobis uſque in hunc diem.

Notæ ad al. Versionem veterem.

Χελκίυ, ἐν Βαβυλῶνι, deinde, ἐν τῷ ἔτει τῷ πέμπτῳ, ἐν ἑβδόμῃ (Alex. & Compl. delent ἐν) τῦ μηνὸς, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἔλαβον οἱ Χαλδαῖοι τὴν Ἱερυσαλὴμ, καὶ ἐνέπρησαν αὐτὴν ἐν πυρί. In Mſ. S. Germ. n. 16. hæc variant pauca: *Et factum eſt..... quod ceperunt..... & ſuccenderunt eam igni; ſcripſit lib. Baruch filius Neri, filii Maſei, filii..... Helciæ.* Mſ. cod. S. Theod. aliis duobus conſonat, niſi quòd loco *Neriæ*, & *Amaſiæ*, & *Sedechiæ*, hab. *Neeri*, & *Maaſiæ*, & *Sedeciæ*; loco verò ſeqq. *cujus libri verba ſunt in ſubjecto, & miſit in Jeruſ.* rurſus addit cum Vulg. *in anno quinto, in ſeptima die menſis, in tempore quo ceperunt Chaldæi Jeruſ. & ſuccenderunt eam igne.* Mſ. Corb. n. 2. ipſo initio hab. *Hæc verba libri*, deinde ut in Vulg. exceptis his, *filius Maaſiæ, filius Sedechiæ.*

℣. 3. Ita ex Mſ. Sangerm. ſolo, nam à duobus aliis B. M. Rem. & Cari abſunt poſter. iſta, *ad aures Sedechiæ filii Joachim regis Juda.* In Mſ. S. Theod. omnia ut in Vulg. præter ultima, *& ad aures univerſi populi venientis ad librum*, quæ deſunt, ut in Mſs. 2. ſupra. Græc. Vulgatæ conſonat ad verbum, niſi quòd loco duplicis *ad aures*, hab. ἐν ὠσὶν, *in auribus*, quod idem valet; & loco ſing. *venientis*, plur. τῶν ἐρχομένων, *venientium.*

℣. 4. Mſs. S. Germ. & Cari tollunt &, poſt vocem *regum.* Mſs. S. Theod. & Corb. Vulgatæ congruunt, niſi quòd hab. *magnum*, loco *maximum*; ultimòque, *Sudi*, pro *Sodi*. Græc. Καὶ ἐν ὠσὶ τῶν δυνατῶν, καὶ υἱῶν τῶν βασιλέων, καὶ ἐν ὠσὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἐν ὠσὶ παντὸς τῦ λαῦ, ἀπὸ μικρῦ ἕως μεγάλυ πάντων τῶν κατοικύντων ἐν Βαβυλῶνι, ἐπὶ ποταμῦ Σὺδ.

℣. 5. Græc. Καὶ ἔκλαιον, καὶ ἐνήστευον, καὶ ηὔχοντο ἐναντίον Κυρίυ. *Et plorabant, & jejunabant, & orabant ante Dominum.*

℣. 6. Græc. extremò hab. cum Vulg. καθὸ ἑκάστυ ἠδύνατο ἡ χείρ.

℣. 7. Mſ. S. Germ. hab. *& cæteros*, abſque præp. *ad.* Græc. verò nil differt à Vulg. niſi quòd ſcribit Χελκίυ, loco *Helciæ.* Mſ. Corb. ſic: *Et miſerunt Jeruſalem ad..... filii Salon*, &c. ut in Vulg.

℣. 8. Mſ. S. Germ. ſolus: *& cùm acciperent vaſa domûs Domini..... terra Juda in Babylonia, aurea & argentea*, &c. ut ſup. Mſ. etiam Orat. hab. *terra*, non *terræ.* Græc. ἐν τῷ λαβεῖν αὐτὸν τὰ σκεύη οἴκυ Κυρίυ, τὰ ἐξενεχθέντα ἐκ τῦ ναῦ, ἀποστρέψαι εἰς γῆν Ἰύδα τῇ δεκάτῃ τῦ Σειυὰν, σκεύη, &c. ut in Vulg. Mſ. S. Theod. initio hab. ut ſup. *cùm acciperent vaſa*; reliqua verò ut in Vulg.

℣. 9. Græc. ipſo initio hab. μετὰ τὸ ἀποικίσαι Ναβυχοδ. *poſtquam tranſtulit Nabuchod.* ſubinde loco *ejus vinctos*, ſic, καὶ τὺς δεσμώτας, *& vinctos*; ultimòque, καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα, *& duxit eum in Babylonem*; Mſ. verò Alex. cum Compl. εἰσήγαγεν αὐτὺς; cæt. ut in Verſ. vet. In Mſ. Corb. *rex Babylonum*; paulòque poſt, *& principes, & vinctos, & potentes..... & duxit eos in Babyloniam*; cæt. ut in Vulg. In Mſ. etiam S. Theod. *& vinctos, & potentes.*

℣. 10. Græc. præponit καὶ, verbo *emite*; pro ſeq. verò *ex eo*, hab. τῦ ἀργυρίυ, *argento*; ſubinde, καὶ περὶ ἁμαρτίας, *& pro peccato*, loco *pro peccatis noſtris*; item pro *imponite*, ἀνοίσατε, *offerte*; extremòque addit vocem Κυρίυ, *Domini*, ad hanc, *Dei.* Mſ. S. Theod. hab. *magna*, non *manna*; ſed aperto mendo.

℣. 11. Concordat Græc. niſi quòd nomini *Balthaſar*, præponit hoc, εἰς ζωὴν, *ad vitam.* Mſ. Corb. ſimiliter hab. *regis Babyloniæ*; paulò verò poſt, *ut ſint dies ipſorum*; Gr. αὐτῶν, ut & ſup. Βαβυλῶνος.

℣. 12. Similia leguntur Græcè, niſi quòd repetitur iſtud, ὑπὸ τὴν σκιὰν, *ſub umbra*, antè *Balthaſar.* In Hypognoſt. l. 3. ap. Aug. to. 10. 24. a. omnia ut in Vulg. Similiter in Mſ. Corb. præter hoc, *Et det Dominus..... regis Babyloniæ.*

℣. 13. Græc. poſt verbum *peccavimus*, hæc addit, τῷ Κυρίῳ Θεῷ ἡμῶν, *Domino Deo noſtro*; deinde, καὶ ὐκ ἀπέστρεψεν ὁ θυμὸς Κυρίυ, καὶ ἡ ὀργὴ αὐτῦ ἀφ᾽ ἡμῶν ἕως

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

14. Et legite librum iſtum, quem miſimus ad vos recitari in templo Domini, in die ſolemni, & in die opportuno:

Inf. 2. 6. 15. & dicetis: Domino Deo noſtro juſtitia, nobis autem confuſio faciei noſtræ: ſicut eſt dies hæc omni Juda, & habitantibus in Jeruſalem,

16. Regibus noſtris, & principibus noſtris, & ſacerdotibus noſtris, & prophetis noſtris, & patribus noſtris.

Dan. 9. 5. 17. Peccavimus ante Dominum Deum noſtrum, & non credidimus, diffidentes in eum:

18. & non fuimus ſubjectibiles illi, & non audivimus vocem Domini Dei noſtri, ut ambularemus in mandatis ejus, quæ dedit nobis.

19. A die, qua eduxit patres noſtros de terra Ægypti, uſque ad diem hanc, eramus incredibiles ad Dominum Deum noſtrum: & diſſipati receſſimus, ne audiremus vocem ipſius.

Deuter. 28. 15. 20. Et adhæſerunt nobis multa mala, & maledictiones, quæ conſtituit Dominus Moyſi ſervo ſuo: qui eduxit patres noſtros de terra Ægypti, dare nobis terram fluentem lac & mel, ſicut hodierna die.

21. Et non audivimus vocem Domini Dei noſtri ſecundùm omnia verba prophetarum, quos miſit ad nos:

22. & abivimus unuſquiſque in ſenſum cordis noſtri maligni, operari diis alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei noſtri.

AL. VERSIO VETUS.

14. *Et legetis librum iſtum, quem miſimus ad vos, in domo Domini, in die ſolemni. Quem cùm accepiſſent, legerunt:* Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup.

15. *in quo fuit ſcriptum hoc: Domino Deo noſtro juſtitia, nobis autem confuſio ruboris in facie: ſicut eſt hodierna die omni Juda, qui migratus eſt ab Jeruſalem,*

16. *& regibus noſtris, & principibus, & ſacerdotibus, & prophetis noſtris, & patribus,*

17. *cum quibus peccavimus ante Dominum, & contempſimus eum:*

18. *& non audivimus vocem Domini Dei noſtri, ut iremus in præcepta, & in mandata ejus, quæ dedit ante faciem noſtram.*

19. *A die, qua eduxit nos de terra Ægypti, & fuimus uſque in hunc diem contumaces in Dominum Deum noſtrum: & meditabamur nequam, ne audiremus vocem ejus.*

20. *Et hæſerunt nobis omnia mala in maledicto, quod conſtituit Dominus per Moyſen ſervum ſuum: qui eduxit patres noſtros de terra Ægypti, dare nobis terram fluentem lacte & melle.*

21. *Et non audivimus vocem Domini Dei noſtri ſecundùm omnia verba prophetarum, quos miſit ad nos:*

22. *& abiimus unuſquiſque in ſenſu cordis ſui mali, operari diis alienis, facere mala ſub oculis Dei noſtri.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

τῆς ἡμέρας ταύτης· i. e. *& non avertit ſe furor Domini, & ira ejus à nobis uſque ad diem hanc.*

℣. 14. Græc. addit ἐξαγορεῦσαι, *ad recitandum*, poſt hoc, *miſimus ad vos:* ſubinde, pro *ſolemni*, hab. ἑορτῆς, *ſolemnitatis;* ſtatimque, καὶ ἐν ἡμέραις καιροῦ, *& in diebus temporis*, detractis ſeqq. *quem cùm accepiſſent, legerunt: in quo fuit ſcriptum hoc;* cæt. ſimilia. Mſ. Rem. initio tollit *iſtum*, poſt *librum*, ſed ſolus.

℣. 15. Mſ. Sangerm. ſolus ſub fin. habet, *ſicut in hodierna die omnibus Juda;* deinde Mſ. Orat. *qui tranſmigratus eſt*, &c. Græc. Vulgatæ congruit, niſi quòd loco *faciei noſtræ*, ponit τῶν προσώπων, *facierum;* ſtatimque, ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη ἀνθρώπῳ Ἰούδα, καὶ τοῖς, &c. *ſicut dies hæc homini Juda*, &c. In Mſs. etiam Corb. & S. Theod. tollitur *eſt*, poſt *ſicut*. Caſſiod. in Pſ. 50. p. 170. b. ita legit: *dicetis Domino Deo noſtro: Tibi juſtitia, nobis autem confuſio vultûs noſtri.*

℣. 16. Græc. initio ſimiliter hab. καὶ τοῖς βασιλεῦσιν; reliqua verò ut in Vulg. In Mſ. Corb. deeſt conjunct. *&*, ante voces *ſacerdotibus*, & *prophetis*.

℣. 17. Græc. Ὧν ἡμάρτομεν ἔναντι Κυρίου, καὶ ἠπειθήσαμεν αὐτῷ. *Quæ peccavimus ante Dominum, & non credidimus ei.* Mſ. Rem. hab. *ante Deum.*

℣. 18. Eadem ſunt in Græco, exceptis his, τοῖς προστάγμασι Κυρίου, loco *in præcepta, & in mandata* (Mſ. Rem. *& mandata*) *ejus*. Mſ. Alex. hab. ἐν τοῖς; ed. Ald. προστάγμασι αὐτοῦ. Mſ. Corb. *& non obaudivimus vocem*, &c. Mſ. S. Theod. *& non obaudivimus voci*, &c. ut in Vulg.

℣. 19. Græc. magis Vulgatæ reſpondet, niſi quòd hab. ἐσχεδιάζομεν, loco *diſſipati receſſimus;* Nobil. vertit *vagabamur*, ſed notat hîc ἐσχεδιάζομεν, poſitum eſſe pro ἐπενοοῦμεν, id eſt, *excogitabamus varia peccatorum genera.*

℣. 20. Græc. Καὶ ἐκολλήθη εἰς ἡμᾶς τὰ κακὰ, καὶ ἡ ἀρὰ, ἣν συνέταξε Κύριος τῷ Μωυσῇ παιδὶ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ ἐξήγαγε, &c. *Et adhæſerunt in nos mala, & maledictio, quam conſtituit Dominus Moyſi puero ſuo in die, qua eduxit*, &c. ut in Vulg. Mſ. S. Theod. hab. *& maledictiones, quas conſtituit;* ſubinde Corb. *quia eduxit patres*, &c. ut in Vulg.

℣. 21. Mſ. S. Germ. tollit *non*, ante *audivimus;* ſed habent alii duo Mſs. Ita quoque in Græco, ſicut & ſeqq. Mſ. S. Theod. delet vocem *omnia*, ante *verba*.

℣. 22. Similia Gr. habet, addita voce Κυρίου, ad hanc *oculis*. Mſ. S. Theod. hab. *operari deos alienos;* cæt. ut in Vulg.

CAPUT II.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. PRopter quod ſtatuit Dominus Deus noſter verbum ſuum, quod locutus eſt ad nos, & ad judices noſtros, qui judicaverunt Iſraël, & ad reges noſtros, & ad principes noſtros, & ad omnem Iſraël, & Juda:

2. ut adduceret Dominus ſuper nos mala magna, quæ non ſunt facta ſub cœlo, quemadmodum facta ſunt in Jeruſalem, ſecundùm quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, Deuter. 28. 53.

AL. VERSIO VETUS.

1. *ET ſtatuit Dominus verbum ſuum, quod locutus eſt in nos, & judices noſtros, qui judicabant Iſraël, & Juda:* Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup.

2. *ut induceret in nos mala magna, quæ non ſunt facta ſub cœlo, quæ fecit in Jeruſalem, ſecundùm ea quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi,*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Hæc tota conveniunt cum Gr. ſed poſt *Iſraël*, ſequuntur iſta ibid. καὶ ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας ἡμῶν, καὶ ἐπὶ ἄνθρωπον Ἰσραὴλ, καὶ Ἰούδα, ut in Vulg. Mſs. Corb. & S. Theod. hab. ſup. *qui judicaverunt in Iſraël.*

℣. 2. Similiter in Græco, niſi quòd pro *ſub cœlo, quæ*, habetur ὑποκάτω παντὸς τοῦ οὐρανοῦ, καθὰ, *ſub omni cœlo, quemadmodum*. Nota in Gr. ed. Rom. pro *non ſunt facta*, legi οὐκ ἐποίησεν, *non fecit;* & inf. pro *fecit*, ἐποιήθη, *facta ſunt;* verùm Nobil. monet corrigendum eſſe ſup. ἐποιήθη; & paulò poſt, pro ἐποιήθη, reponendum ἐποίησε. Mſs. Corb. & S. Theod. tollunt *in*, ante *Jeruſalem*.

Al. Versio vetus.	Vulgata nostra, quæ et antiqua.
Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup. 3. *ut manducaret homo carnes filii ſui, & filiæ.*	3. ut manducaret homo carnes filii ſui, & carnes filiæ ſuæ.
4. *Et dedit nos ſubditos omnibus regnis, quæ in circuitu noſtro ſunt, in opprobrium, & deſolationem, & omnibus populis, quò diſperſit nos Dominus.*	4. Et dedit eos ſub manu regum omnium, qui ſunt in circuitu noſtro, in improperium, & in deſolationem in omnibus populis, in quibus nos diſperſit Dominus.
5. *Et facti ſumus ſubtus, & non ſupra: quia peccavimus Domino Deo noſtro, ut non obaudiremus vocem ejus.*	5. Et facti ſumus ſubtus, & non ſupra: quia peccavimus Domino Deo noſtro, non obaudiendo voci ipſius.
6. *Ipſi juſtitia: nobis autem, & patribus noſtris confuſio, ſicut dies iſti,*	6. Domino Deo noſtro juſtitia: nobis autem, & patribus noſtris confuſio faciei, ſicut eſt dies hæc. *Sup.* 1. 15.
7. *qui venerunt nobis:*	7. Quia locutus eſt Dominus ſuper nos omnia mala hæc, quæ venerunt ſuper nos:
8. *& non ſumus deprecati Deum, ut averteretur unuſquiſque à cogitationibus ſuis peſſimis.*	8. & non ſumus deprecati faciem Domini Dei noſtri, ut reverteremur unuſquiſque noſtrûm à viis noſtris peſſimis.
9. *Et vigilavit Dominus in malis operibus noſtris, & induxit ſuper nos mala: quia juſtus eſt Dominus in omnibus operibus ſuis, quæ mandavit nobis:*	9. Et vigilavit Dominus in malis, & adduxit ea ſuper nos: quia juſtus eſt Dominus in omnibus operibus ſuis, quæ mandavit nobis:
10. *& non obaudivimus vocem ejus, ut ambularemus in præceptis Domini, quæ dedit ante faciem noſtram.*	10. & non audivimus vocem ipſius ut iremus in præceptis Domini, quæ dedit ante faciem noſtram.
11. *Et nunc Domine Deus Iſraël, qui eduxiſti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, cum ſignis, & prodigiis, in virtute magna, & brachio excelſo, & feciſti tibi nomen, ſicut dies iſta:*	11. Et nunc Domine Deus Iſraël, qui eduxiſti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, & in ſignis, & in prodigiis, & in virtute tua magna, & in brachio excelſo, & feciſti tibi nomen ſicut eſt dies iſte: *Dan.* 9. 15.
12. *peccavimus, impiè egimus, & malè fecimus, Domine Deus noſter, in omnibus juſtificationibus tuis.*	12. peccavimus, impiè egimus, iniquè geſſimus, Domine Deus noſter, in omnibus juſtitiis tuis.
13. *Avertatur ira tua à nobis: quia derelicti ſumus pauci in nationibus, quò diſperſiſti nos.*	13. Avertatur ira tua à nobis: quia derelicti ſumus pauci inter gentes, ubi diſperſiſti nos.
14. *Exaudi Domine orationem noſtram, & eripe nos propter te: & da gratiam nobis ante faciem eorum, qui nos abduxerunt:*	14. Exaudi Domine preces noſtras, & orationes noſtras, & educ nos propter te: & da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt:
15. *ut ſciat omnis terra quia tu es Deus noſter, & quia nomen tuum invocatum eſt ſuper Iſraël, & ſuper genus ejus.*	15. ut ſciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noſter, & quia nomen tuum invocatum eſt ſuper Iſraël, & ſuper genus ipſius.
16. *Domine proſpice de domo ſancta tua, & annue nobis: inclina Domine aurem tuam, & audi.*	16. Reſpice Domine de domo ſancta tua in nos, & inclina aurem tuam, & exaudi nos. *Deuter.* 26. 15. *Iſai.* 63. 15.

Notæ ad Al. Versionem veterem.

℣. 3. Græc. τȣ̃ φαγεῖν ἡμᾶς, ἄνθρωπον σάρκας υἱȣ̃ αὐτȣ̃, καὶ ἄνθρωπον σάρκας θυγατρὸς αὐτȣ̃· *ut manducaremus nos, homo carnes filii ſui, & homo carnes filiæ ſuæ.*

℣. 4. Mſ. S. Germ. fert: *Et dedit nobis ſubditos omnibus regnis, qui in circuitu noſtro;* ſed aperto mendo, quod correximus ex aliis duobus Rem. & Orat. ambo etiam tollunt *&*, poſt *deſolationem;* & pro ſeq. *quò*, hab. *ad quos*. Græc. Καὶ ἔδωκεν αὐτȣ̀ς ὑποχειρίȣς πάσαις ταῖς βασιλείαις, ταῖς κύκλῳ ἡμῶν, εἰς ὀνειδισμὸν, καὶ ἄβατον ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τοῖς κύκλῳ, ȣ̃ διέσπειρεν αὐτȣ̀ς Κύριος ἐκεῖ. Mſ. Corb. *Et dedit eos ſub manus regum omnium, qui..... in improperium, & in deſolat. & in omnibus populis, quò nos,* &c. ut ſup. Similiter in Mſ. S. Theod. *quò nos.*

℣. 5. Concordat Græc. niſi quòd initio hab. ἐγενήθησαν, *facti ſunt*, non *facti ſumus;* ut & infra, πρὸς τὸ μὴ ἀκȣ́ειν τῆς, &c. Mſ. Corb. *non obaudiendo vocem*, &c. S. Theod. *non obediendo voci*, &c.

℣. 6. Mſ. S. Germ. in principio hab. *Ipſi juſtitiæ*, ſed vitiosè. Græcè ita: Τῷ Κυρίῳ Θεῷ ἡμῶν ἡ δικαιοσύνη, *Domino Deo noſtro juſtitia;* reliqua ut in textu, niſi quòd ad vocem *confuſio*, additur τῶν προσώπων, *facierum;* & loco *ſicut dies iſti*, ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη; Mſ. S. Germ. *ſicut dies iſta;* Corb. & S. Theod. *ſicut dies hæc.*

℣. 7. Ita Mſs. Rem. & Orat. *qui venerunt nobis;* Sangerm. ſolus, *quæ venerunt nobis.* In Mſ. Corb. *Quæ locutus eſt*, &c. ut in Vulg. Sic etiam in Græco, Ἃ ἐλάλησε Κύριος, &c. ut in Vulg. In Mſ. S. Theod. *Quia locutus eſt Dominus ſuper omnia mala*, &c. de Vulg.

℣. 8. Græc. καὶ ȣ̓κ ἐδεήθημεν τȣ̃ προσώπȣ Κυρίȣ, τȣ̃ ἀποστρέψαι ἕκαστον ἀπὸ τῶν νοημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς πονηρᾶς· Mſ. Rem. *& non ſumus deprecati Dominum*, &c. ut in textu, deleta voce penult. *ſuis.*

℣. 9. Mſ. S. Germ. ſolus tollit pronom. *ſuis*, poſt ult. *operibus*, Græcè verò habetur; ſupra tamen hoc deeſt ibid. *operibus noſtris*, ut & ſeq. *mala;* additur autem Κύριος, verbo *induxit;* cæt. ut in textu. In Mſ. S. Theod. omnia ut in Vulg. præter hoc, *verax eſt*, loco *juſtus eſt.*

℣. 10. Græc. Vulgatæ conſonat. Mſ. S. Theod. addit *nobis*, verbo *dedit.*

℣. 11. Græc. Vulgatæ congrüit ad verbum, deleto pronom. *tua*, poſt *virtute;* ſicut verbo *eſt*, in fine: utrumque etiam tollit Mſ. S. Theod. ſupra verò hab. *plebem tuam*, cum Mſ. Corb. loco *populum tuum:* ſubinde Mſ. Rem. *& in brachio;* ultimòque Corb. *ſicut dies iſte.*

℣. 12. Ita Græcè, niſi excipiatur verbum ἠδικήσαμεν, *iniquè geſſimus*, loco *& malè fecimus.*

℣. 13. Sic eſt in Græco, addito uno in fine, ἐκεῖ, *illuc.* In Mſ. S. Theod. deeſt vox *pauci;* at in Gr. eſt ὀλίγοι.

℣. 14. Hypognoſt. l. 3. ap. Aug. to. 10. 24. a. *Exaudi Domine orationem noſtram, & deprecationem noſtram, & eripe nos propter te: & da nobis gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt.* Ita quoque in Græco. Mſ. S. Theod. *& educ propter te;* S. Germ. & Orat. *adduxerunt*, pro *abduxerunt;* Gr. τῶν ἀποικισάντων.

℣. 15. Græc. pro *tu es*, hab. Σὺ Κύριος, *tu Dominus*, abſque ſeq. *&*, poſt *noſter;* cæt. ut ſupra. Mſ. Rem. *quia tu es Dominus Deus, & quia*, &c.

℣. 16. Ita Græcè, exceptis his, ἐννόησον εἰς ἡμᾶς, καὶ, *intende in nos;* *&*, pro *annue nobis;* at in Mſ. Alex. & Compl. deeſt καί: Mſ. quoque Alex. ultimò hab. εἰσάκȣσον; Vatic. verò & al. ἄκȣσον; Germ. ſolus *exaudi;* alii 2. *audi;* ſic etiam Corb. & S. Theod. abſque ſeq. *nos.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

Isai. 37. 17. & 64. 9. Psalm. 113. 17.

17. Aperi oculos tuos, & vide: quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est à visceribus suis, dabunt honorem & justificationem Domino:

18. sed anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curva, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam & justitiam Domino.

19. Quia non secundùm justitias patrum nostrorum nos fundimus preces, & petimus misericordiam ante conspectum tuum, Domine Deus noster:

20. sed quia misisti iram tuam, & furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, dicens:

21. Sic dicit Dominus: Inclinate humerum vestrum, & cervicem vestram, & opera facite regi Babylonis: & sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris.

22. Quòd si non audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babyloniæ: defectionem vestram faciam de civitatibus Juda, & à foris Jerusalem,

23. & auferam à vobis vocem jucunditatis, & vocem gaudii, & vocem sponsi, & vocem sponsæ, & erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam.

24. Et non audierunt vocem tuam, ut operarentur regi Babylonis: & statuisti verba tua, quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut transferrentur ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo:

25. & ecce projecta sunt in calore solis, & in gelu noctis: & mortui sunt in doloribus pessimis, in fame & in gladio, & in emissione.

26. Et posuisti templum, in quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut hæc dies, propter iniquitatem domus Israël, & domus Juda.

27. Et fecisti in nobis Domine Deus noster secundùm omnem bonitatem tuam, & secundùm omnem miserationem tuam illam magnam:

28. Sicut locutus es in manu pueri tui Moysi, in die qua præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israël,

Levit. 26. 14. Deuter. 28. 15. 29. dicens: Si non audieritis vocem meam,

AL. VERSIO VETUS.

Ex Ms. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis sup.

17. *Aperi oculos tuos, & vide: quia non mortui, qui in inferno sunt, quorum spiritus accepti sunt à præcordiis eorum, dabunt gloriam & justificationes tibi:*

18. *sed animæ tristes, & infirmæ, & esurientes, & oculi deficientes dabunt gloriam & justificationem, Domine.*

19. *Quia non propter justificationem patrum nostrorum, & regum, jactamus misericordiam ante faciem tuam, Domine Deus noster:*

20. *quoniam misisti indignationem tuam, & iram super nos, sicut locutus es in manus puerorum tuorum prophetarum tuorum, dicens:*

21. *Hæc dicit Dominus: Inclinate humerum vestrum, & operamini regi Babyloniæ.*

22. *Deficientem faciam de civitatibus Juda; & extrinsecus Jerusalem,*

23. *vocem lætitiæ & jocunditatis, vocem sponsi & sponsæ, eritque universa terra sine vestigio ab inhabitantibus.*

24. *Et non audivimus vocem tuam, ut operaremur regi Babyloniæ: & statuisti verba tua, quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut ejicerentur ossa regum, & prophetarum nostrorum de loco suo:*

25. *& ecce projecta sunt in æstu solis, & gelu noctis: & mortui sunt in doloribus malis, in fame, & gladio, & emissione.*

26. *Et posuisti domum, in qua invocatum est nomen tuum, sicut dies ista, propter domum Israël, & Juda.*

27. *Et fecisti Domine Deus noster secundùm omnem moderationem tuam magnam,*

28. *sicut locutus es in manu pueri tui Moysi, qua die mandasti ei scribere legem tuam coram filiis Israël,*

29. *dicens: Si non obaudieritis vocem meam,*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 17. Græcè, hæc sola variant, ὅτι οὐχ οἱ τεθνηκότες ἐν τῷ ᾅδῃ, ὧν ἐλήφθη τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἀπὸ..... καὶ δικαίωμα τῷ Κυρίῳ· quæ Vulgatæ accedunt.

℣. 18. Ms. Sangerm. solus loco *justificationem*, hab. *justitiam.* Græc. Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ, ἡ λυπουμένη ἐπὶ τὸ μέγεθος, ὃ βαδίζει κύπτον, καὶ ἀσθενοῦν, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ ἐκλείποντες, καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πεινῶσα, δώσουσί σοι δόξαν καὶ δικαιοσύνην, Κύριε· i. e. *Sed anima, quæ tristatur in magnitudinem, qui incedit curvus, & infirmus, & oculi deficientes, & anima esuriens, dabunt tibi gloriam & justitiam, Domine.* Vulg. hab. *super magnitudine mali;* sed vox *mali* abest à Mss. Corb. & S. Theod. sicut à Gr. Ad seq. autem ὃ βαδίζει, Nobil. notat subintelligendum saltem videri, quod exprimitur ap. Theodoret. τὸ πνεῦμα, *spiritus, qui incedit.*

℣. 19. Græc. Ὅτι οὐκ ἐπὶ τὰ δικαιώματα τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τῶν βασιλέων ἡμῶν, ἡμεῖς καταβάλλομεν τὸν ἔλεον, &c. *Quia non super justificationibus patrum nostrorum, & regum nostrorum, nos,* &c. ut in textu vet. Ms. Orat. delet τὸ *ante faciem.* Hoc etiam de Vulg. *preces, & petimus,* deest in Mss. Corb. & S. Theod.

℣. 20. Græc. Ὅτι ἐνῆκας τὸν θυμόν σου, καὶ τὴν ὀργήν σου εἰς ἡμᾶς, καθάπερ ἐλάλησας ἐν χειρὶ, &c. *Quia immisisti furorem tuum, & iram tuam in nos, sicut locutus es in manu,* &c. ut supra, detracto tamen hoc ult. *tuorum, dicens;* in Ms. Alex. προφητῶν, λέγων.

℣. 21. Gr. Οὕτως εἶπε Κύριος· Κλίνατε τὸν ὦμον ὑμῶν, ἐργάσασθαι τῷ βασιλεῖ Βαβυλῶνος· καὶ καθίσατε ἐπὶ τὴν γῆν, &c. ut in Vulg. Ms. S. Theod. habet *aurem,* loco *humerum.*

℣. 22. Græc. Vulgatæ congruit, nisi quòd tollit voces *Dei vestri;* paulòque post habet, ἐκλείψειν ποιήσω, *deficere faciam,* loco *defectionem vestram faciam;* at in Compl. ἔκλειψιν ποιήσω· Mss, etiam Corb. & S. Theod. ferunt, *defectionem faciam:* rursus Corb. ipso initio, *Quòd si autem non,* &c. & inf. S. Theod. *obtemperari regi,* pro *operari;* at in Gr. constanter, ἐργάσασθαι.

℣. 23. Græc. pariter initio habet, φωνὴν εὐφροσύνης, καὶ φωνὴν χαρμοσύνης, φωνὴν νυμφίου, καὶ φωνὴν νύμφης, καὶ, &c. ut in textu vet. Ms. Corb. *vocem jocunditatis, & vocem gaudimonii,* &c. ut in Vulg.

℣. 24. Eadem sunt in Græco, præter postrema, τοῦ ἐξενεχθῆναι τὰ ὀστᾶ βασιλέων ἡμῶν, καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν πατέρων ἡμῶν ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν· quæ magis Vulgatæ accedunt. Mss. Rem. & Orat. delent *tua,* post *verba;* paulò verò post, Ms. S. Theod. hab. *ut perferrentur ossa;* Corb. *ut proferrentur ossa regum nostrorum de loco suo.*

℣. 25. Græc. καὶ ἰδού ἐστιν ἐξεῤῥιμμένα τῷ καύματι τῆς ἡμέρας, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός· καὶ ἀπέθανοσαν ἐν πόνοις πονηροῖς, ἐν λιμῷ, καὶ ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ ἐν ἀποστολῇ.

℣. 26. Græc. addit ἐπ' αὐτῷ, *in ipsa,* post *nomen tuum;* extremòque hab. διὰ πονηρίαν οἴκου Ἰσραὴλ, καὶ οἴκου Ἰούδα, *propter malitiam domus Israël, & domus Juda;* cæt. ut in textu vet.

℣. 27. Græc. Καὶ ἐποίησας εἰς ἡμᾶς Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν κατὰ πᾶσαν ἐπιείκειάν σου, καὶ κατὰ πάντα οἰκτιρμόν σου τὸν μέγαν. *Et fecisti in nos Domine Deus noster secundùm omnem æquitatem tuam, & secundùm omnem miserationem tuam magnam.* A Ms. Rem. abest vox *Domine.* Corb. & S. Theod. loco *æquitatem,* seu *bonitatem,* hab. *benignitatem.*

℣. 28. Eadem prorsus in Græco. Ms. S. Germ. pro *manu,* hab. *manus;* Græc. verò, ἐν χειρί.

℣. 29. Græc. λέγων· Ἐὰν μὴ ἀκούσητε τῆς φωνῆς μου, ἦ μὴν ἡ βόμβησις ἡ μεγάλη ἡ πολλὴ αὕτη ἀποστρέψει εἰς

Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup.

Al. Versio vetus.	Vulgata nostra, quæ et antiqua.
multitudo hæc magna convertetur in minimam gentem, quò eos diſpergam :	multitudo hæc magna convertetur in minimam inter gentes, quò ego eos diſpergam :
30. *ſcio enim quia non me audient : quia populus eſt duræ cervicis : & convertentur ad cor ſuum in terra captivitatis ſuæ :*	30. quia ſcio quòd me non audiet populus : populus eſt enim dura cervice : & convertetur ad cor ſuum in terra captivitatis ſuæ :
31. *& ſcient quoniam ego ſum Dominus Deus eorum, & dabo illis cor ad intelligendum, & aures ad audiendum.*	31. & ſcient quia ego ſum Dominus Deus eorum, & dabo eis cor, & intelligent ; aures, & audient.
32. *Et laudabunt me in terra captivitatis ſuæ, & memores erunt nominis mei.*	32. Et laudabunt me in terra captivitatis ſuæ, & memores erunt nominis mei.
33. *Et avertent ſe à duritia cordis ſui, & à nequiſſimis rebus ſuis : qui reminiſcentur vias patrum ſuorum, quia peccaverunt coram Domino.*	33. Et avertent ſe à dorſo ſuo duro, & à malignitatibus ſuis : quia reminiſcentur viam patrum ſuorum qui peccaverunt in me.
34. *Et convertam eos in terram, quam juravi patribus eorum, Abraham, & Iſaac, & Jacob, & dominabuntur in ea : & multiplicabo eos, & non minorabuntur.*	34. Et revocabo illos in terram, quam juravi patribus eorum, Abraham, Iſaac, & Jacob, & dominabuntur eis : & multiplicabo eos, & non minorabuntur.
35. *Et ſtatuam illis teſtamentum æternum, ut ſim illis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum : & ultra non movebo populum meum, filios Iſraël, de terra ſua.*	35. Et ſtatuam illis teſtamentum alterum ſempiternum, ut ſim illis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum : & non movebo ampliùs populum meum, filios Iſraël à terra, quam dedi illis.

Notæ ad al. Versionem veterem.

μικρὰν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὗ διασπερῶ αὐτοὺς ἐκεῖ· i. e. ..... *Si non audieritis vocem meam, profectò turba magna multa hæc convertetur in parvam in gentibus, quò diſpergam eos illuc.* Mſs. Corb. & S. Theod. *Si non obaudieritis vocem meam,* (S. Th. *voci meæ,*) *ambitio hæc magna & multa convertetur in minimo inter gentes, quò ego,* &c. in Mſ. S. Theod. deeſt *& multa.* Mſ. Orat. extremò hab. *quoniam eos diſperdam.*

℣. 30. Græc. ipſo initio hab. cum Vulg. *ὅτι ἔγνων ὅτι*; ultimò verò, *ἀποικισμοῦ αὐτῶν, tranſmigrationis ſuæ*; cæt. ut in textu vet.

℣. 31. Græc. extremò hab. ſimpliciter : *καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν, καὶ ὦτα ἀκούοντα·* i. e. *& dabo eis cor, & aures audientes*; cæt. ut in Lat. ſup. Edd. Ald. & Compl. ſcribunt *ἀκούσονται.* Mſ. Corb. *ego ſum Deus eorum, & dabo eis cor, & audient aures.* Mſ. S. Theod. *& dabo eis cor, & audient auribus.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 15. e. *Et ſcient quia ego Dominus Deus illorum, & dabo illis cor cognoſcendi me, & aures audiendi.* Auguſt. l. de prædeſt. SS. to. 10. 818. b. *dabo eis cor cognoſcendi me, & aures audientes.*

℣. 32. Itidem Græcè, excepta voce *ἀποικισμοῦ, tranſmigrationis,* loco *captivitatis.*

℣. 33. Græc. cum Vulgata concinit, niſi quòd hab. *ἀπὸ πονηρῶν προσαγμάτων αὐτῶν, à malis ordinationibus ſuis,* loco *à malignitatibus ſuis*; ultimòque, *τῶν ἁμαρτόντων ἔναντι Κυρίου, peccantium coram Domino*; Mſ. Rem. ſolus, *quia peccaverimus coram Domino.* Nobil. vult erratum eſſe, *προσαγμάτων,* corrigendumque, *πραγμάτων,* unde & ipſe vertit, *& à malignis negotiis ſuis*; in edd. quoque Ald. & Compl. ſic legitur, *ἀπὸ πονηρῶν πραγμάτων.*

℣. 34. Ita Græcè, niſi excipias verbum *ἀποστρέψω, revocabo,* pro *convertam*; & inf. *αὐτῆς, ejus,* pro *in ea*; ſic etiam hab. Mſ. Corb. *& dominabuntur ejus*; Autographum Rom. *eis,* mendo typogr. teſte Luca Brug.

℣. 35. Eadem ſunt in Græco, præter vocem *filios,* quæ deeſt ſub fin. ante *Iſraël*; ultimò etiam ita, *ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς ἔδωκα αὐτοῖς,* ut in Vulg. non ſimpliciter *de terra ſua.*

CAPUT III.

Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup.

Al. Versio vetus.	Vulgata nostra, quæ et antiqua.
1. *Domine omnipotens, Deus Iſraël, anima in anguſtiis, & ſpiritus anxius clamat ad te :*	1. Et nunc Domine omnipotens, Deus Iſraël, anima in anguſtiis, & ſpiritus anxius clamat ad te :
2. *exaudi Domine, & miſerere, quia Deus es miſericors, miſerere : quia peccavimus in conſpectu tuo.*	2. audi Domine, & miſerere, quia Deus es miſericors, & miſerere noſtri : quia peccavimus ante te.
3. *Tu qui regnas in æternum, ne perdideris nos, Domine omnipotens, in perpetuum.*	3. Quia tu ſedes in ſempiternum, & nos peribimus in ævum ?
4. *Domine Deus Iſraël, audi nunc orationem defunctorum Iſraël, & filiorum illorum, qui peccaverunt in conſpectu tuo : quia non audivimus vocem tuam, Domine Deus noſter, adhæſerunt nobis mala.*	4. Domine omnipotens, Deus Iſraël, audi nunc orationem mortuorum Iſraël, & filiorum ipſorum, qui peccaverunt ante te, & non audierunt vocem Domini Dei ſui, & agglutinata ſunt nobis mala.
5. *Ne memor fueris iniquitatis patrum noſtrorum, ſed memento manus tuæ, & nominis tui in tempore hoc :*	5. Noli meminiſſe iniquitatum patrum noſtrorum, ſed memento manus tuæ, & nominis tui in tempore iſto :

Notæ ad al. Versionem veterem.

℣. 1. Similiter habet Ambroſ. l. 1. de pœnit. to. 2. 402. c. *Domine omnipotens, Deus Iſraël, anima in anguſtiis, & ſpiritus anxius clamat ad te.* Sic etiam in Græco ad verbum. In Mſ. Orat. ſolo eſt : *Et nunc Domine omnipotens,* &c. paulò verò poſt deeſt vox *anxius,* pro qua Græcè, *ἀκηδιῶν.* Ambr. l. 1. de Cain, c. 9. col. 199. e. legit : *anima in anguſtiis, & ſpiritus anxiatus,* &c. Oroſ. verò l. cont. Pelag. p. 456. h. *anima in anguſtiis, & ſpiritus anxius clamat ad te*; ut ſupra.

℣. 2. A Græco Vatic. abſunt hæc media : *quia Deus es miſericors, miſerere* : ſed Mſ. Alex. textui noſtro favet. Apud Oroſ. cont. Pelag. p. 456. h. *vide Domine, & miſerere.* Græc. *ἄκουσον Κύριε,* &c.

℣. 3. Græc. Ὅτι σὺ καθήμενος τὸν αἰῶνα, καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι τὸν αἰῶνα; i. e. *Quia tu ſedes in ſempiternum, & nos perditi in ævum?* In Mſ. S. Theod. *Quia tu ſedes in æternum.*

℣. 4. Græc. initio habet cum Vulg. *Κύριε παντοκράτωρ, ὁ Θεὸς, Domine omnipotens, Deus*; at infra : *οἳ οὐκ ἤκουσαν τῆς φωνῆς σοῦ Θεοῦ αὐτῶν. καὶ ἐκολλήθη,* &c. *qui non audierunt vocem tuam Dei ſui, & agglutinata ſunt,* &c.

℣. 5. Itidem Græcè, præter unum plur. *ἀδικιῶν, iniquitatum,* loco *iniquitatis*; Mſ. S. Germ. hab. *iniquitates,* cum aliis duobus Corb. & S. Theod.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

6. quia tu es Dominus Deus noster, & laudabimus te Domine :

7. quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, & ut invocemus nomen tuum, & laudemus te in captivitate nostra, quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te.

8. Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, qua nos dispersisti in improperium, & in maledictum, & in peccatum, secundùm omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt à te Domine Deus noster.

9. Audi Israël mandata vitæ : auribus percipe, ut scias prudentiam.

10. Quid est Israël quòd in terra inimicorum es?

11. inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis : deputatus es cum descendentibus in infernum.

12. Dereliquisti fontem sapientiæ :

13. nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna.

14. Disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus : ut scias simul ubi sit longiturnitas vitæ & victus, ubi sit lumen oculorum, & pax.

15. Quis invenit locum ejus? & quis intravit in thesauros ejus?

16. Ubi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram?

17. qui in avibus cœli ludunt,

18. qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant & solliciti sunt, nec est inventio operum illorum?

19. exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alii loco eorum surrexerunt.

20. Juvenes viderunt lumen, & habitaverunt

AL. VERSIO VETUS.

Ex Ms. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis sup.

6. *quia tu es Dominus Deus nobis, & laudabimus te Domine :*

7. *quia propter hoc dedisti timorem tuum in corde nostro, ut invocemus te, & laudemus te in captivitate nostra, quia convertimur in corde nostro ad omnem iniquitatem patrum nostrorum, qui peccaverunt in conspectu tuo.*

8. *Ecce nos hodie in captivitate nostra, qua nos dispersisti in opprobrium, & maledictum in gentes, secundùm iniquitates patrum nostrorum, quia discesserunt à te Domino Deo nostro.*

* *Et cùm explicuisset librum orationis captivorum, accipiens spiritus vocem, Jerusalem locutus est, dicens :*

9. *Audi Israël mandata vitæ : & auribus percipe, ut scias prudentiam.*

10. *Quid est Israël quòd in terra es inimicorum tuorum?*

11. *veterasti in terra aliena, contaminatus es cum mortuis : deputatus es cum his, qui sunt apud inferos :*

12. *quia dereliquisti fontem vitæ, & sapientiæ :*

13. *nam si in via Dei ambulares, habitares utique mecum in pace.*

14. *Disce ubi sit sapientia, ubi fortitudo, ubi prudentia : ut scias simul ubi sit longiturnitas, virtus, & vita; ubi sit lumen oculorum, & pax.*

15. *Quis invenit locum ejus? & quis intravit in thesauros illius?*

16. *Ubi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt in terra?*

17. *qui in avibus cœli ludunt,*

18. *qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis possessionis eorum? qui argentum fabricant & solliciti sunt, nec est inventio operum illorum?*

19. *exinaniti sunt, & ad inferos descenderunt; & alii in locum eorum exsurrexerunt.*

20. *Juvenes viderunt lumen, & habitave-*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 6. Græc. delet verbum *es*; & pro *nobis*, hab. ἡμῶν, cum Vulg. cæt. ut supra.

℣. 7. Græc. habet ἐπὶ καρδίαν ἡμῶν, *in cor nostrum*, pro *in corde nostro* (Compl. ἐπὶ καρδίαις;) deinde, ϗ ἐπικαλεῖσθαι (Alex. & Compl. τοῦ ἐπικαλεῖσθαι) τὸ ὄνομά σου· ϗ αἰνέσομέν σε ἐν τῇ ἀποικίᾳ ἡμῶν, ὅτι ἀπεστρέψαμεν ἀπὸ καρδίας ἡμῶν πᾶσαν ἀδικίαν, &c. i. e. *ut invocemus nomen tuum : & laudabimus te in transmigratione nostra, quia avertimus à corde nostro omnem iniquitatem*, &c. ut sup. Ms. S. Germ. hab. *quia convertimur in corde nostro omnem iniquitatem*, &c. Corb. & S. Theod. *quia convertemus iniquitatem*, &c.

℣. 8. Ms. Corb. *Et ecce nos hodie in captivitate nostra sumus, quò nos dispersisti*; reliqua ut in Vulg. excepto uno *discesserunt*, pro *recesserunt* : similiter in Ms. S. Theod. *quò nos*, ut & inf. *discesserunt*. Græc. Ἰδοὺ ἡμεῖς σήμερον ἐν τῇ ἀποικίᾳ ἡμῶν, οὗ διέσπειρας ἡμᾶς ἐκεῖ εἰς ὀνειδισμὸν, ϗ εἰς ἀρὰν, ϗ εἰς ὄφλησιν, κατὰ πάσας τὰς ἀδικίας πατέρων ἡμῶν, οἳ ἀπέστησαν ἀπὸ Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν.

* Ita subnectitur in Ms. Orat. & Rem. necnon in Ms. S. Theod. de his ne verbum quidem in Græco.

℣. 9. Sic est in Græco, hoc excepto plur. ἐνωτίσασθε, absque præced. *&*; in Ms. etiam Corb. *auribus percipite*. Ap. Ambr. in Ps. 43. col. 901. b. *Audi Israël*. In Ms. Rem. hoc antecedit : *Hæc oratio Baruch*; deinde, *Audi Israël*, &c.

℣. 10. Græcè ita : Τί ἐστι Ἰσραήλ; τί ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; sed à Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. abest 2. τί. In Ms. verò Corb. sic : *Quid est Israël? quid est quòd in terra es inimic.* &c. Ap. Ambr. in Ps. 43. col. 901. b. *Quid est quòd in terra es inimicorum?* Apud Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 326. a. *Quid est Israël quòd in terra inimicorum es?* ut in Vulg. in ed. Ald. deest ult. εἶ, *es*.

℣. 11. Ambros. in Ps. 43. col. 901. b. *pollutus es cum mortuis*. Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 326. a. *Et inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis : deputatus es cum iis, qui in inferno sunt*. Sic etiam in Græco, detracto 1. *&*, cum ult. *sunt*.

℣. 12. Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 326. a. cum Vulg. *Dereliquisti fontem sapientiæ*; nec etiam plura in Græco.

℣. 13. Ms. S. Germ. habet : *si in via Domini ambulares, habitares utique in me cum pace*; Ms. S. Theod. *in pace super terram*. In Corb. omnia ut in Vulg. exceptis 2. voculis, *nam*, & *utique*, quæ desunt. Apud Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 326. a. sic : *viam Domini si fuisses ingressus, habitares utique cum pace in æternum*. Græc. τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατῴκεις ἂν ἐν εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα.

℣. 14. Græcè, φρόνησις, *prudentia*, pro *sapientia*; & σύνεσις, *intelligentia*, pro *prudentia*; repetiturque ἐστίν, post unumquodque *ubi*; loco verò *longiturnitas, virtus*, simpliciter est μακροβίωσις; cæt. ut in Lat. vet. In Ms. S. Theod. *longiturnitas vitæ, & virtus; ubi sit lumen*, &c.

℣. 15. Mss. Rem. & Corb. *& quis introivit in thesauros*. Sic etiam in Græco. In Ms. S. Theod. *in thesauris*.

℣. 16. Ms. S. Germ. habet, *& qui dominantur feris, quæ sunt super terram?* Gr. ϗ οἱ κυριεύοντες τῶν θηρίων, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς;

℣. 17. Ms. S. Germ. *qui avibus cœli deludunt*. Gr. οἱ ἐν τοῖς..... ἐμπαίζοντες.

℣. 18. Græc. ipso initio hab. ϗ, pro *qui*; paulòque post, ἐπεποίθεισαν, pro *confidunt*; subinde ante *argentum*, sic, ὅτι οἱ, *quia qui*, vel *qui enim*; cæt. ut in Lat. sup. Ms. S. Germ. legit : *in quo confidebant homines, nec est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricantur*, &c. Similiter ap. Ambros. l. 1. de Cain, c. 5. col. 194. a. *nec est finis acquisitionis eorum*; Gr. τῆς κτήσεως.

℣. 19. Ms. S. Germ. omittit verbum 1. *exinaniti sunt*, sed Ms. Orat. habet; alius Rem. sic, *& tamen exinaniti sunt*; ultimòque cum Ms. Orat. *surrexerunt*. Ms. S. Theod. *& tamen exterminati sunt..... & alii in loco illorum surrexerunt*; Corb. *exsurrexerunt*. Græc. ἠφανίσθησαν, ϗ εἰς ᾅδου..... ἀνέστησαν ἀντ' αὐτῶν, Ms. Alex. cum ed. Compl. ἀντανέστησαν.

℣. 20. Eadem sunt in Græco, nisi exceperis vocem ἐπιστήμης, *scientiæ*, loco *disciplinæ*. Ms. S. Germ. extremò

Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup.

Al. Versio vetus.	Vulgata nostra, quæ et antiqua.
runt ſuper terram : viam autem diſciplinæ neſcierunt,	ſuper terram : viam autem diſciplinæ ignoraverunt,
21. *neque intellexerunt ſemitas ejus, nec ſuſceperunt eam filii eorum, à via ipſorum longè facti ſunt :*	21. neque intellexerunt ſemitas ejus, neque filii eorum ſuſceperunt eam, à facie ipſorum longè facta eſt :
22. *neque auditum eſt in terra Chanaan, neque viſum in Theman.*	22. non eſt audita in terra Chanaan, neque viſa eſt in Theman.
23. *Filii quoque Agar quærunt intellectum, & qui de terra ſunt, negotiatores Myrrhæ, & Theman, fabularum inquiſitores : prudentiæ viam & ſapientiam non recognoverunt, neque recordati ſunt ſemitarum ejus.*	23. Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam quæ de terra eſt, negotiatores Merrhæ, & Theman, & fabulatores, & exquiſitores prudentiæ & intelligentiæ : viam autem ſapientiæ neſcierunt, neque commemorati ſunt ſemitas ejus.
24. *O Iſraël, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis ejus !*	24. O Iſraël, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis ejus !
25. *Magnus, & non habet conſummationem; excelſus & immenſus.*	25. Magnus eſt, & non habet finem ; excelſus & immenſus.
26. *Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, ſtatura magna, ſcientes bellum.*	26. Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, ſtatura magna, ſcientes bellum.
27. *Non hos elegit Dominus, neque viam dedit illis diſciplinæ : propterea perierunt.*	27. Non hos elegit Dominus, neque viam diſciplinæ invenerunt : propterea perierunt.
28. *Et quoniam non habuerunt ſapientiam, interierunt propter ſuam inſipientiam.*	28. Et quoniam non habuerunt ſapientiam, interierunt propter ſuam inſipientiam.
29. *Quis aſcendit in cœlum, & accepit eam, aut eduxit eam de nubibus ?*	29. Quis aſcendit in cœlum, & accepit eam, & eduxit eam de nubibus ?
30. *Quis transfretavit mare, & invenit eam ? & prætulit auro electo ?*	30. Quis transfretavit mare, & invenit illam ? & attulit illam ſuper aurum electum ?
31. *Non eſt qui ſciat viam ejus, neque qui excogitet ſemitas ejus :*	31. Non eſt qui poſſit ſcire vias ejus, neque qui exquirat ſemitas ejus :
32. *ſed qui ſcit univerſa, novit illam, & adinvenit eam prudentiâ ſuâ : qui perfecit terram in ſempiterno tempore, & adimplevit eam pecudibus :*	32. ſed qui ſcit univerſa, novit eam, & adinvenit eam prudentia ſua : qui præparavit terram in æterno tempore, & replevit eam pecudibus, & quadrupedibus :

Notæ ad Al. Versionem veterem.

hab. *non cognoverunt*, è Gr. ὐκ ἔγνωσαν.

℣. 21. Ita Græcè, verbum pro verbo : Mſs. verò Rem. & Orat. in fine hab. *à facie illorum longè facta eſt*, ut in Vulg.

℣. 22. Græc. ὐδὲ ἠκέσθη ἐν Χαναὰν, &c. Mſs. Rem. & Orat. *non eſt audita in Chanaan, neque viſa eſt in Theman* ; Gr. Θαιμάν.

℣. 23. Ita Mſ. Sangerm. Rem. verò & Orat. ferunt : *Filii quoque Agar, qui exquirunt* (Mſ. Rem. *exquirit*) *prudentiam quæ de terra eſt, negotiantes terræ, & Theman, & fabellatores, & exquiſitores prudentiæ & intelligentiæ : viam autem ſcientiæ neſcierunt, neque meminerunt ſemitarum ejus.* Similia quoque in Græco, præter ſeqq. οἱ ἐπὶ τῆς γῆς, *qui ſuper terram*, loco *quæ de terra eſt* ; deinde, οἱ ἔμποροι τῆς Μεῤῥὰν, *negotiatores Merran*, non *terræ*. Mſs. tamen Corb. & S. Theod. ferunt *terræ*, cum Bibl. Rob. Steph. anni 1546. ſubinde Gr. hab. ζοφίας, *ſapientiæ*, loco *ſcientiæ*, vel *prudentiæ*, abſque hoc, *& intelligentiæ* ; Mſ. verò Corb. *exquiſitores intelligentiæ*, abſque voce *prudentiæ*.

℣. 24. Conſonat Græc. ad verbum. Similiter habet Ambroſ. l. 6. Hexa. col. 134. b. & l. de Cain, c. 5. col. 193. c. ita quoque epiſt. 15. to. 2. 820. a. & de ob. Theod. col. 1213. c. niſi quòd hab. *& quàm ingens*. In Mſ. Rem. deeſt *eſt*, poſt *magna*, ſicut in Græco.

℣. 25. Mſ. S. Germ. ſolus : *Magnus, & non habens finem* ; deinde, *Alti & immenſi*, &c. ut infra ℣. 26. Corb. verò, & S. Theod. *Magnus, & non habet finem*, &c. ut in Vulg. Ita quoque in Græco. Ambroſ. l. 6. Hex. col. 134. b. & l. de Cain, c. 5. col. 193. c. *Magnus, & non habet finem ; altus & immenſus* : at l. de ob. Theod. to. 2. 1213. c. *Magnum, & non habens finem* : epiſt. verò 15. col. 820. a. *Magnus, & non habens finem.* Aug. l. 2. cont. Maximin. to. 8. 743. b. *Magnus eſt, & non habet*, &c. ut in Vulg. Itidem Fulg. l. 2. ad Monim. c. 6. p. 33. & l. 2. ad Traſim. c. 3. p. 90. 105.

℣. 26. Mſ. S. Germ. ſolus : *Alti & immenſi gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, ſtaturâ magni, ſcientes prælii.* Ambr. l. 1. de Cain & Ab. c. 5. col. 193. c. *Ibi fuerunt gigantes illi, qui ab initio fuerunt, ſtaturâ magnâ, ſcientes prælium.* Aug. l. 15. de civ. De. c. 23. to. 7. 409. c. *Ibi fuerunt gigantes illi nominati, qui ab initio fuerunt, ſtaturoſi, ſcientes prælium.* Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 9. p. 134. a. *Ibi fuerunt gigantes illi nominati, ſcientes prælium.* Græc. Ἐκεῖ ἐγεννήθησαν οἱ γίγαντες οἱ ὀνομαστοὶ, ἀπ' ἀρχῆς γενόμενοι, εὐμεγέθεις, ἐπιστάμενοι πόλεμον.

℣. 27. Mſs. S. Germ. & Orat. *Et non elegit illos Dominus, nec dedit illis viam diſciplinæ* ; Germ. ſolus addit, *& perierunt propter inſipientiam ſuam*, quæ ſunt de ℣. ſeq. intermedia verò penitus omittit. Mſ. Corb. hab. *Non hos elegit Deus, neque viam diſciplinæ dedit illis : & perierunt.* Similiter in Mſ. S. Theod. *neque viam diſciplinæ dedit illis*, &c. ut in Vulg. Ambroſ. l. 1. de Cain & Ab. c. 5. col. 193. c. cum Aug. l. 15. de civ. De. c. 23. col. 409. c. *Non hos elegit Dominus* ; deinde Auguſt. *nec viam ſcientiæ dedit illis : & interierunt.* Itidem Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 9. ap. Proſp. p. 134. a. præter ult. *& perierunt.* Gr. Οὐ τούτους ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, οὐδὲ ὁδὸν ἐπιστήμης ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἀπώλοντο.

℣. 28. Ita Mſ. Rem. Sic etiam hab. alter Orat. ſed delet pronom. *ſuam*, ante *inſipientiam*. Corb. verò huic, *& perierunt*, proximè addit, *eò quòd non haberent ſapientiam ; & perierunt propter inſipientiam ſuam.* Mſ. S. Theod. *Et quoniam non hab. ſap. perierunt*, &c. ut in Vulg. Gr. Παρὰ τὸ μὴ ἔχειν φρόνησιν, ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀβουλίαν αὐτῶν. Auguſt. l. 15. de civ. De. c. 23. col. 409. c. *Quia non habuerunt ſapientiam, perierunt propter inconſiderantiam.* Auct. l. de prom. p. 2. c. 9. ap. Proſp. p. 134. a. huic de ℣. anteced. *& perierunt*, ſubdit ſimpliciter : *propter quòd conſilium non habuerunt.*

℣. 29. Ita Mſ. S. Germ. Sic etiam in Mſ. S. Theod. & ap. Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 14. f. exceptâ conjunct. *&*, pro *aut*, ut in Vulg. Mſ. Rem. hab. *Quis aſcendit in cælos..... & eduxit de nubibus ?* Similiter cod. Orat. tollit *eam*, poſt *eduxit* ; Corb. hab. *& deduxit eam.* Gr. καὶ κατεβίβασεν αὐτὴν, &c. ut in Vulg.

℣. 30. Mſs. Rem. Orat. Corb. & S. Theod. Vulgatæ accinunt. Auct. verò l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 14. f. legit : *Quis tranſivit trans mare, & invenit eam ? & afferet eam auro electo ?* Ita quoque in Græco. Vide Vigil. Tapſ. l. de Trin. p. 518. c.

℣. 31. Mſ. S. Germ. *Non eſt qui noverit eam, neque qui excogitat ſemitas ejus.* Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 14. f. *Non eſt cognoſcens viam ejus, neque qui conſideret ſemitas ejus.* Sic etiam in Græco, præter ſing. ult. τὴν τρίβον αὐτῆς, *ſemitam ejus.* In Mſ. Corb. *Non eſt qui poſſit ſcire viam ejus, neque qui exquiſierat ſemitas ejus.*

℣. 32. Mſ. S. Germ. *ſed qui ſcit univerſa, novit eam, & adinvenit illum prudentia : qui compoſuit terram in æternitatem, & implevit eam pecoribus.* Auct. l. de XLII. manſ.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

33. qui emittit lumen, & vadit: & vocavit illud, & obedit illi in tremore.
34. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, & lætatæ sunt:
35. vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus: & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.
36. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius adversùs eum.
37. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo.
38. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.

AL. VERSIO VETUS.

33. *qui jussit fieri lumen, & ortum est: vocavit illud, & obaudivit in tremore.*
34. *Cujus imperio stellæ splendificatæ sunt:*
35. *vocavit eas, & dixerunt: Adsumus: & lucem dederunt cum lætitia ei, qui fecit illas.*
36. *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad illum.*
37. *Invenit omnem viam disciplinæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo.*
38. *Post hæc super terram visus est, & cum hominibus conversatus est.*

Ex Ms. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis sup.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

apud Ambr. p. 14. f. *sed sciens omnia, cognoscit eam, & adinvenit eam prudentiâ suâ.* Græc. ἀλλ' ὁ εἰδὼς τὰ πάντα, γινώσκει αὐτὴν, ἐξεῦρεν (Ald. καὶ ἐξεῦρεν) αὐτὴν τῇ συνέσει αὐτοῦ· ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ἐνέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων. Ms. Corb. Vulgatæ congruit, nisi quòd hab. *invenit*, pro *adinvenit.*

℣. 33. Mss. Rem. & Orat. simpliciter hab. *vocavit eam, & obedivit ei in tremore*, omissis eis, quæ antecedunt: Græc. verò sic: ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς, καὶ πορεύεται· ἐκάλεσεν αὐτὸ, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ. Mss. Corb. & S. Theod. *& obaudit illi in* (S. Th. *cum*) *tremore.*

℣. 34. Ms. Rem. concinit cum Vulg. sicut etiam Ms. Orat. nisi quòd habet, *stellæ enim*, non *autem*: Gr. Οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν, &c. ut in Vulg.

℣. 35. Græc. textui vet. congruit, deleto uno &, ante *lucem*: Mss. verò Rem. & Orat. Vulgatæ accinunt.

℣. 36. Ita Ms. Orat. Rem. verò hab. *Hic est Deus noster: etenim æstimabitur alius ad alium.* Ms. Germ. solus: *Hic Dominus noster, cui nullus est similis.* Corb. *Hic Deus noster, non æstimabitur alius adversùs eum.* Græc. Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Cyprianus l. 2. Testim. p. 286. c. *Apud Jeremiam*, inquit, *Hic Deus noster, & non deputabitur alius absque illo.* Lactant. l. 4. Instit. c. 13. p. 576. cum Auctore l. de fide orthod. ap. Ambr. p. 353. f. & Faustino presb. l. cont. Arian. p. 646. b. *Hic Deus noster est, & non deputabitur alius absque illo.* Zeno Veron. l. 2. tract. 7. p. 159. *Sed & Jeremias*, inquit, *eodem spiritu loquitur, dicens: Hic est Deus noster, & non deputabitur* (Ms. 1. *putabitur*) *Deus alius absque ipso.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 852. b. 878. a. ex Jeremia: *Hic Deus noster est, & non deputabitur alter ad eum.* Rufin. in Symb. p. 173. b. *Hic Deus noster, non reputabitur alter ad eum.* Ambr. l. 1. de fide, to. 2. 449. a. *Hic Deus noster, & non reputabitur alius ad eum:* & inf. 449. b. necnon l. 2. col. 486. a. *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum.* S. Paulin. ep. 24. p. 162. c. *Hic nobis Deus, non æstimabitur alius ad eum.* Auguft. l. 18. de civit. Dei, c. 33. to. 7. 515. f. *Hic Deus meus, & non æstimabitur alter ad eum:* & l. 2. cont. Maximin. to. 8. 743. b. *Hic Deus noster, non æstimabitur alius ad eum.* Itidem in Synodico adv. tragœd. Iren. c. 225. append. Conc. Baluz. Item ap. Auct. quæst. ex N. T. q. 97. ap. Aug. to. 3. 87. c. *Hic Deus noster, & non æstimabitur alter ad eum.* Fulg. quoque l. 2. ad Trasim. c. 3. & 13. p. 90. 107. legit: *Hic Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum:* similiter l. de Incarn. p. 296. 415. sicut etiam fragm. 11. cont. Fab. p. 591. nisi quòd hab. *æstimabitur alius præter illum:* at l. pro fide cath. p. 538. *& non deputabitur alius absque eo.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 172. b. *Hic Deus noster, & non est alius absque eo.* Vigil. Tapf. l. 3. de Trin. p. 222. c. *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius absque illo:* at l. 1. cont. Arium, Sab. &c. *Hic est Deus noster, & non deputabitur alter ad eum:* & l. cont. Varimad. p. 728. d. *Hic Deus noster, & non applicabitur alter ad eum.* Cassiod. in Ps. 46. p. 160. b. cum Ferrando diac. ep. ad Sever. p. 140. & ad S. Fulg. p. 213. *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius absque illo.* Avit. Vien. ep. 28. Sirm. to. 2. p. 66. c. *Hic est Deus noster, non æstimabitur alius ad eum.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 5. a. *Hic Deus, & non est alius, nec æstimabitur absque illo.*

℣. 37. Mss. Rem. & Orat. *Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & dedit illam Jacob puero suo, & Israël electo suo.* Græc. Ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν..... καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Cyprianus l. 2. Testim. p. 286. c. cum Lact. l. 4. Instit. c. 13. p. 576. necnon Faustino presb. l. cont. Arian. p. 646. b. *Qui invenit omnem viam prudentiæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto sibi.* Zeno Veron. l. 2. tract. 7. p. 159. *Qui adinvenit viam prudentiæ, & revelavit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto sibi.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 852. b. 878. a. cum Ferrando diac. epist. ad Sever. p. 140. a. *Qui invenit omnem viam scientiæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo.* Ambr. l. 1. de fide, to. 2. 449. a. *Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo:* & l. 2. col. 486. a. *Qui adinvenit omnem viam disciplinæ.* Ap. Rufin. in Symb. p. 173. b. ut & in Synodico adv. tragœd. Iren. c. 225. append. Conc. Baluz. *Qui invenit omnem viam disciplinæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo.* Itidem Auct. l. de fide orthod. ap. Ambr. col. 353. f. cum Auguft. l. 18. de civit. Dei, c. 33. p. 515. f. præter vocem *prudentiæ*, loco *disciplinæ*: at l. 2. cont. Maximin. to. 8. 743. b. Aug. legit: *Hic invenit omnem viam disciplinæ*, &c. Avit. Vien. epist. 28. Sirm. to. 2. p. 66. c. *Invenit omnem viam disciplinæ, dedit Jacob puero suo, & Israël dilecto suo.* Auct. quæst. ex N. T. q. 97. ap. Aug. to. 3. 87. c. *Hic adinvenit omnem viam scientiæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto sibi.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 172. b. *Qui invenit omnem viam prudentiæ, & dedit eam Jacob electo sibi.* Fulg. l. 2. ad Trasim. c. 3. & 13. p. 90. 107. *Adinvenit omnem viam disciplinæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo:* ita rursum ep. 17. p. 296. sicut etiam l. de Incarn. p. 415. præmisso relat. *qui*, verbo *adinvenit*: at lib. pro fide cath. p. 538. legit: *Qui invenit omnem viam prudentiæ, & dedit eam*, &c. ut sup. Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 5. a. *Qui invenit omnem prudentiam, & dedit Jacob puero suo, & Israël dilecto suo.* Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 728. d. *Qui invenit omnem viam scientiæ, & dedit Jacob puero suo, & Israël electo suo:* similiter habet l. 1. cont. Arium, Sab. &c. at l. 3. de Trin. p. 222. c. *Qui adinvenit omnem viam scientiæ, & dedit eam..... & Israël dilecto suo.*

℣. 38. Ms. S. Germ. solus: *Post hæc super terram apparebit, & inter homines conversabitur.* Græc. verò ut sup. Μετὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ ἐν τοῖς..... συναναστράφη. Cyprian. l. 2. Testim. p. 286. c. cum Vulg. *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* Accinunt magno consensu Zeno Veron. l. 2. tract. 7. p. 159. Ambros. l. 1. & 2. de fide, col. 449. a. 486. a. Auct. l. de fide orthod. ap. ipsum, col. 353. f. Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 172. b. Ferrand. diac. ep. ad Sever. p. 140. necnon Vigil. Tapf. l. 3. de Trin. p. 222. c. Itidem ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 5. a. & ap. Fulg. l. 2. ad Trasim. c. 3. & 13. p. 90. 107. & epist. 17. p. 296. ut & in Synodico adv. tragœd. Iren. c. 225. app. Conc. Baluz. Hilar. verò l. 4. de Trin. col. 852. b. d. & 878. a. ita legit: *Post hoc super terram visus est, & inter homines conversatus est:* at in Ps. 68. col. 225. b. *Postea in terris visus est*, &c. Item S. Paulin. epist. 24. p. 162. c. *In terris visus est, & inter homines conversatus est.* Rufin. in Symb. p. 173. b. *Post hæc in terris visus est, & inter homines conversatus est.* Auguft. l. 18. de civit. Dei, c. 33. col. 515. f. *Post hæc in terra visus est, & cum hominibus conversatus est:* & l. 2. cont. Maximin. to. 8. 743. b. *Post hæc super terram visus est, & inter homines conversatus est.* Auct. quæst. ex N. T. q. 97. ap. Aug. to. 3. 87. c. *Post hæc in terris visus est, & inter homines versatus est.* Avitus Vien. ep. 18. Sirm. to. 2. 66. c. *Et post hæc in terra visus est, & inter homines conversatus:* in Ms. etiam Orat. deest *est* in fine. Ambrosiast. p. 187. a. cum Vigil. Tapf. l. 1. cont. Arium, Sab. &c. *Post hæc in terris visus est, & inter homines conversatus est.*

CAPUT IV.

Al. Versio vetus.

Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup.

1. *HIc liber præceptorum Dei, & lex, quæ permanet in æternum: omnes qui tenent eam, pervenient ad vitam; qui autem reliquerint eam, morientur.*

2. *Convertere Jacob, & apprehende eam, perambula ad ſplendorem ejus contra lumen.*

3. *Noli alteri dare gratiam tuam, & utilitates tuas genti advenæ.*

4. *Beatiſſimus Iſraël: quia quæ Deo placent, nota ſunt nobis.*

5. *Conſtantes eſtote populi, memorabiles Iſraël:*

6. *venundati eſtis gentibus non in perditionem: quoniam irritaſtis Dominum, traditi eſtis adverſariis veſtris.*

7. *Exacerbaſtis enim Dominum æternum, qui vos fecit, ſacrificantes dæmoniis, & non Deo.*

8. *Obliti enim eſtis Dominum, qui vos ſalvavit, & contriſtatis eam, quæ vos nutrivit, Jeruſalem.*

9. *Vidit enim ſupervenientem vobis iram à Deo, & dixit: Audite civitates Sion, quia induxit mihi Dominus luctum magnum:*

10. *Vidi enim captivitatem filiorum meorum, & filiarum, quam ſuper omnes induxit Æternus.*

11. *Nutrivi enim illos cum jocunditate: & dimiſi cum fletu & luctu.*

12. *Nemo in me exſultet, quia vidua relicta ſum à multis: deſolata ſum propter peccata filiorum meorum, quoniam declinaverunt à lege Domini.*

13. *Juſtitiam ejus non cognoverunt, neque ambulaverunt in viis mandatorum illius, neque ſemitas veritatis ejus cum juſtitia ingreſſi ſunt.*

14. *Venite convicinantes Sion, mementote captivitatis filiorum meorum, & filiarum, quam ſuperduxit illis ille Æternus.*

15. *Qui ſuſcitavit ad eos gentes de longinquo, improbas, & alterius linguæ:*

16. *quæ ſeni, & juveni miſericordiam non præſtiterunt, & abduxerunt dilectos viduæ, & unicam à filiis deſolati ſunt.*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

1. HIc liber mandatorum Dei, & lex, quæ eſt in æternum: omnes qui tenent eam, pervenient ad vitam; qui autem dereliquerunt eam, in mortem.

2. Convertere Jacob, & apprehende eam, ambula per viam ad ſplendorem ejus contra lumen ejus.

3. Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

4. Beati ſumus Iſraël: quia quæ Deo placent, manifeſta ſunt nobis.

5. Animæquior eſto populus Dei, memorabilis Iſraël:

6. venundati eſtis gentibus non in perditionem: ſed propter quòd in ira ad iracundiam provocaſtis Deum, traditi eſtis adverſariis.

7. Exacerbaſtis enim eum qui fecit vos, Deum æternum, immolantes dæmoniis, & non Deo.

8. Obliti enim eſtis Deum, qui nutrivit vos, & contriſtaſtis nutricem veſtram Jeruſalem.

9. Vidit enim iracundiam à Deo venientem vobis, & dixit: Audite confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum:

10. Vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, & filiarum, quam ſuperduxit illis Æternus.

11. Nutrivi enim illos cum jucunditate: dimiſi autem illos cum fletu & luctu.

12. Nemo gaudeat ſuper me viduam, & deſolatam: à multis derelicta ſum propter peccata filiorum meorum, quia declinaverunt à lege Dei.

13. Juſtitias autem ipſius neſcierunt, nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei, neque per ſemitas veritatis ejus cum juſtitia ingreſſi ſunt.

14. Veniant confines Sion, & memorentur captivitatem filiorum, & filiarum mearum, quam ſuperduxit illis Æternus.

15. Adduxit enim ſuper illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius linguæ:

16. qui non ſunt reveriti ſenem, neque puerorum miſerti ſunt, & abduxerunt dilectos viduæ, & à filiis unicam deſolaverunt.

Notæ ad Al. Versionem veterem.

℣. 1. Similiter in Græco, excepto uno *pervenient*, quod deeſt: abeſt etiam hoc verbum à Mſs. Corb. & S. Theod. Supra verò loco *permanet*, legitur Græcè, ὑπάρχων, ad litt. *eſt*.

℣. 2. Ita Græcè, niſi quòd transfertur *ejus*, poſt *lumen*. In Mſ. Rem. tollitur conjunct. &, ante *apprehende*.

℣. 3. Mſ. Orat. hab. *utilitates tuæ*; ſed aperto errore. Græc. Μὴ δῷς ἑτέρῳ τὴν δόξαν σου, καὶ τὰ συμφέροντά σοι ἔθνει ἀλλοτρίῳ. Nobil. *Ne tradas alteri gloriam tuam, & quæ conferunt tibi genti alienæ.*

℣. 4. Mſ. Corb. *Beatus es tu Iſraël: quoniam quæ Deo placent, nobis manifeſta ſunt.* Græc. verò cum Vulg. Μακάριοι ἐσμὲν Ἰσραήλ· ὅτι τὰ ἀρεστὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν γνωστά ἐστιν. In Mſ. Orat. *notæ ſunt*, ſed vitiosè, ut ℣. præced.

℣. 5. Græc. Θαρσεῖτε λαός μου, μνημόσυνον Ἰσραήλ. *Confidite populus meus, memoriale Iſraël.*

℣. 6. Ita Græcè, detracto ult. *veſtris*; ſup. etiam τὸν Θεὸν, non *Dominum*. Mſ. quoque Orat. hab. *quoniam irritaſtis Deum*. Mſ. Floriac. *ſed quoniam irritaſtis Dominum, traditi eſtis adverſariis.* Hoc etiam Vulg. *in ira*, deeſt in Mſ. Corb.

℣. 7. Mſ. Floriac. *Exacerbaſtis enim eum qui vos fecit, Dominum æternum, ſacrificantes*, &c. ut ſup. Ita quoque in Gr. præter hoc, *Dominum æternum*, quod deeſt.

℣. 8. Græc. Ἐπελάθεσθε τὸν (Mſ. Alex. cum Ald. & Compl. δὲ τὸν) τροφεύσαντα ὑμᾶς (Alex. ἡμᾶς,) Θεὸν αἰώνιον, ἐλυπήσατε δὲ καὶ τὴν ἐκθρέψασαν ἡμᾶς, &c. *Obliti eſtis eum, qui nutrivit vos, Deum æternum*, &c. In Mſ. Orat. eſt *nuntiavit*, non *ſalvavit*, ſed aperto mendo, pro *nutrivit*: deinde tam in ipſo, quàm in Germ. & *contriſtatis*, ſed vitiosè, ni fallor, pro *contriſtaſtis*; in Rem. & *contriſtati eſtis*. Mſ. S. Theod. initio hab. *Obliti autem eſtis*; & in fine, *Iſraël*, non *Jeruſalem*.

℣. 9. Græcè, αἱ πάροικοι, *accolæ*, loco *civitates*, absque ſeq. *quia*; paulòque poſt, ὁ Θεὸς, non *Dominus*; cæt. ut ſupra. In Mſ. S. Theod. *Audite fines Sion*: tum in Mſ. Alex. ac ed. Ald. ἐπήγαγεν γάρ μοι, &c.

℣. 10. Sic eſt in Græco, præter hoc, ἐπήγαγεν αὐτοῖς, loco *ſuper omnes induxit*.

℣. 11. Conſonat Gr. niſi quòd hab. ἐξαπέστειλα δὲ, *dimiſi autem*. Mſ. Rem. tollit *enim*, poſt *nutrivi*.

℣. 12. Græc. Μηδεὶς ἐπιχαιρέτω μοι τῇ χήρᾳ, καὶ καταλειφθείσῃ ὑπὸ, &c. ut in textu vet. excepto ult. Θεοῦ, loco *Domini*.

℣. 13. Græc. initio habet, Καὶ δικαιώματα αὐτοῦ, *Et juſtificationes ejus*; & inf. Θεοῦ, *Dei*, loco *illius*; ſtatimque: οὐδὲ τρίβους παιδείας ἐν δικαιοσύνῃ αὐτοῦ ἐπέβησαν· *neque per ſemitas diſciplinæ in juſtitia ejus aſcenderunt*. Mſ. S. Theod. vitiosè, *cum injuſtitiis ingreſſi ſunt*.

℣. 14. Græc. Ἐλθέτωσαν αἱ πάροικοι Σιὼν, καὶ μνήσθητε, &c. *Veniant accolæ Sion*, &c. ut ſup. detracta voce penult. *ille*. Mſ. Orat. hab. *Venite circumvicinantes Sion*; & infra Rem. *ſuperinduxit illis*; Gr. ἐπήγαγεν αὐτοῖς.

℣. 15. Græc. Ἐπήγαγεν γὰρ ἐπ᾽ αὐτοὺς ἔθνος μακρόθεν, ἔθνος ἀναιδὲς, καὶ ἀλλόγλωσσον.

℣. 16. Mſ. Rem. *Quoniam ſeni, & juveni non præſti-*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.	AL. VERSIO VETUS.
17. Ego autem quid poſſum adjuvare vos?	17. *Ego autem non poſſum juvare vos.*
18. Qui enim adduxit ſuper vos mala, ipſe vos eripiet de manibus inimicorum veſtrorum.	18. *Sed Dominus, qui vobis hæc mala intulit, eripiet de manu inimicorum veſtrorum.*
19. Ambulate filii, ambulate: ego enim derelicta ſum ſola.	19. *Abite filii, abite: ego enim derelicta ſum ſola.*
20. Exui me ſtolâ pacis, indui autem me ſacco obſecrationis, & clamabo ad Altiſſimum in diebus meis.	20. *Exui ſtolam pacis, & indui cilicium obſecrationis, clamabo ad Altiſſimum in diebus meis.*
21. Animæquiores eſtote filii, clamate ad Dominum, & eripiet vos de manu principum inimicorum.	21. *Animum fortem habete filii, proclamate ad Dominum, & eripiet vos de manu principum inimicorum.*
22. Ego enim ſperavi in æternum ſalutem veſtram: & venit mihi gaudium à ſancto ſuper miſericordia, quæ veniet vobis ab æterno ſalutari noſtro.	22. *Ego enim ſperavi in æternum ſalvatorem veſtrum: quia veniet mihi gaudium à ſancto ſuper miſericordiam, quæ veniet vobis citò ab æterno ſalvatore noſtro.*
23. Emiſi enim vos cum luctu & ploratu: reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio & jucunditate in ſempiternum.	23. *Emiſi enim vos cum luctu & fletu: reſtituet autem vos mihi Dominus cum gaudio & lætitia in æternum.*
24. Sicut enim viderunt vicinæ Sion captivitatem veſtram à Deo, ſic videbunt & in celeritate ſalutem veſtram à Deo, quæ ſuperveniet vobis cum honore magno, & ſplendore æterno.	24. *Nam ſicut viderunt nunc confines veſtram captivitatem, ſic videbunt citò à Deo vobis ſalutem, quæ ſuperveniet in vos cum magna lætitia, & gloria, ac ſplendore æterno.*
25. Filii patienter ſuſtinete iram, quæ ſupervenit vobis: perſecutus eſt enim te inimicus tuus, ſed citò videbis perditionem ipſius: & ſuper cervices ipſius aſcendes.	25. *Filii patientes eſtote: quia per iram Dei perſecutus eſt vos inimicus, ſed citò videbitis ejus perditionem: & in cervices illius aſcendetis.*
26. Delicati mei ambulaverunt vias aſperas: ducti ſunt enim ut grex direptus ab inimicis.	26. *Delicati mei, ambulaſtis vias aſperas: ducti eſtis velut grex ab inimicis.*
27. Animæquiores eſtote filii, & proclamate ad Dominum: erit enim memoria veſtra ab eo qui duxit vos.	27. *Conſtantes eſtote filii, & proclamate ad Dominum: erit enim illi pro veſtra captivitate memoria.*
28. Sicut enim fuit ſenſus veſter ut erraretis à Deo: decies tantùm iterum convertentes requiretis eum.	28. *Sicut erraſtis à Deo: multipliciter converſi quæritis eum.*
29. Qui enim induxit vobis mala, ipſe rurſum adducet vobis ſempiternam jucunditatem cum ſalute veſtra.	29. *Qui enim induxit ſuper vos mala, dabit vobis æternam jocunditatem cum ſalute.*
30. Animæquior eſto Jeruſalem, exhortatur enim te, qui te nominavit.	30. *Conſtans eſto Jeruſalem, exhortatur te, qui te nominavit.*
31. Nocentes peribunt, qui te vexaverunt: &	31. *Miſeri facti ſunt, qui te vexaverunt,*

Ex Mſ. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis ſup.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

terunt, & *abduxerunt*, &c. ut ſup. alii, & *adduxerunt*, ſed malè. Græc. cum Vulg. Ὅτι οὐκ ᾐσχύνθησαν πρεσβύτην, οὐδὲ παιδίον ἠλέησαν, καὶ ἀπήγαγον τοὺς ἀγαπητοὺς τῆς χήρας, καὶ ἀπὸ τῶν θυγατέρων τὴν μόνην ἠρήμωσαν· Mſ. Alex. hab. μονογενῆ, *unigenitam.*

℣. 17. Græc. Vulgatæ congruit.

℣. 18. Græc. Ὁ γὰρ ἐπαγαγὼν τὰ κακὰ (Mſ. Alex. add. ὑμῖν,) ἐξελεῖται ὑμᾶς ἐκ χειρὸς, &c. ut ſupra. Mſ. Rem. hab. *de manibus inimic.* Corb. verò, *de manu.*

℣. 19. Græc. Βαδίζετε τέκνα, βαδίζετε· ἐγὼ γὰρ κατελείφθην ἔρημος. Ambr. in Pſ. 118. col. 1194. e. *Ite, proficiſcimini filii: ego enim derelicta ſum deſerta.*

℣. 20. Mſ. S. Germ. *Exui me ſtolam pacis, & indui me cilicio*, &c. ut ſupra. Ambr. in Pſ. 118. col. 1194. e. *Exui me ſtolam pacis, indui autem ſtolam precationis meæ, & clamabo ad Excelſum in diebus meis.* Sic etiam in Gr. præter ſeqq. Αἰώνιον, *Æternum*, loco *Excelſum*, & σάκκον, loco 2. *ſtolam*; deeſt etiam &, ante *clamabo.*

℣. 21. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1194. e. *Animo æquo eſtote filii, clamate ad Dominum, & extrahet vos de manu principum inimicorum.* Græc. Θαρσεῖτε τέκνα, βοήσατε πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἐξελεῖται ὑμᾶς ἐκ δυναστείας, ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν. *Confidite filii, clamate ad Deum, & eripiet vos de dominatione, de manu inimicorum*; Mſ. S. Theod. *principum iniquorum.*

℣. 22. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1194. e. *Ego enim ſperavi in illo Æterno ſalutem veſtram.* Ita quoque in Græco: deinde ſic: καὶ ἦλθέ μοι, & *venit mihi*; reliqua ut in textu vet. excepto uno ἐπὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ, *ſuper miſericordia.* Mſ. Orat. hab. ſup. *quia venit mihi*, &c.

℣. 23. Vix meliùs è Græco.

℣. 24. Græc. Ὥσπερ γὰρ νῦν ἑωράκασιν αἱ πάροικοι Σιὼν τὴν ὑμετέραν αἰχμαλωσίαν, οὕτως ὄψονται ἐν τάχει τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑμῶν σωτηρίαν, ἢ ἐπελεύσεται ὑμῖν μετὰ δόξης μεγάλης, καὶ λαμπρότητος τοῦ Αἰωνίου. Mſs. Corb. & S. Theod. delent τὸ *à Deo*, quod habetur in Vulg. poſt *captivitatem veſtram*: præterea Mſ. S. Theod. hab. *ſupereminet*, pro *ſuperveniet*; ſed f. vitioſè.

℣. 25. Mſ. Rem. hab. *quia propter iram Dei*, non *per iram*; deletque *in*, ante *cervices.* Græc. Τέκνα μακροθυμήσατε τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπελθοῦσαν ὑμῖν ὀργήν· καταδίωξέ σε ὁ ἐχθρὸς, καὶ ὄψει αὐτοῦ τὴν ἀπώλειαν ἐν τάχει· καὶ ἐπὶ τραχήλους αὐτῶν ἐπιβήσῃ.

℣. 26. Ambroſ. l. 3. Hex. col. 56. f. cum Vulg. *Delicati mei ambulaverunt vias aſperas.* Sic etiam Auct. quæſt. ex utroq. T. q. 102. ap. Aug. to. 3. 95. a. ſubnexis his, *ducti ſunt ut grex direptus ab inimicis.* Ita quoque in Græco eſt, præter verbum ἤρθησαν, *ablati ſunt*, pro *ducti ſunt enim*, quod in Vulg. Similiter in Mſ. S. Theod. deeſt *enim.*

℣. 27. Ambroſ. l. 3. Hex. col. 56. f. *Conſtantes eſtote filii, & clamate ad Deum.* Auct. quæſt. ex utroq. Teſt. q. 102. p. 95. a. *Conſtantes eſtote filii, & proclamate ad Deum: erit veſtra in abductione memoria.* Græc. Θαρσήσατε τέκνα, καὶ βοήσατε πρὸς τὸν Θεόν· ἔσται γὰρ ὑμῶν ὑπὸ τοῦ ἐπάγοντος μνεία. *Confidite filii, & clamate ad Deum: erit enim veſtri ab eo qui induxit memoria.* Mſ. Corb. hab. *ab eo qui ducunt vos.* Mſ. S. Theod. *ab eo qui ducit vos.*

℣. 28. Ita Mſ. S. Germ. Rem. verò & Orat. ferunt: *Si ſicut erraſtis ab eo, multipliciter converſi quæratis eum.* Auct. quæſt. ex utroq. Teſt. q. 102. p. 95. a. *Nam ſicut fuit mens veſtra, ut erraretis à Deo: duplicabitis decies tantùm converſi quærentes eum.* Sic etiam Græcè, præter hæc poſtrema: δεκαπλασιάσατε ἐπιστραφέντες ζητῆσαι αὐτόν· Nobil. *decies tantùm converſi quæretis eum.*

℣. 29. Mſ. Orat. habere videtur *etiam*, loco *æternam*, ſed malè; nam in Gr. αἰώνιον. Auct. quæſt. ex utroq. Teſt. q. 102. ap. Aug. to. 3. 95. a. rectè: *Qui enim induxit in vos mala, inducet in vos æternam jocunditatem cum ſalute veſtra.* Ita quoque in Græco.

℣. 30. Ita Græcè, præter unum fut. παρακαλέσει, pro *exhortatur*; Nobil. *conſolabitur*; in Mſ. Alex. ac ed. Ald. παρακαλεῖ.

℣. 31. Similiter in Græco, detracto uno *facti ſunt.* Mſs. Corb. & S. Theod. hab. *Nocentes parebunt, qui*, &c. ut in

Al. Versio vetus.

Ex Mſ. cod. San-germ. & aliis duobus notatis ſup.

& qui exſultaverunt in caſu tuo.

32. *Miſeræ civitates, quibus ſervierunt filii tui; miſerior, qui accepit filios tuos.*

33. *Sicut enim gaviſa eſt in ruina tua, & lætata eſt in tuo caſu Babylon, ita contriſtabitur in ſua ſolitudine.*

34. *Et amputabo exſultationem multitudinis ejus, & lætitia ejus erit in luctu.*

35. *Ignis enim ſuperveniet illi ab æterno, & dies longus, & habitabitur à dæmoniis plurimùm temporis.*

36. *Circumſpice ad Orientem Jeruſalem, & vide jocunditatem, quæ à Deo tibi ſuperventura eſt.*

37. *Ecce venient filii tui, quos emiſiſti, verbo Domini congregati ab Oriente & Occaſu, gaudentes in Dei gloria.*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

qui gratulati ſunt in tua ruina, punientur:

32. civitates, quibus ſervierunt filii tui, punientur; & quæ accepit filios tuos.

33. Sicut enim gaviſa eſt in tua ruina, & lætata eſt in caſu tuo, ſic contriſtabitur in ſua deſolatione.

34. Et amputabitur exſultatio multitudinis ejus, & gaudimonium ejus erit in luctum.

35. Ignis enim ſuperveniet ei ab æterno in longiturnis diebus, & habitabitur à dæmoniis in multitudine temporis.

36. Circumſpice Jeruſalem ad Orientem, & vide jucunditatem à Deo tibi venientem.

37. Ecce enim veniunt filii tui, quos dimiſiſti diſperſos, veniunt collecti ab Oriente uſque ad Occidentem, in verbo ſancti gaudentes in honorem Dei.

Notæ ad Al. Versionem veterem.

Vulg. ſed mendosè, pro *peribunt*.

℣. 32. Ita in Græco, præter hoc, δειλαία, ἡ, *miſera, quæ*, loco *miſerior, qui.*

℣. 33. Itidem Græcè, detracta voce *Babylon.* Mſ. S. Theod. tollit *enim*, ante *gaviſa.* Nota pro ult. *ſolitudine*, Græcè ſcribi ἐρημίᾳ, mel. *deſolatione.*

℣. 34. Græc. ſubdit ἀυτῆς, *ab ea*, verbo *amputabo*; tollit verò *ejus*, poſt *multitudinis*; mox ita: ϗ τὸ ἀγαυρίαμα ἀυτῆς εἰς πένθος, *& exſultatio ejus in luctum*; Mſ. Alex. ἔϛαι εἰς πένθος.

℣. 35. Mſ. S. Germ. hab. *ſupervenit*, non *ſuperveniet*; Græc. verò ἐπελεύσεται; cæt. ut in Lat. ſup. hoc tamen excepto medio, εἰς ἡμέρας μακράς, *in dies longos*, loco *& dies longus.* Mſ. Corb. ult. hab. *in multitudinem temporis*; Græc. τὸν πλείονα χρόνον.

℣. 36. Iren. l. 5. c. 35. p. 335. e. *Circumſpice ad Orientem Jeruſalem, & vide lætitiam, quæ adventat tibi ab ipſo Deo.* Sic etiam Græcè, detracto penult. *ipſo.*

℣. 37. Iren. l. 5. c. 35. p. 335. e. *Ecce venient filii tui, quos emiſiſti, venient collecti ab Oriente uſque ad Occidentem, verbo illius ſancti gaudentes eâ, quæ à Deo tuo eſt, claritate.* Ita quoque in Græco eſt, excepto gemino præſ. ἔρχονται, *veniunt*, pro *venient*; ut & hoc in fine, τῇ τȣ̃ Θεȣ̃, δόξῃ, pro *eâ, quæ à Deo tuo eſt, claritate.*

CAPUT V.

Al. Versio vetus.

Ex Mſ. cod. San-germ. & aliis duobus notatis ſup.

1. *Exue te Jeruſalem ſtolam luctûs tuæ vexationis: & indue decorem ejus, quia à Deo tibi eſt gloria.*

2. *Circumda te diploide, quia à Deo tibi eſt juſtitia: impone mitram capiti tuo gloriæ æternæ.*

3. *Deus enim oſtendet ſub cœlo univerſæ creaturæ ſplendorem tuum.*

4. *Et vocabitur nomen tuum ab eo in æternum: Pax juſtitiæ, & gloria Dei culturæ.*

5. *Surge Jeruſalem, & ſta in alto: & circumſpice ad Orientem, & vide congregatos filios tuos à ſolis ortu & occaſu, verbo ſancti gaudentes in memoria Dei.*

6. *Exierunt enim à te pedeſtres ducti ab inimicis: reducit autem illos Deus ad te reportatos cum gloria ſicut filios regni.*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

1. Exue te Jeruſalem ſtolâ luctûs, & vexationis tuæ: & indue te decore, & honore ejus, quæ à Deo tibi eſt, ſempiternæ gloriæ.

2. Circumdabit te Deus diploide juſtitiæ, & imponet mitram capiti honoris æterni.

3. Deus enim oſtendet ſplendorem ſuum in te, omni qui ſub cœlo eſt.

4. Nominabitur enim tibi nomen tuum à Deo in ſempiternum: Pax juſtitiæ, & honor pietatis.

5. Exſurge Jeruſalem, & ſta in excelſo: & circumſpice ad Orientem, & vide collectos filios tuos ab oriente ſole uſque ad occidentem, in verbo ſancti gaudentes Dei memoriâ. Sup. 4. 36.

6. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis: adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore ſicut filios regni.

Notæ ad Al. Versionem veterem.

℣. 1. Ita Mſ. S. Germ. Mſ. verò Orat. habet: *Exue te ſtolam luctûs Jeruſalem, (&) tuæ vexationis: & indue te decorem, quia*, &c. ut ſupra. Mſ. Rem. *Exue te ſtolam luctûs Jeruſ. tuæ vexationis decorem, quia*, &c. Corb. *Exue Jeruſ. ſtolâ luctûs, & vexat. tuæ: & indue te decorem, & honore ejus, quæ à Deo tibi eſt, in ſempiterna gloria.* Similiter hab. Mſ. S. Theod. *in ſempiterna gloria.* Iren. l. 5. c. 35. p. 335. e. *Exuere Jeruſalem habitum luctûs, & afflictionis tuæ: & induere decorem ejus, quæ à Deo tuo eſt, claritatis in æternum.* Ambroſ. l. 1. de pœnit. to. 2. 402. e. *Exue te Jeruſalem ſtolâ luctûs, & vexationis tuæ: & indue te decorem ejus, quæ à Deo data eſt tibi gloria in æternum.* Sic etiam in Græco, niſi excipias ult. εὐπρέπειαν τῆς παρὰ τȣ̃ Θεȣ̃ δόξης εἰς τὸν αἰῶνα.

℣. 2. Mſ. Rem. *Circumda te diploide, à Deo juſtitia: impone mitram capiti tuo gloriæ tuæ.* Corb. *Circumdato te diploide Deo juſtitiæ, & impone mitram capiti tuo honoris æterni:* Mſ. S. Theod. *capiti tuo honorem Æterni.* Iren. l. 5. c. 35. p. 335. e. *Circumdare amictum duplicem ejus, quæ à Deo tuo eſt, juſtitiæ: impone mitram ſuper caput tuum gloriæ æternæ.* Nec aliter in Græco, niſi quòd tollitur *tuo eſt*, poſt *Deo*; ultimòque habetur τȣ̃ Αἰωνίȣ, *Æterni*, non *æternæ.*

℣. 3. Iren. l. 5. c. 35. p. 335. e. *Deus enim demonſtrabit ei, quæ ſub cælo eſt univerſæ, tuum fulgorem.* Ita quoque in Græco. In Mſs. Corb. & S. Theod. ut in Vulg. deleta voce *omni.* Corb. addit, *quod ſub cælo eſt.*

℣. 4. Iren. l. 5. c. 35. *Vocabitur namque nomen tuum ab ipſo Deo in æternum: Pax juſtitiæ, & gloriæ colenti Deo:* nec diſſimile quidquam Græcè, præter hoc ult. δόξα θεοσεβείας, *gloria pietatis*, loco *gloriæ colenti Deo.*

℣. 5. Iren. l. 5. c. 35. p. 335. c. *Surge Jeruſalem, & ſta in excelſo: & circumſpice ad Orientem, & vide collectos filios tuos à ſolis ortu uſque ad occidentem, verbo illius ſancti gaudentes ipſam Dei recordationem.* Eadem quoque ſunt in Græco, niſi quòd inverſo ordine ſic habetur, ἀπὸ ἡλίȣ δυσμῶν ἕως ἀνατολῶν, *à ſolis occaſu uſque ad ortum*; extremòque, τῇ τȣ̃ Θεȣ̃ μνείᾳ, *ipsâ Dei memoriâ.* Mſ. S. Theod. hab. *ab Oriente & uſque ad Occidentem*; dein Rem. *verbo ſcilicet gaudentes.*

℣. 6. Similiter in Græco, præter ult. θρόνον βασιλείας, *ſolium regni*, loco *filios regni*; at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. υἱȣ̃ς βασιλείας. Apud Iren. l. 5. c. 35. p. 335. c. *Profecti ſunt enim à te pedites, dum adducerentur ab inimicis: introducet* (Gr. εἰσάγει δὲ) *illos Deus ad te portatus cum gloria tanquam thronus regni.* Mſ. S. Theod. *ad te paratos in honorem*, &c. ut in Vulg. Corb. *ad te portatos in honorem*, &c. Græc. πρὸς σὲ αἰρομένȣς μετὰ δό-

Vulgata nostra, quæ et antiqua.	Al. Versio vetus.
7. Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, & rupes perennes, & convalles replere in æqualitatem terræ: ut ambulet Israël diligenter in honorem Dei.	7. *Constituit enim Deus humiliari omnem montem excelsum, & rupes perennes, convalles impleri ad æqualitatem terræ: ut ingrediatur Israël totus in Dei honore.*
8. Obumbraverunt autem & silvæ, & omne lignum suavitatis Israël ex mandato Dei.	8. *Obumbrabunt autem silvæ, & omne lignum odoris Israël præcepto Dei.*
9. Adducet enim Deus Israël cum jucunditate in lumine majestatis suæ, cum misericordia, & justitia, quæ est ex ipso.	9. *Præibit enim Deus Israël cum lætitia in lumine majestatis suæ, cum misericordia, & justitia, quæ in ipso est.*

Ex Ms. cod. Sangerm. & aliis duobus notatis sup.

Notæ ad al. versionem veterem.

ξυς, &c.

℣. 7. Eadem sunt in Græco, præter seqq. θῖνας, *cumulos*, loco *rupes*; subinde, καὶ φάραγγας, *& valles*, loco *convalles*; ultimòque, ἵνα βαδίσῃ Ἰσραὴλ ἀσφαλῶς τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ· i. e. *ut ambulet Israël securè in Dei gloria.* In Ms. Rem. *perennes verò valles.* Apud Iren. l. 5. c. 35. p. 335. c. ita: *Decrevit enim Deus ut humilietur omnis mons excelsus, & congeries æternæ; & ut valles impleantur ad redigendam planitiem terræ: ut ambulet Israël tutè Dei gloriâ.*

℣. 8. Græcè, Ἐσκίασαν δὲ καὶ; paulòque post, εὐωδίας τῷ Ἰσραήλ; cæt. ut supra. Item ap. Iren. l. 5. c. 35. p. 335. d. *Umbracula autem intexuerunt silvæ, & omne lignum boni odoris ipsi Israël præcepto Dei.* Mss. Corb. & S. Theod. *mandato Dei.*

℣. 9. Iren. l. 5. c. 35. *Præibit enim Deus cum lætitia lumine claritatis suæ, cum misericordia, & justitia, quæ ab ipso est.* Ita quoque in Græco, nisi quòd initio habetur ut in Vulg. Ἡγήσεται γὰρ ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ μετὰ, &c. Ms. S. Theod. similiter hab. in fine, *quæ est ab ipso*; Corb. *quæ est ab eo*; Græc. τῇ παρ' αὐτοῦ. In duobus autem præd. Mss. hîc subjicitur: *Explicit prophetia Jeremiæ*; in aliis verò sup. laudatis: *Explicit Baruch.*

CAPUT VI.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

* Exemplar epistolæ, quam misit Jeremias ad abducendos captivos in Babyloniam à rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis secundùm quod præceptum est illi à Deo.

Jerem. 25. 9. 1. Propter peccata, quæ peccastis ante Deum, abducemini in Babyloniam captivi à Nabuchodonosor rege Babyloniorum.

2. Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis, usque ad generationes septem: post hoc autem educam vos inde cum pace.

Isai. 44. 10. 3. Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos in humeris portari, ostentantes metum gentibus.

4. Videte ergo ne & vos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipsis.

5. Visa itaque turba de retro, & ab ante, adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari Domine.

6. Angelus enim meus vobiscum est: ipse autem exquiram animas vestras.

7. Nam lingua ipsorum polita à fabro, ipsa etiam inaurata & inargentata, falsa sunt, & non possunt loqui.

8. Et sicut virgini amanti ornamenta; ita accepto auro fabricati sunt.

9. Coronas certè aureas habent super capita sua dii illorum: unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsos.

10. Dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterum cùm receperint

Notæ.

* Itidem Græcè, ut & infra, ad finem usque Epistolæ, præter pauca, quæ sola notabuntur de more. Ms. Corb. hab. *Incipit exemplum epistolæ ejusdem* (Jerem.) deinde: *Exemplum epistolæ, quam misit Jerem. ad abductos* (Gr. ἀχθησομένους) *captivos..... ut nunciaret*, &c. Ms. S. Theod. *Exemplar epistolæ, quam misit Jerem. ad abductos captivos in Babylonia..... ut nunciaret illis secund. quod præceptum est illi à Domino.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 33. p. 160. a. ait: *Sententiam divinam Jeremias plebi jam captæ, & regibus, per epistolam expressit, dicens*, &c.

℣. 1. Similiter hab. Auct. l. de promiss. ubi sup. usque ad vocem *captivi.* Ita quoque in Ms. Corb. excepto verbo *adducemini*; ultimòque, *rege Babylonum.* Gr. ἀχθήσεσθε..... ὑπὸ..... βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων.

℣. 2. Auct. l. de promiss. p. 2. c. 9. p. 134. a. *Inter cætera ingressi in Babyloniam, & eritis illic per tempus longum, usque ad generationes septem.* Tichon. reg. 5. p. 62. a. *eritis in Babylonia usque ad generat. septem.* Ms. Corb. *Ingressi itaque in Babyloniam, eritis illic annis plurimis, & tempus longum*, &c. Ms. S. Theod. *eritis illic..... & tempore longo.* Gr. ἐκεῖ ἔτη πλείονα, καὶ χρόνον μακρόν.

℣. 3. Tertul. l. cont. Gnost. p. 828. c. *Et nunc videbitis deos Babyloniorum aureos, & argenteos, & ligneos portari super humeros, ostentantes nationibus timorem.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 9. p. 134. a. *Videbitis ibi deos aureos, & argenteos portari in humeris*; Ms. Corb. *in humeros portari.* Græc. Νυνὶ δὲ ὄψεσθε ἐν Βαβυλῶνι θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ χρυσοῦς, καὶ ξυλίνους ἐπ' ὤμοις αἰρομένους, &c. ut in Vulg.

℣. 4. Similiter hab. Ms. S. Theod. excepta voce *alienis*, quam delet. Tertul. cont. Gnost. p. 828. c. sic: *Cavete igitur ne & vos consimiles sitis allophylis, & timore capiamini.* Gr. Εὐλαβήθητε οὖν μὴ καὶ ὑμεῖς ἀφομοιωθέντες τοῖς ἀλλοφύλοις ἀφομοιωθῆτε, καὶ φόβος ὑμᾶς λάβῃ ἐπ' αὐτοῖς.

℣. 5. Tertul. cont. Gnost. p. 828. c. *Dum aspicitis turbas adorantes retro eos, & ante, sed dicits in animo vestro: Te Domine adorare debemus.* Jul. Firm. l. de erro. prof. relig. c. 29. p. 176. d. *dicite autem in corde vestro: Te oportet adorare Domine.* Cypr. de orat. Dom. p. 205. b. *In sensu autem tibi debet adorari Deus.* Ms. Corb. *Tibi oportet adorari Domino.* Græc. Ἰδόντας (Ms. Alex. ἰδόντες) ὄχλον ἔμπροσθεν, καὶ ὄπισθεν αὐτῶν, προσκυνοῦντας αὐτὰ, εἴπατε δὲ τῇ διανοίᾳ· Σοὶ δεῖ προσκυνεῖν Δέσποτα.

℣. 6. Jul. Firm. l. de erro. prof. relig. c. 29. p. 176. d. *Angelus autem meus vobiscum est: legem autem exquiram ab animabus vestris.* Similiter hab. Ms. Corb. *Angelus autem meus*; reliqua verò ut in Vulg. Gr. Ὁ γὰρ ἄγγελός μου μεθ' ὑμῶν ἐστιν· αὐτός τε ἐκζητῶν τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

℣. 7. Julius Firm. ubi sup. *Lingua eorum polita fabro*, &c. ut in Vulgata. Cassiod. in Psalm. 34. p. 460. a. *Nam linguæ eorum politæ à fabro, ipsa autem inaurata*, &c. ut sup. Græc. Γλῶσσα γὰρ αὐτῶν ἐστι κατεξυσμένη ὑπὸ τέκτονος, αὐτά τε περίχρυσα καὶ περιάργυρα, ψευδῆ δ' ἐστὶ, &c. ut sup.

℣. 8. Jul. Firm. ubi sup. *Et sicut virgini hortatu amantis* (l. *ornatûs amanti*,) *accepto auro fabricati sunt.* Græc. Καὶ ὥσπερ παρθένῳ φιλοκόσμῳ λαμβάνοντες χρυσίον, deinde, κατασκευάζουσι, &c. ut inf.

℣. 9. Jul. Firm. l. de error. prof. rel. c. 29. p. 176. d. ult. verbo ℣. anteced. *fabricati sunt*, proximè addit: *coronas supra capita deorum suorum*; deinde: *est autem quando subtrahent sacerdotes à diis suis aurum, & argentum, & erogabunt illud in semetipsos.* Mss. Corb. & S. Theod. *unde subtrahent sacerd..... & erogant illud in semetipsis.* Gr. κατασκευάζουσι στεφάνους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν θεῶν αὐτῶν· ἔστι δὲ καὶ ὅτε ὑφαιρούμενοι οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τῶν θεῶν αὐτῶν χρυσίον, καὶ ἀργύριον, εἰς ἑαυτοὺς καταναλοῦσι· i. e. *fabricant coronas super capita deorum suorum: est autem & quando subtrahentes sacerdotes à diis suis aurum, & argentum, in semetipsos insumunt.* Ms. Alex. καταναλώσουσι.

℣. 10. Jul. Firm. ubi sup. *Dabunt etiam ex ipso & pros-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

illud à meretricibus, ornant deos ſuos.

11. Hi autem non liberantur ab ærugine & tinea.

12. Opertis autem illis veſte purpurea, extergunt faciem ipſorum propter pulverem domus, qui eſt plurimus inter eos.

13. Sceptrum autem habet ut homo, ſicut judex regionis, qui in ſe peccantem non interficit.

14. Habet etiam in manu gladium, & ſecurim; ſe autem de bello, & à latronibus non liberat. Unde vobis notum ſit quia non ſunt dii.

15. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales ſunt & dii illorum.

16. Conſtitutis illis in domo, oculi eorum pleni ſunt pulvere à pedibus introeuntium.

17. Et ſicut alicui qui regem offendit, circumſeptæ ſunt januæ; aut ſicut ad ſepulcrum adductum mortuum, ita tutantur ſacerdotes oſtia clauſuris & ſeris, ne à latronibus exſpolientur.

18. Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre poſſunt: ſunt autem ſicut trabes in domo.

19. Corda verò eorum dicunt elingere ſerpentes, qui de terra ſunt, dum comedunt eos, & veſtimentum ipſorum, & non ſentiunt.

20. Nigræ fiunt facies eorum à fumo, qui in domo fit.

21. Supra corpus eorum, & ſupra caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aves etiam ſimiliter & cattæ.

22. Unde ſciatis quia non ſunt dii. Ne ergo timueritis eos.

23. Aurum etiam quod habent, ad ſpeciem eſt. Niſi aliquis exterſerit æruginem, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, ſentiebant.

24. Ex omni pretio empta ſunt, in quibus ſpiritus non ineſt ipſis.

25. Sine pedibus in humeris portantur, oſ- Iſai. 46.
tentantes ignobilitatem ſuam hominibus. 7.
Confundantur etiam qui colunt ea.

26. Propterea ſi ceciderint in terram, à ſemetipſis non conſurgunt: neque ſi quis eum ſtatuerit rectum, per ſemetipſum ſtabit, ſed ſicut mortuis munera eorum illis apponentur.

27. Hoſtias illorum vendunt ſacerdotes ipſorum, & abutuntur: ſimiliter & mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt;

28. de ſacrificiis eorum fetæ & menſtruatæ contingunt. Scientes itaque ex his quia non ſunt dii, ne timeatis eos.

29. Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, & aureis, & ligneis:

30. & in domibus eorum ſacerdotes ſedent, habentes tunicas ſciſſas, & capita, & barbam raſam, quorum capita nuda ſunt.

31. Rugiunt autem clamantes contra deos

NOTÆ.

titutis meretricibus: ornabuntque illos, ut homines veſtimentis, deos argenteos, & aureos, & ligneos. Græc. Δώσουσι δὲ ἀπ' αὐτῶν καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ τέγους πόρναις· κοσμοῦσί τε αὐτοὺς, ὡς ἀνθρώπους τοῖς ἐνδύμασι, θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ θεοὺς χρυσοῦς, καὶ ξυλίνους.

℣. 11. Græc. Οὗτοι δὲ οὐ διασώζονται ἀπὸ ἰοῦ καὶ βρωμάτων.

℣. 12. Mſ. Corb. *Operti autem..... extergent;* item Mſ. S. Theod. *extergent.* Græc. Περιβεβλημένων αὐτῶν ἱματισμὸν..... ἐκμάσσονται τὸ..... διὰ τὸν ἐκ τῆς οἰκίας κονιορτὸν, ὅς ἐστι πλείω ἐπ' αὐτοῖς.

℣. 13. Mſ. S. Theod. *Sceptrum autem habent,* &c. ut ſup. Gr. Καὶ σκῆπτρον ἔχει ὡς ἄνθρωπος κριτὴς χώρας, ὃς τὸν..... οὐκ ἀνελεῖ.

℣. 14. Gr. Ἔχει δὲ ἐγχειρίδιον δεξιᾷ καὶ..... ἑαυτὸν δὲ ἐκ..... οὐκ ἐξελεῖται. Ὅθεν γνώριμοί εἰσιν οὐκ ὄντες θεοί.

℣. 15. Mſs. Corb. & S. Theod. *Ne ergo timueritis,* &c. Sic etiam Græcè.

℣. 16. Gr. Καθιδρυμένων αὐτῶν ἐν τοῖς οἴκοις, &c. ut in Lat.

℣. 17. Itidem Græcè, præter ſeqq. αἱ αὐλαί, *atria,* loco *januæ;* ſtatimque, ὡς ἐπὶ θανάτῳ ἀπηγμένῳ, τοὺς οἴκους αὐτῶν ὀχυροῦσιν οἱ ἱερεῖς θυρώμασί τε καὶ κλείθροις, &c. *ſicut ad mortem abducto, domos eorum muniunt ſacerdotes & oſtiis & clauſtris,* &c. Mſs. Corb. & S. Theod. *ita tutant ſacerdotes,* &c. ut in Vulg.

℣. 18. Gr. Λύχνους καίουσι, καὶ πλείους, ἢ ἑαυτοῖς, ὧν οὐδένα δύνανται ἰδεῖν· ἔστι μὲν ὥσπερ δοκὸς τῶν ἐκ τῆς οἰκίας. *Lucernas accendunt, & plures, quàm ſibi ipſis, ex quibus nullam videre poſſunt: eſt quidem ſicut trabs earum, quæ è domo.*

℣. 19. Græc. Τὰς δὲ καρδίας αὐτῶν φασιν ἐκλείχεσθαι τῶν, ἀπὸ τῆς γῆς, ἑρπετῶν, κατεσθόντων, αὐτούς τε, καὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτῶν, οὐκ αἰσθάνονται· i. e. *Corda verò eorum dicunt elingi ab iis, qui de terra ſunt, ſerpentibus, dum comedunt, & eos, & veſtimentum ipſorum, non ſentiunt.* Mſ. Corb. *dum comedent eos.*

℣. 20. Gr. Μεμελανωμένοι τὸ πρόσωπον αὐτῶν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ, τοῦ ἐκ τῆς οἰκίας· i. e. *Nigri facti faciem ſuam à fumo, qui è domo fit.*

℣. 21. Eadem ſunt in Græco, niſi excipias poſtrema, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ αἴλουροι, *ſimiliter autem & catti,* abſque &, ante *hirundines.* Mſ. etiam Corb. tollit *eorum,* poſt *caput.* Julius Firmicus l. de error. prof. relig. c. 29. p. 176. e. legit: *Supra corpus ejus, & caput volitant noctuæ, & hirundines, & aves ſimiliter.*

℣. 22. Itidem Græcè, præter hoc 1. Ὅθεν γνώσεσθε, *Unde ſcietis;* ultimòque, αὐτά, *ea;* at in edd. Ald. & Compl. αὐτούς, ut ſup. Similiter hab. Jul. Firm. ubi ſup. *Unde ſcietis quia non ſunt dii. Non ergo timueritis eos.* Item in Mſs. Corb. & S. Theod. *Unde ſcietis.*

℣. 23. Jul. Firm. ubi ſup. *Aurum eſt, quod circa ſe habent ad ſpeciem. Niſi aliquis exterſerit æruginem, non fulgebit: neque enim dum conflabuntur, ſentient.* Græc. Τὸ γὰρ χρυσίον, ὃ περίκεινται, εἰς κάλλος. Ἐὰν μὴ, &c. *Aurum enim, quo circumdati ſunt, ad decorem,* &c. ut in Vulg. Mſ. Corb. hab. *extorſerit,* non *exterſerit;* Gr. ἐκμάξῃ.

℣. 24. Itidem Græcè, excepto ult. ἔστι, loco *ineſt ipſis.* Jul. Firm. l. de error. prof. relig. c. 29. p. 176. e. legit: *Pretio empti ſunt, in quibus ſpiritus non eſt;* Mſs. Corb. & S. Theod. *non eſt in ipſis.*

℣. 25. Similiter in Græco, præter hoc, Αἰσχύνονταί τε καὶ οἱ, *Confunduntur que etiam,* loco *Confundantur etiam.* Jul. quoque Firm. loco cit. hab. *Sine pedibus in humeris portantur.*

℣. 26. Græc. Διὰ τὸ εἴποτε ἐπὶ τὴν γῆν πέσῃ, μὴ δι' αὐτῶν ἀνίστασθαι· μή τε ἐάν τις αὐτὸ ὀρθὸν στήσῃ, δι' ἑαυτοῦ κινηθήσεται· μή τε ἐὰν κλιθῇ, οὐ μὴ ὀρθωθῇ· ἀλλ' ὥσπερ νεκροῖς τὰ δῶρα αὐτοῖς παρατίθεται. *Propterea quòd ſi fortè ceciderint in terram, à ſemetipſis non conſurgunt: neque ſi quis illud ſtatuerit rectum, per ſe ipſum movebitur; neque ſi inclinatum fuerit, dirigetur: ſed ſicut mortuis munera ipſis apponuntur.* Mſ. Corb. hab. *à ſemetipſis non ſurgent.* Mſ. S. Theod. *non conſurgent: neque ſi quis illud ſtatuerit,* &c. ut in Vulg. deleta voce *eorum,* poſt *munera.*

℣. 27. Mſ. S. Theod. *Hoſtias ipſorum ſacerdotes illorum vendunt,* &c. Græc. Τὰς δὲ θυσίας αὐτῶν ἀποδόμενοι οἱ ἱερεῖς, αὐτῶν καταχρῶνται· ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἀπ' αὐτῶν ταριχεύουσαι, οὔτε πτωχῷ, οὔτε ἀδυνάτῳ μὴ μεταδῶσι. *Hoſtias autem illorum vendentes ſacerdotes, ipſis abutuntur: ſimiliter autem & mulieres de eis condientes, neque mendico, neque infirmo impertiunt.*

℣. 28. Gr. τῶν θυσιῶν αὐτῶν ἀποκαθημένη καὶ λεχὼ ἅπτονται· Nobil. *Sacrificia eorum menſtruata & puerpera tangunt;* reliqua ut in Vulg. Jul. Firm. l. de error. prof. rel. c. 29. p. 176. e. addit pariter: *Scientes itaque ex his quia non ſunt dii, ne timueritis eos;* Gr. μὴ φοβηθῆτε αὐτούς.

℣. 29. Græc. initio hab. Πόθεν γὰρ κληθείησαν θεοί; &c. *Unde enim vocentur dii?* &c. ut ſup.

℣. 30. Similiter habet Julius Firm. l. de error. prof. rel. c. 29. præter plur. *barbas raſas,* loco ſingul. *barbam raſam;* ita quoque in Græco. Mſ. etiam S. Theod. hab. *barbas raſas;* Corb. verò, *barba raſa.*

℣. 31. Concinit Jul. Firm. ubi ſup. niſi quòd extremò hab. *ſicut in gehenna mortui;* Gr. ὥσπερ τινὲς ἐν περιδείπνῳ νεκροῦ· priora ut in Lat. ſup.

suos, sicut in cœna mortui.

32. Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, & vestiunt uxores suas, & filios suos.

33. Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, poterunt retribuere: neque regem constituere possunt, neque auferre.

34. Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere. Si quis illis votum voverit, & non reddiderit; neque hoc requirunt.

35. Hominem à morte non liberant, neque infirmum à potentiori eripiunt.

36. Hominem cæcum ad visum non restituunt, de necessitate hominem non liberabunt.

37. Viduæ non miserebuntur, neque orphanis benefacient.

38. Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.

39. Quomodo ergo æstimandum est, aut dicendum, illos esse deos?

40. Adhuc enim ipsis Chaldæis non honorantibus ea: qui cùm audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui:

41. quasi possint sentire qui non habent motum, & ipsi cùm intellexerint, relinquent ea: sensum enim non habent ipsi dii illorum.

42. Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum.

43. Cùm autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat quòd ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit.

44. Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum aut dicendum est, illos esse deos?

45. A fabris autem, & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes.

46. Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Nunquid ergo possunt ea quæ fabricata sunt ab ipsis esse dii?

47. Reliquerunt autem falsa, & opprobrium postea futuris.

48. Nam cùm supervenerit illis prælium, & mala; cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.

49. Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?

50. Nam cùm sint lignea, inaurata, & inargentata, scietur postea quia falsa sunt, ab universis gentibus & regibus: quæ manifesta sunt quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus cum illis.

51. Unde ergo notum est, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus in ipsis est?

52. Regem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabunt.

53. Judicium quoque non discernent, neque regiones liberabunt ab injuria: quia ni-

NOTÆ.

℣. 32. Ms. S. Theod. *Vestimenta autem ipsorum auferunt*, &c. ut in Vulg. Ms. Corb. *A vestimento eorum auferent*, &c. Græc. Ἀπὸ τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν ἀφελόμενοι οἱ ἱερεῖς, ἐνδύουσι τὰς..... καὶ τὰ παιδία.

℣. 33. Ms. Corb. *Neque sicut mali patiantur ab aliquo, neque si quid bonum*, &c. Ms. S. Theod. *Neque si quid mali patiantur ab aliquo, neque si quid boni*, &c. Gr. Οὔτε ἐὰν κακὸν πάθωσιν ὑπό τινος, οὔτε ἐὰν ἀγαθὸν, &c. ut in Vulg.

℣. 34. Gr. Ὡσαύτως οὔτε πλοῦτον, οὔτε χαλκὸν οὐ μὴ δύνωνται διδόναι. Ἐάν τις εὐχὴν αὐτοῖς εὐξάμενος μὴ ἀποδῷ, οὐ μὴ ἐπιζητήσωσι· *Similiter neque divitias, neque æs dare possunt. Si quis illis votum voverit, & non reddiderit, non requirent*; Ms. Corb. *nec hoc requirent.*

℣. 35. Gr. Ἐκ θανάτου ἄνθρωπον οὐ μὴ ῥύσωνται, οὔτε ἥττονα ἀπὸ ἰσχυροῦ μὴ ἐξέλωνται. Ms. S. Theod..... *neque infimum à potente eripiunt.* Corb. *neque infirmum à potentiore eripient.*

℣. 36. Ms. Corb. hab. *non restituent*, deinde, *de necessitate hominum*, &c. ut sup. Gr. οὐ μὴ περιστήσωσιν, ἐν ἀνάγκῃ ἄνθρωπον ὄντα οὐ μὴ ἐξέλωνται.

℣. 37. Ita in Græco, præter singul. ὀρφανόν, pro *orphanis.*

℣. 38. Græcè hæc tantùm variant, ἀφωμοιωμένοι εἰσὶ, τὰ ξύλινα, καὶ τὰ περίχρυσα, καὶ τὰ περιάργυρα· *similes sunt, lignea, & inaurata, & inargentata*, loco *similes sunt dii illorum, lignei..... & argentei.*

℣. 39. Similiter in Græco.

℣. 40. Ms. S. Theod. hab. *qui audierunt*, loco *qui cùm audierint*: subinde Corb. *offerent illum ad Bel*, &c. Gr. Ἔτι δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Χαλδαίων ἀτιμαζόντων αὐτά· οἳ ὅταν ἴδωσιν ἐνεὸν μὴ δυνάμενον λαλῆσαι, προσενεγκάμενοι, τὸν Βῆλον ἀξιοῦσι φωνῆσαι. *Adhuc autem & ipsis Chaldæis inhonorantibus ea: qui cùm viderint mutum non posse loqui, offerentes, Belum postulant loqui.*

℣. 41. Gr. ὡς δυνατοῦ ὄντος αὐτοῦ αἰσθέσθαι· καὶ οὐ δύνανται αὐτοὶ νοήσαντες καταλιπεῖν αὐτά· αἴσθησιν γὰρ οὐκ ἔχουσιν· *quasi potens ipse sit sentire: & non possunt ipsi intelligentes relinquere ea: sensum enim non habent.*

℣. 42. Mss. Corb. & S. Theod. legunt *circumdatis funibus*, non *circumdatæ*; at in Gr. περιθέμεναι σχοινία· loco verò *succendentes ossa olivarum*, Gr. hab. θυμιῶσαι τὰ πίτυρα, i. e. *adolentes furfura.*

℣. 43. Ms. S. Theod. scribit *attrectata*, non *attracta*; paulòque post delet *cum eo*, post *dormierit*, cum Corb. Gr. Ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇ, τὴν... ὅτι οὐκ ἠξίωται, ὥσπερ καὶ αὐτὴ, &c. ut sup.

℣. 44. Gr. Πάντα τὰ γενόμενα ἐν αὐτοῖς..... Πῶς οὖν..... ἢ κλητέον ὡς θεοὺς αὐτοὺς ὑπάρχειν; Similiter hab. Ms. S. Theod. *Quomodo ergo*; ultimòque Corb. *esse illos deos.*

℣. 45. Gr. Ὑπὸ τεκτόνων, καὶ χρυσοχόων κατεσκευασμένα εἰσίν..... ἢ ὃ βούλονται οἱ τεχνῖται αὐτὰ γενέσθαι· *nisi id quod volunt artifices ea esse.*

℣. 46. Ms. S. Theod. *Aurifices etiam ipsi*; Corb. *Aurifices ipsi etiam, qui ea faciunt..... Nunquid ergo possunt quæ ab ipsis fabricata sunt esse dii?* Gr. Αὐτοί τε οἱ κατασκευάζοντες αὐτὰ, οὐ μὴ γένωνται πολυχρόνιοι. Πῶς τε δὴ μέλλει τὰ ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθέντα; al. add. εἶναι θεοί, ut in Vulg.

℣. 47. Græc. Κατέλιπον γὰρ, &c. ut in Vulg. Ms. S. Theod. extremò hab. *futuri*, non *futuris.*

℣. 48. Gr. Ὅταν γὰρ ἐπέλθῃ ἐπ' αὐτὰ πόλεμος..... βουλεύονται πρὸς ἑαυτοὺς οἱ, &c. ut in Lat. Mss. Corb. & S. Theod. *cogitant post se sacerdotes*; deinde Ms. S. Th. *ubi se abscondunt cum ipsis.*

℣. 49. Ms. Corb. *Quomodo ergo sentire debeant*, &c. ut sup. Gr. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν αἰσθέσθαι ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ, οἳ οὔτε σώζουσιν ἑαυτοὺς ἐκ πολέμου, οὔτε ἐκ κακῶν; *Quomodo ergo non est sentire quia non sunt dii, qui nec salvant semetipsos de bello, neque de malis?*

℣. 50. Eadem exstant Græcè, præter hæc pauca: nempe præponitur καὶ, voci *inaurata*; subinde loco *ab universis gentibus & regibus: quæ manifesta sunt*, ita, τοῖς ἔθνεσι πᾶσι, τοῖς τε βασιλεῦσι φανερὸν ἔσται, *gentibus universis, & regibus manifestum erit*; ultimòque, ἐν αὐτοῖς ἐστι, *in ipsis est*, loco *cum illis.* Ms. S. Theod. hab. *Nam cùm sint lignea, & inaurata..... scietur postea quia falsa sunt: gentibus universis & regibus manifesta sunt, quia..... & nullum Dei opus in illis.* Similiter hab. Corb. *& inaurata*; item inf. *gentibus universis*, absque præp. *ab*; & in fine, *nullum opus Dei in illis.* Jul. Firm. l. de error. prof. relig. c. 29. p. 176. e. *scietur postea quia falsa sunt, gentibus universis & regibus: quia manifestum est quòd non sunt dii, & nullum Dei opus sit in ipsis.*

℣. 51. Græcè simpliciter: Τίνι οὖν γνωστέον ἐστιν, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοί; minimè repetitis aliis.

℣. 52. Similiter hab. Julius Firm. ubi sup. præter unum *suscitabunt*, pro *suscitant.* Gr. Βασιλέα γὰρ χώρας οὐ μὴ ἀναστήσωσιν, &c. ut in Vulg.

℣. 53. Ita legit Jul. Firm. ibid. usque ad vocem *sicut*; loco tamen *regiones*, hab. *regionem* cum Ms. Corb. Græc. verbo *discernent*, subdit ἑαυτῶν, *sui ipsorum*; al. αὐτῶν, *eorum*; deinde sic: οὐδὲ μὴ ῥύσωνται ἀδίκημα, ἀδύνατοι ὄντες· ὥσπερ γὰρ κορῶναι, &c. ut sup. i. e. *neque eripient injuriam, cùm impotentes sint: sicut enim corniculæ*, &c.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

hil possunt, sicut corniculæ inter medium cœli & terræ.

54. Etenim cùm inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum, & aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur : ipsi verò sicut trabes in medio comburentur.

55. Regi autem, & bello non resistent. Quomodo ergo æstimandum est, aut recipiendum quia dii sunt?

56. Non à furibus, neque à latronibus se liberabunt dii lignei, & lapidei, & inaurati, & inargentati : quibus hi qui fortiores sunt,

57. aurum, & argentum, & vestimentum, quo operti sunt, auferent illis, & abibunt, nec sibi auxilium ferent.

58. Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam; aut vas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud; vel ostium in domo, quod custodit quæ in ipsa sunt, quàm falsi dii.

59. Sol quidem, & luna, ac sidera cùm sint splendida, & emissa ad utilitates, obaudiunt.

60. Similiter & fulgur cùm apparuerit, perspicuum est : idipsum autem & spiritus in omni regione spirat.

61. Et nubes, quibus cùm imperatum fuerit à Deo perambulare universum orbem, perficiunt quod imperatum est eis.

62. Ignis etiam missus desuper ut consumat montes, & silvas, facit quod præceptum est ei. Hæc autem neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt.

63. Unde neque existimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possunt neque judicium judicare, neque quidquam facere hominibus.

64. Scientes itaque quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos.

65. Neque enim regibus maledicent, neque benedicent.

66. Signa etiam in cœlo gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna.

67. Bestiæ meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi.

68. Nullo itaque modo nobis est manifestum quia sunt dii : propter quod ne timeatis eos.

69. Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit : ita sunt dii illorum lignei, & argentei, & inaurati.

70. Eodem modo & in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter & mortuo projecto in tenebris, similes sunt dii illorum lignei, & inaurati, & inargentati.

71. A purpura quoque & murice, quæ supra illos tineant, scietis itaque quia non sunt dii. Ipsi etiam postremò comeduntur, & erunt opprobrium in regione.

72. Melior est homo justus, qui non habet simulachra : nam erit longè ab opprobriis.

NOTÆ.

℣. 54. Jul. Firm. l. de erro. prof. rel. c. 29. p. 176. e. *Et cùm inciderit in domo deorum ligneorum, & inauratorum, & inargentatorum, ignis, sacerdotes illorum liberabuntur : ipsi autem*, &c. ut in Vulgata. Gr. Καὶ γὰρ ὅταν ἐμπέσῃ εἰς οἰκίαν θεῶν ξυλίνων, ἢ περιχρύσων, ἢ περιαργύρων, πῦρ, οἱ μὲν ἱερεῖς αὐτῶν φεύξονται, ϗ, &c. ut in Vulg. excepto uno μέσοι, *medii*, pro *in medio*.

℣. 55. Græcè similiter, excepta voce πολεμίοις, *hostibus*, pro *bello*. Item ap. Jul. Firm. ubi sup. *Regi autem, & bello..... Quomodo existimandum est, vel recipiendum*, &c. ut sup. Gr. Πῶς οὖν ἐκδεκτέον, ἢ νομιστέον, &c.

℣. 56. Jul. Firm. ibid. *Neque à furibus, neque à latronibus se liberabunt dii lignei, & aurati, & inargentati : quibus hi qui fortes sunt :* nec aliter in Græco, præter hoc ult. ὧν οἱ ἰσχύοντες, *quorum fortes*.

℣. 57. Jul. Firm. ubi sup. addit : *aurum, & argentum, quo operti sunt, auferent*. Gr. περιελοῦνται τὸ χρυσίον, ϗ τὸ ἀργύριον, ϗ τὸν ἱματισμὸν τὸν περικείμενον αὐτοῖς, ἀπελεύσονται ἔχοντες, οὔτε ἑαυτοῖς οὐ μὴ βοηθήσωσι· i. e. *circumauferent* (al. περιελόμενοι, *auferentes*) *aurum, & arg. & vestimentum circumpositum illis, abibunt habentes, nec*, &c. ut in Vulg. Ms. S. Theod. hab. *auferunt, & abeunt, nec sibi auxilium ferunt;* Ms. Corb. *auxil. fecerunt.*

℣. 58. Mss. Corb. & S. Theod. post hoc, *possidet illud*, subdunt, *quàm falsi dii*, quod etiam repetunt in fine, cum Vulg. Græcè ita..... ἐφ' ᾧ κεχρήσεται ὁ κεκτημένος, ἢ οἱ ψευδεῖς θεοί· dein, ἢ ϗ θύρα ἐν οἰκίᾳ διασώζουσα τὰ, &c. i. e. *in quo usum habebit qui possidet, quàm falsi dii; vel etiam ostium in domo, quod salvat ea quæ*, &c. ut in Vulg.

℣. 59. Græc. ipso initio hab. Ἥλιος μὲν γὰρ, *Nam sol quidem;* extremòque, εὐήκοά εἰσιν, *obedientia sunt*, pro *obaudiunt;* cæt. ut in Lat. sup.

℣. 60. Itidem Græcè. Vigil. Tapf. etiam l. cont. Varim. p. 742. d. legit : *spiritus in omni regione spirat.*

℣. 61. Sic iterum Græcè, nisi quòd initio habetur, Καὶ νεφέλαις, ὅταν, *Et nubibus, cùm;* paulòque post, ἐφ' ὅλην τὴν, &c. *in universum orbem*, absque voc. *eis* in fine. Vigil. Tapf. ubi sup. legit : *in nubibus, cui cùm imperatum fuerit perambulare per totum orbem, perficit quod imperatum est.*

℣. 62. Eadem sunt in Græco, deleto uno *ei*, post *præceptum est;* extremò etiam pro *uni eorum similia sunt*, habetur αὐτῶν ἀφωμοιωμένα ἐστίν, *ipsorum assimilia sunt.* Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 742. d. ita legit : *Fulgura etiam desuper missa ut comburant montes, & silvas, faciunt quod præceptum est. Hæc autem neque in specie, neque in virtute illi uni similant;* edit. *simulant.*

℣. 63. Vigil. Tapf. ubi sup. *Unde neque existimandum est, neque dicendum est illos deos, cùm non possint neque judicium judicare, neque hominibus benefacere.* Ms. Corb. *Unde neque æstimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possint neque..... neque facere hominibus.* Græc. Ὅθεν οὔτε νομιστέον, οὔτε κλητέον, ὑπάρχειν αὐτοὺς θεοὺς, &c. ut in Vulg. præter hoc, εὖ ποιῆσαι, *benefacere*, loco *quidquam facere;* Ms. S. Theod. simpliciter, *facere*, ut in Corb. sup.

℣. 64. Vigil. Tapf. allatis sup. proximè addit, *quia non sunt dii.* Gr. verò, Γνόντες οὖν ὅτι, &c. ut in Vulg. sed absque seq. *ergo*. In Ms. etiam S. Theod. deest *ergo*, ante *timueritis*.

℣. 65. Itidem Græcè. In Ms. Corb. deest vox *regibus*.

℣. 66. Gr. Σημεῖά τε ἐν ἔθνεσιν ἐν οὐρανῷ οὐ μὴ δείξωσιν, &c. ut in Vulg.

℣. 67. Similiter hab. Cassiod. in Ps. 34. p. 460. a. præter hoc ult. *aut prodesse sibi :* sic etiam in Ms. S. Theod. *aut prodesse*. In Gr. Τὰ θηρία αὐτῶν ἐστὶ κρείττω, ἃ δύναται ἐκφυγόντα εἰς σκέπην ἑαυτὰ ὠφελῆσαι.

℣. 68. Totidem verba leguntur Græcè. Ms. S. Theod. tollit negationem ante *timeatis*, sed malè.

℣. 69. Ms. Corb. *Nam sicut in cucumeraria*, &c. ut supra. Græc. Ὥσπερ γὰρ ἐν σικυηράτῳ προβασκάνιον οὐδὲν φυλάσσον· οὕτως, &c. Quidam προβασκάνιον, *terriculamentum* vertunt, teste Nobilio. Schol. προβασκάνια, & κεράμβηλα, *qui inter Græcos diserti sunt, vocant ea, quæ custodes agrorum statuunt ad timorem avium, vel etiam hominum.*

℣. 70. Græc. Τὸν αὐτὸν τρόπον ϗ τῇ ἐν κήπῳ ῥάμνῳ, ἐφ' ἧς..... Ὡσαύτως δὲ ϗ νεκρῷ, &c. i. e. *Eodem modo & spinæ, quæ in horto, supra quam..... Similiter autem & mortuo*, &c. ut in Vulg.

℣. 71. Gr. Ἀπό τε τῆς πορφύρας ϗ τῆς μαρμάρου, τῆς ἐπ' αὐτοὺς σηπομένης, γνώσονται ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοί. Αὐτά τε ἐξ ὑστέρου βρωθήσονται, ϗ ἔσται ὄνειδος ἐν τῇ χώρᾳ. *A purpura quoque & murice, quæ super eos putrefit, cognoscentur quia non sunt dii. Et ipsa postremò comedentur, & erit opprobrium in regione.* Mss. Corb. & S. Theod. *A purpura quoque & marmore, quæ supra illud teneant, scietis...... & erit opprobrium in regione.*

℣. 72. Gr. Κρεῖσσον οὖν ἄνθρωπος δίκαιος, οὐκ ἔχων εἴδωλα· ἔσται γὰρ μακρὰν ἀπὸ ὀνειδισμοῦ. Ms. Corb. in fine addit : *Explicit exemplum Jeremiæ prophetæ.* Ms. verò S. Theod. *Explicit liber Baruch Notarii Jeremiæ.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

BARUCH.

CAP. I. ℣. 8. Cùm acciperet vasa templi Domini. *Non mutes singulare* acciperet *in plurale* acciperent.

℣. 9. Et cunctos potentes. *Correctores prætulerunt hanc lectionem, ei quæ habet* & vinctos & potentes, *quamvis Græco consentaneæ.*

Ibidem. Et duxit eos vinctos in Babylonem. *Similiter hîc addiderunt* vinctos, *quamvis illud alii libri Græco conformiter omittant.*

℣. 21. Quos misit ad nos. *Quod sequitur in quibusdam libris* & ad judices nostros, *superfluit.*

CAP. II. ℣. 1. Qui judicaverunt Israël. *Non præponas præpositionem* in *nomini* Israël.

℣. 4. In omnibus populis. *Non præponas his verbis conjunctionem* &.

℣. 22. Quòd si non audieritis. *Non interponas* feceritis nec, *inter* non *&* audieritis.

℣. 34. Et dominabuntur eis. *Vitium typographicum est hîc in autographo Romano, dativ. pluralis* eis *pro genitivo singulari* ejus *f. terræ.*

CAP. III. ℣. 9. Ut scias prudentiam. *Non mutes singulare* scias *in plurale* sciatis.

℣. 13. Habitasses utique in pace sempiterna. *Unam vocem* sempiterna, *malè quidam distrahunt in duas* super terram.

℣. 23. Negotiatores Merrhæ & Theman. *Egregia correctio, qua restitutum est nomen proprium* Merrhæ, *pro appellativo* terræ.

CAP. IV. ℣. 6. Sed propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deum. *Nomini* ira *non est addenda vox* Dei.

℣. 9. Audite confines Sion. *Cave pro* confines *scribas* civitates.

℣. 16. Et abduxerunt dilectos viduæ. *Legendum est* abduxerunt, *quod est, separarunt, non* adduxerunt, *quod est contrarium, accedere fecerunt.*

℣. 20. Exui me stolâ pacis. *Nequaquam scribendum est* te *pronomen secundæ personæ, pro* me *primæ.*

℣. 25. Sed citò videbis perditionem ipsius. *Non mutes singulare* videbis *in plurale* videbitis.

CAP. V. ℣. 1. Ejus quæ à Deo tibi est sempiternæ gloriæ. *Nec hîc mutes genit.* sempiternæ gloriæ *in nominativos.*

℣. 3. Splendorem suum in te, omni qui sub cœlo est. *Non est omittenda vox* omni.

℣. 6. Portatos in honore. *Præferendus est ablativus accusativo* honorem.

℣. 8. Ex mandato Dei. *Alii libri omittunt* ex.

CAP. VI. ℣. 1. Ad abducendos captivos in Babyloniam. *Participium futurum* abducendos, *non est mutandum in participium præteritum* abductos.

℣. 9. Et erogant illud in semetipsos. *Neque hîc accusativus* semetipsos *mutandus est in ablativum* semetipsis.

℣. 15. Non ergo timueritis eos. *Non scribas* veneremini *pro* timueritis.

℣. 26. Sed sicut mortuis munera eorum illis apponentur. *Cave pro* munera, *quod est, dona, scribas* humeri.

℣. 46. Artifices etiam ipsi. *Præferendum est* artifices, *ab arte dictum, ei quod alii legunt* aurifices, *ab auro.*

℣. 48. Cogitant sacerdotes apud se ubi se abscondant cum illis. *Nec omittas* apud se, *nec commutes cum* post se.

℣℣. 56. 57. Quibus hi qui fortiores sunt, aurum, & argentum, & vestimentum, quo operti sunt, auferent illis. *Egregia correctio, qua nomen* iniqui, *quod vulgò scribitur, distractum est in dictiunculas duas* hi qui, *& id quod sequitur adnectitur ad perficiendam sententiam præcedentem: malè enim quidam exordiuntur periodum novam ab his verbis,* aurum & argentum, *&c.*

℣. 58. Vel ostium in domo, quod custodit quæ in ipsa sunt. *Multi libri, pro pronomine* ipsa, *scribunt nomen* pace; *pessimè.*

℣. 61. Perambulare universum orbem. *Non addas præpositionem* in *ante* universum.

℣. 71. A purpura quoque & murice, quæ supra illos tineant, scietis itaque quia non sunt dii. *Pro* murice, *alii legunt* marmore. *Patres prætulerunt* murice, *quòd ejusdem generis murex cum purpura sit, marmor verò longè alterius generis. Pro* tineant, *plerique habent* teneant, *malè; Patres emendarunt* tineant, *quo verbo à tinea derivato, Interpres significare voluit, tineis agentibus corrumpuntur: nam & quæ Græcè legitur vox* σήπομαι, *quæ putrescere denotat, proximè ad* σὴς, *quod est, tinea, accedit; est enim tinea, causa putrefactionis corruptionisque. Videtur igitur loci sensus esse: Scietis quoque non esse deos (nam* itaque *ut Græcè non legitur, ita videri possit superfluere) vel à vestibus purpura muriceque tinctis, quas induuntur & gestant; quibus etsi splendidissimè sint ornati, non valent tamen eas, etiam dum suo corpori sunt imposita, servare integras, quin tineis occupantibus marcescant ac putrescant. Est ergo observatu dignissima hujus loci restitutio.*

CAPITULA LIBRI EZECHIELIS,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex codd. Mſs. S. Petri n. 3. S. Pauli, Vat. n. 4220. & Orat. B. VII. edita à Joſ. Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *Visio quatuor animalium.* cap. 1. ℣. 5.
II. *Viſio rotarum.* c. 1. ℣. 15.
III. *Viſio throni Dei, & imaginis Dei ſuper thronum.* c. 1. ℣. 26.
IV. *Dominus mittit Prophetam ad populum, ut revertantur ab erroribus ſuis.* c. 2. ℣. 3.
V. *Ubi cibatur Propheta volumine libri à Domino; & mittitur ad filios Iſraël ſedentes in captivitatem.* c. 2. ℣. 8. c. 3. ℣. 1.
VI. *Quòd prophetam, ſive ſacerdotem, omni facinoroſo facinora ejus annuntiare oportet ei, ut deſinat, & vivat; ne ſanguinem ejus Dominus requirat ab eo: quòd ſi non audierit, periet in ſuo facinore: ſimiliter & de juſto, ſi peccaverit.* c. 3. ℣. 17.
VII. *Ubi iterum in campo viſus eſt Dominus Prophetæ; & mittit eum ad populum cum præceptis.* c. 3. ℣. 22.
VIII. *De latere, ſuper quem Propheta juſſus depinxit Jeruſalem in ſignum. Et de diebus quibus dormivit duobus lateribus ſuis Propheta in ſignum civitatis, & populi (l. captivitatis populi.)* c. 4. ℣. 1. ſeqq.
IX. *Ubi Propheta jubetur panem in pondere manducare fimo coctum, in ſignum populi futuri pro peccatis; & aquam in menſuram bibere.* c. 4. ℣. 9.
X. *Ubi Propheta accipit machæram ſuper novaculam tonſoris acutam, ut raderet caput ſuum & barbam, & daret eam igni, & vento, & ſparſioni, in interitûs populi ſignum.* c. 5. ℣. 1.
XI. *Pro idolis, diverſis plagis percuſſum populum in fame, & gladio, & diſparſione.* c. 5. ℣. 5.
XII. *Pro idolis traditos Judæos diverſis malis.* c. 5. ℣. 13. c. 6. & 7.
XIII. *Hic dicit:* Qui poſſidet, non gaudeat: & venditor non fleat. c. 7. ℣. 12.
XIV. Argentum eorum abjicietur, & aurum eorum non liberabit eos. c. 7. ℣. 19.
XV. *Sermo Domini ſuper prophetas, & ſuper ſacerdotes, & ſeniores, & ſuper reges, & magiſtratus.* c. 7. ℣. 26.
XVI. *Viſio ſimilitudinis claritatis Dei; & ſermo Domini ad Prophetam ſuper populum pro idolis.* al. *Viſio claritatis Dei; & ſermo Prophetæ ad populum.* c. 8. ℣. 1. ſeqq.
XVII. *De ſeptuaginta ſenioribus operantibus facinora pro idolis.* c. 8. ℣. 11.
XVIII. *De mulieribus plangentibus idola,* al. *pro idolis.* c. 8. ℣. 14.
XIX. *De* XXX. *(al. vigintiquinque) viris domûs Judæ adorantibus ſolem.* c. 8. ℣. 16.
XX. *Ubi Dominus miſit Angelos ad vaſtationem populi in Jeruſalem, & dixit:* A ſanctis meis incipite. c. 9. ℣. 2. 6.
XXI. *Orat Propheta pro vaſtatione populi, & non auditur.* c. 9. ℣. 8.
XXII. *De viro, qui accepit carbones de medio rotarum, & cherubin.* c. 10. ℣. 2.
XXIII. *De ſimilitudine claritatis Dei, & de cherubin, & quatuor rotis.* c. 10. ℣. 18.
XXIV. *Sermo Domini ſuper principes Iſraël pro eorum iniquitatibus; quòd ipſi eſſent carnes, Jeruſalem olla.* c. 11. ℣. 1. 7.
XXV. *Ubi iterum vidit Propheta claritatem Domini; & factus eſt ad eum ſermo Domini.* c. 11. ℣. 23.
XXVI. *Præcepit Dominus ut Propheta vaſa captivitatis acciperet, & foſſo pariete, nocte exiret de civitate, quo eſſet exiturus populus in captivitatem.* c. 12. ℣. 3.
XXVII. *Edet panem Propheta cum dolore, & bibet aquam tribulationis; ut ſic populus captivatus paretur.* al. *Edet Propheta panem, & aquam in tribulatione.* c. 12. ℣. 18.
XXVIII. *Iraſcitur Deus populo dicenti:* Elongabitur dies, & periet viſio: *ideoque Dominum locuturum omnia, & feciſſe;* al. *Dominum locutum, & feciſſe omnia.* c. 12. ℣℣. 22. 23.
XXIX. *Sermo Domini ſuper pſeudoprophetas, quos non miſit Dominus.* c. 13. ℣. 1.
XXX. *Sermo Domini ſuper feminas falſa prophetantes.* c. 13. ℣. 17.
XXXI. *De juſto & iniquo, & judicium Domini.* c. 13. ℣. 22.
XXXII. *Sermo Domini ſuper viros Iſraël pro abominationibus ſuis, & injuſtitiis.* c. 14. ℣. 2.
XXXIII. *Ut convertatur homo à peccatis malis ad Dominum, quia Dominus novit hominum corda.* c. 14. ℣. 6.
XXXIV. *De Propheta errante.* al. *Sermo Domini ſuper falſos prophetas.* c. 14. ℣. 9.
XXXV. *Si fuerint tres viri, Noe, Daniel, & Job, in terra quæ peccaverit, non poſſe per eos liberari peccatores; ſed ipſos ſolos ſalvari à fame, beſtiis, & gladiis.* c. 14. ℣. 14.
XXXVI. *Sermo Domini ſuper vitem infructuoſam Jeruſalem.* c. 15. ℣. 1.
XXXVII. *Increpatio Domini ſuper Jeruſalem pro idolis.* c. 16.
XXXVIII. *Hic dicit:* Mater veſtra Cethea, & pater veſter Amorrhæus; & ſoror veſtra Samaria. c. 16. ℣℣. 3. 45. 46.
XXXIX. *Juſtificat Dominus peccata Sodomorum & Samariæ, ſuper peccata Iſraël.* c. 16. ℣. 46.
XL. *De Eccleſia ſignificat hoc loco.* al. interponit hunc titulum: *De parabola aquilæ.* c. 17. ℣. 3.
XLI. *Quòd Jeruſalem, & magiſtratus traderentur regi Babyloniæ pro peccatis, & reliqui in gladio caderent, & in diſpoſitionem (l. diſparſionem) mitterentur.* al. *Quòd Jeruſalem tradetur regi Babylonis.* c. 17. ℣. 12.
XLII. *Promiſſio populi novi ex gentibus.* c. 17. ℣. 22.
XLIII. *Hic dixit humiliare excelſum, & humilem exaltare.* c. 17. ℣. 24.
XLIV. *De uva acerba; & quòd non pater pro filio, nec filius pro patre in peccato teneatur; & de patre juſto, & filio impio; & percurrit per quatuor generationes juſti, & injuſti.* c. 18. ℣. 2.
XLV. *Si peccator averſus à peccato, fecerit juſti-*

tiam, (al. *judicium*,) *vivet*. c. 18. ỳ. 21.
XLVI. *Justus, si peccaverit, morietur*. c. 18. ỳ. 4.
XLVII. *Hortatur Dominus peccatores reverti ad se, ut vivant; quia Deus mortem non fecit*. c. 18. ỳ. 30.
XLVIII. *Parabola leæ cum catulis suis*. al. *Increpatio Domini super Jerusalem & regnum ejus, quòd dari haberet in manu regis Babyloniæ*. c. 19. ỳ. 1.
XLIX. *Sermo Domini super seniores Israël, cùm venirent interrogare Prophetam in Domino*. al. *Sermo Domini super seniores Israël, eò quòd sabbata violaverint*. c. 20. ỳ. 1.
L. *Sermo Domini super domum Israël, quòd in terra, in qua induxit eos Dominus, sacrificaverunt idolis gentium*. al. *Ubi immolaverunt filios suos diis alienis*. c. 20. ỳ. 7.
LI. *De reditu filiorum Israël in terra sua*. al. *Ubi promittit Dominus filiis Israël in terra*. c. 20. ỳ. 40.
LII. *Sermo Domini in gladio super Jerusalem, & terram Israël*. c. 21. ỳ. 1.
LIII. *Sententia secunda in gladio super populum pro peccatis*. c. 21. ỳ. 9.
LIV. *Sermo Domini super filios Ammon in gladio*. c. 21. ỳ. 20.
LV. *Sermo Domini super Jerusalem effundentem sanguinem*. c. 22. ỳ. 3.
LVI. *Sermo Domini de inhonoratione parentum; & de advena oppresso, & adulteris, & stupris, cæterisque malis*. c. 22. ỳ. 7.
LVII. *Sermo, & indignatio Domini super populum commistum velut æramentum*: al. addit: *sanguinum, & plumbum in camino*. al. *De populo commisto, velut æramentum*. c. 22. ỳ. 18.
LVIII. *De pseudoprophetis, & sacerdotibus*. c. 22. ỳ. 25.
LIX. *Sermo Domini super Samariam, quæ dicta est Oolla, & super Jerusalem, quæ dicta Oolibama*. al. *De Samaria, quæ dicta est Oollam; Jerusalem, Oliva*. c. 23. ỳ. 1.
LX. *Sermo Domini super Ooliba*, al. *Oolibama, quæ est Jerusalem*. c. 23. ỳ. 22.
LXI. *Ubi accepit Jerusalem bibendum calicem*; al. add. *exterminii pro idolis gladii*. c. 23. ỳ. 32.
LXII. *Sermo Domini super Jerusalem, & Samariam*; al. add. *in ultione*. c. 23. ỳ. 36.
LXIII. *Sermo Domini super parabolam ollæ cum carnibus*; al. add. *succensæ, quæ est civitas sanguinum Samariæ pro idolis*: al. verò: *parabolam ollæ cum carnibus succensæ*. c. 24. ỳ. 3.
LXIV. *De Domino Christo, qui se dixit venisse*. al. *De Domino Christo, præcipiens prophetis non lugere*. c. 24. ỳ. 14.
LXV. *Sermo Domini super filios Ammon*; al. add. *qui dominati sunt in terra Israël ultra modum*. c. 25. ỳ. 3.
LXVI. *Sermo Domini super plaudentes manum*; al. add. *& personantes pedes*. c. 25. ỳ. 6.
LXVII. *Sermo Domini super Moab, & Seir*; al. add. *& Idumæam, & Allophylos*. c. 25. ỳ. 8.
LXVIII. *Sermo Domini super Seir*, al. *Asor*, l. *Sor, id est, Tyrum*; al. add. *pro Jerusalem*. al. *Sermo Domini super Tyrum*. c. 26. ỳ. 2.
LXIX. *Generationes cognationum, & terrarum*. al. *Genera negotiationum, & terrarum*. al. *De genere negotiationum Tyri*. c. 27. ỳ. 2.
LXX. *Adhuc de cogitationibus*; al. *de generationibus*; (l. *negotiationibus*) *Tyri*. c. 27. ỳ. 12.
LXXI. *Adhuc sermo Domini super Tyrum*. c. 28. ỳ. 2.
LXXII. *Nomina lapidum pretiosiorum*; al. add. *& divitiæ datæ homini ingrato, & peccatori, Israël*. al. *De principe Tyri ingrato*. c. 28. ỳ. 13.
LXXIII. *Sermo Domini super Sidonem*; al. add. *qui injuria afficit filios Israël*. c. 28. ỳ. 22.
LXXIV. *Promissio Domini, quòd de dispersione congregaret*, al. add. *ad terram suam ex gentibus filios Israël*. c. 28. ỳ. 25.
LXXV. *Sermo Domini super Pharaonem regem Ægypti, & super Ægyptum, quòd filios Israël affecerint*. c. 29. ỳ. 2.
LXXVI. *Quòd quadraginta annis esset Ægyptus deserta*, al. add. *futura pro peccatis, & postea restituti*. c. 29. ỳ. 9.
LXXVII. *Ubi tradidit Dominus terram Ægypti*, al. add. *pro populo Israël regi Nabuchodonosor in prædam*. c. 29. ỳ. 19.
LXXVIII. *De Ægypto tradita*. c. 30. ỳ. 4.
LXXIX. *Sermo Domini de civitatibus Ægypti exterminandis*. c. 30. ỳ. 13.
LXXX. *Ubi tradidit Dominus Pharaonem regem*, al. add. *Ægypti in manus regis Babylonis occidendum*. al. *Ubi tradidit Dominus Pharaonem regem in manu Nabuchodonosor*. c. 30. ỳ. 22.
LXXXI. *Sermo Domini adhuc super Pharaonem regem Ægypti*; al. add. *& super Ægyptum*. c. 31. & 32.
LXXXII. *De gigantibus mortuis*. c. 32. ỳ. 24.
LXXXIII. *Sermo Domini super populum, ut à peccatis se abstineant*; al. add. *& speculatorem populi, ut si non distinxerint peccatori peccatum fugiendi, ipse pro eo teneatur; quòd si distinxerint, & non audierit eum, ille reus animæ suæ*. c. 33. ỳ. 2.
LXXXIV. Nolo mortem morientis, sed ut revertatur, & vivat. c. 33. ỳ. 11.
LXXXV. *Justum perdere justitiam in die peccati*; al. add. *& peccatorem salvari in die conversionis illius*. al. *De justo prævaricante, & peccatore convertente*. c. 33. ỳ. 12.
LXXXVI. *Sermo Domini super populum pro idolis, & adulteriis, & cæteris peccatis*. c. 33. ỳ. 24.
LXXXVII. *Sermo Domini super populum non credentium*, al. add. *verbis Prophetæ*. c. 33. ỳ. 30.
LXXXVIII. *Sermo Domini super pastores populi negligentes*. al. *De pastoribus negligentibus oves Domini*. c. 34. ỳ. 2.
LXXXIX. *Sermo Domini super oves, & arietes*, al. add. *& hircos*. c. 34. ỳ. 11.
XC. *De Domino Christo pastore novo*; al. add. *& testamento pacis, & populo novo nostro*. c. 34. ỳ. 23.
XCI. *Sermo Domini super montem Seir*; al. add. *& de perditione ejus, pro quo læsit populum Domini*. c. 35.
XCII. *Sermo Domini super montes Israël*, al. add. *quòd vindicati sunt*. c. 36. ỳ. 1.
XCIII. *Quòd Dominus vindicaverit Israël, & restitueret in terram suam*; al. add. *& multi peccaverint*. c. 36. ỳ. 5.
XCIV. *Quòd pro peccatis idololatriæ vindicatum sit in Israël*. al. *Quòd peccatum idololatriæ*, &c. c. 36. ỳ. 17.
XCV. *Promissio Domini quòd recolligat populum Israël ex dispersione*, al. add. *in terram suam; & sanctificatur in eis*. c. 36. ỳ. 22.
XCVI. *De baptismi novi gratia*, al. add. *quando baptizabuntur Judæi*. al. *De baptismo gratiæ, & abundantiâ*. c. 36. ỳ. 25.
XCVII. *Hortatur Dominus populum reverti*, al. add. *à peccatis, & confundi in die mala, & reverti ad Dominum*. c. 36. ỳ. 31.
XCVIII. *Promittit Dominus integri restitutionem Judæ in terra sua*, al. *Judæis in terram suam*. al. *Ubi Dominus promittit restitutionem populo Israël*. c. 36. ỳ. 33.
XCIX. *De resurrectione mortuorum*. c. 37. ỳ. 1.

PROPHETIA

* EZECHIELIS.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est in trigesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cùm essem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti sunt cœli, & vidi visiones Dei.

Inf. 3. 23. 10. 20. 43. 3.

2. In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis Joachin,

3. factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem in terra Chaldæorum, secus flumen Chobar: & facta est super eum ibi manus Domini.

4. Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone; & nubes magna, & ignis involvens, & splendor in circuitu ejus: & de medio ejus quasi species electri, id est de medio ignis:

5. & in medio ejus similitudo quatuor animalium: & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.

6. Quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni.

7. Pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quasi planta pedis vituli, & scintillæ quasi

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factum est in trigesimo anno, in quarto mense, in quinta mensis, & ego eram in medio transmigrationis juxta flumen Chobar..... *Hieron. in Ezech. 1. & 3. col. 699. b. c. 713. c.*

2..... annus quintus captivitatis regis Joachin, *Idem in Ezech. 1. col. 699. e.*

3..... & facta est super me manus Domini. *Ibid. 700. ex Lxx.*

4. Et vidi, & ecce spiritus auferens veniebat ab Aquilone; & nubes magna in eo, & ignis micans, & splendor in circuitu ejus: & in medio ejus quasi visio electri in medio ignis, & splendor in eo:

5. & in medio sicut similitudo quatuor animalium..... *Ambr. l. de virginit. to. 2. 240. f.*

6. Et quatuor facies uni, & quatuor alæ uni. *Hieron. in Ezech. 1. col. 702. ex Lxx.*

7. Et crura eorum recta, & pennati pedes eorum, & scintillæ quasi fulgurans æramentum, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Græcè, Ἰεζεκιήλ, *Jezeciel.* Hieron. præf. in hunc Proph. *Sermo ejus*, inquit, *nec satis disertus, nec admodum rusticus est; sed ex utroque mediè temperatus..... principia voluminis & finem magnis habens obscuritatibus involuta. Sed & Vulgata ejus editio non multùm distat ab Hebraïco. Unde non satis miror quid causæ exstiterit, ut si eosdem in universis libris habemus Interpretes, in aliis eadem, in aliis diversa transtulerint.*

℣. 1. Itidem Græcè, præter vocem αἰχμαλωσίας, *captivitatis*, loco *transmigrationis*; & ἐπὶ, *super*, pro *juxta*; deest etiam præp. *in* sup. ante *quintâ*.

℣. 2. Ita in Græco. Unde Hieron. ait: *Significantiùs juxta Hebræos & cæt. Interpretes* transmigratio *dicitur* Joachin, & *non* captivitas, *quod LXX. transtulerunt: non enim captus urbe superata, sed voluntate se tradens, ductus est in Babylonem.*

℣. 3. Consonat Græcum: in Ms. tamen Alex. additur ἐκεῖ, verbo *facta est*: unde Ambros. l. de virginit. to. 2. 240. f. legit: *& facta est illic super me manus Domini.*

℣. 4. Eadem sunt in Græco, nisi quòd versic. *& splendor in circuitu ejus*, anteponitur huic, *& ignis micans.* Hieron. loco cit. habet: *spiritus auferens, sive attollens:* & inf. 701. d. istud, *& splendor in eo*, dicit *obelo prænotandum* esse. Ambros. l. de virginit. col. 240. f. legit: *Et vidi, & ecce spiritus surgens veniebat ab Aquilone; & nubes magna erat in eo, & ignis refulgens* (Gr. ἐξαστράπτον,) *& lumen in circuitu ejus, sicut lumen electri in medio ignis, & lumen in eo.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 746. h. *ecce spiritus Domini surgens veniebat ab Aquilone, & in circuitu ejus lux refulgens.*

℣℣. 5. 6. 7. Similia prorsus in Græco.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. leves pennæ eorum.

8. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus eorum.

Ambr. l. de virginit. col. 241. a. 10. Similitudo vultûs eorum : facies hominis, facies leonis à dextris illis quatuor ; & facies vituli, à sinistris illis quatuor, & facies aquilæ desuper illis quatuor.

11. Et alæ eorum extensæ.....

Hieron. in Ezech. 1. col. 705. ex LXX. 13. Et in medio animalium visio sicut carbonum ignis ardentium, sicut facies lampadarum discurrentium in medio animalium, & splendor ignis, & de igne egrediebatur quasi fulgur.

14. Et animalia currebant & revertebantur quasi species bezec.

Ibid. 706. 15. Et vidi, & ecce rota una super terram sequens animalia quatuor :

16. & aspectus rotarum, & factura earum, quasi species Tharsis : & similitudo in quatuor : & opus earum erat, sicut solet esse rota in rota.

17. In quatuor partes earum ambulabant, & non revertebantur cùm ambularent.

18. Et dorsa earum, & altitudo erat eis. Et vidi eas, & dorsa earum plena oculis in circuitu ipsarum quatuor.

Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 744. c. 19..... cùm autem elevarent se animalia à terra, exsiliebant rotæ.

20. Et ubicunque ibant nubes, & juxta illud spiritus rotæ extollebatur cum eis : quoniam spiritus vitæ erat in rotis.

Ambrof. l. 2. de Abr. c. 8. col. 335. f. 336. a. 21. Cùm irent animalia, ibant & rotæ conjunctæ illis : & cùm elevarent se animalia à terra, elevabantur rotæ : quoniam spiritus vitæ erat in rotis.

VULGATA NOVA.

aspectus æris candentis.

8. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus : & facies, & pennas per quatuor partes habebant.

9. Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum : non revertebantur cùm incederent : sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.

10. Similitudo autem vultûs eorum : facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor ; facies autem bovis, à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor.

11. Facies eorum, & pennæ eorum extentæ desuper : duæ pennæ singulorum jungebantur, & duæ tegebant corpora eorum :

12. & unumquodque eorum coram facie sua ambulabat : ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur cùm ambularent.

13. Et similitudo animalium, aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum. Hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, & de igne fulgur egrediens.

14. Et animalia ibant & revertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis.

15. Cùmque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram juxta animalia, habens quatuor facies :

16. & aspectus rotarum, & opus earum, quasi visio maris : & una similitudo ipsarum quatuor : & aspectus earum & opera, quasi sit rota in medio rotæ.

17. Per quatuor partes earum euntes ibant, & non revertebantur cùm ambularent.

18. Statura quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus : & totum corpus oculis Inf. 10.
plenum in circuitu ipsarum quatuor. 12.

19. Cùmque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ juxta ea : & cùm elevarentur animalia de terra, elevabantur simul & rotæ.

20. Quòcunque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, & rotæ pariter elevabantur, sequentes eum. Spiritus enim vitæ erat in rotis.

21. Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant : & cum elevatis à terra, pariter elevabantur & rotæ, sequentes ea : quia spiritus vitæ erat in rotis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. Græcè, ἐπὶ τὰ τέσσαρα μέρη, *super quatuor partes*, pro *in quatuor partibus* ; cæt. ut in Lat. supra.

℣. 10. Græc. hab. τῶν προσώπων, *facierum*, loco *vultûs* ; additque καὶ, post vocem *hominis* ; extremò verò delet adverb. *desuper* ; cæt. ut supra.

℣. 11. Ita Græcè, hoc omisso, quod in Vulg. antecedit.

℣. 13. Itidem Græcè, nisi excipiatur vox ὄψις, *aspectus*, loco *facies* ; tollitur etiam *quasi*, ante ult. *fulgur* ; at in Ms. Alex. ac ed. Compl. est ὡς ἀστραπή.

℣. 14. Hic versiculus non legitur in Gr. edit. Rom. reperitur tamen in Ms. Alex. sicut in edd. Ald. & Compl. & apud Theodoretum ; item in Hexaplis, sed sub asterisco. Hieronymus etiam loco cit. ait : *Quodque sequitur :* Et animalia currebant, &c. *de editione Theodotionis in LXX. additum est : qui, ne contra priores duas sententias Propheta dicere videretur, hoc quod putabant esse contrarium, id est,* Et animalia currebant & revertebantur, *silendum putaverunt, ne legenti scandalum facerent. Melius est autem in Divinis libris transferre quod dictum est, licet non intelligas quare dictum sit, quàm auferre quod nescias : alioquin & multa alia, quæ ineffabilia sunt, & humanus animus capere non potest, hac licentiâ delebuntur :* & post pauca : *Quod in Hebraïco sermone dicitur* bezec, *interpretatus est Symmachus* quasi species radii fulguris.

℣. 15. Græc. loco ult. *sequens animalia quatuor*, ponit ἐχόμενος τῶν ζώων, τοῖς τέσσαρσι· i. e. *juxta animalia, ipsis quatuor* ; cæt. ut supra. Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 335. e. *Ezechiel*, inquit, *apertos sibi cælos dicit, & vidisse inter alia etiam rotam unam super terram, conjunctam animalibus quatuor.*

℣. 16. A Græco Vat. abest hoc, *& factura earum ;* at in Compl. additur, καὶ ποίημα αὐτῶν· subinde in Vatic. ἐν τοῖς τέσσαρσι, *una ipsis quatuor*, loco *in quatuor* ; sed al. ἐν τοῖς, &c. demum in Vatic. καθὼς ἂν εἴη, *quasi si esset*, pro *sicut solet esse* ; cæt. ut in Lat. supra. Ambr. l. 2. de Jac. c. 11. col. 476. f. alludens dicit : *Rota intra rotam currit, nec impeditur :* & l. de virginit. c. 18. to. 2. 242. b. *Videbit* (Ezech.) *rotam in medio rotæ, super terram sine offensione labentem.* Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. 622. b. *& species rotarum, sicut species Tharsis :* & in Ezech. 10. col. 758. a. *quasi visio Tharsis.*

℣. 17. Sic est in Græco, sublatâ mediâ conjunct. *&*. Huc redeunt quæ hab. Anonym. in Ps. 97. è schedis Marten. *Et non ibant retrorsùm, sed semper ibant ante se : non revertebantur, sed semper anteibant.*

℣. 18. Græc. ipso initio habet, οὐδ' οἱ νῶτοι, *neque dorsa* ; Compl. verò, καὶ δ' οἱ, al. καὶ οἱ ; subinde καὶ ἴδον αὐτὰ, *& vidi ea* ; ultimòque, τοῖς τέσσαρσι, *ipsis quatuor* ; cæt. ut in Lat. Anonymus ubi sup. *Et plenæ erant oculis.*

℣. 19. Græc. καὶ ἐν τῷ ἐξαίρειν τὰ..... ἐξῄροντο, &c. ut supra.

℣. 20. Οὗ ἂν ἦν ἡ νεφέλη, ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ πορεύεσθαι· ἐπορεύοντο οἱ τροχοὶ, καὶ ἐξῄροντο σὺν αὐτοῖς· διότι, &c. *Ubicunque erat nubes, illic & spiritus ad eundum ; ibant & rotæ, & elevabantur cum eis : quoniam*, &c. ut supra. Anonym. ubi sup. *Quòcunque ibat spiritus, illuc sequebantur & rotæ.* Ambr. l. de virginit. to. 2. 236. f. & l. de Spir. S. col. 631. a. addit : *& spiritus vitæ erat in rotis.*

℣. 21. Græc. Ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὰ ἐπορεύοντο, καὶ ἐν τῷ ἑστάναι αὐτὰ εἱστήκεισαν· καὶ ἐν τῷ ἐξαίρειν αὐτὰ ἀπὸ

Vulgata nova.

22. Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, & extenti super capita eorum desuper.

23. Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum : unumquodque duabus alis velabat corpus suum, & alterum similiter velabatur.

24. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei : cùm ambularent quasi sonus erat multitudinis ut sonus castrorum : cùmque starent, demittebantur pennæ eorum.

25. Nam cùm fieret vox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant, & submittebant alas suas.

26. Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni : & super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper.

Versio antiqua.

23..... alæ eorum extentæ, & volantes..... *Hieron. in Ezech. 1. col. 708. ex Lxx.*

24. Audiebam vocem alarum eorum, sicut vocem aquarum multarum, & vocem sublimis Dei : & cùm irent ut vox verbi, sicut vocem castrorum..... *Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 335. e.*

26..... super similitudinem throni, similitudo sicut species hominis. *Ambr. l. de virginit. c. 18. col. 242. e.*

Vulgata nova.

27. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsecus ejus per circuitum : à lumbis ejus & desuper, & à lumbis ejus usque deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu.

28. Velut aspectum arcus cùm fuerit in nube in die pluviæ : hic erat aspectus splendoris per gyrum.

Notæ ad Versionem antiquam.

τῆς γῆς, ἐξήγειρντο σὺν αὐτοῖς· ὅτι, &c. *Cùm illa irent, ibant; & cùm illa starent, stabant : & cùm illa elevarentur à terra, elevabantur cum eis : quia*, &c. ut sup.

℣. 23. Sic est in Græco, sed absque med. conjunct. &.

℣. 24. Græc. Vatic. sic habet : Καὶ ἤκουον τὴν φωνὴν τῶν πτερύγων αὐτῶν ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὰ ὡς φωνὴν ὕδατος πολλοῦ· καὶ ἐν τῷ ἑστάναι αὐτὰ, κατέπαυον αἱ πτέρυγες αὐτῶν· i. e. *Et audivi vocem alarum eorum, dum ipsa irent, sicut vocem aquæ multæ : & cùm ipsa starent, cessabant alæ eorum.* Ms. verò Alex. & Compl. post vocem πολλοῦ, subdunt, ὡς φωνὴν ἱκανοῦ· dein, ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὰ φωνὴ τοῦ λόγου ὡς φωνὴ παρεμβολῆς· statimque, καὶ ἐν τῷ ἑστάναι, &c. ut sup. Ita quoque in ed. Ald. nisi quòd initio hab. ὡς φωνὴν ὕδατος ἱκανοῦ· al. cum Theodoreto, ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, ὡς φωνὴν Θεοῦ Σαδδαΐ· ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὰ φωνὴ (al. φωνὴν) τοῦ λόγου ὡς φωνὴ παρεμβολῶν, &c. Hieron. quoque in hunc loc. col. 708. b. ait, ubi posuit ipse, *quasi sonum, vel vocem sublimis Dei*, LXX. transtulisse, *quasi vocem fortis* : & infra : *vox sublimis Dei*, inquit, *quod Hebraïcè appellatur* saddai, *juxta LXX. vox verbi.*

℣. 26. Sic etiam in Græco, excepto ult. ἄνωθεν, *desuper*, quod Ambrosius tacuit.

CAPUT II.

Vulgata nova.

1. HÆc visio similitudinis gloriæ Domini : & vidi, & cecidi in faciem meam, & audivi vocem loquentis. Et dixit ad me : Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum.

2. Et ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos : & audivi loquentem ad me,

3. & dicentem : Fili hominis, mitto ego te ad filios Israël, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt à me : ipsi & patres eorum prævaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc.

4. Et filii dura facie, & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te : & dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus :

5. Si fortè vel ipsi audiant, & si fortè quiescant, quoniam domus exasperans est : & scient quia propheta fuerit in medio eorum.

6. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas : quoniam increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas : verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est.

Versio antiqua.

1. HÆc visio similitudinis gloriæ Domini..... *Iren. l. 4. c. 20. p. 256. c.*

2. Et venit ad me spiritus, & assumpsit me, & elevavit, & statuit me super pedes meos : & audivi eum loquentem ad me, *Hieron. in Ezech. 2. col. 710. ex Lxx.*

3. & dixit mihi : Fili hominis, mitto te ad domum Israël : quia amaricaverunt me ipsi, & patres eorum usque in hodiernum diem. *Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 229. vel 231. f. g. seq. 230. vel. 231. a.*

4. Et dices ad illos : Hæc dicit Dominus :

5. Si audierint, aut trepidaverint, quoniam domus amaricans est : & cognoscent quoniam propheta es tu in medio eorum.

6. Et tu fili hominis ne timueris eos, neque trepidaveris à facie eorum : quoniam effuriabuntur, & concurrent super te in circuitu, & in medio scorpionum tu inhabitas : sermones eorum ne timueris, & à facie eorum ne trepidaveris, quoniam domus amaricans est.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem Græcè.

℣. 2. Eadem sunt in Græco, addito uno με, ad verbum *elevavit*; inf. etiam ἤκουον, *audiebam*, pro *audivi*.

℣. 3. Concinit Gr. nisi quòd addit ἐγὼ, ad verbum *mitto*; ut & τοὺς παραπικραίνοντάς με, *exacerbantes me*, post vocem *Israël*; statimque, οἵτινες παρεπίκρανάν με, &c. ut sup. Hieron. etiam in hunc loc. 710. f. ait LXX. transtulisse *irritantes me*, sive *in amaritudinem convertentes.* Hilar. in Ps. 65. col. 179. a. legit : *Fili hominis, mitto te ego ad domum Israël, qui exacerbaverunt me.* Ambros. l. 2. de pœnit. col. 423. e. *Fili hominis, mittam ego te ad domum Israël, ad eos qui me exacerbaverunt, ipsi & patres eorum usque in hodiernum.*

℣. 4. Consonat Græcum. Ita quoque hab. Ambr. l. 2. de pœnit. col. 423. e.

℣. 5. Græc. initio hab. Ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν, ἢ πτοηθῶσι, &c. ut sup. Ambros. l. 2. de pœnit. col. 423. e. *Si fortè audient, & terrebuntur.*

℣. 6. Hæc tota mirè concinunt cum Græco. Hieron. in hunc loc. col. 711. c. ita legit ex LXX. *Et tu fili hominis*

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup. 7. Et loquêris verba mea ad eos, si fortè audierint, vel expaverint: quoniam domus amaricans est.

Hieron. in Ezech. 2. col. 712. b. d. Ambr. l. 2. de pœnit. col. 427. e. 9. Et vidi, & ecce manus extenta ad me, in qua erat capitulum libri..... & inscripta erat lamentatio, & melos, & væ.

VULGATA NOVA.

7. Loquêris ergo verba mea ad eos, si fortè audiant, & quiescant: quoniam irritatores sunt.

8. Tu autem fili hominis audi quæcunque loquor ad te: & noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est: aperi os tuum & comede quæcunque ego do tibi.

9. Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber: & expandit illum coram me, qui erat scriptus intus & foris: & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ. Apocal. 5. 1.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

non timeas eos, nec à facie eorum formides: quoniam insanient, & congregabuntur contra te in circuitu: & epist. ad Algas. q. 5. to. 4. 194. c. *Fili hominis, in medio scorpionum tu habitas, & ne timeas eos.*

℣. 7. Itidem Græcè.

℣. 9. Sic est in Græco, nisi hoc excipiatur, καὶ ἐν αὐτῇ, *& in ea*, pro *in qua erat*, de Vulg.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. ET dixit ad me: Fili hominis quodcunque inveneris comede: comede volumen istud, & vadens loquere ad filios Israël.

2. Et aperui os meum, & cibavit me volumine illo:

2.... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 3. col. 713. ex Lxx. 3. & dixit ad me: Fili hominis os tuum comedet, & venter tuus implebitur capitulo isto tibi dato.....

Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 229. vel 231. b. 4..... Fili hominis ingredere ad domum Israël, & loquere sermones meos ad eos.

5. Quoniam non ad populum alti sermonis tu mitteris, ad Israël:

6. neque ad populos multos aliæ vocis, aut aliæ linguæ, neque graves qui sint in lingua, quorum non audies sermonem: & si ad tales misissem te, illi forsitan audissent sermones tuos.

7. Domus autem Israël nolunt audire te: quoniam nolunt audire me: quoniam tota domus Israël contentiosa est, & duro corde.

8. Et ecce dedi faciem tuam potentem adversùs facies eorum, & constantiam tuam confortabo adversùs contentionem eorum.

9. Et eris semper firmior petrâ: ne timueris ab eis, neque expaveris à facie eorum: quoniam domus amaricans est.

VULGATA NOVA.

3. & dixit ad me: Fili hominis venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. Et comedi illud: & factum est in ore meo sicut mel dulce. Apocal. 10. 9. 10.

4. Et dixit ad me: Fili hominis vade ad domum Israël, & loquêris verba mea ad eos.

5. Non enim ad populum profundi sermonis, & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israël:

6. neque ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones: & si ad illos mittereris, ipsi audirent te.

7. Domus autem Israël nolunt audire te: quia nolunt audire me: omnis quippe domus Israël attrita fronte est, & duro corde.

8. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum.

9. Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metuas à facie eorum: quia domus exasperans est.

VULGATA NOVA.

10. Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi.

11. Et vade ingredere ad transmigrationem, ad filios populi tui, & loquêris ad eos, & dices eis: Hæc dicit Dominus Deus: si fortè audiant, & quiescant.

12. Et assumpsit me spiritus, & audivi post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo;

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Hieron. in hunc loc. col. 713. a. *Pro* aperui, *LXX. transtulerunt* aperuit, *ut subaudiatur Deus.* Ita quoque in Græco hod.

℣. 3. Concordat Græc. ad verbum.

℣. 4. Græc. hab. βάδιζε, καὶ εἴσελθε, *vade, & ingredere;* reliqua ut in Lat. sup. Ms. Alex. delet καὶ, cum Compl. August. verò l. 1. cont. Crescon. to. 9. 395. b. legit: *vade, & intra in domum Israël, & loquere verba mea ad ipsos.*

℣. 5. Græc. loco *alti sermonis*, hab. βαθύγλωσσον, i. e. *profundæ linguæ;* ultimòque, πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραήλ. August. l. 1. cont. Crescon. to. 9. 395. b. *Quia non ad populum ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israël.* Ed. Ald. hab. βαρύγλωσσον, al. βραδύγλωσσον, *gravis*, vel *tardæ linguæ.*

℣. 6. Vix meliùs è Græco, præter duo, τοὺς λόγους, *sermones* num. plur. loco *sermonem;* & in fine, σου, loco *sermones tuos.* Apud August. l. 1. cont. Crescon. col. 395. b. ita: *nec ad populos multos, diversis aut gravibus linguis loquentes, quorum verba non possis audire: & si ad tales misissem te, forsitan audissent te.*

℣. 7. Græc. initio hab. οὐ μὴ θελήσουσιν εἰσακοῦσαι (Compl. ἀκοῦσαι) σου, *nolent exaudire te;* extremòque, φιλόνεικοί εἰσι, καὶ σκληροκάρδιοι, *contentiosi sunt, & duri corde;* cæt. ut supra. August. l. 1. cont. Crescon. col. 395. b. legit: *Domus autem Israël non audient te: quia nolunt audire me: omnis enim domus Israël inquieto, & duro corde est.*

℣. 8. Concinit Græc. nisi quòd loco *constantiam*, & *contentionem*, utrobique hab. τὸ νῖκος, & τοῦ νίκους, Nobil. *pervicaciam.* August. l. 1. cont. Crescon. to. 9. 395. b. *Ego autem dedi faciem tuam fortem adversùs faciem eorum, & certamen tuum confortabo adversùs certamen eorum.*

℣. 9. Eadem leguntur Græcè, præter hoc 1. καὶ ἔσαι, *& erit*, pro *& eris.* Apud Arnob. de Deo trino, p. 213. g. *Super adamantem & petram firmavi faciem tuam.*

VULGATA NOVA.

13. & vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & vocem rotarum sequentium animalia, & vocem commotionis magnæ.

14. Spiritus quoque levavit me, & assumpsit me: & abii amarus in indignatione spiritus mei: manus enim Domini erat mecum, confortans me.

15. Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant juxta flumen Chobar, & sedi ubi illi sedebant: & mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.

16. Cùm autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:

Inf. 33. 7. 17. Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël: & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me.

18. Si dicente me ad impium: Morte morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur à via sua impia, & vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

19. Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit conversus ab impietate sua, & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

20. Sed & si conversus justus à justitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annuntiasti ei: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit: sanguinem verò ejus de manu tua requiram.

21. Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, & ille non peccaverit: vivens vivet, quia annuntiasti ei, & tu animam tuam liberasti.

22. Et facta est super me manus Domini, & dixit ad me: Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum.

23. Et surgens egressus sum in campum: & ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam
Sup. 1. 3. vidi juxta fluvium Chobar: & cecidi in faciem meam.

VERSIO ANTIQUA.

13. & vidi vocem alarum animalium percutientium altera ad alteram..... Hieron. in Ezech. 3. col. 715. ex LXX.

14. Et spiritus elevavit me, & suscepit me: & abii sublimis in impetu spiritus mei: & manus Domini facta est super me fortis.

15. Et intravi ad captivitatem sublimis, & circuivi habitantes super fluvium Chobar, qui erant ibi: & sedi ibi septem diebus conversans in medio eorum.

16. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Lucif. Cal. l. de non parc. in Deo del. p. 230. vel 232. b.

17. Fili hominis, ecce dedi te speculatorem domûs Israël: & audies de ore meo sermonem, & comminaberis eis à me.

18. In eo quod dicam ad sceleratum: Morte morieris: & non distinxisti illi, neque locutus es ut distingueres scelerato avertere à viis suis, ut vivat: ille sceleratus in injustitia sua morietur, & sanguinem ejus de manu tua inquiram.

19. Et tu si distinxeris scelerato, & non aversatus fuerit à scelere suo, & via sua: sceleratus ille in injustitia sua morietur, & tu animam tuam liberabis.

20. Et in eo, in quo aversatur justus à justitiis suis, & faciet delictum: & dabo tormentum in facie ejus, ipse morietur, quoniam non distinxisti illi: & in peccatis suis morietur, eò quòd non sint in memoriam justitiæ ejus; & sanguinem ejus de manu tua exquiram.

21. Tu autem si distinxeris justo ne delinquat, & ipse non delinquat: justus ille vivens vivet, quoniam distinxisti illi, & tu animam tuam salvabis.

22. Et facta est super me manus Domini, & ait ad me: Surge, egredere in campum, & ibi loquar ad te. Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 736. b.

23. Et surrexi, & exii: & ecce illic majestas Domini stabat sicut majestas ejus, quem vidi ad fluvium Chobar.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Ita Græcè ad verbum.

℣. 14. Ita fert Græc. præter vocem *sublimis*, quam delet; sed addit Ms. Alex. *μετέωρος*, cum ed. Ald.

℣. 15. Totidem verba in Græco.

℣. 16. Græc. verbo *factum est*, hæc addit, *μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας*, *post septem dies*; cæt. ut supra.

℣. 17. In Græco deest *ecce*; & loco *domûs*, habetur *οἴκῳ*, *domui*; cæt. ut in textu. Hilarius in Ps. 138. col. 524. d. legit: *Fili hominis speculatorem dedi te domûs Israël: & audies ex ore meo verbum, & comminaberis.* Similiter habet Hieron. in Ezech. 33. col. 934. f. præter hæc, *domui Israël*; ultimòque, *& comminaberis eis ex me.* Ambr. epist. 40. col. 946. f. *Fili hominis speculatorem te posui domui Israël.* Auct. op. imp. in Matth. p. 186. a. *Ecce speculatorem te posui domui Israël.*

℣. 18. Accinit Græc. nisi quòd pro *scelerato*, hab. *ἀνόμῳ*, *iniquo*; deletque inf. *τὸ*, *neque locutus es*; sed Ms. Alex. ibid. addit, *οὐδὲ ἐλάλησας*, cum edd. Ald. & Compl. Hieron. in hunc loc. col. 716. c. similiter ait LXX. posuisse *iniquum*, pro *impio*: unde ipse in Ezech. 33. col. 934. f. legit: *In eo quòd dicam iniquo: Morte morieris: & non annuntiasti ei, nec locutus es ut annuntiares iniquo, & converteretur à viis suis, & viveret: iniquus ille in iniquitate sua morietur, & sanguinem ejus de manu tua requiram.* Hilarius verò in Ps. 138. col. 524. d. *Et si non distinxisti, neque locutus es ut distingueres iniquo ut se averteret ab itineribus suis, & viveret: iniquus ille in iniquitate sua morietur, sed sanguinem ejus de manu tua requiram.* August. de corr. & Gra. to. 10. 777. a. *ille quidem in peccato suo morietur, sanguinem verò ejus de manu speculatoris requiram.* Vide sis Ambr. epist. 51. col. 998. a. Auctor op. imp. in Matth. hom. 45. p. 186. a. *Si non dixeris impio ut à viis suis pravis discedat: ipse quidem in suis peccatis morietur, animam autem ejus de manu tua requiram.*

℣. 19. Eadem prorsus in Græco, exceptis his, *ἀνόμῳ*, & *ἀνομίας*, pro *scelerato*, & *scelere*, ut supra. Item apud Hieron. in Ezech. 33. col. 934. f. *Et tu si annuntiaveris iniquo, & non conversus fuerit ab iniquitate sua, & à via sua: iniquus ille in iniquitate sua morietur, & tu animam tuam liberasti.*

℣. 20. Ad verbum pene è Græco. Ambros. verò epist. 40. to. 2. 947. a. sic habet: *In eo ut si avertatur justus à justitiis suis, & fecerit delictum: quia non distinxisti ei, non retinebitur memoria justitiæ ejus: & sanguinem ejus de manu tua exquiram.*

℣. 21. Ambros. epist. 40. col. 947. a. *Tu autem si distinxeris justo ut non peccet, & ipse non peccaverit: justus vitâ vivet, quia dixisti ei, & tu animam tuam liberabis.* Ita quoque in Græco, præter verbum *διεστείλω*, *distinxisti*, pro *dixisti*, quod ult. fortasse mendum est.

℣. 22. Itidem Græcè, adjuncto uno *καὶ*, post *surge*; extremò tamen pro *loquar*, ponitur *λαληθήσεται*, *allocutio fiet.*

℣. 23. Vigil. initio hab. in edit. *Et surrexit, & exiit*; sed hîc narrare videtur Auctor, non verba ipsa strictè reddere; unde corrigere non dubitavimus: *Et surrexi, & exii.* Græcè pariter: *Καὶ ἀνέστην, καὶ ἐξῆλθεν πρὸς τὸ πεδίον· καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ δόξα Κυρίου εἱστήκει καθὼς ἡ ὅρασις, καὶ καθὼς ἡ δόξα Κυρίου, ἣν ἴδον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Χωβάρ·* i. e. *Et surrexi, & egressus sum ad campum: & ecce ibi gloria Domini stabat sicut aspectus, & sicut gloria Domini, quam vidi super fluvium Chobar*: ab ed. Compl. abest hoc med. *καθὼς ἡ ὅρασις.*

VULGATA NOVA.

24. Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos: & locutus est mihi, & dixit ad me: Ingredere, & includere in medio domus tuæ.

25. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis: & non egredieris de medio eorum.

26. Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 3. col. 718. d. 27..... Qui audit, audiat: & qui incredulus est, incredulus sit.....

VULGATA NOVA.

27. Cùm autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat: & qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Græc. Ὁ ἀκούων, ἀκουέτω· καὶ ὁ ἀπειθῶν, ἀπειθείτω· Nobil. *Qui audit, audiat: & qui est inobediens, non obediat.*

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. ET tu fili hominis sume tibi laterem, & pones eum coram te: & describes in eo civitatem Jerusalem.

2. Et ordinabis adversùs eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 38. col. 856. b. 3. Accipe tibi sartaginem.....

4..... *Vide Not. ad* ℣℣. 5. & 6.

Ambros. ubi sup. 5..... & accipies iniquitates domus Israël.

ª Hieron. in Ose. 1. col. 1243. a. 6. Et consummabis... ª & suscipies iniquitates domûs Juda, & diebus quadraginta dormies in latere dextro.....

Idem in Ezech. 4. col. 721. ex Lxx. 7. Et ad conclusionem Jerusalem parabis faciem tuam, & brachium tuum roborabis: & prophetabis super eam.

Ibid. 722. a. 8..... donec compleas dies conclusionis tuæ.

VULGATA NOVA.

3. Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam in murum ferreum inter te, & inter civitatem: & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem, & circumdabis eam: signum est domui Israël.

4. Et tu dormies super latus tuum sinistrum, & pones iniquitates domus Israël super eo, numero dierum quibus dormies super illud, & assumes iniquitatem eorum.

5. Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos & nonaginta dies: & portabis iniquitatem domus Israël.

6. Et cùm compleveris hæc, dormies super latus tuum dexterum secundò: & assumes iniquitatem domus Juda quadraginta diebus: diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi. Num. 14. 34.

7. Et ad obsidionem Jerusalem convertes faciem tuam, & brachium tuum erit extentum: & prophetabis adversùs eam.

8. Ecce circumdedi te vinculis: & non te convertes à latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ.

VULGATA NOVA.

9. Et tu sume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & viciam: & mittes ea in vas unum, & facies tibi panes numero dierum quibus dormies super latus tuum: trecentis & nonaginta diebus comedes illud.

10. Cibus autem tuus quo vescêris, erit in pondere viginti stateres in die: à tempore usque ad tempus comedes illud.

11. Et aquam in mensura bibes, sextam partem hin: à tempore usque ad tempus bibes illud.

12. Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud: & stercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.

13. Et dixit Dominus: Sic comedent filii Israël panem suum pollutum inter gentes, ad quas ejiciam eos. Ose. 9. 4.

14. Et dixi: A a a, Domine Deus, ecce anima mea non est polluta; & morticinum, & laceratum à bes-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Græc. Καὶ σὺ λάβε, &c. ut in Lat.

℣. 5. Ita Græcè: præmittuntur autem ista ibid. Καὶ ἐγὼ δέδωκά σοι τὰς ἀδικίας αὐτῶν, εἰς ἀριθμὸν ἡμερῶν ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν ἡμέρας· unde Hieron. in eund. loc. 721. e. *Satisque miror*, inquit, *cur vulgata exemplaria* centum nonaginta annos *habeant, & in quibusdam scriptum sit*, centum quinquaginta, *cùm perspicuè & Hebraïcum, & Aquila, & Symm. & Theod.* trecentos nonaginta *annos teneant, & apud ipsos LXX. qui tamen non sunt Scriptorum vitio depravati, idem numerus reperiatur.* Nunc etiam in ed. Compl. habetur, τριακοσίων καὶ ἐνενήκοντα ἡμέρας· & in Ald. ἐνενήκοντα καὶ τριακοσίας ἡμέρας. In Hexapl. tamen sic legimus: ※ Οἱ λοιποὶ, τριακοσίας καὶ ἐνενήκοντα ἡμέρας· Ο. ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν ἡμέρας· i. e. *Reliqui*, trecentos & nonaginta dies; *LXX.* nonaginta & centum dies: Hieron. que in Ose. 1. col. 1242. f. 1243. a. rursum ait: *In Ezechiel..... jubetur à Domino portare iniquitates domûs Israël, id est, decem tribuum, &* trecentis nonaginta *diebus in uno latere sinistro dormire perpetuò, licet in LXX.* centum & nonaginta *scripti sint.* Vide Nobilii Not. in hunc loc.

℣. 6. Græc. Καὶ συντελέσεις ταῦτα, καὶ κοιμηθήσῃ ἐπὶ τὸ πλευρόν σου τὸ δεξιὸν· καὶ λήψῃ τὰς ἀδικίας τοῦ οἴκου Ἰούδα τεσσαράκοντα ἡμέρας. *Et consummabis hæc, & dormies super latus tuum dextrum: & assumes iniquitates domûs Juda quadraginta diebus.* Huc etiam redit quod Hieron. in Isai. 5. col. 48. c. dicit: *In Ezechiele ad utriusque populi peccata purganda, Israël in sinistro latere ponuntur, juxta* LXX. *dies centum nonaginta, sive, ut veriùs in Hebraïco continetur, trecenti nonaginta; Judæ autem, quadraginta dies.*

℣. 7. Concinit Græcum ad verbum.

℣. 8. Sic est in Græco, præter unum συντελεσθῶσιν, *completi fuerint*, pro *compleas.*

VULGATA NOVA.

tiis non comedi ab infantia mea usque nunc, & non eſt ingreſſa in os meum omnis caro immunda.

15. Et dixit ad me: Ecce dedi tibi fimum boum pro ſtercoribus humanis: & facies panem tuum in eo.

16. Et dixit ad me: Fili hominis: Ecce ego conteram baculum panis in Jeruſalem: & comedent panem in pondere, & in ſollicitudine: & aquam in menſura, & in anguſtia bibent:

Inf. 5. 16. & 14. 13.

VULGATA NOVA.

17. Ut deficientibus pane & aqua, corruat unuſquiſque ad fratrem ſuum: & contabeſcant in iniquitatibus ſuis.

VERSIO ANTIQUA.

17..... & tabeſcent in iniquitatibus ſuis.

Ambroſ. in Pſ. 38. col. 856. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. Græc. ϰ̀ ἐντακήσονται, &c. ut ſup.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. ET tu fili hominis ſume tibi gladium acutum, radentem pilos: & aſſumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam: & aſſumes tibi ſtateram ponderis, & divides eos.

2. Tertiam partem igni combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obſidionis: & aſſumes tertiam partem, & concîdes gladio in circuitu ejus: tertiam verò aliam diſperges in ventum, & gladium nudabo poſt eos.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET tu fili hominis ſume tibi gladium acutum, quaſi novaculam tonſorum: & trahe per caput tuum, & barbam tuam.....

Hieron. in Ezech. 5. col. 725. a. c.

2. Quartam partem igni combures in medio civitatis, & quartam concîdes gladio in circuitu ejus, & quartam diſperges in ventum: & quartam partem aſſumes, & combures eam in medio civitatis.....

VULGATA NOVA.

3. Et ſumes inde parvum numerum: & ligabis eos in ſummitate pallii tui.

4. Et ex eis rurſum tolles, & projicies eos in medio ignis, & combures eos igni: & ex eo egredietur ignis in omnem domum Iſraël.

5. Hæc dicit Dominus Deus: Iſta eſt Jeruſalem, in medio gentium poſui eam, & in circuitu ejus terras.

VULGATA NOVA.

6. Et contempſit judicia mea, ut plus eſſet impia quàm gentes; & præcepta mea ultra quàm terræ, quæ in circuitu ejus ſunt: judicia enim mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt.

7. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Quia ſuperaſtis gentes, quæ in circuitu veſtro ſunt, & in præceptis meis non ambulaſtis, & judicia mea non feciſtis, & juxta judicia gentium, quæ in circuitu veſtro ſunt, non eſtis operati;

VERSIO ANTIQUA.

6..... juſtificationes meas iniquæ ex gentibus, & legitima mea de regionibus, quæ ſunt in circuitu ejus.....

Hieron. in Ezech. 5. col. 726. e. f.

7..... Quia occaſio veſtra de gentibus, quæ in circuitu veſtro ſunt,[a] & in legalibus meis non ambulaſtis, & juſtificationes meas non feciſtis, ſed neque ſecundùm juſtificationes gentium, quæ ſunt in circuitu veſtro, feciſtis;

[a] Auct. l. de ſing. cleric. ap. Cypr. p. 533. f.

VULGATA NOVA.

8. Ideo hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, & ipſe ego faciam in medio tui judicia in oculis gentium:

9. & faciam in te quod non feci, & quibus ſimilia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas.

10. Ideo patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres ſuos, & faciam in te judicia, & ventilabo univerſas reliquias tuas in omnem ventum.

VULGATA NOVA.

11. Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus: Niſi pro eo quòd ſanctum meum violaſti in omnibus offenſionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis: ego quoque confringam, & non parcet oculus meus; & non miſerebor.

12. Tertia pars tui peſte morietur, & fame

VERSIO ANTIQUA.

11..... ego quoque abjiciam te......

Hieron. in Ezech. 5. col. 728. b. f.

12. Quarta pars tui morte atteretur, & quarta

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco, exceptis his poſter. ὑπὲρ ξυρὸν κυρέως· κτήσῃ αὐτὴν σεαυτῷ, ϰ̀ ἐπάξεις αὐτὴν ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου, ϰ̀ ἐπὶ, &c. i. e. *ſuper novaculam tonſoris: poſſidebis eam tibi, & duces eam ſuper caput tuum, & ſuper*, &c.

℣. 2. Ita Hieronymus ſup. *Pro tribus partibus capillorum & pilorum, quarum una comburitur in medio civitatis, alia conciditur gladio in circuitu ejus, tertia verò huc illucque rapienda diſpergitur, &c..... LXX. quatuor partes interpretati ſunt. Cùmque dixiſſent:* Quartam partem igni combures..... & quartam diſp. in ventum: *quia remanebat eis quarta pars alia, addiderunt de ſuo:* & quartam partem aſſumes, & combures eam, &c. In Græco Vatic. ſic: Τὸ τέταρτον ἐν πυρὶ ἀνακαύσεις ἐν μέσῃ τῇ πόλει, κατὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ συγκλεισμοῦ· ϰ̀ λήψῃ τὸ τέταρτον, ϰ̀ κατακαύσεις αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῆς· ϰ̀ τὸ τέταρτον κατακόψεις ἐν ῥομφαίᾳ κύκλῳ αὐτῆς· ϰ̀ τὸ τέταρτον διασκορπιεῖς τῷ πνεύματι, ϰ̀ μάχαιραν ἐκκενώσω ὀπίσω αὐτῶν.

℣. 6. Ipſo initio ſupple, *Et dices;* ſubinde in edit. ſcriptum *iniquè*, ſed vitiosè, ni fallor, pro ipſi *iniquæ;* ita correximus è Gr. ubi ſic: Καὶ ἐρεῖς τὰ δικαιώματά μου τῇ ἀνόμῳ ἐκ τῶν ἐθνῶν, &c. ut ſupra. Hieron. tamen loco cit. ait: *Illud autem quod dixere LXX.* Juſtificationes meas iniquè ex gentibus, &c. *non habere conſequentiam, etiam me tacente, perſpicuum eſt.*

℣. 7. Ita in Græco ad verbum.

℣. 11. Gr. κἀγὼ ἀπώσομαί σε. Item Hieron. in hunc loc. 728. b. *ego quoque confringam (ſive juxta LXX. abjiciam) te.*

℣. 12. Ita Hieron. ibid. *Septuaginta, quia ſupra quatuor partes poſuerant, quas in deſcriptione incendii, gladii, & diſ-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. pars tui fame consumetur in medio tui : & quarta pars tui cadet in circuitu tuo : & quartam partem tui in omnem ventum dispergam.....

Hieron. in Ezech. 5. col. 729. c. 14. Et dabo te in desertum, & filias tuas in circuitu tuo, in conspectu omnis prætereuntis.

15. Et eris gemibilis.....

VULGATA NOVA.

consumetur in medio tui : & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo : tertiam verò partem tuam in omnem ventum dispergam, & gladium evaginabo post eos.

13. Et complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolabor : & scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cùm implevero indignationem meam in eis.

14. Et dabo te in desertum & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis prætereuntis.

15. Et eris opprobrium, & blasphemia, exemplum, & stupor in gentibus quæ in circuitu tuo sunt, cùm fecero in te judicia in furore, & in indignatione, & in increpationibus iræ.

VULGATA NOVA.

16. Ego Dominus locutus sum : Quando misero sagittas famis pessimas in eos; quæ erunt mortiferæ, & quas mittam ut disperdam vos : & famem congregabo super vos, & conteram in vobis baculum panis. *Sup. 4. 16. Inf. 14. 13.*

17. Et immittam in vos famem, & bestias pessimas usque ad internecionem : & pestilentia, & sanguis tansibunt per te, & gladium inducam super te : ego Dominus locutus sum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

persionis, tres tantùm esse sermo propheticus approbavit, ut superfluò una pars incendii in duas partes divideretur, in hoc quoque loco eandem primam partem diviserunt in duas, ut dicerent : Quarta pars tui, &c. *Licet hoc quod posuimus,* & quarta pars tui in gladio cadet, *de Theodotionis editione sub asteriscis additum sit ; perspicuum est autem, ut Hebræa veritas continet, tres esse partes ; de quarum prima dicatur :* Et tertia tui pars peste morietur, & fame consumetur in medio tui : *multòque melius fuerat transferre quod scriptum est, quàm rei malè translatæ patrocinium quærere. Nec hoc dicimus ab illis factum, quibus vetustas auctoritatem dedit, sed per multa sæcula scriptorum atque lectorum vitio depravatum. Quanquam & Aristeus, & Josephus, & omnis schola Judæorum, quinque tantùm libros Moysi à LXX. translatos asserant.*

℣. 14. Ita Hieron. ibid. ex Hebr. *Et dabo te in desertum ;* tum addit : *quodque sequitur,* & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, *in LXX. non habetur ; pro quo addiderunt de suo,* & filias tuas in circuitu tuo : *rursumque juxta utramque editionem,* in conspectu omnis prætereuntis. Gr. initio hab. Καὶ θήσομαί σε εἰς ἔρημον, statimque, καὶ τὰς θυγατέρας, &c. ut in Lat. sup.

℣. 15. Hieron. ibid. *In LXX. legitur,* Et erit (l. *eris*) στεναχτὴ, *id est,* gemibilis.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis pone faciem tuam ad montes Israël, & prophetabis ad eos,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 2. col. 27. e. 3..... Hæc dicit Adonai Dominus montibus, & collibus : Ecce ego inducam super vos gladium, & dissipabuntur excelsa vestra,

4. & conterentur aræ vestræ.....

VULGATA NOVA.

3. & dices : Montes Israël audite verbum Domini Dei : Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & vallibus : Ecce ego inducam super vos gladium, & disperdam excelsa vestra, *Inf. 36. 2.*

4. & demoliar aras vestras, & confringentur simulachra vestra : & dejiciam interfectos vestros ante idola vestra.

VULGATA NOVA.

5. Et dabo cadavera filiorum Israël ante faciem simulachrorum vestrorum : & dispergam ossa vestra circum aras vestras 5... *Vide Not.*

6. in omnibus habitationibus vestris. Urbes desertæ erunt, & excelsa demolientur, & dissipabuntur : & interibunt aræ vestræ, & confringentur : & cessabunt idola vestra, & conterentur delubra vestra, & delebuntur opera vestra.

7. Et cadet interfectus in medio vestri : & scietis quia ego sum Dominus.

8. Et relinquam in vobis eos, qui fugerint gladium in gentibus, cùm dispersero vos in terris.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 6. col. 732. c. 9..... juravi cordi eorum fornicanti.....

VULGATA NOVA.

9. Et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus, ad quas captivi ducti sunt : quia contrivi cor eorum fornicans, & recedens à me ; & oculos eorum fornicantes post idola sua : & displicebunt

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Græc. delet vocabulum *Adonai ;* huic autem, *collibus,* addit, καὶ ταῖς φάραγξι, καὶ ταῖς νάπαις, *& vallibus, & rupibus ;* statimque, Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω, *Ecce ego induco,* &c. ut supra.

℣. 4. Sic est in Græco.

℣. 5. Priora ista Vulg. verba : *Et dabo cadavera filiorum Israël ante faciem simulacrorum vestrorum,* testatur Hieron. in hunc loc. 731. d. apud LXX. non haberi. Hodie etiam non leguntur Græcè, sed hæc sola, καὶ διασκορπιῶ τὰ ὀστᾶ, &c. ut in Vulg.

℣℣. 9. 10. Hieron. allatis his de Vulg. *quia contrivi cor eorum,* &c. usque ad ℣. 11. subdit : *Multa de hoc capitulo*

VULGATA NOVA.

sibimet super malis quæ fecerunt in universis abominationibus suis.

10. Et scient, quia ego Dominus non frustra locutus sum, ut facerem eis malum hoc.

11. Hæc dicit Dominus Deus: Percute manum tuam, & allide pedem tuum, & dic: Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israël: quia gladio, fame, & peste ruituri sunt.

VERSIO ANTIQUA.

10..... *Vide Not.*

11..... Plaude manu, & percute pede.....

Ambros. in Luc. 7. col. 1385. f.

VULGATA NOVA.

12. Qui longè est, peste morietur: qui autem prope, gladio corruet: & qui relictus fuerit, & obsessus, fame morietur: & complebo indignationem meam in eis.

13. Et scietis quia ego Dominus, cùm fuerint in-

13... *Vide Not.*

terfecti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum, in omni colle excelso, & in cunctis summitatibus montium, & subtus omne lignum nemorosum, & subtus universam quercum frondosam, locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis.

14. Et extendam manum meam super eos: & faciam terram desolatam, & destitutam à deserto Deblatha in omnibus habitationibus eorum: & scient quia ego Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

à LXX. prætermissa sunt, illudque mutatum (℣. 9.) juravi cordi eorum fornicanti, *pro quo nos posuimus* contrivi cor eorum fornicans. Nunc etiam Græcè habetur ut supra.

℣. 11. Sic iterum Ambr. ep. 58. col. 1014. a. Græcè, ψόφησον, *strepitum ede*, Nobil. *obstrepe*, pro *percute*; cæt. ut in Lat. Hoc autem seq. in Vulg. *Heu*, observat Hieron. in hunc loc. 733. a. *Aquilam interpretatum esse*, Ἆ ἆ, *LXX. & Theodot.* Εὖγε, *quod magis*, inquit, *insultantis est, quàm plangentis.*

℣. 13. Hieron. in hunc loc. 733. f. *Id quod nos*, inquit, *interpretati sumus*, in cunctis summitatibus montium, *& post paululum*, & subter universam quercum frondosam; *LXX. reliquerunt.* Eadem quoque absunt à Gr. Vatic.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus Deus terræ Israël: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ.

3. Nunc finis super te, & immittam furorem meum in te: & judicabo te juxta vias tuas: & ponam contra te omnes abominationes tuas.

3... 4. *Vide Not.*

4. Et non parcet oculus meus super te, & non miserebor: sed vias tuas ponam super te, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego Dominus.

5. Hæc dicit Dominus Deus: Afflictio una, afflictio ecce venit:

5... 6. *Vide Not.*

6. finis venit, venit finis, evigilavit adversùm te: ecce venit.

VULGATA NOVA.

7. Venit contritio super te, qui habitas in terra: venit tempus, prope est dies occisionis, & non gloriæ montium.

VERSIO ANTIQUA.

7..... venit tempus, appropinquavit dies, non cum perturbatione, neque cum doloribus.

Hieron. in Ezech. 7. col. 736. d. ex Lxx.

VULGATA NOVA.

8. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te: & judicabo te juxta vias tuas, & imponam tibi omnia scelera tua:

9. Et non parcet oculus meus, nec miserebor, sed vias tuas imponam tibi, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego sum Dominus percutiens.

VULGATA NOVA.

10. Ecce dies, ecce venit: egressa est contritio, floruit virga, germinavit superbia:

11. Iniquitas surrexit in virga impietatis: non ex eis, & non ex populo, neque ex sonitu eorum: & non erit requies in eis.

12. Venit tempus, appropinquavit dies: qui

VERSIO ANTIQUA.

10. Ecce dies parit, ecce finis venit: egressa est complexio, & floruit virga, germinavit superbia:

Hieron. in Ezech. 7. col. 737. c. ex Lxx.

11. Suscitata est injuria: & conteret fortitudinem iniqui, & non cum perturbatione, neque cum festinatione: & non ex ipsis sunt, neque pulchritudo in eis.

12..... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 3. 4. Hieron. in hunc loc. 735. b. prolatis his duobus ℣℣. ex Hebr. seu Vulg. ita disserit: *In hoc capitulo juxta LXX. Interpretes ordo mutatus est atque confusus; ita ut prima novissima sint, & novissima, vel prima, vel media; ipsaque media nunc ad extrema, nunc ad principia transferantur: ex quo nos & ipsum Hebraïcum, & cæteros secuti Interpretes, ordinem posuimus veritatis.*

℣℣. 5. 6. Hieron. ubi sup. col. 735. f. relatis his duobus versic. de Vulg. necnon prioribus verbis ℣. 7. ad hoc usque, *venit tempus*, &c. statim addit: *Hæc in LXX. non habentur, sed in editione eorum de translatione Theodotionis sub asteriscis addita sunt.*

℣. 7. Itidem Græcè, excepto uno plurali, οὐ μετὰ θορύβων, *non cum perturbationibus.*

℣. 10. Græc. ed. Rom. Ἰδοὺ τὸ πέρας ἥκει, ἰδοὺ ἡ ἡμέρα Κυρίου· εἰ καὶ ἡ ῥάβδος ἤνθηκεν· i. e. *Ecce finis venit, ecce dies Domini: si & virga floruit*: at in Compl. Ἰδοὺ ἡμέρα τίκτει, ἰδοὺ τὸ πέρας ἥκει· ἐξῆλθεν ἡ πλοκὴ, καὶ ἤνθησεν ἡ ῥάβδος· quæ respondent Latino sup.

℣. 11. In Gr. Vat. sic habetur initio: ἡ ὕβρις ἐξανέστηκε, *contumelia surrexit*, loco *suscitata est injuria*; subinde, στήριγμα, *firmamentum*, loco *fortitudinem*; reliqua ut sup. exceptis ult. *& non ex ipsis*, &c. quæ desunt: at in Ms. Alex. sequuntur: καὶ οὐκ ἐξ αὐτῶν εἰσιν, οὐδὲ ὡραϊσμὸς ἐν αὐτοῖς.

℣. 12. Hieron. in hunc loc. col. 738. c. monet hæc Vulg. verba, *quia ira super omnem populum ejus*, apud LXX. non haberi. Nunc etiam desunt in Græco.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 738. e. 739. a. b. 13. Quia qui emet, ad venditorem non revertetur : & homo in oculis vitæ suæ non obtinebit.

14. Clangite tuba, & judicate omnia.

VULGATA NOVA.

emit, non lætetur : & qui vendit, non lugeat : quia ira super omnem populum ejus.

13. Quia qui vendit, ad id, quod vendidit, non revertetur, & adhuc in viventibus vita eorum : visio enim ad omnem multitudinem ejus non regredietur : & vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur.

14. Canite tuba, præparentur omnes, & non est qui vadat ad prælium : ira enim mea super universum populum ejus.

VULGATA NOVA.

15. Gladius foris; & pestis, & fames intrinsecus: qui in agro est, gladio morietur : & qui in civitate, pestilentia, & fame devorabuntur.

16. Et salvabuntur qui fugerint ex eis : & erunt in montibus quasi columbæ convallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.

16... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 740. c. 17..... femora polluentur humore.

Ibid. 741. b. f. 19. Argentum eorum in plateis projicietur, & aurum eorum erit contemptui..... quia cruciatus iniquitatum eorum fuit.

20. Electa mundi in superbiam posuerunt, & imagines abominationum suarum, & offendicula sua posuerunt ex eis : propter hoc dedi ea illis in immunditiam :

Ibid. 742. b. f. 21. & tradam ea in manus alienorum ut diripiant ea, & pestilentibus terræ in prædam, & polluent ea.

22..... & violabunt visitationem meam : & introibunt in ea temere.....

a Gild. Sap. l. de excid. Britan. p. 714. f. 23. Et adducam perturbationem : [a] quoniam terra plena populis, & civitas plena iniquitate est.

24. Et avertam impetum virtutis eorum : & polluentur sancta eorum.

25. Exoratio veniet, & quæret pacem, & non erit.

26. Væ superveniet, & nuncius super nuncium

VULGATA NOVA.

17. Omnes manus dissolventur, & omnia genua fluent aquis.

18. Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido, & in omni facie confusio, & in universis capitibus eorum calvitium. *Isai. 15. 2. Jer. 48. 37.*

19. Argentum eorum foras projicietur, & aurum eorum in sterquilinium erit. Argentum eorum, & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, & ventres eorum non implebuntur : quia scandalum iniquitatis eorum factum est. *Prov. 11. 4. Eccli. 5. 10. Sophon. 1. 18.*

20. Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, & imagines abominationum suarum & simulachrorum fecerunt ex eo : propter hoc dedi eis illud in immunditiam :

21. & dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, & impiis terræ in prædam, & contaminabunt illud.

22. Et avertam faciem meam ab eis, & violabunt arcanum meum : & introibunt in illud emissarii, & contaminabunt illud.

23. Fac conclusionem : quoniam terra plena est judicio sanguinum, & civitas plena iniquitate.

24. Et adducam pessimos de gentibus, & possidebunt domos eorum : & quiescere faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorum.

25. Angustia superveniente, requirent pacem, & non erit.

26. Conturbatio super conturbationem veniet,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Græc. *Διότι ὁ κτώμενος πρὸς τὸν πωλοῦντα οὐκέτι μὴ ἐπιστρέψῃ· καὶ ἄνθρωπος ἐν ὀφθαλμῷ*, &c. ut in Lat. In edd. Ald. & Compl. legitur *ἐν ὀφθαλμοῖς*, *in oculis*. In Gr. etiam Vatic. non exstant plura his, quæ eduntur sup. Hieron. quippe ibidem ait : *Sed nec isti duo versus (& adhuc in viventibus..... non regredietur :) habentur in LXX. editione :* leguntur tamen in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. paucis mutatis.

℣. 14. Non plura rursum exhibet Græc. Vatic. Hieronymus quoque iterum monet, hæc Vulg. nostræ verba, *Et non est qui vadat ad prælium, ira enim mea*, &c. apud LXX. non legi : exstant tamen in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ut sup.

℣. 16. Hieron. in hunc loc. 739. f. ait : *Septuaginta* columbas convallium *omnino tacuerunt.*

℣. 17. Sic etiam in Græco.

℣. 19. Eadem fert Gr. edit. Rom. Hieronymus etiam notat media ista de Hebr. aut Vulg. *argentum eorum, & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini*, abesse à LXX. Non etiam leguntur hodie in edit. Rom. sed exstant in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl.

℣. 20. Græc. addit *αὐτὰ*, *ea*, ad 1. *posuerunt*; pro altero verò *posuerunt*, hab. *ἐποίησαν*, *fecerunt*, absque his anteced. *& offendicula sua*; cæt. ut in Lat. supra. Ed. tamen Ald. addit *καὶ προσοχθίσματα αὐτῶν*, ut sup. sed Hieron. ait : *Quod sequitur*, offendicula eorum, *sciamus de Theodotione additum.*

℣. 21. Itidem Græcè, nisi excipias vocem *σκῦλα*, loco *prædam*; Nobil. vertit *spolia.*

℣. 22. Sic etiam in Græco.

℣. 23. Græc. Vatic. *Καὶ ποιήσουσι φυρμόν· διότι ἡ γῆ πλήρης λαῶν, καὶ ἡ πόλις πλήρης ἀνομίας·* sed in Compl. loco *λαῶν*, legitur *κρίσεως αἱμάτων*, ut in Vulg. Hieronymusque ita refert ex ed. LXX. *quia terra plena judicio sanguinum, & civitas plena iniquitatum :* ad hoc autem prius, *Et adducam perturbationem*, quod pariter citat Hieron. ex LXX. ait : *Verbum Hebr.* arethic, *Aquila* conclusionem, *Symm. & Theod. καθήλωσιν*, *i. e.* confixionem, *interpretati sunt; pro quo LXX. posuere φυρμὸν, quod nos in* perturbationem *vertimus.*

℣. 24. Rursum Hieron. ex ed. LXX. *Et avertam fremitum fortitudinis eorum : & polluentur sancta eorum.* Ita quoque in Græco est hod. nec plura : nonnulla tamen antecedunt in Vulg. videlicet : *Et adducam pessimos..... & possideb. domos eorum :* sed Hieron. monet ea in LXX. non haberi.

℣. 25. Hieron. in Ezech. col. 743. b. initio legit ex LXX. *Propitiatio veniet ;* subditque : *Juxta superiorem ordinem rectè Aquila & Theodot. interpretati sunt* adesse angustiam ; *Symmachusque* mœrorem. *Septuaginta autem in medio universorum tristium, verbum posuere lætitiæ, ut lugentis animus sustentetur..... Nos autem juxta Symm. priorem sententiam cum posteriore conjunximus, ut diceremus :* Angustia superveniente, requirent pacem, & non erit : *quod juxta LXX. omnino stare non potest : si enim* propitiatio veniet, *quomodo quærent pacem, & non invenient ?* Nunc etiam Græcè : Καὶ ἐξιλασμὸς ἥξει, καὶ ζητήσει εἰρήνην, καὶ οὐκ ἔσται.

℣. 26. Hieron. in Ezech. 743. f. ita legit ex LXX. *Væ*

VULGATA NOVA.

& auditus ſuper auditum : & quærent viſionem de propheta, & lex peribit à ſacerdote, & conſilium à ſenioribus.

27. Rex lugebit, & princeps induetur mœrore, & manus populi terræ conturbabuntur. Secundùm viam eorum faciam eis, & ſecundùm judicia eorum judicabo eos : & ſcient quia ego Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

erit : [a] & quæretur viſio à propheta, & lex peribit à ſacerdote, & conſilium de ſenioribus.

27. Princeps induetur interitu, & manus populi terræ diſſolventur. Secundùm viam eorum faciam eis, & ſecundùm judicia eorum ulciſcar eos : & ſcient quia ego Dominus.

[a] *Gild. Sap. caſtig. in Eccleſ. ord. p. 717. b.*

Hieron. in Ezech. 7. col. 744. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſuper væ erit ; deinde ut ſup. *nuncius ſuper nuncium.* Ita quoque in Græco eſt, ut & alia ſubſeqq. ex Gilda Sap. quod autem initio habetur ex ipſo, *Væ ſuperveniet*, fortaſſe mendum eſt vel librarii, vel edit. noviſſimæ ; facilè enim ex *ſuper væ erit*, fieri potuit *ſuperveniet ;* Græcè nimirum conſtanter, Οὐαὶ ἐπὶ ȣ̓αὶ ἔϛαι.

℣. 27. Totidem verba in Græco, præter unum plur. κατὰ τὰς ὁδȣ̀ς, pro ſingul. *ſecundùm viam ;* paulòque poſt, ἐν τοῖς κρίμασιν, *in judiciis*, loco *ſecundùm judicia.* Hieron. ibid. ſic habet ex Hebr. ſeu Vulg. *Rex lugebit*, *& princeps induetur mœrore*, *ſive*, inquit, *juxta LXX.* interitu ; *qui neſcio quid volentes*, *hoc quod de Hebraïco ſermone expreſſimus*, Rex lugebit, *omnino tacuerunt :* item inf. ad hæc Vulg. hod. *& manus populi terræ conturbabuntur*, addit, *ſive juxta LXX. diſſolventur :* & poſt pauca, ita ex Hebr. vel Vulg. *Secundùm viam eorum faciam eis*, *& ſecund. judicia eorum judicabo eos : ſive*, inquit, *ut LXX. tranſtulerunt*, *ulciſcar eos.* Ex his autem omnibus confecimus verſum, ut legitur ſupra ; quod etiam præſtamus nonnunquam, modò tamen adhibita ab Hieronymo verba ex Hebr. aut Vulg. non differant à textu Græco.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. ET factum eſt in anno ſexto, in ſexto menſe, in quinta menſis : ego ſedebam in domo mea, & ſenes Juda ſedebant coram me, & cecidit ibi ſuper me manus Domini Dei.

2. Et vidi, & ecce ſimilitudo quaſi aſpectus ignis : ab aſpectu lumborum ejus, & deorſum, ignis : & à lumbis ejus, & ſurſum, quaſi aſpectus ſplendoris, ut viſio electri.

Dan. 3. Et emiſſa ſimilitudo manus apprehendit me
14. 35. in cincinno capitis mei : & elevavit me ſpiritus inter terram & cœlum : & adduxit me in Jeruſalem in viſione Dei, juxta oſtium interius, quod reſpiciebat ad Aquilonem, ubi erat ſtatutum idolum zeli ad provocandam æmulationem.

4. Et ecce ibi gloria Dei Iſraël, ſecundùm viſionem quam videram in campo.

5. Et dixit ad me : Fili hominis, leva oculos tuos ad viam Aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam Aquilonis : & ecce ab Aquilone portæ altaris idolum zeli in ipſo introitu.

VERSIO ANTIQUA.

1..... & facta eſt ſuper me manus Adonai Domini.

2. Et vidi, & ecce ſimilitudo quaſi ſpecies viri : à lumbis ejus, & deorſum, ignis : & à lumbis ejus, & ſurſum, quaſi viſio electri.

3. Et extendit ſimilitudinem manûs, & aſſumpſit me in fimbria verticis mei..... & adduxit me in Jeruſalem in viſione Dei, ad veſtibulum portæ, quæ reſpicit Aquilonem, ubi erat ſtatua poſſidentis.

4. Et ecce erat ibi gloria Domini Dei Iſraël, ſecundùm viſionem quam vidi in campo.

5..... ab Aquilone ad portam orientalem.

Hieron. in Ezech. 8. col. 745. f. ex Lxx.

Ibid. 746. f.

Ibid. 747. b.

VULGATA NOVA.

6. Et dixit ad me : Fili hominis, putaſne, vides tu quid iſti faciunt, abominationes magnas, quas domus Iſraël facit hîc, ut procul recedam à ſanctuario meo ? & adhuc converſus videbis abominationes majores.

7. Et introduxit me 7... *Vide Not.*
ad oſtium atrii : & vidi,
& ecce foramen unum in pariete.

8. Et dixit ad me : Fili hominis fode parietem. Et cùm fodiſſem parietem, apparuit oſtium unum.

9. Et dixit ad me : Ingredere, & vide abominationes peſſimas, quas iſti faciunt hîc.

10. Et ingreſſus vidi, 10... *Vide Not.*
& ecce omnis ſimilitudo
reptilium & animalium, abominatio, & univerſa idola domus Iſraël depicta erant in pariete in circuitu per totum.

11. Et ſeptuaginta viri de ſenioribus domus Iſraël, & Jezonias filius Saphan ſtabat in medio eorum, ſtantium ante picturas : & unuſquiſque habebat thuribulum in manu ſua : & vapor nebulæ de thure conſurgebat.

VULGATA NOVA.

12. Et dixit ad me : Certè vides fili hominis quæ ſeniores domus Iſraël faciunt in tene-

VERSIO ANTIQUA.

12. Et dixit Dominus ad me : Fili hominis, vidiſti quæ ſeniores Iſraël faciunt unuſquiſque eo-

Tertul. l. adv. Jud. c. 11. p. 145. a. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. A Gr. Vatic. abeſt *Adonai ;* ſed in Mſ. Alex. legitur, χεὶρ Ἀδωναΐ Κυρίȣ· ſicut in edd. Ald. & Compl. Vide Nobilii not. in hunc loc.

℣. 2. Græcè, Καὶ ἴδον, ϗ ἰδȣ̀ ὁμοίωμα ἀνδρὸς (ed. Ald. ὡς εἶδος ἀνδρός·) ἀπὸ τῆς ὀσφύος αὐτȣ͂, ϗ ἕως κάτω, πῦρ· ϗ ἀπὸ τῆς ὀσφύος αὐτȣ͂, ὑπεράνω (Ald. & Compl. ϗ ὑπεράνω) αὐτȣ͂, ὡς ὅρασις ἠλέκτρȣ. Hieron. ibid. *quaſi viſio auræ*, *quaſi viſio electri :* ſic etiam in edit. Ald. ὡς ὅρασις αὔρας, ὡς εἶδος ἠλέκτρȣ· in Compl. ὡς ὅρασις φέγγȣς, ὡς εἶδος, &c. ſed Hieron. ait : *Viſionem auræ*, *quæ in LXX. non habetur*, *de Theodotione addidimus.*

℣. 3. Hoc med. *in fimbria*, abeſt à Gr. Vatic. ſed in edd. Ald. & Compl. legitur, ἐπὶ τȣ͂ κρασπέδȣ τῆς κορυφῆς μȣ· al. τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς μȣ· cæt. quadrant, niſi exceperis plur. τὰ πρόθυρα, *veſtibula*, loco *veſtibulum.*

℣. 4. Ita de Græco ad verbum.

℣. 5. Sic Hieronymus ibid. *Pro eo quod nos poſuimus*, ab Aquilone portæ altaris idolum zeli in ipſo introitu, *LXX. tranſtulerunt*, ab Aquilone ad portam orientalem, *quod in Hebraïco non habetur*, *cætera quæ ibi ſcripta ſunt*, *relinquentes.* Ita quoque hodie in Græco eſt.

℣. 7. Hieron. ubi ſup. 748. b. *Hoc quod tranſtuli*, & vidi, & ecce foramen unum in pariete, *in LXX. non habetur.*

℣. 10. Rurſum Hieron. col. 749. a. *Hoc autem quod poſuimus*, Et ecce omnis ſimilitudo reptilium & animantium, *in LXX. non habetur.*

℣. 12. A Græco abeſt vox *Dominus*, poſt *dixit ;* huic

Versio antiqua.

Tertul. ubi sup. rum in tenebris, unusquisque in cubiculo absconso : quoniam dixerunt : Non videt nos Dominus, dereliquit Dominus terram.

13. Et dixit ad me : Adhuc conversus videbis facinora majora, quæ isti faciunt.

14. Et introduxit me ad limina januæ domûs Domini, quæ aspicit ad Aquilonem : & ecce illic mulieres sedentes, & plangentes Thamnus.

15. Et dixit Dominus ad me : Fili hominis vidisti : nunquid modica domus Juda, ut faciant facinora, quæ fecerunt? & adhuc visurus es affectiones majores eorum.

16. Et introduxit me in ædem domûs Domini interiorem : & ecce in liminibus templi Domini inter medium ælam, & inter medium altaris, quasi viginti quinque viri posteriora sua dederunt ad templum Domini, & facies suas contra Orientem : hi adorabant solem.

17. Et dixit ad me : Vides fili hominis : nunquid pusilla domus Juda, ut faciant facinora, quæ fecerunt hîc : quoniam impleverunt impietates suas? & ecce ipsi quasi subsannantes.

18. Ego faciam cum indignatione mea : non parcet oculus meus, neque miserebor : & exclamabunt ad aures meas voce magna, non exaudiam eos, sed neque miserebor.

Vulgata nova.

bris, unusquisque in abscondito cubiculi sui : dicunt enim : Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.

13. Et dixit ad me : Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt.

14. Et introduxit me per ostium portæ domus Domini, quod respiciebat ad Aquilonem : & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.

15. Et dixit ad me : Certè vidisti fili hominis : adhuc conversus videbis abominationes majores his.

16. Et introduxit me in atrium domus Domini interius : & ecce in ostio templi Domini inter vestibulum & altare, quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem : & adorabant ad ortum solis.

17. Et dixit ad me : Certè vidisti fili hominis : nunquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hîc : quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares suas.

18. Ergo & ego faciam in furore : non parcet oculus meus, nec miserebor, & cùm clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

Notæ ad Versionem antiquam.

autem, *seniores*, additur οἴκȣ, *domûs* ; sicut αὐτῶν, *ipsorum*, his duobus, *unusquisque*, & *absconso* ; paulò verò sup. desunt ista, *unusquisque eorum in tenebris* ; ut & *nos*, post *videt* ; cæt. quadrant.

℣. 13. Ita Græcè, si deleatur verbum *conversus*.

℣. 14. Similia Græc. habet, excepto ult. vocab. Θαμμȣζ, absque conjunct. *&*, ante *plangentes*.

℣. 15. Græc. Καὶ εἶπε πρός με· Υἱὲ ἀνθρώπȣ ἑώρακας· ϗ ἔτι ὄψει ἐπιτηδεύματα μείζονα τȣ́των. *Et dixit ad me : Fili hominis vidisti : & adhuc videbis adinventiones majores his :* at in Ms. Alex. est : ἑώρακας· ϗ μικρὰ τῷ οἴκῳ Ἰȣ́δα, τȣ̃ ποιεῖν τὰς ἀνομίας, ἃς πεποιήκασιν αὐτοὶ ὧδε· ϗ ἔτι ὄψῃ ἐπιτηδεύματα, &c. quæ Tertullianæo textui favent.

℣. 16. Eadem pene Græc. exhibet : loco tamen *ædem*, hab. αὐλὴν, *atrium*, absque seq. *ecce*, quod ult. servat Ms. Alex. cum ed. Ald. subinde desunt voces seqq. *quinque*, *dederunt*, & *Orientem* ; extremò verò sic, ϗ ȣ̃τοι προσκυνȣ̃σι τῷ ἡλίῳ, *& hi adorant solem* ; sed Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. habet, εἴκοσι ϗ πέντε ἄνδρες· & infra, Compl. ἀπέναντι Ἀνατολῶν ; quæ textui Latino respondent. Hieron. ad hunc loc. col. 750. d. ita disserit : *Quod nos* vestibulum, *juxta Symmachum interpretati sumus, qui πρόπυλον posuit, pro eo quod LXX. & Theodotio ipsum verbum Hebraïcum transtulerunt* ælam ; *Aquilæ prima editio*, πρόστασα ; *secunda*, ælam templi *interpretata est ; quam nos* porticum templi *exprimere possumus :* & infra 751. d. *Quod nos* viginti quinque viros *transtulimus*, *LXX. posuerunt* viginti ; *& in quibusdam exemplaribus* quinque *de Theodotione additi sunt.*

℣. 17. Similia Græcum habet, præter seqq. pauca : ἑώρακας, *vidisti*, pro *vides* ; τῷ οἴκῳ, *domui*, loco *domus* ; & inf. τὴν γῆν ἀνομίας, *terram iniquitate*, loco *impietates suas.* Hieron. in hunc loc. col. 751. d. ait : *Pro eo quod nos diximus*, & ecce applicant ramum ad nares suas, *LXX. transtulerunt*, & ecce ipsi sicuti subsannantes, *quibus de Theodotione additum est*, extendunt ramum ; *ut sit totum pariter :* & ecce ipsi extendunt ramum quasi subsannantes.

℣. 18. Hæc sola leguntur Græcè : Καὶ ἐγὼ ποιήσω αὐτοῖς μετὰ θυμȣ̃· ȣ̉ φείσεται ὁ ὀφθαλμός μȣ, ȣ̉δὲ μὴ ἐλεήσω. Hieron. etiam in comment. col. 752. a. ait : *Quod sequitur :* & cùm clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos : *in LXX. non habetur.* In Ms. tamen Alex. ac edd. Ald. & Compl. sequitur : ϗ καλέσȣσιν ἐν τοῖς ὠσίν μȣ (Ald. & Compl. add. φωνῇ μεγάλῃ,) ϗ ȣ̉ μὴ εἰσακȣ́σω αὐτῶν.

CAPUT IX.

Versio antiqua.

Tertul. l. adv. Jud. c. 11. p. 145. 1. Et clamavit in aures meas voce magna, dicens : Approximavit vindicta civitatis hujus, & unusquisque habuit vasa exterminii in manu sua.

2. Et ecce sex viri veniebant à via portæ altæ, quæ respiciebat ad Aquilonem : & uniuscujusque bipennis dispersionis erat in manu ejus : & unus vir in medio eorum indutus podere, & zona sapphiri in lumbis ejus : & introierunt, & steterunt in proximis altaris æreï :

Vulgata nova.

1. Et clamavit in auribus meis voce magna, dicens : Appropinquaverunt visitationes urbis, & unusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

2. Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem : & uniuscujusque vas interitus in manu ejus : vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes ejus : & ingressi sunt, & steterunt juxta altare æreum :

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem leguntur Græcè, nisi quòd deest vocula *hujus*, post *civitatis* ; loco etiam *habuit*, est εἶχε, *habebat*, quod idem sonat : Hieron. quoque ait ita vertisse LXX. non *habet*, quod in Hebr. & Vulg. item supra : *pro* visitationibus, inquit, ultionem *LXX. transtulerunt.*

℣. 2. Hæc tota similiter exstant Græcè, si excipiatur vox una πέλυξ, *securis*, loco *bipennis dispersionis* ; at in ed. Compl. πέλυξ ἐξολοθρεύσεως. Hieron. quoque in hunc loc. col. 752. f. 753. b. ait : *Pro* vase interitûs, *quod singuli viri habebant in manibus*, *soli LXX.* securim *interpretati sunt :* item pro *porta superiori*, *LXX. transtulerunt* excelsa : item sup. *pro* lineis, *quod nos*, inquit, *juxta Symmachum*, *interpretati sumus*, *LXX.* ποδήρη. .....*quæ Latinè dicitur* talaris..... *rursum ubi nos diximus*, &

VULGATA NOVA.

3. Et gloria Domini Iſraël aſſumpta eſt de cherub, quæ erat ſuper eum ad limen domûs: & vocavit virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis.

4. Et dixit Dominus ad eum: Tranſi per mediam civitatem in medio Jeruſalem: & ſigna thau ſuper frontes virorum gementium, & dolentium ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus.

Exod. 12. 7. *Apoc.* 7. 3.

5. Et illis dixit, audiente me: Tranſite per civitatem ſequentes eum, & percutite: non parcat oculus veſter, neque miſereamini.

6. Senem, adoleſcentulum, & virginem, parvulum, & mulieres interficite uſque ad internecionem: omnem autem, ſuper quem videritis thau, ne occidatis, & à ſanctuario meo incipite. Cœperunt ergo à viris ſenioribus, qui erant ante faciem domus.

VERSIO ANTIQUA.

3. Et claritas Dei Iſraël aſcendit à cherubin, quæ fuit ſuper eam in ſubdival domûs: & vocavit hominem, qui indutus erat podere, qui habuit ſuper lumbos ſuos zonam. *Tertul. ubi ſup.*

4. Et dixit ad eum Dominus: Tranſi mediam Jeruſalem: & ſcribe ſignum thau in frontibus virorum qui gemunt, & dolent ſuper omnia facinora, quæ fiunt in medio eorum.

5. Et in his dixit ad audientem: Ite poſt eum in civitatem, & concidite: & nolite parcere oculis veſtris, & ne miſereamini

6. ſenioris, aut juvenis, aut virginis: & parvulos, & mulieres interficite omnes, ut perdeleantur: omnes autem, ſuper quos eſt thau ſignum, ne acceſſeritis, & à ſanctis meis incipite.....

VULGATA NOVA.

7. Et dixit ad eos: Contaminate domum, & implete atria interfectis: egredimini. Et egreſſi ſunt, & percutiebant eos qui erant in civitate.

7... *Vide Not.*

8. Et cæde completa, remanſi ego: ruique ſuper faciem meam, & clamans aio: Heu, heu, heu, Domine Deus: ergone diſperdes omnes reliquias Iſraël, effundens furorem tuum ſuper Jeruſalem?

VULGATA NOVA.

9. Et dixit ad me: Iniquitas domus Iſraël & Juda, magna eſt nimis valde, & repleta eſt terra ſanguinibus, & civitas repleta eſt averſione: dixerunt enim: Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt.

10. Igitur & meus non parcet oculus, neque miſerebor: viam eorum ſuper caput eorum reddam.

VERSIO ANTIQUA.

9..... Iniquitas domus Iſraël & Juda, invaluit nimis: quia [a] repleta eſt terra populis, & civitas eſt repleta iniquitate & immunditia..... *Gild. l. de excid. Britann. p. 714. f.* [a] *Hieron. in Ezech. 9. col. 755. f.*

10. Ecce ego ſum, non parcet oculus meus, neque miſerebor..... *Gild. l. de excid. Britann. p. 714. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

atramentarium ſcriptoris ad renes ejus, *LXX. poſuerunt*, & zona ſapphirina ſuper renes ejus.

℣. 3. Similia Græc. habet, exceptis his paucis, δόξα, *gloria*, loco *claritas*; & ἐπ' αὐτῶν, *ſuper ipſa*, loco *ſuper eam*; at in ed. Ald. eſt, ἐπ' αὐτοῦ; ſubinde ſic, ὃς εἶχεν ἐπὶ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ, *qui habebat ſuper lumbum ſuum.* Hieron. in eund. loc. col. 752. f. ait: *Ubi nos tranſtulimus*, limen domûs, *LXX. & Theodotio* τὸ αἴθριον, *id eſt*, ſub divo, *poſuere veſtibulum.*

℣. 4. A Græco abeſt vox *Dominus*; loco verò *ſcribe ſignum thau*, legitur ſimpliciter, δὸς σημεῖον, *da ſignum*; cæt. ut in Latino. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. initio hab. Εἶπεν Κύριος πρὸς, &c. Hieron. etiam in hunc loc. col. 754. a. ait: *Pro* ſigno, *quod LXX. Aq. & Symm. tranſtulerunt, Theodotio ipſum verbum Hebr. poſuit* thau. Rurſum Tertul. l. 3. adv. Marc. p. 679. b. hab. *Dicit Dominus ad me: Pertranſi in medio portæ mediam Jeruſalem: & da ſignum thau in frontibus virorum.* Cypr. ep. ad Demetr. p. 223. c. & l. 2. Teſtim. p. 294. c. *Tranſi per mediam Jeruſalem: & notabis ſignum ſuper frontes virorum qui ingemunt, & mærent ob iniquitates, quæ fiunt in medio ipſorum.* Hieron. epiſt. ad Damaſ. to. 4. 155. d. *Pertranſi per mediam Jeruſalem: & da ſignaculum in frontibus virorum gementium, & dolentium in omnibus iniquitatibus, quæ fiunt in medio eorum.* Auguſt. ſerm. 107. to. 5. 552. c. *Vade, & da ſignum in frontibus eorum qui gemunt, & mærent de peccatis populi mei, quæ fiunt in medio eorum:* & l. 13. cont. Fauſt. to. 8. 261. a. *ſigna in fronte eos qui gemunt, & mærent ob iniquitates populi mei, quæ fiunt in medio eorum:* & l. 2. cont. ep. Parmen. n. 10. to. 9. 31. f. *gemunt, & mærent peccata, quæ fiunt in medio eorum:* & l. 3. n. 10. col. 62. e. *gemunt, & mærent iniquitates populi mei, quæ fiunt in medio eorum:* & l. de unit. Eccl. to. 9. 362. c. *qui gemunt, & mærent peccata, & iniquitates populi mei*, &c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 7. p. 56. c. *Ite per Jeruſalem: & ſignate omnes qui lugent ſuper iniquitates, quæ fiunt in medio Jeruſalem.* Auct. l. de promiſſ. c. 7. ap. Proſp. p. 195. b. *qui gemunt, & dolent ob iniquitates, quæ fiunt in medio eorum.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 13. c. *Tranſi per mediam Jeruſalem: & da ſignum in frontibus virorum dolentium, & gementium ab iniquitate, quæ fit in terra.*

℣. 5. Græc. initio habet: Καὶ τούτοις εἶπεν, ἀκούοντός μου· *Et illis dixit, audiente me;* reliqua ut in Latino. Cypr. ep. ad Demetr. p. 223. b. & l. 2. Teſtim. p. 294. c. *Vadite, & cædite: & nolite parcere oculis veſtris, nolite miſereri.*

℣. 6. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 294. c. ult. verbo ℣. præced. *miſereri*, ſimiliter add. *ſenioris, & juvenis, & virginis;* deinde, *& parvulos, & mulieres interficite, ut perdeleantur: omnem autem, ſuper quem ſignum ſcriptum eſt, ne tetigeritis, & ab ipſis ſanctis meis incipite:* item epiſt. ad Demetr. p. 223. b. *ſenioris, aut juvenis: & virgines, & parvulos, & mulieres interficite: omnem autem*, &c. ut ſupra. Græc. verò cum Vulg. Πρεσβύτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ παρθένον, καὶ νήπια, καὶ γυναῖκας ἀποκτείνατε εἰς ἐξάλειψιν, &c. *Senem, & adoleſcentem, & virginem, & parvulos, & mulieres interficite ad internecionem:* deinde, ἐπὶ δὲ πάντας ἐφ' οὓς, &c. ut in textu, deleto ſigno *thau*, cum ſeq. conjunct. *&*: in Mſ. tamen Alex. ac edd. Ald. & Compl. eſt, καὶ ἀπὸ τῶν, &c. Hieron. in hunc loc. col. 754. a. *Pro ſigno*, inquit, *quod LXX. Aquila, & Symm. tranſtulerunt, Theodotio ipſum verbum Hebraïcum poſuit, thau:* & infra: *Pro eo quod ſequitur:* & à ſanctuario meo incipite..... *LXX. tranſtulerunt*, & à ſanctis meis incipite. Ita quoque legit ipſe in Iſai. 14. col. 156. d. ſicut Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1228. d. Auguſt. verò ſerm. 107. to. 5. 552. c. ita refert, alludens procul dubio: *Vade, vaſta, non parcas minoribus, majoribus, maſculis, feminis: ſed ad eos, qui habent in fronte ſignum, non appropinques;* Gr. μὴ ἐγγίσητε. Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 13. c. *Ite in civitatem, & nolite parcere ſeni, neque juveni; & mulieribus, & parvulis nolite parcere gladio: ſuper quos autem ſignum inveneritis, nec tetigeritis, & ſanctis meis nolite parcere.*

℣. 7. Hieron. in hunc loc. col. 754. f. *Pro* atriis, *quæ Hebraïcè dicuntur* aſeroth, *LXX. poſuere* vias. Sic etiam in Græco Vat.

℣. 9. Hieron. ubi ſup. 755. f. *repleta eſt terra ſanguinibus, ſive, ut LXX. tranſtulerunt, populis:* deinde, *& civitas eſt repleta averſione, aut ut Vulgata habet editio, iniquitate & immunditia.* Gildas Sap. loco cit. ſimpliciter habet: *Iniquitas domûs Iſraël & Juda, invaluit nimis: quia impleta eſt terra iniquitate & immunditia:* ex quibus, adjunctiſque nonnullis ex Hieronymo, verſum ſupradictum confecimus. In Græco, μεμεγάλυνται σφόδρα σφόδρα, *magnificata eſt valde valde*, pro *invaluit nimis;* cæt. ut in textu, addito uno πολλῶν, *multis*, ad vocem *populis.*

℣. 10. Gr. initio habet ſimpliciter, Καὶ, loco *Ecce ego*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 9. col. 756. b.

11. Et ecce vir, qui indutus erat podere, & accinctus zonâ lumbos ſuos, & reſpondit verbum, dicens : Feci ſicut mandaſti mihi.

VULGATA NOVA.

11. Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorſo ſuo, reſpondit verbum, dicens : Feci ſicut præcepiſti mihi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſum ; reliqua ut ſupra. In ed Ald. Ἐγώ εἰμι.

℣. 11. Eadem ſunt in Græco, præter unum ſingul. ὀσφὺν, *lumbum ;* tollitur etiam *verbum*, poſt *reſpondit ;* at in Mſ. Alex. eſt, ἀπεκρίνατο λόγον.

CAPUT X.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 10. col. 757. b. c.

2. Et dixit ad virum, qui indutus erat ſtolâ.....

VULGATA NOVA.

1. ET vidi, & ecce in firmamento, quod erat ſuper caput cherubim, quaſi lapis ſapphirus, quaſi ſpecies ſimilitudinis ſolii, apparuit ſuper ea.

2. Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, & ait : Ingredere in medio rotarum, quæ ſunt ſubtus cherubim, & imple manum tuam prunis ignis, quæ ſunt inter cherubim, & effunde ſuper civitatem. Ingreſſuſque eſt in conſpectu meo :

VULGATA NOVA.

3. cherubim autem ſtabant à dextris domus cùm ingrederetur vir, & nubes implevit atrium interius.

4. Et elevata eſt gloria Domini deſuper cherub ad limen domus : & repleta eſt domus nube, & atrium repletum eſt ſplendore gloriæ Domini.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi ſup.

5..... ſicut vox Dei ſaddai.....

VULGATA NOVA.

5. Et ſonitus alarum cherubim audiebatur uſque ad atrium exterius, quaſi vox Dei omnipotentis loquentis.

VULGATA NOVA.

6. Cùmque præcepiſſet viro, qui indutus erat lineis, dicens : Sume ignem de medio rotarum, quæ ſunt inter cherubim : ingreſſus ille ſtetit juxta rotam.

7. Et extendit cherub manum de medio cherubim ad ignem, qui erat inter cherubim : & ſumpſit, & dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis : qui accipiens egreſſus eſt.

8. Et apparuit in cherubim ſimilitudo manus hominis ſubtus pennas eorum :

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 10. col. 758. a.

9..... ſpecies rotarum, quaſi viſio carbunculi.

VULGATA NOVA.

9. & vidi, & ecce quatuor rotæ juxta cherubim : rota una juxta cherub unum, & rota alia juxta cherub unum : ſpecies autem rotarum erat quaſi viſio lapidis chryſolithi :

VULGATA NOVA.

10. & aſpectus earum ſimilitudo una quatuor, quaſi ſit rota in medio rotæ.

11. Cùmque ambularent, in quatuor partes gradiebantur : & non revertebantur ambulantes, ſed ad locum, ad quem ire declinabat quæ prima erat, ſequebantur & cæteræ, nec convertebantur.

12. Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli, plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum.

13. Et rotas iſtas vocavit volubiles, audiente me.

14. Quatuor autem facies habebat unum : facies una, facies cherub : & facies ſecunda, facies hominis : & in tertio facies leonis : & in quarto facies aquilæ.

VERSIO ANTIQUA: 14.... *Vide Not.*

15. Et elevata ſunt cherubim : ipſum eſt animal, quod videram juxta fluvium Chobar.

16. Cùmque ambularent cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea : & cùm elevarent cherubim alas ſuas ut exaltarentur de terra, non reſidebant rotæ, ſed & ipſæ juxta erant.

17. Stantibus illis, ſtabant : & cum elevatis elevabantur : ſpiritus enim vitæ erat in eis.

18. Et egreſſa eſt gloria Domini à limine templi : & ſtetit ſuper cherubim.

19. Et elevantia cherubim alas ſuas, exaltata ſunt à terra coram me : & illis egredientibus, rotæ quoque ſubſecutæ ſunt : & ſtetit in introitu portæ domus Domini orientalis : & gloria Dei Iſraël erat ſuper ea.

20. Ipſum eſt animal, quod vidi ſubter Deum Iſraël juxta fluvium Chobar : & intellexi quia cherubim eſſent. Sup. 1. 1. 3.

21. Quatuor vultus uni, & quatuor alæ uni : & ſimilitudo manus hominis ſub alis eorum.

22. Et ſimilitudo vultuum eorum, ipſi vultus quos videram juxta fluvium Chobar, & intuitus eorum, & impetus ſingulorum ante faciem ſuam ingredi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Sic etiam in Græco. Hieron. ibid. *qui indutus erat talari veſte, vel lineâ, & ut LXX. nunc interpretationem commutant*, ſtola ſancta ; *cùm apud Hebræos unus ſermo habeatur* baddim, *& cæteri Interpretes in cœpta tranſlatione perſiſtant.*

℣. 5. Concordat Græc.

℣. 9. Græc. ἡ ὄψις τῶν τροχῶν, ὡς ὄψις λίθου ἄνθρακος.

℣. 14. Verſus totus abeſt ab edit. LXX. teſte Hieronymo ubi ſup. 758. c. non legitur etiam hodie in Gr. ed. Rom.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. ET elevavit me spiritus, & introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum : & ecce in introitu portæ viginti quinque viri : & vidi in medio eorum Jezoniam filium Azur, & Pheltiam filium Banaiæ, principes populi.

1... *Vide Not.*

2. Dixitque ad me : Fili hominis, hi sunt viri qui cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum in urbe ista,

3. dicentes : Nonne dudum ædificatæ sunt domus ? hæc est lebes, nos autem carnes.

4. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare fili hominis.

VULGATA NOVA.

5. Et irruit in me spiritus Domini, & dixit ad me : Loquere : Hæc dicit Dominus : Sic locuti estis domus Israël, & cogitationes cordis vestri ego novi.

VERSIO ANTIQUA.

5..... Hæc dicit Dominus Deus : Sic dixistis domus Israël, & cogitationes spiritus vestri ego novi.

Anastas. II. epist. 1. Concil. to. 4. 1279. c.

VULGATA NOVA.

6. Plurimos occidistis in urbe hac, & implestis vias ejus interfectis.

7. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, & hæc est lebes : & educam vos de medio ejus.

8. Gladium metuistis, & gladium inducam super vos, ait Dominus Deus.

9. Et ejiciam vos de medio ejus, daboque vos in manu hostium, & faciam in vobis judicia.

10. Gladio cadetis : in finibus Israël judicabo vos, & scietis quia ego Dominus.

11. Hæc non erit vobis in lebetem, & vos non eritis in medio ejus in carnes : in finibus Israël judicabo vos.

11... 12. *Vide Not.*

12. Et scietis quia ego Dominus : quia in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non fecistis, sed juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati.

VULGATA NOVA.

13. Et factum est, cùm prophetarem, Pheltias filius Banaiæ mortuus est : & cecidi in faciem meam clamans voce magna, & dixi : Heu, heu, heu, Domine Deus : consummationem tu facis reliquiarum Israël ?

14. Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

15. Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui, & omnis domus Israël, universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem : Longè recedite à Domino, nobis data est terra in possessionem.

16. Propterea hæc dicit Dominus Deus, quia longè feci eos in gentibus, & quia dispersi eos in terris : ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt.

VERSIO ANTIQUA.

13..... cecidi super faciem meam, & clamavi voce magna, & dixi : Heu mihi, heu mihi, Adonai Domine : in consummatione tu facis reliquias Israël ?

Hieron. epist. ad Damas. to. 3. 516. c.

14. Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

Hieron. in Ezech. 11. col. 762. ex LXX.

15. Fili hominis, fratres tui, & viri captivitatis tuæ, & omnis domus Israël consummata est, quibus dixerunt habitatores Jerusalem : Longè recessistis à Domino, nobis data est terra in hæreditatem.

16. Propterea dic : Hæc dicit Adonai Dominus, quia repellam eos in gentes, & disseminabo eos in omnem terram : & ero eis in sanctificationem parvulam in regionibus, ad quas ingressi fuerint illuc.

VULGATA NOVA.

17. Propterea loquere : Hæc dicit Dominus Deus : Congregabo vos de populis, & adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israël.

18. Et ingredientur illuc, & auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes ejus de illa.

VULGATA NOVA.

Jer. 31. 33. Inf. 36. 26.

19. Et dabo eis cor unum, & spiritum novum tribuam in visceribus eorum : & auferam cor

VERSIO ANTIQUA.

19. Et dabo eis cor aliud, & spiritum novum dabo eis : & evellam cor lapideum de carne eo-

August. l. de grat. & lib. arb. to. 10. 732. g.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. in hunc loc. col. 760. e. *Et ante portam... sunt viginti quinque viri ad sensus cuncta referentes : & quantùm non subterfugit memoriam meam, nunquam in bonam partem hunc numerum potui reperire ; licet in Levitico ad sacerdotale ministerium à viginti quinque annis eligantur : in Hebræo enim non habet hunc numerum, qui in LXX. dicitur, sed tricenarium ; qui in exordio hujus Prophetæ, & Domini continetur ætate, quando venit ad fluenta Jordanis, & à Johanne baptizatus est.*

℣. 5. Eadem sunt in Græco, præter vocem *Deus*, quæ abest.

℣℣. 11. 12. Isti versus duo non leguntur in Gr. edit. Rom. Nobilius tamen testatur in cæteris hæc sequi : Αὕτη ὑμῖν οὐκ ἔσαι εἰς λέβητα, καὶ ὑμεῖς οὐ μὴ γένησθε ἐν μέσῳ αὐτῆς εἰς κρέα· ἐπὶ τῶν ὀρέων (rursus Compl. ὁρίων) τοῦ Ἰσραὴλ κρινῶ ὑμᾶς. Καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος· quæ Vulgatæ respondent ad verbum. In nonnullis etiam & apud Theodoretum, teste eodem Nobilio, hæc pariter subtexuntur : ὅτι ἐν τοῖς δικαιώμασί μου οὐκ ἐπορεύθητε, καὶ τὰ κρίματά μου οὐκ ἐποιήσατε, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὰ κρίματα τῶν ἐθνῶν, τῶν περικύκλῳ ὑμῶν, οὐκ ἐποιήσατε· Hieron. quoque in hunc loc. col. 760. a. ait : *Quod sequitur, in LXX. non habetur, sed de Hebræo additum est :* quia in præceptis meis non ambulastis, &c. de Vulg. & absque negatione, quæ in Gr. ἀλλ' οὐδὲ..... οὐκ ἐποιήσατε.

℣. 13. Similiter in Græco, præter hæc levia, πίπτω, *cado*, loco *cecidi* ; subinde, Κύριε, absque præced. *Adonai* ; statimque, εἰς συντέλειαν ποιεῖς σὺ τοὺς καταλοίπους τοῦ Ἰσραήλ ; *in consummationem tu facis residuos Israël ?*

℣. 14. Itidem Græcè.

℣. 15. Eadem prorsus in Græco, nisi quòd additur αὐτοῖς, *eis*, verbo *dixerunt* ; & inf. habetur ἀπέχετε, *abestis*, pro *recessistis.*

℣. 16. Similia rursum leguntur Græcè, præter unum *Adonai*, quod deest ; additur tamen in Ms. Alex. sicut in edd. Ald. & Compl.

℣. 19. Græc. secundo loco hab. δώσω ἐν αὐτοῖς, *dabo in eis*, non simpliciter *eis* ; cæt. concordant ad verbum.

VERSIO ANTIQUA.

August. ubi sup. rum, & dabo eis cor carneum :

20. Ut in præceptis meis ambulent, & justificationes meas observent, & faciant eas : & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, dicit Dominus.

VULGATA NOVA.

lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum :

20. Ut in præceptis meis ambulent, & judicia mea custodiant, faciantque ea : & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

VULGATA NOVA.

21. Quorum cor post offendicula & abominationes suas ambulat, horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.

22. Et elevaverunt cherubim alas suas, & rotæ cum eis : & gloria Dei Israël erat super ea.

23. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetitque super montem, qui est ad Orientem urbis.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 11. col. 764. a. 24..... & ascendi à visione, quam videram.

VULGATA NOVA.

24. Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldæam ad transmigrationem, in visione, in spiritu Dei : & sublata est à me visio, quam videram.

25. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quæ ostenderat mihi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Hieron. in hunc loc. col. 762. f. hab. *cor unum, sive alterum.* August. q. 11. in Deut. col. 560. b. *auferam eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum.* Gr. ϰ̀ ἐκσπάσω τὴν, &c.

℣. 20. Ita Græcè, detracto ult. *dicit Dominus ;* in Ms. tamen Alex. ac ed. Ald. additur, λέγει Κύριος.

℣. 24. Similiter in Græco.

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 12. col. 764. ex LXX. 1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis in medio iniquitatum eorum tu habitas.....

3. Et tu fili hominis, fac tibi vasa captivitatis, & captivare per diem coram eis : & captivare de loco tuo in locum alterum in conspectu eorum, ut videant : quia domus exasperans est.

Ibid. 765. 4. Et proferes vasa tua, vasa captivitatis per diem in oculis eorum : & tu egredieris vespere in conspectu eorum, sicut egreditur captivus.

5. Perfode tibi parietem : & transibis per eum.

6. In conspectu eorum in humeris portaberis, & absconditus egredieris : faciem tuam operies, & non videbis terram : quia portentum dedi te domui Israël.

Ibid. 766. 7. Et feci sic juxta omnia quæ mandaverat mihi : vasaque protuli sicut vasa captivitatis per diem : & ad vesperum perfodi mihi parietem manu : & absconditus egressus sum, super humeros assumptus sum in conspectu eorum.

8. Et factus est sermo Domini manè ad me, dicens :

9. Fili hominis, etiamsi non interrogaverint, tu ingredere, ut sciant cur ista feceris.

VULGATA NOVA.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas : qui oculos habent ad videndum, & non vident : & aures ad audiendum, & non audiunt : quia domus exasperans est.

3. Tu ergo fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis : transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conspectu eorum, si fortè aspiciant : quia domus exasperans est.

4. Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum : tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans.

5. Ante oculos eorum perfode tibi parietem : & egredieris per eum.

6. In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris : faciem tuam velabis, & non videbis terram : quia portentum dedi te domui Israël.

7. Feci ergo sicut præceperat mihi Dominus : vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem : & vespere perfodi mihi parietem manu : & in caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum.

8. Et factus est sermo Domini manè ad me, dicens :

9. Fili hominis, nunquid non dixerunt ad te domus Israël, domus exasperans : Quid tu facis ?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Ad verbum è Græco. Sequentia etiam de Vulg. ipsi consonant.

℣. 3. Itidem Græcè, nisi quòd deest τὸ 1. *& captivare ;* pro altero verò est, ϰ̀ αἰχμαλωτευθήσῃ, *& captivaberis ;* at in ed. Ald. αἰχμαλωτίσθητι, quod etiam habetur supra, tam in ipsa Ald. quàm in Compl. & Ms. Alex.

℣. 4. Eadem prorsus in Gr. hoc tamen, *in conspectu eorum*, transfertur post vocem ult. *captivus :* at in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. bis additur ἐνώπιον αὐτῶν, & post *vespere*, & post *captivus.*

℣. 5. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd hab. εἰς τὸν τοῖχον.

℣. 6. Ita in Græco, nisi excipiatur verbum ἀναληφθήσῃ, *assumeris*, loco *portaberis :* jungitur etiam ibid. τὸ *in conspectu eorum* cum ℣. præced.

℣. 7. Græc. Vat. delet τὸ *sicut vasa ;* sed habet Ms. Alex. cum ed. Ald. in eodem etiam Ms. ac edd. Ald. & Compl. post *parietem*, additur *manu*, quod ult. abest à Gr. Vatic. cætera concordant ad verbum.

℣. 8. Ad verbum è Græco.

℣. 9. Hieron. allatis verbis de Vulg. ita resumit : *Si te, inquit, interrogaverit domus exasperans : Quare ista facis ?* tum addit : *vel secundùm LXX. Etiamsi non interrogaverint*, &c. ut sup. Græc. verò ita : Υἱὲ ἀνθρώπου, οὐκ εἶπαν πρός σε ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ, οἶκος ὁ παραπικραίνων· Τί σὺ ποιεῖς ; *Fili hominis, non dixerunt ad te domus*

VULGATA NOVA.

10. Dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Super ducem onus iſtud, qui eſt in Jeruſalem , & ſuper omnem domum Iſraël, quæ eſt in medio eorum.

11. Dic : Ego portentum veſtrum : quomodo feci, ſic fiet illis : in tranſmigrationem , & in captivitatem ibunt.

VERSIO ANTIQUA.

10. Dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus..... Hieron. ubi ſup.

11. Dic : Ego qui portenta facio.....

VULGATA NOVA.

12. Et dux , qui eſt in medio eorum , in humeris portabitur, in caligine egredietur : parietem perfodient ut educant eum : facies ejus operietur ut non videat oculo terram.

Inf. 17. 20. 13. Et extendam rete meum ſuper eum, & capietur in ſagena mea : & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum : & ipſam non videbit, ibique morietur.

14. Et omnes qui circa eum ſunt, præſidium ejus, & agmina ejus diſpergam in omnem ventum : & gladium evaginabo poſt eos.

15. Et ſcient quia ego Dominus, quando diſperſero illos in gentibus, & diſſeminavero eos in terris.

16. Et relinquam ex eis viros paucos à gladio , & fame , & peſtilentia : ut enarrent omnia ſcelera eorum in gentibus, ad quas ingredientur : & ſcient quia ego Dominus.

VULGATA NOVA.

17. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :

18. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede : ſed & aquam tuam in feſtinatione & mœrore bibe.

19. Et dices ad populum terræ : Hæc dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Jeruſalem in terra Iſraël : Panem ſuum in ſollicitudine comedent, & aquam ſuam in deſolatione bibent : ut deſoletur terra à multitudine ſua, propter iniquitatem omnium qui habitant in ea.

20. Et civitates, quæ nunc habitantur, deſolatæ erunt, terraque deſerta : & ſcietis quia ego Dominus.

21. Et factus eſt ſermo Domini ad me , dicens :

22. Fili hominis, quod eſt proverbium iſtud vobis in terra Iſraël , dicentium : In longum differentur dies, & peribit omnis viſio ?

23. Ideo dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Quieſcere faciam proverbium iſtud, neque vulgò dicetur ultra in Iſraël : & loquere ad eos quòd appropinquaverint dies, & ſermo omnis viſionis.

24. Non enim erit ultra omnis viſio caſſa , neque divinatio ambigua in medio filiorum Iſraël.

VERSIO ANTIQUA.

17. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : Ibid. 767. f. ex Lxx.

18. Fili hominis, panem tuum cum dolore comedes : & aquam tuam cum tormento & anguſtia bibes.

19. Et dices ad populum terræ : Hæc dicit Adonai Dominus habitatoribus Jeruſalem ſuper terram Iſraël : Panes ſuos cum egeſtate comedent, & aquam ſuam cum diſſipatione bibent , ut diſſipetur terra & plenitudo ejus : in impietate enim omnes qui habitant in ea.

20. Et civitates eorum, quæ habitantur, in deſolationem erunt, & terra diſſipabitur : & cognoſcetis quia ego ſum Dominus.

21. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : Ibid. 768. f.

22. Fili hominis, quæ eſt parabola.....

24..... nec divinans juxta gratiam.....

VULGATA NOVA.

25. Quia ego Dominus loquar : & quodcunque locutus fuero verbum , fiet, & non prolongabitur ampliùs : ſed in diebus veſtris domus exaſperans loquar verbum, & faciam illud , dicit Dominus Deus.

26. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :

27. Fili hominis, ecce domus Iſraël dicentium : Viſio, quam hic videt, in dies multos : & in tempora longa iſte prophetat.

28. Propterea dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Non prolongabitur ultra omnis ſermo meus : verbum, quod locutus fuero , complebitur , dicit Dominus Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Iſraël , domus exaſperans : Quid tu facis ?

℣. 10. Ita Græcè, præter hoc, Κύϱιος Κύϱιος, loco *Dominus Deus ;* in Compl. Ἀδωναΐ Κύριος.

℣. 11. Græc. Εἰπόν· Ὅτι ἐγὼ τέρατα ποιῶ· *Dic : Quia ego portenta facio.*

℣. 17. Sic eſt in Græco.

℣. 18. Concinit Gr. niſi quòd delet vocem *tuam*, poſt *aquam ;* at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. eſt ὕδωρ σου.

℣. 19. Hæc tota reſpondent Græco , detracto vocabulo *Adonai ;* quod tamen additur in Mſ. Alex. ſicut in edd. Ald. & Compl. loco verò *& plenitudo ejus*, ita, σὺν πληρώματι αὐτῆς, *cum plenitudine ejus*, quod idem valet.

℣. 20. Ita rurſum Græcè, præter hoc, εἰς ἀφανισμὸν ἔσαι, *in diſſipationem erit*, pro *diſſipabitur ;* ambo idem ſonant.

℣℣. 21. 22. Sic eſt in Græco, verbum pro verbo.

℣. 24. Ita Hieron. ibid. *Rurſum ubi à nobis editum eſt*, neque erit divinatio ambigua, *vertêre LXX.* nec divinans juxta gratiam. Græcè nunc, καὶ μαντευόμενος τὰ πρὸς χάριν, *& divinans quæ ad gratiam.*

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis, vaticinare ad prophe-

VERSIO ANTIQUA.

1. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : Hieron. in Ezech. 13. col. 769. ex Lxx.

2. Fili hominis, vaticinare ad prophetas

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Hieron. ſolito more refert verba de Hebr. ſeu Vulg. tum addit : *Hoc quod nos poſuimus*, qui prophetant : & dices prophetantibus de corde ſuo, *omiſere LXX. & pro eo quod non habetur in Hebræo, addiderunt*,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. Iſraël : & prophetabis, & dices ad eos : Audite verbum Domini.

3. Hæc dicit Dominus Deus : Væ his, qui prophetant de corde ſuo, & omnino non vident.

Ibid. 771. 4. Sicut vulpes in deſertis, prophetæ tui Iſraël.

5. Non ſteterunt in firmamento, & congregaverunt greges ſuper domum Iſraël : non reſurrexerunt qui dicunt : In die Domini :

6. videntes mendacia, divinantes vana, qui dicunt : Dicit Dominus : & Dominus non miſit eos : & cœperunt ſuſcitare ſermonem.

7. Nonne viſionem falſam vidiſtis, & divinationes vanas locuti eſtis ? & dicebatis, Dicit Dominus ; & ego non ſum locutus.

Ibid. 772. 8. Ideo dic : Hæc dicit Adonai Dominus : Quoniam verba veſtra mendacia, & divinationes veſtræ vanæ : idcirco ecce ego ſuper vos, dicit Dominus Deus.

9. Et extendam manum meam ſuper prophetas, qui vident mendacium, & qui loquuntur vana : in diſciplina populi mei non erunt, nec in ſcriptura domûs Iſraël ſcribentur, & in terram Iſraël non intrabunt : & ſcient quia ego Adonai Dominus.

10. Quoniàm deceperunt populum meum, dicentes : Pax pax, & non erat pax : & iſte ædificabat parietem, & * iſti linunt eum ſtultitiâ.

* Edit. iſte.

11. Dic ad eos, qui linunt ſtultitiâ, Cadet : erit pluvia inundans, & dabo lapides magnos in juncturas eorum, & cadent : & ſpiritus auferens, & diſrumpetur.

12. Et ecce cecidit paries : & non dicent ad vos : Ubi eſt litura veſtra, quam liviſtis ?

13. Propterea hæc dicit Adonai Dominus : Et diſrumpam ſpiritum auferentem in furore meo, & pluvia inundans in ira mea erit : & lapides magnos in furore inducam in conſummationem.

Ibid. 773. a.

VULGATA NOVA.

tas Iſraël, qui prophetant : & dices prophetantibus de corde ſuo : Audite verbum Domini :

3. Hæc dicit Dominus Deus : Væ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Jer. 23. 1.

4. Quaſi vulpes in deſertis, prophetæ tui Iſraël erant. Inf. 14. 9. & 34. 2.

5. Non aſcendiſtis ex adverſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſraël, ut ſtaretis in prælio in die Domini.

6. Vident vana, & divinant mendacium, dicentes : Ait Dominus : cùm Dominus non miſerit eos : & perſeveraverunt confirmare ſermonem.

7. Nunquid non viſionem caſſam vidiſtis, & divinationem mendacem locuti eſtis ? & dicitis, Ait Dominus ; cùm ego non ſim locutus.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quia locuti eſtis vana, & vidiſtis mendacium : ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus.

9. Et erit manus mea ſuper prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium : in conſilio populi mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſraël non ſcribentur, nec in terram Iſraël ingredientur : & ſcietis quia ego Dominus Deus.

10. Eò quòd deceperint populum meum, dicentes : Pax, & non eſt pax : & ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto abſque paleis.

11. Dic ad eos, qui liniunt abſque temperatura, quòd caſurus ſit : erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes deſuper irruentes, & ventum procellæ diſſipantem.

12. Siquidem ecce cecidit paries : nunquid non dicetur vobis : Ubi eſt litura, quam liniſtis ?

13. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Et erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit : & lapides grandes in ira in conſumptionem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& prophetabis, & dices ad eos : *eſt autem ſermo contra pſeudoprophetas*, &c. In Gr. Vatic. pariter : Καὶ ἐγένετο... Υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον ἐπὶ τοὺς προφήτας τοῦ Ἰσραὴλ· ϗ προφητεύσεις, ϗ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἀκούσατε λόγον Κυρίου.

℣. 3. Conſonat Græc. ſublata voce *Deus* ; in Mſ. Alex. ac ed. Compl. eſt Ἀδωναῒ Κύριος.

℣℣. 4. 5. 6. Totidem leguntur Græcè.

℣. 7. Eadem exſtant in Gr. Vatic. ad hoc uſque, *& dicebatis* ; nec plura. Hieron. tamen textui Lat. ſuperiori petito ab edit. LXX. ſubdit iſta : *& dicebatis, Dicit Dominus ; & ego non ſum locutus* ; quæ Hebræo & Vulgatæ hod. reſpondent : at inf. 772. a. ait : *Quodque ſequitur* : & dicebatis, Dicit Dom. &c. *in Septuaginta non habetur.* Id etiam obſervat Nobilius in Notis : *In cæteris*, inquit, *hæc ſequuntur* : ϗ ἐλέγετε, Φησὶ Κύριος· ϗ ἐγὼ οὐκ ἐλάλησα· *& apud S. Hieronymum in contextu Vulgatæ antiquæ*, & dicebatis, Dicit Dominus, &c. *quæ idem in comm. teſtatur in LXX. non haberi.* Vide ſis Hexap. Orig. in hunc loc. quæ aliis hunc verſiculum tribuunt : Ἀλλ. ϗ ἐλέγετε, Φησὶ, &c.

℣. 8. In Gr. Vatic. deeſt conſtanter vox *Adonai* ; ſicut in fine, *Deus* ; cæt. quadrant ad verbum, præpoſitâ unâ conjunct. *&*, huic 1. *Ideo dic.* In Mſ. etiam Alex. ac edd. Ald. & Compl. initio & ult. loco eſt Ἀδωναῒ Κύριος. Gildas Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 717. h. legit : *Hæc dicit Dominus : Eò quòd ſermones veſtri ſunt mendaces, & divinationes veſtræ vanæ : propter hoc, ecce ego ad vos, dicit Dominus.*

℣. 9. Totidem verba leguntur Græcè, niſi quòd habetur num. plur. ψευδῆ, *mendacia*, non ſingulariter *mendacium* ; extremò etiam omittitur vox *Adonai* ; at in Mſ. Alex. conſtanter, Ἀδωναῒ Κύριος, ut ſupra. Gildas Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 717. h. 718. a. ſimiliter habet : *Extendam manum meam ſuper prophetas, qui vident mendacia, & eos qui loquuntur vana : in diſciplina populi mei non erunt, neque in ſcriptura domûs Iſraël ſcribentur, & in terram Iſraël non intrabunt : & ſcietis quia ego Dominus.* Eadem quoque refert Cæleſtinus PP. epiſt. 14. to. 1. 1134. niſi quòd loco *& ſcietis quia ego Dom.* hab. *quia populum meum ſeduxerunt* ; quæ pertinent ad ℣. 10.

℣. 10. Gildas Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 718. a. legit : *Propterea populum meum ſeduxerunt, dicentes : Pax Domini, & non eſt pax Domini : hic ſtruunt* (l. *ſtruit*) *parietem, & ipſi ungunt eum.* Optat. l. 3. cont. Donat. p. 64. b. c. *Erunt falſi vates, qui ædificent ruinoſum parietem, dicentes : Pax pax : & ubi pax ?* Item ap. Ambroſ. l. 4. de interpel. Dav. c. 3. col. 664. d. *Pax pax, & ubi eſt pax ?* Græc. Ἀνθ' ὧν ἐπλάνησαν τὸν λαόν μου, λέγοντες· Εἰρήνη, ϗ οὐκ ἔστιν εἰρήνη· ϗ οὗτος οἰκοδομεῖ τοῖχον, ϗ αὐτοὶ ἀλείφουσιν αὐτὸν, πεσεῖται· loco verò πεσεῖται, *cadet*, Hieron. in comm. col. 773. c. ait Symmachum poſuiſſe *abſque temperamento* : *Linebant*, inquit, *pſeudoprophetæ abſque temperamento, ut interpretatus eſt Symmachus, hoc eſt, puro luto..... ut verò LXX. & Theodotio*, linunt eum ſtultitiâ. *Aquila autem..... interpretatus eſt*, ἀνάλῳ, *quod ſignificat, abſque ſale.* Edit. Compl. utrumque hab. ἀφροσύνῃ, πεσεῖται. In Mſ. Alex. geminatur ſup. Εἰρήνη εἰρήνη.

℣. 11. Eadem exſtant Græcè, detracta tamen voce *ſtultitiâ*, additâque conjunct. ϗ, poſt verbum *cadet* : loco verò *magnos*, hab. πετροβόλους ; *magni enim ſunt*, inquit Nobil. *qui machinis jaciuntur* : tum Hieron. col. 773. f. *Hoc quod LXX. tranſtulerunt*, & ſuper juncturas eorum, *in Hebræo non habetur.* Quod autem ſequitur, *& ſpiritus auferens*, ita legitur Græcè, ϗ πνεῦμα ἐξαῖρον, quod Nobil. vertit, *& ventum auferentem.*

℣. 12. Itidem Græcè.

℣. 13. Vox *Adonai* ſemper abeſt à Græco Vatic. & pro *in furore*, eſt μετὰ θυμοῦ, abſque ſeq. *meo* ; cæt. ut in Lat. ſupra. In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. conſtanter, Ἀδωναῒ Κύριος. Apud Optat. l. 3. cont. Donat. p. 65. b. hæc leguntur : *Contra parietem exſurgam cum ira mea, & immittam tempeſtatem nimiam, & pluviam, diluvia, & lapides petrobolos* ; quæ ſenſum reddunt, non verba.

Vulgata nova.

14. Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento : & adæquabo eum terræ, & revelabitur fundamentum ejus : & cadet, & consumetur in medio ejus : & scietis quia ego sum Dominus.

15. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis : Non est paries, & non sunt qui liniunt eum.

16. Prophetæ Israël, qui prophetant ad Jerusalem, & vident ei visionem pacis : & non est pax, ait Dominus Deus.

17. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo : & vaticinare super eas,

18. & dic : Hæc dicit Dominus Deus : Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus : & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas : & cùm caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum.

19. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.

20. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes : & dirumpam eos de brachiis vestris : & dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum.

21. Et dirumpam cervicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad prædandum : & scietis quia ego Dominus.

22. Pro eo quòd mœrere fecistis cor justi mendaciter, quem ego non contristavi : & confortastis manus impii, ut non reverteretur à via sua mala, & viveret :

23. propterea vana non videbitis, & divinationes non divinabitis ampliùs, & eruam populum meum de manu vestra : & scietis quia ego Dominus.

Versio antiqua.

14. Et suffodiam parietem, quem livistis, & cadet : & ponam eum super terram, & revelabuntur fundamenta ejus : & cadet, & consumemini cum increpationibus : & cognoscetis quia ego Dominus. *Hieron. ubi sup.*

15. Et complebo furorem meum super parietem, & super eos qui linunt eum, cadet : dixique ad vos : Non est paries, neque qui linunt eum.

16. Prophetæ Israël, qui prophetant super Jerusalem, & qui vident illi pacem : non est pax eis, dicit Dominus Deus.

17. Et tu fili hominis, obfirma faciem tuam super filias populi tui, quæ prophetant de corde suo : & propheta super eas, *Ibid. 774.*

18. & dices : Hæc dicit Adonai Dominus : Væ his quæ consuunt cervicalia sub omni cubito manûs, & faciunt velamina super omne caput universæ ætatis, ut pervertant animas : animæ subversæ sunt populi mei, & animas salvabant.

19. Et contaminabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmentum panis, ut occiderent animas, quas non oportuit mori, & salvarent animas, quas non oportuit vivere, dum loquuntur populo audienti vanos sermones.

20. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego super cervicalia vestra, super quæ vos colligitis animas : & disrumpam ea de brachiis vestris : & dimittam animas, quas vos pervertitis, animas eorum in dispersionem.

21. Et disrumpam velamina vestra, & liberabo populum meum de manibus vestris, & non erunt ultra in manibus vestris in congregationem : & cognoscetis quia ego Dominus.

22. Pro eo quòd pervertebatis animam justi iniquè, & ego non pervertebam eum : & confortabatis manus iniqui, ut penitus non converteretur à via sua pessima, & viveret :

23. propterea mendacia vestra ultrà non videbitis, & divinationes nequaquam divinabitis adhuc, & liberabo populum meum de manu vestra : & scietis quia ego Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 14. Ita Græcè, verbum pro verbo. Optat. verò l. 3. cont. Donat. p. 65. c. alludens, addit : *Et percutiam parietem ruinosum, & dissolventur compagines ejus.*

℣. 15. Ita rursum Græcè.

℣. 16. Concinit Græc. nisi quòd post *pacem*, addit ϗ, tollitque seq. *eis*, cum ult. *Deus*. In Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Ἀδωναῒ Κύριος, ut sup.

℣. 17. Sic iterum Græcè.

℣. 18. Similia Græc. habet, detracta semper voce *Adonai*, quam servat Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. de more. Rursum Hieron. in Ezech. 16. col. 794. a. habet : *Væ his qui consuunt cervicalia sub omni cubito manûs, & faciunt operimenta super caput universæ ætatis.* Item Ambr. in Ps. 118. col. 1023. f. *Væ iis qui adsuunt cervicalia :* & l. 1. de interpel. Job, c. 7. col. 634. f. *Væ iis qui adsuunt cervicalia, ad evertendas animas populi.* Optat. l. 2. cont. Donat. p. 45. c. *Væ filiabus Israël, quæ sarciunt cervicalia, ut supponant sub cubito, & sub manu :* & supra l. 1. p. 3. a. *Væ facientibus velamen super omne caput, & super omnem ætatem, ad evertendas animas : animæ eversæ sunt populi mei :* vide etiam l. 2. p. 43. a. Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. *Væ his qui concinnant cervicalia subtus omne cubitum manûs, & faciunt velamina super omne caput universæ ætatis, ad subvertendas animas.*

℣. 19. Eadem leguntur Græcè, exceptis his, ϗ ἕνεκεν κλασμάτων ἄρτων, *& propter fragmenta panum ;* item infra, ἐν τῷ ἀποφθέγγεσθαι ὑμᾶς, *dum loquimini vos*, pro *dum loquuntur :* in Ms. Alex. ac ed. Ald. ἕνεκεν κλασμάτων ἄρτȣ. Optat. l. 4. cont. Donat. p. 74. a. legit : *Et maledicebant mihi in populo meo propter plenam manum hordei, & buccellam, ut occiderent animas, quas non oportuit mori, dum annuntiant populo meo vanas seductiones :* similiter l. 1. p. 3. a. omissis tantùm his, *propter plenam manum hordei, & buccellam :* vide etiam l. 5. p. 90. c.

℣. 20. Græcè geminatur Κύριος, loco *Dominus Deus ;* & verbo *colligitis*, præponitur ἐκεῖ, *illic ;* cæt. concordant ad verbum.

℣. 21. Eadem leguntur Græcè, excepto uno singul. ἐκ χειρὸς, *de manu*, loco *de manibus.*

℣. 22. Græc. hab. καρδίαν δικαίȣ, *cor justi*, loco *animam justi ;* tollitque adv. seq. *iniquè*, quod tamen additur in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. cæt. ut in Lat. supra.

℣. 23. Totidem verba in Gr. præter duo, *vestra ultra*, quæ desunt post *mendacia.*

CAPUT XIV.

Versio antiqua.

Hieron. in Ezech. 14. col. 776. ex Lxx.
1. ET venerunt ad me viri de ſenioribus Iſraël,
& ſederunt ante faciem meam.
2. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:
3. Fili hominis, viri iſti poſuerunt cogitationes ſuas in cordibus ſuis, & tormentum iniquitatum ſuarum poſuerunt ante faciem ſuam : ſi reſpondens reſpondebo eis?
4. Propterea loqueris eis, & dic ad eos : Hæc dicit Adonai Dominus : Homo homo de domo Iſraël, qui poſuerit cogitationes ſuas in corde ſuo, & tormentum iniquitatis ſuæ poſuerit ante faciem ſuam, & venerit ad prophetam ut interroget eum in me : ego Dominus reſpondebo ei in his quibus tenetur mens ejus :
5. ut averteret domum Iſraël ſecundùm corda eorum, quæ abalienata ſunt à me in cogitationibus eorum.
6. Propterea dic ad domum Iſraël : Hæc dicit Dominus Deus : Convertimini, & recedite ab inventionibus veſtris, & ab omnibus impietatibus veſtris, & convertite facies veſtras ad me.
7. Quia homo homo de domo Iſraël, & de advenis qui peregrinantur in terra Iſraël, qui abalienatus fuerit à me, & poſuerit cogitationes ſuas in corde ſuo, & tormentum iniquitatis ſuæ poſuerit ante faciem ſuam, & venerit ad prophetam ut interroget eum in me : ego Dominus reſpondebo ei in eo quo tenetur.
8. Et obfirmabo faciem meam ſuper hominem illum, & ponam eum in deſertum, & in exterminium, & auferam eum de medio populi mei : & cognoſcetis quia ego Dominus.
9. Et propheta ſi erraverit, & locutus fuerit verbum : ego Dominus errare feci prophetam illum : & extendam manum meam ſuper eum, & exterminabo illum de medio populi mei Iſraël.
10. Et accipient iniquitatem ſuam : ſecundùm iniquitatem interrogantis, & iniquitas ſimiliter prophetæ erit :
11. ut nequaquam erret domus Iſraël à me, & non polluantur adhuc in cunctis delictis ſuis : & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, dicit Adonai Dominus.
Gild. Sap. l. de excid. Brit. p. 714. g.
12. Factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :
13. Fili hominis, terra quæ peccaverit mihi, ut delinquat delictum, extendam manum meam, & conteram ejus firmamentum panis : & emit-

Vulgata nova.

1. ET venerunt ad me viri ſeniorum Iſraël,
& ſederunt coram me.
2. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:
3. Fili hominis, viri iſti poſuerunt immunditias ſuas in cordibus ſuis, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerunt contra faciem ſuam : numquid interrogatus reſpondebo eis?
4. Propter hoc loquere eis, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Homo homo de domo Iſraël, qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me : ego Dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum :
5. ut capiatur domus Iſraël in corde ſuo, quo receſſerunt à me in cunctis idolis ſuis.
6. Propterea dic ad domum Iſraël : Hæc dicit Dominus Deus : Convertimini, & recedite ab idolis veſtris, & ab univerſis contaminationibus veſtris avertite facies veſtras.
7. Quia homo homo de domo Iſraël, & de proſelytis quicunque advena fuerit in Iſraël, ſi alienatus fuerit à me, & poſuerit idola ſua in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam ut interroget per eum me : ego Dominus reſpondebo ei per me.
8. Et ponam faciem meam ſuper hominem illum, & faciam eum in exemplum, & in proverbium, & diſperdam eum de medio populi mei : & ſcietis quia ego Dominus.
9. Et propheta cùm erraverit, & locutus fuerit verbum : ego Dominus decepi prophetam illum : & extendam manum meam ſuper illum, & delebo eum de medio populi mei Iſraël. Sup. 13. 3.
10. Et portabunt iniquitatem ſuam : juxta iniquitatem interrogantis, ſic iniquitas prophetæ erit :
11. ut non erret ultra domus Iſraël à me, neque polluatur in univerſis prævaricationibus ſuis: ſed ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum, ait Dominus exercituum.
12. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :
13. Fili hominis, terra cùm peccaverit mihi, ut prævaricetur prævaricans, extendam manum meam ſuper eam, & conteram virgam panis ejus : Sup. 4. 16. & 5. 16.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. Καὶ ἦλθον πρός με ἐκ τῶν πρεσβυτέρων ἄνδρες τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ, &c. ut ſup. at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Καὶ ἦλθον πρός με ἄνδρες ἀπὸ (Compl. ἐκ) τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ Ἰσραήλ· in Mſ. Alex. deeſt τοῦ λαοῦ.

℣℣. 2. 3. Similiter habentur Græcè.

℣. 4. Græc. initio hab. Διὰ τοῦτο λάλησον αὐτοῖς, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· *Propterea loquere eis, & dices ad eos*; reliqua ut in textu, detracta ſemper voce, *Adonai*, quam retinet de more Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Hoc autem, *ut interroget eum in me*, abeſt tam à Gr. Vatic. quàm ab aliis.

℣. 5. Concordat Græc. ad verbum.

℣. 6. Græcè, loco *Dominus Deus*, habetur Κύριος Κύριος; deeſt verò ult. *ad me*; cætera ſimilia. Mſ. Alex. loco penult. *facies veſtras*, hab. πρός με.

℣. 7. Hæc ſimiliter exſtant Græcè, excepta voce *terra*, quæ deeſt ibid. ante 2. *Iſraël*; extremò verò additur ἐν αὐτῷ, *in ipſo*, ult. verbo *tenetur*.

℣. 8. Totidem verba in Græco; rurſumque apud Hieron. in Ezech. 13. col. 775. d. præter hoc 1. *firmabo*, è Gr. στηριῶ; paulòque poſt, *in diſſipationem*, loco *in exterminium*; ultimòque, *& ſcietis quia ego*, &c. abſque præced. *mei*, poſt *populi*.

℣. 9. Eadem leguntur Græcè, niſi quòd pro *erraverit*, habetur πλανήσῃ, *errare fecerit*; deleturque *verbum*, poſt ſeq. *locutus fuerit*; at in ed. Compl. eſt, πλανηθῇ, καὶ λαλήσῃ λόγον. Auguſt. l. de Gra. & l. arb. to. 10. 741. f. ſimiliter legit : *Et propheta ſi erraverit, & locutus fuerit : ego Dominus ſeduxi prophetam illum : & extendam manum meam ſuper eum, & exterminabo eum de medio populo meo Iſraël*: item l. 5. cont. Julian. to. 10. 634. d. *ego Dominus ſeduxi prophetam illum..... & exterminabo eum de medio populi mei Iſraël.*

℣. 10. Sic iterum Græcè, præter hoc, κατὰ τὸ ἀδίκημα, *ſecundùm iniquitatem*, ubi eſt τὸ *iniquitas*.

℣. 11. Ita in Græco, addito uno ἔτι, *ultra*, poſt verbum *erret*; detracto verò *Adonai*, quod ſervant de more edd. Ald. & Compl. cum Mſ. Alex.

℣. 12. Conſonat Græc. ad verbum. Cypr. etiam epiſt. ad Fortun. p. 264. c. legit : *Et fuit verbum Domini ad me, dicens.*

℣. 13. Græc. præponit καὶ, verbo *extendam*; & ad *manum meam*, addit ἐπ' αὐτὴν, *ſuper eam*; cæt. ut in Lat. ſupra. Similiter apud Cypr. epiſt. ad Fortun. p. 264. c. *Fili hominis, terra quæcunque peccaverit mihi, ut delin-*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
& immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & jumentum.	tam in eam famem, & tollam de ea hominem, & pecora.	*Gild. ubi sup.*
14. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, & Job: ipsi justitiâ suâ liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.	14. Et si sint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, & Job, non liberabunt eam: ipsi in sua justitia salvi erunt, dicit Dominus.	
15. Quòd si & bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam; & fuerit invia, eò quòd non sit pertransiens propter bestias:	15. Quòd si etiam bestias malas inducam super terram, & puniam illam, & erit in exterminium, & non erit qui iter faciat à facie bestiarum:	
16. Tres viri isti si fuerint in ea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur.	16. Et tres viri isti in medio ejus sint, vivo ego, dicit Dominus, si filii, & filiæ ejus liberabuntur: sed ipsi soli salvi erunt, terra autem erit in interitum.	

VULGATA NOVA.

17. Vel si gladium induxero super terram illam, & dixero gladio: Transi per terram: & interfecero de ea hominem, & jumentum:

18. & tres viri isti fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios, neque filias: sed ipsi soli liberabuntur.

19. Si autem & pestilentiam immisero super terram illam, & effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, & jumentum:

20. Et Noe, & Daniel, & Job fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium & filiam non liberabunt: sed ipsi justitiâ suâ liberabunt animas suas.

21. Quoniam hæc dicit Dominus Deus: Quòd & si quatuor judicia mea pessima, gladium, & famem, ac bestias malas, & pestilentiam immisero in Jerusalem, ut interficiam de ea hominem, & pecus:

21... *Vide Not.*

22. tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios, & filias: ecce ipsi ingredientur ad vos, & videbitis viam eorum, & adinventiones eorum, & consolabimini super malo, quod induxi in Jerusalem, in omnibus quæ importavi super eam.

23. Et consolabuntur vos, cùm videritis viam eorum, & adinventiones eorum: & cognoscetis quòd non frustra fecerim omnia, quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quat delictum, extendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum panis: & immittam in eam famem, & auferam ab ea hominem, & pecora: ita rursum habet l. de lapf. p. 188. a.

℣. 14. Eadem sunt in Græco, præter hoc, *non liberabunt eam*, quod deest: initio verò est, Καὶ ἐὰν ὦσιν; paulòque post, ϗ Δανιὴλ. Similiter apud Cypr. l. de lapf. p. 188. a. & epist. ad Fortun. p. 264. c. *Et si fuerint tres viri hi in medio ejus, Noe, & Daniel, & Job, non liberabunt filios, neque filias: ipsi soli salvi erunt.* Apud S. Pacian. ep. 3. p. 309. h. *Et si fuerint tres hi in medio, Noe, Job, & Daniel, non liberabunt filios, neque filias: ipsi soli salvi erunt:* & infra p. 314. b. *Et si tres in medio eorum fuerint, Noe, Job, & Daniel, non liberabunt filios, neque filias: sed ipsi soli salvi erunt.*

℣. 15. Itidem Græcè, detractâ conjunct. &, post *exterminium*, quam tamen hab. Mf. Alex.

℣. 16. Sic est in Græco, præter hoc, ἢ θυγατέρες σωθήσονται, *aut filiæ salvabuntur*, loco *& filiæ ejus liberabuntur*; in Mf. Alex. ϗ θυγατέρες αὐτῶν, &c. in Compl. αὐτῶν, ϗ θυγατέρες.

℣. 21. Hieron. in hunc loc. col. 779. f. ait pro *pestilentia*, Vulgatam editionem, & inf. 780. c. LXX. *mortem* transtulisse.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna silvarum?

3. Nunquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcunque vas?

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
4. Ecce igni datum est in escam: utramque partem ejus consumpsit ignis, & medietas ejus redacta est in favillam: nunquid utile erit ad opus?	4..... annuam purgationem ejus consumit ignis, & dimittit in finem......	*Hieron. in Ezech. 15. col. 781. a. f.*

VULGATA NOVA.

5. Etiam cùm esset integrum, non erat aptum ad opus: quantò magis cùm illud ignis devoraverit, & combusserit, nihil ex eo fiet operis?

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalem.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
7. Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, & ignis consumet eos: & scietis quia ego Dominus, cùm posuero faciem meam in eos,	7..... cùm obfirmavero faciem meam in eos.	*Hieron. ubi sup.*
8. & dedero terram inviam, & desolatam: eò quòd prævaricatores exstiterint, dicit Dominus Deus.	8..... *Vide Not.*	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Ita posuere LXX. teste Hieron. pro Vulgatæ nostræ his, *utramque partem ejus..... in favillam.* Sic etiam hodie legimus Græcè, excepto uno, ἀπ᾽ αὐτῆς, *ex ea*, loco *ejus*; at in Mf. Alex. αὐτῆς; in Compl. ἐπ᾽ αὐτῆς.

℣℣. 7. 8. Ita rursum in Græco. Hieron. quoque ait LXX. loco *prævaricationem*, *delictum* esse interpretatos.

CAPUT XVI.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
Hieron. in Ezech. 16. col. 782. ex Lxx. 2. Fili hominis, testificare Jerusalem iniquitates suas:
3. & dices ad eam: Hæc dicit Adonai Dominus:[a] Pater tuus Chananæus, mater tua Chethæa: radix tua, & generatio tua de terra Chanaan.

[a] *Hilar. in Ps. 52. col. 92. c.*

Hieron. in Ezech. 16. col. 784. ex Lxx. 4. Et generatio tua in die qua nata es, non ligaverunt mamillas tuas, & umbilicus tuus non est præcisus, & in aqua non es lota in salutem, nec sale salita, & pannis non es involuta.

5. Nec pepercit super te oculus tuus, ut facerem tibi unum ex omnibus istis, & pateretur quippiam super te: & projecta es super faciem campi pravitate animæ tuæ, in die qua nata es.

Ibid. 786. 6. Et transivi per te, & vidi te mistam in sanguine tuo: & dixi tibi: De sanguine tuo vita:

7. Multiplicare: sicut ortum agri dedi te: & multiplicata es, & magnificata es, & ingressa es in civitates civitatum: ubera tua erecta sunt, & pilus tuus ortus est: tu autem eras nuda, plena ignominiæ.

8. Et transivi per te, & vidi te: & ecce tempus tuum, tempus divertentium: & expandi alas meas super te, & operui ignominiam tuam. Et *Ibid. 787.* juravi tibi, & ingressus sum in testamentum tecum (dicit Adonai Dominus) & facta es mihi.

9. Et lavi te aquâ, & mundavi sanguinem tuum ex te: & unxi te oleo.

Ibid. 788. 789. 10. Et indui te variis, & calciavi te hyacintho: & cinxi te bysso, & circumdedi te trichapto.

Hieron. epist. ad Damas. to. 4. 155. d. & in Ose. 2. col. 1245. b. 11. Et ornavi te ornamento, & imposui tibi armillas circa manus tuas, & monile circa collum tuum.

VULGATA NOVA.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis, notas fac Jerusalem abominationes suas:
3. & dices: Hæc dicit Dominus Deus Jerusalem: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.

4. Et quando nata es, in die ortus tui, non est præcisus umbilicus tuus, & aquâ non es lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis.

5. Non pepercit super te oculus ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed projecta es super faciem terræ in abjectione animæ tuæ, in die qua nata es.

6. Transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo: & dixi tibi cùm esses in sanguine tuo: Vive: dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive.

7. Multiplicatam quasi germen agri dedi te: & multiplicata es, & grandis effecta, & ingressa es, & pervenisti ad mundum muliebrem: ubera tua intumuerunt, & pilus tuus germinavit: & eras nuda, & confusione plena.

8. Et transivi per te, & vidi te: & ecce tempus tuum, tempus amantium: & expandi amictum meum super te, & operui ignominiam tuam. Et juravi tibi, & ingressus sum pactum tecum (ait Dominus Deus) & facta es mihi.

9. Et lavi te aquâ, & emundavi sanguinem tuum ex te: & unxi te oleo.

10. Et vestivi te discoloribus, & calceavi te janthino: & cinxi te bysso, & indui te subtilibus.

11. Et ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Sic habentur Græcè.

℣. 3. Græcè ita, & nonnullis inversis vocibus: Καὶ ἐρεῖς· Τάδε λέγει Κύριος (Compl. Ἀδωναῒ Κύριος) τῇ Ἱερουσαλὴμ· Ἡ ῥίζα σου, καὶ ἡ γένεσίς σου ἐκ γῆς Χαναάν· ὁ πατήρ σου Ἀμορραῖος, καὶ ἡ μήτηρ σου Χετταία. Item apud Tertul. l. cont. Jud. c. 9. p. 142. b. *Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chethæa.*

℣. 4. Græcè, pro *ligaverunt*, vel ut inf. *alligaverunt*, legitur ἔδησας, *ligavisti*; at in Ms. Alex. ἔδησαν· cætera quadrant, detractis tamen his, *& umbilicus tuus non est præcisus*, ut & infra, *in salutem.* Hieron. tamen ep. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 32. b. constanter hab. *non est præcisus umbilicus tuus:* sed in Ose. 2. col. 1245. b. hæc tantùm refert: *In die quando nata es, non ligaverunt mamillas tuas, & sale non es salita.* Chromat. Aquil. in Matth. pag. 980. a. *aqua non est lota, neque sale salita.* Sola Compl. ed. addit, ἐλούθης εἰς σωτηρίαν. Similiter Auct. op. imp. in Matth. hom. 33. pag. 138. e. *In qua die nata es, non est præcisus tuus umbilicus, & non alligaverunt mamillas tuas, & etiam in aqua non es lota in salutem, neque oleo uncta es, neque sale salita, neque pannis involuta es.* Gr. καὶ ἐν σπαργάνοις οὐκ ἐσπαργανώθης· σπάργανον autem, *pannus oblongus*, seu *fascia qua infans involvitur.*

℣. 5. Itidem Græcè, si excipiatur ὀφθαλμός μου, *oculus meus*, loco *oculus tuus*; paulòque post, τοῦ παθεῖν, *ad patiendum*, loco *& pateretur.* Similiter hab. Auct. op. imp. in Matth. hom. 33. p. 138. e. *Neque pepercit oculus meus in te, ut facerem tibi unum ex istis omnibus, ut pateretur aliquid super te: & projecta es in faciem campi, & in pravitate animæ tuæ, in qua die nata es.*

℣. 6. Sic iterum in Græco, excepto uno ἐπὶ σὲ, *super te*, loco *per te.* Hieron. autem in Ose. 2. col. 1245. b. sic habet: *Et transivi per te, & inveni te nudam, & deturpatam, & conspersam in sanguine.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 33. p. 138. e. *Et transivi ad te, & vidi te conspersam in sanguine tuo: & dixi tibi: De sanguine tuo bibes*, f. *vives*, Mss. antiquorum more, qui convertunt *b*, in *v*, & *v* in *b*. Gr. ζωή.

℣. 7. Similiter in Græco, nisi quòd legitur ἡ ἀνατολὴ, *oriens*, vel *ortus*, loco *ortum*, Nobil. *hortus*; extremò etiam præponitur καὶ, voci *plena.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 33. p. 139. a. sic habet: *Et multiplicavi te, sicut hortum agri dedi: & multiplicata es, & magnificata es, & intrasti in civitates civitatum.*

℣. 8. Ita rursum in Græco, additâ tamen conjunct. καὶ, post hoc, *tempus tuum*; detractâ verò de more voce *Adonai*, quæ semper habetur in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl.

℣. 9. Græc. similiter, Καὶ ἔλουσά σε ἐν ὕδατι, καὶ ἀπέπλυνα τὸ αἷμά σου ἀπὸ σοῦ· καὶ ἔχρισά σε ἐν ἐλαίῳ.

℣. 10. Ita Græcè ad verbum. Pro *trichapto* autem, testatur Hieron. ibid. Aquilam posuisse *florido*, sive *palpabili*; Symm. *indumento*; Theodot. ipsum verbum Hebr. *messe*: tum addit: *Cùmque diligenter inquirerem quid sibi vellet vocabulum* trichapti, *quod LXX. transtulerunt, & à nullo Græcorum nec usum, nec etymologiam possem invenire sermonis; tandem didici à LXX. esse compositum (rebus enim novis nova fingenda sunt nomina) quòd tantæ subtilitatis fuerit vestimentum, ut pilorum & capillorum tenuitatem habere credatur. Unde & ego volens tenuitatem exprimere vestimenti, pro* trichapto, subtilibus *transtuli, quod tenui stamine atque subtegmine textum erat.* De hoc vocabulo vide sis plura ap. Nobil.

℣. 11. Hieron. ubi sup. ad Damas. simpliciter habet: *Ornavi te ornamento, & imposui tibi armillas circa manus tuas:* at in Ose. 11. col. 1245. b. *Et ornamenta circumposui tibi, & dedi armillas circa manus tuas*; deinde, *& monile*, &c. ut supra: in Ezech. verò XVI. col. 789. f. *Et ornavi te ornamento*; subinde ex LXX. *& circumdedi armillis manus tuas*; demum ex Hebr. & Vulg. *& torquem circa collum tuum:* tum addit: *Pro* torque, *quam nos juxta Aquilæ secundam editionem, & Symmachum interpretati sumus, LXX. & Theodotio* κάθεμα *transtulerunt: .....puto autem* κάθεμα *ab eis dictum ex variis gemmis in*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
12. Et dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.	12. Et dedi inaurem super nares tuas, & rotulas super aures tuas, & coronam gloriationis super caput tuum.	*Hieron. in Ezech. 16. col. 790. b. c. f. ex LXX.*
13. Et ornata es auro, & argento, & vestita es bysso, & polymito, & multicoloribus: similam, & mel, & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis: & profecisti in regnum.	13. Et ornata es auro, & argento, & amictus tui byssini, & trichapta, & versicoloria: similam, & mel, & oleum comedisti, & speciosa facta es vehementer nimis.	*Ibid. 791. d. & in Isai. 27. col. 230. c.*
14. Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam: quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.	14. Et exivit nomen tuum in gentes in specie tua: quia completum erat in pulchritudine, quam posui super te, dicit Dominus Deus.	*In Ezech. 792. f. ex LXX.*
15. Et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo: & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut ejus fieres.	15..... *Vide Not.*	
16. Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta: & fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.	16. Et tulisti de vestibus tuis, & fecisti tibi idola consuta: & fornicata es super eis, & non ingredieris, neque fiet.	*Ibid. 793.*
17. Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis.	17. Et protulisti de vasis gloriæ tuæ de auro meo, & de argento meo, ex quibus dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis.	*August. l. 3. cont. Donat. to. 9. 121. a.*
18. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas: & oleum meum, & thymiama meum posuisti coram eis.	18. Et accepisti vestem meam versicoloriam, & cooperuisti idola tua: & oleum meum, & incensum meum posuisti ante faciem idolorum tuorum.	
19. Et panem meum, quem dedi tibi, similam, & oleum, & mel, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, & factum est, ait Dominus Deus.	19. Et panes meos, quos dedi tibi, & similagine, & melle, & oleo cibavi te, & posuisti hæc ante faciem idolorum tuorum in odorem bene olentem. [a] Et factum est post hæc, dicit Adonai Dominus,	*[a] Hieron. in Ezech. 16. col. 795. c.*
20. Et tulisti filios tuos, & filias tuas, quas generasti mihi: & immolasti eis ad devorandum. Nunquid parva est fornicatio tua?	20. & tulisti filios tuos, & filias tuas, quas genuisti: & immolasti eis in consumptionem. Quasi parum fornicata sis:	
21. Immolasti filios meos, & dedisti, illos consecrans, eis.	21. & interfecisti filios tuos, & dedisti eos, cùm offerres illis.	
22. Et post omnes abominationes tuas, & fornicationes, non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras nuda, & confusione plena, conculcata in sanguine tuo.	22. Hoc est super omnem fornicationem tuam, & abominationes tuas: & non es recordata diei infantiæ tuæ, quando eras nuda, & ignominiosa; mista in sanguine tuo vixisti.	
23. Et accidit post omnem malitiam tuam (væ, væ tibi, ait Dominus Deus)	23. Et factum est post omnes malitias tuas, dicit Adonai Dominus,	*Ibid. 796.*
24. & ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi	24. & ædificasti tibi habitaculum fornicationis,	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pectus mulierum monile descendens, qui & ipse ornatus pulcherrimus mulierum est. Græc. hod. Καὶ ἐκόσμησά σε κόσμῳ, καὶ περιέθηκα ψέλλια περὶ τὰς χεῖράς σου, καὶ κάθεμα περὶ τὸν τράχηλόν σου.

℣. 12. Itidem Græcè, præter hoc, περὶ τὸν μυκτῆρά σου, *circa nares tuas*; at in Ms. Alex. ἐπὶ τὸν μυκτῆρα, ut supra.

℣. 13. Eadem sunt in Græco, nisi quòd *oleum* ponitur ante *mel*; extremòque habetur, καὶ ἐγένου καλὴ σφόδρα, & *facta es pulchra valde*: in Ms. Alex. sic geminatur, σφόδρα σφόδρα, in Compl. σφόδρα σφοδρῶς· Vulg. addit, & *profecisti in regnum*; sed Hieron. inf. 792. e. monet hoc apud LXX. non haberi: *qui forsitan*, inquit, *Alexandriæ in Græcum sermonem Scripturas ex Hebraïca veritate vertentes, timuerunt hoc edere, ne regem Ægypti viderentur offendere, dum à Deo Jerusalem debitum regnum esse commemorarent: quanquam eruditi solos quinque libros Moysi ab eis interpretatos probent.*

℣. 14. Græcè, post τὸ *completum erat*, ita subtexitur, ἐν εὐπρεπείᾳ, ἐν τῇ ὡραιότητι, *in decore, in pulchritudine*; in Compl. ὡραιότητος; cæt. conveniunt, nisi quòd extremò deest vox *Deus*; at in Ms. Alex. necnon in edd. Ald. & Compl. constanter, Ἀδωναΐ Κύριος.

℣. 15. Hieron. nihil subnectit hîc ex ed. LXX. quo more utitur, quotiescunque Hebr. & Gr. non valde differunt inter se: & sanè in Gr. legimus: Καὶ ἐπεποίθεις ἐν τῷ κάλλει σου, καὶ ἐπόρνευσας ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου· καὶ ἐξέχεας τὴν πορνείαν σου ἐπὶ πάντα πάροδον· quæ Vulgatæ respondent pene ad verbum.

℣. 16. Sic iterum Græcè. Hieron. infra 794. a. ait LXX. habere, & *non intrabis, neque erit*; quod idem valet.

℣. 17. Græc. in principio hab. Καὶ ἔλαβες τὰ σκεύη τῆς καυχήσεώς σου, *Et tulisti vasa gloriationis tuæ*; reliqua ut in Lat. supra.

℣. 18. Græc. Καὶ ἔλαβες τὸν ἱματισμὸν τὸν ποικίλον σου, καὶ περιέβαλες αὐτάς, Ms. Alex. αὐτά· reliqua ut sup. excepto ult. αὐτῶν, *eorum*, loco *idolorum tuorum.*

℣. 19. Græc. hab. σεμίδαλιν, *similam*, absque præced. &; statimque, καὶ ἔλαιον, καὶ μέλι ἐψώμισά σε· paulòque post, αὐτῶν, loco *idolorum tuorum*; ut & εὐωδίας, *suavitatis*, loco *bene olentem*; extremò verò tollit *post hæc*, cum penult. voce *Adonai*; cæt. similia: in Ms. tamen Alex. ac ed. Ald. est: καὶ ἐγένετο μετὰ ταῦτα, λέγει Κύριος· in Compl. Ἀδωναῒ Κύριος. Hieron. etiam in hunc loc. col. 794. f. ait initio LXX. transtulisse *panes meos*, non *panem meum.*

℣. 20. Ita Græcè ad verbum.

℣. 21. Hieron. infra: *In eo autem loco*, inquit, *in quo nos posuimus*, & dedisti, illos consecrans, eis, *pro quo LXX. transtulerunt*, & dedisti eos ad placandum, *sive* expiandum; *Aquila, Symm. & Theodotio posuerunt*, transtulisti, & transduxisti eos: in Gr. hod. ita: καὶ ἔδωκας αὐτὰ, ἐν τῷ ἀποτροπιάζεσθαί σε αὐτὰ αὐτοῖς· quæ Nobil. vertit, & *dedisti eis, in expiando te ipsos eis*; Versio antiqua adhibita ab Hieron. & *dedisti eos cùm offerres illis*, ut sup.

℣. 22. Græc. delet hoc, & *abominationes tuas*, ut & inf. vocem *diei*; cæt. concordant ad verbum: imo Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. add. καὶ τὰ βδελύγματά σου· καὶ ἐκ ἐμνήσθης τῆς ἡμέρας τῆς, &c. Alex. τὰς ἡμέρας.

℣. 23. Itidem Græcè, detracta de more voce *Adonai*, quam tamen ed. Compl. habet. Hieron. ibid. post *malitias tuas*, addit, *væ væ tibi*, quod sustulimus; Hieron. enim infra ait: *Hoc quod secundò dicitur*, væ væ tibi, *Vulgata editio non habet, sed de Theodotionis editione additum est*: & sanè hodie id non legitur in Græco; nec ap. Hieronymum habetur, nisi sub asterisco, & cum duobus punctis crassioribus in fine.

℣. 24. Similiter hodie legitur in Græco.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. & fecisti tibi prostitutionem in omni platea.

25. Et in principio omnis viæ ædificasti fornicationes tuas : & corrupisti decorem tuum : & divaricasti crura tua omni transeunti, & multiplicasti fornicationem tuam.

26. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis, qui sunt magnarum carnium : & multipliciter fornicata es, ut me ad iracundiam provocares.

Ibid. 798. 27. Si autem extendero manum meam super te, & auferam legitima tua : & dabo te in animas odientium te filiarum alienigenarum, quæ te declinare fecerunt de via tua. Impiè egisti,

Ibid. 799. b. 28. & fornicata es in filios Assur, & nec sic satiata es : & fornicata es, & non es repleta.

29. Et multiplicasti testamenta tua ad terram Chanaan & Chaldæorum : & neque in istis expleta es.

30. Quid faciam cordi tuo, dicit Adonai Dominus; cùm feceris hæc omnia opera mulieris fornicariæ, & impudentis? Et fornicata es tripliciter in filiabus tuis,

31. quando ædificasti lupanar tuum in principio omnis viæ, & basim tuam fecisti in omni platea : & non fuisti quasi meretrix congregans mercedes.

Ibid. 801. 32. Mulier adultera similis tui, à viro suo accipiens mercedes,

33. omnibus qui fornicabantur cum ea dabat mercedes : & tu dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & onerabas illos, ut venirent ad te per circuitum in fornicatione tua.

34. Et factum est in te perversum contra mulieres in fornicatione tua, & post te non sunt fornicatæ : in eo quòd dares mercedes, & mercedes non sunt datæ tibi, & factum est in te perversum.

Ibid. 802. 35. Propterea meretrix audi verbum Domini.

36. Hæc dicit Adonai Dominus : Quia effudisti æs tuum, & revelabitur ignominia tua in fornicatione tua ad amatores tuos, & in omnes cogitationes iniquitatum tuarum, & in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis :

37. Ideo ecce ego super te congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es; & omnes quos dilexisti, cum universis quos oderas : & congregabo eos super te per circuitum, & revelabo malitias tuas ad eos, & videbunt cunctam ignominiam tuam.

VULGATA NOVA.

prostibulum in cunctis plateis.

25. Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ : & abominabilem fecisti decorem tuum : & divisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas.

26. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnium : & multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

27. Ecce ego extendam manum meam super te, & auferam justificationem tuam : & dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata.

28. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eò quòd necdum fueris expleta : & postquam fornicata es, nec sic es satiata.

29. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis : & nec sic satiata es.

30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus; cùm facias omnia hæc opera mulieris meretricis, & procacis?

31. Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ, & excelsum tuum fecisti in omni platea : nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium,

32. sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos.

33. Omnibus meretricibus dantur mercedes : tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

34. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & post te non erit fornicatio : in eo enim quòd dedisti mercedes, & mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

35. Propterea meretrix audi verbum Domini.

36. Hæc dicit Dominus Deus : Quia effusum est æs tuum, & revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, & super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis :

37. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es; & omnes quos dilexisti, cum universis quos oderas : & congregabo eos super te undique, & nudabo ignominiam tuam coram eis, & videbunt omnem turpitudinem tuam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Eadem rursum in Græco, præter unum, τὰ πορνεῖα, *lupanaria*, loco *fornicationes*; at in Compl. τὰς πορνείας.

℣. 26. Ita fert Græc. nisi quòd hab. ἐπὶ τοὺς υἱοὺς, *super filios*, pro *cum filiis*.

℣. 27. Græc. delet *te*, post *dabo*; addit verò Ms. Alex. subinde Vatic. hab. θυγατέρας, *filias*, loco *filiarum*; ultimòque, ἧς ἠσέβησας, *qua impiè egisti*; cæt. ut in Lat. supra. Hieron. ibid. ait : *Quod sequitur*, ἠσέβησας, *hoc est*, impiè egisti, *juxta LXX. sequenti capitulo coaptatur, juxta cæteros, finis superioris est.*

℣. 28. Ita Græcè, præter vocem θυγατέρας, *filias*, loco *filios*.

℣. 29. Sic iterum in Græco, detracta voce *Chanaan*; at in Ms. Alex. est, Χαναναίων καὶ Χαλδαίων.

℣. 30. Græcè habetur initio : Τί διαθῶ τὴν θυγατέρα σου, λέγει Κύριος· ἐν τῷ ποιῆσαί σε, &c. *Quomodo disponam filiam tuam, dicit Dominus?* reliqua ut sup. nisi quòd deest τὸ *& impudentis*. In ed. autem Compl. Τί ποιήσω τῇ καρδίᾳ σου, λέγει Ἀδωναὶ Κύριος; ut supra. Hieron. ibid. ait : *Quod dixere LXX.* Et fornicata es tripliciter in filiabus tuis : *in Hebraïco non habetur, nec aliorum Interpretum quisquam posuit.*

℣. 31. Græc. in principio sic hab. Τὸ πορνεῖον ᾠκοδόμησας ἐν πάσῃ ἀρχῇ ὁδοῦ, *Lupanar ædificasti in omni principio viæ*; paulò verò post tollit negationem ante *fuisti*; cæt. ut in textu : at in ed. Compl. est : Ἐν τῷ οἰκοδομῆσαί σε τὸ πορνεῖόν σου ἐν ἀρχῇ πάσης ὁδοῦ, ut supra.

℣. 32. Consonat Græc. ad verbum. Sed Hieron. ibid. ait : *Hoc quod in LXX. scriptum est*, similis tui, *in Hebraïco non habetur, & lectionis conturbat ordinem, & facit non minimam quæstionem, quæ mulier, cujus similis sit.*

℣. 33. Totidem verba leguntur Græcè.

℣. 34. Ita fert Græc. Vatic. præter hoc, μετά σου πεπορνεύκασι, *tecum fornicatæ sunt*, loco *post te non sunt fornicatæ*; edd. autem Ald. & Compl. hab. μετά σε οὐ πεπορνεύκασι, Compl. πορνεύσουσιν; extremò Vatic. hab. num. plurali, καὶ ἐγένετο ἐν σοὶ διεστραμμένα, *& facta sunt in te perversa*; Ald. verò & Compl. διεστραμμένον. Rursum Hieron. ep. ad Damas. to. 4. 152. f. 153. a. legit : *Et factum est in te perversum ultra mulieres, quæ ante fornicationem tuam, & post te sunt fornicatæ : in eo quòd dedisti mercedes, & mercedes tibi non sunt datæ.*

℣. 35. Sic est in Græco.

℣. 36. Eadem leguntur Græcè, excepta voce *Adonai*, quæ deest; sed habetur in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. pro *sanguine* verò, tam in Vatic. quàm in aliis est τοῖς αἵμασι, *sanguinibus*.

℣. 37. Græc. in principio hab. Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισυνάγω πάντας τοὺς ἐραστάς σου, ἐν οἷς ἐπεμίγης ἐν αὐτοῖς, &c. *Propter hoc ecce ego supercongrego omnes amatores tuos, in quibus commista es in eis*; reliqua ut in textu. In Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. est, ἐπὶ σὲ συνάγω.

Vulgata nova.

Inf. 23. 10. 38. Et judicabo te judiciis adulterarum, & effundentium sanguinem: & dabo te in sanguinem furoris & zeli.

39. Et dabo te in manus eorum, & destruent lupanar tuum: & demolientur prostibulum tuum: & denudabunt te vestimentis tuis, & auferent vasa decoris tui: & derelinquent te nudam, plenamque ignominia:

40. & adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis suis.

4. Reg. 25. 9. 41. Et comburent domos tuas igni, & facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum: & desines fornicari, & mercedes ultra non dabis.

42. Et requiescet indignatio mea in te: & auferetur zelus meus à te, & quiescam, nec irascar ampliùs.

43. Eò quòd non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ, & provocasti me in omnibus his: quapropter & ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, & non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

44. Ecce omnis, qui dicit vulgò proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita & filia ejus.

45. Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum suum, & filios suos: & soror sororum tuarum es tu, quæ projecerunt viros suos, & filios suos: mater vestra Cethæa, & pater vester Amorrhæus.

46. Et soror tua major, Samaria, ipsa & filiæ ejus, quæ habitant ad sinistram tuam: soror autem tua minor te, quæ habitat à dextris tuis, Sodoma, & filiæ ejus.

47. Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundùm scelera earum fecisti pauxillum minus: pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.

48. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ ejus, sicut fecisti tu, & filiæ tuæ.

Genes. 19. 24. 49. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus: & manum egeno & pauperi non porrigebant.

50. Et elevatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me: & abstuli eas sicut vidisti.

Versio antiqua.

38. Et ulciscar te ultione adulterarum, & effundentium sanguinem: & ponam te in sanguine furoris & zeli. *Hieron. ubi sup.*

39. Et tradam te in manus eorum, & suffodient lupanar tuum: & destruent basim tuam: & nudabunt te vestimentis tuis, & tollent vasa gloriationis tuæ: & derelinquent te nudam, & plenam ignominiæ:

40. & adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & truncabunt te gladiis suis.

41. Et succendent domos tuas igni, & facient in te ultiones coram mulieribus plurimis: & avertam te à fornicatione, & mercedes ultra non dabis.

42. Et immittam furorem meum super te: & auferetur zelus meus à te, & requiescam, & non ero ultra sollicitus.

43. Quia non es recordata diei infantiæ tuæ, & contristabas me in his omnibus: & ecce ego vias tuas in caput tuum dabo, dicit Adonai Dominus, & sic fecisti iniquitatem super cunctis iniquitatibus tuis.

44. Hæc sunt omnia, quæ dixerunt contra te in parabola, dicentes: Sicut mater, & filia. *Ibid. 804.*

45. Filia matris tuæ tu es, quæ repulit virum suum, & filios suos: & sorores sororum tuarum, quæ repulerunt viros suos, & filios suos: mater vestra Chethæa, & pater vester Amorrhæus.

46. Soror vestra senior, Samaria, hæc & filiæ ejus, quæ habitant à sinistris tuis: & soror tua junior te, quæ habitat à dextris tuis, Sodoma, & filiæ ejus.

47. Et nec sic quidem in viis ejus ambulasti, neque secundùm iniquitates illius egisti paulò minùs: & transgressa es eas in omnibus viis tuis.

48. Vivo ego, dicit Adonai Dominus, sic fecit Sodoma soror tua hæc, & filiæ ejus, sicut fecisti tu, & filiæ tuæ. *Ibid. 805. f.*

49. Veruntamen fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia in saturitate panum, & in abundantia: deliciis affluebat ipsa, & filiæ ejus; hoc habebat ipsa, & filiæ ejus: & manum pauperis & egeni non assumebant.

50. Et gloriabantur magnificè, & fecerunt iniquitates in conspectu meo: & abstuli eas sicut vidisti.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 38. Ita Græcè, præter singul. *μοιχαλίδος*, *adulteræ*, loco *adulterarum*, absque seq. *& effundentium sanguinem:* at in ed. Compl. est, *μοιχαλίδων, καὶ ἐκχεουσῶν αἷμα·* in Ald. & Ms. Alex. *μοιχαλίδος, καὶ ἐκχεούσης αἷμα.*

℣. 39. Similiter in Græco, nisi excipiatur verbum *ἀφήσουσι*, *dimittent*, pro *derelinquent.*

℣. 40. Græc. *Καὶ ἄξουσιν ἐπὶ σὲ ὄχλους, καὶ..... ἐν λίθοις, καὶ κατασφάξουσί σε ἐν τοῖς*, &c. ut sup.

℣. 41. Similia leguntur Græcè, excepto verbo *δώσω*, *dabo*, pro *dabis*; at in Ms. Alex. *δῷς*, in Compl. *προσδῷς.*

℣. 42. Consonat Græc. cum Latino sup. Hieron. in Isai. 1. col. 11. b. sic habet: *zelus meus recedet à te, & non irascar tibi ampliùs:* & in Naum 1. col. 1559. d. *zelus meus recessit à te, & non irascar ultra tibi:* & epist. ad Cypr. to. 2. 702. b. *jam non irascar tibi, & zelus meus recessit à te.*

℣. 43. Græc. tollit vocem *diei;* & inf. pro *dabo*, hab. *δέδωκα*, *dedi;* paulòque post, *ἀσέβειαν*, *impietatem*, loco *iniquitatem*, absque præced. *Adonai;* cæt. optimè conveniunt. Apud Ambros. l. 3. de Spir. S. col. 674. b. *& contristastis me in omnibus his, dicit Dominus.* Rursum apud Hieron. in Matth. 26. col. 129. e. *& in omnibus istis contristabas me.*

℣. 44. Iridem Græcè.

℣. 45. Abest à Gr. Vatic. pronom. *vester*, post penult. *pater;* sed in Compl. est *πατὴρ ὑμῶν*, sicut in Ms. Alex. cæt. conveniunt cum Lat. Meliùs tamen legeretur *soror es*, quàm *sorores;* quod agnovisse videtur Hieronymus: sed apud LXX. scriptum erat *sorores;* & in ed. Rom. etiamnum legitur: *καὶ ἀδελφαὶ τῶν ἀδελφῶν σου, αἱ ἀπωσάμεναι τοὺς*, &c. vel ut in Ms. Alex. *καὶ αἱ ἀδελφαί σου τῶν ἀδελφῶν, αἱ*, &c. Sic etiam legisse (inquit Nobilius) S. Hieronymum in LXX. patet ex iis quæ scribit in comment. en verba: *Et soror sororum suarum, ut post paululum lecturi sumus, Sodoma vocatur, & Samaria..... Porro quod in LXX. legitur:* sorores (edit. malè *soror es*) sororum tuarum, quæ repulerunt viros suos, & filios suos, *non habet sensum. Quas enim alias sorores habebant Sodoma & Samaria, quæ sorores sunt Jerusalem?* In quibusdam tamen libris, teste Nobilio, & apud Theodoretum est *ἀδελφή*, *soror*, non *ἀδελφαί*, *sorores*. Hieron. etiam in Isai. 54. col. 390. f. habet: *Filia matris tuæ tu es, quæ dereliquisti virum tuum.* Tertul.que l. 3. adv. Marc. p. 674. c. *pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.*

℣. 46. Hæc tota respondent Græco, excepto uno singul. *ἡ κατοικοῦσα*, *quæ habitat*, loco *quæ habitant.*

℣. 47. Ita fert Græc. excepto duplici *αὐτῶν*, *illarum*, loco *ejus*, & *illius:* item loco *transgressa es*, habetur *ὑπέρκεισαι*, ad litt. *supergressa es.*

℣. 48. Consonat Græc. nisi quòd hab. *εἰ πεποίηκε*, *si fecit*, loco *sic fecit*, quod mendum esse potest: in eodem etiam Gr. deest vox *Adonai*, ut & hoc, *soror tua;* sed in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. est, *ἡ ἀδελφή σου αὐτή.*

℣. 49. Tota ista concinunt cum Græco, si addatur vocula *hæc*, 1. conjunctioni *veruntamen;* Græcè enim ita, *Πλὴν τοῦτο τὸ ἀνόμημα.* Hieron. inf. monet id *quod posuere LXX.* hoc habebat ipsa, & filiæ ejus, *in Hebraïco non haberi;* deest etiam in Vulg. & notatur obelo eòdem loci in edit. nov. Hieron.

℣. 50. Eadem sunt in Græco, præter verbum ult. *ἴδον*, *vidi*, pro *vidisti.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 51. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit : & multiplicasti iniquitates tuas super eas, & justificasti sorores tuas in omnibus iniquitatibus tuis, quas operata es.

Ibid. 807. a. 52. Et tu sustine tormentum tuum, in eo quòd corruperis sorores tuas in peccatis tuis, quibus iniquè egisti super eas : & justificasti illas super te : & tu confundere, & suscipe ignominiam tuam, eò quòd justificaveris sorores tuas.

53. Et convertam conversiones earum conversione Sodomorum, & filiarum ejus : & convertam conversionem Samariæ, & filiarum ejus : & convertam conversionem tuam in medio earum,

54. ut portes tormentum tuum, & habeas ignominiam ex omnibus, quæ fecisti, ut me ad iracundiam provocares.

Ibid. 808. b. 55. Et soror tua Sodoma, & filiæ ejus restituentur sicut fuerunt à principio : & Samaria, & filiæ ejus restituentur sicut fuerunt à principio : & tu, & filiæ tuæ, restituemini sicut fuistis ab initio.

Ibid. 809. b. 56. Nisi fuisset Sodoma soror tua ad audiendum in ore tuo, in diebus superbiæ tuæ,

57. antequam revelarentur malitiæ tuæ, sicut nunc est filiarum Syriæ : & nisi hoc fuisset, quid factum esset tibi, & omnium in circuitu tuo filiarum alienigenarum, quæ circumdant te per gyrum?

58. impietates tuas & iniquitates tuas tu porta.

Ibid. 810. b. 59. Hæc dicit Adonai Dominus : Et faciam in te, sicut fecisti, sicut despexisti hæc, ut præterires testamentum meum :

60. & recordabor ego testamenti mei, quod feci tecum in diebus adolescentiæ tuæ : & suscitabo tibi testamentum sempiternum.

61. Et recordaberis viæ tuæ, & despicieris : cùm receperis sorores tuas te majores cum junioribus tuis : & dabo eas tibi in probationem, & non ex testamento tuo.

62. Et suscitabo ego testamentum meum tecum : & cognosces quia ego Dominus,

63. ut recorderis, & confundaris, & non sit tibi ultra aperire os à facie ignominiæ tuæ, cùm propitius fuero tibi juxta omnia quæ fecisti, dicit Dominus Deus.

VULGATA NOVA.

51. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit : sed vicisti eas sceleribus tuis, & justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.

52. Ergo & tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratiùs agens ab eis : justificatæ sunt enim à te : ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ justificasti sorores tuas.

53. Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, & conversione Samariæ, & filiarum ejus : & convertam reversionem tuam in medio earum,

54. ut portes ignominiam tuam, & confundaris in omnibus, quæ fecisti consolans eas.

55. Et soror tua Sodoma, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam : & Samaria, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam : & tu, & filiæ tuæ, revertemini ad antiquitatem vestram.

56. Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbiæ tuæ,

57. antequam revelaretur malitia tua : sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinarum, quæ ambiunt te per gyrum :

58. scelus tuum, & ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.

59. Quia hæc dicit Dominus Deus : Et faciam tibi, sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum :

60. & recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ : & suscitabo tibi pactum sempiternum.

61. Et recordaberis viarum tuarum, & confunderis : cùm receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis : & dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo.

62. Et suscitabo ego pactum meum tecum : & scies quia ego Dominus,

63. ut recorderis, & confundaris, & non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua, cùm placatus tibi fuero in omnibus quæ fecisti, ait Dominus Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 51. Similia Græc. habet, præter unum κατὰ τὰς ἡμίσεις, *secundùm dimidia*, loco *dimidium*.

℣. 52. Totidem verba in Græco.

℣. 53. Ita rursum Græcè, præter accusat. ἀποστροφὴν, *conversionem*, pro ablat. *conversione*.

℣. 54. Sic est in Græco, verbum pro verbo.

℣. 55. Eadem exstant Græcè, præter hæc intermedia, *& Samaria, & filiæ ejus restituentur sicut fuerunt à principio*, quæ desunt : habentur tamen in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. sed omittuntur à Theodoreto, si Nobilio fides.

℣. 56. Græc. Καὶ εἰ μὴ ἦν Σόδομα ἡ ἀδελφή σου εἰς ἀκοὴν, &c. i. e. *Et nisi fuisset Sodoma soror tua in auditum in*, &c. ut supra.

℣. 57. Græcè, ὃν τρόπον νῦν ὄνειδος εἶ, *sicut nunc opprobrium es*, loco *sicut nunc est;* paulò verò post desunt ista, *& nisi hoc fuisset, quid factum esset tibi?* exinde pro *in circuitu tuo*, est κύκλῳ αὐτῆς, *in circuitu ejus;* cætera quadrant.

℣. 58. Ita de Græco : extremò tamen pro *porta*, habetur κεκόμισαι αὐτὰς, λέγει Κύριος, *portasti eas*, *dicit Dominus;* sed al. κόμισαι, ut supra.

℣. 59. Ad verbum è Græco, excepta voce *Adonai*, quæ semper deest : habetur tamen in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. pro more.

℣. 60. Eodem modo legitur Græcè.

℣. 61. Similiter in Græco, præter vocem οἰκοδομὴν, *ædificationem*, loco *probationem;* at in Ms. Alex. δοκιμὴν, ut supra.

℣. 62. Itidem Græcè.

℣. 63. Ita de Græco, verbum è verbo : additur tamen ibi *tuum*, ad *os*, tolliturque ult. *Deus;* sed in Ms. Alex. & Compl. est τὸ στόμα, absque σου; & in Ald. & Compl. Ἀδωναῒ Κύριος, in fine.

CAPUT XVII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 17. col. 811. ex Lxx. 1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis narra narrationem, & dic pa-

VULGATA NOVA.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis propone ænigma, & narra

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Similiter in Græco.

VULGATA NOVA.

parabolam ad domum Iſraël,

3. & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri.

4. Summitatem frondium ejus avulſit: & transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum poſuit illam.

5. Et tulit de ſemine terræ, & poſuit illud in terra pro ſemine, ut firmaret radicem ſuper aquas multas: in ſuperficie poſuit illud.

6. Cùmque germinaſſet, crevit in vineam latiorem humili ſtatura, reſpicientibus ramis ejus ad eam: & radices ejus ſub illa erant: facta eſt ergo vinea, & fructificavit in palmites, & emiſit propagines.

7. Et facta eſt aquila altera grandis, magnis alis, multiſque plumis: & ecce vinea iſta quaſi mittens radices ſuas ad eam, palmites ſuos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis ſui.

8. In terra bona ſuper aquas multas plantata eſt: ut faciat frondes, & portet fructum, ut ſit in vineam grandem.

9. Dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ergone proſperabitur? nonne radices ejus evellet, & fructus ejus diſtringet, & ſiccabit omnes palmites germinis ejus, & areſcet: & non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evelleret eam radicitus?

10. Ecce plantata eſt: ergone proſperabitur? nonne cùm tetigerit eam ventus urens ſiccabitur, & in areis germinis ſui areſcet?

VERSIO ANTIQUA.

rabolam ad domum Iſraël, *Hieron. ubi ſup.*

3. & dices: Hæc dicit Adonai Dominus: Aquila magna magnarum alarum, longo ductu, plena unguium, quæ habet ductum intrandi in Libanum, & tulit electa cedri.

4. Summitates teneritudinis avellit: & attulit eas in terra Chanaan, in civitate murata poſuit illud.

5. Et tulit de ſemine terræ, & dedit illud in campo plantationem ſuper aquas multas: ut reſpiceretur poſuit illud.

6. Ortumque eſt, & factum in vineam infirmam & parvulam magnitudine, ut tantùm apparerent rami ejus ſub ea: & radices illius ſubter illam erant: & facta eſt in vineam magnam, & fecit propagines, & extendit ramos ſuos.

7. Et facta eſt aquila altera grandis, magnarum alarum, plurimis unguibus: & ecce vinea hæc implicata erat ad eam, & radices ejus ad illam, & ramos ſuos extendit ad illam, ut irrigaret eam cum gleba plantationis ſuæ. *Ibid. 812.*

8. In campo bono ſuper aquam multam ipſa impinguata eſt: ut faceret germina, & afferret fructum, & eſſet in vineam grandem.

9. Propterea dic: Hæc dicit Adonai Dominus: Si dirigetur? nonne radices teneritudinis ejus, & fructus illius computreſcet, & areſcent omnia quæ ex ea orta ſunt: & non in brachio magno, neque in populo multo, ut evellat eam à radicibus ſuis?

10. Et ecce impinguatur: nunquid dirigetur? nonne ſtatim ut tetigerit eam ventus urens, areſcet ac ſiccabitur ariditate, cum gleba germinis ſui areſcet?

VULGATA NOVA.

11. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

12. Dic ad domum exaſperantem: Neſcitis quid iſta ſignificent? Dic: Ecce venit rex Babylonis in Jeruſalem: & aſſumet regem, & principes ejus, & adducet eos ad ſemetipſum in Babylonem.

13. Et tollet de ſemine regni, ferietque cum eo fœdus: & ab eo accipiet jusjurandum: ſed & fortes terræ tollet,

14. ut ſit regnum humile, & non elevetur, ſed cuſtodiat pactum ejus, & ſervet illud.

15. Qui recedens ab eo miſit nuncios ad Ægyptum, ut daret ſibi equos, & populum multum. Nunquid proſperabitur, vel conſequetur ſalutem qui fecit hæc? & qui diſſolvit pactum, nunquid effugiet?

16. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco regis, qui conſtituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, & ſolvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.

17. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao prælium: in jactu aggeris, & in exſtructione vallorum, ut interficiat animas multas.

18. Spreverat enim juramentum ut ſolveret fœdus, & ecce dedit manum ſuam: & cùm omnia hæc fecerit, non effugiet.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum quod ſprevit, & fœdus quod prævaricatus eſt, ponam in caput ejus.

20. Et expandam ſuper eum rete meum, & comprehendetur in ſagena mea: & adducam eum in Babylonem, & judicabo eum ibi in prævaricatione, qua deſpexit me. *Sup. 12. 13. Inf. 32. 3.*

21. Et omnes profugi ejus cum univerſo agmine ſuo, gladio cadent: reſidui autem in omnem ventum diſpergentur: & ſcietis quia ego Dominus locutus ſum.

VULGATA NOVA.

22. Hæc dicit Dominus Deus: Et ſumam

VERSIO ANTIQUA.

22. Quia hæc dicit Adonai Dominus: Et au- *Hieron. ubi ſup. 814. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ita rurſum Græcè, niſi quòd pro *longo ductu*, habetur ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει, i. e. *longa extenſione*; deeſt etiam vox *Adonai* de more, quæ tamen exſtat in edd. Ald. & Compl. Apud Hieron. in Iſai. 35. col. 280. f. rurſus: *Aquila magnarum alarum plena unguibus, quæ habet ductum intrandi in Libanum, & Carmelum.*

℣. 4. Græc. habet εἰς γῆν...... εἰς πόλιν, *in terram..... in civitatem*; ultimòque, αὐτὰ, *eas*, non *illud*; cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 5. Similiter in Græco, excepto uno ſingul. ἐφ' ὕδατι πολλῷ, *ſuper aquam multam.*

℣. 6. Gr. caret hac voce, *magnitudine*, poſt *parvulam*; loco verò ſeqq. *ut tantùm apparerent rami ejus ſub ea*, hab. τοῦ ἐπιφαίνεσθαι αὐτὴν τὰ κλήματα αὐτοῖς ἐπ' αὐτό· quæ Nobil. ſic vertit: *ut ipſa exſtare faceret ramos ſuos ſuper illum*; cætera ut in textu, ſi tollas *magnam*, poſt *vineam*; Mſ. tamen Alex. cum ed. Ald. addit μεγάλην, ut & ſup. μεγέθει, poſt *parvulam*; ſtatimque, τοῦ vel τῷ ἐπιφαίνεσθαι αὐτῇ τὰ κλήματα αὐτῆς ἐπ' αὐτήν· in Ald. & Compl. deeſt αὐτῇ.

℣. 7. Hæc tota concinunt cum Græco, excepta voce *plurimis*, pro qua πολύς, *multa.*

℣. 8. Ita Græcè, exceptis his, πιαίνεται· τοῦ ποιεῖν..... καὶ φέρειν..... τοῦ εἶναι, *impinguatur: ut faciat..... & ferat... ut ſit*, &c.

℣. 9. A Græco abeſt conſtanter vox *Adonai*, ſicut *illius*, ante *computreſcet*; loco verò *orta ſunt*, eſt προανατέλλοντα, *progerminantia*; cæt. ut ſupra. In edd. Ald. & Compl. de more Ἀδωναΐ Κύριος.

℣. 10. Ita de Græco, præter τὸ *ac ſiccabitur ariditate*, quod deeſt: à Mſ. Alex. ac. edd. Ald. & Compl. abeſt tantùm, *ac ſiccabitur.*

℣. 22. Sic habetur Græcè, detracta ſemper voce *Adonai*, quæ tamen in edd. Ald. & Compl. eſt; loco verò 1.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. feram ego de electis cedri de vertice : de corde eorum auferam, & plantabo super montem excelsum.

23. Et suspendam illud in monte sublimi Israël, & plantabo, & afferet germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam : & requiescet

Ibid. 815. sub ea omnis avis, & omne volatile sub umbra ejus requiescet, & rami ejus restituentur.

24. Et scient omnia ligna campi, quia ego Dominus qui humilio lignum excelsum, & exalto lignum humile : & arefacio lignum viride, & germinare facio lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, & facio.

VULGATA NOVA.

ego de medulla cedri sublimis, & ponam : de vertice ramorum ejus tenerum distringam, & plantabo super montem excelsum & eminentem.

23. In monte sublimi Israël plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam : & habitabunt sub ea omnes volucres, & universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit.

24. Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltavi lignum humile : & siccavi lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, & feci.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

auferam, constanter, λήψομαι, *sumam*. Apud Hieron. sup. post hanc vocem, *vertice*, legitur sub asterisco, *& dabo de capite ramorum ejus*; quod abest à Gr. Vatic. monet etiam S. Doctor inf. hoc *de Theodotionis editione additum esse* in LXX. Ferunt Ald. & Compl. cum Ms. Alex.

℣. 23. Similia Græc. exhibet detractâ unâ conjunct. &, ante vocem *rami*, quæ tamen habetur in Ms. Alex. necnon in edd. Ald. & Compl.

℣. 24. Eadem leguntur Græcè, excepto ult. ποιήσω, *faciam*, pro *facio*.

CAPUT XVIII.

VERSIO ANTIQUA.

Julian. ap. Aug. l. 3. op. imp. to. 10. 1067. c. 1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, quid vobis parabolam istam in terra Israël, dicentium : Patres manducaverunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt ?

3. Vivo ego, dicit Adonai Dominus, si amplius dicetur parabola hæc in Israël.

4. Quoniam omnes animæ, meæ sunt : quemadmodum anima patris, ita & anima filii; omnes animæ, meæ sunt : anima, quæ peccat, ipsa morietur.

5. Homo autem qui fuerit justus, qui faciet judicium & justitiam,

6. in montibus non manducabit, & oculos suos non extollet ad desideria domûs Israël : & uxorem proximi sui non contaminabit, & ad mulierem menstruatam non accedet :

7. & hominem non deprimet : & pignus debitori reddet, & rapinam non rapuerit : panem

VULGATA NOVA.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Quid est quòd inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israël, dicentes : Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt ? Jer. 31. 29.

3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israël.

4. Ecce omnes animæ, meæ sunt : ut anima patris, ita & anima filii mea est : anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.

5. Et vir si fuerit justus, & fecerit judicium & justitiam,

6. in montibus non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israël : & uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruatam non accesserit :

7. & hominem non contristaverit : pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit : pa-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter ap. Hieron. in hunc loc. col. 815. f. sicut etiam in Græco. Julian. omittit &, ante *factus est*.

℣. 2. Idem Julian. infra, 1069. e. *ut quid vobis istam parabolam, ut dicatis : Parentes manducaverunt uvas acerbas*, &c. Gr. Τί ὑμῖν ἡ παραβολὴ αὕτη ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγοντες· Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, &c. ut supra. Hieron. in Ezech. 18. col. 815. f. *Fili hominis, quæ est parabola hæc inter filios Israël, dicentium : Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt?* & in Ezech. 12. col. 770. a. *quid est vobis parabola ista in populo Israël, dicentium : Patres comederunt*, &c. ut sup. & in Jerem. 31. col. 683. f. *Fili hominis, quid vobis & parabolæ istæ inter filios Israël, dicentium : Patres comederunt*, &c. & in epist. ad Tit. to. 4. 415. c. *Parentes uvam acerbam comederunt, & dentes*, &c. August. Enchirid. to. 6. 214. b. *Patres manducaverunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt*; Mss. antiquiores ibid. *obstipuerunt*, à *stipite*. Auct. quæst. ex V. T. q. 14. ap. Aug. to. 3. 47. g. *Patres nostri manducaverunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt.*

℣. 3. Hieron. in Ezech. 18. col. 818. d. *Vivo ego, dicit Adonai Dominus, si fuerit ultra ut dicatur hæc parabola in Israël.* Ita quoque in Græco est, detracta voce *Adonai*, quæ tamen exstat in Compl. & in Ms. Alex. Rursus Hieron. in Jer. 31. col. 683. f. legit : *Vivo ego, dicit Dominus, si fuerit ultra hæc parabola in Israël*; Gr. ἐὰν γένηται ἔτι λεγομένη ἡ, &c.

℣. 4. Totidem verba in Græco, præter τὸ *omnes animæ*, post *filii*, quod deest. Ambros. in Luc. 17. col. 1483. e. legit : *Omnes animæ, meæ sunt : sicut anima patris, ita etiam anima filii mea est :* item l. de bono mort. c. 2. col. 390. a. addit : *anima, quæ peccat, ipsa morietur :* similiter in Ps. 1. col. 766. a. & in Luc. 9. col. 1420. c. at l. 2. de fide res. col. 1143. e. *anima enim, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Auct. etiam l. de XLII. mans. ap. Ambr. col. 14. a. *anima, quæ peccaverit*, &c. Ambrosiast. p. 60. d. *anima enim, quæ peccat*, &c. Hieron. in Ezech. 18. col. 818. d. sic hab. ex LXX. *Quia omnes animæ, meæ sunt : quomodo anima patris, ita anima filii mea est : anima, quæ peccaverit, ipsa morietur :* & in Jer. 31. col. 683. f. 684. a. *Quia omnes animæ, meæ sunt : sicut anima patris ; sic & anima filii : anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* August. epist. 44. to. 2. 106. c. *sicut enim anima patris mea est, ita & anima filii mea est : anima enim, quæcunque peccaverit, sola morietur :* & epist. 250. col. 878. e. *anima patris mea est, & anima filii mea est : anima, quæ peccaverit, ipsa morietur :* ita rursum ser. 35. to. 5. 174. d. & l. 3. op. imp. to. 10. 1068. f. Optat. l. 2. & 6. cont. Donat. p. 31. b. 102. c. *quoniam anima patris mea est, & anima filii mea est : anima, quæ peccat, sola punietur.* Victorin. Afric. l. 3. adv. Arium, p. 276. a. *Omnes animæ, sunt meæ : ut anima patris, sic & anima filii.* Auct. l. ad Novat. apud Cyprian. p. 440. *Omnes animæ, meæ sunt : sicut anima patris, & anima filii : anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* S. Pacian. epist. 3. p. 309. h. *quomodo anima patris, ita & anima filii, meæ sunt : unusquisque in suo peccato morietur.*

℣. 5. Cypr. l. 3. Testim. p. 318. c. *Homo autem qui erit justus*; deinde ut infra ℣. 7. Hieron. in Ezech. 18. col. 819. c. sic pergit ex LXX. *Homo autem qui fuerit justus, qui facit judicium & justitiam.* Græcè, Ὁ δὲ ἄνθρωπος ὃς ἔσαι δίκαιος, ὁ ποιῶν, &c.

℣. 6. Hieron. ubi sup. *super montes non comederit, & oculos suos non levaverit ad cogitationes domûs Israël : & uxorem proximi sui non contaminaverit, & ad mulierem fluentem sanguine non accesserit.* Sic etiam hodie in Græco.

℣. 7. Cypr. l. 3. Testim. p. 318. c. *hominem non opprimet : & pignus debitoris reddet, & rapinam non faciet : &*

VULGATA NOVA.

Isai. 58. 7. nem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento:

Matth. 25. 35. 8. ad usuram non commodaverit, & ampliùs non acceperit : ab iniquitate averterit manum suam, & judicium verum fecerit inter virum & virum :

9. in præceptis meis ambulaverit, & judicia mea custodierit ut faciat veritatem : hic justus est, vitâ vivet, ait Dominus Deus.

10. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis :

11. & hæc quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, & uxorem proximi sui polluentem:

12. egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem :

13. ad usuram dantem, & ampliùs accipientem : nunquid vivet? non vivet : cùm universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit.

14. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis :

15. super montes non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domus Israël, & uxorem proximi sui non violaverit :

16. & virum non contristaverit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento:

17. à pauperis injuria averterit manum suam, usuram & superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit : hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vitâ vivet.

18. Pater ejus quia calumniatus est, & vim fecit fratri, & malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua.

19. Et dicitis : Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius judicium & justitiam operatus est, omnia præcepta mea custodivit, & fecit illa, vivet vitâ.

Deuter. 24. 16. 4. Reg. 14. 6. 2. Par. 25. 4. 20. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur:

VERSIO ANTIQUA.

suum esurienti dabit, & nudum operiet vestimento : Julian. ubi sup.

8. & pecuniam suam in usuram non dabit, & superabundantiam non accipiet : & ab injustitia avertet manum suam, & judicium justum faciet inter virum & proximum ejus :

9. & in præceptis meis ambulavit, & justificationes meas custodivit ut faceret eas : justus est iste, vitâ vivet, dicit Adonai Dominus.

10. Et si genuerit filium pestilentem, effundentem sanguinem, & facientem peccata :

11. in via patris sui justi non ambulavit, sed qui in montibus manducavit, & uxorem proximi sui contaminavit :

12. & mendicum & pauperem depressit, & rapinam rapuit, & pignus non reddidit, & in simulacra posuit oculos suos, & iniquitatem fecit: Ibid. 1068. a.

13. cum usura dedit, & superabundantiam accepit : hic vitâ non vivet : omnes istas iniquitates fecit, morte morietur, sanguis ejus super ipsum erit.

14. Si autem genuerit filium, & viderit omnia peccata patris sui quæ fecit, & timuerit, & non fecerit secundùm ista :

15. in montibus non manducavit, & oculos suos non levavit ad desideria domûs Israël, & uxorem proximi sui non contaminavit :

16. & hominem non depressit, & pignus non pigneravit, & rapinam non rapuit, panem suum esurienti dedit, & nudum operuit vestimento :

17. & ab iniquitate avertit manum suam, usuram & superabundantiam non accepit, justitiam fecit, & in præceptis meis ambulavit : iste non morietur in patris sui iniquitatibus, vitâ vivet.

18. Pater autem ejus quia tribulatione tribulavit, & rapinam rapuit, contraria fecit in medio populo meo, & mortuus est in sua iniquitate.

19. Et dixistis : Quid est quòd non accepit iniquitatem patris sui filius? Quia filius justitiam, & judicium, & misericordiam fecit, omnia legitima mea conservavit, & fecit ea, vitâ vivet.

20. Anima autem, quæ peccat, ipsa morie-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

panem suum esurienti dabit, & nudum operiet. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 711. a. *& pignus reddet;* subinde, *panem suum dabit esurienti, & nudum conteget.* Hieron. in Ezech. 18. col. 819. c. *& hominem non oppresserit : pignus debitori reddiderit, & rapinam non rapuerit : panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento.* Ita quoque legitur Græcè, detracto ult. *vestimento;* sed in Mf. Alex. ac edd. Ald. & Compl. est περιβαλεῖ ἱμάτιον. Idem Hieron. infra legit post eosdem LXX. *non oppresserit per potentiam;* Gr. οὐ μὴ καταδυναστεύσῃ.

℣. 8. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 711. a. *pecuniam suam fænori non dedit, & quod abundaverit non sumet.* Cypr. l. 3. Testim. p. 318. c. *& pecuniam suam in usuram non dabit.* Hieron. in Ezech. 18. col. 819. c. ex ed. LXX. *& pecuniam suam ad usuram non dederit, & ampliùs non acceperit : ab iniquitate averterit manum suam, justum judicium fecerit inter virum, & inter proximum ejus.* Sic etiam in Græco, nisi excipiantur fut. indic. δώσει..... λήψεται.... ἀποστρέψει..... ποιήσει, ut & alia sup. quæ magis textui congruunt.

℣. 9. Itidem Græcè, detracta voce *Adonai*, de more. Hieron. in Ezech. 18. col. 819. c. similiter hab. ex LXX. *in præceptis meis ambulaverit, justificationes meas custodierit ut faciat eas : hic justus est, vitâ vivet, dicit Adonai Dominus.* Ambr. l. de Tob. c. 15. col. 609. a. *justus est iste, vitâ vivet, dicit Dominus.*

℣. 10. Sic iterum in Græco. Hieron. etiam in Ezech. 18. col. 824. f. ait : *Pro* latrone, *in Hebræo scriptum* pharis, *quod LXX. & Theodotio* pestilentem *interpretati sunt :* & paulò supra ad hoc Vulg. *& fecerit unum de istis,* addit : *sive ut LXX. transtulerunt :* & fecerit peccata, Gr. καὶ ποιοῦντα, &c.

℣. 11. Similiter in Græco, excepto uno ἀλλὰ καὶ, *sed* &, pro *sed qui.* Apud Hieron. in Ezech. 18. *in via patris sui justi non ambulaverit;* Gr. οὐκ ἐπορεύθη.

℣. 12. Ad verbum è Græco, nisi exceperis istud, *depressit*, pro quo κατεδυνάστευσε, i. e. *oppressit per potentiam*, ut Hieron. hab. hîc, & sup. ad ℣. 7.

℣. 13. Hæc tota congruunt cum Græco, excepto uno *morietur*, pro quo θανατωθήσεται, quasi *mortificabitur;* at in Mf. Alex. ἀποθανεῖται.

℣. 14. Sic est in Græco ad verbum, excepto ult. κατ' αὐτάς, *secundùm ea*, per relat. ad ἁμαρτίας, *peccata;* at in Compl. κατὰ ταῦτα.

℣. 15. Græcè pro *levavit ad desideria*, habetur, ἔθετο εἰς τὰ ἐνθυμήματα, *posuit ad cogitationes;* cæt. ut in Lat. supra. In Mf. etiam uno August. est *posuit.*

℣. 16. Græcè constanter habetur κατεδυνάστευσε, loco *depressit*, absque *vestimento* in fine; cætera concordant ad verbum; imo in edd. Ald. & Compl. est περιέβαλεν ἱμάτιον.

℣. 17. Hæc tota mirè concinunt cum Græco, si tollatur *iste*, ante τὸ *non morietur.*

℣. 18. Græc. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ ἐὰν θλίψει θλίψῃ, καὶ ἁρπάσῃ ἅρπαγμα..... καὶ ἀποθανεῖται, &c. i. e. *Pater autem ejus si tribulatione tribulaverit, & rapinam rapuerit... & morietur;* cæt. ut sup. In Mf. Alex. ac ed. Compl. pro ἐὰν, ponitur ἂν; & pro θλίψῃ, in Compl. ἔθλιψεν; extremòque, ἀπέθανεν.

℣. 19. Eadem exstant Græcè, præter hoc primum, Καὶ ἐρεῖτε, *Et dicetis;* tollitur etiam pronom. *sui*, post vocem *patris;* edd. tamen Ald. & Compl. hab. τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· sed inf. τὸ *& judicium* abest tam ab eisdem edd. quàm à Rom.

℣. 20. Similia leguntur Græcè, nonnullis exceptis; nempe deest *ipsa*, ante *morietur;* tum sequitur, ὁ δὲ

Versio antiqua.

Julian. ubi sup. tur : filius non accipiet injustitiam patris sui, neque pater accipiet injustitiam filii sui : justitia justi super ipsum erit, & iniquitas iniqui super ipsum erit.

21. Et iniquus, si convertat se ab omnibus iniquitatibus suis, quas fecit, & custodiat omnia mandata mea, & faciat judicium, & justitiam, & misericordiam : vitâ vivet, & non morietur.

22. Omnia delicta ejus, quæcunque fecit, non erunt in memoria : in sua justitia, quam fecit, vitâ vivet.

23. Nunquid voluntate volo mortem injusti, dicit Adonai Dominus, quàm ut avertat se à via sua mala, & vivat?

24. Cùm se autem converterit justus à sua justitia, & fecerit iniquitates secundùm omnes iniquitates, quas fecit iniquus, si fecerit, non vivet : omnes justitiæ ejus, quas fecit, non erunt in memoria : in delicto ejus, quo excidit, & in peccatis suis, quibus peccavit, in ipsis morietur.

25. Et dixistis : Non dirigit via Domini. Audite nunc domus Israël : Nunquid via mea non dirigit? nunc via vestra non est æqua.

26. Cùm convertit se justus à sua justitia, & facit delictum, morietur in eo delicto, quod fecit; in ipso morietur.

27. Et cùm averterit se iniquus ab iniquitate sua, quam fecit, & fecerit judicium & justitiam : hic animam suam custodivit.

Vulgata nova.

filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii : justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum.

21. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam : vita vivet, & non morietur.

22. Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor : in justitia sua, quam operatus est, vivet.

23. Nunquid voluntatis meæ est mors impii, *Inf. 32.*
dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à *& 33. 11.*
viis suis, & vivat? *2. Pet.*
3. 9.

24. Si autem averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid vivet? omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur : in prævaricatione, qua prævaricatus est, & in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.

25. Et dixistis : Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israël : Nunquid via mea non est æqua, & non magis viæ vestræ pravæ sunt?

26. Cùm enim averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis : in injustitia, quam operatus est, morietur.

27. Et cùm averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit judicium & justitiam : ipse animam suam vivificabit.

Notæ ad Versionem antiquam.

υἱὸς, *filius autem*; subinde tollitur *sui*, post vocem *patris*, ut & inf. post *filii*; loco verò *justi*, & *iniqui*, habetur δικαίῳ, & ἀνόμῳ, *justo*, & *iniquo* : at in Ms. Alex. est ut sup. αὐτη ἀποθανεῖται· υἱὸς ȣ..... πατρὸς αὐτȣ..... υἱȣ αὐτȣ· δικαιοσύνη δικαίȣ..... ἀνομία ἀνόμȣ· item in edd. Ald. & Compl. δικαίȣ, & ἀνόμȣ. Similiter apud Ambr. l. de parad. col. 165. d. & l. 3. de fide, to. 2. 500. d. *Anima, quæ peccat, ipsa morietur.* Tertul. etiam l. 2. adv. Marc. p. 650. a. ait *non sumpturum patrem delictum filii, nec filium, delictum patris; sed unumquemque delicti sui reum futurum.* Cypr. epist. 52. p. 75. a. *justitia justi super eum erit, & scelus scelerati super eum erit.* S. Pacian. epist. 3. p. 309. h. *filius non accipiet facinus patris, neque pater accipiet facinus filii : justitia justi super eum erit.* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 714. g. *filius non accipiet injustitiam patris, neque pater accipiet injustitiam filii : justitia justi super ipsum erit* : deinde : *& iniquus si convertat*, &c. ut inf. omissis intermediis.

℣. 21. Eadem refert Auct. l. de vita Christ. ap. Aug. to. 6. 185. b. præter unam vocem *omnia*, quæ deest ante *mandata.* Fulgent. ep. 7. p. 193. a. & l. 1. de remiss. pecc. p. 367. a. similiter hab. *Iniquus, si se convertat ab omnibus iniquitatibus suis, quas fecit, & custodierit omnia mandata mea, & faciat justitiam & misericordiam : vitâ vivet, & non morietur.* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 714. g. *Et iniquus, si avertat se ab omnibus iniquitatibus, quas fecit, & custodiat omnia mandata mea, faciat justitiam & misericordiam multam : vitâ vivet, & non morietur.* Auct. verò l. ad Novat. hær. apud Cypr. p. 439. a. *Si conversus fuerit facinorosus ab omnibus facinoribus suis, quæ commisit, & justitiam fecerit : vitâ æternâ vivet, & non morietur in facinore suo.* Græc. Καὶ ὁ ἄνομος, ἐὰν ἀποστρέψῃ..... καὶ φυλάξηται..... καὶ ποιήσῃ δικαιοσύνην καὶ ἔλεος, &c. Compl. κρῖμα καὶ δικαιοσύνην· cæt. ut in textu. Vide Cassiod. ℣. seq. & Victor. Tun. inf. ad ℣. 27.

℣. 22. Ita legunt Fulg. ep. 7. p. 193. a. & Auct. l. de vita Chr. ap. Aug. to. 6. 185. b. sublata tantùm voce *vitâ*, ante *vivet.* Ita quoque in Græco est, absque *vitâ*; in Ms. tamen Alex. legitur, ἐν αὐτῇ ζήσεται. Cassiod. in Ps. 5. p. 25. c. ita legit : *Impius, quacunque die se averterit ab impietate sua, omnes impietates ejus non erunt in memoria.*

℣. 23. Hieron. in Ezech. 33. col. 936. e. *Nunquid volens cupio mortem iniqui, dicit Dominus, nisi converti eum à via sua mala, & vivere?* Fulgent. ep. 7. p. 193. a. & l. 1. de remiss. pecc. p. 367. a. *Nunquid voluntate volo mortem peccatoris, dicit Dominus, quàm ut avertatur de via sua mala, & vivere eum?* Auct. l. de vita Chr. ap. Aug. to. 6. 185. c. *Nunquid voluntate volo mortem injusti, dicit Adonai Dominus, quàm ut avertat se à via sua mala, & vivere eum faciam?* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 714. g. *Nunquid voluntate volo mortem injusti, dicit Dominus, & non ut avertat se à via sua mala, & vivat?* Græc. Μὴ θελήσει θελήσω τὸν θάνατον τȣ ἀνόμȣ, λέγει Κύριος (Compl. Ἀδωναῒ Κύριος,) ὡς τὸ ἀποστρέψαι αὐτὸν ἐκ τῆς ὁδȣ τῆς πονηρᾶς, καὶ ζῆν αὐτόν; Vide infra ad ℣. 32.

℣. 24. Hæc tota mirè concinunt cum Græco, hoc tamen deleto, *si fecerit, non vivet*, quod est in ed. Compl. item supra, loco *fecerit iniquitates*, Græcè, ποιῆσαι ἀδικίαν, *fecerit injustitiam.* Rectè Fulgent. epist. 7. p. 193. a. & l. 1. de remiss. pecc. p. 367. a. *Cùm se autem averterit justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes iniquitates, quas fecit ille iniquus : omnes justitiæ ejus, quas fecit, non erunt in memoria : in delicto suo, quo deliquit, & in peccatis suis, quibus peccavit, in ipsis morietur.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. p. 499. d. e. *Cùm averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes iniquitates, quas fecit iniquus : omnes justitiæ ejus, quas fecerit, non commemorabuntur : in lapsu ejus, quo lapsus est; sed in peccatis, qui peccavit, in ipsis morietur.* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 714. g. *Cùm se autem converterit justus à justitia sua, & fecerit iniquitates secundùm omnes iniquitates, quas fecit iniquus : omnes justitiæ ejus, quas fecit, non erunt in memoria : in delicto suo, quo excidit; in peccatis suis, quibus peccavit, morietur.*

℣. 25. Idem Julian. infra, col. 1073. b. sic habet : *Non est recta via Domini. Audite ergo domus Israël : Nunquid non est via mea recta, nonne via vestra non est æqua?* Gr. Καὶ εἴπατε· Οὐ κατευθύνει ἡ ὁδὸς Κυρίȣ. Ἀκȣ́σατε δὴ πᾶς ὁ οἶκος Ἰσραήλ· Μὴ ἡ ὁδός μȣ ȣ̓ κατευθύνει, οὐχὶ ἡ ὁδὸς ὑμῶν κατευθύνει;

℣. 26. Fulg. ep. 7. p. 193. a. *In eo cùm convertet se justus à sua justitia, ut faciat delictum, in suo delicto, quod fecit, in ipso morietur.* Gr. Ἐν τῷ ἀποστρέψαι τὸν δίκαιον ἐκ τῆς..... καὶ ποιήσει παράπτωμα, καὶ ἀποθάνῃ ἐν τῷ παραπτώματι, ᾧ ἐποίησεν· ἐν αὐτῷ ἀποθανεῖται.

℣. 27. Græc. Καὶ ἐν τῷ ἀποστρέψαι ἄνομον ἀπὸ τῆς..... ἧς ἐποίησε, καὶ ποιήσει κρῖμα, &c. ut in Latino. In Ms. Alex. legitur ποιήσῃ κρῖμα, non ποιήσει. Apud Fulg. ep. 7. p. 193. a. sic : *Et in eo quòd avertatur iniquus ab iniquitate sua, quam fecit, ut faciat judicium & justitiam : hic animam suam custodivit.* Victor verò Tun. l. de pœnit. c. 3. ap. Ambr. col. 592. b. legit : *Impius quacunque die conversus fuerit ab injustitia, & justitiam fecerit : ipsa die peribunt omnes injustitiæ ejus; in sua injustitia, quam fecit, non morietur* : quæ postrema pertinere videntur ad ℣℣. 21. & 22. sup.

VULGATA NOVA.

28. Conſiderans enim, & avertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas operatus eſt, vitâ vivet, & non morietur.

29. Et dicunt filii Iſraël : Non eſt æqua via Domini. Nunquid viæ meæ non ſunt æquæ, domus Iſraël, & non magis viæ veſtræ pravæ?

30. Idcirco unumquemque juxta vias ſuas judicabo domus Iſraël, ait Dominus Deus. Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris : & non erit vobis in ruinam iniquitas.

Matth. 3. 2. Luc. 3. 3.

31. Projicite à vobis omnes prævaricationes veſtras, in quibus prævaricati eſtis, & facite vobis cor novum, & ſpiritum novum : & quare moriemini domus Iſraël?

32. Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini, & vivite.

Sup. 23. Inf. 33. 11. 2. Pet. 3. 9.

VERSIO ANTIQUA.

28. Et * vidit ut averteret ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas fecit : vitâ vivet, & non morietur.

*Julian. ubi ſup. * Edit. vivit.*

29. Et dicit domus Iſraël : Non corrigit via Domini. Nunquid via mea non corrigit, domus Iſraël? nonne magis via veſtra non corrigit?

30. Ideo unumquemque veſtrûm ſecundùm vias ipſius judicabo vos domus Iſraël, dicit Adonai Dominus. [a] Convertimini, & avertite vos ab omnibus impietatibus veſtris : & non erunt vobis in pœnam iniquitatis.

[a] Fulg. l. 1. ad Monim. c. 5. p. 6. 23.

31. Projicite à vobis omnes iniquitates veſtras, quas impiè feciſtis adversùs me, & facite vobis cor novum, & ſpiritum novum : & ut quid morimini domus Iſraël?

32. Quoniam nolo mortem morientis, ſed ut avertatur ipſe à via ſua mala, & vivat anima ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 28. Editt. ferunt *Et vivit*, non *vidit*; ſed aperto mendo, ni fallor, quod corrigi debet ex Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. in primo enim, Καὶ ἴδεν, ϗ ἀπέϛρεψεν, &c. in al. Καὶ εἶδε, ϗ, &c. at in Gr. edit. Rom. neutrum legitur, nec ἴδεν, nec εἶδε; ſed ſimpliciter, Καὶ ἀπέϛρεψεν ἐκ πασῶν ἀσεβειῶν ἀυτȣ͂, ὧν, &c. ut in Lat. ſup. deleta tamen conjunct. &, poſt *vivet*.

℣. 29. Gr. initio hab. Καὶ λέγȣσιν ὁ οἶκος, *Et dicunt domus*, &c. ſubinde ter legitur, ȣ̓ κατορθοῖ, *non recta eſt*, pro triplici *non corrigit*; deeſtque ad verb. *magis*, poſt *nonne*.

℣. 30. Idem Julian. inf. 1073. b. *Ideo unumquemque veſtrûm ſecundùm viam veſtram judicabo vos, dicit Adonai Dominus.* Græc. Ἕκαϛον κατὰ τὴν ὁδὸν ἀυτȣ͂ κρινῶ ὑμᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, λέγει Κύριος· at in Mſ. Alex. Διὰ τȣ͂το ἕκαϛον κατὰ τὴν.....λέγει Ἀδωναΐ Κύριος. Sequentia non differunt à Lat. ſup. Hieronymus quoque in Ezech. 33. col. 936. e. legit : *Convertimini, & redite ab univerſis impietatibus veſtris : & non erunt vobis in tormentum iniquitates* : ſed hoc *iniquitates*, mendum eſſe poteſt in edit. cùm in Græco ſit, εἰς κόλασιν ἀδικίας; attamen Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 441. b. ſic hab. *Convertite vos, & redite ab impietatibus veſtris : & non erunt vobis iniquitates veſtræ ad pœnam.*

℣. 31. Eadem ſunt in Græco, præter τὰς ἀσεβείας, loco *iniquitates*. Mel. Auctor l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 441. b. *Projicite à vobis omnes impietates veſtras, quas feciſtis adversùm me, & facite vobis cor novum, & ſpiritum novum : & ut quid vos morti traditis domus Iſraël?* Aug. l. de Gra. & l. arb. to. 10. 733. f. *Projicite à vobis omnes impietates veſtras, quas impiè egiſtis in me, & facite vobis cor novum, & ſpiritum novum, & facite omnia mandata mea : ut quid moriemini domus Iſraël?* Abeſt quidem hoc à Gr. Vatic. *& facite omnia mandata mea* : ſed in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. additur, ϗ ποιήσατε πάσας τὰς ἐντολάς μȣ· in Alex. ποιήσαται.

℣. 32. Græcè breviùs : Διότι ȣ̓ θέλω τὸν θάνατον τȣ͂ ἀποθνήσκοντος, λέγει Κύριος. In quibuſdam tamen libris eſt, ſi Nobilio fides, Διότι ȣ̓ βȣ́λομαι τὸν θάνατον τȣ͂ ἁμαρτωλȣ͂, λέγει Ἀδωναΐ Κύριος, ὡς τὸ ἐπιϛρέψαι ἀυτὸν ἀπὸ τῆς ὁδȣ͂ ἀυτȣ͂, ϗ ζῆν τὴν ψυχὴν ἀυτȣ͂, λέγει Ἀδωναΐ Κύριος· ἐπιϛρέψατε ȣ̓͂ν, ϗ ζήσεσθε. Sic etiam pene habet Theodoretus. Tertul. l. de pœnit. c. 4. p. 166. c. *Vivo, inquit Dominus, & pœnitentiam malo quàm mortem.* Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. p. 220. d. *Nolo mortem peccatoris, dicit Dominus, ſed tantùm ut revertatur, & vivat.* Cypr. l. de bono pat. p. 248. b. cum Auctore lib. de Judaica incredul. p. 568. & Ambroſiaſt. col. 174. f. *Nolo mortem morientis, quantùm ut revertatur, & vivat.* Similiter habet Vict. Tun. apud Ambroſ. col. 591. a. exceptâ conjunct. *quàm*, pro *quantùm*; inf. *ſed ut.* Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 441. *Non enim deſidero mortem peccatoris.* Auct. l. de Trin. ap. Ambr. p. 341. b. *Nolo enim mortem peccatoris, ſed tantùm ut revertatur, & vivat.* Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. col. 698. a. *Nolo mortem peccatoris, tantùm ut convertatur, & vivat* : & in Eccleſ. to. 2. 754. a. *Nolo mortem morientis, tantùm revertatur, & vivat.* Auguſt. in Pſ. 101. to. 4. 1098. d. *Nolo mortem impii, quantùm ut revertatur, & vivat* : ſic etiam l. cont. Adim. to. 8. 119. c. præter vocem *peccatoris*, loco *impii* : at l. de Gra. & l. arb. to. 10. 733. f. *Quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, & convertimini, & vivetis.* S. Pacian. epiſt. 3. p. 311. a. *Malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem* : cui lectioni favet Hilar. in Pſ. 2. n. 34. col. 45. c. Siricius verò ep. 1. ad Himer. Tarrac. n. 3. *Nolo mortem peccatoris, tantùm ut convertatur, & vivat.* Cæleſtin. I. ep. 4. col. 1070. *Nolo mortem peccatoris, ſed tantùm convertatur, & vivat* : & ep. 16. col. 1151. *Nolo mortem morientis.* Auct. quæſt. ex utr. T. q. 102. ap. Aug. to. 3. 94. b. *Nolo mortem peccatoris, quantùm ut convertatur, & vivat* : & inf. col. 95. b. *Nolo mortem morientis, quantùm ut revertatur, & vivat* : & quæſt. 111. col. 111. g. *ſed ut convertatur.* Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 710. e. *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed magis ut revertatur, & vivat* : & infra 720. b. *Nolo mortem peccatoris, ſed ut revertatur, & vivat.* S. Leo, ſer. 49. p. 117. f. *Non vult mortem peccatoris, ſed tantùm ut convert. & vivat.* Caſſiod. in Pſ. 93. p. 316. a. *ſed ut convertatur, & vivat.* Vide ſup. ad ℣. 23.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. ET tu aſſume planctum ſuper principes Iſraël,

2. & dices : Quare mater tua leæna inter leones cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos ſuos?

3. Et eduxit unum de leunculis ſuis, & leo factus eſt : & didicit capere prædam, hominemque comedere.

4. Et audierunt de eo gentes, & non abſque vulneribus ſuis ceperunt eum : & adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.

5. Quæ cùm vidiſſet quoniam infirmata eſt,

VERSIO ANTIQUA.

1. ET tu accipe lamentum ſuper principem Iſraël,

Hieron. in Ezech. 19. col. 827. ex Lxx.

2. & dices : Quid mater tua catulus in medio leonum facta eſt, in medio leonum multiplicavit catulos ſuos?

3. Et exſilivit unus de catulis ejus, leo factus eſt : & didicit rapere rapinas, homines comedit.

4. Et audierunt contra eum gentes, in corruptione earum captus eſt : & adduxerunt in camo in terram Ægypti.

5. Et vidit quoniam ablatus eſſet ab ea, & pe-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. 3. Similiter habentur Græcè.

℣. 4. Gr. addit ἀυτὸν, *eum*, ad verbum *adduxerunt*; cæt. ſimilia.

℣. 5. Ita fert Græc. detractâ conjunct. &, ante *periiſſet*; at in edd. Ald. & Compl. eſt, ϗ ἀπώλετο.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. riisset substantia ejus : & tulit alium de catulis suis, leonem constituit eum.

6. Et conversabatur in medio leonum, leo factus est : & didicit rapere rapinas, homines comedit :

7. Et pascebatur in audacia sua, & civitates eorum ad desertum adduxit : & vastavit terram, & plenitudinem ejus à voce rugitus sui.

8. Et dedit super eum gentes per circuitum de regionibus, & expanderunt super eum retia sua, in corruptione earum captus est.

9. Et posuerunt eum in camo, & in cavea, venit ad regem Babylonis : & introduxerunt eum in carcerem, ut non audiretur vox ejus ultra super montes Israël.

Ibid. 829. c. 10. Mater tua quasi vinea, sicut flos in malis granatis in aqua plantata : fructus ejus, & germen illius factum est ex aqua multa.

11. Et facta est ei virga fortitudinis in tribum ducum, & exaltata est magnitudine sua in medio propaginum : & vidit magnitudinem suam in multitudine palmitum suorum.

12. Et confracta est in furore, in terram projecta est, & ventus urens arefecit electa ejus : vindicati sunt, & arefacta est virga fortitudinis ejus : ignis consumpsit eam.

13. Et nunc plantaverunt eam in deserto, in terra sine aqua.

14. Et exivit ignis de virga electorum ejus, & comedit eam : & non erat in ea virga fortitudinis. Tribus in parabolam lamentationis est, & erit in planctum.

VULGATA NOVA.

& periit exspectatio ejus : tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum.

6. Qui incedebat inter leones, & factus est leo : & didicit prædam capere, & homines devorare :

7. Didicit viduas facere, & civitates eorum in desertum adducere : & desolata est terra, & plenitudo ejus à voce rugitus illius.

8. Et convenerunt adversùs eum gentes undique de provinciis, & expanderunt super eum rete suum, in vulneribus earum captus est.

9. Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis : miseruntque eum in carcerem, ne audiretur vox ejus ultra super montes Israël.

10. Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est : fructus ejus, & frondes ejus creverunt ex aquis multis.

11. Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium, & exaltata est statura ejus inter frondes : & vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.

12. Et evulsa est in ira, in terramque projecta, & ventus urens siccavit fructum ejus : Ose. 13.
marcuerunt, & arefactæ sunt virgæ roboris ejus : 15.
ignis comêdit eam.

13. Et nunc transplantata est in desertum, in terra invia, & sitienti.

14. Et egressus est ignis de virga ramorum ejus, qui fructum ejus comêdit : & non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, & erit in planctum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 6. 7. Ita quoque in Græco sunt.

℣. 8. Græc. initio hab. Καὶ ἔδωκαν, *Et dederunt ;* reliqua ut in textu ; edit. verò Ald. ἔδωκεν, ut sup.

℣. 9. Eadem leguntur Græcè, excepto singul. εἰσήγαγεν, *introduxit*, pro *introduxerunt ;* at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. εἰσήγαγον· in Vatic. quoque deest vox *ultra*, sed in Compl. est ἔτι ἐπὶ, &c.

℣. 10. Græcè postponitur ὡς, voci *vinea ;* deest verò in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. subinde num. singul. ἐν ῥοᾷ, *in malo granato ;* cæt. ut in Lat. sup.

℣. 11. Gr. Vat. Καὶ ἐγένετο αὕτη ῥάβδος ἐπὶ φυλὴν, &c. *Et facta est hæc virga super tribum ;* reliqua ut sup. at in editt. Ald. & Compl. necnon Mſ. Alex. Καὶ ἐγένετο αὐτῇ (Alex. αὕτη) ῥάβδος ἰσχύος ἐπὶ, &c.

℣℣. 12. 13. 14. Similiter exstant Græcè.

CAPUT XX.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis : venerunt viri de senioribus Israël, ut interrogarent Dominum, & sederunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 20. col. 831. c. ex Lxx. 3..... vivo ego si respondero vobis.....

4. Si ultus eos fuero ultione, fili hominis, iniquitates patrum eorum contestare eis.

5. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Ex qua die elegi domum Israël, & notus factus sum semini domûs Jacob, & cognitus eis in terra Ægypti, & suscepi eos, dicens : Ego Dominus Deus vester :

6. in die illa apprehendi eos manu mea, dicens, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam paravi eis, terram fluentem lacte & melle : favus est ultra omnem terram.

Ibid. 832. 7. Et dixi ad eos : Unusquisque abominationes oculorum suorum projiciat, & in adinven-

VULGATA NOVA.

3. Fili hominis loquere senioribus Israël, & dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Nunquid ad interrogandum me vos venistis ? vivo ego quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.

4. Si judicas eos, si judicas fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis.

5. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : In die, qua elegi Israël, & levavi manum meam pro stirpe domûs Jacob, & apparui eis in terra Ægypti, & levavi manum meam pro eis, dicens : Ego Dominus Deus vester :

6. in die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam provideram eis, fluentem lacte & melle : quæ est egregia inter omnes terras.

7. Et dixi ad eos : Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, & in idolis Ægypti

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 3. 4. Græcè, ζῶ ἐγὼ εἰ ἀποκριθήσομαι..... Εἰ ἐκδικήσω, &c. ut supra.

℣. 5. Eadem leguntur Græcè, hoc addito, τῇ χειρί μου, *manu mea*, verbo *suscepi ;* deest verò sup. *Deus ;* sed in Mſ. Alex. est & Compl. Κύριος ὁ Θεός.

℣. 6. Hæc tota concinunt cum Græco, deleto uno *dicens*, post *manu mea*.

℣. 7. Similiter in Græco, excepto verbo *μιαίνεσθε*, *pol-*

VULGATA NOVA.

nolite pollui : ego Dominus Deus vester.

8. Et irritaverunt me, nolueruntque me audire : unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reliquerunt : & dixi ut effunderem indignationem meam super eos, & implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti.

9. Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Ægypti.

10. Ejeci ergo eos de terra Ægypti, & eduxi eos in desertum.

Levit. 18. 5. Rom. 10. 5. 11. Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo, vivet in eis.

Exod. 20. 8. & 31. 13. Deuter. 5. 12. 12. Insuper & sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me & eos : & scirent quia ego Dominus sanctificans eos.

VERSIO ANTIQUA.

tionibus Ægypti non polluatur : ego Dominus Deus vester. Hieron. ubi sup.

8. Et recesserunt à me, & noluerunt audire me : abominationes oculorum non projecerunt, & adinventiones Ægypti non reliquerunt..... Ibid. 833.

10. Eduxi eos de terra Ægypti, & adduxi eos in desertum. Hieron. l. 1. in epist. ad Gal. to. 4. 247. a.

11. Et dedi eis præcepta mea, & justificationes meas ostendi illis, quas faciet homo, & vivet in eis.

12. Et sabbata mea dedi eis, in signum inter me & inter eos : ut scirent quia ego Dominus qui sanctifico eos. Aug. l. 22. de civ. Dei, c. 30. col. 702. b.

VULGATA NOVA.

13. Et irritaverunt me domus Israël in deserto, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis : & sabbata mea violaverunt vehementer : dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, & consumerem eos.

14. Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in conspectu earum.

VULGATA NOVA.

15. Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram, quam dedi eis, fluentem lacte & melle, præcipuam terrarum omnium :

16. Quia judicia mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt, & sabbata mea violaverunt : post idola enim cor eorum gradiebatur.

17. Et pepercit oculus meus super eos ut non interficerem eos : nec consumpsi eos in deserto.

18. Dixi autem ad filios eorum in solitudine : In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec judicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini.

19. Ego Dominus Deus vester : in præceptis meis ambulate, judicia mea custodite, & facite ea :

VERSIO ANTIQUA.

15. Et ego levavi manum meam super eos in deserto, ut omnino non introducerem eos in terram, quam dedi eis, terram fluentem lacte & melle; favus est ultra omnem terram : Hieron. in Ezech. 20. col. 834. ex LXX.

16. Eò quòd justificationes meas repulerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt, & sabbata mea violaverunt, & post cogitationes cordium suorum ambulaverunt.

17. Et pepercit oculus meus super eos ne delerem eos : & non interfeci eos in consumptionem in deserto.

18..... In legalibus patrum vestrorum nolite ambulare, & justificationes eorum nolite custodire, & studiis eorum nolite commisceri, & nolite inquinari. Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 535.

19. Ego Dominus Deus vester : in præceptis meis ambulate, & justificationes meas custodite.....

VULGATA NOVA.

20. Et sabbata mea sanctificate, ut sint signum inter me & vos, & sciatis quia ego sum Dominus Deus vester. 20... *Vide Not.*

21. Et exacerbaverunt me filii : in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea non custodierunt ut facerent ea : quæ cùm fecerit homo, vivet in eis : & sabbata mea violaverunt : & comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos, & implerem iram meam in eis in deserto.

22. Averti autem manum meam, & feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in oculis earum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

luamini, loco *polluatur*; at in Compl. μιανέϑω.

℣. 8. Itidem Græcè, addito uno αὐτῶν, *suorum*, ad vocem *oculorum* : sequentia etiam usque ad ℣. 10. vix discrepant à Vulg.

℣. 10. In Gr. Vatic. hæc tantùm leguntur : Καὶ ἤγαγον αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον, absque priori versiculo, *Eduxi eos de terra Ægypti*; sed in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. est : Ἐξήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· deinde, καὶ ἤγαγον, &c. ut sup.

℣. 11. Eadem sunt in Græco, præter vocem ὅσα, *quæcunque*, pro *quas*. Hieron. infra, 258. c. leg. *demonstravi*, non *ostendi*; Gr. ἐγνώρισα, *notas feci*.

℣. 12. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 16. p. 246. b. *Et sabbata mea dedi eis, ut sint in signo inter me & ipsos : ut sciant quoniam ego Dominus qui sanctifico eos.* Græc. Καὶ τὰ σάββατα..... τοῦ εἶναι εἰς σημεῖον..... τοῦ γνῶναι αὐτοὺς, &c. ut sup. in textu.

℣. 15. Ita Græcè ad verbum, nisi quòd vox *omnino*, seu παράπαν, adnectitur superioribus; sequiturque, τοῦ μὴ εἰσαγαγεῖν, &c.

℣. 16. Sic iterum in Græco, hoc addito, ἐν αὐτοῖς, *in eis*, verbo 1. *ambulaverunt*; item infra, καρδίας, *cordis*, loco *cordium*; sed in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. est τῶν καρδιῶν.

℣. 17. Græcè, τοῦ ἐξαλεῖψαι, loco *ne delerem*; meliùs in Compl. τοῦ μὴ ἐξαλεῖψαι; subinde in Gr. Vatic. & al. ἐποίησα, *feci*, pro *interfeci*, quod ult. fortasse irrepsit in edit. Hieron.

℣. 18. Itidem Græcè. Hieron. in hunc loc. col. 835. c. utramque Versionem cùm ex Hebr. tum ex LXX. sic jungit de more : *In præceptis*, *sive* legitimis..... *nolite incedere..... nec idolis*, *sive* cogitationibus *eorum polluamini.* Pro *cogitationibus* tamen, nunc legitur Græcè, ἐπιτηδεύμασιν, i. e. *studiis*, *adinventionibus*.

℣. 19. Ita rursum in Græco.

℣. 20. Hieron. in hunc loc. 835. d. ad hoc Hebr. textûs, *ut sit signum..... & sciatur*, addit, *sive*, *ut sciatis*; Gr. τοῦ γινώσκειν.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. quæst. ex V. T. ap. Aug. to. 3. 57. e. 23. Levavi manum meam in deserto inter eos, ut dispergerentur inter gentes, & disseminarentur in regionibus :

[a] Iren. l. 4. c. 15. p. 245. a. 24. eò quòd justificationes meas non fecerunt, & præcepta mea repulerunt..... [a] & post concupiscentiam cordis sui erant oculi eorum.

25. Et ego dedi eis præcepta non bona, & justificationes in quibus non vivent in eis.

Hieron. in Ezech. 20. col. 837. ex Lxx. 26..... cùm transducerent omne quod aperit vulvam, ut delerem eos.

27. Idcirco loquere ad domum Israël, fili hominis : & dices ad eos : Hæc dicit Adonai Dominus : Usque ad hoc me ad iracundiam provocaverunt patres vestri in delictis suis, quibus corruerunt in me :

28. & introduxi eos in terram, super quam levavi manum meam ut traderem eam illis : videruntque omnem collem excelsum, & omne lignum nemorosum, & immolaverunt ibi diis suis : & posuerunt ibi furorem munerum suorum, & posuerunt ibi odorem fragrantiæ eorum, & libaverunt ibi libamina sua.

29. Et dixi ad eos : Quid est abbana, quia vos intratis illuc ? & vocaverunt nomen ejus Abbana usque in hodiernum diem.

Tichon. reg. 4. p. 56. b. 57. a. 31..... Vivo ego, dicit Dominus, si respondero vobis, & si ascenderit in spiritum vestrum hoc.

32. Et non erit, quemadmodum dicitis vos : Erimus sicut gentes, & sicut tribus terræ, ut serviamus lignis & lapidibus.

33. Vivo ego, dicit Dominus, nisi in manu forti, & brachio excelso, & in ira effusa regnabo super vos.

34. Et educam vos de populis : & recipiam vos de regionibus, in quibus dispersi estis, in manu forti, & brachio excelso, & ira effusa.

35. Et adducam vos in desertum populorum,

VULGATA NOVA.

23. Iterum levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, & ventilarem in terras :

24. eò quòd judicia mea non fecissent, & præcepta mea reprobassent, & sabbata mea violassent, & post idola patrum suorum fuissent oculi eorum.

25. Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent.

26. Et pollui eos in muneribus suis, cùm offerrent omne quod aperit vulvam, propter delicta sua : & scient quia ego Dominus.

27. Quamobrem loquere ad domum Israël, fili hominis : & dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Adhuc & in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cùm sprevissent me contemnentes :

28. & induxissem eos in terram, super quam levavi manum meam ut darem eis : viderunt omnem collem excelsum, & omne lignum nemorosum, & immolaverunt ibi victimas suas : & dederunt ibi irritationem oblationis suæ, & posuerunt ibi odorem suavitatis suæ, & libaverunt libationes suas.

29. Et dixi ad eos : Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini ? & vocatum est nomen ejus Excelsum usque ad hanc diem.

30. Propterea dic ad domum Israël : Hæc dicit Dominus Deus : Certè in via patrum vestrorum vos polluimini, & post offendicula eorum vos fornicamini :

31. & in oblatione donorum vestrorum, cùm traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie : & ego respondebo vobis domus Israël ? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis.

32. Neque cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium : Erimus sicut gentes, & sicut cognationes terræ, ut colamus ligna & lapides.

33. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

34. Et educam vos de populis : & congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

35. Et adducam vos in desertum populo-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Græc. hab. ἐπ' αὐτοὺς, *super eos*, loco *inter eos*; deinde, τοῦ διασκορπίσαι αὐτοὺς ἐν τοῖς ἔθνεσι, διασπεῖραι αὐτοὺς, &c. Ald. & Compl. καὶ διασπεῖραι, *ut dispergerem eos in gentibus, disseminarem eos*, &c.

℣. 24. Ita in Græco, exceptis his, καὶ ὀπίσω τῶν ἐνθυμημάτων τῶν πατέρων αὐτῶν, *& post cogitationes patrum suorum*, loco *& post concupiscentiam cordis sui*. Similiter hab. Hieron. in Ezech. 20. col. 835. f. *& post cogitationes*.

℣. 25. Eadem leguntur Græcè. Eadem quoque refert Hieron. l. 1. in ep. ad Gal. to. 4. 247. a. 258. c. Item Auct. quæst. ex V. T. col. 57. e. nisi quòd addit *meas*, ad *justificationes*; at Hieron. in Ezech. 18. col. 824. d. legit : *Dedi eis justificationes non bonas, in quibus non vivant in eis*. Ambros. in Ps. 118. col. 1175. d. *Dedi vobis præcepta non bona*. Ambrosiast. col. 85. d. *Propterea dedi illis præcepta non bona*.

℣. 26. Hieron. ibid. sic habet ex Hebr. aut Vulg. *cùm offerrent*, dein ex LXX. *sive, transducerent*; tum ex Hebr. *omne quod aperit vulvam propter delicta sua; pro quo*, inquit, *LXX. transtulerunt, Ut delerem eos*; statimque, *illi prætermiserunt : Et scient quia ego Dominus*. Græcè etiam ista tantummodo leguntur, saltem in Ms. Vatic. ἐν τῷ διαπορεύεσθαί με πᾶν διανοῖγον μήτραν, ὅπως ἀφανίσω αὐτούς· sed in Ms. Alex. sicut in edd. Ald. & Compl. hoc additur : ἵνα γνῶσιν ὅτι ἐγὼ Κύριος. Hieron. tamen inf. 837. c. constanter ait : *Illudque quod sequitur : & scient quia ego sum Dominus, in LXX. non habetur : non enim eis videbatur consequens post interfectionem, nosse quòd ipse sit Dominus*.

℣. 27. Totidem verba exstant in Græco, excepto uno *Adonai*, quod deest; sed habetur solito more in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl.

℣. 28. Græcè similiter, exceptis his, *& posuerunt ibi furorem munerum suorum*, quæ desunt; leguntur tamen in ed. Compl. cum vocula αὐτῶν, *eorum*, post vocem *fragrantiæ*, quæ abest à Græco Vatic.

℣. 29. Ita rursum Græcè, excepto uno ἀβαμὰ; at in Ms. Alex. ἀββανὰ, ut sup. unde Hieron. ibid. *Pro* bama, inquit, *quod nos in* excelsum *vertimus, in LXX. editione error obtinuit ut scribatur* ἀββανὰ, *quod Hebraico sermone nil resonat*.

℣. 31. Consonat Græc. nisi quòd hab. εἰ ἀποκριθήσομαι..... εἰ ἀναβήσεται, *si respondebo..... si ascendet*. In edit. PP. Lugdun. legitur *cor*, loco *spiritum*, quem substituimus è Ms. B. M. Rem. A. n. 35. In Gr. pariter, πνεῦμα.

℣. 32. Ita quoque legitur in Græco.

℣. 33. Græcè, ipso initio præponitur διατοῦτο, *propterea*; paulò verò post deest conjunct. *nisi*, quæ tamen additur à Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. cæt. ut in Lat. supra.

℣. 34. Similiter in Græco, nisi quòd habetur, οὗ διεσκορπίσθητε ἐν αὐταῖς, *ubi dispersi estis in eis*, quod idem sonat.

℣. 35. Ita de Græco, si hoc excipias, *disputabo illic*

VULGATA NOVA.

rum, & judicabor vobiſcum ibi facie ad faciem.

36. Sicut judicio contendi adversùm patres veſtros in deſerto terræ Ægypti, ſic judicabo vos, dicit Dominus Deus.

37. Et ſubjiciam vos ſceptro meo, & inducam vos in vinculis fœderis.

38. Et eligam de vobis transgreſſores, & impios, & de terra incolatus eorum educam eos, & in terram Iſraël non ingredientur: & ſcietis quia ego Dominus.

39. Et vos domus Iſraël, Hæc dicit Dominus Deus: Singuli poſt idola veſtra ambulate, & ſervite eis. Quòd ſi & in hoc non audieritis me, & nomen meum ſanctum pollueritis ultra in muneribus veſtris, & in idolis veſtris:

VERSIO ANTIQUA.

& diſputabo illic ad vos facie ad faciem. *Tichon. ubi ſup.*

36. Quemadmodum diſputavi ad patres veſtros in deſerto terræ Ægypti, ſic judicabo vos, dicit Dominus.

37. Et redigam vos ſub virga mea, & inducam vos in numero.

38. Et eligam impios de vobis, & deſertores, quoniam ex tranſmigratione eorum educam eos, & in terram Iſraël non intrabunt: & cognoſcetis quia ego ſum Dominus.

39. Et vos domus Iſraël, Hæc dicit Adonai Dominus: Unuſquiſque adinventiones ſuas auferat. Et poſt hæc, ſi vos audieritis me, & nomen meum ſanctum non pollueritis ultra in muneribus veſtris, & in ſtudiis veſtris: *Hieron. in Ezech. 20. col. 838. f. ex LXX.*

VULGATA NOVA.

40. in monte ſancto meo, in monte excelſo Iſraël, ait Dominus Deus, ibi ſerviet mihi omnis domus Iſraël; omnes, inquam, in terra, in qua placebunt mihi, & ibi quæram primitias veſtras, & initium decimarum veſtrarum in omnibus ſanctificationibus veſtris.

41. In odorem ſuavitatis ſuſcipiam vos, cùm eduxero vos de populis, & congregavero vos de terris, in quas diſperſi eſtis, & ſanctificabor in vobis in oculis nationum.

42. Et ſcietis quia ego Dominus, cùm induxero vos ad terram Iſraël, in terram, pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus veſtris.

43. Et recordabimini ibi viarum veſtrarum, & omnium ſcelerum veſtrorum, quibus polluti eſtis in eis: & diſplicebitis vobis in conſpectu veſtro in omnibus malitiis veſtris, quas feciſtis.

44. Et ſcietis quia ego Dominus, cùm benefecero vobis propter nomen meum, & non ſecundùm vias veſtras malas, neque ſecundùm ſcelera veſtra peſſima domus Iſraël, ait Dominus Deus.

VULGATA NOVA.

45. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:

46. Fili hominis, pone faciem tuam contra viam Auſtri, & ſtilla ad Africum, & propheta ad ſaltum agri meridiani.

47. Et dices ſaltui meridiano: Audi verbum Domini: hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ſuccendam in te ignem, & comburam in te omne lignum viride, & omne lignum aridum: non exſtinguetur flamma ſuccenſionis: & comburetur in ea omnis facies ab Auſtro uſque ad Aquilonem.

48. Et videbit univerſa caro, quia ego Dominus ſuccendi eam, nec exſtinguetur.

49. Et dixi: A a a, Domine Deus: ipſi dicunt de me: Nunquid non per parabolas loquitur iſte?

VERSIO ANTIQUA.

45. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: *Hieron. ubi ſup. 841. c.*

46. Fili hominis, obfirma faciem tuam ſuper Theman, & reſpice ad Darom; vaticinare ſuper ſaltum ducem Nageb.

47. Et dices ſaltui Nageb: Audi ſermonem Domini: hæc dicit Dominus: Ecce ego ſuccendam in te ignem, & devorabit in te omne lignum viride, & lignum aridum: non exſtinguetur flamma ſuccenſa: & ardebit in ea omnis facies à Meridie uſque ad Aquilonem.

48. Et cognoſcet omnis caro, quia ego Dominus ſuccendi illam, non exſtinguetur.

49. Et dixi: Nequaquam, Domine Domine: ipſi dicunt ad me: Nonne parabola eſt quæ dicitur hæc?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ad vos, pro quo διακριθήσομαι πρὸς ὑμᾶς ἐκεῖ, *judicabor vobiſcum ibi:* addidimus ſup. *illic* è Mſ. B. M. Rem. n. 35.

℣. 36. Græcè, διεκρίθην πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, *judicio contendi adversùs patres veſtros*, loco *diſputavi ad patres veſtros;* cæt. quadrant.

℣. 37. Sic etiam in Græco, excepto uno διάξω, *tranſire faciam*, pro *redigam.* Mſ. B. M. Rem. habet *ſub virgam meam*, è Gr. ὑπὸ τὴν ῥάβδον μου.

℣. 38. Ad verbum è Græco, excepta voce *tranſmigratione*, pro qua παροικεσίας, i. e. *terra incolatûs;* extremò etiam ſic geminatur: διότι ἐγὼ Κύριος Κύριος, *quia ego Dominus Dominus.*

℣. 39. Concinit Græc. ad verbum, niſi quòd ita duplicatur Κύριος Κύριος, loco *Adonai Dominus;* & pro *auferat*, ponitur ἐξάρατε, *auferte.*

℣. 45. Sic etiam legitur apud Tichon. reg. 4. p. 58. a. ut & in Græco.

℣. 46. Græcè anteponitur καὶ, verbo *vaticinare;* cæt. ut in Lat. ſupra. Apud Tichon. reg. 4. p. 58. a. d. ita è Mſ. B. M. Rem. *confirma faciem tuam ſuper Theman, reſpice in Dagon, prophetare in ſilvam ſummam Nageb.* Hieron. etiam ubi ſup. *Quod dixere* (LXX.) ducem Nageb, *meliùs hab. in Hebræo* agri, *vel* regionis Meridianæ: *non enim* ſare, *ut putaverunt LXX. quod verbum* ducem *&* principem *ſonat, ſed* ſade *ſcriptum eſt, quod propriè* agrum, regionem*que ſignat; & propter* daleth *&* res *litterarum ſimilitudinem, error inolevit.*

℣. 47. Similia exhibentur Græcè, paucis exceptis; videlicet geminatur vox *Dominus;* & pro *ſuccendam*, legitur ἀνάπτω; ſubinde poſt *viride*, repetitur καὶ πᾶν ξύλον· extremòque pro *Meridie*, ſic, Ἀπηλιώτου, *Subſolano.* Similiter ap. Tichon. reg. 4. partim ex edit. p. 58. a. partim è Mſ. Rem. *Et dices ſaltui Nageb: Audi verbum Domini: hæc dicit Dominus: Ecce ego incendo in te ignem, & comedet in te omne lignum viride, & omne lignum aridum: non exſtinguetur flamma incenſa: & comburetur in ea omnis facies à Subſolano uſque ad Aquilonem.*

℣. 48. Ad verbum è Græco, præter vocem *illam*, pro qua αὐτὸ, per relat. ad ξύλον, *lignum.* Similiter ap. Tichon. reg. 4. p. 58. a. *Ut cognoſcat* (Mſ. B. M. Rem. *Et cognoſcit*, l. *cognoſcet*) *omnis caro, quia ego Dominus ſuccendi illud, non exſtinguetur ultra:* hoc autem *ultra*, abeſt à Gr. Vatic. ſed in Alex. additur ἔτι.

℣. 49. Itidem Græcè. Tichonius etiam reg. 4. p. 58. a. legit: *Et dixi: Non, Domine: ipſi dicunt ad me: Nonne parabola eſt hæc, quæ dicitur?* Rurſus Hieron. inf. 842. f. *parabola eſt iſta quæ dicitur?*

CAPUT XXI.

Versio antiqua.

Hieron. in Ezech. 21. col. 843. c. ex LXX.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : 2. Idcirco vaticinare fili hominis, & obfirma faciem tuam contra Jeruſalem, & aſpice ad ſancta eorum, & propheta ſuper terram Iſraël :

3. Et dices ad terram Iſraël : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, & educam gladium meum de vagina ſua, & interficiam ex te iniquum & injuſtum.

4. Sic egredietur gladius meus de vagina ſua ſuper omnem carnem à Meridie uſque ad Aquilonem :

5. Et cognoſcet omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina ſua : non revertetur ultra.

6. Et tu fili hominis ingemiſce in contritione lumborum tuorum, & in doloribus geme in conſpectu eorum.

7. Eritque, ſi dixerint ad te : Quare tu gemis? & dices : Propter nuncium : quia venit, & comprehendetur pavore omne cor, & diſſolventur univerſæ manus, & exanimabitur omnis caro, & omnis ſpiritus, & omnia femora polluentur humore : ecce venit, & erit, dicit Dominus Deus.

Vulgata nova.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis pone faciem tuam ad Jeruſalem, & ſtilla ad ſanctuaria, & propheta contra humum Iſraël :

3. Et dices terræ Iſraël : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, & ejiciam gladium meum de vagina ſua, & occidam in te juſtum, & impium.

4. Pro eo autem quòd occidi in te juſtum, & impium, idcirco egredietur gladius meus de vagina ſua ad omnem carnem ab Auſtro uſque ad Aquilonem :

5. Ut ſciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina ſua irrevocabilem.

6. Et tu fili hominis ingemiſce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemiſce coram eis.

7. Cùmque dixerint ad te : Quare tu gemis? dices : Pro auditu : quia venit, & tabeſcet omne cor, & diſſolventur univerſæ manus, & infirmabitur omnis ſpiritus, & per cuncta genua fluent aquæ : ecce venit, & fiet, ait Dominus Deus.

Vulgata nova.

8. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :

9. Fili hominis propheta, & dices : Hæc dicit Dominus Deus : Loquere : Gladius, gladius exacutus eſt, & limatus.

Versio antiqua.

Hieron. ubi ſup. 845. a.

10..... interfice, contemne, repelle omne lignum.

12..... hoſpites mei..... percute manu,

13..... tribus repulſa eſt.....

Ambr. l. 2. de virgin. col. 172. f.

14..... plaude manu, & percute pede.....

Vulgata nova.

10. Ut cædat victimas, exacutus eſt : ut ſplendeat, limatus eſt : qui moves ſceptrum filii mei, ſuccidiſti omne lignum.

11. Et dedi eum ad levigandum, ut teneatur manu : iſte exacutus eſt gladius, & iſte limatus eſt, ut ſit in manu interficientis.

12. Clama, & ulula fili hominis, quia hic factus eſt in populo meo, hic in cunctis ducibus Iſraël, qui fugerant : gladio traditi ſunt cum populo meo, idcirco plaude ſuper femur,

13. quia probatus eſt : & hoc, cùm ſceptrum ſubverterit, & non erit, dicit Dominus Deus.

14. Tu ergo fili hominis propheta, & per-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter habet Tichon. reg. 4. p. 58. a. unà cum Græco.

℣. 2. Sic etiam in Græco, exceptis his, ἐπὶ, *ſuper*, pro *contra*, & πϱοφητεύσεις, *prophetabis*, loco *propheta*; at in Compl. πϱοφήτευσον. Apud Hieron. in Ezech. 13. col. 775. c. ſic : *Fili hominis, obfirma faciem tuam ſuper filios Jeruſalem.* Apud Tichon. reg. 4. è Mſ. B. M. Rem. *Propterea fili hominis prophetare, & confirma faciem tuam ad Jeruſalem, reſpice in ſancta eorum, & prophetabis ſuper terram Iſraël.*

℣. 3. Ita rurſum in Græco, deleta voce *Deus*, quam tamen addit Mſ. Alex. cum ed. Ald. Apud Tichon. reg. 4. ſic è Mſ. B. M. Rem. *Hæc dicit Dominus : Ecce ego educam gladium meum de vagina ſua, & diſperdam de te iniquum & injuſtum* : edit. p. 58. a. b. *inimicum & injuſtum*; ſed mendosè, ni fallor, nam Græc. hab. conſtanter, ἄνομον καὶ ἄδικον. Vulg. verò hod. *juſtum & impium; pro quo*, inquit Hieron. inf. *neſcio quid volentes LXX.* iniquum & injuſtum *interpretati ſunt, quaſi non idem utrumque ſignificet.*

℣. 4. Tichon. reg. 4. p. 58. d. ſubdit ſimiliter : *Sic exiet gladius meus de vagina ſua ſuper omnem carnem à Subſolano uſque ad Aquilonem.* Græcè verò antecedunt iſta : Ἀνθ' ὧν ἐξολοθρεύσω ἐκ σοῦ ἄδικον καὶ ἄνομον, *Eò quòd exterminabo ex te injuſtum & iniquum*; deinde, οὕτως ἐξελεύσεται, &c. ut in Lat. textu, niſi hoc exceperis, ἀπὸ Ἀπηλιώτου, pro *à Meridie*; mel. ap. Tichon. *à Subſolano.*

℣. 5. Concinit Græc. ad verbum. Tichon. etiam reg. 4. p. 58. d. legit : *Et ſciet omnis caro quia ego ſum Dominus, qui emiſi gladium meum ab vagina ſua : non egredietur ultra*; Gr. οὐκ ἀποστρέψει οὐκέτι.

℣. 6. Eadem leguntur Græcè, præter hoc ult. στενάξεις κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, *gemes ante oculos eorum*, pro *geme in conſpectu eorum.*

℣. 7. Totidem verba leguntur Græcè, excepto uno θραυσθήσεται, *quaſſabitur*, pro *comprehendetur pavore* : extremò etiam deeſt verbum *erit*, cum ult. *Deus*; at in Mſ. Alex. necnon in edd. Ald. & Compl. eſt : καὶ ἔσται, λέγει Κύριος ὁ Θεός, in Ald. Κύριος Κύριος. Nota ſcriptum ſup. in edit. Hieron. *examinabitur*, ſed aperto errore, pro *exanimabitur*, quem correximus; Græcè enim conſtanter ἐκψύξει.

℣. 10. Ita Hieron. ibid. *Pro eo quod nos diximus* : qui moves ſceptrum filii mei, ſuccidiſti omne lignum : *illi* (LXX.) *tranſtulerunt* : interfice, contemne, &c. Sic etiam hodie in Græco.

℣. 12. Sic Hieron. ibid. *Rurſum ubi nos diximus* : qui fugerant : gladio traditi ſunt : *& illi* (LXX.) *& alii tranſtulerunt*, hoſpites mei, *ſive* habitatores; Græc. hod. παϱοικήσουσιν· ἐπὶ ῥομφαίᾳ ἐγένετο ἐν τῷ λαῷ μου, *inhabitabunt : propter gladium fuit in populo meo* : at in codd. aliq. & apud Theodoret. eſt, teſte Nobilio, οἱ παροικοῦντές μοι, εἰς ῥομφαίαν ἐγένοντο σὺν τῷ λαῷ μου, *qui habitabant prope me, in gladium facti ſunt cum populo meo.* Hieron. ſubdit : *& ubi nos diximus* : plaude ſuper femur : *illi* (LXX.) *poſuerunt* : percute manu : Gr. κρότησον ἐπὶ τὴν χεῖρά σου.

℣. 13. Hieron. ubi ſup. *Et ubi tranſtulimus* : & hoc, cùm ſceptrum ſubverterit : *illorum* (LXX.) *habet editio*, tribus repulſa eſt. Gr. καὶ τί, εἰ καὶ φυλὴ ἀπωσθῇ; *& quid, ſi etiam tribus repulſa fuerit?*

℣. 14. Græcè, κρότησον χεῖρα ἐπὶ χεῖρα· Mſ. Alex. τῇ

VULGATA NOVA.

cute manu ad manum, & duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum: hic eſt gladius occiſionis magnæ, qui obſtupeſcere eos facit,

15. & corde tabeſcere, & multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti, & limati ad fulgendum, amicti ad cædem.

16. Exacuere, vade ad dexteram, ſive ad ſiniſtram, quòcunque faciei tuæ eſt appetitus.

17. Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam, ego Dominus locutus ſum.

18. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:

19. Et tu fili hominis pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis: de terra una egredientur ambæ: & manu capiet conjecturam, in capite viæ civitatis conjiciet.

20. Viam pones ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, & ad Judam in Jeruſalem munitiſſimam.

21. Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiſcens ſagittas: interrogavit idola, exta conſuluit.

22. Ad dexteram ejus facta eſt divinatio ſuper Jeruſalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

23. Eritque quaſi conſulens fruſtra oraculum in oculis eorum, & ſabbatorum otium imitans: ipſe autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

24. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd recordati eſtis iniquitatis veſtræ, & revelaſtis prævaricationes veſtras, & apparuerunt peccata veſtra in omnibus cogitationibus veſtris: pro eo, inquam, quòd recordati eſtis, manu capiemini.

VULGATA NOVA.

25. Tu autem profane, impie dux Iſraël, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita:

26. Hæc dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam: nonne hæc eſt, quæ humilem ſublevavit, & ſublimem humiliavit?

27. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam: & hoc non factum eſt, donec veniret cujus eſt judicium, & tradam ei.

VERSIO ANTIQUA.

25. Et tu profane, inique dux Iſraël, cujus venit dies, in tempore iniquitatis finis: *Hieron. in Ezech. 21. col. 847. c. ex Lxx.*

26. Hæc dicit Dominus Deus: Abſtuliſti cidarim, & poſuiſti coronam; hæc non erit ſimilis: humiliaſti excelſum, & ſublevaſti humilem.

27. Iniquitatem, iniquitatem ponam eam: nec hæc talis erit, donec veniat cui debetur, & dabo ei.

VULGATA NOVA.

28. Et tu fili hominis propheta, & dic: Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum, & dices: Mucro, mucro, evagina te ad occidendum, lima te ut interficias, & fulgeas,

29. cùm tibi viderentur vana, & divinarentur mendacia: ut dareris ſuper colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis præfinita.

30. Revertere ad vaginam tuam, in loco in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ judicabo te,

31. & effundam ſuper te indignationem meam: in igne furoris mei ſufflabo in te, daboque te in manus hominum inſipientium, & fabricantium interitum.

32. Igni eris cibus, ſanguis tuus erit in medio terræ, oblivioni tradêris: quia ego Dominus locutus ſum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

χειρὶ ἐπὶ χεῖρα.

℣. 25. Ita de Græco ad verbum.

℣. 26. Abeſt *Deus*, à Gr. Vatic. ſed in Mſ. Alex. eſt Κύριος Κύριος ὁ Θεός· ſubinde in Vatic. καὶ ἐπέθου τὸν ςέφανον· αὐτὴ οὐ τοιαύτη ἔςαι, *impoſuiſti coronam; ei non erit talis;* at in Compl. αὐτὴ οὐ, ut ſupra: demum Vatic. hab. τὸ ταπεινὸν, *humile*, non *humilem*; cæt. ut in textu.

℣. 27. Græc. Vatic. triplicat *iniquitatem* cum Vulg. geminant verò Ald. & Compl. ſubinde loco *nec hæc*, hab. οὐαὶ αὐτῇ, *væ ei.* Mſ. Alex. ſimpliciter, οὐ; al. οὐδὲ αὐτὴ τοιαύτη ἔςαι, &c. ut ſup.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. ET factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

2. Et tu fili hominis nonne judicas, nonne judicas civitatem ſanguinum?

3. & oſtendes ei omnes abominationes ſuas, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Civitas effundens ſanguinem in medio ſui, ut veniat tempus ejus: & quæ fecit idola contra ſemetipſam, ut pollueretur.

4. In ſanguine tuo, qui à te effuſus eſt, deliquiſti: & in idolis tuis, quæ feciſti, polluta es: & appropinquare feciſti dies tuos, & adduxiſti tempus annorum tuorum: propterea dedi te opprobrium gentibus, & irriſionem univerſis terris.

VULGATA NOVA.

5. Quæ juxta ſunt, & quæ procul à te, triumphabunt de te: ſordida, nobilis, grandis interitu.

6. Ecce principes Iſraël ſinguli in brachio ſuo fuerunt in te ad effundendum ſanguinem.

7. Patrem & matrem contumeliis affecerunt in te, advenam calumniati ſunt in medio tui, pupillum & viduam contriſtaverunt apud te.

8. Sanctuaria mea ſpreviſti, & ſabbata mea polluiſti.

9. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum ſanguinem, & ſuper montes comederunt in

VERSIO ANTIQUA.

5..... illudent tibi..... *Hieron. in Ezech. 22. col. 849. b.*

7. Patri & matri maledixerunt..... pupillum & viduam oppreſſerunt.

8..... ſabbata mea profanaſtis. *Tertul. adv. Jud. c. 4. p. 137. c.*

9. Viri latrones fuerunt in te..... *Hieron. in Ezech. 22. col. 849. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Græc. καὶ ἐμπαίξονται ἐν σοὶ, loco *triumphabunt de te*, quod in Vulg. eſt.

℣. 7. Conſonat Græc. niſi quòd hab. ἐκακολόγουν..... κατεδυνάςευον, *maledicebant..... opprimebant.*

℣. 8. Græc. ἐβεβήλουν ἐν σοί· *profanabant in te.*

℣. 9. Ita Græc. Alex. Vide Nobil. Not. in hunc loc.

Vulgata nova.

te, ſcelus operati ſunt in medio tui.

10. Verecundiora patris diſcooperuerunt in te, immunditiam menſtruatæ humiliaverunt in te:

Jer. 5. 8. 11. Et unuſquiſque in 11... *Vide Not.*

uxorem proximi ſui operatus eſt abominationem, & ſocer nurum ſuam polluit nefariè, frater ſororem ſuam filiam patris ſui oppreſſit in te.

Versio antiqua.

Hieron. in Ezech. 22. col. 849. c. 12..... & complebo conſummationem malitiæ tuæ in oppreſſione tua.....

Vulgata nova.

12. Munera acceperunt apud te ad effundendum ſanguinem: uſuram & ſuperabundantiam accepiſti, & avarè proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus.

Vulgata nova.

13. Ecce comploſi manus meas ſuper avaritiam tuam, quam feciſti; & ſuper ſanguinem, qui effuſus eſt in medio tui.

14. Nunquid ſuſtinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ in diebus, quos ego faciam tibi? ego Dominus locutus ſum, & faciam.

15. Et diſpergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te.

16. Et poſſidebo te in conſpectu gentium: & ſcies quia ego Dominus.

17. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

Versio antiqua.

Donat. in collat. Carthag. p. 486. b. 18..... pro eo quòd facta eſt mihi omnis domus Iſraël permiſtio: omnes æramentum, argentum, ferrum, ſtannum, & plumbum, in medio camini ardentis permiſtum:

19. Propterea dicit: Hæc dicit Dominus: Propter quòd facti eſtis omnes in permiſtione una, ideo recipio vos in medio Jeruſalem:

20. ſicut recipitur æramentum, argentum, & ferrum, & ſtannum, & plumbum in medio camini, ad inſufflandum in igni, ut confletur: ita recipiam vos in ira mea: & concremabo,

21. & inſufflabo in vos inſufflationem ignis iræ meæ, & conflabimini in medio ejus.

22..... & ſcietis quia ego ſum Dominus, qui effudi iram meam ſuper vos.

Hieron. in Iſai. 30. col. 254. d. 24..... Tu es terra in qua non pluit, nec imber venit ſuper te in die iræ.

25. Cujus principes in medio ejus, quaſi leones rugientes, rapientes prædam, animas devorantes per potentiam.....

Donat. in collat. Carthag. p. 486. b. 26. Sacerdotes ejus repulerunt legem meam, profanabant ſancta mea: inter mundum & immundum non dividebant: & inter ſanctum & pollutum non ſeparabant.....

Vulgata nova.

18. Fili hominis, verſa eſt mihi domus Iſraël in ſcoriam: omnes iſti æs, & ſtannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis: ſcoria argenti facti ſunt.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd verſi eſtis omnes in ſcoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jeruſalem,

20. congregatione argenti, & æris, & ſtanni, & ferri, & plumbi in medio fornacis: ut ſuccendam in ea ignem ad conflandum: ſic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requieſcam: & conflabo vos.

21. Et congregabo vos, & ſuccendam vos in igne furoris mei, & conflabimini in medio ejus.

22. Ut conflatur argentum in medio fornacis, ſic eritis in medio ejus: & ſcietis quia ego Dominus, cùm effuderim indignationem meam ſuper vos.

23. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

24. Fili hominis, dic ei: Tu es terra immunda, & non compluta in die furoris.

25. Conjuratio prophetarum in medio ejus, ſicut leo rugiens, rapienſque prædam, animas devoraverunt, opes & pretium acceperunt, viduas ejus multiplicaverunt in medio illius.

26. Sacerdotes ejus contempſerunt legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea: inter ſanctum & profanum non habuerunt diſtantiam: & inter pollutum & mundum non intellexerunt: & à ſabbatis meis averterunt oculos ſuos, & coinquinabar in medio eorum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 11. Hieron. ubi ſup. col. 849. c. Vulgatæ verbo *oppreſſit*, addit, ſive *humiliavit*; Græc. ἐταπείνουν ἐν σοί.

℣. 12. Ita Hieron. refert ex ed. LXX. horum loco de Hebr. *& avarè proximos tuos calumniata es*; Vulg. *calumniabaris*. Græc. καὶ συντελέσω συντέλειαν κακίας σου τὴν ἐν καταδυναστείᾳ· i. e. *& conſummaſti conſummationem malitiæ tuæ, quæ in oppreſſione*; Mſ. Alex. ultimò addit σου; Theodoretuſque cum al. habet ſupra, συντελέσω, *conſummabo*.

℣. 18. Græc. Υἱὲ ἀνθρώπου, ἰδοὺ γεγόνασί μοι ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἀναμεμιγμένοι πάντες χαλκῷ, καὶ σιδήρῳ, καὶ κασσιτέρῳ, καὶ μολίβῳ· ἐν μέσῳ ἀργυρίου ἀναμεμιγμένος ἐστί. *Fili hominis, ecce facti ſunt mihi domus Iſraël admiſti omnes ære, & ferro, & ſtanno, & plumbo: in medio argenti admiſta eſt.* In Mſ. Alex. γέγονεν ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἀναμεμιγμένος χαλκῷ· ſubinde in ed. Compl. ἐν μέσῳ καμίνου ἀργυρίου, &c. Hieron. in hunc loc. col. 851. a. ait: *Verbum Hebr.* ſig, *Symmachus* ſcoriam..... *LXX. vertêre* commiſtionem.

℣. 19. Græc. initio hab. Διατοῦτο εἰπόν, *Propterea dic*; ſubinde geminat vocem *Dominus*; delet verò ſeq. *omnes*, quam tamen retinet Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. cæt. ſimilia, niſi id excipiatur, εἰς σύγκρασιν μίαν, *in commiſtionem unam*; paulòque poſt, εἰς μέσον, *in medium*; at in Compl. ἐν μέσῳ, ut in textu Lat.

℣. 20. Eadem exſtant Græcè, præter hoc, εἰς αὐτὸ πῦρ, pro *in igni*; deeſt etiam *vos*, poſt *recipiam*, quod tamen hab. Mſ. Alex. cum ed. Compl. extremò pro *concremabo*, ita, συνάξω, καὶ χωνεύσω ὑμᾶς, *congregabo, & conflabo vos.* Apud Ambr. in Pſ. 118. col. 998. b. ſic: *Ecce proficiſcar in Jeruſalem, & inſufflabo in vos in igne iræ meæ, ut tabeſcatis à plumbo & ferro*: ita rurſum infra, p. 1130. f. præter hoc, *& inſufflabo in vos ignem iræ meæ.*

℣. 21. Concinit Græc. niſi quòd hab. ἐν πυρὶ, *in igne*, loco *inſufflationem ignis*; ſed in Mſ. Alex. καὶ ἐκφυσήσω εἰς ὑμᾶς ἐκφύσημα ἐν πυρὶ, &c. Vide Ambroſ. ſup. ad. ℣. 20.

℣. 22. Ita Græcè, detractis duabus voculis, *ſum*, & *qui*.

℣. 24. Græc. Σὺ εἶ γῆ ἡ οὐ βρεχομένη, οὐδὲ ὑετὸς ἐγένετο ἐπὶ σὲ, &c. *Tu es terra non irrigata, neque pluvia facta eſt ſuper te*, &c. ut ſup.

℣. 25. Similiter in Græco, niſi quòd loco *principes*, hab. ἀφηγούμενοι; ap. Hieron. in Ezech. 22. col. 852. f. *duces*; ſubinde Gr. hab. ἁρπάγματα, *rapinas*, loco *prædam*; extremòque, ἐν δυναστείᾳ, *in potentia.*

℣. 26. Eadem ſunt in Græco, mutato ſub finem vocum nonnullarum ordine.

VULGATA NOVA.

Mich. 3. 11. Soph. 3. 3. 27. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & avarè ad sectanda lucra.

28. Prophetæ autem ejus liniebant eos absque temperamento, videntes vana, & divinantes eis mendacium, dicentes: Hæc dicit Dominus Deus, cùm Dominus non sit locutus.

29. Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter: egenum & pauperem affligebant, & advenam opprimebant calumnia absque judicio.

30. Et quæsivi de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inveni.

31. Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos: viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens: 2. Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt,	
3. & fornicatæ sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt: ibi subacta sunt ubera earum, & fractæ sunt mammæ pubertatis earum.	3..... ibi ceciderunt ubera earum, & ibi devirginatæ sunt. (Hieron. … 23. col. 853. f. ex I…)
4. Nomina autem earum, Oolla major, & Ooliba soror ejus minor: & habui eas, & pepererunt filios & filias. Porrò earum nomina, Samaria Oolla, & Jerusalem Ooliba.	4. Nomina earum, Oolla senior, & Ooliba soror ejus: & factæ sunt mihi, & pepererunt filios & filias.....
5. Fornicata est igitur super me Oolla, & insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantes,	5..... & abiit ad amatores suos.....

VULGATA NOVA.

6. vestitos hyacintho, 6... *Vide Not.* principes, & magistratus, juvenes cupidinis, universos equites, ascensores equorum.

7. Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos: & in omnibus, in quos insanivit, in immunditiis eorum polluta est.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
8. Insuper & fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit: nam & illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, & illi confregerunt ubera pubertatis ejus, & effuderunt fornicationem suam super eam.	8..... & ipsi devirginaverant eam..... (Ibid. 854.)
9. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine.	
(Sup. 16. 38.) 10. Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus, filios & filias ejus tulerunt, & ipsam occiderunt gladio: & factæ sunt famosæ mulieres, & judicia perpetraverunt in ea.	10..... & facta est in sermone mulierum, & ultiones fecerunt in ea.

VULGATA NOVA.

11. Quod cùm vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa insanivit libidine: & fornicationem suam super fornicationem sororis suæ

12. ad filios Assyriorum præbuit impudenter, 12... *Vide Not.* ducibus & magistratibus ad se venientibus, indutis veste varia, equitibus qui vectabantur equis, & adolescentibus forma cunctis egregia.

13. Et vidi quòd polluta esset via una ambarum.

14. Et auxit fornicationes suas: cùmque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expressas coloribus,

15. & accinctos balteis renes, & tiaras tinctas 15... *Vide Not.* in capitibus eorum, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua orti sunt,

16. insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum, & misit nuncios ad eos in Chaldæam.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
17. Cùmque venissent ad eam filii Babylonis	17. Cùmque venissent ad eam filii Babylonis (Ibid. 855.)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Sic est in Græco. Idem Hieron. in Joel 1. col. 1343. f. sic habet: *In Ægypto fractæ sunt mammæ tuæ, & ibi devirginata es.*

℣. 4. Græc. Καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἦν Ὀολὰ, &c. ut supra.

℣. 5. Gr. καὶ ἐπέθετο ἐπὶ τοὺς ἐραστὰς αὐτὰς, *& adhæsit super amatores suos.*

℣. 6. Hieron. ubi sup. ad hoc Vulg. *juvenes cupidinis*, addit, *sive electos*; Gr. νεανίσκοι, καὶ ἐπίλεκτοι.

℣. 8. Ita de Græco, pro Vulgatæ his, *confregerunt ubera pubertatis ejus.*

℣. 10. Græc. καὶ ἐγένετο λάλημα εἰς γυναῖκας, καὶ ἐποίησαν ἐκδικήσεις ἐν αὐτῇ εἰς τὰς θυγατέρας· *& facta est sermo apud mulieres, & fecerunt ultiones in ea in filias*: ed. Compl. delet hoc ult. εἰς τὰς θυγατέρας.

℣. 12. Hieron. in hunc loc. col. 855. e. hab. *ducibus... indutis veste varia, sive pretiosa*; Gr. ἐνδεδυκότας εὐπάρυφα.

℣. 15. Hieron. in eund. loc. col. 855. e. *forma ducum omnium, sive tristatarum omnium*; Gr. ὄψις τρισσὴ πάντων, *aspectus triplex omnium*; sed al. ὄψις τριστατῶν πάντων. Hieron. infra, 857. d. *Tristatæ*, inquit, *nomen est apud Græcos secundi gradus post regiam dignitatem.*

℣. 17. Græc. initio habet: Καὶ ἦλθοσαν, *& venerunt*; reliqua ut in Lat. supra. Tertul. iisdem alludens, dicit:

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. ad cubile divertentium..... & recessit anima ejus ab illis.

Vulgata nova.

ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, & polluta est ab eis, & saturata est anima ejus ab illis.

Vulgata nova.

18. Denudavit quoque fornicationes suas, & discooperuit ignominiam suam: & recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea à sorore ejus.

19. Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in terra Ægypti.

Versio antiqua.

20..... & verenda equorum, verenda eorum.

Vulgata nova.

20. Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum: & sicut fluxus equorum, fluxus eorum.

21. Et visitasti scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Ægypto ubera tua, & confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ.

Versio antiqua.

Ibid. 857. a. 22. Propterea Ooliba, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo amatores tuos contra te, à quibus recessit anima tua: & adducam eos adversùm te per circuitum;

23. Filios Babylonis, & omnes Chaldæos, Phacouth, & Sue, & Couth, & omnes filios Assyriorum cum eis, juvenes electos, duces & magistratus, omnes tristatas, & nominatos equitantes in equis:

24. cuncti venient super te ab Aquilone, currus & rotæ, cum multitudine populorum; clypei, & peltæ: & mittent custodiam super te in circuitu: & dabo ante faciem eorum judicium, & judicabunt te judiciis suis.

25. Et dabo zelum meum in te, & facient tecum in ira furoris: nasum tuum, & aures tuas auferent: & reliquos tuos gladio dejicient: ipsi filios tuos, & filias tuas tollent; & residuos tuos devorabit ignis.

26. Et denudabunt te vestimento tuo, & assument vasa gloriationis tuæ.

27. Et avertent impietates tuas à te, & fornicationem tuam de terra Ægypti: & non elevabis oculos tuos ad eos, & Ægypti non recordaberis ampliùs.

Vulgata nova.

22. Propterea Ooliba, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua: & congregabo eos adversùm te in circuitu;

23. Filios Babylonis, & universos Chaldæos, nobiles, tyrannosque & principes, omnes filios Assyriorum, juvenes formâ egregiâ, duces & magistratus universos, principes principum, & nominatos ascensores equorum:

24. & venient super te instructi curru & rota, multitudo populorum: lorica, & clypeo, & galea armabuntur contra te undique: & dabo coram eis judicium, & judicabunt te judiciis suis.

25. Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore: nasum tuum, & aures tuas præcident: & quæ remanserint, gladio concîdent: ipsi filios tuos, & filias tuas capient; & novissimum tuum devorabitur igni.

26. Et denudabunt te vestimentis tuis, & tollent vasa gloriæ tuæ.

27. Et requiescere faciam scelus tuum de te, & fornicationem tuam de terra Ægypti: nec levabis oculos tuos ad eos, & Ægypti non recordaberis ampliùs.

Vulgata nova.

28. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti; in manus, de quibus satiata est anima tua.

29. Et agent tecum in odio, & tollent omnes labores tuos, & dimittent te nudam, & ignominia plenam, & revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, & fornicationes tuæ.

30. Fecerunt hæc tibi, quia fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis earum.

31. In via sororis tuæ ambulasti, & dabo calicem ejus in manu tua.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 51. col. 374. c. 32..... Calicem sororis tuæ Samariæ bibes profundum & latum, ut inebrieris.

Hieron. in Ezech. 23. col. 858. e. ex Lxx. 34. Festivitates & neomenias ejus auferam.....

Vulgata nova.

32. Hæc dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuæ bibes profundum & latum: eris in derisum, & in subsannationem, quæ est capacissima.

33. Ebrietate, & dolore repleberis: calice mœroris, & tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ.

34. Et bibes illum, & epotabis usque ad feces, & fragmenta ejus devorabis, & ubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

35. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia

Notæ ad Versionem antiquam.

Scripturæ Sanctæ stupri vocabulo utuntur in idololatriæ exprobratione.

℣. 20. Sic etiam Græcè, pro Vulg. his: *fluxus equorum, fluxus eorum.*

℣. 22. A Græco abest vox *Deus*; sed in Ms. Alex. est Κύριος Κύριος ὁ Θεός; in ed. Ald. Κύριος Κύριος; in Compl. Ἀδωναὶ Κύριος; deinde in Vatic. & al. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξεγείρω, *ecce ego suscito*; & inf. additur, ἀπ᾽ αὐτῶν, *ab eis*, post *anima tua*; cæt. ut in textu.

℣. 23. Eadem exhibentur Græcè, præter ista, Φακοὺκ, καὶ Σοὲ, καὶ Ὑχουέ; at in ed. Ald. Φακοὺθ, καὶ Συὲ, καὶ Κοὺθ, ut supra; item inf. loco *tristatas*, Græc. Vatic. hab. τριστοὺς; sed Compl. τριστάτας, al. τριστάτας τριστούς.

℣. 24. Totidem verba habentur Græcè, excepto singul. βαλεῖ, *mittet*, pro *mittent*; at in ed. Ald. βαλοῦσι huic etiam voci, *judiciis*, præponitur ἐν, *in*.

℣. 25. Eadem rursum in Græco, præter unum ἐν, *in*, præpositum *gladio*.

℣. 26. Sic etiam Græcè.

℣. 27. Ita de Græco, verbum è verbo: excipiendum tamen est primum *avertent*, cujus loco constanter, ἀποστρέψω, *avertam*.

℣. 32. Consonat Græc. nisi quòd caret hac voce, *Samariæ*; & loco *ut inebrieris*, hab. καὶ τὸ πλεονάζον τοῦ συντελέσαι μέθην, *& abundantem ad complendam ebrietatem.*

℣. 34. Itidem Græcè.

VULGATA NOVA.

oblita es mei, & projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, & fornicationes tuas.

36. Et ait Dominus ad me, dicens: Fili hominis nunquid judicas Oollam, & Oolibam, & annuntias eis scelera earum?

37. Quia adulteratæ sunt, & sanguis in manibus earum, & cum idolis suis fornicatæ sunt: insuper & filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum.

VERSIO ANTIQUA.

36..... & annuntias eis iniquitates earum? *Hieron. ubi sup. col. 859. d. e.*

37..... cum adinventionibus suis fornicatæ sunt: insuper & filios suos, quos genuerant mihi, transduxerunt per ignem.

VULGATA NOVA.

38. Sed & hoc fecerunt mihi: Polluerunt sanctuarium meum in die illa, & sabbata mea profanaverunt.

39. Cùmque immolarent filios suos idolis suis, & ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut polluerent illud: etiam hæc fecerunt in medio domus meæ.

VULGATA NOVA.

40. Miserunt ad viros venientes de longè, ad quos nuncium miserant: itaque ecce venerunt: quibus te lavisti, & circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri.

41. Sedisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est ante te: thymiama meum, & unguentum meum posuisti super eam.

42. Et vox multitudinis exsultantis erat in ea: & in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, & veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosas in capitibus eorum.

43. Et dixi ei, quæ attrita est in adulteriis: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc.

44. Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem: sic ingrediebantur ad Oollam & Oolibam, mulieres nefarias.

VERSIO ANTIQUA.

40..... cùm venissent, statim lavabaris..... *Ibid.*

42. Et voce composita persultabat..... & veniebant ebrii de deserto.....

44..... sic ingrediebantur ad Oollam & Oolibam, ut facerent iniquitatem.

VULGATA NOVA.

45. Viri ergo justi sunt: hi judicabunt eas judicio adulterarum, & judicio effundentium sanguinem: quia adulteræ sunt, & sanguis in manibus earum.

46. Hæc enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, & trade eas in tumultum, & in rapinam:

47. Et lapidentur lapidibus populorum, & confodiantur gladiis eorum: filios & filias earum interficient, & domos earum igne succendent.

VULGATA NOVA.

48. Et auferam scelus de terra, & discent omnes mulieres ne faciant secundùm scelus earum.

49. Et dabunt scelus vestrum super vos, & peccata idolorum vestrorum portabitis: & scietis quia ego Dominus Deus.

VERSIO ANTIQUA.

48. Et auferam impietatem de terra, & discent omnes mulieres ne faciant secundùm impietatem earum.

49. Et dabunt impietatem vestram super vos...

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 36. Gr. ϗ ἀναγγελεῖς, & *annuntiabis*, &c. ut supra.

℣. 37. Gr. τὰ ἐνθυμήματα αὐτῶν ἐμοιχῶντο· ϗ τὰ τέκνα αὐτῶν, ἃ ἐγέννησάν μοι, διήγαγον αὐτοῖς διʼ ἐμπύρων.

℣. 40. Græc. ϗ ἅμα τῷ ἔρχεσθαι αὐτοὺς, &c. ut sup.

℣. 42. Græc. Καὶ φωνὴν ἁρμονίας ἀνεκρούοντο· ϗ πρὸς ἄνδρας ἐκ πλήθους ἀνθρώπων ἥκοντας ἐκ τῆς ἐρήμου· Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. οἰνωμένους ἐκ τῆς, &c.

℣. 44. Sic est in Græco, præter hoc, πρὸς Ὀολὰν, ϗ πρὸς Ὀολιβάν.

℣. 48. Græc. Καὶ ἀποστρέψω, *Et avertam*, loco *Et auferam*; paulòque post, ϗ οὐ μὴ ποιήσουσι, & *non facient*, loco *ne faciant*; ultimòque num. plur. κατὰ τὰς ἀσεβείας αὐτῶν.

℣. 49. Græc. Καὶ δοθήσεται ἡ ἀσέβεια ὑμῶν ἐφʼ ὑμᾶς, *Et dabitur impietas vestra super vos.* Nonnulla autem supra addita sunt verba ex Hebr. aut Vulg. quæ nonnisi leviter differunt à Græco, ut scilicet nexu aliquo colligarentur variantes lectiones LXX. passim adhibitæ ab Hieronymo.

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est verbum Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens:

2. Fili hominis scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus est rex Babylonis adversùm Jerusalem hodie.

3. Et dices per proverbium ad domum irri-

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factus est sermo Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, decimâ mensis, dicens: *Hieron. in Ezech. 24. col. 861. ex Lxx.*

2. Fili hominis scribe tibi diem ab hac die, qua obfirmatus est rex Babylonis super Jerusalem ab hodierna die.

3. Et dic ad domum exasperantem parabolam,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè, ad verbum.

℣. 2. Eadem exstant Græcè, posito uno εἰς, *in*, ante *diem*.

℣. 3. Itidem Græcè, præter vocem *Deus*, quæ abest;

Versio antiqua.

Hieron. ubi ſup. & dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Pone lebetem, & infunde ſuper eum aquam.

4. Et mitte in eum diviſiones, omnem inciſuram bonam, crus & humerum, carnibus ſeparatis ab oſſibus,

5. de electis pecoribus aſſumpta ; & incende oſſa ſub eis : ferbuit, & ſunt cocta oſſa ejus in medio illius.

6. Propterea hæc dicit Adonai Dominus : O civitas ſanguinum, lebes, in quo eſt rubigo in eo, & rubigo non eſt egreſſa ex eo : per partes ſuas protulit, non cecidit ſuper eam ſors.

7. Quia ſanguis ejus in medio illius eſt, ſuper leviſſimam petram poſui illum : non effudi illum ſuper terram ut operiretur terra.

Ibid. 862. 8. Ut aſcenderet furor in ultionem vindictæ : dedi ſanguinem ejus ſuper limpidiſſimam petram ut non operiretur.

9. Propterea hæc dicit Adonai Dominus : Væ civitas ſanguinum, & ego magnificabo torrem.

10. Et multiplicabo ligna, & ſuccendam ignem, ut tabeſcant carnes, & imminuatur jus, & oſſa concrementur,

11. & ſtet ſuper carbones ſuos : incenſa eſt ut exuratur, & frigatur æs ejus : & concremetur in medio illius immunditia ejus, & deficiat rubigo ejus :

12. humiliabitur rubigo, & non exiet de ea multa rubigo ejus : confundetur rubigo illius.

* i. e. fervor. 13. Immunditia tua * zemma : pro eo quòd contaminata es tu, & non es emundata ab immunditia tua : & quid erit ſi non fueris emundata ultra, donec impleam furorem meum in te ?

14. Ego Dominus locutus ſum : Et veniet, & faciam : non differam, nec miſerebor, nec deprecabilis ero : ſecundùm vias tuas, & ſecundùm adinventiones tuas judicabo te, dicit Adonai Dominus. Propterea ego judicabo te juxta ſanguinem tuum, & juxta cogitationes tuas judicabo te, immunda atque famoſa, & nimia ad irritandum.

Ibid. 864. f. 15. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :

16. Fili hominis, ecce ego auferam à te deſi-

Vulgata nova.

tatricem parabolam, & loquêris ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Pone ollam ; pone, inquam, & mitte in eam aquam.

4. Congere fruſta ejus in eam, omnem partem bonam, femur & armum, electa & oſſibus plena.

5. Pinguiſſimum pecus aſſume, compone quoque ſtrues oſſium ſub ea : efferbuit coctio ejus, & diſcocta ſunt oſſa illius in medio ejus.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Væ civitati ſanguinum, ollæ, cujus rubigo in ea eſt, & rubigo ejus non exivit de ea : per partes & per partes ſuas ejice eam, non cecidit ſuper eam ſors.

7. Sanguis enim ejus in medio ejus eſt, ſuper limpidiſſimam petram effudit illum : non effudit illum ſuper terram ut poſſit operiri pulvere.

8. Ut ſuperinducerem indignationem meam, & vindictâ ulciſcerer : dedi ſanguinem ejus ſuper petram limpidiſſimam ne operiretur.

9. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Væ civitati ſanguinum, cujus ego grandem faciam pyram. Nah. 3. 1. Hab. 2. 12.

10. Congere oſſa, quæ igne ſuccendam : conſumentur carnes, & coquetur univerſa compoſitio, & oſſa tabeſcent.

11. Pone quoque eam ſuper prunas vacuam, ut incaleſcat, & liquefiat æs ejus : & conflетur in medio ejus inquinamentum ejus, & conſumatur rubigo ejus :

12. multo labore ſudatum eſt, & non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem.

13. Immunditia tua exſecrabilis : quia mundare te volui, & non es mundata à ſordibus tuis : ſed nec mundaberis priùs, donec quieſcere faciam indignationem meam in te.

14. Ego Dominus locutus ſum : Veniet, & faciam : non tranſeam, nec parcam, nec placabor : juxta vias tuas, & juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.

15. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens :

16. Fili hominis, ecce ego tollo à te deſide-

Notæ ad Versionem antiquam.

at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. eſt Ἀδωναῒ Κύριος ; in Ald. Κύριος Κύριος.

℣℣. 4. 5. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 6. Vox *Adonai* abeſt à Græco ; cæt. ipſi conſonant ; quin & in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. eſt Ἀδωναῒ Κύριος.

℣. 7. Eadem leguntur Græcè, niſi hoc ult. excipias, τοῦ καλύψαι ἐπ' αὐτὸ γῆν, loco *ut operiretur terra* ; Mſ. Alex. caret præp. ἐπὶ ; ſicut ed. Ald.

℣. 8. Græc. hab. λεωπετρίαν, *levem petram*, loco *limpidiſſimam* ; cæt. ſatis quadrant.

℣. 9. A Græco Vatic. abeſt vox *Adonai*, ſicut τὸ *Væ civitas ſanguinum* ; cæt. ſimilia. Sed in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. eſt Ἀδωναῒ Κύριος ; deinde, Οὐαὶ πόλις (Alex. πόλεις) τῶν αἱμάτων, κἀγὼ, &c. loco verò *torrem*, edit. nov. Hieron. fert *terrorem*, ſed manifeſto mendo ; Græcè enim conſtanter, δαλὸν ; ſola Compl. hab. λαόν. Ambroſ. in Pſ. 38. col. 856. c. *ſed ego magnum faciam titionem.*

℣. 10. Sic hab. Græc. præter ult. *& oſſa concrementur*, quibus caret : ed. tamen Compl. addit, ϗ τὰ ὀστᾶ συντεφρώσονται, Ald. συμφρυγήσονται, al. συμφρυγῇ. Ambroſ. in Pſ. 38. col. 856. c. *Et multiplicabo ligna, & ſuccendam ignem, ut liquefiat caro, & imminuatur jus* ; abſque ſeqq.

℣. 11. Græc. Vatic. ϗ στῆ ἐπὶ τοὺς ἄνθρακας, ὅπως προσκαυθῇ, ϗ θερμανθῇ ὁ χαλκὸς αὐτῆς· ϗ τακῇ ἐν μέσῳ ἀκαθαρσίας αὐτῆς, ϗ ἐκλίπῃ ὁ ἰὸς αὐτῆς· *& ſtet ſuper carbones, ut exuratur, & concaleſcat æs ejus : & tabeſcat in medio immunditiæ ſuæ, & deficiat rubigo ejus.* Edd. verò Ald. & Compl. hab. ϗ στῆ ἐπὶ τοὺς ἄνθρακας αὐτῆς· ἐξηψήθη, ὅπως, &c. ut ſup. Mſ. Alex. αὐτῆς· ἐξήρθη, ὅπως ἐκκαυθῇ, ὅπως συμφρυγῇ ὁ χαλκὸς αὐτῆς· ϗ τακῇ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἡ ἀκαθαρσία αὐτῆς, ϗ ἐκλίπῃ ὁ ἰὸς αὐτῆς.

℣. 12. Prima pars abeſt à Gr. In edit. tamen Compl. eſt, ϗ ταπεινωθήσεται ὁ ἰὸς αὐτῆς· reliqua ut in Lat. ſup.

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, præter ſeqq. quæ deſunt, videlicet, *Immunditia tua zemma* ; paulòque poſt, *& non es emundata ab immunditia tua* ; ultimòque τὸ *in te.* Quæ autem hîc deſiderantur in Gr. Vatic. exſtant in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ubi ſic : Ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ σου ζέμα (Alex. ζέμμα·) ſubinde, ϗ οὐκ ἐκαθαρίσθης ἀπὸ ἀκαθαρσίας σου· extremòque, ἐν σοί. Vide Not. ſeq.

℣. 14. A Gr. Vatic. abeſt τὸ *nec deprecabilis ero* ; ſed in edit. Compl. eſt, ϗ οὐ μὴ παρακληθῶ· ſubinde in Vatic. & al. ἐνθυμήματα, *cogitationes*, loco *adinventiones* ; & inf. αἵματά σου, *ſanguines tuos*, loco *ſanguinem tuum*, abſque ſup. voce *Adonai* ; quæ tamen habetur in edd. Ald. & Compl. necnon in Mſ. Alex. cæt. congruunt ad verbum. Horum autem *pleraque* (℣℣. 12. 13. &c.) inquit Hieron. ibid. *de Theodotione addita ſunt ; & verbum Hebraïcum* zemma, *pro quo nos*, inquit, *exſecrabilem immunditiam interpretati ſumus : illudque ab eis* (LXX.) *additum eſt, quod in Hebraïco non habetur, & obelo prænotandum eſt*, Propterea ego judicabo te juxta ſang. &c. quæ ſup.

℣. 15. Sic eſt in Græco.

℣. 16. Ita Græcè, exceptis his, ἰδοὺ ἐγὼ λαμβάνω ἐκ σοῦ τὰ ἐπιθυμήματα, *ecce ego aufero à te deſideria* : hæc etiam deſunt in fine, *nec venient lacrymæ tibi* ; quæ tamen ſequuntur in Compl. Hieron. ſcribit ſup. *in acie, ſive, in præparatione* ; ſed inf. hab. *in plaga, ſive ut LXX. verterunt*, in

VULGATA NOVA.

rabile oculorum tuorum in plaga : & non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ.

17. Ingemiſce tacens, mortuorum luctum non facies : corona tua circumligata ſit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.

18. Locutus ſum ergo ad populum manè, & mortua eſt uxor mea veſperè : fecique manè ſicut præceperat mihi.

19. Et dixit ad me populus : Quare non indicas nobis, quid iſta ſignificent, quæ tu facis?

20. Et dixi ad eos : Sermo Domini factus eſt ad me, dicens :

21. Loquere domui Iſraël : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego polluam ſanctuarium meum, ſuperbiam imperii veſtri, & deſiderabile oculorum veſtrorum, & ſuper quo pavet anima veſtra : filii veſtri, & filiæ veſtræ, quas reliquiſtis, gladio cadent.

22. Et facietis ſicut feci : Ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis.

23. Coronas habebitis in capitibus veſtris, & calceamenta in pedibus : non plangetis neque flebitis, ſed tabeſcetis in iniquitatibus veſtris, & unuſquiſque gemet ad fratrem ſuum.

24. Eritque Ezechiel vobis in portentum : juxta omnia, quæ fecit, facietis cùm venerit iſtud : & ſcietis quia ego Dominus Deus.

25. Et tu fili hominis, ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum, & gaudium dignitatis, & deſiderium oculorum eorum, ſuper quo requieſcunt animæ eorum, filios & filias eorum :

26. In die illa cùm venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi :

27. In die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo qui fugit : & loquêris, & non ſilebis ultra : eriſque eis in portentum, & ſcietis quia ego Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

derabilia oculorum tuorum in præparatione : non planges, neque flebis, nec venient lacrymæ tibi. Hieron. ubi ſup.

17. Gemitus ſanguinis, renum luctus eſt : erunt crines tui colligati ſuper te, & calceamenta tua in pedibus tuis, nec conſolaberis in labiis eorum, & panem hominum non comedes.

18. Locutus ſum ad populum manè ſicut præceperat mihi, & mortua eſt uxor mea veſperi : fecique manè ſicut præceptum eſt mihi.

19. Et dixit ad me populus : Non annuntias nobis, quid ſunt hæc, quæ tu facis?

20. Et dixi ad eos : Sermo Domini factus eſt ad me, dicens :

21. Dic ad domum Iſraël : Hæc dicit Adonai Ibid. 865. a.
Dominus : Ecce ego contaminabo ſancta mea, ſuperbiam fortitudinis veſtræ, deſiderabilia oculorum veſtrorum, & quibus parcunt animæ veſtræ : filii veſtri, & filiæ veſtræ, quos reliquiſtis, in gladio cadent.

22. Et facietis ſicut feci : Ore eorum non conſolabimini, & panem virorum non comedetis.

23. Et comæ veſtræ ſuper capita veſtra, & calceamenta veſtra in pedibus veſtris : non plangetis nec flebitis, & conſumemini in iniquitatibus veſtris, & conſolabitur unuſquiſque fratrem ſuum.

24. Et erit Jezekiel vobis in portentum : ſecundùm omnia, quæ fecit, facietis : cùmque venerint hæc, cognoſcetis quoniam ego Adonai Dominus.

25. Et tu fili hominis, nonne in die, quando abſtulero fortitudinem ab eis, elationem gloriationis eorum, deſiderabilia oculorum eorum, & elationem animæ eorum, filios & filias eorum;

26. In die illa veniet qui ſalvus factus fuerit ad te, ut annuntiet in auribus tuis?

27. In die illa aperietur os tuum ad eum qui fugerit : & loquêris, & nequaquam ultra reticebis : & eris eis in portentum, & cognoſcent quoniam ego Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

præparatione; Gr. conſtanter, ἐν παρατάξει.

℣. 17. In Gr. Vatic. eſt, πένθος ἔσῃ, *luctus eris*, loco *luctus eſt;* at in ed. Ald. πένθος ἐςίν, ut ſup. tum in Vatic. & al. οὐκ ἔςαι τὸ τρίχωμά σου, ad litt. *non erit capillitium tuum;* cæt. ut ſupra. Hieron. quoque inf. ait : *juxta LXX. coronam capillorum intelligamus cæſariem.*

℣. 18. Itidem Græcè, præter hoc, & *mortua eſt uxor mea*, quod deeſt; at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ſequitur : καὶ ἀπέθανεν ἡ γυνή μου, deinde, ἑσπέρας· καὶ, &c. ut ſupra : in Vatic. etiam & al. ipſo initio habetur Καὶ, ante *locutus ſum.*

℣℣. 19. 20. Totidem verba leguntur Græcè.

℣. 21. A Græco conſtanter abeſt vox *Adonai;* inf. autem pro *quibus*, eſt ὑπὲρ ὧν, *ſuper quibus;* poniturque καὶ, ante vocem *filii;* cæt. ut in textu. In Mſ. Alex. pro *Adonai Dominus*, eſt Κύριος Κύριος ὁ Θεός.

℣. 22. Itidem Græcè, poſito uno ἀπὸ, ante *ore.*

℣. 23. Vix meliùs de Græco, niſi excipiatur verbum ſingul. *conſolabitur*, pro quo plur. παρακαλέσετε, *conſolabimini.*

℣. 24. Græcè, pro *fecit*, habetur ἐποίησα, *feci;* præponiturque καὶ, verbo *cognoſcetis*, deleto ſup. *que*, ante *venerint*, cum voce *Adonai;* cæt. ut in textu. In ed. verò Compl. eſt ἐποίησε, ut ſup. abſque καὶ, ante *cognoſcetis;* & in Ald. Ἀδωναΐ Κύριος.

℣. 25. Similiter in Græco, niſi quòd additur αὐτῶν, poſt *filios;* & loco *deſiderabilia*, hab. ἐπιθυμήματα, *deſideria.*

℣. 26. Ita rurſum Græcè, addito uno σοὶ, *tibi*, verbo *annuntiet;* deleto verò *tuis*, in fine.

℣. 27. Ita conſtanter Græcè, niſi excipiatur verbum ἀνασωζόμενον, *qui evaſerit*, loco *qui fugerit;* deeſt etiam ſeq. &; at in Mſ. Alex. eſt, καὶ λαλήσεις; ſicut in edd. Ald. & Compl.

CAPUT XXV.

VULGATA NOVA.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis pone faciem tuam contra filios Ammon, & prophetabis de eis.

3. Et dices filiis Ammon : Audite verbum Domini Dei : Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd dixiſti : Euge, euge ſuper ſanctuarium meum, quia pollutum eſt; & ſuper terram Iſraël, quoniam deſolata eſt; & ſuper domum Juda, quoniam ducti ſunt in captivitatem :

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : Hieron. in Ezech. 13. col. 775.

2. Fili hominis obfirma faciem tuam ſuper filios Ammon..... Idem in Ezech. 25. col. 867. ex Lxx.

3..... Quia gaviſi eſtis ſuper ſanctuarium meum...

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Similiter in Græco.

℣. 3. Sic apud Hieron. pro his de Vulg. *Pro eo quòd dixiſti : Euge, euge ſuper ſanctuarium meum.* Græc. hod. Ἀνθ' ὧν ἐπεχάρητε ἐπὶ τὰ ἅγιά μου.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi ſup. 4. Idcirco ego tradam te filiis Cedem..... & ipſi bibent ubertatem tuam.

5. Daboque civitatem Ammon in paſcua camelorum.....

6..... inſonuiſti pede, & inſultaſti ex animo tuo.....

Ibid. 870. 8. Hæc dicit Adonai Dominus : Pro eo quòd dixit Moab : Ecce ſicut omnes gentes, domus Juda :

9. Idcirco ecce ego diſſolvam humerum Moab de civitatibus promontoriorum ejus, electam terram, domum Beth Iaſimuth ſuper fontem urbis maritimæ,

10. filios Orientis ſuper filios Ammon, dedi ei in hæreditatem : ut non ſit memoria filiorum Ammon in gentibus.

11. Et in Moab faciam ultiones : & cognoſcent quoniam ego Dominus.

Ibid. 871. *f.* 12. Hæc dicit Adonai Dominus : Pro eo quòd fecit Idumæa ut ulciſcerentur ultionem de domo Juda, & memoriam retinuerunt mali, & ulti ſunt ultione;

Ibid. 872. 13. Propterea hæc dicit Adonai Dominus : Extendam manum meam ſuper Idumæam, & interficiam de ea hominem & pecus, & ponam eam deſertam : & de Theman fugientes, gladio cadent.

14. Et dabo ultionem meam ſuper Idumæam in manu populi mei Iſraël : & facient in Idumæa juxta iram meam, & furorem meum : & cognoſcent ultionem meam, dicit Adonai Dominus.

Ibid. 873. *b.* 15. Propterea hæc dicit Adonai Dominus : Pro eo quòd fecerunt Alienigenæ ultionem, & ſuſcitaverunt vindictam, inſultantes ex animo, ut delerent uſque in æternum :

16. propterea hæc dicit Adonai Dominus : Ecce ego extendam manum meam ſuper Alienigenas, & diſperdam Cretenſes, & perdam reliquias littoris maritimæ :

17. & faciam in eis ultiones magnas in vindicta furoris : & cognoſcent quia ego Adonai Dominus, cùm dedero ultionem meam ſuper eos.

VULGATA NOVA.

4. Idcirco ego tradam te filiis orientalibus in hæreditatem, & collocabunt caulas ſuas in te, & ponent in te tentoria ſua : ipſi comedent fruges tuas : & ipſi bibent lac tuum.

5. Daboque Rabbath in habitaculum camelorum, & filios Ammon in cubile pecorum : & ſcietis quia ego Dominus.

6. Quia hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd plauſiſti manu, & percuſſiſti pede, & gaviſa es ex toto affectu ſuper terram Iſraël :

7. Idcirco ecce ego extendam manum meam ſuper te, & tradam te in direptionem gentium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram : & ſcies quia ego Dominus.

8. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd dixerunt Moab & Seir : Ecce ſicut omnes gentes, domus Juda :

9. Idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, & de finibus ejus inclytas terræ Bethieſimoth, & Beelmeon, & Cariathaim,

10. filiis Orientis cum filiis Ammon, & dabo eam in hæreditatem : ut non ſit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus.

11. Et in Moab faciam judicia : & ſcient quia ego Dominus.

12. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd fecit Idumæa ultionem ut ſe vindicaret de filiis Juda, peccavitque delinquens, & vindictam expetivit de eis ;

13. Idcirco hæc dicit Dominus Deus : Extendam manum meam ſuper Idumæam, & auferam de ea hominem & jumentum, & faciam eam deſertam ab Auſtro : & qui ſunt in Dedan, gladio cadent.

14. Et dabo ultionem meam ſuper Idumæam per manum populi mei Iſraël : & facient in Edom juxta iram meam, & furorem meum : & ſcient vindictam meam, dicit Dominus Deus.

15. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd fecerunt Palæſtini vindictam, & ulti ſe ſunt toto animo, interficientes, & implentes inimicitias veteres :

16. propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego extendam manum meam ſuper Palæſtinos, & interficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis :

17. faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore : & ſcient quia ego Dominus, cùm dedero vindictam meam ſuper eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græc. initio hab. Διατοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ παραδίδωμι ὑμᾶς, *Idcirco ecce ego trado vos;* reliqua ut in textu.

℣. 5. Itidem Græcè.

℣. 6. Gr. ἐψόφησας τῷ ποδί σου, καὶ ἐπέχαρας ἐκ ψυχῆς σου.

℣. 8. A Gr. Vatic. abeſt vox *Adonai;* ſed in Mſ. Alex. ponitur de more, ſicut in edd. Ald. & Compl. ſubinde in Vatic. poſt *ecce*, ita ſubjicitur, οὐχ ὃν τρόπον; ſed ab editt. Ald. & Compl. abeſt οὐχ, ut à Mſ. Alex. denique in Vatic. eſt οἶκος Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα; ſed in Compl. deeſt Ἰσραὴλ καὶ; cæt. conveniunt. Apud Hieron. ſup. nomini *Moab*, hoc additur, *& Seir*, præmiſſo tamen aſteriſco; nec malè, nam Hieron. infra ait : *Hoc quod nos interpretati ſumus*, & Seir, *in LXX. non habetur, ſed de Theodotionis editione additum eſt.*

℣. 9. Gr. initio hab. παραλύω, *diſſolvo;* al. verò παραλύσω; reliqua quadrant, niſi excipias vocabulum Βεθασιμοὺθ, al. Βεθιασιμοὺθ. Pro *Beth Ieſimoth* autem, *& Beelmeon*, *& Cariathaim*, inquit Hieron. infra, *neſcio quid volentes LXX. interpretati ſunt*, domum Beth Iaſimuth, *cùm hoc vocabulum* villam deſertam *ſignificet;* Beelmeon *quoque uſque hodie in Moab vicus ſit maximus*, *quem illi verterunt* ſuper fontem; *&* Cariathaim, *civitatem maritimam.* Vide etiam inf. col. 871. a.

℣. 10. Ita in Græco, excepto uno Κεδὲμ, loco *Orientis;* extremò etiam deeſt τὸ *in gentibus;* ſed in Mſ. Alex. ac ed. Compl. additur ἐν τοῖς ἔθνεσι.

℣. 11. Sic eſt in Græco, præter vocem ἐκδίκησιν, *ultionem*, loco *ultiones.*

℣. 12. Eadem leguntur Græcè, excepta voce *Adonai*, quæ deeſt; habetur tamen in Mſ. Alex. necnon in edd. Ald. & Compl. de more.

℣. 13. Ita Græcè, deleta ſemper voce *Adonai;* poſitaque conjunct. καὶ, ante *extendam.*

℣. 14. Ita rurſum in Græco, repetita voce κατὰ, *juxta*, ante *furorem meum.*

℣. 15. Sic habetur Græcè, hoc excepto, ἐν ἐκδικήσει, *in ultione*, loco *ultionem;* ab ed. verò Ald. abeſt ἐν; ſubinde in Vatic. loco *in æternum*, eſt ἕως ἑνός, *ad unum;* in Ald. verò & Compl. & in Mſ. Alex. ἕως αἰῶνος, ut ſup.

℣. 16. Græc. hab. ἐκτείνω, *extendo*, non *extendam;* loco verò *reliquias littoris maritimæ*, ſic, τοὺς καταλοίπους τοὺς κατοικοῦντας τὴν παραλίαν, *reliquos habitantes maritimam;* cæt. ut in textu.

℣. 17. Eadem ſunt in Græco, præter hoc, *in vindicta furoris*, quod deeſt; ed. ſola Compl. addit, ἐν ἐλεγμοῖς θυμοῦ.

CAPUT XXVI.

Vulgata nova.

1. Et factum est in undecimo anno, prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pro eo quòd dixit Tyrus de Jerusalem: Euge confractæ sunt portæ populorum, conversa est ad me: implebor, deserta est.

3. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans.

4. Et dissipabunt muros Tyri, & destruent turres ejus: & radam pulverem ejus de ea, & dabo eam in limpidissimam petram.

5. Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus: & erit in direptionem gentibus.

6. Filiæ quoque ejus, quæ sunt in agro, gladio interficientur: & scient quia ego Dominus.

7. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab Aquilone, regem regum, cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu, populoque magno.

Versio antiqua.

1. Et factum est in undecimo anno, una mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens: *Hieron. in Ezech. 26. col. 874. a. ex LXX.*

2. Fili hominis, pro eo quòd dixit Sor de Jerusalem: Euge confractæ sunt gentes, conversa est ad me: quæ fuit plena, deserta est.

3. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Sor.....

4..... & ventilabo pulverem ejus de ea, & dabo eam in nitidissimam petram.

6. Filiæ quoque ejus, quæ sunt in campo, gladio interficientur: & scient quia ego Dominus. *Ibid. 875. b.*

7. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego adducam ad te Sor, Nabuchodonosor regem Babylonis ab Aquilone.....

Vulgata nova.

8. Filias tuas, quæ sunt in agro, gladio interficiet: & circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro: & elevabit contra te clypeum.

9. Et vineas, & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas destruet in armatura sua.

9.... *Vide Not.*

Vulgata nova.

10. Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum: à sonitu equitum, & rotarum, & curruum, movebuntur muri tui, cùm ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatæ.

11. Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas: populum tuum gladio cædet, & statuæ tuæ nobiles in terram corruent.

12. Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas: & destruent muros tuos, & domos tuas præclaras subvertent: & lapides tuos, & ligna tua, & pulverem tuum in medio aquarum ponent.

Jer. 7. 34. 13. Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonitus cithararum tuarum non audietur ampliùs.

14. Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis ultra: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

15. Hæc dicit Dominus Deus Tyro: Nunquid non à sonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum, cùm occisi fuerint in medio tui, commovebuntur insulæ?

16. Et descendent de sedibus suis omnes prin-

Versio antiqua.

10..... quasi ingrediens urbem de campo.

11..... & substantiam fortitudinis tuæ in terram deducet.

12. Vastabit opes tuas, spoliabit substantiam tuam: & destruet muros tuos, & domos tuas desiderabiles vertet: & lapides tuos, & ligna tua, & pulverem tuum in medio maris injiciet.

13. Et destruam multitudinem musicorum tuorum, & vox organorum tuorum non audietur ampliùs.

14. Et dabo te in nitidissimam petram.....

15. Quia hæc dicit Dominus Deus Sor: Nonne à voce ruinæ tuæ, cùm ingemuerint vulnerati tui, cùm evaginatus fuerit gladius in medio tui, commovebuntur insulæ? *Ibid. 877. b.*

16. Et descendent de sedibus suis omnes prin-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic etiam in Græco.

℣. 2. Græc. hab. ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, *super Jerusalem*; deinde, Εὖγε συνετρίβη, ἀπόλωλε τὰ ἔθνη, ἐπεστράφη πρός με, &c. ut supra.

℣. 3. Sic iterum Græcè, deleta voce *Deus*; at in Mſ. Alex. necnon in edd. Ald. & Compl. pro more, Ἀδωναὶ Κύριος.

℣. 4. Consonat Græc. nisi quòd hab. λεωπετρίαν, *levem petram*, loco *nitidissimam*.

℣. 6. Gr. Καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῆς ἐν πεδίῳ (Mſ. Alex. αἱ ἐν τῷ παιδίῳ) μαχαίρᾳ ἀναιρεθήσονται, &c. ut supra.

℣. 7. Græc. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω, *adduco*; cæt. ut sup.

℣. 9. Hieron. in hunc loc. 875. a. ad hæc Vulg. *& vineas, & arietes*, addit, *sive lanceas*, è Gr. τὰς λόγχας.

℣. 10. Sic est in Græco pro ult. his de Vulg. *quasi per introitum urbis dissipatæ*.

℣. 11. Ita Græcè, horum loco de Vulg. *& statuæ tuæ*, &c.

℣. 12. Græc. in principio hab. Καὶ προνομεύσει τὴν δύναμίν σου, καὶ σκυλεύσει, &c. *Et deprædabitur potentiam tuam, & spoliabit*; reliqua ut in Lat. sup. addito uno σου, ad vocem *maris*.

℣. 13. Gr. initio habet, Καὶ καταλύσει, *Et cessare faciet*, pro *Et destruam*; paulòque post, ψαλτηρίων, *psalteriorum*, loco *organorum*; cæt. ut supra.

℣. 14. Græc. constanter, λεωπετρίαν, absque præp. *in*. Hieron. addit: *Utramque Editionem ex more conjunxi; & in quibus discrepant, ex latere copulavi, brevitati voluminum providens.*

℣. 15. Itidem Græcè, nisi quòd geminatur Κύριος Κύριος, loco *Dominus Deus*; deestque *tui*, post *vulnerati*; at in Compl. & Mſ. Alex. est τραυματίας σου. Tichon. reg. 4. ita legit ex Mſ. B. M. Rem. n. 35. *Hæc dicit Dominus ad Sor: Nonne à voce* (edit. p. 58. h. *à die*) *ruinæ tuæ, in gemitu vulneratorum, dum interficiuntur gladio in medio tui, commovebuntur insulæ?*

℣. 16. Græcè variant nonnulla: nempe post vocem *principes*, hoc additur, ἐκ τῶν ἐθνῶν, *ex gentibus*; subinde loco

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. cipes maris : & auferent coronas suas, & vestimentis suis variis nudabuntur, furore insanient : in terra sedebunt, & formidabunt perditionem suam, & gement super te.

17. Et assument super te lamentum, & dicent tibi : Quomodo peristi, & dissipata es in mari, urbs laudata, quæ fuisti fortis in mari, ipsa, & habitatores ejus, quæ dedit timorem suum omnibus habitatoribus suis ?

18. Et formidabunt insulæ in die ruinæ tuæ : & turbabuntur insulæ in mari in exitu tuo.

Ibid. 878. c. 20. Et detraxero te ad eos qui descendunt in foveam ad populum sempiternum, & collocavero te in profundo terrarum sicut solitudines veteres, cum his qui descendunt in foveam, ut non habiteris, & non resurgas in terra viventium :

Ibid. & 879. a. 21. perditionem dabo te, & ultra non eris in sempiternum, dicit Dominus Deus.

VULGATA NOVA.

cipes maris : & auferent exuvias suas, & vestimenta sua varia abjicient, & induentur stupore : in terra sedebunt, & attoniti super repentino casu tuo admirabuntur.

17. Et assumentes super te lamentum, dicent tibi : Quomodo peristi, quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant universi ?

18. Nunc stupebunt naves in die pavoris tui : & turbabuntur insulæ in mari, eò quòd nullus egrediatur ex te.

19. Quia hæc dicit Dominus Deus : Cùm dedero te urbem desolatam, sicut civitates quæ non habitantur : & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ :

20. Et detraxero te cum his qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, & collocavero te in terra novissima sicut solitudines veteres, cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris : porro cùm dedero gloriam in terra viventium,

21. in nihilum redigam te, & non eris, & requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

coronas suas, hab. *μίτρας ἀπὸ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν*, *mitras de capitibus suis*; mox ita : *καὶ τὸν ἱματισμὸν τὸν ποικίλον αὐτῶν ἐκδύσονται, ἐκστάσει ἐκστήσονται*, *& vestimento suo vario spoliabuntur, stupore stupebunt* : sed ab edit. Compl. abest *ἐκ τῶν ἐθνῶν*, ut & inf. *ἀπὸ τῶν κεφαλῶν*. Apud Tichon. reg. 4. ita ex Ms. Rem. *Et descendent à sedibus suis omnes principes maris : & auferent mitras, & vestem variam suam dispoliabunt se : in stupore mentis stupebunt, & timebunt in interitu suo, & ingemiscent super te*. Edit. Compl. pro *in interitu suo*, hab. *ἀπώλειάν σου*, *perditionem tuam*.

℣. 17. A Græco Vatic. abest verbum *peristi*; absunt pariter ista, *quæ fuisti fortis in mari, ipsa, & habitatores ejus*; pro *in mari* verò, sic, *ἐκ θαλάσσης*, *de mari*; cæt. concordant ad verbum : quin & in Ms. Alex. ac in edd. Ald. & Compl. est, *Πῶς ἀπώλου, καὶ κατελύθης*; tum in Compl. *ἐν θαλάσσῃ*; subinde tam in Compl. quàm in Ald. & Ms. Alex. *ἥτις ἐγενήθη ἰσχυρὰ ἐν θαλάσσῃ, αὐτὴ, καὶ οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν, ἡ δοῦσα*, &c. ut supra. Tichon. verò reg. 4. p. 58. h. sic legit : *Et accipient super te lamentationem, & dicent tibi : Quomodo destructa est de mari civitas illa laudabilis, quæ dedit timorem suum omnibus inhabitantibus in ea ?*

℣. 18. Tichon. reg. 4. p. 58. h. hæc tantùm refert : *Et timebunt insulæ ex die* (Ms. Rem. *in die*) *ruinæ tuæ*. Ita quoque in Græco Vatic. prætermissis aliis, quæ leguntur supra : addunt tamen edd. Ald. & Compl. cum Ms. Alex. *καὶ ταραχθήσονται νῆσοι ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀπὸ τῆς ἐξοδίας σου*, Ald. *ἐξόδου*. Hieronymus inf. dicit LXX. transtulisse, *in die egressionis tuæ*.

℣. 20. Græc. initio habet, *Καὶ καταβιβάσω σε*, *Et descendere faciam te*, pro *Et detraxero te*; & infra : *καὶ κατοικιῶ σε εἰς βάθη τῆς γῆς ὡς ἔρημον αἰώνιον..... μηδὲ ἀναστῇς ἐπὶ γῆς ζωῆς*.

℣. 21. Sic est in Græco, excepto ult. *Κύριος Κύριος*.

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens :
2. Tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum :

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 27. col. 879. c. 3..... negotiationi populorum ab insulis multis..... dixisti : Circumdedi mihi ego decorem.....

Ibid. 880. ex Lxx. 4..... Beelim, filii tui circumdederunt tibi decorem :

5. cedrus de Sanir ædificata est tibi : tenues tabulas cypressinas de Libano tulerunt ut facerent tibi malos abiegnos.

Ibid. 881. 6. De Basan fecerunt remos tuos, & templa tua : & fecerunt tibi ex ebore domos silvestres de insulis Chettiim.

VULGATA NOVA.

3. Et dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas : Hæc dicit Dominus Deus : O Tyre, tu dixisti : Perfecti decoris ego sum,

4. & in corde maris sita. Finitimi tui, qui te ædificaverunt, impleverunt decorem tuum :

5. abietibus de Sanir exstruxerunt te cum omnibus tabulatis maris : cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum.

6. Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos : & transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, & prætoriola de insulis Italiæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Similiter in Græco, addito uno *μου* in fine; pro *negotiationi* autem, legitur *ἐμπορίῳ*, quod *forum nundinarium* sonat, seu *mercatum*.

℣. 4. Græcè ita : *ἐν καρδίᾳ θαλάσσης τῷ Βεελείμ*, &c. ut in Lat. Ad hoc autem Vulg. *Finitimi tui*, &c. Hieron. ait : *pro quo nescio quid volentes, ita LXX. transtulerunt :* Beelim filii tui, &c. tum addit : *Sermo enim* Beelim *in hoc loco apud Hebræos penitus non habetur, sed pro* Beelim, *scriptum est* gebulaich, *quod significat* terminos tuos. *In eo quoque quod dixerunt*, filii tui, *verbi ambiguitate decepti sunt, & scripturæ similitudine; dum pronunciatione diversa eædem litteræ*, cæmentariorum, *&* filiorum, bonaich, *&* benaich, *leguntur*. Vide sis Nobil. Not.

℣. 5. Gr. Vatic. pro *Sanir*, scribit *Σενείρ*, Alex. verò *Σανείρ*; subinde in Vatic. *ταινίαι σανίδων κυπαρίσσου* (Ms. Alex. *κυπαρισσίνων*, Ald. *κυπάρισσοι*) *ἐκ τοῦ Λιβάνου ἐλήφθησαν*, &c. *taniæ tabularum cypressi de Libano sumptæ sunt;* cæt. ut in Lat. sup.

℣. 6. Græcè sic habetur initio, *ἐκ τῆς Βασανίτιδος*, *de Basanitide*; tollitur autem conjunct. *&*, tum ante *templa*, tum ante *fecerunt*, cum seq. *tibi*; cæt. verba sunt similia.

VULGATA NOVA.

7. Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum ut poneretur in malo : hyacinthus & purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.

8. Habitatores Sidonis & Aradii fuerunt remiges tui : sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.

9. Senes Giblii, & prudentes ejus, habuerunt nautas ad ministerium variæ supellectilis tuæ : omnes naves maris, & nautæ earum, fuerunt in populo negotiationis tuæ.

10. Persæ, & Lydii, & Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui : clypeum, & galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.

11. Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu : sed & Pigmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum : ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

12. Carthaginenses negotiatores tui, à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque, repleverunt nundinas tuas.

13. Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui : mancipia, & vasa ærea advexerunt populo tuo.

14. De domo Thogorma, equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum.

15. Filii Dedan negotiatores tui : insulæ multæ negotiatio manus tuæ : dentes eburneos, & hebeninos commutaverunt in pretio tuo.

16. Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum, gemmam, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodchod proposuerunt in mercatu tuo.

17. Juda & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis.

18. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.

19. Dan, & Græcia, & Mosel, in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum : stacte, & calamus in negotiatione tua.

20. Dedan institores tui in tapetibus ad se-

VERSIO ANTIQUA.

7. Byssus cum varietate de Ægypto facta est tibi in stratum, ut circumdaret tibi gloriam, & operiret te hyacintho & purpura : de insulis Elissa facta sunt opertoria tua. *Hieron. ubi sup.*

8. Principes tui, qui habitabant in Sidone, & Aradii fuerunt remiges tui : sapientes tui, Sor, qui erant in te, isti gubernatores tui. *Ibid.* 882.

9. Senes Biblii, & sapientes ejus erant in te ; isti confortabant consilium tuum : & omnes naves maris, & remiges earum, facti sunt tibi in Occidentem Occidentis.

10..... peltas & galeas suspenderunt in te : ipsi dederunt gloriam tuam. *Ibid.* 883.

11. Filii Aradiorum, & fortitudo tua super muros tuos in circuitu : custodes in turribus tuis erant, pharetras suas suspenderunt super propugnacula tua per gyrum : ipsi perfecerunt decorem tuum.

13. Græcia universa, & adjacentia ejus, ipsi negotiatores tui in animabus hominum : & vasa ænea dederunt mercatum tuum. *Ibid.* 884.

14. De domo Thorgama, equos, & equites, & mulos dederunt nundinas tuas.

15. Filii Rhodiorum negotiatores tui ex insulis multiplicaverunt negotiationem tuam dentes elephantinos : & his, qui introducebantur, reddebas mercedes tuas : *Ibid.* & 885.

16. homines, negotiationem tuam à multitudine mercatûs tui in Aphec, stactem, & polymita de Tharsis, & ramoth, & chodchod dederunt in nundinas tuas.

17. Judas & filii Israël isti negotiatores tui in frumenti commercio, & unguentis, primum mel, & oleum, & resinam dederunt in nundinis tuis. *Ibid.* 886.

18. Damascus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, ex multitudine omnis fortitudinis tuæ, vinum ex Chelbon, & lanas de Mileto. *Ibid.* 887.

19. Ferrum factum opere, & rota in commistione tua est.

20. Dedan negotiatores tui cum jumentis electis *Ibid.* 888.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Concinit Græc. nisi quòd tollit *in*, ante *stratum* ; præponitque ϗ, verbo *facta sunt* ; Compl. verò hab. ἐν στρωμνῇ, absque conjunct. ϗ, ante ἐγένετο.

℣. 8. Ad verbum è Græco, positâ unâ conjunct. &, ante *principes*.

℣. 9. Gr. Οἱ πρεσβύτεροι Βιβλίων, ϗ οἱ σοφοὶ αὐτῶν, οἳ ἦσαν ἐν σοί, &c. *Seniores Bibliorum, & sapientes eorum, qui erant in te*, &c. ut supra ; sed à Ms. Alex. abest οἳ, ante ἦσαν. Hieron. inf. 890. f. ait *juxta edit. LXX.* legi *consiliarios Bybli ; quæ Hebraïcè appellatur* Gebal.

℣. 10. Itidem Græcè.

℣. 11. Totidem verba in Græco, detracto uno *in circuitu* ; sed in Ms. Alex. ac ed. Ald. est ἐπὶ τῶν τειχέων κύκλῳ. Item in Vatic. loco *propugnacula*, legitur ὅρμων ; in multis, teste Nobilio, ἁρμῶν σου, *compages, armos tuos*.

℣. 13. Gr. Ἡ Ἑλλὰς, ϗ ἡ σύμπασα, ϗ τὰ παρατείνοντα, οὗτοι ἐνεπορεύοντό σοι, &c. *Græcia, & universa, & adjacentia, hi negotiabantur tibi*, &c. ut in textu : in Compl. ἡ Ἑλλὰς πᾶσα ; in Ms. Alex. Ἑλλὰς, ϗ τὰ σύμπαντα.

℣. 14. In Græco Vatic. est Θογαρμὰ ; deinde, ἵπποι ϗ ἱππεῖς ; ultimòque, ἀγοράν σου, *forum tuum*, absque hoc ant. & *mulos*. In ed. verò Compl. & Ms. Alex. Θεργαμὰ ; in Ald. Θοργαβὰ ; tum in quibusque, ἵππους, ϗ ἱππεῖς, ϗ ἡμιόνους ἔδωκαν, ut in Lat. supra.

℣. 15. Nil tam simile Græco est. Ad hoc autem ex Hebr. *Filii Dadan negotiatores tui*, addit Hieron. ubi sup. *Nescio quid volentes LXX.* filios Rhodiorum *interpretati sunt : nisi fortè primæ litteræ falsi similitudine, ut pro* Dadan, *legerent* Radan, *quæ & ipsa Cycladum maxima est, & in Ionio mari quondam urbs potentissima..... sed melius est* Dadan *alterius loci nomen accipere ; & ut in Hebraïco, & apud cæteros Interpretes habetur.*

℣. 16. Græc. Vatic. loco *mercatûs tui*, hab. τοῦ συμμίκτου σου, *commisti tui*, absque seq. *in Aphec*, quod etiam *de Theodotionis editione in LXX. additum est*, teste Hieron. ubi supra : in edit. tamen Compl. est, τῆς ἐμπορίας σου ἐν Ἀφέκ· extremò in Vatic. ϗ χορχὸρ ἔδωκαν τὴν ἀγοράν σου, *& chorchor dederunt forum tuum ;* cæt. congruunt ad verbum.

℣. 17. Græcè legitur πράσει, *venditione*, pro *commercio* ; deinde, ϗ μύρων, ϗ κασίας, ϗ, *& unguentorum, & casiæ, &*, pro *& unguentis* ; ultimòque, τὸν σύμμικτόν σου, *commistum tuum*, pro *nundinis tuis* ; cæt. ut in Lat. supra.

℣. 18. In Gr. ἔμποροί σου, *negotiatores tui*, absque seq. *in multitudine operum tuorum* ; cæt. ut supra. Edit. Compl. addit, ἐν πλήθει ἔργων σου· exinde in Ms. Alex. οἶνον ἐκ Χεβρὼν, non οἶνος ἐκ Χελβὼν, ut in Vatic.

℣. 19. Apud Hieron. præmittuntur ista, sed sub asterisco : *Dan, & Javan, & Moëzel in nundinis tuis :* absunt etiam hodie à Græco : observat Hieron. ibid. ipsa in edit. LXX. de Theodotionis editione addita esse. Græcè nunc id priùs ponitur, Ἐξ Ἀσὴλ, deinde ut sup. σίδηρος εἰργασμένος, ϗ τροχιὰς (al. τροχὸς) ἐν τῷ συμμίκτῳ σου ἐστί· ab edit. verò Compl. abest τὸ primum, Ἐξ Ἀσήλ.

℣. 20. Consonat Græc. nisi quòd scribit Δαιδάν, *Dadan.*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. ad currus.

21. Arabia, & universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ, camelos, & arietes, & agnos.....

Ibid. 889. 23. Charran, & Chana, & Edne, isti negotiatores tui: Sabba, Assur, & Chalman, institores tui,

24. deferentes negotiationem, hyacinthum, & thesauros electos funibus colligatos, & cyparissos.

Tichon. reg. 7. p. 65. f. 25..... satiata & honorata es nimis in corde maris.

26. In aqua multa deduxerunt te remiges tui: spiritus austri contrivit te in corde maris.

Idem reg. 4. p. 58. b. 28. Ad clamorem vocis tuæ gubernatores tui timore timebunt:

29. Et discedent de navibus omnes remiges tui: & vectores, & proretæ maris super terram stabunt:

30. & ululabunt super te voce sua, & clamabunt super te amarum: & imponent super caput suum terram, & cinerem sternent.

31..... *Vide Not.*

32. Et accipient super te lamentationem filiorum, lamentum Sor:

33. Quantum invenisti mercedis de mari? satiasti gentes multitudine tua, & à commistione tua locupletasti omnes reges terræ.

34. Nunc autem contrita es in mari, in profundo aquæ commistio tua, & omnis congregatio tua in medio tui; ceciderunt omnes remiges tui.

Vulgata nova.

dendum.

21. Arabia, & universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ: cum agnis, & arietibus, & hœdis venerunt ad te negotiatores tui.

22. Venditores Saba, & Reema, ipsi negotiatores tui: cum universis primis aromatibus, & lapide pretioso, & auro, quod proposuerunt in mercatu tuo.

23. Haran, & Chene, & Eden, negotiatores tui: Saba, Assur, & Chelmad, venditores tui:

24. ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ obvolutæ & astrictæ erant funibus: cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.

25. Naves maris, principes tui in negotiatione tua: & repleta es, & glorificata nimis in corde maris.

26. In aquis multis adduxerunt te remiges tui: ventus auster contrivit te in corde maris.

27. Divitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum, nautæ tui & gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, & populo tuo præerant: viri quoque bellatores tui, qui erant in te, cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui: cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.

28. A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes:

29. Et descendent de navibus suis omnes qui tenebant remum: nautæ & universi gubernatores maris in terra stabunt:

30. & ejulabunt super te voce magna, & clamabunt amarè: & superjacient pulverem capitibus suis, & cinere conspergentur.

31. Et radent super te calvitium, & accingentur ciliciis: & plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo.

32. Et assument super te carmen lugubre, & plangent te: Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris?

33. Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari implesti populos multos: in multitudine divitiarum tuarum, & populorum tuorum, ditasti reges terræ.

34. Nunc contrita es à mari, in profundis aquarum opes tuæ, & omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui, ceciderunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 21. Ita rursum in Græco, præter hoc med. οὗτοι ἔμποροί σου διὰ χειρός σου, *isti negotiatores tui per manum tuam.*

℣. 23. Græc. Vat. Χαῤῥὰ, καὶ Χανναὰ, οὗτοι ἔμποροί σου· Ἀσσοὺρ, καὶ Χαρμὰν, ἔμποροί σου. Ms. Alex. hab. Χαῤῥὰν, καὶ Χανναὰν, καὶ Δαιδάν. Ed. Ald. Καῤῥὰν, καὶ Καννὰν, καὶ Δεδὰν, καὶ Σαββὰ, καὶ Ἀσσοὺρ, καὶ Χαλμάν. Compl. Σαβὰ, καὶ Ἀσσοὺρ, καὶ Χαλμὰβ, &c.

℣. 24. Similiter in Gr. præter ult. κυπαρίσσινα, *cyparissina*, loco *cyparissos*: Hieron. tamen ibid. ait pro *cedris*, LXX. transtulisse *cyparissos*. Item sup. apud ipsum, post *negotiationem*, hæc sequuntur sub asterisco: *in Machalim, & in Galima*; & post *hyacinthum*, istud, *& polymita*; sed monet τὸ *in Machalim, & in Galima*, de Theodotione in LXX. additum esse; seq. verò *polymita*, de Aquila & Symmacho.

℣. 25. Gr. καὶ ἐνεπλήσθης, καὶ ἐβαρύνθης σφόδρα, &c. ut sup. Hieron. etiam in comment. col. 890. ad hanc Vulg. vocem, *glorificata*, addit de LXX. *sive aggravata*; legendum fortasse sup. *onerata*, non *honorata*.

℣. 26. Ita in Græco est.

℣. 28. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 29. Gr. in principio hab. Καὶ καταβήσονται, *Et descendent*, absque voce *tui*, post *remiges*, quæ tamen exstat in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. reliqua ut in textu.

℣. 30. Eadem sunt in Græco, præter unum *super te*, quod deest. Hieron. in comment. col. 891. a. ultimò leg. *cinerem sternent sibi*, è Gr. σποδὸν στρώσονται.

℣. 31. Hieron. in comment. col. 891. a. ait: *Quod autem sequitur:* (in Vulg.) Et radent super te calvitium, & accingentur ciliciis: & plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo. Et assument super te carmen lugubre, & plangent te: *in LXX. non habetur, sed de Theodotionis editione additum est.* Eadem etiam ad hoc usque, *& assument*, non leguntur in Gr. Vat. nec apud Tichonium supra.

℣. 32. Græcè: Καὶ λήψονται οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἐπὶ σὲ θρῆνον, θρήνημα Σόρ· nec plura: *Et assument filii eorum super te lamentum, lamentationem Sor*; al. σοί, *tibi*, non *Sor*. Hieron. etiam in comment. col. 891. f. ait sequentia (de Vulg.) *Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit*, sive *conticuit, in medio maris?* in LXX. non haberi: nunc etiam absunt à Gr. Vatic. nec admittuntur à Tichonio.

℣. 33. Similiter in Græco, posito uno ἀπὸ, ante vocem *multitudine*; pro *commistione* autem, constanter habetur συμμίκτου, *commisto*. Hieron. in comment. 892. a. hæc habet: *Quæ in exitu negotiationum tuarum, sive*, Quam invenisti mercedem de mari? è Gr. Πόσον τινὰ εὗρες μισθὸν ἀπὸ, &c.

℣. 34. Edit. hab. *Nunc autem contristata es*; Ms. verò B. M. Rem. n. 35. *contrita*, quod substituimus; Græcè pariter, Νῦν συνετρίβης, *Nunc contrita es*; Compl. νῦν δέ·

VULGATA NOVA.

35. Universi habitatores insularum obstupuerunt super te : & reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus.

36. Negotiatores populorum sibilaverunt super te : ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum.

VERSIO ANTIQUA.

35. Omnes qui inhabitant insulas contristati sunt super te : & remiges eorum mentis alienatione stupuerunt, & lacrymatus est vultus eorum super te. *Tichon. ubi sup.*

36. Mercatores eorum de gentibus exsibilabunt te : perditio facta es, ultra non eris in æternum, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

reliqua ut in Lat. Apud Hieron. in comment. col. 892. a. non *commistio*, sed *negotiatio tua*; Græcè constanter, Σύμμικτός σου, *commistus tuus*.

℣. 35. Hæc tota Græco simillima, dempto ult. *super te*, quod tamen est in ed. Ald. & Ms. Alex. loco verò *remiges*, quod editio PP. Lugd. fert cum Ms. Rem. Græcè legitur constanter, οἱ βασιλεῖς, *reges*. Hieron. in comment. col. 892. a. utramque Versionem sic jungit de more : *Universi habitatores insularum obstupuerunt*, *sive* contriti sunt *super te : & reges earum omnes tempestate perculsi*, *sive* versi in amentiam *mutaverunt vultus*, *vel fleverunt*. Ms. B. M. Rem. legit *silvas*, non *insulas*; at in Gr. νῆσοις.

℣. 36. Græc. delet *eorum*, post *mercatores*; loco verò *exsibilabunt* (edit. vitiosè *exhilabunt*,) hab. ἐσύρισαν, *sibilaverunt*, extremòque, καὶ οὐκέτι ἔσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, absque seq. *dicit Dominus*; in Ms. tamen Alex. ac ed. Ald. est, εἰς τὸν αἰῶνα, λέγει Κύριος ὁ Θεός· cæt. congruunt. Hieron. in comment. col. 892. a. sic habet : *Negotiatores gentium*, *sive* populorum..... *ad nihilum deducta es*, *sive* facta perditio es, *& non eris ultra usque in sæculum*, *sive* in perpetuum. Ms. Rem. Tichon. habet, *& perditio facta es*, *& ultra non eris*, &c. quæ supra.

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis, dic principi Tyri : Hæc dicit Dominus Deus : Eò quòd elevatum est cor tuum, & dixisti : Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris : cùm sis homo, & non Deus, & dedisti cor tuum quasi cor Dei.

3. Ecce sapientior es tu Daniele : omne secretum non est absconditum à te.

4. In sapientia & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem : & acquisisti aurum & argentum in thesauris tuis.

5. In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem : & elevatum est cor tuum in robore tuo.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Eò quòd elevatum est cor tuum quasi cor Dei :

7. idcirco ecce ego adducam super te alienos, robustissimos gentium : & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & polluent decorem tuum.

8. Interficient, & detrahent te : & morieris

VERSIO ANTIQUA.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : *Hieron. in Ezech. 28. col. 893. ex Lxx.*

2. Et tu fili hominis, dic principi Tyri : Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd exaltatum est cor tuum, & dixisti : Deus ego sum, habitationem Dei habitavi in corde maris : tu autem es homo, & non Deus, & dedisti cor tuum quasi cor Dei.

3. Nunquid sapientior es Daniele ? sapientes non erudierunt te disciplinâ suâ.

4. Nunquid in eruditione tua, aut prudentia tua fecisti tibi fortitudinem : & fecisti aurum & argentum in thesauris tuis?

5. Aut in multa eruditione tua, & negotiatione tua multiplicasti fortitudinem tuam? elatum est cor tuum in fortitudine tua.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quia dedisti cor tuum quasi cor Dei :

7. propter hoc ecce ego adducam super te alienos pestilentes de gentibus : & evaginabunt gladios suos in te super pulchritudine doctrinæ tuæ, & humiliabunt pulchritudinem tuam in perditione.

8. Et deducent te, & disponent te : & morie-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic est in Græco.

℣. 2. Totidem verba exstant Græcè, detracto uno *Deus*; at in Ms. Alex. est Κύριος ὁ Θεός. Eadem rursus habet idem Hieron. in Isai. 14. col. 160. b. excepto uno ablat. *habitatione*, loco accus. *habitationem*. Item Tichon. reg. 7. p. 65. d. *Sic Deus*, inquit, *increpat regem Tyri : Quoniam exaltatum est cor tuum*, *& dixisti : Deus ego sum*, *habitatione Dei habitavi in ordine* (l. *corde*) *maris : tu autem homo es*, *& non Deus*, *& dedisti cor tuum tanquam cor Dei*. Optat. l. 3. cont. Donat. p. 52. c. *Fili hominis*, *dic adversùs principem Tyri : Hæc dicit Dominus Deus : Quia exaltatum est cor tuum*, *& dixisti : Ego sum Deus*. Auct. l. de promiss. p. 4. ap. Prosp. col. 197. b. *Elevatum est cor tuum*, *& dixisti : Deus ego sum*, *& in cathedra Dei sedeo in corde maris : cùm sis homo*, *& non Deus*, *& dedisti cor tuum quasi cor Dei*.

℣. 3. Sic etiam in Gr. est, additâ voculâ σὺ, ad verbum *es*. Ambros. verò in Ps. 118. col. 987. f. legit : *Quis prudentior*, *quàm Daniel :* & l. 2. off. to. 2. 83. f. *Quis Daniele sapientior ?* At Hieron. in Isai. 4. constanter : *Nunquid sapientior es Daniele ?* August. ep. 111. to. 2. 320. g. *Nunquid tu sapientior*, *quàm Daniel ?* Tichon. reg. 7. p. 65. d. *Nunquid sapientior es tu Daniele ? sapientes arguerunt te sapientiâ suâ*. Optat. l. 3. cont. Donat. p. 55. b. *Nunquid sapientior tu*, *quàm Daniel ? sapientes te non docuerunt sapientiam suam :* in multis est, ἢ σοφοὶ, *aut sapientes*.

℣. 4. Itidem Græcè, detracto verbo *fecisti*, ante *aurum*; at in Ms. Alex. est, ἐποίησας χρυσίον. Apud Tichon. reg. 7. p. 65. d. *Nunquid sapientiâ tuâ*, *aut doctrinâ tuâ fecisti tibi virtutem ; & aurum*, *& argentum thesauris tuis ?* & infra : *Nunquid in scientia tua*, *aut sapientia tua fecisti tibi*, &c. ut sup.

℣. 5. Eadem fert Græc. Vat. sed absque 1. conjunct. *aut*; in edd. tamen Ald. & Compl. est ἢ ἐν τῇ πολλῇ, sicut in Ms. Alex. Apud Tichon. reg. 7. p. 65. d. ita : *Nunquid in multa doctrina tua*, *& in mercatu tuo multiplicasti virtutem tuam ?* deinde, *Propterea hæc dicit*, &c. de ℣. 6. prætermissis intermediis : & infra : *Nunquid in multa scientia*, *aut in mercatu tuo multiplicasti tibi virtutem tuam ?*

℣. 6. Sic iterum in Græco, præter vocem *Deus*, quæ deest : at in Ms. Alex. est Κύριος Κύριος ὁ Θεός ; in Ald. Κύριος Κύριος ; in Compl. Ἀδωναΐ Κύριος. Ap. Tichon. reg. 7. p. 65. d. h. *Propterea hæc dicit Dominus : Quoniam dedisti cor tuum sicut cor Dei*.

℣. 7. Græc. initio hab. ἀντὶ τούτου ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω, *pro hoc ecce ego adduco ;* paulòque post, λοιμοὺς, loco *pestilentes ;* item infra addit καὶ, post hoc, *in te ;* quæ conjunct. abest ab ed. Compl. extremò hab. στρώσουσι..... εἰς ἀπώλειαν, *sternent..... in perditionem*, loco *humiliabunt..... in perditione ;* al. ταπεινώσουσι, al. βεβηλώσουσι ; cætera ut in Lat. sup. Apud Tichon. reg. 7. p. 65. d. *Propter hoc ecce ego induco super te alienas pestes ex gentibus : & exinanient gladios suos super te*, *& super decorem doctrinæ tuæ*, *& vulnerabunt decorem tuum in perditionem :* eadem quoque refert infra, præter vocem *scientiæ*, loco *doctrinæ ;* Gr. ἐπιστήμης.

℣. 8. Græcè, Καὶ καταβιβάσουσί σε, *& descendere facient*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. ris morte vulneratorum in corde maris.

9. Nunquid loquens dices : Deus ego ſum, in conſpectu interficientium te? tu autem es homo, & non Deus, in multitudine vulnerantium te.

10. Mortibus incircumciſorum morieris in manibus alienorum : quia ego locutus ſum, dicit Adonai Dominus.

Ibid. 895. f. 11. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : Fili hominis ſume planctum ſuper principem Tyri :

12. & dices ei : Hæc dicit Dominus Deus : Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientiâ, & corona decoris,

13. in deliciis paradiſi Dei fuiſti : omni lapide bono circumdatus es : ſardio, & topazio, & ſmaragdo, & carbunculo, & ſapphiro, & jaſpide, & argento, & auro, & ligurio, & achate, & amethyſto, & chryſolito, & berillo, & onychino : & auro repleſti theſauros tuos : & horrea tua in te à die, qua conditus es, paraverunt,

14. cum cherub uncto à Deo, & habitante in tabernaculo : & dedi te in monte ſancto Dei, factus es in medio lapidum ignitorum.

Ibid. 896. a. 15. Fuiſti immaculatus in diebus tuis à die, qua creatus es, donec inventæ ſunt iniquitates in te.

Vulgata nova.

in interitu occiſorum in corde maris.

9. Nunquid dicens loqueris : Deus ego ſum, coram interficientibus te : cùm ſis homo, & non Deus, in manu occidentium te?

10. Morte incircumciſorum morieris in manu alienorum : quia ego locutus ſum, ait Dominus Deus.

11. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : Fili hominis leva planctum ſuper regem Tyri :

12. & dices ei : Hæc dicit Dominus Deus : Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientiâ, & perfectus decore,

13. in deliciis paradiſi Dei fuiſti : omnis lapis pretioſus operimentum tuum : ſardius, topazius, & jaſpis, chryſolithus, & onyx, & berillus, ſapphirus, & carbunculus, & ſmaragdus : aurum opus decoris tui : & foramina tua in die, qua conditus es, præparata ſunt.

14. Tu cherub extentus, & protegens, & poſui te in monte ſancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulaſti.

15. Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inventa eſt iniquitas in te.

Notæ ad Versionem antiquam.

te, loco *deducent te*, *& diſponent te*; reliqua ut in textu. Similiter apud Tichon. reg. 7. p. 65. d. 66. a. *Et deponent te*, *& morieris morte vulneratorum in corde maris.*

℣. 9. Ita de Græco ad verbum, hoc ult. excepto, *in multitudine vulnerantium te*, quod deeſt, ſaltem ex parte in Vat. nam in Alex. & Ald. additur ut ſup. ἐν πλήθει τραυματιζόντων σε. Apud Tichon. reg. 7. p. 65. d. ſic : *Nunquid dicturus es in conſpectu interficientium te : Deus ego ſum? tu verò homo es*, *& non Deus* : & infra, p. 66. a. *Nunquid narrans narrabis in conſpectu interficientium te : Deus ſum ego? tu verò homo*, *& non Deus.* Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. 367. d. *Oſtendam tibi quia homo es*, *& non Deus.*

℣. 10. Græc. Vatic. Ἐν πλήθει ἀπεριτμήτων ἀπολῇ ἐν χερσὶν, &c. ut in Lat. ſup. deleta voce *Adonai*. Alex. verò hab. Θανάτοις ἀπεριτμήτοις ἀπολῇ, &c. Ald. Ἐν θανάτῳ ἀπεριτμήτων ἀπεθάνῃ..... λέγει Ἀδωναῒ Κύριος. Tichon. reg. 7. p. 65. d. legit : *In multitudinem incircumciſorum peribis in manibus alienorum : quia ego locutus ſum*, *dicit Dominus* : & infra, p. 66. a. b. *In multitudine incircumciſorum periturus es manibus alienorum : quia ego locutus*, *dicit Dominus.*

℣. 11. Itidem Græcè. Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 648. a. legit : *Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : Fili hominis ſume planctum ſuper principem Sor.* Tichon. reg. 7. p. 66. b. *Et factus eſt..... Fili hominis accipe lamentum ſuper principem Tyri.*

℣. 12. Græcè, καὶ εἰπὸν αὐτῷ, *& dic ei*; ſubinde geminatur vox Κύριος; deeſt verò ſeq. *plenus ſapientiâ*; at in Compl. & Ald. additur πλήρης σοφίας; quod etiam ap. Theodor. legitur in margine. At Hieron. in Iſai. 54. col. 397. d. & ep. ad Damaſ. to. 4. 155. c. ſimpliciter habet : *Tu es ſignaculum ſimilitudinis*, *& corona decoris.* Tertullianus verò l. 2. cont. Marc. p. 648. a. legit : *Et dices : Hæc dicit Dominus : Tu es reſignaculum ſimilitudinis*, *plenus ſapientiâ*, *corona decoris.* Hieronymus in hunc locum col. 896. d. ad hoc, *reſignaculum*, ait : *Et quia in Latinis codicibus pro* ſignaculo, reſignaculum *legitur*, *dum κακοζήλως verbum è verbo exprimens*, *qui interpretatus eſt juxta LXX. translationem*, ἀποσφράγισμα, *id eſt*, reſignaculum *poſuit.* In Mſ. Alex. ac ed. Compl. σὺ εἶ ἀποσφράγισμα. Item ap. Tichon. reg. 7. p. 65. d. 66. b. *Et dic illi : Hæc dicit Dominus : Tu es ſignaculum ſimilitudinis*, *& corona decoris.* Ap. Arnob. l. de Deo Trino p. 231. c. *Tu eras conſignatio ſimilitudinis*, *& corona decoris.*

℣. 13. Eadem iterum refert Hieron. in Iſai. 54. col. 397. d. exceptis his tribus, *omni lapide primo indutus es*; item *lyncurio*, pro *ligurio*; denique, *apothecas*, loco *horrea*. Ambr. l. de parad. col. 148. c. *In voluptate paradiſi factus es.* Hieron. verò ep. ad Damaſ. to. 4. 155. c. *In deliciis paradiſi Dei natus es.* Similiter hab. Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 648. a. *In deliciis paradiſi Dei tui natus es* : deinde ſic : *lapidem optimum indutus es : ſardium*, *topazium*, *ſmaragdum*, *carbunculum*, *ſapphirum*, *jaſpin*, *ligurium*, *achaten*, *amethyſtum*, *chryſolitum*, *berillum*, *onychium : & auro repleſti horrea tua*, *& theſauros tuos.* Tichon. reg. 7. p. 65. d. 66. d. *In deliciis paradiſi Dei fuiſti*, *omnem lapidem optimum habens in te alligatum : ſardium*, *topazium*, *ſmaragdum*, *& carbunculum*, *& ſapphirum*, *& jaſpin*, *& argentum*, *& aurum*, *& ligurium*, *& achaten*, *& amethyſtum*, *chryſolitum*, *& berillum*, *& onychium : & auro repleſti theſauros tuos*, *& apothecas tuas in te.* Itidem Arnob. l. de Deo Trino to. 8. 231. c. præter verbum *alligatum*, ut & inf. *argentum*, *& aurum*, quæ prætermittit. Auguſt. l. 11. de civit. Dei, to. 7. 284. b. *In deliciis paradiſi Dei fuiſti : omni lapide pretioſo ornatus es.* Græc. Ἐν τῇ τρυφῇ τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ ἐγενήθης· πάντα λίθον χρηστὸν ἐνδέδεσαι· σάρδιον, &c. ut in textu. Vide Not. ſeq.

℣. 14. Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 648. a. ſic pergit : *Ex qua die conditus es cum cherub*, *poſui te in monte ſancto Dei*, *fuiſti in medio lapidum igneorum.* Hieron. in Iſai. 54. col. 397. d. *A qua die conditus es cum cherubim*, *poſui te in monte ſancto meo*, *fuiſti in medio lapidum ignitorum.* Tichon. reg. 7. p. 66. g. *Ex qua die creatus es tu cum cherubim*, *impoſui te in monte ſancto Dei*, *in medio lapidum igneorum fuiſti* : & ſup. col. 65. e. *cum cherubin*, *poſui te in monte ſancto Dei*, *fuiſti in medio lapidum igneorum.* Auguſt. l. 11. de Gen. ad lit. to. 3. p. 1. col. 286. g. *A die*, *qua creatus es tu cum cherub*, *& poſui te in monte ſancto Dei*, *fuiſti in medio lapidum flammeorum.* Arnob. l. de Deo Trin. p. 231. c. *Nam ex qua die creatus es tu cum cherubim*, *poſui te in monte ſancto Dei*, *& factus es in medio lapidum igneorum.* Gr. Vatic. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκτίσθης σὺ μετὰ τοῦ χερουβ, ἔθηκά σε ἐν..... ἐγενήθης, &c. ut ſupra. Ed. Compl. verbo ἐκτίσθης, ſubdit, καὶ κατεσκευάσθης; Theod. ἡτοιμάσθησαν· item voci χερουβ, Compl. adjungit ſeqq. κεχρισμένος παρὰ Θεοῦ, καὶ τοῦ κατασκηνοῦντος ἐν σκηνώματι, tum ed. Ald. ἔδωκά σε, Compl. καὶ ἔθηκά σε· in quibuſdam aliis, κεχρισμένος τοῦ κατασκηνοῦντος; al. κεχρισμένου κατασκηνοῦντος· à Mſ. Alex. abeſt verbum ἐγενήθης.

℣. 15. Itidem Græcè, adjuncto uno σύ, ad verbum *fuiſti*, quod tamen ab ed. Compl. abeſt. Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 648. a. legit : *Fuiſti invituperabilis in diebus tuis*, *ex qua die conditus es*, *donec inventæ ſunt læſuræ tuæ* : & infra : *Retro quidem invituperabilis à die conditionis tuæ*, *ex quo apparuerunt læſuræ tuæ.* Tichon. reg. 7. p. 65. e. *Abiiſti ſine macula in diebus tuis*, *ex qua die creatus es*, *donec invenirentur iniquitates tuæ in te* : ſimiliter infra, addito uno *tu*, his vocibus, *macula*, & *creatus es*. Ap. Aug. l. 11. de civit. Dei, 284. b. *Ambulaſti in diebus tuis ſine vitio* : & l. 11. de Gen. ad lit. 286. g. 287. a. *Ambulaſti ſine vitio tu in diebus tuis*, *ex quo die creatus es tu*, *donec inventa ſunt delicta tua in te.* Arnob. l. de Deo Trin. 231. c. *Et abiſti ſine macula in diebus tuis*, *ex qua die creatus es tu*, *donec invenirentur iniquitates tuæ in te.* Apud Hieron. verò in Iſai. 54. col. 397. d. poſt hoc ult. *ignitorum* ℣. præced. proximè ſequitur : *immaculatus in diebus tuis*, *ex quo conditus es*, *donec inventæ ſunt in te iniquitates tuæ.*

Vulgata nova.

16. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: & ejeci te de monte Dei, & perdidi te, ô cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

17. Et elevatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram projeci te: ante faciem regum dedi te ut cernerent te.

18. In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ, polluisti sanctificationem tuam: producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te, & dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.

19. Omnes, qui viderint te in gentibus, obstupescent super te: nihili factus es, & non eris in perpetuum.

20. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis pone faciem tuam contra Sidonem: & prophetabis de ea,

22. & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui: & scient quia ego Dominus, cùm fecero in ea judicia, & sanctificatus fuero in ea.

23. Et immittam ei pestilentiam, & sanguinem in plateis ejus: & corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum: & scient quia ego Dominus.

24. Et non erit ultra domui Israël offendiculum amaritudinis, & spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis: & scient quia ego Dominus Deus.

25. Hæc dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Israël de populis, in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus: & habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob.

26. Et habitabunt in ea securi: & ædificabunt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidenter, cùm fecero judicia in omnibus qui adversantur eis per circuitum: & scient quia ego Dominus Deus eorum.

Versio antiqua.

16. A multitudine negotiationis tuæ replesti cellaria tua iniquitate, & peccasti: & vulneratus es à monte Dei, & adduxit te cherub obumbrans, de medio lapidum ignitorum. *Hieron. ubi sup.*

17. Elatum est cor tuum in decore tuo: corrupta est disciplina tua cum decore tuo. Propter multitudinem peccatorum tuorum in terram projeci te: in conspectu regum dedi te ut dehonestareris.

18. Propter multitudinem peccatorum tuorum, & iniquitates negotiationis tuæ, contaminavi sancta tua: & educam ignem in medio tui, hic devorabit te, & dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.

19. Et omnes, qui noverunt te in gentibus, contristabuntur super te: perditio factus es, & non eris ultra in sæculum.

20. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: *Ibid. 900.*

21. Fili hominis obfirma faciem tuam contra Sidonem.....

22..... Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in te..... cùm fecero in te judicia, & sanctificatus fuero in te.

23..... & corruent vulnerati in gladiis per circuitum: & scient quia ego Dominus.

24..... qui fecerint contumeliam.....

25. Hæc dicit Dominus: Colligam Israël ab omnibus gentibus, ubi dispersi sunt illic, & sanctificabor in eis in conspectu filiorum gentium: & habitabunt super terram suam, quam dedi servo meo Jacob. *Iren. l. 5. c. 34. p. 334. b.*

26. Et inhabitabunt super eam in spe: & ædificabunt domos, & plantabunt vineas, & inhabitabunt in spe, quando faciam judicium in omnibus qui inhonoraverunt eos in iis, qui in circuitu sunt eorum: & cognoscent quoniam ego sum Dominus Deus ipsorum, & Deus patrum ipsorum.

Notæ ad Versionem antiquam.

At Græcè constanter: Ἐγενήθης σὺ ἄμωμος; sola Compl. hab. ἐπορεύθης ἄμωμος; extremò Ms. Alex. τὰ ἀδικήματά σου ἐν σοί· alii delent σου.

℣. 16. Totidem verba leguntur Græcè, præter unum *obumbrans* sub fin. quod deest; at in Compl. legitur τὸ συσκιάζων. Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 648. a. *De multitudine negotiationis tuæ promas tuas replesti, & deliquisti.* Tichon. reg. 7. p. 65. d. e. *A multitudine negotiationis tuæ implesti promptuaria tua iniquitate, & peccatis: & vulneratus es à monte Dei; abduxit te cherubin de medio lapidum inferorum:* at inf. *& peccasti: & vulneratus es à monte Dei, & abduxit te cherubim de medio lapidum igneorum.* Arnob. l. de Deo Trin. to. 8. 231. c. *A multitudine cogitationis tuæ implesti enim promptuaria tua iniquitate, & peccasti: & vulneratus es à monte Dei, & eduxit te de cherubim, de medio lapidum igneorum.*

℣. 17. Similia prorsus in Græco. Item apud Tichon. reg. 7. p. 65. e. *Exaltatum est cor tuum decore tuo: corrupta est doctrina cum decore tuo:* & infra: *Exaltatum est cor tuum in decore tuo: corrupta est scientia tua in decore tuo. Propter multitudinem peccatorum tuorum in terram projeci te: in conspectu regum dedi te dehonestari.* Apud Arnob. l. de Deo trin. p. 231. c. *Exaltatum enim est cor tuum in decore tuo: ideo in terram projeci te in conspectu regum, & dedi te in traductionem.*

℣. 18. Ita fert Gr. Vatic. nisi quòd hab. ἀδικιῶν, *iniquitatum*, loco *iniquitates*; & inf. ἐκ μέσου σου, *de medio tui*; subinde tollit *in*, ante *cinerem*; addito verò σου, ad seq. *terram*. Ald. & Compl. hab. εἰς σποδὸν, cum Ms. Alex. Tichonius reg. 7. p. 65. e. legit: *Propter multitudinem peccatorum, & iniquitatem negotiationis tuæ, contaminata sunt* (inf. 67. a. *contaminantur*) *sancta tua: educam ignem de medio tui, hic te devorabit, & dabo te cinerem* (inf. *in cinerem*) *in terra tua in conspectu omnium videntium te.* Arnob. l. de Deo Trin. p. 231. c. *Propter multitudinem peccatorum tuorum, & iniquitatem negotiationis tuæ, quia contaminasti sancta tua: & producam ignem de medio tui, & ipse ignis devorabit te, & dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.*

℣. 19. Ita rursum in Græco Vat. excepto verbo στενάξουσι, *gement*, pro *contristabuntur*; at in Ald. & Compl. necnon in Ms. Alex. συγνάσουσιν. Apud Tichon. reg. 7. p. 65. e. *Et omnes, qui te noverunt inter nationes, contristabuntur super te: perditio factus es* (inf. *facta es*,) *& non eris in æternum tempus.* Apud Arnob. l. de Deo Trino, p. 231. c. *Et omnes, qui te noverunt inter nationes, contristabuntur super te: ut prodigium enim factus es, & non eris ampliùs in æternum.*

℣℣. 20. 21. Itidem Græcè, nisi hoc ult. excipiatur, ἐπὶ Σιδῶνα, *super Sidonem.*

℣. 22. Sic iterum in Græco, præter verbum penult. ἁγιασθήσομαι, *sanctificabor*, pro *sanctificatus fuero*; supra autem deest vox *Deus.*

℣. 23. Gr. καὶ πεσοῦνται τετραυματισμένοι μαχαίραις ἐν σοὶ περικύκλῳ σου, καὶ, &c. ut in Lat.

℣. 24. Gr. τῶν ἀτιμασάντων αὐτούς.

℣. 25. Græcè duplicatur vox *Dominus*; proximèque additur καὶ; paulò verò post tollitur *omnibus*, ante *gentibus*; & inf. loco *filiorum gentium*, habetur τῶν λαῶν, καὶ τῶν ἐθνῶν· in Ms. autem Alex. λαῶν τῶν ἐθνῶν· cæt. ut in Lat. sup.

℣. 26. Tota ista Græco simillima. Hieron. in hunc loc. col. 900. f. 901. a. Versionem utramque ex Hebr. & Gr. sic jungit de more: *Et habitabunt in ea securi, sive* in spe... *& habitabunt confidenter, sive* in spe, *cùm fecero judicia in omnibus qui adversantur per circuitum, sive* fecerint eis contumeliam: *& scient quia ego Dom. Deus eorum:* tum addit: *Quodque sequitur juxta LXX.* & Deus patrum eorum, *in Hebraïco non habetur.*

CAPUT XXIX.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 29. col. 902. b. ex Lxx.

1. IN anno duodecimo, in decimo mense, in una mensis die, factum est verbum Domini ad me, dicens :

Idem in Ezech. 13. col. 775. d.

2. Fili hominis obfirma vultum tuum super Pharaonem regem Ægypti.....

Hieron. in Ezech. 29. col. 903. b. ex Lxx.

4. Et ponam laqueum in maxillis tuis : & agglutinabo pisces fluminum tuorum pennis tuis.....

5. Et deponam te velociter, & omnes pisces fluminis tui : super faciem campi tui cades, nec colligêris, neque congregaberis : bestiis terræ, & volatilibus cœli dedi te ad devorandum :

6. Et scient omnes habitatores Ægypti quia ego sum Dominus : pro eo quòd factus es virga arundinea domui Israël.

7. Quando apprehendit te manu sua..... & confregisti omnes renes eorum.

Ibid. 906. a.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego adducam super te gladium.....

9. Et erit terra Ægypti perditio, & solitudo : & scient quia ego sum Dominus : eò quòd dixeris : Fluvii mei sunt, & ego feci illos.

10. Idcirco ecce ego ad te..... daboque terram Ægypti in solitudines, gladio disperditam, à Magdalo & Syene, usque ad terminum Æthiopiæ.

VULGATA NOVA.

1. IN anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem Ægypti, & prophetabis de eo, & de Ægypto universa :

3. Loquere, & dices : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te Pharao rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis : Meus est fluvius, & ego feci memetipsum.

4. Et ponam frenum in maxillis tuis : & agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis : & extraham te de medio fluminum tuorum, & universi pisces tui squamis tuis adhærebunt.

5. Et projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui : super faciem terræ cades, non colligêris, neque congregaberis : bestiis terræ, & volatilibus cœli dedi te ad devorandum :

6. Et scient omnes habitatores Ægypti quia ego Dominus : pro eo quòd fuisti baculus arundineus domui Israël. *Isai. 36. 6.*

7. Quando apprehenderunt te manu, & confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum : & innitentibus eis super te, comminutus es, & dissolvisti omnes renes eorum.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego adducam super te gladium : & interficiam de te hominem, & jumentum.

9. Et erit terra Ægypti in desertum, & in solitudinem : & scient quia ego Dominus : pro eo quòd dixeris : Fluvius meus est, & ego feci eum.

10. Idcirco ecce ego ad te, & ad flumina tua : daboque terram Ægypti in solitudines, gladio dissipatam, à turre Syenes, usque ad terminos Æthiopiæ.

VULGATA NOVA.

11. Non pertransibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea : & non habitabitur quadraginta annis.

12. Daboque terram Ægypti desertam in medio terrarum desertarum, & civitates ejus in medio urbium subversarum, & erunt desolatæ quadraginta annis : & dispergam Ægyptios in nationes, & ventilabo eos in terras.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup.

13..... congregabo Ægyptios de gentibus, in quibus dispersi fuerant.

14. Et reducam captivitatem Ægypti, & collocabo eos in terra Phatures, in terra, de qua assumpti sunt : & erunt ibi in principatum humilem :

15..... & imminuam eos ne plures sint inter

VULGATA NOVA.

13. Quia hæc dicit Dominus Deus : Post finem quadraginta annorum congregabo Ægyptum de populis, in quibus dispersi fuerant.

14. Et reducam captivitatem Ægypti, & collocabo eos in terra Phathures, in terra nativitatis suæ : & erunt ibi in regnum humile :

15. inter cætera regna erit humillima, & non

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ἐν τῷ ἔτει τῷ δεκάτῳ, ἐν τῷ δεκάτῳ μηνὶ, μιᾷ τοῦ μηνὸς, ἐγένετο, &c. ut supra. Hieron. tamen ubi sup. ait : *In anno decimo, sive juxta LXX. duodecimo ;* deinde, *in decimo mense, sive juxta Hebr. duodecimo.*

℣. 2. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 4. Gr. Καὶ ἐγὼ δώσω παγίδας εἰς τὰς σιαγόνας σου· καὶ προσκολλήσω τοὺς ἰχθύας τοῦ ποταμοῦ σου πρὸς τὰς πτέρυγάς σου.

℣. 5. Sic est in Græco, detracto uno *tui*, post *campi.*

℣℣. 6. 7. Ita de Græco, verbum è verbo. Hieron. autem versibus antecedentibus hæc addit : *Studio brevitatis Editionem utramque* (ex Hebr. & LXX.) *miscemus, ubi non multùm inter se discrepant : alioquin, ubi magna diversitas est, utramque proponimus.* Has etiam diversitates quantulascunque supra collegimus, insertis tamen nonnullis ex Hebr. seu Vulg. quæ à Græco nihil, vel levissimè discrepabant : id enim interdum præstare non dubitamus, nixi Hieronymi auctoritate, quando nos deficiunt alii Patres Latini, ex quorum operibus ducantur id genus testimonia. Hac de re jam monuimus supra.

℣. 8. Græcè deest vox *Deus ;* loco verò *adducam*, ponitur ἐπάγω, *induco ;* cæt. similia.

℣. 9. Sic etiam Græcè. Rursum Hieron. in Isai. 50. col. 360. d. *mea sunt flumina, & ego feci ea.*

℣. 10. Eadem exhibet Gr. præter seqq. εἰς ἔρημον, καὶ ῥομφαίαν, καὶ ἀπώλειαν, *in solitudinem, & gladium, & perditionem ;* deinde, ἀπὸ Μαγδωλοῦ· ultimòque, καὶ ἕως ὁρίων Αἰθιόπων ; sed in Mſ. Alex. Αἰθιοπίας, ut sup.

℣. 13. Sic etiam in Græco, præter hoc ult. διεσκορπίσθησαν ἐκεῖ, *dispersi sunt illuc.*

℣. 14. Ita rursum in Græco, præter hoc, τῶν Αἰγυπτίων, *Ægyptiorum*, loco *Ægypti ;* paulòque post, Φαθωρῆς, non *Phatures ;* extremòque, καὶ ἔσται ἀρχὴ ταπεινὴ, *& erit principatus humilis.* In Mſ. Alex. Παθουρῆς.

℣. 15. Gr. καὶ ὀλιγοστοὺς αὐτοὺς ποιήσω, *& paucissimos eos faciam*, loco *imminuam eos*, quod de Vulg. est, & idem

VULGATA NOVA.

elevabitur ultra super nationes, & imminuam eos ne imperent gentibus.

16. Neque erunt ultra domui Israël in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, & sequantur eos: & scient quia ego Dominus Deus.

17. Et factum est in vigesimo & septimo anno, in primo, in una mensis: factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversùs Tyrum: omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus est: & merces non est reddita ei, neque exercitui ejus de Tyro, pro servitute qua servivit mihi adversùs eam.

VERSIO ANTIQUA.

gentes. *Hieron. ubi sup.*

16. Neque erunt ultra domui Israël in spe, ut reducant eos in memoriam iniquitatis, ut sequantur illos: & scient quia ego sum Dominus Deus.

17. Et factum est in vigesimo & septimo anno, in primo, & una die mensis: factum est verbum Domini ad me, dicens: *Ibid. 908.*

18. Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis subjugavit exercitum suum opere magno adversùm Tyrum: omne caput calvum, & omnis humerus depilatus: & merces non data est ei, & exercitui ejus contra Tyrum, & operi in quo servivit adversùm eam. *Hieron. in Abac. 1. col. 1596. c.*

VULGATA NOVA.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Ægypti: & accipiet multitudinem ejus, & deprædabitur manubias ejus, & diripiet spolia ejus: & erit merces exercitui illius, *Jer. 46. 2.*

20. & operi, quo servivit adversùs eam: dedi ei terram Ægypti, pro eo quòd laboraverit mihi, ait Dominus Deus.

21. In die illo pullulabit cornu domui Israël, & tibi dabo apertum os in medio eorum: & scient quia ego Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

sonat; reliqua ut in Lat. supra.

℣. 16. Græcè..... εἰς ἐλπίδα ἀναμιμνήσκουσαν ἀνομίαν, ἐν τῷ ἀκολουθῆσαι αὐτοὺς ὀπίσω αὐτῶν· i. e. *in spem reducentem in memoriam iniquitatis, ut sequantur ipsi post illos*; cæt. ut supra; extremò tamen deest vox *Deus*.

℣. 17. Græc. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἑβδόμῳ καὶ εἰκοστῷ ἔτει, μιᾷ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, &c. ut in Lat.

℣. 18. Similiter in Græco, præter seqq. κατεδουλώσατο..... δουλείᾳ μεγάλῃ ἐπὶ Τύρου, *servire fecit..... servitute magna super Tyrum*, pro *subjugavit..... opere magno adversùm Tyrum*; in Ms. Alex. ἐπὶ Τύρον· subinde in Vat. ἐγενήθη, *fuit*, pro *data est*; ultimòque, καὶ τῆς δουλείας ἧς ἐδούλευσαν ἐπ' αὐτήν, *& servitutis qua servierunt adversùs eam*; at in Ms. Alex. ἐδούλωσεν αὐτήν.

CAPUT XXX.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis propheta, & dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ululate, væ, væ diei:

3. quia juxta est dies, & appropinquat dies Domini: dies nubis, tempus gentium erit.

4. Et veniet gladius in Ægyptum: & erit pavor in Æthiopia, cùm ceciderint vulnerati in Ægypto, & ablata fuerit multitudo illius, & destructa fundamenta ejus.

5. Æthiopia, & Libya, & Lydi, & omne reliquum vulgus, & Chub, & filii terræ fœderis, cum eis gladio cadent.

6. Hæc dicit Dominus Deus: Et corruent fulcientes Ægyptum, & destruetur superbia imperii ejus: à turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum:

7. & dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, & urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt.

8. Et scient quia ego Dominus: cùm dedero ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes au-

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens: *Hieron. in Ezech. 30. col. 910. f. ex LXX.*

2. Fili hominis vaticinare, & dic: Hæc dicit Adonai Dominus: O ô dies:

3. quoniam juxta est dies, & juxta via Domini: dies nubis, finis gentium erit.

4. Et veniet gladius super Ægyptios, & erit conturbatio in Æthiopia: & cadent vulnerati in Ægypto, & auferent multitudinem ejus, & concidentur fundamenta illius.

5. Persæ, & Cretenses, & Lydi, & Libyes, & omnes commisti, & de filiis testamenti mei, gladio cadent. *Ibid. 911. a.*

6. Hæc dicit Adonai Dominus: Et concident sustentacula Ægypti, & descendet contumelia fortitudinis ejus: à Magdalo usque ad Syenem gladio cadent in ea, dicit Adonai Dominus:

7. & desolabitur in medio regionum desolatarum, & civitates ejus in medio urbium desertarum erunt.

8. Et scient quoniam ego sum Dominus: quando dedero ignem super Ægyptum, & contriti fue-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè.

℣. 2. Sic etiam in Græco, deleto tantùm vocabulo *Adonai*, quod habetur in edd. Ald. & Compl. Similiter ap. Tichon. reg. 4. p. 58. e. *O ô dies.*

℣. 3. Ita rursum in Græco, præter hoc, *& juxta via*, quod deest; at in ed. Compl. ὅτι ἐγγὺς ἡμέρα τοῦ Κυρίου, καὶ ἐγγίζει ἡμέρα Κυρίου· ἡμέρα, &c. Apud Tichon. verò reg. 4. p. 58. e. *quia prope est dies Domini: dies nubis, finis gentium erit*, ut sup. in Gr. Vatic.

℣. 4. Tichon. reg. 4. p. 58. e. legit: *Et veniet gladius super Ægyptios, & erit tumultus in Æthiopia: & cadent vulnerati in Ægypto, & cadent fundamenta ejus.* Ita quoque in Gr. Vatic. nec plura, nisi quòd habetur ibid. ταραχὴ ἐν γῇ Αἰθιοπίᾳ· sed in Alex. ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ, absque γῇ; paulòque post tam in eodem Alex. quàm in edd. Ald. & Compl. voci *Ægypto* subjicitur καὶ λήψονται (Alex. λήμψονται) τὸ πλῆθος αὐτῆς, dein καὶ συμπεσεῖται, &c. quæ textui Hieron. respondent.

℣. 5. Tichon. reg. 4. partim ex Ms. B. M. Rem. partim ex edit. Lugd. p. 58. e. *Persæ, & Cretes, & Lydii, & Lybies, & omnes commisticii, & filii testamenti mei, gladio cadent in ea cum ipsis.* Græc. verò textui Hieron. respondet ad verbum, nisi quòd addit in fine, ἐν αὐτῇ; Compl. ἐν αὐτῇ μετ' αὐτῶν. Hieron. etiam inf. col. 911. f. legit ex LXX. *& filii testamenti mei gladio cum ipsa cadent.*

℣. 6. Græc. Vatic. caret isto primo, *Hæc dicit Adonai Dominus*, ut & infra vocabulo *Adonai*; cæt. ut in Lat. sup. nisi quòd scriptum Μαγδώλου. At in ed. Compl. initio legitur: Τάδε λέγει Ἀδωναῒ Κύριος; extremòque, λέγει Ἀδωναὶ Κύριος.

℣. 7. Itidem Græcè, excepto uno αὐτῶν, *eorum*, loco *ejus*; in Compl. πόλεις αὐτῆς.

℣. 8. Ad verbum de Græco.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. rint omnes qui auxiliantur ei.

9. In die illa egredientur nuncii à facie mea, festinantes disperdere Æthiopiæ spem; & erit conturbatio in eis in die Ægypti, quia ecce veniet.

10. Hæc dicit Dominus Deus: Et disperdam multitudinem Ægyptiorum per manum Nabuchodonosor regis Babylonis,

11. ipsius & populi ejus cum eo: pestilentes; qui de gentibus missi sunt ad perdendam terram: & evaginabunt omnes gladios suos super Ægyptum: & replebitur terra vulneratorum.

12. Et dabo fluvios eorum desertos, & tradam terram in manu pessimorum: & disperdam terram & plenitudinem ejus in manibus alienigenarum, ego Dominus locutus sum.

13. Quia hæc dicit Dominus Deus: Et perdam abominationes, & deficere faciam optimates de Memphis, & principes de terra Ægypti, & non erunt ultra: & dabo terrorem in terra Ægypti.

14. Et disperdam terram Phatures, & dabo ignem super Taphnim, & faciam ultionem in Diospoli.

15. Et effundam furorem meum super Sain robur Ægypti, & disperdam multitudinem Mempheos,

16. & dabo ignem super Ægyptum: & conturbatione conturbabitur Sais, & in Diospoli erit scissura, & diffundentur aquæ.

17. Juvenes Heliopoleos & Bubasti gladio cadent, & mulieres captivæ ducentur.

18. Et in Taphnis tenebrescet dies, quando contrivero ibi sceptra Ægypti, & peribit ibi contumelia fortitudinis ejus: & ipsam nubes operiet, & filiæ ejus * ducentur.

** Supp. captivæ.*

19. Et faciam judicia in Ægypto: & scient quoniam ego sum Dominus.

Ibid. 916. b. 20. Et factum est in undecimo anno, in primo, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis brachium Pharaonis regis Ægypti confregi..... ut acciperet malagma, & accepto robore posset tenere gladium.

22. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce

VULGATA NOVA.

xiliatores ejus.

9. In die illa egredientur nuncii à facie mea in trieribus, ad conterendam Æthiopiæ confidentiam; & erit pavor in eis in die Ægypti, quia absque dubio veniet.

10. Hæc dicit Dominus Deus: Cessare faciam multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis.

11. Ipse & populus ejus cum eo, fortissimi gentium adducentur ad disperdendam terram: & evaginabunt gladios suos super Ægyptum: & implebunt terram interfectis.

12. Et faciam alveos fluminum aridos, & tradam terram in manus pessimorum: & dissipabo terram & plenitudinem ejus manu alienorum, ego Dominus locutus sum.

13. Hæc dicit Dominus Deus: Et disperdam simulachra, & cessare faciam idola de Memphis: & dux de terra Ægypti non erit amplius: & dabo terrorem in terra Ægypti. *Zach. 13. 2.*

14. Et disperdam terram Phathures, & dabo ignem in Taphnis, & faciam judicia in Alexandria.

15. Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Ægypti, & interficiam multitudinem Alexandriæ,

16. & dabo ignem in Ægypto: quasi parturiens dolebit Pelusium, & Alexandria erit dissipata, & in Memphis angustiæ quotidianæ.

17. Juvenes Heliopoleos & Bubasti gladio cadent, & ipsæ captivæ ducentur.

18. Et in Taphnis nigrescet dies, cùm contrivero ibi sceptra Ægypti, & defecerit in ea superbia potentiæ ejus: ipsam nubes operiet, filiæ autem ejus in captivitatem ducentur.

19. Et judicia faciam in Ægypto: & scient quia ego Dominus.

20. Et factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis brachium Pharaonis regis Ægypti confregi: & ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, & fasciaretur linteolis, ut recepto robore posset tenere gladium.

22. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ec-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Græc. delet τὸ *à facie mea*; paulòque post, loco *Æthiopiæ spem*, hab. simpliciter, τὴν Αἰθιοπίαν; ultimòque, ἥκει, *venit*, non *veniet*; cæt. ut in textu. In edit. Compl. ἄγγελοι ἐκ προσώπου μου, ut sup. Apud Rufin. in Symb. p. 178. b. ita: *In illa die procedent angeli festinantes exterminare Æthiopiam; eritque inter eos perturbatio in die Ægypti, quoniam rectitudo venit.*

℣. 10. Sic est in Græco, præter hoc, Κύριος Κύριος, loco *Dominus Deus*; in Compl. & Ms. Alex. Ἀδωναὶ Κύριος.

℣. 11. Eadem leguntur Græcè, detracto uno *cum eo*, ante *pestilentes*, pro quo λοιμοί. Ed. Compl. addit μετ' αὐτοῦ, ut sup.

℣. 12. Ad verbum è Græco Vatic. præter ista, *& tradam terram in manu pessimorum*, quæ absunt; sequuntur autem in Alex. necnon in edd. Ald. & Compl. καὶ ἀποδώσομαι τὴν γῆν ἐν χειρὶ πονηρῶν.

℣. 13. In Gr. Vatic. constanter, Κύριος Κύριος, loco *Dominus Deus*; at in Compl. Κύριος ὁ Θεός, ut sup. tum in Vatic. Καὶ ἀπολῶ μεγιστᾶνας, hoc prætermisso medio, *abominationes*, cum seq. *& deficere faciam*; sed in Ald. & Compl. ac Ms. Alex. Καὶ ἀπολῶ βδελύγματα, καὶ καταπαύσω μεγιστᾶνας. Hieron. quoque inf. col. 915. b. ait: *sequitur*, Et disperdam simulachra, *quæ* abominationes *LXX. transtulerunt.* Subinde Vatic. rursum addit Μέμφεως, post *principes*; delet verò ed. Compl. cum Ald. Demum à Vatic. abest versiculus iste: *& dabo terrorem in terra Ægypti:* in Compl. autem & Ms. Alex. est, καὶ δώσω φόβον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, vel Αἰγύπτου· cæt. ut in Lat. supra.

℣. 14. Eadem sunt in Græco, præter duo, Φαθωρῆς, & Τάνιν, loco *Phatures*, & *Taphnim*. Hieron. quoque inf. col. 912. b. ait, *Taphnis, sive ut LXX. transtulerunt, Tanin.*

℣. 15. Itidem in Græco.

℣. 16. Totidem verba leguntur Græcè, si excipiatur nomen Συήνη, loco *Sais*; at in edd. Ald. & Compl. est Σαΐς, ut supra.

℣. 17. Consonat Græc. nisi quòd ultimò hab. ἐν αἰχμαλωσίᾳ πορεύσονται, *in captivitatem abibunt*, pro *captivæ ducentur*, quod idem sonat.

℣. 18. Singula concinunt cum Gr. præter ult. *ducentur*, pro quo αἰχμάλωτοι ἀρθήσονται, *captivæ auferentur*; at in Compl. & Ms. Alex. αἰχμάλωτοι ἀχθήσονται.

℣. 19. Ita rursum in Gr. præter singul. κρίμα, *judicium*; at in Compl. κρίματα, ut supra.

℣. 20. Similiter in Græco, addito uno μηνὶ, *mense*, post *primo*; detracto verò seq. *in*.

℣. 21. Gr. Υἱὲ ἀνθρώπου τοὺς βραχίονας Φαραὼ..... συνέτριψα..... τοῦ δοθῆναι ἐπ' αὐτὸν μάλαγμα, τοῦ δοθῆναι ἰσχὺν ἐπιλαβέσθαι μαχαίρας· i. e..... *ut daretur super eum malagma, ut daretur robur ad tenendum gladium.* Hieron. autem utramque Editionem sic jungit sup. *& ligaretur pannis, & sarciretur linteolis, sive* ut acciperet malagma; *& accepto robore*, &c. quæ supra.

℣. 22. Græc. Διατοῦτο τάδε λέγει Κύριος Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ Φαραὼ..... καὶ συντρίψω τοὺς βραχίονας αὐτοῦ τοὺς ἰσχυροὺς, καὶ τοὺς τεταμένους, &c. ut in Lat. addito uno αὐτοῦ, *ejus*, post *gladium*. Ad hoc verò τεταμένους, Hie-

VULGATA NOVA.

ce ego ad Pharaonem regem Ægypti, & comminuam brachium ejus forte, ſed confractum: & dejiciam gladium de manu ejus:

23. & diſpergam Ægyptum in gentibus, & ventilabo eos in terris.

24. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus: & confringam brachia Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie ejus.

25. Et confortabo brachia regis Babylonis, & brachia Pharaonis concident: & ſcient quia ego Dominus, cùm dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eum ſuper terram Ægypti.

26. Et diſpergam Ægyptum in nationes, & ventilabo eos in terras, & ſcient quia ego Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

ego ad Pharaonem regem Ægypti, & conteram brachia ejus fortia, & diſpoſita: & dejiciam gladium de manu ejus: *Hieron. ubi ſup. col. 918. b.*

23. & diſſeminabo Ægyptum in gentibus, & ventilabo eos in terras. *Ibid. 916. d.*

24. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus: & inducet gladium ſuper Ægyptum, & populabitur prædas ejus, & ſpoliabit ſpolia illius.

25. Et confortabo brachia regis Babylonis, & brachia Pharaonis cadent: & ſcient quia ego Dominus, cùm dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eum ſuper terram Ægypti.

26. Et diſſeminabo Ægyptum in nationes, & ventilabo eos in terras, & ſcient quia ego Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ron. ubi ſup. hæc notat: *Illud autem quod in LXX. dicitur*, & conteram brachia ejus fortia, & diſpoſita, *quod Græcè dicitur τεταγμένα, ſcriptorum vitio depravatum eſt. Illi enim interpretati ſunt, non τεταγμένα, ſed τεταμένα, hoc eſt, non* diſpoſita, *ſed* extenta, *pro quo, juxta conſuetudinem ſuam, alii Interpretes* excelſa *poſuerunt.* Hieron. verò editt. ferunt confictam vocem τετειμμένα, cùm Mſs. codd. hîc retineant Latino charactere *tetamena*, id eſt, *porrecta*, à verbo τείνω· ita Martianæus noſter in hunc loc.

℣. 23. Græc. hab. εἰς τὰ ἔθνη, *in gentes*, pro *in gentibus*; cæt. ut ſupra.

℣. 24. Eadem prorſus in Græco, præter unum ſingul. προνομὴν, *prædam*, loco *prædas*.

℣. 25. Sic iterum in Græco, his levibus exceptis, οἱ δὲ βραχίονες, *brachia autem*, loco *& brachia*; ſubinde, ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος, *quia ego ſum Dom.* paulòque poſt, εἰς χεῖρας, *in manus*, non *in manu*; demum, καὶ ἐκτενεῖ, *& extendet*, pro *extenderit*.

℣. 26. Itidem Græcè, ni hoc ult. excipiatur, καὶ γνώσονται πάντες ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος· *& ſcient omnes quia ego ſum Dominus.* Hieron. initio leg. *Et diſpergam*; ſed cùm ſup. ℣. 23. ſimili verbo ſubtexuerit è LXX. *ſive diſſeminabo*, idem etiam eò loci admittere non dubitavimus.

* CAPUT XXXI.

VULGATA NOVA.

1. ET factum eſt in anno undecimo, tertio menſe, una menſis, factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis dic Pharaoni regi Ægypti, & populo ejus: Cui ſimilis factus es in magnitudine tua?

3. Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemoroſus, excelſuſque altitudine, & inter condenſas frondes elevatum eſt cacumen ejus.

4. Aquæ nutrierunt illum, abyſſus exaltavit illum: flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, & rivos ſuos emiſit ad univerſa ligna regionis.

5. Propterea elevata eſt altitudo ejus ſuper omnia ligna regionis: & mutiplicata ſunt arbuſta ejus, & elevati ſunt rami ejus præ aquis multis.

6. Cùmque extendiſſet umbram ſuam, in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cœli, & ſub frondibus ejus genuerunt omnes beſtiæ ſaltuum, & ſub umbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.

7. Eratque pulcherrimus in magnitudine ſua,

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factum eſt in undecimo anno, tertio menſe, una die menſis, factum eſt verbum Domini ad me, dicens: *Hieron. in Ezech. 31. col. 917. f. 921. f. 922. b.*

2. Fili hominis dic Pharaoni regi Ægypti, & multitudini ejus: Cui ſimilis factus es in altitudine tua?

3. Ecce Aſſur cypreſſus in Libano, & bonus ramis, & condenſus umbraculo, & excelſus magnitudine, & in medio nubium factum eſt cacumen ejus. *Idem in Zach. 11. col. 1772. c.*

4. Aqua nutrivit eum, & abyſſus exaltavit illum.....

5. Propterea elevata eſt altitudo ejus ſuper omnia ligna campi: & multiplicati ſunt rami ejus præ aquis multis. *Hieron. in Ezech. 31. col. 918. e. 919. a.*

7. Eratque pulcherrimus..... & in multitudine

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hieron. in comment. totum hoc caput XXXI. refert de more ſecundùm Hebr. aut Vulg. interſertis variis lectionibus LXX. Interpretum. Id ipſum declarat S. Doctor infra, his verbis: *Utramque Editionem ex more commiſcui; ubi tamen plurimùm diſcrepabant, ne duplex propoſitio augeret librorum magnitudinem: ac primùm ſciendum quòd quæcunque dicuntur de rege Aſſyriorum futuro tempore, in LXX. quaſi tranſacta memorantur; & ſic vel ad arborem, vel ad principem loquitur Aſſyriorum, ut tam maſculino quàm feminino genere de una perſona intelligatur, dum & arbor refertur ad Aſſyrium, & Aſſyrius in arbore nominatur.* Porro diverſitates illas omnes, quantùm licuit, expreſſimus, ſervatis nonnullis de Vulg. quæ Græcum contextum vel omnino referebant, vel ſaltem ab ipſo parum diſcrepabant. De hoc jam lectorem commonuimus ſupra; nec dicta repetemus in conſequentibus.

℣. 1. Similiter in Græco, hoc excepto, ἐν τῷ τρίτῳ μηνὶ, *in tertio menſe*; dein μιᾷ, abſque ſeq. *die*.

℣. 2. Græc..... εἰπὸν πρὸς Φαραώ..... καὶ τῷ πλήθει αὐτοῦ· Τίνι ὡμοίωσας σεαυτὸν ἐν τῷ ὕψει σου;

℣. 3. Similiter in Græco Vat. niſi quòd habetur κυπάρισσος· ap. Hieron. etiam in hunc Ezech. loc. 917. f. 918. f. *cypariſſus*; ſubinde in Gr. Vat. καλὸς ταῖς παραφυάσι, *pulcher propaginibus*, loco *bonus ramis*, detracto eo, *& condenſus umbraculo*; ſed in Mſ. Alex. necnon in editt. Ald. & Compl. ſequitur, καὶ πυκνὸς ἐν τῇ σκέπῃ, καὶ ὑψηλός, &c. ultimòque ut in aliis, ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, *principium ejus*, loco *cacumen ejus*. Hieron. etiam in Ezech. 31. poſt hoc, *inter condenſas frondes*, quod de Vulg. eſt, ſubdit, *ſive in medio nubium*, è Gr. LXX.

℣. 4. Sic eſt in Græco, detractâ mediâ conjunct. *&*.

℣. 5. Græcè, τὸ μέγεθος, *magnitudo*, loco *altitudo*; paulòque poſt, ἐπλατύνθησαν, *dilatati ſunt*, pro *multiplicati ſunt*; extremòque ſingulariter, ἀφ' ὕδατος πολλοῦ.

℣. 7. Hieron. Verſionem ex Hebr. ita copulat cum Lat. è LXX. *Eratque pulcherrimus in magnitudine ſua, & in*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 919. ramorum suorum.....

8. Et cyparissi..... & pini..... & abietes non fuerunt similes ramis illius : omne lignum in paradiso Dei non est assimilatum ei, & pulchritudini ejus.

9..... & æmulata sunt eam omnia ligna deliciarum, quæ erant in paradiso.

10..... *Vide Not.*

11. Tradidi eam in manu principis gentium, & faciam perditionem ejus.

12. Et succendent eam alieni, & pestilentes gentium..... & confringentur arbusta ejus in universis campis terræ.....

13. In ruina ejus requieverunt omnia volatilia cœli.....

15. Hæc dicit Dominus Deus : In die quando descendit ad inferos, luxit eum abyssus..... & contenebratus est super eum Libanus, & omnia ligna agri defecerunt.

16. A sonitu ruinæ ejus commotæ sunt gentes, cùm deducerent eam ad infernum cum his qui descendunt in lacum : & consolata sunt in terra omnia ligna deliciarum.....

17. Nam & ipsi cum eo descenderunt ad infernum ad vulneratos gladio : & semen uniuscujusque habitantium sub umbraculo ejus in medio vitæ suæ perierunt.

18. Cui assimilatus es?..... in medio incircumcisorum dormies, cum his qui interfecti sunt gla-
Ibid. 924. c. dio : sic est Pharao, & omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

Vulgata nova.

& in dilatatione arbustorum suorum : erat enim radix illius juxta aquas multas.

8. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius : omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus.

9. Quoniam speciosum feci eum, & multis, condensisque frondibus : & æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei.

10. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam virentem atque condensam, & elevatum est cor ejus in altitudine sua :

11. Tradidi eum in manu fortissimi gentium, faciens faciet ei : juxta impietatem ejus ejeci eum.

12. Et succident eum alieni, & crudelissimi nationum, & projicient eum super montes, & in cunctis convallibus corruent rami ejus, & confringentur arbusta ejus in universis rupibus terræ : & recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ, & relinquent eum.

13. In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cœli, & in ramis ejus fuerunt universæ bestiæ regionis.

14. Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa, nec stabunt in sublimitate sua omnia quæ irrigantur aquis : quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam, in medio filiorum hominum, ad eos qui descendunt in lacum.

15. Hæc dicit Dominus Deus : In die quando descendit ad inferos, induxi luctum, operui eum abysso : & prohibui flumina ejus, & coercui aquas multas : contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri concussa sunt.

16. A sonitu ruinæ ejus commovi gentes, cùm deducerem eum ad infernum cum his qui descendebant in lacum : & consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia atque præclara in Libano, universa quæ irrigabantur aquis.

17. Nam & ipsi cum eo descendent in infernum ad interfectos gladio : & brachium uniuscujusque sedebit sub umbraculo ejus in medio nationum.

18. Cui assimilatus es ô inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam : in medio incircumcisorum dormies, cum eis qui interfecti sunt gladio : ipse est Pharao, & omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

Notæ ad Versionem antiquam.

dilatione, *sive* multitudine *arbustorum*, *vel* ramorum *suorum.* In Græco. Vat. Καὶ ἐγένετο καλὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, διὰ τὸ πλῆθος τῶν κλάδων αὐτοῦ.

℣. 8. Eadem leguntur Græcè, excepto hoc ult. ἐν τῷ κάλλει αὐτοῦ, *in pulchritudine ejus*, absque præced. &.

℣. 9. Græc. καὶ ἐζήλωσαν αὐτὸν τὰ ξύλα τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς τοῦ Θεοῦ.

℣. 10. Hieron. ibid. ad hanc vocem, *condensam* de Vulg. addit, *sive in medio nubium*, è LXX.

℣. 11. Gr. Καὶ παρέδωκα αὐτὸν εἰς χεῖρας..... καὶ ἐποίησε, &c. ut supra.

℣. 12. Gr. Καὶ ἐξωλόθρευσαν αὐτὸν ἀλλότριοι λοιμοὶ ἀπὸ ἐθνῶν..... καὶ συνετρίβη τὰ στελέχη αὐτοῦ ἐν παντὶ πεδίῳ τῆς γῆς, &c.

℣. 13. Græc. Ἐπὶ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, &c. ut in Lat.

℣. 15. Græcè, Κύριος Κύριος, loco *Dominus Deus*; deinde, Ἐν ᾗ ἡμέρᾳ κατέβη εἰς ᾅδου· reliqua ut in Lat. sup. nisi quòd deest conjunct. &, ante *omnia*; & loco *agri*, habetur τοῦ πεδίου ἐπ' αὐτῷ, *campi in eo.*

℣. 16. Similiter in Græco, exceptis his, ἀπὸ τῆς φωνῆς, *à voce*, pro *à sonitu*; paulòque post, ὅτε κατεβίβαζον αὐτὸν, *quando deducebant eum*; & infra, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἐν γῇ πάντα τὰ ξύλα τῆς τρυφῆς· & *consolabantur eum in terra omnia*, &c.

℣. 17. Græcè, hæc sola variant media, ἐν τοῖς τραυματίαις ἀπὸ μαχαίρας· καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ, οἱ κατοικοῦντες, i. e. *in vulneratis à gladio : & semen ejus, qui habitabant.*

℣. 18. Eadem sunt in Græco, si hoc excipiatur sub fin. τὸ πλῆθος τῆς ἰσχύος, *multitudo fortitudinis*, loco *omnis multitudo*; ultimò etiam geminatur Κύριος Κύριος, loco *Dominus Deus.*

CAPUT XXXII.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est, duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens :
2. Fili hominis assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti, & dices ad eum : Leoni gentium assimilatus es, & draconi qui est in mari : & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum.
Sup. 12. 13. & 17. 20. 3. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, & extraham te in sagena mea.
4. Et projiciam te in terram, super faciem agri abjiciam te : & habitare faciam super te omnia volatilia cœli, & saturabo de te bestias universæ terræ.
5. Et dabo carnes tuas super montes, & implebo colles tuos sanie tua.
6. Et irrigabo terram fetore sanguinis tui super montes, & valles implebuntur ex te.
Isai. 13. 10. Joel. 2. 10. & 3. 15. Matth. 24. 29. 7. Et operiam, cùm exstinctus fueris, cœlum, & nigrescere faciam stellas ejus : solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum.
8. Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te : & dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cùm ceciderint vulnerati tui in medio terræ, ait Dominus Deus.
9. Et irritabo cor populorum multorum, cùm induxero contritionem tuam in gentibus super terras quas nescis.
10. Et stupescere faciam super te populos multos : & reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cùm volare cœperit gladius meus super facies eorum : & obstupescent repentè singuli pro anima sua in die ruinæ tuæ.
11. Quia hæc dicit Dominus Deus : Gladius regis Babylonis veniet tibi,
12. in gladiis fortium dejiciam multitudinem tuam : inexpugnabiles omnes gentes hæ : & vasta-

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factum est, duodecimo anno, in mense decimo, in una die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens : Hieron. in Ezech. 32. col. 924. c. 925. b.
2. Fili hominis assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti, & dices ad eum : Leoni gentium assimilatus es, & draconi qui est in mari : & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina tua.
3. Hæc dicit Dominus : Circumjaciam super te retia populorum multorum, & extraham te in hamo meo. Tichon. reg. 4. p. 58. f.
4. Et extendam te super terram, campi * tui : & constituam super te omnes aves cœli, & saturabo omnes bestias universæ terræ. * Supp. replebuntur.
5. Et dabo carnes tuas super montes, & saturabo sanguine tuo colles.
6. Et rigabitur terra ab his, quæ de te procedunt, à multitudine tua in montibus, * valles implebo abs te. * Edit. vepres.
7. Et cooperiam cœlum, cùm exstinguêris, & obscurabo astra ejus : solem in nube contegam, & lunæ non lucebit lumen ejus.
8. Omnia quæ lucent lumine in cœlo, obscurabuntur super te : & dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus.
9. Et exasperabo cor populorum multorum, cùm ducam captivitatem tuam in nationes in terram quam non noveras.
10. Et contristabuntur super te multæ nationes : & reges earum mentis alienatione stupebunt, cùm volabit gladius meus super facies eorum : in medio eorum erit ad ruinam ex die ruinæ tuæ.
11. Quoniam hæc dicit Dominus : Gladius regis Babylonis venit tibi
12. in gladiis gigantum, & dejiciam virtutem tuam : pestes à nationibus omnes : & perdent con-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè, excepto uno δεκάτῳ, pro *duodecimo* ; at Hieron. inf. ait : *In multis exemplaribus juxta LXX.* duodecimus annus, & mensis decimus *ponitur ; juxta autem cæteros Interpretes*, decimus annus, & duodecimus mensis.

℣. 2. Similia Græc. habet, præter hæc pauca ; nempe addit σὺ, verbo *assimilatus es* ; statimque, καὶ ὡς δράκων, & *quasi draco*, loco & *draconi* ; subinde, καὶ ἐκεράτιζες τοῖς ποταμοῖς σου, καὶ ἐτάρασσες ὕδωρ, &c. ut in Lat.

℣. 3. Ita in Græco, hoc excepto, καὶ περιβαλῶ, & *circumjiciam* ; edit. PP. Lugd. pro *super te retia*, fert *te super terram*, aperto mendo, quod cuivis advertere licet ; id sustulimus auctoritate Mſ. B. M. Rem. n. 35. qui hab. *super te retia*, è Gr. ἐπὶ σὲ δίκτυα. Rufin. etiam in Symb. p. 179. b. ultimò hab. & *extraham te in hamo meo.* Item Hieron. in Ezech. 32. col. 924. e. *extraham te in sagena mea*, *sive* extraham te in hamo : & inf. 925. b. id monet : *Editionem utramque miscemus, in his duntaxat, in quibus discrepant ; alioquin ubi unus sensus est, Hebraïcum sequimur.*

℣. 4. Græcè, πεδία πλησθήσεται, absque seq. *tui* ; cæt. ut in Lat. supra. Rufin. in Symb. p. 179. b. legit : *Et extendam te super terram, campi implebuntur de te : & constituam super te omnes volucres cœli, & saturabo ex te omnes bestias terræ.* Mſ. quoque Alex. cum ed. Compl. hab. πλησθήσεταί σου..... καὶ ἐμπλήσω ἐκ σοῦ, &c. Apud Hieron. in Ezech. 32. ita : *Et projiciam*, *sive* extraham *te in terram*, *super faciem agri abjiciam te*, *sive* campi replebuntur tui : & *habitare*, *sive* sedere *faciam super te*, &c. ut in Vulg. Gr. ἐπικαθιῶ ἐπὶ σὲ, &c.

℣. 5. Concordat Græc. detracta ult. voce *colles* ; ejus loco Compl. addit φάραγγας, *valles* ; al. τὰ πεδία, *campos* ; al. πᾶσαν τὴν γῆν, *totam terram.* Hieron. in Ezech. 32. & *implebo colles*, *sive* valles, *sanie tua*, *vel* sanguine tuo ; Græc. καὶ ἐμπλήσω ἀπὸ τοῦ αἵματός σου.

℣. 6. Similiter in Græco. Tichonii edit. & Mſ. Rem. ferunt *vepres*, loco *valles* ; sed vitiosè, ni fallor, nam Græcè constanter, φάραγγας. Apud Hieron. in Ezech. ita : *Et irrigabitur terra stercoribus tuis* ; Gr. προχωρημάτων σου.

℣. 7. Græc. initio hab. cum Vulg. Καὶ κατακαλύψω, ἐν τῷ σβεσθῆναί σε, οὐρανόν· extremòque, καὶ σελήνη οὐ μὴ φάνῃ τὸ φῶς αὐτῆς· cæt. ut in Lat. supra.

℣. 8. Mſ. B. M. Rem. initio hab. *Omnia quæ lucent lumina*, non *lumine*, ut in edit. Lug. Græcum, Πάντα τὰ φαίνοντα φῶς· reliqua ut in Lat. sup. nisi quòd delet *tuam*, post *terram* ; sed addit Mſ. Alex. cum ed. Compl. ultimò etiam in Vatic. λέγει Κύριος Κύριος· in Alex. Κύριος ὁ Θεός. Apud Hieron. in comment. *contenebrescent*, pro *obscurabuntur* ; Gr. συσκοτάσουσι.

℣. 9. Sic etiam in Græco. Ap. Hieron. in hunc loc. *cùm induxero contritionem*, *sive* captivitatem *tuam in gentibus super terras*, *sive* in terra quam *nescis*. Gr. ἡνίκα ἂν ἄγω..... εἰς γῆν ἣν οὐκ ἔγνως.

℣. 10. In Græco deest τὸ *in medio eorum* ; loco verò seq. *erit ad ruinam*, est, προσδεχόμενοι τὴν πτῶσιν αὐτῶν, *exspectantes ruinam suam* ; cæt. quadrant. Similiter apud Hieron. in hunc loc. *Et contristabuntur super te gentes multæ* ; ultimòque, *exspectantes ruinam suam à die ruinæ tuæ.* Mſ. Tichon. B. M. Rem. habet : *cùm volavit gladius..... erit ad ruinam suam ex die ruinæ suæ.* Gr. verò, ἀφ' ἡμέρας πτώσεώς σου.

℣. 11. Græcè geminatur vox *Dominus* ; & pro *venit*, est ἥξει, *veniet* ; cæt. ad verbum ut supra.

℣. 12. Itidem Græcè. Apud Hieron. in Ezech. sic : *in gladiis gigantium dejiciam fortitudinem tuam : pestilentes de*

VERSIO ANTIQUA.

Tichon. ubi sup. tumeliam Ægypti, & conteretur omnis virtus ejus.

13. Et perdam omnia pecora ejus ab aqua multa : & non turbabit eam pes hominis ultra, & vestigium pecorum non calcabit eam.

14. Tunc requiescent aquæ eorum, & flumina eorum ut oleum abibunt, dicit Dominus.

15. Et dabo Ægyptum in interitum : & desolabitur terra cum plenitudine sua, & dispergam omnes inhabitantes in ea : & scient quia ego Dominus sum.

Hieron. in Ezech. 32. col. 925. b. 928. f. 16. Planctus est, & plangent eum filiæ gentium : super Ægyptum, & super omni fortitudine illius plangent eum, ait Dominus Deus.

Ibid. 929. f. ex Lxx. 17. Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens :

18. Fili hominis plange super multitudinem Ægypti : & deducent filias ejus gentes mortuas in profundum terræ, ad eos qui descendunt in foveam.

19..... *Vide Not.*

20. In medio vulneratorum gladio cadent cum eo, & dormiet omnis fortitudo ejus.

Ibid. 930. a. 21. Et dicent tibi gigantes : In profundo foveæ descende : quo melior es? descende, & dormi cum incircumcisis in medio vulneratorum gladio.

22. Ibi Assur, & omnis congregatio ejus : omnes vulnerati ibi dati sunt.

23. Et sepulcrum ejus in profundo foveæ : & facta est congregatio ejus in circuitu sepulcri ejus : omnes vulnerati, qui ceciderant gladio, qui dederunt timorem suum in terra vitæ.

24. Ibi Ælam, & omnis fortitudo ejus in circuitu sepulcri ejus : omnes vulnerati, & caden-

VULGATA NOVA.

bunt superbiam Ægypti, & dissipabitur multitudo ejus.

13. Et perdam omnia jumenta ejus, quæ erant super aquas plurimas : & non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula jumentorum turbabit eas.

14. Tunc purissimas reddam aquas eorum, & flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus :

15. Cùm dedero terram Ægypti desolatam : deseretur autem terra à plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus : & scient quia ego Dominus.

16. Planctus est, & plangent eum : filiæ gentium plangent eum : super Ægyptum, & super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.

17. Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens :

18. Fili hominis cane lugubre super multitudinem Ægypti : & detrahe eam ipsam, & filias gentium robustarum ad terram ultimam, cum his qui descendunt in lacum.

19. Quo pulchrior es? descende, & dormi cum incircumcisis.

20. In medio interfectorum gladio cadent : gladius datus est, attraxerunt eam, & omnes populos ejus.

21. Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt, & dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.

22. Ibi Assur, & omnis multitudo ejus : in circuitu illius sepulcra ejus : omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio.

23. Quorum data sunt sepulcra in novissimis laci : & facta est multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus : universi interfecti, cadentesque gladio, qui dederant quondam formidinem in terra viventium.

24. Ibi Ælam, & omnis multitudo ejus per gyrum sepulcri sui : omnes hi interfecti, ruentes-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gentibus cunctis : & perdent injuriam Ægypti, & conteretur omnis fortitudo illius.

℣. 13. Eadem exstant Græcè, ubi additur αὐτῆς, ad *pecora* ; statimque, ἀφ' ὕδατος, ut in Lat. supra : substituimus autem τὸ *ejus ab*, post *pecora*, ex Ms. B. M. Rem. quod deerat in edit. Lugd. Apud Hieron. in Ezech. *ab aquis multis* pluraliter ; ultimòque, *calcabit eas.*

℣. 14. Græc. in principio habet, Οὕτως τότε ἡσυχάσει, *Ita tunc quiescent* ; reliqua ut sup. sed à Compl. abest οὕτως. In editt. Tichonii est *habebunt*, pro *abibunt* ; sed aperto vitio, quod correximus è Ms. B. M. Rem. Græcè etiam constanter, πορεύσονται : similibus mendis scatere novissimam PP. Bibliothecam, omnibus notum est. Apud Hieron. in Ezech. *Ut aliquando quiescant aquæ eorum, & flumina eorum quasi oleum fluent.* Hieron. legisse videtur, Ὅπως τότε ἡσύχασαι.

℣. 15. Eadem leguntur Græcè, præter hoc 1. Ὅταν δῶ, *Cùm dedero* ; item infra, ὅταν διασπερῶ, loco & *dispergam.* Apud Hieron. in Ezech. col. 925. b. *Cùm dedero terram Ægypti perditam : deseretur autem terra cum plenitudine sua, quando disseminavero omnes habitatores ejus.* Ms. Rem. Tichon. *omnes inhabitantes eam.*

℣. 16. Græc. Θρῆνός ἐστι, καὶ θρηνήσεις αὐτὸν, καὶ αἱ θυγατέρες τῶν ἐθνῶν θρηνήσουσιν αὐτόν· ἐπ' Αἴγυπτον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἰσχὺν αὐτῆς θρηνήσουσιν αὐτὴν, λέγει Κύριος Κύριος· i. e. *Planctus est, & planges eum, & filiæ gentium plangent eum : super Ægyptum, & super omnem fortitudinem ejus plangent eam, ait Dominus Dominus.* Ap. Hieron. constanter deest initio τὸ & *planges eum.*

℣. 17. Hieron. relatis prioribus 16. versibus ex Hebr. seu Vulg. cum variis lectionibus LXX. quas etiam inseruimus in Notis, de reliquo capite sic monet : *Multùm in hoc loco LXX. Interpretum editio, & ordine & translatione discordat ; & quædam in ea de Theodotione addita sunt : unde necesse habuimus & ipsam ponere, nequaquam parcentes longitudini, & studiosi lectoris diligentiæ servientes* : tum sequitur ℣. 17. ut & alii omnes secund. Vers. LXX. usque ad finem cap. Porro ℣. iste 17. nil hodie differt à Græco, nisi hoc medio, ἔτει τοῦ πρώτου μηνὸς, *anno primi mensis* ; dein, πεντεκαιδεκάτῃ, absque præp. *in.*

℣. 18. Totidem verba in Græco, præter ἰσχὺν, *fortitudinem*, loco *multitudinem* ; at in Compl. πλῆθος.

℣. 19. Nil sequitur eò loci in Gr. Vat. quod Vulgatæ versiculo respondeat ; sed transfertur inf. in ℣. 21. In Hexap. tamen Orig. ad hunc ℣. 19. id legitur è LXX. O. Τίνος κρείττων εἶ ; i. e. *LXX. Quo melior es?* subinde ita de Theodotione sub asterisco : Θ. Ἐξ ὑδάτων εὐπρεπῶν κατάβηθι, καὶ κοιμήθητι μετὰ ἀπεριτμήτων. Hieron. quoque post hoc ult. versûs præced. *in foveam*, subdit : *Porro sub asteriscis additum est* : De aqua pulcherrima descende, & dormi cum incircumcisis. *Rursum ordo sequitur* : In medio vulneratorum, &c. de ℣. seq. Ista tamen, Ἐξ ὑδάτων, &c. hîc leguntur ap. Theodoret. teste Nobil. necnon in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl.

℣. 20. Consonat Gr. ad verbum.

℣. 21. Eadem fert Gr. Vatic. excepto uno γίνου, *esto*, pro 1. *descende* ; subinde, καὶ κατάβηθι, &c. ut sup. sed à Ms. Alex. abest καὶ.

℣℣. 22. 23. Eadem leguntur Græcè, excepto isto de ℣. 23. καὶ ἡ ταφὴ αὐτῶν, & *sepulcrum eorum*, loco *sepulcrum ejus.* Hieron. autem post hoc, & *omnis congregatio ejus*, de ℣. 22. addit : *Quodque sequitur* : omnes vulnerati ibi dati sunt. Et sepulcrum ejus in profundo foveæ : & facta est congregatio ejus : *in Hebraïco non habetur, sed à LXX. additum est.* Mox ita : *Rursum dicitur* : in circuitu sepulcri ejus, omnes vulnerati, qui ceciderant gladio. *Et iterum*, inquit, *de Theodotionis editione sub asteriscis additum est* : Qui dederunt sepulcra ejus in lateribus laci : & facta est congregatio in circuitu sepulcri ejus : omnes isti vulnerati, cadentesque gladio : *post quæ posuere LXX.* qui dederunt timorem suum in terra vitæ, &c. quæ sup.

℣. 24. Hæc tota similiter exstant Græcè, nisi hoc ex-

Vulgata nova.

que gladio : qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam : qui posuerunt terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum.

25. In medio interfectorum posuerunt cubile ejus in universis populis ejus : in circuitu ejus sepulcrum illius : omnes hi incircumcisi, interfectique gladio : dederunt enim terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum : in medio interfectorum positi sunt.

26. Ibi Mosoch, & Thubal, & omnis multitudo ejus : in circuitu ejus sepulcra illius : omnes hi incircumcisi, interfectique & cadentes gladio : quia dederunt formidinem suam in terra viventium.

27. Et non dormient cum fortibus, cadentibusque & incircumcisis, qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum : quia terror fortium facti sunt in terra viventium.

28. Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris, & dormies cum interfectis gladio.

29. Ibi Idumæa, & reges ejus, & omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio : & qui cum incircumcisis dormierunt, & cum his qui descendunt in lacum.

30. Ibi principes Aquilonis omnes, & universi venatores : qui deducti sunt cum interfectis, paventes, & in sua fortitudine confusi : qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio, & portaverunt confusionem suam cum his qui descendunt in lacum.

31. Vidit eos Pharao, & consolatus est super universa multitudine sua, quæ interfecta est gladio ; Pharao, & omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus :

32. quia dedi terrorem meum in terra viventium, & dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio ; Pharao, & omnis multitudo ejus : ait Dominus Deus.

Versio antiqua.

tes gladio, & qui descendunt incircumcisi in terræ profundum : qui dederunt terrorem suum in terra vitæ, & acceperunt tormentum suum cum his qui descendunt in foveam, *Hieron. ubi sup.*

25. in medio vulneratorum.

26. Ibi dati sunt Mosoch, & Thubal, & omnis fortitudo eorum : in circuitu sepulcri ejus omnes vulnerati ejus, universi incircumcisi, & vulnerati gladio : qui dederunt terrorem suum super terram vitæ.

27. Et non dormierunt cum gigantibus, qui ceciderunt ab æterno, qui descenderunt in infernum cum armis quibus utebantur ad bella, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & factæ sunt iniquitates eorum in ossibus eorum : quia terruerunt gigantes in vita sua.

28. Et tu in medio incircumcisorum conterêris, & dormies cum vulneratis gladio.

29. Ibi Edom, & reges ejus, & omnes principes Assur, qui dederunt fortitudinem ejus in vulnere gladii : isti cum vulneratis dormierunt, cum his qui descenderunt in foveam.

30. Ibi principes Aquilonis omnes, universi magistratus Assur : qui descenderunt vulnerati, cum terrore suo, & in fortitudine sua confusi : dormierunt incircumcisi cum vulneratis gladio, & abstulerunt tormentum suum cum descendentibus in foveam.

31. Videbit eos Pharao, & consolationem accipiet super omni fortitudine eorum ; vulnerati gladio ; Pharao, & omnis fortitudo ejus, dicit Dominus Deus :

32. quia dedi formidinem ejus super terram vitæ, & dormiet in medio incircumcisorum cum vulneratis gladio ; Pharao, & omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

Notæ ad Versionem antiquam.

cipias, οἱ πεπλωκότες, *qui ceciderunt*, loco & *cadentes*.

℣. 25. Id unum hodie legitur in Græco, detractis aliis pluribus quæ sequuntur in Vulg.

℣. 26. Eadem leguntur Græcè, præter hæc levia, Θοβέλ, pro *Thubal* ; & αὐτοῦ, *ejus*, non *eorum*, post vocem *fortitudo* ; at in Compl. & Ms. Alex. est ἰσχὺς αὐτῶν, ut sup. deest etiam &, ante *vulnerati* ; subditur verò ἀπὸ μαχαίρας, *à gladio*.

℣. 27. Græc. initio hab. καὶ ἐκοιμήθησαν, & *dormierunt*, absque negatione ; at in Compl. καὶ οὐκ ἐκοιμήθησαν ; item inf. simpliciter, πολεμικοῖς, *bellicis*, pro *quibus utebantur ad bella* ; extremòque, πάντας, *omnes*, loco *gigantes* ; sed in Ald. & Compl. γίγαντες ; in Ms. Alex. γίγαντας ; cæt. ut in Lat. sup.

℣. 28. Ita Græcè, deleto verbo *conterêris*, cum seq. & ; at in Ms. Alex. necnon in edd. Ald. & Compl. est συντριβήσῃ, καὶ κοιμηθήσῃ.

℣. 29. Græc. Vatic. initio hab. Ἐκεῖ ἐδόθησαν οἱ ἄρχοντες Ἀσσοὺρ, *Ibi dati sunt principes Assur* ; reliqua ut in Lat. Editt. verò Ald. & Compl. cum Ms. Alex. ferunt : Ἐκεῖ Ἐδὼμ, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῆς, καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες Ἀσσούριοι, ut sup. extremò etiam legitur μετὰ καταβαινόντων, *cum descendentibus*, tam in Vatic. quàm in aliis.

℣. 30. Hæc tota respondent Græco, nisi quòd initio deest vox *universi*, ante *magistratus*, saltem in Vatic. nam in Gr. Alex. est αὐτοὶ πάντες· Ald. οὗτοι πάντες· subinde in Vat. οἱ καταβαίνοντες, *descendentes*, pro *qui descenderunt* ; in Compl. οἵτινες κατήχθησαν, *qui deducti sunt* ; demum inf. à Vat. abest verbum *confusi* ; at in Compl. sequitur, αἰσχυνθέντες, al. αἰσχυνόμενοι· ἐκοιμήθησαν, &c.

℣. 31. In Gr. Vatic. desunt ista : *vulnerati gladio Pharao*, & *omnis fortitudo ejus* ; in Ald. verò & Compl. necnon in Ms. Alex. sequuntur : τραυματίαι μαχαίρᾳ Φαραὼ, καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ· cætera conveniunt, nisi quòd nomini *Pharao*, præit vox βασιλεύς, *rex*, quæ tamen deest in Ald. ultimò etiam Κύριος Κύριος, de more, loco *Dominus Deus*.

℣. 32. Similia leguntur Græcè, addito uno μετ' αὐτοῦ, *cum eo*, post hoc, πλῆθος αὐτοῦ, seu *multitudo ejus* ; abest tamen μετ' αὐτοῦ ab editt. Ald. & Compl. extremò de more λέγει Κύριος Κύριος· in Ms. Alex. Κύριος Κύριος ὁ Θεός.

CAPUT XXXIII.

Vulgata nova.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis loquere ad filios populi tui,

Versio antiqua.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens : *Hieron. in Ezech. 33. col. 934. b.*

2. Fili hominis loquere ad filios populi tui, &

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem Græcè. Hæc autem, & seqq. usque ad ℣. 7. paucis tantùm differunt à Vulg. Hieron. quoque unum ejusdem textum refert, insertis tantùm nonnullis varietatibus edit. LXX. quas intexere non omisimus.

℣. 2. Similia leguntur Græcè, exceptis his, ἐφ' ἣν ἂν ἐπάγω, *super quam induxero*, pro *cùm induxero super eam* ;

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. dices ad eos : Terra cùm induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ hominem unum de suis, & constituerit eum super se speculatorem :

3. & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccinâ, & annuntiaverit populo :

4. Audiens autem..... sonitum buccinæ, & non se observaverit, veneritque gladius, & comprehenderit eum : sanguis ipsius super caput ejus erit.

5. Vocem buccinæ audivit, & non se observavit, sanguis ejus in ipso erit.....

6. Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccinâ : & populus non se custodierit, veneritque gladius, & tulerit de his animam : ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.

August. serm. 46. to. 5. 235. e. 7. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël : audies ex ore meo sermonem, & præmonstrabis eis ex me.

8. In eo cùm dixero peccatori : Morte morieris : & non fueris locutus ut caveat impius à via sua : ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinem autem ejus de manu tua exquiram.

9. Tu autem si prænuntiaveris facinoroso viam ejus ut avertatur ab ea, & non fuerit aversus à via sua : iste in facinore suo morietur, & tu animam tuam liberabis.

Auct. l. ad Novat. hæret. ap. Cypr. p. 438. b. 10..... Fili hominis dic populo Israël : Quare locuti estis, dicentes : Erroribus nostris contabescimus : & quomodo salvi esse poterimus?

11. Dic eis : Vivo ego, dicit Dominus : quia non desidero mortem peccatoris, sed desidero ut avertatur peccator à via sua pessima, & vivat. Redite ergo à via vestra pessima : quid morti vos traditis domus Israël ?

Vulgata nova.

& dices ad eos : Terra cùm induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem :

3. & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annuntiaverit populo :

4. Audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se observaverit, veneritque gladius, & tulerit eum : sanguis ipsius super caput ejus erit.

5. Sonum buccinæ audivit, & non se observavit, sanguis ejus in ipso erit : si autem se custodierit, animam suam salvabit.

6. Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina : & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam : ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.

7. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël : audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. *Sup. 3. 17.*

8. Si me dicente ad impium : Impie, morte morieris : non fueris locutus ut se custodiat impius à via sua : ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

9. Si autem annuntiante te ad impium ut à viis suis convertatur, non fuerit conversus à via sua : ipse in iniquitate sua morietur : porro tu animam tuam liberasti.

10. Tu ergo fili hominis dic ad domum Israël : Sic locuti estis, dicentes : Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus : quomodo ergo vivere poterimus ?

11. Dic ad eos : Vivo ego, dicit Dominus Deus : nolo mortem impii, sed ut convertatur impius à via sua, & vivat. Convertimini, convertimini à viis vestris pessimis : & quare moriemini domus Israël ? *Sup. 18. 23.*

Notæ ad Versionem antiquam.

ultimòque, καὶ δῶσιν αὐτὸν ἑαυτοῖς εἰς σκοπόν, *& dederint eum sibi in speculatorem ;* quæ omnia vix differunt à Vulg. August. etiam ser. 339. to. 5. 1309. b. hæc memorat : *Terra super quam induxero gladium ;* deinde, *& posuerit sibi exploratorem.*

℣. 3. Ad verbum è Gr. nisi excipiatur unum *annuntiaverit*, pro quo σημάνῃ, *significaverit*, quod idem sonat. August. ubi sup. sic pergit : *qui videat gladium supervenientem, & dicat, & denunciet* : & infra : *si autem viderit gladium supervenientem, & tubâ cecinerit, & annuntiaverit.*

℣. 4. Græc. initio habet : Καὶ ἀκούσῃ ὁ ἀκούσας τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος, *Et audiverit audiens vocem tubæ ;* reliqua ut in Lat. supra. Ap. August. ser. 339. col. 1309. c. *& ille, cui annuntiat, non observaverit.*

℣. 5. Græc. Ὅτι τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγος ἀκούσας, οὐκ ἐφυλάξατο, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἔσαι· deinde, καὶ οὗτος, ὅτι ἐφυλάξατο, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐξείλατο· i. e. *Quia vocem tubæ audiens, non se observavit, sanguis ipsius super ipsum erit : & hic, quia custodivit se, animam suam liberavit.* August. ubi sup. alludens dicit : *ille quidem in sua iniquitate morietur, explorator autem animam suam liberavit.*

℣. 6. Hæc tota pauculis tantùm discrepant à Græco ; scilicet pro *insonuerit*, ibi legitur σημάνῃ, *significaverit ;* paulòque post, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ, *& veniens gladius tulerit*, loco *veneritque gladius, & tulerit ;* demum, αὕτη διὰ τὴν αὐτῆς ἀνομίαν ἐλήφθη, καὶ τὸ αἷμα ἐκ χειρὸς, &c. *ipsa propter iniquitatem suam capta est, & sanguinem de manu*, &c. ut sup. Apud August. ser. 339. c. ita : *Si veniente autem gladio, taceat ille explorator ; & superveniens gladius super peccatorem, occidat : peccator quidem pro sua iniquitate morietur, sanguinem autem ejus de manu exploratoris inquiram.*

℣. 7. Similia prorsus in Græco, detracto tamen isto, *& præmonstrabis eis ex me ;* at in Compl. sequitur, καὶ ἀπαγγελεῖς αὐτοῖς ἐπ' ἐμοῦ. Apud Facund. Hermian. l. 12. Sirm. to. 2. p. 821. a. *fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël : & audies ex ore meo sermonem ;* nec plura. Rursus ap. August. ser. 339. col. 1309. d. *posui te exploratorem.*

℣. 8. Eadem leguntur Græcè, nisi excipias istud, αὐτὸς ὁ ἄνομος τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται, *ipse iniquus iniquitate sua morietur.* Similiter apud Facund. Herm. l. 12. Sirm. to. 2. p. 821. a. *In eo cùm dixero peccatori : Morieris : & non fueris locutus ut caveat impius à via sua : ille quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Rursus August. ser. 339. col. 1309. d. *Si dixero peccatori : Morte morieris : & tu tacueris, & ille in peccato suo mortuus fuerit : ille quidem in peccato suo morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram :* item l. 1. de civit. Dei, c. 9. to. 7. 10. b. *ille quidem in suo peccato morietur, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.*

℣. 9. Ita de Græco, excepto ult. *liberabis*, pro quo ἐξήρυσαι, *liberasti ;* at in ed. Compl. ἐξαιρήσῃ, ut supra. Idem August. ser. 46. col. 235. g. alludens dicit : *Si autem dixeris impio : Morte morieris : cui ego gladium fuero comminatus, & ille neglexerit vitare imminentem gladium, & venerit gladius, & interfecerit eum : ille in peccato suo morietur, tu autem animam tuam liberasti :* item ser. 339. col. 1309. d. *Si autem tu dixeris peccatori : Morte morieris : & ille se non observaverit : ille in iniquitate sua morietur, tu verò animam tuam liberasti.* Facund. Herm. l. 12. Sirm. to. 2. 821. a. *Tu autem si prædixeris impio viam suam iniquam, & non avertatur ab ea : ille quidem in iniquitate sua morietur, & tu animam tuam liberabis.*

℣. 10. Græc. Καὶ σὺ υἱὲ ἀνθρώπου εἰπὸν τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ· Οὕτως ἐλαλήσατε, λέγοντες· Αἱ πλάναι ἡμῶν, καὶ αἱ ἀνομίαι ἡμῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσι, καὶ ἐν αὐταῖς ἡμεῖς τηκόμεθα· καὶ πῶς ζησόμεθα; *Et tu fili hominis dic domui Israël : Sic locuti estis, dicentes : Errores nostri, & iniquitates nostræ super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus : & quomodo vivemus ?*

℣. 11. Græc. Εἰπὸν αὐτοῖς· Ζῶ ἐγὼ, τάδε λέγει Κύριος· Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀσεβοῦς, ὡς ἀποστρέψαι

VULGATA NOVA.

12. Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui : Justitia justi non liberabit eum in quacunque die peccaverit : & impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua : & justus non poterit vivere in justitia sua, in quacunque die peccaverit.

13. Etiam si dixero justo quòd vita vivat, & confisus in justitia sua fecerit iniquitatem : omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.

14. Si autem dixero impio : Morte morieris : & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque judicium & justitiam,

15. & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum : vita vivet, & non morietur.

VERSIO ANTIQUA.

12..... Justitia justi non liberabit eum in quacunque die exerraverit : [a] iniquitas iniqui non nocebit eum, in quacunque die averterit se à sua iniquitate.....

13. Et si dixero justo : Vitâ vives : & recesserit post hæc à justitia sua : vivo ego, dicit Dominus, quia morte morietur : justitiæ ejus non liberabunt eum in die qua recesserit à justitia, & fecerit iniquitatem ; in iniquitate sua morietur.

14. Cùm dixero peccatori : Morte morieris : & peccator se abstulerit à via sua mala, & ab studiis suis pessimis :

15. vivo ego, dicit Dominus, vitâ vivet, & non morietur in delicto suo quod fecit.

Cypr. l. de op. & eleem. p. 251. c.
[a] Auct. de vita Chr. apud Aug. to. 6. p. 185. e.
Prædestin. l. 3. ap. Sirm. to. 1. p. 523. c.

VULGATA NOVA.

16. Omnia peccata ejus, quæ peccavit, non imputabuntur ei : judicium & justitiam fecit, vita vivet.

17. Et dixerunt filii populi tui : Non est æqui ponderis via Domini : & ipsorum via injusta est.

18. Cùm enim recesserit justus à justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis.

19. Et cùm recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium & justitiam, vivet in eis.

20. Et dicitis : Non est recta via Domini. Unumquemque juxta vias suas judicabo de vobis, domus Israël.

Sup. 18. 25.

VULGATA NOVA.

21. Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ, venit ad me qui fugerat de Jerusalem, dicens : Vastata est civitas.

VERSIO ANTIQUA.

21. Et factum est in duodecimo anno..... quintâ mensis captivitatis nostræ, venit ad me qui salvatus fuerat de Jerusalem, dicens : Capta est civitas.

Hieron. in Ezech. 33. col. 937. a.

VULGATA NOVA.

22. Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere, antequam veniret qui fugerat : aperuitque os meum donec veniret ad me manè, & aperto ore meo non silui ampliùs.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

24. Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israël, loquentes aiunt : Unus erat Abraham, & hæreditate possedit terram : nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem.

25. Idcirco dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Qui in sanguine comeditis, & oculos vestros levatis ad immunditias vestras, & sanguinem funditis : nunquid terram hæreditate possidebitis ?

25..... *Vide Not.*

26. Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, & unusquisque uxorem proximi sui polluit : & terram hæreditate possidebitis ?

27. Hæc dices ad eos : Sic dicit Dominus Deus : Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent : & qui in agro est, bestiis tradetur ad devorandum : qui autem in præsidiis & speluncis sunt, peste morientur.

28. Et dabo terram in solitudinem, & in desertum, & deficiet superba fortitudo ejus : & desolabuntur montes Israël, eò quòd nullus sit qui per eos transeat.

29. Et scient quia ego Dominus, cùm dedero ter-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, καὶ ζῆν αὐτόν. Ἀποστροφῇ ἀποστρέψατε ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ὑμῶν· καὶ ἱνατί ἀποθνήσκετε οἶκος Ἰσραήλ; *Dic eis : Vivo ego, hæc dicit Dominus : non volo mortem impii, sicut converti impium à via sua, & ipsum vivere. Conversione convertimini à via vestra : & ut quid moriminì domus Israël ?* Tertul. l. de pœnit. c. 4. p. 166. c. *Vivo, inquit Dominus, & pœnitentiam malo, quàm mortem :* & l. de resurr. carn. p. 570. *malo mihi salutem peccatoris, quàm mortem :* vide etiam l. de orat. c. 7. p. 181. c. & l. 4. adv. Marc. p. 703. c. & l. de pudic. p. 1005. b. 1011. b. c. Cypr. l. de laps. p. 193. a. *nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantùm ut revertatur, & vivat.* Ambros. in Ps. 118. col. 1018. a. & l. de lapsu virg. to. 2. 313. d. *Vivo ego, dicit Dominus Deus : nolo mortem peccatoris, quantùm ut convertatur, & vivat :* & infra 318. f. *nolo mortem peccatoris, sed conversionem, & vivat :* & l. 1. de pœnit. p. 405. b. *nolo mortem peccatoris, sed correctionem.* Hieron. in Isai. 57. col. 425. a. *Vivo ego, dicit Dominus : malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem.* August. l. cont. Adim. to. 8. 147. g. *nolo mortem pecc. quantùm ut revertatur, & vivat.* Concinit S. Pacianus paræn. ad pœnit. p. 317. g. Cælestinus verò PP. ep. 4. to. 1. 1068. a. *nolo mortem peccatoris, sed tantùm convertatur, & vivat :* Ms. etiam Alex. hab. οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἀποστρέψαι, &c.

℣. 12. Eadem exstant Græcè, præter vocem ἀσεβοῦς, *impii*, loco *iniqui* ; at in Ms. Alex. ac ed. Ald. ἀνόμου. Rursum Cypr. ep. ad Fortunat. p. 266. b. hab. *Justitia justi non liberabit eum in quacunque die exerraverit.* Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. *Justitia justi non liberabit eum in die qua erraverit : & iniquitas impii non nocebit ei, ex qua die conversus fuerit.* Ita quoque legit Phæbad. Agin. cont. Arian. p. 305. d. præter unum *salvabit*, pro *liberabit.* Ambrosiast. p. 103. b. *Justitia justi non proficiet, si erraverit.*

℣℣. 13. 14. 15. Hæc tota recitata videntur memoriter ab Auct. & perturbato ordine : In Græco sic, ℣. 13. Ἐν τῷ εἰπεῖν με τῷ δικαίῳ· (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. add. Ζωῇ ζήσῃ· καὶ) οὗτος πέποιθεν ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ, καὶ ποιήσει ἀνομίαν· πᾶσαι αἱ δικαιοσύναι αὐτοῦ (Ms. Alex. add. ἃς ἐποίησεν) οὐ μὴ ἀναμνησθῶσιν· ἐν τῇ ἀδικίᾳ αὐτοῦ, ᾗ ἐποίησεν, ἐν αὐτῇ ἀποθανεῖται. 14. Καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν με τῷ ἀσεβεῖ· Θανάτῳ θανατωθήσῃ· καὶ ἀποστρέψει ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ποιήσῃ κρίμα καὶ δικαιοσύνην, 15. καὶ ἐνεχύρασμα ἀποδοῖ, καὶ ἁρπάγματα ἀποτίσῃ, ἐν προστάγμασι ζωῆς διαπορεύηται, τοῦ μὴ ποιῆσαι ἄδικον· ζωῇ ζήσεται, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ· i. e. 13. *In dicendo me justo : (Vitâ vives : &) hic confidit in sua justitia, & faciet iniquitatem : omnes justitiæ ejus (quas fecit) non memorabuntur ; in injustitia sua, quam fecit, in ea morietur.* 14. *Et in dicendo me impio : Morte morieris : & avertet se à peccato suo, & faciet judicium & justitiam,* 15. *& pignus restituerit, & rapinas reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, non faciendo injustum : vitâ vivet, & non morietur.* Ambros. quoque l. de bon. mort. c. 12. p. 413. c. alludens dicit : *Si quis usuram accipit, rapinam facit, vitâ non vivit, ut habes in Ezechiele. Si quis autem justus justificationes Domini custodit ut faciat eas, vitâ, inquit, vivet, & vivet in eis.*

℣. 21. Eadem sunt in Græco.

℣. 25. Hieron. ad hunc loc. col. 938. f. 939. a. ait :

VULGATA NOVA.

ram eorum desolatam, & desertam, propter universas abominationes suas, quas operati sunt.

30. Et tu fili hominis: filii populi tui, qui loquuntur de te juxta muros, & in ostiis domorum, & dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes: Venite, & audiamus quis sit sermo egrediens à Domino.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 938. f.

31. Et veniunt ad te, quomodo populus congregari solet..... quoniam mendacium in ore eorum ipsi faciunt, & post abominationes suas cor eorum graditur.

Idem l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. 287. f.

32. Et factus es eis quasi vox citharæ suave canentis, & bene compositæ: & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

VULGATA NOVA.

31. Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, & sedent coram te populus meus: & audiunt sermones tuos, & non faciunt eos: quia in canticum oris sui vertunt illos, & avaritiam suam sequitur cor eorum.

32. Et es eis quasi carmen musicum, quod suavi dulcique sono canitur: & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

33. Et cùm venerit quod prædictum est (ecce enim venit) tunc scient quòd prophetes fuerit inter eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Sciendum quòd octo plùs vel minùs versus ab eo loco quem posuimus: Qui in sanguine comeditis, & oculos vestros levatis ad immunditias vestras: *usque ad eum locum ubi scriptum est* (℣. 27.) Hæc dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: *in LXX. non habentur, qui cum multis aliis & hæc prætermiserunt; sive interpretata ab eis, scriptorum paulatim sublata sunt vitio. Et Latini nostri, imo invidi Christiani..... adversùs nos latrant cur juxta Hebraïcum disseramus..... Certè si nobis non habent fidem, legant alias editiones Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis: interrogent Hebræos non unius loci, ne eos à me redemptos jactitent, sed diversarum provinciarum: & cùm errori meo vel imperitiæ cunctos viderint consonare, tunc se intelligant nimiùm esse prudentes.* Iidem etiam versiculi desiderantur hodie in Gr. Vatic. sed leguntur in aliis libris, quanquam cum aliqua varietate, ut & apud Theodoretum, si Nobilio fides, quem vide.

℣. 31. Sic etiam in Græco est, nisi quòd pro *congregari solet*, habetur συμπορεύεται, *convenit*; deleturque inf. τὸ *ipsi faciunt*, cum ult. verbo *graditur*: at in ed. Compl. est, ἐν τῷ στόματι αὐτῶν αὐτοὶ ποιοῦσιν..... ἡ καρδία αὐτῶν πορεύεται.

℣. 32. Græc. Καὶ γίνῃ αὐτοῖς ὡς φωνὴ ψαλτηρίου ἡδυφώνου, εὐαρμόστου· καὶ ἀκούσονται (Ms. Alex. ἀκούοντες) σου τὰ ῥήματα, καὶ οὐ μὴ ποιήσουσιν αὐτά.

CAPUT XXXIV.

VERSIO ANTIQUA.

August. serm. 46. to. 5. 225. e.

1. ET factum est ad me verbum Domini, dicens:

2. Fili hominis propheta super pastores Israël: Hæc dicit Dominus Deus: O pastores Israël, qui pascunt se solos: nunquid non oves pascunt pastores?

Ibid. 226. 229.

3. Ecce lac consumitis, & lanis vos tegitis, & quod crassum est interficitis: & oves meas non pascitis.

4. Quod infirmatum est non confortastis, & quod ægrotum est non corroborastis, & quod contribulatum est non colligastis, & quod errabat non revocastis, & quod periit non inquisistis, & quod forte fuit confecistis.

Ibid. 233. d.

5. Et dispersæ sunt oves meæ, eò quòd non sit

VULGATA NOVA.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis propheta de pastoribus Israël: propheta, & dices pastoribus: Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos: nonne greges à pastoribus pascuntur? *Jer. 23. 1. Sup. 13. 3.*

3. Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis.

4. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abjectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia.

5. Et dispersæ sunt oves meæ, eò quòd non

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ad verbum è Græco.

℣. 2. Hieron. hîc & in conseqq. utramque Edit. cùm ex Hebr. tum ex LXX. sic jungit de more: *Fili hominis propheta de pastoribus, sive* ad pastores Israël: *propheta, & dices pastoribus: Hæc dicit Dom. Deus: Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos: sive* O pastores Israël, nunquid pascunt pastores semetipsos? *nonne greges pascuntur à pastoribus? sive* nonne oves pascunt pastores? Gr. Υἱὲ ἀνθρώπου προφήτευσον ἐπὶ τοὺς ποιμένας τοῦ Ἰσραήλ· προφήτευσον, καὶ εἰπὸν τοῖς ποιμέσι· Τάδε λέγει Κύριος Κύριος· Ὦ ποιμένες Ἰσραήλ, μὴ βόσκουσι ποιμένες ἑαυτούς; οὐ τὰ πρόβατα βόσκουσιν οἱ ποιμένες;

℣. 3. Ita legit Cypr. ep. 54. p. 79. a. verbum pro verbo. Sic etiam in Græco est, nisi excipiantur verba, κατέσθετε, *comeditis*, pro *consumitis*; & περιβάλλεσθε, *operimini*, loco *vos tegitis*; quæ idem sonant. Cypr. etiam ep. 2. p. 7. b. alludens, dicit: *Et lac eorum edebamus, & lanis eorum operiebamur.* Tertul. l. de pudic. p. 1003. b. *Pastores, ecce lac devoratis, & lanis vestimini; quod forte est occidistis.* Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. *O pastores, quare lac ebibitis, & coagulatum comeditis?*

℣. 4. Tertullianus lib. de pudic. pag. 1003. b. *Quod infirmum est non curastis, quod comminutum est non ligastis, quod expulsum est non convertistis, quod periit non requisistis:* & lib. de resurrectione carnis, pag. 585. c. alludens, dicit: *Quod periit salvum faciens, quod mortuum est vivificans, quod percussum est sanans, quod languit medicans, quod ereptum est redimens, quod famulatum est liberans, quod seductum est revocans, quod elisum est suscitans.* Item Cypr. ep. 2. p. 7. b. *Perditum non requisivimus, & errantem non correximus, & claudum non colligavimus:* at epist. 54. p. 79. a. ad verbum pene legit è Gr. *Quod infirmatum est non confortastis, & quod malè habuit non corroborastis, & quod contribulatum est non consolati estis, & quod errabat non revocastis, & quod periit non inquisistis, & quod forte fuit confecistis labore:* ita rursùm epist. 67. p. 116. excepto verbo *consolidastis*, pro *consolati estis*; Græc. κατεδήσατε. Similiter Hieronymus in comm. p. 941. e. initio hab. *Quod infirmum fuit non confortastis;* paulòque post, *quod fractum non alligastis, & quod errabat non reduxistis;* postremòque, *quod forte erat afflixistis labore;* inf. 944. e. *affligebatis labore.* August. ep. 105. & 173. to. 2. 301. c. 613. f. *quod erraverat non revocastis, & quod perierat non inquisistis.* Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. f. *Et forte ad nihilum perduxistis, & infirmum non visitastis, claudicantem non curastis, & errantem non revocastis.*

℣. 5. Itidem Græcè, præter unum plur. ποιμένας, *pastores*, loco singul. *pastor*: *pastores* etiam hab. Hieron. in comm. col. 941. f. Item Cypr. epist. 54. & 67. p. 79. a.

Vulgata nova.

esset pastor : & factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.

6. Erraverunt greges mei in cunctis montibus, & in universo colle excelso : & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat, inquam, qui requireret.

7. Propterea pastores audite verbum Domini :

8. Vivo ego, dicit Dominus Deus : quia pro eo quòd facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eò quòd non esset pastor : neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebant :

9. Propterea pastores audite verbum Domini :

10. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem, nec pascant ampliùs pastores semetipsos : & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in escam.

11. Quia hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas.

12. Sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum : sic visitabo oves meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis & caliginis.

13. Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram suam : & pascam eas in montibus Israël, in rivis, & in cunctis sedibus terræ.

14. In pascuis uberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israël erunt pascua earum : ibi requiescent in herbis virentibus, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israël.

15. Ego pascam oves meas, & ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.

16. Quod perierat requiram, & quod abjectum erat reducam, & quod confractum fuerat alli-

Versio antiqua.

pastor : & factæ sunt in comesturam omnibus Aug. ubi sup.
bestiis agri, & dispersæ sunt.

6. Et erraverunt oves meæ in omnem montem, & in omnem collem altum : & super om- Ibid. 234.
nem faciem terræ dispersæ sunt, & non fuit qui Ibid. 235.
requireret, non fuit qui revocaret.

7. Propterea pastores audite verbum Domini :

8. Vivo ego, dicit Dominus Deus : nisi pro eo quòd factæ sunt oves meæ in comesturam omnibus bestiis campi, eò quòd non esset pastor : & non quæsierunt pastores oves meas, & paverunt pastores se ipsos, oves autem meas non paverunt :

9. Propter istud pastores audite verbum Domini :

10. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego super pastores, & inquiram oves meas de manibus eorum, & avertam ab eis ut non pascant oves meas, & non pascent adhuc pastores semetipsos :
& extraham oves meas de ore eorum, & de ma- Ibid. 237.
nibus eorum, & non erunt eis adhuc in cibum.

11. Quoniam hæc dicit Dominus Deus : Ecce
ego ipse & inquiram oves meas, & visitabo eas. Ibid. 238.

12. Sicut visitat pastor gregem suum in die, cùm fuerit nimbus & nubes in medio ovium dispersarum : sic inquiram oves meas, & educam eas ab omni loco, quo dispersæ sunt illic in die nubis & nimbi.

13. Et educam eas de gentibus, & colligam eas de regionibus, & inducam eas in terram earum : & pascam eas super montes Israël, & in rivis, & in omni habitatione terræ.

14. In pascua bona pascam eas, & in montibus altis Israël erunt stabula earum illic : & dormient, & requiescent in deliciis bonis, & in pascua pingui pascentur super montes Israël.

15. Ego pascam oves meas, & ego requiescere faciam eas, dicit Dominus Deus.

16. Hæc dicit Dominus Deus : Quod periit re- Ibid. 239.
quiram, & quod erravit revocabo, & quod com-

Notæ ad Versionem antiquam.

116. b. legit : *Et dispersæ sunt oves meæ, eò quòd non sunt pastores : & factæ sunt in comesturam omnibus bestiis agri.* Tertul. quoque l. de fuga in pers. p. 973. a. pastores increpat, *quòd non tantùm de pecoribus improbè vescantur, pascentes potiùs semetipsos, verùm & dispersum gregem faciant, & in prædam esse omnibus bestiis agri, dum non est pastor in illis.*

℣. 6. Similiter in Græco, nisi quòd initio deest τὸ *&* *erraverunt* ; sicut inf. *omnem*, ante *faciem terræ* ; al. tamen πάσης τῆς γῆς. Cypr. epist. 54. & 67. p. 79. a. 116. b. posteriora tantùm refert : *& non fuit qui inquireret, neque qui revocaret*, prætermissis aliis. Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. f. *Et permisistis populum meum errare inter spinas & tribulos.* Hieron. in hunc loc. *Erraverunt oves meæ* ; item inf. *dispersæ sunt oves* ; ultimòque, *non erat, inquam, qui reduceret.*

℣. 7. Sic est in Græco. Hic autem versiculus non legitur apud Cypr. ep. 54. & 67. p. 79. a. 116. b. Apud Hieron. verò in hunc loc. *Propterea ô pastores*, &c. ut supra.

℣. 8. Græc. Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος Κύριος· εἰ μὴν ἀντὶ τοῦ γενέσθαι τὰ πρόβατά μου εἰς προνομὴν, καὶ γενέσθαι τὰ πρόβατά μου εἰς κατάβρωμα πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ πεδίου, παρὰ τὸ μὴ εἶναι ποιμένας· καὶ οὐκ ἐξεζήτησαν, &c. i. e. *Vivo ego, dicit Dominus Dominus : si non pro eo quòd factæ sunt oves meæ in rapinam, & factæ sunt oves meæ in devorationem omnibus bestiis campi, eò quòd non essent pastores : & non exquisierunt*, &c. ut supra. Similiter *pastores* hab. Hieron. in comment. col. 941. f. Hæc autem tota prætermittuntur à Cypr. ep. 54. p. 79. a. & ep. 67. p. 116.

℣. 9. Græcè id unum legitur : Ἀντὶ τούτου ποιμένες, edd. tamen Ald. & Compl. subdunt, ἀκούσατε λόγον Κυρίου. Nil autem horum exstat ap. Cypr. locis sup. cit.

℣. 10. Similia leguntur Græcè, præter seqq. αὐτοὺς, *eos*, pro *ab eis* ; & αὐτὰ, *eas*, loco *semetipsos* ; paulò post etiam deest τὸ *& de manibus eorum.* Plerique Mss. August. carent hac voce, *semetipsos*, cujus loco Hieron. in comm. 942. e. ponit *oves*. Cypr. ep. 54. p. 79. a. legit : *Propterea hæc dicit Dominus* (Gr. Κύριος Κύριος·) *Ecce ego super pastores, & requiram oves meas de manibus eorum, & avertam eos ut non pascant oves meas, & jam non pascent eas : & extraham oves meas de ore eorum :* similiter epist. 67. p. 116. & l. 1. Testim. p. 279. b. præter unum *inquiram* ; at in Gr. ἐκζητήσω. Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. *Propterea hæc dicit Dominus : Ecce ego veniam adversùs pastores, & exquiram oves meas de manibus illorum, & repellam eos, ut non pascant oves meas : & non erunt eis ampliùs oves meæ in devorationem.*

℣. 11. Concordat Græc. detracto isto, *ipse &*, ante *inquiram*. Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. f. simpliciter hab. *& exquiram eas.*

℣. 12. Græc. initio hab. Ὥσπερ ζητεῖ, *Sicut quærit* (Ms. verò Alex. ἐπισκέπτεται ;) reliqua quadrant. Auct. l. ad Novat. hær. p. 439. f. *Sicut pastor gregem suum in die, qua fuerit caligo & nebula : sic exquiram oves meas, & exquiram eas in omni lòco quocunque dispersi sunt.* Similiter ap. Hieron. in comm. col. 942. e. *quando fuerit caligo & nubes in medio ovium suarum separatarum.*

℣. 13. Totidem verba in Græco, præter masculinum αὐτοὺς, *eos*, quater repetitum, loco *eas* ; & φάραγξι, *vallibus*, pro *rivis*. Hieron. etiam in comm. col. 942. f. legit : *Et educam eos de gentibus, & congregabo eos de regionibus, & inducam eos in terram suam : & pascam eos*, &c.

℣. 14. Græc. constanter hab. αὐτοὺς, *eos*, loco *eas* ; dein, ἐν τῷ ὄρει τῷ ὑψηλῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἔσονται, &c. i. e. *in monte excelso Israël, & erunt*, &c. subinde præponit ἐκεῖ, verbo *requiescent*, quod tamen abest ab ed. Ald. cæt. ut in textu. Similiter apud Hieron. in comm. p. 942. f. *pascam eos, & in montibus excelsis Israël erunt ovilia eorum.*

℣. 15. Sic est in Græco, præter hoc ult. καὶ γνώσονται ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος· *& scient quia ego sum Dominus*, loco *dicit Dominus Deus.* Similiter Hieron. habet in comm. *requiescere faciam.*

℣. 16. Græc. loco *exanime*, hab. τὸ ἐκλεῖπον, *quod defe-*

VERSIO ANTIQUA.

Augusti. ubi sup. minutum est colligabo, & quod exanime est confortabo, & quod pingue est, & quod forte est custodiam : & pascam eas cum judicio.

Idem serm. 47. col. 249. 250. 17. Et vos oves meæ, hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego judico inter ovem & ovem, & arietes & hircos.

Ibid. 252. 253. 18. Nunquid non sufficit vobis quia bonam pascuam pascebatis ? & reliquias pascuæ vestræ conculcabatis pedibus vestris : & potabatis aquam, quæ subsidebat, & reliquam pedibus vestris turbabatis.

19. Et oves meæ conculcationes pedum vestrorum depascebant : & conturbatam pedibus vestris aquam potabant.

Ibid. 255. 20. Pro istis hæc dicit Dominus Deus ad eos : Ecce ego judico inter ovem fortem, & inter ovem imbecillam :

Ibid. 256. 21. quoniam lateribus & humeris vestris impellebatis, & cornibus vestris percutiebatis, & omne quod deficiebat comprimebatis, quoadusque dispergeretis eas foras :

Ibid. 259. 22. & salvabo oves meas, & jam non erunt in vastationem, & judicabo inter ovem & ovem.

Ibid. 260. & 261. 23. ET EXCITABO SUPER EAS PASTOREM UNUM, & pascet eas servus meus David : ipse pascet eas, & erit eis in pastorem.

Ibid. 262. 24. Et ego Dominus ero illis in Deum : & servus meus David princeps in medio eorum : ego Dominus locutus sum.

Ibid. 263. 25. Et disponam ad eos testamentum pacis, & exterminabo bestias malas à terra : & habitabunt in eremo in spe, & somnum habebunt in rivis.

Ibid. 264. 26. Et dabo eis in circumitu collis mei benedictionem : & deferam imbrem in tempore suo : imbres benedictionis erunt.

27. Et ligna, quæ in campo sunt, dabunt fructum suum, & terra dabit generationem suam, & habitabunt in terra sua in spe : & scient quoniam ego sum Dominus, in eo cùm confregero furcas

VULGATA NOVA.

gabo, & quod infirmum fuerat consolidabo, & quod pingue & forte custodiam : & pascam illas in judicio.

17. Vos autem greges mei, hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego judico inter pecus & pecus, arietum, & hircorum.

18. Nonne satis vobis erat pascua bona depasci ? insuper & reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris : & cùm purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis.

19. Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur : & quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.

20. Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos : Ecce ego ipse judico inter pecus pingue, & macilentum :

21. pro eo quòd lateribus & humeris impingebatis, & cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras :

22. salvabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam, & judicabo inter pecus & pecus.

23. ET SUSCITABO SUPER EAS PASTOREM UNUM, qui pascat eas, servum meum David : ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. *Isai. 40. 11. Ose. 3. 5. Joan. 1. 45. & 10. 11. 14.*

24. Ego autem Dominus ero eis in Deum : & servus meus David princeps in medio eorum : ego Dominus locutus sum.

25. Et faciam cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra : & qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.

26. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem : & deducam imbrem in tempore suo : pluviæ benedictionis erunt.

27. Et dabit lignum agri fructum suum, & terra dabit germen suum, & erunt in terra sua absque timore : & scient quia ego Dominus, cùm contrivero catenas jugi eorum, & eruero eos de

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cerat ; delet verò inf. & *quod pingue est* ; cæt. quadrant. Similiter ap. Cypr. l. 1. Testim. p. 279. b. & *pascam eas cum judicio* ; sic etiam epist. 54. & 67. p. 79. a. 116. b. Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. f. legit : *Et quod perierat requiram, & quod erraverat revocabo, & quod claudicaverat curabo, & quod infirmum est custodiam : & pascam oves meas cum judicio.* Item Hieron. in comment. 942. f. & *quod erraverat reducam..... & quod infirmum fuerat consortabo..... & pascam illas cum judicio.*

℣. 17. Græc. adimit vocem *meæ*, post *oves*, sicut &, ante *arietes* ; loco verò *judico*, hab. διακρινῶ, *dijudicabo*. Hieron. in comm. p. 942. *Vos autem oves meæ* ; in ed. etiam Compl. τὰ πρόβατά μου ; cæt. ut in Lat. sup. nisi hoc excipias, Κύριος Κύριος, hîc & al. loco *Dominus Deus*.

℣℣. 18. 19. Similia Græc. habet.

℣. 20. Græc. initio habet : Διατοῦτο τάδε λέγει Κύριος Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ διακρινῶ, &c. i. e. *Propterea hæc dicit Dominus Dominus : Ecce ego dijudicabo*, &c. ut in Lat. supra. Hieron. in comm. col. 943. a. ultimò leg. ex Hebr. *inter pecus pingue, & macilentum* ; tum addit, *sive, inter pecus forte, & infirmum.*

℣. 21. Eadem sunt in Græco, præter hoc 1. ἐπὶ, *in*, pro *quoniam* ; (in Compl. ἐπὶ δὲ :) extremò verò deest istud, *quoadusque dispergeretis eas foras.*

℣. 22. Sic iterum in Græco, præter hoc, κριοῦ πρὸς κριόν, loco *ovem & ovem* ; mel. Hieron. in comment. *arietem & arietem* ; ed. Compl. προβάτων καὶ κριῶν.

℣. 23. Hilar. in Ps. 131. col. 445. f. *Et excitabo super eos pastorem unum altum, & pascet eos servus meus David, & erit his pastor.* Ambros. l. 5. de fide, to. 2. 571. b. *Et suscitabo super eos pastorem unum, & reget eos servus meus David : ipse pascet eos, & erit eorum pastor* : similiter epist. 46. col. 987. e. hoc deleto, *ipse pascet eos.* Hieron. in Isai. 40. col. 303. f. *Suscitabo super eos pastorem unum, & pascet eos, servum meum David ; & erit pastor eorum.* Ita quoque in Græco est. Hieron. etiam in Ezech. 34. col. 943. a. habet *eos*, non *eas*, initio & infra : August. verò de octo quæst. to. 6. 138. g. *Et suscitabo super pecora mea pastorem unum, qui pascat ea, servum meum David : & ipse pascet ea, & ipse erit his in pastorem* : itidem l. 18. de civit. Dei, c. 34. to. 7. 516. f. Cassiod. in Ps. 31. p. 451. a. *Et excitabo super eos pastorem unum altum, & pascet eos servus meus David, & erit eis pastor.*

℣. 24. Itidem Græcè, si deleatur τὸ *servus meus* ; at in ed. Compl. est, ὁ δοῦλός μου Δαυίδ, ut supra. Hilar. in Ps. 131. col. 445. f. legit : *Et ego ero illis in Deum : & David princeps in medio eorum : ego Dominus locutus sum.* Ambros. verò l. 5. de fide, to. 2. 571. b. *Et ego Dominus ero illis in Deum : & servus meus David in medio eorum princeps* : similiter epist. 46. col. 987. e. nisi quòd deest *servus meus*. Hieron. quoque in Isai. 40. col. 303. f. simpliciter habet : *Et ego Dominus ero eis in Deum : & David in medio eorum princeps : ego Dominus locutus sum.* August. autem de octo quæst. to. 6. 138. g. 139. a. & l. 18. de civit. Dei, c. 34. to. 7. 516. f. *Ego autem Dominus ero eis in Deum : & servus meus David princeps in medio eorum : ego Dominus locutus sum.* Cassiod. in Ps. 31. p. 451. a. *Et ego ero illis in Deum : & David princeps in medio eorum.*

℣. 25. Ita rursum Græcè, excepto isto, τῷ Δαυίδ, loco *ad eos* ; & in fine, δρυμοῖς, *saltibus*, pro *rivis* ; deest etiam hoc, *in spe* : sed in Compl. initio legitur : Καὶ διαθήσομαι αὐτοῖς· in Ald. verò αὐτῷ Δαυίδ. Item apud Hilar. in Ps. 131. col. 446. a. *Et disponam ad David testamentum pacis.* Ap. Hieron. in Isai. 40. col. 303. f. *Et ponam cum David testamentum pacis* : similiter hab. *testamentum*, in Ezech. 34. col. 943. b.

℣. 26. Græc. Vat. Καὶ δώσω αὐτοὺς περικύκλῳ τοῦ ὄρους μου· καὶ δώσω τὸν ὑετὸν ὑμῖν ὑετὸν εὐλογίας. Ms. Alex. Καὶ ἔσονται κύκλῳ τοῦ ὄρους μου· καὶ ἀποστελῶ ὑετὸν εὐλογίας αὐτοῖς. Ed. Compl..... καὶ δώσω τὸν ὑετὸν κατὰ καιρὸν αὐτοῦ, ὑετὸν εὐλογίας. Similiter hab. Hieron. in comm. col. 943. b. & *dabo imbrem.*

℣. 27. Tota ista concinunt cum Græco, nisi quòd Vatic. hab. τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, *fortitudinem suam*, loco *generationem suam* ; Alex. verò rursum, καρπὸν αὐτῆς, *fructum suum* ; subinde post hoc ablativ. *spe*, Vatic. addit εἰρήνης,

Vulgata nova.

manu imperantium ſibi.

28. Et non erunt ultra in rapinam in gentibus, neque beſtiæ terræ devorabunt eos : ſed habitabunt confidenter abſque ullo terrore.

29. Et ſuſcitabo eis germen nominatum : & non erunt ultra imminuti fame in terra, neque portabunt ultra opprobrium gentium.

30. Et ſcient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, & ipſi populus meus domus Iſraël : ait Dóminus Deus.

Joan. 10. 11. 31. Vos autem greges mei, greges paſcuæ meæ homines eſtis : & ego Dominus Deus veſter, dicit Dominus Deus.

Versio antiqua.

jugi eorum, & eximam eos de manu eorum, qui eos in ſervitutem redigebant. Aug. ubi ſup. 265.

28. Et non erunt adhuc in vaſtationem gentibus, & beſtiæ terræ jam non comedent eos : & inhabitabunt in ſpe, & non erit qui eos terreat.

29. Et excitabo eis plantarium pacis : & jam non erunt qui exterminentur fame in terra, & jam non portabunt maledictum gentium. Ibid. 266.

30. Et ſcient quoniam ego ſum Dominus Deus eorum, & ipſi populus meus domus Iſraël : dicit Dominus Deus.

31. Et vos oves meæ, & oves gregis mei homines eſtis : & ego Deus veſter, dicit Dominus Deus. Ibid. 267.

Notæ ad Versionem antiquam.

pacis ; & loco *furcas jugi*, ſimpliciter, τὸν ζυγόν, *jugum ;* Alex. τὸν ζυγὸν τȣ͂ κλοιȣ͂ ; Compl. τὴν σειρὰν τȣ͂ ζυγȣ͂. Hieron. in hunc loc. col. 943. c. ſic : *Et dabunt ligna camporum fructum ſuum, & terra dabit fortitudinem* (ſupp. *ſuam*,) *& habitabunt in terra ſua in ſpe pacis : & ſcient quia ego Dominus, cùm contrivero torquem jugi eorum, & eruero eos de manu ſervire eos facientium.*

℣. 28. Similiter in Græco. Hieron. quoque in comment. col. 943. d. hab. *habitabunt in ſpe.*

℣. 29. Ad litt. pene è Græco. Hieron. in comm. hab. *plantationem pacis ;* & *pereuntes*, loco *qui exterminentur ;* nec malè.

℣. 30. Ita de Græco ad verbum, niſi excipiatur ult. *Dominus Deus*, pro quo conſtanter, Κύριος Κύριος.

℣. 31. A Græco abeſt τὸ primum, *& vos ;* ſicut inf. *homines ;* poſtremò ſic : καὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, λέγει Κύριος Κύριος· at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ipſo initio eſt, Καὶ ὑμεῖς πρόβατά μȣ· paulòque poſt in Compl. νομῆς μȣ ἄνθρωποί ἐςε. Ap. Hieron. in hunc loc. col. 947. b. *Vos autem oves meæ, & oves paſcuæ meæ homines eſtis.*

CAPUT XXXV.

Vulgata nova.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis pone faciem tuam adversùm montem Seir, & prophetabis de eo, & dices illi :

3. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam ſuper te, & dabo te deſolatum atque deſertum.

4. Urbes tuas demoliar, & tu deſertus eris : & ſcies quia ego Dominus.

5. Eò quòd fueris inimicus ſempiternus, & concluſeris filios Iſraël in manus gladii in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.

6. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus : quoniam ſanguini tradam te, & ſanguis te perſequetur : & cùm ſanguinem oderis, ſanguis perſequetur te.

7. Et dabo montem Seir deſolatum atque deſertum : & auferam de eo euntem, & redeuntem.

8. Et implebo montes ejus occiſorum ſuorum : in collibus tuis, & in vallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent.

9. In ſolitudines ſempiternas tradam te, & civitates tuæ non habitabuntur : & ſcietis quia ego Dominus Deus.

10. Eò quòd dixeris : Duæ gentes, & duæ terræ meæ erunt, & hæreditate poſſidebo eas : cùm Dominus eſſet ibi :

11. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus,

Versio antiqua.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens : Hieron. in Ezech. 35. col. 947. b. ex Lxx.

2. Fili hominis converte faciem tuam adverſùm montem Seir, & prophetabis ad eum.....

3. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam ſuper te.....

4. In urbibus tuis faciam ſolitudinem, & tu deſertus eris : & ſcies quia ego ſim Dominus.

5. Eò quòd fueris inimicus ſempiternus, & aſſederis domui Iſraël fraudulenter in manu gladii.....

6. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus : quoniam in ſanguine peccaſti, & ſanguis te perſequetur.

7. Et dabo montem Seir deſolatum & deſertum : & auferam de eo homines, & jumenta.

8. Et implebo montes ejus vulneratorum..... atque campis interfecti gladio cadent.

9..... & civitates tuæ non habitabuntur : & ſcies quoniam ego ſum Dominus.

10. Eò quòd dixeris : Duæ gentes, & duæ regiones meæ erunt, & hæreditate poſſidebo eas : cùm Dominus eſſet ibi :

11. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 1. 2. Ita in Græco, excepto verbo προφήτευσον, *propheta*, loco *prophetabis ;* paulòque poſt, καὶ εἰπὸν αὐτῷ, *& dic ei.*

℣. 3. Græc. initio hab. Τάδε λέγει Κύριος Κύριος, &c. quæ in Lat. ſup. ultimòque, καὶ δώσω σε εἰς ἔρημον, καὶ ἐρημωθήσῃ· quæ non valde differunt à Vulg.

℣. 4. Græc. Καὶ ταῖς πόλεσί σȣ..... καὶ σὺ ἔρημος ἔσῃ, &c. ut in Latino. Mſ. Alex. cum edit. Ald. initio hab. Καὶ ἐν ταῖς, &c.

℣. 5. Græc. Ἀντὶ τȣ͂ γενέσθαι σε ἔχθραν αἰωνίαν, καὶ ἐνεκάθισας τῷ..... ἐν χειρὶ ἐχθρῶν μαχαίρᾳ, ἐν καιρῷ ἀδικίας ἐπ' ἐσχάτων· i. e. *Eò quòd fueris tu inimica ſempiterna, & inſederis domui..... in manu inimicorum gladio, in tempore iniquitatis in extremis.* Al. ſcribunt μαχαίρας, non μαχαίρᾳ ; deinde, ἐν καιρῷ θλίψεως αὐτῶν, καὶ ἐν καιρῷ ἀδικίας ἐπ' ἐσχάτῳ.

℣. 6. Græc. Διατȣ͂το ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος Κύριος· εἰ μὴν εἰς αἷμα, &c. ut ſupra.

℣. 7. Græc. Καὶ δώσω..... εἰς ἔρημον καὶ ἠρημωμένον· καὶ ἀπολῶ ἀπ' αὐτȣ͂, &c. ut ſupra.

℣. 8. Gr. Καὶ ἐμπλήσω τῶν τραυματιῶν βȣνȣ́ς σȣ, καὶ τὰς φάραγγάς σȣ· καὶ ἐν πᾶσι τοῖς πεδίοις σȣ τετραυματισμένοι μαχαίρᾳ πεσȣ͂νται ἐν σοί. Hieron. ubi ſup. 949. f. 950. a. *Implebo montes ejus, & colles, & valles, & campos, ſive torrentes :* & ſup. 949. b. *torrentes..... vel juxta LXX.* campos, *qui medii inter colles & valles ſunt.*

℣. 9. Itidem Græcè, ſubnexo uno ἔτι, *ultra*, verbo *habitabuntur.*

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, excepto hoc ult. καὶ Κύριος ἐκεῖ ἐςι, *& Dominus ibi eſt.*

℣. 11. A Græco Vat. abeſt vox *Deus ;* ſequitur verò, καὶ ποιήσω σοι κατὰ τὴν ἔχθραν σȣ· tum proximè, καὶ γνω-

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. quia faciam juxta inimicitiam tuam, & ſecundùm zelum tuum, quem feciſti..... & notus efficiar tibi cùm judicavero te.

12. Et ſcies quia ego ſum Dominus : audivi vocem blaſphemiarum tuarum, quia locutus es.....

13. Et magnificè locutus es ſuper me ore tuo, & vociferati eſtis contra me : ego audivi.

14..... *Vide Not.*

15. Deſertus eris mons Seir, & omnis Idumæa, & conſumentur : & ſcient quia ego ſum Dominus.

VULGATA NOVA.

quia faciam juxta iram tuam, & ſecundùm zelum tuum, quem feciſti odio habens eos : & notus efficiar per eos cùm te judicavero.

12. Et ſcies quia ego Dominus audivi univerſa opprobria tua, quæ locutus es de montibus Iſraël, dicens : Deſerti, nobis ad devorandum dati ſunt.

13. Et inſurrexiſtis ſuper me ore veſtro, & derogaſtis adversùm me verba veſtra : ego audivi.

14. Hæc dicit Dominus Deus : Lætante univerſa terra, in ſolitudinem te redigam.

15. Sicuti gaviſus es ſuper hæreditatem domus Iſraël, eò quòd fuerit diſſipata, ſic faciam tibi : diſſipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis : & ſcient quia ego Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

θήσομαι, &c. quæ ſup. omiſſis intermediis : ſed in Mſ. Alex. ac edit. Ald. geminatur Κύριος Κύριος ; mox ita in Alex. ϗ ποιήσω ἐν σοὶ κατὰ τὴν ἔχθραν σου, ϗ κατὰ τὸν ζῆλόν σου, ὃν ἐποίησας ἐκ τοῦ μεμισηκέναι σε ἐν αὐτοῖς· ϗ γνωσθήσομαι, &c.

℣. 12. Similiter in Græco : ſequuntur verò : Τὰ ὄρη Ἰσραὴλ ἔρημα ἡμῖν δέδοται εἰς κατάβρωμα· i. e. *Montes Iſraël deſerti nobis dati ſunt in devorationem ;* quæ Vulgatæ ſatis reſpondent.

℣. 13. Ad verbum è Græco, præter hoc, *& vociferati eſtis contra me*, quod deeſt : ſed in ed. Compl. additur, ϗ ἐφωνήσατε κατ᾽ ἐμοῦ.

℣. 14. Græc. Τάδε λέγει Κύριος· Ἐν τῇ εὐφροσύνῃ πάσης τῆς γῆς ἔρημον ποιήσω σε· i. e. *Hæc dicit Dominus : In lætitia univerſæ terræ deſertum faciam te ;* quæ ad Vulgatam proximè accedunt.

℣. 15. Eadem ſunt in Græco, præter unum γνώσῃ, *ſcies*, pro *ſcient ;* at in edit. Ald. γνώσονται, ut ſupra. *Illud autem*, inquit Hieron. *quod in LXX. additum eſt*, *&* conſumentur, *in Hebraïco non habetur*. Extremò etiam Græcè legitur, ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτῶν· non ſimpliciter, *quia ego ſum Dominus*. Addit Hieronym. infra col. 948. b. *Quodque infertur* (in Vulg.) Sicuti gaviſus es ſuper hæreditat. domûs Iſraël, eò quòd fuerit diſſipata, ſic faciam tibi : *in LXX. non habetur, ſed ſub aſteriſcis de Theodotionis editione additum eſt.*

CAPUT XXXVI.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 36. col. 950. b. ex Lxx. 1. TU autem fili hominis propheta ſuper montes Iſraël..... Audite verbum Domini :

2. Hæc dicit Dominus Deus : Eò quòd dixerit inimicus de vobis : Euge, ſolitudines ſempiternæ in poſſeſſionem datæ ſunt nobis :

3. propterea vaticinare, & dic : Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd diſperſi eſtis ab his, qui in circuitu veſtro ſunt, & facti in poſſeſſionem reliquis gentibus, & aſcendiſtis ſuper labium linguæ, & opprobrium gentibus :

4. propterea montes Iſraël audite verbum Domini Dei : Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, torrentibus, vallibuſque, & deſertis, diſſipatis, & urbibus derelictis, quæ depopulatæ ſunt, & conculcatæ, & reliquis gentibus per circuitum.

Tichon. reg. 4. p. 57. a. 5. Propterea hæc dicit Dominus Deus..... quoniam dederunt terram tuam ſibi in poſſeſſionem cum jucunditate, inhonorantes animas, ut exterminarent in vaſtationem :

6. propterea propheta ſuper terram Iſraël, & dic montibus & collibus, & rivis, & nemoribus :

VULGATA NOVA.

1. TU autem fili hominis propheta ſuper montes Iſraël, & dices : Montes Iſraël audite verbum Domini : *Sup. 6. 3.*

2. Hæc dicit Dominus Deus : Eò quòd dixerit inimicus de vobis : Euge, altitudines ſempiternæ in hæreditatem datæ ſunt nobis :

3. propterea vaticinare, & dic : Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd deſolati eſtis, & conculcati per circuitum, & facti in hæreditatem reliquis gentibus, & aſcendiſtis ſuper labium linguæ, & opprobrium populi :

4. propterea montes Iſraël audite verbum Domini Dei : Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, torrentibus, vallibuſque, & deſertis, parietinis, & urbibus derelictis, quæ depopulatæ ſunt, & ſubſannatæ à reliquis gentibus per circuitum.

5. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quoniam in igne zeli mei locutus ſum de reliquis gentibus, & de Idumæa univerſa, quæ dederunt terram meam ſibi in hæreditatem cum gaudio, & toto corde, & ex animo : & ejecerunt eam ut vaſtarent :

6. idcirco vaticinare ſuper humum Iſraël, & dices montibus & collibus, jugis & vallibus : Hæc

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Καὶ σὺ υἱὲ, &c. ut ſupra.

℣. 2. Græc. Τάδε λέγει Κύριος Κύριος· Ἀνθ᾽ οὗ εἶπεν ἐφ᾽ ὑμᾶς ὁ ἐχθρὸς..... *Eò quòd dixit ſuper vos inimicus*, &c. ut ſup. excepto ult. ἡμῖν ἐγενήθη, *nobis factæ ſunt*, pro *datæ ſunt nobis.*

℣. 3. Gr. loco *diſperſi eſtis*, habet τοῦ ἀτιμασθῆναι ὑμᾶς, *deſpecti eſtis ;* dein, ϗ μισηθῆναι ὑμᾶς, *& odio habiti*, quod ult. abeſt à Compl. ſubinde, τοῦ εἶναι ὑμᾶς, *ut eſſetis*, loco *& facti ;* poſtremò, ϗ ἀνέβητε λάλημα γλώσσῃ, ϗ εἰς ὀνείδισμα ἔθνεσι· i. e. *& aſcendiſtis loquela linguæ, & in opprobr.* &c. quidam poſt ἀνέβητε, add. ϗ ἐγένεσθε, *& facti eſtis.*

℣. 4. Abſunt à Gr. voces *Dei*, & *Deus ;* in Ald. de more, λέγει Κύριος Κύριος· ſubinde pro *deſertis*, Gr. Vatic. hab. ἐξηρημωμένοις ϗ, *deſolatis & ;* paulòque poſt, ϗ ἐγένοντο εἰς προνομὴν, ϗ εἰς καταπάτημα τοῖς, &c. i. e. *& factæ ſunt in direptionem, & in conculcationem*, loco *quæ depopulatæ ſunt, & conculcatæ ;* cætera ut ſupra.

℣. 5. Græc. Διατοῦτο τάδε λέγει Κύριος Κύριος· Εἰ μὴν ἐν πυρὶ θυμοῦ μου ἐλάλησα ἐπὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, ϗ ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν πᾶσαν, quæ Vulgatæ favent ; deinde ſic : ὅτι ἔδωκαν τὴν γῆν μου, &c. *quoniam dederunt terram meam*, &c. ut in textu, niſi quòd ult. loco habetur ἐν προνομῇ, pro *in vaſtationem*. Edit. Tichon. ſcribit *atque exterminaverunt ;* Mſ. verò Rem. ejuſdem, *ut exterminarent*, è Gr. τοῦ ἀφανίσαι, quod ſubſtituendum duximus. Apud Hieron. in hunc loc. 950. c. *cum odio deſpicientes animas, ut ſubverterent eas in vaſtatione.*

℣. 6. Similia in Græco, exceptis his, ταῖς φάραγξι, *vallibus*, pro *rivis ;* ultimòque, ἀντὶ τοῦ ὀνειδισμοῦ ἐθνῶν

VULGATA NOVA.

dicit Dominus Deus : Ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus sum, eò quòd confusionem gentium sustinueritis.

7. Idcirco hæc dicit Dominus Deus : Ego levavi manum meam, ut gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent.

8. Vos autem montes Israël ramos vestros germinetis, & fructum vestrum afferatis populo meo Israël : prope enim est ut veniat :

9. Quia ecce ego ad vos, & convertar ad vos, & arabimini, & accipietis sementem.

10. Et multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Israël : & habitabuntur civitates, & ruinosa instaurabuntur.

11. Et replebo vos hominibus, & jumentis : & multiplicabuntur, & crescent : & habitare vos faciam sicut à principio, bonisque donabo majoribus, quàm habuistis ab initio : & scietis quia ego Dominus.

12. Et adducam super vos homines, populum meum Israël, & hæreditate possidebunt te : & eris eis in hæreditatem, & non addes ultra ut absque eis sis.

13. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd dicunt de vobis : Devoratrix hominum es, & suffocans gentem tuam :

14. Propterea homines non comedes ampliùs, & gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus :

15. Nec auditam faciam in te ampliùs confusionem gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes ampliùs, ait Dominus Deus.

16. Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

17. Fili hominis, domus Israël habitaverunt in humo sua, & polluerunt eam in viis suis, & in studiis suis ; juxta immunditiam menstruatæ facta est via eorum coram me.

18. Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine, quem fuderunt super terram, & in idolis suis polluerunt eam.

19. Et dispersi eos in gentes, & ventilati sunt in terras : juxta vias eorum, & adinventiones eorum judicavi eos.

VERSIO ANTIQUA.

Hæc dicit Dominus : Ecce ego in zelo meo, & in ira mea locutus sum, propter quòd opprobrium gentium portastis. *Tichon. ubi sup.*

7. Ecce ego levabo manum meam super nationes, quæ sunt in circuitu vestro, hi injuriam suam accipient.

8. Vestri autem montes Israël uvam, & fructum vestrum manducabit populus meus, qui appropinquat venire :

9. Quia ecce ego super vos, & respiciam super vos, & colemini, & seminabimini.

10. Et multiplicabo super vos totam domum Israël usque in finem : & habitabuntur civitates, & quæ desolatæ erant ædificabuntur.

11..... & scietis quia ego sum Dominus. *Hieron. in Ezech. 36. col. 950. ex Lxx.*

12. Et generabo super vos homines, populum meum Israël, & hæreditate possidebunt vos : & eritis eis in possessionem, & non addetis ultra ut absque liberis vos faciant.

13. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd dixerunt tibi : Devoratrix hominum es.....

14. Propterea homines non comedes ampliùs..... ait Dominus Deus :

15. Nec auditam faciam in vobis ampliùs ignominiam gentium, & opprobria populorum nequaquam portabitis, & gens tua absque liberis ultra non erit, dicit Dominus Deus.

16. Et factus est ad me sermo Domini, dicens : *Tichon. reg. 4. cùm ex Edit. Lugd. p. 56. d. tum ex Mf. B. M. Rem. n. 15.*

17. Fili hominis, domus Israël habitavit in terra, & polluerunt illam in via sua, & in idolis suis, & peccatis suis ; secundùm immunditiam menstruatæ facta est via eorum ante faciem meam.

18. Et effudi iram meam super eos,

19. & dispersi illos inter nationes, & ventilavi eos in regiones : secundùm vias eorum, & secundùm peccata eorum judicavi eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐνέγκαι ὑμᾶς, *eò quòd opprobria gentium portaveritis* ; ed. Tichon. *portatis* ; Mf. verò Rem. ejusdem, *portastis*, quod supplevimus. Hieron. in comment. col. 951. b. dicit pro *jugis*, LXX. transtulisse ταῖς νάπαις, *quæ nos*, inquit, *nemorosa intelligimus loca* ; & sup. 950. c. ad hanc ex Hebr. vocem, *confusionem*, addit, *sive opprobria*.

℣. 7. Græc. initio habet : Διατοῦτο ἐγὼ ἀρῶ, *Propterea ego levabo*, &c. ut in textu, nisi excipias vocem ἀτιμίαν, loco *injuriam* ; Hieron. in comm. bene, *ignominiam* ; item suprà *levabo*, pro *levavi* de Vulg. Mf. Rem. Tichon. *zelabo*, vitiosè. In Mf. Alex. Διατοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀρῶ, &c.

℣. 8. Sic etiam in Græco, præter hoc penult. ὅτι ἐλπίζουσι, *quia sperant*, loco *qui appropinquat*. Hieron. in comment. 950. d. ad *ramos vestros* de Vulg. addit, *sive uvas vestras*, è Gr. σαφυλὴν ; similiter inf. col. 951. c.

℣. 9. Ad verbum è Græco. Inseruimus autem τὸ *& respiciam super vos*, è Mf. Tichon. B. M. Rem. quod aberat in edit. Lugd. Hieronymus quoque post hoc de Hebr. & Vulg. nostra, *& convertar ad vos*, subdit è LXX. *sive respiciam vos*.

℣. 10. Græc. addit ἀνθρώπους, *homines*, post hoc, *super vos* ; extremòque hab. καὶ ἡ ἠρημωμένη οἰκοδομηθήσεται, *& deserta ædificabitur* ; cæt. ut supra. In ed. tamen Ald. αἱ ἠρημωμέναι οἰκοδομηθήσονται, & apud Hieron. in comm. col. 950. f. *deserta ædificabuntur*.

℣℣. 11. 12. 13. 14. Totidem verba leguntur Græcè, nisi quòd loco *Dominus Deus*, ponitur de more hîc & inf. Κύριος Κύριος.

℣. 15. Græc. initio habet, Καὶ οὐκ ἀκουσθήσεται οὐκέτι ἐφ' ὑμᾶς ἀτιμία ἐθνῶν, *Et non audietur ultra super vos ignominia gentium* ; reliqua ut in Lat. sup. verbo tamen ἀνενέγκητε, seu *portabitis*, add. ἔτι, *ampliùs*, delentur verò seqq. *& gens tua absque liberis ultra non erit* ; sed in plerisque libris, si Nobilio fides, & apud Theodoret. sequuntur, καὶ τὸ ἔθνος σου οὐκ ἀτεκνωθήσεται ἔτι.

℣. 16. Consonat Græc. ad verbum, translato uno *ad me*, post vocem *Domini*.

℣. 17. Itidem apud August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 60. c. præter unum *Fili hominis*, quod deest. Græcè pro *in terra*, habetur ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν, paulòque post, ἐν ταῖς ἀκαθαρσίαις, *in immunditiis*, pro *peccatis*, præponiturque καὶ, sequenti *secundùm* ; cætera prorsus similia. Editio Lugdun. Tichonii scribit pluraliter *habitaverunt*, non *habitavit* ; & verò Mf. Alex. habet κατῴκησαν, non κατῴκησεν, ut in Vatic. subinde eadem edit. Lugdun. tollit *suis*, post *peccatis* ; sed Mf. Rem. hoc pronomen addit cum Gr. Hieronymus in comment. col. 953. d. Hebr. & LXX. sic jungit de more, *habitaverunt*, *sive habitavit* ; & post paulò, *in studiis*, *sive idolis suis*. Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 437. f. legit : *Fili hominis, domus Israël habitavit super terram suam, & coinquinaverunt eam facinoribus suis ; sicut mulieris menstruatæ facta est immunditia eorum ante faciem meam.*

℣. 18. Similiter habet August. l. 3. de doctr. Chr. col. 60. c. Hieron. verò in comment. col. 953. *Et effudi furorem meum*, &c. Auctor l. ad Novat. ap. Cypr. p. 438. *Effudi iram meam super eos*, ut supra. Gr. Καὶ ἐξέχεα τὸν θυμόν μου ἐπ' αὐτούς.

℣. 19. Multa hîc desunt in edit. Tichon. quæ substituimus è Mf. B. M. Rem. Eidem codici consentit August. ad verbum, l. 3. de doctr. Chr. col. 60. c. Græcè ita : Καὶ διέσπειρα αὐτοὺς εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ἐλίκμησα αὐτοὺς εἰς τὰς χώ-

VERSIO ANTIQUA.

Tichon. ubi sup. 20. Et ingressi sunt inter nationes, quas ingressi sunt illic, & polluerunt nomen meum sanctum, dum dicunt ipsi: Populus Domini hi, & de terra sui egressi sunt.

21. Et peperci illis propter nomen meum sanctum, quod polluerunt domus Israël in nationibus, in quas ingressi sunt illic.

22. Propter hoc dic domui Israël: Hæc dicit Dominus: Non vobis ego facio, domus Israël, sed propter nomen meum sanctum, quod polluistis in nationibus, in medio in quas ingressi estis illic.

23. Et sanctificabo nomen meum sanctum, illud magnum, quod pollutum est inter nationes, quod polluistis in medio earum: & scient gentes quoniam ego sum Dominus, dum sanctificor in vobis ante oculos eorum.

24. Et accipiam vos de gentibus, & congregabo vos ex omnibus terris, & inducam vos in terram vestram.

25. Et aspergam vos aquâ mundâ, & mundabimini ab omnibus simulacris vestris, & mundabo vos.

26. Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.

27. Et spiritum meum dabo in vos: & faciam

VULGATA NOVA.

20. Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cùm Isai. 52.
diceretur de eis: Populus Domini iste est, & de 5.
terra ejus egressi sunt. Rom. 2.
24.

21. Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israël in gentibus, ad quas ingressi sunt.

22. Idcirco dices domui Israël: Hæc dicit Dominus Deus: Non propter vos ego faciam, domus Israël, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in gentibus, ad quas intrastis.

23. Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter gentes, quod polluistis in medio earum: ut sciant gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cùm sanctificatus fuero in vobis coram eis.

24. Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de universis terris, & adducam vos in terram vestram.

25. Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab universis idolis vestris mundabo vos.

26. Et dabo vobis cor novum, & spiritum no- Sup. 11.
vum ponam in medio vestri: & auferam cor lapi- 19.
deum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.

27. Et spiritum meum ponam in medio vestri:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ρας· κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτῶν, καὶ κατὰ τὴν ἁμαρτίαν, &c. quæ supra; Ms. Alex. hab. κατὰ τὰς ὁδὲς, ut in Lat. sup. Similiter ap. Hieron. in comm. col. 953. e. *Et dispersi eos in gentes, & ventilavi eos in regiones: juxta vias eorum, & peccata eorum judicavi eos.* Apud Auct. l. ad Novat. hær. p. 438. a. *Et disseminavi eos inter gentes, & secundùm peccata eorum judicavi eos.*

℣. 20. Rursus hîc nonnulla prætermittuntur in edit. Lugd. quæ optimè supplet Ms. Remensis; ubi tamen editio Lugd. hab. *Populus Domini hi*, laudatus codex fert, *Populus Dom. hic*, quam lectionem postposuimus: contrà edit. subdit, *& de terra tua*, Ms. verò Rem. *& de terra sui*, quod ult. servavimus. Et sanè ita Græcè leguntur tota: Καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ ἔθνη, οὗ εἰσῆλθον ἐκεῖ, καὶ ἐβεβήλωσαν τὸ ὄνομά μου τὸ ἅγιον, ἐν τῷ λέγεσθαι αὐτούς· Λαὸς Κυρίου οὗτοι, καὶ ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ ἐξεληλύθασι· quæ Nobilius Latinè sic reddit: *Et ingressi sunt ad gentes, quò ingressi sunt illuc, & polluerunt..... cùm dicerentur ipsi: Populus Dom. isti, & de terra ejus egressi sunt.* Quidam codices & Theodoretus legunt, eodem Nobilio teste, ἐν τῷ λέγεσθαι αὐτοῖς, *cùm diceretur eis*, non verò *cùm dicerentur ipsi.* Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 438. b. *quia coinquinaverunt sanctum nomen meum, & quia dictum est de his: Hic est populus Domini.*

℣. 21. Editio Lugd. vitiosè scribit, *propter nomen tuum sanctum*; substituimus *meum*, loco *tuum*, è Ms. Remensi. Græcè pariter: Καὶ ἐφεισάμην αὐτῶν διὰ τὸ ὄνομά μου, &c. ut in Lat. supra. Item apud Hieron. in comment. *Et peperci eis propter nomen meum sanctum.* Apud Auct. l. ad Novat. hær. p. 438. b. *Peperci eis propter nomen sanctum meum, quod sprevit domus Israël inter gentes.*

℣. 22. Editio Lugd. Tichon. non addit pronom. *meum* ad *nomen*, nec *illic* in fine; loco verò præced. *in medio in quas*, ponit *in medio quarum*; Græcè simpliciter, οὗ, *quò*; cæt. ut in textu Lat. codicis Remensis. Apud August. l. 4. cont. epist. 2. Pelag. to. 10. 476. c. sic: *Hæc dicit Dominus Deus: Ego facio non propter vos, domus Israël, sed propter nomen meum sanctum, quod profanastis in gentibus, quò intrastis illuc:* ita rursum l. de Gra. & lib. arb. col. 733. b. omisso eo, *non propter vos*, quod tamen addunt edd. Am. & Er. cum aliq. Mss. Auctor verò l. ad Novat. ubi sup. *Propterea dic populo Israël: Hæc dicit Dominus: Non vobis parco, domus Israël, sed propter nomen sanctum meum parcam, quod coinquinastis inter gentes:* deinde: *& scietis quia ego Dominus, cùm sanctificatus fuero in vobis*; quæ pertinent ad ℣. seq.

℣. 23. Eadem leguntur Græcè, nisi quòd deest τὸ *sanctum illud*; & loco *dum sanctificor*, est ἐν τῷ ἁγιασθῆναί με, *cùm sanctificatus fuero.* In Ms. Alex. habetur, ὄνομά μου τὸ ἅγιον, τὸ μέγα· & in edit. Lugd. Tichon. *qui sanctificabor*, loco *dum sanctificor*, quod legitur in Ms. Rem. Similiter apud August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 60. d. *Et sanctificabo nomen meum sanctum, illud magnum, quod pollutum est inter nationes, quod polluistis in medio earum: & scient gentes quia ego sum Dominus, & dum sanctificabor in vobis ante oculos eorum:* lib. verò 4. cont. epist. 2. Pelag. to. 10. 476. c. *Et sanctificabo nomen meum magnum, quod profanatum est in gentibus, & profanastis in medio eorum* (item *eorum* in Ms. Rem.) *& scient gentes quia ego sum Dominus, dicit Adonai Dominus, cùm sanctificatus fuero in vobis ante oculos eorum:* ita rursum l. de Gra. & l. arb. p. 733. b. In Græco etiam Alex. est, ac ed. Ald. λέγει Ἀδωναΐ Κύριος· in Compl. λέγει Κύριος Κύριος. In Missali Rom. fer. 4. post Dom. 4. Quadr. *cùm sanctificatus fuero in vobis, congregabo vos de universis terris*; quæ ult. pertinent ad ℣. seq.

℣. 24. Ita legit August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 60. d. & l. 4. cont. epist. 2. Pelag. to. 10. 476. c. & l. de Gra. & l. arb. col. 733. b. nec dissimilia in Græco. Apud Hieron. in Ezech. 47. col. 1053. e. *Assumam vos de gentibus, & de terris.*

℣. 25. Similiter hab. August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 60. d. at l. 4. cont. epist. 2. Pelag. to. 10. 476. c. legit: *Et aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & mundabo vos:* lib. verò de Gra. & l. arb. col. 733. b. *Et aspergam vos aquâ mundâ, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus idolis vestris, & mundabo vos.* Cypr. epist. 70. & 76. p. 125. 156. b. *Et aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulacris vestris emundabo vos.* Sic etiam in Græco ad verbum, positâ tantùm conjunct. καὶ, ante *emundabo*, quæ abest ab ed. Compl. Apud Hieron. in Ezech. 47. col. 1053. e. *Et aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ex omnibus immunditiis vestris:* item sup. 953. f. *Et aspergam.* In Missali verò Rom. fer. 4. post Dom. 4. Quadr. *Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*; ut in Vulg.

℣. 26. Totidem verba in Græco. Edit. Tichon. hab. *dabo in vos*; sed Ms. Rem. *in vobis*, quod prætulimus. Rectè Cypr. epist. 70. & 76. p. 125. 156. b. *Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis.* At Aug. l. 3. de doctr. Chr. col. 60. d. Thichonianæ editioni accinit ad verbum: lib. verò de Gra. & l. arb. to. 10. 733. b. c. legit cum Fulg. l. 1. ad Monim. c. 8. p. 7. *Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis: & auferetur cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.* Ita rursum August. l. 4. cont. epist. 2. Pelag. col. 476. d. sicut etiam Fulgent. epist. 17. c. 20. p. 309. nisi quòd hab. *ponam in medio vestri: & auferam*, &c. Item August. l. 1. cont. ep. 2. Pelag. col. 428. b. alludens dicit: *Dabo eis cor aliud, & spiritum novum dabo eis: & evellam cor eorum lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum.* In Missali Rom. fer 4. post Dom. 4. Quadr. *Et dabo vobis spiritum novum.*

℣. 27. Eadem leguntur Græcè, præter hoc, ἐν ὑμῖν, *in vobis*, loco *in vos*; Hieron. in comment. col. 953. f.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
& faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis, & operemini.	ut in justitiis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis, & faciatis.	*Tichon. ubi sup.*
28. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.	28. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.	
29. Et salvabo vos ex universis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem.	29. Et mundabo vos ex omnibus immunditiis vestris: & vocabo triticum, & multiplicabo illud, & non dabo in vos famem.	
30. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus.	30. Et multiplicabo fructum ligni, & quæ nascuntur in agro, ut non accipiatis ultra opprobrium famis in nationibus.	
31. Et recordabimini viarum vestrarum pessimarum, studiorumque non bonorum: & displicebunt vobis iniquitates vestræ, & scelera vestra.	31. Et reminiscemini vias vestras pessimas, & cogitationes vestras non bonas: & odio habebitis eas ante faciem eorum in iniquitatibus vestris, & in abominationibus eorum.	
32. Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum sit vobis: confundimini, & erubescite super viis vestris, domus Israël.	32. Non propter vos ego facio, dicit Dominus, notum est vobis: confundimini, & revertimini de viis vestris, domus Israël.	
33. Hæc dicit Dominus Deus: In die, qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris, & inhabitari fecero urbes, & instauravero ruinosa,	33. Hæc dicit Adonai Dominus: In die, qua mundabo vos ab omnibus iniquitatibus vestris, & inhabitari faciam civitates, & reædificabuntur deserta,	
34. & terra deserta fuerit exculta, quæ quondam erat desolata in oculis omnis viatoris,	34. & terra, quæ exterminata fuerit, coletur, propter quòd fuit exterminata sub oculis omnis prætereuntis,	
35. dicent: Terra illa inculta, facta est ut hortus voluptatis: & civitates desertæ, & destitutæ atque suffossæ, munitæ sederunt.	35. & dicent: Terra illa, quæ fuerat exterminata, facta est sicut hortus deliciarum: & civitates desertæ, & exterminatæ, & demolitæ, munitæ consederunt.	
36. Et scient gentes quæcunque derelictæ fuerint in circuitu vestro, quia ego Dominus ædificavi dissipata, plantavique inculta, ego Dominus locutus sim, & fecerim.	36. Et scient gentes quæcunque derelictæ fuerint in circuitu vestro, quoniam ego sum Dominus: ædificavi demolitas, & plantavi exterminatas, quia ego Dominus locutus sum, & feci.	
37. Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc in hoc invenient me domus Israël, ut faciam eis: Multiplicabo eos sicut gregem hominum,	37. Hæc dicit Dominus: Adhuc hoc inquiram domui Israël, ut faciam eis: Multiplicabo eos sicut oves homines,	*August. l. 4. cont. ep. 2. Pelag. to. 10. 476. g.*
38. ut gregem sanctum, ut gregem Jerusalem in solemnitatibus ejus: Sic erunt civitates desertæ, plenæ gregibus hominum: & scient quia ego Dominus.	38. sicut oves sanctas, sicut oves Jerusalem in diebus festis ejus: Sic erunt civitates illæ desolatæ, plenæ ovium hominum: & scient quia ego Dominus.	

Notæ ad Versionem antiquam.

legit ex LXX. *dabo vobis;* subinde, *justificationibus*, pro *justitiis;* ultimòque cum Ms. Rem. & *faciatis*, pro *operemini*, quod habetur in edit. Tichonii. August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 60. e. Tichoniano textui congruit, nisi quòd in fine ponit *faciatis:* item l. 4. cont. ep. 2. Pelag. to. 10. 476. d. & l. de Gra. & l. arb. p. 733. c. legit cum Fulg. l. 1. ad Monim. c. 8. p. 7. 12. & epist. 17. c. 20. p. 309. *Et spiritum meum dabo in vobis: & faciam ut in justificationibus meis ambuletis, & judicia mea observetis, & faciatis.* Similia exstant in epist. Synod. episc. Afric. Conc. to. 4. 1598. b. August. l. 1. cont. ep. 2. Pelag. col. 428. b. alludens, dicit: *ut in præceptis meis ambulent, & justificationes meas observent, & faciant eas:* ed. etiam Compl. addit αὐτὰ, verbo ult. ποιήσετε.

℣. 28. Sic apud August. l. 3. de doctr. Chr. col. 60. e. nec aliter Græcè.

℣. 29. Græc. in principio habet: Καὶ σώσω ὑμᾶς· reliqua ut supra. Similiter ap. Hieron. in comm. col. 954. a. *Et salvos vos faciam ex universis immunditiis vestris..... & non dabo vobis famem.*

℣. 30. Similiter in Græco, detracto uno *ultra.*

℣. 31. Ita fert Græc. nisi quòd loco *cogitationes*, hab. ἐπιτηδεύματα, *studia;* & pro *odio habebitis eas*, simpliciter, προσοχθιεῖτε, Nobil. *displicebitis;* edit. Tichon. *non odietis*, aperto vitio, quod emendavimus ex Ms. Rem.

℣. 32. Ita Græcè, præter quàm quòd ibi geminatur de more vox Κύριος; & pro *revertimini*, ponitur ἐντράπητε, Nobil. *erubescite;* Ms. tamen Rem. Tichon. habet cum edit. Lugd. *revertimini;* non malè legeretur *reveremini;* sed alterutro aut *revertimini*, aut *reveremini*, verbum Gr. ἐντράπητε reddi potest; ἐντρέπομαι enim, *revereor*, à τρέπω, *verto*, *converto*, *muto*. August. l. 4. cont. ep. 2. Pelag. to. 10. 476. e. legit: *Non propter vos ego facio, dicit Dominus Deus, notum erit vobis: confundimini, & erubescite de viis vestris, domus Israël.* In Ms. etiam Alex. λέγει Κύριος ὁ Θεός.

℣. 33. Mendum procul dubio irrepsit in edit. Tichon. nempe *inebriari faciam*, loco *inhabitari faciam*, quod correximus cùm ex Ms. Rem. tum ex Græco, ubi constanter, κατοικιῶ: subinde pro *reædificabuntur*, quod legitur in Ms. Rem. Græcè simpliciter, οἰκοδομηθήσονται; cæt. ut in Lat. supra. Apud August. l. 4. cont. ep. 2. Pelag. to. 10. 476. e. *Hæc dicit Dominus Deus: In die, quo mundabo vos ab omnibus iniquitatibus vestris, & constituam civitates, & ædificabuntur deserta.*

℣. 34. Sic Tichon. ex Ms. Rem. deest tamen ibid. verbum *fuit*, ante 2. *exterminata*, sed præponitur in edit. Lugd. Apud August. l. 4. cont. ep. 2. Pelag. col. 476. e. ita: *& terra exterminata operabitur, pro eo quòd exterminata est ante oculos omnis prætereuntis.* Nec aliter in Græco est.

℣. 35. August. l. 4. cont. ep. 2. Pelag. col. 476. f. *Et dicent: Terra illa exterminata facta est sicut hortus voluptatis: & civitates desertæ, & exterminatæ, & effossæ, munitæ sederunt.* Ita quoque Gr. habet ad verbum. Ap. Hieron. in comm. p. 954. b. *Terra illa deserta facta est ut hortus voluptatis*, &c.

℣. 36. August. l. 4. cont. epist. 2. Pelag. col. 476. f. *Et scient gentes quæcunque relictæ fuerint in circuitu vestro, quia ego Dominus ædificavi destructas, plantavi exterminatas, ego Dominus locutus sum, & feci.* Similiter in Græco, præter ult. ποιήσω, *faciam*, pro *feci;* verbo etiam *plantavi*, præponitur καὶ. In Ms. Alex. ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος..... ὅτι ἐγὼ Κύριος Κύριος ἐλάλησα, &c.

℣. 37. Græc. initio hab. Τάδε λέγει Ἀδωναῒ Κύριος· subinde pro *inquiram*, ζητηθήσομαι; & pro *eis*, αὐτούς; cæt. ut in textu. Apud Hieron. in comm. *Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc in hoc quærar domui Israël, ut faciam eis: Multiplicabo eos ut oves homines.*

℣. 38. Ita in Græco, detractâ voculâ *illæ*, post *civitates*. Similiter apud Hieron. in comm. col. 954. *ut oves sanctas, ut oves Jerusalem in solemnitatibus ejus: Sic erunt civitates desertæ, plenæ ovibus hominum: & scient*, &c. ut supra.

CAPUT XXXVII.

Versio antiqua.

Hieron. in Ezech. 37. col. 957. ex LXX.

1. Et facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & posuit me in medio campi, & hic erat plenus ossium hominum:

2. Et circumduxit me super ea per gyrum in circuitu: & ecce multa nimis super faciem campi, & arida vehementer.

3. Et dixit ad me: Fili hominis, si vivent ossa hæc? Et dixi: Unde Domine Domine, tu nosti hæc?

4. Et dixit ad me: Fili hominis propheta super ossa ista: & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini.

5. Hæc dicit Dominus Deus ossibus istis: Ecce ego adducam super vos spiritum vitæ.

Ibid. 958.

6. Et dabo super vos nervos, & inducam super vos carnes, & extendam super vos pellem: & dabo spiritum meum super vos, & vivetis, & cognoscetis quoniam ego sum Dominus.

7. Et prophetavi sicut præcepit mihi: & facta est vox, cùm ego prophetarem, & ecce commotio: & accedebant ossa ad ossa, ad juncturam suam.

8. Et vidi, & ecce super ea nervi & carnes oriebantur: & ascendebant super ea pelles desuper, & spiritus non erat in eis.

Vulgata nova.

1. Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus:

2. Et circumduxit me per ea in gyro: erant autem multa valde super faciem campi, siccaque vehementer.

3. Et dixit ad me: Fili hominis putasne vivent ossa ista? Et dixi: Domine Deus, tu nosti.

4. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini.

5. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum, & vivetis.

6. Et dabo super vos nervos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & vivetis, & scietis quia ego Dominus.

7. Et prophetavi sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus, prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam.

8. Et vidi, & ecce super ea nervi & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem Græcè, præter hoc, ἐν πνεύματι Κύριος, *in spiritu Dominus*; at in Compl. ἐν πνεύματι Κυρίου, ut supra. Irenæus l. 5. c. 15. p. 311. c. legit: *Et facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Dominus: & posuit me in medio campi, & hic erat plenus ossibus.* Tertul. l. de resur. carn. p. 577. b. *Et facta est super me manus Domini, & extulit me in spiritu Dominus: & posuit me in medio campi, is erat ossibus refertus.* Ambr. l. de fide resur. col. 1153. c. *Et facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Dominus: & posuit me in medio campo, & hic erat plenus ossibus humanis.* Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 749. f. *eduxit me spiritus Domini: & posuit me in medio campo, & erat plenus ossibus mortuorum.* Vide Auct. l. de promiss. p. 2. c. 36. ap. Prosp. p. 165. a.

℣. 2. Sic est in Gr. sublatâ conjunct. &, ante *arida*; at in ed. Ald. & Ms. Alex. καὶ ἰδοὺ ξηρά. Iren. l. 5. c. 15. p. 311. c. legit: *Et circumduxit me super ea in circuitum in gyro: & ecce multa super faciem campi, arida valde.* Tertul. l. de ref. carn. p. 577. b. *Et circumduxit me super ea per circuitum: & ecce multa super faciem campi, & ecce arida satis.* Ambrof. l. de fide ref. col. 1153. c. *Et circumduxit me per gyrum eorum: & ecce ossa multa valde in facie campi, arida nimis.*

℣. 3. Consonat Græc. detracto adverb. *unde*. Iren. l. 5. c. 15. p. 311. c. legit: *Et dixit ad me: Fili hominis, si vivunt ossa hæc? Et dixi: Domine tu scis, qui fecisti hæc.* Tertul. l. de ref. carn. p. 577. b. *Et ait ad me: Fili hominis, si vivent ossa ista? Et dixi: Adonai Domine, tu scis.* Similiter Ambrof. l. de fide ref. col. 1153. c. sublato uno *Adonai*.

℣. 4. Ita Græcè, excepto isto, *fili hominis*, quod deest: in ed. tamen Ald. legitur υἱὲ ἀνθρώπου, ut supra. Iren. l. 5. c. 15. p. 311. c. sic pergit: *Et dixit ad me: Prophetare super ossa hæc, & dices eis: Ossa arida audite sermonem Domini.* Tertul. l. de resur. carn. p. 577. b. *Et ait ad me: Propheta in ossa hæc, & dices: Ossa arida audite sermonem Domini.* Ambr. l. de fide ref. col. 1153. c. *Et ait ad me: Prophetiza super ossa ista, & dices illis: Ossa arida hæc, audite verbum Domini.* Auct. l. de promiss. p. 4. apud Prosp. p. 201. a. *Dixit mihi Dominus: Fili hominis prophetiza super ossa hæc, & dic.*

℣. 5. Abest *Deus* à Gr. Vatic. at in Compl. sic geminatur, Κύριος Κύριος, sicut in Ms. Alex. subinde pro *adducam*, Vatic. habet φέρω; Compl. οἴσω; cæt. ut supra. Iren. l. 5. c. 15. p. 311. c. legit: *Hæc dicit Dominus ossibus his: Ecce ego superduco super vos spiritum vitæ.* Tertul. l. de ref. carn. p. 577. b. *Hæc dicit Dominus Adonai ossibus istis: Ecce ego affero in vos spiritum, & vivetis.* Ambrof. l. de fide ref. col. 1153. c. *Hæc dicit Dominus ossibus istis: Ecce ego induco in vos spiritum vitæ.* Cassiod. in Ps. 95. p. 323. c. *Hæc dicit Dominus Deus ossibus istis: Ecce ego induco in vos spiritum, & vivetis.* Auct. l. de promiss. p. 4. apud Prosp. p. 201. a. *Hæc dicit Dominus: Ecce ejiciam vos de monumentis vestris.* Auct. quæst. ex Vet. T. q. 41. ap. Aug. to. 3. 55. a. *Hæc dicit Dominus Deus ossibus istis: Extendam super vos cutem*, &c. de ℣. seq.

℣. 6. Eadem leguntur Græcè, præter unum singular. σάρκα, *carnem*; at in Ms. Alex. σάρκας, ut supra. Iren. l. 5. c. 15. 311. c. legit: *Et dabo super vos nervos, & reduco super vos carnem, & extendam super vos cutem: & dabo spiritum meum in vos, & vivetis, & cognoscetis quia ego sum Dominus.* Tertul. l. de ref. carn. p. 577. b. *Et dabo in vos spiritum, & reducam in vos carnes, circumdabo vobis cutem: & dabo in vos spiritum, & vivetis, & cognoscetis quòd ego Dominus.* Ambrof. l. de fide ref. col. 1153. c. *Et dabo in vos nervos, & adducam super vos viscera, & extendam super vos cutem: & dabo spiritum meum in vos, & vivetis, & scietis quòd ego sum Dominus.* Concinit Cassiod. in Ps. 95. p. 323. c. nisi quòd hab. *inducam super vos viscera carnis.* Auct. l. de promiss. p. 4. apud Prosp. p. 201. b. *Et inducam super vos nervos, & imponam carnes, & extendam cutem: & dabo spiritum meum in vos, & vivetis, & scietis quia*, &c. Auct. quæst. ex V. T. col. 55. a. *extendam super vos cutem: & dabo in vobis spiritum meum, & vivetis*: & infra, *extendam super vos cutem: & dabo in vos spiritum meum, & vivetis*: vide etiam quæst. 106. ex utroque T. mistim, col. 102. e.

℣. 7. In Gr. simpliciter, ἐγένετο, *factum est*, loco *facta est vox*; & inf. loco *ad ossa*, ἑκάτερον, *invicem*; cætera quadrant: in edd. etiam Ald. & Compl. est, καὶ ἐγένετο φωνὴ, sicut in Ms. Alex. subinde in Ald. τὰ ὀστᾶ ὀστέον· in Compl. τὰ ὀστᾶ πρὸς ὀστοῦν. Apud Iren. l. 5. c. 15. p. 311. c. *Et prophetavi sicut præcepit mihi Dominus: & factum est, cùm prophetarem, & ecce terræ motus: & adducebantur, unumquodque ad compaginem suam.* In Ms. quoque Alex. additur Κύριος post hoc, *præcepit mihi*; & infra, Compl. hab. προσήγοντο, loco *adducebantur*. Tertul. l. de ref. carn. p. 577. b. *Et prophetavi secundùm: & ecce vox, dum propheto, & ecce motus: & accedebant ossa ad ossa.* Ambr. l. de fide ref. col. 1153. d. *Et prophetavi sicut mandavit mihi: & factum est, cùm prophetarem hæc omnia, ecce factus est terræ motus magnus: & accedebant ossa, unumquodque ad suam compaginem.*

℣. 8. Eadem exstant Græcè. Iren. l. 5. c. 15. p. 311. d. legit: *Et vidi, & ecce super ea nervi & carnes nascebantur: & ascendebant super ea cutes desuper, & spiritus non erat in eis.* Tertul. l. de ref. carn. p. 577. b. *Et vidi, & ecce super ossa nervi, & caro ascendit: & circumpositæ sunt*

Vulgata nova.	Versio antiqua.
9. Et dixit ad me : Vaticinare ad ſpiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad ſpiritum : Hæc dicit Dominus Deus : A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reviviſcant.	9. Et dixit ad me : Propheta fili hominis, propheta ſuper ſpiritum, & dic ſpiritui : Hæc dicit Dominus Deus : A quatuor ſpiritibus veni ſpiritus, & inſuffla ſuper mortuos iſtos, & vivant. *Hieron. ubi ſup.*
10. Et prophetavi ſicut præceperat mihi : & ingreſſus eſt in ea ſpiritus, & vixerunt : ſteteruntque ſuper pedes ſuos exercitus grandis nimis valde.	10. Et prophetavi ſicut præceperat mihi : & ingreſſus eſt in eos ſpiritus, & vixerunt : & ſteterunt in pedibus ſuis congregatio multa vehementer nimis.
11. Et dixit ad me : Fili hominis, oſſa hæc univerſa, domus Iſraël eſt : ipſi dicunt : Aruerunt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra, & abſciſſi ſumus.	11. Et locutus eſt Dominus ad me, dicens : Fili hominis, oſſa hæc, omnis domus Iſraël eſt : ipſi dicunt : Arida facta ſunt oſſa noſtra, periit ſpes noſtra, deſperavimus.
12. Propterea vaticinare, & dices ad eos : Hæc dicit dominus Deus : Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulcris veſtris, populus meus : & inducam vos in terram Iſraël.	12. Propterea vaticinare, & dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego aperiam memorias veſtras, & reducam vos de ſepulcris veſtris, populus meus : & introducam vos in terram Iſraël.
13. Et ſcietis quia ego Dominus, cùm aperuero ſepulcra veſtra, & eduxero vos de tumulis veſtris, popule meus :	13. Et cognoſcetis quoniam ego ſum Dominus, cùm aperuero ſepulcra veſtra, ut educam vos de ſepulcris veſtris, populus meus :
14. Et dedero ſpiritum meum in vobis, & vixeritis, & requieſcere vos faciam ſuper humum veſtram : & ſcietis quia ego Dominus locutus ſum, & feci, ait Dominus Deus.	14. Et dabo ſpiritum meum in vobis, & vivetis, & ponam vos ſuper terram veſtram : & cognoſcetis quia ego ſum Dominus, locutus ſum, & faciam, dicit Dominus Deus.

Notæ ad Versionem antiquam.

eis cutes, & ſpiritus in eis non erat. Ambroſ. l. de fide reſ. col. 1153. e. *Et vidi, & ecce ſuper illa nervi & viſcera naſcebantur : & aſcendebat ſuper ea cutis deſuper, & ſpiritus in his non erat.* Mſ. Alex. cum ed. Ald. ſimiliter habet δέρμα, non δέρματα, quæ in Vatic. & al.

℣. 9. Græc. Vatic. 1. loco hab. Προφήτευσον ἐπὶ τὸ πνεῦμα, *Propheta ſuper ſpiritum ;* deinde, προφήτευσον υἱὲ ἀνθρώπου, *propheta fili hominis ;* edit. verò Ald. cum Mſ. Alex. eadem refert ordine quo ſupra ; ſubinde in Vatic. deeſt vox *Deus ;* in Ald. autem & Compl. geminatur Κύριος, ut in Mſ. Alex. item poſt paulò deeſt vox *ſpiritus ;* ſed in Compl. eſt, ἐλθὲ πνεῦμα· cæt. quadrant. Iren. l. 5. c. 15. p. 311. d. legit : *Et dixit ad me : Ad ſpiritum propheta fili hominis, & dic ſpiritui : Hæc dicit Dominus : A quatuor ſpiritibus veni, & inſuffla in mortuos iſtos, & vivant.* Tertul. l. de reſ. carn. p. 577. b. *Et ait ad me : Propheta ad ſpiritum fili hominis, propheta, & dices ad ſpiritum : Hæc dicit Dominus Adonai : A quatuor ventis veni ſpiritus, & ſpira in iſtis interemptis, vivant.* Ambroſ. l. de fide reſ. col. 1154. d. *Et ait ad me : Prophetiza fili hominis, & dic ſpiritui : Hæc dicit Dominus : A quatuor ventis cæli veni ſpiritus, & inſuffla in mortuos iſtos, & vivant :* & l. 3. de Spir. S. col. 696. b. *Veni ſpiritus, & inſuffla in mortuos iſtos, & vivent :* ſimiliter l. 1. de interp. Job, c. 5. col. 631. d. Hieron. verò in Iſai. 9. col. 86. f. *A quatuor ventis cæli veni ſpiritus, & mortua oſſa vivifica.* Auguſt. l. 10. de Gen. ad lit. to. 3. 259. g. *Et dixit mihi Dominus : Propheta ſuper ſpiritum, propheta fili hominis, & dic ad ſpiritum : Hæc dicit Dominus : A quatuor partibus ventorum cæli veni, & inſpira in mortuos hos, & vivant.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 750. f. *Hæc dicit Dominus : A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper mortuos iſtos, & reviviſcent.* In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Ἐλθὲ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τοῦ οὐρανοῦ, ἐλθὲ τὸ πνεῦμα, καὶ, &c.

℣. 10. Itidem Græcè, præter unum σφόδρα, loco *vehementer nimis ;* at in Compl. σφόδρα σφόδρα. Iren. l. 5. c. 15. p. 311. d. legit : *Et prophetavi quemadmodum præcepit mihi Dominus : & intravit in eos ſpiritus, & vixerunt : & ſteterunt ſupra pedes ſuos collectio multa valde.* Tertul. l. de reſ. carn. p. 577. b. *Et prophetavi ad ſpiritum ſicut præcepit mihi : & introivit in ea ſpiritus, & vixerunt : & conſtiterunt ſuper pedes ſuos valentia magna ſatis.* Apud Symm. Aq. & Theod. ſimiliter habetur in fine, δύναμις μεγάλη, non συναγωγὴ πολλή. Ambroſ. l. de fide reſ. col. 1154. d. & l. 3. de Spir. S. to. 2. 696. c. ſic : *Et prophetavi ſicut mandavit mihi : & intravit in eos ſpiritus vitæ, & vixerunt : & ſteterunt in pedibus ſuis congregatio nimis multa.* Auguſt. l. 10. de Gen. ad litt. to. 3. 259. g. 260. a. *Et prophetavi ſicut præcepit mihi Dominus : & introivit ſpiritus vitæ in eos, & revixerunt : & ſteterunt ſuper pedes ſuos congregatio multa valde.*

℣. 11. Ita de Græco ad verbum, excepto ult. *deſperavimus*, pro quo διαπεφωνήκαμεν, *diſſonuimus.* Tertul. l. de reſ. carn. p. 577. b. *Et ait ad me : Fili hominis, oſſa iſta, omnis domus Iſraël eſt : ipſi dicunt : Exaruerunt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra, avulſi ſumus in eis.* Ambroſ. l. de fide reſ. col. 1154. d. *Et locutus eſt Dominus ad me, dicens : Fili hominis, oſſa hæc, omnis domus Iſraël : ipſi enim dicunt : Arida facta ſunt oſſa noſtra, periit ſpes noſtra, interibimus.* Tichon. reg. 4. p. 57. b. *Locutus eſt ad me* (Mſ. Rem. add. *Dominus*,) *dicens : Fili hominis, oſſa hæc, omnis domus Iſraël eſt : ipſi dicunt : Arida facta ſunt oſſa noſtra, interiit ſpes noſtra, expiravimus.* Item ap. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 320. b. *ipſi dicunt : Arida facta ſunt oſſa noſtra, periit ſpes noſtra, expiravimus.*

℣. 12. In Græco edit. Rom. deeſt τὸ *ad eos*, paulòque poſt vox *Deus ;* tollitur pariter inf. *populus meus ;* loco verò *aperiam*, habetur ἀνοίγω, *aperio ;* cæt. textui ſimilia : imo in Mſ. Alex. eſt, εἰπὸν πρὸς αὐτούς· Τάδε λέγει Ἀδωναῒ Κύριος· in Ald. & Compl. Κύριος Κύριος· exinde ἀνοίξω τὰ μνήματα. Apud Iren. l. 5. c. 15. p. 311. e. *Hæc dicit Dominus : Ecce ego aperiam monumenta veſtra, & educam vos de monumentis veſtris : & inducam vos in terram Iſraël :* vide etiam inf. c. 34. p. 334. a. Tertul. l. de reſ. carn. p. 577. c. *Propterea propheta ad eos : Ecce ego patefacio ſepulcra veſtra, & eveham vos de ſepulcris veſtris, populus meus : & inducam vos in terram Iſraëlis.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 320. b. *Propterea prophetiza, & dic : Hæc dicit Dominus : Ecce ego aperio monumenta veſtra, & educam vos de monumentis veſtris : & inducam vos in terram Iſraël.* Itidem Zeno Veron. l. 1. tract. 16. p. 126. ab hoc, *Ecce ego aperio.* Ambroſ. l. de fide reſ. col. 1154. d. *Propterea prophetiza, & dic : Hæc dicit Dominus : Ecce ego aperio vobis monumenta veſtra, & educam vos de monumentis veſtris in terram Iſraël.* Tichon. reg. 4. p. 57. b. *Propterea propheta* (Mſ. Rem. *prophetare*,) *& dic : Hæc dicit Dominus : Ecce ego aperiam monumenta veſtra, & educam vos de monumentis veſtris : & inducam vos in terram Iſraël.*

℣. 13. Sic eſt in Gr. Vatic. præter hoc ult. τὸν λαόν μου, *populum meum*, detractiſque præced. his, *vos*, & *veſtris :* at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. eſt, ὑμᾶς ἐκ τῶν τάφων ὑμῶν, τὸν λαόν, in Ald. λαός. Apud Iren. l. 5. c. 15. p. 311. b. ſic : *Et cognoſcetis quia ego ſum Dominus, cùm aperiam ego ſepulcra veſtra, ut reducam de ſepulcris populum meum :* vide etiam inf. c. 34. p. 334. a. Tertul. l. de reſur. carn. p. 577. b. c. *Et cognoſcetis quòd ego Dominus aperuerim ſepulcra veſtra, & eduxerim vos de ſepulcris veſtris, populus meus :* al. *aperui..... & eduxi..... populum meum.* Sed hæc tota prætermittit Cypr. l. 3. Teſtim. p. 320. b. ſicut Zeno Veron. l. 1. tract. 16. p. 126. quamvis uterque antecedentia verba, & ſubſequentia referat. Ambroſ. verò l. de fide reſ. to. 2. 1154. d. legit : *Et ſcietis quòd ego ſum Dominus, cùm aperiam ſepulcra veſtra, & educam de ſepulcris populum meum :* ſimiliter l. 3. de Spir. S. col. 696. c. hoc excepto, *ut educam.* Apud Tichon. reg. 4. p. 57. b. *Et ſcietis quia ego Dominus, cùm aperiam ſepulcra veſtra, & educam de monumentis populum meum.*

℣. 14. Ita de Græco, præter unum *in vobis*, pro quo εἰς ὑμᾶς· deeſt quoque *Deus*, in fine ; ſed in ed. Ald. eſt

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 961.

15. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

16. Et tu fili hominis assume tibi virgam unam: & scribe super eam: Judam, & filios Israël, qui appositi sunt ei: & virgam secundam assumes tibi, & scribes super eam: Joseph virgam Ephraim, & omnes filios Israël, qui appositi sunt ei.

17. Et conjunges eas invicem tibi in virgam unam, ut copules eas: & erunt in manu tua.

18. Et erit quando dixerint tibi filii Israël loquentes: Non indicas nobis quid sint ista tibi?

19. & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam in tribum Joseph, per manum Ephraim, tribus Israël, quæ adjunctæ sunt ei: & dabo eos omnes super tribum Juda, & erunt in virgam unam: & erunt una in manu Juda.

20. Et erunt virgæ, quas inscripsisti sic in manu tua, coram eis.

21. Et dices eis: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam omnem domum Israël de medio gentium, ad quas ingressi sunt: & congregabo eos ex omnibus qui in circuitu ejus sunt, & inducam eos in terram Israël.

22. Et dabo eos in gentem unam in terra mea in montibus Israël, & princeps unus erit omnium istorum in regem: & non erunt ultra in duas gentes, nec dividentur ultra in duo regna,

23. ut non polluantur ultra in idolis suis, & in offendiculis suis, & in omnibus impietatibus suis: & eruam eos ex omnibus iniquitatibus eorum, in quibus peccaverunt, & mundabo eos: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum.

24. Et servus meus David princeps in medio

VULGATA NOVA,

15. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

16. Et tu fili hominis sume tibi lignum unum: & scribe super illud: Judæ, & filiorum Israël sociorum ejus: & tolle lignum alterum, & scribe super illud: Joseph ligno Ephraim, & cunctæ domui Israël, sociorumque ejus.

17. Et adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum: & erunt in unionem in manu tua.

18. Cùm autem dixerint ad te filii populi tui loquentes: Nonne indicas nobis quid in his tibi velis?

19. loquêris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraim, & tribus Israël, quæ sunt ei adjunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Juda, & faciam eas in lignum unum: & erunt unum in manu ejus.

20. Erunt autem ligna, super quæ scripseris in manu tua, in oculis eorum.

21. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam filios Israël de medio nationum, ad quas abierunt: & congregabo eos undique, & adducam eos ad humum suam.

22. Et faciam eos in gentem unam in terra *Joan. 10. 16.*
in montibus Israël, & rex unus erit omnibus imperans: & non erunt ultra duæ gentes, nec dividentur ampliùs in duo regna.

23. Neque polluentur ultra in idolis suis, & abominationibus suis, & cunctis iniquitatibus suis: & salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, & emundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus.

24. Et servus meus David rex super eos, & *Isai. 40. 11. Jer. 23. 5. Sup. 34. 23. Dan. 9. 24. Joan. 1. 45.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ac Mſ. Alex. λέγει Κύριος Κύριος· in Compl. Κύριος ὁ Θεός. Rectè Cypr. l. 3. Testim. p. 320. b. *Et dabo spiritum meum in vos, & vivetis, & ponam vos in terram vestram: & cognoscetis quoniam ego Dominus locutus sum, & faciam, dicit Dominus.* Itidem Iren. l. 5. c. 15. p. 311. b. at inf. c. 34. p. 334. a. legit: *Et dabo spiritum in vobis, & vivetis, & ponam vos super terram vestram: & cognoscetis quoniam ego sum Dominus.* Tertul. l. de res. carn. p. 577. c. *Et dabo in vos spiritum, & vivetis, & requiescetis in terra vestra: & cognoscetis quòd ego Dominus locutus sim, & fecerim, dicit Dominus:* al. *ponam vos in terram vestram..... & faciam.* Ambros. l. de fide resur. col. 1154. d. *Et dabo spiritum meum in vobis, & vivetis, & ponam vos super terram vestram: & scietis quia ego sum Dominus, locutus sum, & faciam, dicit Dominus:* Mſs. nonnulli ibid. cum editt. omnibus, *quòd ego Dominus locutus sum, & faciam:* & l. 3. de Spir. S. col. 696. c. *Et dabo spiritum meum in vos, & vivetis.* Similiter habet Zeno Veron. l. 1. tract. 16. p. 126. detractâ conjunct. &, ante *dabo.*

¶. 15. Sic est in Græco.

¶. 16. Concinit Græc. nisi quòd in principio tollit *& tu*, uti *unam*, post *virgam*; loco verò *super eam, Joseph*, hab. αὐτὴν, τῷ Ἰωσὴφ, *eam, ipsi Joseph.*

¶. 17. Consonat Græc. ad verbum.

¶. 18. Ita fert Græc. Vatic. præter hoc, τοῦ λαοῦ σου, *populi tui*, loco *Israël loquentes.* In Mſ. Alex. λαοῦ σου λέγοντες.

¶. 19. Dissimilia quædam exhibet Gr. Vatic. nempe tollit vocem *Deus*, post *Dominus*, cum præp. *in*, ante *tribum*; subinde loco *per manum Ephraim, tribus*, hab. τὴν διὰ χειρὸς Ἐφραὶμ, καὶ τὰς φυλὰς, i. e. *quæ per manum Ephraim, & tribus*, &c. paulòque post adimit *omnes*, cum hoc inf. *& erunt una:* at in Mſ. Alex. est, λέγει Ἀδωναῒ Κύριος· in ed. Ald. Κύριος Κύριος· in Compl. Κύριος ὁ Θεός· exinde in Mſ. Alex. διὰ χειρὸς, absque præced. τὴν; Compl. etiam hab. in fine, καὶ ἔσονται μία ἐν τῇ χειρὶ Ἰούδα· quæ omnia textum Hieron. confirmant.

¶. 20. Græc. loco *quas inscripsisti sic*, hab. ἐφ' αἷς σὺ ἔγραψας ἐπ' αὐταῖς, *in quibus tu scripsisti in eis*; cæt. ut in Lat. supra.

¶. 21. Eadem sunt in Græco, nisi quòd geminatur de more vox Κύριος; paulòque post habetur λαμβάνω, *sumo*, pro *assumam*; & infra, τῶν περικύκλῳ αὐτῶν, *qui in circuitu eorum sunt*; additur etiam ἐκεῖ sup. verbo *ingressi sunt.* Similiter ap. Tichon. reg. 4. p. 56. g. *Hæc dicit Dominus: Ecce ego accipiam omnem domum Israël de medio gentium, in quas ingressi sunt illic: & congregabo eos ab omnibus qui sunt in circuitu eorum, & inducam eos in terram Israël;* Mſ. Rem. *& ducam eos in terra Israël.* Item apud Cassiod. in Pſ. 101. p. 341. b. *Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego accipio omnem domum Israël de medio gentium, in quas intraverunt ibi: & congregabo eos ab omnibus qui in circuitu sunt eorum, & inducam eos in terram suam. Et dabo eos in natione una;* quæ postrema pertinent ad ¶. seq.

¶. 22. Sic habet Græc. nisi quòd initio tollit *unam*, post *gentem*; additque καὶ, post seq. *mea*; loco verò *omnium istorum in regem*, simpliciter hab. αὐτῶν, *eorum*; at in Mſ. Alex. πάντων αὐτῶν; & in Compl. πάντων τούτων εἰς βασιλέα, ut supra. Ap. Tichon. reg. 4. partim ex Mſ. Rem. partim ex edit. Lugd. p. 56. g. *Et dabo eos in gentem in terra mea, & in omnibus* (lege *montibus*) *Israël, & princeps unus erit eorum: & non erunt ultra in duas gentes, nec dividentur ultra in duo regna.* Ap. Aug. l. de octo quæst. to. 6. 139. a. b. & l. 18. de civit. Dei, c. 34. to. 7. 516. g. *& rex unus erit omnibus imperans: & non erunt ultra duæ gentes, nec dividentur ampliùs in duo regna.*

¶. 23. In Gr. Vatic. desunt ista: *& in offendiculis suis, & in omnibus impietatibus suis:* huic autem verbo, *peccaverunt*, additur ἐν αὐταῖς, *in ipsis*; uti post paulò, Κύριος, *Dominus*, ad voculam *ego*; cæt. quadrant: imo in edd. Ald. & Compl. est, ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, καὶ ἐν τοῖς προσοχθίσμασιν (Ald. προσοχθίσμασιν) αὐτῶν, καὶ ἐν ἀσεβείαις αὐτῶν. Apud Tichon. verò reg. 4. p. 56. g. simpliciter: *ne* (Mſ. Rem. *nec*) *contaminentur adhuc in simulacris suis: & liberabo eos ab omnibus iniquitatibus eorum, quibus peccaverunt in eis, & emundabo eos: & erunt mihi in populum, & ego Dominus ero illis in Deum.* Sed ap. Aug. l. de octo quæst. to. 6. 139. b. & l. 18. de civit. Dei, c. 34. to. 7. 516. g. ita: *Neque polluentur ultra in idolis suis, & abominationibus suis, & in cunctis iniquitatibus suis: & salvos eos faciam de universis sedibus suis, in quibus peccaverunt, & mundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus:* unus è Mſs. Vatic. hab. sup. *sordibus*, pro *sedibus*, quod magis Græco accedit. Vigil. tamen Tapſ. l. cont. Varimad. p. 751. a. legit: *& salvos eos facit de universis sedibus suis, in quibus peccaverunt: mundabo eos, & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus.*

¶. 24. Græcè deest tantùm *&*, ante *pastor*, ut & seq. *istorum*; sed in Mſ. Alex. est καὶ ποιμήν. Apud Tichon. reg.

VULGATA NOVA.

paſtor unus erit omnium eorum: in judiciis meis ambulabunt, & mandata mea cuſtodient, & facient ea.

25. Et habitabunt ſuper terram, quam dedi ſervo meo Jacob, in qua habitaverunt patres veſtri: & habitabunt ſuper eam ipſi, & filii eorum, & filii filiorum eorum, uſque in ſempiternum: & David ſervus meus princeps eorum in perpetuum.

Pſalm. 26. Et percutiam illis fœdus pacis, pactum
109. 4. ſempiternum erit eis: & fundabo eos, & multi-
& 116. plicabo, & dabo ſanctificationem meam in medio
2. Joan. eorum in perpetuum.
12. 34. 27. Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & ipſi erunt mihi populus.

28. Et ſcient gentes quia ego Dominus ſanctificator Iſraël, cùm fuerit ſanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

VERSIO ANTIQUA.

eorum, & paſtor unus erit omnium iſtorum: quia in præceptis meis ambulabunt, & judicia mea cuſtodient, & facient ea. *Hieron. ubi ſup.*

25. Et habitabunt in terra ſua, quam dedi ſervo meo Jacob, ubi habitaverunt patres eorum: & habitabunt in ea ipſi, & filii eorum, & filii filiorum eorum, uſque in ſempiternum: & David ſervus meus princeps eorum erit in perpetuum.

26. Et diſponam eis teſtamentum pacis, teſtamentum ſempiternum erit cum eis: & dabo eos, & multiplicabo eos, & ponam ſancta mea in medio eorum in perpetuum.

27. Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & ipſi erunt mihi populus.

28. Et ſcient gentes quia ego ſum Dominus qui ſanctifico eos, cùm fuerint ſancta mea in medio eorum in perpetuum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

4. p. 56. g. *Et ſervus meus David princeps in medio eorum, erit paſtor unus omnium: qui in præceptis meis ambulabunt, & judicia mea cuſtodient, & facient ea.* Apud Auguſt. verò de octo quæſt. to. 6. 139. b. & l. 18. de civit. Dei, c. 34. to. 7. 516. g. 517. a. *Et ſervus meus David rex ſuper eos, & paſtor unus erit omnium eorum.* Similiter ap. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 751. a. excepta voce *unus*, quæ deeſt.

℣. 25. Tichon. reg. 4. p. 56. g. hæc tantùm refert: *Et inhabitabunt in terra ſua, quam ego dedi ſervo meo Jacob, ubi habitaverunt patres eorum: & habitabunt in ea ipſi, & David ſervus meus, princeps eorum in ſæcula.* Ita quoque in Græco, ſaltem Vatic. nec plura, niſi quòd additur ἐκεῖ, *illic*, verbo *habitaverunt*; deletur verò *eorum*, poſt *princeps*; at in Compl. eſt ἄρχων αὐτῶν; in Ald. & Mſ. Alex. ἄρχων αὐτῶν ἔςαι· in eodem etiam Alex. ac edd. Ald. & Compl. hæc interſeruntur ſup. ϗ οἱ υἱοὶ αὐτῶν, ϗ οἱ υἱοὶ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἕως τȣ͂ αἰῶνος· dein, ϗ Δαυὶδ, &c. Alex. ϗ ἰδȣ Δαυὶδ.

℣. 26. Tichon. reg. 4. p. 56. g. *Et diſponam illis teſtamentum pacis, & teſtamentum æternum erit cum illis: & ponam ſancta mea in medio eorum in ſæcula.* Non etiam plura exhibet Græc. Vatic. Compl. verò interponit iſta, δώσω αὐτȣ̀ς, ϗ πληθυνῶ αὐτȣ́ς· quæ textus Hieron. habet.

℣. 27. Sic etiam Græcè, præter hoc ult. ϗ αὐτοί μȣ ἔσονται λαός, *& ipſi meus erunt populus.* Tichon. verò reg. 4. p. 56. g. legit: *Et erit habitatio mea in illis: & ero illis Deus, & ipſi erunt mihi populus.*

℣. 28. Ita rurſum in Græco. Eadem quoque leguntur apud Tichon. reg. 4. p. 56. g. exceptis his ult. *dum ſunt ſancta in medio eorum, dicit Dominus;* Mſ. Rem. *dum ſunt ſancti in medio eorum in ſæcula, dicit Dominus.*

CAPUT XXXVIII.

VULGATA NOVA.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:

Inf. 39. 2. Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog,
1. terram Magog, principem capitis Moſoch &
Apocal. Thubal: & vaticinare de eo,
20. 7. 3. & dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Gog principem capitis Moſoch & Thubal,

4. & circumagam te, & ponam frenum in maxillis tuis: & educam te, & omnem exercitum tuum, equos & equites veſtitos loricis univerſos, multitudinem magnam, haſtam & clypeum arripientium & gladium.

5. Perſæ, Æthiopes, & Libyes cum eis, omnes ſcutati & galeati.

6. Gomer, & univerſa agmina ejus, domus Thogorma, latera Aquilonis, & totum robur ejus, populique multi tecum.

7. Præpara, & inſtrue te, & omnem multitudinem tuam, quæ coacervata eſt ad te: & eſto eis in præceptum.

8. Poſt dies multos viſitaberis: in noviſſimo annorum venies ad terram, quæ reverſa eſt à gladio, & congregata eſt de populis multis ad montes Iſraël, qui fuerunt deſerti jugiter: hæc de populis educta eſt, & habitabunt in ea confidenter univerſi.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: *Hieron. in Ezech. 38. col. 963. f.*

2. Fili hominis, obfirma faciem tuam ſuper Gog, & Magog, [a] principem Ros Moſoch..... *Idem in Ezech. 13. col. 775. d.* [a] *Idem in Ezech. 38. col. 963. f.*

3..... Ecce ego ad te Gog principem Ros Moſoch.....

4. & congregabo te, & omnem exercitum tuum, equos & equites veſtitos loricis univerſos... peltas, & galeas, & gladios.

5. Perſæ, Æthiopes, & Libyes cum eis, omnes ſcutati & galeati.

6. Gomer, & univerſa agmina ejus, domus Thogorma, ab extremis Aquilonis..... & gentes multæ tecum.

7. Præpara..... & eris mihi in cuſtodiam. *Ibid. 964. a.*

8..... ad terram, quæ perverſa eſt à gladio.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco.

℣. 2. Itidem Græcè, præter γῆν, *terram*, poſitam ante *Magog*; extremò etiam ſcribitur Μεσόχ. Hieron. in comm. 965. e. ait *Gog*, *Græco ſermone*, δῶμα; *Latino*, tectum *dici*.

℣. 3. A Græco abeſt *Gog*; at in Mſ. Alex. eſt, Γὼγ, ϗ ἄρχοντα, &c.

℣. 4. Eadem leguntur Græcè, exceptis his ult. πέλται, ϗ περικεφαλαῖαι, ϗ μάχαιραι· *peltæ*, &c.

℣. 5. Græc. Πέρσαι, ϗ Αἰθίοπες, ϗ Λίβυες, πάντες περικεφαλαίαις ϗ πέλταις· quæ eòdem recidunt.

℣. 6. Similiter in Græco, præter unum Θοργαμά, in ed. Ald. Θογαρμά, in Compl. Θωγαρμά; loco verò *univerſa agmina ejus*, ita, πάντες οἱ περὶ αὐτόν, ad litt. *omnes qui circa eum*, quòd idem ſonat.

℣℣. 7. 8. Totidem verba in Græco.

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup.

10. Hæc dicit Dominus Deus : In die illa aſcendent ſermones ſuper cor tuum, & cogitabis cogitationem peſſimam :

11. & dices : Aſcendam ſuper terram abjectam : veniam ad quieſcentes, habitanteſque in pace.....

13. Saba, & Dedan, & negotiatores Carthaginenſes, & omnes villæ eorum dicent tibi.....

Ambroſ. l. 2. de fide, col. 495. c.

14. Propterea prophetiza fili hominis, & dic : O Gog, hæc dicit Dominus : Nonne in die illa, cùm conſtituetur habitare populus meus Iſraël in pace, ſurges ?

15. Et venies de loco tuo ab extremo Aquilone, & gentes tecum multæ, ſeſſores equorum omnes, congregatio multa & magna, & virtus copioſa.

Hieron. in Ezech. 38. col. 964. ex Lxx.

16. Et aſcendes ſuper populum meum Iſraël quaſi nubes, ut operias terram. In noviſſimis diebus erit, & adducam te ſuper terram meam : ut ſciant omnes gentes me, cùm ſanctificatus fuero in te in oculis eorum.

17. Hæc dicit Dominus Deus : Tu ergo ille es, de quo locutus ſum in diebus antiquis, in manu ſervorum meorum prophetarum Iſraël, qui prophetaverunt in diebus illis atque annis, ut adducerem te ſuper eos.

18. Et erit in die illa, in die adventus Gog ſuper terram Iſraël, ait Dominus Deus, aſcendet indignatio mea.....

19..... in igne iræ meæ locutus ſum. Quia in die illa erit commotio magna ſuper terram Iſraël :

20. & commovebuntur à facie mea piſces maris, & volucres cœli, & beſtiæ campi, & omne reptile quod movetur ſuper humum, cunctique homines qui ſunt ſuper faciem terræ : & ſcindentur montes, & cadent valles, & omnis murus in terram corruet.

21. Et convocabo adverſùm eum omnem formidinem gladii, dicit Dominus Deus : gladius hominis in fratrem ſuum.....

Vulgata nova.

9. Aſcendens autem quaſi tempeſtas venies, & quaſi nubes, ut operias terram tu, & omnia agmina tua, & populi multi tecum.

10. Hæc dicit Dominus Deus : In die illa aſcendent ſermones ſuper cor tuum, & cogitabis cogitationem peſſimam :

11. & dices : Aſcendam ad terram abſque muro : veniam ad quieſcentes, habitanteſque ſecurè : hi omnes habitant ſine muro, vectes & portæ non ſunt eis :

12. Ut diripias ſpolia, & invadas prædam, ut inferas manum tuam ſuper eos, qui deſerti fuerant, & poſtea reſtituti, & ſuper populum, qui eſt congregatus ex gentibus, qui poſſidere cœpit, & eſſe habitator umbilici terræ.

13. Saba, & Dedan, & negotiatores Tharſis, & omnes leones ejus dicent tibi : Nunquid ad ſumenda ſpolia tu venis ? ecce ad diripiendam prædam congregaſti multitudinem tuam, ut tollas argentum, & aurum, & auferas ſupellectilem, atque ſubſtantiam, & diripias manubias infinitas.

14. Propterea vaticinare fili hominis, & dices ad Gog : Hæc dicit Dominus Deus : Nunquid non in die illo, cùm habitaverit populus meus Iſraël confidenter, ſcies ?

15. Et venies de loco tuo à lateribus Aquilonis tu, & populi multi tecum, aſcenſores equorum univerſi, cœtus magnus, & exercitus vehemens.

16. Et aſcendes ſuper populum meum Iſraël quaſi nubes, ut operias terram. In noviſſimis diebus eris, & adducam te ſuper terram meam : ut ſciant gentes me, cùm ſanctificatus fuero in te in oculis eorum, ô Gog.

17. Hæc dicit Dominus Deus : Tu ergo ille es, de quo locutus ſum in diebus antiquis, in manu ſervorum meorum prophetarum Iſraël, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te ſuper eos.

18. Et erit in die illa, in die adventus Gog ſuper terram Iſraël, ait Dominus Deus, aſcendet indignatio mea in furore meo.

19. Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus ſum. Quia in die illa erit commotio magna ſuper terram Iſraël :

20. & commovebuntur à facie mea piſces maris, & volucres cœli, & beſtiæ agri, & omne reptile quod movetur ſuper humum, cunctique homines qui ſunt ſuper faciem terræ : & ſubvertentur montes, & cadent ſepes, & omnis murus corruet in terram. Matth. 24. 29. Luc. 21. 25.

21. Et convocabo adversùs eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus : gladius uniuſcujuſque in fratrem ſuum dirigetur.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 10. Græc. Τάδε λέγει Κύριος Κύριος· Καὶ ἔςαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναβήσεται ῥήματα ἐπὶ..... καὶ λογιῇ λογισμὸς πονηρός.

℣. 11. Eadem exſtant Græcè, niſi quòd ante *quieſcentes*, ponitur ἐπὶ, *ſuper ;* ſubjiciturque ἐν τῇ ἡσυχίᾳ, *in quiete.*

℣. 13. Sic habetur Græcè, niſi excipiatur 1. nomen Σαβαά. Hieron. infra col. 968. b. ait : *Ut autem pro* catulis leonum, *qui Hebraïcè dicuntur* chaphir, *LXX. & Theod. ponerent* villas, *error perſpicuus eſt : ſi enim per* chi *litteram ſcribas, appellatur* catulus leonis ; *ſin autem per* ce, *quæ Hebr. dicitur* coph, ager *appellatur*, & villa.

℣. 14. Itidem Græcè, præter hoc, καὶ εἰπὸν τῷ Γὼγ, & *dic ad Gog*, pro & *dic : O Gog ;* item inf. ἐν τῷ κατοικισθῆναι, *cùm habitaverit*, pro *conſtituetur habitare.* Similiter habet Hieron. in comm. col. 964. c. *in pace, conſurges ?* pro *confidenter, ſcies ?* de Vulg.

℣. 15. Similiter in Græco, præter hoc, ἀναβάται, *aſcenſores*, loco *ſeſſores ;* detractoque ſeq. *multa.* Hieron. in comm. 964. d. hab. *à noviſſimis Aquilonis*, loco *ab extremo Aquilone.*

℣. 16. Ambr. ubi ſup. addit : *Et aſcendes ad populum meum Iſr. ut nubes, operire terram.* Græc. Καὶ ἀναβήσῃ ἐπὶ τὸν λαόν μου, &c. ut in Lat. ſupra.

℣. 17. Græc. Τάδε λέγει Κύριος Κύριος τῷ Γώγ· Σὺ εἶ, περὶ οὗ ἐλάλησα πρὸ ἡμερῶν τῶν ἔμπροσθεν, διὰ χειρὸς τῶν δούλων μου τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις καὶ ἔτεσι, τοῦ ἀναγαγεῖν σε ἐπ' αὐτούς.

℣. 18. Similiter Græcè, niſi excipiatur hoc, ᾗ ἂν ἔλθῃ, *qua venerit*, loco *adventûs ;* & Κύριος Κύριος, loco *Dominus Deus.*

℣. 19. Sic etiam in Græco, præter hoc, εἰ μὴν, *ſi non*, pro *quia.*

℣. 20. Gr. habet ἀπὸ προσώπου Κυρίου, *à facie Domini*, pro *à facie mea ;* & infra pluraliter, πάντα τὰ ἑρπετὰ τὰ ἕρποντα, loco *omne reptile quod movetur ;* cæt. ut in Lat. ſup.

℣. 21. Gr. Καὶ καλέσω ἐπ' αὐτὸ καὶ πᾶν φόβον, λέγει

VULGATA NOVA.

22. Et judicabo eum peste, & sanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immensis: ignem & sulphur pluam super eum, & super exercitum ejus, & super populos multos, qui sunt cum eo.

23. Et magnificabor, & sanctificabor: & notus ero in oculis multarum gentium, & scient quia ego Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

22. Et judicabo eum morte, & sanguine, & im- Hieron. ubi sup.
bre vehementi, & lapidibus grandinis: ignem & sulphur pluam super eum, & super omnes qui cum eo sunt, & super populos multos, qui sunt cum eo.

23. Et magnificabor, & sanctificabor: & notus ero in conspectu gentium multarum, & scient quia ego sum Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Κύριος· μάχαιρα, &c. Edit. verò Ald. habet, πάντα φόβον μαχαίρας, λέγει Κύριος Κύριος, ut sup.

℣. 22. Eadem sunt in Gr. excepto verbo καταχλύζοντι, *inundante*, pro *vehementi*; loco verò *populos*, hab. ἔθνη, *gentes*, absque seq. *qui sunt*.

℣. 23. Ita fert Gr. nisi quòd adjungit καὶ ἐνδοξασθήσομαι, *& glorificabor*, ad verbum *sanctificabor*.

CAPUT XXXIX.

VULGATA NOVA.

1. TU autem fili hominis vaticinare adversùm Gog, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoch & Thubal:

2. & circumagam te, & educam te, & ascendere te faciam de lateribus Aquilonis: & adducam te super montes Israël.

3. Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua, & sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.

4. Super montes Israël cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui, qui sunt tecum: feris, avibus, omnique volatili, & bestiis terræ dedi te ad devorandum.

5. Super faciem agri cades: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

6. Et immittam ignem in Magog, & in his qui habitant in insulis confidenter: & scient quia ego Dominus.

7. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israël, & non polluam nomen sanctum meum ampliùs: & scient gentes quia ego Dominus sanctus Israël.

8. Ecce venit, & factum est, ait Dominus Deus: hæc est dies, de qua locutus sum.

9. Et egredientur habitatores de civitatibus Israël, & succendent, & comburent arma, clypeum, & hastas, arcum, & sagittas, & baculos manuum, & contos: & succendent ea igni septem annis.

10. Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus: quoniam arma succendent igni, & deprædabuntur eos, quibus prædæ fuerant, & diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11. Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulcrum in Israël: vallem viatorum

VERSIO ANTIQUA.

1. TU autem fili hominis vaticinare adversùm Hieron. in Ezech.
Gog, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: 39. col. 970. a.
[a] Ecce ego super te Gog principem Mosoch & [a] Tichon. reg. 7. p.
Thobel: 64. f.

2. & congregabo te, & deducam te, & ponam te à novissimo Aquilone: & adducam te super montem Israël.

3. Et perdam arcum de manu tua sinistra, & sagittas tuas de manu tua dextera, & dejiciam te

4. super montes Israël: & cades tu..... & gen- Hieron. in Ezech.
tes, quæ tecum sunt..... omnique volatili, & bes- 39. col. 970. ex
tiis terræ dedi te devorandum. Lxx.

5. Super faciem campi cades: quia ego locutus sum, dicit Dominus Deus.

6. Et emittam ignem..... & habitabuntur insulæ in pace: & scient quia ego Dominus.

7. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israël, & non polluetur nomen sanctum meum ampliùs: & scient gentes quoniam ego sum Dominus sanctus Israël.

8. Ecce venit, & scies quoniam erit, dicit Dominus: hæc est dies, de qua locutus sum.

9. Et egredientur habitatores urbium Israël, & succendent, & comburent arma, peltas, & contos, arcum, & sagittas, baculos manuum, & lanceas: & succendent ea igni septem annis.

10. Et non assument ligna de campis, neque succident de saltibus: quoniam arma succendent
igni, [b] & deprædabuntur eos, qui deprædati eos [b] Ambros. l. 2. de
fuerant, & despoliabunt eos, qui sibi spolia detra- fide, col. 495. d.
xerant, dicit Dominus.

11. Eritque in die illa: dabo Gog locum nominatum, monumentum Israël multorum viro-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. initio hab. Καὶ σὺ υἱὲ; paulòque post, καὶ εἰπὸν, *& dic*, non *dices*; deleturque *Deus*, post *Dominus*; subinde legitur Ῥῶς, Μεσὸχ; cæt. ut in Lat. supra. Hieron. etiam in comm. col. 970. a. hab. *principem capitis, sive Ros, Mosoch.*

℣. 2. Græc. loco *ponam te à novissimo Aquilone*, &c. habet, ἀναβιβῶ σε ἐπ' ἐσχάτου τοῦ Βοῤῥᾶ· καὶ ἀνάξω σε ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν Ἰσραήλ· i. e. *ascendere faciam te desuper extremo Aquilonis: & adducam te super montes Israël*; cæt. ut supra. In Ms. Alex. ἀπ' ἐσχάτου; ultimòque, τοῦ Ἰσραήλ. Hieron. in comm. col. 970. a. hab. *Et congregabo te, & deducam te, & ascendere faciam de novissimis Aquilonis: & adducam te super montes Israël.*

℣. 3. Ita Græcè, addito uno σοῦ, ad *arcum*. Similiter ap. Hieron. in comm. p. 970. a. *Et perdam arcum tuum de manu sinistra tua, & sagittas tuas de manu dextera tua, & dejiciam te.*

℣. 4. Sic iterum Græcè, exceptis his, πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ πεδίου, *omnibus bestiis campi*, pro *bestiis terræ*.

℣. 5. Itidem Græcè, detracta voce ult. *Deus*; at in Ms. Alex. est ac edd. Ald. & Compl. λέγει Κύριος Κύριος.

℣. 6. Eadem leguntur in Gr. addito uno εἰμί, post *ego*.

℣. 7. Totidem verba in Græco, excepto uno γνωσθήσεται, *notum fiet*, pro *notum faciam*; extremò etiam legitur ἐν Ἰσραήλ; sed ab Ald. ed. & Ms. Alex. abest ἐν.

℣. 8. Græcè geminatur *Dominus* de more; & pro *de qua*, ponitur ἐν ᾗ, *in qua*; cæt. ad verbum ut supra.

℣. 9. Similia leguntur Græcè, præter seqq. videlicet pro *succendent, & comburent arma*, habetur, καύσουσιν ἐν τοῖς ὅπλοις, *succendent in armis*, (al. ἐκκαύσουσι, καὶ ἀνάψουσιν ἐν τοῖς ὅπλοις·) dein, πέλταις καὶ κοντοῖς, & sic de cæteris: ultimò etiam, καὶ καύσουσιν ἐν αὐτοῖς πῦρ ἑπτὰ ἔτη, *& succendent in eis ignem septem annis.*

℣. 10. Gr. singulariter hab. ἐκ τοῦ πεδίου, *de campo*, non *de campis*; & infra, ἀλλ' ἢ, *sed*, pro *quoniam*; cæt. ad verbum quadrant.

℣. 11. Ita rursum in Græco, nisi quòd præponitur ἐν, voci *Israël*; paulòque post habetur, περιοικοδομήσουσι..... καὶ κατορύξουσι, *per circuitum ædificabunt..... & defodient*, loco

VERSIO ANTIQUA.

Ambrof. ubi fup. rum congeftum, qui fupervenerunt ad mare : & per circuitum ftruet os vallis, & obruet illic Gog, & totam multitudinem ejus, & vocabitur Ge polyandrium Gog.

12. Et obruet eos domus Iſraël, ut purgetur terra [a] feptem menfibus.

[a] *Hieron. in Ezech. 39. col. 970. e. ex Lxx.*

14. Et viros jugiter conftituent circumeuntes terram, qui fepeliant, & requirant eos qui remanferint fuper faciem terræ, ut emundent eam : poft menfes autem feptem quærere incipient.

15..... *Vide Not.*

16. Nomen autem civitatis Polyandrium, & mundabitur terra.

Ibid. 973. 17. Tu ergo fili hominis, hæc dicit Dominus Deus : Dic omni volucri..... cunctifque beftiis campi.... concurrite per circuitum ad victimam meam, quam ego immolavi vobis, victimam grandem fuper montes Iſraël : ut comedatis carnem, & bibatis fanguinem.

18. Carnes gigantium comedetis, & fanguinem principum terræ bibetis.....

19. Et comedetis adipem in faturitate, & bibetis fanguinem in ebrietate, de victima, quam ego immolavi vobis :

20. & faturabimini fuper menfam meam de equo, & de equite gigante, & de univerfis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.

21. Et dabo gloriam meam in vobis : & videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim ; & manum meam, quam induxerim fuper eos.

22. Et fcient domus Iſraël, quia ego fum Dominus Deus eorum, à die illa, & deinceps.

23. Et fcient omnes gentes quoniam propter iniquitates fuas capta fit domus Iſraël, eò quòd reliquerint me, & averterim faciem meam ab eis : & tradiderim eos in manus inimicorum eorum, & ceciderint in gladio univerfi.

24. Juxta immunditias eorum & iniquitates eorum feci eis, & averti faciem meam ab illis.

25. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Nunc reducam captivitatem Jacob, & miferebor omni

VULGATA NOVA.

ad Orientem maris, quæ obftupefcere faciet prætereuntes : & fepelient ibi Gog, & omnem multitudinem ejus, & vocabitur vallis multitudinis Gog.

12. Et fepelient eos domus Iſraël, ut mundent terram feptem menfibus.

13. Sepeliet autem eum omnis populus terræ, & erit eis nominata dies, in qua glorificatus fum, ait Dominus Deus.

14. Et viros jugiter conftituent luftrantes terram, qui fepeliant & requirant eos qui remanferant fuper faciem terræ, ut emundent eam : poft menfes autem feptem quærere incipient.

15. Et circuibunt peragrantes terram : cùmque viderint os hominis, ftatuent juxta illud titulum, donec fepeliant illud polinctores in valle multitudinis Gog.

16. Nomen autem civitatis Amona, & mundabunt terram.

17. Tu ergo fili hominis, hæc dicit Dominus Deus : Dic omni volucri, & univerfis avibus, cunctifque beftiis agri : Convenite, properate, concurrite undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem fuper montes Iſraël : ut comedatis carnem, & bibatis fanguinem.

18. Carnes fortium comedetis, & fanguinem principum terræ bibetis : arietum, & agnorum, & hircorum, taurorumque & altilium, & pinguium omnium.

19. Et comedetis adipem in faturitatem, & bibetis fanguinem in ebrietatem, de victima, quam ego immolabo vobis :

20. & faturabimini fuper menfam meam de equo, & equite forti, & de univerfis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.

21. Et ponam gloriam meam in gentibus : & videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim ; & manum meam, quam pofuerim fuper eos.

22. Et fcient domus Iſraël, quia ego Dominus Deus eorum, à die illa, & deinceps.

23. Et fcient gentes quoniam in iniquitate fua capta fit domus Iſraël, eò quòd dereliquerint me, & abfconderim faciem meam ab eis : & tradiderim eos in manu hoftium, & ceciderint in gladio univerfi.

24. Juxta immunditiam eorum & fcelus feci eis, & abfcondi faciem meam ab illis.

25. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Nunc reducam captivitatem Jacob, & miferebor om-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ftruet..... & obruet ; item fub finem, τότε, *tunc*, pro *Ge ;* at in Mſ. Alex. eft τὸ Γαί. Hieron. in comm. col. 970. d. hæc habet : *quæ obftupefcere facit prætereuntes, five* πολυάνδριον eorum qui venerint ad mare : *& ædificabunt per circuitum os vallis :* deinde, *& fepelient ibi Gog..... & vocabitur vallis, five* Ge *multitudinis Gog :* item infra, 972. d. *LXX.* inquit, *tranftulerunt : polyandrion eorum qui venerint ad mare : & ædificabunt in circuitu introitum vallis :* & poft pauca : *& vocabitur nomen vallis illius, in qua Gog fepultus eft*, multitudinis Ge, *five* πολυάνδριον, *hoc eft, fepulcrum plurimæ multitudinis.*

℣. 12. Græc. initio hab. Καὶ κατορύξουσιν αὐτοὺς, *Et defodient eos ;* poftremòque, ἐν ἑπταμήνῳ, *in feptem menfibus ;* media ut in Lat. fupra. Hieron. in comm. *ut mundetur terra feptem menfibus.*

℣. 14. Similiter in Græco, nifi quòd habetur διαστελοῦσι, *fecernent*, pro *conftituent ;* item inf. tollitur hoc, *& requirant ;* extremòque legitur, καθαρίσαι αὐτήν· μετὰ τὴν ἑπτάμηνον καὶ ἐκζητήσουσι· i. e. *ut emundent eam : poft feptem menfes & quærent.*

℣. 15. Hieron. in comment. conftanter habet *Ge*, pro *valle*, è Græco Γαί.

℣. 16. Græc. Καὶ γὰρ τὸ ὄνομα, *Etenim nomen*, &c. ut fupra.

℣. 17. Græc. initio habet : Καὶ σὺ υἱὲ ἀνθρώπου εἰπόν· Τάδε λέγει Κύριος, *Et tu fili hominis dic : Hæc dicit Dominus*, (Ald. & Compl. Κύριος Κύριος·) fubinde pro *concurrite*, συνάχθητε ἀπὸ πάντων, *congregamini ab omnibus ;* poftremò, καὶ φάγεσθε κρέα, καὶ πίεσθε αἷμα, *& comedetis carnes, & bibetis fanguinem ;* cætera refpondent Latino fup.

℣. 18. Sic eft in Græco.

℣. 19. Græcè additur μου, ad vocem *victima ;* deeft verò feq. *ego ;* cætera quadrant.

℣. 20. Sic etiam in Græco, nifi quòd poftponitur καὶ, verbo *equite*, pro quo ἀναβάτην, *afcenfore ;* (abeft καὶ à Mſ. Alex.) extremò fingulariter, καὶ πάντα ἄνδρα πολεμιστὴν, λέγει Κύριος.

℣. 21. Ad verbum è Græco, nifi excipias ifta, *fecerim*, & *induxerim*, pro quibus ἐποίησα..... ἐπήγαγον, *feci..... induxi.*

℣. 22. Ita Græcè, excepta voce una ταύτης, *hac*, pro *illa.*

℣. 23. Similiter in Gr. nifi quòd hab. ἁμαρτίας, *peccata*, loco *iniquitates ;* & pro *capta fit*, ᾐχμαλωτεύθησαν, *capti fuerunt :* item infra, ἠθέτησαν εἰς ἐμὲ, καὶ ἀπέστρεψα... καὶ παρέδωκα..... καὶ ἔπεσαν πάντες μαχαίρᾳ.

℣. 24. Itidem Græcè.

℣. 25. Græcè, præponitur ἐν, *in*, nomini *Jacob ;* tollitur verò *omni*, ante *domui ;* deeft tamen ἐν in ed. Ald. & Mſ. Alex. cæt. quadrant. Apud Ambrof. l. de inftit.

VULGATA NOVA.

nis domus Israël : & assumam zelum pro nomine sancto meo.

26. Et portabunt confusionem suam, & omnem prævaricationem, qua prævaricati sunt in me, cùm habitaverint in terra sua confidenter neminem formidantes :

27. & reduxero eos de populis, & congregavero de terris inimicorum suorum, & sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.

Sup. 26. 33. 28. Et scient quia ego Dominus Deus eorum, eò quòd transtulerim eos in nationes, & congregaverim eos super terram suam, & non dereliquerim quemquam ex eis ibi.

29. Et non abscondam ultra faciem meam ab eis, eò quòd effuderim spiritum meum super omnem domum Israël, ait Dominus Deus.

VERSIO ANTIQUA.

domui Israël : & assumam zelum pro nomine sancto meo. *Hieron. ubi sup.*

26. Et portabunt ignominiam suam..... cùm habitaverint in terra sua in pace.....

27. congregabo de gentibus eos, & congregabo illos de regionibus nationum, & sanctificabor in his, in conspectu gentium. *Ambr. l. de Instit. virg. col. 262. c.*

28. Et scient quòd ego sum Dominus Deus ipsorum, dum apparebo illis inter nationes.

29. Et non avertam ampliùs faciem meam ab eis, pro eo quòd effudi iram meam in domum Israël, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

virg. col. 262. c. legit : *Nunc revocabo captivitatem Jacob, & miserebor adhuc domûs Israël.*

℣. 26. Ad verbum è Græco.

℣. 27. Græc. in principio habet, ἐν τῷ ἀποστρέψαι με· subinde, ϗ συναγαγεῖν με... ϗ ἁγιασθήσομαι· cæt. ut in textu. Similiter ap. Hieron. in comm. col. 973. e. *& reduxero eos de gentibus, & congregavero de regionibus gentium, & sanctificatus fuero in eis, in conspectu gentium.*

℣. 28. Consonat Græcum. Hieron. in comm. col. 973. e. ultimò leg. *cùm apparuero eis in gentibus :* Gr. ἐν τῷ ἐπιφανῆναί με αὐτοῖς ἐν τοῖς ἔθνεσι· omittit etiam ea quæ sequuntur in Vulg. unde Hieron. subdit : *Quod verò transtulimus juxta Hebræos :* & congregabo eos super terram suam, & non derelinquam quemquam ex eis ibi : *in LXX. non habetur.*

℣. 29. Sic iterum in Græco, duplicata tamen ult. voce *Dominus.* Apud Hieron. in comment. *Et non avertam ultra faciem meam ab eis, eò quòd effuderim furorem meum super omnem domum Israël, ait Dominus Deus :* & infra 973. f. 976. a. ait pro *spiritu*, LXX. transtulisse *furorem, qui ad iram pertinet..... cùm in Hebr.* ruhi *positum sit, quod propriè sonat* spiritum meum, *& nequaquam* furorem meum; Gr. τὸν θυμόν μου. Apud Cassiod. sic : *Non abscondam ultra faciem meam ab eis, pro eo quòd illuxit spiritus meus super universam domum Israël.* Apud Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 751. e. *Non abscondetur ultra facies mea ab eis, pro eo quòd illuxit spiritus meus super universam domum Israël, dicit Dominus.*

CAPUT XL.

VULGATA NOVA.

1. IN vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est civitas : in ipsa hac die facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc.

2. In visionibus Dei adduxit me in terram Israël, & dimisit me super montem excelsum nimis : super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad Austrum.

3. Et introduxit me illuc : & ecce vir, cujus erat species quasi species æris, & funiculus lineus in manu ejus, & calamus mensuræ in manu ejus : stabat autem in porta.

4. Et locutus est ad me idem vir : Fili hominis vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi : quia ut ostendantur tibi adductus es huc : annuntia omnia, quæ tu vides, domui Israël.

5. Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique, & in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum, & palmo : & mensus est latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

6. Et venit ad portam, quæ respiciebat viam

VERSIO ANTIQUA.

1. IN vigesimo & quinto anno captivitatis nostræ, in primo mense, decimâ mensis, quartodecimo anno postquam capta est civitas : in die illa facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc. *Hieron. in Ezech. 40. col. 975. c.*

2. In visione Dei adduxit me in terram Israël, & posuit me super montem excelsum nimis : super quem erat quasi ædificium civitatis è regione.

3. Et introduxit me illuc : & ecce vir, cujus erat species quasi species æris splendentis, & funiculus cæmentariorum in manu ejus, & calamus mensuræ in manu ejus : stabat autem in porta.

4. Et locutus est ad me idem vir..... vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone in cor tuum omnia, quæ ostendero tibi : quia ut ostendantur tibi ingressus es huc : & monstrabis omnia, quæ tu vides, domui Israël.

5. Et ecce murus extra domum per gyrum, & in manu viri calamus mensuræ cubitorum sex, & palæstes : & murum mensus est, latitudinem æqualem calamo, & altitudinem ejus mensuræ. *Ibid. 979. ex Lxx.*

6. Et ingressus est portam, quæ respiciebat

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πέμπτῳ ϗ εἰκοστῷ, &c. ut in Lat. sup. detracto ult. adverb. *illuc*; sed Ald. ed. extremò hab. ϗ ἤγαγέ με ἐκεῖ, ut in Vulg.

℣. 2. A Græco abest τὸ *adduxit me*; loco verò, *super quem erat*, est simpliciter, ϗ ἐπ' αὐτῷ, *& in eo*; cæt. ut supra. Vide etiam Hieron. infra, col. 977. f.

℣. 3. Græcè legitur sub fin. ϗ κάλαμος μέτρον, *& calamus mensura*, non *mensuræ*; Ms. Alex. solus addit ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· deinde in Vat. ϗ αὐτὸς εἱστήκει, *& ipse stabat*; cætera quadrant. Apud Ambros. l. 5. de fide, to. 2. col. 593. f. sic : *Et allevavi oculos, & vidi : & ecce vir, & in manu ejus funiculus agri mensorius.*

℣. 4. Gr. Καὶ εἶπε πρός με ὁ ἀνήρ· Ὃν ἑώρακας υἱὲ ἀνθρώπου; ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε, ϗ ἐν τοῖς ὠσί σου, &c. ut in Lat. sup.

℣. 5. Græcè, loco 1. *mensuræ*, habetur τὸ μέτρον, *mensura*; & seq. voculæ *sex*, additur ἐν πήχει, *in cubito*; subinde, προτείχισμα, *antemurale*, loco *murum*; extremò, τῷ καλάμῳ, loco *mensuræ*; cæt. similia. Idem Hieron. infra, col. 980. f. ait : *Calamum tenebat in manu, cujus supra mensura tacita est, & nunc ponitur* cubitorum sex, & palmo, *qui rectiùs Græcè dicitur* παλαιστὴ, *& est sexta pars cubiti : alioquin* palmus σπιθαμὴν *sonat, quam nonnulli pro distinctione* palmam; *porro* παλαιστὴν, palmum *appellare consueverunt.*

℣. 6. Græc. Vatic. ponit ἐν, ante *septem*; post *mensus est* verò, detractis his, *thee, sex hinc & sex inde*, proximè addit, τὸ αἰλὰμ τῆς πύλης ἴσον τῷ καλάμῳ, ϗ τὸ θεὲ ἴσον τῷ καλάμῳ τὸ μῆκος, ϗ ἴσον τῷ καλάμῳ τὸ πλάτος· i. e. *ælam portæ æqualem calamo, & thee æqualem calamo longitudinem, & æqualem calamo latitudinem*; cæ-

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. Orientem, septem gradibus: & mensus est thee, sex hinc & sex inde, ælam portæ æqualem calamo longitudine, & æqualem calamo in latitudine:

7. & ælam in medio theelath cubitorum sex, & thee secundum, æqualem calamo in latitudine, & æqualem calamo in longitudine: & ælam cubitorum quinque:

8. & thee tertium, æqualem calamo in latitudine trium, & æqualem calamo in longitudine trium:

9. & ælam portæ, qui juxta ælam portæ, octo cubitorum, & ælam duorum cubitorum: & ælam portæ intrinsecus.

10. Et thee portæ è regione, tres hinc & tres inde: & mensura una trium, mensura una ælam hinc & inde.

11. Mensus est latitudinem introitûs portæ, decem cubitorum: & latitudinem portæ, cubitorum tredecim:

12. Et cubitus unus redigebatur in conspectu theeri cubiti unius: & cubiti unius terminus hinc inde: & thee, cubitorum sex hinc, & cubitorum sex inde.

13. Et mensus est portam à muro thee, usque ad parietem thee, latitudinem viginti quinque cubitorum: hæc porta contra portam.

Ibid. 984. b. 14. Et sub divo ælam portæ sexaginta cubitis: & theim atrii portæ per circuitum.

15. Et sub divo atrii extrinsecus ælam portæ interioris, quinquaginta cubitis.

16. Et fenestræ absconditæ super theim, & super ælam intra portam atrii per circuitum: & similiter elamoth, & fenestræ in circuitu intrinsecus, & super ælam palmæ hinc & inde.

Ibid. 985. c. 17. Et introduxit me in atrium interius, & ecce thalami, & intercolumnia atrii per circuitum: triginta thalami per columnas:

18. & porticus post januas, in longitudinem januarum ante columnas inferius.

Vulgata nova.

Orientalem, & ascendit per gradus ejus: & mensus est limen portæ calamo uno latitudinem, id est, limen unum calamo uno in latitudine:

7. & thalamum uno calamo in longum, & uno calamo in latum: & inter thalamos, quinque cubitos:

8. & limen portæ juxta vestibulum portæ intrinsecus, calamo uno.

9. Et mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, & frontem ejus duobus cubitis: vestibulum autem portæ erat intrinsecus.

10. Porro thalami portæ ad viam Orientalem, tres hinc & tres inde: mensura una trium, & mensura una frontium ex utraque parte.

11. Et mensus est latitudinem liminis portæ, decem cubitorum: & longitudinem portæ, tredecim cubitorum:

12. Et marginem ante thalamos cubiti unius: & cubitus unus finis utrinque: thalami autem, sex cubitorum erant hinc & inde.

13. Et mensus est portam à tecto thalami, usque ad tectum ejus, latitudinem viginti quinque cubitorum: ostium contra ostium.

14. Et fecit frontes per sexaginta cubitos: & ad frontem atrium portæ undique per circuitum.

15. Et ante faciem portæ, quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos.

16. Et fenestras obliquas in thalamis, & in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum: similiter autem erant & in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus, & ante frontes pictura palmarum.

17. Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.

18. Et pavimentum in fronte portarum, secundùm longitudinem portarum erat inferius.

Notæ ad Versionem antiquam.

tera ut in Lat. supra: imo in Mf. Alex. est: διεμέτρησε τὸ θεὲ, ἓξ ἔνθεν καὶ ἓξ ἔνθεν, καὶ τὸ αἰλὰμ, &c. Hieron. infra, col. 981. a. *Gradus*, inquit, *soli LXX. septem nominant, cùm & in Hebræo, & in cæteris Translatoribus, gradus tantùm absque numero legerimus.* Ad hoc autem, *limen portæ, quod LXX.* inquit, θεὲ *nominant, pro quo in Hebræo scriptum est Seph*, addit: *Et diligentem & studiosum lectorem admonendum puto..... ut sciat omnia prope verba Hebraïca, & nomina, quæ in Græca & Latina Translatione sunt posita, nimia vetustate corrupta, scriptorumque vitio depravata; & dum de inemendatis scribuntur inemendatiora, de verbis Hebraïcis facta esse Sarmatica, imo nullius gentis; dum & Hebræa esse desierint, & aliena esse non cœperint:* mox ita: *Limen igitur portæ, sive* θεὲ, *imo* seph, *quod Symmachus*, οὐδὸν, *Aquila & Theodotio*, πρόθυρον *interpretati sunt*, *habebat* calamum unum, *hoc est*, sex cubitos & palmum in latitudine, *pro quo nescio quid volentes LXX. addidere de suo*, sex hinc & sex inde. Et post plura, col. 982. f. *Mensus est limen portæ..... quod limen in latitudine unius dicitur calami, & de altitudine siletur ac longitudine: via enim est & introitus, & per eam ad interiora pergendum est: licet in hoc loco LXX. superfluè* longitudinem, *vel ut in plerisque codicibus continetur*, altitudinem *dixerint.*

℣. 7. Eadem leguntur Græcè, nisi quòd habetur πλάτος, & μῆκος, pro *in latitudine*, & *longitudine.*

℣. 8. Ita rursum in Græco, præter hoc, μῆκος, *longitudine*, pro *in latitudine trium*; & hoc, πλάτος, *latitudine*, pro *in longitudine trium.*

℣. 9. Ita de Græco ad verbum, excepto tertio *ælam*, pro quo τὰ αἰλεῦ, *ælen.*

℣. 10. Græc. rursus addit τοῦ θεὲ, ad vocem *portæ*; & pro *una trium*, hab. ἐν τοῖς τρισί· cæt. ut in textu. Compl. delet sup. τοῦ θεέ.

℣. 11. Itidem Græcè, præposito uno καὶ, verbo 1. *mensus est.*

℣. 12. Græcè deest *unus*, ante *redigebatur*; nec additur *cubiti unius*, ad vocem *theeri*, pro qua τῶν θεείμ; deest pariter istud, & *cubiti unius terminus*; cæt. ut in Lat. supra. Verùm Compl. initio hab. καὶ πῆχυς εἷς ἐπισυναγόμενος· dein Ald. cum Mf. Alex. κατὰ πρόσωπον τῶν ναβὶν (Alex. τῷ θεὲ) πήχεος ἑνός· καὶ πήχεος ἑνὸς ὅριον ἔνθεν καὶ ἔνθεν, &c. ut supra.

℣. 13. Similia prorsus habentur Græcè.

℣. 14. Sic etiam in Græco Vatic. præter hoc, ἔξωθεν πήχεις εἴκοσι, *extrinsecus cubiti viginti*, loco *sexaginta cubitis*, absque seq. &, necnon voce *atrii*. In edit. Ald. est: πύλης ἑξήκοντα πήχεις ἔξωθεν· καὶ εἴκοσι πέντε πήχεις θεὲ τῆς πύλης κύκλῳ. In Compl. πύλης ἑξήκοντα πήχεις· καὶ θεεὶμ τῆς πύλης τῆς αὐλῆς.

℣. 15. Græc. Καὶ τὸ αἴθριον τῆς πύλης ἔξωθεν, εἰς τὸ αἴθριον αἰλὰμ τῆς πύλης ἔσωθεν, πηχῶν πεντήκοντα. *Et sub divo portæ extrinsecus, in sub divo ælam portæ intrinsecus, cubitorum quinquaginta.*

℣. 16. Similia Græc. habet, præter seqq. τοῖς αἰλὰμ θυρίδας, *ipsis ælam fenestras*, loco *elamoth*, & *fenestræ*; at in Mf. Alex. θυρίδες. Subinde Hieron. collatis inter se variis Translationibus Symmachi, Aquilæ, Theodot. necnon ed. LXX. & Hebraïco textu, subdit: *Hæc fastidioso lectori scio molesta fore: sed volui breviter ostendere, quantùm temporis longitudine, imo scriptorum vitio, & ut apertiùs loquar, imperitiâ, ab Hebraïca veritate discrepet antiqua Translatio, præcipuèque in Hebraïcis nominibus, quæ nos de aliorum editionibus in Latinum sermonem expressimus, non tam explanationem dictionum, quàm suspicionem nostram simpliciter indicantes.*

℣. 17. Consonat Græc. nisi quòd habet in fine, ἐν τοῖς περιστύλοις, *in intercolumniis*, loco *per columnas.*

℣. 18. Gr. Καὶ αἱ στοαὶ κατὰ νώτου τῶν πυλῶν, κατὰ τὸ μῆκος τῶν πυλῶν τὸ περίστυλον τὸ ὑποκάτω. *Et porticus ad dorsum januarum, secundùm longitudinem januarum intercolumnium inferius.*

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
19. Et menſus eſt latitudinem à facie portæ inferioris uſque ad frontem atrii interioris extrinſecus, centum cubitos ad Orientem, & ad Aquilonem.	19. Et menſus eſt latitudinem atrii ab eo loco, qui erat ſub divo portæ exterioris, uſque ad interius, ſub divo portæ interioris, quæ reſpiciebat exteriora, cubitos centum, & vergebat ad Orientem : & introduxit me ad Aquilonem.	*Hieron. ubi ſup.* *Ibid. 987. b.*
20. Portam quoque, quæ reſpiciebat viam Aquilonis atrii exterioris, menſus eſt tam in longitudine, quàm in latitudine.	20. Et ecce porta reſpiciens atrium exterius, & menſus eſt eam in longitudine, & in latitudine.	
21. Et thalamos ejus tres hinc, & tres inde : & frontem ejus, & veſtibulum ejus ſecundùm menſuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, & latitudinem viginti quinque cubitorum.	21. Et thee ejus tres hinc, & tres inde : & elau, & elamoth, & palmas ejus : & factum eſt ſecundùm menſuram portæ, quæ reſpicit Orientem, quinquaginta cubitorum longitudo ejus, & latitudo ejus viginti quinque cubitorum.	
22. Feneſtræ autem ejus, & veſtibulum, & ſculpturæ ſecundùm menſuram portæ, quæ reſpiciebat ad Orientem : & ſeptem graduum erat aſcenſus ejus, & veſtibulum ante eam.	22. Et feneſtræ ejus, & elamoth, & palmæ ejus ſicut in porta, quæ reſpiciebat Orientem : & in gradibus ſeptem aſcendebatur ad eam, & elamoth intrinſecus.	
23. Et porta atrii interioris contra portam Aquilonis, & Orientalem : & menſus eſt à porta uſque ad portam centum cubitos.	23. Et porta atrii interioris reſpiciens ad portam Aquilonis, ſicut porta quæ reſpicit ad Orientem : & menſus eſt atrium à porta uſque ad portam centum cubitorum.	
24. Et eduxit me ad viam Auſtralem, & ecce porta, quæ reſpiciebat ad Auſtrum : & menſus eſt frontem ejus, & veſtibulum ejus, juxta menſuras ſuperiores.	24. Et eduxit me ad Auſtrum, & ecce porta, quæ reſpiciebat ad Auſtrum.....	*Ibid. 989. b.*

Vulgata nova.

25. Et feneſtras ejus, & veſtibula in circuitu, ſicut feneſtras cæteras : quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine viginti quinque cubitorum.

26. Et in gradibus ſeptem aſcendebatur ad eam : & veſtibulum ante fores ejus : & cælatæ palmæ erant, una hinc, & altera inde in fronte ejus.

27. Et porta atrii interioris in via Auſtrali : & menſus eſt à porta uſque ad portam in via Auſtrali, centum cubitos.

28. Et introduxit me in atrium interius ad portam Auſtralem : & menſus eſt portam juxta menſuras ſuperiores.

29. Thalamum ejus, & frontem ejus, & veſtibulum ejus eiſdem menſuris : & feneſtras ejus, & veſtibulum ejus in circuitu, quinquaginta cubitos longitudinis, & latitudinis viginti quinque cubitos.

30. Et veſtibulum per gyrum longitudine viginti quinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum. 30... *Vide Not.*

31. Et veſtibulum ejus ad atrium exterius, & palmas ejus in fronte : & octo gradus erant, quibus aſcendebatur per eam.

32. Et introduxit me in atrium interius per viam Orientalem : & menſus eſt portam ſecundùm menſuras ſuperiores.

33. Thalamum ejus, & frontem ejus, & veſtibulum ejus, ſicut ſupra : & feneſtras ejus, & veſtibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine viginti quinque cubitorum.

34. Et veſtibulum ejus, id eſt atrii exterioris : & palmæ cælatæ in fronte ejus hinc & inde : & in octo gradibus aſcenſus ejus.

35. Et introduxit me ad portam, quæ reſpiciebat ad Aquilonem : & menſus eſt ſecundùm menſuras ſuperiores.

36. Thalamum ejus, & frontem ejus, & veſtibulum ejus, & feneſtras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine viginti quinque cubitorum.

37. Et veſtibulum ejus reſpiciebat ad atrium exterius : & cælatura palmarum in fronte ejus hinc & inde : & in octo gradibus aſcenſus ejus.

38. Et per ſingula gazophylacia oſtium in frontibus portarum : ibi lavabant holocauſtum. 38... 39. *Vide Not.*

39. Et in veſtibulo portæ, duæ menſæ hinc, & duæ menſæ inde : ut immoletur ſuper eas holocauſtum, & pro peccato, & pro delicto.

40. Et ad latus exterius, quod aſcendit ad oſ- 40... *Vide Not.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 19. Græc. loco *uſque ad interius*, & ſeqq. habet : ἔσωθεν, ἐπὶ τὸ αἴθριον τῆς πύλης τῆς βλεπούσης ἔξω, πήχεις ἑκατὸν τῆς βλεπούσης κατὰ Ἀνατολάς· καὶ ἤγαγέ (Mſ. Alex. εἰσήγαγέ) με ἐπὶ Βοῤῥᾶν· i. e. *ad intus, ſub divo portæ reſpicientis extra, cubitos centum reſpicientis ad Orientem : & adduxit me ad Aquilonem :* priora reſpondent Latino.

℣. 20. Græc. Καὶ ἰδοὺ πύλη βλέπουσα πρὸς Βοῤῥᾶν τῇ αὐλῇ τῇ ἐξωτέρᾳ, καὶ διεμέτρησεν αὐτὴν, τό τε μῆκος αὐτῆς, καὶ τὸ πλάτος. *Et ecce porta reſpiciens ad Aquilonem atrio exteriori, & dimenſus eſt eam, longitudinem ejus, & latitudinem.*

℣. 21. Græc. Καὶ τὸ θεὲ τρεῖς ἔνθεν, καὶ τρεῖς ἔνθεν· καὶ τὸ αἰλεῦ, καὶ τὰ αἰλαμμὼν, καὶ τοὺς φοίνικας αὐτῆς· καὶ ἐγένετο κατὰ τὰ μέτρα, &c. *Et thee tres hinc, & tres inde : & aileu, & ailammon, & palmas ejus : & factum eſt ſecundùm menſuras*, &c. ut in Latino. Hieron. ait ibid. τὸ *& palmas ejus*, in Hebraïco non haberi.

℣. 22. Græcè conſtanter αἰλαμμὼν, loco *elamoth*, abſque præp. *in* inf. ante *porta ;* ſubinde pro *aſcendebatur ad eam*, eſt ἀνέβαινον ἐπ' αὐτόν, *aſcendebant ad eum ;* cætera quadrant. Hieron. inf. 988. b. legit : *palmæ erant juxta menſuram portæ, quæ reſpiciebat ad Orientem.*

℣. 23. Eadem exhibet Græc. præter hoc ult. πήχεις ἑκατόν, *cubitos centum*, loco *centum cubitorum*. Hoc autem, *ſicut porta quæ reſpicit ad Orientem*, teſtatur Hieron. in Hebraïco non haberi.

℣. 24. Græc. Καὶ ἤγαγέ με, &c. ut ſup. tum ſequuntur apud Hieron. ℣℣. 25..... 31. ſecundùm Vulgatam, ſeu translationem ex Hebræo, quibus S. Doctor hæc addit : *LXX. in eadem verba conſentiunt, præter* thee, & elau, & elamoth, & elam, *pro quo in Hebræo poſitum eſt* ulam. Thee *autem interpretatur* limen, *ſive* frons ; elau, circa eum, *ſive* ſuſtentacula ; elamoth, propyla, *ſive* veſtibula ; viam πρόπυλον, *id eſt*, ante fores.

℣. 30. Hieron. in hunc loc. col. 989. a. ait : *Illud autem quod juxta Hebr. poſuimus :* Et veſtibulum, ſive πρόπυλον, in circuitu per gyrum longitudinis viginti quinque cubitorum, & latitudinis per quinque cubitos : *in LXX. non habetur.* Non etiam legitur hodie in Græco.

℣℣. 38. 39. Hieron. in comment. col. 991. d. *Multùm*, inquit, *in hoc teſtimonio Hebraïca veritas à LXX. Interpretum editione diſcordat. Hoc enim quod diximus :* ibi lavabunt holocauſtum : & in veſtibulo portæ, duæ menſæ hinc : *& rurſum :* ut immoletur ſuper eas holocauſtum, & pro peccato : *in LXX. non habetur, ſed in pleriſque codicibus de Theodotione additum.*

℣. 40. Sic Hieron. ubi ſup. col. 992. b. *Ad latus quoque*

VULGATA NOVA.

tium portæ, quæ pergit ad Aquilonem, duæ mensæ: & ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ.

41. Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde: per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant.

42. Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris exstructæ: longitudine cubiti unius & dimidii: & latitudine cubiti unius & dimidii: & altitudine cubiti unius: super quas ponant vasa, in quibus immolatur holocaustum, & victima.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 991. e. 43. Et gisum palmi habentes dolatum intrinsecus per circuitum: & in mensis desuper tecta, ut operiantur à pluvia & siccitate.

VULGATA NOVA.

43. Et labia earum palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum: super mensas autem carnes oblationis.

VULGATA NOVA.

44. Et extra portam interiorem, gazophylacia

44.... *Vide Not.*

cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem: & facies eorum contra viam Australem, una ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad viam Aquilonis.

45. Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam Meridianam; sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi.

46. Porro gazophylacium, quod respicit ad viam Aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris: isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei.

47. Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum: & altare ante faciem templi.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. 993. b. 48..... & latitudo portæ, cubitorum quatuordecim.

Ibid. 994. f. 49..... & decem gradibus ascendebatur ad eam...

VULGATA NOVA.

48. Et introduxit me in vestibulum templi: & mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde.

49. Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, & latitudinem undecim cubitorum, & octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus; una hinc, & altera inde.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

exterius, juxta LXX. erat rivus fabrefactus, qui holocaustorum cineres, & carnium virulentias efferebat exteriùs: sive erant duæ mensæ, & ad latus alterum vestibuli ejusdem portæ, duæ mensæ, &c.

℣. 43. Græc. initio habet: Καὶ παλαιστὴν ἕξουσι γεῖσος, &c. *Et palæsten habebunt gisum;* reliqua quadrant.

℣. 44. Hieron. in comm. col. 993. b. *Pro* gazophylaciis, inquit, *LXX.* exedras *transtulerunt: illudque quod nos diximus*, exedræ, *sive* gazophylacia cantorum, *ab eis prætermissum est.*

℣. 48. Similiter in Græco. Hieron. ibid. *Rursumque post mensuram vestibuli quinque cubitorum hinc, & quinque cubitorum inde, addidere de suo:* & latitudo portæ cubitorum quatuordecim: *cùm in Hebræo tantùm positum sit:* & latitudo portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde. *Hæc lectorem admonui, ne translationum diversitate turbetur.*

℣. 49. Gr. καὶ ἐπὶ δέκα ἀναβαθμῶν ἀνέβαινον ἐπ᾽ αὐτό.

CAPUT XLI.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 41. col. 995. b. c. 1. ET introduxit me in templum, & mensus est ælam, sex cubitos latitudinis hinc, & sex cubitos latitudinis inde.....

2. Et latitudo portæ, decem cubitorum erat: & humeri portæ, quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum.

Ibid. 996. c. 3. Et ingressus in atrium interius mensus est ælam portæ duos cubitos: & portam, sex cubitorum: & humeros portæ, septem cubitis hinc, & septem cubitis inde.

4. Et mensus est longitudinem ostiorum cubitorum quadraginta, & latitudinem viginti cubitorum, ante faciem templi: & dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.

Ibid. 997. b. 5. Et mensus est parietem domûs sex cubito-

VULGATA NOVA.

1. ET introduxit me in templum, & mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, & sex cubitos inde, latitudinem tabernaculi.

2. Et latitudo portæ, decem cubitorum erat: & latera portæ, quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum.

3. Et introgressus intrinsecus mensus est in fronte portæ duos cubitos: & portam, sex cubitorum: & latitudinem portæ, septem cubitorum.

4. Et mensus est longitudinem ejus viginti cubitorum, & latitudinem ejus viginti cubitorum, ante faciem templi: & dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.

5. Et mensus est parietem domus sex cubi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinit Græc. nisi quòd habet ὧ διεμέτρησε, *cui mensus est*, loco *& mensus est:* at in ed. Compl. & Ms. Alex. καὶ διεμέτρησεν· exinde constanter, πηχῶν ἓξ τὸ πλάτος ἔνθεν, καὶ πηχῶν ἓξ τὸ εὖρος τοῦ αἰλὰμ ἔνθεν· quæ Vulgatæ satis respondent: Alex. bis πήχεις, non πηχῶν.

℣. 2. Sic iterum in Græco, nisi quòd pro *cubitis*, bis legitur πηχῶν, *cubitorum.*

℣. 3. Gr. Καὶ εἰσῆλθεν..... καὶ διεμέτρησε τὸ αἰλ τοῦ θυρώματος πηχῶν δύο, &c. *Et ingressus est... & mensus est ael portæ cubitorum duorum*, &c. similiter infra, bis πηχῶν, *cubitorum*, pro *cubitis;* cæt. ut in textu. Hieron. etiam ait ibid. *Pro quo LXX. transtulerunt:* & latitudinem portæ, septem cubitorum hinc, & septem cubitorum inde: *in Hebræo, & cæteris Editionibus semel tantùm* septem cubiti *in latitudine portæ positi sunt:* & paulò sup. *Post introitum templi rursum ingredimur* intrinsecus, *sive ut LXX. transtulerunt*, interius atrium, *in cujus* fronte, *sive* æl, *pro quo Symm.* circa portam; *Theod.* ælam; *Hebr.* ul; *Aquila* ostium; *nos* frontem *interpretati sumus*, *duo erant cubiti.*

℣. 4. Eadem leguntur Græcè, excepto uno *ad me*, quod deest: sed in ed. Compl. est & Ms. Alex. εἶπε πρός με. Hieron. quoque loco cit. ait *LXX. transtulisse* ostiorum viginti cubitorum, *pro quo in plerisque codicibus juxta LXX.* quadraginta *continentur.*

℣. 5. Sic est in Græco, detractis tantùm vocibus *undique*, & *domus*, sub fin.

Vulgata nova.

torum: & latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus.

6. Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria: & erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, & non attingerent parietem templi.

7. Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum: idcirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium.

Versio antiqua.

rum: & latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domûs. *Hieron. ubi sup.*

6. Latera autem, latus ad latus, bis triginta trium.....

7..... & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium, & de mediis ad tristega & thrael.

Vulgata nova.

8. Et vidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio:

9. & latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus.

10. Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique,

11. & ostium lateris ad orationem: ostium unum ad viam Aquilonis, & ostium unum ad viam Australem: & latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu.

11... *Vide Not.*

12. Et ædificium, quod erat separatum, versumque ad viam respicientem ad Mare, latitudinis septuaginta cubitorum: paries autem ædificii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum: & longitudo ejus nonaginta cubitorum.

Vulgata nova.

13. Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum: & quod separatum erat ædificium, & parietes ejus, longitudinis centum cubitorum.

14. Latitudo autem ante faciem domus, & ejus quod erat separatum contra Orientem, centum cubitorum.

15. Et mensus est longitudinem ædificii contra faciem ejus, quod erat separatum ad dorsum: ethecas ex utraque parte centum cubitorum: & templum interius, & vestibula atrii.

16. Limina, & fenestras obliquas, & ethecas in circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, stratumque ligno per gyrum in circuitu: terra autem usque ad fenestras, & fenestræ clausæ super ostia.

17. Et usque ad domum interiorem, & forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus, & forinsecus, ad mensuram.

18. Et fabrefacta cherubim & palmæ: & palma inter cherub & cherub, duasque facies habebat cherub.

19. Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, & faciem leonis juxta palmam ex alia parte, expressam per omnem domum in circuitu.

Versio antiqua.

13. Et mensus est contra domum longitudinem, cubitorum centum: & reliqua, & separantia, & parietes ejus, in longitudinem cubitorum centum. *Hieron. in Ezech. 41. col. 1000. a. ex Lxx.*

14. Et latitudinem contra faciem templi, & reliqua è contra, cubitorum centum.

15. Et mensus est longitudinem separantis contra faciem reliquorum, quæ erant post tergum domûs illius: & reliqua hinc & inde cubitorum centum longitudinem: & templum, & anguli, & ælam exterius strata ligno.

16. Et fenestræ in modum retis factæ tres ad lucendum, ut prospiceretur per eas; & domus, & ea quæ proxima erant, strata ligno per circuitum: & pavimentum, & de pavimento usque ad fenestras, & fenestræ aperiebantur tripliciter, ut prospiceretur per eas.

17. Et usque ad domum interiorem & exteriorem, & per omnem parietem in circuitu intrinsecus, & extrinsecus, mensura.

18. Et cælata cherubim: & palmæ inter cherub & cherub: duæ facies cherub.

19. Facies hominis ad palmam hinc, & facies leonis ad palmam inde: cælatus omnis paries per circuitum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Græc. Καὶ πλευρὰ, *Et latera*, &c. ut supra.

℣. 7. Græc. Vat..... ϗ ἐκ τῶν κάτωθεν ἀναβαίνωσιν ἐπὶ τὰ ὑπερῷα, ϗ ἐκ τῶν γεισῶν ἐπὶ τὰ τριώροφα ϗ τὸ θραὲλ· i. e. *& ex inferioribus ascendant ad superiora, & de gisis ad tristega & thrael.* Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. hab. ἐκ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ τριώροφα· Hieron. ibid. subdit: *Quod autem in LXX. ponitur*, & de mediis ad tristega, *id est*, ad tria cœnacula, & thrael, *in Hebraïco non habetur: pro* thrael *quoque (quod nescio quid significet; neque enim habetur in Hebræo) legitur apud illos* uraithi, *quod & nos, & cæteri transtulerunt*, & vidi, *ut sequatur ordo testimonii:* Et vidi in domo altitudinem, &c. ut in Vulg. ℣. seq. rursus inf. col. 998. f. *Quodque addidit*, & de mediis ad tristega, *id est*, tertia cœnacula & thrael, *videtur mihi obelo prænotandum: quid enim necesse est dubia, & non scripta disserere, cùm in ea, quæ Hebræorum tenentur libris, debeamus incumbere?*

℣. 11. Hieron. ubi sup. hoc Vulg. hod. *& ostium lateris ad orationem*, ait in LXX. non haberi: similiter inf. τὸ *& latitudinem loci ad orationem*, id *ipsum*, inquit, *LXX. non transtulerunt.*

℣. 13. Itidem Græcè, præter plur. αὐτῶν, *eorum*, loco singul. *ejus*; deest etiam præp. *in*, ante seq. *longitudinem.* Addit Hieron. *Verbum* contra, *quod LXX. transtulerunt in principio testimonii, ubi scriptum est:* Et mensus est contra domum: *in Hebraïco non habetur; & idcirco obelo prænotandum est, ut sit rectius & verius*, & mensus est domum longitudine, cubitorum centum, *& reliqua.*

℣. 14. Sic est in Græco.

℣. 15. Singula congruunt cum Græco, præter hoc sing. τοῦ ἀπολοίπου, *reliqui*, loco *reliquorum*; at in Compl. τῶν ἀπολοίπων.

℣. 16. Græc. in principio hab. Καὶ αἱ θυρίδες δικτυωταὶ, ὑποφαύσεις κύκλῳ τοῖς τρισὶν, ὥστε διακύπτειν· ϗ ὁ οἶκος, &c. i. e. *Et fenestræ in modum retis factæ, illuminationes in circuitu tribus, ad prospiciendum; & domus*, &c. ut in textu Lat.

℣. 17. Gr. initio hab. Καὶ ἕως πλησίον τῆς ἐσωτέρας, ϗ ἕως, &c. *Et usque prope interiorem, & usque ad*; reliqua ut sup. extremò tamen abest vox *mensura*, præterquàm à Ms. Alex. in quo additur μέτρα. Ed. etiam Compl. in principio legit: Καὶ ἕως τοῦ οἴκου τοῦ ἐσωτέρου ϗ τοῦ ἐξωτέρου, ut in Lat. supra.

℣. 18. Sic est in Gr. deletâ tantùm 1. conjunct. *&*, ante *cælata.*

℣. 19. Græcè, adverbio *hinc*, subditur ϗ ἔνθεν, *& hinc*; rursusque inf. τῷ *inde*, istud, ϗ ἔνθεν, *& inde*; loco verò *omnis paries*, habetur ὁ οἶκος, *domus*; cæt. concordant

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 20. A pavimento usque ad laquearia, cherubim, & palmæ cælatæ.

21. Et sanctuarium, & templum aperiebatur per quatuor angulos: contra faciem sanctorum visio quasi species

22. altaris lignei: trium cubitorum altitudo ejus, & longitudo cubitorum duorum, & latitudo cubitorum duorum: & cornua habebat; bases quoque & parietes ejus lignei. Et locutus est ad me: Hæc est mensa coram Domino. (Ibid. 1002.)

23. Et duo ostia erant in templo, & in sanctuario.

VULGATA NOVA.

20. De terra usque ad superiora portæ, cherubim, & palmæ cælatæ erant in pariete templi.

21. Limen quadrangulum, & facies sanctuarii, aspectus contra aspectum.

22. Altaris lignei trium cubitorum altitudo, & longitudo ejus duorum cubitorum: & anguli ejus, & longitudo ejus, & parietes ejus lignei. Et locutus est ad me: Hæc est mensa coram Domino.

23. Et duo ostia erant in templo, & in sanctuario.

VULGATA NOVA.

24. Et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, quæ in se invicem plicabantur: bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum.

25. Et cælata erant in ipsis ostiis templi cherubim, & sculpturæ palmarum, sicut in parietibus quoque expressæ erant: quam ob rem & grossiora erant ligna in vestibuli fronte forinsecus.

25... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 41. col. 1002. f. 1003. b. 1004. b. 26... fenestræ absconditæ: & mensus est hinc & inde in laquearibus ælam, & latera domûs æqualis ponderis.

VULGATA NOVA.

26. Super quæ fenestræ obliquæ, & similitudo palmarum hinc atque inde in humerulis vestibuli, secundùm latera domus, latitudinemque parietum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ad verbum. Ed. Ald. caret τῷ 1. ἔνθεν ϗ ἔνθεν.

℣. 20. Consonat Græc. nisi quòd hab. singulariter, τῦ φατνώματος, *laqueare*, loco plural. *laquearia.*

℣. 21. Sic iterum in Græco.

℣. 22. Similia leguntur Græcè, præter hoc, ϗ ἡ βάσις αὐτῦ, *& basis ejus*, loco *bases quoque;* ultimò etiam sic habetur, Αὕτη ἡ τράπεζα, ἡ πρὸ προσώπȣ Κυρίȣ· *Hæc est mensa, quæ ante faciem Domini.*

℣. 23. Græcè ita: Καὶ δύο θυρώματα τῷ ναῷ, ϗ δύο θυρώματα τῷ ἁγίῳ· i. e. *Et duo ostia templo, & duo ostia sanctuario.*

℣℣. 25. 26. Hieron. ubi sup. col. 1002. e. f. ait: *Multùm in hoc loco LXX. editio ab Hebraïca veritate discordat: unde hoc solum admonebo, quòd pro* crassioribus lignis, σπȣδαῖα, *hoc est*, necessaria, *sive* curâ digna, *transtulerint; &* pro obliquis *fenestris*, absconditas; *& quod in fine testimonii positum est:* & mensus est hinc & inde laquearia superliminaris., *sive* vestibuli, & latera domus compacta, *sive* conjuncta, *quæ illi dixerunt* ἐζυγωμένα, *pro quibus possumus* æqui ponderis *vertere:* item inf. 1003. b. hæc habet: *super quæ ostia erant fenestræ obliquæ, sive absconditæ:* & post pauca, ad hoc ult. Vulg. *in humerulis vestibuli*, &c. addit: *pro quo LXX. transtulerunt*, in laquearibus ælam, *hoc est*, *propyli*, & latera domus æqualis ponderis, *sive mensuræ.* Ex his autem omnibus confecimus versum ult. supra. In Gr. hod. sic: ϗ θυρίδες κρυπταί· ϗ διεμέτρησεν ἔνθεν ϗ ἔνθεν εἰς τὰ ὀροφώματα τȣ̃ αἰλάμ, ϗ τὰ πλευρὰ τȣ̃ οἴκȣ ἐζυγωμένα.

CAPUT XLII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 42. col. 1005. ex Lxx. 1. ET eduxit me in atrium exterius ad Orientem contra portam Aquilonis, & introduxit me: & ecce exedræ quinque juxta partem ædificii, & prope ædificium separatum ad Aquilonem

2. è contra, cubitis centum longitudinis ad Aquilonem, & latitudinis quinquaginta cubitis,

3. descriptæ sicut portæ atrii interioris, & sicut columnæ atrii exterioris per ordinem, contra faciem porticus ternæ.

4. Et contra exedras deambulatio cubitorum decem latitudinis, per cubitos centum longitudinis

VULGATA NOVA.

1. ET eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium, & contra ædem vergentem ad Aquilonem.

2. In facie longitudinis, centum cubitos ostii Aquilonis: & latitudinis quinquaginta cubitos,

3. contra viginti cubitos atrii interioris, & contra pavimentum stratum lapide atrii exterioris, ubi erat porticus juncta porticui triplici.

4. Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens viæ

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. ibid. *Hoc quod LXX. transtulerunt*, ad Orientem, *in Hebraïco non habetur, & superfluum esse manifestum est: quomodo enim educitur ad portam exteriorem* ad Orientem, *cùm sequatur* contra portam Aquilonis? Exinde: *Illud quod & supra, & in hoc loco posuimus:* & eduxit me in gazophylacium, &c. de Vulg. *pro quo habetur in LXX.* & eduxit me: & ecce exedræ quinque de reliquo ædificio, & juxta separatum ad Aquilonem. Gr. hod. Καὶ εἰσήγαγέ με εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἐσωτέραν (Mſ. Alex. ἐξωτέραν) κατὰ Ἀνατολὰς, κατέναντι τῆς πύλης τῆς πρὸς Βορρᾶν, ϗ εἰσήγαγέ με· ϗ ἰδȣ̀ ἐξέδραι πέντε ἐχόμεναι τȣ̃ ἀπολοίπȣ, ϗ ἐχόμεναι τȣ̃ διορίζοντος πρὸς Βορρᾶν· in plerisque sequitur κατὰ πρόσωπον, teste Nobilio; & ap. Hieron. *è contra*, ut videtur initio ℣. seq. Addit Hieron. inf. *Quod autem LXX. addidere pro* gazophylacio, exedras quinque, *in Hebraïco non habetur.*

℣. 2. Mſ. Alex. ipso initio hab. κατὰ πρόσωπον, dein ἐπὶ πήχεις, &c. Vatic. verò delet κατὰ πρόσωπον, habetque simpliciter, ἐπὶ πήχεις ἑκατὸν μῆκος πρὸς Βορρᾶν, ϗ τὸ πλάτος πεντήκοντα· i. e. *ad cubitos centum longitudo ad Aquilonem, & latitudo quinquaginta.* Mſ. Alex. cum ed. Ald. addit πηχῶν, vel πήχεων.

℣. 3. Hieron. inf. col. 1006. f. *Illud quod juxta Hebr. jungitur*, contra viginti cubitos atrii interioris, *pro quo LXX. transtulerunt*, descripta erant sicut portæ atrii interioris, *hunc habet sensum, quòd exterioris atrii centenarius & quinquagenarius numerus eandem vim habeat, quam vicenarius atrii interioris: si enim quatuor quinquies supputes, in numero vicenario utrumque reperies Testamentum..... pro quo numero LXX.* similitudinem atrii interioris *interpretati sunt..... Sequitur:* & contra pavimentum stratum, &c. *pro quo LXX. transtulerunt:* & sicut columnæ atrii exterioris, per ordinem positæ, contra faciem porticuum triplicium. Gr..... ϗ ὃν τρόπον τὰ περίστυλα τῆς αὐλῆς τῆς ἐξωτέρας ἐστοιχισμέναι, ἀντιπρόσωποι στοαὶ τρισσαί· priora ut in textu Lat. sup.

℣. 4. Sic est in Græco, nisi quòd loco *latitudinis*, & *longitudinis*, habetur τὸ πλάτος....... τὸ μῆκος, *latitudo..... longitudo;* prætermissis his, *in interiorem viam cubiti unius;* edit. tamen Compl. add. εἰς τὴν ἐσωτέραν ὁδὸν

VULGATA NOVA.

cubiti unius. Et oſtia eorum ad Aquilonem:

5. Ubi erant gazophylacia in ſuperioribus humiliora: quia ſupportabant porticus, quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de mediis ædificii.

6. Triſtega enim erant, & non habebant columnas, ſicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de mediis à terra cubitis quinquaginta.

7. Et peribolus exterior ſecundùm gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia: longitudo ejus quinquaginta cubitorum.

8. Quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris, quinquaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi, centum cubitorum.

9. Et erat ſubter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientium in ea de atrio exteriori.

10. In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam Orientalem, in faciem ædificii ſeparati, & erant ante ædificium gazophylacia.

11. Et via ante faciem eorum, juxta ſimilitudinem gazophylaciorum, quæ erant in via Aquilonis: ſecundùm longitudinem eorum, ſic & latitudo eorum: & omnis introitus eorum, & ſimilitudines, & oſtia eorum:

12. ſecundùm oſtia gazophylaciorum, quæ erant in via reſpiciente ad Notum: oſtium in capite viæ: quæ via erat ante veſtibulum ſeparatum per viam Orientalem ingredientibus.

13. Et dixit ad me: Gazophylacia Aquilonis, & gazophylacia Auſtri, quæ ſunt ante ædificium ſeparatum: hæc ſunt gazophylacia ſancta: in quibus veſcuntur ſacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in ſancta ſanctorum: ibi ponent ſancta ſanctorum, & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim ſanctus eſt.

14. Cùm autem ingreſſi fuerint ſacerdotes, non egredientur de ſanctis in atrium exterius: & ibi reponent veſtimenta ſua, in quibus miniſtrant, quia ſancta ſunt: veſtienturque veſtimentis aliis, & ſic procedent ad populum.

15. Cùmque compleſſet menſuras domus interioris, eduxit me per viam portæ, quæ reſpicie-

VERSIO ANTIQUA.

in interiorem viam cubiti unius. Et oſtia earum ad Aquilonem: *Hieron. ubi ſup.*

5. Et deambulationes cœnaculorum ſimiliter: quoniam eminebant columnæ à columnis inferioribus, & ſpatium ſimile erat.

6. Et porticus triplices erant, & columnas non habebant, ſicut columnæ in exterioribus: propterea eminebant ab his quæ erant inferiùs, & in medio de terra quinquaginta cubitorum.

7. Et lumen exterius ſicut exedrarum atrii exterioris, quæ reſpiciebant contra exedras Aquilonis, longitudine cubitorum quinquaginta.

8. Longitudo enim exedrarum reſpicientium in atrium exterius, erat cubitorum quinquaginta: & hæc ſunt contra faciem ſuam, omnes cubitorum centum.

9. Et oſtia exedrarum iſtarum ad introitum Orientalem, ut ingrediatur per eadem in atrio exteriori,

10. ſecundùm lumen, quod erat in principio deambulationis ad Auſtrum contra Meridiem, & faciem reliqui ædificii, & ſeparati. Et exedræ,

11. & deambulatio contra faciem ſuam, juxta menſuras exedrarum, & viam ad Aquilonem, & longitudinem earum, & latitudinem earum: & omnis exitus earum, & introitus, & luminaria:

12. & oſtia exedrarum contra meridiem: & introitus ab initio deambulacri ad luminare ſpatio calami, & ut ad Orientem iretur per ea.

13. Et dixit ad me: Exedræ ad Aquilonem, & exedræ ad Auſtrum..... hæ ſunt exedræ ſanctuarii: in quibus veſcuntur ſacerdotes, filii Sadoc, qui appropinquant ad Dominum in ſancta ſanctorum: ibi ponent ſancta ſanctorum..... locus enim ſanctus eſt. *Ibid. 1009. b. c.*

14..... propterea non egredientur in atrium exterius ſacerdotes, ut ſemper ſancti ſint qui offerunt..... *Ibid. 1010. b.*

15..... eduxit me per viam portæ, quæ reſpiciebat ad viam Orientalem: & menſus eſt ſimi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

πήχεος ἑνός. Hieron. etiam loco cit. col. 1007. c. ait: *Quod additum eſt à LXX.* per cubitos longitudinis centum, *ſuperfluum eſt, quia in Hebraïco non habetur: quod ponentes, tulerunt id quod habetur in Hebræo*, ad interiora reſpiciens viæ cubiti unius, *quod nos de Hebraïca veritate tranſtulimus.*

℣. 5. Græc. loco *cœnaculorum*, hab. οἱ ὑπερῷοι, i. e. *in ſuperiore ædium parte exiſtentes*; Compl. verò ὑπερώων, ut ſup. ſubinde pro *eminebant columnæ*, &c. in Gr. eſt: ἐξείχετο τὸ περίστυλον ἐξ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ὑποκάτωθεν περιστύλου, καὶ τὸ διάστημα· οὕτως περίστυλον, καὶ διάστημα, καὶ οὕτως στοαὶ δύο· i. e. *eminebat columnatum ex eo, ex inferiore columnato, & ſpatium: ſic columnatum, & ſpatium, & ſic porticus duæ.* In ed. Compl. ἐξείχετο τὸ περίστυλον ἔξωθεν τοῖς στύλοις τοῖς κατωτέροις, καὶ, &c. deeſt autem περίστυλον, καὶ διάστημα, καὶ οὕτως στοαὶ δύο.

℣. 6. Græcè ſic habetur initio, Διότι τριπλαῖ ἦσαν, *Quia triplices erant*, abſque voce *porticus*; ſubinde τῶν ἐξωτέρων, *exteriorum*, pro *in exterioribus*; item inf. τῶν μέσων, *à mediis*, pro *in medio*, abſque ſeq. *quinquaginta cubitorum*; cætera ſimilia.

℣. 7. Itidem Græcè, præter hoc, αἱ ἐξέδραι, *exedræ*, loco *exedrarum.*

℣. 8. Ita rurſum in Græco, exceptis his, καὶ αὗταί εἰσιν αἱ ἀντιπρόσωποι ταύταις, *& hæ ſunt contra faciem his*, loco *& hæc ſunt contra faciem ſuam.*

℣. 9. Ita de Græco, excepto penult. *in atrio*, pro quo ἐκ τῆς αὐλῆς, *ex atrio.*

℣. 10. Græc. loco *ad Auſtrum contra*, &c. habet, καὶ τὰ πρὸς Νότον κατὰ πρόσωπον τοῦ Νότου, κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀπολοίπου, καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ διορίζοντος· i. e. *& ad Auſtrum ad faciem Auſtri, ad faciem reliqui, & ad faciem ſeparantis*; cæt. ut in Lat. ſupra.

℣. 11. Priora conveniunt cum Græco; ſequentia verò, *& viam ad Aquilonem*, &c. ſic leguntur ibid. τῶν πρὸς Βοῤῥᾶν· καὶ κατὰ τὸ μῆκος αὐτῶν, καὶ κατὰ τὸ εὖρος αὐτῶν, καὶ κατὰ πάσας τὰς ἐξόδους αὐτῶν, καὶ κατὰ πάσας τὰς ἐπιστροφὰς αὐτῶν, καὶ κατὰ τὰ φῶτα αὐτῶν, καὶ κατὰ τὰ θυρώματα αὐτῶν· i. e. *quæ ad Aquilonem: & ſecundùm longitudinem earum, & ſecundùm latitudinem earum, & ſecundùm omnes exitus earum, & ſecundùm omnes introitus earum, & ſecundùm lumina earum, & ſecundùm oſtia earum.*

℣. 12. Græc. his ult. de ℣. ſup. καὶ κατὰ τὰ θυρώματα αὐτῶν, ſubdit τῶν ἐξεδρῶν τῶν πρὸς Νότον· deinde, καὶ κατὰ τὰ θυρώματα ἀπ᾽ ἀρχῆς τοῦ περιπάτου ὡς ἐπὶ φῶς διαστήματος καλάμου, καὶ κατὰ Ἀνατολὰς τοῦ εἰσπορεύεσθαι δι᾽ αὐτῶν· quæ ſatis reſpondent Latino ſup.

℣. 13. Græcè, duplici voci *exedræ*, ſubjicitur vocula αἱ, *quæ*, ut & iſta, ἐκεῖ, *ibi*, verbo *veſcuntur*; tollitur verò *in*, ante 1. *ſancta*, additurque *&*, poſt ſeq. *ſanctorum*; cætera optimè quadrant, niſi quòd pro *Sadoc*, ſcriptum Σαδδούκ· addidimus autem ſup. *ſanctuarii*, è Gr. τοῦ ἁγίου.

℣. 14. Hieron. ibid. *Illud autem quod à LXX. additum eſt*, propterea non egredientur, &c. *obelo prænotemus, quia in Hebraïco non habetur.* Græcè nunc deeſt adverb. 1. *propterea*; huic autem ſeq. *non egredientur*, ſubditur ἐκ τοῦ ἁγίου, *de ſanctuario*; tollitur verò inf. vox *ſacerdotes.*

℣. 15. Græcè ſimpliciter, πρὸς Ἀνατολὰς, *ad Orientem*, loco *ad viam Orientalem*; cæt. ut in Lat. ſupra.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi ſup. litudinem domûs per circuitum in ordine.

* Edit. ſteti. 16. Et * ſtetit poſt tergum portæ reſpicientis ad Orientem.....

VULGATA NOVA.

bat ad viam Orientalem : & menſus eſt eam undique per circuitum.

16. Menſus eſt autem contra ventum Orientalem calamo menſuræ, quingentos calamos in calamo menſuræ per circuitum.

VULGATA NOVA.

17. Et menſus eſt contra ventum Aquilonis quingentos calamos in calamo menſuræ per gyrum.

18. Et ad ventum Auſtralem menſus eſt quingentos calamos in calamo menſuræ per circuitum.

18... 19. *Vide Not.*

19. Et ad ventum Occidentalem menſus eſt quingentos calamos in calamo menſuræ.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. 1011. d. 20..... murum ejus undique per circuitum, longitudine quingentorum cubitorum, & latitudine quingentorum cubitorum.....

VULGATA NOVA.

20. Per quatuor ventos menſus eſt murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum, dividentem inter ſanctuarium & vulgi locum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Sic iterum in Græco, præter hoc, κατὰ νώτυ, *ad tergum*, loco *poſt tergum*.

℣℣. 18. 19. Hieron. in comment. col. 1010. d. ait : *Sciendum quòd poſt ventum Orientalem & Aquilonem, in vento Auſtrali & Occidentali apud LXX. ordo præpoſterus ſit. Illi enim primùm poſuerunt* Occidentalem, *id eſt*, Mare ; *& poſtea* Auſtralem ; *cùm apud Hebræos primùm ponatur ventus Auſtralis, & poſtea Occidentalis.*

℣. 20. Sic Hieron. ibid. *Illud autem quod per ſimplicitatem interpretationis, dum parum attendimus celeritate dictandi, & LXX. habent, & noſtra Translatio*, murum ejus undique per circuitum, longitudine quingentorum cubitorum, & latitudine quingentorum cubitorum, *Hebræus ſermo non continet, ſed ſimpliciter*, longitudinem quingentorum, & latitudinem quingentorum, *ut ſubaudiatur* calamorum. Græcè : Καὶ διέταξεν αὐτὸν, καὶ περίβολον αὐτῶν κύκλῳ, πενλακοσίων πρὸς Ἀνατολὰς, καὶ πενλακοσίων πηχῶν εὖρος, &c.

CAPUT XLIII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 43. col. 1012. ex Lxx. 1. Et adduxit me ad portam, quæ reſpiciebat contra Orientem, & eduxit me.

2. Et ecce gloria Dei Iſraël veniebat per viam Orientis : & vox caſtrorum quaſi vox geminantium multorum, & terra reſplendebat quaſi fulgur à gloria per circuitum.

3. Et viſio quam vidi, ſecundùm viſionem, quam videram, quando ingrediebar ut ungerem civitatem : & viſio currûs, quam vidi, ſecundùm viſionem, quam videram ſuper fluvium Chobar : cecidique in faciem meam.

4. Et gloria Domini ingreſſa eſt domum per viam portæ, quæ reſpiciebat Orientem.

5. Et aſſumpſit me ſpiritus, & introduxit me in atrium interius : & ecce plena gloriâ Domini domus.

6. Et ſteti : & ecce vox de domo loquentis ad me, & vir ſtabat juxta me,

7. & dixit ad me : Vidiſti fili hominis locum ſolii mei, & locum veſtigii pedum meorum, in quibus habitabit nomen meum in medio domûs Iſraël in ſempiternum : & non contaminabunt ultra domus Iſraël nomen ſanctum meum, ipſi & duces eorum in fornicatione ſua, & in homicidiis ducum in medio ſui,

8. cùm ponerent limen meum in liminibus ſuis, & poſtes meos juxta poſtes ſuos : & dederunt parietem meum quaſi connexum inter me & ſe : & contaminaverunt nomen ſanctum meum in iniquitatibus ſuis, quas faciebant : & contrivi eos in furore meo, & in occiſione.

VULGATA NOVA.

1. Et duxit me ad portam, quæ reſpiciebat ad viam Orientalem.

2. Et ecce gloria Dei Iſraël ingrediebatur per viam Orientalem : & vox erat ei quaſi vox aquarum multarum, & terra ſplendebat à majeſtate ejus.

3. Et vidi viſionem ſecundùm ſpeciem, quam videram, quando venit ut diſperderet civitatem : & ſpecies ſecundùm aſpectum, quem videram juxta fluvium Chobar : & cecidi ſuper faciem meam. Sup. 9. 1. Sup. 1. 1.

4. Et majeſtas Domini ingreſſa eſt templum per viam portæ, quæ reſpiciebat ad Orientem.

5. Et elevavit me ſpiritus, & introduxit me in atrium interius : & ecce repleta erat gloria Domini domus.

6. Et audivi loquentem ad me de domo, & vir qui ſtabat juxta me,

7. dixit ad me : Fili hominis, locus ſolii mei, & locus veſtigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Iſraël in æternum : & non polluent ultra domus Iſraël nomen ſanctum meum, ipſi & reges eorum in fornicationibus ſuis, & in ruinis regum ſuorum, & in excelſis.

8. Qui fabricati ſunt limen ſuum juxta limen meum, & poſtes ſuos juxta poſtes meos : & murus erat inter me & eos : & polluerunt nomen ſanctum meum in abominationibus, quas fecerunt : propter quod conſumpſi eos in ira mea.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Καὶ ἤγαγέ με ἐπὶ τὴν..... βλέπυσαν κατὰ Ἀναῖολὰς, καὶ ἐξήγαγέ με. *Hoc* autem *quod ponunt LXX.* & eduxit me, *in Hebraïco non habetur*, teſte Hieronymo : *ſi enim adductus fuerat ad portam, quæ reſpiciebat Orientem, quid neceſſe fuit ut educeretur?*

℣. 2. Ad verbum è Gr. niſi excipiatur φέγγος, *fulgor*, pro *fulgur*.

℣. 3. Eadem leguntur Græcè, excepto relat. ὃ, *quem*, pro *quam*, poſt *currûs* ; ſub fin. etiam πίπῖω, *cado*, non *cecidi* ; at in ed. Compl. ἔπεσον. Addit Hieron. infra : *Venit autem ille.....* ut diſperderet civitatem, *non* ut ungeret, *quod LXX. tranſtulerunt ; qui quartò dixere*, & viſio currûs, quam videram, *quod in Hebraïco non habetur :* & poſt plura, col. 1013. c. *Quod autem infertur :* Et vidi viſionem..... quando venit ut diſperderet civitatem, *pro quo LXX. tranſtulerunt*, quando ingreſſus ſum ut ungerem civitatem : *cùm juxta Hebraïcum perſpicuum ſit, juxta LXX. plurimam obſcuritatem habet.* Vide ſeqq.

℣℣. 4..... 10. Hi verſus ſeptem optimè reſpondent textui Græco.

Vulgata nova.

9. Nunc ergò repellant procul fornicationem suam, & ruinas regum suorum à me: & habitabo in medio eorum semper.

10. Tu autem fili hominis ostende domui Israël templum, & confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fabricam:

11. & erubescant ex omnibus quæ fecerunt: Figuram domus, & fabricæ ejus exitus, & introitus, & omnem descriptionem ejus, & universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus, & omnes leges ejus ostende eis, & scribes in oculis eorum: ut custodiant omnes descriptiones ejus, & præcepta illius, & faciant ea.

12. Ista est lex domus in summitate montis: Omnis finis ejus in circuitu, sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus.

13. Istæ autem mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum, & palmum: in sinu ejus erat cubitus, & cubitus in latitudine, & definitio ejus usque ad labium ejus, & in circuitu, palmus unus: hæc quoque erat fossa altaris.

14. Et de sinu terræ usque ad crepidinem novissimam duo cubiti, & latitudo cubiti unius: & à crepidine minore usque ad crepidinem majorem quatuor cubiti, & latitudo cubiti unius.

15. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum: & ab Ariel usque ad sursum, cornua quatuor.

16. Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateribus.

17. Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus: & corona in circuitu ejus dimidii cubiti, & sinus ejus unius cubiti per circuitum: gradus autem ejus versi ad Orientem.

18. Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Hi sunt ritus altaris in quacunque die fuerit fabricatum: ut offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis.

19. Et dabis Sacerdotibus, & Levitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato.

20. Et assumens de sanguine ejus, pones super quatuor cornua ejus, & super quatuor angulos crepidinis, & super coronam in circuitu: & mundabis illud, & expiabis.

21. Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato: & combures eum in separato loco domus

Versio antiqua.

9. Et nunc abjiciant fornicationem suam, & homicidia ducum suorum à me: & habitabo in medio eorum in sempiternum. *Hieron. ubi sup.*

10. Et tu fili hominis ostende domui Israël domum, & cessabunt à peccatis suis, & visionem ejus, & dispositionem illius: *Ibid. 1015. b.*

11. & ipsi sustinebunt tormentum suum pro omnibus quæ fecerunt: Et describes domum, & præparationem ejus, & exitus, atque introitus ejus, & substantiam ejus, & omnia præcepta illius, & omnia legitima ejus, & omnes leges ejus ostendes illis, & describes coram eis: & custodient omnes justificationes, & omnia præcepta mea, & facient ea:

12. & descriptionem domûs in vertice montis: Omnes termini ejus in circuitu, sancta sanctorum sunt: ista est lex domus.

13. Et hæc mensura altaris in cubito perfecto cubitûs, & palæstes: sinus illius altitudo per circuitum, & cubitus latitudinis, & gisus per labium ejus in circuitu, palmi unius: & hæc est altaris altitudo. *Ibid. 1016. e.*

14. A profundo exordii in sinu ejus usque ad propitiatorium magnum, quod erat subter, cubitorum duorum, & latitudo cubiti: & à propitiatorio minori usque ad propitiatorium majus cubiti quatuor, & latitudo cubiti.

15. Et Ariel cubitorum quatuor: & ab Ariel usque ad superiora cornuum cubitus.

16. Ipsum autem Ariel duodecim cubitos habebat in longitudine, & duodecim cubitos in latitudine quatuor angulorum per singulas partes ejus.

17. Et propitiatorium quatuordecim cubitorum in latitudine per quatuor partes ejus: & gisus ejus per circuitum gyrans illud dimidio cubito, & circuitus ejus cubito per gyrum, & gradus ejus respicientes ad Orientem.

18. Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Hæc sunt præcepta altaris in die qua factum fuerit: ut offerantur super eo holocaustomata, & effundatur super illud sanguis. *Ibid. 1019. b.*

19. Et dabis Sacerdotibus Levitis, qui sunt ex semine Sadduc, & appropinquant ad me, dicit Dominus Deus, ut ministrent mihi vitulum de bobus pro peccato.

20. Et tollent de sanguine ejus, & ponent super quatuor cornua altaris, & super basim ejus in circuitu: & mundabunt, & expiabunt illud.

21. Et tollent vitulum pro peccato: & comburetur in loco separato domus extra sancta.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 11. Similia Gr. exhibet nisi quòd delet *præparationem ejus*; paulòque post, *atque introitus*; necnon inf. *& omnes leges ejus*; loco verò *sustinebunt*, hab. λήψονται; item inf. τὴν ὑπόστασιν, loco *substantiam*; additque μου, ad *justificationes*: Ms. autem Alex. cum edd. Ald. & Compl. prætermissa in Vatic. admittit, & legit: καὶ τὴν ἑτοιμασίαν αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐξόδους αὐτοῦ, καὶ τὰς εἰσόδους αὐτοῦ· item Compl. inf. καὶ πάντας τοὺς νόμους αὐτοῦ.

℣. 12. Sic iterum in Græco, præter hoc ult. *ista est lex domûs*, quod desideratur; habetur autem in Ms. Alex. ac ed. Ald. οὗτος ὁ νόμος τοῦ οἴκου.

℣. 13. Græc. Καὶ ταῦτα τὰ μέτρα τοῦ θυσιαστηρίου ἐν πήχει τοῦ πήχεως, καὶ παλαιστῆς· κόλπωμα βάθους ἐπὶ πῆχυν, καὶ πῆχυς τὸ εὖρος, καὶ γεῖσος, &c. *Et hæ mensuræ altaris in cubito cubiti, & palæstes: sinus profundi super cubitum, & cubitus latitudo, & gisus*, &c. ut in Lat. De *giso* autem vide Hieron. inf. ad ℣. 17.

℣. 14. Similia leguntur Græcè, præter seqq. τοῦ κοιλώματος, *cavitatis*, pro *in sinu*; (in Compl. κυκλώματος·) subinde τοῦτο, loco *quod erat*; (in Ald. & Ms. Alex. τό·) demum Vatic. hab. in fine, πῆχυς, loco *cubiti*; sed in Alex. πήχεως.

℣. 15. Sic etiam in Græco, posito uno καὶ, ante *usque*.

℣. 16. Græc. Καὶ τὸ Ἀριὴλ πηχῶν δώδεκα μήκους, ἐπὶ πήχεις δώδεκα (Ms. Alex. addit πλάτους, ed. Ald. πλάτος) τετράγωνον ἐπὶ τὰ τέσσαρα μέρη αὐτοῦ.

℣. 17. Græcè, pro *in latitudine*, habetur τὸ μῆκος, ἐπὶ πήχεις δεκατέσσαρας τὸ εὖρος, i. e. *longitudo, ad cubitos quatuordecim latitudo*; item loco *gisus ejus*, τὸ γεῖσος αὐτῷ, *gisus ei*; & pro *cubito per gyrum*, πῆχυς κυκλόθεν, *cubitus per gyrum*; cæt. ut in Lat. sup. In Ms. Alex. γεῖσος αὐτῶν. Hieron. ibid. ait: *LXX. rursum* gisum *interpretati sunt, cujus verbi, ut ante jam dixi, non possum scire rationem, nec cujus linguæ sit dicere confidenter.*

℣. 18. Sic est in Græco, addito uno Ἰσραὴλ, ad *Deus*; sed abest ab edit. Compl.

℣. 19. Ita de Græco ad verbum.

℣. 20. Priora verba Græco similia sunt; posteriora sic, nempe post vocem *altaris*, καὶ ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ ἱλαστηρίου, καὶ ἐπὶ τὴν βάσιν κύκλῳ· καὶ ἐξιλάσονται αὐτό· i. e. *& super quatuor angulos propitiatorii, & super basim in circuitu: & expiabunt illud*: at in ed. Compl. est, αὐτοῦ κύκλῳ· καὶ καθαριοῦσι, καὶ ἐξιλάσονται αὐτό, ut supra.

℣. 21. Gr. Καὶ λήψονται τὸν μόσχον, τὸν περὶ ἁμαρτίας,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 22. Et die secunda tollent hædos duos de capris immaculatos pro peccato : & expiabunt altare, sicut expiaverunt in vitulo.

Ibid. 1020. f. 23. Et cùm compleveris expiationem, offerent vitulum de bobus immaculatum, & arietem de ovibus immaculatum.

24. Et offeretis coram Domino : & aspergent sacerdotes super ea sal, & offerent ea holocausta Domino.

25. Septem diebus facies hædum pro peccato quotidie : & vitulum ex bobus, & arietem de ovibus immaculatum facient septem diebus.

Ibid. 1021. a. 26. Et expiabunt altare, & mundabunt illud : & implebunt manus * eorum,

* Inf. suas.

27. & consummabunt dies. Et erit à die octavo & ultra, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, & pro salute vestra : & suscipiam vos, dicit Dominus Deus.

VULGATA NOVA.

extra sanctuarium.

22. Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato : & expiabunt altare, sicut expiaverunt in vitulo.

23. Cùmque compleveris expians illud, offeres vitulum de armento immaculatum, & arietem de grege immaculatum.

24. Et offeres eos in conspectu Domini : & mittent sacerdotes super eos sal, & offerent eos holocaustum Domino.

25. Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie : & vitulum de armento, & arietem de pecoribus, immaculatos offerent.

26. Septem diebus expiabunt altare, & mundabunt illud : & implebunt manum ejus.

27. Expletis autem diebus, in die octava & ultra, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, & quæ pro pace offerunt : & placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

&c. ut supra.

℣℣. 22. 23. 24. Totidem leguntur Græcè.

℣. 25. Sic habet Græc. præter unum plur. ἄμωμα, *immaculatos ;* at in Compl. ἄμωμον, ut supra.

℣℣. 26. 27. Ita prorsus in Græco : deest tamen in Ms. Vatic. τὸ *& consummabunt dies ;* & loco *pro salute vestra*, habetur, τὰ τῦ σωτηρίυ ὑμῶν, *quæ pro salute vestra*, absque ult. voce *Deus* : at in edd. Ald. & Compl. additur, ϗ συντελέσυσι τὰς ἡμέρας· extremòque legitur in Compl. λέγει Κύριος ὁ Θεός· in Ald. Κύριος Κύριος.

CAPUT XLIV.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. de instit. virg. col. 262. d. 1. ET converti me secundùm viam portæ sanctorum exterioris, quæ respicit ad Orientem : & hæc erat clausa.

2. Et ait ad me Dominus : Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit per eam : quoniam Dominus Deus Israël transibit per eam, eritque clausa.

3. Quoniam dux hic sedebit in ea, ut manducet panem in conspectu Domini : secundùm viam ælam portæ intrabit, & secundùm viam ejus exibit.

VULGATA NOVA.

1. ET convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad Orientem : & erat clausa.

2. Et dixit Dominus ad me : Porta hæc clausa erit : non aperietur, & vir non transibit per eam : quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritque clausa

3. principi. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino : per viam portæ vestibuli ingredietur, & per viam ejus egredietur.

VULGATA NOVA.

4. Et adduxit me per viam portæ Aquilonis in conspectu domus : & vidi, & ecce implevit gloria Domini domum Domini : & cecidi in faciem meam.

5. Et dixit ad me Dominus : Fili hominis pone cor tuum, & vide oculis tuis, & auribus tuis audi omnia, quæ ego loquor ad te de universis cæremoniis domus Domini, & de cunctis legibus ejus : & pones cor tuum in viis templi per omnes exitus sanctuarii.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 44. col. 1025. a. 6. Et dices ad exasperantem me domum Israël : Hæc dicit Dominus Deus : Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israël :

7. eò quòd inducitis filios alienigenas incircumcisos corde, & incircumcisos carne..... & præteristis pactum meum in omnibus sceleribus vestris.

VULGATA NOVA.

6. Et dices ad exasperantem me domum Israël : Hæc dicit Dominus Deus : Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israël :

7. eò quòd inducitis filios alienos incircumcisos corde, & incircumcisos carne, ut sint in sanctuario meo, & polluant domum meam : & offertis panes meos, adipem, & sanguinem : & dissolvitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris.

8. Et non servastis præcepta sanctuarii mei : & posuistis custodes observationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic est in Græco, excepto verbo ἐπέστρεψε, *convertit*, pro *converti ;* Mss. tamen Ambr. cum vet. editt. ferunt *converti.*

℣. 2. Similia Græc. habet. Rursusque Ambr. epist. 42. col. 967. c. *& nemo pertransibit per eam, nisi solus Deus Israël :* & infra : *Dominus pertransibit per eam, & erit clausa.* Græc. εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς, & Hieronymus in comment. col. 1022. b. *ingredietur per eam.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 36. ap. Prosp. p. 165. b. *Hæc porta clausa erit : solus princeps sacerdotum transibit per eam, & ipsa clausa erit principi.* Hieron. verò in comm. ait : *Pro eo quod in Hebraïco scriptum est :* erit clausa principi : *LXX. transtulerunt :* erit clausa, quia dux ipse sedebit in ea : quæ ult. pertinent ad ℣. seq.

℣. 3. Ita de Græco ad verbum. Hieron. etiam in comm. col. 1022. c. ait : *eritque clausa, juxta Hebr.* principi, *quem* ducem *LXX. transtulerunt ; qui princeps & dux..... sedebit in ea*, & sup. *ut comedat panem coram Domino : per viam vestibuli, id est, ælam*, &c.

℣. 6. Græc. initio hab. Καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν οἶκον τὸν παραπικραίνοντα, πρὸς τὸν οἶκον τῦ Ἰσραήλ· i. e. *Et dices ad domum exasperantem, ad domum Israël ;* paulòque post, Ἱκανύσθω ὑμῖν ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν, *Sufficiat vobis de omnibus iniquitatibus vestris ;* quæ eòdem recidunt ; cæt. ad verbum ut in Lat. supra.

℣. 7. Eadem leguntur Græcè, nisi excipias duo, διαθήκην, *testamentum*, loco *pactum ;* & ἀνομίαις, *iniquitatibus*, pro *sceleribus*, quæ idem sonant.

Vulgata nova.

9. Hæc dicit Dominus Deus : Omnis alienigena incircumciſus corde, & incircumciſus carne, non ingredietur ſanctuarium meum, omnis filius alienus qui eſt in medio filiorum Iſraël.

10. Sed & Levitæ, qui longè receſſerunt à me in errore filiorum Iſraël, & erraverunt à me poſt idola ſua, & portaverunt iniquitatem ſuam :

11. erunt in ſanctuario meo æditui, & janitores portarum domus, & miniſtri domus : ipſi mactabunt holocauſta, & victimas populi : & ipſi ſtabunt in conſpectu eorum, ut miniſtrent eis.

12. Pro eo quòd miniſtraverunt illis in conſpectu idolorum ſuorum, & facti ſunt domui Iſraël in offendiculum iniquitatis : idcirco levavi manum meam ſuper eos, ait Dominus Deus, & portabunt iniquitatem ſuam :

13. & non appropinquabunt ad me ut ſacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne ſanctuarium meum juxta ſancta ſanctorum : ſed portabunt confuſionem ſuam, & ſcelera ſua quæ fecerunt.

14. Et dabo eos janitores domus in omni miniſterio ejus, & in univerſis quæ fient in ea.

15. Sacerdotes autem & Levitæ filii Sadoc, qui cuſtodierunt cæremonias ſanctuarii mei, cùm errarent filii Iſraël à me, ipſi accedent ad me ut miniſtrent mihi : & ſtabunt in conſpectu meo ut offerant mihi adipem, & ſanguinem, ait Dominus Deus.

16. Ipſi ingredientur ſanctuarium meum, & ipſi accedent ad menſam meam ut miniſtrent mihi, & cuſtodiant cæremonias meas.

17. Cùmque ingredientur portas atrii interioris, veſtibus lineis induentur : nec aſcendet ſuper eos quidquam laneum, quando miniſtrant in portis atrii interioris & intrinſecus.

18. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in ſudore.

19. Cùmque egredientur atrium exterius ad populum, exuent ſe veſtimentis ſuis, in quibus miniſtraverant, & reponent ea in gazophylacio ſanctuarii, & veſtient ſe veſtimentis aliis : & non ſanctificabunt populum in veſtibus ſuis.

20. Caput autem ſuum non radent, neque comam nutrient : ſed tondentes attondent capita ſua.

21. Et vinum non bibet omnis ſacerdos quando ingreſſurus eſt atrium interius.

Levit. 21. 14. 22. Et viduam, & repudiatam non accipient uxores, ſed virgines de ſemine domus Iſraël : ſed & viduam, quæ fuerit vidua à ſacerdote, accipient.

Versio antiqua.

9. Propterea hæc dicit Dominus : Omnis filius alienigena incircumciſus corde, & incircumciſus carne, non ingredietur in ſancta mea, in omnibus filiis alienigenarum qui ſunt in medio domus Iſraël. Hieron. in Ezech. 44. col. 1026. f. ex Lxx.

10. Sed & Levitæ, qui longè receſſerunt à me, cùm erraret Iſraël à me poſt cogitationes ſuas, & accipient iniquitatem ſuam : Ibid. 1027. a.

11. & erunt in ſanctis meis miniſtrantes, oſtiarii in portis domus, & miniſtri domus : iſti immolabunt holocauſta, & victimas populo : & iſti ſtabunt ante populum, ut miniſtrent eis.

12. Pro eo quod miniſtraverunt eis ante faciem idolorum ſuorum, & factum eſt domui Iſraël in tormentum iniquitatis : propterea levavi manum meam ſuper eos, dicit Dominus Deus, & accipient iniquitatem ſuam :

13. & non accedent ad me ut ſacerdotio fungantur mihi, neque ut offerant ad omnia ſancta filiorum Iſraël, nec ad ſancta ſanctorum meorum : & ſuſcipient ignominiam ſuam in errore, quo erraverunt.

14. Et ponent eos ut ſervent cuſtodias domus in omnia opera ejus, & in univerſa quæ fecerunt in ea.

15. Sacerdotes Levitæ filii Sadduc, qui cuſtodierunt cuſtodias ſanctorum meorum, cùm erraret domus Iſraël à me, iſti accedent ad me ut miniſtrent mihi : & ſtabunt ante faciem meam ut offerant mihi hoſtiam, adipem, & ſanguinem, dicit Dominus Deus.

16. Iſti ingredientur in ſancta mea, & iſti accedent ad menſam meam ut miniſtrent mihi, & obſervent cuſtodias meas.

17. Cùmque ingredientur portas atrii interioris, ſtolis lineis induentur : & non induentur laniciis, quando miniſtrant à portis atrii interioris. Ibid. 1028. f.

18. Cidares lineas habebunt ſuper capita ſua, & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur violenter.

19. Cùmque egredientur atrium exterius ad populum, exuent ſe ſtolis ſuis, in quibus miniſtraverant, & reponent eas in exedris ſanctorum, & veſtient ſe ſtolis aliis : & non ſanctificabunt populum in ſtolis ſuis.

20. Capita ſua non radent, & comas non ad preſſum tondebunt : operientes operient capita ſua.

21. Et vinum non bibet omnis ſacerdos quando ingreſſurus eſt atrium interius.

22. Viduam, & ejectam non accipient uxores, ſed virginem de ſemine domus Iſraël : ſed & viduam, quæ fuerit vidua à ſacerdote, accipient. Ibid. 1031. f.

Notæ ad versionem antiquam.

℣. 9. Concinit Gr. ad verbum ; initio tamen ita legitur, λέγει Κύριος ὁ Θεός· ſed à Compl. abeſt ὁ Θεός. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. p. 501. f. ſimiliter habet : *Omnis filius alienigena incircumciſus corde, & incircumciſus carne, non intrabit in ſancta mea.*

℣. 10. Gr. in principio hab. Ἀλλ' ἢ οἱ Λευῖται, οἵτινες ἀφήλαντο ἀπ' ἐμοῦ, &c. *Sed Levitæ, qui reſilierunt à me*, &c. ut ſup. al. οἱ μακρυνθέντες ἀπ' ἐμοῦ.

℣. 11. Similia exſtant Græcè.

℣. 12. Sic habetur in Græcò, præter hoc ult. *& accipient iniquitatem ſuam*, quod deeſt : additur tamen in edd. Ald. & Compl. καὶ λήψονται τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.

℣. 13. Totidem verba leguntur Græcè, præter unum *omnia*, quod abeſt ante 1. *ſancta*.

℣. 14. Gr. ipſo initio hab. Καλάξουσιν αὐτοὺς φυλάσσειν, &c. *Demittent eos*, &c. ultimòque, ἂν ποιήσωσιν, *fecerint*, abſque ſeq. *in ea.*

℣. 15. Hæc tota congruunt cum Græco.

℣. 16. Ita rurſum in Græco, præter unum φυλάξουσι, *obſervabunt*, pro *obſervent.*

℣. 17. Gr. initio habet : Καὶ ἔσαι ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι αὐτοὺς, *& erit in ingrediendo eos* ; extremòque, ἀπὸ τῆς πύλης, *à porta*, non *à portis* ; cæt. ut in Lat.

℣. 18. Sic eſt in Græco, niſi iſta excipias media, ἕξουσιν ἐπὶ τὰς ὀσφύας αὐτῶν, *habebunt ſuper lumbos ſuos*, pro *erunt in lumbis eorum* ; quæ unum ſunt & idem.

℣. 19. Gr. in principio habet : Καὶ ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι αὐτοὺς εἰς τὴν αὐλὴν, paulòque poſt, ἐν αἷς αὐτοὶ λειτουργοῦσιν ἐν αὐταῖς, *in quibus miniſtrant in ipſis* ; cæt. ut in Lat.

℣. 20. Græcè præfigitur καὶ, additurque αὐτῶν, ad *comas* ; cæt. quadrant ad verbum. Hieron. etiam inf. col. 1029. c. ait : *Dixere LXX. Capita ſua non radent, & comas ſuas ad preſſum non tondebunt : ſed operientes operient capita ſua.*

℣. 21. Græcè pluraliter, οὐ μὴ πίωσι, *non bibent* ; ſicut inf. ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι αὐτοὺς εἰς, &c. ut in textu.

℣. 22. Gr. initio hab. Καὶ χήραν ; & inf. καὶ χήρα, ἐὰν γένηται ἐξ ἱερέως· tollit verò vocem *domus*, ante *Iſraël* ; cæt. ut in textu : in edd. Ald. & Compl. eſt, οἴκου Ἰσραήλ,

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.	
Hieron. ubi sup.	23. Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis.	23. Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis.	
Ibid. 1032. *a.*	24. Et cùm fuerit controversia sanguinis, stabunt in judiciis..... & sabbata mea sanctificabunt.	24. Et cùm fuerit controversia, stabunt in judiciis meis, & judicabunt: leges meas, & præcepta mea in omnibus solemnitatibus meis custodient, & sabbata mea sanctificabunt.	
	25. Et super animam hominis non ingredientur, ne polluantur.....	25. Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem & matrem, & filium & filiam, & fratrem & sororem, quæ alterum virum non habuerit: in quibus contaminabuntur.	
	26. Et postquam fuerit mundatus, septem dies numerabuntur ei.	26. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei.	
	27. Et in die introitus sui..... offeret placationem.....	27. Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius, ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.	
	28..... ego hæreditas eorum: & possessiones non dabitis eis in Israël, ego possessio eorum.	28. Non erit autem eis hæreditas, ego hæreditas eorum: & possessionem non dabitis eis in Israël, ego enim possessio eorum.	*Num.* 18. 20. *Deuter.* 18. 1.
Ibid. 1034. *a. f.*	29. Victimam & pro peccato, & pro ignorantia ipsi comedent: & omnis separatio in Israël ipsorum erit.	29. Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi comedent: & omne votum in Israël ipsorum erit.	
	30..... & primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut ponat benedictiones super domos vestras.	30. Et primitiva omnium primogenitorum, & omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt: & primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuæ.	*Exod.* 22. 29.
	31. Omne morticinum, & captum à bestia de avibus & de pecoribus non comedent sacerdotes.	31. Omne morticinum, & captum à bestia de avibus & de pecoribus non comedent sacerdotes.	*Levit.* 22. 8.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ut supra.

℣. 23. Sic est in Græco, detracto uno *quid sit.*

℣. 24. Hieron. sic habet: *Et cùm fuerit controversia (ut in LXX. additum est* sanguinis*) stabunt*, &c. Gr. Καὶ ἐπὶ κρίσιν αἵματος οὗτοι ἐπιστήσονται τοῦ διακρίνειν, *Et in judicio sanguinis ipsi stabunt ad dijudicandum;* posteriora ut in textu.

℣. 25. Ita in Græco, nisi hoc excipiatur, τοῦ μιανθῆναι, *ad polluendum se*, loco *ne polluantur.*

℣. 26. Ita Græcè, excepto uno ἐξαριθμήσῃ αὐτῷ, *enumerabit sibi*, pro *numerabuntur ei.*

℣. 27. Gr. Καὶ ᾗ ἂν ἡμέρᾳ εἰσπορεύωνται εἰς τὴν αὐλὴν..... προσοίσουσιν ἱλασμόν.

℣. 28. Gr. ἐγὼ κληρονομία αὐτοῖς· καὶ κατάσχεσις αὐτοῖς οὐ δοθήσεται ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὅτι ἐγὼ, &c. ut supra.

℣. 29. Gr. Καὶ τὰς θυσίας, καὶ τὰ ὑπὲρ ἁμαρτίας, καὶ τὰ ὑπὲρ ἀγνοίας, &c. *Et sacrificia, & quæ pro peccato, & quæ pro ignorantia;* reliqua ut in textu, excepto dat. αὐτοῖς, *ipsis*, loco *ipsorum.*

℣. 30. Gr. simpliciter habet ὑμῶν, *vestra*, loco *ciborum vestrorum;* rursumque addit ὑμῶν, ad *benedictiones;* sed in Compl. deest ὑμῶν; cætera quadrant ad verbum.

℣. 31. Itidem Græcè, præposito uno καὶ, 1. voci *omne.*

CAPUT XLV.

VULGATA NOVA.

1. Cumque cœperitis terram dividere sortitò, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine viginti quinque millia, & latitudine decem millia: sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum.

2. Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum; & quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum.

2..... *Vide Not.*

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Hieron. in Ezech. 45. *col.* 1035. *c.*	3..... & in ipso erit sanctificatio.....	3. Et à mensura ista mensurabis longitudinem viginti quinque millium, & latitudinem decem millium, & in ipso erit templum, sanctumque sanctorum.
		4. Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini: & erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis.
	5..... ipsi tenebunt civitatem ut habitent.	5. Viginti quinque autem millia longitudinis, & decem millia latitudinis erunt Levitis, qui ministrant domui: ipsi possidebunt viginti gazophylacia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Hieron. in comment. col. 1035. f. ait: *Et ne forsitan ædificio templi ædes aliæ jungerentur, præcipit ut quinquaginta cubitis per circuitum terra sit vacua in suburbana; vel ut Symmachus, & Theodotio, & LXX. transtulerunt, in terminum, & separationem, & spatium.*

℣. 3. Ita Hieron. pro eo quod in Vulgata est, *& in ipso erit templum*, &c. Græcè, καὶ ἐν αὐτῇ ἔσται ἅγια τῶν ἁγίων· in Ms. Alex. τὸ ἁγίασμα τῶν ἁγίων.

℣. 5. Gr. αὐτοῖς εἰς κατάσχεσιν πόλεις τοῦ κατοικεῖν, *ipsis in possessionem civitates ad habitandum.*

VULGATA NOVA.

6. Et poſſeſſionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis viginti quinque millia, ſecundùm ſeparationem ſanctuarii, omni domui Iſraël.

VERSIO ANTIQUA.

6. Et poſſeſſionem civitatis dabitis quinque millibus latitudinis, & longitudinis viginti quinque millibus..... *Hieron. ubi ſup.*

VULGATA NOVA.

7. Principi quoque hinc & inde in ſeparationem ſanctuarii, & in poſſeſſionem civitatis, contra faciem ſeparationis ſanctuarii, & contra faciem poſſeſſionis urbis: à latere Maris uſque ad Mare, & à latere Orientis uſque ad Orientem: Longitudinis autem juxta unamquamque partem à termino Occidentali uſque ad terminum Orientalem.

8. De terra erit ei poſſeſſio in Iſraël: & non depopulabuntur ultra principes populum meum: ſed terram dabunt domui Iſraël ſecundùm tribus eorum.

VULGATA NOVA.

9. Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis principes Iſraël: iniquitatem & rapinas intermittite, & judicium & juſtitiam facite, ſeparate confinia veſtra à populo meo, ait Dominus Deus.

10. Statera juſta, & ephi juſtum, & batus juſtus erit vobis.

11. Ephi & batus æqualia, & unius menſuræ erunt: ut capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori ephi: juxta menſuram cori erit æqua libratio eorum.

Exod. 30. 13. *Levit.* 27. 25. *Num.* 3. 47. 12. Siclus autem viginti obolos habet. Porro viginti ſicli, & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli, mnam faciunt.

13. Et hæ ſunt primitiæ, quas tolletis: ſextam partem ephi de coro frumenti, & ſextam partem ephi de coro hordei.

14. Menſura quoque olei, batus olei, decima pars cori eſt: & decem bati corum faciunt: quia decem bati implent corum.

VERSIO ANTIQUA.

9. Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis principes Iſraël: iniquitatem & miſeriam intermittite, & judicium & juſtitiam facite, ſeparate oppreſſionem à populo meo, ait Dominus Deus. *Hieron. ubi ſup. col. 1037. c. 1038. a.*

10. Statera juſta, & menſura juſta, & chœnix juſtus erit vobis ad menſuram. *Ibid. 1039. a. b.*

11. Et chœnix ſimiliter unus erit ad accipiendum: decima pars gomor, chœnix; & decima pars gomor, ephi: gomor erit æquum

12. ad pondus, viginti oboli. Viginti ſicli, quinque & viginti ſicli, & quindecim ſicli, mina erit vobis.

13. Et hæ ſunt primitiæ, quas ſeparabitis: ſextam partem menſuræ de gomor tritici, & ſextam partem ephi de coro hordei. *Ibid. 1040. b.*

14. Et præceptum olei, cotylem olei, decem cotyles: quia decem cotyles ſunt gomor.

VULGATA NOVA.

15. Et arietem unum de grege ducentorum, de his quæ nutriunt Iſraël in ſacrificium, & in holocauſtum, & in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus. 15... *Vide Not.*

16. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Iſraël.

VULGATA NOVA.

17. Et ſuper principem erunt holocauſta, & ſacrificium, & libamina in ſolemnitatibus, & in calendis, & in ſabbatis, & in univerſis ſolemni-

VERSIO ANTIQUA.

17. Et ſuper principe erunt holocauſta, & ſacrificium, & libamina in ſolemnitatibus, & in calendis, & in ſabbatis, & in univerſis ſolemnita- *Hieron. ubi ſup. col. 1041. d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Sic eſt in Græco, præter ſingul. δώσεις, *dabis*, pro *dabitis*; & bis χιλιάδας, *millia*, pro *millibus*; item εὖρος, καὶ μῆκος, loco *latitudinis*, & *longitudinis*.

℣. 9. Ita in Græco, exceptis his, ἀφηγούμενοι, *duces*, loco *principes*, & ἀφέλεσθε, *auferte*, pro *intermittite*, abſque ſeq. &; item ἐξάρατε, *tollite*, pro *ſeparate*.

℣℣. 10. 11. Sic iterum in Græco, præter vocabulum *ephi*, quod deeſt; ſequitur autem, πρὸς τὸ γομὸρ ἔσαι τὸ ἴσον, deinde, καὶ τὰ σάθμια, &c. de ℣. ſeq. In ed. Ald. τὸ μέτρον πρὸς τὸ, &c. Vide Not. ad ℣. ſeq.

℣. 12. Gr. καὶ τὰ σάθμια, (Ald. & Compl. σάθμιον,) εἴκοσι ὀβολοί. Πέντε σίκλοι, πέντε καὶ σίκλοι δέκα, καὶ πεντήκοντα σίκλοι, ἡ μνᾶ ἔσαι ὑμῖν· i. e. *& pondera, viginti oboli. Quinque ſicli, quinque & ſicli decem, & quinquaginta ſicli, mina erit vobis.* Ed. Compl. Πέντε σίκλοι, καὶ εἴκοσι πέντε σίκλοι, καὶ πεντεκαίδεκα σίκλοι. Ald. verò, Εἴκοσι σίκλοι, πέντε καὶ εἴκοσι σίκλοι, δέκα καὶ πέντε σίκλοι, &c. quomodo legit Hieron. ſupra. Addit S. Doctor: *Hic locus juxta LXX. non cohæret, & penitus intelligi non poteſt, dum non ſolùm numeros menſurarum, ſed etiam nomina commutarunt. Pro* ephi *enim interpretati ſunt* menſuram, *generale nomen pro ſpeciali; & pro* bato, chœnica; *pro* homer *quoque Hebraïco, qui Græcè dicitur* κόρος, *tranſtulerunt* gomor; *rurſumque pro* bato, chœnica..... Epha *autem, quæ in Græco ſermone corruptè dicitur* ἐφι, *ad menſuram pertinet variarum frugum, v. g. tritici, hordei, leguminum. Porro* batus, *qui Hebraïcè* bath, *eadem menſura eſt quæ &* ephi, *& in ſpeciebus tantùm liquidis, vini, & olei, & iſtius modi.* Corus *triginta habet modios, & in utraque menſura, hoc eſt, tam aridarum, quàm liquentium, tenet principium.* Decima pars cori, *in his quæ modio menſurantur, appellatur* epha, *id eſt,* tres modii; *&* decima pars cori *in ſpeciebus liquidis, vocatur* batus, *ſive* vadus; *ut ejuſdem menſuræ ſit* epha, *&* batus. *Porro* ſiclus, *qui Græcè dicitur* σατὴρ, *viginti habet obolos;* mina *verò, quæ appellatur* mna, *habet ſiclos ſexaginta, qui faciunt obolos mille ducentos.*

℣. 13. Ita Græcè ad verbum, niſi quòd præponitur αὐτοῦ, *ipſius*, vocabulo *ephi*; ſed abeſt αὐτοῦ à Mſ. Alex. ac edit. Ald.

℣. 14. Sic iterum Græcè, præter hoc, ἐλαίου ἀπὸ δέκα κοτυλῶν, i. e. *olei de decem cotylis*, loco *olei decem cotyles*. Subdit Hieronymus: *Et hîc, mutatis nominibus menſurarum in LXX. editione, confuſa ſunt omnia, ut quid dicatur non poſſit intelligi. Qui enim ſupra pro* ephi, menſuram; *& pro* bato, chœnica *dixerant; & pro* coro, gomor; *pro* ſiclo, appendiculum; *& hîc pro* ephi, *poſuere* menſuram; *pro* coro *nunc* gomor, *nunc ipſum* corum; *& in menſura olei, pro* bato, κοτύλην, *id eſt*, cyathum.

℣. 15. Hieron. ubi ſup. 1041. f. ad hæc ex Hebr. verba, *Et arietem unum de grege ducentorum, de his quæ nutrit* (Vulg. *nutriunt*) *Iſraël in ſacrificium*, addit: *Quod nos interpretati ſumus*, de his quæ nutrit Iſraël, *in Hebraïco ſcriptum eſt* memmaſce, *quod Aquila & Symm. interpretantur* τῶν ὑδάτων; *LXX. & Theodotio*, ἀπὸ τῶν ποτηρίων; *quorum alterum de irriguis, alterum de canalibus, ſive piſcinis ſonat; ut videlicet primitiæ principis non alibi niſi in irriguis nutriantur.* Porro in Græco hod. ita legimus: Καὶ πρόβατον ἀπὸ τῶν προβάτων ἀπὸ δέκα, ἀφαίρεμα ἐκ πασῶν τῶν πατριῶν τοῦ Ἰσραὴλ εἰς θυσίας· i. e. *Et ovem de ovibus ex decem, demptio ex omnibus patriis Iſraël in ſacrificia.* In Hexaplis quoque Orig. hæc habentur: A. S. ἀπὸ τῶν ὑδάτων Ἰσραήλ. O. ἐκ πασῶν τῶν πατριῶν τοῦ Ἰσραήλ. O. Θ. ἀπὸ τῶν ποτισμῶν Ἰσραήλ. Sed ait Montfalconius noſter in Not. « Druſius ſuſpicabatur legendum ποτισμῶν, & quidem optimè; nam ſic habet Mſ. noſter Sangerm. antiquiſſimus charactere Saxonico; editi verò, πολυρίων. Lectio LXX. prior, ἐκ πασῶν τῶν πατριῶν, corruptiſſima eſt.

℣. 17. Iſta non refert Hieron. niſi ſecundùm Hebr. aut Vulg. cùm autem nonniſi leviter differant à Græco, ipſa hîc ſubjungere non dubitamus (quod aliquoties nobis conti-

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. tibus domus Israël : ipse faciet pro peccato sacrificium, & holocaustum, & pacifica ad expiandum pro domo Israël.

18. Hæc dicit Dominus Deus : In primo mense, unâ mensis, sumes vitulum de armento immaculatum, & expiabis sanctuarium.

Ibid. 1042. f. 1043. a. 19. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato : & ponet in postibus domus, & super quatuor angulos templi, & super altare, & in postibus portæ atrii interioris.

20. Et sic facies..... pro ignorante, & pro parvulo.....

21. In primo mense, quartadecima die mensis, erit vobis Paschæ solemnitas : septem diebus azyma comedent.

Ibid. 1044. d. 22. Et faciet princeps in die illa pro se, & domo sua, & pro universo populo terræ, vitulum pro peccato.

23. Et in septem dierum solemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, & septem arietes immaculatos quotidie septem diebus : & pro peccato hircum caprarum quotidie.

Ibid. 1043. a. 24. Et sacrificium, & coctionem vitulo, & coctionem arieti dabis : & olei hin coctionis.

25. Septimo mense, quintadecima die mensis in solemnitate, faciet sicut supra dicta sunt per septem dies ; tam pro peccato, quàm pro holocausto, & sicut in manaa, sicut in oleo.

VULGATA NOVA.

tatibus domus Israël : ipse faciet pro peccato sacrificium, & holocaustum, & pacifica ad expiandum pro domo Israël.

18. Hæc dicit Dominus Deus : In primo mense, unâ mensis, sumes vitulum de armento immaculatum, & expiabis sanctuarium.

19. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato : & ponet in postibus domus, & in quatuor angulis crepidinis altaris, & in postibus portæ atrii interioris.

20. Et sic facies in septima mensis pro unoquoque qui ignoravit, & errore deceptus est, & expiabis pro domo.

21. In primo mense, quartadecima die mensis, erit vobis Paschæ solemnitas : septem diebus azyma comedentur.

22. Et faciet princeps in die illa pro se, & pro universo populo terræ, vitulum pro peccato.

23. Et in septem dierum solemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, & septem arietes immaculatos quotidie septem diebus : & pro peccato hircum caprarum quotidie.

24. Et sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem faciet : & olei hin per singula ephi.

25. Septimo mense, quintadecima die mensis in solemnitate, faciet sicut supra dicta sunt per septem dies ; tam pro peccato, quàm pro holocausto, & in sacrificio, & in oleo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

git, ut notavimus sup.) inserendo tamen in Notis ea quibus textus ambo à se invicem discrepant : v. g. initio hujus ℣. Gr. habet : Καὶ διὰ τοῦ ἀφηγουμένου, *& per ducem*, loco *& super principe* ; paulòque post, num. plur. καὶ αἱ θυσίαι, *& sacrificia* ; subinde, ταῖς νουμηνίαις, *neomeniis*, pro *calendis* ; extremò, ποιήσει τὰ ὑπὲρ ἁμαρτίας, καὶ τὴν θυσίαν, καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα, καὶ τὰ τοῦ σωτηρίου, τοῦ ἐξιλάσκεσθαι ὑπὲρ τοῦ οἴκου Ἰσραήλ· i. e. *faciet quæ super peccato, & sacrificium, & holocausta, & quæ ipsius salutaris, ad expiandum pro domo Israël.*

℣. 18. Græcè posteriora sola sic variant : λήψεσθε μόσχον ἐκ βοῶν ἄμωμον, τοῦ ἐξιλάσασθαι· i. e. *sumetis vitulum de bobus immaculatum, ad expiandum sanctuarium* ; quæ eòdem recidunt.

℣. 19. Similia Gr. habet, exceptis his levibus, τοῦ ἐξιλασμοῦ, *expiationis*, loco *quod erit pro peccata* ; dein, καὶ δώσει ἐπὶ τὰς φλιὰς, *& dabit super limina*, loco *& ponet in postibus* ; rursum inf. ἐπὶ τὰς φλιὰς τῆς πύλης, pro *in postibus portæ* ; quæ idem valent.

℣. 20. Hieron. ibid. *Ubi nos diximus*, pro unoquoque qui ignoravit, & errore deceptus est, *LXX. posuerunt*, pro ignorante, & pro parvulo. Hoc tamen non legitur in Gr. Vatic. sed in Ms. Alex. ubi sic : λήψῃ παρ᾽ ἑκάστου ἀγνοοῦντος, καὶ ἀπὸ νηπίου· sic etiam in ed. Ald. In Compl. ἀσυνέτου, καὶ νηπίου.

℣. 21. Græc. Καὶ ἐν τῷ πρώτῳ, absque seq. *mense* ; sed in Ms. Alex. additur μηνί : subinde loco *paschæ*, habetur τὸ πάσχα, cum seq. ἑορτή ; ultimòque, ἔδεσθε, *comedetis*, non *comedent* ; cæt. ut supra.

℣. 22. Græcè constanter, ἀφηγούμενος, *dux*, loco *princeps*, absque *sua*, post *domo* ; cæt. ut in textu.

℣. 23. Græc. initio habet : Καὶ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς ἑορτῆς ποιήσει ὁλοκαυτώματα· reliqua ut in Lat. sup. nisi excipias ἔριφον, *hædum*, loco *hircum*.

℣. 24. Gr. Vat. secundò habet πέμματα, *coctiones* ; Alex. verò & Compl. utrobique πέμμα, ut sup. subinde in Vat. ποιήσεις, *facies*, pro *dabis* ; ultimòque, πέμματι, *coctioni*, non *coctionis* ; cæt. ut supra.

℣. 25. Græc. Καὶ ἐν τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ, πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς ἐν τῇ ἑορτῇ, ποιήσεις κατὰ τὰ αὐτὰ ἑπτὰ ἡμέρας, καθὼς τὰ ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας, καὶ καθὼς τὰ ὁλοκαυτώματα, καὶ καθὼς τὸ μαναὰ, καὶ καθὼς τὸ ἔλαιον· i. e. *Et in septimo mense, quintadecima mensis in solemnitate, facies juxta ea septem diebus, sicut quæ pro peccato, & sicut holocaustomata, & sicut manaa, & sicut oleum.*

CAPUT XLVI.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 46. col. 1045. b. 1. HÆc dicit Dominus Deus : Porta atrii interioris, quæ respicit ad Orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit : die autem sabbati aperietur, sed & in die calendarum aperietur.

VULGATA NOVA.

1. HÆc dicit Dominus Deus : Porta atrii interioris, quæ respicit ad Orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit : die autem sabbati aperietur, sed & in die calendarum aperietur.

VULGATA NOVA.

2. Et intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, & stabit in limine portæ : & facient sacerdotes holocaustum ejus, & pacifica ejus : & adorabit super limen portæ, & egredietur : porta autem non claudetur usque ad vesperam.

3. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in sabbatis, & in calendis, coram Domino.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 46. col. 1045. c. 1048. f. 4. Holocaustum autem hoc offeret dux Domino : in die sabbati sex agnos immaculatos, & arie-

VULGATA NOVA.

4. Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino : in die sabbati sex agnos immaculatos,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco, nisi quòd loco *sabbati*, habetur pluraliter σαββάτων, absque seq. *sed* ; & loco *calendarum*, constanter τῆς νουμηνίας, *neomeniæ*.

℣. 4. Gr. Καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα προσοίσει ὁ ἀφηγούμενος,

Vulgata nova.

& arietem immaculatum.

5. Et ſacrificium ephi per arietem : in agnis autem ſacrificium quod dederit manus ejus : & olei hin per ſingula ephi.

Versio antiqua.

tem immaculatum. *Hieron. ubi ſup.*

5. Et manaa, coctionem per arietem : agnis autem ſacrificium quod dederit manus ejus : & olei hin coctioni.

Vulgata nova.

6. In die autem calendarum vitulum de armento immaculatum : & ſex agni, & arietes immaculati erunt.

7. Et ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet ſacrificium : de agnis autem, ſicut invenerit manus ejus : & olei hin per ſingula ephi.

8. Cùmque ingreſſurus eſt princeps, per viam veſtibuli portæ ingrediatur, & per eandem viam exeat.

9. Et cùm intrabit populus terræ in conſpectu Domini in ſolemnitatibus : qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portæ Meridianæ : porro qui ingreditur per viam portæ Meridianæ, egrediatur per viam portæ Aquilonis : non revertetur per viam portæ, per quam ingreſſus eſt, ſed è regione illius egredietur.

10. Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingredietur, & cum egredientibus egredietur.

11. Et in nundinis, & in ſolemnitatibus erit ſacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem : agnis autem erit ſacrificium ſicut invenerit manus ejus : & olei hin per ſingula ephi.

Vulgata nova.

12. Cùm autem fecerit princeps ſpontaneum holocauſtum, aut pacifica voluntaria Domino : aperietur ei porta quæ reſpicit ad Orientem, & faciet holocauſtum ſuum, & pacifica ſua, ſicut fieri ſolet in die ſabbati : & egredietur, claudeturque porta poſtquam exierit.

13. Et agnum ejuſdem anni immaculatum faciet holocauſtum quotidie Domino : ſemper manè faciet illud.

14. Et faciet ſacrificium ſuper eo cata mane mane ſextam partem ephi, & de oleo tertiam partem hin, ut miſceatur ſimilæ : ſacrificium Domino legitimum, juge atque perpetuum.

15. Faciet agnum, & ſacrificium, & oleum cata mane mane : holocauſtum ſempiternum.

16. Hæc dicit Dominus Deus : Si dederit princeps donum alicui de filiis ſuis : hæreditas ejus, filiorum ſuorum erit, poſſidebunt eam hæreditariè.

17. Si autem dederit legatum de hæreditate ſua uni ſervorum ſuorum, erit illius uſque ad annum remiſſionis, & revertetur ad principem : hæreditas autem ejus, filiis ejus erit.

18. Et non accipiet princeps de hæreditate populi per violentiam, & de poſſeſſione eorum : ſed de poſſeſſione ſua hæreditatem dabit filiis ſuis : ut non diſpergatur populus meus unuſquiſque à poſſeſſione ſua.

19. Et introduxit me per ingreſſum, qui erat ex latere portæ, in gazophylacia ſanctuarii ad ſacerdotes, quæ reſpiciebant ad Aquilonem : & erat ibi locus vergens ad Occidentem.

20. Et dixit ad me : Iſte eſt locus ubi coquent ſacerdotes pro peccato, & pro delicto : ubi coquent ſacrificium, ut non efferant in atrium exterius, & ſanctificetur populus.

21. Et eduxit me in atrium exterius, & circumduxit me per quatuor angulos atrii : & ecce atriolum erat in angulo atrii, atriola ſingula per angulos atrii.

Versio antiqua.

12. Cùm autem fecerit dux confeſſionem, holocauſtum ſalutaris Domino ; aperiet ſibi portam quæ reſpicit ad Orientem, & faciet holocauſtum ſuum, & ſalutaria ſua..... *Hieron. ubi ſup. col. 1048. f. 1049. b.*

13. Et agnum anniculum immaculatum faciet holocauſtum quotidie Domino.....

14. Et manaa faciet ſuper eo manè manè ſextam partem menſuræ, & de oleo tertiam partem hin, ut miſceatur ſimilæ manaa Domino.....

15. Facietis agnum, & manaa, & oleum manè manè : holocauſtum ſempiternum.

16. Hæc dicit Dominus Deus : Si dederit dux donum alicui de filiis ſuis..... *Ibid. 1050. b. c.*

18. Et non accipiet dux de hæreditate populi, ut opprimat eos : ſed de poſſeſſione ſua hæreditatem dabit filiis ſuis : ut non diſpergatur populus meus unuſquiſque à poſſeſſione ſua.

19. Et introduxit me per ingreſſum, qui erat poſt tergum portæ, in exedras & thalamos..... qui reſpiciebant ad Aquilonem : & ecce ibi erat locus ſeparatus. *Ibid. 1051. a. b.*

20. Et dixit ad me : Iſte eſt locus ubi coquent ſacerdotes pro delicto, & pro ignorantia : & propterea ubi coquent manaa & donum, ut non efferant in atrium exterius, & ſanctificetur populus.

21. Et eduxit me in atrium exterius, & circumduxit me per quatuor angulos atrii.....

Notæ ad Versionem antiquam.

&c. ut ſupra.

℣. 5. Græc. Καὶ μαναὰ, πέμμα τῷ κριῷ, καὶ τοῖς ἀμνοῖς θυσίαν δόμα χειρὸς αὐτοῦ, &c. ut ſupra.

℣. 12. Sic eſt in Græco, præter ſeqq. ἐὰν δὲ, *ſi autem*, pro *cùm autem ;* exinde, καὶ ἀνοίξη..... καὶ ποιήσῃ, pro *aperiet..... & faciet ;* & in fine, τὰ τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ, *quæ ſalutaris ſui*, loco *ſalutaria ſua :* in Mſ. Alex. ἀνοίξεις..... καὶ ποιήσεις, ut ſup.

℣. 13. Ita rurſum in Græco, niſi quòd ponitur εἰς, *in*, ante *holocauſtum ;* ſed abeſt à Mſ. Alex. & Compl.

℣. 14. Eadem leguntur Græcè ; non duplicatur tamen ibi adverb. *manè ;* ultimòque ita legitur, τοῦ ἀναμίξαι τὴν σεμίδαλιν μαναὰ τῷ Κυρίῳ, dein, πρόσαγμα διαπαντός· i. e. *ad miſcendam ſimilam manaa Domino, præceptum perpetuum.*

℣. 15. Similiter in Gr. præter hoc, ποιήσετε, *facietis*, pro 1. *manè.*

℣. 16. Itidem Græcè, præter voculam ἑνί, *uni*, loco *alicui.*

℣. 18. Tota iſta reſpondent Græco, detractâ unâ conjunct. *ſed.*

℣. 19. Græc. Καὶ εἰσήγαγέ με εἰς τὴν εἴσοδον, τῆς κατὰ νώτου τῆς πύλης, εἰς τὴν ἐξέδραν τῶν ἁγίων τῶν ἱερέων, τὴν βλέπουσαν πρὸς Βοῤῥᾶν, &c. ut ſup. detracto verbo *erat.*

℣. 20. Græcè, poſt 1. *coquent*, additur ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς, *ibi ſacerdotes ;* deinde ſic, τὰ ὑπὲρ ἀγνοίας, καὶ τὰ ὑπὲρ ἁμαρτίας· καὶ ἐκεῖ πέψουσι τὸ μαναὰ τὸ παράπαν, τοῦ μὴ ἐκφέρειν εἰς..... τοῦ ἁγιάζειν τὸν λαόν· i. e. *quæ pro ignorantia, & quæ pro peccato : & ibi coquent manaa omnino, ut non efferant in..... ad ſanctificandum populum.*

℣. 21. Sic eſt in Græco, præter unum μέρη, *partes*, loco *angulos.* Hieron. inf. col. 1052. c. ait : *Hoc atrium, de quo nunc ſermo eſt, per ſingulos angulos quatuor habebat*

Versio antiqua.

Hieron. ubi ſup. 23..... & culinæ fabricatæ erant ſubter porticus propter accubita.

24. Et dixit ad me : Hæc eſt domus culinarum, in qua coquent miniſtri domus Domini victimam populi.

Vulgata nova.

22. In quatuor angulis atrii atriola diſpoſita, quadraginta cubitorum per longum, & triginta per latum : menſuræ unius quatuor erant.

23. Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola : & culinæ fabricatæ erant ſubter porticus per gyrum.

24. Et dixit ad me : Hæc eſt domus culinarum, in qua coquent miniſtri domus Domini victimas populi.

Notæ ad Versionem antiquam.

atriola, quæ LXX. minora *vocant ; & nos pro facilitate ſenſûs* ὑποκοριστικῶς, atriola *diximus.*

℣. 23. Græc..... ϗ μαγειρεῖα γεγονότα ὑποκάτω τῶν ἐξεδρῶν κύκλῳ· i. e. *& culinæ factæ ſub exedris per gyrum.*

℣. 24. Græcè... Οὗτοι οἱ οἶκοι τῶν μαγείρων, ὃ ἑψήσουσιν ἐκεῖ οἱ λειτουργοῦντες τῷ οἴκῳ τὰ θύματα τοῦ λαοῦ· *Hæ ſunt domus coquorum, ubi coquent ibi miniſtrantes domui victimas populi.* Hieron. hab. *victimas populi, ſive* victimam ; *hoc enim Hebraïcè ſignificat* zeba.

CAPUT XLVII.

Vulgata nova.

1. ET convertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur ſubter limen domus ad Orientem : facies enim domus reſpiciebat ad Orientem : aquæ autem deſcendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.

2. Et eduxit me per viam portæ Aquilonis, & convertit me ad viam foras portam exteriorem, viam quæ reſpiciebat ad Orientem : & ecce aquæ redundantes à latere dextro.

Versio antiqua.

Hieron. in Ezech. 47. col. 1053. a. b. 3..... & menſus eſt mille..... & tranſivit in aqua aquam remiſſionis.

4. Rurſumque menſus eſt mille, & tranſivit in aqua aquam uſque ad femina : .

5. & menſus eſt mille, & tranſivit aquam uſque ad lumbos. Et menſus eſt mille, & non poterat pertranſire : quoniam ferebatur aqua inſtar præcipitis torrentis, qui tranſiri non poteſt.

Ibid. 1056. a. 6. Et dixit ad me : Certè vidiſti fili hominis. Et eduxit me, & convertit ad ripam fluminis.

7. Cùmque me convertiſſet, ecce in ripa fluminis arbores multæ nimis ex utraque parte.

8. Et ait ad me : Aqua iſta, quæ egreditur in Galilæam, quæ vergit ad Orientem, & deſcendit ad Arabiam.....

9. Et omnis anima animalium ſerpentium, quòcunque venerit fluvius, vivet.....

Vulgata nova.

3. Cùm egrederetur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in manu ſua, & menſus eſt mille cubitos : & traduxit me per aquam uſque ad talos.

4. Ruſumque menſus eſt mille, & traduxit me per aquam uſque ad genua :

5. & menſus eſt mille, & traduxit me per aquam uſque ad renes. Et menſus eſt mille, torrentem, quem non potui pertranſire : quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui non poteſt tranſvadari.

6. Et dixit ad me : Certè vidiſti fili hominis. Et eduxit me, & convertit ad ripam torrentis.

7. Cùmque me convertiſſem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.

8. Et ait ad me : Aquæ iſtæ, quæ egrediuntur ad tumulos ſabuli Orientalis, & deſcendunt ad plana deſerti, intrabunt mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ.

9. Et omnis anima vivens, quæ ſerpit, quòcunque venerit torrens, vivet : & erunt piſces multi ſatis poſtquam venerint illuc aquæ iſtæ, & ſanabuntur & vivent omnia, ad quæ venerit torrens.

Vulgata nova.

10. Et ſtabunt ſuper illas piſcatores, ab Engaddi uſque ad Engallim ſiccatio ſagenarum erit : plurimæ ſpecies erunt piſcium ejus, ſicut piſces maris magni, multitudinis nimiæ :

11. in littoribus autem ejus, & in paluſtribus non ſanabuntur, quia in ſalinas dabuntur.

Versio antiqua.

Hieron. ubi ſup. col. 1056. b. 12. Et ſuper fluvium orietur..... omne lignum frugiferum : non inveteraſcet ex eo, & non deficiet fructus ejus : [a] in renovatione ſui primitiva dabit..... [b] & erit fructus ejus in cibum, & aſcenſio ejus ad ſanitatem.

[a] Ibid. 1059. b.

[b] Ibid. 1056. c.

Vulgata nova.

12. Et ſuper torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum : non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus ejus : per ſingulos menſes afferet primitiva, quia aquæ ejus de ſanctuario egredientur : & erunt fructus ejus in cibum, & folia ejus ad medicinam.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 3. Itidem Græcè.

℣. 4. A Græco abeſt *rurſum ;* reliqua quadrant.

℣. 5. Eadem leguntur Græcè, præter hæc ult. ὅτι ἐξύβριζεν ὡς χειμάῤῥου, ὃν οὐ διαβήσονται, *quoniam intumuit ſicut torrentis, quem non pertranſibunt.*

℣. 6. A Græco abeſt adverb. *certè ;* additur verò με, ad *convertit ;* cætera quadrant. In Mſ. Alex. Εἰ ἑώρακας, abſque με, poſt ἐπέστρεψε.

℣. 7. Gr. Ἐν τῇ ἐπιστροφῇ μου, ϗ ἰδοὺ ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ ποταμοῦ δένδρα πολλὰ σφόδρα ἔνθεν ϗ ἔνθεν. Hieron. hab. *Cùmque me convertiſſem, ſive* convertiſſet.

℣. 8. Itidem Græcè. Hieron. infra, 1057. a. legit *in Galilæam gentium, juxta LXX.*

℣. 9. Gr. Καὶ ἔσαι πᾶσα ψυχὴ τῶν ζώων τῶν ἐκζεόντων, ἐπὶ πάντα ἐφ᾽ ἃ ἂν ἐπέλθῃ ἐκεῖ ὁ ποταμὸς, ζήσεται, &c.

℣. 12. Græc. Καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἀναβήσεται..... πᾶν ξύλον βρώσιμον· οὐ μὴ παλαιωθῇ ἐπ᾽ αὐτοῦ, οὐδὲ μὴ ἐκλείπῃ ὁ καρπὸς αὐτοῦ· τῆς καινότητος αὐτοῦ πρωτοβολήσει ..... ϗ ἔσαι ὁ καρπὸς αὐτῶν εἰς βρῶσιν, ϗ ἀνάβασις αὐτῶν εἰς ὑγίειαν. Hieron. ibid. col. 1056. c. habet : *afferet primitiva, ſive*

VULGATA NOVA.

13. Hæc dicit Dominus Deus : Hic eſt terminus, in quo poſſidebitis terram in duodecim tribubus Iſraël : quia Joſeph duplicem funiculum habet.

VERSIO ANTIQUA.

13. Hæc dicit Dominus Deus..... augmentum funiculi. *Hieron. ubi ſup.*

VULGATA NOVA.

14. Poſſidebitis autem eam ſinguli æquè ut frater ſuus ; ſuper quam levavi manum meam ut darem patribus veſtris : & cadet terra hæc vobis in poſſeſſionem.

15. Hic eſt autem terminus terræ : ad plagam Septentrionalem, à mari magno via Hethalon, venientibus Sedada,

16. Emath, Berotha, 16... *Vide Not.* Sabarim, quæ eſt inter terminum Damaſci & confinium Emath, domus Tichon, quæ eſt juxta terminum Auran.

17. Et erit terminus à 17... *Vide Not.* Mari uſque ad atrium Enon terminus Damaſci, & ab Aquilone ad Aquilonem : terminus Emath plaga Septentrionalis.

VULGATA NOVA.

18. Porro plaga Orientalis de medio Auran, & de medio Damaſci, & de medio Galaad, & de medio terræ Iſraël, Jordanis diſterminans ad mare Orientale, metiemini etiam plagam Orientalem.

VERSIO ANTIQUA.

18..... Jordanis diſterminans ad mare Orientale palmeti..... *Ibid. 1061. c. 1062. c.*

VULGATA NOVA.

19. Plaga autem auſtralis meridiana, à Thamar uſque ad aquas contradictionis Cades : & torrens uſque ad mare magnum : & hæc eſt plaga ad Meridiem auſtralis. 19... *Vide Not.*

20. Et plaga Maris, mare magnum à confinio per directum, donec venias Emath : hæc eſt plaga Maris.

21. Et dividetis terram iſtam vobis per tribus Iſraël :

22. & mittetis eam in hæreditatem vobis, & advenis, qui acceſſerint ad vos, qui genuerint filios in medio veſtrûm : & erunt vobis ſicut indigenæ inter filios Iſraël : vobiſcum divident poſſeſſionem in medio tribuum Iſraël.

23. In tribu autem quacunque fuerit advena, ibi dabitis poſſeſſionem illi, ait Dominus Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

innovabuntur omnia : at infra, ſicut poſuimus in textu.

℣. 13. Hieron. inf. col. 1059. f. *Pro eo quod nos diximus :* quia Joſeph duplicem funiculum habet : *LXX. tranſtulerunt* augmentum funiculi : *etenim* Joſeph *interpretatur* augmentum.

℣. 16. Hieron. in comment. col. 1060. b. *Terminos Auran, ſive Auranitidis :* & inf. 1061. a. *Auran, quam LXX. in Græcum vertere ſermonem*, Auranitidis, iracundiam.

℣. 17. Apud Hieron. in comment. col. 1060. b. *Enon, ſive Seranan.*

℣. 18. Hieron. in comm. col. 1062. c. *Quod autem in LXX. ponitur* φοινικῶνος, *id eſt*, palmeti, *in Hebraïco non habetur ; pro quo nos* metiemini *interpretati ſumus ; errorque manifeſtus, quòd pro* thamoddu, *litteræ decepti ſimilitudine*, daleth, & res, *legerunt* thamorru.

℣. 19. Hieron. in comment. col. 1062. d. ad hoc Vulgatæ, *ad aquas contradictionis*, addit, *ſive*, ad aquas Mariboth ; *hoc enim* contradictio, *ſive* δικαδικασμὸς, *hoc eſt*, jurgia, *ſonat.*

CAPUT XLVIII.

VULGATA NOVA.

1. ET hæc nomina tribuum à finibus Aquilonis juxta viam Hethalon pergentibus Emath, atrium Enan terminus Damaſci ad Aquilonem juxta viam Emath. Et erit ei plaga Orientalis Mare, Dan una.

2. Et ſuper terminum Dan, à plaga Orientali uſque ad plagam Maris, Aſer una :

3. & ſuper terminum Aſer, à plaga Orientali uſque ad plagam Maris, Nephthali una.

4. Et ſuper terminum Nephthali, à plaga Orientali uſque ad plagam Maris, Manaſſe una.

5. Et ſuper terminum Manaſſe, à plaga Orientali uſque ad plagam Maris, Ephraim una.

6. Et ſuper terminum Ephraim, à plaga Orientali uſque ad plagam Maris, Ruben una.

7. Et ſuper terminum Ruben, à plaga Orientali uſque ad plagam Maris, Juda una.

8. Et ſuper terminum Juda, à plaga Orientali uſque ad plagam Maris, erunt primitiæ, quas ſeparabitis, viginti quinque millibus latitudinis & longitudinis, ſicuti ſingulæ partes à plaga Orientali uſque ad plagam Maris : & erit ſanctuarium in medio ejus.

9. Primitiæ, quas ſeparabitis Domino : longitudo viginti quinque millibus, & latitudo decem millibus.

10. Hæ autem erunt primitiæ ſanctuarii ſacerdotum : ad Aquilonem longitudinis viginti quinque millia, & ad Mare latitudinis decem millia, ſed & ad Orientem latitudinis decem millia, & ad Meridiem longitudinis viginti quinque millia : & erit ſanctuarium Domini in medio ejus.

11. Sacerdotibus ſanctuarium erit de filiis Sadoc, qui cuſtodierunt cæremonias meas, & non erraverunt cùm errarent filii Iſraël, ſicut erraverunt & Levitæ. 11... *Vide Not.*

12. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ ſanctum ſanctorum, juxta terminum Levitarum.

13. Sed & Levitis ſimiliter juxta fines ſacerdotum viginti quinque millia longitudinis, & latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti & quinque millium, & latitudo decem millium.

VULGATA NOVA.

14. Et non venundabunt ex eo, neque mutabunt, neque transferentur primitiæ terræ, quia ſanctificatæ ſunt Domino.

VERSIO ANTIQUA.

14. Et non venundabunt ex eo, neque metientur, nec auferentur primitiæ terræ, quia ſanctificatæ ſunt Domino. *Hieron. in Ezech. 48. col. 1066. b. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Hieron. in comm. col. 1065. f. ait ap. LXX. ſcriptum *Sadduc*, non *Sadoc ;* Græcè nunc, Σαδδὲκ.

℣. 14. Græc. Οὐ πραθήσεται ἐξ αὐτοῦ, οὐδὲ καταμετρηθήσεται, οὐδὲ ἀφαιρεθήσεται τὰ πρωτογεννήματα τῆς γῆς, ὅτι

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup.

15. Quinque millia autem quæ supersunt in latitudine per viginti quinque millia, antemurale erit urbi in habitaculum, & in spatium : & erit civitas in medio ejus.

VULGATA NOVA.

15. Quinque millia autem quæ supersunt in latitudine per viginti quinque millia, profana erunt urbis in habitaculum, & in suburbana : & erit civitas in medio ejus.

VULGATA NOVA.

16. Et hæ mensuræ ejus : ad plagam Septentrionalem quingenta & quatuor millia : & ad plagam Meridianam, quingenta & quatuor millia : & ad plagam Orientalem, quingenta & quatuor millia : & ad plagam Occidentalem, quingenta & quatuor millia.

17. Erunt autem suburbana civitatis ad Aquilonem ducenta quinquaginta, & ad Meridiem ducenta quinquaginta, & ad Orientem ducenta quinquaginta, & ad Mare ducenta quinquaginta.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 1067. f.

18. Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundùm primitias sanctuarii, decem millia in Orientem, & decem millia in Occidentem, erunt sicut primitiæ sanctuarii : & erunt fruges ejus in panes his qui operantur civitati.

19. Operantes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israël.

VULGATA NOVA.

18. Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundùm primitias sanctuarii, decem millia in Orientem, & decem millia in Occidentem, erunt sicut primitiæ sanctuarii : & erunt fruges ejus in panes his qui serviunt civitati.

19. Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israël.

VULGATA NOVA.

20. Omnes primitiæ viginti quinque millium, per viginti quinque millia in quadrum, separabuntur in primitias sanctuarii, & in possessionem civitatis.

21. Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, & possessionis civitatis è regione viginti quinque millium primitiarum usque ad terminum Orientalem : sed & ad Mare, è regione viginti quinque millium usque ad terminum Maris, similiter in partibus principis erit : & erunt primitiæ sanctuarii, & sanctuarium templi in medio ejus.

22. De possessione autem Levitarum, & de possessione civitatis in medio partium principis : erit inter terminum Juda, & inter terminum Benjamin, & ad principem pertinebit.

23. Et reliquis tribubus : A plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Benjamin una.

24. Et contra terminum Benjamin, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Simeon una.

25. Et super terminum Simeonis, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Issachar una.

26. Et super terminum Issachar, à plaga Orientali usque ad plagam Occidentalem, Zabulon una.

27. Et super terminum Zabulon, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Gad una.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 1070. a. b.

28..... & erit finis de Theman, & aqua Marimoth Cades, hæreditas usque ad mare magnum.

VULGATA NOVA.

28. Et super terminum Gad, ad plagam Austri in Meridie : & erit finis de Thamar usque ad aquas contradictionis Cades, hæreditas contra mare magnum.

VULGATA NOVA.

29. Hæc est terra, quam mittetis in sortem tribubus Israël : & hæ partitiones earum, ait Dominus Deus.

30. Et hi egressus civitatis : A plaga Septentrionali quingentos & quatuor millia mensurabis.

31. Et portæ civitatis ex nominibus tribuum Israël, portæ tres à Septentrione, porta Ruben una, porta Juda una, porta Levi una.

32. Et ad plagam Orientalem, quingentos & quatuor millia : & portæ tres, porta Joseph una, porta Benjamin una, porta Dan una.

33. Et ad plagam Meridianam, quingentos & quatuor millia metieris : & portæ tres, porta Simeonis una, porta Issachar una, porta Zabulon una.

34. Et ad plagam Occidentalem, quingentos & quatuor millia, & portæ eorum tres, porta Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una.

35. Per circuitum, decem & octo millia : & nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἅγιον ἐςὶ τῷ Κυρίῳ. Hieronymus infra ait legisse LXX. *non mensurabitur, nec auferetur.*

℣. 15. Eadem sunt in Græco, exceptis his, ἐπὶ ταῖς πέντε καὶ εἴκοσι χιλιάσι, *in quinque & viginti millibus*, loco *per viginti*, &c. ad *spatium* etiam inf. additur αὐτῦ, *ejus.* Hieron. ubi sup. dicit : *Quod nos vertimus in* profanum..... *LXX. dixere* προτείχισμα, *quod* antemurale *possumus dicere :* & infra : Προτείχισμα, inquit, *hoc est*, antemurale, *&* διάςημα, *id est*, spatium, *quod LXX. pro* suburbanis *interpretati sunt, quem sensum in hoc loco habeant ignoramus.*

℣. 18. Græc. loco 1. *sanctuarii*, hab. τῶν ἁγίων, *sanctorum ;* & infra, Θάλασσαν, *Mare*, loco *Occidentem ;* deinde, καὶ ἔσονται αἱ ἀπαρχαὶ τῦ ἁγίυ· καὶ ἔςαι τὰ γεννήματα· cætera respondent Latino.

℣. 19. Gr. addit αὐτὴν, verbo *operabuntur ;* cæt. ut in textu.

℣. 28. Gr. καὶ ἔςαι τὰ ὅρια αὐτῦ ἀπὸ Θαιμὰν, καὶ ὕδατος Βαριμὼθ (Ald. Μαριμὼθ) Κάδης, κληρονομίας, Ms. Alex. κληρονομία, &c. ut in Lat.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugensi.

EZECHIEL.

CAP. I. ℣. 5. Et in medio ejus similitudo. *Patres prætulerunt* in *ei quod in aliis libris legitur* ex.

℣. 13. Et similitudo animalium, aspectus eorum. *Non interponas conjunctionem* &, *ante* aspectus.

CAP. II. ℣. 3. Ipsi & patres eorum prævaricati sunt. *Non omittas pronomen* ipsi.

CAP. V. ℣. 7. Et juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, non estis operati. *Non est omittenda negatio* non *præposita verbo* estis.

CAP. VI. ℣. 9. Super malis quæ fecerunt. *Patres prætulerunt perfectum plusquam perfecto* fecerant.

℣. 11. Quia gladio, fame, & peste ruituri sunt. *Hoc loco conjunctionem* quia *prætulerunt relativo* qui.

CAP. VII. ℣. 7. Venit contritio super te. *Hic similiter prætulerunt* contritio, *eis quæ leguntur in quibusdam libris* confractio & contractio; *ut & infra* ℣. 10. Egressa est contritio.

℣. 18. Et accingent se ciliciis. *Error hic est typographicus in exemplari Romano, ubi singulare* accinget *excusum est pro plurali* accingent.

CAP. IX. ℣. 6. Parvulum & mulieres. *Alii legunt numero plurali* parvulos, *sed singularis est merito præferendus.*

CAP. XI. ℣. 15. Fili hominis, fratres tui, fratres tui. *Non est omittendum alterum, sed repetendum est* fratres tui.

℣. 21. Quorum cor post offendicula. *Non addas conjunctionem* autem.

CAP. XII. ℣. 4. & 7. Quasi vasa transmigrantis. *Participium potiùs dedisse videtur Interpres, quàm nomen* transmigrationis : *vide Notationes.*

℣. 13. Et extendam rete meum super eum. *Non omittas conjunctionem* &.

℣. 25. Et quodcunque locutus fuero verbum, fiet, & non prolongabitur ampliùs. *Conjunctio copulativa* &, *quæ postponitur verbo* fiet, *nequaquam præponenda est.*

CAP. XIII. ℣. 18. Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus. *Retinendum est femininum* quæ, *non substituendum masculinum* qui.

CAP. XVI. ℣. 10. Et calceavi te ianthino. *Pro* ianthino, *alii legunt* hyacintho, *alii* hyacinthino : *vide Exod.* 25. ℣. 5.

℣. 13. Et polymito & multicoloribus. *Vox una* multicoloribus, *non est dividenda in duas* multis coloribus.

℣. 18. Et operuisti illas. *Correctores hanc lectionem prætulerunt alteri, quæ habet* & vestita es eis.

℣. 27. Et auferam justificationem tuam. *Quidam libri, explicationis ergo, ut arbitror, pro* justificationem tuam, *scribunt* jus tuum.

℣. 55. Et Samaria & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam. *Non est omittenda ista pericope.*

CAP. XVII. ℣. 8. In terra bona super aquas multas plantata est. *Non præponas his verbis relativum* quæ.

CAP. XVIII. ℣. 2. Et dentes filiorum obstupescunt. *Quidam libri, pro præsenti, scribunt præteritum* obstupuerunt.

℣. 19. Et dicitis : Quare non portavit filius iniquitatem patris ? *Non mutes præteritum* portavit *in futurum* portabit.

CAP. XIX. ℣. 1. Et tu assume planctum. *Non addas* fili hominis.

CAP. XX. ℣. 20. Et sciatis quia ego sum Dominus Deus vester. *Pro* ut sciatur, *Correctores scripserunt* & sciatis.

℣. 36. Sic judicabo vos, dicit Dominus Deus. *Non omittas nomen* Deus.

CAP. XXI. ℣. 19. De terra una egredientur ambæ. *Legendum est* ambæ *genere feminino, non* ambo *masculino.*

℣. 22. Ut elevet vocem in ululatu. *Non mutes* ut *causativum, in* & *copulativum.*

℣. 30. In loco in quo creatus es. *Nec hîc mutes sextum casum* loco *in quartum* locum.

CAP. XXII. ℣. 28. Et divinantes eis mendacium. *Pronomen plurale* eis, *nec omittendum est, nec vertendum in singulare* ei.

℣. 29. Populi terræ calumniabantur calumniam. *Nominativus pluralis* populi *non est mutandus in singularem; sive accusativum* populum, *sive dativum* populo. *Denique accusativus* calumniam *non est vertendus in ablativum* calumniâ.

CAP. XXIII. ℣. 9. Super quorum insanivit libidine. *Retinendus est ablativus* libidine, *non substituendus accusativus.*

℣. 15. Et tiaras tinctas in capitibus eorum. *Cave pro* tinctas, *legas* vinctas, *quod est ligatas, aut* cinctas, *quod circumdatas.*

℣. 24. Multitudo populorum. *Non præponas conjunctionem* &.

℣. 33. Calice mœroris & tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ. *Correctores retinuerunt ablativum, pro eo quem alii legunt accusativo* calicem.

℣. 34. Et ubera tua lacerabis. *Non omittas copulativam* &.

℣. 45. Et sanguis in manibus earum. *Quod subjiciunt quædam exemplaria* & cum idolis suis fornicatæ sunt, *non est hujus versus, sed solummodo versus* 37. *superioris.*

CAP. XXV. ℣. 7. Et scies quia ego Dominus. *Non mutes singulare* scies *in plurale* scietis.

℣. 10. Filiis Orientis cum filiis Ammon. *Retinendus est dativus* filiis, *non mutandus vel in accusativum* filios, *vel in genitivum* filiorum, *vel denique in nominativum* filii : *hæc enim sunt variorum codicum vitia.*

CAP. XXVI. ℣. 10. Cùm ingressus fuerit portas tuas. *Pro* ingressus, *quod est, intraverit, cave scribas contrarium,* egressus, *exierit.*

CAP. XXVII. ℣. 13. Mancipia & vasa ærea advexerunt populo tuo. *Melius est* advexerunt, *quàm quod alii legunt* adduxerunt.

℣. 14. De domo Thogorma. *Alii declinantes vocem scribunt* Thogormæ.

CAP. XXIX. ℣. 1. In anno decimo, decimo mense, undecima die mensis. *Pro* decimo mense, *non scribas, numero ampliato,* duodecimo mense; *ut nec pro* undecima die, *numero diminuto,* una, *seu* prima die. *Lege Notationes nostras, si placet.*

℣. 20. Pro eo quòd laboraverit mihi. *Pro numero singulari* laboraverit, *alii codices scribunt pluralem* laboraverunt.

CAP. XXX. ℣. 7. In medio civitatum desertarum. *Non mutes* desertarum *cum* desolatarum.

℣. 12. Manu alienorum. *Retinendus est sextus casus numeri singularis* manu, *non substituendus quartus pluralis, addita præpositione,* in manus.

℣. 17. Juvenes Heliopoleos & Bubasti. *Codices impressi fere scribunt* Pubasti, *prima littera existente* p *muta tenui, prout scribitur Hebraïcè; sed manuscripti legunt* Bubasti. *Græci enim Latinique, mutata tenui* p *in mediam* b, *vocarunt illam Ægypti civitatem* Bubastus, *nominatim Herodotus post LXX.*

℣. 21. Et fasciaretur linteolis. *Legendum est* fasciaretur *prima conjugatione, non* fasciretur *quarta, quod in usu non est.*

Sequitur : Ut recepto robore possit tenere gladium. *Non mutes* ut *causativum in* & *copulativum.*

CAP. XXXII. ℣. 8. Cùm ceciderint vulnerati tui in medio terræ, ait Dominus Deus. *Hæc verba Correctores huic versui ex manuscriptis exemplaribus addenda judicarunt, tametsi Hebraïcè non legantur. De his legere licet Notationes nostras.*

℣. 10. Horrore nimio formidabunt super te. *Quod subjiciunt multi codices* propter universas iniquitates quas operatus es, *Correctores prætereundum censuerunt.*

Ibidem. In die ruinæ tuæ. *Servandum est pronomen secundæ personæ* tuæ, *non substituendum tertiæ* suæ.

℣. 23. In novissimis laci. *Non mutes genitivum singularem* laci, *in dativum pluralem* lacis.

℣. 29. Et cum his qui descendunt in lacum. *Neque hîc mutes præsens* descendunt, *cum præterito* descenderunt.

℣. 32. Quia dedi terrorem meum in terra viventium. *Sic emendarunt hunc locum Correctores, verbum* dedi, & *pronomen* meum, *utrumque scripserunt persona prima; quamvis complures libri scribant, vel utrumque persona tertiâ,* dedit suum, *vel solummodo pronomen* ejus : *qua de re nos latiùs in Notationibus nostris.*

CAP. XXXIII. ℣. 11. Convertimini, convertimini à viis vestris pessimis. *Iterandum est verbum* convertimini.

CAP. XXXIV. ℣. 10. Ut ultra non pascant gregem. *Non addas pronomen* meum.

℣. 26. Pluviæ benedictionis erunt. *Non præponas conjunctionem* &.

CAP. XXXVI. ℣. 4. Et desertis, parietinis. *Conjunctio*

& *præponenda est potiùs his verbis*, *quàm interponenda*, *prout docent vetera manuscripta.*

Cap. XXXVII. ℣. 16. Joseph ligno Ephraim, & cunctæ domui Israël. *Correctores scripserunt* ligno *pro* lignum, & *dativum* domui *pro* domus.

Cap. XXXVIII. ℣. 2. Contra Gog, terram Magog. *Non interjicias conjunctionem copulativam* & *ante* terram.

Cap. XXXIX. ℣. 2. Et educam te. *Correctores emendarunt* educam, *quod est*, *exire faciam*, *pro eo quod est in libris*, *quibusdam* seducam, *quibusdam* reducam.

℣. 9. Et baculos manuum & contos. *Clarior est genitivus pluralis* manuum, *quàm singularis* manus.

Cap. XL. ℣. 16. Et ante frontes pictura palmarum. *Non subjicias* cælata.

℣. 42. Super quas ponant vasa. *Pro futuro indicativi* ponent, *correctum est* ponant *præsenti subjunctivi.*

℣. 49. Et octo gradibus ascendebatur ad eam. *Non mutes pronomen femininum* eam *in masculinum* eum.

Cap. XLI. ℣. 25. Et sculpturæ palmarum. *Non mutes plurale* sculpturæ *in singulare* sculptura.

Sequitur : Sicut in parietibus quoque expressæ erant. *Servandum est femininum plurale* expressæ, *non substituendum neutrum* expressa.

Cap. XLIII. ℣℣. 6. 7. Et vir qui stabat juxta me, dixit ad me. *Non omittas relativum* qui, *nec addas* & *conjunctionem ante* dixit.

Cap. XLIV. ℣. 12. Et portabunt iniquitatem suam. *Non mutes futurum* portabunt *in præteritum* portaverunt.

℣. 30. Ut reponat benedictionem domui tuæ. *Nec hîc mutes pronomen* tuæ *secundæ personæ*, *in* suæ *tertiæ.*

Cap. XLV. ℣. 7. Longitudinis autem juxta unamquamque partem. *Pro genitivo* longitudinis, *quidam scribunt accusativum*, *quidam ablativum.*

℣. 20. Et expiabis pro domo. *Non facilè mutes singulare* expiabis *in plurale* expiabitis.

℣. 23. Et pro peccato hircum caprarum quotidie. *Non omittas* τὸ quotidie.

Cap. XLVI. ℣. 11. Agnis autem. *Nomini* agnis *ne præponas præpositionem* de.

℣. 16. Si dederit princeps donum alicui de filiis suis. *Cave scribas* domum, *quod est*, *ædes*, *pro* donum, *munus.*

℣. 20. Ut non efferant in atrium exterius. *Legendum est* efferant *vocali secunda*, *non* offerant *quarta ;* & *casu accusandi* atrium exterius, *potiùs quàm auferendi*, atrio exteriori.

Cap. XLVII. ℣. 10. Et stabunt super illas piscatores. *Retinendum est femininum* illas *s. aquas*, *non substituendum neutrum* illa.

℣. 12. Omne lignum pomiferum. *Alii libri habent* fructiferum.

Cap. XLVIII. ℣. 2. Et super terminum Dan. *Non mutes* super *in* ad.

℣. 12. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ. *Pro* primitiis, *non est scribendum* primitivis, *sed eadem vox repetenda est.*

℣. 17. Et ad Orientem ducenta quinquaginta. *Adulterinum est quod quidam addunt* millia.

℣. 22. Erit inter terminum Juda & inter terminum Benjamin. *Præpositionem* inter *dissyllabam*, *nequaquam commutare oportet cum monosyllaba* in, *neutro loco.*

℣. 28. Ad plagam Austri in meridie. *Retinendus est sextus casus* meridie, *non mutandus in quartum* meridiem.

℣. 31. Et portæ civitatis ex nominibus tribuum Israël. *Malè scribunt quidam* omnibus tribubus, *pro* ex nominibus tribuum, *quod est*, *sortita nomina à nominibus tribuum.*

℣. 33. Et portæ tres, porta Simeonis una. *Nequaquam omittendum illud*, portæ tres.

Variæ Lectiones VULGATÆ, rursum ab eodem FRANCISCO LUCA observatæ.

EZECHIEL.

CAP. I. ℣. 10. Et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. *Multi libri Latini omittunt* τὸ desuper, *conformiter Hebræis, & Græcis : de quo vetus noster Correctior annotat :* Item B. Et facies aquilæ ipsorum quatuor, nec Hebræa, nec antiqui habent desuper, faciei enim hominis hîc respondet aquilæ, sicut dextræ leonis respondet sinistra bovis : unde cùm nihil de situ humanæ determinatur, nec de aquilinæ faciei situ. Quòd si propter ordinis numerum anterior intelligitur humana, posterior non superior intelligitur aquila. Tamen propter significationem Theologiæ Johannis, congruit ministerio (*Ecclesiastico*) quia superior accipitur, non tamen virtute litteræ. *Hæc ille satis amplè, præter morem. Loci sensus omnium consensu est : Unicuique quatuor animalium fuisse in capite quatuor facies, à dextris faciem hominis, & faciem leonis ; à sinistris faciem bovis, & faciem aquilæ. Quòd si ergo in nostra versione, omisso* desuper, *legatur* & facies aquilæ ipsorum quatuor, *intelligendum est, repetito à communi sensu ex pericope præcedente*, à sinistris.

CAP. XXI. ℣. 28. Mucro, mucro evagina te ad occidendum, lima te ut interficias & fulgeas. *Quædam Mss. sic scribunt, ut unica sit dictio* evaginate, *& altera una* limate. *Unde Epanorthotes*, Duo, *inquit*, sunt participia passiva.

CAP. XLIV. ℣. 20. Sed tondendo attondent capita sua. *Latinè dicatur* attondebunt, *prout etiam inveni in duobus Mss. Lobiensi & Clarimarisci.*

℣. 28. Non erit eis hæreditas. *Alii libri omittunt præpositam negationem, Hebræo consentaneè, de quo Epanorthotes :* Item G. Hebræus & antiqui, erit autem eis hæreditas, & determinat quæ, subjungens, Ego hæreditas eorum.

CAP. XLVI. ℣. 7. De agnis autem. *Mss. nostra unanimiter tollunt præpositionem* de, *adstipulante vetere Epanorthote nostro, sicut infra* ℣. 11. *loco simili, à Patribus omissa est.*

CAPITULA PROPHETIÆ DANIELIS,

Ex codd. Mſs. Orat. B. VIII. Vatic. 4220. & S. Petri, 3. edita à Joſ. Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *DE filiis captivitatis Judæ, quos elegit Nabuchodonoſor rex, ut diſcerent litteras.* c. 1. ℣. 4.

II. *Ubi introducuntur iidem pueri ad Regem, & miratur ſapientiam eorum.* c. 1. ℣. 18.

III. *De ſomnio Nabuchodonoſor, quem latuit: propter quem* (l. *quod*) *juſſit Divinos interfici.* c. 2.

IV. *Ubi Daniel cum tribus pueris rogavit Dominum ut ſibi viſum Regis manifeſtaret: & oſtenſum ſibi, Regi interpretationem narravit, quòd regnum ejus verteretur.* c. 2. ℣. 16. ſeqq.

V. *De ſtatua Regis aurea; & de lapide exciſo de monte (qui eſt Chriſtus Dominus) qui percuſſit ſtatuam, & comminuit in pulverem.* c. 2. ℣. 31. ſeqq.

VI. *De ſtatua aurea, quam ſtatuit Nabuchodonoſor in campo, & juſſit eam ab omni populo adorari.* al. *De ſtatua Nabuchodonoſor, quam juſſit ab omni populo adorari.* c. 3. ℣. 1. ſeqq.

VII. *Ubi tres pueri, quòd ſtatuam Regis non adoraſſent, miſſi ſunt in fornacem ignis ardentis.* c. 3. ℣℣. 12. 20.

VIII. *Oratio Azariæ in fornace, & laus trium puerorum.* c. 3. ℣. 24. ſeqq.

IX. *Ubi diabolus per Nabuchodonoſor confeſſus Chriſtum filium Dei.* c. 3. ℣. 92.

X. *Aliud ſomnium interpretatus eſt Daniel regi Nabuchodonoſor.* c. 4. ℣℣. 1. 16.

XI. *De duodecim menſibus.* c. 4. ℣. 26.

XII. *Vox Domini de cœlo ad Regem, quia regnum ab eo auferret; & cùm fugeret* (al. *fieret*) *pœnitentiam egit, & reſtitutus eſt in regno ſuo.* c. 4. ℣. 28. ſeqq.

XIII. *Ubi Balthaſſar, cùm vinum biberet in vaſis Dei, & laudaret deos ſuos, ablatum eſt ab eo regnum.* al. *De Balthaſſar, qui dum biberet in vaſis ſanctis Dei, ablatum eſt ab eo regnum.* al. *Ubi Balthaſſar laudabat deos ſuos, ablatum ab eo regnum.* c. 5. ℣. 1. ſeqq.

XIV. *Ubi Daniel legit ſcripturam regis, & interpretationem ejus, & prædixit tolli ab eo regnum, & dari Medis, & Perſis.* c. 5. ℣. 25.

XV. *Ubi ſatrapæ accuſant Danielem Regi, & miſſus eſt in lacum leonum.* al. *Ubi accuſatur Daniel, & mittitur in lacum leonum.* c. 6. ℣. 13. ſeqq.

XVI. *Ubi vidit Daniel quatuor beſtias in figura centum quinquaginta quatuor regum.* c. 7. ℣. 1. ſeqq.

XVII. *Viſio ſimilitudinis Domini, & gloria ſedis ejus. Vox Domini Chriſti.* c. 7. ℣℣. 8. 16.

XVIII. *De Antichriſto.* al. *Viſio Antichriſti.* c. 7. ℣. 23. ſeqq.

XIX. *De ariete, & hirco.* c. 8. ℣. 3. ſeqq.

XX. *De diebus duo millia trecentis.* c. 8. ℣. 14.

XXI. *De interpretatione arietis, & hirci.* c. 8. ℣. 19.

XXII. *Ubi angelus locutus eſt ad Danielem de ſeptuaginta hebdomadis ſtatutis ſuper Jeruſalem, & ſuper populum.* c. 9. ℣. 1. ſeqq.

XXIII. *De Chriſto Domino.* c. 9. ℣. 24.

XXIV. *Ubi Daniel jejunavit tres hebdomadas dierum, & vidit angelum.* c. 10. ℣. 2. ſeqq.

XXV. *De regibus Perſarum prædixit angelus Domini Danieli.* c. 11. ℣. 1. ſeqq.

XXVI. *De rege, qui ſe attollet contra Deum cum Antichriſto.* c. 11. ℣. 36.

XXVII. *De reſurrectione mortuorum juſtorum, & injuſtorum, &* (al. *ad*) *dies* M. CCC. XXXV. c. 12. ℣. 1. ſeqq.

XXVIII. *De duobus presbyteris, qui concupierunt Suſannam violare.* c. 13. ℣. 1. ſeqq.

XXIX. *Ubi excitavit ſpiritum ſanctum ad Danielem, qui liberavit Suſannam à morte.* c. 13. ℣. 45. ſeqq.

XXX. *Ubi Daniel evertit Bel, & templum ejus deſtruxit.* c. 14. ℣. 1. ſeqq.

XXXI. *Ubi Daniel occidit draconem, & miſſus eſt in lacum leonum; & attulit ei prandium Abbacuch propheta.* c. 14. ℣. 25. ſeqq.

PROPHETIA

* DANIELIS.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1\. ANNO tertio regni Joakim regis Juda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem, & obsedit eam:

1... *Vide Not.*

2\. & tradidit Dominus in manu ejus Joakim regem Juda, & partem vasorum domus Dei: & asportavit ea in terram Sennaar in domum dei sui, & vasa intulit in domum thesauri dei sui.

VULGATA NOVA.

3\. Et ait rex Asphenez præposito eunuchorum, ut introduceret de filiis Israël, & de semine regio & tyrannorum,

VERSIO ANTIQUA.

3\. Et dixit rex Asphanez principi eunuchorum, ut introduceret de filiis captivitatis Israël, & de semine regio, & de phorthommim,

Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 166. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* De hoc libro Danielis ita Hieron. loquitur præfat. in eund. to. 3. 1074. *Illud quoque lectorem admoneo, Danielem non juxta LXX. Interpretes, sed juxta Theodotionem Ecclesias legere.....sed & Origenes de Theodotionis opere in Editione Vulgata asteriscos posuit, docens defuisse quæ addita sunt; & rursus quosdam versus obelis prænotavit, superflua quæque designans. Cùmque omnes Christi Ecclesiæ tam Græcorum, quàm Latinorum, Syrorumque & Ægyptiorum hanc sub asteriscis & obelis Editionem legant, ignoscant invidi labori meo, qui volui habere nostros quod Græci in Aquilæ, & Theodotionis, ac Symmachi editionibus lectitant.* Item præf. in hanc Vers. Lat. Danielis, to. 1. 990. *Danielem prophetam*, inquit, *juxta LXX. Interpretes, Domini Salvatoris Ecclesiæ non legunt, utentes Theodotionis editione: & hoc cur acciderit, nescio. Sive enim quia sermo Chaldaicus est, & quibusdam proprietatibus à nostro eloquio discrepat, noluerunt LXX. Interpretes easdem linguæ lineas in translatione servare: sive sub nomine eorum ab alio nescio quo non satis Chaldæam linguam sciente, editus est liber: sive aliud quid causæ exstiterit ignorans: hoc unum affirmare possum, quòd multùm à veritate discordet, & recto judicio repudiatus sit.* Addit Montfalconius noster, admonitione præv. in Dan. Hexap. to. 2. p. 327. « Cùm autem, ut ait Hieronymus, Ecclesiæ Danielem, non secundùm LXX. sed secundùm Theodotionem legerent, hîc contigit ut Editio τῶν O. prorsus exciderit, & Theodotionis sola remanserit. » Nonnullæ tamen lectiones Editionis LXX. adhuc supersunt, quas doctus editor ex variis libris excerpsit: quædam etiam referuntur ab Hieronymo ipso in comment. quas nos de more in Notis nostris inserere curabimus. Quare autem multa desint de Versione antiqua hujus libri, quæ nobis colligere non licuit, hæc maximè causa fuit, quòd Hieronymus in commentario, præter morem, nonnisi unum (Vulgatæ) contextum protulerit; nec alterius è Gr. nisi lectiones, aut varietates paucissimas addiderit. Hujus tamen antiquæ Versionis jactura tantulùm levabitur, si advertatur Interpretationem Latinam Hieronymi quæ nunc habetur in Vulg. nostra, non longè plerumque discrepare à textu Græco, unde manavit Versio antiqua, imo sæpius & plurimùm cum ipso concordare: id sanè patebit cuivis, contentione & comparatione facta. Neque ego hîc loquor de tribus fragmentis additis ab Hieronymo, nempe hymno trium puerorum, necnon Susannæ, Belis ac draconis historiis, quæ omnia, quoniam *in Hebræo volumine* non legebantur, teste Hieron. *de Theodotionis editione translatæ sunt.* Porro usitatum Hieronymo est in commentariis, textum integrum & secundùm Hebr. & secundùm LXX. referre cùm ambo plurimùm inter se discrepant; si verò non multùm, diversitates tantummodo LXX. Interpretum textui Hebraïco admiscere. Id potissimùm liquet comm. in Ezechielem, ubi à referenda integra Versione Lat. ex Edit. LXX. abstinere se non semel dicit: v.g. in cap. 27. col. 879. c. *Itaque, nostra erimus interpretatione contenti; & sicubi dissonant, ex latere copulabimus:* & infra in cap. 29. col. 903. c. *Studio brevitatis utramque editionem miscemus, ubi non multùm inter se discrepant; alioquin ubi magna diversitas est, utramque proponimus.* Cùm autem comment. in Dan. Versionem suam Lat. unam & solam plerumque adhibeat S. Doctor, inde colligimus Græcum contextum fontis Hebraïci vel potiùs Chaldaici parum dissimilem, ipsum judicasse, proindeque ab utraque versione Latina simul jungenda vel admiscenda sibi temperasse.

℣. 1. Ita Hieron. in hunc loc. to. 3. 1075. a. *Nemo putet eundem in Danielis principio esse* Joacim, *qui in Ezechielis exordio* Joachin *scribitur: iste enim extremam syllabam* chin *habet, ille* cim: *& ob hanc causam in Evangelio secundùm Matthæum una videtur deesse generatio, quia secunda τεσσαράδεκας in* Joacim *desinit filio Josiæ, & tertia incipit à* Joachin *filio* Joacim.

℣. 3. Itidem Græcè, adnexo uno *ἀυτῦ*, *ejus*, ad vo-

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 4. pueros, in quibus non esset macula, pulchros facie, & intelligentes sapientiam.....

VULGATA NOVA.

4. pueros, in quibus nulla esset macula, decoros formâ, & eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras, & linguam Chaldæorum.

VULGATA NOVA.

5. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, & de vino unde bibebat ipse, ut enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis.

6. Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda, Daniel, Ananias, Misael, & Azarias.

7. Et imposuit eis præpositus eunuchorum, nomina; Danieli, Baltassar; Ananiæ, Sidrach; Misaeli, Misach; & Azariæ, Abdenago.

8. Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus ejus: & rogavit eunuchorum præpositum ne contaminaretur.

9. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum.

10. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus coævis vestris, condemnabitis caput meum regi.

11. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem, & Azariam:

12. Tenta nos obsecro servos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum:

13. & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum servis tuis.

14. Qui, audito sermone hujuscemodi, tentavit eos diebus decem.

15. Post dies autem decem, apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio.

16. Porro Malasar tollebat cibaria & vinum potus eorum: dabatque eis legumina.

17. Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro, & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.

18. Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur: introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.

19. Cùmque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misael, & Azarias: & steterunt in conspectu regis.

20. Et omne verbum 20... *Vide Not.* sapientiæ & intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, invenit in eis decuplum, super cunctos ariolos & magos, qui erant in universo regno ejus.

21. Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis. *Inf. 6. 28.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cem *eunuchorum.* Hieron. in hunc loc. col. 1075. e. hæc observat: *Pro* Asphanez *in edit. Vulgata* Ἀβριεσδρὶ *scriptum reperi; & pro* φορθομμὶν, *quod Theodotio posuit, LXX. & Aquila* electos *transtulerunt..... quod nos juxta editionem Hebræorum, quæ κατ' ἀκρίβειαν legitur, in* tyrannos *vertimus; maximè quia præcedit*, de regio semine.

℣. 4. Gr. νεανίσκους, οἷς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς μῶμος, καὶ καλοὺς τῇ ὄψει, καὶ συνιέντας ἐν πάσῃ σοφίᾳ.

℣. 20. Hieron. in hunc loc. col. 1077. a. *Pro* ariolis, *&* magis, *Vulgata editio* sophistas, *&* philosophos *transtulit:* & infra: *Quos nos* ariolos, *cæteri* ἐπαοιδοὺς *interpretati sunt, id est*, incantatores.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. IN anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus ejus, & somnium ejus fugit ab eo.

2. Præcepit autem rex, ut convocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldæi, ut indicarent regi somnia sua: qui cùm venissent, steterunt coram rege.

3. Et dixit ad eos rex: Vidi somnium; & mente confusus ignoro quid viderim.

4. Responderuntque Chaldæi regi Syriacè: Rex in sempiternum vive: dic somnium servis tuis, & interpretationem ejus indicabimus.

5. Et respondens rex ait Chaldæis: Sermo recessit à me: nisi indicaveritis mihi somnium, & conjecturam ejus, peribitis vos, & domus vestræ publicabuntur.

6. Si autem somnium, & conjecturam ejus narraveritis, præmia, & dona, & honorem multum accipietis à me: somnium igitur, & interpretationem ejus indicate mihi.

7. Responderunt secundò, atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, & interpretationem illius indicabimus.

8. Respondit rex, & ait: Certè novi quòd tempus redimitis, scientes quòd recesserit à me sermo.

9. Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quòd interpretationem quoque fallacem & deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quòd interpretationem quoque ejus veram loquamini.

10. Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere: sed neque regum quisquam magnus & potens verbum hujuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo.

11. Sermo enim, quem tu quæris, rex, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

12. Quo audito, rex in furore, & in ira magna præcepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis.

13. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærebanturque Daniel & socii ejus, ut perirent.

14. Tunc Daniel requisivit de lege atque sententia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

15. Et interrogavit eum, qui à rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia à facie regis esset egressa. Cùm ergo rem indicasset Arioch Danieli,

16. Daniel ingressus rogavit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

17. Et ingressus est domum suam, Ananiæque & Misaeli & Azariæ sociis suis indicavit negotium:

18. ut quærerent misericordiam à facie Dei cœli super sacramento isto, & non perirent Daniel & socii

VULGATA NOVA.

ejus cum cæteris ſapientibus Babylonis.
19. Tunc Danieli myſterium per viſionem nocte revelatum eſt : & benedixit Daniel Deum cœli,

VULGATA NOVA.

20. & locutus ait : Sit nomen Domini benedictum à ſæculo & uſque in ſæculum : quia ſapientia & fortitudo ejus ſunt.

21. Et ipſe mutat tempora, & ætates : transfert regna, atque conſtituit : dat ſapientiam ſapientibus, & ſcientiam intelligentibus diſciplinam :

VERSIO ANTIQUA.

20..... quoniam ſapientia, & virtus, & intellectus ipſius ſunt. *Caſſiod. in Pſal. 101. p. 342. b.*

21. Et ipſe mutat tempora, & ſæcula.....

VULGATA NOVA.

1. Cor. 4. 5. 22. Ipſe revelat profunda, & abſcondita, & novit in tenebris conſtituta : & lux cum eo eſt.

Joan. 1. 9. & 8. 12. 1. Joan. 1. 6. 23. Tibi Deus patrum noſtrorum confiteor, teque laudo : quia ſapientiam & fortitudinem dediſti mihi : & nunc oſtendiſti mihi quæ rogavimus te, quia ſermonem regis aperuiſti nobis.

24. Poſt hæc Daniel ingreſſus ad Arioch, quem conſtituerat rex ut perderet ſapientes Babylonis, ſic ei locutus eſt : Sapientes Babylonis ne perdas : introduc me in conſpectu regis, & ſolutionem regi narrabo.

25. Tunc Arioch feſtinus introduxit Danielem ad regem, & dixit ei : Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda, qui ſolutionem regi annuntiet.

26. Reſpondit rex, & dixit Danieli, cujus nomen erat Baltaſſar : Putaſne verè potes mihi indicare ſomnium, quod vidi, & interpretationem ejus ?

27. Et reſpondens Daniel coram rege, ait : Myſterium, quod rex interrogat, ſapientes, magi, arioli, & aruſpices nequeunt indicare regi.

28. Sed eſt Deus in cœlo revelans myſteria, qui indicavit tibi rex Nabuchodonoſor, quæ ventura ſunt in noviſſimis temporibus. Somnium tuum, & viſiones capitis tui in cubili tuo hujuſcemodi ſunt :

29. Tu rex cogitare cœpiſti in ſtrato tuo, quid eſſet futurum poſt hæc : & qui revelat myſteria, oſtendit tibi quæ ventura ſunt.

29... *Vide Not.*

30. Mihi quoque non in ſapientia, quæ eſt in me plus quàm in cunctis viventibus, ſacramentum hoc revelatum eſt : ſed ut interpretatio regi manifeſta fieret, & cogitationes mentis tuæ ſcires.

VULGATA NOVA.

31. Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua una grandis : ſtatua illa magna, & ſtatura ſublimis ſtabat contra te, & intuitus ejus erat terribilis.

32. Hujus ſtatuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porro venter & femora ex ære :

33. tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.

34. Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus : & percuſſit ſtatuam in pedibus ejus ferreis & fictilibus, & comminuit eos.

35. Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta quaſi in favillam æſtivæ areæ, quæ rapta ſunt vento : nulluſque locus inventus eſt eis : lapis autem, qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram :

VERSIO ANTIQUA.

31..... & ecce imago nimis magna, & contemplatio ejus imaginis metuenda, & elata ſtabat contra te. *Cypr. l. 2. Teſtim. p. 292. b.*

32. Cujus caput fuit ex auro bono, pectus & brachia ejus argentea, venter & femora ærea :

33. pedes autem ex parte quidem ferrei, ex parte autem fictiles :

34. quoaduſque abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus concidentium : & percuſſit imaginem ſuper pedes ferreos & fictiles, & comminuit eos minutatim.

35. Et factum eſt, ſimul ferrum, & teſta, & æramentum, & argentum, & aurum, & facta ſunt minuta quaſi palea aut pulvis in area, æſtate ; & ventilavit illa ventus, ita ut nihil remanſerit ex illis : & lapis, qui percuſſit imaginem, factus eſt mons magnus, & implevit totam terram :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Græc. Vatic. ὅτι ἡ σοφία, καὶ ἡ σύνεσις αὐτοῦ ἐστι· at in ed. Compl. & Mſ. Alex. voci σύνεσις, ſubjicitur καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ.

℣. 21. Gr. Καὶ αὐτὸς ἀλλοιοῖ καιροὺς, καὶ χρόνους.

℣. 29. Hieron. in hunc loc. col. 1080. d. *Pro eo quod eſt*, (in Vulg.) poſt hæc, *ſoli LXX.* dies noviſſimos *tranſtulerunt* : nunc tamen Græcè legitur μετὰ ταῦτα.

℣. 31. Julius Firmic. l. de errore prof. relig. c. 21. p. 172. g. *& ecce imago, imago nimis magna, & contemplatio ipſius imaginis metuenda, elata ſtabat contra te.* Græc. καὶ ἰδοὺ εἰκὼν μία μεγάλη ἡ εἰκὼν ἐκείνη, καὶ ἡ πρόσοψις αὐτῆς ὑπερφερὴς, ἑστῶσα πρὸ προσώπου σου, καὶ ἡ ὅρασις αὐτῆς φοβερά· *& ecce imago una magna imago illa, & aſpectus ipſius ſublimis, ſtans ante faciem tuam, & intuitus ejus erat terribilis.*

℣. 32. Eadem refert Julius Firm. l. de errore prof. rel. 172. g. Ita quoque in Græco eſt, niſi quòd ante vocem *cujus*, reponitur εἰκὼν, *imago* ; & ante *pectus*, αἱ χεῖρες, *manus*. Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 33. p. 161. c. ait : Statuæ *caput aureum..... pectus & brachia ejus argentea..... venter & femora ærea.* Hieron. in comm. col. 1081. a. *Pro ſtatua*, inquit, *id eſt*, ἀνδριάντι, *quod ſolus interpretatus eſt Symmachus*, *cæteri* imaginem *tranſtulerunt.*

℣. 33. Ita legit Jul. Firm. l. de err. prof. rel. p. 172. g. At Iren. l. 5. c. 26. *pedes* (al. *pedis*) *pars quidem aliqua ferrea, & pars aliqua fictilis.* Auctor l. de promiſſ. apud Proſperum, c. 33. p. 161. c. *crura ferrea, & digiti pedum partim ferrei, partim fictiles.* Græc. αἱ κνῆμαι σιδηραῖ· οἱ πόδες, μέρος μέν τι σιδηροῦν, καὶ μέρος δέ τι ὀστράκινον· i. e. *tibiæ ferreæ ; pedes, pars quidem ferrea, & pars quædam teſtea.*

℣. 34. Itidem apud Jul. Firmic. l. de errore prof. rel. p. 172. g. nec aliter in Græco, præter verbum ἐθεώρεις, *videbas*, quod ipſo initio ponitur ante τὸ *quoaduſque* ; tollitur verò inf. *concidentium* ; extremòque legitur εἰς τέλος, *in finem*, loco *minutatim* ; in ed. Compl. εἰσάπαξ, *ſimul, pariter, ſemel.* Irenæus l. 5. c. 26. ſimiliter habet : *quoaduſque abſciſſus eſt lapis ſine manibus : & percuſſit imaginem in pedes ferreos & fictiles, & comminuit eos uſque ad finem* : & l. 4. c. 20. p. 256. d. *lapis à monte abſciſſus ſine manibus.* Auguſt. quoque epiſt. 105. to. 2. 302. d. ait *lapidem de monte ſine manibus præciſum, fregiſſe omnia regna terrarum* : vide etiam tract. 4. in Joh. to. 3. 313. g. Item Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 33. ap. Proſp. p. 161. c. dicit : *Regnum ſubjungit Daniel in lapide abſciſſo de monte ſine manibus concidentium.* Auctor op. imp. in Matth. hom. 10. p. 60. a. *Ecce lapis exciſus eſt ſine manibus.*

℣. 35. Ita Cyprianus ex editt. Pariſ. 1541. 1616. 1643. & 1666. ubi conſtanter, *Et factum eſt ſimul ferrum* : ita quoque in edit. nov. Baluz. anni 1726. præter unum *ferreum*, loco *ferrum* ; ſed vitiosè, ni fallor, cùm in Græco ſit σίδηρος. In edit. etiam Oxon. an. 1700. legitur *ferrum* ; ſed loco *Et factum eſt ſimul*, ſic emendatur, *Et frac-*

Vulgata nova.

36. hoc est somnium: Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

37. Tu rex regum es: & Deus cœli, regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi:

38. & omnia in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri: volucres quoque cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit: tu es ergo caput aureum.

39. Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universæ terræ.

40. Et regnum quartum erit velut ferrum: quomodo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc.

Versio antiqua.

Iren. l. 5. c. 26. p. 324. b. 41. Et quoniam vidisti pedes, & digitos, partem quidem fictilem, partem autem ferream: regnum divisum erit, & à radice ferrea erit in eo, quemadmodum vidisti ferrum commistum testæ.

42. Et digiti pedum, pars quidem aliqua ferrea, pars autem aliqua fictilis: pars aliqua regni erit fortis, & ab ipsa pars erit minuta.

43. Quoniam vidisti ferrum commistum testæ, commistiones erunt in semine hominum, & non erunt adjuncti invicem, quemadmodum ferrum non commiscetur cum testa.

44. Et in diebus regum illorum, excitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non corrumpetur, & regnum ejus alteri populo non relinquetur: comminuet, & ventilabit omnia regna: & ipsum exaltabitur in æternum.

45. Quemadmodum vidisti, quoniam de monte præcisus est lapis sine manibus, & comminuit testam, ferrum, & æramentum, & argentum, & aurum, Deus magnus significavit regi quæ futura sunt post hæc: & verum est somnium, & fidelis interpretatio ejus.

Ambrosiast. p. 267. c. 47..... Verè Deus vester ipse est Deus vivus, & aperiens mysteria.....

Vulgata nova.

41. Porro quia vidisti pedum, & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream: regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundùm quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto.

42. Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum.

43. Quòd autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ.

44. In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, & consumet universa regna hæc: & ipsum stabit in æternum.

45. Secundùm quod vidisti, quòd de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt postea: & verum est somnium, & fidelis interpretatio ejus.

46. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem adoravit, & hostias, & incensum præcepit ut sacrificarent ei.

47. Loquens ergo rex, ait Danieli: Verè Deus vester Deus deorum est, & Dominus regum, & revelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.

Notæ ad Versionem antiquam.

tum est simul; quæ lectio non parum arrideret, si Manuscriptorum subsidio niteretur, nec ei impressi quique libri repugnarent: fatendum etiam huic lectioni favere Vulgatam, & Græcum, ut videbitur infra: sed Julius Firmicus eidem contradicit, & priorem firmat; libro enim de errore prof. relig. c. 21. cùm ex edit. Bibl. PP. Paris. an. 1610. tum ex noviss. Lugd. to. 4. an. 1677. legit, *Et factum est simul ferrum*: similiter ex edit. Priorii ad calc. op. S. Cypr. Paris. 1666. *Et factum est simul*, sed mutatur *ferrum* in *ferreum*; reliquâ dè eòdem Firmico concinunt cum Cypriano ad verbum, nisi quòd Firmicus tollit &, ante *facta sunt*; paulòque post, loco *aut pulvis in area, æstate*, legit, *& ut pulvis in arida æstate*; & inf. *in illis*, pro *ex illis*. Editio etiam Cyprianica Erasmi, Paris. 1541. delet &, ante *facta sunt* cum Jul. Firmico, nec malè; hac enim detracta conjunctione, meliùs cohærent verba inter se, si tamen ita interpungas: *Et factum est*, deinde sic: *simul ferrum* (non *ferreum*,) *& testa, & æramentum, & argentum, & aurum, facta sunt minuta quasi palea aut pulvis in area, æstate*, &c. ut sup. Hæc etiam ita distincta non multùm abludunt à Græco, ubi sic: Τότε ἐλεπτύνθησαν εἰσάπαξ τὸ ὄστρακον, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκὸς, ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσὸς, καὶ ἐγένετο ὡσεὶ χονιορτὸς ἀπὸ ἅλωνος θερινῆς· καὶ ἐξῆρεν αὐτὰ τὸ πλῆθος τοῦ πνεύματος, καὶ τόπος οὐχ εὑρέθη αὐτοῖς· καὶ ὁ λίθος, ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγενήθη ὄρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν· i. e. *Tunc comminuta sunt pariter testa, ferrum, æs, argentum, aurum, & facta sunt quasi pulvis de area æstiva; & sustulit ea multitudo spiritus, & locus non est inventus eis: & lapis, qui percusserat imaginem, factus est mons magnus, & replevit omnem terram.* Apud Ambros. l. 2. de interpel. Dav. c. 4. col. 644. b. *& lapis, qui elisit imaginem, factus est mons magnus, & implevit omnem terram.* Hilar. etiam in Ps. 120. col. 379. b. ait: *Secundùm Danielem, Dominus ipse mons magnus est*: vide sis in Ps. 124. col. 403. c. August. pariter in Ps. 3. to. 4. 8. d. dicit: *Scriptum est lapidem præcisum sine manibus crevisse in magnitudinem montis*: & epist. 105. to. 2. 302. d. *lapidem ipsum crevisse, & factum montem magnum, & replevisse omnem terram*: & tract. 4. in Joh. to. 3. 313. g. *& crevit lapis ille, & factus est mons magnus, & implevit universam faciem terræ*: vide etiam tract. 3. in 1. Joh. col. 846. b. Eadem memorat Auct. l. de promiss. p. 2. c. 33. p. 161. d. dicens: *Cùm illam statuam percussisset, omnes ejus partes redegit in pulverem; eaque auferens spiritus venti, locus ejus inventus non est: ipsum autem lapidem, qui percussit statuam, factum esse montem magnum, & implesse omnem faciem terræ.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 10. p. 60. b. *& factus est mons magnus, & occupavit totam terram.*

℣. 41. Totidem verba Græc. exhibet, nisi quòd ante *fictilem*, & ante *ferream*, ponit τι, *quandam.*

℣. 42. Sic iterum Græcè, hoc tamen ult. excepto, ἀπ' αὐτῆς (βασιλείας) ἔσται συντριβόμενον, *de eo erit contritum*, pro *ab ipsa pars erit minuta.*

℣. 43. Similia Græcum habet.

℣. 44. Eadem exstant Græcè, nisi exceperis verbum ἀναστήσεται, pro *exaltabitur*, Nobil. *stabit*, quod eòdem redit. Apud Hilar. in Ps. 144. col. 563. b. *Et in diebus regum illorum, excitabit Deus cæli regnum aliud, quod nunquam corrumpetur usque in sæcula, regnumque ejus alteri populo non relinquetur: comminuet, & ventilabit omnia regna: & hoc regnum in æternum.* Ambrosiast. p. 163. b. *Deus cæli excitabit aliud regnum, quod nunquam corrumpetur: & hoc regnum erit in æternum*: & infra p. 238. d. *exsurget regnum aliud incorruptibile.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 33. ap. Prosp. p. 161. d. ait: *Vacuatis omnibus regnis, regnum Christi Domini exsurget, quod nulli alteri populo relinquetur, quoniam permanebit in æternum.*

℣. 45. Eadem pene in Græco, detracta conjunctione &, ante *æramentum*, sicut ante *argentum*, & *aurum.*

℣. 47. Græc. Ἐπ' ἀληθείας ὁ Θεὸς ὑμῶν αὐτός ἐστι Θεὸς θεῶν, καὶ Κύριος τῶν βασιλέων ὁ ἀποκαλύπτων μυστήρια· i. e. *In veritate Deus vester ipse est Deus deorum, & Dominus regum revelans mysteria.*

VULGATA NOVA.

48. Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, & præfectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.

49. Daniel autem postulavit à rege; & constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. NAbuchodonosor rex fecit statuam aureum altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, & statuit eam in campo Dura provinciæ Babylonis.

1.... *Vide Not.*

2. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & judices, duces, & tyrannos, & præfectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex.

3. Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, & judices, duces, & tyranni, & optimates qui erant in potestatibus constituti, & universi principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex: stabant autem in conspectu statuæ, quam posuerat Nabuchodonosor rex:

4. & præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis:

5. In hora, qua audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & universi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.

6. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.

7. Post hæc igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ, adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex.

8. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusaverunt Judæos:

9. dixeruntque Nabuchodonosor regi: Rex in æternum vive:

10. tu rex posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & universi generis musicorum, prosternat se, & adoret statuam auream:

11. si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.

12. Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex, decretum tuum: deos tuos non colunt, & statuam auream, quam erexisti, non adorant.

13. Tunc Nabuchodonosor in furore, & in ira præcepit, ut adducerentur Sidrach, Misach, & Abdenago: qui confestim adducti sunt in conspectu regis.

14. Pronunciansque Nabuchodonosor rex, ait eis: Verène Sidrach, Misach, & Abdenago, deos meos non colitis, & statuam auream, quam constitui, non adoratis?

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
15. Nunc ergo si estis parati, quacunque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, omnisque generis musicorum, prosternite vos, & adorate statuam, quam feci: quòd si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea?	15.... si non feceritis, mittemini in caminum ignis ardentis.....	*August. tract.* 43. *in Joh. to.* 3. *p.* 2. *col.* 586. *e.*
16. Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi.	16. Responderunt autem Sidrac, Misac, & Abdenago, & dixerunt regi Nabuchodonosor: Rex, non opus est nobis de hoc verbo respondere tibi.	*Cypr. l.* 3. *Testim. p.* 307. *a.*
17. Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare.	17. Est enim Deus, cui nos servimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, rex, liberabit nos.	
18. Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream, quam erexisti, non adoramus.	18. Et si non, notum sit tibi, quia diis tuis non servimus, & imaginem auream, quam statuisti, non adoramus.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. in comment. col. 1082. f. ad hoc Vulg. *& statuit eam in campo Dura*, addit: *Pro* Dura, *Theodotio* Deira; *Symm.* Duraum; *LXX.* περίβολον *transtulerunt*, *quod nos* vivarium, *vel* conclusum *locum dicere possumus.*

℣. 15. Græc. ἐὰν δὲ μὴ προσκυνήσητε, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐμβληθήσεσθε εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς τὴν καιομένην· *si autem non adoraveritis, eâdem horâ mittemini in fornacem ignis ardentem.*

℣. 16. A Græco hod. abest *Rex*; cætera similia. Idem Cypr. epist. 56. & 81. p. 92. a. 164. c. habet: *Nabuchodonosor rex, non opus est nobis de hoc verbo respondere tibi:* similiter epist. ad Fortun. p. 269. b. Hieron. tamen in comm. col. 1083. f. monet *in Hebræo non* haberi *Regem*, *sicut in LXX. ne adulari viderentur impio, aut regem vocare eum, qui ad iniqua compelleret. Quòd si quis*, inquit, *contentiosus* regem *quoque legerit, dicemus eos..... ita reddere regi honorem debitum, ut Dei cultus non lædatur.* Apud Tertul. l. adv. Gnost. p. 828. c. *Non habemus necessitatem respondendi huic tuo imperio.*

℣. 17. Sic iterum habet Cypr. ep. 56. & 81. p. 92. a. 164. c. & epist. ad Fortun. p. 269. b. Ita quoque in Græco est, hoc addito uno; ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς, *noster in cælis*, ad vocem *Deus*: item inf. non *ardentis* legitur, sed τῆς καιομένης, *ardente*, per relat. ad præced. ἐκ τῆς καμίνου. Tertul. l. adv. Gnost. p. 828. c. legit: *Est enim Deus noster, quem colimus, potens eruere nos de fornace ignis, & ex manibus tuis.* August. tract. 43. in Joh. to. 3. 586. e. *Potens est Deus etiam de ista flamma liberare nos.* Cassiod. in Ps. 37. p. 130. b. *Potens est Deus de camino ignis liberare nos.*

℣. 18. Ita rursum legit Cypr. ep. 56. & 81. p. 92. a. 165. a. & epist. ad Fortun. p. 269. b. Græc. addit βασιλεῦ, *rex*, voci *tibi*; deletque *auream*, post *imaginem*; cæt. ut in Lat. supra. Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. servat vocem *auream*; Hieron.que in comm. col. 1084. a. dicit Symmachum vertisse *statuam*; cæteros verò, *imaginem auream.* Apud Tertul. l. cont. Gnost. p. 828. c. 829. a. ita: *Et tunc manifestum fiet tibi, quòd neque idolo tuo famulabimur, nec imaginem tuam auream, quam statuisti, adorabimus.* Apud Ambros. l. 2. de interpel. Dav. c. 8. col. 648. c. *non adoramus imaginem tuam.* Cassiod. verò in Ps. 37.

Vulgata nova.

19. Tunc Nabuchodonoſor repletus eſt furore : & aſpectus faciei illius immutatus eſt ſuper Sidrach, Miſach, & Abdenago, & præcepit ut ſuccenderetur fornax ſeptuplum quàm ſuccendi conſueverat.

20. Et viris fortiſſimis de exercitu ſuo juſſit, ut ligatis pedibus Sidrach, Miſach, & Abdenago, mitterent eos in fornacem ignis ardentis.

21. Et confeſtim viri illi vincti, cum braccis ſuis, & tiaris, & calceamentis, & veſtibus, miſſi ſunt in medium fornacis ignis ardentis, 21... *Vide Not.*

22. nam juſſio regis urgebat : fornax autem ſuccenſa erat nimis. Porro viros illos, qui miſerant Sidrach, Miſach, & Abdenago, interfecit flamma ignis.

23. Viri autem hi tres, id eſt, Sidrach, Miſach, & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quæ ſequuntur in Hebræis voluminibus non reperi.

24. Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino. 24.... *Vide Not.*

Versio antiqua.

Cypr. de lapſis, p. 191. c.

25. Stans Azarias precatus eſt, & aperuit os ſuum, & exomologeſin faciebat Deo ſimul cum ſodalibus ſuis in medio ignis :

Ex Mſ. cod. S. Michaelis Lothar. vulgò S. Mihel, *& altero S. Germ. n. 15. annor. 900.*

26. Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabile, & glorioſum nomen tuum in ſæcula :

27. quoniam juſtus es in omnibus quæ feciſti nobis, & omnia opera tua veritas.

28. Et judicia veritatis feciſti ſecundùm omnia quæ adduxiſti nobis, & ſuper civitatem ſanctam patrum noſtrorum Jeruſalem : quoniam in veritate, & judicio feciſti hæc propter iniquitates noſtras.

29. Quoniam peccavimus, & iniquè egimus diſcedere à te; & perquam peccavimus in omnibus :

30. & mandatis tuis non audivimus, neque conſervavimus, neque fecimus ſicut præcepiſti nobis ut bene nobis eſſet :

31. & omnia, quæcunque nobis feciſti, & om-

Vulgata nova.

25. Stans autem Azarias oravit ſic, aperienſque os ſuum in medio ignis, ait :

26. Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabile, & glorioſum nomen tuum in ſæcula :

27. quia juſtus es in omnibus quæ feciſti nobis, & univerſa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia judicia tua vera.

28. Judicia enim vera feciſti juxta omnia quæ induxiſti ſuper nos, & ſuper civitatem ſanctam patrum noſtrorum Jeruſalem : quia in veritate, & in judicio induxiſti omnia hæc propter peccata noſtra.

29. Peccavimus enim, & iniquè egimus recedentes à te : & deliquimus in omnibus :

30. & præcepta tua non audivimus, nec obſervavimus, nec fecimus ſicut præceperas nobis ut bene nobis eſſet :

31. omnia ergo, quæ induxiſti ſuper nos, &

Notæ ad Versionem antiquam.

col. 130. b. legit : *Quòd ſi noluerit, notum tibi ſit, rex, quia diis tuis non ſerviemus.* Auguſt. tract. 43. in Joh. to. 3. 586. e. *Sed & ſi non ;* inf. *Sed & ſi noluerit.*

℣. 21. Huc redeunt quæ Tertul. dicit l. de orat. c. 12. p. 182. b. *Deus non audiat penulatos, qui tres ſanctos in fornace Babylonii regis orantes cum ſarabaris, & tiaris ſuis, exaudivit :* item l. de reſur. carn. c. 58. p. 591. b. *Babylonii ignes,* inquit, *trium fratrum nec tiaras, nec ſarabaras, quanquam Judæis alienas, læſerunt.* Novatian. etiam l. de Trin. p. 1035. b. ait Dominum non ſiviſſe *adoleſcentium captiva ſarabara comburi.* In Gr. ſic : Τότε οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐπεδήθησαν, σὺν τοῖς σαραβάροις αὐτῶν, καὶ τιάραις, &c. De his autem *ſarabaris* & *tiaris* ita diſſerit Hieron. in comm. col. 1084. c. *Pro* braccis, *quas Symmachus* ἀναξυρίδας *interpretatus eſt, Aquila & Theodotio* ſaraballa *dixerunt ; & non, ut corruptè legitur,* ſarabara. *Linguâ autem Chaldæorum,* ſaraballa, *crura hominum vocantur & tibiæ..... Tiara autem verbum Græcum eſt, & uſu verſum in Latinum..... Eſt autem genus pileoli, quo Perſarum, Chaldæorumque gens utitur.* Vide Hilar. l. 10. de Trin. n. 45. col. 1064. c.

℣. 24. Huic & ſubſequentibus verſibus in edit. noſtra Vulg. iſta præmittuntur verba ex Hieronymo : *Quæ ſequuntur in Hebræis voluminibus non reperi.* At Hieron. in comment. col. 1084. f. relatis totis ℣℣. 23. 24. 25. nempe : *Viri autem hi tres, Sedrach..... Et ambulabant..... Stans autem Azarias..... in medio ignis ait :* hæc addit : *Grande miraculum, ligati mittuntur in fornacem, & cadunt in medium ignis præcipites : ardent vincula quibus ligati ſunt, & vinctorum corpora timens flamma non tangit :* mox ita : *Huc uſque Hebræi legunt : media quæ ſequuntur uſque ad finem Cantici trium puerorum, in Hebraïco non habentur ; de quibus, ne omnino præteriſſe videamur, pauca dicenda ſunt :* deinde, *Benedictus es Domine Deus,* &c.

℣. 25. S. Pacianus paræn. ad pœnit. p. 317. b. ſimiliter hab. *Stans Azarias precatus eſt, & aperiens os ſuum, exomologeſin faciebat Deo ſimul cum ſodalibus ſuis.* Græc. verò cum Vulg. Καὶ στὰς Ἀζαρίας προσηύξατο οὕτως, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς, εἶπεν· *Et ſtans Azarias oravit ſic, & aperiens os ſuum in medio ignis, dixit.*

℣. 26. Idem Canticum uſque ad ℣. 46. editum eſt, nonnullis mutatis, ab Em. Card. Thomaſio, in fine vet. Pſalterii, inter Cantica quædam antiquæ Verſionis : ita verò ℣. 26. ibidem legitur : *Benedictus Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabile eſt, & glorioſum,* &c. ut ſup. Similiter ap. Aug. ep. 111. to. 2. 320. d. niſi quòd habetur, *Benedictus es ;* paulòque poſt, *laudabilis,* non *laudabile eſt.* Auguſtino ſuffragatur Fulgent. ad verbum, ep. 7. p. 196. ſed fragm. 28. cont. Fab. p. 616. legit : *Benedictus Dominus Deus..... & laudabile,* &c. Græc. Εὐλογητὸς εἶ Κύριε..... καὶ αἰνετὸς καὶ, &c. ut ſup. at in Mſ. Alex. ac ed. Compl. καὶ αἰνετόν.

℣. 27. In Pſalt. Thom. leguntur plura, ſcilicet : *quoniam juſtus es..... & omnia opera tua vera, & rectæ viæ tuæ, & omnia judicia tua veritas.* Totidem verba referunt, eodemque ordine, cùm Aug. ep. 111. col. 320. d. tum Fulg. ep. 7. p. 196. Ita quoque in Græco, exceptâ voculâ *nobis,* quæ deeſt poſt *feciſti :* ſed in Mſ. Alex. ac ed. Compl. eſt ἐποίησας ἡμῖν. Ap. Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1196. c. hæc pauca : *Juſtus es Domine in omnibus quæ feciſti.*

℣. 28. Similiter in Pſalt. Thom. excepto verbo *induxiſti,* pro *adduxiſti ;* ultimòque, *induxiſti hæc omnia propter peccata noſtra,* loco *feciſti hæc propter,* &c. Sic etiam apud Fulg. ep. 7. p. 196. præter unum *& judicium,* loco *& judicia ;* at in Gr. καὶ κρίματα, & reliqua ut in Pſalt. Thom. Apud Auguſt. ep. 111. 320. d. *Et judicia veritatis feciſti per omnia quæ intuliſti nobis, & civitati ſanctæ patrum noſtrorum Jeruſalem : quoniam in veritate, & judicio intuliſti nobis omnia hæc propter peccata noſtra.*

℣. 29. Itidem in Pſalt. Thom. præter unum *multùm,* loco *perquam ;* Græcè ſimpliciter, καὶ ἐξημάρτομεν ἐν πᾶσι· cæt. ut ſupra. Ap. Auguſt. ep. 111. col. 320. d. hæc pauca : *Quoniam peccavimus, & legi tuæ non paruimus.* Ap. Fulgent. verò ep. 7. p. 196. ut ſup. *Quoniam peccavimus, & iniquè egimus diſcedentes à te : & multùm peccavimus in omnibus.* Ap. S. Pacian. paræn. ad pœnit. p. 317. b. paulò diſſimiliùs : *Peccavimus, facinus admiſimus, impiè geſſimus.* Item ap. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 532. a. *Peccavimus, iniquè egimus, injuſtè geſſimus.* Vide inf. ad ℣. 31.

℣. 30. Similiter habet Pſalt. Thom. cum Fulg. ep. 7. p. 196. excepto verbo *obedivimus,* pro *audivimus :* in Gr. καὶ τῶν ἐντολῶν σου ἠκούσαμεν, &c. ut ſupra. Apud Aug. ep. 111. col. 320. d. ſic : *Et mandatis tuis non obaudivimus, ut bene nobis eſſet ;* nec plura. Apud S. Pacian. paræn. ad pœnit. p. 317. b. hæc pauca : *Tranſgreſſi ſumus præcepta & judicia tua.* Item ap. Hieron. l. 2. cont. Pelag. p. 532. a. *Et receſſimus à mandatis & juſtitiis tuis.* Vide Not. ſeq.

℣. 31. Sic etiam in Pſalt. Thom. excepto uno, *quæ in-*

Vulgata nova.

universa, quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti:

32. & tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, prævaricatorumque, & regi injusto, & pessimo ultra omnem terram.

33. Et nunc non possumus aperire os: confusio & opprobrium facti sumus servis tuis, & his qui colunt te.

34. Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum:

35. neque auferas misericordiam tuam à nobis, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israël sanctum tuum:

36. quibus locutus es pollicens quòd multiplicares semen eorum sicut stellas cœli, & sicut arenam quæ est in littore maris:

37. quia Domine imminuti sumus plus quàm omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.

38. Et non est in tempore hoc princeps, & dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te,

39. ut possimus invenire misericordiam tuam: sed in animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur.

40. Sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi: quoniam non est confusio confidentibus in te.

Versio antiqua.

nia, quæcunque adduxisti nobis, in vero judicio fecisti: *Ex Ms. ubi sup.*

32. & tradidisti nos in manus inimicorum, inimicissimorum, apostatarum, & regno iniquo, & nequissimo præ omni terra.

33. Et nunc non est nobis aperire os: confusio & exprobratio facta est servis tuis, & colentibus te.

34. Et ne tradas nos in finem propter nomen tuum, & ne destruas testamentum tuum:

35. & ne avertas misericordiam tuam à nobis, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israël sanctum tuum:

36. quibus locutus es adimplere semen eorum quasi stellas cœli, & quasi arenam maris quæ ad oram maris est:

37. quoniam Domine minorati sumus præ omnibus gentibus, & sumus humiles in omni terra hodie propter iniquitates nostras.

38. Et non est in tempore hoc princeps, & propheta, & dux, neque holocaustomata, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensus, nec locus ad sacrificandum in conspectu tuo,

39. & invenire misericordiam: sed in anima contribulata, & spiritu humiliationis accipimus nos.

40. Quasi in holocausto arietum, & taurorum, & multitudine agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, & perficere subsequentes te: quoniam non est confusio confidenti in te.

Notæ ad Versionem antiquam.

duxisti, loco *quæcunque adduxisti*. Similiter ap. Fulg. ep. 7. p. 197. sed inverso ordine: *Et omnia, quæ induxisti nobis, & omnia, quæcunque fecisti nobis, in vero judicio fecisti.* Ita quoque in Græco, nisi excipias vocem ὅσα, *quæcunque*, ante ἐπήγαγες; Ms. Alex. hîc ut infra, hab. ἐποίησας, non ἐπήγαγες. August. ep. 111. col. 320. d. simpliciter de more: *Et omnia, quæ intulisti nobis, in judicio vero intulisti.* In Missali Rom. ad Introit. fer. 5. post Dom. Pass. & Dom. 20. post Pent. *Omnia, quæ fecisti nobis Domine, in vero judicio fecisti, quia peccavimus tibi, & mandatis tuis non obedivimus;* quæ postrema pertinent ad ℣℣. 29. & 30.

℣. 32. Psalt. Thom. *& tradidisti nos in manus inimicorum, iniquorum, inimicissimorum, &c.* ut supra. Græc. etiam addit ἀνόμων, *iniquorum*, post vocem *inimicorum;* præponitque καὶ, sequenti ἐχθίστων; item pro *regno*, ponit βασιλεῖ, *regi;* ut & παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, *ultra omnem terram*, loco *præ omni terra;* cæt. ut supra. Ms. S. Germ. n. 15. similiter habet *iniquorum*, ante *inimicissimorum;* sed vocem *apostatarum* delet: à Ms. Alex. & Compl. abest καὶ, post ἀνόμων. Apud August. epist. 111. to. 2. 320. d. sic: *& tradidisti nos in manus iniquorum, inimicissimorum, transfugarum, & regi injusto, & pessimo ultra universam terram.*

℣. 33. Sic est in Græco, nisi quòd additur vocula ἡμῶν, ad *os;* & pro *facta est*, ponitur ἐγενήθημεν, *facti sumus;* sed in Ms. Alex. est ἐγενήθη. Apud August. ep. 111. col. 320. d. ita: *Et nunc non est ut possimus aperire os: verè confusio & opprobrium facti sumus servis tuis, & eis qui te colunt.*

℣. 34. Græc. ipso initio habet, Μὴ δὴ παραδῷς· reliqua ut in textu. August. ep. 111. col. 320. d. *Ne tradideris nos in perpetuum propter nomen tuum Domine, & ne despexeris testamentum tuum.* A Ms. S. Germ. 15. sicut à Psalt. Thom. abest hoc ult. *& ne destruas testamentum tuum.*

℣. 35. Ms. S. Germ. 15. habet: *propter Abraham dilectum à te, & propter Isaac, &c.* August. ep. 111. col. 320. d. *& ne abstuleris misericordiam tuam à nobis, propter Abraham, qui à te dilectus est, & propter Isaac servum tuum, & Israël sanctum tuum.* Sic etiam in Græco.

℣. 36. Psalt. Thom. cum Gr. *quibus locutus es adimplere* (Gr. πληθῦναι)..... *sicut stellas cœli, & sicut arenam quæ est ad oram maris.* In Ms. etiam S. Germ. 15. deest vox *maris*, post *arenam.* Sed ap. Aug. ep. 111. col. 320. d. legitur: *quibus locutus es multiplicaturum te semen eorum ut astra cœli, & arenam maris.*

℣. 37. Ad verbum è Græco, nisi exceperis ult. *propter iniquitates nostras*, pro quo διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· Psalt. Thom. hab. *in omnem terram hodie propter peccata nostra.* August. ep. 111. col. 320. d. *quoniam Domine minimi facti sumus præ omnibus nationibus, & sumus humiles hodie in terra propter peccata nostra.* Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 312. c. *& sumus humiles in omni terra hodie propter peccata nostra.*

℣. 38. Eadem sunt in Græco, nisi excipiatur singul. ὁλοκαύτωσις, loco plur. *holocaustomata.* In Ms. S. Germ. 15. *neque holocaustoma, neque sacrificium, neque oblationes, &c.* In Psalt. Thom. *neque sacrificium, neque incensum, neque locus, &c.* Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 312. c. *Et non est hoc tempore princeps, neque prophetes, neque dux, neque holocausta, neque oblatio, neque hostia, neque thus, neque locus sacrificare coram te.* Ap. August. ep. 111. to. 2. 323. e. *Non est in hoc tempore princeps, & propheta, & dux, non holocausta, neque oblatio, neque supplicationes, nec locus ad sacrificandum in conspectu tuo.* Ap. Vict. Vit. l. 1. de pers. Afric. p. 8. a. *Non est in hoc tempore princeps, aut propheta, vel dux, neque locus ad sacrificandum nomini tuo.* Similiter apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 737. h. *non est locus ad sacrificandum nomini tuo.*

℣. 39. Ita Græc. habet, excepto ult. verbo προσδεχθείημεν, *suscipiamur*, pro *accipimus nos.* In Ms. S. Germ. 15. *accipiamus*, absque seq. *nos;* in Psalt. Thom. *accipiamur*, detracto pariter ult. *nos.* Cypr. l. 3. Testim. p. 312. c. legit: *& invenire misericordiam à te: & in anima, & spiritu humilitatis acceptos nos habe.* August. epist. 111. col. 323. e. *& invenire misericordiam: sed in anima contrita, & spiritu humilitatis accipiamur.* Fulgent. fragm. 34. p. 640. c. *in anima contribulata, & spiritu humiliationis accipiamur.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 737. h. *& invenire misericordiam: sed in anima, & spiritu humilitatis suscipiamus.*

℣. 40. Similia Græc. exhibet, exceptis his, ἐν μυριάσιν, *in millibus*, pro *multitudine;* & infra, ὄπισθέν σε, *post te*, loco *subsequentes te;* extremò, οὐκ ἔσαι (Ms. Alex. ἐστὶν) αἰσχύνη τοῖς πεποιθόσιν ἐπὶ σοί, pro *non est confusio confidenti in te:* in Ms. S. Germ. 15. *qui confidunt in te;* in Psalt. Thom. *his qui confidunt in te;* præterea initio ipso hab. *Quasi in holocaustis.* Missale Rom. ad Offert. Dom. 7. post Pent. *Sicut in holocaustis arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi: quia non est confusio confidentibus in te Domine.* Cypr. l. 3. Testim. p. 312. c. *Ut holocausti victimas arietum, & taurorum, &*

Versio antiqua.

Ex Mſ. ubi ſup.

41. Et nunc exſequimur in toto corde, & timemus te, & inquirimus faciem tuam.

42. Ne confundas nos: ſed fac nobiſcum ſecundùm majeſtatem tuam, & ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum.

43. Et libera nos ſecundùm mirabilia tua, & da gloriam nomini tuo Domine:

44. & confundantur omnes, qui oſtendunt ſervis tuis mala, & confundantur ab omni potentia ſua, & virtutes eorum conterantur:

45. & cognoſcant quoniam tu Dominus Deus ſolus, & glorioſus in omni orbe terrarum.

Vulgata nova.

41. Et nunc ſequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam.

42. Ne confundas nos: ſed fac nobiſcum juxta manſuetudinem tuam, & ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ.

43. Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo Domine:

44. & confundantur omnes, qui oſtendunt ſervis tuis mala, confundantur in omni potentia tua, & robur eorum conteratur:

45. & ſciant quia tu es Dominus Deus ſolus, & glorioſus ſuper orbem terrarum.

Vulgata nova.

46. Et non ceſſabant qui miſerant eos miniſtri regis ſuccendere fornacem, naphthâ, & ſtupâ, & pice, & malleolis,

47. & effundebatur flamma ſuper fornacem cubitis quadraginta novem:

48. & erupit, & incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis.

49. Angelus autem Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem: & excuſſit flammam ignis de fornace,

50. & fecit medium fornacis quaſi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtavit, nec quidquam moleſtiæ intulit.

Versio antiqua.

Nicetius Spicil. to. 3. p. 12. a.

51. Tunc hi tres quaſi ex uno ore hymnum dicebant, & glorificabant Deum in fornace, dicentes:

Ex Mſ. S. Michaelis, vulgò S. Mihel, & S. Germ. n. 15.

52. Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum: & laudabilis, & ſuperexaltatus in ſæcula: benedictum nomen gloriæ tuæ, quod eſt ſanctum: & laudabile, & ſuperexaltatum in ſæcula.

53. Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ: & laudabilis, & glorioſus in ſæcula.

54. [55.] Benedictus es cernens abyſſos, ſedens ſuper cherubim: & laudabilis, & ſuperexaltatus in ſæcula.

Vulgata nova.

51. Tunc hi tres quaſi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace, dicentes:

52. Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum: & laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſæcula: & benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum: & laudabile, & ſuperexaltatum in omnibus ſæculis.

53. Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ: & ſuperlaudabilis, & ſupergloriosus in ſæcula.

54. Benedictus es in throno regni tui: & ſuperlaudabilis, & ſuperexaltatus in ſæcula.

Notæ ad Versionem antiquam.

quaſi multa millia agnorum, qui ſunt pinguiſſimi: ſic fiat hoſtia noſtra coram te hodie, & conſumetur poteſtas illorum: quoniam non erubeſcent qui confidunt in te. Aug. verò ep. 111. col. 323. e. *Sicut in holocauſtomatibus arietum, & taurorum, & in multitudine agnorum pinguium: ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo hodie, perficere ſubſequentes te: quoniam non erit confuſio iis, qui in te confidunt.* Fulg. fragm. 34. p. 640. c. *Sicut in holocauſtis arietum, & taurorum, & multitudine agnorum pinguium: ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo.* Vigil. Tapſ, l. cont. Varimad. p. 737. h. *Et ſicut in holocauſtomate arietum, & taurorum, & multitudine agnorum pinguium: ita fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo hodie, ut placeat tibi.*

℣. 41. Conſonat Græc. ad verbum. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 312. c. legit: *Et nunc ſequimur toto corde noſtro, & timemus, & quærimus faciem tuam.* Auguſt. ep. 111. col. 323. e. *Et nunc ſequimur toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam Domine.* Fulg. epiſt. 7. p. 197. *Et nunc ſequimur in toto corde noſtro, & timemus te, & quærimus faciem tuam.* Deinde, *Ne confundas nos.*

℣. 42. Sic eſt in Græco, præter vocem ἐπιείκειαν, loco *majeſtatem*; Mſ. S. Germ. 15. hab. *modeſtiam*: extremò Græcè, τοῦ ἐλέους σου ſingulariter, loco *miſerationum tuarum.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 312. c. *Ne nos in opprobrium tradas: ſed fac nobiſcum ſecundùm tranquillitatem tuam, & ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ libera nos.* Auguſt. ep. 111. col. 323. f. *Ne confundas nos: ſed fac nobiſcum ſecundùm manſuetudinem tuam, & ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ:* quæ Græco conſonant. In Miſſali Rom. ad Introit. fer. 5. poſt Dom. Paſſ. & Dom. 20. poſt Pent. *Sed da gloriam nomini tuo, & fac nobiſcum ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ.* Similiter hab. Pſalt. Thom. *& fac nobiſcum;* cæt. ut in textu.

℣. 43. Succinit Auguſt. ep. 111. col. 323. f. ad verbum. Ita quoque in Græco eſt.

℣. 44. Ita Græc. habet, niſi quòd tollit vocem *ſua*, poſt *potentia*, ſubditque, καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν συντριβείη, num. ſing. Rectè Auguſt. ep. 111. col. 323. f. *& revereantur omnes, qui oſtendunt ſervis tuis mala, & confundantur ab omni potentia, & virtus eorum conteratur.* Item in Mſ. S. Germ. 15. & Pſalt. Thom. *& virtus eorum conteratur:* præterea hoc Pſalt. hab. initio, *confundantur*, abſque præced. *&*; paulòque poſt, *ab omni potentia tua*, non *ſua.*

℣. 45. Auguſt. epiſt. 111. col. 323. f. *& ſciant quoniam tu es Dominus Deus ſolus, & glorioſus in univerſo orbe terræ.* In Mſ. etiam S. Germ. 15. *tu es Dominus*, &c. Ita quoque in Pſalt. Thom. ſed abſque ſeq. *& glorioſus.* In Gr. ὅτι σὺ εἶ Κύριος Θεὸς μόνος, καὶ ἔνδοξος ἐφ᾽ ὅλην τὴν, &c.

℣. 51. Itidem Græcè, hoc adjuncto, καὶ ηὐλόγουν, *& benedicebant*, poſt *glorificabant.* Apud Cypr. l. de orat. Dom. p. 206. a. *Tunc illi tres quaſi ex uno ore hymnum canebant, & benedicebant Dominum.*

℣. 52. Eadem ſunt in Græco, poſitâ conjunct. καὶ, ante *benedictum*; extremò ita, ὑπερεπαινετὸν, καὶ ὑπερυψούμενον εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας, i. e. *ſuperlaudabile, & ſuperexaltatum in omnia ſæcula.* Breviar. Moz. ad Dom. 1. Adv. ſic: *Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum: & laudabilis, & glorioſus in ſæcula: & benedictum nomen gloriæ tuæ, quod eſt ſanctum: & laudabile, & glorioſum in ſæcula.* Ita quoque apud Fulg. fragm. 34. cont. Fab. p. 649. deleto uno *&*, ante *benedictum.*

℣. 53. Hæc & ſeqq. uſque ad not. ** leguntur pariter in Mſ. Vatic. olim Reginæ Suec. paucis mutatis de more; videlicet loco *glorioſus*, illic habetur *ſuperexaltatus.* In Gr. καὶ ὑπερυμνητὸς, καὶ ὑπερένδοξος, &c. præterea initio hab. ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας, *in templo ſanctæ*, non *ſancto.* In Brev. Moz. ad Dom. 1. Adv. ſimpliciter: *Benedictus es in templo ſancto honoris tui*, abſque ſeqq. Apud Fulg. verò fragm. 34. cont. Fab. p. 649. omnia ut in textu Lat. SS. Mich. & Germ.

℣. 54. [55.] Hìc & infra ſervamus Manuſcriptorum ordinem & textûs Græci, in quibus verſiculi plures loco Vulgari moventur: verſiculorum tamen illorum numeros non mutamus, ſed uncinis includimus, ut continuò appareat quibus Vulgatæ hod. verſibus antiqui illi reſpondeant. ℣. autem præſens (55.) in Mſ. S. Germ. 15. & Vatic. ſic variat: *Benedictus es qui vides abyſſos*, dein S. Germ. *ſedens*, Vat. *ſedes*, &c. ut ſup. Item in Breviar. Moz. ad Dom. 1. Adv. *Qui vides abyſſos*; ſed omittuntur ea quæ antecedunt, & quæ ſequuntur. Græcè, Εὐλογημένος εἶ ὁ ἐπιβλέπων..... καθήμενος, &c. ut ſupra. Novat. l. de Trin. p. 1035. b. hab. *deſuper cherubim ſedet.* Fulgent. fragm. 34. cont. Fab. p. 649. ut ſup. *Benedictus es qui vides abyſſos, ſedens*, &c. ſed inf. loco *ſuperexaltatus*, leg. *glorioſus*, Gr. verò, ὑπερυψούμενος.

VULGATA NOVA.

55. Benedictus es, qui intueris abyssos, & sedes super cherubim: & laudabilis, & superexaltatus in sæcula.

* 56. Benedictus es in firmamento cœli: & laudabilis & gloriosus in sæcula.

57. Benedicite omnia opera Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

58. Benedicite Angeli Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

Psalm. 148. 4. 59. Benedicite cœli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

60. Benedicite aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

61. Benedicite omnes virtutes Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

62. Benedicite sol & luna Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

63. Benedicite stellæ cœli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

64. Benedicite omnis imber & ros Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

65. Benedicite omnes spiritus Dei Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

66. Benedicite ignis & æstus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

67. Benedicite frigus & æstus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

68. Benedicite rores & pruina Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

69. Benedicite gelu & frigus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

70. Benedicite glacies & nives Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

71. Benedicite noctes & dies Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

72. Benedicite lux & tenebræ Domino: lau-

VERSIO ANTIQUA.

55. [54.] Benedictus es super sedem regni tui: & laudabilis, & superexaltatus in sæcula. *Ex Mss. ubi sup.*

56. Benedictus es in firmamento cœli: & laudabilis & gloriosus in sæcula.

57. Benedicite omnia opera Domini Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

58. [59.] Benedicite cœli Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

59. [58.] Benedicite angeli Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

60. Benedicite aquæ omnes, quæ estis super cœlos, Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

61. Benedicite omnes virtutes Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

62. Benedicite sol & luna Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

63. Benedicite sidera cœli Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

64. Benedicite omnis imber & ros Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

65. Benedicite omnes spiritus Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

66. Benedicite ignis & æstas Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

67. [71.] Benedicite noctes & dies Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

68. [72.] Benedicite lux & tenebræ Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

69. [67.] Benedicite hiems & æstus Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

70. Benedicite glacies & nives Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

71. [73.] Benedicite fulgura & nubes Dominum: umnum dicite & superexaltate eum in sæcula.

72. [74.] Benedicat terra Dominum: umnum

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 55. [54.] Brev. Moz. simpliciter hab. *Et sedes super sedem regni tui.* Fulg. fragm. 34. cont. Fab. p. 650. *Benedictus es supra sedem regni tui: & laudabilis, & gloriosus in sæcula.* Gr. Εὐλογημένος εἶ ἐπὶ θρόνου... καὶ ὑπερυμνητὸς, καὶ ὑπερυμνούμενος, &c. Theodor. ὑπερυψούμενος· al. ὑπερένδοξος.

℣. 56. Itidem ap. Fulg. fragm. 34. & Græcè. Ita quoque in Brev. Moz. detracto hoc 1. *Benedictus es in.* Apud Ambr. verò l. 2. Hex. col. 30. b. ut sup. *Benedictus es in firmamento cœli.* Similiter in Ms. Vatic. additis his, *& laudabilis, & superexaltatus in sæcula.*

℣. 57. Similiter in Græco. Ms. S. Germ. 15. loco *umnum dicite*, constanter hab. hîc & infra, *laudem dicite;* Gr. ὑμνεῖτε; Vatic. *ymnum dicite;* item sup. *Domino*, non *Dominum.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 299. b. *laudate & superexaltate*, &c. In Psalt. Sorb. *Benedicite omnia opera Domini Dominum*, absque seqq. *umnum dicite*, &c. & sic deinceps. Item ap. Fulg. fragm. 34. cont. Fab. p. 650. *Benedicite omnia op. Dom. Dominum.* In Brev. Mozar. ad Dom. 1. Adv. eadem & seqq. summatim leguntur hoc modo: *Benedicite omnia opera Domini, cœli, angeli, atque omnes qui estis supra cœlos; omnes virtutes, sol & luna, imber & ros, omnis spiritus, ignis & æstus, noctes & dies, lux & tenebræ, hiems & æstus, gelationes & nives, fulgura & nubes; terra, montes, & colles, & omnia nascentia de terra; maria & flumina, fontes, cete & omnia quæ moventur in aquis; volucres cœli, bestiæ & jumenta, filii hominum, Israël: sacerdotes, servi Domini, spiritus & animæ justorum, sancti & humiles corde: Anania, Azaria, & Misael, Domino hymnum dicite, & superexaltate eum in sæcula. Amen.*

℣. 58. [59.] Concinit Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 299. b. unà cum Græco. In Psalt. Sorb. simpliciter: *Benedicite cœli Dominum.* In Ms. Vatic. *Bened. cœli Domino: ymnum*, &c. Apud Fulg. fragm. 34. cont. Fab. p. 650. sic: *Benedicite cœli Dominum; benedicite angeli Dominum; benedicite aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, Dominum; benedicite omnes virtutes Domini Dominum, & cætera, sive quæ in cœlis, sive quæ in terra sunt, visibilia & invisibilia.*

℣. 59. [58.] Sic habet Vigil. Taps. l. 12. de Trin. In Ms. S. Germ. 15. & Vatic. necnon in Psalt. Sorb. *Benedicite angeli Domini Dominum*, Vatic. *Domino.* Ita quoque in Græco est.

℣. 60. Psalt. Sorb. cum Vigil. Taps. l. 12. de Trin. *Benedicite aquæ, quæ super cœlos sunt, Dominum: hymnum*, &c. Similiter in Ms. Vat. excepto uno *Domino.* Græcè: Εὐλογεῖτε ὕδατα, καὶ πάντα, τὰ ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε, &c. In Ms. Alex. & Compl. Εὐλογεῖτε ὕδατα πάντα, &c.

℣. 61. Sic habet Vigil. Taps. l. 12. de Trin. addita voce *Domini*, ad *virtutes.* Ita quoque in Ms. S. Germ. 15. & Psalt. Sorb. in Ms. Vatic. *Domini Domino.* Gr. Εὐλογείτω πᾶσα ἡ δύναμις Κυρίου τὸν Κύριον, &c. In Ms. Alex. & Compl. Εὐλογεῖτε.

℣. 62. Concinit Vigil. Taps. l. 12. de Trin. Ita quoque in Psalt. Sorbon. est, & Græco.

℣. 63. In Psalt. Sorb. *Benedicite stellæ cœli Dominum*, &c. In Ms. Vatic. *stellæ cœli Domino.* In Gr. ἄστρα.

℣. 64. Sic est in Græco, præter verbum 1. εὐλογείτω, *benedicat;* in Compl. εὐλογεῖτε. In Mss. Sorb. & Vatic. *Benedicite imber & ros Dominum*, Vat. *Domino.* Ap. Ambr. l. 2. Hexa. col. 31. c. *Ros, & gelu, & frigus, & æstus, secundùm hymnum propheticum, benedicunt Dominum; benedicit & terra.*

℣. 65. In Psalt. Sorb. est *omnis spiritus*, sicut in Ms. S. Germ. 15. at in Græco, πάντα τὰ πνεύματα.

℣. 66. In Ms. Vat. est *ignis & æstus Domino.* In Gr. πῦρ καὶ καῦμα τὸν Κύριον, &c. sed hic versiculus abest à Psalt. Sorbon.

℣. 67. [71.] Sic est in Græco, & Psalt. Sorb. In Ms. Vat. constanter, *Domino.*

℣. 68. [72.] Consonat Græcum. Mss. Sorb. & Vatic. hab. *Benedicite tenebræ & lumen Dominum;* Vat. *Domino.*

℣. 69. [67.] Græc. Εὐλογεῖτε ψῦχος καὶ καῦμα τὸν Κύριον, &c. Psalt. Sorb. *Benedicite frigus & cauma Dominum.* Ms. Vatic. *frigus & æstus Domino*, &c.

℣. 70. Sic est in Græco. In Psalt. Sorb. & Ms. Vatic. *Benedicite pruina & nives Dominum*, &c. Vat. *Domino*, & sic deinceps.

℣. 71. [73.] Ita ferunt Psalt. Sorb. & Vat. cum Græco.

℣. 72. [74.] Ita in Græco, & Ms. Vaticano. Sorb. hab. *Benedicat terra Dominum*, nec plura. Ms. S. Germ. 15. addit: *laudem dicat & superexaltet*, &c.

Versio antiqua.

Ex Mſ. ubi ſup. dicat & ſuperexaltet eum in ſæcula.

73. [75.] Benedicite montes & colles Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

74. [76.] Benedicite omnia naſcentia in terra: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

75. [78.] Benedicite maria & flumina Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

76. [77.] Benedicite fontes Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

79. Benedicite cete, & omnia quæ moventur in aquis, Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

80. Benedicite volucres cœli Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

81. Benedicite beſtiæ & jumenta Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

82. Benedicite filii hominum Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

83. Benedicat Iſraël Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

84. Benedicite ſacerdotes Domini Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

85. Benedicite ſervi Domini Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

86. Benedicite ſpiritus & animæ juſtorum Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

87. Benedicite ſancti & humiles corde Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

88. Benedicite Annanias, Azarias, Miſael Dominum: umnum dicite & ſuperexaltate eum in ſæcula.

* Benedicamus Patrem, & Filium, & Spiritum
Ex Mſ. S. Germ. v. 15. Sanctum: laudem dicamus & ſuperexaltemus eum in ſæcula.

** Quoniam eripuit nos de inferis, & de manu forti liberavit nos, & eripuit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eripuit nos.

89. Confitemini Domino, quoniam ſuavis: quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

90. Benedicite omnes colentes Dominum Deum deorum: hymnum dicite & confitemini, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

Vulgata nova.

date & ſuperexaltate eum in ſæcula.

73. Benedicite fulgura & nubes Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

74. Benedicat terra Dominum: laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.

75. Benedicite montes & colles Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

76. Benedicite univerſa germinantia in terra Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

77. Benedicite fontes Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

78. Benedicite maria & flumina Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

79. Benedicite cete, & omnia quæ moventur in aquis, Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

80. Benedicite omnes volucres cœli Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

81. Benedicite omnes beſtiæ & pecora Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

82. Benedicite filii hominum Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

83. Benedicat Iſraël Dominum: laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.

84. Benedicite ſacerdotes Domini Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

85. Benedicite ſervi Domini Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

86. Benedicite ſpiritus & animæ juſtorum Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

87. Benedicite ſancti & humiles corde Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

88. Benedicite Anania, Azaria, Miſael Domino: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

Quia eruit nos de inferno, & ſalvos fecit de manu mortis, & liberavit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.

89. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

90. Benedicite omnes religioſi Domino Deo deorum: laudate & confitemini ei, quia in omnia ſæcula miſericordia ejus.

Hucuſque in Hebræo non habetur, & quæ poſuimus, de Theodotionis editione tranſlata ſunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 73. [75.] Ita Pſalt. Sorb. cum Mſ. Vat. & Græco.

℣. 74. [76.] Mſ. S. Germ. 15. cum Pſalt. Sorb. *Benedicite omnia naſcentia terræ Dominum*, &c. Vatic. *omnia naſcentia in terra Domino: ymnum*, &c. Græc. Εὐλογεῖτε πάντα τὰ φυόμενα ἐν τῇ γῇ τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε, &c.

℣. 75. [78.] Sic eſt in Pſalt. Sorb. & Mſ. Vat. At in Gr. Εὐλογεῖτε θάλασσα, num. ſing. in Compl. θάλασσαι.

℣. 76. [77.] Sic habet Græc. cum Pſalt. Sorb. & Mſ. Vatic.

℣. 79. Ita Græcè. Pſalt. Sorb. hab. cum Mſ. S. Germ. *Benedicite ceti*, &c. ut ſup.

℣. 80. Sic eſt in Pſalt. Sorb. & Vat. In Gr. Εὐλογεῖτε πάντα τὰ πετεινὰ, &c.

℣. 81. Græc. Εὐλογεῖτε πάντα τὰ θηρία ϗ τὰ κτήνη τὸν Κύριον. Mſ. Alex. & Compl. τὰ θηρία ϗ πάντα τὰ κτήνη. Pſalt. Sorb. *Benedicite beſtiæ & univerſa pecora Dominum*, &c.

℣. 82. Ita in Pſalt. Sorb. & Vat. & Græco.

℣. 83. Gr. Εὐλογεῖτε..... ὑμνεῖτε, &c. Mſ. Alex. Εὐλογείτω..... ὑμνεῖτε, &c. Sangerm. 15. *Benedicat Iſraël Dominum: laudem dicat & ſuperexaltet eum in ſæcula.* Vatic. *Benedicat Iſr. Domino: ymnum dicat & ſuperexaltet*, &c.

℣. 84. Gr. delet vocem *Domini*; Mſ. verò Alex. & Compl. addunt, cum Pſalt. Sorb. Vaticanus de more, *Domini Domino.*

℣. 85. Vox *Domini* abeſt à Græco. In Mſ. verò Alex. eſt, & Compl. In Pſalt. Sorb. deeſt *Benedicite.* In Vatic. conſtanter: *Benedicite ſervi Domini Domino*, &c.

℣. 86. Sic eſt in Græco, necnon in Pſalt. Sorb. & Vat.

℣. 87. Ita fert Græc. cum Pſalt. Sorb. Vaticanus hab. *Benedicite humiles corde Domino*, &c. Auguſt. in Joh. 13. col. 661. g. *Benedicite ſancti & humiles corde Domino.*

℣. 88. Pſalt. Sorb. *Anania, Azaria*, cui favet Græcum. In Mſ. Vatic. omnia ut in textu, excepto uno *Domino.*

* Mſ. Vat. *Benedicimus Patrem, & Filium, & S. Spiritum: ymnum dicimus & ſuperexaltamus eum in ſæcula.* Pſalt. Sorb. *Benedicimus Patrem, & Filium, cum S. Spiritu: laudemus & ſuperexaltemus eum in ſæcula.* Tota iſta abſunt à Græco.

** Hæc omittuntur in Mſ. Vatic. in Pſalt. verò Sorb. eorum loco leguntur iſta: *Benedictus es in firmamento cæli: & laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſæcula.* Græcè ut ſupra: Ὅτι ἐξείλετο ἡμᾶς ἐξ ᾅδου, ϗ ἐκ χειρὸς θανάτου ἔσωσεν ἡμᾶς, ϗ ἐῤῥύσατο ἡμᾶς ἐκ μέσου καμίνου καιομένης φλογὸς, ϗ ἐκ μέσου πυρὸς ἐῤῥύσατο ἡμᾶς.

℣. 89. Itidem Græcè, niſi excipiatur vox χρηςὸς, *benignus*, loco *ſuavis.*

℣. 90. Eadem quoque in Græco. Hieron. in comment. col. 1086. b. ait: *Hucuſque de Theodotionis editione pauca perſtrinximus confeſſionis & laudum trium puerorum, quæ non habentur in Hebræo: exinde ſequamur Hebraïcam veritatem:* deinde, *Tunc Nabuchodonoſor rex obſtupuit*, &c.

VULGATA NOVA.

91. Tunc Nabuchodonoſor rex obſtupuit, & ſurrexit properè, & ait optimatibus ſuis : Nonne tres viros miſimus in medium ignis compeditos ? Qui reſpondentes regi, dixerunt : Verè rex.

92. Reſpondit, & ait : Ecce ego video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei.

93. Tunc acceſſit Nabuchodonoſor ad oſtium fornacis ignis ardentis, & ait : Sidrach, Miſach, & Abdenago, ſervi Dei excelſi, egredimini, & venite. Statimque egreſſi ſunt Sidrach, Miſach, & Abdenago de medio ignis.

94. Et congregati ſatrapæ, & magiſtratus, & judices, & potentes regis, contemplabantur viros illos, quoniam nihil poteſtatis habuiſſet ignis in
Luc. 12. corporibus eorum, & capillus capitis eorum non
7. & 21. eſſet aduſtus, & ſarabala eorum non fuiſſent im-
18. mutata, & odor ignis non tranſiſſet per eos.

95. Et erumpens Nabuchodonoſor, ait : Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Miſach, & Abdenago, qui miſit angelum ſuum, & eruit ſervos ſuos, qui crediderunt in eum : & verbum regis immutaverunt, & tradiderunt corpora ſua ne ſervirent, & ne adorarent omnem deum, excepto Deo ſuo.

96. A me ergo poſitum eſt hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua, quæcunque locuta fuerit blaſphemiam contra Deum Sidrach, Miſach, & Abdenago, diſpereat, & domus ejus vaſtetur : neque enim eſt alius Deus, qui poſſit ita ſalvare.

97. Tunc rex promovit Sidrach, Miſach, & Abdenago in provincia Babylonis.

98. NABUCHODONOSOR rex, omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in univerſa terra, pax vobis multiplicetur.

99. Signa, & mirabilia fecit apud me Deus excelſus. Placuit ergo mihi prædicare

100. ſigna ejus, quia magna ſunt ; & mirabilia ejus, quia fortia : & regnum ejus regnum
Inf. 4. ſempiternum, & poteſtas ejus in generationem &
31. & 7. generationem.
14.

VERSIO ANTIQUA.

91..... Nonne tres viros miſimus in fornacem vinctos ? Et dixerunt ei : Verè rex. *Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 737. b.*

92. Et dixit : Ecce ego video quatuor viros ſolutos, & deambulantes in medio ignis, & corruptio nulla eſt in eis, & aſpectus quarti ſimilis eſt filio Dei.

94..... & ſaraballæ eorum non ſunt immutatæ,.. *Aug. de Magiſtro, to. 1. 548. f.*

96. Et ego proponam decretum omnibus tribubus, & linguis in omni terra : Quicunque dixerint blaſphemiam in Deum Sidrac, Miſac, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem..... *Aug. tract. 11. in Joh. to. 3. p. 2. col. 382. f. 383. a.*

99. Signa, & oſtenta, quæ fecit mihi Dominus Deus excelſus, placuit mihi in conſpectu meo annuntiare : *Aug. ep. 105. to. 2. 299. e.*

100. quàm magnum, & potens ſit regnum ejus, regnum ſempiternum, & poteſtas ejus in ſæcula ſæculorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

de ℣. ſeq.

℣. 91. Ita Græc. habet, præter iſta, εἰς τὸ μέσον τȣ͂ πυρὸς, *in medium ignis*, loco *in fornacem* ; & βασιλεῖ, *regi*, pro *ei*. Apud Iren. l. 5. c. 5. p. 299. a. *Nonne tres viros miſimus in caminum ?*

℣. 92. Græc. initio habet : Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεύς· Ὁ δὲ ἐγὼ ὁρῶ· reliqua quadrant. In Mſ. Alex. Ἰδȣ̀ ἐγὼ ὁρῶ. Apud Iren. l. 5. c. 5. p. 299. a. *Et ecce ego video quatuor deambulantes in medio ignis, & quartus ſimilis eſt filio Dei.* Hieron. in hunc loc. col. 1086. d. dicit : *Speciem autem quarti, quem ſimilem dicit filio Dei, vel angelum debemus accipere, ut LXX. tranſtulerunt, vel certè ut plerique arbitrantur, Dominum Salvatorem.*

℣. 94. Editores noſtri BB. ad hunc Auguſt. loc. obſervant in ed. Bad. & Mſs. codd. conſtanter ſcribi per *r*, *ſarabaræ*, ſicut apud Tertul. de pallio, & de reſur. carn. Textus etiam Græcus habet τὰ σαράβαρα ; ſed hunc legendi modum carpit Hieron. ſup. in Dan. 3. 21. col. 1084. c. legendumque dicit *ſaraballa : Aquila & Theodotio*, inquit, ſaraballa *dixerunt, & non, ut corruptè legitur*, ſarabara. Sola ed. Compl. habet σαράβαλα. Vid. ſup. Not. ad ℣. 21. hujus cap.

℣. 96. Auguſtinus ibid. iſta præmittit : *Tres pueri in igne laudaverunt Dominum : miratus eſt Nabuchodonoſor rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem innocentem : & cùm admiratus eſſet..... laudibus trium puerorum commotus, ubi vidit majeſtatem Dei præſentis in igne..... ait : Et ego proponam*, &c. quæ ſup. Græcè : Καὶ ἐγὼ ἐκτίθεμαι τὸ δόγμα· Πᾶς λαὸς, φυλὴ, γλῶσσα ἣ ἐὰν εἴπῃ, &c. *Et ego propono decretum : Omnis populus, tribus, lingua quæcunque dixerit* ; reliqua ut ſupra, præter quàm quòd, detractâ conjunct. &, ante *Abdenago*, ita ſubjicitur, εἰς ἀπώλειαν ἔσονται..... εἰς διαρπαγήν· i. e. *in perditionem erunt..... in direptionem.*

℣. 99. Græc. hab. μετ᾽ ἐμȣ͂, *mecum*, pro l. *mibi*, abſque ſeq. *Dominus* ; tollit pariter *mibi*, poſt *placuit* ; addit verò ὑμῖν, *vobis* in fine, poſt verbum *annuntiare* ; cæt. ut in Lat. ſupra.

℣. 100. Græc. ſic punctat & legit : ὡς μεγάλα, καὶ ἰσχυρά· ἡ βασιλεία αὐτȣ͂, βασιλεία αἰώνιος, καὶ ἡ ἐξȣσία αὐτȣ͂ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· i. e. *quàm magna, & fortia* (per relat. ad *ſigna* ;) deinde : *regnum ejus, regnum ſempiternum, & poteſtas ejus in generationem & generationem.*

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. EGo Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo :

2. ſomnium vidi, quod perterruit me : & cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei conturbaverunt me.

3. Et per me propoſitum eſt decretum ut introdu-

VULGATA NOVA.

cerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, & ut solutionem somnii indicarent mihi.

4. Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, & aruspices, & somnium narravi in conspectu eorum: & solutionem ejus non indicaverunt mihi:

VERSIO ANTIQUA.

Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 744. b.

5... Daniel, cui nomen Baltasar secundùm nomen Dei mei, spiritum sanctum Dei in se habet.....

VULGATA NOVA.

5. donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar secundùm nomen Dei mei, qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso: & somnium coram ipso locutus sum.

VULGATA NOVA.

6. Baltassar princeps ariolorum, quoniam ego scio quòd spiritum sanctorum deorum habeas in te, & omne sacramentum non est impossibile tibi: visiones somniorum meorum, quas vidi, & solutionem earum narra.

7. Visio capitis mei in cubili meo: Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo ejus nimia.

8. Magna arbor, & fortis: & proceritas ejus contingens cœlum: aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ.

9. Folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius: & esca universorum in ea: subter eam habitabant animalia & bestiæ, & in ramis ejus conversabantur volucres cœli: & ex ea vescebatur omnis caro.

10. Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil, & sanctus de cœlo descendit.

11. Clamavit fortiter, & sic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos ejus: excutite folia ejus, & dispergite fructus ejus: fugiant bestiæ quæ subter eam sunt, & volucres de ramis ejus.

12. Veruntamen germen radicum ejus in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo, in herbis quæ foris sunt, & rore cœli tingatur, & cum feris pars ejus in herba terræ.

13. Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei: & septem tempora mutentur super eum.

VERSIO ANTIQUA.

Ambrosiast. p. 99. c.

14..... Dei est enim regnum, & cui vult, dabit illud.....

VULGATA NOVA.

14. In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum, & petitio: donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituet super eum. *1. Reg.*

VERSIO ANTIQUA.

Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 744. b.

15..... omnes sapientes regni mei non potuerunt interpretationem somnii mei declarare mihi: tu autem Daniel potes, quia spiritus Dei sanctus in te est.

VULGATA NOVA.

15. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor *2. 8. &*
rex: tu ergo Baltassar interpretationem narra fes- *16. 11.*
tinus: quia omnes sapientes regni mei non queunt *& seq.*
solutionem edicere mihi: tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est.

VULGATA NOVA.

16. Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar, cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora: & cogitationes ejus conturbabant eum. Respondens autem rex ait: Baltassar, somnium & interpretatio ejus non conturbent te. Respondit Baltassar, & dixit: Domine mi, somnium his qui te oderunt, & interpretatio ejus hostibus tuis sit.

17. Arborem quam vidisti sublimem atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cœlum, & aspectus illius in omnem terram:

18. & rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus nimius, & esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiæ agri, & in ramis ejus commorantes aves cœli:

19. Tu es rex, qui magnificatus es, & invaluisti: & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cœlum, & potestas tua in terminos universæ terræ.

20. Quòd autem vidit rex vigilem, & sanctum descendere de cœlo, & dicere: Succidite arborem, & dissipate illam, attamen germen radicum ejus in terra dimittite, & vinciatur ferro & ære in herbis foris, & rore cœli conspergatur, & cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutentur super eum:

21. Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem:

22. Ejicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisque erit habitatio tua, & fenum ut bos comedes, *Inf. 5.*
& rore cœli infundêris: septem quoque tempora mu- *21.*
tabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus super regnum hominum, & cuicunque voluerit, det illud.

23. Quòd autem præcepit ut relinqueretur germen radicum ejus, id est arboris: regnum tuum tibi manebit, postquam cognoveris potestatem esse cœlestem.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. l. de op. & eleem. p. 238. c.

24. Propterea rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & injustitias tuas miserationibus pauperum: & erit Deus parcens peccatis tuis.

VULGATA NOVA.

24. Quam ob rem rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & *Eccli. 3.*
iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan *33.*
ignoscet delictis tuis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Græc. ἕως ἦλθε Δανιὴλ, οὗ τὸ ὄνομα Βαλτάσαρ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, ὃς πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν ἑαυτῷ ἔχει· i. e. *donec venit Daniel, cujus nomen Baltasar secundùm nomen Dei mei, qui spiritum Dei sanctum in semetipso habet.* Hieron. verò cum Vulg. *donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltasar secundùm nomen Dei mei:* tum addit: *Exceptis LXX. Translatoribus, qui hæc omnia nescio qua ratione præterierunt, tres reliqui* collegam *interpretati sunt. Unde judicio magistrorum Ecclesiæ Editio eorum in hoc volumine repudiata est; & Theodotionis vulgò legitur, quæ & Hebræo, & cæteris Translatoribus congruit. Unde & Origenes in nono Stromatum volumine asserit se, quæ sequuntur ab hoc loco in propheta Daniele, non juxta LXX. Interpretes, qui multùm ab Hebraïca veritate discordant, sed juxta Theodotionis editionem disserere.*

℣. 14. Græc..... ὅτι Κύριός ἐστιν ὁ ὕψιστος τῆς βασιλείας τῶν ἀνθρώπων· καὶ ᾧ ἐὰν δόξῃ, δώσει αὐτήν· i. e. *quia Dominus est ipse altissimus regni hominum; & cuicunque voluerit, dabit illud.*

℣. 15. Eadem sunt in Græco, præter hæc media, οὐ δύνανται τὸ σύγκριμα αὐτοῦ δηλῶσαί μοι, *non possunt conjecturam ejus indicare mihi*, loco *non potuerunt interpretationem somnii mei*, &c. Item apud Ambros. l. 3. de Spir. S. col. 673. c. *tu autem Daniel potes, quia spiritus sanctus Dei in te est.*

℣. 24. Concinit Græc. nisi quòd præponit ἐν, *in*, vocibus 2. *eleemosynis*, & *miserationibus*; deletque *tuas*, post *injustitias*; (Ms. tamen Alex. hab. ἀδικίας σου, cum edd. Ald.

VULGATA NOVA.

25. Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem.

26. Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

27. Respondítque rex, & ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?

28. Cùmque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex: Regnum tuum transibit à te,

29. & ab hominibus ejicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit, det illud.

30. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abjectus est, & fœnum ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus infectum est: donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues ejus quasi avium.

30... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

31. Igitur post finem dierum, ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum levavi, & sensus meus redditus est mihi: & Altissimo benedixi, & viventem in sempiternum laudavi, & glorificavi: quia potestas ejus potestas sempiterna, & regnum ejus in generationem & generationem.

Sup. 3. 100.

VERSIO ANTIQUA.

31..... & potestas ejus potestas æterna, & regnum ejus non interibit.

Iren. l. 4. c. 20. p. 256. a.

VULGATA NOVA.

32. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli quàm in habitatoribus terræ: & non est qui resistat manui ejus, & dicat ei: Quare fecisti?

33. In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, & ad honorem regni mei decoremque perveni: & figura mea reversa est ad me: & optimates mei, & magistratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum: & magnificentia amplior addita est mihi.

33... *Vide Not.*

34. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli: quia omnia opera ejus vera, & viæ ejus judicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& Compl.) extremò sic: ἴσως ἔσαι μακρόθυμος τοῖς παραπτώμασί σου ὁ Θεός· *fortasse erit longanimis delictis tuis Deus.* Apud Ferrandum, paræn. ad Regin. p. 173. omnia ut in textu Cypr. exceptis his prioribus, *Consilium meum placeat tibi rex.* Optat. verò l. 3. cont. Donat. p. 56. a. legit: *Et tu audi rex consilium meum, & placeat tibi: peccata tua eleemosynis redime, & injustitias tuas in miserationibus pauperum;* Ms. S. Germ. hab. *in miserationes: & erit Deus propitius peccati.* Gaud. Brix. ser. 13. p. 965. c. *Nunc rex consilium meum placeat tibi: iniquitates tuas eleemosynis redime, & peccata tua miserationibus pauperum.*

℣. 30. Huc redeunt quæ Tertullianus ait l. de pœnit. c. 12. p. 170. a. *Septenni squalore exomologesin operatus est* (rex Babylon.) *unguium, aquilinum in morem, efferatione, & capilli incuriâ horrorem leoninum præferente,* &c.

℣. 31. Itidem Græcè, præter hoc ult. εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν, *in generationem & generationem,* loco *non interibit.* Vide Tichon. reg. 1. p. 50. f.

℣. 33. Eò spectant quæ Tertul. dicit l. de pat. c. 13. p. 203. a. *Sic ille rex Babylonius, offenso Domino, cùm squalore & pædore septenni ab humana forma exsulasset, immolatâ patientiâ corporis sui, & regnum recuperavit, & quod optabilius homini est, satis Deo fecit.*

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. BAltassar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille: & unusquisque secundùm suam bibebat ætatem.

1. *& seqq. Vide Not.*

2. Præcepit ergo jam temulentus, ut afferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent in eis rex, & optimates ejus, uxoresque ejus, & concubinæ.

3. Tunc allata sunt vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat de templo, quod fuerat in Jerusalem: & biberunt in eis rex & optimates ejus, uxores & concubinæ illius.

4. Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque & lapideos.

5. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & rex aspiciebat articulos manus scribentis.

6. Tunc facies regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.

7. Exclamavit itaque rex fortiter, ut introducerent magos, Chaldæos, & aruspices. Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis: Quicunque legerit scripturam hanc, & interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.

8. Tunc ingressi omnes sapientes regis, non potuerunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi.

9. Unde rex Baltassar satis conturbatus est, & vultus illius immutatus est: sed & optimates ejus turbabantur.

10. Regina autem, pro re quæ acciderat regi, & optimatibus ejus, domum convivii ingressa est: & proloquens ait: Rex in æternum vive: non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. & seqq. Eadem narrat Auct. l. de promiss. p. 2. c. 34. apud Prosp. *Baltasar rex cœnam faciens principibus suis, vasa templi Dei, quæ Nabuchodonosor pater ejus abstulerat, prolata, bibit in eis concubinis principibusque suis, laudans deos suos aureos & argenteos, ligneos & lapideos: statimque in conspectu ejus exierunt articuli manûs hominis, & scripserunt in pariete regis domûs: qua visione turbatus rex, cùm omnes quos habuit curiosos, scripturam legere nequivissent, Daniel accitus, causâ vasorum domus Dei id factum fuisse, regem constanter objurgat.*

VERSIO ANTIQUA.

Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 744. b. 11. Ecce vir in regno tuo, in quo ſpiritus Dei eſt.

VULGATA NOVA.

11. Eſt vir in regno tuo, qui ſpiritum deorum ſanctorum habet in ſe: & in diebus patris tui ſcientia & ſapientia inventæ ſunt in eo: nam & rex Nabuchodonoſor pater tuus, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruſpicum conſtituit eum, pater, inquam, tuus, ô rex:

VULGATA NOVA.

12. quia ſpiritus amplior, & prudentia, intelligentiaque & interpretatio ſomniorum, & oſtenſio ſecretorum, ac ſolutio ligatorum inventæ ſunt in eo, hoc eſt in Daniele: cui rex poſuit nomen Baltaſſar: nunc itaque Daniel vocetur, & interpretationem narrabit.

13. Igitur introductus eſt Daniel coram rege. Ad quem præfatus rex ait: Tu es Daniel de filiis captivitatis Judæ, quem adduxit pater meus rex de Judæa?

14. Audivi de te, quoniam ſpiritum deorum habeas: & ſcientia, intelligentiaque ac ſapientia ampliores inventæ ſunt in te.

15. Et nunc introgreſſi ſunt in conſpectu meo ſapientes magi, ut ſcripturam hanc legerent, & interpretationem ejus indicarent mihi: & nequiverunt ſenſum hujus ſermonis edicere.

16. Porro ego audivi de te, quòd poſſis obſcura interpretari, & ligata diſſolvere: ſi ergo vales ſcripturam legere, & interpretationem ejus indicare mihi, purpura veſtieris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris.

VERSIO ANTIQUA.

Optat. Mil. l. 3. cont. Donat. p. 55. c. 17..... Dona tua tecum ſint, rex.....

VULGATA NOVA.

17. Ad quæ reſpondens Daniel, ait coram rege: Munera tua ſint tibi, & dona domus tuæ alteri da: ſcripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem ejus oſtendam tibi.

VULGATA NOVA.

18. O rex, Deus Altiſſimus regnum, & magnificentiam, gloriam, & honorem dedit Nabuchodonoſor patri tuo.

19. Et propter magnificentiam quam dederat ei, univerſi populi, tribus, & linguæ tremebant, & metuebant eum: quos volebat, interficiebat: & quos volebat, percutiebat: & quos volebat, exaltabat: & quos volebat, humiliabat.

20. Quando autem elevatum eſt cor ejus, & ſpiritus illius obfirmatus eſt ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio regni ſui, & gloria ejus ablata eſt:

Sup. 4. 21. 21. & à filiis hominum ejectus eſt, ſed & cor ejus cum beſtiis poſitum eſt, & cum onagris erat habitatio ejus: fenum quoque ut bos comedebat, & rore cœli corpus ejus infectum eſt, donec cognoſceret quòd poteſtatem haberet Altiſſimus in regno hominum: & quemcunque voluerit, ſuſcitabit ſuper illud.

22. Tu quoque filius ejus Baltaſſar, non humiliaſti cor tuum, cùm ſcires hæc omnia:

23. ſed adversùm Dominatorem cœli elevatus es: & vaſa domus ejus allata ſunt coram te: & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibiſtis in eis: deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneoſque & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque ſentiunt, laudaſti: porro Deum, qui habet flatum tuum in manu ſua, & omnes vias tuas, non glorificaſti.

24. Idcirco ab eo miſſus eſt articulus manus, quæ ſcripſit hoc, quod exaratum eſt.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de promiſſ. c. 34. p. 162. c. 25..... MANE, THECEL, PHARES.

26......... MANE: numeravit Deus regnum tuum, & implevit illud.

27. THECEL: ponderatum eſt in ſtatera, & inventum eſt minus habens.

28. PHARES: diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis.

VULGATA NOVA.

25. Hæc eſt autem ſcriptura, quæ digeſta eſt: MANE, THECEL, PHARES.

26. Et hæc eſt interpretatio ſermonis. MANE: numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud.

27. THECEL: appenſus es in ſtatera, & inventus es minus habens.

28. PHARES: diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis.

VULGATA NOVA.

29. Tunc jubente rege indutus eſt Daniel purpura, & circumdata eſt torques aurea collo ejus: & prædicatum eſt de eo quòd haberet poteſtatem tertius in regno ſuo.

30. Eadem nocte interfectus eſt Baltaſſar rex Chaldæus.

31. Et Darius Medus ſucceſſit in regnum annos natus ſexaginta duos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Hieron. in comm. col. 1093. a. *Præter Symmachum*, inquit, *qui Chaldaicam veritatem ſecutus eſt, cæteri* ſpiritum Dei *interpretati ſunt*. In Gr. etiam πνεῦμα Θεοῦ.

℣. 17. Gr. Τὰ δόματά σου σοὶ ἔστω, καὶ, &c. Mſ. Alex. σὺν σοὶ ἔστω.

℣. 25. Sic eſt in Græco.

℣. 26. Eadem ſunt in Græco, præter unum ἐμέτρησε; *menſus eſt*, pro *numeravit*.

℣℣. 27. 28. Conſonat Græc. ad verbum.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. PLacuit Dario, & conſtituit ſuper regnum ſatrapas centum viginti, ut eſſent in toto regno ſuo.

1... 2. *Vide Not.*

2. Et ſuper eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat: ut ſatrapæ illis redderent rationem, & rex non ſuſtineret moleſtiam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Hieron. in hunc loc. col. 1095. a. ait: *Nemo perturbetur quòd nunc in regno Darii, nunc in regno Cyri, Daniel fuiſſe dicatur. Pro* Dario *LXX.* Artaxerxem *interpretati ſunt*: hodie legitur Græcè, ἤρεσεν ἐνώπιον Δαρεῖν.

VULGATA NOVA.

3. Igitur Daniel ſuperabat omnes principes & ſatrapas : quia ſpiritus Dei amplior erat in illo.

VERSIO ANTIQUA.

3. Et fuit Daniel præpoſitus illis : quoniam ſpiritus erat ſuperans in eo. Ambroſ. l. 3. de Spir. S. col. 673. c.

VULGATA NOVA.

4. Porro rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne regnum : unde principes & ſatrapæ quærebant occaſionem ut invenirent Danieli ex latere regis : nullamque cauſam & ſuſpicionem reperire potuerunt, eò quòd fidelis eſſet, & omnis culpa, & ſuſpicio non inveniretur in eo.

5. Dixerunt ergo viri illi : Non inveniemus Danieli huic aliquam occaſionem, niſi fortè in lege Dei ſui.

6. Tunc principes & ſatrapæ ſurripuerunt regi, & ſic locuti ſunt ei : Dari rex in æternum vive :

7. conſilium inierunt omnes principes regni tui, magiſtratus, & ſatrapæ, ſenatores, & judices, ut decretum imperatorium exeat, & edictum : Ut omnis qui petierit aliquam petitionem à quocunque deo, & homine uſque ad triginta dies, niſi à te rex, mittatur in lacum leonum.

8. Nunc itaque rex confirma ſententiam, & ſcribe decretum : ut non immutetur quod ſtatutum eſt à
Eſther, Medis & Perſis, nec prævaricari cuiquam liceat.
1. 19. 9. Porro rex Darius propoſuit edictum, & ſtatuit.

10. Quod cùm Daniel comperiſſet, id eſt, conſtitutam legem, ingreſſus eſt domum ſuam : & feneſtris apertis in cœnaculo ſuo contra Jeruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua, & adorabat, confitebaturque coram Deo ſuo, ſicut & ante facere conſueverat.

11. Viri ergo illi curioſiùs inquirentes, invenerunt Danielem orantem & obſecrantem Deum ſuum.

12. Et accedentes locuti ſunt regi ſuper edicto : Rex, nunquid non conſtituiſti, ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis, & hominibus uſque ad dies triginta, niſi te, rex, mitteretur in lacum leonum ? Ad quos reſpondens rex, ait : Verus eſt ſermo juxta decretum Medorum atque Perſarum, quod prævaricari non licet.

13. Tunc reſpondentes dixerunt coram rege : Daniel de filiis captivitatis Juda, non curavit de lege tua, & de edicto quod conſtituiſti : ſed tribus temporibus per diem orat obſecratione ſua.

14. Quod verbum cùm audiſſet rex, ſatis contriſtatus eſt : & pro Daniele poſuit cor ut liberaret eum, & uſque ad occaſum ſolis laborabat ut erueret illum.

15. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei : Scito rex, quia lex Medorum atque Perſarum eſt, ut omne decretum, quod conſtituerit rex, non liceat immutari.

16. Tunc rex præcepit : & adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli : Deus tuus, quem colis ſemper, ipſe liberabit te.

17. Allatuſque eſt lapis unus, & poſitus eſt ſuper os laci : quem obſignavit rex annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem.

18. Et abiit rex in domum ſuam, & dormivit incœnatus, cibique non ſunt allati coram eo, inſuper & ſomnus receſſit ab eo.

19. Tunc rex primo diluculo conſurgens, feſtinus ad lacum leonum perrexit :

20. appropinquanſque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit, & affatus eſt eum : Daniel ſerve Dei viventis, Deus tuus, cui tu ſervis ſemper, putaſne valuit te liberare à leonibus ?

21. Et Daniel regi reſpondens ait : Rex in æternum vive :

22. Deus meus miſit angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mihi : quia coram eo juſtitia inventa eſt in me : ſed & coram te, rex, delictum non feci. 1. Mach. 2. 60.

VULGATA NOVA.

23. Tunc vehementer rex gaviſus eſt ſuper eo, & Danielem præcepit educi de lacu : eductuſque eſt Daniel de lacu, & nulla læſio inventa eſt in eo, quia credidit Deo ſuo.

24. Jubente autem rege, adducti ſunt viri illi, qui accuſaverant Danielem : & in lacum leonum miſſi ſunt, ipſi, & filii, & uxores eorum : & non pervenerunt uſque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.

Sup. 3. 25. Tunc Darius rex ſcripſit univerſis popu-
96. lis, tribubus, & linguis habitantibus in univerſa terra : PAX vobis multiplicetur.

26. A me conſtitutum eſt decretum, ut in univerſo imperio & regno meo, tremiſcant & paveant Deum Danielis. Ipſe eſt enim Deus vivens,

VERSIO ANTIQUA.

23. Et rex vehementer gaviſus eſt, & juſſit Da- Cypr. l. 3. Teſtim.
nielem de lacu leonum ejici : & nihil ei nocue- p. 313. a.
runt leones, quia confidebat & crediderat in Deo ſuo.

24. Et juſſit rex : & perduxerunt illos homines, qui accuſaverant Danielem : & miſerunt illos in lacu leonum, & uxores eorum, & natos eorum : & antequam pervenirent in pavimentum lacûs, apprehenſi ſunt à leonibus, & omnia oſſa eorum comminuerunt.

25. Tunc Darius rex ſcripſit : Omnibus gentibus, tribubus, & linguis, quæ ſunt in regno meo : PAX ſit vobiſcum.

26. A facie mea cenſeo, & ago, ut hi omnes qui ſunt in regno meo, ſint timentes & trementes ſummum Deum, cui ſervit Daniel. Quia ipſe

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Rurſum Hieron. inf. hæc notat : *Pro principibus, quod Symmachus tranſtulit, Theodotio* τακτικοὺς, *Aquila* ζυνεκτικοὺς *interpretatus eſt. Cùmque quærerem qui eſſent iſti principes* τακτικοὶ, *vel* ζυνεκτικοὶ, *in LXX. editione legi manifeſtiùs, qui dixerunt :* & duos viros quos conſtituit cum eo, & ſatrapæ centum viginti. Vide Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 34. ap. Proſp. p. 162. a. & cap. 35. p. 163. a. ubi plura de Daniele narrantur.

℣. 3. Gr. Καὶ ἦν Δανιὴλ ὑπὲρ αὐτούς· ὅτι πνεῦμα περισσὸν ἐν αὐτῷ· in Mſ. Alex. ἦν ἐπ᾽ αὐτῷ· in Compl. ἦν ἐν αὐτῷ.

℣. 23. Græc. Τότε ὁ βασιλεὺς πολὺ ἠγαθύνθη ἐπ᾽ αὐτῷ, καὶ τὸν Δανιὴλ εἶπεν ἀνενέγκαι ἐκ τοῦ λάκκου· καὶ ἀνηνέχθη Δανιὴλ ἐκ τοῦ λάκκου, καὶ πᾶσα διαφθορὰ οὐχ εὑρέθη ἐν αὐτῷ, ὅτι ἐπίστευσεν ἐν τῷ Θεῷ αὐτοῦ. *Tunc rex multùm gaviſus eſt ſuper eo, & Danielem dixit educi de lacu : & eductus eſt Daniel de lacu, & nulla læſio inventa eſt in eo, quia credidit in Deo ſuo.*

℣. 24. Græc. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεύς· καὶ ἠγάγοσαν τοὺς ἄνδρας, τοὺς διαβαλόντας τὸν Δανιήλ· καὶ εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων ἐνεβλήθησαν, αὐτοὶ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν· καὶ οὐκ ἔφθασαν εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ λάκκου, ἕως οὗ ἐκυρίευσαν αὐτῶν οἱ λέοντες, καὶ πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν ἐλέπτυναν. *Et dixit rex : & duxerunt viros, qui accuſaverant Danielem : & in lacum leonum miſſi ſunt, ipſi, & filii eorum, & uxores eorum : & non pervenerunt ad pavimentum laci, donec dominati ſunt eorum leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.*

℣. 25. Græc. Τότε Δαρεῖος ὁ βασιλεὺς ἔγραψε πᾶσι τοῖς λαοῖς, φυλαῖς, γλώσσαις τοῖς οἰκοῦσιν ἐν πάσῃ τῇ γῇ· ΕΙΡΗΝΗ ὑμῖν πληθυνθείη. *Tunc Darius rex ſcripſit omnibus populis, tribubus, linguis habitantibus in univerſa terra : PAX vobis multiplicetur.*

℣. 26. Græc. Ἐκ (Compl. Ἀπὸ) προσώπου μου ἐτέθη δόγμα τοῦτο ἐν πάσῃ ἀρχῇ τῆς βασιλείας μου, εἶναι τρέμοντας καὶ φοβουμένους ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Δανιήλ. Ὅτι αὐτός ἐστι Θεὸς ζῶν, καὶ μένων εἰς τοὺς αἰῶνας· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται, καὶ ἡ κυρεία αὐτοῦ ἕως τέλους. *A facie mea poſitum eſt decretum hoc in omni principatu regni mei,*

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ubi sup. est Dominus vivus, & permanens in sæcula: & regnum ejus non transibit, & dominatio ejus in perpetuum ambulat.

27. Et solus facit signa, & prodigia, & mirabilia in cœlo & in terra: qui eripuit Danielem de lacu leonum.

VULGATA NOVA.

& æternus in sæcula: & regnum ejus non dissipabitur, & potestas ejus usque in æternum.

27. Ipse liberator, atque salvator, faciens signa, & mirabilia in cœlo & in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum.

28. Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Persæ. Sup. 1. 21. & infr. 13. 65.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

sint trementes & metuant à facie Dei Danielis. Ipse enim est Deus vivens, & manens in sæcula: & regnum ejus non dissipabitur, & dominatio ejus usque in finem.

℣. 27. Græc. Ἀντιλαμβάνεται, καὶ ῥύεται, καὶ ποιεῖ σημεῖα, καὶ τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· ὅστις ἐξείλατο τὸν Δανιὴλ ἐκ χειρὸς τῶν λεόντων. *Suscipit, & liberat, & facit signa, & prodigia in cœlo & super terram: qui liberavit Danielem de manu leonum.*

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 239. g.

1. IN primo anno Baltassar regis Chaldæorum, Daniel somnium vidit: & visio capitis ejus in cubili ejus: & somnium suum scripsit:

2. Ego Daniel videbam, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno.

3. Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari, altera alteram magnitudine antecedens.

4. Prima ut leæna, & alas habebat aquilæ: aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei.

5. Et ecce alia bestia similis urso, & in una parte stetit: & tria latera in ore ejus, & in medio dentium ejus, & sic dixit ei: Surge, & manduca carnes multas.

6. Post hæc aspiciebam, & ecce bestia ut leopardus, & ei alæ quatuor volucris super eam, & quatuor capita bestiæ, & potestas data est ei.

7. Post hæc aspiciebam, & ecce bestia quarta horribilis, admirabilis, & fortis vehementer: dentes ejus ferrei manducabant & comminuebant, & reliqua pedibus suis * conculcabat: & hæc bestia major cæteris bestiis, quæ antea visæ sunt, & cornua decem ei.

* Edit. vitiosè conculcabant.

8. Et intendebam in cornua ejus, & ecce cornu aliud minus ascendit in medio eorum: & tria cornua eorum, quæ erant ante, eradicata sunt à facie ejus: & ecce oculi hominis in cornu hoc, & os loquens magna.

9. Videbam quoadusque sedes positæ sunt, & vetustus dierum sedebat: vestitus ejus albus ut nix, & capillus capitis ejus ut lana munda: &

VULGATA NOVA.

1. ANno primo Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio autem capitis ejus in cubili suo: & somnium scribens, brevi sermone comprehendit: summatimque perstringens, ait:

2. Videbam in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno.

3. Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter se.

4. Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ: aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei.

5. Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit: & tres ordines erant in ore ejus, & in dentibus ejus, & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.

6. Post hæc aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi avis, quatuor super se, & quatuor capita erant in bestia, & potestas data est ei.

7. Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans: dissimilis autem erat cæteris bestiis, quas videram ante eam, & habebat cornua decem.

8. Considerabam cornua, & ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie ejus: & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.

9. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum ejus candidum quasi nix, & capilli capitis ejus quasi la-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè, excepto uno plurali αἱ ὁράσεις, *visiones*, pro singulari *visio*.

℣. 2. Ita Græc. habet, præter ult. προσέβαλον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην, *irruebant in mare magnum*, loco *pugnabant in mari magno.* Hieron. in Ezech. 47. col. 1057. f. legit: *Videbam, & ecce quatuor venti cœli innitebantur in mari magno.*

℣. 3. Græc. ultimi versiculi loco, *altera alteram magnitudine antecedens*, hab. simpliciter cum Vulg. διαφέροντα ἀλλήλων, *diversæ inter se;* cæt. ut supra.

℣. 4. Græc. Τὸ πρῶτον ὡσεὶ λέαινα, καὶ πτερὰ αὐτῆς ὡς ἀετοῦ· i. e. *Prima quasi leæna, & alæ ejus sicut aquilæ;* reliqua ut in textu, præter unum ἀνθρώπου, *hominis*, pro *quasi homo.* In Ms. Alex. Τὸ πρῶτον ὡσεὶ λέαινα ἔχουσα πτερὰ, καὶ πτερὰ αὐτῆς ὡς ἀετοῦ· à Compl. abest ὡς.

℣. 5. Concinit Græc. nisi quòd habet δεύτερον, *secunda*, pro *alia;* & inf. πλευραὶ, *costæ*, pro *latera;* tollit etiam conjunct. &, ante *in medio*, sicut inf. ante *manduca;* demum pro *dixit*, hab. ἔλεγον, *dicebant.* Vide sis Auct. l. de promiss. p. 2. c. 34. apud Prosp. p. 162. b.

℣. 6. Similia in Græco, nisi excipiatur vox πάρδαλις, posita pro *leopardus;* ad litt. *panthera*, seu bestia maculosa, cujus mas *pardus* appellatur.

℣. 7. Græc. ipso initio habet: Ὀπίσω τούτου, *Post hanc;* paulòque post, loco *horribilis, admirabilis*, sic, φοβερὸν, καὶ ἔκθαμβον, repetitâ conjunct. καὶ, ante *dentes ejus;* subinde pro *manducabant & comminuebant*, &c. sic: ἐσθίον καὶ λεπτῦνον, καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ συνεπάτει· καὶ αὐτὸ διάφορον περισσῶς παρὰ πάντα τὰ θηρία, τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ κέρατα δέκα αὐτῷ· Nobil. *comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcabat: & ipsa diversa nimis præ omnibus bestiis, quæ ante eam, & cornua decem ei.*

℣. 8. Ita Græcè, nisi quòd initio habetur προσενόουν, absque præced. &; item inf. καὶ τρία κέρατα τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, *& tria ejus cornua de iis quæ antea;* paulòque post, καὶ ἰδοὺ ὀφθαλμοὶ, ὡσεὶ ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπου, &c. Rectè Irenæus l. 5. c. 25. p. 322. d. *& ecce oculi, quasi oculi hominis in cornu hoc, & os loquens magna.*

℣. 9. Ambros. epist. 63. col. 1024. a. *Throni positi sunt, & libri aperti sunt, & antiquus dierum sedit.* Similiter ap.

VULGATA NOVA.

na munda : thronus ejus flammæ ignis : rotæ ejus ignis accenſus.

Apocal. 5. 11. 10. Fluvius igneus, rapiduſque egrediebatur à facie ejus : millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei : judicium ſedit, & libri aperti ſunt.

11. Aſpiciebam propter vocem ſermonum grandium, quos cornu illud loquebatur : & vidi quoniam interfecta eſſet beſtia, & periſſet corpus ejus, & traditum eſſet ad comburendum igni :

12. aliarum quoque beſtiarum ablata eſſet poteſtas, & tempora vitæ conſtituta eſſent eis uſque ad tempus & tempus.

13. Aſpiciebam ergo in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum pervenit : & in conſpectu ejus obtulerunt eum.

14. Et dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum : & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi
Sup. 3. 100. & 4. 31. Mich. 4. 7. Luc. 1. 32. ſervient : poteſtas ejus, poteſtas æterna, quæ non auferetur : & regnum ejus, quod non corrumpetur.

VERSIO ANTIQUA.

ſedes ejus flamma ignis : rotæ ejus ignis ardens. *Lucif. Cal. ubi ſup.*

10. Fluvius ignis lucebat ante eum : millia millium ſerviebant ei, & dena millia denum millium aſtabant ante eum : in judicium ſedit, & libri aperti ſunt.

11. Videbam tunc à voce ſermonum magnorum, quos cornu illud loquebatur : quoaduſque interiit beſtia, & periit, & corpus ejus datum eſt ut comburatur :

12. & reliquarum beſtiarum regnum tranſlatum eſt, & longitudo vitæ data eſt eis uſque ad tempus.

13. Videbam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli ut filius hominis veniens venit : uſque ad vetuſtum dierum anticipavit, & oblatus eſt ei.

14. Et datum eſt ei regnum, & honor, & imperium : & omnes populi, tribus, linguæ ſervient ei : & poteſtas ejus, poteſtas perpetua, quæ nunquam tranſibit : & imperium ejus nunquam corrumpetur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Hieron. in Iſai. 3. & 65. col. 39. c. 483. f. *Throni poſiti ſunt, & libri aperti ſunt.* Auct. verò l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 440. b. legit : *Vidi thronum poſitum, & vetuſtus dierum ſedebat ſuper eum : & veſtitus ejus erat tanquam nix, & capilli capitis ejus tanquam lana alba : thronus illius flamma ignis : rotæ illius ignis ardens.* Auguſt. l. 2. de Trin. to. 8. 791. e. *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & vetuſtus dierum ſedebat : & indumentum ejus quaſi nix album, & capillus capitis ejus quaſi lana munda : thronus ejus flamma ignis : rotæ ejus ignis flagrans :* & ita Græcum habet ad verbum. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 736. h. *Videbam, & ecce quaſi ſedes poſitæ ſunt, & vetuſtus dierum ſedebat : & veſtimenta ejus candida ſicut nix, & capilli capitis ejus ut lana munda :* & l. cont. Arian. BB. PP. to. 8. 807. d. *Aſpiciebam donec ſedes poſitæ fuiſſent, & vetuſtus dierum ſedebat : veſtimentum ejus candidum ut nix, capilli capitis ejus ut lana munda : thronus ejus flamma ignis : rotæ ejus ignis accenſus.* Hilar. in Pſ. 67. col. 201. b. *ſedes ejus flamma ignis ardens : rotas ejus flumen ingens ducebat*, &c. ut infra.

℣. 10. Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 440. b. *Flumen ignis prodibat ante eum : millia millium ſerviebant ei, & millia millium aſſiſtebant ei : ad judicium ſedit ; & libri aperti ſunt.* Auguſt. l. 2. de Trin. to. 8. 791. e. *Et flumen ignis trahebat in conſpectu ejus : & mille millia deſerviebant ei, & dena millia denum millium aſſiſtebant ei : & judicium collocavit, & libri aperti ſunt.* Auguſtino Gr. favet ad verbum, deletâ conjunct. &, ante *flumen*, ſicut ante *mille*, & ante *judicium ;* loco tamen *collocavit*, ponit ἐκάθισε. Ambroſ. in Pſ. 1. col. 762. d. *judicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Hilar. in Pſ. 67. col. 201. b. *Rotas ejus flumen ingens ducebat ante eum : millia millium ſerviebant ei, & dena millia denum millium adſtabant ei.* Vigil. Tapſ. l. cont. Arian. p. 807. d. *Fluvius igneus egrediebatur à facie ejus : millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Iren. l. 2. c. 7. p. 124. e. ait *dena millia denum millium aſſiſtere ei, & multa millia millium miniſtrare ei.* Tertul. l. cont. prax. p. 845. b. *millies centies centena millia aſſiſtebant ei, & millies centena millia apparebant ei.* Tichon. reg. 5. col. 61. f. *mille millia apparebant illi, & decies millies denaria circumſiſtebant :* Mſ. Rem. ibid. *millies millia..... & decies millias decies millia*, &c.

℣. 11. Concordat Græc. niſi quòd loco *ut comburatur*, hab. εἰς καῦσιν πυρός, *in combuſtionem ignis.* Heſychius ap. Aug. ep. 198. to. 2. 740. c. legit : *quoaduſque interfecta eſt beſtia, & periit, & corpus ejus datum eſt ut comburatur.*

℣. 12. In Græco eſt ἀρχὴ, *principatus*, pro *regnum ;* extremòque, ἕως καιρȣ̃ καὶ καιρȣ̃, ut in Vulg. cæt. ut ſupra. Heſych. ap. Aug. ep. 198. col. 740. c. legit : *& reliquarum beſtiarum regnum tranſlatum eſt, & magnitudo vitæ data eſt eis uſque ad tempus & tempus, quod Græcè dicitur*, ἕως χρόνȣ καὶ καιρȣ̃· ſimiliter in edd. Ald. & Compl. ἕως χρόνȣ.

℣. 13. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 295. b. *Videbam in viſu nocte, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniens ; venit uſque ad veterem dierum, & ſtetit in conſpectu ejus : & qui aſſiſtebant ei obtulerunt eum.* Ita quoque habet Jul. Firmic. l. de erro. prof. relig. c. 25. p. 174. a. detractâ tantùm voculâ *ei*, poſt *aſſiſtebant.* Lact. l. 4. Inſtit. c. 12. & 21. p. 576. 583. *Videbam in viſu noctis, & ecce in nubibus cœli ut filius hominis veniens, & uſque ad vetuſtum dierum pervenit : & qui aſſiſtebant obtulerunt eum :* rurſum c. 12. p. 576. *& uſque ad antiquum dierum pervenit : & oblatus eſt ei.* Tertul. l. cont. Jud. c. 14. p. 148. a. *& ecce cum nubibus cœli tanquam filius hominis veniens, & venit uſque ad veterem dierum, & aderat in conſpectu ejus : & qui aſſiſtebant adduxerunt illum :* ſimiliter l. 3. adv. Marc. p. 671. c. & l. 4. p. 732. c. vide etiam l. de carne Chr. p. 550. b. Hilar. in Pſ. 144. col. 563. c. *& ecce cum nubibus cœli ſicut filius hominis veniens, & uſque ad vetuſtum dierum pervenit : & oblatus eſt ei.* Rufin. in Symb. p. 187. a. *Videbam in viſu noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniens, uſque ad vetuſtum dierum pervenit : & in conſpectu ejus oblatus eſt liber.* Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 34. to. 7. 516. e. *Videbam in viſu noctis, & ecce cum nubibus cœli ut filius hominis veniens erat, & uſque ad vetuſtum dierum pervenit : & in conſpectu ejus prælatus eſt :* itidem l. 2. cont. Adverſ. leg. to. 8. 588. a. at l. 2. de Trin. col. 791. e. *Aſpiciebam in viſione noctis, & ecce cum cœli nubibus quaſi filius hominis veniens erat, & uſque ad veterem dierum pervenit : & oblatus eſt ei.* Sic etiam in Græco eſt, deleto uno verbo *erat ;* Mſ. tamen Alex. hab. ἐρχόμενος ἦν, cum edd. Ald. & Compl. ſubinde idem Alex. loco καὶ προσηνέχθη αὐτῷ, *& oblatus eſt ei*, quod in edit. Rom. eſt, ponit, ἐνώπιον αὐτȣ̃ προσήγαγον αὐτόν· Ald. & Compl. καὶ ἐνώπιον αὐτȣ̃ προσηνέχθη· Juſtin. in dial. cum Tryph. καὶ παρῆν ἐνώπιον αὐτȣ̃· καὶ οἱ παρεστηκότες προσήγαγον αὐτόν. Vigil. Tapſ. l. 3. de Trin. p. 233. a. legit : *Videbam in viſu noctis, ecce cum nubibus cœli venientem filium hominis : & appropiavit uſque ad veterem dierum, & oblatus eſt ei :* & l. 11. p. 289. b. *Aſpiciebam in viſionem noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum pervenit : & in conſpectu ejus obtulerunt eum :* & l. cont. Varimad. p. 736. h. *Videbam in viſu noctis, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad vetuſtum dierum pervenit.* Arnob. Jun. de Deo trino, p. 215. a. *Vidi in nubibus cœli venientem filium hominis ad veterem dierum.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 14. d. *Videbam nocte in viſu, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniens venit uſque ad veterem dierum.*

℣. 14. Tertul. cont. Jud. c. 14. p. 148. a. *Et data eſt ei poteſtas regia : & omnes nationes terræ ſecundùm genus, & omnis gloria, ſervient illi : & poteſtas illius æterna, quæ non auferetur : & regnum ejus, quod non corrumpetur :* & l. 3. adv. Marc. p. 671. c. *Et data eſt ei poteſtas regia : & omnes nationes terræ ſecundùm genera, & omnis gloria famulabunda : & poteſtas ejus uſque in ævum, quæ non auferetur : & regnum ejus, quod non vitiabitur :* & l. 4. p. 732. c. *& gloria omnis ſerviens illi : & poteſtas ejus æterna, quæ non auferetur : & regnum ejus, quod non corrumpetur.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 295. b. *Et data eſt ei poteſtas regia : & omnes reges terræ per genus, & omnis claritas ſerviens ei : & poteſtas ejus æterna, quæ non auferetur : & regnum ejus non corrumpetur.* Eadem quoque refert Jul. Firm. l. de err. prof. relig. c. 25. p. 174. e. niſi quòd loco *per genus, & omnis claritas ſerviens ei*, ponit, *& regnum, & omnis claritas ſervivit ei.* Lactant. l. 4. Inſtit. c. 12. p. 576. *Et*

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Lucif. Cal. ubi sup. 15. Horruit spiritus meus in habitu meo, & ego Daniel territus sum in eis, & visus capitis mei conturbabat me.	15. Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbaverunt me.
16. Et accessi ad unum circumstantium, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Et dixit mihi veritatem, & interpretationem sermonum declaravit mihi:	16. Accessi ad unum de assistentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me:
17. Hæ bestiæ quatuor magnæ, quatuor sunt regna, quæ surgent in terra.	17. Hæ quatuor bestiæ magnæ, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra.
18. Et accipient regnum sancti altissimi Dei: & obtinebunt illud usque in sæculum.	18. Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi: & obtinebunt regnum usque in sæculum, & sæculum sæculorum.
19. Et quærebam diligenter de bestia quarta, quòd erat præter cæteras bestias horribilis valde: dentes & ungues ejus ferrei: manducabat, & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat:	19. Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valde ab omnibus, & terribilis nimis: dentes & ungues ejus ferrei: comedebat, & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat:
p. 240. 20. & de cornu ejus decimo, quod erat in capite ejus: & de altero cornu, quod ascendit, & priora tria cornua excussit: cujus oculi, & os loquens magna, & visus ejus major cæteris.	20. & de cornibus decem, quæ habebat in capite: & de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & majus erat cæteris.
21. Videbatur, & cornu illud faciebat bellum cum sanctis, & prævalebat adversùs eos,	21. Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum adversùs sanctos, & prævalebat eis,
22. quoadusque advenit vetustus dierum, & judicium dedit sanctis altissimi Dei, & anticipavit tempus, & regnum obtinuerunt sancti.	22. donec venit antiquus dierum, & judicium dedit sanctis Excelsi, & tempus advenit, & regnum obtinuerunt sancti.
23. Et dixit: Bestia quarta, quartum regnum erit in terra, quod eminebit super omnia regna, & manducabit omnem terram, & conculcabit eam, & * concidet. ** Edit. concident.*	23. Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod majus erit omnibus regnis, & devorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam.
24. Decem cornua ejus, decem reges exsurgent:	24. Porro cornua decem ipsius regni, decem

Notæ ad Versionem antiquam.

datum est ei regnum, & honor, & imperium: & omnes populi, tribus, linguæ servient ei: & potestas ejus æterna, quæ nunquam transibit: & regnum ejus, quod non corrumpetur. Hilarius in Ps. 144. col. 563. c. *Et datus est ei principatus, & honor, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ servient ei: & potestas ejus, potestas perpetua, quæ nunquam transibit: & regnum ejus non corrumpetur.* Rufin. in Symb. p. 187. a. *Et ipsi datus est principatus, & honor, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi servient: & potestas ejus, potestas æterna, quæ non præteribit: & regnum ejus non corrumpetur.* Rufino consonat Græcum edit. Rom. deletâ tantùm conjunct. &, ante *potestas.* Itidem apud August. l. 2. de Trin. to. 8. 791. f. ita quoque l. 18. de civit. Dei, c. 34. to. 7. 516. e. & l. 2. cont. Advers. leg. to. 8. 588. a. præter ista: *potestas perpetua, quæ non transibit.* Justinus mart. dial. cum Tryph. loco πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, καὶ γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύσουσι, quæ habentur in edit. Rom. ponit: πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς κατὰ γένη, καὶ πᾶσα δόξα λατρεύουσα· quæ Cypriano favent. Apud Vigil. Tapf. l. 3. de Trin. p. 233. a. *Et oblatus est ei principatus, & honor, & imperium: & omnis plebs, & tribus, & linguæ servient ei: potestas illius, potestas perpetua, quæ non desinit: & imperium ejus non interibit:* at l. 11. p. 289. b. *Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi servient: potestas ejus æterna, quæ non auferetur: & regnum ejus, quod non corrumpitur.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 14. d. *Et data est ei potestas regia: & omnis claritas serviet ei: & fides ejus æterna, quæ non movebitur: & regnum ejus non corrumpetur.*

℣. 15. A Græco abest conjunct. &, ante *ego Daniel*, uti seq. *territus sum in eis*; exinde num. plur. καὶ αἱ ὁράσεις..... ἐτάρασσόν με, *& visiones..... turbabant me*; in edd. Ald. & Compl. συνετάρασσον. Apud Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 23. to. 7. 605. a. *Horruit spiritus meus, ego Daniel in habitudine mea, & visus capitis mei conturbabant me.*

℣. 16. Similia Græc. habet, nisi quòd addit μαθεῖν, *discere*, post hoc, *ab eo*; deest autem μαθεῖν in ed. Ald. Apud Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 23. col. 605. a. *Et accessi ad unum de stantibus, & veritatem quærebam ab eo de his omnibus. Et dixit mihi veritatem:* sequentia desunt.

℣. 17. August. l. 20. de civit. Dei, c. 23. col. 605. a. *Hæ quatuor bestiæ magnæ, quatuor regna surgent in terra, quæ auferentur.* Ita quoque in Græco est edit. Rom. præter vocem *magnæ*, quæ abest; sed in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. τὰ μεγάλα τὰ τέσσαρα.

℣. 18. Sic est in Græco, hoc addito in fine, τῶν αἰώνων, *sæculorum*; in edd. Ald. & Compl. ἕως αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος τῶν αἰώνων. Similiter ap. Aug. l. 20. de civit. Dei: *Et accipient regnum sancti Altissimi: & obtinebunt illud usque in sæculum, & usque in sæculum sæculorum.*

℣. 19. August. l. 20. de civit. Dei, c. 23. *Et quærebam diligenter de bestia quarta, quæ erat differens præ omni bestia terribilis ampliùs: dentes ejus ferrei, & ungues ejus ærei: manducans, & comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans.* Ita quoque Græc. habet, præter voculam ὅτι, *quia*, pro *quæ*; ultimòque, συνεπάτει, *conculcabat*, ut sup.

℣. 20. August. l. 20. de civit. Dei, c. 23. *& de cornibus ejus decem, quæ erant in capite ejus: & de altero, quod ascendit, & excussit de prioribus tria: cornu illud, in quo erant oculi, & os loquens magna, & visus ejus major cæteris.* Similia quoque in Græco, præter ista, τῶν πρώτων· ᾧ οἱ ὀφθαλμοὶ, *de primis: cui oculi*, loco *de prioribus tria: cornu illud, in quo erant*: at in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. τῶν προτέρων τρία· κέρας ἐκεῖνο, ᾧ οἱ, &c. in Compl. ᾧ οἱ, &c. Apud Iren. l. 5. c. 25. p. 322. d. *& os loquens magna, & aspectus ejus major reliquis*; deinde, *Videbam*; sed ap. quosdam *Videbatur.*

℣. 21. Iren. ubi sup. sic pergit: *Videbam, & cornu illud faciebat bellum adversùs sanctos, & valebat adversùs eos.* Ambros. in Ps. 43. col. 895. a. *Videbam & cornu illud, quod faciebat pugnam cum sanctis, & invalescebat eis.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 23. col. 605. c. *Videbam, & cornu illud faciebat bellum cum sanctis, & prævalebat ad ipsos.* Ita quoque in Græco est.

℣. 22. Iren. l. 5. c. 25. p. 322. d. *quoadusque venit vetustus dierum, & judicium dedit sanctis altissimi Dei, & tempus pervenit* (al. *prævenit*,) *& regnum obtinuerunt sancti.* Ambros. in Ps. 43. col. 895. a. *donec venit antiquus dierum.* August. l. 20. de civ. Dei, c. 23. col. 605. c. *donec venit vetustus dierum, & regnum dedit sanctis Altissimi, & tempus pervenit, & regnum obtinuerunt sancti:* ita etiam Græcè, præter unum κρῖμα, *judicium*, loco *regnum*, ante *dedit.*

℣. 23. Eadem sunt in Græco, præter ult. singul. καταλύσει, *comminuet*, loco *concident*, quod reor mendum esse in ed. Lucif. si quidem Iren. l. 5. c. 25. legit: *Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod eminebit super reliqua regna, & manducabit omnem terram, & conculcabit eam, & concidet.* Similiter August. l. 20. de civit. Dei, c. 23. col. 605. d. *Et dixit: Bestia quarta, quartum regnum erit in terra, quod prævalebit omnibus regnis, & manducabit omnem terram, & conculcabit eam, & concidet.*

℣. 24. Iren. l. 5. c. 25. p. 322. e. 323. a. *Et decem*

Vulgata nova.

reges erunt : & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.

25. Et ſermones contra Excelſum loquetur, & ſanctos Altiſſimi conteret : & putabit quòd poſſit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu ejus uſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

26. Et judicium ſedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & diſpereat uſque in finem.

27. Regnum autem, & poteſtas, & magnitudo regni, quæ eſt ſubter omne cœlum, detur populo ſanctorum Altiſſimi : cujus regnum, regnum ſempiternum eſt, & omnes reges ſervient ei, & obedient.

28. Hucuſque finis verbi. Ego Daniel multùm cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata eſt in me : verbum autem in corde meo conſervavi.

Versio antiqua.

& poſt eos exſurget alius, qui ſuperabit malis omnes qui ante eum fuerunt, & tres humiles faciet. *Lucif. Cal. ubi ſup.*

25. Et verba adverſùs altiſſimum Deum loquetur, & ſanctos altiſſimi Dei conteret : & excogitabit mutare tempora, & legem, & dabitur in manu ejus uſque ad tempus temporum, & dimidium temporis.

26. Et judicium ſedebit, & regnum transferet, ut exterminet, & perdat uſque ad finem.

27. Et regnum, & poteſtas, & magnitudo regum, qui ſub omni cœlo ſunt, data eſt ſanctis Altiſſimi : & regnum ejus, regnum ſempiternum, & omnes principatus ipſi ſervient, & obaudient. *Aug. l. 20. de civ. Dei, c. 23. col. 605. e.*

28. Hucuſque finis ſermonis. Ego Daniel multùm cogitationes meæ conturbabant me, & forma mea immutata eſt ſuper me : & verbum in corde meo conſervavi.

Notæ ad Versionem antiquam.

cornua ejus, decem reges exſurgent : & poſt eos ſurget alius, qui ſuperabit malis omnes qui ante eum fuerunt, & reges tres deminorabit; al. *dehonorabit.* Auguſt. l. 20. de civit. Dei, c. 23. col. 605. d. *Et decem cornua ejus, decem reges ſurgent : & poſt eos ſurget alius, qui ſuperabit malis omnes qui ante eum fuerunt, & tres reges humiliabit.* Totidem verba leguntur Græcè.

℣. 25. Idem Lucifer inſ. 240. vel 242. c. legit : *Verba adverſùs altiſſimum Dominum loquetur, & ſanctos altiſſimi Dei inveterabit : & excogitabit,* &c. & verò in edit. Rom. eſt παλαιώσει· καὶ ὑπονοήσει, &c. Iren. l. 5. c. 25. p. 322. e. 323. a. *Et verba adverſùs altiſſimum Deum loquetur, & ſanctos altiſſimi Dei conteret : & cogitabit demutare tempora, & legem, & dabitur in manu ejus uſque ad tempus temporum, & dimidium tempus.* Auguſt. l. 20. de civit. Dei, c. 23. p. 605. d. *Et verba adverſùs Altiſſimum loquetur, & ſanctos Altiſſimi conteret : & ſuſpicabitur mutare tempora, & legem, & dabitur in manu ejus uſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis :* nec abſimilia Græcum habet, præter verbum παλαιώσει, quod notavimus ſupra, pro *conteret :* ſic etiam in Chaldaico eſt ; in quibuſdam verò libb. ταπεινώσει, *humiliabit;* in Ald. & Compl. πλανήσει, *ſeducet ;* apud Juſtin. καταςρέψει, *evertet.*

℣. 26. Auguſt. l. 20. de civit. Dei, c. 23. *Et judicium ſedebit, & principatum removebunt, ad exterminandum, & perdendum uſque in finem.* Ita quoque in Græco, excepto verbo ἐκάθισε, *ſedit*, pro *ſedebit ;* at in edd. Ald. & Compl. καθίσει; in Mſ. Alex. καθείσῃ.

℣. 27. Eadem leguntur Græcè ad verbum. Item apud Irenæum, lib. 5. cap. 34. pag. 334. a. *Et regnum, & poteſtas, & magnitudo eorum, quæ ſub cælo ſunt, datum eſt ſanctis altiſſimi Dei : & regnum ejus ſempiternum, & omnes principatus ſervient ei, & obedient.* Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 239. g. *Et regnum, poteſtas, & magnitudo regum data eſt ſanctis altiſſimi Dei : & regnum ejus ſempiternum, & omnes ei ſervient, & obedient.*

℣. 28. Itidem Græcè. Hieron. in hunc loc. col. 1103. f. ait : *Hactenus liber Danielis Chaldaico Syriacoque ſermone conſcriptus eſt : cætera quæ ſequuntur uſque ad finem voluminis, Hebraïcè legimus.*

CAPUT VIII.

Vulgata nova.

1. ANno tertio regni Baltaſſar regis, viſio apparuit mihi. Ego Daniel, poſt id quod videram in principio,

2. vidi in viſione mea, 2... *Vide Not.*
cùm eſſem in Suſis caſtro,
quod eſt in Ælam regione : vidi autem in viſione eſſe me ſuper portam Ulai.

3. Et levavi oculos meos, & vidi : & ecce aries unus ſtabat ante paludem, habens cornua excelſa, & unum excelſius altero atque ſuccreſcens. Poſtea

4. vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem, & omnes beſtiæ non poterant reſiſtere ei, neque liberari de manu ejus : fecitque ſecundùm voluntatem ſuam, & magnificatus eſt.

5. Et ego intelligebam : ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente ſuper faciem totius terræ, & non tangebat terram : porro hircus habebat cornu inſigne inter oculos ſuos.

6. Et venit uſque ad arietem illum cornutum, quem videram ſtantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis ſuæ.

7. Cùmque appropinquaſſet prope arietem, efferatus eſt in eum, & percuſſit arietem : & comminuit duo cornua ejus, & non poterat aries reſiſtere ei : cùmque eum miſiſſet in terram, conculcavit, & nemo quibat liberare arietem de manu ejus.

8. Hircus autem caprarum magnus factus eſt nimis : cùmque creviſſet, fractum eſt cornu magnum, & orta ſunt quatuor cornua ſubter illud per quatuor ventos cœli.

9. De uno autem ex eis egreſſum eſt cornu unum modicum : & factum eſt grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem.

10. Et magnificatum eſt uſque ad fortitudinem cœli : & dejecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcavit eas.

Vulgata nova.

11. Et uſque ad principem fortitudinis magnificatum eſt : & ab eo tulit juge ſacrificium, & dejecit locum ſanctificationis ejus.

12. Robur autem datum eſt ei contra juge

Versio antiqua.

11..... & ſanctum deſolabitur. *Iren. l. 5. c. 25. p. 323. c.*

12. Et datum eſt in ſacrificium peccatum : &

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Hieronymus, col. 1104. a. ad hoc, *quod eſt in Elam regione*, addit, *ſive ut Symmachus interpretatus eſt*, civitate, *à qua etiam regio nomen accepit, ut à Babylone Babylonii, & ab Elam Elamitæ, pro qua LXX.* Elimaidem regionem *interpretati ſunt :* & infra, ad hoc, *ſuper portam Ulai, pro quo*, inquit, *Aquila tranſtulit*, ſuper Ubal Ulai ; *Theodotio*, ſuper Ubal ; *Symmachus*, ſuper paludem Ulai ; *LXX.* ſuper portam Ulai : in Gr. Vatic. ἐν χώρᾳ Αἰλάμ· καὶ ἤμην ἐπὶ τοῦ Οὐβάλ· in Compl. ἐπὶ τῆς πύλης Οὐλαΐ.

℣℣. 11. 12. Similiter in Græco.

VERSIO ANTIQUA.

Iren. ubi sup. projecta est in terra justitia, & fecit, & prosperè cessit.

VULGATA NOVA.

sacrificium propter peccata : & prosternetur veritas in terra, & faciet, & prosperabitur.

VULGATA NOVA.

13. Et audivi unum de sanctis loquentem : & dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti : Usquequo visio, & juge sacrificium, & peccatum desolationis, quæ facta est : & sanctuarium, & fortitudo conculcabitur ?

14. Et dixit ei : Usque ad vesperam & manè, dies duo millia trecenti : & mundabitur sanctuarium.

VERSIO ANTIQUA.

August. in Psalm. 118. to. 4. 1325. b. 15. Et factum est cùm viderem ego Daniel visum, & quærebam intellectum : & ecce stetit in conspectu meo ut visus viri.

16. Et audivi vocem viri inter Ubal : & vocavit, & dixit : Fac intelligere illum visionem.

VULGATA NOVA.

15. Factum est autem cùm viderem ego Daniel visionem, & quærerem intelligentiam : ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.

16. Et audivi vocem viri inter Ulai : & clamavit, & ait : Gabriel fac intelligere istum visionem.

VULGATA NOVA.

17. Et venit, & stetit juxta ubi ego stabam : cùmque venisset, pavens corrui in faciem meam, & ait ad me : Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio.

18. Cùmque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram : & tetigit me, & statuit me in gradu meo,

19. dixitque mihi : Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo maledictionis : quoniam habet tempus finem suum.

20. Aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum.

21. Porro hircus caprarum, rex Græcorum est, & cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus.

22. Quòd autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo : quatuor reges de gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus.

VERSIO ANTIQUA.

Iren. l. 5. c. 25. p. 323. a. 23. Et in novissimo regni ipsorum exsurget rex improbus facie valde, & intelligens quæstiones :

24. & valida virtus ejus, & admirabilis : & corrumpet, & diriget, & faciet. Et exterminabit fortes, & populum sanctum :

25. & jugum torquis ejus dirigetur, dolus in manu ejus : & in corde suo exaltabitur, & dolo disperdet multos : & ad perditionem multorum stabit, & quomodo ova manu conteret.

Auct. l. de xlii. mans. p. 13. f. ap. Ambros. 27..... stupebam visionem, & non erat intelligens.

VULGATA NOVA.

23. Et post regnum eorum, cùm creverint iniquitates, consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones :

24. & roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis : & supra quàm credi potest, universa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficiet robustos, & populum sanctorum *1. Mac. 1. 53. seq.*

25. secundùm voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu ejus : & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos : & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur. *2. Mac. cap. 6. & 7. & al.*

26. Et visio vespere & manè, quæ dicta est, vera est : tu ergo visionem signa, quia post multos dies erit. *1. Mac. 6. 8. seq. 2. Mac. 9. 5. seq.*

27. Et ego Daniel langui, & ægrotavi per dies : cùmque surrexissem, faciebam opera regis, & stupebam ad visionem, & non erat qui interpretaretur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Vix meliùs è Græco. Arnob. Jun. de Deo Trino, p. 215. e. legit : *stetit contra me quasi visio hominis.*

℣. 16. Eadem sunt in Græco, posito tamen nomine Γαβριὴλ, ante verbum *fac :* in edd. August. juxta Er. & Lov. est, & *dixit : Ulai.* Apud Arnob. jun. de Deo Trino, p. 215. e. hæc leguntur : *Et vocavit Gabrielem archangelum, & dixit ei, ut doceret visionem quam videbam.*

℣. 23. Græc. Καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῆς βασιλείας αὐτῶν, πληρυμένων τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἀναστήσεται βασιλεὺς ἀναιδὴς προσώπῳ, καὶ συνιῶν προβλήματα. *Et in novissimis regni eorum, completis peccatis eorum, consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones.*

℣. 24. Eadem pene in Græco, excepto adverbio θαυμαστὰ, *mirabiliter*, loco *admirabilis*, absque seq. &.

℣. 25. Similia Græc. habet, præter verbum μεγαλυνθήσεται, *magnificabitur*, pro *exaltabitur ;* item sup. τοῦ κλοιοῦ, loco *torquis ;* κλοιὸς propriè *vinculum*, à κλείω ; κλοιὸς, *collare vinculum*, quo collum κλείεται.

℣. 27. Consonat Græc. ubi ἐθαύμαζον, pro *stupebam.*

CAPUT IX.

VERSIO ANTIQUA.

Tertul. l. adv. Jud. c. 8. p. 140. a. 1. IN primo anno sub Dario filio Assueri ex semine Medorum, qui regnavit super regnum Chaldæorum :

2. Ego Daniel intellexi in libris numerum annorum.....

VULGATA NOVA.

1. IN anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldæorum :

2. Anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. *Jer. 25. 11. & 29. 10.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè, præter hoc, Δαρεῖυ τοῦ υἱοῦ, *Darii filii*, pro *sub Dario filio ;* in Ms. Alex. ἐπὶ Δαρίυ, in Compl. ἐπὶ Δαρεῖυ.

℣. 2. Similiter in Græco, omissis his quæ antecedunt in Vulg.

Vulgata nova.

3. Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in jejuniis, ſacco, & cinere.

4. Et oravi Dominum Deum meum, & con-
2. Eſd. feſſus ſum, & dixi: Obſecro Domine Deus magne
1. 5. & terribilis, cuſtodiens pactum & miſericordiam diligentibus te, & cuſtodientibus mandata tua.

Baruc. 5. Peccavimus, iniquitatem fecimus, impiè
1. 17. egimus, & receſſimus: & declinavimus à mandatis tuis, ac judiciis.

6. Non obedivimus ſervis tuis prophetis, qui locuti ſunt in nomine tuo regibus noſtris, principibus noſtris, patribus noſtris, omnique populo terræ.

7. Tibi Domine juſtitia: nobis autem confuſio faciei, ſicut eſt hodie viro Juda, & habitatoribus Jeruſalem, & omni Iſraël, his qui prope ſunt, & his qui procul in univerſis terris, ad quas ejeciſti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te.

8. Domine nobis confuſio faciei, regibus noſtris, principibus noſtris, & patribus noſtris, qui peccaverunt.

9. Tibi autem Domino Deo noſtro miſericordia, & propitiatio, quia receſſimus à te:

10. & non audivimus vocem Domini Dei noſtri, ut ambularemus in lege ejus, quam poſuit nobis per ſervos ſuos prophetas.

11. Et omnis Iſraël prævaricati ſunt legem tuam, & declinaverunt ne audirent vocem tuam,
Levit. & ſtillavit ſuper nos maledictio, & deteſtatio,
26. quæ ſcripta eſt in libro Moyſi ſervi Dei, quia
Deuter. 28. peccavimus ei.

12. Et ſtatuit ſermones ſuos, quos locutus eſt ſuper nos, & ſuper principes noſtros, qui judicaverunt nos, ut ſuperinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit ſub omni cœlo, ſecundùm quod factum eſt in Jeruſalem.

Deuter. 13. Sicut ſcriptum eſt in lege Moyſi, omne ma-
27. 14. lum hoc venit ſuper nos: & non rogavimus faciem tuam Domine Deus noſter, ut reverteremur ab iniquitatibus noſtris, & cogitaremus veritatem tuam.

14. Et vigilavit Dominus ſuper malitiam, &

Versio antiqua.

3. Et dedi faciem meam ad Dominum Deum, Aug. epiſt. 3. ad
ut quærerem preces & obſecrationes in jejunatio- Severian. to. 2.
nibus, & ſacco. 321. b.

4. Et precatus ſum Dominum Deum meum, & confeſſus ſum, & dixi: Domine Deus magne & mirabilis, & qui ſervas teſtamentum tuum & miſericordiam diligentibus te, & ſervantibus præcepta tua.

5. Peccavimus, adversùs legem fecimus, impiè egimus, & receſſimus: & declinavimus à præceptis tuis, & à judiciis tuis.

6. Et non exaudivimus ſervos tuos prophetas, qui loquebantur in nomine tuo ad reges noſtros, & ad omnem populum terræ.

7. Tibi Domine juſtitia: nobis autem confuſio faciei, ſicut dies hic viro Juda, & habitantibus Jeruſalem, & omni Iſraël, qui proximi ſunt, & qui longè ſunt in omni terra, in qua eos diſſeminaſti ibi propter contumaciam eorum, quia improbaverunt te Domine.

8. Nobis autem confuſio faciei, regibus noſtris, & principibus noſtris, & patribus noſtris, qui peccavimus.

9. Tibi Domino Deo noſtro miſerationes, & propitiationes, quoniam receſſimus:

10. & non audivimus vocem Domini Dei noſtri, ut eſſemus in præceptis legis hujus, quam dedit in conſpectu noſtro in manu ſervorum ejus prophetarum.

11. Et omnis Iſraël peccaverunt adversùs legem tuam, & declinaverunt ne audirent vocem tuam, & ſupervenit nobis maledictio, & jusjurandum, quod ſcriptum eſt in lege Moyſi ſervi Dei, quoniam peccavimus.

12. Et ſtatuit ſermones ſuos, quos locutus eſt ad nos, & ad judices noſtros, qui judicabant nos, ſuperducere in nos mala magna, quæ nunquam facta ſunt ſub omni cœlo, ſecundùm ea quæ facta ſunt in Jeruſalem.

13. Sicut ſcriptum eſt in lege Moyſi, omnia mala hæc venerunt ad nos: & non rogavimus Dominum Deum noſtrum, ut averteret à nobis delicta noſtra, & ut intelligeremus omnem veritatem tuam.

14. Et vigilavit Dominus Deus ad omnem

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 3. Sic eſt in Græco, præter vocem προσευχὴν, *deprecationem*, loco *preces*.

℣. 4. Eadem ſunt in Græco, additâ voculâ πρὸς, *ad*, poſt *precatus ſum*; detractâ verò conjunct. &, poſt *mirabilis*. Apud Cypr. l. de lapſ. p. 191. c. ſic: *Dominus Deus magnus, & fortis, & metuendus, qui ſervas teſtamentum tuum & miſerationes eis, qui te diligunt, & conſervant imperia tua;* Gr. τὰς ἐντολάς σου.

℣. 5. Græc. Vat. initio habet: Ἡμάρτομεν, ἠδικήσαμεν, ἠνομήσαμεν, ϗ ἀπέστημεν, &c. i. e. *Peccavimus, injuſtè egimus, iniquè fecimus, & receſſimus*, &c. ut ſupra. Ald. & Compl. ferunt ἠσεβήσαμεν, loco ἠνομήσαμεν; Mſ. Alex. ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠσεβήσαμεν, ἠδικήσαμεν, ϗ ἀπέστημεν, &c. Cypr. l. de lapſ. p. 191. c. *Peccavimus, facinus admiſimus, impii fuimus, tranſgreſſi ſumus: & deſeruimus præcepta tua, & judicia tua.* Hieron. Algaſ. quæſt. 8. to. 4. 202. e. *Peccavimus, iniquè fecimus, injuſtè geſſimus, impiè egimus, & receſſimus: ac declinavimus à mandatis, & judiciis tuis.*

℣. 6. Cypr. l. de lapſ. p. 191. c. *Non audivimus verba puerorum tuorum prophetarum, quæ locuti ſunt in nomine tuo ſuper reges noſtros, & omnes gentes, & ſuper omnem terram.* Hieron. Algaſ. quæſt. 8. to. 4. 202. e. *Et non audivimus ſervos tuos prophetas, qui locuti ſunt in nomine tuo ad reges noſtros, & principes, & patres, & ad omnem populum terræ.* Hieronymo favet Græcum, niſi quòd addit ἡμῶν, ad *principes*, & ad *patres*.

℣. 7. Similia leguntur Græcè, niſi quòd loco *qui proximi ſunt, & qui longè ſunt*, ſimpliciter eſt, τοῖς ἐγγὺς, ϗ τοῖς μακράν, *his qui prope, & his qui longè*; extremò etiam, horum loco, *propter contumaciam eorum, quia improbaverunt te Domine*, ſic, ἐν ἀθεσίᾳ αὐτῶν ᾗ ἠθέτησαν, i. e. *in prævaricatione eorum, qua prævaricati ſunt*; Mſ. Alex. addit σὲ Κύριε; addit pariter ed. Ald. Compl. verò, ἐν σοὶ Κύριε. Cypr. l. de lapſ. p. 191. c. & Hieron. Algaſ. quæſt. 8. to. 4. 202. e. initio legunt cum Aug. & Vulg. *Tibi Domine juſtitia: nobis autem confuſio.*

℣. 8. Græc. Vatic. præmittit iſta: Ἐν σοὶ Κύριε ἐστιν ἡμῶν ἡ δικαιοσύνη, *In te Domine eſt noſtra juſtitia*: deinde, ϗ ἡμῖν ἡ αἰσχύνη, &c. ut ſupra, præpoſitâ conjunct. ϗ, voci *regibus*: ſed ab edd. Ald. & Compl. abſunt priora iſta, Ἐν σοὶ Κύριε ἐστιν ἡμῶν ἡ δικαιοσύνη· in Mſ. Alex. ſimpliciter, Σοὶ Κύριε ἡ δικαιοσύνη.

℣. 9. Sic eſt in Græco ad verbum.

℣. 10. Græc. loco *ut eſſemus in præceptis*, &c. habet: πορεύεσθαι ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ, οἷς ἔδωκε κατὰ πρόσωπον ἡμῶν ἐν χερσὶ τῶν, &c. i. e. *ut ambularemus in legibus ejus, quas dedit in conſpectu noſtro in manibus*, &c. Compl. pro νόμοις, ponit νομίμοις.

℣. 11. Similia Græc. refert, niſi exceperis verbum παρέβησαν, *prævaricati ſunt*, pro *peccaverunt adversùs*; extremò etiam addit αὐτῷ, *ei*, verbo *peccavimus*.

℣. 12. Ita Græc. habet, exceptis his, ἐφ' ἡμᾶς, ϗ ἐπὶ τοὺς κριτάς, *ſuper nos, & ſuper judices*; & inf. οἷα οὐ γέγονε, *qualia non fuerunt*, pro *quæ nunquam facta ſunt*; at in Mſ. Alex. ἃ οὐ γέγονε.

℣. 13. Græc. conſtanter hab. ἐφ' ἡμᾶς, *ſuper nos*, pro *ad nos*; deinde ſic: ϗ οὐκ ἐδεήθημεν τοῦ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἀποστρέψαι ἀπὸ τῶν ἀδικιῶν ἡμῶν, ϗ τοῦ συνιέναι ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ σου. Nobil. *& non rogavimus faciem Domini Dei noſtri, ut reverteremur ab iniquitatibus noſtris, & intelligeremus in omni veritate tua.*

℣. 14. Græc. Καὶ ἐγρηγόρησε Κύριος, ϗ ἐπήγαγεν αὐτὰ ἐφ' ἡμᾶς· ὅτι δίκαιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπὶ πᾶσαν τὴν

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup. sanctum suum, & perduxit ea quæ fecit ad nos: quoniam justus Dominus Deus noster in omni mundo suo, quem fecit: & non audivimus vocem ejus.

15. Et nunc Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomen sicut dies hic: delicta adversùs legem tuam fecimus:

16. Domine in omni misericordia tua, avertatur impetus tuus, & ira tua à civitate tua Jerusalem, & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Jerusalem & populus tuus in confusionem venit omnibus, qui circum nos sunt.

17. Et nunc exaudi Deus noster preces servi tui, & orationem ejus: & ostende nobis faciem tuam ad sanctificationem tuam, quæ deserta est propter te.

18. Inclina Domine Deus meus aurem tuam, & exaudi: aperi oculos tuos, & vide interitum nostrum, & civitatis tuæ Jerusalem, super quam invocatum est nomen tuum super eam: quoniam non in nostra justitia jactavimus precem nostram in conspectu tuo, sed ad misericordiam tuam, quæ multa est.

19. Exaudi Domine, propitiare Domine: intende Domine, & ne tardaveris propter te Deus meus: quoniam nomen tuum invocatum est in civitate tua super civitatem tuam, & populum tuum.

20. Et adhuc me loquente, & orante, & enumerante peccata mea, & peccata populi mei.....

Tertul. l. adv. Jud. c. 8. p. 140. a. b. 146. b. 21. Et adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem vidi in visione in principio, volans & tetigit me quasi horâ sacrificii vespertini.

22. Et intelligere fecit me, & locutus est mecum, & dixit: Daniel, nunc exivi imbuere te intelligentiâ.

23. In principio obsecrationis tuæ exivit sermo: & ego veni ut annuntiem tibi, quia vir desideriorum tu es: & cogita in verbo, & intellige in visione.

24. Septuaginta hebdomadæ breviatæ sunt su-

VULGATA NOVA.

adduxit eam super nos: justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audivimus vocem ejus.

15. Et nunc Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundùm diem hanc: peccavimus, iniquitatem fecimus, Baruc. 2. 11. Exod. 14. 22.

16. Domine in omnem justitiam tuam: avertatur obsecro ira tua, & furor tuus à civitate tua Jerusalem, & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Jerusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.

17. Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui, & preces ejus: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est propter temetipsum.

18. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & civitatem, super quam invocatum est nomen tuum: neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

19. Exaudi Domine, placare Domine: attende & fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum.

20. Cùmque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israël, & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei:

21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. Sup. 8. 16.

22. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum ut docerem te, & intelligeres.

23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo animadverte sermonem, & intellige visionem.

24. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt Matth. 24. 15.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

πσίησιν αὐτȣ̃, ἣν ἐποίησε· κ̀ ȣ̓κ εἰσηκȣ́σαμεν τῆς φωνῆς αὐτȣ̃· *Et vigilavit Dominus, & adduxit ea super nos: quia justus Dominus Deus noster super omne opus suum, quod fecit: & non exaudivimus vocem ejus.* In Ms. verò Alex. ac edd. Ald. & Compl. Καὶ ἐγρηγόρησε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τὴν κακίαν (al. add. ἡμῶν) κ̀ ἐπήγαγεν αὐτὴν, &c. i. e. *Et vigilavit Dominus Deus noster super malitiam (nostram) & adduxit eam, &c.*

℣. 15. Posteriora tantùm, *delicta adversùs legem tuam fecimus*, differunt à Græco, pro quibus sic, ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, *peccavimus, iniquitatem fecimus.*

℣. 16. Gr. Rom. in principio habet: Κύριε ἐν πᾶσιν ἐλεημοσύνη σȣ· ἀποστραφήτω δὴ ὁ θυμός σȣ, *Domine in omnibus misericordia tua: avertatur quæso furor tuus;* item infra delet &, post 1. *Jerusalem;* paulòque post, loco *Propter peccata*, &c. ponit: Ὅτι ἡμάρτομεν, κ̀ ἐν ταῖς ἀδικίαις ἡμῶν, κ̀ τῶν πατέρων ἡμῶν, Ἱερȣσαλὴμ κ̀ ὁ λαός σȣ εἰς ὀνειδισμὸν ἐγένετο ἐν πᾶσι τοῖς περικύκλῳ ἡμῶν· i. e. *Quia peccavimus, & in iniquitatibus nostris, & patrum nostrorum, Jerusalem & populus tuus in opprobrium factus est in omnibus, qui per circuitum nostrum.* Ed. Compl. initio hab. Κύριε ἐν πάσῃ ἐλεημοσύνῃ σȣ, &c. quæ textui favent. Nobil. etiam vertit, *in omni miseric. tua:* corrigendum enim est, inquit, in nostra, ἐν πάσῃ ἐλεημοσύνῃ σȣ.

℣. 17. Græc. ponit Κύριε, *Domine*, ante *Deus;* paulòque post 1. loco *orationem*, subinde, *preces ejus;* tum sequitur: κ̀ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σȣ ἐπὶ τὸ ἁγίασμά σȣ, τὸ ἔρημον ἕνεκέν σȣ Κύριε. In Missali Rom. ad Offert. Dom. 17. post Pent. *Exaudi Domine preces servi tui: illumina faciem tuam super sanctuarium tuum:* in ed. Ald. deest ult. Κύριε.

℣. 18. A Græco abest vox *Domine;* sicut inf. vox *Jerusalem;* exinde pro *in nostra justitia jactavimus*, &c. sic est: ἐπὶ ταῖς δικαιοσύναις ἡμῶν ῥιπτȣ̃μεν τὸν οἰκτιρμὸν ἡμῶν ἐνώπιόν σȣ, ἀλλ' ἐπὶ τȣ̀ς οἰκτιρμȣ̀ς σȣ τȣ̀ς πολλȣ̀ς Κύριε· i. e. *in justitiis nostris prosternimus miserationem nostram coram te, sed in miserationibus tuis multis Domine;* cætera quadrant.

℣. 19. Similia Græc. habet, deleto isto, *in civitate tua.* Ad hunc etiam ℣. referri possunt quæ leguntur in Missali Rom. ad Offert. Dom. 17. post Pent. *Propitius intende populum istum, super quem invocatum est nomen tuum.*

℣. 20. Itidem Græcè, nisi excipiatur verbum ἐξαγορεύοντος, pro *enumerante*, Nobil. *confitente*, quod idem sonat. August. etiam l. 2. cont. epist. Parmen. to. 9. col. 43. b. legit: *Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & populi mei:* item l. 2. de pecc. mer. to. 10. 47. a. *Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo meo.*

℣. 21. Ita rursum Græcè, præposito uno κ̀, adverbio *ecce.* Iterum Tertul. adv. Psych. p. 986. c. legit: *Adhuc loquente me in oratione, ecce vir, quem videram in somnis initio, velociter volans appropinquavit mihi quasi horâ vespertini sacrificii.*

℣. 22. Ita Græcè ad verbum. Julius autem Hilario, Bibl. PP. to. 6. p. 375. e. extremò legit: *Daniel, modò providi ad ostendendum tibi sensum.*

℣. 23. Mirè consonat Græcum. Julius autem Hilario ubi sup. ita legit: *Exivit enim Domini præceptum: & veni ut demonstrem tibi, vir enim concupiscens es tu: recogita igitur in præceptum, & intellige visionem.* Apud Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 209. c. sic: *Daniel, homo miserabilis es.*

℣. 24. Concordant ista cum Græco, nisi quòd pro *quoad-*

Vulgata nova.

super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus sanctorum.

25. Scito ergo, & animadverte: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum.

26. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: & non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio.

27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio.

Versio antiqua.

per plebem tuam, & super civitatem sanctam, quoadusque inveteretur delictum, & signentur peccata, & exorentur injustitiæ, & inducatur justitia æterna, & ut signetur visio, & prophetes, & ut ungatur Sanctus sanctorum. Tertul. ubi sup.

25. Et scies, & perspicies, & intelliges à profectione sermonis, integrando & reædificando Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomadas septem & dimidiam, & sexaginta duas & dimidiam: & convertet, & ædificabitur in lætitiam & convallationem, & innovabuntur tempora.

26. Et post hebdomadas has sexaginta duas & exterminabitur Unctio, & non erit. Et civitatem, & sanctum exterminabit cum duce veniente: & concidentur quomodo in cataclysmo usque ad finem belli, quod concidetur usque ad interitum.

27. Et confirmabit testamentum multis hebdomada una: & dimidiâ hebdomadis auferetur meum sacrificium, & libatio: & in sancto exsecratio vastationis: & usque ad finem temporis consummatio dabitur super hac vastatione.

Notæ ad Versionem antiquam.

usque inveteretur delictum, hab. τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, *ut consummetur peccatum*; item post *peccata*, hoc interponitur, καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀδικίας, *& deleantur iniquitates*, deinde, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι, &c. ut sup. Julius Hilario, p. 375. e. ita legit: *Septuaginta hebdomadæ incisæ sunt in populum tuum, & in civitatem Jerusalem, ad oblitteranda quæ acceperunt, & consummanda peccata, & exorandas injustitias, & abolenda delicta, & æquitatem sempiternam excogitandam, & ut concludatur visio, & prophetia, & ut ungatur Sanctus sanctorum*: in ed. etiam Compl. est τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν, καὶ προφητείαν, non προφήτην; & apud Marten. Anecdot. to. 5. pag. 7. b. *signabitur visus, & prophetia, orietur justitia sempiterna, & ungetur Sanctus sanctorum.* Tertul. quoque ipse inf. eadem explicando, ait: *Quid est autem quod dicit, signari visum, & prophetiam?* Hesych. apud August. ep. 199. to. 2. 749. d. addit: *& ungetur Sanctus sanctorum*, cum Anecdot. sup.

℣. 25. Tertul. infra, priora verba sic reddit: *Dicit enim* (Daniel:) *Et intellige, & conjice à profectione sermonis, respondere me tibi hæc:* pro hoc autem extremo, *respondere me tibi*, legerat supra, *integrando*: unde Pamelius Not. 57. in hunc locum, conjicit non *integrando* legi debere, sed *in respondendo*: « Cùm, inquit, paulò post (Tertullianus) hæc verba repetens, vertat istud hoc modo, *respondere me tibi*, ad verbum ex Græco τοῦ ἀποκριθῆναι, puto legi debere, *in respondendo*, maximè cùm Africanus, Clemens, Eusebius, Prosper, constanter legant, *ut respondeatur*, seu *ut respondeas*, sive *in respondendo*. Nolui tamen, inquit, in textu immutare, ob nimiam litterarum distantiam, eò quòd Ms. etiam illud legat. » Julius Hilario ubi sup. 375. e. sic hab. *Et tu quiesce, & intellige de proventu sanctorum, sive præceptum respondendum, & ædificandam urbem Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomadas septem.* S. Prosp. in chron. p. 699. e. *Et scies, & intelliges: Ab initio sermonis respondendi, & ædificandi Jerusalem, usque ad Christi principatum, hebdomades septem, & hebdomades lxij.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 7. b. *Et scies, & intelliges: Ab exitu sermonis in respondendo, & ædificando Jerusalem, usque ad Christum christorum, & regem regum vestrorum, unctio Samariæ deficiet cornu illud.* Græc. Καὶ γνώσῃ, καὶ συνήσεις· Ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλὴμ, ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου, ἑβδομάδες ἑπτὰ, καὶ ἑβδομάδες ἑξήκοντα δύο· καὶ ἐπιστρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεία, καὶ τεῖχος (Ms. Alex. περὶ τεῖχος, ed. Ald. περίτειχος,) καὶ ἐκκενωθήσονται οἱ καιροί· i. e. *Et scies, & intelliges: Ab exitu sermonis ad respondendum, & ædificandum Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ: & revertetur, & ædificabitur platea, & murus, & evacuabuntur tempora.* Tertul. legisse videtur ἐγκαινωθήσονται, non ἐκκενωθήσονται. Non prætermittendum etiam quod Jac. Pamelius ait, Not. 58. in hunc loc. « Illud, *septem & dimidiam*, adjecimus, tum quòd hoc disertis verbis interpretetur Tertul. & hoc capite, & iterum sub finem c. 11. tum quòd illud, *hebdomadas septem*, legant Hebræi, Græci, & Latini codices, & Patres omnes, &c. » Item inf. ad hanc vocem, *lætitiam*, Not. 60. dicit: « Est prorsus peculiaris hæc lectio, & quæ cum Græca voce πλατεία, quam legunt Patres (exceptis Tertul. Victorino, & Cypriano) & interpretantur ex Hebræo Latini, minimè conveniat, usque adeo ut legisse debeat εἰς τὴν πλατείαν, hoc est, uti paulò post transtulit, *in latitudinem*; quo fit ut suspicarer novam vocem hîc legendum *latitiam*, non *lætitiam*, nisi ex Varrone scirem, l. 5. de Lat. ling. etiam à latitudine *lætitiam* dici; *lætati* enim, inquit, ab eo quòd latiùs gaudium propter magni boni opinionem diffusum. »

℣. 26. Tertul. post pauca, eadem repetit, & ait: *Dicit enim sic, Et civitatem & sanctum exterminari cum duce venturo: & concidentur sicut in cataclysmo, & destruet pinnaculum usque ad interitum.* S. Prosp. in chron. p. 700. b. ita legit: *Et post hebdomadas septem & sexaginta duas interibit Chrisma, & judicium non erit in eo. Et templum & sanctum corrumpet populus, duce veniente: & cædentur in cataclysmo belli.* Græc. Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑξηκονταδύο (Compl. καὶ) ἐξολοθρευθήσεται Χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν (Ald. ἔσται) ἐν αὐτῷ. Καὶ τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ· (Alex. Ald. & Compl. καὶ) ἐκκοπήσονται ἐν (Compl. ὡς ἐν) κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετμημένου τάξει, ἀφανισμοῖς· (à Ms. Alex. abest τάξει, nec legitur ap. Euseb. l. 8. demonst. Evang.) i. e. *Et post hebdomadas lxij.* (&) *exterminabitur Unctio, & judicium non est* (vel *erit*) *in eo. Et civitatem, & sanctum dissipabit cum duce adveniente:* (&) *excidentur* (*quasi*) *in diluvio, & usque ad finem belli concisi ordine, desolationibus.*

℣. 27. Græc. hab. ἐν τῷ ἡμίσει, *in dimidio*, pro *dimidiâ*, (Ms. Alex. cum ed. Ald. ἥμισυ;) item inf. pro his, *& in sancto exsecratio vastationis*, &c. sic: καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων· καὶ ἕως τῆς συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν· cæt. ut in Lat. sup. Item apud Iren. l. 5. c. 25. p. 323. b. *& in dimidio hebdomadis tolletur sacrificium, & libatio: & in templum* (al. *templo*) *abominatio desolationis: & usque ad consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem.* Ap. Hieron. in Matth. 24. to. 4. 115. a. *& in dimidio hebdomadis auferetur sacrificium, & libamina: & in templo abominatio desolationum erit usque ad consummationem temporis: & consummatio dabitur super solitudinem.* Hesych. apud August. ep. 198. to. 2. 741. f. *in dimidio hebdomadæ tolletur sacrificium meum: & supplicatio desolationum interitus: & ad sacrificium abominatio.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 48. p. 203. b. *in dimidio septimi anni auferetur juge sacrificium: & abominatio desolationis stabit in loco sancto, usque ad consummationem temporis: & consummatio dabitur super solitudinem.* S. Prosp. in chron. p. 700. b. ad verbum è Græco: *super templum abominatio desolationum: & usque ad consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem.*

CAPUT X.

Versio antiqua.

Tertullian. adv. Psych. p. 985. b. 2. In illis diebus ego Daniel eram lugens per tres hebdomadas :

3. panem suavem non edi, caro & vinum non introierunt in os meum, oleo unctus non sum, donec consummarentur tres hebdomades.

Hieron. epist. ad Marcel. to. 2. 615. a. 622. c. 5. Et extuli oculos meos, & vidi : & ecce vir unus vestitus baddim, & renes ejus cincti auro ophaz :

Vulgata nova.

1. Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli cognomento Baltassar, & verbum verum, & fortitudo magna : intellexitque sermonem : intelligentia enim est opus in visione.

2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,

3. panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento unctus sum : donec complerentur trium hebdomadarum dies.

4. Die autem vigesima & quarta mensis primi, eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.

5. Et levavi oculos meos, & vidi : & ecce vir unus vestitus lineis, & renes ejus accincti auro *Apoc. 1. 13.*
obrizo :

Vulgata nova.

6. & corpus ejus quasi chrysolithus, & facies ejus velut species fulguris, & oculi ejus ut lampas ardens : & brachia ejus, & quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis : & vox sermonum ejus ut vox multitudinis.

6... *Vide Not.*

7. Vidi autem ego Daniel solus visionem : porro viri, qui erant mecum, non viderunt : sed terror nimius irruit super eos, & fugerunt in absconditum.

8. Ego autem relictus solus vidi visionem grandem *Sup. 8. 17.* hanc : & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium.

9. Et audivi vocem sermonum ejus : & audiens jacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.

10. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum.

11. Et dixit ad me : Daniel vir desideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo : nunc enim sum missus ad te. Cùmque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.

Versio antiqua.

Tertullian. adv. Psych. p. 985. b. 12..... Daniel homo es miserabilis, ne timueris : quoniam ex die prima, qua dedisti animam tuam recogitatui & humiliationi coram Deo, exauditum est verbum tuum : & ego introivi verbo tuo.

Vulgata nova.

12. Et ait ad me : Noli metuere Daniel : quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua : & ego veni propter sermones tuos.

Vulgata nova.

13. Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus : & ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum, & ego remansi ibi juxta regem Persarum.

14. Veni autem ut docerem te quæ ventura sunt populo tuo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

15. Cùmque loqueretur mihi hujuscemodi verbis, dejeci vultum meum ad terram, & tacui.

Versio antiqua.

Hieron. in Dan. to. 3. col. 1020. ex Theodot. 16..... Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ.....

Vulgata nova.

16. Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea : & aperiens os meum locutus sum, *Isai. 6. 7.*
& dixi ad eum qui stabat contra me : Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium.

Vulgata nova.

17. Et quomodo poterit servus Domini mei loqui cum Domino meo ? nihil enim in me remansit virium, sed & halitus meus intercluditur.

18. Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis, & confortavit me,

19. & dixit : Noli timere vir desideriorum : pax tibi : confortare, & esto robustus. Cùmque loqueretur mecum, convalui, & dixi : Loquere Domine mi, quia confortasti me.

20. Et ait : Nunquid scis quare venerim ad te ?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Sic est in Græco, addita voce ἡμερῶν, in fine. Chrom. Aquil. in Matth. p. 978. d. *& eram lugens tribus hebdomadis dierum.*

℣. 3. Græc. hab. ἐπιθυμιῶν, *desideriorum*, loco *suavem*, præponitque καὶ, 2. vocibus *caro*, & *oleo*, pro qua ult. hab. ἄλειμμα, *unguentum ;* extremò etiam addit ἡμερῶν, *dierum ;* cæt. quadrant. Chromat. Aquil. in Matth. p. 978. d. legit, *panem non manducans, & vinum non bibens.*

℣. 5. Concordat Græc. ad verbum. Hieron. in hunc loc. col. 1118. f. ait : *Pro* lineis, *quod interpretatus est Aquila, Theodotio* baddim *posuit, LXX. byssina :* Polychronius etiam dicit LXX. posuisse *byssina ;* nunc tamen legitur Græcè βαδδὶν : Ammonius, *illud* baddin *significat tunicam variam ;* Theodoret. *byssina.* Ita Nobil.

℣. 6. Hieron. in comm. col. 1118. f. 1119. a. *Pro* chrysolitho..... *in Hebræo habetur Tharsis, quod Theodotio & Symmachus eodem verbo interpretati sunt ; LXX. verò* mare *appellaverunt :* Græcè nunc, Θαρσίς.

℣. 12. Græc. Καὶ εἶπε πρός με· Μὴ φοβοῦ Δανιήλ· ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, ἧς ἔδωκας τὴν καρδίαν σου τοῦ συνεῖναι καὶ κακωθῆναι ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἠκούσθησαν οἱ λόγοι σου· καὶ ἐγὼ ἦλθον ἐν τοῖς λόγοις σου. *Et dixit ad me : Ne timeas Daniel : quia ex die prima, qua dedisti cor tuum ad intelligendum & affligendum te coram Domino Deo tuo, audita sunt verba tua : & ego veni in verbis tuis.*

℣. 16. Hieron. ibid. relatis his quæ in Vulg. continuò addit : *Sic Theodotio interpretatus est.* In Gr. tamen hod. ita : Κύριε, ἐν τῇ ὀπτασίᾳ σου ἐστράφη τὰ ἐντός μου ἐν ἐμοί· i. e.

VULGATA NOVA.

& nunc revertar ut prælier adversùm principem Perſarum : cùm ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.

VULGATA NOVA.

21. Veruntamen annuntiabo tibi quod expreſſum eſt in ſcriptura veritatis : & nemo eſt ad-
Apocal. jutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps
12. 7. veſter.

VERSIO ANTIQUA.

21..... & non eſt qui me adjuvet, niſi Mi- *Auct. l. de promiſſ. apud Prosp. c. 4. p.*
chael princeps veſter. *191. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Domine, in viſione tua converſa ſunt interiora mea in me. ℣. 21. Græc. ϰ̀ ὐϰ ἔςιν εἶς ἀντεχόμενος μετ' ἐμῦ περὶ τύτων, ἀλλ' ἢ, &c. *& non eſt unus adhærens mihi de his, niſi*, &c. ut ſup. Hieron. in comm. col. 1121. a. ait : *Juxta editionem Vulgatam uſque ad finem libri una putatur viſio, quæ anno tertio Cyri regis Perſarum apparuit Danieli. Porro juxta Hebraïcam veritatem ſeparata ſunt quæ ſequuntur, & ſcripta ordine præpoſtero.*

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. Ego autem ab anno primo Darii Medi ſtabam ut confortaretur, & roboraretur.

2. Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges ſtabunt in Perſide, & quartus ditabitur opibus nimiis ſuper omnes : & cùm invaluerit divitiis ſuis, concitabit omnes adversùm regnum Græciæ.

3. Surget verò rex fortis, & dominabitur poteſtate multa, & faciet quod placuerit ei.

4. Et cùm ſteterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos cœli; ſed non in poſteros ejus, neque ſecundùm potentiam illius, qua dominatus eſt : lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his.

5. Et confortabitur rex Auſtri : & de principibus ejus prævalebit ſuper eum, & dominabitur ditione : multa enim dominatio ejus.

VULGATA NOVA.

6. Et poſt finem annorum fœderabuntur : filiaque regis Auſtri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec ſtabit ſemen ejus : & tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam, adoleſcentes ejus, & qui confortabant eam in temporibus.

VERSIO ANTIQUA.

6. Et poſt annos illius commiſcentur..... *Hieron. in Dan. 11. col. 1123. a.*

VULGATA NOVA.

7. Et ſtabit de germine radicum ejus plantatio : & veniet cum exercitu, & ingredietur provinciam regis Aquilonis : & abutetur eis, & obtinebit.

8. Inſuper & deos eorum, & ſculptilia, vaſa quoque pretioſa argenti & auri, captiva ducet in Ægyptum : ipſe prævalebit adversùs regem Aquilonis.

9. Et intrabit in regnum rex Auſtri, & revertetur ad terram ſuam.

10. Filii autem ejus provocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum : & veniet properans, & inundans : & revertetur, & concitabitur, & congredietur cum robore ejus.

11. Et provocatus rex Auſtri egredietur, & pugnabit adversùs regem Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu ejus.

12. Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor ejus, & dejiciet multa millia, ſed non prævalebit.

13. Convertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multò majorem quàm priùs : & in fine temporum annorumque, veniet properans cum exercitu magno, & opibus nimiis.

Iſai. 19. 14. Et in temporibus illis multi conſurgent adver-
16. sùs regem Auſtri : filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur ut impleant viſionem, & corruent.

15. Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet urbes munitiſſimas : & brachia Auſtri non ſuſtinebunt, & conſurgent electi ejus ad reſiſtendum, & non erit fortitudo.

16. Et faciet veniens ſuper eum juxta placitum ſuum, & non erit qui ſtet contra faciem ejus : & ſtabit in terra inclyta, & conſumetur in manu ejus. *16. Vide Not.*

17. Et ponet faciem ſuam ut veniat ad tenendum univerſum regnum ejus, & recta faciet cum eo : & filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud : & non ſtabit, nec illius erit.

18. Et convertet faciem ſuam ad inſulas, & capiet multas : & ceſſare faciet principem opprobrii ſui, & opprobrium ejus convertetur in eum.

19. Et convertet faciem ſuam ad imperium terræ ſuæ, & impinget, & corruet, & non invenietur.

20. Et ſtabit in loco ejus viliſſimus, & indignus decore regio : & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio. *20... Vide Not.*

21. Et ſtabit in loco ejus deſpectus, & non tribuetur ei honor regius : & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.

22. Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie ejus, & conterentur : inſuper & dux fœderis.

23. Et poſt amicitias, cum eo faciet dolum : & aſcendet, & ſuperabit in modico populo.

24. Et abundantes & uberes urbes ingredietur : & faciet quæ non fecerunt patres ejus, & patres patrum ejus : rapinas, & prædam, & divitias eorum diſſipabit, & contra firmiſſimas cogitationes inibit : & hoc

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Hieron. ibid. ſic habet : *Et poſt finem annorum fœderabuntur, (ſive ut Theodotio interpretatus eſt) Et poſt annos illius commiſcentur* : Gr. hod. ſimiliter : Καὶ μετὰ τὰ ἔτη αὐτῦ ζυμμιγήσονται.

℣. 16. Hieron. ubi ſup. col. 1125. f. ad hoc Vulg. *in terra inclyta*, ait, *ſive ut LXX. interpretati ſunt*, voluntatis, *hoc eſt, quæ complaceat Deo :* & inf. ad hoc, *& conſumetur*, addit, *ſive perficietur.* Græc. hod. Καὶ ποιήσει ὁ εἰσπορευόμενος πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸ θέλημα αὐτῦ..... ϰ̀ ςήσεται ἐν τῇ γῇ τῦ Σαβεὶ, ϰ̀ τελεσθήσεται ἐν τῇ χειρὶ αὐτῦ. Rurſum Hieronymus : *Pro* terra inclyta, *quod interpretatus eſt Aquila, quem nos in hoc loco ſecuti ſumus, Theodotio ipſum Hebraïcum verbum poſuit* Σαβεὶν (inf. 1132. c. *Sabai*) *pro quo Symmachus vertit* terram fortitudinis.

℣. 20. Hieron. in commentar. col. 1126. e. relato ℣. 20. ut legitur in Vulg. poſt pauca ſubdit : *LXX. interpretati ſunt :* Et ſtabit de radice ejus plantatio, *id eſt, de germine ejus & ſemine*, percutiens dignitatem imperii :

VULGATA NOVA.

usque ad tempus.

25. Et concitabitur fortitudo ejus, & cor ejus adversùm regem Austri in exercitu magno: & rex Austri provocabitur ad bellum multis auxiliis, & fortibus nimis: & non stabunt, quia inibunt adversùs eum consilia.

26. Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusque ejus opprimetur: & cadent interfecti plurimi.

27. Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant, & ad mensam unam mendacium loquentur, & non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus.

28. Et revertetur in terram suam cum opibus multis: & cor ejus adversùm testamentum sanctum, & faciet, & revertetur in terram suam.

29. Statuto tempore revertetur, & veniet ad Austrum: & non erit priori simile novissimum.

30. Et venient super eum Trieres & Romani: & percutietur, & revertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarii, & faciet: reverteturque, & cogitabit adversùm eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii.

31. Et brachia ex eo stabunt, & polluent sanctuarium fortitudinis, & auferent juge sacrificium: & dabunt abominationem in desolationem.

32. Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter: populus autem sciens Deum suum, obtinebit, & faciet.

33. Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captivitate, & in rapina dierum.

34. Cùmque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo: & applicabuntur eis plurimi fraudulenter.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. op. imp. in Matt. hom. 49. p. 210. a.

35. Et de eruditis cadent multi.....

Cassiod. in Psal. 9. p. 40. b.

36.... & extolletur rex adversùs omnem deum, & magnificabitur super omnem deum: & ad Deum deorum loquetur superbiam.....

VULGATA NOVA.

35. Et de eruditis ruent, ut conflentur, & eligantur, & dealbentur usque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.

36. Et faciet juxta voluntatem suam rex, & elevabitur, & magnificabitur adversùs omnem deum: & adversùs Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio.

VULGATA NOVA.

37. Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentiis feminarum, nec quemquam deorum curabit: quia adversùm universa consurget.

37... *Vide Not.*

38. Deum autem Maozim in loco suo venerabitur: & Deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis.

38... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Dan. 11. col. 1132. a.

39. Et aget hæc ut muniat præsidia cum deo alieno: & cùm eis ostenderit, multiplicabit honorem, & dominari eos multis faciet, & terram dividet gratis.

VULGATA NOVA.

39. Et faciet ut muniat Maozim cum Deo alieno, quem cognovit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram dividet gratuitò.

VULGATA NOVA.

40. Et in tempore præfinito præliabitur adversùs eum rex Austri, & quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis in curribus, & in equitibus, & in classe magna, & ingredietur terras, & conteret & pertransiet.

41. Et introibit in terram gloriosam, & multæ corruent: hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus, Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon.

41... *Vide Not.*

42. Et mittet manum suam in terras: & terra Ægypti non effugiet.

VERSIO ANTIQUA.

Cassiod. in Psal. 51. p. 178. a.

43. Et dominabitur in occultis auri & argenti, & in omnibus cupiditatibus Ægypti.....

VULGATA NOVA.

43. Et dominabitur thesaurorum auri & argenti, & in omnibus pretiosis Ægypti: per Lybiam quoque, & Æthiopiam transibit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& in paucis diebus conteretur absque ira, & prælio. Gr. hod. Καὶ ἀναστήσεται ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ φυτὸν τῆς βασιλείας, ἐπὶ τὴν ἑτοιμασίαν αὐτοῦ παραβιβάζων, πράσσων δόξαν βασιλείας· καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἔτι συντριβήσεται, καὶ οὐκ ἐν προσώποις, οὐδὲ ἐν πολέμῳ. *Et surget de radice ejus planta regni, ad præparationem ipsius transferens, faciens gloriam regni: & in diebus illis adhuc conteretur, & non in faciebus, neque in bello.*

℣. 35. Græc. Καὶ ἀπὸ τῶν συνιέντων ἀσθενήσουσι, τοῦ πυρῶσαι, &c. *Et de intelligentibus infirmabuntur, ad conflandum*, &c.

℣. 36. Græc. καὶ ὁ βασιλεὺς ὑψωθήσεται, καὶ μεγαλυνθήσεται ἐπὶ πάντα θεόν· καὶ λαλήσει ὑπέρογκα, &c. *& rex exaltabitur, & magnificabitur adversùs omnem deum: & loquetur ingentia*, &c. In Ms. Alex. ac ed. Compl. ἐπὶ πάντα θεὸν, καὶ ἐπὶ τὸν Θεὸν τῶν θεῶν, καὶ λαλήσει, &c.

℣. 37. Hieron. in hunc loc. col. 1131. d. ait: *Pro eo quod nos interpretati sumus*, & erit in concupiscentiis feminarum, *LXX. transtulerunt*, & concupiscentiis mulierum non subjacebit. Gr. hod. Καὶ ἐπὶ πάντας θεοὺς τῶν πατέρων αὐτοῦ οὐ συνήσει· καὶ ἐπιθυμία γυναικῶν· καὶ ἐπὶ πᾶν θεὸν οὐ συνήσει, &c. i. e. *Et super omnes deos patrum suorum non intelliget: & concupiscentiæ feminarum: & super omnem deum non intelliget.* Ms. Alex. cum ed. Ald. hab. καὶ ἐπιθυμίαν; Compl. καὶ ἐπὶ ἐπιθυμίαν. Addit Hieron. infra: *Quia verò in Hebraïco pro eo quod nos diximus*, & erit in concupiscentiis feminarum, *ambiguè positum est, dicente Aquila, qui verbum expressit è verbo:* Καὶ ἐπὶ Θεὸν πατέρων αὐτοῦ οὐ συνήσει, καὶ ἐπιθυμίαν γυναικῶν, καὶ ἐπὶ πάντα θεὸν οὐ συνήσει· *id est*, Et super Deum patrum suorum non intelliget, & super concupiscentiam feminarum, & super omnem deum non intelliget: *quibus verbis intelligitur habere eum concupiscentiam feminarum, & non habere:* vide sis quæ sequuntur.

℣. 38. Hieron. ubi sup. col. 1131. d. ait: *Pro* Deo Maozim, *quod habetur in Hebraïco, Aquila transtulit* Deum fortitudinum, *LXX.* Deum fortissimum.

℣. 39. Hieron. ibid. testatur ita interpretatum esse Theodotionem: & infra: *Pro præsidiis*, inquit, *Confugia interpretatus est Symmachus.* Hodie ita legimus Græcè: Καὶ ποιήσει τοῖς ὀχυρώμασι τῶν καταφυγῶν μετὰ θεοῦ ἀλλοτρίου, καὶ πληθυνεῖ δόξαν, καὶ ὑποτάξει αὐτοῖς πολλοὺς, καὶ γῆν διελεῖ ἐν δώροις· i. e. *Et faciet munitionibus confugiorum cum deo alieno, & multiplicabit gloriam, & subjiciet ipsis multos, & terram dividet in donis.*

℣. 41. Hieron. ad hoc Dan. *& multi* (Vulg. *multæ*) *corruent*, addit: *pro quo interpretatus est Symmachus*, & multa millia corruent; *Theodotio*, & multi infirmabuntur; nunc etiam Græcè, καὶ πολλοὶ ἀσθενήσουσι.

℣. 43. Similiter in Gr. nisi excipiatur vox ἐπιθυμητοῖς,

Vulgata nova.

44. Et fama turbabit eum ab Oriente & ab Aquilone : & veniet in multitudine magna ut conterat & interficiat plurimos.

45. Et figet tabernaculum ſuum Apadno inter maria, ſuper montem inclytum & ſanctum : & veniet uſque ad ſummitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei.

Versio antiqua.

45. Et figet tabernaculum ſuum in Aphedano inter maria, in monte Saba ſancto : veniet uſque ad partem ejus..... *Hieron. in Dan. 11. col. 1134. c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

deſiderabilibus, pro *cupiditatibus.*

℣. 45. Hieron. ibid. ait ita vertiſſe Theodotionem : & ſup. col. 1133. b. Porphyrium arguens, *montem*, inquit, *inclytum idcirco præteriit, quia ſecutus eſt Theodotionis interpretationem, qui ait*, inter media maria ſuper montem Saba ſanctum : &c. Item infra ait : *Apedno, verbum compoſitum eſt : quod ſi dividas, intelligi poteſt* θρόνυ ἀυτῦ, *id eſt, ſolii ſui : & eſt ſenſus : Et figet tabernaculum ſuum, & thronum ſuum inter maria, ſuper montem inclytum & ſanctum :* ſubinde, relatis variis interpretationibus Symmachi, Theodotionis, & Aquilæ, addit : *ſoli LXX. omni ſe nominis quæſtione liberantes, interpretati ſunt :* Et ſtatuet tabernaculum ſuum tunc inter maria, & montem voluntatis ſanctum : & veniet hora conſummationis ejus : *quos Apollinarius ſecutus de nomine* Apedno *omnino conticuit*. Interpretationem autem Theodotionis nos hîc & ſup. prætulimus in textu, quia teſte Hieronymo, *Danielem non juxta LXX. Interpretes, ſed juxta Theodotionem* Eccleſiæ omnes tam Græcorum quàm Latinorum legebant. Hodie etiam habetur Græcè : Καὶ πήξει τὴν σκηνὴν ἀυτῦ Ἐφαδανῶ ἀναμέσον τῶν θαλασσῶν, εἰς ὄρος Σαβαεὶν ἅγιον· ἥξει ἕως μέρυς ἀυτῦ, καὶ ὐκ ἔστιν ὁ ῥυόμενος ἀυτόν. *Et figet tabernaculum ſuum Ephadano in medio marium, in monte Sabain ſancto : veniet uſque ad partem ejus, & non eſt qui eruat eum.* Multi ſcribunt Ἀφαδανῶ· *Notandum* etiam cum Hieronymo, *quòd* p *litteram Hebræus ſermo non habeat, ſed pro ipſa utatur* phe, *cujus vim Gr.* φ *ſonat. In iſto tantùm loco apud Hebræos ſcribatur quidem* phe, *ſed legatur* p.

CAPUT XII.

Vulgata nova.

1. In tempore autem illo conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui : & veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes eſſe cœperunt uſque ad tempus illud. Et in tempore illo ſalvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit ſcriptus in libro.

2. Et multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt : alii in vitam æternam, & alii in opprobrium ut videant ſemper. *Matth. 25. 46. Joan. 5. 29.*

3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti : & qui ad juſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. *Sap. 3. 7.*

4. Tu autem Daniel claude ſermones, & ſigna librum uſque ad tempus ſtatutum : plurimi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia.

Versio antiqua.

1. In tempore illo conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui : [a] & erit tempus tribulationis qualis non fuit ex quo nata eſt gens ſuper terram uſque ad tempus illud. Et in tempore illo ſalvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit ſcriptus in libro. *Auct. l. de promiſſ. p. 4. ap. Proſp. p. 106. e.* [a] *Auguſt. l. 20. de civit. Dei, c. 24. to. 7. 606. b. 657. d.*

2. Et multi dormientium in terræ aggere, exſurgent : hi in vitam æternam, & hi in opprobrium, & in confuſionem æternam.

3. Et intelligentes fulgebunt ſicut claritas firmamenti : & ex juſtis multis, ſicut ſtellæ in ſæcula.

4..... muni ſermones, & ſigna librum uſque ad tempus conſummationis, quoad diſcant multi, & impleatur agnitio. *Cypr. l. 1. Teſtim. p. 277. d.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem exſtant Græcè, niſi quòd voci *tribulationis*, additur θλίψις, *tribulatio*, qua tamen voce carent edd. Ald. & Compl. ſubinde in Rom. ed. deletur &, ante *in tempore*, ſicut inf. τὸ *inventus fuerit ;* at in Mſ. Alex. eſt : Καὶ ἐν τῷ καιρῷ..... ὁ εὑρεθεὶς ὁ γεγραμμένος, &c. in Ald. etiam & Compl. ὁ εὑρεθείς. Apud Ambroſ. l. de fide reſurr. col. 1151. e. *Et in tempore illo ſalvabitur omnis plebs tua, quæ ſcripta eſt in libro.* Ap. Fulg. verò l. 3. de verit. prædeſt. c. 4. p. 484. *Et in tempore illo ſalvus erit populus tuus, omnis qui invenietur ſcriptus in libro.*

℣. 2. Itidem Græcè. Auguſt. huic voci, *aggere*, ſubdit, *vel ſicut alii interpretati ſunt*, in terræ pulvere ; Græcè nunc, ἐν γῆς χώματι, vel ut in edit. Compl. ἐκ γῆς χώματος· Χῶμα γῆς propriè, *terræ aggeſtæ moles.* Ambroſ. l. 2. de fide reſ. to. 2. p. 1151. e. legit : *Et multi dormientium in terræ foſſis* (Mſs. plur. *in terris defoſſi*,) *una apertione exſurgent : hi in vitam æternam, & hi in opprobrium, & in confuſionem perpetuam :* at in Pſ. 1. to. 1. 762. d. *Multi, qui ſedent in tumulo terræ, exſurgent : iſti in vitam æternam, & iſti in opprobrium & confuſionem æternam.* Hilar. in Pſ. 52. col. 91. d. *& reſurgent ; alii quidem in vitam, alii autem in confuſionem æternam.* Hieron. in Iſai. 26. col. 224. d. *Multi dormientium in terræ pulvere, reſurgent : hi in vitam æternam, & hi in opprobrium & confuſionem ſempiternam :* vide etiam in Jer. 13. col. 594. a. Item in Ezech. 37. col. 959. f. *Multi, qui dormiunt in terræ pulvere, reſurgent : iſti in vitam æt. & iſti in opprobr. & confuſ. æternam :* & in Matth. 22. to. 4. 106. d. *Multi dormientium de terræ pulvere conſurgent : alii in vitam, & alii in opprobr. & confuſ. æternam :* & l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. 316. f. *Plurimi dormientium de terræ pulvere ſurgent : hi in vitam æternam, & hi in opprobrium, & in confuſ. æternam :* & l. 3. in ep. ad Epheſ. col. 375. f. *Et multi dormientium de limo terræ exſurgent : hi in vitam æternam, & hi in oppr.* &c. Fulg. reſp. cont. Arian. p. 64. *Et multi dormientium in terræ foſſura, in opertione, exſurgent : hi in vitam æternam, & hi in opprobr. & confuſionem perpetuam.* Caſſiod. in Pſ. 95. p. 323. c. *Et multi dormientium in terra, per fiſſuras exſurgent : hi in vitam æternam, & hi in opprobrium & confuſionem.*

℣. 3. Hieron. in comm. col. 1135. f. ait : Hunc *locum Theodotio, & Vulgata editio ita expreſſit : Et intelligentes fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti : & de juſtis plurimi, quaſi ſtellæ in æternum, & ultra.* Nunc etiam ita legimus Græcè, hoc excepto, καὶ ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν πολλῶν, *& de juſtis plurimis*, non *plurimi.* Hieron. addit : *Nunc juxta Theodotionem dicitur, quòd docti ſimilitudinem cœli habeant ; & abſque doctrina juſti, ſtellarum fulgori comparentur : tantùmque ſit inter eruditam ſanctitatem, & ſanctam ruſticitatem, quantùm cœlum diſtat & ſtellæ.* Iren. l. 4. c. 26. p. 262. e. rectè è Gr. *Intelligentes fulgebunt quemadmodum claritas firmamenti : & à multis juſtis, ſicut ſtellæ in ſæcula, & adhuc.* Ambroſ. in Pſ. 1. col. 762. d. legit : *Et intelligentes ſplendebunt ſicut ſplendor cœli : & de juſtis multi, ſicut ſtellæ lucebunt :* & l. de fide reſ. to. 2. 1151. e. *Et intelligentes ſplendebunt ut ſplendor firmamenti : & ex juſtis multi, ſicut ſtellæ in ſæcula :* vide etiam ep. 43. col. 971. d. Hieron. in Eccleſ. to. 2. 751. c. *Intelligentes ſermones meos fulgebunt ut luminaria cœli :* & l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. 316. f. *Intelligentes fulgebunt ſicut ſplendor firmamenti ;* paulòque poſt : *multi ſicut ſtellæ in ſempiternum :* ſimiliter l. 3. in ep. ad Epheſ. col. 375. f. exceptis his, *& ex juſtis multi, ſicut ſtellæ in æternum.* Fulg. reſp. cont. Arian. p. 64. 65. *Et intelligentes ſplendebunt ut ſplendor firmamenti : & ex juſtis multi, ſicut ſtellæ in ſæcula :* & l. 3. de verit. præd. c. 4. p. 484. *Qui ad juſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates ;* ut in Vulg.

℣. 4. Græc. ipſo initio hab. Καὶ σὺ Δανιὴλ, deinde, ἔμφραξον τὺς λόγυς, &c. ut in Lat. ſup. niſi quòd pro *diſcant*, hab. διδαχθῶσι, *doceantur ;* paulòque poſt, πληθυνθῇ, *multiplicetur*, loco *impleatur.* Cypr. ibid. poſt vocem *agnitio*, proximè addit : *quoniam cùm fiet diſperſio*,

VULGATA NOVA.

5. Et vidi ego Daniel, & ecce quasi duo alii stabant: unus hinc super ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis.

6. Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequo finis horum mirabilium?

VERSIO ANTIQUA.

Cassiod. in Ps. 51. p. 177. b.

7..... quoniam in tempus temporum, & dimidium temporis: in consummanda dispersione * scient omnia hæc.

* *Edit.* fient.

Hilar. in Psal. 118. col. 343. f.

9..... Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones.....

VULGATA NOVA.

7. Et audivi virum, qui indutus erat lineis*, qui stabat super aquas fluminis, cùm elevasset dexteram & sinistram suam in cœlum, & jurasset per viventem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et cùm completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa hæc.

Apocal. 10. 5.

8. Et ego audivi, & non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post hæc?

9. Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad præfinitum tempus.

VULGATA NOVA.

10. Eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi: & impiè agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent.

10... *Vide Not. ad* ℣. 9. *sup.*

11. Et à tempore cùm ablatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.

12. Beatus, qui exspectat, & pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque.

VERSIO ANTIQUA.

August. l. 20. de civit. Dei, c. 23. to. 7. 606. e.

13. Et tu veni, & requiesce, adhuc enim dies in completionem consummationis: & requiesces, & resurges in sorte tua in fine dierum.

VULGATA NOVA.

13. Tu autem vade ad præfinitum: & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielem in Hebræo volumine legimus. Quæ sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cognoscent omnia hæc; quæ verba tam in Gr. quàm in Vulg. non leguntur, nisi inf. ℣. 7. Attamen Iren. l. 4. c. 26. p. 262. a. legit cum Cypr. *muni sermones, & signa librum usque ad tempus consummationis, quoadusque discant multi, & adimpleatur agnitio;* statimque, *in eo enim cùm perficietur dispersio, cognoscent omnia hæc.*

℣. 7. Itidem Græcè, nisi quòd pro *in consummanda*, est ἐν τῷ συντελεσθῆναι; ap. Iren. ℣. 4. sup. *in eo enim cùm perficietur dispersio*, &c. ap. Cypr. *quoniam cùm fiet dispersio*, &c. loco verò *scient*, edit. Cassiod. hab. *fient*, sed aperto mendo, ni fallor, quod emendare non dubitavimus è Gr. γνώσονται; ap. Iren. etiam & Cypr. sup. *cognoscent omnia hæc.*

℣. 9. Similiter in Græco; additur etiam ἕως καιρῦ πέρας, *usque ad temporis finem*, ut in Vulg. Apud Iren. l. 1. c. 19. p. 91. c. sic: *Recurre Daniel, hi enim sermones obstructi sunt, quoadusque intellectores intelligant, & albi inalbentur:* sed hæc postrema pertinere videntur ad sequentem ℣. 10.

℣. 13. Similia leguntur Græcè, hoc adjuncto, ϗ ὧραι, *& horæ*, post vocem *dies;* deest verò inf. τὸ *& requiesces;* in Ms. tamen Alex. est, ϗ ἀναπαύσῃ, ϗ ἀναστήσῃ, sed absque præced. ϗ ὧραι, cujus loco habetur εἰσὶν, *sunt.* Apud Iren. l. 5. c. 34. p. 334. a. sic: *Et tu veni, & sta in sorte tua in consummatione dierum.* Hieron. in comm. relatis his verbis: *Tu autem Daniel vade ad præfinitum: & requiesce, & stabis... in fine dierum:* continuò addit: *Pro quo Theodotio ita interpretatus est:* Tu autem vade, & requiesce: & resurges in ordine tuo in consummatione dierum.

* CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. ET erat vir habitans in Babylone, & nomen ejus Joakim :

2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciæ, pulchram nimis, & timentem Deum :

3. parentes enim illius, cùm essent justi, erudierunt filiam suam secundùm legem Moysi.

VERSIO ANTIQUA.

1. FUit vir habitans in Babylonia, cui nomen erat Joachim : Cypr. l. 3. Testim. p. 312. c.

2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helchiæ, formosam valde, & timentem Deum :

3. & erant parentes ejus justi, & docuerunt filiam suam secundùm legem Moysi.

VULGATA NOVA.

4. Erat autem Joakim dives valde, & erat ei pomarium vicinum domui suæ : & ad ipsum confluebant Judæi, eò quòd esset honorabilior omnium.

5. Et constituti sunt de populo duo senes judices in illo anno : de quibus locutus est Dominus : Quia egressa est iniquitas de Babylone à senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.

6. Isti frequentabant domum Joakim, & veniebant ad eos omnes qui habebant judicia.

7. Cùm autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomario viri sui.

8. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, & deambulantem : & exarserunt in concupiscentiam ejus :

9. & everterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum.

10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum :

11. erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea :

12. & observabant quotidie sollicitiùs videre eam. Dixitque alter ad alterum :

13. Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt à se.

14. Cùmque revertissent, venerunt in unum : & sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam : & tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam.

15. Factum est autem, cùm observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri & nudiustertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario : æstus quippe erat :

16. & non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, & contemplantes eam.

17. Dixit ergo puellis : Afferte mihi oleum, & smigmata, & ostia pomarii claudite, ut laver.

18. Et fecerunt sicut præceperat : clauseruntque ostia pomarii, & egressæ sunt per posticum, ut afferrent quæ jusserat : nesciebantque senes intus esse absconditos.

19. Cùm autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam, & dixerunt :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* « Hæc Susannæ historia, si Flaminio Nobilio fides, in omnibus vetustis libris est principium Danielis, quemadmodum etiam apud S. Athanasium in Synopsi. Et in multis inscribitur *Daniel*, ut in nostra ; in quibusdam Σουσάννα, *Susanna* ; in aliquo Διάκρισις Δανιὴλ, *Judicium Daniel*. In ed. verò Compl. sicut in Vulg. Danielis est caput XIII. » De hoc & sequenti capite ita disserit Hieron. præf. in comment. p. 1074. b. *Hoc nosse debemus inter cætera, Porphyrium de Danielis libro nobis objicere, idcirco illum apparere confictum, nec haberi apud Hebræos, sed Græci sermonis esse commentum, quia in Susannæ fabula contineatur, dicente Daniele ad Presbyteros,* ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, *quam etymologiam magis Græco sermoni convenire, quàm Hebræo; cui & Eusebius, & Apollinarius pari sententia responderunt, Susannæ, Belisque, ac Draconis fabulas non contineri in Hebraïco, sed partem esse prophetiæ Abacuc, filii Jesu de tribu Levi; sicut juxta LXX. Interpretes in titulo ejusdem Belis fabulæ ponitur :* Homo quidam erat sacerdos, nomine Daniel, filius Abda, conviva regis Babylonis : *cùm Danielem, & tres pueros de tribu Juda fuisse, Sancta Scriptura testetur. Unde & nos ante annos plurimos cùm verteremus Danielem, has visiones obelo prænotavimus, significantes eas in Hebræo non haberi.* Præfat. etiam in hanc Dan. Versionem, to. 1. col. 990. ait : *(Daniel) apud Hebræos nec Susannæ habet historiam..... nec Belis draconisque fabulas, quas nos, quia in toto orbe dispersæ sunt, veru antepositio, easque jugulante, subjecimus; ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse.* Jam verò quamvis fragmenta illa duo historica, ut & *hymnus trium puerorum*, non reperiantur in fonte Hebraïco, eamque ob causam signata fuerint obelis ab Hieronymo; quia tamen in editione LXX. exstabant, necnon in Theodotionis translatione Græca; *totoque orbe dispersa erant*, ut ait Hieronymus ipse ; eaque sinceritatem ac pietatem spirant ; jure ac meritò de Theodotionis editione, postposita nimirum editione LXX. ut diximus sup. subjuncta fuere ab Hieronymo, & ab Ecclesia sunt recepta. Nec obsistere debet hoc Hieronymi dictum, *Susannæ, Belisque ac draconis fabulæ :* Fabula enim non tantùm sumitur pro re commentitia, seu falsa, aut ficta historia, sed etiam pro narr tione qualibet, sive vera, sive falsa : à *fando* dicitur, ut ait Varro ; unde *fabulari*, & *confabulari* ; & apud Plautum *fabulari falsa*. Eodem etiam sensu *fabula* usurpatur ab Hieronymo aliis in locis, v. g. epist. ad Castrucium, to. 4. col. 801. f. 802. a. in qua, ut eum consoletur de cæcitate oculorum, allatis nonnullis ex Evangelica historia, &c. extremò ait : *Et ne veteres replicando historias longum faciam, & excedam mensuram epistolæ, brevem tibi* fabulam *referam, quæ infantiæ meæ temporibus accidit.* Hæc autem fabula, narratio erat mutui congressûs, & colloquii Antonii cum Didymo, simili privatione oculorum afflicto, quæ quidem narratio vel fabula, cùm *accidisset temporibus infantiæ* Hieronymi, procul dubio commentitia minimè erat aut ficta. Eodem sensu pariter adhibetur vox illa *fabula* à Clemente Alexandrino apud Eusebium, l. 3. hist. Eccles. cap. 23. de Johanne apost. Ἄκουσον, inquit, μῦθον, οὐ μῦθον, ἀλλὰ ὄντα λόγον περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου παραδεδομένον, καὶ μνήμῃ πεφυλαγμένον· i. e. *Ausculta fabulam, imo non fabulam, sed verissimam historiam de Joanne apostolo, quæ nobis fideliter tradita, & memoriæ studiosè commendata est :* quasi dicat : Ausculta fabulam, non quidem fictam aut falsam, sed verissimam. Præterea Hieronymus 1. loco sup. cit. fragmenta illa historica, non tantùm *fabulas* appellat, verùm etiam *Visiones : Unde*, inquit, *& nos..... cùm verteremus, has* Visiones *obelo prænotavimus :* & verò in quibusdam libb. teste Nobilio, historia Belis & draconis ita inscribitur : Ὅρασις ιβ. id est, *Visio duodecima.* Ad Susannæ autem historiam quod attinet, eam, si non totam, saltem bona ex parte mutuamur à Lucifero Calaritano, quæ sanè apud ipsum valde paucis differt à Græco. Eidem etiam textui Græco optimè respondet Vulgata nostra, quod non mirum videri debet, cùm ab ipso velut ex fonte, tum Susannæ, tum Belis & draconis sequens historia proximè fluxerit. Præter Luciferum Cal. alii etiam Scriptores bene multi Susannæ historiam memorant, videlicet Iren. Cypr. Hilar. Ambr. August. &c. ex quibus hîc proferuntur testimonia : de eadem etiam meminit Auct. epist. de bono pudic. apud Cypr. p. v. b. quem vide.

℣. 1. Græc. Vat. similiter : Καὶ ἦν ἀνὴρ οἰκῶν ἐν Βαβυλῶνι, καὶ ὄνομα αὐτῷ Ἰωακείμ.

℣. 2. Græc. Καὶ ἔλαβε γυναῖκα, ᾗ ὄνομα Σωσάννα (Ms. Alex. Σουσάννα,) θυγάτηρ Χελκίου, καλὴ σφόδρα, καὶ φοβουμένη τὸν Κύριον· i. e. *Et accepit mulierem, cui nomen Sosanna, filia Chelciæ, pulchra valde, & timens Dominum.* Ed. Compl. hab. καλὴν..... καὶ φοβουμένην, ut in Lat. sup.

℣. 3. Itidem Græcè, detracto verbo *erant*.

Versio antiqua.

Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 203. e. g.

20. Oſtia viridarii clauſa ſunt, nemo nos videt, in concupiſcentia tui ſumus: propter hoc conſenti nobis, & eſto nobiſcum:

21. alioquin falſum teſtimonium dicemus adversùm te, quoniam erat tecum juvenis, & propter hoc dimiſiſti puellas à te.

22..... Anguſtiæ mihi undique: ſi enim hoc egero, mors mihi erit: ſi autem non fecero, non effugiam manus veſtras.

23. Melius eſt mihi non facienti incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini.

Vulgata nova.

20. Ecce oſtia pomarii clauſa ſunt, & nemo nos videt, & nos in concupiſcentia tui ſumus: quam ob rem aſſentire nobis, & commiſcere nobiſcum:

21. quòd ſi nolueris, dicemus contra te teſtimonium, quòd fuerit tecum juvenis, & ob hanc cauſam emiſeris puellas à te.

22. Ingemuit Suſanna, & ait: Anguſtiæ ſunt mihi undique: ſi enim hoc egero, mors mihi eſt: ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras.

23. Sed melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini.

Vulgata nova.

24. Et exclamavit voce magna Suſanna: exclamaverunt autem & ſenes adversùs eam.

25. Et cucurrit unus ad oſtia pomarii, & aperuit.

26. Cùm ergo audiſſent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per poſticum ut viderent quidnam eſſet.

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi ſup.

27..... Et factum eſt in die altero,

28. ut convenit plebs ad virum ejus Joachim, venerunt duo presbyteri pleni iniquæ mentis adversùs Suſannam, ut mortificarent eam.

29. Et dixerunt coram plebe: Mittite ad Suſannam filiam Chelchiam, quæ eſt uxor Joachim. Et miſerunt.

30. Et venit ipſa, & parentes ejus, & omnes cognati ejus.

31. Suſanna autem erat tenera nimiùm, & bonæ formæ.

32. Injuſti autem juſſerunt revelari eam (erat enim velata) ut ſaturarentur formâ ejus.

33. Flebant autem omnes ſui, & cæteri qui videbant eam.

34. Aſſurgentes igitur duo presbyteri in media plebe, poſuerunt manus ſuper caput ejus.

35. Ipſa autem lacrymans aſpexit in cœlum: quoniam erat cor ejus confidens in Domino.

36. Dixerunt autem presbyteri: Ambulantibus nobis in viridario ſolis, intravit hæc cum puellis: & dimiſit puellas, & clauſit oſtia viridarii.

Vulgata nova.

27. Poſtquam autem ſenes locuti ſunt, erubuerunt ſervi vehementer: quia nunquam dictus fuerat ſermo hujuſcemodi de Suſanna. Et facta eſt dies craſtina.

28. Cùmque veniſſet populus ad Joakim virum ejus, venerunt & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversùs Suſannam, ut interficerent eam.

29. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Suſannam filiam Helciæ uxorem Joakim. Et ſtatim miſerunt.

30. Et venit cum parentibus, & filiis, & univerſis cognatis ſuis.

31. Porro Suſanna erat delicata nimis, & pulchra ſpecie.

32. At iniqui illi juſſerunt ut diſcooperiretur (erat enim cooperta) ut vel ſic ſatiarentur decore ejus.

33. Flebant igitur ſui, & omnes qui noverant eam.

34. Conſurgentes autem duo presbyteri in medio populi, poſuerunt manus ſuas ſuper caput ejus.

35. Quæ flens ſuſpexit ad cœlum: erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino.

36. Et dixerunt presbyteri: Cùm deambularemus in pomario ſoli, ingreſſa eſt hæc cum duabus puellis: & clauſit oſtia pomarii, & dimiſit à ſe puellas.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 20. Concordat Græc. niſi quòd ponit conjunct. ϗ, ante *nemo*, ſicut inf. poſt *videt*.

℣. 21. Ita rurſum Græcè, præter vocem *falſum*, quæ non exprimitur.

℣. 22. Similiter in Græco, excepto verbo ἐςὶν, *eſt*, pro *erit*. Apud Ambroſ. l. de fug. ſæc. c. 9. col. 438. f. *Anguſtiæ mihi adſunt undique: ſi enim hoc fecero, morte æterna peribo: ſin autem, non effugiam manus veſtras:* vide etiam l. 1. off. to. 2. 4. d. Apud Auguſt. ſer. 343. to. 5. 1323. c. *Anguſtiæ mihi undique: ſi enim hoc fecero, mors mihi eſt: ſi autem non fecero, non effugiam manus veſtras:* & ſer. 359. col. 1401. b. alludens dicit: *Si conſentio vobis, pereo Deo: ſi non conſentio, non effugio manus veſtras.*

℣. 23. Hieron. in comm. prolato Vulgatæ ℣. *Sed melius mihi eſt abſque opere*, &c. ſtatim addit: *In Græco non hab.* αἱρετώτερον, *id eſt*, melius, *ſed* αἱρετὸν, *quod* bonum *interpretari poſſumus. Unde eleganter non dixit:* Melius mihi eſt incidere in manus iniquorum presbyterorum, quàm peccare in conſp. Domini: *ne videretur comparatione peccati, quod non erat bonum, hoc appellare melius.* Sed bonum eſt, *inquit*, mihi non facere malum, & incidere in manus veſtras, ne peccem in conſpectu Domini. *Non ergo per comparationem legendum eſt:* Melius mihi eſt incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini: *ſed abſolutè:* Bonum mihi eſt non facere malum, & incidere in manus veſtras, ne peccem in conſpectu Domini. Attamen hodie in Græco legimus: Αἱρετώτερόν μοι ἐςὶ μὴ πράξασαν ἐμπεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας ὑμῶν, ἢ ἁμαρτεῖν, &c. Item ap. Auguſt. ſer. 343. to. 5. 1323. d. *Melius eſt autem mihi manus veſtras non evadere, quàm in conſpectu Dei peccare:* & ſer. 359. col. 1401. b. *Melius autem eſt in manus veſtras incidere, quàm Deo perire:* & l. de ſ. virginit. to. 5. 349. d. *Melius eſt mihi incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Dei.*

℣. 27. Græc..... Καὶ ἐγένετο τῇ ἐπαύριον.

℣. 28. Similia Græc. exhibet, niſi excipias vocem ἐννοίας, loco *mentis*; mel. *cogitationis*.

℣. 29. Sic iterum Græcè, præter hoc ult. οἱ δὲ ἀπέςειλαν, *illi autem miſerunt*, loco *& miſerunt*, quod idem ſonat.

℣. 30. Græcè, poſt *parentes ejus*, ſequitur, ϗ τὰ τέκνα αὐτῆς, *& filii ejus*; cæt. ut ſupra.

℣. 31. Sic eſt in Græco, præter hoc ult. καλὴ τῷ εἴδει, *pulchra ſpecie*, loco *bonæ formæ*; item ℣. ſeq. τοῦ κάλλους, pro *formâ*.

℣. 32. Similiter in Græco. Huc etiam redit quod ait Tertul. de corona mil. c. 4. p. 289. c. *Suſanna in judicio revelata, argumentum velatæ præſtat.*

℣. 33. Sic iterum Græcè, præter vocem πάντες, *omnes*, loco *cæteri*.

℣. 34. Conſonat Græc. ad verbum.

℣. 35. Sic etiam in Græco. Vide ſis Ambr. l. de fug. ſæc. c. 9.

℣. 36. Similia prorſus in Græco, præmiſſa voce *duabus*, iſti, *puellis*; hoc autem, *& dimiſit puellas*, extremò legitur ut in Vulg. in Mſ. verò Alex. præponitur ut

Vulgata nova.

37. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, & concubuit cum ea.

38. Porro nos cùm essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos, & vidimus eos pariter commisceri.

39. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, & apertis ostiis exsilivit:

40. hanc autem cùm apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescens, & noluit indicare nobis: hujus rei testes sumus.

41. Credidit eis multitudo, quasi senibus & judicibus populi, & condemnaverunt eam ad mortem.

42. Exclamavit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant,

43. tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cùm nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè composuerunt adversùm me.

44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus.

45. Cùmque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel:

46. Et exclamavit voce magna: Mundus ego sum à sanguine hujus.

47. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es?

48. Qui cùm staret in medio eorum, ait: Sic fatui filii Israël, non judicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israël?

49. Revertimini ad judicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversùs eam.

50. Reversus est ergo populus cum festinatione, & dixerunt ei senes: Veni, & sede in medio nostrûm, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis.

51. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, & dijudicabo eos.

52. Cùm ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, & dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris priùs;

53. judicans judicia injusta, innocentes opprimens, & dimittens noxios, dicente Domino: Innocentem & justum non interficies. *Exod.* 23. 7.

Versio antiqua.

37. Et venit ad eam juvenis, qui erat absconditus, & concubuit cum ea. *Lucif. Cal. ubi sup.*

38. Nos autem cùm essemus in angulo viridarii, videntes iniquitatem, accurrimus ad eos, & vidimus concurrentes eos.

39. Illum quidem non potuimus apprehendere, quòd fortior nobis esset, & quòd aperiens ostia prosilierit:

40. hanc autem apprehensam interrogavimus, quis esset juvenis, & noluit nobis dicere: hæc contestamur.

41. Et credidit eis omnis synagoga, ut presbyteris plebis & judicibus, & damnaverunt ut moreretur.

42. Exclamavit autem Susanna voce magna, & dixit: Deus æternus, qui occultorum cognitor es, qui scis omnia ante generationem eorum,

43. tu scis quoniam falsum testimonium adversùm me dixerunt: & ecce morior, quæ nihil feci horum, quæ hi maligni finxerunt adversùm me.

44. Et exaudivit Deus vocem ejus.

45. Et cùm duceretur ut periret, excitavit Deus spiritum sanctum pueri adolescentis, cui nomen erat Daniel:

46. Et exclamavit voce magna: Mundus ego à sanguine hujus.

47. Et conversa est omnis plebs ad eum, & dixerunt: Quis est iste sermo, quem tu locutus es?

48. At ille stans in medio eorum, dixit: Sic stulti Israël, non interrogantes, neque verum cognoscentes, damnastis filiam Israël?

49. Redite in judicium: falsum enim testimonium adversùm eam dixerunt.

51..... Separate eos ab alterutro..... *Lucif. Cal. ubi sup. p. 204. e.*

52..... & vocavit unum ex illis, & dixit ad illum: Inveterate dierum malorum, nunc advenere peccata tua, quæ ante faciebas:

53. judicans judicia injusta, & innocentes quidem damnabas, nocentes autem dimittebas, dicente Domino: Innocentem & justum non occides.

Notæ ad Versionem antiquam.

supra.

℣. 37. Itidem Græcè. Aug. etiam quæst. 78. in Exod. to. 3. 447. d. legit: *Venit ad eam adolescens, qui erat in latenti absconditus, & concubuit cum ea.*

℣. 38. Ita de Græco, nisi hoc ult. exceperis, *vidimus concurrentes eos*, pro quo ἰδόντες συγγινομένους αὐτούς, ut in Vulg.

℣. 39. Vix meliùs è Græco.

℣. 40. Ita fert Græc. excepto verbo ἀγγεῖλαι, *indicare*, pro *dicere*; item supra, ἐπιλαβόμενοι, *cùm apprehendissemus*, locò *apprehensam*.

℣. 41. Similiter in Græco, detracta voce *omnis*.

℣. 42. Sic iterum Græcè. Item ap. Hilar. l. 4. de Trin. col. 831. a. *Deus æternus, absconditorum cognitor, sciens omnia ante generationem eorum.* Apud Victor. Vit. l. 3. de pers. Afr. p. 43. a. *Deus qui occultorum cognitor es, qui præscius es omnium antequam nascantur.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 735. f. *Deus æternus, qui occultorum es cognitor, qui nosti omnia antequam nascantur.* Fulg. l. 1. de verit. prædest. c. 7. p. 441. *Deus qui occultorum es cognitor, qui scis omnia antequam fiant:* itidem ep. 14. p. 131.

℣. 43. Ita de Græco, verbum è verbo. Ambros. lib. de Tob. c. 20. col. 617. e. *tu scis quia falsa dixerunt de me:* & epist. 37. col. 938. c. *tu scis quia falsum testimonium adversùs me dicunt.* Vigilius Taps. l. cont. Varimad. p. 735. f. *tu scis quia falsum testimonium hi dicunt adversùm me.*

℣. 44. Ita in Græco, excepta voce Κύριος, loco *Deus*: at in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ὁ Θεός. Ap. Ambros. l. 3. de Spir. S. col. 672. e. *Exaudivit Dominus vocem ejus.*

℣. 45. Sic etiam in Græco, detracto verbo *erat*. Item ap. Ambr. l. 3. de Spir. S. col. 672. e. *Cùm duceretur ut periret, & excitavit Dominus spiritum sanctum pueri adolescentis, cui nomen Daniel.*

℣. 46. Itidem Græcè, nisi excipiatur vox ἀθῶος, *innocens*; at in Ms. Alex. & Compl. καθαρὸς, *mundus*, ut supra.

℣. 47. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 48. Græcè additur vox υἱοὶ, *filii*, ad hanc, *stulti*, sed in ed. Ald. simpliciter, οἱ; subinde τὸ σαφές, pro *verum*; ad litt. *quod perspicuum est*, vel *manifestum*; cæt. ut in textu.

℣. 49. Concordat Græcum, addita voce οὗτοι, *isti*, post hoc, *falsum enim*. Zeno quoque Veron. l. 2. tract. 16. p. 193. legit: *Revertimini ad judicium: falsum enim isti contestati sunt de ea.*

℣. 51. Sic est in Græco.

℣. 52. Græcè præmittuntur ista: Ὡς δὲ διεχωρίσθησαν εἷς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς, ἐκάλεσε, &c. i. e. *Cùmque divisi essent alter ab altero, vocavit*; reliqua ut in textu. Item ap. Iren. l. 4. c. 26. p. 262. d. *Inveterate dierum malorum, nunc advenerunt peccata tua, quæ faciebas antea.*

℣. 53. Eadem Græc. exhibet, præter verba, καταχρί-

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi sup.

54. Nunc tamen hanc ſi vidiſti, dic ſub qua arbore vidiſti eos tractantes. Et dixit : Sub lentiſco.

55. Dixit autem Daniel : Rectè mentitus es in caput tuum : Jam enim Angelus Domini accipiens præceptum à Deo, ſecabit te medium.

56. Et cùm removiſſet illum, juſſit admoveri alterum, & dixit ad eum : Semen Chanaan, & non Juda, ſpecies ſeduxit te, & concupiſcentia evertit cor tuum :

57. ſic faciebatis filiabus Iſraël, & illæ quidem timentes concumbebant vobiſcum : ſed non ſuſtinuit filia Juda injuſtitiam veſtram.

58. Nunc autem dic mihi, ſub qua arbore comprehendiſti eos invicem tractantes. Reſpondit : Sub ilice.

59. Dixit autem illi Daniel : Rectè mentitus es & tu in caput tuum : manet etenim Angelus Dei, gladium habens, ad ſecandum te medium, ut vos perdat.

60. Et exclamavit omnis ſynagoga voce magna, & benedixit Deum, qui ſalvos facit ſperantes in eum.

61. Et ſurrexerunt adversùs duos presbyteros (quoniam comprobaverat eos Daniel ex ore ipſorum falſos teſtes) & fecerunt illis quemadmodum ipſi malè proximo facere voluerunt,

62. ſecundùm legem Moyſi : & occiderunt, & ſalvus factus eſt ſanguis innocentis in illo die.

Vulgata nova.

54. Nunc ergo ſi vidiſti eam, dic ſub qua arbore videris eos colloquentes ſibi. Qui ait : Sub ſchino.

55. Dixit autem Daniel : Rectè mentitus es in caput tuum : Ecce enim Angelus Dei accepta ſententia ab eo, ſcindet te medium.

56. Et, amoto eo, juſſit venire alium, & dixit ei : Semen Chanaan, & non Juda, ſpecies decepit te, & concupiſcentia ſubvertit cor tuum :

57. ſic faciebatis filiabus Iſraël, & illæ timentes loquebantur vobis : ſed filia Juda non ſuſtinuit iniquitatem veſtram.

58. Nunc ergo dic mihi, ſub qua arbore comprehenderis eos loquentes ſibi. Qui ait : Sub prino.

59. Dixit autem ei Daniel : Rectè mentitus es & tu in caput tuum : manet enim Angelus Domini, gladium habens, ut ſecet te medium, & interficiat vos.

60. Exclamavit itaque omnis cœtus voce magna, & benedixerunt Deum, qui ſalvat ſperantes in ſe.

61. Et conſurrexerunt adversùs duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore ſuo falſum dixiſſe teſtimonium) feceruntque eis ſicut malè egerant adversùs proximum,

62. ut facerent ſecundùm legem Moyſi : & interfecerunt eos, & ſalvatus eſt ſanguis innoxius in die illa. Deuter. 9. 19.

Vulgata nova.

63. Helcias autem & uxor ejus laudaverunt Deum pro filia ſua Suſanna, cum Joakim marito ejus, & cognatis omnibus, quia non eſſet inventa in ea res turpis.

64. Daniel autem factus eſt magnus in conſpectu populi, à die illa, & deinceps.

65. Et rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & ſuſcepit Cyrus Perſes regnum ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

νων..... ἀπολύων, *damnans..... dimittens*, loco *damnabas..... dimittebas*. Similiter ap. Iren. l. 4. c. 26. p. 262. d. *judicans judicia injuſta, & innocentes quidem damnabas, dimittebas verò nocentes, dicente Domino : Innocentem & juſtum non occides.*

℣. 54. Græc. habet οὖν, *igitur*, pro *tamen* ; paulòque poſt, ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις, loco *tractantes* ; & pro *lentiſco*, Σχῖνον ; cæt. ut ſupra. Auguſt. quæſt. 78. in Exod. to. 3. 447. e. legit : *Sub qua arbore vidiſtis eos colloquentes ?* De his autem Hieron. in comment. col. 1136. ita diſſerit : *Quia Hebræi reprobant hiſtoriam Suſannæ, dicentes eam in Danielis volumine non haberi, diligenter debemus inquirere nomina* σχίνου, *&* πρίνου, *quæ Latini* ilicem, *&* lentiſcum *interpretantur ; ſi ſint apud Hebræos, & quam habeant etymologiam, ut à* Σχίνῳ, ſciſſio, *& à* πρίνῳ, ſectio, *ſive* ſerratio *dicatur linguâ eorum : quòd ſi non fuerit inventum, neceſſitate cogemur & nos eorum acquieſcere ſententiæ, qui Græci tantùm ſermonis hanc volunt eſſe* περικοπὴν, *quæ Græcam habeat tantùm etymologiam, & Hebraïcam non habeat.* Vide etiam quæ ex Hieron. deſcripſimus initio hujus cap.

℣. 55. Conſonat Græc. Vat. niſi quòd hab. φάσιν Θεοῦ λαβὼν παρὰ τοῦ Θεοῦ, loco *Domini accipiens præceptum à Deo* ; Mſ. verò Alex. cum edd. Ald. & Compl. τοῦ Θεοῦ λαβὼν φάσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

℣. 56. Similia Græc. habet. Iren. etiam l. 4. c. 26. p. 262. d. legit : *Semen Chanaan, & non Juda, ſpecies ſeduxit te, & concupiſcentia evertit cor tuum.* Apud Hilar. verò in Pſ. 52. col. 92. b. ita : *Non ſemen Abraham, ſed ſemen Chanaan, & non Juda.* Ap. Aug. quæſt. 78. in Exod. to. 3. 447. e. *Semen Chanaan, & non Juda, ſpecies delectavit te, & illa concupiſcentia evertit cor tuum.*

℣℣. 57. 58. Hæc pauca variant Græcè : nempe deeſt adv. *quidem*, ante *timentes* ; dein loco *concumbebant vobiſcum*, habetur ὡμίλουν ὑμῖν ; paulòque poſt, pro *autem*, legitur οὖν, *igitur* ; extremò, Ὁ δὲ εἶπεν· Ὑπὸ πρῖνον, *Ille autem dixit : Sub prino.* Vide Hieron. ſup. Not. * initio hujus cap. Auguſt. quæſt. 78. in Exod. to. 3. 447. e. hæc habet : *ſic enim faciebatis filiabus Iſraël, ſed illæ timentes acquieſcebant vobis :* tum addit : *Græcus autem habet*, ὡμίλουν ὑμῖν, *quod poſſet Latinè, verbum è verbo, dici*, loquebantur vobis, *quo ſignificaretur* concubitus ; *nam ubi dicitur :* Sub qua arbore comprehendiſtis eos ? *Græcus habet*, comprehendiſtis eos colloquentes invicem, *& illic ſignificatur concubitus.* Græcè nunc, κατέλαβες, *comprehendiſti*, non *comprehendiſtis*.

℣. 59. Similia prorſus in Græco.

℣. 60. Conſonat Græc. niſi quòd hab. εὐλόγησαν, *benedixerunt*, non *benedixit*.

℣. 61. Eadem leguntur Græcè, niſi excipias iſta, Συνέστησεν αὐτοὺς..... ψευδομαρτυρήσαντας, *convicit eos..... falſum dixiſſe teſtimonium*, pro *comprobaverat eos... falſos teſtes* ; ultimòque, ἐπονηρεύσαντο τῷ πλησίον, *malè egerunt adversùs proximum*, abſque præced. *ipſi*.

℣. 62. Græc. initio hab. ποιῆσαι κατὰ τὸν νόμον Μωυσῆ, *ut facerent ſecundùm legem Moyſi* ; additque αὐτοὺς, ad verbum *occiderunt* ; exinde loco *innocentis*, ſic, ἀναίτιον, *innoxius* ; cæt. ut ſupra.

*CAPUT XIV.

Vulgata nova.

1. Erat autem Daniel conviva regis, & honoratus super omnes amicos ejus.

1... *Vide Not.*

2. Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel : & impendebantur in eo per dies singulos similæ artabæ duodecim, & oves quadraginta, vinique amphoræ sex.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
3. Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum : porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex : Quare non adoras Bel?	3.... Quare non adoras Bel?
4. Qui respondens ait ei : Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cœlum & terram, & habet potestatem omnis carnis.	4..... Quoniam non colo idola manufacta, sed vivum Deum, qui constituit cœlum & terram, & habet omnis carnis dominationem.

Iren. l. 4. c. 5. p. 232. b.

Vulgata nova.

5. Et dixit rex ad eum : Non videtur tibi esse Bel vivens Deus? An non vides quanta comedat & bibat quotidie?

5... *& seqq. Vide Not.*

6. Et ait Daniel arridens : Ne erres rex : iste enim intrinsecus luteus est, & forinsecus æreus, neque comedit aliquando.

7. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, & ait eis : Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensas has, moriemini.

8. Si autem ostenderitis, quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi : Fiat juxta verbum tuum.

9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, & parvulis, & filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel.

10. Et dixerunt sacerdotes Bel : Ecce nos egredimur foras : & tu rex pone escas, & vinum misce, & claude ostium, & signa annulo tuo :

11. & cùm ingressus fueris manè, nisi inveneris omnia comesta à Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversùm nos.

12. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & devorabant ea.

13. Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel : præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribravit per totum templum coram rege : & egressi clauserunt ostium : & signantes annulo regis abierunt.

14. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, & uxores, & filii eorum : & comederunt omnia, & biberunt.

15. Surrexit autem rex primo diluculo, & Daniel cum eo.

16. Et ait rex : Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit : Salva, rex.

17. Statimque cùm aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna : Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquam.

18. Et risit Daniel : & tenuit regem ne ingrederetur intro : & dixit : Ecce pavimentum, animadverte cujus vestigia sint hæc.

19. Et dixit rex : Video vestigia virorum, & mulierum, & infantium. Et iratus est rex.

20. Tunc apprehendit sacerdotes, & uxores, & filios eorum : & ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, & consumebant quæ erant super mensam.

21. Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis : qui subvertit eum, & templum ejus.

22. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonii.

23. Et dixit rex Danieli : Ecce nunc non potes dicere quia iste non sit Deus vivens : adora ergo eum.

24. Dixitque Daniel : Dominum Deum meum adoro : quia ipse est Deus vivens : iste autem non est Deus vivens.

25. Tu autem rex da mihi potestatem, & interficiam draconem absque gladio & fuste. Et ait rex : Do tibi.

26. Tulit ergo Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter : fecitque massas, & dedit in os draconis, & diruptus est draco. Et dixit : Ecce quem colebatis.

27. Quòd cùm audissent Babylonii, indignati sunt vehementer : & congregati adversùm regem, dixerunt : Judæus factus est rex : Bel destruxit, draconem in-

Notæ ad Versionem antiquam.

* De hac Belis & draconis narratione idem judicandum ac de Susannæ historiâ : vide quæ de his fragmentis historicis diximus sup. initio capitis 13. Belis historia commemoratur à Tertulliano, l. de idolis, c. 18. p. 245. a. & ab Ambrosio, l. 1. de Jacob, c. 8. col. 457. b. quibus adjungendi Irenæus, & Cyprianus, ut & Auct. l. de promiss. p. 2. c. 35. quorum hîc proferuntur testimonia.

℣. 1. Hieron. præf. in Dan. to. 3. col. 1074. b. *Juxta LXX. Interpretes*, inquit, *in titulo ejusdem Belis fabulæ ponitur : Homo quidam erat sacerdos, nomine Daniel, filius Abda, conviva regis Babylonis.* Sed in Gr. hodierno, seu Translatione Gr. Theodotionis ita legitur : Καὶ ἦν Δανιὴλ συμβιωτὴς τοῦ βασιλέως, καὶ ἔνδοξος ὑπὲρ πάντας τοὺς φίλους αὐτοῦ· quæ Vulgatæ consonant, ut & alia subseqq. paucissimis exceptis.

℣. 3. Sic est in Græco.

℣. 4. Similiter Græcè. Item apud Cypr. ep. ad Fortunat. p. 269. b. *Nihil colo ego, ni Dominum Deum meum, qui condidit cælum & terram.*

℣. 5. & seqq. Auctor l. de promiss. p. 2. c. 35. apud Prosp. p. 164. c. totum pene caput his paucis complectitur : « Bel quippe idolum, quod omnes Babylonii simul cum rege cultui habebant, magnos & regios apparatus velut quotidie comedens, quos sacerdotes cum suis, per occultum intrantes ostium, consumebant. Daniel eorum fraudem subtili arte demonstrans, seri in pavimento templi cinerem suis præcepit. Signatis igitur foribus annulo regis, in posterum diem venientibus, non illa ab illo figmento consumi, virorum ac mulierum impressa vestigia demonstrarunt. Confessione etiam sacerdotum occultum est illud ostium proditum, per quod introeuntes omnia devorabant. Confracto itaque regia jussione figmento, Draconem, quem simul ut divinum suspiciebant, sine gladio & fuste ita peremit Daniel, quemadmodum sciebat corruptibilem posse corrumpi, docens & ostendens unum & solum verum Deum esse colendum..... In lacum leonum Babylonii devorandum Prophetam miserunt ; nec defuit divina potentia, quæ & custodiam solitam suo, & prandium per ejus socium ministraret incluso : cujus ob meritum gratiæ ferales leonum impetus in ovium mansuetudinem commutavit. Educto itaque Daniele, cùm rex miraretur illæsum, inimici ejus in escam leonum dati sunt ut perirent. »

VULGATA NOVA.

terfecit, & ſacerdotes occidit.

28. Et dixerunt cùm veniſſent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, & domum tuam.

29. Vidit ergo rex quòd irruerent in eum vehementer: & neceſſitate compulſus tradidit eis Danielem.

30. Qui miſerunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus ſex.

31. Porro in lacu erant leones ſeptem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oves: & tunc non data ſunt eis, ut devorarent Danielem.

32. Erat autem Habacuc propheta in Judæa, & ipſe coxerat pulmentum, & intriverat panes in alveolo: & ibat in campum ut ferret meſſoribus.

33. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylonem Danieli, qui eſt in lacu leonum.

34. Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, & lacum neſcio.

Ezech. 8. 3. 35. Et apprendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum capillo capitis ſui, poſuitque eum in Babylone ſupra lacum in impetu ſpiritus ſui.

36. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel ſerve Dei, tolle prandium, quod miſit tibi Deus.

37. Et ait Daniel: Recordatus es mei Deus, & non dereliquiſti diligentes te.

38. Surgenſque Daniel comedit. Porro Angelus Domini reſtituit Habacuc confeſtim in loco ſuo.

39. Venit ergo rex die ſeptimo ut lugeret Danielem: & venit ad lacum, & introſpexit, & ecce Daniel ſedens in medio leonum.

40. Et exclamavit voce magna rex, dicens: Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum.

41. Porro illos, qui perditionis ejus cauſa fuerant, intromiſit in lacum, & devorati ſunt in momento coram eo.

42. Tunc rex ait: Paveant omnes habitantes in univerſa terra Deum Danielis: quia ipſe eſt ſalvator, faciens ſigna & mirabilia in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

DANIEL.

CAP. II. ℣. 23. Tibi Deus patrum noſtrorum confiteor. *Alii pro* noſtrorum, *ſcribunt* meorum.

℣. 27. Sapientes, magi, arioli, & aruſpices. *Non præponas* & *voci* arioli.

℣. 29. In ſtrato tuo. *Non ſcribas* ſtratu *quarta declinatione.*

℣. 39. Et poſt te conſurget regnum aliud minus te, argenteum. *Non facilè omittas* τὸ argenteum.

℣. 41. Partem teſtæ figuli. *Pro ſubſtantivo* teſtæ *non ſubſtituas adjectivum* teſteam.

CAP. III. ℣. 7. Et ſymphoniæ, & omnis generis muſicorum. *Non omittas prius* &.

℣. 12. Super opera regionis Babylonis. *Alii libri habent* Babylonico.

℣. 14. Et ſtatuam auream quam conſtitui. *Quidam libri legunt* erexi *pro* conſtitui.

℣. 31. In vero judicio feciſti. *Non omittas præpoſitionem* in.

℣. 44. Confundantur in omni potentia tua. *Etiam prototypon Græcum duas habet dictiones*, omni potentia; *& quanquam non addat pronomen* tua, *viſum eſt tamen Correctoribus addendum eſſe.*

℣. 52. Et laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſæcula. *Non putarunt Correctores omittendum eſſe* & glorioſus, *quamvis Græcè non addatur.*

℣. 67. Benedicite frigus & æſtus Domino. *Legendum eſt* æſtus, *oppoſitum frigoris; non* æſtas, *oppoſitum hiemis.*

℣. 92. Reſpondit & ait. *Non addas* rex, *ſed ſubaudias.*

℣. 100. Et regnum ejus regnum ſempiternum. *Non omittas* regnum *ſecundo loco repetitum.*

Sequitur: Et poteſtas ejus in generationem & generationem. *Non mutes priorem accuſativum in ablativum* generatione.

CAP. IV. ℣. 2. Et cogitationes meæ in ſtrato meo. *Non ſcribas* ſtratu *quarta declinatione*, *ſed* ſtrato *ſecunda.*

℣. 6. Quoniam ego ſcio. *Quidam libri mutant conjunctionem* quoniam *in relativum* quem.

℣. 25. Omnia hæc venerunt. *Non omittas pronomen* hæc.

℣. 27. Nonne hæc eſt Babylon magna. *Non addas* civitas.

℣. 31. Et regnum ejus in generationem & generationem. *Non mutes accuſativos in ablativos* generatione & generatione.

CAP. V. ℣. 1. Baltaſſar rex. *Codices manuſcripti ſcribunt hoc modo, ſecuti Interpretes LXX. codices impreſſi, mutato* t *aut* th *in* ſ, *ferè habent* Balſaſar, *ſecuti textum Chaldæum.*

℣. 3. Tunc allata ſunt vaſa aurea & argentea. *Non facilè omittas* & argentea.

℣. 23. Qui habet flatum tuum in manu ſua. *Cave pro* flatum, *quod eſt ſpiritum*, *ſcribas* ſtatum.

℣. 24. Articulus manus quæ ſcripſit hoc. *Alii ſcribunt maſculinum* qui *pro feminino* quæ.

CAP. VI. ℣. 4. Quærebant occaſionem ut invenirent Danieli ex latere regis. *Triplex eſt hoc loco variorum codicum error. Quidam collocant vocem* occaſionem *poſt verbum* invenirent; *quidam pro dativo* Danieli *ſcribunt accuſativum* Danielem, *proque* invenirent, *ferè* auferrent *vel* evellerent; *denique quidam pro* regis, *legunt* regni. *Et quanquam Chaldaicè ſit* regni, *exemplaria tamen manuſcripta loquuntur ab Interprete verſum eſſe* regis.

℣. 24. Qui accuſaverant Danielem. *Præteritum plusquam perfectum præferendum eſt perfecto.*

CAP. VII. ℣. 22. Et judicium dedit ſanctis Excelſi. *Manuſcripti libri ſcribunt genitivum ſingularem* Excelſi, *qui non eſt mutandus in dativum pluralem* excelſis, *quod faciunt impreſſi quidam codices.*

CAP. VIII. ℣. 2. Cùm eſſem in Suſis. *Alii libri, præſertim typis excuſi, ſervata terminatione Chaldaica, ſcribunt* Suſan.

Ibidem. Quod eſt in Ælam regione. *Pro* regione *non ſubſtituas* civitate.

℣. 4. Cornibus ventilantem contra Occidentem. *Non interjicias* contra Orientem &, *poſt* ventilantem.

℣. 12. Robur autem datum eſt ei. *Non temerè omittas pronomen* ei.

℣. 14. Uſque ad veſperam & manè, dies duo millia trecenti. *Correctores judicarunt addendam vocem* dies, *vel claritatis causâ. Lege Notationes.*

CAP. IX. ℣. 23. Tu ergo animadverte ſermonem. *Melius eſt* ergo *quàm* autem.

CAP. X. ℣. 1. Anno tertio Cyri. *Non facilè interponas vocem* regni *poſt* tertio.

℣. 17. Nihil enim in me remanſit virium. *Non omittas conjunctionem* enim.

℣. 20. Cùm ego egrederer. *Legendum eſt pronomen* ego, *pro conjunctione* ergo, *quæ in plerisque eſt libris.*

CAP. XI. ℣. 39. Cum Deo alieno quem cognovit. *Non eſt præponenda negatio verbo* cognovit.

℣. 41. Et multæ corruent. *Femininum* multæ *non eſt commutandum cum maſculino* multi.

CAP. XII. ℣. 6. Et dixi viro, qui erat indutus lineis. *Pro prima perſona* dixi, *non temerè ſubſtituenda eſt tertia* dixit.

CAP. XIII. ℣. 5. Et conſtituti ſunt de populo duo ſenes judices. *Non omittas* τὸ de populo.

CAP. XIV. ℣℣. 9. 10. In templum Bel. Et dixerunt ſacerdotes Bel. *Alii declinantes ſcribunt* Belis.

℣. 12. Contemnebant autem, quia fecerant. *Legendum eſt* contemnebant *potiùs quàm* confidebant.

℣. 13. Rex poſuit cibos ante Bel. *Correctores, claritatis causâ, omiſerunt* &, *quod multi libri præponunt voci* Rex.

℣. 24. Iſte autem non eſt Deus vivens. *Non cenſuerunt*

Patres omittenda hæc verba, *quamvis ab aliis exemplaribus Græco conformiter omittantur.*

℣. 36. Daniel ferve Dei, tolle prandium. *Idem judicium eft de hoc*, ferve Dei.

℣. 37. Et non dereliquifti diligentes te. *Præferendum eft* diligentes, *ei quod quidam legunt* quærentes, *aliunde*, *verifimile eft*, *accepto.*

℣. 39. Et ecce Daniel fedens in medio leonum. *Eadem ratio habenda eft hujus*, in medio leonum, *quæ illius de quo fupra* ℣. 24.

℣. 40. Et extraxit eum de lacu leonum. *Similiter & hujus*, de lacu leonum.

℣. 42. Tunc rex ait : Paveant omnes habitantes in univerfa terra Deum Danielis : quia ipfe eft falvator, faciens figna & mirabilia in terra, qui liberavit Danielem de lacu leonum. *Denique & hujus* 42. *verfus eadem eft ratio*, *qui refpondet eis quæ leguntur fupra* 6. ℣℣. 26. 27.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rurfum ab eodem Francisco Luca obfervatæ.

DANIEL.

CAP. IV. ℣. 28. Regnum tuum tranfibit à te. *Pro futuro* tranfibit, *complura infignia Mff. legunt præteritum* tranfiit, *quod refpondet Chaldæo prototypo & Græco.*

CAP. IX. ℣. 24. Et impleatur vifio & prophetia. *Alii libri*, *pro* prophetia, *habent* prophetes, *feu* propheta, *ficuti eft Hebraïcè & Græcè ; fed idem unus eft fenfus.*

CAPITULA OSEE PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mſs. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *Vade, & accipe tibi uxorem fornicariam.* c. 1. ℣. 2.

II. *Et erat* (al *erit*) *numerus filiorum Iſraël, ſicut arena maris.* c. 1. ℣. 10.

III. *Ipſa fecit argentea & aurea vaſa.* c. 2. ℣. 8.

IV. *Ego ſeduco* (al *ſeducam*) *eam, & ponam eam tanquam deſertum.* c. 2. ℣. 14.

V. *Et dicam non populo meo : Populus meus es tu.* c. 2. ℣. 24.

VI. *Audite judicium, ad habitantes* (al. *invitantes* f. *inhabitantes*) *terram.* c. 4. ℣. 1.

VII. *Et ego abigam te, ne ſacerdotium agas mihi.* c. 4. ℣. 6.

VIII. *Et erit ſicut populus, ſic & ſacerdos.* c. 4. ℣. 9.

IX. *Propterea proſtrabunt* (al. *proſtrabuntur*) *filii veſtri, & filiæ veſtræ.* c. 4. ℣. 13.

X. *Audite ſacerdotes, & attendite domus Iſraël.* c. 5. ℣. 1.

XI. *Cum ovibus & vitulis ibunt exquirere Dominum.* c. 5. ℣. 6.

XII. *Ipſe læſit, & ſanabit nos : poſt biduo in die tertia reſurgemus.* c. 6. ℣℣. 2. 3.

XIII. *Quoniam miſericordiam volo, & non ſacrificium.* c. 6. ℣. 6.

XIV. *Væ illis qui exquiſierunt à me.* c. 7. ℣. 13.

XV. *Propter quod prævaricaverunt* (al. *prævaricarint*) *teſtamentum meum.* c. 8. ℣. 1.

XVI. *Projice vitulum Samaria.* c. 8. ℣. 5.

XVII. *Argentum eorum interitus poſſidebit.* c. 9. ℣. 6.

XVIII. *Sicut uva in deſerto, invenit Iſraël.* c. 9. ℣. 10.

XIX. *Da illis vulvam quæ natos non procreet.* c. 9. ℣. 14.

XX. *Rejecit Samaria regem ſuum ſicut aridamentum.* c. 10. ℣. 7.

XXI. *Serite vobis juſtitiam, & metite fructum vitæ.* c. 10. ℣. 12.

XXII. *Sicut princeps Salmana de domo Hieroboam, matre ſuper filios ſepthen.* c. 10. ℣. 14.

XXIII. *Non faciam ſecundùm iracundiam indignationis meæ.* c. 11. ℣. 9.

XXIV. *Et in Propheta produxit Dominus Iſraël ex Ægypto.* c. 12. ℣. 13.

XXV. *Et fecerunt ſibi conflatilia ſecundùm figuram idolorum* (al. *idoli.*) c. 13. ℣. 2.

XXVI. *Et dedi* (al. *dedit*) *tibi in indignatione mea.* c. 13. ℣. 11.

XXVII. *Ubi eſt indicium* (f. *judicium*) *tuum, mors? ubi eſt indicium* (al. *judicium*) *tuum, inferne?* c. 13. ℣. 14.

XXVIII. *Non aſcendamus; non jam dicimus: Dii noſtri* (al. add. *eſtis.*) c. 14. ℣. 4.

XXIX. *Quis ſapiens intelligit hæc? impii infirmabuntur.* c. 14. ℣. 10.

PROPHETIA *OSEE.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. Verbum Domini, quod factum eſt ad Oſee filium Beeri, in diebus Oziæ, Joathan, Achaz, Ezechiæ, regum Juda, & in diebus Jeroboam filii Joas regis Iſraël.

2. Principium loquendi Domino in Oſee: & dixit Dominus ad Oſee: Vade, ſume tibi uxorem fornicationum, & fac tibi filios fornicationum: quia fornicans fornicabitur terra à Domino.

3. Et abiit, & accepit Gomer filiam Debelaïm: & concepit, & peperit ei filium.

4. Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen ejus Jezrahel: quoniam adhuc modicum, & viſitabo ſanguinem Jezrahel ſuper domum Jehu, & quieſcere faciam regnum domus Iſraël.

5. Et in illa die conteram arcum Iſraël in valle Jezrahel.

6. Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et

Versio antiqua.

1. Verbum Domini, quod factum eſt ad Oſee filium Beeri, in diebus Oziæ, Joatham, Achaz, Ezechiæ, regum Juda, & in diebus Jeroboam filii Joas regis Iſraël. *Hieron. comm. in Oſe. 1. to. 3. edit. nov. col. 1237. b. ſec. Lxx.*

2. Principium verbi Domini ad Oſee: & dixit Dominus ad Oſee: Vade, tolle tibi uxorem fornicationis, & filios fornicationis: quia fornicans fornicabitur terra poſt Dominum. *col.* 1238. 1239.

3. Et abiit, & accepit Gomer filiam Debelaim: & concepit, & peperit filium. *col.* 1240.

4. Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen ejus Jezrael: quia adhuc modicum, & ulciſcar ſanguinem Jezrael ſuper domum Juda, & quieſcere faciam regnum domus Iſraël.

5. Et in illa die conteram arcum Iſraël in valle Jezrael. *col.* 1241.

6. Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et *col.* 1242.

Notæ ad Versionem antiquam.

* Hieron. in comm. *Oſee*, inquit, *in lingua noſtra* ſalvatorem *ſonat..... Non enim, ut malè in Græcis codicibus legitur & Latinis*, Auſe *dictus eſt, quod nihil omnino intelligitur, ſed* Oſee, *id eſt*, ſalvator; *& additum eſt ejus nomini* Dominus, *ut* ſalvator Domini *diceretur.*

℣. 1. Ita in Gr. Vat. præter conjunct. καὶ, quæ præponitur nominibus *Joatham*, *Achaz*, & *Ezechiæ*; abeſt autem conjunctio iſta triplex ab ed. Compl. Apud Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 27. to. 7. 508. d. ſic: *Verbum Domini, quod factum eſt ad Oſee in diebus Oziæ, & Joathan, & Achaz, & Ezechiæ, regum Juda.*

℣. 2. Similiter in Gr. præter hoc, ἐν Ὠσηέ, *in Oſee*, pro 1. *ad Oſee*; Mſ. tamen Alex. cum ed. Compl. hab. πρὸς Ὠσηέ. Auguſt. l. 22. cont. Fauſt. to. 8. 416. d. *dixit Dominus ad Oſee: Vade, & accipe tibi uxorem fornicationis, & fac filios de fornicatione: quoniam fornicans fornicabitur terra à Domino:* & ſup. col. 410. d. *accipe tibi uxorem fornicariam, & fac filios de fornicaria.* Similiter Ambr. l. de apol. Dav. col. 726. a. *Vade, accipe tibi uxorem fornicariam.* Iren. l. 4. c. 20. p. 257. a. *uxorem fornicationis: quoniam fornicando fornicabitur terra à Domino.* Hieron. ubi ſup. ait: *Verbum Hebr.* zanunim, *non* fornicariam & fornicationem, *ut plerique æſtimant, ſed* multas fornicationes *ſonat.*

℣. 3. Sic eſt in Gr. additâ voculâ αὐτῷ, verbo *peperit*; Compl. delet αὐτῷ. Auguſt. l. 22. cont. Fauſt. to. 8. 416. d. ad verbum è Gr. *Et abiit, & accepit Gomer filiam Debelaim: & concepit, & peperit ei filium.*

℣. 4. Itidem Græcè. Hieron. ibid. ad nomen *Jehu*, quod eſt in Vulg. noſtra, addit, *ſive, ut malè error obtinuit*, Juda: & infra 1241. b. *Pro* Jehu, *in editione Vulgata legitur* Juda; *ſed hoc mihi videtur non vitio LXX. Interpretum, ſed ſcriptorum inoleviſſe imperitiâ, qui ignorantes* Jehu, *quod magis tritum erat ſcripſerunt* Juda: & verò Mſ. Barberin. qui intra textum præfert Ἰούδα, in margine hab. Ἰηού. Auguſt. l. 22. cont. Fauſt. to. 8. 416. d. *Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen ejus Jezrahel: quoniam adhuc modicum, & viſitabo ſanguinem Jezrahel ſuper domum Juda, & quieſcere faciam, & avertam regnum domûs Iſraël.*

℣. 5. Hieron. relato Vulgatæ noſtræ verſiculo, ſubdit: *LXX. ſimiliter.* Græc. tamen initio habet: Καὶ ἔσται, dein, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, &c. ut in Lat. Auguſt. quoque l. 22. cont. Fauſt. col. 416. d. *Et erit, in illa die conteram arcum Iſraël in valle Jezrahel.*

℣. 6. Eadem leguntur Græcè, niſi id excipiatur, Οὐκ

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. dixit ei : Voca nomen ejus Absque misericordia : quia nequaquam addam ultra misereri domui Israël, sed adversans adversabor eis.

7. Filiorum autem Juda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo : & non salvabo eos in arcu, neque in gladio, neque in bello, neque in equis, neque in equitibus.

8. Et ablactavit eam, quæ erat Absque misericordia. Et concepit, & peperit filium.

9. Et dixit : Voca nomen ejus Non populus meus : quia vos non populus meus, & ego non ero vester.

col. 1243. 10. Et erit numerus filiorum Israël sicut arena maris, quæ non mensurabitur, nec numerari potest. Et erit in loco ubi dictum est eis : Non populus meus vos : vocabuntur Filii Dei viventis.

11. Et congregabuntur filii Juda, & filii Israël simul : & ponent sibi principatum unum, & ascendent de terra : quoniam magnus est dies Jezrael.

VULGATA NOVA.

dixit ei : Voca nomen ejus Absque misericordia : quia non addam ultra misereri domui Israël, sed oblivione obliviscar eorum.

7. Et domui Juda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo : & non salvabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus.

8. Et ablactavit eam, quæ erat Absque misericordia. Et concepit, & peperit filium.

9. Et dixit : Voca nomen ejus Non populus meus : quia vos non populus meus, & ego non ero vester.

10. Et erit numerus filiorum Israël quasi arena maris, quæ sine mensura est, & non numerabitur. Et erit in loco ubi dicetur eis : Non populus meus vos : dicetur eis : Filii Dei viventis. Rom. 9. 26.

11. Et congregabuntur filii Juda, & filii Israël pariter : & ponent sibimet caput unum, & ascendent de terra : quia magnus dies Jezrahel.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἠλεημένη, pro *Absque misericordia ;* in Compl. Ἀνελεημοσύνη. Hieron. infra, col. 1244. c. *Pro* Οὐκ ἠλεημένη, inquit, *id est*, Absque misericordia, *in quibusdam fertur exemplaribus*, Οὐκ ἠγαπημένη, *id est*, Non dilecta; *sed veriora sunt exemplaria, quæ habent*, Absque misericordia. August. l. 22. cont. Faust. p. 416. *Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et dixit ei Dominus : Voca nomen ejus Absque misericordia : quia non addam ultra misereri domui Israël, sed oblivione obliviscar eorum :* quæ Vulgatæ respondent pene ad verbum. Apud Hilar. l. 4. de Trin. p. 849. a. sic : *non apponam adhuc ut miserear domui Israël, sed enim adversans adversabor illis.*

℣. 7. Nil tam simile Græco est. Aug. verò l. 22. cont. Faust. col. 416. cum Vulgata concinit ad verbum. Novat. l. de Trin. p. 1037. c. legit : *jam non salvabo eos in arcu, neque in equis, neque in equitibus : sed salvabo eos in Domino Deo ipsorum.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 849. a. *Filiorum autem Juda miserebor, & salvos eos faciam in Domino Deo ipsorum.*

℣. 8. Concinit August. l. 22. cont. Faust. col. 416. Ita quoque in Græco est, additâ voculâ ἔτι, *adhuc*, verbo *concepit ;* Compl. delet ἔτι, habetque constanter Ἀνελεημοσύνην, loco Οὐκ ἠλεημένην ; vide Hieron. supra ad ℣. 6.

℣. 9. Itidem Græcè, excepto verbo εἰμὶ, *sum*, pro *ero*. Ap. August. l. 22. cont. Faust. col. 416. *Et dixit ei Dominus : Voca nomen ejus Non populus meus : quia vos non pop. meus, & ego non ero vester Deus :* similiter in ed. Ald. Θεὸς ὑμῶν, in fine.

℣. 10. Græc. Vat. in principio hab. Καὶ ἦν, *Et erat ;* Compl. verò, Καὶ ἔσαι, *Et erit ;* exinde Vat. pro *numerari potest*, ponit ἐξαριθμηθήσεται, *numerabitur ;* paulòque post addit κ̀ αὐτοὶ, verbo *vocabuntur ;* sed abest κ̀ αὐτοὶ à Compl. Ms. Alex. hab. ἐκεῖ ; cætera quadrant. Cypr. l. 1. Testim. p. 280. c. *Erit enim quo loco dicetur : Non populus meus : illo loco vocabuntur Filii Dei vivi.* August. l. 22. cont. Faust. to. 8. 416. e. *Et erit numerus filiorum Israël quasi arena maris, quæ sine mensura est, & non numerabitur. Et erit in loco ubi dictum est eis : Non populus meus vos : dicetur eis : Filii Dei vivi :* at l. 18. de civit. Dei, c. 28. to. 7. 509. c. *Et erit in loco quo dictum est eis : Non populus meus vos : vocabuntur & ipsi Filii Dei vivi.* Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. b. *Et erit in loco in quo dictum est eis : Non populus meus vos : ibi vocabuntur Filii Dei vivi.*

℣. 11. Ita fert Græc. August. l. 18. de civit. Dei, c. 28. col. 509. c. *Et congregabuntur filii Juda, & filii Israël in idipsum : & ponent sibimet principatum unum, & ascendent à terra.* Itidem Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. b. *Et congregabuntur filii Juda, & filii Israël in idipsum :* apud August. verò l. 22. cont. Faust. to. 8. 416. e. omnia ut in Vulgata, præter adverb. *pariter*, quod abest.

CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ose. 2. col. 1244. c. 1. DIcite fratri vestro : Populus meus : & sorori vestræ, Misericordiam consecuta.

col. 1245. 2. Judicamini cum matre vestra, judicamini : quia hæc non uxor mea, & ego non vir ejus : & auferam fornicationem ejus à facie mea, & adulteria ejus de medio uberum illius ;

3. ut exspoliem eam nudam, & restituam eam juxta diem nativitatis suæ : & ponam eam ut desertum, & statuam eam sicut terram sine aqua, & occidam illam in siti.

4. Et filiorum ejus non miserebor : quoniam filii fornicationis sunt :

5. quia fornicata est mater eorum, confusa est
col. 1246. quæ peperit eos : dixit enim : Vadam post amatores meos, qui dant mihi panes meos, & aquam meam, & vestimenta mea, & linteamina mea, & oleum meum, & omnia quæ mihi necessaria sunt.

VULGATA NOVA.

1. DIcite fratribus vestris : Populus meus : & sorori vestræ, Misericordiam consecuta.

2. Judicate matrem vestram, judicate : quoniam ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus : auferat fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio uberum suorum.

3. Ne fortè exspoliem eam nudam, & statuam eam secundùm diem nativitatis suæ : & ponam eam quasi solitudinem, & statuam eam velut terram inviam, & interficiam eam siti.

4. Et filiorum illius non miserebor : quoniam filii fornicationum sunt :

5. quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos : quia dixit : Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Accinit August. l. 22. cont. Faust. to. 8. 416. f. nisi quòd legit cum Vulg. *fratribus vestris*, num. plurali : Græc. textui Hieron. consonat, Compl. Augustiniano.

℣. 2. Itidem Græcè, præter singul. τὴν μοιχείαν, loco plur. *adulteria.*

℣. 3. Eadem exhibet Græc. detracto uno *ut*, ante *desertum ;* sed in ed. Ald. & Ms. Alex. est, ὡς ἔρημον.

℣. 4. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 5. Totidem verba in Græco, detractâ unâ conjunct. &, ante *oleum*, quam tamen retinet ed. Compl. cum Ms. Alex. Hieronymus in Mich. 4. col. 1530. e. legit : *Vadam post amatores meos, qui dabant mihi panes meos, & aquam meam, & vestimenta mea, & linteamina mea, oleum meum, & omnia quæ mihi prosunt.* August. l. 3. cont. Donat. to.

Vulgata nova.

6. Propter hoc ecce ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceriâ, & ſemitas ſuas non inveniet.

7. Et ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos : & quæret eos, & non inveniet, & dicet : Vadam, & revertar ad virum meum priorem : quia bene mihi erat tunc magis quàm nunc.

8. Et hæc neſcivit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.

9. Idcirco convertar, & ſumam frumentum meum in tempore ſuo, & vinum meum in tempore ſuo, & liberabo lanam meam & linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus.

10. Et nunc revelabo ſtultitiam ejus in oculis amatorum ejus : & vir non eruet eam de manu mea :

11. & ceſſare faciam omne gaudium ejus, ſolemnitatem ejus, neomeniam ejus, ſabbatum ejus, & omnia feſta tempora ejus.

12. Et corrumpam vineam ejus, & ficum ejus : de quibus dixit : Mercedes hæ, meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei : & ponam eam in ſaltum, & comedet eam beſtia agri.

13. Et viſitabo ſuper eam dies Baalim, quibus accendebat incenſum, & ornabatur inaure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos, & mei oblivifcebatur, dicit Dominus.

14. Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducam eam in ſolitudinem : & loquar ad cor ejus.

15. Et dabo ei vinitores ejus ex eodem loco, & vallem Achor ad aperiendam ſpem : & canet ibi juxta dies juventutis ſuæ, & juxta dies aſcenſionis ſuæ de terra Ægypti.

16. Et erit in die illa, ait Dominus : vocabit me : Vir meus : & non vocabit me ultra, Baali.

Versio antiqua.

6. Propterea ecce ego ſepiam viam ejus in ſudibus, & obſtruam vias illius, & ſemitam ſuam non inveniet. *Hieron. ubi ſup.*

7. Et perſequetur amatores ſuos, & non apprehendet illos : & quæret eos, & non inveniet, & dicet : Vadam, & revertar ad virum meum priorem : quia melius mihi erat tunc quàm nunc eſt.

8. Et ipſa neſcivit, quia ego dedi ei frumentum, *col. 1247.* & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei : hæc autem argentea & aurea fecit ipſi Baal.

9. Propterea revertar, & tollam triticum meum in tempore ſuo, & vinum meum in tempore ſuo, & auferam veſtimenta mea & linteamina mea, ne operiant ignominiam ejus.

10. Et nunc revelabo immunditiam ejus in *col. 1248.* conſpectu amatorum illius : & nullus eruet eam de manu mea :

11. & avertam omnes lætitias ejus, ſolemnitates illius, & neomenias, & ſabbata, & cunctas feſtivitates illius.

12. Et diſperdam vineam ejus, & ficus illius : quæ dixit : Mercedes meæ, iſtæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei : & ponam eam in teſtimonium, & comedent eam beſtiæ agri, volatilia cœli, & reptilia terræ.

13. Et ulciſcar ſuper eam dies Baalim, in quibus immolabat eis, & circumdabat ſibi inaures ſuas, & monilia, & ibat poſt amatores ſuos, mei autem oblita eſt, dicit Dominus.

14. Ideo, ecce ego ſeducam eam, & ponam *col. 1249.* illam quaſi deſertum : & loquar ad cor ejus.

15. Et dabo ei poſſeſſiones ſuas inde, & vallem *col. 1250.* Achor ad aperiendam intelligentiam ejus : & humiliabitur juxta dies infantiæ ſuæ, & juxta dies aſcenſionis de terra Ægypti.

16. Et erit in die illa, ait Dominus : vocabit *col. 1251.* me : Vir meus : & non vocabit me ultra, Baalim.

Notæ ad Versionem antiquam.

9. 119. b. 120. c. 135. f. *Ibo poſt amatores meos, qui mihi dant panes meos, & aquam meam, veſtes meas, & linteamina mea, & oleum meum, & univerſa quæ mihi condecent.* Gr. ϰ̀ πάντα ὅσα μοι καθήκει.

℣. 6. Sic eſt in Græco, exceptis his, φράσω, *ſepio*, pro *ſepiam*, & ἀνοικοδομήσω τὰς ὁδὺς, *reædificabo vias*, loco *obſtruam vias illius* ; at in ed. Compl. φραγήσομαι τὰς ὁδὺς αὐτῆς· Ald. etiam & Mſ. Alex. addunt αὐτῆς. Idem Hieron. in Mich. 4. col. 1530. f. legit : *Propterea ecce ego obſtruam vias ejus in ſudibus, & obſepiam vias ejus, & ſemitam ſuam non inveniet :* & in Sophon. 3. col. 1672. b. *Ecce ego claudam vias ejus ſpinis, & obſtruam itinera ejus, & ſemit. ſuam non inveniet.* Auguſt. l. 3. cont. Donat. to. 9. 120. e. *Propterea ecce ego ſepio ſudibus viam illius, & ædificabo in via ipſius ſpinas, & tramitem ſuum non inveniet.*

℣. 7. Ita fert Græc. niſi quòd addit αὐτὺς, *eos*, verbo *inveniet*, deletque *eſt* in fine ; at in ed. Compl. eſt, ἢ νῦν ἐςίν. Hieron. in Mich. 4. col. 1530. f. & in Sophon. 3. col. 1672. b. iterum legit : *Et perſequetur amatores ſuos*, &c. ut in Vulg. Auguſt. l. 3. cont. Donat. to. 9. 120. e. *Et perſequetur amatores ſuos, nec illos apprehendet : & requiret eos, nec inveniet eos, & dicet : Ibo, & revertar ad virum meum priſtinum : quia bene tunc mihi fuit, quàm nunc.* Auct. lib. ad virg. devot. ap. Ambr. col. 367. c. *Vadam, & revertar ad virum meum primarium : quia meliùs mihi erat tunc magis quàm modò.*

℣. 8. Ad verbum è Græco. Obſervandum tamen ibidem ſcribi τῇ Βάαλ ; unde Hieron. inf. 1249. c. dicit quoſdam malè τῇ Βάαλ, & ταῖς Βααλείμ legere feminino genere, cùm ſint legenda maſculino : in Græcis exemplaribus, teſte Nobilio, utroque modo legitur, ut patet ex ℣. 13. hujus cap. ubi ſic : τὰς ἡμέρας τῶν Βααλείμ, ἐν αἷς ἐπέθυεν αὐτοῖς, non αὐταῖς· porro Βααλείμ, ſeu *Baalim*, inquit Hieron. *maſculino genere, numero ſunt plurali.* Rurſus Hieron. in Ezech. 16. col. 801. c. legit : *Et hæc non cognovit, quia ego dedi ei triticum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei : ipſa verò argentea & aurea fecit Baalim :* at ſupra, col. 791. c. *dedi eis argentum & aurum : ipſi verò ex argento & auro fecerunt Baal :* & in Iſai. 2. col. 29. e. *dedi eis argentum & aurum : ipſi verò de argento & auro meo operati ſunt Baal.* Ambr. de parad. col. 150. f. *dedi illi aurum & argentum.* Aug. l. 3. cont. Donat. to. 9. 120. f. *Et hæc non cognovit, quòd ego ei dederim frumentum, & vinum, & oleum, & pecuniam multiplicavi illi : ipſa vero fecit vaſa aurea & argentea Baal.*

℣. 9. Conſonat Græcum. Idem Hieron. in Ezech. 16. col. 801. c. legit : *Propterea convertam, & auferam triticum meum in tempore ſuo, & vinum meum in tempore ſuo, & tollam veſtimenta mea & linteamina mea, ut non operiam ultra ignominiam ejus.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 38. p. 158. c. *& auferam veſtimenta mea & linteamina ; oſtendam gentibus turpitudinem tuam.*

℣. 10. Sic iterum Hieron. in Ezech. 16. col. 801. c. excepta voce *nemo*, pro *nullus :* in Gr. Vat. ὐθεὶς, in Mſ. Alex. ὐδεὶς, in Compl. μηδείς ; cæt. ſimilia.

℣. 11. Concinit Græc. adjunctâ voculâ αὐτῆς, ad *neomenias*, & ad *ſabbata ;* loco verò penult. *feſtivitates*, hab. πανηγύρεις, ad litt. *conventus univerſales.* Tertul. l. 1. adv. Marc. p. 626. c. legit : *& avertam omnes jucunditates ejus, & dies feſtos ejus, & neomenias, & ſabbata, & omnes cæremonias ejus :* & l. 5. adv. Marc. p. 785. b. *avertam univerſas jocunditates ejus, & cæremonias ejus, & ſabbata, & neomenias ejus, & omnes frequentias ejus.*

℣. 12. Similia Græc. habet, præter voculam duplicem αὐτὰ, *ea*, loco *eam*, additam verbis duobus, *ponam*, & *comedent ;* huic etiam, *volatilia*, anteponit καί. Addit Hieron. ibid. *Quod ſequitur*, volatilia cœli, & reptilia terræ, *obelo prænotandum eſt :* id abeſt quoque à Vulgata noſtra.

℣. 13. Similiter in Gr. niſi quòd ſubnectitur αὐτῆς, *ejus*, voci *monilia.*

℣. 14. Itidem Græcè : rurſumque ap. Hieron. in Iſai. 63. col. 472. b. niſi quòd poſt *deſertum*, interſerit iſta : *& ſtatuam eam ſicut terram abſque aquis ;* quæ abſunt à Gr.

℣. 15. Eadem exhibet Græc. addito uno ἐκεῖ, *illic*, verbo *humiliabitur ;* ut & inf. αὐτῆς, *ejus*, voci *aſcenſionis.* Idem Hieron. in Iſai. 63. col. 472. b. legit : *Et dabo poſſeſſiones ejus inde, & vallem Achor ad aperiendam intelligentiam :* at infra 486. b. *Et dabo poſſeſſores illius inde, & vallem Achor ut aperiat intelligentiam illius.*

℣. 16. Ita rurſum Græcè. Hieron. inf. ait : *Linguâ Hebræâ & Syrâ* Baal *interpretatur* ἔχων, *id eſt*, habens : *ſi voluerimus dicere* habens me, *dicimus* Baali : *& apud utram-*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 17. Et auferam nomina Baalim de ore ejus, & non recordabitur ultra nominis eorum.

col. 1252. 18. Et disponam eis testamentum in die illa, cum bestiis agri, & cum volatilibus cœli, & cum reptilibus terræ: & arcum, & gladium, & bellum conteram de terra: & habitare eos faciam in spe.

19. Et sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in justitia, & judicio, & in misericordia, & in miserationibus.

20. Et sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus.

col. 1253. 21. Et erit in die illa, dicit Dominus: Exaudiam cœlum, & cœlum exaudiet terram.

22. Et terra exaudiet frumentum, vinum, & oleum: & hæc exaudient Jezrael.

23. Et seminabo eam mihi super terram, & miserebor ejus, quæ fuit Absque misericordia.

24. Et dicam non populo meo: Populus meus es tu: & ipse dicet: Dominus Deus meus es tu.

Vulgata nova.

17. Et auferam nomina Baalim de ore ejus, & non recordabitur ultra nominis eorum.

18. Et percutiam cum eis fœdus in die illa, cum bestia agri, & cum volucre cœli, & cum reptili terræ: & arcum, & gladium, & bellum conteram de terra: & dormire eos faciam fiducialiter.

19. Et sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in justitia, & judicio, & in misericordia, & in miserationibus.

20. Et sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus.

21. Et erit in die illa: Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cœlos, & illi exaudient terram.

22. Et terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum: & hæc exaudient Jezrahel.

23. Et seminabo eam mihi in terra, & miserebor ejus, quæ fuit Absque misericordia.

24. Et dicam non populo meo: Populus meus es tu: & ipse dicet: Deus meus es tu. Rom. 9. 25. 1. Pet. 2. 10.

Notæ ad Versionem antiquam.

que gentem, uxores viros suos vocant Baali, *id est*, vir meus, *quod intelligitur* habens me: & infra, *& nequaquam Baali, id est*, idolum meum.

℣. 17. Græc. scribit pluraliter, ϰ̀ ὐ μὴ μνησθῶσιν ὐκέτι τὰ ὀνόματα αὐτῶν, *& non recordabuntur ultra nominum eorum;* cæt. ut supra.

℣. 18. Itidem Græcè, excepto uno singul. σὲ, *te*, post *habitare;* at in Compl. κατοικιῶ αὐτὺς, ut supra.

℣. 19. Sic habet Græc. repetitâ præp. ἐν, ante *judicio.* Apud Ambros. ep. 31. col. 914. f. *Sponsabo te mihi in fide, & justitia, & misericordia.* Apud Fulg. l. 1. ad Trasim. c. 10. p. 77. c. *Et desponsabo te mihi in æternum: & sponsabo te mihi ad justitiam, & in judicio, & in misericordia, & pietate.*

℣. 20. Sic etiam in Græco, præter hoc ult. ϰ̀ ἐπιγνώσῃ τὸν Κύριον, *& cognosces Dominum;* at in Compl. ὅτι ἐγὼ Κύριος, ut supra. Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 30. p. 126. b. *Sponsabo te in fide, & cognosces Deum.* Vide Ambr. sup. ad ℣. 19.

℣. 21. Consonat Græc. Vat. nisi quòd habet, αὐτὸς ἐπακούσεται, loco *cælum exaudiet;* at in edd. Ald. & Compl. necnon in Mss. Alex. & Barb. est, ὁ ὐρανὸς ἐπακούσεται.

℣. 22. Sic iterum in Græco, additâ conjunct. *&*, post *frumentum.*

℣. 23. Primus versiculus Græco Vat. consonat, posterior verò sic habetur ibid. ϰ̀ ἀγαπήσω τὴν ὐκ ἠγαπημένην, *& diligam non dilectam:* sed in ed. Ald. ut & in Mss. Alex. & Barb. ϰ̀ ἐλεήσω τὴν ὐ̓κ ἐλεημένην, ut supra. Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. b. *miserebor non dilectæ.*

℣. 24. Itidem Græcè. Hieron. verò in Isai. 51. col. 371. e. ita legit: *Vocabo non populum meum, populum meum: & ipse dicet mihi: Deus meus es tu.* Auct. l. de voc. gent. l. 2. c. 18. p. 28. b. Vulgatæ suffragatur.

CAPUT III.

Versio antiqua.

Hieron. in Ose. 3. col. 1254. 1. ET dixit Dominus ad me: Adhuc vade, & dilige mulierem diligentem mala, & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israël, & ipsi respiciunt ad deos alienos, & amant coctiones cum vinaciis.

2. Et conduxi eam mihi quindecim argenteis, & gomor hordei, & nebel vini.

col. 1255. 3. Et dixi ad eam: Dies multos sedebis mihi: & non fornicaberis, nec eris alteri viro: & ego tibi:

col. 1256. 4. quia diebus multis sedebunt filii Israël sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine manifestationibus:

Vulgata nova.

1. ET dixit Dominus ad me: Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israël, & ipsi respiciunt ad deos alienos, & diligunt vinacia uvarum.

2. Et fodi eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei.

3. Et dixi ad eam: Dies multos exspectabis me: non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego exspectabo te:

4. quia dies multos sedebunt filii Israël sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim:

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem leguntur Græcè, præter vocem ὁ Θεὸς, *Deus*, loco 2. *Dominus;* ultimòque, σαφίδος, pro *vinaciis;* mel. in Compl. ac in Mss. Alex. & Barb. μετὰ σαφίδων. Hieron. ait infra: *Pro* pemmatibus, *quæ LXX. transtulerunt, & comeduntur cum uvis passis, sive vinaciis*, placentas *Latinè possumus dicere, vel* crustula, *quæ idolis offeruntur:* πέμμα propriè *coctura* est, seu *coctum aliquid*, à πέπτω, *coquo.* Ap. Ambros. epist. 26. col. 895. e. hoc habetur: *Conduc tibi fornicariam quindecim denariis.*

℣. 2. Concinit Græc. delendo *eam*, post *conduxi;* sed Compl. addit αὐτήν. Ambr. ep. 26. col. 895. e. sic pergit: *Et conduxi eam gomor hordei, & semigomor, & nevel vini:* item ep. 44. col. 977. f. *Et abii, & conduxi mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & semicoro hordei, & nevel vini.* Hieron. loco cit. col. 1255. a. ait: *Pro* gomor, *in Hebraïco scriptum est* omer, *quod omnes Interpretes, absque LXX.* eorum *interpretati sunt, sermone Græco, & maximè Palæstino, qui habet* triginta modios; *& pro* nebel vini, *in Hebraïco legitur* lethech seorim, *quod cæteri Interpretes* ἡμίκορον hordei *transtulerunt, id est*, mediam partem cori, *quæ facit quindecim modios.*

℣. 3. Sic habet Græc. exceptis his, ἐπ' ἐμοὶ, & ἐπὶ σοὶ, *super me*, & *super te*, pro *mihi*, & ultimo *tibi:* in Græco etiam Vat. deest medium *alteri*, sed in cæteris libris sequitur ἑτέρῳ, si Nobilio fides: in Ms. etiam Alex. legitur ἀνδρὶ ἑτέρῳ; Hieron.que ipse in comm. col. 1255. a. dicit: *Quodque jungitur in editione Vulgata:* neque eris alteri viro: alteri *in Hebraïco non habetur, sed simpliciter*, non eris viro.

℣. 4. Sic ad verbum legit August. cùm l. de octo quæst. ad Dulcit. to. 6. 139. c. tum l. 18. de civit. Dei, c. 28. to. 7. 509. e. Ita quoque est in Græco, nisi quòd pro multiplici *sine*, hab. ὐκ ὄντος..... ὐδὲ ὄντος..... ὐδὲ ὄντος..... ὐδὲ ὄντος, & in fine, ὐδὲ ἱερατείας, ὐδὲ δήλων. Unde Hieron. ibid. *Pro* ephod *&* theraphim, inquit, *LXX.* sacerdotium, & δήλυς, *id est*, manifestationes *interpretati sunt:* & infra: *Quia LXX.* δήλυς *interpretati sunt, pro quibus Aquila* φωτισμὺς *transtulit, & hæc ipsa sunt in* λογείῳ, *id est, in* rationali, *hoc intelligimus, quia in pectore & corde Pontificis* ἀλήθεια, & φωτισμοὶ, *id est*, veri-

VULGATA NOVA.

Ezech. 5. & post hæc revertentur filii Israël, & quæ-
34. 23. rent Dominum Deum suum, & David regem suum: & pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus in novissimo dierum.

VERSIO ANTIQUA.

5. & post hæc revertentur filii Israël, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum: & stupebunt ad Dominum, & super bonis ejus in novissimo die. Hieron. ubi sup.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tas *esse debeat atque* doctrina. Vide sis ep. ad Marcell. to. 2. 615. c.

℣. 5. Vix dissimiliter legit August. l. de octo quæst. ad Dulcit. to. 6. 139. c. *& postea revertentur filii Israël, & inquirent Dominum Deum suum, & David regem suum: & stupescent in Domino, & in bonis ipsius in novissimis diebus:* eadem iterum refert l. 18. de civit. Dei, c. 28. col. 509. e. nec absimilia ea quæ in Græco.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Audite verbum Domini filii Israël, quia judicium Domino cum habitatoribus terræ: non est enim veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra.

2. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit.

3. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea, in bestia agri, & in volucre cœli: sed & pisces maris congregabuntur.

4. Veruntamen unusquisque non judicet: & non arguatur vir: populus enim tuus, sicut hi qui contradicunt sacerdoti.

5. Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum: nocte tacere feci matrem tuam.

6. Conticuit populus meus, eò quòd non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum & ego.

7. Secundùm multitudinem eorum sic peccaverunt mihi: gloriam eorum in ignominiam commutabo.

8. Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum.

9. Et erit sicut populus, sic sacerdos: & visitabo super eum vias ejus, & cogitationes ejus reddam ei.

10. Et comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessaverunt: quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.

11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

12. Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei: spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo.

VERSIO ANTIQUA.

1. Audite verbum Domini filii Israël, quia Hieron. in Ose. 4.
judicium Domino ad habitatores terræ: col. 1257.
quia non est veritas, neque misericordia, neque scientia Dei super terram.

2. Maledictio, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium effusum est super terram, & sanguinem sanguini miscuerunt.

3. Ideo lugebit terra, & minuetur cum om- col. 1258.
nibus qui habitant eam, cum bestiis agri, cum serpentibus terræ, & cum volatilibus cœli: & pisces maris deficient:

4. ut nullus neque judicetur, neque arguatur quisquam: populus autem meus, quasi sacerdos cui contradicitur.

5. Et infirmabitur per diem, & infirmabitur
etiam propheta tecum: nocti assimilavi matrem col. 1259.
tuam.

6. Et assimilatus est populus meus, quasi non habens scientiam: quia tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: oblita es legis Dei tui, & ego obliviscar filiorum tuorum.

7. Secundùm multitudinem eorum sic peccaverunt mihi: gloriam eorum in ignominiam ponam.

8. Peccata populi mei comedent, & in iniquitatibus eorum accipient alii animas eorum.

9. Et erit sicut populus, sic & sacerdos: & ulciscar super eum vias ejus, & cogitationes illius reddam ei.

10. Et comedent, & non implebuntur: for- col. 1260.
nicati sunt, & non dirigentur: quia Dominum reliquerunt ut non custodirent.

11. Fornicationem, & vinum, & ebrietatem suscepit cor populi mei.

12. In auguriis interrogabant, & in virgis suis annuntiabant ei: quoniam spiritu fornicationis seducti sunt à Deo suo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita fert Græc. Cypr. l. 3. Testim. p. 318. b. *Audite sermonem Domini filii Israël, quia judicium est Domino adversùs incolas terræ: quòd neque misericordia, neque veritas, neque agnitio Dei sit super terram:* similiter hab. epist. ad Demetr. p. 218. c. exceptis his, *judicium est Domini..... eò quòd neque miseric.* Item ap. Iren. l. 1. c. 19. p. 90. c. *non est in eis veritas, neque agnitio Dei.*

℣. 2. Similiter Græcè, nisi excipias ult. *αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι, sanguines in sanguinibus miscent;* in edit. Compl. *αἷμα ἐφ' αἵμασι.* Cypr. l. 3. Testim. p. 318. b. & epist. ad Demetr. p. 218. c. *Sed exsecratio, & mendacium, & cædes, & furtum, & adulterium diffusum est super terram; sanguinem sanguini supermiscent.* Rursum Hieron. in Isai. 26. col. 225. c. *Maledictio, & mendacium, & adulterium, & furtum effusa sunt super habitatores terræ.*

℣. 3. Consonat Græc. ad verbum, additâ tantùm conjunct. καὶ, post vocem *agri.* Cypr. ep. ad Demetr. p. 219. a. & l. 3. Testim. p. 318. b. legit: *Idcirco terra lugebit cum universis incolis suis, cum bestiis agri, cum serpentibus terræ, cum volucribus cœli: & deficient pisces maris.*

℣. 4. Sic est in Græco. Hieron. subdit: *Secundùm LXX. Interpretes, hoc quod posuimus*, ut nullus neque judicetur, neque arguatur quisquam, *superiori capitulo coaptandum est.* Cypr. ep. ad Demetr. p. 219. a. & l. 3. Testim. p. 318. b. hab. *ut nemo judicet, nemo revincat.*

℣. 5. Concordat Græc. Vat. detractâ conjunct. *etiam;* sed in Ald. ed. & Compl. est, καὶ προφήτης, sicut in Mss. Alex. & Barb.

℣. 6. Eadem exhibet Græc. nisi quòd tollit conjunct. *&*, ante *assimilatus est*, ponit verò ante *oblita es;* Compl. utrobique delet.

℣. 7. Itidem Græcè.

℣. 8. In Græco deest tantùm vocula *alii;* sed habet Ald. edit. λήψονται ἄλλοι; Ms. Barb. λαοί.

℣. 9. Consonat Græc. ad verbum, nisi excipias vocem διαβούλια, loco *cogitationes.*

℣. 10. Itidem Græcè, præter ult. τοῦ φυλάξαι, *ad custodiendum*, loco *ut non custodirent;* at in Compl. τοῦ μὴ φυλάξαι.

℣. 11. Ita de Græco ad verbum.

℣. 12. Gr. Vatic. pro *virgis suis*, hab. ῥάβδοις αὐτοῦ, *virgis ejus;* ed. verò Compl. αὐτῶν; exinde Vat. delet *quoniam;* verboque *seducti sunt*, addit καὶ ἐξεπόρνευσαν, *& fornicati sunt;* cæt. quadrant. Zeno Veron. l. 1. tract,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 1261. 13. Super verticem montium sacrificabant, & super colles immolabant; subter quercum, & populum, & nemorosas arbores, quia bonum erat umbraculum: propterea fornicabuntur filiæ vestræ, & sponsæ vestræ mœchabuntur.

14. Et non visitabo super filias vestras cùm fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras cùm adulteraverint: quoniam ipsi cum meretricibus miscebantur, & cum initiatis immolabant, & populus non intelligens adhærebat meretrici.

col. 1263. 15. Tu autem Israël ne ignores, & Juda: nolite ingredi in Galgala, ne ascendatis in domum On, & ne juretis: Vivit Dominus.

16. Quoniam sicut vacca asilo percussa insanivit Israël: nunc pascet eos Dominus, sicut agnum in spatioso.

col. 1264. 17. Particeps idolorum Ephraim posuit sibi scandala.

18. Provocavit Chananæos, fornicantes fornicati sunt: dilexerunt ignominiam ex fremitu ejus.

19. Turbo spiritûs sibilabit in alis ejus, & confundentur ex altaribus suis.

VULGATA NOVA.

13. Super capita montium sacrificabant, & super colles accendebant thymiama; subtus quercum, & populum, & terebinthum, quia bona erat umbra ejus: ideo fornicabuntur filiæ vestræ, & sponsæ vestræ adulteræ erunt.

14. Non visitabo super filias vestras cùm fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras cùm adulteraverint: quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, & cum effeminatis sacrificabant, & populus non intelligens vapulabit.

15. Si fornicaris tu Israël, non delinquat saltem Juda: & nolite ingredi in Galgala, & ne ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis: Vivit Dominus.

16. Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israël: nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.

17. Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum.

18. Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt: dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus.

19. Ligavit eum spiritus in alis suis, & confundentur à sacrificiis suis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

13. p. 97. ita legit: *In symbolis interrogabant, & in virgis suis annuntiabant: spiritu meretricio seducti sunt, & fornicati sunt à Deo suo.* Græc. etiam initio hab. Ἐν συμβόλοις ἐπηρώτων, &c.

℣. 13. Similia Græc. refert, præter hoc plur. ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, *super vertices montium*; paulò verò post singulariter, δένδρου συσκιάζοντος, *arborem nemorosam*; absque *erat*, ante *umbraculum*.

℣. 14. Totidem verba leguntur Græcè, nisi exceperis ista, τετελεσμένων, pro *initiatis*; & in fine, συνεπλέκετο μετὰ πόρνης, pro *adhærebat meretrici*. Idem Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 513. b. legit: *Non visitabo filias eorum cùm fuerint fornicatæ, & sponsas eorum cùm adulteraverint*: at in Isai. 1. col. 11. b. *Non visitabo super filias vestras cùm fuerint fornicatæ, & super nurus vestras cùm adulteraverint*: similiter hab. in Isai. 13. & 19. col. 151. f. 188. a. In Ezech. verò 20. col. 831. e. ita: *Non visitabo ultra filias vestras, & nurus vestras, cùm mœchatæ fuerint.*

℣. 15. Sic est in Græco, præter conjunct. καὶ, additam post Γάλγαλα; ultimò etiam, ζῶντα Κύριον, *viventem Dominum*, pro *vivit Dominus*. Hieron. ibid. ait: *Pro* domo Ὤν, *in quibusdam exemplaribus, & maximè in Theodotione legitur* domus iniquitatis.

℣℣. 16. 17. Concordat Græc. ad verbum. Hieron. addit: *Pro* lasciviente vacca, *LXX. transtulerunt* παροιστρῶσαν, *quæ œstro, asiloque percussa sit, quem vulgò* tabanum *vocant.*

℣. 18. Itidem Græcè. Hieron. infra: *Id quod LXX. transtulerunt*, Provocavit Chananæos, *in Hebraïco non habetur*: vide etiam in Zach. 14. col. 1806. a.

℣. 19. Sic iterum Græcè, præter hoc, σὺ εἶ, *tu es*, loco *sibilabit*; in Ald. συνεῖ; in Ms. Barb. συσσεῖ, quod Hieron. secutus est.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ose. 5. col. 1265. 1. Audite hæc sacerdotes, & attendite domus Israël, & domus regis auribus percipite: ad vos enim est judicium, quia laqueus facti estis speculationi, & sicut rete expansum super Itabyrium,

2. quod, qui capiunt venationem, confixerunt: ego enim magister vester.

col. 1266. 3. Ego cognovi Ephraim, & Israël non recessit à me: quia nunc fornicatus est Ephraim, commaculatus est Israël.

4. Non dederunt cogitationes suas ut reverterentur ad Dominum Deum suum: quia spiritus fornicationis est in eis, Dominum autem non cognoverunt.

5. Et humiliabitur injuria Israël in faciem ejus: & Israël, & Ephraim infirmabuntur in iniquitatibus suis, infirmabitur etiam Judas cum eis.

VULGATA NOVA.

1. Audite hoc sacerdotes, & attendite domus Israël, & domus regis auscultate: quia vobis judicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor.

2. Et victimas declinastis in profundum: & ego eruditor omnium eorum.

3. Ego scio Ephraim, & Israël non est absconditus à me: quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israël.

4. Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum: quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognoverunt.

5. Et respondebit arrogantia Israël in facie ejus: & Israël, & Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam Judas cum eis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem prorsus in Græco. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. c. legit: *Audite hæc sacerdotes, & attendite domus Israël, & domus regis intuemini: ad vos est judicium, quia ut laqueum facti estis ad insidiam, & sicut retia extensa ad aviarium venantis.* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. e. *Audite hæc sacerdotes, & intendat domus Israël, & domus regis infigite auribus vestris: quoniam ad vos est judicium, quia laqueus facti estis speculationi, & velut rete extensum.* Hieronymus loco citato, ad *montem Thabor*, addit, *quem LXX.* Ἰταβύριον *transtulerunt, hanc habentes consuetudinem, ut Hebræa nomina Græco sermone declinent*: & infra: *Hunc montem*, inquit, *& in Jeremia LXX.* Itabyrium *transtulerunt, in quo aves laqueis capi solent.*

℣℣. 2. 3. Eadem leguntur Græcè.

℣. 4. Similiter in Græco, præter vocem *Dominum*, quæ deest.

℣. 5. Sic etiam in Græco, præposito uno καὶ, verbo *infirmabitur*.

Vulgata nova.

6. In gregibus suis, & in armentis suis vadent ad quærendum Dominum, & non invenient: ablatus est ab eis.

7. In Dominum prævaricati sunt, quia filios alienos genuerunt: nunc devorabit eos mensis cum partibus suis.

8. Clangite buccinâ in Gabaa, tubâ in Rama: ululate in Bethaven, post tergum tuum Benjamin.

9. Ephraim in desolatione erit in die correptionis: in tribubus Israël ostendi fidem.

10. Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum: super eos effundam quasi aquam iram meam.

11. Calumniam patiens est Ephraim, fractus judicio: quoniam cœpit abire post sordes.

12. Et ego quasi tinea Ephraim: & quasi putredo domui Juda.

13. Et vidit Ephraim languorem suum, & Juda vinculum suum: & abiit Ephraim ad Assur, & misit ad regem Ultorem: & ipse non poterit sanare vos, nec solvere poterit à vobis vinculum.

14. Quoniam ego quasi leæna Ephraim, & quasi catulus leonis domui Juda: ego ego capiam, & vadam: tollam, & non est qui eruat.

15. Vadens revertar ad locum meum: donec deficiatis, & quæratis faciem meam.

Versio antiqua.

6. Cum ovibus, & vitulis ibunt, & quærent Dominum, & non invenient eum: declinavit ab illis. *Hieron. ubi sup. col. 1267.*

7. Quia Dominum reliquerunt, quia filios alienos genuerunt sibi: nunc devorabit eos rubigo, & cleros eorum.

8. Clangite tubâ super colles, sonate super excelsa: prædicate in domo On, mente excidit Benjamin. *col. 1269.*

9. Ephraim in desolatione factus est in diebus correptionis: in tribubus Israël ostendi fidelia.

10. Facti sunt principes Juda quasi transferentes terminos: super eos effundam sicut aquam impetum meum. *col. 1270.*

11. Oppressit Ephraim adversarium suum, conculcavit judicium: quia cœpit abire post vana. *col. 1271.*

12. Et ego quasi conturbatio Ephraim: & quasi stimulus domui Juda.

13. Et vidit Ephraim infirmitatem suam, & Judas dolorem suum: & abiit Ephraim ad Assyrios, & misit legatos ad regem Jarib: & ipse non poterit liberare vos, nec cessare faciet à vobis dolorem. *col. 1272.*

14. Quia ego sum quasi panther Ephraim, & quasi leo in domo Juda: & ego rapiam, & vadam: & tollam, & non erit qui eruat. *col. 1273.*

15. Ibo, & revertar in locum meum: donec dispereant, & quærant faciem meam.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Ita fert Græc. præter hoc, τῦ ἐκζητῆσαι, *ad quærendum*, loco *& quærent*; præponitur etiam ὅτι, *quia*, verbo *declinavit*; in Ms. Barb. ἐκκέκλικε γάρ.

℣. 7. Concinit Græc. cum Latino.

℣. 8. Ita rursum in Græco. Hieron. ibid. ad hæc Vulg. *Clangite buccinâ in Gabaa*, addit, *cujus etymologiam in* colles *LXX. transtulerunt; &* tubâ in Rama, *quæ interpretatur* excelsa. Item infra: *Quidam*, inquit, Bethaven *juxta LXX. qui dixerunt* domus Ὤν, civitatem solis *interpretati sunt.*

℣. 9. Itidem Græcè, nisi excipias istud, εἰς ἀφανισμὸν, pro *in desolatione.*

℣℣. 10. 11. 12. Totidem exstant Græcè.

℣. 13. Cuncta concordant cum Græco, usque ad nomen *Jarib*, pro quo Ἰαρείμ; deinde sic: καὶ ἔτος οὐκ ἠδυνήθη ἰάσασθαι ὑμᾶς, καὶ οὐ μὴ διαπαύσῃ ἐξ ὑμῶν ὀδύνη· i. e. *& ipse non potuit sanare vos, & non cessabit à vobis dolor.*

℣. 14. Sic est in Græco, excepto uno τῷ οἴκῳ, *domui*, pro *in domo.*

℣. 15. Sic habet Græc. præter verbum ζητήσουσι, *quærent*, pro *quærant*: apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 735. b. *ut quærant faciem meam.*

CAPUT VI.

Vulgata nova.

1. In tribulatione sua manè consurgent ad me: Venite, & revertamur ad Dominum:

2. quia ipse cepit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos.

1. Cor. 15. 3. 3. Vivificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus. Sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum: quasi diluculum præparatus est egressus ejus, & veniet quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terræ.

4. Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi

Versio antiqua.

1. In tribulatione sua manè vigilabunt ad me, dicentes: Eamus, & revertamur ad Dominum Deum nostrum: *Hieron. in Ose. 6. col. 1273.*

2. quia ipse verberabit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos.

3. Sanos nos faciet post dies duos: in tertio resurgemus, & vivemus coram eo. Et sciemus, & persequemur ut cognoscamus Dominum: quasi manè paratum inveniemus eum, & veniet nobis quasi pluvia temporanea, & serotina terræ. *col. 1274.*

4. Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam ti- *col. 1275.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ad verbum è Græco. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 735. b. legit: *Ante lucem vigilabunt ad me, dicentes: Eamus, & convertamur ad Dominum:* & l. cont. Jud. c. 13. p. 147. b. *Ante lucem surgent ad me, dicentes: Eamus, & revertamur ad Dominum Deum.* Cypr. l. de orat. Dom. p. 215. b. *Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus, & revertamur ad Dominum Deum nostrum.*

℣. 2. Itidem Græcè, excepto verbo ἥρπακε, *rapuit*, pro *verberabit*; in ed. Ald. & Ms. Barb. πέπαικε. Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 735. b. sic: *quia ipse eripuit, & curabit nos: percussit, & miserebitur nostri:* & l. cont. Jud. c. 13. p. 147. b. *quoniam ipse eripiet, & liberabit nos.*

℣. 3. Græc. habet, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, *in die tertia*, pro *in tertio*; paulòque post, διώξωμεν, *persequamur*, absque præced. *&*; cæt. ut in textu. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 735. b. sic: *Sanabit nos post biduum: in die tertia resurgemus.* Novatian. l. de Trin. p. 1036. a. *quasi diluculo paratum inveniemus eum.* Cypr. l. 2. Testim. p. 295. b. *Vivificabit nos post biduum: die tertio resurgemus.* Lactant. l. 4. Instit. c. 19. p. 582. *Vivificabit nos post biduum, die tertio.* Rursus Hieron. in Ezech. 47. col. 1058. a. *Percutiet, & curabit post duos dies: & in die tertio surgemus, & vivemus in conspectu ejus.* Rufin. in Symb. p. 185. b. *Sanabit nos post biduum: in die autem tertia resurgemus, & vivemus in conspectu ejus.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 28. to. 7. 509. f. *Sanabit nos post biduum: in die tertio resurgemus:* & in Ps. 6. to. 4. 24. g. *tanquam diluculum paratum inveniemus eum.* Ambrosiast. p. 161. a. *Post biduum sanos faciet nos: & in tertio die resurgemus, & vivemus in conspectu ejus.* Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 180. d. *Post biduum sanabit nos: die tertia surgemus, & ante lucem paratum eum inveniemus.* Sedul. Scot. in 1. Cor. 15. p. 547. h. *Vivificabit nos in biduo, die tertia resurgens.*

℣. 4. Ad verbum è Græco, præter unum *manè*, post *ros*, pro quo δρόσος ὀρθρινὴ, *ros matutinus.* Ambrof. l. 1. de pœnit. col. 396. b. legit: *Quid tibi faciam Ephræm? aut quid faciam tibi Juda? misericordia vestra*, &c. & in

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. bi Juda? misericordia autem vestra quasi nubes matutina, & quasi ros manè pertransiens.

5. Propterea succidi prophetas vestros, occidi eos in verbo oris mei: & judicium tuum quasi lux egredietur.

col. 1276. 6. Quia misericordiam volo, & non sacrificium; scientiam Dei, magis quàm holocausta.

7. Ipsi verò sunt sicut homo præteriens testamentum: ibi enim contempsit me.

8. Galaad civitas, quæ operatur vana, & conturbat aquam.

col. 1277. 9. Et fortitudo tua viri piratæ: absconderunt sacerdotes viam Domini, interfecerunt Sicima: quia iniquitatem operati sunt.

10. In domo Israël vidi horribilia: ibi fornicationem Ephraim: contaminatus est Israël.

11. Et Juda incipe vindemiam tuam, cùm convertero captivitatem populi mei.

VULGATA NOVA.

Juda? misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros manè pertransiens.

5. Propter hoc dolavi in prophetis, occidi eos in verbis oris mei: & judicia tua quasi lux egredientur.

6. Quia misericordiam volui, & non sacrificium; & scientiam Dei, plusquam holocausta. 1. Reg. 15. 22. Eccles. 4. 17. Matth. 9. 13. & 12. 7.

7. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me.

8. Galaad civitas operantium idolum, supplantata sanguine.

9. Et quasi fauces virorum latronum, particeps sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem: quia scelus operati sunt.

10. In domo Israël vidi horrendum: ibi fornicationes Ephraim: contaminatus est Israël.

11. Sed & Juda pone messem tibi, cùm convertero captivitatem populi mei.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ps. 61. col. 964. b. *Quid tibi faciam Ephræm? quid tibi faciam Juda?* Hieron. in Jer. 31. col. 681. b. *Quid tibi faciam Ephraim? quid tibi faciam Israël?*

℣. 5. Concinit Græc. nisi quòd pro *succidi*, hab. ἀπεθέρισα, ad verbum *demessui*. Hieron. tamen infra constanter legit *succidi*: *Pro eo quod est*, inquit, dolavi in prophetis, *LXX. transtulerunt*, succidi prophetas vestros: *demessui* autem & *succidi*, idem sonant. Gr. infra hab. τὸ κρίμα μου, *judicium meum*, non *tuum*; sola ed. Compl. κρίμα σου; item sup. pro *verbo*, Cod. Alex. scribit pluraliter ῥήμασι; Vatic. verò & al. ῥήματι, ut sup.

℣. 6. In Gr. Vat. est ἢ, *quàm*, pro *& non*, sicut infra pro *magis quàm*; cætera ut in textu: at in ed. Compl. 1. loco, καὶ οὐ, secundo, μᾶλλον ἢ. Irenæus lib. 4. cap. 17. p. 249. d. legit: *Misericordiam volo plus quàm sacrificium, & agnitionem Dei super holocaustomata*: in Ms. tamen Clarom. est *& non sacrificium*; in Arund. & Merc. deest *plus*. Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 649. b. 650. c. dicit de Deo, *quia malit misericordiam, quàm sacrificium*: vide etiam l. de pœnit. c. 8. p. 168. c. Cypr. l. 3. Testim. p. 303. a. sic: *Misericordiam volo, magis quàm sacrificium; & agnitionem Dei, plus quàm holocaustomata.* Vide Hilar. in Matth. col. 648. b. Ambr. l. 1. de pœnit. col. 393. e. & 405. c. hab. *Misericordiam malo, quàm sacrificium.* Vict. Tun. ap. Ambr. col. 602. c. cum Auct. quæst. utriusq. T. q. 103. apud Aug. t. 3. 99. g. *Misericordiam plus volo, quàm sacrificium.* Hieron. in Isai. 56. col. 411. b. ut sup. *Misericordiam volo, & non sacrificium; scientiam Dei, magis quàm holocausta*; sed addit, *quæ offeruntur super altare Domini.* August. l. 1. de serm. Dom. in mon. to. 3. 200. e. *Misericordiam volo, magis quàm sacrificium*: similiter l. de catechis. rud. to. 6. 278. e. & l. 20. de civit. Dei, c. 24. col. 608. f. detracto adv. *magis*.

℣. 7. Ita Græcè, sublatâ conjunct. *enim*, post *ibi*. Addit Hieron. ubi sup. *Quod sequitur in LXX.* ibi contempsit me Galaad civitas, &c. *sequenti capitulo coaptanda sunt*: ipse etiam in Ezech. 47. col. 1054. c. ita legit: *Contempsit me Galaad civitas*, &c.

℣. 8. Concinit Græc. deletâ conjunct. *&*, post *vana*. Hieron. quoque in Ezech. 47. col. 1054. c. legit: *Galaad civitas, quæ operatur vanitates, conturbans aquam.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. to. 9. Aug. col. 7. b. *Me contempsit Galaad civitas, quæ operatur stulta, turbat aquas.*

℣. 9. Eadem exhibet Græc. Vatic. præter vocem *Domini*, quam delet: addit verò Κυρίου ed. Ald. cum Ms. Alex. Apud Hieron. in Ezech. 47. col. 1054. c. *Et fortitudo ejus viri piratæ*: & in Matth. 23. to. 4. 109. f. *absconderunt sacerdotes viam, interfecerunt Sicimam.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. to. 9. Aug. col. 7. b. *Et fortitudo tua sicut hominis piratæ*; reliqua silet.

℣. 10. Itidem Græcè.

℣. 11. Eadem sunt in Græco, nisi hoc exceperis; τρυγᾶν σεαυτῷ, *vindemiare tibi*, loco *vindemiam tuam.* Interpunctio etiam Græca nonnihil differt sup. à Vulg. ubi *Juda* disjunctus est ab *Israël*; in editt. autem Græcis uterque sic conjungitur: ἐμιάνθη Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα· deinde, Ἄρχου τρυγᾶν σεαυτῷ, &c. Unde Martianæus noster verba relata ab Hieronymo ex edit. LXX. ita interpunxit: *contaminatus est Israël & Juda: incipe vindemiam tuam*, &c. nos autem Vulgatæ interpunctionem præferimus, nixi auctoritate Hieronymi, qui ait in consequentibus: *Ad Judam sermo convertitur*: Tu quoque Juda pone messem tibi; *& est sensus: Non te putes esse securum, quòd Israël captivus abducitur: tu quoque præpara tibi segetes, ut metantur; non multo enim post tempore ducêris captivus in Babylonem*: & infra: *Judæ quoque..... præcipitur, ut & ipse propter peccata paret sibi messem, sive vindemiam, cùm judicii tempus advenerit: sed huic ignoscitur, & veniam Dominus pollicetur.* Tandem his concludit: *Quidam hoc quod dicitur*, Juda incipe vindemiam tuam, *sive* pone messem tibi, *ad bonam partem referunt, ut punito Israël, iste operum suorum fructus recipiat..... Nobis superior sensus magis placet.*

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

1..... *Vide Not.*

Hieron. in Ose. 7. col. 1279. 2. Ut concinant quasi canentes in cordibus suis, omnes malitias eorum recordatus sum: nunc circumdederunt eos cogitationes suæ, contra faciem meam factæ sunt.

3. In malitiis suis lætificaverunt reges: & in

VULGATA NOVA.

1. CUm sanare vellem Israël, revelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium: & fur ingressus est spolians, latrunculus foris.

2. Et ne fortè dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum: nunc circumdederunt eos adinventiones suæ, coram facie mea factæ sunt.

3. In malitia sua lætificaverunt regem: & in

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hîc Hebraïci contextûs Latina versio sola refertur ab Hieron. qualis nimirum habetur in Vulg. nostra; nec tamen id ab ipso subjicitur, *LXX. similiter*, quod sæpe illi contingit, cùm textus ambo conveniunt inter se: vide sup. c. 1. ℣℣. 1. 5. 8. &c. Græcè hodie sic legitur: Ἐν τῷ ἰάσασθαί με τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἀποκαλυφθήσεται ἡ ἀδικία Ἐφραίμ, καὶ ἡ κακία Σαμαρείας, ὅτι εἰργάσαντο ψευδῆ· καὶ κλέπτης πρὸς αὐτὸν εἰσελεύσεται ἐκδιδύσκων, λῃστὴς ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ· quæ Nobilius ita reddit: *Cùm sanarem ego Israël, & revelabitur iniquitas Ephræm, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacia: & fur ad eum ingredietur spolians, latro in via ejus*: quæ omnia paucis differunt à Vulg.

℣. 2. Eadem exhibet Græc. Vat. excepto uno sing. τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, *corde suo*, pro *in cordibus suis*; Ald. tamen ed. & Ms. Barb. ferunt, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν.

℣. 3. Itidem Græcè.

VULGATA NOVA.

mendaciis ſuis principes.

4. Omnes adulterantes, quaſi clibanus ſuccenſus à coquente : quievit paululùm civitas à commiſtione fermenti, donec fermentaretur totum.

5. Dies regis noſtri : cœperunt principes furere à vino : extendit manum ſuam cum illuſoribus.

6. Quia applicuerunt quaſi clibanum cor ſuum, cùm inſidiaretur eis : tota nocte dormivit coquens eos, manè ipſe ſuccenſus quaſi ignis flammæ.

7. Omnes calefacti ſunt quaſi clibanus, & devoraverunt judices ſuos : omnes reges eorum ceciderunt : non eſt qui clamet in eis ad me.

8. Ephraim in populis ipſe commiſcebatur : Ephraim factus eſt ſubcinericius panis, qui non reverſatur.

9. Comederunt alieni robur ejus, & ipſe neſcivit : ſed & cani effuſi ſunt in eo, & ipſe ignoravit.

10. Et humiliabitur ſuperbia Iſraël in facie ejus : nec reverſi ſunt ad Dominum Deum ſuum, & non quæſierunt eum in omnibus his.

11. Et factus eſt Ephraim quaſi columba ſeducta non habens cor : Ægyptum invocabant, ad Aſſyrios abierunt.

12. Et cùm profecti fuerint, expandam ſuper eós rete meum : quaſi volucrem cœli detraham eos, cædam eos ſecundùm auditionem cœtus eorum.

13. Væ eis, quoniam receſſerunt à me : vaſtabuntur, quia prævaricati ſunt in me : & ego redemi eos : & ipſi locuti ſunt contra me mendacia.

14. Et non clamaverunt ad me in corde ſuo, ſed ululabant in cubilibus ſuis : ſuper triticum & vinum ruminabant, receſſerunt à me.

15. Et ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum : & in me cogitaverunt malitiam.

16. Reverſi ſunt ut eſſent abſque jugo : facti ſunt quaſi arcus doloſus : cadent in gladio principes eorum, à furore linguæ ſuæ. Iſta ſubſannatio eorum in terra Ægypti.

VERSIO ANTIQUA.

mendaciis ſuis principes. *Hieron. ubi ſup.*

4. Omnes adulterantes, quaſi clibanus ardens ad coquendum, in deuſtionem flammæ à commiſtione fermenti, donec fermentaretur totum.

5. Dies regum veſtrorum : cœperunt principes furere à vino : extendit manum ſuam cum peſtilentibus. *col. 1280.*

6. Quia ſuccenſa ſunt quaſi clibanus corda eorum, cùm præcipitarentur : tota nocte Ephraim ſomno repletus eſt ; manè factum eſt, incenſus eſt quaſi ignis flammæ.

7. Omnes calefacti ſunt quaſi clibanus ignis ardens, & ignis devoravit judices ſuos : omnes reges eorum ceciderunt : non eſt in eis qui invocet me.

8. Ephraim populis ſuis commiſcebatur : Ephraim factus eſt ſubcinericius, qui non reverſatur. *col. 1281.*

9. Comederunt alieni fortitudinem ejus, ipſe verò neſcivit : & cani effloruerunt ei, & ipſe ignoravit.

10. Et humiliabitur contumelia Iſraël in facie ejus : & non ſunt reverſi ad Dominum Deum ſuum, & non quæſierunt eum in omnibus his.

11. Et erat Ephraim quaſi columba inſipiens non habens cor : Ægyptum invocabit, & in Aſſyrios abierunt. *col. 1282.*

12. Sicut ibunt, mittam ſuper eos rete meum : ut volatilia cœli detraham illos, corripiam eos in auditu tribulationis eorum. *col. 1283.*

13. Væ eis, quoniam receſſerunt à me : manifeſti ſunt, quoniam impiè egerunt in me : ego verò redemi eos : ipſi verò locuti ſunt contra me mendacium.

14. Et non clamaverunt ad me corda eorum, ſed ululabant in cubilibus ſuis : ſuper tritico & vino diſſecabantur. *col. 1284.*

15. Eruditi ſunt in me, & ego confortavi brachia eorum : & contra me cogitaverunt mala.

16. Converſi ſunt in nihilum : facti ſunt quaſi arcus intentus : cadent in gladio principes eorum, propter imperitiam linguæ eorum. Sic eſt ſubſannatio eorum in terra Ægypti.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Suffragatur Gr. Vat. niſi quòd hab. *καλακαύματος ἀπὸ τῆς φλογός*, *deuſtionis à flamma* ; ultimòque, *αὐτό*, *ipſum*, pro *totum* ; ſed in ed. Compl. *ἐπὶ τῆς καυςηρῆς φλογός..... ἕως τοῦ ζυμωθῆναι ὅλον*, in Ald. & Mſ. Barb. *αὐτὸ ὅλον*. Apud Hieron. l. 3. in ep. ad Epheſ. to. 4. 404. f. *Omnes adulterantes, quaſi clibanus corda eorum.* Apud Gaud. Brix. ſer. 2. p. 965. b. *Omnes fornicantes, velut ardens clibanus corda eorum.*

℣. 5. Sic eſt in Græco.

℣. 6. Similia Græc. habet Vat. præter ult. *ὡς πυρὸς φέγγος*, *quaſi ignis ſplendor*, loco *quaſi ignis flammæ* ; at in Mſ. Alex. *ὡς πῦρ*, & in ed. Compl. *φλογός*. Item Compl. paulò ſupra habet, *ἐν τῷ καλαποντίζεσθαι αὐτοὺς*, pro *cùm præcipitarentur* ; ad verbum, *cùm demergerentur* ; Vatic. *ἐν τῷ καλαράσσειν* ; quod ultimum Hieronymus agnoviſſe videtur, cùm dicat infra, col. 1281. c. *Hoc enim juxta LXX. ſignificant cataractæ, quæ non ſurſum levant, ſed allidunt deorſum : καλαράσσω* enim propriè, *impetuosè deturbo*, à *ῥάσσω*, *allido*, *dejicio* : habet etiam Theodoretus *καλαράσσειν*, pro quo teſtatur cæteros Interpretes dixiſſe *ἐνεδρεύειν* : ita Nobil.

℣. 7. Abeſt à Gr. Vat. *τὸ ignis ardens, & ignis* ; loco verò ſeq. *devoravit*, eſt *καὶ κατέφαγον*, *& devoraverunt* ; extremò etiam ita, *οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς ὁ ἐπικαλούμενος πρός με*, *non erat in eis qui invocaret me* ; cæt. ut in Lat. ſupra. In Mſ. Alex. *ὡς κλίβανος πυρὸς καιομένου, αἱ καρδίαι αὐτῶν, καὶ κατέφαγεν πῦρ τοὺς κριτάς*, &c. in Ald. & Mſ. Barb. *καιόμενος, καὶ πῦρ κατέφαγε τοὺς κριτάς*, ut ſup. ap. Hieron. in Compl. etiam : *οὐκ ἔστιν ὁ ἐπικαλούμενος ἐν αὐτοῖς πρὸς ἐμέ.*

℣. 8. Itidem Græcè, præpoſitâ voculâ *ἐν*, *populis*, ſed hæc præpoſ. abeſt ab ed. Ald.

℣. 9. Conſonat Græc. ad verbum.

℣. 10. Similiter in Græco, niſi quòd hab. *εἰς πρόσωπον*, *in faciem* ; paulòque poſt, *ἐξεζήτησαν*, *exquiſierunt*.

℣. 11. Ita rurſum in Græco, excepto verbo *ἐπεκαλεῖτο*, *invocabat*. Hieron. autem ad vocem *inſipiens*, quam tribuit LXX. addit, *ſive* inſenſata ; *ἄνους enim*, inquit, *utrumque exprimere poteſt* : item in Iſai. 59. col. 440. f. legit : *Ephraim quaſi columba non habens ſenſum.*

℣. 12. Concinit Græcum. Ambroſ. etiam in Pſ. 118. col. 1082. b. legit : *corripiam eos in auditu tribulationis eorum.*

℣. 13. Græc. *Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ· δείλαιοί εἰσιν*, &c. i. e. *Væ eis, quoniam reſilierunt à me : meticuloſi ſunt*, &c. ut in Lat. ult. excepto plur. *ψευδῆ*, *mendacia*. Hieron. in comment. col. 1284. a. addit : *Porro in editione Vulgata dupliciter legimus : quidam enim codices habent*, *δῆλοί εἰσιν*, *hoc eſt*, manifeſti ſunt ; *alii*, *δείλαιοί εἰσιν*, *hoc eſt*, meticuloſi, *ſive* miſeri ſunt.

℣℣. 14. 15. Totidem verba in Græco.

℣. 16. Similia Græc. habet, niſi id exceperis, *Οὗτος ὁ φαυλισμὸς*, *Hæc ſubſannatio*, loco *Sic eſt ſubſannatio*. Hieron. in Iſai. 65. col. 483. f. legit ſup. *propter indiſciplinationem linguæ eorum*, è Gr. *διὰ ἀπαιδευσίαν γλώσσης αὐτῶν.*

CAPUT VIII.

Versio antiqua.

Hieron. in Ose. 8. col. 1286. 1. IN finu eorum quafi terra ficut aquila fuper domum Domini : pro eo quòd tranfgreffi funt teftamentum meum, & contra legem meam impiè egerunt.

2. Me invocaverunt : Deus cognovimus te.

3. Quia Ifraël adverfata eft bona, inimicum perfecuti funt.

4. Ex femetipfis regnaverunt, & non per me: principes exftiterunt, & non indicaverunt mihi : argentum fuum & aurum fuum fecerunt fibi idola, ut difpereant:

col. 1287. 5. projice vitulum tuum Samaria, concitatus eft furor meus fuper eos: ufquequo non poterunt emundari

6. in Ifraël? & hoc artifex fecit, & non eft Deus : quia feducens erat vitulus tuus Samaria.

col. 1288. 7. Quia corrupta vento feminaverunt, & fubverfio eorum fufcipiet ea : manipulus non habens vires, ut faciat farinam : quod & fi fecerit, alieni comedent eam.

8. Abforptus eft Ifraël : nunc factus eft in nationibus quafi vas inutile.

col. 1289. 9. Quia ipfi afcenderunt ad Affyrios, germinavit apud femetipfum Ephraim : munera dilexerunt.

10. Idcirco tradentur in gentibus, nunc fufcipiam eos : & quiefcent parvùm, ut ungant reges, & principes.

col. 1290. 11. Quia multiplicavit Ephraim altaria : in peccatum funt ei altaria dilecta.

12. Scribam eis multitudinem : legitima ejus in aliena reputata funt altaria.

13. Quia fi immolaverint hoftias, & comederint carnes, Dominus non fufcipiet eas : nunc recordabitur iniquitates eorum, & ulcifcetur in-
col. 1291. juftitias eorum : ipfi in Ægyptum converfi funt, & in Affyriis immunda comederunt.

Vulgata nova.

1. IN gutture tuo fit tuba quafi aquila fuper domum Domini : pro eo quòd tranfgreffi funt fœdus meum, & legem meam prævaricati funt.

2. Me invocabunt : Deus meus cognovimus te Ifraël.

3. Projecit Ifraël bonum, inimicus perfequetur eum.

4. Ipfi regnaverunt, & non ex me : principes exftiterunt, & non cognovi : argentum fuum & aurum fuum fecerunt fibi idola, ut interirent :

5. projectus eft vitulus tuus Samaria, iratus eft furor meus in eos : ufquequo non poterunt emundari ?

6. Quia ex Ifraël & ipfe eft : artifex fecit illum, & non eft Deus : quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ.

7. Quia ventum feminabunt, & turbinem metent : culmus ftans non eft in eo, germen non faciet farinam : quod & fi fecerit, alieni comedent eam.

8. Devoratus eft Ifraël : nunc factus eft in nationibus quafi vas immundum.

9. Quia ipfi afcenderunt ad Affur, onager folitarius fibi : Ephraim munera dederunt amatoribus.

10. Sed & cùm mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos : & quiefcent paulifper ab onere regis, & principum.

11. Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum : factæ funt ei aræ in delictum.

12. Scribam ei multiplices leges meas, quæ velut alienæ computatæ funt.

13. Hoftias offerent, immolabunt carnes, & comedent, & Dominus non fufcipiet eas : nunc recordabitur iniquitatis eorum, & vifitabit peccata eorum : ipfi in Ægyptum convertentur.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter in Græco, Εἰς κόλπον ἀυτῶν ὡς γῆ, &c. unde Hieron. addit : *Hoc quod interpretati fumus*, In gutture tuo fit tuba..... *foli LXX. dixerunt*, In finu eorum quafi terra, *quod quid fignificet incertum eft.* Gildas Sap. l. de excid. Britan. p. 714. b. addit : *pro eo quòd tranfgreffi funt pactum meum, & adversùs legem meam tulerunt ;* in Gr. ἠσέβησαν, abfque præced. *meam.*

℣. 2. Græc. Ἐμὲ κεκράξονται, *Me clamabunt*, &c. ut fupra. Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 714. b. *Et exclamabant : Cognovimus te.*

℣. 3. Sic habet Græc. nifi excipias verbum ἀπεστρέψατο, *averfatus eft*, pro *adverfata eft ;* in Compl. ἀπεῤῥίψατο, *projecit.* Ap. Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. *qui adverfus fis Ifraël : bonum ut iniquum perfecuti funt.*

℣. 4. Græc. initio hab. Ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν ; reliqua fimilia. Cypr. ep. 55. & 68. p. 82. b. 119. b. *Sibimetipfis regem conftituerunt, & non per me.* Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. *Sibi regnaverunt, & non per me : tenuerunt principatum, nec me cognoverunt.* Philaftr. Brix. de hæref. p. 713. f. *Regnaverunt non per me.*

℣℣. 5. 6. 7. Totidem exftant Græcè, & iifdem verbis.

℣. 8. Ita legitur in Græco. Hujufce autem versûs duplicem non appofuit verfionem Hieronymus, fed fatis habuit monere pro voce *immundum*, legi *inutile* in LXX. *Septuaginta*, inquit, *pro* immundo, inutile *tranftulerunt :* deinde paucis interjectis, verbo *devoratus eft*, addit, *vel abforptus*, quod ult. fortè in Antiqua Verfione obtinebat ; in Gr. κατεπόθη, à καταπίνω, *deglutio.*

℣. 9. Itidem Græcè.

℣. 10. Ita rurfum in Græco, præter unum fingul. βασιλέα, *regem*, pro plur. *reges.* Hieron. etiam in decurfu explicationis hæc habet : *Sin autem fufceperim eos..... ceffabunt parvum fuper fe regem conftituere, & principes ejus : ut intelligamus parvum regem diabolum, ad diftinctionem magni regis, qui focietatem cum Belial habere non poteft.*

℣. 11. Similiter habet & punctat Græc. Vat. loco tamen *in peccatum funt*, fcribit εἰς ἁμαρτίας ἐγένοντο, *in peccata facta funt ;* Mf. Alex. εἰς ἁμαρτίαν ἐγένοντο· ed. verò Compl. ita disjungit : εἰς ἁμαρτίας, deinde, καὶ ἐγενήθη ἀυτῷ θυσιαστήρια ἠγαπημένα, ut in Vulg.

℣. 12. Græc. initio hab. Καταγράψω ἀυτῷ, *Scribam ei*, non *eis*, quod tamen ferunt editt. omnes Hieron. exinde fic, καὶ τὰ νόμιμα, *& legitima ;* extremòque addit τὰ ἠγαπημένα, ad *altaria ;* cæt. ad verbum ut fup. abeft tamen vox *dilecta* à cæt. libris, fi Nobilio fides ; fed habet Theodoretus.

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, præter tria, nempe θυσίαν, *hoftiam*, num. fingulari ; poft pauca, ἁμαρτίας, *peccata*, loco *injuftitias ;* ultimòque, φάγονται, *comedent*, pro *comederunt.* Edit. Ald. non ἁμαρτίας habet, fed ἀνομίας ; Hieron. que ubi fup. ait : *Inter ἀνομίαν, id eft*, iniquitatem, *&* peccatum, *hoc intereft, quòd* iniquitas *ante Legem*, peccatum *poft Legem eft : & qui permanent in delictis, iniquitates eorum Dominus recordabitur, quas ante Legem commiferant : peccatorum autem non recordabitur, fed faciet ultionem.* Subnexa à nobis ultimò, *& in Affyriis immunda comederunt*, non adjuncta funt ab Hieronymo textui Latino fup. de his tamen meminit infra in comm. dicens : *Quod juxta LXX. Interpretes legimus*, & in Affyriis immunda comederunt, *in Hebraïco non habetur, & idcirco obelo prænotandum eft.* Quorfum ergo, fi Verfionem Antiquam, ut putamus, fuæ fubjecit Hieronymus, hoc additamentum prætermifit ? Videtur porro omififfe, quia in omnibus Græcis tunc non legebatur. Et verò Martianæus nofter ad hunc Hieron. loc. in margine notat, illud in vetuftiffimis exemplaribus LXX. non haberi : nunc etiam deeft in edit. Ald. & Hieronymus ipfe inf. 1292. f. agens de ℣. 3. capitis feq. ubi hæc verba repetuntur, ait : *De*

VULGATA NOVA.

14. Et oblitus est Israël factoris sui, & ædificavit delubra: & Judas multiplicavit urbes munitas: & mittam ignem in civitates ejus, & devorabit ædes illius.

VERSIO ANTIQUA.

14. Et oblitus est Israël eum qui fecit illum, *Hieron. ubi sup.*
& ædificaverunt delubra: & Judas multiplicavit urbes munitas: & emittam ignem in civitates ejus, & devorabit fundamenta ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

hoc loco quidam supra addiderunt, & in Assyriis pollutum comedit, *quod in Hebraïco non habetur, de quo jam diximus.* Si autem hæc verba tantùm à *quibusdam* addita sunt supra, teste Hieronymo, quid impedire poterat ne ea S. Doctor illic reticeret, maximè cùm in Hebraïco fonte prorsus abessent, nec, nisi in quibusdam exemplaribus LXX. legerentur. In Græco tamen Vatic. & Complut. totidem verba subjecta leguntur, nempe, ϗ ἐν Ἀσσυρίοις ἀκάθαρτα φάγονται, quod etiam affirmandum credimus de Ms. Alexandrino.

℣. 14. Similia refert Græc. Vat. præter seqq. τετειχισμένας, *muratas*, loco *munitas*; extremòque, θεμέλια αὐτῶν, *fundamenta earum*; at in Ms. Alex. αὐτῆς, ut supra; unde post paulò Hieron. ait: Illius, *haud dubium quin Judam significet, licet quidam*, fundamenta earum, *id est, urbium*, *pro* illius, *legant.* Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 724. b. *ignem emittam in civitates Judæ.*

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. Noli lætari Israël, noli exsultare sicut populi: quia fornicatus es à Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici.

2. Area & torcular non pascet eos, & vinum mentietur eis.

3. Non habitabunt in terra Domini: reversus est Ephraim in Ægyptum, & in Assyriis pollutum comedit.

4. Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei: sacrificia eorum, quasi panis lugentium: omnes, qui comedent eum, contaminabuntur: quia panis eorum animæ ipsorum, non intrabit in domum Domini.

5. Quid facietis in die solemni, in die festivitatis Domini?

6. Ecce enim profecti sunt à vastitate: Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos: desiderabile argentum eorum urtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorum.

7. Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis: scitote Israël stultum prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinem amentiæ.

8. Speculator Ephraim cum Deo meo: propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus, insania in domo Dei ejus.

VERSIO ANTIQUA.

1. Noli gaudere Israël, & noli lætari sicut po- *Hieron. in Ose. 9.*
puli: quia fornicatus es à Deo tuo, dile- *col. 1291.*
xisti munera super omnem aream tritici.

2. Area & torcular non cognovit eos, & vinum mentitum est illis.

3. Non habitaverunt in terra Domini: habita- *col. 1292.*
vit Ephraim in Ægypto, & in Assyriis immundum comedit.

4. Non libaverunt Domino vinum, nec placuerunt ei: sacrificia eorum, quasi panis luctûs ejus: omnes, qui manducaverint ea, contaminabuntur: quia panes animarum eorum, non intrabunt in domum Domini.

5. Quid facietis in die conventus, & in die so- *col. 1293.*
lemnitatis Domini?

6. Ideo ecce ibunt de miseria Ægypti: & suscipiet eos Memphis, & sepeliet eos Mamachas: argentum eorum interitus possidebit, spinæ in tabernaculis eorum.

7. Venerunt dies ultionis, venerunt dies retribu- *col. 1294.*
tionis tuæ: & affligetur Israël, sicut propheta insaniens, homo qui habebat spiritum: propter multitudinem iniquitatum tuarum, multiplicata est amentia tua.

8. Speculator Ephraim cum Deo: propheta *col. 1295.*
laqueus tortuosus super omnes vias ejus, insaniam in domo Dei confixerunt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Similiter in Græco.

℣. 3. Gr. habet Αἴγυπτον, pro *in Ægypto*, deinde sic: ϗ ἐν Ἀσσυρίοις ἀκάθαρτα φάγονται, *& in Assyriis immunda comedent*, ut sup. ℣. 13. capitis anteced. Compl. hab. sup. εἰς Αἴγυπτον, cum Ms. Alex.

℣. 4. Eodem modo legitur Græcè, nisi quòd habetur πένθους αὐτοῖς, *luctûs eis*, loco *luctûs ejus*; & infra, οἱ ἄρτοι αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, *panes eorum animabus eorum*; in edit. Compl. ἄρτοι ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. Apud Cyprianum, epist. 55. 68. & 76. p. 82. b. 118. b. 155. b. *sacrificia eorum, tanquam panis luctûs: omnes, qui manducant ea, contaminabuntur.* In collat. Carthag. p. 489. a. *sacrificia eorum, tanquam panis luctûs: omnis, qui tetigerit ex eis, inquinabitur.* In Actis verò SS. Saturn. &c. ap. Baluz. Miscell. to. 2. p. 75. *sacrificia eorum, tanquam pannus illotus: omnis, qui tetigerit illum, inquinabitur:* hoc autem, *pannus illotus*, mendum redolet, cùm huic lectioni repugnent Patres Lat. & libri Græci omnes, ubi constanter, ἄρτος πένθους· prima etiam lectio paucis litterulis differt ab altera, ut una facilè potuerit converti in aliam: id genus errata non insolita sunt librariis oscitantibus vel imperitis, quorum exempla multa videri possunt apud Custantium nostrum lib. cont. Germon. Hieronymus in comm. optimè sibi constat, dicens: *Lugentium cœnas Græci* νεκρόδειπνα *vocant, nos* parentalia *possumus dicere, ab eo quòd parentibus mortuis immolentur: & non solùm qui obtulerit, sed etiam qui comederit de hujuscemodi cibis, immundus erit:* & infra: *Sacrificia hæreticorum, panis luctûs est & lacrymarum:* item: *Panem luctûs possumus dicere verba mortifera, quibus loquuntur contra Dominum; qui panis non ingreditur in domum Dei.*

℣. 5. Rursus Hieron. in Isai. 16. col. 174. b. *Quid facietis in diebus conventus, & in diebus festivitatis Domini?* & in Ezech. 45. col. 1043. f. *Quid facietis in diebus congregationis, & in diebus solemnitatis Domini?* Nec aliter in Gr. est Vat. nisi quòd 2. loco hab. ἐν ἡμέρᾳ, *in die*: at in Ms. Alex. 1. loco, ἡμέρᾳ, secundo, ἡμέραις; in Ald. & Compl. utrobique ἡμέρᾳ.

℣. 6. Græc. Vat. in principio habet, Διὰ τοῦτο ἰδοὺ πορεύονται, *Propterea ecce vadunt*; Ald. verò & Compl. cum Mss. Barb. & Alex. πορεύσονται, ut sup. item in Vat. est Μαχμᾶς, *pro* Mamachas; paulòque post, κληρονομήσει αὐτὸ, *possidebit illud*; cæt. ut in textu: abest αὐτὸ à Compl. sicut à Ms. Alex. Ad hoc autem, *Mamachas*, Hieron. ait: *Quod in LXX. dicitur*, sepeliet eos Mamachas, *in Hebræo non habetur, sed* mamad, *quod appellatur* desiderabile: *ex quo perspicuum est falsos eos esse similitudine litterarum* daleth, & chaph; & *pro* mamad, *quod* desiderabile *transtulerunt, putasse* Mamachas *Ægypti civitatem esse:* vide observat. Martianæi nostri in hunc loc.

℣. 7. Similia Gr. exhibet: ibi simpliciter, πνευματοφόρος, loco *qui habebat spiritum*; Nobil. vertit, *qui à spiritu agitatur*, monetque hanc dictionem ita explanari à Theodoreto. Ap. Hieron. in Ezech. 13. col. 769. f. sic: *sicut propheta insaniens, homo portans spiritum:* idem Hieron. in comm. addit: *Et in hoc loco error est solitus: ubi enim nos interpretati sumus*, scitote Israël..... & *in Hebræo legitur* Jadau, *LXX. transtulerunt*, & affligetur, iod *litteram* vav *putantes*, & *pro* daleth *legentes* res; *quorum alterum* scientiam, *alterum*, afflictionem, *vel* malitiam *sonat.*

℣. 8. Itidem Græcè.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 9. Corrupti sunt secundùm dies collis : recordabitur iniquitates eorum, ulciscetur super peccata eorum.

col. 1296. 10. Sicut uvam in deserto, inveni Israël : & sicut ficum in arbore ficus temporaneam, vidi patres eorum : ipsi autem ingressi sunt Beelphegor, & abalienati sunt in confusionem, & facti sunt abominabiles, sicut dilecti.

col. 1297. 11. Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum in partu, & in parturitionibus, & conceptu.

12. Quia etiamsi enutrierint filios suos, sine filiis erunt in hominibus : quia & væ eis est, caro mea ex eis.

13. Ephraim, sicut vidi, in captionem præbuit filios suos : & Ephraim, ut educeret ad interfectionem filios suos.

col. 1298. 14. Da eis Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine filiis, & ubera arentia.

15. Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi
col. 1299. exosos habui eos : propter malitiam adinventionum eorum de domo mea ejiciam eos : non addam ut diligam eos, omnes principes eorum inobedientes.

16. Doluit Ephraim radices suas, arefactus est : fructum nequaquam affert. Quia etsi genuerint, interficiam desiderabilia uteri eorum.

17. Repellet eos Deus, quia non audierunt eum : & erunt vagi in nationibus.

VULGATA NOVA.

9. Profundè peccaverunt, sicut in diebus Gabaa : recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum. Jud. 19.

10. Quasi uvas in deserto, inveni Israël : quasi prima poma ficulneæ in cacumine ejus, vidi patres eorum : ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, & abalienati sunt in confusionem, & facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.

11. Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum à partu, & ab utero, & à conceptu.

12. Quòd & si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus : sed & væ eis cùm recessero ab eis.

13. Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine : & Ephraim educet ad interfectorem filios suos.

14. Da eis Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, & ubera arentia.

15. Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi 1. Reg.
exosos habui eos : propter malitiam adinventionum eorum de domo mea ejiciam eos : non addam ut diligam eos, omnes principes eorum recedentes. 8.

16. Percussus est Ephraim, radix eorum exsiccata est : fructum nequaquam facient. Quòd & si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum.

17. Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum : & erunt vagi in nationibus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Ita rursum in Græco, detractâ voculâ *super.*

℣. 10. Eadem leguntur Græcè, nonnullis exceptis circa med. *ϗ ὡς σκοπὸν ἐν συκῇ πρώϊμον, πατέρας αὐτῶν εἶδον· αὐτοὶ εἰσῆλθον πρὸς τὸν Βεελφεγώρ, & sicut scopum in ficu temporaneum, patres eorum vidi : ipsi ingressi sunt ad Beelphegor :* Nobil. ait : Σκοπὸν etiam Nahum habet c. 3. ℣. 12. ubi in aliis est, *ὡς συκαὶ καρποὺς ἔχουσαι·* in Vaticano est, *σκοποὺς ἔχουσαι*; in cæt. codd. & apud Theodoret. *ὡς σῦκον*, ut sup. Subinde Hieron. dicit : *In aliis exemplaribus legimus :* & facti sunt dilecti, quasi abominabiles; *quod magis congruit veritati :* in Mss. etiam Barb. & Alex. *οἱ ἠγαπημένοι, ὡς οἱ ἐβδελυγμένοι.*

℣. 11. Græc. pro *gloria eorum*, &c. habet, *αἱ δόξαι αὐτῶν ἐκ τόκων, ϗ ὠδίνων, ϗ συλλήψεων*, i. e. *gloriæ eorum ex partu, & parturitionibus, & conceptibus :* sola ed. Compl. *δόξα.*

℣. 12. Sic habetur Græcè, excepto uno *ἐξ ἀνθρώπων*, *ex hominibus*; at in Compl. *ἐν ἀνθρώποις*, ut supra. Hieron. addit : *Multùm in hoc loco inter se discordant Interpretes : in eo enim loco, in quo nos diximus*, væ eis cùm recessero ab eis, *LXX. & Theodot. transtulerunt*, væ eis, caro mea ex eis : *quærensque causam cur sit tanta varietas, hanc mihi videor reperisse :* caro mea, *linguâ Hebr. dicitur* basari; *rursum si dicamus* recessio mea, *sive* declinatio mea, *dicitur* basori : *LXX. igitur, & Theodot. pro eo quod est* recessio mea, *&* declinatio mea, *verterunt* caro mea.

℣. 13. Similiter in Græco, excepto plurali *παρέστησαν*, loco *præbuit*; at in Compl. *παρέστησε.* Hieron. inf. 1298. b. nonnihil variat : *In LXX. legimus*, inquit, *Ephraim, quomodo vidi, in venationem præbuit filios suos :* & supra 1297. b. ait : *Rursum ubi nos posuimus*, Ephraim, ut vidi, Tyrus erat, *LXX. interpretati sunt θήραν, id est,* venationem, *sive* capturam; *Aq. & Symm. & Theod.* petram durissimam, *id est*, silicem, *quæ linguâ Hebr. appellatur* sur; *quòd si legimus* sor, Tyrus *dicitur : putantes autem LXX. ob litterarum similitudinem* res, *&* daleth, *non esse* res, *sed* daleth, *legerunt* sud, *id est*, venationem, *sive* capturam.

℣. 14. Sic est in Græco ad verbum, sublato tantùm altero *da eis.* Utrum verò ex Hebræo, an è Græco expressa sit hujusce versiculi versio, non declarat Hieron. procul dubio quia Græcum eò loci Hebraïco consentaneum erat; inf. tamen eundem ℣. repetens, vocem unam mutat, nempe *sterilem*, pro *sine filiis*; Gr. *ἀτεκνοῦσαν* : similiter in Isai. 13. col. 153. d. legit : *Da eis Domine. Quid dabis eis? Vulvam sterilem, & ubera arentia.* Aug. verò l. cont. Adim. to. 8. 146. a. hæc habet : *Da illis ventrem vacuum, & ubera arida : mortifica semen ventris ipsorum, ne pariant.*

℣. 15. Eadem rursum in Græco, præter unum plur. *τὰς κακίας*, loco *malitiam.* Hîc etiam Hieron. non declarat utrum versio Lat. quam adhibet, ea sit, quam ex Hebræo procudit, an illa quam ex LXX. ipsi adjungere solet, nisi quòd ultimæ voci *recedentes*, quæ ex Hebræo est, addit, sive *inobedientes*, quæ ex LXX. apud quos nunc legimus *ἀπειθοῦντες* : ut ut est, manifestè conveniunt inter se & Hebraïcum & Græcum; propterea que id satis habuit sibi Hieronymus alterutrius versionem Latinam referre.

℣. 16. Itidem Græcè, præter hoc, *οὐκ ἔτι μὴ ἐνέγκῃ*, non *ultra feret*, loco *nequaquam affert.*

℣. 17. Sic habet Gr. nisi excipias verbum compos. *εἰσήκουσαν, exaudierunt.*

CAPUT X.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ose. 10. col. 1300. 1. Vitis frondosa Israël, fructus abundans in ea : secundùm multitudinem fructuum suorum multiplicavit altaria, juxta bona terræ eorum ædificabunt titulos.

col. 1301. 2. Diviserunt corda sua, nunc peribunt : ipse suffodiet altaria eorum, affligentur tituli eorum.

col. 1302. 3. Propterea nunc dicent : Non est rex nobis :

VULGATA NOVA.

1. Vitis frondosa Israël, fructus adæquatus est ei : secundùm multitudinem fructus sui multiplicavit altaria, juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulachris.

2. Divisum est cor eorum, nunc interibunt : ipse confringet simulachra eorum, depopulabitur aras eorum.

3. Quia nunc dicent : Non est rex nobis : non

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. addit : *Vitis frondosa, sive juxta LXX. εὐκληματοῦσα, id est, duas habens propagines*; nunc etiam in Gr. *εὐκληματοῦσα*; reliqua similiter quadrant, nonnullis exceptis, scilicet *αὐτῆς, ejus*, pro *in ea*, ut & inf. loco *suorum*; Compl. tamen hîc hab. *αὐτῶν*, cum Theodor. Ald. verò ed. & Ms. Alex. *αὐτοῦ* : denique Græcè legitur *τῆς γῆς αὐτοῦ*, loco *terræ eorum*; statimque, *ᾠκοδόμησε στήλας, ædificavit titulos*, non *ædificabunt.*

℣℣. 2. 3. 4. 5. Totidem exstant Græcè, nisi excipiatur vox *προφάσεις* de ℣. 4. pro qua legitur sup. *occasiones*, ad

VULGATA NOVA.

enim timemus Dominum : & rex quid faciet nobis ?

4. Loquimini verba visionis inutilis, & ferietis fœdus : & germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri.

5. Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariæ : quia luxit super eum populus ejus, & æditui ejus super eum exsultaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo.

6. Siquidem & ipse in Assur delatus est, munus regi ultori : confusio Ephraim capiet, & confundetur Israël in voluntate sua.

7. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ.

8. Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israël : lappa, & tribulus ascendet super aras eo-
Isai. 2. 19. rum : & dicent montibus : Operite nos ; & collibus : Cadite super nos.

Luc. 23. 30. Apocal. 6. 16. 9. Ex diebus Gabaa, peccavit Israël, ibi steterunt : non comprehendet eos in Gabaa prælium super filios iniquitatis.

Jud. 20. 10. Juxta desiderium meum corripiam eos : congregabuntur super eos populi, cùm corripientur propter duas iniquitates suas.

11. Ephraim vitula docta diligere trituram, & ego transivi super pulchritudinem colli ejus : ascendam super Ephraim, arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob.

Jer. 4. 3. 12. Seminate vobis in justitia, & metite in ore misericordiæ, innovate vobis novale : tempus autem requirendi Dominum, cùm venerit qui docebit vos justitiam.

13. Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacii : quia confisus es in viis tuis, in multitudine fortium tuorum.

14. Consurget tumultus in populo tuo : & omnes munitiones tuæ vastabuntur, sicut vasta-
Jud. 8. 11. tus est Salmana à domo ejus qui judicavit Baal in die prælii, matre super filios allisa.

15. Sic fecit vobis Bethel, à facie malitiæ nequitiarum vestrarum.

VERSIO ANTIQUA.

quia non timuimus Dominum : rex autem quid faciet nobis ? Hieron. ubi sup.

4. Loquens verba, occasiones mendaces, disponet testamentum : orietur sicut gramen judicium super desertum agri.

5. Apud vitulum domus On morabuntur qui habitant in Samaria : quia luxit populus ejus super eum : & sicut irritaverunt illum, gaudebunt super gloria ejus, quia translata est ab eo. col. 1303.

6. Et ipsum in Assyrios ligantes, tulerunt munera regi Jarib : in domo Ephraim suscipiet confusionem, confundetur Israël in consilio suo.

7. Projecit Samaria regem suum sicut cremium super faciem aquæ. col. 1305.

8. Et auferentur aræ On, peccata Israël : spinæ & tribuli ascendent super altaria eorum : & dicent montibus : Operite nos ; & collibus : Cadite super nos.

9. Ex quo colles sunt, peccavit Israël, ibi steterunt : non comprehendit eos in colle bellum super filios iniquitatis. col. 1306.

10. Venit ut corriperet eos : & congregabuntur super illos populi, quando correpti fuerint in duabus iniquitatibus suis.

11. Ephraim vitula edocta diligere contentionem, ego autem veniam super pulchritudinem colli ejus : supponam Ephraim, & reticebo Judam, roborabitur sibi Jacob. col. 1307.

12. Seminate vobis in justitia, vindemiate fructum vitæ, illuminate vobis lumen scientiæ : quoniam est tempus, quærite Dominum, donec veniant fruges justitiæ vobis. col. 1308.

13. Quid reticetis impietates, & iniquitates ejus vindemiastis ? comedistis fructum mendacem : quia sperasti in curribus tuis, in multitudine fortitudinis tuæ. col. 1309.

14. Consurget perditio in populo tuo : & omnia murata tua abibunt : sicut principes Salmana de domo Jerobaal in diebus belli ; matrem super filios alliserunt.

15. Sic faciam vobis domus Israël, à facie malitiarum vestrarum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

verbum, *prætextus* ; Hieron. in comm. 1302. f. ait : *LXX. verba eorum*, excusationes falsas *transtulerunt* : vox autem Gr. πρόφασις, variis his Lat. accommodari potest.

℣. 6. Gr. scribit Ἰαρείμ ; paulòque post delet *confusionem*, cujus loco ponit καὶ ; sed à Compl. abest conjunct. καὶ ; in aliis lib. est δέξεται αἰσχύνην, si Nobilio fides ; cæt. ut supra. Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 734. c. sic : *Et vinctum eum ducent xenium regi*. Ap. Rufin. in Symb. p. 181. c. *Et alligantes, adduxerunt eum xenium* : pro *munera* enim, Gr. hab. ξένια, i. e. *dona hospitibus dari solita*.

℣℣. 7. 8. Eadem sunt in Græco verbum pro verbo.

℣. 9. Sic iterum Græcè, excepto uno καταλάβῃ, *comprehendet*.

℣. 10. Græc. Vat. ipso initio hab. παιδεῦσαι αὐτούς, Nobil. *ut corriperem eos*, absque superiori *venit* ; reliqua ut in textu ; sed in Ms. Alex. est ἦλθε παιδεῦσαι, ut sup. in Compl. ἦλθε τοῦ παιδεύειν.

℣. 11. Similia Græc. exhibet, nisi quòd tollit *&*, ante *reticebo* ; & pro seq. *sibi*, ponit αὐτῷ ; in Ms. Alex. καὶ παρασιωπήσομαι. Ap. Ambros. l. de Joseph, c. 7. col. 498. b. sic : *Ephræm vacca docta diligere victoriam, ego autem transivi super decorem cervicis ejus*. Item ap. Hieron. loco cit. *vitula, sive vacca ; etenim*, inquit, *quod Hebraïcè dicitur* egla, *id est*, μόσχος, & δάμαλις, *utrumque significat*.

℣. 12. Eadem leguntur Græcè, exceptis his, εἰς δικαιοσύνην..... εἰς καρπὸν ζωῆς, *in justitiam..... in fructum vitæ* ; à Compl. abest præp. εἰς, ante καρπὸν, sicut à Ms. Vatic. τὸ *quoniam est tempus* ; in Ald. tamen edit. est ὡς ἔτι καιρός· sed Nobilio duæ videntur interpretationes esse, *scientiæ*, & *adhuc tempus*. Hilar. in Ps. 118. col. 244. d. legit : *Serite in justitia vosmetipsos, & metite vos in fructu vitæ, & illuminate vos in lumine scientiæ*. Ambros. l. de Isaac, col. 364. a. *Seminate vobis ad justitiam, vindemiate ad fructum vitæ, illuminate vobis lumen cognitionis* : similiter in Ps. 118. col. 973. f. sicut infra 1116. d. *Serite vobis ad justitiam, vindemiate ad fructum* : & l. de Nab. c. 7. col. 575. d. *Seminate vobis ad justitiam*. Rursum Hieron. ep. ad Fabiol. col. 584. f. *Seminate vobis in justitia, & metite fructum vitæ, illuminate vobis lumen scientiæ* : & in Eccles. to. 2. col. 730. b. *Seminate vobis in justitia, vindemiate in fructu vitæ, illuminate vobis lumen scientiæ* : item sup. in Ose. col. 1308. c. ait : *LXX. transtulerunt*, vindemiate fructum vitæ ; *magisque semini convenit messio, quàm vindemia* : fructus *autem* vitæ *ipse est qui & lignum vitæ*. Cassiod. in Ps. 25. p. 441. a. *Serite vobis ad justitiam, & metite misericordiam*.

℣. 13. Gr. Vat. initio hab. Ἱνατί παρεσιωπήσατε ἀσέβειαν ; *Ut quid reticuistis impietatem ?* & infra, ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι, *in peccatis*, pro *in curribus* ; cæt. ut in textu. Compl. bene : Τί παρεσιωπήσατε ἀσεβείας..... ὅτι ἤλπισας ἐν τοῖς ἅρμασί σου ; similiter in Ald. sicut in Mss. Alex. & Barb. ἅρμασι. Hieron. in Isai. 58. col. 427. c. legit : *Quare tacuistis impietatem eorum, & iniquitates vindemiastis, & comedistis frumentum mendacii ?* Ambros. l. de Joseph, c. 7. col. 498. c. *Seminastis impietatem, & iniquitates ejus vindemiastis : manducasti fructum falsum, quia sperasti in curribus tuis*.

℣. 14. Gr. Vat. in principio hab. Καὶ ἐξαναστήσεται ; paulòque post, ὡς ἄρχων Σαλαμὰν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἱεροβοάμ, i. e. *sicut princeps Salaman de domo Jeroboam* ; cæt. similia. In Compl. verò ὡς ἄρχων Σάλμανα ; & in Ms. Alex. ἐκ τοῦ οἴκου Ἱεροβαάλ.

℣. 15. Itidem Græcè, præposita voce ἀδικίας, *injustitiæ*, isti, *malitiarum* ; at Euseb. l. 9. Dem. Evang. habet simpliciter, ἀπὸ προσώπου τῶν ἀδικιῶν ὑμῶν, si Nobilio fides. Hieron. ubi sup. col. 1310. b. ait : *Pro* Bethel, *quod interpretatur* domus Dei, *LXX. transtulerunt* domus Israël, *quod in Hebræo penitus non habetur*.

CAPUT XI.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ose. 11. col. 1310.

1. MAnè projecti sunt, projectus est rex Israël. Quia parvulus Israël, & ego dilexi eum: & ex Ægypto vocavi filios suos.

2. Sicut vocavi eos, ita abierunt à facie mea ipsi: Baalim immolabant, & sculptilibus adolebant.

col. 1312.

3. Et ego colligavi Ephraim, suscepi eum super brachium meum: & non cognoverunt ut sanarem illos.

4. In corruptione hominum extendi eos, in vinculis charitatis meæ: & ero illis quasi dans alapas homo super maxillas ejus: & respiciam ad eum prævalens ei.

col. 1313.

5. Habitabit Ephraim in Ægypto, & Assur ipse rex ejus: quia noluit converti.

6. Et infirmatus est gladius in civitatibus ejus, & requievit in manibus illius, & comedent de cogitationibus suis.

7. Et populus ejus suspensus est ex incolatu suo: & Deus super pretiosa ejus irascetur, & non exaltabit eum.

col. 1314.

8. Quid faciam tibi Ephraim? protegam te Israël? quid faciam tibi? sicut Adama ponam te, & sicut Seboim. Conversum est cor meum in ipso, simul conturbata est pœnitudo mea.

VULGATA NOVA.

1. SIcut manè transiit, pertransiit rex Israël. Quia puer Israël, & dilexi eum: & ex Ægypto vocavi filium meum. Matth. 2. 15.

2. Vocaverunt eos, sic abierunt à facie eorum: Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant.

3. Et ego quasi nutricius Ephraim, portabam eos in brachiis meis: & nescierunt quòd curarem eos.

4. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: & ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum: & declinavi ad eum ut vesceretur.

5. Non revertetur in terram Ægypti, & Assur ipse rex ejus: quoniam noluerunt converti.

6. Cœpit gladius in civitatibus ejus, & consumet electos ejus, & comedet capita eorum.

7. Et populus meus pendebit ad reditum meum: jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.

8. Quomodo dabo te Ephraim, protegam te Israël? quomodo dabo te sicut Adama, ponam te ut Seboim? Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est pœnitudo mea.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè, nisi excipiatur vox ult. *αὐτοῦ*, loco *suos*. Hieron. in comm. 1311. c. ait: *Pro eo quod nos diximus*, ex Ægypto vocavi filium meum, *LXX. transtulerunt*, ex Ægypto vocavi filios ejus, *quod in Hebraïco non habetur: nullique dubium est Matthæum* (2. 15.) *de hoc loco sumpsisse testimonium juxta Hebraïcam veritatem:* item l. de opt. gen. interpr. to. 4. 252. c. ait: *Scribit Evangelista:* ut impleretur quod dictum est à Domino per Prophetam: Ex Ægypto vocavi filium meum: *hoc nostri codices non habent; sed in Osee juxta Hebraïcam scribitur veritatem:* quia puer Israël est, & dilexi eum: & ex Ægypto vocavi filium meum: *pro quo & in eodem loco LXX. transtulerunt:* quia parvulus est Israël, & dilexi eum: & ex Ægypto vocavi filios ejus. Vide etiam q. 2. ad Algas. to. 4. 190. a. & in Isai. 6. col. 63. f. 64. a. ut & seqq. in Ose. 1311. e. 1312. a.

℣. 2. Sic est in Græco.

℣. 3. Hieronymus infra 1313. c. verbum *colligavi* ita explicat: *Ligabam pedes Ephraim, ne à me longiùs fugerent; hoc enim significat συνεπόδισα:* sic etiam in Gr. hod. est, συνεπόδισα; sicut in fine, *ὅτι ἴαμαι αὐτοὺς*, *quia sanavi eos*, loco *ut sanarem illos*; cæt. ut in Lat. sup. In ed. Ald. *ἰάσομαι*, *sanabo*. Idem Hieron. in Ezech. 47. col. 1058. a. sic legit: *Ego colligavi Ephraim, suscepi eum in brachio meo: & non cognoverunt quia sanavi eos in correptione* (al. *corruptione*) *hominis:* hoc autem ult. *in corruptione*, vel *correptione hominis*, quod jungit hîc Hieron. antecedentibus, transferri debet juxta Græcum hod. in ℣. sequentem, adnectique verbo *extendi*. Interpunctioni etiam isti favere videtur Hieron. infra in Ose. col. 1312. f. & 1313. c. Vide Not. ad ℣. sequentem.

℣. 4. Ita Græcè, uno tenore, Ἐν διαφθορᾷ ἀνθρώπων ἐξέτεινα αὐτοὺς, &c. ut in Lat. sup. nisi quòd pro ult. *prævalens ei*, habetur, *δυνήσομαι αὐτῷ*, *prævalebo ei*; at in Compl. *δυνάμως*. Hieron. quoque in comment. 1312. f. prima verba, in editt. disjuncta, sic jungere videtur ut in Vulg. & Gr. *Pro Adam*, inquit, *Aquila*, *& Symm. & LXX. & Theodotio*, homines *transtulerunt*, *ut dicerent:* In funiculis hominum traham eos, in vinculis charitatis: & infra 1313. b. priora resumendo, dicit: *Transeamus ad intelligentiam spiritualem juxta LXX. duntaxat Interpretes... Illis immolantibus Baalim..... & me vocante, fugientibus à facie mea* (*ita enim in LXX. continetur*) *ego..... ligabam pedes Ephraim, ne à me longiùs fugerent..... Unde in corruptione hominum, videlicet magistrorum qui eos deceperant, contractos perfidiæ frigore, extendi calorem fidei, & quasi repugnantes, vinculis meæ dilectionis astrinxi.* Porro ex his posterioribus verbis manifestè colligitur *τὸ in corruptione hominum*, etiam apud LXX. adnecti debere subsequentibus, non verò antecedentibus de ℣. 3. Hieronymus tamen in Ezech. 47. ut vidimus sup. ad eundem ℣. 3. sic habet: *& non cognoverunt quia sanavi eos in correptione hominis;* nec ibi addit plura de Ose. Hoc autem, *in correptione hominis*, illic apertè conjungitur cum præced. *sanavi eos;* quæ copulatio seu conjunctio non tantùm Vulgatæ repugnat, sed & textûs Gr. variis editionibus, necnon ipsius Hieronymi commentario. Quod autem cit. loco in Ezech. legitur (in editt. Erasmi & Martian.) *correptione*, non *corruptione*, fortasse mendum est, quod irrepere facilè potuit in præd. editt. scriptum verò fuisse primitus, *corruptione*, non *correptione*, magis crediderim: imo quæ sequuntur ap. Hieron. eodem loco, erratum id genus satis apertè indicant: his enim, *quia sanavi eos in correptione hominis* (non *hominum*,) proximè addit ex Isai. 53. *qui vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus pro iniquitatibus nostris: disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus:* deinde, *ipse istud mare, quod est salsissimum, & nimia amaritudine mortuum, sua morte sanavit.* Porro hæc verba, *qui vulneratus..... & infirmatus..... & livore ejus..... & sua morte sanavit*, quæ subnectuntur istis, *in correptione hominis*, i. e. Christi Domini; non *correptionem*, sed *corruptionem*, satis arguunt. Præterea in Græco constanter habetur *ἐν διαφθορᾷ*, ut monui supra: quinimo in edit. Hieron. Paris. 1623. Mariani Victorii, eodem commentarii loco in Ezech. exstat *in corruptione;* licet in edit. Erasmi, Paris. 1533. ut jam dixi, sicut in novissima Martianæi nostri, legatur *in correptione*. Consulant Mss. codices, quorum interest.

℣. 5. Græc. initio hab. *κατῴκησεν*, *habitavit*, non *habitabit*; cæt. ut in Lat. at Hieron. in comm. constanter legit *habitabit: Juxta LXX.* inquit, *habitabit Ephraim in Ægypto..... sed vitiis, atque peccatis, & perversitate fidei, semper in Ægypto commoratus est:* proximè tamen addit: *Quia igitur habitavit in Ægypto, sensus magnus Assyrius erit rex ejus: noluit enim reverti ad Ecclesiam*, &c.

℣. 6. Sic est in Gr. Vat. præter unum *ἐν ῥομφαίᾳ*, *in gladio*, sed in Ms. Alex. & Compl. *ῥομφαία*, *gladius*, ut supra.

℣. 7. Itidem Græcè, deleto uno *est*, post *suspensus*.

℣. 8. Gr. in principio habet: Τί σε διαθῶμαι Ἐφραίμ; ὑπερασπιῶ σε Ἰσραήλ; τί σε διαθῶ; ὡς Ἀδάμα, &c. i. e. *Quomodo te disponam Ephraim? protegam te Israël? quid te disponam? sicut Adama*, &c. ut in textu. In Compl. Τί σοι ποιήσω Ἐφραίμ; .....ὡς Ἀδαμὰν, &c. Rursum Hieron. in Isai. 43. col. 326. d. *Quid tibi faciam Ephraim? protegam te Israël?* & in Jer. 31. col. 681. b. *Quid tibi faciam Ephraim? quid tibi faciam Israël? quasi Adaman ponam te, & quasi Seboim.* Ambros. l. 1. de pœnit. col. 396. b. *Quomodo te constituam? velut Adama efficiam te, & sicut Seboim. Conversum est cor meum in eo ipso, conturbata est pœnitentia mea.*

VULGATA NOVA.

9. Non faciam furorem iræ meæ : non convertar ut disperdam Ephraim : quoniam Deus ego, & non homo : in medio tui sanctus, & non ingrediar civitatem.

10. Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet : quia ipse rugiet, & formidabunt filii maris.

11. Et avolabunt quasi avis ex Ægypto, & quasi columba de terra Assyriorum : & collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.

12. Circumdedit me in negatione Ephraim, & in dolo domus Israël : Judas autem testis descendit cum Deo, & cum sanctis fidelis.

VERSIO ANTIQUA.

9. Non faciam juxta iram furoris mei : non derelinquam ut deleatur Ephraim : quoniam Deus ego sum, & non homo : in te sanctus, & non ingrediar civitatem. *Hieron. ubi sup.*

10. Post Dominum ambulabo, sicut leo rugiet : quia ipse rugiet, & formidabunt filii aquarum. *col. 1316.*

11. Et volabunt quasi avis ex Ægypto, & quasi columba de terra Assyriorum : & collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.

12. Circumdedit me in mendacio Ephraim, & in impietate domus Israël & Juda : nunc cognovit eos Deus, & populus sanctus vocabitur Dei. *col. 1317.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Eadem prorsus in Græco. Apud Ambros. l. 1. de pœnit. col. 396. c. *Non faciam secundùm iracundiam furoris mei.* Ap. Cypr. verò l. 2. Testim. p. 287. a. *Non faciam juxta iram indignationis meæ : non sinam deleri Ephraim : quoniam Deus ego sum, & non homo : in te sanctus, & non introibo in civitatem.*

℣. 10. Similiter in Græco. Cypr. l. 2. Testim. p. 287. a. legit : *Post Deum ibo ;* Gr. etiam hab. πορεύσομαι. Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 181. c. addit : *sicut leo ructavit Dominus : quia ipse rugiet, & obstupescent filii aquilarum ;* hîc malè *aquilarum*, nam in Gr. constanter, τέκνα ὑδάτων ; in Compl. υἱοὶ θαλάσσης, ut in Vulg. Hieron. quoque in comm. ait, filii maris, *sive* aquarum, *ut LXX. transtulerunt : etenim verbum* maim, *quod per tres litteras scribitur*, mem, iod, mem, *si legatur* maim, aquas *significat ; si* meiam, *de* mari *intelligitur.*

℣. 11. Gr. Vat. initio habet ἐκστήσονται, *pavebunt*, loco *& volabunt ;* Ms. Alex. καὶ ἐκστήσονται ; Barb. cum Compl. καὶ ἥξουσι, *& venient ;* Cyr. ἐπτοήσονται, à πτοήσω, *metu contrahor*, quod verbum similitudine accedit ad istud, πτήσονται, *volabunt*, ab ἵπταμαι, *volo ;* unde procul dubiò orta varietas est : extremò Gr. Vat. hab. καὶ ἀποκαταστήσω αὐτοὺς εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν, *& restituam eos in domos suas*, loco *& collocabo eos in domibus suis ;* cæt. ut in textu.

℣. 12. Itidem Græcè, excepto uno plur. ἀσεβείαις, *impietatibus ;* at in Compl. & Ms. Barb. ἀσεβείᾳ, *impietate*, ut supra.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. Ephraim pascit ventum, & sequitur æstum : tota die mendacium & vastitatem multiplicat : & fœdus cum Assyriis iniit, & oleum in Ægyptum ferebat.

2. Judicium ergo Domini cum Juda, & visitatio super Jacob : juxta vias ejus, & juxta adinventiones ejus reddet ei.

Genes. 25. 25. 3. In utero supplantavit fratrem suum : & in fortitudine sua directus est cum angelo.

Genes. 32. 24. 4. Et invaluit ad angelum, & confortatus est : flevit, & rogavit eum : in Bethel invenit eum, & ibi locutus est nobiscum.

5. Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.

6. Et tu ad Deum tuum converteris : misericordiam & judicium custodi, & spera in Deo tuo semper.

7. Chanaan, in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit.

8. Et dixit Ephraim : Veruntamen dives effectus sum, inveni idolum mihi : omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.

9. Et ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.

VERSIO ANTIQUA.

1. Ephraim autem pessimus spiritus, prosecutus est æstum : tota die inania & vana multiplicavit : & testamentum cum Assyriis pepigit, & oleum in Ægypto mercabatur. *Hieron. in Ose, 12. col. 1318.*

2. Et judicium Domino cum Juda ; ut ulciscatur Jacob : juxta vias ejus, & juxta adinventiones ejus reddet ei. *col. 1319.*

3. In utero supplantavit fratrem suum : & in labore suo prævaluit Deo.

4. Et confortatus est cum angelo, & potuit : fleverunt, & deprecati sunt me : in domo On invenerunt me, & ibi dictum est ad eos.

5. Dominus autem Deus omnipotens erit memoriale ejus.

6. Et tu in Deo tuo convertêris : misericordiam & judicium custodi, & appropinqua Deo tuo semper.

7. Chanaan, in manu ejus statera iniquitatis, opprimere per potentiam dilexit. *col. 1320.*

8. Et dixit Ephraim : Veruntamen dives effectus sum, inveni requiem mihi : omnes labores ejus non invenientur ei, propter iniquitates in quibus peccavit.

9. Ego autem Dominus Deus tuus eduxi te de terra Ægypti : adhuc habitare te faciam in tabernaculis, sicut in diebus solemnitatis. *col. 1321.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similia Græc. habet, præter unum, εἰς Αἴγυπτον, *in Ægyptum*, pro *in Ægypto.*

℣. 2. Sic est in Græco. Tichon. reg. 3. p. 55. e. legit : *Judicium Domini ad Judam, ut vindicet in Jacob : secundùm vias ejus, & secundùm studia ejus retribuet ei.* Hieron. in Ezech. 7. col. 735. e. *Ulciscar Jacob : secundùm vias suas, & juxta adinventiones ejus reddam illi.*

℣. 3. Ita legit Aug. l. 2. cont. Maximin. to. 8. 740. e. detracto pronom. *suo*, post *labore*. Græc. ultimò sic hab. καὶ ἐν κόποις αὐτοῦ ἐνίσχυσε πρὸς Θεόν, *& in laboribus suis prævaluit erga Deum ;* cæt. ut in Lat. sup. Ed. Compl. hab. ἐν κόπῳ, non ἐν κόποις.

℣. 4. Sic iterum ap. August. l. 2. cont. Maximin. 740. e. ad verbum usque *fleverunt.* Hieron. ubi sup. in comm. ait : *Pro eo quod in Hebraïco hab.* flevit, & rogavit eum, &c. *legimus in editione Vulgata*, fleverunt, & rogaverunt me, &c. loco verò *On*, quod ita pinximus, Hieron. ibid. ut & aliis in locis, scribit Græcè, Ὤν, *quod*, inquit, *interpretatur* dolor. Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 733. b. ita reddit : *In templo meo me invenerunt, & illic disputatum est ad eos.*

℣℣. 5. 6. Ita leguntur Græcè.

℣. 7. Similiter in Græco. Auct. l. de promiss. p. 2. c. 24. ap. Prosp. p. 150. e. legit : *Chanaan, in manu ejus statera injustitiæ, dominationem enim elegit.*

℣. 8. Totidem verba leguntur Græcè.

℣. 9. Ita fert Græc. Vat. præter vocem ἡμέραι, *dies*, pro *in diebus ;* in Ms. Alex. ἡμέρᾳ ; in Compl. & Ms. Barb. ἐν ἡμέρᾳ ; in ed. verò Ald. ἐν ἡμέραις, ut sup. Nota in textu Lat. Hieron. sec. Hebr. initio ita legi, tam in textu

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 10. Et loquar ad prophetas, & ego visiones multiplicavi, & in manibus prophetarum assimilatus sum.

col. 1322. 11. Si non Galaad est, ergo falsi erant in Galgala principes immolantes: & altaria eorum quasi testudines super desertum agri.

col. 1323. 12. Et recessit Jacob in campum Syriæ, & servivit Israël in uxore, & in uxore custodivit.

13. Et in propheta eduxit Dominus Israël de Ægypto: & in propheta servatus est.

14..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

10. Et locutus sum super prophetas, & ego visionem multiplicavi, & in manu prophetarum assimilatus sum.

11. Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes: nam & altaria eorum quasi acervi super sulcos agri.

12. Fugit Jacob in regionem Syriæ, & servivit Israël in uxorem, & in uxorem servavit. *Genes.* 28. 5.

13. In propheta autem eduxit Dominus Israël de Ægypto: & in propheta servatus est. *Exod.* 14. 21. 22.

14. Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis, & sanguis ejus super eum veniet, & opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quàm in comm. *Et ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*, &c. in Vulgata autem hodierna deest hoc, *qui eduxi te.*

℣. 10. Nil tam simile Græco est. Iren. l. 3. c. 12. p. 198. e. legit: *ego visiones implevi, & in manibus prophetarum similatus sum:* at l. 4. c. 20. p. 255. a. ut sup. *ego visiones multiplicavi, & in manibus prophetarum assimilatus sum.*

℣. 11. Vox una tantùm variat Græcè, scilicet rursum Γαλαὰδ, pro *Galgala*; at in Compl. Γαλγάλα.

℣. 12. Sic habet Græc. Vat. præter hoc ult. ϗ γυναικὶ ἐφυλάξατο, *& uxori custodivit*; at in Mss. Alex. & Barb. sicut in ed. Ald. ἐν γυναικὶ, ut supra.

℣. 13. Itidem Græcè, uno excepto, ἐκ γῆς Αἰγύπτου, *de terra Ægypti*; sed à Ms. Alex. abest γῆς.

℣. 14. Versûs hujus unam tantùm exhibet Hieronymus interpretationem Lat. quæ utrùm Hebraïci textûs, an Græci verba referat, prorsus silet: Hebraïca tamen magis reddere, quàm Græca, ex eo ducimus, quòd à Vulgata hod. versus totus minimè differat; à Græco autem Vatic. paulùm discrepet; en verba: Ἐθύμωσεν Ἐφραὶμ, ϗ παρώργισε, ϗ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐκχυθήσεται, ϗ τὸν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ ἀνταποδώσει Κύριος αὐτῷ· i. e. *Indignari fecit Ephræm, & ad iracundiam provocavit, & sanguis ejus super ipsum effundetur, & opprobrium illius*, &c. ut in Vulg. In edit. verò Compl. Καὶ παρώργισέ με Ἐφραὶμ ἐν τοῖς παραπικρασμοῖς αὐτοῦ, ϗ τὸ αἷμα, &c.

CAPUT XIII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ose. 13. *col.* 1324. 1. JUxta verbum Ephraim, justificationes accepit ipse in Israël, & posuit Baal, & mortuus est.

2. Et nunc apposuit ut peccaret: & fecerunt sibi conflatile ex auro & argento suo secundùm imaginem idolorum, opera artificum completa: his ipsi dicunt: Immolate homines, vituli enim defecerunt.

col. 1325. 3. Idcirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus pertransiens, sicut pulvis turbine raptus ex area, & sicut vapor de locustis.

col. 1326. 4. Ego autem Dominus Deus tuus, firmans cœlum, & creans terram; cujus manus creavit omnem militiam cœli: & non ostendi ea tibi, ut ambulares post ea: & ego eduxi te de terra Ægypti: & Deum præter me non cognosces, & salvator non est absque me.

VULGATA NOVA.

1. LOquente Ephraim, horror invasit Israël, & deliquit in Baal, & mortuus est.

2. Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est: his ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes.

3. Idcirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus præteriens, sicut pulvis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario.

4. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti: & Deum absque me nescies, & salvator non est præter me. *Isai.* 43. 10.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic est in Græco, præter voculam αὐτὰ, *eas*, additam ad verbum *posuit*; sed abest αὐτὰ ab ed. Ald.

℣. 2. Græc. Vat. initio pluraliter legit: Καὶ νῦν προσέθεντο τοῦ ἁμαρτάνειν, &c. *Et nunc apposuerunt ut peccarent*; Ald. verò & Compl. cum Ms. Alex. προσέθετο τοῦ ἁμαρτάνειν, ut supra: exinde abest à Vatic. τὸ *auro &*; in Ald. autem est ἐκ χρυσίου ϗ τοῦ ἀργυρίου· cæt. similia: observandum tamen in Græco hodierno voculam αὐτοῖς, *his*, adnecti verbo anteced. συντετελεσμένα, seu *completa*, deinde ita sequi, αὐτοὶ λέγουσι, *ipsi dicunt*, non verò ut in Lat. sup. & Vulg. *his ipsi dicunt:* sed disjunctioni Græcæ repugnare videtur Hieron. ipse in comm. cùm dicat in consequentibus: *Addidit* (Israël) *peccata peccatis, ut ex argento quod Dominus dederat, idola fabricarentur, opera manuum hominum:* quibus *ipsi dicunt, id est, sacerdotes & principes.....* Immolate homines, &c. & infra: *Præcipiuntque discipulis suis, ut & ipsi immolent homines*, &c. Hieron. etiam in Isai. 57. col. 417. a. rursus habet: *Immolate homines, vituli enim defecerunt; sive*, inquit, *ut in Hebræo scriptum est: Immolantes homines, vitulos adoratis:* at in Ose. sup. 1324. c. ait: *Pro eo quod LXX. interpretati sunt*, Immolate homines, vituli enim defecerunt, *nos vertimus*, Immolate homines vitulos adorantes, ut in Vulg. Porro voces istæ, *LXX. interpretati sunt*, *& nos vertimus*, Hieronymo usitatæ, geminum interpretem Latinum satis arguunt. Vid. admonit. præv. in Prophetas.

℣. 3. Hieronymus hîc unicam versionem apponit, scilicet Lat. ex Hebræo, qualem nunc in Vulgata legimus; sed huic interpretationi subjungit verba ista: *LXX. similiter: hoc solum quod in ultimo est immutantes*, & sicut vapor de locustis, *sive* de lacrymis, *quia in plerisque codicibus*, ἀκρίδων, *in aliis* δακρύων, *positum reperimus.* Nos plerorumque Mss. lectionem ab Hieronymo laudatam prætulimus. In Gr. tamen Vat. est ac ed. Ald. ἀπὸ δακρύων; in Compl. verò & apud Theodor. ἀπὸ ἀκρίδων; cætera quadrant, nisi quòd loco *pertransiens*, vel ut in Vulg. *præteriens*, Gr. Vat. habet πορευομένη, statimque, ὡς χνοῦς ἀποφυσώμενος ἀφ' ἅλωνος, i. e. *sicut pulvis exsufflatus ab area*; in Compl. διερχομένη, ὡσεὶ ἄχνη ἀποφυσωμένη, &c. Non dissimulabo etiam ex superiori Hieronymi observatione tantùm non sequi, ut ipse Græcum verterit, non antiquam Versionem citaverit; quippe qui lectionum discrimen repetat è codicibus Græcis, non ex Latinis, *quia*, inquit, *in plerisque codicibus* ἀκρίδων, *in aliis* δακρύων, *positum reperimus*: verùm Latinam simul & Græcam versionem citavit, Latinæ Græcam conjunxit, ut appareret qua de causa in Latina legeretur *de locustis*, aut *de lacrymis*, non verò *de fumario*: ita è schedis unius è nostris, D. Sim. Mopinot, à quo etiam nonnulla id genus aliàs descripsimus.

℣. 4. Totidem verba exstant in Græco Vat. nisi exci-

VULGATA NOVA.

5. Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis.

6. Juxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt: & levaverunt cor suum, & obliti sunt mei.

7. Et ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum.

8. Occurram eis quasi ursa raptis catulis, & dirumpam interiora jecoris eorum: & consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos.

9. Perditio tua Israël: tantummodo in me auxilium tuum.

10. Ubi est rex tuus? maximè nunc salvet te in omnibus urbibus tuis: & judices tui, de
1. Reg. quibus dixisti: Da mihi regem, & principes.
8. 5. 11. Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea.

12. Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum ejus.

13. Dolores parturientis venient ei: ipse filius non sapiens: nunc enim non stabit in contritione filiorum.

14. De manu mortis liberabo eos, de mor-
1. Cor. te redimam eos: ero mors tua ô mors, morsus
15. 54. tuus ero inferne: consolatio abscondita est ab ocu-
Hebr. 2. lis meis.
14. Ezech. 15. Quia ipse inter fratres dividet: adducet
19. 12. urentem ventum Dominus de deserto ascendentem: & siccabit venas ejus, & desolabit fontem ejus, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.

VERSIO ANTIQUA.

5. Ego pascebam te in solitudine, in terra inhabitabili, Hieron. ubi sup.

6. secundùm pascua sua: & repleti sunt in saturitate, & elevata sunt corda eorum: idcirco obliti sunt mei.

7. Et ero eis quasi panther, & sicut pardus in via Assyriorum. col. 1327.

8. Occurram eis sicut ursa indigens cibo, & disrumpam interiora cordis eorum: & devorabunt eos ibi catuli silvarum, bestiæ agri disrumpent eos.

9. Corruptioni tuæ Israël quis auxiliabitur?

10. Ubi est rex tuus iste? & salvum te faciat in cunctis urbibus tuis: judicet te, de quo dixisti: Da mihi regem, & principem.

11. Et dedi tibi regem in ira mea, & habui in furore meo.

12. Congregatio iniquitatis Ephraim, absconditum est peccatum ejus. col. 1328.

13. Dolores quasi parturientis venient ei: iste est filius tuus sapiens: quia nunc non sustinebit in contritione filiorum.

14. De manu inferni liberabo eos, de morte redimam illos: ubi est causa tua mors? ubi est aculeus tuus inferne? consolatio abscondita est ab oculis meis. col. 1329.

15. Quia ipse inter fratres dividet: adducet urentem ventum Dominus de deserto super eos: & siccabit venas ejus, desolabit fontes illius; iste arefaciet terram ejus, & omnia vasa desiderabilia. col. 1330.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pias plural. *αἱ χεῖρές ἔκτισαν*, *manus creaverunt*, pro sing. *manus creavit*: sed horum pleraque absunt ab ed. Compl. nempe ab hoc, *firmans cælum*, usque ad istud, & *ego eduxi*; nec malè, Hieronymus enim loco cit. monet « illa ipsa in Hebraïco non haberi, & à nullo verti Interpretum; in antiqua quoque Editione LXX. non legi, ideoque obelo esse prænotanda: » admittuntur tamen ab Hilario l. 12. de Trin. p. 1114. e. 1117. b. ubi sic: *Firmans cælum*, & *creans terram*, *ego Dominus Deus tuus*: *cujus manus creaverunt omnem militiam cæli*. Ita quoque in Breviar. fid. cont. Arian. Sirm. to. 1. p. 379. ad verbum. Fulgent. l. pro fide cath. p. 537. a. addit: *Dominum præter me non noveris*, & *salvans non erit præter me*. Nota in translatione Lat. ex Hebr. quæ alteri de LXX. præmittitur ab Hieron. prioribus his, *Ego autem Dominus Deus tuus*, proximè addi, idque semel & iterum, *qui eduxi te de terra Ægypti*; quæ verba, *qui eduxi te*, subaudiuntur quidem, sed hodie non leguntur in Vulgata.

℣℣. 5. 6. Similiter leguntur Græcè.

℣. 7. Ita rursum Græcè. Apud Ambros. de apol. Dav. col. 717. e. *Ecce sicut panthera*.

℣. 8. Sic etiam in Græco, præter pauca, videlicet, *ἀπορουμένη*, quasi *concitata*, pro *indigens cibo*; paulòque post, *συγκλεισμὸν*, *conclusionem*, pro *interiora*; & *δρυμοῦ*, *silvæ*, loco *silvarum*; at in Compl. *δρυμῶν*. Apud Ambros. l. de apol. Dav. col. 717. e. *Et sicut ursus aporiatus*, *occurram eis*.

℣. 9. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 10. Itidem Græcè. In edit. novissima Hieron. mendum est, opinor, typographicum: sic enim ultima hujus versiculi verba copulantur cum primis versûs seq. *de quo dixisti*: *Da mihi regem in ira mea*, &c. omissis his intermediis, & *principem*. *Et dedi tibi regem*: sed damnum resarcivimus ex vet. editt. ubi constanter legitur: *de quo dixisti*: *Da mihi regem*, & *principem*: deinde ℣. 11. *Et dedi tibi regem in ira mea*, &c.

℣. 11. Sic iterum Græcè. Apud August. l. de nat. bo. to. 8. 509. e. *Dedi eis regem in ira mea*. Ad hoc autem seq. & *habui*, addit Hieron. in comm. *Pro eo quod LXX. interpretati sunt*, habui, *omnes* abstuli *transtulerunt*.

℣. 12. Ita fert Græc. Vatic. præter vocem primam *συστροφὴν*, *conglobationem*, loco *congregatio*; at in ed. Compl. *συναγωγή*; in Ald. *συστροφή*.

℣. 13. Eadem exhibet Gr. Vatic. nisi hoc excipias, *οὐ μὴ ὑποστῇ*, *non subsistet*, loco *nunc non sustinebit*; at in Ms. Barb. sic, *νῦν οὐ μὴ ὑποστῇ*. Apud Lact. l. 4. Instit. c. 19. p. 582. *hic filius meus sapiens*: *propter quod nunc resistet in contribulatione filiorum suorum*.

℣. 14. Eadem sunt in Gr. Vatic. exceptâ conjunct. καὶ, additâ post *liberabo*, loco *eos*, quod deest; at in edd. Ald. & Compl. sicut in Ms. Alex. est, *ῥύσομαι αὐτούς*; sola Ald. subdit καὶ. Lactant. l. 4. Instit. c. 19. & 29. p. 582. 587. legit: *Et de manu inferorum eruam eum*: *ubi est judicium tuum mors*? *aut ubi est aculeus tuus*? Fulg. ep. 14. p. 263. ut in Vulg. *ero mors tua ô mors*, *ero morsus tuus inferne*. Hieron. præter ea quæ retulit sup. sec. LXX. addit inf. in comm. *Pro eo quod nos interpretati sumus*: ero mors tua ô mors, &c. *LXX. transtulerunt*: ubi est causa tua ô mors? ubi est stimulus tuus inferne? Gr. *ποῦ ἡ δίκη σου θάνατε*; *ποῦ τὸ κέντρον σου ᾅδη*;

℣. 15. Similia refert Græc. Vat. exceptis his levibus, nempe initio, *Διότι οὗτος*, *Quia hic*, pro *Quia ipse*; paulòque post singulariter, *ἐπ' αὐτὸν*, loco plur. *super eos*; ultimòque, *ἐπιθυμητὰ αὐτοῦ*, *desiderabilia ejus*. Compl. sola hab. *Διότι αὐτὸς*..... *ἐπ' αὐτούς*, nec addit *αὐτοῦ*, ad *desiderabilia*.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. PEreat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum: in gladio pereant, parvuli eorum elidantur, & fetæ ejus dis-

VERSIO ANTIQUA.

1. DIsperdetur Samaria, quoniam restitit Deo suo: in gladio corruent, & lactentes eorum elidentur ad petram, & habentes in utero Hieron. in Os. 14. col. 1331.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Vat. addit *αὐτοὶ*, *ipsi*, verbo *corruent*; tollunt verò Ald. & Compl. cum Ms. Barb. exinde Vat. delet *ad petram*; subditque, καὶ *αἱ ἐν γαστρὶ ἔχουσαι αὐτῶν διαρραγήσονται*, & *eorum habentes in utero disrumpentur*; cæt. quadrant. Hieron. inf. in comm. additamentum hoc, *ad petram*, confirmat, dicens: *Qui autem parvuli atque*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. col. 1332. disrumpentur.

2. Convertere Israël ad Dominum Deum tuum: quia infirmatus es in iniquitatibus tuis.

3. Sumite vobiscum sermones, & revertimini ad Dominum: dicite ei, ut non tollatis iniquitatem, sed assumatis bona: & reddemus fructum labiorum nostrorum.

4. Assur non salvabit nos, super equum non ascendemus, nequaquam ultra dicemus, Dii nostri, operibus manuum nostrarum: qui in te est, miserebitur pupilli.

col. 1333. 5. Sanabo habitatores eorum, diligam eos manifestè: quia aversa est ira mea ab eis.

6. Ero quasi ros Israël, florebit ut lilium, & mittet radices suas quasi Libanus.

7. Ibunt rami ejus, & erit quasi oliva fructifera, & odor illius quasi Libani.

8. Convertentur, & sedebunt sub umbra ejus: bibent, & * inebriabuntur frumento, & efflorebit ut vinea: memoriale ejus quasi vinum Libani

* Edit. nov. inebiantur; malè.

9. Ephraim. Quid ei ultra & idolis? ego humiliavi eum, & ego confortabo illum: ego sicut juniperus condensa: ex me fructus tuus inventus est.

col. 1335. 10. Quis sapiens, & intelliget hæc? aut intelligens, & cognoscet ea? quia rectæ viæ Domini, & justi ambulabunt in eis: qui autem impii sunt, infirmabuntur in illis.

Vulgata nova.

cindantur.

2. Convertere Israël ad Dominum Deum tuum: quoniam corruisti in iniquitate tua.

3. Tollite vobiscum verba, & convertimini ad Dominum: & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum: & reddemus vitulos labiorum nostrorum.

4. Assur non salvabit nos, super equum non ascendemus, nec dicemus ultra: Dii nostri opera manuum nostrarum: quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli.

5. Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontaneè: quia aversus est furor meus ab eis.

6. Ero quasi ros, Israël germinabit sicut lilium, & erumpet radix ejus ut Libani.

7. Ibunt rami ejus, & erit quasi oliva gloria ejus, & odor ejus ut Libani.

8. Convertentur sedentes in umbra ejus: vivent tritico, & germinabunt quasi vinea: memoriale ejus sicut vinum Libani.

9. Ephraim quid mihi ultra idola? ego exaudiam, & dirigam eum ego ut abietem virentem: ex me fructus tuus inventus est.

10. Quis sapiens, & intelliget ista? intelligens, & sciet hæc? quia rectæ viæ Domini, & justi ambulabunt in eis: prævaricatores verò corruent in eis.

Notæ ad Versionem antiquam.

lactentes elidantur ad petram; *de quibus & in Ps.* (136. 9.) Beatus qui tenebit, & allidet parvulos suos ad petram.

℣. 2. Sic est in Gr. Vat. excepto uno plur. ἠσθένησαν, *infirmati sunt*; sed in Compl. ac Mss. Alex. & Barb. ἠσθένησας, *infirmatus es*, ut supra. Similiter hab. Vict. Tun. l. de pœnit. ap. Ambros. col. 602. f. *Revertere Israël ad Dominum tuum: propter quòd infirmatus es in iniquitatibus tuis.*

℣. 3. Eadem exhibet Græc. Vat. præter hoc, τὸν Θεὸν ὑμῶν, *Deum vestrum*, additum ad *Dominum*; sed in editt. Ald. & Compl. simpliciter est, πρὸς Κύριον. Vict. Tun. l. de pœnit. ap. Ambr. col. 602. f. ultimis his ℣. præced. *in iniquitatibus tuis*, proximè addit: *dicite ei: Potens es remittere peccata nostra: non ut accipiatis iniquitatem, sed ut accipiatis bona: & reddite ei fructus labiorum vestrorum, & epulabitur in bonis cor vestrum.* In Ms. Barb. εἴπατε αὐτῷ· Δύνασαι πᾶσαν ἀφαιρεῖν ἀδικίαν· ὅπως μὴ λάβητε ἀδικίαν, καὶ λάβητε ἀγαθά· extremò etiam ad ὑμῶν additur, καὶ ἐντρυφήσει ἐν ἀγαθοῖς ἡ ψυχὴ ἡμῶν· quæ omnia lectionem Victoris Tun. tuentur.

℣. 4. Similia prorsus leguntur Græcè.

℣. 5. Græc. Vat. initio habet, Ἰάσομαι τὰς κατοικίας αὐτῶν, *Sanabo habitationes eorum*; & in fine, ὅτι ἀπέστρεψε τὴν ὀργήν μου ἀπ' αὐτοῦ, *quia avertit iram meam ab eo*; Ms. Alex. διότι ἀποστρέψω, &c. Compl. ἀπέστρεψα τὴν ὀργήν μου ἀπ' αὐτῶν. Ald. verò cum Ms. Barb. ἀπέστρεψε ἡ ὀργή μου ἀπ' αὐτῶν. Observat etiam Hieron. in comm. pro adverbio *spontaneè*, quod est in Vulg. LXX. transtulisse ὁμολογουμένως, i. e. inquit, *perspicuè*, atque *apertè*, vel *absque ulla dubitatione*: in Gr. Vat. nunc ὁμολόγως, at in Compl. ὁμολογουμένως.

℣. 6. Iidem Græcè, ubi *Israël* adnectitur antecedenti *ros*; non enim legitur Ἰσραὴλ, sed τῷ Ἰσραὴλ, in dandi casu: hunc etiam legendi modum confirmat Hieron. in comm. ita exponendo: *Nunc miserebor propter clementiam meam, & ero eis quasi ros.*

℣. 7. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 8. Eadem leguntur Græcè, excepto uno ζήσονται, *vivent*, pro *bibent*: sed hîc Hieronymum legisse *bibent*, minimè dubium, cùm inf. in comm. utrumque textum cùm ex Hebr. tum ex LXX. ita exponat: *Cùm sederint in umbra illius, vivent qui priùs mortui fuerant; sive*, inquit, *juxta LXX. bibent, & inebriabuntur tritico, hoc est, rerum omnium abundantia.* Et post pauca: *sive quia Dominus noster ipse est frumentum & vinea, quicunque crediderit in eo, inebriari dicitur.* Ultimæ autem voci *Libani*, adjungendus est *Ephraim*, quia Græcè ita scribitur, τῷ Ἐφραίμ, in dandi casu.

℣. 9. Sic habet Græcum.

℣. 10. Ita de Græco ad verbum. Similiter apud Ambros. l. 1. de pœnit. p. 401. d. *Quis sapiens, & intelliget hæc?* Eadem repetit Hieron. in Isai. 53. col. 386. a. subditque, *intelligens, & cognoscet ea?* præfat. verò l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. 375. f. *prudens, & agnoscet ista?* Gr. ἢ συνετὸς, καὶ ἐπιγνώσεται αὐτά;

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugensi.

OSEE.

CAP. I. ℣. 9. Et ego non ero vester. *Quidam libri addunt* Deus *aut* Dominus, *sed superfluè.*

CAP. II. ℣. 16. Et non vocabit me ultra Baali. *Alii scribunt* Baalim, *quod est plurale absolutum citra pronomen, & significat* domini. *Patres rectè, ablatâ postremâ litterâ* m, *correxerunt* Baali, *quod est singulare cum pronomine primæ personæ, & vertas* Dominus meus, *sed exosum Deo nomen, quòd idolis vulgò attribueretur.*

℣. 23. Et seminabo eam mihi in terra. *Non est mutandus ablativus* terra *cum accusativo* terram.

CAP. V. ℣. 1. Et rete expansum super Thabor. *Non addas* sicut *ante* rete, *sed subaudias.*

℣. 7. Nunc devorabit eos mensis cum partibus suis. *Cave legas, transpositis litteris, masculinum* patribus, *quod est genitoribus, pro feminino* partibus.

CAP. VI. ℣. 5. Occidi eos in verbo oris mei. *Non præponas* & *conjunctionem.*

CAP. VII. ℣. 5. Dies regis nostri. *Non est mutandus nominativus* dies *in ablativum* die.

CAP. VIII. ℣. 2. Me invocabunt, Deus meus. *Retinendum est futurum, non substituendum præteritum imperfectum* invocabant.

CAP. IX. ℣. 7. Propter multitudinem iniquitatis tuæ & multitudinem amentiæ. *Tam posteriore loco quàm priore, scribendus est accusandi casus* multitudinem (*quidam enim libri posteriori loco habent casum nominandi* multitudo) *sed pronomen* tuæ, *non perinde addendum est nomini* amentiæ, *ut nomini* iniquitatis.

Cap. X. ℣. 12. Seminate vobis in justitia. *Nonnulli codices, obscuræ phrasis sensum explicare volentes, pro ablativo cum præpositione* in, *scribunt nudum accusativum* justitiam; *alii complures, retentis accusativo & in præpositione, addunt* veritate: In veritate justitiam: *sed prima lectio germana est.*

℣. 14. Qui judicavit Baal in die prælii. *Pro* judicavit, *quod est damnavit, non esse substituendum* vindicavit, *quod est ultus est, docuimus in Notationibus.*

Cap. XI. ℣. 12. Circumdedit me in negatione Ephraim. *Cave scribas* negotiatione, *id est, mercatu, pro* negatione, *quod est, abnegatione.*

Ibidem. Judas autem testis descendit cum Deo, & cum sanctis fidelis. *Nominativus singularis* fidelis, *haudquaquam mutandus est in ablativum pluralem* fidelibus.

Cap. XII. ℣. 11. Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes. *Quadruplex hoc loco variorum codicum vitium vitandum est. Primum est eorum qui inter* si *&* Galaad *interponunt præpositionem* in, *quæ subaudiri potest, addi non debet. Alterum est eorum qui pro* Galaad *repetunt* Galgal, *quod est in posteriori parte sententiæ: Galaad ultra, Galgal citra Jordanem sita erat. Tertium, quo pro* ergo *conjunctione illativa, scribitur* tamen *adversativa. Quartum est, quo verbum substantivum* erant, *mutatur cum* errant, *errore non modico.*

℣. 12. Et servivit Israël in uxorem, & in uxorem servavit. *Multi codices legunt* servivit, *quod est, ministravit, in fine ut in principio hujus pericopes: verùm, in principio quidem* servivit, *in fine autem* servavit, *quod est, custodivit, scribendum esse, extra controversiam esse debet.*

Cap. XIII. ℣. 6. Et levaverunt cor suum. *Duas voces* & levaverunt, *non contrahas in unam* elevaverunt.

℣. 10. Da mihi regem & principes. *Servandus est singularis numerus* regem, *non substituendus pluralis* reges.

℣. 15. Adducet urentem ventum Dominus. *Non præponas conjunctionem* &.

Cap. XIV. ℣. 6. Ero quasi ros, Israël germinabit sicut lilium. *Non est interjicienda* & *conjunctio inter* ros *&* Israël, *eò minùs quòd* Israël *conjungi possit cum* ros.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

OSEE.

Cap. I. ℣. 2. Et fac tibi filios fornicationum. *Illud* fac tibi *omittitur à multis libris, etiam antiquis Epanorthotæ, conformiter Hebræo & Græco, quin etiam Hieronymi commentario, scribentis* ἀπὸ κοινῦ, *subaudiendum esse* sume, *ex pericope præcedente; sumi autem* filios *posse dupliciter, vel generando, vel adoptando.*

Cap. VII. ℣. 1. Et fur ingressus est spolians, latrunculus foris. *Recta interpunctio esse videtur:* Et fur ingressus est, spolians latrunculus foris.

CAPITULA JOEL PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mſs. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *SI facta ſunt talia in diebus veſtris.* c. 1. ℣. 2.

II. *Lugete* (al. *lugetis*) *ſacerdotes, & qui deſerviſtis altario* al. *altare.* c. 1. ℣. 9.

III. *Præcingite vos, & plangite ſacerdotes.* c. 1. ℣. 13.

IV. *Tubâ canite in Sion, prædicate in monte ſancto.* c. 2. ℣. 1.

V. *Movebitur cœlum: ſol & luna contenebreſcent.* c. 2. ℣. 10.

VI. *Convertimini ad me in jejunio, & fletu, & planctu: ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra.* c. 2. ℣℣. 12. 13.

VII. *Indicite curationem, congregate plebem.* c. 2. ℣. 15.

VIII. *Flebunt ſacerdotes, & dicent: Parce Domine*, al. addit, *parce populo tuo.* c. 2. ℣. 17.

IX. *Confide terra, quia magna fecit Dominus.* c. 2. ℣. 21.

X. *Effundam de ſpiritu meo* (al. add. *ſuper vos*) *& prophetabunt*, al. add. *filii veſtri & filiæ, & videbunt viſiones.* c. 2. ℣. 28.

XI. *Dabo portenta in cœlo* (al. add. *ſurſum*) *& in terra* (al. add. *deorſum*) *ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.* c. 2. ℣. 30.

XII. *Et colligam omnes gentes in valle Joſaphat.* c. 3. ℣. 2.

XIII. *Concidite aratra veſtra in frameas.* c. 3. ℣. 10.

XIV. *Sol & luna contenebreſcent*, al. add. *& ſtellæ occident.* c. 3. ℣. 15.

PROPHETIA

* JOEL.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Joel filium Phatuel.

2. Audite hoc senes, & auribus percipite omnes habitatores terræ : si factum est istud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum ?

3. Super hoc filiis vestris narrate, & filii vestri filiis suis, & filii eorum generationi alteræ.

4. Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo.

5. Expergiscimini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine : quoniam periit ab ore vestro.

6. Gens enim ascendit super terram meam, fortis & innumerabilis : dentes ejus ut dentes leonis : & molares ejus ut catuli leonis.

7. Posuit vineam meam in desertum, & ficum meam decorticavit : nudans spoliavit eam, & projecit : albi facti sunt rami ejus.

Versio antiqua.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Joel filium Bathuel. *Hieron. in Joel 1. to. 3. edit. nov. col. 1338. sec. Lxx.*

2. Audite hæc senes, & auribus percipite omnes habitatores terræ : si facta sunt talia in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum ? *col. 1339.*

3. Pro his filiis vestris narrate, & filii vestri filiis suis, & filii eorum in generationem alteram.

4. Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo.

5. Evigilate qui ebrii estis in vino vestro, & plorate, & plangite omnes, qui bibitis vinum in ebrietate : quoniam ablatum est de ore vestro. *col. 1341.*

6. Quia gens ascendit super terram, fortis & innumerabilis : dentes ejus, leonis : & molares ejus ut catuli leonis. *col. 1342.*

7. Posuit vineam in dissipationem, & ficos meas in confractionem : scrutans scrutatus est eam, & projecit : dealbavit ramos ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

* Hieron. præf. in Joel, p. 1336. observat alium esse duodecim Prophetarum ordinem apud LXX. alium apud Hebræos : *Non idem ordo est*, inquit, *duodecim Prophetarum apud LXX. Interpretes, qui in Hebraïca veritate retinetur : illi enim ponunt secundum Amos, tertium Michæam, quartum Joel, quintum Abdiam, sextum Jonam, septimum Naum, octavum Abacuc, nonum Sophoniam, decimum Aggæum, undecimum Zachariam, duodecimum Malachiam; Hebræi autem post Osee, qui apud utrosque primus est, secundum legunt Joel, tertium Amos*, &c. ut in Vulg. Cùm autem hîc Versio antiqua comparetur cum nova, unaque è regione alterius edatur à nobis, ordinem à LXX. servatum tenere nobis integrum non fuit, sed illum magis qui in Vulg. adhibetur.

℣℣. 1. 2. 3. Totidem leguntur Græcè.

℣. 4. Sic habet S. Paulin. ep. 39. p. 241. b. Ita quoque in Græco est, nisi quòd tripliciter hab. τὰ κατάλοιπα, *residua*, pro singulari *residuum :* Hieron. tamen ibidem monet LXX. cum Hebræo convenire : *LXX.* inquit, *similiter.*

℣. 5. Ita rursum in Græco Vat. hoc excepto, ἐξ οἴνου, *ex vino*, pro *in vino*, absque &, ante *plangite;* sed in ed. Compl. est κλαύσατε, καὶ θρηνήσατε· in Vatic. etiam ultimò additur, εὐφροσύνη καὶ χαρά, *gaudium & lætitia*, quod abest à Compl. nec legitur à Theodoreto, teste Nobilio. Hieron. in Isai. 5. col. 51. a. hab. *Expergiscimini qui ebrii estis à vino :* & infra in Joel, col. 1341. d. rursus : *Evigilate, & expergiscimini qui ebrii estis;* tum addit : *nequaquam vino, ut in solis LXX. continetur, sed omni perturbatione vitiorum.* Gild. Sap. castig. in Eccles. ord. p. 717. d. sic : *Expergiscimini qui estis ebrii à vino vestro, & plorate, & lamentamini omnes, qui bibistis vinum in ebrietatem : quia ablata est ab ore vestro jucunditas & gaudium :* quæ Gr. nostro favent.

℣. 6. Græc. addit μου, ad *terram;* paulòque post geminat *dentes* hoc modo, οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ὀδόντες, *dentes ejus dentes;* demum tollit *ut*, ante *catuli;* sed Ald. & Compl. habent ὡς σκύμνου.

℣. 7. Sic est in Græco, addito uno μου ad *vineam.*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. col. 1343. 8. Plange ad me super sponsam accinctam cilicio super virum suum virgineum.
col. 1344. 9. Ablatum est sacrificium & libatio de domo Domini: lugete sacerdotes ministri Domini,
10. quoniam desolati sunt campi: lugeat terra, quoniam afflictum est triticum, aruit vinum, imminutum est oleum.
11. Aruerunt agricolæ: lugete possessiones pro frumento & hordeo, quia periit vindemia de agro.

12. Vinea aruit, & ficus imminutæ sunt: malogranatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri arefacti sunt: quoniam confuderunt gaudium filii hominum.
col. 1345. 13. Accingite vos, & plangite sacerdotes, lamentamini qui ministratis altari: ingredimini, dormite in saccis ministri Dei: quoniam defecit de domo Dei vestri sacrificium & libatio.
14. Sanctificate jejunium, prædicate curationem, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei nostri: & clamate ad Dominum vehementer.
15. Heu mihi, heu mihi, heu mihi, in die: quoniam juxta est dies Domini, & quasi miseria de miseria veniet.
col. 1346. 16. Ante oculos vestros alimenta perierunt de domo Dei nostri, lætitia & gaudium.

17. Subsaltaverunt vituli in præsepibus suis, dissipati sunt thesauri, suffossa sunt torcularia: quia arefactum est triticum.
18. Quid reponemus nobis? fleverunt armenta boum, quia non erant pascua eis: & greges ovium disperierunt.
col. 1347. 19. Ad te Domine clamabo: quoniam ignis consumpsit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna agri.
20. Et jumenta campi suspexerunt ad te: quoniam arefactæ sunt emissiones aquarum, & ignis devoravit speciosa deserti.

Vulgata nova.

8. Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suæ.
9. Periit sacrificium & libatio de domo Domini: luxerunt sacerdotes ministri Domini.
10. Depopulata est regio, luxit humus: quoniam devastatum est triticum, confusum est vinum, elanguit oleum.
11. Confusi sunt agricolæ, ululaverunt vinitores super frumento & hordeo, quia periit messis agri.
12. Vinea confusa est, & ficus elanguit: malogranatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri aruerunt: quia confusum est gaudium à filiis hominum.
13. Accingite vos, & plangite sacerdotes, ululate ministri altaris: ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei: quoniam interiit de domo Dei vestri sacrificium & libatio.
14. Sanctificate jejunium, vocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei vestri: & clamate ad Dominum. Inf. 2. 15.
15. A a a, diei: quia prope est dies Domini, & quasi vastitas à potente veniet.
16. Nunquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, lætitia & exsultatio?
17. Computruerunt jumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothecæ: quoniam confusum est triticum.
18. Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti? Quia non est pascua eis: sed & greges pecorum disperierunt.
19. Ad te Domine clamabo: quia ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna regionis.
20. Sed & bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te: quoniam exsiccati sunt fontes aquarum, & ignis devoravit speciosa deserti.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Itidem Græcè. Apud Hieron. verò in Ezech. 27. col. 891. e. ita: *Plange ad me quasi sponsa accincta cilicio super virum suum virginalem.* Apud Ambros. ep. 31. col. 914. e. *Lamentare ad me super sponsam præcinctam sacco in virum ejus virginalem:* & infra 916. b. *cilicio, & super virum ejus virginalem.*

℣. 9. Ita in Græco Vat. præter ultima, *οἱ λειτουργοῦντες θυσιαστηρίῳ Κυρίου·* ita quoque in Ms. Alex. deleta voce *Κυρίου*; at in ed. Compl. *οἱ λειτουργοὶ Κυρίου*, ut in Lat. supra. Apud Gild. Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. e. *Lugete sacerdotes qui deservitis altari.*

℣. 10. Suffragatur Græcum. Apud Gild. Sap. p. 717. e. sup. *quia miseri facti sunt campi: lugeat terra, quia miserum factum est frumentum, & siccatum est vinum, & diminutum est oleum;* deinde: *Aruerunt agricolæ.*

℣℣. 11. 12. Totidem verba in Græco.

℣. 13. Sic iterum in Græco. Apud Zenonem Veron. l. 1. tract. 15. p. 112. ita: *Præcingite vos, & plangite sacerdotes, lugete omnes qui deservitis altari: quoniam ablata est de domo Domini* (al. *Dei*) *vestri hostia & immolatio;* Græc. *θυσία καὶ σπονδή.*

℣. 14. Consonat Græc. Vatic. nisi quòd hab. *εἰς οἶκον Θεοῦ ὑμῶν, in domum Dei vestri*, non *nostri;* Ald. & Compl. cum Ms. Alex. *εἰς οἶκον Κυρίου Θεοῦ.* Tertul. cont. Psych. p. 988. c. *Sancite jejunium, & prædicate curationem.* Rursum Hieron. in Isai. 58. col. 428. a. *Sanctificate jejunium, prædicate curationem.*

℣℣. 15..... 20. Totidem versus leguntur Græcè, nec absimilibus verbis.

CAPUT II.

Versio antiqua.

Hieron. in Joel 2. col. 1348. 1. Canite tubâ in Sion, prædicate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terræ: Quoniam adest dies Domini, quoniam juxta est
2. dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & pruinæ: sicut manè fundetur super montes po-

Vulgata nova.

1. Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terræ: Quia venit dies Domini, quia prope est
2. dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis: quasi manè expansum super mon-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Rursus Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. 403. a. *Canite tubâ in Sion, prædicate in monte sancto meo, & confundantur omnes qui habitant terram: Quoniam adest dies Domini, quia prope est.* Ita quoque in Græco est cum verbo *συγχυθήτωσαν*, pro *confundantur;* at in Compl. *συνταραχθήτωσαν*, ut supra in textu.

℣. 2. Eadem exstant Græcè, præter seqq. *ὁμίχλης, nebulæ*, loco *pruinæ;* & inf. *αἰῶνος sæculo*, pro *principio;* ultimòque, *οὐ προστεθήσεται ἕως ἐτῶν εἰς γενεὰς γενεῶν, non adjicietur usque ad annos in generationes generationum;* at

VULGATA NOVA.

tes populus multus & fortis : similis ei non fuit à principio, & post eum non erit usque in annos generationis & generationis.

3. Ante faciem ejus ignis vorans, & post eum exurens flamma : quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum.

4. Quasi aspectus equorum, aspectus eorum : & quasi equites sic current.

5. Sicut sonitus quadrigarum super capita montium exsilient, sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam, velut populus fortis præparatus ad prælium.

6. A facie ejus cruciabuntur populi : omnes vultus redigentur in ollam.

7. Sicut fortes current : quasi viri bellatores ascendent murum : viri in viis suis gradientur, & non declinabunt à semitis suis.

8. Unusquisque fratrem suum non coarctabit, singuli in calle suo ambulabunt : sed & per fenestras cadent, & non demolientur.

9. Urbem ingredientur, in muro current : domos conscendent, per fenestras intrabunt quasi fur.

10. A facie ejus contremuit terra, moti sunt
Isai. 13. 10. cœli : sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum.
Ezech. 32. 7. 11. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui : quia multa sunt nimis castra
Inf. 3. 15. ejus, quia fortia & facientia verbum ejus : ma-
Matth. 24. 29. gnus enim dies Domini, & terribilis valde : & quis sustinebit eum ?
Marc. 13. 24. 12. Nunc ergo dicit Dominus : Convertimi-
Luc. 21. 25. ni ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu.
Jer. 30. 7. 13. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum
Amos 5. 18. vestrum : quia benignus & misericors est, pa-
Soph. 1. 15. tiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia.
Psalm. 85. 5.
Jon. 4. 2.

VERSIO ANTIQUA.

pulus multus & fortis : similis ei non fuit à principio, & post eum non erit usque ad annos generationis & generationum. *Hieron. ubi sup.*

3. Ante eum consumens ignis, & post eum flamma succensa : sicut paradisus voluptatis terra ante faciem ejus, & posteriora illius sicut campus solitudinis, & qui salvetur non erit ei.

4. Sicut aspectus equorum, aspectus eorum : & sicut equites sic persequentur.

5. Sicut vox quadrigarum super vertices montium exsilient, & sicut vox flammæ ignis devorantis stipulam, & sicut populus multus & fortis præparatus ad prælium.

6. A facie ejus conterentur populi : omnis vultus sicut adustio ollæ.

7. Sicut pugnatores current : & sicut viri bellatores ascendent super muros : & unusquisque in via sua ambulabit, & non declinabunt à semitis suis.

8. Singuli à proximo suo non recedent, aggravati armis suis ibunt : & in jaculis suis cadent, & non consumentur.

9. Urbem apprehendent, & super muros discurrent : super domos ascendent, & per fenestras intrabunt sicut fures.

10. A facie ejus confundetur terra, & commovebitur cœlum : sol & luna contenebrabuntur, & stellæ auferent lumen suum.

11. Et Dominus dabit vocem suam à facie fortitudinis suæ : quoniam multa sunt nimis castra ejus, quoniam fortia opera sermonum illius : quia magna dies Domini, magna & illustris nimis : & quis erit sufficiens ad eam ?

12. Et nunc dicit Dominus Deus noster : Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, in cilicio, in fletu, & in planctu. *col. 1351.*

13. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum vestrum : quia misericors & miserator est, patiens & multæ misericordiæ, & pœnitens super malitiis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Compl. οὐκ ἔσαι ἕως ἐτῶν γενεᾶς, &c. ut supra. Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. 403. a. legit : *dies tenebrarum & turbinis, dies nebulæ & caliginis :* & in Ezech. 34. col. 945. a. *dies tenebrarum & caliginis, & dies nubis & nebulæ.*

℣. 3. Similia leguntur in Græco Vat. exceptis his : Τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πῦρ ἀναλίσκον, καὶ τὰ ὀπίσω αὐτοῦ, i. e. *Quæ ante eum ignis consumens, & quæ post eum*, &c. sed à Ms. Alex. abest τὰ, ante ὀπίσω : abest quoque *sicut* à Vatic. ante vocem *campus ;* at in ed. Compl. est ὡσεὶ πεδία.

℣℣. 4..... 7. Hi quatuor versus sic habentur Græcè.

℣. 8. Græc. Vat. initio habet : Καὶ ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ οὐκ ἀφέξεται, καταβαρυνόμενοι ἐν τοῖς ὅπλοις, &c. *Et unusquisque à fratre suo non recedet, aggravati in armis*, &c. ut supra ; legit etiam Hieronym. inf. *in armis ;* edit.que Ald. hab. πλησίον, loco ἀδελφοῦ.

℣. 9. Ad verbum è Græco, nisi exceperis istud, *discurrent*, pro quo δραμοῦνται, *current*, cui subjicitur καί ; at in Compl. διαδραμοῦνται, absque sequenti καί, quod abest etiam ab ed. Ald.

℣. 10. Auct. l. de promiss. p. 3. ap. Prosp. p. 179. e. *Ante faciem ejus confundetur terra, & movebitur cælum : sol & luna contenebrescent, & sidera abscondent lumen suum.* Ita quoque in Græco est.

℣. 11. Græc. Vat. habet πρὸ προσώπου, *ante faciem*, pro *à facie*, nec infra addit τὸ *magna &*, post vocem *Domini ;* cæt. similia : in edit. tamen Compl. est μεγάλη καὶ ἐπιφανής, sicut etiam in Mss. Alex. & Barb. item ap. Ambr. l. 1. Hexa. col. 22. b. *quia dies Domini magnus & præclarus.*

℣. 12. Cypr. ep. 52. p. 73. a. & l. de laps. p. 191. a. legit : *Et nunc hæc dicit Dominus Deus vester : Revertimini ad me ex toto corde vestro, simulque & jejunio, & fletu, & planctu.* Sic etiam Lucif. Cal. l. de reg. apost. p. 220. c. ab hoc, *Revertimini ad me.* Ambros. de lapsu virg. col. 315. a. *Convertimini ex toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu.* S. Pacian. epist. 1. p. 306. f. *Convertimini ad me, dicit Dominus, simulque in jejunio, & fletu, & planctu.* Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 437. d. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & ploratione, & planctu.* S. Fulgent. ep. 7. p. 194. b. *Hæc dicit Dominus Deus vester : Convertimini ad me ex toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu.* Ita quoque in Græco, excepto primo isto, Καὶ νῦν, *Et nunc*, pro *Hæc.* Leo. M. ser. 86. p. 170. h. Fulgentio suffragatur, nisi quòd hab. *in toto corde vestro..... & fletu, & planctu.*

℣. 13. Concordat Græc. ad verbum. Lucif. Cal. l. de regib. apost. p. 220. c. legit : *Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra :* & infra : *revertimini ad Dominum Deum vestrum : quoniam misericors, & pius, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat adversùs malitiam irrogatam.* Tertul. de pudic. p. 1000. a. *Deus misericors, & miserator, & misericordiæ plurimus.* Cypr. ep. 52. p. 73. a. *Et discindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & revertimini ad Dominum Deum vestrum : quia misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat adversùs malitiam irrogatam :* similiter l. de lapс. p. 191. a. & 193. b. nisi quòd initio habet *scindite ;* & in fine, *adversùs injurias irrogatas :* & l. de bono pat. p. 248. b. *adversùs malitias irrogatas.* Ambros. l. de lapsu virg. col. 315. a. *Dirumpite corda vestra, & non vestimentum : quoniam pius & misericors est.* S. Pacianus paræn. ad pœnit. p. 316. h. *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, simulque in jejunio, & fletu, & planctu ; & scindite corda vestra :* similiter epist. 3. col. 312. h. nisi quòd loco *& scindite*, &c. ponit : *quia misericors est, patiens, & magnanimus, & multæ miserationis, & pœnitens in malitiis :* & epist. 1. col. 306. e. *quoniam Deus pius, & mitis, & patiens est, & qui reflectat sententiam adversùs malitias irrogatam.* Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 437. d. *Et scindite corda vestra, & non vestimenta, &*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 14. Quis novit si revertatur, & pœniteat eum, & dimittat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro?

col. 1352. 15. Clangite tubâ in Sion, sanctificate jejunium, prædicate curationem,

col. 1353. 16. congregate populum, sanctificate ecclesiam, eligite senes, congregate parvulos, & sugentes ubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.

17. Inter crepidinem & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine populo tuo: & ne dederis hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eorum gentes: ne dicant in nationibus: Ubi est Deus eorum?

col. 1354. 18. Et zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo.

19. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & implebimini ex eis: & non dabo vos ultra opprobrium in gentibus.

20. Et eum, qui ab Aquilone est, repellam à vobis: & educam eum in terram quæ est sine aqua: & disperdam faciem ejus in mare primum, & posteriora ejus in mare novissimum: & ascendet fetor ejus, & ascendet putredo illius, quoniam magnificata sunt opera ejus.

col. 1356. 21. Confide terra, gaude atque lætare: quia magnificavit Dominus ut faceret.

22. Confidite jumenta campi: quoniam germinaverunt campi solitudinis, quia lignum attulit fructum suum, ficus & vinea dederunt fortitudinem suam.

23. Et filii Sion gaudete, atque lætamini in Domino Deo vestro: quoniam dedit vobis escas justitiæ, & pluit vobis imbrem temporaneum & serotinum, sicut à principio.

24. Et replebuntur areæ tritico, & redundabunt torcularia vino & oleo.

25. Et reddam vobis pro annis, in quibus comedit locusta, & bruchus, & rubigo, & eruca: fortitudo mea magna, quam misi in vos.

26. Et vescemini comedentes, & saturabimi-

Vulgata nova.

14. Quis scit si convertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo vestro?

15. Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, vocate cœtum, Sup. 1. 14.

16. congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate parvulos, & sugentes ubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.

17. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo: & ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes: quare dicunt in populis: Ubi est Deus eorum?

18. Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo.

19. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos ultra opprobrium in gentibus.

20. Et eum, qui ab Aquilone est, procul faciam à vobis: & expellam eum in terram inviam & desertam: faciem ejus contra mare Orientale, & extremum ejus ad mare novissimum: & ascendet fetor ejus, & ascendet putredo ejus, quia superbè egit.

21. Noli timere terra, exsulta & lætare: quoniam magnificavit Dominus ut faceret.

22. Nolite timere animalia regionis: quia germinaverunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus & vinea dederunt virtutem suam.

23. Et filii Sion exsultate, & lætamini in Domino Deo vestro: quia dedit vobis doctorem justitiæ, & descendere faciet ad vos imbrem matutinum & serotinum, sicut in principio.

24. Et implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino & oleo.

25. Et reddam vobis annos, quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca: fortitudo mea magna, quam misi in vos.

26. Et comedetis vescentes, & saturabimini:

Notæ ad Versionem antiquam.

convertimini ad Dominum Deum vestrum: quoniam misericors est, & miserator, multæ miserationis. Fulgent. ep. 7. p. 194. b. *Et dirumpite corda vestra, & non vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum vestrum: quia misericors est, & patiens, & magnanimus, & multùm misericors, & patientiam habens in malis.* Concinit Leo M. serm. 86. p. 170. d. ad hoc usque, *& patientiam*, &c. Victor autem Tun. apud Ambros. p. 593. f. legit: *convertimini ad Dominum Deum vestrum: quia misericors & pius est, patiens & multæ misericordiæ, & qui sententias flectat adversùm malitias irrogatas.*

℣. 14. Græc. Vat. delet *eum*, post *pœniteat*; addit verò ϗ, post *benedictionem*; ultimòque, ὑμῶν, *vestro*, non *nostro*; cæt. similia. Edit. autem Compl. hab. μετανοήσει αὐτόν; Mſ.que Alex. inf. εὐλογίαν, θυσίαν..... τῷ Θεῷ ἡμῶν. S. Pacianus ep. 3. p. 312. h. *Et quis scit si reversus pœnitebitur, & relinquet post se benedictionem?*

℣. 15. Concinit Græc. ad verbum. Cyprianus l. 2. Testim. p. 293. a. legit: *Canite tubâ in Sion, sanctificate jejunium, & indicite curationem.* Ita quoque Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 20. p. 172. c. Leo M. verò ser. 86. p. 170. d. *sanctificate jejunium, prædicate curationem*, ut sup. Itidem Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 211. d.

℣. 16. Similia Græc. habet, detracta conjunct. &, ante *sugentes*. Cypr. l. 2. Testim. p. 293. a. sic: *aggregate populum, sanctificate ecclesiam, excipite majores natu, colligite parvulos lactentes: procedat sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.* Eadem refert Julius Firmicus. l. de errore profanarum relig. c. 20. p. 172. c. Leo M. ser. 86. p. 170. d. *congregate plebem, sanctificate ecclesiam.*

℣. 17. Eadem exstant in Gr. Vatic. præter priora ista, Ἀναμέσον τῆς κρηπῖδος τοῦ θυσιαστηρίου, *Inter crepidinem altaris*; in Compl. & Mſ. Barb. ϗ τοῦ θυσιαστηρίου. Apud Gild. Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. e. *Flete sacerdotes qui deservitis Domino, dicentes: Parce Domine populo tuo: & ne des hæreditatem tuam in opprobrium, & dominentur eorum gentes: uti ne dicant gentes: Ubi est Deus eorum?*

℣. 18. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 19. Ita fert Græc. Vat. nisi quòd hab. ἐξαποστέλλω, pro *mittam*; Ald. verò ed. ἐξαποστελῶ; item inf. voci *opprobrium*, præponitur εἰς, *in*, saltem in Vatic.

℣. 20. Græc. habet ἐξώσω, *expellam*, pro *educam*; & in fine: ϗ ἀναβήσεται ἡ σαπρία αὐτοῦ, ϗ ἀναβήσεται ὁ βρόμος αὐτοῦ, ὅτι ἐμεγάλυνε τὰ ἔργα αὐτοῦ· i. e. *& ascendet putredo ejus, & ascendet fetor ejus, quia magnificavit opera sua*; cætera quadrant: at in Mſ. Alex. ac ed. Ald. ὅτι ἐμεγαλύνθη τὰ, &c. ut supra. Apud Tichon. reg. 7. p. 64. e. *Illum persequar ab Aquilone, à vobis: & expellam illum in terra sine aqua: & exterminabo faciem ejus in mare primum, & posteriora ejus in mare novissimum.* Apud Cassiod. in Ps. 36. p. 126. c. *Et eum, qui ab Aquilone est, effugabo à vobis, & ejiciam in terra sitienti & deserta: & exterminabo faciem ejus in mare illud primum, & posteriora ejus in mare novissimum.*

℣. 21. Itidem Græcè.

℣. 22. Ita rursum in Græco. Tertul. quoque l. cont. Jud. c. 13. p. 146. c. hab. *lignum attulit fructum suum.*

℣. 23. Similiter in Græco, præter seqq. εἰς δικαιοσύνην, ϗ βρέξει, *in justitiam, & pluet*, loco *justitiæ, & pluit.*

℣. 24. Ad verbum è Græco.

℣. 25. Eadem exhibet Græc. nisi excipias relativum ὧν, *quos*, pro *in quibus*, quod idem sonat.

℣. 26. Ita legitur Græcè, præposito uno εἰς, *in*, voci *mirabilia*; abest εἰς à Compl. Mſ. verò Barb. habet in

Vulgata nova.

& laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum : & non confundetur populus meus in sempiternum.

27. Et scietis quia in medio Israël ego sum : & ego Dominus Deus vester, & non est amplius : & non confundetur populus meus in æternum.

Isai. 44. 3. Act. 2. 17. 28. Et erit post hæc : Effundam spiritum meum super omnem carnem : & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ : senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt.

29. Sed & super servos meos & ancillas in diebus illis effundam spiritum meum.

30. Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

Sap. 2. 10. Matth. 24. 29. Marc. 13. 24. Luc. 21. 25. 31. Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem : antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.

Rom. 10. 13. 32. Et erit : omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit : quia in monte Sion, & in Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, & in residuis, quos Dominus vocaverit.

Versio antiqua.

ni : & laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit vobiscum mirabilia : & non confundetur populus meus in æternum. *Hieron. ubi sup.*

27. Et scietis quia in medio Israël ego sum : & ego Dominus Deus vester, & non est amplius præter me : & non confundetur populus meus in æternum.

28. Et erit post hæc : Effundam de spiritu meo super omnem carnem : & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ : & senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt. *col. 1358.*

29. Et super servos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundam de spiritu meo.

30. Et dabo prodigia in cœlo, & super terram, sanguinem, ignem, & vaporem fumi.

31. Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem : antequam veniat dies Domini magnus, & illustris.

32. Et erit : omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit : quia in monte Sion, & in Jerusalem erit qui salvatus fuerit, sicut dixit Dominus, & annuntians, quos Dominus vocavit. *col. 1361.*

Notæ ad Versionem antiquam.

margine.

℣. 27. Sic est in Græco, subnexo adverbio ἔτι, *ultra*, verbo *confundetur*. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 301. a. legit : *Et cognoscetis quia ego in medio Israël sum : ego Dominus Deus vester, & non est alius præter me.*

℣. 28. Eadem prorsus in Græco, præpositâ conjunct. καὶ, verbo *effundam* ; sed abest καὶ à Mſ. Alex. Iren. l. 3. c. 12. p. 193. c. ita legit : *Erit in novissimis diebus, dicit Dominus : effundam de spiritu meo in omnem carnem : & prophetabunt.* Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 790. a. *In novissimis diebus effundam de meo spiritu in omnem carnem : & prophetabunt filii, filiæque eorum :* similiter ibid. p. 785. b. 793. b. 799. a. ad hoc usque, *& prophetabunt :* item l. de resur. carn. p. 570. a. 593. a. Hilarius in Pſ. 64. col. 163. f. *& effundam de spiritu meo super omnem carnem.* Succinit Ambroſ. in Pſ. 61. col. 966. b. & l. de Incarn. col. 717. a. & l. de Spir. S. 618. b. supra verò 604. a. addit : *& prophetabunt filii, & filiæ eorum.* Acta SS. Mart. Perp. & Felicit. ap. Ruinart. p. 93. ferunt : *In novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem : & prophetabunt filii, filiæque eorum :* vide inf. ad ℣. 29. August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. to. 7. 511. f. *Et erit post hæc : & effundam de spiritu meo super omnem carnem : & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ : & seniores vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visa videbunt :* vide etiam l. 12. de Gen. ad lit. to. 3. 313. a. Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 9. p. 7. b. *Et erit in diebus illis : effundam de spiritu meo super omnem carnem.* Vide etiam Gaud. Brix. ser. 14. p. 966. b. cum Auct. quæst. utriusq. T. quæst. 123. ap. Aug. to. 3. 133. g.

℣. 29. Sic est in Græco Vat. deleta voce *meas*, post *ancillas* ; retinet ed. Ald. μου, cum Mſ. Alex. Complut. verò delet post *servos*. Tertul. l. 5. cont. Marc. p. 790. a. legit : *Et super servos & ancillas meas de meo spiritu effundam.* Novatianus l. de Trin. p. 1051. a. *In novissimis diebus effundam de spiritu meo super servos & ancillas meas.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 511. f. *Et quidem in servos meos & ancillas meas in illis diebus effundam de spiritu meo.* Auct. l. de fide orthod. apud Ambr. p. 356. f. *Effundam de spiritu meo super servos meos & ancillas meas.* Acta SS. Perp. & Felicit. ap. Ruinart. p. 93. ferunt : *Et super servos & ancillas meas de meo spiritu effundam ;* deinde, *& juvenes visiones videbunt, & senes somnia somniabunt ;* quæ postrema pertinent ad ℣. 28. sup.

℣. 30. Sic est in Græco. Item apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 732. c. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem, & ignem, & fumi vaporem.*

℣. 31. Ita rursum Græcè : nec multùm dissimiliter apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 732. c. *Sol convertetur in tenebras, & in sanguinem luna : priusquam adveniat dies magnus, & illustris Domini.* Item ap. Ambr. in Pſ. 43. col. 887. e. *Sol in tenebras convertetur, & luna in sanguinem : priusquam veniat dies Domini magnus, & illustris :* & l. 4. Hexa. col. 72. f. *donec veniat dies Domini magnus.* Auctor quæst. ex utroq. Test. quæst. 105. ap. Aug. to. 3. col. 100. e. *Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem : priusquam veniat dies Dom. magnus, & manifestus.* Vide sis Auct. op. imp. in Matth. homil. 49. p. 210. a.

℣. 32. Sic habetur in Gr. Vat. hoc excepto gemino, ἀνασωζόμενος, *salvatus*, pro *qui salvatus fuerit ;* & εὐαγγελιζόμενοι, *evangelizati*, loco *annuntians ;* sed in Ald. ed. & Compl. est εὐαγγελιζόμενος ; Hieron.que in comment. ait : *Ubi nos diximus* in residuis, *LXX. transtulerunt* annuntians : & infra : *Evangelizavit eos quos vocavit ; sic enim* inquit, *LXX. interpretati sunt.* Apud Ambr. in Pſ. 43. col. 887. e. *Et erit : quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit :* & l. 2. de pœnit. col. 422. c. *omnis quicunque*, &c.

CAPUT III.

Vulgata nova.

1. Quia ecce in diebus illis, & in tempore illo, cùm convertero captivitatem Juda & Jerusalem :

2. Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat : & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israël, quos dispersetunt in nationibus, & terram meam diviserunt.

3. Et super populum meum miserunt sortem :

Versio antiqua.

1. Quia ecce ego in diebus illis, & in tempore illo, quando convertero captivitatem Juda & Jerusalem : *Hieron. in Joel 3. col. 1362.*

2. Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat : & disceptabo cum eis ibi pro populo meo, & hæreditate mea Israël, qui dispersi sunt in gentibus, & terram meam diviserunt.

3. Et super populum meum miserunt sortes :

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Consonat Græcum ad verbum.

℣. 2. Similia exstant Græcè, posito uno καὶ, ante *congregabo*. Eadem quoque refert Caſſiod. in Pſ. 97. p. 328. b. usque ad vocem *Israel* incl. excepto verbo *educam*, pro *deducam*, *quod significantiùs*, inquit Hieron. *juxta Hebr. veritatem Græcè dicitur κατάξω, id est, deorsum ducam, & de sublimibus ad inferiora detraham.*

℣. 3. Media tantùm ista, *posuerunt puerum in prostibulo*, nonnihil discrepant à Græco textu qui habet, ἔδωκαν τὰ παιδάρια πόρναις, *dederunt pueros meretricibus ;* quæ

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. & posuerunt puerum in prostibulo, & puellas vendebant pro vino, & bibebant.

col. 1363. 4. Quid mihi & vobis Tyrus & Sidon, & omnis Galilæa alienigenarum? nunquid retributionem vos redditis mihi? aut iram in corde retinetis adversùm me? velociter & citò reddam retributionem vestram in capitibus vestris.

5. Pro eo quòd argentum meum, & aurum meum tulistis: & electa mea & optima intulistis in templa vestra:

6. & filios Juda, & filios Jerusalem vendidistis filiis Græcorum, ut ejiceretis eos de finibus suis:

col. 1364. 7. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos: & reddam retributionem in capita vestra.

8. Et vendam filios vestros, & filias vestras in manibus filiorum Juda, & venundabunt eos in captivitatem genti quæ procul abest, quoniam Dominus locutus est.

col. 1365. 9. Prædicate hæc in gentibus, sanctificate bellum, suscitate pugnatores: adducite, & ascendite omnes viri bellatores.

10. Concidite aratra vestra in gladios, & falces vestras in lanceas. Fortis dicat: Quia prævaleo ego.

11. Congregamini, & introite omnes gentes per circuitum, & congregamini illuc: mansuetus sit pugnator.

12. Consurgant, & ascendant omnes gentes in vallem Josaphat: quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu.

13. Emittite falces, quoniam adest vindemia: introite, & calcate, quia plenum est torcular, & redundant torcularia: quia repleta sunt mala eorum.

col. 1366. 14. Sonitus exauditi sunt in valle judicii: quia juxta est dies Domini in valle judicii.

15. Sol & luna obtenebrabuntur, & stellæ occidere facient splendorem suum.

16. Dominus autem de Sion clamabit, & de Jerusalem dabit vocem suam: & movebitur cœlum, & terra: & Dominus parcet populo suo, & confortabit filios Israël.

17. Et scietis quia ego Dominus Deus vester, habitans in Sion monte sancto meo: & erit Jerusalem sancta, & alienigena non transibit per

VULGATA NOVA.

& posuerunt puerum in prostibulo, & puellam vendiderunt pro vino ut biberent.

4. Verùm quid mihi & vobis Tyrus & Sidon, & omnis terminus Palæsthinorum? nunquid ultionem vos reddetis mihi? & si ulciscimini vos contra me, citò velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum.

5. Argentum enim meum, & aurum tulistis: & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra vestra.

6. Et filios Juda, & filios Jerusalem vendidistis filiis Græcorum, ut longè faceretis eos de finibus suis.

7. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos: & convertam retributionem vestram in caput vestrum.

8. Et vendam filios vestros, & filias vestras in manibus filiorum Juda, & venundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus locutus est.

9. Clamate hoc in gentibus, sanctificate bellum, suscitate robustos: accedant, ascendant omnes viri bellatores.

10. Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat: Quia fortis ego sum.

11. Erumpite, & venite omnes gentes de circuitu, & congregamini: ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos.

12. Consurgant, & ascendant gentes in vallem Josaphat: quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu.

13. Mittite falces, quoniam maturavit messis: Apocal.
venite, & descendite, quia plenum est torcular, 14. 15.
exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum.

14. Populi populi in valle concisionis: quia juxta est dies Domini in valle concisionis.

15. Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ re- Sup. 2.
traxerunt splendorem suum. 10. 31.

16. Et Dominus de Sion rugiet, & de Jeru- Jer. 25.
salem dabit vocem suam: & movebuntur cœli, 30.
& terra: & Dominus spes populi sui, & forti- Amos
tudo filiorum Israël. 1. 2.

17. Et scietis quia ego Dominus Deus vester, habitans in Sion monte sancto meo: & erit Jerusalem sancta, & alieni non transibunt per eam

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

idem sonant.

℣. 4. Græc. initio habet: Καὶ τί ὑμεῖς ἐμοὶ Τύρος, &c. *Et quid vos mihi Tyrus*, &c. Compl. verò, Τί ἐμοὶ ϗ ὑμῖν Τύρος; reliqua similia, nisi hoc ult. exceperis, εἰς κεφαλὰς ὑμῶν, *in capita vestra*, pro *in capitibus vestris*: ad hæc autem media, *iram in corde retinetis adversùm me*, addit Hieron. per parenthesim, *hoc enim Græcè significat* μνησικακεῖτε; nunc etiam legitur, μνησικακεῖτε ὑμεῖς ἐπ' ἐμοί.

℣. 5. Sic est in Græco, sublatâ conjunct. *&*, ante *optima*; at in Mſ. Alex. est, ϗ τὰ καλά.

℣. 6. Itidem Græcè.

℣. 7. Græc. Vatic. in principio habet Καὶ ἰδού; sed à Compl. abest ϗ, sicut à Mſ. Alex. exinde Vatic. addit ἐκεῖ, *ibi*, ad hoc, *vendidistis eos*, ut & ὑμῶν, *vestram*, ad *retributionem*; cætera quadrant.

℣. 8. Similia Græc. præfert: addit Hieron. in comment. *Verbum Hebr.* sabaim..... *LXX.* captivitatem *interpretati sunt, quod meliùs* captivos *significat.*

℣. 9. Ita Græcè ad verbum. Item Auct. l. de XLII. mansf. ap. Ambr. col. 12. f. *Prædicate hoc in gentibus, sanctificate bellum, suscitate pugnatores: accedite viri bellatores.*

℣. 10. Similiter in Græco, præter istud, ὁ ἀδύνατος, *infirmus*, pro *fortis*: Hieron. tamen paulò infra hunc locum explicans, ait: *Infirmus robustum se esse dicit*; sed non indicat utramnam versionem exponat, an de Græco, an de Hebraïco; in ista enim, i. e. Vulgata nostra, legitur *infirmus*; ut & Græcè constanter, ἀδύνατος.

℣. 11. Sic habetur Græcè. Hieron. infra dicit: *Juxta LXX. sequitur: Mansuetus & mitis sit pugnator.* Ambr. ep. 29. col. 910. b. *qui mansuetus est, bellator exsurgat.*

℣. 12. Eadem sunt in Græco, detractâ conjunct. *&*, post *consurgant*; habet verò Mſ. Alex. cum Barb. Hieron. de seraph. to. 3. 516. e. legit: *Veniam, & sedebo, & judicabo populum in valle Josaphat.*

℣. 13. Græc. tollit *&*, post *introite*; paulò verò post habet ὑπερεκχεῖτε, *supereffundite*, loco *& redundant*; ed. Compl. ὑπερεκχεῖται, Ald. ὑπερχεῖται; cæt. ut in Lat. supra.

℣. 14. Ita fert Græc. nisi excipias verbum ἐξήχησαν, *personaverunt*, pro *exauditi sunt*; at in Compl. ἠκούσθησαν. Hieron. ibid. ait: *Ubi nos diximus* in valle concisionis, *sequentes translationem Aquilæ, & Symmachi, & quintæ editionis, LXX. & Theodotio* τῆς δίκης, ϗ τῆς κρίσεως, *id est*, causæ, & judicii, *transtulerunt*: Græc. Vat. & al. utrobique, τῆς δίκης, non τῆς κρίσεως.

℣. 15. Consonat Græcum, ubi δύσουσι, pro *occidere facient*.

℣. 16. Singula conveniunt cum Græco Vat. ubi ἀνακεκράξεται, pro *clamabit*, Nobil. *clamavit*; at in Mſ. Alex. ἀνακράξεται, ut in Lat. supra. Iren. l. 3. c. 20. & l. 4. c. 33. p. 214. c. 273. a. *Dominus ex Sion* (al. *in Sion*) *locutus est, & ex Jerusalem dedit vocem suam.*

℣. 17. Sic est in Græco, præter hoc plurale, ϗ ἀλλογενεῖς οὐ διελεύσονται, *& alienigenæ non transibunt*, pro singul. *& alienigena*, &c.

VULGATA NOVA.

amplius.
Amos 9. 13. 18. Et erit in die illa: stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte: & per omnes rivos Juda ibunt aquæ: & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum.

19. Ægyptus in desolationem erit, & Idumæa in desertum perditionis: pro eo quòd iniquè egerint in filios Juda, & effuderint sanguinem innocentem in terra sua.

20. Et Judæa in æternum habitabitur, & Jerusalem in generationem & generationem.

21. Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram: & Dominus commorabitur in Sion.

VERSIO ANTIQUA.

eam amplius. Hieron. ubi sup.
18. Et erit in die illa: stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte: & omnes emissiones Judæ fluent aquis: & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem funiculorum. col. 1367.

19. Ægyptus in perditione erit, & Idumæa in campum desolationis propter iniquitates filiorum Juda: pro eo quòd effuderunt sanguinem justum in terra sua. col. 1368.

20. Judæa autem in æternum habitabitur, & Jerusalem in generatione & generationem. col. 1369.

21. Et requiram sanguinem eorum, inultumque esse non patiar: & Dominus habitabit in Sion.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 18. Eadem leguntur Græcè: vide Hieron. infra. Tertul. l. 3. cont. Marc. p. 670. a. *Montes*, inquit, *legimus, destillaturos dulcorem.*

℣. 19. Sic iterum in Græco, paucis mutatis, nempe εἰς ἀφανισμὸν, *in perditionem*, pro *in perditione;* subinde repetitur ἔσαι, *erit*, post *desolationis;* sequiturque, ἐξ ἀδικιῶν, *ex iniquitatibus*, loco *propter iniquitates.*

℣. 20. Sic habetur Græcè, præter hoc ult. εἰς γενεὰς γενεῶν, *in generationes generationum:* in Compl. εἰς γενεὰς καὶ γενεάν.

℣. 21. Similiter in Græco.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

JOEL.

CAP. II. ℣. 14. Quis scit si convertatur & ignoscat. *Non addas* Deus.

Ibidem. Sacrificium & libamen Domino Deo vestro. *Retinendum est pronomen secundæ personæ* vestro; *non supponendum primæ*, nostro.

CAP. III. ℣. 3. Et posuerunt puerum in prostibulo. *Præferendus est casus sextus quarto* prostibulum.

℣. 17. Habitans in Sion monte sancto meo. *Non est repetenda præpositio* in *ante* monte.

CAPITULA AMOS PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mss. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Josepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *IN tribus impietatibus Damasci.* c. 1. ℣. 3.
II. *In tribus impietatibus Gazæ.* c. 1. ℣. 6.
III. *In tribus impietatibus Damasci & Tyri.* c. 1. ℣. 9.
IV. *In tribus impietatibus Moab.* c. 2. ℣. 1.
V. *In tribus impietatibus Judæ.* c. 2. ℣. 4.
VI. *In tribus impietatibus Israël.* c. 2. ℣. 6.
VII. *Circumduxi vos quadraginta annis in deserto:* al. addit, *& prophetis dixistis, ne prædicarent.* c. 2. ℣. 10.
VIII. *Si erit maledicta* (l. *malitia*) *in civitate*, al. add. *quam Dominus non fecit.* c. 3. ℣. 6.
IX. *Tyrus in circuitu* (al. addit *tuo, terra tua*) *desolabitur.* c. 3. ℣. 11.
X. *Sacerdotes audite, & supertestificate* (al. *supertestificamini*) *domui Jacob.* c. 3. ℣. 13.
XI. *Potentiam exercentes super egenos.* c. 4. ℣. 1.
XII. *Et pluam super unam civitatem; & super unam non pluam.* c. 4. ℣. 7.
XIII. *Percussi vos in ardore, & in origenis* (l. *auruginis*) *morbo.* c. 4. ℣. 9.
XIV. *Præparare, ut invoces Deum tuum Israël.* c. 4. ℣. 12.
XV. *Qui advocat aquam maris, & effundit eam super faciem terræ.* c. 5. ℣. 9.
XVI. *Eò quòd egenos colaphis cædebatis.* c. 5. ℣. 11.
XVII. *In omnibus plateis planctus: & in vicis dicetis* (al. *dicentur*) *Væ væ.* c. 5. ℣. 16.
XVIII. *Væ qui concupiscunt diem Domini.* c. 5. ℣. 18.
XIX. *Repuli dies festos vestros, ne odore capiar.* c. 5. ℣. 21.
XX. *Nunquid victimas & hostias obtulistis mihi per annos* XL. c. 5. ℣. 25.
XXI. *Qui dormitis in lectis eburneis.* c. 6. ℣. 4.
XXII. *Et si superfuerint in domo una decem, morientur.* c. 6. ℣. 9.
XXIII. *Et ecce generatio locustarum veniebat prima luce.* c. 7. ℣. 1.
XXIV. *Ecce initio adamantem in medio populi mei.* c. 7. ℣. 8.
XXV. *Et respondit Amos Amasiæ: Non eram propheta.* c. 7. ℣. 14.
XXVI. *Qui contribulatis in manu* (l. *in manè*) *pauperem.* c. 8. ℣. 4.
XXVII. *Occidit sol meridie: convertam dies festos vestros in planctum.* c. 8. ℣. 9.
XXVIII. *Immittam famem, non famem panis, sed audiendi verbum Dei.* c. 8. ℣. 11.
XXIX. *Si apud inferos latuerit, inde extraham eum.* c. 9. ℣. 2.
XXX. *Et alienigenas ex Cappadocia, & Syros.* c. 9. ℣. 7.
XXXI. *In die illo suscitabo tabernaculum David.* c. 9. ℣. 11.
XXXII. *Destillabunt montes dulcedinem.* c. 9. ℣. 13.

PROPHETIA AMOS.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1\. VERBA Amos, qui fuit in
pastoribus de Thecue :
quæ vidit super Israël in
diebus Oziæ regis Juda,
& in diebus Jeroboam fi-
Zach. 14. 5. lii Joas regis Israël, ante
duos annos terræmotus.
Jerem. 25. 30. 2. Et dixit : Dominus de Sion rugiet, & de
Jerusalem dabit vocem suam : & luxerunt specio-
Joel. 3. 16. sa pastorum, & exsiccatus est vertex Carmeli.
3\. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleri-
bus Damasci, & super quatuor non convertam
eum : eò quòd trituraverint in plaustris ferreis
Galaad.
4\. Et mittam ignem in domum Azael, & de-
vorabit domos Benadad.
5\. Et conteram vectem Damasci : & disper-
dam habitatorem de campo idoli, & tenentem
sceptrum de domo voluptatis : & transferetur po-
pulus Syriæ Cyrenen, dicit Dominus.
6\. Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleri-

VERSIO ANTIQUA.

1\. SERMONES Amos, qui fac- Hieron. in Amos
ti sunt in Accarim de Thecue : 1. col. 1369. sec. Lxx.
quos vidit pro Jerusalem [a] in a col. 1371.
diebus Oziæ regis Juda, & in
diebus Jeroboam filii Joas re-
gis Israël, ante duos annos
terræmotus.
2\. Et ait : Dominus de Sion effatus est, & de col. 1372.
Jerusalem dedit vocem suam : & luxerunt pascua
pastorum, & arefactus est vertex Carmeli.
3\. Et dixit Dominus : Super tribus impieta- col. 1373.
tibus Damasci, & super quatuor non aversabor
eos : pro eo quòd secuerunt serris ferreis prægnan-
tes in Galaad.
4\. Et emittam ignem in domum Azael, &
devorabit fundamenta filii Ader.
5\. Et conteram vectes Damasci : & disperdam col. 1374.
habitatores de campo On, & concidam tribum
ex viris Charran : & captivus ducetur populus
Syriæ nominatus, dicit Dominus.
6\. Hæc dicit Dominus : Super tribus impieta- col. 1375.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Totidem verba leguntur in Græco : Hieron. autem posteriorum istorum, *in diebus Oziæ*, &c. duplicem interpretationem Lat. non affert, quòd procul dubio inter se convenirent & Hebr. & Græcum. Tichon. reg. 4. p. 60. c. similiter habet : *Sermones, quos vidit super Jerusalem.* Sed Hieron. hîc Græcos & Latinos erroris arguit quòd verterunt, Super Jerusalem : *Sciendum*, inquit, *hunc Prophetam non* pro Jerusalem, *quod in Hebræo penitus non habetur, sed* super Israël, *id est, decem tribus, quæ appellantur Israël, & erant in Samaria, prophetasse ; quod quidem & Aquila, & Symm. & Theod. similiter transtulerunt. Primus ergo Osee propheta ad decem tribus, quæ appellantur Ephraim, Samaria, domus Joseph, & Israël, loquitur. Secundus Joel ad Jerusalem, & duas tribus, quæ vocantur Juda, & Jerusalem, & Jacob, profert vaticinium, nullam omnino Israëlis faciens mentionem. Tertius Amos nequaquam ad Jerusalem, quæ regebatur à tribu Juda, sed ad Israël, & in Samaria prædicat : quod & de toto volumine ejus probari potest, & maximè ex eo quod scriptum est.....* (c. 7. ℣. 15.) Vade, propheta ad populum meum Israël : *non utique ad Judam & Jerusalem, ut malè apud Græcos & Latinos habetur ; sed ad Israël, id est, decem tribus, quæ ob populi multitudinem pristinum nomen obtinuerant.* Vide admonit. præv. in Proph.

℣. 2. Concordat Græc. ad verbum : & idcirco Hieron. non duplicem hîc refert interpretationem Latinam.

℣. 3. Sic est in Græco Vatic. præter singul. ἀυτὸν, *eum*, loco plur. *eos* ; & in fine, τὰς ἐν γαςρὶ ἐχȣ́σας τῶν ἐν Γαλαάδ, *prægnantes eorum qui in Galaad* ; in Ms. Alex. τῶν Γαλαάδ ; in ed. Ald. τῶν ἐν τῷ Γαλαάδ. Apud Tichon. reg. 4. p. 60. c. sic : *In tribus impietatibus Damasci, & in quatuor non aversabor eam : eò quòd secabant serris ferreis in utero habentes.* Apud August. quæst. 33. in Num. to. 3. 544. f. *In tribus & quatuor impietatibus non aversabor* : similiter quæst. 42. in Deut. col. 571. b.

℣. 4. In Gr. Vatic. Καὶ ἀποςελῶ, *& mittam* ; reliqua ut in Lat. sup. at in Ms. Alex. Καὶ ἐξαποςελῶ ; in Compl. ἐξανατελῶ.

℣. 5. Ita de Græco ad verbum : Hieron. scribit Græcè Ὢν de more.

℣. 6. Itidem Græcè, præter voculam *eam*, quæ deest post *concluderent.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. tibus Gazæ, & ſuper quatuor non averſabor eos: eò quòd captivam duxerunt captivitatem Salomonis, ut concluderent eam in Idumæam.

7. Et emittam ignem ſuper muros Gazæ, & devorabit fundamenta ejus.

8. Et diſperdam habitatores Azoti, & auferetur tribus de Aſcalone: & inferam manum meam in Accaronem, & peribunt reliqui alienigenarum, dicit Dominus.

col. 1377. 9. Hæc dicit Dominus: Super tribus impietatibus Tyri, & ſuper quatuor non averſabor eos: eò quòd concluſerunt captivitatem Salomonis in Idumæa, & non ſunt recordati teſtamenti fratrum.

10. Et emittam ignem ſuper muros Tyri, & devorabit fundamenta ejus.

col. 1378. 11. Hæc dicit Dominus: Super tribus impietatibus Idumææ, & ſuper quatuor non averſabor eos: eò quòd perſecutus ſit in gladio fratrem ſuum, & violaverit vulvam ſuper terram, & rapuit in teſtimonium horrorem ſuum, & impetum ſuum cuſtodivit in æternum.

12. Et emittam ignem in Theman: & devorabit fundamenta murorum ejus.

col. 1379. 13. Hæc dicit Dominus: Super tribus impietatibus filiorum Ammon, & ſuper quatuor non averſabor eos: eò quòd deſecuerit prægnantes Galaaditarum ut dilataret terminos ſuos.

14. Et ſuccendam ignem ſuper muros Rabba: & devorabit fundamenta cum clamore in die belli, & commovebitur in die conſummationis ſuæ.

15. Et ibunt reges in captivitatem, ſacerdotes eorum, & principes eorum ſimul, dicit Dominus.

VULGATA NOVA.

bus Gazæ, & ſuper quatuor non convertam eum: eò quòd tranſtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumæa.

7. Et mittam ignem in murum Gazæ, & devorabit ædes ejus.

8. Et diſperdam habitatorem de Azoto, & tenentem ſceptrum de Aſcalone: & convertam manum meam ſuper Accaron, & peribunt reliqui Philiſthinorum, dicit Dominus Deus.

9. Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Tyri, & ſuper quatuor non convertam eum: eò quòd concluſerint captivitatem perfectam in Idumæa, & non ſint recordati fœderis fratrum.

10. Et mittam ignem in murum Tyri, & devorabit ædes ejus.

11. Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Edom, & ſuper quatuor non convertam eum: eò quòd perſecutus ſit in gladio fratrem ſuum, & violaverit miſericordiam ejus, & tenuerit ultra furorem ſuum, & indignationem ſuam ſervaverit uſque in finem.

12. Mittam ignem in Theman: & devorabit ædes Boſræ.

13. Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus filiorum Ammon, & ſuper quatuor non convertam eum: eò quòd diſſecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum ſuum.

14. Et ſuccendam ignem in muro Rabba: & devorabit ædes ejus in ululatu in die belli, & in turbine in die commotionis.

15. Et ibit Melchom in captivitatem, ipſe, & principes ejus ſimul, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Sic iterum in Græco.

℣. 8. Similiter in Gr. ſi unum excipias, ἐξ Ἀζώτου, *de Azoto*, loco *Azoti*.

℣. 9. Conſonat Græc. niſi quòd habet αὐτὴν, *eam*, non *eos*, poſt *averſabor*.

℣. 10. Ita rurſum Græcè.

℣. 11. Græc. Vat. habet circa medium, ἕνεκα τοῦ διῶξαι αὐτοὺς ἐν ῥομφαίᾳ, i. e. *eò quòd ipſi perſecuti ſint in gladio*; paulòque poſt, καὶ ἐλυμήνατο μητέρα, *& violavit matrem*; ultimòque, εἰς νῖκος, *in victoriam*, quod verti etiam poteſt, *in perpetuum*; cæt. ſimilia: in ed. Compl. ἕνεκα τοῦ καταδιῶξαι ἐν ῥομφαίᾳ· exinde in Mſs. Alex. & Barb. καὶ ἐλυμήνατο μήτραν, ut ſupra. Apud Tichon. reg. 4. p. 60. c. ſic: *In tribus impietatibus Idumææ, & in quatuor non averſabor eam: propterea quòd perſecutus eſt in gladio fratrem ſuum*: & inf. ait: *Ubicunque Idumæam, Theman, Boſor, Seir, nominat, fratres malos ſignificat.*

℣. 12. Sic eſt in Gr. præter unum Θαμὰν; in Mſ. Alex. Θαιμάν.

℣. 13. Ita rurſum in Græco, exceptis his duobus, αὐτὸν, *eum*, pro *eos*; & ἐμπλατύνωσι, *dilatarent* num. plurali; in Mſ. Alex. αὐτοὺς, & ἐμπλατύνουσι.

℣. 14. Græc. ſcribit Ῥαββάθ, additque αὐτῆς, *ejus*, ad *fundamenta*; & pro 2. *die*, habet ἡμέραις, *diebus*; cæt. ut ſupra. Mſ. verò Alex. hab. Ῥαββά; extremòque, ἐν ἡμέρᾳ συντελείας αὐτῆς, ut in Lat. ſupra.

℣. 15. Sic eſt in Græco, addita vocula αὐτῆς, *ejus*, ad *reges*. Hieron. addit infra: *Sacerdotes, in Hebræo non habetur, ſed* principes: *addiderunt itaque LXX.* ſacerdotes, *ut ſi velis ſcire qui ſint illi* principes, *audias* ſacerdotes.

CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Amos 2. col. 1380. 1. HÆc dicit Dominus: Super tribus impietatibus Moab, & ſuper quatuor non averſabor eos: pro eo quòd incenderit oſſa regis Idumææ in cinerem.

2. Et emittam ignem in Moab, & devorabit fundamenta civitatum ejus: & morietur in infirmitate Moab, cum clamore, & cum voce tubæ:

3. & diſperdam judicium ex ea, & omnes principes ejus interficiam, dicit Dominus.

col. 1381. 4. Hæc dicit Dominus: Super tribus impieta-

VULGATA NOVA.

1. HÆc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Moab, & ſuper quatuor non convertam eum: eò quòd incenderit oſſa regis Idumææ uſque ad cinerem.

2. Et mittam ignem in Moab, & devorabit ædes Carioth: & morietur in ſonitu Moab, in clangore tubæ:

3. & diſperdam judicem de medio ejus, & omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus.

4. Hæc dicit Dominus: Super tribus ſcele-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco, præter ſingul. αὐτὸν, *eum* de more, loco *eos*; & verbum plur. κατέκαυσαν, *incenderunt*; in ed. tamen Ald. αὐτούς. Idem Hieron. in Ezech. 26. col. 871. d. legit: *Hæc dicit Dominus: Super tribus impietatibus Moab, & ſuper quatuor non averſabor eum: pro eò quòd combuſſit oſſa regis Idumææ in cineres.*

℣. 2. Ita de Græco ad verbum.

℣. 3. Græc. habet κριτὴν, *judicem*, non *judicium*, additque μετ' αὐτοῦ, *cum eo*, poſt *interficiam*; cætera ut ſupra: abeſt tamen μετ' αὐτοῦ, ab ed. Ald.

℣. 4. Gr. Var. conſtanter hab. αὐτὸν, *eum*, non *eos*, poſt *averſabor*; Ald. verò cum Mſs. Alex. & Barb. αυ-

Vulgata nova.

ribus Juda, & ſuper quatuor non convertam eum: eò quòd abjecerit legem Domini, & mandata ejus non cuſtodierit: deceperunt enim eos idola ſua, poſt quæ abierant patres eorum.

5. Et mittam ignem in Juda, & devorabit ædes Jeruſalem.

6. Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Iſraël, & ſuper quatuor non convertam eum: pro eo quòd vendiderit pro argento juſtum, & pauperem pro calceamentis.

7. Qui conterunt ſuper pulverem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant: & filius ac pater ejus ierunt ad puellam, ut violarent nomen ſanctum meum.

8. Et ſuper veſtimentis pignoratis accubuerunt juxta omne altare: & vinum damnatorum bibebant in domo Dei ſui.

Num. 21. 24. Deuter. 2. 24. 9. Ego autem exterminavi Amorrhæum à facie eorum: cujus altitudo, cedrorum altitudo ejus, & fortis ipſe quaſi quercus: & contrivi fructum ejus deſuper, & radices ejus ſubter.

Exod. 14. 21. Deuter. 8. 2. 10. Ego ſum, qui aſcendere vos feci de terra Ægypti, & duxi vos in deſerto quadraginta annis, ut poſſideretis terram Amorrhæi.

11. Et ſuſcitavi de filiis veſtris in prophetas, & de juvenibus veſtris nazaræos: nunquid non ita eſt filii Iſraël, dicit Dominus?

12. Et propinabitis nazaræis vinum: & prophetis mandabitis, dicentes: Ne prophetetis.

13. Ecce ego ſtridebo ſubter vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno.

14. Et peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem ſuam, & robuſtus non ſalvabit animam ſuam:

15. & tenens arcum non ſtabit, & velox pedibus ſuis non ſalvabitur, & aſcenſor equi non ſalvabit animam ſuam:

16. & robuſtus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

Versio antiqua.

tibus filiorum Juda, & ſuper quatuor non averſabor eos: quia repulerunt legem Domini, & præcepta illius non cuſtodierunt: & decepti ſunt in vanitatibus ſuis, quas ſecuti ſunt patres eorum. *Hieron. ubi ſup.*

5. Et emittam ignem in Juda, & devorabit fundamenta Jeruſalem.

6. Hæc dicit Dominus: Super tribus impietatibus Iſraël, & ſuper quatuor non averſabor eos: pro eo quòd vendiderit argento juſtum, & pauperem propter calciamenta, *col. 1382.*

7. quæ calcant ſuper pulverem terræ: & pugno percutiebant capita pauperum, & viam humilium declinabant: & filius & pater ejus ingrediebantur ad eandem puellam, ut contaminarent nomen Dei ſui.

8. Et veſtimenta ſua alligantes funibus, faciebant umbracula juxta altare: & vinum de calumniis bibebant in domo Dei ſui.

9. Ego autem abſtuli Amorrhæum à facie eorum: cujus erat, ſicut altitudo cedri, ſublimitas ejus, & fortis quaſi quercus: & areſeci fructum ejus deſuper, & radices ejus deorſum. *col. 1384.*

10. Ego eduxi vos de terra Ægypti, & circumduxi vos in deſerto quadraginta annis, ut poſſideretis terram Amorrhæorum.

11. Et aſſumpſi de filiis veſtris in prophetas, & de juvenibus veſtris in ſanctificationem: nunquid non eſt ita filii Iſraël, dicit Dominus? *col. 1385.*

12. Et propinabatis ſanctificatis vinum: & prophetis mandabatis, dicentes: Ne prophetetis.

13. Quapropter ecce ego volvam ſubter vos, ſicut volvitur plauſtrum plenum ſtipulâ. *col. 1386.*

14. Et peribit fuga à curſore, & fortis non obtinebit fortitudinem ſuam, & pugnator non ſalvabit animam:

15. & ſagittarius non ſuſtinebit, & velox pedibus ſalvari non poterit, & eques non ſalvabit animam ſuam,

16. & inventum cor ejus inter potentes: & nudus fugiet in die illa, dicit Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

τῦς: ultimò Vatic. ϗ ἐπλάνησεν αὐτῦς τὰ μάταια αὐτῶν ἃ ἐποίησαν, οἷς ἐξηκολύθησαν οἱ πατέρες αὐτῶν ὀπίσω αὐτῶν· i. e. *& deceperunt eos vanitates ſuæ quas fecerunt, quas ſecuti ſunt patres eorum poſt eas;* (abeſt à Compl. ἃ ἐποίησαν;) cætera ſimilia. Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. legit: *In tribus impietatibus filiorum Juda, & in quatuor non convertam eos: propter quòd repulerunt legem Domini, & præcepta non cuſtodierunt: ſed ſeduxerunt eos vana eorum;* deinde, *Et emittam*, &c. omiſſis intermediis.

℣. 5. Concinit Græc. niſi quòd habet ἐπὶ Ἰῦδαν. Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. *Et emittam ignem ſuper Judam, & comedet fundamenta Jeruſalem.*

℣. 6. Sic iterum Græcè, niſi quòd hab. de more, αὐτὸν, *eum*, loco *eos;* paulò verò poſt pluraliter, ἀπέδοντο, *vendiderint;* in ed. Ald. αὐτῦς, non αὐτόν. Apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. *Hæc dicit Dominus: In tribus impietatibus Iſraël, & in quatuor non convertam eos: propter quòd tradidere pecuniâ juſtum, & pauperem pro calciamentis.*

℣. 7. Totidem ſunt verba in Græco, poſita una præp. εἰς, *in*, ante *capita*. Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. legit: *quæ calciabant ſuper pulverem terræ: & colaphis cædebant capita pauperum, & viam humilium declinaverunt.*

℣. 8. Ita fert Græcum: ibi παραπετάσματα, *velamina*, loco *umbracula*.

℣. 9. Similia prorſus in Græco, repetito verbo ἦν, *erat*, poſt vocem *fortis*.

℣. 10. Græc. initio habet, Καὶ ἐγὼ ἀνήγαγον, &c. ut in Lat. ſupra.

℣. 11. Tota concordant cum Græco, uno excepto, *non eſt ita*, pro quo ὐκ ἔστι ταῦτα, *non ſunt hæc*, quod idem valet. Poſteriora autem iſta, *nunquid non eſt ita*, & ſeqq. uſque ad ℣. 13. utrùm è Græco, an ex Hebræo textu tranſlata ſint, non declarat Hieronymus; quippe unam hîc verſionem apponit, fonte non indicato; quod ipſi uſitatum eſt, quotieſcunque nil vel parum diſcrepant inter ſe Hebraïcum & Græcum.

℣. 12. Verſiculus iſte optimè concordat cum Græco: non tamen Hieronymus admittit eò loci vocem *ſanctificatis*, ſed hanc, *nazaræis;* verùm cùm dixerit ſup. col. 1384. c. *nazaræos* LXX. interpretatos eſſe *ſanctificatos*, hanc ult. vocem textui noſtro inſerere non dubitavimus. Ita quoque legitur apud Tertul. l. cont. Pſych. p. 985. c. *Et potum dabatis ſanctificatis meis vinum:* & l. 5. adv. Marc. p. 800. b. *Et potum dabatis ſanctis meis vinum.*

℣. 13. Similiter in Græco, excepto præſ. κυλίω, *volvo*, pro *volvam*.

℣. 14. Itidem Græcè, addita voce αὐτῦ ad *animam*.

℣. 15. Sic iterum in Græco, niſi quòd additur αὐτῦ, voci *pedibus;* & pro *ſalvari non poterit*, ſimpliciter habetur ὐ μὴ διασωθῇ, *non ſalvabitur*.

℣. 16. Græc. Vat. ϗ ὁ κραταιὸς ὐ μὴ εὑρήσει τὴν καρδίαν αὐτῦ ἐν δυναστείαις, ὁ γυμνὸς διώξεται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος· i. e. *& fortis non inveniet cor ſuum in potentatibus, nudus perſequetur in illa die, dicit Dominus:* al. verò, teſte Nobilio, ϗ εὑρέθη ἡ καρδία αὐτῦ, deinde in Mſ. Barb. ἐν δυνάσταις, ὁ γυμνὸς φεύξεται ἐν ἐκείνῃ, &c. quæ textum ſup. mirè confirmant. Aquila vertit ἐν δυνατοῖς, γυμνὸς φεύξεται, &c. Symm. ἐν τοῖς ἀνδρείοις, γυμνὸς φεύξεται, &c.

CAPUT III.

Versio antiqua.

Hieron. in Amos 3. col. 1388. 1. Audite verbum hoc, quod locutus est Dominus super vos, domus Israël; & contra omnem tribum, quam eduxi de terra Ægypti, dicens:

2. Veruntamen vos cognovi de universis tribubus terræ: ideo ulciscar super vos omnes malitias vestras.

col. 1389. 3. Si ambulabunt duo simul omnino, nisi cognoverint se?

4. Si ructabit leo de saltu suo, prædam non habens? si dabit catulus leonis vocem suam de cubili suo omnino, nisi aliquid rapuerit?

5. si cadet avis super terram sine aucupe? si deponatur laqueus super terram nisi aliquid apprehenderit?

6. Si clanget tuba in civitate, & populus non timebit? si erit malitia in urbe, quam Dominus non fecit?

7. Quia non faciet Dominus Deus aliquid, nisi revelaverit eruditionem suam ad servos suos prophetas.

8. Leo ructabit, & quis non timebit? Dominus Deus locutus est, & quis non prophetabit?

col. 1391. 9. Annuntiate regionibus in Assyriis, & in regionibus terræ Ægypti: & dicite: Congregamini super montem Samariæ, & videte mirabilia multa in medio ejus, & oppressionem in ea.

10. Et ignoravit quæ futura sint coram ea, dicit Dominus, qui thesaurizant iniquitatem & miseriam in regionibus eorum.

col. 1392. 11. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Tyrus, & in circuitu terra tua deserta erit: & detrahet de te fortitudinem tuam, & diripientur regiones tuæ.

col. 1393. 12. Hæc dicit Dominus: Quomodo si avellat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic avellentur filii Israël, qui habitant in Samaria contra tribum, & in Damasco.

col. 1394. 13. Sacerdotes audite, contestamini domum Jacob, dicit Dominus Deus omnipotens:

14. quia in die qua ulciscar iniquitates Israël,

Vulgata nova.

1. Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos, filii Israël: super omnem cognationem, quam eduxi de terra Ægypti, dicens:

2. Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.

3. Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?

4. Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit?

5. nunquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe? nunquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit?

6. Si clanget tuba in civitate, & populus non expavescet? si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?

7. Quia non facit Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.

8. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?

9. Auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus terræ Ægypti: & dicite: Congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio ejus, & calumniam patientes in penetralibus ejus.

10. Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem & rapinas in ædibus suis.

11. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Tribulabitur, & circuietur terra: & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ.

12. Hæc dicit Dominus: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filii Israël, qui habitant in Samaria in plaga lectuli, & in Damasci grabato.

13. Audite, & contestamini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercituum:

14. quia in die cùm visitare cœpero præ-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ad verbum è Græco.

℣. 2. Itidem Græcè, præter ult. τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν· at in ed. Ald. & Ms. Barb. κακίας. Idem Hieronym. in Ezech. 7. col. 735. e. legit: *Quoniam vos cognovi de universis tribubus terræ: idcirco ulciscar super omnia peccata vestra.*

℣. 3. Consonat Græcum. Adimantus apud August. l. cont. ipsum, to. 8. 146. d. *Si fieri potest ut ambulantes duo in via, minimè se agnoscant?*

℣. 4. Sic habet Græc. Adimantus ubi supra: *Et leo sine præda ad catulum suum revertatur?*

℣. 5. Similiter in Græco, excepto fut. χαλασθήσεται, loco *deponatur*. Ap. August. to. 8. 146. d. Adimantus legit: *si decidet avis sine aucupe in terram? si tendunt muscipulam sine causa ut nihil capiant?*

℣. 6. Itidem Græcè, nisi excipias verbum πτοηθήσεται, *terrebitur*, pro *timebit*. Adimantus ap. August. to. 8. 146. d. sic pergit: *Si dabit sonum tuba in civitate, ut plebs non terreatur? ita etiam malum aliquod in civitate non perpetratur, quod Dominus non faciet.* Hieron. in Joel. 1. col. 1352. c. *si est in civitate malitia, quam Dominus non fecerit?* Similiter apud Philastr. Brix. de hæres. p. 709. h. præter hoc, *Deus non fecit.*

℣. 7. Sic habet Græc. Vat. præter pronom. *suam*, quod delet; sed Mss. Alex. & Barb. ferunt παιδείαν αὐτοῦ. Hieron. infra 1391. b. legit: *nisi revelaverit correptionem suam servis suis prophetis.*

℣. 8. Sic est in Græco, verbum pro verbo.

℣. 9. Ita fert Græc. Vat. nisi quod pro *in regionibus terræ Ægypti*, hab. ἐπὶ τὰς χώρας τῆς Αἰγύπτου, *ad regiones Ægypti*; Compl. verò cum Ms. Barb. ἐπὶ ταῖς χώραις, dein Alex. Αἰγύπτου; ed. Ald. ἐν γῇ Αἰγύπτῳ; Compl. ἐν γῇ Αἰγύπτου· Vatic. etiam extremò habet τὴν ἐν αὐτῇ, *quæ in ea.* Hieron. infra 1392. ait: *Pro* Azoto, *nescio quid volentes LXX.* Assyrios *posuerunt, cùm* Azotus *linguâ Hebr. appelletur* Esdod, *&* Assyrii, Assur. *Pro* ædibus *quoque, quæ dicuntur* armanoth, *verterunt* regiones, *quæ vocantur* sadoth; *& nihil in verbo similitudinis habent.* Vide sis plura inf.

℣. 10. Concinit Græcum.

℣. 11. Ita rursum in Græco, detracta una conjunct. *&*, post *Tyrus*; at in Compl. Τύρος, καὶ κυκλόθεν. Hieron. infra: *LXX. dixerunt*, Tyrus, & per circuitum terra tua: *videbaturque pendere sententia; addidere ergo de suo*, deserta erit: *nec error Interpretum est, ubi propter verbi ambiguitatem, &* tribulatio, *&* Tyrus *dici potest.*

℣. 12. Eadem exhibet Græc. nisi excipias istud, ὅταν ἐκσπάσῃ, loco *si avellat*; at in Ms. Barb. ἐὰν ἐκσπάσῃ.

℣. 13. Sic est in Græco, præposita conjunct. καὶ, verbo *contestamini*. Hieron. ibid. addit: *Quod in principio capituli juxta LXX. positum est*, sacerdotes, *in Hebraïco non habetur, sed pro hoc verbo legitur* ares, *quod Aquila interpretatus est* grabatum: *& puto LXX. ipsum verbum posuisse Hebraïcum, quod quidam non intelligentes, pro* ares, *legerunt* ἱερεῖς, *id est*, sacerdotes.

℣. 14. Similia prorsus in Græco præter vocem ἀσεβείας, *impietates*, loco *iniquitates*.

VULGATA NOVA.

varicationes Iſraël, ſuper eum viſitabo, & ſuper altaria Bethel: & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram.

15. Et percutiam domum hiemalem cum domo æſtiva: & peribunt domus eburneæ, & diſſipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

ſuper eum ulciſcar, & ſuper altaria Bethel: & ſuffodientur cornua altaris, & cadent ſuper terram. *Hieron. ubi ſup.*

15. Confundam, & percutiam domum pinnatam ſuper domum æſtivam: & peribunt domus eburneæ, & adjicientur domus aliæ multæ, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Ita de Græco, verbum è verbo. Hieron. in comment. col. 1396. a. ait: *Pro* domo hiemali, οἶκον τὸν περίπτερον *LXX. tranſtulerunt, quod nos interpretati ſumus* pinnatam, *eò quòd oſtiola habeat per feneſtras, & quaſi pinnas ad magnitudinem frigoris repellendam.* Ex hoc Hieronymi, *interpretati ſumus*, colligi poſſet verſionem noſtram è Gr. textu expreſſam, Hieronymi fetum eſſe; ſed quod de nonnullis hujuſcemodi voculis negari non debet, vix ac ne vix quidem de contextu toto ac perpetuo affirmari poteſt; vide Admonit. in Proph.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ eſtis in monte Samariæ: quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes: quæ dicitis dominis veſtris: Afferte, & bibemus.

2. Juravit Dominus Deus in ſancto ſuo: quia ecce dies venient ſuper vos, & levabunt vos in contis, & reliquias veſtras in ollis ferventibus.

3. Et per aperturas exibitis altera contra alteram, & projiciemini in Armon, dicit Dominus.

4. Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate prævaricationem: & afferte manè victimas veſtras, tribus diebus decimas veſtras.

5. Et ſacrificate de fermentato laudem: & vocate voluntarias oblationes, & annuntiate: ſic enim voluiſtis filii Iſraël, dicit Dominus Deus.

6. Unde & ego dedi vobis ſtuporem dentium in cunctis urbibus veſtris, & indigentiam panum in omnibus locis veſtris: & non eſtis reverſi ad me, dicit Dominus.

7. Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menſes ſupereſſent uſque ad meſſem: & plui ſuper unam civitatem, & ſuper alteram civitatem non plui: pars una compluta eſt; & pars, ſuper quam non plui, aruit.

8. Et venerunt duæ & tres civitates ad unam civitatem ut biberent aquam, & non ſunt ſatiatæ: & non rediſtis ad me, dicit Dominus.

Agg. 2. 18. 9. Percuſſi vos in vento urente, & in aurugine, multitudinem hortorum veſtrorum, & vinearum veſtrarum: oliveta veſtra, & ficeta veſtra comêdit eruca: & non rediſtis ad me, dicit Dominus.

10. Miſi in vos mortem in via Ægypti, percuſſi in gladio juvenes veſtros, uſque ad capti-

VERSIO ANTIQUA.

1. Audite verbum iſtud vaccæ Baſanitides, quæ eſtis in monte Samariæ: quæ opprimitis pauperes, & conculcatis egenos: quæ dicitis dominis veſtris: Date nobis, ut bibamus. *Hieron. in Amos 4. col. 1397.*

2. Jurat Dominus per ſanctos ſuos: quoniam ecce dies venient ſuper vos, & tollent vos in armis, & eos qui vobiſcum ſunt in ollis, negotiatores peſtilentes.

3. Et ejiciemini nudæ contra invicem, & projiciemini ſuper montem Remman, dicit Dominus.

4. Introiſtis in Bethel, & iniquè egiſtis: in Galgala multiplicaſtis impiè agere: & intuliſtis manè hoſtias veſtras, in die tertio decimas veſtras. *col. 1399.*

5. Et legerunt foris legem, & invocaverunt confeſſiones: annuntiate quia hæc dilexerunt filii Iſraël, dicit Dominus Deus.

6. Et ego dabo vobis ſtuporem dentium in cunctis urbibus veſtris, & indigentiam panum in omnibus locis veſtris: & non eſtis reverſi ad me, dicit Dominus.

7. Et ego repreſſi à vobis pluviam ante tres menſes vindemiæ: & pluam ſuper civitatem unam, & ſuper civitatem unam non pluam: pars una irrigabitur; & pars, ſuper quam non pluero, areſiet. *col. 1400.*

8. Et congregabuntur duæ & tres civitates in civitatem unam ut bibant aquam, & non ſatiabuntur: & non eſtis reverſi ad me, dicit Dominus.

9. Percuſſi vos in ardore, & in aurugine: multiplicaſtis hortos veſtros, vineas veſtras, & ficus veſtras, & oliveta veſtra comêdit eruca: & ne ſic quidem converſi eſtis ad me, dicit Dominus. *col. 1402.*

10. Emiſi in vos mortem in via Ægypti, & occîdi in gladio juvenes veſtros, cum captivitate *col. 1403.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem leguntur Græcè, præter hoc, Δαμάλεις τῆς Βασανίτιδος, *vaccæ Baſanitidis*; Hieron. tamen addit: *Pro* vaccis pinguibus, *LXX. poſuerunt* Baſanitides: item inf. *date nobis, & bibemus.*

℣. 2. Similiter in Græco Vat. præter ſeqq. ἔρχονται, *veniunt*, pro *venient*; & infra, εἰς λέβητας ὑποκαιομένους ἐμβαλοῦσιν, ἔμπυροι, λοιμοί, *in ollas ſuccenſas injicient, ferventes, peſtilentes*, pro *in ollis negotiatores peſtilentes*; ſed à Mſ. Alex. abeſt ὑποκαιομένους ἐμβαλοῦσιν· & in ed. Compl. eſt ἔμποροι, non ἔμπυροι.

℣. 3. Itidem Græcè, præter vocabulum Ῥομμάν; at in Mſ. Alex. Ῥεμμὰν, ut ſupra. Hieron. in comm. hab. *ſuper montem Remman, dicit Dominus Deus*; in Compl. etiam ac Mſs. Alex. & Barb. ſequitur λέγει Κύριος ὁ Θεός.

℣. 4. Græc. Vat. habet ἠσεβήσατε, *impiè egiſtis*, pro *iniquè egiſtis*; Mſ. verò Alex. ἠνομήσατε; mox in Vat. καὶ εἰς Γάλγαλα ἐπληθύνατε; in Compl. verò, καὶ ἐπληθύνατε; demum Vat. hab. εἰς τὴν τριημερίαν, *in triduum*, pro *in die tertio*; Mſ. Barb. in marg. εἰς τὴν τρίτην ἡμέραν· cætera quadrant.

℣. 5. Itidem Græcè, detracta ult. voce *Deus*; at in Mſs. Alex. & Barb. eſt Κύριος ὁ Θεός.

℣. 6. Sic iterum in Græco.

℣. 7. Eadem prorſus in Græco. Nec valde diſſimiliter apud Cypr. ep. ad Demetr. p. 218. a. *& pluam ſuper unam civitatem, & ſuper aliam non pluam: pars una compluetur; & pars, ſuper quam non pluero, areſiet.*

℣. 8. Sic etiam in Græco eſt. Item apud Cypr. ep. ad Demetr. p. 218. a. *Et congregabuntur duæ & tres civitates in unam civitatem, potandæ aquæ causâ, nec ſatiabuntur: & non convertimini ad me, dicit Dominus.*

℣. 9. Ita legitur Græcè, præter vocem συκεῶνας, *ficeta*, pro *ficus*. Hieron. ibid. *Pro* vento urente, inquit, *LXX. interpretati ſunt* πύρωσιν, *quam nos* combuſtionem *poſſumus dicere.*

℣. 10. Eadem exhibet Græc. Vat. præter ſeqq. τὰς παρεμβολὰς ἐν τῇ ὀργῇ ὑμῶν, *caſtra in ira veſtra*; at in

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. equorum vestrorum : & eduxi in igne castra vestra in ira mea : & ne sic quidem reversi estis ad me, dicit Dominus.

11. Subverti vos, sicut subvertit Deus Sodomam, & Gomorrham, & facti estis sicut torris erutus de igne : & ne sic quidem conversi estis ad me, dicit Dominus.

col. 1404. 12. Propterea sic faciam tibi Israël : veruntamen quia sic faciam tibi, præparare ut invoces Deum tuum Israël.

13. Quia ecce firmans tonitruum, & creans spiritum, & annuntians in homines Christum suum, faciens manè, & nebulam, & ascendens super excelsa terræ : Dominus Deus omnipotens nomen ejus.

Vulgata nova.

vitatem equorum vestrorum : & ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras : & non redistis ad me, dicit Dominus.

11. Subverti vos, sicut subvertit Deus Sodomam, & Gomorrham, & facti estis quasi torris Genes. 19. 24.
raptus ab incendio : & non redistis ad me, dicit Dominus.

12. Quapropter hæc faciam tibi Israël : postquam autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israël.

13. Quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, & gradiens super excelsa terræ : Dominus Deus exercituum nomen ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

Compl. ὑμῶν ἐν τῇ ὀργῇ, & in Mſ. Alex. ὑμῶν ἐν τῇ ὀργῇ μου, Barb. etiam addit μου.

℣. 11. Consonat Græc. ad verbum. Similiter apud Novatian. l. de Trin. p. 1048. b. *Subverti vos, sicut subvertit Dominus Sodomam, & Gomorrham.*

℣. 12. Sic etiam legitur Græcè. Item apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 28. col. 509. f. *præpara te ut invoces Deum tuum Israël.* Apud Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 327. b. *præpara te invocare Deum tuum Israël.*

℣. 13. Græc. initio habet, Διότι ἰδοὺ ἐγὼ, *Quia ecce ego*; & in fine, ὄνομα αὐτῷ, *nomen ei*; cætera ut in textu. Tertul. l. cont. Hermog. p. 420. a. legit : *Qui solidat tonitruum, & condidit spiritum, & annuntiat in homines Christum suum* : similiter l. 3. adv. Marc. p. 670. c. nisi quòd pro *condidit*, legisse videtur *concludit*. Ambros. l. 2. de Spir. S. col. 643. c. *Ecce ego firmans tonitruum, & creans spiritum, & nuncians in homines Christum suum, faciens lucem, & nebulam, & ascendens super excelsa : Dominus Deus omnipotens nomen est ei* : & infra, *Ego Dominus firmans tonitruum*, &c. & l. 2. Hexa. p. 31. a. *firmans tonitrua.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 28. p. 509. f. *Quia ecce ego firmans tonitruum, & creans spiritum, & annuntians in hominibus Christum suum.* Itidem Fulg. fragm. 3. cont. Fab. p. 581. cum Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 327. b. Item Vigil. l. 2. cont. Arian. p. 113. c. legit, *Ego Dominus firmans tonitruum*, &c. Vide sis Hieron. infra in comment.

CAPUT V.

Versio antiqua.

Hieron. in Amos 5. col. 1406. 1. Audite verbum istud, quod ego assumam super vos planctum : Domus Israël cecidit, non adjiciet ampliùs ut resurgat.

2. Virgo Israël projecta est super terram suam, non est qui suscitet eam.

col. 1407. 3. Quia hæc dicit Dominus Deus : Urbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum : & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israël.

col. 1408. 4. Quia hæc dicit Dominus ad domum Israël : Quærite me, & vivetis.

5. Et nolite quærere Bethel, & in Galgala ne ingrediamini, & super puteum juramenti non transeatis : quia Galgala captiva ducetur, & Bethel erit quasi non sit.

col. 1410. 6. Quærite Dominum, & vivite : ne fortè succendatur ut ignis domus Joseph, & devoret eam, & non sit qui exstinguat domum Israël.

7. Qui facit in excelso judicium, & justitiam in terra posuit.

8. Qui facit omnia, & transformat, & convertit in manè umbram mortis, & diem nocte contenebrat : qui vocat aquam maris, & effundit eam super faciem terræ : Dominus Deus omnipotens nomen ejus.

Vulgata nova.

1. Audite verbum istud, quod ego levo super vos planctum : Domus Israël cecidit, & non adjiciet ut resurgat.

2. Virgo Israël projecta est in terram suam, non est qui suscitet eam.

3. Quia hæc dicit Dominus Deus : Urbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum : & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israël.

4. Quia hæc dicit Dominus domui Israël : Quærite me, & vivetis.

5. Et nolite quærere Bethel, & in Galgalam nolite intrare, & in Bersabee non transibitis : quia Galgala captiva ducetur, & Bethel erit inutilis.

6. Quærite Dominum, & vivite : ne fortè comburatur ut ignis domus Joseph, & devorabit, & non erit qui exstinguat Bethel.

7. Qui convertitis in absinthium judicium, & justitiam in terra relinquitis.

8. Facientem Arcturum & Orionem, & convertentem in manè tenebras, & diem in noctem mutantem : qui vocat aquas maris, & effundit Inf. 9.
eas super faciem terræ : Dominus nomen est ejus. 6.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. initio habet : Ἀκούσατε τὸν λόγον Κυρίου τοῦτον, *Audite verbum Domini istud*; reliqua ut supra.

℣. 2. Sic est in Græco, præter unum αὐτοῦ, *ejus*, loco *suam.* Apud Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 29. c. *Virgo Israël cecidit, & non est qui suscitet eam.*

℣. 3. Hieron. hîc unum textum refert, nec declarat quo ex fonte translatus sit, an Hebræo, an Græco : ut ut est, versiculus iste Vulgatæ nostræ consonat ad verbum, nec discrepat à Græco Vat. nisi paucissimis, iisque levibus; v. g. initio ipso ibi legitur : Διατοῦτο τάδε λέγει Κύριος Κύριος, *Propterea hæc dicit Dominus Dominus*; sed in editt. Ald. & Compl. necnon in Mſ. Alex. est, Διότι τάδε λέγει Κύριος, quæ ult. vox Κύριος, non geminatur nisi ab Alex. in Ald. tamen sic, Κύριος ὁ Θεός· paulòque post, cùm à Vatic. tum ab al. abest utrumque *in ea*; extremòque legitur τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, *domui Israël*, non *in domo*.

℣. 4. Sic habetur Græcè.

℣. 5. Itidem Græcè, nisi excipiatur istud, αἰχμαλωτευομένη αἰχμαλωτευθήσεται, *captivata captivabitur*, pro *captiva ducetur*, quod idem valet.

℣. 6. Similiter in Græco, præter ultima, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ· *& non erit qui exstinguat domui Israël*; ed. Ald. hab. τὸν οἶκον, ut supra. Hieron. inf. 1410. b. ait : *Pro* Bethel, *in LXX. legitur* domus Israël, *sensum magis quàm verbum interpretantibus.*

℣. 7. Ita de Græco ad verbum.

℣. 8. Græc. Vat. delet vocem *mortis*, post *umbram*; pro *nocte* verò, habet εἰς νύκτα, *in noctem*; & in fine simpliciter, Κύριος ὄνομα αὐτῷ, *Dominus nomen ei*; cæ-

Vulgata nova.

9. Qui subridet vastitatem super robustum, & depopulationem super potentem affert.

10. Odio habuerunt corripientem in porta : & loquentem perfectè abominati sunt.

11. Idcirco, pro eo quòd diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo :
Soph. 1. 13. domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis : vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum.

12. Quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra : hostes justi accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta :

13. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.

14. Quærite bonum, & non malum, ut vivatis : & erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis.

Psalm. 96. 10. Rom. 12. 9.
15. Odite malum, & diligite bonum, & constituite in porta judicium : si fortè misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Joseph.

16. Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator : In omnibus plateis planctus : & in cunctis, quæ foris sunt, dicetur væ væ : & vocabunt agricolam ad luctum, & ad planctum eos qui sciunt plangere.

17. Et in omnibus vineis erit planctus : quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.

Jer. 30. 7. Joel 2. 11.
18. Væ desiderantibus diem Domini : ad quid eam vobis ? dies Domini ista, tenebræ, & non lux.

Soph. 1. 15.
19. Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei ursus : & ingrediatur domum, & innitatur manu sua super parietem, & mordeat eum coluber.

20. Nunquid non tenebræ dies Domini, & non lux : & caligo, & non splendor in ea ?

Isai. 1. 11. Jer. 6. 20. Malac. 1. 10.
21. Odi, & projeci festivitates vestras : & non capiam odorem cœtuum vestrorum.

Versio antiqua.

9. Qui dividit contritionem super fortitudinem, & miseriam super munitionem adducit. Hieron. ubi sup.

10. Odio habuerunt in portis arguentem : & verbum sanctum abominati sunt. col. 1413.

11. Propterea, quia pugno percutiebatis pauperes, & munera electa accipiebatis ab eis : domos dolatis lapidibus ædificastis, & non habitabitis in eis : vineas desiderabiles plantastis, & non bibetis vinum earum. col. 1414.

12. Quia ego cognovi multas impietates vestras, & fortia peccata vestra : conculcantes justum, accipientes commutationes, & pauperes in portis declinantes :

13. Ideo qui intelligit, in tempore illo silebit, quia tempus malum est.

14. Quærite bonum, & non malum, ut vivatis : & erit sic Dominus Deus omnipotens vobiscum, sicut dixistis : col. 1415.

15. Odio habuimus mala, & dileximus bona : & reddite in portis judicium, ut misereatur Dominus Deus his, qui reliqui sunt de Joseph.

16. Ideo hæc dicit Dominus Deus omnipotens : In cunctis plateis planctus : & in omnibus viis dicetur væ væ : vocabitur agricola ad luctum, & ad planctum hi qui sciunt lamentationem. col. 1416.

17. Et in omnibus viis planctus : quia pertransibo per medium tui, dicit Dominus.

18. Væ desiderantibus diem Domini : ut quid hanc vobis diem Domini ? & ea est tenebræ, & non lux. col. 1417.

19. Quomodo si fugiat homo à facie leonis, & incidat in eum ursus : & introeat in domum, & innitatur manibus suis super parietem, & mordeat eum coluber.

20. Nonne tenebræ dies Domini, & non lux : & caligo, & non habet splendorem ?

21. Odio habui, & repuli festivitates vestras : nec odorabor in conventionibus vestris. col. 1419.

Notæ ad Versionem antiquam.

tera similia. Edit. Ald. & Ms. Barb. ferunt σκιὰν θανάτου, & infra, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ὄνομα· in edit. Compl. & Ms. Alex. Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῷ. Hieron. in comment. col. 1412. a. ait : *Quod dicunt* (LXX.) Faciens omnia atque transformans, *uno verbo* Arcturum & Oriona *comprehendunt, negligentes proprietatem nominum in Græcum transferre sermonem.* Oros. cont. Pelag. p. 453. g. legit : *qui advocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ : Dominus nomen est illi.*

℣. 9. Sic est in Græco ad verbum : editt. tamen Hieron. carent isto, *super fortitudinem*, quod nos adjungendum duximus ex his quæ addit Hieron. in comment. col. 1411. d. *Dicamus*, inquit, *& juxta LXX.* & infra 1412. d. *Iste Deus & contritionem dividit super fortitudinem, ut eos qui malè fortes sunt, imbecilles faciat :* paulòque post : *Dominus qui omnia ratione dispensat, & vero facit cuncta judicio, dividit contritionem super robustum inimicum, ut inducat miseriam super munitionem, quæ se erigit contra scientiam Dei. De qua & in Proverbiis* (XXI. 22.) *legimus :* Civitates robustas ingressus est sapiens, & destruxit munitionem in qua confidebant impii.

℣. 10. Consonat Græc. Rursum Hieronym. in Zach. 8. col. 1751. e. legit : *Oderunt in portis corripientem : & verbum sanctum abominati sunt.*

℣. 11. Græc. loco *pugno percutiebatis*, habet κατεκονδύλιζον, *pugno percutiebant ;* sed Ald. ed. κατεκονδυλίζετε ; ita quoque in Ms. Barb. ad. marg. cætera ut in Lat. supra.

℣. 12. Eadem leguntur Græcè, præter unum *ego*, ante *cognovi*, quod deest.

℣. 13. Itidem Græcè, excepta voce πονηρῶν, *malorum*, loco *malum ;* sed in editt. Ald. & Compl. est πονηρός, sicut in Mss. Alex. & Barb.

℣. 14. Sic iterum in Græco est, translato uno *vobiscum*, ante vocem *Dominus.* Rectè Ambros. l. de fuga sæc. c. 6. col. 432. a. *Exquirite bonum, & non malignum, ut vivatis : & sic erit vobiscum Dominus Deus omnipot.* item epist. 29. col. 906. e. *Exquirite bonum*, è Græco Ἐκζητήσατε τὸ καλόν.

℣. 15. Similiter in Græco, addita voce παντοκράτωρ, *omnipotens*, ad hanc, *Deus.*

℣. 16. Sic iterum Græcè, præter hoc, καὶ εἰς εἰδότας, *& in eis qui sciunt*, pro *hi qui sciunt.*

℣. 17. Ad verbum è Gr. nisi exceperis istud, *pertransibo*, pro quo ἐλεύσομαι, *veniam.*

℣. 18. Sic est in Græco, exceptis his, αὕτη ὑμῖν ἡ ἡμέρα, *hæc vobis dies*, loco *hanc vobis diem.* Ambr. l. 1. Hexa. col. 22. b. *ut quid vobis quærere diem Domini?* Hieron. in Joel. 1. col. 1351. e. *ut quid desideratis diem Domini?* & in Isai. 13. col. 150. c. *Væ qui desiderant diem Domini : ut quid vobis dies Domini, quæ tenebræ sunt, & non lux?* & l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. 402. f. *Væ desiderantibus diem Domini : ut quid vobis dies Domini? & hæc est tenebræ, & non lux.* Cassiod. in Ps. 6. p. 27. a. *Væ concupiscentibus diem Domini : ut quid vobis diem Domini? & ipse est dies tenebræ, & non lux.* Auct. l. de promiss. c. 17. ap. Prosp. p. 200. c. *Væ desiderantibus diem Domini : & ut quid vobis illam?*

℣. 19. Eadem sunt in Græco, adjuncto uno αὐτοῦ, ad *domum ;* sed abest αὐτοῦ, ab editt. Ald. & Compl. Idem Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. 402. f. legit : *Quemadmodum si fugiat homo à facie leonis, & incurrat in ursum : & introeat in domum suam, & reclinet manus suas super parietem, & mordeat eum coluber.*

℣. 20. Similiter in Græco Vat. nisi hoc ult. excipiatur, οὐκ ἔχων φέγγος αὕτη, *non habens splendorem hæc*, loco *& non habet splendorem ;* sed ab edit. Compl. & Ms. Barb. abest αὕτη. Hieron. etiam l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. 402. f. legit : *Nonne tenebræ dies Domini, & non lux ; & caligo non habens splendorem?*

℣. 21. Græc. Vat. tollit &, ante *repuli ;* & post *odorabor*, addit θυσίας, *hostias*, quod ult. deest in editt. Ald. & Compl. sicut in Ms. Barb. cætera quadrant. Tertul. l. 5. adv. Marc. p. 785. b. legit : *Odi, rejeci cæremonias vestras : & non odorabor in frequentiis vestris.* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. e. *Odio habui, &*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 22. Et si obtuleritis mihi holocausta, & sacrificia, non suscipiam: & salutare præsentiæ vestræ non respiciam.

col. 1420. 23. Transfer à me sonitum carminum tuorum: & psalmum organorum tuorum non audiam.

24. Et volvetur sicut aqua judicium, & justitia sicut torrens invius.

col. 1421. 25. Nunquid hostias & victimas obtulistis mihi in eremo quadraginta annis, domus Israël?

26. Et assumpsistis tabernaculum Melchom, & sidus dei vestri Rephan, figuras eorum, quas fecistis vobis.

27. Et transferam vos trans Damascum, dicit Dominus, Deus omnipotens nomen ejus.

Vulgata nova.

22. Quòd si obtuleritis mihi holocautomata, & munera vestra, non suscipiam: & vota pinguium vestrorum non respiciam.

23. Aufer à me tumultum carminum tuorum: & cantica lyræ tuæ non audiam.

24. Et revelabitur quasi aqua judicium, & justitia quasi torrens fortis.

25. Nunquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israël? Act. 7. 42.

26. Et portastis tabernaculum Moloch vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quæ fecistis vobis.

27. Et migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus, Deus exercituum nomen ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

repuli dies festos vestros: & non accipiam odorem in solemnibus conventibus vestris.

℣. 22. Græc. ipso initio habet Διότι ἐὰν, *Quia si*; pauloque post addit ὑμῶν ad *sacrificia*; item inf. ponit σωτηρίας, *salutares*, pro *salutare*; cæt. similia. Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. e. legit: *Quia & si obtuleritis holocaustomata, & hostias vestras, non accipiam ea.*

℣℣. 23. 24. Itidem Græcè.

℣. 25. Sic iterum legit Hieron. quæst. 10. Algas. to. 4. 206. a. excepto uno *deserto*, pro *eremo*: ita quoque in Græco est, mutato quarumdam vocum ordine: à Compl. abest hoc, ἐν τῇ ἐρήμῳ. Philastr. Brix. de hæres. 703. e. ita legit: *Nunquid immolationes & sacrificia mihi quadraginta annis obtulistis, domus Israël, dicit Dominus omnipotens?* Vide Act. 7. 42.

℣. 26. Ita in Græco est, præter unum Μολὸχ, pro *Melchom*; Hieron. tamen in comment. ait: *In eo..... loco ubi Lucas* (Act. VII. 43.) *posuit* Μολόχ..... *Aquila & LXX. verterunt* Μελχόμ: at quæst. 10. Algas. to. 4. 206. a. legit: *Et assumpsistis tabernaculum Moloch, & sidus dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis ut adoretis eas.* Item Philastr. Brix. de hæres. 703. e. *Et nunc suscepistis tabernaculum Moloch, & sidus dei Rempham, formas fixorum idolorum sculptilium.*

℣. 27. Sic iterum Græcè, præter ult. αὐτῷ, *ei*, loco *ejus.* Philastr. Brix. de hæres. 703. e. sic pergit: *Propter quod dicit Dominus: Transmigratione vos faciam captivari in Babylonis, atque Persarum, & interiora loca alia & arida, & in postrema terrarum omnium.*

CAPUT VI.

Versio antiqua.

Hieron. in Amos 6. col. 1422. 1. VÆ qui despiciunt Sion, & confidunt in monte Samariæ: vindemiarunt primitias gentium, & ingressi sunt sibi. Domus Israël

col. 1423. 2. transite omnes, & videte in Chalanem, & pertransite inde in Emath rabba: & descendite in Geth alienigenarum, optimas ex omnibus regnis his: si ampliores sunt termini eorum terminis vestris.

3. Qui venitis in diem malum: appropinquatis & tangitis sabbata mendacia.

4. Qui dormitis in lectis eburneis, & affluitis deliciis in stratis vestris: & comeditis hædos de gregibus, & lactentes vitulos de medio armentorum.

5. Qui concrepatis ad vocem organorum: quasi stantia putaverunt, & non quasi fugientia.

Vulgata nova.

1. VÆ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israël. Luc. 6. 24.

2. Transite in Chalane, & videte, & ite inde in Emath magnam: & descendite in Geth Palæsthinorum, & ad optima quæque regna horum: si latior terminus eorum termino vestro est.

3. Qui separati estis in diem malum: & appropinquatis solio iniquitatis.

4. Qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti.

5. Qui canitis ad vocem psalterii: sicut David putaverunt se habere vasa cantici.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem exstant Græcè, excepta voce αὐτοὶ, *ipsi*, pro *sibi*, ante *domus Israël*: pro hoc autem ult. Ms. Barb. hab. ἐν τοῖς οἴκοις; ed. Ald. ἑαυτοῖς οἴκους; Compl. εἰς αὐτοὺς οἴκους. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 728. c. sic: *Væ qui confident in monte Samariæ.* Ap. August. l. 4. de doctr. Chr. to. 3. 71. a. d. *Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates*, &c. quæ omnia & cæt. usque ad ℣. 7. concordant cum Vulg. unde facilè colligitur Augustinum hoc in loco Interpretationem S. Hieronymi ex Hebræo usurpasse, quod tamen ipsi usitatum non est. Idipsum testatur eò loci: *Non autem*, inquit, *secundùm LXX. Interpretes, qui etiam ipsi divino Spiritu interpretati, ob hoc aliter videntur nonnulla dixisse, ut ad spiritalem sensum scrutandum magis admoneretur lectoris intentio; unde etiam obscuriora nonnulla, quia magis tropica, sunt eorum; sed sicut ex Hebræo in Latinum eloquium, presbytero Hieronymo utriusque linguæ perito interpretante, translata sunt.* Apud Justin. tamen in dial. cum Tryph. legitur, si Nobilio fides, Οὐαὶ οἱ κατασπαταλῶντες, *Væ qui deliciis affluitis*, quod, inquit, satis respondet Hebræo.

℣. 2. Similia Græc. habet, detracto tamen isto, *in Chalanem*; subjuncto verò ἐκεῖθεν, *inde*, verbo *descendite.*

℣. 3. Sic est in Græco, nisi quòd pro secunda persona plur. *Qui venitis..... appropinquatis & tangitis*, habentur particip. Οἱ ἐρχόμενοι..... οἱ ἐγγίζοντες καὶ ἐφαπτόμενοι, *Venientes..... appropinquantes & tangentes*, & sic de cæteris usque ad ℣. 7. quæ tertiam personam referunt.

℣. 4. Ita rursus in Græco, præter seqq. Οἱ καθεύδοντες..... καὶ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμναῖς αὐτῶν, καὶ ἔσθοντες, i. e. *Dormientes..... affluentes deliciis in stratis suis, & comedentes.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. legit: *Væ qui dormiunt in lectis eburneis, & deliciis fluunt in thoris suis: qui edunt hædos de gregibus caprarum, & vitulos de gregibus boum lactantes.* Cyr. initio versûs anteced. habet, Οὐαὶ οἱ ἐρχόμενοι, &c. quod confirmat 1. *Væ* Tertulliani. Hieron. quoque in Naum 3. col. 1586. c. hab. *Qui dormiunt super lectos eburneos, & fluunt voluptate in stratis suis: qui comedunt hædos de gregibus, & vitulos lactentes de armentis*: at infra 1597. b. *deliciis affluunt in stratis*, &c.

℣. 5. Sic habet Græc. Vatic. præter particip. οἱ ἐπικρατοῦντες, *prævalentes*, loco *qui concrepatis*; at in editt. Ald. & Compl. necnon Ms. Alex. ἐπικροτοῦντες, quod textui favet. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. sic: *Complaudentes ad sonum organorum: tanquam perseverantia deputaverunt, & non tanquam fugientia.* Ad hæc ultima, Hieron. in comment. col. 1426. d. ait: *Sensus iste pulcherrimus, in quo dicitur*, quasi stantia putaverunt, & non quasi fugientia: *in Hebraïco non habetur; sed pro eo scriptum est*, sicut David putaverunt se habere vasa can-

VULGATA NOVA.

6. Bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti : & nihil patiebantur super contritione Joseph.

7. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium : & auferetur factio lascivientium.

Jer. 51. 14. 8. Juravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum : Detestor ego superbiam Jacob, & domos ejus odi, & tradam civitatem cum habitatoribus suis.

9. Quòd si reliqui fuerint decem viri in domo una, & ipsi morientur.

10. Et tollet eum propinquus suus, & comburet eum, ut efferat ossa de domo : & dicet ei, qui in penetralibus domus est : Nunquid adhuc est penes te ?

11. Et respondebit : Finis est. Et dicet ei : Tace, & non recorderis nominis Domini.

12. Quia ecce Dominus mandabit, & percutiet domum majorem ruinis, & domum minorem scissionibus.

13. Nunquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis, quoniam convertistis in amaritudinem judicium, & fructum justitiæ in absinthium ?

14. Qui lætamini in nihilo : qui dicitis : Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua ?

15. Ecce enim suscitabo super vos domus Israël, dicit Dominus Deus exercituum, gentem : & conteret vos ab introitu Emath, usque ad torrentem deserti.

VERSIO ANTIQUA.

6. Qui bibitis vinum defecatum, & primis unguentis ungimini : & nihil patiebamini super contritione Joseph. Hieron. ubi sup.

7. Propterea nunc captivi erunt ab initio fortium : & auferetur hinnitus equorum ex Ephraim. col. 1426.

8. Quia juravit Dominus per semetipsum, dicit Dominus Deus virtutum : Quia abominabor ego omnem contumeliam Jacob, & regiones ejus odi, & auferam civitatem cum omnibus habitatoribus suis.

9. Et erit, si remanserint decem viri in domo una, & mortui fuerint :

10. & tollent domestici ejus, & conabuntur ut auferant ossa eorum de domo : & dicent his, qui præsunt domui : Si adhuc est apud te ?

11. Et dicet : Nequaquam. Et dicet : Tace, ne nomines nomen Domini.

12. Propterea ecce Dominus mandabit, & percutiet domum magnam ruinis, & domum parvam scissionibus. col. 1429.

13. Si persequentur in petris equi, si reticebunt ad feminas, quoniam convertistis in furorem judicium, & fructum justitiæ in amaritudinem ?

14. Qui lætamini super nullo verbo bono : qui dicitis : Nonne in fortitudine nostra habuimus cornua ?

15. Quia ecce ego suscitabo super vos domus Israël, ait Dominus Deus exercituum, gentem : & conterent vos, non ut introeatis in Emath, & usque ad torrentem Occidentis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tici : *unde videtur mihi ab Interpretibus additum ; qui in descriptione luxuriæ contra vitia & voluptates hujus modi sententiam protulerunt ; ut non verterent quod scriptum erat, sed de suo quod sibi videretur adderent, imo mutarent.*

℣. 6. Similia leguntur Græcè, præter seqq. οἱ πίνοντες... χειόμενοι· καὶ οὐκ ἐπάσχον· unde Hieronym. in Naum 3. col. 1586. b. legit : *Qui bibunt defecatum vinum, & primis unguentis delibuti sunt : & non patiebantur quidquam super contritione Joseph :* infra 1597. b. *primis unguntur unguentis.* Similiter habet Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 709. b. *Qui bibunt vinum liquatum, & unguentis primariis unguntur.*

℣. 7. Itidem Græcè. Hieron. in comment. ait LXX. interpretatos esse : *Auferetur hinnitus equi de Ephraim : quod*, inquit, *in Hebraïco non habetur, & ex superfluo differetur à nobis.*

℣. 8. Græc. habet βδελύσσομαι, *abominor*, absque hoc anteced. *dicit Dominus Deus virtutum ;* cætera ut in textu. Hieron. in comment. col. 1427. c. vertit, *Juravit Dominus in semetipso* (Gr. καθ' ἑαυτοῦ) *sive*, inquit, *ut in Hebræo legimus*, in anima sua : & inf. *Juravit* ergo *Dominus Deus exercituum, id est*, sabaoth, *pro quo* virtutum *LXX. transtulerunt :* in edit. quoque Ald. additur, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων.

℣. 9. Consonat Græc. nisi quòd extremò habet, καὶ ἀποθανοῦνται, *& morientur ;* statimque, καὶ ὑπολειφθήσονται οἱ κατάλοιποι, *& remanebunt reliqui ;* sed ab ed. Ald. abest, καὶ ὑπολειφθήσονται οἱ, &c.

℣. 10. Sic est in Græco, præter voculam αὐτῶν, *eorum*, loco *ejus ;* & inf. ἐρεῖ, *dicet*, pro *dicent.*

℣. 11. Itidem Græcè, excepto uno ἕνεκα τοῦ μὴ, *ut non*, pro *ne.*

℣. 12. Ita fert Græc. excepto præs. ἐντέλλεται, *mandat*, pro *mandabit ;* in Ms. Barb. ἐντέταλται.

℣. 13. Ita rursum in Græco est.

℣. 14. Concinit Græc. Vat. deleto *bono*, post *verbo ;* sed in Ms. Barb. ac ed. Ald. est, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀγαθῷ.

℣. 15. Græc. postponit ἔθνος, *gentem*, voci *Israel ;* deletque *Deus*, ante *exercituum*, pro quo ult. hab. δυνάμεων, *virtutum ;* dein, καὶ ἐθλίψουσιν..... καὶ ὡς τοῦ χειμάῤῥου, &c.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. HÆc ostendit mihi Dominus Deus : & ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris, & ecce serotinus post tonsionem regis.

2. Et factum est : cùm consummasset comedere herbam terræ, dixi : Domine Deus propitius esto, obsecro : quis suscitabit Jacob, quia parvulus est ?

3. Misertus est Dominus super hoc : Non erit, dixit Dominus.

4. Hæc ostendit mihi Dominus Deus : & ecce

VERSIO ANTIQUA.

1. SIc ostendit mihi Dominus : & ecce fetus locustarum veniebat matutinus, & ecce bruchus unus Gog rex. Hieron. in Amos 7. col. 1431.

2. Et erit, si compleverit ut devoret fenum terræ : & dixi : Domine Deus propitius esto : quis suscitabit Jacob, quoniam modicus est ?

3. pœniteat te Domine super hoc : Et hoc non erit, dicit Dominus.

4. Sic ostendit mihi Dominus Deus : & ecce col. 1433.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic habet Græc. Vat. addita voce Θεὸς, ad hanc *Dominus ;* sed abest Θεὸς ab ed. Compl. & Mss. Alex. & Barb. In Ald. geminatur Κύριος. Vide sis Hieron. in hunc locum.

℣. 2. Sic est in Græco, præter vocem Κύριε geminatam, loco *Domine Deus.*

℣. 3. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 4. Græc. Vat. delet vocem duplicem *Deus ;* extremò verò addit Κυρίου, *Domini*, ad *partem ;* cætera similia : in Ms. tamen Alex. primo loco hab. Κύριος ὁ Θεός ; in

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. vocavit judicium in igne Dominus Deus: & devoravit abyssum multam, & comedit partem.

5. Et dixi: Domine Deus desine: quis suscitabit Jacob, quoniam parvulus est?

6. Pœniteat te Domine super hoc: Et hoc non fiet, dicit Dominus Deus.

col. 1434. 7. Sic ostendit mihi Dominus: & ecce vir stabat super murum adamantinum, & in manu ejus adamas.

8. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Amos? Et dixi: Adamantem. Et dixit Dominus ad me: Ecce ego injiciam adamantem in medio populi mei Israël: nequaquam ultra addam ut pertranseam eum.

9. Et dissipabuntur aræ risûs, & sacrificia Israël desolabuntur: & consurgam super domum Jeroboam in gladio.

col. 1436. 10. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israël, dicens: Congregationes facit contra te Amos in medio domus Israël: non poterit terra sustinere omnes sermones ejus.

11. Hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, Israël autem captivus ducetur de terra sua.

12. Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, egredere, recede in terram Juda: & ibi vive, & ibi prophetabis.

13. In Bethel autem non adjicies ultra prophetare: quia sanctificatio regis est, & domus regni.

col. 1438. 14. Et respondit Amos, & dixit ad Amasiam: Non eram propheta ego, neque filius prophetæ: sed pastor vellicans sycamina.

15. Et tulit me Dominus ex ovibus: & dixit Dominus ad me: Vade, & prophetiza super populum meum Israël.

Vulgata nova.

vocabat judicium ad ignem Dominus Deus: & devoravit abyssum multam, & comedit simul partem.

5. Et dixi: Domine Deus quiesce, obsecro: quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?

6. Misertus est Dominus super hoc: Sed & istud non erit, dixit Dominus Deus.

7. Hæc ostendit mihi Dominus: & ecce Dominus stans super murum litum, & in manu ejus trulla cæmentarii.

8. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Amos? Et dixi: Trullam cæmentarii. Et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israël: non adjiciam ultra superinducere eum.

9. Et demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israël desolabuntur: & consurgam super domum Jeroboam in gladio.

10. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israël, dicens: Rebellavit contra te Amos in medio domus Israël: non poterit terra sustinere universos sermones ejus.

11. Hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, & Israël captivus migrabit de terra sua.

12. Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge in terram Juda: & comede ibi panem, & prophetabis ibi.

13. Et in Bethel non adjicies ultra ut prophetes: quia sanctificatio regis est, & domus regni est.

14. Responditque Amos, & dixit ad Amasiam: Non sum propheta, & non sum filius prophetæ: sed armentarius ego sum vellicans sycomoros.

15. Et tulit me Dominus cùm sequerer gregem: & dixit Dominus ad me: Vade propheta ad populum meum Israël.

Notæ ad Versionem antiquam.

ed. Ald. utrobique Κύριος Κύριος; at in fine abest Κυρίου, tam ab ipsa Ald. quàm à Compl. & Ms. Alex.

℣. 5. A Græco Vat. abest *Deus;* verbo autem *desine*, additur δὴ, *nunc;* cætera quadrant: in ed. Ald. & Ms. Alex. est *Κύριε Κύριε*; in Compl. Κύριος ὁ Θεός; paulò verò post tollitur δή.

℣. 6. Itidem Græcè, deleta voce *Deus.*

℣. 7. Sic iterum Græcè; sed ibi tollitur *vir*, post *ecce;* in ed. tamen Ald. ut & in Mss. Alex. & Barb. est ἰδοὺ ἀνήρ.

℣. 8. Similiter in Gr. excepto verbo ἐντάσσω, *impono*, pro *injiciam.*

℣. 9. Ad verbum è Græco, nisi excipias vocem *sacrificia*, pro qua τελεταὶ, *fines*, *exitus.* Hieron. in comm. 1436. b. appellat *mysteria.*

℣. 10. Eadem leguntur Græcè. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 229. vel 231. b. legit: *Et misit Amasias sacerdos in Bethel ad Jeroboam regem Israël, dicens: Conventum facit adversùm te Amos in media domo Israël: non poterit terra sufferre verba ejus.* Collat. Carthag. p. 489. a. *Conglobationes facit adversùm te Amos in medio domus Israël: non potest terra supportare sermones ejus.*

℣. 11. Similiter habet Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 229. vel 231. b. *Propter quod hæc dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, Israël autem captivus ducetur à terra sua.* Græc. Διότι τάδε λέγει Ἀμώς· &c. ut sup.

℣. 12. Suffragatur Græc. additâ voculâ σὺ, verbo *recede;* sed abest à Ms. Alex. Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 229. vel 231. b. sic: *Et dixit Amasias ad Amos: Vade, discede in terram Juda: & ibi commorare, & ibi prophetabis.* Hieron. in Ezech. 13. col. 770. f. *Qui vides, vade, recede in terram Juda: & in Bethel non prophetabis;* quæ postrema pertinent ad ℣. seq.

℣. 13. Itidem Græcè, repetito verbo *est*, in fine. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 229. vel 231. b. *In Bethel autem jam non adjicies prophetare: quia sanctificatio regis est, & domus regni erit;* Gr. utrobique ἐστί.

℣. 14. Eadem sunt in Græco Vat. addito isto, ἤμην καὶ, *eram &*, post vocem *pastor;* sed ab editt. Ald. & Compl. abest καὶ, sicut à Ms. Alex. Hieronymus in comm. eadem resumit, & explanat, dicens: *Non solùm non sum propheta, sive, non eram..... sed cùm essem armentarius, & ruborum mora distringerem, tulit me Dominus sequentem greges:* tum addit: *Pro* armentario, *qui Hebraïcè dicitur* bocer, *Aquila & Symm. & Theod. & V. Edit.* βουκόλον *transtulerunt, qui armenta pascit, non oves: soli LXX.* αἰπόλον *dixerunt, qui propriè* pastor caprarum *appellatur,* ἀπὸ τοῦ αἰπολίου, *quod interpretatur quidem grex qui in altioribus conversatur; ut ostendat greges caprarum semper rupes, & asperas cautes, & altiora conscendere: sed quoniam infert* (℣. seq.) Et tulit me Dominus ἐκ τῶν προβάτων, *id est*, de pecoribus, *videtur* oves *magis significare, quàm* capras; *licet in principio Levitici legerimus, & oves, & capras, pecorum nomine demonstrari: ita enim Dominus loquitur* (Levit. 1. 10.) Si obtuleris ἀπὸ τῶν προβάτων, *id est*, de pecoribus Domino, agnum vel hædum, & ovem sive capram. *Porro hoc quod ait*, vellicans sycamina, *quod Aquila interpretatus est*, scrutans sycomoros, & *Symm.* habens sycomoros; *quidam ita edisserunt, ut* sycamina *velint appellari genus arborum, quæ Palæstinæ nascuntur in campestribus, & agrestes afferunt ficus, quæ si non vellicentur, amarissimas cariculas faciunt, & à culicibus corrumpuntur. Nobis autem..... magis videtur rubos dicere, qui afferunt mora.* Gr..... ἀλλ' ἢ αἰπόλος ἤμην, καὶ κνίζων συκάμινα· Ms. Barb. ἤμην αἰγῶν καὶ, &c. Hesych. id est, *pungens ut matura fiant.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 229. vel 231. b. legit: *Et respondit Amos, & dixit ad Amasiam: Non eram propheta, neque filius prophetæ sum ego: sed pastor eram caprarum vellicans.* Ambros. in Luc. 17. col. 1477. d. *pastor eram caprarum, vellicans mora.* Rursum Hieron. in Joel 3. col. 1370. c. *Non eram propheta, nec prophetæ filius: sed opilio ruborum mora distringens:* & in Sophon. 1. col. 1643. b. *Non sum propheta, nec filius prophetæ: sed pastor caprarum, vellicans sycamina.*

℣. 15. Ita fert Græcum: Ms. Barb. hab. *populum*, absque seq. *meum.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 229. vel 231. c. legit: *Et assumpsit me Dominus de ovibus: & dixit ad me: Vade prophetare in plebem meam*

VULGATA NOVA.

16. Et nunc audi verbum Domini : Tu dicis : Non prophetabis ſuper Iſraël, & non ſtillabis ſuper domum idoli.

17. Propter hoc hæc dicit Dominus : Uxor tua in civitate fornicabitur : & filii tui, & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur : & tu in terra polluta morieris, & Iſraël captivus migrabit de terra ſua.

VERSIO ANTIQUA.

16. Et nunc audi ſermonem Domini : Tu dicis : Noli prophetare ſuper Iſraël, & ne congreges audientes contra domum Jacob. *Hieron. ubi ſup.*

17. Propterea hæc dicit Dominus : Uxor tua in civitate fornicabitur : & filii tui, & filiæ tuæ in gladio cadent, & terra tua funiculo dividetur : & tu in terra immunda morieris, Iſraël autem captivus ducetur de terra ſua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Iſraël.

℣. 16. Itidem Græcè, hoc excepto, ϰ̀ ὐ μὴ ὀχλαγωγήσῃς, *& ne congreges turbas*, loco *& ne congreges audientes.* Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 229. vel 231. c. ſic : *Et nunc audi verbum Domini : Tu dicis : Non prophetabis in Iſraël, & non congregabitur in domo Jacob.*

℣. 17. Similia prorſus in Græco, niſi excipiatur verbum καταμετρηθήσεται, *dimenſurabitur*, pro *dividetur* ; præponitur etiam ἐν, voci *funiculo.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 229. vel 231. c. legit : *Propter hoc hæc dicit Dominus Deus : Uxor tua in civitate proſtabit : & filii tui, & filiæ tuæ gladio decident, terra tua funiculo metebitur : & tu in terra immunda morieris, Iſraël autem captivus ducetur in terram ſuam.*

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. HÆc oſtendit mihi Dominus Deus : & ecce uncinus pomorum.

2. Et dixit : Quid tu vides Amos ? Et dixi : Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me : Venit finis ſuper populum meum Iſraël : non adjiciam ultra ut pertranſeam eum.

3. Et ſtridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus : multi morientur : in omni loco projicietur ſilentium.

4. Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ,

5. dicentes : Quando tranſibit menſis, & venundabimus merces ; & ſabbatum, & aperiemus frumentum : ut imminuamus menſuram, & augeamus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas,

6. ut poſſideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis, & quiſquilias frumenti vendamus ?

7. Juravit Dominus in ſuperbiam Jacob : Si oblitus fuero uſque ad finem omnia opera eorum.

8. Nunquid ſuper iſto non commovebitur terra, & lugebit omnis habitator ejus : & aſcendet quaſi fluvius univerſus, & ejicietur, & defluet quaſi rivus Ægypti ?

9. Et erit in die illa, dicit Dominus Deus : occidet ſol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis :

Tob. 2. 6. 1. Mac. 1. 41. 10. & convertam feſtivitates veſtras in luctum, & omnia cantica veſtra in planctum : & inducam ſuper omne dorſum veſtrum ſaccum, &

VERSIO ANTIQUA.

1. SIc oſtendit mihi Dominus Deus : & ecce vas aucupis. *Hieron. in Amos 8. col. 1439.*

2. Et dixit : Quid tu vides Amos ? Et dixi : Vas aucupis. Et dixit Dominus ad me : Venit finis ſuper populum meum Iſraël : non addam ultra ut pertranſeam eum.

3. Et ululabunt laquearia templi in die illa, dicit Dominus Deus : multi cadentes erunt : in omni loco injiciam ſilentium.

4. Audite hæc qui conteritis manè pauperem, & opprimitis egenos de terra ; *col. 1441.*

5. qui dicitis : Quando pertranſibit menſis, & negotiabimur ; & ſabbata, & aperiemus horreum : ut faciamus minorem menſuram, & majus pondus, & faciamus ſtateram iniquam,

6. ut poſſideamus in pecunia pauperes, & egenum pro calciamentis, & de omni venditione negotiemur ?

7. Juravit Dominus contra ſuperbiam Jacob : Si obliviſcetur in finem omnia opera veſtra.

8. Et ſuper his non conturbabitur terra, & lugebit omnis habitator ejus : & aſcendet quaſi flumen conſummatio ipſius : & deſcendet quaſi fluvius Ægypti ?

9. Et erit in die illa, dicit Dominus Deus : occidet ſol meridie, & contenebreſcet ſuper terram in die lux : *col. 1442.*

10. & convertam ſolemnitates veſtras in luctum, & omnia cantica veſtra in planctum : & inducam ſuper omnem lumbum ſaccum, & ſuper omne

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè geminatur Κύριος, loco *Dominus Deus* ; cætera ut ſupra.

℣℣. 2. 3. Eadem leguntur Græcè.

℣. 4. Edit. Rom. initio habet : Ἀκούσατε δὴ ταῦτα, *Audite nunc hæc* ; reliqua ut in textu.

℣. 5. Græc. initio hab. λέγοντες, *dicentes*, pro *qui dicitis* ; paulòque poſt, θησαυρὸν, loco *horreum* ; deinde, τοῦ ποιῆσαι μέτρον μικρὸν, ϰ̀ τοῦ μεγαλῦναι ςάθμιον, &c. ut ſup.

℣. 6. Edit. Rom. præponit ϰ̀, voci *pauperes* ; extremòque habet, ϰ̀ ἀπὸ παντὸς γεννήματος ἐμπορευσόμεθα, *& de omni genimine negotiabimur.* Mſ. Alex. delet ϰ̀, ante *pauperes.*

℣. 7. Sic eſt in Græco, præter verbum præſ. Ὀμνύει, *Jurat*, pro *Juravit* ; item εἰς νῖκος, pro *in finem.*

℣. 8. Eadem exhibet Græc. detracto uno *ipſius*, poſt *conſummatio* ; in multis tamen ſubnectitur αὐτῆς, teſte Nobilio.

℣. 9. Itidem Græcè, geminata voce Κύριος, loco *Dominus Deus.* Iren. l. 4. c. 33. p. 273. d. legit : *In illa die, dicit Dominus, occidet ſol meridie, & erunt tenebræ ſuper terram in die lucis* : in edit. etiam Compl. ultimò legitur φωτὸς, non φῶς. Similiter apud Tertul. l. cont. Jud. c. 10. p. 145. a. *Et erit in die illa, dicit Dominus : occidet ſol media die, tenebreſcet ſuper terram dies luminis :* & inf. c. 13. p. 146. c. alludens dicit : *ſol media die tenebricavit :* rurſum l. 4. adv. Marc. p. 735. a. *Et erit illa die, dicit Dominus : occidet ſol meridie.* Item Cypr. l. 2. Teſtim. p. 295. a. cum Lactant. l. 4. Inſtit. c. 19. p. 582. *Et erit in illo die, dicit Dominus : occidet ſol meridie, & obtenebrabitur dies lucis.* Tichon. reg. 7. p. 64. f. *occidit ſol meridie, & tenebricavit ſuper terram dies luminis.* Rufin. in Symb. p. 182. c. *occidet tibi ſol meridie.* Auct. quæſt. ex utroque Teſt. q. 105. apud Auguſt. to. 3. 100. e. *Et erit in illa die, dicit Dominus : occidet ſol in meridie, & contenebreſcet ſuper terram dies lucis.* Hieron. verò in Matth. 27. to. 4. 139. a. *occumbet ſol meridie, & contenebrabitur ſuper terram in die lux.*

℣. 10. Similia fert Gr. edit. Rom. præter unum maſculin. αὐτὸν *eum*, poſt verbum *ponam*, loco *eam*, quod fortè mendum eſt typograph. Irenæus l. 4. c. 33. p. 273. d. legit : *& convertam dies feſtos veſtros in luctum, & univerſa cantica veſtra in lamentationem* ; Græc. εἰς θρῆνον. Similiter habet Tertul. l. cont. Jud. c. 10. p. 145. b. præter vocem *omnia*, loco *univerſa* ; tum addit : *& imponam ſuper lumbos veſtros ſaccum, & ſuper omne caput calvitium : & ponam eum quaſi luctum dilecti, & eos qui*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. caput calvitium : & ponam eam quasi luctum dilecti, & qui cum eo sunt quasi diem doloris.

col. 1443. 11. Ecce dies veniunt, dicit Dominus Deus : & emittam famem super terram : non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini.

12. Et commovebuntur aquæ de mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad Orientem : circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient.

13. In die illa deficient virgines pulchræ, & juvenes in siti.

14. Qui jurant per propitiationem Samariæ, qui dicunt : Vivit Deus tuus Dan, & vivit Deus tuus Bersabee : & cadent, & non resurgent amplius.

Vulgata nova.

super omne caput calvitium : & ponam eam quasi luctum unigeniti, & novissima ejus quasi diem amarum.

11. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & mittam famem in terram : non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

12. Et commovebuntur à mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad Orientem : circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient.

13. In die illa deficient virgines pulchræ, & adolescentes in siti.

14. Qui jurant in delicto Samariæ, & dicunt : Vivit Deus tuus Dan, & vivit via Bersabee : & cadent, & non resurgent ultra.

Notæ ad Versionem antiquam.

cum illo, quasi diem mœroris : erratum sanè est ibi vox *delicti*, loco *dilecti ;* nam Græcè constanter ἀγαπητῦ. Ap. Cyprian. l. 2. Testim. p. 295. a. necnon Lactant. l. 4. Instit. c. 19. p. 582. *& convertam dies festos vestros in luctum, & omnia cantica vestra in lamentationem ;* Lact. delet *omnia.* Auct. l. adv. Judæos ap. Cypr. p. 499. c. *& convertam dies festos eorum in luctum, & cantica eorum in lamentationem.*

℣. 11. Gr. edit. Rom. delet vocem *Deus ;* paulòque post hab. ἄρτων, *panum*, non *panis ;* cæt. similia. In Ald. ed. geminatur Κύριος ; & ponitur ἄρτυ, num. singul. ita quoque ἄρτυ est in Ms. Alex. Apud Hilar. in Ps. 58. col. 131. a. *ecce induco famem super terram : non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem verbi ut audiatur verbum Dei :* similiter in Ps. 145. col. 574. a. detracta voce *verbi.* Rursum Hieron. in Isai. 3. col. 32. f. *Ecce dies venient, dicit Dom. & emittam famem super terram : non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi sermones Domini :* & in Ezech. 19. col. 830. e. *inducam famem & sitim super terram : non famem panis, & sitim aquæ, sed famem audiendi sermones Dei.* Cassiod. in Ps. 18. & 45. p. 196. a. 491. b. *ecce induco* (vel *introduco*) *famem super terram : non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Dei.* Auct. l. de promiss. p. 1. c. 29. ap. Prosp. p. 112. a. *dabo eis, ait Dominus, famem : non panis & aquæ, sed famem audiendi verbum Dei.*

℣. 12. Itidem Græcè.

℣. 13. Consonat Græc. ad verbum. Apud Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 29. c. *virgines bonæ*, non *pulchræ ;* in Græco καλαί.

℣. 14. Similia Græc. exhibet, adjuncto uno καὶ, post vocem *Samariæ.*

CAPUT IX.

Versio antiqua.

Hieron. in Amos 9. col. 1445. 1. Vidi Dominum stantem super altare : & dixit : Percute super propitiatorium, & commovebuntur vestibula : & disjice in capita omnium, & reliquos eorum gladio interficiam : non fugiet ex eis qui fugerit, & non salvabitur ex illis qui fuerit resalvatus.

col. 1446. 2. Si defossi fuerint in inferno, inde manus mea evellet eos : & si ascenderint in cœlum, inde detraham illos.

3. Si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos : & si demerserint se ab oculis meis in profundum maris, ibi mandabo draconi, & mordebit eos.

4. Et si abierint in captivitatem ante faciem inimicorum suorum, ibi præcipiam gladio, & interficiet eos : & obfirmabo oculos meos super illos in mala, & non in bona.

5. Et Dominus Deus omnipotens, qui tangit terram, & commovet eam : & lugebunt omnes habitatores ejus : & ascendet sicut fluvius consummatio eorum : & descendet sicut flumen Ægypti.

col. 1448. 6. Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, &

Vulgata nova.

1. Vidi Dominum stantem super altare : & dixit : Percute cardinem, & commoveantur superliminaria : avaritia enim in capite omnium, & novissimum eorum in gladio interficiam : non erit fuga eis. Fugient, & non salvabitur ex eis qui fugerit.

2. Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos : & si ascenderint usque in cœlum, inde detraham eos. Psalm. 138. 8.

3. Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos : & si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos.

4. Et si abierint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, & occidet eos : & ponam oculos meos super eos in malum, & non in bonum. Jer. 44. 11.

5. Et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, & tabescet : & lugebunt omnes habitantes in ea : & ascendet sicut rivus omnis, & defluet sicut fluvius Ægypti.

6. Qui ædificat in cœlo ascensionem suam,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hæc tota concordant cum Græco, nisi exceperis verbum *disjice*, pro quo διάκοψον, *discide :* sed Hieron. infra addit : *Quodque juxta LXX. legimus*, ut disjiceret in capita omnium, *pulchrè eorum capita dividuntur qui ab eo, qui est caput omnium, sua sponte divisi sunt.*

℣. 2. Sic in edit. Rom. est, præter verbum κατακρυβῶσιν, *absconditi fuerint*, pro *defossi fuerint ;* at in editt. Compl. & Ald. κατορυγῶσιν, sicut in Mss. Alex. & Barb.

℣. 3. Ita quoque legitur Græcè, nisi quòd habetur ἐκεῖθεν ἐξερευνήσω, καὶ λήψομαι αὐτὺς, *inde scrutabor, & auferam eos*, loco *inde scrutans*, &c. Hieron. in Isai. 29. col. 248. e. legit : *si absconderint se ab oculis meis in profundo maris*, &c. ut sup. at in Dan. 7. col. 1098. f. *si descenderit in profundum maris, ibi mandabo draconi, & mordebit eum :* & in Eccles. to. 2. 773. a. *si descenderit in infernum, mandabo serpenti, & mordebit eos.*

℣. 4. Eadem exstant Græcè.

℣. 5. Græc. in principio habet, Καὶ Κύριος Κύριος ὁ Θεός· & infra, Συντέλεια αὐτῆς, *consummatio ejus*, non *eorum ;* cæt. ut in textu. Ambros. l. de Incarn. col. 728. f. legit : *Dominus, qui adtigit terram, & movet eam : & lugebunt omnes commorantes in ea : & ascendet sicut flumen Ægypti.* Similiter habet Fulgent. l. pro fide cath. p. 540. a. præter hoc 1. *Dominus, qui tangit.* In editione etiam Compl. est ποταμὸς Αἰγύπτε, omissis anteced. his, *consummatio eorum, & descendet sicut flumen.*

℣. 6. Similia leguntur Græcè, præter ult. αὐτῷ, *ei*, loco *ejus.* Tertul. l. 3. cont. Marc. p. 681. a. habet : *Qui ædi-*

Vulgata nova.

& fasciculum suum super terram fundavit : qui
Sup. 5. 8. vocat aquas maris, & effundit eas super faciem
terræ, Dominus nomen ejus.
7. Nunquid non ut filii Æthiopum vos estis
mihi, filii Israël, ait Dominus? nunquid non Israël
ascendere feci de terra Ægypti : & Palæsthinos
de Cappadocia, & Syros de Cyrene?
8. Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans,
& conteram illud à facie terræ : Veruntamen
conterens non conteram domum Jacob,
dicit Dominus.
9. Ecce enim mandabo ego, & concutiam
in omnibus gentibus domum Israël, sicut concutitur
triticum in cribro : & non cadet lapillus
super terram.
10. In gladio morientur omnes peccatores
populi mei : qui dicunt : Non appropinquabit, &
non veniet super nos malum.
Act. 15. 16. 11. In die illa suscitabo tabernaculum David,
quod cecidit : & reædificabo aperturas murorum
ejus, & ea quæ corruerant instaurabo : & reædificabo
illud sicut in diebus antiquis.
12. Ut possideant reliquias Idumææ, & omnes
nationes, eò quòd invocatum sit nomen meum
super eos : dicit Dominus faciens hæc.
13. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : &
comprehendet arator messorem, & calcator uvæ
Joel 3. 18. mittentem semen : & stillabunt montes dulcedinem,
& omnes colles culti erunt.
14. Et convertam captivitatem populi mei
Israël : & ædificabunt civitates desertas, & inhabitabunt :
& plantabunt vineas, & bibent vinum
earum : & facient hortos, & comedent
fructus eorum.
15. Et plantabo eos super humum suam : &
non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi
eis, dicit Dominus Deus tuus.

Versio antiqua.

promissionem suam super terram fundat : qui vocat aquam maris, & effundit eam super faciem terræ, Dominus omnipotens nomen ejus. Hieron. ubi sup.
7. Nonne ut filii Æthiopum vos estis mihi, filii Israël, dicit Dominus? nonne Israël eduxi de terra Ægypti : & alienigenas de Cappadocia, & Syros de fovea? col. 1449.
8. Ecce oculi Domini Dei super regnum peccatorum, & auferam illud à facie terræ : Veruntamen non in finem auferam domum Jacob, dicit Dominus.
9. Quia ecce ego præcipio, & ventilabo in cunctis gentibus domum Israël, sicut ventilatur in ventilabro : & non cadet contritio super terram. col. 1450.
10. In gladio morientur omnes peccatores populi mei : qui dicunt : Non appropinquabit, neque venient super nos mala.
11. In die illa suscitabo tabernaculum David, quod ceciderat : & ædificabo ea quæ corruerant, & quæ suffusa sunt suscitabo : & instaurabo ea sicut dies antiquos. col. 1451.
12. Ut quærant me reliqui hominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum : dicit Dominus faciens hæc omnia.
13. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & apprehendet tritura vindemiam, & variabitur uva in semente : & stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles consiti erunt. col. 1452.
14. Et convertam captivitatem populi mei Israël : & ædificabunt civitates dissipatas, & habitabunt : & plantabunt vineas, & bibent vinum earum : & facient hortos, & comedent fructum eorum.
15. Et plantabuntur super terram suam : & non avellentur amplius de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus omnipotens.

Notæ ad Versionem antiquam.

ficat in cœlum ascensum suum : & l. cont. Gnost. p. 830. b. *Qui ascensum suum ædificat in cœlos, & profusionem suam fundat in terras ;* lege *promissionem*, è Gr. ἐπαγγελίαν ; Hieron. enim in comm. ait *juxta LXX.* legi, *repromissionem suam fundat super terram.* Item apud Ambros. l. de Incarn. col. 728. f. 729. a. *Qui ædificat super cœlum ascensionem suam, & repromissionem suam super terram confirmat : qui advocat aquam maris, & effundit eam super faciem terræ, Dominus omnipotens nomen est ei.* Apud Fulgent. pro fide cathol. p. 540. a. *Qui ædificat super cœlum ascensionem suam, & remissionem* (f. *repromissionem*) *suam super terram confirmat : qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus omnipotens est nomen ejus.* Apud Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 733. h. *Qui constituit super cœlos ascensionem suam, & pollicitationem in terra firmavit.*

℣℣. 7. 8. Eadem sunt in Græco.

℣. 9. Similiter in Gr. edit. Rom. nisi quòd abest initio vocula *ecce ;* sed in editt. Ald. & Compl. est Διότι ἰδοὺ ἐγώ, sicut in Mss. Alex. & Barb.

℣. 10. Ita fert Græc. ad verbum : fortè meliùs legeretur supra, *non appropinquabunt ;* nam Græcè ultimò sic habetur, οὐ μὴ ἐγγίσῃ, οὐδὲ μὴ γένηται..... τὰ κακά.

℣. 11. Hilar. in Ps. 51. col. 76. b. *Elevabo tabernaculum David, quod cecidit.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 28. to. 7. 509. g. *In illa die resuscitabo tabernaculum David, quod cecidit : & reædificabo quæ ceciderunt ejus, & destructa ejus resuscitabo : & reædificabo ea sicut dies sæculi.* Ita quoque in Gr. præter unum αὐτὴν (σκηνὴν) *illud*, pro *ea.*

℣. 12. Similiter habet Græc. Vatic. nisi quòd delet *me*, post *quærant ;* addit autem ἐπ' αὐτοὺς, *super eos*, ad *nomen meum :* contrà in edit. Ald. initio legitur, Ὅπως ἐκζητήσωσί με, tollitur verò infra, ἐπ' αὐτοὺς : à Compl. etiam abest in fine vox πάντα, sicut à Ms. Alex. Apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 28. col. 509. g. sic : *Ita ut exquirant me residui hominum, & omnes gentes, in quibus invocatum est nomen meum super eos : dicit Dominus faciens hæc.*

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, exceptis his duobus, ἀμητὸς, *messis*, pro *tritura ;* & πεπάνει, *maturescet*, pro *variabitur ;* in Ald. edit. & Compl. ἀλοητὸς, non ἀμητὸς, sicut in Mss. Alex. & Barb.

℣. 14. Ita rursum in Græco.

℣. 15. Græc. Vatic. in principio habet, Καὶ καταφυτεύσω αὐτοὺς, *& plantabo eos ;* paulòque post delet pronom. *sua*, post *terra ;* sed Ald. edit. & Compl. addunt αὐτῶν, cum Mss. Alex. & Barb.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

AMOS.

CAP. I. ℣. 1. Verba Amos qui fuit in pastoribus de Thecue. *Correctores dederunt nomen substantivum* pastoribus, *pro eo quod alii legunt adjectivo* pastoralibus : *denique addiderunt* de *præpositionem ante* Thecue.

℣. 6. & 9. Et super quatuor non convertam eum. *Masculinum pronomen* eum *non esse commutandum cum feminino* eam, *docuimus in Notationibus.*

CAP. II. ℣. 13. Ecce ego stridebo subter vos. *Non mutes* subter, *quod est* sub, *in præpositionem contrariam* super.

CAP. III. ℣. 12. Et in Damasci grabato. *Hanc lectionem quæ habet genitivum* Damasci *& ablativum* grabato, *Patres non sine causa prætulerunt ei quæ contrà habet ablativum* Damasco *& genitivum* grabati, *hoc modo* : Et in Damasco grabati : *quam licet ex Notationibus nostris intelligere.*

CAP. IV. ℣. 4. Et afferte manè victimas vestras. *Non mutes* afferte *in* offerte, *id est, vocalem primam* a *in quartam* o.

CAP. V. ℣. 17. Et in omnibus vineis erit planctus. *Cave scribas* viis, *quod est, itineribus, pro* vineis, *quod est, vinetis.*

℣. 26. Et portastis tabernaculum Moloch vestro. *Non interponas* deo *aut* idolo *inter* Moloch *&* vestro.

CAP. VI. ℣. 14. Qui lætamini in nihilo. *Alii, pro ablativo* nihilo, *scribunt* nihili *indeclinatum.*

CAP. VII. ℣. 1. Et ecce serotinus post tonsionem regis. *Nomen verbale femininum* tonsionem, *Patres consultò prætulerunt masculino* tonsorem : *ut & nomen* gregis, *necessariò commutarunt, dempta prima littera, cum* regis. *Legat qui volet Notationes nostras.*

℣. 3. Non erit, dixit Dominus. *Non est mutandum præteritum* dixit, *in præsens* dicit. *Idem observandum infra* ℣. 6.

℣. 7. Hæc ostendit mihi Dominus. *Non addas* Deus.

CAP. VIII. ℣. 5. Quando transibit mensis. *Legendum est* mensis, *cujus initium Kalendæ, non* messis, *opposita sementi.*

℣. 7. Juravit Dominus in superbiam Jacob. *Correctores prætulerunt quartum casum sexto* superbiâ.

℣. 9. Et erit in die illa, dicit Dominus Deus. *Non omittas vocem* Deus.

CAP. IX. ℣. 1. Non erit fuga eis : fugient, & non salvabitur ex eis qui fugerit. *Futurum plurale* fugient, *multi libri vertunt in singulare* fugiet : *cæterùm, nullo modo est omittendum, nec est præcedentibus jungendum, interposito relativo* qui : Non erit fuga eis qui fugient.

℣. 11. Et reædificabo illud. *Retinendum est neutrum* illud *s. tabernaculum, non supponendum masculinum* eum.

Variæ Lectiones VULGATÆ, rursum ab eodem FRANCISCO LUCA observatæ.

AMOS.

CAP. III. ℣. 14. Cùm visitare cœpero prævaricationes Israël, super eum visitabo, & super altaria Bethel. *Genuina distinctio esse videtur, qua τὸ* super eum, *jungitur præcedentibus.*

CAPITULA ABDIÆ PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mss. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Josepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *ET si exaltatus fueris sicut aquila, & in media sidera ponas nidum.* ℣. 4.

II. *Ne respexeris* (al. *despexeris*) *in diem fratrum tuorum.* ℣. 12.

PROPHETIA ABDIÆ.

Vulgata nova.

1. Visio Abdiæ. Hæc dicit Dominus Deus ad Edom : Auditum audivimus à Domino, & legatum ad gentes misit : Surgite, & consurgamus adversùs eum in prælium. Jer. 49. 14.

2. Ecce parvulum dedi te in gentibus : contemptibilis tu es valde.

3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum : qui dicis in corde tuo : Quis detrahet me in terram ?

4. Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum : inde detraham te, dicit Dominus.

5. Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses ? nonne furati essent sufficientia sibi ? si vindemiatores introissent ad te, nunquid saltem racemum reliquissent tibi ?

6. Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus ?

7. Usque ad terminum emiserunt te : omnes viri fœderis tui illuserunt tibi : invaluerunt adversùm te viri pacis tuæ : qui comedunt tecum, ponent insidias subter te : non est prudentia in eo.

Isai. 29. 14. 8. Nunquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau ? 1. Cor. 1. 19.

9. Et timebunt fortes tui à Meridie, ut in-

Versio antiqua.

1. Visio Abdiæ. Hæc dicit Dominus Deus ad Idumæam : Auditum audivi à Domino, & munitionem in gentibus misit : Surgite, & consurgamus adversùs eam in prælium. Hieron. in Ald. col. 1455. ex Lxx. col. 1457.

2. Ecce minimum dedi te in gentibus : inhonoratus es tu valde. col. 1458.

3. Superbia cordis tui elevavit te, habitantem in foraminibus petrarum, exaltantem habitaculum tuum, atque dicentem in corde tuo : Quis me deducet in terram ?

4. Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter media sidera ponas nidum tuum : inde te detraham, dicit Dominus.

5. Si fures introissent ad te, vel latrones per noctem, ubi projectus esses, nonne furati essent sufficientia sibi ? & si vindemiatores introissent ad te, nonne reliquissent racemum ? col. 1459.

6. Quomodo perscrutatus est Esau, & deprehensa sunt abscondita ejus ?

7. Usque ad terminos dimiserunt te : omnes viri testamenti tui restiterunt tibi : prævaluerunt adversùm te viri pacifici tui, posuerunt insidias subter te : non est sapientia in eo. col. 1460.

8. In die illa, dicit Dominus, perdam sapientes ex Idumæa, & intelligentiam de monte Esau. col. 1461.

9. Et pavebunt pugnatores tui de Theman, ut

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic etiam in Græco est, nisi quòd ibi scriptum Ὀβδιού, *Obdiu*, non *Abdiæ*; at in Ms. Alex. Ἀβδιού : item infra, εἰς τὰ ἔθνη, *in gentes*, non *in gentibus*. In edit. Hieron. legitur inf. *adversùs eum*, per relat. ad *Edom*; at sup. 1455. c. *adversùs eam ; destructio enim Idumææ*, inquit Hieron. *Visio nationum est :* & inf. 1456. c. *Quod Hebraïcè* Edom, *Græcè dicitur* Ἰδουμαία : unde ipse col. 1458. a. leg. *Surgite, & consurgamus adversùs eum, vel* eam, *in prælium.*

℣. 2. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 3. Eadem leguntur Græcè in edit. Rom. præter hæc intermedia, ὑψῶν καλοικίαν αὐτοῦ, λέγων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, i. e. *exaltans habitaculum suum, dicens in corde suo ;* at in Compl. ὑψοῦντα καλοικίαν σου, λέγων, &c. Apud Tichon. reg. 7. p. 64. c. *exaltans habitationem suam, dicens in corde suo : Quis me deducet ad terras*, Ms. Rem. *ad terram ?*

℣. 4. Similiter in Græco. Item apud Tichon. reg. 7. p. 64. c. *Si exaltatus fueris sicut aquila, & inter stellas ponas nidum tuum : inde te detraham, dicit Dominus.* Vide etiam Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. col. 29. a.

℣. 5. Similia exstant Græcè, nisi quòd pro *ubi*, hab. ποῦ ἄν, *ubicunque.*

℣. 6. Græc. Πῶς ἐξηρευνήθη Ἡσαῦ, &c. ut sup.

℣. 7. Eadem sunt in Græco Vatic. excepto hoc ult. οὐκ ἔστι σύνεσις αὐτοῖς, *non est intellectus eis ;* at in ed. Ald. ἐν αὐτῷ, ut supra.

℣. 8. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 9. Consonat Græc. nisi quòd hab. οἱ ἐκ Θαιμὰν, *qui de Theman*, post *tui.*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. auferatur homo de monte Esau.

10. Propter interfectionem, & impietatem adversùm fratrem tuum Jacob, operiet te confusio, & auferetis in æternum.

col. 1462. 11. Ex die qua restitisti contrà, in die ut caperent alienigenæ fortitudinem ejus, & alieni ingressi sunt portas ejus, & super Jerusalem miserunt sortem: & vos eratis quasi unus ex eis.

12. Et non despicies diem fratris tui in die alienorum: & non lætaberis super filios Juda in die perditionis eorum: & non magna loquêris in die angustiæ.

13. Neque ingredieris portas populorum in die
col. 1463. laborum eorum: & non despicies etiam tu congregationem eorum in die perditionis eorum: neque apponêris fortitudini eorum in die perditionis eorum.

14. Neque stabis in egressibus eorum, ut interficias eos qui salvi fuerint ex eis: neque concludes fugitivos eorum in die tribulationis.

col. 1464. 15. Quia juxta est dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi: retributio tua reddetur in caput tuum.

16. Quia quomodo bibisti super montem sanctum meum, bibent omnes gentes vinum: bibent, & absorbebunt, & erunt quasi non sint.

col. 1465. 17. In monte autem Sion erit salvatio, & erit sanctum: & possidebit domus Jacob eos qui se possederant.

18. Et erit domus Jacob ignis, & domus Joseph flamma, domus autem Esau stipula: & succendentur in eos, & devorabunt illos: & non erit frumentarius domui Esau, quia Dominus locutus est.

col. 1466. 19. Et possidebunt qui in Nageb, montem Esau; & qui in Sephela, alienigenas: & possidebunt montem Ephraim, & campum Samariæ, & Benjamin, & Galaad.

col. 1467. 20. Et transmigrationis principium istud filiis Israël, terra Chananæorum usque ad Sareptham, & transmigratio Jerusalem usque Ephrathen: possidebunt civitates Nageb.

21. Et ascendent qui salvi fuerant de monte Sion, ut puniant montem Esau: & erit Domino regnum.

Vulgata nova.

tereat vir de monte Esau.

10. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob, operiet te confusio, & peribis in æternum. Genes. 27.42.

11. In die cùm stares adversùs eum, quando capiebant alieni exercitum ejus, & extranei ingrediebantur portas ejus, & super Jerusalem mittebant sortem: tu quoque eras quasi unus ex eis.

12. Et non despicies in die fratris tui, in die peregrinationis ejus: & non lætaberis super filios Juda in die perditionis eorum: & non magnificabis os tuum in die angustiæ.

13. Neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum: neque despicies & tu in malis ejus in die vastitatis illius: & non emittêris adversùs exercitum ejus in die vastitatis illius.

14. Neque stabis in exitibus ut interficias eos qui fugerint: & non concludes reliquos ejus in die tribulationis.

15. Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi: retributionem tuam convertet in caput tuum.

16. Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes gentes jugiter: & bibent, & absorbebunt, & erunt quasi non sint.

17. Et in monte Sion erit salvatio, & erit sanctus: & possidebit domus Jacob eos qui se possederant.

18. Et erit domus Jacob ignis, & domus Joseph flamma, & domus Esau stipula: & succendentur in eis, & devorabunt eos: & non erunt reliquiæ domus Esau, quia Dominus locutus est.

19. Et hæreditabunt hi, qui ad Austrum sunt, montem Esau, & qui in campestribus Philisthiim: & possidebunt regionem Ephraim, & regionem Samariæ: & Benjamin possidebit Galaad.

20. Et transmigratio exercitus hujus filiorum Israël, omnia loca Chananæorum usque ad Sareptam: & transmigratio Jerusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri.

21. Et ascendent salvatores in montem Sion judicare montem Esau: & erit Domino regnum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 10. Sic habet Græc. edit. Rom. præter hoc, *ἀδελφοῦ σου*, *fratris tui*, loco *adversùm fratrem tuum*; at in Compl. *κατ᾽ ἀδελφοῦ σου*.

℣. 11. Græc. Vatic. habet, *ἐν ἡμέραις* (Mss. Alex. & Compl. *ἐν ἡμέρᾳ*) *αἰχμαλωτευόντων ἀλλογενῶν*, i. e. *in diebus captivantium alienigenarum*, pro *in die ut caperent alienigenæ*; extremò Vatic. *ἔβαλον κλήρους· καὶ σὺ ἦς ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν*, *miserunt sortes: & tu eras quasi unus ex eis*; at in Compl. *καὶ ὑμεῖς ἦτε*; in Ald. *ὑμεῖς ἐστε* cæt. ut in Lat. supra.

℣. 12. Similia Græc. exhibet, ubi sic: *μὴ ἐπίδῃς..... μὴ ἐπιχαρῇς..... μὴ μεγαλοῤῥημονήσῃς*, & sic deinceps. Ambrosius l. 1. de pœnit. col. 432. d. legit: *& non gaudebis super filios Juda in die perditionis eorum: & ne magna loquaris in die tribulationis eorum.*

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, præter hoc, *ἐπὶ τὴν δύναμιν*, loco *fortitudini*.

℣. 14. Suffragatur editio Rom. nisi quòd habet *φεύγοντας αὐτοῦ*, *fugitivos ejus*, non *eorum*; sed Ald. & Compl. cum Mss. Alex. & Barb. *φεύγοντας ἐξ αὐτῶν*.

℣. 15. Ita in Græco est, præter hoc, *οὕτως ἔσαι σοι*, *sic erit tibi*, pro *fiet tibi*.

℣. 16. Sic est in Græco Vatic. excepto verbo *καταβήσονται*, *descendent*, pro *absorbebunt*; in Ald. verò est *καταπίονται*; in Compl. *καταποθήσονται*.

℣. 17. Consonat Græc. Vatic. si excipias verbum plur. *κατακληρονομήσουσι*, *possidebunt*, loco singul. *possidebit*; at in Compl. *κατακληρονομήσει*. Apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 512. c. *In monte autem Sion erit salus, & erit sanctum.*

℣. 18. Totidem verba in Græco, hoc excepto, *εἰς καλάμην*, *in stipulam*, pro *stipula*; at in Compl. *καλάμη*. Tichon. reg. 7. p. 66. g. 67. b. legit: *Erit domus Jacob ignis, domus autem Joseph flamma, domus verò Esau stipula: exardescent in illos, & comedent eos: & non erit ignifer in domo Esau, quoniam Dominus locutus est.* Pro *ignifer*, in Græcis aliquot libris procul dubio erat *πυρφόρος*; in Vat. verò Ms. legitur *πυροφόρος*; unde Hieron. loco cit. dicit: *Sunt qui non πυροφόρον, id est*, frumentarium, *sed πυρφόρον, hoc est*, qui gestare possit igniculum, *à LXX. translatum putent*: & supra: *Quod LXX. transtulerunt πυροφόρον, nos in* frumentarium *vertimus, juxta antiqui sermonis eloquium; eos enim quos nunc agentes in rebus vel* veredarios *appellant*, *veteres* frumentarios *nominabant.*

℣. 19. Ita fert Græc. edit. Rom. præter ult. *Γαλααδῖτιν*; sed in Compl. *Γαλαάδ*, ut supra.

℣. 20. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd scribit *Σαρεπτῶν*, & *Ἐφραθά*. Hieron. etiam in comm. ait *juxta LXX.* legi *Ephratha.*

℣. 21. Hieron. inf. in comm. dicit: *Pro eo autem quod nos interpretati sumus*, & ascendent salvatores, *LXX. transtulerunt*, hi qui salvi fuerint: *in Hebræo scriptum est* mosim; *qui non ut Aquila, & LXX. & Theodot. passivè σεσωσμένοι*, vel *ἀνασωζόμενοι*, *sed juxta Symm. σώζοντες, id est, activè* salvatores *intelligendi sunt: siquidem σεσωσμένοι, id est*, salvati, pheletim *Hebræo sermone dicuntur.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 512. c. legit: *Et ascendent resalvati ex monte Sion, ut deffendant montem Esau: & erit Domino regnum.* Ita quoque in Gr. est, nisi hoc excipiatur, *τοῦ ἐκδικῆσαι*, loco *ut deffendant*; apud Hieron. sup. *ut puniant.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugensi.

ABDIAS.

VErs. 11. In die cùm stares adversùs eum. *Non est omittendum pronomen* eum.

℣. 16. Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum. *Non est mutandum verbum plurale* bibistis, *in singulare* bibisti.

℣. 20. Omnia loca Chananæorum. *Patres addiderunt vocem* loca.

CAPITULA JONÆ PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mss. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Josepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *ET surrexit Rex de solio suo* (al. *de sede sua*) *& circumdedit se cilicium.* c. 3. ℣. 6.

II. *Vidit Deus opera illorum, quoniam conversi sunt* (al. *aversi sunt*) *à malitia sua.* c. 3. ℣. 10.

PROPHETIA JONÆ.

CAPUT PRIMUM.

Versio antiqua.

Hieron. in Jon. 1. col. 1471. ex Lxx. 1. ET factus est sermo Domini ad Jonam filium Amathi, dicens:
2. Surge, & vade in Niniven civitatem magnam, & prædica in ea: quia ascendit clamor malitiæ ejus ad me.
col. 1472. 3. Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis à fa-
col. 1473. cie Domini, & ascendit in Joppen, & invenit
navem euntem in Tharsis: deditque naulum suum;
ascendit in eam ut navigaret cum eis in Tharsis à
facie Domini.
col. 1474. 4. Et Dominus suscitavit spiritum magnum in
col. 1475. mare: & facta est tempestas magna in mari, &
navis periclitabatur conteri.
5. Et timuerunt qui navigabant, & clamaverunt
unusquisque ad deum suum: & jactum fecerunt
vasorum navis in mare, ut alleviaretur navis: Jo-
nas autem descendit in ventrem navis, & dormie-
bat, & stertebat.
6. Et accessit ad eum proreta, & dixit ei: Quid
tu stertis? surge, invoca Deum tuum, si quo-

Vulgata nova.

1. ET factum est verbum Domini ad Jonam filium Amathi, dicens:
2. Surge, & vade in Niniven civitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia ejus coram me.
3. Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis
à facie Domini, & descendit in Joppen, & in-
venit navem euntem in Tharsis: & dedit nau-
lum ejus, & descendit in eam ut iret cum eis
in Tharsis à facie Domini.
4. Dominus autem misit ventum magnum in
mare: & facta est tempestas magna in mari, &
navis periclitabatur conteri.
5. Et timuerunt nautæ, & clamaverunt viri
ad deum suum: & miserunt vasa, quæ erant in
navi, in mare, ut alleviaretur ab eis: & Jonas
descendit ad interiora navis, & dormiebat sopo-
re gravi.
6. Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei:
Quid tu sopore deprimeris? surge, invoca Deum

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 1. 2. Hieron. hîc unum textum refert, videlicet secund. Hebr. & Vulg. sed addit: *LXX. excepto eo quod dixerunt* (℣. 2.) ascendit clamor malitiæ ejus ad me, *cætera similiter transtulerunt*. Sic etiam hodie in Gr. Eadem rursus habet Hieron. ex LXX. nempe præf. in Naum, col. 1558. f. ad hoc usque, *quia ascendit;* loco tamen *Et factum est verbum*, leg. ibi *factus est sermo*, quod ita scripsimus.

℣. 3. Hieron. ut sup. prioris versiculi textum unicum profert ex Hebr. scilicet, *Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis à facie Domini:* sed hoc subnectit, *LXX. similiter:* post plura sic addit ex edit. LXX. *& ascendit in Joppen*, &c. quæ sup. Eadem quoque exstant hodie in Græco, excepto uno *κατέβη εἰς Ἰόππην*, *descendit in Joppen*, pro *ascendit*, &c. Hieron. etiam post paulò ait: *Juxta regionis naturam de montanis & arduis ad* Joppen *& campestria veniens Propheta, rectè dicitur* descendisse, & invenisse navem, *funem solventem è littore, & ingredientem mare:* deditque naulum ejus, *sive mercedem navis, id est, subvectionis ejus juxta Hebr. sive* naulum pro se, *ut LXX. transtulerunt:* & descendit in eam, *ut propriè continetur in Hebr.* jered *enim* descendit *dicitur... vel* ascendit, *ut scriptum est in edit. Vulgata; ut quòcunque navis pergeret, perveniret.*

℣. 4. Itidem Græcè, præter unum *magnum*, quod abest; addit tamen ed. Ald. *τὸ μέγα*. Vigil. Taps. l. cont. Varim. p. 742. c. legit: *Et Dominus suscitavit spiritum in mari: & facta est tempestas magna in mari, ita ut navis operiretur fluctibus.*

℣. 5. Græcè, *οἱ ναυτικοὶ*, *nautæ*, pro *qui navigabant;* paulòque post, *τῶν σκευῶν, τῶν ἐν τῷ πλοίῳ*, *vasorum, quæ in navi*, loco *vasorum navis;* & inf. *τοῦ κουφισθῆναι ἀπ' αὐτῶν*, *ut alleviaretur ab eis*, loco *ut alleviaretur navis;* cæt. similia.

℣. 6. Ita fert Græc. edit. Rom. nisi quòd præponit *καὶ*, verbo *invoca;* paulòque post hab. *ὅπως*, *ut*, pro *si quomodo;* Ald. verò cum Mss. Alex. & Barb. *εἴπως*.

VULGATA NOVA.

suum, si fortè recogitet Deus de nobis, & non pereamus.

7. Et dixit vir ad collegam suum: Venite, & mittamus sortes, & sciamus quare hoc malum sit nobis. Et miserunt sortes: & cecidit sors super Jonam.

8. Et dixerunt ad eum: Indica nobis cujus causâ malum istud sit nobis: quod est opus tuum? quæ terra tua, & quò vadis? vel ex quo populo es tu?

9. Et dixit ad eos: Hebræus ego sum, & Dominum Deum cœli ego timeo, qui fecit mare & aridam.

10. Et timuerunt viri timore magno, & dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? (cognoverunt enim viri quòd à facie Domini fugeret, quia indicaverat eis.)

11. Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, & cessabit mare à nobis? quia mare ibat, & intumescebat.

12. Et dixit ad eos: Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare à vobis: scio enim ego quoniam propter me tempestas hæc grandis venit super vos.

13. Et remigabant viri ut reverterentur ad aridam, & non valebant: quia mare ibat, & intumescebat super eos.

14. Et clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Quæsumus Domine, ne pereamus in anima viri istius, & ne des super nos sanguinem innocentem: quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti.

15. Et tulerunt Jonam, & miserunt in mare: & stetit mare à fervore suo.

16. Et timuerunt viri timore magno Dominum, & immolaverunt hostias Domino, & voverunt vota.

VERSIO ANTIQUA.

modo salvos faciat nos Deus, & non pereamus. *Hieron. ubi sup.*

7. Et dixit unusquisque ad proximum suum: *col. 1476.* Venite, mittamus sortes, & cognoscamus cujus gratiâ malitia hæc est super nos. Et miserunt sortes: & cecidit sors super Jonam.

8. Et dixerunt ad eum: Annuntia nobis cujus gratiâ hæc malitia est in nobis: quod opus tuum? & unde venis, & quò vadis? & ex qua regione es, & ex quo populo es tu?

9. Et dixit ad eos: Servus Domini ego sum, & Deum cœli ego colo, qui fecit mare & aridam. *col. 1477.*

10. Et timuerunt viri timore magno, & dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? (Cognoverunt enim viri quòd à facie Domini fugeret, eò quòd indicasset eis.)

11. Et dixerunt ad eum: Quid tibi faciemus, & quiescet mare à nobis? quia mare ibat, & suscitabat magis fluctus.

12. Et dixit Jonas ad eos: Tollite me, & mit- *col. 1478.* tite me in mare, & quiescet mare à vobis: ego enim novi quòd propter me fluctus magni contra vos sunt.

13. Et conabantur viri ut reverterentur ad terram, & non poterant: quia mare ibat, & insurgebat magis contra eos.

14. Et clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: *col. 1479.* Nequaquam Domine, ne pereamus propter animam viri hujus, & non des super nos sanguinem justum: tu enim Domine, sicut voluisti, fecisti.

15. Et tulerunt Jonam, & miserunt in mare: & stetit mare à commotione sua.

16. Et timuerunt viri timore magno Dominum, & immolaverunt hostias Domino, & voverunt vota.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Similia Græc. exhibet. Hieron. inf. ait: *Quod autem dicitur*, & cognoscamus propter quem (Gr. τίνος ἕνεκεν) malitia hæc est super nos, *hîc* malitiam *pro* afflictione & calamitate *accipere debemus.*

℣. 8. Nonnulla absunt in Gr. edit. Rom. videlicet, *cujus gratiâ hæc malitia est in nobis?* uti post paulò, & *quò vadis?* cæt. concordant, nisi quòd additur ἐστὶ, *est*, ad *opus tuum:* in multis tamen libb. habetur, τίνος ἕνεκεν ἡ κακία αὕτη ἐν ἡμῖν; & inf. καὶ ποῦ πορεύῃ; teste Nobilio.

℣. 9. Concinit Græc. ad verbum, nisi quòd ponit Κύριον, ante *Deum.* Ita quoque legit Iren. l. 3. c. 20. p. 213. e. Philastr. verò Brix. de hæres. p. 712. f. simpliciter: *Ego servus sum Dei, qui fecit mare & aridam.*

℣. 10. Similiter in Græco, nisi hoc excipiatur, ἦν φεύγων, *erat* vel *esset fugiens*, loco *fugeret.*

℣. 11. Sic iterum Græcè, præter ult. singul. κλύδωνα, *fluctum*, loco plur. *fluctus.*

℣. 12. Ita in Græco est, nisi hoc ult. exceperis num. singulari: ὁ κλύδων ὁ μέγας οὗτος ἐφ' ὑμᾶς ἐστι.

℣. 13. Eodem modo legimus Græcè, ubi τὸ, παρεβιάζοντο, pro *conabantur;* unde Hieron. infra: *LXX.* παρεβιάζοντο *inquiunt, id est*, vim cupiebant facere.

℣. 14. Totidem verba exstant in Græco. Hieron. verò l. 2. cont. Pelag. to. 4. 527. b. ita legit: *Rogamus, Domine, ne perdas nos propter hominem justum, neque inducas super nos sanguinem innocentem: sicut enim placuit tibi, sic factum est, Domine.*

℣. 15. Sic iterum in Græco, si addas αὐτὸν, verbo *miserunt.*

℣. 16. Itidem Græcè, præter singul. θυσίαν, *hostiam;* at in edit. Compl. θυσίας, ut in Lat. supra. Hieron. hîc unum textum refert, fonte non indicato; procul dubio quia Hebr. & LXX. concordant inter se.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. ET præparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Jonam: & erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus.

Matth. 12. 40. & 16. 4. Luc. 11. 30.

2. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.

3. Et dixit:

Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & exaudivit me: de ventre inferi clamavi, & exaudisti vocem meam.

Psalm. 119. 1. 1. Cor. 15. 4.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET præcepit Dominus ceto magno, & devoravit Jonam: & erat Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus. *Hieron. in Jon. 2. col. 1480.*

2. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de utero piscis.

3. Et dixit:

Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & *col. 1481.* exaudivit me: de ventre inferi clamoris mei, audisti vocem meam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic habetur in Græco, uno excepto, καταπιεῖν, *devorare*, loco & *devoravit.*

℣. 2. Hieron. hîc Vulgatæ nostræ verba refert sola, sed Græci contextûs planè similia, nisi quòd habetur ibid. τοῦ κήτους, loco *piscis;* rectè Tertul. l. de orat. c. 13. p. 182. c. *de ventre ceti.* Hieron. quoque ait sup. *In Hebraïco* piscem grandem *legimus*, *pro quo LXX. Interpretes..... cetum vocant, rem ipsam breviùs explicantes.*

℣ 3. Canticum istud similiter habetur, nonnullis mutatis, in Mss. duobus, uno S. Mich. in Lotharingia, vulgò *S. Mihel*, altero Luxoviensi, annor. circ. 1100. Editum quoque est ab Emin. Card. Thomasio ex Psalt. Ambros.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 1482. 4. Projecisti me in profundum cordis maris,
& flumina me circumdederunt: omnes elevationes tuæ, & fluctus tui super me transierunt.
5. Ego dixi: Abjectus sum ab oculis tuis: putásne addam ut videam templum sanctum tuum?

col. 1483. 6. Circumfusa est mihi aqua usque ad animam
meam: abyssus vallavit me novissima, intravit caput meum
7. ad scissuras montium: descendi in terram,
col. 1484. cujus vectes sunt retinacula sempiterna: & ascendet de corruptione vita ad te, Domine Deus meus.
8. Cùm deficeret ex me anima mea, Domi-
col. 1485. ni recordatus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.
9. Qui custodiunt vana & mendacia, misericordiam suam reliquerunt.
10. Ego autem cum voce laudis & confessionis immolabo tibi: quæcunque vovi, reddam tibi salutare Domino.
11. Et præcepit ceto: & ejecit Jonam super siccum.

VULGATA NOVA.

4. Et projecisti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt.
5. Et ego dixi: Abjectus sum à conspectu oculorum tuorum: veruntamen rursus videbo templum sanctum tuum.
6. Circumdederunt me aquæ usque ad ani- Psalm.
mam: abyssus vallavit me, pelagus operuit ca- 68. 1.
put meum.
7. Ad extrema montium descendi: terræ vectes concluserunt me in æternum: & sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.
8. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.
9. Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt.
10. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcunque vovi, reddam pro salute Domino.
11. Et dixit Dominus pisci: & evomuit Jonam in aridam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Inter Cantica varia ad calcem Psalt. vet. p. 730. Horum trium variantes lectiones hîc & infra proferemus. Ad ℣. igitur præf. 3. quod attinet, Hieron. illum ipsum refert in comm. ex Hebr. fonte, quomodo nunc legitur in Vulg. nec ipsi subjicit de more versionem Lat. ex ed. LXX. verùm hæc addit proximè: *Septuaginta similiter, hoc tantummodo commutato* (sub fin.) *de ventre inferi clamoris mei, audisti vocem meam.* Ita quoque legimus hodie in Gr. nisi quòd initio Cantici sic habetur, Ἐβόησα ἐν θλίψει μου πρὸς Κύριον τὸν Θεόν μου. Ms. Luxov. cum Psalt. Ambros. *Clamavi ad Dominum Deum meum in tribulatione mea, & exaudivit de ventre inferni clamorem meum: & exaudisti vocem meam.* Ms. S. Mich. *Exclamavi in pressura mea ad Dominum Deum meum, & exaudivit me.* Irenæus l. 3. c. 20. p. 213. c. *Clamavi ad Dom. Deum meum in tribulatione mea, & exaudivit me de ventre inferni.* Similiter hab. Ambros. in Ps. 43. col. 922. e. nisi quòd tollit vocem *Deum*, legitque *audivit*, non *exaudivit.* Hilar. autem in Ps. 68. col. 217. a. sic habet: *Clamavi in pressura mea ad Deum meum, & exaudivit de ventre inferorum clamores meos.*

℣. 4. Itidem Græcè, nisi hoc excipiatur plur. εἰς βάθη, *in profunda;* at in Compl. εἰς βάθος. Psalterium Ambros. habet: *Projecisti me in altitudinem cordis maris, & flumina me circumdederunt: omnes altitudines tuæ, & fluctus,* &c. ut supra. Ms. Luxov. *Et projecisti me in altitudinem cordis maris, flumina circumdederunt me: & omnia turbulenta tua, & fluctus tui super me transf.* Ms. S. Mich. *Abjecisti me in altitudinem cordis maris, & flumina circumd. me: omnes suspensuræ tuæ, & fluctus tui,* &c. ut sup. Hilar. in Ps. 68. col. 217. d. *omnes suspensiones tuæ, & fluctus tui super me transibant.* Gr. πάντες οἱ μετεωρισμοί σου, καὶ τὰ... διῆλθον.

℣. 5. Græc. initio hab. Καὶ ἐγὼ εἶπα· Ἀπῶσμαι ἐξ, paulòque post, ἆρα προσθήσω τοῦ ἐπιβλέψαι με πρὸς ναὸν, &c. ut supra. Hieron. quoque addit: *Hoc quod in Græco dicitur* ἆρα, *& habet Vulgata editio* putas, *interpretari potest* igitur; *ut sit quasi propositionis & assumptionis, confirmationisque ac syllogismi extrema conclusio; non ex ambigentis incerto, sed ex fiducia comprobantis: pro quo nos interpretati sumus: Veruntamen rursum videbo templum,* &c. de Vulg. Porro ex his apertè rectèque colligitur, *Vulgatæ* nomine, quod frequenter redit in comment. non semper intelligi ab Hieronymo Editionem Gr. LXX. sed sæpe sæpiùs Versionem Lat. veterem ex ipsa derivatam; proindeque Interpretationem illam, quam adhibuit S. Doctor in comment. novum non fuisse ipsius fetum, sed illam ipsam *Vulgatam* veterem Lat. quâ olim usu publico utebatur Ecclesia: at de his uberiùs in Admonit. præv. quam vide. Ms. S. Mich. hîc habet: *Et ego dixi: Expulsus sum ab oculis tuis: an potero aspicere ad templum sanctum?* Psalt. Ambr. cum Ms. Luxov. *Et ego dixi: Expulsus sum ab oculis tuis: forsitan* (Luxov. *& forsitan*) *adjiciam ut respiciam ad templum sanctum tuum.*

℣. 6. Ita fert Græc. præter unum pronomen *meam*, quod delet post *animam;* sed addunt editt. Ald. & Compl. ἕως ψυχῆς μου. Psalt. Ambros. similiter habet: *Circumfusa est mihi aqua usque ad anim. meam:* sed addit: *abyssus circuivit me postremò, ingressum est caput meum in scissuris,* &c. de ℣. seq. Ms. S. Mich. *Circumfusa est mihi aqua usque ad animam meam: abyssus circumdedit me pelago, operuit caput meum novissimò, introivit caput meum,* &c. Ms. Luxov. *Perfusa est aqua mihi usque ad animam meam: abyssus circumdedit me postremò, demersit caput meum,* &c. Hilarius in Ps. n. 32. col. 44. *abyssus multa circumfudit me:* & in Ps. 68. col. 217. b. *introivit caput meum.* Ambr. in Psal. col. 922. e. *abyssus circumdedit me novissima, mersit caput meum:* & l. de lapf. virg. col. 317. c. *abyssus circumdedit me postremò, demersit caput meum.* Gr. ἄβυσσος ἐκύκλωσέ με ἐσχάτη, ἔδυ ἡ κεφαλή μου, &c. ut ℣. seq.

℣. 7. Edit. Rom. initio hab. εἰς σχισμὰς ὀρέων, *in scissuras montium*, quod adnectit versui præced. subinde sic, ἧς οἱ μοχλοὶ αὐτῆς, *cujus vectes ejus sunt;* paulòque post, καὶ ἀναβήτω φθορὰ ζωῆς μου, Κύριε, &c. *& ascendat corruptio vitæ meæ, Domine;* cæt. ut supra. Edd. Ald. & Compl. ferunt cum Ms. Alex. ἐκ φθορᾶς ἡ ζωή μου· sola Ald. addit πρὸς σέ. Ms. Luxov. habet: *in scissuras montium: & descendi in terra, cujus vectis sunt æterna: & ascendat corruptio vitæ meæ ad te, Domine Deus meus.* Psalt. Ambros. *in scissuris montium: descendi in terram, cujus vectes sunt continentes æterni: & ascendat de corruptione vita mea ad te,* &c. ut supra. Ms. S. Mich. *in scissuras montium: descendi in terram, cujus seræ* (al. *serræ*) *& tenaces æternæ: & ascendit corruptela vitæ meæ ad te, Domine Deus meus.* Hilar. in Ps. 68. col. 217. b. *in scissuras petrarum: descendi in terram, cujus seræ* (al. *serræ*) *tenaces & æternæ.* Ambros. in Psal. col. 922. e. *in fissuras montium: descendi in terram, cujus seræ sunt continentes æternales:* at l. de lapf. virg. col. 317. c. hab. *in scissuras montium;* Mss. tamen nonnulli ibid. *in fissuras.*

℣. 8. Concinit Gr. nisi quòd hab. καὶ ἔλθοι..... εἰς ναόν, *& veniat..... in templum.* Ms. S. Mich. *Dum deficeret anima mea, tui Domine commemoratus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.* Psalt. Ambros. *In hoc quòd defecit anima mea à me, Domini memoratus sum: & veniat oratio mea ad templum,* &c. Ms. Luxov. *Quòd defecerit anima mea à me, Domini mei memoratus sum, & veniat oratio mea ad templum s. tuum.*

℣. 9. Itidem Græcè. Ms. verò S. Mich. habet: *Observantes vana & mendacia frustra, misericordiam tuam dereliquerunt.* Ms. Luxov. *Custodientes vana & falsa, misericordiam tuam dereliquerunt.* Psalt. Ambros. *Observantes vana & falsa, miseric. suam dereliq.* Gr. ἔλεος αὐτῶν, &c.

℣. 10. Ita de Græco ad verbum, præter unum *salutare*, loco σωτηρίου, *salutaris.* Psalt. Ambros. legit: *Ego autem cum voce confessionis & supplicationis immolabo tibi: quæcunque vovi, reddam tibi salvatori meo Domino.* Ms. Luxov. *Ego autem cum voce laudationis & confessionis sacrificabo tibi: quæ vovi, reddam tibi Deo salutari meo Domino.* Ms. S. Mich. *Ego autem in vocem laudis & confessionis sacrificabo tibi: & reddam quæ vovi tibi, sacrificium pro salute Domino.* Ambros. in Ps. 118. col. 1196. d. *Cum voce laudis & confessionis supplico tibi.*

℣. 11. Græc. Καὶ προσετάγη ἀπὸ Κυρίου τῷ κήτει· καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἰωνᾶν ἐπὶ τὴν ξηράν· i. e. *Et à Domino præceptum est ceto: & ejecit Jonam super siccam.* Lucif. cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. *Præceptum est ceto: & rejecit Jonam super terram.* Maxim. Taurin. in homil. p. 25. c. *Et præcepit Dominus pisci: & evomuit Jonam in aridam.* Ms. quoque Barb. hab. Καὶ προσέταξε Κύριος τῷ κήτει. Alex. Καὶ προσετάγη τῷ κήτει.

CAPUT III.

Vulgata nova.

1. ET factum eſt verbum Domini ad Jonam ſecundò, dicens :

2. Surge, & vade in Niniven civitatem magnam : & prædica in ea prædicationem, quam ego loquor ad te.

3. Et ſurrexit Jonas, & abiit in Niniven juxta verbum Domini : & Ninive erat civitas magna itinere trium dierum.

4. Et cœpit Jonas introire in civitatem itinere diei unius : & clamavit, & dixit : Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur.

Matth. 12. 41. Luc. 11. 32.

5. Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum : & prædicaverunt jejunium, & veſtiti ſunt ſaccis à majore uſque ad minorem.

6. Et pervenit verbum ad regem Ninive : & ſurrexit de ſolio ſuo, & abjecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere.

7. Et clamavit, & dixit in Ninive ex ore regis & principum ejus, dicens : Homines, & jumenta, & boves, & pecora non guſtent quidquam : nec paſcantur, & aquam non bibant.

Versio antiqua.

1. ET factus eſt ſermo Domini ad Jonam ſecundò, dicens : *Hieron. in Jon. 3. col. 1486.*

2. Surge, & vade in Niniven civitatem magnam : & prædica in ea juxta prædicationem priorem, quam ego locutus ſum ad te.

3. Et ſurrexit Jonas, & abiit in Niniven, ſicut ei locutus fuerat Dominus : erat autem Ninive civitas magna Deo, quaſi itinere viæ dierum trium.

4. Et cœpit Jonas ingredi civitatem quaſi itinere unius diei : & prædicavit, & dixit : Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur. *col. 1487.*

5. Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum : & prædicaverunt jejunium, & veſtiti ſunt ſaccis à majore uſque ad minorem.

6. Et appropinquavit ſermo ad regem Ninive : & ſurrexit de throno ſuo, & abſtulit ſtolam ſuam à ſe, & coopertus eſt ſacco, & ſedit in cinere. *col. 1488.*

7. Et prædicatum eſt Ninive à rege, & à majoribus omnibus ejus, dicentibus : Homines, & jumenta, & boves, & oves non guſtent quidquam : nec paſcantur, & aquam non bibant.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Concinit Græc. ad verbum. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. legit : *Et factum eſt verbum Domini ad Jonam iterum, dicens.*

℣. 2. Eadem exhibet Græc. edit. Rom. deletâ unâ conjunct. &, poſt 1. *ſurge*; ſed addunt Ald. & Compl. cum Mſ. Alex. Similiter apud Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. *Surge, & vade*, &c. quæ ſupra, præter unum *ſecundùm*, pro *juxta.*

℣. 3. Conſonat Græc. niſi quòd tollit *ei*, ante *locutus fuerat.* Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. legit : *Et ſurrexit Jonas, & abiit in Niniven, ſecundùm quæ locutus eſt Dominus ei : erat autem Ninive civitas magna à Deo, ſicut iter tridui.* Similiter apud Tichon. reg. 4. p. 58. b. *erat Ninive civitas magna à Deo ;* Mſ. Rem. *Nineve civitas magna Dei.* Apud Auguſt. l. 2. cont. Gaud. to. 9. 674. e. *Surrexit Jonas, & abiit in Ninivem : Ninive autem civitas magna erat, quaſi viæ tridui.*

℣. 4. Sic iterum in Græco. Ad hoc autem, *Adhuc tres dies*, Theodoretus ait, Nobilio teſte, Aquilam, Symm. Theod. *quadraginta* dixiſſe dies : *conſentiunt etiam his*, inquit, *Syrus & Hebræus :* & poſt pauca : *Credibile autem eſt etiam LXX. concordem aliis poſuiſſe numerum ; ſed, qui ab initio ſcripſerunt, erraſſe in hoc, ac deinceps in omnia exemplaria permanaſſe editionem :* Εἰκὸς δὲ καὶ τοὺς Ο. σύμφωνον τοῖς ἄλλοις τεθεικέναι τὸν ἀριθμόν· τοὺς δὲ, τὴν ἀρχὴν ἐγγραψαμένους, ἁμαρτεῖν περὶ τοῦτο, εἶτα οὕτω γενέσθαι πᾶσιν τῶν ἀντιγράφων τὴν ἔκδοσιν. Hieron. etiam in comment. ait : *Trinus numerus, qui ponitur à LXX. non convenit pœnitentiæ ; & ſatis miror cur ita translatum ſit, cùm in Hebræo nec litterarum, nec ſyllabarum, nec accentuum, nec verbi ſit ulla communitas ;* tres *enim dicuntur* ſalos, & quadraginta, arbaim : attamen ipſe l. 3. cont. Pelag. to. 4. 536. f. legit : *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur.* Auguſt. verò quæſt. 169. in Gen. to. 3. 420. c. utramque ſcripturam cùm ex Hebr. tum ex LXX. admittit, dicens : *In Hebræo de Ninivitis apud Jonam prophetam ſcriptum :* Quadraginta dies, & Ninive evertetur..... *nec tamen putandum eſt iſtum numerum luctui pœnitentium tantummodo convenire : nec LXX. Interpretes, quos legere conſuevit Eccleſia, erraſſe credendi ſunt, ut non dicerent,* Quadraginta dies, *ſed* Triduum, & Ninive evertetur. *Majore quippe auctoritate præditi quàm interpretum officium eſt, prophetico ſpiritu, quo etiam ore uno in ſuis interpretationibus, quod magnum miraculum fuit, conſonuiſſe firmantur,* triduum *poſuerunt, quamvis non ignorarent quòd* dies quadraginta *in Hebræis codicibus legerentur..... Non ergo dicamus unum horum falſum eſſe, & pro aliis Interpretibus adversùs alios litigemus ; cùm & illi, qui ex Hebræo interpretantur, probent nobis hoc ſcriptum eſſe quod interpretantur ; & LXX. Interpretum auctoritas, quæ tanto etiam divinitus facto miraculo commendatur, tanta in eccleſiis vetuſtate firmetur.* Non prætermittenda quoque illa quæ Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 44. to. 7. 526. d. ita perſequitur, conciliandæ utriuſque hujus ſcripturæ gratiâ : *Quomodo ſciam*, inquit, *quid Jonas propheta dixerit Ninivitis, utrùm* Triduum, & Ninive evertetur, *an* Quadraginta dies ? *quis enim non videat non potuiſſe utrumque tunc dici à Propheta..... Si ergo à me quæritur quid horum Jonas dixerit, hoc puto potiùs quod legitur in Hebræo :* Quadraginta dies, & Ninive evertetur. *LXX. quippe longè poſteriùs interpretati, aliud dicere potuerunt, quod tamen ad rem pertineret, & in unum eundemque ſenſum, quamvis ſub altera ſignificatione, concurreret..... propter quod utroque numero ſignificari convenientiſſimè potuit ; quorum unum per Jonam prophetam, alterum per LXX. Interpretum prophetiam, tamen unus atque idem ſpiritus dixit. Longitudinem fugio, ut non hæc per multa demonſtrem in quibus ab Hebraïca veritate putantur LXX. Interpretes diſcrepare, & bene intellecti inveniuntur eſſe concordes. Unde etiam ego pro meo modulo veſtigia ſequens Apoſtolorum, quia & ipſi ex utriſque, id eſt, ex Hebræis, & ex LXX. teſtimonia prophetica poſuerunt, utraque auctoritate utendum putavi, quoniam utraque una atque divina eſt.* Ipſe etiam l. contra Gaud. to. 9. 674. e. legit : *Et cœpit Jonas ingredi civitatem quaſi unius diei iter : & prædicavit, & ait : Adhuc triduum, & Ninive ſubvertetur.* Similiter Victor Tun. apud Ambr. p. 593. c. *Poſt triduum, Ninive & civitas ſubvertetur.* Item Gaud. Brix. ſerm. 3. p. 948. g. *Adhuc triduum, & Ninive evertetur.* Lucif. Cal. verò l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. *Et cœpit Jonas introire in civitatem ſicut iter diei unius : & prædicavit, & dixit : Adhuc quinquaginta dies, & Ninive ſubvertetur.*

℣. 5. Hieron. hîc unam Verſionem Lat. refert, nec fontem indicat, Hebr. an Græcum : unus etiam vix differt ab altero. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. ita legit : *Et crediderunt viri Ninivitæ Deo : & prædicaverunt jejunium, & veſtierunt ſe cilicio à maximo uſque ad minimum eorum.* Auguſt. l. 2. cont. Gaud. to. 9. 674. f. *Et crediderunt viri Ninivitæ Domino : & indixerunt jejunium, & ſaccos induerunt à majore uſque ad minorem.* Gr. Καὶ ἐπίστευσαν οἱ ἄνδρες Νινευὴ τῷ Θεῷ· καὶ ἐκήρυξαν νηστείαν, καὶ ἐνεδύσαντο σάκκους ἀπὸ μεγάλου αὐτῶν ἕως μικροῦ αὐτῶν· Mſ. Alex. delet 1. αὐτῶν.

℣. 6. Sic habetur in Græco. Lucifer Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. ita legit : *Et pervenit verbum uſque ad regem Ninive : & ſurrexit de ſede ſua, & abſtulit à ſe ſtolam ſuam, & circumdedit ſe cilicio, & ſedit ſuper cinerem.* Auguſt. l. 2. cont. Gaud. to. 9. p. 674. f. *Cùmque perveniſſet ſermo ad regem civitatis Ninive, ſurrexit de ſede ſua, & detraxit ſibi veſtimenta, & ſe circumdedit ſacco, & conſedit in cinere.*

℣. 7. Lucif. Cal. ubi ſupra : *Et prædicatum eſt à rege Ninive, & à magiſtratibus illius, dicens : Homines, & pecudes, & boves, & oves nihil guſtent : ſed nec veſcantur, & aquam non bibant.* Auguſt. l. 2. cont. Gaud. to. 9. 674. f. *Prædicaturque à rege, & à potentibus, dicens : Homines, & jumenta, & oves, & boves non guſtent quidquam :*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 8. Et cooperti ſunt ſaccis homines, & jumenta, & clamaverunt ad Dominum vehementer, & reverſus eſt unuſquiſque de via ſua mala, & ab iniquitate, quæ erat in manibus eorum, dicentium:

9. Quis ſcit ſi convertatur Deus, & exhortetur: & avertatur ab ira furoris ſui, & non pereamus?

col. 1489. 10. Et vidit Deus opera eorum, quoniam reverſi ſunt de viis ſuis malis: & egit pœnitentiam Deus ſuper malitia, quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit.

VULGATA NOVA.

8. Et operiantur ſaccis homines, & jumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & convertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum.

9. Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus: Jer. 18.
& revertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? 11.

10. Et vidit Deus opera eorum, quia converſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit. Joel. 2. 14.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nec paſcantur, & aquam non bibant. Edit. Rom. Καὶ ἐκηρύχθη, καὶ ἐῤῥέθη ἐν τῇ Νινευὴ παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ παρὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, λέγων· Οἱ ἄνθρωποι, &c. ut in textu. Ed. Compl. delet hoc, καὶ ἐῤῥέθη, additque poſt paulò, πάντων, ad 2. παρά; Ald. verò, loco λέγων, hab. λεγόντων; quæ omnia textui noſtro favent.

℣. 8. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. *Et circumdederunt ſe cilicio homines, & proclamaverunt homines, & pecudes apud Deum inſtanter, & reverſi ſunt unuſquiſque à via ſua mala, & ab iniquitate manuum ſuarum, dicentes.* Græcè: Καὶ περιεβάλοντο σάκκους οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἀνεβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς, καὶ ἀπέστρεψαν ἕκαστος ἀπὸ τῆς, &c. ut ſupra. Auguſt. l. 2. cont. Gaud. to. 9. 674. f. *Et induti ſunt ſaccos homines, & jumenta, proclamaverunt ad Dominum impensè, & averſus eſt unuſquiſque à via nequitiæ ſuæ, & iniquitatis, quam in manibus habebat.* Iren. l. 3. c. 20. p. 213. d. *& reverſi ſunt unuſquiſque à via ſua mala, & injuſtitia, quæ erat in manibus eorum, dicentes.*

℣. 9. Græc. Vat. ſic hab. Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσει ὁ Θεός· καὶ ἀποστρέψει ἐξ ὀργῆς, &c. ut in Lat. Ald. verò edit. pro μετανοήσει ὁ Θεὸς, leg. ἐπιστρέψει ὁ Θεὸς, καὶ παρακληθήσεται· dein, καὶ ἀποστρέψει, &c. quæ ſupra. Iren. l. 3. c. 20. p. 213. d. *Quis ſcit ſi pœnitebit Deus, & avertat iram ſuam à nobis, & non peribimus?* Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. *Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus: & revertatur ab ira furoris ſui, & non peribimus?*

℣. 10. Eadem leguntur Græcè. Apud Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. ita: *Et vidit Deus opera illorum, quia reverſi ſunt unuſquiſque à via ſua mala: & pœnituit Deum de malignitate, quam locutus eſt facere eis, & non fecit.* Apud Hieron. in Amos 3. col. 1391. a. *Et vidit Deus opera eorum, quia converſi eſſent à viis ſuis peſſimis: & pœnituit eum ſuper malitia, quam locutus eſt ut faceret eis.* Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 653. a. *& pœnituit Dominum de malitia, quam dixerat facturum ſe illis, nec fecit.*

CAPUT IV.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Jon. 4. col. 1490. 1. ET contriſtatus eſt Jonas triſtitia grandi, & confuſus eſt:

2. oravitque ad Dominum, & ait: O Domine, nonne iſti ſunt ſermones mei, cùm adhuc eſſem in terra mea? propterea præoccupavi fugere in Tharſis: ſcio enim quòd tu miſericors & miſerator, patiens & multæ miſerationis, & agens pœnitentiam ſuper malitiis.

3. Et nunc Dominator Domine tolle animam meam à me: quia melius eſt mihi mori, quàm vivere.

col. 1491. 4. Et dixit Dominus ad Jonam: Vehementer contriſtatus es tu.

5. Et egreſſus eſt Jonas de civitate, & ſedit contra orientem civitatis: & fecit ſibimet umbraculum ibi, & ſedebat ſubter illud in umbra, donec videret quid accideret civitati.

col. 1492. 6. Et præcepit Dominus Deus cucurbitæ, & aſcendit ſuper caput Jonæ, ut eſſet umbraculum ſuper caput ejus, & protegeret eum à ſuis malis:

VULGATA NOVA.

1. ET afflictus eſt Jonas afflictione magna, & iratus eſt:

2. & oravit ad Dominum, & dixit: Obſecro Domine, nunquid non hoc eſt verbum meum, cùm adhuc eſſem in terra mea? propter hoc præoccupavi ut fugerem in Tharſis: ſcio enim quia Pſalm.
tu Deus clemens & miſericors es, patiens & mul- 85. 5.
tæ miſerationis, & ignoſcens ſuper malitia. Joel. 2. 13.

3. Et nunc Domine tolle quæſo animam meam à me: quia melior eſt mihi mors quàm vita.

4. Et dixit Dominus: Putaſne bene iraſceris tu?

5. Et egreſſus eſt Jonas de civitate, & ſedit contra orientem civitatis: & fecit ſibimet umbraculum ibi, & ſedebat ſubter illud in umbra, donec videret quid accideret civitati.

6. Et præparavit Dominus Deus hederam, & aſcendit ſuper caput Jonæ, ut eſſet umbra ſuper caput ejus, & protegeret eum (laboraverat enim:)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Conſonat Græc. ad verbum. Lucif. Calar. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. legit: *Et contriſtatus eſt Jonas triſtitiâ magnâ, & confundebatur.*

℣. 2. Eadem rurſum in Græco, niſi hoc excipiatur, διότι ἔγνων, *quia ſciebam*, pro *ſcio enim*. Hieron. ibid. ait: *Hoc quod nos interpretati ſumus*, Obſecro, *& LXX. tranſtulerunt* Ὦ δή, *in Hebr. legitur* Anna; *quæ mihi videtur interjectio deprecantis ſignificare blandientis affectum:* in Mſ. Vatic. non Ὦ δή, ſed Ὦ Κύριε. Similiter apud Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. c. *Et oravit apud Deum, dicens: O Domine, nonne hæc ſunt verba mea, cùm adhuc eſſem in terra? ideo præoccupaveram fugere in Tharſis: quoniam ſcivi quia tu miſerator & benevolus, patiens & miſericors, & pœnitens in malignitatibus.* Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 653. b. *propterea præveni profugere in Tharſos: quia cognoveram te eſſe miſericordem & miſereſcentem, patientem & plurimum miſericordiæ, pœnitentem malitiarum.*

℣. 3. Suffragatur edit. Rom. niſi quòd habet in fine, ὅτι καλὸν τὸ ἀποθανεῖν με ἢ ζῆν με· *quia melius eſt mori me, quàm vivere me.* Maxim. Taurin. in homil. p. 25. a. *Tolle igitur Domine animam meam: quia melior eſt mihi mors quàm vita.*

℣. 4. Sic in Gr. Vatic. eſt, hoc excepto minimo, Εἰ σφόδρα, *Si vehementer*; abeſt tamen εἰ, à multis, ſi Nobilio fides.

℣. 5. Verſio una Lat. hîc apponitur ab Hieronymo; de fonte, quo prodierit, Hebraïco, an Græco, omnino ſiletur. Ut ut eſt, in Gr. ed. Rom. hæc variant ſola; nempe pro *contra orientem civitatis*, legitur ἀπέναντι τῆς πόλεως· ſed in Compl. κατ' ἀνατολάς, abſque voce *civitatis*: Rom. addit: καὶ ἐποίησεν αὐτῷ ἐκεῖ σκηνήν· Mſ. Alex. ἐκεῖ σκηνὴν ἑαυτῷ· Compl. ἑαυτῷ σκηνήν· denique à Rom. abeſt τὸ *in umbra*; & pro *accideret*, ponitur ἔσται, *eſſet*, quod idem ſonat; in Mſ. Alex. & Compl. ἐν σκιᾷ, ἕως οὗ ἀπίδῃ τί ἔσται, &c.

℣. 6. Eodem modo legitur Græcè, hoc excepto levi, τοῦ σκιάζειν, *ut protegeret*, loco *& protegeret*. Hieron. ubi ſup. ad vocabulum *cucurbitæ*, pro quo in ed. Rom. eſt κολοκύνθη, ait: *Pro* cucurbita, *ſive* hedera, *in Hebræo legimus* ciceion..... *Eſt autem genus virgulti, vel arbuſculæ, lata habens folia in modum pampini, & umbram denſiſſimam,*

VULGATA NOVA.

& lætatus est Jonas super hedera, lætitia magna.

7. Et paravit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum: & percussit hederam, & exaruit.

8. Et cùm ortus fuisset sol, præcepit Dominus vento calido & urenti: & percussit sol super caput Jonæ, & æstuabat: & petivit animæ suæ ut moreretur, & dixit: Melius est mihi mori, quàm vivere.

9. Et dixit Dominus ad Jonam: Putasne bene irasceris tu super hedera? Et dixit: Bene irascor ego usque ad mortem.

10. Et dixit Dominus: Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret: quæ sub una nocte nata est, & sub una nocte periit.

11. Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam, & jumenta multa?

VERSIO ANTIQUA.

lætatusque est Jonas super cucurbita, gaudio magno. *Hieron. ubi sup.*

7. Et præcepit Deus vermi manè in crastinum: & percussit cucurbitam, & arefacta est. *col.* 1493.

8. Statimque ut ortus est sol, præcepit Dominus spiritui ardoris urenti: & percussit sol super caput Jonæ, & angustiatus est: & tæduit eum animæ suæ, & dixit: Melius est mihi mori, quàm vivere.

9. Et dixit Dominus Deus ad Jonam: Valde contristaris tu super cucurbita? Et ait: Valde contristor ego usque ad mortem. *col.* 1494.

10. Et dixit Dominus: Tu pepercisti super cucurbita, pro qua non laborasti, neque nutristi eam: quæ nata est in nocte, & in nocte periit.

11. Ego autem non parcam Ninive civitati magnæ, in qua habitant plusquam duodecim myriades virorum, qui ignorant dexteram & sinistram suam, & pecora multa?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

suo trunco se sustinens..... Nos eodem tempore, quo interpretabamur Prophetas, voluimus idipsum Hebrææ linguæ nomen exprimere, quia sermo Latinus hanc speciem arboris non habebat; sed timuimus Grammaticos, ne invenirent licentiam commentandi..... secutique sumus veteres Translatores, qui & ipsi hederam *interpretati sunt, quæ Græcè appellatur* κισσός; *aliud enim quod dicerent, non habebant.* Aquila, & Theodot. vertunt κυκεῶνα; Symmac. κισσόν.

℣. 7. Itidem Græcè. Hieron. in Isai. 45. col. 337. a. leg. *Præcepit vermi matutino.* August. l. 9. de Gen. ad lit. to. 3. 252. d. *Huic legimus*, inquit, *divinitus jussum, ut radicem cucurbitæ roderet, sub cujus umbraculo Propheta requieverat.*

℣. 8. Græc. Καὶ ἐγένετο ἅμα τῷ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, ϗ προσέταξεν ὁ Θεὸς πνεύματι καύσωνι (Mss. Alex. & Compl. καύσωνος) συγκαίοντι· reliqua similia. Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 742. e. *Et factum in crastino, oriente sole, præcepit Deus spiritui ustionis: & percussit sol super caput Jonæ, & æstuabat.* Rursum Hieron. in Isai. 45. col. 337. a. *Præcepit Dominus spiritui comburenti:* & in Isai. 9. col. 84. c. *Jonas*, inquit, *contristatur quòd ita salvati sint Ninivitæ, ut cucurbita, sive ciceion aruerit.*

℣. 9. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. d. *Et dixit Deus ad Jonam: Si valde contristatus es tu super cucurbitam?* (supp. Et ait:) *Valde contristatus sum usque ad mortem.* Ita quoque in Gr. est, addito uno ϗ εἶπε, post *cucurbitam*: abest autem ab ed. Ald. partic. εἰ, *si*, post *Jonam*. Apud Ambr. ep. 20. col. 859. a. legitur: *Si tristis es pro cucurbita? Respondit Jonas: Tristis.*

℣. 10. Sic iterum in Græco, nisi quòd subjicitur ἐπ' αὐτὴν, *super eam*, verbo *laborasti*; & pro duplici *in nocte*, habetur ὑπὸ νύκτα, *sub noctem.* Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. d. legit: *Et dixit Dominus: Tu pepercisti cucurbitæ, in qua non laborasti, neque nutristi eam: quæ sub nocte nata est, & per noctem perit.* Hieron. l. 3. cont. Pelag. to. 4. 537. a. ut in Vulg. sicut versu sequenti.

℣. 11. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. e. *Ego autem non parcam in Ninive civitatem magnam, in qua habitant plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram aut sinistram?* Similiter in Gr. præter ult. οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν αὐτῶν ἢ ἀριστερὰν αὐτῶν, ϗ κτήνη πολλά; Ambrosiast. p. 141. a. *Non parcam civitati, in qua habitant plusquam centum viginti millia hominum, & pecora multa?*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

JONAS.

CAP. I. ℣. 11. Quia mare ibat & intumescebat. *Quod subjiciunt quidam libri* super eos, *non est bujus versiculi, sed decimi tertii.*

℣. 12. Tempestas hæc grandis venit super vos. *Patres addendum censuerunt verbum* venit; *pro quo quidam libri verbum substantivum* est *legunt: nam alii neutrum habent.*

CAPITULA MICHÆÆ PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mſs. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *ET movebuntur* (al. *commovebuntur*) *montes ſub eo, & valles ut cera liqueſcent.* c. 1. ℣. 4.

II. *Et facient planctum velut draconum.* c. 1. ℣. 8.

III. *Et concupiſcebant agros, & diripiebant pupillos.* c. 2. ℣. 2.

IV. *Ecce ego cogito ſuper tribum iſtam malum.* c. 2. ℣. 3.

V. *Propter hoc duces populi mei projicientur de domibus ſuis.* c. 2. ℣. 9.

VI. *Dominus ad Prophetas qui dicunt, Pax, nec erit* (al. *& non erat*) *pax.* c. 3. ℣. 5.

VII. *Qui ædificatis Sion in ſanguine.* c. 3. ℣. 10.

VIII. *Et erit in noviſſimis diebus palam mons Domini :* al. addit : *& lex de Sion prodiet.* c. 4. ℣. 1.

IX. *Congregabo contribulatam, & recipiam expulſam.* c. 4. ℣. 6.

X. *Surge, & tritura eos filia Sion.* c. 4. ℣. 13.

XI. *Et tu domus Bethlehem Eufrate.* c. 5. ℣. 2.

XII. *Et erit ei pax, cùm venerit Aſſyrius ;* al. addit, *& ſeptem paſtores.* c. 5. ℣. 5.

XIII. *Et erit tanquam leo inter pecora ;* al. addit, *& ſicut catulus leonis.* c. 5. ℣. 8.

XIV. *Quia judicium Domini ad populum ſuum ;* al. addit, *& cum Iſraël diſputabat.* c. 6. ℣. 2.

XV. *Memor eſto quid adversùs te cogitaverit Balaac.* c. 6. ℣. 5.

XVI. *Quid à te Deus exquirit, niſi facere judicium?* c. 6. ℣. 8.

XVII. *Heu me, quoniam periit* (al. *peribit*) *de terra timor ;* al. addit, *& omnes in ſanguine.* c. 7. ℣. 1.

XVIII. *Heu mihi anima, quia periit metuens à terra.* c. 7. ℣℣. 1. 2.

XIX. *Nolite confidere in amicis, neque ſperare in ducibus.* c. 7. ℣. 5.

XX. *Nolite gaudere ſuper me, inimica mea.* c. 7. ℣. 8.

XXI. *Ex Ægypto oſtendam, & mirabilia videbunt nationes.* c. 7. ℣. 15.

XXII. *Quia volens miſericordiam, & ipſe revertetur.* c. 7. ℣℣. 18. 19.

PROPHETIA

* MICHÆÆ.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. VERBUM Domini, quod factum est ad Michæam Morasthiten, in diebus Joathan, Achaz, & Ezechiæ, regum Juda: quod vidit super Samariam, & Jerusalem.

Deuter. 32. 1. Isai. 1. 2. — 2. Audite populi omnes, & attendat terra, & plenitudo ejus: & sit Dominus Deus vobis in testem, Dominus de templo sancto suo.

Isai. 26. 21. — 3. Quia ecce Dominus egredietur de loco suo: & descendet, & calcabit super excelsa terræ.

4. Et consumentur montes subtus eum: & valles scindentur sicut cera à facie ignis, & sicut aquæ, quæ decurrunt in præceps.

5. In scelere Jacob omne istud, & in pecca-

VERSIO ANTIQUA.

1. VERBUM Domini, quod factum est ad Michæam Morasthiten, in diebus Joatham, Achaz, & Ezechiæ, regum Juda: de quibus vidit super Samariam, & Jerusalem. — Hieron. in Mich. 1. col. 1495. sec. LXX.

2. Audite populi omnes, & auscultet terra, & omnes qui sunt in ea: & sit Dominus Deus vobis in testimonium, Dominus ex domo sancta sua. — col. 1497.

3. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo: & descendet, & ascendet super excelsa terræ. — col. 1498.

4. Et commovebuntur montes subter eum: & valles tabescent sicut cera à facie ignis, & sicut aqua profluens in descensum.

5. Propter impietatem Jacob omnia hæc, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hieron. præf. in hunc Proph. ait: *Michæas, in quem nunc commentarios dictare cupio, in ordine 12. Prophetarum, secundùm LXX. Interpretes tertius est, secundùm Hebraïcum sextus, & sequitur Jonam prophetam, qui succedit Abdiæ; atque ita fit ut tertius sit Amos, & Joel secundus post Osee, qui apud omnes primus est.*

℣. 1. Hîc versionem unam profert Hieron. ex Hebræo: extremò tamen ad hæc: *quod vidit super Samariam*, &c. addit: *sive juxta LXX. De quibus vidit super Samariam, & Jerusalem.* Græcè pariter: Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Μιχαίαν τὸν τοῦ Μωρασθεὶ, ἐν ἡμέραις Ἰωάθαμ, καὶ Ἄχαζ, καὶ Ἐζεκίου βασιλέων Ἰούδα· ὑπὲρ ὧν (Ms. Barb. cum ed. Ald. περὶ ὧν) εἶδε περὶ Σαμαρείας, καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ. Item apud Ambros. epist. 70. col. 1063. b. *in diebus Joathan, & Achaz, & Ezechiæ, regum Juda.*

℣. 2. Edit. Rom. initio hab. Ἀκούσατε λαοὶ λόγους, *Audite populi verba*, non *populi omnes*; paulòque post, καὶ ἔσαι Κύριος Κύριος ἐν ὑμῖν, *& erit Dominus Dominus in vobis*; reliqua ut supra. Ald. verò & Compl. cum Ms. Barb. Ἀκούσατε λαοὶ πάντες λόγους· subinde Ald. καὶ ἔσω Κύριος ὑμῖν· Compl. καὶ ἔσαι Κύριος ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν. Hilar. in Ps. 64. p. 166. d. *Audite populi omnes, & attendat terra, & omnes habitantes in ea: & erit vobis Dominus Deus in testimonium, Dominus de domo sancta sua.*

℣. 3. Sic habet edit. Rom. præter hoc 1. Διότι ἰδοὺ Κύριος· subinde à Ms. Barb. abest καὶ ἀναβήσεται; sed in marg. sic hab. Ἑβρ· καὶ ἀναβήσεται; edit. Rom. καὶ ἐπιβήσεται. Breviar. Moz. ad Dom. Adv. *Quia Dominus egrediens de loco suo, descendet conculcans extrema terræ.* Hilar. in Ps. 64. col. 166. d. *Propter quod ecce Dominus descendet de loco suo: descendet super excelsa terræ.* Ambros. in Ps. 43. col. 899. e. *Ecce Dominus procedet de loco suo: & descendet, & ascendet super excelsa terræ.* Eucher. quæst. in Mich. *Ecce Dominus exit de loco sancto suo: & descendit, & incedit super excelsa terræ.* Hieron. in Ezech. 3. col. 715. a. *Ecce Dominus egredietur de loco suo: & descendet super excelsa terræ.*

℣. 4. Itidem Græcè, nisi id excipiatur ult. ἐν καταβάσει, *in descensu.* Hilarius in Ps. 64. col. 166. d. legit: *Et conteret montes subtus se: & valles liquescent tanquam cera à facie ignis:* deinde, *Propter*, &c. de ℣. seq. omissis intermediis. Ambros. in Ps. 43. col. 899. e. *Et movebuntur montes sub eo: & valles liquescent.* Hieron. in Ezech. 3. col. 715. a. *Et commovebuntur montes subter eum: & valles tabescent sicut cera à facie ignis, & sicut aqua, quæ defertur in præceps:* & in Mich. 1. col. 1498. b. *Et consumentur, sive tabescent montes, & valles sub eo.*

℣. 5. Eadem fert Græc. ed. Rom. excepta voce *do-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. propter peccatum domus Israël: quæ est impietas domus Jacob? nonne Samaria? & quod est peccatum domus Juda? nonne Jerusalem?

col. 1499. 6. & ponam Samariam in pomorum custodiam in agro, & in plantationem vineæ: & detraham in voraginem lapides ejus, & fundamenta ejus revelabo.

7. Et cuncta sculptilia ejus concident, & universæ mercedes ejus comburentur igni, & cuncta idola ejus ponam in perditionem: quia ex mercedibus fornicationis congregavit, & ex mercedibus fornicationis destruxit.

8. Propter hoc planget, atque lugebit: ibit discalciata, & nuda: faciet planctum quasi draconum, & luctum quasi filiæ sirenarum.

9. Quia obtinuit plaga ejus, quia venit usque ad Judam, & tetigit usque ad portam populi mei usque Jerusalem.

col. 1501. 10. Qui in Geth, nolite magnificari; qui in Bachim, nolite reædificare ex domo derisum: terrâ aspergite derisum vestrum:

11. quæ habitas bene civitates ejus: non est egressa habitatrix Sennan: plangite Domum juxta eam, accipiet ex vobis plagam doloris.

12. Quis cœpit in bonum, quæ habitat in doloribus? quia descenderunt mala à Domino super portas Jerusalem.

13. Sonitus curruum & equitum, habitatio Lachis: princeps peccati est filiæ Sion, quia in te inventæ sunt iniquitates Israël.

14. Ideo dabit emissarios usque ad hæreditatem Geth, domos vanas: frustra fuerunt regibus Israël:

15. donec hæredes adducam tibi: quæ habitas
col. 1505. Lachis, hæreditas usque Odollam veniet. Gloria filiæ Israël,

VULGATA NOVA.

tis domus Israël: quod scelus Jacob? nonne Samaria? & quæ excelsa Judæ? nonne Jerusalem?

6. & ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro cùm plantatur vinea: & detraham in vallem lapides ejus, & fundamenta ejus revelabo.

7. Et omnia sculptilia ejus concidentur, & omnes mercedes ejus comburentur igne, & omnia idola ejus ponam in perditionem: quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedem meretricis revertentur.

8. Super hoc plangam, & ululabo: vadam spoliatus, & nudus: faciam planctum velut draconum, & luctum quasi struthionum.

9. Quia desperata est plaga ejus, quia venit usque ad Judam, tetigit portam populi mei usque ad Jerusalem.

10. In Geth nolite annuntiare, lacrymis ne ploretis, in domo Pulveris pulvere vos conspergite.

11. Et transite vobis habitatio Pulchra, confusa ignominiâ: non est egressa quæ habitat in exitu: planctum Domus vicina accipiet ex vobis, quæ stetit sibimet.

12. Quia infirmata est in bonum, quæ habitat in amaritudinibus: quia descendit malum à Domino in portam Jerusalem.

13. Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis: principium peccati est filiæ Sion, quia in te inventa sunt scelera Israël.

14. Propterea dabit emissarios super hæreditatem Geth: domus mendacii in deceptionem regibus Israël.

15. Adhuc hæredem adducam tibi quæ habitas in Maresa: usque ad Odollam veniet gloria Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

mûs, quæ abest ante *Jacob*; at in Ms. Alex. est οἴκου Ἰακώβ. Apud Hilar. in Ps. 64. col. 166. d. ita: *Propter impietatem Jacob hæc omnia, propter peccata domûs Israël.*

℣. 6. Ita rursum in Græco.

℣. 7. Editio Rom. pro *igni*, habet ἐν πυρὶ, *in igne*; & pro *destruxit*, συνέστρεψε, *convertit*; cætera quadrant. Ed. verò Compl. delet ἐν, ante πυρί; extremòque habet κατέστρεψε.

℣. 8. Consonat Gr. nisi quòd pro *lugebit*, ponit θρηνήσει, ad litt. *lamentabitur*; & loco *filiæ*, pluraliter θυγατέρων, *filiarum*.

℣. 9. Itidem Græcè.

℣. 10. Hieron. in comment. *Multùm*, inquit, *Hebraïcum à LXX. interpretatione discordat*, & magnis *tam mea, quàm illorum translatio difficultatibus involuta est* (scilicet hîc & in conseqq. usque ad ℣. 16.) Infra, col. 1503. e. LXX. verba resumens ita refert: *qui in Bachim, nolite ædificare de domo derisum*: tum addit: *Bachim in nostra lingua* planctum & fletum *sonat..... exceptis LXX. omnes* κλαυθμὸν, *id est*, fletum *transtulerunt.* Græcè nunc: Οἱ ἐν Γὲθ, μὴ μεγαλύνεσθε· καὶ οἱ Ἐνακεὶμ, μὴ ἀνοικοδομεῖτε ἐξ οἴκου κατὰ γέλωτα, γῆν καταπάσασθε κατὰ γέλωτα ὑμῶν. Hieron. sup. non legisse videtur, tanquam duas dictiones, κατὰ γέλωτα, sed velut unam, καταγέλωτα; quam inf. ita explicat: *Quin potiùs intelligentes ædificationem vestram dignam esse derisu, ruinis ejus & pulvere conspergite capita vestra*: & post pauca: *Quod mihi videtur hanc habere sententiam: Vos qui superbitis in Geth, & in Bachim, frustra domum risu dignam ædificare conamini, aspergite vos pulvere*, &c. rursum in Isai. 5. col. 49. c. ita legit ex Michæa: *nolite ædificare in domo derisum*: at in Mich. 1. col. 1505. a. arguit *Geth pessimam, & torcular venenorum, quod ædificatur contra domum Dei, ubi sunt vanæ domus*, inquit, *quæ ædificatæ sunt in derisum.* Loco autem hujus in edit. Rom. καὶ οἱ Ἐνακεὶμ, id est, *& Enacim*, Ms. Alex. simpliciter hab. οἱ Ἐνακεὶμ, absque præced. καὶ; Barberin. ἐν Ἀκείμ; ed. Ald. ἐν Βαχείμ; Compl. ἐν Βακεῖν; paulòque post, καταγέλωτα; Ms. Alex. κατὰ γέλωτα ὑμῶν, ἀσέβειαι.

℣. 11. Hieron. infra in comm. col. 1503. f. *Sequitur*, inquit: *Quæ habitat bene in civitatibus suis: non est egressa habitans in Sennam*, inf. *Sennan.* Græc. verò: Κατοικοῦσα καλῶς τὰς πόλεις αὐτῆς· οὐκ ἐξῆλθε κατοικοῦσα Σενναάρ· κόψασθαι οἶκον, &c. ut in Lat. sup. Edit. Ald. scribit Σαινὰν, non Σενναάρ; Compl. Σαινάν.

℣. 12. Græc. Τίς ἤρξατο εἰς ἀγαθὰ κατοικούσῃ ὀδύνας; ὅτι, &c. id est, *Quis cœpit in bona ei, quæ habitat dolores? quia*, &c. ut supra. Cyr. autem hab. κατοικοῦσα, non κατοικούσῃ; & Compl. ἐν ὀδύναις.

℣. 13. Hieron. inf. in comm. col. 1504. f. ait: *Post hæc scriptum est: Quæ habitas Lachis*, non *habitatio Lachis*; & verò in Græco est κατοικοῦσα Λαχείς· dein, ἀρχηγὸς ἁμαρτίας αὕτη ἐστὶ τῇ· ultimòque, ἀσέβειαι τοῦ Ἰσραήλ· cæt. ut supra. Hieron. quoque in comm. dicit: *& in ipsa, hoc est, in Lachis, inventæ sunt impietates Israël... Princeps ergo peccati est filiæ Sion, quæ habitat in Lachis... & impietas Israël in his est, qui semper movent pedes suos*, &c.

℣. 14. Itidem Græcè, nisi hoc levissimum exceperis, εἰς κενὸν ἐγένοντο, loco *frustra fuerunt*; Hieron. etiam inf. 1505. a. ait: *& istæ vanæ domus, in vanum factæ sunt regibus Israël*: ita sanè vertit Nobilius: Hieron. post paulò addit, *his domus vanæ sunt, & frustra exstructæ.*

℣. 15. Eadem prorsus in Græco Vatic. præter unum ἀγάγωσι, *adducant*, pro *adducam tibi*; in Compl. ἀγάγωσί σοι; in aliis verò, teste Nobilio, ἀγάγω σοι· Hieronymus quoque in comm. col. 1505. a. ait: *His domus vanæ sunt, & frustra exstructæ; & tandiu perseverantes, donec teneant eas hæredes, qui à Domino adducendi sunt*: tum addit: *Post hæc sequitur: Quæ habitas Lachis, hæreditas usque Odollam veniet*: & infra: *Vel certè ita distinguendum, ut hoc quod dicitur*, quæ habitas Lachis, *ad superiora referatur, & sit ordo ac sensus: Adducam hæredes tibi de Ecclesia, quæ habitas Lachis.* Hoc autem ult. *gloria filiæ Israël*, adnectunt LXX. subsequentibus, *decalvare, & detondere*, &c. teste Hieronymo, non verò antecedentibus his, *usque Odollam veniet*, ut in Hebr. & Vulg. *Hoc*, inquit, *quod dictum est à LXX.* gloria filiæ Israël, *addentibus* filiæ, *Hebræi in fine superioris capituli legunt; nobis autem, quia sic voluistis, & semel suscepimus, incumbit necessitas ita interpretari Scripturas, quomodo leguntur in Ecclesia, & nihilominus Hebraïcam non omittere veritatem*: idem inf. 1506. a. sic explanat: *O anima humana! ô urbs quondam sanctorum mater, quæ priùs eras in paradiso..... &*

VULGATA NOVA.

16. Decalvare, & tondere ſuper filios deliciarum tuarum : dilata calvitium tuum ſicut aquila : quoniam captivi ducti ſunt ex te.

VERSIO ANTIQUA.

16. Decalvare, & detondere ſuper filios delicatos tuos : dilata calvitium tuum ſicut aquila : quoniam captivi ducti ſunt ex te. *Hieron. ubi ſup.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

habebas ſpecioſiſſimam comam, nunc quia projecta es..... radere, & aſſume habitum pœnitentis, &c. Ita verò *Symmachus tranſtulit*, eodem Hyeron. teſte : Ἔτι κληρονόμον ἄξω καί σοι κατοικία Μάρεσα· ἕως Ὀδολλὰμ ἥξει τῆς δόξης Ἰσραήλ· *hoc eſt*, Adhuc hæredem adducam & tibi habitatio Mareſa : uſque Odollam veniet gloriæ Iſraël, *hoc eſt*, quæ glorioſa es in urbibus Iſraël : *& ubi dicitur* gloriæ, *genitivus caſus ſit numeri ſingularis*, hujus gloriæ, *& non nominativus pluralis*, hæ gloriæ ; *vel certè ita intelligamus :* Captivitas Iſraël, quæ venit in Lachis, & Geth, & Mareſa ; uſque Odollam quoque veniet : *& preſſiùs legendum* gloriæ Iſraël, *ut* κατὰ ἀντίφρασιν, *ignominia vel vaſtitas ſentiatur.*

℣. 16. Similiter in Græco Vatic. præter vocem χηρείαν, loco *calvitium* ; χηρεία autem, ad litt. *viduitas* ; & κερεία, *faſcia*. Mſ. Barberin. cum editt. Ald. & Compl. leg. ξύρησιν, *tonſuram* ; Aquila, & Symm. φαλάκρωσιν, à φαλακρὸς, *calvus* ; hinc φαλακρόω, *calvum facio.*

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. VÆ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus veſtris : in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum eſt manus eorum.

2. Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos : & calumniabantur virum, & domum ejus ; virum, & hæreditatem ejus.

3. Idcirco hæc dicit Dominus : Ecce ego cogito ſuper familiam iſtam malum : unde non auferetis colla veſtra, & non ambulabitis ſuperbi, quoniam tempus peſſimum eſt.

4. In die illa ſumetur ſuper vos parabola, & cantabitur canticum cum ſuavitate, dicentium : Depopulatione vaſtati ſumus : pars populi mei commutata eſt : quomodo recedet à me, cùm revertatur, qui regiones noſtras dividat ?

5. Propter hoc non erit tibi mittens funiculum ſortis in cœtu Domini.

6. Ne loquamini loquentes : Non ſtillabit ſuper iſtos, non comprehendet confuſio.

7. Dicit domus Jacob : Nunquid abbreviatus eſt ſpiritus Domini, aut tales ſunt cogitationes ejus ? Nonne verba mea bona ſunt cum eo, qui rectè graditur ?

8. Et econtrario populus meus in adverſarium conſurrexit : deſuper tunica pallium ſuſtuliſtis : & eos, qui tranſibant ſimpliciter, convertiſtis in bellum.

VERSIO ANTIQUA.

1. FActi ſunt cogitantes labores, & operantes mala in cubilibus ſuis : & ſimul in die conſummabunt ea, quia non levaverunt ad Deum manus ſuas. *Hieron. in Mich. c. 2. col. 1506.*

2. Et deſiderabant agros, & diripiebant pupillos, & domos opprimebant : & rapiebant virum, & domum ejus ; virum, & hæreditatem ejus.

3. Propterea hæc dicit Dominus : Ecce ego cogito ſuper tribum iſtam mala : de quibus non auferetis colla veſtra, ut non ambuletis recti ſubitò, quia tempus peſſimum eſt.

4. In die illa ſumetur ſuper vos parabola, & plangetur planctus in cantico, dicentium : Miſeriâ miſeri facti ſumus : pars populi mei dimenſa eſt in funiculo, & non erat qui prohiberet eum, ut averteretur. Agri noſtri diviſi ſunt :

5. propter hoc non erit tibi mittens funiculum in hæreditate. In Eccleſia Domini *col. 1508.*

6. nolite flere lacrymis, neque plorent ſuper his : non enim abjiciet opprobria,

7. quæ dicit : Domus Jacob provocavit ſpiritum Domini : ſi hæ ſunt adinventiones ejus ? Nonne ſermones ejus boni ſunt cum eo, & recti ambulaverunt ?

8. Et priùs populus meus inimicitiis reſtitit, contra pacem ſuam : pellem ejus excoriaverunt, ut auferrent ſpem, contritionem belli.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concordat Græcum, niſi quòd hab. τῇ ἡμέρᾳ συνετέλουν αὐτὰ, *cum die conſummabant ea.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. c. ſimiliter addit : *non levaverunt ad Deum manus ſuas.*

℣. 2. Itidem Græcè, additâ unâ conjunct. καὶ, poſt *domum ejus* ; quæ tamen abeſt ab ed. Compl. & Mſ. Alex. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. c. legit : *Et concupiebant agros, & diripiebant orphanos, & domum per potentiam invadebant : & diripiebant virum, & domum ejus ; virum, & hæreditatem ejus.*

℣. 3. Ita de Græco, niſi exceperis media, *non auferetis colla veſtra, ut non ambuletis recti ſubitò*, pro quibus, οὐ μὴ ἄρητε τοὺς τραχήλους ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ πορευθῆτε ὀρθοὶ ἐξαίφνης· ultimò etiam, πονηρὸς, *malum*, non *peſſimum.* Hieron. ubi ſup. 1507. e. addit : *Quod autem ſequitur*, ἐξαίφνης, *id eſt*, ſubitò, *in Hebraïcis voluminibus non habetur.* Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. c. ita : *Propter hoc hæc dicit Dominus : Ecce ego cognoſco ſuper plebem mala, ex quibus non levabitis cervices veſtras.*

℣. 4. Totidem verba leguntur Græcè, præter duo, nempe λέγων, *dicendo*, loco *dicentium* ; at in Compl. λεγόντων ; & infra, οἱ ἀγροὶ ὑμῶν, *agri veſtri*, non *noſtri* ; ſed in aliquo eſt ἡμῶν, ſi Nobilio fides.

℣. 5. Hieron. ubi ſup. addit : *Quod in fine capituli juxta Hebraïcum poſuimus*, in cœtu Domini, *pro quo LXX. tranſtulerunt*, in eccleſia Domini, *juxta editionem Vulgatam ſequentis capituli principium eſt.* Et verò ipſe poſt multa, ita ſequentem ℣. refert 1°. ſecundùm Hebr. *Ne loquamini loquentes*, &c. deinde ſecundùm LXX. *In eccleſia Domini nolite flere lacrymis*, &c. Ita quoque in Græco eſt, ut & alia de ℣. 5. quæ proximè antecedunt.

℣℣. 6. 7. Hieron. ibid. *LXX. Interpretes in hoc loco penitus ſibi non cohærent : ad id enim quod præmiſſum eſt :* In eccleſia Domini nolite flere ; *quæ conſequentia eſt ut inferatur :* non enim abjiciet opprobria, quæ dicit : Domus Jacob provocavit ſpiritum Domini ? *Sed & illud quod ſequitur :* ſi hæ adinventiones ejus ſunt ? nonne ſermones ejus ſunt boni cum eo, & recti ambulaverunt ? *ad poſteriora quid pertinent, quæ dicuntur :* & priùs populus meus, &c. de ℣. 8. Hæc autem omnia explicare tentat in conſequentibus, quæ vide. In Græco hod. eadem quæ ſup. in Lat. paucis exceptis, nempe initio ℣. 7. pro *quæ dicit*, legitur ὁ λέγων, *qui dicit* ; ſubinde, παρώργισε, *ad iram provocavit* ; paulòque poſt, οὐ ταῦτα τὰ, *nonne hæ* ; Ald. verò & Compl. εἰ ταῦτα, *ſi hæ*, ut ſupra ; ita quoque in Mſs. Alex. & Barb.

℣. 8. Similiter in Græco, niſi quòd initio habetur : Καὶ ἔμπροσθεν ὁ λαός μου εἰς ἔχθραν ἀντέστη, i. e. *Et antea populus meus in inimicitia reſtitit :* Hieron. verò infra in comm. 1509. e. ita leg. ex LXX. *Et priùs populus meus in adverſarium reſtitit* ; extremòque, *ut auferrent contritionem belli* ; nec ibi addit *ſpem*, ad verbum *auferrent :* Græc. tamen ultimò ſic hab. τοῦ ἀφελέσθαι ἐλπίδας, συντριμμὸν πολέμου· in quibuſdam, ſi Nobilio fides, ἐλπίδας συντριμμῶν, *ſpes contritionum.* Hieron. ſup. ait : *Symmachus apertiùs tranſtulit ut diceret :* Ante unam diem populus meus quaſi inimicus reſtitit.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 1511. 9. Duces populi mei projicientur de domibus deliciarum suarum : propter malas adinventiones
col. 1512. suas ejecti sunt. Propinquate montibus æternis :
10. surge, & ambula, quia non est tibi hîc requies : propter immunditiam consumpti estis corruptione.
11. Fugistis nemine persequente, spiritus sta-
col. 1514. tuit mendacium : stillavit tibi in vinum, & ebrietatem : & erit, de stilla populi hujus

12. congregandus congregabitur Jacob : cum omnibus suscipiens suscipiam reliquias de Israël, ponam aversionem eorum sicut oves in tribulatione, quasi gregem in medio cubilis eorum : ex-
col. 1515. silient ex hominibus.
13. Ascende per divisionem ante faciem eorum : diviserunt, & transierunt portam, & egressi sunt per eam : & exivit rex eorum ante faciem eorum, Dominus autem princeps eorum.

VULGATA NOVA.

9. Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum : à parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.

10. Surgite, & ite, quia non habetis hîc requiem : propter immunditiam ejus corrumpetur putredine pessima.

11. Utinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potiùs loquerer : stillabo tibi in vinum, & in ebrietatem : & erit super quem stillatur populus iste.

12. Congregatione congregabo Jacob totum te : in unum conducam reliquias Israël, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur à multitudine hominum.

13. Ascendet enim pandens iter ante eos : divident, & transibunt portam, & ingredientur per eam : & transibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Similiter in Græco. Item apud Ambros. l. de fuga sæc. c. 5. col. 430. d. *appropinquate montibus æternis.* Sic etiam legit Hieron. in Isai. 52. col. 378. e.

℣. 10. Sic iterum Græcè, præter hoc, αὕτη ἀνάπαυσις, *hæc requies*, loco *hîc requies*; in Compl. αὐτῇ. Apud Ambros. l. de fuga sæc. c. 5. col. 430. d. *Surgite hinc, quia non est vobis hîc refrigeratio : propter spurcitiam corrupti estis corruptione.* Hieron. etiam loco cit. addit : *Pro eo quod nos diximus*, consumpti estis, *potest juxta Græcam intelligentiam in Latino sonare sermone*, corrupti estis; *ut sit ordo : Propter immunditiam corrupti estis corruptione;* Gr. διεφθάρητε φθορᾷ; Ms. Barb. διαφθορᾷ.

℣. 11. Similia Gr. refert, præter hoc I. Καταδιώχθητε. Ambros. etiam l. de fuga sæc. c. 5. col. 430. d. legit, *Persecutionem passi estis*, non *fugistis.* Addit Hieron. ubi sup. *Non ut plerique æstimant*, spiritus stetit mendax, *sed* spiritus statuit mendacium *legendum est, quod Græcè dicitur*, πνεῦμα ἔστησε ψεῦδος, *hoc est*, ψεῦδος.

℣. 12. Græc. Vatic. habet τοὺς καταλοίπους, *reliquos*, loco *reliquias*, quod idem sonat; subinde præponit ἐπὶ τὸ αὐτὸ, *in idipsum*, verbo *ponam;* & pro seq. *eorum*, hab. αὐτοῦ, *ejus;* Ald. verò & Compl. cum Mss. Alex. & Barb. αὐτῶν, ut sup. cætera quadrant.

℣. 13. Totidem verba exstant in Gr. Vatic. excepto primo *Ascende*, quod abest : sed in editt. Ald. & Compl. proximè antecedit Ἀνάβηθι, sicut in Ms. Barb. deinde, διὰ τῆς διακοπῆς, &c. ultimò sic, ἡγήσεται αὐτῶν, i. e. *princeps erit eorum.* Hieron. in cap. seq. 1516. f. *Dominus autem princeps erit*, absque seq. *eorum.*

CAPUT III.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Mich. 3. col. 1516. 1. ET dicet : Audite hæc principes domûs Jacob, & reliqui domûs Israël : Non vestrûm est scire judicium,
2. qui odio habetis bonum, & quæritis mala :
col. 1517. diripientes pelles eorum ab eis, & carnes eorum ab ossibus eorum?
3. Sicut devoraverunt carnes populi mei, & pelles ab eis excoriaverunt, & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut carnes in lebete, & sicut carnes in olla :
4. Sic clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos : & avertet faciem suam ab eis in tempore illo, eò quòd pessimè egerunt in adinventionibus suis.
5. Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum, & mordent dentibus suis, & prædicant super eum pacem, & non est data in ore eorum : sanctificaverunt super eum prælium.

VULGATA NOVA.

1. ET dixi : Audite principes Jacob, & duces domus Israël : Nunquid non vestrûm est scire judicium,

2. qui odio habetis bonum, & diligitis malum : qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum?

3. Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriaverunt : & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollæ.

4. Tunc clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos : & abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis.

5. Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum : qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem : & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hieron. ad hoc I. *Et dicet*, &c. addit : *Cum superioribus hæret sententia : supra enim dixerat :* Dominus autem princeps erit, & dicet : Audite principes domûs Jacob, & reliqui domûs Israël : *pro* reliquis domûs Israël, *exceptis LXX. omnes* duces domûs Israël *transtulerunt.* In Græco Vatic. Καὶ ἐρεῖ· Ἀκούσατε δὴ ταῦτα αἱ ἀρχαὶ οἴκου Ἰακὼβ, καὶ οἱ κατάλοιποι..... Οὐχ ὑμῖν ἐστι τοῦ γνῶναι τὸ κρῖμα; In editt. Ald. & Compl. deest vox ταῦτα, ante αἱ ἀρχαὶ, quam ult. Nobil. vertit *principia*, quasi capita, non *principes.* Apud Gild. Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. f. hæc pauca : *Audite nunc principes domûs Jacob : Nonne vobis est ut cognoscatis judicium?*

℣. 2. Itidem Græcè, præter unum plur. τὰ καλὰ, *bona*, loco sing. *bonum.* Ap. Gild. Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. f. *odientibus bona, & quærentibus maligna : rapientibus pelles eorum ab eis, & carnes eorum ab ossibus eorum?* Gr. μισοῦντες..... ζητοῦντες..... ἁρπάζοντες, &c.

℣. 3. Eadem leguntur Græcè, additâ voculâ αὐτῶν, ad *pelles.* Apud Gild. Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. f. *Quemadmodum comederunt carnes plebis meæ, & pelles eorum ab eis excoriaverunt, ossa eorum confregerunt, & laniaverunt quasi carnes in olla.* Gr. καὶ ἐμέλισαν ὡς σάρκας εἰς λέβητα, καὶ ὡς κρέα εἰς χύτραν.

℣. 4. Similiter habet Græc. Vatic. hoc addito in fine, ἐπ' αὐτοὺς, *super eos;* quod tamen abest ab edd. Ald. & Compl. Apud Gild. Sap. verò, castig. in Eccl. ord. p. 717. f. est : *Succlamabunt ad Deum, & non exaudiet eos : & avertet faciem suam ab eis in illo tempore, propter quod malitiosè gesserunt in adinventionibus suis super ipsos.*

℣. 5. Similia exstant in Græco Vat. præter unum ἤγειραν, *excitaverunt*, pro *sanctificaverunt;* in Ald. verò edit. & Compl. ἡγίασαν. Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 303.

VULGATA NOVA.

6. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro divinatione : & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies.

7. Et confundentur qui vident visiones, & confundentur divini : & operient omnes vultus suos, quia non est responsum Dei.

8. Veruntamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, judicio, & virtute : ut annuntiem Jacob scelus suum, & Israël peccatum suum.

9. Audite hoc principes domus Jacob, & judices domus Israël : quia abominamini judicium, & omnia recta pervertitis.

10. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Jerusalem in iniquitate.

Ezech. 22. 27. Soph. 3. 3. 11. Principes ejus in muneribus judicabant, & sacerdotes ejus in mercede docebant, & prophetæ ejus in pecunia divinabant : & super Dominum requiescebant, dicentes : Nunquid non Dominus in medio nostrûm ? non venient super nos mala.

Jer. 26. 18. 12. Propter hoc, causâ vestri, Sion quasi ager arabitur, & Jerusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa silvarum.

VERSIO ANTIQUA.

6. Propterea nox vobis erit pro visione, & tenebræ erunt vobis ex divinatione : & occumbet sol super prophetas, & contenebrescet super eos dies. Hieron. ubi sup.

7. Et confundentur qui vident somnia, & irridebuntur arioli : & loquentur adversùm eos omnes isti, quia non est qui exaudiat eos.

8. Nisi ego implevero fortitudinem in spiritum Domini, & judicium, & potentiam : ut annuntiem Jacob impietates ejus, & Israël peccata sua.

9. Audite hæc duces domus Jacob, & reliqui domus Israël : qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis. col. 1518.

10. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Jerusalem in iniquitatibus.

11. Duces ejus in muneribus judicabant, & sacerdotes ejus in mercede respondebant, & prophetæ ejus in pecunia divinabant : & super Dominum requiescebant, dicentes : Nonne Dominus in nobis est ? non venient super nos mala. col. 1519.

12. Idcirco, propter vos, Sion quasi ager arabitur, & Jerusalem ut custodia pomarii erit, & mons Domini in lucum saltûs.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

c. legit : *Hæc dicit Dominus ad prophetas, qui seducunt populum meum, & mordent dentibus suis ; qui prædicant super eum pacem, & non est pax data in ore eorum, & suscitaverunt super eum bellum.*

℣. 6. Ita fert Græc. excepto uno ἐξ ὁράσεως, *ex visione*. Tichon. reg. 7. p. 64. f. legit : *Propterea nox erit vobis de visione, & tenebræ vobis erunt ex divinatione : & occidet sol super prophetas, & obscurabit super eos dies luminis.* Ambros. in Ps. 43. col. 888. b. *occidit sol super prophetas.* Item Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 303. c. *Propterea nox vobis erit ex visu, & tenebræ vobis erunt ex divinatione : & occidet sol super prophetas, & tenebricabit super eos dies.*

℣. 7. Ita rursum Græcè, excepto uno ἔσαι, *erit*, sub fin. pro *est* ; sed in edd. Ald. & Compl. ἐστίν. Apud Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 303. c. *Et confundentur qui vident somnia, & irridebuntur divini : & detrahent de his omnes isti, eò quòd non sit qui exaudierit eos ;* Ms. Vatic. ὁ ἐπακούων αὐτῶν, Alex. ἐπακούσων.

℣. 8. Consonat Græc. nisi quòd hab. ἰσχὺν ἐν πνεύματι Κυρίου, καὶ κρίματος, καὶ δυναστείας, *fortitud. in spiritu Domini, & judicii, & potentiæ* ; ed. Ald. κρίματα, *judicia* ; Compl. κρῖμα. Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 304. a. *Nisi ego in plena virtute, & in spiritu Domini, cum judicio, & potentia, annuntiare Jacob iniquitates suas, & Israël peccata sua.*

℣. 9. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. d. *Audite itaque hæc præpositi domus Jacob, & residui domus Israël : qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis.* Hieron. in Isai. 5. col. 49. c. *Audite hæc duces domus Jacob, & residui domus Israël*, &c. Græc. Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἡγούμενοι, &c. ut supra.

℣. 10. Concinit Græc. ad verbum. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. d. legit : *Qui ædificatis Sion & Jerusalem in sanguine, & iniquitatibus.*

℣. 11. Eadem refert Græc. præter hæc tria, μετὰ δώρων..... μετὰ μισθοῦ..... μετὰ ἀργυρίου. Item apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. d. *Judices ejus cum muneribus judicabant, & sacerdotes ejus cum mercede respondebant, & prophetæ cum pecuniis divinabant : & in Domino requiescebant, dicentes : Dominus in nobis est, & non venient in nos mala.*

℣. 12. Eadem prorsus in Gr. uno excepto sub fine, τὸ ὄρος τοῦ οἴκου, *mons domûs*, loco *mons Domini* ; in Ald. ed. utrumque habetur, ὄρος οἴκου Κυρίου, *mons domûs Domini.*

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

Isai. 2. 2. 1. Et erit : In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles : & fluent ad eum populi.

2. Et properabunt gentes multæ, & dicent : Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob : & docebit nos de viis suis, & ibimus in semitis ejus : quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Jerusalem.

3. Et judicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes usque in longinquum : & concident gladios suos in vomeres, & hastas suas in

VERSIO ANTIQUA.

1. Et erit in novissimis dierum manifestus mons Domini præparatus super verticem montium, & elevabitur super colles : & festinabunt ad eum populi. Hieron. in Mich. 4. col. 1522.

2. Et ibunt gentes multæ, & dicent : Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob : & ostendet nobis viam suam, & ambulabimus in semitis ejus : quia de Sion exiet lex, & verbum Domini de Jerusalem.

3. Et judicabit inter populos multos, & arguet gentes fortes usque in longinquum : & concident gladios suos in aratra, & hastas suas in falces :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinit Græc. nisi quòd scribit pluraliter, ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων· Hieron. quoque inf. in comm. hab. *super vertices montium* ; & post paulò, 1523. a. *& exaltabitur super colles*, non *elevabitur* ; Gr. μετεωρισθήσεται· edit. Compl. ponit sup. τὴν κορυφήν. August. l. 18. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 511. c. *Erit in novissimis diebus manifestus mons Domini paratus super vertices montium, & exaltabitur super colles : & festinabunt ad eum plebes.*

℣. 2. Hieron. inf. in comm. *in montem Dom. & in domum*, &c. Sic etiam in Græco est, ut & alia quæ sup. excepto uno plur. δείξουσιν, *ostendent*, pro singul. *ostendet* ; Hieron. in comm. *ut ostendat*. Apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 30. col. 511. c. *Et gentes multæ ibunt, & dicent : Venite, ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Jacob : & ostendet nobis viam suam, & ibimus in semitis ejus : quia ex Sion procedet lex, & verbum Domini ex Jerusalem.* Cypr. l. 1. Testim. p. 278. c. *quoniam lex de Sion proficiscetur, & sermo Domini de Jerusalem.* Similiter hab. Lactant. l. 4. Instit. c. 17. p. 580.

℣. 3. Ita de Græco ad verbum, adjecto uno *ultra*, ad *nequaquam*, sub fine ; Gr. καὶ οὐκέτι μή. Iren. l. 4. c. 34. p. 275. e. legit : *Et arguet populum multum : & concident*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. & ultra non tollet gens contra gentem gladium: & nequaquam discent belligerare.

4. Et requiescet unusquisque sub vite sua, & unusquisque sub ficu sua, & non erit qui exterreat: quia os Domini omnipotentis locutum est hæc.

5. Quia omnes populi ibunt unusquisque viam suam: nos autem ibimus in nomine Domini Dei nostri in æternum & ultra.

6. In illa die, dicit Dominus, congregabo eam, quæ contrita est: & quæ ejecta fuerat, suscipiam; & quos repuleram:

7. Et ponam contritam in reliquias; & repulsam, in gentem fortem: & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & usque in sæculum.

col. 1525. 8. Et tu turris gregis caligosa filia Sion, ad te veniet: & ingredietur principatus primus, regnum de Babylone filiæ Jerusalem.

9. Et nunc quare cognovisti mala? nunquid rex non erat tibi, aut consilium tuum periit, quia obtinuerunt te dolores sicut parturientem?

col. 1528. 10. Dole, & viriliter age filia Sion quasi pariens: quia nunc egredieris de civitate, & habitabis in campo, & venies usque ad Babylonem: inde liberabit te, & inde redimet te Dominus Deus tuus de manu inimicorum tuorum.

col. 1529. 11. Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ, dicentium: Insultemus, & videant in Sion oculi nostri.

12. Ipsi autem nescierunt cogitationes Domini, & non intellexerunt consilium ejus: quia congregavit eos ut manipulos areæ.

13. Surge, & tritura eos filia Sion: quia cornua tua ponam ferrea, & ungulas tuas ponam æreas: & comminues populos multos; & vovebis Domino multitudinem eorum, & robur eorum Domino universæ terræ.

VULGATA NOVA.

ligones: non sumet gens adversus gentem gladium: & non discent ultra belligerare.

4. Et sedebit vir subtus vitem suam, & subtus ficum suam, & non erit qui deterreat: quia os Domini exercituum locutum est.

5. Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in æternum & ultra.

6. In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem: & eam, quam ejeceram, colligam; & quam afflixeram:

7. Et ponam claudicantem in reliquias: & eam, quæ laboraverat, in gentem robustam: & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & usque in æternum. *Soph. 3. 19. Dan. 7. 14.*

8. Et tu turris gregis nebulosa filiæ Sion usque ad te veniet: & veniet potestas prima, regnum filiæ Jerusalem. *Luc. 1. 32.*

9. Nunc quare mœrore contraheris? nunquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus periit, quia comprehendit te dolor sicut parturientem?

10. Dole, & satage filia Sion quasi parturiens: quia nunc egredieris de civitate, & habitabis in regione, & venies usque ad Babylonem: ibi liberaberis, ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.

11. Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ, quæ dicunt: Lapidetur: & aspiciat in Sion oculus noster.

12. Ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domini, & non intellexerunt consilium ejus: quia congregavit eos quasi fenum areæ.

13. Surge, & tritura filia Sion: quia cornu tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas: & comminues populos multos, & interficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum Domino universæ terræ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces: & jam non discent pugnare. Cypr. l. 1. Testim. p. 278. c. *Et judicabit inter plurimos populos, & revincet, & deteget validas nationes.* Ita quoque habet Lactant. l. 4. Instit. c. 17. p. 580. præter unum *deliget*, pro *deteget*. August. l. 18. de civit. Dei, c. 30. col. 511. c. *Et judicabit inter plebes multas, & redarguet gentes potentes usque in longinquum.*

℣℣. 4. 5. 6. 7. Totidem versiculi similiter habentur Græcè.

℣. 8. Ita rursum in Græco, si excipiatur vox αὐχμώδης, *squalens*, loco *caligosa*: Hieron. etiam inf. in comm. habet *turrem gregis nebulosam, sive* squalentem, *quod Hebraïcè dicitur Ophel*; & post pauca: *Turris igitur quondam gregis & populi Dei..... nunc squalida est & destituta*: apud Aquil. verò legitur σκοτώδης; apud Symmach. ἀπόκρυφος. Quæ autem sub fine addit Hieron. ex LXX. *principatus primus, regnum de Babylone filiæ*, &c. sic habentur Græcè, ἡ ἀρχὴ ἡ πρώτη βασιλεία ἐκ Βαβυλ. τῇ θυγατρὶ, &c. quæ Nobil. ita distinguit, *principatus, primum regnum de Babyl. filiæ*, &c. Hieron. tamen inf. in comm. 1527. a. constanter ait: *Et hæc turris filiæ est Sion*, (*sive ut Symmachus vertit in Græcum*, ipsa est filia Sion;) *& usque ad hanc veniet Deus, vel potestas prima; quæ potestas regnum est filiæ Jerusalem*: deinde, *Venit autem ad hanc turrim prima potestas, sive principatus primus*: & post paulò: *Venit potestas prima, & regnum filiæ Jerus. ut post primam fieret & secunda*: extremò: *Quod autem*, inquit, *in quibusdam libris legitur*, & ingredietur principatus primus, regnum filiæ Sion de Babylone, *sciamus additum esse; quia nec in Hebræo, nec apud alios habetur Interpretes*; videlicet hoc ult. *de Babylone*, quod etiam unum obelo notatur supra in textu.

℣. 9. Similia exstant Græcè, excepto ult. generandi casu, τικτούσης, *parturientis*, loco accus. *parturientem*. Ap. Ambros. ep. 70. col. 1063. d. *Ut quid cognovistis mala? nunquid rex non erat ibi* (l. *tibi*?) & post paulò: *cur comprehenderunt te dolores ut parturientis?*

℣. 10. Eadem prorsus in Græco, subjuncto uno καὶ ἔγγιζε, post verbum *age*; abest tamen à Ms. Alex. καὶ ἔγγιζε. Apud Ambros. verò ep. 70. col. 1063. f. 1064. a. sic est: *viriliter age, & appropinqua filia Sion, ut parturias.*

℣. 11. Græc. loco *dicentium*, & seqq. habet, λέγοντες· Ἐπιχαρούμεθα, καὶ ἐπόψονται ἐπὶ Σιὼν, &c. i. e. *dicentes: Insultabimus, & videbunt in Sion*; cæt. ut supra. Hieron. inf. in comm. sic interpretatur LXX. *Sive ut in LXX. scriptum est*, inquit, *Insultemus, & gaudeamus, & despiciant super Sion oculi nostri.*

℣. 12. Itidem Græcè, præter unum singul. τὸν λογισμὸν, *cogitationem*; at in Compl. τοὺς λογισμοὺς, ut supra. Hieron. in comm. sic interpretari pergit LXX. *Et non cognoverunt Domini voluntatem, atque consilium.* De hac diversitate, & al. quæ sup. ℣. 11. vide quæ diximus in Admonit. præv. ad Proph.

℣. 13. Similia fert Græc. edit. Rom. nisi excipias duo verba, καλατήξεις..... καὶ ἀναθήσεις, pro *comminues..... & vovebis*; Nobil. vertit *consumes..... & consecrabis*: Hieron. etiam inf. in comm. legit *consecrabis*; & post pauca: *LXX. Interpretes*, inquit, *dixerunt: Consecrabis Domino*, &c. quæ supra. In Ms. Alex. non καλατήξεις, sed λεπτυνεῖς; in Compl. πατάξεις: ad ἀναθήσεις autem, Ms. Barb. hab. in margine, ἀναθεματίσεις.

CAPUT V.

Vulgata nova.

1. Nunc vaſtaberis filia latronis : obſidionem poſuerunt ſuper nos, in virga percutient maxillam judicis Iſraël.

Matth. 2. 6. Joan. 7. 42. 2. Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda : ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſraël, & egreſſus ejus ab initio, à diebus æternitatis.

3. Propter hoc dabit eos uſque ad tempus, in quo parturiens pariet : & reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Iſraël.

4. Et ſtabit, & paſcet in fortitudine Domini, in ſublimitate nominis Domini Dei ſui : & convertentur, quia nunc magnificabitur uſque ad terminos terræ.

5. Et erit iſte pax : cùm venerit Aſſyrius in terram noſtram, & quando calcaverit in domibus noſtris : & ſuſcitabimus ſuper eum ſeptem paſtores, & octo primates homines.

6. Et paſcent terram Aſſur in gladio, & terram Nemrod in lanceis ejus : & liberabit ab Aſſur cùm venerit in terram noſtram, & cùm calcaverit in finibus noſtris.

7. Et erunt reliquiæ Jacob in medio populorum multorum quaſi ros à Domino, & quaſi ſtillæ ſuper herbam, quæ non exſpectat virum, & non præſtolatur filios hominum.

8. Et erunt reliquiæ Jacob in gentibus in medio populorum multorum, quaſi leo in jumentis ſilvarum, & quaſi catulus leonis in gregibus pecorum : qui cùm tranſierit, & conculcaverit, & ceperit, non eſt qui eruat.

9. Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui interibunt.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus : Auferam equos tuos de medio tui, & diſperdam quadrigas tuas.

11. Et perdam civitates terræ tuæ, & deſtruam omnes munitiones tuas, & auferam maleficia de

Versio antiqua.

1. Nunc obſtruetur filia obſtructione : anguſtiam poſuit ſuper nos, in virga percutient ſuper maxillam tribus Iſraël. Hieron. in Mich. 5. col. 1530.

2. Et tu Bethleem domus Ephrata nequaquam minima es ut ſis in millibus Juda : ex te mihi egredietur ut ſit in principem Iſraël, & egreſſus ejus ab initio, ex diebus ſæculi. col. 1531.

3. Propterea dabit eos uſque ad tempus parientis : pariet, & reliquiæ fratrum revertentur ad filios Iſraël. col. 1532.

4. Et ſtabit, & videbit, & paſcet gregem ſuum in fortitudine Dominus, & in gloria nominis Domini Dei ſui erunt : quia nunc magnificabuntur uſque ad terminos terræ. col. 1533.

5. Et erit hæc pax : Aſſyrius quando ſupervenerit in terram veſtram, & cùm aſcenderit ſuper regionem veſtram : & conſurgent ſuper eum ſeptem paſtores, & octo morſus hominum. col. 1534.

6. Et paſcent Aſſur in gladio, & terram Nemrod in fovea ejus : & liberabit de Aſſur cùm venerit ſuper terram veſtram, & cùm aſcenderit ſuper terminos veſtros.

7. Et erunt reliquiæ Jacob in gentibus in medio populorum multorum, quaſi ros à Domino cadens, & quaſi agni ſuper gramen, ut non congregetur quiſquam, neque ſit in filiis hominum. col. 1535.

8. Et erunt reliquiæ Jacob in gentibus in medio populorum multorum, quaſi leo in jumentis in ſaltu, & quaſi catulus leonis in gregibus pecorum : quomodo ſi pertranſeat, & dividens rapiat, & non ſit qui eruat.

9. Elevabitur manus tua ſuper eos qui tribulant te, & omnes inimici tui perdentur.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus : Interficiam equos tuos de medio tui, & diſperdam currus tuos.

11. Et ſubvertam civitates terræ tuæ, & auferam omnes munitiones tuas, & auferam male-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Conſonat Græc. ad verbum.

℣. 2. Eadem leguntur Græcè, detracto uno *nequaquam*, ante ὀλιγοστὸς εἶ, *minima es* ; in aliis verò libb. inquit Nobil. μὴ ὀλιγοστός ; ita ſanè in Mſ. Barb. ſed in marg. ὀλιγοστὸς legitur, abſque præced. μή : μὴ autem, adverb. prohibendi, *ne*, *non*, *nunquid* ; οὐ μὴ, *nequaquam*. Hieron. l. de opt. gen. interpr. to. 4. 253. a. id, ὀλιγοστὸς εἶ, ut LXX. Interpretum lectionem agnoſcit, cùm dicat : *In Vulgata editione ſic fertur : Et tu Bethleem domus Ephrata modicus es ut ſis in millibus Juda : de te mihi egredietur ut ſit princeps in Iſraël.* Apud Matth. verò II. 6. οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ· unde Tertul. l. cont. Jud. c. 13. p. 146. a. legit : *Et tu Bethleem non minima es in ducibus Juda*, &c. Item Cypr. l. 2. Teſtim. p. 289. b. ex Michæa : *Et tu Bethleem domus Effrata non exigua es ut conſtituaris in millibus Juda : ex te mihi procedet ut ſit princeps apud Iſraël, & proceſſiones ejus à principio, à diebus ſæculi.* Hilar. in Pſ. 131. col. 452. c. *Et tu Bethleem domus Ephrata non es minima ut ſis in millibus Juda : ex te enim exiet qui erit rex Iſraël.* Ambroſ. l. 2. de Jacob, c. 7. col. 469. d. *Et tu Bethleem domus Ephrata non es minima ut ſis inter principes Juda : ex te enim exiet princeps Iſraël, & egreſſus ejus ab initio, à diebus ſæculi :* & epiſt. 70. to. 2. 1063. a. 1064. d. *Et tu Bethleem domus Ephrata non es minima inter principes Juda : ex te enim exibit princeps in Iſraël :* at infra 1065. b. ait : *In libro Prophetico invenimus*, ὀλιγοστὸς εἶ, *id eſt*, in paucioribus es. *In Matthæo autem :* Et tu Bethleem domus Juda non es in paucioribus : *ibi domus Juda, hîc domus Ephrata.* Apud Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 511. d. *Et tu Bethleem domus Ephrata minima es ut ſis in millibus Juda : ex te mihi prodiet ut ſit in principem Iſraël, & egreſſus ejus ab initio, & ex diebus æternitatis.* Apud Marten. verò Anecdot. to. 5. p. 9. b. *Et tu Bethleem domus illius Euffrata exigua non eris ut conſtituaris in millibus Juda : ex te enim mihi prodiet ut ſit princeps in Iſraël, & poſſeſſio ejus à principio, à diebus ſæculi.* Vide etiam Auct. op. imp. in Matth. p. 30. c.

℣. 3. Concinit Græc. niſi quòd hab. ſub fine, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν, &c. Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 511. d. *Propterea dabit eos uſque ad tempus parturientis : pariet, & reſidui fratres ejus convertentur ad filios Iſraël.*

℣. 4. Ita de Græco, verbum è verbo. Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 511. d. *Et ſtabit, & videbit, & paſcet gregem ſuum in virtute Domini, & in honore nominis Domini Dei ſui erunt : quoniam nunc magnificabitur uſque ad ſummum terræ.* Hieron. inf. in comm. addit, *ſive juxta LXX. Quia magnificabuntur ipſi uſque ad extremum terræ ;* Gr. ἕως ἄκρων τῆς γῆς.

℣. 5. Græc. initio habet : Καὶ ἔσται αὐτῇ εἰρήνη· dein Ἀσσὺρ ὅταν, &c. ut in Lat. Mſ. Alex. cum ed. Compl. ὅταν Ἀσσύριος, &c. Ambroſ. epiſt. 70. col. 1066. b. juxta Gr. legit : *Et erit ei pax :* & epiſt. 44. col. 978. c. *Tunc pax erit in terra Iſraël ;* deinde : *cùm venerit Aſſyrius in terram ejus : & inſurrexerunt in eum ſeptem paſtores, & octo morſus hominum.* Hieron. in comment. ait : *Octo autem morſus hominum, ſive octo primates homines..... qui... momorderint Aſſyrium, & ſuis dentibus laceraverint.*

℣. 6. Eadem exſtant Græcè, excepto uno Νεβρώδ, pro *Nemrod.*

℣. 7. Ita rurſum Græcè. Item apud Ambroſ. ep. 70. col. 1066. c. *erit ros à Domino.*

℣. 8. Similia in Græco. Apud Ambroſ. epiſt. 70. col. 1066. c. *catulus leonis in ovilibus pecorum.* Gr. ἐν ποιμνίοις προβάτων. Hieron. in comm. *in gregibus ovium.*

℣℣. 9. 10. Ita fert Græcum, niſi quòd tollit *tuos*, poſt *equos.*

℣. 11. Græc. Vatic. habet, ἐξολεθρεύσω τὰ φάρμακα, loco *auferam maleficia ;* ad litt. *diſperdam veneficia ;* Ald. verò cum Mſs. Alex. & Barb. ἐξαρῶ τὰ φάρμακα· cæt. ut

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. ficia tua de manibus tuis, & qui loquuntur, non erunt in te.

12. Et disperdam sculptilia tua, & statuas tuas de medio tui: & ultra non adorabis opera manuum tuarum.

13. Et succidam lucos de medio tui: & demoliar civitates tuas.

14. Et faciam in ira & in furore ultionem in gentibus, pro eo quòd non audierunt.

Vulgata nova.

manu tua, & divinationes non erunt in te.

12. Et perire faciam sculptilia tua, & statuas tuas de medio tui: & non adorabis ultra opera manuum tuarum.

13. Et evellam lucos tuos de medio tui: & conteram civitates tuas.

14. Et faciam in furore & in indignatione ultionem in omnibus gentibus, quæ non audierunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

in Lat. supra; loco tamen *qui loquuntur*, est, ἀποφθεγγόμενοι; porro τὰς ἀποφθεγγομένας Theodoret. vocat *divinatores*. Hieron. inf. in comm. hab. *& loquentes, sive pronunciantes non erunt tibi;* deinde: *nunc loquentibus, & pronunciantibus plenus est orbis; loquuntur quæ nesciunt.*

℣℣. 12. 13. 14. Totidem versiculi leguntur Græcè, eisdemque verbis, excepto omnium ult. εἰσήκουσαν, *exaudierunt*, pro *audierunt*.

CAPUT VI.

Versio antiqua.

Hieron. in Mich. 6. col. 1538. 1. Audite quæ Dominus locutus est: Surge, judicare apud montes, & audiant colles vocem tuam.

2. Audite montes judicium Domini, & valles fundamenta terræ: quia judicium Domini adversùs populum suum, & cum Israël judicabitur.

col. 1539. 3. Populus meus quid feci tibi, aut quid contristavi te, aut in quo molestus fui tibi? responde mihi.

4. Quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo servitutis redemi te: & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron, & Mariam?

5. Populus meus recordare quid cogitaverit adversùm te Balac rex Moab, & quid responderit ei Balaam filius Beor, de Schœnis usque ad Galgal, ut cognosceretur justitia Domini.

col. 1541. 6. In quo apprehendam Dominum? si suscipiam Deum meum excelsum? si apprehendam eum in holocaustis, in vitulis anniculis?

7. Suscipiat Dominus in millibus arietum, vel in decem millibus hircorum pinguium? si dabo primogenita mea pro impietate, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?

Vulgata nova.

1. Audite quæ Dominus loquitur: Surge, contende judicio adversùm montes, & audiant colles vocem tuam.

2. Audiant montes judicium Domini, & fortia fundamenta terræ: quia judicium Domini cum populo suo, & cum Israël dijudicabitur.

3. Popule meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi. Jer. 2. 4.

4. Quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo servientium liberavi te: & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron, & Mariam?

5. Popule meus memento quæso quid cogitaverit Balach rex Moab, & quid responderit ei Balaam filius Beor, de Setim usque ad Galgalam, ut cognosceres justitias Domini. Num. 22. & 23.

6. Quid dignum offeram Domino? curvabo genu Deo excelso? nunquid offeram ei holocautomata, & vitulos anniculos?

7. Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. Vatic. initio sic habet: Ἀκούσατε δὴ λόγον· Κύριος Κύριος εἶπεν, &c. i. e. *Audite nunc verbum: Dominus Dominus dixit;* reliqua ut in textu. Ms. Alex. Ἀκούσατε δὴ λόγον Κυρίου, ἃ ὁ Κύριος εἶπεν. Barb. verò cum edd. Ald. & Compl. Ἀκούσατε δὴ ἃ ὁ Κύριος εἶπεν, &c.

℣. 2. Sic habetur Græcè, præter hoc, κρίσις τῷ Κυρίῳ, *judicium Domino*, non *Domini;* (in ed. Ald. τοῦ Κυρίου;) ultimò etiam διελεγχθήσεται, pro *judicabitur.*

℣. 3. Consonat Græc. ad verbum. Similiter apud Ambros. l. 2. de interpel. Dav. c. 8. col. 649. f. *Populus meus quid feci tibi, aut in quo contristavi te?* item l. 4. col. 669. b. præter hoc, *Popule meus:* addit etiam infra: *aut quid molestus fui tibi? responde mihi:* rursum de apol. Dav. col. 693. e. f. *Popule meus quid feci tibi, aut quid contristavi te, aut quid molestus fui tibi? quia*, &c. vide etiam in Ps. 36. col. 811. a. & in Luc. 9. col. 1402. b. & l. 2. de fide, to. 2. 492. e. & epist. 41. col. 961. f. Vigilius Taps. l. cont. Varimad. p. 733. d. *Popule meus quid feci tibi, aut in quo molestus tibi fui? responde mihi.* Cassiod. in Ps. 50. p. 170. b. *Popule meus quid feci tibi, aut quid contristavi te? responde mihi.* Hieron. in hunc loc. 1539. e. *vel quid contristavi te, licet*, inquit, *non habeatur in Hebraïco:* id etiam obelo notatur sup. in textu Lat.

℣. 4. Ita rursum in Græco: sicut apud Ambros. de apol. Dav. col. 693. e. & epist. 41. col. 961. f. excepto verbo *liberavi*, pro *redemi:* item l. 4. de interpel. Dav. col. 669. b. ita legit: *Nonne eduxi te de terra Ægypti, & de domo servitutis liberavi te?* sed in Ps. 36. col. 811. a. *Quia ex Ægypto eduxi te, & de domo servit. liberavi te?* Vigilius Taps. l. cont. Varimad. p. 733. d. primo loco Ambrosii favet ad verbum, subnexo tamen isto, *in perfectione*, post *Mariam.*

℣. 5. Similia Græc. exhibet, addita partic. δὴ, *nunc*, verbo *recordare;* edit. Compl. hab. μνήσθητι δέομαι. Ad hoc autem, *Schœnis*, Hieron. inf. ita disserit: *Ubi LXX.* Schœnis, *omnes ipsum Hebraïcum* Settim *transtulerunt. Est autem locus, in quo Balac rex Moabitarum adversùm Israël congregavit exercitum,* ὁμώνυμος *arboribus, quæ per eremum montis Sina hodie quoque gignuntur. Nam ubi in LXX. vel* arca testamenti, *vel* altare & tabernaculum, *cæteraque quæ de lignis imputribilibus facta referuntur, in Hebraïco ponuntur ligna* Settim, *quæ habent similitudinem arboris, quam nos vulgò* spinam albam *dicimus. Unde arbitror & LXX.* Σχίνων *interpretatos esse, hoc est,* lentiscum; *sed paulatim librariorum errore factum esse ut* Σχοίνοι, *id est,* funes, *pro* Σχίνοις, *hoc est,* lentiscis, *legerentur.* Ambros. de apol. Dav. col. 693. e. ita legit: *Plebs mea in mente habeto quid cogitaverit de te Balach.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 733. d. *Populus meus memento rogo quid cogitaverit adversùm te Balach rex Moabitarum, & quid responderit ei Balaam propheta, filius Beor, de Sethim.*

℣. 6. Itidem Græcè, detractâ partic. interrog. *si*, ante *suscipiam*. Hieron. quoque inf. in comm. legit: *In quo apprehendam Dominum, suscipiam Dominum meum excelsum?* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. d. legit: *In quo comprehendam Dominum, assumam Deum meum excelsum? si comprehendam eum in holocaustis, aut in vitulis anniculis?* Cyprian. l. 3. Testim. p. 313. b. *In quo adsequar Dominum & adprehendam illum? in sacrificiis, in holocaustomatis, in vitulis anniculis?* August. l. 10. de civit. Dei, c. 5. to. 7. 242. c. *In quo apprehendam Dominum, assumam Deum meum excelsum? si apprehendam illum in holocaustis, in vitulis anniculis?* vide etiam serm. 48. to. 5. 268. a.

℣. 7. Sic iterum in Græco, præter hoc primum, Εἰ προσδέξεται, *Si suscipiet*, pro *Suscipiat:* fortè lapsu cala-

Vulgata nova.

8. Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te : Utique facere judicium, & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cum Deo tuo.

9. Vox Domini ad civitatem clamat, & ſalus erit timentibus nomen tuum : Audite tribus, & quis approbabit illud ?

10. Adhuc ignis in domo impii theſauri iniquitatis, & menſura minor iræ plena.

11. Nunquid juſtificabo ſtateram impiam, & ſaccelli pondera doloſa ?

12. In quibus divites ejus repleti ſunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum.

13. Et ego ergo cœpi percutere te perditione ſuper peccatis tuis.

14. Tu comedes, & non ſaturaberis : & humiliatio tua in medio tui : & apprehendes, & non ſalvabis : & quos ſalvaveris, in gladium dabo.

Deuter. 28. 38. Agg. 1. 6. 15. Tu ſeminabis, & non metes : tu calcabis olivam, & non ungêris oleo ; & muſtum, & non bibes vinum.

Versio antiqua.

8. Annuntiatum eſt tibi homo quid bonum, aut quid Dominus quærat à te : Niſi ut facias judicium, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ambulare cum Deo tuo. Hieron. ubi ſup. col. 1542.

9. Vox Domini civitati clamabit, & ſalvabit timentes nomen ejus : Audi tribus, & quis ornabit civitatem ? col. 1543.

10. Nunquid ignis, & domus iniqui theſaurizans theſauros iniquos, & cum injuria iniquitates ?

11. Si juſtificabitur in ſtatera iniquus, & in ſaccello pondera fraudulenta ?

12. De quibus divitias impietatis ſuæ repleverunt, & qui habitant in ea locuti ſunt iniqua, & lingua eorum exaltata eſt in ore eorum.

13. Et ego cruciavi te perditione propter peccata tua.

14. Tu comedes, & non ſaturaberis : & ejiciam te in temetipſam : & apprehendes, & non ſalvabis : & quicunque ſalvati fuerint, gladio tradentur.

15. Tu ſeminabis, & non metes : tu premes olivam, & non ungêris oleo ; & uvam, & non bibes vinum.

Notæ ad Versionem antiquam.

mi omiſſa eſt ſup. partic. interrog. *ſi*. Loco verò *hircorum*, Græcè legitur χιμάρων ; χίμαρος nempe *hircus*, aut *hædus hieme natus* ; Mſ. Alex. hab. ἀρνῶν, *agnorum*. Cyprianus l. 3. Teſtim. p. 313. b. ita legit : *Si accepto ſavet Dominus in millibus caprarum pinguium ? aut dabo primitiva mea impietatis, fructum ventris mei, peccatum animæ meæ ?* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. d. *Aut ſi ſuſcipiam Dominum in millia arietum, aut in decem millia hædorum pinguium ? aut dabo primogenita pro mea impietate, fructum ventris mei pro peccatis animæ meæ ?* Auguſt. l. 10. de civit. Dei, c. 5. to. 7. 242. c. *Si acceptaverit Dominus in millibus arietum, aut in denis millibus hircorum pinguium ? ſi dedero primogenita mea pro impietate mea, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ :* Mſs. non pauci ſimpliciter hab. ibid. *impietatis*, abſque anteced. *pro*, & ſeq. *mea*. Rurſus Auguſt. ſerm. 48. to. 5. 268. b. his alludit, dicens : *Placabo eum in millibus taurorum, aut in denis millibus caprarum pinguium ? aut offeram Deo fructum ventris mei pro peccato animæ meæ ?*

℣. 8. Græc. initio hab. interrogativè Εἰ ἀνηγγέλη ; ſed ab ed. Compl. abeſt iſtud εἰ ; in Mſ. Barb. ἀναγγέλλῃ ; ſubſequentia Gr. textui Lat. quadrant, niſi hoc excipias ult. μετὰ Κυρίου Θεοῦ σου, *cum Domino Deo tuo*. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 730. a. legit interrogativè : *Si annuntiavit tibi homo quid bonum, aut quid à te Dominus exquirit, Quàm facere judicium, diligere miſericordiam, & paratum eſſe ſequi Dominum Deum tuum ?* Cypr. verò l. 3. Teſtim. p. 313. b. *Renuntiatum tibi eſt homo quod bonum : aut quod Dominus exquirit aliud, Niſi ut facias judicium & juſtitiam, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ut eas cum Domino Deo tuo ?* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. d. *Renuntiandum tibi eſt homo quid ſit bonum : aut quid Dominus exquiſivit à te aliud, Niſi ut facias judicium & juſtitiam, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ire cum Domino Deo tuo ?* Ambr. epiſt. 70. col. 1066. e. *Renuntiatum eſt tibi homo quid ſit bonum, aut quid Dominus exquirat à te : Niſi ut facias judicium & juſtitiam, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ire cum Domino tuo.* Hieron. ubi ſup. in comm. ſubdit : *Quia dubitas ô popule Iſraël, imo univerſum hominum genus..... quomodo pro peccatis tuis Deum poſſis placare..... ego reſpondebo tibi quid quærat Deus.* Auguſt. l. 10. de civit. Dei, c. 5. col. 242. c. *Si annuntiatum eſt tibi homo bonum, aut quid Dominus exquirat à te, Niſi facere judicium, & diligere miſericordiam, & paratum eſſe ire cum Domino Deo tuo ?* & ſerm. 48. to. 5. 268. b. alludens dicit : *Reſpondetur tibi ô homo* ; ſubinde : *Reſpondetur tibi quid ſit bonum, aut quid aliud Dominus exquirat à te, Niſi ut facias judicium & juſtitiam, & diligas miſericordiam, paratuſque ſis ire cum Domino Deo tuo.* Fulg. ſer. 10. p. 573. b. *Indicabo tibi homo quid ſit bonum, & quid Dominus quærat à te : Utique facere judicium & juſtitiam, & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cum Deo tuo :* ſed hîc citare videtur Fulg. juxta Hebr. nam Hieron. in hunc loc. ait : *Verbum* eſne, *quod LXX. tranſtulerunt*, paratum eſſe, *& nos diximus*, ſollicitum ambulare ; *Theodotio ſignificantiùs expreſſit*, καὶ ἀσφαλίζου τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Ἐλωαίχ, *id eſt*, *Et cave diligenter ut ambules cum Deo tuo :* antea legebatur μετὰ Θεοῦ σου, non Ἐλωαίχ, quod correxit Martianæus noſter ex Mſs. Auctor op. imp. in Matth. hom. 36. p. 155. d. habet : *O homo, quid quærit Deus à te, Niſi ut facias judicium, & miſericordiam, & paratus ſis ire cum Domino Deo tuo ?*

℣. 9. Itidem Græcè, niſi excipiatur verbum ἐπικληθήσεται, *invocabitur*, pro *clamabit* ; Mſ. Barb. habet in marg. Σ. βοήσει. Hieron. ubi ſup. ſubdit : *In Hebraïco alterius hoc capituli exordium eſt ; apud LXX. verò Interpretes, finis ſuperioris.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 313. b. ita legit : *Vox Domini in civitate invocabitur, & timentes nomen ejus ſalvabit.* Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. addit : *Audi tribus, & quid exornavit civitatem*, Gr. Vat. τίς κοσμήσει ; Mſ. Alex. τί.

℣. 10. Concinit Græc. Vat. ad verbum. Gildas Sap. l. de excid. Brit. p. 714. c. legit : *Nunquid ignis, & domus iniquorum theſaurizans theſauros iniquos, & cum injuria injuſtitiam ?* Mſ. etiam Alex. hab. ἀνόμων, num. plur. paulò verò poſt, θησαυροὺς ἀνομίας, non ἀνόμους ; dein μετὰ ὕβρεως ἀδικία, non ἀδικίας, ut in Vatic. Hoc ult. ita vertit Nobil. *& cum contumelia injurias.*

℣. 11. Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. *Si juſtificabitur in ſtatera iniquus, & in macello pondera doloſa ?* Ita quoque in Gr. eſt, excepto uno μαρσίππῳ, *marſupio*, pro *macello* ; quod ult. fortè mendum librarii eſt, vel typographi, non intelligentis quid ſignificaret *ſaccellum* ; vel potiùs decepti ſimilitudine vocum, *ſaccelli*, & *macelli*.

℣. 12. Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. legit : *Ex quibus divitias ſuas in impietate repleverunt.* Græcè, Ἐξ ὧν τὸν πλοῦτον αὐτῶν ἀσεβείας ἐπλήσαν· deinde ; καὶ οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ἐλάλουν ψεύδη, *loquebantur mendacia* ; in Ald. ed. ἐλάλησαν ἀδικίαν ; al. ἐλάλουν ἄδικα ; reliqua ſimilia.

℣. 13. Hieron. inf. in comm. 1544. f. legit ex LXX. *Et ego incipiam te percutere perditione propter peccata tua.* Edit. Rom. Καὶ ἐγὼ ἄρξομαι τοῦ πατάξαι σε, ἀφανιῶ σε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις σου· i. e. *Et ego incipiam percutere te, delebo te in peccatis tuis.* Ald. verò & Compl. Καί γε ἐγὼ ἐβασάνισα ἐπὶ σὲ (Compl. delet ἐπὶ) ἀφανισμῷ διὰ τὰς ἁμαρτίας σου· quæ textui noſtro reſpondent.

℣. 14. Græc. Vatic. poſt *ſaturaberis*, ſeu ἐμπλησθῇς, addit : καὶ συσκοτάσει ἐν σοί· καὶ ἐκνεύσει, καὶ οὐ μὴ διασωθῇς· καὶ ὅσοι ἂν διασωθῶσιν, εἰς ῥομφαίαν παραδοθήσονται· i. e. *& contenebreſcet in te : & declinabit, & non ſalvaberis : & quicunque ſalvati fuerint, gladio tradentur.* Mſ. Alex. καὶ σκοτάσει ; alii, ſi Nobilio fides, καὶ ἐξώσω (al. ἀποβαλῶ) σε ἐν σοί (al. εἰς σεαυτήν) καὶ καταλήψῃ, &c. Mſ. Barb. in marg. καὶ ἐξώσω σε ἐν σοί· καὶ καταλήψῃ, &c. Aquila, καὶ καταφυτεύσω ἐν ἐγκάτῳ σου· καὶ καταλήψῃ, καὶ οὐ μὴ διασωθεῖς. In Compl. καὶ οὐ μὴ διασώσεις· καὶ ὅσους ἂν διασώσῃς, mox in Mſ. Barb. ἐν ῥομφαίᾳ παραδοθήσονται.

℣. 15. Sic in Græco Vatic. eſt, præter ult. καὶ οἶνον, καὶ οὐ μὴ πίητε, i. e. *& vinum, & non bibetis*, loco *& uvam, & non*, &c. alii libb. ferunt, teſte Nobilio, καὶ ποιήσεις οἶνον, καὶ οὐ μὴ πίῃς οἶνον, Mſ. Barb. πιεῖς οἶνον· *& facies vinum, & non bibes vinum.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 16. Et diſſipabuntur legitima populi mei, & omnia opera domus Achab : & ambulaſtis in conſiliis eorum, ut traderem te in perditionem, & habitatores ejus in ſibilum : & opprobria populorum accipietis.

VULGATA NOVA.

16. Et cuſtodiſti præcepta Amri, & omne opus domus Achab, & ambulaſti in voluntatibus eorum, ut darem te in perditionem, & habitantes in ea in ſibilum : & opprobrium populi mei portabitis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Eadem ſunt in Gr. Vatic. niſi quòd poſt τὸ *populi mei*, ſubnectuntur iſta, ϗ ἐφύλαξας τὰ δικαιώματα Ζαμβρί, i. e. *& cuſtodiſti juſtificationes Zambri* : item infra, pro *conſiliis*, legitur ὁδοῖς, *viis* ; ſed in edd. Ald. & Compl. βυλαῖς, ſicut in Mſs. Alex. & Barb. Ad hoc autem, *Et diſſipabuntur legitima populi mei*, addit Hieron. in comm. *Pro quo nos poſuimus propter ſermonis conſequentiam*, Et cuſtodiſti præcepta Amri ; *licet & in Hebræo ſcriptum ſit*, Et cuſtodita ſunt præcepta Amri, & omnia opera domus Achab. *Si enim*, inquit, *ſcriptum eſſet in Hebræo* ammi, *rectè LXX. tranſtuliſſent* populi mei : *nunc verò cum ſcriptum ſit* Amri, *& res littera addita*, *non* populi *nomen*, *ſed patrem Achab ſonat*, *de quo Regum narrat hiſtoria*, *errorem eſſe nulli ambiguum eſt : denique poſt patris nomen*, *ponitur filius*, *diciturque*, *Et omnia opera domus Achab.* Rurſum infra : *Notandum in præſenti loco quòd ubi legitur* (in Hebr.) & opprobrium mei populi portabitis, *ſive ut LXX. tranſtulerunt*, opprobria populorum accipietis ; *pro* populi mei, ammi *in Hebræo ſcriptum ſit. Si ergo* ammi, populi mei *ſonat*, *nulli dubium eſt malè ſupra pro* Amri, populum meum *eſſe translatum.* Demum poſt plura totum ℣. reſumens ita explanat : *& diſperdentur legitima populi mei*, *ſive Amri*, *& omnia opera domus Achab..... & ambulaſtis in voluntatibus eorum*, *Amri videlicet & Achab ; pulchrèque ait* in voluntatibus eorum : *doctrina enim magiſtrorum nequam*, *non eſt doctrina Dei*, *ſed adinventiones cordis illorum : & tradam te in perditionem..... & habitatores tuos in ſibilum..... & hoc totum patientur..... quòd omnium gentium*, *multorumque populorum opprobria*, *& peccata portaverint.* In toto autem hoc loco mentio nulla facta eſt ab Hieronymo de his quæ interferuntur ſup. in Gr. Vatic. *& cuſtodiſti juſtificationes Zambri* ; Nobilius etiam notat quoſdam libros hæc non habere, viderique ex alia eſſe Interpretatione. Abſunt ab edit. Complut.

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Mich. 7. c. 1545. 1. VÆ mihi, quia factus ſum ſicut qui congregat ſtipulam in meſſe, & ſicut racemos in vindemia ; cùm non ſit botrus ad comedendum primitiva, quæ paſſa eſt anima mea.

2. Væ mihi anima, quia periit reverens de terra, & qui corrigat in hominibus non eſt : omnes in ſanguine judicantur, unuſquiſque proximum ſuum tribulat tribulatione.

3. In malum manus ſuas præparant : princeps poſtulat, & judex verba pacifica locutus eſt : deſiderium animæ ſuæ eſt, & auferam bona eorum

VULGATA NOVA.

1. VÆ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ : non eſt botrus ad comedendum, præcoquas ficus deſideravit anima mea.

2. Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt : omnes in ſanguine inſidiantur, vir fratrem ſuum ad mortem venatur.

3. Malum manuum ſuarum dicunt bonum : princeps poſtulat, & judex in reddendo eſt : & magnus locutus eſt deſiderium animæ ſuæ, & conturbaverunt eam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Conſonat Græc. Vat. niſi quòd ſcribit ſingulariter, ἐπιφυλλίδα, *racemum*, non *racemos* ; extremò verò caret his, *quæ paſſa eſt anima mea* : ſed in ed. Ald. poſt πρωτόγονα, ſequuntur iſta, ἃ ἐπεπόθησεν ἡ ψυχή μου· deinde Οἴμοι ψυχὴ, &c. de ℣. ſeq. Interpres Lat. legiſſe videtur ſup. ἐπεπάθησεν, à πάσχω, ſeu inuſit. πήθω, *patior* ; non ἐπεπόθησεν, à ποθέω, vel ἐπιποθέω, quod eſt, *expeto*, *deſidero* : ſimilitudo utriuſque verbi, ἐπεπόθησεν, & ἐπεπάθησεν, creare potuit errorem. Ad præd. additamentum quod ſpectat, illud quidem proditur ab Hieronymo in textu ; ſed in comment. nil omnino ſubjicitur quod ipſum redoleat. *Hoc juxta Hebraïcum*, inquit : *porro ſecundùm LXX. qui diſſentiunt in quibuſdam..... hujuſcemodi mihi ſenſus videtur* : pluribus interjectis, priora verba ſic reſumit : *Væ mihi*, *quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe* : ſed de extremis omnino ſilet ; imo cùm dixiſſet illud, *factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe*, à quibuſdam *ad conſummationem* referri *ſæculi ; quam*, inquit, *& ſignificanter meſſem interpretantur*, poſt pauca ex iiſdem ſubdit *tunc quaſi poſt meſſem ſtipulam*, *& quaſi poſt vindemiam racemos vix in his reperiri*, *qui fidem in omnium vaſtitate ſervaverint : vocemque hanc*, inquit, *ex perſona aſſumpti hominis putant de ſequentibus approbari*, Væ mihi anima, *de qua loquebatur*, *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem* : tum ad ſeqq. ſic pergit : *Periit revertens de terra*, &c. de ℣. 2. Supra etiam in Amos 2. col. 1387. b. hæc de Michæa refert ſola : *Heu mihi*, *quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe*, *& ſicut racemos in vindemia*, *cùm non ſit botrus ad manducandum primitiva* : dein : *Heu mihi anima mea*, &c. de ℣. ſeq. omiſſo additamento de quo ſupra. Ambr. quoque, ep. 70. to. 2. 1066. f. legit : *Heu me*, *quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe*, *& ſicut racemum in vindemia* : ſimiliter l. 2. de pœnit. col. 433. e. & l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 659. f. & l. de lapſ. virg. col. 312. d.

℣. 2. Mendum huc irrepſiſſe videtur in edit. noviſſ. Hieron. ubi pro *reverens de terra*, legitur *revertens de terra* ; idem repetitur inf. in comm. col. 1547. a. necnon 1550. c. ſed error, ſeu vitium facilè detegitur, cognoſciturque vel ex his quæ proximè addit Hieron. col. 1547. a. *Periit*, inquit, *reverens de terra*, *vel Antichriſto interficiente ſanctos*, *vel ad magnitudinem ſcandalorum cunctis corruentibus.* Porrò hæc tria ibidem juncta optimè quadrant, ſcilicet eò quòd vel ab Antichriſto interfecti fuerint ſancti, vel cuncti magnitudine ſcandalorum corruerint, periiſſe reverentem, ſeu pium, & verecundum de terra. Si autem loco *reverens*, ſcribatur ibid. *revertens*, ut legitur in ed. Martian. necnon in ed. Mariani Vict. an. 1624. ecquæ erit connexio continuatioque ſententiarum ? Nobilius quoque vertit *pius*, ſed in Notis ait ap. Hieron. legi *reverens* ; & verò ed. Eraſmi conſtanter hab. ibid. cùm in textu, tum in comm. *reverens*, ed. autem Mariani in textu *reverens*, in comm. verò *revertens.* Imo Martianæus ipſe alio in loco commentar. Hieron. videlicet in Amos 2. col. 1387. b. ita edidit : *Heu mihi anima mea*, *quia periit reverens* (non *revertens*) *de terra*, *& qui rectum faciat in hominibus non eſt : omnes in ſanguine judicantur* : at in Iſai. 54. col. 395. a. Hieron. ex editt. Mariani & Martian. ſic habet : *Heu mihi*, *quia periit revertens* (Eraſm. *reverens*) *à terra ; non eſt qui faciat rectum in hominibus : omnes in ſanguine meo judicantur*, *unuſquiſque proximum ſuum tribulat tribulatione* : rurſum l. 2. in ep. ad Epheſ. to. 4. col. 376. a. ex ead. edit. noviſſ. *Heu mihi anima*, *quia periit* revertens *à terra*, *& qui corrigat inter homines non eſt : omnes in ſanguine judicantur.* Sed Ambroſ. l. 2. de pœnit. col. 428. c. optimè legit : *Heu me anima mea*, *quia periit reverens à terra*, *& qui corrigat in hominibus non eſt* : in Mſs. autem ibid. partim *reverens*, partim *timoratus* ; in vet. edit. *timor tuus* : item epiſt. 70. col. 1066. f. ſic legitur : *Heu me anima*, *quòd non eſt plus timoris à terra* : quæ omnia eòdem recidunt, & mendum noviſſ. editionis Hieron. apertè diluunt. At verò de hoc non meliùs judicari poteſt quàm textû Græco, ubi ſic : Οἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐσεβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, ϗ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις ὐχ ὑπάρχει· πάντες εἰς αἵματα δικάζονται, ἕκαςος τὸν πλησίον αὐτῦ ἐκθλίβυσιν ἐκθλιβῇ. Ubi autem edit. Rom. habet εὐσεβὴς, Ald. & Compl. edunt εὐλαβὴς, *verecundus* ; ſic etiam in Mſs. Alex. & Barber.

℣. 3. Ad verbum è Græco. Rurſum Hieron. in Iſai. 54. col. 395. a. legit : *Et ad malum manus ſuas præparant* : & in Iſai. 50. col. 363. a. *auferam bona eorum* : vide etiam in Mich. 7. col. 1550. c.

VULGATA NOVA.

4. Qui optimus in eis eſt, quaſi paliurus: & qui rectus, quaſi ſpina de ſepe. Dies ſpeculationis tuæ, viſitatio tua venit: nunc erit vaſtitas eorum.

5. Nolite credere amico: & nolite confidere in duce: ab ea, quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui.

Matth. 10. 21. 6. Quia filius contumeliam facit patri, & filia conſurgit adversùs matrem ſuam, nurus adversùs Matth. 10. 36. ſocrum ſuam: & inimici hominis domeſtici ejus.

7. Ego autem ad Dominum aſpiciam, exſpectabo Deum ſalvatorem meum: audiet me Deus meus.

8. Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi: conſurgam, cùm ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt.

9. Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec cauſam meam judicet, & faciat judicium meum: educet me in lucem, videbo juſtitiam ejus.

10. Et aſpiciet inimica mea, & operietur confuſione, quæ dicit ad me: Ubi eſt Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt in eam: nunc erit in conculcationem ut lutum platearum.

11. Dies, ut ædificentur maceriæ tuæ: in die illa longè fiet lex.

12. In die illa & uſque ad te veniet de Aſſur, & uſque ad civitates munitas; & à civitatibus munitis uſque ad flumen, & ad mare de mari, & ad montem de monte.

13. Et terra erit in deſolationem propter habitatores ſuos, & propter fructum cogitationum eorum.

14. Paſce populum tuum in virga tua, gregem hæreditatis tuæ, habitantes ſolos in ſaltu, in medio Carmeli: paſcentur Baſan & Galaad juxta dies antiquos.

VERSIO ANTIQUA.

4. quaſi tinea comedens, & ambulans ſuper regulam in die ſpeculationis tuæ. Væ, væ, ultiones tuæ venerunt: nunc erunt fletus eorum. Hieron. ubi ſup. & col. 1547.

5. Nolite credere in amicis: neque ſperetis in ducibus: ab ea, quæ tecum cubat, cave ne credas ei.

6. Quia filius contumeliam facit patri, & filia ſurgit adversùm matrem ſuam, nurus contra ſocrum ſuam: inimici hominis viri domeſtici ejus.

7. Ego autem in Domino contemplabor, exſpectabo Deum ſalvatorem meum: exaudiet me Deus meus.

8. Ne inſultes mihi inimica mea, quia cecidi: col. 1551.
& reſurgam, quia ſi ambulavero in tenebris, Dominus illuminabit me.

9. Iram Domini ſuſtinebo, quia peccavi ei, donec juſtificet cauſam meam, & faciat judicium meum, & educat me in lucem: & videbo juſtitiam ejus.

10. Et videbit me inimica mea, & operiet eam confuſio, quæ dicit ad me: Ubi eſt Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt eam: nunc erit in conculcationem ſicut lutum in viis.

11. Dies lituræ lateris, deletio tua: & repellet legitima tua dies illa.

12. Et urbes tuæ venient in concluſionem, & in diviſionem Aſſyriorum; & civitates tuæ munitæ in diviſionem, à Tyro uſque ad flumen, & à mari uſque ad mare, & de monte uſque ad montem.

13. Et erit terra in diſſipationem cum habitatoribus ſuis, propter fructus adinventionum eorum.

14. Paſce populum tuum in virga tua, oves col. 1554.
hæreditatis tuæ, habitantes ſolas in ſaltu, in medio Carmeli: paſcentur Baſanitin & Galaaditin juxta dies priſtinos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Eadem ſunt in Gr. Vatic. detracto poſſeſſ. *tuæ*, poſt *ſpeculationis*; at in edit. Ald. & Mſ. Barb. eſt σκοπιᾶς σου. Hieron. etiam in Iſai. 50. col. 363. e. legit: *quaſi tinea excomedens* (Gr. ἐκτρώγων,) *& ambulans ſuper regulam in die ſpeculationis*: & in Mich. 7. col. 1550. c. *Væ, væ, ultiones tuæ vener. nunc erunt ploratus earum.*

℣. 5. Concinit Græc. niſi quòd extremò hab. φύλαξαι τοῦ ἀναθέσθαι τι αὐτῇ, *cave concredere quidquam ei.* Hieron. inf. in comm. 1549. e. *ab ea, quæ tecum cubat, cuſtodi te ne credas ei*: & col. 1550. e. *& ei, quæ tecum dormit, cave ne quidquam credideris.*

℣. 6. Græc. tollit *&*, ante *filia*, ſubditque ἐπαναστήσεται, *inſurget*, pro *ſurgit*; ultimòque, ἐχθροὶ πάντες ἀνδρὸς οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ad litt. *inimici omnes viri*, ſeu *hominis, domeſtici ejus*; in Compl. & Mſ. Alex. πάντες ἄνδρες, non ἀνδρὸς generandi caſu; cæt. ſimilia.

℣. 7. Conſonat Græc. Vatic. niſi quòd initio leg. ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπιβλέψομαι, *in Dominum intuebor*; ſed alii plerique, teſte Nobilio, ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπισκοπεύσω.

℣. 8. Itidem Græcè, excepto uno καθίσω, *ſedero*, pro *ambulavero.* Hieron. in Mich. 4. col. 1528. c. *Noli inſultare mihi inimica mea, quia cecidi: reſurgam, etſi enim ambulavero in tenebris, Dominus lux mea eſt.* Ambroſ. in Pſ. 35. col. 778. a. *Noli ſuperbè gaudere mihi inimica mea, quia cecidi; ſed reſurgam*; vet. ed. *Noli ſuper me gaudere*, è Gr. Μὴ ἐπίχαιρέ μοι· ita quoque legit Ambr. in Pſ. 37. & 40. col. 837. b. 881. b. *Noli gaudere ſuper me inimica mea, quia cecidi; ſed reſurgam*: & l. 2. de pœnit. to. 2. 433. c. *Noli ſupergaudere mihi inimica mea, quia cecidi: ſed reſurgam, quoniam ſi ſedero in tenebris, Dominus illuminabit me*: ſimiliter epiſt. 70. col. 1067. b. Auct. l. ad Novat. hæret. ap. Cypr. p. 438. d. *Noli gratulari inimica mea mihi, quoniam ſi cecidi, & exſurgam: & ſi in tenebris ambulavero, Dominus lumen eſt mihi.*

℣. 9. Ita rurſum legit Hieron. in Mich. 4. col. 1528. d. & in Ezech. 17. col. 814. e. ſic etiam in Iſai. 66. col. 514. f. præter unum *auferat*, pro *faciat.* Accinit pariter Gr. edit. Rom. niſi quòd hab. ποιήσει..... καὶ ἐξάξει, *faciet..... & educet*, omiſſo ſeq. *&*, ante *videbo*: in Mſ. Alex. ἀποίσει τὸ κρίμα μου. Apud Ambroſ. in Pſ. 1. col. 760. c. *Et iram Dei ſuſtinebo, quia peccavi, donec juſtificet judicium meum: & educet me in lucem*: lib. verò 2. de pœnit. col. 433. c. ut ap. Hieron. ſupra: *Iram Domini ſuſtinebo, quia peccavi ei, donec juſtificet cauſam meam, & faciat judicium meum, & educat me ad lumen: & videbo juſtitiam ejus*: & ep. 70. col. 1067. c. *Iram Domini ſuſtinebo, quia peccavi*: ſubinde, *donec juſtificet ipſe cauſam meam*: & poſt pauca, *educet judicium meum*; deinde, *educet me ad lumen, ut videam juſtitiam ejus.* Auct. l. ad Novat. hæret. ap. Cypr. p. 438. f. *Iram Domini tolerabo, quoniam peccavi illi, uſque dum juſtificet cauſam meam, & faciat judicium & juſtitiam, & producat me ad lucem: videbo juſtitiam illius.*

℣. 10. Græc. Vatic. in principio habet: Καὶ ὄψεται ἡ ἐχθρά μου, καὶ περιβαλεῖται αἰσχύνην, ἡ λέγουσα· Ποῦ; reliqua ut in Lat. ſupra: in ed. Ald. ἡ πρὸς μὲ λέγουσα· in Compl. & Mſ. Alex. λέγουσα πρὸς μέ. Apud Hieron. in Mich. 4. col. 1528. d. *Et aſpiciet inimica mea, & operietur ignominiâ.* Apud Ambroſ. l. 2. de pœnit. col. 433. c. *Et Videbit inimica mea, & cooperietur confuſione, quæ dicit ad me: Ubi eſt Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt eam: & erit in conculcationem ſicut lutum in via*: & epiſt. 70. col. 1067. f. 1068. a. *Videbit inimica mea, & operietur confuſione, quæ nunc dicit: Ubi eſt Dominus Deus tuus?* Auct. verò l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. a. *Et videbit me inimica mea, & cooperiet ſe confuſione.*

℣. 11. Græcè ſubjicitur ἡ ἡμέρα ἐκείνη, *dies illa*, poſt hoc, *deletio tua*; tum ſequitur: καὶ ἀποτρίψεται νόμιμά σου ἡ ἡμέρα ἐκείνη· in ed. Ald. & Mſ. Alex. καὶ ἀπώσεται; in Compl. ἀποστρέψεται· cæt. ut in textu Lat.

℣℣. 12. 13. Similia prorſus in Græco, præter unum ὁμαλισμὸν, *complanationem*, loco *concluſionem*; quidam verò libb. ferunt συγκλεισμὸν, teſte Nobilio.

℣. 14. Eadem rurſum in Græco Vatic. niſi excipias hæc pauca, καθ᾽ ἑαυτοὺς δρυμὸν, loco *ſolas in ſaltu*; ultimòque, καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος· in Ald. ed. κατὰ μόνας δρυμῶν..... κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος· Hieron. inf. in comm. col. 1555. c. hab. *in medio Carmeli paſcentur Baſinitidem & Galaaditin juxta dies æternitatis.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 313. b. *Paſce populum tuum in virga tua, oves hæreditatis tuæ, & habitantes ſeparatim convelle in medio Carmelo: parabunt Baſanim & Galadim ſecundùm dies ſæculi.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 15. Et juxta dies egreſſionis tuæ de terra Ægypti oſtendam eis mirabilia.

16. Videbunt gentes, & confundentur in omni fortitudine ſua : ponent manus ſuper os ſuum, aures eorum ſurdæ erunt.

17. Lingent humum ſicut ſerpentes, quæ trahunt terram : turbabuntur in concluſionibus ſuis : ſuper Domino Deo noſtro formidabunt, & timebunt à te.

col. 1556. 18. Quis Deus ſicut tu, auferens iniquitates, & tranſcendens injuſtitias his qui reliqui ſunt de hæreditate tua? non tenuit in teſtimonium iram ſuam, quia volens miſericordias eſt.

19. Revertetur, & miſerebitur noſtri : demerget peccata noſtra, & projicientur in profundum maris omnia peccata noſtra.

20. Dabit veritatem Jacob, miſericordiam Abraham : ſicut juraſti patribus noſtris juxta dies priores.

VULGATA NOVA.

15. Secundùm dies egreſſionis tuæ de terra Ægypti oſtendam ei mirabilia.

16. Videbunt gentes, & confundentur ſuper omni fortitudine ſua : ponent manum ſuper os, aures eorum ſurdæ erunt.

17. Lingent pulverem ſicut ſerpentes, velut reptilia terræ perturbabuntur in ædibus ſuis : Dominum Deum noſtrum formidabunt, & timebunt te.

18. Quis Deus ſimilis tui, qui aufers iniquita- *Jer. 10.*
tem, & tranſis peccatum reliquiarum hæreditatis *6.*
tuæ? non immittet ultra furorem ſuum, quo- *Act. 10.*
niam volens miſericordiam eſt. *43.*

19. Revertetur, & miſerebitur noſtri : deponet iniquitates noſtras, & projiciet in profundum maris omnia peccata noſtra.

20. Dabis veritatem Jacob, miſericordiam Abraham : quæ juraſti patribus noſtris à diebus antiquis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Græc. Vatic. habet ἐξ Αἰγύπτου, *ex Ægypto;* deinde, ὄψεσθε θαυμαστὰ, *videte mirabilia;* Ald. verò & Compl. δείξω αὐτοῖς θαυμαστά, ut in Lat. ſupra. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 313. b. *Et ſecundùm dies profectionis eorum à terra Ægypti oſtendam illis mirabilia.* Auguſt. in Pſ. 113. to. 4. 1256. d. *Prout* (inf. *Secundùm*) *dies profectionis eorum ex Ægypto oſtendam mirabilia illis.*

℣. 16. Similia refert Græc. Vatic. exceptis his, καὶ ἐκ πάσης τῆς ἰσχύος αὐτῶν· ἐπιθήσουσι, *& ex omni fortitudine ſua; imponent*, loco *in omni fortitudine ſua; ponent;* Mſ. Alex. tollit conjunct. καὶ, ante ἐκ πάσης; ed. Compl. hab. καὶ ἐν πάσῃ ἰσχύϊ, &c. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 313. b. *Videbunt gentes, & confundentur ex omni fortitudine ſua : & ſuperponent manus in os ſuum, aures illorum exſurdabuntur.* Auguſt. in Pſ. 113. to. 4. 1256. d. *Videbunt nationes, & confundentur ab omni vigore eorum : manibus ora ſua obſtruent, aures illis obſurdabuntur;* Gr. ἀποκωφωθήσεται.

℣. 17. Eadem leguntur Græcè, præter hoc ſingul. ἐν συγκλεισμῷ αὐτῶν, *in concluſione ſua*, pro *in concluſionibus ſuis.* Apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 313. b. *Et lingent pulverem quomodo ſerpentes trahentes terram : conturbabuntur, & lingent pulverem in concluſione ſua : ad Dominum Deum ſuum expaveſcent, & timebunt abs te.* Apud Auguſt. in Pſ. 113. to. 4. 1256. d. *Delinquentes terram velut ſerpentes trahentes terram : conturbabuntur de concluſionibus eorum : in Domino Deo noſtro excident mente* (Gr. ἐκστήσονται,) *& terrebuntur à te.*

℣. 18. Græc. Vatic. loco *injuſtitias*, hab. ἀσεβείας, *impietates;* edit. verò Ald. ἀνομίας; ſubinde in Rom. loco *de hæreditate tua*, ſic, τῆς κληρονομίας αὐτοῦ, ſubjunctâ conjunct. καί. Hieron. etiam inf. in comm. legit, *de hæreditate ejus*, non *tua;* verùm non præponit *&*, ſequenti *non tenuit :* extremò Græcè ita, ὅτι θελητὴς ἐλέους ἐστίν. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 703. b. *Quis Deus quomodo tu, eximens iniquitates, & præteriens injuſtitias reſiduis hæreditatis tuæ? non tenuit in teſtimonium iram ſuam, quia voluit miſericordiam.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 313. b. *Quis Deus quomodo tu, elevans injuſtitiam, & tranſgrediens impietates?* Ambroſ. epiſt. 70. col. 1068. a. *Quis Deus ſicut tu, auferens peccata, & transferens impietates*, al. *iniquitates?* Auguſt. in Pſ. 113. to. 4. 1256. e. *Quis Deo tuo ſimilis, auferens iniquitatem, & tranſgrediens impietatem reſiduis hæreditatis tuæ? & non continuit in teſtimonium iram ſuam, quoniam voluntarius & miſericors eſt.*

℣. 19. Concinit Græc. Vatic. niſi quòd habet, καταδύσει τὰς ἀδικίας ἡμῶν· deinde, καὶ ἀποῤῥιφήσονται εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης πάσας τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· in Mſ. Alex. καὶ ἀποῤῥίψει..... πάσας τὰς, &c. In Compl. καταλύσει τὰς ἀδικίας ἡμῶν, καὶ ἀποῤῥιφήσονται..... πᾶσαι αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν. Apud Iren. l. 3. c. 20. p. 214. b. *Ipſe convertetur, & miſerebitur noſtri : diſſolvet injuſtitias noſtras, & projiciet in altitudinem maris peccata noſtra.* Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 703. b. *Avertet, & miſerebitur noſtri : demerget delicta noſtra, & demerget in profunda maris peccata noſtra.* Apud Auguſt. in Pſ. 113. to. 4. 1256. e. *Ipſe convertet, & miſerebitur noſtri : demerget delicta noſtra, demerget in maris profundum omnes culpas noſtras.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 38. ap. Proſp. col. 120. b. *Ipſe convertetur, & miſerebitur noſtri : & demerget in profundum maris omnia peccata noſtra.*

℣. 20. Itidem Græcè, hoc excepto 1. Δώσει εἰς ἀλήθειαν τῷ Ἰακὼβ, *Dabit in veritatem Jacob.* Abeſt præp. εἰς ab ed. Compl.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

MICHÆAS.

CAP. I. ℣. 11. Planctum domus vicina accipiet ex vobis. *Non mutes nominativum* vicina, *in genitivum* vicinæ.

℣. 14. Domus mendacii in deceptionem regibus Iſraël. *Nominativus pluralis* domus, *non eſt vertendus in accuſativum pluralem* domos.

CAP. II. ℣. 5. In cœtu Domini. *Non ſubjicias* ô Iſraël.

CAP. IV. ℣. 6. Et quam afflixeram. *Non addas* conſolabor.

℣. 8. Et tu turris gregis nebuloſa filiæ Sion. *Non mutes genitivum* filiæ, *in nominativum* filia.

CAP. V. ℣. 3. Et reliquiæ fratrum ejus. *Non omittas conjunctionem* &.

℣. 5. Et erit iſte pax : cùm venerit Aſſyrius. *Quidam libri, inverſo verborum ordine, legunt pro nominativo* Aſſyrius, *dativum* Aſſyriis, *quem præcedentibus jungunt hoc modo :* Et erit pax Aſſyriis, cùm venerit; *ſed malè.*

℣. 9. Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos. *Non præponas conjunctionem* &.

CAP. VI. ℣. 9. Et ſalus erit timentibus nomen tuum. *Non eſt mutandum pronomen ſecundæ perſonæ* tuum, *in tertiæ* ſuum *vel* ejus.

℣. 16. Et ambulaſti in voluntatibus eorum. *Legendum eſt* voluntatibus, *quod eſt, deſideriis, non* voluptatibus, *quod eſt, delectamentis.*

CAP. VII. ℣. 17. Velut reptilia terræ perturbabuntur in ædibus ſuis. *Ita emendarunt* Correctores, *ſecuti LXX. tametſi altera lectio*, proturbabuntur de, *quod eſt, ejicientur ex* ædibus ſuis, *Hebræo ſimilior ſit.*

Sequitur : Dominum Deum noſtrum formidabunt. *Pro* formidabunt, *quod eſt, pavebunt, non ſcribas* deſiderabunt, *quod eſt, cupient.*

CAPITULA NAUM PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mſs. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *Defecerunt montes, & denudata eſt terra.* c. 1. ℣. 5.

II. *Suavis* (al. add. *eſt*) *Dominus his qui ſuſtinent eum in die tribulationis.* c. 1. ℣. 7.

III. *Veloces pedes eorum evangelizantes* (al. *evangelizantium*) *pacem.* c. 1. ℣. 15.

IV. *Portæ civitatum apertæ ſunt;* al. addit, *& ſubſtantia revelata eſt.* c. 2. ℣. 6.

V. *Leo rapuit ſufficientia catulis ſuis.* c. 2. ℣. 12.

VI. *O civitas ſanguinum tota mendax!* c. 3. ℣. 1.

PROPHETIA

* NAHUM.

CAPUT PRIMUM.

Versio antiqua.

[illegible] 1. Assumptio Ninive : Liber visionis Naum Elcesæi :
[illegible] 2. Deus æmulator, & ulciscens Dominus : ulciscens Dominus cum furore : ulciscens Dominus in adversarios suos, & tollens ipse inimicos suos.

col. 1560. 3. Dominus patiens, & longa fortitudo ejus, & mundans non faciet innocentem. Dominus in consummatione viæ ejus, & nebulæ pulvis pedum ejus.

col. 1561. 4. Increpans mare, & exsiccans illud : & omnia flumina ad desertum perducens. Imminuta est Basanitis, & Carmelus : & quæ florebant Libani, defecerunt.

col. 1562. 5. Montes commoti sunt ab eo, & colles concussi sunt : & contracta est terra à facie ejus, universitas, & omnes qui habitant in ea.

6. A facie iræ ejus quis sustinebit? & quis resistet in ira furoris ejus? furor ejus consumit principatus : & petræ contritæ sunt ab eo.

Vulgata nova.

1. Onus Ninive : Liber visionis Nahum Elcesæi.
2. Deus æmulator, & ulciscens Dominus : ulciscens Dominus, & habens furorem : ulciscens Dominus in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis.

3. Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundans non faciet innocentem. Dominus in tempestate & turbine viæ ejus, & nebulæ pulvis pedum ejus.

4. Increpans mare, & exsiccans illud : & omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan, & Carmelus : & flos Libani elanguit.

5. Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt : & contremuit terra à facie ejus, & orbis, & omnes habitantes in eo.

6. Ante faciem indignationis ejus quis stabit? & quis resistet in ira furoris ejus? indignatio ejus effusa est ut ignis : & petræ dissolutæ sunt ab eo.

Notæ ad Versionem antiquam.

* Hieron. præf. in hunc Proph. ait : *Juxta LXX. Interpretes in ordine Prophetarum duodecim, post Jonam* Naum *ponitur, quia videntur de eadem urbe prophetare..... In Hebraïco* verò, *post Jonam Michæas ponitur, & Michæam sequitur Naum.* LXX. autem ordinem non sequimur, ne ordo servatus in Vulgata, cum qua Versionem antiquam comparamus, perturbetur.

℣. 1. Sic est in Græco, nisi quòd ita scriptum legitur, Νινευὴ, *Nineve.*

℣. 2. Itidem Græcè, detracta præp. *in*, ante *adversarios.*

℣. 3. Græc. Vatic. Κύριος μακρόθυμος, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, καὶ ἀθῷον οὐκ ἀθῳώσει. Κύριος ἐν συντελείᾳ καὶ ἐν συσσεισμῷ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, καὶ νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτοῦ· i. e. *Dominus patiens, & magna fortitudo ejus, & innocentem non faciet innocentem. Dominus in consummatione & in commotione via ejus, & nubes pulvis pedum ejus.* In Ms. Alex. non ἀθῷον, sed ἀθῷων οὐκ ἀθῳώσει· hoc etiam, inquit Hieronym. *mundans non faciet innocentem, significantiùs in Græco dicitur,* καὶ ἀθῷων οὐκ ἀθῳώσει· item infra, ad hæc Hebr. verba, *in tempestate & in turbine*, ait : *Pro* tempestate & turbine, consummationem *LXX. transtulerunt, licet in eo ubi nos posuimus*, in tempestate, *& in Hebræo scribitur* basupha, in commotione *quoque possit intelligi.* In Ms. Alex. ἐν συνσεισμῷ, in ed. Ald. σεισμῷ.

℣. 4. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 714. a. legit : *Comminans mari, & arefaciens illud.* Græc. Ἀπειλῶν θαλάσσῃ, καὶ ξηραίνων αὐτήν· reliqua ut supra.

℣. 5. Similia Græc. exhibet : ἡ σύμπασα autem, loco *universitas*, à Nobil. vertitur *universa ;* in Compl. οἰκουμένη. Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 313. b. *Montes commoti sunt ab eo, & colles contremuerunt : & denudata est terra ante faciem ejus, & omnes qui inhabitant illam.* Pro *denudata*, Græcè ἀνεστάλη.

℣. 6. Suffragatur Græcum. Cypr. l. 3. Testim. p. 313. b. legit : *A facie iræ ejus quis sustinebit? & quis resistit in ira animi ipsius? animatio ipsius fluere facit principatus : & petræ dissolutæ sunt ab illo.* Græc..... ὁ θυμὸς αὐτοῦ τήκει ἀρχάς· καὶ αἱ πέτραι διεθρύβησαν ἀπ' αὐτοῦ· in ed. Ald. διε-

VULGATA NOVA.

7. Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis: & sciens sperantes in se:

8. & in diluvio prætereunte, consummationem faciet loci ejus: & inimicos ejus persequentur tenebræ.

9. Quid cogitatis contra Dominum? consummationem ipse faciet: non consurget duplex tribulatio.

10. Quia sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium: consumentur quasi stipula ariditate plena.

11. Ex te exibit cogitans contra Dominum malitiam: mente pertractans prævaricationem.

12. Hæc dicit Dominus: Si perfecti fuerint, & ita plures; sic quoque attondentur, & pertransibit: afflixi te, & non affligam te ultra.

13. Et nunc conteram virgam ejus de dorso tuo, & vincula tua disrumpam.

14. Et præcipiet super te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo ampliùs: de domo Dei tui interficiam sculptile, & conflatile, ponam sepulcrum tuum, quia inhonoratus es.

Isai. 52. 7. Rom. 10. 15. 15. Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem: celebra Juda festivitates tuas, & redde vota tua: quia non adjiciet ultra ut pertranseat in te Belial: universus interiit.

VERSIO ANTIQUA.

7. Suavis Dominus exspectantibus eum in die tribulationis, & cognoscens timentes se: Hieron. ubi sup. col. 1563.

8. & in diluvio transeunte consummationem faciet: consurgentes, & inimicos ejus persequentur tenebræ.

9. Quid cogitatis contra Dominum? consummationem ipse faciet: non vindicabit bis in idipsum in tribulatione.

10. Quia usque ad fundamenta sua redigentur in vepres, & quasi volvola circumdata comedetur, & quasi stipula ariditate plena. col. 1564.

11. Ex te exibit cogitatio contra Dominum pessima, cogitans contraria. col. 1565.

12. Hæc dicit Dominus regnans aquis multis: Et sic dividentur, & auditus tuus non audietur ampliùs.

13. Et nunc conteram virgam ejus à te, & vincula ejus disrumpam.

14. Et præcipiet de te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo ampliùs: de domo Dei tui disperdam sculptilia, & conflatilia, ponam sepulcrum tuum: quia veloces col. 1566.

15. ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem: celebra Juda festivitates tuas, redde vota tua: quia nequaquam apponent ultra ut pertranseant in vetustatem: completum est, consummatum est. col. 1568.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τρίβησαν ἀπ' αὐτῦ.

℣. 7. Rursum Hieron. in Isai. 54. col. 394. f. legit: *Suavis Dom. exspectantibus se in die tribul. & sciens timentes se.* Cypr. l. 3. Testim. p. 313. b. *Bonus Dominus illis qui eum sustinent in die pressuræ, & cognoscens illos qui eum timent.* Sic etiam in Græco.

℣. 8. Similia refert Græc. Vatic. nisi excipias vocem πορείας, pro *transeunte*; in Compl. πορεύοντι. Apud Hieron. in Isai. 54. col. 394. f. *in diluvio itineris consummationem facit.* De seq. verbo *consurgentes*, videsis Hieron. sup. in comment.

℣. 9. Concinit Græc. ad verbum. Hieron. in comm. legit, *non judicabit;* sed inf. iterum, & tertiò, *non vindicabit*, ut sup. Gr. ὐκ ἐκδικήσει.

℣. 10. Græcè singulariter: Ὅτι ἕως θεμελίυ αὐτῦ χερσωθήσεται, deinde, καὶ ὡς σμίλαξ, &c. ut in Lat. Hieronymus tamen in comm. constanter legit num. plur. *Quia usque ad fundamenta sua redigentur ad vepres:* subinde, *& sicut volvola quæ circumdatur, comedetur:* & inf. *sicut volvola*, inquit, *quæ Græcè dicitur* σμίλαξ, *devorabitur, & consumetur in nihilum.* Volvola *autem herba est similis hæderæ, quæ vitibus & virgultis circumdari solet, & in longum serpere.*

℣. 11. Græcè, πονηρὰ, loco *pessima;* & βυλευόμενος, pro *cogitans;* in Ms. Alex. λογιζόμενος.

℣. 12. Concinit Græc. nisi quòd hab. κατάρχων, *imperans*, pro *regnans.*

℣. 13. Consonat Græc. Vatic. detractâ voculâ *ejus*, post *vincula;* sed Compl. cum Ms. Alex. hab. δεσμὺς συ, & Hieron. inf. in comment. 1566. c. *vincula tua.*

℣. 14. Ita de Græco, verbum è verbo. Apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. to. 7. 512. e. *exterminabo sculptilia, & conflatilia, ponam sepulturam tuam: quia veloces ecce super montes pedes*, &c. de ℣. seq. Hieronymus quoque hoc ult. *quia veloces*, adnectit subsequentibus: *Ideo plus posui*, inquit, *de LXX. Interpretibus, quoniam secunda περικοπὴ à priori non poterat separari: in eo enim quod dicitur*, quia inhonoratus es, *pro quo Quinta Editio posuit*, ὅτι ὑβρίσης, *LXX. transtulerunt*, quia veloces..... veloces *autem nisi ad inferioris capituli* pedes *retuleris, pendet sententia.* Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 706. c. jungit pariter, legendo: *quoniam ecce veloces pedes*, &c. ut infra.

℣. 15. Eadem exhibet Græc. ed. Rom. præter hæc ult. τῦ διελθεῖν διά συ εἰς παλαίωσιν· συντετέλεσαι, ἐξῆρται· i. e. *transire per te in vetustatem: consummatum est, sublatum est.* Ms. Alex. delet hoc, διά συ, cum edit. Compl. extremò Compl. habet, συνεπλήσθη, συντετέλεσαι, ut supra. Hæc autem duo verba cum subseqq. de ℣. 1. capitis 2. usque ad istud, *contemplare*, eadem edit. Compl. adjungit antecedentibus, sicut etiam Hieronymus in comment. *Semel dixi*, inquit, *juxta interpretationis varietatem, capitula quoque ipsa aliter diffiniri.* Contrà in edit. Gr. Lat. LXX. saltem anni 1628. caput 2. initium capit ab his, Συντετέλεσαι, ἐξῆρται, &c. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 706. c. ita legitur: *quoniam ecce veloces pedes in monte evangelizantis pacem.* Apud Aug. l. 18. de civit. Dei, c. 31. p. 512. e. *quia veloces ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem: celebra Juda dies festos tuos, redde vota tua: quia jam non adjicient ultra ut transeant in vetustatem: consummatum est, consumptum est, ablatum est:* edit. etiam Ald. tertiò addit ἀνήλωται.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. Ascendit qui dispergat coram te, qui custodiat obsidionem: contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valde.

2. Quia reddidit Dominus superbiam Jacob, sicut superbiam Israël: quia vastatores dissipaverunt eos, & propagines eorum corruperunt.

3. Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus in coccineis: igneæ habenæ currus in die præ-

VERSIO ANTIQUA.

1. Ascendit insufflans in faciem tuam, eruens de tribulatione: contemplare viam, tene lumbum, confortare robore vehementer. Hieron. in Nah. 2. col. 1568.

2. Quoniam avertit Dominus contumeliam Jacob, sicut contumeliam Israël: quia excutientes excusserunt eos, & propagines eorum demoliti sunt.

3. Arma potentiæ ejus ex hominibus: viros fortes illudentes in igne: habenæ curruum in die col. 1570.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinit Græc. ad verbum. August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 512. e. legit: *Ascendit qui insufflat in faciem tuam, eripiens te ex tribulatione.*

℣. 2. Eadem rursum in Græco, excepto ult. verbo διέφθειραν, pro *demoliti sunt;* addit Hieron. infra, *sive corruperunt:* & post plura: *in modum flagellorum*, inquit, *ac propaginum, quæ absque fructu foliis plena sunt, dissipaverunt;* in Gr. κλήματα.

℣. 3. Græc. Vat. voci *potentiæ*, subdit αὐτῶν, *eorum;* editt. verò Ald. & Compl. αὐτῦ, *ejus*, ut supra. Rursus

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. præparationis ejus, & equites timebunt

4. in exitibus: & confundentur currus, & collidentur in plateis: aspectus eorum quasi lampades ignis, & quasi fulgura discurrentia.

5. Et commemorabuntur optimates eorum, & fugient in diebus, & infirmabuntur in itinere suo: & festinabunt ad muros, & præparabunt propugnacula sua.

6. Portæ civitatum apertæ sunt, & regalia ceciderunt, & substantia revelata est.

7. Et ipsa ascendebat: & ancillæ ejus ducebantur sicut columbæ, loquentes in cordibus suis.

col. 1571. 8. Et Ninive sicut piscina aquarum aquæ ejus: & ipsi fugientes non steterunt: & non erat qui respiceret.

9. Diripiebant argentum, diripiebant aurum: & non erat finis ornamenti ejus: aggravata est super omnia vasa concupiscentiæ suæ.

col. 1573. 10. Excussio, redicussio, & ebullitio, & cordis confractio, & dissolutio genuum, & dolores super omnem lumbum: & facies omnium sicut adustio ollæ.

col. 1574. 11. Ubi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum, ad quam ivit leo, ut ingrederetur illuc catulus leonis, & non est qui exterreatur?

12. Leo cepit sufficienter catulis suis, & necavit catulis suis: & implevit prædâ nidos suos, & cubile suum rapinâ.

col. 1575. 13. Ecce ego ad te, dicit Dominus omnipotens, & succendam in fumo multitudinem tuam, & leones tuos comedet gladius: & auferam de terra prædam tuam, & non audientur ultra opera tua.

VULGATA NOVA.

parationis ejus, & agitatores consopiti sunt.

4. In itineribus conturbati sunt: quadrigæ collisæ sunt in plateis: aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discurrentia.

5. Recordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis: velociter ascendent muros ejus, & præparabitur umbraculum.

6. Portæ fluviorum apertæ sunt, & templum ad solum dirutum.

7. Et miles captivus abductus est: & ancillæ ejus minabantur gementes ut columbæ, murmurantes in cordibus suis.

8. Et Ninive quasi piscina aquarum aquæ ejus: ipsi verò fugerunt: state, state, & non est qui revertatur.

9. Diripite argentum, diripite aurum: & non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.

10. Dissipata est, & scissa, & dilacerata: & cor tabescens, & dissolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus: & facies omnium eorum sicut nigredo ollæ.

11. Ubi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum, ad quam ivit leo ut ingrederetur illuc, catulus leonis, & non est qui exterreat?

12. Leo cepit sufficienter catulis suis, & necavit leænis suis: & implevit præda speluncas suas, & cubile suum rapina.

13. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & succendam usque ad fumum quadrigas tuas, & leunculos tuos comedet gladius: & exterminabo de terra prædam tuam, & non audietur ultra vox nunciorum tuorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Vatic. αὐτῶν, post *curruum*; & pro *timebunt*, θορυβηθήσονται, *turbabuntur*; cæt. ut in textu.

℣. 4. Edit. Rom. in principio hab. ἐν ὁδοῖς, *in viis*; Compl. verò, ἐν ἐξόδοις, *in exitibus*, absque seq. καὶ, quæ conjunct. abest etiam ab Ald. reliqua concordant ad verbum.

℣. 5. Similia fert Gr. edit. Rom. præter vocem ἡμέρας, *die*, pro *in diebus*; rectè Compl. ἐν ἡμέραις. Rom. etiam addit αὐτῆς, ad *muros*; at Compl. tollit αὐτῆς, cum Ms. Alex.

℣. 6. Itidem Græcè. Apud Ambros. verò l. 2. de fide, col. 517. c. *Portæ civitatum effractæ sunt, montes ceciderunt, & revelata est substantia*: subinde addit: *In Græco: Regna ceciderunt*: hodie τὰ βασίλεια.

℣. 7. Consonat Græcum. Hieron. inf. in comm. ait: *murmurabunt, seu loquentur in cordibus suis*; Gr. φθεγγόμεναι.

℣. 8. Succinit Græc. nisi quòd hab. ὕδατος, loco *aquarum*; al. ὑδάτων.

℣. 9. Eadem sunt in Gr. præter hæc ult. βεβάρυνται ἐπὶ πάντα τὰ σκεύη τὰ ἐπιθυμητὰ αὐτῆς, *aggravati sunt super omnia vasa desiderabilia ejus*; in Compl. ἐπιθυμήματα αὐτῆς. Hieron. tamen inf. in comment. 1573. b. constanter hab. *aggravata est Ninive super omnia vasa concupiscentiæ suæ: quantò enim*, inquit, *plùs habebat multam auri & argenti possessionem, & variam supellectilem, quæ erat gravis; tantò magis ipsa aggravabatur, quæ gravia diligebat.*

℣. 10. Totidem verba exstant Græcè, præposita conjunct. ϗ, voci *rediscussio*; ad seq. autem *ebullitio*, addit Hieron. in comment. *quæ significantiùs in Græco dicitur* ἐκβρασμός; *propriè siquidem* ἐκβρασμὸς *in istius modi rebus ponitur, cùm, quod latebat intrinsecus, erumpit in faciem.*

℣℣. 11. 12. Hîc refert Hieron. versionem unam Lat. ex Hebræo, nequaquam subjunctâ alterâ ex edit. LXX. Hunc retinet morem, cùm textus ambo conveniunt inter se. Addit etiam proximè: *Pro* speluncis, & leænis, nidos, & catulos *LXX. transtulerunt; in cæteris idem sensus est.* Hæc etiam verba duo intertexuimus supra. In Græco hod. sic: Ποῦ ἐστι τὸ κατοικητήριον τῶν λεόντων, ϗ ἡ νομὴ ἡ οὖσα τοῖς σκύμνοις, οὗ ἐπορεύθη λέων, τοῦ εἰσελθεῖν ἐκεῖ σκύμνον λέοντος, ϗ οὐκ ἦν ὁ ἐκφοβῶν; 12. Λέων ἥρπασε τὰ ἱκανὰ τοῖς σκύμνοις αὐτοῦ, ϗ ἀπέπνιξε τοῖς λέουσιν αὐτοῦ· ϗ ἔπλησε θήρας νοσσιὰν αὐτοῦ, ϗ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ ἁρπαγῆς· quæ omnia nonnisi levibus & paucissimis discrepant à Lat. supra.

℣. 13. Eadem prorsus leguntur Græcè.

CAPUT III.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Nah. 3. col. 1576. 1. O Civitas sanguinum, tota mendax, iniquitate plena! non contrectabitur venatio.

2. Vox flagellorum, & vox commotionis rotarum, & equi persequentis, & currûs ferventis, equitis ascendentis,

3. & splendentis gladii, & fulgentium armo-

VULGATA NOVA.

1. VÆ civitas sanguinum, universa menda- *Ezech. 24. 9.*
cii dilaceratione plena: non recedet à *Hab. 2. 11.*
te rapina.

2. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ ferventis, & equitis ascendentis:

3. & micantis gladii, & fulgurantis hastæ,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 2. Sic iterum Græcè, præpositâ conjunct. καὶ, voci penult. *equitis*; sed abest ϗ, ab edd. Ald. & Compl.

℣. 3. Similia exstant Græcè, excepto uno ἦν, *erat*, vel *fuit*, pro *erit*, ante *finis*. Pro ult. verò *in corporibus eorum*, Hieron. inf. in comm. 1578. b. legit *in corporibus suis*:

VULGATA NOVA.

& multitudinis interfectæ, & gravis ruinæ : nec est finis cadaverum, & corruent in corporibus suis.

4. Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, & gratæ, & habentis maleficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, & familias in maleficiis suis :

Isai. 47. 3. 5. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & revelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam.

6. Et projiciam super te abominationes, & contumeliis te afficiam, & ponam te in exemplum.

7. Et erit : omnis, qui viderit te, resiliet à te, & dicet : Vastata est Ninive : quis commovebit super te caput? unde quæram consolatorem tibi?

8. Nunquid melior es Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus? aquæ in circuitu ejus : cujus divitiæ, mare : aquæ, muri ejus.

9. Æthiopia fortitudo ejus, & Ægyptus, & non est finis : Aphrica & Libyes fuerunt in auxilio tuo.

10. Sed & ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem : parvuli ejus elisi sunt in capite omnium viarum, & super inclytos ejus miserunt sortem, & omnes optimates ejus confixi sunt in compedibus.

11. Et tu ergo inebriaberis, & eris despecta : & tu quæres auxilium ab inimico.

12. Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis : si concussæ fuerint, cadent in os comedentis.

13. Ecce populus tuus mulieres in medio tui : inimicis tuis adapertione pandentur portæ terræ tuæ, devorabit ignis vectes tuos.

VERSIO ANTIQUA.

rum, & multitudinis vulneratorum, & gravis ruinæ : & non erit finis gentibus ejus, & infirmabuntur in corporibus eorum Hieron. ubi sup.

4. à multitudine fornicationis. Meretrix speciosa, & grata, dux maleficiorum, quæ vendit gentes in fornicatione sua, & tribus in maleficiis suis.

5. Ecce ego ad te, dicit Dominus omnipotens, & discooperiam posteriora tua super faciem tuam, & ostendam gentibus confusionem tuam, & regnis ignominiam tuam. col. 1578.

6. Et projiciam super te abominationem secundùm immunditias tuas, & ponam te in exemplum.

7. Et erit : omnis, qui viderit te, descendet à te, & dicet : Misera Ninive : quis gemet eam? unde quæram consolationem illi, aptantem chordam? col. 1579.

8. Apta chordam pars Ammon, quæ habitas in fluminibus : aquæ in circuitu ejus : cujus principium, mare est : & aqua, muri ejus. col. 1580.

9. Æthiopia fortitudo ejus, & Ægyptus, & non est finis fugæ tuæ : Phut & Libyes facti sunt auxiliatores illius.

10. Et ipsa in transmigrationem ibit captiva : & parvulos illius allident in principio viarum ejus, & super omnia inclyta ejus mittent sortem, & universi optimates ejus alligabuntur compedibus.

11. Et tu inebriaberis, & eris despecta : & tu quæres tibi ut stes ab inimicis tuis.

12. Omnes munitiones tuæ ut ficus, quæ grossos habent : si commotæ fuerint, cadent in os comedentis.

13. Ecce populus tuus quasi mulieres in te : inimicis tuis aperiendo aperientur portæ terræ tuæ, comedit ignis vectes tuos. col. 1583.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Infirmabuntur, inquit, in corporibus suis à multitudine fornicationis : *quod licet possit & de eis accipi, qui propter res venereas etiam corpore debilitati sunt..... tamen..... non cadunt juxta Hebr. nisi in corporibus suis :* id est, ut ipse explicat sup. 1576. f. *vel cadent à sua multitudine, dum à se invicem constipantur ; vel in cadaveribus corruent interfectorum : αὐτῶν enim*, & suis, & eorum, *utrumque significat.* Vide not. ad ℣. seq.

℣. 4. Ita fert Græcum, copulando scilicet τὸ *à multitudine fornicationis*, cum antecedentibus. Hieron. quoque in comment. 1578. c. ait : *In hoc loco LXX. Interpretes, cùm secundùm Hebraïcum posuerimus*, Propter multitudinem fornicationum meretricis, *quasi aliud voluerunt esse principium, ut dicerent*, præ multitudine fornicationis ; *& huc usque finita sententia, postea inciperent :* Meretrix speciosa, & grata, &c. Extremò Græc. Vat. habet λαοὺς, *populos*, loco *tribus ;* editt. verò Ald. & Compl. cum Ms. Alex. φυλάς.

℣℣. 5. 6. Totidem verba in Græco, præter hoc, Κύριος ὁ Θεὸς, *Dominus Deus*, non simpliciter *Dominus.*

℣. 7. Itidem Græcè, præter hoc ult. *aptantem chordam*, quod deest, saltem eò loci ; nam versus seq. ita incipit saltem in edit. Rom. Ἑτοιμάσαι μερίδα, ἁρμόσαι χορδὴν, ἑτοιμάσαι μερίδα Ἀμμών· Hieron. tamen in comment. 1580. b. ait : *Quod autem sequitur :* unde quæram consolationem, *vel* consolatorem tibi, qui aptet chordam? *adhuc ex persona ejus dicitur, qui resiliet vel discedet à Ninive, & dicet :* Misera Ninive : quis gemet eam?..... *quis itaque poterit talis inveniri consolator, &, ut ita dicam, scriptor lyricus & citharædus, qui possit dissonantes chordas in unam harmoniam contrahere?* Paulò verò post addit : *Hoc quod exposuimus*, qui aptet chordam, *vel* aptantem chordam, *& Græcè dicitur ἁρμόσαι χορδὴν, nec in Hebraïca, nec in cæteris invenimus Translatoribus, sed pro eo alterius sermonis exordium :* Nunquid melior es ab Amon, quæ habitat in fluminibus? *unde videtur mihi magis cum posterioribus copulandum.* Subnexuimus tamen supra *aptantem chordam*, eò maximè quòd Hieron. hæc verba primùm retulit in contextu : neque autem ipsa reticemus inf. initio ℣. 8. quia Hieron. ibid. subdit in LXX. legi : *Apta chordam*, &c.

℣. 8. Ita Hieron. refert præter ea quæ posuit supra, in fine ℣. 7. Addit etiam : *Pro eo quod in LXX. legitur :* Apta chordam pars Ammon ; *& cæteri Interpretes transtulerunt :* Nunquid melior es ab Amon? *Hebræus qui me in Scripturis erudivit, ita legi posse asseruit :* Nunquid melior es quàm No Amon? *& ait Hebraïcè dici* Alexandriam ; Amon *autem*, multitudinem, *sive* populos ; *& esse ordinem lectionis :* Nunquid melior es ab Alexandria populosa, *sive* populorum, &c. Rursum inf. 1581. f. ait : *Quod apud LXX. legitur :* Apta, *sive* Compone chordam, *adhuc ad Niniven dicitur.* In Gr. Vatic. Sic. Ἑτοιμάσαι μερίδα, ἁρμόσαι χορδὴν, ἑτοιμάσαι μερίδα Ἀμμὼν, ἡ κατοικοῦσα ἐν ποταμοῖς· ὕδωρ κύκλῳ αὐτῆς, &c. ut sup. i. e. *Parare partem, aptare chordam, parare partem Ammon, quæ habitas in fluminibus : aqua in circuitu ejus*, &c. Ab. editt. Ald. & Compl. abest 1. Ἑτοιμάσαι μερίδα· & in plerisque libb. est, si Nobilio fides, Ἁρμόσαι χορδὴν, ἑτοιμάσαι μερὶς Ἀμμών· in Compl. Ἅρμοσον χορδὴν, ἑτοιμάσαι μερίς.

℣. 9. Edit. Rom. ipso initio hab. Καὶ Αἰθιοπία ; Compl. verò delet καί ; subinde in Rom. est, καὶ οὐκ ἔστι πέρας τῆς φυγῆς, *& non stetit finis fugæ ;* nec additur pronom. *tua ;* deest pariter seq. *Phut.* In Ms. Alex. est, καὶ οὐκ ἔσαι πέρας τῆς φυγῆς σου· Compl. etiam addit σοῦ ; Ald. non tantùm σοῦ, sed & seq. Φοὺδ ; cæt. ut in Lat. supra.

℣. 10. Eadem exstant in Gr. edit. Rom. præter seqq. ἐπ' ἀρχὰς πασῶν τῶν ὁδῶν, *in principiis omnium viarum ;* sed in multis ἀπ' ἀρχῆς, *à principio*, teste Nobilio ; al. ἐπ' ἀρχῆς, *in principio.* Hieron. verò in commentar. ait : *Parvuli quoque ejus qui adhuc in principiis viarum sunt..... elidentur in ipsis principiis suis.*

℣. 11. Similia præfert Græc. edit. Rom. si hoc ult. exceperis, στάσιν ἐξ ἐχθρῶν, *stationem ab inimicis ;* sed in edit. Compl. est, ἵνα στάσῃ ἐξ ἐχθρῶν· in Ald. ἐξ ἐχθρῶν σου, ut supra. Hieron. etiam in commentar. ait : *Stationem, & finem malorum reperire non poteris.*

℣. 12. Gr. edit. Rom. delet *ut*, ante *ficus ;* & loco *grossos*, habet σκοποὺς· cæt. similia. In edd. Ald. & Compl. ὡς συκαῖ, statimque in Compl. ἔχουσαι ὀλίνθους ; al. καρποὺς ἔχουσαι· Hilar. in Matth. col. 715. e. ait : *Grossa..... & communis usus, & prophetica auctoritas nuncupavit.* Vide sup. Ose. c. 9. ℣. 10.

℣. 13. Consonat Græc. ad verbum. Hieron. inf. in

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 1584. 14. Aquam obsidionis hauri tibi, obtine munitiones tuas: ingredere lutum, & conculcare in paleis, obtine super laterem.

15. Ibi comedet te ignis: disperdet te gladius, & comedet te quasi locusta: aggravaberis quasi bruchus: multiplicare ut bruchus.

16. Multiplicasti negotiationes tuas sicut stel-
col. 1587. las cœli: bruchus irruit, & evolavit.

17. Exsilivit quasi attelabus commistitius tuus, sicut locusta, quæ ascendit super sepem in die gelu: sol ortus est, & exsilivit, & non cognovit locum suum: væ illis.

col. 1588. 18. Dormitaverunt pastores tui: rex Assur consopivit fortes tuos: abiit populus tuus super montes, & non erat qui susciperet.

19. Et non est sanitas contritioni tuæ, tumet plaga tua: omnes qui audierunt nuncium tuum, plaudent manibus super te: quia super quem non irruit malitia tua semper?

VULGATA NOVA.

14. Aquam propter obsidionem hauri tibi, exstrue munitiones tuas: intra in lutum, & calca, subigens tene laterem.

15. Ibi comedet te ignis: peribis gladio, devorabit te ut bruchus: congregare ut bruchus: multiplicare ut locusta.

16. Plures fecisti negotiationes tuas quàm stellæ sint cœli: bruchus expansus est, & avolavit.

17. Custodes tui quasi locustæ: & parvuli tui quasi locustæ locustarum, quæ considunt in sepibus in die frigoris: sol ortus est, & avolaverunt, & non est cognitus locus earum ubi fuerint.

18. Dormitaverunt pastores tui, rex Assur: sepelientur principes tui: latitavit populus tuus in montibus, & non est qui congreget.

19. Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua: omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te: quia super quem non transiit malitia tua semper?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

comment. legit, *apertione aperientur portæ tuæ;* Gr. ἀνοιγόμεναι ἀνοιχθήσονται πύλαι τῆς γῆς σου.

℣. 14. Similia Gr. exhibet, præposita conjunct. καὶ, verbo *obtine;* sed abest καὶ, ab edd. Ald. & Compl. & à Ms. Alex. Græc. etiam ponit εἰς, ante *lutum.* Hieron.que in commentar. habet: *incide in lutum, & conculcare in paleis:* & paulò sup. *Aquam munitionis attrahe tibi, obtine munitiones tuas.*

℣. 15. In Græco Vatic. deest conjunct. &, post *gladius;* reponitur verò ante *aggravaberis:* extremò etiam desunt ista: *multiplicare ut bruchus;* cæt. similia. Sed in Ms. Alex. est: Καὶ καταφάγεταί σε.... καὶ βαρυνθήσῃ· ultimòque in Complut. πληθύνθητι ὡς βροῦχος.

℣. 16. Itidem Græcè, exceptâ præp. ὑπέρ, *super*, pro *sicut;* at in Compl. ὡς τὰ ἄστρα. Hieron. in comment. legit: *bruchus impetu abiit, & avolavit.*

℣. 17. Similia prorsus in Græco, nisi quòd ita scribitur, ἀττέλεβος; in Ms. verò Alex. ἀττέλαβος. Hieron. in comment. legit: *Exsilivit attelabus, & mistitius tuus quasi locusta:* item sup. dicit: *Attelabus, qui Græcè dicitur* συμμικτὸς, *Latinè translatus est in* commistitium, *quem nos possumus vulgus ignobile, & de diversis gentibus hinc inde populum congregatum intelligere, id est, non cives, sed peregrinos.*

℣. 18. Sic iterum in Græco.

℣. 19. Eadem leguntur Græcè, detracta prima conjunct. &. Hieron. etiam inf. in comment. dicit: *Sequitur: Non est sanitas contritioni tuæ;* dein, *tumet plaga tua*, ut sup. at in Gr. ἐφλέγμανεν, *intumuit;* paulòque post, πάντες οἱ ἀκούοντες; extremò, διότι ἐπὶ τίνα οὐκ ἐπῆλθεν, &c. Hieron. quoque in comment. ait: *Diligenter observa, quia non dixerit*, in quem non intravit malitia tua, συμμικτὲ, *sed*, in quem non supervenerit..... *supervenit quidem* συμμικτὸς, *& quantùm in se est, irruit.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

NAHUM.

CAP. I. ℣. 12. Sic quoque attondentur & pertransibit. *Non est mutandum singulare* pertransibit, *in plurale* pertransibunt.

CAP. II. ℣. 4. In itineribus conturbati sunt: quadrigæ collisæ sunt in plateis. *Masculinum* conturbati, *non est vertendum in femininum* conturbatæ, *jungendumque cum* quadrigæ.

℣. 13. Et succendam usque ad fumum quadrigas tuas. *Non facilè substituendum est pronomen tertiæ personæ* ejus, *pro secundæ* tuas.

CAP. III. ℣℣. 2. 3. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ ferventis, & equitis ascendentis, & micantis gladii, & fulgurantis hastæ, & multitudinis interfectæ, & gravis ruinæ. *Quidam libri, magnam horum nominum partem scribunt primo casu numeri pluralis*, & quadrigæ ferventes, & equites ascendentes, & micantes gladii, & fulgurantes hastæ, & multitudines interfectæ, & graves ruinæ: *sed retinendus est ubique secundus casus numeri singularis.*

℣. 8. Nunquid melior es Alexandria populorum. *Non præponas præpositionem* ab *nomini* Alexandria.

℣. 13. Inimicis tuis adapertione pandentur portæ terræ tuæ. *Una vox ablativi casus* adapertione, *non est distrahenda in duas* ad apertionem: *nam* adapertione pandentur, *hoc est, aperiendo aperientur.*

CAPITULA HABACUC PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mſs. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *QUouſque Domine clamabo, & non exaudies?* c. 1. ℣. 2.

II. *Propter hoc diſperſa eſt lex*; al. addit, *quia impius per potentiam deprimit juſtum.* c. 1. ℣. 4.

III. *Videte contemptores, quia opus operor in diebus veſtris.* c. 1. ℣. 5.

IV. *Eò quòd glutiat impius juſtum.* c. 1. ℣. 13.

V. *Et dixerunt: Viſus adhuc ad tempus erit:* al. addit: *& juſtus ex fide mea vivit.* c. 2. ℣. 3.

VI. *Væ qui repellent ſibi quæ non ſua.* c. 2. ℣. 6.

VII. *Ideoque lapis de pariete exclamabit*; al. addit, *& ſcarabeus de ligno.* c. 2. ℣. 11.

VIII. *Væ illi qui dicit ligno: Vigila, & exurge.* c. 2. ℣. 19.

IX. *In medio duorum animalium innoteſces.* c. 3. ℣. 2.

X. *Ante faciem ejus ibit verbum, & exibit*; al. add. *in campos.* c. 3. ℣. 5.

XI. *In comminatione tua* (al. omittit *tua*) *minorabis terram.* c. 3. ℣. 12.

XII. *Requieſcam in die tribulationis*; al. addit, *quia ficus non affert fructum.* c. 3. ℣℣. 16. 17.

PROPHETIA HABACUC.

CAPUT PRIMUM.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Habac. 1. col. 1591. sec. LXX.

1. ASSUMPTIO, quam vidit Am-
bacum propheta.
2. Usquequo Domine cla-
col. 1593. mabo, & non exaudies? vo-
ciferabor ad te vim patiens,
& non salvabis?
3. Quare mihi ostendisti labores & dolores,
col. 1594. videre miseriam & impietatem? contra me fac-
tum est judicium, & judex accipit.
4. Propterea lacerata est lex, & non perve-
nit ad finem judicium: quia impius prævalet ad-
versùs justum, propterea egreditur judicium per-
versum.
col. 1595. 5. Videte contemptores, & respicite: & ad-
miramini mirabilia, & disperdimini: quia opus
ego operor in diebus vestris, quod non credidis-
tis si quis narraverit.
6. Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem

VULGATA NOVA.

1. ONUS, quod vidit Haba-
cuc propheta.
2. Usquequo Domine
clamabo, & non exau-
dies? vociferabor ad te
vim patiens, & non sal-
vabis?
3. Quare ostendisti mihi iniquitatem & labo-
rem, videre prædam & injustitiam contra me?
& factum est judicium, & contradictio potentior.
4. Propter hoc lacerata est lex, & non per-
venit usque ad finem judicium: quia impius præ-
valet adversùs justum, propterea egreditur ju-
dicium perversum.
5. Aspicite in gentibus, & videte: admira- Act. 13.
mini, & obstupescite: quia opus factum est in 41.
diebus vestris, quod nemo credet cùm narrabi-
tur.
6. Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gen-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hic versiculus primus non refertur ab Hieronymo: præfat. tamen in hunc Proph. ita titulum indicat: *Ubi LXX. Translatores, & Symmachus, & Theodotio* Λῆμμα, *id est*, Assumptionem, *interpretati sunt, in Hebræo* ponitur Massa, *quod Aquila vertit in* Pondus..... *Quatuor autem Prophetæ in duodecim Prophetarum volumine sunt, è quibus tres in principio* Λῆμμα, *id est*, Pondus, *titulum habent*, *Naum*, *Abacuc*, & *Malachias*. De nomine autem *Abacuc*, ita disserit initio ejusdem præfat. *Scire nos convenit*, inquit, *corruptè apud Græcos & Latinos nomen* Ambacum *prophetæ legi, qui apud Hebræos dicitur* Abacuc, *& interpretatur* amplexus, *sive, ut significantiùs vertamus in Græcum*, περίληψις, *id est*, *amplexatio*. Cypr. l. 1. Testim. c. 5. cum Auct. quæst. è V. T. q. 44. col. 57. a. scribit *Abacuc*. August. verò l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 513. *Ambacum*. In Gr. Vatic. pariter Τὸ λῆμμα, ὃ εἶδεν Ἀμβακοὺμ ὁ προφήτης· in Compl. Ἀμβακούκ.

℣. 2. Consonat Gr. ad verbum, nisi excipiatur unum, ἀδικούμενος, loco *vim patiens*. Cassiodorus in Ps. 101. p. 337. b. legit: *Usquequo Domine clamabo, & non exaudies? vociferabor ad te injuriam accipiens, & non intendes?* At Hieron. inf. in Abac. 3. col. 1642. b. constanter legit ut sup. in textu, detracta tantùm voce *Domine*.

℣. 3. Itidem Græcè: disjunctum etiam ibi τὸ *contra me*, ab antecedentibus, secus ac in Hebr. & Vulg. disjungit pariter Hieron. cùm in textu Lat. secundùm LXX. tum inf. in comment. *Juxta LXX.* inquit, *communis ad Deum querela sanctorum est, quare contra eos injustum judicium fiat.* In Zachar. quoque cap. 7. col. 1742. b. ita jungit: *Contra me factum est judicium, & judex accipit.*

℣. 4. Eadem exhibet Græc. præter unum fut. ἐξελεύσεται, *egredietur*, pro *egreditur*. Rursum Hieron. in Zach. 7. col. 1742. b. ita legit: *Ideo dissipata est lex, & non pervenit usque ad finem judicium: quia impius opprimit justum.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. d. *impius per potentiam oppressit justum.* Gr. ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιον.

℣. 5. Sic iterum in Græco Vat. excepto uno πιστεύσητε, *credetis*, pro *credidistis*. Idem Hieron. l. 2. in epist. ad Tit. col. 433. a. *Videte contemptores, & inspicite mirabilia, & disperdimini.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 16. d. *Videte contemptores, & inspicite, & desperate: quoniam ego opus operor in diebus vestris, quod non creditis si quis narraverit vobis.* Similiter addunt Mss. Alex. & Barb. ὑμῖν, ult. verbo *narraverit*.

℣. 6. Sic habet Græc. Vatic. præter duo, ἐξεγείρω, *suscito*, pro fut. *suscitabo*; & τὰ πλάτη, *latitudines*, non sin-

Vulgata nova.

tem amaram & velocem, ambulantem ſuper latitudinem terræ, ut poſſideat tabernacula non ſua.

7. Horribilis, & terribilis eſt: ex ſemetipſa judicium, & onus ejus egredietur.

8. Leviores pardis equi ejus, & velociores lupis veſpertinis; & diffundentur equites ejus: equites namque ejus de longè venient, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum.

9. Omnes ad prædam venient, facies eorum ventus urens: & congregabit quaſi arenam, captivitatem.

10. Et ipſe de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi ejus erunt: ipſe ſuper omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.

11. Tunc mutabitur ſpiritus, & pertranſibit, & corruet: hæc eſt fortitudo ejus dei ſui.

12. Nunquid non tu à principio Domine Deus meus, ſancte meus, & non moriemur? Domine in judicium poſuiſti eum: & fortem, ut corriperes, fundaſti eum.

13. Mundi ſunt oculi tui, ne videas malum; & reſpicere ad iniquitatem non poteris: quare reſpicis ſuper iniqua agentes, & taces devorante impio juſtiorem ſe?

14. Et facies homines quaſi piſces maris, & quaſi reptile non habens principem.

15. Totum in hamo ſublevavit, traxit illud in ſagena ſua, & congregavit in rete ſuum. Super hoc lætabitur & exſultabit:

16. propterea immolabit ſagenæ ſuæ, & ſacrificabit reti ſuo: quia in ipſis incraſſata eſt pars ejus, & cibus ejus electus.

17. Propter hoc ergo expandit ſagenam ſuam, & ſemper interficere gentes non parcet.

Versio antiqua.

amaram & velocem, quæ ambulat ſuper latitudinem terræ, ut poſſideat tabernacula non ſua. *Hieron. ubi ſup.*

7. Terribilis, & illuſtris eſt: ex ſemetipſa judicium ejus erit, & aſſumptio ejus ex ſe egredietur.

8. Et exſilient ſuper pardos equi ejus, & velociores erunt lupis Arabiæ; & equitabunt equites ejus: & impetu venient de longinquo, & volabunt quaſi aquila prompta ad comedendum.

9. Conſummatio in impios veniet, reſiſtentes faciebus eorum ex adverſo: & congregabit quaſi arenam, captivitatem.

10. Et ipſe in regibus delectabitur, & tyranni *col. 1596.*
ludibria ejus: & ipſe in omnem munitionem illudet, & mittet aggerem, & obtinebit eam.

11. Tunc mutabit ſpiritum, & pertranſiet, & propitiabitur: hæc eſt fortitudo Dei mei.

12. Nonne tu à principio Domine Deus meus, *col. 1598.*
ſancte meus, & non moriemur? Domine in judicium poſuiſti eum: & plaſmavit me, ut arguam in diſciplina ejus.

13. Mundus oculus, ne videat mala; & aſpi- *col. 1600.*
cere ſuper dolorem non poteris: quare non aſpicis ſuper contemptores, tacebis cùm devoraverit impius juſtiorem ſe?

14. Et facies homines quaſi piſces maris, & quaſi reptilia non habentia ducem.

15. Conſummationem in hamo ſublevavit, & *col. 1601.*
attraxit eum in reti ſuo, & congregavit eum in ſagenis ſuis. Propter hoc lætabitur & gaudebit:

16. propterea immolavit ſagenæ ſuæ, & incendet reti ſuo: quia in ipſis incraſſavit partem ſuam, & eſcæ ejus electæ.

17. Propterea expandit rete ſuum, & ſemper interficere gentes non ceſſat.

Notæ ad Versionem antiquam.

gul. *latitudinem*; at in Mſ. Alex. τὸ πλάτος.

℣. 7. Conſonat Græcum, niſi quòd hab. ἐξ αὐτȣ͂, pro *ex ſemetipſa*, ut & inf. pro *ex ſe*. Hieron. etiam inf. in comment. col. 1597. e. ita legit: *ex ipſo judicium ejus erit, & aſſumptio ejus ab eo egredietur.*

℣. 8. Similia Græc. præfert, detracto uno *erunt*, poſt *velociores*. Hieron. in comment. obſervat: *In eo quod dicitur*, καὶ ἐξιππάζονται οἱ ἱππεῖς αὐτȣ͂, *& LXX. tranſtulerunt*, & equitabuntur equites ejus..... *interpretatus eſt Symmachus, Effundentur equites ejus.* Porro in ed. Rom. & aliis conſtanter legitur, ἐξιππάσονται, *equitabunt*, non ἐξιππάζονται, quod fortè mendum eſt in editt.

℣℣. 9. 10. Sic iterum Græcè. Auct. etiam l. de promiſſ. p. 3. ap. Proſp. p. 188. c. legit: *Conſummatio in impios veniet.*

℣. 11. Similiter in Gr. hoc ult. excepto τῷ Θεῷ μȣ, *Deo meo*, loco *Dei mei*.

℣. 12. Abeſt à Gr. Vatic. pronom. *meus*, poſt *Deus*; ſed in ed. Compl. eſt Θεός μȣ ὁ ἅγιος· ſubinde in Rom. τέταχας αὐτὸ, *poſuiſti eam*, per relat. ad ἔθνος, *gentem*; in Ald. verò & Compl. ac Mſ. Alex. αὐτόν; extremò tam Rom. quàm al. ferunt παιδείαν αὐτȣ͂, *diſciplinam ejus*, non *in diſciplina ejus*; cæt. quadrant. Hieron. in comment. ait: *Porro ſecundùm LXX. hoc quod in fine dicitur*: & plaſmavit me, ut arguerem in diſciplina ejus: *ad perſonam Prophetæ referri poteſt.* Auctor l. de XLII. Manſ. ap. Ambroſ. p. 13. c. initio legit: *Nonne tu à principio Domine Deus meus ſancte?*

℣. 13. In Gr. edit. Rom. horum loco, *& aſpicere ſuper dolorem non poteris*, eſt, καὶ ἐπιβλέπειν ἐπὶ πόνȣς ὀδύνης, *& aſpiciat ſuper labores doloris*; in Compl. ἐπιβλέπειν ἐπὶ πόνον· addit Ald. ȣ̓ δυνήσῃ; addunt pariter Mſs. Alex. & Barb. ſed hoc abeſt à Compl. ſtatim in Rom. Compl. & aliis, ἱνατί ἐπιβλέπεις, *quare aſpicis*, abſque negatione media; ultimò ſic: ἐν τῷ καταπίνειν ἀσεβῆ τὸν δίκαιον, *dum impius devorat juſtum*; apud Aq. Symm. & Theod. καταπίνοντος ἀσεβȣ͂ς τὸν δικαιότερον αὐτȣ͂. Fulgent. l. 2. ad Traſim. c. 8. p. 97. initio legit: *Mundus eſt oculus tuus, ne videat malum.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. e. addit: *cur inſpicis ſuper contemptores, tacebis ob hoc quòd devoret impius juſtum?* In Mſ. S. Remig. Rem. not. A. 9. *quare reſpicis contemptores, & taces conculcante impio juſtiorem ſe?* nullibi autem ponitur negatio ante *aſpicis*, vel *reſpicis*, quæ tamen legitur ſup. apud Hieron. in textu Lat. cùm ſecund. LXX. tum etiam juxta Hebraïcum; deeſt tamen in Vulgata.

℣. 14. Itidem Græcè. In Mſ. S. Remig. laudato ſup. ſic: *Et facit homines quaſi piſces maris, & quaſi*, &c. ut in textu.

℣. 15. In Gr. edit. Rom. deeſt pronom. *ſuo*, poſt *reti*; extremò verò additur ἡ καρδία αὐτȣ͂, *cor ejus*, verbo *gaudebit*; cæt. ſimilia: ſed in edit. Compl. & Mſ. Barb. eſt ἐν ἀμφιβλήστρῳ αὐτȣ͂· & à Compl. abeſt ἡ καρδία αὐτȣ͂, ut ſupra.

℣. 16. Itidem Græcè, excepto uno fut. θύσει, *immolabit*, pro *immolavit*, quod ult. mendum ſapit in edit. nam Hieron. inf. in comment. col. 1602. c. ait: *Porro ſecundùm LXX. impius diabolus..... idcirco lætabitur..... & immolabit, non hamo..... ſed reti ſuo.*

℣. 17. Ita rurſum in Græco, præter duo, ἀμφιβαλεῖ, *expandet*, pro *expandit*, & φείσεται, *parcet*, pro *ceſſat*. In Mſ. Barb. ἀμφιβάλλει; in Compl. βαλεῖ.

CAPUT II.

Versio antiqua.

Hieron. in Habac. 2. col. 1602. col. 1603.

1. Super cuſtodiam meam ſtabo, & aſcendam ſuper petram: & contemplabor, ut videam quid loquatur in me, & quid reſpondeam ad correptionem meam.

2. Et reſpondit ad me Dominus, & dixit: Scribe viſionem, & manifeſtè in buxum, ut perſequatur qui legit ea.

3. Quia adhuc viſio in tempus, & orietur in finem, & non in vacuum: ſi defecerit, ſuſtine eum: quia veniens veniet, & non tardabit.

4. Si retraxerit ſe, non placebit animæ meæ in eo: juſtus autem ex fide mea vivet.

col. 1606.

5. Qui autem arrogans eſt & contemptor, vir ſuperbus, nihil perducit ad finem: qui dilatavit ſicut infernus animam ſuam: & iſte quaſi mors, non adimpletur: & congregabit ad ſe omnes gentes, & accipiet ad ſe omnes populos.

6. Nonne univerſa hæc adverſùm eum parabolam ſument, & propoſitionem ad narrationem ejus: & dicent: Væ qui multiplicat ſibi quæ non ſunt ſua? uſquequo aggravat torquem ſuam graviter?

7. Quia ſubitò conſurgent mordentes eum: & vigilabunt inſidiatores tui, & eris in rapinam illis.

8. Quia tu exſpoliaſti gentes multas, exſpoliabunt te omnes reliqui populi, propter ſanguinem hominum, & impietates terræ, & civitatis, & omnium habitatorum ejus.

Vulgata nova.

1. Super cuſtodiam meam ſtabo, & figam gradum ſuper munitionem: & contemplabor, ut videam quid dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguentem me.

2. Et reſpondit mihi Dominus, & dixit: Scribe viſum, & explana eum ſuper tabulas, ut percurrat qui legerit eum.

3. Quia adhuc viſus procul, & apparebit in finem, & non mentietur: ſi moram fecerit, exſpecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit.

4. Ecce qui incredulus eſt, non erit recta anima ejus in ſemetipſo: juſtus autem in fide ſua vivet. Joan. 3. 36.

5. Et quomodo vinum potantem decipit: ſic erit vir ſuperbus, & non decorabitur: qui dilatavit quaſi infernus animam ſuam: & ipſe quaſi mors, & non adimpletur: & congregabit ad ſe omnes gentes, & coacervabit ad ſe omnes populos. Rom. 1. 17. Gal. 3. 11. Heb. 10. 38.

6. Nunquid non omnes iſti ſuper eum parabolam ſument, & loquelam ænigmatum ejus: & dicetur: Væ ei, qui multiplicat non ſua? uſquequo & aggravat contra ſe denſum lutum?

7. Nunquid non repentè conſurgent qui mordeant te: & ſuſcitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis?

8. Quia tu ſpoliaſti gentes multas, ſpoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis, propter ſanguinem hominis, & iniquitatem terræ civitatis, & omnium habitantium in ea.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Conſonat Græcum ad verbum. Auct. l. de dupl. mart. ap. Cypr. p. 594. b. legit: *Super cuſtodiam meam ſtabo, & gradum figam ſuper petram.*

℣. 2. Similiter in Græco. Auguſt. quoque l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 513. a. legit: *Et reſpondit Dominus ad me, & dixit: Scribe viſum apertè in buxo, ut aſſequatur qui legit ea.* Hieron. inf. in comm. 1604. f. ait: *Quod LXX. tranſtulerunt* ὅπως διώκῃ ὁ ἀναγινώσκων, *id eſt*, ut perſequatur qui legit; *juxta illum ſenſum qui ad Timotheum* (1. VI. 11.) *ſcribitur, Perſequere juſtitiam, & pietatem*, &c.

℣. 3. Similia leguntur Græcè. Item apud Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 513. a. *Quia adhuc viſio ad tempus, & orietur in fine, & non in vacuum: ſi tardaverit* (Gr. ὑςερήσῃ) *ſuſtine eum: quia veniens veniet, & non morabitur.* Hieron. in comm. 1605. c. hæc addit: *Porro quod pro* viſione *interpretati ſumus:* quia adhuc viſus procul: & ſi moram fecerit, exſpecta illum, *id eſt*, viſum: *non putet aliquis errore deceptus pro* viſione, *quæ eſt generis feminini*, viſum *poſuiſſe, qui eſt generis maſculini, & minùs uſitatum eſt in Latino: ſiquidem* hazon, *quod Aquila interpretatur* ὁραματισμὸν, *apud Hebræos genere maſculino* viſus *dicitur, & uſque ad finem ſub eodem genere* viſionis, *id eſt, viſûs maſculina declinatio conſervatur. LXX. autem dicentes:* Scribe viſionem: *& poſtea:* ſi defecerit, ſuſtine eum..... non placebit..... in eo: *primùm interpretati ſunt* viſionem *genere feminino, quæ apud Hebræos, ut diximus, maſculini eſt: deinde ſecundùm Hebraïcum genus, ubi declinatur maſculinè*, ſuſtine eum, *&* non placebit..... in eo, *ipſi quoque maſculino genere declinaverunt: cùm utique debuerint, juxta id quod primùm interpretati ſunt* viſionem, *etiam in reliquis femininum genus ponere* viſionis, *ut dicerent:* exſpecta eam: quia..... non placebit..... in ea, *id eſt*, in viſione. *Hoc propterea, ne quod ſciebamus videremur tacere. Cæterùm non ignoro ſecundùm interpretationem eorum poſſe & ita accipi:* Scribe viſionem, *in qua Chriſtus repromittitur..... Quòd ſi ſe ſubtraxerit Chriſtus, & viſus fuerit retardare, exſpecta illum*, &c.

℣. 4. Græc. Ἐὰν ὑποςείληται, ὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μυ ἐν αὐτῷ· reliqua ut in Lat. ſup. Hieronymus inf. in comm. 1605. f. legit ex LXX. *Si ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ in eo:* & poſt paulo: *Quòd ſi ſe ſubtraxerit*, &c. Extremò 1606. a. ait: *Apoſtolus LXX. magis teſtimonio abuſus eſt, ad Romanos ſcribens* (1. 17.) Juſtus autem ex fide mea vivet; *& non eo quod habetur in Hebraïco.* Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 713. a. legit: *juſtus ex fide ſua vivet*, non *mea*. Cypr. verò l. 1. Teſtim. c. 5. p. 277. c. *juſtus autem ex fide mea vivet*, ut ſup. item l. 3. p. 318. a. præter ult. *vivit:* ſic etiam apud Hieron. l. 1. in ep. ad Tit. to. 4. 425. a. *meâ vivit.* Ambroſiaſt. p. 47. a. *juſtus autem ex fide vivit.* Auct. quæſt. ex V. T. q. 44. ap. Aug. to. 3. 57. a. *quia juſtus ex fide vivet.* In Mſs. Alex. & Barb. ac ed. Ald. δίκαιός μυ ἐκ πίςεως ζήσεται· Nobil. ait à multis libb. abeſſe *mea*, μυ. In Vulgata etiam, Rom. 1. 17. legimus: *Sicut ſcriptum eſt: Juſtus autem ex fide vivit:* & in Gr. hod. Καθὼς γέγραπται· Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίςεως ζήσεται. Hieron. tamen ait ſup. Apoſtolum ſcripſiſſe cum LXX. *Juſtus autem ex fide mea vivet.*

℣. 5. Similia exhibentur Græcè, excepto uno ὐθὲν μὴ περάνῃ, *nihil perducet ad finem*, pro *perducit*. Apud Cypr. epiſt. 55. p. 80. c. ita: *Ille verò qui præſumit, & contumax eſt, vir ſui jactans, nihil omnino proficiet: qui dilatavit tanquam infernus animam ſuam:* ſic iterum epiſt. 67. p. 116. niſi quòd delet τὸ *qui præſumit*, legitque *perficiet*, non *proficiet*. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. e. *Placens* (ſupp. *ſibi*) *& contemptor, vir ſuperbus, nihil proficiet: qui dilatavit ſicut inferus animam ſuam: & ipſe ut mors inſatiabilis;* Gr. ὐκ ἐμπιπλάμενος, Nobil. *non adimplebitur.*

℣. 6. Totidem verba in Græco, niſi quòd τὸ, ἕως τίνος, *uſquequo*, jungitur cum antecedentibus; ſequitur etiam ibid. ϗ βαρύνων τὸν κλοιὸν αὐτῦ ςιβαρῶς. Hieron. in comm. 1607. b. hæc habet: *Væ diabolo, qui multiplicavit ſibi non ſua:* ſubinde ad hoc, *uſquequo: Vel increpantium eſt*, inquit, *vox iſta, vel judicii diem demonſtrantium:* demum his, *& aggravans torquem ſuam infinito pondere*, addit: *& pulchrè, quia arrogans, & ſuperbus eſt:* poſt multa autem legit pluraliter: *Væ qui multiplicant ſibi quæ non ſunt ſua;* quod *quidam putant*, inquit, *de divitibus poſſe accipi.*

℣. 7. Ita rurſum in Græco.

℣. 8. Græc. Vatic. tollit voculas *tu*, & *te;* paulòque poſt hab. pluraliter, δι' αἵματα, *propter ſanguines;* cæt. ut in Lat. ſupra: ſed in Mſs. Alex. & Barb. eſt, necnon in editt. Ald. & Compl. Διότι σὺ ἐσκύλευσας..... σκυλεύσυσί σε· ſubinde in Ald. ſola, ὑπολελειμμένοι λαῦ; in al. λαοί, ut ſupra.

VULGATA NOVA.

9. Væ qui congregat avaritiam malam domui ſuæ, ut ſit in excelſo nidus ejus, & liberari ſe putat de manu mali.

10. Cogitaſti confuſionem domui tuæ, conciđiſti populos multos, & peccavit anima tua.

11. Quia lapis de pariete clamabit: & lignum, quod inter juncturas ædificiorum eſt, reſpondebit.

Ezech. 24. 9. Nah. 3. 1. 12. Væ qui ædificat civitatem in ſanguinibus, & præparat urbem in iniquitate.

13. Nunquid non hæc ſunt à Domino exercituum? Laborabunt enim populi in multo igne, & gentes in vacuum, & deficient.

14. Quia replebitur terra, ut cognoſcant gloriam Domini, quaſi aquæ operientes mare.

15. Væ qui potum dat amico ſuo mittens fel ſuum, & inebrians ut aſpiciat nuditatem ejus.

16. Repletus es ignominia pro gloria: bibe tu quoque, & conſopire: circumdabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ ſuper gloriam tuam.

17. Quia iniquitas Libani operiet te, & vaſtitas animalium deterrebit eos de ſanguinibus hominum, & iniquitate terræ, & civitatis, & omnium habitantium in ea.

18. Quid prodeſt ſculptile, quia ſculpſit illud fictor ſuus, conflatile, & imaginem falſam? quia ſperavit in figmento fictor ejus, ut faceret ſimulachra muta.

19. Væ qui dicit ligno: Expergiſcere: Surge, lapidi tacenti: nunquid ipſe docere poterit? Ecce iſte coopertus eſt auro & argento: & omnis ſpiritus non eſt in viſceribus ejus.

Pſ. 10. 5. 20. Dominus autem in templo ſancto ſuo: ſileat à facie ejus omnis terra.

VERSIO ANTIQUA.

9. O qui multiplicat avaritiam malam domui ſuæ, ut ponat in excelſo nidum ſuum, & eruatur de manu malorum. Hieron. ubi ſup. col. 1608.

10. Cogitaſti confuſionem domui tuæ, conſumpſiſti populos multos, & peccavit anima tua.

11. Propter quod lapis de pariete clamabit: & ſcarabeus de ligno loquetur ea.

12. Væ qui ædificat civitatem in ſanguinibus, & præparat urbem in iniquitatibus. col. 1610.

13. Nonne hæc ſunt à Domino omnipotente? Et defecerunt populi multi in igne, & gentes multæ coanguſtatæ ſunt.

14. Quia replebitur terra, ut cognoſcat gloriam Domini, quaſi aquam ad operiendum maria.

15. Væ qui propinat proximo ſuo ſubverſione turbida, & inebrians ut aſpiciat in ſpeluncis eorum. col. 1612.

16. Saturitatem ignominiæ de gloria bibe & tu, & commovere: circumdedit te calix dexteræ Domini, & congregata eſt ignominia ſuper gloriam tuam.

17. Quia impietas Libani operiet te, & miſeria beſtiarum terrebit te propter ſanguinem hominum, & impietates terræ, & civitatis, & omnium habitantium in ea.

18. Quid prodeſt ſculptile, quia ſculpſerunt illud, formaverunt illud conflatile, imaginem falſam? quia confidit fictor in figmento ſuo, ut faciat idola muta. col. 1615.

19. Væ qui dicit ligno: Evigila, & exſurge: & lapidi: Elevare. Et ipſum eſt imago, & eſt productio auri & argenti: & omnis ſpiritus non eſt in eo. col. 1616.

20. Dominus autem in templo ſancto ſuo: revereatur à facie ejus omnis terra.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. f. ita legit: *O qui mihi fundat fundationem malam domui ſuæ, ut collocet in altum nidum ſuum.* Gr. verò ut ſup. Ὦ ὁ πλεονεκτῶν πλεονεξίαν κακὴν τῷ..... τοῦ τάξαι εἰς ὕψος..... τοῦ ἐκσπασθῆναι, &c. *ut eruatur*, non *& eruatur*.

℣. 10. Itidem Græcè.

℣. 11. Hieron. in comm. 1609. c. *Reperi*, inquit, *exceptis quinque editionibus, id eſt, Aquilæ, Symmachi, LXX. Theodotionis, & Quintæ, in duodecim Prophetis & duas alias editiones, in quarum una ſcriptum eſt:* Quia lapis de pariete clamabit, quaſi vermis in ligno loquens: *& in altera:* Lapis enim de pariete vociferabitur, & σκώληξ de ligno loquetur ea. Gregor. M. l. 30. in Job 39. p. 986. a legit: *ſcarabeus de ligno clamavit.* Apud Hieron. etiam ubi ſup. κάνθαρος, *id eſt, ſcarabeus.* Similiter in Gr. hod. ut & cæt. quæ in Lat. ſupra: extremò tamen φθέγξεται, pro *loquetur*; φθέγγομαι ad litt. *ſonum edo.*

℣. 12. Sic iterum in Græco. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. g. *Væ qui ædificant civit. in ſanguinibus, & præparant civitatem in iniquitatibus.* Apud Gild. Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 714. b. *Væ qui ædificant civitatem in ſanguine, & præparant civitatem iniquitatibus, dicentes*, &c. ut infra.

℣. 13. Ita fert Græc. niſi quòd pro 1. *Nonne* ponit ſimpliciter οὐ, minimè tamen excluſa interrogatione: hanc verò excludere videtur Hieron. in comment. cùm dicat: *Non ſunt hæc à Domino omnipotente, id eſt, Talis ædificatio non eſt à Domino ſabaoth, quem nunc LXX. interpretati ſunt, omnipotentem:* ſubinde obſervat verbum ultim. ὠλιγοψύχησαν, magis propriè ſignificare *laſſatæ ſunt*, quàm *coanguſtatæ ſunt:* Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. b. legit, *minoratæ ſunt;* cæt. ut in textu.

℣. 14. Extrema tantùm variant Græcè, videlicet, ὡς ὕδωρ κατακαλύψει αὐτούς, i. e. *quaſi aqua operiet eos.* At in Compl. ὡς ὕδωρ κατακαλύψαι θαλάσσας· al. ὡς ὕδωρ πολὺ καλακαλύψαι ἐπὶ θαλάσσης· in Mſ. Barb. πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας.

℣. 15. Græc. Ὦ ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπῇ θολερᾷ, καὶ μεθύσκων ὅπως ἐπιβλέπῃ ἐπὶ τὰ σπήλαια αὐτῶν. Hieron. inf. in comm. 1615. a. *Væ qui potum dat proximo ſuo ſubverſione turbida:* at in Iſai. 65. col. 482. e. *Væ qui potum dat proximo amico ſuo potionis turbidæ, & inebriat eum ut reſpiciat ad ſpeluncas ſuas:* comment. verò in Abac. ſup. ait: *Pro* ſubverſione turbida *Symmachus interpretatus eſt*, καὶ ἀφίων ἀκρίτως τὸν θυμὸν ἑαυτοῦ, id eſt, *& emittens abſque judicio furorem ſuum:* ſubnexis pariter Theodotionis, Quintæ editionis, Aquilæ, &c. variis lectionibus, ultimò addit: *Hoc propterea, ut verbum Hebraïc.* maſpha, *quod tranſtulerunt LXX.* ſubverſionem, *ſciri poſſit quantâ apud omnes Editiones varietate diſcordet.*

℣. 16. Eadem leguntur in Gr. Vatic. exceptis his, καρδία σαλεύθητι, καὶ σείσθητι, *cor commovere, & concutere*, pro *& commovere;* at in Compl. ſimpliciter, καὶ διασαλεύθητι· ſicut in Mſ. Barb. deinde in Compl. ἐκύκλωσέ σε ποτήριον· in Vatic. ἐκύκλωσεν ἐπὶ σὲ ποτήριον. Hieron. in comment. 1614. a. ſic legit: *Saturitatem ignominiæ pro gloria bibe tu, & commovere.*

℣. 17. Sic iterum Græcè, præter unum plur. δι' αἵματα, *propter ſanguines.*

℣. 18. Sic habet Græc. Vatic. præter verbum ſingul. ἔπλασε, *formavit*, pro plur. *formaverunt;* Ald. verò & Compl. cum Mſ. Barb. ἔπλασαν; extremò pro *muta*, in Vatic. & aliis κωφά, quod Hieron. in comment. interpretatur *muta, vel ſurda: κωφά quippe*, ait, *apud Græcos utrumque ſignificat; quanquam Symmachus*, ἄλαλα *interpretans*, muta *magis videatur intellexiſſe quàm* ſurda.

℣. 19. Græc. tollit *&*, poſt *evigila;* paulòque poſt pro *& eſt*, ponit, τοῦτο δέ ἐστιν, *iſtud verò eſt;* Compl. autem καί ἐστιν; cæt. ut in textu.

℣. 20. Ita de Græco ad verbum.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Habac. 3. col. 1617.

1\. ORATIO
AMBACUM
PROPHETÆ
CUM CANTICO.

VULGATA NOVA.

1\. ORATIO
HABACUC
PROPHETÆ
PRO IGNORANTIIS.

CAPUT III.

col. 1619. 2. DOMINE audivi auditum tuum, & timui.
Domine conſideravi opera tua, & obſtupui.
In medio duorum animalium cognoſcêris : cùm
col. 1620. appropinquaverint anni, cognoſcêris : cùm advenerit tempus, demonſtraberis : cùm turbata fuerit anima mea in ira, miſericordiæ recordaberis.
col. 1621. 3. Deus à Theman veniet, & ſanctus de monte

2\. DOMINE audivi auditionem tuam, & timui.
Domine opus tuum, in medio annorum vivifica illud.
In medio annorum notum facies : cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.
3\. Deus ab Auſtro veniet, & ſanctus de mon-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Oratio Habacuc integra non ſolùm habetur in comment. Hieronymi ex edit. LXX. ſed etiam legitur apud Auguſtinum, l. 18. de civit. Dei, c. 31. Præterea reperitur in Mſs. antiquis pluribus, videlicet in uno Sangermanenſis noſtri Monaſterii, n. 15. ann. 900. alio S. Michaelis Lotharing. vulgò *S. Mihel;* tertio inclytæ Eccleſiæ Remenſis, ann. circ. 700. n. 2. quarto S. Joan. Laudunenſis, vulgò dicto Pſalt. S. Salabergæ, eoque inſigni; quinto Sorbonico Pariſ. quod ultim. Pſalterium non unam ejuſdem Cantici interpretationem Latinam continet, ſed duplicem nonnihil diſſimilem. Edita quoque eſt hæc Oratio ab Emin. Cardinali Thomaſio inter Cantica alia vetera, ad calc. Pſalterii Rom. p. 694. Invenitur etiam in Breviario Mozarabico ad Dom. 3. Advent. Horum omnium variantes lectiones referemus in Not. & quo quique libri tum inter ſe, tum à textu Hieronymiano vel leviter differant, id noſtro more diligenter indicabimus : neque verò contextum alium, quàm ab Hieronymo uſurpatum adhibendum duximus ſupra, quamvis nonnullorum ex laudatis codd. Mſs. contextus, vel etiam Auguſtinianus, ipſi anteponi potuiſſet. Id autem ibi ita exſecuti ſumus, ut & aliàs nonnunquam, ne quid de Hieronymi contextu, qui in hiſce poſterioribus commentariis continuus prope eſt ac perpetuus, hac intermiſſione diminueretur. Ad Canticum igitur quod attinet, ita inſcribitur in Mſ. cod. Sangerm. n. 15. *Oratio Ambacum Cantic.* qui titulus abeſt à cæteris : Græcè, ut ap. Hieronymum ſup. præter nomen Ἀμβακὺμ, pro quo S. Doctor correxit *Abacuc :* ſed vide quæ de hoc nomine notavimus ſupra ex ipſo ad ℣. 1. capitis 1. Hieronymus ſubdit : *Aquila, & Symmachus, & Quinta editio, ſicut nos,* pro ignorationibus *tranſtulerunt : ſolus Theodotio,* ὑπὲρ τῶν ἑκουσιασμῶν, *id eſt,* pro voluntariis, & pro his qui ſponte delinquunt. *Hoc propterea,* inquit, *ut intelligamus, exceptis LXX. nullum* Orationem cum Cantico *tranſtuliſſe :* & infra : *Sicubi alibi nomen* Orationis *infertur, attamen nullo loco* cum Cantico *legitur. Et neſcio an decens ſit* orare cum Cantico; *niſi fortè juxta LXX.* orare *dicimus Prophetam pro adventu Chriſti; & hoc ipſum* cum delectatione, & Pſalmis, & Cantico *prophetare :* item inf. 1621. f. de *Diapſalmate* loquens, quod ſubjicitur verſui 3. *Cerne,* inquit, *juxta LXX. quòd* Diapſalma *non ponatur niſi in Pſalterio, & in præſenti loco : ex quo intelligimus rectè à* LXX. Orationis canticum *prænotatum.*

℣. 2. Totidem verba leguntur Græcè, excepto uno *Domine,* quod deeſt ante *conſideravi;* imo in editt. Ald. & Compl. eſt Κύριε κατενόησα. Subdit Hieron. in comment. *Quod autem LXX. dixerunt,* conſideravi & obſtupui, *nec in Hebræo habetur, nec apud quemquam aliorum Interpretum; ut ſublatis his quæ in Hebraïco non habentur, poſſit legi juxta LXX.* Domine opera tua : in medio duorum animalium cognoſcêris; *quod quia ἀδιανόητον videbatur, ſuperiora conjuncta ſunt. Legimus autem in Hebræo* Adonai, *id eſt, Domine,* phalach, *opus tuum,* bacereb, *in medio,* ſanim, *annorum,* heinu, *vivifica illud. Hoc propterea, ut quæ ſuperflua ſunt in LXX. manifeſtè addita cognoſcamus :* inf. ſic pergit ex LXX. *cùm appropinquaverint anni, cognoſcêris;* ſup. 1618. e. *notus eris;* Gr. ἐπιγνωσθήσῃ : exinde, *cùm advenerit tempus, demonſtraberis; cùm turbata fuerit anima mea :* ſtatimque : *Quod,* inquit, *exceptis LXX. nec in Hebraïco, nec apud quemquam aliorum habetur Interpretum..... Quod autem infertur,* cùm turbata fuerit anima mea *apud LXX. Interpretum editionem, cum poſterioribus copulatur, ut poſſit legi,* cùm turbata fuerit anima mea in ira; *& huc uſque diſtinctio; deinceps inſeratur,* miſericordiæ recordaberis; *quòd ſcilicet Prophetæ ſufficiat pro pœna ſola conturbatio, & ad iram Dei, animâ illius conturbatâ, nequaquam inferatur ſupplicium, ſed iram excludat miſericordia.* Mſ. S. Germ. 15. ſic hab. *Domine exaudivi* (Gr. εἰσακήκοα) *auditum tuum, & timui. Domine conſideravi opera tua, & expavi. In medio duorum animalium cognoſcêris : cùm appropinquant anni, in adventu temporum, oſtendêris : in eo cùm turbata fuerit anima mea in ira, miſericordiæ memor eris.* Mſ. S. Mich. *Domine audivi auditum tuum, & timui. Domine conſideravi opera tua, & expavi. In medio duorum animalium cognoſcêris : cùm appropiant anni, oſtendêris : in adventum temporis demonſtrabis : ita cùm conturbata fuerit anima mea in ira, miſericordiæ memor eris.* Similiter in Breviar. Mozar. præter poſteriora : *dum appropinquaverint anni, innoteſcêris : dum advenerit tempus, oſtendêris : cùm conturbata fuerit anima mea in ira, miſericordiâ tuâ memoraberis mei.* Mſ. B. M. Remenſis cum altero Sorbon. 1. necnon Pſalt. Thomaſ. & Miſſali Rom. ad fer. VI. Paraſc. *Domine audivi auditum tuum, & timui. Conſideravi opera tua, & expavi. In medio duorum animalium innoteſcêris : dum appropinquaverint* (Rem. *adpropinquaverunt*) *anni, cognoſcêris : dum advenerit tempus, oſtendêris : in eo dum conturbata fuerit anima mea in ira, miſericordiæ memor eris.* Sorb. 2. *Domine audivi auditionem tuam, & timui. Domine conſideravi..... in medio duorum animalium innoteſces : in eo dum appropinquaverint anni, cognoſcêris : dum advenerit tempus, oſtendêris : in turbatione animæ meæ, in ira, miſericordiæ memoraberis.* Huic ultimo Sorbon. congruit Pſalt. S. Salab. niſi quòd hab. *innoteſcêris;* dein, *dum adpropiaverint anni;* ultimòque, *in eo dum conturbata fuerit anima mea in ira, miſericordiæ memor eris;* ut in aliis ſupra. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 716. c. *Domine audivi auditum tuum, & extimui. Conſideravi opera tua, excidi mente. In medio duorum animalium cognoſcêris :* Iren. l. 3. c. 16. p. 206. d. addit : *in eo cùm appropinquarent anni, cognoſcêris : in adventu temporis, oſtendêris : in eo quòd turbetur anima mea in ira, miſericordiæ tuæ memoraberis.* Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 31. to. 7. 513. b. *Domine audivi auditionem tuam, & timui. Domine conſideravi opera tua, & expavi. In medio duorum animalium cognoſcêris : dum appropinquant anni, cognoſcêris : in adventu temporis, oſtendêris : in eo dum conturbata fuerit anima mea in ira, miſericordiæ memor eris.* Leo M. ſer. 2. p. 51. d. *Domine audivi auditum tuum, & timui. Conſideravi opera tua, & expavi.* Similiter habet S. Petrus Chryſol. ſer. 68. & 86. p. 898. d. 913. f. cum Greg. M. in 1. reg. 2. to. 3. 71. d. qui ult. addit, *In medio duorum animalium innoteſcêris.* Auct. l. de promiſſ. p. 133. c. 173. a. ap. Proſp. *In medio duorum,* vel *duûm animal. cognoſcêris.* Maximus Taurin. in homil. p. 5. a. *Domine audivi auditionem tuam,* &c. ut ſup. apud. S. Leon. Vide etiam Caſſiod. in Pſ. 65. & 76. p. 214. 259. c. necnon Brev. Rom. in oct. Nativ. Dom. Reſp. lect. 6.

℣. 3. Eadem exhibet Græc. edit. Rom. exceptis his, ἐξ ὄρους Φαρὰν κατασκίου δασέος, i. e. *de monte Pharan um-*

VULGATA NOVA.

te Pharan :

Operuit cœlos gloria ejus : & laudis ejus plena est terra.

4. Splendor ejus ut lux erit : cornua in manibus ejus :

Ibi abscondita est fortitudo ejus : 5. ante faciem ejus ibit mors.

Et egredietur diabolus ante pedes ejus.

6. Stetit, & mensus est terram.

Aspexit, & dissolvit gentes : & contriti sunt montes sæculi.

Incurvati sunt colles mundi, ab itineribus æternitatis ejus.

VERSIO ANTIQUA.

umbroso & condenso : DIAPSALMA. *Hieron. ubi sup. col. 1622.*

Operuit cœlos virtus ejus : & laudis ejus plena est terra.

4. Et splendor ejus quasi lux erit : cornua in manibus ejus :

Et posuit dilectionem robustam fortitudinis suæ : 5. ante faciem ejus ibit verbum. *col. 1623.*

Et egredietur in campum post pedes ejus.

6. Stetit, & commota est terra. *col. 1624.*

Aspexit, & distabuerunt gentes : contriti sunt montes violentiâ.

Tabuerunt colles sæculi, itineris sempiterni ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

broso condenso. In Compl. κατασκίϋ Φαράν. Διάψαλμα· cæt. libri non habent *Pharan* ; nec ed. Ald. *Diapsalma.* Hieron. ubi sup. dicit : *Aquila & Symm. & V. Editio, ipsum Hebraïcum posuerunt* Theman ; *solus Theodotio quid significaret* Theman, *interpretatus est, dicens :* Eloim ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan : In finem : *ex quo intelligimus à solis LXX. positum*, de monte umbroso & condenso : *sed & hoc, quod LXX. transtulerunt*, Διάψαλμα, *& nos posuimus* Semper, *Symmachus interpretatus est* In æternum ; *Theodotio* In finem ; *V. Editio, ipsum Hebr.* Sela. Ms. S. Germ. 15. sic habet : *Deus de Theman veniet, & sanctus de monte umbroso & condenso :* Diapsalma. *Operuit cælos justus ejus : & laus* (l. *laudis*) *ejus plena est terra.* Ita quoque in Ms. S. Mich. nisi quòd deest *Diapsalma*, habeturque *virtus*, non *justus* ; & *laudis.* Ms. B. M. Rem. cum Missali Rom. ad Tract. fer. VI. Parasc. *Deus à Libano veniet, & sanctus de monte umbroso & condenso : Operuit cælos majestas ejus* (Gr. ἀρετή, al. δύναμις,) *& laudis ejus plena est terra.* Itidem Psalt. Thomas. nisi quòd interponit *Diapsalma*, legitque inf. *laude*, non *laudis.* Psalt. S. Salab. huic ult. congruit, detracto *Diapsalmate*, positoque *venit*, pro *veniet.* Sorb. 1. *Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte umbroso & condenso : Operuit cælos majestas ejus, & laude ejus plena est terra.* Sorb. 2. *Deus ab alieno veniet, sanctus de monte umbroso & opaco : Operuit cælos majestas, & laude ejus plena est terra.* Brev. Moz. *Deus à Libano veniet, & sanctus à monte opauco & condenso : Operuit cælos virtus ejus, & laude ejus*, &c. Irenæus l. 3. c. 20. p. 214. d. legit : *Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte Effrem : Cooperuit cælum virtus ejus, & laudatione ejus plena est terra :* & l. 4. c. 33. p. 273. b. ait *ab Africo venire Deum, & de monte umbroso & condenso.* Novatianus l. de Trin. p. 1038. a. *Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte opaco & condenso.* Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 716. c. 717. a. *Operuit cælos virtus.* Cypr. l. 2. Testim. p. 294. b. cum Julio Firmic. l. de errore prof. relig. c. 22. p. 173. a. *Texit cælos virtus ejus, & laudis* (Jul. *laude*) *ejus plena est terra.* Similiter habet Zeno Veron. l. 2. tract. 22. p. 213. *Texit cælos virtus ejus.* Ambros. l. de Noe, c. 15. col. 249. b. *Dominus à Libano veniet, à monte umbroso & opaco :* & in Ps. 47. col. 943. a. *laudis ejus plena est terra.* Auctor l. de XLII. Mans. apud Ambr. col. 11. c. *Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte umbroso Pharan.* Hieron. in Isai. 49. to. 3. 354. e. *Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan umbroso & condenso :* & in Eccles. to. 2. 778. c. *Deus de Theman veniet ;* tum addit : *quod alii Interpretes ediderunt, Deus ab Austro veniet.* Similiter August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 513. b. *Deus de Theman veniet, & sanctus de monte umbroso & condenso :* deinde : *Quod hic dictum est*, de Theman veniet, *alii interpretati sunt*, ab Austro, *vel* ab Africo : mox ibid. *Operuit cælos virtus ejus*, &c. ut in textu : & epist. 105. to. 2. 302. e. *Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte umbroso : Operuit cælos virtus ejus :* & l. 16. cont. Faust. to. 8. 294. c. *Deus ab Africo veniet, & sanctus de Pharan.* Gregor. M. in Cantic. 1. to. 3. 399. d. *Deus à Libano veniet, & sanctus de monte umbroso & condenso.*

℣. 4. Itidem Græcè. Hieron. subdit : *Pro eo quod LXX. interpretati sunt :* & posuit dilectionem robustam fortitud. suæ : *nos diximus :* ibi abscondita est fortitudo ejus : at inf. 1623. e. *Juxta LXX.* inquit, *legimus :* & posuit dilectionem fortem virtutis suæ ; Gr. κραταιὰν ἰσχύος αὐτοῦ. Ms. S. Germ. *Et splendor ejus ut lumen erit : cornua in manibus ejus : Et posuit charitatem firmam fortitudinis suæ.* Ms. S. Mich. *Et splendor ejus ut lumen erit : cornua in manibus ejus : Illic confirmata est fortitudo gloriæ ejus, & posuit charitatem firmam fortitudinis suæ.* Breviar. Moz. *Et fulgor illius quasi lumen erit : cornua in manibus ejus sunt : Illi confirmata est virtus gloriæ ejus, & posuit claritatem firmam.* Ms. Remens. cum Psalt. S. Salab. & Thomas. *Splendor ejus sicut lumen erit : cornua sunt in manibus ejus : Ibi confirmata est virtus gloriæ ejus, & posuit claritatem* (Thomas. *charitatem*) *firmam fortitudinis suæ.* Itidem in Psalt. Sorbon. 1. detracto verbo *erit*, post *lumen* ; ut & ult. isto, *fortitudinis suæ.* In Sorb. 2. *Et splendor ejus sicut lumen erit : cornua in manibus ejus : Et imposuit charitatem continentia virtutis suæ.* Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 716. c. 717. a. legit : *Et splendor ejus ut lux erit.* Item Cyprianus l. 2. Testim. p. 294. b. *Et splendor ejus ut lux erit : cornua in manibus ejus erunt : Et illic constabilita est virtus gloriæ ejus, & constituit dilectionem validam.* Similiter habet Jul. Firm. l. de errore prof. relig. c. 22. p. 173. d. præter pronom. *suam*, loco *validam.* August. verò l. 18. de civit. Dei, c. 31. ita : *Splendor ejus ut lumen erit : cornua in manibus ejus sunt : Et posuit charitatem firmam fortitudinis suæ.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 5. p. 129. a. *cornua in manibus ipsius sunt.*

℣. 5. Hieron. addit : *Pro eo quod nos transtulimus* mortem, *in Hebræo tres litteræ positæ sunt*, daleth, beth, res, *absque ulla vocali ; quæ si legantur* dabar, verbum *significant ; si* deber, pestem..... *soli LXX. & Theodotio*, sermonem *pro* morte *interpretati sunt.* Græcè etiam hodie legimus, πρὸ προσώπου αὐτοῦ πορεύσεται λόγος· tum sequitur : καὶ ἐξελεύσεται εἰς πεδία· dein ita jungitur, κατὰ πόδας αὐτοῦ ἔστη, καὶ ἐσαλεύθη, &c. de ℣. 6. Hieron. verò adjungere videtur τὸ *post pedes ejus*, ad *campum*, non verò ad seq. *stetit ;* præter quàm quòd enim primò ita retulit textum ex edit. LXX. eundem etiam inf. sic resumit in comm. 1624. b. *Si autem*, inquit, *juxta LXX. legerimus :* ante faciem ejus ibit verbum. Et egredietur in campos (non *campum*) post pedes ejus : *hoc significat, quòd* sermo *Dei ante visitationem ejus, quæ nunc allegoricè* facies *dicitur, præcedat, & præparet corda credentium :* & infra : *Porro secundùm LXX. postquàm faciem Dei sermo præcesserit, & egressus fuerit in plana, Deus Pater venit illuc..... & venit post pedes sermonis sui, & stat :* paulò post tamen addit : *Ubi autem steterit juxta pedes sermonis sui, ibi statim terra, opera videlicet carnis..... commoventur.* Mss. duo Sangerm. & S. Mich. ita ferunt : *ante faciem ejus ibit verbum. Et prodiet in campos secundùm pedes ejus.* Ms. B. M. Rem. cum Psalt. Thomas. Sorbon. 1. & S. Salab. *ante faciem ejus ibit verbum. Et exibit in campis* (S. Salab. *campos.*) *Pedes ejus steterunt*, &c. His accedit Sorbon. 2. nisi quòd hab. *exivit in campum.* Brev. Moz. *ante faciem suam ibit verbum. Et exivit in campos. Pedes ejus steterunt*, &c. Irenæus l. 3. c. 20. p. 214. d. *ante faciem ejus præibit verbum. Et progredientur in campis pedes ejus.* Cypr. l. 2. Testim. p. 294. b. *ante faciem suam ibit verbum. Et procedet in campos secundùm gressus suos.* Jul. Firmic. l. de errore prof. relig. c. 22. p. 173. d. *Ibit verbum, & præcedet secundùm gressus suos.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 513. e. *ante faciem ejus ibit verbum. Et prodiet in campum post pedes ejus.* Auct. l. de promiss. p. 3. apud Prosp. 172. b. *Ambulavit verbum, & exiit in campos.* Gregor. M. in Job, to. 1. 371. e. & to. 3. 406. d. addit, *Pedes ejus steterunt, & mota est terra.*

℣. 6. Eadem exhibet Græc. ed. Rom. excepta voce αἰώνιοι, *sempiterni*, loco *sæculi ;* at in Compl. τοῦ αἰῶνος. Ms. S. Germ. legit : *Stetit, & commota est terra. Et respexit, & tabuerunt gentes : & confracti sunt montes à violentia. Defluxerunt colles æternales : ingressus æternos ipsius pro laboribus vidi*, &c. de ℣. 7. Concinit Ms. S. Mich. nisi quòd hab. *in violentia ;* extremòque, *æternos ejus.* Ms. Remens. cum Psalt. Thomas. S. Salab. & Sorbon. 1. *Pedes ejus steterunt, & mota est terra. Aspexit, & defluxerunt gentes : confracti sunt montes vehementer. Defluxerunt* (Thomas. & S. Salab. *Et defluxerunt*) *colles æternales : itinera æternitatis ejus præ*, (Sorb. 1. *pro*) &c. Mozarab. *Pedes ejus steterunt, & commota est terra. Aspexit, & fluxerunt gentes : dissoluti sunt montes vehementer. Defluxerunt colles æternales : itinera sæcularia ejus pro*, &c. Sorbon. verò 2. *Stetit, & mota est terra. Respexit, & defluxerunt gentes : dissoluti sunt montes vehementer. Fluxerunt colles*, &c. ut in Moz. August. l. 18.

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 7. Pro laboribus vidi tabernacula Æthiopum,
col. 1625. pavebunt & tabernacula terræ Madian.
col. 1626. 8. Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari impetus tuus?

Qui ascendes super equos tuos: & equitatio tua salus.

9. Intendens extendes arcum tuum super sceptra, dicit Dominus. Diapsalma.
col. 1628. Fluviis scindetur terra: 10. videbunt te, & do-
col. 1629. lebunt populi: disperges aquas itineris.
col. 1630. Dedit abyssus vocem suam, altitudinem phantasiæ suæ.

11. Elevatus est sol, & luna stetit in ordine
col. 1631. suo: in luce jacula tua ibunt, in splendore coruscationis armorum tuorum.

12. In comminatione imminues terram: & in furore detrahes gentes.

Vulgata nova.

7. Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.

8. Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua?

Qui ascendes super equos tuos: & quadrigæ tuæ salvatio.

9. Suscitans suscitabis arcum tuum, juramenta tribubus quæ locutus es.

Fluvios scindes terræ: 10. viderunt te, & doluerunt montes: gurges aquarum transiit.

Dedit abyssus vocem suam: altitudo manus suas levavit.

11. Sol & luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ.

12. In fremitu conculcabis terram: in furore obstupefacies gentes.

Notæ ad Versionem antiquam.

de civit. Dei, c. 31. col. 513. f. *Stetit, & terra commota est. Respexit, & tabuerunt gentes: contriti sunt montes violentiâ. Defluxerunt colles æternales: ingressus æternos ejus pro laboribus vidi*, &c. Mſ. etiam Alex. sub fine hab. πορείας αἰωνίυς ἀυτῦ, dein, ἀντὶ κόπων εἶδον, &c. de ℣. seq. Similiter in Ald. ed. detracto tamen ἀυτῦ, post αἰωνίυς. In Compl. αἱ ὁδοὶ αἰώνιαι ἀυτῦ.

℣. 7. Itidem Græcè. Mſ. S. Germ. ita distinguere videtur: *ingressus æternos ipsius pro laboribus vidi. Tabernacula Æthiopum & pavescent* (l. *expavescent*,) *& tabernacula terræ Mamoziam.* Item Mſ. S. Mich. *ingressus æternos ejus pro laboribus vidi. Tabernacula Æthiop. expavescent, & tab. terræ Madian.* Breviar. Moz. *itinera sæcularia ejus pro laboribus. Viderunt te tabernacula Æthiopum, & expavescent tabernacula terræ Madian.* Psalt. Sorb. 1. *itinera æternitatis ejus præ laboribus vidi. Tabernacula Æthiop. expavescent, & tab. terræ Madian.* Similiter in Sorb. 2. necnon in Thomasino, S. Salab. & B. M. Rem. deleta conjunct. *&*, post *expavescent*. Apud Ambr. epist. 59. col. 1017. b. *Pro laboribus vidi tabernacula Æthiopum.* Apud Aug. l. 18. de civ. Dei: *ingressus æternos ejus pro laboribus vidi. Tabernacula Æthiopum expavescent, & tabernacula terræ Madian.*

℣. 8. Eadem refert August. l. 18. de civit. Dei. Sic etiam in Gr. Vatic. præter unum ὅτι, *quia*, pro *qui*; at in Compl. ὁ ἀναβαινόμενος ἐπιβήσῃ. Mſ. S. Germ. habet: *Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? aut in mari impetus tui? Quia ascendes super equos tuos: & equitatio tua salus.* Similiter in Mſ. S. Mich. exceptis his: *vel in mari indignatio tua?* Gr. ὅρμημά σου, al. ὁρμή. Breviar. Mozarab. *Nunquid in fluminibus ira tua Domine? aut in mari impetus tuus? Qui ascendit super equos tuos: & equitatus tuus sanitas.* Psalt. Sorb. 1. & 2. cum aliis totidem, Thomaſ. & S. Salab. necnon Mſ. B. M. Rem. *Nunquid in fluminibus ira tua* (Sorb. 2. *irasceris*) *Domine? aut in fluminibus furor tuus? aut in mari impetus tuus? Quoniam ascendens ascendes super equos tuos: & equitatus tuus sanitas.* Apud Ambroſ. l. de Nab. c. 15. col. 584. d. *Ascendes super equos tuos: & equitatus tuus salus:* & l. de Isaac, c. 8. col. 378. e. *& equitatus tuus sanitas:* vide etiam in Pſ. 40. & 118. col. 877. f. 1017. c. Apud Hieron. in Eccleſ. to. 2. 772. c. & in Ezech. 38. to. 3. 966. f. constanter, *& equitatio tua salus.* Apud Auct. op. imp. in Matth. hom. 33. p. 157. e. *Qui ascendis super equos tuos: & equitatus tuus sanitas est.* Itidem apud Petr. Chryſol. ser. 170. p. 974. f. detracto ult. *est.*

℣. 9. Hieron. sup. 1618. e. legit: *Extendens extendes arcum tuum super regna.* Græc. Vatic. Ἐντείνων ἐνέτεινας... ἐπὶ σκῆπτρα· reliqua ut in Lat. sup. præter unum ποταμῶν, *fluviorum*, pro *fluviis*; sed apud Theodoret. ποταμοῖς, si Nobilio fides. In edit. Compl. Ἐκτείνας ἐκτενεῖς; in Ald. Ἐντείνων ἐκτενεῖς; in Mſ. Alex. Ἐντείνων ἐντενεῖς. Unde Mſ. Sangerm. habet: *Intendens intendes arcum tuum super sceptra, dicit Dom.* Diapsalma. *Fluminibus scindetur terra.* Similiter in Psalt. Thomaſ. præter hoc 1. *Tendens extendes.* Ita quoque in Mſ. Rem. sed ibi deest *Diapsalma.* Psalt. S. Salab. legit: *Tendens, extendens arcum tuum super sceptra, dicit Dom. Fluminibus scinditur terra.* Mozarab. *Intendens, extendens arcum super sceptra, dicit Dom. Fluminibus scindetur terra.* Sorbon. 1. *Tendens, & extendens arcum tuum sup. sceptra*, &c. ut in Moz. Sorbon. verò 2. *Intendens, & extendens arcum tuum super sceptrum, dicit Dom. Fluminum rumpitur terra.* Mſ. S. Mich. *Intendens intendisti arcum tuum*, &c. ut in Moz. Similiter apud August. l. 18. de civit. Dei, col. 513. præter hoc, *Intendens intendes.* Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 732. c. *Fluminibus disrumpetur terra.*

℣. 10. Hieron. verbo *dolebunt*, subdit, *sive* parturient; ὠδινήσουσι *quippe utrumque significat.* In Mſ. S. Germ. est: *videbunt te, & dolebunt populi: dispergens aquas itineris: dedit abyssus vocem suam, altitudinem fantasiæ suæ.* Deinde *Elevatus est*, &c. ut inf. ℣. 11. Similiter in Mſ. S. Mich. præter hoc, *dispergens aqua*; in Gr. σκορπίζων ὕδατα πορείας. Breviar. Moz. habet: *videbunt gentes, & dolebunt populi: aspergens aquas contradictionis: dedit abyssus vocem suam, ab altitudine fantasiæ suæ.* Psalt. Sorb. 1. Thomaſ. & S. Salab. *videbunt te, & dolebunt populi: aspergens* (S. Salab. *asparges*) *aquas in itineribus suis: dedit abyssus vocem suam, ab altitudine fantasiæ suæ*; tum, *Elevatus est*, &c. In Sorb. 2. *aspergens aquas itineris*; cæt. ut in Sorb. 1. In Rem. *spargens aquas in itineribus*, &c. ut in eod. Sorbon. Tertul. l. 4. contra Marc. p. 732. c. legit: *videbunt te, & parturient populi: disperges aquas gressu: dedit abyssus sonum suum: sublimitas timoris ejus elata est:* & supra p. 714. a. *disperges aquas itinere.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 514. b. *videbunt te, & dolebunt populi: dispergens aquas incessu: abyssus dedit vocem suam, altitudo fantasiæ suæ:* dein: *Elevatus est sol*, &c. Ita quoque in Gr. est, excepta voce πορείας, pro *incessu.* Auct. l. de promiſſ. p. 3. apud Proſp. p. 176. a. *dispergens aquas itineris: dedit abyssus vocem suam.* Gregor. M. in Job 9. p. 305. d. *dedit abyssus vocem suam, ab altitudine phantasiæ suæ:* similiter in Job 26. p. 550. a. & in Job 38. p. 929. c.

℣. 11. Mſs. S. Germ. & S. Mich. similiter: *Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo: in lucem jacula tua ibunt, in splendorem coruscationes* (*l. coruscationis*) *armorum tuorum.* Ita quoque in Gr. est, sicut apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 514. In Breviar. Moz. *Sol & luna steterunt in ordine suo: in lumine splendoris jacula tua ibunt, in luce coruscationis armatura tua.* In Mſ. B. M. Rem. necnon in Psalt. Thomaſ. & Sorb. 1. *Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo: in lumine jacula tua ibunt, in splendore fulgoris* (Sorb. *fulguris*) *armorum tuorum.* In Psalt. S. Salab. *Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo: inlumina jacula tua: ibunt in splendore fulgoris armorum tuorum.* In Sorb. 2. *Sol stetit in ordine suo: illumina jacula tua: ibunt in splendore fulguris arma tua.* Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 732. c. *Sol, & luna constitit in suo ordine: in lucem coruscationes tuæ ibunt in fulgorem: fulgur scutum tuum.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 25. apud Proſp. p. 109. a. *Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo.* Sic etiam legit Fulgent. l. 1. de rem. pecc. c. 21. p. 376. cum Gregor. M. in Job 26. p. 543. e. & hom. 29. in Evang. to. 1. 1573. e.

℣. 12. Mſ. S. Germ. habet: *In comminatione tua minorabis terram: & in furore detrahens gentes.* Similiter Mſ. S. Mich. nisi quòd tollit *terram*, scribitque *detrahes.* Mſ. B. M. Rem. cum Psalt. Tomaſ. S. Salab. & Sorbon. 1. *In comminatione tua minorabis* (Sorb. *inminorabis*) *terram: & in furore tuo detrahes gentes.* Sorb. 2. *In commotionem minorabis terram: & in furore tuo deduces gentes.* Mozarab. *Indignatione tua exterminabis terram: & in furore tuo duces gentes.* Gr. Ἐν ἀπειλῇ (Mſ. Alex. ἀπειλῇ σου) ὀλιγώσεις γῆν· καὶ ἐν θυμῷ κατάξεις ἔθνη. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 732. c. *In comminatione tua diminues terram: & in indignatione tua depones nationes.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 14. *In comminatione minorabis terram: & in furore dejicies gentes.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
13. Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo.	13. Egressus es in salutem populi tui, ut salvares christos tuos.	*Hieron. ubi sup. col.* 1632.
Percussisti caput de domo impii : denudasti fundamentum ejus usque ad collum.	Misisti in caput impiorum mortem : suscitasti vincula usque ad collum. IN FINEM.	*col.* 1633. *col.* 1634.
14. Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me.	14. Divisisti in stupore capita potentium : commovebuntur in ea.	*col.* 1635. *col.* 1636.
Exsultatio eorum, sicut ejus qui devorat pauperem in abscondito.	Aperient frenos suos, sicut comedens pauper in absconso.	
15. Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.	15. Et superduxisti in mari equos tuos, conturbantes aquas multas.	
16. Audivi, & conturbatus est venter meus : à voce contremuerunt labia mea.	16. Custodivi, & extimuit venter meus à voce orationis labiorum meorum.	*col.* 1637.
Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat.	Et ingressus est tremor in ossa mea, & subter me conturbata est fortitudo mea.	
Ut requiescam in die tribulationis : ut ascendam ad populum accinctum nostrum.	Requiescam in die tribulationis meæ : ut ascendam ad populum peregrinationis meæ.	*col.* 1638.
17. Ficus enim non florebit : & non erit germen in vineis.	17. Quia ficus non afferet fructum : & non erunt germina in vineis.	
Mentietur opus olivæ : & arva non afferent cibum.	Mentietur opus olivæ : & campi non facient escas.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Ms. S. Germ. *Existi in salute populi tui, ut salvos facias christos tuos. Misisti in capita iniquorum mortem : excitasti vincula usque ad collum. Diapsalma.* Concinunt Mss. S. Mich. B. M. Remens. & Sorbon. 1. nisi quòd initio habent *in salutem*; extremòque, *usque ad cervices*; S. Mich. *usque ad colla*; alii duo carent *Diapsalmate*. Psalt. Thomas. legit : *Existi in salutem populi tui, ut salvos facias christos tuos. Misisti in capita inimicorum mortem : excitasti vincula usque ad cervices. In finem.* Itidem in Sorbon. 2. exceptis his duobus, *inimicorum tuorum*; & in fine, *cervicem*. Psalt. S. Salab. habet : *Existi in salutem populo tuo*; reliqua ut in Psalt. Thomas. sed absque hoc ult. *In finem.* Brev. Mozar. *Existi in salutem plebis tuæ, ut salvos facias electos tuos. Misisti in capita iniquorum mortem : resuscitasti vincula usque ad bellum.* Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 732. c. *Existi in salutem populi tui, ad salvos faciendos christos tuos.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 514. d. *Existi in salutem populi tui, ut salvos faceres christos tuos. Misisti in capita iniquorum mortem : excitasti vincula usque ad collum.* Gr. Ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τὸν Χριστόν σου. Βαλεῖς εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον· ἐξήγειρας δεσμοὺς ἕως τραχήλου. Διάψαλμα. Ms. verò Alex. loco Χριστόν σου. Βαλεῖς, leg. χριστούς σου. Ἔβαλας, ut sup. Unde Hieron. ita differit in comm. 1633. b. *Sciendum autem*, inquit..... *quòd ubi posuerunt LXX. plurali numero*, ut salvares christos tuos, *ibi esse in Hebr.* lajesua eth Messiach, *quod Aquila transtulit*, in salutem cum Christo tuo..... *V. Editio similiter transtulit..... Theodotio autem verè quasi pauper, & Ebionita; sed & Symmachus ejusdem dogmatis, pauperem sensum secuti, Judaicè transtulerunt*: Egressus es in salut..... ut salvares Christum tuum : & Egressus es salvare populum tuum, salvare Christum tuum..... *Isti semichristiani Judaicè transtulerunt : & Judæus Aquila interpretatus est ut Christianus. VI. Editio, prodens manifestissimè sacramentum, ita vertit ex Hebr.* Egressus es, ut salvares populum tuum per Jesum Christum tuum : *quod Græcè dicitur :* Ἐξῆλθες τοῦ σῶσαι τὸν λαόν σου διὰ Ἰησοῦν Χριστόν σου. Demum col. 1634. b. hæc addit S. Doctor : *Simulque considera quòd ipsi LXX. rerum necessitate compulsi, qui semper* Sela *interpretabantur* Diapsalma, *nunc transtulerunt* In finem.

℣. 14. Consonat Græc. ad verbum. Hieron. subdit in comm. *Capita cùm divisa fuerint à corporibus suis, & divisa non aliter, nisi in stupore, quod Græcè dicitur* ἐν ἐκστάσει : *unde secundùm eam declinatur, & dicitur* ἐν αὐτῇ, *hoc est, in ea :* Aperient *etiam* frenos suos, *sive* eorum; *utrumque enim intelligi potest.* Porro *stupor* Latinè masculini generis est : attamen Hieron. legit. sup. in textu, *in ea*; Nobil. vertit *in eo*. Mss. Sangerm. & S. Mich. ferunt : *Præcidisti in stupore mentis capita potentium : movebuntur gentes in ea. Adaperient ora sua, sicut edens pauper absconsè.* Ms. B. M. Rem. & Sorbon. 1. *Præcidisti in alienatione capita potentium : movebuntur in ea gentes. Adaperient ora sua, sicut pauper edens in occulto.* Itidem in Psalt. Thomas. præter vocem *lora*, pro *ora*. In Psalt. verò S. Salab. sic : *Præcidisti in alia natione capita potentium : movebuntur in eo gentes. Et aperient ore suo, sicut pauper edens in occulto.* In Mozar. *Præcidisti in pavore capita potentium : movebuntur in ea gentes, & aperient ora sua : edens pauper in absconso.* In Sorb. 2. *Præcidisti in pavore capita potentium : movebuntur in ea. Adaperient ora sua, sicut edens pauper in abscondito.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. col. 514. e. *Præcidisti in stupore mentis capita potentium : movebuntur in ea. Adaperient morsus suos, sicut edens pauper absconsè.*

℣. 15. Græc. Vatic. in principio habet, Καὶ ἐπεβίβασας εἰς θάλασσαν, *Et superducis in mare*; ultimòque, ὕδωρ πολύ, *aquam multam*; at in Ms. Alex. ἐπεβίβασας; & in aliis ὕδατα πολλά. In Ms. S. Germ. *Et immisisti in mare equos tuos, turbantes aquam multam.* In altero S. Mich. *Et immisisti in mari equos tuos, conturbantes aquam multam.* Psalt. Moz. habet cum Gregor. M. in Cant. 1. p. 413. c. *Misisti in mari equos tuos, turbantes aquas multas.* Similiter in Psalt. Thomas. S. Salab. Rem. & Sorb. 1. excepto uno *in mare*. In Sorb. 2. *Et misisti in mari*, &c. Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1017. c. *Immisisti in mari equos tuos, turbantes aquas multas.* Apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 31. *Et immisisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. to. 9. August. col. 7. b. *Imposuisti in mari*, &c. ut sup. ap. August.

℣. 16. Eadem leguntur Græcè, detracto pronom. *meæ*, post vocem *tribulationis*; quod etiam tollit Hieron. in comment. col. 1639. b. loco verò *fortitudo mea*, nunc legitur Græcè, ἡ ἕξις μου; sed aliàs habetur ἡ ἰσχύς, teste Nobilio : saltèm ita legit Hieron. in suo codice; nam post τὸ *fortitudo mea*, proximè addit : *sive ut alibi scriptum reperimus*, ἡ ἕξις μου, *quod nos possumus dicere*, habitudo mea; *diversa quippe Exemplaria reperiuntur.* Ms. S. Germ. habet : *Custodivi me, & expavit venter meus à voce orationum labiorum meorum. Et introit tremor in ossa mea, & subtus me turbata est habitudo mea. Requiescam in die tribulationis : ut ascendam in populum peregrinationis meæ.* Eadem quoque in Ms. S. Mich. sicut apud August. l. 18. de civ. Dei, col. 515. a. excepta voce singul. *orationis*, & verbo *introivit* : præterea August. initio legit, *Observavi*, non *Custodivi me*; Gr. Ἐφυλαξάμην, καὶ, &c. Breviar. Moz. *Custodivit me, & expavit venter meus à voce deprecationis labiorum meorum. Et introivit timor in ossa mea, & desuper turbata est virtus mea. Requiescam in die tribulationis : & ascendam ad tabernacula transmigrationis meæ.* Ms. B. M. Rem. cum Psalt. S. Salab. & Sorb. 1. *Custodivit, & expavit venter meus à voce orationis* (Sorbon. *orationum*) *labiorum meorum. Et introivit tremor in ossa mea, & subtus me turbata est virtus mea. Requiescam in die tribulationis meæ : ut ascendam ad populum transmigrationis meæ.* Sorb. 2. & Thomasin. *Custodivi, & expavit venter meus à voce deprecantis* (Thomas. *orationis*) *labiorum meorum*; reliqua ut in Sorb. 1. & al. Apud Oros. l. cont. Pelag. p. 456. h. *Custodivi, & expavit venter meus à voce orationum : intra me turbata est habitudo mea.* Apud Petrum Chrysol. ser. 72. p. 903. f. *Custodivi, & expavit venter meus à voce orationis labiorum meorum. Et intravit tremor in ossa mea, & subtus me commota est virtus mea.* Vide sis Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. 527. f.

℣. 17. Similia exstant Græcè, præter unum aut alterum; videlicet singul. βρῶσιν, *escam*, non *escas*; paulòque post, ἀπὸ βρώσεως, *ab esca*, loco *eo quod comederent*; in Compl. διότι ἔφαγον. Hieron. in comm. 1640. b. initio legit : *Ficus non faciet fructum : & non erunt genimina in vineis.* Gr. utrique lectioni congruit. In Ms. Sangerm. sic : *Quoniam ecce ficus non adferet fructum : & non erunt nascentia in vineis. Mentietur opus olivæ : & campi non facient escam. Defecerunt ab esca omnes : & non erunt in præsepibus boves.* Con-

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. Defecerunt eo quod comederent oves : & non sunt boves in præsepibus.

col. 1640. 18. Ego autem in Domino exsultabo : gaudebo super Deo salutari meo.

19. Dominus Deus fortitudo mea : & ponet pedes meos in consummationem.

Super excelsa imponet me, ut vincam in Cantico ejus.

Vulgata nova.

Abscindetur de ovili pecus : & non erit armentum in præsepibus.

18. Ego autem in Domino gaudebo : & exsultabo in Deo Jesu meo.

19. Deus Dominus fortitudo mea : & ponet pedes meos quasi cervorum.

Et super excelsa mea deducet me victor in Psalmis canentem.

Notæ ad Versionem antiquam.

sonat Ms. S. Mich. nisi quòd hab. *nativitates in vineis;* paulòque post, *ab esca oves : & non sunt*, &c. Breviar. Moz. *Quoniam ficus non afferet fructus : & non erunt nascentia in vineis. Mentietur opus olivæ : & campi non præstabunt cibos. Deficient ab esca oves : & non erunt ad præsepia boves.* Psalt. Sorb. 1. cum Thomasino, S. Salab. & Ms. B. M. Rem. *Quoniam ficus non afferet fructum : & non erit generatio in vineis. Mentietur opus olivæ : & campi non facient escas. Defecerunt ab esca oves : & non erunt in præsepio boves.* In Psalt. S. Salab. ultimò scribitur *vobis*, non *boves ;* sed more librariis veteribus usitato, qui sæpe convertunt *b* in *v*, & *v* in *b*; sicut vocalem secundam *e* in tertiam *i*, & vice versa. In Sorbon. 2. Psalt. omnia ut in altero sup. & al. præter ult. ista, *& non sunt boves in præsepio.* Apud Cypr. ep. ad Demetr. p. 222. c. *Ficus non afferet fructum : & non erunt nascentia in vineis. Mentietur opus olivæ : & campi non præstabunt cibum. Deficient à pabulo oves : & non erunt in præsepibus boves.* Apud August. l. 18. de civit. Dei, col. 515. a. *Quoniam ficus non afferet fructus : & non erunt nativitates in vineis. Mentietur opus olivæ : & campi non facient escam. Defecerunt ab esca oves : & non supersunt in præsepibus boves.* Auct. l. de promiss. p. 3. apud Prosp. p. 188. c. *Ficus non dabunt fructum suum : & non erunt nascentia in vineis. Mentietur opus olivæ : & campi non adferent escas. Deficient ab esca oves : non erunt in præsepibus boves.*

℣. 18. Itidem Græcè, excepto uno σωτῆρι, *salvatore*, pro *salutari ;* quod ult. repetit Hieron. inf. 1642. b. nisi quòd leg. *in Deo salutari meo*, non *super :* at sup. 1640. f. huic ult. de Hebræo, *& exsultabo in Deo Jesu meo*, subdit: *pro quo LXX. transtulerunt* τῷ σωτῆρί μου, *id est*, inquit, *salvatore meo.* In Mss. S. Germ. & S. Mich. ac Brev. Moz. *Ego autem in Domino gloriabor : gaudebo in Deo salutari meo.* In Psalt. Thomas. S. Salab. B. M. Rem. & Sorb. 1. *Ego autem in Domino gloriabor :* (Sorb. *&*) *gaudebo in Deo Jesu meo.* In Sorb. 2. *Ego autem in Domino exsultabo : gaudebo in Deo salutari meo.* Concinit Cypr. ep. ad Demetr. p. 222. c. addito uno *&*, post *exsultabo.* Ita quoque legit August. l. 18. de civit. Dei, c. 32. p. 515. b. sed absque medio *& :* subinde August. ait : *Meliùs autem mihi videntur quidam codices habere :* gaudebo in Deo Jesu meo : *quàm qui volentes id Latinè ponere, nomen ipsum non posuerunt, quod est nobis amicius & dulcius nominare.*

℣. 19. Similia Græc. habet, excepto verbo ἐπιβιβᾷ, *ascendere facit*, pro *imponet.* In Ms. S. Germ. *Domine virtus mea : & statuit pedes meos in consummatione. Et super excelsa imponet me, ut vincam in Cantico ejus.* Sic etiam in Ms. S. Mich. si excipiatur vox 1. *Dominus.* In Breviar. Moz. *Dominus virtus mea : statuet pedes meos in consummatione. Super excelsa imponet me, vincam in claritate ejus.* In Psalt. Sorb. 1. *Dominus meus virtus mea : constituit pedes meos in consummatione. Et super excelsa statuit me, ut vincam in claritatem ipsius.* In Sorb. 2. *Domine Deus virtus mea, statue pedes meos in consummationem. Super excelsa impone me, ut vincam in claritatem ejus.* In Psalt. S. Salab. & Ms. B. M. Remens. *Domine Deus virtus mea, constitue pedes meos in consummatione. Et super excelsa statuit me, ut vincam in claritate ipsius.* Similiter in Psalt. Thomas. præter hoc, *statue me, & vincam.* Apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 32. col. 515. b. *Dominus Deus meus virtus mea : statuet pedes meos in consummationem. Super excelsa imponet me, ut vincam in Cantico ejus.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugensi.

HABACUC.

CAP. I. ℣. 3. Videre prædam, & injustitiam contra me ? & factum est judicium, & contradictio potentior. *Ea quæ hìc inseruntur à multis exemplaribus :* Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio justiorem se : & facies homines quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem ? *Patres superfluere judicarunt : ut certè non sunt hujus loci, sed infra*, ℣℣. 13. *&* 14. *quod aliàs docuimus.*

℣. 17. Et semper interficere gentes non parcet. *Alii libri, pro* parcet, *legunt* cessat.

CAP. III. ℣. 3. Operuit cœlos gloria ejus. *Quidam libri his verbis præponunt* Semper, *positum pro Hebraïco* Sela *& Græco* Diapsalma : *quod non magis hìc sententiam ingreditur, quàm faciat in Psalmis, ubi est frequentissimum. Idem accidit infra* ℣. 9. *ante ea verba*, fluvios scindes terræ; *&* ℣. 14. *ante illa*, maledixisti sceptris ejus.

℣. 8. Qui ascendes super equos tuos. *Non mutes futurum* ascendes *in præsens* ascendis.

℣. 12. In furore obstupefacies gentes. *Non præponas his verbis conjunctionem* &.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

HABACUC.

CAP. III. ℣. 19. Deducet me victor in psalmis canentem. *Pro nominativo* victor, *Hebraïcè legitur vox illa prorsus eadem, quæ à D. Hieronymo (qui est proprius interpres Prophetarum, ut in Vulgata à nobis Latinè leguntur) vertente Psalmos ex Hebræo, in titulis frequenter occurrens, semper vertitur*, Victori, *à LXX.* In finem. *Quare conjectura est valde probabilis doctorum quorumdam tractatorum, hìc quoque scribendum esse dativo casu*, Victori.

CAPITULA SOPHONIÆ PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mſs. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *DEfectione deficiet à facie terræ, dicit Dominus.* c. 1. ℣. 2.

II. *Et defendam ſuper omnes, qui palam apparent in illa die.* c. 1. ℣. 9.

III. *Qui dicunt in cordibus ſuis: Non bene faciet Deus.* c. 1. ℣. 12.

IV. *Vox diei Domini amara & dura.* c. 1. ℣. 14.

V. *Deprecamini gens indiſciplinata.* c. 2. ℣. 1.

VI. *Et adorabunt Dominum de loco ſuo omnes inſulæ gentium.* c. 2. ℣. 11.

VII. *Prophetæ ejus ſpiritum portantes: ſacerdotes ejus contemnentes ſancta.* c. 3. ℣. 4.

VIII. *Suſtinete me, dicit Dominus; in die reſurrectionis*; al. addit, *in congregationibus gentium.* c. 3. ℣. 8.

IX. *Et ſubrelinquam in te populum manſuetum & humilem.* c. 3. ℣. 12.

X. *Et ſalvam faciam expulſam, & expreſſam recipiam.* c. 3. ℣. 19.

PROPHETIA SOPHONIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Versio antiqua.

Hieron. in Sophon. 1. col. 1643. sec. Lxx. 1. VERBUM Domini, quod fac-
tum eſt ad Sophoniam filium
Chuſi, filii Amariæ, filii Eze-
chiæ, in diebus Joſiæ filii
Ammon regis Juda.
col. 1644. 2. Defectione deficiat à fa-
cie terræ, dicit Dominus:
3. deficiat homo, & jumenta; deficiant vola-
tilia cœli, & piſces maris: & infirmabuntur im-
pii: & auferam iniquos à facie terræ, dicit Do-
minus.
col. 1646. 4. Et extendam manum meam ſuper Judam,
& ſuper omnes qui habitant Jeruſalem: & au-
feram de loco hoc nomina Baalim, & nomina
ſacerdotum cum ſacerdotibus;
5. & eos qui adorant ſuper tecta militiam cœ-
li, & eos qui jurant in Domino, & jurant in
rege ſuo;
6. & eos qui declinant à Domino, & qui non
requirunt Dominum, & qui non retinent Domi-
num.

Vulgata nova.

1. VERBUM Domini, quod
factum eſt ad Sophoniam
filium Chuſi, filii Godoliæ,
filii Amariæ, filii Ezeciæ,
in diebus Joſiæ filii Amon
regis Judæ.
2. Congregans con-
gregabo omnia à facie terræ, dicit Dominus:
3. congregans hominem & pecus, congregans
volatilia cœli, & piſces maris: & ruinæ impio-
rum erunt: & diſperdam homines à facie ter-
ræ, dicit Dominus.
4. Et extendam manum meam ſuper Judam,
& ſuper omnes habitantes Jeruſalem: & diſper-
dam de loco hoc reliquias Baal, & nomina ædi-
tuorum cum ſacerdotibus;
5. & eos qui adorant ſuper tecta militiam
cœli, & adorant & jurant in Domino, & ju-
rant in Melchom.
6. Et qui avertuntur de poſt tergum Domi-
ni, & qui non quæſierunt Dominum, nec inveſ-
tigaverunt eum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Hieron. refert ex Hebr. ſolo; ſed addit: *LXX. ſimiliter*. Sic etiam hodie legimus Græcè, niſi quòd poſt nomen *Chuſi*, id ſubjicitur, *υἱὸν Γοδολίου, τοῦ Ἀμορίου*, i. e. *filium Godoliæ, filii Amoriæ*. Hieron. quoque inf. in comm. ait: *Iſte ergo Propheta..... filius erat Chuſi..... habebat quoque avum Godoliam..... & proavum Amariam..... & atavum Ezechiam*. Nota Græcè nunc ſcribi *Ἀμών*; in edit. tamen noviſſ. conſtanter legitur *Ammon*, cum duplici *m*: *filium vocavit ἐπώνυμον, id eſt*, Ammon; *ſiquidem* Ammon, fides *interpretatur*: ſed Martianæus in Not. ſcribit *Amon*: « Et Hebraïcè, inquit, *Amon*, ſive *Amuna*, *fides* dicitur, ut idem Hieronymus interpretatur. »

℣. 2. Sic habet Cypr. l. 3. Teſtim. p. 318. c. unà cum Græco.

℣. 3. Totidem verba exſtant Græcè. Apud Cypr. verò l. 3. Teſtim. p. 318. c. leguntur hæc ſola: *deficiat homo, & pecudes; deficiant volucres cœli, & piſces maris: & auferam iniquos à facie terræ*. Hieron. quoque in comm. ait: *Hoc quod poſuimus in LXX.* & infirmabuntur impii, *de Theodotionis translatione additum eſt*: idem etiam notatur aſteriſco in edit. noviſſ.

℣. 4. Græc. Vatic. ſcribit *τῆς Βαάλ*; Mſ. verò Barb. *τῶν Βααλείμ*; extremò Vatic. tollit *cum ſacerdotibus*; quod etiam abeſt ab altero cod. ſi Nobilio fides; in aliis verò libb. partim legitur, *τὰ ὀνόματα τῶν ἱερῶν μετὰ τῶν ἱερέων*· partim ut in Barb. & Compl. *τὰ ὀνόματα τῶν ἱερέων μετὰ τῶν ἱερῶν*· Nobil. addit, aut *τῶν ἱερέων μετὰ τῶν ἱερέων*· cætera ut in Lat. ſupra. Hieron. in comm. 1647. c. ait *extendere Dominum..... manum ſuam ſuper Judam..... & ſuper Jeruſalem..... & auferre de Eccleſia nomina Baalim, quod interpretatur* in ſublimioribus..... *ſed & nomina ſacerdotum cum ſacerdotibus..... Unde ſignanter non ait*, & opera ſacerdotum cum ſacerdotibus; *ſed* nomina, *qui tantummodo falſa nomina præferunt dignitatum*.

℣. 5. Græc. Vatic. poſt *militiam cœli*, id repetit, *καὶ τοὺς προσκυνοῦντας*, *& eos qui adorant*; tum addit: *καὶ τοὺς ὀμνύοντας κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς ὀμνύοντας κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν*. Compl. verò cum Mſ. Alex. tollit ſup. *καὶ τοὺς προσκυνοῦντας*.

℣. 6. Similiter in Græco.

Vulgata nova.

7. Silete à facie Domini Dei : quia juxta est dies Domini, quia præparavit Dominus hostiam, sanctificavit vocatos suos.

8. Et erit : in die hostiæ Domini visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes qui induti sunt veste peregrina :

9. & visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super limen in die illa : qui complent domum Domini Dei sui iniquitate & dolo.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris à porta piscium, & ululatus à Secunda, & contritio magna à collibus.

11. Ululate habitatores Pilæ : conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt omnes involuti argento.

12. Et erit in tempore illo : scrutabor Jerusalem in lucernis : & visitabo super viros defixos in fecibus suis : qui dicunt in cordibus suis : Non faciet bene Dominus, & non faciet malè.

13. Et erit fortitudo eorum in direptionem, (Amos 5. 11.) & domus eorum in desertum : & ædificabunt domos, & non habitabunt : & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum.

14. Juxta est dies Domini magnus, juxta est & velox nimis : vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis.

15. (Jer. 30. 7. Joel 2. 11.) Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis,

16. (Amos 5. 18.) dies tubæ & clangoris super civitates munitas, & super angulos excelsos.

17. Et tribulabo homines, & ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt : & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora.

18. (Ezech. 7. 19. Inf. 3. 8.) Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini : in igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

Versio antiqua.

7. Timete à facie Domini Dei : quia juxta est dies Domini, quia præparavit Dominus victimam suam, sanctificavit vocatos suos. (Hieron. ubi sup. col. 1648.)

8. Et erit : in die hostiæ Domini, & ulciscar super principes, & super domum regis, & super omnes qui induti sunt vestimentis alienis : (col. 1649.)

9. & ulciscar super omnes manifestè, qui sunt in vestibulis in die illa : qui complent domum Domini Dei sui impietate & dolo.

10. Et erit in illa die, dicit Dominus, vox clamoris de porta compungentium, & ululatus à Secunda, & contritio magna à collibus. (col. 1650.)

11. Plangite qui habitatis concisam : quia assimilatus est omnis populus Chanaan, disperierunt omnes qui erecti sunt argento. (col. 1651. col. 1652.)

12. Et erit in die illa : scrutabor Jerusalem cum lucerna : & ulciscar super viros, qui contemnunt custodias suas, & dicunt in cordibus suis : Non faciet bene Dominus, & non faciet malè.

13. Et erit fortitudo eorum in rapinam, & domus eorum dissipabuntur : & ædificabunt domos, & non habitabunt in eis : & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum. (col. 1653.)

14. Quia juxta est dies Domini magnus, juxta, & velox nimis : vox diei Domini amara, & dura posita est, fortis. (col. 1654.)

15. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & necessitatis, dies miseriæ & perditionis, dies tenebrarum & turbinis, dies nebulæ & caliginis,

16. dies tubæ & clamoris super civitates munitas, & super angulos excelsos.

17. Et tribulabo homines, & ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt : & effundet sanguinem eorum sicut pulverem, & carnes eorum sicut stercus boum. (col. 1656.)

18. Et argentum eorum, & aurum eorum non poterit eruere eos in die iræ Domini : & in igne zeli ejus consumetur omnis terra, consummationem enim & festinationem faciet super omnes habitantes terram.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 7. Consonat Græc. ad verbum, nisi quòd hab. θυσίαν, loco *victimam;* præponitque ϰ, verbo *sanctificavit.* Cypr. l. 2. Testim. p. 294. a. legit : *Metuite à facie Domini Dei : quoniam prope est dies ejus, quia apparavit Dominus sacrificium suum, sanctificavit electos suos.* Hieron. in Isai. 13. col. 150. c. *Metuite à facie Domini : quia prope est dies Domini.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 747. g. *paravit Deus sacrificium, & sanctificavit electos suos.*

℣. 8. Eadem leguntur Græcè. Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. to. 9. August. col. 9. b. ita refert : *Erit in die sacrificii Domini : & vindicabo in principibus, & in omnes vestitos veste aliena.*

℣. 9. Gr. Vatic. in principio habet, ϰ ἐκδικήσω ἐμφανῶς ἐπὶ τὰ πρόπυλα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, &c. *& ulciscar manifestè super vestibula in die illa*, &c. ut in Lat. supra. In Ald. verò & Compl. ϰ ἐκδικήσω ἐπὶ πάντας ἐμφανῶς, &c. Hieron. in comm. 1650. a. addit : *Versantur* in vestibulis, *imo nec* in vestibulis, *sed* ante vestibula; *quod significantiùs Græcè* dicitur ἐπὶ τὰ πρόπυλα.

℣. 10. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 11. Ita rursum Græcè, præpositâ unâ conjunct. ϰ verbo *disperierunt*, pro quo ἐξωλοθρεύθησαν. Apud S. Paulin. epist. 25. p. 167. a. *exterminati sunt omnes qui exaltati fuerant auro & argento.* Hieron. quoque in comm. ait : *Secundùm LXX. qui erecti erant in superbiam..... ira veniente, vastati sunt : simulque considera quòd non dixerit*, peribunt qui erecti sunt argento; *sed jam nunc, antequam eis veniat supplicii dies.....* perierint, *atque* corruerint.

℣. 12. Eadem exstant in Græco Vatic. præter ista, τοὺς καταφρονοῦντας ἐπὶ τὰ φυλάγματα αὐτῶν· deinde, οἱ δὲ λέγοντες, &c. *qui autem dicunt*, &c. sed in Compl. & Ms. Barb. τοὺς λέγοντας; in Ald. ϰ οἱ λέγοντες. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. h. ita : *scrutinabo Jerusalem cum lucerna : defendam super viros, qui contemptores sunt, ne custodiant mandata.* Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1201. b. *scrutatus sum Jerusalem ad lucernam.* Ap. Chromat. Aquil. in Matth. p. 981. a. *& scrutabor Jerusalem cum lucerna.*

℣. 13. Similia Græc. exhibet, præter hoc, εἰς ἀφανισμὸν, *in dissipationem*, pro *dissipabuntur.* Cypr. l. 3. Testim. p. 323. a. legit : *ædificabunt domos, & non inhabitabunt : & instituent vineas, & non bibent vinum earum. Quia prope est dies Domini;* quæ ult. sunt de ℣. seq.

℣. 14. Itidem Græcè, nisi quòd ibi vox ult. δυνατὴ, *fortis*, copulatur cum seq. *dies iræ.* Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. 403. a. ita legit : *Prope est dies Domini magna, prope, & velox nimis : vox diei Domini amara, & dura, & fortis :* vide etiam in Isai. 13. col. 150. c. Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 714. d. *Prope est dies Domini magnus, prope, & velox valde : vox dei* (l. *diei*) *Domini amara constituta est, potens.* Cassiod. in Ps. 6. p. 27. a. *vox diei Domini dura, & amara.*

℣. 15. Græc. Vatic. loco *miseriæ*, habet ἀωρίας, *immaturitatis;* Ald. verò & Compl. ταλαιπωρίας; subinde in Vatic. ἡμέρα γνόφου ϰ σκότους, ἡμέρα νεφέλης ϰ ὁμίχλης, *dies caliginis & tenebrarum, dies nubis & nebulæ;* cæt. ut supra. In Ms. Alex. ἡμέρα σκότους ϰ γνόφου. Apud Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. col. 403. *Dies iræ dies illa, dies angustiæ & necessitatis :* & in Jer. 13. col. 592. f. *dies tribulationis & angustiæ, dies miseriæ & perditionis, dies tenebrarum & turbinis, dies nubis & caliginis.* Apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. *Dies iræ dies ille, dies tribulationis & necessitatis, dies nubis & nebulæ.* Cassiod. in Ps. 6. p. 28. b. *Dies illa dies iræ, dies tribulationis & angustiæ.* Tertul. etiam l. de resur. carn. p. 574. d. alludit *ad diem Domini magnum, diem iræ & retributionis, diem ultionum & occultum.*

℣. 16. Sic iterum in Græco. Apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. c. ita : *dies tubæ & clangoris, dies miseriæ & exterminationis, dies tenebrarum & caliginis super civitates firmas.*

℣. 17. Concinit Græc. ad verbum, nisi quòd extremò habet pluraliter, βόλβιτα, *stercora boum;* sic etiam Hieron. infra in comment.

℣. 18. Totidem verba in Græco, nisi excipiatur conjunct. una διότι, *quia*, pro *enim.*

CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Sophon. 2. col. 1657. 1. Congregamini, & colligamini gens ineru-dita :

2. Antequam sitis sicut flos pertransiens diem, antequam veniat ira Domini super vos, antequam super vos irruat dies iræ furoris Domini.

col. 1658. 3. Quærite Dominum omnes humiles terræ : judicium operamini, & justitiam quærite, & respondete ea, ut protegamini in die iræ Domini.

4. Quia Gaza direpta erit, & Ascalon in desertum, & Azotus in meridie projicietur, & Accaron eradicabitur.

col. 1660. 5. Væ qui habitatis funiculum maris, advenæ Cretensium : verbum Domini super vos Chanaan terra Allophylorum, & perdam vos de habitatione.

6. Et erit Creta pascua gregum, & ovile pecorum :

7. & erit funiculus maris his, qui reliqui sunt de domo Juda : super ipsos pascentur in domibus Ascalonis, post meridiem divertent à facie filiorum Juda : quia visitabit eos Dominus Deus eorum, & avertet captivitatem eorum.

col. 1661. 8. Audivi opprobrium Moab, & contumelias filiorum Ammon : in quibus exprobraverunt populo meo, & magnificati sunt super terminos meos.

9. Propterea vivo ego, dicit Dominus virtutum Deus Israël, quia Moab sicut Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorrha, & Damascus derelicta quasi acervus areæ, & dissipata usque in sempiternum : & qui reliqui fuerint de populo meo diripient eos, & residui gentis meæ possidebunt eos.

col. 1662. 10. Hoc erit eis pro contumelia sua : quia exprobraverunt, & magnificati sunt super Dominum omnipotentem.

11. Manifestus erit Dominus super eos, & disperdet omnes deos gentium terræ : & adorabunt eum singuli de loco suo, omnes insulæ gentium.

col. 1666. 12. Et vos Æthiopes vulnerati gladio meo eritis.

VULGATA NOVA.

1. Convenite, congregamini, gens non amabilis :

2. Priusquam pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini, antequam veniat super vos dies indignationis Domini.

3. Quærite Dominum omnes mansueti terræ, qui judicium ejus estis operati : quærite justum, quærite mansuetum : si quomodo abscondamini in die furoris Domini.

4. Quia Gaza destructa erit, & Ascalon in desertum, Azotum in meridie ejicient, & Accaron eradicabitur.

5. Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum : verbum Domini super vos Chanaan terra Philisthinorum, & disperdam te, ita ut non sit inhabitator.

6. Et erit funiculus maris requies pastorum, & caulæ pecorum :

7. & erit funiculus ejus, qui remanserit de domo Juda : ibi pascentur, in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent : quia visitabit eos Dominus Deus eorum, & avertet captivitatem eorum.

8. Audivi opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon : quæ exprobraverunt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorum.

9. Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israël, quia Moab ut Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum, & acervi salis, & desertum usque in æternum : reliquiæ populi mei diripient eos, & residui gentis meæ possidebunt illos.

10. Hoc eis eveniet pro superbia sua : quia blasphemaverunt, & magnificati sunt super populum Domini exercituum.

11. Horribilis Dominus super eos, & attenuabit omnes deos terræ : & adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ gentium.

12. Sed & vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè.

℣. 2. Græc. Vatic. tollit *diem* post verbum *pertransiens*, sicut *iræ*, ante vocem *furoris*; cæt. ut supra : edd. verò Ald. & Compl. habent *παραπορευόμενον ἡμέρα*; ultimòque, *ἡμέραν ὀργῆς θυμȣ̃ Κυρίȣ*.

℣. 3. Eadem exstant Græcè. Eadem quoque legit Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. g. uno excepto, *sicut tegamini*, loco *ut protegamini*.

℣. 4. Ita rursum Græcè, præter unum *ἀφανισμὸν*, loco *desertum*. Hieron. in Ezech. 26. col. 873. e. legit : *Gaza direpta erit, & Ascalon in perditionem, & Azotus & Accaron eradicabuntur.*

℣. 5. Concinit Græc. ad verbum. Rursum Hieron. in Ezech. 26. col. 873. e. legit : *Væ habitatoribus funiculi maris, accolæ Cretarum : verbum Domini super vos Chanaan terra alienigenarum, & disperdam vos ex habitatione.*

℣. 6. Sic iterum Græcè. Hieron. in Ezech. 26. col. 873. e. *Et erit Creta in pabulum pastorum, & cubile ovium* : Gr. *μάνδρα προβάτων*.

℣. 7. Eadem leguntur in Græco, præter unum *ἐπέσκεπται*, Nobil. *visitat*, pro fut. *visitabit*. Subdit Hieron. in comment. 1661. c. *Quod autem legitur in LXX.* à facie filiorum Juda, *obelo prænotavimus; nec in Hebræo enim, nec apud ullum fertur Interpretum; & contextum capituli, sensumque conturbat.*

℣. 8. Græc. Vatic. fert *ὀνειδισμȣ̀ς*, *opprobria*; Compl. verò *ὀνειδισμὸν*, ut sup. subinde Vatic. *ὠνείδιζον..... καὶ ἐμεγαλύνοντο*, &c. *exprobrabant..... & magnificabantur*; cæt. ut in textu.

℣. 9. Similia leguntur Græcè. Hieron. inf. in comm. col. 1664. b. ait : *Sed & hoc ipsum quod dicitur*, quasi acervus areæ, *quod Græcè dicitur*, *ὡς θημωνία ἅλωνος*, *putamus LXX. ἁλὸς interpretatos, id est*, salis; *sed ab imperitis, qui θημωνίαν, hoc est*, acervum *frumenti vel frugum, putaverunt pro ἁλὸς, additis duabus litteris ω & ν, quasi ad consequentiam frugum, ἅλωνος, hoc est*, areæ, *positum.* In ed. etiam Compl. est *ἁλός*.

℣. 10. Consonat Græc. nisi quòd ipso initio hab. *αὕτη*, *hæc*, pro *hoc*, absque seq. *erit*; & in Compl. *τȣ̃το*.

℣. 11. Græc. Vatic. in principio habet, *Ἐπιφανήσεται Κύριος*; Compl. verò cum Ms. Barb. *Ἐπιφανὴς ἔσαι*; reliqua ut in Lat. supra. August. epist. 105. to. 2. col. 302. e. legit : *Prævalebit Dominus adversùs eos, & exterminabit omnes deos gentium terræ : & adorabunt in conspectu ejus unusquisque de loco suo, omnes insulæ gentium* : ita quoque in Ps. 144. to. 4. 1621. c. & l. de fide, to. 6. col. 146. g. & l. de divin. dæm. col. 512. b. & l. cont. Jud. to. 8. 40. b. præter unum *eum*, pro *in conspectu ejus* : similiter habetur in Collat. Carthag. p. 393. a. at August. l. 18. de civit. Dei, c. 33. to. 7. col. 516. b. ita legit : *Horribilis Dominus super eos, & exterminabit omnes deos terræ : & adorabit eum vir de loco suo, omnes insulæ gentium* : in Ps. verò 134. col. 1507. d. *Prævaluit Dominus..... & exterminavit omnes deos gentium terræ : & adorabunt eum unusquisque de*, &c. Ed. Ald. *προσκυνήσει αὐτῷ ἕκασος*, &c. Auct. l. de promiss. p. 3. apud Prosp. p. 188. b. *adorabunt eum de locis suis omnes insulæ gentium.*

℣. 12. Sic est in Græco, hoc excepto ult. *ῥομφαίας μȣ ἐσέ*,

VULGATA NOVA.

13. Et extendet manum ſuam ſuper Aquilonem, & perdet Aſſur: & ponet ſpecioſam in ſolitudinem, & in invium, & quaſi deſertum.

Iſai. 34. 11. 14. Et accubabunt in medio ejus greges, omnes beſtiæ gentium: & onocrotalus & ericius in liminibus ejus morabuntur: vox cantantis in feneſtra, corvus in ſuperliminari, quoniam attenuabo robur ejus.

15. Hæc eſt civitas glorioſa habitans in confidentia: quæ dicebat in corde ſuo: Ego ſum, & extra me non eſt alia ampliùs: quomodo facta eſt in deſertum cubile beſtiæ? omnis qui tranſit per eam, ſibilabit, & movebit manum ſuam.

VERSIO ANTIQUA.

13. Et extendam manum meam ſuper Aquilonem, & perdam Aſſyrium: & ponam Niniven in ſolitudinem, & inaquoſam, quaſi deſertum. Hieron. ubi ſup.

14. Et paſcentur in medio ejus greges, & omnes beſtiæ terrræ: & chamæleontes, & ericii in præſepibus ejus cubabunt: & beſtiæ clamabunt in foveis ſuis, & corvi in portis ejus, quia cedrus altitudo ejus.

15. Hæc eſt civitas malis dedita: quæ habitat in ſpe, quæ dicit in corde ſuo: Ego ſum, & non eſt poſt me ampliùs: quomodo facta eſt in ſolitudinem paſcua beſtiarum? omnis qui tranſit per eam, ſibilabit, & movebit manus ſuas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gladii mei eſtis; at in Compl. ῥομφαία μȣ ἔσεσθε, ut ſupra.

℣. 13. Græcè ita: Καὶ ἐκτενεῖ τὴν χεῖρα αὐτȣ̃ ἐπὶ Βοῤῥᾶν, ϗ ἀπολεῖ τὸν Ἀσσύριον· ϗ θήσει τὴν Νινευὴ εἰς ἀφανισμὸν, ἄνυδρον, ὡς ἔρημον· i. e. *Et extendet manum ſuam ſuper Aquilonem, & perdet Aſſyrium: & ponet Ninevem in deſolationem, inaquoſam, quaſi deſertum.* Edit. verò Ald. initio habet cum Mſ. Alex. ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μȣ· pauloque poſt, Ald. cum Cyr. ἀπολῶ τὸν Ἀσσύριον· ϗ θήσω, &c. Tichon. autem reg. 4. p. 58. c. *Et extendet manum ſuam in Aquilonem, & perdet Aſſyrium*: item, *Ninive, exterminium, ſine aqua, in deſertum.*

℣. 14. Similia Græc. habet, præter voculam αὐτῆς, *ejus*, pro *ſuis*, poſt *foveis*. Hieron. inf. in comm. 1668. b. ita refert: *Et paſcentur in ea greges, & omnes beſtiæ terræ: & chamæleontes, & ericii in præſepibus ejus accubabunt: & beſtiæ requieſcent in cardinibus ſuis, & corvi in feneſtris ejus.* Gr. ϗ θηρία φωνήσει ἐν τοῖς διορύγμασιν αὐτῆς, ϗ κόρακες ἐν τοῖς λῶσιν αὐτῆς. Tichon. reg. 4. p. 58. c. *Et paſcentur in medio ejus greges, omnes beſtiæ terræ: & chamæleontii, & hirci* (Mſ. Rem. *chamæleontes, & ericii*) *in laquearibus ejus cubabunt: & beſtiæ vocem dabunt in foſſis ejus, & corvi in portis ejus, quoniam cedrus altitudo ejus*; Gr. τὸ ἀνάστημα αὐτῆς· Compl. ἀνάσεμμα, *coronatio.*

℣. 15. Eadem leguntur Græcè, ſi excipiatur vox una aut altera, nempe ἡ φαυλίστρια, *vilipendens*, pro *malis dedita*; & inf. εἰς ἀφανισμὸν, loco *in ſolitudinem*; ἀφανισμὸς, quaſi *evaneſcentia*, ἀφάνισις, *abolitio.* Tichon. reg. 4. p. 58. c. legit: *Civitas contemnens, quæ habitat in ſpe, quæ dicit in corde ſuo: Ego ſum, & non eſt poſt me: quomodo facta eſt in exterminio paſcua beſtiarum* (Mſ. Rem. *facta es in exterminium civitas beſtiarum?*) *omnis qui tranſit per illam, ſibilabit, & movebit manus ſuas.* Hieron. infra 1668. d. 1669. b. habet *præter me*, loco *poſt me*; Gr. μετ' ἐμέ.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. VÆ provocatrix, & redempta civitas, columba.

2. Non audivit vocem, & non ſuſcepit diſciplinam: in Domino non eſt confiſa, ad Deum ſuum non appropinquavit.

Ezech. 22. 27. Mich. 3. 11. 3. Principes ejus in medio ejus quaſi leones rugientes: judices ejus lupi veſpere, non relinquebant in manè.

4. Prophetæ ejus veſani, viri infideles: ſacerdotes ejus polluerunt ſanctum, injuſtè egerunt contra legem.

5. Dominus juſtus in medio ejus non faciet iniquitatem: manè manè judicium ſuum dabit in lucem, & non abſcondetur: neſcivit autem iniquus confuſionem.

VERSIO ANTIQUA.

1. O Illuſtris, & redempta civitas, columba. Hieron. in Sophon. 3. col. 1670.

2. Non audivit vocem, non ſuſcepit diſciplinam: in Domino non eſt confiſa, & ad Dominum ſuum non appropinquavit.

3. Principes ejus in ea veluti rugientes leones: judices ejus ſicut lupi Arabiæ, non dimittebant in manè.

4. Prophetæ ejus portantes ſpiritum, viri contemptores: ſacerdotes ejus polluunt ſancta, & impiè agunt in legem.

5. Dominus autem juſtus in medio ejus, & non faciet iniquitatem: manè manè judicium ſuum dabit in luce, & non eſt abſconditus: & neſcit iniquitatem in exactione, nec in ſempiternum injuſtitiam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita legit Tichon. reg. 4. p. 58. c. unà cum Græco. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. h. *O quæ erat ſplendida, & redempta civitas, columba.* Gildas Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 717. f. *O quæ erat ſplendida, & libera civitas, confidens, columba.*

℣. 2. Concinit Tichon. reg. 4. p. 58. c. niſi quòd initio habet, *Quæ non audivit vocem, non recepit diſcipl.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. h. *Non exaudivit vocem, non percepit diſciplinam: in Domino non confidit, & ad Deum ſuum non acceſſit.* Sic etiam in Græco eſt. Apud Gild. Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 717. f. *Non obaudivit vocem, nec percepit diſciplinam: in Domino non confiſa eſt, & ad Deum ſuum non acceſſit.* Auct. l. ad Novat. hæret. ap. Cypr. p. 437. alludens, dicit: *Columba non exaudit vocem, id eſt, præclara & redempta civitas, non recipit doctrinam, & in Dominum fidens non fuit.*

℣. 3. Similiter in Græco. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. h. legit: *Principes ejus ſicut leones fremunt: judices ejus ſicut lupi Arabiæ, non ſubreliquerunt in manè.* Tichon. reg. 4. p. 58. d. *Principes ejus in ea ut leones frementes: judices ejus ut lupi Arabiæ, non relinquentes* (Mſ. Rem. *relinquebant*) *in manè.* Gildas Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 717. f. *Principes ejus in ea ſicut leones rugientes: judices ſicut lupi Arabiæ, non relinquebant in manè.*

℣. 4. Eadem ſunt in Gr. Vatic. niſi hoc ult. excipiatur, ἀσεβȣ̃σι νόμον, *impiè faciunt legem*; ſed in Ald. & Compl. eſt ἀσεβȣ̃σιν εἰς τὸν νόμον, ſicut in Mſ. Barb. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. h. *Prophetæ ejus ſpiritales, viri contemptores: ſacerdotes ejus contaminant ſe, & impiè agunt.* Hieron. quoque in comm. 1671. f. ait: πνευματοφόροι, *id eſt*, portantes ſpiritum, *ſive* ſpirituales (*& hoc* εἰρωνικῶς *legendum*) *ſunt viri contemptores.* Tichon. reg. 4. p. 58. d. *Prophetæ ejus ſpiritu elati* (Mſ. Rem. *in ſpiritu velati*,) *viri contemptores: ſacerdotes ejus prophetant* (Mſ. Rem. *profanant*) *ſacra, & conſcelerant legem.* Gild. Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 717. g. *Prophetæ ejus ſpiritum portantes, viri contemptores: ſacerdotes ejus profanabant ſancta, & impiè agebant in lege.*

℣. 5. Similia Græc. habet, præter unum εἰς νεῖκος, *in contentione*, pro *in ſempiternum*: ſimilitudo vocis utriuſque νεῖκος, & νῖκος, fecit varietatem. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 196. h. legit: *Dominus autem juſtus eſt in medio ejus, & non faciet injuſtè.* Tichon. reg. 4. p. 58. d. *Dominus autem juſtus in templo* (Mſ. Rem. *in medio*) *ejus, non faciet injuſtum.* Gild. Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 717. g. *Dominus autem juſtus in medio ejus, non faciet iniquitatem: & manè manè dabit judicium ſuum.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 746. f. *Dominus juſtus in medio tui, non facies injuſtè.*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 6. Detraxi superbos, dissipati sunt anguli eorum: destruxi vias eorum, ut penitus non transeant: defecerunt civitates eorum, eò quòd nullus subsisteret, neque habitaret.

7. Dixi: Veruntamen timebitis me, & suscipietis disciplinam: & non peribitis de oculis ejus, in omnibus in quibus ultus sum super eam: præparare, consurge diluculo, disperierunt omnes racemi eorum.

col. 1674. 8. Propterea exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in testimonium, quia judicium meum in congregationes gentium, ut suscipiam reges; ut effundam super eos iram meam, omnem iram furoris mei: quia in igne zeli mei consumetur omnis terra.

9. Quia tunc convertam super populos linguam in generationem ejus, ut invocent omnes nomine Domini, ut serviant ei sub jugo uno.

col. 1675. 10. De finibus fluminum Æthiopiæ suscipiam dispersos meos, afferent victimas mihi.

11. In die illa non confunderis ex omnibus adinventionibus tuis, quibus impiè egisti in me: quia tunc auferam à te detractionem contumeliæ tuæ, & ultra non adjicies ut magnificeris super montem sanctum meum.

12. Et relinquam in te populum mansuetum & humilem: & reverebuntur nomen Domini,

13. qui fuerint reliqui de Israël, & non facient iniquitatem, & non loquentur vana, & non invenietur in ore eorum lingua dolosa: quoniam ipsi pascentur & accubabunt, & non erit qui exterreat eos.

col. 1677. 14. Gaude filia Sion: prædica filia Jerusalem: exsulta, & delectare de toto corde tuo filia Jerusalem.

15. Abstulit Dominus iniquitates tuas, redemit te de manu inimicorum tuorum: rex Israël Dominus in medio tui, non videbis mala ultra.

16. In tempore illo dicit Dominus Jerusalem: Confide Sion, non dissolvantur manus tuæ.

Vulgata nova.

6. Disperdidi gentes, & dissipati sunt anguli earum: desertas feci vias eorum, dum non est qui transeat: desolatæ sunt civitates eorum, non remanente viro, neque ullo habitatore.

7. Dixi: Attamen timebis me, suscipies disciplinam: & non peribit habitaculum ejus, propter omnia in quibus visitavi eam: veruntamen diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas.

8. Quapropter exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum, quia judicium meum ut congregem gentes, & colligam regna: & effundam super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei: in igne enim Sup. 1.
zeli mei devorabitur omnis terra. 18.

9. Quia tunc reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, & serviant ei humero uno.

10. Ultra flumina Æthiopiæ, inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi.

11. In die illa non confunderis super cunctis adinventionibus tuis, quibus prævaricata es in me: quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, & non adjicies exaltari ampliùs in monte sancto meo.

12. Et derelinquam in medio tui populum pauperem & egenum: & sperabunt in nomine Domini.

13. Reliquiæ Israël non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, & non invenietur in ore eorum lingua dolosa: quoniam ipsi pascentur, & accubabunt, & non erit qui exterreat.

14. Lauda filia Sion: jubila Israël: lætare, & exsulta in omni corde filia Jerusalem.

15. Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos: rex Israël Dominus in medio tui, non timebis malum ultra.

16. In die illa dicetur Jerusalem: Noli timere: Sion, non dissolvantur manus tuæ.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Græc. Vatic. initio habet, Ἐν διαφθορᾷ κατέσπασα, *In corruptione detraxi;* paulòque post, ἐξερημώσω τὰς ὁδοὺς αὐτῶν τοπαράπαν, τοῦ μή, &c. i. e. *desertas faciam vias eorum penitus, ut non,* &c. ut supra. In Ald. verò edit. non est hoc, ἐν διαφθορᾷ; in Compl. copulatur cum antecedentibus; paulòque post habetur ἐξηρήμωσα, *desertas feci.*

℣. 7. Sic etiam in Gr. est, nisi quòd initio habetur, φοβεῖσθέ με, καὶ δέξασθε, *timete me, & recipite,* pro *timebitis me, & suscipietis;* extremòque, ἔφθαρται πᾶσα ἡ ἐπιφυλλὶς αὐτῶν, loco *disperierunt omnes racemi eorum:* rectè Hieron. in comm. 1673. e. *dissipata est omnis frondositas eorum:* at post pauca, *dissipati sunt omnes racemi eorum.* Compl. etiam initio habet φοβηθήσεσθέ με, καὶ δέξεσθε.

℣. 8. Græc. Vatic. habet εἰς ἡμέραν, *in diem,* pro *in die;* Compl. verò, ἐν ἡμέρᾳ; subinde Vatic. delet *iram meam;* cæt. ut in Lat. supra. In Ms. Barb. ἐπ᾽ αὐτοὺς τὴν ὀργήν μου, καὶ πᾶσαν, &c. In Ald. & Compl. τὴν ὀργήν μου, πᾶσαν ὀργὴν θυμοῦ. Apud Cypr. l. de op. & eleem. p. 254. b. & l. 3. Testim. p. 328. a. *Exspecta me, dicit Dominus, in die resur. meæ in testimonium, quoniam judicium meum ad congregationes gentium, ut excipiam reges, & effundam super eos iram meam.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 33. to. 7. 516. b. Vulgatæ consentit. Fulg. l. 2. ad Monim. c. 4. p. 31. a. legit: *Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meæ in testimonium, quoniam judicium meum in congregationem gentium erit, ut recipiam reges, & effundam super eos iram furoris mei: quoniam in igne æmulationis meæ consummabitur omnis terra:* eadem repetit frag. 34. p. 639. c. excepto uno *in die,* pro *in diem.*

℣. 9. Itidem Græcè, præter unum τὸ ὄνομα, pro *nomine;* rectè Hieron. inf. 1678. a. *nomen.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 33. col. 516. b. *Tunc transvertam in populos linguam, & in progenies ejus, ut omnes invocent nomen Domini, & serviant ei sub jugo uno:* in plerisque Mss. deest præp. *in,* ante *progenies.* Hieron. tamen in comm. 1675. b. ait: *Ubi nos interpretati sumus:* reddam populis labium electum: *pro* electo, *LXX. dixerunt* in generationem ejus, *ut subaudiatur* terræ. Fulgent. quoque l. 2. ad Monim. c. 4. p. 31. a. legit: *Quia tunc transferam super populos linguam in progenies ejus, ut invocent omnes nomen Domini, & serviant ei sub jugo uno:* sic etiam habet fragm. 34. p. 639. c.

℣. 10. Sic iterum in Græco, hoc excepto, ἐν διεσπαρμένοις μου, *in dispersis meis,* loco *dispersos meos.* Hieron. tamen sup. 1667. e. ait: *In LXX. habetur: De finibus fluviorum Æthiop. suscipiam dispersos meos, & offerent hostias mihi:* at infra 1678. a. *Ultra flumina Æthiopiæ suscipiam in dispersis meis, qui afferent mihi victimas:* & in Isai. 2. col. 22. c. *Ex finibus fluviorum Æthiopiæ afferent tibi hostias.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 33. col. 516. b. legit: *A finibus fluminum Æthiopiæ offerent mihi hostias.* Fulgent. l. 2. ad Monim. c. 4. p. 31. a. & fragm. 34. p. 640. a. *A trans flumine Æthiopiæ suscipiam observantes me, qui dispersi sunt: adferent* (al. *offerent*) *hostias mihi in illo die.*

℣. 11. Similia Gr. exhibet, præter seqq. τὰ φαυλίσματα, *vilipendia,* loco *detractionem;* & τοῦ μεγαλαυχῆσαι, *ut magnificè glorieris,* loco *ut magnificeris.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 33. col. 516. b. *In illo die non confunderis ex omnibus adinventionibus tuis, quas impiè egisti in me: quia tunc auferam abs te pravitates injuriæ tuæ, & jam non adjicies ut magnificeris super montem sanctum meum.*

℣. 12. August. l. 18. de civit. Dei, c. 33. *Et subrelinquam in te populum mansuetum & humilem: & verebuntur à nomine Domini;* proximèque, *qui reliqui fuerint Israël.* Ita quoque in Græco est. Hieron. in comm. 1678. b. *& timebunt nomen Domini, qui sunt reliqui de Israël.*

℣℣. 13. 14. 15. Totidem leguntur Græcè, similibusque verbis.

℣. 16. Sic iterum Græcè, excepto fut. ἐρεῖ, *dicet,* pro *dicit.*

VULGATA NOVA.

17. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit : gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione sua, exsultabit super te in laude.

18. Nugas, qui à lege recesserant, congregabo, quia ex te erant : ut non ultra habeas super eis opprobrium.

19. Ecce ego interficiam omnes, qui afflixerunt te in tempore illo : & salvabo claudicantem : & eam, quæ ejecta fuerat, congregabo : & ponam eos in laudem, & in nomen, in omni terra confusionis eorum :

20. in tempore illo, quo adducam vos ; & in tempore, quo congregabo vos : dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ, cùm convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

17. Dominus Deus tuus in te fortis, salvabit te : adducet super te lætitiam, & innovabit te in charitate sua, & lætabitur in te in delectatione, quasi in die solemni. *Hieron. ubi sup.*

18. Congregabo confractos tuos : væ qui accepit super eam opprobrium.

19. Ecce ego faciam in te, propter te, in tempore illo : & salvabo expressam, & repulsam suscipiam : & ponam eos in gloriam, & nominatos in omni terra : & confundentur *col. 1679.*

20. in tempore illo, quando bene vobis fecero ; & in tempore, cùm suscepero vos : quia dabo vos nominatos, & in gloriam in cunctis populis terræ, quando convertero captivitatem vestram coram vobis, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 17. 18. Similiter in Græco, excepto uno aut altero de ℣. 18. nempe, καὶ συνάξω, *& congregabo ;* paulòque post, τίς ἔλαβε, pro *qui accepit.*

℣. 19. Eadem prorsus in Græco, nisi quòd additur, λέγει Κύριος, *dicit Dominus*, post hoc, *in tempore illo.* Abest λέγει Κύριος ab ed. Compl.

℣. 20. Ita rursum in Græco.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

SOPHONIAS.

CAP. II. ℣. 2. Antequam veniat super vos dies indignationis Domini. *Non est omittenda hæc pericope, ut fit à multis.*

CAP. III. ℣. 17. Silebit in dilectione sua. *Retinendum est pronomen tertiæ personæ* sua, *non substituendum secundæ* tua.

Sequitur : Exsultabit super te in laude. *Non præponas his verbis* & *conjunctionem.*

CAPITULA AGGÆI PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mſs. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *De ædificatione templi.* c. 1. ℣. 2. ſeqq.

II. *Abſtinebit cœlum à rore, & terra non dabit fructum.* c. 1. ℣. 10.

III. *Interroga ſacerdotes legem: Si accipiat homo carnem.* c. 2. ℣. 13.

IV. *Et reſpondit Aggæus: Quiſquis acceſſerit illic* (al. *illi*) *coinquinabitur.* c. 2. ℣. 15.

V. *Adhuc ſemel* (al. add. *&*) *movebo cœlum & terram.* c. 2. ℣. 22.

PROPHETIA
AGGÆI.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. Esdr. 6. 1. 1. IN anno secundo Darii re-
gis, in mense sexto, in
die una mensis, factum est
verbum Domini in manu
Aggæi prophetæ ad Zo-
robabel filium Salathiel,
ducem Juda, & ad Jesum,
filium Josedec, sacerdotem magnum, dicens :

2. Hæc ait Dominus exercituum, dicens : Po-
pulus iste dicit : Nondum venit tempus domus
Domini ædificandæ.

3. Et factum est verbum Domini in manu Ag-
gæi prophetæ, dicens :

4. Nunquid tempus vobis est ut habitetis in
domibus laqueatis, & domus ista deserta ?

Versio antiqua.

1. IN anno secundo Darii regis, Hieron. in Agg. 1. col. 1681. 1684. 1685.
in mense sexto, in die una
mensis, factum est verbum
Domini in manu Aggæi pro-
phetæ ad Zorobabel filium
Salathiel de tribu Juda, & ad
Jesum filium Josedec, sacer-
dotem magnum, dicens :

2. Hæc ait Dominus omnipotens, dicens : Po-
pulus iste dicit : [a] Non venit tempus ut ædificetur [a] Ambros. ep. 30. col. 910. e.
domus Domini.

3. Et factum est verbum Domini in manu Ag- Hieron. in Agg. 1. col. 1685.
gæi prophetæ, dicens :

4. Si tempus vobis est ut habitetis in domibus Ambros. ep. 30. col. 910. e.
cælatis, [b] domus autem mea deserta est? [b] Hieron. in Agg. 1. col. 1686.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Totum pene istud caput 1. ut & multa capitis sequentis, non retulit Hieronymus secundùm edit. LXX. sed secundùm Hebraïcum solum ; propterea sanè quòd contextus unus plerùmque conveniret cum altero, vel ambo nimiùm paucis inter se discreparent. Id jam observavimus supra ; idemque significat Hieronymus hoc in Agg. commentario : v. g. versum 8. hujus capitis 1. integrum refert secundùm Hebraïcum, secundùm LXX. autem, nonnisi dimidium ; sed addit continuò, *Cætera similiter :* è contrario, prolatis infra totis versibus quinque, 11. 12. 13. 14. 15. capitis 2. & secundùm Hebr. & secundùm LXX. statim id monet : *Propterea & LXX. Interpretum editionem posuimus, quia in quibusdam verbis dissonare videbantur.* Unde, si ab Hieronymo unus tantùm ex Hebraïco contextus Lat. adhibeatur, minimè subjecto altero ex edit. LXX. sequitur ut ambo illic concordent, saltem plurimùm. Nonnullos etiam de hoc fonte versiculos, licet Vulgatæ planè similes, Versioni nostræ antiquæ inserere non dubitavimus, his tamen in locis, ubi vel Græcum concors erat, vel alia è Scriptoribus Latinis testimonia nos deficiebant. Ad ℣. itaque 1. hujus capitis quod attinet, sic hodie legitur Græcè : Ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει ἐπὶ Δαρείου τοῦ βασιλέως, ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ, μιᾷ τοῦ μηνὸς, ἐγένετο λόγος Κυρίου ἐν χειρὶ Ἀγγαίου τοῦ προφήτου, λέγων· Εἰπὸν πρὸς Ζοροβάβελ, &c. ut in Lat. Nota in textu adhibito sup. ab Hieron. non scriptum legi, *de tribu Juda*, sed *ducem Juda*, quod mutavimus auctore Hieronymo ; ipse enim ad ℣. ult. hujus cap. col. 1691. ait : *Pro* duce Juda, *LXX. transtulerunt*, *De tribu Juda.* Hìc etiam, & aliis hujus Prophetiæ locis, ubi ubi nominatur *dux Juda* in Hebr. aut Vulg. Græcè legimus ἐκ φυλῆς Ἰούδα· Schol. tamen addit, *Cæteri*, ἡγούμενον Ἰούδα.

℣. 2. Græcè, pro *dicit*, pluraliter habetur λέγουσι, *dicunt ;* extremòque, τοῦ οἰκοδομῆσαι τὸν οἶκον Κυρίου, *ædificandi domum Domini ;* cæt. ut supra. Notandum autem vocem *exercituum*, adhibitam ab Hieron. sup. in textu, commutatam à nobis fuisse istâ, *omnipotens*, sicut inf. ℣. 5. Hieronymus enim in eodem comm. 1691. f. dicit : *Ubicunque autem nos posuimus* Dominum exercituum, *illi* (LXX.) *diversè*, *aut* Dominum omnipotentem, *aut* Dominum sabaoth, *aut* Dominum virtutum *interpretantur :* porro in Aggæo tum hìc tum inf. Græcè legitur παντοκράτωρ.

℣. 3. Itidem Græcè.

℣. 4. Sic Ambros. usque ad vocem *domus*. Hieron. verò ex Hebr. solo, *Nunquid tempus..... ut habitetis in domibus laqueatis ?* sed addit, *sive ut LXX. interpretati sunt*, κοιλοστάθμοις, *id est*, *concavis.* Quod autem subnexuimus, *domus autem mea deserta est*, non ita primùm refertur ab Hieron. in textu, scil. ex Hebr. sed hoc modo, & *domus ista deserta :* verùm cùm Hieron. infra 1686. c. ita disserat : *Vel certè ita : Quia dicitis : Non est tempus ædificandæ domûs Domini, & ipsi habitatis in habitaculis quæ sunt in ima demersa* (sup. *in domibus deorsum sitis*, & *in convalle positis*,) *domus autem mea deserta est :* hoc ult. membrum servavimus ; Græcè enim ita legitur : Εἰ καιρὸς μὲν ὑμῖν ἐστι τοῦ οἰκεῖν ἐν οἴκοις ὑμῶν κοιλοστάθμοις, ὁ δὲ οἶκος ἡμῶν ἐξηρήμωται ;

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 5. Et nunc hæc dicit Dominus omnipotens: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras.

6. Seminaſtis multum, & intuliſtis parum: comediſtis, & non eſtis ſatiati: bibiſtis, & non eſtis inebriati: operuiſtis vos, & non eſtis calefacti: & qui mercedes congregavit, miſit eas in ſacculum pertuſum.

col. 1688. 7. Hæc dicit Dominus omnipotens: Ponite corda veſtra in vias veſtras:

8. aſcendite ſuper montem, & præcidite ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.

9. Reſpexiſtis in multa, & facta ſunt pauca: & intuliſtis in domum, & exſufflavi illa: quamobrem, [a] hæc dicit Dominus omnipotens: Eò quòd domus mea deſerta eſt, vos autem ſectamini unuſquiſque in domum ſuam:

[a] *Cypr. ep. ad Demetr. p. 218. a.*

10. Propterea abſtinebit cœlum à rore, & terra ſubtrahet procreationes ſuas:

11. & inducam gladium ſuper terram, & ſuper frumentum, & ſuper vinum, & ſuper oleum, & ſuper homines, & ſuper pecora, & ſuper omnes labores manuum eorum.

Idem l. 3. Teſtim. p. 313. b. 12. Et audivit Zorobabel filius Salathiel de tribu Juda, & Jeſus filius Joſedech ſacerdos magnus, & omnes qui ſuperfuerunt de populo, voces Domini Dei ſui, [b] & verba Aggæi prophetæ, ſicut miſit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuit populus à facie Domini.

[b] *Hieron. in Agg. 1. col. 1690. 1691.*

13. Et dixit Aggæus nuncius Domini de nunciis Domini, populo dicens: Ego vobiſcum ſum, dicit Dominus.

Aug. ad Donatiſt. poſt Collat. to. 9. 598. g. 599. a. 14. Et ſuſcitavit Dominus ſpiritum Zorobabel filii Salathiel ex tribu Juda, & ſpiritum Jeſu filii Joſedech ſacerdotis magni, & ſpiritum reſiduorum omnis populi: & introierunt, & faciebant opera in domo Domini omnipotentis Dei ſui.

VULGATA NOVA.

5. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras.

6. Seminaſtis multum, & intuliſtis parum: comediſtis, & non eſtis ſatiati: bibiſtis, & non eſtis inebriati: operuiſtis vos, & non eſtis calefacti: & qui mercedes congregavit, miſit eas in ſacculum pertuſum. *Deuter. 28. 38. Mich. 6. 15.*

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras:

8. aſcendite in montem, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.

9. Reſpexiſtis ad amplius, & ecce factum eſt minus: & intuliſtis in domum, & exſufflavi illud: quam ob cauſam, dicit Dominus exercituum? quia domus mea deſerta eſt, & vos feſtinatis unuſquiſque in domum ſuam.

10. Propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cœli ne darent rorem, & terra prohibita eſt ne daret germen ſuum:

11. & vocavi ſiccitatem ſuper terram, & ſuper montes, & ſuper triticum, & ſuper vinum, & ſuper oleum, & quæcunque profert humus, & ſuper homines, & ſuper jumenta, & ſuper omnem laborem manuum.

12. Et audivit Zorobabel filius Salathiel, & Jeſus filius Joſedec ſacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi, vocem Domini Dei ſui, & verba Aggæi prophetæ, ſicut miſit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuit populus à facie Domini.

13. Et dixit Aggæus nuncius Domini de nunciis Domini, populo dicens: Ego vobiſcum ſum, dicit Dominus.

14. Et ſuſcitavit Dominus ſpiritum Zorobabel filii Salathiel, ducis Juda, & ſpiritum Jeſu filii Joſedec ſacerdotis magni, & ſpiritum reliquorum de omni populo: & ingreſſi ſunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei ſui.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Sic iterum Græcè, niſi quòd verbo *ponite*, ſeu τάξατε, ſubditur δὴ, *nunc*; ultimòque legitur, εἰς τὰς ὁδοὺς ὑμῶν, quod Nobil. vertit, *ad vias veſtras*, non *ſuper*, &c. Hieron. quoque inf. ad ℣. 7. legit ex LXX. *in vias veſtras*.

℣. 6. Sic Hieron. ex Hebr. ſolo. In Græco pariter: Ἐσπείρατε πολλὰ, καὶ εἰσηνέγκατε ὀλίγα· ἐφάγετε, καὶ οὐκ εἰς πλησμονήν· ἐπίετε, καὶ οὐκ εἰς μέθην· περιεβάλεσθε, καὶ οὐκ ἐθερμάνθητε ἐν αὐτοῖς· καὶ ὁ τοὺς μισθοὺς συνάγων, συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετρυπημένον· quæ omnia vix pauculis differunt à textu Lat. ſup. ſeu Vulgata. Vide Mſ. Floriac. inf. ad ℣. 9.

℣. 7. Ad verbum è Græco.

℣. 8. Hieron. textum duplicem affert ad hoc uſque, & *acceptabilis*; ſed addit, *Cætera ſimiliter*. Eadem quoque leguntur in Græco, niſi quòd pro *acceptabilis mihi erit*, habetur εὐδοκήσω ἐν αὐτῷ, *placebit mihi in ea*, quod unum eſt & idem. Ambroſius epiſt. 30. col. 912. d. huic loco ſuffragatur, quem vide.

℣. 9. Totidem verba leguntur Græcè, excepto uno εἰσηνέχθη, *illata ſunt*, pro *intuliſtis*; at in Compl. εἰσηνέγκατε. In Mſ. Floriac. ita ſequitur: *Seminaſti multa, & intuliſti minima: & exſufflavit* (l. *exſufflavi*) *illa*: at Hieron. loco cit. ait: *Non ut ſupra* (℣. 6.) Seminaſtis multum, *& quia ſementem terra non reddidit*, intuliſtis parum: *ſed cùm jam candeſcerent ſegetes, & meſſium tempus inſtaret, & frumenta vos tenere in manibus putaretis, meſſuiſtis vacuos culmos..... Sed hoc quoque ipſum, quod vix de multa ſegete.....fuerat electum*, intuliſtis in domum, *& mea virtute diſperſum eſt, exſufflavi enim illud*, &c. Addit Mſ. Floriac. *hæc dicit Dominus: Propter quod domus mea deſerta eſt, vos autem ſpectamini unuſquiſque in domum ſuam.* In Gr. διώκετε, *ſectamini*, non *ſpectamini*, quod mendum ſapit. Maximus Taurin. etiam in homil. p. 48. g. legit: *ſectamini unuſquiſque domum ſuam*; Gr. εἰς τὸν οἶκον, *in domum*, ut ſupra.

℣. 10. Similiter in Græco. In Mſ. etiam Floriac. *Ideo ceſſavit cœlum à rore, & terra ſubtrahet fructus ſuos.* Ambroſ. epiſt. 30. col. 912. e. his alludens, dicit: *Nec cœlum dabit rorem ſuum, nec terra ejus fructus dabit*; Gr. τὰ ἐκφόρια αὐτῆς.

℣. 11. Eadem omnino leguntur in Mſ. Floriac. nec plura. Græc. verò Vat. poſt *terram*, hoc interponit, καὶ ἐπὶ τὰ ὄρη, *& ſuper montes*; rurſuſque poſt *oleum*, iſta, καὶ ὅσα ἐκφέρει ἡ γῆ, *& quæcunque profert humus*; cæt. quadrant: edit. Compl. caret his, καὶ ὅσα ἐκφέρει ἡ γῆ. Hieron. etiam ad hoc 1. Vulg. *& vocavi ſiccitatem*, notat *pro* ſiccitate, *LXX.* μάχαιραν, *id eſt, gladium*, tranſtuliſſe; reliqua de Vulg. Græco Vat. congruunt pene ad verbum. Unde Hieronymus in comment. textum ejus ſolum refert.

℣. 12. Concinit Græc. ad verbum, niſi quòd ſcribit ſingulariter τῆς φωνῆς, *vocem*, ut in Vulg. non *voces*, ante *Domini Dei ſui*. Subdit quidem Cyprianus loco cit. *quoniam miſit illum Dominus ad illos: & timuit plebs à facie Dei:* ſed cùm prætermiſerit media iſta, *& verba Aggæi prophetæ*, quæ ſunt in Gr. & ſenſum explent; ea ipſa cum ſequentibus adjunximus ex Hieronymi comment. Hieronymus tamen nonniſi unum illic adhibet contextum, puta ex Hebr. nec mirum: cùm enim LXX. ad verbum pene concordent, Latinus alter ex ipſis contextus planè ſuperfuiſſet.

℣. 13. Sic iterum Græcè, præter hoc, ἐν ἀγγέλοις, *in nunciis*, pro *de nunciis*; tollitur etiam inf. verbum *dicens*.

℣. 14. Totidem verba in Græco, cui etiam Vulgata ferme conſonat. Hieronymus quoque textum ejus unicum referre pergit in comment. his tamen ſubnexis, *Pro* duce Juda, *LXX. tranſtulerunt*, de tribu Juda; *& pro* opere, opera; *cætera ſimiliter: ubicunque autem nos ponimus* Dominum exercituum, *illi diverſè aut* Dominum omnipotentem, *aut* Dominum ſabaoth, *aut* Dominum virtutum *interpretantur*. Ambroſ. epiſt. 30. col. 912. f. hæc habet: *Excitabo illis ſpiritum Zorobabel de tribu Juda, & Jeſum Joſedech ſacerdotem magnum.*

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. IN die vigesima & quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darii regis.

2. In septimo mense, vigesima & prima mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:

3. Loquere ad Zorobabel filium Salathiel ducem Juda, & ad Jesum filium Josedec sacerdotem magnum, & ad reliquos populi, dicens:

4. Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos videtis hanc nunc? nunquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?

5. Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus: & confortare Jesu fili Josedec sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum: & facite (quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum)

6. verbum quod pepigi vobiscum cùm egrederemini de terra Ægypti: & spiritus meus erit in medio vestrûm, nolite timere.

Hebr. 12. 26. 7. Quia hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, & ego commovebo cœlum, & terram, & mare, & aridam.

8. Et movebo omnes gentes: ET VENIET DESIDERATUS cunctis gentibus: & implebo domum istam gloriâ, dicit Dominus exercituum.

9. Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus exercituum.

10. Magna erit gloria domus istius novissimæ plùs quàm primæ, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

11. In vigesima & quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens:

VERSIO ANTIQUA.

1. QUartâ & vigesimâ mensis sexti, secundo anno sub Dario rege. *Aug. ad Donatist. post Collat. to. 9. 598. g. 599. a.*

2. Septimo mense, unâ & vigesimâ mensis, locutus est Dominus in manu Aggæi prophetæ, dicens

3. ad Zorobabel filium Salathiel ex tribu Juda, & ad Jesum filium Josedech sacerdotem magnum, & ad omnem populum residuum, dicens:

4. Quis ex vobis, qui vidit domum hanc in claritate illa sua pristina? & quomodo videtis eam modò, tanquam non sit in conspectu vestro?

5. Et nunc prævale Zorobabel, dicit Dominus: & prævale Jesu fili Josedech sacerdos magne, & prævalesce omnis popule terræ, dicit Dominus omnipotens:

6. & spiritus meus præest in medio vestrûm, bono animo estote.

7. Quoniam hæc dicit Dominus omnipotens: Adhuc semel, & commovebo cœlum & terram, mare & aridam.

8. Et concutiam omnes gentes, & venient omnia electa gentium: & implebo domum hanc, dicit Dominus omnipotens.

9. Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus omnipotens. *Hieron. in Agg. 2. col. 1693.*

10. Magna erit gloria domus istius novissimæ plùs quàm primæ, dicit Dominus omnipotens: & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus omnipotens; & pacem animæ, in acquisitionem omni qui creatur, ut suscitet templum istud. *col. 1695.*

11. Vigesimâ & quartâ noni mensis, anno secundo sub Dario, factus est sermo Domini ad Aggæum prophetam, dicens:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco. Hæc autem videntur conjungenda cum præcedentibus, quemadmodum apud S. Hieron. & Theodoretum conjunguntur. Ita Nobilius. Vide etiam infra Notam Lucæ Brugensis ad hunc ℣.

℣. 2. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 3. Græc. ipso initio habet, Εἰπὸν δὴ, *Dicito nunc*; dein πρὸς Ζοροβάβελ; reliqua ut in Lat. sup. præter ult. πρὸς πάντας τοὺς καταλοίπους τοῦ λαοῦ, λέγων, *ad omnes residuos populi, dicens*, quæ idem sonant.

℣. 4. Concinit Græc. nisi quòd delet voculam *illa*, post hanc, δόξῃ, seu *claritate*; paulòque post præponit ὑμεῖς, verbo *videtis*.

℣. 5. Similia Græc. exhibet, præter extrema: ϗ κατισχυέτω πᾶς ὁ λαὸς τῆς γῆς, λέγει Κύριος· ϗ ποιεῖτε, διότι μεθ' ὑμῶν ἐγώ εἰμι, λέγει Κύριος ὁ παντοκράτωρ· i. e. *& confortetur omnis populus terræ, dicit Dominus: & facite, quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus omnipotens.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 301. c. *quapropter ego sum vobiscum, dicit Dominus omnipotens.*

℣. 6. Sic iterum Græcè, excepto verbo ἐφέστηκε, *stetit*, loco *præest*. Apud Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 301. c. *& spiritus meus constat in medio vestrûm.* Gr. ultimò hab. θαρσεῖτε, ad litt. *confidite*.

℣. 7. Itidem Græcè, nisi quòd ponitur ἐγὼ, ante *commovebo*, loco conjunct. *&*, quæ transfertur post *terram*. Ambros. quoque epist. 30. col. 913. c. legit: *Adhuc semel ego movebo cælum, & terram, & maria, & desertum:* & l. 1. Hexa. col. 11. f. *Adhuc ego semel concutio terram:* & l. 4. col. 63. c. *Adhuc semel ego movebo terram:* & in Ps. 61. col. 958. f. *Adhuc ego semel terram movebo.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 517. b. Vulgatæ suffragatur ad verbum: ita quoque serm. 50. to. 5. 280. c. Gildas Sap. l. de excid. Britann. p. 714. d. *Hæc dicit Dominus: Semel ego movebo cælum, & terram, & mare, & aridam.* Auct. l. de promiss. p. 3. apud Prosp. p. 188. c. *Ecce ego, dicit Dominus, semel adhuc commovebo cælum ac terram.*

℣. 8. Græc. habet τὰ ἐκλεκτὰ πάντων, *electa omnium*, loco *omnia electa*; paulòque post addit δόξης, *gloria*, ad *domum hanc*; cæt. ut in Lat. supra. Apud Ambros. epist. 30. col. 913. e. *& replebo domum hanc argento meo & auro.* Apud August. verò serm. 50. to. 5. 280. c. tota leguntur ut in Vulgata; sicut etiam l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 517. b. rursusque inf. c. 45. col. 527. e. 531. e. ad hoc tamen, *& veniet desideratus cunctis gentibus*, ibid. monet *LXX. Interpretes alium sensum magis corpori, quàm capiti convenientem* dixisse: *venient quæ electa sunt Domini de cunctis gentibus.* Item ap. Hieron. in hunc loc. col. 1693. c. *& veniant*, inquit, *juxta LXX. quæ electa sunt Domini de cunctis gentibus: juxta Hebraïcum verò*, Veniet desideratus cunctis gentibus, *Dominus noster atque salvator:* & post multa, 1695. a. addit: *Cæterùm in Hebraïco meliùs & significantiùs habetur, ut supra posuimus:* & movebo..... & veniet desideratus cunctis gentibus.

℣. 9. Itidem Græcè; sicut apud August. ser. 50. to. 5. 276. f. Ambrosiaster, p. 272. c. sic invertit: *Meum est aurum, & meum est argentum.*

℣. 10. Ita Hieronymus ex Hebræo solo, præter vocem duplicem *omnipotens*, nempe ad hæc, *& pacem animæ*, &c. quæ non adnectit textui superiori: in decursu etiam commentarii, col. 1695. c. ait: *Porro quod sequitur in LXX.* & pacem animæ in acquisitionem, &c. *quasi superfluum, & vix cohærens, quippe quod nec apud Hebræos, nec apud alium quemquam Interpretem fertur, omisimus.* Hoc additamentum sic hodie legitur Græcè cum aliis antecedentibus ex Hebr. aut Vulg. excipienda tamen tria; videlicet initio ipso habetur διότι, *quare*; paulòque post, ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην, i. e. *novissima super primam*; quod idem valet ac *novissimæ plùs quàm primæ:* demum pro *omni qui creatur*, legitur παντὶ τῷ κτίζοντι, *omni condenti.* Hieron. in Isai. 32. col. 267. f. habet: *Erit gloria domus hujus novissimæ super priorem.*

℣. 11. August. ad Donatist. post Coll. to. 9. 599. f. *Quarta & vigesima noni mensis, anno secundo sub Dario rege, factum est verbum Domini ad Aggæum proph. dicens.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 12. Hæc dicit Dominus omnipotens : Interroga ſacerdotes legem, dicens :

13. Si ſumpſerit homo carnem ſanctam in ſummitate veſtimenti ſui, & tetigerit ſummitas veſtimenti ejus panem, aut coctionem, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum : ſi ſanctificabitur ? Et reſponderunt ſacerdotes, & dixerunt : Non.

14. Et dixit Aggæus : Si tetigerit immundus in anima de omnibus his, contaminabitur ? Et reſponderunt ſacerdotes, & dixerunt : Contaminabitur.

15. Et reſpondit Aggæus, & dixit : Sic populus iſte, & ſic gens hæc coram me, dicit Dominus, & ſic omnia opera manuum eorum : & quicunque appropinquaverit ibi, contaminabitur : propter munera eorum matutina dolebunt à facie malitiarum ſuarum : & oderatis in portis arguentes.

col. 1699. 16. Et nunc ponite ſuper corda veſtra à die hac & ſupra, antequam poneretur lapis ſuper lapidem in templo Domini qui eratis,

17. quando mittebatis in cypſelem hordei viginti ſata, & fiebant decem ſata hordei : & ingrediebamini torcular, ut hauriretis quinquaginta amphoras, & fiebant viginti.

18. Percuſſi vos ſterilitate, & corruptione aeris, & grandine omnia opera manuum veſtrarum : & non reverſi eſtis ad me, dicit Dominus.

col. 1701. 19. Ponite corda veſtra à die iſta, & in futurum, à quarta & vigeſima noni menſis : & à die, in qua fundamenta jacta ſunt templi Domini, ponite in cordibus veſtris.

20. Si ultra cognoſcetur ſuper terram area : & ſi adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & ligna olivæ, quæ non ferant fructum ? à die hac benedicam.

VULGATA NOVA.

12. Hæc dicit Dominus exercituum : Interroga ſacerdotes legem, dicens :

13. Si tulerit homo carnem ſanctificatam in ora veſtimenti ſui, & tetigerit de ſummitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum : nunquid ſanctificabitur ? Reſpondentes autem ſacerdotes, dixerunt : Non.

14. Et dixit Aggæus : Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur ? Et reſponderunt ſacerdotes, & dixerunt : Contaminabitur.

15. Et reſpondit Aggæus, & dixit : Sic populus iſte, & ſic gens iſta ante faciem meam, dicit Dominus, & ſic omne opus manuum eorum : & omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt.

16. Et nunc ponite corda veſtra à die hac & ſupra, antequam poneretur lapis ſuper lapidem in templo Domini.

17. Cùm accederetis ad acervum viginti modiorum, & fierent decem : & intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant viginti.

18. Percuſſi vos vento urente, & aurugine, & grandine omnia opera manuum veſtrarum : & non fuit in vobis, qui reverteretur ad me, dicit Dominus. *Amos 4. 9.*

19. Ponite corda veſtra ex die iſta, & in futurum, à die vigeſima & quarta noni menſis : à die, qua fundamenta jacta ſunt templi Domini, ponite ſuper cor veſtrum.

20. Nunquid jam ſemen in germine eſt : & adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignum olivæ non floruit ? ex die iſta benedicam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ita quoque in Græco eſt, ſublato uno *rege*.

℣. 12. Concinit Auguſt. ubi ſup. unà cum Græco. Similiter in Act. SS. Saturn. &c. Miſcell. to. 2. 75. *Interroga ſacerdotes legem.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. to. 9. Aug. col. 8. f. *Interroga, inquit Dominus, ſacerdotes, dicens.*

℣. 13. Eadem prorſus in Græco. Item apud Auguſt. ad Donatiſt. poſt Coll. to. 9. 599. g. *Si ſumpſerit homo carnem ſanctificatam in ſummo veſtimenti ſui, & adtigerit ſummum veſtimenti ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut omnem eſcam : ſi ſanctificabitur ? Et reſponderunt ſacerdotes, & dixerunt : Non.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. ubi ſup. *Si alligaverit homo carnem ſanctam in ſummo veſtimento, & tetigerit ſummitas veſtimenti aliquam creaturam panis, aut vini, aut olei : ſi ſanctificatur ? Et reſponderunt ſacerdotes, & dixerunt : Non.* In Actis SS. Saturn. &c. Miſcell. Baluz. to. 2. 75. 76. *Si acceperit homo carnem ſanctam in ſummo veſtimenti ſui, & tetigerit ſummitas veſtimenti ejus aliquam partem panis, vini, aut olei : ſi ſanctificabitur ? Et dixerunt ſacerdotes : Non.*

℣. 14. In Græco Vatic. non ſimpliciter *immundus*, ſed μεμιασμένος ἀκάθαρτος, *pollutus immundus ;* ab edit. Compl. autem abeſt ἀκάθαρτος, ſicut ab Ald. & à Mſ. Barb. ſubinde in Vatic. præponitur εἰ, *ſi*, verbo 1. *contaminabitur ;* cætera quadrant. Auguſt. ad Donatiſt. poſt Coll. 599. g. legit : *Et dixit Aggæus : Si tetigerit inquinatus in anima aliquid horum, ſi inquinabitur ? & reſponderunt ſacerdotes, & dixerunt : Inquinabitur.* Ita quoque apud Auct. l. cont. Fulg. Donat. ubi ſup. ſicut in Actis SS. Saturn. &c. Miſcell. Baluz. to. 2. p. 75. detracto iſto, *& reſponderunt :* præterea ap. Anonym. ſup. legitur *Dominus*, non *Aggæus*.

℣. 15. Similia Græcum habet Vatic. præter vocem πόνων, *laborum*, loco *malitiarum ;* & ult. ſingulare ἐλέγχοντα, *arguentem*, loco plur. *arguentes ;* at in edd. Compl. & Ald. eſt πονηριῶν ; rurſuſque Compl. cum Mſs. Alex. & Barb. ultimò hab. ἐλέγχοντας. Auguſt. ad Donatiſt. poſt Collat. col. 600. a. *Et reſpondit Aggæus, & dixit : Sic populus hic, & gens hæc in conſpectu meo, dicit Dominus, & ſic opera manuum ipſorum : & quicunque acceſſerit illò, inquinabitur propter præſumptiones* (Gr. λημμάτων) *eorum matutinas, à facie laborum ſuorum : & odio habebatis in portis arguentes.* In Collat. Carthag. p. 489. c. hæc pauca : *Sic & populus iſte, & ſic gens iſta : & ſi quis illuc acceſſerit, inquinabitur.* Auct. l. cont. Fulg. Donat. append. Auguſt. to. 9. 8. f. ita refert : *Et dixit Dominus : Sic & populus hic, & ſic gens iſta : omnis qui illuc acceſſerit, inquinabitur.* Acta verò SS. Saturn. &c. ferunt : *Et dixit Aggæus : Sic & populus hic, & gens hæc coram me, dicit Dominus : & omnis quicunque acceſſerit illic, inquinabitur.* Hieron. loco cit. addit : *Et hoc quod dicitur :* propter munera eorum matutina, &c. quæ ſup. *nec in Hebræo, nec apud alios Interpretes invenitur.* Nota in noviſſ. edit. Hieron. ſcriptum ſup. *tibi*, poſt *appropinquaverit*, non *ibi ;* ſed aperto mendo, quod correximus ex Aug. & al. necnon ex antiquis editt. Græcè etiam legitur ἐκεῖ.

℣. 16. Auguſt. ad Donatiſt. poſt Collat. to. 9. 601. b. legit : *Et nunc ponite in cordibus veſtris à die hoc & ſupra, priuſquam poneretur lapis*, &c. ut in textu. Conſonant etiam Græca.

℣. 17. Eadem ſunt in Græco. Item apud Auguſt. ad Donat. *Cùm mittebatis in capſella viginti ſata hordei, & fiebant decem ſata : & intrabatis in torcular, exhaurire quinquaginta amphoras, & fiebant viginti.* Hieronymus infra in comment. 1701. a. ſic vertit : *Juxta LXX. Cùm mitteretis in cypſelen viginti modios hordei, & fierent decem modii hordei.*

℣. 18. Aug. ad Donatiſt. poſt Coll. p. 601. c. *Percuſſi vos infecunditate, & venti corruptione, & grandine omnia opera veſtra : & non eſtis converſi ad me, dicit Dominus.* Græc. Ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν ἀφορίᾳ, καὶ ἐν ἀνεμοφθορίᾳ, καὶ ἐν, &c. ut in textu Hieron.

℣. 19. Auguſt. ad Donatiſt. ubi ſup. *Conſtituite igitur corda veſtra à die hoc, & deinceps, à quarta & vigeſima noni menſis : & à die, qua fundatum eſt templum Domini, ponite in cordibus veſtris.* Ita quoque in Græco eſt verbum pro verbo.

℣. 20. Græc. Vatic. initio habet : Εἰ ἐπιγνωσθήσεται ἐπὶ τῆς ἅλω· καὶ εἰ ἔτι, &c. ut in Latino : at in editt. Ald. & Compl. eſt, Εἰ ἔτι ἐπιγνωσθήσεται· ita quoque in Mſs. Alex. & Barb. rurſum apud Hieron. in comm. 1702. f. *Si adhuc cognoſcetur ſuper terram area.* Apud Auguſt. ad Donatiſt. poſt Collat. to. 9. 601. c. *Si adhuc cognoſcetur in area : aut ſi vitis, aut malum, aut ficus, aut malum granatum,*

VULGATA NOVA.

21. Et factum eſt verbum Domini ſecundò ad Aggæum in vigeſima & quarta menſis, dicens:

22. Loquere ad Zorobabel ducem Juda, dicens: Ego movebo cœlum pariter & terram.

23. Et ſubvertam ſolium regnorum, & conteram fortitudinem regni gentium: & ſubvertam quadrigam, & aſcenſorem ejus: & deſcendent equi, & aſcenſores eorum: vir in gladio fratris ſui.

24. In die illa, dicit Dominus exercituum, Eccli. 49. 13. aſſumam te Zorobabel fili Salathiel ſerve meus, dicit Dominus: & ponam te quaſi ſignaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

VERSIO ANTIQUA.

21. Et factum eſt verbum Domini ſecundò ad Aggæum in vigeſima quarta die menſis, dicens: *Hieron. ubi ſup. col. 1703.*

22. Loquere ad Zorobabel de tribu Juda, dicens: [a] Semel ego movebo cœlum & terram, & mare, & aridam. [a] *Gild. Sap. l. de excid. Brit. p. 714. d.*

23. Et avertam ſedes regum, & exterminabo virtutem regum gentium: & avertam quadrigas, & aſcenſores: [b] & deſcendent equi, & ſeſſores eorum: unuſquiſque in gladio ad fratrem ſuum. [b] *Tichon. reg. 7. p. 66. c.*

24. In die illo, dicit Dominus omnipotens, accipiam te Zorobabel filium Salathiel ſervum meum: & ponam te ſignaculum, quoniam te elegi, dicit Dominus omnipotens, Zorobabel.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& ligna oleæ, quæ non fecerunt fructum? à die hoc benedicam.

℣. 21. Sic Hieron. ex Hebr. ſolo ad finem uſque capitis; nonnulla tamen ſubjicit inf. in comment. quibus differunt LXX. Hîc autem id unum variat Græcè, πρὸς Ἀγγαῖον τὸν προφήτην τετράδι ϗ εἰκάδι τȣ̃, &c.

℣. 22. Hieron. ponit in textu *ducem Juda*, ex Hebr. ſed cùm ſupra ad ℣. ult. capitis 1. monuerit *pro duce Juda*, LXX. tranſtuliſſe, *de tribu Juda*, id commutare non dubitavimus. In Gr. etiam hod. ita: Εἰπὸν πρὸς Ζοροβάβελ τὸν τȣ̃ Σαλαθιὴλ ἐκ φυλῆς Ἰȣ́δα, λέγων· dein, Ἐγὼ σείω τὸν ȣ̓ρανὸν, &c. ut apud Gildam ſupra. Hieron. quoque in comm. 1703. c. ait: *In LXX. addita ſunt mare & aridam.* Tichonius reg. 7. p. 66. e. pariter legit: *Ego commovebo cœlum & terram, mare & aridam.* Hilar. verò in Pſ. 126. col. 415. f. *Adhuc ſemel ego movebo cœlum & terram, & mare, & aridam.* In Mſ. Barber. Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω, &c. In Compl. Ἰδȣ̀ ἐγὼ σείσω, &c.

℣. 23. Similia in Græco, niſi quòd pro duplici *avertam*, habetur καταςρέψω, *ſubvertam*: ſubinde ἅρματα, *currus*, loco *quadrigas*; paulòque poſt, ἀναβάται, *aſcenſores*, pro *ſeſſores*; quæ omnia eòdem recidunt. Hilar. quoque in Pſ. 126. col. 415. f. legit: *Et ſubvertam ſedes regum.* Tichon. reg. 7. p. 66. c. addit: *& convertam currus, & ſeſſores: & deſcendent equi, & ſeſſores eorum: unuſquiſque in gladio ad fratrem ſuum.* Hieron. in comm. non refert niſi textum Vulgatæ Lat. ex Hebr. ſed addit: *LXX. minùs habent*, conteram fortitudinem regni gentium; *quod pleniùs ex ipſorum lectione noſcitur.* Hæc tamen pericope hodie legitur in Græco Vatic. ut apud Gildam Sap. nec à Græcis collatis videtur abeſſe, teſte Nobilio.

℣. 24. Græcè poſt τὸ *ſervum meum*, additur λέγει Κύριος, *dicit Dominus*; paulòque poſt, ὡς σφραγίδα, *quaſi ſignaculum*; extremò verò tollitur nomen *Zorobabel*; cæt. ut in Lat. ſupra. Mſ. Alex. habet εἰς σφραγίδα, *in ſignaculum.* Ambroſ. autem epiſt. 30. col. 914. b. *Sumam te Zorobabel, & ponam te ſicut ſignaculum, quia te elegi.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

AGGÆUS.

CAP. I. ℣. 12. Vocem Domini Dei ſui. *Non omittas* Domini.

Variæ Lectiones VULGATÆ, rurſum ab eodem FRANCISCO LUCA obſervatæ.

AGGÆUS.

CAP. II. ℣. 1. In die vigeſima & quarta menſis, in ſexto menſe, in anno ſecundo Darii Regis. *Hæc verba plerique libri faciunt initium capitis ſecundi; ſed antiqua Mſs. quæ vidimus nos, aliique, quæ non habent eam capitum diſtinctionem quam nos, ſic ſcribunt, ut liceat ea facere, vel finem primi, vel principium ſecundi capitis: imo indicant eſſe potiùs finem periodi, quàm principium, quando verba ſequentia,* In ſeptimo menſe, *incipiunt à littera capitali: revera enim pertinent ad finem capitis præcedentis.* Simile occurrit Jer. 27. *ait vir doctiſſimus Franciſcus Ribera, quod verum eſt.*

CAPITULA ZACHARIÆ PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mſs. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *Convertimini ad me, dicit Dominus, & ego convertar ad vos.* c. 1. ℣. 3.
II. *Hi ſunt, quos miſit Dominus circuire terram.* c. 1. ℣. 10.
III. *Uſquequo non miſereberis Jeruſalem* (al. addit *civitatis? Ecce* LXX. *annis.* c. 1. ℣. 12.
IV. *O ô fugite à terra Babyloniæ* (al. *Babylonis*, l. *Aquilonis*,) *dicit Dominus.* c. 2. ℣. 6.
V. *Epulare filia Sion, quia ecce ego venio.* c. 2. ℣. 10.
VI. *Et oſtendit mihi Dominus ſacerdotem.* c. 3. ℣. 1.
VII. *Audi nunc Jeſus ſacerdos magne.* c. 3. ℣. 8.
VIII. *Hi duo filii pinguedinis.* c. 4. ℣. 14.
IX. *Hæc maledictio, quæ procedit ſuper faciem terræ.* c. 5. ℣. 3.
X. *Et ecce duæ mulieres exeuntes.* c. 5. ℣. 9.
XI. *Ecce vir, Oriens nomen ei*, al. *ejus.* c. 6. ℣. 12.
XII. *Si jejunaveritis, aut planxeritis in quintis.* c. 7. ℣. 5.
XIII. *Judicium juſtum judicate, & miſericordiam, &c.* c. 7. ℣. 9.
XIV. *Et ecce ego ſalvabo populum meum ab Oriente & Occidente.* c. 8. ℣. 7.
XV. *Jejunium quarti* (al. *quartum*) *diei, & ſeptimi diei.* c. 8. ℣. 19.
XVI. *Et venient populi multi, & gentes multæ exorare Dominum.* c. 8. ℣. 22.
XVII. *Et comprehendent decem fimbriam Judæ*, l. *Judæi.* c. 8. ℣. 23.
XVIII. *Ecce rex juſtus venit* (al. *veniet*) *ſedens ſuper pullum novellum.* c. 9. ℣. 9.
XIX. *Et Dominus* (al. add. *Deus noſter*) *tubæ canebit, & obruet eos*, al. addit *fundibulis, atque lapidibus eorum.* c. 9. ℣. 14.
XX. *Super paſtores exacerbata eſt iracundia mea.* c. 10. ℣. 3.
XXI. *Vox flentium paſtorum*; al. addit, *quia miſera, & ad nihilum redacta eſt magnitudo eorum.* c. 11. ℣. 3.
XXII. *Benedictus Dominus, divites facti ſumus.* c. 11. ℣. 5.
XXIII. *De triginta argenteis. Depone eos in fornace.* c. 11. ℣℣. 12. 13.
XXIV. *Quia ego ſuſcitabo paſtorem in terra.* c. 11. ℣. 16.
XXV. *Ponam Jeruſalem ſicut lapidem conculcatum*, al. *conculcandum.* c. 12. ℣. 3.
XXVI. *Ubi ſe plangent tres diebus*, lege *per tribus tribus.* c. 12. ℣. 12.
XXVII. *Exterminabit Dominus nomina idolorum, & pſeudoprophetas.* c. 13. ℣. 2.
XXVIII. *Gladius exſurget ſuper paſtores, & diſperdentur* (al. *diſpergentur*) *oves.* c. 13. ℣. 7.
XXIX. *Stabunt pedes ejus in montem Oliveti.* c. 14. ℣. 4.

PROPHETIA ZACHARIÆ.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. IN mense octavo, in anno
secundo Darii regis, fac-
tum est verbum Domini
ad Zachariam, filium Ba-
rachiæ filii Addo, pro-
phetam, dicens:
2. Iratus est Dominus
super patres vestros iracundiâ.
3. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exer-
Isai. 21. citum: Convertimini ad me, ait Dominus exer-
12. & cituum: & convertar ad vos, dicit Dominus exer-
31. 6. & cituum.
45. 22. 4. Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clama-
Jer. 3. 12. bant prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Do-
Ezech. minus exercituum: Convertimini de viis vestris
18. 30. malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non
& 20. 7. audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Do-
& 33. 11. minus.
Ose. 14. 5. Patres vestri ubi sunt? & prophetæ nun-
2. quid in sempiternum vivent?
Joel 2. 6. Veruntamen verba mea, & legitima mea,
12. quæ mandavi servis meis prophetis, nunquid non
comprehenderunt patres vestros, & conversi sunt,
& dixerunt: Sicut cogitavit Dominus exercituum

VERSIO ANTIQUA.

1. IN octavo mense anni secun- Hieron. in Zach.
di sub Dario, factum est ver- l. col. 1707. sec.
bum Domini ad Zachariam Lxx.
Barachiæ, filium Addo pro-
phetam, dicens:
2. Iratus est Dominus su- col. 1708.
per patres vestros irâ magnâ.
3. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus om-
nipotens: Convertimini ad me, dicit Dominus
virtutum: & convertar ad vos, dicit Dominus
virtutum.
4. Et nolite fieri sicut patres vestri, quos argue-
runt prophetæ qui priùs fuerant, dicentes: Hæc
dicit Dominus omnipotens: Convertimini à viis
vestris pessimis, & ab adinventionibus vestris ma-
lis: & non attenderunt, ut audirent me, dicit Do-
minus.
5. Patres vestri ubi sunt, & prophetæ? nun- col. 1709.
quid in sempiternum vivent?
6. Veruntamen sermones meos, & legitima
mea suscipite, quæ ego præcipio in spiritu meo
servis meis prophetis, qui comprehenderunt pa-
tres vestros, & responderunt, atque dixerunt: Si-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco. Lactant. l. 4. Instit. c. 5. p. 572. dicit *singulorum Prophetarum* ultimum fuisse Zachariam; *quem constat sub Dario rege, secundo anno regni ejus, octavo mense cecinisse.*

℣. 2. Consonat Græc. ad verbum. Victor Tun. l. de pœnit. p. 602. e. apud Ambros. legit: *Iratus est Dominus ad patres nostros irâ magnâ.*

℣. 3. Ita rursum Græcè. Item apud August. in Ps. 6. to. 4. 24. f. *Convertimini ad me, & convertar ad vos, dicit Dominus.* Sic etiam apud Vict. Tun. l. de pœnit. p. 602. e. Apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. d. *Revertimini ad me, & revertar ad vos, dicit Dominus.*

℣. 4. Similia Græc. præfert, hoc uno καὶ οὐκ εἰσήκουσαν, *& non exaudierunt*, subnexo post vocem *malis*: sed ab ed. Compl. abest καὶ οὐκ εἰσήκουσαν. Apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. d. sic: *Et nolite tales esse sicut patres vestri, quibus imputaverunt prophetæ priores,* (Gr. οἷς ἐνεκάλεσαν αὐτοῖς οἱ προφῆται ἔμπροσθεν,) *dicentes: Hæc dicit Dominus omnipotens: Avertite vos à* (Gr. Ἀποστρέψατε ἀπὸ) *viis vestris: & non intenderunt, ut obaudirent me*; Gr. τοῦ εἰσακοῦσαί μου.

℣. 5. Ita fert Græc. & punctat. Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 301. c. *Patres vestri ubi sunt, & prophetæ, dicit Dominus? nunquid in æternum vivent?* Hieronymus in comm. sup. addit: *Ubi sunt patres vestri, qui non audierunt, neque attenderunt me? ubi prophetæ vestri?* ἀπὸ κοινοῦ *enim audiendum est:* Patres vestri ubi sunt, & prophetæ vestri ubi sunt? *id est, pseudoprophetæ: nunquam enim de sanctis prophetis diceret:* nunquid in sempiternum vivent?

℣. 6. Eadem omnino exstant Græcè. Item apud Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 301. c. 302. a. *Veruntamen sermones meos, & legitima mea percipite, quæ ego mando in spiritu meo servis meis prophetis, quia apprehenderunt patres vestros:* & l. cont. Varimad. p. 744. b. *Veruntamen legitima mea*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. cut præparatus est Dominus omnipotens ut faceret nobis secundùm vias nostras, & secundùm adinventiones nostras, sic fecit nobis.

7. Quartâ & vigesimâ, undecimo mense, qui est mensis Sabat, in secundo anno sub Dario, factus est sermo Domini ad Zachariam Barachiæ, filium Addo prophetam, dicens :

col. 1710. 8. Vidi in nocte, & ecce vir ascendens super equum rufum; & ipse stabat inter duos montes umbrosos : & post eum equi rufi, & varii, & albi.

9. Et dixi : Quid sunt isti, domine? & dixit ad me angelus, qui loquebatur in me : Ego ostendam tibi quid sint hæc.

10. Et respondit vir, qui stabat inter montes, & dixit ad me : Isti sunt quos misit Dominus ut circuirent terram.

11. Et responderunt angelo Domini, qui stabat inter montes, atque dixerunt : Circuivimus omnem terram, & ecce omnis terra habitatur, & quiescit.

12. Et respondit angelus Domini, & dixit : Domine omnipotens usquequo non misereberis Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iste est septuagesimus annus.

13. Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me, verba bona & sermones consolatorios.

col. 1712. 14. Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me : Clama, dicens : Hæc dicit Dominus omnipotens : Zelatus sum Jerusalem & Sion zelo magno.

15. Et irâ magnâ ego irascor super gentes, quæ superimpositæ sunt : pro eo quòd ego quidem iratus sum modicùm, ipsi verò superpositi sunt in mala.

16. Propterea hæc dicit Dominus : Convertar ad Jerusalem in misericordia : & domus mea instaurabitur in ea, dicit Dominus omnipotens : & mensura extendetur super Jerusalem.

col. 1713. 17. Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me : Adhuc clama, dicens : Hæc dicit Dominus omnipotens : Adhuc diffundentur civitates in bonis : & miserebitur Dominus adhuc Sion, & eliget adhuc Jerusalem.

col. 1714. 18. Et levavi oculos meos, & vidi : & ecce quatuor cornua.

19. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me :

VULGATA NOVA.

facere nobis secundùm vias nostras, & secundùm adinventiones nostras, fecit nobis?

7. In die vigesima & quarta undecimi mensis Sabath, in anno secundo Darii, factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ, filii Addo, prophetam, dicens :

8. Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo : & post eum equi rufi, varii, & albi.

9. Et dixi : Quid sunt isti, domine mi? & dixit ad me angelus, qui loquebatur in me : Ego ostendam tibi quid sint hæc.

10. Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, & dixit : Isti sunt, quos misit Dominus ut perambulent terram.

11. Et responderunt angelo Domini, qui stabat inter myrteta, & dixerunt : Perambulavimus terram, & ecce omnis terra habitatur, & quiescit.

12. Et respondit angelus Domini, & dixit : Domine exercituum usquequo tu non misereberis Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est.

13. Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.

14. Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me : Clama, dicens : Hæc dicit Dominus exer-
cituum : Zelatus sum Jerusalem & Sion zelo ma- Inf. 8. 2.
gno.

15. Et irâ magnâ ego irascor super gentes opulentas : quia ego iratus sum parum, ipsi verò adjuverunt in malum.

16. Propterea hæc dicit Dominus : Revertar ad Jerusalem in misericordiis : & domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum : & perpendiculum extendetur super Jerusalem.

17. Adhuc clama, dicens : Hæc dicit Dominus exercituum : Adhuc affluent civitates meæ bonis : & consolabitur adhuc Dominus Sion, & eliget adhuc Jerusalem.

18. Et levavi oculos meos, & vidi : & ecce quatuor cornua.

19. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

accipite, & verba mea, quæ ego mando in spiritu meo servis meis prophetis : & infra 751. c. *Veruntamen legitima mea custodite, quæ ego mando vobis in spiritu meo, dicit Dominus.* Auct. l. de Spir. S. apud Ambr. col. 607. b. *Veruntamen verba mea, & legitima mea accipite, quæ ego mando in spiritu meo servis meis prophetis.* Vide rursus Hieron. in Isai. 57. col. 424. b.

℣. 7. Sic iterum Græcè, si unum excipiatur, οὗτος ἐστιν ὁ μὴν, *hic est mensis*, pro *qui est mensis*.

℣. 8. Græc. Vatic. initio hab. Ἑώρακα τὴν νύκτα· delet verò inf. *duos*, ante *montes*; subinde hoc interponit, καὶ ψαροὶ, *& celeres*, post *rufi*; cæt. ut in textu. Ms. Alex. cum ed. Ald. habet ἀναμέσον δύο ὀρέων· unde Hieron. in comm. 1711. c. ita differit : *Quod autem stare dicitur* inter duos montes umbrosos, *licet in Hebræo non habeatur* duos, *Novum & Vetus sentiunt Instrumentum :* verùm, paucis interjectis, ait : *Vel certè* montes, *ut tollamus quod scriptum non est*, duos; *absolutè, & absque numero plurimos sanctos sentire possumus :* & post plura, col. 1715. f. 1716. a. *& stabat*, inquit, *inter myrteta, quæ erant in profundo, sive inter montes umbrosos :* at in Isai. 66. col. 509. f. ita legit : *ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat in medio duorum montium umbrosorum :* deinde, *& post eum equi rufi, & sturnini, & varii, & albi.*

℣. 9. Similiter in Græco. Eadem rursum habet Hieron. in Isai. 66. col. 509. f. excepto hoc ult. *quid sint isti*; at in Gr. τί ἐστι ταῦτα, *quid sunt hæc*, ut supra.

℣. 10. Sic pergit Hieron. in Isai. 66. col. 509. f. *Et respondit vir, qui stabat in medio montium, & ait ad me : Isti sunt quos misit Dominus ut perambulent terram.* Gr. utrique loco respondet.

℣. 11. Ita rursum Græcè. Item apud Hieron. in Eccles. to. 2. col. 777. c. *Circuivimus terram, & ecce omnis terra habitatur, & silet;* Gr. ἡσυχάζει.

℣. 12. Ita fert Gr. Vatic. præter hoc, ἃς ὑπερεῖδες, *quas despexisti*, pro *quibus iratus es;* at in Compl. αἷς ἐθυμώθης.

℣. 13. In Græco Vatic. est Κύριος παντοκράτωρ, *Dominus omnipotens*, &c. ut in Lat. sup. sed à Compl. abest παντοκράτωρ. Hieron. inf. 1712. b. ait : *Dominus repromittit verba bona & verba consolatoria.*

℣. 14. Sic iterum Græcè. Item apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athanas. p. 197. a. *Zelatus sum Jerusalem & Sion zelo magno.*

℣. 15. Sic ad verbum è Græco. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. a. legit : *Et irâ magnâ ego irascor super gentes, quæ se superponunt vobis : propter quod ego iratus sum minima, ipsi autem composuerunt se in mala.* Tichon. reg. 7. p. 65. a. *Ego quidem iratus sum modicè, ipsi autem adjecerunt in mala.*

℣. 16. Similiter in Græco, subnexo uno ἔτι, *adhuc*, post ult. *Jerusalem*.

℣. 17. Ita rursum in Græco Vatic. sed tollitur *adhuc*, ante ult. *Jerusalem*. Ms. tamen Alex. habet τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔτι.

℣℣. 18. 19. Eadem omnino leguntur Græcè.

VULGATA NOVA.

me: Quid sunt hæc? & dixit ad me: Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Judam, & Israël, & Jerusalem.

20. Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros.

21. Et dixi: Quid isti veniunt facere? Qui ait, dicens: Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Judam per singulos viros, & nemo eorum levavit caput suum: & venerunt isti deterrere ea, ut dejiciant cornua gentium, quæ levaverunt cornu super terram Juda ut dispergerent eam.

VERSIO ANTIQUA.

Quid sunt hæc, domine? & dixit ad me: Hæc sunt cornua, quæ dispersferunt Judam, & Israël, & Jerusalem. *Hieron. ubi sup.*

20. Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros.

21. Et dixi: Quid isti veniunt facere? Et dixit: Hæc sunt cornua, quæ dispersferunt Judam, & Israël confregerunt, & nullus eorum levavit caput: & egressi sunt isti ut exacuant ea in manibus suis: quatuor cornua gentes sunt, quæ elevaverunt cornu super terram Domini ut dispergerent eam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 20. 21. Ita constanter in Gr. Addit Hieron. infra in comment. *LXX. interpretati sunt:* venerunt isti exacuere ea in manibus suis. Græc. ἐξήλθοσαν ὅτι τοῦ ὀξῦναι αὐτὰ εἰς χεῖρας αὐτῶν.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. ET levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu ejus funiculus mensorum.

2. Et dixi: Quò tu vadis? Et dixit ad me: Ut metiar Jerusalem, & videam quanta sit latitudo ejus, & quanta longitudo ejus.

3. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius egrediebatur in occursum ejus.

4. Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem præ multitudine hominum, & jumentorum in medio ejus.

5. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu: & in gloria ero in medio ejus.

6. O, ô fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: quoniam in quatuor ventos cœli dispersi vos, dicit Dominus.

7. O Sion, fuge quæ habitas apud filiam Babylonis:

8. quia hæc dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliaverunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei:

9. quia ecce ego levo manum meam super eos, & erunt prædæ his, qui serviebant sibi: & cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu ejus funiculus geometræ. *Hieron. in Zach. 2. col. 1715.*

2. Et dixi ad eum: Quò tu vadis? Et dixit ad me: Ut dimetiar Jerusalem, & videam quanta sit latitudo ejus, & quanta longitudo.

3. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, stabat, & angelus alius egrediebatur in occursum ejus. *col. 1716.*

4. Et dixit ad eum, dicens: Curre, & loquere adolescentulo illi, dicens: Frugifera habitabitur Jerusalem à multitudine hominum, & jumentorum in medio ejus.

5. Et ego ero illi, dicit Dominus, murus ignis in circuitu: & in gloriam ero in medio ejus.

6. O, ô, ô fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: quia de quatuor ventis cœli congregabo vos, dicit Dominus. *col. 1717.*

7. In Sion Salvamini, qui habitatis filiam Babylonis:

8. hæc enim dicit Dominus omnipotens: Post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliaverunt vos: quia qui tetigerit vos, quasi tangat pupillam oculi ejus:

9. ecce ego inferam manum meam super eos, & erunt prædæ his, qui servierant eis: & cognoscetis quia Dominus omnipotens misit me.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic habetur Græcè, nisi excipiatur ultim. γεωμετρικὸν, *geometricus*, loco *geometræ.*

℣. 2. Sic iterum Græcè, excepto uno, τοῦ ἰδεῖν, *ut videam*, loco *& videam.*

℣. 3. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 4. Ita rursum in Græco, præter adverb. unum κατακάρπως, *frugiferè*, loco *frugifera*; al. κατάκαρπος, teste Nobilio.

℣. 5. Ad verbum è Græco.

℣. 6. Græcè geminatur tantùm interjectio ὦ; sequentia ut in Lat. supra. Similiter apud Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 645. f. *O, ô fugite à terra Aquilonis, dicit Dominus: quoniam à quatuor ventis cœli colligam vos:* deinde, *In Sion*, &c. Apud Fulg. verò l. pro fide cath. p. 539. c. *O fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: eò quòd ex quatuor ventis cœli colligam vos, dicit Dominus.*

℣. 7. Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 645. f. unà cum Græco: *In Sion resalvamini, qui inhabitatis filiam Babylonis.* Fulg. verò l. 1. pro fide cath. p. 539. c. *In Sion salvamini, qui habitatis in filia Babylonis.*

℣. 8. Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 728. b. extremò legit: *qui tetigerit vos, ac si pupillam oculi mei tangat.* Gr. διότι ὁ ἁπτόμενος ὑμῶν, ὡς ὁ ἁπτόμενος τῆς κόρης τοῦ..... αὐτοῦ· cæt. ut supra. Ambros. l. 2. de fide, to. 2. 476. f. *hæc dicit Dominus omnipotens: Post honorem misit me super gentes, quæ deprædaverunt vos: quoniam qui tangit vos, quasi qui tangit pupillam oculi ejus.* Faustin. presb. l. cont. Arian. p. 645. f. *quoniam hæc dicit Dominus omnipotens: Post honorem misit me super gentes, quæ exspoliaverunt vos: quoniam qui tangit vos, sicut qui tangit pupillam oculi ipsius.* August. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 614. f. *hæc dicit Dominus omnipotens: Post gloriam misit me super gentes, quæ spoliaverunt vos: quia qui tetigerit vos, quasi qui tangit pupillam oculi ejus.* Fulgent. l. pro fide cath. p. 540. a. *propter quod hæc dicit Dominus omnipotens: Post gloriam misit me ad gentes, quæ vos exspoliaverunt: propter quod qui tangit vos, tanquam qui tangit pupillam oculi ejus.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 324. a. *propterea sic dicit Dominus omnip. Post gloriam misit me super gentes, quæ vos deprædatæ sunt:* & l. cont. Varimad. p. 739. g. *hæc dicit Dominus omnipotens: Post honorem misit me ad gentes, quæ vos prædaverunt: quoniam qui tangit vos, sicut qui tangit pupillam oculi mei.*

℣. 9. Ita legit August. l. 20. de civit. Dei, c. 30. col. 614. f. præter vocem *spolia*, loco *prædæ.* Græc. Vatic. διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐπιφέρω τὴν χεῖρά μου ἐπ᾽ αὐτοὺς, καὶ ἔσονται σκῦλα τοῖς δουλεύουσιν αὐτοῖς, &c. ut sup. in Ms. Barb. τοῖς σκυλεύουσιν αὐτούς. Apud Ambros. l. 2. de fide, col. 477. a. *quia ecce ego injicio manum meam super eos, qui deprædaverunt vos, ut eruam vos: & erunt in prædam, qui deprædaverunt vos: & scient quia Dominus omnipotens misit me.* Faustin. presb. verò l. cont. Arian. p. 645. f. legit: *quoniam ecce ego infero manum meam super eos, & erunt spolia, qui spoliaverunt illos: & scietis quia Dominus omnipotens misit me.* Fulgent. l. pro fide cath. p. 540. a. *propter quod inducam manum meam super eos, & erunt præda prædantibus eos: & scietis quia Dominus omnipotens misit me.* Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 739. g. ad Ambrosium proximè accedit, dicens: *quoniam ecce ego injicio manum super eos, qui prædaverunt vos: & erunt in prædam, qui prædaverunt vos: & scietis quia Dominus Deus omnipotens*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi ſup. col. 1719.

10. Lætare, & gaude filia Sion : quia ecce veniam, & habitabo in medio tui, dicit Dominus.

11. Et confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt ei in populum, & habitabunt in medio tui : & ſcies quoniam Dominus omnipotens miſit me ad te.

12. Et poſſidebit Dominus Judam partem ſuam in terra ſancta : & eliget adhuc Jeruſalem.

13. Timeat omnis caro à facie Domini : quoniam ſurrexit de nubibus ſanctis ſuis.

VULGATA NOVA.

10. Lauda, & lætare filia Sion : quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.

11. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui : & ſcies quia Dominus exercituum miſit me ad te.

12. Et poſſidebit Dominus Judam partem ſuam in terra ſanctificata : & eliget adhuc Jeruſalem.

13. Sileat omnis caro à facie Domini : quia conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

miſit me.

℣. 10. Ita rurſum apud Hieron. in Iſai. 40. col. 301. a. præter hoc, *quia ego veniam :* at in Iſai. 60. col. 448. e. hab. *ecce ego venio.* Sic etiam in Græco eſt, ut & alia quæ ſup.

℣. 11. Sic habetur Græcè ad verbum : iterumque apud Hieron. in Iſai. 40. to. 3. col. 301. a. præter unum *cognoſcent*, pro *ſcies ;* Gr. ἐπιγνώσῃ· ſed apud Juſtin. γνώσονται· vide etiam Hieron. in Iſai. 51. & 60. col. 366. b. 448. e.

℣. 12. Græc. edit. Rom. ſic habet : Καὶ κατακληρονομήσει Κύριος τὸν Ἰέδαν τὴν μερίδα αὐτῦ ἐπὶ τὴν ἁγίαν, &c. Sed Nobilius notat ita corrigendum eſſe in edit. τῇ μερίδι αὐτῦ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἁγίαν· Dictum autem, inquit, videtur *parte ſua*, quaſi ſupplenda ſit præpoſitio ἐν, *in parte ſua ;* cæteri libb. habent τὴν μερίδα αὐτῦ, *partem ſuam*, ut apud S. Hieronymum ; aut ϗ τὴν μερίδα αὐτῦ, *& partem ſuam.*

℣. 13. Ad verbum è Græco.

CAPUT III.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Zach. 3. col. 1720.

1. ET oſtendit mihi Dominus Jeſum ſacerdotem magnum ſtantem ante faciem angeli Domini : & diabolus ſtabat à dextris ejus ut adverſaretur ei.

2. Et dixit Dominus ad diabolum : Increpet Dominus in te diabole : & increpet in te Dominus, qui elegit Jeruſalem : nonne iſte ut torris eſt erutus de igne?

3. Et Jeſus indutus erat veſtibus ſordidis : & ſtabat ante faciem angeli.

4. Et reſpondit, & ait ad aſtantes coram facie ſua, dicens : Auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum : Ecce abſtuli à te iniquitates tuas. Et induite eum poderem,

5. & imponite cidarim mundam ſuper caput ejus. Et impoſuerunt cidarim mundam ſuper caput ejus, & circumdederunt eum veſtimentis : &

col. 1722.

angelus Domini ſtabat.

6. Et conteſtabatur angelus Domini ad Jeſum, dicens :

7. Hæc dicit Dominus omnipotens : Si in viis meis ambulaveris, & præcepta mea cuſtodieris ;

VULGATA NOVA.

1. ET oſtendit mihi Dominus Jeſum ſacerdotem magnum ſtantem coram angelo Domini : & ſatan ſtabat à dextris ejus ut adverſaretur ei.

2. Et dixit Dominus ad ſatan : Increpet Dominus in te ſatan : & increpet Dominus in te, qui elegit Jeruſalem : nunquid non iſte torris eſt erutus de igne ?

3. Et Jeſus erat indutus veſtibus ſordidis : & ſtabat ante faciem angeli.

4. Qui reſpondit, & ait ad eos qui ſtabant coram ſe, dicens : Auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum : Ecce abſtuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis.

5. Et dixit : Ponite cidarim mundam ſuper caput ejus. Et poſuerunt cidarim mundam ſuper caput ejus, & induerunt eum veſtibus : & angelus Domini ſtabat.

6. Et conteſtabatur angelus Domini Jeſum, dicens :

7. Hæc dicit Dominus exercituum : Si in viis meis ambulaveris, & cuſtodiam meam cuſtodieris ;

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco eſt, verbum pro verbo. Similiter apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. a. *Et oſtendit mihi Dominus Jeſum ſacerdotem illum magnum, ſtantem ante faciem angeli Domini : & diabolus ſtabat ad dexteram ejus, adverſari ei :* deinde : *Et Jeſus erat indutus*, &c. omiſſo medio ℣. 2. Lactantius pariter l. 4. Inſtit. c. 14. p. 577. *Et oſtendit mihi Dominus Deus Jeſum ſacerdotem magnum ſtantem ante faciem angeli Domini : & diabolus ſtabat ad dexteram ipſius ut adverſaretur ei.* His quoque alludit Tertul. l. cont. Jud. c. 14. p. 148. b. Ambroſ.que to. 1. 671. c. d. dicit *Dominum Jeſum ad dexteram ſibi diabolum ſtatuiſſe.*

℣. 2. Conſonat Græcum, niſi quòd pro *nonne iſte*, hab. ὐκ ἰδὲ τῦτο, *nonne ecce hoc.* Lact. l. 4. Inſtit. c. 14. p. 577. *Et dixit Dominus ad diabolum : Imperet Dominus in te, qui elegit Jeruſalem : & ecce titio ejectus ab igne.* Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. 624. b. *nonne hic titio ejectus ab igni ?* Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 300. b. ut ſupra : *Et dixit Dominus ad diabolum : Increpet in te Dominus, diabole.* Acta S. Philip. m. ap. Ruinart. p. 417. *Increpet in te Dominus, ſatan : increpet in te, qui elegit Jeruſalem.*

℣. 3. Itidem Græcè. Huc etiam alludit Tertul. l. cont. Jud. c. 14. p. 148. b. dicens : *Sordidis indutus eſt..... cùm & diabolus adverſabatur ei.* Similiter apud Lact. l. 4. Inſtit. c. 14. p. 577. *Et Jeſus erat indutus veſtimentis ſordidis : & ſtabat ante faciem angeli.* Apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. a. *Et Jeſus erat indutus veſtimenta ſordida : & ſtabat ante faciem ipſius angeli.* Apud Ambroſ. l. de Spir. S. to. 2. 624. b. *Et ille erat Jeſus indutus veſtimenta ſordida :* vide etiam epiſt. 7. to. 2. 334. c.

℣. 4. Ita rurſum in Græco, detracto uno *à te*, poſt *abſtuli.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. a. legit : *Et reſpondit, & ait ad eos, qui ſtabant ante faciem ejus, dicens : Auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum : Ecce abſtuli iniquitates tuas. Et induite eum poderem.* Lactant. l. 4. Inſtit. c. 14. p. 577. *Et reſpondit, & dixit ad circumſtantes ante faciem ipſius, dicens : Auferte veſtimenta ſordida ab eo, & induite eum tunica talari.* Hieron. etiam ubi ſup. in comm. 1721. a. dicit : *LXX. tranſtulerunt* ποδήρη, *quam nos* tunicam talarem *poſſumus dicere, eò quòd uſque ad talos & pedes deſluat :* rurſum in Ezech. 44. col. 1030. e. legit : *Auferte ab eo veſtimenta ſordida, & induite eum podere.* Apud Tertul. l. cont. Jud. c. 14. p. 148. b. hoc habetur : *ſpoliatus priſtinas ſordes, exornatus podere, & mitrâ, & cidari munda :* ſimiliter l. 3. adv. Marc. p. 671. c. Apud Ambroſ. l. de Spir. S. col. 624. b. *ecce abſtulit peccata tua.*

℣. 5. Eadem exſtant Græcè. Item apud Cypr. l. 2. Teſtim. p. 290. a. *& imponite cidarim mundam ſuper caput ejus.* Apud Lactant. l. 4. Inſtit. c. 14. p. 577. *& ponite cidarim mundam ſuper caput ipſius. Et cooperuerunt eum veſtimento, & impoſuerunt cidarim mundam ſuper caput ejus : & angelus Domini ſtabat.* Sic etiam eſt in Mſs. Alex. & Barb. Gr.

℣. 6. Lactant. l. 4. Inſtit. c. 14. legit : *Et teſtificabatur ad Jeſum, dicens.* Græc. Καὶ διεμαρτύρατο ὁ, &c. ut in textu.

℣. 7. Græc. Τάδε λέγει..... Ἐὰν ταῖς ὁδοῖς μυ πορεύῃ, ϗ ἐν τοῖς προςάγμασί μυ φυλάξῃ· ϗ σὺ διακρινεῖς τὸν..... ϗ

VULGATA NOVA.

tu quoque judicabis domum meam, & custodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his, qui nunc hîc assistunt.

8. Audi Jesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes
Luc. 1. sunt: ecce enim ego ADDUCAM SERVUM MEUM
78. ORIENTEM.

9. Quia ecce lapis, quem dedi coram Jesu: super lapidem unum septem oculi sunt: ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die una.

10. In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum subter vitem, & subter ficum.

VERSIO ANTIQUA.

& tu judicabis domum meam: & si custodieris atrium meum, dabo tibi qui conversentur in medio stantium istorum. Hieron. ubi sup.

8. Audi ergo Jesu sacerdos magne, & proximi tui, qui sedent ante faciem tuam, quia viri portentorum spectatores sunt: quia ecce ego ADDUCAM SERVUM MEUM ORIENTEM. col. 1723.

9. Quia lapis, quem dedi ante faciem Jesu: super lapidem unum septem oculi sunt: ecce ego fodiam foveam, dicit Dominus omnipotens: & contrectabo omnem iniquitatem terræ illius in die uno. col. 1724.

10. In die illo, dicit Dominus omnipotens, vocabit unusquisque proximum suum subter vitem, & subter ficum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐὰν διαφυλάσῃς τὴν..... καὶ δώσω σοι ἀναστρεφομένους ἐν μέσῳ, &c. Lactant. l. 4. Instit. c. 14. p. 577. *Hæc dicit Dominus omnipotens: Si in viis meis ambulaveris, & præcepta mea servaveris: tu judicabis domum meam, & dabo tibi qui conversentur in medio horum circumstantium.* Ambros. l. 3. de fide col. 506. d. *Hæc dicit Dominus omnipotens: Si in viis meis ambulaveris, & præcepta mea custodieris.*

℣. 8. Concinit Græc. nisi quòd ponit σὺ, *tu*, ante & *proximi tui*, delet verò *tuam*, post *faciem;* subinde pro *adducam*, hab. ἄγω. Cypr. l. 2. Test. p. 291. c. *ecce ego adduco puerum meum; Oriens nomen est ei:* sed hoc posterius pertinere videtur ad ℣. 12. capitis 6. inf. Ambros. tamen l. 5. de fide, col. 570. c. & epist. 46. col. 987. f. ita legit: *ecce ego mittam servum meum; Oriens nomen est ei:* vide etiam in Ps. 118. col. 1121. a. Julius Firmic. l. de errore prof. relig. p. 172. f. *ecce ego adduco puerum meum; Ortus ei nomen est.*

℣. 9. Ita de Græco ad verbum, excepto fut. uno *fodiam*, pro quo ὀρύσσω, *fodio.* Similiter apud Cypr. l. 2. Testim. p. 291. c. *Quoniam lapis, quem dedi ante faciem Jesu: super lapidem ipsum unum septem oculi sunt.* Apud Jul. Firmic. l. de errore prof. relig. p. 172. f. *Quoniam lapis, quem dedi coram Jesu: super lapidem ipsum unum septem oculi sunt.*

℣. 10. Sic habet Græc. præter verbum συγκαλέσατε, vel potiùs συγκαλέσετε, ut corrigendum judicat Nobil. in Notis, nempe *convocabitis*, pro *vocabit.*

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. ET reversus est angelus, qui loquebatur in me, & suscitavit me, quasi virum qui suscitatur de somno suo.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas ejus super caput ipsius, & septem lucernæ ejus super illud: & septem infusoria lucernis, quæ erant super caput ejus.

3. Et duæ olivæ super illud; una à dextris lampadis, & una à sinistris ejus.

4. Et respondi, & aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt hæc, domine mi?

5. Et respondit angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Nunquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine mi.

6. Et respondit, & ait ad me, dicens: Hoc est verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum.

7. Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum: & educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ ejus.

8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9. Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, & manus ejus perficient eam: & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET reversus est angelus, qui loquebatur in me, & suscitavit me, sicut suscitari solet homo de somno suo. Hieron. in Zach. 4. col. 1724.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas super * eum, & septem lucernas super illud: & septem infusoria lucernarum, quæ erant super illud. col. 1725. * l. ipsum.

3. Et ecce duæ olivæ super illud; una à dextris lampadis, & una à sinistris.

4. Et interrogavi, & dixi ad angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt hæc, domine?

5. Respondensque angelus, qui loquebatur in me, dixit ad me: Non cognoscis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine.

6. Et respondit, & ait ad me, dicens: Iste est sermo Domini ad Zorobabel, dicens: Non in fortitudine magna, neque in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus omnipotens.

7. Quis es tu mons magne ante faciem Zorobabel, ut corrigas? & educam lapidem hæreditatis, æqualitatem gratiæ gratiam ejus.

8. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: col. 1727.

9. Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, & manus ejus complebunt eam: & scies quoniam Dominus omnipotens misit me ad te.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco.

℣. 2. Sic iterum Græcè, exceptis his, ἐπάνω αὐτῆς, *super illud*, per relat. ad *candelabrum*, non *eum;* paulòque post, λύχνοι, *lucernæ*, loco *lucernas;* & inf. τοῖς λύχνοις, *lucernis*, loco *lucernarum.*

℣. 3. Græc. initio tollit *ecce;* addit verò αὐτῆς, *ejus*, ad vocem *lampadis;* cætera quadrant.

℣. 4. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 5. Græc. initio habet: Καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἄγγελος..... καὶ εἶπε πρός με, λέγων, &c. *Et respondit angelus..... & dixit ad me, dicens;* reliqua ut supra.

℣. 6. Totidem verba exstant Græcè. Apud Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 303. c. *Hoc verbum Domini in manu Zorobabel, dicens: Non in virtute magna, neque in fortitudine, sed in spiritu meo, dicit Dominus omnipotens:* & l. cont. Varimad. p. 744. b. *Non in fortitudine magna, neque in virtute, sed in spiritu meo, dicit Dominus.*

℣. 7. Græc. subdit τὸ *qui*, post vocativ. *magne;* cætera consonant cum Lat. supra.

℣. 8. Itidem Græcè.

℣. 9. Ita rursum Græcè. Similiter legit idem Hieron. in Isai. 45. to. 3. col. 336. e. Tichonius reg. 7. p. 66. c. ita: *Manus Zorobabel fundaverunt domum hanc, & manus ejus perficient eam;* Gr. ἐπιτελέσουσιν αὐτόν. Julius Hilario Bibl. PP. to. 6. p. 375. g. *Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, & manus ejus consummabant eam: & cognosces quòd*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 10. Quis enim despexit in dies parvos? & lætabuntur, & videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. Septem isti oculi Domini sunt, qui respiciunt super omnem terram.

col. 1728. 11. Et respondi, & dixi ad eum: Quid sunt duæ olivæ istæ à dextris candelabri, & à sinistris?

12. Et interrogavi secundò, & dixi ad eum: Quid sunt duo rami olivarum, qui in manibus duarum narium aurearum sunt, & quæ infundunt & retrahunt suffusoria aurea?

13. Et dixit ad me: Nescis quid sunt hæc? Et dixi: Nequaquam, domine.

14. Et ait: Isti sunt duo filii pinguedinis, qui assistunt Domino universæ terræ.

Vulgata nova.

10. Quis enim despexit dies parvos? & lætabuntur, & videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. Septem isti oculi sunt Domini, qui discurrunt in universam terram.

11. Et respondi, & dixi ad eum: Quid sunt duæ olivæ istæ ad dexteram candelabri, & ad sinistram ejus?

12. Et respondi secundò, & dixi ad eum: Quid sunt duæ spicæ olivarum, quæ sunt juxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro?

13. Et ait ad me, dicens: Nunquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine mi.

14. Et dixit: Isti sunt duo filii olei, qui assistunt Dominatori universæ terræ.

Notæ ad Versionem antiquam.

Dominus omnipotens misit me ad te.

℣. 10. Sic habet Græc. edit. Rom. præter vocem *Domini*, quam delet post *oculi*; in Ald. verò, & Compl. est Κυρίȣ εἰσι, sicut in Mſ. Barb. Apud Jul. Hilarion. ubi sup. *Quia quis sprevit te in diebus pusillis? & gaudebunt in te, & videbunt in manu Zorobabel lapidem stanneum.*

℣. 11. Sic est in Græco, subjunctâ voculâ αἳ, *quæ*, post *istæ*.

℣. 12. Eadem rursum in Græco, detractâ unâ conjunct. *&*, ante τὸ *quæ infundunt.*

℣. 13. Sic iterum Græcè.

℣. 14. Ita Græcè constanter, detractis tamen duabus voculis, *sunt*, & *qui*. Apud Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 716. c. *Hi sunt de quibus dictum est: Illi duo filii opimitatis* (Gr. πιότητος) *assistunt Domino universæ terræ.*

CAPUT V.

Versio antiqua.

Hieron. in Zach. 5. col. 1729. 1. Et conversus sum, & levavi oculos meos: & vidi falcem volantem.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video falcem volantem, longitudinis cubitorum viginti, & latitudinis cubitorum decem.

col. 1730. 3. Et dixit ad me: Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur ex hoc usque ad mortem punietur: & omnis perjurus ex hoc usque ad mortem cruciabitur.

4. Et educam illud, dicit Dominus omnipotens: & ingredietur in domum furis, & domum jurantis in nomine meo mendaciter: & requiescet in medio domus ejus, & consumet eum, & ligna ejus, & lapides ejus.

col. 1731. 5. Et egressus est angelus, qui loquebatur in me: & dixit ad me: Suspice oculis tuis, & vide quid sit quod egreditur.

6. Et dixi: Quid est? Et ait: Hæc est mensura, quæ egreditur. Et ait: Hæc est iniquitas eorum in omni terra.

7. Et ecce talentum plumbi elevatum est, & ecce mulier una sedebat in medio mensuræ.

8. Et dixit: Hæc est iniquitas. Et projecit eam in medio mensuræ, & projecit lapidem plumbeum in os ejus.

col. 1732. 9. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & ipsæ habebant alas sicut alæ sunt upupæ: & elevaverunt mensuram inter terram & cœlum.

Vulgata nova.

1. Et conversus sum, & levavi oculos meos: & vidi, & ecce volumen volans.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo ejus viginti cubitorum, & latitudo ejus decem cubitorum.

3. Et dixit ad me: Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur: & omnis jurans, ex hoc similiter judicabitur.

4. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus ejus, & consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.

5. Et egressus est angelus, qui loquebatur in me: & dixit ad me: Leva oculos tuos, & vide quid est hoc, quod egreditur.

6. Et dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. Et dixit: Hæc est oculus eorum in universa terra.

7. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ.

8. Et dixit: Hæc est impietas. Et projecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os ejus.

9. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milvi: & levaverunt amphoram inter terram & cœlum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Sic habet Græc. præter ult. καὶ ἴδον, καὶ ἰδȣ̀ δρέπανον πετόμενον· *& vidi, & ecce falx volans.*

℣. 2. Eadem sunt in Græco.

℣. 3. Græc. tollit τὸ *usque ad mortem*, ante ult. *cruciabitur*; in Mſs. verò Alex. & Barb. ac ed. Compl. utrobique est, ἕως θανάτȣ ἐκδικηθήσεται· cætera ut in Lat. supra.

℣. 4. Similia exstant Græcè, præter hæc, ἐπὶ ψεύδει, *super mendacio*, pro *mendaciter*; & συντελέσει, *consummabit*, pro *consumet*; præp. etiam *in* ante *nomine*, transfertur ibid. ante 2. *domum*.

℣. 5. Ita rursum Græcè, nisi hoc excipiatur ult. καὶ ἴδε τὸ ἐκπορευόμενον τȣ̃το, i. e. *& vide hoc, quod egreditur*; at in Mſ. Barb. & Compl. τί τὸ ἐκπορ.

℣. 6. Ita constanter legitur Græcè. Vide sis Hieron. comment. infra, ad hanc vocem, *iniquitatem*, pro *oculo*, quæ ult. vox legitur in Hebr. & Vulg.

℣℣. 7. 8. Similiter in Græco. Ambros. etiam in Pſ. 35. col. 769. f. alludens, dicit: *Iniquitas velut quodam plumbeo talento conscientiam gravat.* Græcum sub fin. ℣. 8. hab. τὸν λίθον τȣ̃ μολίβδȣ, *lapidem plumbi*, loco *plumbeum*, quod idem valet.

℣. 9. Eadem præfert Græc. ed. Rom. præter hoc med. *sicut alæ sunt*, quod delet ante vocem *upupæ*. Ald. verò & Compl. habent πτέρυγας ὡς πτέρυγας ἔποπας· sic etiam in Mſs. Alex. & Barb. Extremò constanter, ἀναμέσον τῆς γῆς, καὶ ἀναμέσον τȣ̃ ȣ̓ρανȣ̃, *inter terram, & inter cœlum.* De *upupa* autem ita disserit Hieron. in comm. *Quod Aquila, Symm. Theodot.* erodionem, *soli LXX.* upupam *transtule-*

VULGATA NOVA.

10. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quò istæ deferunt amphoram?

11. Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

VERSIO ANTIQUA.

10. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quò istæ deferunt mensuram? *Hieron. ubi sup.*

11. Et dixit ad me: Ut ædificent ei domum in terra Babylonis, & præparent, & ponant eam ibi super sedem suam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

runt: & infra: *Upupam autem, quam nos de Græci nominis similitudine traximus, (nam & ipsi* epopam *appellant ab eo quòd stercora humana consideret) avem dicunt esse spurcissimam.*

℣. 10. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 11. Sic iterum Græcè, præter ult. ἑτοιμασίαν αὐτοῦ, *præparationem suam*, loco *sedem suam.*

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. ET conversus sum, & levavi oculos meos, & vidi: & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium: & montes, montes ærei.

2. In quadriga prima equi rufi, & in quadriga secunda equi nigri,

3. & in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varii, & fortes.

4. Et respondi, & dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt hæc, domine mi?

5. Et respondit angelus, & ait ad me: Isti sunt quatuor venti cœli, qui egrediuntur, ut stent coram Dominatore omnis terræ.

6. In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis: & albi egressi sunt post eos: & varii egressi sunt ad terram Austri.

7. Qui autem erant robustissimi, exierunt, & quærebant ire & discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite, perambulate terram: & perambulaverunt terram.

8. Et vocavit me, & locutus est ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra Aquilonis.

9. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

10. Sume à transmigratione, ab Holdai, & à Tobia, & ab Idaia; & venies tu in die illa, & intrabis domum Josiæ, filii Sophoniæ, qui venerunt de Babylone.

11. Et sumes aurum & argentum: & facies coronas, & pones in capite Jesu filii Josedec sacerdotis magni,

12. & loquêris ad eum, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: ECCE VIR ORIENS
Luc. 1. 78. NOMEN EJUS: & subter eum orietur, & ædificabit templum Domino.

13. Et ipse exstruet templum Domino: & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio suo: & erit sacerdos super solio suo, & consilium pacis erit inter illos duos.

14. Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ, & Idaiæ, & Hem, filio Sophoniæ, memoriale in templo Domini.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET conversus sum, & levavi oculos meos, *Hieron. in Zach.*
& vidi: & ecce quatuor quadrigæ egredientes *6. col. 1733.*
de medio duorum montium: & montes, erant montes ænei.

2. In quadriga prima equi rufi, & in quadriga secunda equi nigri,

3. & in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varii, sturnini.

4. Et respondi, & dixi ad angelum, qui lo- *col. 1734.*
quebatur in me: Quid sunt hæc, domine?

5. Et respondit angelus, qui loquebatur in me, & dixit: Hi sunt quatuor venti cœli, qui egrediuntur, ut assistant Domino omnis terræ.

6. In quo erant equi nigri, egrediebantur super terram Aquilonis: & albi egrediebantur post eos: & varii exibant in terram Austri.

7. Et sturnini egrediebantur, & considerabant ut circuirent terram. Et dixit: Ite, & circuite terram: & circuierunt terram.

8. Et clamavit, & locutus est ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur super terram Aquilonis, requiescere fecerunt furorem meum in terra Aquilonis.

9. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: *col. 1737.*

10. Accipe quæ de captivitate sunt, à principibus, & ab utilibus ejus, & qui cognoverunt eam; & ingredieris tu in die illa in domum Josiæ, filii Sophoniæ, qui venit de Babylone.

11. Et accipies argentum & aurum: & facies coronas, & impones super caput Jesu Josedec sacerdotis magni,

12. & dices ad eum: Hæc dicit Dominus omnipotens: ECCE VIR, ORIENS NOMEN EJUS: & subter eum orietur, & ædificabit domum Domini.

13. Et ipse accipiet virtutem, & sedebit, & imperabit super throno suo: & erit sacerdos à dextris ejus, & consilium pacis erit inter duos.

14. Corona autem exspectantibus, & utilibus ejus, & qui cognoverunt eam, & in gratiam filii Sophoniæ, & in psalmum in domo Domini.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. 3. 4. Totidem in Græco, verbum è verbo.

℣. 5. Sic in Græco Vatic. est, detracto uno *qui*, ante *egrediuntur*: at in ed. Compl. & Ms. Barb. οἱ ἐκπορεύονται.

℣. 6. Sic iterum Græcè. Meliùs legeretur *in qua*, quàm *in quo*, propter anteced. *quadriga*; in Gr. τῷ ἅρματι, unde sequitur ἐν ᾧ.

℣. 7. Consonat Græc. edit. Rom. nisi quòd hab. καὶ ἐπέβλεπον τοῦ πορεύεσθαι τοῦ περιοδεῦσαι, i. e. *& considerabant ut irent circuire*, &c. sed à Compl. abest τοῦ πορεύεσθαι, sicut ab ed. Ald.

℣. 8. Ita rursum Græcè, præpositâ unâ conjunct. καὶ, verbo *requiescere*; abest autem καὶ ab edd. Compl. & Ald. necnon à Ms. Alex.

℣. 9. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 10. Græc. habet, καὶ παρὰ τῶν ἐπεγνωκότων αὐτὴν, *& ab his qui cognoverunt eam*, non simpliciter, *& qui cognoverunt eam*; cæt. ut in Lat. supra.

℣℣. 11. 12. Totidem verba in Græco. Apud Ambros. in Ps. 118. col. 1121. a. *Oriens nomen est mihi.* Hieron. in comment. sup. *Ecce vir, cujus nomen est Oriens.*

℣. 13. Sic iterum in Græco, nisi exceperis ult. καὶ βουλὴ εἰρηνικὴ ἔσται ἀναμέσον ἀμφοτέρων, *& consilium pacificum erit inter utrosque*: Hieron. inf. in comm. 1739. c. *& consil. pacificum erit inter duos.*

℣. 14. Græc. in principio habet: Ὁ δὲ στέφανος ἔσται τοῖς, &c. *Corona autem erit*, &c. ut supra.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 15. Et qui longè sunt ab eis, venient, & ædificabunt in domo Domini : & scietis quia Dominus omnipotens misit me ad vos. Et erit, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

VULGATA NOVA.

15. Et qui procul sunt, venient, & ædificabunt in templo Domini : & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Eadem sunt in Græco, præter unum εἰσακούοντες, *exaudientes*, pro *auditu*.

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Zach. 7. col. 1740. 1. ET factum est in quarto anno sub Dario rege, factus est sermo Domini ad Zachariam, quarta die mensis noni, qui est Chasleu.
2. Et misit in Bethel Sarasar, & Arabesser rex, & viri ejus, ut deprecarentur Dominum,
3. dicens ad sacerdotes domus Domini omnipotentis, & ad prophetas, dicens : Ingressa est huc in mense quinto sanctificatio, juxta quod fecerunt jam annis pluribus.
4. Et factus est sermo Domini virtutum ad me, dicens :
5. Dic ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes, dicens : Si jejunatis, & plangitis in quintis & septimis, & ecce septuaginta anni : nunquid jejunium jejunastis mihi ?
6. & si comeditis, aut bibitis, nonne vos comeditis, & vos bibitis?
7. Nunquid non ista sunt verba mea, quæ locutus est Dominus in manibus prophetarum qui fuerunt priùs, quando Jerusalem habitabatur, & erat abundans, & civitates ejus per circuitum, & montana, & campestria habitabantur ?
col. 1742. 8. Et factus est sermo Domini ad Zachariam, dicens :
9. Hæc dicit Dominus omnipotens, dicens : Judicium justum judicate, & misericordiam & miserationem faciat unusquisque ad fratrem suum.
10. Et viduam, & pupillum, & pauperem non opprimatis : & malitiæ unusquisque fratris sui nolite meminisse in cordibus vestris.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est in anno quarto Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam, in quarta mensis noni, qui est Casleu.
2. Et miserunt ad domum Dei Sarasar, & Rogommelech, & viri qui erant cum eo, ad deprecandam faciem Domini :
3. ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum, & prophetis, loquentes : Nunquid flendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me debeo, sicut jam feci multis annis ?
4. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens :
5. Loquere ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes, dicens : Cùm jejunaretis, & plangeretis in quinto & septimo per hos septuaginta annos : nunquid jejunium jejunastis mihi ? *Isai. 58. 5.*
6. & cùm comedistis, & bibistis, nunquid non vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis ?
7. Nunquid non sunt verba, quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorum, cùm adhuc Jerusalem habitaretur, & esset opulenta, ipsa & urbes in circuitu ejus, & ad Austrum, & in campestribus habitaretur ?
8. Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens:
9. Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Judicium verum judicate, & misericordiam & miserationes facite, unusquisque cum fratre suo.
10. Et viduam, & pupillum, & advenam, & pauperem nolite calumniari : & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. *Exod. 22. 22. Isai. 1. 23. Jer. 5. 28.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Similia exstant Græcè, præter nomen Ἀρβεσεέρ, pro *Arabesser*. Hieron. inf. in comm. 1741. b. ait : *Hoc quod scriptum est in LXX.* Misit de Bethel Sarasar, & Arabesser rex, *nullus nostrorum potuit exponere; neque enim quod malè versum est ex Hebræo, ulla ratione explanari potest. Quis est enim iste* Sarasar, *vel* Arabesser rex ? *aut cujus rex provinciæ ?* &c.

℣. 3. Eadem exhibet Græc. ed. Rom. præter seqq. τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ, *qui in domo*, loco *domûs* ; & sub fin. ἐποίησε, *fecit*, pro *fecerunt* ; in Mss. Barb. ἐποίησα ; in Alex. verò ac edd. Ald. & Compl. ἐποίησαν. Hieron. inf. in comm. 1741. c. legit : *sicut fecerant jam per multos annos.*

℣. 4. Itidem Græcè.

℣. 5. Consonat Græc. nisi quòd habet, ἢ κόψησθε ἐν ταῖς πέμπταις ἢ ἐν ταῖς ἑβδόμαις, *aut plangitis in quintis aut in septimis.*

℣. 6. Sic iterum Græcè, præter *vos*, quod deest ante *bibitis* ; sed in Ms. Alex. est, καὶ ὑμεῖς πίνετε, sicut in edd. Ald. & Compl. Novatianus de cib. Jud. p. 1066. a. legit : *si manducetis, aut bibatis, nonne vos manducatis, aut bibitis ?* Gr. pariter, καὶ ἐὰν φάγητε, ἢ πίητε, &c.

℣. 7. Gr. Vat. initio habet : Οὐχ' οὗτοι οἱ λόγοι, οὓς, &c. *Nunquid non ista verba, quæ* ; reliqua ut in Lat. sup. In Compl. Οὐχ' οὗτοι οἱ λόγοι μου εἰσίν, &c.

℣. 8. Ad verbum è Græco.

℣. 9. Græcè deest verbum *dicens*, ante *judicium* ; paulòque post, pro *faciat*, habetur ποιεῖτε, *facite* ; cæt. ut supra. In Compl. est λέγων· Κρίμα. Iren. l. 4. c. 17. p. 249. b. legit : *Hæc dicit Dominus omnipotens : Judicium justum judicate ; pietatem & misericordiam facite unusquisque ad fratrem suum :* at infra c. 36. p. 278. c. *& misericordiam & miserationem facite*, &c. ut sup. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Ath. p. 197. a. *Judicium justum judicate, & pietatem & misericordiam facite unusquisque ad fratrem suum.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 303. c. *Hæc dicit Dominus omnipotens : Judicium justum judicate ; misericordiam & miserationes facite unusquisque ad fratrem suum.* Gild. Sap. castig. in Eccles. ord. p. 717. g. *Hæc enim dicit Dominus omnipotens: Judicium justum judicate, & misericordiam & miserationem facite*, &c. quæ supra.

℣. 10. Græc. ed. Rom. post *pupillum*, addit καὶ προσήλυτον, *& advenam* ; paulòque post, pro *nolite meminisse*, scribit singulariter, μὴ μνησικακείτω, *nolit meminisse* ; Ald. verò & Compl. μὴ μνησικακεῖτε ; cæt. ut supra. Hieron. in comm. ait : *sive ut à LXX. dicitur : Et malitiæ unusquisque fratris sui non meminerit in cordibus suis :* at infra, *& malitiæ proximi sui unusquisque in cordibus vestris ne memineritis.* Iren. l. 4. c. 17. p. 249. b. *Viduam, & orphanum, & proselytum, & pauperem nolite opprimere : & unusquisque malitiæ fratris sui non reminiscatur in corde suo :* & infra c. 36. p. 278. c. *In viduam, & orphanum, & proselytum, & pauperem ne exercueritis potentatum* (Gr. μὴ καταδυναστεύετε·) *& unusquisque malitiæ fratris sui ne recordemini in cordibus vestris.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 710. a. *ne unusquisque malitiæ fratris sui meminerit, sed nec proximi.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. a. *Et viduam, & orphanum, & proselytum, & pauperem, & per potentiam nolite nocere : & malitiam unusquisque non reminiscatur fratris sui in corde suo.* Vigil. Taps. l. 12. de Trin. p. 303. c. *Et viduæ, & pupillo, & advenæ, & pauperi nolite per potentiam nocere : & malitiæ unusquisque fratris sui nolite memores esse in cordibus vestris.* Gild. Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. g. *Et viduam, & orphanum, & advenam, & puerperam nolite calumniari : & malitiam unusquisque fratris sui non reminiscatur in corde suo.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. e. *Nolite retinere malitiam fratris vestri in cordibus vestris.*

VULGATA NOVA.

11. Et noluerunt attendere, & averterunt scapulam recedentem, & aures suas aggravaverunt ne audirent.

12. Et cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem, & verba quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

13. Et factum est sicut locutus est, & non audierunt: sic clamabunt, & non exaudiam, dicit Dominus exercituum.

14. Et dispersi eos per omnia regna, quæ nesciunt: & terra desolata est ab eis, eò quòd non esset transiens & revertens: & posuerunt terram desiderabilem in desertum.

VERSIO ANTIQUA.

11. Et noluerunt attendere, & dederunt dorsum contemnens, & aures suas aggravaverunt ut non audirent. Hieron. ubi sup.

12. Et cor suum posuerunt inobediens, ut non audirent legem meam, & verba mea quæ misit Dominus omnipotens in spiritu suo in manibus prophetarum priorum: & facta est ira magna à Domino omnipotente.

13. Et erit sicut dixit, & non audierunt eum: sic clamabunt, & non exaudiam eos, dicit Dominus omnipotens.

14. Et ejiciam eos in omnes gentes, quas ignoraverunt: & terra desolata est post eos à perambulante, & revertente: & posuerunt terram electam in solitudinem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Græcè, Καὶ ἠπείθησαν τοῦ προσέχειν, &c. ut in Lat. supra. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. b. *Et dissuaserunt ne observarent, & dederunt dorsum stultitiæ; & aures suas, & cor suum statuerunt insuasibile ne obedirent.* Apud Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 303. c. *Et non obedierunt advertere, sed dederunt dorsum insipienter, & aures suas gravaverunt ut non audiant legem meam*, &c. de ℣. seq. Apud Gild. Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. g. *Et contumaces fuerunt ne observarent, & dederunt dorsum stultitiæ, & aures suas degravarunt ut non audirent.*

℣. 12. Eadem exhibet Gr. præter pron. *mea*, quod delet post *verba*; Ald. verò hab. τοὺς λόγους μου. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. b. legit: *Et cor suum statuerunt insuasibile, ne obedirent; degravarunt, ut non obediret legem meam.* Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 303. c. *Et aures suas gravaverunt ut non audiant legem meam, & sermones meos quos misit Dominus omnipotens in spiritu suo in manibus anteriorum prophetarum:* & l. 2. contra Arium, *noluerunt audire sermones meos, quos mandavi in spiritu meo per os prophetarum priorum, dicit Dominus.* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. g. *Et cor suum statuerunt insuadibile, ne audirent legem meam, & verba quæ misit Dominus omnipotens: super pastores exacerbata est iracundia mea, & super agnos visitabo.*

℣. 13. Ita fert Gr. ed. Rom. præter duas voculas, *eum*, & *eos*, quæ absunt. Secus in Ms. Alex. ac ed. Compl.

℣. 14. Similia exstant Græcè, præter seqq. ἀφανισθήσεται, *delebitur*, pro *desolata est*; subinde, ἐκ διοδεύοντος, καὶ ἐξ ἀναστρέφοντος· ultimòque, ἀφανισμὸν, *exterminium*, loco *solitudinem*.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. Et factum est verbum Domini exercituum, dicens:

2. Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus sum eam.

3. Hæc dicit Dominus exercituum: Reversus sum ad Sion, & habitabo in medio Jerusalem: & vocabitur Jerusalem Civitas veritatis, & Mons Domini exercituum mons sanctificatus.

4. Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc habitabunt senes & anus in plateis Jerusalem: & viri baculus in manu ejus præ multitudine dierum.

5. Et plateæ civitatis complebuntur infantibus & puellis, ludentibus in plateis ejus.

6. Hæc dicit Dominus exercituum: Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, nunquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego salvabo populum meum de terra Orientis, & de terra Occasûs solis.

8. Et adducam eos, & habitabunt in medio Jerusalem: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum in veritate, & in justitia.

9. Hæc dicit Dominus exercituum: Confor-

VERSIO ANTIQUA.

1. Et factus est sermo Domini omnipotentis, dicens: Hieron. in Zach. 8. col. 1743.

2. Hæc dicit Dominus omnipotens: Zelatus sum Jerusalem & Sion zelo magno, & furore maximo zelatus sum eam.

3. Hæc dicit Dominus omnipotens: Revertar ad Sion, & habitabo in medio Jerusalem: & vocabitur Jerusalem Civitas vera, & Mons Domini omnipotentis mons sanctus.

4. Hæc dicit Dominus omnipotens: Adhuc sedebunt senes & anus in plateis Jerusalem; unusquisque in manu virgam suam retinens præ multitudine dierum. col. 1744.

5. Et plateæ civitatis replebuntur pueris & puellis, ludentibus in plateis ejus.

6. Hæc dicit Dominus omnipotens: Si impossibile erit coram reliquiis populi hujus in diebus illis, nunquid & coram me impossibile erit, dicit Dominus omnipotens?

7. Hæc dicit Dominus omnipotens: Ecce ego salvabo populum meum de terra Orientis, & de terra Occasûs solis.

8. Et adducam eos, & habitabunt in medio Jerusalem: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum in veritate, & in justitia.

9. Hæc dicit Dominus omnipotens: Confor- col. 1747.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Eadem leguntur Græcè. Hieron. inf. in comm. sic vertit: *Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus sum eam.* Ambros. in Ps. 118. col. 1199. c. ita: *Zelans zelabo Jerusalem zelo magno.*

℣. 3. Sic iterum in Græco, excepta voce *omnipotens*, quæ deest; at in Compl. habetur Κύριος παντοκράτωρ.

℣. 4. Concordat Græc. nisi quòd habet circa med. ἕκαστος τὴν ῥάβδον αὐτοῦ ἔχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, *unusquisque virgam suam habens in manu sua*; quæ idem valent.

℣℣. 5. 6. Similia prorsus in Græco.

℣. 7. Ita rursum in Græco; excepto verbo præs. σώζω, *salvo*; sed in Compl. ἀνασώσω, ut sup. extremò etiam simpliciter δυσμῶν· Nota hunc versum cum aliis duobus subseq. 8. & 9. non referri ab Hieron. nisi secundùm Hebr. aut Vulg. nec ipsi de more subnecti versionem Lat. ex ed. LXX. procul dubio quia hi versiculi pauci minimè vel leviter utrobique discrepabant. Hieron. etiam post ult. ℣. 9. addit: *LXX. pro* Domino exercituum, Dominum omnipotentem, *cætera similiter transtulerunt*; hanc etiam vocem solam, *exercituum*, quæ legitur in Vulg. commutavimus istâ, *omnipotens*, quæ habetur in Græco.

℣. 8. Græc. Vatic. initio habet: Καὶ εἰσάξω αὐτοὺς, καὶ κατασκηνώσω, i. e. *Et introducam eos, & habitabo*; reliqua ad verbum ut supra: imo in Compl. καὶ κατασκηνώσουσι.

℣. 9. Pauca variant Græcè, eaque levissima; videlicet ἐκ στόματος, *de ore*, loco *per os*; subinde, ἀφ' ἧς ἡμέρας;

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. tentur manus vestræ, qui auditis in diebus his sermones istos per os prophetarum, in die quo fundata est domus Domini omnipotentis, ut templum ædificaretur.

10. Quia ante dies illos merces hominum non *col. 1748.* erit in lucrum, & merces jumentorum non subsistet; & egredienti, & ingredienti non erit pax præ tribulatione: & emittam omnes homines, unumquemque ad proximum suum.

11. Et nunc non juxta dies priores ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus omnipotens,

12. sed pacem monstrabo: vinea dabit fructum suum, & terra dabit germina sua, & cœlum dabit rorem suum: & possidere faciam reliquias populi mei hæc omnia.

col. 1750. 13. Et erit: sicut eratis in maledictione inter gentes, domus Juda, & domus Israël: sic salvabo vos, & eritis in benedictione: confidite, & confortamini in cordibus vestris.

14. Quia hæc dicit Dominus omnipotens: Sicut cogitavi ut affligerem vos, in eo quòd me ad iracundiam provocassent patres vestri, dicit Dominus omnipotens,

15. & non me pœnituit: sic paratus sum, & cogitavi in diebus istis ut benefaciam Jerusalem, & domui Juda: confidite.

col. 1751. 16. Isti sermones sunt, quos facietis: Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: veritatem, & judicium pacificum & justum judicate in portis vestris.

17. Et unusquisque malum proximo suo non cogitet in cordibus vestris: & juramentum mendax ne diligatis: quia hæc omnia odi, dicit Dominus omnipotens.

col. 1752. 18. Et factus est sermo Domini omnipotentis ad me, dicens:

19. Hæc dicit Dominus omnipotens: Jejunium quartum, & jejunium quintum, & jejunium septimum, & jejunium decimum erunt domui Juda in gaudium, & in lætitiam, & in festivitates bonas: & lætamini, & veritatem & pacem diligite.

col. 1753. 20. Hæc dicit Dominus omnipotens: Adhuc venient populi multi, & habitatores urbium multarum,

21. & congregabuntur qui habitant civitates, in una civitate, dicentes: Eamus, ut deprecemur faciem Domini, & quæramus vultum Domini omnipotentis: vadam etiam ego.

22. Et venient populi multi, & gentes plurimæ, ut quærant faciem Domini omnipotentis in

VULGATA NOVA.

tentur manus vestræ, qui auditis in his diebus sermones istos per os prophetarum, in die qua fundata est domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur.

10. Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces jumentorum erat; neque introeunti, neque exeunti erat pax præ tribulatione: & dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum.

11. Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus exercituum,

12. sed semen pacis erit: vinea dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cœli dabunt rorem suum: & possidere faciam reliquias populi hujus universa hæc.

13. Et erit: sicut eratis maledictio in gentibus, domus Juda, & domus Israël: sic salvabo vos, & eritis benedictio: nolite timere, confortentur manus vestræ.

14. Quia hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitavi ut affligerem vos, cùm ad iracundiam provocassent patres vestri me, dicit Dominus,

15. & non sum misertus: sic conversus cogitavi in diebus istis ut benefaciam domui Juda, & Jerusalem: nolite timere.

16. Hæc sunt ergo verba, quæ facietis: Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: *Ephes. 4. 25.* veritatem, & judicium pacis judicate in portis vestris.

17. Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris: & juramentum mendax ne diligatis: omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus.

18. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

19. Hæc dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Juda in gaudium, & lætitiam, & in solemnitates præclaras: veritatem tantùm, & pacem diligite.

20. Hæc dicit Dominus exercituum: Usquequo veniant populi, & habitent in civitatibus multis,

21. & vadant habitatores, unus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem Domini, & quæramus Dominum exercituum: vadam etiam ego.

22. Et venient populi multi, & gentes robustæ ad quærendum Dominum exercituum in Jeru-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ex quo die, pro *in die quo*; ultimòque, ϗ ὁ ναὸς ἀφ' οὗ ᾠκοδόμηται, *& ex quo templum ædificatum est*, loco *ut templum ædificaretur.*

℣. 10. Sic habet Gr. ad verbum, nisi hoc ult. exceperis, ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, *super proximum suum.*

℣. 11. Itidem Græcè.

℣. 12. Græc. Vatic. extremò habet: ϗ κατακληρονομήσω τοῖς καταλοίποις τοῦ λαοῦ μου τούτου ταῦτα πάντα· priora quadrant ad verbum. Ab edit. Compl. abest τούτου, post λαοῦ, sicut à Ms. Alex.

℣. 13. Eadem prorsus in Græco, excepta voce penult. χερσὶ, *manibus*, pro *cordibus.*

℣℣. 14. 15. Ad verbum è Græco.

℣. 16. Græc. Vatic. habet πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, *ad proximum suum*, non *cum proximo suo*; paulòque post delet τὸ *& justum*, post *pacificum*; cæt. ut in textu: Ald. ed. & Compl. ferunt εἰρηνικὸν ϗ δίκαιον; Ms. verò Alex. tollit proximè anteced. *veritatem.* Iren. quoque l. 4. c. 17. p. 249. e. legit: *Hi sunt sermones quos facietis: Loquimini veritatem unusquisque ad proximum suum, & judicium pacificum judicate in portis vestris.* Tertul. verò l. 4. adv. Marc. p. 724. b. *justum judicium & pacatorium judicate.* Chromat. Aquil. in Matth. p. 982. e. *judicium justum & pacificum judicate.*

℣℣. 17. 18. Græc. in principio habet: Καὶ ἕκαστος τὴν κακίαν τοῦ πλησίον αὐτοῦ μὴ λογίζεσθε, &c. *Et unusquisque malum proximi sui non cogitate*; reliqua ut in Lat. supra. Iren. l. 4. c. 17. p. 249. c. *Et unusquisque malitiam fratris sui non recogitet in corde suo: & jurationem falsam ne dilexeritis: quoniam hæc omnia odi, dicit Dom. omnipotens:* & infra c. 36. p. 278. c. *& jusjurandum falsum nolite diligere.* Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 710. a. *Malitiam proximi sui unusquisque ne recogitet.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. b. *Et unusquisque malitiam proximi sui nolite cogitare in cordibus vestris: & jusjurandum falsum nolite diligere: quoniam hæc omnia odi, dicit Dom. omnipotens.*

℣. 19. Similia leguntur Græcè. Apud Philastr. Brix. de hæres. p. 723. f. *Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Israël in exsultationem, & gaudium.* Hieron. ubi sup. addit: *Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium decimi* (ἀπὸ κοινοῦ *enim subauditur* mensis) *domui Juda & Jerusalem in dies festos vertetur, & gaudium.*

℣. 20. Consonat Græc. ad verbum.

℣. 21. Græc. ϗ συνελεύσονται κατοικοῦντες πέντε πόλεις, εἰς μίαν πόλιν, &c. ut in Lat. sed à Compl. abest πέντε.

℣. 22. Sic est in Græco, nisi excipiatur verbum ἐξιλάσασθαι, loco *deprecentur*; Nobil. vertit *exorent*; Th. ἱλάω,

VULGATA NOVA.

ſalem, & deprecandam faciem Domini.

23. Hæc dicit Dominus exercituum: In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes: Ibimus vobiſcum: audivimus enim quoniam Deus vobiſcum eſt.

VERSIO ANTIQUA.

Jeruſalem, & ut deprecentur faciem Domini. *Hieron. ubi ſup.*

23. Hæc dicit Dominus omnipotens: In diebus illis, ſi apprehenderint decem viri de omnibus linguis gentium, & tenuerint fimbriam viri Judæi, dicentes: Ibimus tecum: quia audivimus quòd Deus vobiſcum eſt. *& col. 1754.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

propitius ſum.

℣. 23. Ita de Græco, verbum è verbo.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. ONus verbi Domini in terra Hadrach, & Damaſci requiei ejus: quia Domini eſt oculus hominis, & omnium tribuum Iſraël.

2. Emath quoque in terminis ejus, & Tyrus, & Sidon: aſſumpſerunt quippe ſibi ſapientiam valde.

3. Et ædificavit Tyrus munitionem ſuam, & coacervavit argentum quaſi humum, & aurum ut lutum platearum.

4. Ecce Dominus poſſidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem ejus, & hæc igni devorabitur.

5. Videbit Aſcalon, & timebit; & Gaza, & dolebit nimis; & Accaron, quoniam confuſa eſt ſpes ejus: & peribit rex de Gaza, & Aſcalon non habitabitur.

6. Et ſedebit ſeparator in Azoto, & diſperdam ſuperbiam Philiſthinorum.

7. Et auferam ſanguinem ejus de ore ejus, & abominationes ejus de medio dentium ejus, & relinquetur etiam ipſe Deo noſtro, & erit quaſi dux in Juda, & Accaron quaſi Jebuſæus.

8. Et circumdabo domum meam ex his, qui militant mihi euntes & revertentes, & non tranſibit ſuper eos ultra exactor: quia nunc vidi in oculis meis.

Iſai. 62. 11. Matth. 21. 5. 9. Exſulta ſatis filia Sion, jubila filia Jeruſalem: ECCE REX TUUS veniet tibi juſtus, & ſalvator: ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ.

10. Et diſperdam quadrigam ex Ephraim, &

VERSIO ANTIQUA.

1. ASſumptio verbi Domini in terra Adrach, & Damaſci ſacrificii ejus: quia Dominus reſpicit homines, & omnes tribus Iſraël. *Hieron. in Zach. 9. col. 1755.*

2. Emath in finibus ejus, Tyrus, & Sidon: quoniam ſapientes fuerunt nimis. *col. 1756.*

3. Et ædificavit Tyrus munitionem ſuam, & congregavit argentum ut humum, & aurum ut lutum viarum.

4. Propterea Dominus poſſidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem ejus, & ipſa in igne concremabitur.

5. Videbit Aſcalon, & timebit; & Gaza, & dolebit nimis; & Accaron, quoniam confuſa eſt de ſpe ſua: & peribit rex de Gaza, & Aſcalon non habitabitur. *col. 1757.*

6. Et habitabunt alienigenæ in Azoto, & deſtruam injuriam alienigenarum.

7. Et auferam ſanguinem eorum de ore illorum, & abominationes eorum de medio dentium illorum, & remanebunt & iſti Deo noſtro, & erunt ut chiliarchus in Juda, & Accaron ſicut Jebuſæus.

8. Et ponam in domo mea elevationem, ut nemo pertranſeat, ſive revertatur, & nequaquam ſuperveniat eis ultra abactor, & eminans: quia nunc vidi in oculis meis.

9. Gaude vehementer filia Sion, prædica filia Jeruſalem: ECCE REX TUUS veniet tibi juſtus, & ſalvans: ipſe manſuetus, & aſcendens ſuper ſubjugalem, & pullum novum. *col. 1758.*

10. Et diſperdet quadrigas ex Ephraim, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè Σεδρὰχ, non *Adrach*; & θυσία, *ſacrificium*, loco *ſacrificii*; cætera ut in textu. In ed. verò Ald. ac Mſ. Barb. Ἀδράχ.

℣. 2. Græc. ipſo initio habet, Καὶ ἐν Ἡμὰθ ἐν τοῖς, &c. ut ſupra.

℣. 3. Græc. Καὶ ᾠκοδόμησε Τύρος ὀχυρώματα αὐτῇ, καὶ ἐθησαύρισεν ἀργύριον ὡς χοῦν, καὶ συνήγαγε χρυσίον ὡς πηλὸν ὁδῶν· *Et ædificavit Tyrus munitiones ſuas, & theſaurizavit argentum ut humum, & congregavit aurum ut lutum viarum.* Ed. Ald. habet ὀχύρωμα αὐτῆς; Compl. ὀχύρωμα ἑαυτῇ.

℣. 4. Græc. ed. Rom. in principio habet: Καὶ διατοῦτο Κύριος κληρονομήσει αὐτοὺς· Compl. verò cum Mſ. Alex. αὐτήν; à Mſ. etiam Alex. abeſt 1. conjunctio καὶ; reliqua concordant.

℣. 5. Eadem exhibet Græc. ed. Rom. uno excepto, ἐπὶ τῷ παραπτώματι αὐτῆς, *ſuper ruina ſua*, loco *de ſpe ſua*; ſed in Compl. & Mſ. Alex. ἀπὸ τῆς ἐλπίδος αὐτῆς, ut ſupra.

℣. 6. Itidem Græcè.

℣. 7. Sic iterum in Græco, excepto uno ὑπολειφθήσονται, *relinquentur*, pro *remanebunt*, quod idem ſonat. Nota apud Hieron. ſup. ſcribi Græcè χιλίαρχος, *id eſt*, inquit, *tribunus*.

℣. 8. Græc. Καὶ ὑποστήσομαι τῷ οἴκῳ μου ἀνάστημα, τοῦ μὴ διαπορεύεσθαι, μηδὲ ἀνακάμπτειν, &c. *Et ſupponam domui meæ elevationem, ut non pertranſeat, neque revertatur*; reliqua ut ſupra in textu, præter hoc, *& eminans*, quod deeſt. Hieron. inf. in comm. 1758. f. ait: *nec tranſibit ſuper eam ultra exactor, de quo dicit Iſaias, ceſſavit exactor, vel certè* ἐξελαύνων, *id eſt, foras educens, & vinctos in captivitatem trahens.* Nunc etiam Græcè ἐξελαύνων, deinde, διότι νῦν ἑώρακα, &c.

℣. 9. Totidem verba in Græco, excepto uno præſ. ἔρχεται, *venit*, pro fut. *veniet*. Hieron. etiam in Soph. 3. col. 1678. c. legit: *Gaude vehementer filia Sion, prædica filia Jeruſ. Ecce rex tuus venit tibi juſtus, & ſalvator: ipſe humilis, & aſcendens ſuper jugalem, & pullum novum*: ita rurſum in Amos 6. col. 1428. c. exceptis his, *Gaude nimis*, paulòque poſt, *ipſe manſuetus*; dein, *& aſcendens ſuper aſinam, & pullum aſinæ*: Gr. αὐτὸς πραῢς, καὶ ..... ἐπὶ ὑποζύγιον, καὶ πῶλον νέον· Hieron. quoque in hunc Zach. locum 1759. b. ad hanc Vulg. ſeu Hebr. vocem, *pauper*, addit, *ſive ut LXX. tranſtulerunt, Manſuetus*. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 296. c. *Apud Zachariam*, inquit, *Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi juſtus, & ſalvans; mitis, ſedens ſuper aſinum indomitum.* Cypriano congruit Zeno Veron. l. 1. tract. VI. p. 151. niſi quòd hab. circa medium, *juſtus, ſanctus, & ſalvans*; ultimòque, *novellum*, loco *indomitum*. Hilar. in Pſ. 64. col. 163. b. *Gaude valde filia Sion, prædica filia Jeruſalem: Ecce rex tuus venit tibi.* Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 35. to. 7. 517. c. cum Vulgata concinit. Auct. verò l. de promiſſ. p. 3. apud Proſp. p. 176. d. legit: *Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi juſtus, & ſalvans: ipſe manſuetus, ſedens ſuper ſubjugalem aſinam, & pullum novellum.* In Miſſali Rom. ad Offert. ſabb. IV. temp. Adv. *Exſulta ſatis filia Sion, prædica filia Jeruſalem: Ecce rex tuus venit tibi ſanctus, & ſalvator*: ſimiliter ad Commun. Miſſæ Nativit. Dom. niſi quòd deeſt *ſatis*; & pro *prædica*, ponitur *lauda*. Vid. Cotel. Not. to. 2. p. 122. a.

℣. 10. Hieron. in Amos 6. col. 1428. c. *Et diſperdet qua-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. equum de Jerusalem, & disperdet arcus pugnantium, & multitudinem, & pacem ex gentibus:
col. 1759. & dominabitur ab aquis usque ad mare, & à fluminibus usque ad exitus terræ.

col. 1760. 11. Et tu in sanguine testamenti emisisti vinctos tuos de lacu, qui non habet aquam.

12. Sedebitis in munitione vincti congregationis, & pro una die peregrinationis tuæ duplicia reddam tibi.

col. 1761. 13. Quoniam tetendi te Juda mihi quasi arcum, implevi Ephraim: & suscitabo filios tuos Sion super filios Græcorum: & attrectabo te quasi gladium pugnatoris.

col. 1762. 14. Et Dominus Deus super ipsos apparebit; & egredietur sicut fulgur, sagitta ejus: & Dominus Deus omnipotens sonabit in tuba, & ibit in commotione terroris sui.

15. Dominus omnipotens proteget eos: & consument eos, & obruent in lapidibus fundæ: & bibent sanguinem eorum sicut vinum, & implebunt sicut phialas altare.

16. Et salvabit eos Dominus in die illa, sicut oves populum suum: quia lapides sancti volventur super terram ejus.

col. 1763. 17. Quia si quid optimum illius, & si quid bonum ab eo, frumentum juvenibus, & vinum boni odoris ad virgines.

VULGATA NOVA.

equum de Jerusalem, & dissipabitur arcus belli: & loquetur pacem gentibus, & potestas ejus à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad fines terræ.

11. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

12. Convertimini ad munitionem vincti spei, hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi.

13. Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum, implevi Ephraim: & suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia: & ponam te quasi gladium fortium.

14. Et Dominus Deus super eos videbitur; & exibit ut fulgur, jaculum ejus: & Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine Austri.

15. Dominus exercituum proteget eos: & devorabunt, & subjicient lapidibus fundæ: & bibentes inebriabuntur quasi à vino, & replebuntur ut phialæ, & quasi cornua altaris.

16. Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui: quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus.

17. Quid enim bonum ejus est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

drigas ex Ephraim, & equos de Jerusalem. Apud Ambros. ep. 30. col. 914. a. *currus ex Ephræm, & equus ex Jerusalem.* In edit. Rom. Καὶ ἐξολοθρεύσει ἅρματα ἐξ Ἐφραὶμ, καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξολοθρεύσεται (Ald. cum Mss. Alex. & Barb. ἐξολεθρευθήσεται, Compl. ἐξολοθρεύσει) τόξον πολεμικὸν, καὶ πλῆθος, καὶ εἰρήνη ἐξ ἐθνῶν· καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης, καὶ ποταμῶν διεκβολὰς γῆς· in Compl. ἀπὸ τῶν ὑδάτων; subinde in Ald. ἀπὸ τῶν ποταμῶν; & in Ms. Barb. ἕως διεκβολῶν. Nobil. *Et disperdet quadrigas ex Ephraim, & equum de Jerusalem, & disperdetur arcus bellicus, & multitudo, & pax ex gentibus: & dominabitur aquis usque ad mare, & fluminibus exitus terræ.*

℣. 11. Sic est in Græco, adjuncto uno, σοῦ, *tui*, ad vocem *testamenti*; sed abest σοῦ ab edd. Ald. & Compl. sicut à Ms. Alex.

℣. 12. Ita in Græco, excepto uno plur. ὀχυρώμασι, *munitionibus*, pro singul. *munitione*; at in edd. Ald. & Compl. ὀχυρώματι.

℣. 13. Ita rursum Græcè, detracto adverb. *quasi*, ante *arcum*; in Ms. Alex. εἰς τόξον. Idem Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. 712. c. legit: *Quoniam extendi te mihi Juda ut arcum.*

℣. 14. Græc. edit. Rom. initio habet: Καὶ Κύριος ἔσαι ἐπ᾽ αὐτοὺς· *Et Dominus erit super eos;* Compl. verò cum Ms. Barb. Κύριος (Compl. addit ὁ Θεὸς) ἐπ᾽ αὐτοὺς ὀφθήσεται· subinde in Rom. βολὶς, καὶ Κύριος παντοκράτωρ· at in Ald. & Ms. Barb. βολὶς αὐτοῦ, καὶ Κύριος ὁ Θεὸς παντοκράτωρ· cæt. similia. Hieron. inf. in comm. ad hoc ult. Vulgatæ, & *vadet in turbine Austri*, addit, *sive Vadet in motu comminationis suæ.* Ambros. in Ps. 45. col. 931. d. *ambulavit in commotione indignationis iræ suæ Dominus;* Ms. Remig. *ambulavit in minitatione irritationis suæ;* Long. & Valc. *ambulavit in commotione minitationis suæ;* Gr. καὶ πορεύσεται ἐν σάλῳ ἀπειλῆς αὐτοῦ.

℣. 15. Græc. ed. Rom. addit αὐτοὺς, *eos*, ad verbum *obruent;* iterumque infra ad *bibent*, loco *sanguinem eorum*, quod delet; extremò verò sic habet, καὶ πλήσουσι τὰς φιάλας ὡς θυσιαστήριον, *& implebunt phialas sicut altare;* sed in editt. Ald. & Compl. necnon in Mss. Alex. & Barb. est, ἐκπίονται τὸ αἷμα αὐτῶν ὡς οἶνον· tum in Alex. & Cyr. καὶ πλήσουσι ὡς φιάλας θυσιαστήριον.

℣. 16. Græcè adnectitur ὁ Θεὸς αὐτῶν, *Deus eorum*, huic voci, *Dominus;* paulòque post legitur κυλίονται, pro fut. *volventur.* Rectè Hieron. in Isai. 54. col. 397. a. & l. 2. cont. Pelag. to. 4. 528. b. *Lapides sancti volvuntur super terram:* similiter in Ezech. 28. col. 897. f. subnexo eo in fine, *instar rotarum.* Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 16. a. legit: *Salvavit Dominus in die illa, sicut oves populum suum: quoniam lapides sancti volvuntur super terram ipsius.* In Ms. etiam Alex. simpliciter est, Κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· at in Compl. Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ.

℣. 17. Græc. Vatic. Ὅτι εἴ τι ἀγαθὸν αὐτοῦ, καὶ εἴ τι καλὸν αὐτοῦ, &c. ut in Lat. sed in Ald. ed. & Ms. Alex. est καλὸν παρ᾽ αὐτοῦ. Apud Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 24. p. 16. a. *Quia si quid bonum, ipsius est; & si quid optimum, ab ipso est.*

CAPUT X.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Zach. 10. col. 1764. 1. Petite pluviam à Domino opportunam, temporaneam, & serotinam: Dominus fecit phantasias, & pluviam hiemalem dabit eis, unicuique herbam in agro.

2. Quoniam hi qui loquebantur, locuti sunt labores, & divini visiones falsas, & somnia falsa locuti sunt: vanè consolabantur: ideo arefacti sunt sicut oves: & afflicti sunt, quia non erat qui sanaret.

col. 1765. 3. Super pastores concitatus est furor meus,

VULGATA NOVA.

1. Petite à Domino pluviam in tempore serotino, & Dominus faciet nives, & pluviam imbris dabit eis, singulis herbam in agro.

2. Quia simulachra locuta sunt inutile, & divini viderunt mendacium, & somniatores locuti sunt frustra: vanè consolabantur: idcirco abducti sunt quasi grex: affligentur, quia non est eis pastor.

3. Super pastores iratus est furor meus, & su-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic habetur Græcè. Hieron. in comm. addit: *Nescio quid volentes LXX.* phantasias *interpretati sunt, nisi fortè magnitudinem gratiæ, admirationemque donorum, nomine* phantasiæ *voluere describere.*

℣. 2. Græc. in principio hab. οἱ ἀποφθεγγόμενοι, loco *hi qui loquebantur;* subinde ἐλάλουν, pro *locuti sunt;* ultimòque ἴασις, *sanatio*, pro *qui sanaret;* cæt. ad verbum ut supra.

℣. 3. Eadem omnino in Græco.

VULGATA NOVA.

per hircos visitabo : quia visitavit Dominus exercituum gregem suum, domum Juda, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello.

4. Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælii, ex ipso egredietur omnis exactor simul.

5. Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in prælio : & bellabunt, quia Dominus cum eis : & confundentur ascensores equorum.

6. Et confortabo domum Juda, & domum Joseph salvabo : & convertam eos, quia miserebor eorum : & erunt sicut fuerunt quando non projeceram eos : ego enim Dominus Deus eorum, & exaudiam eos.

7. Et erunt quasi fortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi à vino : & filii eorum videbunt, & lætabuntur, & exsultabit cor eorum in Domino.

8. Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos : & multiplicabo eos sicut ante fuerant multiplicati.

9. Et seminabo eos in populis, & de longè recordabuntur mei : & vivent cum filiis suis, & revertentur.

10. Et reducam eos de terra Ægypti, & de Assyriis congregabo eos, & ad terram Galaad & Libani adducam eos, & non invenietur eis locus :

11. & transibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus, & confundentur omnia profunda fluminis, & humiliabitur superbia Assur, & sceptrum Ægypti recedet.

12. Confortabo eos in Domino, & in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

& super agnos visitabo : & visitabit Dominus Deus omnipotens gregem suum, domum Juda, & ponet eos sicut equum decorem suum in prælio. *Hieron. ubi sup.*

4. Et ex ipso respexit, & ex ipso posuit, & ex ipso arcus in furore, ex ipso egredietur omnis qui educit simul.

5. Et erunt quasi bellatores conculcantes lutum viarum in prælio : & præparabuntur, quia Dominus cum eis est : & confundentur ascensores equorum. *col. 1766.*

6. Et confortabo domum Juda, & domum Joseph salvabo : & habitare eos faciam, quia dilexi eos : & erunt sicut quando non eos abjeceram : quia ego Dominus Deus eorum, & exaudiam eos.

7. Et erunt quasi bellatores Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi in vino : & filii eorum videbunt, & lætabuntur, & gaudebit cor eorum in Domino.

8. Significabo eis, & suscipiam illos, quia redimam eos : & multiplicabuntur sicut erant plurimi. *col. 1767.*

9. Et seminabo eos in populis ; & qui erant de longè, recordabuntur mei : nutrient filios suos, & convertentur.

10. Et convertam eos de terra Ægypti, & de Assyriis suscipiam illos, & in Galaaditin, & in Libanum introducam eos, & nullus ex eis deerit :

11. & pertransibunt in mari angusto, & percutient in mari fluctus, & siccabuntur omnia profunda fluviorum, & auferetur universa injuria Assyriorum, & sceptrum Ægypti tolletur. *col. 1769.*

12. Et confortabo eos in Domino Deo suo, & in nomine ejus gloriabuntur, dicit Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Similia exstant Græcè, si hoc excipiatur ultimum, ὁ ἐξελαύνων ἐν τῷ αὐτῷ, *qui abigit in eo*, pro *qui educit simul* ; in ed. Ald. ἐξερευνῶν, &c.

℣. 5. Ita rursum Græcè, nisi quòd habetur ἐν ταῖς ὁδοῖς, *in viis*, loco *viarum* ; & παρατάξονται, *in acie stabunt*, pro *præparabuntur*.

℣. 6. Ita fert Græc. præter hoc medium, ὃν τρόπον οὐκ ἀπεστρεψάμην αὐτοὺς, *sicut non evertissem eos*, pro *sicut quando non eos abjeceram* ; at in Compl. ὃν τρόπον ὅτε οὐκ αὐτοὺς ἀπέρριψα· in Ms. Barb. ἀπέρριψα αὐτοὺς.

℣℣. 7. 8. 9. 10. Hi versus omnes similiter habentur Græcè.

℣℣. 11. 12. Sic iterum leguntur Græcè. Apud Cypr. l. 2. Testim. p. 287. a. ita : *Et transibunt per mare angustum, & percutient in mari fluctus, & arefacient omnes altitudines fluminum, & confundetur omnis injuria Assyriorum, & sceptrum Ægypti auferetur. Et confortabo eos in Domino Deo ipsorum*, &c. ut supra.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. APeri Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas.

2. Ulula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt : ululate quercus Basan, quoniam succisus est saltus munitus.

3. Vox ululatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum : vox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Jordanis.

4. Hæc dicit Dominus Deus meus : Pasce pecora occisionis,

5. quæ qui possederant, occidebant, & non dolebant, & vendebant ea, dicentes : Benedictus Dominus, divites facti sumus : & pastores eorum non parcebant eis.

VERSIO ANTIQUA.

1. APeri Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. *Hieron. in Zach. 11. col. 1771.*

2. Ululet pinus, quia cecidit cedrus, quia optimates contriti sunt : ululate quercus Basanitidis, quoniam depositus est saltus nemorosus.

3. Vox lugentium pastorum, quoniam misera facta est magnificentia eorum : vox rugientium leonum, quia afflictus est fremitus Jordanis. *col. 1772.*

4. Hæc dicit Dominus omnipotens : Pasce oves occisionis, *col. 1773.*

5. quas qui possederunt, interficiebant, & non agebant pœnitentiam, & qui vendebant eas, dicebant : Benedictus Dominus, & divites facti sumus : & pastores earum nihil patiebantur super eis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic iterum legit Hieron. in Isai. 10. col. 98. e. item in Isai. 33. col. 273. e. præter unum *devoret*, pro *comedat* : Gr. καταφαγέτω, &c. ut sup.

℣. 2. Similiter in Græco, exceptis his mediis, ὅτι μεγάλως μεγιστᾶνες ἐταλαιπώρησαν, *quia valde optimates miseri facti sunt* ; extremò etiam, ὅτι κατεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος, *quia succisus est saltus consitus*. Apud Hieron. tamen in comm. *quia saltus munitissimus, qui Hebraïcè dicitur* besor, & *à LXX. translatus est* nemorosus, *excisus est*.

℣. 3. Similiter in Græco.

℣. 4. Sic iterum Græcè, excepto uno plur. ποιμαίνετε, *pascite* ; at in edd. Ald. & Compl. ποίμαινε, *pasce* ; sicut in Ms. Barb.

℣. 5. Eadem prorsus in Græco.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 1774. 6. Ideo non parcam ultra super habitatores terræ, dicit Dominus: & ecce ego tradam homines, unumquemque in manus proximi sui, & in manu regum ejus: & concident terram, & non eruam de manu eorum.

7. Et pascam oves occisionis in Chanaanitide.
col. 1775. Et assumam mihi duas virgas, unam vocavi Decorem, & alteram vocavi Funiculum: & pascam oves.

8. Et auferam tres pastores in mense uno, & ingravescet anima mea super eos: siquidem & animæ eorum rugiebant super me.

9. Et dixi: Non pascam eos: quod moritur, moriatur: & quod deficit, deficiat: & reliqui devorent unusquisque carnes proximi sui.

col. 1776. 10. Et assumam virgam Pulchram, & projiciam eam, ut dissipem testamentum meum, quod disposui ad omnes populos.

11. Et dissipabitur in die illa: & cognoscent Chananæi oves, quæ custodiuntur mihi, quia verbum Domini est.

col. 1777. 12. Et dicam ad eos: Si bonum est in conspectu vestro, date statuentes mercedem meam, aut renuite. Et statuerunt mercedem meam triginta argenteos.

13. Et dixit Dominus ad me: Depone eos in conflatorium, & recogita si probatum est, sicut probatus sum pro eis. Et tuli triginta argenteos, & misi eos in domum Domini in conflatorium.

col. 1778. 14. Et abjeci virgam meam secundam, quæ appellabatur Funiculus, ut dissiparem testamentum, quod erat inter Judam & Israël.

15. Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoralia pastoris imperiti.

16. Quia ecce ego suscitabo pastorem super terram, qui derelictum non visitet, & dispersum non requirat, & fractum non sanet, & integrum non dirigat, & carnes electorum devoret, & talos eorum pervertat.

17. O qui pascitis vana, & qui dereliquistis oves: gladius super brachium ejus, & super oculum ejus dextrum: brachium ejus ariditate siccabitur, & oculus dexter ejus cæcitate obscurabitur.

VULGATA NOVA.

6. Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus: ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, & in manu regis sui: & concident terram, & non eruam de manu eorum.

7. Et pascam pecus occisionis propter hoc, ô pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi Decorem, & alteram vocavi Funiculum: & pavi gregem.

8. Et succidi tres pastores in mense uno, & contracta est anima mea in eis: siquidem & anima eorum variavit in me.

9. Et dixi: Non pascam vos: quod moritur, moriatur: & quod succiditur, succidatur: & reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui.

10. Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus, & abscidi eam, ut irritum facerem fœdus meum, quod percussi cum omnibus populis.

11. Et in irritum deductum est in die illa: & cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.

12. Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam; & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta Matth.
argenteos. 27. 9.

13. Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium, decôrum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & projeci illos in domum Domini ad statuarium.

14. Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellabatur Funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam & Israël.

15. Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti.

16. Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quæret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & ungulas eorum dissolvet.

17. O pastor, & idolum, derelinquens gregem: gladius super brachium ejus, & super oculum dextrum ejus: brachium ejus ariditate siccabitur, & oculus dexter ejus tenebrescens obscurabitur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Ita fert Græc. edit. Rom. præter ista: *παραδίδωμι*, *trado*, pro *tradam*; paulòque post, *εἰς χεῖρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ*, *καὶ εἰς χεῖρα βασιλέως αὐτοῦ*, *in manum proximi sui*, & *in manum regis ejus*: Mſ. tamen Barb. habet: *εἰς χεῖρας..... καὶ εἰς χεῖρας βασιλέως αὐτοῦ*. Compl. etiam 1. loco *εἰς χεῖρας*.

℣℣. 7. 8. Ad verbum è Græco.

℣. 9. Similia leguntur Græcè, præter voculam *ὑμᾶς*, *vos*, loco *eos*, post *paſcam*; item inf. *τὰ κατάλοιπα*, *reliquiæ*, non *reliqui*.

℣. 10. Itidem Græcè, addito uno *μου*, ad *virgam*.

℣. 11. Sic iterum Græcè.

℣. 12. Consonat Græc. Vatic. nisi quòd tollit verbum *statuentes*, post *date*: sed Mſ. Alex. addit, *δότε στήσαντες*. Hieron. l. de opt. gen. interpr. to. 4. col. 251. f. ait: *Vulgata editio ita ſe habet: Et dicam ad eos: Si bonum eſt coram vobis, date mercedem mihi, aut renuite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.* Rufinus in Symb. p. 181. a. *Et dixi ad eos: Si bonum eſt in conſpectu veſtro, date mercedem meam, aut abnuite. Et accepi triginta argenteos.* Auct. l. de promiſſ. p. 3. apud Prosp. p. 177. c. *Dederunt mercedem meam triginta argenteos.*

℣. 13. Eadem sunt in Græco Vatic. excepto verbo *σκέψομαι*, *conſiderabo*, pro *recogita*; in Ald. verò ed. & Compl. *σκέψαι*, sicut in Mſs. Alex. & Barb. Hieron. l. de opt. gen. interpr. to. 4. 251. f. sic pergit ex edit. Vulg. *Dixitque Dominus ad me: Pone illos in conflatorium, & conſidera ſi probatum ſit, ſicut probatus ſum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & miſi eos in domo Domini in conflatorium.* Rufin. in Symb. p. 181. a. *& miſi eos in domum Domini in conflatorium.*

℣. 14. Græc. Vatic. *Καὶ ἀπέρριψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν, τὸ Σχοίνισμα, τοῦ διασκεδάσαι τὴν κατάσχεσιν ἀναμέσον Ἰούδα καὶ ἀναμέσον Ἰσραήλ*. i. e. *Et abjeci virgam ſecundam, Funiculum, ut diſſiparem poſſeſſionem inter Judam & inter Iſraël.* Compl. verò habet: *τὴν ῥάβδον μου τὴν δευτέραν, τὴν καλουμένην τὸ Σχοίνισμα*· statimque Mſ. Alex. *τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου ἀναμέσον*, &c. Barb. cum ed. Ald. *τὴν διαθήκην ἀναμέσον*, &c.

℣. 15. Sic habetur Græcè.

℣. 16. Græc. Vatic. *Διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐξεγείρω ποιμένα ἐπὶ τὴν γῆν, τὸ ἐκλιμπάνον οὐ μὴ ἐπισκέψηται, καὶ τὸ ἐσκορπισμένον οὐ μὴ ζητήσῃ, καὶ τὸ συντετριμμένον οὐ μὴ ἰάσηται, καὶ τὸ ὁλόκληρον οὐ μὴ κατευθύνῃ, καὶ τὰ κρέα τῶν ἐκλεκτῶν καταφάγεται, καὶ τοὺς ἀστραγάλους αὐτῶν ἐκστρέψει.* In Mſ. Alex. *Διότι ἰδοὺ ἐξεγερῶ*· paulò post in Barb. ac edit. Ald. *τὸ ἐκλεῖπον*; in Compl. *ὅστις τὸ ἐκλεῖπον οὐ μὴ ἐπισκέψηται*. Auct. l. ad Novat. hær. ap. Cypr. p. 439. f. legit: *Ecce ego ſuſcito paſtorem in terra, qui quod averſum eſt non viſitabit, & carnes electorum manducabit, & talos illorum torquebit.* Apud Marten. verò, Anecdot. to. 5. p. 4. a. sic: *Ecce ſuſcitabo paſtorem in terra, & quod deficiet non viſitabit, & diſperſos non requiret, & contribulatum non ſalvabit, & integrum non conſummabit, & carnes electorum comedet, & talos eorum evertet.*

℣. 17. In edit. Rom. est *καταλελοιπότες*, loco & *qui dereliquiſtis*; in Mſ. verò Alex. *καὶ οἱ καταλελοιπότες*; subinde in Rom. *ἐπὶ τοὺς βραχίονας*, *ſuper brachia*, loco *ſuper brachium*; paulòque post, *ξηραινόμενος*, *areſcens*, pro *ariditate*; ultimòque, *ἐκτυφλούμενος ἐκτυφλωθήσεται*, *excæcatus excæcabitur*, pro *cæcitate obſcurabitur*; cætera ut in Lat. supra. Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 4. a. *gladius ſuper brachium ipſius eſt, & ſuper oculum dextrum ipſius: areſiens areſiet, & oculus ipſius obcæcabitur dexter.*

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. ONus verbi Domini super Israël. Dicit Dominus extendens cœlum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo:

2. Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu: sed & Juda erit in obsidione contra Jerusalem.

3. Et erit: In die illa ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis: omnes, qui levabunt eam, concisione lacerabuntur: & colligentur adversùs eam omnia regna terræ.

4. In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem ejus in amentiam: & super domum Juda aperiam oculos meos, & omnem equum populorum percutiam cæcitate.

5. Et dicent duces Juda in corde suo: Confortentur mihi habitatores Jerusalem in Domino exercituum Deo eorum.

6. In die illa ponam duces Juda sicut caminum ignis in lignis, & sicut facem ignis in feno: & devorabunt ad dexteram, & ad sinistram omnes populos in circuitu: & habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem.

7. Et salvabit Dominus tabernacula Juda, sicut in principio: ut non magnificè glorietur domus David, & gloria habitantium Jerusalem contra Judam.

8. In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem, & erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi David; & domus David quasi Dei, sicut angelus Domini in conspectu eorum.

9. Et erit in die illa: quæram conterere omnes gentes, quæ veniunt contra Jerusalem.

10. Et effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem, spiritum gratiæ & precum: & aspicient ad me, quem confixerunt: & plangent eum planctu quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. *Joan. 19. 37.*

VERSIO ANTIQUA.

1. ASsumptio verbi Domini super Israël. Dicit Dominus extendens cœlum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo: *Hieron. in Zach. 12. col. 1779.*

2. Ecce ego ponam Jerusalem ut superliminaria, quæ moventur omnibus populis in circuitu, & in Judæa: & erit obsidio circa Jerusalem. *col. 1780.*

3. Et erit: In die illo ponam Jerusalem lapidem qui conculcatur à cunctis gentibus: omnis, qui conculcaverit eam, illudens illudet: & congregabo super eam omnes gentes terræ.

4. In die illa, dicit Dominus omnipotens, percutiam omnem equum in stupore, & ascensorem ejus in amentia: super domum autem Juda aperiam oculos meos, & omnes equos populorum percutiam in cæcitate. *col. 1781.*

5. Et dicent tribuni Juda in cordibus suis: Inveniemus nobis qui habitant Jerusalem, in Domino omnipotente Deo eorum.

6. In die illa ponam tribunos Juda sicut torrem ignis in lignis, & sicut fenum ignis in stipula: & devorabunt à dextris & sinistris omnes populos Domini per circuitum: & habitabitur Jerusalem adhuc in semetipsa. *col. 1782.*

7. Et salva faciet Dominus tabernacula Juda, sicut à principio: ut non magnificetur gloria domus David, & elatio habitatorum Jerusalem super Judam.

8. Et erit in die illa: proteget Dominus habitatores Jerusalem, & qui infirmus in eis fuerit in die illa, erit quasi domus David; & domus David quasi domus Dei, & angelus Domini in conspectu eorum. *col. 1783.*

9. Et erit in die illa: quæram auferre omnes gentes, quæ veniunt contra Jerusalem.

10. Et effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem, spiritum gratiæ & misericordiæ: & aspicient ad me, pro eo quòd insultaverunt: & plangent super eum planctum quasi super charissimum, & dolebunt dolore quasi super primogenito. *col. 1784.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Concinit Græc. ad verbum. Ambros. l. de Spir. S. to. 2. 645. a. legit: *qui creat spiritum hominis in ipso.* Aug. epist. 190. to. 2. 704. d. *qui fingit spiritum hominis in ipso.* Auct. quæst. V. Testam. q. 23. apud Aug. to. 3. 50. b. *qui plasmavit animam hominis in eum.*

℣. 2. Græcè legitur τίθημι, *pono*, non *ponam*: extremòque ita distinguitur: καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἔσται περιοχὴ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ· *& in Judæa erit obsidio super Jerusalem;* at in Ms. Alex. est καὶ ἔσται περιοχή· cætera quadrant. Ambrosiast. p. 47. f. 84. b. legit: *Ponam Jerusalem in omnibus gentibus.*

℣. 3. Græc. pro *qui conculcatur à cunctis*, simpliciter hab. καταπατούμενον πᾶσι· & infra, ἐπισυναχθήσονται, *congregabuntur*, non *congregabo*; cæt. ut in Latino. Hieron. in comm. ait: *LXX. verterunt*, lapidem conculcatum à cunctis gentibus: omnis, qui conculcaverit eum, *sive* eam, *id est*, *Jerusalem*, illudens illudet.

℣. 4. Eadem exhibet Græcum. Ambros. l. de Nabuth. c. 15. col. 584. f. legit: *percutiam omnem equum in amentia, & ascensorem ejus in insipientia.* Gr. ἐν ἐκστάσει..... ἐν παραφρονήσει.

℣. 5. Ad verbum è Græco, supplendo tamen *eos*, ante *qui habitant.*

℣. 6. Græc. Vatic. ponit λαμπάδα, *facem*, loco *fenum*; deletque *Domini*, post *populos*; ultimò sic habet: καὶ κατοικήσει Ἱερουσαλὴμ ἔτι καθ' ἑαυτὴν ἐν Ἱερουσαλήμ· Nobil. *& habitabit Jerusalem adhuc per se ipsa in Jerusalem*; cætera ut in textu. Ms. Alex. cum edit. Compl. tollit ult. ἐν Ἱερουσαλήμ.

℣. 7. Vix meliùs è Græco.

℣. 8. Eadem leguntur Græcè, nisi quòd abest ibi 1. *domus*, præterquam à Ms. Alex. & Compl. paulòque post habetur ὡς ἄγγελος, *sicut angelus*, loco *& angelus.*

℣. 9. Ita legit August. l. 20. de civit. Dei, c. 30. to. 7. 615. b. Ita quoque in Græco est. Addit August. ibid. alios esse interpretatos, *veniunt super eam*; Gr. ἐπὶ Ἱερουσαλήμ.

℣. 10. Eadem omnino in Græco edit. Rom. excepta voce ἀγαπητῷ, *dilecto*, loco *charissimum*; in Mss. Alex. & Barb. est ἀγαπητόν. Schol. Rom. « Sic quoque est in quibusdam aliis libris, nempe, ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο, *pro eo quòd insultaverunt*; in quibusdam antecedit εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, *in quem confixerunt*, aut *transfixerunt*; est qui habeat εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, nec habeat ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο, quæ duplex videtur interpretatio: alii quidem Interpretes verterunt ἐξεκέντησαν, » nimirum Aquila, Symm. & Theodotio. Ita quoque legit Justin. in defens. Christ. ad Imperat. Antonin. Hieronymus l. de opt. gen. interpr. to. 4. col. 252. b. affirmat lectionem ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο, LXX. Interpretum esse: *In LXX.* inquit, *legimus*: καὶ ἐπιβλέψονται πρός με ἀνθ' ὧν ἐνωρχήσαντο· *quod interpretati sunt Latini: Et aspicient ad me pro his quæ illuserunt, sive insultaverunt*: de hoc etiam ita disserit S. Doctor comm. in Zach. col. 1784. c. *Hebraïcæ litteræ*, daleth, *&* res, *hoc est*, d, *&* r, *similes sunt, & parvo tantùm apice distinguuntur; ex quo evenit, ut idem verbum diversè legentes, aliter atque transferant*: tum allato exemplo, petito ex 1. Reg. 2. 18. addit: *Quod ibi errore interpretationis accidit, etiam hîc factum deprehendimus: si enim legatur* dacaru, ἐξεκέντησαν, *id est*, compunxerunt, *sive* confixerunt, *accipitur: sin autem contrario ordine, litteris commutatis*, racadu, ὠρχήσαντο, *id est*, saltaverunt, *intelligitur; & ob similitudinem litterarum error est natus. Johannes autem Evangelista* (19. 37.) ..... *Hebræus ex Hebræis..... non magnopere curavit quid Græcæ litteræ continerent; sed verbum interpretatus è verbo est, ut in Hebræo legerat; & tempore Dominicæ passionis dixit esse completum. Quòd si quis non recipit, det testimonium, de quo S. Scripturarum loco Johannes ista protu-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. col. 1785.

11. In die illa magnus erit planctus in Jerusalem, sicut planctus malogranati quod in campo succiditur.

12. Et planget terra per tribus ac tribus: tribus David seorsum, & mulieres eorum seorsum: tribus domus Judæ seorsum, & mulieres eorum seorsum:

13. tribus domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum: tribus domus Levi seorsum, & mulieres eorum seorsum: tribus Symeon seorsum, & mulieres eorum seorsum.

14. Omnes reliquæ tribus seorsum, & mulieres eorum seorsum.

VULGATA NOVA.

11. In die illa magnus erit planctus in Jerusalem, sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon. 2. Par. 35. 22.

12. Et planget terra: familiæ & familiæ seorsum: familiæ domus David seorsum, & mulieres eorum seorsum:

13. familiæ domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ domus Levi seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ Semei seorsum, & mulieres eorum seorsum.

14. Omnes familiæ reliquæ, familiæ & familiæ seorsum, & mulieres eorum seorsum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lerit; & cùm non repererit, cogetur ingratis suscipere veritatem. Plangent autem Judæi quasi super unigenito & primogenito..... Pro unigenito, charissimum LXX. transtulerunt..... Tunc dolebunt à se crucifixum, quem viderint in claritate regnantem. Verbum κατωρχήσαντο *apud Græcos non ab* illusione, *sed à* saltatu *compositum est, quòd scilicet contra Dominum quasi ludendo saltaverint; quando dicebant, illudentes atque ridentes: Vah qui destruis templum*, &c. Tertul. tamen l. cont. Jud. c. 14. p. 148. a. legit: *& tunc cognoscent eum, quem pupugerunt;* statimque ex ℣. 12. *& cædent pectora sua tribus ad tribum:* item l. 3. adv. Marc. p. 671. c. *tunc & cognoscent eum, qui compugerunt: & cædent pectora sua tribus ad tribum.* Cypr. l. 2. Testim. p. 294. a. *& intuebuntur in me, in quem transfixerunt.* Lactant. l. 4. Instit. c. 18. p. 581. *& intuebuntur in me, quem transfixerunt.* Hæc autem quatuor testimonia sumi potuerunt ex Johanne 19. ℣. 37. August. enim l. 20. de civit. Dei, c. 30. col. 615. b. c. ita refert cum Hieron. *Et effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem, spiritum gratiæ & misericordiæ: & aspicient ad me, pro eo quòd insultaverunt, & plangent super eum planctum quasi super charissimum* (inf. *sive* dilectum,) *& dolebunt dolore quasi super unigenitum:* & post pauca: *Sanè*, inquit, *ubi dixerunt LXX. Interpretes:* & aspicient ad me, pro eo quòd insultaverunt: *sic interpretatum est ex Hebræo:* & aspicient ad me, quem confixerunt. Rursum Hieron. in Isai. 57. col. 424. b. *Effundam super Jerusalem spiritum gratiæ & misericordiæ.* Vigil. Taps. l. cont. Varim. p. 749. g. *Ecce ego effundam super domum David, & super eos qui habitant in Jerus. spiritum gratiæ & misericordiæ.*

℣. 11. Similiter in Græco, ubi loco *malogranati*, ponitur ῥοῶνος, quod Hieron. testatur LXX. transtulisse pro Hebraïco *Adadremmon: ῥοὼν* autem, inquit, *appellatur, non una arbor malorum granatorum, id est, mali punici, sed locus his arboribus consitus.*

℣. 12. In Græco Vatic. tollitur conjunct. *ac*, post 1. *tribus;* tum sequitur, φυλὴ οἴκου Δαυίδ, *tribus domus David*, non simpliciter, *tribus David;* extremò omittitur totum hoc membrum: *tribus domus Judæ seorsum, & mulieres eorum seorsum.* In Mss. Alex. & Barb. post hoc, *tribus ac tribus*, sequuntur ista: φυλὴ καθ' ἑαυτὴν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς· deinde, φυλὴ οἴκου Δαυίδ, &c.

℣. 13. Eadem omnino in Græco.

℣. 14. Græc. Πᾶσαι αἱ ὑπολελειμμέναι φυλαὶ, φυλὴ καθ' ἑαυτὴν, &c. ut supra.

CAPUT XIII.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Zach. 13. col. 1786.

1. IN die illa erit omnis locus apertus in domo David, & habitantibus Jerusalem, & in transmutationem, & in aspersionem.

col. 1787.

2. Et erit in die illa, dicit Dominus sabaoth: Disperdam nomina idolorum de terra, & non erit ultra eorum memoria: & pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra.

3. Et erit, si prophetaverit homo ultra, dicet ad eum pater suus, & mater sua, qui genuerunt eum: Non vives: quoniam mendacium locutus es in nomine Domini: & compedient eum pater ejus & mater ejus, qui genuerunt eum, cùm prophetaverit.

col. 1788.

4. Et erit: In die illa confundentur prophetæ, unusquisque ex visione sua cùm prophetaverit: & induentur pelle cilicina, qua mentiti sunt:

5. & dicet: Non sum prophetes ego: quia homo genuit me à juventute mea.

6. Et dicam ad eum: Quid sunt plagæ istæ

VULGATA NOVA.

1. IN die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Jerusalem in ablutionem peccatoris, & menstruatæ.

2. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum: Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra: & pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra. Ezech. 30. 13.

3. Et erit, cùm prophetaverit quispiam ultra, dicent ei pater ejus & mater ejus, qui genuerunt eum: Non vives: quia mendacium locutus es in nomine Domini: & configent eum pater ejus & mater ejus, genitores ejus, cùm prophetaverit.

4. Et erit: In die illa confundentur prophetæ, unusquisque ex visione sua cùm prophetaverit: nec operientur pallio saccino, ut mentiantur:

5. sed dicet: Non sum propheta, homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.

6. Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in me-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Vatic. non *in domo* habet, sed τῷ οἴκῳ, *domui*, absque præp. ἐν; tollit etiam conjunct. *&*, ante τὸ *in transmutationem:* Ms. Alex. cum edit. Compl. legit sup. ἐν τῷ οἴκῳ; subinde Compl. καὶ ἐν τῇ μεταλλαγῇ; Ms. Barb. εἰς τὴν μετοίκησιν; Vatic. εἰς τὴν μετακίνησιν, ultimòque, καὶ εἰς τὸν χωρισμὸν, i. e. *in transmutationem, & in separationem;* Mss. verò Alex. & Barb. cum edit. Ald. εἰς τὸν ῥαντισμόν, *in aspersionem*, ut supra; Compl. ἐν τῇ ῥαντίσει.

℣. 2. Totidem verba in Græco. Apud Ambros. in Luc. 8. col. 1394. e. ita: *Et erit in illa die: Disperdet Dominus nomina idolorum de terra, & non erit ulteriùs memoria eorum: & spiritum immundum exuram de terra;* Gr. ἐξαρῶ. Apud August. l. 8. de civit. Dei, c. 23. to. 7. col. 211. f. *Erit in illo die, dicit Dominus: Exterminabo nomina simulacrorum à terra, & non jam erit eorum memoria.* Auct. l. de promiss. p. 3. apud Prosp. p. 185. b. *Perdam nomina idolorum de terra.*

℣. 3. Similia Græc. habet, præter pauca, & levissima; nimirum præponit καὶ, verbo *dicet;* subinde scribit pluraliter ψευδῆ, *mendacia*, non *mendacium;* ultimòque, ἐν τῷ προφητεύειν αὐτόν, *dum ipse prophetat*, pro *cùm prophetaverit.* Ad verbum autem *compedient*, pro quo in Vulg. *configent*, observat Hieron. *idem verbum esse in Hebraïco quod supra*, dacaru: *qua ergo ratione*, inquit, *LXX. Interpretes ibi* κατωρχήσαντο, *id est*, insultaverunt, *sive* illuserunt, *& ut verbum de verbo exprimam*, contra eum saltaverunt, *& hîc* συμποδίσουσι *transferre voluerunt, id est*, compedient?

℣. 4. Ita fert Græc. præter unum ἀνθ' ὧν, *quia*, pro *qua.*

℣. 5. Græc. Vatic. post *ego*, subnectit ista: διότι ἄνθρωπος ἐργαζόμενος τὴν γῆν ἐγώ εἰμι· i. e. *quia homo operans terram ego sum:* sed hoc additamentum abest ab ed. Compl. & à Ms. Alex. cæt. ut in textu.

℣. 6. Itidem est in Græco Vatic. excepto ult. τῷ ἀγαπητῷ μου, *dilectâ meâ*, loco *diligentis me;* sed in Ms. Alex.

Vulgata nova.

dio manuum tuarum? Et dicet: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.

7. Framea suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit Dominus
Matth. 26. 31. Marc. 14. 27. exercituum: percute pastorem, & dispergentur oves: & convertam manum meam ad parvulos.

8. Et erunt in omni terra, dicit Dominus: partes duæ in ea dispergentur, & deficient; & tertia pars relinquetur in ea.

9. Et ducam tertiam partem per ignem, & uram eos sicut uritur argentum, & probabo eos sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomen meum, & ego exaudiam eum. Dicam: Populus meus es; & ipse dicet: Dominus Deus meus.

Versio antiqua.

in medio manuum tuarum? Et dicet: Quibus Hieron. ubi sup.
percussus sum in domo diligentis me.

7. Framea consurge super pastorem meum, col. 1789.
& super virum civem ejus, dicit Dominus omnipotens: percute pastorem, & dispergentur oves: & inducam manum meam super pastores.

8. Et erit in die illa, dicit Dominus: duæ partes peribunt, & deficient; & tertia pars relinquetur in ea.

9. Et transducam tertiam partem per ignem, & uram eos sicut uritur argentum, & probabo eos sicut probatur aurum. Ipse invocabit nomen meum, & ego exaudiam eum. Et dicam: Populus meus iste est; & ipse dicet: Dominus Deus meus es tu.

Notæ ad Versionem antiquam.

est τῦ ἀγαπητῦ μȣ, ut supra.

℣. 7. Græc. Vatic. habet: Ῥομφαία ἐξεγέρθητι ἐπὶ τȣ̀ς ποιμένας μȣ, καὶ ἐπὶ ἄνδρα πολίτην μȣ..... πατάξατε τȣ̀ς ποιμένας, καὶ ἐκσπάσατε τὰ πρόβατα· καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μȣ ἐπὶ τȣ̀ς μικρȣ́ς· i. e. *Framea consurge super pastores meos, & super virum civem meum..... percutite pastores, & avellite oves: & inducam manum meam super parvulos.* Mss. verò Alex. & Barb. cum edit. Compl. ferunt: ἐξεγέρθητι ἐπὶ τὸν ποιμένα (Alex. ποιμαίνα) μȣ· tum Alex. & Barb. cum Ald. & Compl. καὶ ἐπὶ ἄνδρα πολίτην αὐτȣ̃..... πάταξον τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται (Ald. & Compl. διασκορπισθήτωσαν, Ms. Barb. διασκορπισθήτω) τὰ πρόβατα (Alex. πρόβατα τῆς ποίμνης·) deinde in Alex. sicut in Ald. & Compl. καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μȣ ἐπὶ τȣ̀ς ποιμένας· in Ms. Barb. μικρȣ̀ς ποιμένας. Apud Tertul. l. de fuga in persec. p. 973. a. *Exsurge romphæa in pastores, & evellite oves: & superducam manum meam in pastores.* Hieron. quoque in comm. ait: *Convertit Dominus manum suam, ut in LXX. legimus, ad pastores..... in Hebræo scriptum est, ad parvulos:* item l. de opt. gen. interpret. to. 4. 252. b. ita disserit: *In Matthæo legimus Dominum prædicentem Apostolis fugam, & hoc ipsum Zachariæ testimonio confirmantem:* Scriptum est, *ait*, Percutiam pastorem, & dispergentur oves: *at in LXX. & in Hebræo multò aliter est: non enim ex persona Dei dicitur, ut Evangelista vult, sed ex Prophetæ Deum Patrem rogantis:* Percute pastorem, & dispergentur oves.

℣. 8. Græc. Vatic. initio habet, Καὶ ἔσαι ἐν πάσῃ τῇ γῇ, *Et erit in omni terra;* Ald. verò cum Ms. Alex. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· Compl. cum Barb. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν πάσῃ τῇ γῇ· subinde Vatic. hab. τὰ δύο μέρη αὐτῆς; sed à Compl. abest αὐτῆς; cætera ut in Lat. supra, detracta voce *pars*, post *tertia*.

℣. 9. Eadem sunt in Græco, præter τὸ ult. *es tu*, quod abest: at in Compl. additur μȣ σύ. Tertul. l. cont. Gnost. p. 828. b. & l. de fuga in pers. p. 970. a. similiter habet: *uram illos sicut uritur argentum, & probabo illos sicut probatur aurum.* Ambros. in Ps. 118. col. 1226. b. *sicut aurum in conflatorio probabo illos.*

CAPUT XIV.

Vulgata nova.

1. Ecce venient dies Domini, & dividentur spolia tua in medio tui.

2. Et congregabo omnes gentes ad Jerusalem in prælium, & capietur civitas, & vastabuntur domus, & mulieres violabuntur: & egredietur media pars civitatis in captivitatem, & reliquum populi non auferetur ex urbe.

3. Et egredietur Dominus, & præliabitur contra gentes illas, sicut præliatus est in die certaminis.

4. Et stabunt pedes ejus in die illa super montem olivarum, qui est contra Jerusalem ad Orientem: & scindetur mons olivarum ex media parte sui ad Orientem, & ad Occidentem, prærupto grandi valde; & separabitur medium montis ad Aquilonem, & medium ejus ad Meridiem.

5. Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usque ad proxi-
Amos 1. 1. mum: & fugietis sicut fugistis à facie terræmotus in diebus Oziæ regis Juda: & veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo.

Versio antiqua.

1. Ecce dies Domini veniunt, & dividentur Hieron. in Zach.
spolia tua in te. 14. col. 1790.

2. Et congregabo omnes gentes super Jerusalem ad bellandum, & capietur civitas, & diripientur domus, & mulieres polluentur: & egredietur media pars civitatis in captivitatem, reliqui autem populi non peribunt de civitate.

3. Et egredietur Dominus, & præliabitur contra gentes illas, sicut in die commissionis, & in col. 1791.
die prælii.

4. Et stabunt pedes ejus in die illa super montem olivarum, qui est contra Jerusalem ad Orientalem plagam: & scindetur mons olivarum, media pars ejus ad Orientem, & media pars illius ad mare, voragine magna nimis; & inclinabit me- col. 1792.
dia pars montis ad Aquilonem, & media pars ejus ad Austrum.

5. Et obturabitur vallis montium meorum, & adjungetur vallis montium usque ad Asael: & replebitur sicut repleta est à facie terræmotus in diebus Osiæ regis Juda: & aderit Dominus Deus meus, & omnes sancti cum eo.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter in Græco.

℣. 2. Sic iterum Græcè, nisi quòd habetur εἰς πόλεμον, *ad bellum*, loco *ad bellandum;* & post pauca, τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οἱ δὲ κατάλοιποι τȣ̃ λαȣ̃ μȣ, *dimidia pars civitatis in captivitate, reliqui autem populi mei;* quæ omnia eòdem redeunt.

℣. 3. Græc..... καὶ παρατάξεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, καθὼς ἡμέρα παρατάξεως αὐτȣ̃, ἐν ἡμέρᾳ πολέμȣ.

℣. 4. In Græco Vatic. est ἐξ Ἀνατολῶν, *ab Oriente*, loco *ad Orientalem plagam;* post paulò verò deest *media pars illius ad*, ante *mare;* cætera similia. In Compl. & Ms. Alex. est, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτȣ̃ πρὸς θάλασσαν. Apud Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 733. b. *Et stabunt pedes ejus in monte Æleone,*

℣. 5. Consonat Græc. edit. Rom. nisi quòd scribit Ἰασὸδ, pro *Asael;* paulòque post hab. ἐν ταῖς ἡμέραις, *in diebus*, pro *à facie;* & pro *aderit*, ἥξει, *veniet*. Sed in Ms. Alex. est ἕως Ἀσαὴλ, sicut in editt. Ald. & Compl. subinde tam in iisdem Ald. & Compl. quàm in Ms. Barb. ἀπὸ προσώπȣ τȣ̃ σεισμȣ̃, ut supra. Nota pro *obturabitur*, in edit. Rom. legi φραχθήσεται; & pro *replebitur*, ἐμφραχθήσεται; sed in Ms. Alex. utrobique est ἐμφραχθήσεται. Hieron. etiam in comm. ait: *Pro eo quod nos diximus*, fugietis, *LXX. & reliqui Interpretes* ἐμφραχθήσεται, *id est*, obturabitur, *sive* replebitur, *transtulerunt. Et pro eo quod nos posuimus:* quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum: *pro* proximo, *LXX.* Asael *transtulerunt: Aquila ipsum vers*

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. col. 1794. 6. In die illa non erit lux, sed frigus & gelu erit una die.

7. Et dies illa nota erit Domino, & non dies neque nox: & ad vesperam erit lux.

8. In die illa egredietur aqua viva de Jerusalem: media ejus pars ad mare primum, & media pars ad mare novissimum: in æstate & in vere erit sic.

9. Et erit Dominus in Regem super omnem
col. 1796. terram: in die illa erit Dominus unus, & nomen ejus unum,

10. circuiens omnem terram & desertum, à Gabaa usque Remmon ad Austrum Jerusalem: Rhama verò in loco permanebit, à porta Benjamin usque ad portam primam, usque ad portam angulorum: & usque ad turrem Anamael, usque ad torcularia regis.

11. Habitabunt in ea, & anathema ultra non erit: & habitabit Jerusalem confidens.

col. 1798. 12. Et hæc erit ruina, qua percutiet Dominus omnes populos, qui militaverunt contra Jerusalem: tabescent carnes eorum stantium super pedes suos, & oculi illorum defluent de foraminibus eorum, & lingua eorum tabescet in ore eorum.

col. 1799. 13. Et erit in die illa stupor Domini magnus super eos: & apprehendet unusquisque manum proximi sui, & adhærebit manus ejus in manu proximi sui.

14. Et Judas præparabitur in Jerusalem: & congregabit robur omnium populorum per circuitum, aurum, & argentum, & vestes multas nimis.

col. 1800. 15. Et hæc erit ruina equorum & mulorum, camelorum & asinorum, & omnium jumentorum, quæ fuerint in castris illis, juxta ruinam hanc.

Vulgata nova.

6. Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus & gelu.

7. Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore vesperi erit lux.

8. Et erit in die illa: Exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: medium earum ad mare Orientale, & medium earum ad mare novissimum: in æstate & in hieme erunt.

9. Et erit Dominus Rex super omnem terram: in die illa erit Dominus unus, & erit nomen ejus unum.

10. Et revertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Remmon ad Austrum Jerusalem: & exaltabitur, & habitabit in loco suo à porta Benjamin usque ad locum portæ prioris, & usque ad portam angulorum: & à turre Hananeel usque ad torcularia regis.

11. Et habitabunt in ea, & anathema non erit ampliùs: sed sedebit Jerusalem secura.

12. Et hæc erit plaga, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ pugnaverunt adversùs Jerusalem: tabescet caro uniuscujusque stantis super pedes suos, & oculi ejus contabescent in foraminibus suis, & lingua eorum contabescet in ore suo.

13. In die illa erit tumultus Domini magnus in eis: & apprehendet vir manum proximi sui, & conseretur manus ejus super manum proximi sui.

14. Sed & Judas pugnabit adversùs Jerusalem: & congregabuntur divitiæ omnium gentium in circuitu, aurum, & argentum, & vestes multæ satis.

15. Et sic erit ruina equi, & muli, & cameli, & asini, & omnium jumentorum, quæ fuerint in castris illis, sicut ruina hæc.

Notæ ad Versionem antiquam.

bum Hebr. posuit Asel *per* e *brevem litteram*, Ἀζέλ; *Theodotio per extensam*, Ἀζήλ; in Gr. Vatic. καὶ ἐγκολληθήσεται φάραγξ ὀρέων ἕως Ἰασόδ. Ambros. l. 2. de Spir. S. col. 656. f. ultimò legit: *& veniet Dominus Deus meus, & omnes sancti cum eo.* Vigil. Taps. l. cont. Varim. 735. h. *ecce veniet Dominus meus, omnesque sancti cum eo.* In Missali Rom. ad Commun. fer. VI. 4. temp. Adv. *ecce Dominus veniet, & omnes sancti ejus cum eo.*

℣. 6. Græc. Vatic. Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Οὐκ ἔσται φῶς, καὶ ψύχη καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν· *Et erit in illa die: Non erit lux, & frigus & gelu erit una die:* sed à Ms. Alex. abest initio καὶ ἔσται; paulòque post est, καὶ ψύχος καὶ πάγος· ita quoque in ed. Ald. at in Compl. ἀλλ' ἢ ψύχος καὶ παγετός· in Ms. Barb. ἀλλὰ ψύχος καὶ πάγος ἔσται μιᾷ ἡμέρᾳ· in Compl. ἔσται ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Apud Ambros. l. 2. de Spir. S. col. 656. f. *In illa die non erit lumen, sed frigus & gelu, & erit dies una.* Apud Rufin. in Symb. p. 182. c. *In illa die non erit lux, frigus & pruina erit uno die.* Apud Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 735. h. *Et in die illa non erit lux, sed frigus & gelu.* In Missali Rom. ubi sup. *Et erit in die illa lux magna.*

℣. 7. Itidem Græcè, deleto verbo *erit*, ante *Domino.* Apud Ambros. quoque l. 2. de Spir. S. to. 2. 656. f. *Et dies illa nota Domino.* Item ap. Rufin. in Symb. p. 182. c. *Et dies illa nota Domino, & neque dies, neque nox: & ad vesperam erit lux.* Apud Vigil. autem Taps. l. cont. Varimad. p. 735. h. *Et dies hac, quæ nota est Domino.*

℣. 8. Græc. Vatic. ipso initio ponit Καὶ; paulòque post addit αὐτοῦ, *ejus*, ad τὸ 2. *media pars;* rursumque καὶ, post *novissimum;* cætera similia: abest ult. conjunctio καὶ, ab ed. Compl. & à Ms. Barb. Hieron. in Ezech. 47. col. 1053. c. 1057. f. legit: *In die illo egredietur aqua vivens* (Gr. ζῶν) *de Jerusalem: & medium ejus in mare primum, medium autem illius in mare novissimum:* Græcè quoque, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς, &c.

℣. 9. Ad verbum è Græco. Sic etiam habet Vigil. Taps. l. cont. Varimad. p. 731. b. præter hoc, *universam terram, &.*

℣. 10. Eadem exstant Græcè in edit. Rom. præter vocabulum Γαβέ, pro *Gabaa;* in Ms. Alex. Γαβεέ; in Barb. Γαβαά: subinde post *Benjamin*, edit. Rom. hab. ἕως τοῦ τόπου τῆς πύλης τῆς πρώτης, *usque ad locum portæ primæ;* Ms. verò Alex. ἕως τῆς πύλης τῆς πρώτης, ut supra. Hieron. in comm. addit: *Ananeel, non ut Græci & Latini malè legunt, Anamael;* Gr. hod. Ἀναμεήλ.

℣. 11. Sic in Græco Vatic. est, nisi excipiatur verbum ult. πεποιθότες, pro *confidens;* at in Compl. πεποιθώς; & apud Tichon. reg. 4. p. 59. e. *habitabit in Israël* (Ms. Rem. *in Jerusalem*) *confidens.*

℣. 12. Ad verbum è Græco, nisi exceperis unum ὅσοι, *quicunque*, pro *qui*, ante *militaverunt.* Apud Tichon. reg. 4. p. 59. e. ita: *Et hæc erit strages, qua cædet Deus* (Ms. Rem. *Dominus*) *populos, quotquot militaverunt adversùs Israël* (Ms. Rem. *Jerusalem:*) *tabescent carnes eorum, stantibus eis sub* (Ms. Rem. *super*) *pedes suos, & oculi eorum fluent à foraminibus suis* (Ms. Rem. *eorum,*) *& lingua eorum tabescet* (Ms. Rem. *& linguæ eorum tabescent*) *in ore eorum.*

℣. 13. Edit. Rom. hab. ἐπιλήψονται, *apprehendent*, num. plur. Ald. verò ἐπιλήψεται, ut supra; Ms. Alex. ἐπιλήμψεται· ultimo loco ita fert Rom. καὶ συμπλακήσεται ἡ χεὶρ αὐτοῦ πρὸς τὴν χεῖρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ· cæt. similia. Apud Tichon. reg. 4. p. 59. e. *Et erit in illa die alienatio* (Gr. ἔκστασις) *magna super illos: & apprehendet unusquisque manum proximi sui, & implebitur* (Ms. Rem. *implicabitur*) *manus ejus manu* (Ms. Rem. *manui*) *proximi ejus.*

℣. 14. Similia Græc. exhibet, præter hoc ult. ἱματισμὸν εἰς πλῆθος σφόδρα, loco *vestes multas nimis;* supra etiam loco *præparabitur*, scriptum παρατάξεται, quod propriè significat, *aciem instruet, in acie stabit.* Hieron. in comm. *Judas*, inquit, *præparet se in Jerusalem, ut contra adversarios dimicet.* Tertul. l. 3. cont. Marc. p. 674. c. legit: *Et Judas pertendet apud Jerusalem: & congregabit omnem valentiam populorum per circuitum, aurum, & argentum:* similiter l. cont. Jud. c. 9. p. 142. a. deleto uno *apud.* Tichon. reg. 4. p. 59. e. sic: *Et Judæa* (Ms. Rem. *Judas*) *præliabitur in Jerusalem: & colliget vires omnium populorum, &* (deest & in Ms. Rem.) *aurum, & argentum, & vestem in multitudinem nimis.*

℣. 15. Itidem Græcè, additâ unâ conjunct. &, post *mulorum.* Apud Tichon. reg. 4. p. 59. e. sic: *Et hæc erit strages equorum, & mulorum, & camelorum, & asinorum, & omnium pecorum, quæ sunt in castris illis* (Ms. Rem. *illius,*) *secundùm stragem istam.*

VULGATA NOVA.

16. Et omnes qui reliqui fuerint de univerſis gentibus, quæ venerunt contra Jeruſalem, aſcendent ab anno in annum, ut adorent Regem, Dominum exercituum, & celebrent feſtivitatem tabernaculorum.

17. Et erit: qui non aſcenderit de familiis terræ ad Jeruſalem, ut adoret Regem, Dominum exercituum, non erit ſuper eos imber.

18. Quòd & ſi familia Ægypti non aſcenderit, & non venerit: nec ſuper eos erit, ſed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ non aſcenderint ad celebrandam feſtivitatem tabernaculorum.

19. Hoc erit peccatum Ægypti, & hoc peccatum omnium gentium, quæ non aſcenderint ad celebrandam feſtivitatem tabernaculorum.

20. In die illa erit quod ſuper frenum equi eſt, ſanctum Domino: & erunt lebetes in domo Domini quaſi phialæ coram altari.

21. Et erit omnis lebes in Jeruſalem & in Juda ſanctificatus Domino exercituum: & venient omnes immolantes, & ſument ex eis, & coquent in eis: & non erit mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo.

VERSIO ANTIQUA.

16. Et erit: Quicunque derelicti fuerint de cunctis gentibus, quæ venerint contra Jeruſalem, aſcendent per annos ſingulos, ut adorent Regem, Dominum omnipotentem, & celebrent feſtivitatem tabernaculorum. *Hieron. ubi ſup. col.* 1801.

17. Et erit: Qui non aſcenderint de familiis terræ ad Jeruſalem, ut adorent Regem, Dominum omnipotentem, & iſti illis apponentur. *col.* 1802.

18. Sin autem Ægypti tribus non aſcenderit, nec venerit illuc: & ſuper eos erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ non aſcenderunt ut agerent ſolemnitatem ſcenopegiæ. *col.* 1803.

19. Hoc erit peccatum Ægypti, & peccatum omnium gentium, quæ non aſcenderint ut celebrent feſtivitatem ſcenopegiæ.

20. In die illa erit quod ſuper frenum equi eſt, ſanctum Domino omnipotenti: & erunt lebetes, qui in domo Domini ſunt, ſicut phialæ ante domum altaris.

21. Et erit omnis lebes in Jeruſalem & in Juda ſanctus Domino omnipotenti: & venient omnes qui immolent, & ſument ex eis, & coquent in illis: & non erit Chananæus ultra in domo Domini virtutum in die illo. *col.* 1804.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Tichonius reg. 4. p. 59. e. legit: *Et erit: Quicunque relicti fuerint ex omnibus gentibus convenientibus* (Mſ. Rem. *venientibus*) *ſuper Jeruſalem, & aſcendent quotannis adorare Regem, Dominum* (Mſ. Rem. *Jeſum*) *Deum omnipotentem* (Mſ. *potentem*,) *celebrare diem feſtum ſcenopegiæ*. Ita quoque in Græco eſt, præter vocem *Deum*, quæ deeſt poſt *Dominum*; additur etiam καὶ poſt *omnipotentem*.

℣. 17. Sic iterum Græcè, exceptis his, πασῶν τῶν φυλῶν, *omnibus tribubus*, pro *familiis*.

℣. 18. Eadem rurſum in Græco, detracto uno *illuc*, poſt *venerit*; in Mſ. tamen Alex. eſt ἔλθῃ ἐκεῖ.

℣. 19. Conſonat Græc. edit. Rom. niſi quòd habet, ὃς ἂν μὴ ἀναβῇ ἑορτάσαι, *quicunque aſcenderit ad celebrandum*: in Mſ. Alex. ὅσα ἐὰν μὴ ἀναβῇ τοῦ ἑορτάσαι· in Compl. ὅσοι ἐὰν μὴ ἀναβῶσιν, &c.

℣. 20. Ita fert Græc. Vatic. deſunt tamen ibid. tres voculæ, nimirum *eſt*, poſt *equi*; rurſumque *qui*, & *ſunt*, poſt *lebetes*; extremò etiam legitur, πρὸ προσώπου τοῦ θυσιαστηρίου, *ante faciem altaris*, non *ante domum*, &c. In Mſ. Alex. ſup. λέβητες, οἱ ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου. Apud Ambroſ. de ob. Theodoſ. col. 1209. c. *In illo die erit quod ſuper frenum equi, ſanctum Domino omnipotenti.* Ad hoc autem Vulg. *ſuper frenum*, Hieron. in comm. addit: *Verbum Hebr.* meſuloth, *Aquila & Theodotio* βυθὸν *interpretati ſunt, id eſt*, profundum; *Symm.* περίπατον σύσκιον, *id eſt*, inceſſum umbroſum; *ſoli LXX.* χαλινόν, *id eſt*, frenum, *tranſtulerunt*; *quos & nos*, inquit, *in hoc loco ſecuti ſumus, ne novum aliquid in quæſtione vulgata videremur afferre. Quod cùm ab Hebræo quærerem quid ſignificaret, ait mihi, non debere nos legere* meſuloth, *ſed* meſaloth, *quod ſignificat* phaleras *equorum, & ornatum bellicum; & excepto hoc loco, in nullo penitus Sanctarum Scripturarum volumine hoc verbum reperiri;* frenum *autem linguâ Hebraïcâ* reſen *appellari, & non* meſuloth, *quod LXX. tranſtulerunt.*

℣. 21. Eadem leguntur Græcè, præter ſeqq. οἱ θυσιάζοντες, *qui immolant*, non *immolent*; & παντοκράτορος, *omnipotentis*, loco *virtutum*. Hieron. in Oſe. 12. col. 1320. c. habet: *Et non erit Chananæus ultra in domo Domini.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

ZACHARIAS.

CAP. I. ℣. 9. Et dixit ad me angelus. *Non addas* Domini.

℣. 12. Iſte jam ſeptuageſimus annus eſt. *Non omittas adverbium* jam.

CAP. II. ℣. 8. Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. *Non facilè mutandum eſt pronomen primæ perſonæ* mei, *in tertiæ* ſui *aut* ejus: *qua de re lege Notationes.*

CAP. IV. ℣. 14. Iſti ſunt duo filii olei. *Sequitur in multis libris* ſplendoris, *ſed ſuperfluè: id unde irrepſerit, docent noſtræ Notationes.*

CAP. V. ℣. 2. Ego video volumen volans. *Non præponas adverbium* ecce *pronomini* ego.

℣. 4. Et conſumet eam. *Non mutes pronomen femininum* eam *in maſculinum* eum.

℣. 6. Hæc eſt oculus eorum. *Nec hîc, femininum* hæc, *in maſculinum* hic.

CAP. VII. ℣. 11. Et averterunt ſcapulam recedentem. *Retinendus eſt accuſativus ſingularis* recedentem, *non ſubſtituendus nominativus pluralis* recedentes.

℣. 12. Verba quæ miſit Dominus exercituum. *Pro* Dominus *non ſcribas* Deus.

℣. 13. Sicut locutus eſt & non audierunt. *Non repetas adverbium* ſicut *ante* non.

CAP. VIII. ℣. 4. Et viri baculus in manu ejus. *Non omittas nomen* viri.

CAP. IX. ℣. 9. Et aſcendens ſuper aſinam. *Correctores prætulerunt femininum* aſinam *maſculino* aſinum. *Lege Notationes.*

℣. 10. Et diſperdam quadrigam ex Ephraim. *Cave legas* diſpergam *à* ſpargo, *pro* diſperdam, *quod eſt, deſtruam, à* perdo.

CAP. X. ℣. 4. Ex ipſo angulus. *Cave pro* angulus *ſcribas* angelus, *id eſt, vocalem ſecundam pro quinta.*

CAP. XII. ℣. 3. Omnes qui levabunt eam. *Pro femínino* eam, *quod ad Jeruſalem refertur, alii libri ſcribunt maſculinum* eum, *quod ad lapidem.*

℣. 6. Et ſicut facem ignis in feno. *Mendum hîc eſt typographicum in exemplari Romano, ubi* faciem *triſſyllabum nomen, legitur pro diſſyllabo* facem, *quod eſt, faculam, lampadam. Porro ut mendosè quidam habent* faciem, *ita alii* faſcem, *quod eſt, faſciculum.*

℣. 8. Sicut angelus Domini in conſpectu eorum. *Non mutes plurale* eorum *in ſingulare* ejus.

CAP. XIV. ℣. 4. Prærupto grandi valde. *Non ſcribas quarta declinatione* præruptu, *id eſt, vocalem* u *quintam pro* o *quarta.*

℣. 10. Et habitabit in loco ſuo. *Alii legunt paſſivè* habitabitur, *ſed minùs rectè.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

ZACHARIAS.

CAP. IV. ℣. 2. Et septem infusoria lucernis. *Multa Mss. repetunt numerum* septem; Et septem & septem infusoria, *consentaneè Hebræo.*

CAP. XIII. ℣. 8. Partes duæ in ea dispergentur & deficient. *Videtur legendum esse* disperdentur, *quod est, succidentur, peribunt, non* dispergentur, *quod est, dissipabuntur. Non enim est hic ea vox quæ supra* ℣. 7. Et dispergentur oves.

CAP. XIV. ℣. 5. Et fugieris ad vallem montium eorum. *Conjiciunt probabiliter quidam, pro pronomine tertiæ personæ* eorum, *scribendum esse primæ* meorum, *ut est Hebraïcè & Græcè.*

CAPITULA MALACHIÆ PROPHETÆ,

JUXTA VETER. EDIT. LATINAM EX LXX. INTERP.

Ex Mss. codd. S. Petri 3. & Vatic. 4220. edita à Josepho Maria Caro presb. Romæ, 1688.

I. *Nonne frater erat Esau Jacob, dicit Dominus?* c. 1. ℣. 2.

II. *Ipsi ædificabunt, ego evertam.* c. 1. ℣. 4.

III. *Et vos sacerdotes, qui spernitis nomen meum.* c. 1. ℣. 6.

IV. *Ab Oriente usque ad Occidentem,* (al. add. *magnum) nomen meum inter gentes.* c. 1. ℣. 11.

V. *In eo quòd dicitis: Mensa Domini benedicta.* c. 1. ℣. 12.

VI. *Vos autem divertistis de via, & multos infirmos fecistis.* c. 2. ℣. 8.

VII. *Nonne unus Deus qui creavit vos?* al. add. *nonne unus Pater?* c. 2. ℣. 10.

VIII. *Ecce ego mitto Angelum meum, & ipse perspiciet viam meam ante te.* c. 3. ℣. 1.

IX. *Et purgabit filios Levi, & effudet* (al. *effundit) eos sicut aurum.* c. 3. ℣. 3.

X. *Et ero testis verus* (l. *velox*) *in maleficiis vestris.* c. 3. ℣. 5.

XI. *Revertimini ad me, & revertar ad vos, dicit Dominus.* c. 3. ℣. 7.

XII. *Et videbitis inter justum & injustum.* c. 3. ℣. 18.

XIII. *Ecce ego mitto vobis Eliam Thesbiten priusquam veniat dies Domini.* c. 4. ℣. 5.

PROPHETIA

* MALACHIÆ.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. ONus verbi Domini ad Iſraël in manu Malachiæ.

2. Dilexi vos, dicit Dominus, & dixiſtis : In quo dilexiſti nos ? Nonne
Rom. 9. 13. frater erat Eſau Jacob, dicit Dominus, & dilexi Jacob,

3. Eſau autem odio habui ? & poſui montes ejus in ſolitudinem, & hæreditatem ejus in dracones deſerti.

4. Quòd ſi dixerit Idumæa : Deſtructi ſumus, ſed revertentes ædificabimus quæ deſtructa ſunt : Hæc dicit Dominus exercituum : Iſti ædificabunt, & ego deſtruam : & vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus eſt Dominus uſque in æternum.

5. Et oculi veſtri videbunt : & vos dicetis : Magnificetur Dominus ſuper terminum Iſraël.

6. Filius honorat patrem, & ſervus dominum

VERSIO ANTIQUA.

1. ASSUMPTIO verbi Domini ſuper Iſraël in manu Angeli ejus : ponite ſuper corda veſtra. Hieron. in Malac. 1. col. 1807. ſec. Lxx.

2. Dilexi vos, dicit Dominus, & dixiſtis : In quo dilexiſti nos ? Nonne frater erat Eſau Jacob, dicit Dominus, & dilexi Jacob, col. 1808.

3. Eſau autem odio habui ? & poſui terminos ejus in deſolationem, & hæreditatem ejus in domata deſerti.

4. Quia dicet : Idumæa deſtructa eſt, revertamur, & reædificemus deſerta : Hæc dicit Dominus omnipotens : Ipſi ædificabunt, & ego deſtruam : & vocabuntur eis termini iniquitatis, & populus ſuper quem præparatus eſt Dominus uſque in æternum.

5. Et oculi veſtri videbunt : & vos dicetis : Magnificatus eſt Dominus ſuper terminos Iſraël.

6. Filius glorificat patrem, & ſervus dominum col. 1809.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hieron. præf. in hunc lib. col. 1806. ait : *Ultimum duodecim Prophetarum* Malachi *interpretari volumus, cujus nomen LXX. tranſtulerunt*, Angelus ejus..... *pro quo in Hebræo legitur* Malachi, *quod rectiùs & expreſſiùs dicitur* angelus, *id eſt, nuncius meus.* Apud Auguſt. etiam l. 20. de civit. Dei, c. 25. col. 609. *Malachias, ſive Malachi.* Ambroſius verò hunc librum non *Malachiæ*, ſed *Ezechieli* tribuere videtur : Tract. enim in Pſ. 36. col. 789. e. hujus Prophetiæ locum petitum ex cap. 3. ℣℣. 1. 2. 3. tanquam ex Ezechiele citat, non verò ex Malachia : *Et Ezechiel dicit*, inquit : *Ecce venit Dominus*, &c. quæ inf. niſi fortè dixeris oſcitatione librarii id contigiſſe, ut *Ezechielis* nomen eò loci ſcriptum fuerit, loco *Malachiæ :* attamen editores noſtri BB. teſtantur, cùm editt. veteres, tum Mſs. omnes ibid. habere *Et Ezechiel.* » Quare dicendum, inquiunt, eum librum, » quem, ut Hieron. Sixtus Sen. Huetius auctores ſunt, Ori- » genes ab Angelo, alii autem ab Eſdra ſcriptum voluere, » Ezechieli adſcriptum fuiſſe ab Ambroſio. » Vide plura ibid.

℣. 1. Concinit Gr. ad verbum, addito uno δὴ, *nunc*, verbo *ponite ;* hoc autem ult. *ponite ſuper corda veſtra*, obſervat Hieronymus in Hebraïco non haberi, *ſed puto*, inquit, *de Aggæo additum, in quo legimus* (2. 16.) Et nunc ponite ſuper corda veſtra, à die hac & ſupra. *Poſt titulum igitur Prophetæ, ſive proœmium, dupliciter accipiendum eſt ;* ponite ſuper corda veſtra : *id eſt, animadvertite, & conſiderate id quod ſupra dictum eſt :* Aſſumptio verbi Domini, &c. *ſive diligenter animadvertite quæ dicenda ſunt poſtea.*

℣. 2. Ad verbum è Græco. Fulg. quoque l. 1. de verit. præd. c. 4. p. 438. legit : *Nonne frater erat Jacob Eſau, & Jacob dilexi, Eſau autem odio habui, dicit Dominus ?*

℣. 3. Sic iterum Græcè. Item apud Ambroſiaſt. p. 82. a. *Jacob dilexi, Eſau verò odio habui :* & infra 226. d. *Jacob dilexi, Eſau verò odivi.*

℣. 4. Similia leguntur Græcè, præpoſitâ unâ conjunct. καὶ, verbo *revertamur ;* extremò pro *præparatus eſt*, legitur *παρατέτακται*, quod idem valet ac *in acie ſtat, bellum ſuſcepit*, teſte Nobilio.

℣. 5. Itidem Græcè.

℣. 6. Eadem prorſus in Græco Vatic. deleto tamen verbo *timebit*, poſt *dominum ſuum ;* ſed addit Mſ. Barb. *ρεβη-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. suum timebit : & si Pater ego sum, ubi est gloria
mea ? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus ?
col. 1810. dicit Dominus omnipotens : vos sacerdotes, qui
despicitis nomen meum, & dixistis : In quo despeximus nomen tuum ?

7. Offerentes ad altare meum panes pollutos, & dixistis : In quo polluimus ipsos ? In eo quòd dicitis : Mensa Domini despecta est : & quæ superposita sunt, despexistis.

col. 1811. 8. Quia si offeratis cæcum in sacrificium, nonne malum est ? & si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est ? offer illud duci tuo, si susceperit te, si acceperit faciem tuam, dicit Dominus omnipotens.

col. 1812. 9. Et nunc deprecamini faciem Dei vestri, & rogate eum : in manibus vestris facta sunt hæc, si suscipiam ex vobis facies vestras, dicit Dominus omnipotens.

10. Quia & in vobis claudentur ostia, & non succendetur altare meum gratis : non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus omnipotens : & sacrificium non suscipiam de manibus vestris.

11. Quia ab ortu solis usque ad occasum, nomen meum gloriosum est in gentibus : & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium mundum : quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens.

VULGATA NOVA.

suum : si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus ? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus ? dicit Dominus exercituum : ad vos, ô sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis : In quo despeximus nomen tuum ?

7. Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis : In quo polluimus te ? In eo quòd dicitis : Mensa Domini despecta est.

8. Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est ? & si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est ? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.

9. Et nunc deprecamini vultum Dei ut misereatur vestri (de manu enim vestra factum est hoc) si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum.

10. Quis est in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuitò ? non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum : & munus non suscipiam de manu vestra.

11. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus : & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda : quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Psalm. 112. 3.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

θύσεται ; edit. Ald. ὃ φεβλίσεται ; Hieron. in comm. 1810. c. hæc habet : *Servus honorat dominum suum, non eadem charitate qua filius : sed* ἀπὸ κοινοῦ *subauditur*, Honorat filius patrem, servus dominum suum : *& tamen Deus sciens differentiam filii & servi, & à filio gloriam, à servo timorem expetit :* rursus etiam in Isai. 11. col. 100. b. & l. 3. in ep. ad Eph. to. 4. 394. b. legit : *& si Pater sum ego, ubi est gloria mea ? & si Dominus sum ego, ubi est timor meus ?* & in Ezech. 21. col. 848. a. addit : *vos sacerdotes qui contaminastis nomen meum.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. c. legit : *Filius honorificat patrem, & servus dominum suum : & si Pater sum ego, ubi est honor meus ? dicit Dominus omnipotens.* August. l. 2. de serm. Dom. in monte, to. 3. p. 2. col. 206. c. *si Dominus sum, ubi est timor meus ? & si Pater sum, ubi est honor meus ?* similiter in Joh. 5. 457. b. inverso sententiarum ordine. Ambrosiast. p. 233. f. 262. e. *si Deus ego sum, ubi est timor meus ? & si Pater ego sum, ubi est honor meus ?* Maxim. Taurin. in homil. p. 44. f. *si Dominus sum, ubi timor meus ? si Pater, ubi amor meus ?* Prædestin. apud Sirm. to. 1. p. 558. e. *Filius honorat patrem, & servus timet dominum : si Dominus ego sum, ubi est timor meus ? si Pater, ubi est honor meus ?* Donatist. in Collat. Carthag. p. 489. c. *vos, ô sacerdotes, qui profanastis nomen meum, & dixistis : In quo profanavimus nomen tuum ?* Gild. Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. g. *audite vos, sacerdotes, qui spernitis nomen meum, & dixistis : In quo spernimus nomen tuum ?*

℣. 7. Sic habet Græc. edit. Rom. excepto verbo ἠλισγημένη, *polluta*, pro *despecta* ; at in Ald. ἐξουθενωμένη ; in Ms. Barb. ηὐλογημένη. In Collat. Carthag. p. 489. c. *Et ponentes in altari meo panes pollutos, & dixistis : In quo polluimus illos ? In eo ut diceretis : Mensa Domini benedicta est : & quæ superponebantur, annulastis.* Apud Gildam Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. g. *Offerendo ad altare meum panes pollutos, & dixistis : In quo polluimus eos ? In eo quòd dixistis : Mensa Domini pro nihilo est : & quæ superposita sunt, sprevistis.* Hieron. in comm. subdit : *Quod autem sequitur :* & quæ superposita sunt, &c. *obelo prænotavimus, quia in Hebraïco non habetur, & de sequentibus additum est.*

℣. 8. Eadem refert Græc. edit. Rom. præter pauca & levia ; nempe scribit pluraliter εἰς θυσίας, *in sacrificia*, non *sacrificium* ; Compl. verò cum Mss. Alex. & Barb. εἰς θυσίαν : post paulò in Rom. ἢ ἄῤῥωστον, *aut languidum* ; subjiciturque δὴ, *nunc*, verbo *offer* ; demum pro *susceperit..... acceperit*, habetur, προσδέξεται..... λήψεται, *suscipiet..... accipiet.* Auct. quæst. ex Vet. T. q. 5. apud August. to. 3. 45. a. ita legit : *Cæcas & luscas offertis mihi, non hæc suscipiam de manibus vestris : offer ea præposito aut duci tuo, si acceperit ea :* & q. 103. ex utroq. T. p. 199. e. *Si adducatis ad victimam cæcum, aut claudum, aut ægrum, non est bonum : offer autem ea duci aut præposito tuo, si suscipiet te, dicit Dominus omnipotens.* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. h. *Quoniam si adducatis cæcum ad victimam, nonne malum ? si admoveatis claudum, aut languidum, nonne malum ? offer itaque illud præposito tuo, & susceperit illud ; si acceperit personam tuam, dicit Dominus omnipotens.* Avitus Vienn. ep. 6. Sirm. to. 2. 38. c. *Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est ? & si offeratis claudum, nonne malum est ?*

℣. 9. Græc. Καὶ νῦν ἐξιλάσκεσθε τὸ..... τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, καὶ δεήθητε, &c. ut in Lat. supra. Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. p. 717. h. legit : *Et nunc exorate faciem Domini vestri, & deprecamini eum : in manibus vestris facta sunt hæc, si accipiam ex vobis personas vestras.*

℣. 10. Totidem verba in Græco. Irenæus l. 4. c. 17. p. 249. b. hæc habet : *non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens : & sacrificium non accipiam de manibus vestris.* Tertul. similiter l. cont. Jud. c. 5. p. 138. d. *non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus : sacrificia non accipiam de manibus vestris :* & l. 3. adv. Marc. p. 679. c. *non est voluntas mea, dicit Dominus : & sacrificia vestra non accipiam :* & l. 4. p. 697. c. *non est voluntas mea in vobis, inquit Dominus : & sacrificia vestra non excipiam de manibus vestris.* Cyprian. l. 1. Testim. p. 280. b. *non est mihi voluntas circa vos, dicit Dominus : & sacrificium acceptum non habebo ex manibus vestris.* Cypriano succinunt Lactantius, l. 4. Instit. c. 11. p. 575. & Zeno Veron. l. 1. tract. 15. p. 113. nisi quòd uterque scribit *habeo*, pro *habebo.* August. tract. 35. in Joh. to. 3. col. 542. c. & in Ps. 106. to. 4. 1211. d. legit : *non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus : nec accipiam sacrificium de manibus vestris :* sic etiam habet l. cont. Jud. to. 8. 38. a. & l. 1. cont. adversar. leg. col. 570. g. præter hoc, *dicit Dominus omnipotens.* Ita quoque legitur in Collat. Carthag. p. 392. c. August. postremo loco habet *hostiam* ; in aliis verò, *sacrificium* : sed lib. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 517. cum Vulgata concinit ad verbum, quod etiam supra observavimus ; unde liquet Augustinum hoc libro 18. de civit. Dei, nonnunquam Scripturam citasse secundùm Vulgatam hod. non secundùm Veterem Latinam. Hieron. in Isai. 59. col. 443. a. legit : *non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus omnipotens : & hostiam non suscipiam de manibus vestris :* & in Ezech. 21. col. 848. a. *& victimas non suscipiam de manibus vestris.*

℣. 11. Eadem sunt in Græco, præter unum δεδόξασται, *glorificatum est*, pro *gloriosum est.* Iren. quoque l. 4. c. 17. p. 249. b. d. legit : *Quoniam ab ortu solis usque ad occasum, nomen meum clarificatur inter gentes : & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum : quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens.* Tertul. l. cont. Jud. c. 5. p. 138. c. d. *Quoniam ab oriente sole usque ad occidentem, nomen meum clarificatum est in omnibus gentibus, dicit Dominus omnipotens : & in omni loco offeruntur* (al. *offerentur*) *sacrificia munda nomini meo, dicit Dominus :* & l. 3. cont. Marc. p. 679. c. *Quoniam ab ortu solis usque in occasum, nomen meum glorificatum est in nationibus : & in omni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum :* similiter l. 4. p. 697. c. mutato vocum ordine. Cyprianus l. 1. Testim. p. 280. b. cum Zeno-

VULGATA NOVA.

12. Et vos polluiſtis illud in eo quod dicitis: Menſa Domini contaminata eſt: & quod ſuperponitur, contemptibile eſt, cum igne qui illud devorat.

13. Et dixiſtis: Ecce de labore, & exſufflaſtis illud, dicit Dominus exercituum, & intuliſtis de rapinis claudum, & languidum, & intuliſtis munus: nunquid ſuſcipiam illud de manu veſtra, dicit Dominus?

14. Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens immolat debile Domino: quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

VERSIO ANTIQUA.

12. Vos autem contaminaſtis illud in eo quod dicitis: Menſa Domini polluta eſt; & qui ſuperponuntur, deſpecti ſunt cibi ejus. *Hieron. ubi ſup.*

13. Et dixiſtis: Hæc de afflictione ſunt: & exſufflaſtis ea, dicit Dominus omnipotens, & inferebatis rapinas, & clauda, & debilia, & offerebatis ſacrificium: ſi ſuſcipiam ea de manibus veſtris, dicit Dominus omnipotens. *col. 1813.*

14. Et maledictus qui erat potens, & habebat in grege ſuo maſculum, & votum ejus ſuper eo, & immolat debile Domino: quia Rex magnus ego ſum, dicit Dominus omnipotens, & nomen meum illuſtre in gentibus. *col. 1814.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ne Veron. l. 1. tract. 15. p. 113. *Quoniam à ſolis ortu & uſque* (Zeno, *ortu uſque*) *in occaſum, clarificatum eſt nomen meum apud gentes: & in omni loco odores incenſi offeruntur nomini meo, & ſacrificium mundum: quoniam magnum eſt nomen meum apud gentes, dicit Dominus.* Lactant. l. 4. Inſtit. c. 11. p. 575. *Quoniam à ſolis ortu uſque ad occaſum, clarificabitur nomen meum apud gentes.* Hieron. in Iſai. 59. col. 443. a. *Ab ortu enim ſolis uſque ad occaſum, glorificatum eſt nomen meum in gentibus.* Auguſt. epiſt. 93. & 185. to. 2. 239. d. 644. g. *Quoniam ab ortu ſolis uſque ad occaſum, ſacrificium mundum offertur nomini meo: quoniam glorificatum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus:* ſimiliter tract. 35. in Joh. to. 3. col. 542. c. & in Pſ. 106. to. 4. 1211. d. at l. cont. Jud. to. 8. 38. c. *Quia ab oriente ſole uſque in occidentem, nomen meum clarum factum eſt in gentibus: & in omni loco ſacrificium offertur nomini meo, ſacrificium mundum: quoniam magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens:* & l. cont. adverſar. leg. col. 570. g. 571. a. *Quia ab ortu ſolis uſque ad occaſum, glorificatum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & hoſtia pura: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dom. omnipotens:* & l. 2. cont. Petil. to. 9. 271. g. 272. a. *Ab ortu ſolis uſque ad occaſum, glorificatum eſt nomen meum in nationibus: & in omni loco incenſum admovebitur nomini meo, & hoſtia pura: magnum nomen meum in nationibus, dicit Dominus omnipotens.* Collat. Carthag. p. 392. c. *Quoniam ab ortu ſolis uſque ad occaſum, clarificatum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium mundum: quoniam magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. *Ab ortu ſolis uſque ad occaſum, ſacrificium offertur nomini meo, & oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus.* Auct. l. de promiſſ. p. 3. apud Proſp. p. 188. b. *A ſolis ortu uſque ad occaſum, clarum erit nomen meum in gentibus, dicit Dom. & ſacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco.* Laurent. Mediol. Analect. to. 2. p. 30. *Ab ortu ſolis uſque ad occaſum, glorificabitur nomen Domini: in omni loco effundent libamina ante ipſum.*

℣. 12. Concinit Græc. ad verbum; niſi exceperis unum præſ. βεβηλοῦτε, *contaminatis*, pro præt. *contaminaſtis*.

℣. 13. Græc. edit. Rom. non *exſufflaſtis* habet, ſed ἐξεφύσησα, *exſufflavi*; Compl. autem, ἐξεφυσήσατε: item infra in Rom. καὶ ἐὰν φέρητε, *& ſi afferatis*, pro *offerebatis*; ſed in Ald. & Mſ. Barb. καὶ προσφέρετε; in Compl. καὶ εἰσφέρετε; cæt. ſimilia. Gildas Sap. caſtig. in Eccl. ord. p. 717. h. legit: *& intuliſtis de rapina claudum, & languidum, & intuliſtis munus*, &c. ut in Vulg.

℣. 14. Eadem ſunt in Græco, præter unum διεφθαρμένον, *corruptum*, pro *debile*. In Mſ. Floriac. n. 10. *Maledictus homo qui potens erat, & erat in grege ejus maſculus, & votum ejus ſuper illum, & immolat inquinatum Domino.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 297. a. addit: *Rex magnus ſum ego, dicit Dominus, & nomen meum illuſtre eſt apud gentes.*

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. ET nunc ad vos mandatum hoc, ô ſacerdotes.

Levit. 26. 14. *Deuter. 28. 15.*

2. Si nolueritis audire, & ſi nolueritis ponere ſuper cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittam in vos egeſtatem, & maledicam benedictionibus veſtris, & maledicam illis: quoniam non poſuiſtis ſuper cor.

3. Ecce ego projiciam vobis brachium, & diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolemnitatum veſtrarum, & aſſumet vos ſecum.

4. Et ſcietis quia miſi ad vos mandatum iſtud, ut eſſet pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum.

5. Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis: & dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pavebat.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET nunc mandatum hoc ad vos, ô ſacerdotes. *Hieron. in Malac. 2. col. 1814.*

2. Si non audieritis, & ſi non poſueritis cor veſtrum, ut detis gloriam nomini meo, dicit Dominus omnipotens: mittam ſuper vos maledictionem, & maledicam benedictioni veſtræ, & maledicam ei, & diſſipabo benedictionem veſtram, & non erit vobis: quia vos non ponitis in cor veſtrum.

3. Ecce ego ſeparabo vobis humerum, & diſpergam ventriculum ſuper faciem veſtram, ventriculum ſolemnitatum veſtrarum, & ſuſcipiam vos ſimul. *col. 1815.*

4. Et cognoſcetis quia ego miſi ad vos mandatum hoc, ut eſſet teſtamentum meum ad Levitas, dicit Dominus omnipotens.

5. Teſtamentum meum fuit cum eo vitæ & pacis: & dedi ei timorem, ut timeret me, & à facie nominis mei formidaret. *col. 1816.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Conſonat Græc. ad verbum. Apud Cypr. epiſt. 55. & 74. p. 86. b. & 140. c. *Et nunc præceptum hoc ad vos eſt, ô ſacerdotes.*

℣. 2. Eadem exhibet Græc. edit. Rom. exceptis his pauculis, καὶ ἐὰν μὴ θῆσθε εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν, *& ſi non poſueritis in cor veſtrum*; ſubinde, καὶ ἐξαποστελῶ, *& mittam*; extremòque, καὶ οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν, *& non erit in vobis*: edit. tamen Compl. tollit καὶ, ante ἐξαποστελῶ, ſicut Ald. ἐν, ante ὑμῖν. Cyprianus epiſt. 74. p. 140. c. legit: *Si non audieritis, & ſi non poſueritis in corde veſtro, ut detis honorem nomini meo, dicit Dominus omnipotens: immittam in vos maledictionem, & maledicam benedictionem veſtram.* Obſervat Hieron. in comment. *hoc quod ſequitur*, & diſſipabo benedict. veſtram, *à LXX. additum eſſe, & in Hebraïco non haberi.*

℣. 3. Itidem Græcè, exceptis his duobus, ἀφορίζω, *ſeparo*, non *ſeparabo*; & plur. τὰ πρόσωπα ὑμῶν, *facies veſtras*, loco ſingul. *faciem veſtram.*

℣. 4. Sic iterum Græcè.

℣. 5. Conſonat Græc. Vatic. niſi quòd habeat, ἐν φόβῳ

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. col. 1817. 6. Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non est inventa in labiis ejus: in pace dirigens ambulavit mecum, & multos convertit ab iniquitate.

7. Quoniam labia sacerdotis custodient scientiam, & lex requiretur ex ore ejus: quia angelus Domini omnipotentis est.

col. 1818. 8. Vos autem declinastis de via mea, & infirmos fecistis multos in lege: corrupistis testamentum Levi, dicit Dominus omnipotens.

9. Et ego dedi vos contemptibiles, & dissolutos in omnes gentes, pro eo quòd non custodistis vias meas, sed accipiebatis personas in lege.

col. 1819. 10. Nonne pater unus omnium vestrûm? nonne Deus unus creavit vos? quare reliquistis unusquisque fratrem suum, ut abominabile faceret testamentum patrum vestrorum?

11. Derelictus est Judas, & abominatio facta est in Israël, & in Jerusalem: quia contaminavit Judas sancta Domini, in quibus dilexit; & adinvenit deos alienos.

12. Disperdat Dominus hominem qui facit hæc, donec exturbetur de tabernaculis Jacob, & de his qui offerunt sacrificium Domino omnipotenti.

col. 1821. 13. Et hæc, quæ oderam, fecistis; operiebatis lacrymis altare Domini, planctu, & gemitu de laboribus: adhuc dignum respicere sacrificium, aut suscipere acceptabile de manibus vestris?

14. Et dixistis: Propter quid? quia Dominus testificatus est inter te, & uxorem adolescentiæ tuæ, quam tu reliquisti: & hæc particeps tua, & uxor testamenti tui.

15. Et non alius fecit, & reliquiæ spiritus tui. Et dixistis: Quid aliud præter semen quærit Deus?

Vulgata nova.

6. Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non est inventa in labiis ejus: in pace & in æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate.

7. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est.

8. Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.

9. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, & accepistis faciem in lege.

10. Nunquid non pater unus omnium nostrûm? Matth.
nunquid non Deus unus creavit nos? quare ergo 23. 9.
despicit unusquisque nostrûm fratrem suum, vio- Ephes.
lans pactum patrum nostrorum? 4. 6.

11. Transgressus est Juda, & abominatio facta est in Israël, & in Jerusalem: quia contaminavit Judas sanctificationem Domini, quam dilexit; & habuit filiam dei alieni.

12. Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum & discipulum de tabernaculis Jacob, & offerentem munus Domino exercituum.

13. Et hoc rursum fecistis, operiebatis lacrymis altare Domini, fletu, & mugitu, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra.

14. Et dixistis: Quam ob causam? quia Dominus testificatus est inter te, & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti: & hæc particeps tua, & uxor fœderis tui.

15. Nonne unus fecit, & residuum spiritus ejus est? Et quid unus quærit, nisi semen Dei? Cus-

Notæ ad Versionem antiquam.

φοβεῖσθαί με, *ut in timore timeret me*, loco *timorem ut timeret me*: in Ald. & Compl. simpliciter φόβῳ, absque præp. ἐν; ita quoque in Ms. Barb. Apud Cypr. l. 2. Testim. p. 286. b. *Testamentum meum fuit cum vita & pace: & dedi illi timorem, ut timeret me, à facie nominis mei proficisci illum:* & l. 3. p. 313. c. *Testamentum fuit cum vita & pace: & dedi illis timorem, timere me à facie nominis mei.* Apud Aug. l. 18. de civit. Dei, c. 35. to. 7. 518. a. *Testamentum meum erat cum eo vitæ & pacis: & dedi ei ut timore timeret me, & à facie nominis mei revereretur;* Græcè, στέλλεσθαι αὐτόν, quasi *metu contraheretur.* Arnob. de Deo trino, p. 215. g. habet: *Testamentum meum erit cum vita & pace.*

℣. 6. Eadem omnino in Græco. Apud Cypr. l. 2. Testim. p. 286. b. ita: *Lex veritatis fuit in ore ejus, & injustitia non est inventa in labiis ejus: in pace linguæ corrigens ambulavit nobiscum, & multos avertit ab injustitia.* Apud August. l. 18. de civit. Dei, to. 7. 518. a. *Lex veritatis erat in ore ipsius: in pace dirigens ambulavit mecum, & multos convertit ab iniquitate.* Apud Arnob. de Deo trino, p. 215. g. *Lex, & veritas erit in ore ejus, & iniquitas non invenietur in labiis ejus: in pace dirigens habitabit vobiscum, & multos convertet ab iniquitate sua.* In Concil. Tolet. x. to. 2. p. 581. *Lex veritatis in ore ejus, & iniquitas non est inventa in labiis ejus: in pace dirigens ambulavit, & multos convertit ab iniquitate.*

℣. 7. Similia Gr. habet, præter hoc, νόμον ἐκζητήσουσι, *legem requirent*, pro *lex requiretur.* Similiter ap. Cypr. l. 2. Testim. p. 286. b. *Quoniam labia sacerdotis servabunt scientiam, & legem exquirent ab ore ejus: quoniam angelus Omnipotentis est.* Ap. Ambr. l. de Myst. to. 2. 326. c. *Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore ipsius: quoniam angelus est Domini omnipotentis:* ita rursum l. 1. de Sacram. col. 351. a. præter ult. *angelus est enim Dei omnip.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 35. to. 7. 518. a. *Quoniam labia sacerdotis custodient scientiam, & legem inquirent ex ore ejus: quoniam angelus Domini omnipotentis est.* Concil. Tolet. x. to. 2. p. 581. e. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem de ore ejus exquirunt.*

℣. 8. Itidem Græcè, detracto pronom. *mea*, post *via.*

℣. 9. Concinit Gr. Vat. nisi quòd habeat ἐξουδενωμένους, καὶ ἀπερριμμένους, *contemptos, & abjectos*, loco *contemptibiles, & dissolutos*: edit. Compl. cum Ms. Barb. καὶ παρειμένους. Græcè etiam constanter ponitur ὑμεῖς, *vos*, ante *non custodistis.*

℣. 10. Ita rursum in Græco. Iren. l. 4. c. 20. p. 253. d. ita legit: *Nonne unus Deus qui constituit nos? nonne pater unus est omnium nostrûm.* Cypr. l. 3. Testim. p. 304. b. *Nonne Deus unus condidit nos? nonne pater unus est omnium nostrûm? quid utique dereliquistis unusquisque fratrem suum?* Zeno Veron. l. 1. tract. 2. p. 22. *Deus unus creavit vos? nonne pater unus est omnium vestrûm?* Chromat. Aquil. in Matth. p. 986. g. *Unus est enim pater omnium nostrûm.* Optat. l. 4. cont. Donat. p. 70. a. *Nonne vos unus Deus creavit, unus pater genuit?*

℣. 11. Ita fert Græc. Vatic. præter hoc ult. εἰς θεοὺς ἀλλοτρίους, Nobil. *in diis alienis*; edit. Compl. ἐπὶ θεοὺς, &c. Apud Cypr. l. 1. Testim. p. 276. b. *Derelictus est Juda, & abominatio facta est in Israël, & in Jerusalem: quoniam profanavit Judas sancta Domini, in quibus dilexit; & affectavit deos alienos.* Apud Hieron. verò l. 1. cont. Jovin. to. 4. 153. a. ita: *Prævaricatus est Judas, & abominationem fecit in Israël, & in Jerusalem: polluit enim sanctum Domini; & dilexit, & habuit filiam dei alieni.*

℣. 12. Græc. in principio habet ἐξολοθρεύσει, *disperdet*, non *disperdat*; paulòque post, ἕως καὶ ταπεινωθῇ, *donec & humilietur*, loco *donec exturbetur*; cætera ut in textu. Cypr. l. 1. Testim. p. 276. b. legit: *Exterminabit Dominus hominem qui facit hæc, & humilis efficietur in tabernaculis Jacob.* Hieron. verò l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 153. a. ita: *Disperdat Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum & discipulum de tabernaculis Jacob, & offerentem munera Domino virtutum*: sed hæc magis fluere videntur è fonte Hebræo, quàm ex edit. LXX.

℣. 13. Concordat Græc. edit. Rom. nisi quòd habeat ἐποιεῖτε, *faciebatis*, pro *fecistis*; sed in Ald. ἐποιήσατε. Item infra Rom. & al. ponunt καὶ, ante vocem *planctu*; sicut εἰς, *in*, ante *sacrificium.* Hieron. verò in Isai. 66. col. 497. f. legit: *Omnia, quæ oderam, faciebatis, operientes lacrymis altare meum: nunquid dignum est ut respiciam ad sacrificium vestrum, & suscipiam placabile quid de manibus vestris?* similiter in Zach. 8. col. 1752. b. *Et omnia, quæ oderam, faciebatis.*

℣. 14. Eadem leguntur Græcè, nisi quòd repetitur ἀναμέσον, *inter*, ante *uxorem*, deleturque *tu*, ante *reliquisti*; at in edit. Ald. est, ἣν σὺ ἐγκατέλιπες.

℣. 15. Græc. Vatic. initio habet: Καὶ οὐ καλὸν ἐποίησε, καὶ ὑπόλειμμα πνεύματος αὐτοῦ, &c. i. e. *Et nonne bonum fecit, & reliquiæ spiritus ejus?* reliqua ut in Lat. supra. Ms.

VULGATA NOVA.

todite ergo spiritum vestrum, & uxorem adolescentiæ tuæ noli despicere.

16. Cùm odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israël: operiet autem iniquitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercituum: custodite spiritum vestrum, & nolite despicere.

17. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, & dixistis: In quo eum fecimus laborare? In eo quòd dicitis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent: aut certè ubi est Deus judicii?

VERSIO ANTIQUA.

Et custodite in spiritu vestro, & uxorem adolescentiæ tuæ ne derelinquas. Hieron. ubi sup.

16. Sed si odio habens, dimiseris eam, dicit Dominus Deus Israël: operiet impietas cogitationes tuas, dicit Dominus omnipotens: & custodite in spiritu vestro, & nolite derelinquere.

17. Qui provocastis Dominum in sermonibus col. 1822.
vestris, & dixistis: In quo provocavimus te? In eo quòd dicitis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, & in his sibi complacet: & ubi est Deus justitiæ?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Barb. Καὶ οὐ καλῶς; edit. Compl. Καὶ οὐκ ἄλλος; Cyr. Οὐκ ἄλλως. Theodoret. infra, πνεύματός σου. Ultimò Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 727. b. *uxorem juventutis tuæ non dimittes.*

℣. 16. Similia Græc. habet, præter hæc media, καὶ καλύψει ἀσέβεια ἐπὶ τὰ ἐνθυμήματά σου, *& operiet impietas super cogitationes tuas:* à Compl. abest καί.

℣. 17. Græcè nonnulla variant, sed levia: nimirum initio legitur, Οἱ παροξύναντες τὸν Θεὸν, *Qui provocastis Deum;* subinde, ἐν τίνι παρωξύναμεν αὐτόν; *in quo provocavimus eum?* post paulò, καλὸν, *bonum*, loco *bonus est;* demum, αὐτοῖς εὐδόκησε, *sibi complacuit*, non *complacet.* At in edit. Ald. est: Οἱ παροξύναντες τὸν Κύριον..... ἐν τίνι παρωξύναμέν σε; postea in Compl. καλὸς ἐνώπιον Κυρίου· in Ms. Barb. καλῶς. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 197. d. legit: *Exacerbastis Deum in verbis vestris, & dixistis: In qua re exacerbavimus eum? In eo quòd dicatis: Omnis qui facit malum, bonum est coram Deo, & in ipsis benedicet: & ubi est Deus justitiæ?* August. l. 20. de civit. Dei, c. 28. to. 7. 612. *Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent*, ut in Vulg. & infra 613. f. *quia mali ei placent.*

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

Matth. 11. 10. Marc. 1. 2. Luc. 1. 17. & 7. 27. 1. Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis; & angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum:

2. & quis poterit cogitare diem adventus ejus, & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum:

3. & sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in justitia.

4. Et placebit Domino sacrificium Juda & Jerusalem, sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui.

VERSIO ANTIQUA.

1. Ecce ego mittam angelum meum, & præ- Hieron. in Malac.
parabit viam ante faciem meam. Et subitò 3. col. 1823.
veniet ad templum suum Dominus, quem vos quæritis; & angelus justitiæ, quem vos vultis. Ecce col. 1825.
veniet, dicit Dominus omnipotens:

2. & quis sustinebit diem introitus ejus, aut quis ferre poterit ut aspiciat eum? Quia ipse ingredietur quasi ignis conflatorii, & quasi herba lavantium:

3. & sedebit conflans, & emundans sicut argentum, & sicut aurum: & emundabit filios Levi, & fundet eos sicut aurum & argentum, & erunt Domino offerentes hostias in justitia.

4. Et placebit Domino sacrificium Juda & Jerusalem sicut diebus pristinis, & sicut annis prioribus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Aug. l. 18. de civit. Dei, c. 35. to. 7. 518. b. *Ecce mitto angelum meum, & prospiciet viam ante faciem meam. Et subitò veniet in templum suum Dominus, quem vos quæritis; & angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus omnipotens.* Ita quoque in Græco edit. Rom. verbum pro verbo: Compl. verò habet cum Ms. Alex. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω; Ald. cum Ms. Barb. Ἰδοὺ ἐξαποστελῶ; subinde in Compl. ὅστις ἑτοιμάσει ὁδόν, &c. In Brev. Moz. ad Dom. 1. Adv. p. 2. sequitur: *Veniet ad locum sanctum Dominus, quem vos vultis; & angelus testamenti, quem vos desideratis.* Auct. l. de promiss. p. 4. apud Prosp. p. 200. c. legit: *Ipse subitò veniet in templum suum Dominus, quem vos ignoratis; & angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce veniet, dicit Dominus.* Ambros. in Ps. 36. col. 789. e. *Ecce venit Dominus omnipotens.* Rufin. in Symb. p. 187. a. *Ecce veniet Dominus omnipotens.* August. verò l. 20. de civit. Dei, c. 25. col. 609. b. constanter: *Ecce venit, dicit Dominus omnipotens.* Vide sis Hieron. comm. in hunc loc.

℣. 2. Concinit August. l. 20. de civit. Dei, c. 25. col. 609. b. ad verbum: at l. 18. c. 35. col. 518, b. legit: *& quis sustinebit diem introitus ejus, aut quis resistet in aspectu ejus?* Ita quoque in Græco est. Apud Ambros. in Ps. 36. col. 789. e. *& quis sustinebit diem introitus ejus, aut quis sustinebit cùm apparuerit nobis? Quoniam ipse introibit sicut ignis conflatorii, & sicut alveus lavantium.* Apud Rufin. in Symb. p. 187. a. *& quis sustinebit diem adventus ejus, aut quis sustinebit aspectum ejus? Quia ipse ingreditur sicut ignis conflatorii, & sicut herba lavantium.* Auct. l. de promiss. p. 4. c. 17. apud Prosp. p. 200. c. *& quis sustinebit introitum ejus, aut quis resistet in aspectu ejus? Quia ipse introibit sicut ignis conflatorii:* & infra c. 20. p. 202. d. *Ipse introiit sicut ignis conflatorii.* Cassiod. in Ps. 6. p. 28. b. *quis tolerabit diem introitus ejus, aut quis sustinebit in aspectu ejus? Quia ipse ingreditur sicut ignis flaturæ, & sicut squama lavantium.* Græc. Διότι [illegible] εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς ποιὰ πλυνόντων· Ald. & Compl. ὡς πόα· Unde Hieron. in comment. col. 1825. d. ait: *LXX. πόαν, id est, herbam fullonum vertunt:* & ipse in Isai. 1. col. 19. e. legit: *Ipse egredietur quasi ignis conflatorii, & quasi herba fullonum:* at in Ezech. 22. col. 851. d. *sicut herba lavantium.*

℣. 3. Eadem refert August. l. 20. de civit. Dei, c. 25. col. 609. c. nec horum dissimile quidquam in Græco est, præter 1. conjunct. *&*, quæ deest ante *sedebit*, & singul. θυσίαν, loco plur. *hostias;* sed Ms. Alex. initio hab. Καὶ καθιεῖται; & edit. Ald. θυσίας. Cypr. quoque l. 3. Testim. p. 320. b. legit: *& sedebit conflans, & expurgans sicut aurum & argentum, & emundabit filios Levi.* Ambros. in Ps. 36. col. 789. e. *& sedebit conflans, & purgans sicut aurum & argentum: & purgabit filios Levi, & effundet eos sicut aurum, & sicut argentum, & erunt Domino offerentes sacrificium in æquitate.* Gr. edit. Rom. habet χεεῖ, *fundet;* Compl. verò ἐκχεεῖ. Rursum Hieron. in Isai. 1. col. 19. e. *& sedebit conflans, & emundans sicut argentum & aurum: & emundabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi arg. & erunt Domino offerentes victimas in justitia:* & in Ezech. 22. col. 851. d. *& sedebit conflans quasi aurum & arg. & conflabit filios Levi.* Rufin. in Symb. p. 187. a. *& sedebit conflans, & purgans sicut aurum.* Cassiod. in Ps. 6. p. 28. b. *& sedebit ad conflandum, & ad repurgandum argentum.* Auct. l. de promiss. p. 4. c. 20. apud Prosp. p. 202. e. *& sedebit conflans, & purgans sicut argentum & aurum, & purgavit filios Levi.*

℣. 4. Ita constanter legit August. l. 20. de civit. Dei, c. 25. col. 609. c. Græcè, ultima tantùm sic variant: καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος, καὶ καθὼς τὰ ἔτη τὰ ἔμπροσθεν·

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. 5. Et accedam ad vos in judicio, & ero teſtis velox ſuper maleficos, & ſuper adulteros, & ſuper eos qui jurant in nomine meo mendaciter, & qui fraudant mercede mercenarios, & opprimunt per potentiam viduas, & percutiunt pupillos, & pervertunt judicium advenæ, & qui non timent me, dicit Dominus omnipotens.

6. Quoniam ego Dominus Deus veſter, & non
col. 1826. mutor: & vos filii Jacob non receſſiſtis

7. à peccatis patrum veſtrorum, declinaſtis à
col. 1827. legitimis meis, & non cuſtodiſtis. Revertimini ad me, & revertar ad vos, dicit Dominus omnipotens. Et dixiſtis: In quo revertemur?

8. Si ſupplantat homo Deum, quia vos ſupplantaſtis me? Et dixiſtis: In quo ſupplantavimus te? Quia decimæ, & primitiæ vobiſcum ſunt?

9. Et vos videntes reſpicitis, & me vos ſupplantatis. Annus impletus eſt,

10. & intuliſtis fructus in theſauros, & erit rapina in domibus veſtris: revertimini ergo in hoc, dicit Dominus omnipotens: niſi aperuero vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionem meam uſque dum ſufficiat:

11. & dividam vobis cibos, & non diſperdam fructum terræ veſtræ: & non infirmabitur vinea veſtra in agro, dicit Dominus omnipotens.

12. Et beatos vos dicent omnes gentes: quia eritis vos ut terra voluntaria, dicit Dominus omnipotens.

col. 1829. 13. Ingravaſtis ſuper me verba veſtra, dicit Dominus.

14. Et dixiſtis: In quo locuti ſumus contra te? Et dixiſtis: Vanus eſt, qui ſervit Deo: & quid amplius quia cuſtodivimus mandata ejus, & quia ambulavimus ſupplices ante faciem Domini omnipotentis?

VULGATA NOVA.

5. Et accedam ad vos in judicio, & ero teſtis velox maleficis, & adulteris, & perjuris, & qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

6. Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filii Jacob non eſtis conſumpti.

7. A diebus enim patrum veſtrorum receſſiſtis à legitimis meis, & non cuſtodiſtis. Revertimini ad me, & revertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et dixiſtis: In quo revertemur? Zach. 1. 3.

8. Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixiſtis: In quo configimus te? In decimis, & in primitiis.

9. Et in penuria vos maledicti eſtis, & me vos configitis gens tota.

10. Inferte omnem decimam in horreum, & ſit cibus in domo mea, & probate me ſuper hoc, dicit Dominus: ſi non aperuero vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionem uſque ad abundantiam,

11. & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ veſtræ: nec erit ſterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.

12. Et beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra deſiderabilis, dicit Dominus exercituum.

13. Invaluerunt ſuper me verba veſtra, dicit Isa. 21. 14.
Dominus.

14. Et dixiſtis: Quid locuti ſumus contra te? Dixiſtis: Vanus eſt, qui ſervit Deo: & quod emolumentum quia cuſtodivimus præcepta ejus, & quia ambulavimus triſtes coram Domino exercituum?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

i. e. *ſicut dies ſæculi, & ſicut anni priſtini.*

℣. 5. Eadem prorſus leguntur apud Auguſt. l. 20. de civit. Dei, c. 25. col. 609. c. præter hoc unum circa med. *mercedem mercenario*, quod in Mſs. eſt; ſed in editt. Eraſm. & Lovan. *mercede mercenarios*, ut ſupra. Græc. ed. Rom. habet τὺς φαρμακὺς, & τὰς μοιχαλίδας, loco *maleficos*, & *adulteros*; al. τὺς φαρμακὺς, & τὺς μοιχὺς· ſubinde Rom. tollit præp. *in*, ante *nomine*; loco verò *mendaciter*, ſcribit ἐπὶ ψεύδει, *in mendacio*; ſtatimque, καὶ ἐπὶ τὺς ἀποστερῦντας μισθὸν μισθωτῦ, *& ſuper eos qui fraudant mercedem mercenarii*; poſtea χήραν ſingulariter, non plur. *viduas*; pauloque poſt, ἐκκλίνοντας, pro *pervertunt*, ad litt. *declinant*, *deflectunt*; cæt. ut in Lat. ſupra.

℣. 6. Itidem Græcè. Novatian. de Trin. p. 1033. a. legit: *Ego ſum Deus, & non ſum mutatus.* Itidem Vigil. Tapſ. l. 5. de Trin. ſed poſt paulò legit, *& non demutor.* Hilar. in Pſ. 2. n. 18. col. 35. d. cum Zenone Veron. l. 2. tract. 19. & 20. p. 205. 207. *Ego ſum qui ſum, & non demutor:* Hilarius l. 4. de Trin. col. 830. f. *Ego Dominus Deus veſter, & non demutor:* & l. 7. & 11. col. 935. c. 1109. e. *Ego ſum, & non demutor:* vide etiam l. 10. col. 1073. c. Ambroſius l. 1. de fide, col. 469. e. *Ego ſum, ego ſum, & non ſum mutatus:* & l. de Incarn. col. 716. b. *Videte, videte me, quia ego ſum, & non ſum mutatus.* Similiter apud Fulgent. l. 3. ad Traſim. detracto hoc medio, *videte me.* Apud Auguſt. verò l. 20. de civit. Dei, c. 25. col. 609. e. ut ſupra, *Quoniam ego Dominus Deus veſter, & non mutor.*

℣. 7. Græc. Vatic. initio habet, ἀπὸ τῶν ἀδικιῶν, *ab injuſtitiis*; Ald. verò & Compl. ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν, ut ſupra: ſubinde in Vat. ἐξεκλίνατε νόμιμά μυ· at in Compl. ἀπὸ τῶν νομίμων· cætera ſimilia. Apud Cypr. l. de bono pat. p. 248. b. *Revertimini ad me, dicit Dominus.*

℣. 8. In Græco Vatic. ſic habetur initio: Μήτι πτερνιεῖ, *Nunquid ſupplantabit*; & poſt paulò, πτερνίζετέ με; Καὶ ἐρεῖτε, *ſupplantatis me? Et dicetis*; reliqua ut in textu. Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Εἰ πτερνιεῖ..... πτερνίζετέ με; Καὶ εἴπατε, &c. Mſ. Barb. Εἰ πτερνίζει; Hieron. quoque in comm. ait: *Verbum Hebraïcum, quod ſcribitur* hajecba, *LXX. interpretati ſunt*, ſi ſupplantat, *pro quo Aquila, & Symm. & Theodot. poſuerunt*, ſi fraudat. In Mſ. Floriac. n. 10. ita: *Si ſupplantavit homo Dominum, quia vos ſupplantaſtis me? Et dixiſtis: In quo ſupplantavimus te? Quia decimæ meæ, & primitiæ vobiſcum ſunt.*

℣. 9. Gr. Καὶ ἀποβλέποντες ὑμεῖς ἀποβλέπετε, &c. *Et vos reſpicientes reſpicitis*, &c. ut ſupra. Ad hoc autem ult. Vulg. *gens tota*, Hieron. in comm. 1828. f. ait: *Pro gente, quæ in Hebraïco ſcribitur* aggoi, *annum LXX. interpretati ſunt*, ἔτος, *pro* ἔθνος: *& eſt ſenſus: Ecce annus expletus eſt, & nihil in meos theſauros, ſed in veſtra horrea comportaſtis.* In Mſ. Floriac. ita: *Et diſſimulantes vos diſſimulaſtis, & vos me ſupplantaſtis*; deinde, *& intuliſtis*, &c. de ℣. ſeq. hoc omiſſo, *Annus impletus eſt.*

℣. 10. Græc. καὶ εἰσηνέγκατε πάντα τὰ ἐκφόρια εἰς τὺς θησαυρὺς, καὶ ἔσαι ἡ διαρπαγὴ αὐτῦ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῦ, &c. *& intuliſtis omnes fructus in theſauros, & erit rapina ejus in domo ejus:* deinde *revertimini*, &c. ut in Lat. ſupra: at in edd. Ald. & Compl. eſt, καὶ ἔσαι ἡ διαρπαγὴ εἰς τὺς οἴκυς ὑμῶν· in Compl. ἐν τοῖς οἴκοις. In Mſ. Floriac. *& intuliſtis vos pignora in theſauris veſtris, & erit rapina in omnibus veſtris.*

℣. 11. Eadem ſunt in Græco Vatic. excepto uno, aut ad ſummum altero, nempe εἰς βρῶσιν, *in cibum*, loco *cibos*; & infra, ἡ ἐν τῷ ἀγρῷ, *quæ in agro*, non ſimpliciter *in agro*: Mſ. Alex. habet ſup. τὴν βρῶσιν; Barb. in margine, τὰ βρώματα; ed. Compl. βρῶσιν.

℣. 12. Itidem Græcè, deletâ unâ conjunct. *ut*, ante *terra voluntaria*, pro qua γῆ θελητή; apud Nobil. *terra accepta:* hoc videtur, inquit, ſignificare θελητή, & reſpondere Hebræo.

℣. 13. Concinit Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 518. e. Ita quoque in Græco eſt. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. f. *Gravaſtis adversùm me conſilia veſtra, dicit Dominus omnipotens.*

℣. 14. Græc. tollit conjunct. *&*, poſt *contra te*; & loco *mandata*, habet τὰ φυλάγματα, *cuſtodias*; cætera ad verbum ut ſupra. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. f. legit: *Et dixiſtis: In qua re detraximus de te? Quia dixiſtis: Vanus eſt omnis, qui ſervit Deo: & quid amplius quòd cuſtodivimus præcepta illius, & ambulavimus deprecantes* (Gr. ἱκέται) *ante conſpectum Domini omnipotentis?* Auguſt. l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 518. e. *Et dixiſtis: In quo detraximus de te? Dixiſtis: Vanus eſt omnis, qui ſervit Deo: & quid plus quia cuſtodivimus obſervationes*

Vulgata nova.

15. ergo nunc beatos dicimus arrogantes : siquidem ædificati sunt facientes impietatem, & tentaverunt Deum, & salvi facti sunt.

16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo : Et attendit Dominus, & audivit : & scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, & cogitantibus nomen ejus.

17. Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium : & parcam eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi.

18. Et convertemini, & videbitis quid sit inter justum, & impium ; & inter servientem Deo, & non servientem ei.

Versio antiqua.

15. & nunc nos beatos dicimus alienos, & ædificantur omnes qui faciunt iniquitatem : & restiterunt Deo, & salvi facti sunt. *Hieron. ubi sup.*

16. Hæc locuti sunt qui timent Dominum, *col.* 1830.
unusquisque ad proximum suum : Et attendit Do- *col.* 1831.
minus, & audivit : & scripsit librum monumenti in conspectu suo his qui timent Dominum, & qui reverentur nomen ejus.

17. Et erunt mihi, dicit Dominus omnipotens, in die qua ego facio, in acquisitionem : & eligam eos, sicut eligit homo filium suum qui servit ei.

18. Et convertar, & videbitis quid sit inter justum, & iniquum ; & inter servientem Deo, & eum qui non servit ei.

Notæ ad Versionem antiquam.

ejus, & quia ambulavimus supplicantes ante faciem Domini omnipotentis? at l. 20. c. 28. col. 612. d. 613. f. *Vanus est, qui servit Deo : & quid amplius quia custodivimus mandata ejus, & quia ambulavimus supplices ante faciem Domini*, &c.

℣. 15. Eadem sunt in Gr. edit. Rom. præter ista, ϗ ἀνοικοδομοῦνται πάντες ποιοῦντες ἄνομα, ad litt. *& restaurantur omnes facientes iniqua* : Ms. Barb. hab. ἀνομίαν. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. f. *& nunc nos magnificamus alienos, & renovantur omnes facientes iniqua : & restiterunt, & salvati sunt.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 518. f. *& nunc nos beatificamus alienos, & reædificantur omnes qui faciunt iniqua : & adversati sunt Deo, & salvi facti sunt* : at l. 20. c. 28. col. 612. d. ut sup. in textu : *& nunc nos beatos dicimus alienos, & ædificantur omnes qui faciunt iniquitatem.*

℣. 16. Similia prorsus in Græco, nisi excipiatur verbum κατελάλησαν, pro *locuti sunt* ; in Ms. Alex. ἐλάλησαν. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. f. *Hæc detraxerunt qui timent Deum, unusquisque ad proximum suum : Et intendit Dominus, & exaudivit : & scripsit librum memorialem coram se timentibus Dominum, & metuentibus nomen suum.* Apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 518. f. *Hæc oblocuti sunt qui timebant Dominum, unusquisque ad proximum suum : Et animadvertit Dominus, & audivit : & scripsit librum memoriæ in conspectu suo eis qui timent Dominum, & reverentur nomen ejus.*

℣. 17. Totidem verba refert Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 27. col. 612. a. at l. 18. c. 35. col. 518. f. legit : *in diem qua ego facio, in adquisitionem... sicut homo eligit filium suum servientem sibi.* Ita quoque in Græco est. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. f. *Et erit mihi, dicit Dominus omnipotens, in die qua ego facio, in possessione : & eligam eos, quemadmodum eligit homo filium suum bene servientem sibi.*

℣. 18. Ita rursum legit August. l. 20. de civit. Dei, c. 27. col. 612. a. excepto verbo *convertemini*, pro *convertar* : item l. 18. c. 35. col. 518. f. *Et convertemini, & videbitis inter justum, & injustum ; & inter servientem Deo, & non servientem.* Ita quoque est in Græco edit. Rom. In Compl. ϗ ὄψεσθε τί ἂν εἴη ἀναμέσον, &c. Apud Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. f. *Et conversi, videbitis quantum sit inter justum, & injustum ; inter servientem Deo, & non servientem.*

CAPUT IV.

Vulgata nova.

1. Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus : & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem, stipula : & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen.

Luc. 1. 78. 2. Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ, & sanitas in pennis ejus : & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento.

3. Et calcabitis impios, cùm fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum.

Versio antiqua.

1. Quia ecce dies venit ardens sicut clibanus, *Hieron. in Malac.*
& comburet eos : & erunt omnes alieni- 4. *col.* 1831.
genæ, & universi qui faciunt iniquitatem, stipula : succendet eos dies veniens, dicit Dominus omnipotens, & non relinquetur in eis radix, neque ramus.

2. Et orietur vobis, qui timetis nomen meum, Sol justitiæ, & sanitas in pennis ejus : & egrediemini, & salietis sicut vituli de vinculis relaxati.

3. Et conculcabitis iniquos, & erunt cinis subter pedes vestros, in die qua ego facio, dicit Dominus omnipotens.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem leguntur Græcè, præter unum aut alterum, nempe ἄνομα, *iniqua*, loco *iniquitatem* ; & ἐξ αὐτῶν, *ex eis*, pro *in eis*, ante *radix* ; à Compl. abest ἐξ. Iren. l. 4. c. 4. p. 231. d. *Dies enim Domini quasi clibanus ardens : & erunt stipula, omnes peccatores qui faciunt injusta : & comburet eos dies veniens.* Cypr. ad Demetr. p. 223. b. *Ecce dies Domini venit ardens velut clibanus : eruntque omnes alienigenæ, & omnes iniqui, stipula : & succendet illos adveniens dies, dicit Dominus* : ita rursum l. de op. & eleem. p. 254. b. & l. 2. Testim. p. 296. b. Julius Firm. l. de errore prof. relig. c. 16. p. 170. f. *Venit enim dies Domini ut ardens clibanus.* Lucif. verò Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 197. f. *Quia ecce dies venit Domini ardens sicut clibanus, & uret eos : & erunt omnes alienigenæ, & omnes qui faciunt scelera, ut sarmenta : & succendet eos dies Domini quæ venit, dicit Dominus omnip. & non derelinquetur ex eis radix, nec vitis.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 518. g. *Quoniam ecce dies venit ardens sicut clibanus, & concremabit eos : & erunt omnes alienigenæ, & omnes facientes iniquitatem, stipula : & incendet illos dies qui adveniet, dicit Dominus omnipotens, & non derelinquetur eorum radix, neque sarmentum* : at l. 20. c. 27. col. 612. b. textui Hieronym. succinit ad verbum, præpositâ unâ conjunct. &, verbo *succendet* ; quæ pariter antecedit in Græco. Auct. etiam l. de promiss. p. 2. c. 21. apud Prosp. p. 146. b. legit : *eruntque omnes alienigenæ, stipula : & succendet eos advenìens dies, dicit Dominus.*

℣. 2. Consonat Græc. ad verbum. Cypr. de orat. Dom. p. 215. b. ita legit : *Vobis autem, qui timetis nomen Domini, orietur sol justitiæ, & in alis ejus curatio est.* Zeno Veron. l. 2. tract. 15. p. 191. *Orietur vobis sol justitiæ.* Tertul. l. de resur. carn. p. 578. b. addit : *exibitis de sepulcris veluti vituli de vinculis soluti.* Ambros. de bened. Patr. c. 10. col. 526. a. *exibunt, & tripudiabunt sicut vituli resoluti vinculis.* August. l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 518. g. *Et orietur vobis timentibus nomen meum, sol justitiæ, & sanitas in pennis ejus : & exibitis, & exsultabitis sicut vituli ex vinculis resoluti* : at l. 20. c. 27. col. 612. b. textui Hieronym. congruit ad verbum : vide etiam serm. 292. to. 5. 1170. g. & l. 1. de serm. Dom. in monte, to. 3. 200. a. Apud Tichon. quoque reg. 7. p. 64. e. id legitur : *& sanitas in pennis ejus.*

℣. 3. Itidem Græcè, excepto uno Διότι, *quia*, ante *erunt*, loco & ; sed in editt. Ald. & Compl. ac Ms. Barb.

Versio antiqua.

Hieron. ubi sup. 4. Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israël, præcepta & judicia.

col. 1832. 5. Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbiten, antequam veniat dies Domini magna, & illustris.

6. Qui convertet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum suum : ne fortè veniens, percutiam terram penitus.

Vulgata nova.

4. Mementote legis Moysi servi mei, quam Exod.
mandavi ei in Horeb ad omnem Israël, præcepta 20.
& judicia. Deuter.
5. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, 4. 5. 6. Matth.
antequam veniat dies Domini magnus, & horri- 17. 10.
bilis. Marc.
6. Et convertet cor patrum ad filios, & cor 9. 10.
filiorum ad patres eorum : ne fortè veniam, & Luc. 1.
percutiam terram anathemate. 17.

Notæ ad Versionem antiquam.

ϗ ἔσονται. Apud Tertul. l. de resur. carn. p. 578. b. *Et conculcabitis inimicos.* Apud August. l. 18. de civit. Dei, c. 35. col. 519. a. *Et conculcabitis iniquos, & erunt cinis sub pedibus vestris, in die in quo ego facio, dicit Dominus omnipotens :* similiter l. 20. c. 27. col. 612. b. detractis his mediis, *in die in quo ego facio.*

℣. 4. Ita sequitur in comment. Hieronymi, sed ex Hebræo solo, aut Vulg. nostra; nihil enim illic subnectitur ex edit. LXX. procul dubio quia contextus ambo vix uno aut altero differebant inter se : ita sanè nunc legimus Græcè : Μνήσθητε νόμου Μωσῆ τοῦ δούλου μου, καθότι ἐνετειλάμην αὐτῷ ἐν Χωρὴβ πρὸς πάντα τὸν Ἰσραὴλ, προστάγματα ϗ δικαιώματα. Hæc autem tota non ponuntur loco isto in edit. Romana, sed transferuntur post ℣. 6. hujus capitis, totumque librum claudunt. In editt. tamen Ald. & Compl. necnon in Ms. Barb. & apud Theodoretum ponuntur ubi supra. Apud August. etiam l. 20. de civit. Dei, c. 27. col. 612. c. post. ℣. 3. sequuntur ista : *Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi ei in Choreb ad omnem Israël.*

℣. 5. Eadem omnino refert August. l. 20. de civit. Dei, c. 29. col. 613. b. Totidem etiam verba in Græco, nisi quòd ipso initio ita legitur, Καὶ ἰδοὺ, *Et ecce*, non simpliciter *Ecce.* Similiter ap. Tertul. l. de anima, p. 495. b. *Ec ecce mittam vobis Eliam Thesbiten.* Auct. verò l. de promiss. p. 4. ap. Prosp. p. 198. c. *Ecce, dicit Dominus, mittam vobis Eliam Thesbitem, priusquam veniat dies Domini magnus, & manifestus.* Junil. Afric. l. 2. de partib. divin. leg. c. 23. p. 349. a. *Ecce transmitto vobis Eliam Thesbiten;* deinde, *Et revocabit corda*, &c. de ℣. seq.

℣. 6. Ita constanter Aug. l. 20. de civit. Dei, c. 29. col. 613. b. sed inf. legit, *ne fortè veniam, & percutiam.* Ita quoque est in Græco ed. Rom. cum his, μὴ ἔλθω, ϗ πατάξω; in Ald. verò & Compl. μὴ ἐλθὼν, πατάξω. Auct. l. de promiss. p. 4. apud Prosp. p. 198. c. *Qui restituet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum suum : ne veniens, percutiam terram funditus.* Hieron. in comm. addit, *sive* omnino, *vel* subitò, *ut LXX. transtulerunt; hoc enim significat* ἄρδην. Junil. Afric. l. 2. de partib. divin. leg. c. 23. p. 349. a. *Et revocabit corda patrum in filios.* Gr. Ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugensi.

MALACHIAS.

CAP. I. ℣. 1. In manu Malachiæ. *Non subjicias* prophetæ.

℣. 3. Et posui montes ejus in solitudinem. *Non addas* Seir *ante* montes.

CAP. II. ℣. 10. Quare ergo despicit unusquisque nostrûm fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? *Pronomina primæ personæ* nostrûm *&* nostrorum, *non sunt mutanda in secundæ* vestrûm *&* vestrorum.

℣. 12. De tabernaculis Jacob. *Pro plurali* tabernaculis, *non supponas singulare* tabernaculo.

CAP. III. ℣. 5. Et qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum. *Quidam ante* viduas *præponunt* & humiliant, *ex Græco acceptum; sed minùs rectè : sicut & illi non rectè, qui omittunt* & *ante* opprimunt.

℣. 18. Et convertemini & videbitis. *Retinendum est futurum indicativi* convertemini.

IN MACHABÆORUM LIBROS
ADMONITIO.

INTER libros illos, qui ex antiquissima Versione Latina servati sunt in Vulgata nostra, nulli dubium est quin numerandi sint duo Machabæorum libri. Cum enim ab Hieronymo Latinè non fuerint translati, ab illa veterrima Editione peti debuerunt, quæ Vulgò usurpabatur in Ecclesia Latina ante ipsum. Utriusque hujus libri stylus non unus videtur & idem: prior phrasim Hebraïcam sapit; posterior Græcam. Id apertè declarat Hieronymus in Prologo Galeato Vulgatis Bibliis præfixo : Machabæorum primum librum, *inquit*, Hebraïcum reperi : secundus Græcus est, quod ex ipsa quoque phrasi probari potest. *Porro cùm exemplar illud Hebraïcum, seu potius Syriacum prioris libri hodie non exstet, Textus Græcus, à quo proximè prodiit Interpretatio vetus Latina, tanquam fons hujus libri meritò spectari potest. Et sanè Versionem Latinam ejusdem, quæ nunc habetur in Vulgata nostra, è Græco prope manasse non diffitebitur, quisquis alterum alteri comparare voluerit: sæpe enim Latinæ versioni hujus libri cum textu Græco ea est similitudo, ut lac lacti non similius sit. Plurimæ tamen inter utrumque textum adsunt varietates cùm in primo, tum maximè in secundo libro, quas diligenter attendere oportuit, nedum contemni debuerint aut negligi : illas quoque, si non omnes, saltem præcipuas, imo pene omnes solito more subjecimus in Notis. Textum etiam Latinum Vulgatæ nostræ contulimus cum Ms. uno S. Theoderici ad Remos n. 2. annorum circiter 600. & optimæ notæ. Ms. quidem ille codex paucis tantummodo differt à Vulgata nostra : quia tamen in ipso nonnullæ passim occurrunt diversitates alicujus momenti, illas maximè notandas duximus, & aliis id genus adnexuimus. Non idem judicium ferendum de altero codice Ms. Monasterii nostri S. Germani Parisiensis n. 15. qui nimirum codex, cùm annorum saltem nongentorum ætatem præferat, & non modicas Antiquæ nostræ Versionis partes in se complectatur, antiquitate, & pretio, codici Ms. S. Theoderici longè anteponi debet. Porro ille Sangermanensis codex decem & tria priora capita libri primi Machabæorum integra nobis suppeditat, plura procul dubio suffecturus nobis, nisi deessent folia subseqq. Id saltem apertè indicant ultima verba quibus clauditur, ni fallor, pagina :* Et in anno centesimo septuagesimo secundo congregavit Demetrius exer..... *quæ sunt prima verba capitis XIV. proximè sequentis. Ad illa igitur capita, quæ supersunt, quod attinet, horum ipsorum Latina Versio primam antiquitatem redolet : id in primis commonstrant verba nonnulla veterrimo modo scripta, v. g.* istut, *pro* istud; quodquod, *pro* quotquot; plancto, *pro* planctu; epistula, adulescentior, *pro* epistola, adolescentior; exacervabat, *pro* exacerbabat; archæ, *pro* arce; cornum *&* corno, *pro* cornu; de sanctificationem, *loco* de sanctificatione, *&c. Præterea Ms. noster codex concordat in multis cum Lucifero Calaritano, scriptore antiquissimo: vide v. g. Not. ad cap. 1. ℣℣. 43. 44. 46. 47. 48. &c. Item cap. 3. ℣℣. 1. 2. 3. 4. &c. Si autem contentio fiat hujus antiquæ Versionis cum textu Græco edit. Rom. deprehendetur contextum illum ipsâ sæpe verbum è verbo, strictiùsque nonnunquam & pressiùs reddi, quàm Vulgatâ nostrâ; exempli gratia, cap. 1. ℣℣. 1. 4. 9. 10. 15. 25. &c. rursum cap. 2. ℣. 1. 2. 6. 9. 15. 16. & sic de aliis multis. Non negaverim tamen Vulgatam nostram hoc priori libro, textui Græco plurimùm accedere, imo & sensum planiorem nonnunquam præbere, utpote à mendis pluribus, & barbarismis liberam : hujusmodi enim fœditates ut sæpe occurrunt in veteribus Mss. sic etiam in codice Sangermanensi nostro : nonnullas id genus abstergere non dubitavimus, ne scilicet illis nimiùm deturparetur Sacer Contextus. Qua ratione autem ederentur priora illa capita, & jungerentur cum Vulgata, non unum fuit nostrûm aut amicorum consilium: primum judicium erat, idque satis ratum & fixum, Vulgatam solam adhibendi ad textum conficiendum; Ms. autem nostri diversitates præcipuas inserendi in Notis inferioribus. Cùm enim sentiremus libros Machabæorum duos ex antiqua Versione, seu, ut aiunt, Italica, servatos fuisse in Vulgata nostra; ut quid, aiebamus, alteram Versionem etiam antiquam, ipsi adnectere? vel enim ipsa Italica Versio est, vel non : si Italicam dixeris, quomodo stabit sententia de Vulgatæ nostræ Interpretatione, quam pariter affirmamus esse veterem illam, quæ olim adhibebatur in Ecclesia? si verò id denegamus Versioni antiquæ Ms. Sangerm. quo nomine vel titulo subsistet ipsa, imprimeturque è regione Vulgatæ nostræ? fatendum quod res est; plurimùm arridebat hoc judicium, cui etiam, ut dictum est, primùm assensi fueramus : sed re magis consulta & explorata, priorem sententiam mutandam censuimus, & reipsa mutavimus; nec ratio mutandi nobis*

defuit. Quamvis enim non diffiteamur verſionem Latinam utriuſque libri Machabæorum, qualis nunc habetur in Vulgata noſtra, eſſe antiquam Verſionem uſu receptam ante Hieronymum; nihil impedit quominus idem affirmemus de antiqua Verſione Latina Mſ. Sangerm. ſaltem quod attinet ad plurima, quibus ambæ concordant inter ſe: quoniam verò alia ſunt, & valde multa, quibus à ſe invicem diſcrepare videntur, ſi non ſenſu, ſaltem verbis, & verborum contextu ac ſerie, quid vetat aſſerere, idem olim fieri potuiſſe in Eccleſia ad emendationem utriuſque libri Machabæorum, quod & probante eadem Eccleſia ab Hieronymo præſtitum fuit in libro Pſalmorum, quorum ſcilicet Verſio Latina ſecundùm LXX. ſemel & iterum ab ipſo correcta fuit & emendata. Quemadmodum autem etiamnum inveniri poſſunt Mſ. codices qui Pſalmos ante omnem Hieronymi correctionem exhibeant, ita pariter inventus eſt à nobis codex, qui libri primi Machabæorum partem continet majorem, minimè quidem correctam, ſed qualis olim in nonnullis Mſ. antiquis reperiebatur. Ut ut eſt, utramque vulgamus; ſed pluris unam quàm alteram facimus, nempe illam quæ reſervata eſt in Vulgata noſtra, quæque & præſtantior eſt, & majorem auctoritatem habet. Itaque illam ipſam edimus iiſdem typis, quibus edita eſt à nobis Antiquiſſima Verſio Latina: ne autem altera è Mſ. Sangermanenſi deſcripta deperiret, & ut ipſi ſua auctoritas tribueretur & pondus, illam è regione excudendam curavimus, ſed typis diſtinctis, ſeu, ut aiunt, Italicis, quemadmodum ſupra præſtandum duximus in edendo libro Baruch. Sed hæc hactenus.

CAPITULA LIBRI I. MACHABÆORUM,

Ex insigni Ms. Ecclesiæ Beatæ Mariæ Remensis * annorum saltem 900. n. B. 2.

* In inf. marg. hoc subscriptum legitur eadem manu: *Hincmarus Archiepiscopus dedit S. Mariæ Remensis Ecclesiæ.*

I. *UBi eversâ Hierusalem, consenserunt Judæi edicto Regis sacrificare idolis.* cap. 1. ℣℣. 32. 33. 44. 45.

II. *Ubi Lex Dei exusta est jussu regis Antiochi, populo sacrificante idolis.* c. 1. ℣℣. 59. 62.

III. *De Matthathia, & filiis ejus, lamentantibus populum Hierusalem.* c. 2. ℣℣. 1. 2. seqq.

IV. *Ubi ministri regis cùm cogerent Matthathiam sacrificare, non fecit; & interfecit sacrificantem.* c. 2. ℣℣. 15. 16. 22. 23. 24.

V. *Ubi Judæi qui non sacrificarunt, fugientes in deserto, occisi sunt.* c. 2. ℣℣. 29. 30. 38.

VI. *Ubi Matthathias cum filiis occidit persecutores, & aras evertit.* c. 2. ℣℣. 44. 45.

VII. *Ubi Matthathias moriens, admonet filios.* c. 2. ℣℣. 49. 50. &c.

VIII. *Ubi surrexit Judas post mortem Matthathiæ defendere Israël.* c. 3. ℣. 1. seqq.

IX. *Ubi Judas occidit Apollonium, & Seron principem exercitus Syriæ.* c. 3. ℣℣. 11. 23. 24.

X. *Ubi Antiochus congregat exercitum contra Judam: & de actibus Lysiæ, & victoriæ Judæ.* c. 3. ℣℣. 27. 32. 38. 42. c. 4. ℣℣. 6. 7. 14. seqq.

XI. *Ubi veniens Lysias amicus Antiochi cum exercitu, à Juda debellatus est.* c. 4. ℣℣. 28. 29. 34. seqq.

XII. *Ubi Judas purificat templum ab immunditiis gentium.* c. 4. ℣℣. 42. 43. seqq.

XIII. *Ubi Judas debellavit gentes volentes perdere Israël: & de Timotheo.* c. 5. ℣℣ 1. 2. 3. &c.

XIV. *Ubi Simon expugnavit gentes, missus à Juda fratre suo.* c. 5. ℣℣. 17. 20. 21. &c.

XV. *Ubi Judas, & fratres ejus, expugnavit castra Timothei, & cepit civitates munitas, & civitatem Esron.* c. 5. ℣℣. 28. 31. 34. 35. &c.

XVI. *Ubi Josephus & Azarias voluerunt expugnare gentes, & victi sunt: & ubi Judas expugnavit filios Esau.* c. 5. ℣℣. 56. 57. 60. 65.

XVII. *De morte Antiochi, & successione filii ipsius.* c. 6. ℣℣. 8. 9. 15. 16. 17.

XVIII. *Ubi filius Antiochi mittit exercitum ad debellandum Judam, & vincitur; & pacem dat fictè, quam continuò disrumpit.* c. 6. ℣℣. 28. 29. 42. 58. 60. 62.

XIX. *Ubi Demetrius occiso Antiocho, & Lysias obtinuit regnum: & de Alcimo & Bacchide, & malitia eorum.* c. 7. ℣℣. 1. 2. 3. 4. 5. 8. 9. &c.

XX. *Ubi secundò misit Demetrius Nicanorem ad debellandum Judam.* c. 7. ℣℣. 26. 27. seqq.

XXI. *Ubi oravit Judas Dominum, & vicit Nicanorem, & occidit eum.* c. 7. ℣℣. 36. 37. 38. 43. &c.

XXII. *De Romanorum fama, quòd omnia regna sibi subjecerint.* c. 8. ℣℣. 1. 2. &c.

XXIII. *Ubi Judas mittit legatos Romam, conjurationis gratiâ.* c. 8. ℣℣. 17. 18. 19. seqq.

XXIV. *Rescripta Romanorum ad Judæos, & ut Demetrius Judæis non adversetur.* c. 8. ℣℣. 22. 23. &c.

XXV. *Ubi Demetrius mittit exercitum ad Judæos debellandos.* c. 9. ℣℣. 1. 2. seqq.

XXVI. *Ubi Judas mortuus est in bello, postquam exstinxit partem Bacchidis.* c. 9. ℣℣. 8. 9. 10. &c. 18. 19.

XXVII. *De viris impiis in malitia Bacchidis post obitum Judæ.* c. 9. ℣℣. 23. 24. 25. &c.

XXVIII. *Ubi Jonathas suscepit principatum, expugnavit filios Jambri, & Bacchidem.* c. 9. ℣℣. 31. 33. seqq.

XXIX. *Ubi Alchimus, volens templum destruere, obmutuit: & de consilio impiorum proditio* (l. *prodito.*) c. 9. ℣℣. 54. 55. 58. 59. 60.

XXX. *Ubi superatus est Bacchides à Simone & Jonatha: & reddidit ei Jonathas captivitatem, & pacem firmavit.* c. 9. ℣℣. 63. 64. 65. &c. 70. 71. 72. 73.

XXXI. *Ubi Alexander Antiochi filius, suscepit regnum: & voluit cum eo pugnare Demetrius, & Jonathan prævenit ad amicitias faciendas.* c. 10. ℣℣. 1. 2. 3. 4. &c.

XXXII. *Ubi Jonathas tenuit Hierusalem, & munivit eam.* c. 10. ℣℣. 10. 11.

XXXIII. *Ubi rex Alexander petit auxilium Jonathæ adversùs Demetrium.* c. 10. ℣℣. 18. 19. &c.

XXXIV. *Ubi Demetrius petit auxilium Jonathæ contra Alexandrum, & contemnitur.* c. 10. ℣℣. 25. 26. &c.

XXXV. *Ubi Alexander in pugna occidit Demetrium, & accepit filiam Ptolomei regis uxorem: & de gloria Jonathæ.* c. 10. ℣℣. 48. 49. 50. 54. 55. &c. 59. 60. 62. &c.

XXXVI. *Ubi Demetrius filius Demetrii, accepit regnum: & missum ab eo Apollonium expugnavit Jonathas.* c. 10. ℣℣. 67. 69. 74. &c.

XXXVII. *Ubi Jonathas venit Ascalona cum gloria; & mittit ei Alexander fibulam auream.* c. 10. ℣℣. 86. 87. 88. 89.

XXXVIII. *Ubi Ptolomeus rex surrexit contra Alexandrum; & ablatam ab eo filiam suam dedit Demetrio; eò quòd duo regna habuerit.* c. 11. ℣℣. 1. 2. &c. 9. 10. 11. 12. 13.

XXXIX. *Ubi occiditur Alexander rex ab Gaddiel Arabe: & de morte Ptolomei regis.* c. 11. ℣℣. 17. 18.

XL. *Ubi Demetrius regnans, confirmat fœdus cum Jonatha; & quietis omnibus, dimisit exercitum Demetrius.* c. 11. ℣℣. 19. 22. 23. 24. &c. 32. 33. &c. 38.

XLI. *Ubi Trifon erigit regem Antiochum filium Alexandri adversùm Demetrium, & auxilio Judæorum salvatur Demetrius; & perfidus existit.* c. 11. ℣℣. 39. 40. 44. 47. 48. 52. 53.

XLII. *Ubi victus est Demetrius à Trifone, & Antiocho.* c. 11. ℣℣. 54. 55. 56.

XLIII. *De amicitiis Antiochi cum Jonatha & Simone.* c. 11. ℣℣. 57. 58. 59.

XLIV. *Ubi Jonathas pugnavit cum alienigenis; & recuperata virtute, expugnavit eos.* c. 11. ℣℣. 60. 61. 62. seqq.

XLV. *Ubi Jonathas legatos mittit Romanis, & Spartiatis de renovatione amicitiæ & pacis.* c. 12. ℣℣. 1. 2. 3. 4. 5. 6. &c.

XLVI. *Ubi principes Demetrii cum exercitu fugat Jonathas, & percussit Arabas, qui vocantur Za-*

badæi. c. 12. ℣℣. 24. 25. 30. 31.

XLVII. *Ubi Trifon, adsumere volens regnum Antiochiæ, dolo egit cum Jonatha, & apud Ptolomaidam conclusus est.* c. 12. ℣℣. 39. 40. 41. 42. 43.... 48. &c.

XLVIII. *Ubi Simonem loco fratrum ejus exercitus ducem constituit: & de morte Jonathæ.* c. 13. ℣℣. 7. 8. 9. &c. 23. 25. 26.

XLIX. *Ubi Trifon occidit Antiochum, & regnavit pro eo.* c. 13. ℣℣. 31. 32.

L. *Ubi Demetrius constituit pacem cum Simone, & tributa dimisit.* c. 13. ℣℣. 34. 35. 36. &c.

LI. *Ubi Simon, expugnans Gazam, exoratus dextras dedit; & filium suum constituit ducem.* c 13. ℣℣. 43. 44. 45. 46. 47. &c. 54.

LII. *Ubi congregavit rex Demetrius exercitus suos, & abiit Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Trifonem. Et misit Arsaces rex Persidis & Mediæ principem suum, & vivum comprehendit Demetrius, & posuit eum in custodia.* c. 14. ℣℣. 1. 2. 3.

LIII. *Ubi captus Demetrius est à rege Persidis, & habitus in custodia: de sublimitate & potentia Simonis, & quiete terræ.* Ibid. & ℣℣. 4. 5. 6. 7. 8. 9. &c.

LIV. *Rescripta pacis ad Simonem ab Spartiatis.* c. 14. ℣℣. 20. 21. seqq.

LV. *Ubi populus Judæorum titulos gloriæ Simoni duci suo statuerunt tabulis æneis.* c. 14. ℣℣. 26. 27. 28. seqq.

LVI. *Ubi Antiochus Demetrii filius accepit regnum paternum; & conjuratus Simoni, persecutus est Trifonem, & fugavit.* c. 15. ℣℣. 1. 2. 3. &c. 10. 11. 12. &c.

LVII. *Rescripta Romanorum pacis cum Simone constitutæ ad Ptolomeum regem, & cæteros.* c. 15. ℣℣. 16. 17. 18. &c.

LVIII. *Ubi Antiochus Demetrii, rupta pace, mittit Cendebeum ad debellandam Judæam.* c. 15. ℣℣. 26. 27. 38. 39. &c.

LIX. *Ubi Simon mittit duos filios suos ad Cendebeum ducem Ptolomei expugnandum.* c. 16. ℣℣. 2. 3. 4.

LX. *Ubi filii Simonis vicerunt Cendebeum, & Judas filius Simonis vulneratus est.* c. 16. ℣℣. 5. 6. 7. 8. 9.

LXI. *Ubi Ptolomeus filius Abobi occidit Simonem cum filiis suis in convivio; & Johannes filius Simonis occidit eos, qui venerant perdere eum.* c. 16. ℣℣. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 21. 22.

LIBER PRIMUS
MACHABÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET VERSIO ANTIQUA.

1. ET factum eſt, poſtquam percuſſit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia, egreſſus de terra Cethim, Darium regem Perſarum & Medorum:
2. conſtituit prælia multa, & obtinuit omnium
munitiones, & interfecit reges terræ,
3. & pertranſiit uſque ad fines terræ: & ac-
cepit ſpolia multitudinis gentium: & ſiluit terra
in conſpectu ejus.
4. Et congregavit virtutem, & exercitum for-
tem nimis: & exaltatum eſt, & elevatum cor
ejus:
5. & obtinuit regiones gentium, & tyrannos:
& facti ſunt illi in tributum.
6. Et poſt hæc decidit in lectum, & cognovit
quia moreretur.
7. Et vocavit pueros ſuos nobiles, qui ſecum
erant nutriti à juventute: & diviſit illis regnum
ſuum, cùm adhuc viveret.
8. Et regnavit Alexander annis duodecim, &
mortuus eſt.
9. Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unuſ-
quiſque in loco ſuo:
10. & impoſuerunt omnes ſibi diademata poſt
mortem ejus, & filii eorum poſt eos annis mul-
tis, & multiplicata ſunt mala in terra.

ALIA VERSIO VETUS.

Ex Mſ. cod. S. Germ. Pariſ. annor. circit. 900. n. 15.

1. *ET factum eſt, poſtquam percuſſit Alexander Philippi magnus Macedo, qui exivit de terra Cetheim, & percuſſit Darium regem Perſarum & Medorum, & regnavit in loco ejus primus in Græciam:*
2. *& commiſit prælia multa, & obtinuit mu-*
nitiones, & interfecit reges terræ,
3. *& pertranſiit uſque ad fines terræ: & ac-*
cepit ſpolia multitudinis gentium: & ſiluit ter-
ra in conſpectu ejus.
4. *Et exaltatum, & elevatum eſt cor ejus: &*
congregavit virtutem, & exercitum fortem ni-
mis:
5. *& regnavit in regionibus gentium, & ty-*
rannis: & facti ſunt illi in tributum.
6. *Et poſt hæc decidit in lectum, & cogno-*
vit quia moriturus eſſet.
7. *Et vocavit pueros ſuos nobiles, qui ſecum*
erant nutriti à juventute: & diviſit illis regnum
ſuum, cùm adhuc viveret.
8. *Et regnavit Alexander annis duodecim,*
& mortuus eſt.
9. *Et obtinuerunt pueri ejus, unuſquiſque in*
loco ſuo:
10. *& impoſuerunt omnes diademata poſt mor-*
tem ejus, & filii eorum poſt eos annis multis, &
multiplicata ſunt mala in terra.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Ita quoque in Græco eſt, ſi detrahatur adject. *magnus*, ante *Macedo*: ſcriptum etiam inf. Χεττιεὶμ, non *Cetheim*; in Mſ. S. Theod. *Cetthim.*

℣. 2. Græc. ϗ ϛυνεϛήσατο πολέμους πολλοὺς, ϗ ἐκράτησεν ὀχυρωμάτων πολλῶν, &c. A Mſ. Alex. & Compl. abeſt πολλῶν.

℣. 3. Conſonat Græc. ad verbum.

℣. 4. Sic etiam in Græco eſt, niſi quòd deeſt τὸ & *exercitum*. Mſ. S. Theod. habet: *Et congregavit virtutem exercituum fortem*, &c. ut in Vulg.

℣. 5. Græc. ϗ ἦρξε χωρῶν, ϗ ἐθνῶν, ϗ τυράννων, &c. ut ſupra.

℣. 6. Græc. extremò hab. ὅτι ἀποθνήσκει, *quia moritur*, cæt. ut in Vulg.

℣. 7. Concinit Græcum. Mſ. S. Theod. in medio hab. *nutriti à juventute ſua.*

℣. 8. Sic iterum Græcè.

℣. 9. Græcè pariter: Καὶ ἐπεκράτησαν οἱ παῖδες αὐτοῦ, ἕκαϛος, &c.

℣. 10. Similiter in Græco.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

11. *Et exiit ex eis radix delicti, Antiochus inluſtris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obſes: & regnavit in anno centeſimo vigeſimo ſeptimo regni Græcorum.*

12. *In diebus illis exierunt ex Iſraël filii iniqui, & ſuaſerunt multos, dicentes: Eamus, diſponamus teſtamentum cum gentibus, quæ circa nos ſunt: quia ex qua die receſſimus ab eis, invenerunt nos mala multa.*

13. *Et bonus viſus eſt ſermo in oculis eorum.*

14. *Et deſtinaverunt quidam ex populo, & abierunt ad regem: & dedit illis poteſtatem rex ut facerent juſtitias gentium.*

15. *Et ædificaverunt gymnaſium Jeroſolymis ſecundùm legitima nationum:*

16. *& fecerunt ſibi præputia, & receſſerunt à teſtamento ſancto, & juncti ſunt nationibus, & venundati ſunt ut facerent malum.*

17. *Et paratum eſt regnum in conſpectu Antiochi, & ſuſcepit regnare in terra Ægypti, ut regnaret ſuper duo regna Antiochus.*

18. *Et intravit in Ægyptum in turba gravi, & in curribus, & in elephantis, & in multitudine navium:*

19. *& conſtituit bellum adversùs Ptolomæum regem Ægypti, & veritus eſt Ptolomæus à facie ejus, & fugit, & ceciderunt vulnerati multi.*

20. *Et comprehenderunt civitates munitas in terra Ægypti: & accepit ſpolia multa de terra Ægypti.*

21. *Et convertit Antiochus, poſtquam percuſſit Ægyptum in centeſimo & quadrageſimo tertio anno: aſcendit ad Iſraël*

22. *in Jeroſolyma in multitudine gravi.*

23. *Et intravit in ſancto cum ſuperbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & univerſa vaſa ejus, & menſam propoſitionis, & libatoria, & phialas, & mortariola, & velum templi, & coronas, & ornamentum aureum, quod erat in faciem templi: & comminuit omnia.*

24. *Et accepit argentum, & aurum, vaſa concupiſcibilia: & accepit theſauros occultos, quos invenit: & acceptis omnibus, abiit in terram ſuam.*

25. *Et fecit cædem hominum, & locutus eſt ſuperbiam magnam.*

26. *Et factus eſt luctus magnus in Iſraël, in omni loco eorum:*

27. *& gemuerunt principes, & ſeniores eorum: virgines, & juvenes eorum infirmati ſunt: & ſpecioſitas mulierum immutata eſt.*

28. *Omnis maritus ſumpſit lamentum: & quæ ſedebant in thoro maritali, lugebant:*

29. *& commota eſt terra ſuper inhabitantes*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

11. Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illuſtris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obſes: & regnavit in anno centeſimo trigeſimo ſeptimo regni Græcorum.

12. In diebus illis exierunt ex Iſraël filii iniqui, & ſuaſerunt multis, dicentes: Eamus, & diſponamus teſtamentum cum gentibus, quæ circa nos ſunt: quia ex quo receſſimus ab eis, invenerunt nos multa mala.

13. Et bonus viſus eſt ſermo in oculis eorum.

14. Et deſtinaverunt aliqui de populo, & abierunt ad regem: & dedit illis poteſtatem ut facerent juſtitiam gentium.

15. Et ædificaverunt gymnaſium in Jeroſolymis ſecundùm leges nationum:

16. & fecerunt ſibi præputia, & receſſerunt à teſtamento ſancto, & juncti ſunt nationibus, & venundati ſunt ut facerent malum.

17. Et paratum eſt regnum in conſpectu Antiochi, & cœpit regnare in terra Ægypti, ut regnaret ſuper duo regna.

18. Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, & elephantis, & equitibus, & copioſa navium multitudine:

19. & conſtituit bellum adversùs Ptolemæum regem Ægypti, & veritus eſt Ptolemæus à facie ejus, & fugit, & ceciderunt vulnerati multi.

20. Et comprehendit civitates munitas in terra Ægypti: & accepit ſpolia terræ Ægypti.

21. Et convertit Antiochus, poſtquam percuſſit Ægyptum in centeſimo & quadrageſimo tertio anno: & aſcendit ad Iſraël,

22. & aſcendit Jeroſolymam in multitudine gravi.

23. Et intravit in ſanctificationem cum ſuperbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & univerſa vaſa ejus, & menſam propoſitionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat: & comminuit omnia.

24. Et accepit argentum, & aurum, & vaſa concupiſcibilia: & accepit theſauros occultos, quos invenit: & ſublatis omnibus abiit in terram ſuam.

25. Et fecit cædem hominum, & locutus eſt in ſuperbia magna.

26. Et factus eſt planctus magnus in Iſraël, & in omni loco eorum:

27. & ingemuerunt principes, & ſeniores: virgines, & juvenes infirmati ſunt: & ſpecioſitas mulierum immutata eſt.

28. Omnis maritus ſumpſit lamentum: & quæ ſedebant in thoro maritali, lugebant:

29. & commota eſt terra ſuper habitantes in

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 11. Græc. Vulgatæ reſpondet.

℣. 12. Græc..... ϗ ἀνέπεισαν πολλὲς.....ὅτι ἀφ' ἧς ἐχωρίϑημδυ, &c. Compl. ἀφ' ἔ.

℣. 13. Græc. Καὶ ἠγαθύνθη ὁ λόγος, &c.

℣. 14. Græc. Καὶ πϱοεθυμήθησάν τινες ἀπὸ τῦ λαῦ..... ϗ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξȣσίαν ποιῆσαι τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν. Mſ. quoque S. Theod. extremò habet num. plurali, *juſtitias gentium.*

℣. 15. Græcè pariter, κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν.

℣. 16. Totidem verba in Græco.

℣. 17. Gr..... ϗ ὑπέλαβε βασιλεῦσαι τῆς Αἰγύπτȣ, &c. ut in Vulg. nec ſubjicitur *Antiochus.*

℣. 18. Sic etiam in Græco eſt, niſi quòd tollitur conjunct. &, poſt *gravi; elephantiſ*que ſubditur, ϗ ἐν ἱππεῦσι, & *in equitibus;* dein, ac ultimò, ϗ ἐν ϛόλῳ μεγάλῳ, & *in claſſe magna.*

℣. 19. Conſonat Græc. ad verbum, ſi tamen unum excipiatur plur. ϛυνεϛήσαντο, *conſtituerunt*, pro ſingul. *conſtituit;* ſed Nobilius monet corrigendum eſſe ϛυνεϛήσατο, quamvis, inquit, hujuſmodi varietates à ſingulari ad numerum multitudinis ſæpe occurrunt.

℣. 20. Gr. Καὶ κατελάβοντο τὰς πόλεις τὰς ὀχυρὰς..... ϗ ἔλαβε τὰ σκῦλα γῆς Αἰγύπτȣ.

℣. 21. Sic eſt in Græco, interpoſita duplici conjunct. ϗ, ante *tertio*, & ante *aſcendit.*

℣. 22. Græc. Vatic. ϗ ἀνέβη εἰς Ἱερȣσαλὴμ ἐν ὄχλῳ βαρεῖ· ſed in Mſ. Alex. ϗ Ἱεροσόλυμα, abſque medio ἀνέβη; in edd. Ald. & Compl. ϗ εἰς Ἱερȣσαλήμ.

℣. 23. Græc. Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἁγίασμα ἐν ὑπερηφανείᾳ, &c. ut in Vulgata.

℣℣. 24. 25. 26. Totidem verba in Græco.

℣. 27. Græc. ϗ ἐϛέναξαν ἄρχοντες, &c. ut in Vulg.

℣. 28. Mſ. S. Theod. *Et omnis maritus..... & quæ ſedebat in thoro maritali, lugebat.* Græc. Πᾶς νυμφίος ἀνέλαβε θρῆνον· ϗ καθημένη ἐν παςῷ, ἐγένετο ἐν πένθει.

℣. 29. Concinit Græc. ad verbum, niſi quòd hab. ἐπὶ

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

ea, & universa domus Jacob induit confusionem.

30. Et post duos annos dierum, misit rex principem tributorum in civitates Juda, & venit Jerusalem cum turba magna.

31. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo: & crediderunt ei.

32. Et irruit super civitatem repentè, & percussit eam plagâ magnâ, & perdidit populum multum ex Israël.

33. Et accepit spolia civitatis: & succendit eam igni, & destruxit domos ejus, & muros ejus in circuitu:

34. & captivas duxerunt mulieres: & natos, & pecora possederunt.

35. Et ædificaverunt civitatem David muro magno & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcem:

36. & posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, & convaluerunt in ea: & posuerunt arma, & escas, & congregaverunt spolia Jerusalem:

37. & reposuerunt illic: & facti sunt in laqueum magnum.

38. Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, & in diabolum malum in Israël:

39. & effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, & contaminaverunt sanctificationem.

40. Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos, & facta est habitatio exterorum, & facta est extera semini suo, & nati ejus reliquerunt eam.

41. Sanctificatio ejus desolata est sicut solitu-
Tob. 2. 6. do, dies festi ejus conversi sunt in luctum, sabbata
ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum.
Amos 8. 10. 42. Secundùm gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus: & sublimitas ejus conversa est in luctum.

43. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus, unus: & relinqueret unusquisque legem suam.

44. Et consenserunt omnes gentes secundùm verbum regis Antiochi:

45. & multi ex Israël consenserunt servituti ejus, & sacrificaverunt idolis, & coinquinaverunt sabbatum.

46. Et misit rex libros per manus nunciorum in Jerusalem, & in omnes civitates Juda: ut sequerentur leges gentium terræ,

47. & prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei,

AL. VERSIO VETUS.

in eam, & universa domus Jacob induit confusionem. Ex Mf. S. Germ. n. 15.

30. *Et post duos annos, misit rex principem tributorum ad civitates Juda, & venit in Jerusalem in turba magna.*

31. *Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo: & crediderunt ei.*

32. *Et incubuit super civitatem derepente, & percussit eam plagâ magnâ, & perdidit populum multum ex Israël.*

33. *Et accepit spolia civitatis: & incendit eam igni, & destruxit domus ejus, & muros in circuitu:*

34. *& captivas duxerunt mulieres: & natos, & pecora possederunt.*

35. *Et ædificaverunt civitates & muro magno & firmo, turribus altis, & factum est illis in arcem:*

36. *& posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, & convaluerunt in eam: & posuerunt arma, & escam, & congregaverunt spolia Jerusalem:*

37. *& reposuerunt illic: & facti sunt in laqueum magnum.*

38. *Et factum est in insidias sanctificationis, & in commissionem nequam in Israël semper:*

39. *effuderunt sanguinem innocentem per circuitu Jerusalem, & sanctificationem contaminaverunt.*

40. *Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos, & facta est habitatio eorum, exterorum, & terra eorum his; qui nati sunt in ea, & nati ejus reliquerunt eam.*

41. *Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, dies festi ejus conversi sunt in luctum, & sabbata ejus in opprobrium, honor ejus in nihilum.*

42. *Secundùm gloriam ejus multiplicata * est ignominia ejus: & sublimitas ejus conversa est in luctum.* * Mf. *sunt*, vitiosè.

43. *Et scripsit rex in omni regno suo, ut essent universi populi, unum: & relinquerent unusquisque legitima sua.*

44. *Et receperunt omnes gentes secundùm verbum regis:*

45. *& multi ex Israël consenserunt servitioni ejus, & sacrificaverunt simulacris, & polluerunt sabbatum.*

46. *Et misit rex libros in manu nunciorum in Jerusalem, & civitates Juda: ut irent post legitima exteræ terræ,*

47. *& prohibere holocausta, & sacrificia, & libationes de * sanctificatione,* * Mf. *sanctificationem*, mendosè.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

τὺς κατοικῦντας αὐτήν.

℣. 30. Græc. extremò leg. καὶ ἦλθεν εἰς Ἱερυσαλὴμ ἐν ὄχλῳ βαρεῖ· cæt. ut in Vulgata.

℣. 31. Græcè similiter.

℣. 32. Græc. Καὶ ἐπέπεσεν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐξάπινα, καὶ ἐπάταξεν, &c. ut supra. In Mf. S. Theod. deest *magna*, post *plaga*.

℣. 33. Græc. Vulgatæ consonat.

℣. 34. Græc. καὶ ᾐχμαλώτευσαν τὰς..... καὶ τὰ κτήνη ἐκληρονόμησαν.

℣. 35. Græc. Vulgatæ respondet, detractâ unâ conjunct. &, ante *turribus*.

℣. 36. Mf. S. Theod. legit *peccatorum*, loco *peccatricem*. Græc. Vulgatæ favet.

℣. 37. Græcè deest 1. conjunct. &; cætera quadrant.

℣. 38. Græc. Καὶ ἐγένετο εἰς ἔνεδρον τῷ ἁγιάσματι, καὶ εἰς διάβολον πονηρὸν τῷ Ἰσραὴλ διαπαντός.

℣. 39. Græcum Vulgatæ congruit.

℣. 40. Græcè concordant omnia cum Vulg. excepto uno plur. γεννήμασι, *geniminibus*, pro *semini*.

℣. 41. Ita rursum in Græco, detractâ unâ conjunct. &, ante *sabbata*.

℣. 42. Ad verbum è Græco.

℣. 43. Mf. S. Theod. extremò hab. & *reliquerunt unusquisque legem suam.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum delinq. p. 231. vel 233. a. *Et scripsit rex omni regno suo, ut esset universus populus, unus: & relinqueret unusquisque legitima sua.* Græc. Καὶ ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχος πάσῃ τῇ βασιλείᾳ αὐτῦ, εἶναι πάντας, λαὸν ἕνα· καὶ ἐγκαταλιπεῖν ἕκαστον τὰ νόμιμα αὐτῦ· à Mf. Alex. abest Ἀντίοχος.

℣. 44. Lucif. Cal. l. ubi sup. similiter habet: *Et receperunt omnes gentes secundùm verbum regis.* Græcè pariter: Καὶ ἐπεδέξατο πάντα τὰ ἔθνη κατὰ τὸν λόγον τῦ βασιλέως.

℣. 45. Ad verbum è Græco. Lucif. Cal. ubi sup. legit simpliciter: & *multi ex Israël consenserunt simul cum illis, & polluerunt sabbatum.* Mf. S. Theod. *consenserunt ei, & sacrificaverunt*, &c. ut in Vulg.

℣. 46. Lucif. Cal. ubi sup. *Et misit rex libros in manu nunciorum Jerusalem, & civitates Judæ: ut irent post legitima exteræ terræ.* Textui Sangerm. Græcum favet, nisi quòd hab. ἀλλοτρίων, *exterorum*, loco *exteræ*. Mf. S. Theod. initio leg. *Et misit rex Antiochus*; & inf. *civitates Judææ*; cæt. ut in Vulgata.

℣. 47. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 233.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

Al. Versio vetus.	Vulgata nostra, quæ et antiqua.
48. *& contaminare ſabbata, & dies ſolemnes :*	48. & prohiberent celebrari ſabbatum, & dies ſolemnes :
49. *& polluerunt ſanctificationem, & ſancta,*	49. & juſſit coinquinari ſancta, & ſanctum populum Iſraël.
50. *ita ut exſtruerent aras, & templa, & idola, & immolare porcinam, & pecora communia,*	50. Et juſſit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes ſuillas, & pecora communia,
51. *& relinquere filios ſuos incircumciſos, polluere etiam animas eorum in omni immunditia, & abominatione, ita ut obliviſcerentur legem, & mutarent juſtificationes patrum ſuorum.*	51. & relinquere filios ſuos incircumciſos, & coinquinari animas eorum in omnibus immundis, & abominationibus, ita ut obliviſcerentur legem, & immutarent omnes juſtificationes Dei.
52. *Et quicunque non fecerit ſecundùm verbum regis, morietur.*	52. Et quicunque non feciſſent ſecundùm verbum regis Antiochi, morerentur.
53. *Secundùm verba hæc ſcripſit in univerſo regno ſuo : & fecit conſideratores in populo.*	53. Secundùm omnia verba hæc ſcripſit omni regno ſuo : & præpoſuit principes populo, qui hæc fieri cogerent.
54. *Et mandavit civitatibus Juda immolare.*	54. Et juſſerunt civitatibus Juda ſacrificare.
55. *Et congregati ſunt ex populo multi ad eos, omnes derelinquentes legem : & fecerunt mala in terram :*	55. Et congregati ſunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini : & fecerunt mala ſuper terram :
56. *& poſuerunt Iſraël in inſidiam in omni regione eorum.*	56. & effugaverunt populum Iſraël in abditis, & in abſconditis fugitivorum locis.
57. *Et quintodecimo die Casleu, quinto & quadrageſimo & centeſimo anno, ædificavit abominationem deſolationis ſuper altare, in civitatibus Juda in circuitu ſtruxerunt aras :*	57. Die quintadecima menſis Casleu, quinto & quadrageſimo & centeſimo anno, ædificavit rex Antiochus abominandum idolum deſolationis ſuper altare Dei, & per univerſas civitates Juda in circuitu ædificaverunt aras :
58. *& oſtiis domûm, & plateis incendebant :*	58. & ante januas domorum, & in plateis incendebant thura, & ſacrificabant :
59. *& libros incenderunt igni, conciſos :*	59. & libros legis Dei combuſſerunt igni, ſcindentes eos :
60. *& ubicunque inveniebatur apud aliquem liber teſtamenti, & ſi quis conſentiebat legi, conſtitutio regis interficiebat eum.*	60. & apud quemcunque inveniebantur libri teſtamenti Domini, & quicunque obſervabat legem Domini, ſecundùm edictum regis trucidabant eum.
61. *In virtute ſua ſecundùm hæc faciebant ad Iſraël, his qui inveniebantur in omni menſe & menſe in civitatibus.*	61. In virtute ſua faciebant hæc populo Iſraël, qui inveniebatur in omni menſe & menſe in civitatibus.
62. *Et quinta & vigeſima menſis ſacrificabant ſupra aram, quæ erat ſupra altare.*	62. Et quinta & vigeſima die menſis ſacrificabant ſuper aram, quæ erat contra altare.
63. *Et mulieres, quæ circumciderant natos*	63. Et mulieres, quæ circumcidebant filios

Notæ ad al. Versionem veterem.

a. *& prohiberent holocauſta, & ſacrificium, & libationem de ſanctificatione.* Ita quoque in Græco eſt. In Mſ. Alex. θυσίας, *ſacrificia*, non θυσίαν, num. ſingul.

℣. 48. Lucif. Cal. loco cit. *& contaminarent ſabbata, & dies ſolemnes.* Sic etiam in Græco eſt.

℣. 49. Lucif. Cal. ubi ſup. *& polluerunt ſanctificationem ;* nec addit plura. Græcè, ϗ μιᾶναι ἁγίασμα, ϗ ἁγίους. Apud Caſſiod. in Pſ. 78. p. 272. c. omnia ut in Vulg. Sic etiam in Mſ. S. Theod. detracto uno *juſſit*, ante *coinquinari.*

℣. 50. Lucif. Calar. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. a. *& ſtatuerent delubra, & idola, & immolarent porcinam, & pecora communia.* Caſſiod. in Pſ. 78. p. 272. c. *Juſſit ædificari aras, & templa, & idola, ut immolarent carnes ſuillas.* Græc. οἰκοδομῆσαι βωμοὺς, ϗ τεμένη, ϗ εἰδωλεῖα, ϗ θύειν ὕεια, ϗ κτήνη κοινά. Mſ. Alex. habet εἴδωλα, non εἰδωλεῖα, *idolia.*

℣. 51. Ita quoque legit Lucif. Cal. ubi ſup. niſi quòd habeat, *& relinquerent..... & polluerent animas ;* omittatque in fine, *patrum ſuorum.* Lucifero Græcum favet, deletâ conjunct. &, ante *polluerent*, poſitoque πάντα, *omnes*, ante *juſtificationes.*

℣. 52. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. a. *Et quicunque non feciſſet ſecundùm verbum regis, moreretur.* Similiter habet Mſ. S. Theod. addito nomine *Antiochi*, ad vocem *regis.* Græc. textui Sangerm. conſonat.

℣. 53. Lucif. Cal. ubi ſup. *Secundùm omnia verba hæc miſit ſcripta univerſo regno ſuo : & fecit conſideratores ſuper populum.* Sic etiam habetur Græcè, exceptis his, ἔγραψε, *ſcripſit*, pro *miſit ſcripta ;* ultimòque, ἐπὶ πάντα τὸν λαόν, *ſuper omnem populum.*

℣. 54. Lucif. Cal. habet : *Et mandavit civitatibus Juda immolare per civitatem & civitatem.* Ita quoque in Græco eſt. Mſ. S. Theod. legit *Judæ*, non *Juda ;* cæt. ut in Vulg.

℣. 55. Lucif. Cal. loco ſupra cit. *Et congregati ſunt multi de populo ad eos, omnes derelinquentes legem : & fecerunt mala in terra.* Græc. Καὶ συνηθροίσθησαν ἀπὸ τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτοὺς πολλοὶ, πᾶς ὁ ἐγκαταλιπὼν τὸν νόμον· ϗ ἐποίησαν κακὰ ἐν τῇ γῇ.

℣. 56. Græc. ϗ ἔθεντο τὸν Ἰσραὴλ ἐν κρύφοις, ἐν παντὶ φυγαδευτηρίῳ αὐτῶν· i. e. *& poſuerunt Iſraël in abditis, in omni confugio eorum.* Mſ. S. Theod. legit *in abſconſis ;* cæt. ut in Vulgata.

℣. 57. Similiter in Græco, excepto verbo plur. ᾠκοδόμησαν, *ædificaverunt*, pro ſingul. *ædificavit ;* additur etiam ϗ, poſt *altare.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. b. pariter legit : *& ædificaverunt abominationem deſolationis ſuper altare, & in civitatibus Juda in circuitu ſtruxerunt aras.* Mſ. S. Theod. tollit ſup. & *centeſimo ;* ſcribitque conſtanter *Judææ*, non *Juda ;* cæt. ut in Vulgata.

℣. 58. Lucif. Cal. ubi ſupra, *& in oſtiis domorum, & in plateis incendebant.* Græc. ϗ ἐπὶ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν, ϗ ἐν ταῖς πλατείαις ἐθυμίων.

℣. 59. Lucif. Cal. ubi ſupra : *& libros legis invenerunt, & conſciſſos ſuccenderunt igne.* Græc. ϗ τὰ βιβλία τοῦ νόμου, ἃ εὗρον, ἐνεπύρισαν πυρὶ, κατασχίσαντες· *& libros legis, quos invenerunt, combuſſerunt igni, ſcindentes.*

℣. 60. Sic etiam in Græco eſt. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. legit : *& apud quem inveniebatur liber teſtamenti, & ſi quis conſentiebat legi, ſecundùm edictum regis interficiebant eum.*

℣. 61. Græc. Ἐν ἰσχύϊ αὐτῶν ἐποίουν οὕτως τῷ Ἰσραὴλ, τοῖς εὑρισκομένοις ἐν παντὶ, &c. ut ſupra. Lucif. Calar. *In virtute ſua faciebant hæc populo Iſraël, his qui inveniebantur in omni menſe & menſe in civitatibus.* Mſ. S. Theod. *populo Iſraëli, qui inveniebantur*, &c.

℣. 62. Similiter apud Lucif. Cal. ubi ſup. excepto numero *quarta*, pro *quinta :* ſed Manuſcripto Sangerm. conſonat Græcum.

℣. 63. Sic etiam apud Lucif. Cal. præter unum *interficiebant*, pro *interficiebantur.* Græcè pariter : Καὶ τὰς γυναῖκας, τὰς περιτετμηκυίας τὰ τέκνα αὐτῶν, ἐθανάτωσαν

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

ſuos, trucidabantur ſecundùm juſſum regis Antiochi,

64. & ſuſpendebant pueros à cervicibus per univerſas domos eorum: & eos, qui circumciderant illos, trucidabant.

65. Et multi de populo Iſraël definierunt apud ſe, ut non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis:

66. & noluerunt infringere legem Dei ſanctam, & trucidati ſunt:

67. & facta eſt ira magna ſuper populum valde.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

ſuos, interficiebantur ſecundùm præceptum,

64. *& ſuſpendebant infantes à cervicibus eorum, & domus eorum: & eos, qui circumcidebant eos, exterminabantur.*

65. *Et multi in Iſraël obtinuerunt, & confortati ſunt in eis, ut non manducarent communia: & ſuſceperunt mori, ut non polluerentur eſcis,*

66. *& ne profanarent teſtamentum ſanctum, & moriebantur:*

67. *& facta eſt ira magna in Iſraël.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

κατὰ τὸ πρόςαγμα.

℣. 64. Conſonat Græcum, niſi quòd addit πρεγενόμευσαν, *diripiebant*, ad *domus eorum*; & pro *exterminabantur*, habet ἐθανάτωσαν; ſed à Mſ. Alex. & Compl. abeſt πρεγενόμευσαν. Apud Lucif. verò Cal. legitur: *ſuſpendebant infantes à cervicibus per univerſas domos eorum: & eos, qui circumciderant illos, trucidabant.*

℣. 65. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. c. *Et multi de populo Iſraël definierunt apud ſe, ut non manducarent immunda: & maluerunt mori, quàm pollui eſcis immundis.* Caſſiod. verò in Pſ. 78. p. 272. a. *Multi de populo Iſraël obtinuerunt, & confortati ſunt in eis, ut non manducarent immunda: & elegerunt mori magis, quàm cibis à Domino vetitis coinquinari.* Græc. Καὶ πολλοὶ ἐν Ἰσραὴλ ἐκραταιώθησαν, κ) ὠχυρώθησαν ἐν ἑαυτοῖς (Mſ. Alex. αὐτοῖς,) τȣ͂ μὴ φαγεῖν κοινά· κ) ἐπελέξαντο ἀποθανεῖν, ἵνα μὴ μιανθῶσι τοῖς βρώμασι.

℣. 66. Lucif. Cal. ubi ſup. ſimpliciter habet: *& profanare teſtamentum ſanctum.* Græc. κ) μὴ βεβηλώσωσι διαθήκην ἁγίαν, κ) ἀπέθανον.

℣. 67. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. c. *& facta eſt ira magna ſuper Iſraël nimis.* Ita quoque in Græco.

CAPUT II.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. IN diebus illis ſurrexit Mathathias filius Joannis, filii Simeonis, ſacerdos ex filiis Joarib ab Jeruſalem, & conſedit in monte Modin:

2. & habebat filios quinque, Joannem, qui cognominabatur Gaddis:

3. & Simonem, qui cognominabatur Thaſi:

4. & Judam, qui vocabatur Machabæus:

5. & Eleazarum, qui cognominabatur Abaron: & Jonathan, qui cognominabatur Apphus:

6. hi viderunt mala, quæ fiebant in populo Juda, & in Jeruſalem.

7. Et dixit Mathathias: Væ mihi, ut quid natus ſum videre contritionem populi mei, & contritionem civitatis ſanctæ, & ſedere illic, cùm datur in manibus inimicorum?

8. Sancta in manu extraneorum facta ſunt: templum ejus ſicut homo ignobilis.

9. Vaſa gloriæ ejus captiva abducta ſunt: trucidati ſunt ſenes ejus in plateis, & juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum.

10. Quæ gens non hæreditavit regnum ejus, & non obtinuit ſpolia ejus?

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

1. *IN diebus autem illis ſurrexit Matthatias filius Johannis, Simeonis, ſacerdos filiorum Joarim ab Jeruſalem, & ſedit in Modim:*

2. *& huic filii erant quinque, Johannis, qui cognominabatur Galdi:*

3. *Simon, qui cognominabatur Haſſii:*

4. *Judas, qui vocabatur Macchabæus:*

5. *Eleazar, qui vocabatur Auram: Jonathes, qui vocabatur Apphus:*

6. *& viderunt blaſphemias, quæ fiebant in Juda, & in Iſraël.*

7. *Et dixit: Heu me, ut iſtud factus ſum videre contritionem populi mei, & ſanctæ civitatis? & ſederunt illic, cùm daretur in manus inimicorum*

8. *ſanctificatio. In manu exterorum factus eſt populus ejus, & vir glorioſus.*

9. *Vaſa gloriæ ejus captiva ducta ſunt: interfecti ſunt parvuli in plateis ejus, juvenes ejus in gladio inimici.*

10. *Quæ gens, quæ non poſſedit regna, & non obtinuit ſpolia ejus?*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Lucif. Calarit. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. c. *In diebus illis & ſurrexit Mathathias filius Joannis, Simeonis, ſacerdos filiorum Joarib ab Jeruſalem.* Ita quoque Græcum habet, ſubnexis his, κ) ἐκάθισεν ἐν Μωδεΐν· detracto verò &, ante *ſurrexit.*

℣. 2. Mſ. S. Theod. *& huic erant filii quinque, Joannes, qui cognominabatur Gaddi.* Græc. κ) αὐτῷ υἱοὶ πέντε, Ἰωαννὰν, ὁ ἐπικαλȣ́μενος Καδδίς· Mſ. Alex. Ἰωάννης, ὁ ἐπικαλ. Γαδδίς.

℣. 3. Mſ. S. Theod. *& Symeon, qui cognom. Thaſi.* Gr. Σίμων, ὁ καλȣ́μενος Θασσί.

℣. 4. Mſ. S. Theod. *& Judas, qui*, &c. Græc. Ἰȣ́δας, ὁ ἐπικαλȣ́μενος, &c. Mſ. Alex. ὁ καλȣ́μενος.

℣. 5. Mſ. S. Theod. *& Eleazarus, qui cognom. Abaron: & Jonathas*, &c. ut in Vulg. Græc. Ἐλεάζαρ, ὁ ἐπικαλȣ́μενος Αὐαράν· Ἰωνάθαν, ὁ ἐπικαλȣ́μενος Ἀπφȣ͂ς. Mſ. Alex. Ἐλεάζαρ ὁ καλȣ́μενος..... Ἰωνάθας ὁ καλȣ́μενος Σαφφȣ͂ς.

℣. 6. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. c. *& viderunt blaſphemias, quas faciebant in Juda, & in Iſraël.* Gr. κ) εἶδε τὰς βλασφημίας, τὰς γινομένας ἐν Ἰȣ́δα, κ) ἐν Ἰερȣσαλήμ.

℣℣. 7. 8. Mſ. S. Theod. Vulgatæ conſonat, niſi quòd in fine versûs 7. ſic habet, *cùm dantur in manus ſancta?* deinde, *In manu extraneorum facta ſunt*, &c. de ℣. 8. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. c. ſic legit: *Et dixit: Heu me, ut quid natus ſum videre contritionem populi mei, contritionem ſanctæ civitatis, & ſedere illic, cùm datur in manu inimicorum ſanctificatio, & in manu exterorum?* Græc. Καὶ εἶπεν· Οἴμοι, ἱνατί τȣ͂το ἐγεννήθην ἰδεῖν τὸ σύντριμμα τȣ͂ λαȣ͂ μȣ, κ) τὸ σύντριμμα τῆς..... κ) καθίσαι ἐκεῖ, ἐν τῷ δοθῆναι αὐτὴν ἐν χειρὶ ἐχθρῶν, κ) τὸ ἁγίασμα ἐν χειρὶ ἀλλοτρίων; Ἐγένετο ὁ ναὸς αὐτῆς ὡς ἀνὴρ ἄδοξος. In Mſ. Alex. deeſt κ), ante τὸ ἁγίασμα; ultimò verò legitur ἔνδοξος, non ἄδοξος; conſtanterque, ὁ ναὸς, *templum*, non λαὸς, quod legiſſe videtur Mſ. Sang. Apud Ambroſ. epiſt. 40. col. 955. e. hæc pauca de ℣. 7. *ut quid factus ſum videre contritionem populi mei?*

℣. 9. Similiter in Græco, translatâ voculâ *ejus*, ante τὸ *in plateis*; ſed Mſ. Alex. utrobique habet αὐτῆς, & ante, & poſt τὸ *in plateis.*

℣. 10. Græc. Vulgatæ ſuffragatur.

Al. Versio vetus.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

11. *Omnis ornatus ejus ablatus eſt. Libera facta eſt ancilla.*

12. *Et ecce ſancta noſtra, & pulchritudo, & gloria noſtra deſolata eſt, & polluerunt ea gentes.*

13. *Ut quid nobis adhuc vita?*

14. *Et conſcidit Matthatias, & filii ejus, veſtimenta ſua: & operuerunt ſe ciliciis, & luctum habuerunt valde.*

15. *Et venerunt à rege, compellebant diſceſſionem in Modiim civitatem, ut ſacrificarent.*

16. *Et multi ex Iſraël acceſſerunt ad eos: & Matthatias, & filii ejus congregati ſunt.*

17. *Et reſponderunt qui à rege erant, & dixerunt Matthatiæ: Princeps nobilis & magnus es in civitate iſta, & confirmatus filiis & fratribus:*

18. *nunc accede priùs, & fac imperium regis, ſicut fecerunt omnes gentes, & viri Juda, & qui derelicti ſunt in Jeruſalem: & eris tu, & filii tui, amici regis, & glorificati argento & auro, & muneribus multis.*

19. *Et dixit Matthatias: Si omnes gentes, quæ in domo regis ſunt, audiunt eum, ut diſcedant unuſquiſque ab officio patrum ſuorum, & elegerunt in mandatis ejus:*

20. *& ego, & filii, & fratres mei, ibimus in teſtamento patrum noſtrorum:*

21. *propitius nobis Deus: & derelinquere legem & juſtificationes ejus,*

22. *verbum regis non audiemus, ut prætereamus deſervitionem officii noſtri, dextrâ vel ſiniſtrâ.*

23. *Et ut ceſſavit loqui ſermones iſtos, acceſſit vir Judæus ante oculis omnium ſacrificare ſuper aram in Modiim, ſecundùm præceptum regis:*

24. *& vidit Matthatias, & iratus eſt, & contremuerunt renes ejus, & attulit iram ſecundùm judicium, & adcurrens interfecit eum, qui ſacrificabat ad aram:*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

11. Omnis compoſitio ejus ablata eſt. Quæ erat libera, facta eſt ancilla.

12. Et ecce ſancta noſtra, & pulchritudo noſtra, & claritas noſtra deſolata eſt, & coinquinaverunt ea gentes.

13. Quò ergo nobis adhuc vivere?

14. Et ſcidit veſtimenta ſua Mathathias, & filii ejus: & operuerunt ſe ciliciis, & planxerunt valde.

15. Et venerunt illuc qui miſſi erant à rege Antiocho, ut cogerent eos, qui confugerant in civitatem Modin, immolare, & accendere thura, & à lege Dei diſcedere.

16. Et multi de populo Iſraël conſentientes acceſſerunt ad eos: ſed Mathathias, & filii ejus conſtanter ſteterunt.

17. Et reſpondentes qui miſſi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathiæ: Princeps & clariſſimus & magnus es in hac civitate, & ornatus filiis & fratribus:

18. ergo accede prior, & fac juſſum regis, ſicut fecerunt omnes gentes, & viri Juda, & qui remanſerunt in Jeruſalem: & eris tu, & filii tui, inter amicos regis, & amplificatus auro & argento, & muneribus multis.

19. Et reſpondit Mathathias, & dixit magna voce: Et ſi omnes gentes regi Antiocho obediunt, ut diſcedat unuſquiſque à ſervitute legis patrum ſuorum, & conſentiat mandatis ejus:

20. ego, & filii mei, & fratres mei, obediemus legi patrum noſtrorum:

21. propitius ſit nobis Deus: non eſt nobis utile relinquere legem & juſtitias Dei:

22. non audiemus verba regis Antiochi, nec ſacrificabimus tranſgredientes legis noſtræ mandata, ut eamus altera via.

23. Et ut ceſſavit loqui verba hæc, acceſſit quidam Judæus in omnium oculis ſacrificare idolis ſuper aram in civitate Modin, ſecundùm juſſum regis:

24. & vidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes ejus, & accenſus eſt furor ejus ſecundùm judicium legis, & inſiliens trucidavit eum ſuper aram:

Notæ ad al. Versionem veterem.

℣. 11. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. c. *Omnis ornatus ejus ablatus eſt. Ex libera, facta eſt ancilla.* Græc. Πᾶς ὁ κόσμος αὐτῆς ἀφῃρέθη. Ἀντὶ ἐλευθέρας, ἐγένετο εἰς δούλην.

℣. 12. Lucif. Cal. ubi ſup. *Ecce ſancta noſtra, & ſpecioſitas noſtra, & gloria noſtra deſol. eſt, & polluerunt eam gentes.* Mſ. quoque S. Theod. habet *eam*, non *ea*. Græc. Vulgatæ reſpondet.

℣. 13. Lucif. Cal. pariter: *Ut quid nobis adhuc vita?* Gr. Ἱνατί ἡμῖν ἔτι ζῆν;

℣. 14. Totidem verba refert Lucif. Cal. ubi ſup. excepto uno *cooperuerunt*, pro *operuerunt*; Gr. περιεβάλοντο.

℣. 15. Lucif. Cal. loco cit. *Et venerunt qui erant à rege, & compellebant diſceſſionem in Modiin civitatem, ut ſacrificarent.* Ita quoque Græcum habet, niſi hoc excipias, οἱ καταναγκάζοντες, pro *& compellebant.*

℣. 16. Similiter apud Lucif. Cal. detractâ præp. *ex*, ante *Iſraël.* Græc. textui Sangerm. favet.

℣. 17. Ita quoque in Græco eſt, adjuncto tamen verbo λέγοντες, *dicentes*, ad nomen *Matthatiæ*; poſitâque conjunct. ϗ, ante *nobilis*; ſicut ἐν, ante *filiis.* Mſ. S. Theod. habet: *dixerunt: Mathathia, princeps*, &c. ut in Vulgata. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. c. *Et reſponderunt qui à rege miſſi fuerant, & aiunt Matathiæ, dicentes: Princeps & nobilis & magnus es in civitate iſta, & confirmatus filiis.*

℣. 18. Sic etiam legit Lucif. Cal. ubi ſup. exceptis his, *primus*, loco *priùs*; *Iſraël*, pro *Jeruſalem*; paulòque poſt, *& tu, & filii tui gloriamini*, pro *& glorificati.* Græcè ita: νῦν οὖν πρόσελθε πρῶτος, ϗ ποίησον τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως, ὡς ἐποίησαν πάντα τὰ ἔθνη, ϗ οἱ ἄνδρες Ἰούδα, ϗ οἱ καταλειφθέντες ἐν Ἱερουσαλήμ· ϗ ἔσῃ σὺ, ϗ ὁ οἶκός σου, τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, ϗ σὺ, ϗ οἱ υἱοί σου δοξασθήσεσθε ἀργυρίῳ ϗ χρυσίῳ, ϗ ἀποστολαῖς πολλαῖς.

℣. 19. Græc. Καὶ ἀπεκρίθη Ματταθίας, ϗ εἶπε φωνῇ μεγάλῃ· Εἰ πάντα τὰ ἔθνη, τὰ ἐν οἴκῳ τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως, ἀκούουσιν αὐτοῦ, ἀποστῆναι ἕκαστος ἀπὸ λατρείας πατέρων αὐτοῦ, ϗ ᾑρετίσαντο ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel. 233. c. *Reſpondit Matathias voce magna, & dixit: Si omnes gentes, quæ in domo regis ſunt, audiunt eum, ut diſcedat unuſquiſque ab officio patrum ſuorum, & conſentiant mandatis ejus.* Mſ. S. Theod. *ut diſcedant unuſquiſque à ſervitute patrum ſuorum, & conſentiunt mandatis ejus.*

℣. 20. Lucif. Cal. habet: *& ego, & filii mei, ibimus in teſtamentum patrum noſtrorum.* Græc. ἀλλ' ἐγὼ, ϗ οἱ υἱοί μου, ϗ οἱ ἀδελφοί μου, πορευσόμεθα ἐν διαθήκῃ πατέρων ἡμῶν. In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ipſo initio eſt κἀγώ.

℣. 21. Græcè ſimpliciter: ἵλεως ἡμῖν, καταλιπεῖν νόμον ϗ δικαιώματα. Lucif. Cal. ubi ſupra: *Dominus propitius nobis ſit: non derelinquemus legem & juſtificationes.*

℣. 22. Lucif. Cal. loco cit. *verbum regis non audiemus, non declinabimus officium deſervitionis noſtræ, dextrâ vel ſiniſtrâ.* Græc. τῶν λόγων τοῦ βασιλέως οὐκ ἀκουσόμεθα, τοῦ παρελθεῖν τὴν λατρείαν ἡμῶν, δεξιὰν ἢ ἀριστεράν. Ed. Compl. initio hab. τὸν λόγον, num. ſingul.

℣. 23. Ita quoque in Græco eſt, excepto uno τοῦ ἐν Μωδεῒν, *quæ in Modin*, pro *in Modiim*; ſed à Mſ. Alex. abeſt τοῦ. Lucif. Cal. ubi ſup. *Ut ceſſavit loqui ſermones iſtos, acceſſit vir Judæus in oculis omnium ſacrificare in Modiin, ſecundùm præceptum regis.*

℣. 24. Lucif. Cal. loco ſup. cit. habet: *& vidit Matathias, & zelatus eſt, & contremuerunt renes ejus, & attulit iram ſecundùm judicium, & accurrens ad aram inter-*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

25. sed & virum, quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit,

Num. 25. 13. 26. & zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zamri filio Salomi.

27. Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.

28. Et fugit ipse, & filii ejus in montes, & reliquerunt quæcunque habebant in civitate.

29. Tunc descenderunt multi quærentes judicium, & justitiam, in desertum:

30. & sederunt ibi ipsi, & filii eorum, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam inundaverunt super eos mala.

31. Et renuntiatum est viris regis, & exercitui, qui erat in Jerusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca occulta in deserto, & abiissent post illos multi.

32. Et statim perrexerunt ad eos, & constituerunt adversùs eos prælium in die sabbatorum,

33. & dixerunt ad eos: Resistitis & nunc adhuc? exite, & facite secundùm verbum regis Antiochi, & vivetis.

34. Et dixerunt: Non exibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum.

35. Et concitaverunt adversùs eos prælium.

36. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta,

37. dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra: & testes erunt super nos cœlum & terra, quòd injustè perditis nos.

38. Et intulerunt illis bellum sabbatis: & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum, usque ad mille animas hominum.

39. Et cognovit Mathathias, & amici ejus, & luctum habuerunt super eos valde.

40. Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversùs gentes pro animabus nostris, & justificationibus nostris: nunc citiùs disperdent nos à terra.

AL. VERSIO VETUS.

25. & virum regis, qui cogebat immolare, occidit, & aram distruxit, Ex Ms. S. Germ. n. 15.

26. & æmulati sunt legem, sicut Phinees fecit Ambri fili Salomi.

27. Et exclamavit Matthatias voce magna in civitate, dicens: Omnis æmulus, statuens testamentum, exeat post me.

28. Et fugit ipse, & filius ejus in montes, & reliquerunt quæcunque habebant in civitatem.

29. Tunc descenderunt multi quærentes judicium, & justitiam, in deserto,

30. sedere ibi, & filii eorum, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam induraverunt super eos mala.

31. Et renuntiatum est viris regum, & virtutis, quæ erant in Jerusalem civitatem David, quoniam descenderant viri, qui dissipaverant mandatum regis, in occultis, in deserto, & cucurrerunt post illos multi.

32. Et comprehenderunt eos, & admoverunt ad eos, & constituerunt adversùs eos prælium in die sabbatorum,

33. & dixerunt ad eos: Exite, & facite secundùm verbum regis, & vivetis.

34. Et dixerunt: Non eximus, neque facimus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum.

35. Et concitaverunt adversùs eos prælium.

36. Et non responderunt illis, non lapidem miserunt, neque oppilaverunt loca occulta,

37. dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra: testis est super nos cælum, & terra, quòd injustè perditis nos.

38. Et surrexerunt ad eos in bello sabbatis: & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum, usque ad mille animas hominum.

39. Et cognovit Matthatias, & amici ejus, & luctum habuerunt super eos valde.

40. Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversùs gentes pro anima nostra, & justificationibus nostris: nunc citiùs disperdent nos à terra.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

fecit eum. Sic etiam in Græco est, præter hoc, ἐπὶ τὸν βωμόν, positum post *interfecit eum.* Ms. S. Theod. habet, *& ascendit furor ejus secundùm judicium*, &c. ut in Vulg.

℣. 25. Lucif. Cal. ita legit è Græco: *& virum regis, qui cogebat immolare, occidit in illo tempore, & aram destruxit.*

℣. 26. Græc. Vulgatæ consonat, nisi hoc ult. exceperis, Σαλώμ. Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel. 233. d. *& æmulatus est in lege, sicut fecit Phinees Jambrim filio Salom.* Ms. S. Theod. scribit *Zambri.*

℣. 27. Lucif. Cal. ubi sup. similiter habet: *Et exclamavit Matathias in civitate voce magna, dicens: Omnis æmulus, statuens testamentum, exeat post me.* Sic etiam in Græco, præter hæc media, Πᾶς ὁ ζηλῶν τῷ νόμῳ, καὶ ἱστῶν, *Omnis, qui zelum habet legis, & statuit*, loco *æmulus statuens.* In Ms. Alex. εἱστῶν, absque præced. καί.

℣. 28. Græc. Vulgatæ congruit. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 231. vel 233. e. legit: *Et fugit, & ipse, & filii ejus in montem*, &c. ut in Vulg.

℣. 29. Græc. Τότε κατέβησαν πολλοὶ ζητοῦντες δικαιοσύνην, καὶ κρίμα, εἰς τὴν ἔρημον· Ms. S. Theod. *justitias, & judicium, in desertum.*

℣. 30. Ms. S. Theod. *ut sederent ibi ipsi, & filii eorum... quoniam induraverunt*, &c. ut supra. Græc. Vatic. καθίσαι ἐκεῖ, αὐτοὶ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν, καὶ... ὅτι ἐπληθύνθη ἐπ' αὐτοὺς τὰ κακά. Ms. verò Alex. ὅτι ἐσκληρύνθη ἐπ' αὐτοὺς κακά.

℣. 31. In Ms. Sangerm. vitiosè scriptum *virtutis*, pro *virtutibus*: Græcè enim legitur: Καὶ ἀπηγγέλη τοῖς ἀνδράσι τοῦ βασιλέως, καὶ ταῖς δυνάμεσιν, αἳ ἦσαν ἐν Ἱερουσαλὴμ πόλει Δαυὶδ, ὅτι κατέβησαν ἄνδρες, οἵτινες διεσκέδασαν τὴν ἐντολὴν τοῦ βασιλέως, εἰς τοὺς κρύφους, ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἔδραμον ὀπίσω αὐτῶν πολλοί.

℣. 32. Græc. Καὶ καταλαβόντες αὐτοὺς, παρενέβαλον ἐπ' αὐτοὺς, καὶ συνεστήσαντο πρὸς αὐτοὺς, &c. i. e. *Et assecuti eos, castrametati sunt super eos, & constituerunt*, &c. ut sup.

℣. 33. Græc. καὶ εἶπον πρὸς αὐτούς· Ἕως τοῦ νῦν ἱκανόν· ἐξέλθετε, &c. i. e. *& dixerunt ad eos: Usque nunc sufficiat: exite*, &c. ut in textu Sang. In Ms. Alex. & Compl. deest vox ἱκανόν: deest pariter nomen *Antiochi* sub fin. in Ms. S. Theod.

℣. 34. Græc. Vulgatæ congruit.

℣. 35. Itidem Græcè.

℣. 36. Ms. S. Theod. *Et non responderunt illis, non lapidem miserunt eis*, &c. ut in Vulg. Græc. Καὶ οὐκ ἀπεκρίθησαν αὐτοῖς, οὐδὲ λίθον ἐνετίναξαν αὐτοῖς, οὐδὲ ἐνέφραξαν τοὺς κρύφους.

℣. 37. Eadem sunt in Græco.

℣. 38. Græc. Καὶ ἀνέστησαν ἐπ' αὐτοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς σάββασι, καὶ, &c. ut supra. Ambros. l. 1. offic. c. 40. col. 53. a. his alludens, dicit: *Cùm essent parati ad repugnandum pro templo Dei, & pro legitimis suis, dolo hostium die lacessiti sabbati, maluerunt vulneribus offerre nuda corpora, quàm repugnare, ne violarent sabbatum: itaque omnes læti se obtulerunt morti.*

℣. 39. Græc. ultimò hab. ἕως σφόδρα, *usque valde*; cæt. ut in textu.

℣. 40. Eadem refert Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 232. vel 234. a. Ita quoque in Græco edit. Rom. excepto uno plur. ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, *pro animabus nostris*, non *animâ nostrâ*; at in Ms. Alex. ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἡμῶν.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. 41. *Et cogitaverunt in die illa, dicentes : Omnis homo quicunque venerit ad nos in bello in die ſabbatorum, pugnemus adversùs eum : & non moriemur omnes, ſicut mortui ſunt fratres noſtri in occultis.*

42. *Tunc congregati ſunt ad eos conventus Judæorum fortis in viribus ad Iſraël, omnis voluntarius in lege :*

43. *& omnes, qui fugiebant à malis, additi ſunt ad eos, & facti ſunt illis in firmamentum.*

44. *Et conſtituerunt virtutem, & percuſſerunt peccatores in ira ſua, & viros iniquos in indignatione : & cæteri fugerunt ad nationes, ut ſe liberarent.*

45. *Et circuivit Matthatias, & amici ejus, & deſtruxerunt aras :*

46. *& circumciderunt pueros incircumciſos quotquot invenerunt in finibus Iſraël, in fortitudine.*

47. *Et perſecuti ſunt filios ſuperbiæ, & proſperavit opus in manu eorum :*

48. *& obtinuerunt legem de manibus gentium, & regum : & non dederunt cornu peccatori.*

49. *Et adpropinquaverunt dies Matthatiæ moriendi, & dixit filiis ſuis : Nunc confirmata eſt ſuperbia, & caſtigatio, & tempus everſionis, & ira indignationis.*

50. *Nunc ergo, filii, æmuli eſtote legi, & date animas veſtras pro teſtamento patrum noſtrorum,*

51. *& mementote operum patrum, quæ fecerunt in ſæculis ſuis : & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.*

52. *Nonne Abraham in tentatione inventus eſt fidelis, & reputatum eſt illi ad juſtitiam?*

53. *Joſeph in tempore anguſtiæ ſuæ cuſtodivit mandatum Dei, & factus eſt dominus Ægyptiis.*

54. *Phinees pater noſter, in zelando zelum, accepit teſtamentum ſacerdotii æterni.*

55. *Jeſus, dum implet verbum Domini, fac-*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

41. Et cogitaverunt in die illa, dicentes : Omnis homo quicunque venerit ad nos in bello die ſabbatorum, pugnemus adversùs eum : & non moriemur omnes, ſicut mortui ſunt fratres noſtri in occultis.

42. Tunc congregata eſt ad eos ſynagoga Aſſidæorum fortis viribus ex Iſraël, omnis voluntarius in lege :

43. & omnes, qui fugiebant à malis, additi ſunt ad eos, & facti ſunt illis ad firmamentum.

44. Et collegerunt exercitum, & percuſſerunt peccatores in ira ſua, & viros iniquos in indignatione ſua : & cæteri fugerunt ad nationes, ut evaderent.

45. Et circuivit Mathathias, & amici ejus, & deſtruxerunt aras :

46. & circumciderunt pueros incircumciſos quotquot invenerunt in finibus Iſraël : & in fortitudine.

47. Et perſecuti ſunt filios ſuperbiæ, & proſperatum eſt opus in manibus eorum :

48. & obtinuerunt legem de manibus gentium, & de manibus regum : & non dederunt cornu peccatori.

49. Et appropinquaverunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filiis ſuis : Nunc confortata eſt ſuperbia, & caſtigatio, & tempus everſionis, & ira indignationis.

50. Nunc ergo, ô filii, æmulatores eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento patrum veſtrorum,

51. & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis : & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.

52. Abraham nonne in tentatione inventus eſt fidelis, & reputatum eſt ei ad juſtitiam? *Geneſ. 22. 2.*

53. Joſeph in tempore anguſtiæ ſuæ cuſtodivit mandatum, & factus eſt dominus Ægypti. *Geneſ. 41. 40.*

54. Phinees pater noſter, zelando zelum Dei, accepit teſtamentum ſacerdotii æterni. *Num. 25. 13.*

55. Jeſus, dum implevit verbum, factus eſt dux *Eccli. 45. 28. Joſ. 1. 2.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 41. Eadem prorſus legit Lucif. Cal. loco cit. præter unum *in bellum*, pro *in bello*, abſque ſeq. *in*, ante *die.* Ita quoque in Græco eſt, præter quàm quòd hab. inf. καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωμεν, *& non moriamur*, loco *& non moriemur*. Ambroſ. l. 1. offic. c. 40. col. 53. a. ſic pergit : *Machabæi conſiderantes quòd hoc exemplo gens omnis poſſet perire, ſabbato etiam, cùm ipſi in bellum provocarentur, ulti ſunt innocentium necem fratrum ſuorum.* Similiter apud Tertul. adv. Jud. c. 4. p. 138. b.

℣. 42. Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 223. f. *Tunc congregati ſunt ad eos conventus fortes in viribus ab Iſraël, omnis voluntarius in lege :* & l. de non parc. in Deum del. p. 232. vel 234. a. *Tunc congregati ſunt contra eos exercitus fortes in viribus ab Iſraël*, &c. Gr. Τότε συνήχθησαν πρὸς αὐτοὺς συναγωγὴ Ἰουδαίων ἰσχυροὶ δυνάμει ἀπὸ Ἰσραὴλ, πᾶς, &c. In Mſ. etiam S. Theod. eſt *ſynagoga Judæorum*, non *Aſſidæorum :* at in Mſ. Alex. Ἀσιδέων ; in edd. Ald. & Compl. Ἀσιδαίων.

℣. 43. Concinit Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 223. f. niſi quòd delet præp. *in*, ante ult. *firmamentum :* ſed l. de non parc. in Deum del. p. 232. vel 234. a. habet, *in firmamentum ;* & paulò ſup. *adversùs eos*, loco *additi ſunt ad eos ;* Græc. προσετέθησαν αὐτοῖς ; ultimòque, εἰς στήριγμα.

℣. 44. Eadem quoque refert Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 232. vel 234. a. & l. de non conven. cum hæret. p. 223. f. nec aliter in Græco eſt.

℣. 45. Concinit Lucif. Cal. locis ſupra cit. unà cum Græco. Mſ. S. Theod. initio hab. *Et circumivit.*

℣. 46. Ita legit Lucif. Cal. locis ſup. cit. detractâ pariter conjunct. *&*, poſt *Iſraël.* Sic etiam in Mſ. S. Theod. & Gr.

℣. 47. Ita quoque legit Lucif. Cal. ubi ſupra. Græc... καὶ κατευοδώθη τὸ ἔργον ἐν χειρὶ αὐτῶν. Mſ. etiam S. Theod. habet *in manu*, non *in manibus.*

℣. 48. Sic habet Lucif. Cal. ubi ſupra. Græcè ita : καὶ ἀντελάβοντο τοῦ νόμου ἐκ χειρὸς τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐκ χειρὸς τῶν βασιλέων, &c.

℣. 49. Accinit Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 232. vel 234. d. niſi quòd hab. *confortata eſt*, pro *confirmata eſt ;* Gr. ἐστηρίχθη, &c. ut ſupra. In Mſ. Floriac. n. 10. ita : *Et adproximaverunt dies Matthatiæ moriendi, & dixit filiis ſuis : Nunc conſummata eſt ſuperbia, & preſſura, & tempus everſionis, & iracundiæ, & indignationis.*

℣. 50. Eadem leguntur Græcè. Mſ. Floriac. habet : *Nunc, fili, æmulamini legi, & date animas veſtras propter ſponſionem paternam.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 232. vel 234. d. *Nunc, filii, æmuli eſtote legis, & date animas veſtras ad teſtamentum patrum noſtrorum.* In Mſ. S. Theod. *pro teſtamento patrum*, abſque ſeq. *noſtrorum*, vel *veſtrorum.*

℣. 51. Concinit Lucif. Cal. ad verbum. Græc. verò in principio delet *& ;* paulòque poſt hab. ἐν ταῖς γενεαῖς, pro *in ſæculis ;* necnon δέξασθε, *accipite*, pro *accipietis ;* cæt. ut ſupra. In Mſ. Floriac. ita : *& memores eſtote patrum veſtrorum, quæ fecerunt temporibus ſuis, relinquentes exemplum poſteritatibus ſuis : & ſuſcipite gloriam magnam, & nomen ſempiternalem.*

℣. 52. Itidem Græcè. Lucif. Cal. ubi ſup. Vulgatæ congruit. Sic etiam habet Cypr. l. 3. Teſtim. p. 309. b. niſi quòd ſcribit *deputatum eſt.* In Mſ. Floriac. id unum variat, *in tentationibus*, pro *in tentatione.*

℣. 53. Lucif. Cal. & Gr. Vulgatæ accinunt. Mſ. Floriac. extremò legit *in Ægypto ;* & ſup. tollit *ſuæ*, poſt *anguſtiæ.*

℣. 54. Ita Lucif. Cal. loco cit. ad verbum. Ita quoque in Græco eſt. In Floriac. verò Mſ. ſic : *Phinees pater noſter, cùm zelatus fuiſſet zelum, accepit ſponſionem ſacerdotii æterni.*

℣. 55. Lucif. Cal. ubi ſup. *Jeſus, dum impleret*, &c. ut in Vulg. Mſ. S. Theod. *Jeſus, dum implet*, &c. Flo-

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

in Israël.
Num. 14. 6. 56. Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem.
Jos. 14. 14. 57. David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula.
2. Reg. 2. 4. 58. Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cœlum.
4. Reg. 2. 11. 59. Ananias & Azarias & Misael credentes, liberati sunt de flamma.
Dan. 3. 50. 60. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum.
Dan. 6. 22. 61. Et ita cogitate per generationem & generationem: quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur.
62. Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus stercus, & vermis est:
63. hodie extollitur, & cras non invenietur: quia conversus est in terram suam, & cogitatio ejus periit.
64. Vos ergo filii confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.
65. Et ecce Simon frater vester, scio quòd vir consilii est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater.
66. Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute sua, sit vobis princeps militiæ, & ipse aget bellum populi.
67. Et adducetis ad vos omnes factores legis: & vindicate vindictam populi vestri.
68. Retribuite retributionem gentibus, & intendite in præceptum legis.
69. Et benedixit eos, & appositus est ad patres suos.
70. Et defunctus est anno centesimo & quadragesimo sexto: & sepultus est à filiis suis in sepulcris patrum suorum in Modin, & planxerunt eum omnis Israël planctu magno.

AL. VERSIO VETUS.

tus est dux in Israël. Ex Ms. S. Germ. n. 15.
56. Chaleb, dum testificaretur in ecclesia, accepit hæreditatem.
57. David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula.
58. Helias, dum zelat zelum legis, receptus est in cœlis.
59. Ananias, Azarias, Misael, credentes in Deo, liberati sunt de flamma ignis.
60. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum.
61. Ita & vos cogitate per generationes: quia omnes qui sperant in eum, non infirmabuntur.
62. Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus in stercore, & vermes:
63. hodie extolletur, & cras non invenietur: quia conversus est in terram suam, & cogitatio ejus peribit.
64. Filii confortamini, & prævalete in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.
65. Et ecce Simeon frater vester, vir boni consilii est: illum audite, & ipse erit vobis pater.
66. Et Judas Macchabæus fortis viribus est à juventute sua: sit vobis princeps militiæ, & pugnabit bellum.
67. Et vos adducetis ad vos omnes factores legis: & vindicate vindictam populi vestri.
68. Et retribuite retributionem gentibus, & intendite in præceptum legis.
69. Et benedixit eos, & adpositus est ad patres suos.
70. Et defunctus est in centesimo & quadragesimo sexto anno: & sepultus est in sepulcris patrum suorum in Modiim, & planxerunt eum omnis Israël planctu magno.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

riac. *Jesus, cùm complesset verbum, factus est judex super Israël.* Gr. Ἰησοῦς, ἐν τῷ πληρῶσαι λόγον, ἐγένετο κριτὴς ἐν Ἰσραήλ.

℣. 56. Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 232. d. nil differt à Vulgata. Ms. S. Theod. scribit *Caleph.* Floriac. *Caleb, dum testimonium diceret in ecclesia*, &c. Gr. Χάλεβ, ἐν τῷ ἐπιμαρτύρασθαι ἐν τῇ..... ἔλαβε γῆς κληρονομίαν.

℣. 57. Ita constanter legit Lucif. Cal. ubi supra. Ms. autem Floriac. extremò tollit *in sæcula.* Græc. habet: ἐκληρονόμησε θρόνον βασιλείας εἰς αἰῶνα αἰῶνος· Ms. Alex. εἰς αἰωνίας.

℣. 58. Similiter apud Lucif. Cal. ubi sup. præter hoc ult. *raptus est ad cælum.* In Ms. Floriac. *Elias, cùm zelatus esset zelum legis, elevatus est in cælum.* Græc. Ἠλίας, ἐν τῷ ζηλῶσαι ζῆλον νόμου, ἀνελήφθη ἕως εἰς τὸν οὐρανόν.

℣. 59. Ms. S. Theod. cum Græco: *Ananias, Azarias, Misahel, credentes*, &c. ut in Vulgata. Floriac. cum Lucifero Cal. ubi sup. *Ananias, Azarias, & Misael*, &c.

℣. 60. Accinunt magno consensu Mss. S. Theod. Floriac. & Græc. necnon Lucif. Cal. loco cit. & Cypr. l. 3. Testim. p. 319. c.

℣. 61. Ms. Floriac. *Propter quod & vos considerantes per generationes generationum, quia omnes sperantes in Dominum, non infirmabuntur.* Ms. S. Theod. *omnes qui sperant in Deum, non infirmantur.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 232. d. Vulgatæ suffragatur, nisi quòd ultimò hab. *infirmabuntur.* Ita quoque in Græco est.

℣. 62. Ms. Floriac. *Et à verbis peccatoris nolite timere: quia gloria ejus in stercore, & in vermibus;* inf. *in vermibus erit.* Lucif. Cal. ubi sup. *Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus in stercore, & vermis.* Cypr. ep. 55. p. 80. c. & l. 3. Testim. p. 305. b. *Et verba viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus in stercora erit, & in vermes.* Græc. Καὶ ἀπὸ λόγων ἀνδρὸς ἁμαρτωλοῦ μὴ φοβηθῆτε· ὅτι ἡ δόξα αὐτοῦ εἰς κοπρίαν, καὶ εἰς σκώληκας. Compl. εἰς κοπρία.

℣. 63. Accinunt Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 232. vel 234. d. f. & Cypr. epist. 55. p. 80. c. nisi quòd ambo initio scribunt *hodie extollitur;* ultimòque, *peribit*, non *periit.* At Cypr. l. 3. Testim. p. 305. b. legit, *hodie extolletur;* extremò verò, *periit;* Ms. S. Theod. *periet.* In Floriac. ita: *hodie extolletur, & cras non invenietur: quia revertetur in* (al. *ad*) *pulverem suum, & cogitatio illius periet.* In Gr. Σήμερον ἐπαρθήσεται, καὶ αὔριον οὐ μὴ εὑρεθῇ· ὅτι ἐπέστρεψεν εἰς τὸν χοῦν αὐτοῦ, καὶ ὁ διαλογισμὸς αὐτοῦ ἀπώλετο.

℣. 64. Similiter apud Lucif. Cal. ubi sup. *Filii confortamini, & prævalete in lege*, &c. Ms. Floriac. *Filii mei confortamini, & prævalete in lege: quia ipsa glorificavit* (l. *glorificabit*) *vos.* Ms. S. Theod. *Vos ergo filii confortamini, & viriliter agite in lege: quia cùm feceritis quæ vobis præcepta sunt à Domino Deo vestro, in ipsa gloriosi eritis.* Græc. Καὶ ὑμεῖς τέκνα ἰσχύσατε, καὶ ἀνδρίζεσθε ἐν τῷ νόμῳ· ὅτι ἐν αὐτῷ δοξασθήσεσθε.

℣. 65. Lucif. Cal. ubi sup. *Et ecce Simeon frater vester, scio quòd vir consilii est: illum audite, ipse vobis pater erit.* Ita quoque in Græco, præter hæc ultima: αὐτοῦ ἀκούετε πάσας τὰς ἡμέρας, αὐτὸς ὑμῖν ἔσται εἰς πατέρα· *ipsum audite omnibus diebus, ipse vobis erit in patrem.* Ms. S. Theod. initio habet similiter, *Et ecce Simeon.*

℣. 66. Lucif. Cal. loco cit. *Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute sua, sit vobis principalis militiæ, & expugnabit bellum.* Græc. Καὶ Ἰούδας Μακκαβαῖος ἰσχυρὸς δυνάμει ἐκ νεότητος αὐτοῦ, οὗτος ὑμῖν ἔσται ἄρχων στρατιᾶς, καὶ πολεμήσει πόλεμον λαῶν· i. e. *Et Judas Macch. fortis virtute à juventute sua, hic vobis erit princeps militiæ, & bellabit bellum populorum.*

℣. 67. In Ms. S. Theod. pariter, *Et vos adducetis ad vos*, &c. quæ supra. Græc. Καὶ ὑμεῖς προσάξατε πρὸς ὑμᾶς, &c. ut supra. Ms. Alex. Καὶ ὑμεῖς προσάξεται, &c. Lucif. Cal. Vulgatæ congruit ad verbum.

℣. 68. Itidem Ms. S. Theod. *Et retribuite*, &c. quæ supra. Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 232. vel 234. e. Vulgatæ suffragatur. Nec aliter in Græco est, præter unum plurale, εἰς τὰ προστάγματα, *in præcepta legis.*

℣. 69. Sic est in Græco.

℣. 70. Gr. Καὶ ἀπέθανεν ἐν τῷ ἕκτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ καὶ ἑκατοστῷ ἔτει· καὶ ἔθαψαν αὐτὸν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐν τάφοις πατέρων αὐτῶν ἐν Μωδεΐν, καὶ, &c. ut in Vulg.

CAPUT III.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

Al. Versio vetus.	Vulgata nostra, quæ et antiqua.
1. *ET ſurrexit Judas, qui vocabatur Macchabæus, filius ejus pro eo:*	1. ET ſurrexit Judas, qui vocabatur Machabæus, filius ejus pro eo:
2. *& adjuvabant eum omnes fratres ejus, & omnes qui ſe conjunxerant patri ejus, & præliabatur Iſraël cum lætitia.*	2. & adjuvabant eum omnes fratres ejus, & univerſi qui ſe conjunxerant patri ejus, & præliabantur prælium Iſraël cum lætitia.
3. *Et dilatavit Judas gloriam populi ſui, & induit ſe loricam ſicut gigans, & ſuccinxit ſe vaſa bellica ſua, & prælia conſtituit, * protegens caſtra gladio.*	3. Et dilatavit gloriam populo ſuo, & induit ſe loricam ſicut gigas, & ſuccinxit ſe arma bellica ſua in præliis, & protegebat caſtra gladio ſuo.
4. *Et ſimilis factus eſt leoni in operibus ſuis, & ſicut catulus leonis rugiens in venatione.*	4. Similis factus eſt leoni in operibus ſuis, & ſicut catulus leonis rugiens in venatione.
5. *Et perſecutus eſt iniquos, perſcrutans eos, qui conturbabant populum ſuum:*	5. Et perſecutus eſt iniquos perſcrutans eos: & qui conturbabant populum ſuum, eos ſuccendit flammis:
6. *& ſubducti ſunt inimici præ timore ejus, & omnes operarii iniquitatis conturbati ſunt: & proſpera facta eſt ſalus in manu ejus.*	6. & repulſi ſunt inimici ejus præ timore ejus, & omnes operarii iniquitatis conturbati ſunt: & directa eſt ſalus in manu ejus.
7. *Et * exacerbabat reges multos, & delectabat Jacob in operibus ſuis, & uſque in ſæculum memoria ejus in benedictione.*	7. Et exacerbabat reges multos, & lætificabat Jacob in operibus ſuis, & in ſæculum memoria ejus in benedictione.
8. *Et perambulavit in civitatibus Juda, & diſperdidit omnes impios ex ea, & avertit iram ab Iſraël.*	8. Et perambulavit civitates Juda, & perdidit impios ex eis, & avertit iram ab Iſraël.
9. *Et nominatus eſt uſque ad noviſſimum terræ, & congregavit pereuntes.*	9. Et nominatus eſt uſque ad noviſſimum terræ, & congregavit pereuntes.
10. *Et congregavit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem magnam, ad bellandum contra Iſraël.*	10. Et congregavit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam & magnam, ad bellandum contra Iſraël.
11. *Et cognovit Judas, & exiit ei obviam: & percuſſit, & occidit eum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt:*	11. Et cognovit Judas, & exiit obviam illi: & percuſſit, & occidit illum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt:
12. *& accepit ſpolia eorum: & gladium Apollonii accepit Judas, & erat pugnans in eo omnibus diebus.*	12. & accepit ſpolia eorum: & gladium Apollonii abſtulit Judas, & erat pugnans in eo omnibus diebus.
13. *Et audivit Seron princeps exercitus Syriæ, quòd congregavit Judas congregationem & convocationem fidelium ſecum,*	13. Et audivit Seron princeps exercitus Syriæ, quòd congregavit Judas congregationem fidelium, & eccleſiam ſecum,
14. *& ait: Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Judam, & eos qui cum ipſo ſunt, qui ſpernebant verbum regis.*	14. & ait: Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Judam, & eos qui cum ipſo ſunt, qui ſpernebant verbum regis.
15. *Et aſcenderunt cum eo in caſtra impiorum fortes, auxiliari ei, ut facerent vindictam in filios Iſraël.*	15. Et præparavit ſe: & aſcenderunt cum eo caſtra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent vindictam in filios Iſraël.
16. *Et adpropinquavit uſque Bethoron: & exiit Judas in obviam illi cum paucis.*	16. Et appropinquaverunt uſque ad Bethoron: & exivit Judas obviam illi cum paucis.
17. *Ut vidit autem exercitum obviam ſibi, dixerunt Judæ: Quid poterimus pauci pugnare*	17. Ut autem viderunt exercitum venientem ſibi obviam, dixerunt Judæ: Quomodo poterimus

* Mſ. vitiosè protegens.

* Mſ. vet. more exacervabat.

Notæ ad al. Versionem veterem.

℣. 1. Conſonat Græcum ad verbum. Ita quoque Lucif. Cal. habet l. de non parc. in Deum del. p. 232. vel 234. g. niſi quòd delet *ejus*, poſt *filius*.

℣. 2. Græc. Vulgatæ reſpondet. Eidem pariter accinit Lucifer Calar. ubi ſup. niſi quòd habet ſingulariter, *præliabatur*. Mſ. verò S. Theod. *& præliabantur prælium in Iſraël*, &c.

℣. 3. Lucif. Cal. loco cit. *Et dilatavit gloriam populo ſuo, & induit ſe loricâ ſicut gigas, & ſuccinxit vaſa bellica ſua, & prælia conſtituit, protegens caſtra gladio.* Similiter in Græco, hoc excepto ult. ἐν ῥομφαίᾳ, *in gladio.*

℣. 4. Lucif. Cal. initio pariter legit, *Et ſimilis factus eſt*; ultimò verò, *in venationem.* Sic etiam in Græco eſt.

℣. 5. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 232. vel. 234. g. *Et perſecutus eſt iniquos, & perſcrutans & hos, qui perturbabant populum ſuum.* Græc. Καὶ ἐδίωξεν ἀνόμους ἐξερευνῶν· καὶ τοὺς ταράσσοντας τὸν λαὸν αὐτοῦ, ἐφλόγισε.

℣. 6. Sic etiam habet Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 232. vel. 234. g. præter vocem *iniqui*, loco *inimici*. Græcè pariter: καὶ συνεστάλησαν οἱ ἄνομοι..... καὶ εὐοδώθη σωτηρία ἐν, &c.

℣. 7. Lucif. Cal. ubi ſupra: *Et exacerbabat reges multos, & delectabat Jacob in operibus ſuis, & uſque in ſæcula memoria ejus in benedictione erit.* Gr. Vulgatæ conſonat, niſi quòd extremò hab. εἰς εὐλογίαν.

℣. 8. Lucif. Cal. loco cit. *Et perambulavit civitates Juda, & diſperdidit impios omnes ex ea*, &c. Græc. Καὶ διῆλθεν ἐν πόλεσιν Ἰούδα, καὶ ἐξωλόθρευσεν ἀσεβεῖς ἐξ αὐτῆς, &c. ut ſup.

℣. 9. Succinit Lucif. Cal. loco cit. unà cum Gr.

℣. 10. Itidem Græcè, verbum pro verbo.

℣. 11. Græc. addit αὐτὸν, *eum*, verbo *percuſſit*; cæt. ut in Lat.

℣. 12. Ad verbum è Græco.

℣. 13. Ita Græcè, præter extrema iſta, ἄθροισμα καὶ ἐκκλησίαν πιστῶν μετ᾽ αὐτοῦ ἐκπορευομένων εἰς πόλεμον, i. e. *congregationem & eccleſiam fidelium ſecum exeuntium in prælium.*

℣. 14. Suffragatur Græcum.

℣. 15. Græcè ita: Καὶ προσέθετο τοῦ ἀναβῆναι· καὶ ἀνέβη μετ᾽ αὐτοῦ παρεμβολὴ ἀσεβῶν ἰσχυρὰ, βοηθῆσαι αὐτῷ, καὶ ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ.

℣. 16. Mſ. S. Theod. *Et appropiaverunt uſque Bethoron: & exivit Judas obviam illis cum paucis.* Gr. Καὶ ἤγγισαν ἕως ἀναβάσεως Βαιθωρῶν· καὶ ἐξῆλθεν Ἰούδας εἰς συνάντησιν αὐτῶν ὀλιγοστός. At in Mſ. Alex. & Compl. Καὶ ἤγγισεν; & ſub finem, εἰς συνάντησιν αὐτῷ.

℣. 17. Mſ. S. Theod. ſub finem hab. *pugnare ad multitudinem tantam, tam fortem*; cæt. ut in Vulg. Græc. Ὡς

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tam fortem, & nos fatigati ſumus jejunio hodie?

18. Et ait Judas: Facile eſt concludi multos in manus paucorum: & non eſt differentia in conſpectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis:

19. quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt.

20. Ipſi veniunt ad nos in multitudine contumaci, & ſuperbiâ, ut diſperdant nos, & uxores noſtras, & filios noſtros, & ut ſpolient nos:

21. nos verò pugnabimus pro animabus noſtris, & legibus noſtris:

22. & ipſe Dominus conteret eos ante faciem noſtram: vos autem ne timueritis eos.

23. Ut ceſſavit autem loqui, inſiluit in eos ſubitò: & contritus eſt Seron, & exercitus ejus in conſpectu ipſius:

24. & perſecutus eſt eum in deſcenſu Bethoron uſque in campum, & ceciderunt ex eis octingenti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philiſthiim.

25. Et cecidit timor Judæ, ac fratrum ejus, & formido ſuper omnes gentes in circuitu eorum:

26. & pervenit ad regem nomen ejus, & de prœliis Judæ narrabant omnes gentes.

27. Ut audivit autem rex Antiochus ſermones iſtos, iratus eſt animo: & miſit, & congregavit exercitum univerſi regni ſui, caſtra fortia valde:

28. & aperuit ærarium ſuum, & dedit ſtipendia exercitui in annum: & mandavit illis ut eſſent parati ad omnia.

29. Et vidit quòd defecit pecunia de theſauris ſuis, & tributa regionis modica propter diſſenſionem, & plagam, quam fecit in terra, ut tolleret legitima, quæ erant à primis diebus:

30. & timuit ne non haberet ut ſemel & bis, in ſumptus & donaria, quæ dederat ante larga manu: & abundaverat ſuper reges, qui ante eum fuerant.

31. Et conſternatus erat animo valde, & cogitavit ire in Perſidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum.

32. Et reliquit Lyſiam hominem nobilem de genere regali, ſuper negotia regia, à flumine Euphrate uſque ad flumen Ægypti:

33. & ut nutriret Antiochum filium ſuum, donec rediret.

AL. VERSIO VETUS.

ad multitudinem tantam fortem, & nos fatigati ſumus hodie jejunio? Ex M[illegible] n. 15.

18. *Et ait Judas: Facile eſt concludi multos in manibus paucorum: & non eſt differentia in conſpectum cœli liberare, aut in multis, aut in paucis:*

19. *quia non in multitudine exercitus fiet victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt.*

20. *Ipſi verò veniunt ad nos in multitudinem contumeliæ & injuriæ, ut diſperdant nos, & uxores noſtras, & filios, & exſpolient nos:*

21. *nos verò pugnemus pro animabus noſtris, & pro legitimis noſtris:*

22. *& ipſe Dominus conteret eos ante faciem noſtram: vos autem ne timueritis eos.*

23. *Ut ceſſavit autem loquens, inſiliit in eos ſubitò: & contritus eſt Seron, & exercitus ejus in conſpectu ipſius:*

24. *& perſequebantur eum in deſerto Bethoron uſque ad campum, & ceciderunt ex eis viri octingenti, reliqui autem fugerunt in terra Philiſthiim.*

25. *Et cecidit timor Judæ, & fratrum ejus, ſuper omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum:*

26. *& pervenit ad regem nomen ejus, & propter prælia Judæ exſpectabat gentes.*

27. *Ut audivit autem Antiochus rex ſermones iſtos, iratus eſt animo: & miſit, & congregavit univerſum exercitum regni ſui, caſtra fortia valde:*

28. *& aperuit theſauros ſuos, & dedit ſtipendia exercitui in annum: & mandavit illis ut eſſent parati in omnia.*

29. *Et vidit quòd defecit pecunia de theſauris, & tributa regionis modica propter diſſenſionem, & plagam, quam fecit in terram, ut tolleret legitima, quæ erant à primis diebus:*

30. *& timuit ne non haberet ut ſemel & bis, in ſumptus & donativa, quæ dederat ante larga manu: & abundaverat ſupra reges, qui ante eum fuerunt.*

31. *Et conſternatus erat animo valde, & cogitavit ire in Perſidam, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum.*

32. *Et reliquit Lyſiam hominem nobilem de genere regionis, ſuper negotia regis, à flumine Eufraten uſque ad flumen Ægypti:*

33. *& ut nutriret Antiochum filium ſuum, donec rediret.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

δὲ ἴδον τὴν παρεμβολὴν ἐρχομένην εἰς συνάντησιν αὐτοῖς..... Πῶς δυνησόμεθα ὀλιγοστοὶ ὄντες, πολεμῆσαι πρὸς πλῆθος τοσοῦτον ἰσχυρὸν, καὶ ἡμεῖς ἐκλελύμεθα ἀσιτοῦντες σήμερον;

℣. 18. Ita quoque in Græco eſt, poſita voce Θεοῦ, ante *cœli*; deletâ verò conjunct. *aut*, poſt *liberare*: in Mſ. etiam S. Theod. *in multis, aut in paucis*; ſed à Mſ. Alex. abeſt Θεοῦ, ſicut ab edd. Ald. & Compl.

℣. 19. Græc. ὅτι οὐκ ἐν πλήθει δυνάμεως νίκη πολέμου ἐστὶν, ἀλλ᾽ ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἰσχύς.

℣. 20. Græc. Αὐτοὶ ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς ἐν πλήθει ὕβρεως καὶ ἀνομίας τοῦ ἐξᾶραι..... καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν, τοῦ σκυλεῦσαι ἡμᾶς.

℣. 21. Græc. ἡμεῖς δὲ πολεμοῦμεν περὶ τῶν..... καὶ τῶν νομίμων ἡμῶν.

℣. 22. A Græco abeſt vox *Dominus*; ultimò verò ſic, μὴ φοβεῖσθε ἀπ᾽ αὐτῶν.

℣. 23. Ita quoque in Gr. ubi παρεμβολὴ, loco *exercitus*.

℣. 24. Mſ. S. Theod. initio hab. *& perſequebatur eum*; reliqua ut in Vulgata. Græc. καὶ ἐδίωκον αὐτὸν ἐν τῇ καταβάσει Βαιθωρῶν ἕως τοῦ πεδίου, καὶ ἔπεσον ἀπ᾽ αὐτῶν εἰς ἄνδρας ὀκτακοσίους, &c. ut in Vulg.

℣. 25. Græc. Καὶ ἤρξατο ὁ φόβος Ἰούδα, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἡ πτόησις ἐπιπίπτειν ἐπὶ τὰ ἔθνη, τὰ κύκλῳ αὐτῶν· i. e. *& cœpit timor Judæ, & fratrum ejus, & formido cadere ſuper gentes, quæ in circuitu eorum.*

℣. 26. Græc. καὶ ἤγγισεν ἕως τοῦ βασιλέως τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῶν παρατάξεων Ἰούδα ἐξηγεῖτο πᾶν ἔθνος.

℣. 27. Ita de Græco ad verbum, ubi de more τὰς δυνάμεις πάσας, loco *univerſum exercitum*.

℣. 28. Græc. καὶ ἤνοιξε τὸ γαζοφυλάκιον αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν ὀψώνια ταῖς δυνάμεσιν αὐτοῦ εἰς ἐνιαυτόν· καὶ ἐνετείλατο εἶναι αὐτοὺς ἑτοίμους εἰς πᾶσαν χρείαν.

℣. 29. Eadem prorſus in Græco, exceptis his mediis, καὶ οἱ φορολόγοι τῆς χώρας ὀλίγοι, *& collectores tributorum regionis pauci*, loco *& tributa regionis modica*; at in libro aliquo legi, καὶ οἱ φόροι, non φορολόγοι, Nobilius affirmat in Notis. Subinde pro *fecit in terram*, conſtanter habetur, κατεσκεύασεν ἐν τῇ γῇ, à κατασκευάζω, *præparo*.

℣. 30. Mſ. S. Theod. *& timuit ne non haberet & ſemel & bis, in ſumptus ut donativa, quæ*, &c. ut in Vulgata. Græc. καὶ εὐλαβήθη μὴ οὐκ ἔχῃ ὡς ἅπαξ καὶ δὶς, εἰς τάς..... καὶ τὰ δόματα..... καὶ ἐπερίσσευσεν ὑπὲρ τούς..... τοὺς ἔμπροσθεν.

℣. 31. Sic eſt in Græco, hoc excepto, τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, pro *animo*. In Mſ. S. Theod. deeſt 1. conjunct. *&*, ante *conſternatus*; pauciſque interjectis, ſic habetur, *ut acciperet tributa..... & congregaret*; cæt. ut in Vulg.

℣. 32. Similia Græc. habet, præter hæc pauca, καὶ ἀπὸ γένους τῆς βασιλείας, *& de genere regali*, non *regionis*, quod mendum olet; ultimòque, ἕως τῶν ὁρίων Αἰγύπτου, *uſque ad fines Ægypti*, non *flumen*.

℣. 33. Græc. καὶ τρέφειν Ἀντίοχον, &c. ut ſupra.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

34. *Et tradidit ei dimidium exercitum, & elefantos: & mandavit ei de omnibus quæ volebat, & de habitantibus Judæam & Jeruſalem:*

35. *mittere ad eos exercitum, ad conterendam & exſtirpandam virtutem Iſraël, & reliquias Jeruſalem, & auferendam memoriam eorum de loco:*

36. *& conſtituere habitantes filios alienigenas in omnibus finibus eorum, & poſſidere ſortem, & diſtribuere terram eorum.*

37. *Et rex adſumpſit dimidium exercitum reſiduum, & exiit ab Antiochia in anno centeſimo quadrageſimo & ſeptimo: & transfretavit Eufraten flumen, & perambulabant ſuperiores regiones.*

38. *Et elegit Lyſias Ptolomeum, & Dorimene, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes amicorum regis:*

39. *& miſit cum eis quadraginta millia viros, & ſeptem millia equitum, ut venirent in terram Judam, & diſperderent ſecundùm verbum regis.*

40. *Et proceſſerunt cum omni virtute ſua, & venerunt, & adplicaverunt Ammaum in terra campeſtri.*

41. *Et audierunt mercatores regionum nomen eorum: & acceperunt argentum & aurum multum valde, & pueros: & venerunt in caſtra, ut acciperent filios Iſraël in pueros; & additi ſunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum.*

42. *Et vidit Judas, & fratres ejus, quia multiplicata ſunt mala, & exercitus adplicabant ad fines eorum: & cognoverunt verba regis, quæ mandavit facere populo in interitum & conſummationem:*

43. *& dixerunt unuſquiſque ad proximum ſuum: Suſcitemus regnationem populi noſtri, & pugnabimus pro populo noſtro, & pro ſanctis noſtris.*

44. *Et congregatus eſt conventus ut eſſent parati in prælium; & ut orarent, & peterent miſericordiam & miſerationem.*

45. *Et Jeruſalem non inhabitabatur, ſicut deſertum: & non erat qui ingrederetur de generationibus ejus; & ſanctum conculcabatur: & filii alienigenarum in arce, habitatio gentibus: & ablata eſt voluptas de Jacob, & defecit tibia, & * cinera.*

* l. cinyra.

46. *Et congregati ſunt, & convenerunt in Maſſepha & contra Jeruſalem: quia locus orationis erat in Maſſepha antea Iſraël.*

47. *Et jejunaverunt illa die, & induerunt*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

34. Et tradidit ei medium exercitum, & elephantos: & mandavit ei de omnibus quæ volebat, & de inhabitantibus Judæam & Jeruſalem:

35. & ut mitteret ad eos exercitum, ad conterendam & exſtirpandam virtutem Iſraël, & reliquias Jeruſalem, & auferendam memoriam eorum de loco:

36. & ut conſtitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum, & ſorte diſtribueret terram eorum.

37. Et rex aſſumpſit partem exercitus reſidui, & exivit ab Antiochia civitate regni ſui anno centeſimo & quadrageſimo ſeptimo: & transfretavit Euphraten flumen, & perambulabat ſuperiores regiones.

38. Et elegit Lyſias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis:

39. & miſit cum eis quadraginta millia virorum, & ſeptem millia equitum, ut venirent in terram Juda, & diſperderent eam ſecundùm verbum regis.

40. Et proceſſerunt cum univerſa virtute ſua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campeſtri.

41. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum: & acceperunt argentum & aurum multum valde, & pueros: & venerunt in caſtra, ut acciperent filios Iſraël in ſervos; & additi ſunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum.

42. Et vidit Judas, & fratres ejus, quia multiplicata ſunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum: & cognoverunt verba regis, quæ mandavit populo facere in interitum & conſummationem:

43. & dixerunt unuſquiſque ad proximum ſuum: Erigamus dejectionem populi noſtri, & pugnemus pro populo noſtro, & ſanctis noſtris.

44. Et congregatus eſt conventus ut eſſent parati in prælium; & ut orarent, & peterent miſericordiam & miſerationes.

45. Et Jeruſalem non habitabatur, ſed erat ſicut deſertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis ejus: & ſanctum conculcabatur: & filii alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium: & ablata eſt voluptas à Jacob, & defecit ibi tibia, & cithara.

46. Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Jeruſalem: quia locus orationis erat in Maſpha ante in Iſraël.

47. Et jejunaverunt illa die, & induerunt ſe ci-

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 34. Gr. Καὶ παρέδωκεν αὐτῷ τὰς ἡμίσεις τῶν δυνάμεων, &c. ut ſupra.

℣. 35. Mſ. S. Theod. initio hab. *ut mitteret;* Gr. ἀποϛεῖλαι ἐπ' αὐτὺς δύναμιν, &c. ut ſupra.

℣. 36. Mſ. Sangerm. ſcriptum præſert *poſſidere fortem*, non *ſortem*; ſed aperto mendo, quod ſuſtulimus. Græcè enim ita: ϗ κατοικῆσαι υἱὺς ἀλλογενεῖς ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν, ϗ κατακληροδοτῆσαι τὴν γῆν αὐτῶν.

℣. 37. Græc. Καὶ ὁ βασιλεὺς παρέλαβε τὰς ἡμίσεις τῶν δυνάμεων τὰς καταλειφθήσας, ϗ ἀπῆρεν ἀπὸ Ἀντιοχείας, ἀπὸ πόλεως βασιλείας αὐτῦ ἔτυς ἑβδόμυ ϗ τεσσαρακοςῦ ϗ ἑκατοςῦ· ϗ διεπέρασε τὸν..... ϗ διεπορεύετο τὰς, &c.

℣. 38. Sic etiam in Græco eſt, præter unum τὸν Δορυμένυς, loco & *Dorimene;* Mſ. S. Theod. *filium Dyromeni.*

℣. 39. Græc. Vulgatæ conſonat ad verbum.

℣. 40. Suffragatur Græc. niſi quòd ſub finem hab. ϗ παρενέβαλον πλησίον Ἐμμαῦμ, & *applicuerunt prope Emmaum.* Mſ. S. Theod. *Et proceſſerunt ut irent cum univerſa virtute ſua, & venerunt, & applicuerunt Ammaum*, &c.

℣. 41. Eadem ſunt in Græco, præter unum ſingul. τῆς χώρας, *regionis*, loco *regionum.*

℣. 42. Similia exſtant Græcè, niſi excipiantur iſta, ϗ αἱ δυνάμεις παρεμβάλλυσιν ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτῶν, loco & *exercitus adplicabant ad fines eorum;* Nobil. *caſtrametabantur in finibus eorum*, quod idem valet. Mſ. S. Theod. *applicabat ad fines eorum.*

℣. 43. Græc. Vulgatæ ſuffragatur, niſi quòd in principio hab. ſingulariter, ϗ εἶπεν, & *dixit;* deletque *noſtris* in fine.

℣. 44. Græc. ultimò legit, ϗ οἰκτιρμὺς, & *miſerationes*, num. plur. priora ut ſupra.

℣. 45. Græc. Καὶ Ἱερυσαλὴμ ἦν ἀοίκητος, ὡς ἔρημος· ὐκ ἦν ὁ εἰσπορευόμενος ϗ ἐκπορευόμενος ἐκ τῶν γεννημάτων αὐτῆς· ϗ τὸ ἁγίασμα καταπατύμενον· ϗ υἱοὶ ἀλλογενῶν ἐν τῇ ἄκρᾳ, κατάλυμμα τοῖς ἔθνεσι· ϗ ἐξήρθη τέρψις ἐξ Ἰακὼβ, ϗ ἐξέλιπεν αὐλὸς ϗ κινύρα. Mſ. S. Theod. Vulgatæ congruit, niſi quòd poſt τὸ *in arce*, ſubdit, *ubi erat habitatio*, non *ibi;* extremòque, & *defecit tibia*, abſque med. *ibi.*

℣. 46. Eadem ſunt in Græco, niſi excipiatur verbum ἦλθοσαν, *venerunt*, pro *convenerunt;* deeſt quoque &, poſt 1. *Maſſepha;* & extremò legitur τῷ Ἰσραὴλ, *Iſraëli.*

℣. 47. Verbum unum omiſit librarius poſt τὸ *indue-*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

liciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua:

48. & expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum:

49. & attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas: & suscitaverunt Nazaræos, qui impleverant dies:

50. & clamaverunt voce magna in cœlum, dicentes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus?

51. & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem:

52. & ecce nationes convenerunt adversùm nos ut nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos.

53. Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adjuves nos?

54. Et tubis exclamaverunt voce magna.

55. Et post hæc constituit Judas duces populi, tribunos, & centuriones, & pentacontarchos, & decuriones.

Deuter. 20. 5. 6. Jud. 7. 3. 56. Et dixit his, qui ædificabant domos, & sponsabant uxores, & plantabant vineas, & formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundùm legem.

57. Et moverunt castra, & collocaverunt ad austrum Emmaum.

58. Et ait Judas: Accingimini, & estote filii potentes, & estote parati in manè, ut pugnetis adversùs nationes has, quæ convenerunt adversùs nos disperdere nos, & sancta nostra:

59. quoniam melius est nos mori in bello, quàm videre mala gentis nostræ, & sanctorum.

60. Sicut autem fuerit voluntas in cœlo, sic fiat.

AL. VERSIO VETUS.

se..... & cinerem in caput suum, & distulerunt vestimenta sua: Ex Ms. S. Germ. n. 15.

48. *& expanderunt librum legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum:*

49. *& adtulerunt vestimenta sacerdotalia, & primitias, & decimas: & suscitaverunt Nazaræos, qui impleverunt dies:*

50. *& clamaverunt voce ad cœlum, dicentes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus?*

51. *& sancta tua conculcata sunt, & contaminata, & sacerdotes tui facti sunt in luctu, & humiliatione:*

52. *& ecce nationes convenerunt adversùs nos ut disperdant nos: tu scis quæ cogitant in nos.*

53. *Quomodo poterimus sustinere ante faciem illorum, nisi tu adjuves nos?*

54. *Et tubis cecinerunt fortiter.*

55. *Et post hæc constituit Judas duces populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decuriones.*

56. *Dixitque his, qui ædificabant domos, & sponsabant uxores, & plantabant vineas, & formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundùm legem Mosi.*

57. *Et moverunt castra, & applicaverunt contra austrum Ammau.*

58. *Et ait Judas: Accingite vos viri fratres, & estote in filios potentes, & estote parati in manè, ut pugnetis adversùs nationes has, quæ convenerunt adversùs nos disperdere nos, & sancta nostra:*

59. *quoniam melius est nos mori in bello, quàm respicere in mala * gentis nostræ, & sanctorum.* * Ms. vitiosè genti.

60. *Sicut autem fuerit voluntas in cœlo, sic fiat.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

runt se, forte *cilicium*, cùm subdat & *cinerem*, vet. more. Ms. S. Theod. legit: *Et jejunaverunt in illa die, & induerunt se ciliciis, & cinere in capite suo, & destituerunt vestim. sua.* Græc. Καὶ ἐνήστευσαν τῇ..... ϗ περιεβάλοντο σάκκους, ϗ σποδὸν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ϗ διέῤῥηξαν τὰ, &c.

℣. 48. Ms. S. Theod. similiter hab. *librum legis*, non *libros*; sed addit *de quo*, non verò *de quibus*; Græcè tamen legimus: ϗ ἐξεπέτασαν τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, περὶ ὧν ἐξηρεύνων τὰ ἔθνη τὰ ὁμοιώματα, &c.

℣. 49. Græc. ϗ ἤνεγκαν τὰ ἱμάτια τῆς ἱερωσύνης..... ϗ ἤγειραν τοὺς Ναζιραίους, &c. ut sup.

℣. 50. Græcè pariter: ϗ ἐβόησαν φωνῇ εἰς τὸν οὐρανὸν, &c. quæ supra.

℣. 51. Sic etiam in Græco, deleto uno *facti sunt.* Ms. S. Theod. habet: *& sacerdotes facti sunt in luctu, & humilitate*; Gr. ϗ ταπεινώσει.

℣. 52. Itidem Græcè.

℣. 53. Ms. S. Theod. *Quomodo poterimus subsistere ante facies illorum, nisi tu adjuves nos?* Gr. Πῶς δυνησόμεθα ὑποστῆναι κατὰ πρόσωπον αὐτῶν, ἐὰν μὴ σὺ βοηθήσῃς ἡμῖν;

℣. 54. Græc. Καὶ ἐσάλπισαν ταῖς σάλπιγξι, ϗ ἐβόησαν φωνῇ μεγάλῃ· i. e. *Et cecinerunt tubis, & clamaverunt voce magna.*

℣. 55. Gr. Καὶ μετὰ τοῦτο κατέστησεν..... χιλιάρχους, ϗ ἑκατοντάρχους, ϗ πεντηκοντάρχους, ϗ δεκάρχους.

℣. 56. Consonat Græcum, nisi quòd ipso initio habeat, Καὶ εἶπον, *Et dixerunt*; nec addat in fine, *Mosi.* Ms. S. Theod. legit, *ut rediret unusquisque*, non *redirent.*

℣. 57. Græc. Καὶ ἀπῆρεν ἡ παρεμβολὴ, ϗ παρενέβαλε (Alex. & Compl. παρενεβάλοσαν) κατὰ νότον Ἐμμαοὺμ. S. Theod. *& collocarunt ad austrum Ammaum.*

℣. 58. Gr. Καὶ εἶπεν Ἰούδας· Περιζώσασθε, ϗ γίνεσθε εἰς υἱοὺς δυνατοὺς, ϗ γίνεσθε, &c. ut supra. Ms. S. Theod. tollit τὸ *adversùs nos*, post *convenerunt.*

℣. 59. Græcè pariter..... ἢ ἐπιδεῖν ἐπὶ τὰ κακὰ τοῦ ἔθνους ἡμῶν, &c.

℣. 60. Græc. Ὡς δ' ἂν ᾖ θέλημα ἐν οὐρανῷ, οὕτω ποιήσει.

CAPUT IV.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ET assumpsit Gorgias quinque millia virorum, & mille equites electos: & moverunt castra nocte,

2. ut applicarent ad castra Judæorum, & percuterent eos subitò: & filii, qui erant ex arce, erant illis duces.

AL. VERSIO VETUS.

1. *ET adsumpsit Gorgias quinque millia virorum, & mille equites electos: & moverunt castra nocte,* Ex Ms. S. Germ. n. 15.

2. *ut adplicarent ad castra Judæorum, & percuterent eos subitò: & filii summi Achis erant illis duces.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Sic habetur Græcè.

℣. 2. Ita rursum in Græco, præter ult. ϗ οἱ υἱοὶ τῆς ἄκρας ἦσαν αὐτῷ ὁδηγοί· i. e. *& filii arcis erant illi duces itineris.* Ms. quoque S. Theod. habet *erant illi duces*, non *illis.*

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. 3. *Et audivit Judas, & ſurrexit ipſe, & potentes ejus, percutere exercitum regis, qui in Ammaum,*

4. *dum adhuc diſperſi erant caſtris.*

5. *Et venit Gorgias in caſtra Juda nocte, & neminem invenit, & quærebat eos in montibus, dicens: Fugiunt hi à nobis.*

6. *Et cùm dies factus eſt, apparuit Judas in campum in tribus millibus viris tantùm: quòd tegimenta in gladio non habebant, ut volebant:*

7. *& viderunt caſtram gentium validam, & loricatos, & equitatum in circuitu eorum, & hi docti prælio.*

8. *Et ait Judas viris, qui ſecum erant: Ne timueritis multitudinem illorum, & impetum eorum ne formidetis.*

9. *Mementote qualiter ſalvi facti ſunt fratres noſtri in mare rubro, cùm ſequeretur eos Pharao cum exercitu multo.*

10. *Et nunc clamemus ad cœlum, ſi miſerebitur noſtri Dominus, & memor erit teſtamenti patrum noſtrorum, & conteret exercitum iſtum ante faciem noſtram hodie:*

11. *& ſcient omnes gentes, quia eſt qui redimat & liberet Iſraël.*

12. *Et levaverunt alienigenæ oculos ſuos, & viderunt eos venientes ex adverſo.*

13. *Et exierunt de caſtris in prælium, & tubâ cecinerunt ex parte Juda.*

14. *Et conmiſerunt: & contritæ ſunt gentes, & fugerunt in campum.*

15. *Noviſſimi autem omnes ceciderunt gladio; & perſecuti ſunt eos uſque in Gazzeron, & uſque in campos Idumææ, & Azothii, & Jamneæ: & ceciderunt ex illis ad tria millia viri.*

16. *Et reverſus eſt Judas, & exercitus ejus.*

17. *Dixitque ad populum: Non concupiſcatis ſpolia: quia bellum contra nos eſt,*

18. *& Gorgias, & exercitus ejus in monte prope nos: ſed ſtate nunc contra inimicos veſtros, & expugnate eos, & poſt hæc ſumetis vobis ſpolia ſecuri.*

19. *Adhuc loquente Juda hæc ad populum ſuum, apparuit pars quædam proſpiciens de monte.*

20. *Et vidit quòd in pugna converſi ſunt, & ſuccenderunt caſtram: fumus enim, qui videbatur, declarabat quod factum eſt.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

3. Et audivit Judas, & ſurrexit ipſe, & potentes, percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum.

4. Adhuc enim diſperſus erat exercitus à caſtris.

5. Et venit Gorgias in caſtra Judæ noctu, & neminem invenit, & quærebat eos in montibus: quoniam dixit: Fugiunt hi à nobis.

6. Et cùm dies factus eſſet, apparuit Judas in campo cum tribus millibus virorum tantùm: qui tegumenta & gladios non habebant:

7. & viderunt caſtra gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium.

8. Et ait Judas viris, qui ſecum erant: Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis.

9. Mementote qualiter ſalvi facti ſunt patres Exod. 14. 9.
noſtri in mari rubro, cùm ſequeretur eos Pharao cum exercitu multo.

10. Et nunc clamemus in cœlum: & miſerebitur noſtri Dominus, & memor erit teſtamenti patrum noſtrorum, & conteret exercitum iſtum ante faciem noſtram hodie:

11. & ſcient omnes gentes, quia eſt qui redimat & liberet Iſraël.

12. Et elevaverunt alienigenæ oculos ſuos, & viderunt eos venientes ex adverſo.

13. Et exierunt de caſtris in prælium, & tubâ cecinerunt hi qui erant cum Juda.

14. Et congreſſi ſunt: & contritæ ſunt gentes, & fugerunt in campum.

15. Noviſſimi autem omnes ceciderunt in gladio, & perſecuti ſunt eos uſque Gezeron, & uſque in campos Idumææ, & Azoti, & Jamniæ: & ceciderunt ex illis uſque ad tria millia virorum.

16. Et reverſus eſt Judas, & exercitus ejus, ſequens eum.

17. Dixitque ad populum: Non concupiſcatis ſpolia: quia bellum contra nos eſt,

18. & Gorgias, & exercitus ejus prope nos in monte: ſed ſtate nunc contra inimicos noſtros, & expugnate eos, & ſumetis poſtea ſpolia ſecuri.

19. Et adhuc loquente Juda hæc, ecce apparuit pars quædam proſpiciens de monte.

20. Et vidit Gorgias quòd in fugam converſi ſunt ſui, & ſuccenderunt caſtra: fumus enim, qui videbatur, declarabat quod factum eſt.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 3. Græcè pariter: Καὶ ἤκουσεν..... ϗ ἀπῆρεν αὐτὸς, ϗ οἱ δυνατοὶ, πατάξαι τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως, τὴν ἐν Ἐμμαοὺμ. Mſ. S. Theod. habet, *percutere virtutem & exercitum, qui erat in Ammaum.*

℣. 4. Gr. Ἕως ἔτι αἱ δυνάμεις ἐσκορπισμέναι ἦσαν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς.

℣. 5. Itidem Græcè, præter unum ὅτι εἶπε, *quoniam dixit*, pro *dicens.*

℣. 6. Mſ. S. Theod. Vulgatæ congruit, niſi quòd hab. ſub fin. *quia tegumenta & gladios*, &c. Græc. Καὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ὤφθη Ἰούδας ἐν τῷ πεδίῳ ἐν τρισχιλίοις ἀνδράσι· πλὴν καλύμματα ϗ μαχαίρας οὐκ εἶχον, καθὼς ἠβούλοντο· i. e. *Et ſimul cum die apparuit Judas in campo cum tribus millibus virorum: tantùm tegumenta & gladios non habebant, ſicut volebant.*

℣. 7. Græc. ϗ εἶδον παρεμβολὴν ἐθνῶν ἰσχυρὰν, τεθωρακισμένην, ϗ ἵππον κυκλοῦσαν αὐτὴν, ϗ οὗτοι διδακτοὶ πολέμου.

℣. 8. Similiter in Græco.

℣. 9. Græcè, οἱ πατέρες, non *fratres*, abſque *multo*, in fine. Mſ. etiam S. Theod. ultimò legit *cum exercitu*, abſque ſeq. *multo.*

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, præter hoc, εἴπως ἐλεήσει ἡμᾶς, *ſi quomodo miſerebitur noſtri*, pro *ſi miſerebitur noſtri Dominus.* In Mſ. etiam S. Theod. deeſt vox *Dominus.*

℣. 11. Ad verbum è Græco. In Mſ. S. Theod. *& ſcient..... quia Dominus eſt, qui*, &c.

℣. 12. Mſ. S. Theod. legit pariter, *Et levaverunt*, &c. Græc. Καὶ ἦραν, &c. ut ſupra.

℣. 13. Sic iterum Græcè, hoc ult. excepto, οἱ μετὰ Ἰούδα, quod Vulgatæ congruit. At in Mſ. Alex. ϗ ἐσάλπισαν οἱ παρὰ Ἰούδου.

℣. 14. Gr. Καὶ συνῆψαν, ϗ συνετρίβησαν, &c. ut ſupra.

℣. 15. Gr. Οἱ δὲ ἔσχατοι πάντες ἔπεσον ἐν ῥομφαίᾳ, ϗ..... ἕως Γαζηρῶν... ϗ Ἀζώτου, ϗ Ἰαμνίας· ϗ... εἰς ἄνδρας τρισχιλίους.

℣. 16. Græc. loco ultimi *ejus*, quod delet, ſubdit, ἀπὸ τοῦ διώκειν ὄπισθεν αὐτῶν, *à ſequendo poſt eos.*

℣. 17. Ad verbum è Græco.

℣. 18. Græcè deeſt *ejus*, poſt *exercitus*; paulò verò poſt habetur ἡμῶν, *noſtros*, non *veſtros*, poſt *inimicos*; extremòque, λήψετε τὰ σκῦλα μετὰ παῤῥησίας, *ſumetis ſpolia ſecurè*, abſque medio *vobis.* Mſ. S. Theod. *& poſt hoc ſumetis ſpolia ſecuri.*

℣. 19. Itidem Græcè, præter unum, *ad populum ſuum*, quod deeſt. In Mſ. etiam S. Theod. ſubjicitur *apparuit*, abſque præced. *ecce*, quod habetur in Vulg.

℣. 20. Gr. Καὶ εἶδεν ὅτι τετρόπωνται, ϗ ἐμπυρίζουσι τὴν παρεμβολήν· ὁ γὰρ καπνὸς, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. habet, *& ſuccenſa ſunt caſtra.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

21. Quibus illi conſpectis timuerunt valde, aſpicientes ſimul & Judam, & exercitum in campo paratum ad prælium.

22. Et fugerunt omnes in campum alienigenarum:

23. & Judas reverſus eſt ad ſpolia caſtrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas.

24. Et converſi, hymnum canebant, & benedicebant Deum in cœlum, quoniam bonus eſt, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

25. Et facta eſt ſalus magna in Iſraël in die illa.

26. Quicunque autem alienigenarum evaſerunt, venerunt, & nunciaverunt Lyſiæ univerſa quæ acciderant.

27. Quibus ille auditis, conſternatus animo deficiebat: quòd non qualia voluit, talia contigerunt in Iſraël, & qualia mandavit rex.

28. Et ſequenti anno congregavit Lyſias virorum electorum ſexaginta millia, & equitum quinque millia, ut debellaret eos.

29. Et venerunt in Judæam, & caſtra poſuerunt in Bethoron, & occurrit illis Judas cum decem millibus viris.

30. Et viderunt exercitum fortem, & oravit,
1. Reg. & dixit: Benedictus es ſalvator Iſraël, qui con-
17. 50. triviſti impetum potentis in manu ſervi tui Da-
1. Reg. vid, & tradidiſti caſtra alienigenarum in manu
14. 13. Jonathæ filii Saul, & armigeri ejus.

31. Conclude exercitum iſtum in manu populi tui Iſraël, & confundantur in exercitu ſuo, & equitibus.

32. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoveantur contritione ſua.

33. Dejice illos gladio diligentium te: & collaudent te omnes, qui noverunt nomen tuum, in hymnis.

34. Et commiſerunt prælium: & ceciderunt de exercitu Lyſiæ quinque millia virorum.

35. Videns autem Lyſias fugam ſuorum, & Judæorum audaciam, & quòd parati ſunt aut vivere, aut mori fortiter, abiit Antiochiam, & elegit milites, ut multiplicati rurſus venirent in Judæam.

36. Dixit autem Judas, & fratres ejus: Ecce contriti ſunt inimici noſtri: aſcendamus nunc mundare ſancta, & renovare.

37. Et congregatus eſt omnis exercitus, & aſ-

AL. VERSIO VETUS.

21. Quibus illi conſpectis, timuerunt valde: aſpicientes verò & Judæ exercitum in campo paratum in prælio, Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

22. fugerunt omnes in terram alienigenarum:

23. & Judas regreſſus eſt ad ſpolia caſtrorum, & acceperunt ſibi inde aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas.

24. Et converſi, hymnum dicebant ad cœlum, quoniam bonum, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

25. Et facta eſt ſalus magna in Iſraël in die illa.

26. Quicunque autem alienigenarum evaſerunt, venerunt, & nunciaverunt Lyſiæ univerſa quæ acciderant.

27. Quibus ille auditis, conſternatus animo deficiebat: quòd non qualia mandaverat rex, evenerant in Iſraël.

28. Et in continenti anno congregavit viros electos, ſexaginta millia peditum, & quinque millia equitum, ut debellaret eos.

29. Et venerunt in Idumæa, & amoverunt in Bethoſyris, & obviavit illos Judas, habens undecim millia viros.

30. Et viderunt exercitum fortem, & adoravit, dicens: Benedictus es ſalutaris Iſraël, qui contriſti impetum potentis in manu ſervi tui David, & tradidiſti caſtra alienigenarum in manu Jonathæ filii Saul, & in manu portantis arma ejus.

31. Conclude, Domine, exercitum iſtum in manus populi tui Iſraël, & confundantur in virtute ſua, & equitibus ejus.

32. Da formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoveantur in contritione ſua.

33. Dejice eos in gladio diligentium te: & conlaudent te in hymnis omnes, qui noverunt nomen tuum.

34. Et commiſerunt ad invicem: & ceciderunt de exercitu Lyſiæ quinque millia viri.

35. Ut vidit autem Lyſias in fugam converſam aciem ſuam, in Juda verò audaciam & conſtantiam, abiit in Antiochiam, & elegit milites, ut multiplicatus veniret rurſus in Judæam.

36. Dixit autem Judas, & fratres ejus: Ecce contriti ſunt inimici noſtri: aſcendamus mundare ſancta, & renovare.

37. Et congregatus eſt omnis exercitus, &

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 21. Græc. initio habet: Οἱ δὲ ταῦτα συνιδόντες, & poſt paulò, συνιδόντες δὲ τὴν Ἰούδα παρεμβολὴν ἐν τῷ πεδίῳ ἑτοίμην εἰς παράταξιν.

℣. 22. Itidem Græcè.

℣. 23. Græc. Vulgatæ reſpondet.

℣. 24. Gr. Καὶ ἐπιστραφέντες, ὕμνουν, καὶ εὐλόγουν εἰς οὐρανὸν τὸν Κύριον, ὅτι καλὸν, ὅτι, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. *& benedicebant in cœlum, quoniam bonus, &c.*

℣. 25. Sic eſt in Græco, excepto uno τῷ Ἰσραὴλ, *Iſraëli*, pro *in Iſraël.*

℣. 26. Eadem ſunt in Gr. hoc excepto, παραγενηθέντες ἀπήγγειλαν, *advenientes nunciaverunt*, loco *venerunt, & nunciaverunt*, quod idem valet.

℣. 27. Græc. Ὁ δὲ ἀκούσας, συνεχύθη, καὶ ἠθύμει· ὅτι οὐχ οἷα ἤθελε, τοιαῦτα γεγόνει τῷ Ἰσραὴλ, καὶ οὐχ οἷα ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς, τοιαῦτα ἐξέβη.

℣. 28. Græc. initio hab. Καὶ ἐν τῷ ἐχομένῳ ἐνιαυτῷ συνελόχησεν Λυσίας, &c. ut in Vulg.

℣. 29. Græc. Καὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ παρενέβαλον ἐν Βαιθσούροις, καὶ συνήντησεν αὐτοῖς Ἰούδας ἐν δέκα χιλιάσιν ἀνδρῶν.

℣. 30. Græc. Καὶ εἶδε τὴν παρεμβολὴν ἰσχυρὰν, καὶ προσηύξατο, καὶ εἶπεν· Εὐλογητὸς εἶ ὁ σωτὴρ τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ συντρίψας..... εἰς χεῖρας Ἰωνάθαν.... καὶ τοῦ αἴροντος τὰ σκεύη αὐτοῦ.

℣. 31. Gr. Σύγκλεισον τὴν παρεμβολὴν ταύτην ἐν χειρὶ (Mſ. Alex. εἰς χεῖρας) λαοῦ σου Ἰσραὴλ, καὶ αἰσχυνθήτωσαν ἐπὶ τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἵππῳ αὐτῶν.

℣℣. 32. 33. Græc. Vulgatæ reſpondet.

℣. 34. Gr. Καὶ συνέβαλον ἀλλήλοις· καὶ ἔπεσον ἐκ τῆς παρεμβολῆς Λυσίου εἰς πεντακισχιλίους ἄνδρας, καὶ ἔπεσον ἐξ ἐναντίας αὐτῶν· i. e. *Et commiſerunt prælium inter ſe: & ceciderunt de exercitu Lyſiæ ad quinque millia virorum, & ceciderunt ex adverſo ipſorum.* Mſ. S. Theod. *Et commiſerunt, & ceciderunt*, &c. ut in Vulg.

℣. 35. Græc. Ἰδὼν δὲ Λυσίας τὴν γενομένην τροπὴν τῆς αὐτοῦ συντάξεως, τῆς δὲ Ἰούδα τὸ γεγενημένον θάρσος, καὶ ὡς ἕτοιμοί εἰσιν ἢ ζῆν, ἢ τεθνάναι γενναίως, ἀπῆρεν εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ ἐξενολόγει· καὶ πλεονάσας τὸν γενηθέντα στρατὸν, ἐλογίζετο πάλιν παραγενέσθαι εἰς τὴν Ἰουδαίαν· i. e. *Videns autem Lyſias fugam aciei ſuæ, ejus autem quæ Judæ, audaciam, & quòd parati ſunt aut vivere, aut mori generoſè, abiit in Antiochiam, & colligebat externos milites: & cùm multiplicaſſet priorem exercitum, cogitabat rurſus venire in Judæam.*

℣℣. 36. 37. Totidem verba in Græco.

Al. Versio vetus.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. *aſcenderunt in montem Sion.*

38. *Et viderunt ſanctuarium deſertum, & altare profanatum, & portas combuſtas, & in atriis virgulta nata ſicut in ſaltum, aut ſicut in uno montium, & paſtoforia diſruta & detracta.*

39. *Et conſciderunt veſtimenta ſua, & planxerunt planctu magno, & miſerunt cinerem ſuper caput ſuum:*

40. *& ceciderunt in faciem ſuper terram, & clamaverunt ad cœlum in tubis ſignorum.*

41. *Tunc ordinavit Judas adversùs eos qui erant in arce, donec mundarent ſancta.*

42. *Et elegit ſacerdotes ſine macula, voluntarios legis:*

43. *& mundaverunt ſancta, & tulerunt lapides contaminationis, & locum immundum.*

44. *Et cogitavit de altare holocauſtorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.*

45. *Et conſiliati ſunt ut demolirent illum: ne eſſet illis in opprobrium, quia contaminaverunt illum gentes, & deſtruxerunt illum.*

46. *Et poſuerunt lapides in monte domus in loco opportuno, quoaduſque veniret propheta, & reſponderet de eis.*

47. *Et acceperunt lapides integros ſecundùm legem, & ædificaverunt altarem novum, ſecundùm priorem:*

48. *& ædificaverunt ſancta, & quæ intra domum: ædem, & atria ſanctificaverunt.*

49. *Et fecerunt vaſa ſancta nova, & intulerunt candelabrum, & altares incenſorum, & menſam in templo.*

50. *Et incenderunt ſuper altare, & accenderunt lucernas, quæ ſupra candelabrum, & lucebant in templo.*

51. *Et poſuerunt ſupra menſam panes, & expanderunt vela, & conſummaverunt omnia opera quæ fecerunt.*

52. *Et ante matutinum ſurrexerunt quinta & vicenſima menſis noni (hic menſis Chasleu) centeſimi quadrageſimi & octavi anni:*

53. *& obtulerunt ſacrificium ſecundùm legem ſuper altare holocauſtorum novum, quod fecerunt.*

54. *Secundùm tempus, & ſecundùm diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipſa renovatum eſt in canticis, & citharis, & cynaris, & cymbalis.*

55. *Et cecidit omnis populus in faciem, &*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

cenderunt in montem Sion.

38. Et viderunt ſanctificationem deſertam, & altare profanatum, & portas exuſtas, & in atriis virgulta nata ſicut in ſaltu, vel in montibus, & paſtophoria diruta.

39. Et ſciderunt veſtimenta ſua, & planxerunt planctu magno, & impoſuerunt cinerem ſuper caput ſuum:

40. & ceciderunt in faciem ſuper terram, & exclamaverunt tubis ſignorum, & clamaverunt in cœlum.

41. Tunc ordinavit Judas viros, ut pugnarent adversùs eos qui erant in arce, donec emundarent ſancta.

42. Et elegit ſacerdotes ſine macula, voluntatem habentes in lege Dei:

43. & mundaverunt ſancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.

44. Et cogitavit de altari holocauſtorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.

45. Et incidit illis conſilium bonum ut deſtruerent illud: ne fortè illis eſſet in opprobrium, quia contaminaverunt illud gentes, & demoliti ſunt illud.

46. Et repoſuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoaduſque veniret propheta, & reſponderet de eis.

47. Et acceperunt lapides integros ſecundùm legem, & ædificaverunt altare novum, ſecundùm illud quod fuit priùs:

48. & ædificaverunt ſancta, & quæ intra domum erant intrinſecus: & ædem, & atria ſanctificaverunt.

49. Et fecerunt vaſa ſancta nova, & intulerunt candelabrum, & altare incenſorum, & menſam in templum.

50. Et incenſum poſuerunt ſuper altare, & accenderunt lucernas, quæ ſuper candelabrum erant, & lucebant in templo.

51. Et poſuerunt ſuper menſam panes, & appenderunt vela, & conſummaverunt omnia opera quæ fecerant.

52. Et ante matutinum ſurrexerunt quinta & vigeſima die menſis noni (hic eſt menſis Casleu) centeſimi quadrageſimi octavi anni:

53. & obtulerunt ſacrificium ſecundùm legem ſuper altare holocauſtorum novum, quod fecerunt.

54. Secundùm tempus, & ſecundùm diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipſa renovatum eſt in canticis, & citharis, & cinyris, & in cymbalis.

55. Et cecidit omnis populus in faciem, &

Notæ ad Al. Versionem veterem.

℣. 38. Græc. Καὶ ἴδον τὸ ἁγίασμα ἠρημωμένον..... ϗ ἐν ταῖς αὐλαῖς φυτὰ πεφυκότα ὡς ἐν δρυμῷ, ἢ ὡς ἐν ἑνὶ τῶν ὀρέων, ϗ τὰ παςοφόρια καθηρημένα.

℣. 39. Mſ. S. Theod. *Sciderunt ergo veſtimenta ſua*, &c. ut in Vulgata. Græc. Καὶ διέῤῥηξαν τὰ..... ϗ ἐκόψαντο κοπετὸν μέγαν, ϗ ἐπέθεντο σποδόν, &c.

℣. 40. Græc. ϗ ἔπεσον..... ϗ ἐσάλπισαν ταῖς σάλπιγξι τῶν σημασιῶν, ϗ ἐβόησαν εἰς τὸν ὐρανόν.

℣. 41. Græc. Τότε ἐπέταξεν Ἰούδας ἄνδρας, πολεμεῖν τοὺς ἐν τῇ ἄκρᾳ, ἕως ἂν καθαρίσῃ τὰ ἅγια.

℣. 42. Græcè ſimiliter, Καὶ ἐπέλεξεν..... θελητὰς νόμου.

℣. 43. Itidem Græcè, præter hoc ult. εἰς τόπον ἀκάθαρτον, loco & *locum*, &c.

℣. 44. Ita rurſum Græcè, excepto plurali duplici, ἐβουλεύσαντο, *cogitaverunt*; ultimòque, ποιήσωσι, *facerent*.

℣. 45. Mſ. S. Theod. legit ſingulariter: *Et incidit illi conſilium bonum ut deſtrueret illud*, &c. ut in Vulgata. Mſ. Sangerm. maſculin. ponit *illum*, quòd promiſcuè ſcribat *altarem*, *altares*, vel *altare*; vide inf. ℣℣. 47. 49. 50. Græcè ita: Καὶ ἐπέπεσεν αὐτοῖς βουλὴ ἀγαθὴ καθελεῖν αὐτό· μή ποτε γένηται αὐτοῖς, &c. ut in Vulg. extremò tamen legitur, ϗ καθεῖλον τὸ θυσιαςήριον, non *illud*, vel *illum*.

℣. 46. Græc. Καὶ ἀπέθεντο τοὺς..... ἐν τόπῳ ἐπιτηδείῳ, &c. ut ſupra.

℣. 47. Græcè pariter: Καὶ ἔλαβον..... ϗ ᾠκοδόμησαν τὸ θυσιαςήριον καινὸν κατὰ τὸ πρότερον.

℣. 48. Sic iterum in Græco, præter vocem *ædem*, quæ abeſt.

℣. 49. Græc. Vulgatæ conſonat.

℣. 50. Græc. Καὶ ἐθυμίασαν ἐπὶ τὸ, &c. ut ſupra.

℣. 51. Græcè ſimiliter: Καὶ ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν..... ϗ ἐξεπέτασαν, &c.

℣. 52. Græc. Καὶ ὤρθρισαν τοπρωῒ τῇ πέμπτῃ ϗ εἰκάδι τοῦ..... (οὗτος ὁ μὴν Χασελεῦ) τοῦ ὀγδόου ϗ τεσσαρακοςοῦ ϗ ἑκατοςοῦ ἔτους.

℣. 53. Ad verbum è Græco.

℣. 54. Eadem prorſus in Græco ſunt, præter hoc ult. ϗ κινύραις, ϗ ἐν κυμβάλοις, & *cinyris*, & *in cymbalis*; Mſ. S. Theod. hab. *cynaris*.

℣. 55. Græc. Καὶ ἔπεσον πᾶς..... ϗ προσεκύνησαν, ϗ εὐλόγησαν εἰς οὐρανὸν τὸν, &c. Mſ. S. Theod. & *benedixerunt*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

adoraverunt, & benedixerunt in cœlum eum, qui proſperavit eis.

56. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocauſta cum lætitia, & ſacrificium ſalutaris & laudis.

57. Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, & ſcutulis: & dedicaverunt portas, & paſtophoria, & impoſuerunt eis januas.

58. Et facta eſt lætitia in populo magna valde, & averſum eſt opprobrium gentium.

Joan. 10.22. 59. Et ſtatuit Judas, & fratres ejus, & univerſa eccleſia Iſraël ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus ſuis, ab anno in annum per dies octo, à quinta & vigeſima die menſis Caſleu, cum lætitia & gaudio.

60. Et ædificaverunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, nequando venirent gentes, & conculcarent eum ſicut antea fecerunt.

61. Et collocavit illic exercitum, ut ſervarent eum, & munivit eum ad cuſtodiendam Bethſuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumææ.

AL. VERSIO VETUS.

benedixerunt, & adoraverunt in cœlum eum, qui proſperavit eis. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

56. *Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocauſta cum lætitia, & ſacrificium ſalutaris.*

57. *Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, & ſcutulis: & dedicaverunt portas, & paſtophoria, & januas impoſuerunt.*

58. *Et facta eſt lætitia in populo magna valde, & abſtulitum eſt opprobrium gentium.*

59. *Et ſtatuit Judas, & fratres ejus, & univerſa eccleſia Iſraël ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus ſuis, in anno dies octo, à quinta & vicenſima menſis Caſleu, cum lætitia, & gaudio magno.*

60. *Et ædificaverunt in tempore illo montem Sion, per circuitum muros altos, & turres firmas, nequando veniant gentes, & conculcent ea ſicut ante fecerunt.*

61. *Et conlocavit illic exercitum, ut ſervarent eam, & munivit eam ad cuſtodiendum Bethſuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumææ.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

in cœlum ei, qui, &c.

℣. 56. Ad verbum è Græco, præter hoc ult. *& ſacrificium ſalutaris*, pro quo, ϗ ἔθυσαν θυσίαν σωτηρίȣ ϗ αἰνέσεως, *& ſacrificaverunt ſacrificium ſalutaris & laudis.* Mſ. S. Theod. habet, *& obtulerunt holocauſtum cum lætitia, & ſalutaria laudis.*

℣. 57. Græc. extremò legit, ϗ ἐθύρωσαν αὐτά· cæt. ut ſupra.

℣. 58. Græc. Καὶ ἐγενήθη εὐφροσύνη μεγάλη ἐν τῷ..... ϗ ἀπεστράφη, &c.

℣. 59. Similia leguntur Græcè, tribus exceptis; videlicet loco ſingul. hujus, *ut agatur dies*, ſcriptum pluraliter, ἵνα ἄγωνται αἱ ἡμέραι· paulòque poſt, ἐνιαυτὸν κατ' ἐνιαυτὸν, ut in Vulg. non ſimpliciter, *in anno;* ultimòque, ϗ χαρᾶς, abſque ſeq. *magno.*

℣. 60. Eadem ſunt in Græco, niſi quòd ultimò ſic legitur: μή ποτε παραγενηθέντα τὰ ἔθνη καταπατήσωσιν αὐτὰ, ὡς ἐποίησαν τοπρότερον.

℣. 61. Mſ. S. Theod..... *ut ſervarent ea, & munivit eam*, &c. Græc. Καὶ ἐπέταξεν ἐκεῖ δύναμιν, τηρεῖν αὐτὸ, ϗ ὠχύρωσαν αὐτὸ τηρεῖν τὴν, &c. ut ſupra.

CAPUT V.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ET factum eſt, ut audierunt gentes in circuitu quia ædificatum eſt altare, & ſanctuarium ſicut priùs, iratæ ſunt valde:

2. & cogitabant tollere genus Jacob, qui erant inter eos, & cœperunt occidere de populo, & perſequi.

3. Et debellabat Judas filios Eſau in Idumæa, & eos qui erant in Acrabathane, quia circumſedebant Iſraëlitas, & percuſſit eos plagâ magnâ.

4. Et recordatus eſt malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum, & in ſcandalum, inſidiantes ei in via.

5. Et concluſi ſunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni, cum omnibus qui in eis erant.

6. Et tranſivit ad filios Ammon, & invenit manum fortem, & populum copioſum, & Timotheum ducem ipſorum:

7. & commiſit cum eis prælia multa, & contriti ſunt in conſpectu eorum, & percuſſit eos:

8. & cepit Gazer civitatem, & filias ejus, &

AL. VERSIO VETUS.

1. *ET factum eſt, ut audierunt gentes in circuitu quia ædificatum eſt altare, & ſanctuarium ſicut priùs, & irati ſunt valde:* Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

2. *& cogitabant perdere genus Jacob, qui erant inter eos, & cœperunt perſequi & occidere eos.*

3. *Et debellabat Judas filios Eſau in Idumæa, Agrabatthine, quia circumſedebant Iſraël: & percuſſerunt eos plagâ magnâ, & accepit ſpolia eorum.*

4. *Et recordatus eſt malitiam filiorum Beam, qui erant populo in laqueum, & in ſcandalum, inſidiantes ei in via.*

5. *Et concluſi ſunt ab eo in turribus, & incendit turres eorum igni, cum omnibus qui in eis erant.*

6. *Et tranſiit Judas ad filios Ammon, & invenit manum fortem, & populum copioſum, & Timotheum ducem ipſorum:*

7. *& commiſit cum illis prælia multa, & contrivit eos:*

8. *& cepit Jazare, & filias ejus, & re-*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Itidem Græcè, interpoſito uno ἐνεκαινίσθη, *renovatum eſt*, ante *ſanctuarium.* Mſ. S. Theod. legit, *quia ædificatum eſt altare, & ſancta.*

℣. 2. Græc. ϗ ἐβȣλεύσαντο τȣ͂ ἆραι γένος Ἰακὼβ, τȣ̀ς ὄντας ἐν μέσῳ αὐτῶν, ϗ ἤρξαντο τȣ͂ θανατȣ͂ν ἐν τῷ λαῷ ϗ ἐξαίρειν.

℣. 3. Græc. Καὶ ἐπολέμει Ἰȣ́δας πρὸς τȣ̀ς υἱȣ̀ς Ἡσαῦ ἐν τῇ Ἰδȣμαίᾳ τὴν Ἀκραβαττίνην, ὅτι περιεκάθηντο τὸν Ἰσραήλ· ϗ ἐπάταξεν αὐτȣ̀ς πληγὴν μεγάλην, ϗ συνέστειλεν αὐτȣ̀ς, ϗ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῶν.

℣. 4. Græc. Καὶ ἐμνήσθη τῆς..... υἱῶν Βαιὰν, οἳ..... ἐν τῷ ἐνεδρεύειν αὐτȣ̀ς ἐν ταῖς ὁδοῖς.

℣. 5. Græc. Vulgatæ reſpondet, interponitque, ϗ παρενέβαλεν ἐπ' αὐτȣ̀ς, ϗ ἀνεθεμάτισεν αὐτȣ́ς· dein, ϗ ἐνεπύρισε τȣ̀ς πύργȣς αὐτῆς ἐν πυρὶ, &c. quæ ſupra.

℣. 6. Græc. initio habet, Καὶ διεπέρασεν ἐπὶ τȣ̀ς υἱȣ̀ς, abſque medio nomine *Judas;* reliqua ut in Lat. ſupra.

℣. 7. Græc. ϗ συνῆψε πρὸς αὐτȣ̀ς..... ϗ συνετρίβησαν πρὸ προσώπȣ αὐτȣ͂, ϗ ἐπάταξεν αὐτȣ́ς.

℣. 8. Græc. ϗ προκατελάβετο τὴν Ἰαζὴρ, ϗ τὰς, &c. ut ſupra.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

verſus eſt in Judæam.

9. *Et congregatæ ſunt gentes quæ erant in Galaad, adversùs Iſraël, quia erant in finibus eorum, ut tollerent eos: & fugerunt in Dathema munitionem,*

10. *& miſerunt litteras ad Judam & fratres ejus, dicentes: Congregatæ ſunt adversùs nos gentes in circuitu, ut nos auferant,*

11. *& occupent munitionem, in qua nos fugimus: & Timotheus eſt dux eorum.*

12. *Nunc ergo veni, eripe nos de manibus eorum, quia cecidit de nobis multitudo.*

13. *Et omnes fratres noſtri, qui erant in locis, interfecti ſunt: & captivas duxerunt uxores eorum, & filios, & turbam, & perdiderunt illis ferè mille viros.*

14. *Et dum adhuc epiſtola legebatur, & ecce nuncii alii advenerunt de Galilæa conſciſſis tunicis, nunciantes ſecundùm verba hæc:*

15. *dicentes conveniſſe adversùs ſe à Ptolomaide, & Tyro, & Sidone: & repleta eſt omnis Galilæa de alienigenis, ut nos expugnent.*

16. *Ut audivit autem Judas, & populus ejus, ſermones ejus, convenit eccleſia magna, ut cogitarent quid facerent fratribus ſuis, qui erant in tribulatione, & expugnabantur ab eis.*

17. *Et dixit Judas Simoni fratri ſuo: Elige tibi viros, & vade, libera fratres in Galilæa: ego autem & Jonathas frater noſter ibimus in Galadithin.*

18. *Et reliquit Joſephum Zachariæ, & Azariam ducem populi, cum reſiduis virtutibus ad cuſtodiendum:*

19. *& præcepit illis, dicens: Præſtote populo huic, & nolite bellum committere adversùs gentes, donec revertamur.*

20. *Et partiti ſunt Simoni viri tria millia, ut irent in Galilæa: Judæ autem octo millia in Galaditin.*

21. *Et abiit Simon in Galilæa, & commiſit prælia multa cum gentibus: & contritæ ſunt gentes à facie ejus, & perſecutus eſt eos uſque ad portam*

22. *Ptolomaidis: & ceciderunt de gentibus ferè tria millia viri, & accepit ſpolia eorum.*

23. *Et ſumpſit eos, qui erant de Galilæa, & qui in Grabattis, cum mulieribus, & natis, & omnia quæ erant illis, & duxit in Judæa cum lætitia magna.*

24. *Et Judas Maccabæus & Jonatha frater*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

reverſus eſt in Judæam.

9. Et congregatæ ſunt gentes quæ ſunt in Galaad, adversùs Iſraëlitas qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos: & fugerunt in Datheman munitionem,

10. & miſerunt litteras ad Judam & fratres ejus, dicentes: Congregatæ ſunt adversùm nos gentes per circuitum, ut nos auferant:

11. & parant venire, & occupare munitionem, in quam confugimus: & Timotheus eſt dux exercitus eorum.

12. Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis.

13. Et omnes fratres noſtri, qui erant in locis Tubin, interfecti ſunt: & captivas duxerunt uxores eorum, & natos, & ſpolia, & peremerunt illic ferè mille viros.

14. Et adhuc epiſtolæ legebantur, & ecce alii nuncii venerunt de Galilæa conſciſſis tunicis, nunciantes ſecundùm verba hæc:

15. dicentes conveniſſe adversùm ſe à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone: & repleta eſt omnis Galilæa alienigenis, ut nos conſumant.

16. Ut audivit autem Judas, & populus, ſermones iſtos, convenit eccleſia magna cogitare quid facerent fratribus ſuis, qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis.

17. Dixitque Judas Simoni fratri ſuo: Elige tibi viros, & vade, & libera fratres tuos in Galilæa: ego autem & frater meus Jonathas ibimus in Galaaditim.

18. Et reliquit Joſephum filium Zachariæ, & Azariam, duces populi, cum reſiduo exercitu in Judæa ad cuſtodiam:

19. & præcepit illis, dicens: Præſtote populo huic: & nolite bellum committere adversùm gentes, donec revertamur.

20. Et partiti ſunt Simoni viri tria millia, ut iret in Galilæam: Judæ autem octo millia in Galaaditim.

21. Et abiit Simon in Galilæam, & commiſit prælia multa cum gentibus: & contritæ ſunt gentes à facie ejus, & perſecutus eſt eos uſque ad portam

22. Ptolemaidis: & ceciderunt de gentibus ferè tria millia virorum, & accepit ſpolia eorum.

23. Et aſſumpſit eos, qui erant in Galilæa, & in Arbatis, cum uxoribus, & natis, & omnibus quæ erant illis, & adduxit in Judæam cum lætitia magna.

24. Et Judas Machabæus & Jonathas frater ejus

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 9. Græcè: Καὶ ἐπισυνήχθησαν τὰ ἔθνη τὰ ἐν τῇ Γαλαὰδ, ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, τοὺς ὄντας ἐπὶ τοῖς, &c. quæ ſupra, excepto nomine Διάθεμα.

℣. 10. Totidem verba in Græco, præter hoc, τὰ κύκλῳ ἡμῶν, *quæ in circuitu noſtro*, pro *in circuitu*.

℣. 11. Græc. Vulgatæ congruit ad verbum.

℣. 12. Similiter habet Mſ. S. Theod. Græcè ita: Νῦν οὖν ἐλθὼν, ἐξελοῦ ἡμᾶς, &c. ut ſupra.

℣. 13. Græc. Καὶ πάντες..... οἱ ὄντες ἐν τοῖς Τωβίου, τεθανάτωνται..... ϗ τὰ τέκνα αὐτῶν, ϗ τὴν ἀποσκευὴν, ϗ ἀπώλεσαν ἐκεῖ ὡς μίαν χιλιαρχίαν ἀνδρῶν. Mſ. S. Theod. pro *in locis Tubin*, quod habetur in Vulg. legit, *in locis ubique*; paulòque poſt, & *captivas abduxerunt*; Gr. ϗ ᾐχμαλωτίκασι.

℣. 14. Græc. Ἔτι αἱ ἐπιστολαὶ ἀνεγινώσκοντο, ϗ ἰδοὺ ἄγγελοι ἕτεροι παρεγένοντο... διεῤῥηχότες τὰ ἱμάτια, &c. ut ſup.

℣. 15. Mſ. S. Germ. vitiosè legit *ad Ptolomaide*, pro *ab*, vel *à*, quod emendavimus: ſubinde poſt *Sidone*, Mſ. alter S. Theod. addit, & *omni Galilaa alienigenas, ut nos conſumant*. Græcè ita: λέγοντες ἐπισυνῆχθαι ἐπ' αὐτοὺς ἐκ Πτολεμαΐδος..... ϗ Σιδῶνος, ϗ πάσης Γαλιλαίας ἀλλοφύλων, τοῦ ἐξαναλῶσαι ἡμᾶς.

℣. 16. Græc. Ὡς δὲ ἤκουσεν Ἰούδας, ϗ ὁ λαὸς τοὺς λόγους τούτους, ἐπισυνήχθη, &c. ut ſupra.

℣. 17. Græc. Καὶ εἶπεν Ἰούδας..... ϗ πορεύου, ϗ ῥῦσαι τοὺς ἀδελφούς σου, τοὺς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· ἐγὼ δὲ ϗ Ἰωνάθαν ὁ ἀδελφός μου, &c. Mſ. Alex. tollit τοὺς, ante hoc, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

℣. 18. Græc. Καὶ κατέλιπεν Ἰώσηφον τὸν τοῦ Ζαχαρίου, ϗ Ἀζαρίαν, ἡγουμένους (Mſ. Alex. ἡγούμενον) τοῦ λαοῦ, μετὰ τῶν ἐπιλοίπων τῆς δυνάμεως ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ εἰς τήρησιν. Mſ. S. Theod. extremò legit *ad cuſtodiendum*, cum Mſ. Sang. non *ad cuſtodiam*, cum Vulg. & Græco.

℣. 19. Itidem Græcè. Mſ. Sangerm. *Præſtote populi huic*, non *populo*; ſed aperto mendo, quod ſuſtulimus.

℣. 20. Mſ. S. Theod. *Et dati ſunt Simoni viri*, &c. ut in Vulgata. Græc. Καὶ ἐμερίσθησαν Σίμωνι ἄνδρες..... τοῦ πορευθῆναι εἰς τὴν..... Ἰούδᾳ δὲ ἄνδρες ὀκτακισχίλιοι εἰς, &c.

℣. 21. Græc. Καὶ ἐπορεύθη Σίμων εἰς τὴν Γαλιλαίαν, &c. ut ſupra.

℣. 22. Græc. Πτολεμαΐδος· ϗ ἔπεσον ἐκ τῶν ἐθνῶν εἰς τρισχιλίους ἄνδρας, &c.

℣. 23. Græc. Καὶ παρέλαβε τοὺς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ϗ ἐν Ἀρβάττοις, σὺν ταῖς..... ϗ πάντα ὅσα ἦν αὐτοῖς, ϗ ἤγαγεν εἰς τὴν, &c.

℣. 24. Eadem ſunt in Græco. Mſ. S. Theod. legit, & *Jonathas*, & *fratres ejus*, non *frater*; ſed malè.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

tranſierunt Jordanem, & abierunt viam trium dierum per deſertum.

25. Et occurrerunt eis Nabuthæi, & ſuſceperunt eos pacificè, & narraverunt eis omnia, quæ acciderant fratribus eorum in Galaaditide,

26. & quia multi ex eis comprehenſi ſunt in Baraſa, & Boſor, & in Alimis, & in Caſphor, & Mageth, & Carnaim: hæ omnes civitates munitæ, & magnæ.

27. Sed & in cæteris civitatibus Galaaditidis tenentur comprehenſi, & in craſtinum conſtituerunt admovere exercitum civitatibus his, & comprehendere, & tollere eos in una die.

28. Et convertit Judas, & exercitus ejus, viam in deſertum Boſor repentè, & occupavit civitatem: & occidit omnem maſculum in ore gladii, & accepit omnia ſpolia eorum, & ſuccendit eam igni.

29. Et ſurrexerunt inde nocte, & ibant uſque ad munitionem.

30. Et factum eſt diluculo, cùm elevaſſent oculos ſuos, ecce populus multus, cujus non erat numerus, portantes ſcalas & machinas, ut comprehenderent munitionem, & expugnarent eos.

31. Et vidit Judas quia cœpit bellum, & clamor belli aſcendit ad cœlum ſicut tuba, & clamor magnus de civitate:

32. & dixit exercitui ſuo: Pugnate hodie pro fratribus veſtris.

33. Et venit tribus ordinibus poſt eos, & exclamaverunt tubis, & clamaverunt in oratione.

34. Et cognoverunt caſtra Timothei quia Machabæus eſt, & refugerunt à facie ejus: & percuſſerunt eos plagâ magnâ: & ceciderunt ex eis in die illâ ferè octo millia virorum.

35. Et divertit Judas in Maſpha, & expugnavit, & cepit eam: & occidit omnem maſculum ejus, & ſumpſit ſpolia ejus, & ſuccendit eam igni.

36. Inde perrexit, & cepit Casbon, & Mageth, & Boſor, & reliquas civitates Galaaditidis.

37. Poſt hæc autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, & caſtra poſuit contra Raphon trans torrentem.

38. Et miſit Judas ſpeculari exercitum: & renuntiaverunt ei, dicentes: Quia convenerunt ad eum omnes gentes, quæ in circuitu noſtro ſunt, exercitus multus nimis:

39. & Arabas conduxerunt in auxilium ſibi, & caſtra poſuerunt trans torrentem, parati ad te venire in prælium. Et abiit Judas obviam illis.

40. Et ait Timotheus principibus exercitus ſui:

AL. VERSIO VETUS.

ejus tranſierunt Jordanem, & abierunt viam trium dierum in deſerto. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

25. Et occurrerunt Nabatheis, & obviaverunt eis pacatè, & narraverunt eis omnia, quæ acciderunt fratribus eorum in Galadithin,

26. & quia multi ex eis comprehenſi ſunt in Baſara, & Boſor, & in Alcimis, Caſphon, Maged, & Tharnen: hæ civitates munitæ, & magnæ.

27. Præ cæteris civitatibus Galaditis ſunt comprehenſi, & conſtituerunt in craſtinum admovere ad munitiones, & comprehendere, & tollere omnes iſtos in una die.

28. Et converſus eſt Judas, & exercitus ejus, viam in deſerto in Boſorram derepente, & occupavit civitatem: & occidit omnem maſculinum in ore gladii, & accepit omnia ſpolia eorum, & ſuccendit ea igni.

29. Et ſurrexit inde nocte, & ibant ad munitionem.

30. Et factum eſt diluculo, & elevaverunt oculos ſuos, & viderunt, & ecce populus multus valde, cujus non erat numerus, portantes ſcalas & machinas, & comprehenderunt munitionem, & expugnabant eos.

31. Et vidit Judas quia cœpit bellum, & clamor belli aſcendit in cœlum ſicut tuba, & clamor magnus de civitate:

32. dixitque viris exercitus ſui: Pugnate hodie pro fratribus veſtris.

33. Et exivit tribus ordinibus poſt eos, & exclamaverunt in oratione.

34. Et cognoverunt caſtra Timothei quòd Macchabeus eſt, & fugerunt à facie ejus: & percuſſerunt eos plagâ magnâ: & ceciderunt ex eis illa die ferè octo millia viri.

35. Et concluſit in Mella, & expugnavit eam, & cepit eam: & occidit omnem maſculinum ejus, & accepit ſpolia ejus, & ſuccendit eam igni.

36. Et inde ſurgens, cepit Casbo, & Mageth, & Boſor, & reliquas civitates Galaditidis.

37. Poſt hæc verba congregavit Timotheus exercitum alium, & adplicavit ad faciem Raphon ad torrentem.

38. Et miſit Judas ſpeculari exercitum: & renuntiaverunt ei, dicentes: Convenerunt ad eum omnes gentes, quæ in circuitu ſunt, exercitus multus nimis:

39. & Arabas conduxerunt in auxilium ſibi, & adplicant trans torrentem, parati venire ad prælium contra nos. Et abiit Judas obviam illis.

40. Et ait Timotheus principibus exercitus

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 25. Ita rurſum in Græco.

℣. 26. Græc. ſcribit Βόσοῤῥα, non *Baſara*; pauloque poſt, ἐν Ἀλέμοις, Κασφὼρ, Μακὲδ, καὶ Καρναΐμ· ultimòque, πᾶσαι αἱ πόλεις αὗται, &c.

℣. 27. Græc. Καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς πόλεσι τῆς..... εἰσὶ συνειλημμένοι, καὶ εἰς αὔριον τάσσονται παρεμβάλλειν ἐπὶ τὰ, &c. ut ſupra.

℣. 28. Græc. Καὶ ἀπέστρεψεν Ἰούδας, καὶ ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, ὁδὸν εἰς τὴν ἔρημον εἰς Βοσὸρ ἄφνω... καὶ ἐνέπρησεν αὐτὴν πυρί. Mſ. S. Theod. extremò legit cum Sangerm. *& ſuccendit ea igni*, non *eam*, cum Vulg. & Græco.

℣. 29. Gr. Καὶ ἀπῆρεν ἐκεῖθεν νυκτός, καὶ ἐπορεύετο ἕως ἐπὶ τὸ ὀχύρωμα.

℣. 30. Gr. Καὶ ἐγένετο ἑωθινὴ, καὶ ἦραν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ ἰδοὺ λαὸς πολὺς, οὗ οὐκ ἦν..... καταλαβέσθαι τὸ ὀχύρωμα, καὶ ἐπολέμουν αὐτούς.

℣. 31. Græcè, poſt *bellum*, ita ſubjicitur: καὶ ἡ κραυγὴ τῆς πόλεως ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν, σάλπιγξι, καὶ φωνῇ μεγάλῃ· i. e. *& clamor civitatis aſcendit in cælum, tubis, & voce magna.*

℣. 32. Sic etiam in Græco eſt, deleto uno *ſui*, poſt *exercitûs.*

℣. 33. Græc. Καὶ ἐξῆλθεν ἐν τρισὶν ἀρχαῖς ἐξ ὄπισθεν αὐτῶν, καὶ ἐσάλπισαν ταῖς σάλπιγξι, καὶ ἐβόησαν, &c. ut ſup.

℣. 34. Similia Græc. habet, præter unum ſingul. ἐπάταξε, *percuſſit*, loco *percuſſerunt.*

℣. 35. Gr. initio hab. Καὶ ἀπέκλινεν εἰς Μασφὰ, deinde, καὶ ἐπολέμησεν αὐτὴν, καὶ, &c. quæ ſup.

℣. 36. Græc. Ἐκεῖθεν ἀπῆρε, καὶ προκατελάβετο τὴν Κασφὼν, Μακὲδ, Βοσὸρ, &c. quæ ſup.

℣. 37. Græc. Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα συνήγαγε Τιμόθεος παρεμβολὴν ἄλλην, καὶ παρενέβαλε κατὰ πρόσωπον Ῥαφὼν ἐκ πέραν τοῦ χειμάῤῥου.

℣. 38. Græc. Καὶ ἀπέστειλεν Ἰούδας κατασκοπεῦσαι τὴν παρεμβολήν· καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ, λέγοντες· Ἐπισυνηγμένα εἰσὶ πρὸς αὐτοὺς..... τὰ κύκλῳ ἡμῶν, &c.

℣. 39. Græc. καὶ Ἄραβας μεμίσθωνται εἰς..... καὶ παρενέβαλον..... ἕτοιμοι τοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ σὲ εἰς πόλεμον, &c. ut ſupra. Mſ. etiam S. Theod. initio habet, *& Arabas conduxit*, non *conduxerunt.*

℣. 40. Ita Græcè ad verbum, ſubnexis his in fine, ὅτι δυνάμενος δυνήσεται πρὸς ἡμᾶς, quæ Vulgatæ reſpon-

Al. Versio vetus.

Ex Mf. S. Germ. n. 15.

fui : Cùm adpropinquaverit Judas, & exercitus ejus ad torrentem aquæ : si transierit prior ad nos, non poterimus sustinere eum :

41. *si verò timuerit transire, & posuerit castra circa flumen, transfretemus ad eos, & poterimus adversùs eos.*

42. *Ut autem adpropinquavit Judas ad torrentem aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, & mandavit eis, dicens : Neminem hominem reliqueritis : sed veniant omnes in prælium.*

43. *Et transfretavit ad illos prior, & omnis populus post eos, & contriti sunt ante faciem eorum omnes gentes, & projecerunt arma sua, & fugerunt in Carnaim.*

44. *Et occupaverunt civitatem, & locum succenderunt igni, cum omnibus quæ cum ipso : & non poterant ampliùs stare contra faciem Judæ.*

45. *Et congregavit Judas universum Israël, qui erant in Galaditidem, à minimo usque ad maximum, & uxores, & natos eorum, & vasa, & exercitum magnum valde, ut venirent in terram Juda.*

46. *Et venerunt usque Esron : & hæc civitas magna in via, munita valde, & non erat ab ea declinare dextrâ vel sinistrâ, sed per medium iter erat.*

47. *Et concluserunt contra eos qui erant in civitate, & oppilaverunt portas lapidibus : & misit ad eos Judas verbis pacificis,*

48. *dicens : Transeamus per terram tuam, ut eamus in terram nostram : & nemo vos nocebit : tantùm pedibus transibimus. Et nolebant ei aperire.*

49. *Et præcepit Judas prædicari in castris, ut adplicarent se unusquisque in quo erant loco :*

50. *& adplicaverunt se viri virtutis : & expugnavit civitatem illam tota die, & tota nocte, & tradita est civitas in manu ejus :*

51. *& interfecerunt omnem masculum in ore gladii, & eradicavit eam, & accepit spolia ejus, & transiit per portam super interfectos.*

52. *Et transgressi sunt Jordanem in campum magnum, contra faciem Bethsam.*

53. *Et erat Judas congregans postremos * exercitus, & hortabatur populum per totam viam, donec venerunt in terram Juda.*

* Mf. vitiosè *exercitum.*

54. *Et ascenderunt in montem Sion cum lætitia & gaudio, & obtulerunt holocausta, quòd nemo ex eis cecidisset, donec converterentur in pace.*

55. *Et in diebus, quibus erat Judas, & Jonathas in terra Galaad, & Simon frater ejus*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

Cùm appropinquaverit Judas, & exercitus ejus ad torrentem aquæ : si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum : quia potens poterit adversùm nos :

41. si verò timuerit transire, & posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, & poterimus adversùs illum.

42. Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, & mandavit eis, dicens : Neminem hominum reliqueritis : sed veniant omnes in prælium.

43. Et transfretavit ad illos prior, & omnis populus post eum, & contritæ sunt omnes gentes à facie eorum, & projecerunt arma sua, & fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim.

44. Et occupavit ipsam civitatem, & fanum succendit igni, cum omnibus qui erant in ipso : & oppressa est Carnaim, & non potuit sustinere contra faciem Judæ.

45. Et congregavit Judas universos Israëlitas, qui erant in Galaaditide, à minimo usque ad maximum, & uxores eorum, & natos, & exercitum magnum valde, ut venirent in terram Juda.

46. Et venerunt usque Ephron : & hæc civitas magna in ingressu posita, munita valde, & non erat declinare ab ea dexterâ vel sinistrâ, sed per mediam iter erat.

47. Et incluserunt se qui erant in civitate, & obstruxerunt portas lapidibus : & misit ad eos Judas verbis pacificis,

48. dicens : Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram : & nemo vobis nocebit : tantùm pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire.

49. Et præcepit Judas prædicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco :

50. & applicuerunt se viri virtutis : & oppugnavit civitatem illam tota die, & tota nocte, & tradita est civitas in manu ejus :

51. & peremerunt omnem masculum in ore gladii, & eradicavit eam, & accepit spolia ejus, & transivit per totam civitatem super interfectos.

52. Et transgressi sunt Jordanem in campo magno, contra faciem Bethsan.

53. Et erat Judas congregans extremos, & exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda.

54. Et ascenderunt in montem Sion cum lætitia & gaudio, & obtulerunt holocausta, quòd nemo ex eis cecidisset, donec reverterentur in pace.

55. Et in diebus, quibus erat Judas, & Jonathas in terra Galaad, & Simon frater ejus in Galilæa

Notæ ad Al. Versionem veterem.

dent.

℣. 41. Græc. ἐὰν δὲ δειλωθῇ, καὶ παρεμβάλῃ πέραν τοῦ ποταμοῦ, διαπεράσομεν πρὸς αὐτὸν, καὶ δυνησόμεθα πρὸς αὐτόν.

℣. 42. Totidem verba in Græco, addito uno παρεμβαλεῖν, ad *reliqueritis ;* Nobil. *reliqueritis in castris.*

℣. 43. Græcè hæc variant pauca, ὁ λαὸς ὄπισθεν αὐτοῦ, *populus post eum*, non *eos ;* extremòque, καὶ ἔφυγον εἰς τὸ τέμενος ἐν Καρναΐν· quæ Vulgatæ accedunt. Mf. etiam S. Theod. habet, & *contritæ sunt ante faciem eorum omnes gentes.*

℣. 44. Græc. Καὶ προκατελάβοντο τὴν πόλιν, καὶ τὸ τέμενος ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ, σὺν πᾶσι τοῖς ἐν αὐτῷ· καὶ ἐτροπώθη ἡ Καρναΐν, καὶ οὐκ ἐδύναντο ἔτι ὑποστῆναι κατὰ πρόσωπον Ἰούδα.

℣. 45. Græc. Καὶ συνήγαγεν Ἰούδας πάντα Ἰσραὴλ, τοὺς ἐν τῇ Γαλααδίτιδι, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ τὴν ἀποσκευὴν, παρεμβολὴν μεγάλην σφόδρα, &c.

℣. 46. Græc. Καὶ ἦλθον ἕως Ἐφρών· καὶ αὕτη ἡ πόλις μεγάλη ἐπὶ τῆς εἰσόδου, ὀχυρὰ σφόδρα, οὐκ ἦν ἐκκλῖναι ἀπ' αὐτῆς..... ἀλλ' ἢ διὰ μέσου αὐτῆς πορεύεσθαι.

℣. 47. Græc. Καὶ ἀπέκλεισαν αὐτοὺς οἱ ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐνέφραξαν τὰς, &c. ut supra.

℣. 48. Græc. λέγων· Διελευσόμεθα διὰ τῆς, &c. ut supra.

℣. 49. Græc. Καὶ ἐπέταξεν Ἰούδας κηρύξαι ἐν τῇ παρεμβολῇ, τοῦ παρεμβαλεῖν ἕκαστον ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ.

℣. 50. Græcè pluraliter : καὶ παρενέβαλον οἱ ἄνδρες τῆς δυνάμεως· καὶ ἐπολέμησαν τὴν πόλιν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ὅλην τὴν νύκτα, καὶ παρεδόθη ἡ πόλις ἐν χερσὶν αὐτοῦ.

℣. 51. Græc. initio habet num. sing. καὶ ἀπώλεσε πᾶν ἀρσενικόν· extremòque, καὶ διῆλθε διὰ τῆς πόλεως ἐπάνω τῶν, &c.

℣. 52. Itidem Græcè, præterquam ult. Βαιθσάν.

℣. 53. Græc. Καὶ ἦν Ἰούδας ἐπισυνάγων τοὺς ἐσχατίζοντας, καὶ παρακαλῶν τὸν..... ἕως οὗ ἦλθον εἰς γῆν Ἰούδα. Unde liquet redundare vocem *exercitum* in Mf. Sang. non malè subjiceretur *exercitûs.*

℣. 54. Καὶ ἀνέβησαν.....ἐν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ, καὶ προσήγαγον..... ὅτι οὐκ ἔπεσεν ἐξ αὐτῶν οὐθεὶς, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι, &c.

℣. 55. Sic est in Græco.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

contra faciem Ptolemaidis,

56. audivit Joſephus Zachariæ filius, & Azarias princeps virtutis, res bene geſtas, & prælia quæ facta ſunt,

57. & dixit: Faciamus & ipſi nobis nomen, & eamus pugnare adversùs gentes, quæ in circuitu noſtro ſunt.

58. Et præcepit his qui erant in exercitu ſuo, & abierunt Jamniam.

59. Et exivit Gorgias de civitate, & viri ejus obviam illis in pugnam.

60. Et fugati ſunt Joſephus & Azarias uſque in fines Judææ: & ceciderunt illo die de populo Iſraël ad duo millia viri, & facta eſt fuga magna in populo:

61. quia non audierunt Judam, & fratres ejus, exiſtimantes fortiter ſe facturos.

62. Ipſi autem non erant de ſemine virorum illorum, per quos ſalus facta eſt in Iſraël.

63. Et viri Juda magnificati ſunt valde in conſpectu omnis Iſraël, & gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum.

64. Et convenerunt ad eos fauſta acclamantes.

65. Et exivit Judas, & fratres ejus, & expugnabant filios Eſau in terra, quæ ad Auſtrum eſt, & percuſſit Chebron & filias ejus: & muros ejus & turres ſuccendit igni in circuitu.

66. Et movit caſtra ut iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam.

67. In die illa ceciderunt ſacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum ſine conſilio exeunt in prælium.

68. Et declinavit Judas in Azótum in terram alienigenarum, & diruit aras eorum, & ſculptilia deorum ipſorum ſuccendit igni: & cepit ſpolia civitatum, & reverſus eſt in terram Juda.

AL. VERSIO VETUS.

in Galilæa contra faciem Ptolomaidis, Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

56. *audivit Joſeph Zachariæ, & Azarias princeps virtutis, res bene geſtas, & prælia quæ fecerunt:*

57. *dixit: Faciamus & ipſi nobis nomen, & eamus pugnare ad gentes, quæ in circuitu noſtro ſunt.*

58. *Et denunciavit his qui erant in circuitu eorum, & abierunt ad Jamniam.*

59. *Et exivit Gorgias de civitate, & viri ejus obviam illis in pugnam.*

60. *Et fugatus eſt Joſeph, & Azarias uſque ad fines Judææ: & ceciderunt in illa die de populo Iſraël ferè mille viri, & facta eſt fuga magna in populo:*

61. *quia non audierunt Judam, nec fratres ejus, & exiſtimantes ſe fortiter facturos.*

62. *Ipſi autem non erant de ſemine virorum illorum, per quorum manus data eſt ſalus Iſraël.*

63. *Et viri Judæ, & fratres ejus magnificati ſunt valde in conſpectu omnis Iſraël, & omnium gentium ubi audiebatur nomen eorum.*

64. *Et convenerunt ad eos bene clamantes.*

65. *Et exiit Judas, & fratres ejus, & expugnabant filios Eſau in terra, quæ eſt ad Auſtrum, & percuſſit Cæbron & filias ejus: & deſtruxit munitiones ejus, & muros ejus ſuccendit in circuitu.*

66. *Et movit ire in terram alienigenarum, & perambulabat Mariſan.*

67. *In illa die & ceciderunt ſacerdotes in bello, dum vult fortiter facere, ſine conſilio & exiit in prælio.*

68. *Et declinavit Judas in Azotum in terra alienigenarum, & deſtruxit aras eorum, & ſculptilia deorum illorum ſuccendit igni: & abſtulit ſcubias civitatis, & regreſſus eſt in terram Juda.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 56. Græc. ἤκουσεν Ἰωσὴφ ὁ τοῦ Ζαχαρίου, ϗ Ἀζαρίας, ἄρχοντες τῆς δυνάμεως, τῶν ἀνδραγαθιῶν, ϗ τοῦ πολέμου οἷα ἐποίησαν.

℣. 57. Græcum initio hab. ϗ εἶπεν, &c. ut ſupra.

℣. 58. Græcè pluraliter: Καὶ παρήγγειλαν τοῖς ἀπὸ τῆς δυνάμεως, τῆς μετ' αὐτῶν, ϗ ἐπορεύθησαν ἐπὶ Ἰάμνειαν.

℣. 59. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 60. Græcè pariter, Καὶ ἐτροπώθη Ἰώσηφος, ϗ Ἀζαρίας, dein verò, ϗ ἐδιώχθησαν, *& propulſati ſunt*, quod deeſt in Lat. ſupra; ſubinde, εἰς δισχιλίους ἄνδρας, *ad duo millia viri*, non ſimpliciter, *mille viri;* ultimòque additur Ἰσραὴλ, voci *populo*.

℣. 61. Græcum Vulgatæ conſonat.

℣. 62. Gr. extremò hab. οἷς ἐδόθη σωτηρία Ἰσραὴλ διὰ χειρὸς αὐτῶν· i. e. *quibus data eſt ſalus Iſraël per manus eorum:* priora ut ſupra.

℣. 63. Gr. in principio legit: Καὶ ὁ ἀνὴρ Ἰούδας, ϗ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἐδοξάσθησαν σφόδρα &c. i. e. *& vir Judas, & fratres ejus glorificati ſunt valde;* reliqua ut ſupra.

℣. 64. Græc. Καὶ ἐπισυνήγοντο πρὸς αὐτοὺς εὐφημοῦντες.

℣. 65. Græc. poſt *filias ejus*, ſubdit: ϗ καθεῖλε τὸ ὀχύρωμα αὐτῆς, ϗ τοὺς πύργους αὐτῆς ἐνέπρησε κυκλόθεν· *& deſtruxit munitionem ejus, & turres ejus ſuccendit in circuitu.* Mſ. quoque S. Theod. leg. *ſuccendit in circuitu.*

℣. 66. Græc. Καὶ ἀπῆρε τοῦ πορευθῆναι..... ϗ διεπορεύετο τὴν Σαμάρειαν.

℣. 67. Græc. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔπεσον ἱερεῖς ἐν πολέμῳ βουλόμενοι ἀνδραγαθῆσαι, ἐν τῷ αὐτοὺς ἐξελθεῖν εἰς πόλεμον ἀβουλεύτως. At in quibuſdam libris eſt, teſte Nobilio, ἱερεῖς πόλεων, βουλομένου αὐτοῦ ἀνδραγαθῆσαι, ἐν τῷ ἐξελθεῖν αὐτὸν, &c. Mſ. etiam S. Theod. fert, *dum vult fortiter facere, dum ſine conſilio exiit in prælium.*

℣. 68. Græc. Καὶ ἐξέκλινεν..... εἰς Ἄζωτον γῆν..... ϗ καθεῖλε τοὺς..... ϗ ἐσκύλευσε τὰ σκῦλα τῶν πόλεων, ϗ ἐπέστρεψεν, &c.

CAPUT VI.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ET rex Antiochus perambulabat ſuperiores regiones, & audivit eſſe civitatem Elymaidem in Perſide nobiliſſimam, & copioſam in argento & auro,

2. templumque in ea locuples valde: & illic velamina aurea, & loricæ, & ſcuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit primus in Græcia.

AL. VERSIO VETUS.

1. *ET rex Antiochus perambulabat ſuperiores regiones, & audivit eſſe civitatem Elymaidem in Perſide glorioſam, & divitiis plenam, habens aurum & argentum:* Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

2. *& templum in ea locuples valde, & illic velamina aurea, & loricæ, & ſcuta, quæ reliquit illic Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit priùs in Græcia.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Græc. Καὶ ὁ βασιλεὺς..... διεπορεύετο..... ϗ ἤκουσεν ὅτι ἐστὶν Ἐλυμαῒς ἐν τῇ Περσίδι πόλις ἔνδοξος πλούτῳ, ἀργυρίῳ τε ϗ χρυσίῳ.

℣. 2. Græc. initio hab. ϗ τὸ ἱερὸν τὸ ἐν αὐτῇ, πλούσιον σφόδρα· extremòque, ὃς ἐβασίλευσε πρῶτος ἐν τοῖς Ἕλλησι, *qui regnavit primus in Græcis;* intermedia ut in Lat. ſupra.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

3. *Et veniens quærebat capere civitatem, & diripere eam: & non potuit, quoniam innotuit ſermo his qui erant in civitate:*

4. *& reſtiterunt ei in prælium, & fugit inde cum triſtitia magna, ut rediret in Babylonem.*

5. *Et venit qui nunciaret ei in Perſidam, quia fugata ſunt caſtra in terra Juda:*

6. *& abiit Lyſias cum virtute forti in primis, & reveritus eſt à facie eorum, & prævaluerunt armis, & viribus, & ſpoliis multis, quæ ceperunt de caſtris:*

7. *exſecramen, prodigium, quod ædificaverunt in Jeruſalem, & ſanctificationem, ſicut priùs, circumdederunt muris altis, Bethſuram civitatis ejus.*

8. *Et factum eſt ut audivit rex ſermones iſtos, expavit, & commotus eſt valde: & procidit in lecto, & incidit in languore præ triſtitia, quia non eſt ei factum ſicut cogitabat.*

9. *Et erat illic dies multos: quoniam renovata eſt in eo triſtitia magna, & arbitratus eſt ſe mori.*

10. *Et vocavit omnes amicos ſuos, dixitque illis: Receſſit ſomnus ab oculis meis, & conrui corde præ ſollicitudine:*

11. *& dixi in corde meo: Quouſque in tribulatione deveni, & in tempeſtate magna, in qua nunc ſum; quia dilectus eram, & jucundus in poteſtate mea!*

12. *Nunc verò reminiſcor mala, quæ feci in Jeruſalem, & accepi omnia ſpolia argenti & auri, quæ erant in ea, & miſi auferri inhabitantes Juda ſine cauſa.*

13. *Cognovi enim quia propter hæc invenerunt me mala iſta: & ecce morior cum triſtitia magna in terra aliena.*

14. *Et vocavit Philippum, amicum ſuum, & præpoſuit eum ſuper omne regnum ſuum:*

15. *& dedit ei diadema, & ſtolam ſuam, & annulum, ut adduceret Antiochum filium ſuum, & nutriret eum, ut regnaret.*

16. *Et mortuus eſt illic Antiochus rex anno centeſimo quadrageſimo nono.*

17. *Et cognovit Lyſias, quia mortuus eſt rex, & conſtituit regnare Antiochum filium ejus, quem nutriit adoleſcentiorem: & vocavit nomen ejus Euphator.*

18. *Et qui erant arce, concluſerunt Iſraël in circuitu ſanctorum: & quærebant mala ſemper, & firmamentum gentibus.*

19. *Et cogitavit Judas diſperdere eos: & convocavit univerſum populum, ut obſiderent eos.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

3. Et venit, & quærebat capere civitatem, & deprædari eam: & non potuit, quoniam innotuit ſermo his qui erant in civitate:

4. & inſurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum triſtitia magna, & reverſus eſt in Babyloniam.

5. Et venit qui nunciaret ei in Perſide, quia fugata ſunt caſtra, quæ erant in terra Juda:

6. & quia abiit Lyſias cum virtute forti in primis, & fugatus eſt à facie Judæorum, & invaluerunt armis, & viribus, & ſpoliis multis, quæ ceperunt de caſtris, quæ exciderunt:

7. & quia diruerunt abominationem, quam ædificaverat ſuper altare, quod erat in Jeruſalem, & ſanctificationem, ſicut priùs, circumdederunt muris excelſis, ſed & Bethſuram civitatem ſuam.

8. Et factum eſt ut audivit rex ſermones iſtos, expavit, & commotus eſt valde: & decidit in lectum, & incidit in languorem præ triſtitia, quia non factum eſt ei ſicut cogitabat.

9. Et erat illic per dies multos: quia renovata eſt in eo triſtitia magna, & arbitratus eſt ſe mori.

10. Et vocavit omnes amicos ſuos, & dixit illis: Receſſit ſomnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ ſollicitudine:

11. & dixi in corde meo: In quantam tribulationem deveni, & in quos fluctus triſtitiæ, in qua nunc ſum; qui jucundus eram, & dilectus in poteſtate mea!

12. Nunc verò reminiſcor malorum, quæ feci in Jeruſalem, unde & abſtuli omnia ſpolia aurea & argentea, quæ erant in ea, & miſi auferre habitantes Judæam ſine cauſa.

13. Cognovi ergo quia propterea invenerunt me mala iſta: & ecce pereo triſtitiâ magnâ in terra aliena.

14. Et vocavit Philippum, unum de amicis ſuis, & præpoſuit eum ſuper univerſum regnum ſuum:

15. & dedit ei diadema, & ſtolam ſuam, & annulum, ut adduceret Antiochum filium ſuum, & nutriret eum, & regnaret.

16. Et mortuus eſt illic Antiochus rex anno centeſimo quadrageſimo nono.

17. Et cognovit Lyſias, quoniam mortuus eſt rex, & conſtituit regnare Antiochum filium ejus, quem nutrivit adoleſcentem: & vocavit nomen ejus Eupator.

18. Et hi qui erant in arce, concluſerant Iſraël in circuitu ſanctorum: & quærebant eis mala ſemper, & firmamentum gentium.

19. Et cogitavit Judas diſperdere eos: & convocavit univerſum populum, ut obſiderent eos.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 3. Græc. Καὶ ἦλθε, ϗ ἐζήτει..... ὅτι ἐγνώϑη ὁ λόγος τοῖς ἐκ τῆς πόλεως.

℣. 4. Græc. ϗ ἀνέστησαν αὐτῷ εἰς πόλεμον, ϗ ἔφυγε, ϗ ἀπῆρεν ἐκεῖθεν μετὰ λύπης μεγάλης, ἀποστρέψαι εἰς Βαβυλῶνα.

℣. 5. Similiter in Græco, præter hoc ult. αἱ παρεμβολαὶ, αἱ πορευθεῖσαι εἰς γῆν Ἰούδα, *caſtra, quæ iverant in terram Juda*, pro *caſtra in terra Juda*.

℣. 6. Græc. ϗ ἐπορεύθη Λυσίας δυνάμει ἰσχυρᾷ ἐν πρώτοις, ϗ ἀνετράπη ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ϗ ἐπίσχυσαν ὅπλοις, ϗ δυνάμει..... οἷς ἔλαβον ἀπὸ τῶν παρεμβολῶν, ὧν ἐξέκοψαν· in Mſ. Sangerm. hoc ult. deeſt, *quæ exciderunt*.

℣. 7. Græc. ϗ καθεῖλον τὸ βδέλυγμα, ὃ ᾠκοδόμησεν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τὸ ἐν Ἱερουσαλὴμ..... ὑψηλοῖς, ϗ τὴν Βαιθσούραν πόλιν αὐτοῦ.

℣℣. 8. 9. Similiter in Græco.

℣. 10. Itidem Græcè, nec plura.

℣. 11. Græc. ϗ εἶπα τῇ καρδίᾳ μου· Ἕως τίνος θλίψεως ἦλθον, ϗ κλύδωνος μεγάλου, ἐν ᾧ, &c. ut ſupra.

℣. 12. Sic etiam in Græco, niſi exceperis media iſta, πάντα τὰ σκεύη τὰ χρυσᾶ ϗ τὰ ἀργυρᾶ, τὰ ἐν αὐτῇ, ϗ ἐξαπέστειλα ἐξᾶραι, *omnia vaſa aurea & argentea, quæ in ea, & miſi auferre.*

℣. 13. Græc. Ἔγνων οὖν ὅτι..... ϗ ἰδοὺ ἀπόλλυμαι λύπῃ, &c. ut ſupra.

℣. 14. Græc. Καὶ ἐκάλεσε Φίλιππον ἕνα τῶν φίλων αὐτοῦ, ϗ κατέστησεν, &c. ut ſupra.

℣. 15. Itidem Græcè. In Mſ. S. Theod. eſt, *ut educaret Antiochum*, non *ut adduceret*; at in Gr. τοῦ ἀγαγεῖν.

℣. 16. Græcè ultima verba ſic invertuntur, ἔτους ἐνάτου ϗ τεσσαρακοστοῦ ϗ ἑκατοστοῦ, *anno nono & quadrag. & centeſimo.*

℣. 17. Eadem leguntur Græcè, addito uno ἀντ' αὐτοῦ, *pro eo*, ad *filium ejus*: ultimò etiam ſcriptum Εὐπάτορα; at in ed. Compl. Εὐπάτωρ.

℣. 18. Mſ. S. Theod. ultimò legit, *ſemper ad firmamentum.* Græc. Καὶ οἱ ἐκ τῆς ἄκρας, ἦσαν συγκλείοντες... ϗ ζητοῦντες τὰ κακὰ δι' ὅλου, ϗ στήριγμα τοῖς ἔθνεσι.

℣. 19. Similiter in Græco.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

20. Et convenerunt ſimul, & obſederunt eos anno centeſimo quinquageſimo, & fecerunt baliſtas & machinas.

21. Et exierunt quidam ex eis qui obſidebantur, & adjunxerunt ſe illis aliqui impii ex Iſraël,

22. & abierunt ad regem, & dixerunt: Quouſque non facis judicium, & vindicas fratres noſtros?

23. Nos decrevimus ſervire patri tuo, & ambulare in præceptis ejus, & obſequi edictis ejus:

24. & filii populi noſtri propter hoc alienabant ſe à nobis, & quicunque inveniebantur ex nobis, interficiebantur, & hæreditates noſtræ diripiebantur.

25. Et non ad nos tantùm extenderunt manum, ſed & in omnes fines noſtros:

26. & ecce applicuerunt hodie ad arcem Jeruſalem occupare eam, & munitionem Bethſuram munierunt:

27. & niſi præveneris eos velociùs, majora quàm hæc facient, & non poteris obtinere eos.

28. Et iratus eſt rex, ut hæc audivit: & convocavit omnes amicos ſuos, & principes exercitus ſui, & eos qui ſuper equites erant:

29. ſed & de regnis aliis, & de inſulis maritimis venerunt ad eum exercitus conductitii.

30. Et erat numerus exercitus ejus, centum millia peditum, & viginti millia equitum, & elephanti triginta duo, docti ad prælium.

31. Et venerunt per Idumæam, & applicuerunt ad Bethſuram, & pugnaverunt dies multos, & fecerunt machinas: & exierunt, & ſuccenderunt eas igni, & pugnaverunt viriliter.

32. Et receſſit Judas ab arce, & movit caſtra ad Bethzacharam contra caſtra regis.

33. Et ſurrexit rex ante lucem, & concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam: & comparaverunt ſe exercitus in prælium, & tubis cecinerunt:

34. & elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ & mori, ad acuendos eos in prælium:

35. & diviſerunt beſtias per legiones: & aſtiterunt ſingulis elephantis mille viri in loricis concatenatis, & galeæ æreæ in capitibus eorum: & quingenti equites ordinati unicuique beſtiæ electi erant.

36. Hi ante tempus ubicunque erat beſtia, ibi erant: & quòcunque ibat, ibant, & non diſcedebant ab ea.

AL. VERSIO VETUS.

20. Et convenerunt ſimul, & obſederunt eos anno centeſimo & quinquageſimo, & fecerunt baliſtas & machinas. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

21. Et exierunt de concluſis, & adjunxerunt ſe illis quidam ex impiis Iſraël,

22. & abierunt ad regem, & dixerunt regi: Quouſque non facies judicium, & vindicabis fratres noſtros?

23. Nos deſtinavimus ſervire patri tuo, & ambulare in præceptis ejus, & ſequi dicta ejus:

24. & obſederunt ſuper eam filii populi noſtri: propter hoc & alienabant ſe à nobis, qui autem inveniebantur ex nobis, interficiebantur, & hæreditates noſtræ diripiebantur.

25. Et non ad nos tantùm extenderunt manum, ſed etiam in omnes fines tuos:

26. & ecce hodie adplicuerunt ad arcem in Jeruſalem occupare eam, & munitionem, & Bethſuram munierunt:

27. & niſi præveneritis eos velociùs, majora horum facient, & non poteris obtinere eos.

28. Et ut audivit rex, iratus eſt: & convocavit omnes amicos ſuos, & principes exercitus ſui, & eos qui ſuper vehicula erant:

29. & de regnis aliis, & de inſulis maritimis & venerunt ad eos exercitus conductitii.

30. Et erat numerus exercitus ejus, centum millia peditum, & equitum, & elephanti triginta duo, ſcientes prælium.

31. Et venerunt per Idumæam, & adplicuerunt ad Bethſura, & pugnaverunt dies multos, & fecerunt machinas: & exierunt, & ſuccenderunt eas igni, & pugnaverunt fortiter.

32. Et ſurrexit Judas de arce, & admovit in Bethſuram Zaccharias contra caſtra regis.

33. Et ſurrexit rex ante lucem, & ſuſcitavit exercitum in impetu ſuo ſecundùm viam Beth: & comparaverunt ſe virtutes in prælium, & tubis cecinerunt:

34. & elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ & mori, ad ſiſtendos eos in prælium:

35. & diviſerunt beſtias in legiones: & adſiſterunt ſingulis elephantis mille viri loricati cum catenatis, & galeæ æreæ in capitibus eorum: & quingenti equites ordinati ſingulis beſtiis electi.

36. Hi ante tempus ubicunque erant beſtiæ, erant & illi: & quòcunque ibant, non diſcedebant ab ea.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 20. Mſ. S. Theod. initio habet: *Et coierunt ſimul*, &c. Græc. Καὶ ϲυνήχθησαν ἅμα· paulò verò poſt, num. ſingul. ϗ ἐποίησεν ἐπ' αὐτοὺς, & *fecit ſuper eos*, loco & *fecerunt*; cæt. ut ſupra.

℣. 21. Græc. Καὶ ἐξῆλθον ἐξ αὐτῶν ἐκ τοῦ ϲυγκλεισμοῦ, ϗ..... τίνες τῶν ἀσεβῶν ἐξ Ἰσραήλ. Mſ. S. Theod. *aliqui ex impiis Iſraël.*

℣. 22. Itidem Græcè, detracto uno *regi*, poſt *dixerunt*. In Mſ. etiam S. Theod. *Quouſque non facies?*

℣. 23. Græc. Ἡμεῖς εὐδοκοῦμεν δουλεύειν τῷ πατρί ϲου, ϗ πορεύεσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις, ϗ κατακολουθεῖν τοῖς προςάγμασιν αὐτοῦ.

℣. 24. Mſ. S. Theod. & *filii*, & *populi noſtri propter hoc abalienabant ſe*, &c. ut in Vulgata. Græc. ϗ περιεκάθηνται εἰς τὴν ἄκραν υἱοὶ τοῦ λαοῦ ἡμῶν, χάριν τούτου ϗ ἀλλοτριοῦνται ἀφ' ἡμῶν· πλὴν ὅσοι εὑρίσκοντο ἀφ' ἡμῶν, ἐθανατοῦντο, &c. ut ſupra.

℣. 25. Concinit Græcum, niſi quòd extremò habet, τὰ ὅρια αὐτῶν· Compl. ὅρια ἡμῶν, ut in Vulg.

℣. 26. Gr. ϗ ἰδοὺ παρεμβεβλήκασι ϲήμερον ἐπὶ τὴν ἄκραν ἐν Ἱερουσαλὴμ τοῦ καταλαβέσθαι αὐτήν, ϗ τὸ ἁγίασμα, ϗ τὴν Βαιθσοῦραν ὠχύρωσαν. Mſ. quoque S. Theod. habet, *ad arcem in Jeruſalem.*

℣. 27. Græc. initio habet ſingulariter, ϗ ἐὰν μὴ προκαταλάβῃ, &c. ut ſupra.

℣. 28. Græc. Καὶ ὠργίσθη ὁ βασιλεὺς, ὅτε ἤκουσε· ϗ ϲυνήγαγε..... ϗ τοὺς ἐπὶ τῶν ἡνίων· porro ἡνίον, ſeu ἡνία, *habenam*, *frenum*, *poteſtatem* ſignificat, ab ἑνόω, *colligo*, quia habenâ ligatur & tenetur equus. Schrevel.

℣. 29. Græcè ſimiliter, detractâ conjunct. &, ante *venerunt*; ſubjectoque iſto, πρὸς αὐτὸν, *ad eum*, non *ad eos.*

℣. 30. Græc. Καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς τῶν δυνάμεων αὐτοῦ... τῶν πεζῶν, ϗ εἴκοσι χιλιάδες ἵππων, ϗ ἐλέφαντες..... εἰδότες πόλεμον.

℣. 31. Similia exſtant Græcè: pro ult. tamen *fortiter*, legitur ἀνδρωδῶς, ad litt. *viriliter*, ut in Vulg.

℣. 32. Καὶ ἀπῆρεν Ἰούδας ἀπὸ τῆς ἄκρας, ϗ παρενέβαλεν εἰς Βαιθζαχαρία, &c. ut ſup. malè dividit Mſ. Sangerm. *Bethſuram Zaccharias*, ubi unum *Bæthzacharia.*

℣. 33. Græc. Καὶ ὤρθρισεν ὁ..... ϗ ἀπῆρε τὴν παρεμβολὴν ἐν ὁρμήματι αὐτοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν Βαιθζαχαρία, ϗ, &c. ut ſupra.

℣. 34. Græcè pluraliter, ϗ μόρων, & *mororum*; deinde, τοῦ παραστῆσαι αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον.

℣. 35. Græcè pariter, εἰς τὰς φάλαγγας, *in legiones*; deinde, ϗ παρέστησαν ἑκάστῳ ἐλέφαντι χιλίους ἄνδρας τεθωρακισμένους ἐν ἁλυσιδωτοῖς, &c. ut ſupra, excepto uno ἑκάστῳ θηρίῳ, *unicuique beſtiæ*, pro *ſingulis beſtiis.*

℣. 36. Græc. Οὗτοι πρὸ καιροῦ οὗ ἐὰν ἦν τὸ θηρίον, ἦσαν· ϗ οὗ ἐὰν ἐπορεύετο, ἐπορεύοντο ἅμα, οὐκ ἀφίσταντο ἀπ' αὐτοῦ.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

37. *Et turres ligneæ ſuper eos firmæ, protectæ ſuper ſingulas beſtias: præcincti ſuper ea machinis: & ſuper ſingulis viri fortes triginta, qui pugnabant ſuper eos.*

38. *Et reſiduum equitatum hinc & inde ſtatuit in duas partes exercitus commoventes, & conſtipati in legionibus.*

39. *Et effulſit ſol inde in clypea aurea, & ærea, & refulſerunt montes ab eis, & reſplenduerunt ſicut lampades ignis.*

40. *Et extenſa eſt pars exercitus regis ſuper excelſos montes, & aliqui ſuper humilia: & ibant cautè.*

41. *Et commovebantur omnes inhabitantes terram à voce multitudinis eorum, & itineris turbæ, & conliſionis armorum: erat enim exercitus magnus valde, & fortis.*

42. *Et adpropinquavit Judas, & exercitus ejus in prælium: & ceciderunt de exercitu regis ſexcenti viri.*

43. *Et vidit Eleazarus Avarum unum de beſtiis loricatum loricis regis: & erat ſupereminens cæteris beſtiis: & viſum eſt ei quòd ipſe eſſet rex:*

44. *& dedit ſe ut liberaret populum ſuum, & adquireret ſibi nomen æternum.*

45. *Et occurrit ad eum audaciter in medio legionis, & interficiebat dextera atque ſiniſtra, & dividebant ſe ante eum huc atque illuc.*

46. *Et intravit ſubtus elephantum, & occidit eum: & cecidit ſuper eum in terra, & mortuus eſt illic.*

47. *Et viderunt virtutem regni, & impetum exercitus, & deverterunt ab eis.*

48. *Qui autem de caſtris erant regis, aſcenderunt obviam illis in Jeruſalem, & adplicuit rex in Judæam in montem Sion.*

49. *Et fecit pacem cum his qui erant ex Bethſur: & exierunt de civitate, quia non erant illis ibi alimenta in concluſione eorum.*

50. *Et comprehendit rex Bethſura: & conſtituit illic cuſtodiam ſervare eam.*

51. *Et adplicuit ad ſanctificationem dies multos: & ſtatuit illic baliſtas, & machinas, & ignis jacula, & de quibus lapides jactantur, & ſpicula, & ſcorpios ad mittendas ſagittas, & fundibala.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

37. Sed & turres ligneæ ſuper eos firmæ protegentes ſuper ſingulas beſtias: & ſuper eas machinæ: & ſuper ſingulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant deſuper: & Indus magiſter beſtiæ.

38. Et reſiduum equitatum hinc & inde ſtatuit in duas partes, tubis exercitum commovere, & perurgere conſtipatos in legionibus ejus.

39. Et ut refulſit ſol in clypeos aureos, & æreos, reſplenduerunt montes ab eis, & reſplenduerunt ſicut lampades ignis.

40. Et diſtincta eſt pars exercitus regis per montes excelſos, & alia per loca humilia: & ibant cautè & ordinatè.

41. Et commovebantur omnes inhabitantes terram à voce multitudinis, & inceſſu turbæ, & colliſione armorum: erat enim exercitus magnus valde, & fortis.

42. Et appropiavit Judas, & exercitus ejus in prælium: & ceciderunt de exercitu regis ſexcenti viri.

43. Et vidit Eleazar filius Saura unam de beſtiis loricatam loricis regis: & erat eminens ſuper cæteras beſtias: & viſum eſt ei quòd in ea eſſet rex:

44. & dedit ſe ut liberaret populum ſuum, & acquireret ſibi nomen æternum.

45. Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis, interficiens à dextris & à ſiniſtris, & cadebant ab eo huc atque illuc.

46. Et ivit ſub pedes elephantis, & ſuppoſuit ſe ei, & occidit eum: & cecidit in terram ſuper ipſum, & mortuus eſt illic.

47. Et videntes virtutem regis, & impetum exercitus ejus, diverterunt ſe ab eis.

48. Caſtra autem regis aſcenderunt contra eos in Jeruſalem, & applicuerunt caſtra regis ad Judæam, & montem Sion.

49. Et fecit pacem cum his qui erant in Bethſura: & exierunt de civitate, quia non erant eis ibi alimenta concluſis, quia ſabbata erant terræ.

50. Et comprehendit rex Bethſuram: & conſtituit illic cuſtodiam ſervare eam.

51. Et convertit caſtra ad locum ſanctificationis dies multos: & ſtatuit illic baliſtas, & machinas, & ignis jacula, & tormenta ad lapides jactandos, & ſpicula, & ſcorpios ad mittendas ſagittas, & fundibula.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 37. Græc. Καὶ πύργοι..... σκεπαζόμενοι ἐφʼ ἑκάστου θηρίου ἐζωσμένοι ἐπʼ αὐτοῦ μηχαναῖς· καὶ ἐφʼ ἑκάστου ἄνδρες δυνάμεως δύο καὶ τριάκοντα, οἱ πολεμοῦντες ἐπʼ αὐτοῖς· καὶ ὁ Ἰνδὸς αὐτοῦ.

℣. 38. Græcè tria ſolummodo variant; videlicet, ἔστησαν, *ſtatuerunt*, pro *ſtatuit*; ſubinde, τῆς παρεμβολῆς, *caſtrorum*, loco *exercitûs*; ultimò, φάραγξιν, *vallibus*, pro *legionibus*; Interpres Sangerm. legit φάλαγξι, non φάραγξι.

℣. 39. Græc. Ὡς δὲ ἔστιλβεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὰς χρυσᾶς, καὶ χαλκᾶς ἀσπίδας, ἔστιλβε τὰ, &c. ut ſupra.

℣. 40. Græc. Καὶ ἐξετάθη μέρος τι τῆς παρεμβολῆς τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ὄρη, καί τινες ἐπὶ ταπεινά· καὶ ἤρχοντο ἀσφαλῶς καὶ τεταγμένως. Mſ. S. Theod. legit, *& alii per loca humilia*, non *alia*, ut in Vulg.

℣. 41. Græc. Καὶ ἐσαλεύοντο πάντες οἱ ἀκούοντες φωνῆς πλήθους αὐτῶν, καὶ ὁδοιπορίας τοῦ πλήθους, καὶ συγκρουσμοῦ τῶν ὅπλων, &c. i. e. *Et commovebantur omnes audientes vocem multitudinis eorum, & inceſſum turbæ, & colliſionem armorum*, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. Vulgatæ congruit, niſi quòd delet *terram*, poſt *inhabitantes*; & inf. legit *colliſionis*, non *colliſione*.

℣. 42. Ad verbum è Græco.

℣. 43. Græc. Καὶ εἶδεν Ἐλεάζαρ ὁ Σαυαρὰν (Compl. Αὐαρὰν; Ald. Ἀβαρὰν) ἓν τῶν θηρίων τεθωρακισμένον θώρακι βασιλικῷ (Mſ. Alex. & Compl. θώραξι βασιλικοῖς·) καὶ ἦν ὑπεράγον πάντα τὰ θηρία· καὶ ὤφθη ὅτι ἐν αὐτῷ ἐστιν ὁ βασιλεύς. His alludit Ambroſ. l. 1. offic. col. 53. b. dicens: *Eleazarus, cùm ſupereminentem cæteris elephantum loricâ veſtitum regiâ adverteret, arbitratus quòd in eo eſſet rex.*

℣. 44. Ita in Græco.

℣. 45. Græc. Καὶ ἐπέδραμεν αὐτῷ θράσει εἰς μέσον τῆς φάλαγγος, καὶ ἐθανάτου δεξιὰ καὶ εὐώνυμα, καὶ ἐσχίζοντο ἀπʼ αὐτοῦ ἔνθα καὶ ἔνθα. Ambroſ. loco cit. ℣. 43. ſubdit: *curſu concitus in medium legionis ſe proripuit, & abjecto clypeo, utraque manu interficiebat, donec*, &c. de ℣. ſeq.

℣. 46. Ambroſ. ubi ſup. ſic pergit: *donec pervenit ad beſtiam, atque intravit ſub eam, & ſubjecto gladio interemit eam: itaque cadens beſtia, oppreſſit Eleazarum; atque ita mortuus eſt.* Græc. Καὶ εἰσέδυ ὑπὸ τὸν ἐλέφαντα, καὶ ὑπέθηκεν αὐτῷ, καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν· καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν ἐπάνω αὐτοῦ, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. *Et ivit ſub elephantum, & ſuppoſuit ſe ei*, &c. ut in Vulg.

℣. 47. Ita quoque in Græco eſt, excepto uno plur. τῶν δυνάμεων, *exercituum*, loco *exercitus*. Mſ. etiam S. Theod. habet, *& diverterunt ab eis*; Gr. καὶ ἐξέκλιναν ἀπʼ αὐτῶν.

℣. 48. Sic iterum in Græco eſt, additâ unâ conjunct. καὶ, poſt *Judæam*. Mſ. S. Theod. habet: *& applicuit caſtra rex ad Judæam*, &c. ut in Vulg.

℣. 49. Græc. Καὶ ἐποίησεν εἰρήνην μετὰ τῶν ἐκ Βαιθσούρων· καὶ..... ὅτι οὐκ αὐτοῖς ἐκεῖ διατροφὴ τοῦ συγκεκλεῖσθαι ἐν αὐτῇ, ὅτι σάββατον ἦν τῇ γῇ.

℣. 50. Itidem Græcè, præter unum Βαιθσούραν.

℣. 51. Græc. initio habet: Καὶ παρενέβαλεν ἐπὶ τὸ ἁγίασμα ἡμέρας, &c. quæ ſupra, uno excepto, *& ſpicu-*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

52. Fecerunt autem & ipſi machinas adverſùs machinas eorum, & pugnaverunt dies multos.

53. Eſcæ autem non erant in civitate, eò quòd ſeptimus annus eſſet: & qui remanſerant in Judæa de gentibus, conſumpſerant reliquias eorum, quæ repoſitæ fuerant.

54. Et remanſerunt in ſanctis viri pauci, quoniam obtinuerat eos fames: & diſperſi ſunt unuſquiſque in locum ſuum.

55. Et audivit Lyſias quòd Philippus, quem conſtituerat rex Antiochus, cùm adhuc viveret, ut nutriret Antiochum filium ſuum, & regnaret,

56. reverſus eſſet à Perſide, & Media, & exercitus qui abierat cum ipſo, & quia quærebat ſuſcipere regni negotia:

57. feſtinavit ire, & dicere ad regem, & duces exercitus: Deficimus quotidie, & eſca nobis modica eſt, & locus, quem obſidemus, eſt munitus, & incumbit nobis ordinare de regno.

58. Nunc itaque demus dextras hominibus iſtis, & faciamus cum illis pacem, & cum omni gente eorum:

59. & conſtituamus illis ut ambulent in legitimis ſuis ſicut priùs: propter legitima enim ipſorum, quæ deſpeximus, irati ſunt, & fecerunt omnia hæc.

60. Et placuit ſermo in conſpectu regis, & principum: & miſit ad eos pacem facere, & receperunt illam.

61. Et juravit illis rex, & principes: & exierunt de munitione.

62. Et intravit rex montem Sion, & vidit munitionem loci: & rupit citiùs juramentum, quod juravit: & mandavit deſtruere murum in gyro.

63. Et diſceſſit feſtinanter, & reverſus eſt Antiochiam, & invenit Philippum dominantem civitati: & pugnavit adverſùs eum, & occupavit civitatem.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

52. *Et fecerunt & ipſi machinas adverſùs machinas eorum, & pugnaverunt dies multos.*

53. *Eſcæ autem non erant in vaſis eorum, & quòd ſeptimus annus eſſet: & qui evaſerunt in Judæa de gentibus, conſumpſerant reliquias repoſitionis*

54. *in ſanctis, quoniam obtinuerat eos famis, & diſperſi erant unuſquiſque ad locum ſuum.*

55. *Et audivit Lyſias quòd Philippus, quem conſtituerat rex Antiochus, cùm adhuc viveret, ut nutriret Antiochum filium ſuum, ut regnaret,*

56. *cùm reverſus eſſet de Perſida, & Media, & exercitus qui abierat cum ipſo, & quia quærit ſuſcipere quæ erant negotiorum:*

57. *& feſtinavit ire, dixitque ad duces exercitus, & viros: Deficimus quotidie, quia eſca nobis modica eſt, & locus, quo adplicuimus, eſt munitus, & incumbunt nobis res regiæ.*

58. *Nunc itaque demus dextras hominibus iſtis, & faciamus cum illis pacem, & cum omni gente eorum:*

59. *& conſtituamus illis ut ambulent in legibus ſuis ſicut & priùs: propter legitima enim ipſorum, quæ diſperſimus, irati ſunt, & fecerunt nobis omnia hæc.*

60. *Et placuit ſermo in conſpectu regis, & principum: & miſit ad eos pacem facere, & receperunt.*

61. *Et juravit illis rex, & principes: in his & exierunt de munitione.*

62. *Et intravit rex in montem Sion, & vidit munitionem loci: & rupit jusjurandum, quod juravit: & juſſit murum deſtrui in gyro.*

63. *Et diſceſſit feſtinanter, & reverſus eſt Antiochiam, & invenit Philippum dominantem civitati: & pugnavit adverſùs eum, & occupavit civitatem.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

la, quod deeſt inf. Nota pro *de quibus lapides jactantur*, ſcriptum ſimpliciter, ϗ λιθόβολα.

℣. 52. Græcè pariter: Καὶ ἐποίησαν ϗ αὐτοὶ, &c. quæ ſupra.

℣. 53. Iſta quoque reſpondent Græco, ſi tollatur unum *eorum*, poſt *vaſis*; legaturque inf. *Judæam*, non *Judæâ*.

℣. 54. Græc. initio habet cum Vulg. Καὶ ὑπελείφθησαν ἐν τοῖς ἁγίοις ἄνδρες ὀλίγοι, dein ut ſup. ὅτι κατεκράτησεν αὐτῶν ὁ λιμὸς· ϗ ἐσκορπίσθησαν ἕκαστος εἰς τὸν, &c. Nota in Mſ. Sang. ultimò ſcribi *de locum ſuum*, pro *in*, vel *ad*, quod correximus.

℣. 55. Similia exſtant Græcè, niſi hoc excipiatur ult. εἰς τὸ βασιλεῦσαι αὐτόν, *ad faciendum illum regnare*, quod vertit Nobil. loco *ut regnaret*.

℣. 56. Mſ. S. Theod. & *reverſus eſſet à Perſide..... & quia quærit ſuſcipere regni negotia.* Græc. ἀπέστρεψεν ἀπὸ τῆς Περσίδος, ϗ Μηδείας, ϗ αἱ δυνάμεις αἱ πορευθεῖσαι τοῦ βασιλέως μετ' αὐτοῦ, ϗ ὅτι ζητεῖ παραλαβεῖν τὰ πράγματα· Mſ. Alex. τῶν πραγμάτων; Ald. & Compl. μετὰ τῶν πραγμάτων.

℣. 57. Græc. ϗ κατέσπευσεν τοῦ ἀπελθεῖν, ϗ εἰπεῖν πρὸς τὸν βασιλέα, ϗ τοὺς ἡγέμονας τῆς δυνάμεως, ϗ τοὺς ἄνδρας· Ἐκλείπομεν καθ' ἡμέραν, ϗ ἡ..... ϗ ὁ τόπος, οὗ παρεμβάλλομεν, ἐστὶν ὀχυρὸς, ϗ ἐπίκειται ἡμῖν τὰ τῆς βασιλείας.

℣. 58. Itidem Græcè, præter unum ſingul. δεξιὰν, *dextram*, loco *dextras*.

℣. 59. Græc. ϗ στήσωμεν αὐτοῖς τοῦ πορεύεσθαι τοῖς νομίμοις αὐτῶν ὡς τοπρότερον, &c. ut ſup. detracto uno *nobis*, poſt *fecerunt*.

℣. 60. Itidem Græcè.

℣. 61. Sic etiam in Græco eſt, detractâ unâ conjunct. &, ante *exierunt*.

℣. 62. Similia prorſus in Græco, niſi quòd hab. ἠθέτησε, pro *rupit*; ultimòque, ϗ ἐνετείλατο καθελεῖν τὸ τεῖχος κυκλόθεν· quæ idem valent.

℣. 63. Conſonat Græcum, ſubnexâ voculâ βίᾳ, *vi*, poſt ult. *civitatem*. Mſ. etiam S. Theod. extremò leg. & *vi occupavit*.

CAPUT VII.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ANno centeſimo quinquageſimo primo, exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & aſcendit cum paucis viris in civitatem maritimam, & regnavit illic.

2. Et factum eſt, ut ingreſſus eſt domum regni patrum ſuorum, comprehendit exercitus Antiochum & Lyſiam, ut adducerent eos ad eum.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

1. *ANno centeſimo quinquageſimo primo & exiit Demetrius Seleuci à Roma, & aſcendit cum paucis viris civitate manere, & regnavit illic.*

2. *Et ut ingreſſi ſunt in domum regni patrum ſuorum, comprehendit exercitus Antiochum & Lyſiam, adducere eos ad illum.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Græc. Ἔτους ἑνὸς ϗ πεντηκοστοῦ ϗ ἑκατοστοῦ ἐξῆλθε Δημήτριος ὁ τοῦ Σελεύκου ἐκ Ῥώμης, ϗ ἀνέβη σὺν..... εἰς πόλιν παραθαλασσίαν, &c. unde ſuſpicor mendum irrepſiſſe in Mſ. Sangerm. ubi poſitum *civitate manere*, loco *civitatem maritimam*: id genus errata veteribus librariis non inſolita.

℣. 2. Græc. Καὶ ἐγένετο, ὡς εἰσεπορεύετο εἰς οἶκον βασιλείας πατέρων αὐτοῦ, συνέλαβον αἱ δυνάμεις τὸν..... ἄγειν

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. 3. *Et cùm adducti fuiſſent, dixit Demetrius: Nolite mihi oſtendere facies eorum.*

4. *Et occidit eos exercitus. Et ſedit Demetrius ſuper ſedem regni ſui:*

5. *& venerunt ad eum viri iniqui & impii ex Iſraël: & Alchimus dux eorum, qui volebat fieri ſacerdos.*

6. *Et accuſaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, & fratres ejus, omnes amicos tuos, & nos diſperſit de terra noſtra.*

7. *Nunc ergo mitte virum, cui credis, eat, & videat exterminium omne, quod fecit nobis, & regioni regis: & puniit eos, & omnes adjutores eorum.*

8. *Et elegit rex Bacchidem de amicis regis, qui dominabatur trans flumen, magnum in regno, & fidelem regi: & miſit eum,*

9. *& Alchimum impium, & conſtituit eis ſacerdotium, & mandavit eis facere ultionem in filiis Iſraël.*

10. *Et ſurrexerunt, & venerunt cum exercitu magno in terra: & miſit nuncios ad Judam, & fratres ejus, verbis pacificis cum dolo.*

11. *Et non intenderunt ſermonibus eorum: viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno.*

12. *Et convenerunt ad Alchimum & Bacchidem multitudo ſcribarum requirere juſta:*

13. *& primi Aſidei, qui erant in filiis Iſraël, & exquirebant ab eis pacem.*

14. *Dixerunt enim: Homo de ſemine Aaron ſacerdos venit ad nos.*

15. *Et locutus eſt cum eis verba pacifica: & juravit eis, dicens: Non faciemus vobis malum, neque amicis veſtris.*

16. *Et crediderunt eis. Et comprehendit ex eis ſexaginta viros, & occidit illos in una die, ſecundùm verbum Aſaph prophetæ:*

17. *Poſuerunt mortalia ſervorum tuorum eſca volatilibus cœli, carnes ſanctorum tuorum beſtiis terræ: effuderunt ſanguinem eorum ſicut aqua in circuitu Jeruſalem, & non erat qui ſepeliret.*

18. *Et incubuit timor eorum ſuper omnem populum: & dixerunt: Non eſt in eis veritas & judicium: tranſgreſſi ſunt enim conſtitutionem, & juramentum quod juraverunt.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

3. Et res ei innotuit: & ait: Nolite mihi oſtendere faciem eorum.

4. Et occidit eos exercitus. Et ſedit Demetrius ſuper ſedem regni ſui:

5. & venerunt ad eum viri iniqui & impii ex Iſraël: & Alcimus dux eorum, qui volebat fieri ſacerdos.

6. Et accuſaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, & fratres ejus, omnes amicos tuos, & nos diſperſit de terra noſtra.

7. Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, & videat exterminium omne, quod fecit nobis, & regionibus regis: & puniat omnes amicos ejus, & adjutores eorum.

8. Et elegit rex ex amicis ſuis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, & fidelem regi: & miſit eum,

9. ut videret exterminium, quod fecit Judas: ſed & Alcimum impium conſtituit in ſacerdotium, & mandavit ei facere ultionem in filios Iſraël.

10. Et ſurrexerunt, & venerunt cum exercitu magno in terram Juda: & miſerunt nuncios, & locuti ſunt ad Judam, & ad fratres ejus verbis pacificis in dolo.

11. Et non intenderunt ſermonibus eorum: viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno.

12. Et convenerunt ad Alcimum & Bacchidem congregatio ſcribarum requirere quæ juſta ſunt:

13. & primi Aſſidæi, qui erant in filiis Iſraël, & exquirebant ab eis pacem.

14. Dixerunt enim: Homo ſacerdos de ſemine Aaron venit, non decipiet nos.

15. Et locutus eſt cum eis verba pacifica: & juravit illis, dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis veſtris.

16. Et crediderunt ei: Et comprehendit ex eis ſexaginta viros, & occidit eos in una die, ſecundùm verbum quod ſcriptum eſt:

17. Carnes ſanctorum tuorum, & ſanguinem ipſorum effuderunt in circuitu Jeruſalem, & non erat qui ſepeliret. Pſalm. 78. 1. 2. 3.

18. Et incubuit timor, & tremor in omnem populum: quia dixerunt: Non eſt veritas & judicium in eis: tranſgreſſi ſunt enim conſtitutum, & jusjurandum quod juraverunt.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

αὐτοὺς αὐτῷ. Mſ. S. Theod. extremò legit, *ut adduceret eos ad eum.*

℣. 3. Græc. cum Vulg. Καὶ ἐγνώσθη αὐτῷ τὸ πρᾶγμα· καὶ εἶπε· Μή μοι δείξητε τὰ πρόσωπα αὐτῶν.

℣. 4. Græc. Καὶ ἀπέκτειναν αὐτοὺς αἱ δυνάμεις, &c. ut ſupra: adjecimus tamen *ſedem*, è Gr. θρόνου; cùm Mſ. codex id unum referat *ſup regni ſui*, lapſu calami.

℣. 5. Græcum ponit πάντες, *omnes*, ante vocem *viri*; & inf. loco *dux eorum*, hab. ἡγεῖτο αὐτῶν, dein, βουλόμενος ἱερατεύειν.

℣. 6. Græc. tollit *omnes*, ante *amicos*; & loco *diſperſit*, hab. pluraliter, ἐσκόρπισαν; Mſ. verò Alex. πάντας τοὺς φίλους σου, καὶ ἡμᾶς ἐσκόρπισεν, &c. Mſ. S. Theod. *& nos diſperdidit.*

℣. 7. Sic etiam in Græco eſt, præter hoc, καὶ πορευθεὶς ἰδέτω, *& profectus videat*, pro *eat*, *& videat*; paulòque poſt, κολασάτω, *puniat*, non *puniit*; ſed in Mſ. Alex. ἐκολάσατο. Mſ. quoque S. Theod. habet, *& puniit.*

℣. 8. Ita rurſum Græcè, additâ unâ conjunct. καὶ, poſt *flumen.*

℣. 9. Ita quoque in Græco, nec plura; niſi quòd pro duplici *eis*, ſingulariter legitur αὐτῷ, *ei*, nempe poſt *conſtituit*, & poſt *mandavit*. In Mſ. S. Theod. pariter, *& miſit eum*; ſtatimque, *& Alchimum impium conſtituit in ſacerdotio, & mandavit ei*, &c. ut in Vulg.

℣. 10. Græcè pariter: Καὶ ἀπῆραν, καὶ ἦλθον μετὰ δυνάμεως πολλῆς εἰς γῆν Ἰούδα· καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸς Ἰούδαν, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, λόγοις εἰρηνικοῖς μετὰ δόλου.

℣. 11. Sic iterum Græcè, cum hoc ult. μετὰ δυνάμεως πολλῆς.

℣. 12. Græc..... συναγωγὴ γραμματέων ἐκζητῆσαι δίκαια.

℣. 13. Græc. ipſo initio hab. πρῶτοι οἱ Ἀσιδαῖοι ἦσαν ἐν, &c. ut ſupra.

℣. 14. Græc. addit, ἐν ταῖς δυνάμεσι, *in exercitu*, poſt verbum *venit*; ſtatimque, καὶ οὐκ ἀδικήσει ἡμᾶς, *& non nocebit nobis*; cæt. ut ſupra.

℣. 15. Ita fert Græcum, excepto uno ἐκζητήσομεν, *exquiremus*, vel *quæremus*, pro *faciemus.*

℣. 16. Græc. Καὶ ἐνεπίστευσαν αὐτῷ..... κατὰ τὸν λόγον ὃν ἔγραψε· in aliquo codice additur ὁ Προφήτης, ſi Nobilio fides.

℣. 17. In Græco ut in Vulg. hæc leguntur ſola: Σάρκας ὁσίων σου, καὶ αἵματα αὐτῶν ἐξέχεαν κύκλῳ Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς ὁ θάπτων.

℣. 18. Græc. Καὶ ἐπέπεσεν αὐτῶν ὁ φόβος, καὶ ὁ τρόμος ἐπὶ πάντα τὸν λαόν· ὅτι εἶπαν· Οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἀλήθεια, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. *Non eſt eis veritas*, &c. ut in Vulg.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

19. Et movit Bacchides caſtra ab Jeruſalem, & applicuit in Bethzecha: & miſit, & comprehendit multos ex eis qui à ſe effugerant, & quoſdam de populo mactavit, & in puteum magnum projecit.

20. Et commiſit regionem Alcimo, & reliquit cum eo auxilium in adjutorium ipſi. Et abiit Bacchides ad regem:

21. & ſatis agebat Alcimus pro principatu ſacerdotii ſui:

22. & convenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum ſuum, & obtinuerunt terram Juda, & fecerunt plagam magnam in Iſraël.

23. Et vidit Judas omnia mala quæ fecit Alcimus, & qui cum eo erant, filiis Iſraël, multò plus quàm gentes:

24. & exiit in omnes fines Judææ in circuitu, & fecit vindictam in viros deſertores, & ceſſaverunt ultra exire in regionem.

25. Vidit autem Alcimus quòd prævaluit Judas, & qui cum eo erant: & cognovit quia non poteſt ſuſtinere eos, & regreſſus eſt ad regem, & accuſavit eos multis criminibus.

2. Mac. 15. 1. 26. Et miſit rex Nicanorem, unum ex principibus ſuis nobilioribus: qui erat inimicitias exercens contra Iſraël: & mandavit ei evertere populum.

27. Et venit Nicanor in Jeruſalem cum exercitu magno, & miſit ad Judam & ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo,

28. dicens: Non ſit pugna inter me & vos: veniam cum viris paucis, ut videam facies veſtras cum pace.

29. Et venit ad Judam, & ſalutaverunt ſe invicem pacificè: & hoſtes parati erant rapere Judam.

30. Et innotuit ſermo Judæ, quoniam cum dolo venerat ad eum: & conterritus eſt ab eo, & ampliùs noluit videre faciem ejus.

31. Et cognovit Nicanor quoniam denudatum eſt conſilium ejus: & exivit obviam Judæ in pugnam juxta Capharſalama.

32. Et ceciderunt de Nicanoris exercitu ferè quinque millia viri, & fugerunt in civitatem David.

33. Et poſt hæc verba aſcendit Nicanor in montem Sion: & exierunt de ſacerdotibus populi ſalutare eum in pace, & demonſtrare ei holocautomata, quæ offerebantur pro rege.

34. Et irridens ſprevit eos, & polluit: & locutus eſt ſuperbè,

AL. VERSIO VETUS.

19. *Et movit Bacchides ab Jeruſalem, & applicuit in Begeth: & miſit, & comprehendit multos ex his qui ad eum deſertores fugiebant, & quoſdam de populo mactavit in puteum magnum.* Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

20. *Et ſtatuit regionem Alchimo, & reliquit cum eo auxilium in adjutorio. Et abiit Bacchides ad regem:*

21. *& contendit Alchimus de principatu ſacerdotii:*

22. *& convenerunt ad eum omnes, qui diſturbabant populum ſuum, & obtinuerunt terram Juda, & fecerunt plagam magnam in Iſraël.*

23. *Et vidit Judas omnem malitiam quam fecit Alchimus, & qui cum eo erant, in filios Iſraël, ampliùs quàm gentes:*

24. *& exiit in omnes fines Judææ in circuitu, & fecit vindictam in filios deſertorum, & ſurrexerunt ut irent in regionem.*

25. *Ut audivit Alchimus quòd prævaluit Judas, & qui cum eo erant; & quia non poteſt ſuſtinere eos, converſus eſt ad eos, & accuſavit eos multis.*

26. *Et miſit rex Nicanorem de principibus ſuis nobilioribus, qui oderat, & inimicitias exercebat contra Iſraël: & mandavit ei ut auferret populum.*

27. *Et venit Nicanor in Jeruſalem cum exercitu multo, miſitque ad Judam & fratres ejus cum dolo verbis pacificis,*

28. *dicens: Non ſit pugna inter me & vos: veniam cum viris paucis, & videam facies veſtras cum pace.*

29. *Et venit ad Judam, & ſalutaverunt invicem pacificè: & hoſtes parati erant rapere Judam.*

30. *Et innotuit ſermo Judæ, quoniam cum dolo venerat ad eum: & conterritus eſt ab eo, & ampliùs noluit videre faciem ejus.*

31. *Et cognovit Nicanor quoniam denudatum eſt conſilium ejus: & exiit obviam Judæ ad pugnam ſecundùm Capharſama.*

32. *Et ceciderunt de Nicanoris ferè quingenti viri, & fugerunt in civitatem David.*

33. *Et poſt hæc aſcendit Nicanor in montem Sion: & exierunt de ſacerdotibus de ſanctis, & de ſenioribus populi ſalutare eum pacatè, & demonſtrare ei holocauſtomata, quæ offerebantur pro rege.*

34. *Et deriſit eos, & aſpernatus eſt, & polluit eos: & locutus eſt ſuperbè,*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 19. Græc. Καὶ ἀπῆρε Βακχίδης ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, καὶ παρενέβαλεν ἐν Βηζέθ· καὶ ἀπέστειλε, καὶ συνέλαβε πολλοὺς ἀπὸ τῶν ἀπ' αὐτοῦ αὐτομολησάντων ἀνδρῶν, καί τινας τοῦ λαοῦ, καὶ ἔθυσεν αὐτοὺς εἰς τὸ φρέαρ τὸ μέγα.

℣. 20. Græc. Καὶ κατέστησε τὴν χώραν..... καὶ ἀφῆκε μετ' αὐτοῦ δύναμιν τοῦ βοηθεῖν αὐτῷ. Καὶ, &c. ut ſupra.

℣. 21. Gr. καὶ ἠγωνίσατο Ἄλκιμος περὶ τῆς ἀρχιερωσύνης.

℣. 22. Similiter in Græco.

℣. 23. Græcè pariter: Καὶ εἶδεν Ἰούδας πᾶσαν τὴν κακίαν ἣν ἐποίησεν Ἄλκιμος, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὑπὲρ τὰ ἔθνη. Mſ. S. Theod. extremò hab. *in filios Iſraël, plus multò quàm gentes.*

℣. 24. Similiter in Græco, exceptis his mediis, ἐν τοῖς ἀνδράσι τοῖς αὐτομολήσασι, dein, καὶ ἀνεστάλησαν τοῦ πορεύεσθαι, &c.

℣. 25. Græc. Ὡς δὲ εἶδεν Ἄλκιμος ὅτι ἐνίσχυσεν Ἰούδας, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ· καὶ ἔγνω ὅτι οὐ δύναται ὑποστῆναι αὐτοὺς, καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ κατηγόρησεν αὐτῶν πονηρά.

℣. 26. Græc. Καὶ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς Νικάνορα, ἕνα τῶν..... τῶν ἐνδόξων, καὶ μισοῦντα καὶ ἐχθραίνοντα τῷ Ἰσραὴλ· καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ ἐξᾶραι τὸν λαόν. Obſervandum in Mſ. Sangerm. ſcriptum *quod erat, & inimicitias exercebat*, ſed aperto errore, ni fallor, quem abſtulimus, ſubſtituendo *qui oderat*, è Gr. μισοῦντα: hujuſmodi vitia ſæpe occurrunt in hoc Mſ. codice, quæ detrahere non dubitavimus.

℣. 27. Græc. Καὶ ἦλθε Νικάνωρ εἰς Ἱερουσαλὴμ δυνάμει πολλῇ, &c. ut ſupra.

℣. 28. Græc..... ἥξω ἐν ἀνδράσιν ὀλίγοις, ἵνα ὑμῶν ἴδω τὰ, &c.

℣℣. 29. 30. Totidem leguntur Græcè.

℣. 31. Ita rurſum in Græco, præter vocabulum ult. Χαφαρσαλαμά.

℣. 32. Mſ. S. Theod. *Et ceciderunt de Nicanoris ferè quinque millia*, &c. ut in Vulg. Græcè: Καὶ ἔπεσον τῶν παρὰ Νικάνορος ὡσεὶ πεντακισχίλιοι ἄνδρες, &c. at in edd. Ald. & Compl. πεντακόσιοι, non πεντακισχίλιοι.

℣. 33. Græc. Καὶ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἀνέβη Νικάνωρ εἰς τὸ ὄρος Σιών· ἐξῆλθον ἀπὸ τῶν ἱερέων ἐκ τῶν ἁγίων, καὶ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ ἀσπάσασθαι αὐτὸν εἰρηνικῶς, καὶ δεῖξαι αὐτῷ τὴν ὁλοκαύτωσιν, τὴν προσφερομένην ὑπὲρ τοῦ βασιλέως.

℣. 34. Græc. Καὶ ἐμυκτήρισεν αὐτοὺς, καὶ κατεγέλασεν αὐτῶν, καὶ ἐμίανεν, &c. quæ ſup.

AL. VERSIO VETUS.

Ms. S. Germ. 35. *& juravit in ira, dicens: Nisi traditus fuerit Judas, & exercitus ejus in manus meas, continuò cùm regressus fuero in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna:*

36. *& intraverunt sacerdotes, & steterunt ad faciem altaris & templi: & fleverunt, dicentes:*

37. *Tu elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in eam, esse domum orationis populo tuo:*

38. *fac vindictam in homine isto, & exercitum ejus, ut cadant in gladio: memento maledictionem eorum, & ne dederis eis mansionem.*

39. *Et exiit Nicanor ab Jerusalem, & adplicuit ad Bethoron: & occurrit illi exercitus Syriæ.*

40. *Et Judas adplicuit in Adasa cum tribus millibus virorum: & oravit Judas, & dixit:*

41. *Eis qui erant à rege, cùm malè locuti sunt, & exiit angelus, & percussit in eis centum octoginta quinque millia:*

42. *sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie: & sciant cæteri quia malè locutus est super sancta tua: & judica illum secundùm malitiam ejus.*

43. *Et commiserunt exercitus prælium tertiadecima mensis Adar: & contrita sunt castra Nicanoris, & cecidit ipse priùs in prælium.*

44. *Ut audivit autem exercitus ejus quia cecidit Nicanor, projecerunt arma, & fugerunt:*

45. *& persecuti sunt eos viam diei unius, ab Adassar donec veniatur in Gasera, & tubis cecinerunt post eos cum significationibus:*

46. *& exierunt de omnibus castellis Judæ in circuitu, & ventilabant eos, & revertebantur hi ad nos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus.*

47. *Et acceperunt spolia eorum & prædam: & caput Nicanoris amputaverunt, & suspenderunt secus Jerusalem.*

48. *Et lætatus est populus valde in die illa.*

49. *Et constituit agere omnibus annis diem istam tertiadecima die Adar.*

50. *Et siluit terra Juda dies paucos.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

35. & juravit cum ira, dicens: Nisi traditus fuerit Judas, & exercitus ejus in manus meas, continuò cùm regressus fuero in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna:

36. & intraverunt sacerdotes, & steterunt ante faciem altaris & templi: & flentes dixerunt:

37. Tu Domine elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis & obsecrationis populo tuo:

38. fac vindictam in homine isto, & exercitu ejus, & cadant in gladio: memento blasphemias eorum, & ne dederis eis ut permaneant.

39. Et exiit Nicanor ab Jerusalem, & castra applicuit ad Bethoron: & occurrit illi exercitus Syriæ.

40. Et Judas applicuit in Adarsa cum tribus millibus viris: & oravit Judas, & dixit:

41. Qui missi erant à rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit angelus, & percussit ex eis centum octoginta quinque millia: 4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21.

42. sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie: & sciant cæteri quia malè locutus est super sancta tua: & judica illum secundùm malitiam illius. Eccli. 48. 24. Isai. 37. 36. 2. Mac. 8. 19.

43. Et commiserunt exercitus prælium tertiadecima die mensis Adar: & contrita sunt castra Nicanoris, & cecidit ipse primus in prælio.

44. Ut autem vidit exercitus ejus quia cecidisset Nicanor, projecerunt arma sua, & fugerunt:

45. & persecuti sunt eos viam unius diei, ab Adazer usquequo veniatur in Gazara, & tubis cecinerunt post eos cum significationibus:

46. & exierunt de omnibus castellis Judææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & convertebantur iterum ad eos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus.

47. Et acceperunt spolia eorum in prædam: & caput Nicanoris amputaverunt, & dexteram ejus, quam extenderat superbè, & attulerunt & suspenderunt contra Jerusalem.

48. Et lætatus est populus valde, & egerunt diem illam in lætitia magna.

49. Et constituit agi omnibus annis diem istam tertiadecima die mensis Adar.

50. Et siluit terra Juda dies paucos.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 35. Eadem sunt in Græco, hoc excepto, *μετὰ θυμοῦ*, *cum ira*, pro *in ira*; & post pauca, *καὶ ἔσται*, *& erit*, addito post *continuò*, seu *τὸ νῦν*.

℣. 36. Itidem Græcè, excepto ult. *καὶ εἶπον*, *& dixerunt*, loco *dicentes*.

℣. 37. Græc. *Σὺ Κύριε ἐξελέξω τὸν..... ἐπικληθῆναι τὸ... ἐπ' αὐτῷ, εἶναι οἶκον προσευχῆς καὶ δεήσεως τῷ*, &c.

℣. 38. Græc. *ποίησον..... καὶ ἐν τῇ παρεμβολῇ αὐτοῦ, καὶ πεσέτωσαν ἐν ῥομφαίᾳ· μνήσθητι τῶν δυσφημιῶν αὐτῶν, καὶ μὴ δῷς αὐτοῖς μονήν.*

℣. 39. Similiter in Græco.

℣. 40. Ad verbum è Græco.

℣. 41. Græc. *Οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων, ὅτε ἐδυσφήμησαν, ἐξῆλθεν ἄγγελός σου, Κύριε, καὶ ἐπάταξεν ἐν αὐτοῖς*, &c. ut sup.

℣. 42. Eadem prorsus in Græco, excepto uno plur. *ἐλάλησαν*, *locuti sunt*, pro *locutus est*; at in Ms. Alex. *ἐλάλησε*.

℣. 43. Græc. initio habet: *Καὶ συνῆψαν αἱ παρεμβολαὶ εἰς πόλεμον·* extremòque, *καὶ ἔπεσεν αὐτὸς πρῶτος ἐν τῷ πολέμῳ.*

℣. 44. Græc. *Ὡς δὲ εἶδεν ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ ὅτι ἔπεσε Νικάνωρ, ῥίψαντες τὰ ὅπλα αὐτῶν, ἔφυγον.*

℣. 45. *καὶ κατεδίωκον αὐτοὺς..... ἀπὸ Ἀδασὰ ἕως τοῦ ἐλθεῖν εἰς Γάζηρα, καὶ ἐσάλπισαν ὀπίσω αὐτῶν ταῖς σάλπιγξι τῶν σημασιῶν.*

℣. 46. Græc. *καὶ ἐξῆλθον ἐκ πασῶν τῶν κωμῶν τῆς Ἰουδαίας κυκλόθεν, καὶ ὑπερεκέρων αὐτοὺς, καὶ ἀνέστρεφον οὗτοι πρὸς τούτους, καὶ*, &c. ut sup.

℣. 47. Græc. Vulgatæ respondet pene ad verbum; loco tamen *spolia eorum in prædam*, legit *τὰ σκῦλα καὶ τὴν προνομὴν*, *spolia & prædam*, quod idem valet; Ms. S. Theod. *spolia eorum & prædam.*

℣. 48. Gr. *Καὶ εὐφράνθη ὁ λαὸς σφόδρα, καὶ ἤγαγον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡμέραν εὐφροσύνης μεγάλης·* i. e. *Et lætatus est populus valde, & egerunt diem illam diem lætitiæ magnæ.*

℣. 49. Græc. *Καὶ ἔστησαν τοῦ ἄγειν κατὰ ἐνιαυτὸν τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν τρισκαιδεκάτην τοῦ Ἀδάρ.*

℣. 50. Itidem Græcè.

CAPUT VIII.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ET audivit Judas nomen Romanorum, quia ſunt potentes viribus, & acquieſcunt ad omnia, quæ poſtulantur ab eis : & quicunque acceſſerunt ad eos, ſtatuerunt cum eis amicitias, & quia ſunt potentes viribus.

2. Et audierunt prælia eorum, & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia, quia obtinuerunt eos, & duxerunt ſub tributum :

3. & quanta fecerunt in regione Hiſpaniæ, & quòd in poteſtatem redegerunt metalla argenti & auri, quæ illic ſunt, & poſſederunt omnem locum conſilio ſuo, & patientiâ :

4. locaque quæ longè erant valde ab eis, & reges qui ſupervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, & percuſſerunt eos plagâ magnâ : cæteri autem dant eis tributum omnibus annis :

5. & Philippum & Perſen Ceteorum regem, & cæteros qui adversùm eos arma tulerant, contriverunt in bello, & obtinuerunt eos :

6. & Antiochum magnum regem Aſiæ, qui eis pugnam intulerat habens centum viginti elephantos, & equitatum, & currus, & exercitum magnum valde, contritum ab eis :

7. & quia ceperunt eum vivum, & ſtatuerunt ei ut daret ipſe, & qui regnarent poſt ipſum, tributum magnum, & daret obſides, & conſtitutum,

8. & regionem Indorum, & Medos, & Lydos, de optimis regionibus eorum : & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi :

9. & quia qui erant apud Helladam, voluerunt ire, & tollere eos : & innotuit ſermo his,

10. & miſerunt ad eos ducem unum, & pugnaverunt contra illos, & ceciderunt ex eis multi, & captivas duxerunt uxores eorum, & filios, & diripuerunt eos, & terram eorum poſſederunt, & deſtruxerunt muros eorum, & in ſervitutem illos redegerunt uſque in hunc diem :

11. & reſidua regna, & inſulas, quæ aliquando reſtiterant illis, exterminaverunt, & in poteſtatem redegerunt.

12. Cum amicis autem ſuis, & qui in ipſis re-

AL. VERSIO VETUS.

1. ET audivit Judas nomen Romanorum, quia ſunt potentes viribus, & ipſi conſentiunt omnibus, quæ poſtulabantur ab eis : & quicunque acceſſerunt ad eos, ſtatuerunt eis amicitiam, quia ſunt potentes viribus. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

2. Et narraverunt ei prælia eorum, & virtutes, quas faciunt Galaditis, quia obtinuerunt eorum regionem, & adduxerunt eos ſub tributum :

3. & quanta fecerunt in regione Hiſpaniæ, quòd in poteſtate redegerunt metalla argenti & auri, quod illic eſt, & poſſederunt omnem locum conſilio ſuo, & ſapientiâ :

4. & locus longè erat valde ab eis, & reges qui ſuperbierant illis ab extremo terræ, donec conteruerunt eos, & percuſſerunt eos plagâ magnâ : & cæteri dant eis tributum omnibus annis :

5. & Philippum & Perſæna Cithiorum regem, & cæteros qui contra eos arma tulerunt, contriverunt in bellum, & obtinuerunt eorum regionem :

6. & Antiochum regem, magnum regem Aſiæ, qui ad eos in pugnam venerat, habens centum viginti elephantos, & equitatum, & currus, & exercitum magnum valde, & contritus eſt ab eis :

7. & ceperunt eum vivum, & ſtatuerunt dare illis ipſum, & qui regnabant cum eo, tributum magnum, & dare obſides, & conſtitutum,

8. & regionem Indorum, & Medos, & Lydos, & de optimis regionibus eorum : & acceptis illis ab eis, dederunt eos Eumeni regi :

9. & qui erant de Hellade, cogitaverunt venire, & tollere eos : & innotuit illis ſermo,

10. & miſerunt ad eum ducem unum, & pugnaverunt contra illos, & ceciderunt ex illis multi, & captivas abduxerunt uxores eorum, & filios, & diripuerunt eos, & obtinuerunt terram, & deſtruxerunt munitiones eorum, & in ſervitute redegerunt eos uſque in hunc diem :

11. & reſidua regna, quæ aliquando reſtiterunt illis, & exterminaverunt, & in poteſtatem redegerunt.

12. Cum amicis autem ſuis, & qui in ipſis

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Græc..... καὶ αὐτοὶ εὐδοκοῦσιν ἐν πᾶσι τοῖς προστιθεμένοις αὐτοῖς· ϗ ὅσοι ἂν προσέλθωσιν αὐτοῖς, ἱστῶσιν αὐτοῖς φιλίαν, καὶ ὅτι εἰσὶ δυνατοὶ ἰσχύϊ· i. e. *& ipſi bene ſentiunt in omnibus iis qui ſe ad ipſos applicant : & quicunque*, &c.

℣. 2. Gr. Καὶ διηγήσαντο αὐτῷ τοὺς πολέμους αὐτῶν, ϗ τὰς ἀνδραγαθίας, ἃς ποιοῦσιν ἐν τοῖς Γαλάταις, καὶ ὅτι κατεκράτησαν αὐτῶν, ϗ ἤγαγον αὐτοὺς ὑπὸ φόρον.

℣. 3. Græc. loco *quòd in poteſtate redegerunt*, ponit τοῦ κατακρατῆσαι; ultimòque τῇ μακροθυμίᾳ, *patientia*, non *ſapientia*; cæt. ad verbum ut ſupra.

℣. 4. Mendum ſapit verbum *ſuperbierant*, vel ut in Mſ. legimus *ſuperbi erant*, quod facilè ſcribi potuit pro *ſupervenerant*; Mſs. enim veteres ſæpe commutant *v* cum *b*, & *e* cum *i*; omiſsâ verò litterulâ mediâ *n*, ex *ſupervenerant*, fieri potuit *ſuperbi erant* : quia tamen verbum *ſuperbierant* illic non omni ſenſu caret, alterum alteri ſubſtituere religio fuit. Græcè ita : ϗ ὁ τόπος ἦν μακρὰν ἀπέχων ἀπ' αὐτῶν σφόδρα, ϗ τῶν βασιλέων τῶν ἐπελθόντων ἐπ' αὐτοὺς ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς, ἕως συνέτριψαν αὐτοὺς, ϗ ἐπάταξαν ἐν αὐτοῖς πληγὴν μεγάλην· ϗ οἱ ἐπίλοιποι διδόασιν αὐτοῖς φόρον κατ' ἐνιαυτόν.

℣. 5. Mſ. S. Theod..... *& Perſen Cydorum regem..... contriverunt bello*, &c. ut in Vulg. Græc..... καὶ τὸν Περσέα Κιτιέων βασιλέα, ϗ τοὺς ἐπηρμένους ἐπ' αὐτοὺς, συνέτριψαν αὐτοὺς ἐν πολέμῳ, ϗ κατεκράτησαν αὐτῶν.

℣. 6. Græc. ϗ Ἀντίοχον τὸν μέγαν βασιλέα..... τὸν πορευθέντα ἐπ' αὐτοὺς εἰς πόλεμον, ἔχοντα..... ϗ συνετρίβη ἀπ' αὐτῶν.

℣. 7. Græc. ϗ ἔλαβον αὐτὸν ζῶντα, ϗ ἔστησαν αὐτοῖς διδόναι αὐτόν τε, ϗ τοὺς βασιλεύοντας μετ' αὐτὸν, φόρον μέγαν, διδόναι ὅμηρα, ϗ διαστολήν. Mſ. S. Theod. habet, *& qui regnaverunt poſt ipſum, tributum*, &c. ut in Vulg.

℣. 8. Græc. ϗ χώραν τὴν Ἰνδικὴν, ϗ Μηδείαν, ϗ Λυδίαν, ϗ ἀπὸ τῶν καλλίστων χωρῶν αὐτῶν· ϗ λαβόντες αὐτὰς παρ' αὐτοῦ, ἔδωκαν αὐτὰς Εὐμένει τῷ βασιλεῖ.

℣. 9. Græc. ϗ ὅτι οἱ ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἐβουλεύσαντο ἐλθεῖν, ϗ ἐξᾶραι αὐτοὺς, &c. ut ſup.

℣. 10. Græc. ϗ ἀπέστειλαν ἐπ' αὐτοὺς στρατηγὸν ἕνα, ϗ ἐπολέμησαν πρὸς αὐτοὺς, ϗ ἔπεσον ἐξ αὐτῶν τραυματίαι πολλοὶ, ϗ ᾐχμαλώτευσαν τὰς γυναῖκας αὐτῶν, ϗ τὰ τέκνα αὐτῶν, ϗ προενόμευσαν αὐτοὺς, ϗ κατεκράτησαν τῆς γῆς αὐτῶν, &c. ut in textu Sangermanenſi. Nota pro *obtinuerunt terram*, ibidem ſcriptum *obtulerunt*, ſeu vet. more, *optulerunt*, ſed errore manifeſto, quem abſtulimus, ſubſtituendo *obtinuerunt*, è Gr. κατεκράτησαν, quod Vulgata reddit iſto, *poſſederunt* : porro pro *obtinuerunt*, ſcribi facilè potuit *obtulerunt*, niſi fortè legendum putes *abſtulerunt*, quod unum & idem ibi ſonaret cum *obtinuerunt*.

℣. 11. Græc. poſt *regna*, ſubdit, ϗ τὰς νήσους, *& inſulas*, dein, ὅσοι ποτὲ ἀντέστησαν αὐτοῖς, κατέφθειραν, καὶ ἐδούλωσαν αὐτούς.

℣. 12. Græc. Vulgatæ reſpondet ad verbum, niſi quòd

AL. VERSIO VETUS.

Ex Ms. S. Germ. n. 15. *requiem haberent, conservaverunt amicitiam, & obtinuerunt reges promiscuos: & qui longè erant, audiebant nomen eorum, & timebant:*

13. *quos autem volunt, amovent: exaltati enim sunt valde.*

14. *Et in omnibus istis nemo imponebat diadema, nec induebat se purpuram, ut magnificaretur in ea.*

15. *Et curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecenti & viginti, consulentes semper de multitudine, ut & qui ea gerent:*

16. *& credunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ suæ, & omnes audiunt unum, & non est invidia, neque zelus inter eos.*

17. *Et elegit Judas Eupholemum, filium Johannis, filii Acchos, & Jazonem, filium Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, & auxiliari ad pugnandum:*

18. *& ut auferrent ab eis jugum, quia viderant regnum Græcorum, in servitute prementes Israël.*

19. *Et abierunt Româ, & intraverunt in curiam, & dixerunt:*

20. *Judas Macchabæus, & fratres ejus, & populus Judæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum auxilia & pacem, scribi nos socios & amicos vestros.*

21. *Et placuit sermo in conspectu eorum.*

22. *Et hoc exemplum scripturæ, quam scripserunt in tabulis æreis, & miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos sibi memoriale pacis, & societate.*

23. *BENE SIT ROMANIS, & genti Judæorum, in mari & in terra in æternum: gladius, & inimicus elonget ab eis.*

24. *Quòd si institerit bellum Romanis priùs, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum:*

25. *auxilium ferat gens Judæorum, prout tempus dictaverit, corde pleno:*

26. *& præliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, argentum, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum, nullo accepto.*

27. *Secundùm hæc autem si genti Judæorum priùs acciderit bellum, adjuvabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit:*

28. *& præliantibus non dabitur triticum, arma, argentum, naves, sicut placuit Romanis*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

quiem habebant, conservaverunt amicitiam, & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longè: quia quicunque audiebant nomen eorum, timebant eos:

13. quibus verò vellent auxilio esse ut regnarent, regnabant: quos autem vellent, regno deturbabant: & exaltati sunt valde.

14. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpurâ, ut magnificaretur in ea.

15. Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes semper de multitudine, ut quæ digna sunt, gerant:

16. & committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ suæ, & omnes obediunt uni, & non est invidia, neque zelus inter eos.

17. Et elegit Judas Eupolemum, filium Joannis, filii Jacob, & Jasonem, filium Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, & societatem:

18. & ut auferrent ab eis jugum Græcorum, quia viderunt quòd in servitutem premerent regnum Israël.

19. Et abierunt Romam viam multam valde, & introierunt curiam, & dixerunt:

20. Judas Machabæus, & fratres ejus, & populus Judæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem & pacem, & conscribere nos socios & amicos vestros.

21. Et placuit sermo in conspectu eorum.

22. Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in tabulis æreis, & miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis & societatis.

23. BENE SIT ROMANIS, & genti Judæorum, in mari & in terra in æternum: gladiusque & hostis procul sit ab eis.

24. Quòd si institerit bellum Romanis priùs, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum:

25. auxilium feret gens Judæorum, prout tempus dictaverit, corde pleno:

26. & præliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum, nihil ab eis accipientes.

27. Similiter autem & si genti Judæorum priùs acciderit bellum, adjuvabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit:

28. & adjuvantibus non dabitur triticum, arma, pecunia, naves, sicut placuit Romanis: &

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

pro *quia quicunque*, hab. ϰ̀ ὅσοι, & *quicunque*.

℣. 13. Græc. ὅσοις δ' ἂν βούλωνται βοηθεῖν ϰ̀ βασιλεύειν, βασιλεύουσιν· οὓς δ' ἂν βούλωνται, μεθιστῶσι καὶ, &c. ut in Vulg.

℣. 14. Gr. Καὶ ἐν..... οὐκ ἐπέθετο οὐδεὶς αὐτῶν διάδημα, ϰ̀ οὐ περιεβάλοντο πορφύραν, ὥστε ἁδρυνθῆναι ἐν αὐτῇ.

℣. 15. Gr. Καὶ βουλευτήριον ἐποίησαν ἑαυτοῖς, ϰ̀ καθ' ἡμέραν ἐβουλεύοντο τριακόσιοι ϰ̀ εἴκοσι, βουλευόμενοι διαπαντὸς περὶ τοῦ πλήθους τοῦ εὐκοσμεῖν αὐτούς. Nota in Ms. Sang. ita scribi, *ccc* & *xx.* pro quibus posuimus *trecenti*, &c. è Gr. τριακόσιοι; in Vulg. tamen *trecentos*.

℣. 16. Græcè similiter: καὶ πιστεύουσιν ἑνὶ ἀνθρώπῳ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν κατ' ἐνιαυτὸν, ϰ̀ κυριεύειν.... ϰ̀ πάντες ἀκούουσι τοῦ ἑνὸς, &c. ut sup.

℣. 17. Eadem leguntur Græcè, cum hoc ult. ϰ̀ συμμαχίαν, loco & *auxiliari ad pugnandum*.

℣. 18. Gr. καὶ τοῦ ἆραι τὸν ζυγὸν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι ἴδον τὴν βασιλείαν τῶν Ἑλλήνων, καταδουλουμένους τὸν Ἰσραὴλ δουλείαν.

℣. 19. Gr. ϰ̀ ἐπορεύθησαν εἰς Ῥώμην, ϰ̀ ἡ ὁδὸς πολλὴ σφόδρα, ϰ̀ εἰσῆλθον εἰς τὸ βουλευτήριον, ϰ̀ ἀπεκρίθησαν, ϰ̀ εἶπον.

℣. 20. Similiter in Græco: Ἰούδας..... ϰ̀ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἀπέστειλαν ἡμᾶς..... στῆσαι μεθ' ὑμῶν συμμαχίαν ϰ̀ εἰρήνην, ϰ̀ γραφῆναι ἡμᾶς συμμάχους ϰ̀ φίλους ὑμῶν. Ms. S. Theod. legit pariter, & *conscribi nos socios*.

℣. 21. Sic est in Græco.

℣. 22. Græc. Καὶ τοῦτο τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς, ἧς ἀντέγραψεν ἐπὶ..... εἶναι παρ' αὐτοῖς ἐκεῖ..... ϰ̀ συμμαχίας.

℣. 23. Græc. Καλῶς γένοιτο..... ἐν τῇ θαλάσσῃ ϰ̀ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς εἰς τὸν αἰῶνα· ϰ̀ ῥομφαία ϰ̀ ἐχθρὸς μακρυνθείη ἀπ' αὐτῶν.

℣. 24. Ms. S. Germ. vitiosè habet: *Quòd institerit bellum Romanis priùs ab omnibus sociis eorum*, &c. correximus *Quòd si institerit..... aut omnibus*, è Gr. Ἐὰν δὲ ἐνστῇ..... ἐν Ῥώμῃ..... ἢ πᾶσι τοῖς συμμάχοις, &c.

℣. 25. Græcè: Συμμαχήσει τὸ ἔθνος..... ὡς ἂν ὁ καιρὸς ὑπογραφῇ αὐτοῖς, καρδίᾳ πλήρει.

℣℣. 26. 27. Eadem leguntur Græcè. In Ms. tamen Sangerm. ℣. 27. deest *si* ante vocem *genti*; extremòque legitur *præmiserit*, non *permiserit*; sed aperto mendo, quod emendavimus è Vulg. Græcè pariter: Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ ἐὰν ἔθνει..... ὡς ἂν αὐτοῖς ὁ καιρὸς ὑπογραφῇ.

℣. 28. Græc. initio habet, ϰ̀ τοῖς συμμαχοῦσιν, extre-

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

cuſtodient mandata eorum abſque dolo :

29. ſecundùm hæc verba conſtituerunt Romani populo Judæorum.

30. Quòd ſi poſt hæc verba hi aut illi addere aut demere ad hæc aliquid voluerint, facient ex propoſito ſuo : & quæcunque addiderint, vel dempſerint, rata erunt.

31. Sed & de malis, quæ Demetrius rex fecit in eos, ſcripſimus ei, dicentes : Quare gravaſti jugum tuum ſuper amicos noſtros, & ſocios Judæos ?

32. Si ergo iterum adierint nos, adversùm te faciemus illis judicium, & pugnabimus tecum mari terraque.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

ita ſe facturos : & cuſtodient mandata hæc, & non cum dolo :

29. *ſecundùm hæc verba, ita conſtituerunt Romani populo Judæorum.*

30. *Quòd ſi poſt hæc verba hi vel illi addere vel demere voluerint, facient ex propoſito ſuo : quodcunque addiderint, vel dempſerint, rata erunt.*

31. *Et de malis, quæ Demetrius rex perfecit, ſcripſimus ei, dicentes : Quare gravaſti jugum tuum ſuper amicos noſtros, ſocios Judæos ?*

32. *Si ergo adjecerint adhuc adversùs te, faciemus illi judicium, & pugnabimus tecum in mari & in terra.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

mòque, *ὡς ἔδοξε Ῥώμῃ·* dein *καὶ φυλάξονται τὰ φυλάγματα αὐτῶν καὶ οὐ μετὰ δόλου·* cæt. ſimilia.

℣. 29. Concinit Græc. ad verbum, detracto tamen *ita*, ante *conſtituerunt ;* ſed in Mſ. Alex. eſt, *οὕτως ἔστησαν.*

℣. 30. Vitioſus eſt hîc Mſ. codex ; ita enim ſe habet : *Quòd ſi poteſt hæc verba hi vel illi addere vel demere, facient ex propoſito ſuo*, &c. quæ ſenſu carent : hunc reſtituimus, mutando *poteſt* in *poſt ;* addendoque *voluerint*, ad *demere ;* Græcè enim ita : *Ἐὰν δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους βουλεύσωνται οὗτοι καὶ οὗτοι προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν, ποιήσονται ἐξ αἱρέσεως αὐτῶν· καὶ ὃ ἐὰν*, &c. ut ſupra.

℣. 31. Ita quoque in Græco eſt, addito uno *εἰς αὐτούς*, *in eos*, ad verbum *perfecit*, pro quo *συντελεῖται*, *perficit*.

℣. 32. Græc. *Ἐὰν οὖν ἔτι ἐντύχωσι κατὰ σοῦ, ποιήσομεν αὐτοῖς τὴν κρίσιν, καὶ πολεμήσομέν σε*, &c.

CAPUT IX.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. INterea ut audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor, & exercitus ejus in prælio, appoſuit Bacchidem & Alcimum rurſum mittere in Judæam, & dextrum cornu cum illis.

2. Et abierunt viam, quæ ducit in Galgala, & caſtra poſuerunt in Maſaloth, quæ eſt in Arbellis : & occupaverunt eam, & peremerunt animas hominum multas.

3. In menſe primo anni centeſimi & quinquageſimi ſecundi, applicuerunt exercitum ad Jeruſalem :

4. & ſurrexerunt, & abierunt in Beream viginti millia virorum, & duo millia equitum.

5. Et Judas poſuerat caſtra in Laiſa, & tria millia viri electi cum eo :

6. & viderunt multitudinem exercitus quia multi ſunt, & timuerunt valde : & multi ſubtraxerunt ſe de caſtris, & non remanſerunt ex eis niſi octingenti viri.

7. Et vidit Judas quòd defluxit exercitus ſuus, & bellum perurgebat eum, & confractus eſt corde, quia non habebat tempus congregandi eos, & diſſolutus eſt.

8. Et dixit his qui reſidui erant : Surgamus, & eamus ad adverſarios noſtros, ſi poterimus pugnare adversùs eos.

9. Et avertebant eum, dicentes : Non poterimus, ſed liberemus animas noſtras modò, & revertamur ad fratres noſtros, & tunc pugnabimus

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

1. *ET audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor, & exercitus ejus in prælio, & adpoſuit Bacchidem & Alchimum rurſum mittere in terra Juda, & dextrum cornu cum illis.*

2. *Et abierunt viam in Galgala, & adplicuerunt ad Meſſaloth, quæ in Arbelis : & occupaverunt illum, & perdiderunt animas multas.*

3. *In menſe primi anni centeſimi quinquageſimi ſecundi, adplicuerunt ad Jeruſalem :*

4. *& inde abierunt in Berethiim viginti millibus virorum, & duobus millibus equitum.*

5. *Et Judas adplicuerat in Eleſa, & tria millia viri cum eo electi :*

6. *& viderunt multitudinem exercitus, & timuerunt valde : & multi fugerunt de caſtris, & non remanſerunt ex eis niſi octingenti viri.*

7. *Et vidit Judas quia fugit exercitus, & bellum comprimebat eum : confractus eſt corde, quia non habebat ſpatium congregare eos.*

8. *Dixitque his qui reſidui erant : Surgamus, & aſcendamus ad adverſarios noſtros, ſi poterimus pugnare adversùs eos.*

9. *Et avertebant eum, dicentes : Non poterimus, ſed liberemus animas noſtras, & revertamur ad fratres noſtros, & tunc pugnabimus cum*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Ad verbum è Græco, corrigendo *in terram*, *εἰς γῆν*, pro *in terra*.

℣. 2. Græc. *Καὶ ἐπορεύθησαν ὁδὸν τὴν εἰς Γάλγαλα, καὶ παρενέβαλον ἐπὶ Μαισαλὼθ..... καὶ προκατελάβοντο αὐτὴν, καὶ ἀπώλεσαν ψυχὰς ἀνθρώπων πολλάς.*

℣. 3. Gr. *Καὶ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ δευτέρου καὶ πεντηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ παρενέβαλον ἐπὶ Ἱερουσαλήμ.* Mſ. S. Germ. *ab Jeruſalem*, vitioſè, pro *ad*, quod ſubſtituimus cum Vulg.

℣. 4. Græc. *καὶ ἀπῆραν, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Βερέαν ἐν εἴκοσι*, &c. ut ſup. Vide Ambroſ. inf. ad ℣. 8.

℣. 5. Græc. *Καὶ Ἰούδας ἦν παρεμβεβληκὼς ἐν Ἐλεασά*, &c. ut ſupra.

℣. 6. Gr. *καὶ ἴδον τὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων ὅτι πολλοί εἰσι, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα· καὶ ἐξερρύησαν πολλοὶ ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς, οὐ κατελείφθησαν*, &c. ut ſupra. Vide Ambroſ. inf. ad ℣. 8.

℣. 7. Græc. *Καὶ εἶδεν Ἰούδας ὅτι ἀπερρύη ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, καὶ... καὶ συνετρίβη τῇ καρδίᾳ, ὅτι οὐκ εἶχε καιρὸν συναγαγεῖν αὐτούς.*

℣. 8. Eadem ſunt in Græco : ultimò tamen ſic, *ἐὰν ἄρα δυνώμεθα πολεμῆσαι αὐτούς*, *ſi fortè poſſimus debellare eos*, quod idem ſonat. Eò ſpectant quæ Ambroſ. narrat, l. 1. offic. c. 41. col. 53. f. 54. a. *Judas Machabæus, poſt victum Nicanorem, regis Demetrii ducem, ſecurior adversùs viginti millia exercitûs regis, cum nongentis viris bellum adorſus, volentibus his cedere, ne multitudine opprimerentur, glorioſam magis mortem, quàm turpem fugam, ſuaſit ; ne crimen, inquit, noſtræ relinquamus gloriæ. Itaque commiſſo prælio, cùm à primo ortu diei in veſperam dimicaretur, dextrum cornu, in quo validiſſimam manum advertit hoſtium, aggreſſus facilè advertit*, &c.

℣. 9. Græc. *Καὶ ἀπέστρεψαν αὐτόν..... ἀλλ᾽ ἢ σώζωμεν*

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

eis : nos autem pauci ſumus.

10. *Et ait Judas : Abſit iſtam rem facere ut fugiamus ab eis : & ſi adpropinquavit tempus noſtrum, moriamur propter fratres noſtros, & non relinquamus crimen gloriæ noſtræ.*

11. *Et movit exercitum de caſtris, & ſteterunt illis obviam : & diviſi ſunt equites in duas partes, & fundibulatores & ſagittarii præibant exercitum, & primi certaminis omnes potentes viri in bello.*

12. *Bacchides autem erat in dextro cornu, & proximavit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis :*

13. *& tubis exclamaverunt qui ex parte Judæ, & commota eſt terra à voce exercitus : & junctum eſt prælium à manè uſque ad veſpera.*

14. *Et vidit Judas, quia Bacchides, & firmior pars exercitûs in dextris, & convenerunt cum ipſo omnes conſtantes corde :*

15. *& contrita eſt dextra pars ab eis, & conſecutus eos uſque ad Zoti montem.*

16. *Et qui in ſiniſtro cornu erant, viderunt quòd adtritum eſt dextrum cornu, & ſecuti ſunt Judam, & eos qui cum ipſo erant, de retro :*

17. *& ingravatum eſt prælium, & ceciderunt vulnerati multi ex his & ex illis.*

18. *Judas cecidit, cæteri fugerunt.*

19. *Et Jonathas & Simon tulerunt Judam fratrem ſuum, & ſepelierunt eum in ſepulcrum patrum ſuorum in Modiim civitate.*

20. *Et planxerunt eum omnis populus Iſraël planctu magno dies multos,*

21. *& dixerunt : Quomodo cecidit potens, qui ſalvum faciebat Iſraël ?*

22. *Et cætera verborum Judæ, & bellorum, & virtutum quas fecit, & magnitudinem ejus, non ſunt deſcripta : multa enim erant valde.*

23. *Et factum eſt : poſt obitum Judæ merſerunt ſe iniqui in omnibus finibus Iſraël, & exorti ſunt omnes qui operabantur iniquitatem.*

24. *Et in diebus illis facta eſt famis valde, & deſervit regio cum ipſis.*

25. *Et elegit Bacchides impios viros, & conſtituit eos dominos regionis :*

26. *& exquirebant, & ſcrutabantur amicos Judæ, & ducebant eos ad Bacchidem, & vindicabant eos.*

27. *Et facta eſt tribulatio magna in Iſraël, qualis non fuit, ex qua die non eſt viſus propheta illis.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

adversùs eos : nos autem pauci ſumus.

10. Et ait Judas : Abſit iſtam rem facere ut fugiamus ab eis : & ſi appropiavit tempus noſtrum, moriamur in virtute propter fratres noſtros, & non inferamus crimen gloriæ noſtræ.

11. Et movit exercitus de caſtris, & ſteterunt illis obviam : & diviſi ſunt equites in duas partes, & fundibularii & ſagittarii præibant exercitum, & primi certaminis omnes potentes.

12. Bacchides autem erat in dextro cornu, & proximavit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis :

13. exclamaverunt autem & hi, qui erant ex parte Judæ, etiam ipſi, & commota eſt terra à voce exercituum : & commiſſum eſt prælium à manè uſque ad veſperam.

14. Et vidit Judas, quòd firmior eſt pars exercitus Bacchidis in dextris, & convenerunt cum ipſo omnes conſtantes corde :

15. & contrita eſt dextera pars ab eis, & perſecutus eſt eos uſque ad montem Azoti.

16. Et qui in ſiniſtro cornu erant, viderunt quòd contritum eſt dextrum cornu, & ſecuti ſunt poſt Judam, & eos qui cum ipſo erant, à tergo :

17. & ingravatum eſt prælium, & ceciderunt vulnerati multi ex his & ex illis.

18. Et Judas cecidit, & cæteri fugerunt.

19. Et Jonathas & Simon tulerunt Judam fratrem ſuum, & ſepelierunt eum in ſepulcro patrum ſuorum in civitate Modin.

20. Et fleverunt eum omnis populus Iſraël planctu magno, & lugebant dies multos,

21. & dixerunt : Quomodo cecidit potens, qui ſalvum faciebat populum Iſraël !

22. Et cætera verba bellorum Judæ, & virtutum quas fecit, & magnitudinis ejus, non ſunt deſcripta : multa enim erant valde.

23. Et factum eſt : poſt obitum Judæ emerſerunt iniqui in omnibus finibus Iſraël, & exorti ſunt omnes qui operabantur iniquitatem.

24. In diebus illis facta eſt fames magna valde, & tradidit ſe Bacchidi omnis regio eorum cum ipſis.

25. Et elegit Bacchides viros impios, & conſtituit eos dominos regionis :

26. & exquirebant, & perſcrutabantur amicos Judæ, & adducebant eos ad Bacchidem, & vindicabat in illos, & illudebat.

27. Et facta eſt tribulatio magna in Iſraël, qualis non fuit ex die, qua non eſt viſus propheta in Iſraël.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς τὸ νῦν, ϗ ἐπιϛρέψωμεν μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ϗ πολεμήσωμεν πρὸς αὐτȣ̀ς, &c.

℣. 10. Similia Græc. legit, hoc excepto medio, ϗ ἀποθάνωμεν ἐν ἀνδρείᾳ, *& moriamur in virtute*, non ſimpliciter *moriamur*. Vide Ambroſ. ſup. ad ℣. 8.

℣. 11. Græc. initio habet : Καὶ ἀπῆρεν ἡ δύναμις ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς· reliqua ut ſupra, hoc tamen detracto ult. *viri in bello.*

℣. 12. Itidem Græcè.

℣. 13. Græc. ϗ ἐσάλπισαν οἱ παρὰ Ἰȣ́δα ϗ αὐτοὶ ταῖς σάλπιγξι, ϗ ἐσαλεύθη ἡ γῆ ἀπὸ τῆς φωνῆς τῶν παρεμβολῶν· ϗ ἐγένετο ὁ πόλεμος συνημμένος ἀπὸ, &c.

℣. 14. Similiter in Græco.

℣. 15. ϗ συνετρίβη τὸ δεξιὸν κέρας ἀπ' αὐτῶν, ϗ ἐδίωκον ὀπίσω αὐτῶν ἕως Ἀζώτȣ ὄρȣς· i. e. *& contritum eſt dextrum cornu ab eis, & perſecuti ſunt eos uſque ad montem Azoti.*

℣. 16. Ita Græcum habet, præter iſta, ϗ ἐπέστρεψαν κατὰ πόδας Ἰȣ́δα, ϗ τῶν μετ' αὐτȣ̃, &c. *& converterunt ſe ad pedes Judæ, & eorum qui*, &c.

℣. 17. Sic etiam in Græco.

℣. 18. Græc. Καὶ Ἰȣ́δας ἔπεσε, ϗ οἱ, &c. ut ſupra.

℣. 19. Græc. Καὶ ἦραν Ἰωνάθαν ϗ Σίμων Ἰȣ́δαν, &c. ut ſupra, præter hoc, ἐν τῷ τάφῳ, ultimòque, ἐν Μωδεεὶμ, abſque ſeq. *civitate.*

℣. 20. Græc. Καὶ ἔκλαυσαν αὐτὸν, ϗ ἐκόψαντο αὐτὸν πᾶς Ἰσραὴλ κοπετὸν μέγαν, ϗ ἐπένθȣν ἡμέρας πολλάς· i. e. *Et ploraverunt eum, & fleverunt eum omnis Iſraël planctu magno, & lugebant dies multos.*

℣. 21. Itidem in Mſ. S. Theod. & Græco.

℣. 22. Græc. loco *virtutum*, hab. ἀνδραγαθιῶν, ut & ϗ τῆς μεγαλωσύνης αὐτῶν, loco *magnitudinem ejus* ; cæt. ut ſupra.

℣. 23. Mſ. S. Theod. *emerſerunt ſe iniqui*, &c. Græc. ἐξέκυψαν οἱ ἄνομοι, &c. ut ſupra.

℣. 24. Græc. Ἐν ταῖς..... ἐγενήθη λιμὸς μέγας σφόδρα. ϗ ηὐτομόλησεν ἡ χώρα μετ' αὐτῶν.

℣. 25. Ad verbum è Græco.

℣. 26. Græcè, ultima tantùm ſic variant, ϗ ἐξεδίκει ἐν αὐτοῖς, ϗ ἐνέπαιζεν αὐτοῖς, *& vindicabat in illos, & illudebat eis* ; quæ Vulgatæ reſpondent.

℣. 27. Ita rurſum Græcè, hoc ult. excepto, ἐν αὐτοῖς, *in illis*, vel *inter illos*, pro *illis* ; ſed à Mſ. Alex. & Compl. abeſt præpoſ. ἐν.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

28. Et congregati ſunt omnes amici Judæ, & dixerunt Jonathæ:

29. Ex quo frater tuus Judas defunctus eſt, vir ſimilis ei non eſt, qui exeat contra inimicos noſtros, Bacchidem, & eos qui inimici ſunt gentis noſtræ.

30. Nunc itaque te hodie elegimus eſſe pro eo nobis in principem, & ducem ad bellandum bellum noſtrum.

31. Et ſuſcepit Jonathas tempore illo principatum, & ſurrexit loco Judæ fratris ſui.

32. Et cognovit Bacchides, & quærebat eum occidere.

33. Et cognovit Jonathas, & Simon frater ejus, & omnes qui cum eo erant: & fugerunt in deſertum Thecuæ, & conſederunt ad aquam lacus Aſphar.

34. Et cognovit Bacchides, & die ſabbatorum venit ipſe, & omnis exercitus ejus trans Jordanem.

35. Et Jonathas miſit fratrem ſuum ducem populi, & rogavit Nabuthæos amicos ſuos, ut commodarent illis apparatum ſuum, qui erat copioſus.

36. Et exierunt filii Jambri ex Madaba, & comprehenderunt Joannem, & omnia quæ habebat, & abierunt habentes ea.

37. Poſt hæc verba, renuntiatum eſt Jonathæ, & Simoni fratri ejus, quia filii Jambri faciunt nuptias magnas, & ducunt ſponſam ex Madaba, filiam unius de magnis principibus Chanaan, cum ambitione magna.

38. Et recordati ſunt ſanguinis Joannis fratris ſui: & aſcenderunt, & abſconderunt ſe ſub tegumento montis.

39. Et elevaverunt oculos ſuos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus: & ſponſus proceſſit, & amici ejus, & fratres ejus obviam illis cum tympanis & muſicis, & armis multis.

40. Et ſurrexerunt ad eos ex inſidiis, & occiderunt eos, & ceciderunt vulnerati multi, & reſidui fugerunt in montes: & acceperunt omnia ſpolia eorum:

41. & converſæ ſunt nuptiæ in luctum, & vox muſicorum ipſorum in lamentum.

42. Et vindicaverunt vindictam ſanguinis fratris ſui: & reverſi ſunt ad ripam Jordanis.

43. Et audivit Bacchides, & venit die ſabbatorum uſque ad oram Jordanis in virtute magna.

44. Et dixit ad ſuos Jonathas: Surgamus, & pugnemus contra inimicos noſtros: non eſt enim hodie ſicut heri & nudiuſtertius:

45. ecce enim bellum ex adverſo, aqua verò

AL. VERSIO VETUS.

28. Et congregati ſunt omnes amici Judæ, & dixerunt Jonathæ: Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

29. Ex quo frater tuus Juda defunctus eſt, & vir ſimilis ei non eſt, qui exeat contra inimicos, & Bacchidem.

30. Nunc itaque te elegimus hodie eſſe pro eo nobis in principem, & ducem ad bellum.

31. Et elegerunt Jonatham in ducatum in loco Judæ fratris ſui.

32. Et cognovit Bacchides, & quærebat eum occidere.

33. Et cognovit Jonathas, & Simon frater ejus, & omnes qui cum eo erant, & fugerunt in deſertum Thecuæ: & conſedit ad aquam

34. Bacchides die ſabbatorum, & omnis exercitus ejus trans Jordanem.

*35. Et miſit fratrem ſuum ducem populi, & rogavit * Nabutheos amicos commendare illis apparatum ſuum, qui erat copioſus.* * Mſ. vitiosè Nabutheus.

36. Et exierunt filii Zambri, qui ex Dabas, & comprehenderunt Jonathæ omnia quæ habebat, & abierunt.

37. Et poſt hæc, renuntiatum eſt Jonathæ, & Simoni fratri ejus, quia filii Zambri faciunt nuptias fili Amamnathat, unius de principibus Chanaan, cum ambitione magna.

38. Et recordati ſunt ſanguinem Judæ fratris ſui: & aſcenderunt, & abſconderunt ſe ſub tegimento montis.

39. Et levaverunt oculos ſuos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus eſt: ſponſus proceſſit, & amici, & fratres ejus obviam illis cum tympanis & muſicis, & armis multis.

40. Et ſurrexerunt ad eos de inſidiis, & occiderunt eos, & ceciderunt vulnerati multi, & reſidui fugerunt in monte: & acceperunt omnia ſpolia eorum:

41. & converſæ ſunt nuptiæ in luctum, & vox muſicorum ipſorum in lamentum.

42. Et vindicaverunt ſanguinem fratris ſui: & reverſi ſunt ad ripam Jordanis.

43. Et audivit Bacchides, & venit die ſabbatorum uſque ad ora Jordanis in virtute multa.

44. Dixitque ad ſuos Jonathan: Surgamus, & pugnemus pro animabus noſtris: non eſt enim hodie ſicut heri & nudiuſtertius:

45. ecce enim bellum ex adverſo noſtrûm,

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 28. Itidem Græcè.

℣. 29. Ita in Græco ad verbum, ſubnexis tamen his, ϗ ἐν τοῖς ἐχθραίνȣσι τȣ͂ ἔθνȣς ἡμῶν, & *in eos qui inimici ſunt gentis noſtræ*, ut in Vulg.

℣. 30. Græc. extremò habet cum Vulg. ϗ ἡγέμενον τȣ͂ πολεμῆσαι τὸν πόλεμον ἡμῶν· priora verò ut ſupra.

℣. 31. Græc. Καὶ ἐπεδέξατο Ἰωνάθαν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὴν ἥγησιν, ϗ ἀνέςη ἀντὶ Ἰȣ́δα, &c. quæ Vulgatæ congruunt.

℣. 32. Ad verbum è Græco.

℣. 33. Sic iterum Græcè, niſi quòd extremò legitur, ϗ παρενέβαλον ἐπὶ τὸ ὕδωρ λάκκȣ Ἀσφάρ· ut in Vulg.

℣. 34. Græc. Καὶ ἔγνω βακχίδης τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ϗ ἦλθεν αὐτὸς, ϗ πᾶν, &c. ut ſup.

℣. 35. Mſ. S. Theod. *Et miſit fratrem ſuum..... ut commendaret illis*, &c. ut in Vulg. Græcum: Καὶ ἀπέςειλε Ἰωνάθαν τὸν..... ϗ παρεκάλεσε τȣ̀ς Ναυαταίȣς φίλȣς αὐτȣ͂ παραθέσθαι αὐτοῖς τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν, τὴν πολλήν.

℣. 36. Græc. Καὶ ἐξῆλθον υἱοὶ Ἰαμβρὶ ἐκ Μηδαβὰ, &c. ut in Vulg. præter ult. *ea*, quod deeſt.

℣. 37. Nonnulla deſunt in Mſ. Sangerm. circa med. Græcè enim ita: Μετὰ δὲ τȣ̀ς λόγȣς τȣ́τȣς ἀπήγγειλαν τῷ Ἰωνάθαν, ϗ..... ὅτι οἱ υἱοὶ Ἰαμβρὶ ποιȣ͂σι γάμον μέγαν, ϗ ἄγȣσι τὴν νύμφην ἀπὸ Ναδαβὰθ, θυγατέρα ἑνὸς τῶν μεγιςάνων μεγάλων τῶν Χαναὰν, &c. quæ Vulgatæ reſpondent.

℣. 38. Græc. Καὶ ἐμνήσθησαν Ἰωάννȣ τȣ͂ ἀδελφȣ͂ αὐτῶν, &c. ut ſupra. In aliquo verò codice legitur: Καὶ ἐμνήσθησαν τȣ͂ αἵματος Ἰωάννȣ, &c. teſte Nobilio.

℣. 39. Eadem leguntur Græcè, niſi quòd tollitur *eſt*, poſt *multus*; præponitur verò ϗ, ſequenti *ſponſus*; additurque αὐτȣ͂, *ejus*, poſt *amici*.

℣. 40. Græc. Καὶ ἐξανέςησαν ἐπ᾽ αὐτȣ̀ς ἀπὸ τȣ͂ ἐνέδρȣ οἱ περὶ τὸν Ἰωνάθαν, ϗ ἀπέκτειναν, &c. ut in Lat. ſupra.

℣. 41. Sic eſt in Græco, verbum pro verbo.

℣. 42. Græc. cum Vulgata: Καὶ ἐξεδίκησαν τὴν ἐκδίκησιν αἵματος ἀδελφȣ͂ αὐτῶν, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. & *vindicaverunt vindictâ ſanguinem fratris ſui.*

℣. 43. Similiter in Græco. Mſ. quoque S. Theod. extremò hab. *in virtute multa.*

℣. 44. Græc. Καὶ εἶπεν Ἰωνάθαν τοῖς παρ᾽ αὐτȣ͂· Ἀναςῶμεν νῦν, ϗ πολεμήσωμεν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, &c. ut ſupra. Mſ. Sangerm. ſcribit *pro animas noſtras*; vitiosè.

℣. 45. Græc. ἰδȣ̀ γὰρ ὁ πόλεμος ἐξεναντίας ἡμῶν, ϗ ἐξό-

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. *aqua verò Jordanis hinc & inde, & ripa, & ſaltus : non eſt locus devertendi.*

46. *Nunc ergo clamate ad cœlum, ut liberemur de manu inimicorum noſtrorum. Et commiſſum eſt bellum.*

47. *Et extendit Jonatha manum percutere Bacchidem, & devertit ab eo retro :*

48. *& ſiliit Jonatham, & qui cum eo erant in Jordanem, & tranſnataverunt contra, & non tranſierunt Jordanem ad eos :*

49. *ceciderunt à parte Bacchidis die illa mille viri. Et reverſi ſunt in Jeruſalem,*

50. *& ædificaverunt civitates munitas in Judæa, & munitionem quæ in Hiericho, & Amau, & Bethoron, & Bethel, & Tamnatha, & Pharathon, & Cepho in muris excelſis, & portis, & ſeris.*

51. *Et poſuit cuſtodiam in eis, ut inimicitias exerceret ad Iſraël :*

52. *& munivit civitatem Bethſura, & Gazara, & arcem; poſuit in eis auxilia, & apparatum eſcarum :*

53. *& accepit filios principum regionis obſides, & poſuit eos in arce in Jeruſalem in cuſtodia.*

54. *Et anno centeſimo quinquageſimo & tertio, menſe ſecundo, præcepit Alchimus deſtrui murum atrii ſanctorum interioris, & deſtitui opera prophetarum : & cœpit deſtruere.*

55. *In tempore illo & percuſſus eſt Alchimus : & inpedita ſunt opera ejus, & cluſum eſt os ejus; & diſſolutus eſt, nec ultra poterat loqui, & mandare verbum de domo ſua.*

56. *Et mortuus eſt Alchimus in tempore illo cum tormento magno.*

57. *Et vidit Bacchides quòd mortuus eſt Alchimus : & reverſus eſt ad regem, & ſiluit terra Juda annis duobus.*

58. *Et cogitaverunt omnes iniqui, dicentes : Ecce Jonatha, & qui cum eo ſunt, ſilentio inhabitant conſidentes : nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet eos in una nocte.*

59. *Et abierunt, & conſilium ei dederunt.*

60. *Et ſurrexit ut veniret cum exercitu multo : & miſit occultè epiſtolas ſociis ſuis in Judæa, ut comprehenderent Jonatham, & eos qui cum eo erant : nec poterant, quia innotuit conſilium eorum.*

61. *Et adprehenderunt de viris regionis, qui principes fuerant malitiæ, & occiderunt eos :*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

Jordanis hinc & inde, & ripæ, & paludes, & ſaltus : & non eſt locus divertendi.

46. Nunc ergo clamate in cœlum, ut liberemini de manu inimicorum veſtrorum. Et commiſſum eſt bellum. 2. Par. 20. 3.

47. Et extendit Jonathas manum ſuam percutere Bacchidem, & divertit ab eo retro :

48. & diſſiliit Jonathas, & qui cum eo erant in Jordanem, & tranſnataverunt ad eos Jordanem :

49. & ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri. Et reverſi ſunt in Jeruſalem,

50. & ædificaverunt civitates munitas in Judæa, munitionem, quæ erat in Jericho, & in Ammaum, & in Bethoron, & in Bethel, & Thamnata, & Phara, & Thopo muris excelſis, & portis, & ſeris.

51. Et poſuit cuſtodiam in eis, ut inimicitias exercerent in Iſraël :

52. & munivit civitatem Bethſuram, & Gazaram, & arcem, & poſuit in eis auxilia, & apparatum eſcarum :

53. & accepit filios principum regionis obſides, & poſuit eos in arce in Jeruſalem in cuſtodiam.

54. Et anno centeſimo quinquageſimo tertio, menſe ſecundo, præcepit Alcimus deſtrui muros domus ſanctæ interioris, & deſtrui opera prophetarum : & cœpit deſtruere.

55. In tempore illo percuſſus eſt Alcimus : & impedita ſunt opera illius, & occluſum eſt os ejus, & diſſolutus eſt paralyſi, nec ultra potuit loqui verbum, & mandare de domo ſua.

56. Et mortuus eſt Alcimus in tempore illo cum tormento magno.

57. Et vidit Bacchides quoniam mortuus eſt Alcimus : & reverſus eſt ad regem, & ſiluit terra annis duobus.

58. Et cogitaverunt omnes iniqui, dicentes : Ecce Jonathas, & qui cum eo ſunt, in ſilentio habitant confidenter : nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet eos omnes una nocte.

59. Et abierunt, & conſilium ei dederunt.

60. Et ſurrexit ut veniret cum exercitu multo : & miſit occultè epiſtolas ſociis ſuis, qui erant in Judæa, ut comprehenderent Jonathan, & eos qui cum eo erant : ſed non potuerunt, quia innotuit eis conſilium eorum.

61. Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant malitiæ, quinquaginta viros, & occîdit eos :

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

πισθεν ἡμῶν, τὸ δὲ ὕδωρ τοῦ Ἰορδάνου ἔνθεν καὶ ἔνθεν, καὶ ἕλος, καὶ δρυμός, &c. *ecce enim bellum ex adverſo nobis, & à tergo nobis, aqua autem Jordanis hinc & inde, & palus, & ſaltus*, &c. ut ſupra.

℣. 46. Sic eſt in Græco, præter hæc med. ὅπως διασωθῆτε ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ὑμῶν, ut in Vulgata : in Mſ. Alex. ἐχθρῶν ἡμῶν.

℣. 47. Itidem Græcè, addito uno αὐτοῦ, ad *manum*, ut in Vulg.

℣. 48. Græcè ſimiliter : καὶ ἐνεπήδησεν Ἰωνάθαν, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰορδάνην, καὶ διεκολύμβησαν εἰς τὸ πέραν, καὶ οὐ διέβησαν ἐπ' αὐτοὺς τὸν Ἰορδάνην.

℣. 49. Græc. habet, εἰς χιλίους ἄνδρας, *ferè mille viri*; deinde, καὶ ἐπέστρεψεν, &c. *& reverſus eſt*, &c. Mſ. verò Alex. καὶ ἀπέστρεψαν, ut ſupra.

℣. 50. Græc. καὶ ᾠκοδόμησε πόλεις ὀχυρὰς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, τὸ ὀχύρωμα τὸ ἐν Ἱεριχὼ, καὶ τὴν Ἐμμαοὺμ, καὶ τὴν Βαιθωρὼν, καὶ τὴν Βαιθὴλ, καὶ τὴν Θαμναθὰ Φαραθωνὶ, καὶ τὴν Τεφὼν ἐν τείχεσιν ὑψηλοῖς, &c. ut ſupra. Mſ. Alex. Φαραθὼν.

℣. 51. Ita Græc. habet cum hoc ult. τοῦ ἐχθραίνειν τῷ Ἰσραήλ.

℣. 52. Græc. καὶ ὠχύρωσε τὴν πόλιν, τὴν ἐν Βαιθσούρᾳ, καὶ τὴν Γάζαρα, καὶ τὴν ἄκραν, καὶ ἔθετο ἐν αὐταῖς δυνάμεις, καὶ παραθέσεις βρωμάτων.

℣. 53. Itidem Græcè. Mſ. etiam S. Theod. extremò habet *in cuſtodia*, è Gr. ἐν φυλακῇ.

℣. 54. Gr. Καὶ ἐν ἔτει τρίτῳ καὶ πεντηκοστῷ καὶ ἑκατοστῷ, μηνὶ τῷ δευτέρῳ, ἐπέταξεν Ἄλκιμος καθαιρεῖν τὸ τεῖχος τῆς αὐλῆς τῶν ἁγίων τῆς ἐσωτέρας· καὶ καθεῖλε τὰ ἔργα τῶν προφητῶν, καὶ ἐνήρξατο τοῦ καθαιρεῖν.

℣. 55. Eadem exſtant in Græco, niſi quòd initio tollitur &, ante *percuſſus eſt*; extremòque ponitur *verbum*. poſt *loqui*, non verò poſt *mandare*.

℣℣. 56. 57. Totidem verba in Græco.

℣. 58. Ita Græc. habet, niſi excipias fut. ἄξομεν, pro *adducamus*; addit etiam inf. πάντας, *omnes*, ad *eos*, poſt *comprehendet*. Mſ. S. Theod. pariter legit *confidentes*, non *confidenter*, è Gr. πεποιθότες.

℣. 59. Græc. Καὶ πορευθέντες συνεβουλεύσαντο αὐτῷ.

℣. 60. Similia exſtant Græcè, exceptis his, πᾶσι τοῖς συμμάχοις αὐτοῦ, τοῖς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, *omnibus ſociis ſuis, qui in Judæa*; ultimòque, καὶ οὐκ ἐδύναντο, ὅτι ἐγνώσθη αὐτοῖς ἡ, &c. *& non potuerunt, quia innotuit eis*, &c.

℣. 61. Mſ. Sang. *Et adprehenderant*; ſed vitiosè : Græcè enim ita : Καὶ συνελάβοντο ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας, τῶν ἀρχηγῶν τῆς κακίας, dein, εἰς πεντήκοντα ἄνδρας, καὶ ἀπέκτειναν αὐτούς· Mſ. Alex. καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

62. & ſeceſſit Jonathas, & Simon, & qui cum eo erant in Bethbeſſen, quæ eſt in deſerto: & exſtruxit diruta ejus, & firmaverunt eam.

63. Et cognovit Bacchides, & congregavit univerſam multitudinem ſuam: & his, qui de Judæa erant, denunciavit.

64. Et venit, & caſtra poſuit deſuper Bethbeſſen: & oppugnavit eam dies multos, & fecit machinas.

65. Et reliquit Jonathas Simonem fratrem ſuum in civitate, & exiit in regionem, & venit cum numero,

66. & percuſſit Odaren, & fratres ejus, & filios Phaſeron in tabernaculis ipſorum, & cœpit cædere, & creſcere in virtutibus.

67. Simon verò, & qui cum ipſo erant, exierunt de civitate, & ſuccenderunt machinas,

68. & pugnaverunt contra Bacchidem, & contritus eſt ab eis: & afflixerunt eum valde, quoniam conſilium ejus, & congreſſus ejus erat inanis.

69. Et iratus contra viros iniquos, qui ei conſilium dederant ut veniret in regionem ipſorum, multos ex eis occidit: ipſe autem cogitavit cum reliquis abire in regionem ſuam.

70. Et cognovit Jonathas, & miſit ad eum legatos componere pacem cum ipſo, & reddere ei captivitatem.

71. Et libenter accepit, & fecit ſecundùm verba ejus, & juravit ſe nihil facturum ei mali omnibus diebus vitæ ejus.

72. Et reddidit ei captivitatem, quam priùs erat prædatus de terra Juda: & converſus abiit in terram ſuam, & non appoſuit ampliùs venire in fines ejus.

73. Et ceſſavit gladius ex Iſraël: & habitavit Jonathas in Machmas, & cœpit Jonathas ibi judicare populum, & exterminavit impios ex Iſraël.

AL. VERSIO VETUS.

62. & ſeceſſit Jonathas, & Simon, & qui cum eo erant in Bethbeſſai, quæ eſt in deſerto: & ſtruxit diruta ejus, & firmaverunt ea. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

63. Et congregavit univerſam multitudinem ſuam: in his, qui de Judæa erant, denunciavit.

64. Et venit, & adplicuit ad Bethbeſſai: & expugnavit eam dies multos, & fecit machinas.

65. Et reliquit Jonathas Simonem fratrem ſuum in civitate, & ipſe exiit in regione, & venit numero,

66. & percuſſit Odarem, fratres ejus, & filios Paſtron in tabernaculo ipſorum: & aſcenderunt in virtutibus.

67. Et Simon, & qui cum ipſo, exierunt de civitate, & ſuccenderunt machinas,

68. & pugnaverunt contra Bacchidem, & contritus eſt ab eis: & adflixerunt eum valde, quoniam erat conſilium ejus, & acceſſus ejus inanis.

69. Et irati ſunt animo viris iniquis, qui ei conſilium dederunt venire in regione, & multos ex eis occiderunt: & cogitaverunt abire in regionem ejus.

70. Et cogitavit Jonathas, & miſit ad eos legatos facere cum eis pace, & reddere illis captivitatem.

71. Et recepit, & fecit ſecundùm verba ejus, & juraverunt non facere ei malum omnibus diebus vitæ ejus.

72. Et reddiderunt ei captivitatem, quam priùs abduxerat de terra Juda: & converſus abiit in terram ſuam, & non adpoſuit ampliùs venire in fines ejus.

73. Et ceſſavit gladius ex Iſraël: & habitavit Jonathas in Machemas, & cœpit Jonathas judicare populum, & exterminabat impios ex Iſraël.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 62. Similiter in Græco, præter nomen Βαιθβασί; & in fine, ἐστερέωσαν αὐτὴν, *firmaverunt eam*, non *ea*. Mſ. S. Theod. ſcribit *Bethbeſſi*.

℣. 63. Græc. initio habet cum Vulg. Καὶ ἔγνω Βακχίδης; deinde, καὶ συνήγαγε, &c. ut ſupra; loco tamen *in his*, ponit καὶ τοῖς, & *his*, ut in eadem Vulgata.

℣. 64. Gr. Καὶ ἐλθὼν, παρενέβαλεν ἐπὶ Βαιθβασί· &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. legit *deſuper à Bethbeſſe*; ultimòque addit *ſuas*, ad *machinas*.

℣. 65. Græc. extremò habet: καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν χώραν, καὶ ἐξῆλθεν ἐν ἀριθμῷ· Mſ. Alex. καὶ ἦλθεν ἀριθμῷ.

℣. 66. Gr. καὶ ἐπάταξεν Ὀδοαῤῥὴν, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς υἱοὺς Φασιρὼν ἐν τῷ..... καὶ ἐξήρξατο τύπτειν, καὶ ἀναβαίνειν ἐν δυνάμεσι.

℣℣. 67. 68. Similia prorſus in Græco.

℣. 69. Sic iterum Græcè, præter ſingul. ὠργίσθη, *iratus eſt*, pro *irati ſunt*; extremòque, καὶ ἐβουλεύσατο τοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, *ipſe autem cogitavit abire in terram ſuam*.

℣. 70. Græc. Καὶ ἐπέγνω Ἰωνάθαν, καὶ ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρέσβεις τοῦ συνθέσθαι πρὸς αὐτὸν εἰρήνην, καὶ ἀποδοῦναι αὐτοῖς, &c.

℣. 71. Græc. Καὶ ἀπεδέξατο, καὶ ἐποίησε..... καὶ ὤμοσεν αὐτῷ μὴ ἐκζητῆσαι αὐτῷ κακὸν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

℣. 72. Græc. Καὶ ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣν ᾐχμαλώτευσε τοπρότερον ἐκ γῆς Ἰούδα, &c. ut ſup. præter ult. αὐτῶν, *eorum*, loco *ejus*.

℣. 73. Itidem Græcè, præter unum præterit. ἠφάνισε, *exterminavit*, pro *exterminabat*.

CAPUT X.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ET anno centeſimo ſexageſimo aſcendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus eſt Nobilis: & occupavit Ptolemaidam: & receperunt eum, & regnavit illic.

2. Et audivit Demetrius rex, & congregavit exercitum copioſum valde, & exivit obviam illi in prælium.

3. Et miſit Demetrius epiſtolam ad Jonathan verbis pacificis, ut magnificaret eum.

4. Dixit enim: Anticipemus facere pacem cum eo, priuſquam faciat cum Alexandro adversùm

AL. VERSIO VETUS.

1. ET anno centeſimo & ſexageſimo aſcendit Alexander Antiochiâ, & occupavit Ptolomaida: & receperunt illum, & regnavit eis. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

2. Et audivit Demetrius rex, & congregavit exercitum valde copioſum, & exiit obviam illi in prælium.

3. Et miſit Demetrius ad Jonatham epiſtolam verbis pacificis, ut magnificaret eum.

4. Dixit enim: Anticipemus pacem facere cum eo, priuſquam faciat cum Alexandro ad-

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Græc. Καὶ ἐν ἔτει ἑξηκοστῷ καὶ ἑκατοστῷ ἀνέβη Ἀλέξανδρος ὁ τοῦ Ἀντιόχου ὁ Ἐπιφανὴς, καὶ κατελάβετο..... καὶ ἐβασίλευσεν ἐκεῖ.

℣℣. 2. 3. 4. Ad verbum pene è Græco.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. *verſùs nos :*

5. *recordabitur enim omnium malorum, quæ fecimus in fratres ejus, & in nationibus ejus.*

6. *Et dedit ei poteſtatem congregare exercitum, & fabricare arma, & eſſe ipſum ſocium ejus : & obſides, qui in arce, dixit tradi ei.*

7. *Et venit Jonathas in Jeruſalem, & legit epiſtolam coram omni populo, & qui in arce.*

8. *Et timuerunt timore magno, cùm audiſſent quia dedit ei poteſtatem congregandi exercitum.*

9. *Et tradiderunt Jonathæ, qui erant, obſides, & reddidit eos parentibus ipſorum :*

10. *& habitavit Jonathas in Jeruſalem, & cœpit ædificare & renovare civitatem.*

11. *Et ait ad facientes opera, ut ſtruerent muros, & montem Sion in circuitu lapidibus quadratis in munitione : & ita fecit.*

12. *Et fugerunt alienigenæ, & qui erant in munitionibus, quas ædificaverat Bacchides :*

13. *& reliquit unuſquiſque locum ſuum, & abiit in terram ſuam :*

14. *tantùm in Bethſuris remanſerunt aliqui ex his, qui reliquerant legem & præcepta : erant enim in refugium.*

15. *Et audivit Alexander rex promiſſa, quæ miſit Demetrius Jonathæ : & narraverunt ei prælia, & virtutes, quas fecit, & fratres ejus, & labores, quos habuerunt :*

16. *& ait : Nunquid invenimus virum talem unum ? & nunc faciamus eum amicum, & ſocium noſtrum.*

17. *Et ſcripſit epiſtolam, & miſit ei ſecundùm hæc verba, dicens :*

18. *REX Alexander fratri Jonathæ ſalutem.*

19. *Audivimus de te, quòd vir obtinens viribus, & aptus ut ſis amicus noſter :*

20. *& nunc conſtituimus te hodie ſummum ſacerdotem gentis tuæ, & ut amicus regis voceris, (& miſit ei purpuram, & coronam auream) & ſentire quæ noſtra ſunt, & conſervare amicitias noſtras.*

21. *Et induit ſe Jonathas ſtolam ſanctam ſeptimo menſe, anno centeſimo & ſexageſimo, in die ſolemni ſcenopegiæ : & congregavit exercitum, & fecit arma copioſa.*

22. *Et audivit Demetrius verba iſta, & contriſtatus eſt nimis, & ait :*

23. *Quid hoc fecimus, quòd præoccupavit nos Alexander adprehendere amicitiam Judæorum, & ad firmamentum ?*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

nos :

5. recordabitur enim omnium malorum, quæ fecimus in eum, & in fratrem ejus, & in gentem ejus.

6. Et dedit ei poteſtatem congregandi exercitum, & fabricare arma, & eſſe ipſum ſocium ejus : & obſides, qui erant in arce, juſſit tradi ei.

7. Et venit Jonathas in Jeruſalem, & legit epiſtolas in auditu omnis populi, & eorum qui in arce erant.

8. Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt quòd dedit ei rex poteſtatem congregandi exercitum.

9. Et traditi ſunt Jonathæ obſides, & reddidit eos parentibus ſuis :

10. & habitavit Jonathas in Jeruſalem, & cœpit ædificare & innovare civitatem.

11. Et dixit facientibus opera, ut exſtruerent muros, & montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem : & ita fecerunt.

12. Et fugerunt alienigenæ, qui erant in munitionibus, quas Bacchides ædificaverat :

13. & reliquit unuſquiſque locum ſuum, & abiit in terram ſuam :

14. tantùm in Bethſura remanſerunt aliqui ex his, qui reliquerant legem & præcepta Dei : erat enim hæc eis ad refugium.

15. Et audivit Alexander rex promiſſa, quæ promiſit Demetrius Jonathæ : & narraverunt ei prælia, & virtutes, quas ipſe fecit, & fratres ejus, & labores, quos laboraverunt :

16. & ait : Nunquid inveniemus aliquem virum talem ? & nunc faciemus eum amicum, & ſocium noſtrum.

17. Et ſcripſit epiſtolam, & miſit ei ſecundùm hæc verba, dicens :

18. REX Alexander fratri Jonathæ ſalutem.

19. Audivimus de te, quòd vir potens ſis viribus, & aptus es ut ſis amicus noſter :

20. & nunc conſtituimus te hodie ſummum ſacerdotem gentis tuæ, & ut amicus voceris regis, (& miſit ei purpuram, & coronam auream) & quæ noſtra ſunt ſentias nobiſcum, & conſerves amicitias ad nos.

21. Et induit ſe Jonathas ſtolâ ſanctâ ſeptimo menſe, anno centeſimo ſexageſimo, in die ſolemni ſcenopegiæ : & congregavit exercitum, & fecit arma copioſa.

22. Et audivit Demetrius verba iſta, & contriſtatus eſt nimis, & ait :

23. Quid hoc fecimus, quòd præoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Judæorum ad munimen ſui ?

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 5. Græc. *μνησθήσεται γὰρ πάντων..... ὧν συνετελέσαμεν πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ.*

℣. 6. Itidem Græcè.

℣. 7. Græc..... *καὶ ἀνέγνω τὰς ἐπιστολὰς εἰς τὰ ὦτα παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ τῶν ἐκ τῆς ἄκρας.*

℣. 8. Sic habetur Græcè, niſi quòd additur *ὁ βασιλεὺς*, *rex*, poſt *dedit ei.*

℣. 9. Græc. *Καὶ παρέδωκαν οἱ ἐκ τῆς ἄκρας, Ἰωνάθαν τὰ ὅμηρα*, &c. i. e. *Et tradiderunt qui erant ex arce, Jonathæ obſides*, &c. ut ſupra.

℣. 10. Conſonat Græcum ad verbum.

℣. 11. Eadem ſunt in Græco, exceptis his poſtremis, *ἐκ λίθων..... εἰς ὀχύρωσιν· καὶ ἐποίησαν οὕτως·* quæ Vulgatæ favent. Mſ. quoque S. Theod. legit, *ut ſtruerent muros ;* Gr. *οἰκοδομεῖν τὰ*, &c.

℣. 12. Ita rurſum Græcè, detractâ unâ conjunct. *&*, poſt *alienigenæ.* Mſ. Sang. leg. infra *ædificaverunt*, non *ædificaverat ;* ſed aperto mendo : Gr. *ᾠκοδόμησε.*

℣. 13. Sic eſt in Græco.

℣. 14. Gr. *πλὴν ἐν Βαιθσούρᾳ* (Mſ. Alex. *Βεθσούροις*) *ὑπελείφθησάν τινες τῶν καταλιπόντων τὸν νόμον, καὶ τὰ προστάγματα· ἦν γὰρ αὐτοῖς φυγαδευτήριον.*

℣. 15. Græc. *Καὶ ἤκουσεν..... τὰς ἐπαγγελίας, ὅσας ἀπέστειλε..... καὶ διηγήσαντο αὐτῷ τοὺς..... καὶ τὰς ἀνδραγαθίας, ἃς ἐποίησεν αὐτὸς, καὶ οἱ..... καὶ τοὺς κόπους, οὓς ἔσχον.*

℣. 16. Conſonat Græcum, niſi quòd habet, *εὑρήσομεν... ποιήσομεν*, *inveniemus... faciemus*, loco *invenimus... faciamus.*

℣. 17. Gr. habet *ἐπιστολὰς* de more, non *epiſtolam ;* cæt. ut ſupra.

℣. 18. Itidem Græcè.

℣. 19. Græc..... *ὅτι ἀνὴρ δυνατὸς ἰσχύϊ*, &c. ut in Vulgata.

℣. 20. Similia Græcum habet, niſi hoc ult. excipias, *φιλίαν πρὸς ἡμᾶς*, *amicitiam ad nos*, loco *amicitias noſtras.*

℣. 21. Græc. *Καὶ ἐνεδύσατο..... τὴν ἁγίαν στολὴν τῷ..... ἔτους ἑξηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ, ἐν ἑορτῇ... καὶ κατεσκεύασεν ὅπλα πολλά.*

℣. 22. Mſ. S. Theod. *& contriſtatus eſt, & ait.* Sic etiam in Græco, detracto medio *nimis.*

℣. 23. Græc. extremò hab. *τοῦ φιλίαν καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις εἰς στήριγμα·* i. e. *componere amicitiam cum Judæis ad munimen :* at in Mſ. Alex. non *καταθέσθαι*, ſed *καταλαβέσθαι.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

24. Scribam & ego illis verba deprecatoria, & dignitates, & dona: ut ſint mecum in adjutorium.
25. Et ſcripſit eis in hæc verba: Rex Demetrius genti Judæorum ſalutem:
26. Quoniam ſervaſtis ad nos pactum, & manſiſtis in amicitia noſtra, & non acceſſiſtis ad inimicos noſtros, audivimus, & gaviſi ſumus.
27. Et nunc perſeverate adhuc conſervare ad nos fidem, & retribuemus vobis bona pro his quæ feciſtis nobiſcum:
28. & remittemus vobis præſtationes multas, & dabimus vobis donationes.
29. Et nunc abſolvo vos, & omnes Judæos à tributis, & pretia ſalis indulgeo, & coronas remitto, & tertias ſeminis:
30. & dimidiam partem fructus ligni, quod eſt portionis meæ, relinquo vobis ex hodierno die, & deinceps, ne accipiatur à terra Juda, & à tribus civitatibus, quæ additæ ſunt illi ex Samaria & Galilæa, ex hodierna die & in totum tempus:
31. & Jeruſalem ſit ſancta, & libera cum finibus ſuis: & decimæ, & tributa ipſius ſint.
32. Remitto etiam poteſtatem arcis, quæ eſt in Jeruſalem: & do eam ſummo ſacerdoti, ut conſtituat in ea viros quoſcunque ipſe elegerit, qui cuſtodiant eam.
33. Et omnem animam Judæorum, quæ captiva eſt à terra Juda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes à tributis ſolvantur, etiam pecorum ſuorum.
34. Et omnes dies ſolemnes, & ſabbata, & neomeniæ, & dies decreti, & tres dies ante diem ſolemnem, & tres dies poſt diem ſolemnem, ſint omnes immunitatis & remiſſionis omnibus Judæis, qui ſunt in regno meo:
35. & nemo habebit poteſtatem agere aliquid, & movere negotia adversùs aliquem illorum in omni cauſa.
36. Et aſcribantur ex Judæis in exercitu regis ad triginta millia virorum: & dabuntur illis copiæ ut oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis ordinabuntur qui ſint in munitionibus regis magni:
37. & ex his conſtituentur ſuper negotia regni, quæ aguntur ex fide, & principes ſint ex eis, & ambulent in legibus ſuis, ſicut præcepit rex in terra Juda.
38. Et tres civitates, quæ additæ ſunt Judææ

AL. VERSIO VETUS.

24. *Scribam & ego illis verba deprecatoria, exaltationis, & donationis: ut ſint mecum in adjutorium.* Ex Mſ. S. Germ. n. 15.
25. *Et miſit illis ſecundùm hæc verba: Rex Demetrius genti Judæorum ſalutem:*
26. *Quoniam ſervaſtis ad nos pactum, & manſiſtis in amicitias noſtras, & non acceſſiſtis ad inimicos noſtros, audivimus, & gaviſi ſumus.*
27. *Et nunc perſeverate adhuc conſervare ad nos fidem, & retribuemus vobis bona pro his quæ feciſtis nobiſcum:*
28. *& relinquemus vobis remiſſiones multas, & dabimus vobis donationes.*
29. *Et nunc dimitto omnes Judæos ab tributis, & pretio ſalis, à coronis, & à tertiis ſeminis:*
30. *& pro dimidio fructu ligni, quod eſt portioni meæ, remitto vobis ex hodierno, & deinceps ne accipiatur à terra Juda, & à tribus legibus, quæ additæ ſunt illis à Samaria & Galilæa, ex hodierna die & in totum tempus:*
31. *& Jeruſalem ſit ſancta,*
32. *in remiſſione, & in poteſtate arcis, quæ eſt in Jeruſalem: do ſummo ſacerdoti, ut conſtituat in ea viros quoſcunque ipſe elegerit, ut cuſtodiant eam.*
33. *Et omnem animam Judæorum, quæ captivata eſt à terra Juda in omni regno meo, remitto liberam gratis, & omnia tributa dimittantur, & pecorum ipſorum.*
34. *Et omnes dies ſolemnes, & ſabbata, & numenia, & dies decreti, & tres dies ante diem ſolemnem, ſint omnes dies immunitatis, & remiſſionis omnibus Judæis, qui ſunt in regno meo:*
35. *& nemo habebit poteſtatem moleſtare aliquem eorum in omni negotio.*
36. *Et ſcribantur ex Judæis in exercitu regis triginta millia viri, & dabuntur illis copiæ ut oportet omni exercitui regis magni:*
37. *& hi conſtituentur ſupra negotia regni, quæ ſunt in fide, & quæ ſupra ea, & principes ſint ex eis, & ambulent legibus ſuis, ſicut præcepit rex in terra Juda.*
38. *Et tres leges, quæ additæ ſunt Judææ à*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 24. Græc. Γράψω αὐτοῖς κἀγὼ λόγους παρακλήσεως, ϗ ὕψους, ϗ δομάτων, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. habet, & *ego illi verba..... ut ſit;* ſed vitiosè: Sangerm. *illi verba..... ut ſint;* correximus *illis verba* è Gr. & Vulgata.

℣. 25. Græc. Καὶ ἀπέστειλεν αὐτοῖς κατὰ, &c. ut ſupra.

℣. 26. Græc. Ἐπεὶ συνετηρήσατε τὰς πρὸς ἡμᾶς συνθήκας, ϗ ἐνεμείνατε τῇ φιλίᾳ ἡμῶν, ϗ, &c. ut ſupra.

℣. 27. Ita Græc. habet, excepto uno ποιεῖτε, *facitis*, pro *feciſtis*.

℣. 28. Græc. ϗ ἀφήσομεν ὑμῖν ἀφέματα, &c. ut ſupra.

℣. 29. Græc. Καὶ νῦν ἀπολύω ὑμᾶς, ϗ ἀφίημι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῶν φόρων, ϗ τῆς τιμῆς τοῦ ἁλὸς, ϗ ἀπὸ τῶν στεφάνων· ϗ ἀντὶ τοῦ τρίτου τῆς σπορᾶς.

℣. 30. Græc. ϗ ἀντὶ τοῦ ἡμίσους τοῦ καρποῦ τοῦ ξυλίνου, τοῦ ἐπιβάλλοντός μοι λαβεῖν, ἀφίημι ἀπὸ τῆς σήμερον, ϗ ἐπέκεινα τοῦ λαβεῖν ἀπὸ τῆς γῆς Ἰούδα, ϗ ἀπὸ τῶν τριῶν νομῶν, τῶν προστιθεμένων αὐτῇ ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος ϗ Γαλιλαίας, ϗ ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας, ϗ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. In Mſ. Alex. deeſt ϗ, poſt *Galilæa*; ultimòque legitur, εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον.

℣. 31. Græc. καὶ Ἱερουσαλὴμ ἤτω ἁγία, ϗ ἀφειμένη, ϗ τὰ ὅρια αὐτῆς, αἱ δεκάται, ϗ τὰ τέλη· i. e. & *Jeruſalem ſit ſancta*, & *libera*, & *fines ejus*, & *decimæ*, & *vectigalia*.

℣. 32. Nonnulla corrupta in Mſ. Sangerm. unum tantùm mutavimus, nempe *deo*, incautè ſcriptum pro *do*. Græc. Vulgatæ reſpondet: Ἀφίημι ϗ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἄκρας, τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ, ϗ δίδωμι τῷ ἀρχιερεῖ, &c. ut ſupra.

℣. 33. Ita in Græco, exceptis his, ϗ πάντες ἀφιέτωσαν τοὺς φόρους, & *omnes à tributis ſolvantur*, loco & *omnia tributa dimittantur*.

℣. 34. Similia Græcum habet, interpoſitis tamen his poſt *diem ſolemnem*, ϗ τρεῖς ἡμέραι μετὰ ἑορτὴν, ut in Vulg. Nota loco & *remiſſionis omnibus Judæis*, in Mſ. S. Germ. ſcriptum, & *remiſſionibus Judæis*; ſed lapſum calami eſſe nemo non videt.

℣. 35. Gr. ϗ οὐχ ἕξει ἐξουσίαν οὐδεὶς πράσσειν, ϗ παρενοχλεῖν τινα αὐτῶν περὶ παντὸς πράγματος.

℣. 36. Græc. Καὶ προσγραφήτωσαν τῶν Ἰουδαίων εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ βασιλέως εἰς τριάκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, ϗ δοθήσεται αὐτοῖς ξένια ὡς καθήκει πάσαις ταῖς δυνάμεσι τοῦ βασιλέως, ϗ κατασταθήσεται ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς ὀχυρώμασι τοῦ βασιλέως τοῖς μεγάλοις. Hæc autem ultima abſunt in Mſ. Sang. ſecus in Vulgata.

℣. 37. Græc. ϗ ἐκ τούτων κατασταθήσεται ἐπὶ χρειῶν τῆς βασιλείας, τῶν οὐσῶν εἰς πίστιν· ϗ οἱ ἐπ' αὐτῶν, ϗ οἱ ἄρχοντες ἔστωσαν ἐξ αὐτῶν, ϗ πορευέσθωσαν τοῖς νόμοις αὐτῶν, καθὰ ϗ, &c. ut ſup.

℣. 38. Græcè: Καὶ τοὺς τρεῖς νομοὺς, τοὺς προστεθέντας τῇ Ἰουδαίᾳ ἀπὸ τῆς χώρας Σαμαρείας, προστεθήτω τῇ Ἰουδαίᾳ πρὸς τὸ λογισθῆναι τοῦ γενέσθαι ὑφ' ἕνα, τοῦ

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. *regione Samariæ, addatur Judææ reputari, ut ſit ſub uno, & non obediat aliæ poteſtati, niſi ſummo ſacerdoti.*

39. *Ptolomaidam, & confinem ejus dedi donum ſanctis, qui ſunt in Jeruſalem, in neceſſario ſumptu ſanctis.*

40. *Et ego do ſingulis annis quindecim millia ſiclorum argenti de theſauris, à locis contingentibus:*

41. *& omne quod abundat, quod non reddiderant qui ſuper negotia erant, ſicut in primis nationibus, ex hoc dabunt in opera domûs.*

42. *Et ſuper hæc quinque millia ſiclos argenti, quanta accipiebant de regionibus ſancti de ratione per ſingulos annos: & hæc, eò quòd ad ſacerdotes pertineant, qui officio funguntur.*

43. *Et quicunque fugerint in templo, quod eſt Jeroſolymis, & in omnibus finibus ejus, debitor regis, & omne negotium, dimittantur, & univerſa, quæ ſunt illis in regno meo.*

44. *Et ad ædificandum, ad renovanda opera ſanctorum, & ſumptus dabitur de ratione regis:*

45. *& ad ſtruendos muros Jeruſalem, & munire in gyro, & ſumptus dabitur de ratione regis, & ad ſtruendos muros in Judæa.*

46. *Ut audivit autem Jonatha, & populus ſermones iſtos, non crediderunt illis, nec receperunt: quia recordati ſunt malitiæ, quam fecerunt in Iſraël, & tribulaverunt eos valde.*

47. *Et placuit eis in Alexandro, quia ipſe fuerat eis princeps ſermonum placatorum, & auxilium ferebant omnibus diebus.*

48. *Et congregavit Alexander rex exercitum magnum, & adplicuit contra Demetrium.*

49. *Et commiſerunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrii, & inſecutus eſt eos Alexander, & invaluerunt ſuper eos.*

50. *Et confirmatum eſt prælium magnum, donec occidit ſol: & cecidit Demetrius in illa die.*

51. *Et miſit Alexander ad Ptolomeum regem Ægypti legatos ſecundùm hæc verba, dicens:*

52. *QUONIAM regreſſus ſum in regno meo, & ſedi in ſedem patrum meorum, & obtinui principatum, & contrivi Demetrium, & poſſedi regionem noſtram,*

53. *& ſedimus in ſedem regni ejus:*

54. *& nunc ſtatuamus ad invicem amicitiam: & da mihi filiam tuam in uxorem, & ero gener tuus, & dabo tibi dona, & illi, dignitatem.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

ex regione Samariæ, cum Judæa reputentur: ut ſint ſub uno, & non obediant alii poteſtati, niſi ſummi ſacerdotis.

39. Ptolemaida, & confines ejus, quas dedi donum ſanctis, qui ſunt in Jeruſalem, ad neceſſarios ſumptus ſanctorum.

40. Et ego do ſingulis annis quindecim millia ſiclorum argenti de rationibus regis, quæ me contingunt:

41. & omne quod reliquum fuerit, quod non reddiderant qui ſuper negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus.

42. Et ſuper hæc quinque millia ſiclorum argenti, quæ accipiebant de ſanctorum ratione per ſingulos annos: & hæc ad ſacerdotes pertineant, qui miniſterio funguntur.

43. Et quicunque confugerint in templum, quod eſt Jeroſolymis, & in omnibus finibus ejus, obnoxii regi in omni negotio dimittantur, & univerſa, quæ ſunt eis in regno meo, libera habeant.

44. Et ad ædificanda vel reſtauranda opera ſanctorum, ſumptus dabuntur de ratione regis:

45. & ad exſtruendos muros Jeruſalem, & communiendos in circuitu, ſumptus dabuntur de ratione regis, & ad conſtruendos muros in Judæa.

46. Ut audivit autem Jonathas, & populus ſermones iſtos, non crediderunt eis, nec receperunt
eos: quia recordati ſunt malitiæ magnæ, quam Sup. 7. 12.
fecerat in Iſraël, & tribulaverat eos valde.

47. Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipſe fuerat eis princeps ſermonum pacis, & ipſi auxilium ferebant omnibus diebus.

48. Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, & admovit caſtra contra Demetrium.

49. Et commiſerunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrii, & inſecutus eſt eum Alexander, & incubuit ſuper eos.

50. Et invaluit prælium nimis, donec occidit ſol: & cecidit Demetrius in die illa.

51. Et miſit Alexander ad Ptolemæum regem Ægypti legatos ſecundùm hæc verba, dicens:

52. QUONIAM regreſſus ſum in regnum meum, & ſedi in ſede patrum meorum, & obtinui principatum, & contrivi Demetrium, & poſſedi regionem noſtram,

53. & commiſi pugnam cum eo, & contritus eſt ipſe, & caſtra ejus à nobis, & ſedimus in ſede regni ejus:

54. & nunc ſtatuamus ad invicem amicitiam: & da mihi filiam tuam uxorem, & ego ero gener tuus, & dabo tibi dona, & ipſi, digna te.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

μὴ ὑπακούσαι, &c. ut ſup. Nota *νομοὺς* malè verti *leges* à veteri Interprete; *νομος* enim, pro diverſa accentûs appoſitione, vel *legem*, vel *regionem* ſignificat; à *νέμω*, *tribuo*, *habito*, *rego.*

℣. 39. Gr. *Πτολεμαΐδα, καὶ τὴν προσκύρουσαν αὐτῇ, δέδωκα δόμα τοῖς ἁγίοις, τοῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὴν προσήκουσαν δαπάνην τοῖς ἁγίοις.*

℣. 40. Suffragatur Græcum, præter quàm quòd hab. *ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βασιλέως*, *de rationibus regis*, loco *de theſauris.*

℣. 41. Conſonat Græc. niſi quòd hab. *ἔτεσιν*, *annis*, pro *nationibus*; ſtatimque, *ἀπὸ τοῦ νῦν*, *ex hoc nunc*, non ſimpliciter *ex hoc*: Interpres legit ſup. *ἔθνεσιν*, non *ἔτεσιν*, ſed malè.

℣. 42. Græc. *Καὶ ἐπὶ τούτοις πενταχιλίους σίκλους ἀργυρίου, οὓς ἐλάμβανον ἀπὸ τῶν χρειῶν τοῦ ἁγίου ἀπὸ τοῦ λόγου κατ' ἐνιαυτὸν· καὶ ταῦτα ἀφίεται διὰ τὸ ἀνήκειν αὐτὰ τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς λειτουργοῦσι.*

℣. 43. Ad verbum è Græco, præter hoc, *debitor regis*, pro quo, *ὀφείλοντες βασιλικὰ*, *debentes regalia.* Mſ. S. Theod. *obnoxius regi in omni negotio dimittatur.*

℣. 44. Sic iterum in Græco, poſitâ unâ conjunct. *καὶ*, poſt *ædificandum.*

℣. 45. Ita rurſum Græcè, præter hoc ult. *τὰ τείχη, τὰ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ*, *muros, qui in Judæa.*

℣. 46. Græc. addit *τῆς μεγάλης*, ad *malitiæ*; dein ſingulariter, *ἣς ἐποίησε... καὶ ἔθλιψε·* cæt. ad verbum ut ſupra.

℣. 47. Gr. *Καὶ εὐδόκησαν ἐν..... ὅτι αὐτὸς ἐγένετο αὐτοῖς ἀρχηγὸς λόγων εἰρηνικῶν, καὶ συνεμάχουν αὐτῷ*, &c.

℣. 48. Sic eſt in Græco. Mſ. S. Theod. legit in fine, *admovit caſtra ad Demetrium*; Græc. *παρενέβαλεν ἐξεναντίας Δημητρίου.*

℣. 49. Græc. extremò hab. *καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν..... καὶ ἴσχυσεν ἐπ' αὐτούς·* cæt. ut ſupra.

℣. 50. Græc. *Καὶ ἐστερέωσε τὸν πόλεμον σφόδρα, ἕως*, &c. ut ſupra.

℣. 51. Sic eſt in Græco, niſi excipias vocem *πρέσβεις*, loco *legatos.*

℣. 52. Gr. *Ἐπεὶ ἀνέστρεψα εἰς γῆν βασιλείας μου, καὶ ἐκάθισα ἐπὶ θρόνου*, &c. ut ſupra.

℣. 53. Plura hîc antecedunt in Vulgata, quæ pariter leguntur Græcè, ſicut & alia quæ ſubſequuntur ſupra.

℣. 54. Græc. *καὶ νῦν στήσωμεν πρὸς ἑαυτοὺς φιλίαν, καὶ νῦν δός μοι τὴν..... καὶ ἐπιγαμβρεύσω σοι, καὶ..... καὶ αὐτῇ ἄξια*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

55. Et respondit rex Ptolemæus, dicens : FELIX dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum, & sedisti in sede regni eorum.

56. Et nunc faciam tibi quod scripsisti : sed occurre mihi Ptolemaidam, ut videamus invicem nos, & spondeam tibi sicut dixisti.

57. Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse, & Cleopatra filia ejus, & venit Ptolemaidam anno centesimo sexagesimo secundo.

58. Et occurrit ei Alexander rex, & dedit ei Cleopatram filiam suam : & fecit nuptias ejus Ptolemaidæ, sicut reges, in magna gloria.

59. Et scripsit rex Alexander Jonathæ, ut veniret obviam sibi.

60. Et abiit cum gloria Ptolemaidam, & occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis argentum multum, & aurum, & dona : & invenit gratiam in conspectu eorum.

61. Et convenerunt adversùs eum viri pestilentes ex Israël, viri iniqui interpellantes adversùs eum : & non intendit ad eos rex.

62. Et jussit spoliari Jonathan vestibus suis, & indui eum purpura : & ita fecerunt. Et collocavit eum rex sedere secum.

63. Dixitque principibus suis : Exite cum eo in medium civitatis, & prædicate, ut nemo adversùs eum interpellet de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.

64. Et factum est, ut viderunt qui interpellabant gloriam ejus, quæ prædicabatur, & opertum eum purpura, fugerunt omnes :

65. & magnificavit eum rex, & scripsit eum inter primos amicos, & posuit eum ducem, & participem principatus.

66. Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum pace, & lætitia.

67. In anno centesimo sexagesimo quinto venit Demetrius filius Demetrii à Creta in terram patrum suorum.

68. Et audivit Alexander rex, & contristatus est valde, & reversus est Antiochiam.

69. Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem, qui præerat Cœlesyriæ : & congregavit exercitum magnum, & accessit ad Jamniam : & misit ad Jonathan summum sacerdotem,

70. dicens : Tu solus resistis nobis : ego autem factus sum in derisum, & in opprobrium, propterea quia tu potestatem adversùm nos exerces in montibus.

71. Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, & comparemus illic invicem : quia mecum est virtus bellorum.

72. Interroga, & disce quis sum ego, & cæteri,

AL. VERSIO VETUS.

55. Et respondit Ptolomeus rex, dicens : OPTIMA dies, in qua reversus es in terra patrum tuorum, & sedisti in sedem regni eorum. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

56. Et nunc faciam tibi quæ scripsisti : & occurre mihi Ptolomaide, ut videamus nos invicem, & sponsabo tibi filiam meam, sicut dixisti.

57. Et exiit Ptolomeus de Ægypto, & Cleopatra filia ejus, & venit Ptolomaide anno centesimo sexagesimo secundo.

58. Et occurrit ei Alexander : & dedit ei Cleopatram filiam suam, & fecit nuptias ejus Ptolomaide, sicut reges, in magna gloria.

59. Et scripsit Alexander rex Jonatha, ut veniret obviam sibi.

*60. Et abiit cum gloria Ptolomaide, & occurrit duobus regibus, & dedit illis argentum & aurum, & amicis eorum dona multa : & invenit * gratiam in conspectu eorum.* * Mſ. vitiosè gratia.

61. Et coierunt adversùs eum viri pestilentiæ, & ex Israël viri iniqui adire adversùs eum : & non intendit in eos rex.

62. Et exspoliaverunt Jonatham vestimenta ejus, & induerunt eum purpuram. Et fecit eum rex sedere secum.

63. Et dixit principibus : Exite cum eo in medio civitatis, & prædicate, ut nemo adversùs eum de ullo audiat negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.

64. Et audierunt, & viderunt gloriam ejus, sicut prædicavit, & opertum eum purpuram : fugerunt omnes :

65. & magnificavit eum rex, & scripsit eum inter primos amicos, & adposuit eum ducem, & participem principatus.

66. Et reversus est Jonatha in Jerusalem cum pace, & lætitia.

67. In anno centesimo sexagesimo quinto venit Demetrius filius Demetrii à Creta in terra patrum suorum.

68. Et audiit Alexander rex, & contristatus est valde, & regressus est Antiochiam.

69. Et constituit Demetrius Apollonium, qui erat super Cœlen Syriæ : & congregavit exercitum magnum, & accessit ad Januam : & misit ad Jonatham summum sacerdotem,

70. dicens : Tu solus resistis nobis : ego autem factus sum in derisum, & in opprobrium propter te, & quare tu potestatem exerces adversùm nos in montibus ?

71. Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, & comparemur illic in invicem : quia mecum est virtus civitatum.

72. Interroga, & disce qui sim, & cæteri, qui

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

58. Mſ. S. Theod. *& ipsi, dignitatem.*

℣. 55. Similiter in Græco, ubi ἀγαθὴ, loco *optima.*

℣. 56. Græc. Καὶ νῦν ποιήσω..... ἀλλ' ἀπάντησον εἰς Πτολεμαΐδα..... καὶ ἐπιγαμβρεύσω σοι καθὼς, &c. Mſ. etiam S. Theod. hab. *sed occurre Ptolemaide.*

℣. 57. Græcè additur αὐτὸς, *ipse*, post *Ægypto*; paulòque post habetur, καὶ εἰσῆλθον εἰς Πτολεμαΐδα, *& venerunt in Ptolemaidam*; cæt. ut sup. sed in Mſ. Alex. καὶ ἦλθε.

℣. 58. Sic iterum Græcè, nisi quòd habetur Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεύς, ut in Vulg.

℣. 59. Consonat Græcum ad verbum.

℣. 60. Similiter in Græco, posito uno καὶ, ante *dona*; statimque, καὶ εὗρε χάριν, &c.

℣. 61. Græc. Καὶ ἐπισυνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ἄνδρες λοιμοὶ ἐξ Ἰσραὴλ, ἄνδρες παράνομοι ἐντυχεῖν κατ' αὐτοῦ, &c. ut supra.

℣. 62. Græc. Καὶ προσέταξεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐξέδυσαν Ἰωνάθαν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν πορφύραν· καὶ ἐποίησαν οὕτως. Καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μετ' αὐτοῦ.

℣. 63. Græc. Καὶ εἶπε τοῖς ἄρχουσιν αὐτοῦ..... καὶ κηρύξατε τοῦ μηδένα ἐντυγχάνειν κατ' αὐτοῦ περὶ μηδενὸς πράγματος, &c. ut supra.

℣. 64. Gr. Καὶ ἐγένετο, ὡς ἴδον οἱ ἐντυγχάνοντες τὴν δόξαν αὐτοῦ, καθὼς ἐκήρυξαν, καὶ περιβεβλημένον αὐτὸν πορφύραν, καὶ ἔφυγον πάντες. Mſ. Alex. hab. καθὼς ἐκήρυξε, cum Mſ. Sangerm.

℣. 65. Græc. καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ, &c. ut supra.

℣. 66. Ad verbum è Græco.

℣. 67. Καὶ ἐν ἔτει πέμπτῳ καὶ ἑξηκοστῷ καὶ ἑκατοστῷ, &c.

℣. 68. Similiter in Græco.

℣. 69. Mſ. S. Theod. *Et constituit Demetrius Apollonium, qui præerat*, &c. ut in Vulgata. Græc. Καὶ κατέστησε Δημήτριος Ἀπολλώνιον, τὸν ὄντα ἐπὶ κοίλης Συρίας· καὶ..... καὶ παρενέβαλεν ἐν Ἰαμνείᾳ· καὶ, &c. ut supra.

℣. 70. Græc. λέγων· Σὺ μονώτατος ἐπαίρῃ ἐφ' ἡμᾶς· &c. ut supra.

℣. 71. Græcè pariter..... καὶ συγκριθῶμεν ἑαυτοῖς ἐκεῖ· ὅτι μετ' ἐμοῦ ἐστι δύναμις τῶν πόλεων.

℣. 72. Mſ. S. Theod. *Interroga ergo, & disce*, &c. ut in Vulg. Gr. Ἐρώτησον, καὶ μάθε τίς εἰμι, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ βοηθοῦντες

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.
* Mſ. vitiosè [illegible]
** Item vitiosè *nobis citatio.*

Al. Versio vetus.

adjutorio ſunt nobis, & dicunt: Non eſt** vobis ſtatio pedis ante faciem noſtram, quia bis in fugam converſi ſunt patres tui in terram ſuam:*

73. *& nunc quomodo potes ſufferre equitatum, & exercitum tantum, & campum, ubi non eſt lapis, neque locus fugiendi?*

74. *Ut audivit autem Jonatha ſermones Apollonii, motus eſt mente: & elegit decem millia viros, & exiit ab Jeruſalem, & occurrit ei Simon frater ejus in adjutorium:*

75. *& adplicuerunt ad Joppem: & cluſerunt eam qui erant de civitate, quia cuſtodia Apollonii in Joppen erat: & expugnabat eam Jonatha.*

76. *Et timuerunt, & abierunt de civitate, & obtinuit Jonatha Joppen.*

77. *Et audivit Apollonius, & amovit tria millia equitum, & exercitum multum.*

78. *Et abiit Azotum tanquam iter faciens: & ut acceſſit in campum, eò quòd haberet multitudinem equitum, & confideret in eis, & conſecutus eſt poſt eum in Azotum, & conmiſerunt in caſtra prælium.*

79. *Et reliquit Apollonius mille equites occultè poſt eos.*

80. *Et cognovit Jonatha quoniam ſunt inſidiæ poſitæ, & circuierunt caſtra ejus, & jactaverunt inſidias in populum à manè uſque ad veſperum.*

81. *Populus autem ſtabat, ſicut præceperat Jonatha: & laboraverunt equi eorum.*

82. *Et ejecit Simon exercitum ſuum: & conmiſit contra legionem: equi enim fatigati erant: & contriti ſunt ab eo, & fugerunt.*

83. *Et equi diſperſi ſunt in campum: & fugerunt ad Azotum, & intraverunt in Beddagon idolium ſuum, ut ſe liberarent.*

84. *Et ſuccendit Jonatha Azotum, & civitates, quæ erant in circuitu ejus, & acceperunt ſpolia eorum: templum autem Dagon, & eos, qui confugerant ibi, ſuccendit igni.*

85. *Et fuerunt qui ceciderunt, cum his qui ſuccenſi ſunt, ferè octo millia viri.*

86. *Et elevavit inde Jonatha, & adplicuit ad Aſcalona: & exierunt de civitate in obviam illi in magna gloria.*

87. *Et converſus eſt Jonathas in Jeruſalem cum ſuis, habentes ſpolia multa.*

88. *Et ut audivit Alexander rex ſermones iſtos, addidit adhuc ad gloriam Jonathæ.*

89. *Et miſit ei fibulam auream, ſicut eſt conſuetudo dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, & omnes fines ejus in ſortis portionem.*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

qui auxilio ſunt mihi, qui & dicunt quia non poteſt ſtare pes veſter ante faciem noſtram, quia bis in fugam converſi ſunt patres tui in terra ſua:

73. & nunc quomodo poteris ſuſtinere equitatum & exercitum tantum in campo, ubi non eſt lapis, neque ſaxum, neque locus fugiendi?

74. Ut audivit autem Jonathas ſermones Apollonii, motus eſt animo: & elegit decem millia virorum, & exiit ab Jeruſalem, & occurrit ei Simon frater ejus in adjutorium:

75. & applicuerunt caſtra in Joppen, & excluſit eum à civitate (quia cuſtodia Apollonii Joppe erat) & oppugnavit eam.

76. Et exterriti qui erant in civitate, aperuerunt ei, & obtinuit Jonathas Joppen.

77. Et audivit Apollonius, & admovit tria millia equitum, & exercitum multum.

78. Et abiit Azotum tanquam iter faciens, & ſtatim exiit in campum, eò quòd haberet multitudinem equitum, & confideret in eis. Et inſecutus eſt eum Jonathas in Azotum, & commiſerunt prælium.

79. Et reliquit Apollonius in caſtris mille equites poſt eos occultè.

80. Et cognovit Jonathas quoniam inſidiæ ſunt poſt ſe, & circuierunt caſtra ejus, & jecerunt jacula in populum à manè uſque ad veſperam.

81. Populus autem ſtabat, ſicut præceperat Jonathas: & laboraverunt equi eorum.

82. Et ejecit Simon exercitum ſuum, & commiſit contra legionem: equites enim fatigati erant: & contriti ſunt ab eo, & fugerunt.

83. Et qui diſperſi ſunt per campum, fugerunt in Azotum, & intraverunt in Bethdagon idolum ſuum, ut ibi ſe liberarent.

84. Et ſuccendit Jonathas Azotum, & civitates, quæ erant in circuitu ejus, & accepit ſpolia eorum, & templum Dagon: & omnes, qui fugerunt in illud, ſuccendit igni.

85. Et fuerunt qui ceciderunt gladio, cum his qui ſuccenſi ſunt, ferè octo millia virorum.

86. Et movit inde Jonathas caſtra, & applicuit ea Aſcalonem: & exierunt de civitate obviam illi in magna gloria.

87. Et reverſus eſt Jonathas in Jeruſalem cum ſuis, habentibus ſpolia multa.

88. Et factum eſt: ut audivit Alexander rex ſermones iſtos, addidit adhuc glorificare Jonathan.

89. Et miſit ei fibulam auream, ſicut conſuetudo eſt dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, & omnes fines ejus in poſſeſſionem.

Notæ ad al. Versionem veterem.

ὑμῖν, ϗ λέγουσιν· Οὐκ ἔστιν ὑμῖν στάσις ποδὸς κατὰ... ἐν τῇ γῇ αὐτῶν.

℣. 73. Mſ. S. Theod. *& nunc quomodo poteris ſuſtinere equitatum exercituum tantum*, &c. ut in Vulgata. Græc. ϗ νῦν οὐ δυνήσῃ ὑποστῆναι τὴν ἵππον, ϗ δύναμιν τοιαύτην ἐν τῷ πεδίῳ, ὅπου οὐκ ἔστι λίθος, οὐδὲ κόχλαξ, οὐδὲ τόπος τοῦ φυγεῖν.

℣. 74. Totidem verba in Græco, ſubnexo uno αὐτοῦ, *ejus*, poſt ult. *in adjutorium.* Mſ. S. Theod. hab. *concurrit*, non *occurrit*; Gr. verò συνήντησε.

℣. 75. Græc. ϗ παρενέβαλεν ἐπὶ Ἰόππην· ϗ ἀπέκλεισαν αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως, ὅτι φρουρὰ Ἀπολλωνίου ἐν Ἰόππῃ· ϗ ἐπολέμησαν αὐτήν. In Mſ. Alex. αὐτὸν οἱ ἐκ τῆς πόλεως.

℣. 76. Græc. Καὶ φοβηθέντες ἤνοιξαν οἱ ἐκ τῆς πόλεως, ϗ ἐκυρίευσεν Ἰωνάθαν Ἰόππης.

℣. 77. Conſonat Græcum, ubi παρενέβαλε, pro *amovit.*

℣. 78. Græc. Καὶ ἐπορεύθη εἰς Ἄζωτον ὡς διοδεύων· ϗ ἅμα προῆγεν εἰς τὸ πεδίον, διὰ τὸ..... Καὶ κατεδίωξεν Ἰωνάθαν ὀπίσω αὐτοῦ εἰς..... ϗ συνῆψαν αἱ παρεμβολαὶ εἰς πόλεμον.

℣. 79. Itidem Græcè.

℣. 80. Græc. Καὶ ἔγνω Ἰωνάθαν ὅτι ἔστιν ἔνεδρον κατόπισθεν αὐτοῦ..... ϗ ἐξετίναξαν τὰς σχίζας εἰς τὸν, &c. ut ſup.

℣. 81. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 82. Græc. Καὶ εἵλκυσε Σίμων τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ϗ..... ἡ γὰρ ἵππος ἐξελύθη, &c. ut ſupra.

℣. 83. Græcè ſimiliter: Καὶ ἡ ἵππος ἐσκορπίσθη ἐν τῷ πεδίῳ· ϗ..... ϗ εἰσῆλθον εἰς Βηθδαγὼν τὸ εἰδωλεῖον αὐτῶν, τοῦ σωθῆναι.

℣. 84. Eadem ſunt in Græco, excepto verbo ſingul. ἔλαβε, *accepit*, pro *acceperunt*; paulòque poſt, ϗ τὸ ἱερὸν Δαγὼν, *& templum Dagon.*

℣. 85. Conſonat Græcum, addita voce μαχαίρᾳ, *gladio*, ad *ceciderunt.*

℣. 86. Gr. Καὶ ἀπῆρεν ἐκεῖθεν Ἰωνάθαν, ϗ παρενέβαλεν ἐπὶ..... ϗ ἐξῆλθον οἱ ἐκ τῆς πόλεως, &c. ut ſupra.

℣. 87. Græc. Καὶ ἐπέστρεψεν..... σὺν τοῖς παρ' αὐτοῦ, ἔχοντες, &c.

℣. 88. Græc. Καὶ ἐγένετο· ὡς ἤκουσεν..... ϗ προσέθετο δοξάσαι τὸν Ἰωνάθαν.

℣. 89. Itidem Græcè, cum hoc ult. εἰς κληροδοσίαν.

CAPUT XI.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ET rex Ægypti congregavit exercitum, ſicut arena quæ eſt circa oram maris, & naves multas: & quærebat obtinere regnum Alexandri dolo, & addere illud regno ſuo.

2. Et exiit in Syriam verbis pacificis, & aperiebant ei civitates, & occurrebant ei: quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eò quòd ſocer ſuus eſſet.

3. Cùm autem introiret civitatem Ptolemæus, ponebat cuſtodias militum in ſingulis civitatibus.

4. Et ut appropiavit Azoto, oſtenderunt ei templum Dagon ſuccenſum igni, & Azotum, & cætera ejus demolita, & corpora projecta, & eorum qui cæſi erant in bello tumulos, quos fecerant ſecus viam.

5. Et narraverunt regi quia hæc fecit Jonathas, ut invidiam facerent ei: & tacuit rex.

6. Et occurrit Jonathas regi in Joppen cum gloria, & invicem ſe ſalutaverunt, & dormierunt illic.

7. Et abiit Jonathas cum rege uſque ad fluvium, qui vocatur Eleutherus: & reverſus eſt in Jeruſalem.

8. Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium civitatum uſque Seleuciam maritimam, & cogitabat in Alexandrum conſilia mala.

9. Et miſit legatos ad Demetrium, dicens: VENI, componamus inter nos pactum, & dabo tibi filiam meam, quam habet Alexander, & regnabis in regno patris tui:

10. pœnitet enim me quòd dederim illi filiam meam: quæſivit enim me occidere.

11. Et vituperavit eum, propterea quòd concupierat regnum ejus.

12. Et abſtulit filiam ſuam, & dedit eam Demetrio, & alienavit ſe ab Alexandro, & manifeſtatæ ſunt inimicitiæ ejus.

13. Et intravit Ptolemæus Antiochiam, & impoſuit duo diademata capiti ſuo, Ægypti, & Aſiæ.

14. Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quia rebellabant qui erant in locis illis.

15. Et audivit Alexander, & venit ad eum in bellum: & produxit Ptolemæus rex exercitum, & occurrit ei in manu valida, & fugavit eum.

16. Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi protegeretur: Rex autem Ptolemæus exaltatus eſt.

17. Et abſtulit Zabdiel Arabs caput Alexandri; & miſit Ptolemæo.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

1. *ET rex Ægypti congregavit exercitum, ſicut arena quæ eſt circa littus maris: & quærebat obtinere regnum Alexandri dolo, & addere illud regno ſuo.*

2. *Et venit in Syriam verbis pacatis, & aperiebant ei civitates, & occurrebant ei: quia mandaverat Alexander rex ire ei obviam, eò quòd ſocer ſuus eſſet.*

3. *Cùm introiſſet autem civitatem Ptolomeus, cuſtodiebat cuſtodes in ſingulis civitatibus.*

4. *Et ut adpropinquaverunt Azoto, oſtenderunt ei templum Dagon ſuccenſum, & Azotum, & cætera ejus demolita, & corpora projecta, ſuccenſa, & acervos eorum qui in bello occiſi erant.*

5. *Et narraverunt regi quæ fecit Jonathas, ut vituperarent eum: & tacuit rex.*

6. *Et occurrit Jonathas regi in Joppen cum gloria, & invicem ſalutaverunt, & dormierunt illic.*

7. *Et abiit Jonathas cum rege uſque ad flumen, quod Liberum vocatur: & reverſus eſt in Jeruſalem.*

8. *Rex autem obtinuit dominium civitatum maritimarum uſque ad Seleuciam, & cogitabat de Alexandro conſilia.*

9. *Et miſit legatos ad Demetrium, dicens: VENI, faciamus inter nos pactum, & dabo tibi filiam meam, quam habet Alexander, & regnabis in regno patris tui:*

10. *pœnitet enim me quòd dedi illi filiam meam: nam quæſivit me occidere,*

11. *& regnum meum obtinere.*

12. *Et abſtulit filiam ſuam Cleopatram, & dedit eam Demetrio, & alienavit ſe ab Alexandro, & apparuit inimicitia ejus.*

13. *Et intravit Ptolomeus Antiochiam, & impoſuit duo diademata capiti ſuo, Ægypti, & Aſiæ.*

14. *Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quare fugiebant qui erant de locis illius.*

15. *Et audivit Alexander, & venit ad eum in bello: & produxit Ptolomeus, & occurrit illi in manu valida, & fugavit eum.*

16. *Fugit Alexander in Arabia, ut ibi tutaretur: Rex autem Ptolomeus exaltatus eſt.*

17. *Et abſtulit Zabdiel Arabs caput Alexandri; & miſit * ad Ptolomeum.*

* In Mſ. deeſt *ad.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Græc. Καὶ ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου ἤθροισε δυνάμεις πολλὰς, ὡς τὴν ἄμμον τὴν περὶ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, καὶ πλοῖα πολλά· καὶ ἐζήτησε, &c. ut ſupra.

℣. 2. Græc. Καὶ ἐξῆλθεν εἰς Συρίαν..... καὶ ἤνοιγον αὐτῷ οἱ ἀπὸ τῶν πόλεων, καὶ... ὅτι ἐντολὴ ἦν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, &c. ut ſupra.

℣. 3. Græc. Ὡς δὲ εἰσεπορεύετο εἰς τὰς πόλεις ὁ Πτολεμαῖος, ἀπέτασσε τὰς δυνάμεις φρουρὰν ἐν ἑκάστῃ πόλει.

℣. 4. Gr. ipſo initio habet, Ὡς δὲ ἤγγισεν, *Ut autem appropiavit*; ſubinde, τὰ περιπόλια, *ſuburbana*, loco *cætera*; paulòque poſt, pro *ſuccenſa*, *& acervos*, &c. ſic, καὶ τοὺς ἐμπεπυρισμένους, οὓς ἐνεπύρισεν ἐν τῷ πολέμῳ· ἐποίησαν γὰρ θημωνίας αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ· i. e. *& combuſtos, quos combuſſerat in bello: fecerant enim tumulos eorum in via ejus.*

℣℣. 5. 6. 7. Totidem leguntur Græcè, & verbum pro verbo.

℣. 8. Græc. Ὁ δὲ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ἐκυρίευσε τῶν πόλεων τῆς παραλίας ἕως Σελευκείας τῆς παραθαλασσίας, καὶ διελογίζετο περὶ Ἀλεξάνδρου λογισμοὺς πονηρούς.

℣. 9. Græc. Καὶ ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς Δημήτριον τὸν βασιλέα, λέγων· Δεῦρο συνθώμεθα πρὸς ἑαυτοὺς διαθήκην, &c. ut ſupra.

℣. 10. Græc. μεταμεμέλημαι γὰρ δοὺς αὐτῷ τὴν, &c.

℣. 11. Græc. cum Vulg. Καὶ ἐψόγησεν αὐτὸν χάριν τοῦ ἐπιθυμῆσαι αὐτὸν τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

℣. 12. Græc. Καὶ ἀφελόμενος αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, ἔδωκεν αὐτὴν τῷ Δημητρίῳ, καὶ ἠλλοιώθη τοῦ..... καὶ ἐφάνη ἡ ἔχθρα αὐτῶν. Mſ. S. Theod. extremò legit, *& manifeſtæ factæ ſunt inimicitiæ ejus*, non *eorum*, ut in Græco ſupra.

℣. 13. Sic eſt in Græco.

℣. 14. Similiter in Græco, præter ult. ὅτι ἀπεστάτουν οἱ ἀπὸ τῶν τόπων ἐκείνων, loco *quare fugiebant*, &c.

℣. 15. Eadem fert Græcum, præter vocem τὴν δύναμιν, *exercitum*, quam addit poſt *Ptolemæus*.

℣. 16. Græc. Καὶ ἔφυγεν Ἀλέξανδρος εἰς τὴν..... τοῦ σκεπασθῆναι αὐτὸν ἐκεῖ, &c. ut ſupra.

℣. 17. Concinit Græcum, niſi quòd extremò hab. τῷ

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

18. *Et rex Ptolomeus mortuus eſt in die tertia, & qui erant in munitionibus ejus.*

19. *Et regnavit Demetrius anno centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo.*

20. *In diebus illis congregavit Jonathas eos qui erant in Judæa, ut expugnarent arcem, quæ in Jeruſalem: & fecerunt machinas multas.*

21. *Et abierunt quidam qui oderant gentem ſuam viri iniqui ad regem, & renuntiaverunt ei quòd Jonathas obſidet arcem.*

22. *Et ut audivit, iratus eſt: ſtatimque junxit, & venit Ptolomaide, & ſcripſit Jonathæ ne obſideret, & ut occurreret ſibi ad conloquium Ptolomaide feſtinanter.*

23. *Ut audivit autem Jonathas, juſſit obſideri: & elegit de ſenioribus Iſraël, de ſacerdotibus, & dedit ſe periculo.*

24. *Et accepit argentum, & aurum, & veſtem, & alia exenia multa, & abiit ad regem Ptolomaide, & invenit gratiam in conſpectu ejus.*

25. *Et adibant adversùs eum quidam iniqui ex gente.*

26. *Et fecit ei rex, ſicut fecerat ei qui ante ipſum: & exaltavit eum in conſpectu omnium inimicorum ejus,*

27. *& ſtatuit ei principatum ſacerdotii, & quæcunque alia habuit priùs pretioſa; fecit eum principem amicorum.*

28. *Et poſtulavit Jonatha à rege, ut immunem faceret Judæam, & tria loca principalia, & Samaritim: & promiſit ei talenta trecenta.*

29. *Et conſenſit rex: & ſcripſit Jonathæ epiſtolas de his omnibus, in hunc modum:*

30. *REX Demetrius Jonathæ fratri ſalutem, & genti Judæorum.*

31. *Exemplum epiſtolæ, quam ſcripſimus Lartheni cognato noſtro de vobis, ut ſciatis:*

32. *Rex Demetrius Lartheni fratri ſalutem.*

33. *Genti Judæorum, amicis noſtris, & conſervantibus quæ ad nos ſunt jura, judicavimus benefacere, propter benignitatem eorum, quam in nos habent.*

34. *Statuimus illis fines Judææ, & tres leges, Oblationem, & Lydda, & Rathanni (additæ ſunt Judææ à Samaria) & omnia confinia ejus omnibus ſacrificantibus in Jeroſolymis, loco regalium, quæ ab eis rex priùs accipiebat per ſingulos annos ex fructibus terræ & pomorum.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

18. Et rex Ptolemæus mortuus eſt in die tertia: & qui erant in munitionibus, perierunt ab his qui erant intra caſtra.

19. Et regnavit Demetrius anno centeſimo ſexageſimo ſeptimo.

20. In diebus illis congregavit Jonathas eos qui erant in Judæa, ut expugnarent arcem, quæ eſt in Jeruſalem: & fecerunt contra eam machinas multas.

21. Et abierunt quidam qui oderant gentem ſuam viri iniqui ad regem Demetrium, & renuntiaverunt ei quòd Jonathas obſideret arcem.

22. Et ut audivit, iratus eſt: & ſtatim venit ad Ptolemaidam, & ſcripſit Jonathæ ne obſideret arcem, ſed occurreret ſibi ad colloquium feſtinatò.

23. Ut audivit autem Jonathas, juſſit obſidere: & elegit de ſenioribus Iſraël, & de ſacerdotibus, & dedit ſe periculo.

24. Et accepit aurum, & argentum, & veſtem, & alia xenia multa, & abiit ad regem Ptolemaidam, & invenit gratiam in conſpectu ejus.

25. Et interpellabant adversùs eum quidam iniqui ex gente ſua.

26. Et fecit ei rex, ſicut fecerant ei qui ante eum fuerant: & exaltavit eum in conſpectu omnium amicorum ſuorum,

27. & ſtatuit ei principatum ſacerdotii, & quæcunque alia habuit priùs pretioſa, & fecit eum principem amicorum.

28. Et poſtulavit Jonathas à rege, ut immunem faceret Judæam, & tres toparchias, & Samariam, & confines ejus: & promiſit ei talenta trecenta.

29. Et conſenſit rex: & ſcripſit Jonathæ epiſtolas de his omnibus, hunc modum continentes:

30. REX Demetrius fratri Jonathæ ſalutem, & genti Judæorum.

31. Exemplum epiſtolæ, quam ſcripſimus Laſtheni parenti noſtro de vobis, miſimus ad vos ut ſciretis:

32. Rex Demetrius Laſtheni parenti ſalutem.

33. Genti Judæorum, amicis noſtris, & conſervantibus quæ juſta ſunt apud nos, decrevimus benefacere, propter benignitatem ipſorum, quam erga nos habent.

34. Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, & tres civitates, Lydan, & Ramathan, quæ additæ ſunt Judææ ex Samaria, & omnes confines earum ſequeſtrari omnibus ſacrificantibus in Jeroſolymis, pro his quæ ab eis priùs accipiebat rex per ſingulos annos, & pro fructibus terræ & pomorum.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

Πτολεμαΐω.

℣. 18. Græc. loco *& qui erant in munitionibus ejus*, habet, καὶ οἱ ὄντες ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν (Mſ. Alex. add. αὐτοῦ) ἀπώλοντο ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς ὀχυρώμασι· i. e. *& qui erant in munitionibus (ejus) perierunt ab iis qui in munitionibus.*

℣. 19. Græc. Καὶ ἐβασίλευσε Δημήτριος ἔτους ἑβδόμου καὶ ἑξηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ.

℣. 20. Græc. Ἐν ταῖς..... συνήγαγεν Ἰωνάθαν τοὺς ἐκ τῆς Ἰουδαίας, τοῦ..... καὶ ἐποίησεν ἐπ᾽ αὐτὴν μηχανὰς πολλάς.

℣. 21. Similiter in Græco.

℣. 22. Græc. Καὶ ἀκούσας ὠργίσθη· ὡς δὲ ἤκουσεν, εὐθέως ἀναζεύξας ἦλθεν εἰς Πτολεμαΐδα, καὶ ἔγραψεν Ἰωνάθαν τοῦ μὴ περικαθῆσθαι τῇ ἄκρᾳ, καὶ τοῦ ἀπαντῆσαι αὐτὸν αὐτῷ συμμίσγειν εἰς Πτολεμαΐδα τὴν ταχίστην.

℣. 23. Itidem Græcè, additâ unâ conjunct. καὶ, poſt *Iſraël*. Mſ. S. Theod. pariter hab. *juſſit obſideri*, non *obſidere* cum Vulg. Gr. περικαθῆσθαι.

℣. 24. Græc. Καὶ λαβὼν ἀργύριον..... καὶ ἕτερα ξένια πλείονα, ἐπορεύθη, &c. ut ſup.

℣. 25. Græc. Καὶ ἐνετύγχανον κατ᾽ αὐτοῦ τινες ἄνομοι τῆς ἐκ τοῦ ἔθνους.

℣. 26. Græc. Καὶ ἐποίησεν αὐτῷ..... καθὼς ἐποίησαν αὐτῷ οἱ..... καὶ ὕψωσεν αὐτὸν ἐναντίον..... τῶν φίλων αὐτοῦ.

℣. 27. Gr. καὶ ἔστησεν αὐτῷ τὴν ἀρχιερωσύνην... καὶ ἐποίησεν αὐτὸν τῶν πρώτων φίλων ἡγεῖσθαι.

℣. 28. Græc. Καὶ ἠξίωσεν Ἰωνάθαν τὸν βασιλέα ποιῆσαι τὴν Ἰουδαίαν ἀφορολόγητον, καὶ τὰς τρεῖς τοπαρχίας, καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν· καὶ ἐπηγγείλατο, &c.

℣. 29. Similiter in Græco, præter hoc ult. ἔχουσας τὸν τρόπον τοῦτον, pro *in hunc modum*, quod idem ſonat.

℣. 30. Ad verbum è Græco.

℣. 31. Græc. Τὸ ἀντίγραφον τῆς..... ἧς ἐγράψαμεν Λασθένει τῷ συγγενεῖ ἡμῶν περὶ ὑμῶν, γεγράφαμεν καὶ πρὸς ὑμᾶς, ὅπως εἰδῆτε.

℣. 32. Græc..... Λασθένει τῷ πατρὶ χαίρειν.

℣. 33. Græc. Τῷ ἔθνει..... καὶ συντηροῦσι τὰ πρὸς ἡμᾶς δίκαια ἐκρίναμεν..... χάριν τῆς ἐξ αὐτῶν εὐνοίας πρὸς ἡμᾶς.

℣. 34. Græc. Ἑστάκαμεν οὖν αὐτοῖς τά τε ὅρια τῆς..... καὶ τοὺς τρεῖς νομοὺς, Ἀφαίρεμα, καὶ Λύδδαν, καὶ Ῥαμαθὲμ, αἵτινες προσετέθησαν τῇ..... ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος, καὶ πάντα τὰ συγκυροῦντα αὐτοῖς πᾶσι τοῖς θυσιάζουσιν..... ἀντὶ τῶν βασιλικῶν, ὧν..... τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀκροδρύων.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

35. Et alia quæ ad nos pertinebant decimarum & tributorum, ex hoc tempore remittimus eis: & areas salinarum, & coronas quæ nobis deferebantur,

36. omnia ipsis concedimus: & nihil horum irritum erit ex hoc, & in omne tempus.

37. Nunc ergo curate facere horum exemplum, & detur Jonathæ, & ponatur in monte sancto, in loco celebri.

38. Et videns Demetrius rex quòd siluit terra in conspectu suo, & nihil ei resistit, dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto peregrino exercitu, quem contraxit ab insulis gentium: & inimici erant ei omnes exercitus patrum ejus.

39. Tryphon autem erat quidam partium Alexandri priùs: & vidit quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, & ivit ad Emalchuel Arabem, qui nutriebat Antiochum filium Alexandri:

40. & assidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui: & enunciavit ei quanta fecit Demetrius, & inimicitias exercituum ejus adversùs illum. Et mansit ibi diebus multis.

41. Et misit Jonathas ad Demetrium regem, ut ejiceret eos, qui in arce erant in Jerusalem, & qui in præsidiis erant: quia impugnabant Israël.

42. Et misit Demetrius ad Jonathan, dicens: Non hæc tantùm faciam tibi, & genti tuæ, sed gloriâ illustrabo te, & gentem tuam, cùm fuerit opportunum.

43. Nunc ergo rectè feceris, si miseris in auxilium mihi viros: quia discessit omnis exercitus meus.

44. Et misit ei Jonathas tria millia virorum fortium Antiochiam: & venerunt ad regem, & delectatus est rex in adventu eorum.

45. Et convenerunt qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, & volebant interficere regem.

46. Et fugit rex in aulam: & occupaverunt qui erant de civitate, itinera civitatis, & cœperunt pugnare.

47. Et vocavit rex Judæos in auxilium, & convenerunt omnes simul ad eum, & dispersi sunt omnes per civitatem:

48. & occiderunt in illa die centum millia hominum, & succenderunt civitatem, & ceperunt spolia multa in die illa, & liberaverunt regem.

49. Et viderunt qui erant de civitate, quòd ob-

AL. VERSIO VETUS.

35. Et alia quæ ad nos pertinebant ex hoc tempore decimarum & tributorum, quæ ad nos pertinent, Ex Ms. S. Germ. n. 15.

36. remittimus eis: & nihil horum irritum erit ex hoc, & in omne tempus.

37. Nunc ergo curate facere horum exemplum, & detur Jonathæ, ut ponatur in monte sancto, in loco celebri.

38. Et vidit Demetrius rex quòd siluit terra in conspectu suo, & nemo ei resistet: dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto peregrino exercitu, quem adduxit ab insulis gentium: & inimici erant omnis exercitus patrum ejus.

39. Tryphon autem erat, qui pridem partium Alexandri fuerat: & vidit quoniam omnis exercitus murmurat contra Demetrium, abiit ad Malchum Arabem, qui nutrierat Antiochum filium Alexandri:

*40. & adsedebat eum, ut traderet illum ipsi, & regnaret loco patris sui: & renuntiavit ei quanta constituit Demetrius, & * inimicitias exercitus ejus adversùs illum. Et mansit illic diebus multis.* * Ms. vitiosè inimicitia.

41. Et misit Jonathas ad Demetrium regem, ut ejiceret qui in arce erant in Jerusalem, & qui in præsidiis erant, expugnantes Israël.

42. Et misit Demetrius ad Jonathan, dicens: Non hæc tantùm faciam tibi, & genti tuæ, sed gloriâ inlustrabo te, & gentem tuam, cùm fuerit opportunum.

43. Nunc ergo rectè facies, si miseris mihi in auxilium: quia discessit omnis exercitus meus.

44. Et misit Jonatha tria millia viros fortes Antiochiam: & venerunt ad regem, & gavisus est rex in introitu eorum.

45. Et convenerunt de civitate qui erant, viri centum viginti millia, & volebant interficere regem.

46. Et fugit rex in aulam: & occupaverunt qui erant in civitate, itinera civitatis, & cœperunt pugnare.

47. Et vocavit rex Judæos in aulam, & convenerunt omnes simul ad eum, & sparsi sunt in civitate:

48. & occiderunt in illa die centum millia hominum, & succenderunt civitatem, & acceperunt spolia multa in illa die, & liberaverunt regem.

49. Et viderunt qui erant de civitate..... si-

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 35. Eadem prorsus in Græco, subnexis tamen his in fine, *καὶ τὰς τοῦ ἁλὸς λίμνας, καὶ τοὺς ἀνήκοντας ἡμῖν στεφάνους*, & *salis stagna*, & *pertinentes ad nos coronas*.

℣. 36. Græc. *πάντα ἐπαρχῶς παρίεμεν αὐτοῖς· καὶ οὐκ ἀθετηθήσεται οὐδὲ ἓν τούτων ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον.*

℣. 37. Itidem Græcè, excepto uno *καὶ τεθήτω*, & *ponatur*, loco *ut ponatur*.

℣. 38. Græc. Καὶ εἶδε Δημήτριος..... καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἀνθειστήκει, καὶ ἀπέλυσε πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ..... πλὴν τῶν ξένων δυνάμεων, ὧν ἐξενολόγησεν ἀπὸ..... καὶ ἤχθραναν αὐτῷ πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν, &c.

℣. 39. Græc. Τρύφων δὲ ἦν τῶν παρὰ Ἀλεξάνδρου τοπρότερον· καὶ εἶδεν ὅτι πᾶσαι αἱ δυνάμεις καταγογγύζουσι τοῦ...... καὶ ἐπορεύθη πρὸς Εἰμαλκουαὶ τὸν Ἄραβα, ὃς ἔτρεφε τὸν..... τὸ παιδάριον τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

℣. 40. Græc. καὶ προσήδρευεν αὐτῷ, ὅπως..... ὅπως βασιλεύσῃ ἀντὶ τοῦ..... καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῷ ὅσα συνετέλεσε Δημήτριος, καὶ τὴν ἔχθραν ἣν ἐχθραίνουσιν αὐτῷ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. Καὶ, &c. ut sup.

℣. 41. Καὶ ἀπέστειλεν..... ἵνα ἐκβάλῃ τοὺς ἐκ τῆς ἄκρας ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν· ἦσαν γὰρ πολεμοῦντες τὸν Ἰσραήλ. Ms. S. Germ. extremò legit *expugnante Israël*, non *expugnantes*; sed aperto mendo, quod correximus è Græco, & Vulg.

℣. 42. Ita Græc. habet, præter hoc ult. *ἐὰν εὐκαιρίας τύχω*, *si opportunitatem nactus fuero*, loco *cùm fuerit opportunum*.

℣. 43. Gr. Νῦν οὖν ὀρθῶς ποιήσεις, ἀποστείλας μοι ἄνδρας, οἳ συμμαχήσουσιν· ὅτι ἀπέστησαν πᾶσαι αἱ δυνάμεις μου.

℣. 44. Græc. Καὶ ἀπέστειλεν..... ἄνδρας τρισχιλίους δυνατοὺς ἰσχύϊ αὐτῷ εἰς, &c. ut sup.

℣. 45. Græc. Καὶ ἐπισυνήχθησαν οἱ ἐκ τῆς πόλεως, εἰς μέσον τῆς πόλεως, εἰς ἀνδρῶν δώδεκα μυριάδας, καὶ ἠθέλοντο, &c. i. e. *Et convenerunt qui erant de civitate, in medium civitatis, ad virorum cxx. millia, & volebant*, &c. ut sup.

℣. 46. Consonat Græcum, nisi quòd hab. *ἐκ τῆς πόλεως*, *de civitate*, pro *in civitate*.

℣. 47. Græc. Καὶ ἐκάλεσεν ὁ..... ἐπὶ βοήθειαν, καὶ..... καὶ διεσπάρησαν ἐν τῇ πόλει πάντες ἅμα.

℣. 48. Græc. καὶ ἀπέκτειναν ἐν τῇ πόλει ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς μυριάδας δέκα, καὶ, &c. ut supra.

℣. 49. Librarii incuriâ omissum est *τὸ*, *quòd obtinuis-*

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

cut volebant : & infirmati ſunt mente ſua, & clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes :

50. *Da nobis dextram, & ceſſent Judæi bellantes nos & civitatem.*

51. *Et projecerunt arma, & fecerunt pacem, & glorificati ſunt Judæi in conſpectu regis, & in conſpectu omnium qui erant in regno ejus, & adnominati ſunt in regno ejus : & regreſſi ſunt in Jeruſalem habentes ſpolia multa nimis.*

52. *Et ſedit Demetrius in ſedem regni ſui : & ſiluit terra in conſpectu ejus.*

53. *Et mentitus eſt omnia quæ dixit, & alienavit ſe ab Jonatham, & non retribuit ei ſecundùm beneficia quæ ei fecerat, & vexabat eum valde.*

54. *Poſt hæc autem reverſus eſt Tryfon, & Antiochus cum eo puer adoleſcentior, & regnavit ; impoſuit ſibi diadema.*

55. *Et congregati ſunt ad eum omnes exercitus, quos diſperſerat Demetrius, & pugnaverunt contra eum : & fugit.*

56. *Et accepit Tryfon beſtias, & obtinuit Antiochiam :*

57. *& ſcripſit Antiochus adoleſcentior Jonathæ, dicens : Conſtituo tibi ſummum ſacerdotium, & conſtituo te ſuper quatuor leges, ut ſis de amicis regis.*

58. *Et miſit illi auramenta, & miniſterium, & dedit ei poteſtatem in auro bibendi, & eſſe in purpura, & habere fibulam auream :*

59. *& Simonem fratrem ejus conſtituit ducem à terminis Tyri uſque ad fines Ægypti.*

60. *Et exiit Jonatha, & perambulabat trans flumen, & in civitatibus : & congregatus eſt ad eum omnis exercitus Syriæ & in auxilium, & venit Aſcalona, & occurrerunt ei de civitate glorioſè.*

61. *Et abiit inde Gaza : & cluſerunt qui erant Gazæ : & obſedit, & ſuccendit eam, & quæ in circuitu erant civitatis, & prædatus eſt eam.*

62. *Et poſtulaverunt Gazenſes Jonatham, & dedit illis dextram : & accepit filios principum & obſides, & miſit illos Jeroſolymis : & perambulavit regionem uſque Damaſco.*

63. *Et vidit Jonathas quia prævaricati ſunt principes Demetrii in Chades, quæ eſt Galilæâ, cum exercitu multo, volentes eum amovere à negotio :*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

tinuiſſent Judæi civitatem ſicut volebant : & infirmati ſunt mente ſua, & clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes :

50. Da nobis dextras, & ceſſent Judæi oppugnare nos & civitatem.

51. Et projecerunt arma ſua, & fecerunt pacem, & glorificati ſunt Judæi in conſpectu regis, & in conſpectu omnium qui erant in regno ejus, & nominati ſunt in regno : & regreſſi ſunt in Jeruſalem habentes ſpolia multa.

52. Et ſedit Demetrius rex in ſede regni ſui : & ſiluit terra in conſpectu ejus.

53. Et mentitus eſt omnia quæcunque dixit, & abalienavit ſe à Jonatha, & non retribuit ei ſecundùm beneficia quæ ſibi tribuerat, & vexabat eum valde.

54. Poſt hæc autem reverſus eſt Tryphon, & Antiochus cum eo puer adoleſcens, & regnavit, & impoſuit ſibi diadema.

55. Et congregati ſunt ad eum omnes exercitus, quos diſperſerat Demetrius, & pugnaverunt contra eum : & fugit, & terga vertit.

56. Et accepit Tryphon beſtias, & obtinuit Antiochiam :

57. & ſcripſit Antiochus adoleſcens Jonathæ, dicens : Conſtituo tibi ſacerdotium, & conſtituo te ſuper quatuor civitates, ut ſis de amicis regis.

58. Et miſit illi vaſa aurea in miniſterium, & dedit ei poteſtatem bibendi in auro, & eſſe in purpura, & habere fibulam auream :

59. & Simonem fratrem ejus conſtituit ducem à terminis Tyri uſque ad fines Ægypti.

60. Et exiit Jonathas, & perambulabat trans flumen civitates : & congregatus eſt ad eum omnis exercitus Syriæ in auxilium, & venit Aſcalonem, & occurrerunt ei honorificè de civitate.

61. Et abiit inde Gazam : & concluſerunt ſe qui erant Gazæ : & obſedit eam, & ſuccendit quæ erant in circuitu civitatis, & prædatus eſt ea.

62. Et rogaverunt Gazenſes Jonathan, & dedit illis dexteram : & accepit filios eorum obſides, & miſit illos in Jeruſalem : & perambulavit regionem uſque Damaſcum.

63. Et audivit Jonathas quòd prævaricati ſunt principes Demetrii in Cades, quæ eſt in Galilæa, cum exercitu multo, volentes eum removere à negotio regni :

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

ſent Judæi civitatem ; errorem creavit repetitio vocis *civitas*. Mſ. S. Theod. legit : *Et ut viderunt qui erant de civitate, quòd obtinuiſſent Judæi civit. ſicut volebant, infirmati ſunt*, &c. Græc. Καὶ ἴδον οἱ ἀπὸ τῆς πολεως, ὅτι κατεκράτησαν οἱ Ἰουδαῖοι τῆς πόλεως ὡς ἠβούλοντο· ϗ ἠσθένησαν ταῖς διανοίαις αὐτῶν, ϗ ἐκέκραξαν..... μετὰ δεήσεως, &c.

℣. 50. Græcè pariter : Δὸς ἡμῖν δεξιὰς, ϗ παυσάτωσαν οἱ Ἰουδαῖοι πολεμοῦντες, &c. Mſ. S. Theod. *Judæi oppugnantes nos*, &c.

℣. 51. A Græco abeſt τὸ, & *adnominati ſunt in regno ejus* ; ſicut vocula ult. *nimis* ; cæt. ad verbum ut ſupra.

℣. 52. Sic eſt in Græco, niſi quòd additur βασιλεὺς, *rex*, ad nomen *Demetrius*.

℣. 53. Græc. Καὶ ἐψεύσατο πάντα ὅσα εἶπε..... ϗ οὐκ ἀνταπέδωκε κατὰ τὰς εὐνοίας ἃς ἀνταπέδωκεν αὐτῷ, &c. ut ſupra.

℣. 54. Ita Græcum habet, præter hoc ult. ϗ ἐπέθετο διάδημα.

℣. 55. Eadem ſunt in Græco, ſubnexo hoc ult. ϗ ἐτροπώθη, & *terga vertit*, ut in Vulg.

℣. 56. Conſonat Græcum ad verbum.

℣. 57. Totidem verba in Græco, excepto uno νομῶν, *regiones*, vel *civitates*, loco *leges* ; dein, ϗ εἶναί σε, & *ut ſis*, &c. In errorem induxit ſimilitudo vocum νόμος, & νομὸς, quæ non differunt inter ſe niſi accentu diversè poſito : νόμος enim cum accentu acuto ſuper ſyllaba penult. *legem* ſignificat ; ſecus ſi accentum gravem præferat ſuper ult. tunc enim *regionem*, *præfecturam*, *provinciam*, *pabulum* deſignat : uterque νομος à νέμω, *tribuo*, *diſtribuo*, *colo*, *habito*, *paſco*, *rego*, *guberno*.

℣. 58. Græcè pariter : Καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ χρυσώματα, ϗ διακονίαν, ϗ ἔδωκεν..... πίνειν ἐν χρυσώμασι, &c.

℣. 59. Ita rurſum Græcè, ubi tamen, pro *à terminis Tyri*, legitur, ἀπὸ τῆς κλίμακος Τύρου, quod Nobilius interpretatur, *ab aſcenſu Tyri*.

℣. 60. Similia leguntur in Græco, niſi quòd habetur pluraliter, ϗ ἠθροίσθησαν πρὸς αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις Συρίας, & *congregati ſunt ad eum omnes exercitus Syriæ* ; ultimòque, αὐτῷ οἱ ἐκ τῆς πόλεως ἐνδόξως, *ei illi qui de civitate*, &c.

℣. 61. Græc. Καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς Γάζαν· ϗ ἀπέκλεισαν οἱ ἀπὸ Γάζης· ϗ περιεκάθισε περὶ αὐτὴν, ϗ ἐνεπύρισε τὰ περιπόλια αὐτῆς πυρὶ, καὶ ἐσκύλευσεν αὐτά.

℣. 62. Gr. Καὶ ἠξίωσαν οἱ ἀπὸ Γάζης..... ϗ ἔδωκεν αὐτοῖς δεξιάς· ϗ ἔλαβε τοὺς υἱοὺς ἀρχόντων αὐτῶν εἰς ὅμηρα, &c. ut ſup.

℣. 63. Græc. Καὶ ἤκουσεν Ἰωνάθαν ὅτι παρῆσαν οἱ ἄρχοντες..... εἰς Κάδης, τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ..... βουλόμενοι μεταστῆσαι αὐτὸν τῆς χρείας.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

64. & occurrit illis : fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam.

65. Et applicuit Simon ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & conclusit eos.

66. Et postulaverunt ab eo dextras accipere, & dedit illis : & ejecit eos inde, & cepit civitatem, & posuit in ea præsidium.

67. Et Jonathas, & castra ejus applicuerunt ad aquam Genesar, & ante lucem vigilaverunt in campo Asor :

68. & ecce castra alienigenarum occurrebant in campo, & tendebant ei insidias in montibus : ipse autem occurrit ex adverso.

69. Insidiæ verò exsurrexerunt de locis suis, & commiserunt prælium.

70. Et fugerunt qui erant ex parte Jonathæ omnes, & nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias filius Absolomi, & Judas filius Calphi, princeps militiæ exercitus.

71. Et scidit Jonathas vestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & oravit.

72. Et reversus est Jonathas ad eos in prælium, & convertit eos in fugam, & pugnaverunt.

73. Et viderunt qui fugiebant partis illius, & reversi sunt ad eum, & insequebantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, & pervenerunt usque illuc :

74. & ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum : & reversus est Jonathas in Jerusalem.

AL. VERSIO VETUS.

64. *& occurrit eis : fratrem autem suum Simonem reliquit in regionem.* Ex Ms. S. Germ. n. 15.

65. *Et adplicuit Simon * ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & conclusit eos.* * Ms. *a*, vitiosè.

66. *Et postulaverunt ab eo dextram accipere, & dedit illis : & ejecit eos inde, & cepit civitatem, & posuit in eam præsidium.*

67. *Jonatha autem, & castra ejus adplicuerunt ad aquam Gennesareth, ante lucem & vigilaverunt in campum Asor :*

68. *& ecce castra alienigenarum occurrebant ei in campum, & ponebant ei insidias in montibus : ipse autem occurrit eis ex adverso.*

69. *Insidiæ verò exsurrexerunt de locis suis, & commiserunt prælium.*

70. *Et fugerunt partes Jonathæ omnes, & nemo relictus est ex eis, nisi Matthias filius Absolami, & Judas filius Chapsi, princeps militiæ.*

71. *Et conscidit Jonatha vestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & oravit.*

72. *Et reversus est ad eos cum prælio, & convertit illos, & fugerunt.*

73. *Et viderunt qui fugiebant partes, & reversi sunt ad eum, & insequebantur cum ipso usque ad Chicades, & usque ad castra ipsorum, & adplicuerunt illic :*

74. *& ceciderunt de alienigenis tria millia viri : & regressus est Jonatha Jerusalem.*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 64. Itidem Græcè, excepto ult. ἐν τῇ χώρᾳ.

℣. 65. Græc. Καὶ παρενέβαλε Σίμων ἐπὶ Βαιθσοῦρᾳ..... ϗ συνέκλεισεν αὐτήν.

℣. 66. Græc. Καὶ ἠξίωσαν αὐτὸν τοῦ δεξιὰς λαβεῖν, &c. ut supra.

℣. 67. Græc. Καὶ Ἰωνάθαν, ϗ ἡ παρεμβολὴ..... ἐπὶ τὸ ὕδωρ Γεννησὰρ, ϗ ὤρθρισαν τοπρωῒ εἰς τὸ πεδίον Νασώρ.

℣. 68. Similiter in Græco, duobus exceptis, nempe ἐξέβαλον, *tetenderant*, loco *ponebant*; extremòque pluraliter, αὐτοὶ δὲ ἀπήντησαν ἐξεναντίας.

℣. 69. Ad verbum è Græco.

℣. 70. Græc. Καὶ ἔφυγον οἱ παρὰ Ἰωνάθαν πάντες, οὐδὲ εἷς κατελείφθη..... πλὴν Ματταθίας ὁ τοῦ Ἀψαλώμου, ϗ Ἰούδας ὁ τοῦ Χαλφὶ, ἄρχοντες τῆς στρατιᾶς τῶν δυνάμεων.

℣. 71. Græc. Καὶ διέῤῥηξεν, &c. ut supra.

℣. 72. Ms. S. Theod. *Et reversus est ad eos in prælium, & convertit illos, & pugnaverunt.* Græc. Καὶ ὑπέστρεψε πρὸς αὐτοὺς πολέμῳ, ϗ ἐτρέψατο αὐτοὺς, ϗ ἔφυγον.

℣. 73. Græc. Καὶ ἴδον οἱ φεύγοντες οἱ παρ' αὐτοῦ... ϗ ἐδίωκον μετ' αὐτοῦ ἕως Κάδης ἕως τῆς παρεμβολῆς αὐτῶν, ϗ παρενέβαλον ἐκεῖ. Ms. S. Theod. *& sequebantur cum eo usque Cades*, &c. ut in Vulg.

℣. 74. Græc. ϗ ἔπεσον ἐκ τῶν..... ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς ἄνδρας τρισχιλίους· ϗ, &c. ut supra.

CAPUT XII.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ET vidit Jonathas quia tempus eum juvat, & elegit viros, & misit eos Romam statuere, & renovare cum eis amicitiam :

2. & ad Spartiatas, & ad alia loca misit epistolas secundùm eandem formam.

3. Et abierunt Romam, & intraverunt curiam, & dixerunt : Jonathas summus sacerdos, & gens Judæorum miserunt nos, ut renovaremus amicitiam, & societatem secundùm pristinum.

4. Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Juda cum pace.

5. Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Jonathas Spartiatis :

6. JONATHAS summus sacerdos, & seniores gentis, & sacerdotes, & reliquus populus Judæorum, Spartiatis fratribus salutem.

7. Jam pridem missæ erant epistolæ ad Oniam

AL. VERSIO VETUS.

1. *ET vidit Jonathas quia tempus eum adjuvat, & elegit viros, & misit eos Romam statuere, & renovare ad eos amicitiam :* Ex Ms. S. Germ. n. 15.

2. *& ad Sparthas, & alio loco misit epistolas secundùm eadem.*

3. *Et intraverunt in curiam, & dixerunt : Jonathas summus sacerdos, & gens Judæorum miserunt nos, ut renovetis amicitiam, & societatem secundùm pristinum.*

4. *Et dederunt epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terra Juda cum pace.*

5. *Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Jonathas ad Sparthas :*

6. *JONATHAS summus sacerdos, & seniores gentis, & sacerdotes, & reliquus populus Judæus, Spartiatis fratribus salutem.*

7. *Jam pridem missæ erant epistolæ ad Oniam*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Ita in Græco, præter vocem *eos*, quæ abest post *misit*.

℣. 2. Græc. ϗ πρὸς Σπαρτιάτας, ϗ τόπους ἑτέρους..... κατὰ τὰ αὐτά· Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ταῦτα.

℣. 3. Græc. Καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Ῥώμην, ϗ εἰσῆλθον εἰς τὸ βουλευτήριον..... ἀπέστειλεν ἡμᾶς ἀνανεώσασθαι τὴν φιλίαν αὐτοῖς, ϗ, &c. ut supra. Ms. S. Theod. *ut renovaretis amicitiam.*

℣. 4. Græc. Καὶ ἔδωκαν ἐπιστολὰς αὐτοῖς πρὸς αὐτοὺς κατὰ τόπον, &c. ut sup.

℣. 5. Itidem Græcè, excepto ult. τοῖς Σπαρτιάταις, loco *ad Sparthas*.

℣. 6. Eadem rursum in Græco, præter unum τῶν Ἰουδαίων, loco *Judæus*.

℣. 7. Simillima quæ in Græco, præter unum ἀντίγραφον, loco *scriptum*. Observandum tamen in Ms. Sangerm.

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. *ſummum ſacerdotem à Dario, qui regnabat in vobis, quoniam eſtis fratres noſtri, ſicut ſcriptum ſubjectum eſt.*

8. *Excepit Onias miſſos cum honore, & accepit epiſtolas, in quibus ſignificabatur de auxilio, & amicitia.*

9. *Nos igitur, nullum horum indigentes, exhortatione habentes libros ſanctos, quos habemus in manibus noſtris,*

10. *tentavimus mittere ad vos renovare amicitiam, & fraternitatem, ne alienemus à vobis: multa enim tempora tranſierunt, ex quo miſiſtis ad nos.*

11. *Nos ergo ſine intermiſſione in diebus ſolemnibus, & in cæteris quibus oportet, memores ſumus veſtri in ſacrificiis quæ offerimus, in obſecrationibus, ſicut fas eſt, & decet meminiſſe fratrum.*

12. *Oblectamur autem in gloria veſtra.*

13. *Nos autem circumdederunt multa, & tribulationes, & multa prælia, & expugnaverunt nos reges, qui ſunt in circuitu noſtro.*

14. *Noluimus ergo moleſti eſſe vobis, & cæteris ſociis, & amicis noſtris in his præliis:*

15. *habemus enim de cœlo auxilium, & liberati ſumus ab inimicis, & humiliati ſunt inimici noſtri.*

16. *Elegimus autem Numinium Antiochi, & Antipatrum Jaſonis, & miſimus ad Romanos renovare ad eos amicitiam, & ſocietatem priſtinam.*

17. *Mandavimus itaque illis ut ad vos quoque eant, & ſalutent vos: & reddant vobis epiſtolas noſtras de remiſſione, & de fraternitate noſtra.*

18. *Et nunc benefacietis conſentientes nobis ad hæc.*

19. *Et hoc reſcriptum epiſtolarum, quas miſerant Oniæ:*

20. *Rex Spartiatum, Oniæ ſacerdoti magno ſalutem.*

21. *Inventum eſt in ſcriptura de Spartiatis & Judæis, quoniam ſunt fratres, & quia ſunt*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

ſummum ſacerdotem ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam eſtis fratres noſtri, ſicut reſcriptum continet, quod ſubjectum eſt.

8. Et ſuſcepit Onias virum, qui miſſus fuerat, cum honore: & accepit epiſtolas, in quibus ſignificabatur de ſocietate, & amicitia.

9. Nos, cùm nullo horum indigeremus, habentes ſolatio ſanctos libros, qui ſunt in manibus noſtris,

10. maluimus mittere ad vos renovare fraternitatem, & amicitiam, ne fortè alieni efficiamur à vobis: multa enim tempora tranſierunt, ex quo miſiſtis ad nos.

11. Nos ergo in omni tempore ſine intermiſſione in diebus ſolemnibus, & cæteris quibus oportet, memores ſumus veſtri in ſacrificiis quæ offerimus, & in obſervationibus, ſicut fas eſt, & decet meminiſſe fratrum.

12. Lætamur itaque de gloria veſtra.

13. Nos autem circumdederunt multæ tribulationes, & multa prælia, & impugnaverunt nos reges, qui ſunt in circuitu noſtro.

14. Noluimus ergo vobis moleſti eſſe, neque cæteris ſociis, & amicis noſtris in his præliis:

15. habuimus enim de cœlo auxilium, & liberati ſumus nos, & humiliati ſunt inimici noſtri.

16. Elegimus itaque Numenium Antiochi filium, & Antipatrem Jaſonis filium, & miſimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam, & ſocietatem priſtinam.

17. Mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos, & ſalutent vos: & reddant vobis epiſtolas noſtras de innovatione fraternitatis noſtræ.

18. Et nunc benefacietis reſpondentes nobis ad hæc.

19. Et hoc eſt reſcriptum epiſtolarum, quod miſerat Oniæ:

20. Arius, rex Spartiatarum, Oniæ ſacerdoti magno ſalutem.

21. Inventum eſt in ſcriptura de Spartiatis & Judæis, quoniam ſunt fratres, & quòd ſunt de ge-

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

non ſcriptum *à Dario*, ſed *ad orio*: cùm autem in hoc Mſ. nonnunquam littera *b* cum *d* commutetur, ponaturque v. g. *ad* pro *ab*, inde ſequeretur ut legendum eſſet *ab Orio*: ſed vitioſum illic eſſe Mſ. codicem, genuinamque ipſius lectionem eſſe *à Dario*, duo potiſſimùm confirmant, nempe textûs Græci, & Mſ. Lat. S. Theoderici auctoritas; quorum unus præfert *παρὰ Δαρείου*, alter *à Dario*: præterea utriuſque hujus ſcripturæ, *ad orio*, & *à Dario*, maxima ſimilitudo errorem librario afferre potuit; nec ſanè infrequentia ſunt id genus errata aut vitia cùm in Mſs. veteribus, tum maximè in noſtro Sangermanenſi. Attamen in Vulgata ſervatum eſt *ab Ario*; nec immeritò, ut & inf. ℣. 20. Epiſtola enim quæ ibidem recitatur nomine *Arii* Spartiatarum regis, refertur pariter à Joſepho, l. XII. Antiquit. Jud. c. 5. cum hac inſcriptione: *Βασιλεὺς Λακεδαιμονίων Ἄρειος Ὀνίᾳ*· unde colligimus mendum irrepſiſſe in Græcum contextum, videlicet *τὸ Δαρείου*, loco *Ἀρείου*. Sed cùm Verſio Lat. Mſ. noſtri Sangerm. proximè manavit è textu Græco; ut in hoc ſervatum eſt *παρὰ Δαρείου*, in Latino codice pariter ſervari debuit *à Dario*. Laudandi tamen Correctores Romani qui hunc nævum à Vulgata detraxerunt, præferendo veram lectionem *ab Ario*. Hanc etiam ſervavimus in ejuſdem editione laterali noſtra; ſed Verſionis alterius Mſ. noſtri antiqui Sangerm. lectionem propriam non attendere & aucupari, licet minùs veram, nobis non integrum omnino fuit ac liberum.

℣. 8. Græc. *Καὶ ἐπεδέξατο Ὀνίας τὸν ἄνδρα τὸν ἀπεσταλμένον ἐνδόξως, καὶ..... περὶ συμμαχίας, καὶ φιλίας.*

℣. 9. Græc. *Καὶ ἡμεῖς οὖν, ἀπροσδεεῖς τούτων ὄντες, παράκλησιν ἔχοντες τὰ βιβλία τὰ ἅγια, τὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν.*

℣. 10. Græcè pariter: *ἐπειράθημεν ἀποστεῖλαι τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀδελφότητα, καὶ φιλίαν ἀνανεώσασθαι, πρὸς τὸ μὴ ἐξαλλοτριωθῆναι ὑμῶν*, &c. ut ſup.

℣. 11. Græc. *Ἡμεῖς οὖν ἐν παντὶ καιρῷ ἀδιαλείπτως ἔν τε ταῖς ἑορταῖς, καὶ ταῖς λοιπαῖς καθηκούσαις ἡμέραις, μιμνησκόμεθα ὑμῶν ἐφ᾽ ὧν προσφέρομεν θυσιῶν, καὶ ἐν ταῖς προσευχαῖς*, &c. ut ſup.

℣. 12. Itidem Græcè.

℣. 13. Græc. *Ἡμᾶς δὲ ἐκύκλωσαν πολλαὶ θλίψεις*, &c. ut ſup.

℣. 14. Græc. *Καὶ οὐκ ἠβουλόμεθα οὖν παρενοχλεῖν ὑμῖν*, &c. ut ſupra. A Mſ. Alex. abeſt I. *Καί*.

℣. 15. Græc. *ἔχομεν γὰρ τὴν ἐξ οὐρανοῦ βοήθειαν βοηθοῦσαν ἡμῖν, καὶ ἐῤῥύσθημεν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ*, &c. quæ ſup.

℣. 16. Ad verbum è Græco, niſi primum excipiatur, *elegimus autem*, pro quo *ἐπελέξαμεν οὖν*, *elegimus itaque*.

℣. 17. Sic iterum Græcè, præter hoc ult. *περὶ τῆς ἀνανεώσεως καὶ τῆς ἀδελφότητος ἡμῶν*· Nobil. *de innovatione etiam fraternitatis noſtræ*; loco *de remiſſione, & de fraternitate noſtra*.

℣. 18. Græcè *ἀντιφωνήσαντες*, pro *conſentientes*; cæt. ut ſupra.

℣℣. 19. 20. In editione Græca noſtra ſic diſtinguuntur hi duo verſiculi: *Καὶ τοῦτο τὸ ἀντίγραφον τῶν ἐπιστολῶν, ὧν ἀπέστειλεν Ὀνιάρης*· deinde, *Βασιλεὺς Σπαρτιατῶν Ὀνίᾳ ἱερεῖ μεγάλῳ χαίρειν*. In edit. verò Lamberti Boz ita, *ὧν ἀπέστειλεν*· dein, *Ὀνιάρης βασιλεὺς Σπαρτιατῶν*, &c. Sic etiam dividit edit. Compl. ſed pro ſingul. *ἀπέστειλεν*, ſcribit pluraliter *ἀπέστειλαν*, cum Mſ. Alex. In Latino S. Theod. ita: *Et hoc reſcriptum epiſtolarum, quod miſerat Onias rex Spartiatarum: Onias Jonathæ ſacerdoti magno ſalutem.* Sed vitioſus hîc eſſe videtur in pluribus Mſ. codex: *Onias rex*, fortaſſe poſitus eſt pro *Oniares rex*, è Gr. *Ὀνιάρης βασιλεύς*.

℣. 21. Itidem Græcè, hoc ult. excepto, *ἐκ γένους Ἀβραάμ*, *de genere Abrahami*, ut in Vulg.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

nere Abraham.
22. Et nunc ex quo hæc cognovimus, benefacitis ſcribentes nobis de pace veſtra.
23. Sed & nos reſcripſimus vobis: Pecora noſtra, & poſſeſſiones noſtræ, veſtræ ſunt; & veſtræ, noſtræ: mandavimus itaque hæc nunciari vobis.
24. Et audivit Jonathas quoniam regreſſi ſunt principes Demetrii cum exercitu multo ſupra quàm priùs, pugnare adversùs eum:
25. & exiit ab Jeruſalem, & occurrit eis in Amathite regione: non enim dederat eis ſpatium ut ingrederentur regionem ejus.
26. Et miſit ſpeculatores in caſtra eorum: & reverſi renuntiaverunt quòd conſtituunt ſupervenire illis nocte.
27. Cùm occidiſſet autem ſol, præcepit Jonathas ſuis vigilare, & eſſe in armis paratos ad pugnam tota nocte, & poſuit cuſtodes per circuitum caſtrorum.
28. Et audierunt adverſarii quòd paratus eſt Jonathas cum ſuis in bello: & timuerunt, & formidaverunt in corde ſuo: & accenderunt focos in caſtris ſuis.
29. Jonathas autem, & qui cum eo erant, non cognoverunt uſque manè: videbant autem luminaria ardentia:
30. & ſecutus eſt eos Jonathas, & non comprehendit eos: tranſierant enim flumen Eleutherum.
31. Et divertit Jonathas ad Arabas, qui vocantur Zabadæi, & percuſſit eos, & accepit ſpolia eorum.
32. Et junxit, & venit Damaſcum, & perambulabat omnem regionem illam.
33. Simon autem exiit, & venit uſque ad Aſcalonem, & ad proxima præſidia: & declinavit in Joppen, & occupavit eam
34. (audivit enim quòd vellent præſidium tradere partibus Demetrii) & poſuit ibi cuſtodes ut cuſtodirent eam.
35. Et reverſus eſt Jonathas, & convocavit ſeniores populi, & cogitavit cum eis ædificare præſidia in Judæa,
36. & ædificare muros in Jeruſalem, & exaltare altitudinem magnam inter medium arcis & civitatis, ut ſepararet eam à civitate, ut eſſet ipſa ſingulariter, & neque emant, neque vendant.
37. Et convenerunt, ut ædificarent civitatem: & cecidit murus, qui erat ſuper torrentem ab ortu ſolis, & reparavit eum, qui vocatur Caphetetha:
38. & Simon ædificavit Adiada in Sephela, &

AL. VERSIO VETUS.

de Abraham. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.
22. Et nunc ex quo hæc cognovimus, beneciſtis ſcribentes nobis de pace veſtra.
23. Sed & nos reſcripſimus: Pecora, veſtra; & poſſeſſio, veſtra eſt: & quæ veſtra, nobis ſunt: mandavimus itaque ut renuntiemus vobis ſecundùm hæc.
24. Et audivit Jonatha quoniam converſi ſunt principes Demetrii cum exercitu multo ſupra quàm primùm, pugnare adversùs eum:
25. & abiit ab Jeruſalem, & occurrit eis in Amathim regionem: non enim dederat eis ſpatium ut ingrederentur in regione ejus.
26. Et miſit ſpeculatores in caſtra ejus: & reverſi nunciaverunt ei quia conſtituunt ſupervenire illis nocte.
27. Et produxit cuſtodes per circuitum caſtrorum.
28. Et audierunt adverſarii quia paratus eſt Jonatha, & qui cum eo ſunt, in bello: timuerunt, & formidaverunt valde: & accenderunt ignes in caſtris ſuis.
29. Jonatha autem, & qui cum eo erant, non cognoverunt uſque manè: viderunt autem luminaria ardentia:
30. & inſecutus eſt eos Jonatha, & comprehendit eos: tranſierunt flumen Liberum.
31. Et convertit Jonathas ad Arabas, qui vocantur Zabadæi, & percuſſit eos, & accepit ſpolia eorum.
32. Et junxit, & venit Damaſcum, & perambulavit omnem regionem.
33. Et Simon exiit, & venit uſque in Aſcalonam, & proxima præſidia: & declinavit Joppen, & occupavit eam
34. (audivit enim quòd vellent præſidium partibus tradere Demetrii) & poſuit ibi cuſtodes ut cuſtodirent eam.
35. Et reverſus eſt Jonathas, & convocavit ſeniores populi, & cogitavit cum eis ædificare præſidia in Judæa,
36. & ædificare muros Jeruſalem, & exaltare altitudine magna inter media arcis & civitatis, ut ſepararent eam à civitate, ut eſſet ipſa ſingulariter, neque emant, neque vendant.
37. Et convenerunt, ut ædificarent civitatem: & cecidit de muro torrentis, quod eſt ab ſolano, & refecit quod vocatur Caphananta:
38. & Simon ædificavit Dida in Saphia, &

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 22. Sic iterum in Græco, præter unum fut. ποιήσετε, *facietis*, pro *feciſtis*.

℣. 23. Græc. Καὶ ἡμεῖς δὲ ἀντιγράφομεν ὑμῖν· Τὰ κτήνη ὑμῶν, ϗ ἡ ὕπαρξις ὑμῶν, ἡμῖν ἐστι· ϗ τὰ ἡμῶν, ὑμῖν ἐστιν· ἐντελλόμεθα οὖν ὅπως ἀπαγγείλωσιν ὑμῖν κατὰ ταῦτα. Mſ. S. Theod. *mandamus itaque.*

℣. 24. Similiter in Græco. Mſ. S. Theod. habet, *quoniam egreſſi ſunt*; Gr. ὅτι ἐπέστρεψαν.

℣. 25. Græc. καὶ ἀπῆρεν ἐξ Ἱερουσαλὴμ, ϗ ἀπήντησεν αὐτοῖς εἰς τὴν Ἀμαθῖτιν χώραν· οὐ γὰρ ἔδωκεν..... ἐμβατεῦσαι εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ.

℣. 26. Græc. Καὶ ἀπέστειλε..... εἰς τὴν παρεμβολὴν αὐτῶν· ϗ ἀπέστρεψαν, ϗ ἀπήγγειλαν αὐτῷ ὅτι οὕτω τάσσονται, &c. ut ſup.

℣. 27. Græcè, ut in Vulg. antecedunt iſta: Ὡς δὲ ἔδυ ὁ ἥλιος, ἐπέταξεν Ἰωνάθαν τοῖς παρ' αὐτοῦ γρηγορεῖν, ϗ εἶναι ἐπὶ τοῖς ὅπλοις, ϗ ἑτοιμάζεσθαι εἰς πόλεμον δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, deinde, ϗ ἐξέβαλε προφύλακας, &c. quæ ſup.

℣. 28. Græc. Καὶ ἤκουσαν οἱ..... ὅτι ἡτοίμασται Ἰωνάθαν, ϗ οἱ παρ' αὐτοῦ, εἰς πόλεμον· ϗ ἐφοβήθησαν, ϗ ἔπτηξαν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, ϗ ἀνέκαυσαν πυρὰς, &c.

℣. 29. Concinit Græcum, niſi quòd habet ἔβλεπον γάρ, *videbant enim*, pro *viderunt autem*; deinde, τὰ φῶτα καιόμενα, *luminaria accenſa.*

℣. 30. In Mſ. noſtro Sangerm. omiſſa haud dubiè eſt ab oſcitante librario negatio *non*, ante *comprehendit*: Græcè enim ita: ϗ κατεδίωξεν Ἰωνάθαν ὀπίσω αὐτῶν, ϗ οὐ κατέλαβεν αὐτούς· διέβησαν γὰρ τὸν Ἐλεύθερον ποταμόν.

℣. 31. Gr. Καὶ ἐξέκλινεν Ἰωνάθαν ἐπὶ..... τοὺς καλουμένους Ζαβεδαίους, &c. ut ſup.

℣. 32. Græc. Καὶ αναζεύξας, ἦλθεν εἰς..... ϗ διώδευσεν ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ. Mſ. quoque S. Theod. habet, *& perambulavit.*

℣. 33. Ita quoque in Græco, poſito uno εἰς, ante *Joppen.*

℣. 34. Eadem rurſum in Græco, præter vocem φρουρὰν, *cuſtodiam*, loco *cuſtodes*. Mſ. S. Theod. initio hab. *audierat enim*, non *audivit.*

℣. 35. Maximè gemina quæ in Græco.

℣. 36. Græc. ϗ προσυψῶσαι τὰ τείχη Ἱερουσαλὴμ, ϗ ὑψῶσαι ὕψος μέγα ἀναμέσον τῆς ἄκρας ϗ..... εἰς τὸ διαχωρίζειν αὐτὴν..... ὅπως μήτε ἀγοράζωσι, &c. ut ſup.

℣. 37. Græc. Καὶ συνήχθησαν τοῦ οἰκοδομεῖν τὴν πόλιν· ϗ ἤγγισε (Mſ. Alex. cum ed. Ald. ϗ ἔπεσε) τοῦ τείχους τοῦ χειμάρρου, τοῦ ἐξ ἀπηλιώτου, ϗ ἐπεσκεύασαν (Mſ. Alex. ἐπεσκεύασεν) τὸ καλούμενον Χαφεναθά.

℣. 38. Græc. ϗ Σίμων ᾠκοδόμησε τὴν Ἀδιδὰ ἐν τῇ Σε-

AL. VERSIO VETUS.	VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.
Ex Mſ. S. Germ. n. 15. *munivit eam, & impoſuit oſteas, & ſeras.*	munivit eam, & impoſuit portas, & ſeras.
39. *Et quæſivit Tryſon regnare Aſiæ, & imponere ſibi diadema, & extendere manum ſuam in Antiochum regem:*	39. Et cùm cogitaſſet Tryphon regnare Aſiæ, & aſſumere diadema, & extendere manum in Antiochum regem:
40. *& timuit ne fortè non ſineret eum Jonatha, & ne pugnaret adversùs eum, & volebat comprehendere eum, & perdere. Et ſurgens abiit in Bethſani.*	40. timens ne fortè non permitteret eum Jonathas, ſed pugnaret adversùs eum, quærebat comprehendere eum, & occidere. Et exſurgens abiit in Bethſan.
41. *Et exiit Jonathas obviam ei cum quadraginta millia viris electis in prælium, & venit Bethſan.*	41. Et exivit Jonathas obviam illi cum quadraginta millibus virorum electorum in prælium, & venit Bethſan.
42. *Et vidit Tryſon quia venit Jonathas cum exercitu multo, & extendere manus in eum timuit:*	42. Et vidit Tryphon quia venit Jonathas cum exercitu multo ut extenderet in eum manus, timuit:
43. *& excepit eum cum honore, & commendavit eum omnibus amicis ſuis, & dedit ei munera: & præcepit amicis ſuis, & exercitui ſuo ut obedirent ei, ſicut ſibi.*	43. & excepit eum cum honore, & commendavit eum omnibus amicis ſuis, & dedit ei munera: & præcepit exercitibus ſuis ut obedirent ei, ſicut ſibi.
44. *Dixitque Jonathæ: Ut quid vexaſti univerſum populum, cum bellum nobis non ſit?*	44. Et dixit Jonathæ: Ut quid vexaſti univerſum populum, cùm bellum nobis non ſit?
45. *Et nunc remitte eos in domus ſuas: elige autem tibi viros paucos, qui tecum ſint, & veni mecum Ptolomaidæ, & tradam tibi illam, & reliqua præſidia, & reliquum exercitum, & univerſos præpoſitos negotiis, & converſus abibo: propterea enim veni.*	45. Et nunc remitte eos in domos ſuas: elige autem tibi viros paucos, qui tecum ſint, & veni mecum Ptolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua præſidia, & exercitum, & univerſos præpoſitos negotii, & converſus abibo: propterea enim veni.
* Mſ. Jonathæ. 46. *Et credidit ei, & fecit * Jonatha Tryſon ſicut dixit: & dimiſit exercitum, & abierunt in terra Juda.*	46. Et credidit ei, & fecit ſicut dixit: & dimiſit exercitum, & abierunt in terram Juda.
47. *Reliquit autem ſecum tria millia viros: ex quibus reliquit in Galilæa duo millia, mille autem cum eo venerunt.*	47. Retinuit autem ſecum tria millia virorum: ex quibus remiſit in Galilæam duo millia, mille autem venerunt cum eo.
48. *Ut intravit autem Jonathas Ptolomaide, clauſerunt portas Ptolomenſes: & comprehenderunt eum: & omnes, qui cum illo erant, intraverunt in gladio.*	48. Ut autem intravit Ptolemaidam Jonathas, clauſerunt portas civitatis Ptolemenſes: & comprehenderunt eum: & omnes, qui cum eo intraverant, gladio interfecerunt.
49. *Et miſit Tryſon exercitum & equites in Galilæam, in campum magnum, ut perderet omnes ſocios Jonathæ.*	49. Et miſit Tryphon exercitum & equites in Galilæam, & in campum magnum, ut perderent omnes ſocios Jonathæ.
50. *Et cognoverunt quia comprehenſus eſt Jonathas, & periit, & omnes qui cum eo: & hortati ſunt ſe invicem, & converſi abierunt in prælio.*	50. At illi cùm cognoviſſent quia comprehenſus eſt Jonathas, & periit, & omnes qui cum eo erant, hortati ſunt ſemetipſos, & exierunt parati in prælium.
51. *Et viderunt qui inſequebantur, quia de anima eſt illis, & converſi ſunt:*	51. Et videntes hi, qui inſecuti fuerant, quia pro anima res eſt illis, reverſi ſunt:
52. *& convenerunt omnes cum pace in terra Juda. Et luxerunt Jonatham, & qui cum eo fuerunt, luctu magno valde.*	52. illi autem venerunt omnes cum pace in terram Juda. Et planxerunt Jonathan, & eos qui cum ipſo fuerant, valde: & luxit Iſraël luctu magno.
53. *Et quæſierunt omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum, projicere eos: dixerunt enim:*	53. Et quæſierunt omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum, conterere eos: dixerunt enim:

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

φύλα, ϗ ὠχύρωσεν θύρας, ϗ μοχλούς.

℣. 39. Similiter in Græco, præter pronom. *ſuam*, quod deeſt poſt *manum*.

℣. 40. Græc. ϗ ἐφοβήθη μήποτε οὐκ ἐάσῃ αὐτὸν Ἰωνάθαν, ϗ μήποτε πολεμήσῃ πρὸς αὐτὸν, ϗ ἐζήτει πόρον τοῦ συλλαβεῖν τὸν Ἰωνάθαν, τοῦ ἀπολέσαι αὐτόν. Καὶ ἀπάρας ἦλθεν εἰς Βαιθσάν.

℣. 41. Græc. Καὶ ἐξῆλθεν..... αὐτῷ ἐν τεσσαράκοντα χιλιάσιν ἀνδρῶν ἐπιλελεγμέναις, &c. ut ſupra.

℣. 42. Græcè pariter: Καὶ εἶδε Τρύφων ὅτι πάρεστι Ἰωνάθαν μετὰ δυνάμεως πολλῆς, ϗ ἐκτεῖναι χεῖρας ἐπ' αὐτὸν εὐλαβήθη. Mſ. verò S. Theod. hab. *quia venit cum..... multo, ut extenderet in eum manus, & timuit.*

℣. 43. Eadem rurſum leguntur Græcè, præter hoc, ϗ ἐπέταξε ταῖς δυνάμεσιν αὐτοῦ, *& præcepit exercitibus ſuis*, abſque med. *amicis ſuis &*: at in Mſ. Alex. ſicut in edd. Ald. & Compl. habetur ut ſup. ϗ ἐπέταξε τοῖς φίλοις αὐτοῦ, καὶ ταῖς δυνάμεσι, &c. in Compl. deeſt αὐτοῦ.

℣. 44. Græc. addit τοῦτον, *iſtum*, ad *populum*; cæt. ut in textu. Mſ. Sangerm. *bellum* non habet, ſed *bello*; vitioſè.

℣. 45. Simillima, & maximè gemina quæ ſunt in Græco, niſi hoc plurale excipias, ϗ τὰς δυνάμεις τὰς λοιπάς, loco *& reliquum exercitum.*

℣. 46. Græc. Καὶ ἐμπιστεύσας αὐτῷ, ἐποίησε καθὼς εἶπε· ϗ ἐξαπέστειλε τὰς δυνάμεις, &c.

℣. 47. Eadem leguntur Græcè, excepto uno ἀφῆκε, *remiſit*, pro altero ſeu medio *reliquit.*

℣. 48. Græcè poſteriora ſic variant: ϗ πάντας τοὺς εἰσελθόντας μετ' αὐτοῦ ἀπέκτειναν ἐν ῥομφαίᾳ· quæ Vulgatæ reſpondent.

℣. 49. Sic eſt in Græco, niſi quòd loco *in campum*, habetur ϗ τὸ πεδίον, *& campum*; at in Mſ. Alex. εἰς τὸ πεδίον, abſque præcedenti ϗ, ut ſupra.

℣. 50. Græc. Καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι συνελήφθη Ἰωνάθαν, ϗ ἀπόλωλε, ϗ οἱ μετ' αὐτοῦ· ϗ παρεκάλεσαν ἑαυτοὺς, ϗ ἐπορεύοντο συνεστραμμένοι ἕτοιμοι εἰς πόλεμον· i. e. *& hortati ſunt ſemetipſos, & exierunt conglobati parati in prælium.*

℣. 51. Itidem Græcè.

℣. 52. Græc. ϗ ἦλθον πάντες..... εἰς γῆν Ἰούδα. Καὶ ἐπένθησαν τὸν..... ϗ τοὺς μετ' αὐτοῦ, ϗ ἐφοβήθησαν σφόδρα· ϗ ἐπένθησε πᾶς Ἰσραὴλ πένθος μέγα· i. e. *& venerunt omnes... in terram Juda. Et planxerunt Jonatham, & eos qui cum ipſo erant, & timuerunt valde: & luxit univerſus Iſraël luctu magno.*

℣. 53. Itidem Græcè, excepto uno ἐκτρίψαι, *conterere*, loco *projicere*; Mſ. S. Theod. *proterere.*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

54. Non habent principem, & adjuvantem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus de hominibus memoriam eorum.

AL. VERSIO VETUS.

54. *Non habent principem, & adjuvantem: nunc ergo expugnemus eos, & tollamus ex hominibus memoriam eorum.* Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 54. Ita de Græco ad verbum.

CAPUT XIII.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

1. ET audivit Simon quòd congregavit Tryphon exercitum copioſum, ut veniret in terram Juda, & attereret eam.

2. Videns quia in tremore populus eſt, & in timore, aſcendit Jeruſalem, & congregavit populum:

3. & adhortans dixit: Vos ſcitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei, fecimus pro legibus, & pro ſanctis prælia, & anguſtias quales vidimus:

4. horum gratiâ perierunt fratres mei omnes propter Iſraël, & relictus ſum ego ſolus.

5. Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis: non enim melior ſum fratribus meis.

6. Vindicabo itaque gentem meam, & ſancta, natos quoque noſtros, & uxores: quia congregatæ ſunt univerſæ gentes conterere nos inimicitiæ gratiâ.

7. Et accenſus eſt ſpiritus populi ſimul ut audivit ſermones iſtos:

8. & reſponderunt voce magna dicentes: Tu es dux noſter loco Judæ, & Jonathæ fratris tui:

9. pugna prælium noſtrum: & omnia, quæcunque dixeris nobis, faciemus.

10. Et congregans omnes viros bellatores, acceleravit conſummare univerſos muros Jeruſalem, & munivit eam in gyro.

11. Et miſit Jonathan filium Abſalomi, & cum eo exercitum novum in Joppen; & ejectis his, qui erant in ea, remanſit illic ipſe.

12. Et movit Tryphon à Ptolemaida cum exercitu multo, ut veniret in terram Juda, & Jonathas cum eo in cuſtodia.

13. Simon autem applicuit in Addus contra faciem campi.

14. Et ut cognovit Tryphon quia ſurrexit Simon loco fratris ſui Jonathæ: & quia commiſſurus eſſet cum eo prælium, miſit ad eum legatos,

15. dicens: Pro argento, quod debebat frater tuus Jonathas in ratione regis, propter negotia quæ habuit, detinuimus eum.

16. Et nunc mitte argenti talenta centum, & duos filios ejus obſides, ut non dimiſſus fugiat à

AL. VERSIO VETUS.

1. *ET audivit Simon quòd congregavit Tryfon exercitum copioſum, ut veniret in terra Juda, & contriret eam.* Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

2. *Et vidit quia in tremore eſt populus, & timore: aſcendit in Jeruſalem, & congregavit populum:*

3. *& exhortatus eſt eos, dicens: Vos ſcitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei, fecimus de legibus ſanctis, & prælia, & anguſtias quales vidimus:*

4. *quorum gratiâ perierunt fratres noſtri propter Iſraël, & relictus ſum ego ſolus.*

5. *Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis: non enim melior ſum fratribus meis.*

6. *Vindicabo itaque gentem meam, & ſancta, & natos veſtros, & uxores: quia congregatæ ſunt univerſæ gentes conterere nos.*

7. *Et accenſus eſt ſpiritus populi ut audierunt verba iſta:*

8. *& dixerunt: Tu es dux noſter loco Judæ, & Jonathæ fratris tui:*

9. *pugna ergo pro nobis: & omnia, quæ dixeris nobis, faciemus.*

10. *Et congregavit omnes viros bellatores, & feſtinavit ædificare muros Jeruſalem, & munivit eam in circuitu.*

11. *Et miſit Jonatham filium Abſalo, miſit cum eo exercitum novum in Joppen; & projecit eos, qui erant in eam, & ipſe remanſit illic.*

12. *Et movit Tryfon ab Ptolomaide cum exercitu multo, ut veniret in terra Juda, & Jonatha cum eo in cuſtodia.*

13. *Simon autem adplicuit in aditum contra faciem templi.*

14. *Et cognovit Tryfon quia ſurrexit Simon loco Jonathæ fratris ſui, & quia pugnaturus eſt cum eo: miſit ad eum legatos,*

15. *dicens: De argento, quod debebat Jonatha frater tuus de ratione regia, propter negotia quæ habuit, contenuimus eum.*

16. *Et nunc mitte argenti talenta centum, & duos filios ejus obſides, ut non dimiſſus fugiat*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 1. Conſonat Græcum.

℣. 2. Græc. Καὶ εἶδε τὸν λαὸν ὅτι ἐςὶν ἔντρομος, ϗ ἔμφοϐος· ϗ ἀνέϐη εἰς Ἱερουσαλὴμ, &c. ut ſup.

℣. 3. Græc. ϗ παρεκάλεσεν αὐτοὺς, ϗ εἶπεν αὐτοῖς· Αὐτοὶ εἴδατε ὅσα ἐγὼ..... ἐποιήσαμεν περὶ τῶν νόμων, ϗ τῶν ἁγίων, ϗ τοὺς πολέμους, ϗ τὰς ςενοχωρίας ἃς εἴδομεν.

℣. 4. Græc. τούτου χάριν ἀπώλοντο οἱ ἀδελφοί μου πάντες χάριν τοῦ, &c. ut ſup.

℣. 5. Itidem Græcè.

℣. 6. Græc. Πλὴν ἐκδικήσω περὶ τοῦ ἔθνους μου, ϗ περὶ τῶν ἁγίων, ϗ περὶ τῶν γυναικῶν, ϗ τῶν τέκνων ἡμῶν· ὅτι συνήχθησαν πάντα τὰ ἔθνη ἐκτρίψαι ἡμᾶς ἔχθρας χάριν.

℣. 7. Græc. Καὶ ἀνεζωπύρησε τὸ..... ἅμα τῷ ἀκοῦσαι, &c.

℣. 8. Gr. ϗ ἀπεκρίθησαν φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες· Σὺ εἶ, &c. ut ſup.

℣. 9. Græc. πολέμησον τὸν πόλεμον ἡμῶν· ϗ πάντα, ὅσα ἂν εἴπῃς, &c.

℣. 10. Ad verbum è Græco, præter unum τοῦ τελέσαι, *conſummare*, pro *ædificare*.

℣. 11. Græc. Καὶ ἀπέςειλεν Ἰωνάθαν τὸν τοῦ Ἀϐεσσαλώμου, ϗ μετ' αὐτοῦ δύναμιν ἱκανὴν εἰς..... ϗ ἐξέϐαλε..... ϗ ἔμεινεν ἐκεῖ ἐν αὐτῇ. Lat. Interpres legiſſe videtur καινὴν, non ἱκανὴν, i. e. *ſufficientem*, *qui ſatis eſſet.*

℣. 12. Similiter in Græco, præter hoc, εἰς γῆν, *in terram.*

℣. 13. Græc. Σίμων δὲ παρενέϐαλεν ἐν Ἀδιδὰ κατὰ πρόσωπον τοῦ πεδίου, quæ Vulgatæ congruunt.

℣. 14. Similia in Græco, niſi quòd hab. ὅτι συνάπτειν αὐτῷ μέλλει πόλεμον· ϗ ἀπέςειλε πρὸς αὐτὸν πρέσϐεις, loco *quia pugnaturus eſt*, &c.

℣. 15. Mſ. S. Theod. tollit hoc ſub fin. *propter negotia quæ habuit.* Græcè verò ita: λέγων· Περὶ ἀργυρίου, οὗ ὤφειλεν..... ὁ ἀδελφός σου εἰς τὸ βασιλικὸν, δι' ἃς εἶχε χρείας, συνέχομεν αὐτόν· edit. Compl. συνέχομεν.

℣. 16. Concinit Græc. niſi quòd hab. δύο τῶν υἱῶν αὐ-

AL. VERSIO VETUS.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15. *à nobis, & dimittimus eum.*

17. *Et cognovit Simon quia cum dolo loqueretur ſecum: & miſit argentum, & pueros, ne inimicitiam magnam ſumeret ad Iſraël.*

18..... Vide Not.

19. *Et mentitus eſt ei, & non dimiſit Jonatham.*

20. *Et venit Tryſon intrare in regionem, & contercre eam: & gyraverunt viam quæ ducit ad Oriin: & Simon, & caſtra ejus perambulabant in omnem locum quocunque ibant.*

21. *Qui autem in arce erant, miſerunt ad Tryſonem legatos, ut feſtinaret venire ad eos per deſertum, & mitteret illis eſcas.*

22. *Et paravit Tryſon omnem equitatum, ut veniret: & in illa nocte erat nix multa valde, & non venit in Galaditin.*

23. *Et cùm adpropinquaſſet Baſgame, occîdit Jonatham, & ſepultus eſt illic.*

24. *Et convertit Tryſon, & abiit in terram ſuam.*

25. *Et miſit Simon, & accepit oſſa Jonathæ fratris ſui, & ſepelivit eum in Modiim civitatem patrum ejus.*

26. *Et planxerunt eum omnis Iſraël planctu magno, & luxerunt eum dies multos.*

27. *Et ædificavit Simon ſuper ſepulcrum patris ſui & fratrum ſuorum, & exaltavit ea viſu, lapide polito retro & ante:*

28. *Statuit ſeptem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus:*

29. *& his qui fecit, circumpoſitis quatuor columnis magnis: & fecit in columnis armamenta in nomine æterno, & ſecus armamenta naves ſculptas, ad videndum ab hominibus navigantibus mare:*

30. *hoc ſepulcro, quod fecit in Modiin, uſque in hunc diem.*

31. *Tryſon autem iter faciebat cum Antiocho rege adoleſcentiore, dolo occîdit eum.*

32. *Et regnavit loco ejus, & impoſuit ſibi diadema Aſiæ, & fecit plagam magnam in terram.*

33. *Et ædificavit Simon præſidia Judææ, & circummuravit turribus excelſis, & muris ma-*

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

nobis, & remittemus eum.

17. Et cognovit Simon quia cum dolo loqueretur ſecum, juſſit tamen dari argentum, & pueros: ne inimicitiam magnam ſumeret ad populum Iſraël, dicentem:

18. Quia non miſit ei argentum, & pueros, propterea periit.

19. Et miſit pueros, & centum talenta: & mentitus eſt, & non dimiſit Jonathan.

20. Et poſt hæc venit Tryphon intra regionem, ut contereret eam: & gyraverunt per viam quæ ducit Ador: & Simon, & caſtra ejus ambulabant in omnem locum quocunque ibant.

21. Qui autem in arce erant, miſerunt ad Tryphonem legatos, ut feſtinaret venire per deſertum, & mitteret illis alimonias.

22. Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte: erat autem nix multa valde, & non venit in Galaaditim.

23. Et cùm appropinquaſſet Baſcaman, occîdit Jonathan, & filios ejus illic.

24. Et convertit Tryphon, & abiit in terram ſuam.

25. Et miſit Simon, & accepit oſſa Jonathæ fratris ſui, & ſepelivit ea in Modin civitate patrum ejus.

26. Et planxerunt eum omnis Iſraël planctu magno, & luxerunt eum dies multos.

27. Et ædificavit Simon ſuper ſepulcrum patris ſui & fratrum ſuorum ædificium altum viſu, lapide polito retro & ante:

28. Et ſtatuit ſeptem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus:

29. & his circumpoſuit columnas magnas; & ſuper columnas arma, ad memoriam æternam; & juxta arma naves ſculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare:

30. hoc eſt ſepulcrum, quod fecit in Modin, uſque in hunc diem.

31. Tryphon autem cùm iter faceret cum Antiocho rege adoleſcente, dolo occidit eum.

32. Et regnavit loco ejus, & impoſuit ſibi diadema Aſiæ, & fecit plagam magnam in terra.

33. Et ædificavit Simon præſidia Judææ, muniens ea turribus excelſis, & muris magnis, & por-

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

τȣ͂, pro *duos filios ejus*, ultimòque, ὅπως μὴ ἀφεθεὶς ἀποςαλήσῃ ἀφ᾽ ἡμῶν, ϗ ἀρήσομϵν αὐτόν.

℣. 17. Mſ. Sang. ſcriptum præfert *cum dolo quæretur*, vel *queretur*, pro *dolo loqueretur*; ſed lapſu calami cuivis aperto, orto videlicet ex gemina ſyllaba, *lo*, tum ultimâ hujus antecedentis, *dolo*, tum primâ ſubſequentis *loqueretur*: nævos ſimiles aut maculas delere non dubitamus. Græcè ita: Καὶ ἔγνω Σίμων ὅτι δόλῳ λαλȣ͂σι πρὸς αὐτόν· ϗ πέμψας τὸ ἀργύριον, ϗ τὰ παιδάρια, μήποτε ἔχθραν ἄρῃ μεγάλην πρὸς τὸν λαὸν, λέγων.

℣℣. 18. 19. Rurſum hîc vitioſus videtur eſſe Mſ. codex Sangerm. omittit enim totum ℣. 18. cum prioribus verbis verſiculi ſubſeq. repetitio vel ſeries nonnullarum vocum ſimilium errorem facilè creare potuit. Græc. addit cum Vulg. Ὅτι ȣ̓κ ἀπέςειλα αὐτῷ τὸ ἀργύριον, ϗ τὰ παιδάρια, ϗ ἀπώλετο· dein, Καὶ ἀπέςειλε τὰ παιδάρια, ϗ τὰ ἑκατὸν τάλαντα· ultimòque, ϗ διεψεύσατο, ϗ ȣ̓κ, &c. quæ ſupra. Nota initio legi ἀπέςειλα, *miſi*, non *miſit*, ut in Vulg.

℣. 20. Gr. Καὶ μετὰ ταῦτα ἦλθε Τρύφων τȣ͂ ἐμβατεῦσαι εἰς τὴν χώραν, ϗ ἐκτρίψαι αὐτήν· ϗ ἐκύκλωσεν ὁδὸν τὴν εἰς Ἄδωρα· ϗ Σίμων, ϗ ἡ παρεμβολὴ αὐτȣ͂ ἀντιπαρῆγεν αὐτῷ εἰς πάντα τόπον ȣ͂ ἂν ἐπορεύετο. Mſ. quoque S. Theod. habet, *Et poſt hæc venit Tryſon ut intraret regionem, & contereret eam.*

℣. 21. Græc. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ἄκρας, ἀπέςελλον πρὸς Τρύφωνα πρεσβευτὰς, κατασπεύδοντας αὐτὸν τȣ͂ ἐλθεῖν πρὸς αὐτȣ̀ς διὰ τῆς ἐρήμȣ, ϗ ἀποςεῖλαι αὐτοῖς τροφάς.

℣. 22. Gr. addit αὐτȣ͂, ad *equitatum*, jungitque ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, cum præced. *veniret*, detracto medio &; tum addit, ϗ ἦν χιὼν πολλὴ σφόδρα· ſtatimque, ϗ ȣ̓κ ἦλθε διὰ τὴν χιόνα, ϗ ἀπῆρε, ϗ ἦλθεν εἰς τὴν Γαλααδίτιν· i. e. *& non venit propter nivem, & movit caſtra, & venit in Galaaditim.*

℣. 23. Græcè pariter, Ὡς δὲ ἤγγισε τῇ Βασκαμᾶ, ἀπέκτεινε τὸν Ἰωνάθαν, ϗ ἐτάφη ἐκεῖ.

℣. 24. Sic eſt in Græco.

℣. 25. Græc. hab..... ϗ ἔθαψεν αὐτὰ ἐν Μωδεΐν, &c. ut in Vulg.

℣. 26. Ita fert Græcum.

℣. 27. Eadem ſunt in Græco, excepto hoc medio, ϗ ὕψωσεν αὐτὸν τῇ ὁράσει, *& exaltavit illud ad aſpectum*, pro *ea viſu.*

℣. 28. Concordat Græcum, niſi quòd initio hab. Καὶ ἔςησεν ἐπ᾽ αὐτὰ, *Et ſtatuit ſuper ea:* ſed à Mſ. Alex. abeſt ἐπ᾽ αὐτά.

℣. 29. Græc. ϗ ταύταις ἐποίησε μηχανήματα, περιθεὶς ςύλȣς μεγάλȣς, ϗ ἐποίησεν ἐπὶ τοῖς ςύλοις πανοπλίας εἰς ὄνομα αἰώνιον· ϗ παρὰ ταῖς πανοπλίαις πλοῖα ἐπιγεγλυμμένα, εἰς τὸ θεωρεῖσθαι ὑπὸ πάντων τῶν πλεόντων τὴν θάλασσαν.

℣. 30. Græc. ȣ̓͂τος ὁ τάφος, ὃν ἐποίησεν ἐν Μωδεΐν, &c.

℣. 31. In Mſ. Sang. deeſt *iter*, ante *faciebat*; ſed aperto mendo. Græcè ita: Ὁ δὲ Τρύφων ἐπορεύετο δόλῳ μετὰ Ἀντιόχȣ τȣ͂ βασιλέως τȣ͂ νεωτέρȣ, ϗ ἀπέκτεινεν αὐτόν.

℣. 32. Sic eſt in Græco.

℣. 33. Græcè pariter: Καὶ ᾠκοδόμησε Σίμων τὰ..... ϗ περιετείχισε πύργοις..... ϗ ἔθετο βρώματα, &c.

VULGATA NOSTRA, QUÆ ET ANTIQUA.

tis, & ſeris: & poſuit alimenta in munitionibus.

34. Et elegit Simon viros, & miſit ad Demetrium regem, ut faceret remiſſionem regioni: quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant geſti.

35. Et Demetrius rex ad verba iſta reſpondit ei, & ſcripſit epiſtolam talem:

36. REX Demetrius Simoni ſummo ſacerdoti, & amico regum, & ſenioribus, & genti Judæorum, ſalutem.

37. Coronam auream, & bahem, quam miſiſtis, ſuſcepimus: & parati ſumus facere vobiſcum pacem magnam, & ſcribere præpoſitis regis remittere vobis quæ induliſimus.

38. Quæcunque enim conſtituimus, vobis conſtant. Munitiones, quas ædificaſtis, vobis ſint:

39. remittimus quoque ignorantias, & peccata uſque in hodiernum diem, & coronam quam debebatis: & ſi quid aliud erat tributarium in Jeruſalem, jam non ſit tributarium.

40. Et ſi qui ex vobis apti ſunt conſcribi inter noſtros, conſcribantur, & ſit inter nos pax.

41. Anno centeſimo ſeptuageſimo ablatum eſt jugum gentium ab Iſraël.

42. Et cœpit populus Iſraël ſcribere in tabulis, & geſtis publicis, Anno primo ſub Simone ſummo ſacerdote, magno duce, & principe Judæorum.

43. In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, & circumdedit eam caſtris, & fecit machinas, & applicuit ad civitatem, & percuſſit turrem unam, & comprehendit eam.

44. Et eruperant qui erant intra machinam in civitatem: & factus eſt motus magnus in civitate.

45. Et aſcenderunt qui erant in civitate, cum uxoribus & filiis ſupra murum, ſciſſis tunicis ſuis, & clamaverunt voce magna, poſtulantes à Simone dextras ſibi dari,

46. & dixerunt: Non nobis reddas ſecundùm malitias noſtras, ſed ſecundùm miſericordias tuas.

47. Et flexus Simon, non debellavit eos: ejecit tamen eos de civitate, & mundavit ædes in quibus fuerant ſimulacra, & tunc intravit in eam cum hymnis benedicens Dominum:

48. & ejecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros qui legem facerent: & munivit eam, & fecit ſibi habitationem.

49. Qui autem erant in arce Jeruſalem, pro-

AL. VERSIO VETUS.

gnis, & portis, & ſeris: & poſuit eſcas in munitionibus. Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

34. *Et elegit Simon viros, & miſit eos ad Demetrium regem, ut faceret remiſſionem regioni: quia omnia acta Tryſonis rapinæ fuerunt.*

35. *Et miſit ei Demetrius rex ſecundùm verba iſta, & ſcripſit ei epiſtolam talem:*

36. *REX Demetrius Simoni ſummo ſacerdoti, & amico regum, & ſenioribus, & genti Judæorum, ſalutem.*

37. *Coronam auream, & bean, quam miſiſtis, accepimus: & parati ſumus vobiſcum facere pacem magnam, & ſcribere ſuperpoſitis regum remittere vobis.*

38. *Quæcunque conſtituimus, vobis conſtant: & munitiones, quas ædificaſtis, ſunt vobis:*

39. *remittimus autem ignorantias, & peccata uſque in hodiernum diem, & coronam quam debebatis: & ſi quid aliud in tributarium erat in Jeruſalem, non ſit tributarium.*

40. *Et ſi qui in vobis apti ſunt conſcribi inter nos, conſcribantur, & ſit inter nos pax.*

41. *Anno centeſimo & ſeptuageſimo ablatum eſt jugum gentium ab Iſraël.*

42. *Et cœpit populus ſcribere in conſcriptionibus, Anno primo ſub Simone ſummo ſacerdote magno, & duce, & principe Judæorum.*

43. *In diebus illis adplicuit ad Gazam, & circumdedit eam caſtris, & fecit eleopolim, & adplicuit ad civitatem, & percuſſit turrem unam, & comprehendit.*

44. *Et exſilierunt qui erant in * eleopolim civitatem: & factus eſt motus magnus in civitate.* * Mſ. aleopolim.

45. *Et aſcenderunt qui erant in civitate, cum uxoribus & filiis ſuper murum, conſciſſis tunicis, & clamaverunt voce magna, poſtulantes à Simone dextras ſibi dari,*

46. *& dixerunt: Non nobis facias ſecundùm malitias noſtras, ſed ſecundùm miſericordiam tuam.*

47. *Et conſenſit illis Simon, & non debellavit eos: & ejecit eos de civitate, & mundavit domos in quibus fuerant ſimulacra, & tunc intravit in eam cantans & benedicens Deum:*

48. *& ejecit ex ea univerſam immunditiam, & conlocavit in eam viros qui legem facerent: & munivit eam, & fecit ſibi habitationem.*

49. *Qui autem erant in arce in Jeruſalem,*

NOTÆ AD AL. VERSIONEM VETEREM.

℣. 34. Rurſum Græcè: Καὶ ἐπέλεξε Σίμων ἄνδρας, καὶ ἀπέστειλε πρὸς Δημήτριον..... ὅτι πᾶσαι αἱ πράξεις Τρύφωνος ἦσαν ἁρπαγαί.

℣. 35. Græc. Καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ Δημήτριος ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ, καὶ ἔγραψεν αὐτῷ, &c. ut ſup.

℣. 36. Ad verbum è Græco.

℣. 37. Græc. Τὸν στέφανον τὸν χρυσοῦν, καὶ τὴν βαΐνην, ἣν..... κεκομίσμεθα· καὶ ἕτοιμοί ἐσμεν τοῦ ποιεῖν ὑμῖν..... καὶ γράφειν τοῖς ἐπὶ τῶν χρειῶν τοῦ ἀφίεναι ὑμῖν ἀφέματα. Mſ. S. Theod. pro *bean*, leg. *bathen.*

℣. 38. Græc. Καὶ ὅσα ἐστήκαμεν πρὸς ὑμᾶς, ἕστηκε· καὶ τὰ..... ὑπαρχέτω ὑμῖν. Mſ. S. Theod. *vobis conſtent..... vobis ſint.*

℣. 39. Eadem ſunt in Græco, detractâ præp. *in*, ante ꝟ. *tributarium*; extremò etiam, μηκέτι τελωνείσθω, *non ſit ampliùs tributarium.* Mſ. Sangerm. vitioſè ſcribit *ignorantia*, loco *ignorantias*; Gr. ἀγνοήματα.

℣. 40. Græc. Καὶ εἴ τινες ἐπιτήδειοι ὑμῶν γραφῆναι εἰς τοὺς περὶ ἡμᾶς, &c. ut ſup.

℣. 41. Gr. Ἔτους ἑβδομηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ, &c. ut ſupra.

℣. 42. Græc. Καὶ ἤρξατο ὁ λαὸς Ἰσραὴλ γράφειν ἐν ταῖς συγγραφαῖς, καὶ συναλλάγμασιν, Ἔτους πρώτου, &c. ut ſup. interpoſitâ etiam conjunct. καὶ, poſt *magno.*

℣. 43. Græc. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παρενέβαλε Σίμων ἐπὶ Γάζαν, καὶ ἐκύκλωσεν..... καὶ ἐποίησεν ἑλεπόλεις, καὶ προσήγαγε τῇ πόλει, &c. ut ſup. Vulgata ſola addit *eam* in fine. In Mſ. Alex. deeſt nomen Σίμων, ſicut in Mſ. Sang. De voce autem ἑλεπόλεις, vide Not. ad ℣. ſeq.

℣. 44. Reſtituenda in Mſ. noſtro omiſſa ab oſcitante librario præpoſitio *in*, ante *civitatem*, cujus defectu tollitur prorſus genuinus hujuſce loci ſenſus. *Eleopolis* enim hîc non *civitas*, ſed *aries bellicus* eſt, ſeu quælibet *machina* ad urbem diruendam apta, ut & conſtat ex verſu præced. ἑλέπολις ab ἑλεῖν πόλιν, ſeu αἱρέω, *capio.* Ambiguum aufert Vulgata; & Græcum, ubi ſic: Καὶ ἐξήλλοντο οἱ ἐν τῇ ἑλεπόλει εἰς τὴν πόλιν, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. *Et qui eruperunt, erant intra machinam, in civitate*, &c.

℣. 45. Eadem leguntur Græcè, addito uno pronom. αὐτῶν, ad ἱμάτια, ſeu *tunicis.*

℣. 46. Græc. καὶ εἶπον· Μὴ ἡμῖν χρήσῃ κατὰ τὰς..... ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔλεός σου.

℣. 47. Græcè ſimiliter: Καὶ συνελύθη Σίμων αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐπολέμησεν αὐτούς· καὶ ἐξέβαλεν αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐκαθάρισε τὰς οἰκίας ἐν αἷς ἦν τὰ εἴδωλα, καὶ οὕτως εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ὑμνῶν καὶ εὐλογῶν.

℣. 48. Græc. καὶ ἐξέβαλεν ἐξ αὐτῆς πᾶσαν ἀκαθαρσίαν, καὶ κατῴκισεν ἐκεῖ ἄνδρας οἵ τινες τὸν νόμον ποιοῦσι· καὶ..... καὶ ᾠκοδόμησεν ἑαυτῷ ἐν αὐτῇ οἴκησιν.

℣. 49. Græc. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ἄκρας ἐν Ἱερουσ. &c. ut ſupra.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

Al. Versio vetus.

prohibebantur egredi & ingredi in regione, & emere, & vendere: & esurierunt valde, & multi ex eis fame perierunt.

50. *Et clamaverunt ad Simonem ut dextras acciperent: & dedit illis: & ejecit eos inde, & mundavit arcem à contaminationibus:*

51. *& intraverunt in ea tertiâ & vicesimâ secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, & floribus palmarum, in cymbalis, & in hymnis, & canticis, quia contritus est inimicus de Israël magnus.*

52. *Et constituit omnibus annis ut ageretur dies hæc cum lætitia.*

53. *Et munivit montem templi, quod erat secus arcem, & habitavit illic ipse, & qui cum eo erant.*

54. *Et vidit Simon Johannem filium suum, quia vir est: & proposuit eum ducem virtutis universæ: & habitavit Gazaris.*

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

hibebantur egredi & ingredi regionem, & emere, ac vendere: & esurierunt valde, & multi ex eis fame perierunt.

50. Et clamaverunt ad Simonem ut dextras acciperent: & dedit illis: & ejecit eos inde, & mundavit arcem à contaminationibus:

51. & intraverunt in eam tertia & vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, & ramis palmarum, & cinyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israël.

52. Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia.

53. Et munivit montem templi, qui erat secus arcem, & habitavit ibi ipse, & qui cum eo erant.

54. Et vidit Simon Joannem filium suum, quòd fortis prælii vir esset: & posuit eum ducem virtutum universarum: & habitavit in Gazaris.

Notæ ad al. Versionem veterem.

℣. 50. Ad verbum è Græco.

℣. 51. ϗ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν..... μετὰ αἰνέσεως, ϗ βαΐων, ϗ ἐν κινύραις, ϗ ἐν κυμβάλοις, ϗ ἐν νάβλαις, ϗ ἐν ὕμνοις, ϗ ἐν ᾠδαῖς, ὅτι συνετρίβη, &c.

℣. 52. Græc. Καὶ ἔστησε κατ' ἐνιαυτὸν τοῦ ἄγειν τὴν ἡμέραν, &c.

℣. 53. Græc. Καὶ προσωχύρωσε τὸ ὄρος τοῦ ἱεροῦ, τὸ παρὰ τὴν, &c.

℣. 54. Græc. Καὶ εἶδε Σίμων τὸν..... ὅτι ἀνήρ ἐστι· ϗ ἔθετο αὐτὸν ἡγούμενον τῶν δυνάμεων πασῶν, &c. ut supra. Mſ. S. Theod. *Et vidit Simon..... quòd vir esset: & posuit*, &c.

CAPUT XIV.

Ex Mſ. S. Germ. n. 15.

** Non plura describere licuit ex veteri codice S. Germani, deficientibus foliis.*

Al. Versio vetus.

1. *ET in anno centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exer.....**

Vulgata nostra, quæ et antiqua.

1. ANno centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum suum, & abiit in Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem.

Versio antiqua, quæ et Vulgata nostra.

2. Et audivit Arsaces rex Persidis & Mediæ, quia intravit Demetrius confines suos, & misit unum de principibus suis ut comprehenderet eum vivum, & adduceret eum ad se.

3. Et abiit, & percussit castra Demetrii: & comprehendit eum, & duxit eum ad Arsacen, & posuit eum in custodiam.

4. Et siluit omnis terra Juda omnibus diebus Simonis, & quæsivit bona genti suæ: & placuit illis potestas ejus, & gloria ejus omnibus diebus.

5. Et cum omni gloria sua accepit Joppen in portum, & fecit introitum in insulis maris.

6. Et dilatavit fines gentis suæ, & obtinuit regionem.

7. Et congregavit captivitatem multam, & dominatus est Gazaræ, & Bethsuræ, & arci: & abstulit immunditias ex ea, & non erat qui resisteret ei.

8. Et unusquisque colebat terram suam cum pace: & terra Juda dabat fructus suos, & ligna camporum fructum suum.

9. Seniores in plateis sedebant omnes, & de bonis terræ tractabant, & juvenes induebant se gloriam, & stolas belli.

10. Et civitatibus tribuebat alimonias, & constituebat eas ut essent vasa munitionis, quoadusque nominatum est nomen gloriæ ejus usque ad extremum terræ.

11. Fecit pacem super terram, & lætatus est Israël lætitia magna.

12. Et sedit unusquisque sub vite sua, & sub ficulnea sua: & non erat qui eos terreret.

Notæ.

℣. 1. Mſ. S. Theod. addit num. plur. *exercitus suos*, &c. ut in Vulg. Græc. Καὶ ἐν ἔτει δευτέρῳ ϗ ἑβδομηκοστῷ ϗ ἑκατοστῷ συνήγαγε Δημήτριος ὁ βασιλεὺς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ϗ..... τοῦ ἐπισπάσασθαι βοήθειαν αὐτῷ, &c.

℣. 2. Mſ. S. Theod. *Et ut audivit Arsaces..... quia intravit Demetrius confines suos, misit unum de..... ut comprehenderent..... & adducerent*, &c. Græc. Καὶ ἤκουσεν Ἀρσάκης..... ὅτι ἦλθε Δημήτριος εἰς τὰ ὅρια αὐτοῦ, ϗ ἀπέστειλεν ἕνα τῶν..... συλλαβεῖν αὐτὸν ζῶντα· seqq. *& adduceret eum ad se*, desunt.

℣. 3. Concinit Græc. nisi quòd extremò habet ἐν φυλακῇ, *in custodia*.

℣. 4. Græcè omittitur *omnis*, ante *terra*; cæt. ad verbum ut supra.

℣. 5. Sic iterum Græcè, deletâ unâ præp. *in*, ante penult. *insulis*.

℣. 6. Græc. habet τῷ ἔθνει, *genti*, non *gentis*; cæt. maximè gemina.

℣. 7. Græc. Καὶ συνήγαγεν..... ϗ ἐκυρίευσε Γαζάρων, ϗ Βαιθσούρων, ϗ τῆς ἄκρας, &c. Mſ. quoque S. Theod. hab. *& arcis*.

℣. 8. Græc. Καὶ ἦσαν γεωργοῦντες τὴν γῆν αὐτῶν μετ' εἰρήνης· ϗ ἡ γῆ ἐδίδου τὰ, &c. i. e. *Et erant colentes terram suam cum pace: & terra dabat*, &c. In Mſ. etiam S. Theod. *& terra dabat*, absque medio *Juda*.

℣. 9. Græc. Πρεσβύτεροι ἐν ταῖς πλατείαις ἐκάθηντο, πάντες περὶ ἀγαθῶν ἐκοινολογοῦντο, ϗ οἱ νεανίσκοι ἐνεδύσαντο δόξας, &c. i. e. *Seniores in plateis sedebant, omnes de bonis communiter tractabant, & juvenes induebant se glorias*, &c. ut supra.

℣. 10. Gr. Ταῖς πόλεσιν ἐχορήγησε βρώματα, ϗ ἔταξεν αὐτὰς ἐν σκεύεσιν ὀχυρώσεως, &c. *Civitatibus tribuit alimonias, & constituit eas in vasis munitionis*, &c.

℣. 11. Sic est in Græco.

℣. 12. Suffragatur Græc. nisi quòd tollit *sub*, ante *ficulnea*, pro qua συκῆν, *ficu*.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

13. Defecit impugnans eos ſuper terram:
reges contriti ſunt in diebus illis.
14. Et confirmavit omnes humiles populi
ſui, & legem exquiſivit, & abſtulit omnem
iniquum & malum:
15. ſancta glorificavit, & multiplicavit va-
ſa ſanctorum.
16. Et auditum eſt Romæ quia defunctus
eſſet Jonathas, & uſque in Spartiatas: & con-
triſtati ſunt valde.
17. Ut audierunt autem quòd Simon fra-
ter ejus factus eſſet ſummus ſacerdos loco ejus,
& ipſe obtineret omnem regionem, & civi-
tates in ea;
18. ſcripſerunt ad eum in tabulis æreis, ut
renovarent amicitias, & ſocietatem, quam fe-
cerant cum Juda, & cum Jonatha fratribus
ejus.
19. Et lectæ ſunt in conſpectu eccleſiæ in
Jeruſalem. Et hoc exemplum epiſtolarum,
quas Spartiatæ miſerunt:
20. SPARTIANORUM principes, & civi-
tates, Simoni Sacerdoti magno, & ſeniori-
bus, & ſacerdotibus, & reliquo populo Ju-
dæorum, fratribus, ſalutem.
21. Legati, qui miſſi ſunt ad populum noſ-
trum, nunciaverunt nobis de veſtra gloria, &
honore, ac lætitia: & gaviſi ſumus in introitu
eorum.
22. Et ſcripſimus quæ ab eis erant dicta in
conciliis populi, ſic: Numenius Antiochi, &
Antipater Jaſonis filius, legati Judæorum, ve-
nerunt ad nos, renovantes nobiſcum amici-
tiam priſtinam.
23. Et placuit populo excipere viros glo-
rioſè, & ponere exemplum ſermonum eorum
in ſegregatis populi libris, ut ſit ad memo-
riam populo Spartiatarum. Exemplum autem
horum ſcripſimus Simoni magno ſacerdoti.
24. Poſt hæc autem miſit Simon Nume-
nium Romam, habentem clypeum aureum
magnum, pondo mnarum mille, ad ſtatuen-
dam cum eis ſocietatem. Cùm autem audiſſet
populus Romanus
25. ſermones iſtos, dixerunt: Quam gratia-
rum actionem reddemus Simoni, & filiis ejus?
26. Reſtituit enim ipſe fratres ſuos, & ex-
pugnavit inimicos Iſraël ab eis: & ſtatuerunt
ei libertatem, & deſcripſerunt in tabulis æreis,
& poſuerunt in titulis in monte Sion.
27. Et hoc eſt exemplum ſcripturæ: OC-
TAVA decima die menſis Elul, anno cente-
ſimo ſeptuageſimo ſecundo, anno tertio ſub
Simone ſacerdote magno in Aſaramel,
28. in conventu magno ſacerdotum, & po-
puli, & principum gentis, & ſeniorum re-
gionis, nota facta ſunt hæc: Quoniam fre-
quenter facta ſunt prælia in regione noſtra.
29. Simon autem Mathathiæ filius ex filiis
Jarib, & fratres ejus dederunt ſe periculo, &
reſtiterunt adverſariis gentis ſuæ, ut ſtarent
ſancta ipſorum, & lex: & gloriâ magnâ glo-
rificaverunt gentem ſuam.
30. Et congregavit Jonathas gentem ſuam,
& factus eſt illis ſacerdos magnus, & appoſi-
tus eſt ad populum ſuum.
31. Et voluerunt inimici eorum calcare,
& atterere regionem ipſorum, & extendere
manus in ſancta eorum.
32. Tunc reſtitit Simon, & pugnavit pro
gente ſua, & erogavit pecunias multas, &
armavit viros virtutis gentis ſuæ, & dedit illis
ſtipendia:
33. & munivit civitates Judææ, & Bethſu-
ram, quæ erat in finibus Judææ, ubi erant ar-
ma hoſtium antea: & poſuit illic præſidium
viros Judæos.
34. Et Joppen munivit, quæ erat ad ma-
re; & Gazaram, quæ eſt in finibus Azoti,
in qua hoſtes antea habitabant, & collocavit
illic Judæos: & quæcunque apta erant ad cor-
reptionem eorum, poſuit in eis.
35. Et vidit populus actum Simonis, &
gloriam quam cogitabat facere genti ſuæ, &
poſuerunt eum ducem ſuum, & principem
ſacerdotum, eò quòd ipſe fecerat hæc omnia,
& juſtitiam, & fidem, quam conſervavit gen-
ti ſuæ, & exquiſivit omni modo exaltare po-
pulum ſuum.
36. Et in diebus ejus proſperatum eſt in

NOTÆ.

℣. 13. Gr. ipſo initio ponit, Καὶ ἐξέλιπεν, *Et defecit;* ſicut inf. καὶ οἱ βασιλεῖς, *& reges;* cæt. ut ſupra.

℣. 14. Conſonat Græc. detractâ conjunct. *&*, ante *legem.*

℣. 15. Ad verbum è Græco.

℣. 16. Græcè, ἕως Σπάρτης, *uſque in Spartam*, pro *in Spartiatas;* cæt. ſimilia.

℣. 17. Græc. delet *omnem*, ante *regionem;* ſubditque, καὶ τῶν πόλεων, τῶν ἐν αὐτῇ, *& civitates, quæ in ea;* cæt. paria.

℣. 18. Græc..... τοῦ ἀνανεώσασθαι πρὸς αὐτὸν φιλίαν καὶ τὴν συμμαχίαν, ἣν ἔστησαν πρὸς Ἰούδαν, καὶ Ἰωνάθαν, &c. *ut renovarent cum eo amicitiam & ſocietatem, quam ſtatuerant cum Juda, & Jonatha*, &c. Mſ. S. Theod. initio hab. *tabulis æreis*, abſque præp. *in*, quæ etiam abeſt à Græco.

℣. 19. Similia Græcum habet.

℣. 20. Græc. Σπαρτιατῶν ἄρχοντες, καὶ ἡ πόλις, Σίμωνι, &c. *Spartiatum principes, & civitas, Simoni*, &c. ut in Vulg. Mſ. S. Theod. *Spartianorum princeps*, non *principes.*

℣. 21. Græc. Οἱ πρεσβευταὶ, οἱ ἀποσταλέντες, &c. ut ſupra, excepto uno *ac lætitia*, quod deeſt.

℣. 22. Græcum ultimò habet, ἀνανεούμενοι τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν.

℣. 23. Sic eſt in Græco.

℣. 24. Eadem leguntur Græcè, detractâ conjunctione *autem*, ante *miſit;* cum ultima voce *Romanus.* Mſ. S. Theod. ſcribit *minarum*, non *mnarum;* Græc. verò μνῶν, cum Vulg.

℣. 25. Concinit Græc. ad verbum.

℣. 26. Gr. in principio habet: Ἐστήρισε γὰρ αὐτὸς, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ ἐπολέμησαν τοὺς ἐχθροὺς Ἰσραὴλ ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἔστησαν, &c. i. e. *Firmavit enim ipſe, & fratres ejus, & domus fratris ejus: & expugnaverunt inimicos Iſraël à ſe, & ſtatuerunt*, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. tollit *à ſe*, poſt *Iſraël.*

℣. 27. Eadem ſunt in Græco, præter ſeqq. καὶ τοῦτο τρίτον ἔτος, *& hic annus tertius*, pro *anno tertio;* & Σαραμὲλ, loco *Aſaramel:* non etiam exprimitur ſup. *die menſis*, ante *Elul.*

℣. 28. Sic iterum Græcè, præter hoc, ἐγνώρισεν ἡμῖν, *innotuit nobis*, loco *nota facta ſunt hæc;* deeſt quoque *noſtra*, in fine.

℣. 29. Græc. Σίμων δὲ ὁ υἱὸς Ματταθίου, ὁ υἱὸς τῶν υἱῶν Ἰαρίβ, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. ſcribit *Joarib*, non *Jarib.*

℣. 30. Sic eſt in Græco.

℣. 31. Græc. Καὶ ἐβουλήθησαν οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν ἐμβατεῦσαι εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, τοῦ ἐκτρίψαι τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ ἐκτεῖναι χεῖρας ἐπὶ τὰ ἅγια αὐτῶν· i. e. *Et voluerunt inimici eorum penetrare in regionem ipſorum, ut attererent regionem ipſorum, & extenderent manus in ſancta ipſorum.*

℣. 32. Græc. initio habet, Τότε ἀνέστη Σίμων, *Tunc ſurrexit Simon;* paulòque poſt, ad *pecunias multas*, addit τῶν ἑαυτοῦ, *ex ſuis;* cæt. paria.

℣. 33. Conſonat Græcum. Mſ. S. Theod. habet *quæ erant*, non *erat*, ſed malè; nam in Gr. τὴν ἐπὶ τῶν ὁρίων.

℣. 34. Græc. poſt *Azoti*, ſubdit, ἐν ᾗ ᾤκουν οἱ πολέμιοι τοπρότερον ἐκεῖ· ultimòque, καὶ ὅσα ἐπιτήδεια ἦν πρὸς τὴν τούτων ἐπανόρθωσιν, ἔθετο ἐν αὐτοῖς.

℣. 35. Simillima, & maximè gemina quæ in Græco.

℣. 36. Conſonat Græcum, præter quàm quòd pro *in arce*, habet, οἳ ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἄκραν, *qui fecerunt ſibi*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

manibus ejus, ut tollerentur gentes de regione ipsorum, & qui in civitate David erant in Jerusalem in arce, de qua procedebant, & contaminabant omnia quæ in circuitu sanctorum sunt, & inferebant plagam magnam castitati:

37. & collocavit in ea viros Judæos ad tutamentum regionis, & civitatis, & exaltavit muros Jerusalem.

38. Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium.

39. Secundùm hæc fecit eum amicum suum, & glorificavit eum gloria magna.

40. Audivit enim quòd appellati sunt Judæi à Romanis amici, & socii, & fratres, & quia susceperunt legatos Simonis gloriosè:

41. & quia Judæi, & sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum, & summum sacerdotem in æternum, donec surgat propheta fidelis:

42. & ut sit super eos dux, & ut cura esset illi pro sanctis, & ut constitueret præpositos super opera eorum, & super regionem, & super arma, & super præsidia:

43. & cura sit illi de sanctis: & ut audiatur ab omnibus, & scribantur in nomine ejus omnes conscriptiones in regione: & ut operiatur purpurâ, & auro:

44. & ne liceat ulli ex populo, & ex sacerdotibus, irritum facere aliquid horum, & contradicere his quæ ab eo dicuntur, aut convocare conventum in regione sine ipso: & vestiri purpurâ, & uti fibulâ aureâ:

45. qui autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.

46. Et complacuit omni populo statuere Simonem, & facere secundùm verba ista.

47. Et suscepit Simon, & placuit ei ut summo sacerdotio fungeretur, & esset dux & princeps gentis Judæorum, & sacerdotum, & præesset omnibus.

48. Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo sanctorum, in loco celebri:

49. exemplum autem eorum ponere in ærario, ut habeat Simon, & filii ejus.

NOTÆ.

arcem; paulòque post, ϗ ἐμίαινον κύκλῳ τῶν ἁγίων, *& contaminabant in circuitu sanctorum*, loco *& contaminabant omnia quæ in circuitu sanctorum sunt;* ultimòque, ϗ ἐποίει πληγὴν μεγάλην ἐν τῇ ἁγνείᾳ.

℣. 37. Ita Græcum habet, hoc tamen interposito, ϗ ὠχύρωσεν αὐτὴν, *& munivit eam*, post *Judæos.* Mſ. S. Theod. tollit *ad*, ante *tutamentum.*

℣. 38. Itidem Græcè.

℣. 39. Græc. Καὶ ταῦτα ϗ ἐποίησεν αὐτὸν τῶν φίλων αὐτοῦ, *Secundùm hæc & fecit eum ex amicis suis*, &c. ut supra.

℣. 40. Ita Græcum habet, hoc excepto medio, ἀπήντησαν τοῖς πρεσβευταῖς, *obviam ierunt legatis*, pro *susceperunt legatos.*

℣. 41. Græc. tollit *eorum*, post *sacerdotes;* loco verò seq. *eum*, ponit Σίμωνα; nec addit *suum*, ad *ducem.* Mſ. S. Theod. legit, *consenserant esse eum ducem.*

℣. 42. Concinit Græc. nisi quòd habeat, καθιστάναι αὐτοὺς, *ut constitueret eos*, loco *& ut constitueret præpositos.* Mſ. S. Theod. *& constituere præpositos.*

℣. 43. Græc. initio hab. ϗ ὅπως μέλοι, *& ut cura sit;* rursumque inf. ϗ ὅπως γράφωνται, Mſ. S. Theod. *& ut scribantur:* cæt. quadrant.

℣. 44. Eadem fert Græc. excepto isto ῥηθησομένοις, ϗ, *dicentur*, *&*, pro *dicuntur*, *aut.*

℣. 45. Itidem Græcè.

℣. 46. Ita rursum Græcè, excepto uno Σίμωνι, loco *Simonem.*

℣. 47. Mſ. S. Theod. tollit *ei*, post *placuit;* extremòque legit, *& præesse omnibus*, non *præesset.* Græc..... ϗ εὐδόκησεν ἀρχιερατεύειν, ϗ εἶναι στρατηγὸς, ϗ ἐθνάρχης τῶν... ϗ τοῦ προστατῆσαι πάντων.

℣. 48. Ad verbum è Græco.

℣. 49. Græc. Τὰ δὲ ἀντίγραφα αὐτῶν θέσθαι, &c. *exempla autem eorum poni*, &c. ut in Vulg.

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. ET misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi gentis Judæorum, & universæ genti:

2. & erant continentes hunc modum: REX Antiochus Simoni sacerdoti magno, & genti Judæorum, salutem.

3. Quoniam quidem pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vendicare regnum, & restituere illud sicut erat antea: & electam feci multitudinem exercitus, & feci naves bellicas.

4. Volo autem procedere per regionem, ut ulciscar in eos, qui corruperunt regionem nostram, & qui desolaverunt civitates multas in regno meo.

5. Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, quas remiserunt tibi ante me omnes reges, & quæcunque alia dona remiserunt tibi:

6. & permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua:

7. Jerusalem autem sanctam esse, & liberam: & omnia arma quæ fabricata sunt, & præsidia quæ construxisti, quæ tenes, maneant tibi.

8. Et omne debitum regis, & quæ futura sunt regi, ex hoc, & in totum tempus remittuntur tibi.

9. Cùm autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, & gentem tuam, & templum gloriâ magnâ, ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.

10. Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terram patrum suorum,

NOTÆ.

℣. 1. Græcè tollitur *rex*, ante *Antiochus;* additur verò τοῦ βασιλέως, ad *Demetrii;* cæt. paria.

℣. 2. Consonat Græcum, nisi quòd voci *magno*, subdit ϗ ἐθνάρχῃ, *& principi gentis;* deinde, ϗ ἔθνει, &c.

℣. 3. Gr. ipso initio habet: Ἐπειδὴ ἄνδρες λοιμοί· subinde loco *& restituere illud*, ὅπως ἀποκαταστήσω αὐτὴν, *ut restituam illud;* & pro *feci naves*, κατεσκεύασα πλοῖα, *paravi naves*, &c.

℣. 4. Similia Græcum habet, detracto ult. pronomine *meo.*

℣. 5. Græc. Νῦν οὖν ἵστημί σοι πάντα τὰ ἀφαιρέματα, ἃ ἀφῆκάν σοι οἱ πρὸ ἐμοῦ βασιλεῖς, &c. quæ sup.

℣. 6. Græc. ϗ ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου.

℣. 7. Græc. Ἱερουσαλὴμ δὲ, ϗ τὰ ἅγια εἶναι ἐλεύθερα· ϗ πάντα τὰ ὅπλα ὅσα κατεσκεύασας, &c. i. e. *Jerusalem autem, & sancta esse libera: & omnia arma quæ fabricasti*, vel *præparasti*, &c. quæ supra.

℣. 8. Græc. habet βασιλικὸν, *regium*, loco *regis*, uti βασιλικὰ, *regia*, pro *regi;* & pro *remittuntur*, ἀφιέσθω, *remittantur;* cæt. similia. Mſ. S. Theod. legit: *Et omne debitum regis, & quæ in futuro debebuntur regi, & ex hoc, & in omne tempus remittuntur tibi.*

℣℣. 9. 10. Simillima & maximè gemina quæ in Græco,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

& convenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut pauci relicti essent cum Tryphone.

11. Et insecutus est eum Antiochus rex, & venit Doram fugiens per maritimam:

12. sciebat enim quòd congregata sunt mala in eum, & reliquit eum exercitus.

13. Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti millibus virorum bellige-ratorum, & octo millibus equitum:

14. & circuivit civitatem, & naves à mari accesserunt: & vexabant civitatem à terra & mari, & neminem sinebant ingredi vel egredi.

15. Venit autem Numenius, & qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas regibus & regionibus scriptas, in quibus continebantur hæc:

16. LUCIUS consul Romanorum, Ptolemæo regi salutem.

17. Legati Judæorum venerunt ad nos amici nostri, renovantes pristinam amicitiam & societatem, missi à Simone principe sacerdotum, & populo Judæorum.

18. Attulerunt autem & clypeum aureum mnarum mille.

19. Placuit itaque nobis scribere regibus, & regionibus, ut non inferant illis mala, neque impugnent eos, & civitates eorum, & regiones eorum: & ut non ferant auxilium pugnantibus adversùs eos.

20. Visum autem est nobis accipere ab eis clypeum.

21. Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundùm legem suam.

22. Hæc eadem scripta sunt Demetrio regi, & Attalo, & Ariarathi, & Arsaci,

23. & in omnes regiones: & Lampsaco, & Spartiatis, & in Delum, & in Myndum, & in Sicyónem, & in Cariam, & in Samum, & in Pamphyliam, & in Lyciam, & in Alicarnassum, & in Coo, & in Siden, & in Aradon, & in Rhodum, & in Phaselidem, & in Gortynam, & Gnidum, & Cyprum, & Cyrenen.

24. Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum, & populo Judæorum.

25. Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundò, admovens ei semper manus, & machinas faciens: & conclusit Tryphonem, ne procederet:

26. & misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium, & argentum, & aurum, & vasa copiosa:

27. & noluit ea accipere, sed rupit omnia, quæ pactus est cum eo antea, & alienavit se ab eo.

28. Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens: Vos tenetis Joppen, & Gazaram, & arcem quæ est in Jerusalem, civitates regni mei:

29. fines earum desolastis, & fecistis plagam magnam in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo.

30. Nunc ergo tradite civitates, quas occupastis; & tributa locorum, in quibus dominati estis extra fines Judææ:

31. sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti, & exterminii, quod exterminastis, & tributorum civitatum alia talenta quingenta: sin autem, veniemus, & expugnabimus vos.

32. Et venit Athenobius amicus regis in Jerusalem, & vidit gloriam Simonis, & claritatem in auro & argento, & apparatum copiosum: & obstupuit: & retulit ei verba regis.

33. Et respondit ei Simon, & dixit ei: Neque alienam terram sumpsimus, neque aliena detinemus: sed hæreditatem patrum nostrorum, quæ injustè ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est.

34. Nos verò tempus habentes, vindicamus hæreditatem patrum nostrorum.

35. Nam de Joppe & Gazara quæ expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, & in regione nostra: horum damus talenta centum. Et non respondit ei Athenobius verbum.

NOTÆ.

℣. 11. Græc. extremò hab. ϗ ἦλθε φεύγων εἰς Δωρᾶ, τὴν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, *& venit fugiens in Doram, quæ ad mare.* Compl. ϗ ἦλθεν εἰς Δωρᾶ φεύγων ἐπὶ τῆς θαλάσσης· Ms. S. Theod. *per maritima.*

℣. 12. Græcè pluraliter..... ϗ ἀφῆκαν αὐτὸν αἱ δυνάμεις.

℣. 13. Græc..... ἐπὶ Δωρᾶ, ϗ σὺν αὐτῷ δώδεκα μυριάδες, &c.

℣. 14. Similia Græcum habet, præter singul. duo, ἔθλιβε, & εἴασε, *vexabat*, & *sinebat*, loco *vexabant*, & *sinebant*; dein, ἐκπορεύεσθαι ϗ εἰσπορεύεσθαι.

℣℣. 15. 16. Græc. Καὶ ἦλθε Νυμήνιος, ϗ οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐκ Ῥώμης, ἔχοντες ἐπιστολὰς τοῖς βασιλεῦσι ϗ ταῖς χώραις, ἐν αἷς ἐγέγραπτο τάδε· Λεύκιος ὕπατος, &c. ut sup.

℣. 17. Græc. post *amici nostri*, subdit, ϗ σύμμαχοι, *& socii*; cæt. simillima.

℣. 18. Sic est in Græco, deletâ mediâ conjunct. *&*.

℣. 19. Suffragatur Græc. nisi quòd hab. ἐκζητήσωσι, *quærant*, pro *inferant*, & χώραν singulariter, non *regiones*.

℣℣. 20. 21. Itidem Græcè.

℣. 22. Gr. Καὶ τὰ αὐτὰ ἔγραψε Δημητρίῳ, &c. *Hæc eadem scripsit Demetrio*, &c. al. Καὶ ταῦτα ἔγραψε, &c. Ms. S. Theod. subinde scribit *Arathe*, non *Ariarathi*.

℣. 23. Totidem verba in Græco, præter unum aut alterum nonnihil mutata, nempe Σαμψάμῃ, vel ut in Ms. Alex. Σαμψάκῃ, pro *Lampsaco*; & Κνίδον, *Cnidum*, pro *Gnidum*: *Rhodum* autem, & *Phaselidem* Gr. ponit inter *Alicarnassum*, & *Coo*. In Ms. S. Theod. sic variant nomina: *& Samsame, & Spartanis, & Delo, & Mydo, & Sicyone, & Carie, & Saunm, & Pamphiliam, & Lyciam, & Alacarnasum, & Rodum, & Faselyda, & Choo, & Syden, & Arado, & Gortinam*, &c.

℣. 24. Itidem Græcè, detracto ult. *& populo Judæorum.*

℣. 25. Sic iterum Græcè, hoc excepto ult. τοῦ μὴ εἰσπορεύεσθαι ϗ ἐκπορεύεσθαι, *ne ingrederetur & egrederetur*, loco *ne procederet.*

℣. 26. Græc. ϗ ἀπέστειλεν αὐτῷ..... συμμαχῆσαι αὐτῷ, ϗ..... ϗ σκεύη ἱκανά.

℣. 27. ϗ οὐκ ἠβούλετο αὐτὰ..... ἀλλ' ἠθέτησε πάντα..... ϗ ἠλλοτριοῦτο αὐτῷ. Ms. S. Theod. *sed irrupit omnia*, &c. ut in Vulg.

℣. 28. Ita de Græco, verbum è verbo.

℣. 29. Consonat Græcum, nisi quòd habet τόπων πολλῶν, *locorum multorum*, loco *per loca multa.*

℣℣. 30. 31. Eadem sunt in Græco.

℣. 32. Ita Græcè, præter media ista, ϗ κυλικεῖον μετὰ χρυσωμάτων ϗ ἀργυρωμάτων, *& abacum cum vasis aureis & argenteis*, pro *& claritatem in auro & argento*; dein, ϗ παράστασιν ἱκανὴν, &c.

℣. 33. Ita fert Græcum, præter seqq. Καὶ ἀποκριθεὶς Σίμων, εἶπεν αὐτῷ· subinde, κεκρατήκαμεν, *detinuimus*, pro *detinemus*; ultimòque, ὑπὸ δὲ ἐχθρῶν ἡμῶν ἔν τινι καιρῷ ἀκρίτως κατεκρατήθη· i. e. *ab inimicis autem nostris injustè aliquo tempore possessa est*, loco *quæ injustè ab inimicis*, &c.

℣. 34. Græc. Ἡμεῖς δὲ..... ἀντεχόμεθα τῆς, &c.

℣. 35. Gr. Περὶ δὲ Ἰόππης ϗ Γαζάρων ὧν αἰτεῖς, αὗται ἐποίουν ἐν τῷ λαῷ πληγὴν μεγάλην κατὰ τὴν χώραν ἡμῶν· τούτων δώσομεν τάλαντα ἑκατόν, &c. i. e. *De Joppe autem & Gaza quæ expostulas, ipsæ faciebant in populo plagam magnam per regionem nostram: harum dabimus centum ta-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

36. Reversus autem cum ira ad regem, renuntiavit ei verba ista, & gloriam Simonis, & universa quæ vidit: & iratus est rex irâ magnâ.

37. Tryphon autem fugit navi in Orthosiada.

38. Et constituit rex Cendebæum ducem maritimum, & exercitum peditum & equitum dedit illi.

39. Et mandavit illi movere castra contra faciem Judææ: & mandavit ei ædificare Gedorem, & obstruere portas civitatis, & debellare populum. Rex autem persequebatur Tryphonem.

40. Et pervenit Cendebæus Jamniam, & cœpit irritare plebem, & conculcare Judæam, & captivare populum, & interficere, & ædificare Gedorem.

41. Et collocavit illic equites, & exercitum: ut egressi perambularent viam Judææ, sicut constituit ei rex.

NOTÆ.

lenta, &c. ut sup. In Ms. Alex. penult. *Athenobiis* deest.

℣. 36. Græc. Ἀπέστρεψε δὲ..... καὶ ἀπήγγειλεν, &c.

℣. 37. Gr. Τρύφων δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον, ἔφυγεν εἰς Ὀρθωσιάδα· *Tryphon autem conscendens navim, fugit in Orthosiada.*

℣. 38. Græcè, τῆς παραλίας, *maritimæ*, loco *maritimum*; dein, καὶ δυνάμεις πεζικὰς, &c.

℣. 39. Similia Græcum habet, exceptis his, οἰκοδομῆσαι τὴν Κεδρὼν, καὶ ὀχυρῶσαι τὰς πύλας, καὶ ὅπως πολεμήσῃ τὸν λαόν· i. e. *ædificare Cedronem, & munire portas, & ut debellet populum*, loco *ædific. Gedorem, & obstruere portas civitatis, & debellare populum.* Ms. Alex. loco πύλας, habet πόλεις, *civitates.* Ms. S. Theod. legit pariter *Cedronem*, non *Gedorem.*

℣. 40. Eadem rursum Græcè, præter ista, ἐμβατεύειν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, *penetrare in Judæam*, pro *conculcare Judæam*; & ᾠκοδόμησε τὴν Κεδρὼν, *ædificavit Cedronem*, pro *ædificare Gedorem.* Ms. S. Theod. *ædificare Cedronem.*

℣. 41. Græcè pluraliter δυνάμεις, *exercitus*, sicut inf. τὰς ὁδοὺς, *vias*, loco *viam*; cæt. similia.

CAPUT XVI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. ET ascendit Joannes de Gazaris, & nunciavit Simoni patri suo quæ fecit Cendebæus in populo ipsorum.

2. Et vocavit Simon duos filios seniores, Judam & Joannem, & ait illis: Ego, & fratres mei, & domus patris mei, expugnavimus hostes Israël ab adolescentia usque in hunc diem: & prosperatum est in manibus nostris liberare Israël aliquoties.

3. Nunc autem senui, sed estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnate pro gente nostra: auxilium verò de cœlo vobiscum sit.

4. Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, & equites; & profecti sunt ad Cendebæum: & dormierunt in Modin.

5. Et surrexerunt manè, & abierunt in campum: & ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum, & equitum, & fluvius torrens erat inter medium ipsorum.

6. Et admovit castra contra faciem eorum ipse, & populus ejus, & vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, & transfretavit primus: & viderunt eum viri, & transierunt post eum.

7. Et divisit populum, & equites in medio peditum: erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis.

8. Et exclamaverunt sacris tubis, & in fugam conversus est Cendebæus, & castra ejus: & ceciderunt ex eis multi vulnerati: residui autem in munitionem fugerunt.

9. Tunc vulneratus est Judas frater Joannis: Joannes autem insecutus est eos, donec venit Cedronem, quam ædificavit:

10. & fugerunt usque ad turres, quæ erant in agris Azoti, & succendit eas igni. Et ceciderunt ex illis duo millia virorum, & reversus est in Judæam in pace.

11. Et Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Jericho, & habebat argentum, & aurum multum:

12. erat enim gener summi sacerdotis.

13. Et exaltatum est cor ejus, & volebat obtinere regionem, & cogitabat dolum adversùs Simonem, & filios ejus, ut tolleret eos.

14. Simon autem, perambulans civitates, quæ erant in regione Judææ, & sollicitudinem gerens earum, descendit in Jericho ipse, & Mathathias filius ejus, & Judas, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo: hic est mensis Sabath.

15. Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculam, quæ vocatur Doch, cum dolo, quam ædificavit: & fecit eis convivium magnum, & abscondit illic viros.

16. Et cùm inebriatus esset Simon, & filii ejus, surrexit Ptolemæus cum suis, & sumpserunt arma sua, & intraverunt in convivium,

NOTÆ.

℣. 1. Græcum extremò habet συνετέλει Κενδεβαῖος, absque seq. *in populo ipsorum*; quod pariter deest in Ms. S. Theod. In ed. Ald. συνετέλεσε.

℣. 2. Similia prorsus in Græco, præter unum αὐτοῦ, additum ad *filios*; ultimòque, πλεονάκις, *sæpenumero*, pro *aliquoties.* Ms. S. Theod. initio hab. *Et vocavit duos filios suos seniores*; paulòque post, *Ego, & fratres mei expugnavimus*, absque hoc med. *& domus patris mei.*

℣. 3. Gr. post verbum *senui*, addit: καὶ ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ἐλέει ἱκανοί ἐστε ἐν τοῖς ἔτεσι· deinde, γίνεσθε ἀντ' ἐμοῦ, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου, &c. i. e. *& vos autem in misericordia sufficientes estis in annis: estote loco meo, & fratris mei*; reliqua ut in Vulg.

℣. 4. Ita in Græco ad verbum.

℣. 5. Græcè deest solùm vox *fluvius.*

℣℣. 6. 7. 8. Totidem verba in Græco.

℣. 9. Ita rursum in Græco, detracto uno *Joannis*, post *frater.*

℣. 10. Gr. καὶ ἔφυγον ἕως εἰς τοὺς πύργους... Ἀζώτου, καὶ ἐνεπύρισεν αὐτὴν ἐν πυρί. Καὶ ἔπεσον ἐξ αὐτῶν εἰς ἄνδρας δισχιλίους, καὶ ἀπέστρεψεν εἰς γῆν Ἰούδα μετ' εἰρήνης· i. e. *& fugerunt usque ad turres, quæ..... Azoti, & succendit eam igni. Et ceciderunt ex eis ad duo millia virorum, & reversus est in terram Juda cum pace.*

℣. 11. Ita Græcè, nisi excipiatur nomen Ἀβούβου, *Abubi*, loco *Abobi.*

℣℣. 12. 13. Similia in Græco.

℣. 14. Gr. Σίμων δὲ ἦν ἐφοδεύων τὰς πόλεις, τὰς ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ φροντίζων τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν· καὶ κατέβη εἰς Ἱεριχὼ αὐτὸς, καὶ Ματταθίας, καὶ Ἰούδας, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἔτους, &c. i. e. *Simon autem erat perambulans civitates, quæ in regione, & sollicitudinem gerens de cura earum: & descendit in Jericho ipse, & Mattathias, & Judas, filii ejus, anno*, &c. quæ sup.

℣. 15. Eadem sunt in Græco.

℣. 16. Ita Græcum habet, exceptis his mediis, καὶ ἐπι-

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

& occiderunt eum, & duos filios ejus, & quosdam pueros ejus:

17. & fecit deceptionem magnam in Israël, & reddidit mala pro bonis.

18. Et scripsit hæc Ptolemæus, & misit regi, ut mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, & civitates eorum, & tributa.

19. Et misit alios in Gazaram tollere Joannem: & tribunis misit epistolas, ut venirent ad se, & daret eis argentum, & aurum, & dona.

20. Et alios misit occupare Jerusalem, & montem templi.

21. Et præcurrens quidam, nunciavit Joanni in Gazara, quia periit pater ejus, & fratres ejus, & quia misit te quoque interfici.

22. Ut audivit autem, vehementer expavit: & comprehendit viros, qui venerant perdere eum, & occidit eos: cognovit enim quia quærebant eum perdere.

23. Et cætera sermonum Joannis, & bellorum ejus, & bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, & ædificii murorum, quos exstruxit, & rerum gestarum ejus:

24. ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

NOTÆ.

Εἰσήλθοσαν τῷ Σίμωνι εἰς τὸ συμπόσιον, & *irruerunt in Simonem in convivio*, loco & *intraverunt in convivium*.

℣. 17. Consonat Græcum, sublato τῷ *in Israël*.

℣. 18. Ita rursum Græcè, detracto hoc ult. & *tributa*.

℣. 19. Ita constanter in Græco, excepto uno ὅπως δῷ, *ut daret*, pro & *daret*.

℣. 20. Ad verbum è Græco.

℣. 21. Itidem Græcè, præter ult. ἀποκτεῖναι, *interficere*, pro *interfici*.

℣. 22. Græc. Καὶ ἀκούσας, ἐξέστη σφόδρα, &c. ut supra.

℣. 23. Græc. Καὶ τὰ λοιπὰ τῶν..... καὶ τῶν..... καὶ τῶν ἀνδραγαθιῶν αὐτοῦ, ὧν ἠνδραγάθησε, καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν, &c. ut supra. Ms. S. Theod. legit & *ædificia*, non *ædificii*.

℣. 24. Ita de Græco verbum è verbo.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER MACHABÆORUM PRIOR.

CAP. I. ℣. 11. Et exiit ex eis radix peccatrix. *Nominativus femininus* peccatrix, *non est commutandus cum genitivo neutro* peccati.

℣. 27. Virgines, & juvenes infirmati sunt. *Non sunt præponendi juvenes virginibus.*

℣. 38. Et factum est hoc ad insidias sanctificationi. *Dativus casus* sanctificationi, *non est mutandus cum genitivo.*

℣. 51. In omnibus immundis. *Pro adjectivo* immundis, *non scribas substantivum* immunditiis.

℣. 57. Quinto & quadragesimo & centesimo anno. *Non omittas* & centesimo.

CAP. II. ℣. 1. Sacerdos ex filiis Joarib ab Jerusalem. *Scribendum est* Joarib, *ultima littera existente* b *secunda alphabeti; non* Joarim, *ultima littera existente* m *secunda liquidarum.*

℣. 30. Et sederunt ibi ipsi, & filii eorum. *Non mutes plurale* eorum *in singulare* ejus.

Ibidem. Quoniam inundaverunt super eos mala. *Alii libri scribunt* induraverunt, *minùs verisimiliter.*

℣. 31. Qui erat in Jerusalem. *Retinendus est numerus singularis* erat.

℣. 42. Tunc congregata est ad eos synagoga Assidæorum. *Cave reponas nomen generale* Judæorum, *pro particulari* Assidæorum, *quod aliàs dicitur* Essenorum.

℣. 46. Quotquot invenerunt in finibus Israël. *Nomen* Israël *non est mutandum in pronomen* eorum.

℣. 64. Quia in ipsa gloriosi eritis. *Quod quidam libri adjiciunt post conjunctionem* quia, cùm feceritis quæ vobis præcepta sunt in lege à Domino Deo vestro, *meritò ut superfluum omissum est.*

CAP. III. ℣. 8. Et perambulavit civitates Juda. *Non mutes præteritum perfectum in imperfectum* perambulabat.

CAP. IV. ℣. 20. Et vidit Gorgias quòd in fugam conversi sunt sui. *Correctores putarunt non omittendas voces* Gorgias & sui, *quas multi omittunt.*

Sequitur: Et succenderunt castra. *Non mutes* succenderunt *cum* succensa sunt.

℣. 31. Et confundantur in exercitu suo. *Servandus est numerus pluralis* confundantur, *non surrogandus singularis* confundatur.

CAP. V. ℣. 3. Et eos qui erant in Acrabathane. *Plerique libri vocem* Acrabathane, *malè scribunt omissâ litterâ* c, *quæ tertia quidem est alphabeti, hujus autem dictionis secunda.*

℣. 30. Et expugnarent eos. *Alii legunt* expugnabant.

℣. 35. Et sumpsit spolia ejus. *Non supponas verbum compositum* assumpsit, *pro simplici* sumpsit.

℣. 44. Cum omnibus qui erant in ipso. *Pro masculino* qui, *multi libri habent neutrum* quæ. *Græcum ambiguum est.*

℣. 56. Et Azarias princeps virtutis. *Correctores prætulerunt singulare* princeps *plurali* principes.

℣. 60. Et facta est fuga magna in populo. *Correctores rectè emendarunt* fuga, *pro eo quod vulgò legitur* plaga, *quod amplius est.*

CAP. VI. ℣. 7. Quam ædificaverat super altare. *Retinendum est singulare* ædificaverat, *non mutandum in plurale* ædificaverant.

℣. 17. Et vocavit nomen ejus Eupator. *Alii, pro nominativo, scribunt accusativum* Eupatorem.

℣. 26. Ad arcem Jerusalem. *Non interjicias præpositionem* in *ante* Jerusalem.

Ibidem: Et munitionem Bethsuram munierunt. *Neque hîc ante* Bethsuram.

℣. 37. Et Indus magister bestiæ. *Insignis correctio, quâ nomen* Indus *repositum est, pro eo quod vulgò scribitur adverbio* intus. *Significatur super singulos elephantes, præter viros bellatores, fuisse Indum magistrum elephantis.*

℣. 57. Festinavit ire. *Alii præponunt conjunctionem* &.

CAP. VII. ℣. 6. Et nos dispersit de terra nostra. *Pro* dispersit, *quod est, ejecit, non scribas* disperdidit.

℣. 7. Quod fecit nobis, & regionibus regis. *Conjunctio* & *mutanda non est cum præpositione* in.

CAP. IX. ℣. 1. Apposuit Bacchidem. *Non interponas* &.

℣. 57. Et siluit terra annis duobus. *Non facilè addas voci* terra *nomen* Juda, *etiamsi Græcè addatur.*

℣. 61. Qui principes erant malitiæ. *Legendum est* malitiæ, *quod est, insidiarum, non* militiæ, *quod est, exercitus, id est, legenda est* a *prima vocalis, non* i *tertia.*

CAP. X. ℣. 13. Et reliquit unusquisque locum suum. *Non omittas pronomen* suum.

℣. 20. Et ut amicus voceris regis. *Nec hîc omittenda est conjunctio* &.

℣. 38. Et non obediant alii potestati. *Non commutes* alii *cum* alienæ.

℣. 45. Et ad exstruendos muros Jerusalem. *Non præponas nomini* Jerusalem *præpositionem* in.

℣. 53. Et sedimus in sede regni ejus. *Non est mutandum præteritum* sedimus *in præsens* sedemus.

℣. 54. Et dabo tibi dona, & ipsi digna te. *Duæ voces* digna te, *quod est decentia te, non sunt contrahendæ in unam, quod vulgò fit,* dignitatem.

CAP. XI. ℣. 7. Qui vocatur Eleutherus. *Non surroges imperfectum* vocabatur *in locum præsentis.*

℣. 37. In monte sancto, in loco celebri. *Non interjicias conjunctionem* &.

℣. 38. Quem contraxit ab insulis gentium. *Verbum compositum* contraxit, *non est mutandum in simplex* traxit.

℣. 39. Quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium. *Præteritum imperfectum non mutetur cum perfecto* murmuravit.

℣. 61. Et prædatus est ea. *Neutrum plurale* ea *non est*

vertendum in femininum singulare eam.

Cap. XII. ℣. 1. Et elegit viros. *Non est omittenda conjunctio.*

℣. 7. Ab Ario qui regnabat apud vos. *Patres legendum censuerunt* Ario, *prima littera alphabeti existente prima vocis*, *non* Dario, *præposita* D, *quarta alphabeti.*

Ibidem. Sicut rescriptum continet quod subjectum est. *Pro nomine composito* rescriptum, *non est substituendum simplex* scriptum.

℣. 9. Nos cùm nullo horum indigeremus. *Non est addenda conjunctio* enim.

℣. 16. Numenium Antiochi filium, & Antipatrem Jasonis filium. *Non omittas vocem* filium *repetitam.*

℣. 19. Et hoc est rescriptum epistolarum quod miserat Oniæ. *Præteritum plusquam perfectum* miserat, *non est mutandum in perfectum* misit; *multòque minùs dativus* Oniæ *in nominativum* Onias.

Sequitur ℣. 20. Arius rex Spartiatarum Oniæ sacerdoti magno salutem. *Triplex correctio est hîc observanda, ne in vetera vitia recidatur. Prima, nomen* Arius, *nec omittendum esse, nec augendum, sive littera una* Darius, *sive syllaba* Oniares. *Altera, nomen* Oniæ *legendum esse casu tertio, non primo* Onias. *Tertia, nullo modo hîc addendum esse nomen* Jonathæ.

℣. 31. Ad Arabas, qui vocantur Zabadæi. *Præsens* vocantur, *non est mutandum cum imperfecto* vocabantur.

℣. 36. Et exaltare altitudinem magnam. *Accusativi* altitudinem magnam, *nullo modo vertendi sunt in ablativos.*

℣. 42. Ut extenderet in eum manus timuit. *Non est addenda conjunctio* & *ante* timuit.

℣. 52. Et eos qui cum ipso fuerant. *Retinendum est plusquam perfectum* fuerant, *non substituendum imperfectum* erant.

Cap. XIII. ℣. 6. Natos quoque nostros. *Non scribas pronomen secundæ personæ* vestros, *pro primæ* nostros.

℣. 11. Et ejectis his qui erant in ea, remansit illic ipse. *Pronomen* ea *nequaquam commutandum est cum nomine* arce.

℣. 15. Propter negotia quæ habuit. *Non sunt hæc verba è textu auferenda judicio Correctorum.*

℣. 46. Sed secundùm misericordias tuas. *Non subjungas* & serviemus tibi.

℣. 50. Et clamaverunt ad Simonem ut dextras acciperent. *Non mutes pluralem numerum in singularem* acciperet.

℣. 51. Et cinyris & cymbalis. *Scribendum est* cinyris *vel* cinnyris, *vocali media ypsilon, non alpha.*

Cap. XIV. ℣. 2. Et adduceret eum ad se. *Correctores hæc verba ex veteribus manuscriptis addiderunt.*

℣. 27. Et hoc est exemplum scripturæ. *Nequaquam omittenda sunt hæc verba.*

Cap. XV. ℣. 4. Volo autem procedere per regionem. *Non mutes numerum singularem in pluralem* regiones.

℣. 21. Si qui ergo pestilentes refugerunt. *Non commutes verbum compositum* refugerunt *cum simplici* fugerunt.

℣. 22. Et Attalo, & Ariarathi, & Arsaci. *Media vox quinquesyllaba est, aut certè quadrisyllaba*, Ariarathi, *à nominativo Ariarathes: pro qua Græcè legitur trissyllaba* Arathæ; *Latinè à plerisque mendosè* Arabæ.

℣. 23. Et in Delum, & in Myndum, & in Sicyonem, & in Cariam, & in Samum, & in Pamphyliam, & in Lyciam, & in Alicarnassum, & in Coo, & in Siden, & in Aradon, & in Rhodum, & in Phaselidem, & in Gortynam, & Gnidum. *Prima aliquot horum nominum propriorum, multi Latini libri legunt tertio casu, omissa præpositione:* Et Delo, & Mydo, *&c. Cæterùm* Myndum *scribendum est &* Aradon, *non* Mydum, *&* Arado *omissâ litterâ* n: *rursus* Gortynam, *non* Cortynam; G *septima, non tertia alphabeti littera* C.

℣. 24. Simoni principi sacerdotum, & populo Judæorum. *Vetera manuscripta addunt illud* & populo Judæorum.

℣. 39. Et mandavit ei ædificare Gedorem. *Pro eo quod Latini ferè libri, Græcis conformiter, legunt* Cedronem, *Romani Patres emendarunt* Gedorem, *tum hoc tum proximo versu* 40.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER MACHABÆORUM PRIOR.

Cap. VII. ℣. 9. Et misit eum ut videret exterminium quod fecit Judas; sed & Alcimum. *Alii omittunt hæc verba*, ut videret exterminium quod fecit Judas; sed, *Græco consentaneè: quæ ab omnibus leguntur supra* ℣. 7. *unde & facilè hîc subaudiuntur.*

℣. 19. Et comprehendit multos ex eis qui à se effugerant. *Ita est in quibusdam veteribus Mss. in aliis legitur contrarium*, qui ad se refugerant.

Cap. XIII. ℣. 54. Quòd fortis prælii vir esset. *Latinorum librorum quos vidi, quidam illud solum legunt*, quòd vir esset, *consentaneè Græco; quidam addunt*, quòd vir fortis esset; *quidam*, quòd vir prælii esset. *Hic omnia copulantur.*

Cap. XV. ℣. 23. Et Lampsaco, & Spartiatis. *Pro* Lampsaco, *alii Latini libri, Græco conformiter, habent* Samsamæ.

CAPITULA LIBRI II. MACHABÆORUM,

Ex Mſ. codice Eccleſiæ B. Mariæ Remenſis, n. B. 2.

I. *Ubi occiſus eſt Antiochus rex in templo Naneæ à ſacerdotibus, cum his qui ſecum erant.* cap. 1. ✠✠. 13. 14. 15. 16. 17.

II. *De igne ſacrificii, qui fuit abſconditus in puteo.* c. 1. ✠✠. 18. 19. 20. &c.

III. *De oratione Nehemiæ tenenda ; & quòd regi Perſarum manifeſtatum ſit miraculum factum.* c. 1. ✠✠. 23. 24. &c. 33. 34. &c.

IV. *Ubi arca Dei & altare incluſa ſunt ab Hieremia propheta : & de quinque libris, quos Jeſſon ſcripſit, in unum reductis.* c. 2. ✠✠. 4. 5. 24. 25. 26.

V. *Ubi Simon detulit dona templo Dei ; & mittitur Heliodorus ad auferenda ea.* c. 3. ✠✠. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. &c.

VI. *Sacerdotes, & populus orant Dominum ut depoſita cuſtodiantur.* c. 3. ✠✠. 15. 16. 17. 18. &c.

VII. *Quomodo Heliodorus volens ſpoliare templum, correptus eſt.* c. 3. ✠✠. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29.

VIII. *Summus ſacerdos oblato ſacrificio pro Heliodoro, orat ut à plaga liberetur.* c. 3. ✠✠. 31. 32. 33. &c.

IX. *De inſidiis Simonis proditoris circa Oniam ſacerdotem.* c. 4. ✠✠. 1. 2. 3. &c.

X. *Ubi Jaſon, frater Oniæ, præmio corrupit regem Antiochum pro adipiſcendo ſummo ſacerdotio.* c. 4. ✠✠. 7. 8. 9. 10.

XI. *Ubi Jaſon miſit argentum didragmas* CCC. *ad ſacrificium Herculis.* c. 4. ✠✠. 19. 20.

XII. *Ubi Jaſon miſit Menelaum ad regem ; & idem Menelaus excluſit Jaſonem de ſacerdotio ; qui Menelaus poſtea amotus eſt, ſuccedente ei Lyſimaco fratre ſuo.* c. 4. ✠✠. 23. 24. 25. 26. 29.

XIII. *Ubi Onias ſacerdos occiditur ab Andronico, præmio Menelai.* c. 4. ✠✠. 32. 33. 34.

XIV. *Ubi occiditur Andronicus pro Onia ſacerdote occiſo.* c. 4. ✠. 38.

XV. *Ubi à populo Lyſimacus occiſus eſt : & contra Menelaum apud regem agitur, & ejus ſententia à Ptolomeo vertitur.* c. 4. ✠✠. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47.

XVI. *De ſignis cœleſtibus apud Hieroſolymam : & de morte Jaſonis perſecutoris civium.* c. 5. ✠✠. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

XVII. *Ubi Antiochus perſequens Judæam, occiſo populo, etiam templum exſpoliavit duce Menelao.* c. 5. ✠✠. 11. 12. 13. 14. 15. 16. &c.

XVIII. *Ubi Antiochus exſpoliato templo, Antiochiam profectus eſt, relictis perſecutoribus Judæorum, & Apollonio, per quem populum interfecit.* c. 5. ✠✠. 21. 22. 23. 24. 25. 26.

XIX. *Ubi Judas Machabæus in deſerto, ferarum more, vixit.* c. 5. ✠. 27.

XX. *De edicto perſecutionis regis ; & de paſſione duarum mulierum, & eorum qui igne exuſti ſunt.* c. 6. ✠✠. 1. 2. 3. &c. 8. 9. 10. 11.

XXI. *De paſſione Eleazari, &* VII. *fratrum.* c. 6. ✠✠. 18. 19. 20. c. 7. ✠✠. 1. 2. 3. &c.

XXII. *De zelo Judæ : & quomodo Ptolomeus miſit Nicanorem & Gorgiam adversùs Judæos à Philippo.* c. 8. ✠✠. 1. 2. 3. &c. 8. 9. 10. &c.

XXIII. *Ubi Judas Machabæus pro contritione populi vindicat ; & perſecutores, & congreſſus vicit Nicanorem.* c. 8. ✠✠. 12. 16. &c.

XXIV. *Ubi duces adverſariorum ſuperavit exercitus Judæ, & fugiens Nicanor Antiochiam venit.* c. 8. ✠✠. 24. 25. &c. 34. 35.

XXV. *Ubi Antiochus rex apud Perſipolim victus, turpiter fugit de Perſide.* c. 9. ✠✠. 1. 2. 3. &c.

XXVI. *Ubi Dominus Antiochum plagâ percuſſit, perſequentem Judæos.* c. 9. ✠✠. 5. 6. 7. &c.

XXVII. *Ubi Antiochus in pœnis poſitus, pœnitentiam agit, & Judæis relaxat, ſcribens eis.* c. 9. ✠✠. 12. 13. 14. &c. 19. 20. ſeqq.

XXVIII. *De morte Antiochi, & de operibus ejus.* c. 9. ✠✠. 28. 29.

XXIX. *Ubi Judas Machabæus Hieruſalem cepit, & ſolemnia celebravit.* c. 10. ✠✠. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

XXX. *Ubi Antiochi filius regnum paternum obtinuit.* c. 10. ✠✠. 10. 11.

XXXI. *Ubi Gorgias ſuperatur perſecutor Judæorum : & quo Judæi Idumæos ſuperaverint, & proditores interfecerint.* c. 10. ✠✠. 14. 15. 16. &c.

XXXII. *Ubi Timotheus ſuperatus eſt, & fugatus.* c. 10. ✠✠. 24. 25. 26. &c.

XXXIII. *De Timotheo occiſo, & Cerea, & Apollofane.* c. 10. ✠. 37.

XXXIV. *Ubi Lyſias impugnans Judæos, ſuperatur à Juda.* c. 11. ✠✠. 1. 2. 3. &c.

XXXV. *De pactionibus Lyſiæ, & regis Antiochiæ ; Romanorum cum Judæis.* c. 11. ✠✠. 13. 14. 15. 16. &c. 22..... 27..... 34. 35. &c.

XXXVI. *Ubi Joppitæ dolo occiderunt* CC. *Judæorum, & vindicavit de eis Judas, & de Amnitis.* c. 12. ✠✠. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

XXXVII. *De civitatibus, quas ſuccendit Judas, devictis Arabis.* c. 12. ✠✠. 10. 11. 12. 13. 14. &c.

XXXVIII. *Ubi Timotheus à Juda expugnatus eſt, & vivus dimiſſus propter captivorum reſtitutionem.* c. 12. ✠✠. 18. 19. 20..... 24. 25.

XXXIX. *De præliis Judæ Machabæi ad Efron, & ad Scytopolim.* c. 12. ✠✠. 27. 28. 29. &c.

XL. *Ubi cum Gorgia pugnavit Judas, & ipſo per fugam evadente, exercitum ejus fugavit.* c. 12. ✠✠. 32. 33. 34.

XLI. *Ubi occiſi ſunt judicio Dei, qui de idolis furati ſunt.* c. 12. ✠✠. 40. 41.

XLII. *De reſurrectionis ſpe, & oblato ſacrificio pro defunctis.* c. 12. ✠✠. 43. 44. 45. 46.

XLIII. *Ubi Antiochus cum exercitu venit in Judæam, & Menelaum prævaricatorem occîdit.* c. 13. ✠✠. 1. 2. 3. 4. 5. 6. &c.

XLIV. *Ubi in caſtris Antiochi noctu Judas cum ſuis occiderit* IV. *millia virorum, & maximum numerum elephantorum.* c. 13. ✠✠. 9. 10. 15. 16.

XLV. *Ubi victus Antiochus, reverſus eſt in Græciam cum Judæis ; & Ptolomenſes hoc referentes Lyſias alloquitur.* c. 13. ✠✠. 23. 24. 25. 26.

XLVI. *Ubi Demetrius tenuit regnum, & Alchimus apud eum accuſat Judæos.* c. 14. ✠✠. 1. 2. 3. 4. 5. 6. &c.

XLVII. *Ubi Demetrius mittit Nicanorem ad interficiendum Judam.* c. 14. ✠✠. 11. 12. 13. &c.

XLVIII. *Ubi Nicanor pacem jungit cum Juda.* c. 14. ✠✠. 18. 19. 20. &c.

XLIX. *Ubi rurſum, accuſante Alchimo, jubet rex pacem ſolvi, & vinctum ad ſe Judam mitti.* c. 14. ✠✠. 26. 27. 28. &c.

L. *Ubi Machabæus fugit manus Nicanoris.* c. 14. ℣. 30.

LI. *Ubi comminatur Nicanor sacerdotibus, ut Judam traderent.* c. 14. ℣℣. 31. 32. 33. &c.

LII. *De Raxio presbytero.* c. 14. ℣℣. 37. 38. 39. seqq.

LIII. *Ubi Nicanor, superbiâ elatus, blasphemat; & Judas suos exhortatur.* c. 15. ℣℣. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. &c.

LIV. *Ubi Juda pugnante, interfectis* xxx. *millibus, cecidit Nicanor.* c. 15. ℣℣. 26. 27. 28.

LV. *Ubi caput, & manum Nicanoris abscidi Judas præcepit, & Hierusolymam mitti.* c. 15. ℣℣. 30. 31. 32. 33.

LIBER SECUNDUS
MACHABÆORUM.

CAPUT PRIMUM.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. FRATRIBUS, qui sunt
per Ægyptum, Judæis,
salutem dicunt fratres, qui
sunt in Jerosolymis, Ju-
dæi, & qui in regione Ju-
dææ, & pacem bonam.
2. Benefaciat vobis
Deus, & meminerit testamenti sui, quod lo-
cutus est ad Abraham, & Isaac, & Jacob,
servorum suorum fidelium:
3. & det vobis cor omnibus, ut colatis
eum, & faciatis ejus voluntatem corde ma-
gno, & animo volenti.
4. Adaperiat cor vestrum in lege sua, &
in præceptis suis, & faciat pacem.
5. Exaudiat orationes vestras, & reconci-
lietur vobis, nec vos deserat in tempore malo.
6. Et nunc hîc sumus orantes pro vobis.
7. Regnante Demetrio, anno centesimo
sexagesimo nono, nos Judæi scripsimus vobis
in tribulatione, & impetu, qui supervenit no-
bis in istis annis, ex quo recessit Jason à sanc-
ta terra, & à regno.
8. Portam succenderunt, & effuderunt san-
guinem innocentem: & oravimus ad Domi-
num, & exauditi sumus, & obtulimus sacri-
ficium, & similaginem, & accendimus lu-
cernas, & proposuimus panes.
9. Et nunc frequentate dies scenopegiæ
mensis Casleu.
10. Anno centesimo octogesimo octavo,
populus, qui est Jerosolymis, & in Judæa,
Senatusque, & Judas, Aristobolo magistro
Ptolemæi regis, qui est de genere christorum
sacerdotum, & his, qui in Ægypto sunt, Ju-
dæis, salutem & sanitatem.
11. De magnis periculis à Deo liberati,
magnificè gratias agimus ipsi, utpote qui ad-
versùs talem regem dimicavimus.
12. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos,
qui pugnaverunt contra nos, & sanctam ci-
vitatem.
13. Nam cùm in Perside esset dux ipse, &
cum ipso immensus exercitus, cecidit in tem-
plo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Na-
neæ:
14. etenim cum ea habitaturus venit ad lo-
cum Antiochus, & amici ejus, & ut accipe-

NOTÆ.

℣. 1. Græcè, punctum ponitur post *salutem;* tollitur verò sequens *dicunt*, sicut inf. conjunctio *&*, ante *pacem;* cæt. similia.

℣. 2. Græcum initio ipso præfert καί, delet verò, τὸ *locutus est;* cæt. ut in Vulg. In Ms. S. Theod. ita: *quod ad Abraham, Isaac, & Jacob locutus est, servorum suorum fidelium.*

℣. 3. Sic est in Græco, præter unum plur. τὰ θελήματα, loco *voluntatem.*

℣. 4. Græcè, præponitur ϗ, verbo *adaperiat;* deletur autem *suis*, post *præceptis;* cætera quadrant.

℣℣. 5. 6. Itidem Græcè, posito uno ϗ, ante *exaudiat.*

℣. 7. Eadem sunt in Græco, interpositis his, ϗ οἱ μετ' αὐτοῦ, *& qui cum eo*, post *Jason.*

℣. 8. Eadem rursum in Græco, positâ conjunct. ϗ, ante *portam.*

℣. 9. Græc. Καὶ νῦν ἵνα ἄγητε τὰς, &c. *Et nunc ut agatis dies*, &c. ut supra.

℣. 10. Græc. Ἔτους ἑκατοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ ϗ ὀγδόου, οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις, ϗ οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ϗ ἡ γερουσία, ϗ Ἰούδας, &c. i. e. *Anno 188. qui sunt in Jerosolymis, & qui in Judæa, senatusque, & Judas*, &c. ut supra.

℣. 11. Gr. delet *talem*, ante *regem;* loco verò *dimicavimus*, ponit παρατασσόμενοι, *dimicamus.*

℣. 12. Gr. Αὐτὸς γὰρ ἐξέβρασε τοὺς παραταξαμένους ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει. *Ipse enim ebullire fecit eos, qui pugnaverunt in sancta civitate.*

℣. 13. Gr. Εἰς γὰρ τὴν Περσίδα γενόμενος ὁ ἡγεμὼν, ϗ ἡ περὶ αὐτὸν ἀνυπόστατος δοκοῦσα εἶναι δύναμις, κατεκόπησαν ἐν τῷ τῆς Ναναίας ἱερῷ, παραλογισμῷ χρησαμένων, τῶν περὶ τὴν Ναναίαν, ἱερέων· i. e. *Nam cùm in Perside esset dux ipse, & qui cum ipso exercitus, qui intolerabilis videbatur esse, percussi sunt in templo Nanææ, fraude utentibus iis, qui circa Nanæam, sacerdotibus.*

℣. 14. Gr. initio habet, ὡς γὰρ, *etenim quasi*, non simpliciter *etenim;* deletque inf. vocem *multas*, cum præcedenti *&*.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

ret pecunias multas dotis nomine.

15. Cùmque proposuissent eas sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum,

16. cùm intrasset Antiochus: apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diviserunt membratim, & capitibus amputatis foras projecerunt.

17. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

18. Facturi igitur quinta & vigesima die mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis: ut & vos quoque agatis diem scenopegiæ, & diem ignis qui datus est quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit sacrificia.

19. Nam cùm in Persidem ducerentur patres nostri; sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, ubi erat puteus altus & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus.

20. Cùm autem præterissent anni multi, & placuit Deo ut mitteretur Nehemias à rege Persidis: nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem: & sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam.

21. Et jussit eos haurire, & afferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita.

22. Utque hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui priùs erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.

23. Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Jonatha inchoante, cæteris autem respondentibus.

24. Et Nehemiæ erat oratio hunc habens modum: DOMINE Deus omnium creator, terribilis & fortis, justus & misericors, qui solus es bonus rex,

25. solus præstans, solus justus, & omnipotens, & æternus, qui liberas Israël de omni malo, qui fecisti patres electos, & sanctificasti eos:

26. accipe sacrificium pro universo populo tuo Israël, & custodi partem tuam, & sanctifica.

27. Congrega dispersionem nostram, libera eos qui serviunt gentibus, & contemptos & abominatos respice: ut sciant gentes quia tu es Deus noster.

28. Afflige opprimentes nos, & contumeliam facientes in superbia.

29. Constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. *Deuter. 30. 3. 5.*

30. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumptum esset sacrificium. *Inf. 2. 18.*

31. Cùm autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias jussit lapides majores perfundi.

32. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est: sed ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est.

33. Ut verò manifestata est res, renuntiatum est regi Persarum, quòd in loco, in quo

NOTÆ.

℣. 15. Itidem Græcè.

℣. 16. Gr. Ὡς εἰσῆλθεν Ἀντίοχος, ἀνοίξαντες τὴν τοῦ φατνώματος κρυπτὴν θύραν, βάλλοντες πέτρους συνεκεραύνωσαν τὸν ἡγεμόνα, καὶ μέλη ποιήσαντες, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀφελόντες, τοῖς ἔξω παρέρριψαν. *Cùm intrasset Antiochus, aperto occulto ostio laquearis, mittentes lapides percusserunt ducem, & diviserunt membratim, & capitibus amputatis, ad eos qui foris erant, projecerunt.*

℣. 17. Sic est in Gr. posito uno ἡμῶν, *noster*, ante *Deus*.

℣. 18. Similia Græcum habet, nisi quòd tollit *diem*, ante *ignis*, cum seq. *qui datus est*; ultimòque legit singulariter, θυσίαν, non *sacrificia*.

℣. 19. Græc. circa medium habet: οἱ τότε εὐσεβεῖς ἱερεῖς λαβόντες ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου λαθραίως, κατέκρυψαν ἐν κοιλώματι φρέατος τάξιν ἔχοντος ἀνύδρου, ἐν ᾧ κατησφαλίσαντο, i. e. *sacerdotes, qui tunc erant cultores Dei, acceperunt de igne altaris occultè, & absconderunt in cavitate putei situm habentis siccum, in quo contutati sunt eum*, &c. His etiam alludit Ambros. l. 3. off. c. 17. col. 132. c. dicens: *Cùm in Persidem ducerentur patres nostri; qui tunc Dei omnipotentis cultores erant, acceptum ignem de altari sacerdotes Domini occultè in valle absconderunt: erat illic velut patens puteus, aquæ secessu infrequens, nec populari usui patens, ignoto, & ab arbitris remoto loco: ibi obsignaverunt indicio sacro pariter ac silentio ignem reconditum.*

℣. 20. Græc. Διελθόντων δὲ ἐτῶν ἱκανῶν, ὅτε ἔδοξε τῷ Θεῷ, ἀποσταλεὶς Νεεμίας ὑπὸ τοῦ..... τοὺς ἐκγόνους..... ἔπεμψεν ἐπὶ τὸ πῦρ· ὡς δὲ διεσάφησαν ἡμῖν μὴ εὑρηκέναι πῦρ, &c. i. e. *Cùm autem præteriissent anni multi, quando placuit Deo, missus Neemias à..... nepotes..... misit ad ignem: ut autem narraverunt nobis non invenisse ignem, sed*, &c. Huc etiam redeunt quæ Ambros. loco supra cit. subdit: *Post verò plurimum temporis, quando placuit Deo, dedit hanc mentem regi Persarum, ut restaurari in Judæa templum..... juberet; cujus gratiâ muneris Neemiam sacerdotem rex Persarum direxit. At ille secum deduxit sacerdotum illorum nepotes, qui profecturi de patrio solo, sacrum, ne periret, ignem absconderant: venientes autem, ut patrum sermone est proditum, non invenerunt ignem, sed aquam.*

℣. 21. Gr. ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀποβάψαντας φέρειν· ὡς δὲ ἀνηνέχθη τὰ τῶν θυσιῶν, ἐκέλευσε τοὺς ἱερεῖς Νεεμίας ἐπιρρᾶναι τῷ ὕδατι τά τε ξύλα, καὶ τὰ ἐπικείμενα· i. e. *jussit eos haurientes ferre: ut autem oblata sunt ea quæ ad sacrificia, jussit sacerdotes Neemias aspergere aquâ ipsâ, & ligna, & quæ erant superposita.* Eadem quoque memorat Ambros. l. 3. off. c. 17. col. 132. e. dicens: *& cùm deesset ignis, quo adolerent altaria, haurire eos aquam Neemias sacerdos, sibique deferre, & aspergere super ligna jussit.*

℣. 22. Ad verbum pene è Græco. Apud Ambros. l. 3. off. c. 17. col. 132. f. *Tunc, visu mirabile, cùm esset cœlum intextum nubibus, sol repentè illuxit; accensus est magnus ignis, ita ut omnes in tam evidenti Domini gratia factum stupentes, lætitiâ perfunderentur.*

℣. 23. Gr. delet *omnes*, ante *sacerdotes*; post *sacrificium* verò subdit: οἵ τε ἱερεῖς, καὶ πάντες, καταρχομένου Ἰωνάθου, τῶν δὲ λοιπῶν ἐπιφωνούντων, ὡς Νεεμίου· i. e. *& sacerdotes, & omnes, Jonatha inchoante, cæteris autem respondentibus, ut Neemiâ.* Ambros. l. 3. off. c. 17. p. 132. f. sic pergit: *Orabat Neemias, psallebant sacerdotes hymnum Deo.*

℣. 24. Græc. Ἦν δὲ ἡ προσευχὴ, &c. subinde geminatur vox *Domine*; paulòque post præponitur καὶ, voci *justus*; ultimòque habetur, ὁ μόνος βασιλεὺς, καὶ χρηστὸς, *qui solus rex, & bonus.* In Ms. Alex. simpliciter, Κύριος ὁ Θεός, *Dominus Deus*, non Κύριε Κύριε ὁ Θεός.

℣℣. 25. 26. Ita de Græco, verbum è verbo.

℣. 27. Gr. præponit ἐν, voci *gentibus*; & ante *sciant*, habet καὶ, loco *ut*; cæt. similia.

℣. 28. Concinit Græcum, detractâ voculâ *nos*.

℣. 29. Sic iterum Græcè, nisi excipiatur verbum 1. καταφύτευσον, *planta*, pro *constitue*.

℣. 30. A Græco abest posterius membrum, *usquequo consumptum esset sacrificium*.

℣. 31. Græc. Καθὼς δὲ ἀνηλώθη τὰ τῆς θυσίας, καὶ τὸ περιλειπόμενον ὕδωρ ὁ Νεεμίας ἐκέλευσε λίθους μείζονας καταχεῖν. Ambros. l. 3. off. c. 17. col. 132. f. *Utque consumptum est sacrificium, jussit iterum Neemias residuâ aquâ majores perfundi lapides.*

℣. 32. Græcum omittit τὸ *ex eis*; paulòque post habet, τοῦ δὲ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀντιλάμψαντος φωτὸς ἐδαπανήθη· i. e. *sed lumine refulgente ab altari, consumpta est.* Ambr. l. 3. off. c. 17. col. 132. f. *Quo facto, flamma accensa est; lumen autem refulgens ab altari, consummatum illico est.* Mss. nonnulli, *consumptum est*.

℣. 33. Similia Græcum habet, nisi excipias postrema,

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

ignem abſconderant hi qui tranſlati fuerant ſacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, & qui cum eo erant, purificaverunt ſacrificia.

34. Conſiderans autem rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret quod factum erat:

35. & cùm probaſſet, ſacerdotibus donavit multa bona, & alia atque alia munera, & accipiens manu ſua, tribuebat eis.

36. Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur Purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

NOTÆ.

ἀφ' ὗ καὶ οἱ περὶ τὸν Νεεμίαν ἥγνισαν τὰ τῆς θυσίας· ad litt. *de qua & hi qui cum Neemia erant, purificaverunt quæ ad ſacrificium.*

℣. 34. In Græco hæc ſola: Περιφράξας δὲ ὁ βασιλεὺς, ἱερὸν ἐποίησε, δοκιμάσας τὸ πρᾶγμα· i. e. *Circumſepiens autem rex, templum fecit, ut rem probaret.* Ed. Ald. ante *templum*, ponit τὸν τόπον, *locum.* Mſ. S. Theod. hoc ult. omittit, *ut probaret quod factum erat.* Ambroſ. quoque l. 3. off. c. 17. col. 132. f. ait: *Hoc patefacto indicio, rex Perſarum eo loco, in quo ignis fuerat abſconditus, & poſtea reperta eſt aqua, templum fieri mandavit, cui inferebantur dona plurima.*

℣. 35. Græcè ſimpliciter: καὶ οἷς ἐχαρίζετο ὁ βασιλεὺς, πολλὰ διάφορα ἐλάμβανε, καὶ μετεδίδου· *& quibus gratificabatur rex, multa eximia accipiebat, & tribuebat.* Mſ. S. Theod. *& ſi quibus donabat rex, multa bona accipiebat, ex hoc & tribuebat.*

℣. 36. Græc. Προσηγόρευσαν δὲ οἱ περὶ τὸν Νεεμίαν τοῦτο Νέφθαρ..... Καλεῖται δὲ παρὰ τοῖς πολλοῖς Νεφθαεί. Ambr. l. 3. off. c. 17. p. 133. a. *Appellaverunt autem illud qui erant cum ſancto Neemia, Ephthar, quod interpretationem habet Purificationis. A plurimis Nephthe vocatur.*

CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. INvenitur autem in deſcriptionibus Jeremiæ prophetæ, quòd juſſit eos ignem accipere qui transmigrabant: ut ſignificatum eſt, & ut mandavit transmigratis.

2. Et dedit illis legem ne obliviſcerentur præcepta Domini, & ut non exerrarent mentibus videntes ſimulachra aurea & argentea, & ornamenta eorum.

3. Et alia hujuſmodi dicens, hortabatur ne legem amoverent à corde ſuo.

4. Erat autem in ipſa ſcriptura, quomodo tabernaculum & arcam juſſit propheta divino reſponſo ad ſe facto comitari ſecum, uſquequo exiit in montem, in quo Moyſes aſcendit, & vidit Dei hæreditatem. Deuter. 34. 1.

5. Et veniens ibi Jeremias invenit locum ſpeluncæ: & tabernaculum, & arcam, & altare incenſi intulit illuc, & oſtium obſtruxit.

6. Et acceſſerunt quidam ſimul, qui ſequebantur, ut notarent ſibi locum: & non potuerunt invenire.

7. Ut autem cognovit Jeremias, culpans illos, dixit: Quòd ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat:

8. & tunc Dominus oſtendet hæc, & apparebit majeſtas Domini, & nubes erit, ſicut & Moyſi manifeſtabatur, & ſicut cùm Salomon petiit ut locus ſanctificaretur magno Deo, manifeſtabat hæc. 3. Reg. 8. 11. 2. Par. 6. 14.

9. Magnificè etenim ſapientiam tractabat: & ut ſapientiam habens, obtulit ſacrificium dedicationis, & conſummationis templi.

10. Sicut & Moyſes orabat ad Dominum, & deſcendit ignis de cœlo, & conſumpſit holocauſtum, ſic & Salomon oravit, & deſcendit ignis de cœlo, & conſumpſit holocauſtum. Levit. 9. 24. 2. Par. 7. 1.

11. Et dixit Moyſes, eò quòd non ſit comeſtum quod erat pro peccato, conſumptum eſt. Levit. 10. 16. 17.

12. Similiter & Salomon octo diebus celebravit dedicationem.

13. Inferebantur autem in deſcriptionibus & commentariis Nehemiæ hæc eadem: & ut conſtruens bibliothecam congregavit de regionibus libros, & Prophetarum, & David, & epiſtolas Regum, & de donariis.

14. Similiter autem & Judas ea, quæ deci-

NOTÆ.

℣. 1. Græcè legitur Ἱερεμίας ὁ προφήτης, *Jeremias propheta*, loco *Jeremiæ prophetæ*; paulòque poſt, τοὺς μεταγινομένους, *qui transmigrabantur*, loco *qui transmigrabant*; ultimoque verbo *transmigratis*, additur ὁ προφήτης, *propheta*; cætera ſimilia. Apud Ambroſ. l. 3. off. c. 17. col. 133. a. *Invenitur autem in deſcriptionibus Jeremiæ prophetæ, quòd juſſerit accipere de igne eos, qui poſtea eſſent futuri.*

℣. 2. Gr. ipſo initio habet δοὺς, *dans*, pro *& dedit*; extremòque, καὶ τὸν περὶ αὐτὰ κόσμον, loco *& ornamenta eorum*; cæt. ut ſupra.

℣. 3. Ad verbum è Græco.

℣. 4. Græc. Ἦν δὲ ἐν τῇ γραφῇ, ὡς τὴν..... ἐκέλευσεν ὁ προφήτης χρηματισμοῦ γενηθέντος αὐτῷ συνακολουθεῖν, ὡς δὲ ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος, οὗ Μωϋσῆς ἀναβὰς ἐθεάσατο τὴν, &c.

℣. 5. Græc. Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἱερεμίας εὗρεν οἶκον ἀντρώδη· καὶ τὴν, &c. quæ ſupra. Ambroſ. l. 3. off. c. 17. col. 133. b. *Veniens autem Jeremias in locum, invenit domum in modum ſpeluncæ: & tabernaculum, & arcam, & altare incenſi intulit illuc, & obſtruxit oſtium.*

℣. 6. Gr. Καὶ προσελθόντες τινὲς τῶν συνακολουθούντων, ὥστε ἐπισημήνασθαι τὴν ὁδόν· καὶ, &c. *Et acceſſerunt quidam ex his, qui ſimul ſequebantur, ut notarent viam: & non*, &c. Ambroſ. l. 3. off. c. 17. p. 133. b. *Quòd cùm hi, qui ſimul venerant, curioſiùs perſcrutarentur, ut notarent ſibi locum; nequaquam comprehendere atque invenire potuerunt.*

℣. 7. Græc. Ὡς δὲ ὁ Ἱερεμίας ἔγνω, μεμψάμενος αὐτοῖς εἶπεν· Ὅτι καὶ ἄγνωστος ὁ τόπος ἔσται, &c. ut ſup. Ambr. l. 3. off. c. 17. col. 133. b. *Ut autem cognovit Jeremias quod affectaſſent, dixit: Ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat.*

℣. 8. In Gr. deeſt *erit*, poſt *nubes*; & loco *Moyſi*, ponitur ἐπὶ Μωϋσῆ, *in Moyſe*; ſubinde ſic: ὡς καὶ ὁ Σαλωμὼν ἠξίωσεν ἵνα ὁ τόπος καθαγιασθῇ μεγάλως, *& ſicut Salomon petiit ut locus ſanctificaretur magnificè*; ſtatimque, Διεσαφεῖτο δὲ, *Manifeſtabatur autem.* Apud Ambroſ. l. 3. off. c. 17. col. 133. b. priora tantùm leguntur: *tunc Deus oſtendet hæc, & apparebit majeſtas Domini.*

℣. 9. Græc. poſt hoc ult. ℣. antecedentis, Διεσαφεῖτο δὲ, continuò addit, καὶ ὡς σοφίαν ἔχων, &c. prætermiſſis his de Vulg. *Magnificè etenim ſapientiam tractabat*: deſunt pariter in Mſ. S. Theod.

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, præterquam ultima iſta, καὶ καταβὰν τὸ πῦρ, ἀνήλωσε τὰ ὁλοκαυτώματα.

℣. 11. Itidem Græcè. Item apud Ambroſ. l. 3. off. c. 17. col. 134. d. *Unde Moyſes ait, eò quòd non ſit manducatum quod erat pro peccato, conſumptum eſt.* Mſ. S. Theod. *eò quòd non ſit mundatum quod erat pro peccato, & conſumptum eſt.*

℣. 12. Græc. ultimò legit ſimpliciter, ἤγαγε, loco *celebravit dedicationem.*

℣. 13. Gr. ipſo initio hab. Ἐξηγοῦντο δὲ καὶ ἐν, *Narrabantur autem & in*, pro *Inferebantur autem in*; ſubinde, τοῖς κατὰ τὸν Νεεμίαν, *qui ſecundùm Neemiam*, loco *Neemiæ*; extremòque, τὰ περὶ τῶν Βασιλέων, καὶ Προφητῶν, καὶ τὰ τοῦ Δαυὶδ, καὶ ἐπιστολὰς Βασιλέων περὶ ἀναθεμάτων· i. e. *quæ de Regibus, & Prophetis, & quæ ipſius David, & epiſtolas Regum de donariis*, pro *de regionibus libros*, &c.

℣. 14. Similiter in Græco. Mſ. S. Theod. pro *deciderant*, ponit *didicerat*, ſed malè; Græcè enim, τὰ διαπεπτω-

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

derant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud nos.

15. Si ergo desideratis hæc, mittite qui perferant vobis.

16. Acturi itaque purificationem scripsimus vobis: bene ergo facietis, si egeritis hos dies.

17. Deus autem, qui liberavit populum suum, & reddidit hæreditatem omnibus, & regnum, & sacerdotium, & sanctificationem,

Deut. 30. 3. 5. 18. sicut promisit in lege, speramus quòd
Sup. 1. 29. citò nostri miserebitur, & congregabit de sub cœlo in locum sanctum.

19. Eripuit enim nos de magnis periculis, & locum purgavit.

20. De Juda verò Machabæo, & fratribus ejus, & de templi magni purificatione, & de aræ dedicatione;

21. sed & de præliis, quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium ejus Eupatorem;

22. & de illuminationibus quæ de cœlo factæ sunt ad eos, qui pro Judæis fortiter fecerunt, ita ut universam regionem, cùm pauci essent, vindicarent, & barbaram multitudinem fugarent,

23. & famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & civitatem liberarent, & leges, quæ abolitæ erant, restituerentur, Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis;

24. itemque ab Jasone Cyrenæo quinque libris comprehensa, tentavimus nos uno volumine breviare.

25. Considerantes enim multitudinem librorum, & difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum,

26. curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio: studiosis verò, ut faciliùs possint memoriæ commendare: omnibus autem legentibus utilitas conferatur.

27. Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causâ suscepimus, non facilem laborem, immo verò negotium plenum vigiliarum & sudoris assumpsimus.

28. Sicut hi qui præparant convivium, & quærunt aliorum voluntati parêre propter multorum gratiam, libenter laborem sustinemus.

29. Veritatem quidem de singulis, auctoribus concedentes, ipsi autem secundùm datam formam brevitati studentes.

30. Sicut enim novæ domus architecto de universa structura curandum est: ei verò qui pingere curat, quæ apta sunt ad ornatum, exquirenda sunt: ita æstimandum est & in nobis.

31. Etenim intellectum colligere, & ordinare sermonem, & curiosiùs partes singulas quasque disquirere, historiæ congruit auctori:

32. brevitatem verò dictionis sectari, & executiones rerum vitare, brevianti concedendum est.

33. Hinc ergo narrationem incipiémus: de præfatione tantùm dixisse sufficiat: stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

NOTÆ.

κότα.

℣. 15. Græc. Ὧν οὖν ἐὰν χρείαν ἔχητε, τοὺς ἀποκομιοῦντας ὑμῖν ἀποστέλλετε.

℣. 16. Itidem Græcè.

℣. 17. Græc. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ σώσας τὸν πάντα λαὸν αὐτοῦ, &c. ut sup.

℣. 18. Gr. καθὼς ἐπηγγείλατο διὰ τοῦ νόμου· ἐλπίζομεν γὰρ ἐπὶ τῷ Θεῷ, ὅτι ταχέως..... καὶ ἐπισυνάξει ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, &c. i. e. *sicut promisit in lege: speramus enim in Deo, quòd citò..... & congregabit nos de ea quæ sub cælo*, &c. ut sup.

℣. 19. Consonat Græcum, nisi quòd habet κακῶν, pro *periculis*.

℣℣. 20. 21. Græc. Τὰ δὲ κατὰ τὸν Ἰούδαν τὸν..... καὶ τοὺς, & sic deinceps.

℣. 22. Eadem sunt in Græco, exceptis his paucis, τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, pro *Judæis*; dein, φιλοτίμως ἀνδραγαθήσασιν, *abundè fortiter fecerunt*; paulòque post, λεηλατεῖν, *popularentur*, pro *vindicarent*.

℣. 23. Ita rursum Græcè, præter hæc media, καὶ τοὺς μέλλοντας καταλύεσθαι νόμους, ἐπανορθῶσαι, i. e. *& leges, quæ futurum erat ut abolerentur, restituerent*. Ms. S. Theod. *& leges, quæ abolendæ erant, restituerentur*.

℣. 24. Græc. τὰ ὑπὸ Ἰάσωνος τοῦ Κυρηναίου δεδηλωμένα διὰ πέντε βιβλίων, πειρασόμεθα, &c. quæ sup.

℣. 25. Græc. Συνορῶντες γὰρ τὸ χύμα τῶν ἀριθμῶν, καὶ τὴν οὖσαν δυσχέρειαν τοῖς θέλουσιν εἰσκυκλεῖσθαι τοῖς τῆς ἱστορίας διηγήμασι διὰ τὸ πλῆθος τῆς ὕλης· i. e. *Considerantes enim effusionem numerorum, & difficultatem quæ adest volentibus aggredi*, &c.

℣. 26. Vix meliùs è Græco.

℣. 27. Gr. Καὶ ἡμῖν μὲν, τοῖς τὴν κακοπάθειαν ἐπιδεδεγμένοις τῆς ἐπιτομῆς, οὐ ῥᾴδιον, ἱδρῶτος δὲ, καὶ ἀγρυπνίας τὸ πρᾶγμα. *Et nobis quidem, qui laborem breviandi suscepimus, non facilè, sed sudoris, & vigiliarum negotium est.*

℣. 28. Gr. Καθάπερ τῷ παρασκευάζοντι συμπόσιον, καὶ ζητοῦντι τὴν ἑτέρων λυσιτέλειαν, οὐκ εὐχερὲς μέν· ὅμως διὰ τὴν τῶν πολλῶν εὐχαριστίαν, ἡδέως τὴν κακοπάθειαν ὑποίσομεν. *Sicut ei qui præparat convivium, & quærenti aliorum utilitatem, non facilè quidem est: tamen propter multorum gratiam, libenter laborem sustinebimus.*

℣. 29. Græc. Τὸ μὲν διακριβοῦν περὶ ἑκάστων τῷ συγγραφεῖ παραχωρήσαντες, τὸ δὲ ἐπιπορεύεσθαι τοῖς ὑπογραμμοῖς τῆς ἐπιτομῆς διαπονοῦντες. *Subtilem quidem & exquisitam de singulis tractationem historiographo concedentes, persequi autem delineationes epitomes studentes.* Ms. S. Theod. pro τῷ συγγραφεῖ, hab. *auctori*.

℣. 30. Concordat Græcum, præterquam quòd habet ἐγκαίειν καὶ ζωγραφεῖν ἐπιχειροῦντι, i. e. *inurere & pingere aggreditur*, loco *pingere curat*; extremòque, δοκῶ, *æstimo*, pro *æstimandum est*; Ms. Alex. δοκῶν, & sup. ἐγκαινίζειν, pro ἐγκαίειν. Ms. S. Theod. *pingere conatur*.

℣. 31. Græc. Τὸ μὲν ἐμβατεύειν, καὶ περὶ πάντων ποιεῖσθαι λόγον, καὶ πολυπραγμονεῖν ἐν τοῖς κατὰ μέρος, τῷ τῆς, &c. i. e. *Nam penetrare quidem, & de omnibus facere sermonem, & curiosiùs*, &c. ut in Vulg. Ms. Alex. & Compl. loco περὶ πάντων, ferunt περίπατον; Ms. Alex. addit, ποιεῖσθαι λόγῳ, καὶ πολυπραγμονεῖ ἐν ταῖς, &c.

℣. 32. Græc. τὸ δὲ σύντομον τῆς λέξεως μεταδιώκειν, καὶ τὸ ἐξεργαστικὸν τῆς πραγματείας παραιτεῖσθαι, τῷ τὴν μετάφρασιν ποιουμένῳ συγχωρητέον.

℣. 33. Similia leguntur Græcè, exceptis his mediis, τοῖς προειρημένοις τοσοῦτον ἐπιζεύξαντες, *prædictis hactenus connectentes*, loco *de præfatione tantùm dixisse sufficiat*: ultimò sic, τὴν δὲ ἱστορίαν ἐπιτεμεῖν.

CAPUT III.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Igitur cùm sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur, propter Oniæ pontificis pietatem, & animos odio habentes mala,

2. fiebat ut & ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent:

3. ita ut Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.

4. Simon autem de tribu Benjamin præpositus templi constitutus, contendebat, obsistente sibi principe sacerdotum, iniquum aliquid in civitate moliri.

5. Sed cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsææ filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ, & Phœnicis:

6. & nunciavit ei, pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium Jerosolymis, & communes copias immensas esse, quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile sub potestate regis cadere universa.

7. Cùmque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negotia ejus, misit cum mandatis, ut prædictam pecuniam transportaret.

8. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Cœlesyriam & Phœnicen civitates esset peragraturus, re vera autem regis propositum perfecturus.

9. Sed, cùm venisset Jerosolymam, & benignè à summo sacerdote in civitate esset exceptus, narravit de dato indicio pecuniarum: & , cujus rei gratiâ adesset, aperuit: interrogabat autem, si verè hæc ita essent.

10. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum & pupillorum:

11. quædam verò esse Hircani Tobiæ viri valde eminentis, in his quæ detulerat impius Simon: universa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta:

12. decipi verò eos, qui credidissent loco, & templo, quod per universum mundum honoratur, pro sui veneratione & sanctitate omnino impossibile esse.

13. At ille pro his quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda.

14. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per universam civitatem erat trepidatio.

15. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus jactaverunt se, & invocabant de cœlo eum, qui de depositis legem posuit, ut his, qui deposuerant ea, salva custodiret.

16. Jam verò qui videbat summi sacerdotis vultum, mente vulnerabatur: facies enim, & color immutatus declarabat internum animi dolorem:

17. circumfusa enim erat mœstitia quædam viro, & horror corporis, per quem manifestus aspicientibus dolor cordis ejus efficiebatur.

18. Alii etiam gregatim de domibus confluebant, publica supplicatione obsecrantes, pro eo quòd in contemptum locus esset ven-

NOTÆ.

℣. 1. Ita Græcum habet, præter ult. μισοπονηρίαν, *odium malorum*, loco *animos odio habentes mala*.

℣. 2. Græcè ita: Συνέβαινε καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς τιμᾶν τὸν τόπον, καὶ τὸ ἱερὸν ἀποστολαῖς ταῖς κρατίσταις δοξάζειν· i. e. *fiebat ut & ipsi reges honorarent locum, & templum*, &c.

℣. 3. Similiter in Græco, nisi excipias plur. πρὸς τὰς λειτουργίας, *ad ministeria*.

℣. 4. Gr. initio habet: Σίμων δέ τις, *Simon autem quidam*; extremòque, διηνέχθη τῷ ἀρχιερεῖ περὶ τῆς κατὰ τὴν πόλιν παρανομίας· i. e. *contendebat cum principe sacerdotum de ea, quæ in civitate fiebat, legum transgressione*: Ms. Alex. ἀγορανομείας, *ædilitate*, non παρανομίας.

℣. 5. Itidem Græcè, excepto nomine Θρασαίου, *Thrasææ*, loco *Tharsææ*.

℣. 6. Gr. initio delet *ei*, post *nunciavit*; ultimò verò addit ταῦτα, *hæc*, ad *universa*; circa medium autem, loco *& communes copias*, &c. habet: ὥστε τὸ πλῆθος τῶν διαφόρων ἀναρίθμητον εἶναι, καὶ μὴ προσήκειν αὐτὰ πρὸς τὸν τῶν θυσιῶν λόγον, i. e. *ita ut multitudo communium copiarum esset innumerabilis, & ea non pertinere ad rationem sacrificiorum*. Διάφορον autem est *sumptus, impensa pecunia*; διαφόρα, *congesta ex vectigalibus & tributis*. Nobil.

℣. 7. Gr. Συμμίξας δὲ ὁ Ἀπολλώνιος τῷ βασιλεῖ, περὶ τῶν μηνυθέντων αὐτῷ χρημάτων ἐνεφάνισεν· ὁ δὲ προχειρισάμενος Ἡλιόδωρον, τὸν ἐπὶ τῶν πραγμάτων, &c. *Colloquutus autem Apollonius cum rege, de indicatis sibi pecuniis aperuit: ille verò eligens Heliodorum, qui erat*, &c.

℣. 8. Vix meliùs è Græco.

℣. 9. Consonat Græcum, nisi quòd pro *in civitate*, habet τῆς πόλεως, *civitatis*; deletque vocem *pecuniarum*. Ambros. l. 2. off. c. 29. col. 105. b. eadem narrat, dicens: *Cùm indicium factum esset pecuniarum, quas in templo Jerosolymis maximas reperiri posse Simon nefarius Antiocho regi prodidit, missus in rem Heliodorus ad templum venit, & summo sacerdoti aperuit indicii invidiam, & adventûs sui causam.*

℣. 10. Similiter in Græco, præter ista, *hæc, & victualia*, quæ absunt. Apud Ambros. verò l. 2. off. c. 29. p. 105. b. sic: *Tunc sacerdos deposita esse dixit viduarum victualia & pupillorum.*

℣. 11. Eadem exstant Græcè, exceptâ conjunct. καὶ, *etiam*, pro *esse*, paulòque post, οὐχ ὥσπερ, *non sicut*, pro *in his quæ*. Apud Ambros. l. 2. off. c. 29. col. 105. c. *quædam autem Hircani Tobiæ viri sancti, eaque demonstravit: argenti talenta quadraginta erant, auri verò ducenta.*

℣. 12. Gr. ἀδικηθῆναι δὲ τοὺς πεπιστευκότας τῇ τοῦ τόπου ἁγιωσύνῃ, καὶ τῇ τοῦ τετιμημένου κατὰ τὸν σύμπαντα κόσμον ἱεροῦ σεμνότητι, καὶ ἀσυλίᾳ, παντελῶς ἀμήχανον εἶναι· i. e. *fraudari verò eos, qui credidissent loci sanctitati, & honorati per universum mundum templi majestati, & securitati, omnino impossibile esse.*

℣. 13. Gr. ὁ δὲ Ἡλιόδωρος δι' ἃς εἶχε βασιλικὰς ἐντολὰς, πάντως ἔλεγεν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀναλημπτέα ταῦτα εἶναι. *At Heliodorus pro his quæ habebat in mandatis à rege, omnino dicebat in regium fiscum referenda hæc esse.*

℣. 14. Similia Græcum habet, præter vocem ἐπίσκεψιν, *visitationem*, præpositam verbo *ordinaturus*, loco *Heliodorus*.

℣. 15. Græc. habet circa med. ῥίψαντες ἑαυτοὺς, ἐπεκαλοῦντο εἰς οὐρανὸν τὸν περὶ παραθήκης νομοθετήσαντα, &c. i. e. *jactantes se, invocabant in cœlum eum, qui de deposito legem posuit*; cæt. ut in Vulg. Eadem etiam memorat Ambr. l. 2. off. c. 29. col. 105. c. dicens: *Quæ cùm Heliodorus ereptum ire vellet, & regis vindicare commodis, sacerdotes ante altare jactaverunt se, induti sacerdotales stolas, & Deum vivum, qui de depositis legem dederat, flentes invocabant, ut custodem se præceptorum præstaret suorum.*

℣. 16. Sic habetur Græcè, nisi hoc ult. excipias, τὴν κατὰ ψυχὴν ἀγωνίαν, *eam quæ in animo agoniam*, loco *internum animi dolorem*. Apud Ambros. l. 2. off. c. 29. col. 105. d. *vultus verò, & color summi sacerdotis immutatus declarabat dolorem animi, & mentis intentæ sollicitudinem.*

℣. 17. Ita rursum Græcè, hoc excepto, δι' ὧν, *per quæ*, loco *per quem*; at in Ms. Alex. δι' οὗ.

℣. 18. Ms. S. Theod. *Alii enim congregati de domibus*, &c. ut in Vulgata. Græc. Οἱ δὲ ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀγεληδὸν ἐξεπήδων ἐπὶ πάνδημον ἱκετείαν, διὰ τὸ, &c. *Alii autem de domibus gregatim prosiliebant ad publicam supplicationem, pro eo quòd*, &c. ut supra. Apud Ambros. l. 2.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

turus.

19. Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per plateas confluebant: sed & virgines, quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam, aliæ autem ad muros, quædam verò per fenestras aspiciebant:

20. universæ autem protendentes manus in cœlum, deprecabantur:

21. erat enim misera commistæ multitudinis, & magni sacerdotis in agone constituti exspectatio.

22. Et hi quidem invocabant omnipotentem Deum, ut credita sibi, his qui crediderant, cum omni integritate conservarentur.

23. Heliodorus autem, quod decreverat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium præsens.

24. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis evidentiam, ita ut omnes, qui ausi fuerant parêre ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem & formidinem converterentur.

25. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus: isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit: qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea.

26. Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloriâ, speciosique amictu: qui circumsteterunt eum, & ex utraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes.

27. Subitò autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum ejecerunt.

28. Et is, qui cùm multis cursoribus & satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta Dei cognita virtute:

29. & ille quidem per divinam virtutem jacebat mutus, atque omni spe & salute privatus.

30. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum: & templum, quod paulò ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio & lætitia impletum est.

31. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, ut invocaret Altissimum, ut vitam donaret ei, qui in supremo spiritu erat constitutus.

32. Considerans autem summus sacerdos, ne fortè rex suspicaretur malitiam aliquam ex Judæis circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem.

33. Cùmque summus sacerdos exoraret, iidem juvenes eisdem vestibus amicti, astan-

NOTÆ.

off. c. 29. col. 105. d. *Flebant omnes, quòd in contemptum locus venturus foret, si nec in Dei templo tuta fidei servaretur custodia.*

℣. 19. Eadem sunt in Græco, præter seqq. ὑπὸ τοὺς μαστοὺς, *sub mammis*, pro *pectus*; dein, κατὰ τὰς ὁδοὺς, *per vias*, loco *per plateas*, paulòque post, αἱ μὲν συνέτρεχον ἐπὶ τοὺς πυλῶνας, *aliæ quidem concurrebant ad januas*, loco *procurrebant ad Oniam*. Apud Ambr. l. 2. off. c. 29. col. 105. d. *Accinctæque mulieres pectus, & clausæ virgines pulsabant januam: ad muros alii currebant, per fenestras alii prospectabant.*

℣. 20. Consonat Græcum, nisi quòd loco ult. verbi *deprecabantur*, hab. ἐποιοῦντο τὴν λιτανείαν. Ambros. l. 2. off. c. 29. p. 105. d. *omnes ad cælum tendebant manus, orantes ut suis Dominus adesset legibus.*

℣. 21. Gr. ἐλεεῖν δ᾽ ἦν τὴν τοῦ πλήθους παμμιγῆ πρόπτωσιν, τήν τε τοῦ μεγάλως διαγωνιῶντος ἀρχιερέως προσδοκίαν· *erat autem miserabilis commistæ multitudinis ruina, & summi sacerdotis in magna agonia constituti exspectatio.*

℣. 22. Ita Græcum habet, præter duo, σῶα, *salva*, loco *sibi*; & διαφυλάσσειν, *conservaret*, pro *conservarentur*.

℣. 23. Gr. posito puncto post verbum *perficiebat*, subdit: Αὐτόθι δὲ αὐτοῦ σὺν τοῖς δορυφόροις κατὰ τὸ γαζοφυλάκιον ἤδη παρόντος· i. e. *Ibi autem ipso cum satellitibus ad ærarium jam præsente.* Ambr. l. 2. off. c. 29. col. 105. e. *Heliodorus autem, nec his territus, quod intenderat urgebat, & satellitibus suis ærarium sepserat.*

℣. 24. Gr. addit: ὁ τῶν πατέρων Κύριος, καὶ πάσης ἐξουσίας Δυνάστης ἐπιφάνειαν μεγάλην ἐποίησεν, ὥστε πάντας τοὺς κατατολμήσαντας συνελθεῖν, καταπλαγέντας τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, εἰς ἔκλυσιν καὶ δειλίαν τραπῆναι· *patrum Dominus, & omnis potestatis Dominator magnam fecit ostensionem, ita ut omnes, qui ausi fuerant convenire, obstupescentes Dei virtutem, in dissolutionem & formidinem converterentur.*

℣. 25. Græcè num. singul. καὶ καλλίστῃ σαγῇ διακεκοσμημένος, *& optimo operimento adornatus*; deinde, φερόμενος δὲ ῥύδην ἐνέσεισε τῷ Ἡλιοδώρῳ τὰς ἐμπροσθίους ὁπλάς, *invectus autem cum impetu incussit Heliodoro anteriores ungulas*; cæt. ut sup. Apud Ambros. l. 2. off. c. 29. col. 105. e. *Subitò apparuit illi terribilis eques, armis præfulgens aureis: equus autem ejus erat insigni ornatus opertorio.*

℣. 26. Concinit Græc. præterquam quòd addit αὐτῷ, *ei*, verbo *apparuerunt*; extremòque habet, οἳ καὶ παραστάντες, ἐξ ἑκατέρου μέρους ἐμαστίγουν αὐτὸν ἀδιαλείπτως, πολλὰς ἐπιρριπτοῦντες αὐτῷ πληγάς· *qui etiam circumstantes, ex utraque parte flagellabant eum sine intermissione, multas inferentes ei plagas.* Ambros. l. 2. off. c. 29. col. 105. e. *Alii quoque duo juvenes apparuerunt in virtute inclyta, decore grato, cum splendore gloria, speciosi amictu: qui circumsteterunt eum, & utraque ex parte flagellabant sacrilegum, sine ulla intermissione continuato verbere.*

℣. 27. Gr. Ἄφνω δὲ πεσόντα πρὸς τὴν γῆν, καὶ πολλῷ σκότει περιχυθέντα συναρπάσαντες, καὶ εἰς φορεῖον θέντες, *Subitò autem concidentem in terram, & multa caligine circumfusum rapientes, & in sellam gestatoriam imponentes.* Ambr. l. 2. off. c. 29. col. 106. a. *Circumfusus caligine in terram concidit.*

℣. 28. Græc. τὸν ἄρτι μετὰ πολλῆς παραδρομῆς, καὶ πάσης δορυφορίας εἰς τὸ προειρημένον εἰσελθόντα γαζοφυλάκιον, ἔφερον, ἀβοήθητον ἑαυτῷ καθεστῶτα, φανερῶς τὴν τοῦ Θεοῦ δυναστείαν ἐπεγνωκότες· i. e. *eum qui nuper cum multo cursorum comitatu, & omni satellitio prædictum ingressus erat ærarium, portabant, nullius sibi ipsi auxilii ferendi compotem, manifestò Dei potestatem cognoscentes.*

℣. 29. Ad verbum è Græco. In Ms. S. Theod. hoc ult. deest, *atque omni spe & salute privatus*. Apud Ambr. verò l. 2. off. c. 29. col. 106. a. sic: *& evidenti divinæ operationis indicio exanimatus jacebat, nec ulla spes in eo residebat salutis.*

℣. 30. Eadem sunt in Græco, præter unum τὸν παραδοξάζοντα, *qui magnificabat*, pro *quia magnificabat*. Apud Ambros. l. 2. off. c. 29. col. 106. a. *Oborta est lætitia metuentibus, metus superbis.*

℣. 31. Gr. ipso initio ponit ταχὺ, *confestim*, loco *tunc*; paulò verò post delet *confestim*: extremò sic hab. καὶ τὸ ζῆν χαρίσασθαι τῷ παντελῶς ἐν ἐσχάτῃ πνοῇ κειμένῳ· i. e. *& vitam donaret ei, qui omnino in supremo*, &c. In Ms. quoque S. Theod. *& vitam donaret*. Apud Ambros. l. 2. off. c. 29. col. 106. a. *Dejectique ex amicis Heliodori quidam rogabant Oniam, vitam poscentes ei, quoniam supremum gerebat spiritum.*

℣. 32. Ὕποπτος δὲ γενόμενος ὁ ἀρχιερεὺς, μήποτε διάληψιν ὁ βασιλεὺς σχῇ κακουργίαν τινὰ περὶ τὸν Ἡλιόδωρον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων συντετελέσθαι, προσήγαγε θυσίαν ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀνδρὸς σωτηρίας· i. e. *Suspicatus autem summus sacerdos, ne fortè rex suspicaretur maleficium aliquod circa Heliodorum à Judæis esse consummatum, obtulit hostiam pro viri salute.*

℣. 33. Græc. in principio habet: Ποιουμένου δὲ τοῦ ἀρχιερέως τὸν ἱλασμὸν, οἱ αὐτοὶ νεανίαι πάλιν ἐφάνησαν τῷ Ἡλιοδώρῳ, ἐν ταῖς αὐταῖς ἐσθήσεσιν ἐστολισμένοι, καὶ στάντες εἶπον· Πολλὰς τῷ Ὀνίᾳ τῷ ἀρχιερεῖ χάριτας ἔχε, &c. *Faciente autem summo sacerdote propitiationem, iidem juvenes rursus apparuerunt Heliodoro, eisdem vestibus amicti, & stantes dixerunt: Multas Oniæ sacerd. gratias habe*, &c. quæ sup. Ambros. l. 2. off. c. 29. col. 106. a. *Rogante itaque sacerdote summo, iidem juvenes iterum Heliodoro apparuerunt, iisdem amicti vestibus, & dixerunt ad eum: Oniæ summo sacerdoti gratias age, propter quem tibi vita est reddita.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

tes Heliodoro, dixerunt: Oniæ ſacerdoti gratias age: nam propter eum Dominus tibi vitam donavit.

34. Tu autem à Deo flagellatus, nuncia omnibus magnalia Dei, & poteſtatem. Et his dictis, non comparuerunt.

35. Heliodorus autem, hoſtiâ Deo oblatâ, & votis magnis promiſſis ei, qui vivere illi conceſſit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad regem.

36. Teſtabatur autem omnibus ea quæ ſub oculis ſuis viderat opera magni Dei.

37. Cùm autem rex interrogaſſet Heliodorum, quis eſſet aptus adhuc ſemel Jeroſolymam mitti, ait:

38. Si quem habes hoſtem, aut regni tui inſidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, ſi tamen evaſerit: eò quòd in loco ſit verè Dei quædam virtus.

39. Nam ipſe, qui habet in cœlis habitationem, viſitator & adjutor eſt loci illius, & venientes ad malefaciendum percutit, ac perdit.

40. Igitur de Heliodoro, & ærarii cuſtodia, ita res ſe habet.

NOTÆ.

℣. 34. Concordat Græcum, præterquam quòd habet ὑπ᾽ αὐτῦ, *ab eo*, pro *à Deo;* paulòque poſt, τὸ μεγαλεῖον τῦ Θεῦ κράτος, *magnam Dei poteſtatem*, loco *magnalia Dei*, *& poteſtatem.* In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἐξ ὐρανῦ, *de cælo*, pro ὑπ᾽ αὐτῦ· ſed in Mſ. S. Theod. *ab eo flagellatus.* Apud Ambroſ. verò l. 2. off. c. 29. col. 106. b. *Tu autem expertus Dei flagella, vade, & nuncia tuis omnibus, quantam cognoveris templi religionem, & Dei poteſtatem. His dictis, non comparuerunt.*

℣. 35. Græc. Ὁ δὲ Ἡλιόδωρος, θυσίαν ἀνενέγκας τῷ Κυρίῳ, ϗ εὐχὰς μεγίςας εὐξάμϐνος τῷ τὸ ζῆν περιποιήσαντι, ϗ τὸν Ὀνίαν ἀποδεξάμϐνος, ἀντεςρατοπέδευσε πρὸς τὸν βασιλέα· quæ eòdem recidunt. Apud Ambroſ. l. 2. off. c. 29. col. 106. b. *Heliodorus itaque, recepto ſpiritu, hoſtiam Domino obtulit, Oniæ ſacerdoti gratias egit, & cum exercitu ad regem revertitur.*

℣. 36. Sic eſt in Græco, excepto ſuperlat. μεγίςυ, *maximi*, loco *magni.*

℣. 37. Ita rurſum Græcè.

℣. 38. Similia Græcum refert, excepto uno πραγμάτων, *rerum*, loco *regni tui;* ſubinde, πέμψον αὐτὸν ἐκεῖ, *mitte eum illuc*, &c. quæ ſupra. Ambroſ. l. 2. off. c. 29. col. 106. b. ſimiliter: *Si quem habes hoſtem, aut aliquem inſidiatorem rerum tuarum, illuc illum dirige, & flagellatum recipies eum.*

℣. 39. Sic iterum Græcè, præter τὸ, ἐπυράνιον, *ſupercæleſtem*, pro *in cælis;* at in Mſ. al. ἐν ὐρανοῖς, teſte Nobilio.

℣. 40. Græc. Καὶ τὰ μὲν κατὰ Ἡλιόδωρον, ϗ τὴν τῦ..... ὕτως ἐχώρησε.

CAPUT IV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. SImon autem prædictus pecuniarum & patriæ delator, malè loquebatur de Onia, tanquam ipſe Heliodorum inſtigaſſet ad hæc, & ipſe fuiſſet incentor malorum:

2. proviſoremque civitatis, ac defenſorem gentis ſuæ, & æmulatorem legis Dei, audebat inſidiatorem regni dicere.

3. Sed, cùm inimicitiæ in tantum procederent, ut etiam per quoſdam Simonis neceſſarios homicidia fierent:

4. conſiderans Onias periculum contentionis, & Apollonium inſanire, utpote ducem Cœleſyriæ & Phœnicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem ſe contulit,

5. non ut civium accuſator, ſed communem utilitatem apud ſemetipſum univerſæ multitudinis conſiderans.

6. Videbat enim ſine regali providentia impoſſibile eſſe pacem rebus dari, nec Simonem poſſe ceſſare à ſtultitia ſua.

7. Sed poſt Seleuci vitæ exceſſum, cùm ſuſcepiſſet regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Jaſon frater Oniæ ſummum ſacerdotium:

8. adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta ſexaginta, & ex redditibus aliis talenta octoginta,

9. ſuper hæc promittebat & alia centum quinquaginta, ſi poteſtati ejus concederetur gymnaſium, & ephebiam ſibi conſtituere, & eos, qui in Jeroſolymis erant, Antiochenos ſcribere.

10. Quod cùm rex annuiſſet, & obtinuiſſet principatum, ſtatim ad gentilem ritum contribules ſuos transferre cœpit:

11. & amotis his, quæ humanitatis causâ Judæis à regibus fuerant conſtituta, per Joannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia & ſocietate functus eſt legatione legitima, civium jura deſtituens, prava inſtituta ſanciebat.

12. Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque epheborum in lupanaribus ponere.

NOTÆ.

℣. 1. Græcè additur γεγονὼς, *factus*, voci *delator;* tollitur verò *ad hæc*, poſt *inſtigaſſet;* tum ſequitur, ϗ τῶν κακῶν δημιυργὸς καθεςηκώς, *& malorum artifex fuiſſet.*

℣. 2. Græc. ϗ τὸν εὐεργέτην τῆς πόλεως, ϗ τὸν κηδεμόνα τῶν ὁμοεθνῶν, ϗ ζηλωτὴν τῶν νόμων, ἐπίβυλον τῶν πραγμάτων ἐτόλμα λέγειν· *benefactoremque civitatis, & proviſorem gentis ſuæ, & æmulatorem legum, audebat inſidiatorem rerum dicere.*

℣. 3. Priora reſpondent Græco; poſteriora ſic habentur ibid. ὥςε ϗ διά τινος τῶν ὑπὸ τῦ Σίμωνος δεδοκιμασμένων, φόνυς συντελεῖσθαι· i. e. *ut etiam per quemdam ex iis, qui à Simone probati erant, homicidia fierent.*

℣. 4. Eadem ſunt in Græco, præter verbum συναύξοντα, *augentem*, loco *ad augendam.*

℣. 5. Gr. in principio habet: ὐ γινόμϐνος τῶν πολιτῶν κατήγορος, &c. *non factus civium accuſator;* reliqua quadrant.

℣. 6. Concordat Græcum, niſi quòd addit ἔτι, *ulterius*, ad *pacem;* extremòque habet, ϗ τὸν Σίμωνα παῦλαν ὐ λημψόμϐνον τῆς ἀνοίας, *nec Simonem ceſſaturum à ſtultitia.*

℣. 7. Græc. Vulgatæ reſpondet.

℣. 8. Concinit Græcum, præterquam quòd habet ſingulariter, ϗ προσόδυ τινὸς ἄλλης, *& ex reditu quodam alio*, non *ex redditibus aliis.*

℣. 9. Similia Græcum habet, hoc addito, διαγράψαι, *ſe tributurum*, ad *quinquaginta;* poſitoque διὰ τῆς ἐξυσίας, *per poteſtatem*, loco *poteſtati.*

℣. 10. Sic habetur Græcè, deleto pronom. *ſuos*, poſt *contribules.*

℣. 11. Græcè, φιλάνθρωπα βασιλικὰ, *humanitate regia;* pro *humanitatis causâ..... à regibus;* extremò poſita interpunctione poſt *legatione*, ſubditur ϗ τὰς μὲν νομίμυς καταλύων πολιτείας, παρανόμυς ἐθισμὺς ἐκαίνιζεν· *& legitima quidem civium jura diſſolvens, prava inſtituta innovabat.*

℣. 12. Gr. Ἀσμένως γὰρ ὑπ᾽ αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν γυμνάσιον καθίδρυσε, ϗ τὺς κρατίςυς τῶν ἐφήβων ὑποτάσσων, ὑπὸ πέτασον ἦγεν· i. e. *Alacriter enim ſub ipſa arce gymnaſium conſtituit, & optimos quoſque ephebrum ſubjiciens, ſub velum duxit.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

13. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, & profectus gentilis & alienigenæ conversationis, propter impii & non sacerdotis Jasonis nefarium & inauditum scelus:

14. ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palæstræ, & præbitionis ejus injustæ, & in exercitiis disci:

15. & patrios quidem honores nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur:

16. quarum gratiâ periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta æmulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebant, quos hostes & peremptores habuerant.

17. In leges enim divinas impiè agere impunè non cedit: sed hoc tempus sequens declarabit.

18. Cùm autem quinquennalis agon Tyri celebraretur, & rex præsens esset,

19. misit Jason facinorosus ab Jerosolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis: quas postulaverunt hi qui asportaverant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eas deputari.

20. Sed hæ oblatæ sunt quidem ab eo, qui miserat, in sacrificium Herculis: propter præsentes autem datæ sunt in fabricam navium triremium.

21. Misso autem in Ægyptum Apollonio Mnesthei filio propter primates Ptolemæi Philometoris regis, cùm cognovisset Antiochus alienum se à negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens, profectus inde venit Joppen, & inde Jerosolymam.

22. Et magnificè ab Jasone & civitate susceptus, cum facularum luminibus, & laudibus ingressus est: & inde in Phœnicen exercitum convertit.

23. Et post triennii tempus misit Jason Menelaum, supradicti Simonis fratrem, portantem pecunias regi, & de negotiis necessariis responsa perlaturum.

24. At ille commendatus regi, cùm magnificasset faciem potestatis ejus, in semetipsum retorsit summum sacerdotium, superponens Jasoni talenta argenti trecenta.

25. Acceptisque à rege mandatis, venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio; animos verò crudelis tyranni, & feræ beluæ iram gerens.

26. Et Jason quidem, qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus profugus in Ammanitem expulsus est regionem.

27. Menelaus autem principatum quidem obtinuit: de pecuniis verò regi promissis, nihil agebat, cùm exactionem faceret Sostratus, qui arci erat præpositus:

28. (nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat) quam ob causam utrique ad regem sunt evocati.

29. Et Menelaus amotus est à sacerdotio, succedente Lysimacho fratre suo: Sostratus autem prælatus est Cypriis.

30. Et cùm hæc agerentur, contigit, Tharsenses, & Mallotas seditionem movere, eò quòd Antiochidi regis concubinæ dono essent dati.

31. Festinanter itaque rex venit sedare illos, relicto suffecto uno ex comitibus suis Andronico.

32. Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa è templo furatus donavit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas civitates.

NOTÆ.

℣. 13. Gr. Ἦν δ' οὕτως ἀκμή τις ἑλληνισμοῦ, καὶ πρόσβασις ἀλλοφυλισμοῦ, διὰ τὴν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ οὐκ ἀρχιερέως Ἰάσωνος ὑπερβάλλουσαν ἀναγνείαν. *Erat autem sic vigor quidam gentilitatis, & profectus alienigenæ conversationis, propter impii & non sacerdotis Jasonis eximium scelus.*

℣. 14. Eadem sunt in Græco, præter postrema, ἔσπευδον μετέχειν τῆς ἐν παλαίστρᾳ παρανόμου χορηγίας, μετὰ τὴν τοῦ δίσκου πρόκλησιν· i. e. *festinarent participes fieri ejus, quæ in palæstra fiebat, præbitionis iniquæ, post disci provocationem.* Ms. S. Theod. loco *participes*, scribit *principes*; vitiosè.

℣. 15. Consonat Græcum.

℣. 16. Gr. ὧν χάριν περιέσχεν αὐτοὺς χαλεπὴ περίστασις, καὶ ὧν ἐζήλουν τὰς ἀγωγὰς, καὶ καθάπαν ἤθελον ἐξομοιοῦσθαι, τούτους πολεμίους καὶ τιμωρητὰς ἔσχον· *quarum rerum gratiâ occupavit eos grave infortunium, & quorum instituta æmulabantur, ac per omnia consimiles esse cupiebant, hos hostes & punitores habuerunt.*

℣. 17. Ita in Græco, præter duo, οὐ ῥᾴδιον, *non facile*, pro *impunè non cedit*; & ταῦτα, *hæc*, ante *tempus*; Ms. etiam S. Theod. habet, *sed hæc tempus*, &c.

℣. 18. Itidem Græcè. Ms. S. Theod. hab. *Tyro*, non *Tyri*; Gr. ἐν Τύρῳ.

℣. 19. Gr. loco *viros peccatores*, habet θεωροὺς, Ἀντιοχεῖς ὄντας, *ministros*, seu *spectatores*, *qui erant Antiocheni*; paulòque post, δραχμὰς, loco *didrachmas*; rursum πρὸς θυσίαν, *in sacrificium*, pro *in sacrificiis*; postremò, εἰς ἑτέραν δὲ καταθέσθαι δαπάνην, *sed in alium sumptum deputarentur.*

℣. 20. Ms. S. Theod. *Sed hæc oblata sunt..... data sunt*, &c. Gr. Ἔπεμψεν οὖν ταῦτα, διὰ μὲν τὸν ἀποστείλαντα, εἰς τὴν τοῦ Ἡρακλέους θυσίαν· ἕνεκεν δὲ τῶν παρακομιζόντων, εἰς τὰς τῶν τριήρων κατασκευάς. *Misit igitur hæc, quantùm quidem ad se qui mittebat, pertinebat, in sacrificium Herculis: propter eos autem qui portabant, in fabricam triremium.*

℣. 21. Ms. S. Theod. habet *propter primatus Filometoris*; Gr. διὰ τὰ πρωτοκλίσια Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος· infra ponit αὐτῶν, *ipsis*, loco *regni*; post paulò, & ultimò: τῆς κατ' αὐτὸν ἀσφαλείας ἐφρόντιζεν· ὅθεν εἰς Ἰόππην παραγενόμενος, κατήντησεν εἰς Ἱεροσόλυμα· i. e. *propriæ securitati consuluit: quare Joppen veniens, profectus est Jerosolymam.*

℣. 22. Similia Græcum habet, nisi excipias vocem βοῶν, *acclamationibus*, pro *laudibus*.

℣. 23. Græcum extremò legit, ὑπομνηματισμοὺς τελέσοντα, *commonitiones facturum*, loco *responsa perlaturum*; priora similia.

℣. 24. Consonat Græcum, nisi quòd habet, καὶ δοξάσας αὐτὸν τῷ προσώπῳ τῆς ἐξουσίας, &c. *& magnificans se* (al. *eum*) *facie potestatis*, loco *cùm magnificasset faciem potestatis ejus*; ultimòque, ὑπερβαλὼν τὸν Ἰάσωνα τάλαντα ἀργυρίου τριακόσια· quæ Nobil. vertit, *superans Jasonem talentis*, &c.

℣. 25. Eadem sunt in Græco, præter hoc ult. καὶ θηρὸς βαρβάρου ὀργὰς ἔχων, *& feræ barbaræ iras gerens.*

℣. 26. Sic habetur Græcè, præter hoc med. ὑπονοθεύσας, ὑπονοθευθεὶς ὑφ' ἑτέρου, *circumvenerat*, *circumventus ab alio*, pro *captivaverat*, *ipse deceptus.*

℣. 27. Ita rursum Græcè, excepto uno εὐτάκτει, *bene disponebat*, pro *agebat.*

℣. 28. Græcè similiter, præter hoc, ὑπὸ τοῦ βασιλέως, *à rege*, loco *ad regem.*

℣. 29. Græc. Καὶ ὁ μὲν Μενέλαος ἀπέλιπε τῆς ἀρχιερωσύνης διάδοχον Λυσίμαχον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν· Σώστρατος δὲ, Κράτητα τὸν ἐπὶ τῶν Κυπρίων. *Et Menelaus quidem reliquit sacerdotii successorem Lysimachum fratrem suum: Sostratus autem Cratetem, qui erat præpositus Cypriis.*

℣. 30. Gr. in principio habet: Τοιούτων δὲ συνεστηκότων, *His autem constitutis*, loco *& cùm hæc agerentur*; reliqua ut in Vulg. Ms. S. Theod. scribit *Antiochi*, non *Antiochidi*, sed malè; Græcè enim Ἀντιοχίδι.

℣. 31. Gr. habet τὰ πράγματα, *res*, loco *illos*; extremòque, τῶν ἐν ἀξιώματι κειμένων, *ex iis qui in dignitate positi erant*, pro *uno ex comitibus suis.*

℣. 32. Respondet Græcum, nisi quòd hab. τῶν τοῦ ἱεροῦ, pro *è templo*; & loco *vicinas*, τὰς κύκλῳ, *circumjacentes.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

33. Quod cùm certissimè cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnem.

34. Unde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat ut Oniam interficeret. Qui cùm venisset ad Oniam, & datis dextris cum jurejurando (quamvis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statim eum peremit, non veritus justitiam.

35. Ob quam causam non solùm Judæi, sed aliæ quoque nationes indignabantur, & molestè ferebant de nece tanti viri injusta.

36. Sed regressum regem de Ciliciæ locis, adierunt Judæi apud Antiochiam, simul & Græci, conquerentes de iniqua nece Oniæ.

37. Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem, & modestiam:

38. accensisque animis, Andronicum purpurâ exutum, per totam civitatem jubet circumduci: & in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vitâ privari, Domino illi condignam retribuente pœnam.

39. Multis autem sacrilegiis in templo à Lysimacho commissis Menelai consilio, & divulgatâ famâ, congregata est multitudo adversùm Lysimachum, multo jam auro exportato.

40. Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus millibus iniquis manibus uti cœpit, duce quodam tyranno, ætate pariter & dementia provecto.

41. Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alii lapides, alii fustes validos arripuere: quidam verò cinerem in Lysimachum jecere.

42. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & prostrati, omnes verò in fugam conversi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt.

43. De his ergo cœpit judicium adversùs Menelaum agitari.

44. Et cùm venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri à senioribus.

45. Et cùm superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi.

46. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratiâ regem adiit, & deduxit à sententia:

47. & Menelaum quidem universæ malitiæ reum criminibus absolvit: miseros autem, qui, etiamsi apud Scythas causam dixissent, innocentes judicarentur, hos morte damnavit.

48. Citò ergo injustam pœnam dederunt, qui pro civitate, & populo, & sacris vasis, causam prosecuti sunt.

49. Quam ob rem Tyrii quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi exstiterunt.

50. Menelaus autem, propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

NOTÆ.

℣. 33. Gr. ipso initio ponit ἃ, *quæ*, non *quod*; paulò verò post delet ista duo, *eum*, *ipse*; postremò pro *Antiochiæ secus Daphnem*, habet ἐπὶ Δάφνης, τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν κειμένης, *in Daphne, quæ ad Antiochiam posita est.*

℣. 34. Græcè, λαβὼν ἰδίᾳ, *assumens seorsum*, loco *accedens ad*; paulòque post: Ὁ δὲ παραγενόμενος ἐπὶ τὸν Ὀνίαν, καὶ πεισθεὶς ἐπὶ δόλῳ, καὶ δεξιὰς μεθ' ὅρκων δοὺς, (καίπερ ἐν ὑποψίᾳ κείμενος) ἔπεισεν ἐκ τοῦ ἀσύλου προελθεῖν· ὃν καὶ παραχρῆμα παρέκλεισεν, οὐκ αἰδεσθεὶς τὸ δίκαιον· i. e. *Ille autem veniens ad Oniam, & suadens cum dolo, & dexteram dans cum jurejurando (quamvis esset suspectus) persuasit de asylo procedere: quem etiam statim in carcere peremit, non*, &c.

℣. 35. Eadem sunt in Græco, exceptis his, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, *sed etiam multi ex aliis nationibus*, loco *sed aliæ quoque nationes*; sub finem etiam deest vox *tanti*.

℣. 36. Gr. Τοῦ δὲ βασιλέως ἐπανελθόντος ἀπὸ τῶν κατὰ Κιλικίαν τόπων ἐνετύγχανον οἱ κατὰ πόλιν Ἰουδαῖοι συμμισοπονηρούντων, καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὑπὲρ τοῦ παρὰ λόγον τὸν Ὀνίαν ἀπεκτάνθαι· i. e. *Sed regressum regem de Ciliciæ locis, adierunt Judæi, qui per civitatem, ex iis qui simul scelus oderant, & Græci, de eo quòd præter rationem Onias interfectus fuerat*: Mſ. Alex. ἀπεκτόνησεν, Compl. ἀπεκτενεῖσθαι.

℣. 37. Gr. delet τὸ *propter Oniam*; paulò verò post habet, καὶ δακρύσας, διὰ τὴν τοῦ μετηλλαχότος σωφροσύνην, καὶ πολλὴν εὐταξίαν, *& lacrymas fundens, propter defuncti sobrietatem, & magnam modestiam.* Mſ. S. Theod. *Contristatus itaque ad animam Antiochus, & flexus*, &c. ut in Vulg.

℣. 38. Gr. καὶ πυρωθεὶς τοῖς θυμοῖς, παραχρῆμα τὴν τοῦ Ἀνδρονίκου πορφύραν περιελόμενος, καὶ τοὺς χιτῶνας περιρρήξας, περιαγαγὼν καθ' ὅλην τὴν πόλιν, ἐπ' αὐτὸν τὸν τόπον οὗπερ εἰς τὸν Ὀνίαν ἠσέβησεν, ἐκεῖ τὸν μιαιφόνον ἀπεκόσμησε, &c. *accensusque animis, confestim Andronico purpuram auferens, & vestes scindens, circumducens per totam civitatem, in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, ibi homicidam è mundo sustulit, Domino illi*, &c. Mſ. quoque S. Theod. initio legit, *accensusque animis*, non *accensis*.

℣. 39. Vix meliùs è Græco, præterquam quòd habetur κατὰ τὴν πόλιν, *per civitatem*, pro *in templo*; ultimòque, χρυσωμάτων ἤδη πολλῶν διενηνεγμένων, *multis jam vasis aureis exportatis*, pro *multo jam auro exportato.*

℣. 40. Eadem exstant Græcè, deleta voce *animis*, ante *ira*, pro qua ταῖς ὀργαῖς; postremò etiam, pro *ætate pariter & dementia provecto*, ita, προβεβηκότος τὴν ἡλικίαν, οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τὴν ἄνοιαν, al. τῇ διανοίᾳ.

℣. 41. Mſ. S. Theod. circa med. habet *arripere*, pro *arripuere*; postremòque *jacere*, pro *jecere*. Græc. Συνιδόντες δὲ καὶ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Λυσιμάχου, συναρπάσαντες οἱ μὲν πέτρους, οἱ δὲ ξύλων πάχη· τινὲς δὲ ἐκ τῆς παρακειμένης σποδοῦ δρασσόμενοι, φύρδην ἐνετίνασσον εἰς τοὺς περὶ τὸν Λυσίμαχον· i. e. *Intelligentes autem & conatum Lysimachi, alii lapides, alii fustes validos arripuere: quidam verò ex vicino cinere apprehendentes, mistum in eos qui circa Lysimachum jecerunt.*

℣. 42. Gr. Δι' ἣν αἰτίαν πολλοὺς μὲν αὐτῶν τραυματίας ἐποίησαν, τινὰς δὲ καὶ κατέβαλον, πάντας δὲ εἰς φυγὴν συνήλασαν· αὐτὸν δὲ τὸν ἱερόσυλον παρὰ τὸ γαζοφυλάκιον ἐχειρώσαντο· *Quam ob causam multos quidem eorum vulneraverunt, quosdam autem & prostraverunt, omnes verò in fugam compulerunt: ipsum verò sacrilegum apud ærarium interfecerunt.*

℣. 43. Gr. Περὶ δὲ τούτων ἐνέστη κρίσις πρὸς τὸν Μενέλαον· *De his autem instabat judicium adversùs Menelaum.*

℣. 44. Suffragatur Græcum, nisi quòd habet δικαιολογίαν ἐποιήσαντο, *judicium retulerunt*, loco *negotium.*

℣. 45. Græcè ipso initio habetur ἤδη δὲ λελειμμένος· exinde nomini *Ptolemæo*, id subjicitur, τῷ Δορυμένους, *Dorymenis filio*; tollitur verò seq. *dare*: deest pariter *dare* in Mſ. S. Theod.

℣. 46. Græc. Ὅθεν ἀπολαβὼν ὁ Πτολεμαῖος εἴς τι περίστυλον ὡς ἀναψύξοντα τὸν βασιλέα, μετέθηκε· quæ eòdem recidunt.

℣. 47. Similia Græc. habet, exceptis his, ἀπελύθησαν ἂν ἀκατάγνωστοι, *absoluti essent innocentes judicati*, loco *innocentes judicarentur.*

℣. 48. Ita fert Græc. præter unum plur. δήμων, *populis*, pro *populo.*

℣. 49. Gr. Δι' ἣν αἰτίαν καὶ Τύριοι μισοπονηρήσαντες, τὰ πρὸς τὴν κηδείαν αὐτῶν μεγαλοπρεπῶς ἐχορήγησαν. *Quamobrem Tyrii quoque in malefactum indignati, quæ ad sepulturam eorum pertinebant, magnificè suppeditaverunt.*

℣. 50. Gr. habet ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, *in principatu*, pro *in potestate*; extremòque, loco *ad insidias civium*, ita, μέγας τῶν πολιτῶν ἐπίβουλος καθεστώς, i. e. *magnus civium insidiator constitutus.* Mſ. S. Theod. *crescens in malitia, & ad insidias civium.*

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. EOdem tempore Antiochus secundam profectionem paravit in Ægyptum.

2. Contigit autem per universam Jerosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastis, quasi cohortes, armatos,

3. & cursus equorum per ordines digestos, & congressiones fieri cominus, & scutorum motus, & galeatorum multitudinem gladiis districtis, & telorum jactus, & aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum.

4. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.

5. Sed cùm falsus rumor exisset, tanquam vitâ excessisset Antiochus, assumptis Jason non minùs mille viris, repentè aggressus est civitatem: & civibus ad murum convolantibus, ad ultimum apprehensa civitate, Menelaus fugit in arcem:

6. Jason verò non parcebat in cæde civibus suis, nec cogitabat prosperitatem adversùm cognatos malum esse maximum, arbitrans hostium & non civium se trophæa capturum.

7. Et principatum quidem non obtinuit, finem verò insidiarum suarum confusionem accepit, & profugus iterum abiit in Ammaniten.

8. Ad ultimum, in exitium sui conclusus ab Areta Arabum tyranno, fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus, ut refuga legum & exsecrabilis, ut patriæ & civium hostis, in Ægyptum extrusus est:

9. & qui multos de patria sua expulerat, peregre periit, Lacedæmonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus:

10. & qui insepultos multos abjecerat, ipse & illamentatus, & insepultus abjicitur, sepulturâ neque peregrinâ usus, neque patrio sepulcro participans.

11. His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Judæos: & ob hoc profectus ex Ægypto efferatis animis, civitatem quidem armis cepit.

12. Jussit autem militibus interficere, nec parcere occursantibus, & per domos ascendentes trucidare.

13. Fiebant ergo cædes juvenum ac seniorum, & mulierum & natorum exterminia, virginumque & parvulorum neces.

14. Erant autem toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia vincti, non minùs autem venundati.

15. Sed nec ista sufficiunt: ausus est etiam intrare templum universâ terrâ sanctius, Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor:

16. & scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab aliis regibus & civitatibus erant posita ad ornatum loci, & gloriam, contrectabat indignè, & contaminabat.

17. Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat, quòd propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio:

18. alioquin nisi contigisset eos multis pec-

NOTÆ.

℣. 1. Gr. in principio habet, Περὶ δὲ τὸν καιρὸν τῦτον, *Circa hoc autem tempus*, pro *Eodem tempore*; sequentia quadrant.

℣. 2. A Græco abest nomen *Jerosolymorum*; voci autem *diebus*, præponitur Σχεδὸν, *ferè*; cætera paria. Ms. S. Theod. extremò legit *armatas*, non *armatos*; vitiosè, Græcè enim ἐξωπλισμένες.

℣. 3. Græc. ϗ ἴλας ἵππων διατεταγμένας, ϗ προσβολὰς γινομένας, ϗ καταδρομὰς ἑκατέρων, ϗ ἀσπίδων κινήσεις, ϗ καμάκων πλήθη, ϗ μαχαιρῶν σπασμὺς, ϗ βελῶν βολὰς, ϗ χρυσέων κόσμων ἐκλάμψεις, ϗ παντοίυς θωρακισμύς· i. e. & *turmas equorum per ordinem digestas*, & *congressiones fieri*, & *incursiones utrinque*, & *scutorum motus*, & *spiculorum multitudines*, & *gladiorum districtorum pulsus*, & *telorum jactus*, & *aureorum ornamentorum splendores*, *omnisque generis loricas*.

℣. 4. Gr. extremò hab. ἐπ' ἀγαθῷ τὴν ἐπιφάνειαν γενέσθαι.

℣. 5. Suffragatur Græcum, nisi quòd pro *civibus ad murum convolantibus*, ponit, τῶν δὲ ἐπὶ τῷ τείχει συνελασθέντων, adjunctâ conjunct. ϗ; i. e. *bis autem ad murum compulsis*, & *ad ultimum*, &c.

℣. 6. Græc. Ὁ δὲ Ἰάσων ἐποιεῖτο σφαγὰς τῶν πολιτῶν τῶν ἰδίων ἀφειδῶς, ὐ συννοῶν τὴν εἰς τὺς..... δυσημερίαν εἶναι τὴν μεγίστην· δοκῶν δὲ πολεμίων..... τρόπαια καταβάλλεσθαι· i. e. *Jason verò non parcebat in cæde civibus suis, non cogitans prosperitatem adversùs cognatos calamitatem esse maximam: arbitrans autem hostium &... se trophæa dejicere*; deinde, τῆς μὲν ἀρχῆς ὐκ ἐκράτησε, &c. de ℣. seq.

℣. 7. Græcum tollit pronomen *suarum*; & pro *accepit*, hab. λαβὼν, *accipiens*, absque seq. &; cætera similia.

℣. 8. Gr. Πέρας ὖν κακῆς ἀναστροφῆς ἔτυχεν ἐγκλεισθεὶς πρὸς Ἀρέταν τὸν τῶν Ἀράβων τύραννον, πόλιν ἐκ πόλεως φεύγων, διωκόμενος ὑπὸ πάντων, ϗ στυγύμενος ὡς τῶν νόμων ἀποστάτης, &c. i. e. *Itaque ad ultimum nactus malum reditum, est inclusus apud Aretam Arabum tyrannum, fugiens de civitate in civit. expulsus ab omnibus, odiosus, & refuga legum*, &c. ut in Vulg. Ms. quidam initio hab. καταστροφῆς, *exitium*, non ἀναστροφῆς, *reditum*.

℣. 9. Eadem sunt in Græco, præter seqq. ἀποξενώσας, *expellendo peregrinos fecerat*, pro *expulerat*; & πρὸς Λακεδαιμονίυς ἀναχθεὶς, *ad Lacedæmonas delatus*, loco *Lacedæmonas profectus*.

℣. 10. Gr. ϗ ὁ πλῆθος ἀτάφων ἐκρίψας, ἀπένθητος ἐγενήθη, ϗ κηδείας ὐδ' ἡστινοσῦν, ὔτε πατρώυ τάφυ μετέσχε· i. e. & *qui insepultos multos abjecerat, illamentatus fuit, neque exsequiis ullis omnino, neque patrio sepulcro participavit*.

℣. 11. Græc. initio ipso hab. Προσπεσόντων δὲ τῷ βασιλεῖ, *Cùm innotuissent autem regi*; deinde, περὶ τῶν γεγονότων, διέλαβεν ἀποστατεῖν τὴν Ἰυδαίαν· ὅθεν ἀναζεύξας ἐξ Αἰγύπτυ, τεθηριωμένος τῇ ψυχῇ, ἔλαβε τὴν μὲν πόλιν δορυάλωτον· quæ Vulgatæ satis respondent.

℣. 12. Gr. Καὶ ἐκέλευσε τοῖς στρατιώταις κόπτειν ἀφειδῶς τὺς ἐμπίπτοντας, &c. *Et jussit militibus interficere occursantes, nemini parcendo*, &c. ut supra.

℣. 13. Similia Græcum habet, interposito isto, ἀνδρῶν τε, *virorumque*, post vocem *seniorum*: infra etiam legitur ἀφανισμὸς, *exterminium*, non *exterminia*.

℣. 14. Gr. habet circa med. τέσσαρες μὲν ἐν χειρῶν νομαῖς, *quadraginta quidem millia in ipso manuum conflictu*, loco *quadrag. millia vincti*; ultimoque verbo *venundati*, hoc præponit, τῶν ἐσφαγμένων, *jugulatis*; cæt. quadrant.

℣. 15. Gr. initio habet: Καὶ ὐκ ἀρκεσθεὶς δὲ τύτοις, κατετόλμησεν εἰς τὸ πάσης τῆς γῆς ἁγιώτατον ἱερὸν εἰσελθεῖν, ὁδηγὸν ἔχων τὸν Μενέλαον, τὸν ϗ τῶν, &c. *Non contentus autem his, ausus est intrare templum universæ terræ sanctissimum*, &c. ut supra.

℣. 16. Græcum post *vasa*, subdit: ϗ τὰ ὑπ' ἄλλων βασιλέων (al. add. ϗ πόλεων) ἀνατεθέντα πρὸς αὔξησιν, ϗ δόξαν τῦ τόπυ, ϗ τιμὴν, ταῖς βεβήλοις χερσὶ συσσύρων, ἐπεδίδυ· i. e. *etiam quæ ab aliis regibus* (& *civitatibus*) *erans posita ad augmentum*, & *gloriam loci*, & *honorem*, *prophanis manibus contrectans*, *procedebat*: abest autem ἐπεδίδυ à Ms. Alex. ac ed. Compl.

℣. 17. Græc. Καὶ ἐμετεωρίζετο τὴν διάνοιαν ὁ Ἀντίοχος, ὐ συνορῶν, ὅτι, &c. i. e. *Et elevatus est mente Antiochus, non considerans, quòd*, &c. ut in Vulg. præterquam ὁ Δεσπότης, *Dominus*, loco *Deus*.

℣. 18. Similia leguntur Græcè; præter hoc, ἐπὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῦ γαζοφυλακίυ, *ad visitationem ærarii*, loco *ad exspoliandum ærarium*: deest quoque subseq. *etiam*; sicut

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

Sup. 3. catis esse involutos, sicut Heliodorus, qui
25. 27. missus est à Seleuco rege ad exspoliandum ærarium, etiam hic statim adveniens flagellatus, & repulsus utique fuisset ab audacia.

19. Verùm non propter locum, gentem; sed propter gentem, locum Deus elegit.

20. Ideoque & ipse locus particeps factus est populi malorum: postea autem fiet socius bonorum: & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.

21. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, existimans se præ superbia terram ad navigandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elationem.

22. Reliquit autem & præpositos ad affligendam gentem: Jerosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, à quo constitutus est:

23. in Garizim autem Andronicum & Menelaum, qui graviùs quàm cæteri imminebant civibus.

24. Cùmque appositus esset contra Judæos, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti & duobus millibus, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres ac juvenes vendere.

25. Qui cùm venisset Jerosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati: & tunc feriatis Judæis, arma capere suis præcepit.

26. Omnesque qui ad spectaculum processerant, trucidavit: & civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit.

27. Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & feni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

NOTÆ.

conjunct. &, ante *repulsus*, cum seq. *utique.*

℣. 19. Sic iterum Græcè, excepta voce Κύριος, loco *Deus.*

℣. 20. Gr. sublato verbo *est*, post *factus*, subdit: τῶν τῦ ἔθνυς δυσπετημάτων γενομένων, ὕστερον εὐεργετημάτων ὑπὸ τῦ Κυρίυ ἐκοινώνησε· i. e. *malorum gentis quæ acciderunt, postea beneficiorum à Domino particeps fuit:* subinde tollitur vox *Dei;* ultimòque ponitur ἐπανωρθώθη, *exaltatus est*, pro *exaltabitur;* cætera paria.

℣. 21. Eadem leguntur Græcè, nisi posteriora excipias, τὴν μὲν γῆν πλωτὴν, ϗ τὸ πέλαγος πορευτὸν θέσθαι διὰ τὸν μετεωρισμὸν τῆς καρδίας, i. e. *terram quidem navigabilem, pelagus verò deambulabile facturum propter cordis elationem.*

℣. 22. Sic iterum Græcè, exceptis his pauculis, τὸ μὲν γένος Φρύγα, τὸν δὲ τρόπον βαρβαρώτερον, i. e. *genere quidem Phrygem, moribus autem magis barbarum eo ipso, &c.*

℣. 23. Græc. habet πρὸς δὲ τύτοις Μενέλαον, *præterea verò Menelaum*, loco *& Menelaum;* extremòque singulariter, ὑπερῄρετο, *imminebat;* cæt. ut supra.

℣. 24. Gr. ipso initio habet: Ἀπεχθῆ δὲ πρὸς τὺς πολίτας Ἰυδαίυς ἔχων διάθεσιν, ἔπεμψε δὲ, &c. *Inimicè autem erga cives Judæos affectus, misit verò, &c.* ut in Vulg. deleto uno *ei*, post *præcipiens.*

℣. 25. Eadem sunt in Græco, præter seqq. ϗ τὸν εἰρηνικὸν ὑποκριθεὶς, *& pacificum se simulasset*, loco *pacem simulans;* paulòque post, λαβὼν ἀργῦντας τὺς Ἰυδαίυς, *nactus feriatos Judæos*, pro *tunc feriatis Judæis;* quæ idem sonant.

℣. 26. Similiter in Græco.

℣. 27. Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. p. 226. a. vix dissimiliter legit: *Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat, & secesserat in desertum, ibique cum feris vitam in montibus cum suis agebat: feni cibo vescentes, morabantur, ne essent participes coinquinationis.* Ita quoque in Græco est, hoc excepto, θηρίων τρόπον, *ferarum more*, loco *ibique cum feris;* interponitur etiam ϗ, post *agebat.*

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. SEd non post multum temporis misit rex senem quemdam Antiochenum, qui compelleret Judæos, ut se transferrent à patriis & Dei legibus:

2. contaminare etiam quod in Jerosolymis erat templum, & cognominare Jovis Olympii: & in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Jovis hospitalis.

3. Pessima autem & universis gravis erat malorum incursio:

4. nam templum luxuriâ & comessationibus gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se ultro ingerebant, intro ferentes ea, quæ non licebat.

5. Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur.

6. Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrii servabantur, nec simpliciter Judæum se esse quisquam confitebatur.

7. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: &, cùm Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hede-

NOTÆ.

℣. 1. Græc. loco *quemdam Antiochenum*, habet Ἀθηναῖον, *Atheniensem;* postremòque, μεταβαίνειν ἐκ τῶν πατρῴων νόμων, ϗ τοῖς τῦ Θεῦ νόμοις μὴ πολιτεύεσθαι, i. e. *ut se transferrent à patriis legibus, nec se Dei legibus regerent.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 241. vel 243. f. *Misit rex senem Antiochenum, qui compelleret Judæos, ut se transferrent à patriis, & Dei legibus ne uterentur.*

℣. 2. Eadem refert Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 241. vel 243. f. nec dissimile quiddam in Græco, præter hoc, τὸν ἐν Γαριζὶν, *quod in Garizin*, pro *in Garizim.*

℣. 3. Lucif. Cal. ubi sup. *Pessima autem & universis gravis malorum erat seditio.* Gr. Χαλεπὴ δὲ ϗ τοῖς ὄχλοις ἦν, ϗ δυσχερὴς ἡ ἐπίτασις τῆς κακίας· i. e. *Difficilis autem etiam turbis erat, & gravis malorum incursio.*

℣. 4. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 241. vel 243. f. *nam quia templum comessationibus gentium erat plenum, scortantibus cum meretricibus, & in sanctis tectis mulieribus se appropiantibus, insuper intro inferentes ea, quæ non oportebat.* Græc. τὸ μὲν γὰρ ἱερὸν ἀσωτίας ϗ κώμων ἐπεπλήρωτο, ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ῥαθυμύντων μεθ' ἑταιρῶν, ϗ ἐν τοῖς ἱεροῖς περιβόλοις γυναιξὶ πλησιαζόντων, ἔτι δὲ τὰ μὴ καθήκοντα ἔνδον φερόντων· i. e. *nam templum luxuriâ & comessationibus erat plenum, à gentibus scortantibus cum sodalibus, & in sacris septis cum mulieribus se miscentibus, præterea verò intro ferentibus ea, quæ non licebant.*

℣. 5. Similiter apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 241. f. nec dissimilia quæ in Græco.

℣. 6. Lucif. Cal. ubi sup. *Neque autem sabbata agebantur, neque dies solemnes patricii custodiebantur.* Gr. Ἦν δ' ὔτε σαββατίζειν, ὔτε πατρῴυς ἑορτὰς διαφυλάττειν, ὔτε ἁπλῶς Ἰυδαῖον ὁμολογεῖν εἶναι· i. e. *Neque autem sabbata custodire erat, neque dies solemnes patrios servare, neque omnino se Judæum confiteri.*

℣. 7. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 241. vel 243. g. legit: *Ducebantur autem cum amara necessi-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

râ coronati Libero circuire.

8. Decretum autem exiit in proximas gentilium civitates, ſuggerentibus Ptolemæis, ut pari modo & ipſi adversùs Judæos agerent, ut ſacrificarent:

9. eos autem, qui nollent tranſire ad inſtituta gentium, interficerent: erat ergo videre miſeriam.

10. Duæ enim mulieres delatæ ſunt natos ſuos circumcidiſſe: quas, infantibus ad ubera ſuſpenſis, cùm publicè per civitatem circumduxiſſent, per muros præcipitaverunt.

11. Alii verò, ad proximas coeuntes ſpeluncas, & latenter ſabbati diem celebrantes, cùm indicati eſſent Philippo, flammis ſuccenſi ſunt, eò quòd verebantur, propter religionem & obſervantiam, manu ſibimet auxilium ferre.

12. Obſecro autem eos, qui hunc librum lecturi ſunt, ne abhorreſcant propter adverſos caſus, ſed reputent, ea quæ acciderunt, non ad interitum, ſed ad correptionem eſſe generis noſtri.

13. Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim ultiones adhibere, magni beneficii eſt indicium.

14. Non enim, ſicut in aliis nationibus, Dominus patienter exſpectat, ut eas, cùm judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat:

15. ita & in nobis ſtatuit, ut, peccatis noſtris in finem devolutis, ita demum in nos vindicet.

16. Propter quod nunquam quidem à nobis miſericordiam ſuam amovet: corripiens verò in adverſis, populum ſuum non derelinquit.

17. Sed hæc nobis ad commonitionem legentium dicta ſint paucis. Jam autem veniendum eſt ad narrationem.

18. Igitur Eleazarus unus de primoribus ſcribarum, vir ætate provectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare.

19. At ille glorioſiſſimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad ſupplicium.

20. Intuens autem, quemadmodum oporteret accedere, patienter ſuſtinens, deſtinavit non admittere illicita propter vitæ amorem.

21. Hi autem qui aſtabant, iniqua miſeratione commoti, propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum ſecretò rogabant afferri carnes, quibus veſci ei licebat, ut ſimularetur manducaſſe, ſicut rex imperaverat, de ſacrificii carnibus:

22. ut, hoc facto, à morte liberaretur: & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem.

23. At ille cogitare cœpit ætatis ac ſenectutis ſuæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ

NOTÆ.

tate per ſingulos menſes in die regis natalis ad ſacrificia, & cùm ſacra Liberi celebrarentur: cogebantur enim hederas habentes Libero circumire. Gr. Ἤγοντο δὲ μετὰ πικρᾶς ἀνάγκης εἰς τὴν κατὰ μῆνα τοῦ βασιλέως γενέθλιον ἡμέραν ἐπὶ σπλαγχνισμόν· γενομένης δὲ Διονυσίων ἑορτῆς, ἠναγκάζοντο οἱ Ἰουδαῖοι κισσοὺς ἔχοντες πομπεύειν τῷ Διονύσῳ. *Ducebantur autem cum amara neceſſitate in die qui per menſem natali regis ad viſcerationem: &, cùm celebraretur Bacchanalium ſolemnitas, cogebantur Judæi hederas habentes pompam agere Baccho.*

℣. 8. Græc. loco *gentilium*, ponit Ἑλληνίδας, *Græcas*; poſtremòque, τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἄγειν, καὶ σπλαγχνίζειν· i. e. *eandem rationem contra Judæos adhibere, & ſacrificare*, loco *ut pari modo & ipſi*, &c. Lucif. Cal. loco cit. *Decretum autem exiit in proximas gentilium civitates, ſuggerentibus Ptolomæis, ut id ipſum inſtitutum adversùs Judæos agerent, & ſacrificarent.*

℣. 9. Accinit Lucif. Calarit. loco ſupra cit. niſi quòd habet *Græcorum*, loco *gentium*, & *advenit*, pro *erat*. Gr. τοὺς δὲ μὴ προαιρουμένους μεταβαίνειν ἐπὶ τὰ Ἑλληνικὰ, κατασφάζειν· παρῆν οὖν ὁρᾶν τὴν ἐνεστῶσαν ταλαιπωρίαν.

℣. 10. Eadem leguntur apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 243. g. præter extrema: *quarum infantes ad ubera ſuſpenderunt, & cùm publicè per civitatem illas circumduxiſſent, per murum illas præcipitaverunt.* Græc. τούτων δὲ ἐκ τῶν μαστῶν κρεμάσαντες τὰ βρέφη, καὶ δημοσίᾳ περιαγαγόντες αὐτὰς τὴν πόλιν, κατὰ τοῦ τείχους ἐκρήμνισαν.

℣. 11. Gr. Ἕτεροι δὲ, πλησίον συνδραμόντες εἰς τὰ σπήλαια, λεληθότως ἄγειν τὴν ἑβδομάδα, μηνυθέντες τῷ Φιλίππῳ, συνεφλογίσθησαν, διὰ τὸ εὐλαβῶς ἔχειν βοηθῆσαι ἑαυτοῖς κατὰ τὴν δόξαν τῆς σεμνοτάτης ἡμέρας. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 241. vel 243. g. *Alii verò in proximas cucurrerunt ſpeluncas, & latenter ſeptimum diem celebrabant: quod cùm indicatum eſſet, ſufflammati ſunt, eò quòd metuerent in die ſolemni glorioſa ferre ſibi auxilia.*

℣. 12. Eadem ſunt in Græco, præter τὰς τιμωρίας, *ſupplicia*, loco *ea quæ acciderunt*. Mſ. S. Theod. extremò hab. *ſed ad correctionem generis eſſe noſtri*. Gr. ἀλλὰ πρὸς παιδείαν, &c.

℣. 13. Græc. Καὶ τὸ μὴ πολὺν χρόνον ἐᾶσθαι τοὺς δυσσεβοῦντας, ἀλλ' εὐθέως περιπίπτειν ἐπιτιμίοις, μεγάλης εὐεργεσίας σημεῖόν ἐστιν· i. e. *Atqui non multo tempore ſini impiè agere, ſed ſtatim incidere in ſupplicia, magni beneficii eſt indicium.*

℣. 14. Græcè poſteriora ſic variant: μέχρι τοῦ καταντήσαντας αὐτοὺς πρὸς ἐκπλήρωσιν ἁμαρτιῶν, κολάσαι· i. e. *donec eos, cùm ad plenitudinem peccatorum devenerint, puniat*, loco *ut eas, cùm judicii dies*, &c.

℣. 15. Græc. οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔκρινεν εἶναι, ἵνα μὴ πρὸς τέλος ἀφικομένων ἡμῶν τῶν ἁμαρτιῶν, ὕστερον ἡμᾶς ἐκδικᾷ· *ita & in nobis ſtatuit, ne, peccatis noſtris ad finem pervenientibus, demum in nos vindicet.*

℣. 16. Similiter habetur Græcè, excepto uno, μετὰ συμφορᾶς, *cum calamitate*, pro *in adverſis*.

℣. 17. Græcè ita: Πλὴν ἕως ὑπομνήσεως ταῦθ' ἡμῖν εἰρήσθω· dein, Δι' ὀλίγων δ' ἐλευστέον ἐπὶ τὴν διήγησιν· i. e. *Sed hæc nobis ad commonitionem dicta ſint. Per pauca autem veniendum eſt ad narrationem.*

℣. 18. Concordat Græc. niſi quòd ipſo initio delet *igitur*; ponit verò ἤδη, *jam*, ante vocem *ætate*; & pro *decorus*, habet κάλλιστος τυγχάνων, *decorus maximè*, abſque ſeq. *aperto ore*. Mſ. S. Theod. leg. *de prioribus ſcribarum*, non *de primoribus*; Gr. τῶν πρωτευόντων. De his abundè diſputat Ambroſ. l. de Jacob, c. 10. col. 474. c. & ſeqq. quem vide.

℣. 19. Mſ. S. Theod. *At ille glorioſam mortem magis... amplectens*, &c. Græc. Ὁ δὲ τὸν μετ' εὐκλείας θάνατον μᾶλλον ἢ τὸν μετὰ μύσους βίον ἀναδεξάμενος, αὐθαιρέτως ἐπὶ τὸ..... προσῄει.

℣. 20. Græc. Προσπτύσας δὲ, καθ' ὃν ἔδει τρόπον προσέρχεσθαι τοὺς ὑπομένοντας ἀμύνεσθαι, ὧν οὐ θέμις γεύσασθαι διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν φιλοστοργίαν· i. e. *Expuens autem (quemadmodum oportebat accedere eos qui ſuſtinebant puniri) ea quæ non licebat guſtare propter vitæ amorem.* Vide ſis Hilar. in Pſ. 134. col. 479. b.

℣. 21. Græc. Οἱ δὲ πρὸς τῷ παρανόμῳ σπλαγχνισμῷ τεταγμένοι, διὰ τὴν ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων πρὸς τὸν ἄνδρα γνῶσιν, ἀπολαβόντες αὐτὸν κατ' ἰδίαν, παρεκάλουν ἐνέγκαντα κρέα, οἷς καθῆκον αὐτῷ χρήσασθαι, δι' αὐτοῦ παρασκευασθέντα, ὑποκριθῆναι δὲ, ὡς ἐσθίοντα, τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως προστεταγμένα, τῶν ἀπὸ τῆς θυσίας κρεῶν. *Qui autem iniquo ſacrificio aſſiſtebant, propter antiquam viri notitiam, aſſumentes eum ſeorſum, hortabantur afferentem carnes, quibus veſci ei licebat, à ſe paratas, ſimulare tantùm, quaſi manducaret, quæ à rege erant imperata, de ſacrificii carnibus.*

℣. 22. Itidem Græcè, exceptis his, πρὸς αὐτοὺς, *erga ipſos*, loco *viri*; ultimòque, τύχῃ φιλανθρωπίας, *conſequeretur humanitatem*, pro *hanc in eo faciebant humanitatem*. Mſ. S. Theod. habet, *propter veterem amicitiam, hanc in eo facerent humanitatem.*

℣. 23. Mſ. S. Theod. tollit *actus*, poſt *converſationis*; cæt. ut in Vulgata. Græcè verò ita ſe habent tota: Ὁ δὲ λογισμὸν ἀστεῖον ἀναλαβὼν, καὶ ἄξιον τῆς ἡλικίας, καὶ τῆς τοῦ γήρως ὑπεροχῆς, καὶ τῆς ἐπικτήτου καὶ ἐπιφανοῦς πολιᾶς, καὶ τῆς ἐκ παιδὸς καλλίστης ἀναστροφῆς· μᾶλλον δὲ τῆς ἁγίας καὶ θεοκτίστου νομοθεσίας, ἀκολούθως ἀπεφήνατο ταχέως, λέγων, προ-

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

conversationis actus: & secundùm sanctæ & à Deo conditæ legis constituta, respondit citò, dicens, præmitti se velle in infernum.

24. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: ut multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum:

25. & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur; & per hoc maculam, atque exsecrationem meæ senectuti conquiram.

26. Nam, etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam.

27. Quamobrem fortiter vitâ excedendo, senectute quidem dignus apparebo:

28. adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis, confestim ad supplicium trahebatur.

29. Hi autem, qui eum ducebant, & paulò ante fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatos arbitrabantur.

* 30. Sed, cùm plagis perimeretur, ingemuit, & dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifestè tu scis, quia, cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores: secundùm animam verò propter timorem tuum libenter hæc patior.

31. Et iste quidem hoc modo vitâ decessit, non solùm juvenibus, sed & universæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens.

NOTÆ.

πέμπειν εἰς τὸν ᾅδην. *At ille civile consilium capiens, dignumque ætate, ac senectutis eminentiâ, & adjunctâ illustrique canitie, & optimâ à puero educatione: potiùs autem sanctâ & à Deo conditâ legum constitutione, congruenter respondit citò, dicens, præire se in infernum.* Auct. l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 524. habet: *Præmitti malo in infernum, quàm patrias leges deserere.*

℣. 24. Sic est in Græco. Auctor l. de sing. cleric. apud Cypr. 524. ita legit, cum Ms. S. Theod. *Non enim ætatem nostram dignum est fingere: ut multi adolescentium, arbitrati Eleazarum*, &c. ut sup.

℣. 25. Gr. καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἐμὴν ὑπόκρισιν, καὶ διὰ τὸ μικρὸν καὶ ἀκαριαῖον ζῆν, πλανηθῶσι δι' ἐμέ· καὶ μύσος, καὶ κηλῖδα τοῦ γήρως καταστήσομαι· i. e. *& ipsi propter meam simulationem, & propter modicam & brevem vitam, decipiantur propter me; & exsecrationem, ac maculam senectuti conquiram.* Auct. l. de sing. cleric. *& ipsi propter meam simulationem, & propter modicum & corruptibile tempus vitæ, per me seducantur; & odium, ac maculam senectuti meæ acquiram.*

℣. 26. Eadem sunt in Græco, præter plur. τὰς χεῖρας, *manus*, loco *manum*. Subinde in Ms. S. Theoder. *vivens*, non *vivus*; Gr. ζῶν.

℣. 27. Ita rursum Græcè, hoc addito, μὲν νῦν, *nunc*, post adverb. *fortiter*. Auct. l. de sing. cleric. ubi sup. legit: *Quamobrem fortiter vitâ excedens, senectute dignus apparebo.*

℣. 28. Græc. τοῖς δὲ νέοις ὑπόδειγμα γενναῖον καταλελοιπὼς, εἰς τὸ προθύμως, καὶ γενναίως ὑπὲρ τῶν σεμνῶν καὶ ἁγίων νόμων ἀπευθανατίζειν. Τοσαῦτα δὲ εἰπὼν, ἐπὶ τὸ τύμπανον εὐθέως ἦλθε· *adolescentibus autem exemplum generosum relinquam, ad promptè, ac generosè pro gravissimis ac sanctis legibus honesta morte perfungendum. His autem dictis, confestim ad supplicium venit.* Auct. l. de singul. cleric. ap. Cypr. p. 524. c. *adolescentibus quidem exemplum forte relinquam, ut prompto animo, ac fortiter pro gravibus ac sanctis legibus honestæ morti succedant.*

℣. 29. Gr. Τῶν δὲ ἀγόντων, τὴν μικρῷ πρότερον εὐμένειαν πρὸς αὐτὸν, εἰς δυσμένειαν μεταβαλόντων, διὰ τὸ τοὺς προειρημένους λόγους, ὡς αὐτοὶ διελάμβανον, ἀπόνοιαν εἶναι· Nobil. *Hi autem, qui eum ducebant, eam, quam paulò ante erga ipsum mititatem habebant, in asperitatem converterant, eò quòd prædicti sermones, ut ipsi arbitrabantur, arrogantiæ pleni essent.*

℣. 30. Græc. Μέλλων δὲ ταῖς πληγαῖς τελευτᾷν, ἀναστενάξας, εἶπε· Τῷ Κυρίῳ, τῷ τὴν ἁγίαν γνῶσιν ἔχοντι, φανερόν ἐστιν, ὅτι, δυνάμενος ἀπολυθῆναι τοῦ θανάτου, σκληρὰς ὑποφέρω κατὰ τὸ σῶμα ἀλγηδόνας, μαστιγούμενος· κατὰ ψυχὴν δὲ ἡδέως διὰ τὸν αὐτοῦ φόβον ταῦτα πάσχω. *Sed, cùm ei sub plagis moriendum esset, ingemuit, & dixit: Domino, qui habet sanctam scientiam, manifestum est, quia, cùm à morte possem liberari, duros corpore sustineo dolores, flagellatus: secundùm animam verò propter ipsius timorem libenter hæc patior.* Cypr. epist. ad Fortun. p. 271. c. & l. 3. Testim. p. 311. a. *Domine, qui sanctam habes scientiam, manifestum est, quia, cùm possim à morte liberari, durissimos dolores corporis tolero, flagellis vapulans: animo autem propter tui ipsius metum libenter hæc patior.*

℣. 31. Priora similiter habentur Græcè; posteriora variant hoc modo: ἀλλὰ καὶ τοῖς πλείστοις τοῦ ἔθνους τὸν ἑαυτοῦ θάνατον ὑπόδειγμα γενναιότητος, καὶ μνημόσυνον ἀρετῆς καταλιπών· i. e. *sed & plurimis gentis mortem suam exemplum fortitudinis, & memoriale virtutis relinquens.* Vide sis Ambros. l. 2. de vita beata, c. 10. col. 474. b. seqq.

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. CONtigit autem & septem fratres unà cum matre sua apprehensos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos.

2. Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori, magis quàm patrias Dei leges prævaricari.

3. Iratus itaque rex, jussit sartagines & ollas æneas succendi: quibus statim succensis,

4. jussit, ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam: &, cute capitis abstracta, summas quoque manus & pedes ei præscindi, cæteris ejus fratribus & matre inspicientibus.

5. Et, cùm jam per omnia inutilis factus esset, jussit ignem admoveri, & adhuc spirantem torreri in sartagine: in qua cùm diu cruciaretur, cæteri unà cum matre invicem se hortabantur mori fortiter,

NOTÆ.

℣. 1. Consonat Græc. nisi quòd, pro *edere contra fas carnes porcinas*, habet, ἀπὸ τῶν ἀθεμίτων ὑείων κρεῶν ἐφάπτεσθαι, *de illicitis carnibus porcinis tangere.* Vide Ambros. l. 2. de vita beata, c. 11. col. 475. c. seqq.

℣. 2. Græc. Εἷς δὲ αὐτῶν, γενόμενος προήγορος, οὕτως ἔφη· Τί μέλλεις ἐρωτᾷν, καὶ μανθάνειν παρ' ἡμῶν; ἕτοιμοι γὰρ, &c. *Unus autem ex illis, factus primus concionator, sic ait: Quid vis quærere, & discere à nobis? parati enim sumus*, &c. ut sup. deleta voce *Dei.*

℣. 3. Sic est in Græco, præterquamquod adverb. *statim*, postponitur verbo *succensis*, annectiturque sequenti *jussit*; loco etiam *ollas æneas*, simpliciter, λέβητας.

℣. 4. Similia Græcum habet, exceptis his mediis, καὶ περισκυθίσαντας, ἀκρωτηριάζειν, i. e. *& excoriato, extremas quoque partes præcidi*, pro *& cute capitis abstractâ, summas quoque manus & pedes ei præscindi.* Ms. S. Theoder. *manus ei & pedes præcidi.*

℣. 5. Græc. Ἄχρηστον δὲ αὐτὸν τοῖς ὅλοις γενόμενον, ἐκέλευσε τῇ πυρᾷ προσάγειν ἔμπνουν, καὶ τηγανίζειν· τῆς δὲ ἀτμίδος ἐφ' ἱκανὸν διαδιδούσης τοῦ τηγάνου, ἀλλήλους παρεκάλουν σὺν τῇ μητρὶ γενναίως τελευτᾷν. *Et, cùm jam per omnia inutilis factus esset, jussit pyræ admoveri spirantem, & torreri in sar-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

6. dicentes : Dominus Deus aſpiciet veri-
Deuter. 22. 36. tatem, & conſolabitur in nobis, quemadmo-
dum in proteſtatione cantici declaravit Moy-
ſes : Et in ſervis ſuis conſolabitur.
7. Mortuo itaque illo primo, hoc modo,
ſequentem deducebant ad illudendum : &, cu-
te capitis ejus cum capillis abſtracta, interro-
gabant, ſi manducaret priùs, quàm toto cor-
pore per membra ſingula puniretur.
8. At ille, reſpondens patria voce, dixit :
Non faciam. Propter quod & iſte, ſequenti
loco, primi tormenta ſuſcepit :
9. & in ultimo ſpiritu conſtitutus, ſic ait :
Tu quidem ſceleſtiſſime in præſenti vita nos
perdis : ſed Rex mundi defunctos nos pro ſuis
legibus in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit.
10. Poſt hunc tertius illuditur, & linguam
poſtulatus citò protulit, & manus conſtanter
extendit :
11. & cum fiducia ait : E cœlo iſta poſſi-
deo, ſed propter Dei leges nunc hæc ipſa
deſpicio, quoniam ab ipſo me ea recepturum
ſpero :
12. ita ut rex, & qui cum ipſo erant, mi-
rarentur adoleſcentis animum, quòd tanquam
nihilum duceret cruciatus.
13. Et hoc ita defuncto, quartum vexa-
bant ſimiliter torquentes.
14. Et, cùm jam eſſet ad mortem, ſic ait :
Potius eſt ab hominibus morti datos ſpem
exſpectare à Deo, iterum ab ipſo reſuſcitan-
dos : tibi enim reſurrectio ad vitam non erit.
15. Et cùm admoviſſent quintum, vexa-
bant eum. At ille reſpiciens in eum, dixit :
16. Poteſtatem inter homines habens, cùm
ſis corruptibilis, facis quod vis : noli autem
putare genus noſtrum à Deo eſſe derelictum :
17. tu autem patienter ſuſtine, & videbis
magnam poteſtatem ipſius, qualiter te & ſe-
men tuum torquebit.
18. Poſt hunc ducebant ſextum, & is, mo-
ri incipiens, ſic ait : Noli fruſtra errare : nos
enim propter noſmetipſos hæc patimur, pec-
cantes in Deum noſtrum, & digna admiratio-
ne facta ſunt in nobis :
19. tu autem ne exiſtimes tibi impunè fu-
turum, quòd contra Deum pugnare tentave-
ris.
20. Supra modum autem mater mirabilis, &
bonorum memoriâ digna, quæ pereuntes ſep-
tem filios ſub unius diei tempore conſpiciens,
bono animo ferebat, propter ſpem quam in
Deum habebat :
21. ſingulos illorum hortabatur voce patria
fortiter, repleta ſapientiâ : &, femineæ cogi-
tationi maſculinum animum inſerens,
22. dixit ad eos : Neſcio qualiter in utero
meo apparuiſtis : neque enim ego ſpiritum &
animam donavi vobis & vitam, & ſingulo-
rum membra non ego ipſa compegi :

NOTÆ.

tagine : vapore autem multùm ſe dilatante ex ſartagine, invicem ſe cum matre hortabantur mori fortiter.

℣. 6. Græc. λέγοντες οὕτως· Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἐφορᾷ, καὶ ταῖς ἀληθείαις ἐφ' ἡμῖν παρακαλεῖται, καθάπερ διὰ τῆς κατὰ πρόσωπον ἀντιμαρτυρούσης ᾠδῆς διεσάφησε Μωϋσῆς, λέγων, καὶ, &c. *dicentes ſic : Dominus Deus aſpicit, & verè conſolatur in nobis, quemadmodum per canticum illud, quod in faciem proteſtatur, declaravit Moyſes, dicens*, &c. ut ſupra. Mſ. S. Theod. hab. *quemadmodum per proteſtationem cantici*, &c.

℣. 7. Græcè, pro *ſequentem deducebant ad illudendum*, legitur, τὸν δεύτερον ἦγον ἐπὶ τὸν ἐμπαιγμόν, *ſecundum deducebant ad ludibrium*; extremòque, ἐπηρώτων, Εἰ φάγεσαι πρὸ τοῦ τιμωρηθῆναι τὸ σῶμα κατὰ μέλος; i. e. *interrogabant, Si manducabis, priuſquam corpus per ſingula membra crucietur?*

℣. 8. Græcè, Οὐχὶ ſimpliciter, pro *Non faciam*; deinde, διόπερ καὶ οὗτος τὴν ἑξῆς ἔλαβε βάσανον, ὡς ὁ πρῶτος· i. e. *propter quod & iſte reliquum tormentum ſuſcepit, ſicut primus.*

℣. 9. Græc. Ἐν ἐσχάτῃ δὲ πνοῇ γενόμενος, εἶπε· Σὺ μὲν ἀλάστωρ ἐκ τοῦ παρόντος ἡμᾶς ζῆν ἀπολύεις· ὁ δὲ..... εἰς αἰώνιον ἀναβίωσιν ζωῆς ἡμᾶς ἀναστήσει· i. e. *In ultimo autem ſpiritu conſtitutus, ait : Tu quidem ſceleſte à præſenti nos vita abſolvis : ſed Rex*, &c. ut inf. Cypr. epiſt. ad Fortun. p. 270. b. & l. 3. Teſtim. p. 311. a. *Tu quidem impotens ex hac præſenti vita nos perdis : ſed mundi Rex defunctos nos pro ſuis legibus in æternam vitæ reſurrectionem ſuſcitabit.* Hilar. l. cont. Conſtant. col. 1241. c. *Tu quidem iniquus de præſenti vita nos perdis : ſed Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus in æternam vitam in reſurrectione ſuſcitabit.*

℣. 10. Græc. Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ τρίτος ἐνεπαίζετο, &c. ut ſupra. Mſ. quoque S. Theod. hab. *illudebatur.* Vide ſis Ambroſ. l. 2. de vita beata, c. 11. col. 476. b.

℣. 11. Græc. καὶ γενναίως εἶπεν· Ἐξ οὐρανοῦ ταῦτα κέκτημαι, καὶ διὰ τοὺς αὐτοῦ νόμους ὑπερορῶ ταῦτα, καὶ παρ' αὐτοῦ ταῦτα πάλιν ἐλπίζω κομίσασθαι.

℣. 12. Mſ. S. Theod. extremò legit, *quòd tanquam nihili duceret*, &c. Græc. ὡς ἐν οὐδενὶ τὰς..... ἐτίθετο· cæt. ut in Vulg.

℣. 13. Similiter in Græco. Vide Ambroſ. l. 2. de vita beata, c. 11. col. 476. f.

℣. 14. Simillima Græcum exhibet, præter hoc, Αἱρετὸν, *Eligibile*, loco *Potius*; & poſt paulò, τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσδοκᾷν ἐλπίδας, *eas, quæ ſunt à Deo, ſpes exſpectare*, loco *ſpem exſpectare à Deo.* Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 235. vel 237. g. *Potius eſt ab hominibus morti datos ſpem exſpectare à Deo, iterum ab ipſo reſuſcitari*; Græc. ἀναστήσεσθαι; deinde, *tibi enim*, &c. quæ ſup. Cypr. epiſt. ad Fortun. p. 270. c. *Potius eſt ab hominibus morti datos exſpectare ſpem à Deo, iterum ab eo ſuſcitandos in vitam æternam : tibi enim reſurrectio ad vitam non erit :* at l. 3. Teſtim. p. 311. a. omittit τὸ *in vitam æternam.*

℣. 15. Gr. ipſo initio habet, Ἐχομένως δὲ, *Deinceps autem*, loco *Et*; reliqua ut in Vulgata. Ambroſius l. 2. de vita beata, c. 11. col. 477. b. ait : *Quintus cùm ſiſteretur, cæſo priùs, eidem juſſit ignes admoveri, ſubjici incendia : manabat è vulneribus cruor*, &c.

℣. 16. Itidem Græcè; ſicut apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 311. a. & epiſt. ad Fortun. p. 270. c. necnon apud Hilar. l. cont. Conſtant. col. 1241. d. & apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 235.

℣. 17. Mſ. S. Theod. in principio habet : *patienter ſuſtine*, detracto præced. *tu autem*; deinde, *& videbis, magna poteſtas ipſius qualiter te &..... torquebit.* Græc. σὺ δὲ καρτέρει, καὶ θεώρει τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ κράτος, ὡς σὲ καὶ τὸ..... βασανίσει. Cypr. epiſt. ad Fortun. p. 270. c. *ſuſtine, & vide magnam poteſtatem ejus, qualiter te & ſemen tuum torquebit :* at l. 3. Teſtim. p. 311. a. *ſuſtine, & vide, magna poteſtas ejus qualiter te*, &c. Apud Hilar. l. cont. Conſtant. p. 1241. d. & ap. Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 235. g. *patienter ſuſtine, & vide; magna poteſtas ipſius (illius) qualiter te & ſemen tuum torquebit.*

℣. 18. Hæc paria Græco ſunt, niſi quòd extremò, pro *& digna admiratione facta ſunt in nobis*, legitur ſimpliciter, διὸ ἄξια θαυμασμοῦ γέγονε, *ideo digna admiratione facta ſunt*, abſque ſeq. *in nobis.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 235. h. cum Vulg. concinit. Cypr. verò cùm ep. ad Fortun. p. 271. a. tum l. 3. Teſtim. p. 311. a. poſtrema omittit, *& digna admiratione facta ſunt in nobis.* Vide ſis Ambroſ. l. 2. de vita beata, c. 11. col. 477. d.

℣. 19. Eadem rurſum legit Lucif. Cal. ubi ſup. excepto uno *cùm*, pro *quòd.* Cypr. verò ep. ad Fortun. p. 271. a. & l. 3. Teſtim. p. 311. a. ita : *tu autem ne te exiſtimes impunitum futurum, aggreſſus pugnare cum Deo.* Gr. Σὺ δὲ μὴ νομίσῃς ἀθῷος ἔσεσθαι, θεομαχεῖν ἐπιχειρήσας.

℣. 20. Græcè ſimiliter, excepta voce ἀγαθῆς, *bonâ*, loco *bonorum*; ultimòque num. plur. διὰ τὰς ἐπὶ Κύριον ἐλπίδας, *propter ſpes quas in Domino habebat.*

℣. 21. Ita rurſum Græcè, excepto uno γενναίῳ, *forti*, ſeu *generosâ*, loco *fortiter* : extremò etiam iſta, *femineæ cogitationi maſculinum animum inſerens*, ſic invertuntur in Græco, τὸν θῆλυν λογισμὸν ἄρσενι θυμῷ διεγείρασα· quæ eòdem redeunt. Mſ. S. Theod. legit *inſerens*, non *inſerens.*

℣. 22. Græc. initio hab. λέγουσα πρὸς αὐτοὺς, *dicens ad eos*; paulòque poſt, Οὐδὲ ἐγὼ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν ὑμῖν

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

23. ſed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem, & ſpiritum vobis iterum cum miſericordia reddet & vitam, ſicut nunc voſmetipſos deſpicitis propter leges ejus.

24. Antiochus autem, contemni ſe arbitratus, ſimul & exprobrantis voce deſpecta, cùm adhuc adoleſcentior ſupereſſet, non ſolùm verbis hortabatur, ſed & cum juramento affirmabat, ſe divitem & beatum facturum, & translatum à patriis legibus amicum habiturum, & res neceſſarias ei præbiturum.

25. Sed ad hæc cùm adoleſcens nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, & ſuadebat ei ut adoleſcenti fieret in ſalutem.

26. Cùm autem multis eam verbis eſſet hortatus, promiſit ſuaſuram ſe filio ſuo.

27. Itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannum, ait patria voce : Fili mi, miſerere mei, quæ te in utero novem menſibus portavi, & lac triennio dedi & alui, & in ætatem iſtam perduxi.

28. Peto, nate, ut aſpicias ad cœlum & terram, & ad omnia quæ in eis ſunt : & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus :

29. ita fiet, ut non timeas carnificem iſtum ; ſed dignus fratribus tuis effectus particeps, ſuſcipe mortem, ut in illa miſeratione cum fratribus tuis te recipiam.

30. Cùm hæc illa adhuc diceret, ait adoleſcens : Quem ſuſtinetis? non obedio præcepto regis, ſed præcepto legis, quæ data eſt nobis per Moyſen.

31. Tu verò, qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei.

32. Nos enim pro peccatis noſtris hæc patimur.

33. Et ſi nobis propter increpationem & correptionem Dominus Deus noſter modicum iratus eſt : ſed iterum reconciliabitur ſervis ſuis.

34. Tu autem, ô ſceleſte, & omnium hominum flagitioſiſſime, noli fruſtra extolli vanis ſpebus in ſervos ejus inflammatus :

35. nondum enim omnipotentis Dei, & omnia inſpicientis judicium effugiſti.

36. Nam fratres mei, modico nunc dolore ſuſtentato, ſub teſtamento æternæ vitæ effecti ſunt : tu verò judicio Dei juſtas ſuperbiæ tuæ pœnas exſolves.

NOTÆ.

ἐχαρισάμην, καὶ τὴν ἑκάστου στοιχείωσιν οὐκ ἐγὼ διερρύθμισα. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 236. vel 238. a. *Neſcio qualiter in utero meo apparuiſtis : neque ego ſpiritum donavi vobis & vitam, & ſingulorum membra non ipſa compegi.* Ambroſ. l. 2. de vita beata, c. 11. col. 477. e. *Neſcio quemadmodum in uterum meum introiſtis : neque ego ſpiritum donavi vobis, neque membra formavi : ſed hæc omnipotentis Dei munera ſunt.*

℣. 23. Eadem leguntur Græcè ; ſicut etiam apud Lucif. Cal. ubi ſupra.

℣. 24. Simillima, & maximè gemina quæ ſunt in Græco, deletâ unâ conjunct. *&*, ante *translatum*. Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. p. 236. vel 238. b. ſic habet : *Antiochus autem, contemni ſe arbitratus, & ejus, quæ increpabat, vocem deſpiciens, cùm adhuc adoleſcentior ſupereſſet, non verbis hortabatur tantùm, ſed etiam cum juramento affirmabat, ſe divitem & beatum facturum, & translatum à patriis legibus, & hoſpitem habiturum, & res neceſſarias crediturum ;* Gr. καὶ χρείας ἐμπιστεύσειν.

℣. 25. Lucif. Cal. loco cit. *Sed ad iſta cùm adoleſcens non intenderet, vocavit rex*, &c. ut in Vulg. Ita quoque in Græco eſt, ſi tollatur τὸ *ad iſta*, ſubjiciaturque σύμβολον, *conſultrix*, verbo *fieret*.

℣. 26. Concinit Lucif. Cal. ubi ſupra, niſi quòd tollit vocem *verbis*. Sic etiam in Græco eſt, detracto inſuper ultimo pronom. *ſuo*.

℣. 27. Sic iterum legit Lucif. Cal. loco cit. exceptis his pauculis, *deriſit..... & ait..... Fili, miſerere*. Cypr. ep. ad Fortun. p. 271. b. *Fili, miſerere mei, quæ te in utero menſibus decem portavi*, &c. quæ ſupra. Mſ. etiam S. Theod. hab. *decem menſes*, non *novem*. Græcum Vulgatæ accinit, præterquam quòd præponit οὕτως, *ſic*, verbo *ait ;* deletque *mi*, poſt *fili ;* infra etiam addit σε, his duobus, *dedi*, & *alui ;* ſicut poſt ult. *perduxi*, τὸ, καὶ τετροφορήσασαν, *& educavi*.

℣. 28. Ita legit Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 236. vel 238. c. Cyprianus verò ep. ad Fortun. p. 271. b. *Oro, fili, aſpicias in cœlum & terram : & omnibus quæ in eis ſunt aſpectis, intelligas, quia*, &c. ut ſupra. Auguſt. l. de nat. bon. to. 8. 508. b. *Oro te, fili, reſpice ad cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt : vide, & ſcito, quia non erant ex quibus nos fecit Dominus Deus.* Græc. Ἀξιῶ σε, τέκνον, ἀναβλέψαντα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα ἰδόντα, γνῶναι, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν αὐτὰ ὁ Θεὸς, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.

℣. 29. Græc. ipſo initio hab. οὕτως γεγένηται, *ſic factum eſt ;* dein, μὴ φοβηθῇς, *ne timeas ;* paulò verò poſt tollit vocem *tuis*, cum ſeq. *particeps ;* cæt. ſimilia. In aliquo autem codice Græco ita legitur, ſi Nobilio fides, οὕτως γίνεται μὴ φοβηθῆναι τὸν..... ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν ἄξιον γενόμενον ἐπιδέξασθαι τὸν θάνατον. In Mſ. S. Theod. *ita fiat, ut non timeas..... ſed dignus fratribus tuis effectus, ſuſcipe*, &c. Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 236. vel 238. c. *ita fiet, ut non timeas carnificem iſtum ; ſed dignus fratribus tuis effectus, ſuſcipias mortem, ut in illa miſericordia cum fratribus tuis te recipiam.* Apud Cypr. verò epiſt. ad Fortun. p. 271. b. *Itaque, fili, ne timeas carnificem iſtum ; ſed dignus fratribus effectus, excipias mortem, ut in illa miſeratione cum fratribus tuis te recipiam.* Similiter apud Auguſt. l. de corr. & grat. to. 10. 773. b. *ut in illa miſeratione cum fratribus te recipiam.*

℣. 30. Græc. Ἔτι δὲ ταύτης καταλεγούσης, ὁ νεανίας εἶπε· pauloque poſt, τοῦ δὲ προστάγματος ἀκούω τοῦ νόμου, τοῦ δοθέντος τοῖς πατράσιν ἡμῶν διὰ Μωϋσέως· i. e. *ſed præceptum audio legis, quæ data eſt patribus noſtris per Moyſen.* Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 236. vel 238. c. *Cùm hæc illa dixiſſet, ait adoleſcens : Quem ſuſtinetis ? non obedio regis imperio, ſed præcepto legis obedio, quæ data eſt nobis per Moyſen.*

℣. 31. Accinunt Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 236. vel 238. c. & Hilar. l. cont. Conſtant. col. 1242. a. nec abſimile Græcum eſt, niſi quòd hab. τὰς χεῖρας, *manus*, non *manum*.

℣. 32. Ita legit Lucif. Cal. loco cit. Ita quoque in Græco eſt, detractâ voculâ *hæc*. Apud Hilar. l. cont. Conſtant. col. 1242. totus verſiculus deeſt, quamvis & antecedentia, & ſubſequentia ibid. legantur.

℣. 33. Similiter in Græco, præter hoc, ὁ ζῶν Κύριος, *vivens Dominus*, loco *Dominus Deus*. Apud Lucif. Cal. ubi ſup. ſic : *Et ſi propter increpationem & corrept. Dominus noſter nobis vivis modicè iratus eſt : ſed iterum reconciliabitur ſervis ſuis.* Apud Hilar. l. cont. Conſtant. col. 1242. a. *Si enim nobis vivis propter increpationem & correptionem Dominus modicùm iratus eſt : ſed iterum*, &c. ut ſupra.

℣. 34. Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 236. vel 238. d. *Tuque, ô ſceleſte..... noli fruſtra extolli vanis ſpeciebus*, &c. ut in Vulg. at infra : *Tuque, ô ſcelerate..... noli fruſtra extolli vana ſpe*, &c. Græcè : Σὺ δὲ, ὦ ἀνόσιε..... μὴ μάτην μετεωρίζου φρυαττόμενος ἀδήλοις ἐλπίσιν, ἐπὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ἐπαιρόμενος χεῖρα· i. e. *Tu autem, ô ſceleſte..... noli fruſtra extolli fremens vanis ſpebus, in ſervos ejus elevans manum.*

℣. 35. Lucif. Cal. loco cit. *nondum enim omnip. & omnia conſpicientis Dei judicium effugiſti.* Græc. οὔπω γὰρ τὴν τοῦ παντοκράτορος ἐπόπτου Θεοῦ κρίσιν ἐκπέφευγας.

℣. 36. Ita Lucif. Cal. loco cit. niſi quòd ipſo initio habet, *Nam patres noſtri, modico nunc dolore*, &c. nec addit *tuæ*, ad vocem *ſuperbiæ :* at infra : *Quòd enim fratres noſtri, pauca perpeſſi, ſub teſtamento æternæ vitæ effecti ſunt : tu verò quòd ſis judicio Dei juſtas ſuperbiæ pœnas perſoluturus.* Græc. Οἱ μὲν γὰρ νῦν ἡμέτεροι ἀδελφοὶ, βραχὺν ὑπενέγκαντες πόνον, ἀενάου ζωῆς ὑπὸ διαθήκην Θεοῦ πεπτώκασι· σὺ δὲ τῇ τοῦ..... τὰ πρόστιμα τῆς ὑπερηφανίας ἀποίσει. *Nam fratres quidem noſtri, modico nunc dolore ſuſtentato, æternæ vitæ ſub teſtamento Dei ceciderunt : tu verò..... ſuperbiæ pœnas exſolves.* Mſ. S. Theod. *ſuperbiæ pœnas ſolves.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

37. Ego autem, ſicut & fratres mei, animam & corpus meum trado pro patriis legibus: invocans Deum maturiùs genti noſtræ propitium fieri, teque cum tormentis & verberibus confiteri quòd ipſe eſt Deus ſolus.

38. In me verò & in fratribus meis deſinet Omnipotentis ira, quæ ſuper omne genus noſtrum juſtè ſuperducta eſt.

39. Tunc rex accenſus irâ, in hunc ſuper omnes crudeliùs deſævit, indignè ferens ſe deriſum.

40. Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens.

41. Noviſſimè autem poſt filios & mater conſumpta eſt.

42. Igitur de ſacrificiis, & de nimiis crudelitatibus ſatis dictum eſt.

NOTÆ.

℣. 37. Eadem leguntur apud Lucif. Cal. loco ſupra cit. nec diſſimilia Græcum habet, niſi excipias iſta, καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴν, *& corpus*, *& animam*, locò *animam & corpus meum.*

℣. 38. Sic habet Lucif. Cal. l. de non parc. in Deum del. p. 236. vel 238. d. nec abſimile quidquam in Græco, præter ſeqq. στῆναι τὴν τοῦ Παντοκράτορος ὀργὴν, *deſinere Omnipotentis iram*, loco *deſinet..... ira.*

℣. 39. Ita rurſum in Græco, exceptis his, παρὰ τοὺς ἄλλους χειρίστως, *ſuper cæteros crudeliſſimè*, loco *ſuper omnes crudeliùs.*

℣℣. 40. 41. Itidem Græcè. Vide ſis Ambroſ. l. 2. de vita beata, c. 12. col. 478. d. ſeqq.

℣. 42. Græc. Τὰ μὲν οὖν περὶ σπλαγχνισμοὺς, καὶ τὰς ὑπερβαλλούσας αἰκίας ἐπὶ τοσοῦτον δεδηλώσθω· i. e. *Quæ igitur ad ſacrificia, & nimias crudelitates, huc uſque declarata ſint.*

CAPUT VIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. JUdas verò Machabæus, & qui cum illo erant, introibant latenter in caſtella: & convocantes cognatos & amicos, & eos, qui permanſerunt in Judaiſmo, aſſumentes, eduxerunt ad ſe ſex millia virorum.

2. Et invocabant Dominum, ut reſpiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur: & miſereretur templo, quod contaminabatur ab impiis:

3. miſereretur etiam exterminio civitatis, quæ eſſet illico complananda, & vocem ſanguinis ad ſe clamantis audiret:

4. memoraretur quoque iniquiſſimas mortes parvulorum innocentum, & blaſphemias nomini ſuo illatas, & indignaretur ſuper his.

5. At Machabæus, congregata multitudine, intolerabilis gentibus efficiebatur: ira enim Domini in miſericordiam converſa eſt.

6. Et ſuperveniens caſtellis & civitatibus improviſus, ſuccendebat eas: & opportuna loca occupans, non paucas hoſtium ſtrages dabat:

7. maximè autem noctibus ad hujuſcemodi excurſus ferebatur, & fama virtutis ejus ubique diffundebatur.

8. Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire, ac frequentiùs res ei cedere proſperè, ad Ptolemæum ducem Cœleſyriæ & Phœnicis ſcripſit, ut auxilium ferret regis negotiis.

9. At ille velociter miſit Nicanorem Patrocli de primoribus amicum, datis ei de permiſtis gentibus, armatis non minùs viginti millibus, ut univerſum Judæorum genus deleret, adjuncto ei & Gorgia viro militari, & in bellicis rebus experientiſſimo.

10. Conſtituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum, de captivitate Judæorum suppleret:

11. ſtatimque ad maritimas civitates miſit, convocans ad coemptionem Judaicorum mancipiorum, promittens ſe nonaginta mancipia talento diſtracturum, non reſpiciens ad vindictam, quæ eum ab Omnipotente eſſet conſecutura.

12. Judas autem ubi comperit, indicavit his qui ſecum erant Judæis Nicanoris adventum.

13. Ex quibus quidam formidantes, & non credentes Dei juſtitiæ, in fugam vertebantur:

NOTÆ.

℣. 1. Græc. delet τὸ *& amicos*; & pro *eduxerunt ad ſe ſex millia virorum*, habet, συνήγαγον εἰς ἑξακισχιλίους, *collegerunt ad ſex mille viros*; cætera quadrant. Mſ. S. Theod. tollit pariter *& amicos*; ſubditque, *& eos, qui permanſerant*; ultimòque, *& duxerunt ad ſe ſex mil. viros.*

℣. 2. Græc. poſtremò hab. οἰκτεῖραι δὲ καὶ τὸν ναὸν, τὸν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων βεβηλωθέντα· i. e. *& miſereretur etiam templo, quod ab impiis hominibus erat contaminatum*; priora ut in Vulg.

℣. 3. Græc. ἐλεῆσαι δὲ καὶ τὴν καταφθειρομένην πόλιν, καὶ μέλλουσαν ἰσόπεδον γίνεσθαι, καὶ τῶν καταβοώντων πρὸς αὐτὸν αἱμάτων εἰσακοῦσαι· i. e. *miſereretur etiam exterminatæ civitati, & quæ eſſet illico complananda, & ſanguines ad ſe clamantes exaudiret.*

℣. 4. Græc. μνησθῆναι δὲ καὶ τῆς τῶν ἀναμαρτήτων νηπίων παρανόμου ἀπωλείας, καὶ..... καὶ μισοπονηρῆσαι· i. e. *memoraretur quoque iniquam mortem parvulorum innocentium, &... & ſuper ſceleribus indignaretur.*

℣. 5. Græcè additur ἤδη, *jam*, voci *intolerabilis*; extremòque ſic: τῆς ὀργῆς τοῦ Κυρίου εἰς ἔλεον τραπείσης, *irâ Domini in miſericordiam converſâ.*

℣. 6. Græcum Vulgatæ ſatis reſpondet.

℣. 7. Græc. μάλιστα τὰς νύκτας πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιβολὰς συνεργοὺς ἐλάμβανε, καὶ λαλιά τις, &c. *maximè autem noctes ad hujuſcemodi incurſiones adjutrices aſſumebat, & fama quædam*, &c. ut ſupra.

℣. 8. Maximè gemina Græcum habet.

℣. 9. Græc. Ὁ δὲ ταχέως προχειρισάμενος, Νικάνορα τὸν τοῦ Πατρόκλου τῶν πρώτων φίλων, ἀπέστειλεν, ὑποτάξας παμφύλων ἔθνη οὐκ ἐλάττους τῶν δισμυρίων, τὸ σύμπαν τῶν Ἰουδαίων ἐξᾶραι γένος· συνέστησε δὲ αὐτῷ καὶ Γοργίαν ἄνδρα, &c. i. e. *At ille velociter deligens, Nicanorem Patrocli de primoribus amicorum miſit, ſubdens de permiſtis gentibus non minùs..... adjunxit autem ei & Gorgiam virum*, &c. quæ ſupra. Mſ. S. Theod. *datis & permiſtis gentibus*, &c. ut in Vulg.

℣. 10. Mſ. S. Theod. *Conſtituit autem Nicanor, regi ut tributum, Romanis quod erat dandum, duo millia..... ſuppleret.* Græc. Διεστήσατο δὲ ὁ Νικάνωρ τὸν φόρον τῷ βασιλεῖ, τοῖς Ῥωμαίοις ὄντα, ταλάντων δισχιλίων, ἐκ τῆς τῶν... ἐκπληρώσειν.

℣. 11. Simillima Græcum refert, præter unum παραχωρήσειν, *traditurum*, loco *diſtracturum.*

℣. 12. Græc. Τῷ δὲ Ἰούδᾳ προσέπεσε περὶ τῆς τοῦ Νικάνορος ἐφόδου· καὶ μεταδόντος αὐτοῦ τοῖς σὺν αὐτῷ τὴν παρουσίαν τοῦ στρατοπέδου· *Judæ autem allatum fuit de Nicanoris adventu: & cùm indicaſſet his qui ſecum erant exercitûs adventum.*

℣. 13. Græc. ſubdit: οἱ δειλανδροῦντες, καὶ ἀπιστοῦντες τὴν τοῦ Θεοῦ δίκην, διεδίδρασκον, καὶ ἐξετόπιζον ἑαυτούς· i. e. *qui formidabant, & non credebant Dei juſtitiæ, diffugiebant, & ſeſe de loco removebant.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

14. alii verò si quid eis supererat vendebant,
simulque Dominum deprecabantur, ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos, prius
quàm cominus veniret, vendiderat:
15. & si non propter eos, propter testamentum tamen quod erat ad patres eorum, &
propter invocationem sancti & magnifici nominis ejus super ipsos.
16. Convocatis autem Machabæus septem
millibus, qui cum ipso erant, rogabat ne
hostibus reconciliarentur, neque metuerent
iniquè venientium adversùm se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent,
17. ante oculos habentes contumeliam,
quæ loco sancto ab his injustè esset illata,
itemque & ludibrio habitæ civitatis injuriam,
adhuc etiam veterum instituta convulsa.
18. Nam illi quidem armis confidunt, ait,
simul & audaciâ: nos autem in omnipotente Domino, qui potest & venientes adversùm
nos, & universum mundum uno nutu delere,
confidimus.
19. Admonuit autem eos & de auxiliis Dei,
quæ facta sunt erga parentes: & quòd sub Sennacherib centum octoginta quinque millia
perierunt:
20. & de prælio, quod eis adversùs Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem
ventum est, Macedonibus sociis hæsitantibus,
ipsi sex millia soli peremerunt centum viginti
millia, propter auxilium illis datum de cœlo,
& beneficia pro his plurima consecuti sunt.
21. His verbis constantes effecti sunt, &
pro legibus & patria mori parati.
22. Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, Simonem, & Josephum, & Jonathan, subjectis unicuique millenis & quingentenis.
23. Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto libro, & dato signo adjutorii Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore.
24. Et facto sibi adjutore Omnipotente,
interfecerunt super novem millia hominum:
majorem autem partem exercitus Nicanoris
vulneribus debilem factam fugere compulerunt.
25. Pecuniis verò eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant, sublatis, ipsos usquequaque persecuti sunt,
26. sed reversi sunt horâ conclusi: nam erat
ante sabbatum: quam ob causam non perseveraverunt insequentes.
27. Arma autem ipsorum & spolia congregantes, sabbatum agebant: benedicentes Dominum, qui liberavit eos in isto die, misericordiæ initium stillans in eos.
28. Post sabbatum verò, debilibus, & orphanis, & viduis diviserunt spolia: & residua
ipsi cum suis habuere.
29. His itaque gestis, & communiter ab
omnibus facta obsecratione, misericordem
Dominum postulabant, ut in finem servis suis
reconciliaretur.
30. Et ex his, qui cum Timotheo & Bacchide erant contra se contendentes, super viginti millia interfecerunt, & munitiones excelsas obtinuerunt: & plures prædas diviserunt, æquam portionem debilibus, pupillis,
& viduis, sed & senioribus facientes.
31. Et cùm arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, residua verò spolia Jerosolymam detulerunt:
32. & Philarchen, qui cum Timotheo erat,

4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Eccli. 48. 24. Isai. 37. 36. 1. Mac. 7. 41.

NOTÆ.

℣. 14. Græcè ita, οἱ δὲ τὰ περιλελειμμένα πάντα ἐπώλουν, i. e. *alii verò quæ supererant omnia vendebant*; ultimòque, simpliciter πεπραμένους, *venditos*, detracto præced. *qui eos.*

℣. 15. Ad verbum pene è Græco. Ms. S. Theod. ipso initio tollit &, sicut in medio *tamen.*

℣. 16. Græc. Συναγαγὼν δὲ ὁ Μακκαβαῖος τοὺς περὶ αὐτὸν ὄντας, τὸν ἀριθμὸν ἑξακισχιλίους, παρεκάλει μὴ καταπλαγῆναι τοὺς πολεμίους, μηδὲ εὐλαβεῖσθαι, &c. *Congregatis autem Maccabæus sex millibus, qui cum ipso erant, hortabatur ne terrerentur ab hostibus, neque metuerent*, &c. ut in Vulg. nisi excipias vocem ἐθνῶν, *gentium*, loco *hostium.*

℣. 17. Similia exstant Græcè, si excipiatur membrum ult. ἔτι δὲ τὴν τῆς προγονικῆς πολιτείας κατάλυσιν· *adhuc etiam avitæ reipublicæ dissolutionem*, loco *veterum instituta convulsa.* Ms. S. Theod. pro *loco sancto*, leg. *in locum sanctum*, è Græco εἰς τὸν ἅγιον τόπον.

℣. 18. Totidem pene verba in Græco.

℣. 19. Ms. S. Theod. *Admonuit autem eos & de auxiliis Dei..... & sub Sennacherib centum..... millia, qui perierunt.* Græc. Προσαναλεξάμενος δὲ αὐτοῖς καὶ τὰς ἐπὶ τῶν προγόνων γενομένας ἀντιλήψεις· καὶ τὴν ἐπὶ Σενναχηρεὶμ τῶν ἑκατὸν..... χιλιάδων ὡς ἀπώλοντο· i. e. *Admonens etiam eos & de auxiliis, quæ facta sunt erga parentes: & de illo, quòd sub Sennacherim centum..... millia perierunt.*

℣. 20. Græc. καὶ τὴν ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ τὴν πρὸς αὐτοὺς Γαλάτας παράταξιν γενομένην, ὡς οἱ πάντες ἐπὶ τὴν χρείαν ἦλθον, ὀκτακισχίλιοι σὺν Μακεδόσι τετρακισχιλίοις· τῶν Μακεδόνων ἀπορουμένων, οἱ ὀκτακισχίλιοι τὰς δώδεκα μυριάδας ἀπώλεσαν, διὰ τὴν γενομένην αὐτοῖς ἀπ᾽ οὐρανοῦ βοήθειαν, καὶ ὠφέλειαν πολλὴν ἔλαβον· *& de prælio, quod eis adversùs Galatas fuit in Babylonia, quomodo omnes ad rem venerunt, octo mille cum Macedonibus quatuor millibus: Macedonibus hæsitantibus, ipsi octo mille peremerunt centum viginti millia, propter auxilium illis datum de cœlo, & utilitatem multam acceperunt.*

℣. 21. Græc. Ἐφ᾽ οἷς εὐθαρσεῖς αὐτοὺς παραστήσας, καὶ ἑτοίμους ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τῆς πατρίδος ἀποθνήσκειν, τετραμερές τι τὸ στράτευμα ἐποίησε. *His verbis cùm benefidentes illos effecisset, paratosque pro legibus & patria mori, quadripertitum exercitum fecit.*

℣. 22. Itidem Græcè, hoc excepto 1. τάξας καὶ, *constituens etiam*, pro *constituit itaque.*

℣. 23. Græc. Ἔτι δὲ καὶ Ἐλεάζαρον παραγνοὺς τὴν ἱερὰν βίβλον, καὶ δοὺς σύνθημα Θεοῦ βοηθείας, τῆς πρώτης σπείρας αὐτὸς προηγούμενος συνέβαλε τῷ Νικάνορι. *Adhuc etiam cùm jussisset Eleazarum legere sacrum librum, & dedisset tesseram adjutorii Dei, primæ aciei ipse dux commisit cum Nicanore.*

℣. 24. Græc. loco *hominum*, ponit πολεμίων, *hostium*; tum addit: τραυματίας δὲ, καὶ τοῖς μέλεσιν ἀναπήρους, τὸ πλεῖστον μέρος τῆς τοῦ Νικάνορος στρατιᾶς ἐποίησαν, πάντας δὲ φυγεῖν ἠνάγκασαν· *vulneratos autem, & membris mutilos, majorem partem exercitus Nicanoris fecerunt, omnes autem fugere compulerunt.*

℣. 25. Græc. Τὰ δὲ χρήματα τῶν παραγεγονότων ἐπὶ τὸν ἀγορασμὸν αὐτῶν ἔλαβον· συνδιώξαντες δὲ αὐτοὺς ἐφ᾽ ἱκανόν. *Pecunias verò eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant, tulerunt: persecuti autem eos multùm.*

℣. 26. Græc. initio habet: ἀνέλυσαν ὑπὸ τῆς ὥρας συγκλειόμενοι· ultimòque addit αὐτοὺς, *eos*, ad *insequentes.*

℣. 27. Græc. Ὁπλολογήσαντες δὲ αὐτοὺς, καὶ τὰ σκῦλα ἐκδύσαντες τῶν πολεμίων, περὶ τὸ σάββατον ἐγίνοντο· περισσῶς εὐλογοῦντες καὶ ἐξομολογούμενοι τῷ Κυρίῳ, τῷ διασώσαντι αὐτοὺς εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην, ἀρχὴν ἐλέους τάξαντος αὐτοῖς· i. e. *Arma autem ipsorum congregantes, & spolia exuentes hostium, sabbatum agebant: valde benedicentes & confitentes Domino, qui liberavit eos in isto die, principium misericordiæ statuendo in eos.*

℣. 28. Græcè posteriora tantùm sic variant: μερίσαντες ἀπὸ τῶν σκύλων· τὰ λοιπὰ αὐτοὶ, καὶ τὰ παιδία ἐμερίσαντο· i. e. *distribuerunt de spoliis: residua ipsi, & pueri partiti sunt.*

℣. 29. Græc. habet *communi*, pro *communiter*, absque seq. *ab omnibus*; cætera respondent Latino.

℣. 30. Græc. Καὶ τῶν περὶ Τιμόθεον καὶ Βακχίδην συνεριζόντων, ὑπὲρ τοὺς δισμυρίους αὐτῶν ἀνεῖλον, &c. ut sup.

℣. 31. Eadem exstant Græcè, translato adverb. *diligenter*, post verbum *collegissent*, junctoque cum seq. *omnia.*

℣. 32. Græc. τὸν δὲ Φυλάρχην τῶν περὶ Τιμόθ..... ἀνεβίλατον ἄνδρα, καὶ, &c..

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

interfecerunt, virum ſceleſtum, qui in multis Judæos afflixerat.

33. Et cùm epinicia agerent Jeroſolymis, eum, qui ſacras januas incenderat, id eſt, Calliſthenem, cùm in quoddam domicilium refugiſſet, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus ſuis reddita.

34. Facinoroſiſſimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judæorum venditionem adduxerat,

35. humiliatus auxilio Domini, ab his quos nullos exiſtimaverat, depoſita veſte gloriæ, per mediterranea fugiens, ſolus venit Antiochiam, ſummam infelicitatem de interitu ſui exercitus conſecutus.

36. Et qui promiſerat Romanis ſe tributum reſtituere de captivitate Jeroſolymorum, prædicabat nunc protectorem Deum habere Judæos, & ob ipſum invulnerabiles eſſe, eò quòd ſequerentur leges ab ipſo conſtitutas.

NOTÆ.

℣. 33. Mſ. S. Theod. pluraliter legit, *eos qui ſacras januas incenderant, id eſt*, &c. ut in Vulgata. Græc. Ἐπινίκια δὲ ἄγοντες ἐν τῇ πατρίδι, τοὺς ἐμπρήσαντας τοὺς ἱεροὺς πυλῶνας, Καλλισθένην, καί τινας ἄλλους ὑφῆψαν, εἰς ἓν οἰκίδιον πεφευγότας, οἵτινες ἄξιον τῆς δυσσεβείας ἐκομίσαντο μισθόν· *Et cùm epinicia agerent in patria, eos, qui ſacras januas incenderunt, id eſt, Calliſthenem, & quoſdam alios, cùm in quoddam domicilium refugiſſent, incenderunt, & dignam impietate reportaverunt mercedem;* Nobil. *reportavit*, niſi mendum ſubeſt in edit. an. 1628.

℣. 34. Ad verbum è Græco.

℣. 35. Eadem pene in Gr. præter iſta, δραπέτου τρόπον, ἔρημον ἑαυτὸν ποιήσας, *fugitivi modo, ſolitarium ſe faciens*, loco *fugiens, ſolus*.

℣. 36. Concinit Græcum, niſi quòd hab. ἀπὸ τῆς τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις αἰχμαλωσίας, *de eorum, qui in Jeroſolymis, captivitate*, pro *de captivitate Jeroſolymorum;* paulòque poſt, διὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀτρώτους εἶναι τοὺς Ἰουδαίους, *hoc modo invulnerabiles eſſe Judæos*, loco *ob ipſum invulnerabiles eſſe;* deeſt quoque ibid. *nunc*, ante *protectorem*.

CAPUT IX.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. EOdem tempore Antiochus inhoneſtè revertebatur de Perſide.

2. Intraverat enim in eam, quæ dicitur Perſepolis, & tentavit exſpoliare templum, & civitatem opprimere: ſed multitudine ad arma concurrente, in fugam verſi ſunt: & ita contigit ut Antiochus poſt fugam turpiter rediret.

3. Et cùm veniſſet circa Ecbatanam, recognovit quæ erga Nicanorem & Timotheum geſta ſunt.

4. Elatus autem in ira, arbitrabatur ſe injuriam illorum, qui ſe fugaverant, poſſe in Judæos retorquere: ideoque juſſit agitari currum ſuum, ſine intermiſſione agens iter, cœleſti eum judicio perurgente, eò quòd ita ſuperbè locutus eſt ſe venturum Jeroſolymam, & congeriem ſepulcri Judæorum eam facturum.

2. Par. 16. 9. 5. Sed qui univerſa conſpicit Dominus Deus Iſraël, percuſſit eum inſanabili & inviſibili plaga. Ut enim finivit hunc ipſum ſermonem, apprehendit eum dolor dirus viſcerum, & amara internorum tormenta:

6. & quidem ſatis juſtè, quippe qui multis & novis cruciatibus aliorum torſerat viſcera, licet ille nullo modo à ſua malitia ceſſaret.

7. Super hoc autem ſuperbiâ repletus, ignem ſpirans animo in Judæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & gravi corporis colliſione membra vexari.

8. Iſque qui ſibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, ſupra humanum modum ſuperbiâ repletus, & montium altitudines in ſtatera appendere, nunc humiliatus ad terram in geſtatorio portabatur, manifeſtam Dei virtutem in ſemetipſo conteſtans:

9. ita ut de corpore impii vermes ſcaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius & fetore exercitus gravaretur:

10. & qui paulò ante ſidera cœli contingere

NOTÆ.

℣. 1. Græc. Περὶ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἐτύγχανεν Ἀντίοχος ἀναλελυκὼς ἀκόσμως ἐκ τῶν κατὰ τὴν Περσίδα τόπων, *Circa illud autem tempus Antiochus inhoneſtè revertebatur ex iis, qui circa Perſidem, locis.*

℣. 2. In Mſ. S. Theod. *Perſipolis*, deinde, *& tentavit ſpoliare templa, & civitatem*, &c. quæ ſupra. Græcè: Εἰσεληλύθει γὰρ εἰς τὴν λεγομένην Περσέπολιν, καὶ ἐπεχείρησεν ἱεροσυλεῖν, καὶ τὴν πόλιν συνέχειν· διὸ δὴ τῶν πληθῶν ὁρμησάντων ἐπὶ τὴν τῶν ὅπλων βοήθειαν, ἐτράπησαν· καὶ συνέβη τροπωθέντα τὸν Ἀντίοχον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ἀσχήμονα τὴν ἀναζυγὴν ποιήσασθαι· i. e. *Intraverat enim in..... & tentavit exſpoliare templa, &..... ſed multitudine ad armorum auxilium concurrente, in fugam verſi ſunt: & contigit ut fugatus Antiochus à regionis habitatoribus turpiter rediret.*

℣. 3. Græc. Ὄντι δὲ αὐτῷ κατ' Ἐκβάτανα, προσέπεσε τὰ κατὰ Νικάνορα, καὶ τοὺς περὶ Τιμόθεον γεγονότα· i. e. *Et cùm eſſet Ecbatanis, allata ſunt quæ erga Nicanorem*, &c. Mſ. S. Theod. ſcribit *Egbatan.*

℣. 4. Priora verba Græco reſpondent, detracto uno *poſſe*, poſt *fugaverant;* ſubinde ſic: διὸ συνέταξε τὸν ἁρματηλάτην ἀδιαλείπτως ἐλαύνοντα κατανύειν τὴν πορείαν, τῆς ἐξ οὐρανοῦ δὴ κρίσεως συνούσης αὐτῷ· οὕτω γὰρ ὑπερηφάνως εἶπε· Πολυάνδριον Ἰουδαίων Ἱεροσόλυμα ποιήσω, παραγενόμενος ἐκεῖ· i. e. *ideoque juſſit aurigam ſine intermiſſione agitantem expedire iter, cœleſti eum judicio jam perurgente: ſic enim ſuperbè locutus erat: Congeriem ſepulcri Judæorum faciam Jeroſolymam, cùm illuc venero.*

℣. 5. Gemina planè quæ in Græco.

℣. 6. Græc. initio habet ſimpliciter, πάνυ δικαίως, *valde juſtè*, pro *& quidem ſatis juſtè;* extremòque, ὁ δ' οὐδαμῶς τῆς ἀγερωχίας ἔληγεν, *ille autem nullo modo ab inſolentia ceſſabat.* Intermedia Vulgatæ ſimilia.

℣. 7. Græc. Ἔτι δὲ καὶ τῆς ὑπερηφανίας ἐπεπλήρωτο, πῦρ πνέων τοῖς θυμοῖς ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ κελεύων ἐποξύνειν τὴν πορείαν· συνέβη δὲ καὶ πεσεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἅρματος φερομένου ῥοίζῳ, καὶ δυσχερεῖ πτώματι περιπεσόντα πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀποστρεβλοῦσθαι· i. e. *Adhuc autem & ſuperbiâ repletus erat, ignem ſpirans animo in Judæos, & præcipiens accelerari iter: contigit autem & cadere ipſum de curru, qui impetu ferebatur, & gravi ruina decidentem omnibus corporis membris diſtorqueri.*

℣. 8. Eadem leguntur Græcè, immutatis pauculis; en verba: Ὁ δ' ἄρτι δοκῶν τῆς θαλάσσης κύμασιν ἐπιτάσσειν, διὰ τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἀλαζονείαν, καὶ πλάστιγγι τὰ τῶν..... οἰόμενος ὕψη στήσειν, κατὰ γῆν..... φανερὰν τοῦ Θεοῦ πᾶσι τὴν δύναμιν ἐνδεικνύμενος. In Mſ. S. Theod. unum tantùm differt à Vulg. nempe τὸ *in geſtatorio torquebatur*, loco *portabatur*, ſed in Gr. ἐν φορείῳ παρεκομίζετο.

℣. 9. Græc. ὥστε καὶ ἐκ τοῦ σώματος..... σκώληκας ἀναζεῖν, καὶ ζῶντος ἐν ὀδύναις καὶ ἀλγηδόσι τὰς σάρκας αὐτοῦ διαπίπτειν, ὑπὸ δὲ τῆς ὀσμῆς αὐτοῦ πᾶν τὸ στρατόπεδον βαρύνεσθαι τῇ σαπρίᾳ· i. e. *ita ut de corpore..... vermes etiam ſcaturirent, & viventis in doloribus & cruciatibus carnes ejus diffluerent, odore etiam illius univerſus exercitus gravaretur ob putredinem.*

℣. 10. Græcè ſimiliter, præter hoc ult. διὰ τὸ τῆς ὀσμῆς ἀφόρητον βάρος, *propter intolerabilem odoris gravitatem*, loco *propter intolerantiam fetoris.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

se arbitrabatur, cum nemo poterat propter intolerantiam fetoris portare.

11. Hinc igitur cœpit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divinâ admonitus plagâ, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus:

12. & cùm nec ipse jam fetorem suum ferre posset, ita ait: Justum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire.

13. Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.

14. Et civitatem, ad quam festinans veniebat ut eam ad solum deduceret, ac sepulcrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere:

15. & Judæos, quos nec sepulturâ quidem se dignos habiturum, sed avibus ac feris diripiendos traditurum, & cum parvulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur:

16. templum etiam sanctum, quod priùs exspoliaverat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum:

17. super hæc, & Judæum se futurum, & omnem locum terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei potestatem.

18. Sed non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum justum Dei judicium) desperans scripsit ad Judæos in modum deprecationis epistolam hæc continentem:

19. OPTIMIS civibus Judæis plurimam salutem, & bene valere, & esse felices, rex & princeps Antiochus.

20. Si bene valetis, & filii vestri, & ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias.

21. Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benignè, reversus de Persidis locis, & infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere:

22. non desperans memetipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem.

23. Respiciens autem quòd & pater meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitum, ostendit qui post se susciperet principatum:

24. ut si quid contrarium accideret, aut difficile nunciaretur, scientes hi qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur.

25. Ad hæc considerans de proximo potentes quosque & vicinos temporibus insidiantes, & eventum exspectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem sæpe recurrens in superiora regna multis vestrûm commendabam: & scripsi ad eum quæ subjecta sunt.

26. Oro itaque vos, & peto memores beneficiorum publicè & privatim, ut unusquisque conservet fidem ad me & ad filium meum.

27. Confido enim, eum modestè & humanè acturum, & sequentem propositum meum, & communem vobis fore.

28. Igitur homicida & blasphemus pessimè percussus, & ut ipse alios tractaverat, peregrè in montibus miserabili obitu vitâ functus est.

29. Transferebat autem corpus Philippus collactaneus ejus, qui metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum abiit.

NOTÆ.

℣. 11. Græc. Ἐνταῦθα οὖν ἤρξατο τὸ πολὺ τῆς ὑπερηφανίας λήγειν ὑποτεθραυσμένος, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἔρχεσθαι, θείᾳ μάστιγι κατὰ στιγμὴν ἐπιτεινόμενος ταῖς ἀλγηδόσι· *Hic igitur cœpit à magnitudine superbiæ desistere vulneratus, & ad agnitionem venire, divino flagello per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus.*

℣. 12. Itidem Græcè, nisi quòd additur ὑπερηφάνως, *superbè*, ultimo verbo *sentire*. Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 305. b. ut in Vulgata.

℣. 13. Græc. Ηὔχετο δὲ ὁ μιαρὸς πρὸς τὸν οὐκέτι αὐτὸν ἐλεήσοντα Δεσπότην· quæ respondent Latino supra.

℣. 14. Græcè hoc antecedit: οὕτω λέγων, *sic dicens*; tum sequitur: Τὴν μὲν ἁγίαν πόλιν, ἣν σπεύδων παρεγίνετο ἰσόπεδον ποιῆσαι, καὶ πολυάνδριον οἰκοδομῆσαι, ἐλευθέραν ἀναδεῖξαι· i. e. *Ipsam quidem sanctam civit. ad quam..... sepulcrorum congeriem faceret, liberam redditurum.*

℣. 15. Græc. τοὺς δὲ Ἰουδαίους, οὓς διεγνώκει μηδὲ ταφῆς ἀξιῶσαι, οἰωνοβρώτους δὲ σὺν τοῖς νηπίοις ἐκρίψειν θηρίοις, πάντας αὐτοὺς ἴσους Ἀθηναίοις ποιήσειν· i. e. *Judæos autem, quos ne sepulturâ quidem se dignos habiturum, sed avibus devorandos unà cum parvulis projecturum feris dixerat, omnes æquales Atheniensibus facturum.*

℣. 16. Similia Græcum exhibet, præter ista media, καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη πολυπλάσια πάντα ἀποδώσειν, i. e. *& sacra vasa multipliciter omnia restituturum*, loco *& sancta vasa multiplicaturum.*

℣. 17. Concinit Græcum, nisi quòd habet οἰκητὸν, *habitabilem*, loco *terræ*; & καταγγέλλοντα, *prædicantem*, loco *prædicaturum.*

℣. 18. Græcè priora se habent ut supra; posteriora verò sic variant: τὰ κατ' αὐτὸν ἀπελπίσας, ἔγραψε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους τὴν ὑπογεγραμμένην ἐπιστολὴν, ἱκετηρίας τάξιν ἔχουσαν, περιέχουσαν δὲ οὕτως· *de se desperans, scripsit ad Judæos subscriptam epistolam, deprecationis quidem modum habentem, hæc autem continentem.*

℣. 19. Vix meliùs è Græco.

℣. 20. Gr. Εἰ ἔρρωσθε, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰ ἴδια κατὰ γνώμην ἐστὶν ὑμῖν, εὔχομαι μὲν τῷ Θεῷ τὴν μεγίστην χάριν, εἰς οὐρανὸν τὴν ἐλπίδα ἔχων. *Si bene valetis, & filii, & vestra ex sententia vobis sunt, ago quidem Deo maximas gratias, in cælo spem habens.*

℣. 21. Similia leguntur Græcè, præter seqq. ὑμῶν τὴν τιμὴν, καὶ τὴν εὔνοιαν ἂν ἐμνημόνευον φιλοστόργως, *vestri honoris, & benevolentiæ memor eram benignè*, loco *vestri autem memor benignè*; ultimòque, φροντίσαι τῆς κοινῆς πάντων ἀσφαλείας, *communis omnium securitatis curam habere*, loco *pro communi utilitate*, &c.

℣. 22. Græc. οὐκ ἀπογινώσκων τὰ κατ' ἐμαυτόν, &c. ut supra.

℣. 23. Ad verbum pene è Græco, nisi excipias ult. τὸν διαδεξόμενον, *successorem*, loco *qui post se susciperet principatum*; quod idem sonat.

℣. 24. Ita Græcè, præter hoc, παράδοξον, *præter opinionem*, loco *contrarium*; præponitur etiam τί, *quid*, voci *difficile.*

℣. 25. Græc. Πρὸς δὲ τούτοις κατανοῶν τοὺς παρακειμένους δυνάστας, καὶ γειτνιῶντας τῇ βασιλείᾳ, τοῖς καιροῖς ἐπέχοντας, προσδεχομένους τὸ ἀποβησόμενον, &c. i. e. *Ad hæc autem considerans proximos dynastas, & vicinos regno, temporibus attendentes, & eventum exspectantes*, &c. quæ supra, nisi quòd verbo *commendabam*, id præponitur, παρακατετιθέμην καὶ, *deponebam &*; subinde, γέγραφα δὲ, &c. *scripsi autem*, &c.

℣. 26. Similiter in Græco, præter hoc, τὴν οὖσαν εὔνοιαν, *præsentem benevolentiam*, loco *fidem.*

℣. 27. Ms. S. Theod. tollit &, ante *communem*; cæt. ut in Vulg. Græcè ita: πέπεισμαι γὰρ αὐτὸν ἐπιεικῶς καὶ φιλανθρώπως, παρακολουθοῦντα τῇ ἐμῇ προαιρέσει, συμπεριενεχθήσεσθαι ὑμῖν· i. e. *Confido enim eum, modestè & humanè, sequentem propositum meum, conversaturum vobiscum.*

℣. 28. Græc. Ὁ μὲν οὖν ἀνδροφόνος καὶ βλάσφημος τὰ χείριστα παθὼν, ὡς ἑτέρους διέθηκεν, ἐπὶ ξένης ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκτίστῳ μόρῳ κατέστρεψε τὸν βίον. *Igitur homicida & blasphemus pessima passus, ut alios tractaverat, in peregrina terra in montibus misero obitu vitâ excessit.*

℣. 29. Ita Græcè ad verbum, subjecto uno καὶ, *etiam*, relativo medio *qui.*

CAPUT X.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. MAchabæus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente, templum quidem, & civitatem recepit:

2. aras autem, quas alienigenæ per plateas exstruxerant, itemque delubra demolitus est:

3. & purgato templo, aliud altare fecerunt: & de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium, & incensum, & lucernas, & panes propositionis posuerunt.

4. Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram, ne ampliùs talibus malis inciderent: sed &, si quando peccassent, ut ab ipso mitiùs corriperentur, & non barbaris ac blasphemis hominibus traderentur.

5. Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri, vigesimâ quintâ mensis, qui fuit Casleu.

6. Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quòd ante modicum temporis, diem solemnem tabernaculorum in montibus & in speluncis more bestiarum egerant.

7. Propter quod thyrsos, & ramos virides, & palmas præferebant ei, qui prosperavit mundari locum suum.

8. Et decreverunt communi præcepto & decreto, universæ genti Judæorum omnibus annis agere dies istos.

9. Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vitæ excessus ita se habuit.

10. Nunc autem de Eupatore Antiochi impii filio, quæ gesta sunt narrabimus, breviantes mala, quæ in bellis gesta sunt.

11. Hic enim suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quemdam, Phœnicis & Syriæ militiæ principem.

12. Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, justi tenax erga Judæos esse constituit, & præcipuè propter iniquitatem, quæ facta erat in eos, & pacificè agere cum eis.

13. Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorem, cùm frequenter proditor audiret, eò quòd Cyprum creditam sibi à Philometore deseruisset, & ad Antiochum Nobilem translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.

14. Gorgias autem, cùm esset dux locorum, assumptis advenis frequenter Judæos debellabat.

15. Judæi verò, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos ab Jerosolymis suscipiebant, & bellare tentabant.

16. Hi verò qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum:

17. multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, & omnes simul non minùs viginti millibus trucidaverunt.

18. Quidam autem, cùm confugissent in duas turres valde munitas, omnem apparatum ad repugnandum habentes,

19. Machabæus ad eorum expugnationem,

NOTÆ.

℣. 1. Sic est in Græco, exceptis duobus, προάγοντος αὐτοὺς, *provehente eos*, pro *se protegente*; & ἐκομίσαντο, *receperunt*, pro *recepit*.

℣. 2. Ita rursum Græcè, præter seqq. κατὰ τὴν ἀγορὰν, *ad forum*, loco *per plateas*; & καθεῖλον, *demoliti sunt*, pro *demolitus est*.

℣. 3. Græc. loco *& de ignitis lapidibus*, &c. habet: καὶ πυρώσαντες λίθους, καὶ πῦρ ἐκ τούτων λαβόντες, ἀνήνεγκαν θυσίαν μετὰ διετῆ χρόνον, καὶ θυμίαμα, καὶ λύχνους, καὶ τῶν ἄρτων τὴν πρόθεσιν ἐποιήσαντο· i. e. *& cùm ignivissent lapides, & ex his ignem accepissent, sacrificium obtulerunt post biennium, & incensum, & lucernas, & panum propositionem fecerunt.*

℣. 4. Similia exstant Græcè, exceptis his duobus, ἐπὶ κοιλίαν, *super ventrem*, loco *in terram*; extremòque, ἔθνεσι, *gentibus*, pro *hominibus*.

℣. 5. Græc. rursus addit τοῦ ναοῦ, *templi*, post verbum *fieri*; ultimòque hab. τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ὅς ἐστι Χασελεῦ, *ejusdem mensis, qui est Chasleu*; cæt. ut in Vulgata. Ms. S. Theod. legit *purgationem*, non *purificationem*.

℣. 6. Similia Græcum refert, hoc excepto ult. ἦσαν νεμόμενοι, *solitarii egerant*. Ms. S. Theod. jungit *in montibus*, cum *more*.

℣. 7. Eadem iterum in Græco, præter hæc intermedia, ἔτι δὲ φοίνικας ἔχοντες, ὕμνους ἀνέφερον, *itemque palmas habentes, hymnos referebant ei*, loco *& palmas præferebant ei.*

℣℣. 8. 9. Simillima Græcum habet.

℣. 10. Græc. Νυνὶ δὲ τὰ κατὰ τὸν Εὐπάτορα Ἀντίοχον, υἱὸν δὲ τοῦ ἀσεβοῦς γενόμενον, δηλώσομεν, αὐτὰ συντέμνοντες τὰ τῶν πολέμων κακά· i. e. *Nunc autem quæ ad Antiochum Eupatorem pertinent, qui quidem impii filius fuit, narrabimus, ipsa breviantes bellorum mala.* In ed. Compl. non γενόμενον, sed γενόμενα; ultimòque in quibusdam libb. τὰ συνέχοντα τῶν πολέμων κακά· quæ Vulgatæ favent.

℣. 11. Græc. delet vocem *regni*, post *negotia*; loco verò *Phœnicis & Syriæ militiæ principem*, hab. κοίλης δὲ Συρίας καὶ Φοινίκης στρατηγὸν πρώταρχον, i. e. *Cœlesyriæ & Phœnicis ducem primarium.*

℣. 12. Πτολεμαῖος γὰρ, ὁ καλούμενος Μάκρων, τὸ δίκαιον συντηρεῖν προηγούμενος εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τὴν γεγονυῖαν εἰς αὐτοὺς ἀδικίαν, καὶ ἐπειρᾶτο τὰ πρὸς αὐτοὺς εἰρηνικῶς διεξάγειν· i. e. *Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, justitiam conservare eligens erga Judæos, propter iniquitatem quæ facta erat in eos, etiam conabatur quæ ad illos pertinebant pacificè transigere.*

℣. 13. Græc. initio hab. Ὅθεν, *Unde*, loco *Sed ob hoc*; paulòque post, καὶ προδότης παρέκαστα ἀκούων, *& frequenter proditor audiens*; ultimò, καὶ πρὸς Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ ἀναχωρῆσαι, μήτ' εὐγενῆ τὴν ἐξουσίαν ἔχων, ὑπ' ἀθυμίας φαρμακεύσας ἑαυτὸν, ἐξέλιπε τὸν βίον· i. e. *& ad Antiochum Nobilem transisset, neque nobilem potestatem habens, præ tristitia veneno sumpto, vitam reliquit*; cætera paria. Ms. S. Theod. circa med. habet, *eò quòd Cyprum creditus à Philometore defecisset, & Antiochum*, &c. ut in Vulg.

℣. 14. Eadem sunt in Græco, exceptis his postremis, ἐξενοτρόφει, καὶ παρέκαστα πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐπολεμοτρόφει· i. e. *assumptis advenis, assiduè contra Judæos bellum nutriebat.*

℣. 15. Græc. Ὁμοῦ δὲ τούτῳ καὶ οἱ Ἰδουμαῖοι, ἐγκρατεῖς ἐπικαίρων ὀχυρωμάτων ὄντες, ἐγύμναζον τοὺς Ἰουδαίους· καὶ τοὺς φυγαδευθέντας ἀπὸ Ἱεροσολύμων προσλαβόμενοι πολεμοτροφεῖν ἐπεχείρουν. *Simul autem cum hoc & Idumæi, qui tenebant opportunas munitiones, exercebant Judæos; & fugatos ab Jerosolymis suscipientes, bellum nutrire tentabant.*

℣. 16. Ita in Græco, exceptis his mediis, ποιησάμενοι λιτανείαν, καὶ ἀξιώσαντες τὸν Θεὸν, *facientes supplicationem, & Deum rogantes*, loco *per orationes Dominum rogantes.*

℣. 17. Græc. οἷς καὶ προσβαλόντες εὐρώστως, ἐγκρατεῖς ἐγένοντο τῶν τόπων, πάντας τε τοὺς ἐπὶ τῷ τείχει μαχομένους ἠμύναντο, κατέσφαζον δὲ τοὺς ἐμπίπτοντας, ἀνεῖλον δὲ οὐχ ἧττον τῶν δισμυρίων· i. e. *quibus & insistentes multa vi, loca obtinuerunt, omnesque qui in muro pugnabant ulti sunt, accurrentes autem interemerunt, interfecerunt autem non minùs viginti millibus.* Ms. S. Theod. *non minùs à viginti mill.*

℣. 18. Græc. Συμφυγόντων δὲ οὐκ ἔλαττον τῶν ἐνακισχιλίων εἰς δύο πύργους ὀχυροὺς εὖ μάλα, καὶ πάντα τὰ πρὸς πολιορκίαν ἐχόντας. *Cùm autem confugissent non minùs novem millibus in duas turres valde munitas, & omnia, quæ adversùs expugnationem, habentes.*

℣. 19. Græc. initio habet, ὁ Μακκαβαῖος εἰς ἐπείγοντας τόπους, deinde, ἀπολιπὼν, &c. de Vulg. extremò

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

relicto Simone, & Josepho, itemque Zachæo, eisque qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quæ ampliùs perurgebant, pugnas conversus est.

20. Hi verò qui cum Simone erant, cupiditate ducti, à quibusdam qui in turribus erant, suasi sunt pecuniâ: & septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere.

21. Cùm autem Machabæo nunciatum esset quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quòd pecuniâ fratres vendidissent, adversariis eorum dimissis.

22. Hos igitur proditores factos interfecit, & confestim duas turres occupavit.

23. Armis autem ac manibus omnia prospere agendo, in duabus munitionibus plusquam viginti millia peremit.

24. At Timotheus, qui priùs à Judæis fuerat superatus, convocato exercitu peregrinæ multitudinis, & congregato equitatu Asiano, advenit quasi armis Judæam capturus.

25. Machabæus autem, & qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terrâ aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti,

26. ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, & adversariis adversaretur, sicut lex dicit.

27. Et ita post orationem, sumptis armis, longiùs de civitate procedentes, & proximi hostibus effecti, resederunt.

28. Primo autem solis ortu utrique commiserunt: isti quidem victoriæ & prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes: illi autem ducem belli animum habebant.

29. Sed, cùm vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cœlo viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducatum Judæis præstantes:

30. ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant: in adversarios autem tela & fulmina jaciebant, ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.

31. Interfecti sunt autem viginti millia quingenti, & equites sexcenti.

32. Timotheus verò confugit in Gazaram præsidium munitum, cui præerat Chæreas.

33. Machabæus autem, & qui cum eo erant, lætantes obsederunt præsidium diebus quatuor.

34. At hi qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebant, & sermones nefandos jactabant.

35. Sed cùm dies quinta illucesceret, viginti juvenes ex his qui cum Machabæo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, & feroci animo incedentes ascendebant:

36. sed & alii similiter ascendentes, turres portasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare.

37. Per continuum autem biduum præsidio vastato, Timotheum occultantem se, in quodam repertum loco peremerunt: & fratrem illius Chæream, & Apollophanem occiderunt.

38. Quibus gestis, in hymnis & confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israël, & victoriam dedit illis.

NOTÆ.

tamen sic, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἱκανοὺς, πρὸς τὴν τούτων πολιορκίαν, αὐτὸς ἐχωρίσθη· i. e. *eisque qui cum ipso erant satis multis; ipse ad loca, quæ perurgebant, conversus est.*

℣. 20. Ad verbum è Græco, nisi excipiatur unum *cupiditate ducti*, pro quo φιλαργυρήσαντες, *argenti cupiditate ducti.*

℣. 21. Sic iterum Græcè, hoc excepto penult. κατ' αὐτῶν, *contra eos*, loco *eorum.*

℣. 22. Totidem verba in Græco.

℣. 23. Græc. initio legit: Τοῖς δὲ ὅπλοις τὰ πάντα ἐν ταῖς χερσὶν εὐοδούμενος, i. e. *Armis autem omnia in manibus prospere agens*; reliqua ut in Vulg.

℣. 24. Similia Græcum exhibet, addito uno οὐκ ὀλίγους, *non pauco*, ad vocem *Asiano.* In Mſ. S. Theod. hæc variant sola: *Et Timotheus..... convocat exercitum peregrinæ multitud. & congregato exercitu Asiano.*

℣. 25. Græc. ipso initio simpliciter legit: Οἱ δὲ περὶ τὸν Μακκαβαῖον, deinde, συνεγγίζοντος αὐτοῦ, πρὸς ἱκετείαν τοῦ Θεοῦ ἐτράπησαν, &c. i. e. *appropinquante illo, ad supplicationem Dei se verterunt, caput*, &c. ut in Vulg.

℣. 26. Græc. ἐπὶ τὴν ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου κρηπῖδα προσπεσόντες, ἠξίουν, ἵλεων αὐτοῖς γενόμενον ἐχθρεῦσαι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν, &c. i. e. *ad eam quæ est ante altare crepidinem provoluti, rogabant, ut propitius sibi factus, inimicis ipsorum esset inimicus*, &c. quæ supra.

℣. 27. Græc. respondet, nisi quòd habet, προῆγον, *processerunt*, loco *procedentes.*

℣. 28. Græc. habet ἐπὶ τὸν Κύριον καταφυγὴν, *refugium in Dominum*, non simpliciter *Dominum*; ultimòque, καθηγεμόνα τῶν ἀγώνων ταττόμενοι τὸν θυμόν, *ducem certaminum statuentes furorem*, loco *ducem belli animum habebant*; cætera conveniunt.

℣℣. 29. 30. Græc. sub finem ℣. 29. ponit conjunct. καὶ ante *ducatum*, ultimoque hujus verbo *præstantes*, id subnectit, οἱ δύο, tum addit: καὶ τὸν Μακκαβαῖον μέσον λαβόντες, καὶ σκεπάζοντες ταῖς ἑαυτῶν πανοπλίαις, ἄτρωτον διεφύλαττον, i. e. *& Maccabæum assumentes medium, & armis suis tegentes, invulneratum conservabant*; cætera planè similia, nisi quòd pro ultimo omnium *cadebant*; ibid. legitur κατεκόπτοντο, *intercidebantur.*

℣. 31. Itidem Græcè.

℣. 32. Græc. Αὐτὸς δὲ ὁ Τιμόθεος συνέφυγεν εἰς Γάζαρα λεγόμενον ὀχύρωμα, εὖ μάλα φρούριον, στρατηγοῦντος ἐκεῖ Χαιρέου.

℣. 33. Concordat Græc. nisi quòd initio habet simpliciter, Οἱ δὲ περὶ τὸν Μακκαβαῖον, *Qui autem cum Maccabæo erant*, ut sup. ℣. 25.

℣. 34. Sic iterum Græcè, nisi excipiatur verbum ἐβλασφήμουν, *blasphemabant*, pro *maledicebant.* Mſ. S. Theod. in principio habet: *At hi qui in turribus erant*, sed malè; in Gr. enim Οἱ δὲ ἔνδον.

℣. 35. Græcè paucula tantùm variant sub fin. nempe, τὰς βλασφημίας num. plur. dein, προσβαλόντες, pro *accesserunt*; ultimòque, τὸν ἐμπίπτοντα ἔκοπτον, *occurrentem cædebant*; loco *incedentes ascendebant.* Mſ. S. Theod. simpliciter hab. *incedentes*; statimque, *turres portasque succendere*, &c. de ℣. seq. omissis intermediis.

℣. 36. Græc. ἕτεροι δὲ ὁμοίως προσαναβάντες ἐν τῷ περισπασμῷ πρὸς τοὺς ἔνδον, ἐνεπίμπρων τοὺς πύργους· καὶ πυρὰς ἀνάψαντες, ζῶντας τοὺς βλασφήμους κατέκαιον· i. e. *sed & alii similiter ascendentes in circumflexione adversus eos qui intus erant, incendebant turres; & pyras incendentes, ipsos blasphemos vivos concremarunt.* Mſ. S. Theod. ut sup. ad ℣. 35.

℣. 37. Οἱ δὲ τὰς πύλας διέκοπτον, εἰσδεξάμενοι δὲ τὴν λοιπὴν τάξιν, προκατελάβοντο τὴν πόλιν; καὶ τὸν Τιμόθεον ἀποκεκρυμμένον ἔν τινι λάκκῳ κατέσφαξαν; καὶ τὸν τούτου ἀδελφὸν Χαιρέαν, καὶ τὸν Ἀπολλοφάνη. *Alii autem portas interciderunt, & intromittentes reliquam aciem, occupaverunt civitatem, & Timotheum occultantem se in quodam lacu peremerunt, & fratrem illius Chæream, & Apollophanem.*

℣. 38. Similiter in Græco, nisi hoc excipias, τῷ μεγάλως εὐεργετοῦντι τὸν Ἰσραὴλ, ad litt. *qui magnificè benefaciebat Israël*, loco, *qui magna fecit in Israël.*

CAPUT XI.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. SEd parvo post tempore, Lysias procurator regis, & propinquus, ac negotiorum præpositus, graviter ferens de his quæ acciderant,

2. congregatis octoginta millibus, & equitatu universo, veniebat adversùs Judæos, existimans se civitatem quidem captam gentibus habitaculum facturum,

3. templum verò in pecuniæ quæstum, sicut cætera delubra gentium, habiturum, & per singulos annos venale sacerdotium:

4. nusquam recogitans Dei potestatem, sed mente effrænatus in multitudine peditum, & in millibus equitum, & in octoginta elephantis confidebat.

5. Ingressus autem Judæam, & appropians Bethsuræ, quæ erat in angusto loco, ab Jerosolyma intervallo quinque stadiorum, illud præsidium expugnabat.

6. Ut autem Machabæus, & qui cum eo erant, cognoverunt expugnari præsidia, cum fletu & lacrymis rogabant Dominum, & omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israël.

7. Et ipse primus Machabæus, sumptis armis, cæteros adhortatus est simul secum periculum subire, & ferre auxilium fratribus suis.

8. Cùmque pariter prompto animo procederent, Jerosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans.

9. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, & convaluerunt animis: non solùm homines, sed & bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare.

10. Ibant igitur prompti, de cœlo habentes adjutorem, & miserantem super eos Dominum.

11. Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum, & equitum mille sexcentos:

12. universos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis vulnerati nudi evaserunt. Sed & ipse Lysias turpiter fugiens evasit.

13. Et quia non insensatus erat, secum ipse reputans, factam erga se diminutionem, & intelligens invictos esse Hebræos, omnipotentis Dei auxilio innitentes, misit ad eos:

14. promisitque se consensurum omnibus quæ justa sunt, & regem compulsurum amicum fieri.

15. Annuit autem Machabæus precibus Lysiæ, in omnibus utilitati consulens: & quæcunque Machabæus scripsit Lysiæ de Judæis, ea rex concessit.

16. Nam erant scriptæ Judæis epistolæ à Lysia quidem hunc modum continentes:

LYSIAS populo Judæorum salutem.

17. Joannes, & Abesalom, qui missi fuerant à vobis, tradentes scripta, postulabant ut ea, quæ per illos significabantur, implerem.

18. Quæcunque igitur regi potuerunt perferri, exposui: & quæ res permittebat, concessit.

19. Si igitur in negotiis fidem conservaveritis, & deinceps bonorum vobis causa esse tentabo.

20. De cæteris autem per singula verbo mandavi, & istis, & his qui à me missi sunt, colloqui vobiscum.

21. Bene valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, mensis Dioscori die vigesima & quarta.

22. Regis autem epistola ista continebat:

REX Antiochus Lysiæ fratri salutem.

NOTÆ.

℣. 1. Græc. in principio habet: Μετ' ὀλίγον δὲ παντελῶς χρόνον, *Sed parvo prorsus post tempore*; paucisque interjectis, λίαν βαρέως φέρων, *valde graviter ferens*; cæt. paria. Mss. S. Theod. legit *ac negotiatorum præpositus*, non *negotiorum*, sed vitiosè; Græcè enim, ϗ ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

℣. 2. Græc. præponit περὶ, *circiter*, numero *octoginta*; extremò verò tollit *captam*; & pro seq. *gentibus*, hab. Ἕλλησιν, *Græcis*; cæt. concordant.

℣. 3. Græc. loco *habiturum & per singulos*, &c. habet: πρατὴν δὲ τὴν ἀρχιερωσύνην κατ' ἔτος ποιήσειν, *venale autem per singulos annos summum sacerdotium facturum*; cætera ut in Vulg.

℣. 4. Græc. habet ταῖς μυριάσι, pro *in multitudine*; ultimòque tollit verbum *confidebat*. Mss. S. Theod. legit, *& in octingentis elefantis*, non *octoginta*; at in Gr. ὀγδοήκοντα.

℣. 5. Græc. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ϗ συνεγγίσας τῷ Βαιθσούρᾳ, ὄντι μὲν ἐρυμνῷ χωρίῳ, ἀπὸ δὲ Ἱεροσολύμων ἀπέχοντι ὡσεὶ σαδίους πέντε, τοῦτο ἔθλιβεν· i. e. *Ingressus autem Judæam, & appropians Bæthsuræ, munito quidem loco, distanti autem ab Jerosolyma quasi stadiis quinque, illud vexabat.*

℣. 6. Græc. Ὡς δὲ μετέλαβον οἱ περὶ τὸν Μακκαβαῖον πολιορκοῦντα αὐτὸν τὰ ὀχυρώματα, μετ' ὀδυρμῶν ϗ δακρύων ἱκέτευον σὺν τοῖς ὄχλοις τὸν Κύριον, &c. ut supra.

℣. 7. Vix meliùs è Græco.

℣. 8. Mss. S. Theod. *Cùmque..... procederent, & adhuc in Jerosolyma essent, apparuit præcedens eos equester in veste*, &c. Græc. Ὁμοῦ δὲ ϗ προθύμως ἐξώρμησαν· αὐτόθι δὲ ϗ πρὸς τοῖς Ἱεροσολύμοις ὄντων, ἐφάνη προηγούμενος αὐτῶν ἔφιππος ἐν λευκῇ ἐσθῆτι, πανοπλίαν χρυσῆν κραδαίνων· i. e. *Pariter autem & prompto animo processerunt: ibidem verò, cùm etiam apud Jerosolymam essent, apparuit præcedens eos eques in veste candida, armaturam auream vibrans.*

℣. 9. Eadem exstant Græcè, excepto verbo τιτρώσκειν, *ferire*, pro *penetrare*.

℣. 10. Græc. initio delet *igitur*; extremò verò habet, ἐλεήσαντος αὐτοὺς τοῦ Κυρίου, *miserante super eos Domino*. Mss. S. Theod. *miserantem eos Dominum.*

℣. 11. Sic iterum Græcè, detractis duabus vocibus, *impetu*, & *peditum*. Mss. S. Theod. legit, *irruentes hostibus*, non *in hostes*; at in Gr. ἐντινάξαντες εἰς τοὺς πολεμίους.

℣. 12. Ad verbum pene è Græco.

℣. 13. Consonat Græcum, nisi quòd pro *erga se*, ponit περὶ ἑαυτὸν, *circa se*; paulòque post, τοῦ πάντα δυναμένου Θεοῦ συμμαχοῦντος αὐτοῖς, *omnipotente Deo auxilium eis ferente*, loco *omnipotentis Dei auxilio innitentes.*

℣. 14. Græcum ipso initio habet ἔπεισε, *persuasit*, loco *promisit*; ultimòque, καὶ διότι ϗ τὸν βασιλέα πείσειν φίλον αὐτοῖς ἀναγκάζειν γενέσθαι· i. e. *ideoque regem etiam compulsurum amicum fieri.*

℣. 15. Suffragatur Græc. præterquamquod habet circa med. ὅσα γὰρ ὁ Μακκαβαῖος ἐπέδωκε τῷ Λυσίᾳ διὰ γραπτῶν, *quæcunque enim Maccabæus tradidit Lysiæ per scripta*, loco *& quæcunque Maccabæus scripsit Lysiæ.*

℣. 16. Itidem Græcè.

℣. 17. Græc. extremò legit simpliciter: ἐπιδόντες τὸν ὑπογεγραμμένον χρηματισμὸν, ἠξίουν περὶ τῶν δι' αὐτοῦ σημαινομένων, *tradentes subscriptum responsum, rogabant pro iis, quæ per illud significabantur.*

℣. 18. Similia in Græco, præterquam ἔδει ϗ, *etiam oportebat*, loco *potuerunt*. Mss. S. Theod. extremò habet, *& quæ res permittebant, concessi*, sed vitiosè, saltem *concessi*; Græcè enim legitur, ἃ δὲ ἦν ἐνδεχόμενα, συνεχώρησε.

℣. 19. Græcum respondet Vulgatæ.

℣. 20. Græc. in principio habet: Ὑπὲρ δὲ τῶν κατὰ μέρος ἐντέταλμαι, *De singulis autem quibusque rebus mandavi*, &c. ut in Vulg.

℣. 21. Sic est in Græco, præter unum Διοσκορινθίου, *Dioscorinthii*, loco *mensis Dioscori.*

℣. 22. Ad litteram pene è Græco.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

23. Patre noſtro inter deos tranſlato, nos volentes eos, qui ſunt in regno noſtro, ſine tumultu agere, & rebus ſuis adhibere diligentiam,

24. audivimus Judæos non conſenſiſſe patri meo ut transferrentur ad ritum Græcorum, ſed tenere velle ſuum inſtitutum, ac propterea poſtulare à nobis concedi ſibi legitima ſua.

25. Volentes igitur hanc quoque gentem quietam eſſe, ſtatuentes judicavimus, templum reſtitui illis, ut agerent ſecundùm ſuorum majorum conſuetudinem.

26. Bene igitur feceris, ſi miſeris ad eos, & dexteram dederis: ut cognita noſtra voluntate, bono animo ſint, & utilitatibus propriis deſerviant.

27. Ad Judæos verò regis epiſtola talis erat:

REX Antiochus ſenatui Judæorum, & cæteris Judæis ſalutem.

28. Si valetis, ſic eſtis ut volumus: ſed & ipſi bene valemus.

29. Adiit nos Menelaus, dicens velle vos deſcendere ad veſtros, qui ſunt apud nos.

30. His igitur, qui commeant uſque ad diem trigeſimum menſis Xanthici, damus dextras ſecuritatis,

31. ut Judæi utantur cibis & legibus ſuis, ſicut & priùs: & nemo eorum ullo modo moleſtiam patiatur de his quæ per ignorantiam geſta ſunt.

32. Miſimus autem & Menelaum, qui vos alloquatur.

33. Valete. Anno centeſimo quadrageſimo octavo, Xanthici menſis quintadecima die.

34. Miſerunt autem etiam Romani epiſtolam, ita ſe habentem:

QUINTUS Memmius, & Titus Manilius, legati Romanorum, populo Judæorum ſalutem.

35. De his, quæ Lyſias cognatus regis conceſſit vobis, & nos conceſſimus.

36. De quibus autem ad regem judicavit referendum, confeſtim aliquem mittite, diligentiùs inter vos conferentes, ut decernamus, ſicut congruit vobis: nos enim Antiochiam accedimus.

37. Ideoque feſtinate reſcribere, ut nos quoque ſciamus cujus eſtis voluntatis.

38. Bene valete. Anno centeſimo quadrageſimo octavo, quintadecima die menſis Xanthici.

NOTÆ.

℣. 23. Accinit Græcum, niſi quòd tollit pronom. *noſtro*, poſt *regno*; paulòque poſt habet ὄντας, *degentes*, pro *agere*, abſque ſequenti &.

℣. 24. Græcè ita: ἀκηκοότες τοὺς Ἰουδαίους μὴ συνευδοκοῦντας τῇ τοῦ πατρὸς ἐπὶ τὰ Ἑλληνικὰ μεταθέσει, &c. i. e. *cùm audiſſemus Judæos non conſentire ei, quæ à patre juſſa fuit, ad Græcorum ritum translationi, ſed*, &c. ut in Vulg. detracto uno *à nobis*, ante *concedi*, quod pariter abeſt à Mſ. S. Theod.

℣. 25. Similiter in Græco, exceptis his, κρίνομεν τό τε ἱερὸν, *judicamus & templum*, loco *ſtatuentes judicavimus templum*; paulòque poſt, καὶ πολιτεύεσθαι, *& ut agant*, loco *ut agerent*.

℣. 26. Satis gemina quæ in Græco, præter nonnulla quæ extremò ſic variant, καὶ ἡδέως διαγίνωνται πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἀντίληψιν, *& jucundè rebus propriis deſerviant*, pro *& utilitatibus*, &c.

℣. 27. Gr. ipſo initio ſic habet: Πρὸς δὲ τὸ ἔθνος, *Ad gentem verò ipſam*, loco *Ad Judæos verò*; reliqua ut in Vulg.

℣. 28. Itidem Græcè, excepto uno, εἴη ἄν, *ſic eſt*, pro *ſic eſtis*.

℣. 29. Græc. Ἐνεφάνισεν ἡμῖν ὁ Μενέλαος βούλεσθαι κατελθόντας ὑμᾶς γίνεσθαι πρὸς τοῖς ἰδίοις. *Significavit nobis Menelaus velle vos deſcendere, & eſſe cum propriis.*

℣. 30. Ita in Græco, exceptis his, ὑπάρξει δεξιὰ μετὰ τῆς ἀδείας, *erit dextera cum ſecuritate*, loco *damus dextras ſecuritatis*.

℣. 31. Vix meliùs è Græco.

℣. 32. Conſonat Græcum, niſi excipias 1. ſingul. πέπομφα, *miſi*, pro *miſimus*; ultimumque παρακαλέσοντα, pro *alloquatur*. In Mſ. etiam S. Theod. *miſi*, non *miſimus*.

℣. 33. Græc. reſpondet Latino.

℣. 34. Græcè additur πρὸς αὐτοὺς, *ad eos*, huic voci, *Romani*; tollitur verò *ſe*, ante *habentem*, ſicut &, poſt *Memmius*; loco verò ſeq. *Manilius*, habetur Μάνλιος, *Manlius*; cæt. quadrant.

℣. 35. Concinit Græcum, niſi quòd ultimò habet, συνευδοκοῦμεν, *conſentimus*, loco *conceſſimus*.

℣. 36. Græc. Ἃ δὲ ἔκρινε προσανενεχθῆναι τῷ βασιλεῖ, πέμψατέ τινα παραχρῆμα ἐπισκεψάμενοι περὶ τούτων, ἵνα ἐκθῶμεν, &c. quæ ſupra.

℣. 37. Gr. in principio habet: Διὸ σπεύσατε, καὶ πέμψατέ τινας, deinde, ὅπως καὶ ἡμεῖς, &c. i. e. *Ideo feſtinate, & mittite aliquos, ut nos quoque*, &c. ut in Vulg.

℣. 38. Similiter in Græco eſt.

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. HIs factis pactionibus, Lyſias pergebat ad regem, Judæi autem agriculturæ operam dabant.

2. Sed hi qui reſederant, Timotheus, & Apollonius Gennæi filius, ſed & Hieronymus, & Demophon ſuper hos, & Nicanor Cypriarches, non ſinebant eos in ſilentio agere, & quiete.

3. Joppitæ verò tale quoddam flagitium perpetrarunt: rogaverunt Judæos, cum quibus habitabant, aſcendere ſcaphas, quas paraverant, cum uxoribus & filiis, quaſi nullis inimicitiis inter eos ſubjacentibus.

4. Secundùm commune itaque decretum civitatis, & ipſis acquieſcentibus, paciſque causâ nihil ſuſpectum habentibus: cùm in altum proceſſiſſent, ſubmerſerunt nôn minùs ducentos.

5. Quam crudelitatem Judas in ſuæ gentis homines factam ut cognovit, præcepit viris, qui erant cum ipſo: & invocato juſto judice Deo,

NOTÆ.

℣. 1. Sic eſt in Græco.

℣. 2. Gr. ipſo initio habet: Τῶν δὲ κατὰ τόπον στρατηγῶν, *Ex ducibus autem qui erant per loca*, loco *ſed hi qui reſederant*; (Mſ. S. Theod. *ſed & hi qui*, &c.) ſubinde, πρὸς δὲ τούτοις, *præter hos autem*, pro *ſuper hos &*; cætera quadrant.

℣. 3. Græcè media tantùm ſic variant: παρακαλέσαντες τοὺς σὺν αὐτοῖς οἰκοῦντας Ἰουδαίους ἐμβῆναι εἰς τὰ παρασταθέντα ὑπ᾽ αὐτῶν σκάφη, i. e. *cùm rogaſſent eos, qui ſecum habitabant, Judæos, aſcendere in paratas ab ipſis ſcaphas, cùm*, &c.

℣. 4. Græc. Κατὰ δὲ τὸ κοινὸν..... καὶ τούτων ἐπιδεξαμένων, ὡς ἂν εἰρηνεύειν θελόντων, καὶ μηδὲν ὕποπτον ἐχόντων, ἐπαναχθέντας αὐτοὺς ἐβύθισαν, ὄντας οὐκ ἔλαττον τῶν διακοσίων· i. e. *Secundùm autem commune..... & his acquieſcentibus, tanquam pacificè agere volentibus, nihilque ſuſpectum habentibus, eos, cùm in altum proceſſiſſent, ſubmerſerunt, cùm eſſent non minùs ducentis.*

℣. 5. Simillima ea quæ in Græco, uno tamen excepto παραγγείλας, *præcipiens*, loco *præcepit*.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

6. venit adversùs interfectores fratrum, & portum quidem noctu succendit, scaphas exussit, eos autem, qui ab igne refugerant, gladio peremit.

7. Et cùm hæc ita egisset, discessit quasi iterum reversurus, & universos Joppitas eradicaturus.

8. Sed cùm cognovisset & eos, qui erant Jamniæ, velle pari modo facere habitantibus secum Judæis,

9. Jamnitis quoque nocte supervenit, & portum cum navibus succendit: ita ut lumen ignis appareret Jerosolymis à stadiis ducentis quadraginta.

10. Inde cùm jam abiissent novem stadiis, & iter facerent ad Timotheum, commiserunt cum eo Arabes, quinque millia viri, & equites quingenti.

11. Cùmque pugna valida fieret, & auxilio Dei prospere cessisset, residui Arabes victi, petebant à Juda dextram sibi dari, promittentes se pascua daturos, & in cæteris profuturos.

12. Judas autem, arbitratus verè in multis eos utiles, promisit pacem: dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua.

13. Aggressus est autem & civitatem quandam firmam, pontibus murisque circumseptam, quæ à turbis habitabatur gentium promiscuarum, cui nomen Casphin.

14. Hi verò qui intus erant, confidentes in stabilitate murorum, & apparatu alimoniarum, remissiùs agebant, maledictis lacessentes Judam, & blasphemantes, ac loquentes quæ fas non est.

15. Machabæus autem, invocato magno mundi Principe, qui sine arietibus & machi-
Jos. 6. nis temporibus Jesu præcipitavit Jericho, irruit ferociter muris:

16. & capta civitate per Domini voluntatem, innumerabiles cædes fecit, ita ut adjacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur.

17. Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, & venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubianæi, Judæos:

18. & Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt, nulloque negotio perfecto regressus est, relicto in quodam loco firmissimo præsidio.

19. Dositheus autem & Sosipater, qui erant duces cum Machabæo, peremerunt à Timotheo relictos in præsidio, decem millia viros.

20. At Machabæus, ordinatis circum se sex millibus, & constitutis per cohortes, adversùs Timotheum processit, habentem secum centum viginti millia peditum, equitumque duo millia quingentos.

21. Cognito autem Judæ adventu, Timotheus præmisit mulieres, & filios, & reliquum apparatum, in præsidium, quod Carnion dicitur: erat enim inexpugnabile, & accessu difficile propter locorum angustias.

22. Cùmque cohors Judæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex præsentia Dei, qui universa conspicit, & in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magis à suis dejicerentur, & gladiorum suorum ictibus debilitarentur.

23. Judas autem vehementer instabat puniens profanos, & prostravit ex eis triginta millia virorum.

24. Ipse verò Timotheus incidit in partes Dosithei & Sosipatris: & multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eò quòd multorum ex Judæis parentes haberet, ac fratres, quos morte ejus decipi eveniret.

NOTÆ.

℣. 6. Græcè pariter, excepto uno ἐκεῖ, *illuc*, pro *ab igne*; detracto seq. *gladio*.

℣. 7. Græc. in principio habet, Τῆς δὲ χώρας συγκλεισθείσης, *Ipsa autem regione conclusa*, pro, *Et cùm hæc ita egisset*; extremòque, καὶ τὸ σύμπαν τῶν Ἰοππιτῶν ἐκριζῶσαι πολίτευμα, *& universam Joppitarum rempublicam eradicaturus*.

℣℣. 8. 9. Maximè gemina quæ in Græco.

℣. 10. Ms. S. Theod. initio legit: *Inde cùm abessent novem stadiis*, &c. Græc. Ἐκεῖθεν δὲ ἀποσπασθέντων σταδίους ἐννέα, ποιουμένων τὴν πορείαν ἐπὶ τὸν, &c. ut sup. nisi hoc excipias, οὐκ ἐλάττους τῶν πεντακισχιλίων, *non pauciores quinque millibus*, pro *quinque millia viri*.

℣. 11. Græc. Γενομένης δὲ καρτερᾶς μάχης, καὶ τῶν περὶ τὸν Ἰούδαν διὰ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν εὐημερησάντων, ἐλαττωθέντες οἱ Νομάδες Ἄραβες, ἠξίουν, &c. i. e. *Cùmque pugna valida facta esset, & his qui circa Judam auxilio Dei prospere cessisset, victi Nomades Arabes, petebant*, &c. quæ sup.

℣. 12. Ad verbum è Græco, præterquam istud med. *promisit pacem*; pro quo ἐπεχώρησεν εἰρήνην ἄξειν πρὸς αὐτούς, *concessit pacem acturum se cum eis*.

℣. 13. Græc. Ἐπέβαλε δὲ καὶ ἐπί τινα πόλιν γεφυροῦν ὀχυρὰν, καὶ τείχεσι περιπεφραγμένην, καὶ παμμιγέσιν ἔθνεσι κατοικουμένην, ὄνομα δὲ Κάσπιν.

℣. 14. Eadem sunt in Græco, præposito uno περισσότερον, *præterea*, verbo *blasphemantes*.

℣. 15. Græc. initio sic habet: Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἰούδαν, *Qui autem circa Judam erant*, loco *Machabæus autem*; subinde pro *machinis*, ita, μηχανῶν ὀργανικῶν; ultimòque pluraliter, ἐνέσεισαν θηριωδῶς τῷ τείχει, *irruerunt ferociter*, &c.

℣. 16. Græc. sic pergit num. plurali: καταλαβόμενοί τε τὴν πόλιν τῇ τοῦ Θεοῦ θελήσει, ἀμυθήτους ἐποιήσαντο σφαγάς· ultimòque hab. καταῤῥυτον αἵματι πεπληρωμένην φαίνεσθαι· i. e. *repletum sanguine fluere videretur*, pro *sanguine interfectorum*, &c.

℣. 17. Græcè vix dissimiliter: Ἐκεῖθεν δὲ ἀποσπάσαντες σταδίους ἑπτακοσίους πεντήκοντα, διήνυσαν εἰς τὸν Χάρακα πρὸς τοὺς λεγομένους Τουβιήνους Ἰουδαίους.

℣. 18. Græc. posteriori loco sic habet: ἄπρακτον τότε ἀπὸ τῶν τόπων ἐκλελυκότα, καταλελοιπότα δὲ φρουρὰν ἔν τινι τόπῳ καὶ μάλα ὀχυράν· i. e. *nullis rebus gestis tunc à locis illis regressum, relicto autem in quodam loco firmissimo præsidio*.

℣. 19. Similia Græc. refert, præter hæc med. τῶν περὶ τὸν Μακκαβαῖον ἡγεμόνων, ἐξοδεύσαντες, *ex iis ducibus qui cum Maccabæo, exeuntes*, loco *qui erant duces cum Machabæo*; extremò etiam, non simpliciter *decem millia*, sed πλείους τῶν μυρίων, *plures quàm decem millia*.

℣. 20. Græc. Ὁ δὲ Μακκαβαῖος, διατάξας τὴν αὐτοῦ στρατιὰν σπειρηδὸν, κατέστησεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν σπειρῶν, καὶ ἐπὶ τὸν Τιμόθεον ὥρμησεν, &c. i. e. *At Maccabæus, ordinato exercitu suo per cohortes, constituit eos super cohortes, & adversùs Timotheum processit*, &c. ut in Vulgata.

℣. 21. Eadem leguntur Græcè, paucis exceptis; videlicet, loco *in præsidium, quod Carnion dicitur*, habetur simpliciter, εἰς τὸ λεγόμενον Καρνίον· paulò verò post, inter *difficile*, & *propter*, medium inseritur τὸ χωρίον, *castellum*; præponiturque πάντων, *omnium*, sequenti *locorum*.

℣. 22. Græc. Ἐπιφανείσης δὲ τῆς Ἰούδα σπείρας πρώτης, καὶ γενομένου δέους ἐπὶ τοὺς πολεμίους, φόβου τε ἐκ τῆς τοῦ πάντα ἐφορῶντος ἐπιφανείας γενομένου ἐπ' αὐτοὺς, εἰς φυγὴν ὥρμησαν ἄλλος ἀλλαχῆ φερόμενος, ὥστε πολλάκις ὑπὸ τῶν ἰδίων βλάπτεσθαι, καὶ ταῖς τῶν ξιφῶν ἀκμαῖς ἀναπείρεσθαι· i. e. *Cùmque cohors Judæ prima apparuisset, & exorto timore in hostibus ac terrore, ex præsentia illius, qui universa conspicit, in fugam versi sunt, alius alio delatus, ita ut sæpe à suis læderentur, & gladiorum mucronibus trajicerentur*.

℣. 23. Græcè similiter, præterquam quòd habetur, συγκεντῶν, *trucidans*, loco *puniens*; & εἰς, *ad*, pro *ex eis*.

℣. 24. Ita rursum in Græco, exceptis his, διὰ τὸ πλειόνων μὲν γονεῖς, ὧν δὲ ἀδελφοὺς ἔχειν, *eò quod plurimum quidem parentes, aliorum verò fratres haberet*, loco *eò quòd multorum ex Judæis parentes haberet, ac fratres*; extremò etiam pro *decipi*, ἀλογηθῆναι, ad litt. *contemni, pro nihilo haberi*. Ms. S. Theod. legit sup. *eò quod multos ex Ju-*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

25. Et cùm fidem dedisset restituturum se eos secundùm constitutum, illæsum eum dimiserunt propter fratrum salutem.

26. Judas autem egressus est ad Carnion, interfectis viginti quinque millibus.

27. Post horum fugam, & necem, movit exercitum ad Ephron civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat: & robusti juvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant: in hac autem machinæ multæ, & telorum erat apparatus.

28. Sed, cùm Omnipotentem invocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem: & ex eis qui intus erant, viginti quinque millia prostraverunt.

29. Inde ad civitatem Scytharum abierunt, quæ ab Jerosolymis sexcentis stadiis aberat.

30. Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Judæis, quòd benignè ab eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis quòd modestè secum egerint:

31. gratias agentes eis, & exhortati etiam de cætero erga genus suum benignos esse, venerunt Jerosolymam die solemni septimanarum instante.

32. Et post Pentecosten abierunt contra Gorgiam præpositum Idumææ.

33. Exivit autem cum peditibus tribus millibus, & equitibus quadringentis.

34. Quibus congressis, contigit paucos ruere Judæorum.

35. Dositheus verò quidam de Bacenoris eques, vir fortis, Gorgiam tenebat: &, cùm vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumque ejus amputavit: atque ita Gorgias effugit in Maresa.

36. At illis, qui cum Esdrin erant, diutius pugnantibus & fatigatis, invocavit Judas Dominum adjutorem & ducem belli fieri:

37. incipiens voce patria, & cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus incussit.

38. Judas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam: &, cùm septima dies superveniret, secundùm consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt.

39. Et sequenti die venit cum suis Judas, ut corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulcris paternis.

40. Invenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Jamniam fuerunt, à quibus lex prohibet Judæos: *Deuter. 7. 25.* omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse.

41. Omnes itaque benedixerunt justum judicium Domini, qui occulta fecerat manifesta.

42. Atque ita ad preces conversi, rogaverunt, ut id quod factum erat delictum oblivioni traderetur. At verò fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt.

43. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiosè de resurrectione cogitans

(44. nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & va-

NOTÆ.

dæis, non *multorum*.

℣. 25. Græc. Πιςώσαντος δὲ αὐτοῦ διὰ πλειόνων τὸν ὁρισμὸν, ἀποκαταςήσειν τούτους ἀπημάντους, ἀπέλυσαν αὐτὸν ἕνεκα τῆς τῶν ἀδελφῶν σωτηρίας. *Cùm autem multis modis firmasset hoc constitutum, restituturum se eos illæsos, dimiserunt eum propter fratrum salutem.* Ms. S. Theod. habet, *restituturum se eis secundùm*, &c. ut in Vulg.

℣. 26. Græc. Ἐξελθὼν δὲ ἐπὶ τὸ Καρνίον, καὶ τὸ Ἀταργατεῖον, κατέσφαξε μυριάδας σωμάτων δύο καὶ πεντακισχιλίους. *Egressus autem in Carnion, & Atergatæum, interfecit viginti quinque millia corporum.* Ms. S. Theod. *egressus est à Carnion, interfectis*, &c.

℣. 27. Nonnulla variant Græcè, nempe seqq. Καὶ μετὰ τὴν τούτων τροπὴν..... ἐπεςράτευσεν Ἰούδας καὶ ἐπὶ Ἐφρὼν... ἐν ᾗ κατῴκει Λυσίας, καὶ πάμφυλα πλήθη..... ἐνθάδε ὀργάνων καὶ βελῶν πολλαὶ παραθέσεις ὑπῆρχον· i. e. *Post horum autem fugam..... movit exercitum Judas etiam super Ephron..... in qua habitabat Lysias, & multitudo diversarum gentium..... in hac autem machinarum & telorum multus erat apparatus.*

℣. 28. Græc. Ἐπικαλεσάμενοι δὲ τὸν Δυνάςην, τὸν μετὰ κράτους συντρίβοντα τὰς..... ἔλαβον τὴν πόλιν ὑποχείριον, καὶ κατέςρωσαν τῶν ἔνδον εἰς μυριάδας, &c. Ms. S. Theod. legit, *qui potestate vires hostium confregit*, &c. ut in Vulg.

℣. 29. Græc. Ἀναζεύξαντες δὲ ἐκεῖθεν, ὥρμησαν ἐπὶ Σκυθῶν πόλιν, &c. i. e. *Inde autem abeuntes, ad civitatem Scytharum processerunt*, &c. quæ sup.

℣. 30. Eòdem recidunt Græca ista: Ἀπομαρτυρησάντων δὲ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων Ἰουδαίων, ἣν οἱ Σκυθοπολῖται ἔσχον πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν, καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀτυχίας καιροῖς ἥμερον ἀπάντησιν ἐποιοῦντο.

℣. 31. Concordat Græcum pene ad verbum.

℣. 32. Græc. in principio habet: Μετὰ δὲ τὴν λεγομένην Πεντηκοςὴν, *Post eam verò, quæ dicitur Pentecoste;* reliqua ut in Vulg.

℣℣. 33. 34. Totidem in Græco sunt, nisi excipiatur penult. verbum πεσεῖν, *cadere*, pro *ruere*.

℣. 35. Græc. Δωσίθεος δέ τις τῶν τοῦ Βακήνορος, ἔφιππος ἀνὴρ, καὶ καρτερὸς, εἴχετο τοῦ Γοργίου· καὶ λαβόμενος τῆς χλαμύδος, ἦγεν αὐτὸν εὐρώςως· καὶ βουλόμενος τὸν κατάρατον λαβεῖν ζωγρίαν, τῶν ἱππέων Θρακῶν τινὸς ἐπενεχθέντος αὐτῷ, καὶ τὸν ὦμον καθελόντος, διέφυγεν, &c. i. e. *Dositheus verò quidam de iis qui Bacenoris, eques vir, & fortis, Gorgiam tenuit: & apprehendens eum chlamyde, ducebat eum fortiter: &, cùm vellet sceleratum illum capere vivum*, &c. de Vulg.

℣. 36. Concinit Græc. nisi quòd postremò habet: ἐπικαλεσάμενος ὁ Ἰούδας τὸν Κύριον σύμμαχον φανῆναι καὶ προηγὸν τοῦ πολέμου· i. e. *cùm invocasset Judas Dominum ut adjutorem se ostenderet & ducem belli.*

℣. 37. Græcè ita: καταρξάμενος τῇ πατρίῳ φωνῇ τὴν μεθ' ὕμνων κραυγὴν, ἀναβοήσας, καὶ ἐνσείσας ἀπροσδοκήτως τοῖς περὶ τὸν Γοργίαν, τροπὴν αὐτῶν ἐποιήσατο· i. e. *incipiens patria voce cum hymnis clamorem, exclamans, & irruens improvisò in eos qui circa Gorgiam, in fugam eos vertit.*

℣. 38. Simillima & maximè gemina sunt in Græco.

℣. 39. Græc. sic habet in principio: Τῇ δὲ ἐχομένῃ ἦλθον οἱ περὶ τὸν Ἰούδαν, deinde, καθ' ὃν τρόπον τὸ τῆς χρείας ἐγεγόνει, i. e. *eo quo oportebat tempore;* demum, τὰ τῶν προπεπτωκότων, &c. ut in Vulg.

℣. 40. Græc. Εὗρον δὲ ἑκάςου τῶν τεθνηκότων ὑπὸ τοὺς χιτῶνας ἱερώματα τῶν ἀπὸ Ἰαμνείας εἰδώλων, &c. *Invenerunt autem sub tunicis mortuorum quorumque de sacris idolorum, quæ de Jamnia*, &c. ut in Vulg.

℣. 41. Græc. initio hab. Πάντες οὖν εὐλογήσαντες, statimque, τοῦ δικαιοκρίτου Κυρίου, *justum judicem Dominum*, non *justum judicium Domini;* demum ποιοῦντος, *qui facit*, pro *qui fecerat;* Ms. S. Theod. *fecerit*.

℣. 42. Græc. sic pergit: εἰς ἱκετείαν ἐτράπησαν, dein, ἀξιώσαντες τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα τελείως ἐξαλειφθῆναι· i. e. *rog. ut id quod factum erat delictum perfectè deleretur.* Statim, Ὁ δὲ γενναῖος Ἰούδας, &c. ut in Vulg. præterquam διὰ τὴν ἁμαρτίαν, *peccato*, loco *pro peccatis*, sub finem. Ms. S. Theod. loco hujus anteced. *sub oculis videntes*, hab. *sub ocul. viventis videntes;* Græc. verò simpliciter, ὑπ' ὄψιν ἑωρακότας, ut supra.

℣. 43. Græc. Ποιησάμενός τε κατ' ἀνδρολογίαν κατασκευάσματα, εἰς ἀργυρίου δραχμὰς δισχιλίας ἀπέςειλεν εἰς Ἱεροσόλυμα προσαγαγεῖν περὶ ἁμαρτίας θυσίαν, πάνυ καλῶς καὶ ἀςείως πράττων, ὑπὲρ ἀναςάσεως διαλογιζόμενος· i. e. *Et facta viritim collatione, ad duo millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccato sacrificium, valde bene & religiose faciens, de resurrectione cogitans.* Ms. S. Theod. legit pariter *offerri pro peccato sacrificium*, absque hoc medio *mortuorum*, quod satis intelligitur ex consequentibus. Ms. Alex. Gr. initio delet κατασκευάσματα.

℣. 44. Itidem in Græco, præter unum ἦν, *esset*, pro *videretur*. Ms. S. Theod. Vulgatæ congruit.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

num orare pro mortuis)

45. & quia considerabat quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.

46. Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.

NOTÆ.

℣. 45. Græc. εἶτ' ἐμβλέπων τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιστον ἀποκείμενον χαριστήριον· i. e. *deinde considerans his, qui cum pietate dormiunt, optimam esse repositam gratiam.*

℣. 46. Græc. Ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἡ ἐπίνοια· ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξιλασμὸν ἐποιήσατο, τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι· i. e. *Sancta, & pia consideratio: quare pro defunctis propitiationem fecit, ut à peccato solverentur.*

CAPUT XIII.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. ANno centesimo quadragesimo nono, cognovit Judas Antiochum Eupatorem venire cum multitudine adversùs Judæam,

2. & cum eo Lysiam procuratorem & præpositum negotiorum, secum habentem peditum centum decem millia, & equitum quinque millia, & elephantos viginti duos, currus cum falcibus trecentos.

3. Commiscuit autem se illis & Menelaus: & cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans se constitui in principatum.

4. Sed Rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem: & suggerente Lysia hunc esse causam omnium malorum, jussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari.

5. Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris: hæc prospectum habebat in præceps:

6. inde in cinerem dejici jussit sacrilegum, omnibus eum propellentibus ad interitum.

7. Et tali lege prævaricatorem legis contigit mori, nec terræ dari Menelaum.

8. Et quidem satis justè: nam quia multa erga aram Dei delicta commisit, cujus ignis, & cinis erat sanctus; ipse in cineris morte damnatus est.

9. Sed rex mente effrænatus veniebat, nequiorem se patre suo Judæis ostensurus.

10. Quibus Judas cognitis, præcepit populo ut die ac nocte Dominum invocarent, quò, sicut semper, & nunc adjuvaret eos:

11. quippe qui lege, & patria, sanctoque templo privari vererentur: ac populum, qui nuper paululùm respirasset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi.

12. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu, & jejuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Judas ut se præpararent.

13. Ipse verò cum senioribus cogitavit, priùs quàm rex admoveret exercitum ad Judæam, & obtineret civitatem, exire, & Domini judicio committere exitum rei.

14. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & exhortatus suos ut fortiter dimicarent, & usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, & civibus starent, circa Modin exercitum constituit.

15. Et dato signo suis Dei victoriæ, juvenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his, qui superpositi fuerant:

NOTÆ.

℣. 1. Consonat Græc. nisi quòd habet, προσέπεσε τοῖς περὶ τὸν Ἰούδαν, pro *cognovit Judas.*

℣. 2. Græc. loco *secum habentem*, ponit ἕκαστον ἔχοντα δύναμιν Ἑλληνικὴν, *unumquemque habentem exercitum Græcum;* paulòque post addit τριακοσίους, *trecentos*, ad *quinque millia;* sicut δὲ, *autem*, post *currus;* cætera ut in Vulg.

℣. 3. Eadem leguntur Græcè, exceptis his mediis, καὶ παρεκάλει μετὰ πολλῆς εἰρωνείας, *& hortabatur cum multa ironia*, loco *& cum multa fallacia deprecabatur.*

℣. 4. Extrema tantùm variant Græcè, videlicet, (ὡς ἔθος ἐστὶν ἐν τῷ τόπῳ) προσαπολέσαι, ἀγαγόντας αὐτὸν εἰς Βέροιαν· i. e. *(ut est consuetudo in loco) necare, adducentes illum in Berœam.*

℣. 5. Græc. Ἔστι δὲ ἐν τῷ τόπῳ πύργος πεντήκοντα πηχῶν, πλήρης σποδοῦ· οὗτος δὲ ὄργανον εἶχε περιφερὲς, πάντοθεν ἀπόκρημνον εἰς τὴν σποδόν· i. e. *Est autem in loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum habens cineris: hæc autem instrumentum habebat rotundum, undique præceps in cinerem.*

℣. 6. Græc. ἐνταῦθα τὸν ἱεροσυλίας ἔνοχον ὄντα, ἢ καί τινων ἄλλων κακῶν ὑπεροχὴν πεποιημένον, ἅπαντες προσωθοῦσιν εἰς ὄλεθρον· i. e. *hic sacrilegii reum, & quorumdam etiam aliorum malorum summitatem factum, omnes propellunt ad interitum.*

℣. 7. A Græco abest prima conjunct. *&;* loco verò *terræ dari*, est τῆς γῆς τυχόντα, *terram nactum;* cætera ut supra.

℣. 8. Græc. initio hab. simpliciter, Πάνυ δικαίως, *valde justè*, loco *& quidem satis justè;* subinde tollit vocem *Dei;* ultimòque legit, ἐν σποδῷ τὸν θάνατον ἐκομίσατο, *in cinere mortem reportavit*, pro *ipse in cineris morte damnatus est;* Mſ. S. Theod. *in cineres*, vet. codicum more, qui sæpe commutant *i* cum *e.*

℣. 9. Græc. Τοῖς δὲ φρονήμασιν ὁ βασιλεὺς βεβαρβαρωμένος ἤρχετο, τὰ χείριστα τῶν ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγονότων, ἐνδειξόμενος τοῖς Ἰουδαίοις· i. e. *Sed rex superbiâ barbarus factus veniebat, pessima eorum, quæ sub patre ipsius facta fuerant, Judæis repræsentaturus.* Mſ. S. Theod. extremò hab. simpliciter, *nequiorem se Judæis ostensurum.*

℣. 10. Eadem sunt in Græco, hoc excepto, εἴποτε ἄλλοτε, *si quando & aliàs*, pro *quò, sicut semper.*

℣. 11. Similia Græcum reddit, nisi quòd ipso initio tollit *quippe;* paulòque post habet, στερεῖσθαι μέλλουσι, *privandi essent*, loco *privari vererentur;* & sub finem tollit *rursus.* Mſ. S. Theoderici legit *non sineret*, loco *ne sineret.*

℣. 12. Græc. habet, καταξιωσάντων τὸν ἐλεήμονα Κύριον, *obsecrantibus misericordem Dominum*, pro *petentibus à Domino misericordiam;* & post paulò: καὶ προπτώσεως ἐφ' ἡμέρας τρεῖς ἀδιαλείπτως, παρακαλέσας αὐτοὺς ὁ Ἰούδας ἐκέλευσε παραγίνεσθαι, *& prostratione per triduum continuum, hortatus eos Judas jussit venire.*

℣. 13. Græc. Καθ' ἑαυτὸν δὲ σὺν τοῖς πρεσβυτέροις γενόμενος ἐβουλεύσατο, πρὶν εἰσβαλεῖν τοῦ βασιλέως τὸ στράτευμα εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ γενέσθαι τῆς πόλεως ἐγκρατεῖς, ἐξελθόντας κρῖναι τὰ πράγματα τῇ τοῦ Κυρίου βοηθείᾳ· i. e. *Ipse autem seorsum cum senioribus consilium cepit, priusquam rex admoveret exercitum ad Judæam, & obtinerent civitatem, egressos dijudicare res Domini auxilio.*

℣. 14. Græc. Δοὺς δὲ τὴν ἐπιτροπὴν τῷ Κτίστῃ τοῦ κόσμου, παρακαλέσας τοὺς σὺν αὐτῷ γενναίως ἀγωνίσασθαι μέχρι θανάτου περὶ νόμων, περὶ ἱεροῦ, πόλεως, πατρίδος, πολιτείας, ἐποιήσατο περὶ Μωδεῒν τὴν στρατοπεδείαν· i. e. *Dans itaque procurationem Creatori mundi, hortatus suos ut fortiter dimicarent usque ad mortem pro legibus, pro templo, civitate, patriâ, republicâ, circa Modin exercitum constituit.*

℣. 15. Concordat Græcum, præterquamquod præ-

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

16. ſummoque metu, ac perturbatione hoſtium caſtra replentes, rebus proſpere geſtis, abierunt.

17. Hoc autem factum eſt die illuceſcente, adjuvante eum Domini protectione.

18. Sed rex, accepto guſtu audaciæ Judæorum, arte difficultatem locorum tentabat:

19. & Bethſuræ, quæ erat Judæorum præſidium munitum, caſtra admovebat: ſed fugabatur, impingebat, minorabatur.

20. His autem, qui intus erant, Judas neceſſaria mittebat.

21. Enunciavit autem myſteria hoſtibus Rhodocus quidam de Judaico exercitu, qui requiſitus comprehenſus eſt, & concluſus.

22. Iterum rex ſermonem habuit ad eos, qui erant in Bethſuris: dextram dedit: accepit: abiit:

23. commiſit cum Juda: ſuperatus eſt. Ut autem cognovit rebellaſſe Philippum Antiochiæ, qui relictus erat ſuper negotia, mente conſternatus, Judæos deprecans, ſubditusſque eis, jurat de omnibus quibus juſtum viſum eſt: & reconciliatus obtulit ſacrificium, honoravit templum, & munera poſuit:

24. Machabæum amplexatus eſt, & fecit eum à Ptolemaide uſque ad Gerrenos ducem & principem.

25. Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemenſes amicitiæ conventionem, indignantes ne fortè fœdus irrumperent.

26. Tunc aſcendit Lyſias tribunal, & expoſuit rationem, & populum ſedavit, regreſſusque eſt Antiochiam: & hoc modo regis profectio, & reditus proceſſit.

NOTÆ.

ponit μετὰ, *cum*, huic voci, *juvenibus*; ut & inf. εἰς, *ad*, iſti, *viros*; ultimò etiam legit, σὺν τῷ κατ' οἰκίαν ὄχλῳ συνέθηκε, *cum ea quæ in domo turba coacervavit*, loco *cum his qui ſuperpoſiti fuerant.*

℣. 16. Græc. καὶ τὸ τέλος τὴν παρεμβολὴν δέους καὶ ταραχῆς ἐπλήρωσαν, καὶ, &c. i. e. *ac demum metu ac perturbatione caſtra repleverunt, rebuſque*, &c. ut ſup.

℣. 17. Eòdem redeunt quæ in Græco, præpoſitâ voculâ ἤδη, *jam*, verbo *illuceſcente.*

℣. 18. Græc. ſimpliciter habet τοὺς τόπους, *loca*, non *difficultatem locorum*; cæt. quadrant. In Mſ. S. Theod. *difficultates locorum.*

℣℣. 19. 20. Totidem pene verba in Græco. Mſ. S. Theod. legit *impingebatur, minuebatur.*

℣℣. 21. 22. Sic iterum Græcè, detracta voce *quidam*, poſt nomen *Rhodocus.*

℣. 23. Græcè nonnulla variant, en præcipua: ἥττων ἐγένετο· μετέλαβεν ἀπονενοῆσθαι τὸν..... συνεχύθη, τοὺς Ἰουδαίους παρεκάλεσεν, ὑπετάγη, καὶ ὤμοσεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς δικαίοις· συνελύθη, καὶ θυσίαν προσήγαγεν..... καὶ τὸν τόπον ἐφιλανθρώπησε· i. e. *ſuperatus eſt: cognovit rebellaſſe Philippum..... confuſus eſt, Judæos deprecatus eſt, ſubdituſque eis, juravit de omnibus quæ juſta erant: & reconciliatus*, &c. ultimò, *& in locum humaniter ſe geſſit*, loco *& munera poſuit.*

℣. 24. Græc. καὶ τὸν Μακκαβαῖον ἀπεδέξατο· κατέλιπε στρατηγὸν ἀπὸ Πτολεμαΐδος ἕως τῶν Γερρηνῶν ἡγεμονίδην· i. e. *& Maccabæum amplexatus eſt: reliquit à Ptolemaide..... ducem principem.*

℣. 25. Græc. Ἦλθεν εἰς Πτολεμαΐδα· ἐδυσφόρουν περὶ τῶν συνθηκῶν οἱ Πτολεμαεῖς· ἐδείναζον γὰρ ὑπὲρ ὧν ἠθέλησαν ἀθετεῖν τὰς διαστάσεις. *Venit Ptolemaidam: graviter ferebant conventiones Ptolemenſes: indignabantur enim pro quibus voluerant rumpere fœdera.*

℣. 26. Græc. Προσῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα Λυσίας, ἀπελογήσατο ἐνδεχομένως, συνέπεισε, κατεπράϋνεν, εὐμενεῖς ἐποίησεν, ἀνέζευξεν εἰς Ἀντιόχειαν· οὕτω τὰ τοῦ βασιλέως, &c. *Acceſſit Lyſias ad tribunal, expoſuit rationem, quantùm fieri potuit, perſuaſit, ſedavit, tranquillos fecit, regreſſus eſt in Antiochiam: hoc modo regis*, &c. ut ſup. In Mſ. S. Theod. *regi*, non *regis.*

CAPUT XIV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. SEd poſt triennii tempus, cognovit Judas, & qui cum eo erant, Demetrium Seleuci cum multitudine valida, & navibus, per portum Tripolis aſcendiſſe ad loca opportuna,

2. & tenuiſſe regiones adversùs Antiochum, & ducem ejus Lyſiam.

3. Alcimus autem quidam, qui ſummus ſacerdos fuerat, ſed voluntariè coinquinatus eſt temporibus commiſtionis, conſiderans nullo modo ſibi eſſe ſalutem, neque acceſſum ad altare,

4. venit ad regem Demetrium centeſimo quinquageſimo anno, offerens ei coronam auream, & palmam, ſuper hæc & thallos, qui templi eſſe videbantur. Et ipſa quidem die ſiluit.

5. Tempus autem opportunum dementiæ ſuæ nactus, convocatus à Demetrio ad conſilium, & interrogatus quibus rebus & conſiliis Judæi niterentur,

6. reſpondit: Ipſi qui dicuntur Aſſidæi Judæorum, quibus præeſt Judas Machabæus, bella nutriunt, & ſeditiones movent, nec patiuntur regnum eſſe quietum:

7. nam & ego defraudatus parentum gloriâ (dico autem ſummo ſacerdotio) huc veni:

8. primò quidem utilitatibus regis fidem ſervans, ſecundò autem etiam civibus conſulens: nam illorum pravitate univerſum genus noſtrum non minimè vexatur.

NOTÆ.

℣. 1. Græc. poſt vocem *Seleuci*, ſic habet, διὰ τοῦ κατὰ Τρίπολιν λιμένος εἰσπλεύσαντα μετὰ πλήθους ἰσχυροῦ καὶ στόλου, i. e. *per portum, qui ad Tripolim, adnavigantem cum multitudine valida, & claſſe.*

℣. 2. Græc. addit, κεκρατηκέναι τῆς χώρας, ἐπανελόμενον Ἀντίοχον, καὶ τὸν τούτου ἐπίτροπον Λυσίαν· i. e. *tenuiſſe regionem, poſtquam occidiſſet Antiochum, & ejus procuratorem Lyſiam.*

℣. 3. Eadem ſunt in Græco, niſi quòd tollitur *eſt*, poſt verbum *coinquinatus*; ultimòque legitur, οὐδὲ πρὸς ἅγιον θυσιαστήριον ἔτι πρόσοδος, *neque acceſſum ultra ad ſanctum altare.*

℣. 4. Similia Græcum habet, addito πρώτῳ, *primo*, ad vocem *quinquageſimo*; extremò etiam, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡσυχίαν ἔσχε· quæ idem ſonant.

℣. 5. Græc. vix diſſimiliter: Καιρὸν δὲ λαβὼν τῆς ἰδίας ἀνοίας συνεργὸν, προσκληθεὶς εἰς συνέδριον ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, καὶ ἐπερωτηθεὶς ἐν τίνι διαθέσει καὶ βουλῇ καθεστήκασιν οἱ Ἰουδαῖοι.

℣. 6. Græc. ipſo initio habet, πρὸς ταῦτα ἔφη, *ad hæc reſpondit*; reliqua quadrant Vulgatæ.

℣. 7. Græc. ὅθεν ἀφελόμενος τὴν προγονικὴν δόξαν..... δεῦρο νῦν ἐλήλυθα· i. e. *quare defraudatus majorum gloriâ..... huc nunc veni.*

℣. 8. Græcè, in principio legitur: πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῶν ἀνηκόντων τῷ βασιλεῖ γνησίως φρονῶν, &c. i. e. *primò quidem de rebus ad regem ſpectantibus legitimè ſentiens*; reliqua ſimilia, niſi quòd *civibus*, præponitur ἰδίων, *propriis*; paulòque poſt habetur, τῶν προειρημένων, loco *illorum.*

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

9. Sed oro his ſingulis, ô rex, cognitis, & regioni, & generi ſecundùm humanitatem tuam pervulgatam omnibus, proſpice:

10. nam, quandiu ſupereſt Judas, impoſſibile eſt pacem eſſe negotiis.

11. Talibus autem ab hoc dictis, & cæteri amici, hoſtiliter ſe habentes adversùs Judam, inflammaverunt Demetrium.

12. Qui ſtatim Nicanorem præpoſitum elephantorum ducem miſit in Judæam:

13. datis mandatis, ut ipſum quidem Judam caperet; eos verò, qui cum illo erant, diſpergeret, & conſtitueret Alcimum maximi templi ſummum ſacerdotem.

14. Tunc gentes, quæ de Judæa fugerant Judam, gregatim ſe Nicanori miſcebant; miſerias, & clades Judæorum, proſperitates rerum ſuarum exiſtimantes.

15. Audito itaque Judæi Nicanoris adventu, & conventu nationum, conſperſi terrâ rogabant eum, qui populum ſuum conſtituit, ut in æternum cuſtodiret, quique ſuam portionem ſignis evidentibus protegit.

16. Imperante autem duce, ſtatim inde moverunt, conveneruntque ad caſtellum Deſſau.

17. Simon verò frater Judæ commiſerat cum Nicanore: ſed conterritus eſt repentino adventu adverſariorum.

18. Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Judæ, & animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebant, ſanguine judicium facere metuebat.

19. Quam ob rem præmiſit Poſidonium, & Theodotium, & Matthiam, ut darent dextras atque acciperent.

20. Et cùm diu de his conſilium ageretur, & ipſe dux ad multitudinem retuliſſet, omnium una fuit ſententia amicitiis annuere.

21. Itaque diem conſtituerunt, qua ſecretò inter ſe agerent: & ſingulis ſellæ prolatæ ſunt, & poſitæ.

22. Præcepit autem Judas armatos eſſe locis opportunis, ne fortè ab hoſtibus repentè mali aliquid oriretur: & congruum colloquium fecerunt.

23. Morabatur autem Nicanor Jeroſolymis, nihilque iniquè agebat, gregeſque turbarum, quæ congregatæ fuerant, dimiſit.

24. Habebat autem Judam ſemper charum ex animo, & erat viro inclinatus.

25. Rogavitque eum ducere uxorem, filioſque procreare. Nuptias fecit: quietè egit, communiterque vivebant.

26. Alcimus autem, videns charitatem illorum ad invicem, & conventiones, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem rebus alienis aſſentire, Judamque regni inſidiatorem ſucceſſorem ſibi deſtinaſſe.

27. Itaque rex exaſperatus, & peſſimis hujus criminationibus irritatus, ſcripſit Nicanori, dicens, graviter quidem ſe ferre de amicitiæ conventione, jubere tamen Machabæum citiùs vinctum mittere Antiochiam.

28. Quibus cognitis, Nicanor conſternabatur, & graviter ferebat, ſi ea, quæ convenerant, irrita faceret, nihil læſus à viro:

29. ſed, quia regi reſiſtere non poterat, opportunitatem obſervabat, qua præceptum perficeret.

30. At Machabæus, videns ſecum auſteriùs agere Nicanorem, & conſuetum occurſum ferociùs exhibentem, intelligens non ex bono eſſe auſteritatem iſtam, paucis ſuorum con-

NOTÆ.

℣. 9. Græc. Ἕκαστα δὲ τούτων ἐπεγνωκὼς σὺ, βασιλεῦ, καὶ τῆς χώρας, καὶ τοῦ περιϊσταμένου γένους ἡμῶν προνοήθητι, καθ' ἣν ἔχεις πρὸς ἅπαντας εὐαπάντητον φιλανθρωπίαν. *Sed his ſingulis, ô rex, cognitis, & regioni, & obſeſſo generi noſtro proſpice, pro ea, quam erga omnes habes obviam humanitatem.*

℣. 10. Vix meliùs è Græco.

℣. 11. Ita rurſum in Græco, præter unum θᾶττον, *citò*, loco conjunct. &, poſt *dictis*. Mſ. S. Theod. habet inf. *hoſtiliter agentes*, loco *hoſtiliter ſe habentes*; Gr. δυσμενῶς ἔχοντες.

℣. 12. Græc. Προσκαλεσάμενος δὲ εὐθέως Νικάνορα τὸν γενόμενον ἐλεφαντάρχην, καὶ στρατηγὸν ἀναδείξας τῆς Ἰουδαίας, ἐξαπέστειλε· i. e. *Advocans autem confeſtim Nicanorem præpoſitum elephantorum, & ducem declarans Judææ, miſit.*

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, præter unum ἐπανελέσθαι, *occideret*, pro *caperet*.

℣. 14. Similia Græcum habet, hoc excepto ult. δοκοῦντες ἔσεσθαι, *æſtimantes fore*, loco *exiſtimantes*. Mſ. S. Theod. initio hab. *Tunc gentes quæ de ea fugerant*, non *de Judæa*; at in Gr. Τὰ δὲ ἐκ τῆς Ἰουδαίας πεφυγαδευκότα.

℣. 15. Græcè nonnulla ſic variant: Ἀκούσαντες δὲ τὴν τοῦ..... ἐλιτάνευον τὸν ἄχρι αἰῶνος συστήσαντα τὸν ἑαυτοῦ λαὸν, ἀεὶ δὲ μετ' ἐπιφανείας ἀντιλαμβανόμενον τῆς ἑαυτοῦ μερίδος· i. e. *Audito itaque Nicanoris adv..... rogabant eum, qui populum ſuum conſtituit in æternum, quique ſuam portionem ſignis evidentibus protegebat.* Mſ. S. Theod. *qui populum ſuum conſtituit, ut eum in æternum cuſtodiret*, &c. ut in Vulg.

℣. 16. Græc. extremò legit, καὶ συμμίσγουσι αὐτοῖς ἐπὶ κώμην Δεσσαοῦ· i. e. *& commiſcent ſe eis ad caſtellum Deſſau.*

℣. 17. Græc. Σίμων δὲ..... συμβεβληκὼς ἦν τῷ Νικάνορι, βραχέως δὲ διὰ τὴν αἰφνίδιον τῶν ἀντιπάλων ἀφασίαν ἐπταικώς·....*paululùm verò ob repentinum adverſariorum adventum timore prolapſus.*

℣. 18. Mſ. S. Theod. *Nicanor autem, audiens*, &c. ut in Vulg. Græc. Ὅμως δὲ ἀκούων ὁ Νικάνωρ ἣν εἶχον οἱ περὶ τὸν Ἰούδαν ἀνδραγαθίαν, καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶσιν εὐψυχίαν, ὑπευλαβεῖτο τὴν κρίσιν δι' αἱμάτων ποιήσασθαι· quæ omnia Vulgatæ ſenſum reddunt.

℣. 19. Mſ. S. Theod. *Quamobrem miſit Poſſidonium, & Theodorum*, &c. ut ſupra. Græc. Διόπερ ἔπεμψε Ποσιδώνιον, καὶ Θεόδοτον, καὶ Ματταθίαν, &c.

℣. 20. Græc. extremò ſic habet, καὶ φανείσης ὁμοψήφου γνώμης, ἐπένευσαν ταῖς συνθήκαις· i. e. *& omnium una appareret ſententia, annuerunt conventionibus*; priora ſimilia.

℣. 21. Poſteriora etiam ſic variant, καὶ προῆλθε, καὶ παρ' ἑκάστου διαφόρους ἔθεσαν δίφρους· *& proceſſit, & ab unoquoque diverſas poſuerunt ſellas*; loco, *& ſingulis ſellæ*, &c.

℣. 22. Græc. Διέταξεν Ἰούδας ἐνόπλους ἑτοίμους ἐν τοῖς ἐπικαίροις τόποις, μή ποτε ἐκ τῶν πολεμίων αἰφνιδίως κακουργία γένηται· τὴν ἁρμόζουσαν ἐποιήσαντο κοινολογίαν· i. e. *Diſpoſuit autem Judas armatos paratos in opportunis locis, ne fortè*, &c.

℣. 23. Concordat Græcum, niſi quòd hab. ἄτοπον, *iniqui*, pro *iniquè*.

℣. 24. Græc. Καὶ εἶχε τὸν Ἰούδαν διαπαντὸς ἐν προσώπῳ· ψυχικῶς τῷ ἀνδρὶ προσεκέκλιτο· i. e. *Habebat autem ſemper Judam in conſpectu; ex animo erat viro inclinatus.*

℣. 25. Græc. Παρεκάλεσεν αὐτὸν γῆμαι, καὶ παιδοποιήσασθαι, &c. ut ſup. detracto penult. *que*.

℣. 26. Græc. loco *charitatem*, ponit εὔνοιαν, tum addit: καὶ τὰς γενομένας συνθήκας ἀναλαβὼν, ἧκε πρὸς τὸν Δημήτριον, καὶ ἔλεγε, τὸν Νικάνορα ἀλλότρια φρονεῖν τῶν πραγμάτων· Τὸν γὰρ ἐπίβουλον τῆς βασιλείας Ἰούδαν διάδοχον ἀναδέδειχεν ἑαυτοῦ· i. e. *& factas conventiones aſſumens, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem aliena ſentire à rebus: Judam enim regni inſidiatorem ſucceſſorem ſibi deſignavit.*

℣. 27. Ita fert Græcum niſi quòd habet τοῦ παμπονήρου, *peſſimi*, pro *peſſimis*; paulòque poſt, τῶν συνθηκῶν, *conventionibus*, pro *conventione*, abſque præced. voce *amicitiæ*; dein, κελεύων δὲ, *jubens autem*, loco *jubere tamen*.

℣. 28. Græc. Προσπεσόντων δὲ τούτων τῷ Νικάνορι, συνεκέχυτο, καὶ..... εἰ τὰ διεσταλμένα ἀθετήσει, μηδὲν τὸν ἄνδρα ἠδικηκότος.

℣. 29. Græcè id unum variat, extremò ſcilicet, στρατηγήματι τοῦτ' ἐπιτελέσαι, *ut id ſtratagemate perficeret*, loco *qua præceptum*, &c.

℣. 30. Ad verbum è Græco, præter hoc ſub fin. *paucis ſuorum congregatis*, pro quo συστρέψας οὐκ ὀλίγους τῶν

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

gregatis, occultavit se à Nicanore.

31. Quod cùm ille cognovit fortiter se à viro præventum, venit ad maximum & sanctissimum templum : & sacerdotibus solitas hostias offerentibus, jussit sibi tradi virum :

32. quibus cum juramento dicentibus nescire se ubi esset qui quærebatur, extendens manum ad templum,

33. juravit, dicens : Nisi Judam mihi vinctum tradideritis, istud Dei fanum in planitiem deducam, & altare effodiam, & templum hoc Libero patri consecrabo.

34. Et his dictis, abiit. Sacerdotes autem protendentes manus in cœlum, invocabant eum, qui semper propugnator esset gentis ipsorum, hæc dicentes :

35. Tu Domine universorum, qui nullius indiges, voluisti templum habitationis tuæ fieri in nobis.

36. Et nunc sancte sanctorum omnium Domine, conserva in æternum impollutam domum istam, quæ nuper mundata est.

37. Razias autem quidam de senioribus ab Jerosolymis delatus est Nicanori, vir amator civitatis, & bene audiens : qui pro affectu pater Judæorum appellabatur.

38. Hic multis temporibus continentiæ propositum tenuit in Judaismo, corpusque & animam tradere contentus pro perseverantia.

39. Volens autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Judæos, misit milites quingentos, ut eum comprehenderent :

40. putabat enim, si illum decepisset, se cladem Judæis maximam illaturum.

41. Turbis autem irruere in domum ejus, & januam disrumpere, atque ignem admovere cupientibus, cùm jam comprehenderetur, gladio se petiit ;

42. eligens nobiliter mori potiùs, quàm subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos indignis injuriis agi.

43. Sed, cùm per festinationem non certo ictu plagam dedisset, & turbæ intra ostia irrumperent, recurrens audacter ad murum, præcipitavit semetipsum viriliter in turbas :

44. quibus velociter locum dantibus casui ejus, venit per mediam cervicem :

45. & cùm adhuc spiraret, accensus animo, surrexit : & cùm sanguis ejus magno fluxu deflueret, & gravissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit :

46. & stans supra quandam petram præruptam, & jam exsanguis effectus, complexus intestina sua, utrisque manibus projecit super turbas, invocans Dominatorem vitæ ac spiritus, ut hæc illi iterum redderet : atque ita vitâ defunctus est.

NOTÆ.

περὶ ἑαυτόν, *non paucis suorum*, &c.

℣. 31. Ms. S. Theod. *Quod ut ille cognovit*, &c. ut supra. Græc. Συγγνοὺς δὲ ὁ ἕτερος ὅτι γενναίως ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐστρατήγηται, παραγενόμενος ἐπὶ τὸ μέγιστον καὶ ἅγιον ἱερὸν, τῶν ἱερέων τὰς..... ἐκέλευσε παραδιδόναι τὸν ἄνδρα· i. e. *Quod cùm ille cognovit fortiter se à viro astutiâ præventum, venit ad maximum & sanctum templum..... jussit tradere virum.*

℣. 32. Similiter in Græco, nisi excipias δεξιὰν, *dextram*, loco *manum.*

℣. 33. In Ms. S. Theod. deest *dicens*, post *juravit.* Græcè, ταῦτα ὤμοσε, *hæc juravit* ; dein, Ἐὰν μὴ δέσμιόν μοι, &c. quæ sup. præter hoc ult. καὶ ἱερὸν ἐνταῦθα τῷ Διονύσῳ ἐπιφανὲς ἀναστήσω· *& templum hîc Libero illustre erigam.*

℣. 34. Græc. locó *propugnator esset gentis ipsorum*, hab. ὑπέρμαχον τοῦ ἔθνους ἡμῶν, *protector esset gentis nostræ* ; cæt. paria.

℣. 35. Ms. S. Theod. *Tu Domine, qui universitatis nullius indiges, voluisti*, &c. ut supra. Græc. Σὺ Κύριε τῶν ὅλων ἀπροσδεὴς ὑπάρχων, εὐδόκησας, &c.

℣. 36. Totidem verba in Græco, præterquam παντὸς ἁγιασμοῦ, *omnis sanctitatis*, loco *sanctorum omnium.*

℣. 37. Simillimá Græcum refert, nisi excipias hæc tria, Ῥαζὶς, pro *Razias* ; paucisque interjectis, σφόδρα καλῶς ἀκούων, *valde bene audiens* ; statimque, καὶ κατὰ τὴν εὔνοιαν, *& qui pro bono affectu.*

℣. 38. Græc. Ἦν γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τῆς ἀμιξίας κρίσιν εἰσενηνεγμένος Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ παραβεβλημένος μετὰ πάσης ἐκτενίας· i. e. *Hic enim superioribus temporibus continentiæ propositum tenuerat Judaismi, corpusque & animam pro Judaismo tradiderat cum omni perseverantia.*

℣. 39. Itidem Græcè, posito uno ὑπὲρ, *supra*, ante *quingentos.*

℣. 40. Græcè simpliciter : ἔδοξε γὰρ, ἐκεῖνον συλλαβὼν, τούτοις ἐργάσασθαι συμφορὰν· i. e. *putabat enim, si illum cepisset, cladem se istis allaturum.*

℣. 41. Græc. Τῶν δὲ πληθῶν μελλόντων τὸν πύργον καταλαβέσθαι, καὶ τὴν αὐλαίαν θύραν βιαζομένων, καὶ κελευόντων πῦρ προσάγειν καὶ τὰς θύρας ὑφάπτειν, περικατάληπτος γενόμενος, ὑπέθηκεν ἑαυτῷ ξίφος· i. e. *Turbis autem jam occupaturis turrim, & aulæ ostio vim facientibus, & ignem admovere jubentibus & portas incendi, undique comprehensus, gladium sibi supposuit.*

℣. 42. Sic est in Græco, exceptis his ult. καὶ τῆς ἰδίας εὐγενείας ἀναξίως ὑβρισθῆναι, *& nobilitate sua indignis injuriis affici*, loco *& contra natales suos*, &c.

℣. 43. Græc. in principio habet, τῇ δὲ πληγῇ μὴ κατευθικτήσας διὰ τὴν τοῦ ἀγῶνος σπουδὴν, *sed cùm per contentionis festinationem non recto ictu plagam dedisset* ; reliqua similia.

℣. 44. Græc. τῶν δὲ ταχέως ἀναποδισάντων, γενομένου διαστήματος, ἦλθε κατὰ μέσον τὸν κενεῶνα· i. e. *quibus velociter locum dantibus, facto spatio, venit per medium ventrem.*

℣. 45. Græc. ἔτι δὲ ἔμπνους ὑπάρχων, καὶ πεπυρωμένος τοῖς θυμοῖς, ἐξαναστὰς, φερομένων κρουνηδὸν τῶν αἱμάτων, καὶ δυσχερῶν ὄντων τῶν τραυμάτων· δρόμῳ τοὺς ὄχλους διελθών· i. e. *& cùm adhuc spiraret, & animo esset accensus, surgens, cùm sanguis instar fontis deflueret, & gravissima essent vulnera ; cursu turbas pertransiens*, &c. de ℣. seq.

℣. 46. Græcè nonnulla sic immutantur : καὶ στὰς ἐπὶ..... παντελῶς ἔξαιμος ἤδη γενόμενος, προβαλὼν τὰ ἔντερα, καὶ λαβὼν ἑκατέραις ταῖς χερσὶν, ἐνέσεισε..... καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸν..... ταῦτα αὐτῷ..... τόνδε τὸν τρόπον μετήλλαξε· i. e. *& stans supra..... penitus jam exsanguis effectus, proferens intestina, & sumens utrisque manibus, projecit..... & invocans Dominat..... ut hæc ipsi..... ita vitâ defunctus est.*

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

1. Mac. 7. 26.

1. NIcanor autem, ut comperit Judam esse in locis Samariæ, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum.

2. Judæis verò, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus : Ne ita ferociter & barbarè feceris, sed honorem tribue diei sanc-

NOTÆ.

℣. 1. Græc. loco *Judam*, solito more, ponit τοὺς περὶ τὸν Ἰούδαν· extremò verò ita, ἐβουλεύσατο τῇ τῆς καταπαύσεως ἡμέρᾳ μετὰ πάσης ἀσφαλείας αὐτοῖς ἐπιβαλεῖν· i. e. *cogitavit quietis die cum omni securitate in ipsos irruere.*

℣. 2. Græc. pro *feceris*, habet ἀπολέσῃς, *disperdas* ; deinde sic : δόξαν δὲ ἀπομέρισον τῇ προτετιμημένῃ ὑπὸ τοῦ

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

tificationis, & honora eum, qui universa conspicit:

3. ille infelix interrogavit, si est potens in cœlo, qui imperavit agi diem sabbatorum.

4. Et respondentibus illis, Est Dominus vivus ipse in cœlo potens, qui jussit agi septimam diem.

5. At ille ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. Tamen non obtinuit ut consilium perficeret.

6. Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitaverat commune trophæum statuere de Juda.

7. Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturum:

8. & hortabatur suos ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adjutoria sibi facta de cœlo, & nunc sperarent ab Omnipotente sibi affuturam victoriam.

9. Et allocutus eos de lege & prophetis, admonens etiam certamina quæ fecerant priùs, promptiores constituit eos:

10. & ita animis eorum erectis, simul ostendebat gentium fallaciam, & juramentorum prævaricationem.

11. Singulos autem illorum armavit, non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod universos lætificavit.

12. Erat autem hujuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Judæorum:

13. Post hoc apparuisse & alium virum, ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum:

14. Respondentem verò Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israël: hic est, qui multùm orat pro populo, & universa sancta civitate, Jeremias propheta Dei.

15. Extendisse autem Jeremiam dextram, & dedisse Judæ gladium aureum, dicentem:

16. Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israël.

17. Exhortati itaque Judæ sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, & animi juvenum confortari, statuerunt dimicare & confligere fortiter, ut virtus de negotiis judicaret; eò quòd civitas sancta & templum periclitarentur.

18. Erat enim pro uxoribus, & filiis, itemque pro fratribus, & cognatis minor sollicitudo: maximus verò & primus pro sanctitate timor erat templi:

19. sed & eos, qui in civitate erant, non minima sollicitudo habebat pro his, qui congressuri erant.

20. Et, cùm jam omnes sperarent judicium futurum, hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus, bestiæ, equitesque opportuno in loco compositi,

21. considerans Machabæus adventum multitudinis, & apparatum varium armorum, & ferocitatem bestiarum, extendens manus in cœlum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundùm armorum poten-

NOTÆ.

πάντα ἐφορῶντος μεθ' ἁγιότητος ἡμέρα· sed honorem tribue præhonoratæ cum sanctitate ab eo, qui universa conspicit, diei.

℣. 3. Græcè, ὁ δὲ τρισαλιτήριος, *ille verò ter scelestus*, loco *ille infelix*; reliqua ut in Vulg.

℣. 4. Vix meliùs è Græco.

℣. 5. Græc. ipso initio sic habet: Ὁ δὲ ἕτερος· Κἀγώ φησι, δυνάστης εἰμὶ, &c. extremò verò addit τὸ σχέτλιον αὐτοῦ, *miserum suum*, ad *consilium*.

℣. 6. Itidem Græcè, præterquam de more, τῶν περὶ τὸν Ἰούδαν, *de his qui cum Juda*, loco *de Juda*.

℣. 7. Similiter in Græco.

℣. 8. Gr. καὶ παρεκάλει τοὺς σὺν αὐτῷ μὴ δειλιᾷν τὴν τῶν ἐθνῶν ἔφοδον, ἔχοντας δὲ κατὰ νοῦν τὰ προγεγονότα, &c. quæ sup. nisi quòd ultimò addit καὶ βοήθειαν, *& auxilium*, ad *victoriam*; quod tamen abest à nonnullis, si Nobilio fides.

℣. 9. Græc. Καὶ παραμυθούμενος αὐτοὺς ἐκ τοῦ..... προσυπομνήσας δὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀγῶνας οὓς ἦσαν ἐκτετελεκότες, &c. *Et allocutus eos de lege..... admonens etiam eos de certaminibus quæ confecerant, promptiores*, &c.

℣. 10. Græc. καὶ τοῖς θυμοῖς διεγείρας αὐτοὺς, παρήγγειλεν, ἅμα παρεπιδεικνὺς τὴν τῶν, &c. i. e. *& animis eorum erectis, admonebat, simul ostendens gentium*, &c. ut supra. In Mſ. etiam S. Theod. *simul ostendens*, sed absque prævio *admonebat*.

℣. 11. Græc. Ἕκαστον δὲ αὐτῶν καθοπλίσας, οὐ τὴν ἀσπίδων καὶ λογχῶν ἀσφάλειαν, ὡς τὴν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς λόγοις παράκλησιν, καὶ προσεξηγησάμενος ὄνειρον ἀξιόπιστον ὕπαρ τι πάντας εὔφρανεν· i. e. *Singulos autem illorum armans, non tam clypeorum & hastarum munitione, quàm exhortatione per sermones; etiam exposito fide digno somnio, magnopere universos lætificavit.*

℣. 12. Nonnulla sic immutantur Græcè: Ἦν δὲ ἡ τούτου θεωρία τοιάδε· Ὀνίαν..... ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν, αἰδήμονα μετὰ τὴν ἀπάντησιν..... καὶ ἐκ παιδὸς ἐκμεμελετηκότα πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς οἰκεῖα, τοῦτον τὰς, &c. i. e. *Erat autem hujusmodi visus: Oniam..... virum honestum & bonum, venerandum visu..... & à puero in omnibus virtutis officiis exercitatum, hunc manus*, &c.

℣. 13. Gr. Εἶθ' οὕτως ἐπιφανῆναι ἄνδρα, πολιᾷ καὶ δόξῃ διαφέροντα, θαυμαστὴν δέ τινα, καὶ μεγαλοπρεπεστάτην εἶναι τὴν περὶ αὐτὸν ὑπεροχήν· i. e. *Post hoc apparuisse sic virum, canitie & gloria eximium, mirabilem verò quandam, & maximi decoris esse præstantiam circa illum.*

℣. 14. Græcè, tollitur hoc med. *& populi Israël*, cum seq. *hic est*; deest pariter inf. vox *universa*; cætera paria.

℣. 15. Consonat Græcum, nisi quòd loco ult. verbi *dicentem*, habet, διδόντα δὲ προσφωνῆσαι τάδε, *& cùm daret, acclamasse hæc.*

℣. 16. Itidem Græcè, hoc excepto, δι' ἧς θραύσεις, *in quo franges*, pro *dejicies*, detracto ult. *populi mei Israël.* Mſ. S. Theod. leg. *quo dejicies*, &c. ut in Vulg.

℣. 17. Græc. post *bonis valde*, hæc addit: καὶ δυναμένοις ἐπ' ἀρετὴν παρορμῆσαι, καὶ ψυχὰς νέων ἐπανορθῶσαι, διέγνωσαν μὴ στρατοπεδεύεσθαι, γενναίως δὲ ἐμφέρεσθαι, καὶ μετὰ πάσης εὐανδρίας ἐμπλακέντες, κρῖναι τὰ πράγματα· διὰ τὸ καὶ τὴν πόλιν, καὶ τὰ ἅγια, καὶ τὸ ἱερὸν κινδυνεύειν· i. e. *& qui possent ad virtutem incitare, & animos juvenum erigere, statuerunt non castrametari, sed generosè invehi, & cum omni virtute confligentes, de negotiis judicare; eò quòd & civitas, & sancta, & templum, periclitarentur.* Mſ. S. Theod. *eò quòd civitas, & sancta, & templum periclitaretur.*

℣. 18. Græcè, loco *minor sollicitudo*, legitur ἐν ἥττονι μέρει κείμενος αὐτοῖς ἀγὼν, quod idem sonat, addito uno *eis*; ultimò etiam, ὁ περὶ τοῦ καθηγιασμένου ναοῦ φόβος, *pro sanctificato templo erat timor*, loco *pro sanctitate*, &c. In quibusdam libb. non ἀγὼν sup. sed κίνδυνος, teste Nobilio; quare, inquit, sic vertendum esset: *Erat enim uxorum..... periculum minoris apud eos ponderis.*

℣. 19. Græc. ἦν δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει κατειλημμένοις, οὐ πάρεργος ἀγωνία, ταρασσομένοις τῆς ἐν ὑπαίθρῳ προσβολῆς· i. e. *sed & eos qui in civitate remanserant, non minima sollicit. habebat, turbatis ipsis illo, qui sub dio, congressu.*

℣. 20. Græc. initio habet: Καὶ πάντων ἤδη προσδοκώντων, *Et, cùm omnes jam exspectarent*; extremòque: καὶ τῶν θηρίων ἐπὶ μέρος εὔκαιρον ἀποκαταστασθέντων, τῆς τε ἵππου κατὰ κέρας τεταγμένης· i. e. *& bestiæ in opportuna parte constitutæ, & equitatus ad cornua dispositus*; cætera conveniunt. Mſ. S. Theod. in medio leg. singulariter, *hostisque adesset*, non *hostes*, &c. at in Gr. καὶ ἤδη συμμιξάντων τῶν πολεμίων.

℣. 21. Concordat Græc. usque ad vocem *Dominum*, cui annectit τὸν κατόπτην, *inspectorem*; subinde, loco *qui non secundùm armorum*, &c. sic habet: γινώσκων, ὅτι

VERSIO ANTIQUA, QUÆ ET VULGATA NOSTRA.

tiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.

Sup. 8. 19. 22. Dixit autem invocans hoc modo: Tu Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Juda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia:

23. & nunc Dominator cœlorum mitte angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachii tui,

24. ut metuant qui cum blasphemia veniunt adversùs sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit.

25. Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admovebant.

26. Judas verò, & qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt:

27. manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minùs triginta quinque millia, præsentiâ Dei magnificè delectati.

28. Cùmque cessassent, & cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis.

29. Facto itaque clamore, & perturbatione excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant.

30. Præcepit autem Judas, qui per omnia corpore & animo mori pro civibus paratus erat, caput Nicanoris, & manum cum humero abscissam, Jerosolymam perferri.

31. Quò cùm pervenisset, convocatis contribulibus, & sacerdotibus ad altare, accersiit & eos qui in arce erant.

32. Et ostenso capite Nicanoris, & manu nefaria, quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei, magnificè gloriatus est.

33. Linguam etiam impii Nicanoris præcisam jussit particulatim avibus dari: manum autem dementis contra templum suspendi.

34. Omnes igitur cœli benedixerunt Dominum, dicentes: Benedictus, qui locum suum incontaminatum servavit.

35. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset & manifestum signum auxilii Dei.

36. Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum absque celebritate præterire:

37. habere autem celebritatem tertia decima die mensis Adar, quod dicitur voce Syriaca, pridie Mardochæi diei.

38. Igitur his erga Nicanorem gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis civitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis.

39. Et si quidem bene, & ut historiæ competit, hoc & ipse velim: sin autem minùs dignè, concedendum est mihi.

40. Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est; alternis autem uti, delectabile: ita legentibus, si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hîc ergo erit consummatus.

NOTÆ.

οὐκ ἔστι δι' ὅπλων ἡ νίκη, καθὼς δὲ ἂν αὐτῷ κριθείη, τοῖς ἀξίοις περιποιεῖται τὴν νίκην· i. e. *sciens, quia victoria non est per arma, sed prout ab ipso judicatum fuerit, dat dignis victoriam.*

℣. 22. Græcè paucula tantùm variant, videlicet ipso initio, ἔλεγε, *dicebat*, pro *dixit*; subinde, Σὺ Δέσποτα ἀπέστειλας, *Tu Domine misisti*, absque medio *qui*; post paulò, τῆς Ἰουδαίας, *Judææ*, non *Juda*; demum Σενναχηρεὶμ εἰς ἑκατὸν, *Sennacherim ad centum*; cæt. ad verbum ut supra. Ms. quoque S. Theod. legit: *Tu Domine misisti..... sub Ezechia rege Judææ.*

℣℣. 23. 24. Græcè tollitur pronom. *tuum*, post *angelum*; paulò verò post habetur εἰς δέος καὶ τρόμον, *in timorem & tremorem*; mox, interposita distinctione, ita sequitur: Μεγέθει βραχίονός σου καταπλαγείησαν οἱ μετὰ, &c. i. e. *Magnitudine brachii tui exterreantur qui cum blasphemia*, &c. quæ sup.

℣℣. 25. 26. Græc. pro more: Οἱ δὲ περὶ τὸν Νικάνορα, μετὰ σαλπίγγων, &c. item infra, Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἰούδαν, μετ' ἐπικλήσεως, καὶ εὐχῶν συνέμιξαν τοῖς πολεμίοις· i. e..... *cum invocatione, & orationibus congressi sunt cum hostibus.*

℣. 27. Græc. καὶ ταῖς μὲν χερσὶν ἀγωνιζόμενοι, ταῖς δὲ καρδίαις πρὸς τὸν Θεὸν εὐχόμενοι, &c. i. e. *& manibus quidem pugnantes*; Ms. S. Theod. addit, *sed & cordibus Dominum orantes*, &c. quæ sup.

℣. 28. Græc. Γενόμενοι δὲ ἀπὸ τῆς χρείας, καὶ, &c. ut in Vulg.

℣. 29. Græcè simpliciter: Γενομένης δὲ κραυγῆς καὶ ταραχῆς, εὐλόγουν τὸν Δυνάστην τῇ πατρίῳ φωνῇ.

℣. 30. Græc. Καὶ προσέταξεν ὁ καθ' ἅπαν σώματι καὶ ψυχῇ πρωταγωνιστὴς ὑπὲρ τῶν πολιτῶν, ὁ τὴν τῆς ἡλικίας εὔνοιαν εἰς ὁμοεθνεῖς διαφυλάξας, τὴν τοῦ Νικάνορος κεφαλὴν ἀποτεμόντας, καὶ τὴν χεῖρα σὺν τῷ ὤμῳ, φέρειν εἰς Ἱεροσόλυμα. *Præcepit autem ille, qui per omnia animo & corpore primus pugnator pro civibus erat, qui ætatis benevolentiam in eos, qui ejusdem gentis, conservabat, caput Nicanoris, & manum cum humero, abscissum Jerosolymam perferri.*

℣. 31. Græc. Παραγενόμενος δὲ ἐκεῖ, καὶ συγκαλέσας τοὺς ὁμοεθνεῖς, καὶ τοὺς ἱερεῖς, πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου στήσας, μετεπέμψατο τοὺς ἐκ τῆς ἄκρας· i. e. *Quò cùm pervenisset, convocatis eis qui ejusdem gentis, & sacerdotibus, ante altare stans, accersiit eos*, &c.

℣. 32. Græc. non simpliciter hab. *Nicanoris*, sed τοῦ μιαροῦ Νικάνορος, *scelesti Nicanoris*; dein, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ δυσφήμου, pro *& manu nefaria*; cætera ut in Vulg. detracto uno *Dei*, post *omnipotentis*. Ms. S. Theod. in medio legit, *quam extenderat*, non *extendens*; at in Gr. ἣν ἐκτείνας.

℣. 33. Græc. Καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ..... ἐκτεμὼν, ἔφη..... τὰ δὲ ἐπίχειρα τῆς ἀνοίας κατέναντι, &c. i. e. *Linguâ etiam Nicanoris præcisâ, jussit..... præmia autem dementiæ contra*, &c.

℣. 34. Græc. Οἱ δὲ πάντες εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησαν τὸν ἐπιφανῆ Κύριον, λέγοντες, &c. i. e. *Omnes igitur in cælum benedicebant præsentem Dominum, dicentes*, &c. quæ supra.

℣. 35. Græc. Ἐξέδησε δὲ τὴν τοῦ... ἐκ τῆς ἄκρας, ἐπίδηλον πᾶσι, καὶ, &c. *Suspendit autem Nicanoris caput ex arce, evidens omnibus, &*, &c. ut sup.

℣. 36. Ms. S. Theod. ultimò legit *præteriri*, passivè, non activè, Gr. ἐᾶσαι, &c. quæ sup.

℣. 37. Ms. S. Theod. *haberi autem*, &c. non *habere*. Græc. ἔχειν δὲ ἐπίσημον τὴν τρισκαιδεκάτην τοῦ δωδεκάτου μηνός· Ἀδὰρ λέγεται, &c. *habere autem celebrem tertiam decimam diem mensis duodecimi; Adar dicitur*, &c. ut in Vulg.

℣. 38. Eadem sunt in Græco, juncto uno οὕτω, *sic*, cum verbo *gestis*.

℣. 39. Priora verba Græco consonant; posteriora verò sic habentur ibid. εἰ δὲ εὐτελῶς, καὶ μετρίως, τοῦτο ἐφικτὸν ἦν μοι· i. e. *si autem exiliter, & modicè, hoc pro viribus meis fuit*, loco, *sin autem minùs dignè*, &c. Ms. S. Theod. legit, *sin autem minùs est dignè*, absque præced. *hoc*.

℣. 40. Ms. S. Theod. sub finem legit, *si semper exacutus sit sermo*, non *exactus*; cæt. ut in Vulg. Græcè verò ita: Καθάπερ γὰρ οἶνον καταμόνας πίνειν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὕδωρ πάλιν, πολέμιον· ὃν δὲ τρόπον οἶνος ὕδατι συγκερασθεὶς ἡδὺς, καὶ ἐπιτερπῆ τὴν χάριν ἀποτελεῖ· οὕτω καὶ τὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ λόγου τέρπει τὰς ἀκοὰς τῶν ἐντυγχανόντων τῇ συντάξει. Ἐνταῦθα δὲ ἔσται ἡ τελευτή· i. e. *Sicut enim vinum seorsum bibere, similiter autem rursus & aquam, contrarium est; sicut autem vinum aquæ mistum suave est, & jucundam gratiam perficit: ita etiam hujusmodi ratio structuræ orationis delectat aures legentium historiam. Hic ergo erit finis.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugenſi.

LIBER MACHABÆORUM POSTERIOR.

CAP. I. ℣. 1. Et qui in regione Judææ. *Non mutes numerum ſingularem in pluralem* regionibus, *nec genitivum* Judææ *in ablativum* Judæa.

℣. 14. Et ut acciperet pecunias multas. *Alii ſcribunt plurali numero* acciperent.

℣. 18. Ut & vos quoque agatis diem ſcenopegiæ. *Non addas* feſtum.

℣. 32. Sed ex lumine, quod refulſit ab altari, conſumpta eſt. *Non interponas* & *inter* ſed *&* ex.

℣. 35. Atque alia munera &c. *Quatuor harum vocum loco, nequaquam ſcribas unam vocem* innumera.

CAP. II. ℣. 10. Sic & Salomon oravit, & deſcendit ignis de cœlo, & conſumpſit holocauſtum. *Neutiquam omittenda eſt pericope iſta, tametſi multi libri id faciant.*

℣. 11. Eò quòd non ſit comeſtum, quod erat pro peccato, conſumptum eſt. *Pro* comeſtum, *in libris manuſcriptis ferè eſt* mundatum *aut* mandatum, *ſed malè, loco* manducatum. *Jam, quod quædam hîc addunt verba Levitici, ad quæ locus iſte reſpicit*, cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in loco ſancto, *ſuperfluum eſt. Denique conjunctio* &, *quam præponunt multi libri verbo* conſumptum eſt, *eſt omittenda.*

℣. 13. Et ut conſtruens bibliothecam congregavit de regionibus libros, & prophetarum, & David. *Pro* ut, *multi libri habent* qualiter, *& pro* conſtruens, conſtituens; *minùs rectè. Pro* regionibus, *impreſſi libri, ut eſt Græcè, ferè legunt* regibus: *ſed Patres prætulerunt* regionibus, *quod eſt in libris manuſcriptis. Poſtremò* & *ante* prophetarum, *multi tollunt: Patres Græco conformiter retinuerunt. Legat Lector Notationes noſtras, ſi placet ipſi.*

℣. 14. Ea quæ deciderant per bellum. *Legendum eſt* deciderant, *quod eſt, dilapſa fuerant, non* didicerat, *à diſco.*

CAP. III. ℣. 1. Propter Oniæ pontificis pietatem. *Non interponas* diſpoſitionem &, *ante* pietatem.

℣. 7. Quæ delatæ erant. *Non mutes femininum* delatæ *in neutrum* delata.

CAP. IV. ℣. 11. Per Joannem patrem Eupolemi. *Non præponas his verbis conjunctionem* &.

℣. 19. Miſit Jaſon facinoroſus ab Jeroſolymis viros peccatores. *Nominativus* facinoroſus *non eſt mutandus in accuſativum* facinoroſos.

Sequitur: Sed in alios ſumptus eas deputari. *Retinendum eſt femininum* eas, *non ſubſtituendum maſculinum* eos: *quemadmodum & verſu proximo, feminina non ſunt commutanda cum neutris, ubi ſequitur:* Sed hæ ablatæ ſunt quidem, *&c.* propter præſentes autem datæ ſunt: *ſermo eſt de drachmis.*

℣. 30. Eò quòd Antiochidi regis concubinæ dono eſſent dati. *Quod vulgò legitur* Antiochi, *ſecundo caſu generis maſculini, Patres rectè emendarunt* Antiochidi, *tertio caſu generis feminini.*

℣. 35. Sed aliæ quoque nationes. *Non addas* etiam *voculæ* ſed.

CAP. V. ℣. 2. Et haſtis, quaſi cohortes, armatos. *Multi, pro ablativo* haſtis, *legunt accuſativum* haſtas, *& pro maſculino* armatos, *femininum* armatas; *ſed malè: retinenda eſt enim Patrum correctio.*

CAP. VII. ℣. 1. Contigit autem & ſeptem fratres. *Non eſt omittendum* &.

℣. 18. Nos enim propter noſmetipſos hæc patimur. *Non eſt mutandum plurale* hæc *in ſingulare.*

℣. 28. Peto, nate. *Non interponas pronomen* te, *nec quidem additâ præpoſitione*, à te.

CAP. VIII. ℣. 1. Cognatos & amicos. *Correctores judicarunt non eſſe omittendum* & amicos, *tametſi Græcè omittatur.*

℣. 33. Et cùm epinicia agerent Jeroſolymis. *Non præponas voci* Jeroſolymis *præpoſitionem* in.

CAP. IX. ℣. 2. Et tentavit exſpoliare templum. *Alii ſcribunt numero plurali* templa.

℣. 9. Ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent. *Servandus eſt genitivus ſingularis* viventis, *non mutandus in nominativum pluralem* viventes.

CAP. X. ℣. 7. Qui proſperavit mundari locum ſuum. *Paſſivum* mundari *non eſt vertendum in activum* mundare.

℣. 17. Et omnes ſimul non minùs viginti millibus trucidaverunt. *Non addas* quinque *ad* viginti.

℣. 24. At Timotheus. *Non mutes conjunctionem adverſativam* at *in copulativam* &.

Ibidem. Et congregato equitatu Aſiano. *Pro* equitatu *non ſcribas* exercitu.

CAP. XI. ℣. 16. A Lyſia quidem. *Vocula* quidem *non eſt augenda unâ ſyllabâ, ita ut ſit* ſiquidem.

℣. 18. Et quæ res permittebat, conceſſit. *Quidam libri legunt pluralem numerum* permittebant; *ſed prima perſona* conceſſi, *nullo eſt modo admittenda.*

℣. 20. Per ſingula verbo mandavi. *Pro ablativo ſingulari* verbo, *non eſt ſcribendus accuſativus pluralis* verba.

℣. 31. Ut Judæi utantur cibis & legibus ſuis. *Retinendus eſt nominativus pluralis* Judæi, *non ſubſtituendus ablativus* Judaicis.

℣. 36. De quibus autem ad regem judicavit referendum. *Legendum eſt* judicavit, *ſecunda vocis littera exiſtente vocali quinta* u, *non tertia liquidarum* n, indicavit.

CAP. XII. ℣. 16. Sanguine interfectorum fluere videretur. *Correctores egregiè emendarunt vocem* infectum, *id eſt, contaminatum, quæ vulgò legitur, in* interfectorum, *quod eſt, occiſorum.*

℣. 30. Quòd modeſtè ſecum egerint. *Cave, pro* modeſtè, *quod eſt, humaniter, legas contrarium* moleſtè.

CAP. XIII. ℣. 3. Non pro patriæ ſalute. *Genitivus ſubſtantivi* patriæ, *non eſt mutandus in ablativum adjectivi* patria.

℣. 15. Interfecit viros quatuor millia. *Numerus* quatuor *minimè augendus eſt denario, ita ut ſit* quatuordecim.

℣. 23. Mente conſternatus, Judæos deprecans. *Nominativus ſingularis* conſternatus, *nequaquam commutandus eſt cum accuſativo plurali* conſternatos.

CAP. XIV. ℣. 4. Super hæc & thallos. *Scribendum eſt* thallos, *thita in principio, & duplici* l *in medio, quod eſt, ramos; non* talos, *quæ ſunt oſſa.*

℣. 9. Secundùm humanitatem tuam pervulgatam omnibus. *Non mutes* pervulgatam *in* promulgatam, *id eſt,* v *in* m.

℣. 14. Gregatim ſe Nicanori miſcebant. *Vox* gregatim *non eſt augenda unâ ſyllabâ*, congregatim.

℣. 21. Et ſingulis ſellæ prolatæ ſunt & poſitæ. *Non addas præpoſitionem* à *ante* ſingulis.

℣. 25. Quietè egit, communiterque vivebant. *Legendum eſt* communiter, *quod eſt, in communi, non* comiter, *quod eſt, blandè.*

CAP. XV. ℣. 32. Quam extendens contra domum ſanctam. *Servandum eſt participium* extendens, *non ſubſtituendum verbum* extenderat.

℣. 37. Quod dicitur voce Syriaca. *Non legas femininum* quæ, *pro neutro* quod: *non enim refertur ad* diem, *ſed ad* Adar.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER MACHABÆORUM POSTERIOR.

CAP. I. ℣℣. 34. 35. Ut probaret quod factum erat: & cùm probasset. *Hæc verba à multis bonis Mß. omitti, Græco consentaneè, docent Notationes nostræ.*

CAP. II. ℣. 23. Et leges quæ abolitæ erant restituerentur. *Præteritum* abolitæ, *alii libri mutant in futurum*, abolendæ, *consentaneè Græco.*

CAP. IV. ℣. 19. Viros peccatores. *Pro* peccatores, *quidam conjiciunt legendum esse* spectatores, *quidam* precatores; *quidam denique vertunt*, sacrorum procuratores. *In antiquis Bibliis Mß. uno Brugensi, altero Audomarensi, disertè legitur* speculatores. *Græca vox* θεωρὸς, *deducta est à* θεωρεῖν, *quæ propriè speculari, contemplari, spectare significat.*

℣. 21. Propter primates Ptolomæi Philometoris regis. *Quædam insignia Mß. pro* primates, *tertiæ declinationis, legunt* primatus *quartæ declinationis, ut est Græcè* τὰ πρωτοκλίσια, vel πρωτοκλήσια.

CAP. XII. ℣. 43. Offerri pro peccatis mortuorum sacrificium. *Alii libri solummodo legunt* pro peccatis; *non addunt* mortuorum, *sed subaudiunt.*

CAP. XIV. ℣. 15. Qui populum suum constituit, ut in æternum custodiret. *Plerique libri omittunt* ut; *sed meliùs vetera Mß. quæ omittunt non tantùm conjunctionem* ut, *sed etiam verbum* custodiret, *consentaneè Græco.*

FINIS TOMI SECUNDI.

ERRATA.

In hoc 2°. tomo, necnon etiam in 1°. epistolæ nonnullæ Summ. Pontificum passim citatæ sunt, *Concil. to.* 1. lege simpliciter *to.* 1. nempe to. 1. Epist. Summ. Pontif. edit. Custantii nostri.

In Versione antiqua.

Jerem. XXXII. 37. lin. 1. *cogregabo*, l. *congregabo.*

In Vulgata nova.

Jerem. XXII. 23. lin. 3. *paturientis*, l. *parturientis.*
Item XXV. 26. lin. 3. *rerræ*, l. *terræ.*

In Notis.

Psalm. XCV. 10. lin. 3. *part.* 2. l. *part.* 1.